Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE ROMA
RB
17
767/5
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CODICIS

DN. IVSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS

PP. AVGVSTI, repetitæ prælectionis,

LIBRI XII.

ACCVRSII Commentarijs, & multorum veterum ac recentiorum Iuriſprudentum annotationibus tam ad textum, quàm ad gloſſas, recens illuſtrati, mendiſq; quamplurimis paſſim repurgati: additis & reſtitutis quibuſdam Græcis conſtitutionibus, quæ antea in omnibus tam impreſſis, quàm manuſcriptis deſiderabantur: quas ſi non ſuis locis inſertas inueneris, in poſtremo operis reperies.

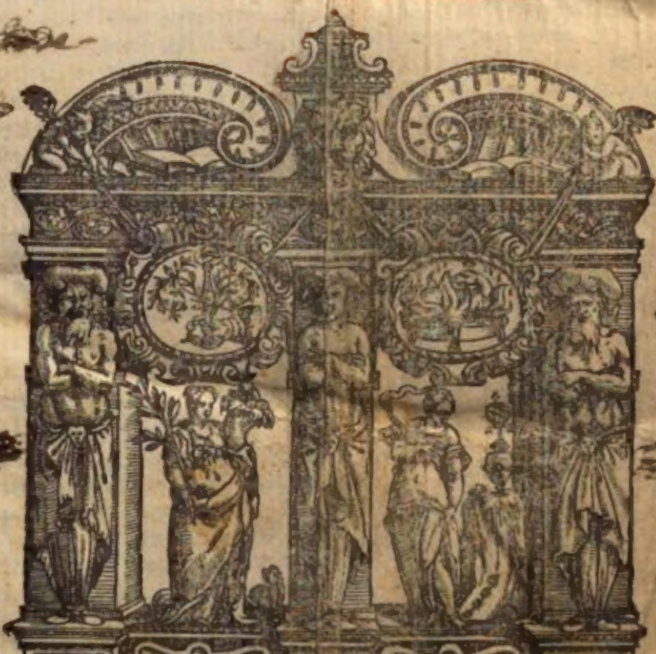
Acceſſerunt his Faſti Regij & Conſulares vſque ad Iuſtiniani mortem, ex optimis & authenticis tabulis, libris, & monumentis collecti & digeſti,

ANTONIO CONTIO AVCTORE.

Notæ porrò literarum, prout per totum Codicem legendæ ſunt, ſtatim poſt Indices collocantur.

Omnia fideliter & accuratè recognita & emendata.

EDITIO POSTREMA.

VENETIIS, M D LXXIIII.

RB 767 5

CODICIS IVSTINIANI RVBRICAE FERME OMNES NOVEM SVBIECTIS VERSIBVS COMPREHENDVNTVR.

Primi libri rubricæ.

Pars prior officia, leges & ſacra docebit.

OFficia.] De offi. præfec. præt.orien.Offi.præfe.præto. Afri.Offic pręfe.vrbis.Offic. magi.mil.Offi.quæſt.Offi.ma gi.officior.comi.ſacra.largi ti. Offi.comi.re.priu. Offi.co.ſacri pala. Offi. procon.& lega.Offi.comi.ſac.patrimo.Of fi.co.orien.Offi.præfec. Auguſta.Offi.vica rij.Offi.recto.Offi.præto.prouin Offi.præ fec.vigil. Offi. ciuiliũ iudi. Offi. mili. iudi. Offi. diuerſo.iudi Offi.eius qui ui.alicuius iudi.vel præſi.obtinet.Offi.iudi.Alexan.

Leges]De legibus & conſtitu princi.Mã da.princi. Senatuſconſult. Veter. iure enu cle Iuris & fact.igno.&c. Nouo codi.com po.Iuſti.codi.confir. Emẽdat.Iuſti.cod.&c.

Sacra]De ſumma trini. & fide catho.Sa croſanct. eccl.Epi.& cler.Epiſcopali audiẽ. Ne ſanc.bap. ite. His iungantur illi qui fa ciunt contra ſacra:ut eſt titu. De hæreti. Apoſta.Nemini lice.ſig.ſal.Iudę.& cęli Ne Chriſtianum man.Paga.& ſacri His qui ad eccle.confugi.His qui in eccle.ma.Statu.& ima.His qui ad ſta.confugi.Si quos titulos, & hic & in ſequentibus omiſerimus:illos ꝓ tuo arbitrio,ſub quo voles verbo collocabis aut alia(ſi mauis)contexito carmina,quę ti bi huic rei aptiora uideantur: neq; nos qui tum breuitati,tum vtilitati ſtuduimus, den te canino laceres.

Secundi libri rubricæ.

Trãſigo,reſtituo,gero,poſtulo parte ſecũda.

Tranſigo]de tranſactio.Pactis. Et quia talia fiunt quandoque mediantibus arbitris:ideo de recep.arbi.in fine libri ponitur,& de iu reiur.propter calum.dando.

Reſtituo]de in integrum reſtit.Filioſa.mi no.Fideiuſ.mino. Si tutor uel cura.inter.Si in communi eademque cauſa in integ.reſti. poſtule. Si aduerſus rem iudi. Si aduerſus venditio.Si aduerſus dona.Si aduerſus liber ta.Si aduerſus tranſactio. Si aduerſus ſolu tio.Si aduerſus dotem. Si aduerſus delic.S i aduerſus vſucap.Si aduerſus fiſcum. Si ad uerſus credito.Si minor ab hæred.ſe abſt.Si ut omiſ. hæred.In quibus cauſis reſtit. Qui & aduerſus quos. Si minor ſe maio. dixe.Si ſæpius in integr.reſtit.His qui ve.æta.impe tra.Si maior fac.Vbi & apud quem cog.re ſti.agend. fit.Reputatio.quæ fi.Etiã per pro curatorẽ cauſam reſti. In integ. reſti.poſtu. Reſti.mili. Vxo.mili. Temp.in integ. reſti. Quibus ex cauſis maio.

Gero] De negotijs geſtis. Procura. His quę ui metuſve cauſa geſta ſunt,dolo malo. edendo.In ius vocando.

Poſtulo]Id eſt aduoco.De poſtulãdo.Ad uoca.diuer. iudicio. Aduoc.diuerſo iudicũ. Aduo.fiſci. Errore aduocato. Vt quæ deſunt aduoca.Et quia poſtulare non poſſunt qui infames ſunt, ideo, ex quibus cau.infa.irro.

Tertij libri rubricæ.

.i.conqueritur. .i.diuidit.

Tertia ius dicens, q̃ritur, ſeruit, petit, occat

Ius dicẽs]De iudicijs. Sportu.& ſump.in diuer.iudi.fa. Peda.Iudi. Qui pro ſua iuriſ. iud.da.Ne qs in ſua cã iudi.Qui legi.perſo. ſtan.in iudi.ha.Vt nemo inui.agere.Ordine iud.Litis conteſta.Plus peti.Dilatio. Ferijs. Iuriſdi. om.iudi.Qñ imper.inter pupil. Vbi de cri.agi oportet.Vbi de poſſ.agi oportet. Vbi fideic pe.opor.Vbi cõue.qui cer.lo.Vbi in rem actio.Vbi de hæred.agitur.Vbi de ra tioci. Vbi cã ſtatus agi debeat. Vbi quis de curia.Vbi ſena. vel clariſſ. In quibus cauſis milites pręſcripti. vti non poſſ.Vbi cauſæ fi ſca Qñ li.vnicuiq; ſine iudice ſe vidicare.

Quæritur] De inofficioſo teſtamento. In officioſo.donatio.Inoffi. dotibus.

Seruit]De ſeruituti.& aqua. Vſufructu & habitatione,& miniſterio ſeruorum.

Petit]De peti.hæredi. Rei vindicatione.

Occat]Familiæ erciſcundæ, id eſt hędita tis diuidũdæ,Cõmuni diuidundo,Cõmunia vtri.iudi. Fini.regũdo. Conſor.eiuſdem lit.

Quarti libri rubricæ.

Actio,contractus,teſtes quarta referantur.

Actio]De actionibus,& obligationib.Vt a ctio.ab hæred.& contra hære.inci.Ne uxor pro ma.Ne filius ꝓ patre. An ſeruus ex ſuo fac.Qñ fiſcus vel priua. Hæred.actio. Ex de lict.deſun.Cõſti. pec.Rebus cre. & iureiur.

Si certum pet. Suffra. Prohibi. ſeque. pecu. Condic. indebi. Condict. ob cauſam. Cõdic. ob turpem cauſam. Condic. furti. Cõdic. ex lege. Pignora. actio. inſtit. & exerci. Qđ cũ eo q̃ in alie. po. Per quas ꝑſonas nobis adqr. Ad ſenatuſ. Mace. Ad ſenatuſcõ. Velleia. Nõ numera. pecun. Cõpenſa. Hæred. vel actio. ven. Actio. empt. & vendi. Aedil. actio.

Contractus] De cõmodato Vſuris. Nauti. fœno. Depoſiti Mandati. ſi ſer. extero ſe emi manda. Pro ſocio Contrahen. emptio. & vẽditio. Quæ res vẽdi nõ poſ. Quæ res expor. nõ deb. Eunuchis. Patribus q̃ fil. diſtra Reſcin. venditio. qñ li. ab emptio. diſce. Si ꝑ ꝑ publi. pẽſita. Sine cẽſu. vel reliq. Peri. & cõmo. rei venditæ. Si q̃s alteri uel ſibi. Rebus alie. non alie. Cõmu. re. alie. Rẽ alienã gerẽ. Pactis inter empto. & uẽdi. Si ſer. expor. væni. Si emanci. ita væneat ne ꝓſti. Si mãci. ita ſue alie. ut manu Monopolijs. Nũdi. & merca. Vectiga. & com. Noua uectiga. inſti. non poſſe. Cõmer. & merca. Rerum permu. Locato. Iure emphyteutico.

Teſtes] de teſtibus, & alijs ſpeciebus probationũ, uidelicet de ꝓbatio. Fide inſtrumẽ. cui adhæret titu. Plus valere quod agitur.

Quinti libri rubricæ.

Quinta dabit nuptas, tutelarumq; figuras.

Nuptas] de ſpõſalibus. Si rector ꝓuinciæ, vel ad eũ pertinẽtes ſpõſalitias dederint arras. Donati. ante nup. Nuptijs inceſtis & inuti. nupt. interdicto matri. inter pu. & tuto. Si quacũq; p̃di. pote. Si nupt. ex reſcrip. pe. Secũ. nupt. Si ſecũdò nupſe. mulier. Dotis ꝓmiſſio. iure dotiũ. Rei uxo. actio. Pactis cõuen. tã ſuꝑ dote quã ſuper dona. añ nup. Dote cauta nõ nume. Dona. ĩter vi. & uxor. Repud. Soluto matrim. quẽadmodũ dos petatur. Si dos cõſt. ma. ſo. fue. Ne fideiu. vel mãda. do. dẽt. Rerũ amo. Ne ꝑ dote mulier bona quondã ma. addicãtur. Fũdo dot. Diuor. facto apud quẽ liberi mora. uel edu. debe. Alen libe. Concubinis. Natu. liberis.

Tutelarũ de teſtamẽ. tut. Confirmã. tuto. Legi. tut. Qui pe. tut. Et breuiter ꝓſequere vſq; ad finẽ huiuſce libri & oẽs ferme titulos huic verbo accommodatos iudicabis.

Sexti libri rubricæ.

Sexta libertos, & teſtamenta notabo.

Libertos] De ſeruis fugi. & libertis. Furtis & ſer. corrup. Ope. liberto. Bonis liber. Si in fraudẽ patro. à lib. ali. fac. ſit. Obſeq. patro. præſtan. Libertis & eo. libe. iure aureo. annulo.

Teſtamẽta] De teſtam. militis. Qui teſta. facere poſſ. Teſtament. hæredi. inſtit. Inſt. & ſubſtit. & reſti. ſub condit. fac. Impu. & alijs ſubſtit. Neceſſa. ſer. hæred. inſtituẽ. libe. ꝑte. Poſthu. hr̃d. inſtituen. Iure delib. Repudiã. & abſti. hr̃d. Quẽadmodũ teſt. aperian. Edi. di. Hadria. Siquis aliquẽ teſta. ꝓhibuer. His q̃bus ut indig. hæred. auſe. Codicillis. Legatis. Et q̃a in teſtamẽtis quãdoq; verba ponũtur obſcura: ideo eſt ibi titu. de uerb. & re. ſignifica. ſi omiſ. ſit cauſa teſta. Iunge hic materiã bonorũ poſſeſsionũ: alioſq; huius libri titulos pro arbitrio accipias.

Septimi libri rubricæ.

.i. ſeptima. .i. appellat non ter.

Hepta manumittit, præſcribit, prouocat: haud ter.

Manumittit] De vindicta lib. & apud cõ ſiliũ manumiſsione. Teſta. manumiſ. Le. Fu. Ca. tol. Fideicõ. liberta. Dediti. liberta. tol. Lati. lib. tollen. Cõmuni ſeruo manumiſſo. Ser. pig. da. ma. Ser. reipub. manu. His q̃ à nõ dño manu. Qui manumit. non poſſũt. Qui nõ poſ. ad liber. perue. Quibus ex cauſ. ſer. ꝓ præ. liberta acci. Inge. manumiſſ. Cõmunia de manumiſ. Liberali cã. Adſer. tol. Quibus ad liberta. ꝓcla. nõ li. Ordi. cognitio. Collu. detegen. Ne de ſtat. defunct. poſt quinquen. quæra.

Præſcribit] De long temp præſcript. Pecu. eius qui liber. me. Senatuſcon. Claudia. Nudo iure Quirit. Vſucapiõe ꝓ empto. Vſucap. pro donat. Vſucap. ꝓ dote. Vſucap. ꝓ hæred. Cõmunia de vſuca. Vſucap. trãsfor. Acquir. & reti. poſſ. Præſcript. lõg. tẽp. In q̃bus cauſis ceſſ. lõg. tẽp. p̃ſcript. Quibus nõ obijcitur long. tẽp. p̃ſcript. Si aduerſus credit. Quadrien. præſcript. Ne rei do. vel templo. vindi. tẽp. p̃ſcript. ſubmo. Præſcrip. 30. uel 40. Annorum. Anna. excep. Alluuio. & paludi.

Prouocat haud ter. Ne lice. in una eadẽq; cã tertiò ꝓuocare appellatio. Tempo. & repara. ap. Quando ꝓuo. non eſt neceſſe. Quorũ appel. non recipi. Si penden. appel. mors interue. His qui per me. iudic. non appel. Si vnus ex plu. appel. Si de mo. poſſ. fue. appel. Et q̃a appellationes emittũtur à ſentẽtijs: ideo p̃ſupponẽdi ſunt tituli đ ipſis ſentẽtijs loquẽtes: & ſunt hi. De ſentẽt. p̃fecto. p̃to. Quõ & quando iudex ſentẽt. ꝓfer. debet. Sẽten. ex breui. recitan. Sententijs & interlocutio, omniũ iudi. Sententia quæ ſine cer. quanti. prolata eſt. Sentẽtijs q̃ pro eo quod intereſt profe. Si à non compe. iud. iudicatũ eſſe di. Pœna iudi. q̃ male iudi. Sñiã reſcindi nõ poſſe. Fructi. & litiũ expẽſis. Re iudica.

Execu.

Execu. rei iudi. Vſuris rei iudi. Si plures vna ſentent. condemna. ſunt. Quibus res iudi. non nocet. Commina. epiſto. Si ex fal. inſtru. vel teſtimo. iudi. ſit. Paucos qui reſtant titulos pro arbitrio applicabis.

Octaui libri rubricæ.

Pignorat octaua, interdicit, dat, ſtipulatur.
Pignorat.] De pigno. & hypothe. In quibus cauſis pignus ta. contra. Si alie. res pigno. da. ſit. Quæ res pign. obli. poſ. Qui potio. in pign. ha. His qui in prio. credito. lo. ſuc. Si anti cre. pignus vendi. Si res com. pign. dat. ſit. Præto. pigno. Si in cauſa iudi. pignus cap. ſit. Si pig. pign dat. ſit. Partu pign. & omni cauſa. Remiſ. pig. Etiā ob chiro. pecuniā pignus tene. Diſtractio. pig. Debito. vēdi. pig. impe. non poſſ. Si uend. pign. aga. Luitio. pign. Si vnus ex plu hæred. Si pign. conuen. ſu re do. impetran. Pact. pign. Credito. euictio. pign. non ha. Et huiuſmodi rubricæ concernūt ius quod quis habet in rebus. Addamus per quandam ſimilitudinem rubricas cōcernentes ius qđ in perſonis habemus, ut ſunt: De patria poteſtatę. Adoptio. Eman. liber. Ingra. lib. Poſtlimi. reuer. Inſan. expoſi. Infir. pe. cœliba. Iure liberorum.
Interdicit.] De interdictis. Quorum bonorum. Quorum legatorū. Vnde vi. Si per vim vel alio modo abſen. perturba. ſit poſſ. Vti poſsi. Tab. exhibend Liber. exhibend. Preca. & Sal. interdict. Aedifi. priua. No. ope. nuncia. Ope. publi. Ratiocin. ope. publi.
Dat.] pro dona. De donatio Donat quæ ſub modo. Reuocan. dona. Dona. cauſa mortis:
Stipulatur.] De contrahen. & cōmtit. ſtipula. Duo. reis ſtipulan. & promitten. Fideiuſſ. Nouatio. & delega. Solu. & liber. Euictio. Siquid omiſſum ſit: tu illud conformitate perſpecta pro arbitrio ad aliquod ſupradictorum reducere poteris.

Noni libri rubricæ.

Vltima multiplici pars crimina lege flagellat. (i. punit.)
Nonus liber Codicis re uera crimina uaria punit, incipiens per rubricam, De his qui accuſa. non poſſunt. Accuſatio. & inſcriptio. Exhiben. & intro. reis Cuſto. reorum. Iſtos & reliquos ſequentes titulos per ordinem carmini ſuperiori aptiſsimos iudicabis, niſi diſtorto traharis iudicio.

Rubricarum omnium colligationes & continuationes ex Azonis ſumma excerptæ, & hic nunc primum impreſſæ, magnam li floribus afferent eruditionem.

Et ſi nouem illa ſuperius explicata, tibi forſitan prolixiora videntur materiam ipſam totius Codicis quatuor ſuppoſiti verſiculi enodare poterunt: quos veterē caſtigantes impreſsionem, ſic imprimendos curauimus.

Materia nouem librorum Codicis.

Sacra prima. Secūda parat. Ius tertia dicit.
Contrahit & quarta. Nubere quinta docet.
Teſtatur ſexta. Libertos ſeptima ponit.
Pignorat octaua. Crimina nona premit.

Finis titulorum Codicis.

IMPERATORVM NOMINA, QVORVM CONSTITVTIONES duodecim libris Codicis ſunt inſertę.

Hadrianus.
Antonius Pius.
Diui fratres, ſiue M. Antoninus & Verus.
M. Aelius Antoninus ſolus.
Aelius Pertinax.
Seuerus & Antoninus Caracalla.
Antoninus Caracalla ſolus.
Antoninus Heliogabalus.
Alexander.
Maximinus.
Gordianus.
Philippus.
Decius.
Gallus & Voluſianus.
Valerianus & Gallienus.
Gallienus & Valerianus Iunior.
Gallienus ſolus.
Claudius.
Aurelianus.
Probus.
Carus Carinus & Numerianus.
Carinus & Numerianus.
Diocletianus.
Diocletianus & Maximianus Herculius.
Conſtantius & Maximianus Galerius.
Conſtantinus Magnus.
Conſtantinus Iun. Conſtantius & Conſtans
Conſtantius & Conſtans.
Conſtantius ſolus.
Iulianus.
Iouinianus.
Valentinianus & Valens
Iidem & Gratianus.
Valens Gratianus & Valentinianus. II.
Gratianus & Valentinianus. II.
Iidem & Theodoſius.
Valentinianus. II. Theodoſ. & Arcadius.
Theodoſius & Arcadius.
Iidem & Honorius.
Arcadius & Honorius.
Iidem & Theodoſius iunior.
Honorius & Theodoſius iunior.
Theodoſius Iunior ſolus.
Iidem & Valentinianus. III.
Valentinianus. III. ſolus.
Idem & Martianus.
Martianus ſolus.
Leo.
Idem & Anthemius.
Leo Iunior & Zeno.
Zeno.
Anaſtaſius.
Iuſtinus.
Iuſtinus & Iuſtinianus.
Iuſtinianus ſolus.

INDEX
CODICIS DN. IVSTINIANI LIBRORVM IX. TITVLI
ORDINE ALPHABETICO DISPOSITI.

A Bigeis li.9.tit.37.columna 2592 d
Abolitionibus lib.9.tit.42.col.2606 c
Acceptilationibus li.8.tit 44.col.2364 a
Accuſationibus & inſcriptionibus li.9.ti.2.col.2468 b
Acquirenda & retinenda poſſeſſione. li.7.ti.32.col.1942 c
actionibus empti li.4.tit.49.co.994 c
actionibus hæreditariis li.4.tit.49.col.994 c
actionibus & obligationibus lib.4.ti.10.col.748 c.
actore à tutore ſeu curatore dando. lib.5.tit.61 co.1370 d
ad exhibendum li.3.ti.42.col.688 b
ad legem Corneliam de falſis lib 9.ti.22.co.2554 a
ad legem Corneliam de ſicariis li.9.tit.16 col.2535 d
ad legem Fabiam de plagiariis li.9.tit.20.col.2548 a
ad legem Falcidiam lib.6.tit.49.col.1739 b
ad legem Iuliam de adulteriis. li.9.ti.9.col.2496 c
ad legem Iuliam de ambitu. lib.9.tit.26.co.2573 a
ad legem Iuliam de vi publica lib.9.ti.12.co.2524 a
ad legem Iuliam maieſtatis li.9.ti.8.co.2491 a
ad legem Iuliam repetundarum li.9.ti.27.co.2574 a
ad legem Viſelliam lib.9.titu.21.co.2553 a
adminiſtratione tutorum li.5.ti.37.co.1306 c
adoptionibus li.8.ti.48.co.2387 c
ad ſenatuſconſultum Macedonianum lib.4.ti.28.col.859 b
ad ſenatuſconſultum Orficianũ li.6.ti.56 co.1789 c
ad ſenatuſconſultum Tertullianum. lib.6.ti.55.co.1783 b
ad ſenatuſconſultum Trebellianum. li.6 tit 48 col.1728 d
ad ſenatuſconſultum Turpillianum. li.9 ti.45.co 2611 c
ad ſenatuſconſultum Velleianũ lib.4.ti 29.co.865 b
ad Syllanianum li.6.ti.35.co.1637 b
aduocatis diuerſorum iudiciorum li.2.ti.7.col.275 d
aduocatis diuerſorum iudicum li.2.ti.8.col.281 d
aduocatis fiſci li.2.ti.9.co.288 c
Aedificiis priuatis li.8.titu.10.colum.2204 b
ædilitiis actionib. li.4 ti.58.co.1030 c
alendis liberis li.5.tit.25.co.1259 d
alienatione mutandi iudicij cauſa facta li.2.tit.55.co.425 b
alimentis pupillo præſtandis lib 5.tit.50 co.1345 d
alluuionibus & paludibus li.7.ti.41.co.2003 d
annali exceptione lib.7.tit.40.co.1996 c
annonis lib.1.ti.50.co.210 a
an ſeruus ex ſuo facto li.4.ti.14.co 765 c
apoſtatis lib.1.ti.7.co.124 a
appellationibus li.7.tit.62.co.2071 c
arbitris lib.2.tit.56.co.427 b
arbitrium tutelæ li.5.ti.51.co.1347 b
aſſertione tollẽda li.7.ti.17.co.1911 b
aſſertione tollenda lib.7.ti.17.co.1911 b
aſſeſſoribus, & domeſticis, & cancellariis iudicum li.1 tit.49.co.206 d
aſſeſſoribus li.1.tit.49 co.206 c
auctoritate præſtanda li.5.tit.56 co.1367 b

B

Bonis auctoritate iudi. poſſidendis li.7.ti.72 co 2147 a
bonis eorum qui ſibi mortem conſciuerunt li.9.ti.50.co.2632 b
bonis libertorum li.6.tit.4.co.1450 d
bonis maternis li.6.ti.59.co.1810 d
bonis proſcriptorum li.9.tit.49.co.2625 d
bonis quæ liberis li.6.ti.60.c 1816 c
bonorum poſſeſſione ſecundum tabulas li.6.tit.11.co 1470 b
bonorum poſſeſſione contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur li.6.tit.12.co.1471 b
bonorum poſſeſſione contra tabulas liberti lib.6.ti.13.co.1473 b

C

Caducis tollendis li.6.ti 50.co 1752 c
calumniatoribus li.9.ti.46.co 2614 a
captiuis per poſtliminiũ reuerſis li 8.ti 51.co.2402 b
carboniano edicto li.6 ti.17.co 1482 b
ceſſione bonorum li 7.ti.71.co.2141 b
codicillis li.6.ti.36.co.1648 d
collationibus li.6.tit.20 co.1486 c
colluſione detegenda lib.7.ti.20.co.1921 d
commerciis & mercatoribus lib.4.tit.63.col.1042 b
comminationes, epiſtolas, &c. lib.7.ti.57 co.2068 c
commodati li.4.ti.23 co.834 d
cõmuni diuidundo li.3.ti 37 co.668 d
communi ſeruo manumiſſo li.7.ti.7.col 1867 d
communia de legatis lib.6 ti.43.co.1704 b
communia de ſucceſſionibus lib 6 ti.58.co.1804 d
communia de manumiſſionibus li.7.ti.15.co.1890 d
communia de vſucapionibus. lib.7 ti.30.co.1938 b
communia vtriuſque iudicij lib.3 ti.37 co.672 c
communium rerum alienatione li.4.ti.52.co.1013 c
compenſationibus li.4.ti.31.co.898 b
concubinis li.5.ti.26.co.1260 d
condictione ex lege li.4.ti 9.co.745 c
condictione furtiua li.4 ti.8.co.744 d
cõdictione indebiti li.4.ti.5.co.727 b
cõdictione ob cauſam li.4 ti.6.c.733 c
condictione ob turpem cauſam. li.4.ti 7.co 741 c
conditionibus inſertis lib.6.ti.46.col.1721 c
confeſſis li.7.ti.59 co.2074 a
confirmando tutore li.5.ti.29 co.1281 d
conſortibus eiuſdem litis li.3.tit.40.co.683 b
conſtituta pecunia li.4.ti.18 co.775 c
contractibus iudicum lib.1.titu.53 co 210 d
contrahenda emptione lib.4.ti.38.co.954 d
contrahenda & committenda ſtipulatione li 8.ti.38.co.2313 a
contrario iudicio tutelæ li.5.tit.58 co 1365 c
creditorem euictionem pig. non debere li 8.ti.46.co.2381 b
crimine peculatus lib.9.tit.28.co.2577 c
crimine ſacrilegij 2578 b
crimine expilatæ hæreditatis lib.9.ti.32 co.2582 b
crimine ſtellionatus li.9.ti.34.co.2586 b
curatore furioſi li.5.ti.70.co.1385 b
cuſtodia reorum li.9.ti.4.co.2481 d

D

DEbitorem venditionem pig. li.8.ti.29.co 2287 d
deditiia libertate tollenda lib 7.ti.5.co.1858 c
defenſoribus ciuitatum li.1.ti.55.co.212 d
depoſiti lib.4.ti.34.co 926 c
dilationibus. lib 3.tit.11.co 504 b
diſtractione pignorum lib.8.tit 28.co.2280 b
diuerſis reſcriptis li 1.ti.23.co.176 b
diuidenda tutela li.5.ti.52.co 1354 c
diuortio facto li.5.ti 24.co.1258 c
dolo malo li.2.tit.21 co 342 c
donationibus lib.8 ti.54 co 2420
donationibus ante nuptias lib 5 ti.3.co.1082 c
donationibus inter virum & vxorem li.5.ti.16.co.1176 d
donationibus cauſa mortis li 8 ti.57.co.2453 c
donationibus quæ ſub modo lib.8 ti.55 co.2445 b

dote cauta non numerata li.5.ti.15. co.1214 b
dotis promiſſione li.5 ti.12 co.1159 a
duobus reis ſtipulandi lib.8 ti.40 co.2327 a

E

Edendo li.2 ti.1 co.216 b
edicto diui Hadriani tollēdo li.6 ti.33 co.1630 b
emancipationibus liberorū li.8.ti.49 co.2397 b
emendatione Iuſtin. Codicis co.9 b
emendatione ſeruorum lib.9 ti.14 co.2534 c
emendatione propinquorum lib.9 ti 15 co.2535 a
eo qui pro tutore uel curatore negotia geſſit li.5 tit 45 co.1341 c
eo quod certo loco dari oportet li.3 ti 18 co.526 d
epiſcopis & clericis li.1 tit.3 co.52 b
epiſcopali audientia lib.1 tit.4 co.100 b
errore aduocatorum lib.2 tit.10 co.289 a
errore calculi li.2 ti.5 co 269 b
etiam ob chirographariam pecuniam pignus teneri poſſe li.8 ti.27 co.2278 c
etiam per procur. cauſam in integr. reſti. li 2 ti 49 co.406 a
euictionibus li.8 tit 45 co.4536 d
eunuchis li.4.ti.42 co.972 a
exceptionibus & præſcriptionib. li.8 ti.35 co.2301 a
excuſationibus tutorum & curatorū li.5 ti 62 co.1371 a
excuſationibus ueteranorum li.5 ti.65 co.1382 c
ex delictis defunctorum lib.4 ti.17 co.774 c.
executione rei iudicatæ li.7 ti.53 co.2057 c
exercitoria & inſtitoria actione li.4 ti.25 co.843 a
exhibendis & tranſmittendis reis li.9 ti.3 col.2479 c
ex quibus cauſis infamia irrogatur li.2 ti.12 col.291 a

F

Falſa cauſa adiecta lib.6 ti.44 co.1716 b
falſi moneta lib.9 ti.24 co.2569 d
familiæ erciſcundę li.3 ti.36 co.649 b
famoſis libellis li.9 ti.36 co 2591 d
feriis li.3 ti.12 co.509 c
fideicommiſſis li 6 tit.42 co 1682 c
fideicommiſſariis libertatibus lib.7 tit.4 co 1248 d
fideiuſſoribus minorum lib 2 tit.24 co 355 a
fideiuſſoribus & mandatoribus li.8 ti 41 co.2331 b
Fideiuſſoribus tutorum li.5 ti.57 co.1364 b
fide inſtrumentorum li.4 ti 21 co.812 d
filiofamilias minore lib.2 tit.23 co.354 b
finium regūdorum li.3 ti.39 co.679 a
formulis & impetrationibus li.2 ti.58 co 437 a
fructibus & litium expenſis li.7 tit.51 co.2051 b
fundo dotali li.5 ti.23 co.1257 b
furtis & ſeruo corrupto lib.6 ti.2 col.1423 a

G

Generali abolitione li.9 ti.43 co.2603 d

H

Hæreditate uel actione vendita li.4 ti.39 co.964 b
hæreditariis actionibus li.4 ti.16 co.770 c
hæreditatibus decurionum lib.6 ti.62 co.1836 a
hæredibus tutorum li.5 ti.54 c.1359 b
hæredibus inſtituendis lib.6 ti.24 co.1551 c
hæreticis & Manichæis li.1 tit.5 co.113 a
his quæ pœnæ nomine in teſtamento vel codicillis relinquuntur lib.6 ti.41 co.1681 b
his quæ ſub modo legati vel fideicom miſſi relinquuntur lib.6 tit.45 co.1719 c
his quæ vi metuſve cauſa fiunt lib.2 ti.20 co.334 a
his qui accuſare non poſſunt lib.9 ti.1 co 2458 b
his qui ad eccleſiam confugiunt li.1 ti.12 co.132 d
his qui ad ſtatuas confugiunt lib.1 ti 25 co.180 c
his qui à nō dominis manumiſſi ſunt li 7 ti.10 co.1877 a
his qui ante apertas tabulas hæreditatem traſmittunt li 6 ti.52 co.1769 b
his qui in eccleſiis manumittuntur li.1 ti.13 co.137 c
his qui in priorum creditorum locum ſuccedunt li.8 ti.19 col.2265 c
his qui latrones vel aliis criminibus reos occultant li.9 ti.39 co 2593 c
his qui non poſſunt ad liber. peruenire li.7 ti.12 co.1882 d
his qui notantur infamia lib.2 ti.12 co.291 a
his qui parentes uel liberos occiderūt li 9 ti.17 co.2086 c
his qui per metum iudicis non appellauerunt lib.7 ti 67 co.2116 b
his qui potentiorum nomine lib.2 ti.15 co.316 b
his qui ſibi adſcr. li.9 ti.23 co.2566 d
his qui veniam ætatis impetrauerunt li.2 ti.45 co.397 a
his quibus vt indignis lib.6 tit.35 co. 1637 b

I

IMpuberum & aliis ſubſtitutionibus li.6 ti.26 co.1567 a
inceſtis nuptiis lib.5 ti.5 co.1178 b
indicta viduitate li.6 ti.40 co 1677 b
infantibus expoſitis li.8 ti 52 c.2412 c
infirmandis pœnis cœlibatus li.8 ti.58 co.2470 a
ingenuis manumiſſis lib.7 ti.14 col.1885 d
ingratis liberis lib.8 ti.50 co.2401 c
in integrum reſtitutione minorū xxv annis lib.2 ti 22 co.348 c
in integr. reſtitutione poſtulata ne quid &c. li.2 tit.50 co 406 c
iniuriis li.9 tit.35 co.2587 d
in ius vocando li.2 ti.2 co.222 b
in litē dādo tutore li.5 ti.44 c.1338 a
in litem iurando li.5 ti.53 co.1356 c
inofficioſo teſtamento li.3 tit.28 co.548 d
inofficioſis donationibus li.3 tit.29 col.584 c
inofficioſis dotibus li.3 ti.30 co.592 a
in quibus caſibus tutorem habenti li.5 ti.36 co.1304 b
in quibus cauſis in integrū reſtitutio non eſt neceſſaria lib.2 ti.41 co.386 b
in quibus cauſis militantes li.3 ti.25 co 542 a
in quibus cauſis ceſſat longi tempo. præſcriptio 1961 li.7 ti.34 c.1961 d
in quibus cauſis pignus vel hypotheca tacitè contrahitur lib.8 tit.15 co 2242 d
in quibus cauſis ſerui pro præm. li. accip. li.7 ti 13 co.1884 c
inſtitoria actione li.4 tit 25 co.843 d
inſtitutionibus & ſubſtitutionibus li.6 ti.25 co 1558 d
inter alios actas vel iudicatas res aliis non nocere lib.7 tit.60 co.2075 a
interdicto matrimonio lib.5 tit.6 colu 1125 d
interdictis li.8 ti.1 co.2471 c
inutilibus ſtipulationibus li.8 ti.39 co.2323 c
iudæis & cœlicolis lib.1 tit.9 col.126 c
iudiciis li.3 ti.1 co.453 a
iuris formulis. vide formul. iur.
iure aureorum anulorum lib.6 tit.8 co.1462 b
iure codicillorum li.6 ti.36 co.1648 c
iure deliberandi li 6 tit 30 co.1597 a
iure dominij impetrando li.8 tit.34 co 2294 d
iure dotium li.5 tit.12 co.1164 b
iure emphyteutico li.4 tit.66 col 1069 a
iureiurando li.4 tit.1 col.698 c
iureiurando propter calumniam li.2 ti 59 co 438 a
iure liberorum li.8 ti.59 co.2457 a
iuris & facti ignorantia lib.1 ti.18 co 158 a
iuriſdictione omnium iudicum lib.3 ti.13 co 515 c
Iuſtinianeo Codice cōfirmando c.5 c

L

LAtina libertate tollenda lib.7 ti.6 co.1858 a
legatis li.6 ti.37 co.1655 c
lege Aquilia li 3 ti 35 co646 d
lege commiſſoria in pignoribus reſcindenda li.8 tit.35 co.2298 d
lege Fuſia caninia tollenda li.7 ti.3 co 1848 c
lege Iulia miſcella tollenda lib.6 ti.40 co.1677 a
legibus & conſtitutionibus principū li.1 ti 14 co.138 d
legitima tutela li.5 ti.30 co.1283 d
legitimis hæredibus lib.6 tit.57 col 1793 a
libellis famoſis li.9 ti.36 co.2091 c
liberali cauſa lib.7 tit.16 co.1894 d
liberis exhibendis li.8 ti 8 c.pppp b
liberis præteritis lib.6 tit.28 co.1584 a
libertis & eorum liberis li.6 tit.7 co.1458 d

liti-

Litigioſis li.8.ti.37,co.2303.b
litis conteſtatione li.3.ti.9,colum. 499 a
locato & conducto li.4.ti.65,colum. 1050 b
longi temporis præſcriptione li.7.ti. 22,co.1926 d
luitione pignoris li.8 ti.31, co.2292 a

M

Magiſtratibus municipalibus li.1 ti.54,co.215 b
magiſtratibus conueniendis li 5.ti.75 col.1411 a
maleficis & mathematicis li.9.ti.18, co.2539 c
mandati li.4.ti.35,co.934 d
mandatis principum li.1.ti.15,col. 147 a
modo multarum li.1.ti.52,c.211 c
monopoliis li.4.ti.59,co.1034 b
mortis cauſa donationibus li 8.ti.57, co.2453 c
mulieribus quæ ſeruis proprijs ſe iunxerunt li.9.ti.11,co.2522 d
mutatione nominis lib.9.ti.25,col. 2572 c

N

Naturalibus liberis li.5.ti.27,co. 1261 a
Nautico fœnore li.4.ti 33,co 924 c
neceſſarijs ſeruis hæredibus inſtituen. li.6.ti.27,co.1578 b
ne Chriſtianum mancipium &c.li.1 ti.10,col 130 b
ne de ſtatu defunctorum li.7.tit.21, col.1922 d
ne ex delictis defunctorum hære. conuen. li.4.ti.17,co.774 a
ne fideiuſſores vel mandatores dotiũ dentur li 5.ti.20,co.1254 a
ne filius pro patre li.4.ti.13,co.761 b
ne fiſcus vel reſpublica li.2.ti.18,co. 319 b
negotijs geſtis li 2 ti.19,co.320 c
ne liceat potentioribus li.2.ti.14,col. 314 b
ne liceat in vna eademque cauſa li.7. ti.70.2139 b
nemini licere ſignum ſaluatoris &c. li.1.ti.8.co.125 d
ne pro dote mulieris bona quondam mariti addicantur li.5.ti.22,col. 1256 a
Ne quis in ſua cauſa iudi. li.3.ti.5,co. 493 a
ne rei militaris comitibus lib.1.ti.45, co.202 d
ne rei dominicę vel templorum li.7. ti.38,co.1974 d
ne ſanctum baptiſma iteretur li.1.ti. 6,co.123 a
ne ſine iuſſu principis li.9.ti.48,col. 2625 b
ne tutor vel curator vectigalia conducat. li.5.ti.41,co.1331 a
ne vxor ꝓ marito li.4.ti.12,co.758 b
Nili aggeribus non rumpendis li.9.ti. 38.co.2593 a
non numerata pecunia lib.4.ti.30 c. 882 b
Noua vectigalia li.4.ti.62,co.1040 a
nouationibus & delegationibus li.8. ti 42,co 2348 b
noui operis nũciatione li.8.ti.11.col. 2219 c
nouo Codice faciendo co.1.b
nudo iure Quiritum tollendo li.7.ti. 25,col.1936 c
noxalibus actionibus lib.3.tit.41.col. 684 c
nundinis & Mercationibus li.4.ti.60, col.1036 b
nuptijs li.5.ti.4,co.1099 c

O

Obligationibus & actionibus li.4. ti.10.co.748 c
obſequijs patrono præſtandis li.6.tit. 6,col.1455 b
officio ciuilium iudicum li.1.ti.43,c. 201 b
officio comitis orientis li.1,ti.37,co. 196 b
officio comitis ſacrarum largitionum li.1.ti.32,co.196 a
officio comitis ſacri palatij li.1.ti.34, col.196 c
officio comitis ſacri patrimonij li.1. tit.36,co.196 d
officio comitis rerum priuatarum li. 1.ti.33,co.196 b
officio diuerſorum iudicum li.1.ti.46 co 202 a
officio eius qui vicem alicuius iudicis obtinet li.1.ti 48,co 205 d
officio iuridici Alexandriæ li.1,ti.55. col.215 c
officio magiſtri militum li.1.ti.29,c. 192 c
officio magiſtri officiorum li.1.ti.31, co 194 c
officio militarium iudicum lib.1.tit. 44,col.202 a
officio præfecti Auguſtalis li 1.tit 37 col.197 a
officio præfecti vrbi. lib.1.tit.28,col. 191 a
officio præfecti vigilum li.1.tit.42,c. 201 b
officio prętoris li.1.ti.40,co.198 b
officio præfecti prætorio Africæ lib.1 tit.27.co.181 d
officio præfecti prætorio Orientis & Illirici li.1.ti 26,col.180 d
officio proconſulis & legati li.1.ti.35 col.196 d
officio quæſtoris li.1.ti 30,co.194 a
officio rectoris prouinciæ lib.1.ti.41, col.198 d
officio vicarij li.1.ti.38,co.197 d
operis libertorum li.6.ti.3.columna 1442 d
operis noui nunciatione li.8.ti.11.co. 2219 c
operibus publicis li 8.ti 12,co 2220 d
ordine cognitionum li.7.titu.19, col. 1917 b
ordine iudiciorum li.3.ti.8.co.496 b

P

Pactis li.2.ti.3,co.224 b
Pactis conuentis tam ſuper dote li 5,ti.14,co.1205 c
pactis inter emptorem & venditorẽ li.4,ti.54,co.1016 c
pactis pignorum lib.8.tit.35.col. 2298 d
paganis & ſacrificijs & templis eorũ li.1.ti 11,col.130 c
partu pignoris & omni cauſa li.8,tit. 25,col.2275 a
patria poteſtate li.8.ti.47,co 2389 c
patribus qui filios ſuos diſtraxerunt li 4,ti.43,co.972 d
peculio li.4,ti.26,co.846 a
peculio eius qui libertatem meruit li 7.ti.23,co.1928 a
pedaneis iudicibus li.3,ti.3,co.487 a
per quas perſonas nobis acquiritur li.4.ti.27,co.856 a
periculo & commodo rei venditæ li. 4,ti.48,co.991 b
periculo tutorum li.5.ti.38,c.1326 d
petitione hæreditatis li.3,tit.31,col. 592 a
pignoratitia actione li.4,ti.24,col. 836 b
pignoribus & hypothecis li.8,tit.14 col 2228 b
plus petitionibus li.3.ti.10.co.502 a
plus valere quod agitur li.4.ti.22,col. 832 c
pœna iudicis qui malè iudicauit li.7. ti 49,col.2047 a
pœnis li.9.ti 47,co.2617 c
poſthumis hæredibus inſtituendis li. 6,ti.29,col.1593 b
poſtliminio reuerſis li.8.ti.51,col. 2402 b
poſtulando li 2,ti.6,co.269 a
prædijs & alijs rebus minorum li.5. ti 71,col.1395 a
præſcriptione longi temporis quæ ꝓ libertate,&c. lib 7,tit.22,colum. 1926 d
præſcriptione longi temporis x. vel xx.annorum li.7,ti 33,co.1953 b
præſcriptione xxx. vel xl. annorum li 7,ti 39,co 1976 b
præſcriptis verbis li.4,ti.64,columna 1044 d
prætorio pignore li.8,ti 22.c.2269,c
precario & Saluiano interdicto lib.8 ti.9,co.2203 b
precibus imperatori offerendis li.1 ti.19,co.165 b
priuatis carceribus li 9,ti.5,columna 2486 b
priuilegio dotis li.7,ti.74,co.2159 c
priuilegio fiſci li.7,ti 73,co.2156 c
probationibus li.4,ti.19,col.781 a
procuratoribus li.2,ti 13,co.299 b
pro donato li.7,ti.27,co.1935 a
pro dote eodem lib. & titul.ſequent. col.1936 b
pro emptore li.7,ti.26,co 1931 c
pro hærede li 7,ti.29,co.1936 c
prohibita ſequeſtratione pecuniæ li. 4,ti 4,co 726 b
pro quibus cau. ſerui pro præ.liber.acci. li.7,ti.13,co.1884 c
pro ſocio lib.4,ti 37,co 951 b

Q

Quadriennij præſcriptione lib 7, tit 37,co.1968 d
Quæ res exportari non debeat li 4 ti 41,co 970 a
quæ res pignori obligari poſſunt, vel non li.8.ti.17,co.2248 a
quæ res uendi non poſſunt li.4,ti.40 col.969 b
quæ ſit longa conſuetudo li.8 tit.53 co.2416 c
quæſtionibus lib 9,tit 41,columna 2597 c
quando ciuilis actio criminali præiudicet li.9,tit.31,col.2575 d

Quando decreto opus non eſt lib.5.tit.72.col.1403.d
quando dies legati vel fideicommiſſi cedit li.6.ti.52.co.1770.c
quando ex facto tutoris li.5.ti.39.co.1329 a
quando fiſcus vel priuatus li.4 tit.15.col 758 b
quando imperator inter pupillos & viduas li.3.ti.14.co.520 c
quando libellus principi datus faciat litis conteſtationem li.1.tit.20.co.169 c
Quando liceat ab emptione diſcedere li.4.ti.45.co.984 c
Quando liceat vnicuique ſine iudice ſe vindicare li.3.ti.27.co.545.c
quando mulier tutelæ officio fungatur li.5.ti.35.co.1299.b
quando non petentium partes li.6.ti.10.co.1468 a
quando prouocare non eſt neceſſe li.7.ti 64.co.2121.b
quando tutores vel curatores eſſe definunt li.5.ti.60.co 1369 d
quæ in fraudem creditorum li.7.ti.75 co.2160 b
quemadmodum teſtamenta aperiantur li.6.ti.32 co.1628.c
qui accuſare non poſſunt li 9.ti 1.co.2453 b
qui admitti ad bonorum poſ.poſſunt li.6.ti.9.co.1463 a
qui ætate ſe excuſant lib.5.ti.68.col.1384 b
quis bonis cedere poſſunt lib.7.ti 71.co 2141 b
qui dare tutores vel curatores poſsũt li.5.ti 34.co.1292 c
qui & aduerſus quos in integrum reſtitui non poſſunt lib.2.tit.42.col.389 a
qui legitimam perſonam habẽt ſtãdi in iudicio vel nõ li 3.ti.6.co.493 c
qui manumittere non poſſunt li.3.ti.11.co.1880 b
qui morbo ſe excuſant li 5.ti.67 col.1383 d
qui non poſſunt ad libertatem peruenire lib.7.ti.12 co.1882 a
qui numero liberorum ſe excuſant li.5.tit.66.co.1383 b
qui numero tutelarum li.5.ti.69.col.1384 c
qui petant tutores vel curatores li.5.ti.31 co.1286 d
qui potiores in pignore habeantur li.8.ti.18 co.2252 c
qui pro ſua iuriſdictione iudices dare darive poſſunt li.3.ti.4.co 491 a
qui teſtamenta facere poſſunt li.6.ti.22 col.1514 a
quibus ad libertatem proclamare nõ licet li 7.ti.18.co.1914 d
quibus cauſis in integ.reſtit.lib.2.tit.41 col.386 a
quibus cauſis pig.ta con. li.8.ti.15.c.2242 a
quibus ex cauſis maiores lib.2.ti.54.col 422 c
quibus ex cauſis ſerui pro præmio libertatem accipiunt lib.7.ti.13.col.1884 c
quibus non obijcitur longi temporis præſcripto li.7.ti.35.co.1963 a
quibus res iudicata non nocet li.7.ti.56 co.2067 b
quibus ut indignis li.6.ti.35.c.1637 b
quod cum eo qui in aliena poteſtate li.4.ti 26 co.845 a
quod iuſſu ibidem
quod metus cauſa li.2.ti.20 co.334 a
quomodo & quando iudex li.7.ti.43.co.2008 a
quorum appellationes non recipiuntur li.7.ti 65.co.2127 b
quorũ bonorum li.8.tit.2.co.2176 a
quorum legatorũ li.8.ti.3.col.2178 c

R

RAptu virginum ſeu viduarum lib.9.tit.13 co.2530 c
ratiocinijs operum publicorum,& patribus ciuitatũ li.8.ti.13.co.2226 d
rebus alienis non alienandis li.4.tit.51 col.1004 d
rebus creditis li.4.ti.1.co 698 c
receptis arbitris li.2.ti.56 co.427 a
rei vendicatione li.3.ti.32.co.606 c
rei vxoriæ actione li.5.ti.13 c.1190 b
re iudicata li.7.ti.52 c.2055 d
relationibus li.7.ti.61 co 2076 b
religioſis & ſumptibus funerum li.3.ti.43 co.692 a
rem alienam gerentibus li.4.ti.53 co.1015 a
remiſſione pignoris li 8.ti 26.col.1278 d 1274
repudianda bonorum poſſeſſione li.6.ti.19 co.1485 d
repudianda vel abſtinenda hæreditate li.6.ti.31 co.1624 b
repudijs li.5.ti.17 co.1234 c
reputationibus li 2.ti.48 co 405 b
requirendis reis li 9.ti.40 co.2596 a
rerum amotarum li 5 ti.21 co.1255 c
rerum permutatione li 4 ti 64 col.1044 a
reſcindenda venditione li.4.ti.44 co.973 a
res inter alios actas li.7.tit.60 colum.2075 a
reſtitutionibus in integrum li.2 ti.51 co.407 a
reſtitutionibus militum li.2.tit.51 c.407 a
reuocandis donationibus lib.8.ti.56 co 2447 c
reuocandis his quæ in fraudem creditorum alienata ſunt li.7.ti.75.col.2160 b

S

SAcroſanctis eccleſijs li.1.ti.2 col.22 c
Satiſdando li.2.ti.57 co.436 c
Secundis nuptijs li 5.ti.9 co 1131 c
Seditioſis li.9 ti 30 co.2579 b
Senatuſconſultis li.1.ti.16 c.147 b
Senatuſconſulto Claudiano tollendo li.7 ti 24 co.1988 c
Sententia quæ ſine certa quantitate prolata eſt li.7.ti.46 co.2030 b
Sententijs præfectorum prætorio li.7.ti.42 co.2006 b
Sententijs ex periculo recitandis li.7 ti.44 co.2016 b
Sententijs & interlocutionibus omnium iudicum li.7.ti.45 co.2020 d
Sententijs quę pro eo quod intereſt, proferuntur li.7.ti.47 co.2039 d
Sententiam paſſis & reſtitutis li.9.ti.51 co.2633 a
Sententiam reſcindi non poſſe lib.7.ti.50 co 2049 b
Separationibus lib 7.ti.72 co.2147 a
Sepulchro violato li.9.ti.19 c.2543 a
Seruitutib.& aqua li.3.ti.34 co.637 a
Seruis fugitiuis li.6.ti.1 co.1415 a
Seruis reipublicæ manumittendis li.7 ti.9 col.1875 c
Seruo com.man.ſupr.com.manumiſ.
Seruo pignori dato manumiſſo lib.7 ti 8 col.1873 a
Si aduerſus creditorẽ li.2 ti 38 c.382 b
Si aduerſus creditorem li.7.ti.36 col.1967 c
Si aduerſus delictũ li 2.tit.35 c.377 b
Si aduerſus donationem li.2.ti.30 co.369 b
Si aduerſus dotem li.2.ti.34 co.376 b
Si aduerſus fiſcum li.2.ti.37 c.379 b
Si aduerſus libertatem lib.2.ti.31 co.371 b
Si aduerſus rem iudicatam reſtitutio poſtuletur li.2.ti.27 co.361 a
Si aduerſus ſolutionem li.2.ti.33 col.375 a
Si aduerſus tranſactionem li.2.ti.32.col.373 a
Si aduerſus venditionem lib.2.tit.28,col.365 a
Si aduerſus venditionem pignorum li.2.ti.29.co.367 a
Si aduerſus vſucapionem li.2.ti.36.c.378 a
Si aliena res pignori data ſit li.8.ti.6 col.2244 c
Si a non competente iudice li.7.ti.48 co.2045 b
Si antiquior creditor pignus vendiderit li.8.ti.20.co.1846 b
Si certum petatur lib.4.tit.2.colum.712 d
Si communis res pignori data ſit li.8.tit.21.co 2269 b
Si contra ius vel vtilitatem publicam li.1 ti.22 co.172 a
Si contra matris volũtatem tutor datus ſit li.5.ti.47.co.1343 d
Si de momentanea poſſeſſione fuerit appellatum li.7.ti.69.co.2138 c 2138
Si dos conſtante matrimonio li.5.ti.19.co.1253 a
Si ex falſis inſtrumentis li.7.ti.52.co.2071 a
Si ex pluribus tutoribus lib.5.tit.40.col.1330 a
Si in cauſa iudicati pignus captum ſit li 8.ti.23.col.2270 c
Si in communi eademque cauſa in integrum reſtitutio poſtuletur li.2 ti.26.co.360 a
Si in fraudem patroni li.6.tit.5.col.1382 b
Si maior factus alienationem ratam habuerit li.5.ti.74 co.1407 b
Si maior factus ratum habuerit lib.2.ti 46 col.401 c
Si mancipium ita fuerit alienatũ li.4.ti.57.col.1026 c
Si mancipium ita væneat li.4.ti.56,c.1024 c
Si mater indemnitatem promiſit li.5.ti.46.co.1348 b
Si minor ab hæreditate ſe abſtineat lib.2.tit.39.co.383 b

Si mi-

Si minor ſe maiorem dixerit, vel maior probatus fuerit lib.2.titu.43. col.392 C
Sine cenſu vel reliquis fundum comparari non poſſe lib.4.titu.47. col.988 c
Si nuptiæ ex reſcripto petantur lib.5. tit.8.col.1130 a
Si omiſſa ſit cauſa teſtamenti lib 6.ti. 39. col.1674 a
Si pendente appell.mors interuenerit lib 7.tit.66.col.2133 c
Si per vim vel alio modo abſentis poſſeſſio turbata ſit libro 8.titu.5. col.2194 c
Si pignus pignori datum ſit libro 8. tit.24.col.2271 d
Si pignoris conuentionem numeratio pecuniæ ſecuta non ſit li.8. tit.33. col.2294 a
Si plures vna ſententia condemnati ſunt lib.7 tit.55.col.2066 a
Si propter publicas penſitationes venditio fuerit celebrata libro 4.tit.46. col.985 a
Si quacunque præditus poteſtate li.5. tit.7.col.1128 a
Si quis aliquem teſtari prohibuerit lib 6.tit.34 col.1636 a
Si quis alteri vel ſibi libr.4. titu.50. col.1002 d
Si quis eam cuius tutor fuerit, corruperit lib.9.ti.10.col.2522 b
Si quis ignorans rem minoris eſſe lib. 5.tit.73.col.1405 a
Si quis imperatori maledixerit lib.9. ti.7.col.2490 b
Si rector prouinciæ libro 5. tit. 2. col.1081 a
Si reus vel accuſator mortuus fuerit lib 9 tit.6.col 2487 c
Si ſæpius in integrum reſtitutio poſtuletur lib.2 ti.44.col.396 b
Si ſecundò nupſerit mulier li.5.ti.10. col.1157 d
Si ſeruus extero lib.4.ti.36. col.919 b
Si ſeruus exportandus veneat li.4. ti. 55.col.1021 c
Si tutor cõtra voluntatem matris datus ſit libro 5. titulo 47. colum.1343 d
Si tutor vel curator non geſſerit lib.5. ti.55.col 1361 a
Si tutor vel curator cauſa reipubl. abfuerit libro 5. titu. 64. colum. 1381 d
Si tutor vel curator interuenerit li.2. ti.25.col.358 a
Si tutor vel curator falſis allegationibus excuſatus ſit lib.5.titu.63. col.1380 c
Si vendito pignore agatur lib.8. tit.30.col.2289 a
Si vnus ex pluribus appellauerit li.7. ti.68.col.2137 c
Si vnus ex pluribus hæredibus lib. 8. ti.32.col.2293 a
Si vt omiſſam hæreditatem li.2.ti.40 colum.385 b
Soluto matrimonio lib.5.titu.18. col.1247 c
Solutionibus & liberationibus libr.8. tit.43.col.2352 d
Sponſalibus lib.5. tit.1. col.1076 a
Sportulis lib.3. tit.2. col.485 a
Statuis & imaginibus lib.1. titu.24. col.179 c
Succeſſorio edicto lib.6. titu.16. col.1479 a
Suffragio li.4 tit.3.col.724. a
Suis & legitimis liberis lib 6. titu.54. col.1777 b
Summa trinitate & fide catholica lib. 1.tit.1.col.12 c
Suſpectis tutoribus libro 5. titu.43. col.1335 c

T

Tabulis exhibendis lib.8.tit.7. col 2201 a
Temporibus & reparationibus lib.7. tit.63 col.2108 d
Temporibus in integrum reſtitutionis lib.2.tit 53.col.413 b
Teſtamentaria manumiſſione lib.7. tit.2.col 1839 c
Teſtamentaria tutela lib 5.titu.28. col.1277 c
Teſtamento militis libr.6. titu.21. col.1504 d
Teſtamentis, & quemadmodum teſtamenta ordinentur lib.6.tit.23. col.1523 b
Teſtibus lib.4.tit.20. col.798 a
Tranſactionibus lib.2. titu.4.colum.242 a
Tutoribus vel curatoribus illuſtrium lib.5 tit.33.col.1290 d
Tutore vel curatore qui ſatis nõ dedit lib.5.tit.42. col.1333 a

V

Vbi cauſa ſtatus agi debeat lib. 3. tit 22.col.532 d
Vbi cauſæ fiſcales lib.3.titu.26. col 542 a
Vbi conueniatur qui certo loco dare promiſit lib.3.tit.18.col.526 a
vbi de criminibus agi oporteat libr.3. tit.15.col 521 c
vbi de hæreditate agatur lib.3. tit.20. col.531 a
vbi de poſſeſſione agi oporteat lib.3. tit.16 col.526 a
vbi de ratiociniis tam publicis quàm priuatis agi oporteat libr.3. titu.21. col.531 d
vbi & apud quem cognitio in integ. reſtitutionis agitanda ſit lib.2. tit. 47.col.402 c
vbi fideicommiſſum peti oporteat lib.3.tit. 17.col.526 c
vbi in rem actio exerceri debeat lib.3. tit. 19.col.527 a
vbi petantur tutores vel curatores li. 5.tit.32.col 1289 a
vbi pupilli educari debeant lib.5. tit. 49.col. 1344 d
vbi quis de curiali aliave conditione conueniatur libr.3. titu.23. col.535 c
vbi ſenatores vel clariſſimi lib.3. tit. 24. col.537 d
vectigalia noua inſtitui non poſſe lib. 4.tit.62.col.1040 a
vectigalibus & commiſſis li.4. tit.61. col.1036 d
verborum & rerum ſignificatione li. 6.tit.38.col.1670 b
vetere iure enucleando lib.1.tit.17. col.162 d
vi bonorum raptorum lib.9. titu.33. col.2584 c
vindicta libertate libro 7. titu.1. col.1838 c
vnde legitimi lib.6.titu.15. colum. 1477 a
vnde liberi lib.6.tit.14.col.1474 c
vnde vir & vxor lib.6. titu.18.col. 1484 d
vnde vi lib.8. tit.4 col.2180 a
vſucapione pro emptore lib.7.tit.26. col.1931 c
vſucapione pro donato lib.7. titu.27. col 1935 a
vſucapione pro dote lib.7. titu.28. col.1936 b
vſucapione pro hærede lib.7. tit.29. col.1936 d
vſucapione transformanda lib.7. tit. 31.col.1939 d
vſufructu & habitatione &c. lib.3.tit. 33.col.622 a
vſuris lib.4. tit.32. col.905 a
vſuris rei iudicatæ lib.7. titu.54. col. 2062 b
vſuris pupillaribus lib.5. tit. 56. col. 1362 c
vſuris & fructibus legatorum lib.6. tit.47. col.1726 a
vt actiones & ab hæredibus & contra hæredes incipiant lib.4. tit.11. col.757 a
vt cauſæ poſt pubertatem adſit tutor lib.5.tit.48.col.1344 b
vt intra certum tempus criminalis quæſtio terminetur lib.9.tit.44. col.2609 c
vt lite pendente lib.1.tit.21. col. 170 c
vt nemo inuitus agere vel accuſare cogatur lib.3. tit.7. col 495 b
vt nemo priuat⁹ titulos prædijs ſuis &c. lib.2.tit.16. col.495 c
vt nemini liceat ſine iudicis auctoritate lib.2.tit.17.col 318 d
vti poſſidetis lib.8. titu.6 colum. 2197 b
vt in poſſeſſionem legatorum lib.6. tit.53. col 1773 a
vt omnes iudices tã ciuiles quàm militares libro 1. titulo 47. colum. 204 a
vt quæ deſunt aduocatis lib 2.titu.11. col.290 c
vxoribus militum lib. 2. titu.52 col.412 b

Finis titulorum.

NOVELLARVM CONSTITVTIONVM, quas Authenticas vulgus appellat, ab Irnerio, Alberto, Bulgaro, & alijs, Iuſtinianeo Codici ſuis locis inſertarum Index ordine alphabetico collectus.

AD eos.de ſecun.nup.li.5. col 1156 a
Ad hæc, ex his. de fide inſtru. lib.4.col.828 b
Ad hæc qui fructus de vſuris lib 4.col.914 a
ad hæc, quando muli. tute. offi. ſun. po. lib.5. col.1302 b
ad hæc ſi.de iudi. lib.3. col.457. b
ad hoc qui ſuam,de lati. lib. tol.lib.7. col.1865 c
æquaitas.de pac.conuen. lib.5.col. 1211 b
agricultores.quæ res pig. obliga. poſſ. lib.8.col. 1251 b
antiqua.de infantib. expo. lib.8.col. 2416 b
apud eloquentiſſimum.de fide inſtru. lib 4.col 804 a
aſſcriptitios. de epiſco.& cleric. lib.1. col.88 d
at qui ſemel de probationibus lib.4. colum.793 a
at ſi contractus. de fide inſtru. lib 4. col.828 b

B

BOna damnatorum. de bon. proſcrip. lib.9 col.2631 d

C

CAuſa quæ fit.de epiſc.& cleri.lib. 1.col.82 d
Ceſſante.de legiti.hære. lib.6.colum. 1794 d
clericus quoque. de epiſc. & cleri.li.1 col.83 c
contra qui propriam. de non nume. pec. lib.4.col.885 b
contra cum rogatus.ad ſenatuſconſul. Treb.lib.6.col 1735 a
cui relictum,de indic.vidui.tol.lib.6. col.1679 a

D

DEcernit ius nouum. de receptis arbi.lib.2.col.431 b
defuncto.ad ſenatuſcon.Tertul.lib.6. col 1788 a
diaconiſſam. de epiſco. & cleri. lib.1. col 59 c
donationem.de iure dot. lib.5. col. 1182 b
dos data.de donat. ante nupt. lib.5. col. 1096 a

E

EContra.de repu. lib.5. col. 1236 a
Ei qui appellat.da temp.& repar.ap pel. lib.7. col.2112 a
eiſdem pœnis.de ſecun.nup.lib.5.col. 1135 c
Eò decurſum.de dona ante nup.lib.5. col.1098 c
epiſcopo nullam.de epiſc. & cleri.lib. 1. col.65 d
epiſcopalis ordo.de epiſc.& cler.lib.1. col.89 d
et conſequenter. de ſenten.& interlo. lib 7. col. 2028 c
et cum ſolis.ad ſenat. Tertul. lib.6. col.1788 c
et non obſeruato,de teſtamento li.6. col.1543 c
et qui iurat.de bo.auct.iud.poſ.lib.7. col. 2152 b
ex cauſa.de lib. præt. lib.6. colum.1592 c
excipitur. de bonis quæ liberis in pote.&c lib.6.col.1823 a
ex complexu.de inceſt.nupt. lib.5. col 1129 c 1123
ex teſtamento de ſecun.nup. lib.5. colum.1137 a
ex teſtamento de col. lib.6. colum. 1436 a

G

GAzaros de hæret. & Mani. lib.1. col.121 c
Generaliter autem.de epiſco. & cleri. lib.1. col.71 c

H

HAnc autem querelam. de non nume.pecu. lib.4. colum. 896 d
Hæc vſus.de ſacroſan.eccle.lib. 1. col. 44 b
hæres lucro.de ſecun. nup. lib.5. col. 1143 a
hoc amplius.de fideicom. lib.6. col. 703 b
hoc inter.de teſtamen. lib.6. col. 1337 c
hoc ita.de pigno & hypo. lib.8 col.2235 a
hoc ita.de duob.reis ſtip. lib.8 col. 2323 b
hoc ius porrectum. de ſacroſan.eccleſ. lib 1 col 37 a
hoc ſacramentum. de iureiur. propter calum.dan. lib.2.colum.440 b
hoc niſi.de ſolut. & liberat. lib.8 colum.2360 b
hoc ius ſtabit.de procu. lib.2 col. 313 b
hoc ſi debitor.de pigno.& hypo.lib.8 col.2238 d
hoc locum. ſi ſecundo nupſe. mul.li 5 col. 1158 d
hodie autem.de appel. lib.7 col.2085 b
hodie iuram.de iudi. lib.3. colum 477 a
hodie nono.de cuſto.reo lib.9 col.2234 b
hodie qualiſcunque.de repud. lib.5 col. 1238 c

I

IDem eſt in his. de bonis quæ libe. &c. lib.6.col 1823 c
Idem eſt de Neſtorianis.de hæreti. & Mani. lib.1. col.121 b
imo à debito.de obliga.& actio. lib.4 col.755 c
inceſtas nuptias.de inceſt.nupt. lib.5 col 1123 d
in donatione.de ſecun.nupt. lib.5 colum. 1136 a
ingreſſi. de ſacroſan. eccle. lib.1 col.30 d
in iſto iuramento. de iureiur. propter calum.dan. lib.2. col.443 b
in ſucceſſione.de ſuis & legi.libe.lib.6 colum. 1782 d
interdicimus de epiſc. & cleri. lib.1 col 63 d
in teſtamento ad ſena.Tertul. lib.6 col. 1788 d
itaque mortuo.commu.de ſucceſ.lib.6 col. 1810 b
item & à priuatis. de donationibus lib.8.col.2435 d
item hæreditas de bonis quæ lib. &c. lib 6.col.1823 b
item qui domum.de ſepul. vio. lib.9 col.2547 b
item ſibi inuicem. de ſacroſan. eccle. lib.1. col.43 b
item poſſeſſor.qui pot.in pign.ha.li.8 col.1256 a
item prædium.de ſacroſan.eccle.lib.1. col 43 c
item ſine.de naturalibus lib. lib.5 col.1275 c
item priuilegium. de hæret. & Mani. lib.1.col.113 b
iubemus.in titu.de iudicijs lib.3 colum.460 b

L

LIbellum vero.de lit.conteſt. lib.3 col.502 a
liberi furioſi.de epiſc.aud. lib.1 columna 112 b
licentiam habeat.de epiſc.& cleri.li.1 columna 86 a
licet patri.de naturalibus libe. lib.5 columna 1269 d
licet teſtator.de epiſco. & cleri. lib.1 columna 76 b
litigioſa.in tit.de litigio. libro 8 columna 2308 d
lucrum hoc.de ſecundis nupt. lib.5 columna 1137 b

M

MAlæ fidei poſſeſſore.de præſcrip. longi temp. lib.7. columna 1954 b
Matri & auię.quando Mulier tute.offi.fun.po. lib.5. col.1300 d
maximis. de nup. lib.5. col.1113. c
minoris debitor.qui dare tuto. vel cura.poſſ. lib.5. col.1295. b
multo magis.de ſacroſan.eccle. lib.1 columna 39 a
multo magis.de epiſc. & cleri. lib.1 columna 65 c

N

NAuigia.de furt. lib.6.col.1432 d
Niſi rogati.ad ſenatuſcon.Treb. lib 6. col.1734 c
niſi tricennale.de bonis mater. lib.6 columna 1812 c
niſi breuet.de ſent.ex peric.reci. lib.7 columna 2020 a

non

non licet parenti, de lib. præter. li.6 co.1592 b
nouiſſime, de admini. tut. li.5 co.1306 c
nouiſſima, de inoffi. teſta. li.5 co.552 c
noua alia, de naturalib. lib. lib.5 co.1274 d
nouo iure, de pœna iud. qui lib.7 co.2048 a
nouo iure, in titu. de relat. li.7 co.2077 c
nullus epiſcopus, de epiſco. & cle. li.1 co.68 b
nunc autem, de epiſ. & cle. lib.1 co.66 d
nunc ſoli, de naturalibus liber. li.5 co.1263 b
nunc autem, de ſecun. nupt. li.5 co.1152 c
nunc inhibetur, de donat. ante nupt. li.5 co 1099 b
nunc ſi hæres, de litig. lib.8 co.2312 c

O

OFferatur ei, de litis conte. lib.3 co 501 a
Omnes peregrini. commu. de ſucceſſ. li.6 co.1808 b

P

PErpetua, de ſacroſan. eccl. li.1 co 42 c
permiſſa eſt, de dona. ante nupt. li.5 co 1095 c
poſt fratres, de legiti. hæredib. lib.6 co.1795 c
poſt fratres ij. ibid.
poſt iuſiurandum, de iudi. li.3 co.479 c
præſente tamen. de fideiuſſoribus & mand. li.8 co.2334 d
præſides, de epiſc audien. li.1 co.103 b
præterea, de ſacroſan. eccle. lib.1 co.47 a
præterea ſi matrimonium, vnde vir & vxor li.6 co.1485 b
præterea qui de naturalib. libe. li.5 co.1275 b
presbyteri ſeu diaconi, de epiſ. & cle. li.1 co.58 a
presbyterum, de epiſco. & cler. lib.1 co.59 b
presbyteros, de epiſc & cler. li.1 co.59 b
presbyteros, de epiſc. & cler. li.1 co 86 c
presbyteros, diaconos, de epiſ. & cler. li.1 co.95 b
principales, de iureiur. propter calum. dan. li.2 co.443 d

Q

QVas actiones, de ſacroſan. eccle. li.1 co.51 c
qua in prouincia, vbi de cri. agi. opor. li.3 co.523 a
quæ tertiæ, de collationibus lib.6 co 1501 c
quæ ſupplicatio, de precib. imp. offer. li.1 co. 168 a
quibuſcunque modis, de ſacroſ. eccle. li.1 co.40 b
qui res, de ſacroſ. eccl. li.1 co.40 c
qui rem, de ſacroſ. ecc. li.1 co.44 a
qui ſemel quo & quan. li.7 co.2024 b
quod eis permittitur, de nupt. lib.5 co.1111 b
quod fieri non debet, de dilationibus li.3 co.506 b
quod hodie, de repu. lib.5 co.1244 a
quod ius, de naturalib. libe. lib.5 co.1274 d
quod locum, de colla. lib.6 1490 b
quod locum, de do. cau. non num. li.5 co.1490 c
quod mater, de reuocan. do. li.8 co.2451 a
quod nunc generale, de cur. furio. li.5 co.1392 b
quod obtinet, de pig. & hyp. li.8 co.2241 d
quod obtinet, de proba. li.4 co.784 b
quod pro hac cauſa, de epiſ. & cle. li.1 co.77 c
quod ſi quis, de præſcrip. long. tempo. li.7 co.1955 a
quod ſine, de teſta. lib.6 co.1536 a
quo iure, qui pot. in pigno. hab. li.8 co.2264 c

R

REs quæ ſubiacent, comm. de leg. li.6 co.1714 c
rogati, de teſtib. li.4 co.808 b

S

SAcramentum quando mulier tut. offic. fun. po. li.5 co.1302 a
ſed cum teſtator, ad leg. Falci. lib.6 co.1743 c
ſed epiſcopalis, de epiſ. & cler. lib.1 co.85 c
ſed & in ea, ad leg. Falc. lib.6 co.1745 b
ſed & periculum, ſine cen. vel reliq. ſuc. compa. non poſſe lib.4 co 909 b
ſed & ſi quis, de teſtibus li.4 co.810 c
ſed & permutare, de ſacroſan. ecc. li.1 co.43 b
ſed & lis, de temp. & repa. appel. li.7 co.2213 b
ſed & ſi quis, de ſecun. nupt. lib.5 co 1133 d
ſed hodie, de dona. inter vir. & vx. li.5 co.1123 b
ſed hodie, qui manumit. non poſ. li.7 co.1881 b
ſed hodie, de repu. lib.5 co.1244 d
ſed hodie nouo, de oblig & actio li.4 co.756 d
ſed hodie, ad leg. Iul. de adult. lib.9 co.1517 a
ſed hodie, de epiſco. & cler. lib.1 co.70 d
ſed hodie nouo, de off. diuer. iud. li.1 co.203 b
ſed hodie, de iur. au. an. li.6 co.1463 b
ſed iam cautum, depoſ. vel con. li.4 co.932 c
ſed iam neceſſe, de donat. ante nupt. li.5 co.1093 b
ſed & in ea re, ad le. Fal. lib.6 co.1745 b
ſed iudex, de epiſc. & cle. li.1 co.57 d
ſed neque, de ſepul. vio. lib.9 co.2547 d
ſed neque curialem, de epiſc. & cleric. li.1 co.56 a
ſed nouo iure, de epiſco. & cle. lib.1 co.60 c
ſed noua, de naturalib. lib. li.5 co.1274 d
ſed nouo iure, ad leg. Iul. de adult. li.9 co.2503 b
ſed nouo iure, ſi certum pet. li.4 co.723 a
ſed nouo iure, de nupt. lib.5 co.1105 b
ſed nouo iure, de repud. li.5 co.1240 c
ſed nouo iure, de natura. lib. li.5 co.1262 d
ſed nouo iure, de ſeruis fugi. li.6 co.1418 a
ſed omnino, ne vxor pro ma. li.4 co.760 c
ſed quamuis, de rei vxo. act. li.5 co.1202 d
ſed quæ nihil, de pactis conuen. li.5 co.1211 c
ſed ſi aurum, de ſecun. nupt. li.5 co.1048 d
ſed ſi poſt, de inoffi. teſta. lib.3 co.560 d
ſi appellatione, de temp. & rep. appe. li.7 co.2213 c
ſi captiui, de epi. & cler. li.1 co.92 d
ſimiliter falcidia, ad leg. Falc. li.6 co.1747 c
ſi minor xxv. annis, de temp. in inte. re. li.2 co.418 c
ſi modo ſubijciatur, famil. ercif. li.3 co.668 b
ſicut alienatio, de ſacroſan. eccl. li.1 co.39 c
ſicut hæreditas, de legit. tut. li.5 co.1284 a
ſi omnes creditores, ſi minor ab hære. ſe abſt. li.2 co.384 b
ſi pater, diuor. fac. apud quem &c. li.5 co.1259 a
ſi qua mulier, de ſacroſ. eccl. li.1 co.31 b
ſi qua mulier, ad ſenatuſcon. Vell. li.4 co.877 d
ſi quando quis, de conſti. pecu. li.4 co.776 a
ſi quas ruinas, de ſacroſan. eccl. li.1 co.41 c
ſi quid ex rebus, qui pot. in pign. hab. li.8 co.2265 b
ſi quis epiſcopus, de epi. & cler. lib.1 co.62 c
ſi quis vult, qui pot. in pign. hab. lib 8 co 2259 d
ſi quis litigantium, de epiſc. aud. lib.1 co.104 c
ſi quis liberos, de naturalib. libe. lib.5 co 1275 d
ſi quis in aliquo, de edendo lib.2 co.220 a
ſi quis epiſcopus, de epiſc. & cle. lib.1 co 62 c
ſi quis ei, ad leg. Iul. de adult. li.9 co. 2517 d
ſi ſeruus ſciente, de epiſc. & cler. li.1 co.89 a
ſi tamen abſtineat, de ſecun. nup. li.5 co.1144 c

ſi tamen in medio,de temp.& repar. appe. li.7 co.2112 d
ſi teſtis productus,de teſtib. li.4 co. 803 c
ſitie à me ad ſenatuſcon.Vell. li.4 co. 876 b
ſi vero contigerit, de iudi. li.3 co 482 b
ſi vero antequam,vt omnes iud. tam ciuil. li.1 co.205 d
ſi vero Dominus lib.1 co.115 a
ſi vero criminis,ad leg.Iul.de adul.li. 9 co 2505 c
ſtatu mus vt nullus,de epiſ.& cle.li.1 co.84 b

V

Verum & ſi legitimo,de epiſco.& cler. li.1 co.90 a
vnde & ſi parens,de inof.teſt. li.3 553 b
vxore mortua,de ſecun.nupt. li.5 co.1143 a

Finis tabulæ Authenticarum.

CODICIS DN. IVſtiniani librorum IX.priorum conſtitutionum ſeu (vt vocant) legum,elenchus, ordine literario digeſtus.

A

Abacti animalis, de abigeis li.9 co.2592 d
ab adminiſtratione,de lega. li.6 co 1658 c
ab anaſtaſio, manda.vel contra. li 4 co 947 b
abdicatio,quæ Græco,de pat poteſta. li.8 co.2386 a
abducti plagio,ad leg Fab. de plagea. li.9 co.2551 b
ab eo iudicato,quomodo & quan.iud. li.7 co 2009 b
ab eo qui bona ſua,de ſeruo pign.dat. ma. li.7 co.1873 c
ab eo qui neque,de fideicommiſ.lib.6 co.1686 b
ab executione,quorum app.non reci. li.7 co.2130 c
abhorret à ſeculo,ne fiſcus vel reſpu. li.2 co 320 a
ab hoſtibus capti,de poſtli.reuer. li.8 co 2408 b
ab hoſtibus captis,de poſtli.reuer.li.8 co.2410 c
ab hoſtibus captus, quibus non obijci lon.tem.præſcr. li.7 co.1965 b
ab hoſtibus redempti,de poſtli.reuer. li.8 co.1403 b
ab inceſtis,de inceſtis nupt. li.5 co.1125 c
abolitionem adulterij, ad legem Iul, de adult. li.9 co.2506 b
abolitio præſentibus,de abolit. li.9 co.2607 a
abſentem capitali,de accuſ.& inſcrip. li.9 co.2471 b
abſtinendum prorſus, quorum appel. non recipi. li.7 co.2129 d
ab vno hærede, de neg.geſt. li.2 co.330 b
ab vno,ſi ex plurib.tutorib. lib.5 co.1331 a
a caligato milite,de nuptijs lib.5 co.1108 c
acceptam mutuo,de vſuris lib.4 co.916 b
accuſationem à qua, de his qui accu. non poſſ. li.9 co.2462 a
accuſationis de his quæ vi metuſve ca. li.2 co.341 b
accuſationis ordinem de accuſ.& inſcrip. li.9 co.2471 b
a cohæredibus,ad leg.Falcid. li.6 co.1750 b
acta ſimulata,plus valere quã agi &c. li.4 co.832 d
actio quidē perſonalis, ſi vnus ex plurib. li 8 co 2293 c
actione adminiſtratæ,de tranſac. li.2 co.245 c
actionem ei,de procuratoribus li.2 co 302 a
actori delato,de reb.credi. li.4 co.702 c
actor quod aſſeuerat, de probationib. li.4 co.796 b
actor, rei vbi in rem act. exer.debeat li.3 co.530 c
actus omnes,de ferijs li.3 co 513 d
ad agnatos,de legitima tute. li.5 co.1284 c
ad auunculos,de legitima tute. li.5 co 1283 d
ad Barbaricum, quæ res expor. non poſſ. li 4 co.971 a
ad bonorū poſſeſſionem, ſi ut omiſſ. hæred. li.2 co.385 c
ad commentarienſem, de cuſto.reo. li.9 co.2485 a
ad comparandas,manda. vel con. li 4 co.941 c
addictos ſupplicio,de epiſco.aud. li.1 co 102 d
addictos ſupplicio,de appellat. li.7 co.2096 d
ad eos qui,de peri.tuto.& cura. li 5 co.1327 c
ad eum cui,ad ſenatuſcon.Treb. li.6 co.1729 b
ad exactionem,de do.promiſ. lib 5 co.1161 c
ad exhibendum actione,ad exhiben. li.3 co.689 c
affinitatis iure,commu.de ſucceſ. li.6 co 1807 a
ad fiſcum pertinentes,vbi cauſę fiſca. agan. li.3 co.544 d
ad fraudem,ne fiſcus vel reſpu. li.2 co 320 b
adi præſidem,de lib.exhib. lib.8 co.2202 c
ad inſtructiones,de ſacroſan.eccl.li.1 co.25 d
ad inteſtati ſucceſſionem, de legiti. hæredi. lib 6 co.1796 c
ad inuidiam,de his qui vi metuſve ca. li.2 co.339 c
aditæ præſidem,de ordi.iudi. li.3 co.496 c
aditus competens, ne de ſtatu defun. li.7 co.1923 a
ad litem datus,de in litem dan. tuto. vel cura. li 5 co.1340 c
admone adoleſcentem,qui per.tu.vel cur. li.5 co 1286 d
admone eam,qui per.tuto. vel curat. li.5 co 1288 b
ad mutandum,de inge.ma. lib.7 co 1890 b
ad officium,commu.diuidun. li.3 co.670 c
adoleſcentiæ tempus, in quib.cau.in integ reſt. li.2 co.386 c
adoptio non tabulis,de adoptionibus li 8 co 2283 c
adoptatum licet,de adoptionibus li.8 co.2391 b
ad palatinorum,de off.com. ſacri pal. li.1 co.196 c
ad portus & aquæduct.de oper.publ. li.8 co.2222 b
ad probationem,de lib.cau. lib.7 co.1901 d
ad probationem,de loca.& condu.li. 4 co.1061 c
ad probationē i.de probationib. li.2 co.794 a
ad probationem ij. de probationibus li.4 co.795 c
ad protegendum,de in litem dan.tut. vel cura. li.5 co.1340 b
ad recognoſcendos ſingulos, de inge. ma. li.7 co.1889 d
ad reſcindendum,de reſ.in.vend. li.4 co.976 b
aſſeueratio debitum,de non nu pecu. li.4 co.889 b
aſſiduis aditionibus, qui pot.in pign. hab. li.8 co.2260 c
ad ſimilitudinem,de epiſc.& cler.li.1 co 67 b
ad ſimilitudinem,de aduoc.diuer.iudicio. li.2 co.280 d
ad ſolutionem dilationem,de re iudi. li.7 co.2057 b
ad tempus ex quib cau.infa.irro. li.2 co.293 c
aduerſus cohæredes,fam.ercſc. li.3 co.650 c
aduerſus creditorem,de vſuris lib.4 co.908 b
aduerſus curatorem,de admin.tu. li.5 co.1308 b
aduerſus debitorem, de obligation.& actionibus lib.4 co 754 c
aduerſus eos,de nego.geſt. li.2 co.324 b
aduerſus eos,de rei vend. li.3 co.609 b
aduerſus eos,de loca.& condu. lib.4 co.1050 c
aduerſus eos,de vſur.& fructibus li.6 co.1727 c
aduerſus eum,mandati vel con. li 4 co.934 d
aduerſus eum,de actionib. emptio.& ven. li.4 co 994 c
aduerſus eum,de fur.& ſer.cor. li.6 co. 1425 b
aduerſus fratrem,de exce. ſeu præſcr. li. 8 co.1302 b
aduerſus hæredes,de hær.tut. vel cur. li.5 co.1360 c

aduerſus

aduerſus hæredes ,de in litem iuran. li.5 co.1356 c
aduerſus nominatoré,de magiſtratib. conue. li.5 co.1412 c
aduerſus petitiones, de non num.pec. li.4.co.886 b
aduerſus ſententiam,ſi aduer.ré iudi. li.2 co.363 c
aduerſus vxorem,de cri.expi.her. li.9 co.2583 c
adulter poſt quinquennium , ad leg. Iul.de adul. li 9 co.2500 a
adulterã,ſi poſtea ad leg.Iul.de adult. li.9 co 2504 a
adulterij accuſatione,ad leg.Iul. de adult. li 9 co 2519 b
aduocati qui dirimunt,de aduo.diuer. iudicio li.2 co.280 c
aduocationis cauſa,de condic. ob cau. li.4 co 741 b
aduocatos ampliſſimæ tuæ, de aduoc. diuer. iudicum li.2 co.282 c
Aede quam, de loca.& cond. li.4 co.1051 b
ædificia quæ uulgo. de operibus pub. li.8 co.2224 b
æris alieni,de donatio. li.8 co 2424 d
æs alienum,de hære.uen. li.4 co.964 c
age cum Geminiano de tranſact. li.2 co.344 b
agricultores circa,quæ res pig obl.poſ. li.8 co.2251 b
agrum pluribus , quando dies leg.ced. li.6 co.1771 c
a iudice,de iudiciis li 3 co.456 c
alearum vſus,de religio. & ſump.fun. li 3 co.696 d
a legatis,de vectig.& commiſ. li.4 co.1039 c
alia cauſa,de his quib.ut indig. lib.6 co.1644 a
alienam lectæ,ad leg.Iul.ma. li 9 co.2491 c
alienam ſuſcipere , de procuratoribus li.2 co 309 b
alienum ſeruum,de fur.& ſer.corrup. li.6 co.1426 b
alij deſponſata,de ſponſalib. li.5. co. 1077 a
alimenta quidem,de neg.geſt. li.2 co 325 c
alio iure,de in litem iuran. li.5 co.1358 c
altius quidem,de ſerui.& aqua lib.3 co 642 c
alumnos tuos,quæ res pign.obli poſſ. li.8 co.2248 b
a marito,de dona.inter vi.& vx. li.5 co. 1228 a
ambiguitatem,de vſuf.& habit. li.3 co.528 d
ambiguitates,de teſta. li.6 co.1541 b
ambiguitates,de indi.vid.tol. lib.6 co.1677 c
amita tutores,qui pet.tut.uel cur.li.5 co.1287 c
amitæ,cui communia de ſucceſſionibus li.6 co.1806 c
ampliorem prouidentiam, de appella. li.7 co.2106 b
ampliſſimi ordinis,de excuſation.tut. li.5 co.1372 c
ancilla,quę,ſi ſer.expor.ven. li.4 co.1022 c
ancillæ dominus, communia de ſucc. li.6 co.1807 c
ancillæ ſubtractæ,de fur.& ſer.corru. li.6 co.1429 c
ancillam ſiue,de fideic. li.7 co.1855 c
animaduertimus,de his qui poten.nomi. li.2 co.316 b
an in totum ex ruina , de ædif. priua. li.8 co.2205 b
ante diuiſionem,de iure dot. li.5 co.1173 a
ante oblationem,de cond.furti. li.4 co.745 c
antequam ſcriptus,communia de ſuc. li.6 co.1807 c
ante ſententiæ tempus,quorum appe. non reci. li.7 co.2132 b
an tibi partis,de in litem dan.tuto. uel cura. li.5 co.1339 c
antiqua lex,de infan.expoſi. li.8 co 2416 b
ant quę iuriſdictionis, ad ſenatuſ.Vel. li.4 co 878 d
antiquæ ſubtilitatis, de nudo iur.Quirit. li 7 co.1930 c
antiquitas dubitabat,de vſuir.& hab. li 3 co.631 b
Antiſtitem,ne ſanct.Bap.ite. li.1 co.123 b
a nullo,de feriis, lib.3 co.511 c
a patre verbis,de collat. li.6 co.1494 a
apertiſſimi iuris eſt,de iudi. li.3 co.480 c
a pleriſque,quan.ciui.act.crimin. li.9 co 2580 c
a poſſidentibus,de rei uind. lib.3 co 619 d
apoſtatarum,de apoſta. li.1 co.125 a
apparitores per,de off.magi.mili. li.1 co.192 d
appellatione interpoſita,de appel. li.7 co.2080 a
a procedente,de dilationibus li.3 co 507 c
a proconſulibus,de app.lit. lib.7 co 2092 b
a procuratore,manda.vel con. lib.4 co.940 c
apud antiquos,de fur.& ſer.corru.li.6 co.1435 d
apud concilium,de uind. lib.7 co 1839 b
apud eos,de fide inſtrum. li.4 co.818 c
apud hoſtes,de ſuis & legi.lib. lib.6 co.1779 c
aquam quę,de ſerui. & aqua lib.3 co.540 c
arbitri nulla,de ſenten.ex peric.recu. li 7 co.2017 c
arbitrorum ex compromiſſo, de receptis arbi. li.2 co.428 b
archigerontes,de epiſc.audien. li.1 co.102 b
Ariani & Macedoniani,de hęr. & mach. li.1 co.116 a
Arianus ſi mota,de lib.cau. lib 7 co.1905 b
arris ſponſaliorum,de ſponſalib. li.5 co.1077 d
arrogationes eorum,de adoption.li.8 co.2390 b
artem geometrię,de malef.& mathemat. li.9 co.2[illegible]9 d
atrocem ſine dubio,de iniur. li.9 co.25[illegible] c
aſſiduis aditionib.qui pot.in pig.hab. li.8 co.2260 c
auctore laudato,de euictio. li.8 co 2369 b
auctoritatem nobis,unde ui lib.8 co.2181 b
auia tua,de iure dot. lib.5 co.1168 c
aui paterni magiſtratu,de lib.cau. li.7 co.1905 c
aureorum vſus de, de iur. aureo. ann. li.6 co.1462 c
auunculo priori,comm.de ſucceſſion. li.6 co.1806 d

B

BAſilicam inauratam,de ope.pub. li.8 co.2226 b
bene à Zenone diuæ,de quadr.pręſcr. li.7 co.1971 d
bibos,de aduo.diuer.indic. lib.2 co.278 c
blanditus tibi eſt, de fideiuſſoribus & mand. li.8 co.2337 c
bona quæcunque,famil.erciſc. lib.3 co.653 b
bona quondam,de don.inter ui. & vxo. li.5 co.1217 a
bona mariti tui,de priu.fi. li.7 co.2156 d
bonam fidem, de oblig.& actionibus li.4 co.750 c
bonorum poſſeſſio, qui admitti ad bono.poſſ. li.6 co.1464 b
bonorum quidem, de bon.poſſ.ſecundum tab. li 6 co.1471 a
bonorum quidem,qui admit. ad bon. poſſ. li.6,co.1466 c

C

CAlumnia eo tempore , de calũniatorib. li.9 co.2614 b
calumnię pœna,de calum. li.9 co.3615 c
captatorias,de teſtam.milit. li.6 co.1511 c
captum ab hoſtibus,de poſtli.reu.li.8 co.2406 d
carbonianum,de carb.edic. lib.6 co.1483 c
caſſa & irrita,de ſacroſan.ecc. lib.1 co.29 c
caſtitati temporũ,ad leg.Iul. de adult. li.9 co.2502 b
caſus maiorꝭ,de teſtam. li.6 co.1526 c
caſus eius,de ſen.paſſ. li.9 co.2637 a
cauſa iureiurando,de reb. cred. & iure iur. li 4 co 698 c
cauſam in integrum,etiam per procu. cauſam in integ.reſt. agi poſſe li.2 co 406 b
cauſas uel lites,de tranſact. lib.2 co.252 b
cautio rathabitionis,de procu. li.2 co.299 b
celebrandis,de nup. lib.5 co.1107 b

cen-

cenſemus vt, de litig. lib.8 co.2350 d
cenſualis quidem, de donat. lib.8 co.2422 a
certa eſt forma, ut in poſſ. le. &c. li.6 co.1776 b
certa ratione, quando prouoc. non eſt neceſſ. li.7 co.2124 a
certi & indubitati, de hæred. ven. li.4 co.968 c
certi iuris eſt, de iudi. li.3 co.483 c
certi iuris eſt, de loca. & condu. li.4 co.1053 a
certi iuris eſt, de teſtam. mili. li.6 co.1520 a
certum eſt, de rei uin. lib.3 co.620 b
certum eſt, famil. erciſc. li.3 co.655 c
certũ eſt eos, ſi tutor uel cur. reip. cau. abierit li.5 co.1382 b
certum eſt, ſi tutor uel curator nõ geſſerit li.5 co.1361 b
certum eſt eius, in quib. cau. pig. li.8 co.2242 b
certum ius eſt, qui manumit. non poſ. li.7 co.1880 b
certum quidem, unde legiti. li.6 co.1478 c
ceſſante omni, de commer. & mercat. li.4 co.1044 c
ceſſante quoque, quomodo & quando iudex li.7 co.2008 b
chriſtiani qui, de paga. & ſacrifi. li.1 co.131 d
chriſtianos proximorum, de epiſc. audien. li.1 co.105 d
circa locationes, de loca. & condu. li.4 co.1060 b
ciues & incolæ, de appella. li.7 co.2088 b
ciuile eſt, de fur. & ſer. corru. li.6 co.1425 c
ciuili diſceptationi, ſi quis aliquem teſta. proh. lib.6 co.1636 b
ciuitas Rhodiorum, de offi. rect. prou. li.1 co.199 d
clari & aperti, de fideic. li.6 co.1694 b
clarum poſteritati, de aucto. præſtan. li.5 co.1367 d
codicillos, ſeu quemadmo. teſta. aper. li.6 co.1630 c
cœlicolarum nomen, de iud. & cœlic. li.1 co.128 b
cogi poſſeſſorem, de pet. hæred. li.3 co.601 b
cognouimus, de hæret. & manic. li.1 co.120 c
cohæredibus, famil. erciſc. li.3 co.659 b
collegium ſi, de hære. inſtitu. li.6 co.1555 b
coloni. i. conductores, de execu. tut. li.5 co.1374 b
commercio redemptæ, de poſtl. reuer. li.8 co.2409 c
commiſſoriæ uẽditionis, de pac. inter emp & uen. compo. lib.4 co.1018 b
commiſſum antea, ad leg. Iul de adul. li.9 co.2512 c
commune negotium, de conſort. eiuſdem litis li.3 co.684 b
communium rerum, de naturalib. lib. li.5 co.1270 c
comparandi ſerici, quæ res uend. non poſſ. li.4 co.969 d
comparantem ab eo, ad leg. Fabi. de plag. li.9 co.2551 a
comparationes, de fide inſtr. li.4 co.826 b
compenſationes, de compenſa. li.4 co.904 c
compenſationis, re. amota. li.5 co.1255 c
comperit noſtra de præſc. xxx. vel xl. annorum li.7 co.1984 a
competens iudex, ne tut. uel cur. vec. condu. li.5 co.1332 b
competens iudex, de alen. libe. li.5 co.1259 d
conditionis incertum, de pac. li.2 co.224 b
conditioni, de inſti. & ſubſt. li.6 co.1559 b
conductores alienarum, de loc. & condu. li.4 co.1067 a
confeſſos in iure, de confeſſ. lib.7 co.2074 b
congruentius quidem, de pat. pot. li.8 co.2355 b
conſanguinitatis, de legit. hæred. li.6 co.1594 a
conſentaneum iuri, quom. & quando li.7 co.2012 c
conſenſu licita, de rep. lib.5 co.1239 b
conſiliarios iudicum, de aſſeſſo. & dome. li.1 co.206 d
conſobrinorum, unde leg. li.6 co.1477 b
conſtante matrimonio, de dona. li.8 co.2426 d
conſtat uirum, quo. bono. li.8 co.2171 b
conſtituit in quacunque, de pœna iudi. qui male li.7 co.2047 b
conſtitutione diuæ, de legi. tute. li.5 co.1284 d
conſtitutiones, de iur. & fac. igno. li.1 co.164 b
conſtitutionem, de admin. tuto. li.5 co.1322 d
conſtitutionis nouæ, de bonis quæ lib. in pote. &c. li.6 co.1516 d
conſtitutionibus, de vſuris li.4 co.917 b
conſuetudinis, quæ ſit longa conſ. li.8 co.2418 a
conſulta diualia, de teſtam. lib.6 co.1540 d
contractus, de fide inſtru. lib.4 co.820 b
contractus locationis, de loc. & cond. li.4 co.1062 b
contra eos, ſi aduer. uſuca. li.2 co.379 b
contra eos, vt in poſſ. lega. &c. lib.6 co.1776 d
contra impuberes, de neg. geſt. li.2 co.322 b
contra maiores, de inoff. teſt. li.3 co.559 b
contra negantem, de leg. Aqui. li.3 co.648 b
contra patronum, de obſeq. pat. præſt. li.6 co.1455 b
contra uoluntatem, de teſtamẽ. man. lib.7 co.1842 b
conuenticula illicita, de epiſco. & cle. li.1 co.62 c
cordi nobis, de emen. Cod. Iuſti. li.1 co.9 b
corruptionem, de uſufr. & habit. li.3 co.634 b
credentes, de hæret. & manich. li.1 co.115 c
creditor ad petitionem, de pig & hyp. li.8 co.2236 d
creditor debito, de don. inter ui. & uxo. li.5 co.1228 d
creditor inſtrumentis, de uſur. lib.4 co.909 b
creditor, de pign. act. lib.4 co.836 c
creditor hypothecas, de diſtract. pign. li.8 co.2281 c
creditor ſi, de lega. lib.6 co.1672 c
creditor qui fundos, de pig. act. li.4 co.872 c
creditor qui hypothecæ, de diſtra. pig. li.8 co.2281 a
creditor prohiberi, de duob. reis ſtip. li.8 co.2327 b
creditorem, qui dare tut. uel cura. poſſ. li.5 co.1295 b
creditores, de hęred. actio. li.4 co.774 b
creditores qui non redita, de pig. & hypo. li.8 co.2229 b
creditoris falſo, de cond. indeb. li.4 co.751 a
creditoribus tuis, an ſer. pro ſuo fa. li.4 co.766 a
creditori qui, de fideiuſſorib. & mandatorib. li.8 co.2232 b
creditori ſuo, de pactis lib.2 c 227 b
creditricem patrui, de remiſſ. pig. li.8 co.2276 a
cretionum, de iure delib. lib.6 co.1604 a
crimen adulterij, ad legem Iu. de adul. li.9 co.2503 b
crimen non diſſimile, ad leg. Iul. de ui pub. li.9 co.2529 c
crimen lenocinij, ad leg. Iul. de adul. li.9 co.2497 c
criminales cauſas, vt intra cert. temp. cri. quæſt. termi. li.9 co.2613 b
criminis accuſationem, de his qui accu. non poſſ. li.9 co.2463 b
cui relictum, de indict. uidui. li.6 co.1679 a
cuidam qui, de naturalib. libe. li.5 co.1276 c
culpa ſimilis, de malefi. & mathe. li.9 co.2542 c
cum a matre, de rei vindi. li.3 co.615 b
cum à matrib. qui pet. tut. uel cur. li.5 co.1288 d
cum à nobis, de dilationib. lib.3 co.508 b
cum à præfecto, de poſtulan. li.2 co.270 a
cum à ſocero, de iure do. lib.5 co.1169 b
cum abſenti reo, de requiren. reis li.9 co.2596 b

cum

cum acutiſſimi, de fideiuſſor. lib. 4. col. 1698 c
cum ad eas ad ſenatuſconſ. Velleia. li. 4 col. 874 b
cum aſſerunes, de libe. cau lib. 7 colu. 1897 c
cum aſſeueres te. de præſcrip. 30. uel 40. ann. li 7 col. 1976 c
cum aduocatio, de aduo. diuer. iudicio, lib. 2. col 277 d
cum allegas, ne fiſcus uel reſp. li. 2 co. 319 c
cum allegas, de uſur. li. 4 col. 913 a
cum alienam, de lega. lib. 6 col. 1670 b
cum alijs, de cura. fur. uel prodig. li 5 col. 1385 b
cum alijs ſanctionib. de ſecun. nup. li. 5. col. 1139 c
cum aliquid colonus, ubi cau. fiſca. agan. lib. 3 co. 545 d
cum aliquis, de iure delibe. lib. 6 col. 1611 a
cum alter ex fideiuſſorib. de fideiuſſ. & manda. lib. 8. col. 2217 a
cum ancilla quod cum eo &c. lib. 4. columna 853 c
cum ancillam, de condic. ob cauſam, lib 4. col. 738 b
cum ancillis de inceſt. nupt. lib. 5 co. 1118 d
cum antea ſancitum, de recep. arbi. li. 2. co. 433 a
cum anterioribus, de temp. & repa. ap. lib 7 co 2116 c
cum antiquis, de inoffi. teſta lib 3. co. 581 b
cum antiquitas, de uſufr. & habita lib. 3 col. 530 b
cum antiquitas, de teſtamen. li. 6. col. 1544 c
cum appellatio interpoſita, de appellationib. lib 7. co 2094 b
cum apertiſſimè, de ſecund. nupt. li. 5 co 1156 b
cum apud omnes, de communi ſeruo manumiſſo. lib. 7. col. 1872 a
cum apud, de teſtib. lib. 4. col. 811 c
cum apud, qui & aduer. quos, lib. 2. co. 391 b
cum apud ueteres, de bo. auct. iud. poſ. lib. 7. col 2153 b
cum artemidorum, ut in poſſeſſ. leg. &c. lib. 6. col. 1775 b
cum auum, de inſtitut. & ſubſtitut. li. 6. co. 1558 d
cum certum ſit, ad leg. Falcid. lib. 6 col 1751 c
cum circa probandum, ſi minor ſe maior dixe. lib. 2 co 395 b
cum citra fidem, de iure dot. lib. 5. columna 1172 c
cum ciuili, de ordi. iudi. lib. 3 colu. 498 b
cum clericis, de epiſco. & cler. lib. 1 col 69 a
cum cognatos, de poſtlimi. reuer. li. 8 col. 1408 d
cum cognatum de ingenuis, lib. 7. co. 1837 b
cum cognitionaliter, de quæſt. lib. 9 col 2599 a
cum conductorem, de loca. & côduct.
lib. 4 col. 1065 b
cum conſtet pignus, quæ res pign. ob. li. poſ. lib 8. col 2248 c
cum conſtitutio diui. de teſtam. ut a. lib 7 col. 1845 a
cum contra bonam, ſi uendi. pign. ag. lib. 8 co. 2291 b
cum conuenit, de peric. & commo. rei uen. li 4. col 992 b
cum creditor pignus de litig. lib. 8. co. 2302 c
cum de bonis tuis de donationib. lib. 8. co 2423 c
cum debitoris, de iudi. lib. 3. co. 458 c
cum debitum, de iure del. be. lib. 6. co. 1597 c
cum de nuptijs, de nuptijs. lib 5. colu. 1099 c
cum dedititij, de Latina libert. tol. li. 7. co. 1859 a
cum de inofficioſo de inoffi. teſta. lib. 3. co. 548 d
cum de mortis, de dona. cau. mor. li 8 co 2369 d
cum de nouo, de legib. & conſtitu. li. 1 co. 145 c
cum de poſſeſſione, ſi de moment. poſſeſſ. lib. 7. co. 2138 d
cum dicas te, de nautico fœ. lib. 4 co. 924 d
cum diuus, qui non poſſ. ad libert. li. 7 co. 1883 a
cum dominam, de pig. & hypoth. li. 8 co 2234 c
cum donationis, de tranſact. lib. 2. co. 262 d
cum donationib. de inoffic. dona. li. 3 col. 589 b
cum dotem, de iure dot. lib. 5. colum. 1170 c
cum dubitabatur, de iure emphyt. li. 4 co. 1974 b
cum dubitabatur, de q lifi. priuat. li. 8 col. 2217 d
cum duobus, de inoffi. teſta. lib. 3. co. 557 d
cum ea quæ de tranſaction. lib. 2. co. 256 a
cum emancipatis, de præd. & alijs reb. mino. lib. 5. co. 1396 c
cum eo tempore, de gener. abolit. li. 9 co 2609 b
cum eorum qui de ſenten. & interlocu. lib. 7. co. 2022 b
cum etiam, de reb. credit. lib 4 colu. 701 b
cum & filijfamilias, qui bon. ced. poſ. lib. 7 co. 2144 d
cum & ipſe, ſi aduerſus credi lib. 2 co. 382 a
cum & ipſe, de ordi. cognit. lib. 7 col. 1917 b
cum & iudices de iureiur. propter calum dan. lib. 2. co 441 a
cum & minores, ſi aduerſus rem iud. lib 2. co. 364 a
cum & poſtliminij, de poſtlim. reuer. lib. 8 co 2405 c
cum & ſoluta, de condict. indebi. li. 4 co. 728 c
cum eum, de commoda. lib. 4. co. 835 a
cum eum quem, de adoptio. lib. 8. co. 2319 b
cum ex cauſa, de inoffi. teſtamen. lib. 3 co. 551 c
cum ex cauſa, manda. uel contra, lib 4 col. 935 b
cum ex cauſa, de remiſſ. pig. lib. 8. col. 2276 c
cum falſa demonſtratione, de iuris & fac. igno. lib. 1. co. 161 a
cum fidem, de non nume. pecu. lib. 4 co. 884 b
cum filiusfa. quod cum eo &c. lib. 4 co. 846 a
cum filium tuum, de inoffi. teſta. li. 3 co. 559 c
cum fratrem tuum, de his quib. ut indig. lib 6. co. 1644 c
cum furioſus, de cura. fu. uel prod. li. 5 co 1378 d
cum heredes inſtituntur, qui teſta. fac. poſſ. lib. 6. co. 1517 d
cum hæredes, de impube. & alijs ſubſti. lib. 6. co. 1568 b
cum hæreditas, depoſiti uel con. lib. 4 co 930 c
cum hæreditatis, de petitio. hæred. li. 3 co. 602 b
cum hi qui legatis, commu. de leg. li. 6 col. 1705 a
cum ignorantia, de iur. & fa. igno. li. 1 col. 159 b
cum antiquiorib. de iure delibe. lib. 6 co. 1607 b
cum in cauſa iudicati, ſi in cau. iudi. pig. cap. lib. 8. co. 2271 b
cum in adoptiuis, de adoptio. lib. 8. co. 2391 d
cum indulgentia, de ſen. paſſ. li. 9. co. 2636 d
cum in libris, de hæred. inſtituen. li. 6 col. 1557 a
cum in longi têporis, de præſcri. long. temp. lib 7. co 1959 c
cum in noſtris, de ſenatuſconſ. Claudia. li. 7. co. 1928 d
cum in rem, de aliena. iudi. mutan. cau. fa. lib. 2. co. 426 a
cum in ſocietatis, pro ſocio li. 4. colu. 952 c
cum inſpeximus, de emancip. libe. li. 8 co. 2400 d
cum inter inſtitutum, de edict. diui Hadria. tol. lib. 6. col. 1630 c
cum in integrum, ſi aduerſus tranſactionem lib. 2. co 370 b
cum inſtrumentis, de fide inſtrum. li. 4 co. 817 c
cum in te ſimplicem, de dona. ante nup. lib. 5 co. 184 c
cum inter, de fideicommiſſ. lib. li. 7 co. 1854 d
cum inter, de peric. & commo. rei uen. lib 4. co. 993 b
cum interd. & ex arbit. tute. li. 5. colu. 1349 d
cum ipſe tutor, de contrahen. emp. & uend. lib. 4. co. 957 a
cum iure, qui pet. tut. uel cura. li. 5. co. 1289 a
cum iure creditoris, credit. euict. pig. lib 8 co. 2281 b
cum iudicem, de ſenten. quæ ſine, li. 7. co. 2030 c
cum iudex, de ſenten. & interloc li. 7 co 2025 c
cum lege Leonica de epiſc. & cle li. 1

co.93 c
cum libertatem, de fideicom. lib. lib. 7 co.1850 a
cum magiſtratus, quando prouoc. non eſt neceſ. lib.7. co.2123 d
cum mandati. manda. vel con. lib. 4. co.940 a
cum maritum, de ſolut. liberat. l i.8 co.2357 d
cum mota inofficioſi. de tranſact. li.2 co.246 c
cum multa priuilegia, de bon. quæ li. in poteſt. lib. 6. co. 1826 d
cum multę, de donat. ante nupt. lib.5 co.1094 b
cum nec patronos, de iniur. lib. 9. col. 2589 b
cum neceſſitatem, de fideicom. lib. 6 co. 1694 a
cum nemo cauſam, de acquir. & reti-nen. poſſ. lib.7. co.1945 b
cum nondum, de except. ſeu præſcrip. lib 8. co. 2303 a
cum non eo die, quando prouo. non eſt neceſ. lib.7. co.2124 c
cum non frumentum, de uſur. li.4. co. 913 b
cum noſtri animi, de vſucap. transfor mand. lib.7 co.1939 d
cum non ſolum, de bon. quæ libe. in poteſt. lib.6. col. 1827 d
cum non redemptum, de poſtlimi. re-uer. lib.8. co.2405 b
cum non voluntatis, quomodo & quando lib.7. co 2015 b
cum notiſſimi iuris, de præſcrip. tri-gin. uel quadra. an. lib.7 co.1985 a
cum ob augumentum, in quib. caſib. tut. uel cura. habenti &c. lib.5 colum. 1306 a
cum omnia bona, de inoffi. dot. lib.3 col.592 b
cum oportet, de bonis quæ libe. in po teſt &c. lib.6. co. 1821 b
cum Papinianus, de ſentent. & inter-lo. lib.7. col. 2027 b
cum patrem, de iure do. lib.5 col. 1174 c
cum patremfamilias, de condi. inſer. &c. lib.6. col. 1722 b
cum patrem tuum, de priuile. fiſci. li.7 col. 2158 c
cum patrem tuum, de ſen. paſ. lib.9 col. 2633 c
cum per abſentiam tuã, qui. nõ obijc. long. temp. præſcrip. li.7. co. 1964 c
cum per eos, ſi quis alteri vel ſibi ſub al. &c. lib 4. col. 1003 a
cum per liberam, per quas perſon. no. acqui. lib 4. col 857 b
cum per procuratorem, manda. vel con. lib.4. col 938. b
cum pignoris, de partu. pig. lib. 8. col. 2273 c
cum poſteaquam, de pac. lib.2. colum. 229. b
cum poſt omnes, de libe. præte. lib.6 col. 1585 a
cum poſt motam, de præſcrip. long. temp. lib.7. col. 1953 c
cum poſt ſententiam, de appellatio. lib 7. co 2095 c
cum præſentibus, quomodo & quãdo lib.7, col. 2016 c
cum precibus, de probationib. lib.4 col.791 b
cum precibus, de rerum permuta. li.4 col. 1047 b
cum precum, de libera. cau. lib. 7. col. 1898 b
cum pro eo quod, de ſenten. quæ pro eo quod lib.7. co. 2041 b
cum profitearis, de reuocand. do. lib.8 columna 2449 b
cum pro hærede. de vſucap. pro hære-de. lib.7. col. 1936 c
cum pro patre, de his qui in pri. cred. lib.8. col. 2265 c
cum pro pecunia, de ſolu. & libera. lib.8. colu. 2363 b
cum propitia, de officio magi. mili. li. 1. col. 193 c
cum proponas, de tranſact. lib.2. col. 253 a
cum proponas filios, de pac. lib. 2. col. 233 b
cum proponas, de dolo malo, lib.2. co lumna 344 c
cum proponas inter. de paſt. lib. 2, col. 235 c
cum proponas, de nauti. fœn. lib.4. co lumna 925 b
cum proponas, pro ſoc. lib.4. co. 952 b
cum proponas ſeruum, de ædilitijs a-ctionib. lib.4. co. 1031 c
cum proponas, de reb. credi. lib.4. co. 701 c
cum proponas, de in terdic. matri. li.5 col. 1126 c
cum proponas, ſi maior fac. aliena. fa ctam &c. lib.5. co. 1407 c
cum proponas, de hæred. inſtituen. li. 6. co. 1552 c
cum proponas, de fideicommiſſ. liber tatib. lib.7. co. 1848 d
cum proponas eum, de bo. auct. in poſ. lib.7. co. 2150 d
cum proponas fideic. de fidecom. li-bertatib. lib.7. co. 1852 a
cum proponas radicibus, de interdic. lib.8 co. 2172 c
cum proponatis, de codicillis lib.6. co. 1649 c
cum propriorem, unde legiti. lib.6. co. 1477 c
cum propria, ſi quis alteri vel ſibi ſub. al. &c. lib.4. col. 1004 c
cum quædam, de adminiſtra. tuto. li.5 co. 1321 b
cum quærebatur, unde vi. lib. 8. colu. 2192 c
cum quæritur, de inoffi. teſtamen. li.3 co. 552 b
cum quæſtio. de lega. lib.6. co. 1664 d
cum quidam, de duob. re. ſtipulandi. lib.8 col. 2330 b
cum quidam, de fide inſtrumento, li.4 col. 830 b
cum quidam, de iure dot. lib.5. co. 1186 a
cum quidam de neceſ. ſer. hæred. in-ſti. lib.6. co. 1579 d
cum quidam, de uerbo. & re. ſigni. li.6 co. 1671 d
cum quidam, de impub. & alijs ſubſti tut. lib.6. co. 1575 d
cum quidam de conditioni. inſer. li.6 col. 1725 c
cum quidam, de inſtitu. & ſubſtitu. li. 6. col. 1566 d
cum quidam, de lega. lib.6. col. 1667 c
cum quidam per leges, de fruct. & lit expen. lib.7. col. 2054 c
cum quidam, de fideicommiſ. lib. li. 7 col. 1857 b
cum quis à muliere, de natural. lib. lib. lib.5. col. 1872 d
cum quis ius, de iuris & fac. igno. li. 1 col. 163 c
cum quis legatum, de rebus credit. li.4 col. 711 c
cum rationibus iuris, de his qui accu. non poſ. lib.9. col. 2465 c
Cum reis manifeſta. de pœ. lib.9. col. 2612 b
cum rem pecuniariam, de procur. lib. 2. col. 300. a
cum temp. qui potio. in pign. hab. li.8 col. 1253 c
cum repudiante, de curato. fur. uel pro di. lib.5. col. 1386 c
cum res tibi. de contrahen. empt. & uendi. lib.4. col. 956 b
cum res, de probationibus, lib.4. col. 786 c
cum res filio tuo, de donatio. lib. 8. co. 2426 d
cum res, ſi aliena res pig. da. lib. 8. col. 2246 b
cum reſponſo, de leg. lib. 6. co. 1671 a
cum ſalutatus eſſet, de ſen. paſſ. lib.9 col. 2633 b
cum ſcimus, ubi & apud quem cog. in integ reſt. lib.2. co. 403 b
cum ſecundum, de fideicommiſſ. li.6 col. 1683 c
cum ſententiam, de ſenten. & interlo. lib.7. co. 2022. d
cum ſerui, de neceſſa. ſer. hæred. inſtit. lib.6. col 1579 a
cum ſeruum, de ſeruis fugit. li.6. colu. 1421 c
cum ſeruuum matris, de collu. deteg. li.7. col. 1922 a
cum Silanianum, de his quib. ut indi. lib.6. col. 1646 d
cum ſit adiecta. de magiſtratib. cõue. lib.5. col. 1414 b
cum ſit iniuſtum, de ſepul. viol. lib.9 col 2546 b
cum ſit nobis, nemi. lic. ſignum ſal. li. 8. col. 126 b
cum ſit probatum, de uſucap. pro em-ptore lib.7. col. 1933 c
cum ſolito more, qui bo. ced. poſſ. li.7 col. 2145 d
cum ſolitum eſt, de ſenten. & interlo cut. lib.7 co. 2029 b
cum ſpeciem, de pericu. & cõmo. rei uen. lib.4. co. 993 c
cum ſpecialis, de iudi. lib.3. co. 484. a
cum ſtatus quæſtionem, de ordi. cog. lib.7. col. 1919 c
cum ſtipulationes, ut actio. & ab hæ-red. & con. he. inci. lib.4. co. 757 b
cum ſucceſſores, de euictio. lib. 8. co. 2377 b
cum ſuper, de reſtuin. lib.3. co. 613 c
cum ſuppoſiti. ad leg. Corn. de fal. li.9 col.

col.2558 c
Cum talis quæſtio. de ſerui. & aqua. lib.3.col.644 d
Cum te à debitore.de remiſſ pign.li.8 colum. 2274 d
cum te domus de his quæ vi metusve cau.lib.2.col.340 c
cum te fiſci.de aduoca.fiſci. lib.2 col.288 c
cum te fundum.de pac inter empt. & ven.compo. lib 4. col.1019 b
cum te ideo.ne vxor pro ma. lib.4 col.759 b
cum te in Galliã.ſi cert.pets. lib.4 col.718 c
cum te minorem. de probationibus lib.4.col.785 b
cum te nõ.de his quæ vi metusve cau lib.2.col. 335 b
cum te non ex ſenatore.de nup. lib.5 columna 1103 b
cum te pecuniam. de pignorib. & hypo. lib.8.col.2229 c
cum te pietatis de inoffi.teſta. lib.3 col.559 d
cum te poſſeſſiones.ne vxor pro marito lib 4. col.759 b
cum te proponas de tranſact. lib.2 col.243 b
cum te propter.de condi.ob turp.cau. lib.4.col.742 a
cum te ſponſæ.de dona.ante nup. li.5 col.1086 b
cum te tranſegiſſe . de tranſact. lib.2. col.246 a
cum teſtamento directam. de teſtamë. lib 7.col.1840 c
cum teſtamentum . de iuris & facti igno. lib.1.col.162 b
cum teſtamentum de quæſt. lib.9 columna 2602 b
cum teſtator libertatem.de teſta. ma. lib.7.col.1842 c
cum teſtatorem . de condi. inſer. tam lega.quàm fideicommiſſ. lib. 6 columna 1721 c
cum tibi in ea. qui dare tut. vel curat. poſ. lib.5.col.1292 d
cum tibi pro dote.qui po.in pign.hab. lib.8.col.2257 b
cum tibi liberum de euictio. lib.8 co.2376 d
cum tutelæ.arbi.tute. lib.5 col.1347 b
cum tutores.de negotijs geſt. lib.2 columna 320 c
cum vendente.vbi cau.fiſca.agan. li.3 columna 544 c
cum venditorem. de actionibus emp. & ven. lib.4.col.999 c
cum venerandæ.de bo.quæ libe in poteſt.&c. lib.6.col.1816 c
cum veterum ſententiis.de donat. ante nup. lib.5.col.1088 c
cum vir nubit.ad leg.Iul.de adult. li.9 colum.2518 c
cum virum.de fideicommiſ. lib.6 col. 1692 b
cum vltra.de non nume.pecu. lib.4 col.888 c
cum vxori.quando dies leg.ced. lib.6 col.1772 b
Cuncti hæretici. de hæreti. & Mani. lib.1.col.114 a
cunctis molitionibus finium regun. col. [illegible]
lib.3.col.682 c
cunctos populos.de ſumma trinit.li.1 col. 13 a
curabit præſes. de actionibus empt. & vend lib.4. col.997 a
curator adulti. ſi aliena res pign. da. lib.8.col.2245 c
curator reip.de modo mult. lib.1 col.211 d
curator adultis.de excuſatio.tut. lib.5 col 1378 c
curator adoleſcenti . qui dare tut. vel cura.poſ. lib.5.col.1298 d
curatoris etiam.de nego geſt. lib.2 col 328 c
curatorem habenti.qui dare tuto. vel cura.poſſ. lib.5.col.1297 d
curatorem tibi.de nego.geſt. lib.2 col.323 b
curatorem de interdi.matri. lib.5 col.1127 b
curatores impleta.de curato.furio.vel prodi. lib.5. col.1385 b
curatores quidem.de ſuſpect.tut. lib.5 col. 1330 a
curatoris etiam.de nego.geſt. lib.2 colum 328 c
curæ tui culminis . de offi. magi. offi. lib. 1.col. 195 b
curiales omnium. de hære. & Mani. lib.1. col. 117 a
curialis neque.de loc.t.& condu.lib.4 col. 1063 c

D

Damnato portentoſæ . de hæret. & Manich. lib.1. col. 116 c
Damnum per iniuriam lib.3 col.646 d
damnum quod.de loca.& condu. li.4 columna 1056 c
damus licentiam.ad leg.Corn. de fal. lib.9.col.2565 c
data certæ.de oblig.& actionib. lib 4 columna 745
data iampridem.de donationib. lib.8 col.2429 d
datum legatum,de leg. lib.6. co.1672 d
data opera.de his qui accuſa. non poſ. lib 9 col.2463 d
de alimentis præteritis, de tranſact. lib.2.col.247 c
de ancilla matre.de libe.cau. lib.7 columna 1906 b
deberi etiam.de fideicom.lib. lib.7. columna 1851 b
debitorem neque.de pig.& hypo. li.8 colum.2235
debitor qui.de pigno.& hypoth lib.8 col.2228 c
debitores qui. ex quib. cau. infa. irro. lib.2.col.295 b
debitores.de fide inſt. lib.4 col.813 a
debitores præſentes. de pigno. & hypo. lib.8.col.2233 c
debitores quidem hæreditarij . de except.ſeu præſcripſ. lib.8 columna 2301 b
debitori tuo.de pac. libro 2 col.228 b
debitoris denunciatio.debi.vendi. pigno.impe.non poſſ. libro 8 col.2288 c
debitoribus pupillæ . de adminiſtrat. tut. lib.5. col. 1313 a
debitorum pactionibus,de pactis li 2. col.237 c
debitum cuius.de remiſſ.pig. lib.8 columna 2275 b
de bonis matris . de bonis proſcripto. lib.9. 2627 a
decernimus vt poſt hæc. de epiſ.& cle. lib.1.col.72 c
decernimus vt antiquitus. de ſacroſan.eccle. lib.1.col.44 c
decernimus vt quicunque . de epiſco. audien. lib.1. col. 106 c
deciſione noſtra. de neceſ. ſer. hæred. inſtit. lib.6. col.1584
de conſtitutione.de aduoca.diuer. iudicum lib.2 col.288 a
de contractu.de reſcinden.vend. lib 4 col.975 b
de creationibus.de epiſco.audien. li.1 colum. 110 c
decreto ampliſſimi. ex qui. cau. infa. irro. lib.2. col.296 c
de crimine adulterij.ad legem Iul. de adul. lib.9.col.2502 c
de crimine quod.de his qui accuſ.non poſ. lib.9 col.2464 b
decuriones ad magiſtratum. de magiſtrat.municip. libro 1 columna 215 b
decuriones quidem lib.1. col.293 b
decuriones ſiue.de quæſtio. lib.9 columna 2604 c
decurionem in opus,de pœ. lib.6. columna 2618 b
decurionum filij,de pœnis lib.9 col.2620 b
deditiia.de dedit.liberta tol. lib.7 col. 1853 c
de dolo actio.de dolo malo. lib.2 columna 343 b
de emancipatis.de legit.hæredib.lib.6 col. 1799 a
de eo qui precio.de pœna iudi.qui male. lib 6.col.2049 b
de fide teſtamenti.ad leg. Cornel. de fal. lib.9.col.2561 a
de fideicommiſ de tranſactioni.lib.2 col.249 b
defenſores ciuitatum.de defen.ciuita. lib. 1 col.213 b
defenſores ciuitatum,de defen.ciuita. lib. 1 col.214 b
defenſores nihil.de defen.ciui. lib.1 colum 212 d
defenſores ita.de defen.ciui. lib.1 columna 214 b
defenſiones ſiue de except. ſeu præſcript. lib.8.2307 b
defunctis reis. ſi reus vel accuſa. mor. fuerit lib.9.col.2489 b
defunctis ſuis,de legi.hære. lib.6 columna 1796 d
defuncto quidem.ſi in frau.pa.à liber. alie.fa.ſit lib.6. col.1381 c
de hæreditate de petit.hæredi. lib.3 col.596 b
de his clericis , de epiſcop. & cleric. lib. 1 col.54 c
de his quæ. de lege Aquil. libro 3 col.649 b
de his.quæ.de admini.tuto. lib.5 columna 1311 d
de his quæ extra. de dona. inter vi. & vxo.

vxo. lib.5.col.1227 c
de his quæ.de iure dot. libro 5 col.1171 a
de his quæ.de furt. & ser.corrup. lib 6 col.1428 c
de his quæ.vi bono.rapto. lib.9 col.2585 d
de his quos tenet.de custo reo. lib.9 col 2485 c
de inofficioso.de inoffi.testa. lib.3 col 555 c
de instrumentis,commu.vtriusque iudi. lib.3.col 674 c
delata conditione, de reb. cred. lib 4 col.703 b
de latronum familia, quib. pro non. lib.7.col 1915 b
delegatio debiti. de noua. & delega. lib.8.col 2341 c
denunciamus vobis. de his qui ad eccle.confu. lib 1.col.133 d
de operis noui nūtiatio, de noui ope. nunc. lib.8 col.2219 d
de ordinario, de offi præfect. prætor. Orien.& Illyr. lib 1. col. 181 c
de pecoribus.de lege Aquil. lib 3 colum. 648 c
deo auctore. de vete. iure enuclean. lib.1.col. 147 d
deo nobis.de epis.& cler. lib.1 col 97 b
deportati.de bon. proscrip. libr.9 col.2626 b
deportatorum.de pœn. lib.9 col.2619 b
de quæstione.de pact. lib.2 col 241 a
de rebus in sponsam. de dona. ante nupt. lib 5. col.1027 c
de rebus quas.re.amo. lib.5 col.1256 c
de restituendis.de commod. lib.4 col.835 c
desiderium tuum, depos. vel com. lib.4.col 929 c
de societate pro soc. libro 4 col 953 d
de successione, de administrat. tutor. lib.5.col. 1313 c
de tormentis.de quæstion. lib 9 col.2605 d
de tutela.de in integr.restit. lib.2 col.352 c
de vsuris quarum de vsur. lib.4 col.923 a
dictam legem.de condi.ob cau. lib 4 col.719 b
dictantibus testamenta.de testamen. lib.6.col. 1539 b
die sabbato de Iud. & cœlico. lib.1 col 128 c
dies festos.de ferijs lib 3 columna 514 c
diffamari.de ingenuis ma. lib.7 col.1887 c
digna vox de legib.& constitu. lib.1 col 141 a
directas libertates. de testamen. ma. lib.7.col 1844 c
directis verbis de testa. eu.ma lib.7 col.1841 b
discretis surdo.qui testa.fac.poss. lib.6 colum.1520 a
dispar causa. quib. ad liber. pro non hic. lib.7.col.1914 d
disputare.de crimi.sacr. lib.9. col.2578 c
dissentientis.de repudijs lib.5 col.1236 c
dissolutæ.de condi.ex lege lib.4 col.746 c
distrahente marito.de reb.alien. non alien. lib.4.col.1009 b
distractis à debitore.de pigno. & hypo. lib.8.col.2234 d
diuersarum homines.de postli. reuer. lib.8.col.2411 d
diuersis temporibus, qui pot. in pigno hab. lib.8.col 2256 b
diui Constantini. de naturalib. libe. lib.5 col. 1266 a
diui Hadriani de consti. pecu. lib 4 col.780 d
diuinam nostram.de hæret. & Manichæis lib.1 col. 122 d
diuinè ad modum.ne liceat poten. li.2 col 314 b
diuisionem prædiorum. communia vtriusque iud. lib 3.co.672 c
diuo Marco.qui manumit. non poss. lib.7 col. 1380 d
diuo Marco.de quæstionib. lib.9 colum 2602 c
diuortij causa rerum amota. lib.5 col.1256 c
diutina possessio. libro 7 columna 1956 b
diuturnum silentium. si aduer. creditorem lib.7. col. 1967 c
doce ancillam.de rei vindi. lib.3 colum.612 b
dolo vel metu. de inutilib. stipula. lib.8.col 2326 b
dolum ex indicijs de dolo malo. li.2 col.346 c
dolum auctoris, de peri. & commo. rei ven. lib.4.col.993 a
dolus emptoris.de rescin.ven. lib 4 col 980 a
domesticus iudicis. de adsessoribus & dome. lib.1.col.207 a
dominicis colonis.vbi cau. fisca.agan. lib 3 col 545 c
domin.j iure.de iure domi.impe li.8 col 2295 a
dominis seruorum.de calum. lib.9 colum.2635 d
dominos ita. quod cum eo &c. lib.4 col.854 c
dominum per iniuriam.de leg. Aquil. lib 3 col 640 d
dominum per seruū. quod cū eo &c. lib.4 col 853 c
dominum pro atroci.de iniur. lib.9 col.2589 d
dominus horreorum.de loca. & conduct. lib 4.col.1050 b
dominus litis de appellati. lib.7 col 2087 b
domum quam.de rei vindi. lib.3 col.610 b
donantem ancillam. de vsucap. pro donato. lib 7.col 1935 c
donatarum rerum.de acquir. & retinen.poss. lib 7. col. 1944 b
donatio mancipiorum.de dona. inter vir.& vxorem libro 5 col.1215 a
donatio siue directa. de donationi. lib.8.col.2428 c
donationes quas j.de donat.inter vir. & vxo. lib 5.col.1231 d
donationes quas 2.de donat.inter vir. & vxo. lib.5.col.1233 b
donationes circa filium.de reuoc.dona. lib.8 col.2451 d
dos à patre. solu. matri. quemad. dos peta. lib 5 col.1249 a
dotem numeratio. de dote cau non nume. lib.5.col.1214 b
dotis actione. solu matri.quemad.dos pet. lib 5.col.1251 d
dotis tuæ.de iure do. lib 5 col 1170 b
dotis quidem.de collationibus lib.6 colum 1489 b
dubium non est.quando libel princi. dat. lib.1 col. 170 a
dubium non est.de repu. lib.5 col 1235 c
dubium non est solut.matri. quemad. dos pet. lib 5. col.1247 c
duces militum.de offi milit iud. lib.1 col 202 c
dudum proximis.de contrahen.emp. & vend. lib 4.col.961 c

E

EA conditione de rescinden.vend. lib 4.col 981 d
Ea demum.de collationibus. lib.6 colum.1491 b
ea lege.de re.permu. lib.4 col.1049 c
ea lege.de condi.ob causam lib.4 col 736 b
ea quæ à patre.de restit.militum lib.2 col 411 b
ea quæ à te.vbi cau.sta.agi deb. lib.3 col 532 d
ea quæ aduocati.de errore aduo. lib.2 col.289 b
ea quæ causa cognita.commina.epist. lib.7 col.2069 c
ea quæ de.de temp. in integr. restitu. lib 2.col 416 c
ea quæ in nominibus famil.ercis. li.3 col.652 c
ea quæ pater.ex quib.caus.infa.irrog. lib.2.col 295 c
ea quæ per.de condict.indeb. lib.4 colum 729 b
ea quæ per alluuionem.de alluuio li.7 col 2005 b
ea quæ statuuntur. quomo. & quan. lib 7 col.2012 c
ea quæ tibi de donat.ante nup. lib.5 col 1084 b
ea quidem de accusa.& inscript. lib 9 col.2472 b
ea quidem.de commodato. lib.4 col.834 b
ea quidem. si mancip. ita fue. alie. vt manu. lib.4 col.1029 b
eam quæ in possessione. de libe. cau. lib 7 col.1902 d
eam quæ ita. si mancip. ita veni. ne prosti. lib 4.col.1026 b
eam quam.de fideicommiss. lib 6 col.1689 a
edicto diui Hadriani. de edict. diui Hadri.tollen. lib 6 col 1632 a
edicto quidem. si aduersus fiscum li.2 col.381 a
editio actionis de edend. libro 2 col.218 b

educatio

educatio pupillorum, ubi pup. educa. deb. lib. 5. col. 1344 d
ei quæ, de uxorib. milit. lib. 2 co. 412 d
ei qui ſeruo. quod cum eo &c. li. 4. col. 849 c
eius quantitatis, de ſolut. & liberat. li. 8. col. 2356 b
eius qui requirendus, ſi penden. appel la. li. 7. col. 2134 b
eius qui per contumaciam, quorum ap pell. non recip. li. 7. col. 2127 c
eius quod, de compenſat. li. 4. co. 902 b
eius quod, de uſur. pupil. li. 5. co. 1362 c
eius quod quemadmo. teſta. aper. li. 6 col. 1629 c
eius quod de patr. poteſt. li. 8. co. 2384 b
eius rei, quod cum eo &c. li. 4 col. 846 c
eligere debes, de fideiuſſori. tutor. vel cura. li. 5. col. 1364 b
emancipata, qui admit. ad bonorum poſſeſ. lib. 6. col. 1463 c
emancipatione facta. de ride inſtru. li. 4. col. 817 d
emancipatos, liberos de collationi. li. 6. col. 1486 c
emancipatus, de repudian. bono. poſ ſeſſ. lib. 6. co. 1425 d
empti fides, de contrah. empt. & vēd. li. 4. co. 959 a
empti actio. de euic. lib. 8. col. 2376 b
emptionem & venditionem, de contrahend. emptio. & uenditio. li. 4 co. 955 b
emptionem rebus, de rerum permut. lib. 4. co. 1049 b
emptione pignoris, plus ualere quod agi. li. 4. co. 833 b
emptionum mancipiorum, de donationib. lib. 8. co. 2419 c
emptor fundi. de euictionib. li. 8. col. 2369 c
emptor hæreditatis, de hæred. uen. li. 4. col 966 c
emptor ſeruorum, de actioni. empt. & uend. li. 4 co. 1001 c
emptor bona fide. de præſcrip. long. temp. lib. 7. co. 1958 a
emptor hæreditatis, de euictionib. li. 8. col. 2366 a
emptorem quidem, de loca. & condu. lib. 4 col. 1055 b
emptori etiam, de euic. li. 8. col. 2379 c
eo caſu quo, de appellationi. li. 7 col. 2102 a
eo quod, ſi certum petatur li. 4 co. 719. b
eo tempore, de in integ. reſt. li. 2. co. 349 b
eorum qui. de uindicta lib. lib. 7. co. 1838 d
eorum demum, de bo. cor. qui mor. ſibi conſci. li. 9. co. 2632 c
eorum eſt ſcientia. de malef. & mathe mat. li. 9. co. 2540 c
eorum qui in reatu. de bo. co. qui mor. ſibi conſci. li. 9. co. 1632 d
eos etiam, de appellationibus li. 7. co. 2091 a
eos qui ordinario, de modo multa li. 1 col. 212 b
eos qui catholicam, de apoſta. lib. 1 col. 125 d
eos qui ultra. de off. magiſt. mil. lib. 1 col. 192 d
eos qui veniam. 1. de his qui veniam ætat. impet. li. 2. co. 398 a
eos qui ueniam, 2. de his qui ueniam ætat. impe. li. 2. co. 400 b
eos qui officia. ſi certum petatur. li. 4 col. 714 a
eos qui, de uſuris lib. 4. columna 920 b
eos qui ne, ſi quis aliquem teſta. prohi. lib. 6. col. 1636 c
eos qui a ſeruo; de furt. & ſer. corrup. lib. 6. col. 1431 a
eos qui de appellationib. de appellationib. li. 7. co. 2082 a
eos qui condemnati, de uſur. rei iudi. lib. 7. co. 2026 d
eos qui acceperint, qui pot. in pig. hab. lib. 8. col. 2256 d
eos qui ſecum, de his qui lat. occul. li. 9. col. 2593 d
eos qui terminos, de accu. & inſcr. li. 9 col. 2468 c
eos quos debitores, de execu. rei iud. lib. 7. co. 2061 c
eos teſtes, de teſtibus lib. 4. colum. 799 c
epiſcopale iudicium, de epiſc. audien. lib. 1. co. 104. a
errorem calculi, de erro. calc. lib. 2. co. 269 b
errore ſcribentis, de teſtamen. lib. 6. col. 1525 b
errores eorum, de errore aduoca. lib. 2 col. 289 b
error facti, de iur. & fac. igno. lib. 1. co. 162 a
error facti, ad leg. Falci. lib. 6. co. 1746 b
eſt in arbitrio, de obliga. & actio. li. 4 col. 756 c
eſt iuriſdictionis, de bon. auct. iu. poſ. lib. 7. co. 2147 d
et ab antiquis, de teſtament. lib. 6. co. 1549 c
et balneum, de ædif. priua. lib. 8. col. 2204 d
et in epiſtola. de fideicom. lib. 6. col. 1695 c
et in prouinciali. de ſerui. & aqua, lib. 3. col. 639 b
et in legatis, ad legem Falcid. lib. 6. co lumna 1741 b
et in maioribus, de appellationibus, li. 7. co. 2093 b
et litibus, de ædi ſi. priua. lib. 8 col. 2214 a
et militibus, de teſtamen. milit. l. 6. co lum. 1512 c
et in multis, de appellationibus lib. 7 colum. 2095 a
et in priuatorum, ſi à non competen. lib. 7. co. 2046 c
et nomen. de cadu. tollen. li. 6. co. 1752 c
et publicarum, quorum appell. non re cip. li. 7. co. 2133 a
et quæ à diuo. de edendo li. 2 col. 221 b
et qui notitiæ. de peri. tutor. & cura. li. 5. col. 1326 d
et qui non prouocauerunt, ſi ex fal. inſtru. li. 7 co. 2077 b
et qui ſub imagine, de diſtract. pig. li. 8 col. 2274 b
et ſenatus, de compēſationibus, lib. 4 col. 998 b
etſi ſeuerior, ex quib. can. inſa. irrog. lib. 2. col. 292 b
etſi ad te, ad leg. Cornel. de fal. lib. 9. col. 2561 b
etſi a muliere: de inſtito. & exercito. lib. 4. col 844 c
et ſi a patre, de teſtament. tute. li. 5. co lumna 1278 c
etſi contra, de nupt. lib. 5. col. 1101 b
etſi crimine, ad leg. Iul. de adul. lib. 9 col. 2503 c
etſi de ſua. de donatio. inter uir. & vxor. lib. 5. col. 1220 d
etſi dotis, de iure dot. lib. 5 col. 1166 b
etſi excepta, de malef. & mathema. lib. 9. col. 2541 d
etſi frater tuus, de pig. & hypo. lib. 8 col. 2235 c
etſi inutiliter, de fideicommiſ. lib. 6 col. 1683 b
etſi is quē de prædijs, & alijs reb. mi. lib. 5. colum. 1398 d
etſi legib. ſi contra ius uel util. pub. li. 1. col. 175 a
etſi libidine. ad leg. Iul. de adult. lib. 9 col. 2511 c
etſi Marcellus. ſi reus vel accuſator, li. 9. col. 2411 a
etſi minor, ſi aduerſus libertatem lib. 2. co. 372 b
etſi non aſſcripta, de fideic. libert. li. 7 col. 1852 c
etſi non, ſi contra ius uel vtil. lib. 1 col. 174 b
et ſine interpoſitione, quando decreto opus non eſt lib. 5. co. 1404 d
et ſine ſcriptura, ad ſenatuſc. Treb. li. 6. col. 1731 b
etſi perfectis, de reuocan. dona. lib. 8 col. 2447. d
etſi præſes, de prædijs & alijs reb. mi. li. 5. col. 1396 c
et ſi ſeuerior. Ex quibus cau. inf. 292 b
et ſi ſciſſes, de adminiſtr. tuto. lib. 5 col. 1310
et ſi tutores. quando ex fac. tut. uel cu ra. &c. lib. 5. co. 1329 c
et uirtutum, de ſtat. & imag. li. 1 col. 180 b
etiam à pupillorum, de fideicommiſſ. lib. 6. col 1694 c
etiam aduerſus, ſi aduer. vendi. pig. li. 2. col. 368 a
etiam conſtante, ad ſenatuſc. Velleia. lib 4. col 871 a
etiam ex alijs, ad legem Iul. maieſt. li. 9. col. 2491 b
etiam furti. de fur. & ſer. corrup. li. 6 col. 1427 a
etiam in his quæ, ſi tutor vel cura. inter. lib. 2. col. 359 b
etiam liberis, de obſeq patro. pręſtan. lib 9. col. 1457 c
etiam id quod, ſi pignus pigno. da. ſit. lib. 8. col. 2272 b

etiam in opus,de pœnis lib.9.co. 2617 c
etiam iure.de teſtib. li.4,co.798 c
etiam mulieres, de eo qui pro tutore neg.geſſit li.5,co.1341 c
etiam nomen, de execu.rei iudi.lib.7 col.2060 a
etiam per alienum,de rei vin.li.3.co. 606 c
etiam poſt mortem ſi penden. appel. li.7.co.2133 c
etiam qui de obſequijs patro.præſtan. li.6.co.1456 b
etiam ſi contrariam,manda. uel con. lib.4.co.936 b
etiam ſi de compenſa. lib.4 co.900 b
etiam ſi de iure, de fideiuſſoribus & madatorib. li.8.co.2236 b
etiam ſi is,comm. vtriuſque iud.lib.3 co.671 b
etiam ſi non, quod cum eo &c. lib.4. co.847 c
etiam ſi non,de iure dot. lib. 5.colu. 1169.c
etiam ſi tacitum ad legem Falc. lib.6 col.1740 a
etiam ſi vxoris de donat. inter vir.& uxor.li.5.co.1219 b
etiam teſtamento,de ſuſpect. tuto li. 5.co.1336 c
etiam tutoribus, ſi tutor vel curator interue. li.2.co.360.b
etiam vectigale, de prædijs & alijs re bus mi. li.5.co 1401 a
euicta re,de iure dot. li.5.col. 1164 b
eum ad quem, de vſufru.& habita.li. 3.col.626 c
eum à quo,de ſolut. & liberat.li.8.co. 2359 d
eum cui.de obliga.& actio.lib. 4.col. 756 a
eum quem,de ſuſpec.tuto. li.5 co.1338 a
eũ qui aliena, ubi de ratioci.agi opor. li.3.co.531 c
eum qui probabilem,de epiſco.& cleri.lib.1.co.65 a
eum qui res, de procuratoribus, lib.2 col.300 b
eum qui ſeruum, de apoſtſt. lib.1 col.126 d
eum qui,de inoffi.teſta li.3.co. 558 b
eum qui,de condi.ob tur.cau. li.4.co. 744 c
eum qui mutuam, ſi certum pet. li.4 col.720 c
eum qui à pupillo de aucto. præſtan. lib.5.co.1367 c
eum qui bonis arb. tutel. lib. 5.colu. 1348 c
eum qui cum,ſi omiſ.ſit cau.teſta.li.6 col.1675 c
eum qui, de his qui à non do.li.7.co. 1877 a
eum qui à pupillo de uſuca.pro emptore li.7.co.1934 c
eum qui celauit,ad leg.Cor.de fal.li.9 co.2560 a
eum qui aſſeuerat,ad leg.Cor.de fica. lib.9.co 2537 c
eum qui duas,ad leg.Iul.de adult.li.9 col.2507 c
eum qui mancipium, ad legem Fab. de pla.li.9.co.2066 a
eum qui,ob.de cond. ob tur.cau.lib.4 co.744 d
eum tutorem,de tuto. & cura.qui ſatis non deder. li.5.co.1333 c
eunuchis liceat,qui teſta.fac. poſſ.li.6 co.1517 b
exactores tributorum, de excuſationibus tuto. li.5.co.1374 d
ex arrali pacto. de actionibus emp.& uen.li.4.co.996 a
ex cauſa donationis,famil. erciſc.li.3 co.667 b
ex cauſa, de compenſationibus lib.4 col.998 d
ex cauſa tranſactionis,de uſucap.pro emptore lib.7.co.1934 b
excepta poſſeſſionis, per quas perſonas no.acqui. li.4.co.856 b
exceptione doli.de euic. lib.8 co.2171.c
exceptionem, de probationibus lib.4 col.792 b
exceptis his,de uectigal.& commiſſ. lib.4.co.140 d
excepto tempore,de loca.& conduct. li.4.co. 1059 c
ex contractib. de inſtito. & exercito. act.lib.4.co.843 c
ex cõtractu de bonis aucto.iudi.poſſ. li.7.co.2348 c
ex contractu pecuniæ,de noua. & delegat.li.8.co.2348 d
ex conuentione,de pac. li.2.col. 230 b
ex conuentione,ſine cẽſi.vel reliquis fundum compa.non poſſe li.4 co 988 c
excuſationem nauicularijs,de excuſa. tuto.li.5 co.1350 a
excuſationis quidem, de excuſationibus tuto. li.5.co.1371 d
ex diui Antonini.de loca,& condu.li. 4.co.1052 a
ex duobus captiuis,de poſtli.reuer.li. 8.co.2402 c
executores à quocunque,quæ res pig. obliga.poſſ. li.8.co.2250 c
exemplo cæterorum, ſi aduerſus ſolutionem li. 2.co.375 b
exemplo,de probationibus,lib.4.col. 784 c
ex eo inſtrumento, de inutilib. ſtip. li.8.co.2325 d
executorem eum, de execu.rei iudic. lib.7.co.2061 b
ex fideicommiſſo.de fideicommiſ.li.6 co.1697 c
exhibitionis,ad exhiben. li.3.co. 690 c
ex his prædijs, de euictionib.li.8.col. 2358 b
ex his verbis, de his quæ ſub modo le. uel fideicom.relinq. li.6.col. 1720 b
ex his uerbis,de teſtamen. milita.li.6 col. 1509 b
ex his uerbis,quando dies leg.ced.li.6 col. 1772 c
ex imperfecto, de teſtamen. lib.6.co. 1524 b
exigendi à filio,de procuratoribus,li. 2 co.305 b
ex illo tempore, de appellationibus, li.7.co.2089 b
ex initio falſi.ad legem Corne.de fal. lib.9.col.2562 a
ex legato nominis,de lega. li.6.co. 1663 b
ex libera conceptus,de ſuis & legi.libe.li.6.co.1778 d
ex libris Sabiniani. de acquiren.& retinen.poſſeſſ. lib.7.co.1951 b
ex libris,de uſufru.& habita. li.3.col. 636 c
ex morte,de leg.Aquil. li.3.col. 647 b
ex morte cuiuſcunque,de pactis conuen. li.5.co.1209 d
ex nominis,de hæred.vend.lib.4.co. 968 b
ex patroni,ne filius pro pat. lib.4.co. 762 c
ex pecunia,de iure dot. li.5 col.1171 b
expeditam antea,de adſer.tol.li.7.co. 1913 d
ex perſona, de temp. in integr. reſti. li.2.col.416 a
ex perſona,de probationib.lib.4.col. 782 b
expilatæ quidem hæreditatis, de cri. expila.hæred. li.9.co.2582 b
expilatæ hæreditatis,de cri. expi.hære.li.9.co.2583 b
expilatæ hæreditatis, de cri.expi.hære.li.9.co.2584 c
ex placito, de rerum permutatio. lib. 4.col.1046 b
explotis, de conſortibus eiuſdem lit. li.3.colu.683 b
ex præcepto,de Iuſtinia.Cod.confirman. li.1.co.5 c
ex præſtatione,de vectig.& commiſ. li.4.co.1039 a
ex prædijs,de vſuris li.4.col. 911 b
exprimere debueras, de duobus reis ſtipul. li. 8. co.2329 b
expulſos vos, de actionibus emp. & uend. li.4.co. 1002 b
ex repudiatione,de fideicom. li.6 co. 1697 b
ex ſententia arbitri. de receptis arbitr. lib.2.co.427 b
ex ſtipulatione, de ſenten.& interloc. lib.7.co.2023 a
ex ſtipulatione,de inutilibus ſtip.li.8 col. 2324 a
ex teſtamento,de fideicom.lib.6.col. 1693 b
ex teſtamento, de teſtamen.milit.li.6 col.1507 c
ex teſtamento,unde liberi.li. 6.colu. 1475 a
ex teſtamento defuncti. de teſtamẽ. ma. li.7.co.1840 a
extraneum etiam.1.de hæredib.inſtit. lib.6.co.1555 c
extraneum etiam.2. eodẽ co. 1556 b
ex tribus uncijs,de inoffic.teſtamen. lib.3.colum.563 c
ex verbis quæ, de dona. inter ui. & uxo. li.5.co.1224 c
ex uerbo.de fideicommiſſ.lib.li.7.co. 1854 a

F

Factum ſponte,de accuſa.& inſcript.li.9.co.2475 c

Falcidiæ rationem. ad legem Falcid. li.6,col.1740 b
fallaciter.de abolit. li.9,co.2607 c
fallaciter incuſantibus de calum.lib.9 col 2616 d
falſam quidem.ſi ex fal.inſtru. li.7 col.2072 c
falſa ſuaſione, de excuſationibus tut. lib.5,col 1371 b
falſi quidem crimen, ad legem Corn. li.9.co.2556 b
falsò aſſeueratur,de diuer.reſcrip. li.1 co.176 c
falſo tibi,de commu.rer.aliena. lib.4 co.1015 a
falſus procurator,de fur.& ſer.corrup. li.6,co.1433 c
familiæ erciſc.commu.vtriuſque iudi. li 9.co.676 c
feliciſſima, de his qui à non do.ma. li.7.co.1877 c
fideicommiſſaria quidem, de fideicō. libe.li.7.co.1853 b
fideicommiſſum, vbi fideic.peti opor. li.3.co.526 c
fideicommiſſum,de condi.indeb. li.4 co.730 c
fideicommiſſum eius,de fideicō. li 6 co. 1697 c
fidem rumpens,ex quib.cau.infa.irro. li.2,co 299 a
fideiuſſor ſeu mandator,de fideiuſſoribus & mand. li.8,co 2336 c
fideiuſſoris quidem,de fideiuſſorib. & man. li.8.co.2343 a
fideli deuotaque, de his qui ad eccl.cō fu. li.1.co.132 d
filia in orbitate,de inoffi.teſta. lib.3 co.560 d
filia legatorum,de lega. li.6 co.16[illegible] c 1660
filia tua non ſolum,de patria poteſta. li.8.co.2385 c
filiæ cuius,fami erciſ. lib.3 co.659 d
filiæ diuortium,de repudiis lib.5 co. 1236 b
filiæ pecuniam,ſoluto matri.quemad. dos pet. lib.5.co.1251 a
filiæ licet,de collationibus li.6 co 1495 b
filiæ dotem, de collationibus li.6 co.1488 c
filiam cum fratribus,de collationibus li 6,co.1497 b
filiam præteritam,de inoff.teſta. li.3 co.558 c
filiam teſtamento, de collationibus li.6 co.1491 c
filii patris,famil.erciſcun. li.3 co.658 b
filiis matrem,de inoffi.teſta. li.3 co.562 d
filiofamilias,de iure deliberan. li.6 co.1598 c
filio delatam, de repudian.bono.poſſ. li.6,co.1486 b
filios debitoris, de reuocand.his quæ li.7,co.2162 b
filios & filias,de ingrat.libe. lib.8 co.2402 a
filium quem,famil.erciſc. li.3 co.664 c
filium habere,de ſuis & legi.libe. li.6 co.1779 b
filius paciſcendo,de pactis li.2 co.237 a
filiusfamilias,de filiofamilias mi. li.2 co.354 b
filiusfamilias qui pro, de fideiuſſorib. & mandatoribus lib.8 co.2236 a
fiſci aduocatus,de aduoc.fiſci li.2 col.288 d
fœdiſſimæ mulieris,de poſtlim.reuer. lib.8.co.2406 a
fœdiſſimam earum, ad legem Iul.de adulte. lib.9 co.2509 a
fœminæ quæ,de ſecun.nup. lib.5 col.1135 a
fœminis ad ſenatuſcon.Velleia. li.4 co.873 d
fori tui culminis, de aduo.diuer. iudi. li 2,co 276 d
formam à præfecto, de offic.præfect. prætor.Orientis & Illy. lib.1 co.181 a
frater tuus,communi diui. li.3 co.668 c
frater emancipatus, de legitima tute. li.5, co.1235 a
frater tuus, de excuſationibus tut. li.5 co.1374 c
frater tuus,de teſtam.milit. lib.6 co.1504 d
frater veſter,ſi com.res pig.da.ſit li.8 co.2269 b
frater veſter,ad legem Corne. de ſica. li 9.co.2536 a
fratres vel ſorores,de inof.teſtam. li.3 co.564 b
fratris tui filiis,de tranſactionib. li.2 co.248 c
fratris vel ſororis,de inoffi.teſtam.li.3 col.561 c
fratris vxorem,de inceſt.nupti. li.5 co 1122 b
fructus prædiorum,de pactis conuen. li.5.co.1206 a
fructus poſt, de actionibus emp.& vē. li.4.co.1001 a
frumenti,de vſuris li.4 co.911 c
fruſtra adhuc,de ſen.paſ. li.9 co.2635 d
fruſtra diſputas,ne vxor pro ma. li.4 co.758 a
fruſtra exiſtimas,de dot.promiſ. li.5 co.1159 b
fruſtra opinaris,de non nu.pecu. li.4 co. 887 a
fruſtra ſenatuſconſulti,ad ſenatuſcon. Velleia. li.4.co.866 c
fruſtra times,de admini.tut. lib.5 co.1307 c
fruſtra tutores,de adminiſtr.tut. li.5 co.1309 b
fruſtra veremini.de probatio. lib.4 co 785 a
fucandæ,quæ res vendi non poſſ. li.4 co 969 c
fundo ſicut,de verb.& rer.ſigni. li.6 co.1670 c
fundum pignori obligatū, de diſtract. pig. li.8 co.2280 b
furioſum in ſuis, qui teſtament. face. poſſ. li.6.columm. 1520 b
furti actione,de fur.& ſer.corrup. li.9 co.1431 b
fuſtibus cæſum,ex quibus cau.infa.irro.li.2.co.297 a

G

Generali definitione,de fideiuſ.vel manda.dot.den. lib.5 co.1255 a
generali lege,de ſacroſ.eccle. lib.1 co.30 b
generali lege, ne quis in ſua cauſa iud. vel ius ſibi dicat li.3 co.30 b
generali lege,de tuto.vel curato.illuſtrium perſo lib.5,co.1292 b
generalis indulgentia,de ſen. paſ. li.9 co.2635 d
generaliter ſancimus,de epiſco.& cle li.1.co.94 c
generaliter de omnibus, de rebus cre. li.4.co.706 a
generaliter ſancimus, de non nu.pec. li.4.co.890 c
generaliter ſancimus, ad ſenatuſconſ. Vell. li.4.co.881 b
generaliter cenſemus, de ſecund.nup. lib.5.co.1141 c
generaliter ſancimus,de inſti.& ſubſt. li.6 co.1562 d
generaliter ſancimus,de reuo.do. li.8 co.2452 c
generaliter ſancimus, de fideiuſſorib. & manda. li.8.col.2347 b
geſta quæ ſunt lib 7 co.2057 c
Graecus quem,ad l.Iul.de adult. li.9 co.2444 a 2455

H

Habeat vnuſquiſque,de ſumm.tri. li 1.co.22 c
habita quidem,ne filius pro pa. li 4 co.763 a
habitatio morte,de vſufr.& habit.li.3 co.528 a
habitantis precario, de preca. li.8 co.2204 b
habito ſemel,de ædilitiis actionib. li.4 co.1033 c
hac edictali,de ſecun.nupt lib.5 co.1145 a
hac conſultiſſima, de teſtam. li.6 co. 1[illegible] 1538
hac conſultiſſima, qui teſtam.fa.poſſ. li.6.co.1518 B
hac lege decernimus, de pac.conuen. li.5.co.1209 b
hac lege perpetuo,de ſenten.ex periculo recit li.7,co.2013 b
hac lege ſancimus, vbi cau.fiſca.agan. li.3.co.547 b
hac perpetua lege, vbi quis de curiali condi.conue. li.3.co.536 c
hac valitura,de Iudæ.& cœlico li.1 col.129 c
hæc quæ,de nouo cod.fa. li.1 co.1 b
hæc ſententia.j.de ſenten. quæ ſine. lib.7.co.2031 c
hæc ſententia.ij.de ſenten.quæ ſine. li.7.co.2032 b
hæredem mariti,de heredi.actio. li.4 co.771 c
hæredem fideiuſſoris,de euict. lib.8 col.2380 d
hæredes eorum,de hæredib.tut.vel cura. li.5.co.1360 c

etiam in opus, de pœnis lib.9.co. 2617 c
etiam iure.de teſtib. li.4,co.798 c
etiam mulieres, de eo qui pro tutore neg.geſſit li.5,co.1341 c
etiam nomen, de execu.rei iudi.lib.7 col.2060 a
etiam per alienum, de rei vin.li.3.co. 606 c
etiam poſt mortem ſi penden. appel. li.7.co.2133 c
etiam qui de obſequijs patro.præſtan. li.6.co.1456 b
etiam ſi contrariam, manda. uel con. lib.4.co.936 b
etiam ſi de compenſa. lib.4 co.900 b
etiam ſi de iure, de fideiuſſoribus & madatorib. li.8.co.2236 b
etiam ſi is, comm. vtriuſque iud.lib.3 co.673 b
etiam ſi non, quod cum eo &c. lib.4. co.847 c
etiam ſi non, de iure dot. lib. 5.colu. 1169.c
etiam ſi tacitum ad legem Falc. lib.6 col.1740 a
etiam ſi vxoris de donat. inter vir.& uxor.li.5.co.1219 b
etiam teſtamento, de ſuſpect. tuto li. 5.co.1336 c
etiam tutoribus, ſi tutor vel curator interue. li.2.co.360.b
etiam vectigale, de prædijs & alijs re bus mi. li.5.co 1401 a
euicta re, de iure dot. li.5.col. 1164 b
eum ad quem, de vſufru.& habita.li. 3.col.626 c
eum à quo, de ſolut. & liberat.li.8.co. 2359 d
eum cui.de obliga.& actio.lib. 4.col. 756 a
eum quem, de ſuſpec.tuto. li.5 co.1338 a
eũ qui aliena, ubi de ratioci.agi opor. li.3.co 531 c
eum qui probabilem, de epiſco.& cle ri.lib.1.co.65 a
eum qui res, de procuratoribus, lib.2 col.300 b
eum qui ſeruum, de apoſta. lib.1 col.126 d
eum qui, de inoffi.teſta li.3.co. 558 b
eum qui, de condi.ob tur.cau. li.4.co. 744 c
eum qui mutuam, ſi certum pet. li.4 col.720 c
eum qui à pupillo de aucto. præſtan. lib.5.co.1367 c
eum qui bonis arb. tutel. lib. 5.colu. 1348 c
eum qui cum, ſi omiſ.ſit cau.teſta.li.6 col.1675 c
eum qui, de his qui à non do.li.7.co. 1877 a
eum qui à pupillo de uſuca.pro emptore li.7.co.1934 c
eum qui celauit, ad leg. Cor.de fal.li.9 co.2560 a
eum qui aſſeuerat, ad leg.Cor.de ſica. lib.9.co 2537 c
eum qui duas, ad leg.Iul.de adult.li.9 col.2507 c
eum qui mancipium, ad legem Fab. de pla.li.9.co.2066 a
eum qui, ob.de cond. ob tur.cau.lib.4 co.744 d
eum tutorem, de tuto. & cura.qui ſatis non deder. li.5.co.1333 c
eunuchis liceat, qui teſta.fac. poſſ.li.6 co.1517 b
exactores tributorum, de excuſationibus tuto. li.5.co.1374 d
ex arrali pacto. de actionibus emp.& uen.li.4.co.996 a
ex cauſa donationis, famil. erciſc.li.3 co.667 b
ex cauſa, de compenſationibus lib.4 col.998 d
ex cauſa tranſactionis, de uſucap.pro emptore lib.7.co.1934 b
excepta poſſeſſionis, per quas perſonas no.acqui. li.4.co.856 b
exceptione doli.de euic. lib.8 co.2171.c
exceptionem, de probationibus lib.4 col.792 b
exceptis his, de uectigal.& commiſſ. lib.4.co.140 d
excepto tempore, de loca.& conduct. li.4.co.1059 c
ex contractib. de inſtito. & exercito. act.lib.4.co.843 c
ex cõtractu de bonis aucto.iudi.poſſ. li.7.co.2148 c
ex contractu pecuniæ, de noua. & delegat.li.8.co.2348 d
ex conuentione, de pac. li.2.col. 230 b
ex conuentione, ſine cẽſi.vel reliquis fundum compa.non poſſe li.4 co 988 c
excuſationem nauiculariſ, de excuſa. tuto.li.5.co.1350 a
excuſationis quidem, de excuſationibus tuto. li.5.co.1371 d
ex diui Antonini.de loca.& condu.li. 4.co.1052 a
ex duobus captiuis, de poſtli.reuer.li. 8.co.2402 c
executores à quocunque, quæ res pig. obliga.poſſ. li.8.co.2250 c
exemplo cæterorum, ſi aduerſus ſolutionem li. 2.co.375 b
exemplo, de probationibus, lib.4.col. 784 c
ex eo inſtrumento, de inutilib. ſtip. li.8.co.2325 d
executorem eum, de execu.rei iudic. lib.7.co.2061 b
ex fideicommiſſo.de fideicommiſ.li.6 co.1697 c
exhibitionis, ad exhiben. li.3.co. 690 c
ex his prædijs, de euictionib.li.8.col. 2358 b
ex his verbis, de his quæ ſub modo le. uel fideicom.relinq. li.6.col. 1720 b
ex his uerbis, de teſtamen. milita.li.6 col.1509 b
ex his uerbis, quando dies leg.ced.li.6 col.1772 c
ex imperfecto, de teſtamen. lib.6.co. 1524 b
exigendi a filio, de procuratoribus, li. 2 co.305 b
ex illo tempore, de appellationibus, li.7.co.2089 b
ex initio falſi.ad legem Corne.de fal. lib.9.col.2562 a
ex legato nominis, de lega. li.6.co. 1663 b
èx libera conceptus, de ſuis & legi.libe.li.6.co.1778 d
ex libris Sabiniani. de acquiren.& retinen.poſſeſſ. lib.7.co.1951 b
ex libris, de uſufru.& habita. li.3.col. 636 c
ex morte, de leg. Aquil. li.3.col. 647 b
ex morte cuiuſcunque, de pactis conuen. li.5.co.1209 d
ex nominis, de hæred.vend.lib.4.co. 968 b
ex patroni, ne filius pro pat. lib.4.co. 762 c
ex pecunia, de iure dot. li.5 col.1171 b
expeditam antea, de adſer.tol.li.7.co. 1913 d
ex perſona, de temp. in integr. reſti. li.2.col 416 a
ex perſona, de probationib.lib.4.col. 782 b
expilatæ quidem hęreditatis, de cri. expila.hæred. li.9.co.2582 b
expilatæ hæreditatis, de cri. expi.hære.li.9.co.2583 b
expilatæ hæreditatis, de cri.expi.hære.li.9.co.2584 c
ex placito, de rerum permutatio. lib. 4.col.1046 b
explorís, de conſortibus eiuſdem lit. li.3.colu.683 b
ex præcepto, de Iuſtinia. Cod.confirman. li.1.co.5 c
ex præſtatione, de vectig.& commiſ. li.4.co.1039 a
ex prædijs, de vſuris li.4.col. 911 b
exprimere debueras, de duobus reis ſtipul. li. 8. co.2329 b
expulſos vos, de actionibus emp. & uend. li.4.co.1002 b
ex repudiatione, de fideicom. li.6 co. 1697 b
ex tenẽta arbitri. de receptis arbitr. lib.2.co.427 b
ex ſtipulatione, de ſenten.& interloc. lib.7.co.2023 a
ex ſtipulatione, de inutilibus ſtip.li.8 col. 2324 a
ex teſtamento, de fideicom.lib.6.col. 1698 b
ex teſtamento, de teſtamen.milit.li.6 col.1507 c
ex teſtamento, unde liberi.li. 6.colu. 1475 a
ex teſtamento defuncti. de teſtamẽ. ma. li.7.co.1840 a
extraneum etiam.1.de hęredib.inſtit. lib.6.co.1555 c
extraneum etiam.2. eodẽ co. 1556 b
ex tribus uncijs, de inoffic.teſtamen. lib.3.colum.563 c
ex verbis quæ, de dona. inter ui. & uxo. li.5.co.1224 c
ex uerbo.de fideicommiſſ.lib.li.7.co. 1854 a

F

FActum ſponte, de accuſa.& inſcript.li.9.co.2475 c

faci.

Falcidiæ rationem. ad legem Falcid. li 6,col.1 740 b
fallaciter.de abolit. li.9,co.2607 c
fallaciter incuſantibus de calum.lib.9 col 2616 d
falſam quidem. ſi ex fal.inſtru. li.7 col.2072 c
falſa ſuatione, de excuſationibus tut. lib.5,col 1372 b
falſi quidem crimen, ad legem Corn. li.9.co.2556 b
falsò aſſeueratur,de diuer.reſcrip. li.1 co.176 c
falso tibi,de commu.rer.aliena. lib.4 co.1015 a
fallus procurator,de fur.& ſer.corrup. li.6,co.1433 c
familiæ erciſc.commu.vtriuſque iudi. li 9.co.676 c
feliciſſima, de his qui à non do.ma. li.7.co.1877 c
fideicommiſſaria quidem, de fideicō. libe.li.7.co.1853 b
fideicommiſſum, vbi fideic.peti opor. li.3.co.526 c
fideicommiſſum,de condi.indeb. li.4 co.730 c
fideicommiſſum eius,de fideicō. li 6 co.1697 c
fidem rumpens,ex quib.cau.infa.irro. li.2,co 299 a
fideiuſſor ſeu mandator, de fideiuſſoribus & mand. li.8,co 2336 c
fideiuſſoris quidem, de fideiuſſorib. & man. li.8.co.2343 a
fideli deuotaque, de his qui ad eccl.cōfu. li.1.co.132 d
filia in orbitate,de inoffi.teſta. lib.3 co.560 d
filia legatorum,de lega. li.6 co.16[illegible]c
filia tua non ſolum,de patria poteſta. li.8.co.2385 c
filiæ cuius,fami erciſ. lib.3 co.659 d
filiæ diuortium,de repudiis lib.5 co.1236 b
filiæ pecuniam,ſoluto matri.quemad. dos pet. lib.5 .co.1251 a
filiæ licet,de collationibus li.6 co 1495 b
filiæ dotem, de collationibus li.6 co.1488 c
filiam cum fratribus,de collationibus li 6,co.1497 b
filiam præteritam,de inoff.teſta. li.3 co.558 c
filiam teſtamento, de collationibus li.6,co.1491 c
filii patris,famil.erciſcun. li.3 co.658 b
filiis matrem,de inoffi.teſta. li.3 co.562 d
filiofamilias,de iure deliberan. li.6 co.1598 c
filio delatam, de repudian.bono.poſſ. li.6,co.1486 b
filios debitoris, de reuocand.his quæ li 7,co.2162 b
filios & filias,de ingrat.libe. lib.8 co.2402 a
filium quem,famil.erciſc. li.3 co.664 c
filium habere,de ſuis & legi.libe. li.6 co.1779 b
filius paciſcendo,de pactis li.2 co.237 a
filiusfamilias,de filiofamilias mi. li.2 co.354 b
filiusfamilias qui pro, de fideiuſſorib. & mandatoribus lib.8 co.2236 a
fiſci aduocatus,de aduoc.fiſci li.2 col.288 d
fœdiſſimæ mulieris,de poſtlim.reuer. lib.8.co.2406 a
fœdiſſimam earum, ad legem Iul.de adulte. lib.9 co.2509 a
fœminæ quæ,de ſecun.nup. lib.5 col.1135 a
fœminis ad ſenatuſcon.Velleia. li.4 co.873 d
fori tui culminis, de aduo.diuer. iudi. li 2,co 276 d
formam à præfecto, de offic.præfect. prætorio.Orientis & Illy. lib.1 co.181 a
frater tuus,communi diui. li.3 co.668 c
frater emancipatus, de legitima tute. li.5, co.1255 a
frater tuus, de excuſationibus tut. li.5 co.1374 c
frater tuus,de teſtam.milit. lib.6 co.1504 d
frater vester, ſi com.res pig.da. ſit li.8 co.2269 b
frater veſter,ad legem Corne. de fica. li 9.co.2536 a
fratres vel ſorores,de inof.teſtam. li.3 co.564 b
fratris tui filiis,de tranſactionib. li.2 co.248 c
fratris vel ſororis,de inoffi.teſtam.li.3 col.561 c
fratris vxorem,de inceſt.nupti. li.5 co 1122 b
fructus prædiorum,de pactis conuen. li.5 .co.1206 a
fructus poſt, de actionibus emp. & vē. li.4.co.1001 a
frumenti,de vſuris li.4 co.911 c
fruſtra adhuc,de ſen.paſ. li.9 co.2635 d
fruſtra diſputas,ne vxor pro ma. li.4 co.758 a
fruſtra exiſtimas,de dot.promiſ. li.5 co.1159 b
fruſtra opinaris,de non nu.pecu. li.4 co.887 a
fruſtra ſenatuſconſulti,ad ſenatuſcon. Velleia. li.4.co.866 c
fruſtra times,de admini.tut. lib.5 co.1307 c
fruſtra tutores,de adminiſtr.tut. li.5 co.1309 b
fruſtra veremini.de probatio. lib.4 co 785 a
fucandæ,quæ res vendi non poſſ. li.4 co 969 c
fundo ſicut,de verb.& rer.ſigni. li.6 co.1670 c
fundum pignori obligatū, de diſtract. pig. li.8 co.2280 b
furioſum in ſuis, qui teſtament. face. poſſ. li.6.column. 1520 b
furti actione,de fur.& ſer.corrup. li.9 co.1431 b
fuſtibus cæſum, ex quibus cau.infa.irro.li.2.co.297 a

G

Generali definitione,de fideiuſ.vel manda.dot.den. lib.5 co.1255 a
generali lege,de ſacroſ.eccle. lib.1 co.30 b
generali lege, ne quis in ſua cauſa iud. vel ius ſibi dicat li.3 co.30 b
generali lege,de tuto.vel curato.illuſtrium perſo lib.5,co.1292 b
generalis indulgentia,de ſen. paſ. li.9 co.2635 d
generaliter ſancimus,de episco.& cle li.1.co.94 c
generaliter de omnibus, de rebus cre. li.4.co.706 a
generaliter ſancimus, de non nu.pec. li.4.co.890 c
generaliter ſancimus, ad ſenatuſconſ. Vell. li.4.co.881 b
generaliter cenſemus, de ſecund.nup. lib.5.co.1141 c
generaliter ſancimus,de inſti.& ſubſt. li.6 co.1562 d
generaliter ſancimus,de reuo.do. li.8 co.2452 c
generaliter ſancimus, de fideiuſſorib. & manda. li.8.col.2347 b
geſta quæ ſunt lib 7 co.2057 c
Graccus quem,ad l.Iul.de adult. li.9 co.2444 a

H

Habeat vnuſquiſque,de ſumm.tri. li 1.co.22 c
habita quidem,ne filius pro pa. li 4 co.763 a
habitatio morte,de vſufr. & habit.li.3 co.528 a
habitantis precario, de preca. li.8 co.2204 b
habito ſemel,de ædilitiis actionib. li.4 co.1033 c
hac edictali,de ſecun.nupt lib.5 co.1145 a
hac conſultiſſima,de teſtam. li.6 co.15[illegible]
hac conſultiſſima, qui teſtam.fa.poſſ. li.6.co.1518 B
hac lege decernimus, de pac.conuen. li.5 .co. 1209 b
hac lege perpetuo,de ſenten.ex periculo recit li.7.co 2018 b
hac lege ſancimus, vbi cau. fiſca.agan. li.3.co 547 b
hac perpetua lege, vbi quis de curiali condi.conue. li.3.co.536 c
hac valitura,de Iudæ.& cœlico li.1 col.129 c
hæc quæ,de nouo cod.fa. li.1 co.1 b
hæc ſententia.j.de ſenten. quæ fine. lib.7.co.2031 c
hæc ſententia.ij.de ſenten.quæ fine. li.7.co.2032 b
hæredem mariti,de hæredi.actio. li.4 co.771 c
hæredem fideiuſſoris,de euict. lib.8 col.2380 d
hæredes eorum,de hæredib.tut.vel cura. li.5.co.1360 c

hæredes tutorum,de hæredib.tuto.vel cur. li.5.co.1359 c
hæredes puoque.ad ſenatuſcõ. Velleia. li.4.co.874 d
hæredes quos. de his quibus vt indig. li.6 co.1637 c
hæredi ſcripto,quorum legatorũ li.8 co. 2178 c
hæreditatem quidem.de impu.& aliis ſubſti. li.6 co.1568 c
hæreditatem quidẽ. de codicillis li.6 co. 1649 b
hæreditatem quidem.in quib.cau.ceſſ. longi temp.præſcript. li.7 co. 1063 a
hæreditatem eius.quorum bonorum li.8.co 2176 c
hæreditas extraneis.de pactis conuen. li.5.co.1207 c
hæreditas in teſtament.de his quib.vt indig. lib 6.co.1640 c
hæreditatis de hæredib.inſtit. lib.6 co.1556 c
hæreditas materteræ.de peti.hær. li.3 co.596 b
hæreditatis petitionem.de peti.hæred. lib.3.co.598 c
hæredum etiam.de fideicom. lib.6 co 1697 a
hæres inſtituta.de impu. & aliis ſubſt. lib.6.co.1569 c
hæres qui poſt.de reuoc. his quæ. li.7 co.2160 c
hi quibus.de fideicom.lib. li.7 co.1851 c
his qui ad ciuilia.de appella. lib.7 co.2086 b
hi qui impoſita.de reſcin.ven. lib.4 co 983 c
hi qui in aliena.de adoptionibus li.8 co 2387 c
hi qui ad ſanctam.de apoſta. li.1 co.124 d
hi quos inundatio de alluuionib. li.7 co 2004 d
hiſdem priuilegiis.de aduo.diuer.iudi. li.2 co 277 d
his qui conſciendi.de pœnis li.9 co 2625 a
his qui tempore.de his qui per metum iudi.li.7.co 2136 d
his ſolis matribus.de reuo.dona. li 8 co.2450 a
hoc fructuum nomine.de fructib. li.7 co.2051 c
hoc quod placet.de quæſti. lib.9 co.1603
honor veteranis.de pœnis lib.9 col.2618 c
honorati qui.de offi.ciuilium iud. li.1 co.201 d
humanitatis intuitu. de naturalibus liber. li.5.co.1263 d
humanitatis religio.de excuſa.tut. li 5 co.1379 c
humanitatis. de impu.& aliis ſubſtit. li.6.co.1574 a
humanum eſſe. de legibus & conſtit. lib.1 .co. 144 b
humilem vel abiectam,de inceſt.nup. li.5.co.1123 d
hypothecis vel.de diſtr.cti.pign. li.8 co.2281 b

I

IAm tibi de accep. li.8.co,2364.b
Iamdudum placuit.de his qui in eccle. manu. li.1.co.137 c
Iamdudum à nobis,vbi cau. ſtat.agi deb. li.3.co.534 b
iampridem quidem.communia de vſu cap. li.7.co.1939 a
id quod pauperibus. de epiſco.& cleri. li.1,co.61 d
ignorare non debes.de reſtitutionibus milit. li.2.co.409 c
ignorantia creditoris.de cri.ſtel. li 9 co.2587 b
ignoti iuris.de reuocan.his quæ. li.7 co.2162 c
illam iniuriam,de iure liber. li.8 co 2457 c
illam merito.de collationibus lib.6 co.1499 d
illam ſubtilem.de donationibus. li.8 co.2433 d
illatæ diſpenſatori.de fide inſtru. li.4 co.815 b
illic.vbi de hæred.aga. lib.3 co.531
illud æquitatis.commu. vtriuſque iud. li.3.co.677 d
illud inſpiciendum,de in integr.reſtit. li.2 co.348 c
illud quod.de lega. lib.6 co.1669 b
illud quod ex veteribus.de ſacroſanct. eccl. li.1.co.46 b
illud requirendum.quando decreto opus non eſt li.5.co.1404 b
illud ſi ne.de collationibus lib.6 co.1502 b
illuſtres viros.de modo multa lib.1 co.231 d
illuſtribus præfectus. de tuto. vel curatoribus illuſtrium &c lib.5 co.1290 d
imperialis beneuolentiæ de nupt. li.5 co.1108 d
impetrata reſcripta.ſenten. reſ. in nõ poſ. li 7.co 2051 a
improba poſſeſſio.de acqui.& retinẽ. poſſ. li 7.co.1947 c
improbum fœnus. ex quibus cau infa. irrog. lib 2.co.298 c
improbum quidem.de cri.ſtel. lib.9 co.2586 c
impuberem quem.de adoptionib. li.8 co.2388 b
impunitas delicti.de pœnis lib.9 co.2619 b
in actione etiam.de reb.cred. lib.4 co.703 c
in adoptionem.i.de adoptionibus.li.8 co.2390 c
in adoptionem.ii.de adopti. lib.8 ibidem c
in adulterij.ad leg.Iul.de adult. li.9 co.2519 a
in annalibus.de lega. li 6 co.1664 c
in arenam.de inoff.teſta. lib.3 co.556 c
in bonæ fidei.de pactis lib.2 co.231 b
in bonæ fidei.de reb.credit. lib.3 co.700 b
in bonæ fidei.de vſuris lib.4 co.911 c
in bonis mortui de bo.auct. iud.poſſ. li.7 co.2147 b
in cauſa quæ.de off.eius qui vicẽ li.1 co 205 d
in cauſa iudicati.ſi in ca. iud. pig. cap. li.8 co.2271 c
in cauſarum.qui pro ſua iuriſdicti iud. da.poſ. li.3.co.492 a
in cauſis.de repu. lib.5 co.1244 c
in cauſis criminalibus.de accuſ. & inſcrip. li.9.co.2477 c
incendium.ſi certum pet. li.4 co.719 c
incerti iuris.famil.erciſcun. lib.3 co 660 c
incerti iuris non eſt.de interdict. li.8 co.2173 b
inciuile atque.de rei vindic. lib.3 co 614 c
inciuile eſt quod. de bon.auct.iu.poſſ. li.7.co.2148.d
inciuilem rem.de fur.& ſer.cor. li.6 co.1424 a
in ciuilibus cauſis.de officio vicar.li.1 co.197 d
in coniunctione de nuptiis lib.5 co 1107 d
in communione.com.diui. lib.3 co.672 b
in communes ſeruos.de communi ſeruo manumiſſo li.7.co 1868 b
in conſiliariis de aſſeſſoribus & dom. li 1.co.208 b
in conſilio.qui & aduer.quos li.2 co.390 b
in contractibus.qui.quib.ex cau. ma. in integ reſti. li 2.co 423 c
in contractibus de non numera pecu. li.4 co 892 b
in contractibus. plus valere quod agi. &c. li 4.co.832 a
in copulandis,de nup. lib.5 co.1102 c
in corrigendis minoribus. de emend. propin. li.9.co.2535 b
incredibile eſt. de pœnis li.9 co.2618 d
in criminali.de iuriſd.om.iud. lib 3 co 518 a
in criminibus quidem.ſi aduerſus delictum li.2 co.377 c
indebitas vſuras de vſuris li.4 co 915 b
indebito rogato.ſi aduerſus ſolutionẽ li.2 co.376 a
indebitum ſolutum.de cond.inde. li.4 co.731 c
indecoram obſeruationem. quando tutor uel cura.eſſe deſi. lib.5. co.1370 c
in defenſoribus.de defen.ciui. lib.1 co.213 b
indicia certa.de rei uin. lib.3 co.619 b
in donationibus ad leg. Falci. li.6 co 1747 c
in donationibus.de donationib. li.8 co.2432 b
in dotibus quas.de dot.cau.non num. li.5 co.1215 c
indubitati iuris eſt.de non nume.pec. li.4 co.997 d
in dubium.de tuto. vel curat. qui ſatis non de li.5 co.1334 a
inductum.i de ſolut.& libera. lib.8 co.2362 c

indulgentia

induigentia patres. de generali abol. lib.9 col.2609 c
in ea quæ. de compenſationibus lib.4 col.879 a
in eccleſijs, de epiſ. & cle. li. 1 c 60 d
in emancipationibus, de emanci. li.8 col.2398 b
in emphyteuticarijs, de iu. emphyten. lib.4 col.1071 b
in eum qui de ſurt. & ſer. corrup. lib 6 col 1432 b
in executionibus, ad ſen. con. Turpil. lib.9. col 2613 c
in exercendis, de fide inſtru. lib.4 col.819 b
in extraneos, de donationibus lib.8 col 2430 d
infamiæ detrimentum, ex quib. cau. infa. irrogatur lib.2. col.291 b
in familiæ erci. famil. erc. lib.3 col.660 d
infantis nomine, qui admit. ad bono. poſſeſ. poſ. lib 6. col.1465 b
in fraudem creditorum. de teſtamen. ma. lib.7. col.1841 b
in fuga ſeruum, ad leg. Fab. de pla. li.9 col 2549 c
ingenuam natam, de ingenuis ma. lib.7 col.1886 c
ingenui naſcuntur. de ingenuis ma. lib.7. col.1888 d
ingenuum, de inge. ma. lib.7 col.1890 c
in hac ſacratiſſima. de donationibus lib.8. col 2431 b
in hæredes. de magiſtratibus conue. lib.5. col.1412 b
in his in quibus de temp. in integr. reſtitu. lib 2. col.414 a
in integrum reſtitutione. ſi aduerſ. vēdit. &c. lib 2 col.367 b
initio venditionis. de pact. inter empto. & vend. lib.4. col.1018 c
in imponenda ad leg. Fal. lib.6. col.1742 b
in inſulam deportato. de ſen. paſſ. li.9 col.2635 b
in ipſius mariti. famil. erciſ. lib.3. col.652 a
iniquum & longe. de his qui accu. nō poſ. lib.9. col.2466 a
in iudicio de liberali. ſi ad aduerſus libertatem. lib 2. col.173 c
in iudicio de loca. & condit. lib.4 col.1065 a
iniuriarum actio. de iniurijs lib 9. col.2588 a
iniuriarum cauſa de iniur. lib.9. col.2589 a
iniuriarum ex perſona. ex qui. cau. infa. irrog. lib.2. col.295 a
in legatis. de lega. lib 6. col.1664 b
in legatis & fideicom. de vſur. & fructibus lib.6 col.1728 c
in legatis quidem. de his quæ ſub mo. leg. vel fidei relinq. lib.6. col.1719 c
in litibus. vbi cau. ſta. agi. deb. lib.3. col.534 d
in locum tutoris, qui pet. tut. vel cur. lib.5. col.1287 b
in magiſtratus. de magiſtratib. conue. lib 5. col.1413 c
in metallum damnatus. de bo. proſ. lib.9. col.2626 c
in minorum perſona. in quib. cau. in integ. reſti. lib.2. col.387 b
in nomine. de offi. præfect prætо. afri cæ lib.1. col.186 a
in noſtræ de ſtat. & imag. lib.1. col 180 a
in nullis locis. de ſeditioſis. lib.9. col.2580 a
in officiales. de offic. recto, prouin. lib.2 col.199 c
in offerendis prouocationibus. de appellationibus lib.7. col.2104 a
in omnibus cauſis de iu. iuran. propter calum. dan. lib.2. col.439 a
in omni ceſſione. qui bonis cede. poſſ. lib.7. col 2144 c
in pecuniarijs cauſis. de requiren. reis lib.9. col.2597 b
in pecuniarijs. de procuratorib. libr.2. col.313 c
in poſſeſſionem fundi. ad leg. Iul. de vi publi. lib 9. col.2525 a
in poſſeſſionem rei. de bo. auct. iud. poſſ. lib.7. col 2150 c
in poſtulandis. de ſuſpect. tuto. lib.5. col.1337 a
in poteſtate eius. de ſolut. & liberat. lib.8. col 2353 a
in quacunque cauſa. de cuſto. reo. lib.9 col 2452 b
in quæſtione teſtamenti. de ſen. paſſ. lib.9. col.2638 b
in quibus caſibus de ſecun. nup. lib.5. col.1150 b
inquiſitio veritatis. de ſolut. & liberat. lib.8. col.2361 a
in re mandata. manda. vel con. lib.4. col.943 c
in rebus dotalibus. de iure dot. lib 5 col.1182 c
in rebus. qui legit. perſo. ſtan in iud. hab. lib.3. col 494 b
in redhibitione. de oper. lib. lib.6 col.1450 b
in rem actio. vbi in rem act. exer. debeat lib.3 col.528 a
in rem pupilli. ſi aduerſus rem iud. lib.2 col.365 a
in reſtituēda de pet. hær. li.3. c.597 a
in ſeruili conditione. qui dare tut. vel cura. poſſ. lib.5. col.1294 d
in ſeruorum. in quib. cau. ceſſ. long. temp. præſcrip. lib.7. col.1962 b
in ſolitum eſt. de quæſt. lib.9. co.2598 c
in ſolutum nomine quando fiſcus vel priua. lib.4 col.770 a
inſtitoria de inſtito. & exercito. lib.4 col.844 b
inſtrumenta, ad ius, ad exiben. lib.3. colum.690 b
inſtrumenta domeſtica, de probationibus lib.4. col 783 a
inſtrumento prædiorum. de fideicom miſſ. lib.6. col.1696 c
inſtrumentis etiam. de fide inſtr. lib.4 col.817 b
inſtrumentorum. de precip. imp. offe. lib.1. col.169 b
in ſucceſſione. j. de legiti. hære. lib.9. col.1793 b
in ſucceſſione. ij de legiti. hæred. lib.6 col.1797 b
in ſucceſſione filij ad ſenatuſcon. Tertul. lib 6 col.1783 c
in ſumma debiti. de pignoribus & hypothe. lib.8. col.2231 a
in ſynagogam. de Iud. & Cœli. lib.1 col.126 d
intelligere debes. de ſuit. pig lib 8. col 2292 b
inter æquitatem. de legibus & conſtitutionibus lib 1. col.118 d
inter alios iuſtam. res inter alios act. lib.7 col 2075 c
inter alios res inter alios act. lib 7 col.2075 b
inter antiquam de vſufruct. & habita libro 3 col.632
inter claras. de ſumma trinita. lib.1 col.16 c
inter filios. fami. erciſ. lib 3. col.655 b
interlocutio præſidis ex quibus cauſis infa. irrog. libro 2 col. 298 b
interlocutio præſidis. commina epiſt. lib 7 col.2070 a
intereſt de vſuf. & habit. li.3. c.625 c
intereſt multum. de ſolut. & libera. lib.8 col 2362 b
inter omnes, fami. erc. lib 3. col.667 c
inter omnes. de prædijs & alijs reb. minor. lib 5. col.1402 d
interpoſitas metus. de tranſact. lib.2 col.250 c
inter priuatos. de dilat. lib.3. co.509 a
interrogati ſeruos. de quæſt. lib.9 col 2064 b
interrogatam. de lib. cau. lib.7. col.1904
inter virum. de infirmand. pœn. cœlib. lib.8 col.2570 d
in teſtamento j. de teſtamen. milit. lib.6. col.1508 b
in teſtamento ij. de teſtamen. milit. lib.6. col.1512 b
in teſtamento. ad legem Falci. lib.6 col 1742 c
in teſtamentis. de teſtamen. lib.6 col.1542 b
inteſtata mortua. de dona. cau. mor. lib 8. col.2454 b
inteſtato quidem. de ſuis & legi. libe. lib.6 col.1778 b
inteſtatorum curialium. de hæreditatibus decurio lib.6. col.1837
intra vrbem Romā. de operibus pub. lib.8. col.2221 c
inuaſor locorum. vnde vi. lib.8 col.2182 c
in vendentis. de contrahen. empt. & ven. lib.4. col 960 d
inuicem debiti de compenſa. lib.4 columna 903 b
in vniuerſis. qui dare tut. vel cura. poſ. lib.5. col.1298 b
inuito vel. de religioſ. & ſumptibus fu. lib.3. col.693 b
inuito vel. de ſolut. & libe. lib.8 col.2258 b
inuitos conductores. de loca. & condu. lib.4. col.1056 b
inuitum comparare. de contrahend. emp. & ven. lib.4. col.959 b
inuitus procurationem. de procuratoribus lib.2. col.308 c
inuitus agere. vt nemo inuit. age. cog. lib 3. col.495 c
in vna eademque. ſi ſæpius in integr. reſti. poſtu. lib.2. col 397 b
Inuſitatam rem, de excuſat. tut. li.5 col.1378 b

ipſe

ipſe diſpice.de edendo lib.2 col.217 c
ipſe ſignificas.ad leg.Corn.de fal. li.9
col.2557 b
ipſis rerum.vt in poſſeſſ.lega.&c. li.6
col.1774 b
irritam facere.de vſucap. pro donato.
lib 7.col.1935 d
irritum quidem ad leg.Falci. lib.6
col.1745 c
is apud quem.de edendo lib.2
col.217 a
is demum.ad ſen.con.Turpil. lib.9
col.2611 d
is penes quem.depoſi.vel con. lib.4
col.929 b
is qui aggreſſorem.ad leg.Corn.de ſica.lib.9.col.2536 c
is qui bona.de vſu.rei iudi. lib.7
col.2062 b
is qui cum telo.ad leg.Cor.de ſica.li.9
col.2538 a
is quidem.qui non poſſ.ad liber. lib.7
col.1883 d
is qui ſoluendo.de neceſſa.ſer. hæred.
inſti. lib.6.col.1578 c
is qui liber.de poſtli.reuer. lib.8
col.2409 b
is qui rationem.de in litem iuran.li.5
col.1357 b
ita demum.de procuratoribus lib.2
col.306 b
ita nobis cordi ad leg. Iul. de adult.
lib.9 col.2515 a
item nulla.de epiſc.& cler. lib.1
col.54 b
item quæcunque.de epiſc.& cler.lib.1
col.61 d
iubemus aſſcriptitiorum. de epiſco. &
cler. lib.1.col.87 d
iubemus aduocationem. de aduoca di
uer iudicio lib.2 col 281 b
iubemus apud.de offic.iuri.Alex. li.1
col 215 c
iubemus atque.ad leg Iul.repet. lib 9
col.2575 b
iubemus cura.de defen.ciui. lib.1
col.214 d
iubemus eos de epiſc.audien. lib.1
col.107 d
iubemus eos.de naturalibus libe.lib.5
col.1267 a
iubemus cum de offi.magi.off. lib.1
col.195 c
iubemus in omnibus.de tranſact. li.2
col.268 b
iubemus licere.ad ſenatuſcon.Velleia.
lib 4 col 875 a
iubemus licere.de emancip. lib.8
col.2399 b
iubemus nemini de prima. car. lib.9
col.2486 c
iubemus ne quis.de monopoliis lib.4
col 1034 c
iubemus nullam . de ſacroſan. eccleſ.
lib.1.col.27 b
iubemus nulli.de ſacroſan.eccle. lib.1
col.33 b
iubemus omnes . de probationibus
lib 4 col 796 c
iubemus omnes.de lib.cau. lib.7
col.1909 c
iubemus omnino.de teſtamen. lib 6
columna 1546 d
iubemus pro tempore. de aduoca di-
uer.iudicum lib.2. col.282 c
iubemus prouinciarum.de ratiociniis
operum lib.8 col.2227 a
iubemus quoties ad ſenatuſcon.Treb.
lib 6 col. 1732 c
iubemus ſi qua. de appellationibus
lib.7.col.2102 c
iubemus vt quicunque.de rep. lib.5
col.1245 b
iudæi communi.de Iud.& Cœli.lib.1
col.127 c
iudæi & bonorum,de Iudę.& Cęlico.
lib 1. col.129 a
iudæi qui reatu. de his qui ad eccle.
confu. lib.1.col.132 d
iudæis & cœlicolis,de Iud.& Cœlico.
lib.1. col.126 c
iudæorum primates, de Iudæ. & Cœ-
lico. lib.1.col.129 b
iudæos quoſdam,de Iud.& Cœli.lib.1
columna 128 b
iudæus ſeruum,ne Chriſtia.man.lib.1
columna 130 b
iudex ad certam rem. ſi à non comp.
lib.7.columna 2045 b
iudex qui diſceptationi . commina
epiſt. lib.7. col. 2070 b
iudicati executio. ſi ex fal.inſtru.lib.7
col.2073 b
iudices abſentium ſi per vim. lib.8.
col.2195 b
iudices dominicis,de epiſc.audien.li.1
columna 105 a
iudices oportet,de iudi. lib.3
columna 459 b
iudices qui tempore,de cri.pecu. lib.9
columna 2577 c
iudices ſiue,de fide inſtru. lib.4
columna 823 a
iudices tam Latina , de ſenten. & in-
terlo. lib.7. col 2026 b
iudicibus non ſolum,de appellationi-
bus lib.7. columna 2094 d
iudicio cœpto,de iudiciis lib.3
columna 453 a
iudicium vxoris, ſi quis aliquem teſta.
prohi. lib.6 columna 1637 a
iuliana , cuius , quando ex facto tut.
vel cura.&c. lib.5. colum. 1329 b
iure mariti,ad leg.Iul.de adult. lib.9
columna 2500 b
iure noſtro, de fideiuſſoribus,& man-
datoribus lib.8. col.2334 d
iuri formulæ, de formulis & impetra-
tionibus act.ſubla. lib.2. col.438 a
iuris ignorantiam, qui admitti ad bo-
no.poſſ. lib.6. col.1466 b
iuris manifeſtiſſimi , quibus res iudi.
non no. lib.7. col.2068 b
iuris ordinem. de iuriſd.om.iud. li.3
col.516 c
iuriſiurandi de reb.credit. lib.3
columna 699 a
iuriſiurandi.de teſtib. lib.4
columna 801 b
ius emphyteuticarium , de iure em-
phy. lib.4. col.1070 a
ius familiarium de religio.& ſumptib.
fu. lib.3 col.695 c
ius poſtliminii de poſtli. reuer. lib.8
colum.2409 a
ius ſepulchri.de religio.& ſumptib.fu-
ne. lib.3. col.696 c
iuſſio quæ.de Iud.& Cœli. lib.1
col.126 d
iuſtiſſimos & vigilantiſſ.de off. recto.
prouin. libro 1. col.199 b
iuſtum eſt.de edendo lib.2. col.219 c
iuxta edicti de lib.cau. lib.7
colum.1909 b
iuxta ſanctionem,de epiſco. & cleric.
lib.1. col.52 b
καὶ δικῶν de ędif.priua.li.8c.1209 a

L

LAtam ſententiam.quando prono.
non eſt neceſ. lib.7.col.2121 c
Lata ſententia.de appellationibus li.7
col. 2094 b
laudabile . de aduoca. diuer. iudicum
libro 2. col.283 c
legati non ſolum. de offi. proconſulis
& leg. lib.1.col.196 d
legatorum ſeu.de vſur.& fructib.lib.6
col.1727 a
legatum à defuncto , de religioſis . &
ſumptibus fune. lib.3.col.693 d
legatum alij.de indi.vidui.tol. lib.6
col.1677 b
legatū ſiue. de cōditionibus inſer.&c.
lib.6. col.1723 c
lege duodecim.de legi.hæredibus li.6
col.1800 d
lege Leonis diuæ.de pac.conuen.lib.5
col.1211 d
legem Anaſtaſij . de naturalibus libe.
lib.5.col.1267 d
legem Iuliam.de indi.vidui.tol. lib.6
col.1679 c
legem quam. de pactis lib.2.
col.230 a
legem quam.de pactis conuen. lib.5
col.1205 c
legem quam.de donationibus lib.8
col.2422 c
legem quidem.de loca.& condu. lib.4
col.1059 a
leges & conſtitutiones. de legibus &
conſtitu. lib.1.col.143 c
leges quoque.quæ ſit longa conſuetu.
libr.8 col.2419 a
leges ſacratiſſimæ . de legibus & con-
ſtitu. lib. 1. col. 145 b
leges vt generales.de legibus & conſti
tutionibus lib. 1. col.140 b
lege venditionis.ſi ſeruus expor. ven.
lib.4. col. 1021 c
legis Iuliæ qui bon ced.poſſ. lib.7
col.2143 d
lex quæ.de admi.tuto. lib.5
col.1315 b
lex Viſcilia.ad leg.Viſellium lib.9
col 2553 b
libellus præfecto. de off. præf. præto.
orientis & Illy. lib.1. col.180 d
libera concubinatus.de lib.cau. lib.7
col.1907 c
libera quidem. de ſentent. & interlo.
libr.7. col.2024 b
libera matrimonia. de inutilib. ſtip.
lib.8.col.2324 b
liberam reſiſtendi.quādo lice. vnicui
ſine iudice vin. lib.3.col.547 d
liberari fideiuſſores.de ſolu.& libera.
lib.8. col.2353 c
liber captus.de poſtli.reuer. lib.8
col.2410 a
liber necne.de pet. hær. li.3.col.599 c
liberi concubinas.de nuptiis lib 5
colum. 1100 c
liberi contra.de bon.poſ.contra tabu.

quam

quam prætor &c. li.6 co.1472 b
liberi de inofficioſo.de inoff.teſtam. li.3.col.565 b
liberos a parentibus, de patribus qui fil.ſuos diſtra. li.4.co.972 d
liberos priuatus,de libe.cau. lib.7. co.1898 c
liberos qui, de collationibus lib.6. col.1499 b
liberos velut,de libe.cau.lib.7.colum. 1909 a
liberta eademque,de inceſt.nup. li.5 col. 1118 b
libertæ tuæ,de oper.liber. lib.6.col. 1447 b
libertæ quæ, de obſequijs patro.præſtan. lib 6 co.1456 a
libertatem ſeruorum, ad leg. Iul. de adult. lib.9 co.2521 b
libertas à debitore, de ſeruo pign.da.ma. li.7 co.1873 b
libertas teſtamēto, de teſtamen.ma. lib.7 co.1840 b
libertati à maioribus, de pat.poteſt. li.8 co.2387 b
liberti libertæque,de oper.liber. lib.7 col.1447 d
libertina matre,de ingenuis ma.lib.7 col.1889 b
libertinæ conditionis,de liber.& eor. lib. li.6 co.1461 c
libertinæ conditionis, de colluſione detegen. lib.7 co.1922 c
liberti non modo, de liber.& eor.lib. lib.6 co.1461 b
libertinum,de interdic.matri. lib.5 col.1126 d
libertorum,de teſtib. li.4 co.804 c
libertos à tutela,de excuſationib.tut. li.5 co.1372 d
libertos exemplo de pat.poteſt. lib.8 co.2386 c
libertos ſiue de obſeq.patro.præſtan. li.6 co.1457 d
libertum tuum,de ſuſpec.tuto. lib.5 co 1355 c
liberum eſt filiæ,de repudijs li.5 col. 1235 b
libertum qui patronam,de nupt.lib.5 col.110 b
liberum fuit,de fideiuſſorib. & man. lib.8 co.2339 d
liberum ſciens, ad leg.Fab.de pla.li.9 col.2552 b
liceat omnibus,de aſſeſſoribus & dome. li.1 co 208 d
licet accepta,de libe.cau. libr.7 col. 1907 b
licet adieris,ad leg.Falcid. lib.6 co. 1749 b
licet aduerſus,de in litem iuran. lib.5 col.1359 b
licet ante,de condict.ex lege, lib.4 co.746 a
licet antiquis,de teſtamen.milit.lib.6 col.1514 c
licet certis,de loca & condu. li.4 col. 1054 c
licet dos,de iure dot. li.5 co.1179 a
licet dotale mancipium, de ſeruo pig. dat.ma. li.7 co.1873 a
licet epiſtolæ,de contrahen. ſtip.li.8 co.2313 a
licet ex cauſa,de bonor. poſſeſ.contra tab.liberti lib.6 co.1473 b
licet ex tabulis,ad leg.Cor.de fal.li.9 col.2555 b
licet ijſdem pignoribus qui po.in pig. hab. li.8 co.2255 b
licet incontinenti,de iure delib. lib.6 co 1600 c
licet in delictis, ſi aduerſus delictum li.2 co.378 b
licet inter priuatos,de pactis lib.2 col. 234 b
licet in principio, de procuratoribus li.2 co.312 b
licet iudice,de iudicijs lib.3 columna 454 d
licet liberi,ad ſenatuſcon. Tertullia. li.6 co 1783 b
licet neque, diuortio fact. apud quem liberi &c. li.5 co.1258 c
licet orationis,de excuſa.tuto. lib.5 col.1377 d
licet pacto,famil.ercif lib. 3 columna 6 3 b
licet poſſeſſio,de acquiren.& retinen. poſſ. li.7 co.1945 b
licet poſtquam, vt lit.pend.lib.1 col. 170 c
licet quidam,de inceſt.nup.lib.5 col. 1124 d
licet repudij de repu. li.5 columna 1237 b
licet retro,de loca.& condu.lib.4 col. 1067 d
licet ſerui lis,de precib.imp.offer.li.1 co 165 c
licet ſeruitutis,an ſeru.pro ſ.a ſa. li.4 col.767 a
licet tutorem,in quibus caſibus tutorem, vel curat.habenti &c. lib.5 co.1305 a
licet tutorem,de diuiden.tute. lib.5 co.1356 c
licet vnde vi,de except.ſeu præſcript. li.8 co.2203 b
liquet igitur, de ſumma trini.lib.1 co lum.20 c
litem te redemiſſe,de procuratoribus li 2 co.307 c
lite ordinata,de lib.cau.li.7 columna 1899 d
lite pendente,de litigio. lib.8 colum. 2309 b
lites ſuper ſeruili,de aſſer.tol. lib.7 col.1911 c
litigantibus in ampliſſimo, de ſentē. præ ect.præ. li.7 co.2006 c
litigatoribus copia,de appel.lib,7 col. 2089 c
litigator victus,de fructibus lib 7 col. 2052 a
litigioſa res,de litig. lib.8 columna 2308 d
locum quidem,de religio. & ſump.fe. li.3 co.695 c
longe diuerſam,de peculio lib.7 col. 1928 b
longi temporis poſſeſſionem,de præſcript.longi temp. li.7 columna 1957 b
longi temporis præſcriptio, de præſcriptio.longi tempo. libr. 7 col. 1955 b
luminibus captum, qui dare tuto.vel cura.poſſ. li.5 co.1293 b
luminibus captus,qui morbo ſe excu. li.5 co.1383 d

M

Macedoniani,ad ſenatuſcon.Macedo. li.4 co.862 c
magiſteriæ poteſtatis, de iuriſd.omn. iud. lib.3 co.519 c
magiſtratus conſciendorum, de magiſtra.muni. li.1 col.215 c
magiſtratus eius, vbi petan.tutor.vel cura. li.5 co.1290 b
magnam legum,de contrahen. ſtipu. li.8 co.2319 b
maior annu,de pig.& hypo.lib.8 col. 2238 a
maioribus etiam,com. vtriuſque iud. li.3 co.673 c
maiorem ſeueritatem, ad leg.Cor.de fal. li.9 co 2555 d
mala fide,de conditione ex lege li.4 co.747 b
malæ fidei,de long.temp. præſcri.li.7 co 1954 b
malè agitur, de præſcript.xxx vel xl. ann. li.7 co.1977 b
mancipia diuerſis,de ſeruis fugi. lib.6 col.1420 c
mancipia patris,de reb alie.non alie. li.4 col.1010 c
mancipia quorum, ſi quis alteri vel ſibi ſub al &c. li.4 co.1003 d
mancipia tua,de vſucap.pro emp.li.7 co.1931 c
mandati actio,de fideiuſſorib.& mādatoribus li.8 co.2238 c
mandatum re.manda.vel con. li.4 col 941 c
manichæos,de hæret.& Manich.li.1 co.114 c
manifeſti & indubitati. ſi vnus ex pluribus li.8 co.2293 b
manifeſti iuris eſt,de ſolut.& liberat. li.8 co 2360 d
manifeſtiſſimi,de fur.& ſer. corrupt. li.6 co.1473 d
manumiſſionis cauſa,de ope.lib. li.6 col.1444 a
maritus circa,de procuratoribus lib.2 col.310 b
maritus etſi,qui dare tut.uel cur.poſ. li.5 co.1293 a
maritus & vxor,vnde vir & vxor li.6 co.1484 b
maritus manumiſſionis,de don.inter vir.& vxo. li.5 co.1229 c
mariti qui,de fundo dot. lib.5 col. 1258 a
mater inter,de calumn. libr.9 col. 2614 c
mater pupillæ,de interdic.matri. li.5 co.1126 b
mater quæ,ad ſenatuſcon.Tertul.li.6 co.1785 d
mater teſtamento,de teſtamen. tute. li.5 co.1279 c
mater tua,de rei ven. li.3 co.608 c
mater tua,de operis libertorum, lib.6 col.1446 b
mathematicos,de epiſ.aud. lib.1 col. 105 c
matrem tuam,de probationib. lib.4 co.791 a
matres naturalibus, qui per.tuto.vel cura. li.5 co.1289 c
matres quæ,ad ſenatuſcō. Tertul. li.6 co.1783 c
matres quæ,quando mulier tute.off. fung.

fung.poteſt li.5 co.1299 d
matre vel legitimis, de natura.lib li.5 co.1262 d
matrimonium quidem, de repudijs & iud.&c. li.5 co.1234 c
matri inteſtatò, ad ſenatuſcon. Orfic. lib.6 co.1790 c
matris pietas, qui pet.tut.vel cura. li.5 co.1287 d
maximum vitium, de lib.præte. lib.6 co.1588 b
meminerint cuncti vnde vi lib.8 col.2184 a
meminiſſe oportebit, ad leg.Iul.ma. li.9 co.2495 c
meminimus antea, de legi.hæred. li.6 co.1802 d
meniana, de ædifi.priua. lib 8 col.2208 c
mercalem, de condic.ob tur.cau. lib.4 col.743 b
mercatores tam, de commer.& merca. li.4 co.1043 d
metalli ſupplicium, de pœnis li.9 co.2620 a
metum non iactationi, de his quæ vi metuſve cau. li.2 co.341 a
miles ſi caſtrenſium, de teſtam mili. li.6 co.1505 b
militem nec, de procuratorib. li 2 col.302 b
milites de locis, de off.magiſt.milit. li.1 co.193 a
milites in expeditione, de teſta.milit. li.6 co.1513 b
milites neque, de quæſt. lib 9 colum.2600 d
milites noſtros, de loc.& condu. li.4 col.1066 a
militiæ armatæ qui dare tut.vel cura. poſ. li.5 co.1293 d
militis voluntatem, de relig.& ſump.fun. li.3 co.694 c
mimæ & quæ, de epiſco.audien. lib.1 co.102 a
minime fas eſt, de appellationib. li.7 co.2088 c
minor annis, de fideicomm.lib 7 col.1850 c
minorem pecuniam, de non nu.pecu. lib.4 co 883 a
minores viginti, ſi vt omiſſ.hære. li.2 co.385 b
minoribus ætate, de donationibus ante nup. li.5 co.1090 c
minoribus annis, ſi tutor vel curator inter. li.2 co.358 c
minoribus in integrum, de in integr. reſtit. li.2 co 351 c
minoribus in his, de in integ.reſtitu. li 2 co.353 b
minoribus vigintiquinque. in quibus cau.in integ.reſt. li 2 co.386 b
minoribus vigintiquinque, de his qui. ut indig. li.6 co.1642 b
minorum poſſeſſionis, de prædijs, & alijs reb.mi. li 5 co.1397 d
minus ex tutelæ, ſi aduerſus rem iud. li.2 col 362 b
minus inſtructus eſt, de acquirend.& retinen.poſſ. li.7 co.1493 b
moderatores prouinciarum, de offi.recto.prouin. li.1 co.200 c
momentaneæ, qui legiti perſo ſtandi in iud.hab.vel non li.3 co.494 c
momentaneæ poſſeſſionis, vnde vi li.8 co.2189.a
monumenta, de lega. lib.6 co.1671 d
monumentorum, de religioſ. & ſumptib.fu. li.3 co.694 d
moræ litis de rei vend. li.3 co.621 c
mortis caſus, de peri.& commod. rei vendi. li.4 co.994 b
mortuorum reliquias, de religio. & ſumpt.fune. li 3 co.696 b
moueor quòd, ſi ſer.expor.ven. lib.4 col.1023 b
mulierem contra, ad ſenatuſc. Velleia. li.4 co.872 b
mulierem quam, ſi man. ita veni.ne proſti. li 4 co.1025 c
mulierem quidem, de adoptionibus li.8 co.2389 d
mulier licet, de diſtra.pign. lib.8 col.2285 b
mulieribus quidem, ad ſenatuſcon. Velleia. li 4 co.865 a
mulier in minori, de iure dot. lib.5 col.1179 c
mulier iuris, de ſponſalibus li.5 col.1079 a
multa damnum, de modo mult.lib.1 col.211 c
multarum ſeuera, de modo multa.li.1 col 212 a
multi magicis artib.de malef. & mathema. li.9 co.2541 c
multum intereſt, de cõmunium rer. alie. li.4 co.1014 b
multis rationibus, de libe.cau. lib.7 co.1901 b
multum intereſt, ſi quis alteri vel ſibi ſub al.&c. li.4 co.1005 c
multum intereſt, de donationib. ante nupt. li.5 co 1082 c
multum intereſt, de bonis liber. lib.6 col 1450 d
mutuæ pecuniæ, ſi certum peta. lib.4 col.721 b

N

NAtales antiquos, de iure aureo ann. li.6 co.1462 b
naturalibus liberis, de confirman. tu. li.5 co.1283 b
nauigia, de fur.& ſer.corru. lib.6 col.1432 d
ne cui liceat, de loca.& condu. lib 4 col.1066 c
ne frumentum, quę res ven.non poſ. li.4 co 970 c
ne in arbitris, de receptis arbit. lib.2 col.429 b
ne lucrum, de curat.fur. vel prodi. li.5 co.2387 b
ne magiſtratuũ, qui dare tut. vel cur. poſ. li.5 co.1298 d
nec ambigi oportet, de donationibus li.8 co 2421 c
nec apud, de hæred.inſtituen. lib.6 col.1555 a
nec auus neptem, de emanc. libr.8 co.2399 a
nec bona fide, de præſcri.long. temp. li.7 co.1953 b
nec cæterorum, de poſtulan.lib.2 co.270 b
ne cauſas, de appellationibus li.7 col.2092 b
ne codicillos, de codicillis li.6 colum.1650 c
ne contra iuris, ne filius pro pa. lib.4 co.761 d
nec creditores, de pign.act. lib.4 col.840 d
nec creditoris, de nouat.& delega.li.8 co.2351 b
nec damnoſa, de precib.imper.offer. li.1 co.166 c
nec de ſtatu, de dilationibus lib.3 co.509 c
ne diu apparitorum, de pœnis lib.9 co.2623 c
nec emancipati, de collationibus li.6 col.1494 d
nec emere, de iure deliber. libro 6 col.1603 c
nec exemplum, ad leg. Corne.de fal. li.9 co.2562 d
nec ex uera venditione, de acquiren.& retinen.poſſ. li.7 co.1948 c
nec fideicommiſſariam, qui ma.non poſ. li.7 co.1822 b
nec filius, de rebus creditis libro 4 co.702 b
nec filium quidem, de nupt. libro 5 col.1103 d
nec filium, de pat.poteſta. libr.8 col.2386 d
nec fratris, de donat.cau.mor. lib.8 col.2369 a
nec honore, de epiſco. & cler. lib.1 co.57 c
nec imperiale, ſi per uim vel li.8 col.2197 a
nec ignorans, de donationibus lib.8 col.2423 b
nec intentio, de tranſactioni. li.2 col.257 a
nec inter eas, de donatio. inter uir.& vxo. li.5 co.1218 c
nec in ſimili negocio, quib. res iudicata non no. li.7 co.2068 c
nec maritus, ſolut.matr.quemad.dos pet. li.5 co.1251 c
nec mulierem, de vindict. li.7 colum.1839 a
nec nos præterijt, de poſtli.reuer. li.8 col.2404 b
nec omiſſa, de lib.cau. li.7 columna 1900 b
nec patronis, de oper.liber. lib.6 co.1447 b
nec petentem, de præſcri.long temp. li.7 co.1956 b
nec ſeruis quidem, de iniurijs lib.9 col.2589 d
nec ſi maior ſi in communi eademq; cau. li.2 co.361 b
nec ſi maior annis, ſi alie.res pig.da. li 8 co.2246 a
nec ſi mors, de quæſtio. libr.9 col.2600 a
nec ſi uolens, de libe.cau. lib.7 co.1896 d
nec vim ſtipulationis, commin.epiſt li 7 co.2069 b
nefandiſſimum ſcelus, ſi nuptię ex reſcrip.pet. li.5 co.1131 a
neganda eſt accuſatio, de his qui accuſa non poſſunt lib 9 columna 2467 a
negantes debitores, de oblig. & actio. li 4 co.754 b
Negotiandi cauſa, de ædifi. priua. li.8 co.2205 a

Nego-

Negotiatores, de epiſc. audien. lib. 1 co 100 b
negotiatores ſi, de commer. & merca. li. 4 co. 1042 b
negotijs geſtis, de nego. geſt. lib. 2 col. 333 b
negotium, de neg. geſt. lib. 2 col. 333 b
neminem ab angarijs, de ſacroſ. eccl. li. 1 co. 28 b
neminem in iudicio, de exhibend. & tranſmitt. li 9 co. 2480 c
neminem qui, de inceſt. nup. li. 5 co. 1118 c
neminem ſequitur, ex quib. cau. infa. irro. li. 2 co 294 c
nemini columnas, de ædif. priua. lib 8 co. 2207 a
nemini iudicum, de operib. pub lib. 8 co 2216 c
nemini liceat, de nupt. lib. 5 colum. 1105 d
nemini licentia, de concubi. lib. 5 col. 1260 d
nemini licere, de epiſco. audien. lib. 1 co. 110 b
nemini licere, de aduo. diuer. iudicio. li. 2 co 278 d
nemo agentium, de off. magiſtr. off. li. 1 co. 194 d
nemo alienigenis, quæ res expor. non poſ. li 4 co. 971 b
nemo ambigit, de acquir. & retinen. poſſ. li. 7 co 1949 c
nemo apoſtolorum, de ſacroſ. eccleſ. li. 1 co. 22 d
nemo arbitretur, de tempo. & repara. app. li. 7 co 2114 b
nemo aruſpicem, de malef. & mathe. li. 9 co 2541 a
nemo clericus, de ſumma trini. lib 1 co. 15 c
nemo de domeſticis, de aſſeſſorib. & dome. li. 1 co. 207 c
nemo de his, de off milit. iudi. lib. 1 col. 202 b
nemo deinceps, de epiſc. audien. lib. 1 co. 101 a
nemo ea quæ, de paga. & ſacrif. lib. 1 col. 132 c
nemo excepta, de aduoc. diuer. iudic. li. 2 co. 287 d
nemo ex his, de aſſeſſoribus & dome. li. 1 co. 208 d
nemo ex lege, qui teſta. ſa. poſſ. lib. 6 col. 1522 c
nemo exterus, de Iudæ. & Cœlico. li. 1 co. 127 d
nemo ex viris, vt omnes iud. tam ciu. li. 1 co. 204 a
nemo humanum, de religio. & ſump. fu. li. 3 co 696 d
nemo in prouincijs, de aſſeſſoribus & dome. li. 1 co 207 b
nemo Iudæorum, de Iud. & Cœlico. li. 1 co. 127 b
nemo iudex aliquem, de offic. diuer. iud. li. 1 co. 203 a
nemo iudex vel arbiter, de ſenten. & interlo. li 7 co. 2026 b
nemo iudicum, de operib. pub. li. 8 co. 2214 a
nemo martyres, de ſacroſan. eccl. li. 1 co. 23 a
nemo neque frater, de legi. tute. lib. 5 co. 1285 d
nemo ob id, ex quib. cau. infa. irroga. li. 2 co 294 a
nemo poſt, de iuriſdict. om. iud. lib. 3 col. 517 b
nemo poſthac, de iur. libero. lib. 8 col. 2457 b
nemo poſt, vbi de ratioci. agi opor. li. 3 co 532 b
nemo prohibetur, de loca. & conduc. li. 4 co. 1053 b
nemo res, de reb. alie. non alie. li. 4 co. 1012 a
nemo vel in foro, de epiſco. audiend. li 1 co 106 d
nemo vel in foro, de poſtulan. li. 2 co. 275 a
nemo venerandi, de paga. & ſacrif. li. 1 co 132 a
ne paſſim liceat, de iur. & fac. ign. li. 1 co. 165 a
nepotes ex diuerſis, de ſuis & legi. liber. li. 6 co. 1777 c
nepotibus aui, vnde legitimi li. 6 col. 1478 a
neptem defuncti, de inoff. teſta. lib. 3 co 554 a
nepotibus fratris, qui pet. tut. vel cur. li. 5 co. 1285 c
neque ab initio, de nupt. li. 5 colum. 1104 c
neque æquam, ſi certum petatur lib 4 co. 712 d
neque a præſide, qui dare tut. vel cur. poſſ. li. 5 co. 1294 a
neque actiones, de aucto. præſtan. li 5 co. 1367 c
neque ad exhibendum, ad exhibend. li. 3 co 618 d
neque a tutela, de excuſationib. tuto. li 5 co. 1373 d
neque commiſſum, de vectiga. & com miſ. li. 4 co. 1037 a
neque ex eius, ne filius pro pa. li 4 co. 761 b
neque filia, qui numero libero ſe exc. li 5 co 1383 d
neque fructuarium, de vſufr. & habit. li 3 co 527 a
neque furti, ex quib. cau. infa. irro. li. 2 co 291 b
neque libertis, de obſeq. patro. præſt. li. 6 co 1458 b
neque mater, de iure dot. lib 5 col. 1172 b
neque mutui, quib. non obiit. lon. tép. præſcr. li. 7 co. 1965 d
neque natales, de probationib. li 4 co. 735 c
neque pactio, de tranſactioni. li 2 co. 243 a
neque patronæ, de obſeq. patro. præſt. li. 6 co. 1458 c
neque per epiſtolam, de confirman. tut. li. 5 co. 1282 b
neque per ſe, de hære. inſti. li. 6 col. 1555 d
neque profeſſio, de teſtam. lib. 6 col. 1525 b
neque reipub. de reſtitutionib. milit. li. 2 co 410 b
neque ſine, de nupt. li. 5 co. 1104 c
neque ſcriptura, de compenſa. li 4 co. 900 c
neque ſuam, ſenten. reſcind. non poſ. lib. 7 co 2049 d
neque tutores, de procuratorib. li. 2 co. 304 b
neque tutoris, de auctori. præſtan. li. 5 co. 1367 b
neque tutoris, de contrahen. ſtip. li. 8 co 2317 b
ne quidam putarent, de teſtam. milit. li. 6 co. 1514 b
ne quis ex corpore, de aduo. diuer. iudicio. li 2 co. 276 c
ne quis Chriſtianam, de Iud. & Cœli. li. 1 co. 127 a
ne quis iudicum, de off. recto. prouin. li. 1 co. 200 a
ne quis mortalium, de paganis & ſacrif. li. 1 co. 130 d
ne quis pro coercitione, de pœnis li. 9 co 2622 d
ne quis ſine, de crimine ſacrilegij li. 9 co 2578 d
ne quis vela, vt nemo priua. titu. lib. 2 co 318 a
ne ſenatorum, de excuſa. tuto. li. 5 co. 1375 d
ne ſplendidiſſimæ, de operib pub. li. 8 co 2223 b
nexum non facit, ſi alie. res pign. da. li 8 co. 2247 d
nihil arbitramur, de procuratorib. li. 2 co. 310 a
nihil ciuitati, de vindi. li li. 7 c. 1838 d
nihil intereſt, de ſolu. & liber. li. 8 col. 2254 c
nihil pro hærede, de vſucap. pro hærede li. 7 co. 1937 a
nihil prohibet, ſi quis alteri vel ſibi ſub al. &c. li. 4 co. 1004 b
nihil tibi deflectens, de quæſt. li 9 co. 2605 b
nimia credulitate, de oblig. & actio. li. 4 col. 754 d
nimis graue, de teſtib. li 4 co. 800 b
nimis properè, de execu. rei iud. lib. 7 co 2058 a
niſi eam pecuniam, de admini. tutor. li 5 co. 1309 a
nobiliores natalibus de commer. & merca. li. 4 co. 1042 d
nolumus conuelli, de teſtam. li. 6 col. 1534 b
nomen quoque, quæ res pig. obl. poſſ. li. 8 co. 2249 b
nomina paternorum, arbi. tute. lib 5 co. 1347 c
nominationes, de appellationib. lib. 7 co. 2095 d
nominatori pignori, de pignoribus & hypo. li. 8 co 2233 d
nominib. in dotem, de oblig. & actio. li. 4 co. 749 b
nominis venditio, de hære. ven. lib. 4 co 966 c
non ab re, vnde vi. li. 8 co 2191 b
non abſtulit tibi, de nouat. & deleg. li. 8 co 2350 b
non aduerſus, ſi certum pet. li. 4 col. 721 c
non animaduertimus, vbi cau. fiſca. agan. li. 3 co 543 c
non codicillis, de teſta. li 6 co. 1529 b
non conuenit, de inoff. dona. li. 3 co. 591 d
non damnatos, ex quib cau. infa. irro. li. 2 co. 297 c

Non defenſæ, vbi cauſæ fiſca. agan. li. 3 co. 543 a
non dubitandum eſt, vt quæ deſunt aduoc. li. 2 co. 290 c
non dubitatur, de euictionib. li. 8 co. 2369 a
non dubium, de teſtamen. lib. 6 co. 1530 c
non dubium eſt, de legib. & conſtitu. li. 1 co. 141 b
non eo minus, de procuratorib. lib. 2 co 307 b
non epiſtolis, de probationibus lib. 4 co. 787 c
non eſt ambigui, de fideiuſſorib. tuto. vel cura. li. 5 co. 1364 b
non eſt ambiguum, famil. erciſc. lib. 3 co. 654 c
non eſt dubium, de iure delib li. 6 co. 1603 b
non eſt dubium, de leg. li. 6 co. 1657 c
non eſt ignotum, de admin. tut. lib. 5 co. 1309 d
non eſt ignotum, de liber. & eor. lib. li. 6 co 1458 d
non eſt incerti, de ſatiſdando lib. 2 co. 436 c
non eſt incognitum, quib. non oblig. lon. tem. præſcr. li. 7 co. 1965 b
non eſt interdictum, rem alie. geren. nō inter. re. ſua alie. li. 4 co. 1016 b
non eſt nouum, de edendo li. 2 col. 219 b
non eſt probabilis, de reſcin. ven. li. 4 co. 977 a
non eſt uobis, de prædijs & alijs reb. mino. li. 5 co. 1396 a
non exceptionib. de except. ſeu præſcrip. li. 8 co 2307 a
non ex eo quod, de euictio. lib. 8 col. 2380 b
non hoc, vnde legitimi lib. 6 colum. 1478 b
non idcirco, ſi contra ius vel vti. pub. li. 1 co. 172 b
non idcirco, de iur. & fac. igno. li. 1 co. 163 b
non idcirco, de contrah. emp. & ven. li. 4 co. 960 b
non idcirco minus, de reſcin. ven. li. 4 co. 981 a
non idcirco, de fide inſtru. li. 4 co. 818 b
non idcirco, de codicillis li. 6 colum. 1650 b
non idcirco, de teſtamen. li. 6 colum. 1527 d
non idcirco minus. i. de lib. cau. lib. 7 co. 1908 a
non idcirco minus. ii. de lib. cau. lib. 7 co. 1909 a
non ideo, fam. erciſ. li. 3 co. 655 b
non ideo minus, de hæredib. inſtituē. li 6 co. 1554 a
non ideo minus, de lib. cau. li. 7 col. 1896 b
non ideo, de accuſ. & inſcrip. li. 9 col. 2471 a
non ignorabit, ad exhiben. lib. 3 co. 689 b
non ignorat, de his qui acc. non poſſ. li. 9 co. 2463 b
non ignoret is, de fructib. & lit. expē. li. 7 co. 2053 c
non intereſt, de his quæ vi metuſve cau. li. 2 co. 339 a
non iuſtam, ad ſenatuſc. Treb. li. 6 co. 1730 b
non minorem, de tranſactionib. li. 2 co 255 b
nō minus aſſeſſoribus, de aſſeſſorib. & dome. li. 1 co. 208 c
non modus, de ſerui. & aqua. li. 3 col. 644 a
non moriturum, de contrah. ſtip. li. 8 co. 2317 c
non mutant ſerui, de lib. cau. li. 7 col. 1898 c
non nudo conſenſu, de emancip. li. 8 co. 2398 c
non nudis, de probationibus li. 4 col. 788 b
non omni, de admini. tuto. lib. 5 col. 1313 b
non omnimodo, de his qui in prio. cre. lo. li. 8 co. 1265 c
non omnium de tuto. uel cura. qui ſatis non de. li 5 co. 1334 d
non oportet, de his quib. vt indi. li. 6 co. 1641 b
non plures, de ſacroſan. eccle. li. 1 co. 23 b
non poſſunt, de dolo malo li. 2 col. 343 c
non prius, quando fiſcus vel priu. li. 4 co. 769 c
non prius quenquam, de calum. lib. 9 co 2616 a
non prohibentur, de his qui acc. non poſ. li. 9 co 2462 c
non pro numero, ad ſenatuſcō. Orſi. li. 6 co. 1790 b
non quidem, de iuriſdictione om. iu. li 3 co. 515 c
non quidem, vectiga. non inſtit. non poſſ. li. 4 co. 1041 a
non rectè, de fideiuſſorib. & mandatorib. li. 8 co. 2232 c
non ſemper compelleris, quomodo & quando iu. li. 7 co. 2008 a
non ſeruum, de rei vend. lib. 3 col. 619 c
non ſine, de bonis quæ liberis in poteſt. &c. li 6 co. 1820 b
non ſolent noua. vectiga. noua inſti. non poſſ. li. 4 co. 1041 c
non ſolum barbaris, de commer. & merca. li. 4 co. 1042 b
non ſolum per, de prædijs & alijs rebus mi. li. 5 co. 1356 d
non ſolum uerba, ad legē Iul. de adul. li. 9 co. 2497 c
non tantum duorum, de lega. li. 6 co. 1663 c
non valet, ad le. Fab. de pla. li. 9 co. 2549 a
non videtur, de in integ. reſti. li. 2 co. 354 a
non videtur nobis, de ſen. & interlo. li. 7 co. 2020 c
non vnde, ſi certum pet. li. 4 colum. 717 c
non vtiliter, de eo qui pro tutore neg. geſſit. li. 5 co. 1342 a
non reddentes, de ſumma trini. lib. 1 co. 18 a
noſtram prouiſionem, de teſtam. li. 6 co. 1548 d
noſtris & parentum, de calum. li. 9 co. 2616 c
notum eſt à fiſco, de quadrien. præſcr. li. 7 co. 1968 d
nouatione legitimè, de fideiuſſoribus & mandatoribus li. 8 co. 2334 c
nouationum nocentia, de noua. & de lega. li. 8 co. 2351 d
nouerint iudices, vt intra cert. temp. crim. quæſt. term. li. 8 co. 2610 c
nouum quod poſtulas, de appellationibus li. 7 co. 2079 b
nuda pollicitatione, de contrah. ſtip. li. 8 co. 2316 a
nulla dubitatio, de procuratorib. li. 2 co 311 c
nulla lege, de iure dot. lib. 5 columna 1167 a
nullam exiſtimationis, ex quib. cau. infa. irrog. li. 2 co. 296 b
nulla niſi, de epiſ. & cler. li. 1 co. 59 b
nulla res, quod cum eo &c. li. 4 co. 848 c
nulla tibi, de ſolut. & libera. lib. 8 col. 2355 b
nulli defenſorum, de defen. ciui. lib. 2 co. 214 d
nulli hæreticorum, ne ſan. baptiſ. ite. li. 1 co. 123 d
nulli iudicum, de off. rect. pro. li. 1 co. 200 d
nulli iudicum, ne ſine iuſ. prin. cer. iu. lice. confiſ. li. 9 co. 2625 c
nulli licere, de epiſ & cler. li. 1 co. 74 c
nulli officialium, quorum appel. non recipi. li. 7 co. 2129 b
nulli prorſus, de formulis & impetra. act. ſublatis li. 2 co. 438 b
nulli prorſus, de iudic. lib. 3 col. 462 a
nulli qui, de ſenten. & interlocu. li. 7 col 2025 b
nullo iuſto, de rei vend. lib. 3 co. 620 d
nullum ex officio, vbi cau. fiſca. agan. li. 3 co 545 d
nullum palatinis, de off. rec. pro. lib. 1 co. 200 b
nullū penitus, de teſtib. li. 4 co. 804 d
nullus aruſpex, de maleſi. & mathe. li. 9 co. 2540 a
nullꝰ hæreticis, de ſum. tri. li. 1 c. 14 b
nullus in carcerem, de exhib. & trans mitt. li. 9 co. 2480 c
nullus iudicum, de aſſeſſoribus & domeſt. li. 1 co. 207 d
nullus omnino, ad leg. Iul. de amb. li. 9 co. 2573 b
nullus omnino, ad legem Iul. maieſt. li 9 co 2492 c
nullus prouinciæ, de off. rect. prouin. li. 1 co. 200 d
nullꝰ tāq̄, de Iud. & Cęlico. li. 1 c. 128 d
nūq̄ oīno, offi. mili. iudi. li. 1 c. 202 d
nup legē, de nat. libe. lib. 5 co. 1273 d
nutritorib. cōtra de ſucce. li. 6 c. 1807 d

O

OB æs alienum, de prædijs & alijs reb. min. li. 5 co. 1400 c
ob æs, de oblig. & actio. li. 4 co. 755 b
ob cām ppria, de ob. & ac. li. 4 c. 750 b
ob commiſſa, ad leg. Iul. de adul. lib. 9 co. 2509 b
ob debitum viri, ad leg. Iul. de vi pub. li. 9 co. 2524 b
obligata pignoris iure, ſi antiquor credi. pig. ven. li. 8 co. 2268 c
obliga-

obligatis pignori, de diſtract. pig. li.8 co.2286 b
ob maritorum, ne uxor pro mari. li.4 co.751 d
ob negocium alienum, de neg.ge. li.2 co.329 b
obnoxios criminum, de religi. & ſumptu fune. li.3.co.696 a
ob reſtituenda, de condic. ob turpem cau. li.4.co.744 b
obſeruare curabis, quorum appel. non recipi li.7.co.2128 b
obſignatione, de ſolut. & libera. li.8 co.2357 b
obtentu expilatæ, de cri. expi. hær. li.9 co.2584 b
ob tutorem, ſi mater indemni. pro. li.5.co.1343 b
odioſas, de plus petitionibus lib.3 co.503 a
officia & conditiones, de offi. quæſtoris li.1.co.194 c
officiales rationes, de epiſco. & cleri. li.1.co.55 b
offeratur ei, de lit. conteſt. li.3 co.501 a
officio nec minus, de neg geſt. li.2 co.323 a
officium Helleſponti, de offi. comi. ſacri patrimo. li.1.co.196 d
oleo quidem, de uſuris lib.4 co.919 b
omiſſis quoque pignoribus, de fideiuſ. & man. li.8.co.2340 b
omnem ambiguitatis, de bonis mate. & mater. gene. li.6.co.1815 d
omnem honorem, quando prouoca. non eſt neceſ. li.7.co.2126 c
omnem inquietudinem, de rei milit. comit. li.1.co.202 d
omnem matri, ad ſenatuſcon. Tertul. li.6.co.1786 c
omnes adoleſcentes, de his qui ueniæ ta. impe. li.2 co.398 c
omnes cognitores, ad leg. Iul. rep. li.9 co.2574 c
omnes cuiuſcunque, ſi contra ius uel utili. publi. li.1.co.175 b
omnes dies, de feriis li.3,co.512 b
omnes iudices, de feriis lib.3 co,475 d
omnes minoris, de off. quæſtoris li.1 co.194 b
omnes nocendi, de præſcript. triginta uel quadr. an. li.7.co.1981 c
omnes omnino, qui teſta. fac. poſ. li.6 co.1522 d
omnes omnino, in quibus cau. milit. fori præſcri. uti non poſſ. li.3 co.542 b
omnes pro his, ſine cen. & reliq. fun. compa. non poſſe li.4.co.990 c
omnes prouinciarum, de offic. recto. prouin. li.1.co.200 c
omnes prouinciarum, de operib. pub. li.8,co.2223 c
omnes quibus, de operib. pub. lib.8 co.2222 b
omnes qui ubique, de epiſ. & cle. li.1 co.78 d
omnes qui quaſcunque, de quadrien. præſcrip. li.7.co.1969 c
omnes quos, de pœnis li.9, co.2624 b
omnes ſtipulationes, de contrah. ſtip. li.8,co.2318 b
omnes tutores, arbi. tute. lib.5 co.1349 c
omnes uetitæ, de hæretic. & Manich. li.1.co.113 c
omne uerbum, commu. deleg. lib.6 co.1708 b
omni innouatione, de ſacroſ. eccl. li.1 co.25 c
omni modo, de inoffi. teſta. li.3 co.566 d
omnia corporatorum, de offi. præfec. urbis li.1,co.192 b
omnia loca, de paga. & ſacrif. li.1 co.131 b
omnia priuilegia, de epiſc. & cle. li.1 co.87 a
omnia tributa, de offic. præfect Augu. li.1.co.197 c
omnibus in re. de teſtib. li.4 co.802 b
omnibus iudicibus, de ſportulis li.3 co.486 c
omnibus militibus, de uectig & commiſſ. li.4.co.1037 b
omnibus per ciuitates, ad legem Iuli. de ui pub. li.9.co.2529 d
omnibus tam uiris, de annonis & capit. li.1 co.210 b
omnis à clericis, de epiſc. & cle. li.1 co.53 a
omnium rerum, de uectig. & cõmiſſ. li.4,co.1038 c
omnium teſtamentorum, de teſta. li.6 co.1512 b
opinione falſa, de uſucap. pro hærede li.7,co.1937 b
opprimendorum, quando lice. unicui. ſine iud ſe uin. lib.3.co.548 b
optimam quæſtionem, de contrahen. ſtip. lib.8.co.2321 a
optimum duximus, de dolo malo li.2 co.347 c
orationis diui, de cura. furioſi uel prodi. li.5,co.1385 c
ordinarii iuris, de rei uin. lib.3 co.615 a
ordo rei geſtæ, de execu. rei iudi. li.7 co.2059 b
orphanotrophos, de epiſc. & cle. li.1 co.77 d

P

PActa nouiſſima, de pact. li.2 co.231 a
pacta quæ contra, de pact. li.2 co.228 a
pactum curatoris, de pact. li.2 co.236 b
pactum dotale, de pact. conuen. li.5 co.1206 d
pactum dotali. de collationib. li.6 co.1488 a
pactum quod bona, de pactis li.2 li.2 co.233 c
pactum quod dotali, de pactis li.2 co.233 a
pacto ſucceſſorum, de pactis li.2 co.238 a
pactum uulgare, de pign. act. li.4 co.837 b
palatinis hæc cura, de off. comit. ſacra. lar. li.1.co.196 a
parabolani, de epiſ. & cler. li.1 co.64 c
parentes & liberi, de teſti. li.4 co.800 b
parentes natales, de liberali cauſa li.7 co.1903 c
parentibus arbitrium, de inoff. teſta. li.3.co.554 c
parentum neceſſitatib. de alen. libe. li.5.co.1259 c
partum ancillæ, de rei uin. li.3 co.612 a
partus pignoratæ, de partu pignoris li.8, co 2273 b
pater pro filia, de pactis conuen. li.5 co.1208 c
pater tuus, qui ætate ſe excuſant li.5 co.1384 b
pater tuus. de hæredib, inſtit. li.6 co.1552 a
pater tuus, ad le. Fab. de pla. li.9 co 2548 b
pater ueſter, de hæredib. tut. vel curat li.5.co.1360 a
patrem qui, de nup. li.5.co.1105 c
patroni tui, qui per. tut. vel cur. li.5 co.1287 a
patronus liberti, de bono. poſſ. contra tab. liberti li.6.co.1474 b
patris nomine, ne filius pro pa. li.4 co.762 c
patruo ac, de legi. hæred. lib.6 co.1796 b
pecuniæ indebitæ, de condic. indebiti li.4,co.727 b
pecuniæ ſolutæ, de ſolu. & liberat. li.8 co 2359 a
pecuniam à te, de cond. ob cau. li.4 co.740 c
pecuniam quam, de hæred. acti. li.4 co.770 c
pecuniam quam, de condicti. ob cau. li.4,co.734 b
pecunia quam, de priuil. ſiſci li.7 co.2158 c
pendente appellatione, de bono. poſſ. ſecun. tab. li.6,co.1470 b
penes illum, de vectig. & commiſ. li.4 co.1037 d
per agrum, de ſerui. & aqua lib.3 co.643 d
per Aquilianam, de accept. li.8 co.2364 d
per diuerſas, manda. uel con. li.4 co.944 c
peremptorias exceptiones, ſenten. reſcin. non poſſ. li.7.co.2050 b
perfecta donatio, de don. quæ ſub modo li.8,co.2447 a
perfectam emptionem: quando lice. ab empt. diſce. li.4,co 985 b
pergit audacia, de ſepul. uiol. li.9 co.2545 c
per hanc diuinam, de temporib. & reparationib. app. li.7:co.2116 b
per hanc iubemus: de his qui ante aper. tab. hæ. transmit. li.6:co.1769 b
per hanc legem, de aduo. diuer. iudic. li.2:co.286 a
per iniquum: de iuriſd. om. iud. li.3 co.519 c
per liberam perſonam: de acq. & reti. poſſ. li.7:co.1942 c
permutationem, de rer. permu. li.4: co.1046 a
per omnes regiones: de defen. ciui. li.1 co.214 a
per procuratorem: de acq. & reti. poſſ. li.7.co.1948 b

per prouincias,de ædifi.priua. lib.8 co 2205 b
per retentionem,de vſuris li 4 co.907 b
perſecutionem,de his quæ vi metuſve cau. li.2.co.535 a
perſecutione pignoris,de pign.& hyp. li.8.co.2238 c
per tutorem,quando ex fac.tut.vel cura. li 5.co.1330 c
petendæ in integrum.de temp in int. reſti. li 2.co 419 c
petens ex ſtipulatione.de pactis lib.2 co.328 c
petitionem virorum.de aduoc diuerſ. iudicio li.2 col 279 c
petitiones virorum.de aduoc.diuer.iudic. li 2.col.284 c
pietatis fungeris,de ſuſpec.tutori li.5 co 1337 c
pignoris cauſa,de pig.act. li.4 co 841 c
pignoribus datis, de fideiuſſoribus & man. li 8,co.2343 c
pignoribus quidem,de vſuris li.4 co 914 c
pignoris vel hypothecæ, de pig. & hypot. li.8.co 2236 b
pignorum gratia.quæ res pig.obli.poſ. li 8 co 2251 a
pignus in bonis,de pign.act. li.4 co 840 b
pignus intercidit.etiã ob chirogr. pec. li.8.col 2278 d
placet nobis.de pedan.iudi. lib 3 co 488 c
placet noſtræ,de epiſc.& cler. lib.1 co 63 b
placet rationabilis,de ſacroſan. eccle. li.1.co.24 b
placet vt iudicibus.de pedan.iudi. li.3 co 490 a
placuit eos qui,de lib.cau. li.7 co 1910 c
placuit in omnibus.de iudi. lib 3 co 459 a
placuit in omnibus. de paganis & ſacrif. li.1.col.130 c
placuit quoties,de pedan.iudi. lib.3 co 490 c
plagii criminis.j ad le.Fab.de pla. li.9 co.2551 d
plagii criminis ij. lib.9,colum.2552 a
plagiarij qui,ad leg.Fab.de pla. lib.9 co.2552 d
plures apochis,de fide inſtru. li.4 co.824 c
plurimi immunitates, de operib pub. lib.8 co.2220 d
plus eſt hominem,de malef.& math. li 9 co 2539 c
pœnam ſuam dictam,de pœnis li.9 co.2621 b
polis quidem,de his quib.vt indi. li.6 co. 1638 c
pollicitatione.de donat.ante nup.li.5 co 1083 c
portionem propriam. de donatio. li.8 co.2424 a
portionem quidem,de cõmu.rer.alie. li 4 co.1015 b
poſſeſſionem quã in vos, de reuo.dona. li 8 co 2449 a
poſſeſſiones quas,de probationib. li.4 co 781 c
poſſeſſiones tuæ,ſi quis ignorans rem mino.&c. li.5.co.1406 b
poſſeſſionum diuiſiones. cõm.vtriuſque iudi. li.3.col.677 b
poſt aditam,de impu. & aliis ſubſtitu. li 6.co.1572 c
poſt certi temporis,de lib.cau. lib.7 co. 1908 b
poſt deciſionem,de fur.& ſer. corrup. li.6.co 1430 c
poſt diui Marci,ad legem Iul.ma. li.9 co.2496 a
poſt duos,de aduoca.diue.iudicio li.2 co.280 d
poſthumo nato, de bono.poſſ.contra tabu.quam prætor &c. li 6 co.1472 c
poſthumo præterito, de collationibus li.6.co.1494 b
poſt litis,ex delict.defunct. lib.4 co 775 b
poſt mortem,de fideicom. lib.6 co.1687 c
poſt perfectam. de actionib.empt.& ven. li 4 col. 1002 a
poſt perfectam,de peric & comm. rei ven. li 4.co 991 b
poſtquam eo,de hæred ven. lib.4 co.967 d
poſtquam in integrum, de fideiuſſoribus mi. li.2.co.356 b
poſtquam liti,de pactis li.2 co 226 b
poſt ſententiam quæ,de ſenten.& interlo. li 7 co 2024 d
poſt ſolutionem manda. vel cõ. li 4 co 942 b
poſt venditionem,de pactis lib.2 co.221 b
poſtulata,in integrum reſtitut. poſtula.ne quid noui fiat lib.2 co.406 c
potes auctoribus,de aduo.fiſci. li.2 co 288 c
poteſt de falſo,de off rectoris prouinc. li.1.co. 198 d
potioris gradus,de off.rect.prouin.li.1 co.199 c
potuit pupillus, de iure delib. li.6 co.1599 b
potuit quidem,in quib.caſib. tutorem vel cura.habenti &c. li.5 co.1304 d
præbemus licentiam, ad legem Corn. de fal. li 9.co.2566 c
præcipimus ne,de off.milit.iud. li.1 co.202 b
præcipimus ex appellationibus. de appellationibus li.7.co.2099 c
prædia obligata,de fideicommiſſ. li.6 co.1685 b
prædia ruſtica, de prædiis & aliis reb. mi. li.5. co.1398 c
prædiis inſtructis,de verb.& re. ſignif. li 6 co.1670 b
prædiorum quæ,de prædiis & aliis rebus mino. li.5 co.1399 b
prædium ruſticum, quando decreto opus non eſt li.5.co.1404 c
præfecti vigilum,de officio præfe.vig. lib. col 203 c
præfectura vrbis,de off.præf.vrbis.li.1 co 192 a
præfectus prætorio,de off.præfe.Aug. li.1 co.198 c
præfectus ubi,ſi man.his veni, ne pro ſti. li.4 co.1024 c
præpoſteri,de teſtamen. lib.6 co 1541 c
præſcriptione bona.quibus non obiicitur longi temp.præſcr pri. li.7 co 1964 d
præſcriptione mendaciorum, ſi contra ius vel vtil pub. lib.1 co 172 c
præſcriptionem quadraginta, de præſcrip.trigin.vel quadra.an. li.7 co 1983 c
præſcriptionem peremptoriam, de excep ſeu præſcrip. lib.8 co.2305 a
præſcriptiones fori,de excep.ſeu præſcrip. li.8.co.2308 b
præſcriptio temporis, de operib.pub. li 8 co.2221 d
præſenti lege, de his qui ad eccl cõfu. li.1. co 134 c
præſes prouinciæ,de tranſactionibus, li 2.co.250 a
præſes prouinciæ,de ſerui.& aqua.li.3 co.641 a
præſes prouinciæ,de cond.furtiua li.4 co.745 b
præſes prouinciæ, de loca. & condu. li.4.co.1059 b
præſes prouin.de pig.& hyp. li.8 co 2230 b
præſes prouinciæ,de ſuſpec.tut. li 5 co.1336 b
præſes prouinciæ non,de ſent.& interlo. li.7.col.2021 c
præſes prouinciæ ad quem, de appell. li.7.co.2081 a
præſes prouinciæ probatis,quæ ſit lõga conſue. lib.8 co.2416 d
præſes prouinciæ,de poſtli. reuer. li.8 co.2406 c
præſes prouinciæ aditus,ſi vẽdito pig. li.8.co 2289 b
præſes prouinciæ in eum,de interdict. li 8.co.2173 a
præſes prouinciæ, ad leg. Fab. de pla. li 9 co 2550 c
præſes prouinciæ,de abolit. li.9 co.2606 c
præſes prouinciæ, de off.rect. prouin. li.1.co 199 a
præſides non per,de aſſeſſorib. & dome.li. 1.co.206 d
præſtat firmam,de long.temp præſcr. li.7 co. 1927 b
prætextu debiti,de commodato li.4 co.835 c
prætori defertur,de off.præt. li.1 co. 198 b
prætoria iudicum,de ope.pub. li.8 co.2221 b
precibus quidem,de inoſ.don. lib.3 co.587 c
precibus tuis,de impu. & aliis ſubſtit li 6.co. 1571 c
precij cauſa,de reſcin uen. li.4 co. 979 c
precii rerum,man.vel con. li 4 co 942 c
presbyteri citra,de epiſc.& cler. li.1 co 58 c
presbyteros diaconos, de epiſc.& cle. li.1 .co.57 b

pridem

pridem placuit, de quæſtio. li.9 co. 2600 b
primicerius adiutor, de off. præfe. vrb. li. 1 co. 192 b
principaliter. j. de lib. cau. lib. 7 col. 1899 c
principaliter. ij. de li. cau. lib. 7 col. 1902 b
prior quidem, qui pot. in pigno. hab. li. 8 co. 2254 c
priuatorum conſenſus, de iur. om. iu. li. 3 co. 518 a
priuilegia quæ, de ſacroſan. eccle. li. 1 co. 28 c
priuilegia quæ, de hæreticis & Mani. li. 1 co. 113 a
priuilegijs dudũ, de off. magiſtri off. li. 1 co. 194 c
prius de poſſeſſione, de appellationi. li. 7 co 2078 d
prius eſt, de his qui accu. non poſ. li. 9 co. 2458 c
pro auro, de vſuris. lib. 4 colum. 920 a
procurator citra, ſi aliena res pig. da. li. 8 co. 2244 d
procurator meus, vbi cau. fiſca. agan. li. 3 co. 544 b
procurator meus, de pœnis lib. 9 co. 2618 a
procurator priuatæ, de edendo li. 2 co. 220 b
procuratorem, de procuratorib. lib. 2 co 308 b
procuratorem non, manda. uel con. li. 4 co. 939 b
procuratores meos de modo mult. li. 2 co 211 c
procuratores noſtros, vbi cau. ſta. agi. deb. li. 3 co. 533 b
procuratori noſtro, de peda. iu. li. 3 co 488 a
procuratoribus inſtitutis, de procuratoribus li. 2 co 311 b
pro debito creditores, de bon. auct. iu. poſſ. li. 7 co. 2149 b
pro dubietate, de condict. indeb. lib. 4 co. 733 b
programma ſi quod, commina. epiſt. li. 7 co. 2070 c
pro hæreditariis, de hæredi. actio. li. 4 co. 771 b
prolatam à præſide, de ſent. & interl. li. 7 co. 202: d
promiſſæ tibi, an ſer. pro ſuo fa. lib. 4 co. 766 b
promiſſis tranſactionis, de tranſactio nib. li. 2 co. 264 b
pro officio, de a dmini. tuto. li. 5 co. 1314 c
pro oneribus, de iure dot. li. 5 colum. 1175 b
propter inſtrumenta, depoſiti vel cõ. li. 4 co 928 c
properandum, de iudi. lib. 3 col. 462 c
pro portione tua, de exce. ſeu præſcr. li. 8 co. 2301 c
proprietatis, de probationib. li. 4 co. 782 c
proprias tuas, de lega. li. 6 co. 1671 c
propter æs alienum, quando fiſcus uel priuat. &c. li. 4 co. 768 b
propter honorem, qui bon. ced. poſ. li. 7 co. 2144 b
propter inſidias, de his qui accu. non poſ. li. 9 co. 2465 a
propter latè, in quibus caſibus tutorẽ, vel cura. habenti. &c. li. 5 col. 1305 b
propter mutuam], de duob reis ſtipu. li. 8 co 2329 d
propter violatam, ad leg. Iul. de adul. li. 9 co 2501 b
prouidendum eſt, de poſtulã li. 2 col. 274 b
prouinciarum præſides, de ferijs. li. 3 co. 5 4 a
puberem agnoſcentem, de iure delib. li. 6 co. 1602 b
publicas actiſcales, de ferijs li. 3 co. 511 d
publicari ſemel, de teſta. lib. 6 col. 1524 a
publico iudicio, ad legem Iul. de adul. li. 9 co 2496 d
puniri iubemus, ſi contra ius vel util. pub. li. 1 co. 173 b
pupillorum repudiatio, de repud. vel abſti. hære. li 6 co. 1627 a
pupillorum ſeu, de admini. tuto. li. 5 co. 1314 d
pupillos agere, de vſur. pupil. li. 5 co. 1363 d
pupillus ſi ei, de alimen. pupillo præſtan. li. 5 co. 1345 d

Q

QVadraginta diebus, de ferijs li. 3 co 512 a
qua adulterium, ad leg Iul. de adulte. li. 9 co. 2513 c
quæ ex relationib. de leg. b. & conſti. li 1 co. 139 b
quæ fortuitis, de pignora. act. li. 4 col. 838 c
quæ in teſtamento, de his qui ſibi aſſcrib. in teſt. li. 9 co. 2568 c
quæ nuper, de inoff. teſta. li. 3 colum. 569 d
quæ operibus, de operib. pub. li. 8 co. 2221 a
quæ prædium, ſi alie. res pig. da. li. 8 co. 2246 c
quæ ſpecialiter, de diſtract. pign. li. 8 co. 2283 d
quæcunque res, de bonis quæ liberis in poteſt. &c. li. 6 co. 1815 d
quædam pupillorum, ſi mater indem ni pro li 5 co. 1342 c
quædam ſunt, de peda. iud. lib. 3 co. 491 c
quæſtionem, de fideicommiſ. li. 6 co. 1700 c
quæſtionem, de quæſt. li. 9 co. 2598 a
quæſtiones corũ, vbi de cri agi opor. li. 3 co. 521 c
quandiu non eſt, de diſtract. pig. li. 8 co. 2282 c
quandiu per, qui admit. ad bon. poſſ. poſ. li. 6 co. 1466 a
quando quis, de bon. proſcr. li. 9 co. 2630 d
quanquam curatores, ſi ſæpius in integ. reſti. poſt. li. 2 co. 397 a
quanquam in tutela, de excuſ. tut. li. 5 co. 1376 d
quanquam ita, de his qui ſibi aſſcrib. in teſt. li. 9 co. 2567 a
quanquam militum, de teſtam. mili. li. 6 co. 1505 c
quanquam omnium, qui teſt. fa. poſſ. li. 6 co. 1515 b
quanquam pater, ad leg. Fal. li. 6 co. 1746 c
quanquam pecuniæ, de ſen. quæ ſi ne li. 7 co. 2031 b
quanuis adulterij, ad leg. Iul. de adul. li. 9 co. 2515 b
quanuis ancilla, ſi penden. appel. li. 7 co. 2135 b
quanuis Baſſa de vſur. li. 4 co. 909 c
quanuis codicilli, de fideicomm. libe. li. 7 co. 1849 c
quanuis conſtet, de pigno. & hyp. li. co. 2228 d
quanuis cum, de iuris & facti ign. li. 1 co. 159 a
quanuis cum, an ſeruus pro ſuo fact. li. 4 co. 765 c
quanuis, de inoffi. teſtam. lib. 3 co. 549 b
quanuis deſunctus, ne de ſtatu deſun. li. 7 co. 1923 d
quanuis ea, de pign. & hypo. lib. 8 co. 2236 a
quanuis etiam, de fur. & ſer. corru. li. 6 co. 1431 d
quanuis cum, de tranſact. li. 2 colum. 265 a
quanuis cum, ad ſena. Turpil. li. 9 co. 2612 d
quanuis ex cauſa, de priuil. fiſci. lib. 7 co. 2157 a
quanuis fluminis, de alluuionib. lib. 7 co 2004 b
quanuis fructus, in qu b. cau. pig. tab. con. li. 8 co. 2242 c
quanuis hæres, de legatis. li. 6 colum. 1656 b
quanuis indubitati, ad le. Iul. de adul. li. 9 co. 2508 c
quanuis in lucro, de iur. & fac. ign. li. 1 co. 164 b
quanuis inſtrumento ſi quis alteri vel ſibi ſub. al. &c. li. 4 co. 1004 b
quanuis mulier, ad ſenatuſcon. Velle. li. 4 co. 870 b
quanuis pater, de pactis conuen. lib. 5 co. 1206 c
quanuis pecuniam, ſi certum petatur li. 4 co. 713 c
quanuis perſonali, de pignorib. & hypo. li. 8 co. 2232 b
quanuis placuerit, de impub. & alijs ſubſti. li. 6 co. 1570 a
quanuis quis, de edic. diui Hadr. toll. li 6 co. 1631 a
quanuis ſenatuſcõſultum, de ſenatuſ. li. 1 co 147 c
quanuis ſimpliciter, de fideicõmiſſ. li. 6 co. 1691 b
quanuis verbis, de legatis. li. 6 colum. 1655 c
quanuis vſuræ, de vſuris lib. 4 co. 907 a
quas gratias, de off. præfe. prætο. Afri. li. 1 co. 181 d
quem dicis tibi, de teſtamen. tute. li. 5 co. 1277 c
querela falſi, ad leg. Corn. de fal. li. 9 co. 2559 b
qui abſente, de procuratori. li. 2 col. 301 c

Qui accuſatt, de edendo lib. 2 col. 219 a
qui à creditore, de diſtract. pign. lib. 8 co. 2287 b
qui ad ſtatuas, de his qui ad ſtat. cõfu. li. 1 co. 180 d
qui ad tutelam, qui nume. lib. li. 5 col. 1383 c
qui aliena pecunia, ſi quis alteri vel ſibi, ſub al. &c. li. 4 co. 1003 c
quia nonnunquam, quæ res ven. non poſſ. li. 4 co. 970 b
quia plurimæ, de operib. pub. lib. 8 co. 2225 c
qui bonis ceſſerit, qui bo. ced. poſ. li. 7 co. 2141 b
qui calumniatores, de calum. li. 9 co. 2615 c
qui cauſaria, de excuſationib. vetera. li. 5 co. 1332 c
qui certo, vbi conue. qui certo loco da re promi. li. 3 co. 527 b
qui contra legum, de inceſt. nup. lib. 8 co. 1120 c
qui crimen publicum, de his qui accu. non poſ. li. 9 co. 2460 b
quicquid animi, de aduo. diuer. iudic. li. 2 co. 277 a
quicquid auus, de bonis mater. & mater. gen. li. 6 co. 1813 a
quicquid contra, de vectig. & cõmiſſ. li. 4 co. 1040 c
quicquid tutoris, arbi. tute. li. 5 col. 1350 d
quicunque adminiſtrationem, de contractib. indi. li. 1 co. 210 d
quicunque ex eo, de requir. reis li 9 co. 2596 d
quicunque ex Iudæis, de Iudæ. & Cœli. li. 1 co. 128 a
quicunque fugitiuum, de ſeruis fugit. li. 6 co. 1418 c
quicunque in hac, de hære. & Manic. li. 1 co. 117 c
quicunque locus, de operib. pub. lib. 8 co. 2224 d
quicunque maleficiorum, de male. & mathe. li. 9 co. 2542 d
quicunque non, vbi ſenat. vel clariſ. conue. li. 3 co. 537 d
quicunque prætorianæ, de procuratoribus li. 2 co. 312 c
quicunque rem, de litig. li. 8 columna 2309 c
quicunque res, qui admit. ad bo. poſſ. poſſ. li. 6 co. 1467 c
quicunque reſidentibus, de epi. & cle. li. 1 co. 62 a
quidam ancillæ, ad ſena. Orfi. li. 6 co. 1792 c
quidam cum teſtamentum, de neceſſ. ſer. hæred. inſti. li 6 co. 1580 d
quidam cum teſtamentum, de poſth. hæred. inſti. li. 6 co. 1596 b
qui deportantur, de hæredib. inſtitu. li. 6 co 1551 c
qui depoſitum, depoſiti vel contra. li. 4 co 930 d
quidam elogio, de iure delibe. li. 6 co. 1609 b
quidam filium, de fideicom. li. 6 co. 1699 c
quidam teſtamento, ad ſenatuſ. Treb. li. 6 co. 1738 c
qui ad tutelam, qui numero libero. ſe excuſ. li. 5 co. 1383 c
quidam vetuſti, ſi nuptiæ ex reſcript. petan. li. 5 co. 1130 b
qui de crimine, de accuſ. & inſcri. li. 9 co. 2473 a
qui diuinæ, de cri. ſacr. lib. 9 co. 2578 b
qui ea lege prædiũ, de pac. inter emp. & ven. compo. li. 4 co. 1017 c
qui ex conducto, communia de vſuc. li 7 co. 1938 b
qui exercendorũ, de nundinis & mercationibus li. 4 co. 1036 c
qui explicandi, de accu. & inſcrip. li. 9 co. 2474 a
qui expoſãdus, ſi ſer. expor. uen. li. 4 co. 1023 d
qui falſas tabulas, ad leg. Corn. de fal. li. 9 co. 2556 d
qui fideicommiſſariam, de fideicom. li. 6 co. 1686 b
qui filios veſtros, quæ res pig. ob. poſ. li. 8 co. 2250 a
qui in poteſtate, de in ius voc. li. 2 co. 223 c
Qui iure veteri, de infirman. pœ. cæli. li. 8 co 2370 b
qui legati, vt in poſſeſ. lega. &c. li. 6 co. 1775 d
qui liberos, de inius. lib. 9 colum. 2590 a
qui licitam, vt lit. pen. lib. 1 co. 171 c
qui manumittuntur, de oper. lib. li. 6 co. 1449 d
qui neceſſario, de aduo. diuer. iudicio. li. 2 co 276 b
qui nummis acceptis, de ope. libe. li. 6 co. 1444 b
qui nondum certus, de hære. ven. li. 4 co. 956 b
qui non probaſſe, de calum. li. 9 co. 2615 b
quinquaginta dies, de excuſatio. tuto. li 5 co. 1373 c
quinque pedum, finium reg. li. 3 co. 682 c
qui ordinariam, de offi. recto. prouin. li. 1 co. 200 a
qui pactus eſt, de pact. pig. lib. 8 co. 2299 a
qui pignus, qui potio. in pig. hab. li. 8 co. 2252 d
qui poſt teſtamentum, de leg. li. 6 co. 1656 c
qui poſt viceſimum, ſi maior fac. rat. hab. li. 2 co. 402 a
qui potentatus, de generali abolit. li. 9 co. 2608 d
qui prædium obligatum, de diſtr. pig. li 8 co. 2285 d
qui pro parte hæres, de luit. pig. lib. 8 co. 2292 b
qui pupillæ negotia, de nego. geſt. li. 2 co. 322 c
qui religioſa mente, de his qui in ecc. manu. li. 1 co. 138 b
qui rem emit, de euictionib. lib. 8 co. 2367 b
qui rem propriam, de loca. & condu. li. 4 co. 1060 c
qui reſtituitur, de reputationib. quæ fi. in iudi. li. 2 co. 405 c
qui ſecutus, de inſtito. & exercito. act. li 4 co. 845 b
qui ſe non immiſcuerunt, ſi tutor vel cura. non geſ. li. 5 co. 1362 b
qui ſententiam, de pœnis li. 9 colum. 2621 b
qui ſe patris vnde liberi. lib. 6 colum. 1476 b
qui ſepulchra, de ſepulch. vio. li. 9 col. 2544 c
qui ſine auctoritate, de operib. publ. li. 8 co. 2226 a
qui ſtipendia, de procuratoribus lib. 2 co. 303 b
qui ſub prætextu, de ſacroſan. ecc. li. 1 co. 26 c
quiſquis accuſator, vt intra cer. temp. cri. quæſt. termi. li. 9 columna 2610 a
quiſquis cenſibus, de epiſc. & cler. li. 1 co 62 d
quiſquis crimen, de calum. lib 9 co. 2617 b
quiſquis cum militibus, ad legem Iul. ma. li 9 co. 2492 d
quiſquis emenſis, de epiſc. & cler. li. 1 co 73 c
quiſquis fuerit, de ſportulis lib. 3 co. 486 b
quiſquis iudici, ſi certum pet. li. 4 co. 721 d
quiſquis maior, de reſcin. ven. li 4 co. 982 b
quiſquis ne voluntas, quorum app. nõ reci. li. 7 co. 2131 c
quiſquis rem, de donationib. li. 8 col. 2430 c
quiſquis vult, de poſtulan. lib. 2 co. 272 c
qui tibi hæreditatem, de hæred. vend. li. 4 co. 967 b
qui tibi hæreditatem, de his qui à nõ do. li. 7 co. 1877 c
qui tutores, ſi tutor vel cura. reip. cauſa aberit li. 5 co. 1381 b
qui veluti præſentem, ad leg. Corn. de falſis li. 9 co. 2559 c
quo minus creditor, ſi antiquior cred. pig. uen. li. 8 co. 2368 d
quo minus fructuum, de pign. act. li. 4 co. 842 c
quod adhibitus, de his qui ſibi aſcrib. inteſta. li. 9 co. 2569 a
quod certatum, de poſth hæred. inſt. li. 6 co. 1594 c
quod Cornelia, de Iud. & Cœlic. li. 1 co. 126 c
quod debitori, de ſolut. & libera. lib. 8 co. 2359 b
quod de ſuo, de dote cau. non nume. li. 5 co. 1214 c
quod dicis matrem, qui dare tuto. vel cur. poſſ. li. 5 co. 1294 c
quod eſt conſtitutum, ne de ſtatu defun. li. 7 co. 1924 d
quod euitandi, de condic. ob tur. cau. li 4 co. 743 b
quod ex liberta, de ope. lib. lib. 6 co. 1449 b
quod ex operis, de pigno. act. li. 4 co. 836 b
quod fauore, de legib. & conſtitu. li. 1 co. 143 b
quod in uxorem, de neg. geſt. li. 2 co. 326 c
quod magno conflictu, commin. epi. li 7 co. 2071 a
quod placuit, de excuſationib. vetera. lib. 5

lib.5 col.1383 a
quod plerunque, dealiment. pupillo præſtan. lib.5 col.1346 b
quod promulgatis.de offic præſe.vrb. lib.1 col.192 d
quod quis.de procuratorib. lib.2.col. 2 col.302 c
quod res de excuſat.tutor. lib.5 col.1378 d
quod ſcitis. de bonis quæ lib.in poteſta.&c.lib.6 co.1817 d
quod ſponſæ.de donation.ante nupt. lib.5 co.1084 a
quod tempore militiæ. de reſtitution. militum. lib.2 co.408 c
quoniam adſeueras, de rerum permu. lib.4 co.1048 b
quoniam Alexandrum, ad l.Iul.de adult. lib 9 co.2511 d
quoniam aduerſus, ſi quis ignorans rem mino.&c. li.5 co.1406 d
quoniam auus, de euictionibus. lib.8 col.2366 b
quoniam ciuili,de ordi.iudi. lib.3 col.499 b
quoniam circumuentam, ſi aduerſus dotem. lib.2 co.376 c
quoniam conſulis, de ferijs. lib.3 col.509 c
quoniam deſideria, de naturalib. lib. 5 col.1267 b
quoniam ea, vbi & apud quem cogn. in integr.reſt. lib 2 co.402 c
quoniam indignum, de teſtam. lib.6 col.1529 c
quoniam in prioribus,de inoffi.teſta. lib.3 co.570 b
quoniam inter alias, de pact.pignor. lib.8 col.2300 b
quoniam iudices ordinarij, de appellatio. lib.7 co 2093 c
quoniam liberi,de teſtibus. lib.4 colum.802 c
quoniam liberum,de compenſat.libr. 4 col.902 c
quoniam multa, ad legem Iul. de vi pub. lib.9 co.2526 b
quoniam multi, de hære.& Mani.lib. 1 col.122 a
quoniam nihil, vt in poſſeſſ. legato.&c. lib 6 col.1774 a
quoniam nonnulli, de appellat. lib.7 col 2091 c
quoniam nonnulli, de falſis mo. lib.9 col. 2570 a
quoniam nouella, de inoffic.teſt.lib. 3 col.566 b
quoniam plerunque,de dilationibus. lib.3 col.504 b
quoniam præteritæ, de ſecund.nupt. lib. 5 col.1155 a
quoniam religioſa, quib.ex cau.ſerui pro. lib 7 col. 1884 c
quoniam ſeruos, ad leg.Fab.de pla.li. 9 col.2550 a
quoniam ſororem, de iure delib. lib.6 col.1600 a
quoniam venerabilis,de epiſc.& cler. lib.1 col.68 c
quoniam vnum,de cuſtod.reor. lib 9 col.2484 b
quos retrahi, ſi aduerſus libertatem. lib 2 col 372 c
quoties ab omnibus, de fideicommiſ. lib. 6 col.1687 b
quoties accipientis, de condi.ob turp. cau. li.4 co.743 c
quoties aliquis, de ſuis & legiti.liber. &c. lib.6 col.1782 b
quoties à tutoribus, ſi plures vna ſenten. lib 7 co.2066 d
quoties certi,de hæredib.inſtitu. lib.6 col.1556 d
quoties de,ad Senatuſcon Orfi. lib.6 co.1791 b
quoties de,de quæſtio. lib.9 col. 2603 b
quoties donatio, de donatio. quæ ſub modo. lib.8 co 2446 b
quoties duobus,de rei vind. lib 3 col. 616 b
quoties ex quolibet,de prohibi.ſeque. pecu. li 4.co.726 b
quoties inter,famil.erciſcundæ. lib.3 co.654 b
quoties pluribus, quando non peten. partes petenti adcreſ. lib 6 co 1469 a
quoties principali, de fideicommiſſ. lib.6 co.1683 b
quoties quæſtio, de iudicijs. lib.3 co. 455 b
quoties reſcripto, de precib.Impe.offer. lib.1 co.166 b
quoties res, de iure dotium. lib.5 co.1167 b
quoties viro,vbi ſenat.vel clariſſ.conuenian. lib.3 co.538 b

R

Raptores virginum,de epiſc.& cle. lib.1 co.95 d
raptores virginum,de rapt.virg. lib.9 co 2530 d
ratas manere,de reſcind.vend. lib.4 col.977 c
rationales priuatæ,de aduo.fiſci. lib.2 co 288 d
rationes defuncti.de probationib. lib. 4 co.783 c
rationes curæ, de admiuiſt.tut. lib 5 co.1312 c
ratio iuris,de hæredi.ven. libro 4 col. 965 a
rebus certa,de rerum permut. lib.4 co.1048 c
rebus quas, vt nemini liceat ſine iudi. lib.2 co.319 a
rebus quidem,de re iudica. lib.7 col. 2056 a
receptitia, de conſtit.pecu. lib 4 co. 777 d
recte poſſidenti, vnde vi. lib.8 co 2180 b
rectores prouinciarum, de pœn. lib. 9 co.2624 d
refert largiter,de fal.cau.adiec.lega.li. 6 co.1719 a
regiæ maieſtatis,vt nemo priuatus titul. lib.2 co.317 c
regionem, finium regund. lib.3 col. 680 b
rei annonariæ, ſine cen.vel reliq fundum compara.non poſſe. lib.4 col.989 b
rei creditor obligatæ, de diſtrac.pign. lib.8 co.2286 d
rei iudicatæ effectum, cõmina.epiſt. lib.7 co.2069 c
reipublicæ iuribus, ne fiſcus vel reſp. lib.2 co.319 b
relationes vicariorum, de offic.vicar. lib 1 co.198 a
rem maioris,de reſcin.vend. lib.4 co.974 c
rem non nouam, de iudic. lib.3 col. 475 a
rem in præſenti, de rei vxor.act. lib.5 co. 1190 b
rem quam,ſi aduerſ.vendit.pign. lib. 2 co 368 c
rem quam, de iure dotium. lib.5 co.1176 b
rem quidem, de liberali cauſa. lib.7 co. 1894 d
renitente te, de iure delibe. lib.6 co. 1601 d
reos adulterij,ad leg.Iul.de adult lib. 9 col.2502 a
reos capitalium,de accuſ.& inſcri.lib. 9 co.2469 b
reos principales, de fideiuſſo.& man. lib.8 co 2342 d
repetita promulgatione, de epiſco.& cler. lib.1 co.90 b
repetitio peculij, ne de ſtatu defunct. lib.1 co.1926 b
reprehendenda, de inſti.& ſubſti.lib. 6.co. 1561 d
re quidem,quando lice.ab empt.diſce. lib.4 co.984 c
requirendi fugitiuos,de ſeruis fug.lib 6 co 1417 b
res alienas,de rei vind. lib.3 co.622 b
reſcripta contra,de preci.Imper.offe. lib. 1 co.169 a
res in iudicium,de litis conteſt. lib.3 co.500 b
res inter alios, quib.res iudi. non no. lib 7 co.2067 c
res iudicatæ,de re iud.lib.7.co.2056 b
res mobiles in dotem, de vſucap. pro dote. lib 7 co.1936 b
res ob cauſam,ſi in cau.iudi.pig. lib.8 co 2270 d
res obligatas,de pign.& hypot. lib.8 co.2237 b
res obligatas,vi bon.rapto. lib 9 col. 2585 c
res pignoris,de remiſſ.pign. lib.8 col. 2277 b
reſpublica minorum, qui ex cau.ma. in integ.reſti. li.2 co.424 b
res quæ,de bonis mater.& mater.gene. lib.6 col.1811 b
res quas,de iure dot. lib.5 co.1173 b
res religioni, de ſepulcro uiol. lib.9 co.2543 b
reſtituendæ ſunt clariſſimis de aduoca.diuer.iudicum. lib 2 co.285 b
res vxoris,de donat.inter vir.& vxor. lib.5 co 1230 b
re tua apud, de rei vin. li.3 co.618 c
reum criminis, de procuratorib. li.2 co.302 b
romanæ gẽtis,de eunuch. li 4 c 972 c
rupto quidem,de codicillis. lib.6 col. 1648 d

S

Sacramenta puberum, ſi aduerſus venditio. lib.2 col.366 b
Sacri adfatus, de diuerſ.reſcript. lib.1 col.

col. 177 b
ſacrilegij inſtar. de diuer. reſcript. lib. 1 co. 177 b
ſacroſancta Theſſalonicen. de ſacroſan. eccle. li. 1 co. 26 b
ſacroſanctæ, de epiſcop. & cler. li. 1 col. 84 c
Sæpenumero præceptum, ne rei dominicæ. li. 7 co. 1974 c
ſæpe quidam, de præſcript. trigin. vel quadrag. an. li. 7 co. 1995 c
ſæpe reſcriptum, vt nemini liceat ſine iud. li. 2 co. 318 d
ſalarium incerta, manda. vel con. lib. 4 co. 942 a
ſancimus cautionis, de verbo. & rer. ſign. li. 6 co. 1671 c
ſancimus creatione, de admi. tut. lib. 5 co. 1320 b
ſancimus de inuectis, in qui. cau. pign. li. 8 co. 2244 b
ſancimus eiuſmodi, ad leg. Iul. reper. li. 9 co. 2576 c
ſancimus fauore, in qui. cau. in integ. reſtit. li. 2 co. 388 c
ſancimus his ſolis, de reſtitutio. militum. li. 2 co. 411 d
ſancimus his ſolis, qui. non obiici. lõgi temporis præſcriptio. lib. 7 col. 1967 b
ſancimus ibi, de pœnis. lib. 9 colum. 2623 d
ſancimus licentiam, ad Senatuſcon. Treb. li. 6 co. 1736 c
ſancimus mulieres, de receptis arbit. li. 2 co. 435 d
ſancimus neminem. de admini. tuto. li. 5 co. 1323 b
ſancimus nemi. de ſacroſan. eccle. li. 1 col. 46 d
ſancimus nemini, de inſan. expo. li. 8 co. 2414 c
ſancimus nuptias, de nuptijs. lib. 5 co. 1116 d
ſancimus omnem, de donation. lib. 8 co. 2434 d
ſancimus omnes, de iudic. li. 3 col. 478 c
ſancimus patronum, de aduoc. diuerſ. iudicio. li. 2 co. 279 b
ſancimus quemadmodum, communia de ſucceſſ. li. 6 co. 1808 d
ſancimus res, de ſacr. ſan. eccle. li. 1 co. 48 c
ſancimus ſi quis, de nupt. lib. 5 col. 1114 b
ſancimus ſi quis, de teſtamen. li. 6 co. 1542 d
ſancimus ſi, communia de manu. lib. 7 co. 1891 a
ſancimus ſi quis, de vſur. rei iud. li. 7 co. 2063 c
ſancimus ſi quis pro, de fideiuſſori. & man. li. 8 co. 2344 a
ſancimus ſiue, de re. alien. non alien. li 4 co. 1012 b
ſancimus veterum, pro ſoc. li. 4 col. 954 c
ſancimus vt aduocatis, de aduo. diuer. iudicio. li. 2 co. 277. b
ſancimus vt authentica, de diu. re. ſcript. li. 1 co. 177 a
ſancimus vt ſi quando, de epi. au. lib. 1 co. 112 c
ſanum mente, de tranſaction. li. 2 co. 258 b
ſatis apertè, ad leg. Cornel. de fal. li. 9 co. 2555 a
ſatis notum eſt, in qui. cauſ. pign. li. 8 co. 2242 d
ſcholarium noſtrorum, de offi. magiſtra. off. li. 1 co. 195 a
ſciant cuncti, de probationibus. li. 4 col. 797 c
ſciant iudices, ad leg. Iul. repet. li. 9 co. 2574 c
ſciant qui, de legitim hæredibus. li. 6 col. 1797 c
ſciant principes. de off. diuerſ. iud. li. 1 co. 203 d
ſciens liberum, vbi de crim. agi opor. li. 3. co. 522 b
ſciens ſeruum, de vſucap. pro emptore. li. 7 co. 1933 d
ſcientis cõditionem, de ingenuis ma. li. 7 co. 188 b
ſcimus antea, de inoffic. teſtamẽ. li. 3 co. 578 b
ſcimus iam, de iure deliberan. li. 6 co. 1612 b
ſcire debes, ad legem Falcid. li. 6 co. 1739 c
ſcire debes, de priuileg. dot. li. 7 co. 2160 a
ſcire debetis, vt in poſſeſſ. lega. &c. li. 6 co. 1776 c
ſcire debuiſti, communia de ſucceſſ. li 6 col. 1805 a
ſcire debuiſti, de contrahen. ſtipu. li. 8 co. 2316 c
ſcriniarios, de teſtamen. milit. li. 6 co. 1533 d
ſcriptura teſtamenti, commu. vtriuſque iud. li. 3 co. 676 c
ſcripturæ diuerſæ, de fide inſtru. li. 4 co. 818 c
ſcripturas quæ ſæpe, qui pot. in pign. habeant. li. 8 co 2258 b
ſcrupuloſam veterum, de contrah. ſtipu. li. 8 co. 2318 c
ſecundùm diui Leonis, de donat. li. 8 co. 2433 a
ſecundùm placiti, de diſtract. pig. li. 8 co. 2287 c
ſecundum rationem, ſol. mat. quemad. d. a pet. li. 5 co. 1248 b
ſecundùm reſponſum, de contrah. ſtipu. li. 8 co. 2315 b
ſecundus creditor, de pig. & hypo. li. 8 co. 2237 c
ſenatores, vbi ſenat. vel clariſſ. conue. li. 3 co. 538 b
ſenatores ſeu, de natura. lib. li. 5 co. 1261 c
ſenatuſconſulti, de interdict. ma. li. 5 co. 1125 d
ſenatuſconſulto & edicto, de his qui ſibi adſcrib. teſt. li. 9 co 2568 a
ſenatuſcõſulto permiſſum, de his qui accuſare non poſſunt. lib. 9 co. 2451 b
ſenatuſconſultum, de peti. hæred. li. 3 co. 593 b
ſenatuſconſultum, ad ſenatuſcon. Velleia. li. 4 col. 866 c
ſenectus ad donationem, de donatio. li. 8 co. 2425 b
ſenium quidem, qui teſta. fac. poſſ. li. 6 co. 1515 b
ſententia bonorum, de fideiuſſorib. & mand. li. 8 co. 2341 c
ſententijs finita, de errore aduoca. li. 2 co. 290 a
ſerui ob violatum, ad leg. Iul. de adul. li. 9 co. 2510 b
ſerui qui monetarios, qui. ex cauſ. ſerui pro. li. 7 co. 1885 a
ſeruis ſi dominorum, de epiſc. & cler. li. 1 co. 89 a
ſeruis teſtamento, de leg. li. 6 colum. 1657 b
ſeruo ex ſententia, de pœnis, lib. 9 co. 2620 c
ſeruo qui fuerat, de pign. & hypot. li. 8 co. 2239 b
ſeruo tuo, de teſtamen. ma. lib. 7 col. 1842 d
ſeruorum capitis, de bo. proſcript. li. 9 co. 2625 d
ſeruorum libertates, de lege Fu. Canitol. li. 7 co. 1848 c
ſeruos meos, qui manumittere non poſſ. li. 7 co. 1880 c
ſeruos non ſolùm. de quæſtio. li. 9 co. 2604 a
ſeruos pro domino de teſtib. lib. 4 co. 801 b
ſeruos qui feciſſe, ad leg. Iul. de vi publi. li. 9 co. 2528 c
ſeruos qui proprij, de quæſtio. lib. 9 co. 2600 c
ſeruos quos nullo, ſi vendito pign. li. 8 co. 2290 b
ſeruum communem, famil. erciſc. li. 3 col. 662 c
ſeruum emptor, de rei vind lib. 3 col. 622 a
ſeruum fugitiuum, de ſeruis fugiti. li. 6 col. 1416 a
ſeruus creditoris, de pactis. lib. 2 col. 226 a
ſeruus in iudicio de iudi. li. 3 co. 458 b
ſeruus ſub pœna, de pœnis. li. 9 col. 2619 d
ſeruus ſucceſſores, communia de ſucceſſion. b. li. 6 co. 1806 a
ſeruus tuus, de inſtito. & exercito. act. li. 4 co. 843 b
ſeueriter præſes, de excuſat. tutor. li 5 col. 1376 c
ſi ab Aeliano, ad leg. Fab. de pla. li. 9 co. 2548 c
ſi abducta mancipia. de furt. & ſerui. cor. li. 6 co. 1428 b
ſi ab eo cuius, de liberali cauſ. lib. 7 col. 1897 b
ſi ab eo qui, de negoc. geſt. lib. 2 col. 323 c
ſi ab eo qui. de. legitim. hæredib. lib. 6 col. 1797 d
ſi ab hoſtibus. quib. ex cau. ma. in integ. reſtu. li. 2 col 425 a
ſi abſentis, ſi certum petatur. lib. 4 col. 714 c
ſi abſentibus, ſi tutor vel curat. falſis alleg. excu. ſit. li. 5 col. 1380 d
ſi accuſatoribus. de accuſat. & inſcrip. lib. 9 col. 2470 a
ſi à creditore, de oblig. & act. lib. 4 colum. 752 c
ſi à creditrice, credit. euict. pign. lib. 8 col. 2383 a
ſi actionem legati, de pactis, lib. 2 colum. 237 b
ſi actor à curatore, de appellationib. lib 7

li.7 co.2087 c
ſi actore ſeruo,de ſolut.& libera.lib.8 co.2361 c
ſi actu ſolenni, de reuocand.his quæ li.7 co.2164 a
ſi ademptis bonis,de ſent.paſ. li 9 co. 2635 a
ſi ad excludendam.de reb.credi.lib 4 co 701 a
ſi ad initar,de lib.exhiben. li 8 co. 2203 b
ſi ad reſoluendam,de prædijs & alijs reb.mi. li.5 co.1393 b
ſi ad ſcribatum,de appellationib. li.7 co.2081 a
ſi æſtimata,de fundo dotali. li.5 co. 1257 c
ſi à fratre,de teſtamen.milit. li.6 co. 1512 c
ſi a matre, de iure dot. lib.5 co. 1171 d
ſi à non dominis, de his qui à nō do. li.7 co 1879 b
ſi aduerſarius,de fide inſtru. li.4 col. 814 c
ſi aduerſarius,ad ſenatuſcon. Velleia. li.4 co 870 c
ſi aduerſus priuatos,ſi aduerſus fiſcū, li.2 co.380 b
ſi adulta,de hæred actio. li.4 colum. 773 c
ſi alienam reo,de fideiuſſori. & mandato. li 8 co.2341 b
ſi aliquando,de operib.pub. li.8 col. 2224 c
ſi aliquid per epiſtolam , de donatio. li.8 co.2424 b
ſi alterius, ſi minor ſe maiorem dix. li.2 co 394 b
ſi ancillam,de contrah.emp. & ven. li.4 co.957 c
ſi ancillam tibi,de action.emp.& vē. li.4 co. 1000 a
ſi ancillam nummis,de do. inter vir. & vxo. li.5 co. 1217 c
ſi ante conceptus,de pœnis. li.9 co. 2618 c
ſi ante matrimonium,de donationib. ante nupt. li 5 co 1086 a
ſi à patre,de condic.indeb. li.4 col. 729 c
ſi à patre,de iure deliberan. li.6 co. 1597 b
ſi appellationem,de appellationib.li. 7 co.2098 c
ſi apud priorem,de ædilitijs actionib. li.4 co. 1032 b
ſi apud prouinciæ,de reuocan do.li.8 co 2448 d
ſi apud vtrumque,de appellationibus li.7 co.2091 a
ſi aquam per,de ſerui.& aqua.li.3 co. 631 c
ſi arbiter datus,de ſenten.& interloc. li.7 co.2021 b
ſi à ſponſo rebus, de donationib.ante nup. li.5 co.1089 c
ſi à te comparauit,de pac. inter emp. & ven.compo. li.4 co.1019 d
ſi auia tua,de iure delibe.lib.6 colum. 1599 c
ſi auia veſtra,de inutilib.ſtipu. li.8 co 2326 c
ſi auia veſtra,de donationib. li.8 co. 2436 b
ſi auia,de ſucceſſorio edicto. li.6 col. 1481 a
ſi auiam tuam,de ingenuis man. li.7 co 1886 d
ſi aui tui,de cri.expil.hæred. li.9 col. 2583 c
ſi auus tuus,vnde liberi li.6 col. 1474 c
ſi auus tuus,de l.be.præter. lib.6 co. 1586 b
ſi aut nullum,de legi.hæredib. li.6 co.1706 b
ſi Barbatorem, de fideiuſſ. & manda. li. 8 co 2338 b
ſi bona debitoris,de bo.auc.iu.poſ.li. 7 co.2149 a
ſi bonam cauſam,de adminiſtr.tuto. li.5 co.1381 c
ſi bonorum,qui admit.ad bono. poſ. li.6 co 1464 c
ſi cauſa cognita,de tranſactionib. li.2 co.261 c
ſi cauſam iudicati,de execu.rei iu.li.7 co 2058 c
ſi cautione,de his qui accu. non poſſ. li 9 co 2459 b
ſi certis annis,de pact. lib.2 col. 238 b
ſi ceſſante ſolut.de diſtrac.pigno.li.8 co.2283 a
ſi circunſcripta,ſol.mat.quemad. dos pete. li.5 co.1250 b
ſi citra,de condict.indebi. li.4 col. 728 b
ſi clericus ante,de epiſ.aud. li.1 co. 100 d
ſi codicillos,de teſtamen.ma.li.7 col. 1838 c
ſi cogitatione,famil.erciſcun. li 3 co. 661 b
ſi cognati,de nego. geſt. li 2 col. 332 b
ſi compenſandi , de hæredib. inſtitu. li 6 co.1554 b
ſi competenti,de alend.libe. li.5 co. 1260 b
ſi competenti , quando dies lega.ced. li. 6 co.1770 c
ſi conductionis,de loc.& condu. li.4 co.1063 b
ſi confidis ſponſam , ad leg Iul.de vi pub. li.9 co.2525 a
ſi conſentiente matre, de donat.ante nup. li.5 co 1088 b
ſi conſtante matrimonio,de don an. nup. li.5 co.1091 c
ſi conſtante matrimonio, de don.inter vir. & uxo. li.5 co.1228 c
ſi conſtante,de repu. li.5 co.1243 d
ſi conſtante matrimonio, ſolut.mat. quemad.dos pe. li.5 co.1252 d
ſi conſtante matrimonio, ſi dos conſtan.matri.ſolu.fue. li.5 co.1253 b
ſi conſtat,de compenſa. lib.4 col. 899 c
ſi conſtiterit,finium regund.lib.3 co. 681 c
ſi conſtiterit,de fide inſtr. lib.4 col. 816 d
ſi contra compromiſſum , de recept. arbit. li.2 co.428 a
ſi contra matris,ſi contra mat.volū. tut.dat.ſit. li.5 co.1343 d
ſi contra ampliſſimi,ſi quis ignorans rem mi.&c. li.5 co.1405 d
ſi contra defuncti,de vſucap.pro emptore li.7 co.1931 d
ſi contra licitum,manda. vel con.li.4. co 943 b
ſi contra maiorem,de appell. li.7 co. 2086 c
ſi contra pupillum,quando impe. inter pup.&c. li.3 co. 520 c
ſi contra te, de his qui per metum iu. li.7 co.2136 c
ſi controuerſia,de euictionib.li.8 co. 2370 b
ſi conuenit,de pactis conuen.li.5 co. 1208 b
ſi creditor, ſi tut.vel curat.interue.li. 2 co.360 a
ſi creditor,de pign.actio. li.4 colum. 837 c
ſi creditor colludens,ad leg Corn.de fal. li 9 co.2560 b
ſi creditor conditioni, de fideiuſſo.& mandatorib. li.8 co.2335 c
ſi creditor pignus,de iu.domi.imp. li. 8 co.2295 c
ſi creditor poſſeſſionem, ſi pignus pigno.da.ſit. li.8 co.2272 d
ſi creditore pignus, ſi uend. pign.aga. li.8 co.2291 c
ſi creditores veſtros,de pac. li.2 co. 234 a
ſi creditoribus,de ſeruo pign.dat. ma: li.7 co 1784 b
ſi creditoris, de fideicomm. li.6 co. 1693 c
ſi credituri,de vſur. lib.4 col. 908 c
ſi crimen aliquod,de ord.cog. li.7 co. 1918 b
ſi crimen ad tuam , de his qui acc.nō poſſ. li 9 co.2463 c
ſi criminis accuſationem, ad l.Iul.de vi pub. li.9 c.2525 b
ſi criminis alicuius,ad exhib. li.3 co. 688 c
ſi cuidam,de accu.& inſcrip. li.9 co. 2468 d
ſi cui loci proprietas,de ædif.priu.li.8 co.2207 d
ſi cui non numeratæ, de non nu.pe. li 4 co.997 b
ſi cuiuſcunque,ne liceat poten. li.2 co.315 c
ſi cum ante,de donatio.ante nup.li.5 co 1085 b
ſi cum aui tui, ſi minor ab hęre.ſe abſti. li.2 co.384 c
ſi cum,de dot.promiſ. lib.5 col. 1160 b
ſi cum eſſes,qui legi.perſo. ſtā.in iud. hab.vel non li 3 co.493 c
ſi cum exiguam,de condi.ob cau.li.4 co.737 b
ſi cum fratre tuo , res inter alios act. li.7 co.2076 a
ſi cum Hermes,de loca.& condu. li.4 co.1053 c
ſi cum inter te,quando prouo. nō eſt neceſ. li 7 co 2122 c
ſi cum ipſe,ad ſenatuſc.Velleia. lib.4 co.866 b
ſi cum militaribus, de reſtitutionib. militum li.2 co.410 c
ſi cum minor, ſi minor ſe maio. dixe. li.2 co 392 c
ſi cum pater , ſi aduer. rem iudica.

li 2 co.362 c
ſi cum pater,ad ſenatuſconſ. Velleia. lib.4 co 873 c
ſi cum patruo, commu.vtriuſ.iu.li.3 co.674 c
ſi cum patruus,de rerum permut.li.4 co.1045 a
ſi cum pecuniam,de priuileg.fiſci.li.7 co.2157 c
ſi cum pecuniam,de contrah.ſtip.li.8 co 2314 b
ſi cum quæſtio,de euictionibus lib.8 co.2374 b
ſi cum tibi,de iudicijs li.3 co.456 b
ſi cum ſeruus,de ſolut.& libera. lib.8 2354 b
ſi cum vel,de teſtamen.milit.li.6 co. 1511 b
ſi curator,arbi.tute. li.5 co.1348 b
ſi curatorem,de in integr.reſtit. lib.2 co.350 b
ſi curatores habes,de admini.tut.li.5 co.1310 b
ſi curatores,quando tut.vel cura.eſſe deſi. li 5 co.1369 d
ſi curatores, de excuſationib.tut.li.5 co.1371 c
ſi curatoris,de iure deliberan.li.6 co. 1601 a
ſicut bonis,de in ius voc. li.2 co. 222 b
ſicut certi,de teſtamen.mili lib.6 co. 2510 b
ſicut ceſſat,de donat.inter vir.& vxo rem li.5 co.1222 b
ſicut datam,de libe.cau. li.7 col. 1904 d
ſicut eligendi, de fideiuſſ. & manda. li.8 co 2341 d
ſicut falſi teſtamenti,ad leg.Corn.de fal. li 9 co 2561 c
ſicut conuictis,de quæſtion.li.9 col. 2559 c
ſicut in initio,de mutat.no. li.9 co. 2572 d
ſicut iniquum,de fide inſtru. li.4 co. 815 c
ſicut initio,de oblig & actionib. li.4 co.751 b
ſicut in rem ſpeciales, de præſcriptio. trigin.vel quadrag anno. li.7 co. 1979 b
ſicut inſtrumenta,de libe cau li.7 co. 1904 c
ſicut liberis captis,de poſtl.reuer.li.8 co.2407 b
ſicut maior,de repu.vel abſti. hæred. lib.6 co.1626 b
ſicut maior,de repu. vel abſti. hæred. li.6 co.2626 b
ſicut ſacrificia,de paga & ſacrific.li.1 co.130 d
ſicut ſemel, de libe.cau. li.7 col. 1902 c
ſicut periculum,de actio.empt.& vē. li.4 co.1003 c
ſicut vim maiorem,de pign.& hypo. li.8 co 2236 c
ſicut vſumfructum,de ſeruit.& aqua. li.3 co 644 b
ſi debitor cuius,de priui.fiſc. li.7 co. 2158 a
ſi debitor pœnam,de ſent.paſſ. li.9 co 2634 a
ſi debitor, qui manu.non poſſ. li.7
co.1882 b
ſi debitor rem,de diſtract.pigno. li.8 co 2285 c
ſi debitori hæres, ſi aduerſus credit. li.7 co.1968 b
ſi debitum,quando fiſc.vel priua.li.4 co.769 a
ſi de certa re,de tranſactioni. li.2 co. 263 b
ſi decreto prætoris,qui pot.in pigno. hab. li.8 co.2253 a
ſi decretum ordinis. de ſeruis reipub. manumit. li.7 co.1876 a
ſi defunctus,arb.tute. lib.5 colum. 1351 d
ſi defunctus,de ſuis & legiti.libe. li.6 co.1720 b
ſi de fundo,de locat.& conduct. li.4 co.1058 b
ſi de hæreditate,de ordi.cognitio.li.7 co.1918 a
ſi delegatio,de nouat & delegat. lib.7 co.2349 b
ſi deportationis,de ſen.paſſ. li.9 co. 2637 b
ſi deportatus ſuos,de bo.proſcrip.li.9 co.2628 c
ſi de poſſeſſione,de probationib. li.4 co.793 c
ſi de poſſeſſione,vnde vi. li.8 colum. 1282 b
ſi depoſiti,depoſiti vel con. li.4 co. 928 b
ſi depoſiti,depoſi.vel con. lib.4 co. 927 c
ſi de proprietate,ſi à non competen. li.7 co.2046 b
ſi deſerta prædia,ſi propter publ.pen ſi ven.ſue.cele. li.4 columna 986 c
ſi deſertorem,quib.ex cau.ſerui pro. li 7 co.1885 c
ſi diuerſa pars,de tranſactio. li.2 col. 251 b
ſi diuiſa conductio,de loca.& condu. li 4 co.1057 b
ſi diuiſio,de diuiden. tute. li.5 col. 1354 d
ſi diuiſionem,famil.erciſcun. li.3 co. 6,7 b
ſi diuiſum,ſi ex pluribus tutorib.li 5 co.1331 c
ſi doces vt affirmas,de don. quæ ſub modo li.8 co.2445 c
ſi doceris,ad leg.Cornel.de fal. li 9 co.2558 b
ſi dolo aduerſarij,de reſcin.vend. li.4 co.976 b
ſi domina,de vſuſuc.& habit.li.3 co. 527 c
ſi dominium,ad exhibend. li 3 co. 638 b
ſi dominium,de pign.& hypoth. li.8 co 2233 a
ſi donatione,de dona.cau.mortis li.8 co.2153 c
ſi donationem,de reuocan.dona. li.8 co.2449 c
ſi donatione tibi,de collationib.lib.6 co.1496 b
ſi donationis cauſa, de contrah emp. & ven. li.4 co.955 c
ſi donationis cauſa, de donationibus li.8 co.2425 d
ſi donationis,de accep. li.8 co.2364 c
ſi donationis, de his quæ vi metuſve cau. li.2 co.340 a
ſi donatio per epiſtolam,de don. li.8 co.2421 b
ſi donationum,de nup. lib.5 co. 1108 c
ſi dotare filiam,ad ſenatuſcō.Velleia. li.4 co.871 b
ſi dotem,de falſa cau.adiec.lega. li.6 co.1718 b
ſi dotem marito,de iure dot. li.5 co. 1177 b
ſi dum in tuo,ad leg.Iul.de adult.li.9 co.2504 c
ſi duobus,commu.de lega. li.6 col. 1710 b
ſi duo pluresve,de duob reis ſtip.li.8 co.2327 a
ſi duo vel plures,per quas per.no. ac-qui. li.4 co.858 b
ſi ea conditione, de condi.inſer.&c. li.6 co.1723 b
ſi ea cuius,ad leg Falcid. lib.6 col. 1748 b
ſi ea lege,de pact.inter empt.& ven. compo. li 4 co.1036 c
ſi ea lege,ſi mancip.ita ſue.alie.vt ma nu. li.4 co.1027 c
ſi ea lege,de vſur. li.4 columna 915 a
ſi ea pactione,de vſuris. lib.4 colum. 912 b
ſi ea quæ crimen, de his qui acc.non poſſ. li.9 co.2462 b
ſi ea quæ donaueras, de donationi. li.8 co.2427 c
ſi ea quæ, ſi quis ignorans rem mino ris &c. li.5 co.1405 c
ſi ea queſtio,de his quib.vt indig. li.6 co.1640 a
ſi ea quæ ſtupro,ad legē Iul. d e d ul li 9 co.2510 a
ſi ea quæ tibi,de fideiuſſorib. mi. li.2 co 357 b
ſi eius à quo,ad leg. Iul.de adul. li.9 co.2511 b
ſi eius quæ,de legiti.hæred. li.6 co. 1793 c
ſi emancipata,de iuris & fac.ign. li.1 co.159 c
ſi emancipati,de collationib. li.6 co. 1452 c
ſi emancipati, ſi quis alteri vel ſibi ſ.b al.&c. li.4 co 1003 c
ſi eo tempore quo,de remiſſ pig. li.8 co.2275 c
ſi ex alio, quod cum eo &c. li.4 col. 851 c
ſi ex cautione,de condi.ob turp. cau. li.4 co.742 c
ſi ex cautione,de non nu pecu. lib.4 co.883 b
ſi ex contractu,quod cum eo &c.li.4 co.848 a
ſi ex edicto,quorum bono. li.b.8 co. 2177 c
ſi ex ea pecunia,de rei vendi.li.3 co. 611 c
ſi ex falſis inſtrumentis, de tranſact. li 2 co.267 c
ſi ex libertа,de lib.cau li 7 co.1899 b
ſi ex maiore,de excep.ſeu præſcri.li.8 co 2304 b
ſi ex multis cauſis,de anna.exce. li.7 co.2002 c

ſi ex perſona minorum, ſi aduerſus transact. li.2.co.374 b
ſi ex poſſeſſione, ubi cā ſtat. agi deb. li.3.co.534 a
ſi ex precio, ſi certum peta. lib 4 col.716 c
ſi ex quocunque, ad exhiben. li.3 co.692 b
ſi ex ſenatuſconſulto, ad ſenatuſcon. Trebell. lib.6.co.1728 c
ſi extat corpus, de noxal actio. li.3 co.684 c
ſi ex venditione, de compenſ. li.4 co.901 b
ſi ex voluntate. de don. inter ui. & vx. li.5.co.1219 d
ſi falſos codicillos, ad leg. Corn. de fal. li.9 co.2557 c
ſi falſum inſtrumentum, plus valere quod agi. &c. li.4. co.833 c
ſi familiæ, famil. erciſcun. li.3 co.656 c
ſi fideicommiſſum, quando dies leg. ced. li.6 co.1773 c
ſi fideiuſſor, de dolo malo li.2 co.345 a
ſi fideiuſſor, manda. vel con. li.4 co.937 a
ſi fideiuſſor nullam, de fideiuſſ. & mā dat. li.8.co.2346 a
ſi filiæ tuæ, de don. ante nup. li.5 co 1086 c
ſi filiæ tuæ, de contrah. ſtipul. lib 8 co 2313 b
ſi filiam tuam, de inoſ. teſt. li.3 co.560 c
ſi filiis debitoris, qui pet. tut. vel cura. li 5.co.1257 c
ſi filij tui, de dona. inter uir. & ux. li.5 co.1220 b
ſi filium tuum, de liber. cau. li.7 co.1908 c
ſi filium tuum, de pat. poteſt. li.8 co.2383 c
ſi filius, de bonis proſcrip. li.9 co.2626 c
ſi filiusfamilias, de peti. hæred. li 3 co.600 c
ſi filiusfamilias, famil. erciſc. li.3 col.651 b
ſi filiusfamilias. i. ad ſenatuſc. Maced. li.4 co 860 b
ſi filiusfamilias. ij. ad ſenatuſc. Mace. li 4.co.861 b
ſi filiusfamilias iij. ad ſenatuſc. Mac. li.4.co.863 d
ſi filiusfamilias, ne filius pro patre, li.4.co.762.b
ſi filius pro patre, de neg. geſt. li.2. col. 326 b
ſi filius tuus, de inoffi. donat. lib. 3. col.588.b
ſi filius tuus, de donatio. lib. 8 co.2424.c
ſi filius tuus, ad ſenatuſcon. Macedo. lib.4.co.863.b
ſi filius tuus in poteſt. de patr. poteſta. li.8.co.2384.c
ſi fines agri. de euictioni. lib. 8. col.2371 b
ſi fœmina, ad ſenatuſconſul. Turpil. lib.9 col.2613.b
Si fœnebria. ad ſenatuſconſul. Velleia. lib.4.col.871.c
ſi forte mulier. ad leg. Cornel. de ſica.
lib.9.co.2538.c
ſi Fortidianum. de lega. lib.6 col.1658 b
ſi frater. de filiofamilias mi. lib.2 col.355 b
ſi frater patruelis. qui teſtam. fa. poſſ. lib.6.col.1516.d
ſi frater tuus. de fideicommiſſ. lib.6 col.1684.c
ſi fratrem tuum. ad leg. Fab. de pla. li.9.co.2549 b
ſi fratres, commu. vtriuſque iud. lib.3. co.675.b
ſi fratres tui, ex quib. cau. infa. irrog. lib.2.co.298.c
ſi fratris tui, de iure deliberan. lib.6 co.1598.a
ſi fratri tuo, de ſuis & legi. libe. lib.6 co.1777.b
ſi fraude & dolo, de præſcript. long. temp. li.7.co.1956.c
ſi fructus eorum, de dona. inter vi. & vxo. lib.5.co.1220.b
ſi fugitiui, de ſeruis fugiti. lib.6 co.1417.b
ſi functiones, de donationib. lib.8 co.2420.c
ſi fund. nomine, de pact. pig. lib.8 co.2299.c
ſi fundum, de pact. inter emp. & ven. compo. lib 4.co.1017 b
ſi fundum pignori, qui pot. in pigno. hab. li.8.co 2254.b
ſi fundum ſciens, de euictioni. lib.8 co.2379.b
ſi fundum tuum, de reb. alien. non alie. lib.4.co.1013.b
ſi fundum veſtrum, de rei vindica. lib.3.co.618.b
Si furioſi parentis, de nupt. lib.5. co.1114.d
ſi furti condemnata. ex quib. cau. in-fa. irro. lib.2.co.294.b
ſi Gaudentius, de contrahen emp. & vendi. li.4.co.957.b
ſi generaliter, qui pot. in pigno. hab. li.8.co.2254.d
ſi genero dotem. de iure dot. lib.5 co.1178.b
ſi hæredes iure. de teſtamen. manu. li.7.co.1843 c
ſi hæreditas eius. de teſtamen. ma. lib.7.co.1841.c
ſi hæredum. de inoffi. teſtamen. lib.3 co.556 a
ſi hi contra. de loca. & condu. lib.4 co.1061 a
ſi hi qui te. quando ex fac. tut. vel curato. lib.5.co.1330 b
ſi hi qui. de loca. & conduc. lib.4 co.1058 a
ſi hi de quorum. de legit. hæredibus lib.6.co.1797 a
ſi hi quos. de liberali cau. lib.7 co.1895 a
ſi homines certi. de vſur. & fructibus lib.6.co.1728 a
ſi hypothecas. de remiſſ. pig. lib.8 co.2276 b
ſi iam puberes. ſi tutor vel curator inter. lib.2.co.358 a
ſi idcirco. quib. ex cau. ma. in integ. reſti. lib.2.co.423 b
ſi idem codicilli. de codicillis. lib.6 co.1651 b
ſi ideo, de his quib. ut indig. lib.6 col.1643 b
ſi ignorans. ſolut. matr. quemadmo. dos peta. lib.5.co.1248 c
ſi ignorante. de remiſſ. pigno. lib.8 co.2274 c
ſi imperialis maieſtas. de legib. & con ſtit. lib.1.co.145 d
ſi in ædibus. de ſerui. & aqua. lib.3 co.643 a
ſi in area. de rei vindica. lib.3 co.617 c
Si in cauſa. quando fiſcus vel priua. lib 4.co.768 c
ſi incurſu. depoſiti vel con. lib.4 co.926 c
ſi indebitam. de fideiuſſo. & manda. lib.8.co.2239 b
ſi infanti. de iure deliberan. lib.6 co.1604 c
ſi in feriorem. de rei vindica. lib.3 co 607 c
ſi in fraudem. ſi in frau. pat. à liber. alie. fa. ſit li.6.co.1382 b
ſi in fraudem. de lega. lib.6 co.1669 c
ſi in fraudem legatorum. ſi omiſ. ſit cau. teſta. lib.6.co.1675 b
ſi in fraudem. qui manumit. non poſ. lib.7.co.1881 c
ſi ingenuum te. de ingenuis. lib.7 co.1885 b
ſi in hoc quod. de diſtract. pig. lib.8 co.2286 a
ſi in locum. in quib. ca ſib. tut. vel cur. haben. &c. lib.5.co.1304 b
ſi in nomine. de teſtamen. lib.6. co.1525 a
ſi in perſonam. de fideicom. lib.6 co.1695 a
ſi in poſſeſſione. vbi cau. ſtat. agi deb. lib.3.co.533 c
ſi in poteſtate de tab. exhib. lib.8 co.2201 b
ſi in rem communem. ſi cer. pet. lib.4 co.720 b
ſi in rem minoris. quando ex fac. tut. vel cura. lib.5.co.1330 a
ſi in rem ſuam. ſi alie. res pigno. da. li.8.co 2247 c
Si in ſolutum. de obligat. & act. lib.4 co.752 a
ſi in te ac fratrem. ſi aduerſ. donat. li.2.co.370 b
ſi in te ius. de priuileg. fiſci. lib.7 co.2159 b
ſi inter minores. ſi maior factus ra. hab. lib.2.co.401 c
ſi interrogatione. de vſur. lib.4 co.906 a
ſi inter virum. de iure dot. lib.5 co.1175 c
ſi inter vos. commu. vtriuſque iudi. lib 3.co.676 b
ſi inter patrem. de ſolut. & liberat. lib.8.co.2355 c
ſi inteſtatæ. ad ſenatuſc. Orficia. lib.6 col.1789.c
ſi intra ætatem. de in integr. reſt. lib.2 col.352 b
ſi intra annos. de temp. in integ. reſt. lib.2.co. 414 c
ſi intra legibus. de nō nume. pec. lib.4 col.888 a
ſi intra legitimam. de temp. in integ. reſtit.

reſtit. li.2 co.415 c
ſi inuita detinetur.de nup. li.5 co.1103 c
ſi inuito vel ignorante,de infan. exp. li.8.co.2413 a
ſi in vna eademque, ſi vnus ex pluri. li.7 co.2138 b
ſi is contra quem ſupplicas,de præſcr. lon.temp. li.7.co.1957 c
ſi is contra quem,de ædifi.priua. li.8 co.2206 b
ſi is cui,de fur.& ſer.corrup. li.6 co.1426 b
ſi is cui colendum,in qui cau.ceſ.lon. temp.præſ. li.7.co.1961 d
ſi is de quo,ad ſenatuſc.Turpil. li.9 co.2613 a
ſi is quem,de libe.cau. lib.7 co.1895 c
ſi is quem ſeruum,ne de ſtatu li.7 co.1924 b
ſi is quē homicidii,ſi reus uel ac.mor. fue. li.9.co.2488 b
ſi is qui minorem, ſi minor ſe maior. dixe. li.2.co 393 b
ſi is qui pretiū,ſi manci.ita fue. alien. vt manumit. li 4 co.1028 c
ſi is qui depoſitam,depoſi.uel con. li.4.co..930 a
ſi is qui ademptis,ſi penden. appel. li.7.co.2134 c
ſi is qui puellam,de ſponſa. li.5 co.1077 b
ſi is qui te, ne de ſtatu defun. li.7 co.1923 c
ſi is qui te,de poſtl.reuer. li.8 co.2408 c
ſi is qui te,qui teſt.fa.poſſ. li.6 co.1515 c
ſi ita ut lege, de ſeruis reip. manumit. li.7 co.1875 c
ſi iudici probatum, ſi unus ex plu. li.7 co.2137 c
ſi iure.de uectig.& commiſſ. li.4 co.1036 d
ſi iure non ſubſiſtit,de teſta.ma. li.7 co.1843 b
ſi iuſta,ſi mancip.ita fue.alien.ut manu. li.4 co.1028 a
ſi legata,de lega. li.6 co.1658 a
ſi legatarius,de leg. li.6 co.1668 c
ſi legibus prohibitæ,de epiſ.audi. li.1 co.107 c
ſi legis Aquiliæ,de lege Aq. li.3 co.646 d
ſi lenones,de epiſc.audien. li.1 co.106 b
ſi lex municipii,de emancip. li.8 co 2397 c
ſi libellum,de diuer.reſcri. li.1 co.176 b
ſi liber conſtitutus,de condict.ob cauſam li.4.co.740 a
ſi liber homo,de libera cau. lib.7 co.1895 b
ſi liberam,quod cum eo &c. li.4 co 852 c
ſi liberis,de dona,ante nup. lib.5 co.1090 c
ſi liberta,de lib.cau. li.7 co.1899 b
ſi libertam quis,de nup. li.5 co.1117 b
ſi libertatem,de his qui ſibi adſcrib.in teſt. li.9.co.2569 c
ſi liberti.de adm.tuto. lib.5 co.1311 b
ſi liberti,de bonis liber. lib.6 co.1451 c
ſi liberti accuſatores,de his qui ac. nō poſſ. li.9.co.2468 a
ſi liberum captum,de poſtl.reuer. li.8 co.2407 d
ſi liberum te,de lib.cau. li.7 co.1899 b
ſi liqueat,de inoff.dona. lib.3 co.590 c
ſi lis pecuniaria,ad leg.Cor.de fal. li.9 co.2558 d
ſi literas eius,mand.uel con. li.4 co.937 b
ſi literarum,de ſolu.& libera. li.8 co.2262 d
ſi longis apertiſq;,de execu.rei iu.li.7 co 2060 d
ſi Lyſias,de fideiuſſ.& mand. lib.8 co.2331 c
ſi magiſtratus, de magiſtra.conuenie. li.5.co.1411 b
ſi magnum,de his qui accuſa.nō poſſ. li.9.co.2464 c
ſi maior annis,de tranſ. li.2 co.264 a
ſi maior annis,de reſc.ven. lib.4 co.981 b
ſi maior annis,de com.rer.alie. li.4 co 1015 c
ſi maior quinquagenaria, de legi.hær. li.6.co.1798 b
ſi maior quinque,de dolo ma. lib.2 co.347 b
ſi maior quinque,com.diuiſ. li.3 co.671 c
ſi maior tranſegiſti,de tranſa. lib.2 co.256 b
ſi ex maiore debiti,de excep.& præſc. li 8.co.2304 b
ſi maiores viginti quinque, de tranſac li.2 co.257 d
ſi mala fide ſeruum,commu. de vſuc. li 7 co.1939 b
ſi mancipium,de rei vin. lib.3 co.620 c
ſi mandator,quod cum eo &c. li.4 co.851 b
ſi mandatum,de neg.geſt. li.2 co.327 b
ſi manifeſtè,de ſerui.& aqua. li 3 co.642 a
ſi manumiſſori,de obſeq.patron.præſtan. li.6 co.1457 a
ſi manumiſſus,de lib.& cor.libe. li.6 co.1459 b
ſi maritus quondam, de donati.inter vir.& uxo. li.5 co.1221 c
ſi maritus quondam,de colla. lib.6 co.1496 c
ſi maritus ſororis, mand.uel con. li.4 co.936 c
ſi maritus tuus,de inof.teſt. li.3 co 561 d
ſi maritus tuus,de dona inter vir.& uxo. li.5.co.1222 c
ſi maritus tuus,de diſtrac.pig. li.8 co.2287 b
ſi maritus tuus,de patr.pote. li 8 co.2386 b
ſi mater,ad ſenatuſc.Vell. li.4 co.867 c
ſi mater filiis,de inof.teſt. li.3 co.550 b
ſi mater legitimè,in quib.cau.pig.li.8 co.2243 d
ſi mater tua,de uſur. lib.4 co 919 c
ſi mater tua,de contrah.empt.& uen. li.4.co.959 c
ſi mater tua,de ſucceſſorio edict. li.6 co.1479 b
ſi mater tua,ne de ſtatu def. li.7 co.1925 b
ſi mater tua,de inof don. li.3 co.590 a
ſi mater veſtra,de don.ante nup. li.5 co.1087 b
ſi mater uos.de inſti.& ſubſt. li.6 co.1560 b
ſi matre ſuperſtite,de ſuis & legi.libe. li.6.co.1781 d
ſi matrem eius,de uſuca.pro emptore li.7.co.1932 b
ſi matrem tuam,de pœnis li.9 co.2619 d
ſimiles,de exhib.& tranſmi.reis. li.9 co 2480 a
ſi militaris iudex,ſi à non competen. li.7.co 2045 c
ſi militem,de cond.ob cauſam lib.4 co 737 c
ſi miniſterium,de lib.cau. li.7 co.1900 c
ſi minor à uenditore,de acti.& emp.& uen. li 4.co 999 a
ſi minor annis, ſi aduerſus uendi.&c. li.2.co.366 a
ſi minor annis,qui manumit.nō poſſ. li.7 co.1881 b
ſi minor uiginti quinque,de tēp.in integ.reſt. li.2.co 418 d
ſi minor uiginti quinque, de prædi.& aliis reb.min. li.5.co.1401
ſi minorem te,de in int.reſt. li.2 co.351 b
ſi minores,de prædiis & aliis reb. mino. li.5.co.1403 b
ſi monumento,quæ res pig.obli.poſſ. li.8 co.2248 d
ſi mortis cauſa,ad legem Falc. li.6 co.1741 b
ſi mulier alienam, ad ſenatuſc.Velle. li 4 co.873 b
ſi mulier dotem,de iure dot. li.5 co 1177 c
ſi mulier marito,de pact.conuē. li.5 co.1212 c
ſi mulier repudii,ad leg. Iul. de adult. li.9 co.2521 a
ſi mulier perfectæ,ad ſenatuſc. Velle. li.4 co.877 a
ſi mutuam pecuniam,de inſtito. & exerci.act. li 4.co.844 b
ſi necdum,de relig.& ſump.fun. li.3 co.695 d
ſi negotium,de neg.geſt. li.2 co.328 b
ſine metu legis,ad leg iul. de adulte. li.9.co.2506 d
ſi neque mandaſti,quib.res iudi. non no. li.7 co.2067 b
ſingularum urbium,de ædific.priua. li 8 co.2207 b
ſinguli quique,de off.diuer.iud. li.1 co.203 c

ſinguli

ſinguli vniuerſique, de accuſa.& inſcript. lib.9.col.2476 b
ſi nominis perſecutionem, de donat. lib.8.col.2420 a
ſi non conuicij,de iniur. lib.9 col.2588 c
ſi non deſignata,de falſa cau.adiec.le. lib.6.col.1717 b
ſi non donationis,de cõtrahen. emp. & uendi. lib.4.col.958 b
ſi nondum rem, de fur. & ſer.corrup. lib.6.col.1424 b
ſi nondum vobis,de tuto. & curat.qui ſatis non de lib.5.col.1333 b
ſi non es nunciator,de iniur.lib 9.co. 2588 b
ſi non eſt,de condict.ex lege,li.4.col. 747 c
ſi non ex propria,de contra. iudi.tut. lib.5.co 1366 b
ſi non inducta,in quibus cau. pign.li. 8.col 2243 c
ſi non iniuria, de euictionibus lib.8 col.2373 c
ſi non omnem, famil. erciſcun. lib.3 col.649 c
ſi non proprietatem,de his qui à non domi. lib.7.col.1878 a
ſi non ſimpliciter,de ædilit.actio.li.4 col.1031 a
ſi non ſinguli ſi certum peta.lib.4 co. 715 c
ſi non ſinguli,ſi plures vna ſent.lib.7 co.2066 c
ſi non ſpeciali,de teſtamen. lib.6.col. 1527 b
ſi non ſubſcripſiſti,de adminiſt.tuto. lib 5 1312 d
ſi non ſuſpectum, de ſuſpect.tut.lib.5 col.1338 c
ſi non tranſactionis,de iur.& fact.igno.lib.1.col. 161 b
ſi non verum de donatio.inter vir. & uxo. lib.4 col. 1225 c
ſi nulla culpa,de pigno.actio.lib 4.columna 819 d
ſi nulla iuſta ex cauſa de acquiren. & reti poſſ. lib 7.co.1947 b
ſi nulla vſucapionis, de commu. rerũ alie. lib.4.col.1013 c
ſi nuptijs pater,de nuptiis, lib.5 col.1100 a
ſi ob cauſam,de euic. lib.8.col. 2372 c
ſi obligata,de euict. lib.8.co.2375 b
ſi obligatum hominem,de ſolu.& lib. lib 8.col.2358 c
ſi olei certi,de loca.& conduc. lib.4. col.1060 c
ſi operas certi de ſolut. & liberat. li.8 col.2361 d
ſi operis publici,de pœnis, lib.9.colu. 2621 a
ſi pacto quo pœnam de pact.li.2 col. 232 b
ſi pactũ ſi interceſſit,de except.ſeu præſcript. lib.8.col.2304 a
ſi parentes veſtri.de euictio.lib.8.col. 2375 c
ſi partum poſſeſſionis,de uſucap. pro empt. lib 7.col.1913 a
ſi partus ſubiecti.ad leg. Corn.de fal. libro 9.co 2554 b
ſi paſcenda,de pact. lib.2.col.229 b
ſi paterna.j.de repudiam.uel abſti. hæred. lib.6.col.1624 c
ſi paterna.ij.de repud.uel abſti.hære. lib.6.col.1624 d
ſi paterna hæreditate,de reuocan.his quæ lib.7.col 2161 c
ſi paternam obligationem , ad ſenatuſcon.Velleia. lib 4.co.869 b
ſi paterno,de neg geſt. lib.2.col.327 c
ſi pater,de vſuſruc. & habita.lib.3.co. 625 b
ſi pater dotem,de dot. promiſ.li.5.co. 1161 d
ſi pater filium, de inſtit. & ſubſtitu.li. 6.col. 1561 b
ſi pater inteſtatus,de collat.lib.6.col. 1487 b
ſi pater marito de dot.promiſ.li.5.co. 1161 b
ſi pater omne,de inoffi.dona.lib.3.columna 586 b
ſi pater pactum,de ſponſalib.lib.5.columna 1078 b
ſi pater puellæ, de inoffic. teſtamen. lib.3.col.557 b
ſi pater ſecundum,quando mulier tu. offi ſun.po. lib.5 co. 1303 b
ſi pater ſeruum , de his qui à non do. lib.7.co.1878 c
ſi pater tuus,de inoffic. teſta.lib.3.co. 551 d
ſi pater tuus manda.uel con.lib.4.col. 935 c
ſi pater tuus,de reſcin.vendi.li.4.col. 974 a
ſi pater tuus,de actio.empt. & uen li. 4.co 998 b
ſi pater tuus,de contra.iudi. tute.li.5 col.1366 c
ſi pater tuus de cura.fur.uel prodi.li.5 col 1336 b
ſi pater tuus, commun. de ſucceſſ.li.6 col.1805 c
ſi pater tuus,de hæredib.inſtituen.li. 6 col.1553 b
ſi pater tuus , ne de ſtatu defunct. li.7 col. 1925 c
ſi pater tuus,quando prouoc. non eſt neceſ. lib.7.col 2125 b
ſi pater tuus,ſi penden.appel. lib.7 col.2135 b
ſi pater tuus,qui bon.ced poſſ.li 7.co. 2143 b
ſi pater tuus pro Cornelio,de fideiuſſ. & manda. lib.8.co.2335 b
ſi pater tuus cui,de noua.& deleg.li.8 col.2350 c
ſi pater tuus,de cri.ſtel. lib.9.col. 2586 d
ſi pater veſter,de ſent.paſſ. lib.9. colu. 2636 b
ſi patrem tuum,de alen.lib.lib.5.col. 1260 b
ſi patris,de interdic.matri. lib.5. col. 1127 c
ſi patri tuo,de uſuſ.& habita.li.3.col. 624 a
ſi patri tuo,de dona. lib 8.co 2417 d
ſi Patroclus , ſi manci. ita ſuc. alie.ut manu. li.4.co.1026 c
ſi patronum cauſæ, de aduoc diuer.iudicio. lib.2.co.275 d
ſi patruus.commu. vtriuſque iud lib.3 col.674 a
ſi pecunia patris ſi quis alteri uel ſibi ſub al.&c. lib 4.co.1002 d
ſi pecunia tua,de fur.& ſer.corru.li.6 col.1423 b
ſi pecuniam,de negot. geſt. li.2.colu. 324 c
ſi pecuniam,de non numera. pecu.li. 4.co.882 b
ſi pecuniam,de vſur.pupill. lib.5.co. 1363 b
ſi pecuniam quam de re iudi.lib.7.co. 2056 c
ſi pecuniam tibi,ſi pigno.conuen.nu. li.8.co.2294 b
ſi per fideicommiſſum. ad ſenatuſcõ. Trebellia. lib.6.col.1729 c
ſi per ignorantiam,de condic. indeb. lib.4.co.730 b
ſi per impreſſionem,de his quæ vi metuſve lib.2 co.341 c
ſi permutationis,de euict. lib.8.colu. 2379 d
ſi per te non ſtat de uſur. lib. 4.colu. 910 b
ſi per uim de his quę vi metuſve cau. lib 2 co 337 b
ſi plures perſonæ,de condit.inſe.lib.6 col.1724 c
ſi pontionilla,quando dies leg. ced.li. 6.col.1771 d
ſi Poſſidonium,ex quib.cau.in ſa.irro, lib.2.co 292 b
ſi poſſeſſio inconcuſſa,qui. non obij. long.temp.præſcrip. li.7.co.1565 c
ſi poſt decretum, ſi aduerſus libert.li. 8.col.371 b
ſi poſt depoſitum,de aſſeſſorib. & dome. lib.1 co.202 a
ſi poſt diuiſionẽ, de iuris & fact.igno. lib.1.co.160 b
ſi poſt finitum,de diuid.tute.li.5 col. 1364 c
ſi poſt motam,de peti.hæred. li.3.co. 594 c
ſi poſt perfectam,de euictio. li.8.col. 2377 d
ſi poſtquam,ut in poſſeſ.leg.&c.lib.6 col.1744 d
ſi poſt ſententiam ſi ſepius in integ. reſti.po. lib.2 col.396 b
Si poſt teſtamentum . de poſthu. hæred.inſtituen. lib 6.col.1593 b
ſi potiores creditores, de his qui in pri.cred. lib 8. col.2667 b
ſi prædiorum.ad leg.Fal. lib.6. col.1749 c
ſi prædium quis,de ædilitijs.actio.li.4 col.1033 b
ſi prædium,de euic. lib.8.co.2367 c
ſi prædium ruſticum,de præd.& alijs reb.mino. lib 5.co. 1402 b
ſi prædium vxor.de iure dot. li.5.col. 1176 c
ſi preſens quidem, de epiſc.audien.li. 1.col. 109 c
ſi præſes prouinciæ. de dona.li. 8.co. 2422 b
ſi præſes quaſi,quomodo & quan.li.7 co 2031 b
ſi præſidi,de reb.alie.non.alie. lib.4 col 1004 d
ſi pręſidi puincię de dona.ante nup. lib 5 co 1083 b
ſi prætorium pignus,de præto.pig.li.8 co.2269 c
ſi precium de procu. lib.2. colum. 309 b

ſi prior reſpublica.de his qui in pri.cre di. lib.8 co.2267 c
ſi priuſquam diſtraheretur,de diſtrac. pig.lib.8. col.2283 b
ſi pro alieno,de conſtitu.pecu. lib.4. col. 776 a
ſi probare potes,quando decreto opus non eſt lib 5.co. 1403 d
ſi probatum,communi. diuid.lib.3.col. 769 c
ſi probaueris,de fideicommiſ.li.6.co. 1682 c
ſi probaueris præſidi,ſi aliena res pig. da. li.8.co.2245 a
ſi probaueris te de remiſſ.pig.li.8 col. 2274 b
ſi probus, ſi aduerſus fiſcum lib.2 co. 379 c
ſi pro contutore,de contrario iudi.tu. lib.5 col. 1365 c
ſi Proculiana ſi omiſ.ſit cau.teſta.li.6 col.1676 c
ſi procurator,de procurato. lib.2 col. 303 c
ſi pro dote,de dot.promiſ. lib.5.colu. 1159 c
ſi pro ca.mand. uel con.lib.4.colum. 938 c
ſi pro eo qui.ad ſen. con. Turpil. lib.9 col.2612 b
ſi pro fundo quem,de tranſactio.lib.2 col.262 b
ſi pro mutua,ſi certum peta.lib.4.co. 718 a
ſi proprijs habitis,de donat.inter uir. & uxo. lib.5.co.1229 b
ſi propter fructus, de compenſatiõ.lib.4 col.951 c
ſi propter officium,qui.ex cau. ma.in integ.reſti. lib.2.co.422 c
ſi prouincialium,uectiga.no.inſti.nõ poſ. li 4 co. 1041 d
ſi puellam ea. ſi man. ita fue abe ut manu. li.4.co.1030 b
ſi puerum non.in quib.cau.ceſſ.long. temp.præſcrip. lib 7.co.1963 c
ſi pupillorum pater,de teſtamẽt.tute. lib.5.col.1280 b
ſi putas non iure, de peti. hæred.lib.3 co 598 a
ſi qua beneficia, de diuer.reſcript.li.1 col.177 b
ſi quæſtio tibi de ordi iudi. li.3. colu. 498 a
ſi qua ex fœminis ,de ſecun.nupt.li.5 col 1134 b
ſi quæ res,ſi aduer.don.lib.2.co.369 b
ſi qua cum ſeruo, de mul. quæ ſe pro, ſer.iun. lib.9.co 2523 a
ſi qua fideicommiſſorum. famil.erciſ. lib 3.col.653 a
ſi qua illuſtris.ad ſena. con. Orfic.li.6 col. 1791 c
ſi qua per calumniam,de epiſco.& cleri.lib 1.co.67 c
ſi qua inter,de Iud.& cœlico.li.1.col. 129 a
ſi qua mulier.de ſecund.nup.li.5 col. 1131 c
ſi qua mulier,ad ſenatuſconſ. Tertulli.a. lib.6.co. 1784 b
ſi qua unquam, ne rei dominicæ li.7 col. 1975 c
ſi quam tibi,de operis liber.lib.6.col. 1445 b
ſi quando conceſſa, de operib.pub.li. 8 co 2222 d
ſi quando duciano,de appella. li.7.co. 2105 b
ſi quando iniuriam,de iniur.lib.9.col. 2591 a
ſi quando inuitos de teſtib. lib.4 colu. 809 a
ſi quando negotium,de ordi.cogn.li.7 col. 1920 c
ſi quando noſtræ.de ſtat. & imag.li.1 co.179 d
ſi quando quis.de dilat. li 3. co. 505 c
ſi quando ratio,de relationib.li.7.col. 2078 b
ſi quando,ſi maior fact. aliena.factam &c. lib 5.co. 1409 a
ſi quando talis,de inoffi.teſta.li.3.col. 574 d
ſi quando uis,unde ui. lib.8 co.2190 a
ſi quando uſus,de operib.pub. li.8.co. 2224 d
ſi quantitatem, qui bon. ced.poſ.li.7. col.2142 b
ſi quas actiones,de ſeruitu. & aqua.li. 3.col.638 a
ſi quas petitiones , de in litem dan.li. 5.col 1339 a
ſi quaſi,de non nume pecu.li.4.colu. 887 b
ſi quenquam,de epiſc.& cleri.li.1 co. 76 c
ſi qui adulterij,ad leg Iul de adult.lib. 9.col.2520 b
ſi qui aduocatorum,de poſtulan lib.2 co 272 a
ſi qui deſiderio,de ſuffragio. lib.4.col. 724 b
ſi qui ex conſenſu. de epiſco. audien. lib.1.col 103 c
ſi quis ex familiaribus,de his qui acc. non poſſ. lib.9.co.2001 a
ſi qui inclytas,de commer. & merca. li 4 col. 1044 c
ſi qui iudices,de operib. pub.lib.8.co. 2223 a
ſi qui latrones,de his qui latro.occult. lib 9.co 2594 b
ſi quis poſthac , de offic. præf.præto. Orien.& Illy. lib.1. co. 181 c
ſi qui publicorum,de ſer.fug li. 6.col. 1422 c
ſi quid à procuratore,ubi & apud quẽ cog.in integ.reſti. li.2. co 402 b
ſi quid de bonis,de reſtitu.mili. lib.2 col.402 b
ſi quid mater,de donatio.quæ ſub modo li 8.co.2447 b
ſi quid negotiorum , de offi. com.re. pri. lib.1 co 196 b
ſi quid pars,de ſerui. & aqua lib.3.co. 641 b
ſi quidẽ ante,de dona. inter ui.& uxorem li.5.co.1223 b
ſi quidem iniuriam,de iniu. li.9 col. 2590 b
ſi quidem donationis , de obliga.& actionibus lib.4.col.753 b
ſi quidem ex cauſa de tranſactioni.li. 2 col 257 b
ſi quidem intentionem,de excep. ſeu præſcrip. lib.8.co 2305 a
ſi quidem fine , de præd. & alijs reb. mino. lib.5 co.1400 a
ſi quidem uiuit, ſolu. matri. quemad. mod. dos pet. lib.5.co. 1249 b
ſi quidem Zenoni. de contrahen. ſtipul. li.8.co.2317 c
ſi quis ad declinandam , de epiſco.& cleri. li.1 co.91 a
ſi quis ad ſe fundum , ad leg. Iul.de ui publi. li.9 co.2527 b
ſi quis afferat.de manda.princip.lib.1 col.147 a
ſi quis aduerſus præfectorum, de precibus imp. offe. li.1.co.167 b
ſi quis aduerſus,vbi cau.fiſca.agan.li 3 col.545 b
ſi quis aduocatus,de exceptio.ſeu præſcri. lib.8.col.2307 c
ſi quis agere,de codicil. lib.6.col. 1652 b
ſi quis alicui,ad legem Iul. maieſt.li.9 col.2492 a
ſi quis aliquid,de his qui ven.æta.impe. lib.2.col.400 d
ſi quis alterius,vbi in rem act.exer.debeat lib.3.co.528 d
ſi quis alumnã,de nup.li.5.co. 1116 a
ſi quis argentum,,de donati.lib.8.co. 2439 b
ſi quis cohortali de hæreditatib.decurionum lib 6 co 1837 c
ſi quis cohortalibus,de offi.recto.prouin. li.1.co.200 d
ſi quis conductionis,de loca.& cõdu. li.4 co.1062 c
ſi quis contra,de ſeditioſis, li.9. colu. 2579 b
ſi quis cum capitali , ſi reus vel accu.mort fue. lib.9.co.2489 d
ſi quis curialis,de epiſco.& cleri.lib.1 col.61 b
ſi quis decurio. ad legẽ Corne. de fal. li.9.co.2563 b
ſi quis defunctum,de apoſta.lib.1.co. 124 b
ſi quis duobus,de impube.& alijs ſubſti. lib 6 co.1576 d
ſi quis de tenuioribus de defen.ciuita. li.1.col 212 d
ſi quis de togatis,de aduoca. diuer.iudicio lib.2.col.278 b
ſi quis emptionis, de præſcript.trigin. vel quadragin ann. lib.7.co.1991 c
ſi quis ex familiaribus,de his q accu. non poſſ. lib.9.co.2467 b
ſi quis fabricen. de hæreditatib.decurio. lib 6.co. 1837 d
ſi quis famoſum , de famo. libel.lib.9 co.2592 a
ſi quis filium,de inoffic. teſta.li.3.co. 573 a
ſi quis filium,de libe.præte. lib.6.co. 1586 c
ſi quis fundum , ſi propter publ.penſi.ven.fue.celeb. li.4.co.987 c
ſi quis geſtum , plus ualere quod agi. lib.4 co.833 c
ſi quis hæredem,de inſti.& ſubſti.li.6 col.1364 d
ſi quis in hoc de epiſco. & cleri.lib.1 col.59 d
ſi quis homicidij,de accuſa.& inſcrip. lib 9.co.2474 c
ſi quis imperatorem,qui teſta.fa.poſſ. lib.6.col.1517 c
ſi quis inceſti de inceſt.nupt.li. 5.co. 1128 c
ſi quis, in conſcribendo.de epiſ.& cle. lib.1.

lib. 1. col. 94 b
ſi quis in conſcribendo. de pact. lib. 2 col. 239 b
ſi quis in cuiuſcunque. quæ res pign. oblig. poſ. lib. 8. col. 2252 a
ſi quis in ea culpa. de cuſtod. reo. lib. 9 col. 2483 d
ſi quis in emancipatum. de donat. li. 8 col. 2429 b
ſi quis in libertatem. quib. ad liber. prouo. non lic. lib. 7. col. 1915 d
ſi quis in metallum. de pœnis lib. 9 col. 2621 d
ſi quis in parentis. de his qui par. occid. lib. 9. col 2532 d
ſi quis in poteſtate. ſi rector prouin. vel ad eum pertinen. ſponſa. dederint arras lib. 5. col. 1082 b
ſi quis in quacunque. ne lic. in vna ead. lib. 7. col 2140 b
ſi quis in ſuo. de inoffi. teſta. lib. 3 col. 570 d
ſi quis in tantam. vnde vi. lib. 8 colum. 2185 c
ſi quis in teſtamento. de fideicom. lib. lib. 7. col. 1855 d
ſi quis intra prouinciam. de bonis proſcrip. lib. 9. col. 2627 b
ſi quis ita. de pact. inter emp & ven. compo. lib 4. col. 1020 c
ſi quis iudicum. de ſtatuis & imag. li. 1 col. 179 c
ſi quis iudicum. de offi. com. ſacr. pal. lib. 1. col. 196 c
ſi quis iudicum duxerit. de relatio. li 7 col. 2076 c
ſi quis iuſiurandum de reb. credi. li. 4 col 704 a
ſi quis lege. de apoſta. lib 1. col. 124 a
ſi quis libellos. de appellationi. lib. 7 col. 2096 b
ſi quis maior de tranſact. lib. 2. col 266 b
ſi quis cum capitali. ſi reus vel accuſator, ſue. lib. 9. col. 2489 d
ſi quis naturalem. de naturalib. libe. lib. 5 col. 1263 d
ſi quis nauicularius. de hæreditatibus decurio lib 6 col. 1837 a
ſi quis necandi. ad legem Corn. de ſicar. lib. 9. col. 2538 b
ſi quis nolente. de nego geſt. lib. 2 colum. 333 c
ſi quis non dicam. de epiſco. & cleri. lib. 1. col. 56 c
Si quis nummos. de fal. mone. lib. 9 colum. 2571 d
ſi quis ordinaria. ſi quacunque præd. poteſt. &c. lib. 5. col. 1129 a
ſi quis orthodoxæ. de hæreti. & Manichæ. lib. 1. col. 119 c
ſi quis patronorum. de bonis liber. lib. 6 col. 1452 b
ſi quis per abſentiam. de tempori. & reparationibus ap. lib. 7 col. 2103 c
ſi quis percuſſorem. ad leg. Corn. de ſica. lib. 9. col. 2537 a
ſi quis poſt hac. de Nili agger. nō rūp. lib. 9. col. 2593 b
ſi quis poſthac, de bonis proſcrip. li. 9 col 2629 a
ſi quis poſt hanc. de eunuch. lib. 4 col. 972 a
ſi quis poſt hanc. de ædifi. priua. lib. 8 col. 2206 d
ſi quis presbyter. de epiſco. & cleri. li. 1. col. 66 a
ſi quis prioris, de ſecun. nup. lib. 5. col. 1151 a
ſi quis pro redemptione. de dona. li. 8 col. 2443 b
ſi quis pro publicis, de offi. ciui iudic. lib. 1. co. 201 d
ſi quis propter nimiā, de patribus qui filios distra. li 4 co. 973. b
ſi quis prouocatione, de appella. lib. 7 col. 2097 d
ſi quis quadrigentorum, ad legem Falcid. lib 6. col. 1750
ſi quis quodlibet. de interdict. lib. 8. columna 2175 b
ſi quis rebaptizare ne ſanctū bap. ite. lib. 1. co 123 b
ſi quis ſciens, de rei vindica. lib. 3. col. 713 c
ſi quis ſe, de accu. & inſcrip lib. 9. col. 2472 c
ſi quis ſepulchrum, de ſepul. viola. li. 9 col. 2544 b
ſi quis ſeruo, de furt. & ſer. corrup. li. 6 col. 1433 b
ſi quis ſeruo, commu. de manu. lib. 7 col 1893 b
ſi quis ſeruos, de accuſ. & inſcript. lib. 9. col 2476 a
ſi quis ſeruum, de condict. indeb. lib. 4 col. 732 a
ſi quis ſeruum, de ſer. fugiti. lib. 6. col. 1422 b
ſi quis ſeruum fugitiuum, ad legem Fab. de pla. lib. 9. col. 2551 c
ſi quis ſeruus raptus, qui. ex cau. ſerui pro lib. 7. co. 1885 b
ſi quis ſine, de uectigal. & commiſſ. li. 4 col. 1040 b
ſi quis ſine uxore, commu. de manu. lib 7 col. 1893 c
ſi quis ſpoponderit, de contrahen. ſtipu. lib. 8. col. 2322 d
ſi quis ſuo de inoſ. teſt. 569 d
ſi quis ſuper, bonum regun. lib. 3. col. 680 d
ſi quis ſuper cudendo, de fal. mone. li. 9 col. 2572 c
ſi quis ſuus, de repu. vel abſti. hære. li. 6 col. 1627 b
ſi quis te reum, ad leg. Cor. de ſica. li. 9 col. 2537 d
ſi quis teſtibus, de teſti. li. 4. co. 806. a
ſi quis tibi ſeruum, de euict. lib. 8. col. 2378 b
ſi quis tutoris, de interdict. ma. li. 5. columna 1128 b
ſi quis uel ſi qua ad ſenatuſcon. Tertul. li. 6. co 1786 d
ſi quis vel exiæ, vbi quis de curial conue. li. 3 co 535 c
ſi quis uel pecunia, de poſiti vel contra. lib 4. co. 931 a
ſi quondam uxor, ad legē Iul. de adul. lib. 9 col. 2030 a
ſi quos debitorum, de reſcin. ven. li. 4. col. 982 d
ſi quos forte. de poſtli. reuer. lib. 8 col. 2411 a
ſi quos iudices, de offi præfect. præto. Orien. & Illy. lib. 1. col. 181 b
ſi reddita debita. de luit. pig. lib. 8 col 2292 c
ſi repetendi. de condi. ob cau. lib. 4 col. 738 c
ſi rerum tuarum de dona. quæ ſub modo. lib. 8. col. 2446 a
ſi res pupillares. de peri. tuto. & cura. lib. 5. 1327 d.
ſi res mobiles. vi bo. rap. lib. 9. col. 2585 b
ſi res tuas. ad exhib. lib. 3. col. 691 c
ſi res tuas raptas. de ordi. cogni. lib. 7 col. 1920 a
ſi reſiduum. di diſtrac. pig. lib. 8 col. 2282 b
ſi Rufinus. de teſtamen. milit. lib. 6 colum. 1506 c
ſi ſciens creditor. ad ſenatuſcon. Velleian. lib 4. col. 868 c
ſi ſcripti hæredes. de peti. hære. lib. 3. col. 600 b
ſi ſcriptum. de probationibus lib. 4. colum. 786 b
ſi ſecundum mandatum. manda. vel con. lib. 4. col 941 b
ſi ſepulchrum de religio. & ſumptibus fu. lib. 3. col. 694 a
ſi ſerui veſtri, de noxalibus actio. li 3 col. 685 c
ſi ſeruos. de actionibus empt. & vend. lib 4. col. 997 c
ſi ſeruum alienum. de nego. geſt. lib. 2 colum. 325 a
ſi ſeruum vetitum. de fur. & ſer. corrup. lib. 6 col. 1431 c
ſi ſeruus cuiuſquam. de his qui ad eccle. confu. lib. 1. col. 133 a
ſi ſeruus extero. ſi ſeruus exte. ſe emi man. lib. 4. col. 950 b
ſi ſeruus tuiſti. de fideic. libe. lib. 7. col. 1853 c
ſi ſeruus ignorante. de noxa. act. lib. 3 columna 686 d
ſi ſeruus in demoliendis. de ſepul. vio. lib. 9. col. 2543 c
ſi ſeruus tuus. quod cum eo &c. lib. 4 col. 849 a
ſi ſine decreto ſi maior fac. aliena. factam ra. ha. &c. lib. 5. col. 1408 b
ſi ſine vo untate. ad ſenatuſcon. Velleia. lib. 4 col. 867 b
ſi ſocero filiæ. ſolu mat. quemad. dos pet. lib. 5. col. 1252 b
ſi ſocietatis. pro ſocio li. 4. col. 953 c
ſi ſocrus tua. de iure dot. li. 5. c. 1173 c
ſi ſolēnibus, de fide inſtr. li. 4. c. 816 b
ſi ſoluere tibi, de nouat. & deleg. lib. 8 col. 2351 c
ſi ſoror tua. de collationibus lib. 6 col. 1492 b
ſi ſororem tuam. de his qui accu. non poſ. lib. 9. col. 2466 c
ſi ſororis qui dare tut. uel cura. poſ. li. 5. col. 1297 c
ſi ſoror. de iure delibe. li. 6. co. 1603 a
ſi ſtatus controuerſiam, de ord. cog. li. 7. col. 1918 c
ſi ſtatus tibi, de euict. lib 8. co. 2374 c
ſi ſtipulatio, de iure dot. li. 5. c. 1165 b
ſi ſub ſpecie, de poſtulan. li. 2 c. 271 a
ſi ſucceſſione, de reuocan. his quæ li. 7 co. 2161 b
ſi ſui iuris. de actio. à tut. ſeu. cura. dan. lib. 5. col. 1370 d
ſi ſunt qui, debit. uend. pig. impe. non poſ. lib. 8. col. 2288 a
ſi ſuper poſſeſſione, de tranſact. lib. 2. col. 248 a

ſi ſuper-

Si ſuperſtite.de dolo malo lib.2 colum.346 a
Si tabulas teſtamenti. ſi ex fal.inſtru. lib.7.col.2071 c
ſi te bonis.de iure delib. lib.6 col.1601 b
ſi te donatam,de ſideicommiſſ. lib.7 col.1854 b
ſi te & filios.de ingenuis ma. lib.7 colum.1888 c
ſi te expilaſſe.ex quib. cau. inſa. irro. lib.2.col.295 c
ſi te in vacuam poſſeſ. de dona.inter vir.& vxor. lib.5. col 1229 d
ſi te manumiſſum de remiſſ. pign. lib.8.col.2274 a
ſi te non remittente.de precario.lib.8 colum.2203 c
ſi te parens de ſuis & legi.libe. lib 6 columna 1778 c
ſi tempore.de ope.libe. lib.6 col.1442 d
ſi teſtamento, de impub. & alijs ſubſtit. lib 6. col.1571 a
ſi teſtamentum de teſtamen. lib 6 columna 1527 c
ſi teſtamentum, de inſtitu. & ſubſtit. lib.6.col.1565 d
ſi teſtator codicillis,de his qui ſibi adſcri.in teſt. lib.9. col.2567 c
ſi ubi controuerſia, de teſtibus lib.4 col.798 b
ſi tibi de Carbo.edic. lib 6.col.1482 b
ſi tibi liberam,de euict. lib.8. col.2378 c
ſi tibi notarium,de p'g & hypo. lib.8 col.2239 c
ſi tibi pater.de teſtamen.tute. lib.5 colum.1280 c
ſi tibi per furtum, de noxalib. actionibus lib.3. col.687 c
ſi tibi pupillorum.manda.vel con.li.4 col 937 c
ſi tibi quæ.de loca.& condu. lib.4 columna 1064 a
ſi tibi res proprias, de donat. ante nup. lib.5.co.1017 a
ſi tibi ſeruitutem,de ſerui.& aqua.li.3 col.643 b
ſi tibi ſeruitutis, de liber. cau. lib.7 col.1906 c
ſi tibi teſtamento,de lib.cau. lib.7 col.1904 a
ſi totas.de inoffi.dona. lib.3. col.588 c
ſi tradita ſunt. de his qui à non do. lib.7.col.1878 b
ſi traditio de actionibus emp. & ven. lib.4.col.996 b
ſi tranſactionis,de non numera.pecu. lib.4.col.890 a
ſi tres tutelæ, qui numero tute. ſe excu. lib.5.col.1384 c
ſi tu & collega. de magiſtratibus conuenien. lib.5. col.1412 b
ſi tuis nummis,de oper.libe. lib.6 colum.1447 c
ſi tutor ancillam, de neceſſa. ſer. hæred.inſtit. lib.6. col.1579 b
ſi tutor nominatus. de excuſa. tuto. lib.5.col.1379 a
ſi tutor petitus, de peri. tuto. & cura. lib.5.col 1328 c
ſi tutor pupillam. ſi quis eam cu. tut. ſu.co. lib.9.col.2522 c
ſi tutor tuus, de ſeruo pigo. dat. ma. lib.7 c.l.1874 c
ſi tutor tuus, in quib. cauſ. in integr. reſti. lib.2. col.387 c
ſi tutor vel curator. de interdi. ma. lib.5.col.1128 a
ſi tutores pupillis.de compenſa. lib.4 colum.903 a
ſi tutores teſtamento. de teſtamen. tute. lib.5.col.1279 b
ſi tutoris,de admi.tut. lib.5. col.1318 c
ſi Valerianus, de reſtitutionibus mili. lib.2.col.407 b
ſi velut.de compenſa. lib.4. col.903 c
ſi vendidiſſet. ſi antiquior cred. pig. ven. lib.8. col.2268 a
ſi venerabilis.de epiſcop.& cleri.lib.1 col.61 c
ſi veritas,de ſideicommiſſ. lib.6 col.1696 a
ſi vero contigerit.de iudi. lib.3 colum.482 b
ſi vero dominus, de hæret. & Manic. lib.1.col.115 a
ſi veſtram.de inge.ma. lib.7 col.1889 d
ſiue apud acta.de tranſact. lib.2 col.258 c
ſiue cũ nupſiſſes.de ſeruo pigno. dat. ma. lib.7.col.1875 b
ſiue emancipatis,de donationibus li.8 col.2425 c
ſiue ex iure. ne ſideiuſſ. vel manda. dot.dentur lib 5. col.1254 b
ſiue ex teſtamento, de in litem dan. tut.vel cura. lib.5.col.1341 a
ſiue fuerit.de vſucap.pro donato.lib.7 col.1935 b
ſiue initio.de codicillis lib.6 col.1651 a
ſiue in libertatem.de euict. lib.8 col.2372 a
ſiue negociorum.vi bon.rapt. lib.9 col.2586 a
ſiue pars.de dilationibus lib.3 col.506 c
ſiue poſſeſſio.de euict. lib.8 col.2373 b
ſiue poſſideris.de probationibus lib.4 col.790 a
ſiue pro fratre.de negotijs geſtis lib.2 col.322 a
ſiue ſerui ſint. an ſeruus pro ſuo fact. lib.4.col.767 c
ſiue ſeruum, de noxalibus actionib. lib.3.col 686 b
ſi ſeruus.de noxalib. actionibus lib.3 col.686 d
ſi vicinis.de nup. lib.5. col.1102 c
ſi vi fluminis.de religio. & ſumpti fu. lib.3.col.693 a
Si vindicari.de pœnis lib.9. col.2623 a
ſi vineæ quas mater.de præſcript.lon. tempo. lib.7. col.1955 c
ſi virgis.de emenda.ſer. lib.9. col.2534 c
ſi viua matre. de bonis mater. & mater.ge. lib.6. col.1813 d
ſi vi vel metu.de his. quæ vi metuſue cau. lib.2.col.336 b
ſi vltra hoc.de ſideiuſſoribus & manda. lib.8.col.2342 b
ſi vniuerſæ.de lega lib.6.col.1692 b
ſi vnquam.de reuo.don. lib.8 col.2451 c
ſi vnus ex his.de don.inter vi.& vxo. lib.5.col.1233 d
ſi vnus de ſeptem de teſtamen. lib.6 col.1528 b
ſi vnus ex litigatoribus. ſi penden.appel. lib.7. col.2136 a
ſi voluntate tua.de reſcin.ven. lib.4 col.978 b
ſi voluntate.de dot.promiſ. lib.5 columna 1161 a
ſi voluntate. de ſideicom. lib.7. col.1850 b
ſi vos paternæ. ſi minor ab hæreditate ſe abſtineat lib.2. col.383 b
ſi vſumfructum. ſi ſecundo nup. mul. lib.5.col.1157 d
ſi vſuras.de vſuris li.4. col.918 a
ſi vſusfructus.de vſuf.& habita. lib.3 col.623 a
ſi (vt nunc aſſeueras) ſi pign.conuen. nu.pe. lib.8.col 2294 c
ſi vt allegas. ſi aduerſus creditorem lib.2.col.383 a
ſi vt allegas.an ſeruus pro ſuo fa.lib.4 col.767 b
ſi vt allegas.ad leg.Falc. lib.6 co.1747 b
ſi vt allegas de excuſat.tuto. lib.5 col.1377 b
ſi vt allegaris.de inoffi.dona. lib.3 col.584 c
ſi vt allegas latrocinantem, ad leg. Cor.de ſica. lib.9. col.2537 b
ſi vt manus. ſi ſer.expor. ven. lib.4. colum.1022 b
ſi vt proponis.de rei vindic. lib.3 col.612 b
ſi vt proponis.de condict. ob cauſam lib.4.col.734 c
ſi vt proponis j.de nup. lib.5 col.1100 d
ſi vt proponis ij.de nup. lib.5 col.1101 c
ſi vt proponis. de donat. inter vir. & vxor. lib.5. col.1218 d
ſi vt proponis, de confirman. tuto. lib.5.col.1282 d
ſi vt proponis. ſi tutor vel cura.fal.alleg.excuſat.ſit lib.5. col.1381 c
ſi (vt proponis.) de ſeruo pigno. dat. ma. lib.7.col.1874 a
ſi (vt proponis) pars.quomo.& quan. lib.7 col.2010 b
Si(vt proponis) præſes.quomo.& quã do lib.7.ibidem c
ſi (vt proponis) rerum. de execu. rei iudi. lib.7. col.2060 b
ſi (vt proponis) ſuſpenſa.quando prouo.non eſt neceſ. lib.7.col.2123 b
ſi (vt proponis)cum de lib.exhiben. lib.8.col.2202 a
ſi(vt proponis)ſocius.de ædif.pri.li.8 col.2205 d
ſi(vt proponis)fundum. de ſideiu.& man. lib 8 col.2340 c
ſi(vt proponis)cauſa. ſi reus vel accu. mor ſu. lib 9.col.2488 c
Si(vt proponis)bona. de bon.proſcri. lib.9.col.2626 d
ſi veteris inſtrumento. de ſide inſtru. lib.4. col.813 c
ſi vxor pro marito ad ſenatuſcon.Vel le. lib.4. col.878 c

ſi vxor tua.de bon.auct.iu.poſſ. lib.7 col.2150 a
ſi vxor tua,de pigno.& hypo. lib.8 col.2234 b
ſi uxor tua præſidi,ſi vendi.pign.aga. li.8.col.2290 c
ſi vxorem, de cōditionibus inſer. &c. lib. 6 col 1724 b
ſocietatem,pro ſocio lib.4 col.951 b
ſola temporis,de long.temp. præſcri. lib.7.col.1927 c
ſolam teſtationem, de teſtibus lib.4 col.799 a
ſolennibus de rei vin. lib.3 col.621 b
ſolita prouidentia,de remiſſ.pig. lib.8 col.2277 d
ſolo obſequij,de libe.cau. lib.7 col.1906 b
ſolutionem adſeueranti,de ſolut.& liberat. lib.8.col.2263 c
ſororem fratris, de his quib. vt indig. lib.6 col. 1645 c
ſpem eorum quæ res pign. oblig. poſ. lib.8 col.2249 d
ſpem futuræ,de donationibus lib.8 col.2420 b
ſtatuas ſepulchro, de religioſ. & ſumptib.fu. lib.3.col.695 a
ſtatu ingenuæ,de inge.manu. lib.7 colum 1890 c
ſtatuimus hoc,de epiſc. audien. lib. 1 col. 109 a
ſtatuimus vt nullus, de epiſc. & cleri. lib. 1.col. 84 b
ſtatuliberis datam, de teſtamen.manu. lib.7.col.1844 b
ſtatum tuum,de fide inſtru. lib.4 col.816 a
ſtatutis generalibus,de ſent. ex breui cul recit. lib.7.col.2019 b
ſtellionatus accuſatio de cri.ſtel.lib 9 col.2587 a
ſtipendia retineri, de execu. rei iudi. lib.7.col.2059 c
ſtudentibus nobis,de offic.præf.vrbi. lib.1.col.191 b
ſtudiorum labor, de aſſeſſoribus & dome. lib.1.col.206 c
ſub prætextu j.de tranſactionibus li 2 col.254 b
ſub prætextu j.de tranſactionibus li.2 col 260 a
ſub prætextu de hæredi.actio. lib.4 col.772 b
ſubſcriptio filii,de libe.cau. lib.7. col.1907 b
ſub ſpecie nouorum, de re iudi. lib.7 col.2056 d
ſubtracto furto, de fur. & ſer. corrup. lib.6.col.1427 b
ſucceſſores eius,de ſolu.& liberat. li.8 col.2357 c
ſucceſſores legata,ad leg.Falc. lib 6 col.1749 d
ſucceſſionum uarietas, finium regun. lib 3.col 680 c
ſuggerente magnificentia,de offi.eius qui. lib.1. col. 206 a
ſuggeſtionem, de aduoca. diuer. iudicum lib.2.col 281 d
ſuggeſtioni,de verbo.& rer.ſig lib.6 col.1673 d
ſumma ſententia, de in litem iuran. lib.5.col.1358 a
ſumptus in pupillum,de admi.tut.li.5 col.1308 b
ſuo potius, ſi mater indemnipro. lib.5 col. 1342 b
ſuper annali de annal.excep. lib.7 col.1996 d
ſuper chirographariis ſi certum peta. lib.4 col.722 b
ſuper delictis,de relationibus lib.7 col. 2077 d
ſuper empti.de euict. lib. 8 col.2373 d
ſuper hypothecis,de pig.& hypo. li.8 col.2240 a
ſuper longi temporis,de præſcrip.longi temporis lib.7.1958 c
ſuper rebus, de contrahend. empt. & ven. lib.4.col.963 a
ſuper ſtatu.de quæſt. lib.9. col.2601 c
ſuperuacuam,de temp.integ.reſt.lib.2 col.420 c
ſuperuacuam obſeruationem, de his quæ poe no.in teſta.relin. lib.6 col.1681 b
ſuperuacuam veterum, depoſiti vel contra. lib.4.col.933 c
ſupplicare cauſa, vt lit.pen. lib. 1 col.173 b
ſuſpectos tutores,de ſuſpect.tuto.lib.5 col. 1338 d
ſuum hæredem,de iure delibe. lib.6 col.1602 c
ſuus hæres de repu.vel abſti.hære.li.6 col.1625 c

T

TAlis de antiquo,de his quib. vt indig. lib.6.col.1647 c
Tam dementis de epiſc.audien. Lib.1 col.114 c
tamdiu ſocietas,pro ſocio lib.4 col.953 d
tam mandatori,de non num. pecunia lib.4. col.890 b
tā a cit.a nos,de veteri iure enuclean. lib.1.col.151 a
tempora fatalium dictum,de temporibus & reparat.appel. lib.7 col.2109 b
temporales actiones, quando liber. prin.dat. lib.1.col.170 b
temporalibus, de vxoribus militum lib 2 col.412 b
tempore contractus, de pact. inter emp.& ven.compo. lib.4 col. 1020 b
temporis quod,de periculo,tut. & cura. lib 5.col 1324 d
tempus expeditionis, quibus nō obii. long.temp.præſcrip. lib.7 col. 1964 a
terminato, de fructibus & li. expen. lib.7.col.2052 d
teſtamenta omnia,de teſtamen. lib.6 col.1531 c
teſtamenti factionem,de inoffi.teſta. lib 3.col.562 b
teſtamenti tabulas,quemadmo.teſta. aper. lib 6.col.1626 d
teſtamento iure de impub. & aliis ſub ſti. lib.6.col.1570 d
teſtamento matres,de confir.tu.tuto. lib 5.col.1281 d
teſtamento tutor.de excuſa.tut. lib.5 col.1375 b
teſtamentum militis,de inoffic.teſta. lib.3.col.562 c
teſtamentum non.de teſtamen. lib.6 col.1531 a
teſtandi cauſa,de teſtamen. lib.6 col.1528 d
teſtes ſerui,de teſta. lib 6.col.1523 c
teſtium facilitatem,de teſtibus lib.4 col 806 c
titius ſi cum,de oper liber. lib.6 col.1448 b
titulis non præcedentibus, de ſeruis reip.manumit. lib.7 col.1876 c
titulos qui. de off. comitis Orientis lib.1.col. 197 a
totius minoris,de offi.quæſtoris lib. 1 col 194 a
traditionibus & vſucapionibus de pactis lib.2.col.235 b
traiectitiæ quidem, de nauti.fœno. lib.4.col.926 a
traiectitiam.eo. libro4. columna 924 c
tranſactio nullo, de tranſactionibus lib 2.col. 264 c.
Tranſactione finita de trāſactionibus lib.2.col.260 b
tranſactione matris, de tranſactionibus lib.2.co.258 b
tranſactionem quæ de tranſactionibus lib.2.co.263 b
Tranſactionis placitum, de tranſact. lib.2.co.247 b
tranſigere vel paciſci,de tranſact.li.2 col 254 a
tres denunciationes,quomodo & quā. lib 7.col. 2015 a
tres tantummodo,de epiſ. audien.li. 1 col. 101 d
tres tantummodo,de offic. præto.li. 1 col.198 c
tunc conuenit, de accuſat. & inſcrip. lib.9 col.2477 a
turres noui de operib.pub. lib.8. col. 2225 c
tutelæ actio arbi.tute. li.5.col. 1352 c
tutelæ actione de teſtamen. tute.li.5 col.1281 b
tutelam adminiſtrare, quando mulier tut.off.fung.po. lib 5. col.1299 b
tutelam pupillorum, de admini.tuto. lib 5.col.1310 b
tutor filiorum de ſen. paſſi.lib.9.colum. 2634 c
tutor licet,de admini tuto.lib 5 colu. 1314 b
tutor poſt puberem, arbi.tute. lib 5. col.1352 b
tutor qui,de tuto.uel cura. qui ſatis nō de. lib 5.col.1335 b
tutorem quondam,arbi.tute.lib.5.co. 1351 b
tutorem uel curatorem,de uſur.pupil. lib 5.col.1362 b
tutores debita, de admini. tuto. lib 5 col. 1312 b
tutores etiam Græcis,de teſtamen. tute. lib 5.col 1281 c
tutores nominatos, de excuſat. tuto. lib.5.col.1378 a

tutores qui necdum.vt cauſæ poſt puber.adſit tutor. lib.5 col.1344 b
Tutores quos. ſi tutor vel cura. falſis alleg.excuſat.ſit lib.5 columna 1381 b
tutores tutelæ.arbi.tute. lib.5 columna 1350 d
tutores vel de ami.tuto. lib 5 col.1319 a
tutoribus vel curatoribus de pericu. tuto & cura. lib.5. columna 1328 b
tutoris officium,quando tut.vel cura. eſſe deſi. lib.5. col.1370 b
tutoris ſui.ad leg.Iul.de vi pub. lib.9. col.2524 c
tutori vel curatori,de nego.geſt. lib.2 col.330 c

V

VBi adhuc,de iure dot. lib.5 columna 1180 c
Vbi auiarum,de ſuis & legi.liber. li.6 col.1781 b
Vbi aut vis.vbi de poſſeſ.agi opor. li.3 col.526 b
vbi falſi examen. ad leg. Corn. de fal. lib.9.col.2564 b
vbi pactum de tranſact. lib.2 col.265 b
vectigalia quæcunque, de vectigal. & commiſſ. lib.4. col.1040 a
vectigalia noua.vectiga. noua inſtit. non poſſe lib.4.col 1041 b
velamento abſentiæ.de poſtulan.lib.2 col.271 b
velles necne.de reuo.do. lib.8 col.2449 c
velut caſtrenſe peculium, de aſſeſſoribus & dome. lib 1.col.207 c
venales ſententias,quādo prouo. non eſt neceſſ. lib 7 col.2124 d
venditi actio, de actionibus empt & ven. lib.4.col 997 b
venditi actionem, de actionibus empti & ven. lib 4.col 995 a
venditio quidem, de prædiis minor. lib.5.col. 1395 b
venditionem ob tributorum. ſi prop. pub.penſi.ven.ſue.cele. lib.4 col.986 a
venditiones. de his quæ vi metuſve cau. lib 2.col.342 b
venditiones etſi,de contrahen.empt. & ven. lib.4.col.954 d
venditioni ancillæ,de vſucap.pro emptore lib.7. col.1932 c
venditor factum,de reſcin.ven. lib.4 col.980 b
venditrici,de reb.alie.non alie. lib.4 col.1010 a
venia edicti,de in ius voc. lib.2 col.223 a
veterum ambiguitatem, ad ſenatuſc. Velle. lib.4.co 880 c
verba ſuperflua,de donationibus lib.8 col 2444 d
verba teſtamenti,de teſtamen. lib.6 columna 1525 c
verba teſtamenti, de ſal. cau. adiect. leg. lib.6. col. 1716 b
verbis teſtamenti, de vſuſ. & habita. lib.3.col.623 b
verbum precibus,ex quib.cau. inſa.irro. lib.2.col.297 b
verbum volo de fideicom. lib.6 col. 1686 c
veſtium auri,de reſcin.ven. lib.4 col.984 a
veteranis qui. quando prouo. non eſt neceſſe lib 7. col.2125 d
veterem dubitationem,de aucto.præſtan. lib.5.col.1368 c
veteres circuitus de adopt. lib.8 col.2396 d
veteris iuris,arbi. tute. lib.5 col. 1352 d
veteris iuris dubitationem, de præto. pig. lib 8 col.2269 d
veteris iuris,de contrahen.ſtip. lib.8 col 2320 a
vetuſtiſſimam obſeruationem, de iur. domi.impe. lib.8.col 2296 a
viam veritatis,de loca.& condu. lib 4 col. 1056 a
vi bonorum,vi bo.rap. lib.9 col.2584 d
vice donatricis,de donationibus lib.8 col.2426 c
viduæ intra.de nup. lib.5 col.1106 c
vi pulſos,vnde vi. lib.8. columna 2181 a
viri illuſtres,de offi.magiſt.milit. li.1 col.192 c
viros clariſſimos, de excuſationibus tuto. lib.5.col.1380 b
vis eius,de probationibus lib.4 col.789 b
vitia poſſeſſionum,de acquiren.& retinen poſſ. lib 7. col.1950 c
vitrico priuigni. communia de ſucceſ. lib 6.col, 1805 d
vltra modum, de actionibus empt. & ven. lib.4.col.1001 c
vniuerſa bona,in quib.cau.pig. lib.8 col.2242 b
vniuerſa reſcripta,de precib.impe. offer. lib.1.col.167 a
vniuerſa reſcripta, de diuer. reſcript. lib.1.col.178 c
vniuerſi fiduciam, vbi cau. fiſ. agan lib.3 col.546 b
vniuerſi prouinciales, de vectiga. & commiſſ. lib.4.col.1038 b
vniuerſis ſimul,de precib. impe. off. lib.1.col.168 b
vniuerſis tam legionibus,de hæreditatibus decurio. lib 6.col.1837 b
vniuerſas terras,ne rei domi. vel templ. lib.7.col.1975 a
vnus ex multis.de diſtract.pig. lib 8 col.2286 c
vnus indiuiduum, in quib. cau. ceſſ. long.temp.præſcrip lib 7 col.1962 c
vnuſquiſque ſobolem,de infan.expoſi. lib.8. col.2413 c
vnuſquiſque procurator.ad leg.Iul.repet. lib.9. col.2576 a
voluntariæ tutelæ,de excuſa.tut.lib.5 col.1375 c
voluntas patris,de fideicommiſſ.lib.6 col.1684 b
voluntatis defuncti,de fideicom.lib.6 col.1685 c
vſucapio non præcedente, de vſucap. pro hærede lib.7. col.1937 c
vſucapio,de pignoribus,& hypot. li.8 col.2232 a
vſuſfructu,de vſuſ.& habita. lib.2 col.624 c
vſuſfructu matri. de vſuſfructu & habita. lib.3.col.527 b
vſuræ in depoſiti,depoſi.vel con. li.4 col.927 b
vſuræ per tempora,de vſuris lib.4 col 910 c
vſuras emptor,de vſuris lib.4 col.906 b
vſuras quæ.de ſolut.& liberat. lib 8 col. 2356 c
vſucapionem,de vectiga. & commiſſ. lib.4.col. 1039 d
vt creditor de probationibus lib.4 colum.781 b
vt debitum,de hæredi.actio. lib.4 col 772 c
vtere viri, de prædijs & alijs rebus mino. lib.5. col. 1401 b
vtili ratione,de defen.ciui. lib.1 col 213 b
vt in die,de ferijs lib.3. col 510 b
vt inter abſentes, de inutilibus ſtip. lib.8.col 2324 d
vt inter diuinum, de ſacroſan. eccle lib.1.col 49 c
vt inteſtato,de ſuis & legi.libe. lib.6 col. 1777 d
vti poſſidetis,vti poſſidetis lib.8 col 2198 b
vt legis Fabiæ,ad leg. Fab.de pla.lib.9 col.2548 d
vt liberis,de collationibus lib.6 colum. 1497 d
vt nemini,de collationibus lib.6 columna 1504 b
vt nullo modo,de vſuris lib.4 col 923 d
vt perfectius omnibus, de annali excep. lib 7.col.2000 c
vt prophanos,de paganis & ſacriſ. li.1 col.131 a
vt reſponſum congruens, de tranſactionibus lib 2. col.252 a
vtrum nepos, vbi pupil. educa. deb. lib 5.col 1345 c
vt teſtamentum, quemadmod. teſta. aper. lib.6 col 1628 c
vt verborum inanium, qui admit. ad bonor.poſſ. lib.6. col. 1468 b
vt vnius pœna,ad leg. Iul.repet. lib.9 col.2574 a
vt vxori pro dote, ne pro dote mulieris &c. lib.5 col.1257 a
vxor patrui de lega. lib.6. col.1663 d
vxor quæ,de repu. libro 5 columna 1217 c
vxor tua,familiæ erciſc. li.3 col 650 b
vxor tua, ſi de his qui accuſ. non poſ. lib.9.col.2461 b
vxorem libertam,de nuptijs lib.5 col.1105 a
vxoris abortu, de poſthumis hæred. inſti. lib.6.col. 1594 b

Z

ZEnodorus,ad ſenatuſcon.Maced. lib.4.col.860 c

Indicis legum finis.

INDEX EORVM QVAE adnotatu digna ſunt in gloſſematis. ix. priorum librorum Codicis.

A

Abbas an debeat de calũnia iurare, vel ſyndicus monaſterij lib.2.co.450 d
abigei qui ſunt, lib.9 col.2295 d
abolitio eſt licentia deſiſtendi ab accuſatione lib.9.col. 2506 a
abolitio generalis, legitima, & priuata, quæ ſunt lib.9. co. 2608 c
abolitio habetur tribus modis lib.9 co.2606 b
abolitio quid ſit lib.9.co.2606 c
abſens damnari poteſt lib.9.col. 2595 c
abſentem defendere nemo cogitur inuitus lib.3.col.524 d
abſentium cauſa reipublicæ bona an vendi poſſint lib.2.co.410 a
abſolutus in ciuili poteſt conueniri in criminali. lib.9.co.2501 d
abſoluti ſemel an poſſint codemnari lib.9.col.2521 a
abſoluere quis poteſt, qui damnare nõ poteſt lib.3.col.540 d
abſoluit nemo, qui condemnare non poteſt, ut intelligatur li.1.co.84 a
acceptilatio eſt imaginaria ſolutio.li. 8.col.2363 d
acceptum ferens poteſt ex multis cauſis reſtitui. lib.8.col.1365 b
acceſſorium durare non poteſt ſine principali.li 4 co.928 b.in gl.n.Nec ſequitur ſuum principale vbi non eſt eadem ratio. 1399 c
accipit.i.facit, li.4.co. 945 c in glo.m.
accurſij magnus error.2077 c ĩ marg.
accuſari ſimul quot malefactores poſſint ab eodem li.9 co.2487 d
accuſare uolens duos adulterij, quo ordine vti debet lib.9.col.2502 a
accuſator an teneatur ſe ſemper inſcribere ad pœnam talionis lib 9 col.2460 b
accuſator & accuſatus qualiter citari debent lib.9.col.2470 b
accuſatio eſt multis interdicta. lib.8 col.2457 d
accuſatio vnius, an permittatur pluribus lib.9.col.2469 d
accuſationis deſertæ pœna eſt quinq; librarum auri lib.3.col.544 b
accuſationem deſerens ſine abolitione, an incidat in Turpillianum.li.9 col.2462 d
accuſationem deſerens ratione promiſſionis ſibi factæ, ad illam non redit etiam promiſſione n ſeruata, lib.9.co 2612 d
accuſationes criminum quanto tempore tollantur lib.9.col.2559 c
accuſationes duas an poſſit quis inſtituere lib.9.col.2465 d
accuſatus ab uno ſuper uno crimine, an poſſit ab alio ſuper eodem accuſari lib 9.col. 2474 a
accuſatus citatus non ueniens, quomodo puniatur. lib.9.col.2470 c
accuſatus tranſigens, an poſſit datum repetere lib.2.col.341 d
acephali qui dicantur lib.1 col.120 b
acrimonia unde dicitur lib.1 col. 25 b
acta quæ dicantur li.1. co.45 d in gl.4 uerſu.1.& 436 d in gl.m.
actio ad exhibendum non competit, niſi interſit pecuniariter lib.3.col. 688 d
actio ad exhibendum vtilis an aliqua ſit li.3.co.688 d
actio ad exhibendum arbitraria eſt lib.3.col.691 a
actio aliter dicitur incipere in ſtipulatione poſt mortem, & aliter in legato lib.4 col.758 a
actio bonæ fidei, & actio ſtricti iuris, differunt lib.3.co.691 c in glo.e
actio ciuilis incerta, quæ li.4.c.1048 d in mar.
actio ciuilis an præiudicet criminali. lib.9.col.2579 d
actio de conſtituta pecunia, in quibus ſit priuilegiata lib.4.col. 779 a
actio de dolo aliquas actiones ſecum admittit lib 2 col.344 b
actio de peculio datur in quantum eſt locupletatum, & nõ in plus, in certis caſibus lib. 4.co 853 d in gl.f
actio directa & contraria vltro citroque eſſe ſolent. lib.4. col. 952 c in glo.d
actio ex ſtipulatu pro dote, quinque ſpecialia habet lib.5. co. 1193 b
actio famoſa an poſſit in partem dari lib.2.co 346 d
actio finium regundorum quando & vnde naſcitur lib 3.co.683 a
actio fungraria cõtra quos competat lib.4 co.771 d
actio hypothecaria eſt realis li.8 col. 2287 c
actio hypothecaria quanto tempore duret lib.4.col.753 a
actio in factum ex edicto de alie. mu. iudi.&c.ut locum habeat, tria ſunt neceſſaria lib. 2.co.426 d
actio in factum ad redhibendum, datur in quinque caſibus lib.4.col. 1033 b
actio in factum in multis habet locũ lib.4 co 1047 b
actio neg geſt.unde naſcitur. li 2.co. 324.in glo Actionem,l. ſi pecuniã, de neg.geſt.
actio per alterum non quæritur regulariter lib.4.co.1006 d
actio per litis conteſtationem diuiſa non redintegratur lib.8.co 2340 a
actio perſonalis ſcripta in rem, præſcribitur longo tempore lib.2.col. 339 c
actio perſonalis pro vſuſfructu competẽs, quanto tempore tollatur lib.3 col.634 a
actio perſonalis.x. uel. xx. annis aliquando tollitur lib.3.co.635 a
actio perſonalis ex teſtamento, quanto tempore tollitur, li.7.col.1998 d
actio pignoratitia eſt perſonalis lib.4 col.841 a
actio pignoratitia quando naſcitur, & ex quo tempore currit præſcriptio, lib.7.col.1999 b
actio poteſt hodie dari ex contractu dudum inito li.4.co.1046 d
actio præſcriptis verbis ubi habet locũ lib.4.col. 1047 b
actio prima non nouatur per ſententiam lib.7.co.2064 c in gl.i
actio pro ſocio quando incipit competere lib.7 col. 1998 c
actio pro ſocio, quando naſcitur lib.4 col.953 d
actio protutelæ, contra quem datur lib.2.col 322.d in gl.y
actio qualiter ſumitur lib. 1.col. 37 d
actio quandoque datur in quintuplũ lib 7.co.1879 c
actio quandoque ipſo iure per pactũ tollitur lib.2.co.247 d
actio quandoque naſcitur ex contractu dudum inito lib.5.co 1308 c
actio quanto minoris & ex empto, differunt lib.4.co.999 c
actio quod metus cauſa, qualis eſt, & contra quem datur lib.2. col.337 c glo.c
actio rerum amotarum eſt pœnalis lib 5.co.1256 b
actio rerum amotarum quando detur lib.5.co 1255 b
actio tranſit ipſo iure de uno fideicõmiſſario in alium lib.6. col. 1738 a
actio ui bonorum raptorum in hæredem non datur etiam in eo quod ad eum peruenit lib 9.co.2585 a
actio utilis, & directa, differunt, lib.6 col. 1663 b
actio utilis datur in ſex caſibus ſine ceſſione lib.6.col. 1663 d
actio vtilis in aliquibus caſibus ab initio datur ſine ceſſione lib.4.colu. 748 d
actionis ceſſio ex tribus præſumitur ſimulata lib. 2. col 315.d
actionis cuiuſlibet an poſſit fieri ceſſio lib.4.col.969 b
actionis directæ & vtilis an ſit eadem ſubſtantia lib.4.co.750 a
actionis nomen, officium iudicis continet lib.4.col.962 d
actioni hypothecariæ quanto tempore præſcribitur ab emptore lib.7. col.1957 d
actionem cedere & mandare differũt lib.4 co 749 c
actionem directam habens, ſi concurrat cum habente utilẽ ad agẽdum, vter præfertur lib.8. co.2349 d
actionem mouens intra bimeſtre litẽ conteſtari debet lib.8.co.2346 b
actione legis Aqu liæ conuentus ſi de mendacio conuincitur, in duplum punitur lib.3.co.648 c
actione protutelę tenetur, qui nec eſt, nec eſſe poteſt tutor lib.5.col. 1341 d
actione utili qui tenetur, an ſit obligatus lib.4.co.750 c
actiones aliquæ non tolluntur tempore lib 7 col.1997 c
actiones an & quando dentur hæredibus & in hæredes lib 4.col.775 c
actiones cõtrariæ quandoque dantur

ad

ad idem lib 8.col.2446 a
actiones contrarias non poteſt quis exercere lib 4 co 951 c in gl.d
actiones in rem vniuerſales ſunt quatuor lib.7 co.1979 c
actiones mixtæ quanto tempore durant. lib 7.col.1962 c
actiones olim erant perpetuæ li.7.co. 1976 d
actiones loco immobilium computantur lib 2.col.389 d
actiones perſonales priuilegiatæ lib.8 col 2257 a
actiones perſonales xxx. annis durãt lib 4 col 778 c
actiones quædam perſonales tolluntur breui tempore lib.7. co.1966 a
actiones reales facilius quæruntur per alterum quàm perſonales lib.4.co. 857 a
actiones reales ſunt decem lib.7.col. 1979 c
actiones ſunt in multiplici differentia lib 2.col.329 b
actiones reuocatoriæ ſunt quatuor lib. 6 col 1455 d
actionum diuidendarum beneficium, quibus datur lib.8.col.2329 a
actore non probante quandoque cogitur reus ſe defendere lib.4. col. 831 b
adam ſi uiueret,non poſſet contrahere matrimonium lib 5.col.1106 a in gl i
ademptio eſt duplex. lib.6. colu. 1641 a
affinitatis definitio lib 5.col.1100 b
adire & immiſcere differunt,lib.2.co. 383 c
adire hæreditatem uidetur, qui domũ patris poſt mortem inhabitat li. 2 col.383 d
adminiſtrator negligens punitur li.6 col.1421 b in mar. & in gl.
adoptio poteſt fieri de aliquo in fratrẽ lib 6 co.1555 a
aſſertor libertatis quis dicatur lib.7 col 1911 a
adultera ſi non accuſetur intra tempus certum, poteſt ſe præſcriptio ne tueri lib.9.co.2500 a
adulterium an committatur cum meretrice lib.9.co.2509 d
adulterium non fit ſine dolo lib.5.co. 1237 d
adulterium, ſtuprum, & inceſtus, quid ſignificent lib.9.col.2495 d
adulterij accuſator per multas exceptiones repellitur lib.9.colu. 2513 c
adulterij accuſari poteſt uxor etiam conſtante matrimonio lib.9.col. 2503 c
adulterij pœna capitalis erat lib.9.co. 2502 c
aduocatus an debeat pro uno ſalario præſtare patrocinium in cauſa appella. lib.4.col.726 a
aduocatus an teneatur appellationis cauſam ſine nouo ſalario agere li.5 col 1344 c
aduocatus cum cliente contrahere nõ poteſt lib.2.col.273 b
aduocatus ſtare,iudex ſedere debet li.2 co 273 d
aduocati,actores vocatur, lib. 2.colu. 315 a
aduocati error vſquequo poſſit corrigi. lib.2. col. 290 b
aduocati fiſci quæ ſalaria olim habebant lib.2.co.285 a
aduocati ſalarium qua actione poteſt peti. lib.4.co.724 d
aduocato quando ſit ſalarium præſtã dum lib 4.co.725 a
aduocati ſalarium ad hæredem tranſmittitur lib.2 col 280 a
ædificij facti in alieno ſolo ex ꝓpria materia,cuius eſt poſſeſſio,l.3.col. 603 a
æmus mons lib.7 col.2094 c in mar.
æqualitas ſeruanda eſt lib.2. col. 374 d
æqui pollentium quid fiat, nihil refert lib 6 co.1560 d
æs alienum & proprium lib.4.colum. 755 b
æſtimatio in dubio facit emptionem, li b.5 col. 1175 d
ætates mundi ſex lib.5.co.16 a
affectus ſine effectu punitur lib.6.col. 1194 d & lib.9 co.1435 b
affinitatis definitio lib.5.colu. 1100 b
afflictio non eſt afflicto danda lib. 9 col.1433 a & lib.9.co.2624 c
agere quandoque quis compellitur li. 3.col 496 a
aggreſſor quando occidi poſſit lib.9 col.2536 d
agrum per alienum tranſire an liceat lib.3.col.643 d
aliena res ſi obligetur,an teneat obligatio lib.8.col. 2240 c
alienare,generale uerbum eſt lib.6 col. 1834 d
alienans rem prohibitam alienari,an transferat dominium lib.4.co. 736 c
alienam rem poſſum vendere, ſed nõ ſeruum alienum manumittere li.4 col.1029 d
alienatio quid ſit. C.de fun do.l.j.
alienatio a principio inualida quandoque ualidatur lib.8. co.2425 d
alienatione prohibita, uidetur prohibitus omnis actus per quem fit tranſlatio dominij,&c.lib.4 col.1013.b in mar.
alimenta an ſint præſtanda periurum qui negat aliquem filium lib.8. colu. 2386 d
alimenta ſunt ingratis deneganda li. 5.co.1260 c
alimenta ſunt parentibus & patronis præſtanda lib.4 col. 847 b
alimentare nihilo minus debet eccleſia eum qui illi domum ſuam ea lege dedit,etiam ſi domus paulo mox comburatur lib.4.co.1070 c
alimentorum petitio aliqua habet ſingularia lib.5.co.1346 a
alius alia aliud, dictio eſt implicatiua ſimilium lib.6. co.1418 a
allodij ſui eſſe rem primo aſſerens,an poſſit poſtea dicere ſe in feudum habere lib.4.col. 1890 c
alterum de tribus quandoque dicitur, lib. 1.col. 117 d & lib. 6.col.1429 d
amor deſcendit lib.1.co.568 a
amore vehementius nihil eſt li.7.col. 1929 d
ancilla ab hoſtibus liberata an ſit domino reſtituenda lib.8. co.2408 a
ancilla ſi detur in dotem,ſoluto matrimonio cuius erit partus lib 5.colu. mna 1247 d
ancilla,ſub conditione libera, ſi ante cõditionem pariat,an ſint filij eius ſerui uel liberi lib.7.co.1849 c
angariæ,quæ lib. 1.col.28 a
annona & capitatio ſunt tributa, li. 1 col.210 a
annotatio quid ſit lib 1. co.27.d & 178 d
annotati bona quid ſit lib.9.co. 2595 d
annotatus quis dicatur lib.7.col. 2134 a
annua ad agendum, perpetua ſunt ad excipiendum lib.8.co.2303 d
annui debiti obligatio,an ſit vnica,& poſſit per vnam præſcriptionem tolli. lib 7 co.1991 b
annus embolismus quis ſit lib.1. col. 27.c in gl.g
antapocha quid eſt lib.4.colu. 824 d
antichriſtus regnabit per tres annos cum dimidio lib.4.col 910 d
antiphernæ quid & unde dicantur li. 5.col. 1095 b
apocha quid eſt lib.4. columna 824 d in gl.i
apolis dicitur ille qui eſt ſine ciuitate li 5.co.1234 c
apollinarium li. 1.co.115 c
apoſtata,quis li. 1.co.18 b
apoſtatus accuſatio quanto tempore duret li.9.co.2559 d
apoſtoli quomodo fiant.lib.7.colum. 2081 c
apoſtrophe quid li.2.co.262 d
appellans an cauſam appellationis exprimere debeat lib.6.co.1643 a
appellans quid probare tenetur lib 2 col 382 d
appellans qui intra biennium appellationem proſequi non potuit,an tertium habebit lib.7.col.2112 c
appellare non poteſt, qui eſt conuictus & confeſſus lib.7. co. 2128 d
appellari ad quem debeat a ſubdelegato lib 3 col.492 d
appellare à multorum ſententijs non licet lib.7.co.2092 c
appellari an poſſit a conſultatione li. 7.col 2077 c in gl.h
appellari non licet à ſententia principis lib.7.col.2090 d
appellandi decendium currit à tempore ſententiæ & ſcientiæ lib.7.co. 2085 c
appellantis temere, pœna lib.7. colu. 2084 d
appellanti ſufficit dicere, appello ad iudicem competentem lib.7.co. 2152 b
appellantes male, puniuntur li.7. col. 2131 d
appellatio à quocunque iudice recipi debet lib.7.co.2093 d in gl.h
appellatio interceſſa, intra quod tempus debet inchoari lib.7.col.2104 d in gl.m.

in glo. m
Appellatio intra quod tempus debet exerceri lib.7.co.2007 d
Appellatio intra quod tempus debet interponi lib.7.co.2009 d
appellatio non poteſt interponi ab interlocutoria niſi in certis caſibus lib.7.col.2132 b
appellatio poteſt interponi ratione contumeliæ per iudicem parti factæ lib.7.col.2097 c
appellatio quandoq; poteſt interponi viua voce lib.7.co.2090 a
appellatio quandoq; & tantum ſemel conceditur lib.7. col.1912 c
appellatio quomodo debeat fieri lib.7 col.2085 a
appellatio ſecunda quandoque eſt interdicta lib.1. col.104 d
appellatio ſi à iudice ſpectabili interponatur ad imperatorem, quis de ea cognoſcet lib.7 co.2101 d
appellatio ſi emittatur à ſentētia ipſo iure nulla, qualiter ſententiabit iudex ad quem lib.7.col.2121 d
appellatio ſi interponitur, cui incumbit onus probandi lib.7.col.2086 c
appellatio vbi eſt interdicta, an etiam reſtitutio in integrum ibi denegetur lib.7.co.2139 d
appellationis cauſa an poſſit tempore feriarum exerceri lib.3. co.510 a
appellationis exercendæ tēpus, à quo tempore currit lib.7.co 2119 b
appellationis tempus currit à tempore ſcientiæ lib 7.col. 1896 a
appellationi intra quod tempus renunciare liceat 2096 in marg. a
appellatione pendente non debet res ſequeſtrari lib.7.col.2131 a
appellatione remota ſoli principi licet delegare lib.7. col.2091 b
appellatur ab executore ante tempus exequente lib.7. col.2098 a
appellatur à delegato ad delegantem lib.7.co.2100 d
arbiter quomodo cognoſcitur lib.1 co.104 b
arbitri ſententia non parit actionem lib.2.co.423 d
arbitrium boni viri quandoque requiritur, & à perſona receditur lib.5. co.1160 b in glo. b
arbitrium per appellationem non reſcinditur lib.2. co.427 c in glo. c
arcere quid, & vnde dicatur lib.6 co.1601 d
archimandrita vnde dicitur lib.1 col. 18 b
argumentum à contrario ſenſu non ſemper valet lib.1.co.92 c
argumentum à maiori eſt validum lib.6.co.1582 c
argumentum non eſt trahendum ex legibus abrogatis, de Iuſtinianeo Co.ſa.7.d
Arras perdens, ad nullum aliud intereſſe tenetur lib.4. co.822 a
arrarum contractus an ſit contractus per ſe lib 4. co 820 d
ariani qui. lib.1. co.114 & 115 b
aruſpex quis eſt lib.9. co.2504 c
attigere & porrigere differunt lib.9. co.2518 b in marg.
aſcriptitius 40. annis ſit liber. lib.7 col.1983 b
aſſertio quæ ſit lib.7.col.1911 b
aſſertor libertatis quis dicatur lib.7. co.1931 a
aſſeuerare & profiteri differunt lib.4 col.785 b
aſſe toto diſtributo an ſit neceſſe ad dupondium tranſire lib 6 col.1665 b
atrocia delicta vt puniantur lib.9 col.2535 c in textu & in glo.
auariſſimum genus mulierum lib.5 co.865 d
auctor, id eſt venditor lib.4.col.992 a in glo. g
auctor primus, & auctor ſecundus li.8 co.2369 b in marg.
audacia qualiter ſumatur lib 4 co.763 c
auguſtalis quis dicatur lib.7.co.2099 d in glo. l & 2579 b in marg.
aurum polluitur ab ære lib.3 col.696 b
aurum non debet ad barbaros portari, ſed ab eis ſubtili ingenio auferri. lib.4.col 1042 c
aut, pro & quandoque ponitur lib.6 co.1673 d
authentica, quæ in prouincia, multa inducit noua lib.3.col.525 d
auus & auia ſi ſint, quis præferetur in tutela lib.5.co.1301 a
auxilium multiplex quādoque ſimul conceditur lib.3.co 685 b

B

Barbaros telis inuare, proditioni proximum eſt lib.4. co.971 c in textu
Baſtardus an poſſit legitimari lib.5 col.1275 b
benefaciendum eſt bene facientibus lib.2.col.323 c
beneficium debet eſſe perpetuum li.2 col.386 c
beſſis, quid lib.7. co.2149 d
bibliopola quis dicatur lib.4 co.1034 b
bonæ fidei poſſeſſor in petitione hæreditatis quid reſtituere tenetur li.3 co.593 d
bonæ fidei poſſeſſor tenetur noxali lib.6 co.1436 b in tex.
bona fides quare exigitur in contractibus lib.4.co.750 d
bona fides quo tempore in contractibus exigatur lib.7.co. 1932 d
bona fide nihil melius lib.4.co.940 c in glo. l
bona hæredum mariti non ſunt obligata pro dote lib.8.co.2263 a
bona quæ habet filiusfamilias, vnde præſumantur quæſita lib.6 co.1822 b
bona vacantia an vſucapiantur lib.7 co.1939 a
bonorum defuncti ſeparatio à bonis cohæredum, qualiter & quando petitur lib.4. co.774 c
bonorum poſſeſſio cōtra tabulas quibus detur lib.6. co. 1473 a in glo. i
bonorum poſſ. eſt duplex lib.5 co.1386 c
bonorum poſſeſſio, & poſſeſſio bonorum differunt libro 7 co.2151 c
bonorum poſſeſſio non petita, ad hæredem non tranſmittitur lib.2 co.370 d
bonorum poſſeſſio quædam eſt facti, quædam iuris lib.3.co.563 a in glo. d
bonorum poſſeſſio ſeptima, quibus detur lib.9.col.2634 d
bonorum poſſeſſio vnde liberi, quibus detur lib.6.co.1474 d in expo.rub.
bonorum poſſeſſiones ſunt 7. lib.6 co.1479 a in glo. q
bonorum poſſeſſiones an ſint hodie ſublatæ lib 6.co.1479 c
bononia eſt nutrix legum lib.6 co.1550 b
brephotrophium, quid lib.1 co 45 d
buccellarij qui ſunt lib.9 co.2530 a

C

Calculus qualiter accipitur lib.3 co.475 d
calculus, quid lib.2.co.269 c
calendarium quid ſignat lib.4 co.799 c
calix fractus non remanet ſacer lib.1 co.48 b
calumnia in ciuili cauſa commiſſa, punitur criminaliter lib.7. co.1906 d
calumnia an vitiet tranſactionem li.2 co.244 c
calumnia præſumitur eo ipſo quod quis non probat quod intendit lib.9 co.2465 b
calumnians in crimine extraordinario, qualiter puniatur lib.9 co 2479 a
calumniari videtur qui non probat lib.9.co.2615 b
calumniator quis dicatur lib.9 co.2613 d
cancellare & inducere, differunt lib.8 co.2362 d
canonica vnde dicatur lib.1 co. 25 a
canon, quid ibidem
capitatio quid ſit lib 4.co.999 a
carcer eſt ad cuſtodiam li.9 co.2482 d
carcerem habere non eſt prohibitum lib 9.co.2487 a
carcerum cuſtodes negligentes qua pœna puniuntur lib.9. co.2485 a
caſtaldio quis dicatur lib.4. co.854 d in glo. n
caſtratus ſi contrahat, an matrimonium teneat lib 5.co.1245 a
caſus fortuiti periculum quomodo quis in ſe ſuſcipiat lib.2. co.333 c
caſus dum eſt in iure expreſſus, nulla eſt dubitatio lib 6. co.1430 b
caſus liberat ſpeciei debitorem lib.4 co 994 a
caſus ſingulares & excepti ob identitatem rationis extenduntur ad ſimiles lib.4 co.946 b in marg.
cauſa ceſſante ceſſat effectus lib.1 co.95 a
cauſa ceſſante ceſſat priuilegium lib.2 co.412 b
cauſa ceſſante, quando ceſſet effectus lib.4 co.738 d

Cauſa, cuius ſit lib.4.co.802 b
cauſa & lis differunt lib.3 col.252 c
cauſa & res differunt lib.4 co.733 c
cauſa impulſiua datum, an poſſit repeti cauſa non ſecuta lib.4 col.739 b
cauſa propria quæ dicatur lib.2 col.303 c
cauſa quandoque per inficiationem creſcit lib.4.col.729 c
cauſæ continentia non eſt diuidenda lib.5.col.1349 a
cauſæ criminales & ciuiles quãto tempore durare debent lib.9 co.2462 b
cauſarum genera quatuor ſunt in quibus tantum præſes vel maior eo iudicat lib.3.co.515 d
cauſarum olim tria erant genera lib 3 co.489 b
cauſidicus quis dicatur lib.2 co.272 c
cautela abundans non nocet lib.8 col 2459 c
cautio dicitur nuda promiſſio lib.2 co.299 d
cautio Mutiana quando habet locum lib.6.co.1678 b
cautio non valet ſi nulla cauſa exprimatur lib.4.co.890 d
cautio quid ſit, & quotuplex eſt lib 2 co.299 d
cautiones quædam remitti poſſunt, & quædam non lib.3.col.623 c
cedere bonis quis vere dicatur lib.7 co.2142 a
celeritas nimia quandoque punitur lib.5.co.1134 d
cenſus, & reliqua, differunt lib.4 col 988 b in interpret.rub.
centuriones qui dicantur lib.6 col.1512 c
certiorari non debet, qui non ignorauit lib.1.co.108 a
certatim qualiter accipitur lib.8 col.2221 c
ceſſio actionis ex quibus præſumatur ſimulata lib.4.co.946 d
ceſſio aliquando pro iuſta præſtatione eſt lib 4.col 721 b
ceſſio bonorum ad multa prodeſt li.7 col.2142 b
ceſſio debet habere proprium titulum lib.4.co.946 d
ceſſio & deleg. differunt lib.8 col.2348 c
ceſſio quando ſimulata dicatur lib.4 col 946 c
ceſtos, quid lib 5. co.1123 c
charitas ordinata incipit à ſe lib.3 co.641 c
chirographarius vnde dicitur lib.4 co.722 b
chirographum ſi habeat debitor, an præſumatur ob id liberatus lib.7 co.1866 c
cimeliarchium quid eſt lib.7 col.2155 b
citatio per edicta non per quemlibet iudicem fieri poteſt lib.7 co.2038 c
citans ſcholarem ad iudicem vetitum, an perdat cauſam ſuam lib.4 co.765 b
ciues & incolæ quomodo differant lib.7.co.2088 a
ciuilis præfertur criminali lib.9 col.2512 a
ciuilis quæſtio quandoque incidit ciuili, quandoq; criminalis ciuili &c. lib.3.co.499 b
ciuiliter aliquid fieri non ſufficit, niſi & naturaliter etiam fiat lib.2 co.401 c
ciuiliter agi de crimine an poſſit adhuc eo qui illud commiſiſſe dicitur, viuente lib.4.co.831 a
ciuiliter & criminaliter in multis caſibus agi poteſt lib.9. co.2551 c
ciuitas vna dicitur reſpublica lib.8 co.2254 b
ciuitatis adminiſtratores an tranſigere poſſint lib.2. co.250 b
ciuitatum muri non ſunt publici lib.8 co.2207 c
ciuitatum res non vſucapiuntur lib.7 co.1939 b
clericus coniugatus cur non cogatur ferre tonſuram lib.1.co.65 b
clericus prohibetur poſtulare contra eccleſiam in qua habet beneficium lib.4.co.1066 b in marg.
clericus quandoque à iudice ſeculari punitur lib.1.co.102 d
clerici non dant fideiuſſores iudicio ſiſti, vel iudicatum ſolui lib.1 co.69 d
clerici priuilegio fori renunciare non poſſunt lib.1.co.231 b
clericum intonſum percutiens, an ligatur excommunicatione lib.1 co 68 a
codicilli qualiter dicuntur pertinere ad teſtamentum lib.6.co.1648 c
codicilli ſine ſcriptis poſſunt fieri li 6 co.1648 a
codicilli ſi videantur eſſe contrarij, quid iuris lib.6.co.1650 a
cœundi impotẽtia quid operetur li.5 col 1370 b in marg.
cœlebs quis dicatur lib.5. col.1024 & lib.8 co.1992 a
cœleſtis quis dicatur lib.1.co.27 d
cœlum quid dicatur lib.1.co.19 d
cogitatio an ſit punienda lib.1 co.134 d
cogitatio quando puniatur lib.1 co.56 d
cognatus rapinam patiens, poteſt à cognato defendi lib.9. co.2531 d
cognati an hodie admittantur ad tutelam lib 5.co.1284 b
cognati & agnati hodie ſuccedunt vſque ad decimum gradum lib.6 co.1783 a
cognati iure nouo vocantur ad tutelam lib.5.col.1303 b
cohors quæ dicatur lib 4. co.1066 d in marg.
collationẽ facere dupliciter quis compellitur lib.6. col.1495 a
collectarius quis dicatur lib.4 col.721 d
colles qui dicantur li.1 co.19 d
colonia dicitur terra ad colendum deſtinata lib.7.col.1860 a
colonus an poſſit conueniri pro debito locatoris lib.4. co.750 c
colonus de ſterilitate non de exiguitate queri poteſt lib.4. co.1059 d in fi.
colonus interuertendo poſſeſſionem ſi vendat an poſſit emptor vſucapere lib.7. co.1947 a
colonus nihil ſoluens, an præſcribere poſſit lib.7.co.1978 d
colono an ſuccurratur contra dominum per aliquod interdictum lib.4 col.1058 d
commendo, quandoque depono ſignificat lib.7.co.1854 a in glo. h
commentarienſes qui dicantur lib.1 co.105 b & lib 9.col.2485 a
commiſſarij iurare debent, non autem cauere lib.8.co.2448 d
committere in legem lib.1 col.141 d
pro Commodo ſuo vigilare cuique licitum eſt lib.4. co.934 b in marg.
commodatarius ad maiorem diligentiam tenetur, quàm creditor lib.6 col.1441 b
commodatarius qua actione recuperat rem ſibi commodatam à fure. lib.6.co.1440 a
commodatario minus fauetur, quàm fulloni lib.6. col.1439 c
comonouolon, comodaulomolo, regindalia, reypuſara quid ſignificent lib.3.co.697 a
comparatio qualiter fit hodie lib.4 col.829 d
comparatio ſola an plenè probet lib.4 co.829 c
comparationes ex quibus generibus ſcripturarum fiunt lib.4 co.829 a
comparatiuus pro poſitiuo quandoque ponitur lib.4. co.1004 a
comparo quale verbum lib.4. co.1045 c in glo. c
compenſatio an quemadmodum fiſco opponatur lib.4.co.899 c
compenſatio an fiat ipſo iure lib.4 col.899 d in glo. i
compenſatio ceſſat in multis caſibus lib.4 co.905 c
compenſatio in quibus debitis fit, & in quibus non lib.4.co.904 c
compenſare aliquando quis poteſt quod ſibi non debetur lib.4 col.902 c
concilium quid ſit lib.7. col.1838 c in marg.
concilia quatuor ab eccleſia recepta lib.1.col.19 b
concubinæ cum omnibus poſſunt cõtrahere lib.5. co.1262 b
condemnari debeat procurator, an dominus lib.2.co.310 b
condictio furtiua vnde ſit lib.4 col.775 d
condictio nulla infamat lib.2 co.294 d
condictio ob cauſam nõ habet locum in contractibus nominatis lib.4 col.958 d & 1019 d
condictionem habens ad rem, rem videtur habere lib.7 col.1952 c
conditio & modus in quo conueniant

& in

& in quo differant lib.6.col.1319 d in gl.f
conditio non nubendi an ſit reprobata li.5.col.1158 b in gl.k
conditio poteſt fieri dupliciter lib.8 col.2427 d
conditio quando debeat impleri lib.6 co.1565 b
ſine conditione acta, rumpenda non ſunt lib.4.co.739 a
conditione ſub impoſſibili datum, an poſſit repeti lib.4.colum. 739 d
conductor uectigalium inuitus quandoque detineri poteſt lib.4 col.1053 d
confeſſio an ſtatim præiudicet lib.8 col.2258 d
confeſſio de indebito confitenti præiudicat li.3.col.504 a
confeſſio de recepto, ſtatim præiudicat in quinque caſibus lib.4.co. 894 c
confeſſio extraiudicialis non infamat li.5.co.1128 a
confeſſio extra iudicium, an ualeat li. 4.co.808 d
confeſſio facta in tormentis, an noceat li.7.co 2128 d
confeſſio facta in tormentis an faciat plenam probationem lib 9 col.2605 d
confeſſio per errorem facta, an poſſit reuocari li.1.co.161 d
confeſſio quando dicatur facta in iure lib.7 col 2073 d
confeſſus de proprio crimine, quandoque ſuper aliorum conſcientia interrogatur lib.9 co.2479 d
confeſſus habetur pro conuicto, an ſit uerum indiſtinctæ lib.7.col. 2073 c
confeſſum an & quando debeat ſequi ſententia lib.7.co.2074 c
confitens ſe donaſſe, ſed ſub conditione: an teneatur hoc probare, quòd ſub conditione donauit lib.5. col. 1083 c
confitetur crimen, qui paciſcitur li.2 co.298 b
confuſio uitanda lib.4 co.998 c in gl.p
coniectura quid eſt lib.6.colu. 1435 d
cõiuncti nominatim, loco unius ſunt lib.6.co.1766 d
conſanguinitas ſuſpicionem quandoque inducit, quandoque remouet li. 5.col.1380 a
ſecundum conſcientiam iudicandum lib.4.co.818 c in gl.m
conſenſus erroneus non nocet lib.7 co.1922 b
conſentit quis fideiubendo li.8. colu. 2372 a
conſentit qui tacet lib.8. colu. 2276 d
conſobrini qui dicãtur li.6.col.1477 c in gl a
conſtantinus fuit primus Imperator Chriſtianus li.5 .co.1265 c
conſtitutio quid, de emẽda. Cod. Iuſt. co. 10 d
conſuetudo alia ſi ſit in foro actoris, & alia in foro rei: utra ſeruanda ſit li.8.co.2417 a
conſuetudo, altera natura eſt lib.4.co. 795 a
conſuetudo an æquiparetur pacto li.8 co.2418 c
conſuetudinem abrogare legem, & eam uincere differunt lib.8. colu. 2418 b in mar.& 2417 d
conſuetudo an uincat legem, uel illam poſſit abrogare lib.8.co. 2417 d
conſuetudo dat iuriſdictionem lib.2 col.436 a & lib.8.col.2401 a
conſuetudo generalis quam princeps ſcit, & tolerat, legem tollit generaliter. lib.8 col 2418 d
conſuetudo qualiter poteſt interrumpi. lib 8.col.2419 a
conſuetudo quando dicatur longa.li. 8.co.2415 c
conſuetudo tres habet uirtutes, lib.8 co.2419 b
conſulatis quis de no. Cod. fa. co.2.d
conſul, quis Ibidem
conteſtatio non iure facta, non prodeſt: nec fit interruptio li.7.col. 1926 a
contractus an reſcindatur per pœnitẽtiam alterius contrahentium lib.4 co.751 c
contractus coram quot teſtibus, & cũ qua ſolennitate celebrari debet li.4 col.723 c
contractus imperialis eſt lex lib.5.co. 1233 c
contractus in fraudem legis factus, non ualet lib.4.co.833 c
contractus ponitur propriè & impropriè lib 4.co 820 d
contractus quando dicatur in ſcriptis celebrari li.4.col. 724 a & 807 a
contrahere cum cliente aduocatus poteſt li.2.co.273 b
contraria allegans non eſt audiendus li.6.co.1423 c in mar.
contrarietas nulla eſt in legibus de no. Co ſa.co.3 d
contubernium quid ſit lib 5 col.1119 b
contumacia præſumpta & expreſſa quæ ſit lib.7.co.2012 d in gl.o
contumax an audiatur appellans li.3 col.471 b
contumax an poſſit appellare lib.7 col.1737 d
corneliæ legis de falſis, quæ eſt pœna lib.4.co. 813 d
corpus iuris quid ſit lib.5.col. 1191 c
creditor an poſſit pro modica pecunia rem maximam ſibi obligatam diſtrahere li.8 co.2282 d
creditor ex cuius pecunia militia eſt empta, præfertur omnibus li.8. co. 2241 c
creditor non habens ius uendendi pignus, ſi uendat an ſtatim teneatur ad precium lib.8.co.2290 c
creditor pignus perſequens, an debeat probare debitorem eſſe dominum, lib.8.col.2231 d
creditor pignus uel hypothecam inuadens propria auctoritate, qua actione tenetur lib.4.co.842 c in gl.u
creditor primus ſuum ius non perdit, licet ſe patiente pignus alij obligatum fuerit lib.8. columna 2274 d
creditor poſterior quandoque potior eſt priore lib.8.co.2256 d
creditori priori ſoluens an in eius locum ſuccedat lib.8.co.2267 c
creditor quemadmodum agat contra furem qui pignus ſibi ſurripuit, lib. 8.col 2240 b
creditori quomodo ſuccurratur, ſi debitor pignus uendiderit lib.8.co. 2235 a
creditor quo ordine debet conuenire debitorem, fideiuſſorem, aut pignoris poſſeſſorem lib.8. col. 2239 d
creditor relegatur qui filiumfamilias in pignore accepit lib. 8.co. 2250 b
creditor ſecundus quandoque contra primum auditur lib.8. co. 2268 a
creditor ſi ſolutionem recipiat, & nõ exprimitur in quam cauſam, de qua intelligitur lib.8.colum. 2353 d
creditor uendens pignus, an teneatur de euictione lib.8.colum. 2381 d
creditor uendens rem ſibi obligatam, quatuor præſtare debet li.8.co lum 2382 d
creditore inuito non poteſt aliud pro alio ſolui li.8.co.2359 d 2440 c
creditores hæreditarij contra quos poſſint agere li.3 co.604 b
creditum & res, uerba ſunt generalia lib.4 colum 697 c in interpret.rub.
credulus quis eſſe non debet li.9. col. 2478 d
crimen & delictum differunt li.2.col. 378 b
crimen concuſſionis quid eſt li.4.col. 744 a
crimen dicitur capitale tripliciter li.2 co.253 c
crimen læſæ maieſtatis poſt mortem obijci poteſt in duobus caſibus li.9 col.2495 b
crimine duplici quandoque quis tenetur li.9.col.2473 d
crimina aliqua non extinguũtur morte lib.7.col.1840 b in fin.
crimina multa ſunt, quæ morte non extinguuntur lib.9 colu. 2487 b
criminoſus non debet concedi puellæ cum in maritum petenti lib. 9 col.2529 c
culleus quid ſit lib.9 co.2539 d
culpæ nomine nullus tenetur in ſuis lib 4.co 831 c
curator an poſſit cogi rationem reddere officio durante lib.4. co.1312 d
curator curatorem habenti dari poteſt li.5.co.1115.a in gl.d
curator qualiter datur adulto lib 5.co. 1286 d
curator quandoque bonis captiui datur lib.8.co. 2404 in mar.

curatores à quibus dari poſſunt lib.5 col.1371 c
curialis an poſſit eſſe clericus lib.1.colum.67 a
curiales erant ſerui lib.7.co.1983 d

D

DAmnatio in metallum eſt pœna cæteris grauior li.2.co.293 d
damnatus in pluribus criminibus, ſi in uno appellat, quid iuris lib.7.co.2131 c
damnati bona an ſint confiſcanda li.9.col.2632 a
damnat qui ſoluit li.3.colu.541 a
damnum an ueniat in actione iniuriarum lib.9.co.2590 a
damnum datur multipliciter lib.3.colum.648 d in glo a
datum cauſa tranſactionis non repetitur lib.2.co.257 d
debet.i.poteſt lib.4.co.989 d in gl.l
debitor an & quando liberetur perempta re debita lib.4.co.720 a
debitor an poſſideat pignus quod creditori tradidit lib.7.colu.1986 d
debitor auditur quandoque uendito pignore lib.8.co.2268 d
debitor ſi offerat, & creditor nolit accipere, ſi res oblata pereat, an liberetur creditor lib.6.co.1726 b
debitor pupilli plenam, pleniorem, & pleniſſimam conſequitur quandoque ſecuritatem li.2.co.375 c in gl.h
debitor qui accepit quinquennalem poſt nō auditur bonis cedere uolēs lib.7.co.2146 c
debitorem debitoris conuenire poſſumus lib.4.co.769 b
debitum rei indiuiduæ an extinguatur totum, creditore debitori in partem ſuccedente lib.4.colu.771 a
debitum remittens donare uidetur li.8.col.2355 d
deceptus ultra dimidiam iuſti precij, agit vſque ad xxx. annos li.2.colu.424 b
deceptus ultra dimidiam iuſti precij, poteſt reſtitui qualiter intelligitur illa dimidia lib.4.co.975 d
deceptis ſubueniendum eſt lib.4.col.874 a in gloſ.g
deciſio quid, de emen. Iuſti. Cod.10 d
decretum primum, & ſecundum, quāto tempore diſtare debent lib.7.co.2151 d
dedititij quales erant lib.7.colu.2858 b
defenſor ueniens poſt litem conteſtatam, an ſit condemnandus li.2.co.306 a
defuncti ſtatus etiam ante quinquennium quæri non decet lib.7 col.1922 d
defuncti voluntas in ambiguo benigne eſt interpretanda lib.6.colum.1561 d
defuncti uoluntas eſt deambulatoria li.3.col.652 b
defunctorum uoluntates diſpoſitiuæ ſunt ſeruandæ, ſed non enunciatiuæ lib.6.co.1526 a in gl.h
delator quis dicatur lib.1.co.76 a
delegatio in quibuſdam fieri non poteſt lib.1.co.205 d
delegatio non eſt ſine nouatione li.8 col.2349 c
delegatio duob.modis fit li.8.colu.2348 b
delegatus an poſſit cauſam exequi li.3 col.485 a in gl.c
delegatus an poſſit citare lib.7.colu.2152 c
delegatus quando poteſt delegare li.2 co.404 b
delegati quidam ſunt ad uniuerſitatē cauſarum li.3.col.487 a
deliberandi tempus petens, an tacite uideatur adire lib.6.colu.1621 d
deliberandi tempus quantum eſſe debet. li.6.co.1623 d
delictum æquale, pœnā æqualem exigit lib.1.co.77 c
delictum & crimen differunt lib.2 col.378 b
delictum occultum quandoque plus punitur lib.1.co.55 d
delictorum æqualitas æqualitatem pœnarum patitur lib.9.col.2529 c
delinquens melioris conditionis eſſe non debet li.5.col.1220 a
delinquendi occaſio nemini danda eſt lib.7.co.1866 a
denunciatio illius cuius non intereſt, non nocet lib.4.co.981 c
denunciatio ne quis emat rem talem, an faciat emptorem poſſeſſorem malæ fidei. li.3.co.618 b
deponentes de peritia artis, debent prius iurare lib.5.col.1047 b in mar.
deponenti uel commodanti an poſſit referri quæſtio dominij lib.7.col.1994 c
deportare poſſunt tantùm quatuor iudices li.9.col.2619 c
deportatio aliquando adimit libertatem li.2.co.318 c
deportatio capitalis pœna eſt lib.4.col.970 d in gl.m.
deportatio tollit ea quæ ſunt iuris ciuilis lib.9.col.2638 b
deportati quid perdunt li.6.colum.1551 c
deportato relictum quis capiet lib.6 col.1552 a
depoſitarius an propter impenſas habeat retentionem lib.4 col.931 d
depoſitarius aliquando tenetur vltra dolum & culpam lib.4.co.926 d
depoſitarius vtens re depoſita, an furtum faciat li.4.co.927 d
deum iurans, deum habet vltorem li.9.co.2491 d
deuoti qui dicantur li.4.co.1042 c
diaconiſſa li.1.co.29 d
dictum generale generaliter eſt intelligendum li.3.col.632 b
dies à planetis nomina ſumpſerunt lib.3.co.511 a
dies inſtrumenti an debeat edi li.8.colum.2322 b
dilatio an detur in cauſa adulterij li.9 col.2520 a
dilatio an ſit danda propter amicorū abſentiam lib.3.col.504 d
dilatio data à lege, an poſſit minorari per iudicem lib.3.co.501 d
dilatio eſt quādoque trium menſium li.3.co.461 a
dilationes ſunt amputandæ lib.3.col.505 b
Digeſta, Inſtitutiones, & Codex, quo ordine ſint facta, de emen. Iuſtin. Cod.11.A
diſcordia fit ex communione lib.8.col.2297 d
diſiunctiua ponitur quandoque pro copulatiua lib.6.co.1456 c
diſtractus.i.venditus li.4.co.956 b in gl.m
diues & pauper qui dicantur lib.6.co.1485 a
diues plus obligatur quàm pauper li.1 col.100 b
diuiſio an præſumatur facta ex longa rei poſſeſſione prodiuiſo lib.3 co.671 c
diuiſio, permutatio quædam eſt lib.3 col.657 a
diuiſionem quidam petere non poſſunt lib.5.col.1258 c
diuiſione facta à patre, non agunt filij de euictione lib.3.col.662 d
doctorum filij in quo ſunt priuilegiati li.2.co.283 a
dolus apertus & uelatus lib.8 co.2326 c
dolus auctoris ſucceſſori nocere non debet lib.8.col.2231 d
dolus duplex eſt li.2.col.342 d
dolus non infertur ſcienti lib.4.co.980 c
dolus præponderat culpæ lib.4.col.982 b
dolus quandoque dat cauſam contractui, quandoque incidit in contractum lib.2.co.357 c
dolus quomodo probetur in uenditione interueniſſe lib.4.col.979 d
dolus ſcienti non infertur lib.2.col.393 d
dolus tertij an uitiat emptionem li.2 co.357 d
domeſtici teſtes norunt ea quæ in domo fiunt 2316 b in mar.
domicilium vbi dicitur quis habere li.7.co.1960 a
dominium aliquando transfertur ſine traditione lib.3.co.622 b
dominium an poſſit ſine poſſeſſione quæri li.8.co.2285 d
dominiū an ſtatim quæratur domino per procuratorem lib.7.column.1877 d
dominium an transferatur ex inutili contractu lib 4.co.821 c
dominium an transferat dominus tradens rem ſuam prætextu falſi inſtrumenti lib.9.co.2562 a
dominiū an transferatur, ſi res cōtra prohi-

prohibitionem alienatur lib.4. co.1011 d
dominij tranſlatio an requirat vacuæ poſſeſſionis traditionem lib.4.col. 998 d
dominus qua actione tenetur ratione contractus cum ſeruo celebrati. li.4 col.845.c
domo inſtructa legata, an contineatur uinum lib.6.col.1670 b
donare procedit à nobilitate lib.5. colum.1161 a in mar.
donatarius an teneatur ad æs alienum pro re ſibi donata lib.8.col. 2424 d
donatio aliquando ob ſolam negligentiam reuocatur lib.8.col. 2448 c
donatio an debeat eſſe inofficioſa euentu & conſilio, antequam poſſit reuocari lib.3.col.591 c
donatio an ualeat, duo ſunt inſpicienda lib.5.col.1086 d
donatio an ualeat ſine ſtipulatione lib.8.col.2422.d
donatio cauſa mortis an poſſit fieri abſenti lib.8.col.2454 a
donatio dubia an præſumatur cauſa mortis, uel inter uiuos lib.8 col.2369 c
donatio eſt contractus nominatus li. 4.col.735 b
donatio eſt triplex lib.5. col. 1231 a
donatio eſt contractus lib.7.col. 1992 b
donatio facta filio in poteſtate a patre non ualet lib.2.co.370 d
donatio facta eccleſiæ vltra quingentos aureos ſine ſcriptura an ualeat, lib.1.col.46 b
donatio facta in filium an ualeat li.8 co.2423 d
donatio hodie valet uſque ad quingentos aureos ſine inſinuatione lib.8 columna 2435 b
donatio in pias cauſas, an ſine inſinuatione poſſit in immenſum fieri li.8 col.2435 d
donatio inter uirum & uxorem, ſi nõ interuenit traditio, non confirmatur morte lib.5.col.1215 b
donatio inter uiuos facta conſtante matrimonio, an poſſit vſucapi. li.7 col.1935 c
donatio morte confirmata quemadmodum retrotrahatur lib.3 col.587 a
donatio non fit inuito lib.8 col.2423 c
donatio patris facta filio in poteſtate poſito non validatur per vſucapionem lib.7.col.1935 d
donatio patris in filium quandoque ſtatim transfert dominium lib.3 co.586 d
donatio poteſt fieri pro ſua & aliena morte lib.8.col.2369 a
donatio propter nuptias eſt in dominio uxoris lib.4.col.876 a
donatio propter nuptias facta per minorem an poſſit retractari lib.2. col.370 c
donatio propter nuptias olim tria habebat vitia lib.5.co.1904 b
donatio propter nuptias quare datur uxori lib.5.col.1097 c
donatio propter ſuperuenientes liberos reuocatur lib.8.co.2451 d
donatio quare eſt inter coniuges prohibita lib.5.co.1095 d
donatio ſimplex duobus caſibus confertur lib.6.col.1503 b in gl.b
donatio ſimplex an ualeat inter abſentes lib.8.co.2454 b
donationis inofficioſæ querela in quantum reuocat li.3.co.585 b
donationis inſinuatio in quibuſdam caſibus neceſſaria non eſt li.8 col.2444 b
donationis inſinuatio poteſt fieri apud acta ſine teſtibus lib.8 col.2432 a
donationi perfectæ an poſſit apponi conditio in traditione li.8 col.2447 a
donationes inter uiuos collatę in vxorem, an infirmentur vno damnato ex lege Iulia maieſtatis lib.9.col. 2494 c
donator an teneatur de euictione li.5 colu. 1164 c & lib.8 col.2367 b in gl.c
donator cui alimẽta ex pacto à donatario non præſtantur, tres contra eum habebat actiones lib.8. co.2445 b
donator ſi fiat inops, an donatarius eum alere teneatur lib.8 co.2453 a
donum & munus differunt lib 6. co. 1474 c
dos ad mulierem redit ſoluto matrimonio lib.5. colu. 1090 c
dos aliquando retinetur pro debito mariti lib.4.co 759 a
dos a marito poteſt repeti ſi ſua ſubſtãtia male cœpit vti. li.5.co.1180 a in ma.
dos an minuatur propter impenſam lib.5.col. 1195 b in gl.g
dos an poſſit per curatores conſtitui adultæ vltra uires. lib.5 col.1311 a
dos à quo poſſideatur lib.8.col. 2261 b
dos data confertur in quatuor caſibus conſtante matrimonio lib.6.co. 1490 a
dos data ob matrimonium quod de iure non potuit ſequi, an poſſit repeti lib.4.co.734 c
dos etiã conſtante matrimonio quandoque reddenda eſt lib.5.co lumna 1253 a
dos & donatio an poſſit conſtitui inæqualiter lib.5.co. 1096 a in gl.p
dos & donatio propter nuptias æquis paſſibus ambulant lib.5.co. 1097 c
dos filiæ data an poſſit per creditores reuocari lib.7.col.2161 d
dos habet multa priuilegia lib.4.col. 881 a
dos habet tria conſideranda lib.5.co. 1198 a
dos inofficioſa per quos poteſt reuocari lib.3.col.592 c
dos in quibus caſibus exigitur matrimonio conſtante li.5.co. 1180 c
dos non poteſt conſtitui niſi liberis perſonis lib.7 col.1865 a
dos non eſt titulus lucratiuus li.7.co. 2162 d
dos per quas actiones repeti poteſt li. 5.col.1183 a
dos poteſt conſtitui per pollicitationem lib.5.colu. 1172 a
dos profectitia redire debet ad patrẽ etiam liberis exiſtentibus lib.5.co. 1249 d
dos quãdo redditur ſi matrimonium per conſanguinitatem ſolutum li.5 col.1197 c
dos ſi per extraneum promittitur de cuius patrimonio promiſſa præſumitur lib.5.co.1102 d
dotis & donationis propter nuptias debet eſſe æqualitas lib.5 co.1210 b
dotis fructus cuius ſunt lib.5 col.1199 b
dotis non numeratæ exceptio currit etiam minoribus, & habet multa ſpecialia lib.2.co.439 a
dotis promiſſio nulla quantitate ſpecificata, ualet &c. lib.4.co.963 c in mar.
dotis retentio olim propter quinque competebat lib.5.colum. 1194 b
dotem accipiente minore, an ſua bona tacite obligentur li.5.co. 1285 d
dotem dans an teneatur de euictione lib.5.co.1164 d
dotem maritus recipiens, an pro illius conſeruatione debeat fideiuſſorem dare li.5.col.1254 a
dotem poteſt maritus vxori legare li. 6.col.1717 d
dotem promittens ſimpliciter extraneus, an poſſit tradendo paciſci eã ſibi reſtitui li.5.co.1201 a
dotalis non eſt res ex pecunia dotali empta lib.5.co.1171 c
dotalis rei dominus eſt maritus lib.3 co.613 a
dotalium rerum dominium, cuius eſt, an uiri aut mulieris lib.5.co. 1183 d
dubia fit res per negationem, li.7.co 1916 b
dubitans pro ignorante habetur li.4. col.733 a
dubitationem quis decidere debeat lib.1.co.145 c
in dubio mitior pœna intelligitur li 4 co.970 d in glo.m
duumuir ex decurionibus eligitur li.7 co.2123 a
duumuiri qui dicantur li.3.co. 414 d

E

Eccleſia an debeat damnum pati per factum prælati li.1.col. 28 a
eccleſia eſt loco pupillæ lib.5.co. 1373 a
eccleſia in ſex caſibus nullo modo alienare poteſt li.1.co.38 a
eccleſia, minor, maritus ad diuiſionẽ non prouocant, ſed prouocantur lib.3.col.672 b

eccleſia remunerando, an poſſit alienare lib. 1.co 34 c
eccleſię res in ſex caſibus poſſunt alienari li.1.co.39 a
eccleſiaſticæ perſonæ poſſunt eſſe in conſilijs principum ſecularium li.4 col.763 a in mar.
editio non debet fieri ſine cauſæ cognitione lib.2. co.215 b in mar. & in tex.c
edictum de teſtibus eſt prohibitoriũ li 1 co.122 c
edictum diui Traiani quid ſit li.7. co. 1857 b
edictum ſucceſſorium quid ſit li 6.colum.1480 d in gl g
einateres quæ dicantur li.2.colum.248 c
electio propter moram transfertur lib.8.co.2436 d
electione facta an ſtatim habeat iuriſdictionem electus lib.3 co.517 b
electione vnius tollitur aliud li.4.co. 909 d
elogium quid ſit lib.9. co. 2480 b
emancipatio an debeat fieri interueniente ſcriptura li.8. co. 2400 b
emancipatio an valeat ſine ſcriptura li.4.co 817 d
emancipatio hodie uidetur ſemper cõtracta fiducia fieri lib.6. co. 1799 b
emãcipatio non datur inuito lib.7.co. 1846 d
emancipati à ſuis adhuc in aliquibus differunt li.7.co.1893 a
emancipatum manumittens non uidetur gerere ꝓ hærede li.6. co.1597 a
emendatio domeſtica li.9. co.2535 b in textu,& in gl.
emens rem à fure, an præſumitur particeps fraudis lib.6.co. 1424 c in mar.
emere rem meam non poſſum li.6.colum.1625 c
emphyteuta emphyteutæ ſi uelit uendere,cuius requiret conſenſum li.4 colu.1075 b
emponema quid ſignificet lib.4 colu. 962 d 1076 c
empta res de pecunia mea,an ſit mea lib.4 col.1003 a
empti.&.uenditi. lib.4.col.951 c in glo.c
emptio & diuiſio differunt lib.3. col. 673 a
emptio & permutatio in quibus conueniant, & in quibus differant li.4 co.1045 d
emptio & uenditio qualiter reſoluitur li.4 co.935 a
emptio ſuæ rei quare non ualeat lib.4 co.956 d
emptionis ſubſtantia eſt conſenſus lib.4.co.955 d
emptor quandoque precium amittit, nec illud venditor lucrifacit li.7. co.1975 b
emptor quemadmodum poſſit agere contra uenditorem re euicta lib. 8 col.2179 c
emptor qui emit bona fide liberum patientem ſe uendi, duas habeat actiones li.7.co.1915 a
emptor ſi inquietetur ſuper re empta ſciẽte vẽditore,an teneatur ei denunciare li.8.co.2169 d
emptor tenetur pro collectis impoſitis venditori ratione poſſeſſionum quas emit,non ratione poſſeſſionũ quas non emit lib.4.col.989 c in mar.
endiadys (immo vero hendiadys) figura. lib.1.co.97 d
epiphania vnde dicitur li 3. colum 512 d
epiſcopi decretum quandoque eſt in tranſactione neceſſarium lib.2 col.269 a
epiſcopi & monaci tutores eſſe non poſſunt li.1.co.94 d
epiſcopi excommunicare poſſunt ſciẽtes furtum, niſi iudicauerint lib.6 colu.1425 d
epiſtalma quid notat lib.7. co. 1972 b
epiſtolæ præſentibus mitti nõ ſolent lib.8.co.2313 d
equeſtres milites qui dicantur li.5.co. 1108 d
eremodicium quid lib.3.co 524 d in gl.i
eremodicium an poſſit contrahi in eliberali li.7.co.1896 a
ergaſterium quid ſit lib.4.col. 921 d
error quis dicatur lib.4.col. 1001 d
error aduocati vſquequo poſſit corrigi lib.2.co.290 b
error an excuſet lib.5.col.1125 d in gl.e
error nominum uel finium,an uitiet legatum li.6.co.1658 d
euangelio non obediens, coram quo accuſabitur li.9 co.2578 b
euictionis actio, an.xxx. annis tollatur lib.8 co.2376 c
euictionis nomine quando agitur re nondum euicta li.8.co.2367 d
euictionem perdit qui ſine iudicis ſententia rem reſtituit. lib.8.co. 2374 c
exactio tacita, quæ eſt li.5.co. 1248 c
exceptio diui Hadriani eſt anomala lib 8.col 2336 d
exceptio non competentis iudicis quã do debeat opponi lib.8. col. 2308 a
exceptio non numeratæ pecuniæ limitata tempore, an habeat locum contractu celebrato non in ſcriptis, lib.4.co 715 d
exceptio non numeratæ pecuniæ , cõtra quam ſcripturam obijcitur lib.4 col.884 a
exceptio non nũmeratæ pecuniæ ,an poſſit poſt biennium opponi lib.4 co.891 a
exceptio Velleiani realis eſt li.4. col. 874 d in gloſ n.
exceptionis proponẽdæ defectus quid operetur li.7.col 2002 a
exceptionem non numeratæ pecuniæ an poſſit qui ei renunciauit opponere li.4 co.884 a
exceptiones nouas an liceat opponere in cauſa appellationis lib.7 co.2115 c
exceptiones reo competẽtes an competant fideiuſſoribus li.4.col.889 d in mar.
exceptiones tres duntaxat ſecundum aliquos ſunt in adulterij crimine admittendæ li.9 co.25 18
excipiens an uideatur confiteri lib. 8 col.2306 d
excipiens non ſemper compellitur ꝓbare li.4.co.884 d
excommunicatio an ſuſpendatur per appellationem ſequentem li.7.co. 2046 c
excommunicatus iterum excomunicatur lib.9 co.2610 d
exconſul.quis de no. Cod.ſa. co. 2 d
executio quo ordine fiet in bonis li.7 co 2060 a in gl.m
executor multis modis non poteſt excedere,& tunc ab eo licet appellare lib.7 co.2130 c
executores an poſſint agere contra hęredes li.1.co.74 b
exemplis iudicatur quando ex eis conſuetudo eſt introducta li.8.co. 2415 d
exercitoria locum habet tribus concurrentibus lib.4.col.543 d
exheredatus non habet contra tabulas li.3.co.558 d
exhibere contra ſe quis tenetur lib.4 co.815 b in gl.d
exilium propriè quando dicatur lib.1, col.107 c
exilium triplex lib.9 col.2624 c
expenſæ tribus modis repetuntur li.3 col.611 a in gl.b
expenſarum reſeruatio qualiter fiat lib.7.co.2053 b in gl.e
expenſas habet ab eccleſia ſubditus agens contra prælatum li.7.colum.1921 a
expilatæ hæreditatis crimen quando locum habet li.9.co.2582 d
expilatæ hæreditatis reus infamatur lib.2 co.295 d
expræfectus quis,de no.Codi.ſa. co. 2 d
exquæſtor,quis ibidem

F

FAber & inſtrumentum faciunt domum lib.7.col.1948 d
fabricentes qui dicantur lib.6.colum. 1837 c
facere contra legem li.1.co. 141 c
facere fraudem legi ibidem
facere nomine meo quod non debeo, nec alieno li.4. col. 1025 a in mar.
facere pro ſe quis poteſt aliqua quæ non pro alio lib 1.co.61 d
facta non præſumuntur lib.4.co.889 d in mar
facto ipſo aliquid declaratur lib.7.co. 1765 a in gl.a
factum alienum promitti non poteſt li.4.co.1032 d
factum proprium quandoque licet infringere lib.3.columna 589 a
factum vnius alteri prodeſt & nocet lib.8.col.2331 a

falci-

Falcidia ceſſat in multis caſibus lib.6 col 1743 b
falcidia detrahitur de donatione cauſa mortis lib.8.col.2454 d
falcidia inducitur quandoque de primo relictis occaſione vltimorum relictorum lib.3. col.585 d in gloſſ. & marg.
falcidia & in teſtamento & ab inteſtato locum habet lib 3.co.662 d
falcidia in vna re retineri non poteſt, ſed in omnibus legatis lib.6. col.1740 a
falcidia quæ non detrahitur de legato pio, non aggrauat alia legata lib.6 col.1745 d
falcidia an ponatur pro Trebellianica lib.6.col.1746 c
falſificans non tantum teſtamẽtum, ſed etiam aliud inſtrumentum, poteſt publice accuſari lib.9 col.2560 b
falſitas poteſt ciuiliter & criminaliter tractari lib.9.col.2565 d
falſum poteſt diſcuti quatuor modis lib.9 col.2559 a
falſum ſine dolo non committitur lib 9.col.2563 b
fama quandoque conſumitur, quandoque minuitur li.2. c.273 a
fama quid eſt lib.2. col.90 d
familia tota propter dominum recuſatur tanquam ſuſpecta lib.5 col 1129 b
familiaris inimicus eſt peior omni peſte. lib.8. col.2430 b
familiæ erciſcundæ, & communi diuidundo, vnde naſcantur, & quibus competant lib.7. col 1997 d
fama quæ dicatur lib.1.col.16 b in glo. l
faſtigium quid, de no. Cod. fac. columna 2 d
fatale cauſarum quid dicitur eſſe lib.7 col.2109 d
fatalia cauſarum, per quem poſſunt reparari lib.7. col.2110 a
fatalia erant olim quinque lib.7 col.2117 d
fauor quando dicitur lib.1 col.144 a
feriæ ſunt duplices lib.3 col 509 b
feriis an poſſit à partibus renunciari lib.3.col.513 a
feudum an auferatur filiis iam natis propter delictum patris lib.6 col.1460 a
fideicommiſſarius reputatur pro inſtituto lib.3.col.580 b
fideicommiſſum ab eo relinqui non poteſt, cui non eſt relicta pecunia lib 6 col.1448 d
fideiuſſor an poſſit agere antequam ſoluat. lib 4.co.939 a
fideiuſſor ciuili obligationi tantum an accedat lib.4.co 997 b
fideiuſſor, & mandator, differunt li.8. col.2331 c
fideiuſſor minoris an & quando poſſit in integrum reſtitui. lib.2 col.358 b
fideiuſſor per ſolam ſolutionem non acquirit ſibi hypothecariam lib.8 col.2338 d
fideiuſſor quam actionem habet lib.8 col.2338 d
fideiuſſor ſimpliciter intercedens an videatur etiam pro vſuris intercedere lib.8.col.2333 a
fideiuſſor qui omiſit exceptionem, an ſit ei imputandum lib.4.col.939 c
fideiuſſor ſoluendo pro reo ipſum nõ liberat ipſo iure lib.8 col.2337 c
fideiuſſores duo qualiter poſſunt conueniri lib.8.col.2333 d
fideiuſſores plures vnius tutoris quomodo teneantur lib.5.col. 1412 d
fideiuſſores ſemper in ſolidum tenentur lib.4 col 369 d in gl. e
fides bona præſumitur, niſi probetur mala. lib.8. col.2330 d
fides quid eſt lib.1.col. 12 d
fidiculæ quid ſignificant lib.9 co. 2604 d in glo. n
filius acquirens an acquirat patri li.5 col.1351 d
filius an poſſit ſub cõditione inſtitui. lib.6.col.1561 a
filius an poſſit hæreditatem adire iuſſu patris non præcedente lib.3 col.600 d
filius apud hoſtes conceptus, an habeat poſtliminium lib.8 col.2403 a
filius deportati eſt vere ſui iuris lib 9 col.2638 d
filius difficilius reuocatur in poteſtatem quàm libertus lib.8 col.2401 d
filius in debito bonorum ſubſidio inſtitutus, an ſit hæres vel legatarius lib.3.col.616 b
filius in quo ſequitur paternam conditionem lib.7.col. 1876 d
filius non portabit iniquitatem patris lib.3.co 572 a
filius patris curator eſſe poteſt lib.5 co. 1115 a in glo. d
filius pro patre, & pater pro filio fideiubere poteſt libro 4 co.852 a in glo. e
filius quo remedio peti poteſt lib.8 col 2202 d
filius ſibi aſcribens in teſtamento patris an incidat in pœnam lib. co.2567 b
filius ſub conditione inſtitutus, ſi decedat ante conditionem, an hæreditatem tranſmittat ad ſuam poſteritatem lib.6 col.1770 b
filius ſuccedens patri, an poſſit reuocare rem ab ipſo alienatam lib.3 co 615 d
filiusfamilias & ſeruus differunt in multis lib.4. co.848 d
filiusfamilias minor ſi fideiubeat, an ſit reſtituendus lib.2 co.354 d
filiusfa. in quo poteſt teſtari lib.6 col 1788 b
filiusfami. in ſex caſibus in quantum facere poteſt condemnatur lib.4 col.847 a
filiusfami. pro patre poteſt fideiubere lib.8.co 2335 c
filiusfa. ſi donat cauſa mortis conſentiente patre, an vtriuſque mors exigatur lib.8.col 2369 a
filiusfam. teſtando, duo priuilegia olim habebant lib.3.co.585 d in glo. d
filij parentes caſtigare non debent lib.6 co. 1824 d
filij duorum fratrum, an ſuccedant in ſtirpes, vel capita lib.6. co. 1794 d
filij in poteſtate conſtituti, patris adminiſtrationem non debent perſcrutari lib.5. co.1156 b
filij nati ex matrimonio vetito, an ſint legitimi lib.5.co.1120 d
filij ſunt multiplices lib.5 co.1123 b
filio data patris contemplatione, videntur ex patris ſubſtantia proceſſiſſe lib.6.co. 1822 in fin.
filio in patris poteſtate conſtituto non datur tutor nec curator lib.6 col.1830 d
filium alius antecedere non poteſt li.6 col.1595 a
filium in adoptionem datum tenetur pater inſtituere vel exhæredare li.8 co.2395 d in marg.
filium vendere & pignorare poteſt pater aliquando col.973 b in glo. d
filijs bona potius quàm eccleſiæ ſunt relinquenda lib.1, co.91 b
filiis prioris thori, quibus nihil relinquitur, querela non datur lib.5. co. 1092 c
filia patri ab inteſtato ſuccedens, non ſoluit legata à filio relicta lib 6 co.1762 b
filiatio qualiter probatur lib.5 col. 1103 a
fingere & præſumere differunt lib.5 col. 1201 c
fiſcus alienam rem vendendo, an & quando domino præiudicet lib.4 col. 1014 d
fiſcus dupliciter rem alienam vendit. lib.2 co 381 c
fiſcus & priuatus ſi litigent, quis erit iudex lib.2. co.402 d
fiſcus ex bonorum ceſſione quandoque conſequitur blaſmum lib.7 co.2143 d
fiſcus regulariter poſt vxorem ſuccedit decedentibus ab inteſtato, fallit in certis caſibus lib.6. co.1837 a
fiſcus repetit datum ab aliquo ob turpem cauſam lib.4.col.742 d
fiſcus vbique præſens eſt lib.7 colum.1969 b
fiſci res vel publicæ an vſucapiantur lib.7.col.1954 c
fiſco aliquando tollitur rei vindicatio quinquennio lib.4. co.1037 b in glo. b
fiſco vendente rem alienam, an ſtatim ſit emptor ſecurus lib.7 co. 1976 d
fœmina minus audet, quàm maſculus lib 9. co.2494 a
fœmina non poteſt eſſe argentaria lib 2.co.216 b in glo. i
fœnus nauticum multa habet ſpecialia lib 4.co.915 a
formari pactum quando dicitur lib 2 co 251 b
fœnum impinguat terram lib.4 co. 1035 d

Frater fratrem an teneatur alere. li.5 col. 1260 a
fratres conſanguinei, qui dicantur li.3 col.564 d
fratres conſanguinei tantum, & vteri ni tantum, qualiter ſuccedunt lib.6 col. 1795 b
fratres vterini qui dicantur lib.3 col.564 c
fraus quando præſumatur lib.1 col.14 d
fraudem præſumimus ex quantitate pœnæ lib.4. col.913 c
fraudem probet, qui eam allegat lib.8 col.2245 c
fructus compenſantur cum vſuris & ſumptibus lib.3.col.617 d
fructus percipiendi in quatuor caſibus debent reſtitui etiam ab habente ti tulum lib.3.col.618 d
fructus percepti à rogato reſtituere, an ſint in quarta computandi lib.6 col.1732 d
fructus quandoque deponuntur appel latione pendente lib.7.col. 2030 d
fructum laboris habere, requies eſt lib.3.col.512 c
fucus quid eſt lib.4. col 970 a
fugitiuum eſſe, ſpecies libertatis eſt lib.4. col.1031 c
fundum inſtructum, fundum cum in-ſtrumento, fundum & inſtrumen-tum legare differunt lib.6 col. 1670 d
fundo ſimpliciter vendito, an veniãt inſtrumenta lib.6.col.1671 b
fur expenſas retinere non poteſt lib.8 col.2413 a
fur triplex eſt lib.2.col.295 d
furem an liceat occidere lib.9 col.2537 a
furem indicare iure canonico quis te netur lib.1. col.135 b
furem indicare nemo tenetur lib.6 col.1425 d
furem ſi quis dixerit in diuinando in-iuriatum non tenetur lib.9 col.2541 b in glo. d
furioſi curator adiens hæreditatem nomine ipſius furioſi, an faciat eũ hęredem lib.5.col.1393 a
furioſi curator an poſſit bonorũ poſ-ſeſſionem repudiare lib.5 col.1390 a
furtum an ſit caſus fortuitus lib 4 col.926 c
furtum improbum, improbius, impro biſſimum lib.2. col.295 d in gl. g
furti actio an & vnde competat ſuc-ceſſori eius cui furtum factum eſt lib 6.col.1428 c
furti actio cui competat lib.6 col.1437 d
fuſtigatio an infamet lib.2. co.295 c

G

GAllus gallinaceus quis dicatur li.9 col.2539 c
Generale non tranſmiſſibile non eſt ceſſibile lib.4.col 969. c in marg.
generalitas non porrigitur ad ſpecia-liter cauta lib.5.1399 b
generalitas trahitur ad ea tantum, de quibus eſt cogitatum lib.4 col.875 b
generaliter dici, tantum valet, quan-tum ſi ſingula numerentur lib.7 col.1982 c
generis debitum perire non poteſt lib.4.col.720 a
genus perire non poteſt lib.8 col.2317 d
gerontocomium, quid lib.1 col.45 d
geſta, quæ dicantur lib.7.col.2057 d
geſtor an teneatur à ſeipſo exigere de-bita lib.2. col.332 b
geſtor de quo tenetur lib.2 col.332 a
geſtor quandoque de caſu fortuito te-netur lib.2.col.333 c
glos, quæ dicatur lib.2. col.248 c
gnauiter quid ſit lib.7. col.1971 c
gynæcium quid eſt lib.9. col.2576 a glo. f

H

HAbeo per alium, quod non per me. lib.2.col.420 b
Habere multipliciter dicitur lib.3 col.528 d
habitatio differt ab vſu & vſufructu lib.3.col.630 a
habitus non facit monachũ, ſed ſpon tanea voluntas lib.9. col.2517 c
hæreditas eſt cognatis debita lib.6 col. 1782 d
hæreditas nondum adita, ad ſuperio-res an tranſmittatur lib.6 col. 1779 c
hæreditas non adita vt tráſmittatur, duo ſunt neceſſaria lib.6 col.1769 d
hæreditas per procuratorem adiri nõ poteſt lib.4 col.937 a
hæreditas ſolo verbo reſtitui poteſt lib.6.col.1729 a
hæreditas vel legatum ſub conditione relictum an debeatur ſi conditioni non pareatur lib.6. col.1559 b
hæreditatis emptor quam actionem habet facta ſibi ceſſione per vendi torem lib 4.col.965 d
hæreditatis expilatæ accuſatio cum multis actionibus concurrit lib.9 col..524 c
hæreditatis expilatæ crimen an poſ-ſit concurrere cum rei uindicatio-ne, & aliis lib.3.col.650 d
hæreditatis petitio quædam eſt dire-cta, quædam vtilis lib.3.col.600 c
hæreditatem clauſis tabulis quilibet adire poteſt lib.6.col.1598 b
hæreditatem ex teſtamento, & fidei-commiſſum ex codicillis, quis pete-re non poteſt lib.6. col.1652 d
hæreditatẽ habere ab inſtituto, quan doque vtilius eſt, quàm à ſubſtitu-to lib.6.col. 1730 d
hæreditatem petens petitione hæredi tatis ſi ſuccumbat, poteſt poſtea il-lam ab inteſtato petere lib.6 col.1653 c
hæreditatem pupillarem an poſſit re-pudiare, qui paternam acceptauerit lib.6.col.1669 c
hæreditatem rogatus reſtituere reten ta quantitate vel prædio, quid reti-nebit lib.4.col.934 a
hæredes an teneantur ſibi inuicem de euictione lib.3.col.657 a
hæredis loco an reputetur, qui ex cer-ta re ſcribitur lib.6. col.1557 c
hæredis nomine, primus ſeu proxi-mus intelligitur lib.9. col.2618 d in marg.
hæredem inſtituens alienare videtur lib.5.col.767 a
hæres cubans cum vxore teſtatoris, eſt indignus hæreditate eius lib.6 col.1645 c
hæres curatoris an teneatur de leui culpa lib.2.col.329 d
hæres eſto ſecundum conditiones in-fraſcriptas, non ſcribat, an teſta-mentum valeat lib.6. col.1565 d
hæres eſt ſucceſſor vitiorum & culpæ defuncti lib 7. col.1937 c
hæres hæredis, eſt hæres teſtatoris li.5 col.1248 a
hæredes nõ ſemper tenentur pro por tionibus hæreditariis lib.4 col.771 c
hæres qualiter vlciſci debet mortem defuncti lib.6. col.1637 c
hæres quandoque factum defuncti re uocat lib.6. col.1455 c
hæres ſuus an pręſumatur ſtatim adiiſ ſe lib.2.col.383 c
hæres ſuus & neceſſarius non præſcri-bit titulo pro hærede, nec titu. pro ſuo. lib.7. col.1937 a
hęres tenetur ex dolo & lata culpa defuncti lib.5. col.1359 d
hæres vti debet iure defuncti lib.2 col.369 c
hæres plus iuris habet quàm defun-ctus lib.6.col.1455 c in gl. a
hæreticus quis dicitur lib.1. col.113 d & 117 c
hæretici an poſſint teſtificari lib.1 col.113 c
hæretici ſunt omnes infames lib.1 col.14 a b in gl. y
hiſpanorum cautela lib.2 col.347 b in glo. b
homicidium punibile committit ag-greſſorem occidens, qui ſine homi-cidio ſe defendere potuiſſet lib.9 col.2526 a
homicidii crimen à paſtoribus ortum habuit lib.9.col.2475 c
homo liber quandoque vendi poteſt lib.1.col.48 c
hominis prouiſio tollit legis prouiſio nem naſcituram, ſed non natam lib.5.col.1213 b
hominem per laſciuiam occidens, in aliquo punitur lib.9.col.2536 c in glo. k
honor maior debetur electo maiori lib.4.col.286 b
honores non ſunt continuandi lib.1 col.207 a
hoſpitationis iure quis non poteſt ſi-bi ſucceſſionem vindicare lib.6 col.1808 a
hypotheca & pignus differunt lib 4 col.839 a
hypothecaria actio habet quatuor tẽ-pora lib.7. col.1985 d
hypothecaria qualiter poteſt durare ſublata perſonali obligatione lib 8 col.2292 a
hypothecariæ poteſt præſcribi longo tempore lib.8.col.2375 d

hyſteron

hyſteron proteron eſt ordo cõuerſus li.7.co.1999 d

I

IAcente hæreditate furtum fieri nõ poteſt, niſi in tribus lib.6 col.1141 c
ignorantia iuris non nocet in damno vitando li.1.co.165 b
ignorantia præſumitur, niſi ſcientia probetur li.1.co.107 d
ignorantia quælibet excuſat à dolo lib.9.co.2552 a
ignorare & neſcire differunt lib.4.co.859 a in glo.b
illuſtres fiunt quandoque ſola adminiſtratione li.5.co.1270 b
illuſtres ſub præſide non conueniuntur lib.2.co.315 b
immiſcere & adire differunt lib.2.co.383 c
immunitas à tutela datur tantùm in ſacris conſtitutis li.1.co.95 b
Imperator ſolus an ſufficat in condendo teſtamento lib.6.co.1533 h in glo.k
imperium merum habens dicitur eſſe potens lib.7.co 2000 c
impoſſibilia de iure, turpia dicuntur lib.2.co.263 c
impubes ſi agat petitione hæreditatis, an poſſit agi de ſtatu ſuo lib.3 col.497 a
impuberi non poteſt moueri quæſtio ſtatus lib 6.co.1919 b
impoſſibile quandoque pro difficili ponitur li.5 co.1387 d
Incẽdiarij vat iſ pœnis afficiuntur li.9.co.2463 c
inceſtus, quid lib.5.co.1123 c
incorporalia non poſſidentur lib.3.co.640 a
indebitum per errorem ſolutum, an poſſit repeti li.1. co.163 d & lib.4 co.727 c in gl.e
indebitum ſolutum à minore, quemadmodum repetatur lib.2.co, 376 a
indefenſus ſumitur dupliciter de Iuſtinia.co.confir. co.6 d
iudicium vnde dicatur lib.3. co.619 c
indictio unde dicatur lib.1.co.9 d
infamia detrimentum eſt famæ lib.2 co.291 a
infamia quid eſt Ibidem d
infamia tribus modis infertur li.2.co.299 b in gl.c
infamia turpitudo & macula differũt lib.3.co.564 d
infamiæ facti effectus lib.2 co.296 a
infamiam non incurrit qui ex officio iudicis damnatur li.5.co.1338 d
infamis an poſſit accuſare. lib.9.col.2465 b
infamis eſt qui ſuper certis criminibus paciſcitur lib.2.co.298 a
infames an poſſint eſſe teſtes li.1. colum.14 a & 122 c
infames ferre teſtimonium non poſſunt lib.1.co.122 c
infans quis dicatur li.7.co.1944 b
inferiores plus puniuntur li.4.co.970 d in gl.m
infirmus pro ſanitate paratus eſſet omnia dare lib.2.co.273 b
ingenium acutius eſt in primis horis dici de Iuſtinia, co.confir. co.6 d
ingenuus poſt moram naſcitur ex ancilla lib.6.co.1792 b
in integrũ reſtitutionis petitio an litis conteſtatione perpetuetur lib.2 co.422 b
iniuria parua tolleratur lib.8 col.2399 a
iniuria uni facta, quandoque redundat in tres lib.9. co.2588 b
iniuriarum actio an tranſmittatur li.4.col.969 c in mar.
iniuriarum actio quanto tempore finitur lib.9.co.2589 b
inquilinus in quatuor caſibus expelli poteſt li.4.co.1051 d
inquilino an teneatur ſtare emptor domus lib.4.co.1056 c
inſtitutio inutilis non firmatur per utilem li.5.co.1192 b
inſtitutio quãdo dicitur captatoria li.6.co.1511 d
inſtitutionis iure debet filijs quarta relinqui li.5.co.1200 d
inſtitutiones & exheredationes tãtũ fiunt in teſtamẽto lib.6.co.1529 a
inſtitutiones iuris ciuilis quando editæ lib.6.col.1769 a
inſtrumentum an debeat continere diem & locum lib.8. co.232 d
inſtrumenta forenſia quæ, & unde dicantur lib.4.co.827 d
inſtrumenta manumiſſionis debent manumiſſis dari à patronis li.7.co.1905 a
inſtrumenta repugnantia, an probent lib.4.co.819 c
inſtrumẽtorum appellatione non cõprehenduntur ſcripturę priuatę li.2 col.439 c in mar.
inſtrumentorum & teſtium eadem eſt auctoritas lib.6. col.1702 d
inſtrumentorum ſubtractorum accuſatio, cuius iuris ſit lib.3.co 690 d
inſtrumentorum traditio includit tacitum mandatum de agendo lib.5 co.1213 a
intellectus ſubauditus, ſi eſt prauus, non eſt obſeruandus li.6.co.1722 d
interagentes lib.1.de no.Co.ſa.co.3.a
interdictum de tabulis exhibendis, edictum quemadmodum teſtamenta aperiantur, & actio ad exhibendum differunt li.8.co.2201 d
interdictum quorum bonorum, & petitio hæreditatis conueniunt & differunt lib.8.co.2176 c
interdictum Saluianum, & actio Seruiana differunt lib.8. co.1204 a
interdictorum declaratio lib.7.col.2163 c & dein.
intereſſe diuiſio, declaratio &c. lib.7 co.2033 & 2034 & dein.
intereſſe ſingulare qualiter probatur li.7.co.2043 d
interpretatio eſt multiplex, & nõ omni ſtandum eſt li.1. co.138 d
interrogatus an teneatur ad omnia reſpondere li.2.co.447 c
interrogatus non ſemper cogitur dicere credo, uel non credo li.8 co.2306 c
interruptio eſt duplex lib.7.co.1955 d
interruptio præſcriptionis quæ fit per executoris miſſionem, differt ab ea quæ fit per litis conteſtationem li.7.co.1956 a
inuadere & occupare quomodo capiantur li.3.co.610 d
inuentarium an poſſit fieri cum unico tabellione lib.5. co.1319 c
inuentarium faciens tutor, an debeat uocare creditores pupilli lib.5 col.1319 d
inuentarij tempus lib.6.co.1744 d
inuidus, ſibi pari inuidet li.2.co.344 b
inuiti quædam facimus, quædam nec uolentes li 4. co.944 a in gloſ.i
inuitus quod quis patitur, non eſt illi imputandũ li.5.co.1288 d in mar.
Iſauri qui ſunt li.9.co.2530 h
Italia eſt prouinciarum domina li.3 co.523 d & 990 d
italica prædia non debent dare tributa li.4.col.950 a
iteratum non dicitur, quod factum eſſe ignoratur li.1.co.123 a
iudex abſoluens reũ, & non condemnãs accuſatorẽ de calũnia, uidetur eum abſoluere à culpa li.7.co.1906 d
iudex à lege datus, dicitur ordinarius lib.1.col.173 c
iudex an poſſit pœnam augere, uel minuere li.2.co.292 c
iudex de facto poteſt ſupplere li.7.co.2111 b
iudex de iure ſupplet, ſed non de facto li.2.co.290 d
iudex in ciuilibus cauſis accipiens pecuniam, an teneatur lege Iulia repetundarum lib.9.co.2575 a
iudex interdum iudicat ſecundum cõſcientiam lib.5. co. 1317 b
iudex minor propter præſentiam maioris ſuam iuriſdictionem non perdit li.8.co.2431 b
iudex neque ad dextram neque ad ſiniſtram declinare debet li.9 co.2564 d
iudex ordinarius an poſſit recuſari li.3.col.517 c
iudex pedaneus duobus modis dicitur delegatus li.3.co.491 a
Iudex poteſt iudicare ſecundum id quod eſt ei notum ut notorium li.2 co.390 d
iudex poteſt terminum præfigere ad agendum lib.7.co.1888 a
iudex qui condemnationem expenſarum omiſit, tenetur parti lib.7 co.2126 d
iudex qui corruptus ſententiam dicit qua actione tenetur lib.7 co.2049 b
iudicis præceptum an ſit ſententia li.6.co.1829 d cir.fi.
iudicis officium lib.4.colum.928 c
iudicem corrumpens, qua pœna puniatur lib.8.co.2474 d

iudices aliqui poſſunt ſententiam ſuã interpretari li.7. col.2060 d
indicare periculoſum eſt lib.3.co. 476 d
iudiciorum ordo quis eſt li.7.co. 2021 d
iudicium datur ſecundum ſtatuta loci ubi agitur lib.8.co.2397 d
iudicium eſt duplex li.3.co. 494 c
iudicium reditur in inuitum li.2. col. 260 a in mar. & gloſ.e
iudicium.i.actio lib.4.colum.994 c in gloſ.l
iudicium regulatur ſecundum deum li.3.co.476 d
iudicium ualidatur quandoque ratione incertitudinis lib.3.co 598 a
iudicij unius acta faciunt fidem in alio lib.2.co.435 c
iuramentum actoris quam actionem pariat li.4.co.703 a
iuramentum calumniæ præſtatur bis quandoque li.4 co.828 a
iuramentum defuncti an paret ſecuritatem extraneo debitori lib.4 co.784 d
iuramentum iudiciale an poſſit recuſari li 4.co.711 a
iuramentum in litem contra tutorem & eius hęredem ex quibus præſtetur lib.5.co.1356 d
iuramentum in litem præſtatur in hypothecaria, & in petitione hęreditatis lib.6.co.1623 a
iuramentum non extenditur ad non cogitata li.8.co.2248 a
iuramentum quandoque ex delatione, quandoque ex ſpontanea voluntate præſtatur li.3.co.675 a
iuramento quandoque ineſt tacita cõditio lib.4.co.997 d
iuramentum quandoque nullo modo refertur li.4.col.709 d
iuramentum quandoque teſtibus remittitur li.4.co.801 c
iuramentum reo defertur in multis caſibus lib.4.co.700 b
iuramentum tria continere debet li. 5.co.1111 c
iurantes an debeant ſacra tangere li.3 col.477 c
ius accreſcendi locum non habet in contractibus ſtricti iuris, ſecus in cõtractibus bonæ fidei li.8.co. 2326 d in fi.
ius aliud bonum, aliud melius, aliud optimum lib.4.co.906 a in gloſ.i
ius deliberandi an poſſit pluries dari li.6.co. 1621 c
ius idem fit, ubi eſt eadem æquitas li. 5.co. 1377 d in gloſ.e
ius liberorum quod ſit li.8.co.2457 a in marg.
ius offerendi, an per præſcriptionem poſſit tolli lib.7. co.1987 d
ius omne per xxx.annos tollitur li.8 co.2194 d
ius patronatus in certis caſibus amittitur lib.6.col.1381 d
ius uerſutum quod eſt li.9.col.2514 a in gloſ.i
iuris naturalis ignorantia mulierẽ nõ excuſat li.5.co.1289 b
iuri offerendi an poſſit præſcribi li.7 col.1982 d
iura duplicia habentes pręferuntur vnum tantum habentibus lib.6.co. 1810 d in fi.gl.r
iuriſdictio contentioſa apud quem dicitur eſſe lib.8.co.2388 b
iuriſdictio quandoque cauſa dubitationis alicui competit li.1.col. 173 c
iuſſus & mandatum differunt. li.4 co.847 d
Iuſtinus fuit pater Iuſtiniani li.5.col. 1267 a

K

Kalendarium quid lib.4. co.899 c in gl.c
kalendis quandoque fiunt feriæ li.4. col.899 d. in marg.

L

Labor eſt in militia li.2.co. 410 d
laterculus quid ſit lib.1. co. 193 b
latina uerba legitima dicuntur lib.5 col.1281 b
latini qui ſunt lib.7. co.1858 d
latini liberti lib.7. co.1838 d in mar.
latrocinium eſt caſus fortuitus lib.4 co 926 b
latronem nullus caſus excuſat li.6.co. 1427 d
latronum pœna qualis eſt li.9.colum.2593 d
laticlauius qualiter accipitur li.6. co. 1506 d in gl.k
legari ſibi an poſſit quis à ſeipſo lib.7 co 1872 b
legato varia adijciuntur lib.6.co. 1716 a
legatum an valeat ſi dicatur, lego tibi cum morieris lib.6. co.1555 d in fi.
legatum an ualeat ſi teſtator dixit, lego tibi decem quæ debeo lib.4 co.892 a
legatum an uitietur propter conditionem impoſſibilem ei appoſitam li.6 co.1682 a
legatum an uideatur adimere teſtator alienando rem legatam li.6.co. 1656 d
legatum certo tempore finiri poteſt lib.6. co.1669 d
legatum cum onere impoſſibili legatario relictum, an peti poſſit lib.6 co.1757 d
legatum & quaſi legatum reperitur li. 3.co.659 d
legatum ipſo iure minuitur Falcidia. lib.6.co. 1739 d
legatum non reuocatur ex leui culpa legatarij lib.6.co.1459 c in gl.c
legatum qualiter adimatur lib.6.co. 1663 a
legatum rei alienæ an ualeat de iure canonico li.6. co.1670 b
legatum relictum tutori quandoque debetur eidem, licet tutelam nõ gerat lib.6.co. 1668 d
legatum ſeruo proprio factum ſine libertate an ualeat lib.6.co.1582 d
legatum uirgini relictũ ne nubat, an ualeat lib.6.co.1679 d
legatum unum ſoluẽs in minus ſolenni relictum voluntate, an in alijs ſibi pręiudicet li.6.col.2530 d in gl.l
legati dominium recta uia quæritur, non autem hæreditas lib.5 col. 1394 b
legata ab inſtituto relicta an uideantur repetita à ſubſtituto lib.6 co.1675 c
legata nutu relinqui poſſunt lib.6.co. 1695 d
legata olim fiebant tripliciter li.6. co 1705 d
legata ſoluuntur poſt ſolutionem ęris alieni li 6.co.1617 b
legatarius tria habet auxilia lib.6.co. 1657 a
legatarij an ſint creditores hæreditarij lib.4.co.774 d
legatarij non cum defuncto, ſed cum hærede eius uidentur contrahere. lib.3.col.526 c
legatarij portio licet videatur eſſe pro non ſcripta, non tamen accreſcit collegatario in certis caſibus lib.6 co.1756 c
legatarij quibus nomen eſt pręlegatũ, vtilem actionem habent ad ſolidũ li.8 co.2301 d
legio quæ dicatur lib.4.co.1066 c in mar.
lex Aquilia habet tria capita li.3 co.649 a
lex Falcidia ad quæ ſit inducta. li.6. co.1741 d
lex Fabia de plagio. vbi locum habeat lib.3.co.686 b
lex humana legem Dei diſtinguere poteſt lib. 1.co. 175 c
lex Iulia Miſcella. lib.9. co.2553 a
lex Longobarda quæ lib.7. co. 1895 c
lex Papia Poppæa lib.6.co.1752 c in mar.
lex Papia duo continebat lib.6 col.1753 a
lex quando non diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus li.4. co.969 b in gl.b
lex quãdoque mitius punit quam miniſter legis li.9.co.2610 a
lex rebus & non verbis imponi debet lib.4.co.913 d
lex Velleia quid ſtatuebat li.3.c.573 c in fine
legis auxilio careat qui in illam peccat lib.6.co.1621 a
legis Corneliæ de falſis pœna quæ eſt lib.4.co.813 d
legis corneliæ de ſicarijs, quæ eſt pœna li.9.co.2538 b
legis Iuliæ de ambitu, quæ eſt pœna lib.9 co.2573 a
legis Iuliæ de ui priuata, item de publica quæ ſit pœna lib.9 co. 2524 c
legis uerba an poſſint offendi mente ſeruata lib.1.co.142 b
legem ſuperioris inferior tollere non poteſt li.4.co.914 d
leges armis egent, & ecõtra, de Iuſtin. Cod.confir. co.6.a
leges diuinitus factæ ſunt lib.7.colu. 1960 d

leges non debent eſſe ludibrio lib.6 co.1835 d
leges quo ordine ſunt ſtuđa, de no. Cod. ſa. co.4 c in gl.u
legum correctio vitanda lib.4 co.964 d in mar. ſub lit.h
legibus ſuſtentatur reſpublica, de no. Cod. ſa. co.2 d
legitimatus an ſuccedat patri in feudo li.5 c.1270 c
lenocinium, quid li.4 co.744 a
leuis quis dicatur li.2 co.248 c
liba quid ſit li.1 co.105 b
libelli accuſatorij forma li.9 col. 2477 c
libellus appellatorius quid debeat cõtinere li.7 co.2085 a
libellus criminalis quid continere debet li.9 co.2477 d
libellus eſt coram arbitro dandus li.2 co.435 a
libellus incertus non debet admitti. li.7 co.2002 d
libellus viquequo emendari poſſit li.1 co.218 b
libellum famoſum faciens qua pœna punitur li.9 co.2595 a
libellum porrigens ſi quid dicat contra ſe, ſtatur dicto ſuo li.7 col. 1898 c in marg.
liberalis cauſa quæ dicatur lib.7 co. 1909 d
liberalis nemo eſt inuitus, aut in neceſſitate poſitus li.1 co.120 a
liberorum appellatione continentur nepotes li.6 co.1721 d
libros quos pater emit filio, an debeat filius habere præcipuos lib.3 col.659 d
libertas an competat ex teſtamento falſo li.7 co.1849 c
libertas directa data ſeruo hęredis, an trahatur ad fideicommiſſariam li.7 co.1843 a
libertas directa, & fideicommiſſaria quandoque differunt, quandoque non li.7 co.1855 b
libertas directa fauorabilior eſt quam fideicommiſſaria li.7 col. 1882 d
libertas eſt res inæſtimabilis li.6 co. 1725 d
libertas ex falſa cauſa data, an retractetur li.7 co.1832 b
libertas libero præſtari nequit li.4 co. 638 d
libertas per falſam ſcripturam data, an valeat li.3 co.605 d
libertas quanto tempore præſcribatur. lib.3 co.533 a, & lib.7 col. 1927 d
libertas relicta ſeruo quẽ teſtator credit ſuum indiſtinctè debetur ei li.6 co.1670 d
libertas ſicut difficilè reuocatur, ſic difficilè tribuitur lib.4 col. 736 b
libertas ſi ſeruo alieno relinquatur, quid iuris li.7 co.1851 c
libertas valet, licet legatum non valeat li.6 co.1510 b
libertatis aſſertor quis dicatur lib.7 co.1911 a
libertatis conditio eſt deterior, quàm alterius rei li.7 co.1866 b
libertatis ex matre ſit probatio lib.7 1901 b
libertates in fraudem creditorum cõceſſæ, an ſint reuocandæ li.4 co. 1880 b
libertatis onerandæ cauſa quomodo fiat cautio li.6 co.1446 c
libertatis ſpecies eſt, eſſe fugitiuum li.4 co.1031 c
libertatis ſpecies eſt fugiſſe lib.9 col. 2549 d
libertus an poſſit cõueniri ex contractu in ſeruitute facto, peculio ſibi legato li.4 co.766 c
libertus an poſſit in ſeruitutem redigi ratione obſequij patrono non præſtiti li.7 co.1906 b
libertus an propter leuem offenſam reuocetur in ſeruitutem li.6 co 1459 c
libertus ex quibus cauſis in ſeruitutẽ reuocetur li.6 co.1460 d in glo.ſ
libertus non petens tutores filijs patroni, qualiter punitur li.5 col. 1287 a
libertus vocans patronum in ius ſine venia, ciuiliter & criminaliter poteſt conueniri li.9 co.2581 a
liberti filij qui ingenui ſunt, an ꝓpter ſuam ingratitudinem in ſeruitutẽ redigantur li.6 co.1461 d
liberti, libertorum tutores erunt lib.5 co.1372 a
limenarcha quis dicatur lib.7 co.1909 a
lis & cauſa quomodo ſumantur lib 4 co.763 d
lis & cauſa differunt li.2 co.252 c
litis conteſtatione an perpetuetur actio. li.2 co.348 b
litis conteſtatione an quis efficiatur malęfidei poſſeſſor quo ad omnia li.7 co.2052 a in gl.k
litem conteſtans in actione ad exhibendum, non videtur conteſtari in rei vendicatione li.7 co 2002 b
lite etiam conteſtata non ſemper tranſit actio ad hæredes li.5 co.1202 b in glo.i
lites alienas redimendas non eſſe li.4 co 945 b in textu.
literatæ perſonæ dignæ ſunt pluribus beneficijs lib.1 col.195 b in marg.
litigator victus qui rem nõ reſtituit, qualiter cõuenitur, & ad quid tenetur li.7 co.2051 d
litigioſa re legata, cuius ſumptibus hęres pro illa litigabit li.8 co. 2313 a
litigioſa res an poſſit pignori dari li.3 co.669 d
litigioſa res legari poteſt li.8 col. 2312 a
litigioſi vitium rem non afficit li.7 co.1953 d
locatio non poteſt eſſe ſine mercede in pecunia lib.4 col. 1060 d
locator non tenetur de leuiſſima culpa li.4 co.1065 b
locupletior ex alieno quis efficitur tribus modis li.7 columna 1934 d
locans operas ſuas, quãdo poſſit mercedem petere li.4 co.1051 a
locus quid ſit li.3 co.681 a
logiſta quid ſit, & vnde dicatur li.1 co.211 c
luctus intra tempora nubens mulier, an ſit infamis li.2 co.296 d
luo, varias ſignificationes habet lib.4 co.1054 d
lupus ex vento viuit lib.5 co.1346 d
luxuria plus habet, quàm caſtitas li.9 co.2510 a

M

MAcedoniani, qui li.1 co.115 b
Macedoniano renunciari non poteſt, ſed bene Velleiano lib.4 co. 864 b
magiſtratus non omnes tenentur de mala adminiſtratione tutorum li.5 co.1413 d
magiſtratus ſunt quadruplices li.7 co.2099 a
magiſtratum ſi duo gerant, an vnus alteri auctoritatem præſtare poterit li.1 co.210 b
magorum ſupplicium lib.9 col. 2539 c
maleficia puniri expedit li.4 col. 1012 c
maleficia ſunt punienda lib.9 col. 2592 c
malum omne prauè ꝓſumitur actũ li.9 co.2536 b in mar.
mancipes qui dicantur li.7 co. 1941 c
mancipia non ſunt proſtituenda lib.4 co.1024 c
mandatarius tranſgrediens mandatum, an poſſit repetere quod plus dedit li.2 co.334 d
mandatum cum finiatur re integra, quando dicitur res integra li.4 co. 941 c
mandatum generale an pręiudicet domino lib.4 co.855 b
mandatum & iuſſus differunt li.4 co. 847 d
mandatum mandantis morte finitur li 4 co.753 d
mandata principum, & cõſtitutiones differunt lib.5 colum.1101 b in glo.b
mandati actio non datur vbi nullum fuit mandatum li.8 co.2314 d
manichæi qui li.1 co.114 b
manipulus quis lib.4 co.1066 d in marg.
manumiſſio an poſſit per alium fieri li.2 co.345 c
manumittere coactus, operas imponere non poteſt li.6 co 1451 a
manumiſſus ſi decem dederit, ex peculio ea ſoluere poteſt lib.4 col. 590 d in gl.k
manumiſſus tenetur rationem reddere li.3 co.606 b
maritus accedens ad ſolutam, adulterium non committit lib.9 co. 2497 a
maritus accuſans de adulterio, non tenetur ſe inſcribere libr.9 co.2516 b

Maritus eſt rei dotalis dominus lib.5 col 1166 d
maritus eſt vxoris ſuæ procurator li.2 col.310 d glo.h
maritus quandoque iure mariti, quandoque iure extranei accuſat vxorē de adulterio li 9.col.2500 c
maritus quare non poſſit eſſe curator vxoris ſuæ li.5.1293 b
maritus quid præſtare debeat in rebus dotalibus li.5.co.1182 d
mariti hęredes an teneantur vxorem alere li.5.co.1197 d
martinus fuit par apoſtolis lib.3 co.512 d
maſculus & fœmina in impetranda venia ætatis tripliciter differunt. lib.2.co.400 a
mater an filij ſucceſſionem perdat, ſi tutorem ſuſpectum remoueri non faciat lib.2.co.320 b
mater an poſſit repetere alimenta filio facta li.2.co.325 d
mater non cogitur accuſare tutorem, vt ſuſpectum li.5.co.1324 d
mater non cogitur ſuſcipere tutelam filiorum ſuorum lib.5 col.1301 c
mater poteſt eſſe tutrix & curatrix filiorum lib.5 co.1301 b
mater quandoque filij ſucceſſionem non perdit, licet illi tutorem non quæſierit li.6.co.1784 a
mater quid habet in bonis filij, ſi nubat ante mortem eius vel poſt li.6 col.1785 c
mater tutrix filij ſi tranſit ad ſecūda vota an deſinat eſſe tutrix li.6 co 1786 d
mathematicus vnde dicitur lib.1. co.105 c
matrimonium an dirimi poſſit lib.5 co.1242 a
matrimonium an poſſit contrahi per ſenes lib.5.co.1116 b
matrimonium an poſſit eſſe ſine dote lib.5. co.1110 b
matrimonium an poſſit eſſe ſine traductione lib.5.col.1085 c
matrimonium debet eſſe ab obſeruatione pœnæ liberum lib.4 col 1080 d in glo. b
matrimonium fit per ſolum conſenſum lib 7.co.1984 d
matrimonium non eſt cum feſtinatione contrahendum lib.2 col.432 a
matrimonium per ſupplicium non diſſoluitur lib.9. co.2632 a
matrimonium ſicut non eſt violandum, ſic nec ſpes matrimonij lib 9 co.2501 b
matrimonium tantùm eſt inter liberos lib.2. co.345 a in glo. a
matrimonium vetitum per errorem contractū, an excuſet ignorantes li.5.co.1320 d
matrimonij onera ſunt plura lib.5 co.1175 b
matrimonio nondum conſummato poteſt alter coniugum altero inuito religionem intrare lib.1 col 98.b in marg.
matrimonia augent rempublicam l.6 co.1678 d
mea res quandoque mihi debetur lib.3.co.634 d
membranæ vnde dicantur lib.1 col.178 a
mendacium facit quem puniri lib.8 co.2256 b
mercandis rebus an poſſit modus inſtitui li 1.co.99 d
merces propter caſum remittitur li 4 co.1065 b
meretrici promiſſum an teneat lib.5 co.1084 d
metalli pœna cæteris grauior lib.2 col.293 d
metati vnde dicantur lib.1 col.87.a
metus multipliciter punitur lib.2 co.341 c
metus ut ſufficienter probetur, probatur iactatione minantis lib.2 co.341 c
miles damnatus de crimine, an poſſit teſtamentum facere lib.6 co.1512 d
miles ſi deliquit, quis erit eius iudex lib.3.co.518 d
miles vnde dicitur li.8.co.2408 d
militis teſtamētum quot teſtibus probari debet lib.6.co.1513 b
militis plures hæredes ſi ſint inſtituti, an ſit locus iuri accreſcendi inter eos li.6.co.1505 a
milites ſunt duplices lib.3 col.519 d
militia non liberat à patria poteſtate. lib 8 co 2385 d in h.
militia quædam eſt inermis lib.3 co.536 a
milito militiam, vado viam lib.8 co.2241 a
miniſter qui non eſt, miniſterium commendare non poteſt lib.1 co.113 c
minor aliquando ſine curatore in iudicio eſſe poteſt lib.3.co.494 a
minor an poſſit & extra iudicium, & in iudicio obligari lib.8 co.2344 c
minor an poſſit rem] ſuam immobilem dare in dotem vel donationem propter nuptias lib.5 co.1316 b
minor an ſit deterioris conditionis, quàm maior in præſcriptione lib.5 co.1409 d
minor petens reſtitutionem, probet ſe minorem & læſum lib.5 co.1400 a
minor poteſt eſſe ſenator lib.2 co.400 b
minor prouocatur, non tamen prouocat lib.2. co.375 a
minor qui ſe ab hæreditate paterna abſtinuit, an à creditoribus hæreditarijs conueniri poſſit lib.5 co.1348 c
minor 20. annis manumittere nequit lib.7. co.1839 d
minoris rem ſi quis vendat vt ſuam, an habeat locum præſcriptio lib 5 co.1410 a
minoris res immobilis quandoque ſine decreto alienatur lib.5 co.1326 a
minoris ſubſtantia pro iudicio ſiſti poteſt obligari libro 5 co.1316 a
minori læſo in contractu datur reſtitutio, ſed non maiori lib.2. co 421 d
minorum bona multis in caſibus ſine decreto alienari poſſunt lib.5 co.1403 c in expo. rub.cont.
minorum res aliquando licitè alienantur lib.1.co.143 a
minoribus, in delictis non datur venia lib.2 co.298 d
miſſio in poſſeſſionem fit contra pupillum lib.2.co.364 c
miſſio in poſſeſſionem quando fieri poteſt lib.3.co.458 d
miſſio poteſt fieri in omnia bona li.7 co.2153 a
mobilia an veniant in interdicto unde vi lib.7.co.1841.c
modus & conditio in quo differant & conueniant lib.6. co.1719 c
modus, conditio, & cauſa, per quę verba fiant lib.6.col.1719 c in gl. e
molendinum habens in flumine, an poſſit impedire ne aliud ibi fiat. lib.3.co.642 a
momentum quid eſt lib.6 co.1836 c
monachus an agnatis vel cognatis ſuccedere poſſit lib.1 col.98 d
monachus ſi conueniatur, quis reſpondere debeat li.1.co.82 c
monachus vnde dicatur lib.1 col.78 c & 73 a
monachi poſſunt teſtificari li.4 co.804 b
monaſterium pro filio reputatur li.1 co.32.c
monaſterium & eccleſia habentur loco filij li.6.co.1734 d
monaſterio dans ſe & ſua, quid dat. lib.1 co.31 b
monetam cudere an poſſint ciuitates li.9 co.2571 c
monopolium quid dicitur eſſe lib.4 co.1034 b
montes qui dicantur li.1.co.19 d
monumentum quid dicitur eſſe lib.3 co.680 b
mora pœnalis ſtipulationis an poſsit purgari li.8.co.2319 c
mora omnis interpellationem requirit li.7.co.1850 c
mortis cauſa capio per Falcidiam deminuitur li.6.co.1750 d
mortis cauſa capio quid eſt lib.6 col.1743 d
mortuus ciuiliter cenſetur in metallū damnatus li.5.co.1230 b
mortuus poteſt accuſari de crimine propter bona li.9.co.2522 a
mortui veſtem auferens, qua pœna puniatur lib.9.co.2546 b in gl. k
mortuum eſſe aliquem quomodo probatur lib.5.co.1249 d
mulier an poſſit omnia bona ſua dare in dotem lib.2. co.377 b
mulier an præferatur habentibus expreſſam

preſſam hypothecam lib.8 co.2261 d
mulier an ſibi præiudicet, ſi marito alienanti fundum dotalem cõſentiat li.5 co.1204 a
mulier an ſine inſcriptione accuſet in caſibus quibus ei accuſare permittitur li.9 co.2464 a
mulier binuba ſi ex utroque matrimonio lucretur, qualiter illud inter filios diuidatur. lib.5 co.1153 c
mulier, Catilinæ coniurationem detexit li.9 co.2464 a
mulier domina & vſuaria vel vſufructuaria relicta quid habere debet. li.5 co.1158 b
mulier fideiubens ipſo iure tuta eſt per Velleianum lib.2 co.405 d
mulier non omnibus creditoribus anteſertur in dotis repetitione li.9 co.2261 a
mulier nubens intra annum luctus, an ſit infamis li.2 co.296 d
mulier nubens intra tempus luctus, an patiatur pœnas legales li.5 co.1133 a
mulier plus de dolo & auaritia participat, quàm maſculus li.2 co.399 b
mulier poteſt rem ſuam etiã poſt præſcriptionem quandoque védicare li.2 co.413 d
mulier quare non poteſt agere pro filio ſicut facit pro patre li.2 co.309 d
mulier ſecundò nubens, primis filijs iniuriam facit li.5 co.1140 c
mulier tranſiens ad ſecunda vota, ſi dat totum quod habet, ſecundo viro, an filij primi reuocare poſſint li.5 co.1146 b
mulieris bona quandoque pro debito mariti obligantur lib.9 co.2630 b
mulieris conſilium eſt fragile lib.5 co.1181 d
mulieres quandoque, vt decipiant, veſtes viriles aſſumunt li.4 co.865 b
mulieres remotæ ſunt ab officijs publicis li.1 co.109 b
mulierum artificia quæ ſint li.2 co.328 a
mulierum genus eſt auariſſimum li.4 co.865 c
mulierum malarum conuerſatione animus occiditur li.5 co.1261 c in gl.d
mulier an Velleiano renunciare poſſit li.4 co.881 a
mulieribus multæ leges ſubueniunt li.1 co.165 a
mundum quid eſt li.4 co.821 a
munus & donum quomodo differũt li.6 co.1474 c
munus militiæ euitare, delictum eſt li.2 co.340 c
munus perſonale quid eſt li.7 co.2125 d
murorum reparatio omnes aſtringit li.8 co.2223 d
mutuum nõ poteſt ſola pactione vel ſcriptura conſtitui li.4 co.717 b

N

NAturales non inſtituti à matre, an poſſint contra teſtamentum agere li.6 co.1791 d
nauicularij qui ſint lib.5 co.1380 a & li.7 co.1380 b
neceſſitudo pro affinitate quandoque ponitur li.7 co.1908 b
negatiua qualiter probatur li.9 co.2535 d
negligentia lædit omnia li.9 co.2628 a
negligentia nocens alicui in vno, nocet ei & in alio li.7 co.1879 d
negligentibus non ſubuenitur li.2 co.408 a
negocium quatuor modis ad aliquem dicitur pertinere li.2 co.323 d
negociorum geſtor an teneatur de gerendis li.2 co.331 c
nepos an poſſit ſub conditione inſtitui vel exhæredari li.6 co.1561 b
nepotes ex fœmina & ex maſculo deſcendentes, an admittantur eodem modo li.6 co.1500 a
niſi dictio quid ſignificet lib.2 co.245 d in gl.i
nobilis præſumitur donare lib.5 co. 1161 a in marg.
nobilibus conceditur quod alijs denegatur li.3 co.540 d
nobilitati fauetur lib.9 co.2591 a
nocte cuſtodia malefactorum eſt geminanda lib 9 co 2482 d
nolle dicor quod non poſſum li.5 co.1261 d
nomen vendi poteſt ignorante debitore, & etiam inuito: nõ autem delegario li.4 co.965 d
nomina hæreditaria per hominẽ diuidi non poſſunt lib.3 co.652 d
noſocomium, quid li.1 co.45 d in glo.l
notarius non debet ſcribere in inſtrumento ipero partium li.4 co.747 d
notarij ſimplicitas non nocet contrahentibus li.6 co.2347 c
ſcripturæ Notariorum iudiciorũ creditur &c. li.4 co.829 a in mar. in prin.
notorium & manifeſtum differunt li.7 co.2088 b
nouatio an indiſtincte tollat obligationem priorem li.8 co.2952 c
nubere quartò licet li.6 co.1818 d in mar.
numerus ſingularis pro plurali ponitur li.7 co.1897 d
nummos tingentes, vel radentes, qualiter puniendi ſunt lib.9 co.2572 a
nuncius & procurator differunt li.4 co.1006 a
nundinæ quomodo amittantur lib.4 co.1035 c in gl.g
nuptiæ neſariæ & inceſtæ quę ſunt l.5 co.1635 c
nuptiæ ſecundæ quæ dicantur lib 5 co.1131 b
nuptiæ ſunt varijs ex cauſis vetitæ li.5 co.1123 b

O

OBlatio ſola an & quando impediat curſum vſurarum li.4 co.910 a
oblatio ſola debiti an inducat pignoratitiam actionem lib.4 co.916 d
oblatio ſola debiti quid operetur li.4 co.917 d
oblatio ſola an ſufficiat ad inhibendam pignoris venditionem li.8 co.2283 c
obligans res ſuas, tam præſentes quã futuras obligare videtur: ſecus in donante vel ſimili lib.8 co 2251 b
obligata mihi non eſt res ex mea pecunia empta li.8 co.2256 c
obligatio iuris eſt, poſſeſſio facti li.4 co.1003 a
obligatio naturalis quandoque parit actionem li.8 co.2316 a
obligatio quandoque ſimul oritur, & extinguitur li.5 co.1229 a
obligatio ſæpe naſcitur extra id quod agitur li.6 co.1437 c
obſequium, officium, & pietas differunt li.2 co.323 b
occupare & inuadere quomodo capiantur li.3 co.610 d
octuarij qui dicantur li.4 co.1039 b in glo.e
octaua ex mercibus pro vectigali aſſumebatur li.4 co.1053 d in glo.i
œconomus an debeat eſſe clericus li.1 co.106 b
officialis in officio delinquẽs, in quo punietur li.9 co.2574 b
officiali ſoli an credatur li.9 co.2472 c
officiali ſoli non creditur lib.9 co.2476 d in gl.m
officiales an & quando poſſint clericari lib.1 co.73 c
officium iudicis eſt triplex lib.4 co.928 c
officium, obſequium & pietas differunt lib.2 co.323 b
officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum lib.5 co.1322 a
omnes tangens, ab omnibus approbetur li.5 co.1369 a
opera eſt diurnum officium lib.6 co.1443 b
opera ſæpe pro pecunia valet li.4 co.952 c
operæ obſequiales ſunt duplices li.6 co.1449 b
operæ ſunt duplices lib.6 1443 b

operatum

operarum futurarũ an poſſit peti precium li.6 co.1443 c
operarum obligatio quãdoq; ſoluitur, li.6 co.1447 d
operarum precium an liceat exigere li.6 co.1445 d
operas imponit qui ex uoluntate manumittit li.6 co.1444 c
oportet pro decet, aliquando accipitur li.6 co.1821 d
opus nouum ſi nuncietur alicui, an ſit permittendus ędificare, ſi velit ſatiſdare li 8 co 2219 b
oratio diui Marci in quinque deficit, li.6 co.1646 a
oraculum quid li.1.co.27 d
orcini qui ſunt li.7 c.1843 c in gl. c
ordinarius de iure recuſari nõ poteſt, li.3 co.521 c
orphanotrophus, quis lib.1 co.77 d
orphanotrophi an hodie rationẽ reddere teneantur lib.1 co 78 c
orphanotrophium, quid li.1 co.45 d
orthodoxus vnde dicatur, li.1.co.25 d & li.7.co. 1843 b
oſculum gratia cuius interuenit li.5 co. 1039 c

P

PAciſci alteri nemo poteſt li.8 co.2427 a
pacta omnia in pignoribus ſunt licita niſi expreſſa lege prohibeantur li.8 co.2296 c
pactum appoſitum iuxta contractum non veſtitur eius cohærentia quando tendit ad vtilitatem tertii li.4 co. 1064 d in mar.
pactum formari quando dicitur li.2 co 251 b
pactum legis commiſſoriæ quale eſt li.8 co.2299 b
pactum nudum non ſemper parit exceptionem lib.4 co.986 a
pactum nudum quandoque parit actionem li.5 co.1161 d in glo.e
pactum nullum reducitur ad aliquod li.5.co 1212 b
pactum quando dicitur eſſe contra legem li.1 co.225 c
pactum quòd creditor poſſit debitorẽ capere & retinere pro debito, non valet li.4 co.755 d
pactum quòd maritus teneatur ad dotem reſtituendam in ſolidum, non ualet li.5 co. 1196 d in glo.q
pactũ turpe dicitur multis modis li.1 co 233 a
pactum veſtitur iureiur. li.6 co 1443 a
pactis priuatorum ius publicum lædi non poteſt li.4.co.944 d in glo.a
palatinus quis dicatur lib.4 co.984 a
palatini qui dicantur li.1 co.195 b
palmyrena, quid li.7 co.1827 c
papa confirmando uetus, nihil noui dat li.5 co.1225 b
par in parem non habet imperiũ li.1 co 141 c
parabolani qui dicuntur li.1 co 63 d
perangariæ, quæ li.1 co.28 c
parapherna vnde dicantur li.5 co. 1205 a
paraphernalium rerum acceſſiones extrinſecas uir partim lucratur, non autem intrinſecas li.5.co 1213 a in gl.b
partis appellatione continetur dimidium li.2.co.271 d
partem quis quandoque facit, qui nõ admittitur ad partem li.6 co.1766 a
partus uentrem ſequitur li.4 co.785 d
partus ſubiecti crimen an ſit differendum propter filij impubertatẽ li.9 co.2594 a
partus ſuppoſiti accuſatio cui cõpetat li.9.co.2558 c
pater agens in aduentitiis, an ſatiſdare debeat iudicatum ſolui, uel de rato, li.6 co.1832 b
pater aliquando cauet filio li.6 co.1733 d
pater auum maternum excludit in ſucceſſione filii lib.6 co.1789 c
pater dans dotẽ pro filia ſua, quare nõ poſſit actionẽ ſibi appropriare ſimplici pacto ſicut extraneus li.5 co.1168 d
pater & filius eadẽ perſona reputãtur li.6.co 1828 b
pater ex filij contractu ſæpe tenetur in ſolidum li.4 co.851 c in glo.i
pater filium occidens, uel eum male tractans, qualiter punitur lib.9 co.2535 b
pater filiis bona diuidens, uidetur eos inſtituere lib.3 co.654 c
pater pro mutuo filii quandoque inſolidum tenetur li.4 co.862 d in gl.i
pater quandoque cogitur emancipare li.1 co. 106 a
pater quemadmodum teneatur pro filio ſuo tutore li.4 co.846 c
pater ſanguinolentus dicitur qui filiũ vendit aut pignorat, li.4 co.973 b verſu.3.à fine
pater ſi expoſuit filium, an perdat ius quod habet in eum li.9 co.2414 d
pater ſuccedit filio fratribus etiam extantibus li.6 co. 1809 d
pater uerè probari non poteſt li.5 co.1103 a
pater ut tutor rationem reddere tenetur li.9.co.2640 a
patris bona nõ ſunt filio obligata pro mala adminiſtratione lib.6 co.1824 c
patris conſenſus in quibus caſibus ſit filiofam.agenti neceſſarius li.4 co 1829 a
patris delictum filiis nocet quandoq; li.9.co.2493 d
patris quælibet uoluntas eſt inter liberos ſeruanda lib 3 co.658 c
patre agente uel conuento nomine filii, in cuius perſona concipietur libellus li.6.co. 1811 d
patres conſcripti qui dicantur de emẽda.Iuſtin.Cod. co.10 b
patria originis non facilè mutatur, li 8 co.2390 c
patricius quis eſt li.3 co.539 c
patronatus ius in certis caſibus amittitur li.6.co.1381 d
patronatus iura ſunt ſex li.6 co.1381 d
patronus aliquando ſine uenia in ius uocari poteſt à liberto li.6 co.1301 c
patronus an reuocet per libertũ alienata li.6.co.1382 d
patronus in ſucceſſione liberti præfertur filio alterius patroni li.6 co.1455 c
patronus quod ius habet in bonis liberti li.6.co.1474 a in gl.d
patrono an præferatur frater liberti in ſucceſſione li.6 co.1455 a
pauper & diues qui dicantur lib.6 co. 1485 a
paupertas prodeſt li.1 co.92 b
peccati ſeruus eſt, qui peccatum facit li.9 co. 2639 b
pecten. piſcis nomen lib.4 co.1034 c in mar.
peculatus ubi propriè dicatur li.2 co.291 d
peculium eſt quadruplex lib.2 co. 326 d
peculium profectitium filij non cedit fiſco uindicanti bona patris li.7 co.2144 d
peculium ſi minus ſit quàm debitum ſerui, quid iuris li.4 co.1046 d
pecunia in ſocietate tradita, an præſumatur communicata, li.4.co.952 c in marg.
pecunia nautica quæ dicatur li.4 co.924 a
pecunia poteſt dari dupliciter li.4 co.1028 d
pecunia poteſt ſolui illi cui debetur aurum & argentum lib.8 co.2439 d
pecuniæ nomẽ multis modis ponitur li.4 co 779 d
pedagia ſoluere an teneãtur ſcholares li.4.co.763 c
pedaneus iudex quis dicitur lib.1 co.240 d
pedeſtres milites qui dicantur lib.5 co.1108 d
penſitationes publicæ quæ dicantur li.4 co.936 b
peræquator dicitur quandoque fiſci procurator li.4 co.990 d
peregrini in bonam & in malam partem accipiuntur li.6co.1303 a

perire

periſre volens non auditur lib.7 co. 2074 b
Permutatio quare non dicatur contractus nominatus lib.4 col. 1043 d
perpetuum qualiter accipitur, de no. Cod.faci. co.1 c & lib.2 col. 250 d
perſona libera qua actione eſt petenda li.3 co.536 b
perſona loquentis generali ſermone non continetur li.8 colum. 2361 a
perſonæ ſunt rebus præferendæ lib.5 co.1400 d
perſonam liberam quandoque poſſumus propria auctoritate capere li.3 co.535 d
petitio hæreditatis an detur contra emptorem hæreditatis lib.3 col. 595 c
petitio hæreditatis, & rei vendicatio, an ſimul intentari poſſint li.3 co. 596 b
petitio hæreditatis in quinque caſibus datur contra titulo poſſidētem li.7 co.1963 c
petitio hæreditatis quare non datur contra titulo poſſidentem regulariter li.3 co.599 b
petitorium & interdictum de recuperanda, vel adipiſcenda ſimul intentari poſſunt li.3 co.461 d in mar.
petrus propter Chriſtum omnia dimiſit li.7 co.2145 a
petri Baillardi iactantia li.3 col. 682 d
piaculum quid eſt lib.9 columna 2538 a
velut Pica & organum domini eſt nūcius li.4 co.1060 a in gl.n
pietas, officium, & obſequium differunt li.2 co.323 b
pietas nos deo parificat lib.5 co. 1109 c
pignus & hypotheca differunt li.4 co.839 a
pignus à debitore de conſenſu creditoris venditum, & poſtea ab codē recuperatum, an reincidat in obligationem li.7 co.2277 d
pignus an poſſit creditor propria auctoritate occupare lib.8 col. 2229 c
pignus bene tollitur præſcriptione, ſed non vſucapione lib.8 col. 2231 c
pignus contra fideiuſſoris voluntatē nō poteſt retineri ob chirographariam pecuniam li.8 co.2332 d
pignus datum ob pecuniam numerādam, numeratione non ſecuta, qua actione repetatur lib.4 colum. 882 b
pignus datum ob turpem cauſam, an poſſit vendicari vel repeti act.pig. li.4 co.742 d
pignus iudiciale quod ſit li.8 co. 2253 a
pignus manet in bonis debitoris li.4 co.1013 a
pignus poſſidens ſi offert debitum, abſoluitur li.8 co.2280 c
pignus prætorium iudiciale dici pōt li.8 co. 2270 b
pignus prætorium qualiter conſtituitur.li.6 co.1774 c
pignus prætorium quando dicitur cō trahi li.7 co 2154 b
pignus quandoque poteſt à creditore alienari ſine denunciatione lib.8 co.2281 d
pignus ſi vendatur à creditore mala fide, qua actione tenetur ipſe vendens lib.8 columna 2289 c
pignus ſubtractum an poſſit vſucapi li.7 co.1933 c
pignus ſuum vendicanti an poſſit dici, non es dominus lib.4 col. 841 c
pignoris amiſſio per creditorem probari debet lib.4 columna 837 d
pignoris ius non tollitur alienatione legali, nec alienatione hominis li. 8 co.2231 c
pignoris venditiones & adiudicationes ſunt ſeruandæ ſecundum ſtatuta, & conſuetudines locorum li. 8 co.2297 c
pignore minoris vendito, an ſit ei tribuenda reſtitutio li.2 co. 396 b
pignore reddito non videtur remitti debitum lib.8 colum. 2276 b
pignore vendito non tollitur perſonalis actio lib.8 colum. 2227 d
pilatus malè fecit, qui ad populi clamorem Chriſtum condemnauit li.9 co.2624 c
pileati ſerui qui dicantur li.7 co. 1865 a
plagium quis committat li.6 co. 1427 d
plagium quid ſignat lib.9. co.2547 d
plebeiorum pœna quæ ſunt. lib 9. co.2601 a
pleonaſmos qualis figura eſt. lib 7. co.1846 b
Plurale pro ſingulari quandoque ponitur. lib.6.co.1615 c
Pneumatomachi. lib.1.co.115 b
Pœna an poſſit excedere quadruplū. lib.5.col.1422 b
Pœna & multa differunt. lib.7. co.2124 a
pœna maior maioribus debetur.lib.3. co.472 b
pœna pecuniaria parti applicanda, per principem remitti non poteſt. li.2. co.223 d in marg.
pœna per inficiationem creſcit. lib.4. co.886 a
pœnæ gratiam facere, non eſt etiam culpa liberare. lib.9.col.2609. in marg.
pœnæ ex publicis criminibus in quibus caſibus tranſeant contra hæredes. lib.4.co.776 c
pœnę legales vel conuentionales vſq; ad quam ſummam poterunt peti. lib.7.col.2044 c
pœnam augere an iudex poſſit. lib.2. co.292 d
pœnam mitigare ex quibus cauſis poſſit iudex. lib.2.col.292 a
pœnitentia in quibuſdam caſibus admittitur. li.9.co.2557 d
pœnitentia non liberat à pœna mundi. li.1.co.124 c
pollicitatio quid ſit. lib.5. co.1159 c
pomœrio prohibito videtur prohibita ciuitas lib.4.co.1024 a
pondo & libra idem ſunt lib.9 col.2544 c
populator quis ſit lib.3 co.547 d
poſitiuus pro ſuperlatiuo lib.4 co.944 a in gl.i
porrigere fœminarum eſt, artigere virorum lib.9.co.2040 c
poſſeſſio an perdatur ſi colonus animo ipſam deſerendi fundum egreditur lib.7.co.1938 c
poſſeſſio an poſſit quæri infanti li.7 co.1944 c
poſſeſſionis cauſa ſex modis mutatur lib.7 co.1946 d in fi.
poſſeſſio ciuilis qualiter amittitur.li.7 co.1952 c
poſſeſſio eſt duplex lib.7 co.1945 c
poſſeſſio eſt triplex lib.7 col.1942 d
poſſeſſio multis modis repetitur li.3 co.494 d
poſſeſſio naturalis quæ dicitur lib.7 co.1945 b
poſſeſſio non tollitur tempore lib.7 c.1946 b
poſſeſſio nulla eſt apud colonum li.7 co.1938 b
poſſeſſio quando dicitur vacans, aut vacua lib.8.co.2192 d
poſſeſſio quare dicitur momentanea: & an poſſit appellari à ſententia ſuper eam lata li.7. co.2139 a
poſſeſſio quæritur per alium nobis & ignorantibus lib 7 co.1942 a
poſſeſſionis traditio vnum de duobus operatur lib.4.col.856 a in glo. k
poſſeſſioni alienæ inſcribentis pœna lib.2.co.317 d
poſſeſſor malæ fidei qua actione conuenitur pro fructibus conſumptis lib.4.co.747 c
poſſeſſor non reſtituens, quatuor remedijs compellitur lib.3. col.620 a
poſſeſſor poſt litem motam videtur non poſſeſſor li.7.co.1950 b
poſſeſſor rei mobilis an poſſit domino denunciare lib.3 col 529 c
poſſeſſorium eſt triplex lib.3 col.494 d
poſſeſſorium & petitorium an ſimul poſſunt intentari lib 3 co.615 c
poſſidetne miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto iudicis lib.7 col.1994 d
poſthumus dicitur quinq; modis li.6 col.1594 a
poſthumus habetur pro nato, cum quæritur de eius commodo lib.7 co.1355 b

poſthumi

poſthumi non poſſunt exhæredari li. 9 co. 1591 a
poſtliminium & lex Cornelia diuerſi modè fingunt li. 8 co. 2407 a
poſtliminium transfugæ non datur, li. 8. co. 2411 c. in mar.
poſtulare prohibitus in vno loco, an poſſit in alio poſtulare lib. 2 co. 270 d
poteſt. i. debet li. 4. co. 986 d in glo. l
poteſtatem maiorem quis conſequitur rationę maioris partis lib. 8 co. 2436 c
præbenda non uacans conferri non poteſt li. 1 co. 242 a
prædium quodlibet præſumitur liberum li. 3 co. 642 d in glo. i
prædia minoris an poſſint in dotē dari li. 2 co. 376 d
prælatus negligens punitur li. 9 co. 2487 a
prælatus repelli poteſt, ſi eius electio aliqualiter uitiari poſſit li. 5 co. 1342 b
præfectus prætorio habet aliqua ſpecialia li. 7. co. 2006 d in gl. p
præfectus quandoque ponitur pro procuratore Cæſaris li. 3 co. 545 a
præfecti palatij apud reges Francorū olim li. 7. co. 2006 a in mar.
præſcribens bona fide longiſſimo tēpore, an contra dominum habet rei vindicationem lib. 7 co. 1993 a
præſcribentis bona fides quomodo probetur li. 7. co. 1958 d
præſcriptio an currat contra hęredem hæreditate nondum adita, li 4 co. 858 a in gl g
præſcriptio an currat contra minorē, ibidem, & li. 2 co. 389 a & lib. 6. co. 1813 a
præſcriptio an interrumpatur per litis conteſtationem li. 3 co. 622 d
præſcriptio impeditur per iuris errorē li 5. co 1405 c
præſcriptio interrumpitur etiam corā non ordinario li. 7 co, 2002 d
præſcriptio interrumpitur in perſonali & hypothecaria ſimul interdum li. 7 co. 1889 a
præſcriptio longi temporis agēti non currit li. 3. co. 622 b in fi gl. e
præſcriptio non inchoatur contra hæredem ante aditam hæreditatē li. 2 co. 417 d
præſcriptio nulla currit contra minorem li. 2 co. 379 c
præſcriptio quandoque currit contra pupillos l. 7 co. 1925 c
præſcriptio xxx. anno. contra multos non currit li. 7. co. 1981 c
præſcriptionis interruptio ciuilis à naturali interruptione differt li. 7 co. 1949 d
præſcriptionis interruptio eſt duplex li. 7 co. 1989 d
præſcriptioni ingenuitatis tria dant cauſam li. 7 co. 1923 d
præſcriptione an quæratur dominium directum li. 6 co. 1812 c
præſcriptiones an currant contra minores li. 5 co. 1406 d
præſcriptor malæ fidei quandoq; uindicat li. 7 co. 1994 b
præſens uel abſens qualiter dicitur quis eſſe li. 7 co. 1960 b
præſidis nomen eſt generale li. 2 co. 363 c
præſtigia quæ dicantur li. 9 co. 2513 d
præſumitur quilibet ſanæ mentis li. 6 co. 1651 a
præſumptio an & quando admittat probationem in contrarium li. 4 co. 791 a
præſumptio iuris & de iure nō admittit probationem in contrarium li. 2 co 139 d & li. 4 co. 879 a in gl. a
præſumptio non ſemper ſumitur de præterito ad præſens li. 2 co. 351 b
præſumptio ſimulationis unde probetur li. 5. co. 1227 a
præſumptio ſumitur quandoq; ex præſenti ad præteritum lib. 9 co. 2520 d
præſumptio uiolenta eſt contra tutorem qui inuentarium neglexit facere li. 5 co. 1354 a
prætoris iuriſdictio annua erat li. 2 co. 408 d in gl. i
prætores duo erant. li. 7 co. 2091 a in text.
prætorium quid ſit lib. 1 co. 80 a. & li. 8 co 2221 a
præuaricator quis dicatur lib. 2 co. 275 b
pragmatica, quid li. 1 co. 27 d & 178 d & li. 3 co. 525 c
precaria poſſeſſio largè quandoque capitur li. 7. co. 1977 b
precarium à commodato differt li. 8 co. 2204 c
precia rerum ſecundum uarietatem æſtimanda, non ex affectione ſingulorum li. 4 co. 977 c in gl. c
precium ex pignore redactum, poteſt in naturale debitum eligi li. 8 co. 2353 c
precium in ceſſione quando dicitur modicum li. 4 co. 946 d
precium rei probatur ex qualitate rei li. 4 co. 982 d
primiſcrinius quis dicatur lib. 3 co. 486 b
primum dici poteſt id omne ante quā aliud non eſt li 5. co. 1154 c in mar.
principis eſt aliquem ſublimare li. 3 co. 539 d
principis ſunt omnia, qualiter intelligatur li. 7 co. 1971 c
principi maledicitur tribus modis li. 9. co 2490 d
principali ſublato tollitur acceſſoriū li. 4 co. 920 c in mar.
priuilegiatus contra priuilegiatum admittitur lib. 2 co. 330 d
priuilegiatus ſi concurrat cum nō priuilegiato, uel etiam priuilegiato, quis præferetur lib. 7 co. 2159 d
priuilegiatus ſuccedens non priuilegiato, non habet priuilegium li. 4 co. 858 d
priuilegium unde dicatur lib. 1 co. 144 a
priuilegium alicui conceſſum uidetur concedi ſecundum qualitatem ſuæ perſonæ li. 3. co. 575 b
priuilegium fori inhærens iuri ceſſo in ceſſionarium tranſit, li. 4 c. 947 c in mar.
priuilegium inferioris ad ſuperiorem porrigitur li. 9 co. 2598 d
priuilegium ſuper ſportulis non ſoluēdis conceſſum, quale eſt li. 7 co. 2054 c
probatio ab utroque exigitur in crimine falſi li. 9 co. 2556 c
probatio fit quandoque eo ipſo quòd contrarium non probatur li. 4 co. 741 d
probatio fit uiua uoce & mortua li. 4 co. 812 d in rub
probatio multipliciter fieri poteſt li. 3 co. 688 b
probatio quandoq; reum onerat li. 4 co. 790 d uerſu ult.
probatio quandoque transfertur de vno in alium li. 4 co. 796 a
probationes factæ in ciuili non faciūt plenam fidem in criminali lib. 9 co 2528 c
propter probationum difficultatē uenitur nonnunquam ad iuramentū li. 4 co. 922 d in mar.
procurator actoris duas præſtat cautiones li. 2 co. 310 d in gl K
procurator quandoque ſine ſpeciali mandato diſtrahit li. 2 co. 307 d
procurator an poſſit dari ad litis conteſtationem li. 2. co. 447 d
procurator an debeat condemnari an dominus li. 2 co. 310 b
procurator an teneatur de leuiſſima culpa li. 4 co. 940 d
procurator Cæſaris an poſſit cognoſcere de cauſa ſtatus lib. 3 co. 533 d
procurator Cæſaris cognoſcit inter fiſcum & priuatum li. 8 co. 2354 c
procurator Cæſaris quandoque obtinet uicem præſidis li. 9 co 2549 a
procurator & curator reipublicæ differunt li. 7 co. 2031 d
procurator & nuncius differunt li. 4 co. 1006 a
procurator falſus accipiens debitum, an liberat ſoluentem, & qua actione conueniri poſſit lib. 9 co 1433 a
procurator fiſci non poteſt fidem habere de precio li. 3. co. 544 d
procurator in criminalibus non interuenit li. 9. co. 2477 a in gl. a
procurator non ſemper conſtitui poteſt li. 5. co. 1397 d
procurator paciſcens de quota litis an

an poſſit petere quæ vtiliter expendit. li.4 col.943 b in mar.
procurator quando poſſit rem domini obligare. li.8 co.2244 d
procurator ſuccumbẽs an poſſit ſumptus repetere. li.4 col.936 d
procurator transigendo quando præiudicet domino. li.2 co.247 b
procurator vxoris ſuæ eſt maritus. li.2 col.300 c in glo.p.
procuratorem priorem remouet, qui poſteriorem dat. lib.5 col.1279 a
prodigus & adultus differunt. lib.2 col.350 c
prodigus poſt interdictionem bonorum antequam ſibi detur curator, an poſſit contrahere. lib.5 col.1385 c
profana vnde dicantur. lib.1 col.16. b in glo. l
profeſſio qualiter accipitur. lib.4 col.991 a
programma quid notat. lib.1 colum.140 d & li.8 co.2275 d
prohibitum vna via, altera non debet admitti. li.4 co.1028 b in mar.
promittere poteſt vnus ſub conditione, altero pure promittente. lib.8 co.2328 d
pronurus quæ. li.5 co.1200 a
propria cauſa quæ dicatur. lib.2 co.303 c
proprietas & poſſeſſio aliquando ſeparari non poſſunt. lib.7 colum.1948 d
protector quis dicat. libro 5 col.1108. d in glo.K
prouinciæ continentes, quæ dicantur. li.3 col 304 d
proxenetica quæ dicantur. lib.5 co.1076 d
proximus quis dicatur. lib.6 co.1789 d
prochotrophium quid. lib.1 co.45 d
publicatio teſtamenti qualiter fieri debeat. li.6 co.1524 a
publicatio teſtamenti quomodo fiat. li.1 co.90 c
publicanus furti non tenetur. lib.2 co.291 d
publicanus quis dicatur. lib.4 co.1053 d
puer quis dicatur. li.8 co.2414 a
punitio quandoque ſine accuſatore infertur. li.9 co.2460 c
punitur quis in id in quo deliquit. li.6 co.1797 b
pupillares vſuræ quæ dicantur. lib.5 co.1362 c
pupillus an ſe poſſit obligare. lib.8 co.2323 b
pupillus eſt magis priuilegiatus, quã mulier & fiſcus. li.7 co.1875 a
pupillus poteſt ciuiliter & naturaliter obligari. li.2 co.406 a
pupillus ſine tutore non poteſt procuratorem ordinare. li.2 co.304 d
pupillus vendens rem aliquam ſine tutore, an præſtet vſucapiendi conditionem. li.5 co.1367 b
pupilli fauore an differatur quæſtio ſtatus. li.3 co.490 b
pupilli res an poſſit vſucapi. lib.2 col.379 b
pupillo an ſint tacitè obligata bona eius qui gerit pro tutore. lib.5. col.1314 d
pupillorum res non poſſunt vſucapi, li.7 co.1932 a

Q

Quæſtio & quærimonia differũt. li.7 co.681 d
Quæſtio non indiſtinctè eſt habenda etiam de ſeruis. lib.9 col.2599 d
quæſtio per tormenta poteſt haberi ſi eſt quæſtio de dominio ſerui. li.7 co.1903 b
quæſtor eſt cancellarius. lib.8 co.178 d
quæſtus turpis ſuſpicio eſt vitanda. li.5 co.1219 c
quantitas capitur generaliter. lib.1 co.72 d
quantitas quandoque ſumitur largè. li.3 co.571 c
quantitatis appellatione etiam continetur ſpecies. li.4 co.748 d
quarta datur ſpontè adeuntibus. lib.6 co.1730 d
quarta iure inſtitutionis debita, an poſſit dari cum onere. lib.6 co.1618 d
quartæ duæ an poſſint à filio detrahi, ſi de reſtituendo grauetur. lib.6 co.1747 a
quartam detrahere poſſunt hi qui ab inteſtato ſuccedunt. lib.6 co.1773 d
quartam iure naturæ debitam non poteſt teſtator impedire. lib.6 co.1747 d
querela inofficioſæ donationis an irritet in totum. li.3 co.590 d
querela inofficioſi medium tenet inter actionem & accuſationem. li.3 co.557 b
querela repudiati non poteſt ante aditam hæreditatem. lib.3 co.574 b
querelæ inofficioſi teſtamenti quomodo tacitè renunciatur. lib.2 co.348 d
qui non habet in ære, luat in corpore. li.6 co.1419 b in mar.
quinimo quomodo ponatur. li.9 co.2542 c
quod quiſque iuris &c. li.4 co.978 b

R

Raptus non committitur in meretrice. li.9 co.2531 b
Ratihabitio an comparetur mandato. li.2 co.324 d, & lib.4 co.731 d
ratihabitio in multis caſibus mandato non aſſimilatur. li 4 co.864 a
ratihabitio quid ſit. lib.2 co.299 d
ratio ſumptuum & fructuum haberi debet. li.3 co.671 d
rationes duæ vincunt vnam. lib.8 co.2393 b
ratum haberi an poſſum quod meo nomine non eſt geſtum. lib.3 col.609 b
reconuentus an poſſit adhuc reconuenire. li.7 co.2028 c
recuſatio debet proponi ante litem conteſt. li.1 co.100 c
recuſatio iudicis intra quantum tempus fieri debeat. li.3 co.484 d
redhibitoriæ & quanto minoris tempus quandoque breuiatur. lib.4 co.1032 b
redintegratæ, ideſt redintegrandæ. lib.4 co.1856 c in glo.m
refutatoriæ literæ quid continent. li.7 co.2091 d
regina vocata Angliæ, quæ erat relicta regis Angliæ. lib.5 col.1103 c in mar.
regis filius an dicatur qui natus eſt antequam pater eius rex eſſet. li.5 co.1112 b
regula ſi vinco vincentem te &c. fallit in aliquibus caſibus. lib.6 co.1789 d
relatio quid ſit. libro 1 co.139 d
relatio an permittatur. li.7 co.2076 c in glo.h
relatio ſimplex qualiter cognoſcitur. li.2 co.322 b
relator omnis delator eſt. lib.4 co.709 c
relegatus & ab ordine motus an differant. li.2 co.293 a
relictum incertis perſonis quando valeat. li.1 co.68 d
relicta in minus ſolemni voluntate, an debeantur. lib.9 co.1700 d glo.n
religio non patitur defectum in gente. li.1 co.17 a
religio quid ſit. li.1 co.13 c
reliqua, ideſt debita. libro 4 co.870 d in glo.o
reliqua dicuntur non ſolum cum aliquid eſt ſolutum, ſed & cum nihil. lib.4 co.987 a in glo.b
reliqua & cenſus differunt. lib.4 co.988 b
remiſſio tacita aliquando valet vbi expreſſa non valeret. lib.4 co.903 c
renunciatur facilius iuri ſpeciali quã communi. lib.4 co.879 b
non repetitur datum cauſa tranſactionis. li.2 co.257 d
reprobare non poſſumus quos approbauimus. li.4 co.805 d
res & cauſa differunt. lib.4 co.733 c
res inter alios acta, alijs quandoque præiudicat. li.7 co.2067 d
res inter alios acta quandoque prodeſt alijs. lib.5 co.2276 a, & lib.7 co.2067 d
res quando dicitur integra. lib.4 co.941 c in glo.i & 984 c in glo. p
res ſic debet accipi vt non pereat. li.8 co 2299 d
rei debendi qui dicuntur. lib.8 co.2327 a
rei debendi an videantur pro ſe inuicem fideiubere. libro 8 co.2327 c
rei ſingularis ſub conditione legatæ alienatio

alienatio medio tempore facta an teneat. lib.6 co.1713 c
rei ſtipulandi qui dicuntur. lib 8 co.2327 a
rei vendicatio aliquo reſpectu poteſt dici perſonalis. lib.8 column. 2350 b
rei vindicatio an pro re ſacra poſſit intentari lib.1 colum.47 c
rei vindic. contra quem detur li 3 co.6 6 d
rei vindicatio non competit niſi duo concurrant li.2 co.426 c
rei vindicatione conuentus tenetur dicere poſſideat necne lib.3 co 601 d
rem meam ſi obligo pro alio, quæ actio mihi competit lib.4 co.835 d
rem mihi obligatam ſi auſero, quid perdo lib 4.co 760 d
rem tuam te præſente obligare poſſum, ſed non vendere lib.4 co.867 b
rerum amotarum actio an poſſit dari conſtante matrimonio li.6 co 1441 c
reſcriptum contra ius an valeat li.1 co 175 c
reſcriptum contra legem non valet, niſi dicatur non obſtante tali lege, li 6 co.1538 d in gl b
reſcriptum per mendacium impetratum an valeat lib.1 co.173 d
reſcriptum ſuper matrimonio contrahendo an valeat li.5 co 1131 a
reſidentiæ excuſatio lib.5 co.1330 b
reſpublica eſt ſub adminiſtratoribus li.2 co.424 d
reſpublica poteſt hæres inſtitui li.6 co.1729 d
reſtitutio in integrum an competat iure magiſtratus li.2 co 404 d
reſtitutio in integrum an detur minori habenti aliud auxilium li.2 co.360 b
reſtitutionis in integrum petendæ tẽpus an ſit omnino continuum li.2 co 414 c
reſtitutionem an faciat ceſſare decretum iudicis li 5 co.1409 c
reſtitutionis tempus quando currit minori li.2 co.417 b
reſtitui ad totam cauſam eſt aliud q̃ reſtitui ad appellationem li.2 co.397 a
reſtitutus an recuperet omnia iura li.9 co.2635 b
reſtituto minore an aduerſarius eius reſtituatur ipſo iure lib.2 co.374 c
reus an poſſit actorem cogere litigare ſub certo iudice li.3 co.518 b
reus eſt fauorabilior quàm actor li.2 co 420 a
reus ſi dicat ſe promiſiſſe ſub conditione, an debeat conditionem probare, uel actor puritatem li 8 co 2303 b
reum exhibere promittens, quanto tẽpore tenetur lib.8 co 2345 d
reum tacere.i.accuſare lib.4 co 803 d in gl.i
roma eſt duplex, de Iuſtini. Cod.confir. 5 b
romani per quid omnibus ſunt domi nati co.6 b in gl ſ
rubrica prohibitoria optimum inducit argumentum li.5 co.1254 d
ruſticitas excuſat lib 9 co.2568 b

S

SAcramentum ex certis cauſis deferitur. li.5 co.1111 b
ſacrilegus quis dicatur lib.1 co.101 c
ſacrilegiorum quoddam eſt uerum, & quoddam quaſi ſacrilegium lib.9 co.2543 c
ſacrilegorum pœna li.9 co.2546 a
ſæpius dictio verificatur in bino actu li.6.co 1621 d in mar.
ſalarium procuratoris an poſſit excedere centum aureos lib.4 co.935 c
ſaltus qualiter accipitur li.3 co.686 a
ſanguinis ratione aliquid præſumitur li.5 co.1195 a
ſanguinem ſuum redimere cuilibet permittitur li 2 co 439 d
ſanguinolenti.i.recens nati lib.8 co.2412 d in mar.
ſatiſdatio etiam datur pro hæreditate li.6.co.1775 b
ſatyra qualiter accipitur li.7 co.1959 b
ſcacis ludere an clericis liceat lib.1 co.64 b
ſcenicæ quæ ſunt lib.5 co 1109 d
ſcheda quid eſt lib.4 co.821 a
ſcholaris in ſcholis an habeat domicilium li.3.co.522 d
ſcholares an poſſint habere rectores li.3.co.519 c
ſcholares an teneantur ſoluere pedagia li.4 co.763 c
ſcientia inflat lib.7 co.1946 c
ſcriptura in multis caſibus præualet veritati li.4 co 832 b
ſcriptura præſumitur ſolenniter facta li.5 co.1159 d in gl.b
ſcriptura quandoque præfertur teſtibus li 8.co.2322 a
ſeculo renunciatur dupliciter li.1 co.30 d in gl.i
ſeditio vnde dicitur li.9 co.2579 b
ſeditioſi qualiter ſunt puniendi, ibid. c in textu
ſenatores an poſſint cum fœminis humilioribus contrahere lib.5 co.1124 c
ſenatores dicuntur centumuiri li.6 co.1589 c
ſenatuſconſultum Largianum quid li.7 co.1167 a
ſenatuſconſulta quattuor ſeruis auxiliantur pro libertate conſequenda li 7 co.1853 g
ſeniores debẽt iuniores corrigere li.9 co 2624 a
ſenſum ſpectari potius quàm verba li.5 co 1169 d
ſententia abſolutoria quando noceat i erũ agenti ad eandem. rẽ, & quando non li 3 co.689 a
ſententia an debeat ſemper eſſe certa li.7 co.2031 c
ſententia an detur in confeſſum li.7 co.2061 c
ſententia an ſit ſuper incidenti pronũcianda li 3.co.498 a
ſententia continens errorẽ non ualet li.2 co.294 c & 395 d
ſententia cõtra ius minoris lata, ei nõ præiudicat li.5.co.1381 c
ſententia contra leges lata an & quã do valeat li.7 co.2122 d
ſententia contra tutores vel curatores lata, contra quos mandabitur executioni li.2 co.364 b
ſententia cum procuratore reuocato lata an teneat li.2 co.437 a
ſentẽtia definitiua an poſſit ferri ante litẽ conteſtatam li.1 co.136 a
ſententia & tranſactio finem imponunt litibus li.2 co.269 d
ſententia falsò prolata, ſemper retractari poteſt li.7 co.2072 d
ſententia ferri nõ poteſt reo abſente non per contumaciam lib.3 co.470 b
ſententia ingenuitatis præiudicat inter omnes li.7 co.1887 a
ſententia in pupillum lata ſine tutoris auctoritate, non ualet lib.5 co.1368 b
ſententia in quibus caſibus reſcindi poteſt li.7 co.2050 a
ſententia interlocutoria quæ ſit li.1 co 69 d
ſententia intra quod tempus poteſt executioni mandari, & an per iudicem poſſit tempus abbreuiari vel prorogari lib 7 columna 2061 d
ſententia iudicis appellationis quam formam debet habere li 7 col. 2082 d
ſententia lata contra adultum non habentem curatorem, an valeat li 2.co.364 b
ſententia lata contra matrem de partu ſuppoſito, an noceat partui li.9 co.2554 b
ſententia lata contra ordinem iudiciorum an valeat lib 7 col. 2079 c
ſententia lata in perſonali actione nõ parit actionem in rem lib.2 co.430 b
ſententia lata per gratiam, tenet lib.7 co.2124 c
ſententia lata pro vno in cauſa appellationis an proſit alijs libr.7 co. 2138 c
ſententia lata ſuper poſſeſſorio eſt definitiua li.7 co.2139 c
ſentẽtia poteſt ferri ſuper equum vel incurru libro.7 colum.2018 a in glo.ſ

ſententia poteſt mandari executioni contra fideiuſſores reo condènato li.2 co.2065 d
ſententia quomodo profertur li.2 co. 261 d
ſententia ſecunda etiam de partium conſenſu non valet lib.2 colum. 251 d
ſententia ſecunda lata contra primã, quare non valet lib.7 colum. 2121 d
ſententia ſecunda ſi concordat cum prima, quæ iſtarum valet li.7 co. 2121 c
ſententia ſuper alimentis lata an pręiudicet in filiatione lib.7 colum. 1918 d
ſententia venalis non tenet li.5 co. 1381 d
ſententia vt ſit ipſo iure nulla propter corruptionem aduocati, tria requiruntur l.2 co 275 c in mar.
ſententiæ diuerſæ ſi ferantur à pluribus, quid iuris li.7 co.2123 b
ſententiæ duę feruntur in lite quod metus cauſa li.2 co.338 c
ſeparatio bonorum quibus cõcedi poteſt li.7 co 2148 li
ſeparatio bonorũ, vt peti poſſit, multa requiruntur lib.7 columna 2148 d
ſeparatorum ſeparata debet eſſe ratio li.5 co.1222 a
ſepulchrum & monumentum differunt li 3 co.693 c
ſepulchrum familiare quod dicatur, li.3 co.695 b
ſepulchra violans, qua actione, & ad quid conuenitur lib.9 colum. 2543 d
ſequeſter quis eſt lib 4 columna 726 d
ſequeſtratio quæ eſt, & quibus ex cauſis admittatur ibidem
ſeruitus quælibet eſt indiuidua excepto vſufructu li 2 co.361 d
ſeruitus ſeruitutis eſſe non poteſt li.3 co.630 c
ſeruitutis altius non tollendi quando incipiat quis habere poſſeſſionem li 3 co 637 c
ſeruitutis altius non tollendi quando incipiet quis habere poſſeſſionem li 3 co.637 c
ſeruitutis pars aſſignari non poteſt li 3 co.669 b
ſeruitutem aquæ ductus habens an poſſit eam alij concedere lib.3 co. 640 d
ſeruitutes quanto tempore amittuntur li.7 co.1961 a
ſeruus à domino abiectus, cuius ſit li.7 co.1862 a
ſeruus an poſſit dominum poſſeſſione ſuæ rei priuare li.4 co.849 b
ſeruus an torqueri poſſit ſi eſt quæſtio de ipſius dominio li.3 c.613 c
ſeruus communis ſtipulatus omnib. dominis & Titio ſpecialiter, an illi plus acquirat li.6 co.1667 a
ſeruus delinquens, vel contrahens an liber factus teneatur lib.4 col. 768 a
ſeruus duorum ſtipulando, cui acquirit li.4 co.859 a in gl.c
ſeruus etiamſi excoriaretur à domino, poteſt nolle adire li.6 colum. 1553 c
ſeruus & filius in poteſtate ſibi aſſeribentes iuſſu defuncti, non puniuntur li.9 co 2567 d
ſeruus ex datione tutelæ liber fit li.6 co.1581 d
ſeruus in multis caſibus ſucceſſorem habet li 6 co.1805 d
ſeruus non poteſt eſſe notarius lib.6 co.1712 b
ſeruus pendente lite de ſtatu quo ad multa pro libero habetur li.7 co. 1899 d
ſeruus ſi mandet domino ſuo de ſe emendo, nihil valet li.4 colum. 949 d
ſeruus ſtuprator dominæ manumitti non poteſt li.9 co.2523 c
ſeruus ſub conditione legatus, non poteſt manumitti lib.4 col.1000 a & li.6 co.1713 b
ſeruus tutor eſſe non poteſt niſi teſtamentarius li.5 co.1299 b
ſerui an cenſeantur caput habere li.9 co.2625 d
ſerui an poſſint in dominos torqueri li.9 co.2598 a
ſerui an poſſint relegari lib.9 col. 2544 a
ſerui an ſint pro adulterio detegendo torquendi li 9 co.2498 c
ſerui corrupti actione quid cõuenitur li.6 co.1425 b
ſerui grauius puniuntur, quàm liberi li.1 co.16 c
ſerui inuiti libertatem conſequuntur niſi in certis caſibus lib 7 co. 1846 c
ſerui olim erant triplices lib 7 col. 1930 a
ſerui quandoque etiam in cauſa ciuili poſſunt in iudicio ſtare lib.3 col. 547 a
ſerui quandoque poſſunt agere lib.7 co 1919 b
ſeruo pœnæ legari non poteſt lib.9 2636 b
ſeruo ſi iniuria fiat, an poſſit dominus agere li.9 co.2590 c
ſeruum exportandum non ſeruata lege vendicauit fiſcus, demum ſub tali pacto vendit, non exportatur: cui dabitur manus iniectio li 4 co. 1021 d gl.g
ſeruum manumittens, peculium donare videtur li.6 co.1825 d
ſeruum quem poſſideo ſe liberum cõtendentem ſi accipio, ius meũ nõ perdo li.8 co.2188 d
ſeruis ad libertatem conſequendam multæ conſtitutiones auxiliantur li.4 co.1025 b
ſica quid eſt li 9 co 2535 d
ſigillum ſuum apponens an ſemper ſibi præiudicet li 4 co.1009 b in l.diſtrahente.
ſilentiarij qui ſint lib.3 colum. 569 a
ſiliqua quid eſt li.1 colum. 70 d & li. 8 co.2227 a
ſimilitudo fit quandoque per contrarium li.7 co 1902 c
ſimplicitas legi placet lib.6 col. 1438 c
ſimulare non licet li.5 co.1126 a
ſimulationis præſumptio vnde probetur li.5 co.1227 a
ſocietas ad hæredes non tranſit li.4 co.953 a
ſocius qui pecuniam ſolus contulit, an debeat eam habere ſaluam in diuiſione ſocietatis li.4 co.952 b in gl.h
ſociũ criminis me accuſantem, quibus verbis repellam lib.7 col. 1908 c
ſociorum ſi vnus velit reædificare, an alij compellantur li.8 colum. 2207 a
ſocrus nurui & ecõtra donare poteſt li.5 co.1218 d
ſolicitatio eſt actiua & paſſiua lib.9 co 2551 c
ſolidus quantum valeat li.6 co.1419 b glo.b
ſoluens manumiſſo, an liberetur li.8 co.2354 d
ſoluere promittens in vno loco, an compelli poſſit promittere in alio loco li.8 co.2356 c
ſolutionem particularem quandoque tenetur quis recipere li.4 colum. 916 c
ſolutum per metum interueniente iuramento, an repeti poſſit li.2 co. 335 c
ſophiſma puncti lib.9 colum. 2635 d
ſorte an & quando ſit diſcordia litigantium dirimenda lib.6 col. 1711 b
ſpeciale ad conſequentiam non trahitur li.8 co.2285 a
ſpecialia duo circa idem concurrere non poſſunt li 5 colum.1160 a in gl.b
ſpecies poteſt affirmatiue genus inferre li.2 co.354 b
ſponſalia poſſunt eſſe vbi non poteſt eſſe matrimonium li.5 co.1081 d in fi.gl.c
ſponſalibus factis fiunt rhapiſmata li.8 co.2400 d in fi.
ſponſalitia largitas quæ dicatur lib.4 co.879 b
ſponſalitia quæ ſunt li.5 co.1082 c in expoſ rub.
ſportulæ a quibus & quibus ſunt dandæ li.3 co.501 c
ſportulæ & xenia poſſunt dari iudicibus li.2 co.444 d
ſtationarij qui dicuntur li 9 co.2472 d
ſtatua & imago differunt lib.1 col. 179 b
ſtatuliber eſt ſeruus li.4 colum.765 d
ſtatuliber quandoque tenetur ex ante geſto. li 4 co.756 a
ſtatuta negotiatorum an ſint ſeruanda li.4 co.780 d
ſterilitas quando dicatur li.4 co. 1054 d
ſtipendia vnde dicta li.2 co 303 b
ſtipulari alteri quis poteſt lib.5 co. 1208 c
ſtipulatio an ſit ſemper ſtricti iuris li.8 co.2326 b
ſtipulatio Aquiliana quas obligationes

tiones nouat. li.3 co.2365 a
ſtipulatio eſt contractus impropriè li.4 co.757 c
ſtipulatio non committitur ſi ad interrogata non reſpondetur li.8 co. 2306 b
ſtipulatio pœnalis in matrimonio nõ valet li.5 co.1104 d
ſtipulatio pœnalis quando committatur li.8 co.2316 d
ſtipulatio ſi contrauenero, vel amplius periero, quando committatur li.2 co.266 d
ſtipulatio vna aliam corroborat lib.4 co.950 c
ſtipulans animal eſſe & viuere, quid ſtipuletur li.5 co.1085 d
ſtipulari quandoque ſignificat ꝓmittere li.8 co.2319 a
ſtrepitus ſit in iudicio lib.9 colum. 2565 a
ſubſtitutio tacita an admittatur contra matrem lib.6 colum. 1567 b in gl.g
ſubſtitutio tacita non admittitur contra matrem etiam in teſtamento militis li.6 co.1508 a
ſubſtitutio quæ ſit in donatione cauſa mortis, an requirat ſtipulationẽ lib.6 column.1761 d in fin. tex.& in glo.b
ſubſtitutioni pupillari tria ſunt neceſſaria li.6 co.1508 b
ſubſtitutionem non tranſmittit cohæres ſubſtitutus, licet iure inſtitutionis adierit lib.6 columna 1764 c
ſubſtitutionum diuiſio noua, & elegans li.6 co.1567 b in mar.
ſubſtitutus an excludatur per naturalem ſobolem li.6 co 1564 c
ſucceſſoris mala fides an impediat vſucapionem lib.7 colum.1941 b
ſuffragium quid li.4 co.724 a
ſuggeſtio quid ſit li.1 co 139 b
ſui etiam ignorantes tranſmittunt hæreditatem lib.6 col. 1607 d in glo.h
ſuorum iniuriam quis dicitur proſequi li.9 co.2613 b
ſuppellex quid eſt lib.5 columna 1316 d in gl.l
ſuperindictum quid ſit lib.1 colum. 24 d
ſuppletio de iure qualiter fit per iudicem li.2 co.290 d
ſupplicatio admittitur vbi appellatio reijcitur li.7 co.2007 c
ſupplicare in quibus caſibus liceat lite pendente li.1 co.171 d
ſuſpicione ſola an poſſit quis damnari li.9 co.2518 c in glo.g
ſycophanta vnde dicitur lib.2 col. 297 d
ſyndicus vt ſe de ignorantia maleficij commiſſi excuſet lib.4 col. 860 b
ſynoditæ qui dicuntur lib.1 colum. 102 d

T

Tabellio an computetur in numero teſtium in teſtamento.lib.6 co.1519 b
tabellioni an credatur ſine teſtibus, li.8 co.2432 b
tabularij qui ſint lib.1 colum. 78 b
taciturnitas æquipollet conſenſui.li.5 co. 1101 a in gl.a.
telum quid ſignificet li.9 co.2535 d in interpre.rub.
temetum quid ſit. lib.9 columna 2490 d
tempus excuſationis datum tutorib. quando incipit currere lib.5 col. 1373 d
tempus pro tempore quandoque ponitur li 2 co 293 a
tempus reſtitutionis quãdo currit minori li.2 co.417 b
temporis diſtinctio ſcripturam concordat li.9 co.2468 d
temulentus quis dicatur lib.9 col. 2490 d
terminos effodiens, qua pœna puniatur li.9 co.2468 b
terræ duos pedes ſi concedam, vt ibi proijcias aquam, quid conceditur li.5 co.1177 d
teſtamentum quid ſit li.3 columna 653 d in gl.l
teſtamentum aliquod dicitur nuncupatiuum li.6 co.1518 b
teſtamentum an poſſit dici inofficioſum, ſi pater extraneum inſtituit, filio dicente, nolo eſſe hæres lib.3 co.557 b
teſtamentum an rumpatur per ingreſſum monaſterij li.1 co.32 a
teſtamentum an vitietur per præpoſterationem li.6 co.1242 b in gl.h
teſtamentum debet habere ſeptem teſtes rogatos li 6 co.1655 a
teſtamentum etiam ſolenniter factũ, non eſt publica ſcriptura lib.6 col. 1625 b
teſtamentum & pactum, multipliciter differunt li.5 co.1207 d
teſtamentum facere, per alium, prohibitum eſt li.6 co.1548 a
teſtamentum filij cuius pater fuit deportatus, & poſtea reſtitutus eſt, an valeat li.9 co.2638 c
teſtamentum imperfectum inter liberos, an requirat ſubſcriptionem li.3 co.668 d
teſtamentum imperfectum valet inter liberos li.6 colum.1536 b in gl.m
teſtamentum multipliciter expugnari poteſt li.3 co.567 d
teſtamentum nuda voluntate nõ cõſtituitur nec tollitur lib.6 col. 1549 a
teſtamentum ſecundum, an ipſo iure tollat primum lib.6 co.1543 b in glo.d
teſtamẽtum ſi incidatur ꝑ teſtatorẽ, quibus applicetur hæreditas lib.6 co.1546 a
teſtamentum ſi infirmetur, præiudicium legatarijs generatur li.4 co. 814 b in mar.
teſtamentum ſolemne in multis caſibus tollitur per ſecundum nõ ſolenne li.6 co.1538 d
teſtamento in ſcriptis perdito, an deficiat probatio li.4 co.817 c
teſtamento rupto per agnationem poſthumi, an debeantur legata li.6 colum.1594 a
teſtatoris voluntas eſt lex lib.6 co. 1504 d
teſtatus pro parte, & pro parte inteſtatus quis eſſe non poteſt lib.5 co. 1132 a
teſtimonium de auditu alieno, quandoque valet li.4 co.807 c
teſtis depoſitio ſine redditione cauſæ, an ſufficiat li 4 co.798 c
teſtis dictum ſecreto recipi debet.li.4 810 c
teſtis ſecundò productus, an iterum teneatur iurare libr.4 columna 822
teſtis ſemel reprobatus in vna cauſa, an poſſit per alium in alia cã produci li.4 co 814 c
teſtis vnicus ſemiplene probat. lib.2 co 391 a 700 c. in fin. & 2020 a in glo.o
teſtis vnus an pro alio ſcribere poſſit in teſtamento libr.6 col.1535 c in glo.d
teſtis vnico de facto proprio creditur li.6 co 1420 b in mar.
per teſtes probari poteſt, quod in inſtrumentis deficit lib.4 col.906 a in marg.
teſtes an cognoſcere debeant contrahentes li.6 co.1616 a
teſtes an poſſint produci in cauſa appellationis li.7 co.2116 c
teſtes deponentes de reuocatione teſtamenti, an debeant deponere coram notario, vel coram iudice. li.6 co 1539 c in fi.in gl.a
teſtes diuerſa, vel contraria dicentes, an probent li.4 co. 819 d & lib.7 co.1898 a
teſtes & inſtrumenta æquiparantur li.4 co.820 a
teſtes inuiti coguntur li.4 colum. 809 c
teſtes quinque in certis caſibus requiruntur li.4 co.807 d
teſtes ſingulares non probant lib.5 co 1384 d
teſtibus publicatis, alij non ſunt producendi li.7 co.2116 b
thermæ quæ dicantur lib 8 col. 2223 a
theſaurus in fundo dotali inuentus, cuius ſit li.5 co.1184 c
titulus ne liceat poten. quo differat à titu.de alien.iudi.mu.&c. lib.2 co. 314 d
titulus vario modo ſumitur. li.3 co. 653 d
traditio ſicut ſe habet in rebus corporalibus, ita ceſſio in actionibus li.4 co.770 b
tranſactio an poſſit fieri ſuper crimine falſi li.2 co.254 c
tranſactio & ſententia finem imponunt litibus lib.2 columna 269 d
tranſactio facta à minore, an valeat li.2 co.374 a
tranſactio facta cum curatore, liberat eum etiam à malè geſtis per dolũ li.2 co.246 b
tranſactio facta per dolum, non eſt nulla ipſo iure lib.2 colum. 255 d

tranſactio

tranſactio generalis an noceat in omnibus li.2 co.261 b in gl.d
tranſactio iurata an poſsit infringi li.2 co.366 c
tranſactio doloſè inita ſuper dolo, an valeat li.3 co.503 d
tranſactio non poteſt fieri niſi cognitis uerbis teſtamenti lib.4 co 712 a
tranſactio ſuper alimentis, an fieri poſſit li.2 co.247 d
tranſactio unius ex tutoribus, an proſit aliis li.1 co.243 b
tranſactio vt quis remaneat ſeruus, an valeat li.2.co.268 d
tranſactionis cauſa datum, non repetitur li.2 co.257 d
tranſactionem an uitiet calũnia li.2 co.244 b in mar.
tranſigere an poſsint ciuitatis adminiſtratores li.2 co.250 b
tranſigere an liceat ſuper rapta li.7 co.1885 b
Trebellianum ſenatuſconſultum habet quinque remedia li.6 co.1743 a
turpia de iure dicuntur impoſsibilia li.2.co.263 c
turpillianum locum non habet in criminibus priuatis li.9 co.2615 d in gl.g
turpilliani pœna qualis eſt li.9 co.2461 d
turpitudo eſt uis & metus li.2 co.335 d
turpitudinem ſuam allegare non licet li.4 co.743 d & li.7 co.1894 c
turpitudinem ſui auctoris allegans nõ auditur lib.8 colum.2162 a
tutela eſt munus publicum auctoritate, ſed priuatum vtilitate li.7 co.2081 a
tutela eſt triplex li.5 co 1278 c
tutelæ actio & accuſatio, non ſe compatiuntur li.5 co.1335 d
tutelam, ſumptam etiam adminiſtratione, quandoque deſerere licet li.5 co.1181 a
tutor à iudice ſub conditione dari nõ poteſt, bene tamen à teſtatore li.5 co.1277 c
tutor aliquando datur habenti tutorẽ li.5.co.1305 a
tutor aliquando de dolo & lata culpa ſolum tenetur lib.5 co.1348 b
tutor an adminiſtrare poſsit inuentario nondum confecto li.5 co.1319 c
tutor an poſsit à pupillo conueniri durante officio li.5 co.1308 a
tutor an poſsit dari certæ rei li.5 co.1283 c
tutor an poſsit remittere li.1 co.236 d
tutor an quærat pupillo per ſtipulationem li.5.co.1329 d
tutor à ſe uel ab aliis debet exigere li.5 co.1360 c
tutor aut curator an debeat ſe intromittere de maritanda puella li.5 co.1078 b
tutor confirmatus eſt datiuus, & non teſtamentarius li.5 co.1302 a
tutor contra contutores triplex habet auxilium li.8.co.2337 b
tutor datur illi qui eſt ſui iuris li.3 co.597 d in gl.h
tutor datus inuitus & inuito li.2 co.331 b
tutor datus alicui pupillo, quando teneatur & quando non li.5 co.1362 b
tutor de leuiſsima culpa non tenetur li.5.co.1350 b
tutor de rebus pupilli aliquando dare poteſt li.5.co.1313 c
tutor dominus eſt, cum bene adminiſtrat li.5.co.1313 c
tutor finita tutela debet admonere pupillum de petendo curatore li.5 co.1324 d
tutor habens excuſationem à tutela ſi vnam ſponte recipit, non propter hoc cogitur aliam accipere li.6 co.1375 d
tutor in teſtamento inualidè datus, à iudice tamen confirmatus, an dicatur teſtamentarius lib.5 co.1282 a
tutor legitimus ſuperat datiuum li.5 co.1297 d in gl.h
tutor minoris eſſe non poteſt, qui eſt eius creditor uel debitor li.5 co.1295 d
tutor non gerens an poſsit ſuſpectus poſtulari li.5 co.1336 b
tutor ob latam culpam remotus, an ſit infamis li.5 co.1338 b
tutor pecuniam pupillarem in ſuos vſus conuertens, ad quas vſuras tenetur li.5 co 1362 d in gl.i
tutori periculoſum eſt contrahere officio depoſito antequam rationẽ reddiderit lib.4 co.1036 b
tutor principaliter perſonæ datur li.5 co.1378 a
tutor pro curatore ponitur quandoq; li.5 co.1341 b
tutor propter paupertatem ſolam nõ remouetur à tutela lib.5 co.1333 d
tutor pupillam dotare tenetur lib.5 co.1079 b
tutor pupillo tenetur qui facit quòd ei actio non quæratur li.5 co.1315 a
tutor quando incipit teneri pupillo, li.5 co.1310 c in gl.n
tutor quare dari non poteſt tutorem habenti li.5 co.1305 d
tutor qui dicit ſe ignoraſſe quod fuerit datus, an probare debeat li.5 co.1328 a
tutor ſi calumnioſam accuſationem inſtituat, an pupillo noceat li.6 co.1639 c
tutor ſi fecit ſibi relinqui quod pupillo volebat aliquis relinquere, an teneatur li.5 co.1350 c
tutor ſuſpectus quandoque ſine accuſatore remouetur. lib.5 co.1361 d
tutor tenetur in connexis perſeuerare li.5 co.1352 c
tutor vectigal conducendo ſe magno ſupponit periculo lib.5 colo 1352 b
tutor vel curator an poſsit eſſe habẽs rem communem cum pupillo ſeu adulto li.5 co.1379 a
tutoris contractus quando obligat pupillum li.2 co.359 d
tutoris datio an poſsit delegari li.5 co.1294 d
tutoris datio facta in minus ſolenni teſtamento, an valeat li.5 co.1277 c
tutorem an poſsit dare iudex originis, ſi pupillus ibi non habeat facultates li.5 co.1290 a
tutorem quandoque habet qui in patris poteſtate eſt, lib.9 col.2636 b
tutores aliqui ſatiſdare non tenentur li.5 co.1333 b in gl.b
tutores an poſsint accuſare nomine pupilli li.9 co.2459 c
tutores & magiſtratus quo ordine ſunt conueniendi à pupillis lib.5 co.1411 d
tutores multis ex cauſis remoueri poſſunt li.5 co.1324 a
tutores pupillo obligati, quo ordine conueniantur li.5 co.1355 b

V

VAgabundus vbilibet poteſt conueniri li.3 co.522 c
uarietas reprobatur lib.1 colum.212 b
uaſallus amicitias copulans cum inimico domini, an amittat feudum li.3 co.565 d
uaſallus an poſsit per alium ſeruire li.1.co.63 a
vbertas quando dicatur li.4 co.1055 a
uectigal non ſolutum & multa alia faciunt res cadere in commiſſum li.4 co 1037 c in gl.c
uectigal unde dicatur li.4 co.1036 a
uectigali non ſoluto, an tota res incidat in commiſſum li.4 co.1037 c
uectigalia quibus ſunt applicanda li.4 co.1040 a
uectigalia ſunt principibus utilia li.4 co.1038 c in gl.1
uel, pro ſaltem li.4.co.815 d in gl.i & pro id eſt, co.843 c in gl.b
velleia lex quid ſtatuebat li.3 co.573 c in fine.
velleianum an hodie locum habeat li.4.co.877 b
velleianum ceſſat in multis caſibus li.4 co.881 a
velleianum perdit mulier per ſolam confeſsionem li.2.co.366 c
vendendi ius habent aliqui non domini li.7 co.1931 b
vendens fraudulenter rem uitioſam, multum differt ab ignoranter vendente li.4 co.1031 a
uenditum .i. emptum li.4 co.991 a
venditio nonnunquam ſine contrectatione fit li.6.co.1426 d

uenditio

uenditio an valeat ſi in alterius arbitrium pretium conferatur li.4 co.961 a
venditio an valeat ſine pretio li.4 co.979 c
venditio bonorum alicuius propter publicum debitum ut ualeat, quæ requirantur li.4 co.983 a in glo.c
venditio facta per dolum, non valet li.2 co.347 a
venditio non impeditur per verbũ, volo li.4.co.961 d
venditio prædiorum propter tributa non ſoluta vt valeat, quinque requiruntur li.7.co.1976.c
venditio tribus modis perficitur li.4 co.991 d in gl.a
venditio non reſcinditur officio iudicis vltra quadriennium li.4 co.975 a in mar.
venditionem per metum factam ſi quis uelit reſcindere, an debeat pretium offerre li.4.co.974 b in mar.
venditæ rei multiplex vtilitas accedere poteſt li.4 co.991 d in glo.e
venditor an poſſit vindicare rem venditam & traditam propter pretiũ non ſolutum li.3.co 614 d
venditor an teneatur præciſè ad rem tradendam li.4.co.996 c
venditor an teneatur dare fideiuſſores pro euictione li.8 co 2377 d
venditor an teneatur emptori ad ſumptus factos in lite lib.8 co.2365 d
venditor præſumitur ſemper rem liberam vendere li.8.co.2368 d
vẽditoris mala fides an noceat emptori. li 4 co.993.& li.7.co.1954 a
venditori decepto qualiter ſubuenitur li.2 co.424 a
Venetorum obſeruatio lib.4 co.718 d
venia nõ datur minoribus in delictis quæ ex animo proueniunt li.2 co.298 d
venia dignus eſt, qui alieno morbo laborat li.5.co.1268 c in mar.
ventura ſunt conſideranda. li.6.col. 1713 c in gl.b
verbum idem poteſt propriè & impropriè poni li.6.co.1422 d
verba directa & indirecta quæ dicantur li.6.co.1703 b
verecundia eſt quaſi cuſtodia honeſtatis li.2.co. 303 b in glo.d
veritatis ſectatores Deo placent li.1 co.174 a
vernæ qui dicantur li.3 co 613 b
veſtibulum & porticus quid ſignificet li.9 co.2482 d
verſutum veſtimentum quod ſit li.9 co.2514 a
vexillatio quæ dicatur li.4 co.1066 d
vicini qui dicantur li.4 co.768 d in mar.
vidua quæ dicatur lib.1 co.29 d
viduam ducens, non nouam rem aggreditur li. 3.co.475 c
vilitas prodeſt lib.1 co.92 c
uim tacere quandoque licet lib.9 co.2528 a
vindicans non tenetur ad pretium li.8 co.2374 a
vinum obliuionem parit lib.2 co 389 d
vini venditi cuius eſt periculum li.4 co.1000 b
violentia eſt multiplex lib.2 co 335 a
vir & uxor ad imparia iudicari non debent li.5 co.1246 b in gl.i
vir & vxor non ſunt affines lib.6 co.1807 b
vir in accuſatione adulterij præfertur cæteris lib.9 colum. 2515 d
uir ſi calumnietur accuſando uxorem de adulterio, qua pœna punietur. li.9 co.2516 d
uir ſuccedit vxori in aliquo lib.6 co.1814 b
virginem poſt ruinam Deus ſuſcitare nequit li. 9 co.2531 c
virgines ſunt feliciores continentibus li.6 co.1679 d
viſellia lex li.9.co.2553 b in mar.
vitia an ſequantur ſucceſſores li.7 co.1951 a
vitia poſſeſſionum ſunt triplicia li.7 co.1950 c in gl.i
vitioſa an efficiatur res, ſi vacans occupetur li.8 co 2194 a
vitricus an poſſit eſſe tutor priuigni li.5.co.1345 a
vitricus eſt quaſi pater lib.9 co.2583 c
vitricus poteſt eſſe tutor priuigni ſui li.5.co 1126 a
vltio qualiter accipitur in iure li.3 co.547 d
vocari in ius an quis poſſit ſine iuſſu iudicis li.9.co.2481 c
voluntas cum aliquo actu ſpectatur in maleficiis, non exitus li.1 co 134 d
voluntas inſpicitur li.9 co 2538 a
voluntas ſine effectu, an ſit puniẽda li.3.co 682 b
voluntates enunciatiuæ non ſunt ſeruandę, ſed diſpoſitiuæ li.5 co. 1347 b
vota ſunt reddenda li.8 co.2442 c
vſucapere non definit, qui vi deiectus incontinenti poſſeſſionem recuperat li.9 co.2528 d
vſucapi poteſt aliquando, quando nõ poteſt alienari lib.2 co.390 a
vſucapio an interrumpatur per litis conteſtationem li.5 co.2001 b
vſucapio an interrumpatur ſi ſcientia rei alienæ ſuperueniat lib.5 co.1122 c in gl.b
vſucapio completur quandoque interrupta poſſeſſione lib.7 co.1955 d
vſucapio non habet locum in rebus furtiuis & ui poſſeſſis lib.2 co.337 d
vſucapio non quæritur ignoranti li.7 co.1942 c
vſucapio quandoq; procedit ſine poſſeſſione li.7.co.1987 b
vſucapionem impedit duplex vitium li.5 co. 1407 a
vſuſfructuarius non ſemper eſt ſatiſdatione onerandus lib.3 co.624 c
vſufructuarius quandoque releuatur à ſatiſdatione lib.6 co.1833 a
vſufructuarius quare non poſſit præſcribere li.3 co.627 a
vſufructuarius ſi non poteſt ſatiſdare quid erit li.3.co.624 d
vſusfructus aduẽtitiorum filii in multis caſibus patri non quæritur li.6 co.1824 a
vſusfructus alternato tempore relictus ſi perditur pro uno anno, non perditur pro alio li.3 co.645 b
vſusfructus an perdatur per monaſterii ingreſſum li.6 co.1823 d
vſusfructus quem habet pater in aduentitiis filii, an finiatur morte filii li 3.co.624 a in gl.i
vſusfructus quid eſt li.3 co.623 a
vſusfructus ſeruo relictus quando dicitur finiri li.3.co.636 a
vſufructu legitimę an poſſit filius fraudari li.3.co.553 c
vſura aliquando debetur ex nudo pacto li.4.co.911 d
vſura centeſima, quæ ſit li.4 co.604 d
vſura centeſima eſt in multis caſibus præſtanda li.3 co 921 d
vſura aliquando eſt licita etiam de iure canonico lib.4 co.906 d
vſuræ an debeantur ex pacto incontinenti appoſito li.4.co.907 b
vſuræ an poſſint peti ſecundum ius ciuile li.1.co.13 c
vſuræ an tollantur principali obligatione ſublata li.4 co.921 a
vſuræ debentur iure bono, meliori & optimo li 4 co 906 c
vſuræ de iure ciuili ſunt conditæ & ſublatæ li.4.co.914 d
vſuræ quando ſunt præſtandæ li.2 co 330 c
vſuræ quando ſunt ſoluendæ li.7 co.1995 b
vſuræ quæ cœperunt currere, non tolluntur ſola oblatione li.4 co 916 d
vſuræ ſpecierum cognitio li.4 co.921 c
vſuræ ſunt odioſæ, nec debentur ſine ſtipulatione lib.8 co.2279 d
vſurarũ taxatio qualis eſſe debet li.4 co.921 c
vſuras minores accipiens ſibi præiudicat li 4.co.908 c
vſuras quatenus ſtipulari liceat li.4 co.914 c
vſurpare in bonam partem lib.4 co.816 d in gl.r
vtile per inutile non vitiatur li.4 co.922 c in gl.i

vxor

vxor an poſſit maritum de adulterio accuſare li.9 co.2497 a

vxor debet eſſe in viri ſeruitio. lib.6 co.1448 b

vxor etiam matrimonij tempore eſt in poteſtate patris li. 6 colum. 1724 a

vxor habens virum inutilem, dicitur vidua li.9 co.2552 c

vxor militis an poſsit reſtitui contra alienationem ſe abſente de re ſua factam li.2 co.413 d

vxor non eſt affinis marito lib.6 co. 1554 c

vxor præfertur fiſco in ſucceſsione. lib.5 co.1217 a

vxor res mariti tribus temporibus vſurpit lib.6 columna 1429 b

vxor viro ſuccedit alijs deficientibus li.6 co.1484 d in gl.r

vxores duas ſimul habens, efficitur infamis lib.9 columna 2507 c.

vxores multæ gaudent de morte mariti libro 5 columna 1137 b

X

Xenodochium quid li.1 colum. 45 c, in gl.r

Xenones qui dicantur lib.1 col. 48 d

Finis Indicum.

ειὸ παραλληλεπίπεδον.

P.X.P.S.

LITERARVM NOTAE, QVAE PER XII. LIBROS CODICIS VEL CONSTITVTIONVM

inſcriptionibus, vel temporum denotationibus hinc viſuntur, ne cui fortè caliginem obijciant, ad hunc modum legi debent.

A.	Auguſtus.
AA.	Auguſti.
A & C.	Auguſtus & Cæſar.
AA.& CC.	Auguſti & Cæſares.
Accept.	Accepta.
C.	Cæſar, vel Clariſsimus.
CC.	Cæſares vel Clariſsimi.
CC.COSS.	Clariſsimis Conſulibus.
Cæſ.	Cæſar.
Cæſs.	Cæſaribus.
Ciuitat.	Ciuitatis.
Cl Cæſ.	Clariſsimus Cæſar.
Com. (priu.	Comes.
Cō.R.P.vel rer.	Comes rerum priuatarum.
Cō.S.L.vel Sac.	Comes ſacrarū largitionū.
COS. (larg.	Conſule.
COSS.vel cōſs.	Conſulibus.
Conſ.	Conſularis.
Cōſt.vel Cp.vel Cōſtp. Vel Cōſtā	Conſtantino-poli.
Correc. (tinop.	Correctori.
D.	Data, vel Dicta.
Dat.	Data.
D S.	Data ſubſcripta.
D.PP.	Data propoſita.
DN.	Domino, vel domino no (ſtro.
Dix.	Dixerunt.
Emiſs.	Emiſſa.
Fl.	Flauius.
G.	Geſta.
Gen.PP.	Gennadio præfecto præto (rio.
Id.	Idus, vel Idibus.
Imp.	Imperator.
Impp.	Imperatores.
In for. Tr.	In foro Traiani.
IV.	Quarto.
Kal.	Kalendas vel Kalendis.
L.Iul.	Legem Iuliam.
Lect.	Lecta.ſ.apud acta.
Mag.	Magiſtro.
Magiſt.mil.	Magiſtro militum.
Mag.off.	Magiſtro officiorum.
N.	Nobiliſsimo.
N.Cæſ.	Nobiliſs Cæſare.
NN.Cæſs.	Nobiliſsimis Cæſaribus.
Non.	Nonas vel Nonis.
N.P.vel Nob.P.	Nobili vel Nobiliſsimo puero.

Off.	Officiorum.
Quæſt.	Quæſtori.
R.P.	Rerum priuatarum.
R.P.orientis.	Rerum priuatarū orientis.
P.vel Pr.	Præſidi.
Præſ.prou.	Præſidi prouinciæ.
PP.	Propoſita, vel Perpetuo, vel Præfecto prætorio.
PF.	Præfecto.
PP.G.	Propoſita geſta.
P.V.	Præfecto vrbi, vel vigilum.
P.Vig.	Præfecto vigilum.
P.V.R.	Præfecto vrbis Romæ.
P.vel PF.Aug.	Præfecto Auguſtali.
PP.emiſs.	Propoſita emiſſa.
PP.Gall.	Præfecto prętoriorum Gallianorum.
Pet.	Petita.
Pleb.	Plebis.
Præſ.ann.	Præfecto annonæ.
Præt.	Prætoribus.
Pr.vel Prid.	Pridie.
Prop.vel Propſt. vel Propoſ.	Propo-ſita.
Proconſ.	Proconſuli.
Proconſs.	Proconſules.
Publ.iudic.	Publicis iudicijs.
S.	Salutē, vel Scripta, vel Subſcripta, vel ſuppoſita.
S.D.	Salutem dicit, vel dicunt: vel Subſcripta data.
Subſcr.	Subſcripta.
S.L.	Sacrarum largitionum, vel Sacrarum literarum.
Sacr.liter.	Sacrarum literarum.
S.P.	Subſcripta petita.
S.P.	Suppoſita.
S.PP.	Subſcripta propoſita.
Supp. vel Sup-poſ. vel Suppo (ſit.	Suppo-ſita.
S.petit.	Subſcripta petita.
Tit.	Titulo.
Trib.pl.	Tribunis plebis.
V.	Viro.
V.C.	Viro clariſsimo.
VV.CC.	Viris clariſsimis.
Vic. vel Vicar.	Vicario.

IN NOMINE DO. ... augumentus gene ris humani director, in præſenti rubrica, ſiue intitulatione tria facit: quia primò ponit diuini nominis inuocationem: per quam deus ueneratur. Secundò ponit propriam & appellatiuam deſcriptionem, per quam præſens opus denominatur. Tertiò ſubdit intitulationē, per quā præſens opus proœmialiter inchoatur. Secūda ibi. Codicis Domini &c. Tertia ibi, repetitæ prælectionis. uſq; in finem rubricæ. h. d. ſecundùm Bal. Vel aliter Diuiditur iſta rub. ī tres ptes. Prima eſt generaliſſima ad oē opus īchoādū: uſq; ibi. Cod. Scda generalis ad totū iſtud volumen dūtaxat: uſq; ibi, De nouo Cod. faciendo. Tertia ſpecialis ad iſtam primam conſtitutionem. h. d. ſecundùm Paul. de Caſt.

a In noīe domini.] Incipit à deo: ut j. de offi. præſe. præt. Africa. l. in nomine domini.

b Iuſtiniani.] quia Iuſtini filius fuit. ut inſti. de dona. §. ē et aliud. Et dicitur hoc ad differentiā triū Codicum, de quibus j. fit mentio in conſtit. ij. Accur.

c Sacratiſſimi.] qa inūctus, vel quia ſacras leges nobis tradidit.

d Perpetui.] i. generalis. ut Inſtit. de ſatiſda. tut. & cu. §. reſpō. ſic j. de eden. l. edita. unde & illud Exiit edictum, &c. & in Epiſtola: Omnis anima. &c. ponitur & aliter, ut diximus. ff. pro ſoc. l. j.

A (tria ōſiderās. ſ. opis pōderoſitatē, opis ſubſtātialitatē, & opis vtilitatē) q; ipſe elegit x. viros quos noīat & cognominat, ad hoc ſufficiētes, & fama & dignitate pclaros & ſublimes. Hoc dicit uſq; ad §. qbus. Viſo caſu lřali ex text. reſultāt notanda ſequētia. Et j. ibi, interea. no. ſm Bal. & Pa. de Ca. q; Iuſtin. ſe cōmēdat, & pdeceſſorib⁹ ſuis detrahit. Secūdò no. q; oīs audacia ē à deo. Tertiò, q; Itētio pricipis ī ghali ē bonū publicū, nō bonū priuatū vel ppriū. Quartò, q; tria ſunt q̄ pcipua ſunt q̄ ptinēt ad publicā vtilitatē. ſ. plixitatē litiū āputare, multitudinē ōſtōnū inutilē reſecare, & leges ī vnū ōponere, & ōgrue ſituare. Vltimò no. ī v̄ſ. iōq;. q; qdā ſunt q̄ habēt plura officia cum dignitate: & eē magiſtrū legū eſt dignitas ſm Bald. hic.

IN NOMINE [a] DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI,

CODICIS DOMINI IVSTINIANI [b] ſacratiſſimi [c] principis, perpetui, [d] Auguſti, [e] repetitæ [f] prælectionis, incipit conſtitutio prima.

DE [g] NOVO CODICE faciendo.

Retro viſa cōiter utiliū, litiumq; deciſiua, audacter ſunt attentata, ſuperfluitate reſecanda. h. d. ſecundùm Salycetum. Vel ſic: Iſta ſunt quadā epiſtola Iuſtiniani Imperatoris, quam direxit ſenatoribus urbis Conſtantinopolitanæ: ut patet in fine eius. h. d. ſecundùm Pau. de Caſt.

IMPERATOR IVSTINIANVS Auguſtus ad Senatum urbis Conſtantinopolitanæ.

HÆc, [h] q̄ neceſſariò corrigenda eſſe multis retro principibus [*] viſa sūt: inter ea tñ nullus eorū ad effectū ducere auſus eſt: in præſenti [i] rebus donare cōibus [k] auxilio dei oīpotētis cēſuimus, [l] & prolixitatē litiū [m] amputare: [n] multitudine [o] qdē conſtitutionū quæ tribus Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano, atque Theodoſiano cōtinebant, illarū [p] ēt q̄ poſt eoſdē Codices à Theodoſio diuinæ recordationis, alijſque poſt eum [q] retro principibus, [r] & à nr̄a ēt clemētia poſitæ [s] ſunt, reſecāda: [t] vno aūt Codice ſub felici nr̄i noīs [*] vocabulo ōponēdo, ī quē colligi tā memoratorū triū Codicū q̄ nouellas [u] [*] p⁹ eos [x] poſitas [y] ōſtōnes oportet.

Pro magnitudine rei gerendæ ſunt artifices eligendi. h. d. ſecundùm Salycetum.

Ideoq; [z] ad hoc maximū, [a] † & ad ipſius reipublicæ [b] ſuſtētationē [c] reſpiciens [d] opus efficiendum, elegimus [e] tāto faſtigio [f] laborū, tātæq; ſollicitudini ſufficientes, [g] Ioānnē † virum excellentiſſimum ex quæſtore [h] [*] nr̄i ſacri palatij,

h Hęc.] ſ. iā correcta, vel meli⁹. i. corrigēda ſm vos iudices. Et dic, q; hæc ōſtō diuidit ī qtuor ptes. Pria uſq; illuc, iōq;, &c. Scda uſq; illuc, qb⁹ ſpāſt, &c. Tertia uſq; illuc, hęc igit. Quarta & vlt. ab īde uſq; ī finē. Dic ergo hæc, q̄ corrigenda. ſ. nunc.

i In pſenti.] hoc verbū, ī pſenti, determinat v̄bū, donare: nō v̄bū, cēſuimus: qa ſ̄riū aſſeuerat ꝓ pteritum, cēſuimus. Azo.

* Cōib⁹.] i. cōi vtilitati, q̄ puenit ex conſtitutionibus.

* ſic ī manuſcri. ſi. numinis.

* extāt hodie plerę que earū in breuiario Alarici.

† aliàs ad hoc maximè op⁹ efficiēdū & ad ipſius reip. ſuſtētationē reſpiciētes, eleg. &c.

† Dicit gl. in proœmio li. 6. Decretaliū ſuper verbo doctorē, q; hi viri erāt glorioſi, non ſolū ſcia legū, ſed ēt experientia rerū.

* Exquæſtorem.

e Auguſti.] ab augeo quo ad ꝓpoſitū: ut & matrimoniū dicitur res indiuidua, licet quādoq; diuidatur. ut Inſti. de pa. po. in prin. & C. de rep. l. cōſenſu. Vel dicitur ab Octa. Au. deō ab auguror, qđ ē diuinare. ADDITIO. Hic ſolet quæri, an donatio facta p Conſtantinū Papæ Syluestro, quia per eam diminutum eſt imperium, valeat: vide Ang. Are. in ſuperſcript. Inſt. & eos ad quos ipſe remittit, quibus adde Abba. conſi. lxxxiiij. verſ. ſed in caſu noſtro, et gl. in verbo. Conſtantinū. in Cle. I. §. porro præter. verſ. ipſaq; omnia. de iureiurando.

f Repetitæ.] Iuſſit. n. fieri primo Codicem ex tribus, & iterum iuſſit diſſolui, ut ibi apponeret quaſdā deciſiones, quas poſtea fecerat: & ſic iterū iuſſit ligari, & ideo dicit, repetitæ: ut j. de emen. Inſti. co. per totū. & §. in antiquis enim &c. Itē quod dicit, ꝓlectionis, ideſt lectionis. & eſt figura protheſis. ſic ponitur ff. de dote præle. per to. ti.

g DE NOVO CODICE FACIENDO.

Superior rubrica eſt cōis ad totum librum: ſed quod ſequitur, ſcilicet de nouo C. confirmando, ad conſtitutionem iſtam tantum. Azo.

HÆc quæ.] Hāc cōſtōnē diuide in quatuor partes, ut in gl. j. Caſus in terminis nō pt cōmodè poni: ſed loco caſus figura talē qōnē ſm Bal. Senatores qūiuerūt ab Imperatore ſic. Dñe, ſcimus q; officiū veſtrū dēt eē circa duo. ſ. circa arma, & leges. circa arma ſcimus vos bñ egiſſe: ſed qrim⁹ quali feceritis circa leges? Rñ. Imꝑator q; ea q̄ neceſſario corrigenda eſſe multis retro pricipib⁹ viſa ſunt: tñ null⁹ eorū ad effectū protulit: nos ī pſenti ꝓponim⁹ donare cōi vtilitati, lites amputado, ſupfluitatē ōſtōnū reſecādo, & vnū Codicē ſub nr̄o felici noīe cōponēdo, ī quē colligat oīs ſubſtātia veterū Codicū & nouellarū ōſtōnū. h. d. uſq; ad verſ. iōq;. Sed inſtat querēs: dñe, quot ſapiētes elegiſtis ad hoc op⁹ faciēdū? Rñ. Imꝑator

l Cenſuimus.] i. ordinauimus in corde, vel toti reipublicę, vel imperio: alia tamen forma, quàm olim.

m Litiū.] q̄ fiebāt immortales. ēt repete, multitudine. Acc.

n Amputare.] reddit adtentū, & facit. ff. ſi cert. pet. l. quidā.

o Multitudine.] aľs, multitudinē. & tūc ē j. reſecāda, & meli⁹

p Illarum.] ſ. conſtitutionum.

q Eum.] ſcilicet Theodoſium.

r Retro principibus.] quo ad nos. i. ante nos.

ſ Poſitæ.] ut extrauagantes conſtitutiones.

t Reſecanda.] aliàs reſecando. & tunc habeas multitudinē. aliàs reſecanda, & tunc multitudine.

u Nouellas.] non omnes, ſed vtiles.

x Poſt eos.] tres Codices.

y Poſitas.] i. factas.

z Ideoq;.] qa iā nos diximus q; volebamus illos tres Codices & extrauagātes conſtōnes in vnum Codicem redigere. ideoque.

a Maximū.] ſi habes maximū, plana ē: ſi habes maximè, ſic expone: nā non ſolū iſtos x. viros elegimus ad hoc opus, ſed etiam ad alios libros faciendos: ſed maximè ad hoc.

b Reipublicæ.] ideſt imperij.

c Suſtētationē.] qa p leges ſuſtētatur reſp. ſicut & per arma.

d Reſpiciēs.] aliàs reſpiciētes, & tūc plana. aľs reſpiciēs: & tūc ſic ōſtrue: Ideoq; elegim⁹ viros ad hoc maximū op⁹ efficiēdū op⁹ dico reſpiciēs ad ſuſtētationē ipſi⁹ reipublicæ. i. imperij.

e Elegimus.] ſcilicet homines qui ibi ponuntur.

f Faſtigio.] i. altitudini vľ magnitu. & ſcribe p g. nō p d. Acc.

g Sufficientes.] ſcilicet viros j. ſcriptos.

h Ex qſtore.] nomē ē dignitatis, ſicut dico in expfecto, & excōſule. ſm Io. ut j. de aduo. diuer. iudi. l. petitionē. §. egrediētem.

Legib. ſuſtentatur reſpublica.

Faſtigiū.

Exqſtor.

Expræfectus.

Excōſul.

Conſularis.

Conſul.

Iulio Cæſari, & Theodo... o, & cæteris auctoribus ... uorū Co... tcū Gre... oriani & ... ermoge... iani. ... acx. a. ... om. 13. Concor. ... um hoc ... xtu. cle. ... ſpēdio ... m. deiu ... & cap. ... ſpēdia. ... reſcri. ... 6. Multi... iceſfigu... rū ſpeci... pōit gl. ... verbo, ... e abla... in c. ſo ... s. cū de ... ab. ſig.

ut. ſicut exqſtor.vt ff.de off.quæſt.l.j. in fi. Alij dicũt eũ exqſtoré,q quæſturam dimiſit.& ſic excõſul q cõſulatũ dimiſit.

a Conſularé.]conſularis eſt qui inſignia cõſulum benefic o principis conſequitur: ſed conſules ſunt in ipſo actu gerendi: vt ĩ.de conſuli.l.iij.& iiij.lib.xij.

b Nouellis.]quæ ſunt extrauagantes.

c Leges.]ſic reddit dociles.nam docilem facit, qui ſummam rei breuiter comprehendit. Accur.

d Congruis.]ecce quintum.

e Subdere.]ſubaudi, eos permiſimus. Accur.

cõſularẽ[a] atq; patriciũ:[b] Leõtiũ virũ ſublimiſſimũ magr̃ũ militũ exp̃fecto[*] p̃to. ↄſularẽ atq; patriciũ: Phocã virũ eminẽtiſſimũ magiſtrũ militũ, cõſularẽ atq; patriciũ: Baſilidẽ virũ excellẽtiſſimũ exp̃fecto[*] p̃to.[c] Oriẽtis, atq; patriciũ: Thomã virũ glorioſiſſimũ q̃ſtorẽ ſacri nr̃i palatij, & excõſule:[*] Tribonianũ[*] virũ magnificũ, magiſteria dignitate inter agẽtes[d] decoratũ: Conſtãtinũ virũ illuſtrẽ, comitem ſacrarũ largitionũ[e] inter agẽtes,[f] & magiſtrũ ſcrinij libellorũ, ſacrarũq; cognitionum: Theophilũ virũ clariſſimum, comitem ſacri nr̃i conſiſtorij, iuris in hac alma vrbe[g] doctorẽ: Dioſcorũ & Præſentinũ, diſertiſſimos togatos fori ampliſſimi prætoriani.

Imperator electis viris tradit formam veram vt inutiles præfationes, & ſimilia, ex quibus non augetur effectus, & cõtraria reſecarent, et ſimiliter ea quæ erant abolita rationabili conſuetudine, & claras et apertas leges ex tribus codicibus, & nouellis traderent, ipſiſq; adderent & detraherent, & earum ſenſum clariorem efficerent vbi opus foret, & in vnum codicem componerent.h.d.ſecundum Bald.

Quibus[h] ſpãliter permiſimus[i] (reſecatis tã ſupuacuis quantũ ad[k] legũ[l] ſoliditatẽ[m] ptinet, p̃fatiõib⁹,[n] q̃[o] ſimilib⁹,[p] & ↄ̃rijs,[q] p̃terq̃[r] ſi iuris alia diuiſiõe[s] adiuueni:[t] illis[u] ẽt q̃[x] in deſuetudinẽ[y] abierũt) certas,[z] & breuĩ[a] ſermone cõſcriptas ex ijſdẽ trib⁹ codicib⁹ & nouellis[b] cõſtõnib⁹ leges[c] cõponere, & cõgruis[d] titulis ſubdere,[e] adijciẽtes[f] q̃dẽ & detrahentes,[g] imo[h] & mutãtes[i] verba earũ vbi hoc rei cõmoditas exigeret: colligẽtes[k] verò in vnã[l] ſanctionẽ q̃ varijs cõſtõnib⁹ diſperſa ſunt, & ſenſum earũ clariorẽ efficiẽtes: ita tñ, vt ordo tẽporũ earũ cõſtõnũ nõ ſolũ ex adiectis dieb⁹[m] cõſulibuſq;, ſed ẽt ex ipſa cõpoſitione[n] earũ clareſcat, primis q̃dẽ ĩ p̃loco, poſteriorib⁹ verò in ſcdo ponẽdis.[o] & ſi q̃ earũ ſine die[†] & cõſule in tribus veteribus Codicib⁹, vel ĩ q̃b⁹ nouellę cõſtõnes receptę ſunt, iueniant̃, ita his ponẽdis, nullaq; dubietate ſuper generali earũ robore[*][p] ex hoc oriunda: ſicut & illas vĩ gñalis cõſtõnis obtinere palã ẽ, q̃ ad certas[q] p̃ſonas[r] reſcriptæ,[s] vel p pragmaticã[t] ſanctionẽ ab initio datæ, eidem nouo Codici pp vtilita-

b Patriciũ.]expone vt Inſt.q.mo.pñ.poteſ.ſol.§.filiusfam.

c Prætorio.]natum vel vocatum.

d Inter agentes.]inter agentes dñr qui ſunt inter eos q res ſpiales adminiſtrãt. Vel, q agunt.i.morãt circa latus principis. vñ hẽs.ĩ.ti.de principibus agentiũ in rebus.lib.xij.

e Largitionum.].i.donationum, q̃ fiebant in aula regia.

f Inter agẽtes.]qdã habẽt inter gẽtes, ſed male. Dic ergo inter agẽtes, & id expone, vt ſ.Accur.

g Vrbe.].ſ.Conſtantinopolitana.

h Quib⁹ ſpãlr, &c.]Sunt ergo x. & ſic x. fuerũt in petẽdis tabulis.vt ff.de ori.iu.l.ij.§.exactis.Tres verò ĩ Inſtitutio. xvj. ĩ ↄpilatione Digeſt. vt Inſt.in proœ.§.cũq; hoc deo.& §.quas ex oib.& ĩ.d ve.iu.enu.l.ij.§.q̃ oĩa. Itẽ qnq; in cõpilatione noui Codicis: vt ĩ.tit.ij.§.ſed cum nouellæ.

i Permiſimus.].ſ.p̃cipiẽdo. Et not.q decẽ facit præcepta.

k Quantũ.]q.d.ſolidæ.i.integræ leges remaneant, reſecatis ſuperfluis.

l Legum.]ecce primum præceptum.

m Soliditatem.]quia medulla legis bñ eſt ſolida ſine ſuperuacuis præfationibus.

n Præfationibus.]nota, ſuperuacuis.aliàs ↄ̃.ff.de ori.iur.l.j.

o Quàm.]ecce ſecundum.

p Similibus.]ad hoc eſt ↄ̃.ff.de diſtra.pi.l.arbiter.& l.vlt.ſed ibi fuit vitiũ ſcriptoris. Itẽ & aliàs in multis locis ſunt ſimilia, quæ omnia ſolue vt ĩ.de vete.iu.enu.l.ij.§.ſi quid.

q Contrarijs.]ecce tertium.

r Præterquã.]ſi ſibus dico, p̃ter.q.d.i.pleniore indagine: vt.ĩ.ti.j.§.ſed cũ ſit.& ĩ.de ve.iu.enu.l.ij.§.ſi qd. Itẽ pbat̃ ex duobus.vt ĩ.de iur.& fac.igno.l.ſi poſt diuiſionẽ.& ff.fa.er.l.cũ putatem.non aũt refertur ad id quod dixerat de ↄ̃rijs: quia nullum ↄ̃rium inuenitur.vt ĩ.de vete.iu.enu.l.ij.§.ↄ̃rium. Vel etiam ad contrarium poteſt referri. & tunc patet exemplum.in ll.ſupradictis.l.ſi poſt diuiſionem.& l.cum putarẽ.

s Diuiſione.]i.eſt additione.

t Adiuuentur.]illa ſcilicet ſimilia.

u Illis.]ſcilicet reſecatis.

x Quæ.]ecce quartum.

y In deſuetudinem.]ſic Inſti.in proœ.§.igitur poſt.in fine.& ĩ.de vet.iu.enu.l.j.§.ſed & ſi quæ.iij.col.Accur.

z Certas.]i ſui rõñe.vñ in fi.hui⁹ legis vocat indubitatas: & hoc fallit vbicũq; ẽ diſſenſio doctorũ: & ĩ ff.ſæpe fallit ĩ Seg.

a Breui.]hoc fallit in legibus Iuſtiniani quandoque.

f Adijcientes.]ecce ſextum. Accur.

g Detrahentes.]ecce ſeptimum.

h Immo.]ponitur p &, ſm quoſdã ſic exponitur.ĩ de ſac.ſan.eccle.l.iubemus.ĩ.§.œcono.ſi correctiuè: vt & alſ.ff.d hæ.inſt.l.ſi ita ſcriptũ.in pñ.

ADDITIO. De iſta dictione imo, qñ ponat̃ copulatiuè, & qñ correctiuè, vide Bar.hic, & eundẽ in l.ſi ita ſcriptũ.in gl.alle.

i Mutantes.]ecce octauum.

k Colligẽtes.]ecce nonũ.& beneuolũ reddit. qa dicit ex pluribus vnũ facturos. vt ĩ.de iur.delib.l.fi.in prin.& §.fi. Itẽ no. q ſanctio dicit̃ multis modis: vt notatur in proœmio. ff.in prin.

l In vnam.].i.legem imperialẽ. vel.i.hũc codicem. ita ſequit̃ x.preceptum.

m Diebus.]ſic dies & cõſules erãt adiecti.

ADDITIO. An leges valeãt ſine die & cõſule, vide Bar.hic & latius p glo.eiuſdẽ in extrauaganti, q ſint rebelles.verſi.data. Itẽ an ſtatutum debeat edi cũ die & cõſule: & an reqrat ſcripturã, vide Ale.de Imo.ĩ rub.ff.de noui ope.nuncia. Accur.

n Cõpoſitione.].i.cõpilatiõe primo loco, vt primò lex ſit vnius impatoris, & ſequẽs eiuſdẽ tituli ſit ſequẽtis impatoris poſt illũ, & ſic deinceps. Nõ aũt intelligas quo ad totũ volumen.nam inuenies le.Iuſti.ẽt circa principiũ voluminis, & tñ inuenies poſtea in alijs tit.aliorũ impatorũ. poſtea iterũ & eiuſdẽ Iuſtin. legẽ inuenies primò factã poni poſtea, & factã poſtea prius poſitã: vt patet ĩ.de iudicijs.l.pperandũ.& ĩ.vt intra certum tp̃s.l.fi. Item nota hic de ordine, vt not.in Auth.de hære.& fal.§.inordinatum.col.j.

o Ponendis.].ſ.ſine die & conſule. & valet vt ſubijcit. Sed ↄ̃.ĩ.de diuer.re.l.ſi qua. Sol.hic de his quæ iuris corpore clauduntur, ibi non.

p Robore.]quòd ſint ſine die & conſule. Accur.

q Ad certas.]ex motu principis.

r Perſonas.]ad hæc verba concordat.ĩ.in conſtitutione proximè ſeq.§.hunc igitur.ibi, nullaq; dubitatione. Accur.

s Reſcriptę.]huic eſt ↄ̃.ĩ.de legi.& conſtitu.l.ij.& Inſtitu.de iu.natu.§.ſed & quod principi.in fi. Solu. hic de his quæ iuris corpore clauſæ ſunt: ibi non. Vel hic reſcripſit in aliqua quæſtione reſpondendo quid ſit iuris: ſed ibi in priuilegijs. Item intellige hoc quod hic dicitur, niſi dicatur in lege expreſſim contrarium.vt patet.ff.de cen.l.j.& ĩ.de decur.l.neque Dorotheũ.lib.x.& ĩ.de his qui ad ecc.cõfu.l.fi.in prin.

t Pragmaticam.]quæ fit concilio procerum.

ADDITIO.

Inter agẽtes.
* ſic in vet.
* expræfectum.
* exconſulem.
* In quibuſdam vet. Tribunianũ.
Cõtrarietas nulla eſt in legibus.
† quædã ſunt ſine die, q̃ habẽt cõſulem: vt l.14.ĩ.ſi cer.pet.q̃dam verò ſunt ſine die & cõſule, vt l.ſcriptura ĩ.cõtra vtruſq; iudici.l.j.ĩ.de maleſi.
* lex.j.C.Theo.li.j.iubebat h.nõi cõſtitutiõe: auctoritate carere. Cont.

ADDITIO. Vide gl. in verbo, pragmaticam. in pragma. ſanct. in titu. de conclu. ec. Gal. poſt princip.

a Inſertæ.] aliàs indultæ.

b Fuerunt.] futuri temporis. nec enim eſt factus, ſed heri mandatur per hanc conſtitutionem.

c Notitiam.] ad ſenatores loquitur.

d Indubitatas] & ponitur pro id eſt.

e Ad citiores.] ꝓpria pótentério Iuſtiniani hic notari: ſed & beneuolentia. Acc.

f Deciſiones.] aliàs diuiſiones.

g Fiat.] ecce propria Iuſtiniani intentio.

h DE IVSTINIANEO Codice confirmando.

Superior conſtitutio fuit facta nondum facto Codice, hæc cũ iam eſſet factus. vt j. ca. l. §. tollẽ du. ibi, iiſdẽ prudentib.

i Inclytus.] i. bene auguratus. totũ expone vt in proœmio. ff. in princ.

k Menæ.] ſupple. miſſa fuit ex præcepto, etc. Accur.

l Expfecto.] al's. ex pce pto almæ vrbis ꝯdito ris Cõſtãtini. &c.

m Vrbis.] ſubaudi, cõditoris. Et ſic patet q. d noua Roma, cũ eã fecerit Cõſtãtinus: ñ de veteri, cũ eã fecerit Romulus. Et dic q Cõſtantinus ꝓcepit hic duo. ſ. q arma, & leges eſſent ad tuitionẽ reipubl. & hoc ñ habes, Cõſtãtini. ſed aliàs ẽ, Cõſtantino & patricio. tũc dic: ex pcepto. ſ. diuino ſũma tuitio ventẽs, Cõſtãtio, &c. & ſic ſunt datiui caſus. & ip ĩcipit ꝯſtructio ſumma, &c. & ſa cit iſti. i proœ. i prin. imperatoriã, &c.

* falsò ꝗ hactenus obtinuerat lectio ne deceptus Acc. hanc legẽ putabat eẽ Cõſtantini. Contius.

n Vmma.] Pro huiꝰ cõſtõnis caſus põne diuide eã ẽm Viuia. in quatuor partes. Prima pars cõiungit leges & arma, & vnum dicit egere auxilio alterius: & factũ armorũ ſe bene expediſſe, & qualiter expediuit. Secũda dicit qualr expediuit ſe de legibus per x. viros. & ſic recipi ad ſuperiorẽ cõſtõnem. Tertia mãdat hũc codicẽ ſeruãdũ alijs codicibus ꝑtermiſſis, qualeſcũque ſint leges: ex quo erũt i hoc volum. Quarta cõmẽdat hũc codicẽ cũ extendens inter ſubiectos. Scda ibi, ſed cũ. Tertia ibi, hũc igiẽ. Quarta ibi, illuſtris. Ex tex. not. j. i prin. qd fuit qd fecit antiquus Romanos pcellere & dñari cũctis nationibus. Not. ij. in verſic. igiẽ, hunc qd imperator ꝓhibet allegari veteres codices. Tertiò no. ibi, falſi crimini, q. allegãs leges abrogatas, incidit in crimẽ falſi: qd qñ ſit verũ, dic vt no. i c. nouit. ex de iud. in gl. qcũq. & p Bar. in l. ñ. ff. de fal. Vltimò not. in §. ſi ꝗ verò. & ad hoc ſp allegar. q p nouã legẽ vel ſtatutũ nõ cenſent̃ reuocata priuilegia cõceſſa ſingularibus pſonis, & nõ cõprehẽſa in corpore iuris vel ſtatuto, ſm Pau. hic.

o Sũma.] aliàs, ſumma tuitio. & aliàs, ſumma reipublicæ tutio. Et no. q Pynus hic, Sũma, &c. incipit legẽ. ſed alibi ſic ex pcepto huiuſalmę vrbis Cõſtãtini atq; patricij, & q dicit, vrbis, ſubaudi conditoris,

tẽ ſanctionis iſertæ [a] fuerũt. [b]

Imperator ſuperius poſuit ſuam intentionem & operis commiſſionem in generali, nunc verò ponit formam in ſpeciali. & ad hoc j. tit. 1. ibi dum dicit, ſub certis finibus magnum laborem commiſimus. h. d. ſecundum Bal.

Hæc igiẽ ad veſtrã notitiã [c] ferre ꝓperauimus, vt ſciatis quãta nos diuturna ſup rerũ cõiũ vtilitate cura ſollicitet, ſtudẽtes certas & [d] idubitatas, & i vnũ codicẽ collectas eſſe decætero ꝯſtõnes, vt ex eo tm̃ mõ ſub felici nr̃o noie nuncupando Codice, recitatio ꝯſtõnum in oĩbus ad citiores [e] ſitiũ deciſiones [f] fiat [g] iudicijs. Dat. Idib. Febr. CP. DD. Iuſtiniano PP. A. II. Cos.

DE IVSTINIANEO CODICE confirmando. h

Iſta fuit epiſtola directa ad præfe. prat. poſtquam viri de quibus in præcedenti dictum eſt, opus eis commiſſum expleuerunt, per quam imperator cõfirmat Codicem noviter factũ per illos, & mandat ipſum publicari & ſeruari. h. d. ſecũdum Pa. de Ca.

IMPER. IVSTINIANVS, pius, felix, inclytus, [i] victor ac triũphator, ſemper Auguſtus, Mẽnæ [k] præfecto præt. expræfecto [l] huius vrbis [m] CP. ac patricio.

SVmma [n] reipublicæ tuitio de ſtirpe duarũ rerũ, armorũ. ſ. atque legũ veniẽs, viꝗue ſuã exinde muniẽs, felix Romanorũ genꝰ oĩbus anponi nationibꝰ oĩbuſq; gẽtibꝰ dñari tã ꝑteritis effecit tpibus, ꝗ deo ꝓpitio in æternũ efficiet. iſtorũ eteni alterũ alteriꝰ auxilio [t]ſemp eguit: & tã militaris res legibꝰ in tuto collocata ẽ, ꝗ ipſæ leges armorũ ꝑſidio [p] ſeruatæ [q] ſunt. Meritò [r] igiẽ [s] ad primã [t] cõium [u] rerũ ſuſtẽtationem, nr̃am ſñiam & mẽtẽ laboreſq; nr̃os rferẽtes, militaria qdẽ agmina [x] multiplicibus, & oẽm ꝓuidẽtiã cõtinẽtibus modis correximus, & tã veteribus [y] † ad meliorẽ ſtatũ breui tpe ductis, ꝗ nouis ñ ſolũ exqſitis, [z] ſed ẽt recta diſpõne nr̃i nois ſine nouis expẽſis publicis ꝯſtitutis, primò ꝓuãdo poſita, [a] deĩde noua ponẽdo, firmiſſima [b] ſubiectis effecimꝰ. Sed cũ [c] ſit neceſſariũ multitudinẽ cõſtõnũ tã in tribus veterib. codicib. relatarũ, ꝗ poſt earũ ꝯfectionẽ poſterioribꝰ tpibus adiectarũ ad breuitatẽ reducendo, caliginẽ earũ rectis iudicũ definitionibꝰ iſidiantẽ [l] penitus extirpare: ad hoc cõe ꝑſtãdũ bñficiũ deo ꝑſule prono aio nos ḋdidimꝰ: [e] & electis viris glorioſiſſimis, tã doctrina [l] legũ, ꝗ experientia [h] rerũ, ſtudioq; reipublicæ indefeſſo, [h] & laudabili ꝓpoſito pollẽtibꝰ, ſub certis finibus magnũ laborẽ cõmiſimus: p quẽ tã triũ veterũ Gregoriãi, Hermogeniani atq; Theodoſiani codicũ ꝯſtõnes, ꝗ plurimas alias [i] poſt eoſdẽ codices à Theodoſio diuinę memorię, cæteriſq; poſt eũ retro pricipibus, à nr̃a etiam clementia poſitas, in vnum codicem felici nr̃o vocabulo nũcupandũ colligi ꝑcepimus. Tollendis quidem tam ꝑfationibus nullum ſuffragium ſanctionibus con-

p Præſidio.] i. auxilio

q Seruatæ.] al's ſuadę

r Meritò.] hic dicit imperator qualiter ſe habuit ad arma.

s Igiẽ.] cũ prædicta duo. ſ. arma & leges fecerint Romanũ populũ oĩbꝰ alijs nationibus dñari, & ſunt dua brachia mundi: meritò ergo ipator ſe cit ſi habuit curã circa ea: & quare habuerit dicit: & primò cit ca arma tanꝗ digniora. Accur.

ADDITIO. An arma ſit digniora legibꝰ & ſic miles ꝑcedatꝰ ſit doct. vide Bal. i ꝓœ. ff. vet. i ſi. & An. Are. in proœ. Inſtit. j. rñ.

t Primã.] ſ. maxima. & hoc vt tollas ꝯtrã j. l. ꝑxi. i prin. vbi dicit q primò ad leges.

u Cõium.] armorũ.

x Agmina.] milites i agminibus.

y Veterib.] ſ. agmin.

z Exqſitus.] ſ. expẽſis publicis.

a Poſita.] ſ. agmina, iuxta illud Ouid. Nõ minor eſt virtus ꝗ quærere, parta tueri.

b Firmiſſi.] ſ. agmina.

c Sed cũ.] hic d. ꝗlr ſe habuit ad leges.

d Inſidiãtẽ, nã qñ leſ ñ intelligas tibi inſidiat.

e Dedidimꝰ.] i. dꝰ pura tımꝰ vl' edidimꝰ. i. ad hoc dedimꝰ nolmetip.

f Doctrina.] quo ad cognitionem.

g Experientia.] quo ad operationem.

h Indefeſſo] i. non fatigabili. al's indefenſo ſtudio. i. qa nullꝰ defendit hoc ſtudiũ nõ eſſe bñ factũ. vt ſic hæc dictio, in, exponat. i. nõ, vt & aliàs. Vel melius dic indefenſo. i. multũ defenſo p iſtud opus, & ſic ponit̃ in, p valde. & ſic ẽt ponitur in creſcit aqua. i. valde creſcit. vt ff. de aqua plu. ar. l. j. §. j. & indifficilis. i. valde difficilis. ff. de lib. & poſtu. l. Gallus. §. ille caſus. al's ẽ indefeſſo. & tũc eſt plana, qa iſti nunꝗ erant feſſi do nec cõplerent, & ip erant recentes. vñ colligitur q. melius fecerunt, nam in primis hori diei, vel poſt ſomnum qn aliquis eſt recens, melius facit. vt ff. de verb. ſign. l. ij. in fi.

Auxilio.] Nã & leges indigent armis: vt ff. de rei vin. l. ꝗ re ſtituere. Itẽ ad puniẽdos rebelles. vt j. de epiſ. & cler. l. ſi qs in hoc. & arma legibus, vt ff. de re mi. l. iij. §. miles. vſq; in fi. legis

Leges armis egẽt, & ecõtra.

† In non nullis exẽ legitur & tam legibus vetẽ ribꝰ admeliorẽ ſtatũ breui tpe reductis, ꝗ nouis nõ ſolũ exquiſitis, ſed ẽt recta diſpõne noſtri numinis, ſine nouis expẽ. pu. ſt. p. ſ. poſitas, deide nouas po. firmiſſimas. quæ lectio ſignificat legũ correctionẽ. alia verò lectio poſita in textu ſignificat armorũ correctionem. Contius.

Tubaudi Nouellas, vt in ſuperiore conſtitutione.

Ingenia acutius ẽ in primis horis diei

ferētib⁹ [a] q̄ꝯrijs ꝯſtōnib⁹, q̄ po A
ſteriore ꝓmulgatiōe vacuatæ
ſunt: ſīlib⁹ [b] ēt, pter eas, q̄ ea-
dē penè ſāciēdo, diuiſionē* iu
ris aliq̄ facere noſcūt: ex q̄ [c] di
uidēdo vetera, nouū aliq̄d na
ſci vī: multis īſup alijs [d] ad re
ctā hui⁹ Codicis ꝯpōnē ptinē
tib. [e] ijſdē prudētiſſimis viris
à nr̄o numīe mādatis: [f] & nr̄o
ſtudio ꝓ repu. īſtituto, ſuū pſi
diū deus oīpotens annuit. [g]

Ad iſtū. n. laborē, & tāti ope
ris ꝯſummationē electi, [h] vir
excellētiſſimus exq̄ſtore * nr̄i
palatij, ꝯſularis atq; patricius
Ioānes: & vir ſublimiſſim⁹ ex
pfec. præt. ꝯſularis atq; patri
ci⁹ Leōtius: vir quoq; eminē
tiſſim⁹ magr̄ militū, cōſularis
atq; patrici⁹ Phocas: ēt vir ex
cellētiſſim⁹ expfecto ptorio p
Oriētē, & patrici⁹, & nūc pfe
ctus pto. ꝓ Illyricū, Baſilides:
& vir glorioſiſ. q̄ſtor ſacri nr̄i
palatij, & excōſule Thomas:
imò & vir magnific⁹ magiſte-
ria dignitate iter agētes deco C
rat⁹, Tribonianus: * & vir il-
luſtris comes ſacrarū largitio
nū iter agētes, & magr̄ ſcrinij
& libellorū & ſacrarū cogni-
tionū, Cōſtātinus: & vir illu-
ſtris ex magro, & iu. doc. ī hac
alma vrbe Theophil⁹: viri ēt
diſertiſſimi togati āpliſſimi fo
ri tuæ ſublimitatis Dioſcorus
atq; Præſētinus; oīa q̄ eis mā
dauim⁹, cōſedula [i] & puigili ī
duſtria, [k] moderataq; digeſtio
ne, [l] cū Dei auxilio ad pſperū
tulerūt terminū, & eūdē nouū D
Iuſtinianeū Codicē nobis ob
tulerūt ita ꝯpoſitū, vt & reb⁹
ꝓfutur⁹ eēt cōib⁹, [m] & nr̄o ꝯ-
ueniſſet * īpio. Hūc igit [n] ī æ-
ternū [o] valiturum iudicio tui
culminis [p] ītimar [q] pſpexim⁹,
vt ſciat oēs tā litigatores q̄ di
ſertiſſimi aduocati nullaten⁹
eis licere d cætero ꝯſtōnes ex
veterib⁹ trib⁹ codicib⁹, quorū
iā mētio fcā ē, vel ex ijs q̄ no-
uellæ ꝯſtōnes ad pſens tps vo
cabunt, i cognitionalibus reci
tar certaminib⁹, [r] ſd ſolū eidē
nr̄o Codici īſertis ꝯſtōnib⁹ ne
ceſſe [s] eē vti, falſi crimini [t] ſub
dendis his, q̄ ꝯ hoc facere auſi
fuerit, cū ſufficiat earūdē ꝯſtō
nū nr̄i Codicis recitatio, [u] a-
diectis ēt veterū iuris īterp̄ta
torū laboribus ad oēs dirimē
das lites: nullaq; dubōne e-
mergēda vl' eo ꝙ * ſine die &
ꝯſule q̄dā ꝯpoſitę [x] ſūt, vl' ꝙ ad
certas pſonas reſcriptę ſunt:
cū oēs gn̄aliū ꝯſtōnū vim obti
nere ꝓculdubio [y] ē. ſd & ſi q̄
earū ꝯſtōnū detractis vl' addi-
tis vel pmutatis certis verbis
(qd̄ & ipsū pfatis excellētiſ.
viris ſpālr pmiſimus) ꝯpoſitæ
ſūt: nullis ꝯcedim⁹ ex libris ve
terū [z] iuris īterp̄tatorū alr̄ eas
hn̄tes recitare, ſed ſolā iuris ī
terp̄tatorū ſnīam ꝯmēdare: [a]
vt tūc [b] teneat, cū minimè ad
uerſet [c] eiuſdē nr̄i Codic. ꝯſtō
nib. Si q̄ [d] verò pragmaticæ [e]
ſāctiōes, q̄ minimè ī eodē nr̄o
Cod. receptæ ſūt, ciuitatibus
forte, vl' corpib⁹, vl' ſcholis, vl'
ſcrinijs, [f] vl' officijs vl' alicui p
ſonæ iptitę [g] ſūt: eas, ſi q̄dē a-
liq̄d priuilegiū [h] ſpāli bn̄ficio
īdulgēt, oī mō ratas [i] manet:
ſi verò ꝓ certis capitu. [k] factæ
ſūt, tūc tenet, cū nulli nr̄i Co
dicis aduerſant cōſtōni: pcipi
m⁹. Sed & ſi q̄ [l] * re geſta [m] in
tui culminis iudicio, vl' ī alijs
iudicijs ciuilib⁹ vl' militarib. [n]
vel apd̄ pricipia numerorū, ꝓ
publi. expēſis, [o] vl' q̄buſcūq; ti
tulis ad publicū ptinētib⁹ po
ſita [p] ſūt: ea ēt ꝓut cōis rei cō
moditas exigit firma eē cenſe
m⁹. [q] Illuſtris [r] igit & magnifi
ca auctoritas tua [s] ꝓ īnato [t] ſibi
circa rēpublicā nr̄aſq; diſpō-
nes explēdas ſtudio, ad oīum
pp̄ſorū notitiā eūdē Codicē edictis ex more ꝓ-
poſitis [u] puenir faciat, ipſo ēt tex. Codicis ī ſigu
las ꝓuicias nr̄o ſubiectas īpio cū nr̄a diuina ſub-
notatiōe [x] mittēdo, vt eo mō ad oīū notitiā eiuſ
dē nr̄i Codicis ꝯſtōnes valeāt puenire; [y] & vt ex
ſtātibus [z] feſtis diebus, [a] ideſt ex die xvj. Kalēd.
Maij

a Cōferētib⁹.] Q̄h q̄ cum cōferūt, vt patet. j. de ca. tol. ī pri. & de rei vx. act. l. j. i pri. Et ꝯhis dic vt diximus i ſupiori cōſtitutione.
b Sſib⁹.] ſ. tollendis.
c Ex q̄.] ſ. diuiſione.
d Alijs.] tollēdis repete, q̄ oli erāt ſcripta.
e Pertinentibus.] ſ. ſi tollantur.
f Mādatis.] i. electis.
g Annuit.] i. ſuū prębuit aſſēſū: exhibuit volūtatē: pſtitit fauorē, & ſic per id quod ſecerūt apparet ꝙ ea q̄ eis cōmiſim⁹, feliciter ꝯpleuerūt. & h. d. vſq; ibi, ad iſtū. n. &c.
h Electi.] verbū hui⁹ nominatiui ē lōge. j. videlicet ibi, ad pſperum tulerunt. &c.
i Sedula] i. cōtinua.
k Induſtria] i. valde exorauim⁹ eos vt de hac cōpōne deliberarent. Azo. Vel dic ꝙ determinat ſequētia.
l Digeſtione] i. diſtrib.
m Cōibus.] i. pprijs ſingulorū. & ita expone. ſ. & j. ſp. nam nō erāt omnia communia cōmunicatione.
n Hūc igit.] iij. pars.
o In æternū.] ponit pro perpetuo.
p Culminis.] Loquit Mennæ præſe. præ.
q Intimare.] i. mittere: vt j. i. ſi. ſed ſenatorib⁹ tm̄ ſignificauit. vt ī. cōſtit. prox. in fi.
r Cert.] i. ī iudicijs.
s Neceſſe.] Niſi Imperatores p⁹ nos aliqua correxerint: ſicut & nos facim⁹ d legibus aliorū. Nā nouę derogāt ātiqs, vt j. de vet. iu. enu. l. tāta. ī pri & ff. d legi. & ſe. cō. l. ſi ē nouū. Et no. hic nō eē trahēdū argū ex legi abrogatis. & j. d Lati. li. tol. l. j. cir. pri.
t Crimini.] i. accuſationi. crimini. n. non lex vł Impator, ſd ipſi ſe ſubijciūt. & facit ff. ad le. Cor. d fal. l. ſi.
u Recitatio] ſ. ī iud.
x Cōpoſitæ.] aliàs cōponite.
y Proculdubio.] ſup hoc & ſupiori dicto potes dicere ꝯria q̄ dixim⁹. ſ. ti. j. in fi Acc.
z Veterū] ſ. triū Co.
a Cōmendare.] non allegare.
b Tunc] quod eſt in tribus Codicibus.

a Aduerſet.] i. cōcordat. tunc. n. allegatur nō tāq̄ antiq, ſed tanquā noua: niſi velit ſubdi crimini falſi.
d Si q̄.] quarta pars.
e Pragmaticæ.] Dictā eſt. ſ. d ꝯſtōnib⁹ clauſis i corpore iuris. hic de his q̄ ſunt ex ſanctiōes, vt ſūt ſcripta.
f Scrinijs.] his. ſ. qui præerant ſcrinijs. i. officijs quorū acta reponūtur in ſcrinijs.
g Impertitæ ſunt.] à nobis aut ab alijs poſt nos, vel añ nos.
h Priuilegiū.] faciēdi quid, vel nō faciēdi.
i Ratas.] ſiue aduerſet ſiue nō ꝯſtōni Codicis. & ſic ē ꝯ. j. de p ci. ip. offe. l. reſcripta. & de ſac. ſan. ec. l. priuilegia. ij. rñ. Sol. hic nulli⁹ īpetratiōe fuit ꝯceſſū, ibi ſic. Vel hic ſi lędebat aliū: ibi ſic.
k Capitulis.] ſ. ꝓ priuilegio, ſed iure cōi.
l Si qua.] añ hui⁹ Codicis cōpoſitionē. Ac.
m Regeſta.] i. cauſa actitata.
n Militarib⁹.] q̄a magiſter militum dat ſnias. j. d numerarijs. li. xij. per totum. Az.
o Expēſis.] ſ. publicarū pſonarū, puta iudicū, & aduocatorū, & executorū, & militū.
p Poſita.] i. ſtatuta.
q Cēſemus.] nō vt vicē legū teneāt ſm H. ſed tm̄ ꝯ eos: niſi forte ex principis pmiſſu de iure rñderunt.
r Illuſt.] v. pars & vl.
s Tua.] ō pfectē. Acc.
t Pro innato.] q̄a añ natiuitatē & poſt natiuitatē fuit ſtudios⁹.
u Propoſitis.] id eſt publicè poſitis.
x Subnotatione.] i. ſubſcriptione. Acc.
y Peruenire.] q̄dam non habēt hic plus.
z Exſtātib.] i. cū feſtū erit celebre, leget de eo quantum poterit.
a Dieb.] ſ. feſtiuis Paſchalibus exſtātibus, ideſt aduenientibus.

* al. deciſionē. al. diſtinctionem.
* al. exquæſtor.
* In omnibus vel Tribunianus.
Argūm nō eſt trahēdū ex legibus abrogatis.
al. conueniret.
* nam lex j. lib. j. C. The. eas abrogabat: vt nōtauimus ad ſupiorem cōſtitutionē.
* in vna manu ſcripto reperi ſi q̄ geſta. ſed excuſa lectio ī plurib⁹ manu ſcriptis repetitur.
* ſic in oībus: vł tamē legendū, inſtātibus. i. pximis.

a Septimæ īdictionis]Immo vł xij. vt ĵ. de ve. iu. enu. l. ij. §. leges. q̄ ē ̄5. Solu. verbū indictionis, diſsimilr̄ hic & ibi accipit. nā olī. xv. an. erāt cōſtituti, & in j. quinquēnio imperatori p̄ tributo offerebat aurū: in ij. quīquēnio, argētū: in tertio, es. & primi xv. an. dicebāt prima idictio, ſecūdi, ſecūda & ſic de ſingulis. & ſic erat vij. īdictio. i. reuolutis ſeptē vicib⁹ xv. an. q̄ reuolutio inducebat ſeptimā indictionē. & qđ ibi dr̄. xij. i. xij. annis ſeptimæ indictionis, q̄ fiebat in ſeptima reuolutione xv. an. & ſic ē idē tp̄s hic & ibi. ſed hoc nō placet: nā nec idē conſulatus, nec eædē Kalēdæ aſsignant̄ hic & ibi. & ita non eſt idē tp̄s. Dic ergo q̄ hic aſsignat̄ īdictio in qua fuit factus Codex & publicatus: ibi verò aſsignat̄ indictio in q̄ fuerūt digeſta correcta, & Inſtōnes factæ & publicatæ: vt ibi aptè dr̄. Sed ̄5 hoc eſſe vr̄ qđ in ea. l. dr̄ §. oī igit̄. nā dr̄ ibi in trib. an. poſt poſitionē Codicis fuiſſe correcta Digeſta, & Inſtitutiōes, & in vij. indictione fuit Codex publicatus, vt hic dicit. ergo ibi deberet dici decima idictiōe. Ad hoc rſdet, q̄ duo anni fuerūt interpoſiti poſt cōpoſitionē Codicis añ inceptionē Digeſt. & in iij. correcta. Vel dic q̄ ſtatim p⁹ cōpoſitionē Codicis fuerūt ichoata: licèt p⁹ cōtinuationē ſteterint p̄ ij. an. añq̄ publicarent̄, & in tertio fuerūt publicata. vel dic meli⁹, q̄ de indictione loquit̄ hic, q̄ currebat tp̄e quo factus ē primus Codex: in quo ñ erāt Exuagātes ↄſtōnes, q̄ fuit poſtea diſſolut⁹: & nō de Codice nouo, q̄ nō fuit poſtea mutat⁹. Itē no. q̄ tabelliōes cū dñt, indictione j. vel ij. in inſtrīs, intelligit̄ prim⁹ ann⁹ indictionis: & ſic đ ſingulis. Itē ſi vis inuenire indictionē cuiuſlibet īſtrī publici qñ factū fuerit, vel q̄ idictio ſit, currat, vel currebat quolibet āno: accipe ānos dñi illi⁹ iſtrī, tvl̄ ei⁹ āni đ quo q̄ris, & diuide p̄ xv. & adde ad tres annos, qa tot erāt tp̄e natiuit. Xp̄i, & reijce quīdenariū numerū, donec habeas eū cōpletū: & q̄ remanet, tota erit īdictio: vel ſi nihil, tūc p̄ria.

ADDITIO. No. hic q̄ dr̄ īdictio ab īdicēdo: qa ī ſingulis xv. an. īdicebāt tributa à Romanis. Nā in primis q̄nq; annis dabat Romanis tributū ī ferro p̄ armis, in ſecūdis in argēto p̄ ſtipēdiarijs, in tertijs in auro ſeruādo p̄ republi. vt per gl. in verbo, indictionis. ī Auth. vt p̄po. nomē īpe. ī prin. col. v. & G. ſup rub. đ idictio. li. x. Siľe notat̄ đ triplici corona Imp. đ quo p̄ gl. ī v̄bo, veſtigijs. ī cle. Romani. đ iureiur. De hac mā vide ēt pulcrā gl. ſup v̄bo, indictiōis. ī ca. Iter dilectos. eẍ de fi. īſtr.

Indictio vñ dicat̄.

b Recitatiōes.]in publicis. & ſic inter plures vices, cū nō poſſet tot ſimul legi vna die.

DE EMENDATIONE Codicis dñi Iuſtiniani, &c.

c Imper. Cęſar.] *Hæc verba expone vt in proœmio Digeſtorū in prin.*

Idest ſecundo anno imperij noſtri.

Maij p̄ſentis ſeptimæ [a] īdictionis, ↄſulatu Decij viri clariſſimi recitationes [b] ↄſtōnū ex eodē nr̄o Codice fiant. Dat. VII. Id. Apr. CP. Decio. V. C. Cos.

DE EMENDATIONE Codicis domini Iuſtiniani, & ſecunda eius editione.

IMPERATOR [c] CÆSAR, FLAuius, Iuſtinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vuandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, ſemper Auguſtus. Senatui vrbis Cōſtantinopolitanæ. S.

Ordi nobis eſt, Patres [d] conſcripti, ſp nr̄i animi curas reb. cōib⁹ [e] auidiſſimè īpendere, vt nihil à nobis īceptū, īpfectū [f] relinquat̄. Igitur in primordio [g] nr̄i imp̄ij ſacratiſſimas cōſtōnes q̄ ī diuerſa volumina fuerāt diſperſæ, & q̄ plurima ſimilitudine nec ñ diuerſitate vacillabant, [h] in vnū corpus colligere, oīq; vitio purgare p̄poſuim⁹: & hoc iā p̄ viros excelſos & facūdiſſimos p̄fectū eſt, & à nobis poſtea cōfirmatū: qđ geminæ cōſtitutiones nr̄æ, quæ añ poſitæ ſunt, oñdunt. Poſtea verò cū [i] vetus ius cōſiderandū recepimus, tā 50. deciſiones [k] fecimus, [l] q̄ aliàs ad cōmodū propoſiti op̄is p̄tinētes plurimas cōſtōnes p̄mulgauim⁹: q̄bus maxim⁹ antiquarū legū [m] articulus emendat⁹ & coartatus eſt, oéq; ius antiquū ſuperuacua p̄lixitate liberū atq; enucleatū in nr̄is Inſtitutionibus & Digeſtis reddidim⁹. Sed cū Nouellæ nr̄æ tā deciſiones q̄ cōſtōnes q̄ poſt nr̄i Codicis cōfectionē latæ ſunt, ex̄ corp⁹ eiuſdē Codicis diuagabant̄, & nr̄am p̄uidentiā nr̄mq; conſiliū exigere videbant̄: quippe cū earū q̄dā [n] ex emerſis poſtea factis aliquā meliore conſilio p̄mutationē vel emendationē deſiderabāt: neceſſariū nobis viſū eſt [o] p̄ Tribonianū virū excelſum mr̄um exq̄ſtore [†] & excōſule legitimū operis [p] nr̄i miniſtrū, necnō virū magnificū q̄ſtoré & Berytienſiū legū Doctoré Dorotheū, Mennā inſup̄ & Cōſtātinū & Ioānē viros eloq̄ētiſſimos togatos fori āpliſſimæ ſedis eaſdē ↄſtōnes nr̄as decerpere, [q] & in ſingula diſcretas capitula, ad p̄fectarū ↄſtōnū ſoliditatē ↄpetentib⁹ ſupponere [r] titulis, & priorib⁹ ↄſtōnib⁹ eas aggregare. Supradictis itaq; magnificis & prudētiſſimis viris p̄miſim⁹ hæc oīa facere: & ſi qua emēdatione op⁹ foret,

C Ordi.] Hanc ↄſtōnē loco caſus diuide in quatuor partes. Primò dicit qualr̄ curat cōponere leges ad negotia dirimēda qđ patet: qa iā fecit Codicē, & ↄfirmauit eundē. Secūdò dicit q̄ poſt p̄dictū Codicē factū fecit ipſe multas cōſtōnes, corrigēs & immutās aliquas leges de his q̄ erant in Codice, q̄ cōſtōnes cū nō eſſent in corpore Codicis, mādauit q̄buſdā ſapiētib⁹ vt primū Codicē diſſoluāt, & iſtas interſerāt, & alias immutēt, vt eis videbit̄, & ſic nouū librū faciant. Tertiò dicit hoc eſſe factū, & iō mādat eū ſeruari: & nullā aliā Imperatoris legē niſi đ nouo faciat, q̄ portet̄ in quodam libro, q̄ Nouellarū dicat̄, & hūc librū ſcribendū eſſe per ↄñciā literarum. Quartò & vltimò mittit eū ſenatorib⁹ Cōſtātinopolitanis. Secūda ibi, poſtea verò. Tertia ibi, ī. dictis. Quarta ibi, repetita.

Diuiſio.

d Pres cōſcripti.]. i. ſenatores: ætate, vel ſiſitudine curæ dicti patres, vt ī Salluſtio, Patres conſcripti. iō qa eorū vel eo⁹ noīa ſcripta erāt ī diademate capitis eorū ī līris aureis vt cognoſcerentur ab alijs hoībus.

Patres cōſcripti.

e Cōibus reb⁹.] oībus de q̄b⁹ ſunt faciēdæ leg. l. cœptū. đ legib.

f Imperfectū.] nihil vr̄ eſſe actū, &c. vt ĵ. de his q. vt indignis. l. cū Silanianū. in fi.

g Primordio.]immo primo. ſ. q̄ ad leges, ad agmina militū vr̄ ſe retuliſſe: vt ̄5. tit. j. in princ. ſed expone vt ibi, primam idest maximá. Vel dic q̄ non dicit hic prius.

† In ſcriptis nr̄is exē. legit̄ exq̄ſtoré & excōſulē lr̄ūm operis nr̄i miniſtrū necnō virū magnificū exq̄ſtoré Theophylū, & prudētiſſimum doctoré Dorotheum, Mé. &c.

De quibus vide Pe. Crinitūm li. 9. c. 12.

h Vacillabant.]quia multa erant ibi contraria.

i Cū vet⁹.]qđ erat poſitū ī voluminib⁹ deſpatis iur. veteris.

k Deciſiones.]Deciſio eſt lex Imp̄atoris q̄ ↄponit ad dirimendā aliquorū diſſenſionē. & ſic ponit̄. ĵ. de ↄhē. & cōmit. ſtipu. l. veteris. ſed conſtitutio dr̄ quælibet lex à principe facta. Ac.

Deciſio.

ADDITIO. Dr̄ā inter legē & ↄſtōnē ponit Bar. ſup rubr. ĵ. de legibus. Nā lex eſt q̄ p̄fert̄ à pp̄lo interrogāte vel alio interrogante p̄ pp̄lo, qui pp̄lo præeſt. Cōſtitutio eſt principū edictū. & licèt aliàs edicta ponantur propriè pro edictis p̄torū, tñ in dicta rub. de legibus, ponitur pro oī lege quæ eſt ſiue vocatur edictalis: quia in ea ponitur, hac edictali, vel hoc edicto, &c.

Conſtitutio.

l Fecimus.]idest dedimus ſententias decidendo lites.

m Legum.]idest Digeſtorum.

n Earū q̄dā.]q̄ in Codice primo facto de tribus erāt recepta.

o Eſt.]idest fuerat.

p Operis.]Digeſtorū & inſtitutorū conſtōnes, quæ in Codice erant. Vel melius loquitur de 50. deciſionibus, & de alijs conſtitutionibus quas poſt Codicem compoſuerat. dic ergo.

q Decerpere.]. i. ex alijs vt ſpeciales & meliores, ſeu vtiliores colligere.

s Supponere.]propoſuimus ſcilicet per illos ſapientes.

hãc facerẽt nõ titubãte aĩo, ſꝫ nr̃a auctoritate freti, [a] cõſtõnes verò ſupfluas, vel ex poſterioribꝰ ſanctionibꝰ nr̃is iã vacuatas, vel ſi q̃ ſiҏes vel ꝯriç inuenirẽt, circũducere, & à ꝓprij Codicis cõgregatiõe ſeparare: & tã ĩpfectas replere: q̃ nocte obſcuritatis obductas, [b] noua elimatiõis [c] luce ꝯtegere: vt vndiq; nõ ſolũ Inſtõnũ & Digeſtorũ via dilucida & apta pateat, ſed ẽt cõſtõnũ nr̃i Codicis plenũ iubar [d] oĩbus clareat: nulla [e] penitꝰ nec ſiſi, nec diuerſa, nec inuſitata relicta cõſtõne: cũ nemini venit ĩ dubiũ, qđ repetita ꝑlectio [f] ꝓbauit, hoc ſatis validũ, ſatiſq; eẽ formoſum. In antiqs etenim libris nõ ſolũ primas editiões, ſed ẽt ſcđas (q̃s repetitas ꝑlectiões veteres nominabãt) ſubſecutas eẽ inuenimus: qđ ex libris Vlpiani viri prudẽtiſſimi ad Sabinum ſcriptis prõptũ [g] erat q̃rẽtibꝰ reperire. His igit̃ oibꝰ ex nr̃a cõfectis ſnĩa, cõmemoratus Iuſtiniani [h] Codex à ꝑdictis glorioſiſſimis & facundiſſimis viris purgatꝰ & cãdidꝰ factꝰ, oĩbus ex nr̃a iuſſiõe & circũductis, & additis, & repletis, nec nõ trãsformatis, nobis oblatꝰ ẽ: & iuſſimꝰ in [i] ſcđo eũ ex integro cõſcribi, non ex priore cõpoſitione, ſed ex repetita ꝑlectione: [k] & cũ nr̃i numinis auctoritate nitẽtẽ, ĩ oĩbꝰ iudicijs ſolũ quãtũ ad diuales cõſtõnes [h] ptinet, frequẽtari ex die iiij. Kal. Ia. [i] quarti nr̃i feliciſſimi cõſulatꝰ & Paulini viri clariſs. nulla alia ex̃ corpꝰ eiuſdẽ Codicis cõſtõne legenda, niſi poſtea varia rerũ na aliqd nouũ creauerit, qđ nr̃a ſanctiõe idigeat. Hoc eteni nemini dubiũ ẽ, ꝙ ſi qd ĩ poſterũ meliꝰ iueniat̃, & ad cõſtõnem neceſſariò ſit redigẽdũ, hoc à nobis & cõſtituat̃ & in aliam cõgregationẽ [k] referat̃, q̃ nouellarũ [l] noĩe cõſtõnũ ſignificet. Repetita itaq; iuſſione nemini ĩn poſterũ cõcedimꝰ vel ex deciſiõibus [m] nr̃is, vel ex alijs cõſtõnibꝰ, quas antea fecimus, vel ex prima Iuſtinianei Codicis editiõe aliqd recitare: ſed qđ ĩ ꝑſenti purgato & renouato Codice nr̃o ſcriptũ ĩuenit̃, hoc tm̃mõ in oĩbus rebus & iudicijs & obtineat, & recitet̃. cuiꝰ [n] ſcripturã ad ſiſſitudinẽ [o] nr̃arũ Inſtitutionũ & Digeſtorũ [p] ſine vlla ſignorũ dubietate cõſcribi iuſſimꝰ, vt oẽ qđ à nobis cõpoſitũ eſt, hoc & ĩ ſcriptura, & ĩ ipſa ſanctione purũ atq; dilucidũ clareat, licèt ex hac cã ĩ ampliorẽ [q] numerũ ſumma huiꝰ Codicis redacta ẽ. Vt igit̃, ſanctiſſimi & floretiſſimi pr̃es, nr̃i labores vobis manifeſti fiãt, & ꝑ oẽs tp̃s obtineãt, hãc ꝑſentẽ legẽ ad frequẽtiſs. ordinẽ veſtrũ duximꝰ ꝯſtinãdam. Dat. xvj. Kal. Decẽb. Cõſtantinop. Dño Iuſtinião PP. A. IIII. & Theodoto Paulino V.C. Coss.

CODICI

DOMINI IVSTINIANI ſacratiſſimi principis perpetui Auguſti repetitæ prælectionis

LIBER PRIMVS, incipit feliciter.

TITVLVS I.

DE SVMMA TRINITATE, & fide catholica, & vt nemo de ea publice contendere audeat.

Subditi Romano imperio debẽt ſeruare fidẽ Chriſtianam, vt credant deũ eſſe trinũ & vnũ: trinũ in perſonis, vnũ in ſubſtantia, ſub pari maieſtate: & q hoc faciũt, vocantur Chriſtiani: & ſerui denominãtur ab ipſo domino. q aũt faciunt contrariũ, vocãtur hæretici. & ſunt infames, & puniũtur non ſolũ à deo in alio ſæculo, ſed ẽt ab hoĩe, id eſt à magiſtratu imperiali in hoc ſæculo, & pœna tpali. h. d. in effectu ſecũdum Pa. de Caſt. Vel ſic. Fides catholica hæc eſt, vt Patris & Filij & Spiritusſancti vnã deitatem ſub pari maieſtate, & ſub pia Trinitate credamus. qui ita credunt, Chriſtiani catholici appellantur: qui non ita credunt, hæretici ſunt infames, & veſani, vltione diuina & humana plectendi. Aut. Cop.

a Freti.] ſ. & ſecuri.
b Obductas] i. ſublatas: qa nimis difficiles erãt ad intelligendũ. vñ nihil valebãt, & ſeipſas auferebãt.
c Elimationis.] iſtius Codicis noui.
d Iubar.] id eſt vigor.
e Nulla.] conſtõne.
f Repetita ꝑlectio.] Iſtđ ꝑ, nil opat̃, ſicut dr̃. ff. de dote prælег. Az. Et dic ordinẽ ſuã dũ: qa priꝰ hũc Codicẽ fecit & ꝯfirmauit: vt in principio huiꝰ l. poſtea Digeſta. deinđ Inſtõnes. ad vltimũ, vt paulò añ ĩ §. poſtea. hũc Cod. relegit & emẽdauit. & hic ẽ ille, qđ patet ex eo ꝙ ĩ. đ ve. iu. enu. l. ij. §. ſed cũ oĩa. & §. nomẽq; . & §. oĩ igit̃. & §. le. facit mẽtionẽ de cõpõne Digeſt. & Inſtitu.
g Solũ q̃rẽ.] aliæ n. diuales ꝯſtõnes ñ ꝓferunt̃. q̃rẽ iõ dicit, qa nũc nõ diualia ꝗdã proferuntur, vt leges Digeſtorum. Azo.
h Cõſtõnes.] q. d. nõ vero allegari ll. Inſtõnũ & Digeſ. ſed ll. imperatorum. i. diuales conſtitutiones.
i Quarto Kal.] ĩ ĩ. đ ve. iu. enu. l. ij. §. leg. vbi dr̃, tertio Kalẽd. Ian. Sed illud intellige pꝰ Digeſta correcta, Inſtõnes factas, & Codicẽ factũ: non tñ adhuc diſſolutũ, & reemẽdatum: ſed hoc intellige poſt hoc totum factum.
Additio. Vñ dicãt̃ Kalendæ, & quo mõ mẽſis diuidat̃, habes ꝑ gl. l. cũ biſſextꝰ. ff. đ ver. ſig. & gl. ſuper datam. de reg. iu. li. vj.
k Cõgregationẽ.] Hic ſume arg. ꝙ Iuſtinia. fecit librũ Authẽticorũ, q̃ ſi iã tũc venerat ĩ mẽtẽ ſuã cũq̃nque ꝯponere ſm̃ Ioã. Sed Ir. ꝯ. & elicit hic arg. ĩ ꝯtr. đ: quare. ſ. liber iſte Authẽticorũ ſit repellẽdus. Nã nõ noiat̃ ſicut hic dr̃, ſed Authẽticorũ. Itẽ eiꝰ ſtylꝰ cũ cæteris Iuſti. cõſtõnibꝰ nullo mõ cõcordat: ſed oĩmõ inter ſe diſcrepãt. Item eiꝰ libri principiũ nullũ eſt, nec ſtylus, nec ordo. Itẽ nouellæ iſtæ ꝯſtõnes de qbꝰ hic loq̃t̃, nõ ꝓmittunt̃ niſi de nouis negotijs. Itẽ an hoc eſt arg. ĩ. de legi. & cõſti. l. humanũ. in fi. vt ibi notatur.
l Nouellarum.] vt̃ loqui de authenticis.
m Deciſiõib.] differt deciſio à conſtõne.
n Cuius.] ſcilicet Codicis præſentis.
o Similitudinẽ.] nã ibi ꝑcipit nõ fieri ſigna: vt ĩ. de vete. iu. enu. l. j. §. ne autem.
p Et digeſtorũ.] vt ĩ. de vet. iu. enu. l. ij. in §. eandem autem.
q Ampliorem numerum.] ſ. chartarum.

r DE SVMMA TRI. & fi. cath. &c.

De inſtit. tractaturus, de eius pte ꝑcipua qdĩ tractat. i. de religione. Religionis aũt principiũ eſt fides, & hæc ꝑmittit. Vel ſic põt cõtinuari. (ũ oĩa ab ipſa Trinitate ꝑcedãt, vt dicitur in euãgelio Ioan. In principio erat verbũ, &c. & ĩ. de vet. iur. enuclea. l. j. circa prin. merito igitur de ſum. tri. & fide cath. rubrica ꝑponitur. & hæc continuatio tãgit primã tantum partẽ rubricæ. Vel ſic continua: & tangitur ſecũda pars rubricæ. (um oẽ quod non eſt ex fide, ſit peccatũ: vt extra de præſcrip. c. quoniã oẽ. 29. q. j. c. j. & noſtra reparatio à fide ſũpſit exordiũ, & nihil boni poſſit ſine fide ſupædificari, vbi fides deeſt fundamẽtũ: vt j. qõ. j. c. cũ Paulus. iõ Imp. Iuſtinianus ſui operis poſuit ſummam trinit. & fidem cathol. fundamentum.
s *Fide.] Fides ẽ ſperãdarũ rerũ credulitas, nõ tamẽ cuiuſlibet rei, ſed circa trinitatẽ: & argumẽtũ nõ apparentium.*
Additio. Quid ſit fides, et quot ſint ſpecies fidei, et quot articuli, et quod præmiũ credẽtiũ, & quæ ſit pœna non credentiũ: vide gl. ſuper rubricã extra iſto ti. ĩ ãti.
t *Catholica.] i. vniuerſali & vbiq; porrecta. vnde dicitur, In oẽm terram exiuit ſonus eorũ.*
u *Contendere.] i. eſt tractare. i. diſputare.*

Digeſta, Inſtitutiones & Codex quo ordine ſint facta.
al. illuminationis.
deeſt in omnibꝰ.
al. lectio.
al. pronũ, abſq; littera p. Iuſtinianeus.
deeſt.
al. collectione.
al. Ianuariarum.
al. quinti in poſte rum.
Cõtinuatio rubricæ.
Ioan. j.
Rom. 14. in fin.
Fides quid eſt.

a Cunctos.] Hæc lex diuidit̃ in tres partes. In prima A pte impator p̃cipit fidē ſeruari quā ſancti patres tradiderunt, & oſtendit qualis ſit. Secundò afficit præmio ſeruantes. Tertiò afficit pœna tripli ci non ſeruantes. Viuianus.

Ex hoc textu no. quē puniri ex eo. delicto pluribus pœnis: & hoc qñ īponunt̃ p eandē legē copulatiuè. ſi autē alternatiuè, ſufficit vna, q̃ iudex elegerit, vt j. de ſer. fug. l. ſi fugitiui. cū l. ſeq. ſecundùm Pa. de Ca.

b Quos.] Arg. q̃ ſi Bonon. conueniant̃ Mutinæ, non debet iudicari ſm ſtatuta Mutinæ, qb⁹ nō ſubeſt: cum dicat, quos nr̃æ clemētiæ regit īperiū. Videt̃ hic textus ſupponere q̃ nō oēs pp̃los regit imperator. quod an ſit verū, vide hic pulchrè per Ioā. Fabrū in ſuo breuiario, & vñ proceſſit imperiū, & an papa iuriſdictionem tpalem habeat.

c Clementię.] clemētia eſt pars modeſtię. modeſtia.n. cōuenit ſuperioribus & inferioribus: ſed p̃priū ē ſuperioribus erga inferiores exercere clemētiam: vt j. fam. ercis. l. in ipſius.

d Religione.] i. fide,

e Quam.] i. qualem, & dic q̃ religio ē ius cuiuſdā ſuperioris naturæ, quæ curā cæremoniamq; nobis affert. Item ex eo quod dicit, volumus, ergo eſt lex: vt Inſt. de iur. natu. §. ſed & quod principi placuit.

* Ex C. T. li. xvj. tit. j. l. ij. & tripart. hiſto. eccle. li. ix. c. vij ex Sozo.

* Thendoſius hanc ſuæ fidei ɔfeſſionē emiſit ſimul atq; baptizat⁹ fuit ab epiſcopo Teſſalonicenſi.

* legendū diuinū, vt in manuſ. & C. Th. & hiſtoria tripartita.

sacerdo et vocat Ambroſius i epiſtola ad Valētinianum. ſacerdos autē ep̃m ſignificat, nō p̃sbyterū, vt alſ locuti⁹. ... vocat Sozomenus. Debet ... tenere gla- ... ū in va na. ... uræ an ... ſint pe ... m ius ile. ... ide gl. ... erbo, ... eudo. con- ... tus. ... e vſu. xiiij. ... ſū- quæ ne- ... aſus ... uſli ... igd ... or- ... cci-

L. IMPERAT. GRATIAN. Valentin. & Theodoſ. AAA. [illegible] ad populum vrbis Conſtantinop.

Cunctos ᵃ pp̃los quos ᵇ clemētię nr̃æ regit impiū, in tali volum⁹ religione ᶜ verſari, q̃ ᵈ diuū * Petrū ap̃lum ᵉ tradidiſſe Rom. religio vſq; adhuc ab ipſo īſinuata decla B rat, q̃que Pōtificē Damaſū ſeq claret, & Petrū Alexādri ep̃m virū ap̃licę ſanctitatis: hoc ē, vt ſm ap̃licā diſciplinā, euāgelicāq; doctrinā, Patris & filij & ſpūs ſc̃ti vnā deitātē ſub pari maieſtate & ſub pia Trinitate credamus. Hāc legē ſequētes, Xp̃ianorū catholicorū nomē iubem⁹ amplecti: reliquos verò dementes væſanoſq; iudicātes h̃reticı dogmatis īfamiā ſuſtinere, diuina primū vindi- C cta, poſt ēt motus ãi nr̃i, quē ex cæleſti arbitrio ſūpſerim⁹, vltiōe plectēdos. Dat. III. Ka. Mar. Teſſ. Gratiano. A. V. & Theodoſio. A. Conss.

Hæc lex à quodam Græco fuit compilata: ut ſpūm ſanctū a ſummo rerum patre dicit procedere: nos autem q̃ nedum à patre, ſed etiam à filio, vt hic in glo. & in hoc diſcrepamus ab eis in articulis fidei: ideo ſigna glo. & glo. quantam ſuper verbo per fraudem. & plenè ſuper verbo, orthodoxum. h. d. ſecundùm Salycetum.

II.

Nullus ᶜ h̃reticis miniſteriorū * locus, nulla ad exercēdā animi obſtinationis ᵉ demētiā pateat occaſio. Sciāt oēs, ēt ſi qd ſpāli quolibet reſcripto p fraudē elicito ab hmōi hoīum gn̄e īpetratū ſit, nō valere. Arceanī cūctorū h̃reticorū ab illicitis cōgregationib⁹ turbæ: vni⁹ & ſummi Dei nomē vbiq; celebret̃. Nicænæ fidei dudū à maiorib⁹ traditæ, & diuinæ religionis teſtimonio atq; adſertione nr̃ matæ obſeruātia ſp māſura teneat. Is āt Nicęnę aſſertor C fidei & catho. religionis ver⁹ cultor accipiēdus eſt, qui oīpotētem Deum, & Chriſtū filiū dei vno noīe ɔfitet̃: deū de deo, lumē de lumine: q Spi

f Dementes.] ideſt ſine mente.

g Væſanoſq;.] à ve, qd̄ ē ſine, & ſanos: quaſi ſine ſanitate. Ac.

h Infamiā.] Ecce vna pœna, & collige hic ar. q̃ periur⁹ puniendus ſit: licèt j. de re. cre. & de iureiu. l. ij. dicat̃ q̃ n̄ dēat puniri corporalr, puniet̃ tñ alſ, vt hic. leges. n. q̃ periuria puniūt, &c. vt j. d̄ ediċta vid. l. pe.

i Suſtinere.] iubem⁹.

k Diuina.] i. eccleſiaſtica: qa ſeparãt̃ à cōione fideliū. & q̃ dicit eos infames, ergo nō pn̄t ferre teſtimōiū. vt ff. d̄ teſti. l. iii. §. le. Iulia de vi. qd̄ lex inter eos ī ɔtractib⁹, & ī teſtamētis ēt iter alios ɔcedit: vt j. de hær. l. qm̄. in pri. & ī fi. Sol. hic loqt̃ de īfamia facti, q̃ nō repellit à teſtimonio: de qua ēt loqt̃. ff. de obſequijs. l. ij. Vel alı̄ hic loquitur de infamia iuris. ſed loq de his h̃reticis q nunq̃ teſtificari pn̄t: q & ī illa l. aſſignātur. Vel tertio repelli eorum teſtimoniū īter orthodoxos: inter ſe nō. ſed exceptis qbuſdā: qa ēt inter ſe repellūtur, vt ī illa l. qm̄. Vel dic eos īfames nō. pſo iure, ſed p ſn̄iam cæleſti arbitrio p̃ferēdā. qa cor regis ī manu Dei eſt: vt j. e. l. inter claras. hodie verò oēs ſunt ipſo iure infames: vñ repelluntur. vt j. de hæred. auth. Gazaros &c.

l Vindicta.] ecce alia pœna.

Infames an poſſint eē teſtes.

C. Th. 16. 5. ſub tit. de hæreticis.

al. myſteriorū: vt ī C. Th. recte.

Perperā aiūt. Ac. & Salycet. hanc legē à quodā Græco ſcriptam eē, qui negeet ſpūm ſanctum à filio quoq; p̃cedere. Prou. 21.

m Vindicta.] eccleſiaſt. vel p̃priè, quā deus dabit ī die iudicij.

n Motus.] ecce tertia pœna.

o Sūpſerim⁹.] Si ergo vr̃ q̃ extraordinaria ſit. ſed hodie eſt ordinaria, qa certa: vt j. de hær. l. ij. & l. qcūq;. §. ſciētib⁹. & §. vniuerſis. & §. nulli inſuper. Item ſ. j. de re cre. l. ij. Solu. vt ibi.

p Petrum apoſtolum.] ex hoc qd̄ hic legit̃, ſume ar. q̃ vſuræ hodie peti non pn̄t ſm ius ciuile. nam dicit imperator q̃ vult, q̃ ſubditi ſibi, ſequant̃ fidē ſiue religionē quam Petrus ap̃lus tradidit Romanis. ſed iure diuino prohibitæ ſunt vſuræ: ergo peti non pn̄t vſuræ. Itē iura ciuilia nō dedignant̃ ſacros cano. imitari, vt in Auth. de eccl. ti. in pri. col. ix. vñ do. Azo in ſumma de vſuris cōceſſit q̃. ſ. non pn̄t peti. verūtñ ad iſtā leg. poſſet r̃ſideri q̃ dicit ſeq quātū ad fidē. Ad hoc r̃ndēt qdā ita, q̃ ſacræ leges nō dicūt q̃ ſint p̃hibitæ ne capiant̃ vſuræ, in quatuor cōcilijs, ſed qdā decretiſtæ dn̄t q̃ ſunt p̃hibitæ, ſed diſtigue aut petit qs vt lucrū, & ñ pt. aut qa obiit ſibi, D qa paſſus ē dānū, & tūc nō vt vſuræ, ſed vt intereſſe petunt̃. ar. ff. p ſocio. l. ſociū q in eo. & ita obſeruatur in curia Roma.

q Religio.] circa fidem.

r Vſque ad huc.] ideſt hodiernum diem.

s Ab ipſo.] ſcilicet Petro. Accurſius.

t Inſinuata.] ideſt docta.

u Declarat.] No hic Ioā. Faber, q̃ ſi qs de fide interroget̃, ſufficit r̃ndere q̃ credit ſicut Romana eccleſia, nec debet explicatè r̃ndere de ſingulis articulis, niſi ſit rector aut prælatus.

x Damaſum.] ſcilicet papam.

y Apoſtolicæ.] Nō dicit iō quia fuerit Apoſtolus. nā tñ vnū Petrū legimus Ap̃lum fuiſſe, ſed & hic Ap̃lorum vitā egit.

z Secundum apoſtolicam.] quia apoſtoli ita prædicauerūt.

o Euangelicam.] i. vt continetur in euangelio.

p Maieſtate.] i. potentia.

q Xp̃ianorū.] Ecce maximū p̃miū q̃ ſeruus vocat̃ noīe dn̄i.

r Reliquos.] vltione plectendos.

a Nullus.] Impator quatuor facit ī hac le. Primo p̃cipit q̃ nullus loc⁹ ɔcedat̃ h̃reticis ad ɔueniēdū vt ibi tractet ſup errore eorū firmādo. Scdò q̃ nullū priuilegiū ſup hoc vel alio ab eis impetratū valeat. Tertiò vnū deū credi & eius fidē ſeruari vult, & dicit qualis ſit. Quartò imponit pœnā tam facientibus ɔ fidem, q̃ conuenientibus in aliquē locū cū h̃reticis. No. ex hac l. q̃ ɔgregatiōes ſuſpectę debēt p̃hiberi. & q̃ debet obuiari malis futuris anteq̃ eueniant. Pau. hic.

d Miniſteriorum.] vt doceant vel doceantur.

e Obſtinationis.] i. durioris. futuri ob hoc, ſi eis licet ɔuenire. & facit. j. e. ī fi. & j. de hær. l. iiij. & ī Auth. d̄ īterdictis. col. hę re. §. j. col. ix. Sed ɔ. j. de Iudęis. l. ī ſynagoga. Sed aliud ē in Iudæis q̃ alijs h̃reticis: qa & ipſi le. acceperūt à dn̄o, ſed h̃retici ñ.

f Si quid.] puta vt liceat eis facere iſtas congregationes. Vel dic, ſi quid. i. aliquid. nam tales perſonæ nihil pn̄t impetrare nec impetratum tenere.

g Per fraudem.] quod præſumitur ſp. aliàs nihil eſſet ɔ eos ſpeciale, cùm & ab alijs ſic impetrata nō valeant: vt j. ſi ɔ ius vel vti. pub. l. ij. ſic & alı̄ p̃ſumitur qñque: ut j. ſi nup. ex reſcri. pe. l. fi. & de reſc. ven. l. de ɔtu. & de ſer. fugi. l. mancipia. in fi. & de epiſ. & cle. l. quicunque. & l. quiſquis. j.

h Impetratum ſit.] vt liceat in alio loco conuenire.

i Nicænæ.] ideſt in illo concilio traditæ.

k Obſeruantia.] ideſt ſtatuta in illo concilio Nicæno.

l Teneat.] ideſt valeat.

quidā d trahendo hāc particulam, & totū locū ad ſummā fidei pertinētē lacerant. nam oīpotentē hic dū noīat, intelligit patrem ī ſymbolo apoſtolorū & Nicęno. quāuis & fili⁹ ſit oīpotens, & ſpiritusſanctus ſimiliter oīpotens.

Fraus qñ præſumatur.

a Qui ſpiritű.] ſic cōſtrue: Qui .ſ. catholicus non violat. ſ. catholicā fidē negando ſpūm ſctū. q.d. non negat, & ideo non violat. ſi aūt diceres q ſpūm negādo nō violaret, falſum eēt.
b Quē.] .ſ. ſpūm ſctm. Et no. q loqt̃ ſm Græcos, q dīt ſpm ſctm eē tm à pře. vñ in Euāgelio, Spirit⁹ ſctūs q à pře ꝓcedit &c. vñ dic q Græc⁹ fecit iſtā le. vt in fin. Decret. nos dicim⁹ ſpūm S. ꝓcedere tā à pře q̄ à filio. vt dř in Credo i vnū Deū. qđ i miſſā cātat̃ ibi, qui ex pře filioq; ꝓcedit. & Pſ. Quicunque vult.
c Sꝑam⁹.] ꝑ fidē. Ac.
d Accipim⁹] ꝑ grām.
e Negando.] quod non negat.
f Apud quē.] .ſ. cultorem catholicæ fidei.
g Incorruptę.] repete & apud quem.
h ὁμουσία.] .i. indiuiſa ſubſtā. ff. de ꝯhen. emp. l. in vendōnib⁹.
i Hæc] ſtatuta in Cōcilio Nicæno.
k Inſeruiunt.] .ſ. ſtatutis in d. Conc. vt j. l. fi. §. ſuſcipimus.
l Dolis]. ſ. cum effectu inuentis.
m Nomen.] .ſ. Chriſtianitatis: qa ñ hñt hoc priuilegiū q vocentur Chriſtiani.
n Denotentur.] .i. ex cōicent̃, vt ĩ Aut. de Iterdi. colle. hær. coll. ix. Vel dic .i. accipiūt nomē ꝓpriū ſm gen⁹ hæreſeos. & j. ſtatiſu bijcit de excōic. Acc.
o Arceant̃.] qa hæretici vocabuntur.
p Cū] redit ad pmū.
q Oppida.] .ſ. maxiè, nā nec ex oppida licet eis facere congregationes. Azo. &c.
r Eruptio.] .i. opatio ĩ malū .i. conſpiratio.
ſ Factioſa.] q faciāt locū vbi exerceāt ſua miniſteria. vel factioſa: ideſt, facinoroſa.
t Exterminato.] .i. immoderato.
u Furore.] qa quaſi furioſi eis videamur. vel dic q ipſi cenſentur vt furioſi.

ritū [a] ſcm̃ (quē [b] ex ſūmo rerū parēte [*] & ſꝑeram⁹ [c] & accipim⁹) [d] negādo [e] ñ violat: apud [f] quē itemeratę fidei sēs⁹ viget & incorruptæ [g] Trinitatis idiuiſa ſubſtātia, q̄ Græco verbo [ὁμουσία [h] *] rectè credētibus dř. Hæc [i] ꝑfecto nobis magis ꝓbāda, hęc venerāda ſūt. Qui verò ñ ijſdē iſeruiūt: [k] dſinãt affectatis dolis [l] alienū verę religionis nomē [m] aſſumere, & ſuis apertis crib⁹ denotent̃, [n] atq; ab oī ſubmoti eccłarū limine penit⁹ arceāt̃: [o] cū [p] oēs hereticos illicitas agere intra oppida [q] cōgregationes vetem⁹. at ſi qđ eruptio [r] factioſa [ſ] tētauerit, ab ipſis ēt vrbium mœnib⁹ exterminato [t] furore [u] ꝓpelli iubem⁹: vt cūctis orthodoxis [x] ępis q Nicænā fidē tenēt catol. [y] eccłæ toto orbe reddātur. Da. IIII. Id. Ian. CP. FL. Euchario. & FL. Siagrio. CC. Coss.

Deeſt hic lex. iij. quæ eſt conſtitutio Græca. ex prætermiſſis repetenda. ſol. ij. col. i.

IIII. * IMPER. MARCIANVS A. Palladio præſc. prætorio.

NEmo cleric⁹, vł militaris vel alteri⁹ cuiuslibet [z] ꝯdōnis, de fide Chriſtiana publicè [a] turbis coadunatis & audiētib⁹ tractare conet̃ i poſterū, ex hoc [b] tumult⁹ & ꝑfidię [c] occaſionē reqrēs. [d] Nā & iniuriā facit iudicio reuer. ſynodi ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſitam reuoluere [e] & publicè diſputare ꝯtēderit: cùm ea q̄ nūc de Chriſt. fide à ſacerdotib⁹, [f] q Chalcedone ꝯuenerūt, ꝑ nřa ꝑcepta ſtatuta ſūt, iuxta aplicas [g] expōnes, & iſtituta ſctōrū patrū cccxviij. in Nicæa, & cētū [h] qnquagita [i] i hac regia vrbe definita eē noſcant̃. Nā i ꝯtēptores [k] hui⁹ legis pœna ñ deerit: qa ñ ſolū ꝯ fidē verè expoſitā veniūt, ſed ēt Iudęis & Paganis ex hmōi certamine ꝓfanāt [l] venerāda myſteria. Igit̃ [m] ſi cleric⁹ erit q publicè tractare de relig. aus⁹ fuerit, à ꝯſortio clericorū rēmouebit̃: [n] ſi verò militia ꝑditus ſit, cīgulo ſpoliabit̃: cęteri [o] āt hui⁹ crīmis rei, ſi qdē liberi ſit de hac ſacratiſ. vrbe expellēt̃, ꝓ vigore iudiciario ēt cōpetētib⁹ ſupplicijs [p] ſubiugādi. ſi ſo ſui, ſeueriſſimis [q] aīaduerſiōib⁹ plectēt̃. Dat. VIII. Id. Fe. Conſtātinop. Patritio cōſul.

Epiſtola Ioannis archiepiſcopi & ſanctiſſimi patriarchæ vrbis Romæ.

VII. Glorioſiſſ. [r] & clem. filio Iuſtino Auguſto Ioan. Epus vrbis Ro. S. D.

INter claras ſapiētiæ ac māſuetudinis veſtræ laudes, Chriſtianiſ. principū, puriore luce tāq̄ aliqđ ſyd⁹ irradiat, q amor̃ fidei, q caritatis ſtudio, edocti eccłiaſticis diſciplinis, Rom. ſedis reuerētiā cōſeruatis, & ei cūcta ſubijcitis, & ad ei⁹ [ſ] deducitis vnitatē: ad cui⁹ auctorē, hoc ē, aplōꝝ primū, [t] dño loquēte ꝑceptū eſt, Paſce oues [u] meas. Quam [x] eſſe omniū verè eccleſiarū caput, [y] &

x Orthodoxis.] ab orthos, qđ eſt rectū, & doxa quod eſt gloria: quaſi rectè glorians. * Imò δόξα hic potius ſignificat ſententiam & opinionem. Cont.
y Catholicæ.] nominatiui caſus.

NEmo.] Quatuor facit Impator in hac l. Primò ꝓhibet ne clerici diſputēt publicè de fide cath. Secūdò reddit rōnē huius ꝓhibitionis: ibi, nā & iniuriā &c. Tertiò ĩponit pœnā gñaliter. facientibus: ibi, nā in contemptores. Quartò imponit pœnas ſpecificādo eas .ſ. quę imponantur clericis, & quę militibus, & quæ liberis hominibus, & quę ſeruis: ibi, igitur. Not. ex hac l. q maior eſt dignitas cuiuslibet clerici ēt in minoribus conſtituti, quàm ſit dignitas militaris. Pa. de Caſ.
z Cuiuslibet.] vt ſcholaris.
a Publicè.] quid ſi in priuato? Videtur plus puniri: arg. ff. de rim. nup. l. fin. Sed dic contra: quia ibi eſt eā minoris erroris quàm hic. & facit. ff. de vi bo. rap. l. ij. §. antepen.
b Ex hoc.] ideſt, ex tali diſputatione.
c Perfidiæ.] nam qui eſſent hæretici, magis fierent perfidi.
d Requirens.] quod quidē ſꝑ ꝓſumit̃, niſi fiat cā addiſcendi in ſcholis. nā de ſingulis dubitare nō eſt inutile, ſm Ariſt. vel cā ꝯuīcēdi aliquē hæreticū: vt j. ti. ij. l. qm.
e Reuoluere.] .i. ī dubiū reuocare. ſic & j. de eri. ſacri. l. ij. Sed ar. ꝯ. j. d ap. & cō. l. & ĩ maiorib⁹. ſed hic ñ poſſet appellari, cùm ſit q̄ſi 1⁹nāle. vt Inſt. de iu. nat. §. pen. Acc.
f Sacerdotib.] .i. ępis.
g Apoſtolicas.] .i. ſm q Apři docuerunt.
h Centū.] .ſ. patrum.
i Quinquaginta.] repete, & iuxta ſtatuta &c. vt Inſt. de iu. nat. §. reſpōſa prudentū.
k Nā in cōtēptores.] verè iniuriā faciunt, qa pœnas patiuntur, & ē locus ab effectu.
l Profanant.] i. deſpare videnť. fana. n. ſūt ſacra: ide ꝓfana, quaſi procul à ſacris.
m Igit̃.] qa pœna nō deerit, igit̃ audi hoc.
n Remouebitur.] .i. priuilegijs clericorū non vtetur.
o Cæteri.] ꝓter clericos & milites.
p Supplicijs.] qa verberabuntur.
q Seueriſſimis.] .i. vltimo ſupplicio, qđ mortē iterptamur. vt ff. de pœ. l. vlt. Et eſt hoc gñale, vt pl⁹ ſui q̄ liberi puniātur: vt hic, & ff. de pœ. l ſuorū. i pri. & de icē. rui. l. Pedi⁹. Sed oppo. ex eo qđ ē. j. d epi. & cl. l. ꝑsbyteri. vbi digni tate poſiti pl⁹ puniūt̃ q̄ minores. Sed hic dupliciter hi minoꝛs deliquãt, & qa diſputāt, & qa imiſcent ſe rei nō ptinēti ad ſe ſa cuti ad maiores: vt ff. de re. iu. l. culpa. j. Sed qđ de ſtatulib.? R ſi. vt liberi puniūt̃. vt ff. de pœ. l. moris. §. fi. Sed arg. ꝯ. ff. d ſtatulib. l. ſtatulib. à cæteris. Sed dic vt ibi.
r Glorioſiſſimo & clem.] Not. q Papa præmittit Imperatorē in epiſtola: quod hodie non faceret. Item no. q primum miſerat Imperator epiſtolam Papæ, quam habes. j. eo. l. nos reddentes, &c. vſq; illuc, liquet igit̃ &c. & iſta q̄ eſt hic, eſt remiſſiua ĩ qua interſerit miſſiuā, & totā ei remittit. & hæc ꝓbāť. j. px. ibi, pietatis veſtræ reuerēdiſſimi &c. ibi, tex. autē &c. Acc.
INter claras.] Plana eſt vſque ibi, nos reddentes.
ſ Ad eius.] ſcilicet Romanæ ſedis.
t Primum.] ſcilicet Petrum.
u Oues.] ideſt fideles.
x Quam.] .ſ. Romanam ſedem.
y Caput.] Nam Conſtātinopolitana eccleſia inferior eſt Romana.

* ſuaudit Alciatus, & filio.
* pro ſcluſo legēdū eſt εἴκα, vt in vet. manuſcr. & C. Th.
* Edictū Imperatoris Marciani in confirmatiōe Cōc. Chalcedonenſis. & vt nemini liceat ſemel iudicata in ſynodo, publicè reuoluere, tractare, aut diſputare. extat in actis cōcilij Chalcedon. cū pfatiōe & epilogo, q hic abſciſa ſunt, & cū hac inſcriptiōe, Imp. Valentin. & Marcian⁹ A A. vniuerſis populis.
[r] hoc. n. verbū ſolos epos & ſignat, nō ēt ꝑsbyteros, vt i toto hoc Codice licebit obſeruare, & apud veteriores & puriores ſcriptores eccleſiaſticos & Theologos. Cont.
* Annotatio hoc loco inferēda, ſimul & lex V. & VI. Grę. ex prætermiſſis repetant̃. fo. ij. col. iiij.
* Ita reperi in vet. li. litteris ex minio ſuperſcriptum. lo. 11. d.

mana, & eā ſeq dēt. vt i Auth. de eccl. ri. §. j. coll. ix. & ꝙ dicit patrū. ſ. Aug. & cæterorum: vt circa principia decretorum in multis locis.

Pro. 8. b.

a Patrum]. ſ. Auguſtini & cæterorum.
b Affatus]. i. epiſtola quam nobis miſiſtis: vt. j. e. l. vict. &c.
c Loquuntur]. i. homo per ſcripturam, vt in lib. Sapientiæ.

Religio non patitur defectum in genere.

d Vera religio.] religio vera ñ patiť defectū i gñe ſic accepta, ſed religioſus ſic. vñ dictū ē. Septies i die cadit iuſtus. nā & S. Petr⁹ Apoſt. cecidit, ſicut & dicim⁹ in iure naturali: vt Inſti. de iur. natu. §. pen.
e Auctoré vitç]. i. deū
f Vtraque]. ſ. fides & religio. Accurſius.
g Exorabitur.] paſſiue, ſcilicet à nobis.

Pro. 21.

h Labiis]. i. ſentētiis,
i Auctorem. i. principem ſi hoc faciat.
k Cuſtodit. ſ. deus.
l Ei]. ſ. imperatori.
m Quē] imperatorē.
n Rugis.]. i. ſchiſmatibus.
o Apices]. ſ. literas.
p Quod]. ſ. vt expellantur hæretici.
q Victor.] præmittit nomen ſuum imperator i epiſtolç textu
r Archiepo]. i. papæ.

Nos reddētes.] Scribit Imperator papæ primò, reddēs honorē dño papæ. Scdò, ſignat ei de qbuſdā q erāt īfideles i certis capitulis fidei: referēs q̄ ſit fides catholica, q̄ ſcti pres & ipſe iperator ſeruāt. Tertiò petit ꝙ pp̄ eū ꝯmēdare, & alios epos, ſi bñ credūt de fide Chriana, dēat, & ēt petit orari p ſe. & hoc ibi text. &c. vſq; illuc, liquet &c. Poſtea ibi, iter clatas. qđ ē ſ. reſcribit ei pp̄. Primò cōmēdās eum de honore quē ſibi & eccliæ reddit. & hoc multis auctoritatib. vſq; ad §. pide. Scdò q̄r pp̄ recepit nūciū iperatoris pdictā epſam portantē. Tertiò ꝯmēdat eū d fide q̄ [illegible] uat, hortās eū multis rōnib⁹ & varijs ad eādē ſuādā

Diuiſio textualis quæ melius poneretur in principio epiſtolæ.

prīum [a] regiæ, & pricipū ſtatu A ta declarāt, & pietatis vr̄æ reuerēdiſſimi teſtanť affat⁹. [b] Patet igiť i vobis ipletū fore, qđ ſcripturæ loquunť: [c] Per me reges regnāt, & potētes ſcribūt iuſtitiā. Nihil ē. n. ꝙ lumine clariore pfulgeat, q̄ recta fides i pricipe: nihil ē qđ ita nequeat occaſui ſubiacere, q̄ vera religio. [d] Nā cū auctorē [e] vitę vľ lumīs vtraq; [f] reſpiciāt, recte & tenebras reſpuūt, & neſciunt ſubiacere defectui. Quā ob rē glioſiſſime princi- B pū, votis oib⁹ exorabit [g] diuina potētia, vt pietatē veſtrā i hoc ardore fidei, i hac đuotione mētis, i hoc itegre religionis ſtudio, ſine defectu ſui in longiora tempora cōſeruet: hoc. n. & ſctis credim⁹ eccl̄ijs expedire. Scriptū ē. n. Labijs [h] regit rex: & iterū, Cor regis i manu dei ē, & vbi voluerit inclinabit illud. hoc ē. n. qđ veſtrū firmat iperiū, hoc qđ vr̄a regna ꝯſeruat. Nā pax eccl̄ę religionis vnitas, auctorē [i] facti C in ſublime ꝓuectū grata ſibi trāquillitate cuſtodit. [k] Neq; . n. pua ei [l] viciſſitudo à potentia diuina tribuiť, ꝑ quē [m] nullis rugis [n] eccl̄a diuiſa ſecernitur, nullis inſertis maculis variať. Scriptū ē. n. Quia cū rex iuſt⁹ ſederit ſ ſedē, ñ aduerſabiť ei qcq̄ malignū. Proinde ſerenitatis vr̄æ apices, [o] ꝑ Hypatiū atq; Demetriū ſctiſſimos viros, frēs & coepos meos, reuerētia cōſueta ſuſcepimus: quorū ēt relōne cōpim⁹, ꝙ fidelib⁹ ppl̄is ꝓpoſuiſtis edictū amore fidei ꝓ ſubmouēda hr̄ticorū itētione, ſm aplicā doctrinā, fratrū & coepōrū nr̄orū interueniēte cōſenſu: qđ [p] qa apl̄icæ doctrinæ cōuenit, nr̄a auctoritate cōfirmamus.

Clariſſima eſt lex, in qua dominus imperator reſcribit papæ de fide, quā nūc tenet, quam vide per te & per iſtam l. etiam apparet, quo modo prohibita ſunt vſura. ſuper iſta epiſtola dicit Odo. ꝙ ratione peccati papa poteſt cognoſcere ex quocunque delicto, ſed tu dic, vt not. per Ber. extra de pre. cano. ca. nos inter alios. Pal.

Text⁹ aūt epl̄ę impatoris talis ē. VIII.

Victor [q] Iuſtinian⁹, pi⁹, felix, iclyt⁹, triūphator, ſp Auguſt⁹ Ioāni ſctiſſimo archiepo [r] almę vrbis Romę & patriarchę.

Edictum Iuſtiniani de fide.

Nos reddētes [s] horē aplīcę ſedi, & vr̄ę ſcitati (qđ ſp nobis i voto & fuit & ē) & vt đcet prēm, honorātes vr̄ā btitudinē, oia q̄ ad eccl̄arū ſtatū ptinēt, feſtinauim⁹ ad notitiā deferre vr̄ę ſctitatis, qm̄ ſp nobis fuit magnū ſtudiū vni- B tatē vr̄æ aplīcæ ſedis & ſtatū ſctārū dei eccl̄iarū cuſtodire, q hactenus obtinet, & incōmotè pmanet nulla itercedēte ꝯrietate. Ioq; oēs ſacerdotes vniuerſi Oriētalis tract⁹ & ſubiicere & vnire ſedi vr̄æ ſāctitatis ꝓperauim⁹. In pn̄ti ergo q̄ cōmota [t] ſunt (q̄uis manifeſta & indubitata ſint, & ſm aplīcæ vr̄æ ſedis doctrinā ab oib⁹ ſp ſacerdotib⁹ firmè cuſtodita & pdicata) neceſſariū duxim⁹, vt ad notitiā vr̄æ ſctitatis pueniāt. Nec. n. patimur C qcquā qđ ad eccl̄arū ſtatū ptinet, q̄uis manifeſtū & idubitatū ſit qđ moueť, vt nō ēt vr̄æ inoteſcat ſctitati, q̄ [u] caput [x] eſt oium ſctārū eccl̄arū. Per oia. n. (vt dictū ē) ꝓperam⁹ honorē & auctoritatē creſcere vr̄æ ſedis. Manifeſtū igiť facimus vr̄ę ſcitati, ꝙ pauci qdā ifideles, & alieni ſctē đi catholicę atq; aplīcę eccl̄ę, ꝯdicere Iudaicè, atq; apoſtaticè [y] auſi ſunt aduerſus ea q̄ ab oib⁹ ſacerdotib⁹ ſm vr̄am doctrinā rectè tenenť, & glorificanť, atq; pdicanť, denegātes [z] dñm * nr̄m Ieſū Chr̄m vnigenitū filiū [a] dei, deū & dñm nr̄m incarnatū de ſctō ſpū, & ex ſctā atq; glioſiſſima ſp virgine đi genitrice Maria hoiem factū atq; crucifixū, vnū [b] eē ſāctę & ꝯſubſtātialis Trinitatis, & coadorādū & ꝯglificādū pr̄i & ſpūi ſctō, ꝯſubſtātialē pr̄i ſm diuinitatē, & ꝯſubſtātialē nobis eūdē ipſum ſm humanitatē, paſſibilē carne, eūdēq; ipm ipaſſibilē deitate. Recuſantes. n. dñm nr̄m Ieſum Chr̄m vnigenitū filiū dei & dñm noſtrū fateri vnū eē ſāctę & cōſubſtātialis trinitatis: vñr Neſtorij malā ſeq doctrinā, ſm grām dicētis vnū filiū dei, & aliū dicētis dei verbū & aliū Chr̄m. Oēs vero ſacerdotes ſanctę catholicę atq; aplīcæ eccl̄iæ, & reuerēdiſſimi archimādritæ [c] ſctōrū monaſteriorū, ſequētes ſctitatē vr̄am & cuſtodiētes ſtatū & vnitatē ſctārū dei eccl̄iarum

Quartò refert. ſ. qd ſecit ipſe pp̄ de qbuſdā hæreticis nouiter inuētis, qa nō peperit eis niſi errorē deponeret, & de hoc rogat iperatorē, ꝙ parcat, ſi redire voluerint. Vltimò orat p eo, & ꝯmēdat legatos ſibi miſſos à pricipe.
t Cōmota ſunt.] Per quoſdā malos monachos de quib⁹ dr. j.
t Indubitata.] de fide. Accurſius.
u Quæ.] Romana eccleſia.
x Caput] vt & habuiſti in ſuperiori epl̄a.
y Apoſtaticè] Apoſtata dr̄ retrograd⁹, q fidē quā ſuſcepit dereliquit, vt j. de apoſt.
z Denegantes.] Ecce illud i quo errabāt.
a Filiū dei.] Et ſic dicūt nō eſſe filiū dei.
b Vnū]. ſ. denegātes.
c Archimādritæ.] ab archos, qđ eſt princeps: & mādros, qđ eſt ouis. ide archimādrita. i. abbas q pēſt ouib⁹. i. monachis, q ſunt qſq; lupi rapaces. Vľ monach⁹ Græcè, Latinè dr̄ auriga: & ſic p ſimilitudinē.

s Vetus lectio, Nos reddentes.

Apoſtata

Archimādrita vñ dicitur. Imò ἀπὸ τῆς μάνδρας. i. à ſpelūca. nā veteres monachi & eremitæ i ſpeluncis & antris habitabant.

* hic repetunť quę duobus Grçcis edictis cōprehēſa ſunt

a Dieb^9.] poſt quos ñ mutabiť. & iõ dr in vltimis. Et no. q̃ ſex ſunt ętates mũdi. Prima ẽ ab Adã vſq; ad Noe. Sc̃da vſq; ad Abrahã. Tertia vſq; ad Moyſẽ. Quar. vſq; ad Dauid. Quĩta vſq; ad aduẽtũ dñi. Sexta vſque ad finẽ ſcl̃i, vt i Huguitione in verbo. ſum es eſt.

Ætates mũdi ſex

b Homouſion].i in diuiſa ſubſtãtia. aliàs eſt in tex. vſia.

c Sumpſerit.] quia & ante fuit.

d Cógregati] ecce vnũ

e Regia.] Conſtantinopoli.

f Vrbe.] vbi Neſtorius fuit cõdẽnatus.

g Conuenerunt] ecce ſecundum.

h Congregati.] ecce tertiũ. Primò cõgregati. hoc iõ dicit, qa fuerãt ibi duo concilia, extremũ quorũ fuit maledictũ: & decretũ fuit vt non teneretᷣ niſi primũ. Et nota concilia q̃ recipiunť, eſſẽ quatuor: Nicęnũ, Cõſtãtinopolitanũ, Epheſinũ, Kalcedonẽſe. ſic. & j. đ he. & ma. l. q̃cũq;.

i Conuenerunt.] ecce quartum.

¹ Id eſt, eam quæ ſm perſonam eſt vnitatem ſeu cõiũctionẽ cõfitemur. ſic ex veſtigiis ſcripturæ ex manuſcripto libro reſtitui. Contius.

k Fratrem.] hic eũ parificat.

l Sedem ſequi.] minor itaque eſt.

m Conſeruet.] aliàs reſeruet.

n Liquet igiť.] Finita ep̃ſa ĩperatoris quam interpoſuit, redit ad ſuam dominus papa.

o Abundet.] aliàs, iucundet.

Cœlum.

p Cęlũ.] i. cęleſtis magnitudo ĩperij. Vel p cęlũ ſignanť hi qui ſuę vitę ſublimitate cęteros ſupgrediũť.

q Montes.] i. hi qui nõ tã altæ vitæ ſunt.

Montes. Colles.

r Colles.] Hi qui inferioris vitæ ſunt.

s Mendacium] hoc in Iſaia xxviij. c.

t Recede,] hoc ait Iob xxij. ca.

A rũ, quã habẽt ab ap̃lica v̄ræ ſã ctitatis ſede, nihil penit^9 ĩmutãtes de eccl̃iaſtico ſtatu, q̃ hactẽn^9 obtinuit atq; obtinet, vno ꝯſenſu ꝯfitenť, & gl̃ificãt, p̃dicãtes dñm nr̄m Ieſũ Chriſtũ vnigenitũ filiũ & verbum dei & dñm nr̄m añ ſcl̃a & ſine tp̃e de p̄re natũ, i vltimis dieb^9 a deſcẽdiſſe de cęlis & ĩcarnatũ đ ſpũ ſc̃tõ, & ex ſc̃tã atq; gl̃ioſa virgine & đi genitrice Maria natũ, & hoiem factũ, & crucifixũ, vnũ eſſe ſc̃tẽ & ꝯſub B ſtãtialis Trinitatis, & coadorãdũ & cõgl̃ificãdũ p̄ri & ſc̃tõ ſpũi. nec. n. aliũ deũ verbũ, & aliũ Chr̄m cognoſcimus, ſed vnũ atq; eũdẽ ipſum cõſubſtãtialẽ p̄ri ſm diuinitatẽ. & cõſubſtãtialẽ nobis eũdẽ ipſum ſm humanitatẽ, paſſibilẽ carne, eũdẽ ipſum ĩpaſſibilẽ deitate. Vt. n. ẽ in diuinitate pfect^9, ita idẽ ipſe & i humanitate pfect^9 eſt. i vna. n. ſub̃a deitatẽ ſuſcipim^9 & ꝯfitemur, q̃đ dñt Græci τὴν κατ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν ὁμολογοῦμεν. ¹ Et qm̃ C vnigenit^9 fili^9 & verbũ dei añ ſcl̃a & ſine tp̃e đ p̄re nat^9, idẽ ipſe & i vltimis dieb. đſcẽdẽs de cęlis, ĩcarnat^9 de ſpũſcõ, & ex ſc̃tã atq; gl̃ioſa ſp virgine & dei genitrice Maria, hõ fact^9 dñs nr̄ Ieſus Chr̄us, ꝓpriè & verè de^9 ẽ: iõ & ſanctã atq; gl̃ioſam virginẽ Mariã ꝓpriè & verè dei mr̄em eſſe dicim^9: ñ qa de^9 verbũ, prĩcipiũ ex ipſa ſumpſerit, ſed qa i vltimis D dieb. deſcendit de cęlis, & ex ipſa ĩcarnat^9, & hõ fact^9, & nat^9 ẽ: quẽ cõfitemur & credim^9 (ſicut dictũ ẽ) cõſubſtãtialẽ eſſe p̄ri ſm deitatẽ, & cõſubſtãtialẽ nobis eũdẽ ipſũ ſm humanitatẽ: eiuſdẽ miracula & paſſiones, quas ſpõte i carne ſuſtinuit, agnoſcentes. Suſcipimus añt ſc̃tã quatuor cõcilia. i. trecẽtorũ decem & octo ſanctorũ p̄rum q̃ i Nicena vrbe cõgregati d ſunt, & cẽtũ quiquagĩta ſc̃tõrũ patrũ q̃ i hac regia e vrbe f cõuenerũt, g & ſc̃tõrũ patrũ q̃ i Epheſo ¹ h cõgregati ⁿ ſunt, & ſc̃tõrũ patrũ q̃ i Chalcedone cõue A nerũt, i ſicut v̄ra ap̃lica ſedẽs docet atq; p̃dicat. Oẽs ergo ſacerdotes, ſequẽtes doctrinã ap̃licæ ſedis v̄ræ, ita credũt, & cõfitenť, & p̃dicãt. Vñ ꝓpauim^9 hoc ad notitiã deferre v̄ræ ſc̃titatis p Hypatiũ & Demetriũ btiſſimos ep̃os, vt nec v̄ram ſc̃titatẽ lateat, q̃ à q̃buſdã paucis monachis malè & Iudaicè ſm Neſtorij pfidiã denegata ſunt. Petim^9 ergo v̄rum p̄nũ affectũ, vt v̄ris ad nos đſtinatis literis, & ad ſc̃tiſſimũ ep̃m hui^9 almæ vrbis & patriarchã veſtrũ frẽm, k (qm̃ & ipſe p eoſdẽ ſcripſit ad veſtrã ſc̃titatẽ, feſtinãs i oib. ſedẽ l ſeq̃ ap̃licã btitudinis v̄re) manifeſtũ nobis faciatis, q̃ oẽs q̃ p̃dicta rectè cõfitenť, ſuſcipit v̄ra ſanctitas, & eorũ q̃ Iudaicè auſi ſũt rectã denegare B fidẽ cõdẽnat pfidiã. Pl^9. n. ita & circa vos oium amor, & v̄re ſedis creſcit auctoritas, & q̃ ad vos ẽ vnitas ſcãrũ eccl̃iarũ ĩturbata ſuabiť, qñ p vos * didicerit oẽs btiſſimi ep̃i, eorũ q̃ ad vos relata ſunt, ſyncerã v̄ræ ſc̃titatis doctrinã. Petim^9 ãt veſtrã btitudinẽ orare ꝓ nobis, & dei nobis acq̃rere ꝓuidẽtiã. [Itẽ ſubſcriptio talis fuit] Deitas te cõſeruet m p multos annos ſc̃tẽ ‡ ac religioſiſſime pater.

eundẽ cõcilium Epheſinũ pꝛofanũ & dãnatum: de quo vide in primo volumine conciliorum & in actis cõcilij Chalcedonenſis, & epiſtolis Leonis papæ.

* al. non.

‡ al. ſanctiſſime.

n Liquet ¹ igiť, ĩpator gl̃ioſiſſime (vt ĩcõnis tenor legatorũ v̄rorũ relõ patefecit) vos ap̃licis eruditionib. ſtudere, ‡ cũ de religione catholicę fidei ea ſapitis, ea ſcripſiſtis, ea ꝓtuliſtis, ea pp̃lis fidelib. publicaſtis, q̃ (ſicut dixim^9) & ſedis C ap̃licę doctrina, & ſc̃tõrũ patrũ venerãda decreuit auctoritas, & nos cõ † rmauim^9 i oib. Oportunũ ẽ ergo voce exclamare ꝓphetica: Iucũdeť tibi, & abũdet o cęlũ p deſup, & effundãt mõtes q iucũditatẽ, & colles r lętitia lętabunť. Hęc igiť in tabulis cordis fidel̃r ſcribere, hæc vt pupillas oculorũ cõuenit obſeruare. Neq;. n. q̃ſquã eſt in quo Chr̄i charitas feruet, q̃ tã rectæ, tã vere confeſſionis v̄rę fidei refragator exiſtat: cũ euidẽter ĩpietatẽ Neſtorij, Eutycheriſq;, & oim hr̄ticorũ dãnãtes, vnã verã catholicã fidẽ dñi & đi nr̄i ſaluatoris Ieſu Chr̄i magiſterio ĩſtitutã, & ꝓpheticis ap̃licisq; p̃dicatiõib^9 vbiq; diffuſam, & ſc̃tõ D rũ p totũ orbẽ cõfeſſionib^9 roboratã, patrũ atq; doctorũ ſniis adunatã, & nr̄ę doctrinę ꝯſẽtaneã ĩcõcuſsè atq; ĩuiolabil̃r deuota deo & pia mẽte ſeruatis. Soli eteni ꝓfeſſionib^9 v̄ris aduerſanť, de q̃b^9 diuina ſcriptura loquiť dicens, Poſuerũt s mẽdaciũ ſpẽ ſuã, & mendacio operiri ſperauerũt. & iterũ q̃ ſm ꝓphetã dñt dño, Recede t à nobis: vias tuas ſcire nolum^9. pp q̃đ Salomõ dicit, Per ſemitas ꝓprię culturę errauerũt: colligũt ãt manib^9 ĩfructuoſa. Hęc ẽ igiť vera v̄ra fides, hęc certa religio: hoc btẽ recordationis (vt dixim^9) p̄res oẽs pſuleſq; Romanæ eccl̃iæ, quos i oib^9 ſequimur, hoc ſedes ap̃lica p̃dicauit hactẽn^9, & ĩcõcuſsè cuſtodiuit. huic cõfeſſioni, huic fidei q̃ſ quis

‡ quo tamen nomine eũ ridet Procopius.

† malim legere & nos cõfirmamus.

Pſal. 95.

Iſa. 28.

Iob. 22.

* hoc addit: vt excludat ſe

a Seipſũ.] Nota ꝙ qs ſeipſum cõdẽnat.ſic & ff.de cõfeſ.l.j.
b Cyrum.] proprium nomen. Azo
c Succendiſtis.] Interpoſitio eſt.
d Paſtoris.] hucuſque.
e Gremium.] contra.j̃.de apoſt.l.iij.So.vt ibi.

A ¹ Concilio] ſiue monachorum ſiue clericorũ. & idẽ cuicunque corpori, licito tamen, vt ff.ad Treb.l.omnibus.& de lega.j.l.ſi hæres.§.vicis.& j̃.ad Treb.l.iij. [illegible] Quid ſi relinquat vni de collegio, quid ſi plato, quid ſi eccleſiæ? vide hic per Ioãnẽ Fabrũ ĩ ſuo breuiario.

quis ɔ̃dictor extiterit, alienũ ſe ipsũ ᵃ à ſctã cõione, * alienũ ab eccl̃ia iudicabit eſſe catholica. Nos.n.Cyrũ ᵇ cũ ſequacib⁹ ſuis ĩ Romana iuuenimus ciuitate, qui de Cumitẽſi monaſterio fuit: quos apl̃icis ſuaſionib⁹ ad rectã fidẽ, & velut oues q̃ pierant errãtes, ad ouile ɔ̃tẽdim⁹ reuocare dñi cum: vt agnoſcerẽt ꝑm ꝓphetã ligua balbutientes loqui q̃ ad pacẽ ſunt. Ad nõ credẽtes aũt, ꝑ nos prim⁹ aplõrũ Iſaiæ ꝓphetæ * verbũ dicit, Ambulate ĩ lumine ignis vr̃i, & flãmæ, q̃ ſuccẽdiſtis. ᶜ Sed obduratũ eſt cor eorũ (vt ſcriptũ ẽ) vt nõ intelligerent: & paſtoris ᵈ vocẽ oues q̃ meæ nõ erãt audire minime voluerũt. ĩ quibus obſeruãtes ea q̃ ab ipſorũ ſũt ſtatuta põtifice, eos minimè ĩ nr̃a cõione recipimus, & ab oĩ eccl̃ia catholica eſſe iuſſim⁹ alienos, niſi errore dãnato doctrinã ur̃am q̃to oci⁹ ſeq habita regulari profeſſione ſignauerint. Æquũ quippe eſt, vt q nr̃is minimè obedientiã accõmodãt ſtatutis, ab eccleſijs habeant extorres. Sed q a gremiũ ᵉ ſuũ nũquã redeunti b⁹ claudit eccl̃ia: obſecro clemẽtiã veſtrã, vt ſi ꝓprio depoſito errore, & praua ĩtẽtione depulſa, ad vnitatẽ eccleſię reuerti voluerit, ĩ vr̃am cõionẽ receptis, ᶠ indignationis veſtrę remoueatis aculeos, & nobis ĩtercedentib⁹ benigni animi gr̃am cõdonetis. Deũ ãt & ſaluatorẽ noſtrũ Ieſum Chr̃m exoram⁹, quatenus lõgeuis & pacificis vos dignet̃ cuſtodire tpib⁹ ĩ hac vera religione, & vnitate ᵍ & veneratione apoſtolicæ ſedis: cui⁹ pricipatũ vt Chr̃ianiſſimi & pij cõſeruatis in oĩbus. Præterea ſereniſſime pricipũ laudamus legatorũ ve ſtrorũ ꝑſonas Hypatij & Demetrij fratrũ & coepõrũ noſtrorũ: quos clemẽtiæ vr̃æ gratos fore ipſa manifeſtauit electio. Nã tãtæ cauſæ põd⁹ nõ niſi ꝑfectis in Chr̃o potuiſſet in iũgi: tãtæ verò pietatis, tantę reuerentiæ plenos affat⁹, niſi ꝑ amãtes minime dignaremini deſtinare. Gr̃a dñi nr̃i Ieſu Chr̃i, & charitas Dei pr̃is, & cõicatio ſcti ſpũs ſit ſp vobiſcũ, pijſſime fili. Am̃. [Itẽ ſubſcriptio.] Oĩs deus regnũ veſtrũ & ſalutẽ veſtrã ꝑpetua ꝓtectiõe cuſtodiat, gl̃ioſiſſime & clementiſſime fili iperator Auguſte. D. Romæ. VIII. Kal. April. DN. Iuſtiniano. PP. A. [IIII.] & Paulino. V.C. Coſs.

* *Vide quod hic notatum eſt in prætermiſſis.fol.4.colum.1.*

TITVLVS II.

[illegible]

Quilibet in ſua vltima voluntate libere poteſt de bonis ſuis catholico collegio relinquere pro libito voluntatis. Bal.

L. I. [illegible]

HAbeat vnuſquiſq; licentiã, ſctiſſimo catholico venerabiliq́ue cõcilio ¹ ⁱ decedens bonorũ ᵏ qđ optauerit relinquere: & nõ ſint caſſa ˡ iudicia ei⁹. Nihil.n.eſt quod magis hoĩb⁹ ᵐ debeat, q̃ vt ſupremę volũtatis (poſt quã iã aliud velle nõ pñt ⁿ) liber ſit ſtylus, ᵒ & licitũ, quod iterũ non redit, arbitrium. ᵖ PP.V. Non.Iul.Romæ, Criſpo.II. & Conſtantino.II. Cæſ. Conſs.

L. II. [illegible]

NEmo, ᵠ aplõrũ vel martyrũ ſedem ʳ humanis

f Receptis.] Præſtito ante ſacramento, vt xxiij.q.ſi. c.peſſimã.
g Et vnitate.] Dicit papa imperatori.
[illegible] ... de ...

Dictũ eſt.ſ.de ſumma tri. & fide catholica, ſed quia mater fidei et religionis eſt eccleſia: vt j̃.eo. l.iubemus.2.§.verũ.in fi.§.iõ ſupponit de ſacroſan.eccl. Et qa res ſunt neceſſaria his qui in eccleſijs obſecundãt diuinis miniſterijs, ſi quidẽ qui altari ſeruit, de altari dẽt viuere c.cum ſecundum. extra de praben. in prin. ideo ſubiungit de rebus. In quibus quoniã eccleſia multis gaudent priuilegijs, adijcit de priuilegijs earũ. Alg. Vel ſic ſecundũ Accurſiũ: Eccleſia Theſſalonicenſis excuſatur à tributis: vt tamen res altariũ non dicat ſuas, vt ſic fraudet fiſcũ, et hoc eſt.ꝙ dicit, ſacroſan. &c. vel ſic: Cũ fides de qua dictum eſt ſ.et religio ſit deo debita, & eccleſia ſit mater fidei & religionis: vt j̃.eo.titu.l.iubemus. 2.§.verũ.in fi.§. cui eccleſia opus eſt rebus tã diuino cultui, q̃ perſonarũ ibidẽ ſeruientiũ vſui ſuppeditantibus: & cũ alia quoq; domus religiom dicantur.ſ.dedicãtur, necnon & ſine loco, vt quãdo relinquitur ca ptiuis, pia actio eſt, ex quibus.ſ.rebus opus eſt vt neceſſitatem habentibus exhibeantur, quibus omnibus in rebus ſuis & rerũ acquiſitione ius impartitur ſingulare.adeo de his dicit.

Habeat vnuſq;.] Titius relinquit collegio beati Nicolai quoquo titulo. q̃rit̃ an valeat. vĩ ꝙ nõ: qa collegiis ſi pt relinq. ſed hoc de illicitis intelligit̃. licitis vero põt, & redditur iõ.nihil.n.&c. Nota ex hoc text. ꝙ collegio catholico vnuſquiſque poteſt relinquere in vltima voluntate, ita Bal.

i Habeat vnuſquiſque.] habilis ad teſtandum.

* alienũ ſane à cõmunione. &c.

* al. Cimitẽſi. al. Cimitẽſi. al. Architheenſi.

* Iſa. 50. d. ex editiõe. lxx. interpretũ nã ediĉto Hieronimi nõ adeo facilè apud Græcos vt Latinos inualuit.

k Nõ ſint caſſa.] Ob hoc ipſum q. relictũ eſt eccleſiæ, vel ſimili collegio, ſi nõ alia rõne ſit vallatũ teſtamẽtũ, vt.j.eo.l.gñali. & j̃.tit.j.l. ſi qs pſbyter.& ĩ Auth. de ſãc. epiſ.§.ſiqua mulier. coll.ix.& j̃. de inoſ. teſt.l.ſi qñ.ipſi.aliàs verò ſi alia rõne deficit, ñ valet: † vt ff. de leg.j. l.nemo põt. & de adminiſt.tut.l. qdã decedẽs.ĩ pri. & de cõdi.inſtit. l.qdã ĩ ſuo.ĩ pri.& j̃. vt in poſ.leg. l.ſcite. in fi. & ff.ad Trebel. l.ſed ſciendum. & ff. de inoffi.teſta. l. Titia.

l Nihil.n.ẽ.] fauens⁹ relicto gra ei⁹ cui qd relinquit̃, vt dictũ eſt: quoniam & teſtãtis grana fauorabile eſt relictum: vt ſequit̃.

m Quã].ſ.volũtatẽ.

n Nõ poſſunt.] morte ſuperueniente.

o Stylus.] ideſt diſpoſitio in ſcriptis.

p Arbitriũ.] ſine ſcriptis. Sed ɔ̃.eſt huic le gi.j̃.de Iudæis.l.j. & de hæredi. inſtitu.l. collegiũ. Sed illud ĩ illicitis, quib⁹ nõ põt relinqui, licẽt poſſit cuilibet ſingularitet de collegio qñ nõ ẽ ꝓhibitũ rõne ſectæ, vel qa nõ eſt à lege, vl̃ à ſenatu, vl̃ à pricipe approbatũ: vt. ff. de reb.du.l.cũ ſenatus.ff.de colle. illi. l. qui illicitum collegium. Alia ratio ſu mi poteſt.j̃.de Iudęis l.nemo.ij. Accur.

[illegible] Plana ẽ. [illegible] Vel pone caſũ tribus modis, vt no. in gloſſ. ſequen.

q Nemo aplõrũ.] vĩ aliorũ ſctõrũ ecclas vl̃ reliqas Quid ergo ſi ɔ factũ fuerit? Rn. ex ordinẽ punietur: vt ff. de pęnis. l. ſancto legũ.itẽ nihil valet qd agitur j. de le. & cõtit. l. nõ dubiũ.

r Vel martyrũ.] vel confeſſorum, vt j̃. l.proxi.

† ADDI. ꝙ [illegible] ſic DD. præter Bart. Doctores vero iuris canonici aiũt valere ad quãcũq; cauſam piã omiſſa ſolennitate tã in eccleſiaſtico q̃ ſeculari foro, vt ſcribunt in c. cum omnes.& c. relatũ. ext. de teſta.

C.T.16. 2.4.

Ideſt eccleſię, epiſcopis.n. nondũ licebat eo tempore, vt ait Ambroſius aduerſus Symmachum, & liquet ex C.T. verũ id correctum eſt per l.15.j̃. ea.ſin lectionem quam ſequor vt veriorẽ. Contius.

ſeruata tamen liberis legitima. Salycetus.

al. Cynegio P. P. C. Th. 9. 17. 7. & l. nemo j. de reliq.

Sedem.] id eſt. ſepulturam.
Sedem.] Sedes apoſtolorum eſt eccleſia quia reliquiæ eorum ſunt in eccleſia.

Conceſſam

LITERARVM NOTAE, QVAE PER XII. LIBROS CODICIS VEL CONSTITVTIONVM

inſcriptionibus, vel temporum denotationibus hinc viſuntur, ne cui fortè caliginem obijciant, ad hunc modum legi debent.

A.	Auguſtus.
AA.	Auguſti.
A & C.	Auguſtus & Cæſar.
AA.& CC.	Auguſti & Cæſares.
Accept.	Accepta.
C.	Cæſar, vel Clariſsimus.
CC.	Cæſares vel Clariſsimi.
CC.COSS.	Clariſsimis Conſulibus.
Cæſ.	Cæſar.
Cæſs.	Cæſaribus.
Ciuitat.	Ciuitatis.
Cl Cæſ.	Clariſsimus Cæſar.
Com. (priu.	Comes.
Cõ.R.P.vel rer.	Comes rerum priuatarum.
Cõ.S.L.vel Sac.	Comes ſacrarũ largitionũ.
COS. (larg.	Conſule.
COSS.vel cõſs.	Conſulibus.
Conſ.	Conſularis.
Cõſt.vel Cp.vel	Conſtantino-
Cõſtp. VelCõſtã	poli.
Correc. (tinop.	Correctori.
D.	Data, vel Dicta.
Dat.	Data.
D S.	Data ſubſcripta.
D.PP.	Data propoſita.
DN.	Domino, vel domino no
Dix.	Dixerunt. (ſtro.
Emiſs.	Emiſſa.
Fl.	Flauius.
G.	Geſta.
Gen.PP.	Gennadio præfecto præto
Id.	Idus, vel Idibus. (rio.
Imp.	Imperator.
Impp.	Imperatores.
In for. Tr.	In foro Traiani.
IV.	Quarto.
Kal.	Kalendas vel Kalendis.
L.Iul.	Legem Iuliam.
Lect.	Lecta.ſ.apud acta.
Mag.	Magiſtro.
Magiſt.mil.	Magiſtro militum.
Mag.off.	Magiſtro officiorum.
N.	Nobiliſsimo.
N.Cæſ.	Nobiliſs Cæſare.
NN.Cæſs.	Nobiliſsimis Cæſaribus.
Non.	Nonas vel Nonis.
N.P.vel Nob.P.	Nobili vel Nobiliſsimo puero.

Off.	Officiorum.
Quæſt.	Quæſtori.
R.P.	Rerum priuatarum.
R.P.orientis.	Rerum priuatarũ orientis.
P.vel Pr.	Præſidi.
Præſ.prou.	Præſidi prouinciæ.
PP.	Propoſita, vel Perpetuo, vel Præfecto prætorio.
PF.	Præfecto.
PP.G.	Propoſita geſta.
P.V.	Præfecto vrbi, vel vigilum.
P.Vig.	Præfecto vigilum.
P.V.R.	Præfecto vrbis Romæ.
P.vel PF.Aug.	Præfecto Auguſtali.
PP.emiſs.	Propoſita emiſſa.
PP.Gall.	Præfecto prętoriorum Gallianorum.
Pet.	Petita.
Pleb.	Plebis.
Præſ.ann.	Præfecto annonæ.
Præt.	Prætoribus.
Pr.vel Prid.	Pridie.
Prop.vel Propſt. vel Propoſ.	Propoſita.
Proconſ.	Proconſuli.
Proconſs.	Proconſules.
Publ.iudic.	Publicis iudicijs.
S.	Salutẽ, vel Scripta, vel Subſcripta, vel ſuppoſita.
S.D.	Salutem dicit, vel dicunt: vel Subſcripta data.
Subſcr.	Subſcripta.
S.L.	Sacrarum largitionum, vel Sacrarum literarum.
Sacr.liter.	Sacrarum literarum.
S.P.	Subſcripta petita.
S.P.	Suppoſita.
S.PP.	Subſcripta propoſita.
Supp. vel Sup- poſ. vel Suppo	Suppoſita.
S.petit. (ſit.	Subſcripta petita.
Tit.	Titulo.
Trib.pl.	Tribunis plebis.
V.	Viro.
V.C.	Viro clariſsimo.
VV.CC.	Viris clariſsimis.
Vic. vel Vicar.	Vicario.

IN NOMINE DO. ... *auprimentis ... ris humani director, in præſenti rubrica, ſiue intitulatione tria facit: quia primò ponit diuini nominis inuocationem: per quam deus veneratur. Secundò ponit propriam & appellatiuam deſcriptionem, per quam præſens opus denominatur. Tertiò ſubdit intitulationē, per quā præſens opus procemialiter inchoatur. Secūda ibi, Codicis Domini &c. Tertia ibi, repetitæ prælectionis. vſq; in finem rubricæ. h. d. ſecundùm Bal. Vel aliter Diuiditur iſta rub. ī tres ptes. Prima eſt generaliſſima ad oē opus īchoādū: vſq; ibi, Cod. Scda generalis ad totū iſtud volumen dūtaxat: vſq; ibi, De nouo Cod. faciendo. Tertia ſpecialis ad iſtam primam conſtitutionem. h. d. ſecundùm Paul. de Caſt.*

A (tria ↄſiderās. ſ. opis pōderoſitatē, opis ſubſtātialitatē, & opis vtilitatē) q ipſe elegit x. viros quos noīat & cognominat, ad hoc ſufficiētes, & fama & dignitate pclaros & ſublimes. Hoc dicit vſq; ad §. qbus. Viſo caſu līali ex text. reſultāt notanda ſequētia. Et j. ibi, interea. no. ſm Bal. & Pa. de Ca. q Iuſtin. ſe cōmēdat, & pdeceſſorib' ſuis detrahit. Secūdò no. q oīs audacia ē à deo. Tertiò, q īētio pricipis ī ghali ē bonū publicū, ſi bonū priuatū vel ppriū. Quartò, q tria ſunt q̄ pcipua ſunt q̄ ptinēt ad publicā vtilitatē. ſ. plixitatē litiū āputare, multitudinē ↄſtōnū inutilē reſecare, & leges ī vnū ↄponere, & ↄgrue ſituare. Vltimò no. ſ ꝟſ. iōq;. q qdā ſunt q habēt plura officia cum dignitate: & eſt magiſtrū legū eſt dignitas ſm Bald. hic.

IN NOMINE [a] DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI,

CODICIS DOMINI IVSTINIANI [b] ſacratiſſimi [c] principis, perpetui, [d] Auguſti, [e] repetitæ [f] prælectionis, incipit conſtitutio prima.

DE [g] NOVO CODICE faciendo.

Retro viſa cōiter vtiliā, litiumq; deciſiua, audacter ſunt attentata, ſuperfluitate reſecanda. h. d. ſecundùm Salycetum. Vel ſic: Iſta fuit quadā epiſtola Iuſtiniani Imperatoris, quam direxit ſenatoribus vrbis Conſtantinopolitanæ: vt patet in fine eius. h. d. ſecundùm Pau. de Caſt.

IMPERATOR IVSTINIANVS Auguſtus ad Senatum vrbis Conſtantinopolitanæ.

HÆc, [h] q̄ neceſſariò corrigenda eſſe multis retro principibus [i] viſa sūt: inter ea tñ nullus eorū ad effectū ducere auſus eſt: in præſenti [k] rebus donare cōibus [l] auxilio dei oīpotētis cēſuimus, [m] & prolixitatē [n] litiū amputare: [o] multitudine [p] qdē conſtitutionū quæ tribus Codicibus, Gregoriano, Hermogeniano, atque Theodoſiano cōtinebant̄, illarū [q] ét q̄ poſt eoſdē Codices à Theodoſio diuinæ recordationis, alijſq; poſt eum [r] retro principibus, [s] & à nr̄a ét clemētia poſitæ [t] ſunt, reſecāda: [u] vno aūt Codice ſub felici nr̄i noīs [x] vocabulo ↄponēdo, ī quē colligi tā memoratorū triū Codicū q̄ nouellas [y] p' eos [z] poſitas ↄſtōnes oportet.

Tres magnitudine rei gerendæ ſunt artifices eligendi. h. d. ſecundùm Salycetum.

Ideoq; [a] ad hoc maximū, [b] † & ad ipſius reipublicæ [c] ſuſtētationē [d] reſpiciens [e] opus efficiendum, elegimus [f] tāto faſtigio [g] laborū, tātæq; ſollicitudini ſufficientes, [h] Ioannē † virum excellentiſſimum ex quæſtore [i] nr̄i ſacri palatij,

a In noīe domini.] Incipit à deo: vt j. de offi. præſe. præt. Africa. l. in nomine domini.

b Iuſtiniani.] quia Iuſtini filius fuit, vt inſtitu. de dona. §. ēt aliud. Et dicitur hoc ad differentiā triū Codicum, de quibus j. fit mentio in conſti. ij. Accur.

c Sacratiſſimi.] qa inūctus, vel quia ſacras leges nobis tradidit.

d Perpetui.] i. generalis, vt Inſtit. de ſatiſda. tut. & cu. ij. reſpō. ſic j. de eden. l. edita. unde ī illud Exiit edictum, &c. & in Epiſtola: Omnis anima, &c. ponitur & aliter, vt diximus. ff. pro ſoc. l. j.

e Auguſti.] ab augeo quo ad ppoſitū: vt & matrimoniū dicitur res indiuidua, licèt quādoq; diuidatur. vt Inſti. de pa. po. in prin. & C. de rep. l. cōſenſu. Vel dicitur ab Octa. Au. dcō ab augurer, qd ē diuinare.

ADDITIO. Hic ſolet quæri, an donatio facta p Conſtantinū Papæ Sylueſtro, quia per eam diminutum eſt imperium, valeat: vide Ang. Are. in ſuperſcript. Inſt. & eos ad quos ipſe remittit, quibus adde Abba. conſi. lxxxiiij. verſ. ſed in caſu noſtro. et gl. in verbo. Conſtantinū. in Cle. i. §. porro præter. verſ. ipſaq; omnia. de iureiurando.

f Repetitæ.] Iuſſit. n. fieri primo Codicem ex tribus, & iterum iuſſit diſſolui, vt ibi apponeret quaſdā deciſiones, quas poſtea fecerat: & ſic iterū iuſſit ligari, & ideo dicit, repetitæ: vt j. de emen. Inſti. co. per totū. & §. in antiquis enim &c. Itē quod dicit, plectionis, ideſt lectionis. & eſt figura protheſis. i ſic ponitur. ff. de dote præle. per to. ti.

g DE NOVO CODICE FACIENDO.

Superior rubrica eſt cōis ad totum librum: ſed quod ſequitur, ſcilicet de nouo C. confirmando, ad conſtitutionem iſtam tantum. Azo.

HÆc quæ.] Hāc cōſtōnē diuide in quatuor partes, vt in gl. j. Caſus in terminis nō pt cōmodè poni: ſed loco caſus figura talē qōnē ſm Bal. Senatores ſſiuerūt ab imperatore ſic. Dñe, ſcimus q officiū veſtrū dēt eē circa duo. ſ. circa arma, & leges. circa arma ſcimus vos bñ egiſſe: ſed qrim' quaſi feceritis circa leges? Rñ. Impator q ea q̄ neceſſario corrigenda eſſe multis retro pricipib' viſa ſunt: tñ null' eorū ad effectū protulit: nos ī pſenti pponim' donare cōi vtilitati, lites amputādo, ſupfluitatē ↄſtōnū reſecādo, & vnū Codicē ſub nr̄o felici noīe cōponēdo, ī quē colligat oīs ſubſtātia veterū Codicū & nouellarū ↄſtōnū. h. d. vſq; ad verſ. iōq;. Sed inſtat querēs: dñe, quot ſapiētes elegiſtis ad hoc op' faciēdū? Rñ. Impator

h Hęc.] ſ. iā correcta. vel meli'. ī corrigēda ſm vos iudices. Et dic, q hæc ↄſtō diuidit ī qtuor ptes. Pria vſq; illuc, iōq;, &c. Scda vſq; illuc, qb' ſpāt, &c. Tertia vſq; illuc, hęc igit. Quarta & vlt. ab ide vſq; i finē. Dic ergo hæc, q̄ corrigenda. ſ. nunc.

i In pſenti.] hoc verbū, ī pſenti, determinat ꝟbū, donare: nō ꝟbū, cēſuimus: qa ſ̄tiū aſſeuerat p pteritum, cēſuimus. Azo.

k Cōib'.] i. cōi vtilitati, q puenit ex conſtitutionibus.

l Cenſuimus.] i. ordinauimus in corde, vel toti reipublicę, vel imperio: alia tamen forma, quàm olim.

m Litiū.] q fiebāt immortales. ét tepere, multitudine. Acc.

n Amputare.] reddit adre ntū, & facit. ff. ſi cert. pet. l. quidā.

o Multitudine.] alſ, multitudinē. & tūc ē j. reſecāda, & meli'

p Illarum.] j. ſ. conſtitutionum.

q Eum.] ſcilicet Theodoſium.

r Retro principibus.] quo ad nos. i. ante nos.

s Poſitæ.] vt extrauagantes conſtitutiones.

t Reſecanda.] alias reſecando. & tunc habeas multitudinē. alias reſecanda, & tunc multitudine.

u Nouellas.] non omnes, ſed vtiles.

x Poſt eos.] tres Codices.

y Poſitas.] i. factas.

z Ideoq;.] qa iā nos diximus q volebamus illos tres Codices & extuagātes conſtōnes in vnum Codicem redigere. ideoque.

a Maximū.] ſi habes maximū, plana ē: ſi habes maximè, ſic expone: nā non ſolū iſtos x. viros elegimus ad hoc opus, ſed etiam ad alios libros faciendos: ſed maximè ad hoc.

b Reipublicæ.] ideſt imperij.

c Suſtētationē.] qa p leges ſuſtētatur reſp. ſicut & per arma.

d Reſpiciēs.] alias reſpiciētes, & tūc plana. alſ reſpiciēs: & tūc ſic ↄſtrue: Ideoq; elegim' viros ad hoc maximū op' efficiēdū op' dico reſpiciēs ad ſuſtētationē ipſi' reipublicæ. i. imperij.

e Elegimus.] ſcilicet homines qui ibi ponuntur.

f Faſtigio.] i. altitudini vſ magnitu. & ſcribe p g, nō p d. Acc.

g Sufficientes.] ſcilicet viros j. ſcriptos.

h Ex qſtore.] nomē ē dignitatis, ſicut dico in exprſecto, & excōſule. ſm Io. vt j. de aduo. diuer. iudi. l. petitionē. §. egredientem.

Iulio Cæſari, & Theodoſio, & cæteris auctoribus duorū Codicū Gregoriani & Hermogeniani. Lucæ. 2. Rom. 13.

† Concor. cum hoc textu. cle. diſpēdio, ſam. deiu di. & cap. diſpedia. de reſcri. lib. 6.

‡ Multiplices figuratarū ſpecies põit gl. in verbo, pte abla. in c. ſo tus. ex de verb. ſig.

* ſic ī ms nuſeri. ſi, numinis. · extāt hodie pleræque earū in breuia rio Alarici.

† aliàs ad hoc maximè op' efficiēdū & ad ipſius reip. ſuſtētationē reſpiciētes, eleg. &c.

† Dicit gl. in procemio li. 6. Decretaliū ſuper verbo doctoē, q hi viri erāt glorioſi, non ſolū ſcia legū, ſed ēt experientia rerū.

* Exquæſtorem.

Legib. ſuſtentatur reſpublica.

Faſtigiū, Exqſtor. Expræfectus. Excōſul. Conſulatis. Conſul.

tē. ſicut exq̄ſtor. vt ff. de off. quæſt. l. j. in fi. Alij dicūt eū exq̄ſtoré, q quæſturam dimiſit. & ſic excōſul q cōſulatū dimiſit.

a Conſularé.]conſularis eſt qui inſignia cōſulum beneficio principis conſequitur: ſed conſules ſunt in ipſo actu gerendi: vt j. de conſuli. l. iij. & iiij. lib. xij.

A b Nouellis.]quæ ſunt extrauagantes.

c Leges.]ſic reddit dociles. nam docilem facit, qui ſummam rei breuiter comprehendit. Accur.

d Congruis.]ecce quintum.

e Subdere.]ſubaudi, eos permiſimus. Accur.

cōſularé a atq; patriciū: b Leōtiū virū ſublimiſſimū magr̄ū militū exp̄fecto * p̄to. ɔſularé atq; patriciū: Phocā virū eminétiſſimū magiſtrū militū, cōſularé atq; patriciū: Baſilidé virū excēllétiſſimū exp̄fecto * p̄to. c Oriētis, atq; patriciū: Thomā virū glorioſiſſimū q̄ſtoré ſacri nr̄i palatij, & excōſule: * Tribonianū * virū magnificū, magiſteria dignitate inter agētes d decoratū: Conſtātinū virū illuſtré, comitem ſacrarū largitionū e inter agētes, f & magiſtrū ſcrinij libellorū, ſacrarūq; cognitionum: Theophilū uirū clariſſimum, comitem ſacri nr̄i conſiſtorij, iuris in hac alma vrbe g doctoré: Dioſcorū & Præſentinū, diſertiſſimos togatos fori ampliſſimi prætoriani.

Imperator electis viris tradit formam veram vt inutiles præfationes, & ſimilia, ex quibus non augetur effectus, & cōtraria reſecarent, et ſimiliter ea quæ erant abolita rationabili conſuetudine, & claras et apertas leges ex tribus codicibus, & nouellis traderent, ipſiſq; adderent & detraherent, & earum ſenſum clariorem efficerent vbi opus foret, & in vnum codicem componerent. h. d. ſecundum Bald.

Quibus h ſpāliter permiſimus i (reſecatis tā ſupuacuis quantū ad k legū l ſoliditaté m ptinet, p̄fatiōib⁹, n q̄ o ſil'b⁹, p & ɔ̄rijs, q p̄terq̄ r ſi iuris alia diuiſiōe s, adiuuent: t illis u ēt q̄ x in deſuetudiné y abierūt) certas, z & breui a ſermone cōſcriptas ex iiſdé trib⁹ codicib⁹ & nouellis b cōſtōnib⁹ leges c cōponere, & cōgruis d titulis ſubdere, e adijciētes f q̄dé & detrahentes, g imo h & mutātes i verba earū vbi hoc B rei cōmoditas exigeret: colligétes k verò in vnā l ſanctioné q̄ varijs cōſtōnib⁹ diſperſa ſunt, & ſenſum earū clarioré efficiētes: ita tñ, vt ordo tépo rū earū cōſtōnū nō ſolū ex adiectis dieb⁹ m cōſulibuſq;, ſed ét ex ipſa cōpoſitione n earū clareſcat, primis q̄dé i p̄ loco, poſteriorib⁹ verò in ſcd̄o ponédis. o & ſi q̄ earū ſine die & cōſule in tribus veteribus C Codicib⁹, vel i q̄b⁹ nouelle cōſtōnes receptę ſunt, iueniant̄, ita his ponédis, nullaq; dubietate ſuper generali earū robore * p ex hoc oriunda: ſicut & illas vi gn̄alis cōſtōnis obtinere palā é, q̄ ad certas q pſonas r reſcriptæ, s vel p pragmaticā t ſanctioné ab initio datæ, eidem nouo Codici p p vtilita

Inter agētes.

* ſic in vet.

* expræfectum.

b Patriciū.]expone vt Inſt. q. mo. pñ. po. te. ſo. §. filiuſfam.

c Prætorio.]natum vel vocatum.

d Inter agentes.]inter agentes dñr qui ſunt inter eos q res ſpñales adminiſtrāt. Vel, q agunt. i. morāt̄ circa latus principis. vñ hés. j. tit. de principibus agentiū in rebus. lib. xij.

* exconſulem.

* In quibuſdam vet. Tribunianū.

e Largitionum.]. i. donationum, q̄ fiebant in aula regia.

f Inter agētes.]q̄dā habēt inter gétes, ſed male. Dic ergo inter agétes, & id expone, vt ſ. Accur.

g Vrbe.]. ſ. Conſtantinopolitana.

h Quib⁹ ſpālr. &c.] Sunt ergo x. & ſic x. fuerūt in petédis tabulis. vt ff. de ori. iu. l. ij. §. exactis. Tres verò ī inſtitutio. xvj. ī ɔpilatione Digeſt. vt Inſt. in proœ. §. cūq; hoc deo. & §. quas ex oib. & j. d ve. iu. enu. l. ij. §. q̄ oia. Ité q̄nq; in cōpilatione noui Codicis: vt j. tit. ij. §. ſed cum nouellæ.

i Permiſimus.]. ſ. p̄cipiédo. Et not. q decé facit præcepta.

k Quantū.]q. d. ſolidæ. i. integræ leges remaneant, reſecatis ſuperfluis.

l Legum.] ecce primum præceptum.

m Soliditatem.]quia medulla legis bñ eſt ſolida ſine ſupernacuis præfationibus.

n Præfationibus.]nota, ſuperuacuis. aliàs ɔ̄. ff. de ori. iur. l. j.

o Quàm.]ecce ſecundum.

p Similibus]ad hoc eſt ɔ̄. ff. de diſtra. pi. l. arbiter. & l. vlt. ſed ibi fuit vitiū ſcriptoris. Ité & aliàs in multis locis ſunt ſimilia, quæ omnia ſolue vt j. de vete. iu. enu. l. ij. §. ſi quid.

q Contrarijs.]ecce tertium.

r Præterquā.]ſi ſibus dico, p̄ter. q. d. i. pleniore indagine: vt. j. ti. j. §. ſed cū ſit. & j. de ve. iu. enu. l. ij. §. ſi qd. Ité p̄bat̄ ex duobus. vt j. de iur. & fac. igno. l. ſi poſt diuiſioné. & ff. fa. er. l. cū putarem. non aūt refertur ad id quod dixerat de ɔ̄rijs: quia nullum ɔ̄rium inuenitur. vt j. de vete. iu. enu. l. ij. §. ɔ̄rium. Vel etiam ad contrarium poteſt referri. & tunc patet exemplum. in ll. ſupradictis. l. ſi poſt diuiſionem. & l. cum putaré.

Cōtrarietas nulla eſt in legibus.

s Diuiſione.]ideſt additione.

t Adiuuentur.]illa ſcilicet ſimilia.

u Illis.]ſcilicet reſecatis.

x Quæ.]ecce quartum.

y In deſuetudinem.]ſic Inſti. in proœ §. igitur poſt. in fine. & j. de vet. iu. enu. l. j. §. ſed & ſi quæ. iij. col. Accur.

z Certas]i ſui rñſiōe. vñ in fi. hui⁹ legis vocat indubitatas: & hoc fallit vbicūq; é diſſenſio doctorū: & ī ff. ſæpe fallit ī Seq.

a Breui.]hoc fallit in legibus Iuſtiniani quandoque.

f Adijcientes.] ecce ſextum. Accur.

g Detrahentes.] ecce ſeptimum.

h Immo.]ponitur p &, ſm quoſdā ſic exponitur. j de ſac. ſan. eccle. l. iubemus. §. ſi. œcono. ſi correctiuè: vt & alr. ff. d hæ. inſt. l. ſi ita ſcriptū. in pn.

ADDITIO. De iſta dictione imo, qn̄ ponat̄ copulatiuè, & qn̄ correctiuè, vide Bar. hic, & eundé in l. ſi ita ſcriptū. in gl. alle.

i Mutantes.] ecce octauum.

k Colligētes.]ecce nonū. & beneuolū reddit. qa dicit ex pluribus vnū facturos. vt j. de iur. delib. l. fi. in prin. & §. fi. Ité no. q ſanctio dicit̄ multis modis: vt notatur in proœmio. ff. in prin.

l In vnam.]. i. legem imperialé. vel. i. hūc codicem. ita ſequit̄ x. præceptum.

m Diebus.]ſic dies & cōſules erāt adiecti.

ADDITIO. An leges valeāt ſine die & cōſule, vide Bar. hic & latius p glo. eiuſdé in extrauaganti, q ſint rebelles. verſi. data. Ité an ſtatutum debeat edi cū die & cōſule: & an reqrat̄ ſcripturā, vide Ale. de Imo. ī rub. ff. de noui ope. nuncia. Accur.

n Cōpoſitione]. i. cōpilatiōe primo loco, vt primò lex ſit vnius impatoris, & ſequēs eiuſdē tituli ſit ſequētis impatoris poſt illū, & ſic deinceps. Nō aūt intelligas quo ad totū volumen nam inuenies le. Iuſti. ét circa principiū voluminis. & tñ inuenies poſtea in alijs tit. aliorū impatorū. poſtea iterū & eiuſdé Iuſtin. legé inuenies primò factā poni poſtea, & factā poſtea prius poſitā: vt patet j. de indicijs. l. pperandū. & j. vt intra certum tp̄s. l. fi. Item nota hic de ordine, vt not. in Auth. de hære. & fal. §. inordinatum. col. j.

o Ponendis.]. ſ. ſine die & conſule. & valet vt ſubijcit. Sed ɔ̄. j. de diuer. re. l. ſi qua. Sol. hic de his quæ iuris corpore clauduntur, ibi non.

p Robore.]quòd ſint ſine die & conſule. Accur.

q Ad certas.]ex motu principis.

r Perſonas.]ad hæc verba concordat. j. in conſtitutione proximè ſeq. §. hunc igitur. ibi, nullaq; dubitatione. Accur.

s Reſcriptæ.]huic eſt ɔ̄. j. de legi. & conſtitu. l. ij. & Inſtitu. de iu. natu. §. ſed & quod principi. in fi. Solu. hic de his quæ iuris corpore clauſæ ſunt: ibi non. Vel hic reſcripſit in aliqua quæſtione reſpondendo quid ſit iuris: ſed ibi in priuilegijs. Item intellige hoc quod hic dicitur, niſi dicatur in lege expreſſim contrarium. vt patet. ff. de cen. l. j. & j. de decur. l. neque Dorotheū. lib. x. & j. de his qui ad ecc. cōfu. l. fi. in prin.

t Pragmaticam.]quæ fit concilio procerum.

† quædā ſunt ſine die, q̄ habēt cōſulem: vt l. 14. j. ſi cer. pet. q̄dam verò ſunt ſine die & cōſule, vt l. ſcriptura j. cōia vtriuſq; iudicij. l. j. j. de maleſi.

* lex. j. C. Theo. li. j. iubebat hmōi cōſtitutiōes auctoritate carere. Cont.

ADDITIO.

ADDITIO. Vide gl. in verbo, pragmaticam. in pragma. ſanct. in titu. de conclu. ec. Gal. poſt princip.

a Inſertæ.] aliàs indultæ.

b Fuerunt.] futuri temporis. nec enim eſt factus, ſed heri mandatur per hanc conſtitutionem.

A not. in §. ſi q̃ verò. & ad hoc ſp allegať, q̧ p nouã legẽ vel ſtatutũ nõ cenſenť reuocata priuilegia cõceſſa ſingularibus pſonis, & nõ cõprehẽſa in corpore iuris vel ſtatuto, ſm Pau. hic.

n Sũma.] alš, ſumma tuitio. & aliàs, ſumma reipublicæ tutio. Et no. q̧ Pynus hic, Sũma, &c. incipit legẽ. ſed alibi ſic ex pcepto huiusalmę vrbis Cõſtãtini atq; patricij, & q̧ dicat, vrbis, ſubaudi conditoris,

tẽ ſanctionis iſertæ [a] fuerũt. [b]

Imperator ſuperius poſuit ſuam intentionem & operis commiſſionem in generali, nunc vero ponit formam in ſpeciali. & ad hoc ĵ. tit. 1. ibi dum dicit, ſub certis finibus magnum laborem commiſimus. h. d. ſecundum Bal.

Hæc igiť ad veſtrã notitiã [c] ferre ꝓperauimus, vt ſciatis quãta nos diuturna ſup rerũ cõiũ vtilitate cura ſollicitet, ſtudẽtes certas & idubitatas, [d] B & i vnũ codicẽ collectas eſſe decætero ↄſtõnes, vt ex eo tm̃ mõ ſub felici nr̃o noĩe nuncupando Codice, recitatio ↄſtõnum in oĩbus ad citiores [e] litiũ deciſiones [f] fiat [g] iudicijs. Dat. Idib. Febr. CP. DD. Iuſtiniano PP. A. II. Cos.

DE IVSTINIANEO CODICE CONFIRMANDO. [h]

Iſta fuit epiſtola directa ad præfe. prætor. poſtquam viri de quibus in præcedenti dictum eſt, opus eis commiſſum expleuerunt, per quam imperator cõfirmat Codicem noviter factũ per illos, & mandat ipſum publicari & ſeruari. h. d. ſecũdum Pa. de Ca. C

IMPER. IVSTINIANVS, pius, felix, inclytus, [i] victor ac triũphator, ſemper Auguſtus, Mẽnæ [k] præfecto prætor. expræfecto [l] huius vrbis [m] CP. ac patricio.

Vmma [n] reipublicæ tuitio de ſtirpe duarũ rerũ, armorũ. ſ. atque legũ veniẽs, vĩque ſuã exinde muniẽs, felix Romanorũ gen⁹ oĩbus anponi nationib⁹ oĩbuſq; gẽtib⁹ dñari tã pteritis effecit tpibus, q̃ deo ꝓpitio in æternũ efficiet. D iſtorũ eteni alterũ alteri⁹ auxilio [o] ſemp eguit: & tã militaris res legib⁹ in tuto collocata ẽ, q̃ ipſæ leges armorũ pſidio [p] ſeruatæ [q] ſunt. Meritò [r] igiť [s] ad primã [t] cõium [u] rerũ ſuſtẽtationem, nr̃am ſñiam & mẽtẽ laboreſq; nr̃os rẽferẽtes, militaria qdẽ agmina [x] multiplicibus, & oẽm ꝓuidẽtiã cõtinẽtibus modis correximus, & tã veteribus [y] † ad meliorẽ ſtatũ breui tpe ductis, q̃ nouis ñ ſolũ exqſitis, [z] ſed ẽt recta diſpõne nr̃i noĩs ſine nouis ex- B pẽſis publicis ↄſtitutis, primò fũdo poſita, [a] deide noua ponẽdo, firmiſſima [b] ſubiectis effecim⁹. Sed cũ [c] ſit neceſſariũ multitudinẽ cõſtõnũ tã in tribus veterib. codicib. relatarũ, q̃ poſt earũ ↄfectionẽ poſteriorib⁹ tpibus adiectarũ ad breuitatẽ reducendo, caliginẽ earũ rectis iudicũ definitionib⁹ iſidiantẽ [d] penitus extirpare: ad hoc cõe pſtãdũ bñficiũ deo pſule prono aĩo nos ddidim⁹: [e] C & electis viris glorioſiſſimis, tã doctrina [f] legũ, q̃ experientia [g] rerũ, ſtudioq; reipublicæ indefeſſo, [h] & laudabili ꝓpoſito pollẽtib⁹, ſub certis finibus magnũ laborẽ cõmiſimus: p quẽ tã triũ veterũ Gregoriãi, Hermogeniani atq; Theodoſiani codicũ ↄſtõnes, q̃ plurimas alias [i] poſt eoſdẽ codices à Theodoſio diuinę memorię, cæteriſq; poſt eũ retro pricipibus, à nr̃a etiam clementia poſitas, in vnum codicem felici D nr̃o vocabulo nũcupandũ colligi pcepimus. Tollendis quidem tam pfationibus nullum ſuffragium ſanctionibus con-

c Notitiam.] ad ſenatores loquitur.

d Indubitatas] & ponitur pro ideſt.

e Ad citiores.] ꝓpria põt intẽtio Iuſtiniani hic notari: ſed & beneuolentia. Acc.

f Deciſiones.] aliàs diuiſiones.

g Fiat.] ecce propria Iuſtiniani intentio.

h DE IVSTINIANEO Codice confirmando.

Superior conſtitutio fuit facta nondum facto Codice, hæc cũ iam eſſet factus. vt ĵ. ea. l. §. ſollẽdu. ibi, ijſdẽ prudentib.

i Inclytus.] i. bene auguratus. totũ expone vt in proœmio. ff. in princ.

k Mennæ.] ſupple, miſſa fuit ex præcepto, etc. Accur.

l Expfecto.] alš. ex pcepto almæ vrbis ↄdito ris Cõſtãtini. &c.

m Vrbis.] ſubaudi, cõditoris. Et ſic patet q̧ d noua Roma, cũ eã fecerit Cõſtãtinus: ñ de veteri, cũ eã fecerit Romulus. Et dic q̧ Cõſtantinus [o] pcepit hic duo. ſ. q̧ arma, & leges eſſent ad tuitionẽ reipubl. & hoc ñ habes, Cõſtãtini. ſed aliàs ẽ, Cõſtantino & patricio. tũc dic: ex pcepto. ſ. diuino sũma tuitio veniẽs, Cõſtatio, &c. & ſic ſunt datiui caſus. & ip icipit ↄſtructio ſumma, &c. & facit ſti. i proœ. 1 prin. imperatoriã, &c.

n Summa.] Pro huius cõſtõnis caſus põne diuide eã ſm Viuia. in quatuor partes. Prima pars cõiungit leges & arma, & vnum dicit egere auxilio alterius: & factũ armorũ ſe bene expediſſe, & qualiter expediuit. Secũda dicit qualr expediuit ſe de legibus; et x. viros. & ſic recipi ad ſuperiorẽ cõſtõnem. Tertia mãdat hũc codicẽ ſeruãdũ alijs codicibus pr̃ermiſſis, qualeſcũque ſint leges: ex quo erũt i hoc volum. Quarta cõmẽdat hũc codicẽ cũ extendens inter ſubiectos. Seda ibi, ſed cũ. Tertia ibi, hũc igiť. Quarta ibi, illuſtris. Ex tex. not. j. ſ prin. qd fuit qd fecit antiquus Romanos pcellere & dñari cũctis nationibus. Not. ij. in verſic. igiť, hunc qd imperator [illegible] habet allegari veteres codices. Tertiò no. ibi, falſi criminis, q̧ allegãs leges abrogatas, incidit in crimẽ falſi: qd qñ ſit verũ, dic vt no. i c. nouit. ex de iud. in gl. qcũq. & p Bar. in l. ſi. ff. de fal. Vltimò

o Auxilio.] Nã & leges indigent armis: vt ff. de rei vin. l. q reſtituere. Itẽ ad puniẽdos rebelles. vt ĵ. de epiſ. & cler. l. ſi qs in hoc. & arma legibus, vt ff. de re mi. l. iij. §. miles. vſq; in fi. legis

p Pręſidio.] i. auxilio

q Seruatæ.] alš fũdatę

r Meritò.] hic dicit imperator qualiter ſe habuit ad arma.

s Igiť.] cũ prædicta duo. ſ. arma & leges fecerint Romanũ populũ oĩb⁹ alijs nationibus dñari, & ſunt dua brachia mundi: meritò ergo ĩpator ſe dicit ſi habuit curã circa ea: & quare habuerit dicit: & primò circa arma tanq̃ digniora. Accur.

ADDITIO. An arma ſit digniora legib⁹ & ſic miles pferẽd⁹ ſit doct. vide Bal. i proœ. ff. vet. i fi. & An. Are. in proœ. Inſtit. j. col.

t Primã.] ſ. maxima. & hoc vt tollas ↄtriũ ĵ. l. pxi. i prin. vbi dicit q̧ primo ad leges.

u Cõium.] armorũ.

x Agmina.] milites i agminibus.

y Veterib.] ſ. agmin.

z Exqſitis.] ſ. expẽſis publicis.

a Poſita.] ſ. agmina, iuxta illud Ouid. Nõ minor eſt virtus q̃ quærere, parta tueri.

b Firmiſ.] ſ. agmina.

c Sed cũ.] hic d. q̃lr ſe habuit ad leges.

d Inſidiãtẽ] nã qñ le. ñ itelligis tibi iſidiať.

e Dedidim⁹] i. dputauim⁹ vł edidim⁹. i. ad hoc ddim⁹ noſmetip.

f Doctrina.] quo ad cognitionem.

g Experientia.] quo ad operationem.

h Indefeſſo]. i. non fatigabili. alš indefenſo ſtudio. i. qa null⁹ defendit hoc ſtudiũ nõ eſſe bñ factũ. vt ſic hæc dictio, in, exponať. i. nõ, vt & aliàs. Vel melius dic indefenſo. i. multũ defenſo p iſtud opus, & ſic poniť in, p valde. & ſic ẽt ponitur in creſcit aqua. i. valde creſcit. vt ff. de aqua plu. ar. l. j. §. j. & indifficilis. i. valde difficilis. ff. de lib. & poſtu. l. Gallus.). ille caſus. alš ẽ indefeſſo, & tũc eſt plana, qa illi nunq̃ erant feſſi do nec cõplerent, & ſp erant recentes. vñ colligitur q̧ melius ſe cerunt, nam in primis hori. diei, vel poſt ſomnum qñ aliquis eſt recens, melius facit. vt ff. de verb. ſign. l. ij. in fi.

Leges armis egẽt, & ecõtra.

† In nonnullis exẽ legitur & tam legibus veteribus ad meliorẽ ſtatũ breui tpe reductis, q̃ nouis nõ ſolũ exqſitis, ſed ẽt recta diſpõne noſtri numinis, ſine nouis expẽ. pu. ff. p. ſ. poſitas, deide nouas põ. firmiſſimas, quæ lectio ſignificat legũ correctionẽ. alia verò lectio poſita in textu ſignificat armorũ correctionem. Contius.

falſa q̃ hactenus obtinuerat lectio ne deceptus Acc. hanc legẽ putabat eẽ Cõſtantini. Contius.

[i] Subaudi Nouellas, vt in ſuperiore conſtitutione.

Ingeniũ acutius ẽ in primis horis diei

ferẽtib[a] ↄ̃trarijs ↄſtõnib', q̃ po A ſteriore ꝓmulgatiõe vacuatæ ſunt: ſilr̃ib'[b] ẽt, p̃ter eas, q̃ eadẽ penè ſãciẽdo, diuiſionẽ* iuris aliq̃ facere noſcũt: ex q̃[c] diuidẽdo vetera, nouũ aliq̃d naſci vr̃: multis i[n]ſup alijs[d] ad rectã hui' Codicis ↄpõnẽ ptinẽtib.[e] ijſdẽ prudẽtiſſimis viris à nr̃o numĩe mãdatis:[f] & nr̃o ſtudio ꝓ repu. iſtituto, ſuũ p̃ſidiũ deus oĩpotens annuit.[g]

Ad iſtũ.n. laborẽ, & tãti operis ↄſummationẽ electi,[h] vir excellẽtiſſimus exq̃ſtore* nr̃i palatij, ↄſularis atq; patricius Ioãnes: & vir ſublimiſſim' ex p̃fec. præt. ↄſularis atq; patrici' Leõtius: vir quoq; eminẽtiſſim' magr̃ militũ, cõſularis atq; patrici' Phocas: ẽt vir excellẽtiſſim' exp̃fecto p̃torio ꝓ Oriẽtẽ, & patrici', & nũc p̃fectus p̃to. ꝓ Illyricũ, Baſilides: & vir glorioſiſ. q̃ſtor ſacri nr̃i palatij, & excõſule Thomas: imò & vir magnific' magiſteria dignitate iter agẽtes decorat', Tribonianus:* & vir illuſtris comes ſacrarũ largitionũ iter agẽtes, & magr̃ ſcrinij & libellorũ & ſacrarũ cognitionũ, Cõſtãtinus: & vir illuſtris ex magr̃o, & iu. doc. ĩ hac alma vrbe Theophil': viri ẽt diſertiſſimi togati ãpliſſimi fori tuæ ſublimitatis Dioſcorus atq; Præſẽtinus; oĩa q̃ eis mãdauim', cõſedula[i] & ꝑuigili induſtria,[k] moderataq́; digeſtione,[l] cũ Dei auxilio ad ꝑ ſperũ tulerũt terminũ, & eũdẽ nouũ D Iuſtinianeũ Codicẽ nobis obtulerũt ita ↄpoſitũ, vt & reb' ꝓfutur' eẽt cõib',[m] & nr̃o ↄueniſſet* ĩpio. Hũc igit̃[n] ĩ æternũ[o] valiturum iudicio tui culminis[p] ĩtimar̃[q] ꝓſpexim', vt ſciat oẽs tã litigatores q̃ diſertiſſimi aduocati nullaten' eis licere d̃ cætero ↄſtõnes ex veterib' trib' codicib', quorũ iã mẽtio fcã ẽ, vel ex ijs q̃ nouellæ ↄſtõnes ad p̃ſens tps vo A cabunt̃, ĩ cognitionalibus recitar̃ certaminib',[r] ſꝫ ſolũ eidẽ nr̃o Codici ĩſertis ↄſtõnib' neceſſe[s] eẽ vti, falſi crimini[t] ſubdendis his, q̃ ↄ̃ hoc facere auſi fuerit, cũ ſufficiat earũdẽ ↄſtõnũ nr̃i Codicis recitatio,[u] adiectis ẽt veterũ iuris ĩterp̃tatorũ laboribus ad oẽs dirimẽdas lites: nullaq́ue dubõne emergẽda vl' eo ꝙ* ſine die & ↄſule q̃dã ↄpoſitę[x] sũt, vl' ꝙ ad certas ꝑſonas reſcriptę ſunt: cũ oẽs gñaliũ ↄſtõnũ vim obtinere B ꝓculdubio[y] ẽ. ſꝫ & ſi q̃ earũ ↄſtõnũ detractis vl' additis vel ꝑmutatis certis verbis (qđ & ipsũ p̃fatis excellẽtiſ. viris ſpãlr̃ ꝑmiſimus) ↄpoſitæ sũt: nullis ↄcedim' ex libris veterũ[z] iuris ĩterp̃tatorũ alr̃ eas hñtes recitare, ſed ſolã iuris ĩterp̃tatorũ ſñiam ↄmẽdare:[a] vt tũc[b] teneat, cũ minimè aduerſet̃[c] eiuſdẽ nr̃i Codic. ↄſtõnib. Si q̃[d] verò pragmaticæ ſãctiões, q̃ minimè ĩ eodẽ nr̃o Cod. receptæ sũt, ciuitatibus C fortè, vl' corpib', vl' ſcholis, vl' ſcrinijs,[f] vl' officijs vl' alicui ꝑſonæ ĩptitę[g] sũt: eas, ſi q̃dẽ aliqđ priuilegiũ[h] ſpãli bñficio ĩdulgẽt, oĩ mõ ratas[i] maner̃: ſi verò ꝓ certis capitu.[k] tactæ sũt, tũc tener̃, cũ nulli nr̃i Codicis aduerſant̃ cõſtõni: p̃cipim'. Sed & ſi q̃[l]* re geſta[m] in tui culminis iudicio, vl' ĩ alijs iudicijs ciuilib' vl' militarib.[n] vel apđ pricipia numerorũ, ꝓ publi. expẽſis,[o] vl' q̃buſcũq; titulis ad publicũ ptinẽtib' po D ſita[p] sũt: ea ẽt ꝓut cõis rei cõmoditas exigit firma eẽ cenſem'.[q] Illuſtris[r] igit̃ & magnifica auctoritas tua[s] ꝓ ĩnato[t] ſibi circa rẽpublicã nr̃aſq́, diſpõnes explẽdas ſtudio, ad oĩum pp̃lorũ notitiã eũdẽ Codicẽ edictis ex more ꝓpoſitis[u] ꝑuenir̃ faciat, ipſo ẽt tex. Codicis ĩ ſigulas ꝓuicias nr̃o ſubiectas ĩpio cũ nr̃a diuina ſubnotatiõe[x] mittẽdo, vt eo mõ ad oĩũ notitiã eiuſdẽ nr̃i Codicis ↄſtõnes valeãt ꝑuenire:[y] & vt ex[z] ſtãtibus[a] feſtis diebus,[a] id eſt ex die xvj. Kalẽd.

Maij

a Cõferẽtib'.] Q̃ q̃ eĩm cõſerũt, vt patet. j. de ca. tol. ĩ pri. & de rei vx. act. l. j. ĩ pri. Et ↄ̃his dic vt diximus ĩ ſupiori cõſtitutione.
b Silr̃ib'.] ſ. tollendis.
c Ex q̃.] ſ. diuiſione.
d Alijs.] tollẽdis repete, q̃ oli erãt ſcripta.
e Pertinentibus.] ſ. ſi tollantur.
f Mãdatis.] i. electis.
g Annuit.] i. ſuũ præbuit aſſẽſũ: exhibuit volũtatẽ: p̃ſtitit fauorẽ. & ſic per id quod fecerũt apparet ꝙ ea q̃ eis cõmiſim', feliciter ↄpleuerũt. & h. d. vſq; ibi, ad iſtũ. n. &c.
h Electi.] verbũ hui' noiatiui ẽ lõge. j. videlicet ibi, ad ꝓſperum tulerunt. &c.
i Sedula.] i. cõtinua.
k Induſtria.] i. valde exorauim' eos vt de hac cõpõne deliberarent. Azo. Vel dic ꝙ determinarſequẽtia.
l Digeſtione.] i. diſtib.
m Cõibus.] i. ꝓprijs ſingulorũ. & ita expone. ſ. & j. ſꝫ. nam nõ erãt omnia communia cõmunicatione.
n Hũc igit̃.] iij. pars.
o In æternũ.] ponit pro perpetuo.
p Culminis.] Loquit̃ Mennæ præſe. præ.
q Intimare.] i. mittere: vt j. ĩ fi. ſed ſenatorib' tñ ſignificauit. vt ĩ. cõſtit. prox. in fi.
r Cert.] i. ĩ iudicijs.
s Neceſſe.] Niſi Imperatores p' nos aliqua correxerint: ſicut & nos facim' d legibus aliorũ. Nã nouę derogãt ãtiq̃s, vt j. de vet. iu. enu. l. tãta. ĩ pri & ff. d legi. & ſe. cõ. l. ſi ẽ nouũ. Et no. hic nõ eẽ trahẽdũ argũ ex legi abrogatis, & j. d Lat. li. tol. l. j. cir. pri.
t Crimini.] i. accuſationi. crimini. n. non lex vl' Imparor, ſꝫ ip ſi ſe ſubijciũt. & facit ff. ad le. Cor. d fal. l. ſi.
u Recitatio.] i. ĩ iud.
x Cõpoſitæ.] alias cõponite.
y Proculdubio.] ſup hoc & ſupiori dicto potes dicere ↄ̃tra q̃ diximus. ſ. ti. j. in fi. Acc.
z Veterũ.] ſ. triũ Co.
a Cõmendare.] non allegare.
b Tunc.] quod eſt in tribus Codicibus.

a Aduerſet̃.] i. cõcordat. tunc. n. allegatur nõ ũq̃ antiq̃, ſed tanquã noua: niſi velit ſubdi crimini falſi.
d Si q̃.] quarta pars.
e Pragmaticæ.] Dictã eſt. ſ. d ↄſtõnib' clauſis ĩ corpore iuris. hic de his q̃ ſunt ex ſanctiões, vt sũt ĩſcripta.
f Scrinijs.] his. ſ. qui præerant ſcrinijs. i. officijs quorũ acta reponũtur in ſcrinijs.
g Impertitæ ſunt.] à nobis aut ab alijs poſt nos, vel aſi nos.
h Priuilegiũ.] faciẽdi quid, vel nõ faciẽdi.
i Ratas.] ſiue aduerſet̃ ſiue nõ ↄſtõni Codicis. & ſic ẽ ↄ̃. j. de p̃ ct. ip. offe. l. reſcripta. & de ſac. ſan. ec. l. priuilegia. ij. rñ. Sol. hic nulli' ĩpetratiõe fuit ↄceſſũ, ibi ſic. Vel hic ñ lędebat aliũ: ibi ſic.
k Capitulis.] ĩ ñ ꝓ priuilegio, ſed iure cõi.
l Si qua.] ã ñ hui' Codicis cõpoſitionẽ. Acc.
m Regeſta.] i. cauſa agitata.
n Militarib'.] q̃a magiſter militum dat ſñias. j. d numeratijs. li. xij. per totum. Az.
o Expẽſis.] ſ. publica rũ ꝑſonarũ, puta iudicũ, & aduocatorũ, & ex ecutorũ, & militũ.
p Poſita.] i. ſtatuta.
q Cẽſemus.] nõ vt vi eẽ legũ teneãt ſm H. ſed tñ ↄ̃ eos: niſi fortè ea principis ꝑmiſſu de iure rñderunt.
r Illuſt.] v. pars & vl.
s Tua.] õ p̃fectè. Acc.
t Pro innato.] q̃a aſi natiuitatẽ & poſt natiuitatẽ fuiſtiſtudios'.
u Propoſitis.] id eſt publicè poſitis.
x Subnotatione.] i. ſubſcriptione. Acc.
y Peruenire.] q̃dam non habẽt hic plus.
z Exſtãtib.] i. cũ feſtũ erit celebre, leger̃ de eo quantum poterit.
a Dieb.] ſ. feſtiuis Paſchalibus exſtãtibus, id eſt aduenientibus.

* al. deciſionẽ. al. diſtinctionem.
* al. exquæſtore.
* In omnibus vel Tribunianus.
* al. conueniret.
Argũ nõ eſt trahẽdũ ex legibus abrogatis.
* nam lex j. lib. j. C. The. eas abrogabat: vt no tauimus ad ſupiorem cõſtitutionẽ.
* in vno manu ſcripto reperi ſi q̃ geſta. ſed excuſa lectio ĩ pluribus manu ſcriptis repetitur.
* ſic in oĩbus: vl' tamẽ legendũ, inſiſtibus. i. ꝓximis.

a Septimæ idictionis.] Immo vr̃ xij. vt ĩ. de ve. iu. enu. l. ij. §. A leges. q̃ ẽ ↄ. Solu. verbũ indictionis, diſſimilr hic & ibi accipit. nã olĩ. xv. an. erãt cõſtituti, & in j. quinquẽnio imperatori ꝓ tributo offerebat aurũ: in ij. quiquẽnio, argẽtũ: in tertio, es. & primi xv. an. dicebãt prima idictio, ſecũdi, ſecũda: & ſic de ſingulis. & ſic erat vij. idictio. i. reuolutis ſeptẽ vicib' xv. an. q̃ reuolutio inducebat ſeptimã indictionẽ. & qđ ibi dr̃. xij. i. xij. annis ſeptimæ indictionis, q̃ fiebat in ſeptima reuolutione xv. an. & ſic ẽ idẽ tp̃s hic & ibi. ſed hoc nõ placet: nã nec idẽ conſulatus, nec eædẽ Kalẽdæ aſſignant hic & ibi. & ita non eſt idẽ tp̃s. Dic ergo q̃ hic aſſignat idictio in qua fuit factus Codex & publicatus: ibi verò aſſignat indictio in q̃ fuerũt digeſta correcta, & Inſtõnes factæ & publicatæ: vt ibi apte dr̃. Sed ↄ hoc eſſe vr̃ qđ in ea. l. dr̃ §. oĩ igit. nã dr̃ ibi in trib. an. poſt poſitionẽ Codicis fuiſſe correcta Digeſta, & Inſtitutiões, & in vij. indictione fuit Codex publicatus, vt hic dicit. ergo ibi deberet dici decima idictiõe. Ad hoc rñdet, q̃ duo anni fuerũt interpoſiti poſt cõpoſitionẽ Codicis añ inceptionẽ Digeſt. & in iij. correcta. Vel dic q̃ ſtatim p' cõpoſitionẽ Codicis fuerũt ichoata: licèt p' cõtinuationẽ ſteterint ꝑ ij. an. añq̃ publicarent, & in tertio fuerũt publicata. vel dic meli', q̃ de indictione loquit hic, q̃ currebat tp̃e quo factus ẽ primus Codex: in quo ſi erãt Exuagãtes ↄſtõnes, q fuit poſtea diſſolut': & nõ de Codice nouo, q nõ fuit poſtea mutat'. Itẽ no. q̃ tabelliões cũ dñt, indictione j. vel ij. in inſtrũs, intelligit prim' ann' indictionis: & ſic đ ſingulis. Itẽ ſi vis inuenire indictionẽ cuiuſlibet iſtrũ publici qñ factũ fuerit, vel q̃ idictio ſit, currat, vel currebat quolibet ãno: accipe ãnos dñi illi' iſtrũ, vel ei' ãm đ quo q̃ris, & diuide ꝑ xv. & adde ad tres annos, qa tot erãt tp̃e natiuit. Xp̃i, & reijce quidenariũ numerũ, donec habeas eũ cõpletũ: & q̃ remanet, tota erit idictio: vel ſi nihil, tũc pria.

ADDITIO. No. hic q̃ dr̃ idictio ab idicẽdo: qa ĩ ſingulis xv. an. idicebãt tributa à Romanis. Nã in primis q̃nq; annis dabat Romanis tributũ ĩ ferro ꝓ armis, in ſecũdis in argẽto ꝓ ſtipẽdiarijs, in tertijs in auro ſeruãdo ꝓ republi. vt per gl. in verbo, indictionis. ĩ Auth. vt ꝑo. nomẽ ipe. ĩ prin. col. v. & G. ſuꝑ rub. đ idictio. li. x. Sic notat đ triplici corona Imp. đ quo ꝑ gl. ĩ v bo, veſtigijs. ĩ ele. Romani đ iureiur. De hac mã vide ẽt pulcrã gl. ſuꝑ v bo, indictiõis. ĩ ca. Iter dilectos. ex de fi. Iſtr.

b Recitatiões.] in publicis. & ſic inter plures vices, cũ nõ poſſet totus legi vna die.

DE EMENDATIONE Codicis dñi Iuſtiniani, &c.

c Imper. Cæſar.] Hæc verba expone vt in proœmio Digeſtorũ in prin.

Id eſt ſecundo anno imperij noſtri.

Indictio vñ dicat.

Maij p̄ſentis ſeptimæ [a] ĩdictionis, ↄſulatu Decij viri clariſſimi recitationes [b] ↄſtõnũ ex eodẽ nr̄o Codice fiant. Dat. VII. Id. Apr. CP. Decio. V.C. Cos.

DE EMENDATIONE CODICIS domini Iuſtiniani, & ſecunda eius editione.

IMPERATOR [c] CÆSAR, FLAuius, Iuſtinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vuandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, ſemper Auguſtus. Senatui vrbis Cõſtantinopolitanæ. S.

B

Cordi nobis eſt, Patres [d] conſcripti, ſp nr̄i animi curas reb. cõib' [e] auidiſſimè ĩpendere, vt nihil à nobis ĩceptũ, ĩpfectũ [f] relinquatur. Igitur in primordio [g] nr̄i impij ſacratiſſimas cõſtõnes q̃ ĩ diuerſa volumina fuerãt diſperſæ, & q̃ plurima ſimilitudine necnõ diuerſitate vacillabant, [h] in vnũ corpus colligere, oĩq; vitio purgare ꝓpoſuim': & hoc iã ꝑ viros excelſos & facũdiſſimos pfectũ eſt, & à nobis poſtea cõfirmatũ: qđ geminæ cõſtitutiones nr̄æ, quæ añ poſitæ ſunt, oñdunt. Poſtea verò cũ [i] vetus ius cõſiderandũ recepimus, tã 50. deciſiones [k] fecimus, [l] q̃ aliàs ad cõmodũ propoſiti opis ꝑtinẽtes plurimas cõſtõnes ꝓmulgauim': qbus maxim' antiquarũ legũ [m] articulus emendat' & coartatus eſt, oẽq; ius antiquũ ſuperuacua ꝓlixitate liberũ atq; enucleatũ in nr̄is Inſtitutionibus & Digeſtis reddidim'. Sed cũ Nouellæ nr̄æ tã deciſiones q̃ conſtõnes q̃ poſt nr̄i Codicis cõfectionẽ latæ ſunt, extra corp' eiuſdẽ Codicis diuagabantur, & nr̄am ꝓuidentiã nr̄mq; conſiliũ exigere videbantur: quippe cũ earũ q̃dã [n] ex emerſis poſtea factis aliquã meliore conſilio ꝑmutationẽ vel emendationẽ deſiderabãt: neceſſariũ nobis viſũ eſt [o] ꝑ Tribonianũ virũ excelſum mr̄um exq̃ſitore & excõſule legitimũ operis [p] nr̄i miniſtrũ, necnõ virũ magnificũ q̃ſtorẽ & Berytienſiũ legũ Doctorẽ Dorotheũ, C Mennã inſuꝑ & Cõſtãtinũ & Ioãnẽ viros eloquẽtiſſimos togatos fori ãpliſſimæ ſedis eaſdẽ ↄſtõnes nr̄as decerpere, [q] & in ſingula diſcretas capitula, ad pfectarũ ↄſtõnũ ſoliditatẽ ↄpetentib' ſupponere [r] titulis, & priorib' ↄſtõnib' eas aggregare. Supradictis itaq; magnificis & prudẽtiſſimis viris ꝑmiſim' hæc oĩa facere: & ſi qua emẽdatione op' foret,

Diuiſio.

d Cordi.] Hanc ↄſtõnẽ loco caſus diuide in quatuor partes. Primò dicit qualr curat cõponere leges ad negotia dirimẽda qđ patet: qa iã fecit Codicẽ, & ↄfirmauit eundẽ. Scđò dicit q̃ poſt p̄dictũ Codicẽ factũ fecit ipſe multas cõſtõnes, corrigẽs & immutãs aliquas leges de his q̃ erant in Codice, q̃ cõſtõnes cũ nõ eſſent in corpore Codicis, mãdauit qbuſdã ſapiẽtib' vt primũ Codicẽ diſſoluãt, & iſtas interſerãt, & alias immutẽt, vt eis videbit, & ſic nouũ librũ faciant. Tertiò dicit hoc eſſe factũ. & id mãdat eũ ſeruari: & nullã aliã Imperatoris legẽ niſi đ nouo faciat, q̃ portet in quodam libro, q̃ Nouellarũ dicat, & hũc librũ ſcribendũ eſſe per ↄñuã literarum. Quartò & vltimò mittit eũ ſenatorib' Cõſtãtinopolitanis. Secũda ibi, poſtea verò. Tertia ibi, ĩ dictis. Quarta ibi, repetita.

Patres cõſcripti.

d Pres cõſcripti.] i. ſenatores: ætate, vel ſolicitudine curæ dicti patres, vt i Salluſtio, Patres conſcripti. id qa eorũ vel eo' noĩa ſcripta erãt ĩ diademate capitis eorũ ĩ litrau reis vt cognoſcerentur ab alijs hoĩbus.

e Cõibus reb'.] oĩbus de qb' ſunt faciẽdæ leg. l. cœptũ. đ legib.

f Imperfectũ.] nihil vr̃ eſſe actũ, &c. vt ĩ. de his q. vt indignis. l. cũ Silanianũ. in fi.

g Primordio.] immo primo. ſ. q̃ ad leges, ad agmina militũ vr̃ ſe retuliſſe: vt ĩ. tit. j. in princ. ſed expone vt ibi, primam idest maximã. Vel dic q̃ non dicit hic prius.

In ſcriptis nr̄is exẽ. legit exq̃ſitorẽ & excõſulẽ legitimũ operis nr̄i miniſtrũ necnõ virũ magnificũ exq̃ſitorẽ Theophylũ, & prudẽtiſſimum doctorẽ Dorotheum, Mẽ. &c. De quibus vide Pe. Crinitũm li. 9. c. 12.

h Vacillabant.] quia multa erant ibi contraria.

i Cũ vet'.] qđ erat poſitũ ĩ voluminib' diſpatis iur. veteris.

D

k Deciſiones.] Deciſio eſt lex Imperatoris q̃ ↄponit ad dirimendã aliquorũ diſſentionẽ. & ſic ponit. ĩ. de ↄhẽ. & cõmit. ſtipu. l. veteris. ſed conſtitutio dr̃ quælibet lex à principe facta. Ac.

Deciſio.

ADDITIO. Drĩa inter legẽ & ↄſtõnẽ ponit Bar. ſuꝑ rubr. ĩ. de legibus. Nã lex eſt q̃ ꝓfert à pplo interrogãte vel alio interrogante ꝓ pplo, qui pplo præeſt. Cõſtitutio eſt principũ edictũ. & licèt aliàs edicta ponantur propriè pro edictis ꝑtorũ, tñ in dicta rub. de legibus, ponitur pro oĩ lege quæ eſt ſiue vocatur edictalis: quia in ea ponitur, hac edictali, vel hoc edicto, &c.

Conſtitutio.

l Fecimus.] id eſt dedimus ſententias decidendo lites.

m Legum.] id eſt Digeſtorum.

n Earũ q̃dã.] q̃ in Codice primo facto de tribus erãt recepta.

o Eſt.] id eſt fuerat.

p Operis.] Digeſtorũ & inſtitutorũ conſtõnes, quæ in Codice erant. Vel melius loquitur de 50. deciſionibus, & de alijs conſtitutionibus quas poſt Codicem compoſuerat. dic ergo.

q Decerpere.] i. ex alijs vt ſpeciales & meliores, ſeu viliores colligere.

r Supponere.] propoſuimus ſcilicet per illos ſapientes.

hác facerẽt nó titubáte aío, ſʒ nr̃a auctoritate freti, cóſtó- nes verò ſupfluas, vel ex poſte riorib⁹ ſanctionib⁹ nr̃is iá va- cuatas, vel ſi q̃ ſiles vel p̃riç in uenirent, circũducere, & à ,p- prij Codicis cõgregatióe ſepa rare: & tá ipfectas replere: q̃ nocte obſcuritatis obductas, noua elimatióis luce d̃te gere: vt vndiq; nó ſolũ Inſtó- nũ & Digeſtorũ via dilucida & apta pateat, ſed ẽt cóſtónũ nr̃i Codicis plenũ iubar oï- bus clareat: nulla penit⁹ nec

B ſili, nec diuerſa, nec inuſitata relicta cóſtóne: cũ nemini venit i dubiũ, qđ repetita p̃le ctio ,pbauit, hoc ſatis vali- dũ, ſatiſq; eẽ formoſum. In an tiqs etenim libris nó ſolũ pri mas editióes, ſed ẽt ſcđas (q̃s repetitas p̃lectióes veteres no minabát) ſubſecutas eẽ iueni mus: qđ ex libris Vlpiani viri prudẽtiſſimi ad Sabinum ſcri ptis próptũ erat q̃rẽtib⁹ re- perire. His igit̃ oib⁹ ex nr̃a có-

C fectis ſnia, cõmemoratus Iu- ſtiniani Codex à p̃dictis glo rioſiſſimis & facundiſſimis vi ris purgat⁹ & cádid⁹ fact⁹, oí- bus ex nr̃a iuſſióe & circũdu- ctis, & additis, & repletis, nec nõ tráſformatis, nobis oblat⁹ ẽ: & iuſſim⁹ in ſcđo eũ ex in tegro cõſcribi, non ex priore cõpoſitione, ſed ex repetita p̃ lectione: & eũ nr̃i numinis auctoritate nitẽtẽ, i oïb⁹ iudi- cijs ſolũ quátũ ad diuales cõ ſtõnes ptinet, frequẽtari ex

D die iuj. Kal. Ia. quarti nr̃i feliciſſimi cõſulat⁹ & Paulini viri clariſs. nulla alia ex corp⁹ eiuſdẽ Codicis cõſtõne legen da, niſi poſtea varia rerũ ná ali qd nouũ creauerit, qđ nr̃a ſan ctióe idigeat. Hoc eteni nemi ni dubiũ ẽ, q̃ ſi qd i poſterũ meli⁹ iueniat̃, & ad cóſtõnem neceſſariò ſit redigẽdũ, hoc à nobis & cóſtituat̃ & in aliam cõgregationẽ referat̃, q̃ no

A uellarũ noie cóſtonũ ſignifi cet̃. Repetita itaq; iuſſione ne mini in poſterũ cõcedim⁹ vel ex deciſióibns nr̃is, vel ex a- lijs cóſtõnib⁹, quas antea feci mus, vel ex prima Iuſtinianei Codicis editióe aliqd recita- re: ſed qđ i p̃ſenti purgato & reuouato Codice nr̃o ſcriptũ iuenit̃, hoc tm̃mó in oïbus re- bus & iudicijs & obtineat, & recitet̃. cui⁹ ſcripturá ad ſili tudinẽ nr̃arũ Inſtitutionũ & Digeſtorũ ſine vlla ſigno- rũ dubietate cõſcribi iuſſim⁹, vt oẽ qđ à nobis cõpoſitũ eſt, hoc & i ſcriptura, & i ipſa ſan ctione purũ atq; dilucidũ cla reat, licèt ex hac cá i amplio- rẽ numerũ ſumma hui⁹ Co- dicis redacta ẽ. Vt igit̃, ſanctiſ ſimi & floreñtiſſimi p̃res, nr̃i la bores vobis manifeſti fiãt, & p oẽs tp̃s obtineát, hác p̃ſentẽ legẽ ad freq̃ẽtiſs. ordinẽ ve- ſtrũ duxim⁹ d̃ſtinádá. Dat. xvj. Kal. Decẽb. Cõſtantinop. Dño Iuſtinião PP. A. IIII. & Theo- doto Paulino V.C. Coss.

CODICI

DOMINI IVSTINIANI

ſacratiſſimi principis per petui Auguſti repeti ta prælectionis

LIBER PRIMVS, incipit feliciter.

TITVLVS I.

DE SVMMA TRINITATE, & fide catholica, & ut nemo de ea publicè [illegible]

Subditi Romano imperio debẽt ſeruare fidẽ Chriſtianam, vt credant deũ eſſe trinũ & vnũ: trinũ in perſonis, unũ in ſubſtantia, ſub pari maieſtate: & q hoc faciũt, vocantur Chriſtiani: & ſerui denominãtur ab ipſo domino. q aũt faciunt contrariũ, vocãtur hæretici, & ſunt infames, & puniũtur non ſolũ à deo in alio ſæculo, ſed ẽt ab hoĩe, id eſt à magiſtratu imperiali in hoc ſæculo, & pœna tpali. h. d. in effectu ſecũdum Pa. de Caſt. Vel ſic. Fides catholica hæc eſt, vt Patris & Filij & Spiritusſancti vnã deitatem ſub pari maieſtate, & ſub pia Trinitate credamus. qui ita credunt, Chriſtiani catholici appellantur: qui non ita credunt, hæretici ſunt infames, & veſani, vltione diuina & humana plectendi. Ant. Capo.

a Fred.] ſ. & ſecuri.

b Obductas]. i. ſublatas: qa nimis difficiles erát ad intelligendũ: vñ nihil valebát, & ſeipſas auferebát.

c Elimationis.] iſtius Codicis noui.

d Iubar.] id eſt vigor.

e Nulla.] conſtõne.

f Repetita p̃lectio.] Iſtd̃ p. nil opat̃, ſicut dr̃. ff. de dote præleg. Az. Et dic ordinẽ ſuãdũ: qa pri⁹ hũc Codicẽ fecit & ꝯfirmauit: vt in principio hui⁹ l. poſtea Digeſta. deinđ Inſtõnes. ad vltimũ, vt pauló añ i §. poſtea. hũc Cod. relegit & emẽdauit. & hic ẽ ille, qđ patet ex eo q. j. đ ve. iu. enu. l. ij. §. ſed cũ oïa. & §. nomẽq;. & §. oĩ igit̃. & §. le. facit mẽtionẽ de cõpõne Digeſt. & Inſtitu.

Digeſta, Inſtitutiones & Codex quo ordine ſint facta.

al. illuminationis.

deeſt in omnib⁹.

al. lectio.

Solũ q̃tũ.] aliæ n. diuales ꝯſtõnes ñ p̃ferunt̃. q̃tũ iõ dicit, qa nũc nõ diualia q̃dá proferuntur, vt leges Digeſtorum. Azo.

n Cõſtõnes.] q. d. nõ veto allegari ll. Inſtõnũ & Digeſ. ſed ll. imperatorum. i. diuales conſtitutiones.

al. promptũ, abſq; littera p.

Iuſtinianeus.

Quarto Kal.] [illegible] j. đ ve. iu. enu. l. ij. §. leg. vbi dr̃, tertio Kalẽd. Ian. Sed illud itellige p⁹ Digeſta correcta, Inſtõnes factas, & Codicẽ factũ: non tñ adhuc diſſolutũ, & reemẽdatum. ſed hoc intellige poſt hoc totum factum.

deeſt.

[illegible] Vñ dicát̃ Kalendæ, & quo mõ mẽſis diuidat̃, habes p gl. l. cũ biſſext⁹. ff. đ ver. ſig. & gl. ſuper datam. de reg. iu. li. vj.

al. collectione.

Cõgregationẽ] Hic ſume arg. q̃ Iuſtinia. fecit librũ Authẽticorũ, q̃ſi iá tũc venerat i mẽtẽ ſuá eũ q̃ſique ꝯponere ſm loá. Sed lt. ſ: & elicit hic arg. i ſi. d: quare. ſ. liber iſte Authẽtico ꝶ ſit repellẽdus. Ná nõ noiat̃ ſicut hic di, ſed Authẽticorũ. Itẽ ei⁹ ſtyl⁹ cũ cæteris Iuſti. cõſtõnib⁹ nullo mõ cõcordat: ſed oĩ mõ i ter ſe diſcrepát. Item ei⁹ libri p̃cipiũ nullũ eſt, nec ſtylus, nec ordo. Itẽ nouellę iſtę ꝯſtõnes de qb⁹ hic lo

al. Ianuariarum.

al. quin ſi in poſte rum.

q̃t̃, nõ ꝑmittunt̃ niſi de nouis negotijs. ſed an hoc eſt arg. j. de legi. & cõſti. l. humanũ. in fi. vt ibi notatur.

l Nouellarum.] vt̃ loqui de authenticis.

m Deciſióib.] differt deciſio à conſtõne.

n Cuius.] ſcilicet Codicis præſentis.

o Similitudinẽ.] nã ibi p̃cipit nõ fieri ſigna: vt j. de vete. iu. enu. l. j. §. ne autem.

p Et digeſtorũ.] vt j. de vet. iu. enu. l. ij. in §. eandem autem.

q Ampliorem numerum.] ſ. chartatum.

r DE SVMMA Tri[illegible] tu. &c.

De inſtit. tractaturus, de eius pte pcipua qđ tractat. i. de religione. Religionis aũt pricipiũ eſt fides, & hæc pmittit. Vel ſic põt cõtinuari. Cũ oĩa ab ipſa Trinitate pcedat, vt dicitur in euãgelio Ioan. In principio erat verbũ, &c. & j. de vet. iur. enuclea. l. j. circa prin. merito igitur de ſum. tri. & fide cath. rubrica ſ reponitur. & hæc continuatio tãgit primã tantum partẽ rubricæ. Vel ſic continua: & tangitur ſecũda pars rubricæ. Cum oẽ quod non eſt ex fide ſit peccatũ: vt extra de præſcrip. c. quoniã oẽ. 29. q. j. c. j. & noſtra reparatio à fide ſũpſit exordiũ, & nihil boni poſſit ſine fide ſupedificari, vbi fidei deeſt fundamẽtũ: vt j. qõ. j. c. cũ Paulus. iõ Imp. Iuſtinianus ſui operis poſuit ſummam trinit. & fidem cathol. fundamentum.

Cõtinuatio rubricæ.

Ioan. j.

Rom. 14. in fin.

s Fide.] Fides ẽ ſperãdarũ rerũ credulitas, nõ tamẽ cuiuslibet rei, ſed circa trinitatẽ: & argumẽtũ nõ apparentium.

Fides quid eſt.

[illegible] Quid ſit fides, et quot ſint ſpecies fidei, et quot articuli, et quod præmiũ credẽtiũ, & quæ ſit pœna non credentiũ: vide gl. ſuper rubrica extra iſto ti. i ãti.

t Catholica.] i. vniuerſalis & vbiq; porrecta. vnde dicitur, In oẽm terram exiuit ſonus eorũ.

u Contendere.] id eſt tractare. i. diſputare.

Cuncto.

a Cunctos.] Hæc lex diuiditur in tres partes. In prima A præcipit imperator præcipit fidē ſeruari quā ſancti patres tradiderunt, & oſtendit qualis ſit. Secundò afficit præmio ſeruantes. Tertiò afficit pœna tripli- ci non ſeruantes. Viuianus.

Ex hoc textu no. quē puniri ex eo. delicto plurib⁹ pœnis: & hoc qñ īponunť p eandē legē copulatiuè. ſi autē alternatiuè, ſufficit vna, q̄ iudex elegerit, vt ĩ. de ſer. fug. l. ſi fugitiui. cū l. ſeq. ſecundum Pa. de Ca.

b Quos.] Arg. q̄ ſi Bonon. conueniant Mutinæ, non debet iudicari ſm ſtatuta Mutinæ, qb⁹ nō ſubeſt: cum dicat, quos nr̄æ clemētiæ regit imperiū. Videť hic textus ſupponere q̄ nō oēs pplos regit imperator. quod an ſit verū, vide hic pulchrè per Ioā. Fabrū in ſuo breuiario, & vñ proceſſit imperiū, & an papa iuriſdictionem tpalem habeat.

c Clementiæ.] clemētia eſt pars modeſtiæ. modeſtia.n. cōuenit ſuperioribus & inferioribus: ſed pprıū ē ſuperioribus erga inferiores exercere clemētiam: vt ĩ. fam. erciſ. l. in ipſius.

d Religione.] i. fide,

e Quam.] i. qualem. & dic q̄ religio ē ius cuiuſdā ſupioris naturæ, quæ curā cæremoniamq; nobis affert. Item ex eo quod dicit, volumus, ergo eſt lex: vt Inſt. de iur. natu. §. ſed & quod principi placuit.

f Petrum apoſtolum.] ex hoc qđ hic legiť, ſume ar. q̄ vſuræ hodie peti non pñt ſm ius ciuile. nam dicit imperator q̄ vult, q̄ ſubditi ſibi, ſequanť fidē ſiue religionē quam Petrus apſus tradidit Romanis. ſed iure diuino prohibitæ ſunt vſuræ: ergo peti non pñt vſuræ. Itē iura ciuilia nō dedignanť ſacros cano. imitari, vt in Auth. de eccl. ti. in pri. col. ix. vñ do. Azo in ſumma de vſuris cōceſſit q̄. ſ. non pñt peti. verūtñ ad iſtā leg. poſſet rñderi q̄ dicit ſeq quātū ad fidē. Ad hoc rñdēt qdā ita, q̄ ſacræ leges nō dicūt q̄ ſint phibitæ ne capianť vſuræ, in quatuor cōcilijs, ſed qdā decretiſtæ dñt q̄ ſunt phibitæ, ſed diſtigue aut petit qs vt lucrū, & ñ pt. aut qa obſit ſibi, qa paſſus ē dānū, & tūc nō vt vſuræ, ſed vt intereſſe petunť. ar. ff. p ſocio. l. ſociū q in eo. & ita obſeruatur in curia Roma.

g Religio.] circa fidem.

h Vſque adhuc.] idest hodiernum diem.

i Ab ipſo.] ſcilicet Petro. Accurſius.

k Inſinuata.] idest docta.

Al. [illegible] No. hic Ioā. Faber, q̄ ſi qs de fide interrogeť, ſufficit rñdere q̄ credit ſicut Romana eccleſia, nec debet explicatè rñdere de ſingulis articulis, niſi ſit rector aut prælatus.

l Damaſum.] ſcilicet papam.

m Apoſtolicæ.] Nō dicit iō quia fuerit Apoſtolus. nā tñ vnū Petrū legimus Apſlum fuiſſe, ſed & hic Apſtorum vitā egit.

n Secundum apoſtolicam.] quia apoſtoli ita prædicauerūt.

o Euangelicam.] i. vt continetur in euangelio.

p Maieſtate.] i. potentia.

q Xpianorū.] Ecce maximū pmiū q̄ ſeruus vocať noie dñi.

r Reliquos.] vltione plectendos [illegible]

Ex C. T. li. xvj. tit. j. l. ij. & tripart. hiſto. eccle. li. ix. c. vij ex Sozo.

Theodoſius hanc ſuæ fidei cōfeſſionē emiſit ſimul atq; baptizat⁹ fuit ab epiſcopo Teſſalonicenſi.

legendū diuinū, vt in manuſ. & C. Th. & hiſtoria tripartita.

ſacerdotē vocat Ambroſius I epiſtola ad Valētinianum. ſacerdos autē epm ſignificat, nō pſbyterū, vt alſ docuim⁹.

ἱερώτατον ... vocat Sozomenus.

Debet (inqt) tenere gladiū in vagina.

Vſuræ an poſſint peti ſm ius ciuile.

Vide gl. in verbo, de feudo. in c. conqueſtus. ex de vſu. & gl. xiiij. q. iij. i ſumma, quæ enumerat caſus in qbus licet aliqd vltra ſortem accipere.

L. IMPERAT. GRATIAN. Valentin. & Theodos. AAA. edictū ad populum vrbis Conſtantinop.

Cunctos[a b] pplos quos [c] clemētiæ nr̄æ regit impiū, in tali volum⁹ religione [d] verſari, q̄ [e] diuū [f] Petrū apſum [g] tradidiſſe Rom. religio vſq; adhuc [h] ab ipſo [i] īſinuata [k] declarat, q̄que Pōtificē Damaſū [l] ſeq claret, & Petrū Alexādri epm virū apſlicæ [m] ſanctitatis: hoc ē, vt ſm apſlicā [n] diſciplinā, euāgelicāq; [o] doctrinā, Patris & filij & ſpūs ſcti vnā deitātē ſub pari [p] maieſtate & ſub pia Trinitate credamus. Hāc legē ſequētes, Xpianorū [q] catholicorū nomē iubem⁹ amplecti: reliquos [r] verò dementes [s] væſanoſq; [t] iudicātes hæretici dogmatis īfamiā [u] ſuſtinere, [x] diuina primū vindicta, [y] poſt ēt motus [z] ai nr̄i, quē ex cæleſti arbitrio ſūpſerim⁹, vltiōe plectēdos. Dat. III. Ka. Mar. Teſſ. Gratiano. A. V. & Theodoſio. A. Conss.

Hac lex à quodam Græco fuit compilata: qui ſpūm ſanctū a ſummo rerum patre dicit procedere: nos autem q̄ nedum à patre, ſed etiam à filio, vt hic in glo. & in hac diſcrepamus ab eis in articulis fidei: ideo ſigna glo. & glo. quantam ſuper verbo per fraudem. & plenè ſuper verbo, orthodoxū. h. d. ſecundum Salycetum.

II.

Nullus [c] hæreticis miniſteriorū [d] locus, nulla ad exercēdā animi obſtinatioris [e] demētiā pateat occaſio. Sciāt oēs, ēt ſi qd ſpāli quolibet reſcripto p fraudē [f] elicito ab hmōi hoium gñe īpetratū ſit, nō valere. Arceanť cūctorū hæreticorū ab illicitis cōgregationib⁹ turbæ: vni⁹ & ſummi Dei nomē vbiq celebreť. Nicænæ [i] fidei dudū à maiorib⁹ traditæ, & diuinæ religionis teſtimonio atq; adſertione ſr̄ matæ obſeruātia [k] ſp māſura teneat. Is āt Nicænæ aſſertor fidei & catho. religionis ver⁹ cultor accipiēdus eſt, qui oīpotētem Deum, & Chriſtū filiū dei vno noīe cōfiteť: deū de deo, lumē de lumine: q Spi

f Dementes.] idest ſine mente.

t Væſanoſq;.] à ve, qđ ē ſine, & ſanos: quaſi ſine ſanitate. Ac.

u Infamiā.] Ecce vna pœna. & collige hic ar. q̄ periur⁹ puniēdus ſit: licèt ĩ. de re. cre. & de iureiu. l. ij. dicať q̄. ſi dēat puniri corporalr, puniť tñ alſ, vt hic. leges. n. q̄ piuria puniūt, &c. vt ĩ. d. edicta vid. l. pe.

x Suſtinere.] iubem⁹.

y Diuina.] i. eccleſiaſtica: qa ſeparāť à cōione fideliū. & q̄ dicit eos infames, ergo nō pñt ferre teſtimoniū. vt ff. d teſti. l. iij. §. le. Iulia de vi. qū lex inter eos I cōſtib⁹, & ī teſtan: ētis ēt īter alios pcedit: vt ĩ. de hær. l. qm̄ in pri. & i fi. Sol. hic loqť de īfamia facti, q nō repellit à teſtimonio: de qua ēt loqť ff. de obſequijs. l. ij. Vel aſt hic loquitur de infamia iuris, ſed loq de his hæreticis q nunq̄ teſtificari pñt: q & i illa l. aſſignātur. Vel tertio repelli eorum teſtimoniū īter orthodoxos: inter ſe nō. ſed exceptis qbuſdā: qa ēt inter ſe repellūtur, vt i illa l. qm̄. Vel dic eos īfames nō ipſo iure, ſed p ſnīam cæleſti arbitrio pferēdā, qa cor regis i manu Dei eſt: vt ĩ. e. l. inter claras. hodie verò oēs ſunt ipſo iure infames: vñ repelluntur. vt ĩ. de hæred. auth. Gazaros &c.

Vindicta.] ecce alia pœna.

z Vindicta.] eccleſiaſt. vel pprìè, quā deus dabit i die iudicij.

a Motus.] ecce tertia pœna.

b Sūpſerim⁹.] Si ergo vř q̄ extraordinaria ſit. ſed hodie eſt ordinaria, qa certa: vt ĩ. de hær. l. ij. & l. qcūq;. §. ſcrētib⁹. & §. vniuerſis. & §. nulli inſuper. Item ſ. ĩ de re cre. l. ij. Solu. vt ibi.

c Nullus.] Impator quatuor facit i hac le. Primo pcipit q̄ nullus loc⁹ pcedať hæreticis ad cōueniēdū vt ibi tractet ſup errore eorū firmādo. Scdò q̄ nullū priuilegiū ſup hoc vel alio ab eis impetratū valeat. Tertiò vnū deū credi & eius fidē ſeruari vult, & dicit qualis ſit. Quartò imponit pœnā tam facientibus ꝯ fidem, q̄ conuenientibus in aliquē locū cū hæreticis. No. ex hac l. q̄ cōgregatiōes ſuſpectæ debēt phiberi. & q̄ debet obuiari malis futuris anteq̄ eueniant. Pau. hic.

d Miniſteriorum.] vt doceant vel doceantur.

e Obſtinatioris.] i. durioris. futuri ob hoc, ſi eis licet cōuenire. & facit. ĩ. e. i fi. & ĩ. de hær. l. iiij. & i Auth. d īterdictis. col. hęre. §. j. col. ix. Sed ꝯ. ĩ. de Iudęis. l. I ſynagoga. Sed aliud ē in Iudæis q̄ alijs hæreticis: qa & ipſi le. acceperūt à dño, ſd hæretici ñ.

f Si quid.] puta vt liceat ēis facere iſtas congregationes. Vel dic, ſi quid. i. aliquid. nam tales perſonæ nihil pñt impetrare nec impetratum tenere.

g Per fraudem.] quod præſumitur ſp. aliàs nihil eſſet ꝯ eos ſpeciale, cùm & ab alijs ſic impetrata nō valeant: vt ĩ ſi ꝯ ius vel vti. pub. l. ij. ſic & alſ pſumitur qñque: ut ĩ. ſi nup. ex reſcri. pe. l. fi. & de reſc. ven. l. de ꝯtu. & de ſer. fugi. l. mancipia. in fi. & de epiſ. & cle. l. quicunque. & l. quiſquis. j.

h Impetratum ſit.] vt liceat in alio loco conuenire.

i Nicænæ.] idest in illo concilio traditæ.

k Obſeruantia.] idest ſtatuta in illo concilio Nicæno.

l Teneat.] idest valeat.

Infames an poſſint ēt teſtes.

C. Th. 16. 5. ſub tit. de hæreticis.

al. myſteriorū: vt i C. Th. rectè.

Perperā aiūt. Ac. & Salyce. hanc legē à quodā Græco ſcriptam eē, qui neget ſpūm ſanctum à filio quoq; pcedere. Prou. 21.

quidā detrahendo hanc particulam, & totū locū ad ſummā fidei pertinētē lacerant. nam oīpotentē hic dū noīat, intelligit patrem i ſymbolo apoſtolorū & Nicæno quā ut & ali⁹ ſit oīpotens, & ſpiritus ſanctus ſimiliter oīpotens.

frans qñ præſumatur.

a Qui ſpiritũ.] ſic cõſtrue: Qui. ſ. catholicus non violat. ſ. catholicã fidẽ negando ſp̃m ſctm̃. q. d. non negat, & ideo non violat. ſi aũt diceres q. ſp̃m negãdo nõ violaret, falſum eẽt.
b Quẽ.] ſ. ſp̃m ſctm̃. Et no. q. loqt̃ ſm Grecos, q dñt ſp̃m ſctm̃ eẽ tm̃ à p̃re. vñ in Euãgelio, Spirit[9] ſctũs q̃ à p̃re ꝓcedit &c. vñ dic q. Græc[9] fecit iſtã le. vt in fin. Decret. nos dicim[9] ſp̃m S. ꝓcedere tã à p̃re q̃ à filio. vt dr̃ in Credo i vnũ Deũ. qđ i miſſa cãtat̃ ibi, qui ex patre filioq; ꝓcedit. & Pſ. Quicunque vult.
c Spam[9].] p fidẽ. Ac.
d Accipim[9].] p gr̃am.
e Negando.] quod non negat.
f Apud quẽ.] ſ. culto rem catholicæ fidei.
g Incorruptę.] repete & apud quem.
h ὁμουσία.] i. indiuiſa ſubſtãtia. ff. de ꝯhen. emp. l. in vendõnib[9].
i Hæc] ſtatuta in Cõcilio Nicæno.
k Inſeruiunt.] ſ. ſtatutis in d. Conc. vt j. l. fi. §. ſuſcipimus.
l Dolis] ſ. cum effectu inuentis.
m Nomen.] ſ. Chriſtianitatis: qa ñ hñt hoc priuilegiũ q. vocentur Chriſtiani.
n Denotentur.] i. ex cõiicent̃, vt i Aut. de ſterdi. colle. hær. coll. ix. Vel dic. i. accipiũt nomẽ ꝓpriũ ſm gen[9] hæreſeos. & j̃. ſtatiſu bijcit de excõic. Acc.
o Arceant̃.] qa hæretici vocabuntur.
p Cũ] redit ad pmũ.
q Oppida.] ſ. maxiẽ. nã nec ex oppida licet eis facere congregationes. Azo. & c.
r Eruptio.] i. ogatio i malũ. i. conſpiratio.
s Factioſa.] q. faciãt locũ vbi exerceãt ſua miniſteria. vel factio ſa: ideſt, facinoroſa.
t Exterminato.] . i. immoderato.
u Furore.] qa quaſi furioſi eis videamur. vel dic q. ipſi cenſentur vt furioſi.

A ritu nup. l. fin. Sed dic contra: quia ibi eſt cã minoris erroris quàm hic. & facit. ff. de vi bo. rap. l. ij. §. antepen.
b Ex hoc.] ideſt, ex tali diſputatione.
c Perfidiæ.] nam qui eſſent hæretici, magis fierent perfidi.
d Requirens.] quod quidẽ ſp ꝓ̃ſumit̃, niſi fiat cã addiſcendi in ſcholis. nã de ſingulis dubitare nõ eſt inutile, ſm Ariſt. vel cã ꝯuĩcẽdi aliquẽ hęreticũ: vt j̃. ti. ij. l. qm̃.
e Reuoluere.] i. i dubiũ reuocare. ſic & j̃. de ſſ. ſacri. l. ij. Sed ar. ꝯ. j̃. d ap. & cõ. l. & i maiorib[9]. ſed hic ſi poſſet appellari, cùm ſit q̃ ſi ſ[9]nãle. vt Inſt. de iu. nat. §. pen. Acc.
f Sacerdotib.] i. ep̃is:
g Apoſtolicas.] i. ſm q. Ap̃li docuerunt.
h Centũ.] ſ. patrum.
i Quinquaginta.] repete. & iuxta ſtatuta & c. vt Inſt. de iu. nat. §. reſpõſa prudentũ.
k Nã in cõtẽptores.] verè iniuriã faciunt, qa pœnas patiuntur, & ẽ locus ab effectu.
l Profanant.] i. deſpare videnť. fana. n. sũt ſacra: ide ꝓfana, quaſi procul à ſacris.
m Igit.] qa pœna nõ deerit, igit̃ audi hoc.
n Remouebitur.] i. priuilegijs clericorũ non vtetur.
o Cæteri.] p̃ter clericos & milites.
p Supplicijs.] qa verberabuntur.
q Seueriſſimis.] i. vltimo ſupplicio, qđ mortẽ iterp̃tamur. vt ff. de pœ. l. vlt. Et eſt hoc gñale, vt pl[9] ui q̃ liberi puniãtur: vt hic, & ff. de pœ. i ſuo rũ. i pri. & de icẽ. rui. l. Pedi[9]. Sed oppo. ex eo qđ ẽ. j̃. d epi. & cl. l. p̃sbyteri. vbi digni tate poſiti pl[9] puniũt̃ q̃ minores. Sed hic dupliciter hi minoꝛs deliq̃uũt, & qa diſputãt, & qa imiſcent ſe rei nõ ptinẽti ad ſe ſi cuti ad maiores: vt ff. de re. iu. l. culpa. j. Sed qd de ſtatulib. ł R ñ. vt liberi puniãt̃. vt ff. de pœ. l. moris. §. ſi. Sed arg. ꝯ. ff. d ſtatulib. l. ſtatulib. à cæteris. Sed dic vt ibi.

ritũ [a] ſcm̃ (quẽ [b] ex ſũmo rerũ parẽte [*] & ſperam[9] [c] & accipim[9]) [-] negãdo [e] ñ violat: apud [f] quẽ itemeratę fidei ſẽs[9] viget & incorruptæ [g] Trinitatis idiuiſa ſubſtãtia, q̃ Græco verbo [ὁμουσία [h] * rectè credẽtibus dr̃. Hæc [i] ꝑfecto nobis magis ꝓbãda, hec venerãda sũt. Qui verò ñ iiſdẽ iſeruiũt: [k] d̃ſinãt affectatis dolis [l] alienũ verę religionis nomẽ [m] aſſumere, & ſuis apertis crib[9] denotent̃, [n] atq; ab oĩ ſubmoti eccl̃arũ limine penit[9] arceãt̃: [o] cũ [p] oẽs hereticos illicitas agere intra oppida cõgregationes vetem[9]. at ſi q̃d erruptio [r] factioſa [s] tẽtauerit, ab ipſis ẽt vrbium mœnib[9] exterminato [t] furore [u] ꝓpelli iubem[9]: vt cũctis orthodoxis [x] ep̃is q̃ Nicænã fidẽ tenẽt catol. [y] eccłæ toto orbe reddãtur. Da. IIII. Id. Ian. CP. FL. Euchario. & FL. Siagrio. CC. Coss.

** Deeſt hic lex. iij. quæ eſt conſtitutio Græca. ex prætermiſſis repetenda. fol. y. col. i.*

IIII. * IMPER. MARCIANVS A. Palladio præf. prætorio.

NEmo cleric[9], vł militaris vel alteri[9] cuiuslibet [z] ꝯdĩonis, de fide Chriſtiana publicè [a] turbis coadunatis & audiẽtib[9] tractare conet̃ i poſterũ, ex hoc [b] tumult[9] & ꝑfidię [c] occaſionẽ reqrẽs. [d] Nã & iniuriã facit iudicio reuer. ſynodi ſi quis ſemel iudicata ac rectè diſpoſitam reuoluere [e] & publicè diſputare ꝯtẽderit: cùm ea q̃ nũc de Chriſt. fide à ſacerdotib[9], [f] q̃ Chalcedone ꝯuenerũt, p nr̃a pcepta ſtatuta sũt, iuxta aplicas [g] expõnes, & iſti tuta ſctõrũ patrũ cccxviij. in Nicæa, & cẽtũ [h] qnquagita [i] i hac regia vrbe definita eẽ noſcant̃. Nã i ꝯtẽptores [k] hui[9] legis pœna ñ deerit: qa ñ ſolũ ꝯ fidẽ verè expoſitã veniũt, ſed ẽt Iudęis & Paganis ex hmõi certamine ꝓfanãt [l] venerãda myſteria. Igit̃ [m] ſi cleric[9] erit q̃ publicè tractare de relig. aus[9] fuerit, à ꝯſortio clericorũ rẽouebit̃: [n] ſi verò militia p̃ditus ſit, cĩgulo ſpoliabit̃: cęteri [o] ãt hui[9] crimis rei, ſi q̃dẽ liberi ſit de hac ſacratiſ. vrbe expellẽt̃, ꝓ vigore iudiciario ẽt cõpetẽtib[9] ſupplicijs [p] ſubiugãdi. ſi ꝯo ſui, ſeueriſſimis [q] aĩaduerſiõib[9] plectẽt̃. Dat. VIII. Id. Fe. Conſtãtinop. Patritio cõſul.

Epiſtola Ioannis archiepiſcopi & ſanctiſſimi patriarchæ vrbis Romæ.

VII. Glorioſiſ. i & clem. filio Iuſtin. Auguſto Ioan. Ep̃us vrbis Ro. S. D.

INter claras ſapiẽtiæ ac mãſuetudinis veſtræ laudes, Chriſtianiſ. principũ, puriore luce tãq̃ aliqđ ſyd[9] irradiat, q̃ amor̃ fidei, ꝙ caritatis ſtudio, edocti eccłiaſticis diſciplinis, Rom. ſedis reuerẽtiã cõſeruatis, & ei cũcta ſubijcitis, & ad ei[9] [s] deducitis vnitatẽ: ad cui[9] auctorẽ, hoc ẽ, aploꝝ primũ, [t] dño loquẽte p̃ceptũ eſt, Paſce oues [u] meas. Quam [x] eſſe omniũ verè eccleſiarũ caput, [y] &

x Orthodoxis.] ab orthos, qđ eſt rectũ, & doxa quod eſt gloria: quaſi rectè glorians. * Imò δόξα hic potius ſignificat ſententiam & opinionem. Cont.
y Catholicæ.] nominatiui caſus.

NEmo.] Quatuor facit Imparator in hac l. Primò ꝓhibet ne clerici diſputẽt publicè de fide cath. Secũdò reddit rõnẽ huius ꝓhibitionis: ibi, nã & iniuriã &c. Tertiò ĩponit pœnã gñaliter, facientibus: ibi, nã in contemptores. Quartò imponit pœnas ſpecificãdo eas. ſ. quę imponantur clericis, & quę militibus, & quæ liberis hominibus, & quę ſeruis: ibi, igitur. Not. ex hac l. q. maior eſt dignitas cuiuslibet clerici ẽt in minoribus conſtituti, quàm ſit dignitas militaris. Pa. de Caſ.
z Cuiuslibet.] vt ſcholaris.
a Publicè.] quid ſi in priuato? Videtur plus puniri: arg. ff. de

s Glorioſiſſimo & clem.] Not. q. Papa præmittit Imperatorẽ in epiſtola: quod hodie non faceret. Item no. q. primum miſerat Imperator epiſtolam Papæ, quam habes. j̃. eo. l. nos reddentes, & c. vſq; illuc, liquet igit̃ &c. & iſta q̃ eſt hic, eſt remiſſiua i qua interſerit miſſiuã, & totã ei remittit. & hæc ꝓbãt̃ j̃. ꝓx. ibi, pietatis veſtræ reuerẽdiſſimi &c. ibi, tex. autẽ. &c. Acc.
INter claras.] Plana eſt vſque ibi, nos reddentes.
ſ Ad eius.] ſcilicet Romanæ ſedis.
t Primum.] ſcilicet Petrum.
u Oues.] ideſt fideles.
x Quam.] ſ. Romanam ſedem.
y Caput.] Nam Conſtãtinopolitana eccleſia inferior eſt Romana,

* ſuaudit Alciatus, & filio.

* pro iclu ſo legẽdũ eſt ἴσια, vt in vet. manuſcr. & C. Th.

* Edictũ Imperatoris Marciani in confirmatiõe Cõc. Chalcedonenſis. & vt nemini liceat ſemel iudicata in ſynodo, publicè reuoluere, tractare, aut diſputare. extat in actis cõcilij Chalcedon. cũ p̃fatiõe & epilogo, q̃ hic abſciſſa ſunt, & cũ hac inſcriptiõe, Imp. Valentin. & Marcian[9] AA. vniuerſis populis.

[i] hoc. verbũ ſolos ep̃os ſignat, nõ ẽt p̃sbyteros, vt i toto hoc Codice licebit obſeruare, & apud vetuſtiores & puriores ſcriptores eccleſiaſticos & Theologos. Cont.

* Annotatio hoc loco inſerẽda, ſimul & lex V. & VI. Gręcæ ex prætermiſſis repetant̃. fo. ij. col. iiij.

* Ita reperi in vet. li. litteris ex minio ſuperſcriptum. Io. 21. c.

mana, & eā ſeq dēt, vt i Auth. de eccl. ti. §. j. coll. ix. & ꝙ dicit patrū. ſ. Aug. & cæterorum: vt circa principia decretorum in multis locis.

Pro. 8. b.

a Patrum]. ſ. Auguſtini & cæterorum.
b Affatus]. i. epiſtola quam nobis miſiſtis: vt. j. e. l. vict. &c.
c Loquuntur]. i. homo per ſcripturam, vt in lib. Sapientiæ.
d Vera religio.] religio vera ñ patiť defectū i gñe ſic accepta, ſed religioſus ſic. vñ dictū ē. Septies i die cadit iuſtus. nā & S. Petr⁹ Apoſt. cecidit, ſicut & dicim⁹ in iure naturali: vt Inſti. de iur. natu. §. pen.

Religio non patitur defectum in genere.

e Auctoré vitę]. i. deū
f Vtraque]. ſ. fides & religio. Accurſius.
g Exorabitur.] paſſiue, ſcilicet a nobis.
h Labiis]. i. ſententiis,

Pro. 21.

i Auctorem. i. principem ſi hoc faciat.
k Cuſtodit. ſ. deus.
l Ei]. ſ. imperatori.
m Quē] imperatoré.
n Rugis.]. i. ſchiſmatibus.
o Apices]. ſ. literas.
p Quod]. ſ. vt expellantur hæretici.
q Victor.] præmittit nomen ſuum imperator i epiſtolę textu
r Archiepō]. i. papæ.

NOs reddétes.] Scribit Imperator papæ primò, reddēs honoré dño papæ. Scdō, ſignat ei de qbuſda q erāt iſideles i certis capitulis fidei: referés q̄ ſit fides catholica, q̄ ſcti pres & ipſe iperator ſeruāt. Tertiò petit ꝙ pp̄ eū ɔmédare, & alios epos, ſi bñ credūt de fide Chriana, dēat, & ét petit orari p ſe. & hoc ibi text. &c. vſq; illuc, liquet &c. Poſtea ibi, itercla ras. qđ ē 3. reſcribit ei pp̄. Primò cōmēdās eum de honore quē ſibi & eccl'æ reddit. & hoc multis auctoritatib. vſq; ad §. pide. Scdō q̄r pp̄ recepit nūciū iperatoris pdictā epſam portantē. Tertiò ɔmēdat eū d fide q̄ [illegible] uat, hortās eū multis rōnib⁹ & varijs ad eādē ſuadē

Diuiſio textualis quæ melius ponetetur. in principio epiſtolæ.

prīum [a] regīx, & pricipū ſtatu ta declarāt, & pietatis vīæ reuerédiſſimi teſtanť affat⁹.[b] Patet igiť i vobis ipletū fore, qđ ſcripturæ loquunť: [c] Per me reges regnāt, & potētes ſcribūt iuſtitiā. Nihil é. n. ꝙ lumine clariore pfulgeat, q̄ recta fides i pricipe: nihil é qđ ita nequeat occaſui ſubiacere, q̄ vera religio.[d] Nā cū auctoré [e] vitę vr̄ lumis vtraq; [f] reſpiciāt, recte & tenebras reſpuūt, & neſciunt ſubiacere defectui. Quā obré glioſiſſime princi- pū, votis oib⁹ exorabit [g] diuina potētia, vt pietaté veſtrā i hoc ardore fidei, i hac ďuotione métis, i hoc itegre religionis ſtudio, ſine defectu ſui in longiora tempora cōſeruet: hoc. n. & ſctis credim⁹ eccl'ijs expedire. Scriptū é. n. Labijs [h] regit rex: & iterū, Cor regis i manu dei é, & vbi voluerit inclinabit illud. hoc é. n. qđ veſtrū firmat iperiū, hoc qđ vīa regna ɔſeruat. Nā pax eccl'ę religionis vnitas, auctoré [i] facti in ſublime, pucctū grata ſibi trāquillitate cuſtodit.[k] Neq; . n. pua ei [l] viciſſitudo à potentia diuina tribuiť, p quē [m] nullis rugis [n] eccl'a diuiſa ſecernitur, nullis inſertis maculis variať. Scriptū é. n. Quia cū rex iuſt⁹ ſederit ſ̄ ſedé, ñ aduerſabiť ei qcq̄ malignū. Proīde ſerenitatis vīæ apices, [o] p Hypatiū atq; Demetriū ſctiſſimos viros, frés & coepos meos, reuerétia cōſueta ſuſcepimus: quorū ét relōne cōpim⁹, ꝙ fidelib⁹ ppl'is pPoſuiſſis edictū amore fidei p ſubmouéda hīticorū ītétione, ſm apl'ica doctrinā, fratrū & coepōrū nrōrū interueniéte cōſenſu: qđ [p] qa apl'icæ doctrinæ cōuenit, nra auctoritate cōfirmamus.

Clariſſima eſt lex, in qua dominus imperator reſcribit papæ de fide, quā nūc tenet, quam vide per te & per ſtāam l. etiam apparet, quo modo prohibita ſunt vſura. ſuper iſta epiſtola dicit Odo. q̄ ratione peccati papa poteſt cognoſcere de quocunque delicto. ſed tu dic, vt not. per Bar. extra de per. cam. ca. nec inter alios. T. ult.

Text⁹ aūt epl'ę impatoris talis é. VIII.

Victor [q] Iuſtinian⁹, pi⁹, felix, iclyt⁹, triūphator, ſp Auguſt⁹ Ioāni ſctiſſimo archiepō [r] almę vrbis Romę & patriarchę.

Edictum Iuſtiniani de fide.

NOs reddétes † horé apl'icę ſedi, & vīę ſcitati (qđ ſp nobis i voto & fuit & é) & vt ďcet prem, honorátes vīā btitudiné, oia q̄ ad eccl'arū ſtatū ptinét, feſtinauim⁹ ad notitiā deferre vīę ſctitatis, qm̄ ſp nobis fuit magnū ſtudiū vnitaté vīæ apl'icæ ſedis & ſtatū ſctārū dei eccl'iarū cuſtodire, q hactenus obtinet, & incōmotè pmanet nulla itercedéte ɔrietate. Iōq; oés ſacerdotes vniuerſi Oriétalis tract⁹ & ſubiicere & vnire ſedi vīæ ſāctitatis pperauim⁹. In pñti ergo q̄ cōmota [s] ſunt (q̄uis manifeſta & indubitata [t] ſint, & ſm apl'icæ vīæ ſedis doctrinā ab oib⁹ ſp ſacerdotib⁹ firmè cuſtodita & pdicata) neceſſariū duxim⁹, vt ad notitiā vīæ ſctitatis pueniāt. Nec. n. patimur qcquā qđ ad eccl'arū ſtatū ptinet, q̄uis manifeſtū & idubitatū ſit qđ moueť, vt nō ét vīæ inoteſcat ſctitati, q̄ [u] caput [x] eſt oium ſctārū eccl'arū. Per oia. n. (vt dictū é) pperam⁹ honoré & auctoritaté creſcere vīæ ſedis. Manifeſtū igiť facimus vīę ſcitati, ꝙ pauci qdā ifideles, & alieni ſctē ďi catholicę atq; apl'icę eccl'ę, ɔdicere Iudaicè, atq; apoſtaticè [y] auſi ſunt aduerſus ea q̄ ab oib⁹ ſacerdotib⁹ ſm vīam doctrinā rectè tenenť, & glorificanť, atq; pdicanť, denegātes [z] dñm [a] nīm Ieſū Chrm̄ vnigenitū filiū [a] dei, deū & dñm nīm incarnatū de ſctō ſpū, & ex ſctā atq; glioſiſſima ſp virgine ďi genitrice Maria hoiem factū atq; crucifixū, vnū [b] eé ſāctę & ɔſubſtātialis Trinitatis, & coadorādū & ɔglificādū pri & ſpūi ſctō, ɔſubſtātialé pri ſm diuinitaté, & ɔſubſtātialé nobis eūdé ipſum ſm humanitaté, paſſibilé carne, eūdéq; ipm ipaſſibilé deitate. Recuſantes. n. dñm nīm Ieſum Chrm̄ vnigenitū filiū dei & dñm noſtrū fateri vnū eé ſāctę & cōſubſtātialis trinitatis: vīr Neſtorij malā ſeq doctrinā, ſm grām dicétis vnū filiū dei, & aliū dicétis dei verbū & aliū Chrm̄. Oés vero ſacerdotes ſanctę catholicę atq; apl'icæ eccl'iæ, & reuerédiſſimi archimādritæ [c] ſctōrū monaſteriorū, ſequétes ſctitaté vīam & cuſtodiétes ſtatū & vnitaté ſctārū dei eccl'iarum

Quartò refert. ſ. qđ ſecit ipſe pp̄ de qbuſdā hæreticis nouiter inuētis, qa nō peperciť eis niſi erroré deponeret, & de hoc rogat iperatoré, ꝙ parcat, ſi redire voluerint. Vltimò orat p eo, & ɔmēdat legatos ſibi miſſos à pricipe.
s Cōmota ſunt.] Per quoſdā malos monachos de quib⁹ dr. j.
t Indubitata.] de fide. Accurſius.
u Quæ.] Romana eccleſia.
x Caput] vt & habuiſti in ſuperiori epl'a.
y Apoſtaticè] Apoſtata dř retrograd⁹, q fidé quā ſuſcepit dereliquit, vt j. de apoſt.
z Denegantes.] Ecce illud i quo errabāt.
a Filiū dei.] Et ſic dicūt nō eſſe filiū dei.
b Vnū]. ſ. denegātes.
c Archimādritæ.] ab archos, qđ eſt princeps: & mādros, i qđ eſt ouis. ide archimādrita. i. abbas q pēſt ouib⁹. i. monachis, q ſunt qñq; lupi rapaces. Vł monach⁹ Græcè, Latinè dř auriga: & ſic p ſimilitudiné.

† Vetus lectio, Nos reddentes.

A poſtata

Archimādrita vñ dicitur.

1 Imò ἀπὸ τῆς μάνδρας. i. à ſpeluca. nā veteres monachi & eremitæ i ſpeluncis & antris habitabant.

* hic repetunť quę duobus Gręcis edictis cōprehēſa ſunt

rũ, quã habẽt ab apl'ica vr̃æ ſanctitatis ſede, nihil penit⁹ imutãtes de eccl'iaſtico ſtatu, q̃ hactenus obtinuit atq; obtinet, vno ꝯſenſu ꝯfitenẽ, & gl'ificãt, p̃dicãtes dñm nr̃m Ieſũ Chriſtũ vnigenitũ filiũ & verbum dei & dñm nr̃m añ ſcl'a & ſine tp̃e de pr̃e natũ, i vltimis dieb⁹ [a] deſcẽdiſſe de cęlis, & icarnatũ d̃ ſpũ ſctõ, & ex ſctã atq; gl'ioſa virgine & d̃i genitrice Maria natũ, & hoiem factũ, & crucifixũ, vnũ eſſe ſctẽ & ꝯſubſtãtialis Trinitatis, & coadorãdũ & cõgl'ificãdũ pr̃i & ſctõ ſpũi. nec. n. aliũ deũ verbũ, & aliũ Chr̃m cognoſcimus, ſed vnũ atq; eũdẽ ipſum cõſubſtãtialẽ pr̃i ſm diuinitatẽ. & cõſubſtãtialẽ nobis eũdẽ ipſum ſm humanitatẽ, paſſibilẽ carne, eũdẽ ipſum ipaſſibilẽ deitate. Vt. n. ẽ in diuinitate pfect⁹, ita idẽ ipſe & i humanitate pfect⁹ eſt. i vna. n. ſuba deitatẽ ſuſcipim⁹ & ꝯfitemur, q̃d dñt Græci τὴν κατ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ὁμολογοῦμεν. [b] Et qm̃ vnigenit⁹ fili⁹ & verbũ dei añ ſcl'a & ſine tp̃e d̃ pr̃e nat⁹, idẽ ipſe & i vltimis dieb. d̃ſcẽdẽs de cęlis, icarnat⁹ de ſpũſcõ, & ex ſctã atq; gl'ioſa ſp virgine & dei genitrice Maria, hõ fact⁹ dñs nr̃ Ieſus Chr̃us, ꝓpriè & verè de⁹ ẽ: iõ & ſanctã atq; gl'ioſam virginẽ Mariã ꝓpriè & verè dei mr̃em eſſe dicim⁹: ñ q̃a de⁹ verbũ, pricipiũ ex ipſa ſumpſerit, [c] ſed q̃a i vltimis dieb. deſcendit de cęlis, & ex ipſa icarnat⁹, & hõ fact⁹, & nat⁹ ẽ; quẽ cõfitemur & credim⁹ (ſicut dictũ ẽ) cõſubſtãtialẽ eſſe pr̃i ſm deitatẽ, & cõſubſtãtialẽ nobis eũdẽ ipsũ ſm humanitatẽ: eiuſdẽ miracula & paſſiones, quas ſpõte i carne ſuſtinuit, agnoſcentes. Suſcipimus aũt ſctã quatuor cõcilia. i. trecẽtorũ decem & octo ſanctorũ pr̃um q̃ i Nicena vrbe cõgregati [d] ſunt, & cẽtũ quiquagita ſctõrũ patrũ q̃ i hac regia [e] vrbe [f] cõuenerũt, [g] & ſctõrũ patrũ q̃ i Epheſo i [h] cõgregati [i] ſunt, & ſctõrũ patrũ q̃ i Chalcedone cõuenerũt, ſicut vr̃a apl'ica ſedẽs docet atq; p̃dicat. Oẽs ergo ſacerdotes, ſequẽtes doctrinã apl'icæ ſedis vr̃æ, ita credũt, & cõfitenẽ, & p̃dicãt. Vñ ꝓpauim⁹ hoc ad notitiã deferre vr̃æ ſctitatis p Hypatiũ & Demetriũ btiſſimos epos, vt nec vr̃am ſctitatẽ lateat, q̃ à q̃buſdã paucis monachis malè & Iudaicè ſm Neſtorij pfidiã denegata ſunt. Petim⁹ ergo vr̃um pr̃nũ affectũ, vt vr̃is ad nos d̃ſtinatis literis, & ad ſctiſſimũ epm hui⁹ almæ vrbis & patriarchã veſtrũ frẽm, (qm̃ & ipſe p eoſdẽ ſcripſit ad veſtrã ſctitatẽ, feſtinãs i oib. ſedẽ ſeq̃ apl'icã btitudinis vr̃e) manifeſtũ nobis faciatis, q̃ oẽs q̃ p̃dicta rectè cõfitenẽ, ſuſcipit vr̃a ſanctitas, & eorũ q̃ Iudaicè auſi ſũt rectã denegare fidẽ cõdẽnat pfidiã. Pl⁹. n. ita & circa vos oium amor, & vr̃e ſedis creſcit auctoritas, & q̃ ad vos ẽ vnitas ſcãrũ eccl'iarũ iturbata ſuabiẽ, qñ p vos [*] didicerit oẽs btiſſimi epi, eorũ q̃ ad vos relata ſunt, ſyncerã vr̃ę ſctitatis doctrinã. Petim⁹ aũt veſtrã btitudinẽ orare ꝓ nobis, & dei nobis acq̃rere ꝓuidẽtiã. [Itẽ ſubſcriptio talis fuit] Deitas te cõſeruet [m] p multos annos ſctẽ [*] ac religioſiſſime pater.

L Iquet [n] igiẽ, ipator gl'ioſiſſime (vt lcõnis tenor legatorũ vr̃orũ relõ patefecit) vos apl'icis eruditionib. ſtudere, [*] cũ de religione catholicę fidei ea ſapitis, ea ſcripſiſtis, ea ꝓtuliſtis, ea ppl'is fidelib. publicaſtis, q̃ (ſicut dixim⁹) & ſedis apl'icę doctrina, & ſctõrũ patrũ venerãda decreuit auctoritas, & nos cõ [o] rmauim⁹ [*] i oib. Oportunũ ẽ ergo voce exclamare ꝓphetica: Iucũdet [p] tibi, & abũdet [q] celũ [r] deſup, & effundãt mõtes [s] iucũditatẽ, & colles [t] lętitia lętabunẽ. Hęc igiẽ in tabulis cordis fidel'r ſcribere, hæc vt pupillas oculorũ cõuenit obſeruare Neq;. n. q̃ſquã eſt in quo Chr̃i charitas feruet, q̃ tã rectæ, tã vere confeſſionis vr̃ę fidei refragator exiſtat: cũ euidẽter ipietatẽ Neſtorij, Eutycheriſq;, & oim hr̃ticorũ dãnãtes, vnã verã catholicã fidẽ dñi & d̃i nr̃i ſaluatoris Ieſu Chr̃i magiſterio iſtitutã, & ꝓpheticis apl'iciſq; p̃dicatiõib⁹ vbiq; diffuſam, & ſctõrũ p totũ orbẽ cõfeſſionib⁹ roboratã, patrũ atq; doctorũ ſniis adunatã, & nr̃ę doctrinę ꝯſẽtaneã icõcuſsè atq; iuiolabil'r deuota deo & pia mẽte ſeruatis. Soli eteni ꝓfeſſionib⁹ vr̃is aduerſanẽ, de q̃b⁹ diuina ſcriptura loquiẽ dicens, Poſuerũt mẽdaciũ [u] ſpẽ ſuã, & mendacio operiri ſperauerũt. & iterũ q̃ ſm ꝓphetã dñt dño, Recede [x] à nobis: vias tuas ſcire nolum⁹. pp q̃d Salomõ dicit, Per ſemitas ꝓprię culturę errauerũt: colligũt aũt manib⁹ ifructuoſa. Hęc ẽ igiẽ vera vr̃a fides, hęc certa religio: hoc btẽ recordationis (vt dixim⁹) pr̃es oẽs p̃ſuleſq; Romanæ eccl'iæ, quos i oib⁹ ſequimur, hoc ſedes apl'ica p̃dicauit hacten⁹, & icõcuſsè cuſtodiuit. huic cõfeſſioni, huic fidei q̃ſquis

a Dieb⁹.] poſt quos ñ mutabiẽ. & iõ dr̃ in vltimis. Et no. q̃ ſex ſunt ętates mũdi. Prima ẽ ab Adã vſq; ad Noe. Scd'a vſq; ad Abrahã. Tertia vſq; ad Moyſẽ. Quar. vſq; ad Dauid. Quita vſq; ad aduẽtũ dñi. Sexta vſque ad finẽ ſcl'i, vt i Huguitione in verbo. ſum es eſt.

b Homouſion].i. in diuiſa ſubſtãtia. aliàs eſt in tex. vſia.

c Sumpſerit.] quia & ante fuit.

d cõgregati] ecce vnũ

e Regia.] Conſtantinopoli.

f Vrbe.] vbi Neſtorius fuit cõdẽnatus.

g Conuenerunt] ecce ſecundum.

h Congregati.] ecce tertiũ. Primò cõgregati. hoc iõ dicit, q̃a fuerãt ibi duo concilia, extremũ quorũ fuit maledictũ: & decretũ fuit vt non teneret niſi primũ. Et nota concilia q̃ recipiunẽ, eſſe quatuor. Nicęnũ, Cõſtãtinopolitanũ, Epheſinũ, Kalcedonẽſe. ſic. & .j. d̃ hę. & ma. l. quicũq;.

i Conuenerunt.] ecce quartum.

k Fratrem.] hic eũ patrẽ ẽat.

l Sedem ſequi.] minor itaque eſt.

m Conſeruet.] aliàs reſeruet.

n Liquet igiẽ.] Finita epl'a ipera toris quam interpoſuit, redit ad ſuam dominus papa.

o Abundet.] aliàs, iucundet.

p Cęlũ].i. cęleſtis magnitudo iperij. Vel p cęlũ ſignanẽ hi qui ſuę vitę ſublimitate cęteros ſupgrediũẽ.

q Montes].i. hi qui nõ tã altæ vitæ ſunt.

r Colles.] Hi qui inferioris vitæ ſunt.

s Mendacium] hoc in Iſaia xxviij. c.

t Recede.] hoc ait Iob xxij. ca.

Ætates mũdi ſex

[a] Id eſt, tam quæ ſm perſonam eſt vnitatem ſeu cõiũctionẽ cõfitemur. ſic ex veſtigiis ſcripturæ ex manuſcripto libro reſtitui. Contius.

Cœlum.

Montes. Colles.

[*] hoc addit: vt excludat te

cundũ eõ cilium Epheſinũ profanũ & dãnatum: de quo vide in primo volumine conciliorum & in actis cõcilij Chalcedonenſis, & epiſtolis Leonis papæ.

[*] al. non

[*] al. ſanctiſſime.

[*] quo tamen nomine eũ tidet Procopius.

[*] malim legere & nos cõfirmamus.

Pſal. 95.

Iſa. 28.

Iob. 22.

A B C D

a Seipsũ.] Nota ꝙ qs ſeipſum cõdẽnat. ſic & ff. de cõfeſ. l. j.
b Cyrum.] proprium nomen. Azo
c Succendiſtis.] Interpoſitio eſt.
d Paſtoris.] hucuſque.
e Gremium.] contra. j. de apoſt. l. iij. So. vt ibi.
f Receptis.] Præſtito ante ſacramento, vt xxiij. q. ſi. c. peſſimã.
g Et vnitate.] Dicit papa imperatori.

i Concilio] ſiue monachorum ſiue clericorũ. & idẽ cuicunque corpori, licito tamen, vt ff. ad Treb. l. omnibus. & de lega. j. l. ſi hæres. §. vicis. & j. ad Treb. l. iij.

ADDITIO. Quid ſi relinquatur vni de collegio, quid ſi plato, quid ſi eccleſiæ? vide hic per Ioãnẽ Fabrũ i ſuo breuiario.

quis ꝯdictor extiterit, alienũ ſe ipsũ[a] à ſctã cõione, * alienũ ab eccl'ia iudicabit eſſe catholica. Nos. n. Cyrũ[b] cũ ſequacib⁹ ſuis i Romana iuueni mus ciuitate, qui de Cumitẽſi † monaſterio fuit: quos apl'icis ſuaſionib⁹ ad rectã fidẽ, & velut oues q̃ pierant errãtes, ad ouile ꝯtẽdim⁹ reuocare dñi cum: vt agnoſcerẽt ꝑm, pphetã ligua balbutientes loqui q̃ ad pacẽ ſunt. Ad nõ credẽtes aũt, ꝑ nos prim⁹ apl'orũ Iſaiæ ꝓphetæ * verbũ dicit, Ambulate i lumine ignis vr̃i, & flãmæ, q̃ ſuccẽdiſtis.[c] Sed obdu ratũ eſt cor eorũ (vt ſcriptũ ẽ) vt nõ intelligerent: & paſtoris[d] vocẽ oues q̃ meæ nõ erãt audire minime voluerũt. I quibus obſeruãtes ea q̃ ab ipſorũ ſũt ſtatuta põtifice, eos minimè i nr̃a cõione recipimus, & ab oĩ eccl'ia catholica eſſe iuſſim⁹ alienos, niſi errore dãnato doctrinã ur̃am q̃to oci⁹ ſeq habita regulari profeſſione ſignauerint. Æquũ quippe eſt, vt q nr̃is minimè obedientiã accõmodãt ſtatutis, ab eccleſijs habeãt extorres. Sed qa gremiũ[e] ſuũ nũquã redeunti b⁹ claudit eccl'ia: obſecro clemẽtiã veſtrã, vt ſi ꝓprio depoſito errore, & praua ĩtẽtione depulſa, ad vnitatẽ eccleſię reuerti voluerit, i vr̃am cõionẽ receptis,[f] indignationis veſtrę remoueatis aculeos, & nobis ĩtercedentib⁹ benigni animi gr̃am cõdonetis. Deũ ãt & ſaluatorẽ noſtrũ Ieſum Chr̃m exoram⁹, quatenus lõgęuis & pacificis vos dignet̃ cuſtodire tpib⁹ i hac vera religione, & vnitate[g] & veneratione apoſtolicæ ſedis: cui⁹ pricipatũ vt Chr̃ianiſſimi & pij cõſeruatis in oĩbus. Prætereaſereniſſime pricipũ laudamus legatorũ veſtrorũ ꝑſonas Hypatij & Demetrij fratrũ & coep̃orũ noſtrorũ: quos clemẽtiæ vr̃æ gratos fore ipſa manifeſtauit electio. Nã tãtæ cauſæ põd⁹ nõ niſi pfectis in Chr̃o potuiſſet iniũgi: tãtæ verò pietatis, tantę reuerentiæ plenos affat⁹, niſi ꝑ amãtes minime dignaremini deſtinare. Gr̃a dñi nr̃i Ieſu Chr̃i, & charitas Dei pr̃is, & cõicatio ſcti ſpũs ſit ſp vobiſcũ, piiſſime fili. Am̃. [Itẽ ſubſcriptio.] Oĩps deus regnũ veſtrũ & ſalutẽ veſtrã ꝑpetua ꝓtectiõe cuſtodiat, glorioſiſſime & clementiſſime fili iperator Auguſte. D. Romæ. VIII. Kal. April. DN. Iuſtiniano. PP. A. [IIII.] & Paulino. V. C. Coſs.

* Vide quod hic notatum eſt in prætermiſſis fol. 4. colum. 1.

TITVLVS II.

DE SACROSANCTIS ECCLESIJS & de rebus & priuilegijs earum.

Qualibet in ſua vltima voluntate libere poteſt de bonis ſuis catholico collegio relinquere pro libito voluntatis. Bal.

I. IMP. CONSTANTINVS Augu. ad populum *

Habeat vnuſquiſq;[h] licentiã, ſctiſſimo catholico venerabilique cõcilio[i] decedens bonorũ[*] qđ optauerit relinquere: & nõ ſint caſſa[k] iudicia ei⁹. Nihil. n. eſt[l] quod magis hoĩb⁹ debeat̃, q̃ vt ſupremę volũtatis (poſt quã[m] iã aliud velle nõ pñt[n]) liber ſit ſtylus,[o] & licitũ, quod iterũ non redit, arbitrium.[p] PP. V. Non. Iul. Romæ, Criſpo. II. & Conſtantino. II. Cæſ. Conſs.

II. IMP. GRATIANVS, Valent. & Theod. AAA. Pancratio præfec. vrbi *

Nemo,[q] apl'orũ vel martyrũ ſedem[r] humanis

Dictũ eſt. ſ. de ſumma tri. & fide catholica, ſed quia mater fidei et religionis eſt eccleſia: vt j. eo. l. iubemus. 2. §. verũ. in fi. §. iõ ſupponit de ſacroſan. eccl. Et quia res ſunt neceſſariæ his qui in eccleſiis obſecundãt diuinis miniſterijs, ſi quidẽ qui altari ſeruit, de altari dẽt viuere c. cum ſecundum. extra de præben. in prin. ideo ſubiungit de rebus. In quibus quoniã eccleſia multis gaudent priuilegijs, adijcit de priuilegijs earũ. Azo. Vel ſic ſecundũ Accurſiũ: Eccleſia Theſſalonicenſis excuſatur à tributis: vt tamen res aliarũ non dicat ſuas, vt ſic fraudet fiſcũ, et hoc eſt quod dicit, ſacroſan. &c. vel ſic: Cũ fides de qua dictum eſt ſ. et religio ſit deo dedita, & eccleſia ſit mater fidei & religionis: vt j. eo. titu. l. iubemus. 2. §. verũ. in fi. §. cui eccleſiæ opus eſt rebus tã diuino cultui, q̃ perſonarũ ibidẽ ſeruiẽtiũ vſui ſuppeditantibus: & cũ aliæ quoq; domus religioſæ dicantur. i. dedicatur, necnon & ſine loco, vt quãdo relinquitur captiuis, pia actio eſt, ex quibus. ſ. rebus opus eſt vt neceſſitatem habentibus exhibeantur, quibus omnibus in rebus ſuis & rerũ acquiſitione ius impartitur ſingulare. adeo de his dicit.

h Habeat vnuſq;.] Titius reliquit collegio beati Nicolai quoquo titulo. q̃rit̃ an valeat. vr̃ ꝙ nõ: qa collegiis ñ pt relinq. ſed hoc de illicitis intelligit̃. licitis vero põt, & redditur rõ. nihil. n. &c. Nota ex hoc text. ꝙ collegio catholico vnuſquiſque poteſt relinquere in vltima voluntate, ſm Bal.

* Habeat vnuſquiſque.] habilis ad teſtandum.

k Nõ ſint caſſa.] Ob hoc ipſum ꝙ relictũ eſt eccleſiæ, vel ſimili collegio, ſi mõ alia rõne ſit vallatũ teſtamẽtũ, vt. j. eo. l. gñali. & j. tit. j. l. ſi qs pſbyter. & i Auth. de ſãc. epiſ. §. ſi qua mulier. coll. ix. & j. de inoſ. teſt. l. ſi qñ. ĩpri. aliàs verò ſi alia rõne deficit, ñ valet: † vt ff. de leg. j. l. nemo põt. & de adminiſt. tut. l. qdã decedẽs. I pri. & de cõdi. inſtit. l. qdã i ſuo. i pri. & j. vt in poſ. leg. l. ſcire. in fi. & ff. ad Trebel. l. ſed ſciendum. & ff. de inoffi. teſta. l. Titia.

l Nihil. n. ẽ.] fauem⁹ relicto gr̃a ei⁹ cui qđ reliquit, vt dictũ eſt: quoniam & teſtatis gratia fauorabile eſt relictum: vt ſequit̃.

m Quã.] ſ. volũtatẽ.

n Nõ poſſunt.] morte ſuperueniente.

o Stylus.] ideſt diſpoſitio in ſcriptis.

p Arbitriũ.] ſine ſcriptis. Sed ꝯ. eſt huic legi. j. de Iudæis. l. j. & de hæredi. inſtitu. l. collegiũ. Sed illud i illicitis, quib⁹ nõ põt relinqui, licẽt poſſit cuilibet ſingulariter de collegio qñ nõ ẽ ꝓhibitũ rõne ſectæ, vel qa nõ eſt à lege, vr̃ à ſenatu, vr̃ à prĩcipe approbatũ: vt. ff. de reb. du. l. cũ ſenatus. ff. de colle. illi. l. qui illicitum collegium. Alia ratio ſumi poteſt j. de Iudęis l. nemo. ij. Accur.

Emo.] Plana ẽ.

q Vel pone caſũ tribus modis, vt no. in gloſſ. ſequen.

Nemo apl'orũ.] vel aliorũ ſctõrũ eccl'as vel reliqas. Quid ergo ſi ꝯ factũ fuerit? Rn. ex ordine punietur: vt ff. de pęnis. l. ſanctio legũ. itẽ nihil valet qđ agitur. j. de le. & cõſti. l. nõ dubiũ.

r Vel martyrũ.] vel confeſſorum, vt j. l. prox.

Sedem.] id eſt. ſepulturam.

Sedem.] Sedes apoſtolorum eſt eccleſia. quia reliquiæ eorum ſunt in eccleſia.

Concedam

---

* alienũ ſane à cõmunione.

† al. Cimitẽſi. al. Cicimitẽſi. al. Architheenſi.

* Iſa. 50. d. ex editiõe. lxx. interpretũ nã editio Hieronimi nõ adeo facilè apud Græcos vt Latinos inualuit.

† ADDITIO. ſic DD. præter Bart. Doctores vero iuris canonici aiũt valere ad quãcũq; cauſam piã omiſſa ſolennitate tã in eccleſiaſtico q̃ ſæculari foro, vt ſcribunt in c. cum omnes. & c. relatũ. ext. de teſta.

C. T. 16. 2. 4.

* Ideſt eccleſię, epiſcopis. n. nondũ licebat eo tempore, vt ait Ambroſius aduerſus Symmachum, & liquet ex C. T. verũ id correctum eſt per l. 1. j. j. ea. ſm lectionem quam ſequor vt veriorẽ. Contius.

* ſeruata tamen liberis legitima. Salycetus.

* al. Valentiniano. P. P. C. Th. 9. 17. 7. & l. nemo j. de relig.

a Cõceſſam] .i. ipſam eccleſiã ad ſepeliẽdũ. Vl̃ dic ad morãdũ laicis i choro cũ clericis dũ faciũt offiũ: vt ex̃ de vi. & ho. cle ri. c. j. Vel habitare in his ꝓhibet, vel ſtatũ i his hẽre, vt. j. pxi.

b N Emo.] Pone caſum duobus modis vt no. in gloſſ. Martyres] .i. eccleſias martyrum, vel dic .i. reliquias. recte. Cont.

c Diſtrahat] .i. vẽdat: vel aliorũ ſctõrũ eccleſias, vl̃ reliquias. Quid ergo ſi ꝯ factũ fuerit? Rñ. ex̃ ordinẽ punient, vt ff. de pœnis. l. ſanctio legum. Item nihil valet qđ agitur, vt. j. de leg. & conſti. l. non dubiũ.

d Mercetur] .i. emat.

† ſic I ol- bus. quidã tñ legere malunt, humandis, vt d. l. nemo. j. de religio. & quia ſic legitur in Co. The. Idẽque iuſſerat Carolus Magnus, ſed iure canonico hodie nõ ſeruatur. 13. q. 2. c. nullus. Ant. Cõt.

N On plures] Pro caſu huius l. diuide tã in tres ptes. Primò dicit certũ numerũ eſſe in ecclia conſtituẽdũ. Scdò ꝙ nulli addant, eligantur, aut ſubſtituant donec redeãt ad dictũ numerũ, cũ plures ſint. Tertiò dicit, ꝙ illi qui ſunt vltra numerũ, nõ hñt priuilegiũ, qđ hñt itra numerũ conſtituti. Ex hac l. nota ꝙ priuilegia cõceſſa clericis cẽſent̃ cõceſſa vel fauore ordinis clericalis, vl̃ fauore eccleſiæ: iõ nõ pñt eis renunciare, m Pau.

e Nõgẽti] eũ forte ibi ẽẽt maior numer⁹, & vltra facultates eccleſ.

f Decani.] Decanus dicit̃ à decẽ, qa decẽ

† corpib⁹ exiſtimet eſſe cõceſſã.[d] D. III. Kal. Aug. Heracleę, Euchario & Syagrio Coss.

III. IMP. HONORIVS & Theod. AA.

N Emo martyres [b] diſtrahat, [c] nemo mercetur. [d] D. IIII. Kal. Mar. C. P. Honor. N. P. & Euodio Conss.

Numerus taxatus in eccleſiis pſumitur taxatus ſcdm facultates eccleſiæ, iõ non eſt excedendus. unde recepti ĩ numerũ, nõ habẽt iura nec priuilegia aliorũ canonicorũ. h. d. ſcdm Bal. vel sic. In eccleſia non dẽt eſſe maior numerus q̃ patiãtur facultates ipſius. Et ſi ſint aliqui vltra numerũ, dẽt expectari ꝙ moriatur, & in loco eorũ debent ſubſtitui. Item recepti vltra numerũ etiam per ſuffragia potentium, non gaudent priuilegiis eorum qui ſunt intra numerum: quæ priuilegia videntur in fauorem eccleſiæ cõceſſa. hac dicit ſecundum Pau. de Caſt.

IIII. IIDEM. AA. Nicęno. P. P. †

N On plẽs q̃ nõgẽti [e] quinquaginta decani [f] ſacroſctẽ hui⁹ ampliſſimę [g] vrbis deputent̃ eccliæ: [h] nulliq; his [i] addendi, vel mutandi vel in defuncti [k] locum ſubſtituendi pateat [l] copia: nulli alij [m] corporatorũ pter dictũ numerũ

ꝑeſt, ſed tracta appellatione ſignificat eos q dñr canonici.

g Ampliſſimæ.] ſcilicet Conſtantinopolitanæ.

h Eccleſię] .ſ. Cõſtãtinopolitanæ. & ſic eſt hæc lex localis, ſed idẽ eſt hodie & in alijs eccleſijs, vt ꝓ facultatib⁹ eccleſiæ cõſtituant̃, vt. j. tit. j. l. in eccleſijs. & in Auth. de mẽſura or. cle. col. iij. & ĩ Auth. quõ opor. epiſ. §. ſed neq;. co. j. & ex̃ d vita & ha. cle. c. q̃m vt ait ſcript. & i Auct. vt dter. ſit nu. cl. co. j. i pri.

i His.] nongentis quinquaginta. Accurſius.

k Defuncti.] q erãt vltra numerũ, debẽt venire ad numerũ.

l Pateat copia.] Donec perueniatur ad hunc numerum. ſic & j. de aduo. diuer. iudic. l. petitiones.

m Nulli alij.] quaſi dicat, ſi qui vltra prædictum numerum in prædicta eccleſia fuerint incorporati, id eſt in eo corpore aſſignati, non habeant immunitatem, id eſt priuilegium.

n Per patrocinia] .i. auxilia aliquorũ quæ priuilegia habent alij intra numerũ conſtituti. Vel dic, ſi quis fuerit incorporatus per patrociniũ alicui⁹, nõ gaudet immunitate qua gaudẽt alij intra numerũ cõſtituti. & patrocinia vel pcedẽtia, vl̃ ſequẽtia determinat. Et dic p patrocinia .i. adiutoria aliorũ.

o Immunitate.] idest priuilegio.

p Nouationis.] quidã habẽt nouationis .ſ. introducendo nouitatem aliã, q̃ hęc lex dicat. ad vindicãda ſimilia. & alij hñt nouationi. i. e ſ q de nouo admittunt̃ vltra pdictũ numerũ.

q Similia.] ſcilicet priuilegia.

r His.] ſcilicet priuilegijs. Accurſius.

s Indulta ſunt.] ſic ergo priuilegium clerico conceſſum præſumitur eccleſiæ conceſſum, quod & ad alias acquiſitiones trahi poteſt, vt j. tit. j. authen. licentiam.

† Tollitur hic Acc. & Alciatus eũ ſequutus in hac interpretatione. nã decani erãt mercatores & corporati q deſtinati erant faciendis ſumptib. funerũ: vt apparet ex Noue. 4. & No. 59. Contius. Al. Cynegio. PP.

P Lacet.] Hęc lex ſepte diuidit. Primo ſolliciti quæ munera ſubeat eccleſia, vel nõ. Secundo excuſat eã a ſordidis. Tertiò ab extraordinariis. Quarto a ſuperindictis. Quinto a trãſlatione pdij in fiſcũ. Sexto generaliter à quolibet pter duo,

A Vltimò ponit. Ex hac l. nota ꝙ oĩa dẽt facere princeps cũ cõſilio ſuorũ baronũ & ſapiẽtũ. facit l. ñ dubiũ. j. de legi. Pau.

t Perpenſo.] vt neque reſpublica nimis oneretur, & ꝙ honor eccleſijs exhibeatur. Ir.

u Perſcribere.] idest perfecte ſcribere.

ꝑ patrocinia [n] imunitate [o] cõceſſa, negataq; oĩ nouationis [p] facultate ſilia [q] vĩdicãdi his [r] q̃ in honorẽ vl̃ neceſſaria obſequia ſacroſãctę ecclię indulta [s] ſunt. D. VI. Kal. Sep. Eudoxiopoli. Honor. A. VIII. & Theo. Iuniore A. III. Conſ.

B *A ſordidis munerib. & ſupindictis & ẽt ab extraordinarijs eccleſia sũt ĩmunes, pœna excõicationis & ppetui exilij cõtra fiẽtibus ĩmunite. h. d. ſcdm Sal. vel ſic. Eccleſia nullũ onus agnoſcit niſi ordinariũ, & propter ſubitũ aduentũ principis. Iac. But.*

V. IIDEM AA. Melitio. PP. P.

P Lacet [t] rõnabilis ꝯſilij tenore ppẽſo, [t] diſtricta moderatione pſcribere [*] [u] à qb⁹ ſpãlr neceſſitatib. [x] ſingularũ vrbiũ [y] eccliæ hẽant̃ imunes. prima [z] q̃ppe illi⁹ vſurpationis [a] cõtumelia depellẽda eſt, ne pdia [b] vſibus cœleſtiũ ſecretorũ dedicata, [c] ſordidorũ [d] munerũ [e] fæce vexent̃. nil extraordinariũ abhinc, [f] ſuperindictũve [g] flagitetur. nulla tranſlationum [h] ſollicitudo ſignetur. [i] poſtremo nihil pter

x Neceſſitatibus.] ꝑſonarum vel rerum.

y Vrbium.] extra Italiam. nam in Italia oẽs ſunt priuilegiatæ, vt j. tit. j. l. de his.

z Prima.] a ſordidis, ab extraordinarijs, à ſuperindictis, à tranſlatione eſt eccleſia immunis. Et dic vſurpationis quo ad eccleſiã, nõ quo ad alios.

a Vſurpationis] .i. iniuſtæ exactionis, vt j. tit. j. l. ij. in prin.

b Prædia] .ſ. eccliarũ.

c Dedicata] .i. ex quorũ fructib⁹ fit Eucharistia. ſi autẽ ad hoc nõ ſint deſignata, aliud eſt, vt j. de exac. trib. l. ſi. lib. x. q̃ eſt ꝯ. Vel dic ꝙ ibi erant diuina pdia .i. priuatiũ dñium peratoris. nõ ãt eccliæ, illa qdẽ pñt fieri fiſcalia, vel ibi non de ſordidis.

d Sordidorũ.] calcis coquẽdæ, vel arenæ fodiẽdæ. cuſtodia aquæduct⁹, calefactio balnei, vt ff. de mu. & hono. l. munerũ. ij. §. inter perſonalia.

e Munerũ.] Quid ſit munus, dic vt. ff. de verb. ſig. l. mun⁹. i. &

CT. 16. 2. 10. † Hęc lex eſt canonizata. 16. q. 1. c. placet. al. perſcribere.

Munera ſordida.

† tranſlatione.

ij. Munerũ alia angaria, alia parãgaria, alia rerũ, vt ff. de mune. & hono. l. munerũ. Prima duo non ſubit ecclia vl̃ ecclaſtici, vt j. ti. j. l. ij. §. ad parãgariã. & l. pſbyt. & hęc pñt dici ſordida quo ad eccliã, vt hic, niſi i duob⁹ caſib. vno ſi ad neceſſitatẽ, altero ſi ad publicã vtilitatẽ, vt l. ad inſtructiones. & l. iubem⁹ nullã. & l. neminẽ j. e. Alia duo licẽt ad publi. vtilitatẽ reſpexerit. Rerũ vero ordinariũ ſubijt pter ſupindictũ: qđ ẽ ordinariũ vt j. d iud. l. j. l. x. & d exc. tu. l. vl. & d mune. pa. l. pfeſſio. & l. ẽt. li. x. Sec⁹ ſi e. ordinariũ, vt hic, niſi, vt mõdixi, ſ aliis. & hoc i ꝑuicialib. dixi vbi alij. ſ. & laici regulr oĩa ſubeũt, à pſonalib⁹ aũt facile quis, excuſat̃, vt p tot. ti. de vaca. mu. & de iur. immu. inter quos notaui duã, vt in ſub. de iu. immu. Sed primũ nõ euitãt vt ff. de va. mu. l. ſunt munera. cũ cõcor. niſi ſpãli beneficio principis, vt ibi. & j. de his q à pri. va. l. j. li. x. vel veteri iure ſcripto, vt j. t. j. l. j. & ff. de mu. & ho. l. munerũ. ij. § patrimoniorũ. & no. I d. l. ſunt munera.

Additio.

D Extraordinariũ] .i. ex legitimũ canonẽ, vt puta princeps filio ſibi nato vel vxore ducta, pcipit ſubditis vt ſibi cõferãt aliquid. puta aurũ vel argẽtũ vel forte vnũ bouẽ quia facit magnũ feſtũ & magna cõuiuia ꝓ filio ſibi nato, vl̃ vxore ducta.

Additio.

f Abhinc] .i. ab hoc tpe i antea. Et dic, extraordinariũ .i. ex̃ trimũ canonẽ, vt quia principi ſit natus filius, vnde collectã facit.

g Superindictũ] .i. ſuperimpoſitũ ab imperatore tpe ſterilitatis. ſed cuiuſmodi eſt eccleſiæ priuilegiũ, cũ à nullo ſit exigẽdũ, vt j. li. x. de ſuperindictis. l. j. Rñ. à nullo exigit̃ ſine auctoritate principis. ab eccleſia ãt ẽt cũ principis auctoritate nõ licet exigere. & eſt ordinariũ. vt in l. j. de iup. [illegible] li. x. dr. Acc.

Superindictum.

h Tranſlationũ] .i. nõ timeat ecclia, ne ſit ſollicita ꝙ trãſferat̃ ſn fiſcũ pdiũ ob ceſſatiõnẽ tributori ẽt debitorũ, nedũ inde bitorũ. Sed ꝯ. j. tit. j. l. de his. Solũ: pd. cler. hic eccliæ. Alij dicũt ꝙ hęc l. tñ de his pdiis dicit ex quib⁹ puenit corp⁹ Chri.

i Signetur.] id eſt deputetur.

Canonicam.

a Canonicam.] canon. i. regula. inde canonica. i. regularis, vt qa naſcit filiꝰ principi, vel facit filiũ militẽ, vel facit nuptias. Etiã dr canonica q̃ñ vel ꝑ capitibꝰ aïaliũ vel ſeruorũ, vel ꝑ rebꝰ ſuis pſtat collectã. Sed nõne hoſpitis recipiẽdi eſt canonica & primonialis, & ſic ĩ. ĩ. tit. j. l. j. Sol. vt ibi. Itẽ hæc corrigit: vt i cõſti. Frid. itẽ nulla cõitas. ĩ. tit. j.

b Illationem]. i. ordinariumtributum.

c Quam aduẽtitiæ.] repete, & ꝑter. ſiſis lectio eſt. ff. de adop. l. ſi arrogator. §. j. Sz ãtillud, quã, refert ad canonicã illationẽ, falſum eſſet: quia quod hæc ſarcina poſcit, nõ eſt canonicũ, ſed extraordinariũ.

d Neceſſitatis]. i. niſi Iperatorẽ ad eas partes venire cõtigerit, & ei aliquid neceſſarium fuerit, vt ĩ. eo. l. nemi nem.

e Fũctionibꝰ]. i. pſtatiõibꝰ vl ſolutiõibꝰ: vt. ff. ſi cer. pe. l. ij. §. j.

f Cõtrauenerit] qa exegerit qd nõ dbuit.

g Acrimoniã]. i. excõicatiõe: q̃ ſic dicta eſt, qa à gremio mris eccliæ eiiciunt excommunicati. vel acrimoniam ſic dictam, quia eos arcet.

h Deportationis]. ĩ. ti. j. l. ſi eccliæ. ĩ. Sol. vt ibi. Et potes hic diſtinguere vt in ſumma Azo.

OMni innouatio. ne] CASVS. Hęc lex dicit ꝙ ceſſante oi inouatione ſeruẽtur antiqui canones facti pro eccleſijs. ſed ſi quid dubietatis emerſerit circa dictos canones, terminetur cõſilio antiſtitis Conſtantinopolita.

i Oi inouatione.] qa forte erat facta ab aliquo tyranno noua tio, quòd canones deſierunt eſſe i vſu.

k Vetuſtatem]. i. priuilegia.

l Canones.] q deſierũt ẽẽ i vſu, & inouati ſunt ꝑ priuilegiũ.

m Emerſerit] ſup his antiquis canonibus.

n Nõ abſq;] ĩterpõ ẽ.

o Antiſtitis.] id eſt patriarchæ.

p Quæ.] ſcilicet vrbs.

q Prærogatiua. ar. ĩ. ĩ. ti. j. l. victor, & c. aliàs, nos reddẽtes. ĩ me. ĩj. co. vbi dicit ĩ oibꝰ ſeq ſe. ap. btitudinis vræ. Sed ibi i eccliaq ſubſit: hic i ciuitate, q ñ ſubſit. Et facit ad hãc l. ĩ. de leg. & cõ. l. humanũ. ff. d fideic. lib. l. itaq; & ff. d pr. ſtip. l. i pto. & ff. d ap. l. ab exec. i pri. & ĩ. de priuil. vrb. Cõſtãtinop. l. j. lib. xj.

r Sacerdotali.] epiſcoporum.

s Iudicio.] ſcilicet interpretaturo non abſque &c.

t Reſeruari.] In prima parte huius. l. cõſtimas canones datos

canonicã [a] illationẽ, [b] & q̃ [c] aduẽtitię neceſſitatis [d] ſarcina repẽtina popoſcerit, eius functionibꝰ [e] aſcribat. Si quis cõtrauenerit, [f] poſt debitæ vltionis acrimoniã [g] q̃ erga ſacrilegos iure ꝓmẽda ẽ, exilio deportationis [h] perpetuo † ſubdatur. Dat. VIII. Kalend. Iun. Rau. Honorio. VIIII. & Theodoſio V. A A. Conſs.

Interpretatio canonis vel ſtatuti, de cuius mẽte dubitatur, pertinet ad cõditorẽ & canones ſunt in ſeculari foro ſeruãdi. h. d. ſecundũ Bal. vel ſic: Innouata contra canones hic inualidãtur, & eius eſt interpretari cuius eſt cõdere, vel condita res auctoritatẽ impertiri. h. d. ibi. antiſtis, qui prædictos canones fecerat vna cum imperatore, vel de eius licentia, ſecundum Iac. Butr.

VI. IIDEM AA. Philippo præfecto prætorio Illyrici.

OMni inouatione [i] † ceſſante, vetuſtatẽ [k] & canones [l] priſtinos eccliaſticos q vſq, nũc tenuerũt, etiã per oẽs Illyrici ꝓuicias ſeruari ꝑcipimꝰ: vt ſi q̃d dubietatis emerſerit, [m] id oporteat (non abſq; [n] ſciẽtia viri reuerẽdiſſimi ſacroſãctę legis antiſtitis [o] eccleſiæ vrbis Cõſtãtinopolitanæ, * q̃ [p] Romæ veteris ꝓrogatiua [q] † lætat, cõuentui ſacerdotali [r] ſanctoq; iudicio [s] * reſeruari. [t] Dat. pridie. Id. Iul. Euſtathio & Agricola Cõſs.

Eccleſia tenetur conferre & contribuere ad refectionem pontium & viarum. h. d. ſecundum Bald.

VII. IIDEM AA. Aſclepiodoto.

AD inſtructiones [u] † itinerũ põtiũq, [x] etiã diuinas [y] domos & venerabiles eccleſias tã laudabili titulo [z] libẽter aſcribimꝰ: [a] qa nõ eſt inter ſordida munera numeratũ. D. XV. Kal. Mar. CP. Aſclepiodoto & Mariniano Coſs.

Munus capitationis Theſſalonicẽſis eccleſia nõ cognoſcit, ſub prætextu tamen ſui priuilegij nõ dẽt cõmittere fraudẽ. h. d. ſcd̃m Bal. vel ſic, Eccleſia ſub prætextu priuilegij ſibi conceſſi non debet priuatos à muneribus defenſare. h. d. ſecundum Salycetum.

VIII. IMP. CARVS. Præſidoro præfecto prætorio.

SAcroſctã [b] * Theſſalonicẽſis ciuitatis ecclia apertè ſciat ꝓpriæ [c] tm̃mó capitationis [d] modũ beneficio nr̃i numinis ſubleuãdũ: [e] nec exneorũ [f] grauamine [g] tributorũ [h] rempublicã eccleſiaſtici nois abuſione [i] lædendã. D. VI. Id. Octob. CP. Victore V. C. Coſ.

Implens diuinũ officiũ ſolo nomine non debet gaudere priuilegio clerico conceſſo, immo alius debet ſubrogari loco eius, de voluntate tamen primatu illius. Sal. vel ſic. Qui non ſeruit eccleſia, vel fingit ſe eſſe clericum, & non eſt, non debet priuilegio clericorum gaudere. ſed eius loco eſt alius ſubrogandus. h. d. ſecundum Iac.

IX. IMP. THEO. & Valẽtinia. AA. Cyro præfecto vrbi.

QVi ſub ꝑtextu * [k] decanorũ † ſeu collegiatorũ, cũ id munꝰ nõ ipleãt, alijs ſe muneribus conanẽ ſubtrahere, [l] eorũ fraudibꝰ credimꝰ eſſe obuiãdũ: [m] ne q̃s ſub ſpẽ muneris [n] q̃d minꝰ [o] exſequit, alterius muneris oneribꝰ releuet: ne argentariorũ vel numulariorũ munera d̃clinent ab his q dici tm̃mõ. [p] collegiati vel decani [q] feſtinãt. Iõq; ſi q̃s eorũ ſub nudæ appellat onis velamine collegiatũ ſeu decanũ ſe appellat, ſciat pro ſe alium ſubrogãdũ, q ꝑdicto muneri [r] ſufficiens approbet: ſubrogatione [s] videlicet loco memoratorũ vel eorũ [t] qui moriunt,

ecclefijs Oriẽtalibꝰ q̃ erãt ante decretum. Secunda plana eſt.

u AD iſtructiones] Hęc l. plana ẽ: iõ pone caſum ꝑ teipſũ. Ad inſtructiones itinerũ.] an pro quolibet itinere faciẽdo? Rñ. non, ſed pro illo. ſ. publico, ꝑ q̃d publice tranſit.

x Pontium.] de nouo faciendorum, vel etiã reficiendorum.

y Diuinas.] Noſtras, ſiũ & iperatricis. & facit ĩ. de priui. do. Aug. l. abſit. lib. xj.

z Titulo.] an ad muros ciuitatis? Reſp. vt ĩ. de quibus mune. ne. li. ſe excuſa. l. fi. lib. x.

a Aſcribimus]. ſ. nos de ann. & tri. l. j. li. x.

SAcroſctã] CAS. Dicit hic Iperator ꝙ ecclia Theſſalon. excuſat à tributis. & hoc bñficio ſpãli, ita tñ vt res aliorũ non dicat ſuas: ne ſic frau det fiſcum.

b Sacroſancta.] hæc lex localis eſt.

c Propriæ.] tm̃mõ er go: ĩ ea ſpãle eſt ꝙ nõ pſtat tributa, ſalis ĩ. vt ĩ. d exac. tri. l. fi. li. x. & ĩ. eo. l. placet. & facit ĩ. de anno. & tribu. l. fi. lib. x.

d Capitationis.] hominũ vel aïaliũ, qa forte ꝑ quolibet capite aïalis vel hoĩs ſoluebatur aliquid.

e Subleuãdũ.] ab ea.

f Exneorũ]. i. aliorũ.

g Grauamine] qa gratũ ẽẽt reipublicę, ſi ñ hẽtur ab alijs exneis.

h Tributorũ] q̃ ex ordinẽ debẽt ĩpẽdere.

i Abuſione] quia dicit ecclia, hęc prædia mea ſunt, cũ ñ ſint.

QVi ſub ꝑtextu] CAS. Laicꝰ q dã fecit ſe eligi I canonicũ ſcti Petri, vt euitet munera laicorũ. an euitet? Rñ. imperator ꝙ nõ. immo aliꝰ canonicꝰ eligat qui videatur idoneus epo ex primatibus eccleſiæ illius.

k Qui ſub ꝑtextu]. i. velamine: cũ id q̃d ad decanos ſpectat, non impleant, cùm neſciant officium.

l Subtrahere.] quod faciunt laici.

† An clerici teneãtur ad cuſtodiam murorũ: vide c. 2. cũ ibi no. per doct. extra de immu. eccle.

* Aliàs, Imperatori Theo A. Iſidoro. PP. Illyrici.

* CT. 11. t. 35. pars l. vl. ĩ. de anno. & tributis. lib. 10.

* pars l. 1. ĩ. de collegiatis. li. 11.

† quinã illi fuerint, nota ui. ĩ. ad l. 4. huius titu.

m Obuiandũ.] nõ. n. ꝑtextu liciti debet venire ad illicitũ: vt hic, & ff. de via pu. re. l. j. §. ſi q̃s. & d offi. pſi. l. illicitas. ĩ §. illicita. & i Auth. vt iud. ſiue quoquo ſuf. §. ꝙ ãt primitꝰ. co. ij.

n Muneris.] vt muneris laicorum.

o Minus.] id eſt non.

p Tantummodo.] & non ſunt.

q Decani.] & non ſunt, quia illud officium non faciunt.

r Muneri.] quo ad decanos vel ad collegiatos ſpectat.

s Subrogatione.] ſcilicet facienda in locum memoratum.

t Locum.] repete, in loco.

Primatum

a Primatum.] genitiui caſus pluralis numeri.
b Admiſſa.] ſi n. monachū ſcti Proculi monachi ſcti Felicis volūt eligere vl'i monachū, vel i decanū, débit iudiciū abbas ſcti Proculi iteruenire, & cōſenſus ei⁹ eſt primas ſubrogādi. Si vero diſtrictioré habitū vellet eligere, poſſet etiā ſine conſenſu primatis. Itē no. q̃ p legē iſtā excluditur à profeſſione qcūq; mun⁹ refugit occaſione religiōis. & facit ad hāc l. i Auth. de ſanc. epiſco. §. ſi monach⁹. col la. ix. & j. de collegiatis. l. vni. li. xj. & j. de anno. & trib. l. ſi. li. x.
c Iudicio] id eſt habita licentia.
d Diſpoſitiōe]. i. lege

primatū [a] eius qui ſubrogatr, admiſſa [b] iudicio: [c] ab hac diſpoſitione [d] nemine ſe excuſante ſacroſctārū eccl'iarū reuerētia. D. X. Kal. Apri. Theo. XVII. & Feſto Coss.

Negligētia prælati nocet eccleſiæ: & reſcriptū contra publicā vtilitatē impetratū eſt ipſo iure nullū, h. d. ſecūdū Bal. vel ſic: Nauis eccleſiæ nō excuſatur ab onere ferēdarū rerū vel perſonarū ex republica. Et illa quæ ſubtrahitur, publicatur. h. d. ſecundū Bar. Vel ſic: Nauis eccleſiæ nō excuſatur ab onere ferendarū rerū vel perſonarū pro republica: & illa quæ ſubtrahitur, publicatur. h. d. ſecundum Paulum de Caſt.

X. IIDEM AA. Florentio. P. P.

Vbem⁹ nullā nauem vltra [e] duorū milliū modiorū capacē añ [f] felicē embolā [g] vl' publicarū ſpērū [h] trāſuectionē, aut priuilegio dignitatis [i], aut religionis [k] ītuitu, aut progatiua [*] pſonæ [l] publicis vtilitatib⁹ ſubtractā [m] excuſari poſſe: nec ſi cæleſte [n] ɔ̄ [o] proferat oraculū, [p] ſiue annotatio [q] ſit ſiue diuina pragmatica ſanctio, puidētiſſimæ legis regulas excuſare [r] débit. Qđ ēt in oib⁹ cauſis cupim⁹ obſeruari: vt gñali ſi qd hmôi [s] ɔ̄ i⁹ vl' vtilitatē publicā in quolibet negotio pferat, nō valeat [t]. Quicquid. n. i fraudē ıſti⁹ legis quolibet mō fuerit attētatū, id na

Iuberm⁹.] CASVS. Hæc lex tria dicit. Primò q̃ in aduētu felicis embolæ. i. cū milites Romani qui pp ſupabūdātiā militū mittebant' exercitū. null⁹ poterat nauē ſuā capacē vltra duorū milliū modiorū excuſare p rebus, ſpēb⁹, vt armis portādis ſiue reportādis ad expeditionē exercit⁹, & hoc quocūq; priuilegio, aut dignitatis ſeu pietatis fauore. Secūdò dicit q̃ ſi qs ipetrauerit à prīcipe reſcriptū ſeu annotationē aut pragmaticā ſanctionē, vt nauē ſuā poſſit excuſare, qd nō valet: qa tale reſcriptū p fraudē pſumit' ipetratū. Tertiò dicit q̃ ſi qs ſuā nauē i aduētu felicis ēbolæ excuſauerit, illa nauis dēt publicari in fiſcū: & ita id nauigij q̃ excuſat' publicatiōe corrigit'.

† Iterum collocata eſt hæc lex j. lib. 11. tit. 3. l. vlt.

* al. priuilegio.

No. ex hac l. i verſ. nec ſi cæleſte. q̃ reſcripta ipetrata ɔ̄ pub. vtilitatē ñ valēt, nec ē eis obediēdū. qđ itellige ēt ſi cōtineāt clauſulam, non obſtante aliqua lege vel ſtatuto. Pau. hic.
e Vltra] ſcilicet quantitatem.
f Ante.] id eſt contra.
g Embolā]. i. militū ſuperabundantiā. nā tot naſcebant' in vrbe Romana, q̃ pp nimietatē oportebat aliquos alibi trāſmitti. ſic & dī annus emboliſmus. i. annus ſuperexcreſcens.
h Specierum.] vt annona vel arma.
i Dignitatis.] quia ſit epiſcopi.
k Religionis.] quia ſit eccleſiæ. Accurſius.
l Perſonæ.] quia ſit marchionis.
m Subtractam.] de facto, & non de iure. Accurſius.
n Cæleſte]. i. principis, qui eſt quaſi deus. Cæleſtis enim deus in cœlis eſt, ita princeps in terris.
o Contra.] id eſt in contrarium.
p Oraculum.] id eſt reſcriptum.
q Annotatio.] reſcripta omnia poſſunt dici oracula aliàs annotatio, vt quæ ſit paucis adhibitis. aliàs pragmatica, vt quæ aduocatis patricijs & palatinis in modum cauſæ facta examinatione conceditur. & hæc omnia poſſunt dici oracula.
r Excuſare.] aliàs expugnare, id eſt excludere.
s Huiuſmodi]. i. annotationib⁹ vel pragmaticis ſanctionib⁹.
t Non valeat.] vt j. ſi contra ius vel vtilitatem pub. l. ſi. & j.

Cæleſtis.

Oraculū. Annotatio.

Pragmatica.

A de preci. impe. of. l. nec damnoſa. Accurſius.
u Corrigimus.] iſtud delictū corrigim⁹. No. eccleſiā i hoc caſu pati dānū p factū plati, ſicut & alis: vt i Auth. vt cū de ap. cog. §. ſi quis de pdictis. col. viij. & in Auth. de ſan. epiſ. §. ſi qs rapuerit. coll. ix. Vel dic. q̃ adminiſtratores ab eccleſia conueniēnt: qa delictū ē pſonæ, nec dēt redūdare in dānū eccleſiæ. xvj. q. vj. c. ſi epiſcopū. & ar. j. e. l. iubem⁹. ij. §. œconom⁹. ſic & in tutore. vt j. de iudi. l. pperādū. §. ſin verò cauſæ. & j. vſi vi. l. memmerit. & ff. de co. pe. quē ſaepe. l. ſi. ij. rñ. Vl' dic tertiò q̃ delinquēdo pōt eccleſia cōditionē ſuā facere deteriorē nō ɔhendo ſuper alienationib. mobiliū vel quaſi mobiliū, vt i minore xxv. an. patet. Sed nō dānificat eccleſiā vni⁹ clerici pactū vl' delict. vt dictū ē i tutore: ſ. oīum delictū. ſic loquitur hæc lex.

Eccleſia an debeat damnū pati p factum prælati.

uigij qđ excuſat', publicatione corrigim⁹. [u] Dat. [*] Theod. A. XVII. & Feſto Coss.

Ante felicē embolā nullius ab angarijs & parāgarijs, etiā ſi ſit eccleſia, excuſatur. h. d. ſcdm Bal. vel ſic. A muneribus incūbētibus propter principis aduentū, res eccleſiæ nō ſunt immunes. h. d. ſecūdū Pau. de Ca.

XI. IIDEM AA. ad Taurum præfectum prætorio.

Neminé [*] ab angariis, [x] vl' parāgariis, [y] vl' plauſtris, [z] vl' quolibet munere excuſari pcipim⁹, cū ad fœliciſſimā expeditionē nr̄i numinis oim puicialiū p loca quā iter arripim⁹, debeāt ſolita nobis miniſteria exhiberi: licèt ad ſacroſanctas eccleſias poſſeſſiones pertineant. Dat. XIII. Kal. Mart. CP. Valen. A. V. & Anatolio Coss.

Nemine.] CAS. Imperator facit, tranſitū p aliquā prouīciā vl' aliqua loca: & mādat q̃ oēs coloni pdiorū reſteant viā, vel q̃ exhibeant plauſtra ſua. nunqd ab iſtis muneribus, angariis & parāgariis, excuſabunt' coloni eccleſiarū? Certe nō: cū ptineāt ad publicam vtilitatē. Viuiē.
x Angarijs.] q̃ ſunt ſ operis perſonarū. Ic.
y Parāgarijs.] i qb⁹ vtriq; vertit' ſ. opera pſonarū, & rerū ipēdia. Sed ɔ̄ j. eo. l. ij. Sed ibi ſolue. Itē excipe ab hac l. milites

* ſars. l. 2. j. de his q num. & c. j. lib. 10.

Angaria.

Paranga-ria.

Priuilegia conceſſa clericis confirmantur, leges contra eos tolluntur, eleemoſyna debentur. h. d. vel ſic, Priuilegia eccleſiarum confirmantur, inducta in contrarium tolluntur, & eleemoſyna conſueta dari iubentur. h. d. ſecundum Pau. de Caſt.

XII. IMP. Valen. & Martian. AA. Palladio præfecto prætorio. Poſt.

Priuilegia [a] q̄ gñalib. cōſtitutionib. vniuerſis ſacroſanctis eccleſijs orthodoxæ religionis retro [b] pricipes [c] pſtiterūt, firma & illibata in ppetuū [*] decernimus cuſtodiri. [d]

Omnes ſanè pragmaticas [e]

& veteranos, vt ff. de mun. & ho. l. ſi. §. pe. & ta. j. de curſu pu. null⁹. ij. li. ij. & j. de q. mu. vl' pſ. ne. l. j. li. x. An ergo qđ accepit gualdana. i. exercit⁹ iperatoris, iuſte aliquid ab eo qđ vt, vt hic, arg. ff. ad l. Rho. de iac. l. ij. §. ij. in fi. vbi dicit cōcadū' tpe neceſſitatis. Itē q̃ filij Iſrael accipiebāt ſpicas alienas. vj. q. ij. c. ſcriptū. de cōſ. di. v. c. diſcipulos. Itē & oia ſunt principis. in Auth. quō opor. epi. § illud. quidē. col. j. & j. de quadr. p. l. ſi. & ff. de rudi. l. nō aliàs. § ſi. & ff. de ver. obl. l. ſi ſtipulat⁹ fuero p te. Sed ɔ̄ dicas, qa nō valet alienatio, qa debēt illi de exercitu ſe pmunire: & ſi qd deeſt, à cōtrib⁹ terrarū debēt exigere. nec. n. ide iniuriarū &c. vt j. vſi vi. l. memmeris.
z Plauſtris.] in reb. tantum ſiue perſonis: ſed impendio ſuo.

Priuilegia.] CASVS. Hæc lex tria facit. Primo confirmat priuilegia conceſſa eccleſijs. Secūdò reuocat q̄ ambitioſè ɔ̄ ſacros canones ſunt ſtatuta. Tertiò ſalaria eccleſijs de publico conſueta præſtari confirmat. Secūda ibi, oēs. Tertia, ibi quia &. No. ex hac l. q̃ vbi lex eſt cōtraria canoni, debet ſeruari canon, & non ius ciuile, circa quod dic vt per Bal. hic.
a Priuilegia.] conſtitutionibus noſtris & aliorum poſita.
b Retro.] ante nos.
c Principes.] catholici.
d Cuſtodiri.] priuilegia eccleſijs conceſſa confirmat, vt j. ti. ij. l. omnia. & j. de leg. & conſti. l. ij. Accurſius.
e Pragmaticas.] factas à quodam iniquo vel tyranno principe. Ambitionis

Valitura

Iſte tres leges alleg. in glo. ſic iducunt ſm Bart. hic quod licet dño & eius familiæ, vt non aliàs & l. ſtipulatus. alleg. in gl. ſed imperator pōt licitè accipe. quia oia principis eſſe intelligūtur, vt l. ſi ita gl. al le. ergo licet eius familiæ.

ſanctiones, q̄ ꝯ canones eccleſiaſticos interuētu grãæ vel ambitionis[a] elicitę ſunt, robore ſuo & firmitate vacuatas ceſſare pcipim'. Et qa humanitatis nr̃æ eſt egenis ꝓſpicere, ac dare operã vt pauperib' alimẽta nõ deſint: ſalaria etiã q̄ ſacroſanctis eccleſijs in diuerſis ſpecieb.[b] de publico hactenus miniſtrata ſunt, iubemus nũc quoq; icõcuſſa & à nullo ꝓrſus iminuta pſtari[c] libalitatiq; huic prõptiſſimę[d] ꝑpetuã tribuimus firmitatẽ. Dat. Aetio & Studio Cõss.

Noua conſtitutio Friderici Imperatoris. Colla. X.

Statuta contra libertatem eccleſia vel eccleſiaſticarum perſonarum, ipſo iure ſunt nulla: & debent abradi de volumine ſtatutorum. & puniuntur contra facientes. h.d. & iſta auth. non ponit nis nemen niſi in additione pœnarum. Bald.

CAſſa & irrita eſſe denũciari p totã Italiã[e] pcipimus oĩa ſtatuta & cõſuetudines ꝯ libertatẽ eccleſię eiuſq; pſonas inductas aduerſus canonicas & iperiales ſanctiones, & ea de capitularib'[f] penitus aboleri mãdat noua cõſtitutio:[g] & de cętero ſimilia attentata ipſo iure nulla eſſe decernit. ſi qd ꝯ fiat, pœnæ q̄ ſtatutæ[h] ſunt, iminebũt. Sed ſi p annũ[i] huius nouellæ conſtitutionis aliqui inuenti fuerint cõtemptores, bona eorũ per totũ noſtrũ imperium im-

pune ab omnibus occupent̃.

Iure iſto qualibet pſona quãtũcũq; dedicata de bonis ſuis poterat in vltima volũtate diſponere. h.d. ſcdm Sal. vel ſic. Omnes perſona etiam deo dedicata poſſunt teſtari & relinquere tam clericu q̄ quibuſcũque perſonis. h.d. ſecundum Iac. But.

XIIII. IIDEM. AA. Palladio. præfecto prætorio.

GEnerali[k]* lege ſancim' ſiue vidua,[l] ſiue diaconiſſa[m] vel virgo deo dicata[n] vel ſctimonialis mulier, ſiue quocũq; alio noĩe religioſi[o] honoris vel dignitatis[p] fęmina nũcupata, vel teſtõ vl' codicillo[q] ſuo, (qd[r] tñ alia[s]* oĩ iuris rõne munitũ[t] ſit) eccleſiæ[u] vl' martyrio,[x] [vl' clero,[y] † vl' monachio] vl'[z] paupib'[a] alıqd vl' ex itegro,[b] vl' ex parte in quacũq; re[c] vel ſpẽ crediderit[d]* reliquendũ, id modis oĩb. ratũ firmumq; ꝯſiſtat, ſiue hoc iſtitutione ſiue ſubſtitutionẽ, ſeu legato, aut fideicõmiſſo[e] p vniuerſitatẽ, ſeu ſpãli[f] ſiue ſcripta ſiue nõ ſcripta volũtate fuerit d relictũ oĩ i poſterũ[g] i hui' cemodi negotijs ambiguitate ſubmota.[h] Da. X. K. Maij. CP. Anth. Cos.

IN AVTHENTIC. de monachis. §. illud quoque. colla. j. conſt. v.

Dedicatiuus ingreſſus monaſterij aufert dedicanti ptãtẽ de bonis ſuis diſponendi. h.d. ſecundũ Sal. & eſt canonizata. 19. q. 3. ca. quia ingredientibus. Pau. de Caſt.

INgreſſi[l]† monaſteria, ipſo ingreſſu ſe ſuaq; dedicãt[n] deo: nec ergo de his teſtent̃:

---

a Ambicioĩs] vt qa prĩceps ambit aliqd reuerẽtię vl' honoris. a Ambitionis.] qd ẽ pſumẽdũ, vt in authẽ. hic poſita. Succũbit ergo lex canoni, vbi eſt ei ꝯ ria, vt hic. & in Authẽ. vt cle. apud pro. epiſ. §. fi. coll. vj. & in Auth. vt deter. ſit nu. cle. §. fi. coll. j. & in auth. hic poſita q̄ ſic incipit, caſſa & irrita &c. q̄ eadem confirmat, & pœnas imponit.

b Diuerſis ſpẽbus] vt pane, vino, & ſilib'.

c Præſtari.] licẽt certã quãtitatẽ nõ adijciat imperator in cõcedendo, tñ valet. ſicut in annuo legato. ff. de an. le. l. ſi cui annuũ. & in legato ad viã reficiẽdã, vt ff. de leg. ij. l. qdã in teſtõ ita ſcripſit. Sed aliud in alio legato & in alijs ꝯtrtibus inter viuos factis, vt ff. de v. ob. l. ita ſtipulat'. in princ. & de iure do. l. cùm poſt. §. gener. licẽt quidam idem.

d Promptiſſimæ.] i. quam ſpõte damus.

CAſſa & irrita.] CASVS. Hęc cõſtitutio triz dicit. Primò dicit & pꝛæcipit oĩa ſtatuta ꝯ libertatẽ eccłiaſticã, eſſe caſſa & irrita, eaq; deleri de libris ſtatutorũ mãdat. Scdò pcipit q̄ de cætero nõ fiãt ſtatuta ꝯ eccleſias: & ſi fiãt, nullius ſint momenti. Tertiò ponit pœnã ꝯ faciẽtibus: & dicit q̄ ſi q̄ reſtant p annũ hui' cõſtitutiõis ꝯtẽptores, bona eorũ publicabũtur.

No. ex hac l. in pri. q̄ in his q̄ ſunt nulla ipſo iure, cadit caſſatio & irritatio: qd exponit̃. i. caſſa & irrita fiãt: vt i c. accedẽs. ex̃ vt lit. non conteſt. P.

e Per totã Italiã.] vbi maxime fiebãt. ſi tñ & alibi in Romano imperio hæc fiant, eadẽ eſt æquitas: ergo idẽ i', vt ff. de verbo. obl. l. Titia. § fi. & ff. ad l. Aqui. l. illud.

f Capitularibus.] id eſt libris ſtatutorum.

g Conſtitutio.] ſcilicet hæc.

h Statutæ.] in corpore vnde ſumitur iſtud parum.

i Annum.] ex quo fuit facta hæc conſtitutio.

Summarium.

GEnerali.] CAS. Sctimonialis vl' deo dedicata mulier relinquere põt eccleſiæ, vel cuicũq; voluerit iure inſtitutionis vl' legati vel fideicõ. in ſua volũtate vltima ſolẽni. Vi.

Not. ex hac l. quòd quælibet vltima voluntas etiam ſine ſcriptura valet, ſecundum Bald. hic.

k Gñali.] dr̃ lex gñalis q̄ vbiq; eſt ſeruada, vt j. de tẽp. in ſteg. reſti. l. vlt. Vel dic eã generalẽ, vt dr̃ j. de leg. & conſti. l. iij.

Vidua. l Vidua.] quia virum amiſit. ff. de verbor. ſigni. l. malum. §. viduam. & dic quòd deo ſe dedicauit.

Diaconiſſa. m Diaconiſſa.] quæ miniſtrabat olim ſacerdoti. ſed hodie non eſt in eccleſia Romana.

n Deo dicata.] vt puella quæ nondum velum ſuſcepit.

o Religioſi.] vt conuerſam.

p Dignitatis.] vt abbatiſſa.

q Vel codicillo.] q & ſine ſcriptura fit, vt j. de bo. li. l. vl. in prin. & in fi. huius legis ibi, ſiue nõ ſcripta &c. No. hic in ſingulari numero codicillus: frequenter tñ in plurali profertur, vt ff. de ver. ſig. l. non eſt ſine liberis.

r Quod.] ſ. teſtm̃.

s Alia.] q.d. de hoc ñ curo ſ. ſit monacha.

t Munitũ.] teſtiũ & aliarum ſolẽnitatũ. vt no. ſ. eo. l. j.

u Eccłię.] gñale nom ẽ: q̄ vo ſequunt̃, ſpãlia sũt. Sic & eã. ff. ad l. Aq. l. ſi ſeru' ſeruũ. §. rupiſſe. als. iqt lex.

x Martyrio.] i. eccłiæ vbi ſt̃ reliqę marty.

y Clero.] vbi eſt multitudo clericorum.

z Monachio.] vbi eſt multitudo monach.

a Pauperib'.] ſil' habitantibus, vel non.

b Ex integro.] i. exceptis his facultatib' q̄ dñr j. titu. j. l. ſi quis presbyter.

c Re.] i. in quãtitate. nã rei nom gñale eſt, vt ff. de reb. cred. & ſi cer. peta. l. j. in fi.

d Crediderit relĩquẽdũ.] i. voluerit relinquere modis omnib. et ſi ex̃neo relinquat i. collegio. Accurſ'.

e Fideicommiſſo.] vt qñ eſt de tota hæreditate reſtituenda.

f Spãli.] ſ. fideicõmiſ.

g In poſterũ.] i. poſt hanc legem.

h Submota.] pmittit igi' hæc lex teſtari ta lib' pſonis: ſed cõſtitutio, ingreſſi &c. ꝓhibet in monachis. at illa authẽt. ſi qua. diſtinguit, & iõ ſic p ordinẽ lege, ingreſſi &c. quia prior eſt in ordine authen.

INgreſſi.] CASVS. Hæc auth. duo dicit. Primò q̄ ingreſſi monaſteriũ eo aĩo vt ibi ꝑpetuò maneant, ſe & ſua deo dedicãt: & ſic deſinũt eſſe dñi rerũ ſuarũ. Scdo dicit, q̄ quia p ingreſſum monaſterij deſierunt eſſe dñi rerũ ſuarũ, ampli' de illis teſtari ñ pñt. No. ex hac l. in prin. q̄ in his q̄ ſunt nulla ipſo iure cadit caſſatio & irritatio, quod exponitur. i. caſſa & irrita fiãt, vt in c. accedẽs. ex̃ vt lite nõ cõteſt. Pau. de Caſt.

l Ingreſſi monaſteria.] vt ſcło renũciẽt tacitè vl' expſsè. tacitè, vt ſi dedicẽt ſe: ſed expſsè, ſi renũciẽt, ibiq; remancãt, qu eſt eo ipſo, q̄ fit monach'. nõ eã orãdi tñ, vl' amicũ viſitãdi: vt in cor. Auth. de mona. §. illud quoq;. col. j. ergo idẽ ſi quãlibet eccłiã ẽt ſclarẽ, ſi ſcło renũciẽt tacite vel expſſe. & ſic gñaliter appellãt vltra mõtani: ſec' ſi nõ renũciẽt ſcło ingredientes capellã vel eccleſiam ſæcularem: quia habent propria: vt in authen. de ſan. epiſ. §. pſbyteros. coll. ix. & j. ti. j. l. ſacroſctẽ.

n Dedicant.] i. trãſferunt. propriè. n. quo ad ſe, vt j. tit. j. l. q̄ ſ-

quis

---

*Extat integra in Nouella Martiani in breuiario Alarici.

* alia.

*Incluſa ſic leguntur in pleriſque: & ſic legunt Azo, & Accur. al. legitur, clerico vl' monacho. quo etiam legitur in breuiario Alarici, & hæc lectio mihi verior videtur. vide q̄ notaui ſ. ad l. j.

* al. credit. ſed crediderit, rectı' eſt.

†De practica huius authẽ. & ſequẽ. vide ex̃ d pba. c. in præſentia & Bar. hic in ſua repetitione.

qs emẽtis.ſed ĩproprie quo ad bona: vt ff. de pol.l.ij. in prin. A ſic & aliàs, vt ff.de off. pcõ.& le.l.ij.Itẽ qd ſi ex pacto aliqua retinuerit? Rñ.nõ valet pactũ, ſed ingreſſus ñ vitiat: vt ff.de hær.inſti.l.ſi ita qs hæres inſtituit⁹.& i Auth.e.§.illud quoq; ibi,& nõ erit dñs &c.& qa cũ eſt alteri⁹ iuris, nõ põt ipſe aliquid habere: vt ff.de acq.re.do.l.hõ liber. in ſi. & de reg. iur.l. q in ſeruitute. & facit ad pmiſ. ar.ff.de vſur.l.placuit. vñ cũ cõuerſus ẽt eccliæ ſæculari ſe dedicat, nõ põt hẽre bona rõne pdicta.Itẽ ſi dedi me & mea, nõne ſuperfluo dr mea: cũ.n.de ditiõe mei bona ſint monaſterij facta, nõ pl⁹ fieri ei⁹ pñt: vt.ff. de acq.poſ.l.iij. §.ex plurib⁹? Rñ. diſtinguit qd' pcedat: vt ſi me pcedat, ſupfluò dicat mea: ſi mea, eccleſia hẽbit bona expreſſa cõceſſione non tacita, vt ar. j.de pac.cõ.tã.ſup do.l.ſi. Vel dic q ẽt ſi pcedat me, ſi tñ ſtatim ſequat mea: hẽat eccleſia bona ex cõceſſiõe expſſa: vt ar.ff.de nou.l.cũ.n.Itẽ qd ſi ingreſſus nõ tenet,& in alijs ɔ̃ctibus inter viuos factis? Rñ.nec oblatio bonorũ tenet: qa vbi expreſſum ñ valet, nec tacitũ: 1 vt ff.de ſerui.ruſt.p.l.itẽ, in ſi. 1 Itẽ ſi tenebat ex ɔ̃ctu vel delicto ingreſſus, an p eo monaſteriũ teneat? Rñ.ſic, ad inſtar capite minuti: vt ff.de ca.dim.l.ij.i pri.& l.tutelas.§.ſi liber tate.Itẽ qd ſi ĩgreſſus hẽat pcariã vel liuellũ (Precaria dr, qñ qs emit ab eo q hẽbat in emphyteuſim, Liuellus qñ qs emit ab eo q hẽt pcariã: ſed tñ iſti oẽs tales habẽt vnũ intellectũ, quãuis oĩa talia ſint vulgaria, vel liuellũ vl' vſumfructũ in reb⁹ alienis) an duret & poſt ingreſſum ſaltẽ in vita illi⁹? Rñ. C ſic, ar.ff.de leg.ij.l.peto. §.j. & de do. inter vi. & vxo. l.ſed ſi mors.ij. tñ.i ſi.Itẽ eſt ar.ɔ̃ i Auth. vt nul.iu.§.ſi vero qñ.col. ix. vbi bona ingredientis monaſteriũ nõ ſunt omnia ſtatim dedicata.Sed dic q ibi inuitus fuit ingreſſus: hic ſpõtaneus.

Monaſterio dans ſe & ſua, quid dat.

1 Vide de hoc in c. quod ad te. in glo. ſuper verbo, redire. extra de cle. cõiu. & ibi vide omnino Abbe.

vt pote [a] nec domini rerum.

IN AVTHENTIC. de ſanctiſſimis epiſcopis. §. ſi qua.colla.ix.con.xv.

Dedicatione ingreſſus monaſterij nõ aufert ptãtẽ diſponendi liberos habenti; quibus legitimã nõ põt minuere: plus autẽ põt eis dare, virili ſibi retẽta, & eo non diſponẽte, lex prouidet ut legitima detur cuilibet liberorum hoc dicit ſecundum Salyc. & eſt canonizata.19.q.ulti.c.ſi qua mulier.

SI qua mulier, aut vir liberis nõ exſtantib[b], monaſticã vitam elegerit, & monaſteriũ intrauerit, [b] monaſterio B qđ intrauit, res ei⁹ cõpetere [c]

ADDI. Vaſallus vel emphyteuta ſi intret religionẽ, an gaudebit priuilegio quãdiu vixerit: vide hic ĩ breuiario Ioã.Fab.

a Vt pote nec] hæc eſt pbabilis rõ, nõ neceſſaria: nõ eſt dñs: ergo nõ teſtat. nã & nõ dñs teſtat qñq; de reb⁹ alienis: vt no. in auth.ſequenti.ſed hoc regulare: vt ff.de iure codi.l.conficiunt.§.ſi poſt.in ſi.§.& ideo dicit.ſi qua.

SI qua mulier.] Hæc authẽtica diuidit principalr in duas partes.Quia prima in liberos nõ habẽte. Scda in liberos habente: ibi.ſed ſi pſona.Hæc ſcda ſubdiuidit in tres: quia in prima ingreſſus vult relinquere filijs quãtũ minus põt.In ſecunda, quantũ plus poteſt. In tertia prouidet vbi nihil eis relinquitur.Secunda ibi, ſed ſi omnẽ. Tertia ibi, ſed ſi poſt.

Caſus in terminis talis eſt: Quærit vtrũ hodie dẽat ſeruari authẽ.ingreſſi? Rñ.q ſic, qñ ingreſſus nõ hẽt liberos. hoc primò.Sed qd ſi hẽt liberos? nunqd poterit diſponere inter ipD ſos,& qualiter? Rñ.q pt hac forma: qa aut vult relinquere liberis quãtũ minimũ pt,& dẽt eis relinquere ltĩmam: & reſiduũ eſt monaſterij.Aut vult relinquere quãtũ plurimũ pt, & dẽt pſonã ſuã ɔnumerare cũ filijs,& ſibi retinere virilẽ: q virilis erit monaſterij: & totũ reſiduũ erit filiorũ. hoc ſcdò. Sed qd ſi iſte igreſſus deceſſit, & nil de bonis ſuis diſpoſuit? Rñ.q monaſteriũ hẽbit totũ excepta ltĩma, q filijs applicet. h.d.No.primò ex hac auth.q ille qui nõ hẽt liberos, poſt ingreſſum monaſterij non põt teſtari, nec diſponere de bonis quõdã ſuis.Secundò no. q legitimã filiorũ pater nõ põt eis auferre, licẽt vellet eam dare deo, vel ad pias cauſas. Tertiò no. q ſi pater nihil diſpoſuit, præſumitur fauorabilius pro monaſterio q̃ pro filijs, vt patet in §.fin.huius authen.Bald.

b Intrauerit] aĩo ibi manẽdi, ñ cã orãdi, vt dixi ĩ auth.igreſſi

c Cõpetere] ſaluo pacto dotis & donationis pp nuptias, ſicut ex morte nãli, vt j.ti.j.l.deo nobis.§.j.& in Authen. de mona.§.ſi aũt vxorẽ.colla.j.Itẽ quid ſi ante ingreſſum inſtituat extraneũ? Dic idẽ indiſtincte, vt hic, vt oĩa cõpetãt monaſterio.

A Sed dic q ſi aliquid dimiſerit monaſterio iure inſtitutionis, qđ mõ ĩgredit, nõ rũpitur teſtm.alioquin ſic: cũ eccleſia exequet filio naſcituro, vt ſ Auth.de ſan.epi. §. ſed & hoc pñti. col.ix & fa.ff.de iniu.ru.teſt.l.ſi qs.poſt prin.ibi, nã agnaſcẽdo &c.& l.antep.& de lib.& poſt l.filios.§.ſi. Præterea cũ habẽs filios, oĩa eis donare nõ põt: multò minus exneis: vt hic dr. Itẽ alia rõne nil remanet exneo hæredi. nã dñiũ rerũ qđ remãſit penes teſtantẽ, in eccleſiã eſt collatũ: vñ iã nihil hẽt tpe mortis.Itẽ pp capitis diminutionem teſtatoris, q deceſſit, cũ ñ ſit ſui iuris, vñ eſt irritatũ: vt Inſtit. qb.mod.teſt.infir.§. nõ tñ. & ff. de iniu. rup. teſt l. ſi qs filio exhæredato.§.irritũ. Eɔ vt tenere teſtm, qa p mortuo hr. ergo teſtamentũ hic ſicut morte cõfirmat. ſed nõ eſt verũ q habeat p mortuo quo ad oĩa, ergo ſto primæ opinioni. Itẽ qd ſi inter filios teſtatus eſt ante ingreſſum,& nil relinquat monaſterio? Vr hic, vbi dicit, anteq̃ de reb⁹ ſuis inter eos diſponat, à ɔ̃rio ſenſu q nõ rũpat. Itẽ an iure hæreditario vel ex donatione cõpetũt hæc bona eccleſiæ? qđ prodeſt pp actiones q dabunt ɔ ingreſſum. Rñ.iure ſucceſſorio, quaſi ſit mortuus.argu.Inſtit. per quas perſonas nobis acquiritur.§.ſi.& j.ad leg.Iul.de vi.l.ij.

Teſtamẽtũ an rũpatur per ĩgreſſum monaſterij.

iubem⁹.[d] Sed ſi perſona liberos[c] habẽs, antequã de rebus ſuis iter eos diſponat, monaſteriũ itret, liceat ei poſtea[f] iter eos diuidere,[g] ltĩma nulli deminuta:[h] & qđ eis nõ dederit, monaſterio ɔpetet, Sed ſi oẽm[i] ſubam iter eos filios diuidere voluerit, ſua pſona filijs cõnumerata[k] partẽ ſibi B retineat, q monaſterio cõpetere debet. Sed ſi poſt ingreſſum monaſterij moriat[l] antequã inter eos diuidat, filij ltĩ-

d Iubemus.] & ſic idem dicit.quod authen.ingreſſi.

e Liberos] qd ſi parẽtes.q.d.nõ filios hẽat tñ? Rñ. & hi ſm Py.hñt legitimã, vt in Auth.e.§.pſbyteros.& j.tit.j.l.ſi quis pſbyter.& ar.ff.de inof.teſt.l.nã & ſi parẽtib⁹.in prin.& i Au C thẽ.vt nulli iudi.§.adulterã.col.ix.ſm Azo. ɔ̃, cum monaſteriũ reputet pro filio, vt in d. Auth.de ſanct.epiſ.§. ſed & hoc pñti.col.ix.& hoc vbi qs ſclõ renũciat.ſecus ſi clericus ſæcularis ſiat, vt d.§.pſbyteros.& d.l.ſi qs pſbyter.Itẽ in d. Auth. vt nul.iudi.inuita itrauit.Vel hic corrigit. Vl' expone ibi monachã.i.monaſticã vitã gerẽtẽ, ñ q p ỽ itate ſit monacha. 1

Monaſterium pro filio reputatur.

1 Tu tene primã opinionẽ gl. & tolle motiuũ Azo. vt p Bar. hic.

f Poſtea.] in hoc caſu corrigitur authen.ingreſſi.

g Diuidere.] nunquid eſt hæc diuiſio teſti. hoc.n.pt pdeſſe, ſi de actione qrat, vl' de numero teſtiũ, p Io.G.& H.Rñ.non: qa arbiter & iudex diuidit, nõ tñ teſtat, qa nõ eſt dñs: vt in authẽ.igreſſi.& ff.de iure codi.l.cõficiunt.§.ſi poſt. ſed qcqd dicat, numerus duorũ ſufficit, vt in filijs dr j.famil. erciſcũ. l.ſi.Sed Azo dicit eſſe teſtm.& ſic nõ dñs teſtat, vt & aliàs.j. de ſecun nup.l.fœminæ.§.ſi.& Inſti.de pup.ſubſt.§.nõ ſolũ. & ff.de don.inter vi.& vxo.l.cũ hic ſtat⁹.§.ſi miles vxori. & de iniu.teſt.l.ſi qs filio exhæredato.§.ſed & ſi qs.& potuit ẽt ſeruo hæc lex concedere teſtandi licentiã. Si velis primã tueri q nõ ſit teſtamẽtũ, dic q in l.fœminæ.dña erat mater. licẽt haberet neceſſitatẽ filio relinquere.Itẽ illa de pupil.ſub. D pmittit, quia ibi filij non poterãt teſtari ſibi pp ætatẽ. Itẽ vl' q nec etiã diuidere poſſit pater poſt ingreſſum, vt j.tit.j.authen.nunc autẽ.ſuper l.ſi quis presbyter.quæ eſt contra.Sol. vt ibi.Item non obſtat vt apparet ſ.authen.ingreſſi. 2.

2 No. ſm Bart. hic q hæc auth. nõ habet locũ in fratribus minorib. pfeſſis, qui poſt profeſſionẽ factã de reb. mundanis nihil pñt diſponere c.exiui. de verbo. ſig.in cle.

h Diminuta.] ergo volebat dare minus quàm poterat.

i Omnem.] ecce vult dare aliquid plus quàm poteſt.

k Connumerata.] vt tñ ſibi retineat, quãtũ neceſſe hẽt dare aliàs vnicuiq; filiorũ ſm Ioã.& nos. Alij ſic, vt quantum dat alicui filiorum cui plus confertur.ar.j.de ſecun. nup. l. hac edictali. circa prin.& hoc quando ſunt partes inæquales. Si autem ſunt æquales partes, reſeruat ſibi virilem. & ad hoc in auth.eo.§.diaconiſſã.col.ix.& ff.de col.bo.l.j.§. portiões.

l Moriat.] Innuit hãc portionẽ.ſ.legitimã demũ poſt mortẽ nãlẽ dẽre pſtari, ſm Al.vt arg.in Auth. vt li.ma.& auie.§.qa vero & ex cõſenſu.coll.viij.& j.de do.inter vi. & vxo. l. res. Sed põt dici quãtũ ad alimẽta ſaltẽ dẽre ante agi, ar.ff.de an. le.l.ſeruus.ut in poſ.le.l.pe.& de li.ag.l.ſi qs à liberis. Vel ſi dicere velis q ſtatim poſt ingreſſum petat hæc portio, hẽs ar. ĩ Auth.đ mo.§.illud quoq;.col.j.& j.đ epi.& cl.l.deo nobis. §.j.&

§.j.& I auth.vt nul.iud.§.adulterâ.alſ ẽ ṽ.ſub §.ſi ṽ oqñ. A. A no.q̧ hæc eſt definitio œconomi aliquo addito : vt ĩ. ti.j.l. oẽs.§.hoc nihilomin⁹.q & alſ dr̃ cimiliarc⁹:q̃ſi cuſtos ſacrorũ vaſorũ & aliarũ rerũ eccl̃ię,vt ĩ.de bo.auct.iu.poſ.l.ſi.I ſi.

ADDITIO. Iſtã qõnẽ tangit Ab.in c.Rainutius. in ſi. extra de teſta & plenius in c.cum ſcimus. vbi videtur caſus.de reg.pleniſſime in c.præſentia.in xvj.col.de proba.vbi vide.

ᵃ Percipient.]hæc diſpoſitio eſt legis,non teſtatoris.

ʰ Fundos.]Nomẽ fundi gñale eſt ad ſequẽtia,& proprie vniuerſitatẽ fundorũ ſignat.vt ff.de ver.ſig.l.qõ ẽ.& d re.du.l.j.

IVbem⁹.] CASVS. Imperator in hac l.primò ꝓhibet alienationẽ fieri rerũ eccl̃iæ Cõſtãtinopolis deuolutarũ ad eam quoquo titulo. Scd̃ò pœnas imponit. Tertiò excipit caſum. Vt ſi q̃s ab eccl̃ia petat fundũ ſibi dari,poterit hoc mõ hẽre vt vſumfru.hẽat ab ipſa eccl̃ia tp̃e vitæ ſuæ, vel etiã certo tp̃e, & ipſe de ſuo det iure dñij ſimilẽ rẽ incõtinẽti eccleſiæ,& finito p̃dicto tp̃e vtraq; res redeat ad eccleſiã,veruntñ vtriuſq; rei hẽat eccl̃ia vſumfr. aliàs ñ tenet ĩ.&⁹. & ſicut prima pars hui⁹legis, iubemus. ꝓhibitoria eſt,ſic in prima huius parte ſignanẽ authenticæ q̃ ꝓhibẽt.authen. hoc ius. multo.ſicut.quibuſcũq;. In ſecunda parte legis , q̃ pœnas imponit in res recipiẽtẽ,in œconomũ,ſcribẽtẽ ɔ̃ctũ alienationis, & in iudices: ſignat authen.q̃ pœnas iponit.ſ.q res.In tertia parte legis permittit ɔ̃ctũ emphyteuticũ.& ſignat auth. ſi quas ruinas.cuius caſus eſt talis: Eccleſia vel loc⁹religioſus hẽt domos ruinoſas.vult eas dare ĩ emphyteuſim,q̃a ipſa nõ põt eas reædificare.q̃rit primò an poſſit?ſcd̃ò q̃rit ſi põt,ſub qua pẽſione. Et dr̃ ad primũ q̧ põt , ita q̧ emphyteuta lignis & lapidibus illarũ domorũ in reædificãdo reparet. Ad ſm tñ.diſtinguẽdo:quia aut ſtatim tp̃e ɔ̃ct⁹anteq̃ ædificet velit ſoluere pẽſionẽ,& tunc minuat anti qua pẽſio vſq; ad tertiã:quã tertiã p̃ſtabit,non plus. aut vult ædificare,& poſtea incipere ſoluere:& tũc æſtimabit quantũ plus valeat ſolito:& medietas æſtimationis det eccleſię: puta ſi ante ruinã ſolita pẽſio fuit xij.poſt ruinã nõ dabit niſi tertia ſolitæ pẽſionis.ſ.quatuor. ſi ergo p ædificationẽ melioratũ ſtatũ q̧ pẽſio valet xvj.ergo emphyteuta tenet ad medietatẽ,puta.iiij. additorũ vltra ſolitas pẽſiones p reædificationẽ:ergo tenet ad ſex. Vel dic ſm Azo.vt in ſumma. Ex hac l. no.primò q̧ ille dr̃ œconom⁹,q adminiſtrat bona eccl̃iaſtica:& dẽt eſſe clericus,& nõ laicus:vt ĩ.de epiſ.audiẽ. l.decernim⁹.i tex.& gl. No.ſcd̃o ĩ ṽ.annonas ciuiles. cũ gl.q̧ redit⁹ annui ɔputant iter ĩmobilia,ſm Pau. No.tertiò ibi,ſed eaſꝑ p̃dia.q̧ q nõ p̃t alienare , p̃t tñ diuidere ſm Paulũ de Ca.hic.

mã ꝑcipient, ᵃ reliqua ſubſtãtia monaſterio competente.

Res eccleſiæ Cõſtãtinopolitanæ immobiles,vel q̃ cenſentur immobiles, vt aſcriptitij vel annonæ ciuiles , nullo titulo debent alienari: debẽt tamẽ coli, & pro poſſe augmẽtari & cõſeruari. Bal. Vel ſic: Prælatus cũ toto capitulo nõ põt immobilia eccleſiæ alienare. Bar. Vel ſic: Res immobiles eccleſiæ Cõſtãtinopolitanæ nullo titulo poſſunt alienari etiã ſub colore officij colorati, diuidi tamẽn poſſunt,coli,& augeri, vt patrimonium eccleſiæ matris fidei ſeruetur illæſum.h.d.ſecundum Salj. vſq; ad §. ſane.

XIIII. IMP. Leo & Anthemius. A A. Armaſio præfecto prætorio.

IVbemus † nulli poſt hãc ᵇ archiep̃o ᶜ in hac vrbe ᵈ regia ſacroſanctæ orthodoxæ eccleſiæ p̃ſidẽti, nulli ęconomo cui ᵉ res eccl̃iaſtica gubernanda ᶠ mãdat, ᵍ eẽ facultatẽ fundos vl ʰ p̃dia ſiue vrbana ſiue ruſtica, res poſtremò ⁱ immobiles,aut ĩ his p̃dijs colonos ᵏ vl mãcipia ˡ cõſtituta, aut annonas ᵐ ciuiles cuiuſcũq; ſuprema vl ſuperſtitis volũtate ad religioſas † eccl̃ias deuolutas, ſub cuiuſcũq; alienatiõis ſpẽ ad quãcũq; trãsferre pſonã: ſed ea ẽt p̃dia diuidere ⁿ quidẽ,colere, augere ᵒ & ampliare: ᵖ nec vlli ᵠ ijſdẽ p̃dijs audere cedere. ʳ Verum ˢ ſiue teſtõ quocũq; iure facto , ſeu codicillo,vl ſola nũcupatione,legato, ſeu fideicommiſſo : aut mortis cã donatione,aut alio quocũq; vltimo arbitrio, aut certè inter viuẽtes habita largitate,ſiue ɔ̃ctu vẽditionis, ſiue donationis,aut alio quocũque titulo q̃ſquã ad p̃fatã venerabilẽ eccl̃iã p̃rimoniũ ſuũ, partẽve certã p̃rimonij ĩ fundis,p̃dijs,ſiue domibus, vl annonis,mancipijs, & colonis, eorũq; peculijs voluerit ꝑtinere : ĩcõcuſſa ea oĩa ſine vlla penit⁹ imutatione ᵗ cõſeruentur. ᵗ Sciẽtes nulla ſibi occaſione vel tp̃e,ad viciſſitudinẽ beneficij ᵘ collocati, * aut grẽ referẽdę, ˣ donãdi,vl certe hoĩbus volẽtibus emere,alienandi aliquã facultatẽ ꝑmiſsã , ʸ nec ſi oẽs cũ religioſo ep̃o & œconomo clerici in earũ poſſeſſionũ alienationẽ ɔſẽtiãt. ᶻ ea.n.q̃ ad btiſſimæ eccl̃iæ iura ꝑtinẽt vl poſthac forte ꝑuenerint,tanquam ipſam ſacroſanctam & religioſam eccleſiam intacta conuenit venerabiliter cuſtodiri: vt ſicut ipſa religionis & fidei ᵃ mater ᵇ perpetua eſt,ita eius patrimoniũ

ⁱ Poſtremo.]vt breuiter dicam.

ᵏ Colonos.] ſcilicet conſtitutos.

ˡ Mãcipia.]q̃ inter ĩmobilia ſũt: vt hic. & ff.de diuer.& temporal.præ.l.iij.

ᵐ Annonas]. i.p̃bendas de publico: vt ĩ. e.l.priuilegia. Vl de cuiuſq; priuato p̃rimonio ſoluendas,vt ſtatim ſubiungit : q̃ inter ĩmobilia cõputantur : vt in Auth. de non alie.§. hæc ergo.col.ij.

ⁿ Diuidere.] vt vna pars ſeminet vno anno,alia alio anno,diuiſione facta p ſepes & foſſata & ſulcos , vt ff.de lega.ij. l.Caius Scæuola. §.Titi⁹. ſm Ioã. Alij dicunt, diuidere põt ſi prouocet, nõ ſi ꝑuocet illũ cum quo cõionẽ hẽt,ſicut minor , vt arg. ĩ. de fun.do.l.ij. & d p̃di.mi.l.iter oẽs & ff. de re. eo. q ſub tut.vel cura. l. ſi pupillorũ. Tertij vt P. q̧ aliã eccl̃iã põt prouocare,non priuatũ. ſicut & cũ ea permutat:vt in authẽ. itẽ ſi bi inuicẽ.ĩ.e.Quarti vt P. & Al.q̧ etiã priuatũ ꝑuocat cũ ſibi expedit : ſicut alienat inutile p̃diũ ꝑꝑ fiſcale on⁹:vt in authen. itẽ p̃diũ.ĩ.eo.& arg.ff.de iu.do.l.ſi. Vl diuidit ſm H.vt accipiẽdo ꝑtẽ quoad vſũ,& ñ quoad ꝓprietatẽ locãdo.cũ ſoci⁹ nolit ſuã ꝑtẽ locare

ᵒ Augere]id eſt quo ad quantitatem.

ᵖ Et ampliare.]quo ad precium.quod fit diligenti cultura: vt.ff.de iure fiſc.l.non intelligitur.§.diui fratres.

ᵖ Ampliare.]impinguando.

ᵠ Vlli.] patriarchæ vel œconomo.

ʳ Cedere].i.cõcedere.ſ.ſeruitutẽ aliquã. nã qui alienare ꝓhibet,ſeruitutẽ cõſtituere ñ põt:vt ĩ.de re.alie.l. ſi.& ff.de re.e.l.iij.§.ſi.vl dic q̧ viriliter debẽt reſiſtere, ne q̃s poſſeſſionẽ aliũ p̃diorũ intret: vt ĩ Authẽ.de ñ alie.§.ęconomũ. col.ij.

ˢ Verum.]iſtud idem dicit quod ſupra,veruntamen plura.

ᵗ Conſeruentur.]œconomi ſiue clerici.

ᵘ Beneficij]vt q̃a dñt aliquẽ ſeruiuiſſe eccl̃æ,q nõ ſeruiuit.

ˣ Referendæ]vt quia dicatur extitiſſe gratioſus eccleſiæ.

ʸ Permiſſam]an ergo bene merẽtẽ põt bñ remunerare ? Dic q̧ ſic.nam ſi colorati bñficij remuneratio impedit,ergo vera ꝑmittit ẽt de immobilibus,vt vr̃ hic innui.arg.ɔ̃.ĩ.e a. l.§.ſi.

ᶻ Cõſentiãt.]& renũciẽt.& ſic eſt ſp̃ale,q̧ ñ p̃t renũciare: q̃a eccl̃ię ẽ ñ eorũ fauor,ſicut ſ & alia m̃lta q̃ notãt.ĩ.d pac.l.p.

ADDI. Sed hoc ne res alienent, nõ eſt inductum in fauorẽ eorum,ſed ĩ fauorẽ eccleſiæ,vt ĩ.ſubiicit,vt ſicut ipſa &c.

ᵃ Fidei.]ſequuntur authen. quæ ſimiliter prohibent , ſcilicet.auth.hoc ius porrectum,& ſequentes.

ᵇ Poſt hanc].i.poſt hanc legem.aliàs poſthac.i.deinceps.

ᶜ Archiepiſcopo.]id eſt patriarchæ.

ᵈ Vrbe.]ſcilicet Conſtantinopolitana.& ſic eſt hęc lex localis:ſed hodie eſt ius generale: vt in authen.hoc ius.

ᵉ Cui.]definitio œconomi.

ᶠ Gubernanda.]ab epiſcopo.

ᵍ Mãdat] :quaſi ꝓcuratori ad agẽdũ forte & defendẽdũ. Et

ᵇ Mater.]vt ĩ.ne.ſ.l.victor.§.& in p̃ñ & ĩ.eo.l.decernim⁹.

glo. ſuper verbo; conom⁹. in c. imperatorum.ex de iura. calum.

*al.immi nutione.

*Colorati in omnibus, id que rectius.

*Cõcor.

hac ... itmẽ ... ẽ ca. ... i li- ... ex. d ... eccl. ... alie- ... n oi ɔ⁹ ... anuſc. ... gitur, ... religio ... m eccle ... ã.recte, ... t patet ... x Noue. ... .qua ait ... e exten- ... dere vim ... ſuam ad ... omnes ec ... cleſias,cũ ... antea id ... tũ eccleſiæ Conſtantinopolitanæ competeret.

a Illæſum.]vt nec eps poſſit alienare; vt in decre xij.q.ij.c j. SANE.]Si alienatio fuerit facta 9 hanc legem, punitur ac cipiens & concedens,& notarius ſcribens. Bart. Vel ſic, Emés ré eccleſiaſticam contra legem, rem cum fructibus reſtituit, & precium non repetit.h.d.ſm Sal.vſque ad §. ſanè ne oīs.

A ad eccleſiã, non quo ad œconomũ q tenet emptori & eccl.

p Fecerit.]ideſt alienauerit.

q Immo.]pro,vl. Et nota q agés & cõſentiés pari tenent pœna,quia pariter delinquũt,vt hic, & ff.de his q no. inf.l.libe torũ.in fi.& de iure pat.l.adigere.in prin.& j.ti.j.l.ſi quẽ j. in fi. & ibi etiam de hoc habes multas concordantias.

b Noſtræ].i.nos q ſu m⁹ perénes in ſeruāda hm̃õi voluntate.

c Sacrilega].i.quaſi. vt.n.proprie dr dedicatio rei cũ cõfert eccliæ, ita ſi clericus alienet, dr dſecratio qdã, vt ita dixeri & ita dr qſi ſacrilegiũ.

d Statuim⁹] i vlti.§.

e Fructũ].i.cõmodũ.

f Temeritat.].i.hui⁹ 9ct⁹ factip temeritatẽ

g Precia.]qñ emit.

h Munera.] quando dona accipiet.

i Acquirant]ſic ergo ecclia locupletat' eũ aliena iactura: vnde æquũ eſt q reddat: vt ff.de condi. inde. l.nam hoc nã.&.j.de bis q vi metuve cã. l.ſi vi vl metu. nõ di co q actione aliqua cõpellat' ecclia ciuili.ſed an ſi nõ fuerit ſolutũ, preciũ poſſet peti? Rñ.nõ ſm.P.qa qdã honeſte acciptũ tur, ñ tñ honeſte pe tunt': vt ff. de varijs & ex ord. cog.l.j.§.j. ſec⁹in emphyteuta, vt in auth. q res iã. in fi..j.cod. Alij 9dicunt odio emptoris poſſe peti & nõ reddi ſi e ſolutũ, & hoc fauore eccleſiæ p dictã authẽ.q res.& ff. de dam.infec.l. fi.& hic,etiã ſi bonę fidei emptor fuit, licèt nũc hẽbat actionẽ 9 œconomũ: vt.j.§..px.

k Cõſtituta]vt mancipia & inſtra fundi.

l Oeconomis] Et per iſtos primò loco vindicant', ſed in ſubſidiũ cuilibet pmittit' quaſi publicũfactũ: vt parœcianis,vel pa tronis, vt in curiali, q retrahit' p quolibet, vt j.de decur.l. ſi qs iiij.lib.x. Sed nũqd idẽ q védidit? qõ eſt ſabbatina, & vr q idẽ, vt j.de libe. cã.l.j.& ff.de bo.lib. l.ſi filius.cir.prin.& xij.q.ij.c.nõ liceat j. Econtra quòd non idem, vt ff.de acc. l. ſi cui. §. iiſdem.& xij. q.ij.c.monemus.vt ff.de adop. l. poſt mortem.& ibi de hoc inuenies ſolutionem.

m Vl acceſſionib⁹].ſ.nãlib⁹,ſed ñ ciuilib⁹:qa ſic eſſet vſura.

n Teneantur.]id eſt habeantur.

o Habẽda ſunt.]vt j.de legib⁹ & cõſti.l.ſi dubiũ,& hoc quo

iugiter ſeruetur illęſum.[a]

Punitur emptor amiſſione precij: & titulus nõ excuſat eũ à percipiendo. Punitur eſt œconomus priuatione officij, et reſarcitio ne dãni,ad qđ et hæres tenetur. Punitur tabellio pœna exilij. Puniũtur iudices tabelliones qui ſubſcribũt acta & inſinuationes iſtius donationis prohibitæ, priuatione dignitatis,& amiſſione bonorum.h.d. ſedm Bal.

Sane ſi hęc nrę[b] pennitatis ſtatuta audaci ſpũ & méte ſacrilega[c] qſquã ęconomorũ vl hoïum temerãda crediderit: ipſe qdé,q pteruo auſu eccleſiaſtica pdia donationis vl emptionis ſeu 9mutationis titulo, vl cuiuſcũq; 9ct⁹ alteri⁹ noie(niſi eo mõ, quo nũc ſtatuim⁹[d]) acqrere[vl hére] tẽtauerit, oẽm hmõi fructũ[e] ,ppriæ temeritatis[f] amittat; & pcia[g] qdé & munera[h] q ei⁹ rei grã data fuerint ęconomo ſiue alijs qbuſcũq, pſonis eccleſiæ lucris & cõmodis acqrant.[i] Prædia ãt, & in his oïa cõſtituta,[k] ab ipſis clericis & tpalib⁹ œconomis[l] cũ fructibus ſeu pẽſionib⁹ vl acceſſionib⁹[m] toti⁹ medij tpis vindicentur, vt tanquã penitus à nullo empta vel védita teneãtur,[n] quia ea quę 9 leges fiũt, pro infectis habenda ſunt.[o]

B

Oeconomus vendens rem eccleſiaſticam contra legem, priuari debet officio: & nihilominus omne dãnũ illatũ eccleſia tenetur reſtituere tam ipſe, quàm eius hæres. Saly.

Oeconom⁹ aũt q hoc fecerit,[p] immo[q] fieri paſſus[r] fuerit, vl i quacũq; prorſus hmõi véditione ſeu donatione vel cõmutatiõe(niſi ea, q' pnti[s] lege cõcedimus) poſtremo in quacũq; alienatione cõſenſerit: cõmiſſa ſibi economat⁹ adminiſtratiõe priuet:[t] deq; ei⁹ bonis qđcũq; exide i cõmodũ eccliæ cõtigerit reformet: hédeſq; ei⁹ & ſucceſſores, ac poſteri[u] ſup hoc facto ſine 9ſenſu cõpeteti ab eccl'iaſticis perſonis actione[x] pulſentur[y].

C

Tabelliones inſtrumenta conficientes de contractibus vetitis debent relegari.Saly.

His tabellionib⁹ q hmõi 9ctuũ vetitorũ auſi fuerit iſtra cõſcribere, irreuocabilis exilij aïaduerſione plectendis.

Iudices contractibus illicitis auctorãtes puniuntur bonorum publicatione, & dignitatis amiſſione.Saly.

His quoq; iudicib⁹,[z] vl i⁹[a] geſtorũ habétib⁹,qui huiuſce modi donationũ vel 9ctuum vetitorum geſta cõfecerint,[b] dignitatis ,ppriæ & bonorũ[c] oïum ſpoliatione dãnandis.[d]

Hic incipit tertia pars principalis legis. & h.d. Vſusfructus rei eccleſiaſticæ ad certũ tps vel ad vitã recipiẽtis põt cõcedi hoc acto q uſufructu finito reddatur res, vel tãtũdẽ reddatur.h.d.ſedm Bar. Vel ſic. Res immobilis eccleſia põt in aliũ trãsferri quo ad vſumfructũ: dũ tamẽ g pactũ ſit cõuentũ q ipſam rem reſtituet tempore conuento finito, & aliam tanti valoris & fructus eccleſia relinquet: & de ijs conficienda eſt ſcriptura, alias non valet. Salyc.

Sanè ne oïs religioſis œconomis cõmodæ ,puiſionis via & occaſio venerandis eccl'ijs ,pfutura videat excluſa: id qđ vtile plerũq;[e] iudicat ſub cautelæ obſeruatione neceſſario ,pcedere 9cedim⁹.[f] Siqñ[g] igit vir religoſus ęconom⁹ huius regiæ vrbis eccl'æ pſpexerit expedire, vt deſiderãti cuiquã certarũ poſſeſſionũ atq; pdiorũ(vrbanorũ.ſ. ſiue ruſticorũ) ad i⁹ eccliaſticũ ptinẽtiũ tpalis vſusfruct⁹ poſſeſſio ,p ipſi⁹ petitione[h] pſtet; tũc ei⁹ tpis qđ inter vtroſq;[i] cõuenerit, ſiue in dié vitæ[k] ſuæ ab eo q deſiderat, poſtulet: pacta cum eo, q hoc elegerit, ineat œconomus, atq; cõſcribat:[l] per

D

r Paſſus.] per quédã de ſubditis.

s Pnti.] in vltimo.§.

t Priuet.]p ſniam, ñ ipſo iure: alioqn nõ hẽt locũ q ipſe poſſit vidicare. Itẽ dicit, priuet:& nõ priuat' ſit, ſ; vr al'a pęna iponiã hęc.vt j.ti.j.l.ſi ecclę q eſt 9.ſol.vt ibi. Ac.

u Ac poſteri].i.ſucceſſorũ ſucceſſores.

x Actiõe]mãdati. vl neg.ge.vl 9d.ex l.iſta

y Pulſentur.] ideſt conueniantur.

z Iudicibus.]q ſunt tantùm iudices.

a Ius geſtorũ].i.ſcripturarũ.nã ijdé erãt iudices& notarij. Vl dicit de officialibus curiæ q ſcribũt acta.

b Cõfecerint].i.cõfici mãdauerint, vt ff. de his q notant' inf. l.furti.§.mãdati. vl ,pprię, qñ hñt iusgeſtorũ, ſed prout ad iudices tm i propriè.

c Bonorũ oïum]Sed cui applicabunt'? R. ecclę forte,q lędere voluit.vt arg. ſ. ea.l. §.j. Tu dic, fiſco: vt j.d mõ multa.l.multarũ.& ff.d inof.teſt. l.Papi.§. meminiſſe.

d Dãnãdis]Sequitur authẽ. qui res iã dictas.q ſimilr punit.

e Plerunque.] vt in cõtractu qui ſequit.

f Cõcedimus]No.ſic Inſtitu.de aucto. tuto.§.neque.

g Si qñ] Deſiderabat qdã ab ecclia tpalẽ vſumfr. alicui⁹ pdij vrbani vl ruſtici vſq; ad v. vl x.an. vl dieb⁹ vitæ ſuæ:& finito tpe dicit ſe redditurũ hoc pdiũ,& aliud qđ tũdẽ fruct⁹ reddat.qrit', an œconomus hoc facere poſſit? & dicitur q ſic: & facit hęc cõſcribi.

h Petitione.] ex hoc ſumpſit Irne.qđ poſuit in formulario tabellionum in contractibus emphyteuſis.dicunt enim ſic emphyteuticarijs.ſ.petitionibus,&c.

i Vtroſque]id eſt œconomum,& ſecum contrahentem.

k Vitæ.]accipientis ad plus.

l Cõſcribat]ſic ergo ſcriptura exigit: aliàs nõ valet, vt j.dicã. Multos alios caſus in quibus ſcriptura requirit, vi de per

al. ſtatuerim⁹. quę lectio recta eſt.

inclusa deſunt in qbuſdã.

& in qbuſdã: q lectio rectior eſt.

Cõoer. nulli d re. ec. nõ alienan.

al. quã. quod eſt rectius.

Vide optimum tex. extra de reb. ec cle. nõ alie.c.ſi qs presbyterorum.

Iſte §. & canonizatus.10.q.2.§. ſi œconom⁹. hæc ſpẽs alienationis poſtea per canones eccleſiaſticos inualuit, & precariarũ vel præſtariarum nomen accepit. vide apud Gratianũ.10 q.2.c.ſi œconom⁹. & cc. ſeqq.

c

de p gloſam in verbo, in ſcriptis.c.j.§.poſtq̃.eſt de cẽſi.li.vj.

a Per quæ] ſcilicet pacta.
b Manifeſtum.] ſcilicet per pacta.
c Acceperit.] ab œconomo.
d Beneficij gratia.] quod confert in eccleſiam de ſuo.
e Præſtando.] Delictanti. Accurſius.
f Proprietate].i.poſſeſſione ei⁹pdij, cui⁹ vſusfr. cõfert frequẽter eccl'iæ.nã pprietas nũquã ab eccl'ia ſeparat. ſic ff.d verb. ſig.l.iterdũ.& de iudi.l.ſi de vi. & j.d rei vi.l.quoties.& j.d p bat.l.ij .alij ponũt p prietatẽ poſſeſſiõis, q in eccl'iã confertur.
g Prædiorũ.] ſic.ſ.de nouo dandorum.
h Derelinquat]in vltima volũtate,vt innuit verbũ reliquat: vt ff.de tab.exhi.l.j.§.fi. ſed hodie ab initio & mox:vt in Authẽ. de ñ alie.§. ſi qs ãt voluerit. colla. ij. Lege ſic lecta, ſequũtur authẽticæ. Et primò l. phibẽtes.Scdò puniẽtes.Tertiò,permittẽtes,vt i hac l. ſ tex.facit Leo.Sic ergo lege primo : Hoc ius porrectũ.& ſicut alienatio. & multo magis.&c,qbuſcũq; modis.Scdò, q res iã dictas. Tertiò , ſi quas ruinas. & , perpetua quoq;.&c, ſed & pmutare. &c,itẽ ſibi iuicẽ. &c,itẽ pdiũ.&c, qui rẽ hmõi.&c,hęc vſus pſtatio.Sed alij ponũt illã,q rẽ,iter punientes,ſed ñ ẽ i hoc vrs.

q̃ & tps, itraqd hoc pſtari placuerit, ſtatuat: & manifeſtũ [a] ſit, qd qſq; acceperit [c] ab inuicẽ hmõi bñficij gr̃a, [d] pſtãdo [e] qdẽ eccl'iaſtici pdij , p tpe vſũ fructũ : poſt ſtatutũ aũt tps & placitũ, ipſorũ redituũ pprietate [f] ad dñiũ & ius eccl'iaſticũ recurrẽte firmiter, ita.ſ.vt ſiue cõpleto ſpatio qd fuerit inter eos cõſtitutũ, ſiue mortis ſuæ tpe(ſi hoc quoq; cõuenerit) is q poſſeſſionẽ eccl'iaſticã & certorũ redituũ vſum fructũ habẽdi gr̃a interueniẽte pacto ſuſceperit, nõ min⁹, q̃ alteri⁹ tantæ q̃titatis quãtæ acceperit redit⁹, cũ ipſorũ prædiorũ [g] dñio & rebus immobilib⁹, eorũq; colonis & mancipijs eccl'iç derelinquat.[h] niſi.n.hac cõditione pacta inita fuerint, ea quoq; decernim⁹ nõ valere, ſed poſſeſſionẽ eccleſiaſticam tãquam nullo iure tranſcriptam, in iure ipſius atq; dñio pmanere, & ab eccl'iaſticis œconomis vĩdicari. D. CP. Iordane & Seu. Cos.

B

C

IN AVTHENTIC. de nõ alienãdis aut permutãdis.

§.nos igit̃.coll.ij.cõſtitut.j.& in authẽ.de alien.& emphyt. §.hoc ẽt ſup ipſis.& §.hoc vero iubem⁹. coll.ix. cõſtitu.iij.

Res immobiles cuiuſcunq; eccleſia ab imperatore prouenta non alienãtur vel pignorãtur indiſtincte. Aliunde verò q̃ſita pignorantur vel alienantur debito urgente, cum ſolennitate tamen hic ſubiecta. Salycetus.

HOc ius [i] [k] porrectũ [k] eſt ad oẽm venerabilẽ locũ, oẽq; collegiũ qd actio [l] pia cõſtituit: vt nec res eorũ pignorent. [m] Et hoc perpetuò [n] ſeruet i his reb⁹ imobilib⁹, q̃ ab imperiali domo pdictis locis applicant. In cæteris [o] eaten⁹ excipit̃, [p] ſi debitũ vrget : qd ſi ex mobilib⁹ ſolui nõ poſſit [q] p res imobiles ſpãliter [r] dent̃ pignori: quarũ fruct⁹ creditor ſibi reputet [s] tã i ſortẽ, q̃ i vſuras [t] vſq; ad quartam centeſimę. [u] Qd ſi nolit [x] creditor ita accipere : tũc ordinator [y] dom⁹ apd eũ [z] à quo ordinat̃ [a] habitis abſq; diſpẽdio geſtis [b] iuret [c] (maiore [d] parte ibidẽ ſeruiẽtiũ cõſentiẽte [e])& debitũ exiſtere [f] , nec ex mobilib⁹ ſolui [g] poſſe [h] .quo ſubſecuto per viginti dies rẽ eccl'iæ ve-

D

HOc ius.]Diuidit̃ in ſeptẽ partes. Nã primò legẽ Codicis extẽdit. Scdò phibet alienationẽ i quodã caſu ſimplr. Tertiò pmittit pignorari i caſu neceſſitatis. Quartò pmittit vẽditionẽ, ſi creditor ñ recipiat pignorationẽ. Quĩto pmittit dationẽ in ſolutũ, ſi emptor nõ reperiat̃. Sextò declarat q̃ res debẽt vẽdi. Septimò dicit qs intelligat̃ creditor. Scda ibi, & perpetuo. Tertia ibi, in cęteris, Quarta ibi, q ſi nolit. Quinta ibi, emptore. Sexta ibi, ſi tñ. Septima ibi, & is. Bar. & Bal. CASVS. Dic breuiter q hæc auth. extẽdit phibitionẽ ad oẽm eccl'iã & ſuat̃ pperuò i reb⁹ ab iperatore datis. i alijs dat formã alienãdi. Ex tex.no.primò q ñ ſunt vocãdi abſentes, dũmõ duæ ptes ſint pñtes, & maior ps iſtarũ duarũ ptiũ cõſentiat: vt no. gl.ſing.in c.pñtiũ.de teſti.li.vj. Scdò no. ibi cũ dicit, habitis abſq; diſpẽdio &c. q qñ vẽdit̃ res alicui⁹ eccl'iæ, eps q iterponit auctoritatẽ, & ẽt notarij curię ſuę ñ debẽt aliqd recipe p ſportulis & labore. cui⁹ ĩriũ ſuat̃, & male ſm Pau. de Ca. hic.
i Hoc ius.] Imperator Leo rebus Conſtantinopolitanæ eccleſiæ prouiderat p legẽ iſtã, iubem⁹. ſed p hãc authẽticã extendit̃ prouiſio & priuilegiũ ad omnẽ locũ venerabilẽ. Sic ergo dic, hoc ius porrectum: & ſumitur hæc pars vſq; illuc, & perpetuo &c.ex Authen.de non alienand. §. nos igitur.colla.ij.
k Porrectum.]id eſt productum.
l Actio pia].i. pi⁹ act⁹. & ſic ponit̃. ff. de dona.inter vir.& vxo. l.iij.§.fi.aliàs ñ factũ.vt hic. ſed i⁹ deſignat, vt Inſtit.de ac.§.j.
m Nec pignorent].ſ.res eccleſiaſticæ ſpãliter, ſed gñaliter: & hoc p Authẽ.de nõ alie.§.ſi aũt creditor.i ñ.§.& §.ſed neq; dationẽ pignoris.coll.ij.ſed per aliã de alie.& emphy.§. hoc autem, quælibet permittitur, ſi debitum vrgeat, vt hic dicit.
n Perpetuò].i.incõmutabiliter ſine exceptiõe. Nota ergo ſex caſus vbi eccl'ia nullo mõ alienat. Prim⁹, vt hic, qñ res imobilis à principe dat̃: qd ſumit̃ ex Authẽ. de alie.& emphy.§. ea vero.coll.ix. Scdus, qñ ipſã eccl'iã alienaret : vt in authen. multo magis j.e. Terti⁹, qñ ipſemet emeret, vel cognato venderet, vt in Authẽ. q buſcũq; modis. j.eo. Quart⁹, qñ ẽ data res eccl'ię ſub hac cõditione, ne alienet̃, vt i Auth. d alie. & emphy.§. ſctiſſimas. colla.ix. Quint⁹ eſt, q hæretico nõ alienet: vt in Auth. de eccl. tit.§.iubem⁹. col.ix. Sext. i ãnuo relicto d ppĩquo pſtãdo, vt in Authẽ.de eccl.ti.§. ſi autẽ annale. coll.ix.
o In cęteris.] pterq̃ donatis ab imperatore
p Excipit̃.] à ſdicto.
q Nõ poſſit].ſ.cõmode, vt ff.de verb. ſig. l.nepos Proculo.
r Spãliter dent̃.]hoc eſt ex Authẽ. de aliena.& emphy.§. hoc ãt ſup.co.ix. nã p authẽ. de ñ alie.§.ſi ãt creditor.coll.ij. ñ pmittebat̃ ſpãlis hypotheca, ſed generalis.
s Reputet]qd eſt cõe i⁹ i oĩ creditore, niſi ſit pact⁹ vt fruct⁹ vice vſurarũ cedãt, vt j. d pig.act.l.j.& ij.& d vſur.l.ſi ea pactione.
t In vſur. Primò i vſuras. Scdò i ſortẽ: vt j. d ſolu.l.j.nec ob.hic ordo ſcripturæ, vt ff. d ſol.l.nec.n.& d le. ij.l.cũ pr.§.fidei tuæ eo.l.cũ pr.§.pe.hic ſpãle eſt fauore eccl'iæ.vt primò i ſortẽ.
u Cẽteſimę]hoc ẽ vt i fine an.tñ hẽat p vſuris, q̃tũ ẽ quarta ps ſortis. ſors.n.cẽteſima dr̃.i.qddã pricipale vl' pfectũ, qa cẽteſim⁹ numer⁹ ẽ pfect⁹, vt ponat̃ in vim ſubtiui. Cẽteſima ẽ ergo pars, q́ çqparat̃ ſorti in anno: vt patet j.de vſu.l.eos.§.j.
x Nolit.]ſcilicet creditor.
y Ordinator.] id eſt abbas.
z Eum.] ſcilicet epiſcopum.
a Ordinatur.]vt apud epiſcopum, & epiſcopus apud archiepiſcopum. ſed cùm archiepiſcopus vendit, duo epiſcopi debẽt intereſſe. vt in Authen. vt nulius fa.or.do.§.ñ.col.v.
b Geſtis.] quia pro ſcriptura nil dabitur tabellioni . ſic j.de epiſco.audien.l.tam demẽtis.
c Iuret] j.ti.j.l.cũ cleri.§.q ſi lis.Sol. hic ſpãle ſup alien.
d Maiore.]q̃ attẽditur primo in numero , ſcdo in dignitate, vt ff.de pac.l.maiorẽ nõ cõnumeratis ſeruiẽtib. ſed ordinãtis i eccl'ia. Si verò qdẽ abſint , oportet duas ptes ordinatorũ eſſe pñtes: ſed ſufficit maiorẽ ptẽ duarũ partiũ cõſentire, vt ff.de decr.ab or.fa.l.j.& l.iij.& ff.qd cuiuſq; vniuerſitatis.l. nulli.& l.planè.& j.d pd.cur.l.ij.& d dcur.l.noĩationũ.li.x.
e Cõſẽtiẽte].ſ.iuro, vt ſup ſuã aĩam iuret, vt auth.ppet. j.e.
f Exiſtere].i.ſolutũ ñ eſſe. ñ ãt iurare dẽt cũ effectu. vocatũ creditor pbabit, vt i ñ.hui⁹ auth. & hoc ẽt ita demũ, ſi ſcit: aliàs ñ cogit̃ piurare, ſ; iurabũt alij q ſciũt, vt i auth. ppetua.
f Exiſtere.]ecce vnum.
g Solui.]ecce ſecundum.
h Poſſe]ſcilicet commode.

Côcor. [illegible].in c.cũ [illegible]cceſſit[illegible] ent. ſup verbo , [illegible]ſenſu. [illegible]de conſti[illegible]tu.& c. ſi [illegible]ne exceptione. 12.q.2.

Actio q̃liter ſumitur.

Eccleſia in ſex caſibus nullo modo alienare poteſt.

Côcor. 10. q. 2. §. hoc i⁹. vbi habes hanc authen. canonizatã de verbo ad verbũ cũ oĩbus alijs ſeq. exceptis authen. multo magis . & authẽ. q buſcũq;.

Al. eſt. §.fidei hę redũ. verſi. arg. cõtra.

Vel aliter clerici non debent iurare iudicio ſiſti, vel iudicatũ ſolui, vt ibi: in ſtib⁹ vero beneiuratur vt hic.

a Pro debito.] Emptor.n.ſoluet creditori, vt in Auth.de eccle.re.immo.alie.§.cunctib⁹ qdē in fiſcū. col.v. ſic & ff.de in rē ver.l.iij.§.pe.& ff.de rebus eorum.l.magis.§.ne tamen.

b Aliter enim.] id eſt, niſi prædicta ſolemnitas ſeruetur, vel niſi precium cedat in vtilitatem eccleſiæ. Accurſius.

Eccleſiæ res in ſex caſibus poſſunt alienari.

c Inſcribatur.] in iuſo. ſic ergo dēt fieri ſcriptura: aliàs nō valet ɔtʾ⁹, vt & in l. iubem⁹.§.fi.pōt ergo pdicto caſu alienare res eccl'iæ, cū debitū vrget. Itē ſcdò i ppetua emphyteuſi, vt i Authē.ppetua. Tertiò, cū alia eccl'ia pmutādo, vt i Auth.itē ſibi. Quartò, cū pricipe.ſ Auth.ſed & pmutare. Quītò, vt in redēptione captiuorū, vt ī Auth.de alie.& emphy.§.ſctiſſimas.col.ix. Item ſexto, vt ſuperflua vaſa, vt i Authen.præterea.

d Æſtimationis].ſ. rei datæ in ſolutum.

e Decima] vt ſi res valeat nouē. de:ʾ p decē: ſed certe tūc non addere:ʾ decima, ſed nona. Alij, vt ſi res valeat decē, accipiat p vndecī, ſm Azo.& ſm hoc eccl'iæ fit additio. Alij, vt ſi res valeat xj. accipiat p decē.& qđ dicit, addita.ſ.emptori, vt qa grauatur ī vno,ꝙ.ſ. inuit⁹ accipit aliud p alio, releuet' ī hoc. vt ff.de iureiur. l.eū q.i pri. Itē eſt hic ſpāle ꝙ aliud p alio recipiat inuit⁹: vt ī.de ſo.l.authen. hoc niſi debitor. ſed regulariter contra: vt ff.de re.cre.& ſi certum petatur.l.ij.§.j.

nalē eſſe publicè notū ſit: vt pl⁹ offerēti deť, precio modis oībus p debito [a] dādo. aliter enī [b] res emptori nō ɔcediť: & hoc īſcribať, [c] nihil eſſe factū ī ea re ad dānū diuinæ dom⁹. Emptore vero ñ iuēto, res ęſtimata diſtricte creditori detur ī ſolutū, addita ī pcio vniuerſæ ęſtimationis [d] decima [e] parte, & accedēte cōſenſu ordinatoris, [f] & maioris [g] partis ibidē ſuiētiū. Sit tñ ea res mediocris [h] īter cæteras, īſpecta ipſi⁹ q̄litate & q̄titate & onere. [i] Et is creditor hic ītelligať q qđ credidit, pbat [k] ī vtilitatē diuinæ domus proceſſiſſe.

IN AVTH. de nō alie. aut pmu.§. ſicut āt. coll.ij.conſti.j.

Alienare vel acquirere damnoſa eccleſia, pariter ſunt prohibita. Saly.

SIcut alienatio rerū eccl'iæ interdicitur, ita prohibeť ne qua ſterilis [l] ei detur poſſeſſio, aut alioqui oneroſa, veluti fiſcaliū [m] noīe vel onere.

IN AVTH. de nō alie. §. qa vero cognouim⁹.col.ij.conſtit.iij.& in Authē. de alie. & emphy.§.& qm.col.ix.conſtit.iij.

f Ordinatoris.] id eſt abbatis.

g Maioris partis ibidē ſeruiētiū. Sed vř ꝙ non valeat, niſi oēs cōſentiāt: vt ff.de ſeru.ruſti.pd.l.p fundū. Rñ.aut aliqd ptinet ad plures vt ad vniuerſos, & tunc ſufficit maioris partis cōſenſus: vt hic, & ff.ad muni. l. qđ maior ps. aut ptinet ad plures vt ad ſingulos: & tūc ñ ſufficit maior pars, ſed oēs cōſentiēt, vt ff.đ ſeru.ruſt.pd.l.p fundū.& cōia pd.l.receptū.& ff.cōi diui.l.Sabi. Fallit ī duob⁹ caſib⁹. Prim⁹, vt cū multi creditores hñt eūdē đbitorē: vt ff.đ pact.l.maiorē & C.q bo.ce.poſ.l.vl. Itē ī alō caſu: vt ff.đ re.di.l.ī tñ.§.p.& hoc fauo.rel.

h Mediocris] ɔ.in Authē.de fideiuſ.§.quod aūt.colla.j.ɔ. vbi quā meliorē habet debitor, dare dēt in ſolutū. Sol.hic ſpeciale fauore eccleſiæ hoc placet. vel ibi precioſius metallū dēbat, vt aurū & iō pcioſior res ſolui dēt, quā debitor hēat. Ac.

i Onere].ſ.debiti pro quo vendiť: vt res magni precij pro debito paruo non vendatur: vt ff.de reb.eorū l.magis. §.itē prætor. vel dic, onere tributorum: vt in auth. ſicut ī. proxi.

k Probat in vtilitatē] ſpāle eſt. ſic & ī.ſi aduer.cred.l.j.& ff.ſi cer.pe.l.ciuitas regřɔ: vt ī.ſi cer.pe.l.incēdiū. probabit ergo forte p pſumptionē: vt qa plat⁹ eſt diligēs, & eccl'ia tūc indigebat. nō aūt vbi quilibet nummus ſit datus: vt ff.de exer.l.ſi.in ſi.j.rñ. Vel quia oībus de eccleſia ſimul dedit. per quos pōt deterior eccleſiæ fieri cōditio: vt ī.eo.l.iubemus.§.ſi qñ. aliàs eſt verſi.ſub §.ſane ne oīs. Quid ſi ɔſuetudo in ɔtrū ſit? ſm Azo.valet: vt Inſt.de iure na.gē.& ciui.§.ex ñ ſcripto.

SIcut.] AS. Sicut alienatio rei eccl'iaſticæ phibeť: ſic ne ſterilia aut aliàs oneroſa eccl'iæ deneť.h.d.hæc authē. Ex qua nota dānū cōtingere interdū ī acquirēdo, ſicut in alienādo. & dicit Bal. p iſtā authē.ꝙ ſi eccleſia adiuit hæreditatē ſine beneficio inuentarij, ſm quoſdā nō valet aditio, ne conſequať dānū, vt hic. ſm alios valet, ſʒ ñ teneť vltra vires hæreditarias. & hæc magis placet ſm Pau.de Caſt. hic.

l Sterilis].i.non fructuoſa vel fęnea, vt ī cor.vñ hoc ſumiť, de non alie.§. pe.col.ij.

m Fiſcaliū] ſʒ quō pt eſſe on⁹ tributorū fiſcaliū, cū ſm qualitatē fructuū deneť: vt ī. de allu.& pa.l.j.& ij. Rñ. p pteritis anteq ad eccleſiā deueniret fundus. vt ff.de pub.& vec.l.imperatores j.rñ. Itē pt eē on⁹ tributorū, & ī hoc maiorē ptēfructuū oporteret dari p tributis.

Propter qđ vnūqđq; tale, & illud magis. Vel ſic: Potentior eſt prohibitio in cā q in cauſato.n.d.ſecundum Iacob. But.

MVlto magis [n] prohibeť ipſius monaſterij [o] alienatio, qua [p] redeat in antiquū ſtatum, & ſæcularem vſum.

IN AVTH. de alienn.& emphyt.§.ſi vero non ſint. verſi. œconomis.colla.ix.conſti.iij.

Alienatio rei eccleſiaſticæ permiſſa incommutabiliter prohibetur in œconomum, vel ſibi coniunctum.h.d.Sal.

QVibuſcūq; modis hoc i⁹ alijs pmittiť, [q] īterdř certis pſonis res hmōi accipe, vt œconomo, eiuſq; cognatis: [r] alioq bona eorū & ęconomorū, & ordinatorū qb⁹ cōiūcti sūt, poſt mortē eorū pueniēt ad eccl'iā, de qua rē accipiūt.

IN AVTH. de nō alie. aut pmu.§.qa vero Leonis.co.ij.cōſtit.j.& col.ix.ɔſt.iij.de alien.& emphy.§.ſi vero īter hæc.

Accipiēs rē eccleſiaſticā titulo nō lucratiuo pter legis formā, rē reſtituit, et qđ dedit, pdit. Accipiēs vero titulo lucratiuo, reddit quod accepit.& tantundem de ſuo. Saly.

QVi res iā dictas [s] nō gratuito [t] alienationis titulo citra formā legis [u] accepit, rē qdē cū oī incremēto medij

n MVltomagis.] ſ.quàm aliarum rerū.& eſt verbum Ir. non legis.

o Monaſterij].i.eccleſiæ vel loci ɔſecrati.

p Qua].ſ.alienatiōe. & hoc eſt in cor. de alie. & emphy. §. & qm.coll.ix.& in Authē.de nō alie. §. qa vero cognouim⁹.co.ij

QVibuſcūq;] iſta authē. plana eſt. Et not. bñ eā, qa ſp allegať ɔ plalatos q cōcedūt ſuis ɔſanguineis res eccl'ię. Nā ēt ſi ſubſit iuſta cā alienādi, & etiā ſi adhibeať oīs forma, nō tenet rōne pſonę in quā ſit: qđ eſt intelligēdū ēt ſi palam hoc ſiat, & bona fide & eſt ſpāle. ſec⁹ in alijs adminiſtratorib⁹: vt ī.de ɔhē. empt. l.ſi cū ipſe. hoc tñ qualiter intelligať & limiteť, vide bonam gl.i c.decēter.lxxxix.diſt.& i c.nō ſatis.lxxxvj.diſ. Pau.de Ca.

q Permittitur.] quod eſt in ſeptem caſibus: vt diximʾ in authen. hoc ius porrectum. in gloſſ. ſuper verbo, inſcribatur.

r Cognatis] vel affinib⁹: vt in cope vñ hæc ſumiť.ſ.in Auth. de alie.& emphy.§.œconomis.coll.ij.& eſt rō, qa ex officio qđ adminiſtrat, nō licèt emere p ſe vľ p aliū: vt ff.de ɔhent. empt.l. nō licèt.& l.q officij.in prin. Et ſic no.gñale.ꝙ ñ admittit' aliqs vt q̄libet: vt ī.de dol.l.j. vbi de hoc dixi. Sed ɔ in Auth.de ſanct.epiſ.§.ſi āt eccleſijs.coll.ix. vbi diſpēſatorib⁹ pmittiť accipere. Sol.ibi pmittit cōducere, vľ rpalē emphyteuſim accipere: hic autē prohibet perpetuā alienationē. Itē hic œconomo prohibet, ibi diſpenſatori permittit: puta plato non adminiſtranti. & ſpecialiter hic excipitur œconomus, in ſi. illius §.ſi aūt. vbi expreſſe œconomo idē phibeť.

QVi res.] Iſta auth. reſpicit ſcđam partē l. iubemus.ſ.§. ſanè.ī.eo. vbi puniuntur ɔfaciētes. Pau.hic. No.primo ſm Bal.ꝙ illicite contrahens ſuper rebus eccleſiæ punitur pœna expreſſa in hac auth. Secūdò no.ꝙ illud quod dedit talis ɔhens, perdit quo ad eccleſiam, ſed non perdit quātum ad adminiſtratorē cū quo ɔxit. quia repetit ab eo. Bal.

s Iam dictas.] ſcilicet locorum venerabilium.

t Non gratuito.] vt emptione, permutatione, & ſimilibus.

u Legis.] vel quia non erat de caſibus permiſſis: & ſm hoc expone citra, pro contra. Vel ſi erat, non fiebat cum ſolennitate qua debebat: vt in auth. hoc i⁹, dixim⁹. & tūc dic, citra.i. præter

pręteri quia alienauit, licèt nõ valet cõtractus in pindiciũ eccłię: A
a Eũ]. ſ. ęconomũ. Itẽ pponderat dolũ ęconomi pp officiũ do lo emptoris. Quid ſi nõ eſt ſoluẽdo, vł nihil hẽt: cũ ſit vn⁹ de monachis? R ñ. tenet̃ eccłia ſi locupletior eſt p cõdictionẽ ſine cã. vt ff. de cõdi. ob tur. cau. l. pperuo. ſm quoſdã. & de eo p quẽ fac. l. ſi. in pri.
b Cũ oĩ cã] qualiter intelligat̃, habes. ff. de rei vindi. l. pterea.
c Creditor.] qui accepit rẽ pignori, & in cãm non cõceſſam.
d Datorem.] non autem contra eccleſiã.
e Cadat.] iure exceptionis.
f Cõtraxiſſet]& ſic eſſet futuri tpis, nõ ſolũ pteriti. & hoc iõ, qa deliqt in cõtrahẽdo. ſi ãt deliqt tñ ſi ſoluẽdo canonẽ, poſtea nõ ſoluit pro futuro tpe. vt in auth. q rẽ. ſ. eo. & eſt rõ, qa hic ab initio caruit titulo & iuſto initio, cũ fieret cõtract⁹ emphyteutic⁹ cõ legẽ: vñ magis deliqt, cũ cõxit lege p hibẽte. Sed ibi ab initio valuit cõtract⁹ emphyteutic⁹: ſed ceſſauit ſoluere canonẽ debitũ p bienniũ: & ſic minus deliquit, & iõ pteriti tpis, ñ futuri.
g Sed meli⁹] hæc verba referunt̃ ad id qđ dr̃, cadat. nã videbat̃ cadere iure exceptionis: ſed melius eſt vt cadat ipſo iure. Vel meli⁹ hæc verba ſunt Irn. nec multũ importãt vtilitatis. pñt ita cõtinuari: Ex pdictis videbat̃ emphyteuta repellẽd⁹ exceptione: ſed meli⁹ eſt vt ipſo iure actio deneget̃. & eſt ſic. ff. de arbi. l. ſi cũ dies. §. ſi quis ex. Azo. & ſumit̃ hæc tota ex cor. in Authẽ. de non alienã. §. quia vero Leonis. colla. ij. & ex ſequentibus. & idẽ in Authẽ. de alien. & emphyt. §. ſi vero pter hæc. & ſequẽtib⁹ §§. col. ix.

tpis reſtituat: ei⁹ ãt qđ dedit, nullã actionẽ cõ venerabilẽ locũ, ſed aduerſus [f] eũ [a] q alienauit, hẽt. Donatari⁹ aũt & rẽ cũ oĩ [b] cã & fructũ reſtituat, & aliud tñdẽ. Creditor [c] quoque reſtituta re pignorata, crediti actionem cõ ſolũ pignoris datorẽ [d] hẽat. Emphyteuſis acceptor & ab ea cadat, [e] nec qđ pdit, repetat: imò ſtati ſoluat qđ ſolutur⁹ eſſet vnoquoq; anno ſi iure cõxiſſet. [f] ſed meli⁹ [g] dr̃ oĩmodo denegandas [h] eſſe actiones hmõi acceptori.

IN AVTH. de alie. & emphy. §. ſi vero qđã ſũt. col. ix. cõſt. iij.

Res eccleſia ruinoſa, pẽſione inchoãda in initio cõtractus, dari põt in emphyteuſin, reſcĩda ꝑ tertia parte pẽſionu q̃ colligebatur ante diruitionẽ: pẽſione vero ĩchoãda ade da mũ reſecta, dari põt ꝑ dimidia pẽſionis, q̃ ꝑ ea refecta põt haberi. h. d. ſecundum Saly.

SI quas [i] ruinas hñt memoratę diuinę dom⁹, quas reędificare ñ valẽt, [k] & hæ i emphyteuſim dent̃ [l] ppetuã: emphyteuta vſuro materia habitationis depoſitæ [m] dom⁹: vt pẽſio [n] diminuat̃ [o] in tertiã [p] C

h Denegandas.] ſubaudi, ipſo iure.

SI quas.] CAS. Imperator Leo cõceſſit q nõ poſſit alienari res eccłiaſtica, niſi quo ad vſumfructũ: vt in l. iubem⁹. poſtea in caſu neceſſitatis pmiſſum eſt alienari ẽt proprietatẽ: vt in authen. hoc ius porrectũ. nũc verò loquimur nõ in caſu neceſſitatis, ſed vtilitatis, ne dom⁹ ruat, ex qua re eccłia nullã poſtea hẽbit vtilitatẽ. vñ dicit Impator hoc caſu, volo q talis res eccleſiaſtica det̃ i emphyteuſin, vt oĩno nõ alienet̃. nã emphyteuta hẽt vtile dñiũ, & eccłia directũ. & dicit q licet tũc ipſi emphyteutæ vti materia dom⁹ ruinoſæ ad reparationẽ. Pau. No. q dom⁹ ruinoſa eccłiæ põt concedi ad ppetuã emphyteuſin ſub canone hic pręfixo, ſecundũ Bald. hic. D
i Si quas ruinas,] idest ruinoſas domus.
k Non valent] . ſ. commode, vt ff. de verbo. ſignifi. l. nepos.
l Dent̃]. i. dari pñt. ſ. ſi dẽt. n. & qđ dicit, ppetuã. dic in infinitũ quãdiu pẽſio ſoluit̃. Inſti. loca. §. adeo. & ſm hoc dẽt fieri renouatio, vt quis ñ dicat ſe pſcripſiſſe ſm cõſuetudinẽ: alij vſq; ad xxx. an. vt Inſti. de ppe. & tẽp. act. in prin. alij vſq; ad tertiã generationẽ, vt in Authen. de non alie. §. emphyteuſin. coll. ij. & ſm hos nõ fit renouatio in tertia, ſed in quarta. prima verior. ſ. donec ſoluatur pẽſio, & corrigatur illa de non alienan. §. alienationis. quę non permittebat perpetuã.
m Depoſitæ.] idest dirutæ.
n Vt penſio.] antiqua.

o Diminuatur.] ad plus.
p Tertiã partẽ]. i. tertia minuat̃, & duę pſtẽtur. alij vt R. & B. & P. vt duæ remittãtur, & tertia pſtetur. & hæc eſt verior, vt in corpe pbat̃. Sed qcquid dicat̃, eſt cõ illã auth. ppetua. ſ. e. vbi dicit diminuẽdã pẽſionẽ in ſextã partẽ: ſed illud in non ruinoſis. Sed adhuc aliud cõ in ea. auth. perpetua. dũ dicit, ſi ob cladẽ diminuta ſit pẽſio: tũc cõſtãte nũc pẽſione in emphyteuſin datur. Sed dic determinari per iſtã, vtrũ ſoluat ſtatim, & pñs pciũ minuat̃ in tertiã partẽ: an ñ, & tũc tñ pſtet quãtũ põt nũc hẽri: dũ tñ det̃ medietas pẽſionũ adiectarũ p reędificationẽ. Et dic cõſtãte tũc pẽſione, diminuta tñ i tertiã partẽ ab ea q̃ anteq̃ clades ſuperuenerat, colligebat̃. nã hęc authẽ. eſt poſt illam in cor. Auth. cũ hæc ſit de alie. & emphy. §. ſi vero qđã. & illa de nõ alie. §. qa vero Leonis. Nec dicas hãc hẽre locũ tñ in eccłia Cõſtãtinop. (vt qđã dñt) imò in oĩbus: vt in Authen. de alie. & emphy. §. quæcunque vero. colla. ix.
q Partẽ]. ſ. ſoluendã.
r Reędificante]. i. ædificare volente anteq̃ aliquid nomine penſionis ſoluat.
s Ex adiectis]. i. ex pẽſionibus quæ nunc ædificio reædificato vltra ſolitas penſiones accipi poſſunt, medietas detur, & poſtea ſimiliter detur penſio quæ primò ex ruinoſis ſtantibus ædificiis colligebat̃.
t Per æſtimationem,] idest reædificationem. nam per eam maior æſtimatio penſionis præſtatur.
u Emphyteuſis,] ſcilicet contractus.

mo ruinoſa pp vtilitatẽ quam ex refectione conſequitur eccleſia. alñs vero per illã auth. non erat pmiſſum niſi in tertiã generationẽ, ſed per illam Authent. de alie. & emphy. permittitur in perpetuum, vt ibi not.

partẽ [q] ab ea q̃ ſtãtibus adhuc ædificijs colligebat̃: aut primi t⁹ eo reędificãte, [r] ex adiectis [s] illi p ęſtimationẽ [t] pẽſionib⁹, medietas det̃ religioſę domui nã, priore caſu ab initio emphyteuſis [u] pręſtãda eſt pẽſio.

IN AVTH. de non alie. §. qa vero Leonis. col. j. cõſt. ij. & in Auth. de alie. & emphy. §. & hoc qđẽ. ver. licẽt. co. ix. cõſt. iij B

Res imobilis eccleſia, cuius pẽſio nõ eſt diminuta, põt in emphyteuſin dari, diminuta ad plus illius pẽſionis ſexta pte: vbi vero pẽſio reſpñ eius qđ pcipiebatur quãdo ad eccleſiam puenit, ſit diminuta, dari põt in emphyteuſin pro pẽſione nũc ſtãte: ac res pciosa, modici tamẽ fructus, dari põt pro penſio ne iuſta per architectos æſtimanda. Saly.

PErpetua [x] quoq; emphyteuſis i his [y] pmittit̃ reb. ſi res i eorũ gerat̃ pñtia, q b⁹ hoc aſſignat̃ lege, [z] iurãtibus [a] his quorũ itereſt, ex eo cõtu nihil ad lęſionẽ diuinæ dom⁹ effici: ſolito reditu ipſi⁹ rei q̃ fuit cũ diuino iuri dedicaret̃, [b] ñ minuẽdo niſi i ſextã [c] ptẽ: aut ſi ob cladẽ [d] diminuta [e] fuerit, tũc p cõſtãte [f] nũc pẽſione in emphyteuſin det̃. Quòd ſi res C

PErpetua.] CAS. Iſta authẽ. tres hẽt partes. Prima pars loqtur i nõ ruinoſis, q̃ multũ dãt reditũ. Vltima ps loqtur i ruinoſis q̃ parũ dãt reditũ. Media vero ps i ruinoſis q̃ nullũ dãt reditũ. Viu. No. ex hoc tex. q vbi paritas priuilegiorũ ẽ, vtrũq; redigit̃ ad i⁹ cõe. facit l. ſi & milit. §. j. ff. d exc. tut. B.
x Perpetua.] hoc verbum eſt ex Auth. de alie. & emphy. nam in illa de non alie. non erat hoc verbum. & expone illud vt D modò dixi in illa authen. ſi quas ruinas. ſ. proxi.
y In his]. ſ. eccleſiaſticis non ruinoſis vel in his. ſ. ruinoſis.
z Lege.] vt in authen. hoc ius porrectum. ſ. eo.
a Iurantibus.] ſcilicet clericis.
b Dedicaretur.] id eſt eſſet applicata.
c Sextã partẽ]. ſ. ad plus: aliãs magis retineret eccłia q̃ vedat. Sed nõne eſt eccłia deterioris cõditionis, q̃ ali⁹? R ñ. nõ, quia diminutio fit pp ſterilitates: q ñ erũt, priuat⁹ remitteret totũ, vt ff. loca. & cõduc. l. ſi vno. §. j. Vel dic q hic erat res deterior, q̃ tũc qñ fuit eccłiæ data. prima verior: & hoc cũ nõ eſt ruinoſa: aliãs ſec⁹, vt i auth. ſi quas. ſ. eo. q eſt cõ. Itẽ vt in nihilũ diminui: vt in Auth. de alie. & emphy. §. j. ſed ibi ſpẽle in paſcuis & i agris pximarũ villarũ maioris eccłię Cõſtãtinop.
d Aut ſi ob cladẽ.] nũc loqt̃ eo caſu quo auth. ſi qs ruinas.
e Diminuta fuerit.] vel eius fructus, aut vilis facta.
f Conſtante nũc]. i. vt tñ pſtent, quãtũ percipi poſſet nunc, ſi nũc eſt locata: & addẽt medietatẽ pẽſionũ adiectarũ ꝑ

eccleſi-

reædificationẽ rei ruinoſæ:& de reſecta ſoluat̃ penſio. Vel ſi ante reſectionẽ ſit ſolutū, ſit diminutio in tertiā partẽ. Vel ſi ſtatim, dic vt ibi:& addat̃ tertia illi⁹ q̃ poterat pcipi cõſtante ædificio, vt ĩ auth. ſi quas ruinas.q̃ eſt ꝯ. Vel hic qñ aliquos hēt redit⁹: ibi nullos. Vel hic eſt ruinoſa clade : ibi vetuſtate. prima verior. vt ibi dixi: qa hæc determinatur per illam.

a Precioſa]vt turris.
b Iuſta].ſ.detur talis pẽſio, quæ collecta in xx.an. cõtineat rei ęſtimationẽ, vt in Authẽ. de ñ alie.§.ſi vero alicui⁹ eccleſiaſtici. ſed ſi eſt Hieroſolymitanæ, & oporteat vẽdi: tūc ĩ 5 o.an. vel Auth. de alie. & emph.§.ſciſſimas. col. ix

pcioſa[a] qdẽ eſt, parū tñ aūt nihil pſtat pẽſionū : res ſubtiliter æſtimāda eſt, vt ex hac pẽſio iuſta[b] cõſtituat̃: ea tñ ſolo dentur in emphyteuſin , quæ ad hoc congrua videntur œconomo & alijs gubernatorib⁹.

IN AVTH. de nõ alie. aut pmu.§.ſinim⁹ igĩt .col.ij.cõſt.j.

Cum principe vel alia eccleſia permutatio eſt permiſſa.Saly.

SEd & pmutare [c] principi[e] licet [d] p re maiori, [e] meliori, vel ęquali, ſi reſpublica[f] hoc expoſcit,[g] & pragmatica[h] forma ſuper hoc præcedente.

IN AVTH. cõſt.q̃ ex aſcriptitijs.§.qa igiẽ.col.v.conſti.vij.

Permutare pt vna eccleſia cū alia, dū ſl la pmutatio fiat cū vtilitate vtriuſq;: alioquin vna cõtra altā reſtituetur.Vi.

ITẽ[i] ſibi inuicẽ rectè pmutāt cum vtriuſq; indẽnitate,[k] eorum.ſ.conſenſu interueniẽte, q̃ ſupra referuntur.[l]

IN AVTH. de alie.& emph. §.ſi v̇o qs d̃ pd.col.ix.ꝯſt.iij.

Inutile pdiū pp onus fiſcaliū pōt eccleſia alienare ſeruata debita ſolennitate.Saly.

ITẽ pdiū pp on⁹ fiſcale[m] inutile alienat̃, geſtis[n] vt ſ ᵐ ꝑficiẽdis, eodẽ iure pſtito.i. q alia d̃ cā ñ alienat̃, niſi vt imunitas[o] eiuſdẽ vñrādę dom⁹ fuerit.

IN AVTH. de alie.& emph.§. ſi v̇o qs aut locator.co.ix.ꝯſt. iij.& d̃ ñ ali.§.ſcire.co.ij.ꝯſt.j.

Nō ſoluēs eccleſia canonē p biēniū , vel rē deteriorē efficiēs, repelli pōt ab emphyteutico iure.h.d.ſcd̃m Bal. Vel ſic: Emphyteuta deteriorans, vel nō ſoluēs canonē p biennium, quatuor pœnis hic cõtētū puniūtur, qa pt expelli,& ſic pdit vtile dominiū. Itē nihilo minus ſoluit qd ſoluere debebat pro tpe pterito. Itē dānū ſeu intereſſe reſundit. Item melioramenta non repetit. Pau.de Caſt.

QVi rẽ hmōi[p] cōductā vel in emphytheuſin acceptā fecerit deteriorẽ,[q] aut emphyteuticū canonẽ p biẽniū[r] nõ ſoluerit, hac lege repelli[s] pt, vt tñ ſoluat toti⁹ tpis[t] pẽſionẽ:& id, ĩ quo rẽ læſit , reſarciat: nõ repetitur⁹ ſi quid impendit noĩe meliorationis.[u]

IN AVTHENT. de alie-na.& emphy.§.ſi vero aliquis voluerit.coll.ix.conſti.iij.

Alienatio permiſſa eccleſia Conſtantinopolitana ſupra eo.tit.l.iubemus.§.fi.extenditur ad omnem locum piom.Saly.

HÆc vſus pręſtatio[x] locū hẽt in oĩ domo religioſa: quo finito , res vtraq; pleno iure pueniat in domū iādictā : nec tributis qdẽ grauata maiorib⁹ ſit ea res, quæ datur inuicẽ, & eiuſdẽ reditus ſit.

Caſſatur oĩbus factis tpe tyrannidis, primilegia eccleſiarū in oĩbus in ſuo robore perſeuerant.h.d.ſcd̃m Bal. Vel ſic: Omnia quæ facta ſunt tpe tyrannidis, ſuperueniẽte iuſto domino debent reſcindi. Pau.de Caſt.

XV. IIDEM. AA. Sebaſtiano. P. P.

DEcernimus[y] vt antiquatis[z] ac[a] infirmatis funditus[b] his q̃[c] ꝯ ipſum orthodoxæ religionis deū[*] quodāmō facta ſunt, ĩ integrū reſtituant̃ vniuerſa,& ad ſuū ordinẽ reuocent̃, q̃ ante pfeſſionẽ nrę māſuetudinis de orthodoxæ religionis fide, & ſanctiſſimarū ecclīarū & martyriorū ſtatu firmiter obtinebāt : his q̃ ꝯ hæc tpe tyrānidis [*] Inoua

c Sed & permuta]re principi].i. cum principe.
d Licet].ſ.eccleſiæ.
e Maiori]dāda à prſ.
f Si reſpublica] ideſt Cæſar.
g Hoc expoſcit]bñdico, maiori, ſi res &c.
h Pragmatica].i conſilio procerum. & ſu mit̃ hæc Auth. de ñ alie.§.ſi min⁹.col.ij.
i Tẽ ſibi inuicẽ.] vna.ſ.eccl̄ia cū altera: vt ĩ Auth. vt de cętero cõm.co.v.ĩ fi.
k Indẽnitate]alioqn vna contra aliam reſtitueretur : vt ff. ex quibus cau. ma.l.fi.
l Referunt̃.]vt ĩ authẽ. hoc i⁹ porrectū. & hæc eſt ĩ Auth. cõſtõ.q̃ ex aſcript. & li. na.§.ſi vero.col.v.
m ITẽ pdiū. Onus fiſcale]hoc expone vt ſ. in authen. illa, ſicut alienatio.
n Supra.] in authẽ. hoc i⁹ porrectū.& eſt hęc de aliena. & emphy.§.ſi vero quis de prædictis.colla.ix.
o Immunitas]ideſt indemnitas.

† In iſtis tribus authen. ſequẽ. alienatur res eccleſiaſtica etiā quo ad directū dominiū : & poſito q nulla ſubſit neceſſitas neque vtilitas: dummodo nõ ſubſit dānū, & ex ipſis authẽ. not. illos caſus quos ponunt canoniſtę per gl. 12.q.2. ſuper rubr. ſm Paul. hic.

Q Vi rẽ.] Diuide iſtā authẽ. in quatuor ptes principales, put quatuor ĩponunt̃ pœnæ emphyteutæ, vel cõductori rei eccl̄iaſticæ deteriorātib⁹ rẽ, vel nõ ſoluẽtib⁹ cẽſum intra biẽniū. Scd̃a ibi, vt tñ ſoluat. Tertia ibi,& id ĩ quo rẽ læſit. Quarta & vltima ibi, nõ repetiturus.h.d.ſm Iaſ.de mayno: ſm quem no. ibi deteriorē &c. q emphyteuta vel colonus eccleſiæ pp deteriorationẽ rei pōt expelli à iure quod habet.& dic idẽ eſſe in colono priuati.l.quæro.§.inter locatorẽ. in verſi. & vt oportet.ff.loca.
p Qui rẽ hmōi].ſ. talẽ q̃ pmittit̃ ĩ ẽphy.dari: vt ĩ auth. ppet.
q Deteriorem.] poteſt.n.quilibet conductor repelli , ſi rem deteriorem facit: vt ȷ̃. loca.l.iij.in fi.
r Per biẽniū] & ĩ emphyteuta priuati triẽniū: vt ȷ̃. d̃ iure emphy.l.ij.ĩ colono ſimplici biẽniū ſuffic̃: vt ff. loc.l.q̃ro.§. inter.
s Repelli pt]eccl̄ia dedit in emphyteuſim p 5 o. cū valeat pa ſſ pl⁹, ſtatuta pẽſione vni⁹ nūmi. An hēat locū pœna hui⁹ aut v̄. Vĩ q ſic, cū nõ ſit mutatū: vt ȷ̃. de teſta.l.ſancimus.l.cẽ oẽ pactū factū ſ eo ꝯtū valet & ſic dicta forma: vt Inſti.loc.§.adeo.in fi. Eꝯ q. nõ, tū qa ille & eſt ꝯ legẽ iſtā:& ita ei⁹ forma nõ ſeruāda eſt: vt ĩ Auth.de nõ alie.§.lex itaq;.coll.ij. tū qa graue eſſet minus pp ceſſationẽ vni⁹ nūmi totū pc ū & rẽ pdere. vbi aūt ꝯhitur ĩ m authẽt. ſi quas.& ĩni illā, perpetua. nõ eſt graue dānum vltra modum. Item nõ eſt veriſimile imponi pęnam in caſu qui nõ pt cõtigere: ar.in Auth. de fil. ante dota. inſtru. na. in fi. col. iij. Quid ſi vna eccl̄ia hēt ab alia, & ñ ſoluit? Reſpõ. idẽ: vt arg. ȷ̃. de fru. & lit. expen.l.fi.
t Tpis.]pſitis & pteriti, nõ futuri: vt dixi ĩ authenti. qui res.
u Meliorationis.] locupletat̃ igitur eccl̄ia cū alinna iactura? R. hoc fieri culpa hui⁹ q dānū ſentit: quare ſibi iputet: vt ff. d re gu. iur. l. qd̃ qs. Et ſumit̃ hæc auth. ex illa de nõ alie. §. ſcire ſt.& ex illa de alien. & emphyt. §. ſi vero quis locator. col. ix.

H Æc vſus]. CAS. Hæc Authẽ. dicit duo. Primo q ꝯceſſus ĩ maiori eccl̄ia Conſtātinopolitana, vt poſſit alienare in certū vſum, cõcedit̃ in qualibet eccleſia. Scdõ dicit q ſi eccl̄ia cõcedit rẽ ĩ vſum , finito tpe illo dẽt ea res pleno iure ad eccleſiā redire, aut alia æque bona inſpecto reditu: nec illa res q dat̃. dẽt eſſe magis onero ſa tributis, q̃ ſuit illa res eccl̄æ. Not. ex hoc tex. in verſi. pleno iure. q p iſtā Authẽ.& per l. Iulian⁹. ȷ̃. in fi. ff. de rei vindi. tenet Bar. in materia ſubſtitutiõis cõpendioſæ , quod vbi ponitur hoc verbū , pleno iure, q ſubſtitutio ſit directa : qa exponitur pleno iure, id eſt directa: vt hic, & d.l. Iulianus.

* dñm

* Baſiliſci .ſ. tyranni : quāuis Acc. & alij intelligant Odoacrẽ.

x Præſtatio.]quā facit eccl̄ia alicui priuato: vt ĩ fi. l. iubem⁹. & ſumit̃ ĩ Auth. de ali. & emphy. §. ſi vero qs. voluerit. col. ix.
D Ecernim⁹]Pone caſum vt in gl. j. Et no. primo ex text. ibi, deū, q q facit ꝯ eccleſiā, facit ꝯ deū. Bal. & Pau. No. ſcdõ ibi, pſideū. q honor eſt alios pcedere. Odoffre. & Bald.
y Decernimus.] imperator Leo verſus Orientem profectus erat: & ideo quidam tyrānus eccleſias inuaſerat.ſ. Odoacer: & multas leges & ſtatuta contra eccleſias & earum priuilegia ſtatuerat: quæ omnia caſſāt Leo per hanc legem.& ad priſtinam formam reducit. Accurtius.
z Antiquatis.]id eſt, vt frequentari non debeant.
a Ac]pro id eſt.
b Funditus.]ipſo iure.
c Quæ.]ſubaudi, his. Accurſius.

Quarum

a Quarum.] ſcilicet eccleſiarum.
b Sacerdotium.] idest, patriarcharum.
c Ac] ponitur pro id eſt.
d Cæteras.] ſcilicet eccleſias.
e Creationem.] quis & à quo ordinetur epiſcopus.

f Reſidēdi] qs à dextris, & qs à ſiniſtris patriarchę dēat ſedere, vt fuit cōtētio īter archiepm Rapū Rauē. & Medio.
g Mrem.] .ſ. ſcdām p⁹ Ro. ſedē, vt ĩ. e. l. iubem⁹. ij. §. ſcientes. & in Authē. de eccle. tit. §. j. col. ix. & ĩ. de ſūma Tri. l. victor. Accurſi⁹.

Illud qđ.] plana eſt hæc lex. Et not. primò ex ea ī verbo. in aſ ctis. & ỽ. actorū. q. ſcripturę factę corā iudice vel magiſtratu, ēt p modū voluntariæ iuriſdictionis, dñt acta. & ſic dēt oib⁹ fieri copia ipſarū, vt ſunt emācipationes, & adoptiones, & creationes tutorū vl' curatorū, ī qb⁹ reqrit' auctoritas magiſtrat⁹. de quo vide qđ no. Inn. ī c. j. ex̃ đ ꝓba. No. ſcdò q̃ dicant' donatiões factæ ad pias cās. B. & P.
h Illud qđ ex veterib⁹ legib⁹] Dicebat' q̧ donatio fcā ī priuatū valeat vſq; ad cc. ſolidos: ſʒ ſi ī eccl'ia fieret ī pl⁹ ſed ñ determinabat' p eas, vñ dicit, illud &c.
i Minus.] id eſt non.
k Actis.] ideſt chartis.
l Intimatę] .i. recitatę.
m In alijs] .i. cum donatio cōfertur ī aliū.
n Intimādis] .i. in ſc̃ ipt is deducendis.
o Intacta.] vt debeant inſinuari, ſi ſunt vltra cc. ſolidos, vt ĩ. de do. l. ſancimus. in prin.
p Si qs] ī qbuſcūq; mobilib⁹ vel imobilibus.
q Fece.] .i. facer volue.
r Xenodochiū.] locus ī quo peregrini aluntur.
s Noſocomiū] loc⁹ in quo ægroti curantur.
t Orphonotrophiū.] ī quo pueri orbati parētibus aluntur.
u Prochotrophiū.] in quo pauperes alūtur.
x Gerōtocomiū] ī quo paupes pp ſenectutē & pp īfirmitatē curāt'.
y Brephotrophiū.] in quo īfātes & ibecilles alunt': vt probātur hæ expoſitiones in nouellis ſuper illa conſti de ali. & emphy.
z Ciuitatē.] ſic ergo in hoc, & aliàs parificatur ciuitas cum eccleſia, vt & ĩ. eo. l. vt inter diuinum.
a Actorū.] ideſt ſcripturarum factarum coram iudice.
b Quantitatis.] quam quingentorum ſolidorum.
c Imperiali donatione.] nā iperator pōt pl⁹ dare pijs locis vltra 5o. ſolidos ſine actis, vt in Auth. de ñ alie. §. finim⁹. col. ij.
d Valeat] .ſ. donatio in eo qđ excedit, vt ĩ. de dona. l. ſi quis argentum. §. ſinautem donator. verſi. ſed in omnibus. Accur.
e Intimata.] id eſt ſcripta in actis.
f Alia cā.] abſimili p̃dictis. nā in locis ſimilib⁹ p̃dictis idē iuris. ſed ibi eſt ſec⁹, vbi qs vellet dicere: donaui amico meo, vel cōſanguineo, & cā pietatis. tūc. n. nō poſſet niſi ſm vetera iura, vt hic dr, vſq; ad cc. ſolidos, vt ĩ. de dona. l. ſācim⁹. ī prin. & ꝓ hoc ff. de leg. & ſenatuſcō. l. qđ ỽ o ĩ rōnē. hodie verò ē cōe i⁹ oium donōnū, vt vſq; ad 5oo. ſolidos valeāt ſine ſcriptura, vt ĩ. de dona. l. pe. in fi. Vñ dñt quidā hodie valere in eccl'ia Romana vſq; ad octigētos ſine ſcriptura, vt ſicut olī in trecētis vl tra donatiões alias fiebat, ſic hodie: qđ ſatis dici pt: ſed ſm Auth. vr in īmēſum: vt ī Authē. de non alie. §. finim⁹. col. ij. ſed certe ibi dicit de īperatore donāte. Illud āt cōſtat, ſiue imperator priuato, ſiue priuat⁹ ei donet, nō eſt neceſſaria ſcriptura: vt ī Auth. vt ñ fiāt pign. §. fi. col. v. Sʒ qđ ſi dicā, dono talē rē pauperib⁹, corā quibuſdā? vr̃ q̧ valeat, vt ff. de leg. ij. l. cū pr̃. 6. donationis, & ĩ. ti. j. l. ſi qs ad declinandā. §. vbi āt. Sed dico aliud in legato, vbi ñ exigit' legatarij pſona: & aliud in hmōi ꝯctib⁹, vbi exigit' p ſe, vel per aliū: & ſic intellige in pauperes preſentes per ſe, vel per alium.
g Præter eas] .ſ. cauſas.
h Veterum] .ſ. legum.
i Scita.] ideſt ſtatuta.

Sancim⁹.] Hæc lex ſeria facit. Primò ꝓhibet. Scdò punit. Tertiò excipit. lr̃a plana eſt. No. hanc l. ꝯ illos q recipiūt pignori calices vl' cruces eccl'iarū vt pdāt pecuniā, & illa reſtituāt: qa poſtq̃ ſemel ſunt dedicata diuino vſui, non debēt redire ad humanum: quod intelligit Inno. etiam ex pacto appoſito in contractu, vt ipſe not. in cap. verum. de for. comp. Paul.

k Sācimus] ſicut lex iubem⁹, ꝓhibet, punit & pmittit: ita hęc. ſed illa in mobilib. hæc in immobilib. & ſic iſta imitatur illā: licèt cæteræ leges hui⁹ tit. dicāt de his q̃ ſunt vſui deo miniſtrantiū, hic tamen de rebus diuino cultui conſecratis dicit.
l Donaria] ut thuribula & ſimilia: iſta. n. quodāmō donata ſʒ do.

A ta ſunt tā ꝯ venerabiles eccleſias, quarū ᵃ ſacerdotiū ᵇ gerit btiſſimus ac ᶜ religioſiſſimus ep̄s patriarcha nr̄ę pietatis pr̄ Acaci⁹, q̃ ꝯ cæteras, ᵈ q̃ p diuerſas ꝓuincias collocatæ ſūt, necnō & reuerēdiſſimos earū antiſtites, ſeu de iure ſacerdotaliū creationū, ᵉ ſeu de expulſione cuiuſquā ep̄i à quolibet his tpib⁹ facta, ſeu de p̄rogatiua i ep̄orū cōcilio, vel ex̃ cōciliū ante alios reſidēdi, ᶠ vel de priuilegio metropolitano vl' p̄riarchico ſub ijſdē ipijs tpib⁹, penit⁹ antiquādis: vt caſſatis & reſciſſis q̃ p hmōi ſceleratas iuſſiones, aut pragmaticas ſanctiones, aut cōſtōnes ī pias ſine formas ſubſecutas ſūt q̃ à diuæ recordationis retro prīcipib⁹ ante nr̄m iperiū, & deinceps à nr̄a māſuetudine idulta vl' cōſtituta ſunt ſup ſāctis eccleſijs, & martyrijs & religioſis ep̄is & clericis aut monachis, inuiolata ſeruent'. Sacroſanctā quoq; huius religioſiſſimæ ciuitatis eccleſiā, & matrē ᵍ nr̄ę pietatis & Chriſtianorū orthodoxæ religiōis oium, & eiuſdē regiæ vrbis ſāctiſſimā ſedē, priuilegia & honores oēs ſup ep̄orū creationib⁹ & iure ante alios reſidendi, * & cætera oia q̃ ante noſtrū iperiū, vl' nobis iperantib⁹ habuiſſe dignoſcit', hēre ī perpetuū firmiter regię vrbis intuitu iudicam⁹ & ſācim⁹. Da. 16. Ka. Ia. Armatio. V. C. Cos.

Conſtitutio. 16. Græca hoc loco omiſſa ex prætermiſſis repetatur, fo. 8. col. 4.

Donatio priuato collata nō valet vltra ducētos ſolidos, niſi inſinuata. In eccleſiam vero collata valet vſq; ad 5oo etiā nō inſinuata, principu tamē eſt priuilegiū, vt ab eo valeat ſine inſinuatione donatū. Saly.

XVII. IMP. Iuſtinian⁹ A. Mēnæ. P. P.

Illud ʰ q̧ ex veterib⁹ legib⁹ lʒ obſcure poſitis à qbuſdā attētabat', vt donationes ſup pijs cauſis factæ, licèt min⁹ ⁱ ī actis ᵏ intimatæ ˡ eſſent: tñ valerēt: certo & dilucido iure taxam⁹: vt ī alijs ᵐ qdē caſib. iura vetera ſup ītimādis ⁿ donationib⁹ ītacta ᵒ maneāt. ſi qs ᵖ verò donatiões vſq; ad 5oo. ſolidos ī qbuſcūq; reb⁹ fecerit ᑫ vl' ī ſctām eccleſiā, vl' ī xenodoch. ʳ vl' ī noſocomiū, ˢ vl' ī orphanotrophiū, ᵗ vl' ī ꝓchotrophiū, ᵘ vl' ī gerōtocomiū ˣ * vel ī brephotrophiū, ʸ vel ī ipſos paupes, vl' ī quācūq; ciuitatē: ᶻ iſtæ donationes etiā circa actorū ᵃ cōfectiones cōualeſcant. Sin vero amplioris quātitatis ᵇ donatio ſit (excepta .ſ. iperiali donatione ᶜ) ñ aliter valeat ᵈ niſi actis ītimata ᵉ fuerit: nulli dāda licētia quacunq; alia cā ᶠ quaſi pietatis iure ſubnixa, p̄ter eas ᵍ q̃s ſpālr expoſuim⁹ itroducēda, veterū ʰ ſcita ⁱ ſup intimādis donationib⁹ pmutare. *Data. vr̄ Iuſtiniano. A. I. I. Cos.

Vaſa ſacra & veſtes ſacræ non poſſunt pignorari vel alienari, præterquā in redemptionē captiuorū: aliàs à recipiēte vindicātur oī exceptione remota. Bald. Vel ſic: Res mobiles etiā ſacræ non poſſunt alienari vel pignorari niſi in redemptionem captiuorū, vel ſi debitū vrget quod aliunde ſolui non valet, & alteri eccleſiæ tantum aliàs vindicantur extātes, & conſumptarum æſtimatio conditur. Salycetus.

XVIII. Idē A. Demoſtheni p̄fec. pto.

Sancim⁹ ᵏ nemini licere ſacratiſſima atq; arcana vaſa vel veſtes, cæteraq; donaria ˡ q̃ ad diuinā religionē neceſſa

Donatio facta eccleſiæ vltra qngētos aureos ſine ſcriptura, an valeat.

*Exemplar noſtrū hic addit, vl' curotrophium. Itē aliđ exēplar addit & melius vel ī catrophiū .ſ. quò quolibet diuertebat.

a Sãxerũt] vt & ꝟ. de reli. ꝺ locꝭ. & ff. ꝺ ꝯhẽ. empt. l. & liberi. & l. ſed Celſus. ĩ pri. & de vſuc. l. vſucapio. & ꝺ re. di. l. itẽ. §. ſacre.
b Epiſcopus.] cũ forte res erãt epiſcopalis eccleſiæ. immo certe & ſi alicuius capellæ vel monaſterij ſibi ſubditi: vt in Authẽ. de alie. & emphy. §. & quoniam cognouimus. colla. ix.

ria ſunt (cũ etiã veteres leges ea q̃ iuris diuini ſunt, humanis nexib. ñ illigari ſãxerũt[a]) vl' ad vẽditionẽ, vl' hypothecã vl' pign⁹ trahere: ſed ab his q̃ hęc ſuſcipere auſi fuerit, modis oĩb. vĩdicarĩtã ꝑ religioſiſſimos ẽps,[b] q̃ ęconomos,[c] nec ñ & ſacrorũ vaſorũ cuſtodes: nulla eis[d] actiõe relinquẽda,[e] vl' ſup recipiẽdo ꝑcio,[f] vel fęnore[g] exigẽdo pro quo res pignoratę ſunt: ſed oĩbus hmõi actionib⁹ reſpuẽdis, ad reſtitutionẽ eorũ[h] oĩb⁹ modis coartari. Sinãt vl' cõflata[i] ſũt,[k] vl' fuerit,[l] vl' alio mõ imutata vl' diſperſa: nihilominꝰ vl' ad ipſa corpa,[m] vl' ad ipſa ꝑcia[n] eorũ actionẽ cõpetere ſiue ꝑ in rẽ,[o] ſiue ꝑ cõdictionẽ,[p] ſiue ꝑ ĩ factũ[q] actionẽ: cui[r] tenor ĩ multis & varijs iuris articulis[s] ſępe ẽ admiſſus: excepta videlicet cã captiuitatis & famis, ĩ locis his in q̃b⁹ hoc (q̃d abominamur) cõtigerit. Nã ſi neceſſitas fuerit ĩ redẽptione captiuorũ,[t] tũc & vẽditionẽ ꝑfatarũ[u] rerũ diuinarũ, & hypotecã & pignorationes fieri ꝯcedim⁹: qm̃ ñ abſurdũ ẽ aĩas[x] hoĩum q̃buſcũq; vaſis vl' veſtimẽtis ꝑferri: hoc obtinẽte non ſolũ in futuris negotijs, ſed etiã in iudicijs pẽdẽtib⁹.[y]

IN AVTH. de alie. & emph. §. pe. in fi. col. ix. conſti. iij.

c Oeconomos] qñ ali⁹ obligauit, ñ ęconom⁹.
d Eis.] ſ. emptoribus.
e Relinquẽda.] ſ. ꝯ eccleſiã, ſed ꝯ ęconomũ ſic: vt ĩ Auth. ꝺ ali. & ẽph. §. ſi v̾o ꝑter hęc. col. ix. & ĩ Auth. ꝺ ñ alie. §. ſi ãt cred. in pig.
f Precio.] qñ emit.
g Fœnore.] i. fęnerata pecu. qñ. ſ. mutuauit.
h Eorum.] ſ. vaſorũ.
i Cõflata.] i. cõtracta, & in maſſam redacta.
k Sunt.] ſ. vaſa à tempore huius legis.
l Vel fuerint.] ſcilicet deinceps. Accurſius.
m Corpora.] ſi extẽt.
n Ad ipſa ꝑcia.] i. ęſtima. ſ. ſi corpa ñ extãt.
o Per in rem.] ſ. ſi extat in eadem forma.
p Siue ꝑ ꝯdictionẽ.] i. ex l. iſta. vl' ſine cã qñ mutata ſt, vl' ñ extãt.
q Per ĩ factũ.] cũ ꝯſum pta ſt, & ñ extãt. vl' idẽ cũ extãt, vl' nõ extãt.
r Cui⁹.] ſ. actiõis ĩ factũ.
s Artic.] nã loco cuiuſlibet edicti & interdicti dat': vt Inſt. de interdict. ĩ fi. & in ſubſidiũ l. Aq. vt Inſt. ad l. Aq. in fi. & in ꝯtctibus innoĩatis trib⁹: do vt des. facio vt facias: do vt facias. ĩ quarto. ſ. facio vt des, dat' de dolo actio: vt ff. de ꝑſcr. verbis. l. nãlis. & in alijs multis caſib⁹ in ſubſidiũ: vt hic, & ff. de ꝑſcrip. verb. l. quoties. & de hac actiõe dic vt no. ff. ꝺ ꝑſcrip. verbis. ſup rubr. Sed ad id, q̃ dixit dari rei vĩd. ẽ ꝯ. ff. ꝺ rei vĩd. l. ĩ rẽ. §. ſo. Sol. q̃d ibi dixit rẽ ſacrã rei vĩd. peti ñ poſſe, verũ eſt à priuato & laico, ſed ab eccleſiaſticis ꝑt. Vel dic adiecta cã eccleſiæ, quia vindicat tãquã eccleſiæ, nõ tãquã ſuã, ſicut & ar. ff. de rei vind. l. j. §. j. Vel hęc corrigit. vl' hæc ẽ diſiũctiua, cui⁹ altera ps ẽ vera, ĩ rẽ. ſ. vl' ĩ factũ dari, q̃a ĩ factũ dat'. Vl' ponit' vl', ꝑ &, ſiue correctiue. prima ꝟ ior.

Rei uindicatio an ꝑ re ſacra poſſit intẽtari.

t Captiuorum.] ſcilicet vendi talia vaſa.
u Præfatarũ.] ſ. mobiliũ hodie & imobiliũ, niſi hac ꝯditione, vt nõ alienẽtur, ad ecclĩã venerint, vt in Authẽ. de alie. & emphy. §. ſctiſſimas. col. ix. quã q̃dã hic hñt, q̃ icipit, res mobiles.
x Aĩas hoĩum.] i. aĩata corpa, vt & ar. ff. de pęnis. l. in ſeruorũ. §. fi. & Inſti. de eo cui li. cã bona add. §. ne hmõi. & ff. de vẽt. ĩ poſſeſ. mit. l. j. §. & gñalr. & illud, Mihi res, ñ me reb⁹ ſubmittere conor. Hac ẽt rõne dicas pro alimẽtis pauperũ fieri alienationẽ, q̃a aĩæ hoĩum &c. & q̃a ſiſt mõ ſine ſinuatiõe ĩ vtraq; cã donat', vt ꝫ. e. l. illud. & ĩ. de don. l. ſi q̃s ꝑ redẽptiõe. ĩ pri. & ꝑ hoc, ĩ decr. xij. q. ij. c. aurũ hẽt ecclĩa. licet Auth. de nõ alie. §. iiſdẽ. col. ij. & ꝺ alie. & ẽph. §. ſctiſſimas. col. ix. ꝺ his ñ dicãt.

A y Pẽdẽtibus.] dũmõ nõ pẽdeãt ex appellationis cã: vt ĩ Auth. vt cũ de app. cog. ĩ pri. col. viij. Seq̃tur auth. ꝑterea. vt ſi hactenus fuerint factæ tales vẽditiones, modo reuocentur. Accur.

PRæterea.] CAS. Vaſa ſuperflua, ſi debitũ vrget q̃d aliũde nõ poſſit ſolui, pñt vẽdi: ne q̃d aliud imobile alienetur: & pñt vẽdi integra alteri eccliæ, laico ãt nõ niſi conflata: & ſi ꝑter iſtã formã emãtur vel vẽdant' iſta vaſa, reuocant'. & eędẽ pęnæ ipõnũtur accipiẽti, q̃ imponerent' ſi accipet rẽ immobilem eccleſiæ.
z Præterea.] lex codicis in caſu permiſerat alienari: hic in alio præterea &c.

Iſta authentica addit alium caſum in quo vaſa ſacra poſſunt alienari. Bald.

PRæterea[z] ſi hẽat ecclĩa ſuꝑflua vaſa, cũ debitrix ſit: nec aliunde ſoluere poſſit: ne q̃d ĩmobile alienet' vl' diſtrahatur, itegra ea[a] (geſtis habitis corã eo, cui⁹ ẽ loci ordinatio) vel alijs locis venerabilibus[b] oblata dentur, vel conflata[c] B cuilibet alij vendantur, quo magis debitum perſoluatur.

Qui aũt acceperit hoc contra hãc obſeruationem: eiſdẽ pœnis ſubiaceat quæ in reb⁹ immobilibus ſunt proditæ.

Eccleſia lucratiuam deſcriptionẽ nõ ſoluunt Bal. Vel ſic: Eccleſia hẽt ĩmunitatẽ à lucratiuorũ inſcriptione. Bar. Vel ſic: Fauore eccleſiæ ꝑmittitur aſcripto curiæ totã ſuã ſubſtãtiã in eccleſiã vel locũ piũ trãſferre, nulla fienda diminutione. Salycetus.

XIX. IDEM A. Demoſtheni. ꝑfe. ꝑto.

SAncim⁹[d] res ad venerabiles ecclĩas, vl' xenones,[e] vl' monaſteria, vel orphanotrophia, vl' gerõtocomia, vl' ptochotrophia [vl' noſocomia] vl' brephotrophia, vl'[*] deniq; ad aliud tale ꝯſortiũ deſcẽdẽtes ex q̃licũq; curiali[f] liberalitate, ſiue inter viuos,[g] ſiue mortis cã, ſiue ĩ vltimis volũtatib. hĩta, à lucratiuorũ ĩſcriptiõib⁹ libã ĩmunesq; eſſe: lege. ſ. q̃ ſup hmõi inſcriptionibus[h] poſita eſt, in alijs[i] q̃dẽ ꝑſonis ſuũ robur obtinente: in parte aũt eccleſiaſtica, vel aliarũ domuũ quę hmõi pijs cõſortijs D deputatę ſunt, vigorem ſuum

a Ea.] ſcilicet uaſa.
b Venerabilib⁹.] ſubaudi, ſicut ſunt. ſ. itegra.
c Cõflata.] i. ꝯfracta & liq̃data: ſed tñ & adhuc vñt ſacra. ar. Inſt. de re. diui. §. ſacrę res. & ff. de rer. diui. l. itẽ §. ſemel. licẽt decretiſtæ diſtinguãt. Sed hñ ꝑt rñderi q̃ calix fractus nõ ſit ſacer, cũ nihil caliciratis remãſit eo fracto, ſed domo diruta remanet area, q̃ eſt eius maxima pars. Itẽ quo mõ uẽdẽtur, cũ ęſtimari ñ poſſint? ut ff. ꝺ re. di. l. ſacra. §. fi. & de ꝯhẽ. emptio. l. ſed Celſus. in prin. R. fiet ut poterit æſtimatio, ut & ĩ libero hoĩe cui⁹ uẽditio q̃ñq; ualet: ut ĩ. ꝺ pa. q̃ fili. di. l. ij. & ff. de his qui deiecerunt uel effu. l. fi.

Calix fractus non remanet ſacer.

* uel ſi quid aliud tale.

SAncim⁹.] CAS. Lex erat, q̃ ſi curialis alicui daret ĩ uita uł in ult. uolũtate. iiij dabatur curiæ: fallit ſi daret ecclĩę. lĩa plana ẽ. No. ex hac l. ĩ fi. argũ, qñ ꝯ te allegat' aliq̃ lex q̃ loquat' ĩ ecclĩa: ſi ñ occurrit alia ꝯgrua rñſio, potes dicer', ſpãle ẽ ĩ ecclĩa, ꝑꝑ rõnẽ q̃ hic ponit' ĩ tex. ſm̃ P. hic.

tal. curialis. rectè. Homo lib. q̃ñq; uẽdi põt.

d Sãcim⁹.] Cõſuetudo ſiue lex erat q̃ dicebat q̃ ſi q̃s decurionũ uł curialiũ uellet ſuã ſubam totã dare quoquo mõ alicui, ſiue ĩ ultĩa uolũtate, ſiue iter uiuos: certa ps, puta q̃rta, dabat' curię: hodie ꝟo excipiũt' ꝑ hãc l. oĩa loca venerabilia, ut eis decuriões bõa oĩa dare poſſint. & curia nihil detrahat: & alijs oĩb⁹ remaneat dicta ꝯſuetudo: ut hic, & ĩ. qñ & q̃b⁹ quar. ps. l. j. & ij. & ĩ. ꝺ ĩpo. lu. de. l. j. li. x. ſed ſi curialis ſit clericꝰ, tũc tres ꝑtes ſuæ ſubæ remanẽt apd curiã: vt ĩ. ti. j. auth. ſed neq;. q̃ eſt ꝯ. ſec⁹ ſi alr̃ donet ipſo in curia exiſtẽte, ut hic.

Caſus.

e Xenones.] ubi peregrini alũtur: & omnia q̃ ſequũtur, ſunt nomina uenerabilium locorum: quæ expone ut ꝫ. eo. l. illud.

Xenones.

f Curiali.] id eſt alicuius curialis. nam ex bonis curialiũ tantum dabatur quarta ipſi curiæ.
g Viuos.] ſcilicet donationis.
h Inſcript.] Inſcriptio erat iiij. portio ei⁹ rei q̃ aliq̃s dabat uenerabili loco: ut ĩ. qñ & q̃b⁹ iiij. ps de. l. ij. & ĩ. ꝺ ĩpo. lu. deſcrip. l. j. li. x.
i In alijs quidem perſonis.] ſcilicet priuatis.

Humanas.

a Humanas.]q.d. bene debemus facere diſcrimen.
b Conſeruetur.]q.d. bene debet conſeruari.

VT inter diuinum.]CASVS. Facit hæc l. dr̃iam inter priuatos ex vna parte, & ecclias & ciuitates ex alia circa p̃ſcriptioné in quatuor caſib⁹.ſ. in hr̃ditate, ité in legato vel fideicõmiſſo, ité in donatione, ité in védõne: vt ſi ecclĩæ vel ciuitati ex p̃dictis cauſis debeat̃, nõ currat p̃ſcriptio niſi centũ annorũ. Scdò dicit d̃ captiuis Ecclĩæ vel ciuitatis, ſi qd eis d̃beatur ex p̃dictis cauſis. Tertiò, q̃ ſi ecclĩæ ciuitati & captiuis aliqd debeat̃, pſonalis & realis actio & hypothecaria ex cauſis pmiſſis eis cõpetit. Vltimò, q̃ i p̃ſentib⁹ & futuris locũ habeat negocijs. No.j. ex hac l. in prin. ſm Iaſ. hic, q̃ eccl̃ia & ciuitas ęq̃parant̃: & ad hoc cotidie allegat̃ iſte tex. & intellige verũ q̃tũ ad tres caſus poſitos hic in tex. alꝭ ꝯgraratio nõ pcedit. No.ij. ibi, aliquã reliquerit hr̃ditatem. ſm Albe. Bal. Saly. Fulg. Pau. & Iaſ. hic q̃ verbũ relinquẽdi, trahit̃ ad inſtitutioné hr̃dis. & hoc iõ, qa adiectũ vniuerſitati ſm eoſdem.

c Vt inter diuinũ.] duob⁹ modis dr̃ ius diuinũ: & à deo ꝯſtitutũ, vt euãgelia: & ipſi deo ꝯſtitutũ, vt ſuper rebus eccliaſticis factũ: & hoc ſcdo mõ accipit̃ hic. Ité & publicũ duobus modis dr̃, vt à qualibet ciuitate factũ, quod dr̃ ius ciuile, vt Inſti. de iu. na. §. ius aũt ciuile. & ciuitati factũ. ſ. ſup reb. ciuitatis: & ſic hic accipit̃. Ac.

pietatis ĩtuitu mitigãte. Cur eñ nõ faciamus diſcrimé iter res diuinas & humanas?[a] & quare nõ ꝯpetẽs p̃rogatiua cęleſti fauori cõſeruet̃?[b] q̃ oportet nõ ſolũ in caſibus quos futurũ tp̃s creauerit, ſed ẽt i adhuc pédétib⁹ & iudiciali termino vl̃ amicabili cõpoſitiõe nec dũ ſopitis obtinere. Recitata ſeptimo milliario hui⁹ inclytæ ciuit. in nouo conſiſtorio palatij Iuſtiniani.

Eccleſia & ciuitas in rebus relictis iure hæreditario, legatis, donationibus, & venditionibus, habet priuilegia circa præſcriptionem centum annorũ, & circa dominij acquiſitionem ſine traditione poſſeſſionis: & habent perſonalem hypothecariam, & ẽt in rẽ actionem. h. d. ſecundũ Bar. Iſta lex eſt valde no. præmiſſo proœmio huius lect. triplex ſubdit ſtatutum, vt patet ex ſummario.

XX. Idem A. IVLIANO. PP.

VT inter diuinũ[c] † publicũq;[d] i⁹, & priuata[e] cõmoda, ꝯpetẽs[f] diſcretio[g] ſit: ſancimus, ſi qs aliq̃ reliquerit hr̃ditaté,[h] vl̃ legatũ, vel fideicõmiſſũ, vel donatiõis titulo aliqd dederit,[i] vl̃ vẽdiderit[k] ſiue ſacroſ. ecc. ſiue venerabilibus xenonib⁹,[l] vel ptochotrophijs,* vel monaſterijs maſculorũ vel virginũ, vel orphanotrophijs, vl̃ brephotrophijs, vel gerõrocomijs, necnõ iuri ciuitatũ: vel donatorũ, vel vẽditorũ, vel relictorũ[m] eis ſit lõgæua exactio, nulla téporũ ſolita preſcriptiõe coartãda.[n] Sed & ſi in redéptioné captiuorũ q̃dã pecuniæ vel res relictæ,[o] vel ltimo modo donatæ ſunt: & earũ exactioné lõgiſſimã[p] eẽ cẽſem⁹. Et nobis qdẽ cordi erat, nullis téporũ metis hmõi actiões* circũcludi: ſed ne videamur i ifinitũ[q] hãc[r] extẽdere, lõgiſſimũ vitę hominũ tp̃s eligim⁹:* & nõ alr̃ eã actioné finiri cõcedim⁹, niſi cẽtũ ann.[s] curricula exceſſerit. tunc.n.[t] tm̃mõ huiuſcemodi exactioné euaneſcere ſinim⁹. Siue itaq;[u] memoratis religioſiſſimis locis vel ciuitatib⁹ hr̃ditas ſiue legatũ vel fideicõmiſſũ fuerit relictũ,* ſiue donatio vel vẽdõ pceſſerit, i qbuſcũq; reb⁹, mobilib⁹ vel imobilib⁹, vel ſe mouẽtibus, ſiue p redéptione captiuorũ[x] q̃dã fuerit derelicta vl̃ donata,[y] ſit eorũ[z] penè perpetua vĩdicatio, & ad an. cẽtum (ſm qđ iã dictũ ẽ) extẽdatur: nulla alia exceptione tp̃is inhibẽda,[a] ſiue ꝯ primas[b] perſonas, ſiue ꝯ hr̃des vel ſucceſ-

A ne facta nomine captiuorum.
p Longiſſimam.]ideſt centum annorum.
q In infinitũ.]No. infinitaté vitari: vt ff. de lega. iij. l. fideicõmiſſa. §. ſi qs decẽ. & de dã. infe. l. q bona. § fi. & in Auth. vt deter. ſit nu. cle. in prin. col. j. ar. ꝯ. in Auth. de nõ alie. §. ſinimus. & ff. de in litem iur. l. uideamus. §. iurare. & ff. de fideiuſ. l. ſi ita ſtipſat⁹ à Seio.
r Hanc.]exactioné.
ſ Centũ annorũ.] ‡ hęc.n. ẽ lõgiſſima hominis vita: vt hic, & ff. de vſufruct. l. an vſusfructus. & tanto tpe durãt actiões eccleſijs & ciuitatibus & captiuis, vt hic. Sed vr̃ ꝯtriũ in iure ciuitatũ, ſm M. nã vr̃. q̃ viginti tm̃ ãnis duret: vt ff. de di. & tẽp. p̃ſcrip. l. in oĩb⁹. q̃ eſt §. Solut. ibi ſpãlr̃ i rebus fiſcalibus Romanorũ loqr̃, ‡ q̃ multis alijs puilegijs gaudẽt: q̃re mirari ñ debes ſi hic grauent̃: cũ & idẽ i libertate ſit. ſ. q̃ qñdoq; eſt deterioris ꝯdõnis q̃ res aliq: qa & alia multa hẽt priuilegia: vt ff. de li. cã. l. liberis §. ſi duo. & l. duob⁹. & de ma. teſt. l. cũ ex plurib⁹. Vel dic ſm P. q̃ iſta corrigit̃ per l. omnes. j. de præſcri. xxx. an. & j. de fundis pa. l. fi. lib. xj. q̃ ſunt ſimilr̃ huic ꝯ. nã ſtatuerunt xl. an. & illæ duæ corrigunt̃ per iſtã, & iſta p authen. quas actiones. j. eo. Vel dic, illę tres loquunt̃ de retinẽdis, hæc loqr̃ de acquir. ſed hoc nõ placet: quia maior præſcriptio deberet ſtatui in amittendo, q̃ in acqrẽdo ſiue recuperãdo. Vel dic ſm Io. q̃ hęc in quatuor tm̃ caſib⁹ loqr̃: illæ in alijs. hæc placet. Vel dic q̃ oẽs illæ actiones q̃ plixius durabãt, artãt: hæc aũt ꝯ q̃ min⁹ durabant progat. Ité ꝯ j. d fun. rei priua. l. cũ q. li. xj. vbi xxx. annis p̃ſcribit̃ ſeruus public⁹: ſed ibi de ſeruo principis dicit. pterea ẽ ibi fauor curiæ p̃ſcribẽtis, q̃ facit ẽt nãles filios ltimos, vt in Auth. quib. mod. nat. eff. ſui. §. qđ verò nõ eſt. col. vij & Inſt. de nup. in fi. Ité ꝯ. j. de ope. pub. l. præſcriptio. ſed ibi ſpãle vt nulla præſcriptio currat in locis publicis. ff. de via pub. l. vlt.

‡ Cõcor. c. licet dilectus. cũ gl. 2. ver, infinitas, extra de teſt.
‡ Cõcor. c. ad audientiã. ante. fi. eo de pſcri. & c. cũ nobis.
* actioné.
* elegim⁹.
‡ Solue aliter ſm Bald. hic & dic q̃ hic loquitur i quatuor caſibus fauorabilib⁹ & ibi i alijs caſib⁹ nõ fauorabilibus, ſed odioſis.
* derelictum.

.Glo. in a. 3. ſup ver. eccleſia funga tur &c. dicit p hãc l. q̃ eccleſia fungit̃ iure reipublicæ.
* ptochijs

d Publicumq;]ex vna parte, & priuatum ex alia parte.
e Priuata cõmoda]dic. i. iura ſuper cõmodis priuatorũ facta. inter duo prima. ſ. i⁹ diuinũ & publicũ ex vna pte, & hoc tertiũ ex alia, ẽ dr̃ia, vt hic, & ſ. l. px. in fi. Et ſic not. q̃ idẽ i⁹ dat̃ reb⁹ ciuitatũ, qđ reb⁹ eccliarũ: vt hic, & ſ. eo. l. illud. & ar. in Auth. de nõ alie. §. ſinim⁹. col. j. Sed ar. ꝯ. ff. de verb. ſig. l. eũ q vectigal. in fi. Ité not. hic q̃ ius publicũ ciuitatũ aliarũ appellatur pter Romanorũ, i m quoſdã. vt j. de ſer. fu. l. mancipia. alibi pro Romanorũ & aliarũ ciuitatũ, vt ff. de publica. l. ſed & hi. §. præterea. alibi pro Romanorũ tm̃, vt d. l. eum qui vectigal. & j. de offic. eius qui vicem alterius gerit. l. j. Accur.
f Competens]ideſt idonea.
g Diſcretio.]ideſt differentia.
h Hæreditatem]inſtituendo eccleſiam vel ciuitatem.
i Dederit]ideſt dare conſueuerit.
k Vendiderit]quatuor nota ſm Io. in quibus hæc lex locũ habet, in hæreditate, in legato, in donato, in vendito.
l Xenonibus.]locus in quo peregrini ſuſcipiuntur: & expone huiuſmodi venerabilia loca vt ſ. eo. l. illud. Accur.
m Relictorum.]hoc refertur ad hæreditatem & legatum.
n Coartanda.]ſcilicet actione.
o Relictæ.]idem in hæreditate relicta eis: idem & in emptione facta nomine captiuorum.

t Tunc.]ſcilicet elapſo illo tpe nulla petitione vel exactione facta. Accur.
u Siue itaq;.]repetit, vt addat: qa iã dedim⁹ priuilegiũ circa p̃ſcriptioné. innuit itaq; & aliud demus, vt ei cõpetat in rẽ actio, ẽt ſi non tradiderit: & repetit tñ prius quod dixerat.
x Captiuorũ.]vel ſimili cã, vt pauperibus. vt j. ti. j. l. nulli. & l. ſi quis ad. & eõ his caſib. datur vindicatio per leges illas.
y Donata.]ita quòd non tradita.
z Eorum.]ſcilicet relictorum vel donatorum.
a Inhibenda.]ſcilicet actione. Accur.
b Primas pſonas.]reliquẽtiũ. ſ. hr̃des primos, vl̃ ꝯhẽtiũ. Hoc qđ dico reliquẽtiũ, referas ad hr̃des & ſucceſſores: hoc qđ dico ꝯhẽtiũ, referas ad pmas pſonas & hr̃des & ſucceſſores. ꝯ primas. n. pſonas relinquẽtiũ nõ poſſet moueri actio, cũ ñ ſint.
Moueatur.

a Moueatur.] actio. ſ. ſic ergo ſi ꝯ alios agat, pōt repelli mino ri præſcriptione: quod in petitione hæreditatis poteſt aptari, & in rei vindicatione, & non in alijs.

b Perſonales actiones.] ex empto vel ꝯdictione ex lege, vel ex teſtamento actione, vel hæreditatis petitione.

c In ré.] ſ. vtilē. 1 Sed q̄d ſi pciū nō fuit ſolutū? Idē forte, vt ff. de publiciana. l. de pcio. nā & hic de vtili dicit: vt ibi. Sed tu dic q. in eodē caſu vidicat ſine traditione, quo & priuat⁹ facta traditione. ſ. ſoluto pcio, vel aliàs ſatiſfacto: vt In ſti. de re. di. §. venditæ. Itē nū q̄d poſſeſſio ſine traditiōe tráſfert? R ſi. ſi. qa plurimū facit hēc poſſeſſio. vt ff. ex qui. cau. ma. l. deniq;. & ff. de acq. poſ. l. cum hēdes. in prin. Itē q̄d ſi vni eccliæ pri⁹ vendidit, & ſolutū fuit pciū nō tñ tradidit. deinde alij eccliæ vēdidit, & tradidit. quę erit potior? Rſ. prima: plata vtili actione directæ: 2 vt ff. de pcur. l. in cáp. in fi. licet ſit arg. ꝯ. j. de rei vin. l. quoties. ſed illa in priuato loqtur, & extraordinaria eſt.

1 Immo pōt dici directa.

2 Iſta rō eſt falſa. Pe. de Ca. & Iaſ.

ſores eorū moueat̄ actio. a In his āt oib⁹ caſib⁹ ñ ſolū pſonales actiōes dam⁹, b ſed ēt ī ré, c & hypothecariā, ſm nr̄æ ꝯſtōnis tenoré, q̄ legatarijs & fideicōmiſſarijs hypothecariā d donauit: & ꝯdictis oib⁹ vnū tm̄mō terminū humanæ vitæ īponim⁹. i. cétū metas annorū. hæc aūt oia obſeruari ſancimus & in his caſibus q vel poſtea fuerint nati: vel iā in iudiciū deducti e ſunt. D. DN. Iuſtiniano PP. A. * Coſs.

IN AVTH. de eccl. tit. §. pro tpalibus aūt. colla. ix. cōſti. vj.

Hodie vbi contra priuatū haberet locū præſcriptio. 10. 20. vel 30. annorū, gaudet eccleſia ſpacio. 40. annorū, ſublato centum annorum ſpacio, quod ſoli eccleſia Romana reſeruatur pro priuilegium. Salyc.

QVas f actiones aliàs decénalis, aliàs vicénalis, aliàs tricénalis pſcriptio excludit: hæ ſi loco religioſo cōpetant, xl. annis excludūt, g vſucapione h triénij, vel quadrié nij pſcriptione in ſuo robore duràtibus, i ſola Ro. ec. k gaudéte c. an. ſpacio vl pſuilegio.

* *In quodam libro notatur deeſſe Græca conſtitut.*

TITVLVS III.

DE EPISCOPIS ET CLERICIS, & orphanotrophis, & xenodochis & brephotrophis, ptochotrophis, & aſcetrijs. & monachis, & priuilegijs eorū. & caſtrēſi peculio, & de redimédis captiuis, & de nuptijs clericorum vetitis ſeu permiſſis.

Clerici extraordinaria munera non ſubeunt, & hoſpitē recipere nō tenētur. Bald.

I. IMPER. CONSTANT. A. clericis ſalutem dicit.*

IVxta l ſanctioné m q̄ dudū meruiſtis, n & vos & mácipia o veſtra null⁹ p nouis collationib⁹ q obligabit: ſed vacatiōe r gaudebitis. pterea: neque hoſpites ſ ſuſcipietis. Da. VI. Kal. Se. Plac. & Rom. Cōs.

Clerici non vocantur ad munera ſordida: quia conuenientius eſt q bona eorū inter pauperes diſtribuantur, q̄ in ſordidis muneribus, vel aliàs illicitē conſumantur. & hoc priuilegiū datur clericus et eorū ſeruitio

d Hypothecariā] hoc refert ſm Azo. & H. ad ſola legata & fideicōmiſſa, & ī alijs bōis relinquétis: & non eſt ſpeciale in hypotheca: quia & p aliā legem competit, vt ſubijcit, ſm &c. quam habes j. cōmunia de leg. l. j. Alij ēt ad donata trahūt & ēpta & védita: vt & ibi cōpetat tacita hypotheca, ſicut in alijs bonis vendétis vel donantis: & ſm eos tria priuilegia ꝯcedit hæc lex circa pſcriptionē, q̄ alijs ſiſis nō repeit̄ niſi vt in d. l. de vſufru. l. an vſufructus. & j. ne rei do. vel té. l. j. & ij. & iij. Itē & in rei vindicat. q̄ dat̄ nō tradita poſſeſſiōe: q̄d ñ ē alś, vt ff. de rei vin. l. ſi ager. & j. d pact. l. tradōnib⁹. q̄ ſūt. Itē ī tacita hypotheca, vt dixi.

e Deducti ſunt] .i. exiſtunt, & nondum defuncti.

† Hæc Authe. eſt canonizata 16. q. 3. c. de pſcriptionib⁹. ve. quas actiones.

QVas actiones.] Hæc Auth. in parte corrigit l. in pte adiunat. dicit lex codicis, q eccleſiæ gaudēt pſcriptione centū annorū, hæc auth. dicit q ꝯ oés eccleſias præſcribitur præſcriptione xl. annorum, excepta Romana eccleſia contra quam non præſcribitur niſi ſpacio centum annorum. Viuiu.

f Quæ actiones.] ſi competant priuato.

g Excludunt.] hoc fallit 1 duob⁹ caſib⁹ in qb⁹ priuat⁹ audiret̄ vſq; ad xxx. an. vt & aliàs tricénalis ē pſcriptio: & ſic eccleſiæ ē annalis: vt in hēditate hēretici: vt in Auth. vt cū de ap. cog. §. ſi verò liberi. col. viij. & in bonis rapiētis monachā: vt in Authen. de ſan. epi. §. ſi qs rapuerit. col. ix. 3 Sed q̄d ſi ecclia ꝯ ecclēſiā ſe vellet tueri? R ſi. xl. annis tueri pōt ſm Al. arg. ff. ex qb. cau. ma. l. fi. licèt quidā dicāt xxx. annis. Itē q̄d ſi ecclia ꝯ priuatū velit ſe tueri? nūq̄d priuat⁹ poterit vti eadē exceptione? R ſi. eo. mō quo & aliqs priuat⁹ ꝯ aliū priuatū: nec ob. ff. q̄d qſq; iu. l. j. qa hoc priuilegiū ex liberalitate principis fuit indultū nullo petēte: ibi ad alterius petitioné. vt ff. e. ti. l. iij. In prin. Itē an idē in ciuitate q̄d in ecclia cui pſcriptio c. ānorū lex fuit largita? R ſi. nō idē ſm Pi. & lo. qa ī eā nō inuenitur correctū. vt j. de ap. l. pcipim⁹. in fi. & de teſta. l. ſancimus. ſed Pla. dixit idē. qa eadē eſt rō vel maior: ergo idē ius. vt ff. ad l. Aq. l. illud. & j. d di. reſcri. l. j. Itē nūq̄d poterit hodie ꝯcedi, vt tñ cétū annis ꝯ aliq̄ ecclīam pſcribat? R ſi. ſic, vt fuit Nomitulanæ ecclīæ. tū qa ſunt odioſæ pſcriptiones, ſicq; attendæ: rō q̄ a antiq̄ formæ reddit̄, vt ār. ff. de pac. l. ſi vn⁹. §. q̄d & ſpē. & j. de ſpō. l. fi. Itē an hoc poterit ꝯcedi vt nulla pſcriptio obijciat? R ſi. nō: vt arg. ff. ſi qs cautio. l. ſed & ſi. §. ꝯſtitū. 4 Itē nunq̄d ꝯ has pſcriptiōes vel minores q̄ currūt, vt ſtati dices, poterit reſtitui in integrū ecclia vel ciuitas? Quidā vt Pi. ſic, vſq; ad quadriénīū à tpe læſionis. ſ. cōpletæ pſcriptionis, vt j. d iure reip. l. républica. li. xj. & j. quib⁹ ex cau. ma. l. reſpublica. nā hic parificat répu. eccliæ. ſed reſpublica reſtituitur: ergo & ecclia. & hoc dicunt fere oēs. Alij q. non: & æqparatio ſit minori in ꝯtctibus, non aūt in pſcriptionib⁹. Item quid ſi pſcripc. x. vel xx. vel xxx. ānis cœperat currere ꝯ eū cui eccleſia ſucceſſit? Dicūt qdā ſm Pi. & la. finiri xl. an. vt ff. q vſu. l. cū q dā. §. fiſcus. & §. ſi debitores. Sed pōt dici eā debere vti iure priuati, vt ff. de iure fiſci. l. ſiſc⁹. & de fun. do. l. ſi fundum.

1 Immo...

3 Iſte §. nihil facit p glo. ſm Bald. Raba. & la.

h Vſucap.] ſ. triénij.

i Præſcriptione] vt ſi fiſcus ré eccliæ vēderet tanquam ſuā: vt j. de quadrien. pſcrip. l. ij. in fi. princ.

k Durātib.] vt currāt ꝯ ecclīā cū effectu. & & idē in qualibet pſcriptiōe minore decennio, ut in redhibitoria, vel quāto minoris: qa in x. xx. & tricénali tm̄ inouat hæc ꝯſtō: vt ī cor. Auth. vñ hæc ſumit̄. Hæc ꝯſtō inouat ꝯſtōné priorē. & in Auth. de ec. ti. §. p tpalib. col. ix ſecus ī minore ꝯ quē ipſo iuſ ñ currit, vt j. ſi qb. cau. ī ſte. reſ. ñ é neceſſaria. l. fi.

l Sola Rom. eccl.] hæc clauſula ſumpta eſt ab Irnerio ex illo titulo, vt eccl. Rom. &c. coll. iij. q dicebat aliā ꝯſtōné. ſ. hęc cōſtō, &c. col. viij. loq ī alijs eccliſijs tm̄. Sed tu dic ſm H. q ī oib⁹ dicit, & ſic corrigit illā. vt ecclia Ro. cū ēt ſpālr de ea métionē faciat ī rubr. ſic dicés, hæc: ſtō inouat, &c. é ergo hic adiectio falſa iure legū: ſed iure canonū valet. q̄d dixit Ir. xvj. q. iij. c. fi. & c. ad audiētiā. & c. cū nobis. & c. ſi diligéti. ex̄ d pſcr.

C. T. 16. q. 8.

† Hæc lex vſque ibi, præterea, &c. canonizata é. 16. q. 1. §. nouatū. ſub ca. generaliter.

‡ Cōcor. cū hoc ſi. ca. j. in fi. ex̄ de immu. eccl.

DE EPISCOPIS ET CLERICIS, &c.

De rebus eccleſiarum dixit: nunc de miniſtris.

IVxta ſanctioné.] CASVS. Eximit clericos & eorū familiā, vt nō ſoluāt munera extraordinaria: nec hoſpitét armigeros. No. ex hoc textu de dictiōe iuxta. tā q̄nq. ponit̄ relatiuè. q̄nq; locatiuè & deſignatiuè. Primo mō loqt̄ hic. Scd̄o mō loquit̄ tex. & gl. ff. de ſerui. vr. prædi. l. quidam Hyberus. & l. ſi ſtatuas. ff. de iniur. Bald.

m Iuxta ſanctionem].i. legem.

n Meruiſtis.] ò epi & cler. & facit métioné de l. placet. j. ti. p xi. & loqt̄ hic Cōſtātin⁹ q fuit ſpator prim⁹ Xp̄an⁹. j. de nat. li. l. diui Cōſtā. & illā l. placet, fecit vl ipſe, vl ali⁹ ei⁹ ſuceſſor.

o Mancipia] .i. familia veſtra.

p Nullus.] ſcilicet exactor.

q Collationibus]. ſ. ſordidorū munerū, vel extraordinariorum.

r Vacatione.] ſ. ſordidorū munerum, vel extraordinariorū.

ſ Hoſpites.] hoſpites hic intellige milites armatos, quorū hoſpitalitas eis quaſi munus incumbebat. hoſpites aūt. i. pauperes ſuſcipere debent. Vñ Pau. Hoſpitalitate inuicē puenientes. vt j. l. px. 5 Sed opponitur, hoſpitis receptio eſt patrimoniale mun⁹. vt j. de mu. pa. l. iij. & l. ēt. l. x. & ff. de mu. & ho. l. fi. §. ſi aūt. & l. q origine. §. mun⁹ hoſpitis. ergo clerici debēt ſubire. vt j. e l. de his. q̄ ē ꝯ. R ſi. ſubeūt clerici munera patrimonialia.

† vide 48 di. à prin. vſq; ad §. ſed licet. & 89. diſ. c. volum⁹ & 12. q. 1. qa cir. finé. & q. 2. mos. & 85. diſ. c. 1. & 16. q. j. qm̄ q̄ cquid. & e ſicut. id ēta glo. in verbo hoſpitalitatem. de ſup. neg. præ. & de pbē. c. de mōachis.

nialia, ſed nō oſa: q̄a tributorū tm. Vel aliter hoſpitis ſuſceptio alia rei ꝓpriè cohæret, alia nō: ſed quaſi ex inopinato ſuſcipit̄.j. caſu clerici n̄ excuſant̄: q̄a nec milites, nec mulieres, nec ipuberes, nec veterani, imò nec ipſe priceps, vt ĩ. de mu. pa.p totū.li.x.& vt ne.lice.i ėpt.ſpe.ſe.ex.li.x.& ff.de va.mu.l.ſūt munera. In ſcđo & clerici & milites excuſāt̄: vt hic, & ff.đ vac.mu.l. his.§.angariarū. Vel meli⁹ licet p̄imoniale ſit mun⁹ ſuſcipe hoſpites: tñ pp bñficiū ſpāle huius legis ſe excuſant. illi.n.ſoli ſe excuſāt, q̄ đ hoc hñt ſpāle p̄uilegiū, vt ff. de vac. mu.l.ſūt munera. vt philoſophi, & artiū ꝓfeſſores, & milites, & veterani, vt ff.đ mu. & ho.l.fi. §.pe.& fin.

a Omnis.] Tria dicunt̄ in l.iſta.ſ. q̄ clerici relaxent̄ vl̄ excuſentur ab ex̄ordinarijs munerib. Secūdò, q̄ ſi qđ honeſtè q̄ſierint, q̄ eroget̄ in vſus pauperū. Tertiò hoc ɔcedit tā clericis, q̄ ſuis familiarib. Ex hac.l.no.j. q̄ clerici de bonis pbēdarū ſuarū q̄ vendūt vel vēdi faciunt, nō tenent̄ ſoluere gabellas nec ēt ad portam ſoluūt, ēt ſi ſint clerici cōiugati. No.vlt.q̄ priuilegiū clericorū dat̄ eorum vxoribus & filijs ſm Bald.

b Indebitæ.] quo ad eos: & ſi exigāt̄, iniuria ē eis. ſed ſi exigat̄ à laicis, n̄ ē iniuria, vt ſtatī dicet. Et dic, q̄ de extraordinarijs exactionib. dicit. nec obſtat.ĩ.l.prox.

c Conuentionis.]. ſ. ex̄ordinariæ collecte.

d Exactionis].ſ. ſordidorum munerum.

e Nullaq;]idem dicit meli⁹ declarādo.

f Sordidorū].i. opū.

ribus, & vxorib. & filijs.h.d.ſcdm Io.Bu.

II. IMPER. CONSTANTINVS. A. & Iul. Cæſ. Felici epiſ. *

OMnis [a] [1] à clericis indebitæ [b] cōuētionis [c] iniuria, & iniquæ exactionis [d] repellat̄ iprobitas: nullaq; [e] cōuētio ſit ɔ̄ eos munerum ſordidorū: [f] & cū negotiatores [g] ad aliq̄ ꝑſtationē [h] cōpetentē vocāt̄, ab his vniuerſis [i] iſtiuſmodi ſtrepitus [k] cōqeſcat. Si qđ.n. vel parſimonia, [l] vel ꝓuiſione, [m] vel mercatura, honeſtati * tñ ɔſcia [n] ɔgeſſerit: [o] id in vſum pauperū atq; egentiū miniſtrari oportet. * [p] ad * id qđ ex eorūdē ergaſterijs [q] vel tabernis [r] ɔq̄ri potuerit & colligi, collectū id religionis [s] exiſtimēt lucrū. Verùm ēt [t] hominib⁹ [u] eorūdē [x] q operā in mercimonijs [y] habēt, diui principis genitoris mei ſtatuta multimoda obſeruatiōe caue- C rūt, [z] vt idē clerici priuilegijs plurib⁹ redūdarēt. [a] itaq; ex̄ordinariorū munerū à p̄dictis neceſſitas atq; oīs moleſtia cōqeſcat. [b] Ad parangariā quoque ꝑſtationē nō vocent̄, nec eorūdē facultates atq; ſubſtātiæ. Oibus clericis [c] hmôi p̄rogatiua ſuccurrat, vt & ɔiugia [d] clericorū ac liberi [e] eorum quoq; & miniſteria, [f] ideſt, mares pariter ac fœminæ, eorūq; ēt filij [g] [& filiæ] * imD munes ſp ab hmôi [h] munerib. ꝑſeuerēt. Dat. IX. Id. Decem. Med. Lecta. V. Kalen. Ian. apud acta, Conſtantio. A. IX. & Iuliano Cæſ. II. Conſs.

Nullus locus pōt imponere collectā vel onera clericis, eccleſijs, vel pijs locis: nec inuadere bona eccleſiarū vel clericorū: & ſi requiſiti negligant emendare, ſubiacent bāno imperiali: de quo non eximantur, niſi de bita ſatisfactione præmiſſa. Bal.

Noua cōſtitutio Friderici Imperatoris de ſtatu. et conſuet. cōtra liber. eccle. col. x. §. itē nulla.

ITem nulla [i] cōitas [†] vel ꝑſona publica, vel priuata collectas vel exactiones: angarias, [k] vel parangarias eccl'ijs vel alijs pijs locis aut eccleſiaſticis ꝑſonis iponere, aut iuadere eccl'iaſtica bona p̄ſumāt: [l] qđ ſi fecerint, [m] & reqſiti ab eccl'ia [n] vel iperio emēdare ɔtēpſerit, triplū [o] refundāt, & nihilomin⁹ bono ipiali bāno ſubiaceāt: qđ abſq; ſatisfactione debita nullaten⁹ remittat̄.

Clerici pro prædijs proprijs tenentur ad fiſcalia, aliàs patiuntur tranſlationē. Saly.

III. Idem A. & Cæſ. ad Taurum præfectum prætorio. *

DE his clericis q ꝑdia poſſidet, ſublimis auctoritas [p] tua n̄ ſolū eos aliena iuga nequaq̄ ſtatuet excuſare: [q] ſed ēt ꝓ his p̄dijs q̄ ab ipſis poſſident̄, eoſdē ad pēſitāda [r] fiſcalia [s] perurgeri. [t] vniuerſos nāque [t] clericos poſſeſſores duntaxat [u] ꝓuīciales, pēſitatiōes

g Negociatores.].ſ.laici.

h Preſtationem competentem.]vt collectam ex̄ordinariam,

i Vniuerſis].ſ.clericis nō hita rōne ad ſingulos clericos.i.ad ſingula generum: quia non ad vagabundos, vt ĩ.e.l.gñaliter. ſed ad ſingulos gradus.i.ad genera ſingulorum.

k Strepitus.]vocatio.

l Parſimonia.].i. parce viuendo quæſiuit.

m Prouiſiōe].i.ex ſcia vl̄ ſcript.ſiue ꝓbū.ff.đ.pec.l.pec.ex eo.

n Con'cia.]vt ex ſcriptura.

o Congeſſerint].i.congregauerint. Accurſius.

p Oportet].i.oportunum eſt: vel decens eſt. ſic. ff.de iuſti. & iu.l.j.in prin. nec.n.eſt neceſſe.vt ĩ.e.l.ſacroſ.quę eſt ɔ̄. Vel hic in quæſitis de rebus eccleſiæ: ibi de ſuo patrimonio.

q Ergaſterijs.]ab erga, quod eſt opera, & ſteron, quod eſt ſtatio: inde ergaſterium.i.operarum ſtatio.

r Tabernis.]pro eodem accipe.i.ſtationibus, vel propriè. Sed hoc quō, cum etiam tabernas intrare non debeant.xliiij.diſ. c.nulli? Reſp.locabunt.vt ff. de peti.hære.l.ancillarum.

ſ Religionis]ſcilicet pauperum.

t Rerū ēt.]nō ſolū clericis damus hoc priuilegiū, verū ēt, &c.

u Hominibus].ſ.familiaribus.

x Eorundem.]clericorum.

y In mercimonijs].ſ.vendendis.

z Cauerūt].i. ꝓuidarēt.

a Redūdarēt].i. abūdarēt tā i ſe, q̄ i ſuis.

b Cōquieſcat.] niſi ſint ea q̄ ad expeditionē [illegible] numinis accepim⁹: vt ĩ.ti.j.l.nemi nem. quæ eſt contra.

c Cleri.].i. holb.cler.

d Cōiugia.]licita tñ, q̄a añq̄ erant clerici.

e Liberi.]habiti ante ſacros ordines.

f Miniſt.].i.miniſtri.

g Filij.]añ ɔcepti. nā poſt ſacros ordines eſſent inceſti. Itē ſi ſint i ſeruitio parētū, & viuūt pñes clerici.ñ alr̄ & facit.ſ.titu.j.l.pla.

h Ab hmôi]ſ exord.

I Tē nulla.]Hęc cōſtō coadiuuat & auget l.C. & dicit duo. Primò p̄cipit, q̄ nulla cōitas vl̄ pſona publica vel priuata dēt cogere clericos ad exactiones collectarū, ſiue ad ex̄ordinaria munera. Scđò dicit, q̄ ſi aliqs ɔ̄ fecerit, tenet̄ reddere acceptūi triplū & bāno ipiali ſubijciet̄: à quo non liberabit̄, niſi ſatiſfecerit. Ex hac cōſtōne no.j. q̄ cōitates nullā hñt ptātē i eccleſiā vel eccleſiaſticas perſonas: nec pñt eis impo nere collectas. no.ij. đ tripl. pœna, q̄ alibi n̄ reperit̄ i iuaſiōe rei Imobilis, ſ; B. hic V. Itē nulla.] ɔſtit. Fri.

k Angarias]hoc expone vt di.ĩ.t.j.l.nemi.

l Præſumāt.] ex p̄dicta cā, q̄a n̄ ſoluerūt collectas: vel ēt ex alia: vt hic tanq̄ fauor extendatur. vt ff. de li.& poſtu.l.cū qdā.

† pdis.

* C.T. r6. 2. 15. §. de his.

* al perangari.

Quia res tranſit cū ſuo onere: vt hic, & ca.j. in gl. j. poſt prin. ex đ iu. patro.

m Quod ſi fecerint.]aliqui officiales.

n Ab eccl'ia.]rōne ergo dlicti erit laic⁹ i foro eccl'iæ, qđ ē notā dū: ſicut fit đ loco publ.p auth.q̄ i ꝓuīc.ĩ.vbi đ cri.agi opor.

o Triplū.]ſic Inſtitu.de actionibus.§.tripli.

DE his.]Plana eſt. Et no.ex hoc tex. q̄ōnē q̄ ꝓponit Gui. de Cug. hic, vtrū rōne tributorū clericus poſſit trahi ad forū ſæculare: & dicit ipſe, q̄ ꝓ cēſib⁹ & tributis ipſi pñt conueniri & trahi coram iudice ſæculari. quē reprēdit hic Bal.

p Auctoritas.]loquitur præfecto prætorio.

q Excuſare.]qđ qnq; faciebat: vt ĩ. de ſacroſ.eccl. & l. ſequen.

r Ad penſitanda.]ideſt ſoluenda.

ſ Fiſcalia.ſ.tributa.

t Nāq;.] bñ dico p̄ſectū p̄tor. poſſe ɔſtringere clericos vt ſoluāt tributa ꝓ p̄dijs. nā bñ velum⁹ q̄ ſoluant, aliàs amittēt prædia: & hæc vera ſunt in prouincialibus prædijs tantum.

u Duntaxat.]hæc dictio duntaxat, reſpicit ꝓuinciales, qđ ſequitur. nā ad primiorem ſcripturam referendū eſt: vt ff. de pollic.

poſtu.l.j.§.deniq;.& §.ſeq.q̃dã eñ ꝓuinciæ hodie euaſerũt: vt ff. de cẽ.l.pe.& fi. Sed vt ẽt Italicorũ pdia eẽ grauãda tributis: vt ĩ.ſine cẽ.l.oẽs.q̃ ẽ ꝯ.Sol. vt ibi. Itẽ ſũt ꝯ Inſt.d re.di. §.p tradõnẽ.Sol.nulla ẽ dña quo ad trãſlõnẽ dñij: ſꝫ quo ad tributa ſic. Itẽ eo.mõ ẽ ꝯ: vt ĩ.d vſu.trãſf.l.j. ſꝫ & ibi.ęq̃ tũ ſtus oĩum pdiorũ ĩ vſue. non in tributis. Acc.

ᵃ Fiſcaliũ]. i. tributorum ſolutiones.

ᵇ Trãſlõneſq;.] ſi.n. nõ ſoluãt, eis auferẽt fund⁹, & i alios trãſferẽt. Sed ꝯ.ĩ.ti.j. l.placet.ĩ illo verbo, nulla, &c. Sol. vt ibi. ſꝫ hodie vt correcta iſta lex ꝑ auth.itẽ nulla. q̃ proxime legimus.

O Fficiales.] Hæc l.tractat de certis pſonis q̃ ñ phr clericari. Et põit tres caſus.quos vid ĩ tex. no. ex hac l.q. clericat⁹ ẽ dignitas & honor: vt ꝑ; ibi ĩ tex.ad cleric. honorẽ.& vid ĩ c.j.d cle.ꝯiug.li.vj.P. d C.

ᶜ Offãles].ſ. iudices fiſci. gñale nomẽ eſt.

ᵈ Rationales.] qui ratiocinia gerunt.

ᵉ Curſ⁹]i.act⁹, relicta rõne. vł curſus.i.offi cij ſibi ĩpoſiti: vt ĩ.d curſu pu.l.pub.li.xij

ᶠ Primipili] hoc expone.ĩ.e.l.q́ſq́s emẽſis. vel priuipili.i. pmæ & maximæ adminiſtrationis q̃ gerebãt.

ᵍ Neceſſitate].i. finito tpe, vł reddita rõe

ʰ Interuerſa] qa obnoxij ſunt, & nõ reddunt rationem.

ⁱ Trãſeundũ].i.trãſierint. Acc.

ᵏ Detrahantur.]ſicque pſonaľr plectũt, & in facultatibus puniũť: vt in ſi.hu⁹l.

ˡ Sub notiõe].i. exã.

ᵐ Iudicũ].ſ. eorũ q curialibus pſunt.

ⁿ Officijs].i. offãlib.

ᵒ Conſentientibus.]ſcilicet officialibus.

ᵖ Trãſferãt.]in clerũ.ſ.palã, exceptis primipilarijs: vt ĩ.e.ti. l.q́ſq́s emẽſis.q̃ ẽ . ſic ergo ad alios ſe hic refert. Vł ſol. vt hic.

q Nec ceſſionem.]propter quam timebat olim. nam olim ſi clericus fiebat curialis, reddere debebat bona curiæ.

ʳ Clãdeſtinis] No.pl⁹ puniri clãdeſtinũ delictũ q̃ publicũ.hc ff.d ad.tu.l.ſi exiſtio.& retẽto caſu qñ ñ ſũt obnoxij.ꝑ; ergo ꝑ hãc l.q. pt curialis effici cler ſed hodie ꝑ auth.ſed neq;.&c. ñ pt niſi ꝑm for.ibi datã.& h.d.auth.ſe neq; curialẽ.q̃ hic le.

ˢ Irrepẽdũ].i.eũdũ ad ordinẽ clericat⁹. vel.i.intrandũ. Acc.

ᵗ Militant]ideſt militarunt vſque huc.

S Ed neque.]Hæc Auth. corrigit l.C. nam prohibet officialẽ durante officio fieri clericum: quod lex permittebat.

ᵘ Clero.]vnde ſcilicet abſtrahitur.

ˣ Conſtituantur.]de facto.

ʸ Monaſticã.]ſi tñ fiet mõach⁹, cũ ꝓpriã ſubam hẽre dici ñ poſſit: vt ĩ.ti.j.auth. igreſſi.qd⁹ tñ ſtati dacet. Sed quo mõ hoc cũ ĩ.dicat, idẽ ẽ i alijs mõachis. ergo idẽ in iſtis? Rñ. ñ ponit ibi reſpectiuẽ: vt I Auth. vt deſũ.ſeu ſu.i pn.col.v. Quare ergo vxorẽ ducer ñ pt? Rñ. qa hitũ hẽt, & qa iacis ẽ clerũ.curialẽ.

ᵃ al.cẽſeinus.

Cal. Imp. Conſtan.

ᵃ Cõſtãs.

ᵃ al.ceſſiones. nõ permittebatur.n.curiali ad clerũ trãſire niſi facta ceſſiõe facultatũ illi curiæ q̃ relinquebat, aut alia pſona ꝑ ſe ſubrogata. C. Th.li.12. tit.1. Conſtitutus.

Delictum occultũ aliquãdo plus punitur q̃ manifeſtum.

fiſcaliũ, ᵃ trãſlatiõeſq;ᵇ faciẽdas recognoſcere iubemus. * Da.epła prid.Ka.Iul.Med. Cõſtãtio A.X.& Iul.III.Cæſ.Cõ.

Officiales non redditu publica adminiſtrationis rõnibus non poſſunt clericari. ſed redditis poſſunt. Et ſi clam fecerũt ſe ad ordines ꝓmouere, puniũtur pœna hic ſtatuta. Bal. Vel ſic: Officiales publici ad ratiocinia obligati nõ poſſunt ſe iugo clericali aſtringere: ſecus ſi nõ ſint obligati: qa poſſunt palã, ideſt cõſentiẽtibus hũ q. pſunt publicis ratiociniis. & ſine pœna, nõ clã: alioqn patiãtur tranſlationem duarum partium bonorum ſecundum formam hic traditam, Salyc.

IIII. Idem * A. ad Taurum pfe.pto.

O Fficiales ᶜ rõnales ᵈ ſi ex hibitiõe curſ⁹ ᵉ ſeu primipili ᶠ neceſſitate ᵍ neglecta, iteruerſa ʰ ẽt rõne fiſcali, ad clericat⁹ honorẽ putauerint trãſeũdũ: ⁱ ad priorẽ ꝯdõnẽ retrahãť.ᵏ Si verò obnoxij rõcinijs vł neceſſitatib⁹ nõ ſit, ſub notiõe ˡ iudicũ ᵐ officijs ⁿ cõſẽtiẽtib. ᵒ ſi ꝓbabilis vitę ſtudiũ id poſtulauerit, trãſferãt, ᵖ nec ceſſionẽ q * metuãt facultatũ. Quòd ſi clãdeſtinis ʳ artib. putauerit irrepẽdũ, ˢ duas ptes ſuarũ rerũ ꝯcedãt liberis, aut, ſi ꝓles d̃fuerit, ꝓpiq̃s ex ꝓpria ſuba portionẽ tertiã ſibimet retẽturi. Sin verò ꝓpiquorũ neceſſitudo d̃fuerit, geminæ portiões officijs i q̃bus militãt ᵗ reliquãt, portiõe tm̃ modo tertia ſibi retenta. Dat. IIII.Ka.Se.Tauro & Flo.Coſſ.

A ᶻ Quarta.]hæc particula eſt in §.curiale. ſed tota alia eſt in §.ſed neque curialem.& in Auth.de ſanct.epi.colla.ix.

ᵃ Clericatus.]refertur ad id quod dixit ſ. tales enim &c.

ᵇ Fortunæ.]ideſt curiæ.

ᶜ Eccleſiaſtico gradu.]vt vſque ad duos gradus.

IN AVTH. de ſan.epiſ.§.ſed neq; curialẽ. colla.ix. cõſti.ſi.

Officialis publicus vel curia aſcriptus non põt clericari niſi forma hic ſubiecta. Et clericus poſtea repertus vxorem ducere vel concubinã tenere, à clero debet expelli, & curial: fortuna ſubijci. Salyc.

S Ed neq; curialẽ, aut officialẽ, clericũ fieri ꝑmittim⁹: ne ex hoc venerabili clero fiat iniuria.† Si verò tales pſonę i B clero ᵘ ꝯſtituãť, ˣ tanq̃ nec ad ordinationẽ pductę, ꝓprię fortunæ reſtituãt: niſi monaſticã ʸ forſitã vitã aliq̃s eorũ nõ min⁹ xv. ãn. ipleuerit. tales.n. ordinari ꝑcipimus, q̃rta ᶻ ꝓpriæ ſubæ ſibi retẽta, reliq̃s ptibus curiæ & fiſco vidicãdis, ſi i clero ꝯſtituti monaſticã & d̃cẽtẽ vitã ipleuerint. ſed ſi p⁹ clericat⁹ ᵃ honorẽ aliq̃s eorũ vxorẽ aut ꝯcubinã accepit, ꝓpriæ fortunę ᵇ reddãť, lꝫ tali eccliaſtico ᶜ gradu tenebãť, i q̃ q̃s ꝯſtitut⁹ vxorẽ ducere non ꝓhibeť. ᵈ idẽ ᵉ ẽ & i oib⁹ alijs monachis, licèt ᶠ nulli fortunæ ᵍ pri⁹ ſubiecti fuerint: & gñalr q̃cũq; ʰ in q̃libet eccleſiaſtico gradu ꝯſtitut⁹ ad ſecularẽ vitã rdierit, ⁱ honor nudat⁹, curiali ᵏ fortunæ ꝓprie ciui. reddãť. ˡ

In atrociſſimis delictis punitur delictum attentatum, etiam ſi nõ ſit ſecutus effectus.

V. Imp. Iouin. A. Secundo pfe.pto. *

S I quis ᵐ nõ dicam rapere, ⁿ ſed attentare ᵒ tantũ iũ- C

ᵈ Nõ ꝓhibeť.] vt in minorib. ordin. qd⁹ ẽ gñale ĩ quolibet mona. vt in Auth. d mona.§. antepe.col.j. & hic ſubiecit, & gñaliter &c. Accurſius.

ᵉ Idẽ ẽ]vt tradãť cur.

ᶠ Licèt]q.d. licèt nõ eſſent officiales.

ᵍ Fortunæ]ſeruus vero dño dẽt reddi: vt ĩ.e.auth. ſi ſeruus.q̃ ẽ ꝯ. Itẽ ꝯ ĩ. de decur.l. ne q̃s.li.x. Sol. dr hic redire in priſtinã cõdõnẽ quãtũ ad onus ſuſtinẽdũ, nõ quãtũ ad honores. vt ff. de interdic. & re.l.relegatorum.§.fina.

ʰ Quicũq;]. ſ. curialis

ⁱ Redierit]habendo vxorẽ vel cõcubinã.

ᵏ Curiali.] immò in aliud monaſteriũ: vt ĩ Auth. d ſan.epi. §. ſi monac.coll.ix. Sꝫ dic q hic bis fugerat: ſec⁹ ſi ſemel: vt ibi diſtig.

ˡ Reddatur]aliàs eſt in tex. tradatur.

S ᵐ I q́s.] CASVS. Si q́s mulierẽ deo d dicatã cã matrimonij vel ꝯcubinat⁹ corrũpere auſus fuerit: pœna capitali punieť, ẽt ſi eã nõ rapuerit. Vi. No. ex hac l.q. vbi punit attentatũ. multo fortiꝰ cõſummatũ: & ſic i delictis & pęnis delictorũ hẽt locũ: & ad hoc ſp allegaŕ iſte tex. ſm Pau.& Bald.

ᵐ Si quis]ita lege, Si q́s fuerit auſus, nõ dicã rapere matrimonij cã, ſed attẽtare tñ.ſ. eius pudicitiã. ſic accipitur. ff. de iniur.l.attentari. Vel ita: Si q́s auſus fuerit, non dicã rapere, ſed attentare tm̃ matrimonij coniungẽdi cã. & ſm hoc eſt ꝯ.ff.de pœnis.l.cogitationis.& ff.ad l.Cor.de fal.l.qui falſam. Ad quorũ ꝯtriorũ ſolõnẽ ſic diſtigue, aut q́s cogitauit tñ delinquere, & ad actũ nõ ꝓceſſit: & tũc nõ punitur. ita loquitur. ff. de pœ.l.cogitationis. nã primi motus nõ ſunt in ptãte nr̃a. aut ad actũ ꝓceſſit. & tunc aut pduxit ad effectũ, & indubitãter punitur, ſiue vtatur, ſiue nõ. vt ff. quod q́ſque iuris l.iij.in prin. aut nõ pduxit, & tũc aut qa noluit: & hoc caſu ei parcitur. & ſic loquitur. ff. ad le.Cor.de fal.l.q falſam. & ff.ad Turpi.l.q́litũ. aut qa ñ potuit, & tũc aut erãt atrociora: & hoc caſu punitur, ac ſi ad effectũ pduxiſſet: vt hic, & ĩ. ſi quacũq; ꝑ. po.l.j. in princ. & ff.de extor.cri.l.j. aut nõ erant atrociora: & hoc caſu non punitur. vt ff. qd quiſq; iuris.l.j.§.fi.& hoc caſu aut nõ deſiderãt iuris efficaciã, aut deſiderant. & hoc caſu quis nõ punitur. ĩ.ſi manci.ita fue.ali.l.ea q̃dẽ.

ⁿ Rapere.]quod maius eſt.

ᵒ Sed attẽtare].ſ.ſi cogitatione, qd eſt minus. & hoc ſi ad aliquẽ actũ ꝓceſſerit: alias nullã patitur pœnã. vt ff. de pœ.l.cogitationis. Itẽ nõ punit delictũ, licèt non ſequatur effectus.

† Sic cleri cus cõiugatus nõ dẽt ꝯferre tonſurã clericalẽ, ne fiat iniuria clerico s. vt in cap. Ioan. ext. de cle. cõiuga.

* C. T. 9. 25. 2. & li.7. tripartitæ hiſt. j. c.4. vbi occaſio huius legis exponitur. Cogitatio quãdo punitur.

D

tt

vt hic & j. de fur. l. ſi quis ſeruo. & j. ad l. Iu. maie. l. quiſquis. & ff. de exordina. cri. l. j. & j. quacũq; p. po. l. vni. & hæc ſunt: ſpẽlia regulæ ... vt ff. q. ď q̃ſq; iuris. l. j. i fi. & ad l. Cor. de fal. l. q. falſam & de hoc dic vt no. ff. de fur. l. q. ea méte. & ff. de pœn. l. cogitationis. Accur.

a Mr̃imonij.] & nedum ſtupri: multo magis ergo ſi vt cõcubinã eã habuerit, vel habere attentauerit. b Capitali.] vel capite puniẽ, vel vt ciuitatem amittat. & facit j. de rap. vir. l. j.

gendi cã mr̃imonij [a] ſacratiſſimas virgines auſus fuerit, capitali [b] pœna feriaẽ. Dat. XI. Kalen. Mar. Gratiano A. III. & Merobaude Coss.

Clerici cõſtituti i minorib. ordinib. ſunt immunes à tutelis & munerib. perſonalibus.

VI. IMPP. VALENTINIANVS, Valens, & Gratianus AAA. ad Catafronium.

P Resbyteros] Hæc lex cũ ſe. plana ẽ. e Perſonaliũ] vt tutelæ vl curę. vt ff. de mu. & ho. l. j. & l. munerũ. §. j. & j. e. l. gñalr. ij. & l ant. ibi polita.

PResbyteros, [*] diaconos, ſubdiaconos, atq; exorciſtas & lectores, oſtiarios, & acolythos [f] ẽt, pſonaliũ [e] munerũ expertes eſſe p̃cipimus. Dat. iij. Non. Mar. Gratiano A. III. & Merobaude Conss.

Pars actorũ habitorum in cõſiſtorio apud imperatores Gratianũ, Valentinianum, & Theodoſium conſulatu Syagrij & Eucheris virorum clariſſimorum die III. Kal. Ian. Conſtantinopoli in conſiſtorio.

Sic in manuſc. & C. Th. 11. 39. 7.

N Ec honore].i. in re p̃torio. q. d. aliqs honor ẽ ei, ſi vl tatẽ apiat. Vl dic, honore. f. iudicis vocãtis q̃ reputat honorem. d Legib⁹].i. iu. ciuili, q̃ſi i⁹ ciuile cogat homines ad teſtimoniũ perhibendũ. vt j. de teſti. l. ſi quando. e Flagiteẽ].i. voceẽ uitus. ſ. ſed nec volẽs eſt admittendus, ẽm H. vt ſubijcit hic. f Itẽ dixit].ſ. Theod. g Dicẽdũ.] corã iud. h Admitti.] ſpõte volentem teſtificari. i Oneraẽ.] aſs honoraẽ. i. honorãda eſt in hoc & i alijs. ſi ỹ ōhabes oneraẽ, plana ẽ. k Sacerdoti].i. epi. l Exempta].i. priuilegiata à tali honore. m Cõfundiẽ].ſ. ſi adducaẽ: vel confundiẽ cũ alijs clericis. ſ. qa iã non eſſet dñia inter epm & alios clericos. Acc.

VII. IMP. THEODO. DIXIT.

NEc [c] honore, nec legib⁹ [d] eps ad teſtimoniũ dicendũ flagiteẽ. [e] Itẽ dixit: [f] Epm ad teſtimoniũ dd̃m [g] admitti [h] nõ decet. nã & pſona oneratur, [i] & dignitas ſacerdotis [k] exempta [l] cõfunditur. [m]

IN AVTH. de ſan. epiſ. §. nulli verò iudicũ. coll. ix. cõſti. ſi.

S Ed iudex.] Hæc auth. corrigit l. C. n Miniſtris] ſi ipſe iudex impediaẽ ire: aſs ipſemet debet recipe re teſtes: vt in Auth. vt defun. ſeu fu. §. illud. col. v. & hoc eſt ſpeciale vt eatur ad domum teſtis. ſic & ff. de iureiur. l. ad perſonas.

SEd iudex mittat ad eos quoſdã de ſuis miniſtris: [n] vt ꝓpoſitis [o] ſacroſan. euang. ẽm qđ decet ſacerdotes, [p] di-

o Propoſitis.] & tactis, ẽm Pi. vt j. de teſti. l. iuriſiu. Tu dic, ſi tactis: qa ſubijcit ẽm M. ꝙ decet &c. qa ſacroſ. ſcripturæ ꝓponunẽ ab eum, & nõ tanguntẽ. ſic & j. de iud. l. rẽ nõ nouã &c. p Sacerdotes.] Hic mutat perſonas. nam ĩ. dixit. ad eum: hic dicit, ſacerdotes & dicant quæ nouerint. q Quæ nouerit] & hoc ſi velit dicere: aſs nõ coguntẽ, vt in ſũma hui⁹ ti. §. priuilegiũ. ſic ergo ꝓ vtraq; pte: vt hic & j. eo. l. pxi. pſbyteri. & in Auth. de teſti. §. & qm̃. col. vij. & eſt hęc generalis conſtitutio.

P Resbyteri.] Accur. Hæc lex tria dicit. Primò ꝙ pſbyteri ferẽtes teſtimoniũ, ſi vacillẽt in dictis ſuis, nõ debent ſubijci qõnib⁹, licẽt alij teſtes ſubijciantẽ, dũ tñ verũ dicant, & falſum nõ ſimulẽt. Scdò dicit ꝙ cæteri clerici q̃ ſunt inferio ris grad⁹, ſi i teſtimonio ferẽdo vacillẽt, pñt ſubijci qõnib⁹. Tertiò dicit, ꝙ ſi pſbiteri inueniantẽ falſum teſtimoniũ dixiẽ ſe, puniẽdi ſũt maiori pœna q̃ laici: qa cũ eis plurimũ honoris cõmittiẽ, multo magis pœna digni ſunt. Vn. No. j. ex hoc tex. ſſam, ꝙ oẽs in teſtimonio vacillãtes, pñt & debẽt torqueri ꝓ veritate eruẽda. No. ij. ꝙ nõ ſolùm eſt falſus teſtis ille q̃ falſũ d̃ponit: ſed ẽt ille q̃ verũ ſupprimit. i. tacet veritatẽ. & illud eſt valde notandũ ẽm Bal. & P. hic.

cãt ea q̃ nouerit, [q] ñ tñ iurẽt. [*]

Presbyteri ſunt priuilegiati vt occaſione teſtimonij nõ torqueãtur, ſed i alijs clericis ſeruatur ius cõe: ſi tamẽ falſum dixerint, puniũtur. h. d. Bal. Vel ſic. Presbyteri licẽt vacillẽt i teſtimonio, nõ ſunt torquẽdi. quod alijs clericis nõ cõceditur: de falſo tamen pſbyteri nõ ꝓhibẽtur accuſari. h. d. Salyce.

VIII. Idem A. ... Auguſtali.

PResbyteri [*] citra iniuriã [r] qõnis [s] teſtimoniũ dicãt: ita tñ, vt falſa nõ ſimulẽt. [t] Ceteri verò clerici, q̃ eũ [*] deinde gradũ vel ordinẽ ſequunẽ, [u] ſi ad teſtimoniũ dd̃m petiti fuerint: ꝓut leges [x] p̃cipiũt, [y] audiant: vt ſalua [z] tñ ſit litigatorib⁹ falſi actio, [a] ſi fortè p̃sbyteri q̃ ſuo [b] [*] noĩe ſupioris [c] loci teſtimonium dicere citra aliq̃ corpalẽ iniuriã ſunt p̃cepti, [d] hoc ipſo, ꝙ nihil metuãt [e] vera ſupp̃ſſerit. [f] mł̃to magis eñ pœna digni ſunt, q̃b⁹ cum plurimũ honoris [g] ꝑ nr̃am iuſſionẽ delatũ ẽ, occulto iueniũtur in criẽ. Da. VIII. Kal. Aug. Arcad. A. & Bautonem. Coss.

r Citra iniuriã].i. ſine iniuria. s Qõnis].i. tormẽtatiõis, vl ita vt nõ fiat eis poſtea qõ poſtq̃ dixerint teſtõniũ, vtrũ bñ vl male dixerint. t Simulẽt].i. dicant, qa de falſo accuſanẽ. vt j. ſubijcit: ſed nõ torquebuntur. u Sequũẽ].i. tñ hẽne. x Leges.] de laicis. y Præcipiũt] vt poſſit ſubijci qõnib⁹, ſicut cęteri liberi hoĩes, ſi i teſtimonio vacillẽt, & dicãt ſe itereſſuiſſe facto. vt ff. de qõ. l. ex libero. i pri. & l. vni⁹. §. teſtes. & j. ď aboli. l. fallaciter. §. ꝙ ſi ingenuorum. z Salua.] nunc redit ad primum caſum. a Actio].i. accuſatio. ſic poniẽ vt in Auth. e. §. ſi qs aũt ꝓ pecuniaria. & ff. ď iurei. l. ait p̃tor. j. §. j. Itẽ & actio pecuniaria p̃t dari in falſariũ. vt ff. ad le. Cor. ď fal. l. q noĩe. ſi tñ torqueẽ, vt h. d. b Suo noĩe.] hic dñt q̃dã ſpãle in ſacerdotib. ꝙ poſſit in cã ꝓpria teſtificari. ſed ẽ falſũ, vt j. ď teſti. l. ol b⁹ Tu expõe, ſuo noĩe. i. ꝑ ſuũ nomẽ, qa obtinet locũ ſupiorẽ. c Supioris].ſ. clericali noĩe. nã ſacerdotes ſunt i ſupiori gradu iter cęteros clericos. d Præcepti. i. accuſati. e Metuant.] de tormentis. Accur. f Suppreſſerint].i. occultauerint. Acc. g Honoris.] ab eo cui plura cõmittũẽ, plura exigũẽ, vt hic. & ff. de pœ. l. q̃dã. & i Authẽ. vt defun. ſeu fu. §. j. col. v. Sed ar. §. ff. ď incẽ. rui. nau. l. Pedi⁹. & j. vt nemo priua. l. ne qs. & ff. ď pœ. l. capitaliũ. §. fi. & j. de ſum. trini. l. nemo. §. fi. Itẽ notaẽ cõmittere falſum, q tacet verũ, vt ar. j. ſi q i⁹ vl vti. publi l. ij. & ff. ad le. Cor. ď fal. l. j. §. j.

* hoc falſo additũ ab Irnerio q̃a ſola ꝓ poſitione euãgeliorũ intelligũtur iurare l. rẽ nõ nouã. j. de iudicijs. Contius.

* C. T. 11. 39. 9. aliâs, q eorum.

* qui ſub nomine, rectè vt & in Co. T.

IN AVTH. de ſan. epi. §. reuerẽdiſſimis. colla. ix. cõſti. ſi.

Presbyteri pro falſo teſtimonio in cã ciuili dato, ꝑ triẽniũ ſuſpendũtur ab officio: pro dato in cã crĩali puniũtur pœna falſi. quã i q̃cũq; cã puniretur cæteri clerici. h. d. Sal.

PResbyteri ſeu diaconi ſi falſum teſtimoniũ phibuiſſe ꝯuicãẽ: ſi q̃dẽ i cã pecuniaria, à diuino miniſterio [i] dũtaxat ꝑ tres annos ſepati, monaſterijs ꝓ tormentis tradanẽ. Sed ſi i crĩali, clericatus

P Resbyteri ſeu diaconi.] Accur. Hæc auth. dicit ꝙ ſi p̃ſbyteri vel diaconi in cã pecuniaria falſũ teſtimoniũ depoſuerit, à miniſterio ſacerdotali repellunẽ, & in monaſteriũ ꝑ tres annos ď trudũẽ. Si aũt in cã crĩali, nudati honore clericatus lrĩmis pœnis ſubijcianẽ. Cæteri verò clerici ſunt puniẽdi lrĩmis pœnis ſine diſtinctione pſonarũ. No. j. ex hoc tex. ꝙ ꝑp crimẽ falſi clericus dẽt priuari bñficio ſuo. ex quo. n. tollitur offm̃, tolliẽ & bñficiũ, ẽm doc. Not. ij. dę pœnis degradationis. ſed an erit realis, vel verbalis? Rñ. vt per Bal. hic. h Presbyteri vel diaconi.] Dixerunt falſum, quod fit etiam tacendo verum, vt in l. presbyteri. ĩ. i Miniſterio.] id eſt officio & beneficio.

Legitimis.

a Legitimis.]laicorū:q̄ ſunt.ff.ad leg.Corne.de fal.l.j.in fin. A
b Cæteri.]à presbytero vel diacono.
c Sine delectu.]ſine diſtinctione illa,vtrum fuerit pecuniaria cauſa,an criminalis.vt ſ.eo.l.licèt. hic aliter & mitius puniatur in pecuniaria quàm criminali.
d Verberibus].i.tormentis.

z Apparitoris].i.nuncij communis.
a Ordinum]ideſt militum iuſtinæ illius caſtri vel loci.
b Flagitari]ideſt iudici præſentari.
c Quod.]ideſt quia.
d Appetito.]ſic & ĩ.de his q latro.vel in alijs crimi.l.ij.ante medium.

honore nudati, ltimis[a] pœnis afficiendi ſunt.

Cęteri[b] verò clerici cōi iure ab officio eccleſiaſtico repulſi, ſine delectu[c] cāæ verberibus[d] coerceantur.

IX. IMPERA. VALENTINIANVS Theodo.& Arcad.AAA.Ticiano P.P.

NVlla niſi emēſis 50.* an. ſm p̄ceptū apl̄i,ad diaconiſſarū ꝯſortiū trāsferať.[e] Da. XI.Kal.Iul. Medio. Valētiniano.A.IIII. & Neotherio Cōs. B

IN AVTH. de ſanc. epiſc.§. presbyterum.colla.ix.cōſti.ſi.

Clerici in maioribus ordinibus conſtituti debent eſſe ætatis hic ſcripta.h.d. cum authen.ſequen. hodie ſeruatur clemen. fin. de æta.& quali.ordi.Salycetus.

PResbyterū minorē[f] xxxv. an. fieri nō ꝑmittim᷑,ſed neq; diaconū vel ſubdiaconū minorē xxv.annis,neq; lectorē minorē annis xviij. Item ep̄m minorem annis xxxv. ordinari prohibemus. C

IN AVTH. de ſan.epiſco.§. diaconiſſā vero.coll.ix. ꝯſt.ſi.

DIaconiſſā in S.Eccl.non ordinari p̄cipimus, q̄ minor ſit annis xl. * aut ſi ad ſecundas peruenerit nuptias.

Irruens in eccleſiā & miniſtros .dēt capitaliter puniri ēt ꝑ inquiſitionē: & vbicūq; ſit,debet capi.& ſi ſit i arce vel loco ex quo nō poſſit faciliter extrahi,debent ad nec milites conuocari, & iudici bellū.h.d.Bald. Vel ſic: Iniuriā ſacerdotibus vel miniſtris illatā intra eccleſiā tpe cultus diuini antea vel poſtea dēt pſes vindicare,capitali pœna in cōmiſſū & cōfeſſū inſerēda. Et qlibet ad accuſandū vel denūciādū admittitur. Et vbi pſid.ı ptās non ſufficiat, auxiliū militare debet implorare.h.d.Salyc. D

X. IMP. ARCADIVS ET HONO. AA. Theodoro præf. præt.

SI quis[f] i hoc* gen[g] h ſacrilegij ꝓruperit,[i] vt i eccleſias cath.irruēs, ſacerdotibus & miniſtris vel ipſi cultui[k] locoq;[l] aliqd iportet iiuriæ:qd[m] geriť, à ꝓuinciæ rectoribus aīaduertať,[n] atq; ita ꝓuinciæ moderator, ſacerdotum & cathol.eccle. miniſtrorum, loci quoq; ipſi᷑, & diuini cultus iniuriā capitali in cōuinctos[p] ſeu ꝓfeſſos reos ſn̄ia nouerit[q] vindicandū:* nec[r] expectet vt ep̄s iniuriæ propriæ vltionem depoſcat, cui ſanctitas[s] ignoſcendi gloriam derelīqt,

Sitq; cūctis laudabile,[t] factas atroces ſacerdotib.aut miniſtris iniurias veluti crimen publicū pſeq,ac de talib. reis[u] vltionem mereri. Quòd[x] ſi multitudo[y] violēta, à ciuilis apparitoris[z] executiōe & adminiculo ordinū[a] vel ordinatoꝝ poſſeſſorūve n̄ poterit flagitari,[b] [c] ꝙ[c] ſe armis aut locorū difficultate tueať: p̄ſides ꝓuinciarū ēt militari auxilio ꝑ publicas litteras appetito,[d] cōpetentē vindictā tali exceſſui imponere nō moreń.Da. VII.Kal.Maij, Mediolani,Honor.III. & Eutychiano Cōss.

IN AVTH. de ſan. epiſ. §. ſi quis cum ſacra.coll.ix. cōſt.ſi.

SEd nouo iure ꝑ tali iniuria verberať, aut in exilium mittitur.[f] Sed ſi ſacra miniſteria[g] turbauerit,vel celebrare ꝓhibuerit,capite puniať. Idē eſt & i litanijs. nā ꝑ iniuria[h] verberatus,[i] exilio tradať: ſi eas[k] cōcuſſerit,capite plectať. Laicis facere litanias iterdicimus ſine clericis:[l] q̄ ſine orōnibus & cruce fieri nō debēt.

Ad eccleſiā ſunt promouendi illi q ſunt de illa ciuitate vel oppido.h.d.Bal. Et numerus iudicio epiſcopi debet taxari. Salyc.

XI. Iidem. AA.Eutychiano præ.pto.

IN eccleſijs* q̄ in poſſeſſionib᷑(vt fieri adſolet) diuerſorū, vicis[m] ēt,vel qbuslibet locis ſunt cōſtitutę: clerici nō ex alia poſſeſ. vel vico,[n] ſed

e NVlla niſi emēſis.Trāſferatur vt in Auth. quo mō opor.epiſ §. quanta. col.j.ſed Pau.ad Timotheū dixit de.lx. itē in Auth.hic poſita diaconiſſam &c. corrigit hāc le. & dicit de.xl.ſicq; minus ep̄s putauit ſufficere Imperat. q̄ aplus,vel Imperator antiquus.
f PResbyterū; minorem.]Diaconū.ſ. vł ſubdiaconū: vt i cor.Auth.vñ hęc ſumitur. de ſan.epiſ. §.presbyterū.col.ix.
g SI qs]in hoc tres ſpālitates notantur hac leg. Prima ꝙ crimē iniuriarū ē publicū crimē. Scda ꝙ ex eo inſtigitur pœna capitalis. Tertia ꝙ qs ſine accuſatore punitur. Vel dic ꝙ nullū ſit hic ſpāle:qa nō loqtur de crie iniuriarū,ſed de crie ſacrilegij,qd eſt publicū,& pœna capitalis imponitur:vt ff. ad le. Iuliā pecu. l.ſacrilegi.
h Hoc genus]nā hoc eſt vnū inter cętera.
i Proruperit].i.inciderit.
k Ipſi cultui.]quādo dicitur officium.
l Locoq;]quando nō dicitur.
m Quod geriť]ideſt quod factum eſt.
n Animaduertatur.]ideſt puniatur.
o Cultus]ac ſi dicat cuilibet ibi exiſtēti.
p Conuictos].i.comprobatos per teſtes.
q Nouerit.]ſic ergo poſt cōfeſſionē datur ſn̄ia:vt dixim᷑. ff.ad le.Aquil.l.ꝓinde.ij. §.notādū.& dic ſponte cōfeſſum.vt ij.q.j.nos ī qnq̄. aſs ſ.vt ff. de qſt.l.j.§.diuus Seuerus.& §.ſi qs vltro.
r Nec expectet].ſ.pſes vel moderator.
s Sanctitas.]aliàs Sāctas.
t Laudabile.]ſine accuſatore punitur ergo,vt dixi ĩ.de teſti.l.nullum.Accur.
u Reis]ideſt delinquentibus.
x Quòd]pro &.
y Multitudo,ſ.delinquentium.

*Sic in oībus manu. quos vidi. ſic Azo. ſic Acc. quis apud Pa. apl̄um & Cod. Th. legať, ſexaginta. ſed tñ auctoritas Paul. apl̄i hic citata exigit vt legatur ſexaginta, quo ei Photi᷑ in Nomocanone legi-tur. quis poſtea in concilio Chalcedonēſi ſexaginta mutari ſins in quinquaginta. per perā autē hic quidā diaconiſſas cōfundunt cū abbatiſſis Con tius.
*ſic enī iā decretū fuerat in concilio Chalcedonēſi. c.15.Concilius.
*C.Th. 16.2.31.

SEd nouo iure.] CASVS. Lex ſuperior dicebat,ſi qs turbauit diuina miniſteria celebrari, ſiue alī iniuriam intulit,cōuict᷑ capite puniebatur. hæc authen.hoc corrigit, & dicit ꝙ nouo iure ꝑ tali pœna verberať,& in exiliū mittiť. Sed ſi aliqs turbauit, aut ꝓhibuit ſacra miniſteria celebrari: capite puniať. Eadē diſtinctio ē i litanijs.nā ſi aliqs facit iniuriam alicui eūti ad litanias,verberatur, & tradiť in exiliū. Si aūt eas excuſſit, capite puniť. Itē laicis eſt ꝓhibitū facere litanias ſine clericis:qa litaniæ ñ debēt fieri ſine orōnibus & cruce. Viuia.
c Aut]ꝑ & :vt patet ex eo qd dicit de litanijs.ſic & ff.de v.ſig. ſæpe. & ē hæc Auth. de ſan.epi.§.ſi qs aūt cum ſacra.col.ix.
f Mittitur.]quādo officiū non celebratur.
g Miniſteria.]tempore quo celebratur miniſterium.
h Pro iniuria.]illata clericis:ita tñ,vt non turbetur officiū litaniæ: vt patet ex eo qd dicit de litanijs. ſic.ff.de v.ſig.l.ſępe.
i Verberatus.] hic qñ ſunt factæ.alī puniť aliter.vt ſeqť.
k Eas.]ita ꝙ ſacra nō fuerint facta ſic.
l Clericis.]ita tñ vt non turbetur offm̄.
IN eccleſijs]Lex iſta plana eſt.
m Vicis]nō accipias hic vicum niſi de aſcriptitijs tm̄ alteri᷑ poſſeſſionis.nā ex eadē poſſeſſione clerici ordinātur volēte domino dño: cōſtōne noua & p̄ter voluntatē.
n Vel dico]ſi idonei ſint ibi,alias ſec᷑:qa de alijs terris: vtar. ff.de mu. & ho. l. vt gradatim.§.& ſi le.& qd cuiuſq; vni.l.j.§.pe.Ir. tñ dicit hāc legē loq in aſcriptitijs tm̄.& ꝑ eo.ĩ.q ſqs.j.vñ & inuito dño᷑ vt in Auth. ea.§.ad᷑cri. ptios.Sed & in alijs loqui pōt qui rōne poſſeſſionum ad aliqua tenentur p̄tanda.vt & arg.ĩ.de offi.præto.l.tres.

*al.vindicandam.
*in Cod. Th.legiť, pſentari: vt & in qbuſdā manuſc. qd rectius ē.
*C. Th. 16.2.33. Concor. 71. diſt. c. hortamur.& de cle. per c. te nobis.

a Vt propriæ.]ideſt tributi quod tenebantur præſtare.
b Capitationis.] ideſt penſitationis vel tributi animalium.
c Sarcinam.]quantum ad corpus.
d Recognoſcant.]quantum ad patrimonium.ſ. in eo vico.
e Iudicio.]conſentiente p̄rono: vt in Auth.e.§.ſi qs oratorij domũ. vel ibi ad col lationẽ vacãtiũ: hic ad certũ num. clericorũ.& facit.ſ. ti.j.l. nõ plures. & in dcre tis.lxj.diſt. c.nullus.

SI quis curialis.] CASVS. Hæc lex ꝓhibet ne aliqs curialis adſtrict⁹ curiæ ſuæ ſine ſenſu ſui ſuperioris poſſit clericari: & ſi aliqs curialis fuerit fact⁹ clericus, niſi icõtinẽti facta ſibi denũtiatiõe redat ad curiam, iudex ſua auctor.dẽt eũ reddeř primæ ꝯdõni ceſſãte qdã l.q̃ dicebat ꝙ curialis pt iuiro ſuo ſuperiore i clericũ ordinari relictis oĩbus bonis ſuis curiæ. Viu.
f Si qs curalis].i. obnoxius rõnib. curiæ.
g Cõuẽtiõe]. i. citat.
h Reddatur]ã p̄lato.
i Et ſolertia].i.ſolli.
k Iudicãtiũ]fortè ab his qbus ſeruiebat, ſi p̄lidis deſit copia: vt j.đ dcu.l.gñali. li.x.
l Veluti.]exemplificatiuum eſt.
m Manu.]militari.i. ſocietate. & tũc dic.
n Iniecta].i. imiſſa. vel ꝑpriè dic ꝙ manus inijciatur in eũ capiendo ipſum.
o Reuoceř]ſed ancle ric⁹ eẽ deſinat? Rñ.ñ ſed priuilegijs clericorũ ñ vteř.qa nec đ curio q qõni manci pař.l.dař, decurio eẽ dſinit: vt j.ad l.Cor. đ fal.l.ſi qs.§; at.ſ.i Auth.qũo opor.epiſ. §.neq; ãt.col.j. & facit ad hãc l.đ agri.& cẽ.l.fi.li. xj. & i Aut. vt iud.ſine quo.ſuff. §.neceſſitatẽ.co.ij. & ĩdere.di.li.c.ij.& iij. & xxxiiij.di. c.pcipimus.& j.e.l. qſqs.ij. & poſſet hic legi authen. ſed neq;. q.eſt ſ.eo.l.officiales.
p Legem]q̃ ñ hẽm⁹: q̃ dicebat hoc qđ ſeqř.erat.n.lex q̃ patiebař fieri decuriones clericos ſi vellẽt cedere bõis & dař curiæ.
q SI venerabilis eccliæ priuilegia. Cõmiſſum].i.peccatum ſiue delictum.
r Cõdẽnatione]ſed ꝯ.ſ.n.j.l.placet.ſed hic iponiř pœna ciuiliter, ibi criaľr. Vel ibi đ puilegijs circa tributa, de qb⁹ dicis

A ibi, hic de alijs. Vel hic de priuilegijs ſpãľr alicuĩ quo ad pecuniã idultis, ibi de gñalib. Vel ibi vĩdicta, hic multa. Itẽ ꝯ.ſ. ti.j.l.iubem⁹ nulli.§.ſane. Sol ibi vĩdicta, hic multa. Vel ibi qñ circa alienationẽ violanť priuilegia. Itẽ ꝯ.j.de le.& ꝯſtitu. l.ij.ſed ibi ſoluas. Vel itelligas legẽ iſtã loq de eo q volebat

ex eo vbi ecclĩam eẽ ꝯſtiterit, ordinentur: vt ꝓpriæ[a] capitationis[b] on⁹ ac ſarcinã[c] recognoſcãt,[d] ita vt ꝓ magnitudine vel celebritate vniuſcuiuſq; vici ecclĩjs cert⁹ iudicio[e] epĩ clericorũ numer⁹ ordinetur. D.III.Kal.Au.Minizo.Hono.A.IIII.& Eutvchião Cos.

Prohibitus clericari debet reuocari ad priſtinum ſtatũ per manus iniectionem: & non prodeſt ei cedere bonis. Salycetus.

B

XII. Idẽ AA. Eutychiano p̄fe.ꝑto.

SI qs curialis[f] cleric⁹ fuerit ordinat⁹, nec ſtati ꝯuẽtiõe[g] p̄miſſa priſtinæ condõni reddať:[h] is vigore & ſolertia[i] iudicãtiũ[k] ad priſtinã ſortẽ veluti[l] manu[m] iniecta[n] mox reuoceť.[o] clericis.n. vlterius legẽ[p] ꝓdeſſe nõ patimur, q̃ ceſſiõe p̄rimonij ſubſecuta decuriones clericos eſſe nõ vetabat. Dat. VI.Ka.Au.Miniz.Hono.A.IIII.& Eutych.Coss.

C

Violans priuilegia eccleſiæ ponitur in quinque libris auri. & loquitur hac lex in priuilegijs quæ conceduntur ſingularibus eccleſijs. h.d. Bal. & Salyc. & eſt canonizata.2 5.quæſt.2.ver.ſi eccleſia. Pan.de Caſt.

XIII. Idem AA. [illegible] vicario.

SI venerabilis ecclĩæ priuilegia cuiuſq; fuerint vel temeritate violata vel diſſimulatione neglecta: ꝯmiſſum hoc quinq; librarũ auri condẽnatione[r] plecteť. D.VII. Ka.Iul. Brixiæ, Theodoro. V. C.Cos.

Noua conſtitutio Friderici de ſtatu. & conſue. contra li. eccl. §. item quæcunque. col. x.

D

ITem quæcũq; cõitas vel ꝑſona quæ annũ in excõicatione ꝑꝑ libertatẽ ecclĩæ fractã & violatã pſeuerauerit, ipſo iure imperiali bãno ſubiaceat: à quo nullatenus extrahatur, niſi prius ab eccleſia beneficio abſolutionis obtẽto.

Repulſus ab epiſcopatu propter delictũ commiſſum in rempublicam, non eſt reuocandus ad epiſcopatum. Salyc.

XIIII. Iidem AA. Hadriano. PP.

QVicũq; [s] reſidẽtib⁹ [t] ſacerdotib⁹[u] fuerit epãli loco vľ noĩe detruſus:[u] ſi[x] aliqd ꝯ cuſtodiã vel quietem publicã moliri fuerit dep̄hẽſus, rurſusq;[y] petere ſacerdotiũ,[z] à quo vř[a] expulſus, procul ab ea vrbe q̃ ꝯturbauerit, cẽtum millib⁹[b] vitã agat: nec nřa adeat ſecreta, nec ĩpetrare reſcripta ſperet, ſeu ẽt ĩpetratis[c] careat: defenſorib⁹[d] ẽt eorũ[e] nřam indignationẽ[f] ſubituris. Dat. prid. Non. Feb. Rauẽ. Stilichone &. Aurelião Coss.

IN AVTH. de ſan.epi.§.ſi qs aũt epiſcopus.coll.ix.ꝯſti.fin.

SI qs eṗs ſacerdotio pulſus p̄ſumpſerit ingredi ciuitatẽ ex qua pulſus ẽ, relinquens locũ i quo degere iuſſus eſt: iubem⁹ hũc mõaſ.i alia regiõe ꝯſtituto tradi: vt q̃ i ſacerdotio dliqt, i monaſ. degẽs corrigat

Verbũ quod nõ reſpicit finalẽ cãm, nõ inducit argumentum à contrario ſenſu. h.d. ſecundum Iac. But. verum eſt quod dicit hic glo. ſed non tex. niſi iunctus cum gl. Bal.

XV. Iidẽ AA. Studio p̄fecto vrbis.

COnuẽticula[g] illicita[*] ẽt ex̃ ecclĩam[h] i priuatis ędib. celebrari ꝓhibem⁹: ꝓſcriptionis[i] dom⁹ periculo imminẽte, ſi dñs eius in ea clericos[k] noua ac tumultuoſa[l] ꝯuẽticula ex̃ ecclĩã celebrantes, ſuſceperit. D.IIII. Kal. Sep. C P. Hon. A. Vi. & Ariſtæneto Co.

Ruſticus aſcriptus ius alicuius domini promotus ad clericatum, põt deſeruire in ruralibus obſequijs per ſubſtitutũ, per cuius ſeruitium repreſentatur eadem vtilitas & effectus. Baldus.

XVI. IMPP. HONOR. ET THEO. AA. Anthemio. PP.

QViſquis [m] cẽſib⁹ fuerit[n] annotatus[o] inuito agri dño, tẽperet ab oĩ clericatu: adeo vt ẽt ſi i eo vico, in q̃ no

priuilegiũ ecclĩæ ĩpugnare priuilegia tñ ĩtellige ñ icluſa i corpore iuris. Itẽ eſt hic auth. noua. Itẽ q̃cũq; &c. nã violauerat priuilegia ecclię: ceſſa &c.

s QVicũq; reſidẽtib.] i ꝯcilio.
t Sacerdotib.].i. eṗis.
u Detruſus].i. icluſ⁹ ꝑ electionẽ & qđ dicit. j.expulſus.ſ. ipſo iuř ꝑ talia ꝯmiſſa. Vľ veri⁹ dic, detrus⁹.i.đ poſit⁹ & expuls⁹.& ꝓpè poniř,& ꝓbař hęc expoſitio i auth.e. §. ſi qs aũt eṗs. q̃ auth. habent hic quidam.
x Si.]pro quia.
y Ruſus].i. iterum.
z Sacerdotiũ].i.eṗatum petere velit.
a Videtur.]& ẽt &c.
b Millib.].i. milliar.
c Impetratis]reſc. Ac.
d Defenſorib.] q vellent eos defendere.
e Eorũ]expulſorum.
f Indignationem].ſ. noſtram.
g COnuẽticula illicita] vt aliquorum hæret corum.
h Extra eccliã].i. ex̃ ecclĩaſticã religionẽ. & ſic expone i ti. hui⁹ l. alij hẽnt ibi, ẽt. & ſic ẽ plana lex. Vľ dic iij.ꝙ licẽt ex̃ ecclĩã ꝓhibeat, ñ tñ i ecclĩa ꝑmittit. nõ.n.ſp valet argũ à ꝯrio ſẽſu. vt.j. de iu.om. iud.l.nẽo.
i Proſcriptiõis].i. publicatiõis. ſic & j.de fal.mone.l.j.§.dom⁹
k Clericos].i. hæreticos
l Tumultuoſa] ſic & j.de his q ad ecc.cõfug.l.denũciam⁹. & j.de hære. l. iij. & j. de Pag.ſa.& tem. l.j.
m QViſqs.] Hæc lex plana ẽ. Et no. ꝙ ad hoc principaľr allegaťẽm P. ꝙ ille q teneť aliqd facere pſonaľr, põt illđ facere ꝑ ſubſtitutũ: & hoc ẽ verũ qñ ipſe ẽ ipeditus. & ita erat hic ꝑꝑ clericatũ: qa amõ ñ dẽbat vacare operi rurali, ſed diuino oſtõ. aľs ſecus: qđ dic vt per Cy. hic.

n Fuerit.]ideſt eſſe voluerit.
o Annotatus.] ideſt glebæ ſeruus effectus, vt de ea cenſum ſolueret annuum. & dic annotatus, ideſt alligatus.

Fuerit.

[s] C.T. 16. 2.35.
[*] ſubaudi paſſiuum.
[g] C.T. 16. 2.37.
[*] al. ꝯuenticulã illicitam & paulo p⁹. tumultuoſam ꝯuenticulam.
Argũ à ꝯrio ſenſu non ſemper valet

a Fuerit.] id eſt eſſe voluerit.
b Sub hac lege.] i. domino pertinente: ſed hodie & inuito, vt in authen. adſcriptitios. quæ eſt. ſ. eo. l. iubemus.
c Capitationis.] i. tributi.
d Compellatur.] ſ. talis clericus. vt ſ. eo. l. in eccleſijs.
e Obſequijs.] ſ. colendi fundum.
f Subrogato.] i. hmôi loco dato. Ar. q. vaſallus poſſet ſeruire ſeu do p ſubſtitutũ. Itẽ argu. q. his aduocati nõ iuriſperit⁹ poſſit ſeruire p aliũ, & retinere feudũ. vt ſ. e. l. ad ſiſtitudinẽ. & l. iubem⁹. Sed arg. §. ff. p ſocio. l. de illo. & ſ. d. pcu. l. fi. & ẽ hic arg. p nobis ad qõnẽ q no. ſ. de vſufru. l. antiquitas. in gl. illa. arg. q. liber homo &c.

Vaſallus an poſſit per aliũ ſeruire.

g Immunitate.] q̃ fic cũ domini volũtate.
h Indulta.] ſ. huic clerico. Accur.

*C. T. 16. 2. 47.

i Capitationis.] ſ. ex ordinariẽ. ſed ordinaria pſtat. vt ſ. eo. l. de his. Vel dic q. dicit d pdijs eccleſiæ. Acc.
k Venerãdis.] ſ. alijs clericis occaſiõe venerãdarum eccleſiarũ.

PLacet.] Lex iſta bona ẽ, & fuit p dita ad honeſtatẽ clericorũ cõſeruãdã. Et diuidit in tres ptes, ſecunda ibi, pterea. tertia ibi, ſub ea. Vi. Et no. ex hac l. q. clerici nõ pñt eẽ aduocati nec pcuratores in cauſis ſecularib⁹. & eſt gl. in l. j. §. ſexũ. ff. de poſtu. Bald.

Legendũ eſt, in cõ totius corporis cã: vt in pleriſq; manuſc.

l Placet nřæ clementiæ.] i. nobis q ſum⁹ clementes. ſic habes. ſ. de ſum. trini. l. j.
m Publicis.] i. cũ publicis muneribus.
n Actionib.] publicæ iõ dñr, qa iure publico. i. ciuili inductæ ſunt. vt & ff. de or. iu. l. ii. §. deide ex his. aſt dic actiõib⁹. i. munerib⁹, vt ſit iudex. Ac.

ſciẽ mãſitare, clericat⁹ fuerit, [a] ſub hac le. [b] religioſũ aſſumat ſacerdotiũ: vt & capitatiõis [c] ſarcinã p ipſum dñm agnoſcere cõpellat: [d] & i ruralib⁹ obſeqjs [e] quo maluerit ſubrogato [f] vtaẽ, ea. ſ. imunitate [g] idulta, [h] q̃ certæ capitationis [i] venerãdis [k] eccleſijs relaxaẽ: nullo ꝯ hanc legẽ vnquã valituro reſcripto. D. ** Honorio A. VIII, & Theod. A. III. Coſs.

XVII. Idem AA. Maximo. P. P.

PLacet [l] * nřæ clementiæ, vt nihil cõe clerici cũ publicis [m] actionibus [n] vel [o] ad curiã ptinẽtibus cuius corpori nõ ſunt annexi, [p] habeãt. [q]

Præterea his q parabolani [r] vocanẽ, neq; ad qđlibet publicũ ſpectaculũ, [s] neq; ad curiæ locũ, neq; ad iudiciũ accedendi licẽtiã pmittim⁹: niſi fortè ſinguli ob cãs pprias & neceſſitates iudicẽ adierint, aliquẽ pulſantes lite, vel ab alio ipſi pulſati, vel i cões [t] totius corporis cãs ſyndico [u] ordinato: ſub ea [v] definitiõe, vt ſi qs eorũ hæc violauerit, & breuib⁹ [x] parabolanis eximaẽ, & ꝯpetẽti [y] ſupplicio ſubiugeẽ, necvnq̃ ad eãdẽ ſollicitudinẽ reuertaẽ. Dat. III. Kal. Oct. Cp. The. A. VII. & Palladio Coſs.

IN AVTH. de ſan. epiſ. §. interdicimus. ij. col. ix. cõlt. fin.

INterdicimus ſanctiſ. epis [z] & pſbyteris, diaconis, & ſubdiaconis & lectorib. & oĩbus alijs * cuiuslibet ordinis venerabilis collegij [a] aut ſchematis [b] ꝯſtitutis ad tabulas [c] ludere aut alijs ludẽtib. ptcipes eẽ, aut iſpectores fieri, aut ad qđlibet ſpectaculũ ſpectandi grã venire. Si qs ãt ex his i hoc deliquerit, iubemus hũc trib. ann. à venerabili miniſterio phiberi, & i monaſteriũ redigi. [d] ſed i medio tpe ſi ſe pœnitentem oſtenderit, liceat ſacerdoti ſub quo ꝯſtitutus eſt, tps minuere, [e] & hunc priori rurſus miniſterio reddere.

Parabolanus dicitur à παρὰ & βῶλος gleba, quia quaſi gleba erat aſcriptus.

XVIII Idem AA. Monaxio præ pto.

PArabolani, [f] * q ad curanda debiliũ ægra corpa deputanẽ, ſexcentos ꝯſtitui pcipimus: ita vt p arbitriũ [g] viri reuerẽdiſ. antiſtitis Alexãdrinæ vrbis đhis q antea fuerãt, [h] & q p ꝯſuetudine curãdi gerũt expientiã, ſexcẽti parabolani ad hmôi ſollicitudinẽ eliganẽ: exceptis v; honoratis, [i] & curialib. Si qs aũt ex his [k] nãli forte fuerit abſumptus, alter in eius locũ p voluntate eiuſdẽ ſacerdotis [l] (exceptis [m] honoratis & curialib.) ſubrogeẽ: ita vt hi ſexcẽti viri reuerẽdiſ. ſacerdotis pceptis ac diſpõnib. obſecũdent, & ſub eius cura ꝯſiſtãt: reliqs [n] q̃ dudũ latæ legis [o] forma [p] cõple-

A l. qui ſtipendia. & ff. de procura. l. filiusfamilias. §. milites.
u Sub ea definitione.] hoc eſt iubeo pdicta ſub certa pœna definita ſiue ſtatuta contra eum qui venit contra.
x Breuibus] i. ſcriptis vel quaternis &c.
y Cõpetẽti] ſ. qđ vř iudici. ff. de pœnis. l. ſanctio legũ. Accur.

INterdicim⁹.] Hæc auth. progat l. C. nã iterdicit ſciſſimis epis & pſbyteris & diaco. ſubdiaco. & cã torib. & cæteris clericis ne ludãt ad tabulas, vel ne cũ alijs ludẽtib. pticipes ſint, vř ludẽtes inſpiciãt. Itẽ interdicit eis q. ſi accedãt ad ſpectacula aliq̃. & ſi aliq ex pdictis ꝯfecerint, in monaſteriũ detrudaẽ p triẽniũ ſacro miniſterio eis iterdicto. Sed ſi medio tpe ſe oñderint pœnitẽtes, reuocanẽ p ſuũ epm. Vi.

*In qbuſdam exẽ. legitur, & omnibus alijs in venerabili collegio & cœtu cõſtitutis tabulã ludere, aut &c.

z Sanctiſſimis epis.] quales oẽs eẽ debẽt.
a Colegij] i. in conuerſis. Vel collegiũ genus eſt cõuerſorũ.
b Schemate] i. ordine vel figura.
c Ad tabulas] Etiam gratis, argõ ei⁹ qđ dicit de ſpectaculo qđ ſit gratis. Sed qđ ſi ad ſcacos? Rñ. forte ſec⁹ qa i ingenio nãli cõſiſtit: nec cõmittitur viribus fortunæ, & ẽ hæc Auth. de ſan. ep. §. iterdicim⁹. ij. coll. ix. vbi eſt ſimilis glo.

*C. T. 16. 2. 43. *ſic in omnibus manuſ. ſi eſt: ergo emendandũ quingentos, ex Co. The.

d Redigi] ſed qs hoc faciet? Rñ. epopus, ſi cleric⁹ ſibi ſubdit⁹ ſit deliques. vt i Auth. đ ſan. epi. §. iterdicim⁹. ij. i fi. §. vř ſi eps deliqrit, tũc archie. vt in Auth. vt nul. fa. ora. do. §. fi. coll. v. Sed qđ ſi eps vel archieps nõ vult iponere iſtã pœnã? Rñ. à deo pœnã expectet: vt i Auth. đ ſã. ep. i fi. §. pdicti. Ac.
e Minueẽ] ſ. triẽniũ.

PArabolani.] Hæc lex plana ẽ, & habet locũ ſolũ in Alexãdrina ciuit. Vi. No. in hac l. ſpãř q. collegiũ medicorũ dẽt ordinari p epm loci. Et hæc lex poſita fuit in hoc tit. pp offĩm pietatis quod exercent in curandis infirmis, ſm Pau. de Ca.

o Vel.] ſ. actibus ſiue officijs pertinentibus ad ſingulos de populo, vt ſ. eo. l. repetita. ſimilis expoſitio eſt in authen. hoc ius porrectum. in prin. ſ. ti. proxi. Accur.
p Annexi.] ergo in curia epiſcopi: quia eius curiæ corpori ſunt annexi, habere poſſunt aliquid commune.
q Habeãt.] ſed q̃ pœnã hẽbũt ſi imiſceãt ſe de facto? Rñdeẽ, ex ordinẽ arbitrio iudicis puniunẽ. vt ff. de pœnis. l. ſanctio, Vel dic q. illã pœnã patientur quæ eſt. ſ. e. l. repetita. in fi. l.
r Parabolani] i. medici, ſic dicti, quia multas habent parabolas: qui & circuitores vocantur. vt ff. de excu. tu. l. ſi duas. §. j.
s Spectaculum.] id eſt ludum.
t Syndico] i. defenſore ipſius corporis medicorũ, q ſexcenti erãt. vt ſ. e. l. px. & eorũ noĩa ſcripta erant in breui in quaterno quodã, vt hic ſubijcit. Et no. q. aliqua põt facere quis pro ſe vel pro ſuo corpore, quæ pro alio non poteſt. vt ſ. de pcur.

Parabola ni q dñr. Facere p ſe qs põt aliqua q non pro alio.

f Parabolani] i. medici. & regitur à verbo, præcipimus, quod eſt ſ. & ſic indeclinabile.
g Arbitrium] i. voluntatem.
h Fuerunt] ſ. ante electionem faciendam de tanto numero.
i Honoratis] i. officialibus. qui eligi non poſſunt nec debẽt ſicut nec ſubrogati, vt ſubijciet ſtatim.
k Ex his] ſ. medicis.
l Sacerdotis] i. epiſcopi.
m Exceptis.] quia non debet quis eligi de illis.
n Reliquis] ſcilicet superioris.
o Legis.] ſcilicet ſuperioris.
p Forma.] vt ſ. l. proxima.

Eam,

a Vm.] vt ep̃m vel clericum.
b Agit]. i. agere debet caſtè viuendo.
c Decolorari].i. diffamari.
d Sororiæ.] vt retineat aliquam quam dicat ſororem.
e Cognoſcát.] ſic ff. d vſu & habi.l.ſi alr.
f Filias.]q̃s habuerũt ante clericatum.
g Septa].i. clauſtra.
h Fœdus].i. vinculũ vel proximitas cõſanguinitatis.
i Relinqui.]. i.bene poterit retinere ſecũ.
k Cõiugiũm.].ſ. maritorum.
l Cõuerſatione.]fuit eñ talis ꝯuerſatiõi: hæc vxor, q̃ vouit ſe cũ caſtitaté. Vel ſic ſualit ei vt eẽt ſacer.
m M Vltomagis.] .i. cũ ꝓhibẽtur clerici ne retineant aliq̃ ex̃neã i ꝯcubinã, multò magis.
n Coniugia]q̃ de nouo facerẽt: vt ſtatim ſubijcit:& ſic nõ corrigit l.ij.ſ.eo.
o Peruenerint] cantores & lectores.
p Aſcendiit].ſ.cãtores & lectores tertias nullo mõ ꝯhãt: vt in cor.Auth.& hęc ẽ de mona.§.ſi qs ãt.coll. j.& de nup.§.ſed & ſi qs. & quo mõ opor. epiſ.§. neq; ãt.coll.j.
q E Piſcopo.]hæc ẽ i Auth. qũo oportet epi.§.neq; ãt. col.j.& in Auth e.§. presbyteris. colla.ix.
r Nullã] idẽ in mõacho:vt i Auth. i qũo opor.mo.viuere.§.ñ egrediunť. p̃sbyteri vero & inferiores poſſunt habere ſecũ illas q̃ oẽm effugiũt ſuſpicioné.vt in Auth. e.§.p̃sbiteris. coll.ix.
S I qs p̃sbyter.]Hęc lex plana eſt. No. hic ſex perſonas p̃ferri eccleſiæ in ſucceſſione clerici iteſtati.ſ.pſonaliberorũ,pſona agnatorũ & conatorũ, vir & vxor, curia,& dñs & pio... No.ſcdõ, q̃ eccſia ꝑferť fiſco. Bal.& Pa.
Loci].i.gradus.
Monachus] m hæc ꝑa mõa. hẽbãt ꝓpa.
Solitariæ vitæ].i.ſo..., vt ſit in vna cella.

ctiũ ſup his parabolanis, vľde ſpectaculis, vľde iudicijs, ceteriſq́;(ſicut iã ſtatutũ ẽ)cuſtodiendis. D. III.Non.Feb.Cp. Hon.XII.&The.X.A A.Coſs.

Cum clericis non debent habitare mulieres eorum caſtitatem infamantes. Salyc.

XIX. Idem.AA.Palladio.P.vrb.

E Vm [a] q ꝓbabilẽ ſæculo diſciplinã agit, [b] decolorari [c] ꝯſortio ſororiæ [d] appľonis nõ decet. q cũq; igiť cuiuſcũq; grad⁹ſacerdotio fulciťť, vľclericat⁹honore cẽſenť, ex̃nearũ ſibi mulierũ iterdicta ꝯſortia cognoſcãt: [e] hac tñ eis facultate ꝯceſſa,vt mr̃es, filias [f] atq; germanas itra domorũ ſuarũ ſepta [g] ꝯtineãt.i his.n. nihil ſæui cr̃is exiſtimari fœdus [h] nãle ꝑmittit. Illas ẽt ñ reliq [i] caſtitatis hortať affectio,q̃ añ ſacerdotiũ maritorũ ltimũ meruere ꝯiugiũ. [k] neq; eñ clericis incõpetẽter adiũctæ ſunt, q̃ dignos ſacerdotio viros ſua ꝯuerſatiõe [l] fecerũt. Da.VIII.Id.Maij, Ra.DN.Th. A.IX.& Cõſtãtio. V.C.Cóss.

IN AVTH. de nup.§.ſed & ſi quis inter. colla.iiij.conſt.j.

Ad noua coniugia non poſſunt clerici aſpirare. Solis enim cantoribus & lectoribus permittitur: dum tamẽ tertias non contrahant nuptias.h.d.cum gl.Salyc.

M Vlto magis [m] ergo ceſſant eorũ ꝯiugia. [n] ſoli eñ cãtores lectoreſq;nnptias ꝯhere ꝑmittunť:alijs aũt oĩb. penit⁹interdicim⁹.veruntñ ſi & ipſi ad ſecũdas ꝑuenerint [o] nuptias,nequaquã ad ſacerdotij culmen aſcendant. [p]

IN AVTH. qũo oportet epi. §.hæc ãt. *ſ. neq;ãt.co.j.ꝯſ.ſi.

Cum epiſcopo vel monacho nulla fœmina etiam non ſuſpecta poteſt habitare. h.d. cum glo.Salyc.

E Piſcopo [q] nullã [r] mulierẽ ſecũ habere ꝑmittiť: ſed ſi habere ꝓbeť, ab ep̃atu deijciatur, quo ſe fecit indignũ.

Bona clericorum & religioſorum ab inteſtato decedentium,poſt liberos & coniunctos & vxorẽ ad eccleſiã deferuntur:ſaluo ſp iure curiæ,ſi erat curialis: et iure patronatus ſi erat libertus,et iure dominiſi erat adſcriptitius. Item hæres cuiuſcunque adminiſtratoris rerũ eccleſiarũ tenetur reddere rationem. Bal.

XX. Imp. Theod. & Valen. AA.ad Taurum præfec. P.& Patricium.

S I [s] qs p̃sbyter aut diacon⁹, aut diaconiſſa, ſeu ſubdiacon⁹,vel cuiuslibet alteri⁹ loci [t] cleric⁹ aut monach⁹, [t] aut mulier q̃ ſolitariæ [u] vitæ dedita ẽ, nullo ꝯdito teſtõ deceſſerit, nec ei parẽtes vtriuſq; ſexus,vel liberi, vľq agnatiõis cognationiſve iure iũgũť,vel nec vxor extiterit: bõa, q̃ ad eũ vľad eãꝑtinuerũt, ſac.ecc. vľmõaſterio, cui fortè fuerat ďſtinat⁹ aut deſtinata, oĩſariã ſocienť:exceptis his facultatibus q̃s fortè cẽſib⁹ [x] adſcripti, vľiurip̃onat⁹ ſubiecti, [y] vel curiali ꝯdõni obnoxij clerici, vľmõachi cuiuſcũq; ſit ſex⁹, reliquũt. Neq;.n.iuſtũ ẽ bona [z] ſeu peculia [a] q̃ aut p̃ono legib⁹ [b] debenť,aut dño poſſeſſiõis,cui [c] qs eorũ [d] fuerat adſcript⁹,aut adcurias ꝑ tenore dudũ latæ ꝯſtõnis [e] ſub certa forma [f] ꝑtinere noſcunť, ab eccl̃ijs aut mon.ďtineri,actionib⁹ vʒ ꝯpetẽtib⁹ [g] ſacroſ. ec. vľmonaſ.reſeruatis, [h] ſi qs fortè p̃dictis [i] ꝯdõnib⁹ obnoxi⁹, [k] aut ex geſtis [l] negotijs, aut ex qbuslibet alijs eccleſ. actionibus [m] oblat⁹ obierit. D.XIIII. Ka.Ia.Arioui. & Aſpere Cos.

IN AVTH. de monachis.§. illud quoque. coll.j.conſt.v.

Hæc auth. venit ad legẽ Codicis correctiuẽ in eo q̃ permittebat monachis habere ꝓpriũ, & in eis ſolum corrigit. ſed auth. igreſſi.ſ.ti.j.generalius locuta ẽ in qualibet ingrediente monaſteriũ. In presbyteris autem hæc auth. nihil innouat. Salyc.

N Vnc aũt cũ mõach⁹ fct⁹ eſt, hoc ipſo ſuas res oẽs obtuliſſe mõaſterio vr̃, ſi prius teſtat⁹ ñ ſit: & exide ď iudicio ei⁹ceſſante, [n] lege diſponiť, vt ſi liberos hẽat, i q̃s aut nihil, aut min⁹ ltima por. q̃q̃ donãdi titulo ꝯtulerit: eaten⁹ [o] ſub ſtãtiæ mõaſterio ďſtinatę ďtrahať, [p] ne qd ꝯtigat circa libelis qdã fact⁹ ẽ ꝯſul, vel aſs illuſtris. ſeruiet qdẽ curiæ per ſubſtitutum:

y Subiecti.].i. libertĩ facti clerici.
z Bona] libertorum.
a Peculia]aſcriptutiorũ,q̃ ĩproprie dr̃r peculia. cũ ſint liberi: ſed qa tp̃e harũ legũ ñ erãt niſi caſtrenſia vľ q̃ſi, vt.j.ď inof.teſ. l.ſi. vñ ꝑ puſillo pr̃imonio poniť vt ff. ad Tre.l. cogi. in princ.
b Legib.]olim alia, qa quarta, & hodie tertia: vt Inſtitu. de ſuc.lib.§.ſed noſtra.
c Cui].ſ.domino.
d Eorũ].ſ.clericorũ.
e Conſtõni.] vt.j.de hær.decur.l.iiij. & ar. ſ.eo.l.officiales.
f Forma.] ita vt ſine hærede decedant.
g Cõpetẽtib.] aduerſus dñm vel patrem.
h Reſeruatis.]ſ eorũ bona vel p̃onũ vel dominum vel curiã.
i Prædictis.]cenſibus vel p̃ono, vel curiæ.
k Obnoxius.].i. obligatus, Accurſius.
l Geſtis]ab eis.ſ.negotijs eccleſiæ.
m Actionib.]i.obľonib⁹ ex qb⁹ ꝑueniãt actiones.vel.i.actib⁹.
N Vnc aũt.] Iſta authẽ. plana ẽ. Et no. ex ea q̃ tacita obligatio bonorũ nõ intelligiť facta de rebus de qbus monac. ẽ añ igreſſũ teſtatus: alš ſi itelligereť facta, tũc intelligereť facta ſaluo teſtõ vľalia diſpõne præcedẽte: qđ eſt notandũ ſm Bal.
n Ceſſante]. ſ. teſtamẽtario.diuiſoriũ autẽ nõ ceſſat: vt ſ.tit.j. authen.ſi qua. q̃ ẽ ꝯ. vel ſm Ioã.i. ſi ceſſauerit. põt.n.teſtari ꝑ l. illã. & hoc placet, vľ hęc pillã corrigitũ cum hæc lit in auth. d mona.§. illud quoque.illa de ſan.epi.§. ſi q̃.col.ix. Vľ dic hęc verba eẽ lr. nõ legis.
o Eaten⁹].i. vſque ad ſupplemẽtũ quartæ.
p Detrahať.]ẽt i vita pr̃is: vt.j.e.l.deo nobis.i ſi. & in Auth. vt nulli iu.§.ſi vero puter.Sed ar.ꝯ.j.de do. inter vi. & vxo.l.res. §.ſi.Vide gl.ſi.& quę ibi no.in auth.ſi qua mulier.ſ.tit.prox.
A D ſimilitudinẽ] CASVS. Curia-

[x] C.T.ſ.
5.1.

Cenſibus aſcripti.]vt ſerui glebæ.

ſtitutum: ſicut ſi curialis fieret epiſcopus vel clericus, & hoc periculo ſuarum rerum &c. Not. ex hac. l. q̄ epi æquiparātur illuſtribus, tñ non ſunt illuſtres, quia nullum tıtle eſt idem: ſed cardinales ſunt illuſtres ſine dubio, ſecundum Bal. hic.

a Ad ſiſitudinē.] nā ſi curialis fiat eṗs vel presbyter, pōt clam ſeruire curię per ſubſtitutum.

b Honorario.] vt qa pri⁹ erat curialis, vel decurio: & ex eo tit. elect⁹ ē ad illuſtrē dignitatē: ſeruiet qdē p ſubſtitutū. ſecus ſi dictus decurio vel curialis eēt in eṗm, vel p̄ſbyterū, vel diaconū electus. Sed hoc vř falsū: qa curialis vindicatur à curia ſi fiat cleric⁹: vt ſ. e. l. ſi qs curialis cleric⁹. q̄ eſt ꝯ. Sol. hæc in alijs curiæ alligatis: illa ī decurionibus vel curialib⁹ ſm quoſdam. hoc ſi placet, aliàs illa de clericis q ſunt. j. diaconū: hæc de illis q ſunt. ſ. in eo qđ dicit de clerico. hodie tñ hæc corrigunť per auth. ſ. cod. l. ſed neq; curialē. vel ibi clā, hic palam, & nō erat obnoxius: vt patet ſ. eo. l. officiales.

Curialis, an poſſit eſſe clericus. C. T. 12. 1. 187.

c Illuſtrem].i. vt haberēt eūhonorē, quē hñt illuſtres: ſed tñ ſine adminiſtratiōe.

d Per ſubſtitutos.] dic vt j. eo. l. qſquis. & ſubaudi, idoneos.

e Suarū.] vt ſi ſubſtitutus male adminiſtret.

f S I qua p calumniā.] vere cognitā, ſm quoſdā. tu dic p̄ſumptā calūniā, vel qa nō ꝓbauit, qa deſtitit, & eſt ſilis p̄ſumpta calūnia. j. e. l. oēs q vbicūq;. j. rū. in fi. & ff. d of. p̄te. pt. l. j. § his cunabulis. & ff. d tranſact. l. cū his. §. in perſona.

g Poſtulatio].i. accuſatio.

h Exhibitionis].i. vt exhibeať.i. præſentetur apud iudicem vt rñdeat accuſationi.

i Auri] hoc ſi ciuiliter agatur. ſi crialiter tunc ſimilitudine ſupplicij vel extraordinarie. arg. ff. ad Turpil. l. & in priuatis. & l. ſi quis. §. ſi & j. de accuſa. l. ſi.

k Calculis.] idest rationibus fiſci.

l Percellať.i. vt puniať ille q p calūniā poſtulauit eū exhibi.

m Quinetiam.] ſcilicet præcipimus.

n Confugarum.] vt confugientes ad eam ſecuri ſint: vt j. de his qui ad eccle. confug. l. præſenti.

o Decanorum.] vt ſ. tit. j. l. decernimus.

p Sunt præſtita.] vt ſ. tit. j. l. priuilegia.

q Intacta.] in totum.

ros iniquū ſaluo tñ iure vxoris & aliorum creditorum.

Dignitas ſuperueniens facit q̄ quis pōt ſeruire per ſubſtitutū h. d. Bal. vel ſic: Curialis ltime clericus vel eṗs factus, ſeu illuſtrem dignitatem adeptus, pōt curia per ſubſtitutum ſeruire h. d. Salyc.

XXI. Iidem AA. Thomæ p̄fe. p̄to.

AD ſiſitudinē [a] * tā eṗorū orthodoxæ fidei, q̄ p̄ſbyterorū & diaconorū: hi q honorario [b] titulo illuſtrē [c] dignitatē ꝯſecuti sūt, p ſubſtitutos, [d] periculo ſuarū [e] facultatū, curiæ munerib ſatisfacere non vetentur. D. IIIi. No. Ap. CP. Iſidoro & Senatore Cōss.

Accuſans eṗm calumnioſe de aliquo crimine vltra pœnā calūnia patitur pœnā pecuniariam ꝓ temeraria vocatione, de qua hic primò. Et priuilegia cōceſſa eccleſijs q̄tū ad hoc vt cōfugientes ad eas ſint ſecuri, firma ꝑmanent. hoc ſecūdò. Et clerici peregrini nō habētur ꝓ clericis, niſi habeāt litteras teſtimoniales ſuorū epiſcoporum. P. de Caſt.

XXII. Iidem AA. Florentio PP.

SI q̄ p calūniā [f] poſtulatio [g] ſup crialib⁹ cauſis apud cōpetētē iudicē depoſita exhibitionis [h] cā fuerit ſacroſanctæ religionis antiſtiti, xxx. pōdo auri [i] cōdemnatione publicis calculis [k] inferēda vt pcellať [l] p̄cipimus. Quinēt [m] oīa priuilegia, q̄ ſacroſ. ecc. ꝯfugarū, [n] aut clericorū, decanorū, [o] aut aliorū eccl'iaſticorū cā legib⁹ ſunt p̄ſtita, [p] intacta [q] atq; illibata [r] ſeruari. [s] Præterea iubemus, vt oēs clerici atq; monachi, qui de ſuis ciuitatibus ad hāc almā vrbē eccleſiaſtici negotij vel religionis cā proficiſcunť, litteris eṗi cui vnuſq̄ſque eorū iter faciēs obſeqtur muniti adueniāt: [t] ſcituri q̄ ſi citra hāc fiduciā acceſſerit, ſibimet iputabūt, q̄ ñ clerici vl' monachi eē putabunť. [u] D. ** Theod. A. XVII. & Feſto Cos.

B

IN AVTH. de ſan. epi. §. ſed neq; ꝓ qualibet. col. ix. cōſ. ſi.

Epiſcopus non trahitur inuitus ad iudicium ſeculare, pœna imminente iudici mādanti, & executori exequenti. Salyc.

NVllus eṗs iuitus ad ciuilē vel militarē iudicē in q̄libet cā ꝓducať vel exhibeatur, niſi priceps iubeat. iudex aūt q duci vel exhiberi imperauerit, poſt cīguli priuationē xx. libras auri eccl'iæ illi cuius eṗs ē, p̄ſoluat executore poſt cinguli priuationē verberib⁹ ſubdēdo, & i exiliū d̄portādo.

Memoria iuſti debet extolli, memoria iniuſti aboleri. Salyc.

XXIII. Imp. Valent. & Marcian. AA. Palladio præfecto prætorio.

C

QVoniā venerabilis recordationis Fabianus † hui⁹ almę vrbis eṗs, cū venerabilis ſynodi innumerabilium penè ſacerdotū, q Chalcedone cōuenerūt, tāto & tali decorat⁹ eſt teſtimonio, vt Eutyches, q ꝯ ſenſerat, [x] cum ſceleratis dictis ſuis ab oīb⁹ [y] vno ore [z] dānareť: [a] aboleať qdē Eutychetis dānoſa memoria, Fabiani autē laudabilis recordatio releuetur. [b] Data Cōſtātinopoli prid. No. * Aſporatio V. C. & qui fuerit nūciatus, Cōss.

Relictū pauperib. in genere valet, nō obſtante q̄ nulla perſona ſit ſpecificata. Bald.

XXIIII. Iidem AA. Palladio p̄fe. p̄to.

D

ID qđ pauperib⁹ [c] teſtō vel codicillis relinquiť: nō vt incertis p̄ſonis relictū euaneſcat, [d] ſed oīb⁹ modis tū [e] firmumq; [f] ꝯſiſtat. [g].

r Illibata.] in partem.

s Seruari.] ſcilicet præcipimus.

t Adueniant] forte nec diſcedant de Roma anteq̄ inſinuato iudici deſiderio diſcedendi licentiā conſequanť à dño papa: alioqui indignationem competentem ſortientur, vt j. de decur. l. ſi quis decurio. lib. x.

u Putabuntur.] & ſi qua eis fuerit iniuria facta, nō vindicabiť vt clericorū. Et ſic eſt arg. q̄ ſi qs verberauerit clericū intonſum, ñ incidit in canonē. [1] & ſic arg. ff. de iniu. l. itē apd. §. ſi qs virginē. & ff. loca. l. ſi ignorās. & ad hoc qđ hic de litteris dicit, eſt ſile j. de his q latro. l. ij. §. tribuni. & j. de māda princ. l. j. & in Aūth. d̄ ſan. epiſ. §. interdicimus. j. coll. ix. & quo mō opor. epiſ. §. non aūt aſr. coll. j. & vt diſ. iu. §. nec aūt. & j. de of. tec. pui. l. nullus. Ac.

Clericum intōſum pcutiens, an ligetur excōmunicatiōe.

1 De hoc vide text. c. ſi vero 1. extra de ſen. excō.

QVoniā] ꝓ intellectu huius l. dic q̄ iſte Eutyches h̄ticus q fuit dānatus in Cōcil. Chalcedonenſi, dicebat in Chriſto tñ vnā fuiſſe naturā. ſ. humanā. & ibi fuit determinatū, q erat dupla nā. ſ. diuina & humana, nā ſi humana tñ reſurgere nō potuiſſet. & ſi diuina tñ, ñ potuiſſet mori. d̄ hoc h̄r xv. di. c. canōes. & i iſto cōcilio īterfuerunt 730. eṗi: nec in aliquo alio vnquam tot fuerunt, ſm Pau.

† al. Flauianus, & tūc īrellige illū ſāctiſſimū Flauianū archiepi. Cōſtantinop. cui⁹ meminerūt Euag. & Nicephorus in eccl. hiſt. q ꝓpobre ꝓuonens Eutychetis male apud Imperatores audijt, & ab ijs eiectus eſt. Sanè legēdū eē Flauianus, docet Photius ſ Nomocanone tit. 9. c. 9.

x Sēſerat] circa ſi cat.

y Ab oībus].ſ. eṗis.

z Vno ore] crucifige, crucifige. patet ergo q̄ de fide cath. licet publicè diſputare, ad reprobādā prauā opinionē h̄ticorum: vt hic, & not. ſ. de ſum. trin. & fide cath. l. ij.

a Damnareť.] vt j. de hær. l. quicūque. Ac.

b Releuetur].i. memoriæ habeatur.

ID quod pauperibus.] Littera plana eſt. Et ex hoc text. not. incertitudinem non vitiare ſecundùm Bald.

c Id quod pauperibus.] omnibus generaliter.

d Euaneſcat.] aliàs deficiat.

e Ratum.] de iure.

f Firmumque.] de facto.

g Cōſiſtat]. fauore pietatis, vt j. eo. l. ſi qs ad declinandā. & l. nulli. & ſ. tit. j. l. j. & l. gn̄ali. alli aūt in laicis incertis perſonis relictū nō valet: vt Inſti. de leg. §. incertis. & ff. de vſuf. leg. l. q plures. ſed icerto de certis. ſ. hoīb⁹ valet, vt ff. de re. du. l. qdā. & d. §. icertis. niſi i libertate: vt ff. d̄ manu. teſ. l. cū ex pluribus

Relictū certis perſonis qā valeat.

Cum

Cum clericis.] Iſta lex ſex dicit. Primò q ſi volo ꝯuenire clericũ Cõſtãtinopolis ciuitatis: agã corã patriarcha vel pfect. pto. & nõ alibi. Secũdò q cleric⁹ dabit fideiuſſorẽ iudicio ſiſti œconomũ maioris ecclīæ vſq; ad 50. auri li. Tertiò, q ipſe œconomus vel defenſor vrbis Cõſtã. nõ dabit fideiuſſorẽ iudicio ſiſti, & ẽ rõ, qa aliorũ defenſor eẽ dẽt. Quartò, ſi quãtitas eſt vltra 50. libras auri, nõ datur fideiuſſor preſiduo: ſed cauet ſine iuro. Quintò, q duos ſolidos dent ꝓ ſportulis. Sextò, q et alij cler. dabũt minores ſportulas q̃ laici. Vi. Not. ex hoc text. ibi, volẽtibus, q q̃ñ reus plures habet iudices ſeu plura fora, de iure cõi electio eſt actoris: vt hic, & l. fin. ꝯ. vbi in rẽ act. &c. Bal.

Clerici Cõſtantinopolitani debẽt cõueniri corã patriarcha Cõſtãtinopolitano vel pfecto, & nullus alius iudex põt cognoſcere de cauſis ipſorũ. h. d. primo. Secundo dicit q iſti clerici ſatiſdant: & q eorũ fideiuſſor eſt œconomus vſque ad 50. libras auri: abinde ſupra nõ ſatiſdãt, nec iurant. Item œconomus nõ ſatiſdat pro ſe. Itẽ dicit q ꝓ executoribus iſti clerici non debent dare niſi duos ſolidos: & cũ clericis mitius quàm cum laicis eſt agendum.

XXV. Imp. Marc. A. Conſtan. P. P.

Cum clericis, i iudiciũ vocatis pateat epalis audiẽtia, volẽtibus tñ actoribus: ſi actor diſceptationẽ ſãctiſ. archiepi. noluerit experiri, eminentiſſimæ tuæ ſedis examẽ ꝯ catholicos ſub viro reuerẽdiſ. archiepo hui⁹ vrbis clericos ꝯſtitutos, vel ꝯ reuerẽdiſ. œconomũ, tã de ſuis q̃ d eccliaſticis negotijs ſibimet nouerit expetẽdũ: q i nullo alio foro vl apud quẽq̃ alterũ iudicẽ eoſdẽ clericos litibus irretire, & ciuilib⁹ vel criali bus negotijs tẽtet inectere. C

Memorati aũt reuerẽdiſ. clerici orthodoxarũ eccliarũ q̃ ſub viro religioſiſs. antiſtite huius inclytæ vrbis ſunt: i cã in qua vel ipſi vel ꝓcuratores quos ꝓ ſe dederint, ſnĩarũ tuarũ auctoritate pulſanĩ, executoribus per quos cœperit ꝯueniri, fideiuſſorẽ ſacratiſſimæ hui⁹ vrbis eccliæ œconomũ vel defenſorẽ pbeãt, q vſq; ad 50. libras auri fideiuſſor exiſtat. Ipſe verò reuerendiſs. œconom⁹ almæ huius vrbis eccliæ lite pulſatus, fideiuſſorẽ ꝓ ſe nõ pbeat: vtpote q & aliorũ clericorũ fideiuſſor futurus ẽ: ſed fidei ſuæ cõmittaĩ. Quòd ſi lis diuerſorũ (excepto reuerẽdiſs. œconomo) clericorũ, q̃ agitãda ſit, memoratã ſummã videaĩ excedere clericus lite pulſat⁹ det executori ꝓ reſidua q̃titate cautionẽ ſuã: cui nullũ tñ inſertũ erit iuſiurãdũ: † qa ecclaſticis rĩs & canone à beatiſ. epis antiq̃t⁹ iſtituto, clerici iurare ꝓhibẽĩ. Statuim⁹ autẽ vt executoribus idem reuer. œconom⁹, vl alij diuerſi clerici ſub beatiſ. archiepo hui⁹ ſplẽdidiſſimæ ciuitatis ſnĩarũ tuarũ auctoritate cõmoniti, duos ſolidos tñmõ dent ꝓ cõmonitione ſua, & ꝓ inſtitutiõe ꝓcuratoris ſi p eũ voluerit litigare. Quod circa alios quoq; diuerſos apparitores eminẽtiæ tuæ, i his q̃ ex ꝯſuetudine pbẽĩ offõ, obſeruari in cauſis pdictorũ clericorũ iubemus: vt litis ſumptus vl expẽſæ à clericis pauciores humanioreſq; pſtẽĩ. D. VIII. April. Varari & Ioãne Cos.

IN AVTH. de ſanc. epiſc. §. ſportularum. colla. ix. cõſti. ſi.

Hodie clerici ſoluunt ſportulas ſecundũ modum hic prætaxatum. Salyc.

Sed hodie nulla pſona i eccleſiaſtico officio ꝯſtituta, in qualibet cã criali vel pecuniaria cuiuſcunq; quãtitatis, vel diaconiſſa, vel monachus, vel aſcetria, vl monacha apli⁹ quatuor ſiliquis pmittantur

a Cũ clericis.] vl cau ſatiuẽ, vel ꝓ qua uis lege cũ. & eſt hæc lex localis Conſtantinopolitanæ ciuitatis.
b Epalis.] i. archiepalis, vt ſtatim innuit. nam ois archieps eſt epiſcopus. Acc.
c Volẽtibus.] nõ inuitis: vt hic. & ꝯ. e. tit. j. l. decernim⁹. ſed hodie & inuitis actoribus: vt ꝯ. e. auth. cleric⁹ quoque. & auth. eã q̃ hic.
d Actorib.] ſubaudi pateat.
e Archiepi.] quẽ vocauit epiſcopum.
f Examen.] loquitur præfe. præt. Acc.
g Suis] ſ. œconomis & aliorũ clericorũ.
h Nouerit] ſ. actor.
i Expetendum] i. agendum.
k Qui] ſcilicet actor.
l Iudicẽ.] niſi apud archiepm vel pfectũ, vt dictum eſt.
m Innectere] i. expiri
n Orthodoxarum.] i. catholicarum.
o Viro.] quem ſ. vocauit epiſcopũ & archiepiſcopum.
p Snĩarũ] ſ. cõuẽtionalium ſeu citationũ. Eſt. n. ſnĩa interlocutoria cũ pcipit iudex vel eius executor eũ peruenire ad cãm.
q Pulſantur.] ideſt citantur.
r Executoribus.] ideſt notarijs.
ſ Fideiuſſorẽ] ſ. de iudicio ſiſti, vel iudicatũ ſolui, qđ ꝯtinet tria vt ff. iud. ſol. l. iudicatũ. j. Et no. qđ hic dr, dupl'r corrigitr: tũ qa clerici ñ dãt fideiuſſorẽ iudicio ſiſti: vt i Auth. e. §. ſiqs aũt ꝓ pecuniaria. coll. ix. tũ qa œconom⁹ vl dfenſor ñ dẽt fidiubere. vt i Auth. e. §. aliũ. Itẽ qa nemo ſuo noie ꝯuẽt⁹ hodie ſatiſdat iudicatũ ſolui. vt Inſt. de ſatiſda. §. ſed hæc hodie. ꝑterea ſm has leges eſt ꝯ. ꝯ. e. l. oẽs. §. in hac. ij. Sol. vt ibi. Itẽ notant quidã aliũ hic eſſe œconomũ, & alium defenſorem. ſ. ſyndicum: vt ff. de mune. & hono. l. munerum. ij. §. defenſores.
t Defenſorem.] iudica. ſol. vel iudicio ſiſti.

u Vtpote.] No. q q alios informat vl iſtruit, ñ dẽt ab alio iſtrui & informari: vt hic. & in Auth. eo. §. j. vbi dicit, q q dẽt alios docere, non debet ab alijs doceri: vt & ff. de eden. l. ſi qs ex. §. prætor ait. verſi. prohibetur.
x Fideiuſſor] ſcilicet idoneus. multo magis pro ſe.
y Memoratã.] ſ. 50. lib. auri. & noĩe ſummæ tu ẽt ſpẽs ꝯphendas. vt ff. de leg. iij. l. quiſqs. in fine ut.
a Cautionẽ.] i. nudã ꝓmiſſionem: vt ꝯ. de ver. ſig. l. ſancimus.
a Inſertũ] i. nulli pſtabiĩ iuſiurandum.
b Prohibenĩ] i. iudicio ſiſti, & iudica. ſol ui: ſed d calũnia ſic. & ſic ñ ob. ꝯ. d iurei. pp ca. l. ij. vbi dr quelibet iuraĩ dẽre: vt ex d iu reiu. c. pe. & ſi. Itẽ vt famã ſuã purget, vt ꝯ. d his q ad ecc. ꝯfu. l. ꝑ ſẽti. §. ſicubi. itẽ ꝓ te ſtim. vt ꝯ. d teſti. l. iu riſiur. itẽ i alienõne rei eccliaſticę: vt ſ. ti. j. aut. hoc i⁹ porrectũ & auth. ſꝫ iudex ſ. e.
c Executorib⁹.] q de tulerint ſnĩas cõuẽntionales, vt nũciꝯ. nã olĩ ſoluebãt litigator nuncio ꝓ tota cauſa.
d Œconom⁹] ꝯuẽt⁹.
e Beatiſ.] ſ. exiſtẽte.
f Snĩarũ.] ſ. ꝯuẽtionalium, ſeu citationũ.
g Dent.] ſ. illis executoribus & accipe ſolidũ ꝓ aureo: vt & ff. d i i⁹ vo. l. pe. & Inſti. d pœ. te. li. §. ſi. Sed vl ꝓ min⁹: vt ꝯ. e. l. oẽs q. §. executoribus. q̃ ẽ ꝯ. Sol. ibi d mino. iudicibus, hic d maiorib. Itẽ hic d Cõſtãtinopolitanis clericis, ibi d alijs. ſed hodie ſerua. auth. ſed hodie nulla. &c. q̃ hic legas j. & p⁹ ea le. aliã gñalr ãt &c.
h Pro cõmonitione] aũs cõuẽtione. i. citatione. ſ. ad iudicium.
i Pro iſtitutione] ſ. faciẽdo iſtio ꝓcuratio.
k Procuratoris] i. ꝓſtituto ꝓcur. in iudicio. hoc ẽ dicere, ſiue p ſe agãt, ſiue p ꝓcu- (ra.
l Eum] ſ. procuratorem.
m Circa alios quoq;] q res obſeruãt i iudicio vl iſtruũt. Acc.
n Conſuetudine] vt in eſculento & poculento.
o Officio.] ideſt procuratoribus.
p Clericorum.] forte reorum.
q Pauciores] vt miores ſportulę pſtẽĩ apparitorib. à clericis q̃ à laicis.
Sed hodie. Hæc auth. plana ẽ. Et no. ex ea ſm B. & P. dũ dicit q ñ pmittunĩ dare vltra q̃tuor ſiliqs. &c. q ſi ita taxaĩ certa sũma notarijs ꝓ eorũ ſcripturis p ſtatuta, ñ licet eis recipere plus ẽt à ſponte ſoluẽtibus. nã ſi iſti ꝓhibẽtur accipere, ergo & illi dare: per iſtũ tex. & vide tex. cũ glo. in c. ſtatutum. §. notarium. de reſcrip. lib. vj.
a Siliqs.] ſiliqua ẽ q̃rta pars vnciæ: vt ff. de an. leg. l. liberto. Siliqua quid ſit

Cõcor. c. j. in pri. ex de iur. calũ. vbi eſt tex. le ſtim. gib⁹ itaq; cõperim⁹ cautũ vt null⁹ clericus iurare præſumat.

Adde q 77. aurei ſiue ſolidi faciũt librã auri. l. quoueſcũq; C. de ſuſcep. & arca. lib. 10.

§.ſiliq̃.vnciæ dico auri,nõ libræ auri, vt qdã alij dñt: qa ſic A
ẽt excederent ſtatutum modũ.Sed qdã habent vt M.in l.liberto. ſiciliquũ, & non ſiliquam.Tu dic ſm Io.q̃ genus eſt monetæ ſiliqua qua prouinciales vtuntur.aliàs vocatur medalea ſanctæ Helenæ.& ſic accipit̃.ff.de vſur.auth.ad hæc.

e Vltra vnũ ſolidũ] qđ erit plꝰ:qa iudex mõ vocat̃ ad diuerſã ꝓuinciã. Vel ſic: qa executor plus laborat,cũ vocatpſonam eccleſiaſticã ad diuerſam ꝓuinciam·vt in corpore Authẽ.vnde hæc ſumitur.ſ.in authẽ.eo.§.ſportularũ.
h Occonomis.]qd ſi ꝯ epm actio ꝓponat̃ noie rei epalis: cũ in illa eccſia nõ ſit œconomus? Rñ.actorem ordinet cũ auctoritate epi: vt argu. Inſti. de cur.§.fi.nõ ſyndicũ vel œconomũ: qa nõ eſt vniuerſum ſeu vniuerſitas. ſed Aldricꝰ ipſũ epm de bere ·ueniri,& de calũnia iurare dicebat.
c In duplũ].ſ.eiꝰ qđ iniuſte eſt exactum: nõ q.ꝯ iuſte: vt ĩ.de dona.l.ſancimꝰ. §.ſi qs aũt.j. Itẽ eſt ꝯ. in Auth.vt lit.iur. §. ex hoc quoq;. colla.ix. vbi ſimplũ dãnũ paſſo,& triplũ fiſco dat̃. Solu. & hic dicit dari triplũ fiſco, & dãnũ paſſo: hic duplũ fauore eccſiæ:licèt ibi in alijs pſtet̃ ſimplũ. Et qa de ſportulis clericorũ ẽ dictũ: gñaliter ſubijcit de oibus ſportulis, i Authent.gñalr aũt. &c. Vel pt legi ſup. §.me morati.ſ.l. px.qa ibi tractat̃ de ſatiſdõne rei: nũc gñalr dicit de ſatiſdõnis actoris.

1 Aduerte q̃ de iure canonico de nomine iſtorũ nõ curat̃. c. petitio. extra de procur.

† Cõcor. ʒ.q.ʒ.§.li bellũ vero. vbi po nunt̃ ver ba huius authen.

dare,niſi cũ ex iuſſiõe pricipis ad alſ ꝓuincias vocat̃: vbi nõ vltra [a] vnũ ſolidũ accipiet executor.Eps ꝓ rebꝰ eccſię ſuæ nihil pſtet noie ſportularũ,actiões ꝯ eccſias ꝓpoſitas œconomis [h] ſuſcipiẽtibus, vł illis q in eã cauſam ſunt ordinati.

Qui ꝯ hoc exegerit,i duplũ [c] qđ exactũ ẽ, reddet, nudãdus cigulo, ſi miles ẽ,ſi clericus,à ꝯſortio clericorũ remouẽdꝰ. B

IN AVTH. de litigioſis.§.ad excludẽdas.coll.viij.ꝯſti.viij.

Non auditur actor volens offerre libellũ reo,niſi caueat de lite ꝓſequenda vſque ad finem, & de expenſa litis reſtituenda ſi appareat eũ iniuſtè mouiſſe litem.Iudicibus et officialib. contra facientibus imponit pœnã. Excipit tamen vnũ caſum, quãdo cõſenſu ptiũ omiſſa cautione ꝓceditur, ſecundum vnũ intellectũ, vel quãdo ex cõpromiſſo ꝓceditur,ſcđm aliũ intellectũ.Bal.vel ſic, Iudex ad citationem rei nõ debet ꝓcedere niſi actor primo ſatiſdet de ꝓſequendo,et de expenſis reficiendis. Sa.Iſta auth.nõ eſt hodie ĩ vſu, qa actores nõ pſtat iſtã ſatiſdationem đ qua hic,nec illã de qua ĩ auth.ſed libellũ.ĩ.de lit.conteſ.vt not.gl. Inſti de ſatiſda.§.ſed hæc hodie. Pau.de Ca.

GEneralr [d] aũt [†] iudex ꝓuideat libellum pulſato ñ porrigi,ſportulaſve ab eo ñ exigi, niſi prius & ĩ libello actor p [e] ſe aut p tabularios [f] ꝯſcribat,[g] & actis [h] interueniẽ

GEneralr.]Hæc auth.eſt valde vtilis.& dicit tria Primò q̃ ſi qs cõuenit aliquẽ ſiue clericũ ſiue laicũ apud cõpetẽtẽ iudicẽ:cõuẽtꝰ nõ cogit̃ accipe libellũ, vel ſportulas pſtare, niſi j.actor ſatiſdet apud cõpetẽtẽ iudicẽ,vł eiꝰ officialẽ: ſiue litiget p ſe,ſiue p ꝓcuratorẽ:& ſi p ꝓcuratorẽ, ꝓcurator eiꝰ ſatiſdet de lite illa pducẽda ad finẽ· & decimã ptẽ quãtitatis pecuniæ petitæ in libello noie expenſarum reſtituet ſi actor fuerit cõuictꝰ iniuſte mouiſſe litẽ: Scđò dicit,q̃ ſi actor hanc ſatiſdationẽ ſe nõ poſſe pſtare dixerit,iuratoriæ cautioñi cõmittit̃.Tertiò dicit, q̃ iudices formã huiꝰ auth.nõ obſeruãtes,pœna.x.librarũ auri puniunt̃. Executor aũt iudicis dãnatur in exiliũ,& bona eius publicantur. Quòd aũt actor prædictam ſatiſdationem præſtet, hoc verum eſt, ſi apud iudicẽ quæſtio moueatur:ſed ſi coram arbitrio,non tenetur. Viu.

No.in ver.aut ſi fideiuſſorẽ.q̃ ille q tenet̃ ſatiſdare cum fideiuſſoribꝰ,ſi iurat ſe nõ reperire,releuat̃ ab eis dãdis,& ſufficit q̃ ꝓmittat cũ iuro, & q̃ obliget bona ſua:vt ĩ.eo.l.oẽs. §.ſi hac autem. & q̃ etiam promittat pœnam, ſm Pau.hic.

d Generaliter aũt.]hæc auth.loq̃t̃ de ſatiſdatione actoris.ſed ĩ.C de ſatiſdatione rei clerici.ſed qa alibi cõmodius poni nõ poterat, ponit̃ hic.Sed nunqd clerico agẽti remittit̃ hodie ſicut & fugiẽti:vt in Auth.eo. §.ſi qs aũt ꝓ pecuniaria. col.ix. Rñ.nõ:vt ĩ.de appell.l.pcipimꝰ. in fi. Itẽ nõne hæc auth.eſt ſuperflua p illã q ẽ.ĩ.de litis cõteſ.authẽ.libellũ &c.Rñ.nõ. r

illa enim ante libellum datum iudici & de inchoanda lite præſtatur:hæc poſt datum iudici libellũ & de finienda cauſa datur:ſicq; illa prius quàm iſta præſtatur.
e Per ſe.]ſi ſciat ſcribere.
f. Per tabularios.]cum neſcit.

tibꝰ fideiuſſorẽ idoneũ periculo ꝯpetẽtis officij [i] pſtet,qđ vſque ad finẽ litis pmaneat,eãq; vł p ſe vł p ꝓcuratorẽ exerceat.Et ſi ꝯuictꝰ [k] fuerit iniuſtè [l] mouiſſe litẽ,expẽſarũ [m] ſumptuũq; noie decimã ptẽ [n] quãtitatis in libello ꝯphẽſæ pulſato [o] reſtituat. Aut ſi fideiuſſorẽ dare ñ valet,[p] ſup hiſdẽ iuratoriã exponat cautionẽ, & tactis ſacroſanctis euãgelijs affirmet ſe fideiuſſorem dare non poſſe: pœna iudici & eiꝰ offõ iminẽte ſi alr verſati fuerit, in denis [q] libris auri.Executoris aũt bona publicabũt̃, & dãnabit̃ in exiliũ: niſi cã [r] moueat̃ ex ꝯſẽſu vtriuſq; ptis

Reliquia ſanctorũ iudicio epi debent in eccleſijs collocari, nec debent à clericu in locu publicis voluptatibus deputatis apportari.Et vnuſqſq; debet id quod eſt cõſequẽs nomini dignitatis ſuæ,exercere.Salyc.

XXVI. Imp. Leo.A. Iuliͣ p̃f.ci.

C DEcernimus,vt poſthac [t] neq; monachi,neq;. q. cunq; alij cuiuſcũq; ſtatꝰ atq; fortunę, i ędes publicas,vel ĩ q̃cũq; loca ppłi voluptatibus fabricata,venerabilẽ crucẽ & ſanctorũ martyrũ religas illicitè inferre conẽt, vł occupa-

g Cõſcribat.].i.conſcribi faciat. Nunqd ex hac ſcriptura orit̃ actio? vel ad qd fit? Reſp.vt iudicis offm in exigẽda x. interueniat:licèt poſtulatio ñ fuerit ſubiecta. Vł dic q̃ cõdic.ex l. orit̃ ex hac ſcriptura: vt ff. đ cõdi. ex lege l. vni.
h Et ĩ actis].i. ſcriptura iđ ſcã auctor iudi.
i Officij].i. Officialiũ.& ẽ piculũ i.hoc, q̃ ſi nõ recipiũt fideiuſſorẽ vel minꝰ idoneũ, ſit eorũ piculo qad hoc đputati ſũt. & pſtat̃ hęc cautio cõuẽto vel executorib. ex quorũ pacto hẽt reus vtilẽ actionẽ: vt ff.rẽpu.ſal.ſo.l.ſi q̃s ſ pric.& ẽ forma cautiõis,q̃ ſeq̃t̃. q̃ vſque &c.Sed ꝯ.ĩ.de appel. l.eos.i ſi. vbi nõ ſatiſ daẽ đ finiẽda lite.Sol ſpãle ẽ i cã applõnis. vel hæc corrigit illã.
k Si ꝯuictus.]ecce ſm punctum cautionis.
l Iniuſtè.]qd.ſp præſumit̃ qñ pdit, vt ĩ. de iudi.l.properãdũ. §.ſin aũt reus.ſecũdũ quoſdã. Tu dic eũ iuſta ignorantia excuſari.vt in Auth.de iud. §.oportet. coll.vj.Vł dic vt ibi.
m Expenſarum.] factarum à reo.
n Partem.]etiam amplius ſi reus plꝰ expẽdit: q̃ ſit x.pars litis: nec ſit ꝯtria alijs ll. q̃ dicũt oẽs damnũ reſarciendũ: vt ĩ.de li.cõteſ.authẽ.libellũ. & ĩ.de dila.auth. qđ heri.& ĩ.de fru.& li.expen.l.terminato. & in Auth.de litig.§.oẽm.colla.viij.Itẽ quod ſubijcit,quãtitatis,ẽt ꝓ qualibet ſpecie vel reponas.vt ff.de leg.iij.l. quiſquis.in fi.tit.& de verb.ſig.l.cum ſtipulamur.& l.prope.& l.pecuniæ,& l.ſeq.

† aut. in omnibus

o Pulſato.]ad decimã ſoluendã ſi ſuccũbat. & alſ,pulſator.
D p Sup hiſdẽ].ſ.duobꝰ.ſ.qđ pmaneat vſq; ad terminũ litis·& q̃ det x.ptẽ ſi ſuccũbat.Itẽ & q̃ ſi ñ pt fideiuſſorẽ dare: vt ſubijcit.qđ ĩtellige ꝯmode.vt ff.đ ver.ſig.l.nepos Proculo. & ẽ ſiſe ad hoc.ĩ.de aſſer.tol.l.j.§.oẽs.& ff.q ſatiſda.cog.l.de die.§.fi.
q In denis.]aliàs in decem.
r Cauſa.]facienda ſine fideiuſſore.
s Ex ꝯſenſu vtriuſq;].i.apud arbitrũ,apud quẽ dicta cautio ñ pſtat̃.Sed ꝯ puto, qa iudiciũ ordinariũ imitat̃.vt ff.đ arbi.l.j. & ĩ.de iudi.l.rẽ nõ noua.poſt princ. Dic ergo,niſi, &c.i. niſi remittat̃ pdicta cautio cõſenſu partiũ.vt ar.ff.de ſe.l.j.ij.cñ.

1 Et ſic ſ omnibus expenſis. & cõcor. c.calũniã de pœ. & ca.vlt. de maiori.& obed. extra.

Quãtitas capit̃ generaliter.

DEcernimus.] CASVS. Monachi beati Stephani volunt facere eccleſiã in curia,& inferre religas alicuius ſancti. quæritur,an liceat hoc facere? Rñ.quòd non:vt in text.

Nota j. ex hac l. q̃ reliquiæ ſanctorum & & lignum crucis non debẽt ſtare in locis ꝓfanis:ſed dũtaxat in eccleſijs & locis ſacris. No. vlt.circa finẽ textum moralẽ de patiẽtia & modeſtia,q̃ debet eſſe tam in clericis,q̃ in regẽtibus remp. Pau.
t Poſthac.]ideſt,poſt hanc legẽ.

Non

a Non definit.] cum multæ ſint.
b Poſſunt.] ſcilicet monachi.
c Nomen.] dr̄.n. monachus à monos, qđ eſt vnus: & achos, quod eſt triſtis: quia ſolus & triſtis ſtare debet, nō in tumultu. ſic eſt arg. ex vi noīs: vt j̄. de of. præfec. vrb. l. ſtudētibꝰ. in fi. & ff. ad l. Aql. l. ita vulneratꝰ. in prīc. & Inſti. de dona. §. ē & aliud. ff. đ ver. ſig. l. tugurij. Sed ar. ꝯ. in eo. ti. l. tabernæ. & dicit canon: Si cupis eſſe quod diceris, qđ facis in vrbe?

Q Viſqs.] Iſta lex diuiditur in tres partes. ſecunda ibi, his actionib. tertia ibi, exceptis. Et ꝑ eiꝰ declaratione vid l. offales. ſ. ti. j. P. Ac.
d Quiſqs emēſis.] .i. euacuatis ſiue finitis
e Stipēdijs] vt miles.
f Officijs] .i. officialibus vel curialibus.
g Condōne] hoīum.
h Cōſecrauit] .i. đdit ſic ſ. ti. j. auth. igreſſi.
i Ad q̄] .ſ. miniſteria.
k Rñſurus] ergo officialis rōnibus ſubiectus fit clericꝰ. & hic eſt ꝯ. ſ. co. l. officiales. ī pric. Sol. hic qñ tp̄s ſuæ militię ſiue officij eſt finitū: ibi nō, vt pꝫ ex pric. huiꝰ. l. Et ī his ita diſtīgue, vt officiales ceteri finito officio clericari poſſint, teneant̄ vel nō, vt hic, ſed nōdū finito offō pñt publicè clericari ſi non tenent̄, ſed clādeſtinè ſi trāſeāt, puniunt̄. Si vero teneant̄ ꝓ rōcinijs, nō pñt pendēte offō, vt ibi. primipilarij vero (ſit vel non ſit finitum offm̄) nō pñt clericari ſi teneātur, vt hic ſubijcit. alioqui ſic, vt ibi.

Officiales an & qñ poſſit clericari.

re audeāt ea q̄ vel ad publicas cās, vł ad ppl̄i oblectamēta cōſtructa ſūt. Cū.n. religioſæ ædes ñ deſīt: ᵃ pñt ᵇ ibi ꝯſultis priꝰ (vt opꝫ) religioſiſ. ep̄is reliqas ſc̄tōrū martyrū, nō quorūdā vſurpatiōe, ſed arbitrio reuerēdiſ. antiſtitū collocare. Iō patiētiā & modeſtiā ſuā, q̄ leges nr̄æ & publica diſciplina & ipſorū monachorū nomen ᶜ expoſcit, ſtudioſe vnuſqſq; tā monachꝰ q̄ cuiuslibet alteriꝰ ꝓfeſſionis retineat; & ꝑpetuò obſeruare procuret.

Officiales finito officio poſſunt clericari, etiam ſi ex adminiſtratione ſint obnoxij, niſi ſint primipilares. Salyc.

XXVII. Idem A. Eutychio. P.P.

QVíſqs ᵈ emēſis militię ſuę ſtipendijs, ᵉ expletiſque officijs ᶠ ſiue munerib. q̄ cuicūq; ꝯdōne ᵍ aut cōſuetudine aut lege dēbāt̄, ad cōſortiū ſe cōtulerit clericorū, & inter miniſtros veræ orthodoxæ fidei maluerit & elegerit numerari, nullꝰ ꝓrſus ſn̄iæ acerbitate reuocet̄: nec à đi tēplis qb. ſe cōſecrauit, ⁿ *īportunis ītētionib. abſtrahat̄: ſed in hiſdē beatiſ. miniſterijs ſecurꝰ ꝑmaneat & qetꝰ, ad q̄ ⁱ poſt lōgi laboris laſſitudinē ob reliq̄ vitæ reqem ꝯſilio meliore ꝓtractꝰ ē, his actiōibꝰ, ſi q̄ ꝯ eū eiuſq; p̄rimoniū lt̄ima ītētiōe ꝯpetūt ꝓ iuris ordīe rñſurᵏ: ˡ exceptis primipilaribꝰ, quos p̄ceptis tui culminis & publicis vtilitatib. in perpetuū eſſe ſubiectos, ſacratiſſimæ conſtitutionis ſtatuta ſanxerunt.

Legatū relictū in redemptionē captiuorū, valet non obſtāte incertitudine perſonarū. hoc primò. Eius diſtributio pertinet ad cōmiſſariū per teſtatorē electum. hoc ſecundò. Sed vbi non eſt executor teſtamētarius, diſtribuit ep̄s. hoc tertiò. Et debet facere inuentariū, & intra annū debet fieri executio. & vbi non conſtat de origine vel domicilio teſtatoris, ille ep̄s exequitur, vbi teſtator moritur. h. d. hæc lex in partibus magis ſubſtantialibus. Bald.

XXVIII. Idem & Anthemius. AA. Nicoſtrato. P.P.

NVlli licere decernimꝰ, ſiue teſtō hæres ſit inſtitutus, ᵐ ſiue ab inteſtato ⁿ ſuccedat, ᵒ ſiue fideicōmiſſariꝰ ᵖ vł legatariꝰ īueniat̄, diſpōnes pij teſtōris īfringere, vł īproba mēte violare, aſſerēdo ī certū ᵠ eſſe legatū vel fideicōmiſſum, qđ redēptiōi captiuorū relinqt: ſed modis oībus exactū, ʳ ꝓ volūtate teſtōris piæ rei negocio ꝓficere. Et ſi qdē teſtator deſignauerit ꝑ quē ˢ * deſiderat redēptionē fieri captiuorum: is qui ſpālıter deſignatus ᵗ eſt, legati vel fideicōmiſſi habeat exigendi ᵘ licentiā, ˣ & ꝓ ſua conſcia ʸ * votū adimpleat teſtatoris. Sin aūt

A t Deſignatus eſt.] .ſ. executor.
u Exigendi.] ab hærede vel legatario.
x Licentiā.] vt arg. ff. de relig. l. ſi qs ſe. §. funus adr. Quid aūt ſi nō faciat? Rñ. cogi pōt cauſatiue. vt in Auth. de eccl. tit. §. ſi aūt q hoc facere. col ix. Itē qua actione aget deſignata pſona vel ep̄s? Rñ. cōdōne ex hac. l. ſi ē certꝰ ille cui ē derelictū. alš qlibet de pplō. ar. j̄. in fine iſtius. l. vt j̄. ꝓx. §. Vel offō iudicis: & idē auxilium hēt ille cui ē relictū, vt xenodochiū ꝯ ep̄m: vel deſignatā pſonā. & facit ad hoc. ff. de le. ij. l. ſi qs Titio. & qđ ibi no. ff. ad Treb. l. Lucius. §. Mæuia. j. & ff. de ali. leg. l. alio hēd. & de leg. j. l. ſi a pluribus in princ. ff. de leg. iij. l. ſi legatariꝰ. in prin & l. qdā. §. ſi ſcriptꝰ. de le. j. Sed ar. ꝯ. ff. ad Treb. l. Luciꝰ. §. Mæuia. j. ſed hic ſpeciale.
x Licentiā.] ſed ꝯ. ff. ad Treb. l. Lucius. §. Mæuia. vbi ꝯmiſſarij nō habēt ptātē exigēdi id ad quod cōmiſſarij ſunt conſtituti. Sol. cū cōmittit̄ ꝯmiſſarijs alicuiꝰ relicti diſtributio: aut eius qđ relictū eſt ad pias cās, & tūc cōmiſſarij pñt petere & exigere ēt ſi lucrū ñ pcipiāt. & ſic loqt̄ hic. & ad hoc ꝯcor. ff. de relig. & ſum. fu. l. ſi qs ſepulcrū. §. funus. Aut eius qđ relictū eſt ad alias cās nō pias: & tūc aut fideicō. lucrū hēt, aut nō. ſi hēt lucrū, tūc actionē hēt. vt ff. de leg. ij. l. ſi qs Titio decē &c. & de leg. iij. l. ſi legatarius. in prin. Sed ſi nō habet lucrū, & ſit ſimplex miniſter: tūc nō hēt actionē. vt ff. ad Treb. l. Luciꝰ. §. Mæuia. j. & de adimē. leg. l. filio. §. mři ſuæ. ſed ſolutū ſibi poterit erogare. Sed fallit ſi ad pias cās relictū ē: vt ī caſu nr̄æ l. & de leg. iij. l. pr̄. §. Tuſ. & niſi ī cā alimētorū. vt ff. de adimē. leg. l. alio hēde. Itē fallit, ſi ſpālr̄ dixit teſtōr vt illud legatū petat & exigat: vt ff. de leg. j. l. ſi à pluribꝰ Secūdū iſtā diſt. intelligunt̄ decretales dicentes ꝙ fideicōmiſſarij vt executores pñt ab īuitis hēdib. exigere. ᶻ Sed nūqd iſti cōmiſſarij q debēt expēdere ad pias cās, debēt cauere hēdibꝰ de expēdēda pecunia? Rñ. ſi: vt Inſti. de ſatiſda. tu. ī pri. & arg. ad hoc. ff. ad le. Fal. l. diui. Vel pōt dici ꝙ dēant cauere. vt & ff. de ꝯdi & demō. l. qb. diebus. §. ſi. Vel diſtīgue, aut pſona ē ſuſpecta vita & morib. & qa ñ poſſidet imobilia: & tūc teneat̄ ſatiſdare. aut nō eſt ſuſpecta, & nō teneat̄. arg. ff. de peti. hære. l. cū idē eādē. in fi. & ff. q ſatiſd. cog. l. ſi fideiuſſor. §. ſi. Sed an de expenſis credit̄ ſacro cōmiſſariorū? vr̄ ꝙ ſic. vt j̄. de dona. l. ſi qs ꝓ redēptione. in prin. Vel pōt dici ꝯ: vt hac l. §. cū aūt. Vel verius, aut eſt modica, & ſtetur aſſertioni ſuæ. Si magna, teſtibꝰ vel inſtr̄is debeat ꝓbare expenſam factā. ar. ff. de pig. act. l. ſi qs in pignore. §. ſi. de vē. inſpi. l. j. in fi.
y Pro ſua conſcientia] .i. ſicut ſcit teſtatorem voluiſſe. Acc.

Executores an poſſint agere contra heredes &c.

* ſignificauerit.

* ſcientia.

ᶻ Ita vt dicere decretalis, Ioan. de teſta. vbi de materia præcedenti vide pulchrè Abba.

l Primipilaribus.] q ſi tenent̄, nō pñt clericari ēt finito offō: aliàs vero pñt, vt mō diximus ꝑ l. officiales. ſ. e. Alij dicūt ꝙ hic dicit de his q primū ī bello gerūt pilū: ibi đ his q primi ſūt adminiſtratores, & rōnales prīcipis. Sed B. e: vt. ſ. hic ī primis adminiſtrantibus vel caſtaldis: ibi de his q ferunt primum pilum. Accur.

Diuiſio.

N Vlli licere.] Hęc l. diuidit̄ ī ſeptē ptes. ij. ibi, & ſi quidē, iij. ibi, ſin aūt, iiij. ibi, cū aūt v. ibi, pꝰ vnius. vj. ibi, q. ſi teſtōr. vij. ibi, & ne piū, &c. No. j. ex tex. ꝙ īprobꝰ ē ille, q nitit̄ īfrīgere pia iudicia defunctorū. Sedō no. ī ver. & ſi qdē ī ỳ b. ſpālr̄. ꝙ executor ſpālr̄ ē deſignādꝰ & noiandus in teſtō. Bal.
m Inſtitutus.] qui grauatus eſt dare tale legatum in redemptionem captiuorum.
n Ab inteſtato.] codicillos tamen fecit.
o Succedat.] qui in codicillis grauatus eſt dare tale legatū.
p Fideicommiſſarius.] à quibus ſit tale legatum relictū: nam ab iſtis poteſt relinqui.
q Incertū.] ꝓ qđ videbat̄ ñ valere: vt Inſti. de le. §. īcertis. Sed ꝯ eſt, vt hic. & j̄. e. l. ſi qs ad declinandam. & ſ. eo. l. id quod.
r Exactum.] ſcilicet legatum.
ſ Per quem.] ideſt aliquem.

al. inopportunis.

a Oritur].i.ort⁹ ē.& ſic tp̄s ꝓ tp̄e ponit̃:vt ff.de ne.geſ. l.iij. §.hæc verba.& ff.de reg.iu.l.nec ex p̄torio. Alibi ponit̃ pſ̄ens ꝓ futuro.vt ff.de vſufru.l.ſi ſur.ibi,q ſubmiſit̃,&c.Itē qd ſi in vna eſt hori⁹,& in alia hēt domiciliū? R̄n.ep̄s vtriuſq; ciuitatis agere pōt:vt ff.ad muni.l.ei⁹.§.Celſus. & l.aſſumptio. §.iuris.& j̄.de adop. l.i adoptioné qdé. in ſi.ar,ɔ̄.ff.de ver.ſig.l. p̄uinciales. Sed ɔ̄.j̄. ſ.q. ſi teſtator,&c.vbi dicit ep̄m illius ciuitatis i qua fuit defunct⁹. Sol.ibi qſi erat barbaræ & dubiæ nationis:hic qſi ſciebatur. Vel pōt dici, oritur.i.moritur quātū ad nos: ſed orit̃.i.incipit eē in alio mūdo, vt i natiuitate dr̄ ſanctorū in Kalendario. ɪ

b Cunctatione].i.ſine vlla dubitatione. vl̄ dic.i.ſine vlla mora

c Côuenit.].i.conueniens eſt.

d Impletur⁹] alioqn ſuccedit archiep̄s in eo faciēdo:vt in Auth.de eccl.ti.§. ſi āt q hoc facere. col. ix. & in auth.licèt teſtator&c.& ſic lege hāc auth. licèt teſtator, &c.q̄ ē d̄ ecc.tit. §. ſi qs āt.& qd̄ dicit, idē eſt i œconomo. i. cū ep̄s deeſt. & tunc archiep̄s cū eo ſtatim, & non ex interuallo.

e Geſtis].i. ſcriptis.

f Interuenientibus] apud principem.

g Debebit.]quaſi faciendo inuētarium.

h Poſt vni⁹].i. poſt redéptioné captiuorū. & eſt hoc quaſi redditio rationum.

i Anni ſpaciū].ſ. à tēpore acceptæ pecuniæ numerandum.

k Captiuorū].ſ. redē.

l Diſpēdio] ſic j̄.ti.j. l.tam dementis. Acc.

m Conficiant].i.con ficiant.

n Humanitatis].ſ.in redéptiōe captiuorū.

o Barbaræ].i.:ignotę.

p Patria.]quia neſcit̃ vn̄ fuit ortus,vel vbi habuit domiciliū.

q Impleturus].ſ.ep̄s.

r Quod ſi i vico]facit ff.ad mu.l.q ex vico.

ſ Sub qua].ſ.ciuitate

t Vel territoriū.] qd ſit territoriū,hēmus ff.de verb.ſig.l.pupillus.§.territorium.

u Fraudatorū].i.fraudantiū, puta hēdum vel grauatorū. aliàs legatariorum.

¶ De hoc text. facit mētioné. c. 3. iūcta gl.ſup verbo,leges. & gl.13.in c. relatū. j.& c. tua nos. cum gl.j. extra de teſta.

† Côcor. gl.in verbo, natalibus. I §. Inſt.de ingenuis. & gl.ſ verbo, natalis. Il. cū quidā. ff. de an. le. † aſs deeſt tam.

† ager priuatus ſic. j̄.de operib. pub. lib.xj.

pſona ñ d̄ſignata, teſtator abſolutè tm̄mó ſummā legati vl̄ fideicómiſſi taxauerit, q̄ déat memoratæ cāæ ꝑficere: vir reuerēdiſ. ep̄s † illi⁹ ciuitatis ex qua teſtator orit̃, [a] hēat facultatem exigēdi quod huius rei gr̄a fuerit d̄relictū, piū defuncti ꝓpoſitū ſine vlla cūctatione, [b] vt ɔuenit, [c] impletur⁹. [d]

Cū āt vir religioſiſ.ep̄s hmōi pecunias pio relictas arbitrio fuerit ɔſecut⁹,ſtatī geſtis [e] interuenieētib⁹ [f] earū q̄titaté, & tp̄s quo eas ſuſcepit,apd r̄cto rē ꝓuiciæ publicare débit. [g]

Poſt [h] vni⁹ verò āni [i] ſpaciū, & numerū captiuorū, [k] & data ꝓ his p̄cia eū manifeſtare p̄cipim⁹:vt ꝑ oīa ipleāt tā † piç d̄ficiétiū volūtates : ita tñ,vt religioſiſ. antiſtites gratis & ſine vllo diſpēdio [l] p̄dicta geſta ɔficiāt: [m] ne humanitatis [n] obtentu relictę pecunię iudiciorū diſpédijs erogēt̃. Quòd ſi teſtator q hmōi legatū vel fideicōmiſſū ñ d̄ſignata pſona reliqt,barbarę [o] ſit natiōis,& d̄ ei⁹ p̄ria [p] aliq̄ emerſerit ābiguitas:vir reuerēdiſ.ep̄s ciuitatis ei⁹ i q̄ idē teſtōr d̄funct⁹ eſt,eiuſdē hēat legati ſeu fidei cōmiſſi petitioné, defuncti ꝓpoſitū modis oīb. ipleturus. [q] Quòd [r] ſi i vico vel territorio teſtator morté obierit, illi⁹ ciuitatis vir reuerēdiſ. ep̄s exactioné hébit,ſub q̄ [ſ] vic⁹ vel [t] territorium † eē dignoſcit̃. Et ne piū defuncti ꝓpoſitū imꝓba fraudatorū [u] calliditate celet̃: qcqd ꝑ hmōi cā à teſtatore relictū fuerit, vniuerſi q id quocūq; mó cognouerint,vel in viri clariſ.rectoris ꝓuiciæ, vl̄ i vrbis ep̄i notitiā deferédi liberā hēant facultaté. Nec d̄ latoris [x] nomē ſuſpiciōéq; formident, cū fides atq; iduſtria

x Nec delatoris.] delator dr̄, qui aliena bona defert fiſco, & nō ꝓbat,& infamat̃:vt ff.de iu.fiſ.l.ij.in prin. ſed hic ñ erat delator.ſic in Auth. de ñ alie.§.ſi.col.ij.& ɔ̄.e.l.ſi qs in hoc.

y Publicas].ſ.epiſcopi & præſidis.

z Deduxerit].i.ducere voluerint. Sequit̃ auth. Licèt teſtator. quæ non habet gloſ.

Delator quis dicatur.

eorū tā laude, q̄ honeſtate ac pariter pietate non careat, cū veritatem in publicas [y] aures lucemq; deduxerint. [z]

IN AVTH. de ecc. tit.§.ſi qs aūt ꝓ redēptiōe.coll.ix. ɔſ.vj.

Etiam teſtatore inuito ep̄s ſe intromittit ꝑ eius voluntate exequēda: & negligentes moniti priuātur cōmodo à defuncto p̄cepto, & ad ep̄m deuoluitur executio. Salycetus.

B Licèt teſtōr vl̄ dōator iterdixerit ei aliqd ad hoc ꝑticipiū i ea re hēre : idē ē i œconomo. Sed ſi hi q facere iuſſi ſunt,neglexerint:ſemel vel bis ab ep̄o vl̄ œconomo admoniti ꝑ publicas pſonas, amittāt lucrū qd̄ eis ɔtingebat ex volūtate d̄functi , & ep̄s hēat licētiā vīdicare illud lucrū:& aliud qd̄ diſtribui debet,diſtribuere.quod ſi non fecerit, rationem reddere debet.

* *Græca ɔſtit. 29. quæ hoc loco deſit, ex prætermiſſis repetenda.fo.q.coll.1.*

Ep̄s debet eligi effugiens, & nō appetēs, & proprijs meritis & virtutibus non pecunia interuenientibus : aliàs non ſolum electus, ſed etiam eligens à ſacerdotio repellūtur, & infamia notantur. Salyc.

XXX. Idem. A A. Armaſio.PP.

SI quenq̄ [a] † vel i hac regia vrbe vl̄ i cæteris ꝓuīcijs q̄ toto orbe diffuſę ſunt ad ep̄atus gradū ꝓuehi deo auctore ɔtigerit,puris hoīum métib. nuda [b] electiōis ɔſcia, [c] ſyncero oīum iudicio ꝓferatur. [d] Nemo gradū [e] ſacerdotij p̄cij [f] venalitate merceſ. q̄tū [g] qſq; mereat̃, ñ q̄tū dare ſufficiat, æſtimet̃.Profectò.n.qs locus [h] tutē, & q̄ cā eē poterit excuſata, [k] ſi venerāda dei tēpla [l] pecunijs expugnēt̃? [m] Qué murū [n] itegritatis,aut vallū fidei ꝓuidebimus,ſi auri ſacra [o] fames [p] i penetralia [q] venerāda ꝓſerpat? [r] Quid deniq; cautum eſſe poterit aut ſecurum, ſi ſanctitas [ſ] icorrupta corrū-

S I quēquam.] Hæc lex eſt multū elegās,& notabilis: cui⁹ ſingula v̄ba ſunt pōderāda. Diuide eā vt i gl.j. Et no.j.ex ea,q ſimōia ē publicū crimé: & qñq; cōmittit̃ i ꝓmotiōe ep̄orū, qa ibi lædit̃ & offendit̃ diuina maieſtas : & tūc æqparat̃ crimi.læſæ maie.Scdō not. q ep̄s ordināď ñ dēt ſe offerre,qa ānotaret̃ ābitu, ſed dēt quodāmō iuit⁹ meritis ſuffragātib. ꝓmoueri. ß.

a Si quemq̄.]duo dicit lex iſta. Primò q ep̄s nō eligat̃ ꝑ pecuniā. Scdō punit dantē & accipienté pœna infamiæ ſi ɔ̄ factū fuerit. & hoc eſt in eius corpore. Acc.

b Nuda] à muneribus.

c Conſcia.] vt illi qui eligunt, ſciāt qs,qualis ſit,qui eligitur.

d Proferat̃.].i. eligat̃.

e Gradū.] vl̄ quālibet eccleſiaſticā adminiſtratioué: vt i Auth. e.§. ſed neq; clericū. & §. ſed neq; xenodochium.coll.ix. Acc.

f Precij.] à quocūq; dati, vt ff.de calūnia. & gñalr. i princ. Acc.

g Quantū.] hoc eſt, eligēdus cuius ſit meritis,cui⁹ ſit bōitatis.

h Mercatur.] ratione ſcietię & honeſtatis.

i Locus].ſ.in ordinibus & honoribus.

k Excuſata]. i. q non poterat excuſari firma manens.

l Tépla].i ep̄atus.

m Expugnent̃.] ideſt, euincantur.

n Qué murū].i. quā defenſioné.alſ.hojé.

o Sacra].i. ſacrabilis fames:qa vt famelicus panē, ſic ipſi aurum deſiderant.

p Fames.].i. cupiditas auri.

q Penetralia.].i. ſacra venerāda, q̄ ſacta ſunt penetralia.

r Proſerpat].i.latéter ſubitret vl̄ inuadat.

ſ Sanctitas].i. hi qui debent eſſe ſancti. alioquin ɔ̄.ɔ̄. de ſumma trini.& fi.cath.l. anteq

† Côcor. cum hac l. cap. per noſtras. iuncta gl. j. extra d iure patronat.

ſcientia.

Sacra.i. execrāda.

proſcriptio.

inter claras.ibi,nihil eſt enim.

a Piaculare].i.purgabile. vel.i. pijs rebus incũbens.Vel dic delictum ſanguine piandũ ad inſtar læſæ maieſt. vt ĩ.in fi.l.

b Flagitium.]ſcilicet ſanguinem.

c Precio]dando à ſe vel ab alio.

d Precib.]ad ſe vt recipiat, non à ſe porrectis vt eligatur vt inuit ĩ. ſtati. & ad hæc facit.ĩ.ad l. Iul.repe.l.fi.& in Auth. quo oportet ep.& cl.§.& hæc.co.j.& i Auth.e.i prĩ.tit.co.ix. & hodie eſt expeditũ:vt in auth. ſtatuim⁹. q̃ ſtatim leges poſt alias.

e Tantum].i. intantum:vel,adeo.

f Cogẽd⁹].ſ. vt velit: vt ff.de tute. l. q hẽt. §.ſi pupill⁹.j. aſs ñ pt eẽ niſi velit: vt i Au thẽ.quo. opor.epiſc. §.ſed ẽt ſic eũ ɔſtitutũ &c.col.j.& i decr. diſ.lxxiiij.c.ij.Iuẽ nõ ne q.epatũ &c.vt viij q.j.c.q epatũ. & c. diſplicet xxiij. q̃ſt.iiij. ſed ibi vt proſit, non vt præſit. Accur.

g Neceſſitas].i. ſola neceſſitas excuſet eũ.

h Inuitus].ſ.nolens. nã ſuſpect⁹ ẽ q ogas ſgerit i inuitũ: vt i Au thẽ. vt hi q oblig. te ha. phi. §.qm.colla. vj.& ff.ad l.Corn. de fal.l.vxori.§.j.& đ ꝓ cura.l.qui oĩa.§.j.

i Par facin⁹.]No.æq̃le delictũ æqualẽ exigere pœnã:vt hic,& i Auth.vt fra.§.fi.co.9 & ff.ad l.Aq.l.illud & i Auth.đ mã.pri.§.titulos.col.iij.& ĩ. đ hẽti.l.q cũq;.i fi.& ff. ad l.Iu.d adul.l.ſi adult.cũ inceſtu i pri.

paſ? * Ceſſet altarib. ĩminere ꝓſan⁹ ardor auaritiæ, & à ſacris adytis repellaſ piaculare[a] flagitiũ.[b] Itaq; * caſtus & humilis nr̃is tp̃ib⁹ eligaſ ep̃s: vt quocũq; locorũ ꝑuenerit, oĩa vitæ ꝓpriæ ĩtegritate purificet. nec p̃cio,[c] ſed p̃cib.[d] * ordineſ antiſtes. Tm̃[e] ab ãbitu dẽt eẽ ſepoſitus,vt q̃raſ cogẽd⁹,[f] rogat⁹ recedat, ĩuitat⁹ effugiat: ſola illi ſuffrageſ neceſſitas[g] excuſãdi.Profectò.n. ĩdign⁹ eſt ſacerdotio, niſi fuerit ordinat⁹ ĩuit⁹:[h] cũ ſanè ſi q̃s hãc ſanctã & venerãdã antiſtitis ſedẽ pecuniæ ĩteruẽtu ſubijſſe, aut ſi q̃s vt alterũ ordinaret vl'eligeret,aliq̃d accepiſſe detegiſ: ad ĩſtar publici cris & læſæ maieſ. accuſatiõe ꝓpoſita à gradu ſacerdotij retrahaſ. Nec hoc ſolũ deiceps honore ꝑuari,ſed ꝑpetuę quoque ĩfamię dãnari đcernim⁹ vt eos,quos par[i] facin⁹ coĩq̃nat & æq̃t,vtroſq; ſilis pœna comiteſ.D.VIII.Id.Mar.Conſtãtin.Marc. & Zenone Coſs.

IN AVTH. de ſan.epiſco.§. præ omnibus. coll. ix. cõſt.fi.

QVod ꝑ hac cã datum eſt, & p̃ciũ quod expẽſum ẽ reſtituatur eccleſię cui⁹ ſacerdotium voluit comparare.

Hoſpitalarij æquiparantur tutoribus & curatoribus,& debent inuentarium facere: & adminiſtrationem auctoritate ſuperioris recipient: & bona hoſpitalis (niſi ex cauſa vrgente)non debent nec poſſunt alienari. et tanquam patres pauperis illius loci nõ tenẽtur pauperibus illius loci adminiſtrationis rationem reddere. Bald.

XXXI. Idẽ. AA.Dioſcoro p̃fe.p̃to.

ORphanotrophos[k] huiu⁹ inclytę[l] vrbis(nulla ſubtilitate iuris obſiſtente)q q̃dẽ

O Rphanotro-- phos.] Dicit j. hæc lex q hoſpitalarij adminiſtrẽt Romæ & i ꝓuicia:& agũt & đfendũt ſine aliq̃ ſatiſdõne rẽ rată hẽri. Scdò dicit q admini ſtrõ cõmittiſ dictis ꝑſonis geſtis iteruenientib. Romæ apud magiſtrũ cẽſus, i ꝓuicia apud p̃ſides, vel loco rũ đfenſores. Tertiò q adminiſtrãdo poterũt alienare ex cã, & precium ſeruent. Quartò q nõ teneñſ reddere rõnẽ adminiſtrationis.& reddit rõnem quare non. Not.ex hoc tex. q hoſpitalarij hñt inſtar tutorum & curatorũ. ex hoc apparet q hoſpitale ipſum hẽat inſtar minorũ:& ſic ſi læditur, poteſt nomine hoſpitalis peti in integrum reſtitutio. quod eſt notan. ſecundũm Bal.& Pau.de Caſt.hic.

k Orphanotrophos].i.adminiſtratores hoſpitalium.

l Inclytæ].i. Conſtantinopolitanæ. ſed hodie idem per totũ orbem:vt in Auth.de eccle.tit.§.fi.col.ix.ſed per l. iſtam videtur generaliter dici ibi,in prouincijs vero &c.

m Fideiuſſionis.] ſcilicet rem ra.ha.quæ nec tutori incũbit: nec iudicio ſiſti.quæ tutori incumbit.vt ĩ. de admi. tut.l.fi. §.defenſionem.& §.ſeq.& l.tutores debita.

pupillorũ ſũt q̃ſi tutores,adoleſcentiũ vero q̃ſi curatores ſine vllo fideiuſſiõis[m] grauamine ĩ emergẽtib. cauſis tã in iudicio q̃ ex iudiciũ (vt op⁹ exegerit) ad ſilitudinẽ[n] tutoris & curatoris,p̃ſonas[*] & negotia eorũ (ſi q̃ poſſint hẽre)defendere ac vĩdicare iubemus: ita vc3 vt p̃ſentib. publicis ꝑſonis.i.tabularijs,[*o] aut ĩteruenĩẽtib. geſtis,i hac q̃dẽ inclyta vrbe apud virũ ꝑfectiſſimũ magr̃m cẽſus, ĩ ꝓuĩcijs vero apud moderatores earũ, vl' defẽſores locorũ, res eorũ eis tradanſ,à q̃b. ſũt cuſtodiẽdæ: vt ſi q̃s earũdẽ rerũ ꝑp fœnus forſitan,vl'aliã vrgẽtẽ * cãm,[p] vel eo q̃đ ſeruari nõ p̃nt,alienãdas eẽ p̃ſpexerit: pri⁹ hĩta[q] æſtimatione liceat eis alienatiõis inire p̃ctũ,[r] vt precia eorũ,q̃ exĩde colligũſ ab eiſdem p̃ſonis cuſtodiãſ. Hmõi autẽ piũ atq; religioſum officiũ ꝑ tpe orphanotrophos ita pagere ꝑuenit,vt minimè rõcinijs tutelarib⁹ ſeu curõnib. obnoxij[ſ] ſint. Graue.n.atq; iniquũ ẽ,callidis quorũdã(ſi ita cõtigerit) machinationib. eos vexari,q ꝑp timorẽ dei parẽtib. atq; ſubſtãtijs deſtitutos minores ſuſtẽtare,atq; velut affectione p̃rna educare feſtinãt.

Extra ſuam prouinciam clerici non debent in ius vocari. Salyc. vel ſic: Hac lex determinat vbi clerici debent conuenire, & qualiter & quando debent ſatiſdare, & de ſportulis ſoluẽdis ab eis: & prohibet eis iniuriam fieri. & conſeruat eorum priuilegia, & punit trahentes eos ad iudicem per calumniam vel temeritatem. Bald.

XXXII. Iidem. AA. Eutropio.* PP.

OMnes,[t] q vbiq; ſunt vel poſthac fuerit orthodo-

n Ad ſimilitudinẽ.] quaſi ipſis ĩ hoc ſiles eſſe non debent.

o Tabularijs]aliàs tabulario.alterũ illorũ ſufficit ſm Ir. ſ. vl' tabularijs, vl' corã iud. Vel pone aut pro &: vt ſic vtrũq; exigaſ. Et dic tabularijs.i.tabellario.ſic ĩ.de iure delib.l.fi.§.ij.& i Authẽ.đ hær. & fal. §.ſi vero abſũt colla.j.Et dic q erãt hi tabularij publicæ p̃ſonæ aliæ,q notarij q quod dã offm̃ hẽbãt in publico.& hoc mõ poterit itelligi.ĩ. đ admi. tu.l.tutores.ij. Vel vlterius dic q notarij erãt:& ſic dictam l.tutores,intelligas.

p Cãm.]qa ñ p̃t ſeruari. vt ĩ.đ admi.tu.l.lex q̃ tutores. vl' qa ſterilis. vt ff. de iure dotium.l.fi.

q Prius habita &c.] cũ & ſimilitudinem habeat. vt ſ.in prin.

r Contractũ.] ẽt ſine decreto.vt dicũt: ſed P. dixit debere cũ decreto fieri.vt h.dicit.

ſ Obnoxij.]nũq̃d ergo ipſi vexabũt orphanos ꝑ expẽſis de ſuo factis? Rñ.ñ,qa piocatis cã faciunt:vt ĩ.de neg.ge. l.j.& de nup. l.ſi vt ꝓponis.) & q̃a claudicaret ſi ipſi nõ teneãt, ſed alij teneãtur eis: q̃đ eẽ ñ dẽt: vt ff.de arbi.l.ſi cum dies.§.pen.i fi. Hodie v̇o oẽs hmõi adminiſtratores rõnẽ reddere teneñſ.vñ corrigitur q̃đ hic dr̃. & q̃đ dr̃ i Auth. de ecc.tit. §.fi.col.ix. vbi idẽ dr̃ q̃đ hic:& hoc ꝑ Authẽ. de ſan.ep.§.œconomos aũt. : Sed p̃ ẽt hodie ñ reddit rõnem filio de adminiſtratiõe aduẽtitiorũ, nec ſatiſdat, vt ĩ. de bonis q̃ li.l.cũ oportet.§.ſi ãt. & l. fin.§. hoc ꝑculdubio.& in Auth.de nup.§.ſed q̃đ ſancitũ. col.iiij.

* al.perſonarum.

* ſic oẽs manu. & ita legit Azo, non aũt tabulario. Tabularij q ſũt.

* vrgentẽ.

Orphanotrophi an hodie rõnẽ reddere teneãſ.

* Entrhio. vet.

t Ita tenet & gl. i d. §.œconomos. glo. vero i d. §.fi.ĩ. all. aſt dicit. Sed Pe.de bel.pt. vt Bar.ibi refert,ſic diſtinguit. Aut q̃rim⁹, vtrũ teneatur reddere rõnem ip

t OMnes qui.]Iſta lex xij.ponit caſus.Primus q clerici exiſtẽtes i ꝓuincijs ueniẽnſ apud p̃ſidẽ ſuæ ꝓuinciæ, & nõ aliàs. Secũdo q Cõſtantinopoli exiſtentes; ueniunt apud p̃fe.p̃to.Tertio redit ad primũ dicẽs q in ꝓuincia clerici ɔuẽti dent fideiuſſorẽ iudicio ſiſti œconomũ ſuæ eccliæ. Quarto redit ad ſm̃ q. Cõſtantinopoli cõueniti nullũ dent fideiuſſorẽ: ſed vel inter ſe fidemdent:vl' nuda cautione ꝓmittãt. Quito de

a Oritur].i.ort⁹ ē.& ſic e͞ps ꝓ t͞pe ponit͞: vt ff.de ne.geſ. l.iij. §.hæc verba.& ff.de reg.iu.l.nec ex p͞torio. Aliби ponit͞ p͞ſens ꝓ futuro.vt ff.de vſufru.l.ſi ſur.ibi,q ſubmittit͞,&c.Ité q̄d ſi in vna eſt hort⁹,& in alia hét domiciliū? R͞n.e͞ps vtriuſq; ciuitatis agere pōt: vt ff.ad muni.l.ei⁹.§.Celſus. & l.aſſumptio. §.iuris.& j͞.de adop. l.ī adoptioné q̄dé. in fi.ar,͞ȝ.ff.de ver.ſig.l. ꝓuinciales. Sed ͞ȝ.j͞. ͞ſ.q͞ ſi teſtator,&c.vbi dicit e͞pm illius ciuitatis i qua fuit defunct⁹. Sol.ibi q͞ſi erat barbaræ & dubiæ nationis:hic q͞ſi ſciebatur. Vel pōt dici, oritur.i.moritur quātū ad nos: ſed orit͞.i. incipit eé in alio mūdo, vt i natiuitate d͞f ſanctorū in Kalendario.

A x Nec delatoris.] delator d͞r, qui aliena bona defert fiſco, & nō ꝓbat,& infamat͞: vt ff.de iu.fiſ.l.ij.in prin. ſed hic ñ erat delator. ſic in Auth. de ñ alie.§.ſi.col.ij.& ͞s.e.l.ſi qs in hoc.
y Publicas].ſ.epiſcopi & præſidis.
z Deduxerit].i.ducere voluerint. Sequit͞ auth. Licèt teſtator. quæ non habet gloſ.

Delator quis dicatur.

pſona ñ d͞ſignata, teſtator abſolutè tm̄mó ſummā legati vl͞ fideicōmiſſi taxauerit, q̄ déat memoratæ cāæ ꝑficere: vir reuerédiſ. e͞ps † illi⁹ ciuitatis ex qua teſtator orit͞, [a] héat facultatem exigédi quod huius rei g͞ra fuerit d͞relictū, piū defuncti ꝓpoſitū ſine vlla cūctatione, [b] vt ꝯuenit, [c] impletur⁹. [d]

B Cū āt vir religioſiſ.e͞ps hmōi pecunias pio relictas arbitrio fuerit ꝯſecut⁹,ſtatī geſtis [e] interueniétib⁹ [f] earū q̄titaté, & t͞ps quo eas ſuſcepit,apd r͞cto ré ꝓuiciæ publicare débit. [g]

Poſt [h] vni⁹ verò āni [i] ſpaciū, & numerū captiuorū, [k] & data ꝓ his p͞cia cū manifeſtare p͞cipim⁹: vt p oīa ipleāt͞ tā † piꝗ d͞ficiétiū volūtates: ita tñ,vt religioſiſ. antiſtites gratis & ſine vllo diſpédio [l] p͞dicta geſta ꝯficiāt: [m] ne humanitatis [n] obtentu relictę pecunię iudiciorū diſpédijs eroget͞.

C Quòd ſi teſtator q hmōi legatū vel fideicōmiſsū ñ d͞ſignata pſona reliq̄t,barbarę [o] ſit natiōis,& d͞ ei⁹ p͞ria [p] aliq̄ emerſerit ābiguitas: vir reuerédiſ.e͞ps ciuitatis ei⁹ ī q̄ idé teſtōr d͞funct⁹ eſt,eiuſdē héat legati ſeu fideicōmiſſi petitioné, defuncti ꝓpoſitū modis oīb. ipleturus. [q] Quòd [r] ſi ī vico vel territorio teſtator morté obierit, illi⁹ ciuitatis vir reuerédiſ. e͞ps exactioné hébit,ſub q̄ [s] vic⁹ vel [t] territorium † eé dignoſcit͞. Et ne piū defuncti ꝓpoſitū imꝓba fraudatorū [u] calliditate celet͞: qcq̄d ꝓ hmōi cā à teſtatore relictū fuerit, vniuerſi q id quocūq; mō cognouerint, vel in viri clariſ. rectoris ꝓuiciæ, vl͞ ī vrbis e͞pi notitiā deferédi liberā héant facultaté. Nec d͞latoris [x] nomé ſuſpicioéq; formident, cū fides atq; induſtria eorū tā laude, q̄ honeſtate ac pariter pietate non careat, cū veritatem in publicas [y] aures lucemq; deduxerint. [z]

IN AVTH. de ecc. tit.§.ſi qs aút ꝓ redéptiōe.coll.ix. ꝯſ.vj.

Etiam teſtatore inuito e͞ps ſe intromittit ꝓ eius volūtate exequēda: & negligentes moniti priuātur cōmodo à defuncto p͞cepto, & ad e͞pm deuoluitur executio. Salycetus.

B Licèt teſtōr vl͞ dōator interdixerit ei aliq̄d ad hoc p͞ticipiū i ea re hére: idé ē i œconomo. Sed ſi hi q facere iuſſi ſunt, neglexerint: ſemél vel bis ab e͞po vl͞ œconomo admoniti p publicas pſonas, amittāt lucrū q̄d͞ eis ꝯtingebat ex volūtate d͞functi, & e͞ps héat licétiā vīdicare illud lucrū: & aliud q̄d͞ diſtribui debet, diſtribuere.quod ſi non fecerit, rationem reddere debet.

C *Græca cōſtit. 29. quæ hoc loco deſit, ex prætermiſſis repetenda.fo.9.coll.1.*

E͞ps debet eligi effugiens, & nō appetēs, & proprijs meritis & virtutibus non pecunia interuenientibus: aliàs non ſolum electus, ſed etiam eligens à ſacerdotio repellūtur,& infamiæ notantur.Salyc.

XXX. Idem.AA.Armaſio.PP.

SI quenq̄ [a] † vel ī hac regia vrbe vl͞ ī cæteris ꝓuīcijs q̄ toto orbe diffuſę ſunt ad e͞patus gradū ꝓuenīi deo auctore ꝯtigerit, puris hoīum métib. nuda [b] electiōis ꝯſcia, [c] ſyncero oīum iudicio ꝓferatur. [d]

D Nemo gradū [e] ſacerdotij p͞cij [f] venalitate merceт͞. q̄tū [g] qſq; mereat͞, [h] ñ q̄tū dare ſufficiat, æſtimet͞. Profectò.n.qs locus [i] tuté, & q̄ cā eē poterit excuſata, [k] ſi venerāda dei tépla [l] pecunijs expugnēt͞? [m] Qué murū [n] itegritatis, aut vallū fidei ꝓuidebimus, ſi auri ſacra [o] fames [p] ī penetralia [q] venerāda ꝓſerpat? [r] Quid deniq; cautum eſſe poterit aut ſecurum, ſi ſanctitas [s] īcorrupta corrū-

b Cunctatione].i.ſine vlla dubitatione. vl͞ dic.i.ſie vlla mora
c Cōuenit.].i.conueniens eſt.
d Impletur⁹] alioq̄n ſuccedit archie͞ps in eo faciédo: vt in Authé.de eccl.ti.§. ſi āt q hoc facere. col. ix. & in auth.licèt teſtator &c.& ſic lege hāc auth. licèt teſtator, &c.q̄ ē d͞ ecc.tit. §. ſi qs āt.& q̄d dicit, idé eſt i œconomo. i. cū e͞ps deeſt. & tunc archie͞ps cū eo ſtatim, & non ex interuallo.
e Geſtis].i. ſcriptis.
f Interuenientibus] apud principem.
g Debebit.]quaſi faciendo inuētarium.
h Poſt vni⁹].i.poſt redéptioné captiuorū. & eſt hoc quaſi redditio rationum.
i Anni ſpaciū].ſ. à t͞pore acceptæ pecuniæ numerandum.
k Captiuorū].ſ. redé.
l Diſpédio] ſic j͞.ti.j. l.tam dementis.Acc.
m Conficiant].i.conficiaт faciant.
n Humanitatis].ſ.in redéptiōe captiuorū.
o Barbaræ].i.ignotę.
p Patria.]quia neſcit͞ vbi fuit ortus, vel vbi habuit domiciliū.
q Impleturus].ſ.e͞ps.
r Quod ſi ī vico]facit ff.ad mu.l.q ex vico.
s Sub qua].ſ.ciuitate
t Vel territoriū.] q̄d ſit territoriū, hémus. ff.de verb.ſig.l.pupillus.§.territorium.
u Fraudatorū].i.fraudantiū, puta hǣdum vel grauatorū. aliàs legatariorum.

† De hoc text. facit métioné. c. ȝ. iūcta gl.ſup verbo,leges. & gl.ij.in c. relatū. j.& c. tua nos. cum gl.j. extra de teſta.

† Cōcor. gl.in verbo, natalibus. † §. fi. Inſt.de ingenuis. & gl. ī verbo, natalis. † l. cū quidā. ff. de an. le. † al͞s deeſt tam.

† ager priuatus ſic. j͞.de operib. pub. lib.xj.

a Si quemq̄.] duo dicit lex iſta. Primò q͞ e͞ps nō eligat͞ p pecuniā. Scdò punit dantē & accipientē pœna infamiæ ſi ꝯ͞ factū fuerit. & hoc eſt in eius corpore. Acc.
b Nuda] à munerib,
c Conſcia.] vt illi qui eligunt, ſciāt qs, qualis ſit, qui eligitur.
d Proferat͞.].i.eligat͞.
e Gradū.] vl͞ quālibet eccleſiaſticā adminiſtrationé: vt i Auth. e.§. ſed neq; clericū. & §. ſed neq; xenodochium.coll.ix. Acc.
f Precij.] à quocūq; datı, vt ff.de calúnia. & g͞nalr. ī princ.Acc.
g Quantū.] hoc eſt, eligédus cuius ſit meriti, cui⁹ ſit bōitatis.
h Mereatur.]ratione ſciétię & honeſtatis.
i Locus].ſ.in ordinibus & honoribus.
k Excuſata]. i. q̄ non poterat excuſari firma manens.
l Tépla].i. e͞patus.
m Expugnent͞.] ideſt euincantur.
n Qué murū].i. quā defenſioné.al͞s, hoſtē.
o Sacra].i. ſaciabilis fames: q͞a vt famelicus pané, ſic ipſi aurum deſiderant.
p Fames.].i. cupiditas auri.
q Penetralia.].i. ſacra venerāda, q̄ ſacta ſunt penetralia.
r Proſerpat].i.latérer ſubíret vl͞ inuadat.
s Sanctitas].i.hi qui debent eſſe ſancti.aliоquin ͞ȝ.S. de ſumma trini.& ñ.cath.l, inter

S I quéquam.] Hæc lex eſt multū elegās,& notabilis: cui⁹ ſingula v͞ba ſunt pōderāda. Diuide eā vt i gl.j. Et no.j.ex ea,q͞ ſimōia é publicū crimé: & q̄nq; cōmittit͞ ī ꝓmotiōe e͞porū, q͞a ibi lædit͞ & offendit͞ diuina maieſtas: & tūc ꝯparat͞ crimi.læſæ maie. Scdò not. q͞ e͞ps ordinād⁹ ñ dét ſe offerre, q͞a ānotaret͞ d͞ ābitu, ſed dét quodāmō iuit⁹ meritis ſuffragātib. ꝓmoueri B.

† Cōcor. cum hac l. cap. per noſtras. iuncta gl. j. extra d͞ iurepatronat.

* ſcientia.

Sacra.i. execrāda.

proſcriptio.

inter claras.ibi,nihil eſt enim.
a Piaculare] .i. purgabile. vel.i. pijs rebus incũbens. Vel dic delictum ſanguine piandũ ad inſtar læſæ maieſt. vt ꝟ. in fi.l.
b Flagitium.]ſcilicet ſanguinem.
c Precio]dando à ſe vel ab alio.
d Precib.]ad ſe vt re cipiat, non à ſe porre ctis vt eligat: vt in uit ꝟ. ſtati. & ad hæc fa cit.ꝟ.ad l. Iul.repe.l. fi.& in Auth. quõ o-por.ep.& cl.§.& hãc l. co.j.& I Auth.e.i prf. tit.co.ix. & hodie eſt expeditũ: vt in auth. ſtatuim⁹. q̃ ſtatum le ges poſt alias.
e Tantum].i. intantum:vel,adeo.
f Cogéd⁹].ſ. vt velit: vt ff.de tute. l. q hét. §.ſi pupill⁹.j. aſs ñ p̃t eé niſi velit: vt i Au thé.quo. opor.epiſc. §.ſed & ſic eũ ↄſtitu-tũ &c.col.j. & i decr. diſt.lxxiiij.c.ij.ité nõ ne q.epatũ &c.vt viij q.j.c.q epatũ. & c.di ſplicet xxiij. q̃ſt.iiij. ſed ibi vt proſit, non vt præſit. Accur.
g Neceſſitas].i. ſola neceſſitas excuſet eũ.
h Inuitus].ſ.nolens. nã ſuſpect⁹ é q opas Igerit i ſuitũ: vt i Au thé. vt hi q oblig. ſe ha. phi. §.qm.colla. vj.& ff.ad l.Corn. de ſal.l.vxori.§.j.& đ ꝓ cura. l.qui oia.§.j.
i Par facin⁹.]No.æq̃le delictũ æqualẽ exi gere pœnã: vt hic,& I Auth.vt fra.§.fi.co.9 & ff.ad l.Aq.l.illud & i Auth.đ mã.pri.§. titulos.col.iij.& ꝟ. đ hfti.l.q cũq;.i fi.& ff. ad l.Iu.d adul.l.ſi a-dult.cũ inceſtu i prf.
O Rphanotro-phos.] Dicit j. hæc lex q; hoſpitala-rij adminiſtrẽt Romæ & i ꝓuĩcia:& agũt & đfendũt ſine aliq̃ ſa-tiſdõne rẽ tatã hẽri. Scdò dicit q; admini ſtrõ cõmittit dictis ꝑ ſonis geſtis îteruenie tib. Romæ apud ma giſtrũ cẽſus, i ꝓuĩcia apud p̃ſides, vel loco rũ đfenſores. Tertiò q admiſtrãdo pote rũt alienare ex cã, & precium ſeruent. Quartò q nõ tenent reddere rõnẽ admini ſtrationis.& reddis rõnem quare non. Not.ex hoc tex. q; ho-ſpitalarij hñt inſtar tutorum & curatorũ. ex hoc apparet q hoſpitale ipſum hñ ad inſtar minorũ:& ſic ſi læditur, poteſt nomine hoſpitalis peti in integrum reſtitutio. quod eſt no-tan.ſecundùm Bal.& Pau.de Caſt.hic.
k Orphanotrophos].i.adminiſtratores hoſpitalium.
l Inclytæ].i. Conſtantinopolitanæ. ſed hodie idem per totũ orbem: vt in Auth.de eccle.tit.§.fi.col.ix.ſed per l. iſtam videtur generaliter dici ibi,in prouincijs vero &c.
m Fideiuſſionis.] ſcilicet rem ra.ha.quæ nec tutori incũbit: nec iudicio ſiſti.quæ tutori incumbit.vt ꝟ. de admi. tut.l.fi. §.defenſionem.& §.ſeq.& l. tutores debita.

paſ? * Ceſſet altarib. ĩminere ꝓfan⁹ ardor auaritiæ, & à ſa-cris adytis repellat piaculare[a] flagitiũ.[b] Itaq; * caſtus & hu milis nr̃is tpib⁹ eligat eps: vt quocũq; locorũ puenerit, oĩa vitæ ꝓpriæ ĩtegritate purifi-cet. nec p̃cio,[c] ſed p̃cib.[d] * ordinet antiſtes. Tm̃[e] ab ãbi-tu dẽt eẽ ſepoſitus,vt q̃rat co-géd⁹,[f] rogat⁹ recedat, ĩuitat⁹ effugiat: ſola illi ſuffraget ne-ceſſitas[g] excuſãdi.Profectò.n. ĩdign⁹ eſt ſacerdotio, niſi fue rit ordinat⁹ ĩuit⁹:[h] cũ ſanè ſi q̃s hãc ſanctã & venerãdã an tiſtitis ſedẽ pecuniæ ĩteruẽtu ſubijſſe, aut ſi q̃s vt alterũ or-dinaret vľ eligeret,aliq̃d acce piſſe detegit: ad iſtar publici cris & læſæ maieſ. accuſatiõe ꝓpoſita à gradu ſacerdotij re trahat. Nec hoc ſolũ deinceps honore puari,ſed ꝑpetuę quo que ĩfamię dãnari đcernim⁹ vt eos,quos par[i] facin⁹ coĩq-nat & æq̃t,vtroſq; ſiſis pœna comitet.D.VIII.Id. Mar.Con ſtãtin.Marc. & Zenone Coſs.

IN AVTH. de ſan.epiſco.§. præ omnibus. coll. ix. cõſt.ſi.

QVod ꝑ hac cã datum eſt, & p̃ciũ quod expẽſum ẽ reſtituatur eccleſię cui⁹ ſacer-dotium voluit comparare.

Hoſpitalarij æquiparantur tutoribus & curatoribus,& debent inuentarium facere, & adminiſtrationem authoritate ſuperioris recipient: & bona hoſpitalis (niſi ex cauſa urgente) non debent nec poſſunt alienari. et tanquam patres pauperũ illius loci nõ tenẽ tur pauperibus illius loci adminiſtrationis rationem reddere. Bald.

XXXI. Idẽ. AA.Dioſcoro p̃f.p̃to.

ORphanotrophos[k] huiu⁹ inclytę[l] vrbis(nulla ſub tilitate iuris obſiſtente)q q dẽ pupillorũ ſũt q̃ſi tutores,ado leſcentũ vero q̃ſi curatores ſi ne vllo fideiuſſiõis[m] grauami ne ĩ emergẽtib. cauſis tã in iu dicio q̃ ex iudiciũ (vt op⁹ exe gerit) ad ſiĺitudinẽ[n] tutoris & curatoris,ꝑſonas[o] & nego tia eorũ (ſi q̃ poſſint hẽre) de-fendere ac vĩdicare iubemus: ita vt ꝑſentib. publicis ꝑ ſonis.i.tabularijs,[o] aut ĩter-ueniẽtib. geſtis,i hac q̃dẽ in-clyta vrbe apud virũ p̃fectiſſi mũ magr̃m cẽſus, ĩ ꝓuĩcijs ve ro apud moderatores earũ, vľ defẽſores locorũ, res eorũ eis tradant,à q b. ſũt cuſtodiẽdæ: vt ſi q̃s earũdẽ rerũ ꝑꝑ fœnus forſitan,vľ aliã vrgẽtẽ * cãm,[p] vel eo q̃d ſeruari nõ p̃nt,alie nãdas eẽ ꝑſpexerit: pri⁹ hita[q] æſtimatione liceat eis aliena-tiõis inire ↄ̃ctũ,[r] vt precia eo rũ,q̃ exĩde colligũt ab eiſdem ꝑſonis cuſtodiant. Hmõi autẽ piũ atq; religioſum officiũ ꝑ tpe orphanotrophos ita page re puenit,vt minimè rõcinijs tutelarib⁹ ſeu curõnib. obno-xij[ſ] ſint. Graue.n.atq; iniquũ ẽ,callidis quorũdã(ſi ita cõti-gerit) machinationib. eos ve xari,q ꝑꝑ timorẽ dei parẽtib. atq; ſubſtãtijs deſtitutos mi-nores ſuſtẽtare,atq; velut affe ctione p̃rna educare feſtinãt.

Extra ſuam prouinciam clerici non debent in ius vocari. Salyc. vel ſic: hæc lex determinat vbi clerici debent conuenire, & qualiter & quando debent ſatiſdare, & de ſportulis ſoluẽdis ab eis: & prohibet eis iniuriam fieri. & conſeruat eorum priuilegia, & punit trahentes eos ad iudicem per calumniam vel temeritatem. Bald.

XXXII. Iidem. AA. Eutropio. * pp.

OMnes,[t] q vbiq; ſunt vel poſthac fuerit orthodo-

n Ad ſimilitudinẽ.] quaſi ipſis i hoc ſiſẽs eſſe non debent.
o Tabularijs] aliàs tabulario.alterũ illorũ ſufficit ſcd̃m Ir. ſ. vľ tabularijs, vľ corã iud. Vel pone aut pro &: vt ſic vtrũq; exigat. Et dic tabularijs.i.tabellario.ſic ꝟ.de iure delib.l.fi.§.ij.& i Authẽ.đ hær. & fal. §.ſi vero abſũt colla.j.Et dic q; erãt hi tabularij publicæ pſonæ aliæ,q̃ notarij q quod dã offĩn hẽbãt in publico.& hoc mõ pote rit ĩtelligi.ꝟ. đ admi. tu.l.tutores.ij. Vel verius dic q; notarij erãt:& ſic dictans l.tutores,intelligas.
p Cãm.]qa ñ p̃t ſeruari.vt ꝟ.đ admi.tu. l.lex q̃ tutores. vľ qa ſterilis. vt ff. de iure dotium.l.fi.
q Prius habita &c.] cũ & ſimilitudinem habeat. vt ꝟ.in prin.
r Contractũ.] ẽt ſine decreto.vt dicũt: ſed P. dixit debere cũ decreto fieri.vt h.dicit.
ſ Obnoxij.]nũqd ergo ipſi vexabũt orphanos ꝑ expẽſis de ſuo factis? Rñ.ñ,qa pietatis cã faciunt: vt ꝟ.dẽ neg.ge. l.j.& de nup. l.ſi vt ꝑponis.j & qa claudicaret ſi ipſi nõ teneãt, ſed alij teneãtur eis: qd̃ ẽt ñ dẽt: vt ff.de arbi.l.ſi cum dies.§.pen.i fi.Hodie vo oẽs hmõi adminiſtratores rõnẽ reddere tenẽt.vñ corrigitur q̃d hic dr̃. & q̃d dr̃ i Auth.de ecc.tit. §.fi.col.ix. vbi idẽ dr̃ q̃d hic:& hoc ꝑ Authẽ.de ſan.ep.§.œconomos aũt. ± Sed p̃r ẽt hodie ñ reddit rõnem filio de adminiſtratiõe aduẽtitiorũ, nec ſatiſdat, vt ꝟ. de bonis q̃ li.l.cũ oportet.§.ñ ãt. & l. fin.§. hoc ꝓculdubio.& in Auth.de nup.§.ſed q̃d ſancitũ.col.iiij.

* al.perſonarum.
* ſic oẽs manu. & ita legit Azo, non aũt tabulario.
Tabularij q ſũt.
* vrgentẽ.
Orphanotrophi an hodie rõnẽ reddere teneãt.
* Erithio. vet.
± Ita tenet ẽt gl. i d. §.œconomos. glo. vero i d. §.fi.ꝟ. all. aſs dicit. Sed Pe.de bel.pt. vt Bar.ibi refert,ſic diſtinguit. Aut q̃ri-m⁹, vtrũ teneatur reddere rõnem ip

t OMnes qui.]Iſta lex xij. ponit caſus.Primus q clerici exiſtẽtes i ꝓuĩcijs ueniẽt apud p̃ſidẽ ſuæ ꝓuĩciæ, & nõ aliàs. Secũdo q Cõſtantinopoli exiſtentes: ueniunt apud p̃fe.p̃to.Tertio redit ad primũ dicẽs q in ꝓuĩcia clerici ↄuẽti dent fideiuſſorẽ iudicio ſiſti œconomũ ſuæ eccleſiæ. Quarto redit ad ſcd̃m q Cõſtãtinopoli cõuenti nullũ dent fideiuſſorẽ: ſed vel inter ſe fideiubeat: vľ nuda cautione pmittãt. Quito de

ſi hoſpitali ! Et dic q̄ hic. ita loquit̄ d. §. œconomos. aut alteri: & dic q̄ nõ ita loquit̄ in d. §. fi. & hæc lex ° al. addit̄ & ordinis ° deeſt in oībus, & itrepſit ex gl. nã veteres gloſſæ hic interp̄tant̄ ſnſam̄ cõuētionalem. ° ſuſcipiant.

de vtroq; q. ſi volo ecclīā cõuenire, facis libellū ꝯ œconomū: & ꝑ eũ fideiubebit defenſor eccleſiæ. Sextò, de pſtando noīe ſportularū & ſemiſſe, & dimidio aureo in ꝓuincia. Septimò, ſi p̄fectus citet ꝓuincialē de ꝓuincia, duo ſolidi dentur. Idē dic ſi cõmittat cām alicui in ꝓuincia. Octauò, ſi dictus p̄fectus cõueniat in ciuit. Cõſtãtinop. ꝓuincialē clericũ, dātur: vncus ꝓ ſportulis. Nonò, q̄ nullā faciat clericus iniuriā factis vel verbis: & pœna iponitur facieti. Decimò cõfirmat p̄uilegiū eccliæ cõceſſū: vt decimas dare clericis & alijs religioſis dās immunitatē. nā & alij q̄dā hēnt. Vltimò dicit, q̄ actor q̄ cõuenit clericū, vbicunq; ſine cā faciat, reddet expēſas ei: vt ſic tēperent amō eos vexare. Not. ẽ. ex hoc text. q̄ clerici vel monachi nõ ſunt à ſuis eccleſijs vel monaſterijs exhēdi: ſed debēt ibi facere reſidētiā: & ideò nõ debēt trahi ad ex̄nea iudicia. Secūdò no. in §. i hac autē regia. q̄ clericis quãq̄ litigātib⁹ debet̄ reuerētia & honor. Tertiò no. q̄ aduocati dīnt oratores. Quartò no. i verſi. p̄terea. ibi. approbent̄, q̄ clerici hītici vel ſchiſmatici, nõ habēt puilegia clericorū. B. hic

a Snia iudicis cõmonitoria] Azo. niſi i caſu. vt ꝭ. e. §. verū ſi apparitor. ſed ſi ē exneū

b Cogant̄.] ſed nõne idē ē i quolibet alio laico, p l. ꝭ. d iuriſdi. om. iu. l. ſi etiali? Sed dic q̄ ſpāli de clericis dicit, ne videatur negligēs: vt ff. d iniuriis. l. itē apud. §. hoc edictū. & ſi ꝯ fecerit, actor amittit cām iure canonū: vt xj. q. j. c. inolita. Itē iuſ legū vt ꝭ. de iu. om. iu. l. ſi crīali. ij. tñ. Sed ꝭ. ꝭ. ꝑx. §. vbi ꝯueniūt̄ in ciuit. Cõſtātinop. Sed dic q̄ ibi erāt ꝓ alijs factis ſuis: vt patet in p̄dicto §. pxi. ibi, contigerit reperiri &c. & in alio §. in hac. in prin. ſed huic videtur obſtare. ꝭ. e. §. verū ſi apparitor. ſed ibi non vocauit prima vice de prouincia. Accur.

c Apud ſuos.] vel ꝑ ſeipſos vel p datos iudices cognoſcentes, vt ꝭ. e. l. iubem⁹. §. h. q̄ eſt ꝯ in eo q̄d dicit, litigatorem venire ad domū iudicis. hoc e. vel ibi in crīalibus: hic in ciuilib⁹: vt ibi dicā. Vel dic tertio, vt in locis in q̄b⁹ degūt, recipiant actiones. i. apud p̄tores & magiſtratus illorū locorū. ſ. ciuitatū in q̄b⁹ ſunt ecclīæ ſuæ, vt ſic ipſi adeāt iudicē, nõ iudex eos.

xæ fidei ſacerdotes & clerici, cuiuſcūq; grad⁹ ſint, * mõachi q̄q; i cauſis ciuilib⁹ ex nulli⁹ penitus maioris minoriſve ſnia[a] iudicis [cõmonitoria] ad ex̄nea iudicia ptrahant̄, aut ꝓuinciā, aut locū, aut regionē q̄ hītāt, exire cogant̄.[b] Nullus eorū ecclīas vl monaſteria ꝓpria q̄ religiōis intuitu hītāt, B reliquere miſerabili neceſſitate iubeat: ſed apud[c] ſuos iudices ordinarios. i. ꝓuinciarū rectores, i q̄b. locis degūt, eccleſiarū miniſterijs obſecūdent, oīumq; ꝯ ſe agētiū excipiāt[d] * actiões: vt his horis ſaltem atq; tpib. q̄b. religioſos viros à turbulēta obſeruatione p̄torij[e] vacare cõtigerit, cūq; eos ad tp̄s petitorū itētio[f] calumnioſa laxauerit, ad ſua ſe mõaſteria & venerabiles ecclīas ꝯferētes, ſapiēti aīo p̄catiōe ſollicita faciliuſq; de ꝓximo ſacroſāctis altarib. obſecūdēt, i ſuis larib. dõicilijſq; ꝯſtituti.[g] C

Clerici extranei non prouinciales in ciuitate Conſtantinopolitana reperti, ibi poſſunt conueniri, & ſolum coram præfecto. Salyc.

In hac[h] āt regia vrbe ſi q̄n cuiuſcūq; rei cā ep̄os vel preſbyteros, cæteroſq; clericos, q̄ ſacroſanctis ecclījs obſequūtur, ſiue monachos ex alijs q̄buſcūq; ꝓuincijs cõtigerit reperiri, quos tñ in litem q̄ſquā vocare voluerit: in nullo alio D ſit licitū memoratos cuiq̄ pulſare iudicio, niſi in tuæ[i] ſublimitatis dūtaxat examine, vbi eis[k] & beatitudinis honor debit⁹ reſuet̄, & oratorū[l] affluēs i d̄ſenſiōib. copia large p̄ſtet̄.

Clerici citati nõ cõpellūtur dare aliū fideiuſſorē de iudicio ſiſti q̄ œconomū eccleſia. Sa.

Præterea[m] cū in ꝓuicijs ex ei⁹ q̄ regit ꝓuiciā, fuerit ſnia[n] vel interlocutione cõuēti, ſiue illi ſacerdotes, ſiue cuiuſcūque gradus clerici, ſiue monachi habeāt, dūmõ approbent̄ orthodoxi, q̄ in ꝓprijs cauſis ꝯctibuſve pulſant̄: nõ alios q̄ ecclīæ ꝓpriæ defenſores, ſeu quos œconomos appellāt, fideiuſſores[o] p̄beāt: ne dū executoris ptinax & auara* ꝓteruitas ex̄neos & idoneos fideiuſſores flagitat,[p] multiplex inoxię[q] pauptati iſligat icõmodū.

Clerici extranei in vrbe Conſtantinop. nõ tenentur præſtare fideiuſſiones, niſi vicißitudinarias, aut per proprias promißiones cū obligatione bonorum. Salyc.

In hac[r] aūt inclyta vrbe inuēti ex quacūq; ꝓuicia veniētes, cū in tuæ amplitudinis[s] iudicio (q̄d[t] eis[u] ſolū[x] delegauim⁹) lite pulſati fuerit: reuerendiſſimi orthodoxæ fidei ſacerdotes, ſeu certè œconomi, aut ecclīæ defenſores, ſeu clerici: i cauſis ciuilib. ſuis ſiue eccleſiaſticis, nulla p̄bendi fideiuſſores[y] moleſtent̄ iniuria: ſed aut vicarijs fideiuſſionib. ꝯhant̄,* quas tñ ſtipl'onū ſolēnis cautela vallauerit: aut cautioni & ꝓfeſſioni[z] ꝓprię, aut facultatū ſuarum obligationibus[a] committantur.

Oeconomus ordinatus, in cauſa eccleſia eſt conueniendus. Salycetus.

Hoc[b] nihilomin⁹ † obſeruādo vt i cāis ecclīaſticis nullū aliū cõueniri fas ſit, niſi eū quē diſpēſatorē paupū. i. œconomū ecclīæ epi tractatus elegerit. Hūc. n. ſine dubio à ſacerdote[c] ꝯuenit ordinari: quē[d] tñ

d Excipiant.] i. recipiant.

e Prętorij.] locus eſt vbi cāæ vētilant̄ aliàs dicitur locus vbi paterfamilias moratur in die: vt ff. de vſu & ha. l. plenū. i prin. — Prætorium quid ſit.

f Intentio] ſ. illius q̄ agit ꝯ eccleſiaſticos viros, quæ eſt calūnioſa præſumptiue, ſcilicet prima facie.

g Cõſtituti.] aliàs deſtituti. ſ. clerici. aliàs cõſtitutis ſ. altaribus. q̄ tū pſūptio ſi facit ad eius ꝯdēnationē q̄ fugit: eoq; caſu di ꝯtrū ꝭ. e. l. iubem⁹. §. oēs.

h In hac.] ecce ſcd'us caſus ḡnalis. Superi⁹ ergo dixit de ꝓuincialibus clericis i ꝓuincijs cõueniēdis, & corā quo iudice: nūc de ex̄neis, q̄ ſunt i vrbe Cõſtātinopolitana cõueniēdi, & corā quo. — Cõtinuat textum.

i In tuæ.] ſubaudi, ò p̄fecte, vel ēt ep̄e, vel archiep̄e, vt ꝭ. e. l. cū clericis. Sed hodie corā ep̄o tñ monach⁹: vt in auth. cā. ꝭ. eo. & idē eſt de alijs clericis: vt in auth. cleric⁹ quoq;. quas lege hic. — * amara.

k Eis.] ſ. clerici.

l Oratorū] i. aduocatorum.

m Præterea] redit ad primum.

n Snia] cõmonitoria.

o Fideiuſſores.] hoc hodie corrigitur pp duo. & q̄a nõ dātur, & q̄a tales fideiubere ſi debēt: vt i auth. eo. §. ſi q̄s aūt pro pecuniaria. & §. alium.

p Flagitat] i. poſtulat

q Innoxię] pſūptiuè. & ad hoc. ff. de ædi. edic. l. q̄ ſi nolit. §. ſi q̄s exegerit. & ff. ad Trebe. l. cogi. §. inde. ver. ſed Iulianum.

r In hac] redit ad ſm — * credantur.

ſ Amplitudinis.] loquitur præfec. præt.

t Quod] ſ. iudiciū.

u Eis] ſ. clericis.

x Solū] h. d. ad excludēdos iudic. ciuiles.

y Fideiuſſores] immo ꝯ. vt ꝭ. l. e. cū clericis. §. memorati. Sed ibi de c'eri. Cõſtātinop. hic d̄ ꝓuicialibus q̄ ſunt in ciui. Ro. Azo. hodie tñ neminem dāt: vt i Auth. e. §. ſi q̄s aūt ꝓ pecuniaria.

z Profeſſioni.] cū iureiur. ſm Azo. quod eſt falſum: vt ꝭ. eo. ti. l. cum clericis. §. penul.

a Obligationib.] i. ſub hypotheca rerū ſuarum, vt Inſtit de ſatiſda. §. ſed hæc hodie. Acc.

b Hoc nihilomin⁹] nūc de vtroq;. Vel dic veri⁹ de primo, ne ſit ꝯ. ꝭ. §. ꝑx ad id quod in ſi. hic dicitur de fideiuſſoribus.

c A ſacerdote] i. ep̄o. & idē in actore: vt Inſti. de cura. §. ſi. ſed & q̄nq; ali⁹ q̄ œconom⁹ ꝯuenit: vt dixi ꝭ. eo. auth. ſed hodie.

d Quem.] ſcilicet œconomum.

† Cõcor. gl. j. in c. edoceri ſ me. ex̄ de reſcriptis. vbi bona glo. & ſatis ampla ad materiā huius §. Itē cõſtituit̄ et ſm ius canonicum œconom⁹ ad conſeruādū fructus beneficij vacātis, q̄n cõmode nõ pōt prouideri illi bñficio d̄ pſona idonea

Defenſoris.

a Defenſo.]ali⁹ ē ergo dẽfenſor, vt pſon⁹ forte, & ali⁹ œconom⁹ A
b Eccl'iæ fidei.] ſed ꝯ ſ. eo. l. cũ clicis. §. ipſe vero. vbi dicit ꝙ ſola œconom⁹ ſi cõueniat, nõ dẽt dare fideiuſſorẽ : & hic dicit ꝙ ſic. Sol. ibi loquit de clicis Cõſtãtinop. hic de prouincialib⁹.
c Committi.] hodie neminem dat: vt ſ. proxi. §. dixi.

cõuentũ, defenſoris[a] eccl'iæ[b] fidei committi[c] præcipim⁹.[d]

Sportulæ ſunt ſoluendæ ſecundum taxationem hic ſubiectam. Salycetus.

Executorib,[e] in minorib. q̃dẽ iudicijs[f] oĩb. in ipſa cõuẽtione ſacerdotũ ſeu clicorũ ñ ampli⁹ q̃ vnũ ſemiſſem[g] aut ſperãtib. aut ẽt audẽtib.[h] accipere. Verum[i] ſi apparitor tuę magnitudinis, ex ſnia tuæ ſedis ampliſſimæ i ꝓuĩcia degẽtes eos[k] cõmouerit:[l] † iubem⁹ ñ ampli⁹ eũ[m] q̃ duos ſolidos ſportularũ noĩe accipere. In hac[n] vero vrbe magnifica idẽ apparitor tuæ magnitudinis vno aureo ſportularũ gr̃a à ꝓuĩcialib. clicis cõtẽt⁹ ſit q̃tælibet ſummæ,[o] qui cõuẽt⁹ fuerit, exponatur obnoxius. B

Cõtumeliæ reales, verbales, vel pſonales nõ debẽt per executores inferri citatu. Sal.

Præterea[p] null⁹ executor vexare cõtumelijs clicos vllos, nullis ipulſionib⁹ moleſtare, nullis exꝓbrare cõuicijs, aut corpalib. iniurijs fatigare conet: his q hmõi aliqd aggreſſi fuerint, poſt amiſſionẽ[q] cinguli & pr̃imonij, vltima ꝓtinus animaduerſione plectendis. C

Priuilegia circa munera eccleſiis et clericis conceſſa, per hanc legem confirmantur. Salycetus.

Priuilegijs[r] ſanẽ ſingulis q buſcũq; ſacroſctis eccl'ijs orthodoxæ fidei, xenodochijs, ſiue ptochotrophijs tã gñalr̃ q̃ ſpãlr̃ attributis, ꝑpetuo obſeruãdis:[s] nullis eas[t] earũq; ſacerdotes aut clicos, cuiuſcunque grad⁹ ſint, aut monachos ptochotrophos,[s] aut xenodochos orthodoxæ fidei deputatos ex̃ordinarijs munerib. p̃cipim⁹ p̃grauari. Eas etenim D

d Præcipimus.] ſi in prouincia conuenitur: vel nullũ dat. vt ſ. pxi. §. & ſ. e. l. cum clericis. quæ ſunt ſ.
e Executoribus.] nũc redit ad primum.
f Iudicijs] q̃lia ſunt ꝓuincialia iudicia.
g Semiſſem]i. mediũ byzãtiũ ſiue aureũ.
h Audẽtib.] nõ ergo põt cleric⁹ huic priuilegio renũciare Et ſic eſt arg. ꝯ. ĩ. eo. l. ſi qs i cõſcribendo. ſed ibi fori priuilegio renunciabat, qd põt: vt ibi. at hic priuilegio huius §. nõ põt.
i Rerum.] nunc redit ad ſecundum.
k eos]. ſ. clicos ꝓuinciales ꝑ delegatũ illuc miſſũ cognoſcẽtẽ, ne ſit ꝯ. ſ. eo. l pri.
l Cõmouerit] ꝯ. ſ. eo. l pri. Solu. hic nõ trahit ex ꝓuĩciã, ſed corã pfec. vl' ei⁹ vicario i ꝓuĩcia miſſo rñdere cogebatur. ibi ſic.
m Eũ]. ſ. executorẽ.
n In hac.] & hic de ſcdo & his duob. caſib. eſt ꝯ. ſ. e. l. cũ clericis. in fi. Sol. vt ibi.
o Summæ.] ſpeciem etiam intellige: vt ff. de leg. iij. l. quiſquis.
p Præterea] nunc de vtroque.
q Poſt amiſſionẽ] ne videatur in dignitate mori.
r Priuilegijs.] de vtroque.
s Eas]. ſ. eccleſias.
t Remittimus.] vt. ĩ. q morbo. l. vnica. & ĩ. q ætate. ꝑ totũ. lib. x. & ĩ. de excu. mu. l. maximarũ. & l. fi. li. x. & ĩ. đ ꝓfeſ. & me. l. medicos. l. x & ĩ. đ ſua rijs & ſuſcep. l. j. li. xj
u Lucratiua] à pœna tñ excuſant q̃ũq;. vt ff. ad l. Iul. maie. l. ſa moſi. & ĩ. đ abol. l. iij.
x Eis]. ſ. clicis ſ dictis.
y Cogant.] ſpãle ẽ in clicis: qa tp̃e hui⁹ legis latę nõdũ fuit de ſumptib⁹ litis ſtatutũ, qđ eſt hodie, vt ĩ. de iudi. l. ꝓperãdũ. §. ſin aũt alterutra. ẽm lr. Alij dñt ꝙ clericis reddunt dãna, q̃ etiã ex iudicia paſſi ſunt. Alij vt Bul. ꝙ etiã ſi pluſquã debẽt expendant, totũ eis redditur, qđ nõ eſt i alijs. media placet.
z Reuocati.] iſti calumniatores, aliàs, territi.
a Acquieſcant.] ſcilicet nobis præcipientibus eis retinere ſeipſos ab improba petitione.

b Magiſtrã.] nos. n. magiſtri ſumus imponendo neceſſitatẽ.
c Retinere.]id eſt retinendo ſe doloſe.
C Auſa.] Iſta auth. corrigit legẽ Codicis i monachis, ĩquã tũ illa vult in pri. ꝙ poſſint cõueniri corã pſidib⁹ ꝓuinciarũ. Iſta vult ꝙ nõ niſi corã ep̃o & ꝑ œconomũ defendi. & ſi iudex ſclaris alr̃ ꝓceſſerit, priuat offo ſuo. dãnaturq; i x. li. auri applicãdas fiſco, ſilr̃ & ſui offãles. Executor ãt q ꝯ fecerit, i locũ decanicum dẽt detrudi: nec de cætero aliquã executionẽ faciet. Viu. & Pau. Not. ex hoc text. ibi, ẽm legẽ, ꝙ ep̃s i foro ſuo dẽt ſeruare leges iperiales, & ẽm illas ferre ſnias: qđ intellige niſi canones ꝯdicãt. qđ dic vt ſ. tit. j. l. priuilegia. per Bar. ẽm Bal. & Paul.

ſarcinas oneris, q̃s pleriſq; ꝑſonis diuerſa rõne remittim⁹[t] iponi hĩſſimis viris nr̃o ſcl'o incõueniens eſſe iudicamus

Illi q ſuccũbũt i iudicijs cũ eccleſiaſticis pſonis, rõne pſumptæ calũniæ & nimiæ temeritatis debent cõdemnari in expenſis & dãnis. h. d. Bal. Idẽ videtur dicere Saly.

Præterea ne cui temeritas ſua lucratiua[u] concedat, & vt ipẽdẽs calũniãtiũ refrenet audacia: iubem⁹ quotiẽs hi q ſacerdotes ſeu clicos ac monachos cæteroſq; ſuperius deſignatos vl' i tuę magnitudinis examine, vl' i ꝓuĩciali iudicio ꝓpoſita actione cõuenerũt: ſi cã cognita cõuicti fuerit ſine iuſta eos cã & ltima petitiõe pulſaſſe: oẽs eis[x] ltimas expẽſas ſumptuſq; quos ab exordio cęptæ cõtrouerſiæ ipſorũ vitio toleraſſe eos cõſtiterit, redhibere[*] cogant:[y] vt hac ſaltẽ cẽſuræ iuſtiſſimæ formidine reuocati,[z] q iprobis aſſiduè conflictationibus occupantur, acquieſcant:[a] iamq; ſopitis clamoribus iurgiorũ, magiſtra[b] deinceps neceſſitate retinere[c] ſe aſſueſcant.

IN AVTHEN. apud quos oportet cauſas dicere monachos, §. j. colla. vj. conſt. vij.

Monachi ad iudiciũ ſeculare nõ ſunt trahendi, pœna iudici, notarijs & executori contra facientibus imminente. Salycetus.

CAuſa q̃ fit cũ monacho[d] vl' cũ muliere qualibet i monaſterio cõſiſtẽte, nõ apud iudicẽ ciuilẽ vẽtilet: ſed apud ep̃m,[e] q de pſonæ pñtia, qđ cõuenit, ſtatuet: ſiue per abbatẽ vel antiſtitem, vel per alios hoc fieri debeat,[f] qui ẽm legem rem diſponat & ſacras regulas, ſalua debita perſonæ

d Cã q̃ fit cũ monacho.] Forte erat obligat⁹ añ monaſterij ingreſſum. nã ſi poſtea ꝯheret mecũ, vl' damnũ daret mihi, nõ teneret eccl'ia: vt ĩ. vñ vi. l. meminerint. & de ſer. fu. l. qcũq;. ibi in minorum quoq; perſona, &c. & ĩ. de ſal. mo. l. j. circa fi.
e Apud ep̃m.] qd ſi ẽ exẽpt⁹ à iuriſdictiõe epi? R. forte corã ſuo ſuperiore rñdebit.
f Dẽat]. i. pñtõ ex pte monachi. nã ipſe abbas ſi ſpõte velit põt, vt hic. Sed Al. dixit ẽt inuitũ rñdere abbatẽ, cũ meli⁹ veritatẽ nouit. Sic ergo nota hic, ꝙ cã fit cũ monacho, & libellus de eo concipit, & rñdet abbas vel ſyndic⁹ eccl'iæ, monach⁹ ñ: qa vt mortu⁹ eſt: vt ĩ. e. l. deo nobis. §. j. & qa vt ſu⁹: vt ff. ſi qs cau. l. quoties. ſic & ꝯcipiã libellũ noĩe filij, & rñdebit pr̃: vt ĩ. de bo. ma. l j. In aduẽtitia tñ hr̃ditate filior. đlata. trimẽb. fit diſtõ: qñ aut pr̃ & fili⁹ ꝯſẽtiũt: aut tñ fili⁹, aut tñ pr̃: vt ĩ. đ bo. q lib. l. fi. ꝑ totã legẽ. In his q ſr̃ ſub tut. vl' cura alicui⁹, ætas diſtiguit: vt maior iſante poſſit vl' ipſe ꝯueniri auctor. tut. vl' cur. niſi ſit abſens, vl' ipſe tut. vl' cur. qñ vero minor. ſ. iſante, tñ tutor: vt ff. đ adm. tu. l. j. §. j. Sꝫ & ſi ꝯ collegiũ noĩe talis monachi actio ꝓponat, nõ reꝓbo: vt ſ. e. auth. ſed hodie. §. actiões. Idẽq; puto ẽuari ſi monach⁹ agere velit, vt abb. vl' ſyndic⁹ agat. Itẽ nũqd monach⁹ de veritate dicẽda iurabit, ſi agat đ eo qđ ꝑ eũ. fcm̃ ẽ: ſicut dicim⁹ i nun. 25. ann. Rñ. ita: vt arg. ĩ. de qõ. l. iterrogati. nã ad iudicẽ ſpectat inquirere

† Cõc. gl. ſuper verbo, expenſas. poſt me. inverſ. dñs ?la. in c. fi. ex de do. & cõtu. vbi ampla gl. tractãs de hmõi expẽſis. Adde ibi Abbatẽ pulcre diſcutientẽ eã materiã.
* reddere. Monach⁹ ſi cõueniatur quis reſpondere debeat.

inqrere veritatē.vt ī.de edē.l.is apud,&ī de iudi.l.iudices. A

a Statutæ.] ſcilicet ſtatim.

b Iudex].ſ.ciuilis.Sed nunqd cōdēnabit monach⁹? an eccleſia? Rñ.nō monachus,ſed ſyndicus vel eccleſia:vt ī.de ſen.& īter.oīum iudi.l.j.Itē qs iurabit de calūnia, an ſyndicus, an monachus? Rñ. ſyndicus: cū ipſe ſit leīm⁹administrator, vt ī.de litt.caium.l.iij.§.qđ obſeruari.& auth.principales. in fi.Itē ɔ quē mādabit ſnīa executioni?Quidā dicūt ɔ monachū exemplo minoris,vt arg.ī.qn ex fa.tut.vl cu.l.j.& ff.de re iud.l.ſi ſe ñ obtulit. §.j.& ff.de adm. tu.l.ij. Sed pōt dici q̄ mādetur executioni ɔ ecclīā ī formā d. In ſti.đ acq.p arro.§.fi.

c Cū offō.].l.iudex in quinq;.& officiales ī aliis quinq; : vt arg.ff.de verb. ob.l.ſtipulatio iſta.§.eum.& l.eū q ita.in pri.ſecus ſi dixiſſet, in denis.vt ff.de le.j. l. ſi quis teſtō.in prin. Et hoc ſi eps̄ facit ius, aliàs adit ciuilis iudex,vt ī Auth.de ſanc.epiſ.§.ſi qs āt p pecu.& ē hæc authē. ex auth.apud quos oportet cām diceř mo.col.6

reuerētia.Si vero ɔ fiat:pęnę, q̄ ſtatutæ [a] ſunt,īmīnebūt. Iudex [b].n.q de his ſnīam pferre p̄ſumpſerit,ab administratione depulſus tanq̄ diuinitati cōtumeliā faciēs,pœna decē librarū auri vnà cū [c] officio ſuo multabit,ſacratiſſimo noſtro ærario inferēda: executorib⁹ āt q admonitionē facere p̄ſumpſerint, ab ipſis ſanctiſſimis epīs in locis decanicis detrudendis, de cętero nullā exactionē facere pmittendis. B

IN AVTH.vt cler. apud propri epiſc.cōue.in prī.verſi.vt ſi quis habēt.colla.vj.cōſti.xj.

Clericus in cā ciuili debet cōueniri apud epm̄:niſi natura cāa nō patiatur, ſed i criminali.ſi crimen eſt ciuile,cōuenitur coram iudice ſæculari:nō tamē fit executio anteq̄ degradetur: ſed in crimine eccleſiaſtico eſt cōueniēdus corā epō.h.d.Sed hodie p auth. ſtatuimus.nec ciuiliter nec criminaliter pōt cōueniri niſi ſub epō.Bal. & Pau. de Caſt.

CLericus quoq; ī lite pulſat⁹ pecuniaria [d] cā,pri⁹ [e] apud epm̄ cōueniať, p quē ſine damno [f] cā decidať.Quòd ſi natura cauſæ [g] vel alia [h] rō faciat,vt negotiū apud eū decidi nō poſſit,p ciuilē pcedat iudicē, obſeruatis clericorū priuilegijs: nec mora [i] circa talia fiat.Sed i ciuili crimine [k] ciuilis p̄ſit iudex, vt lis vltra duos nō egrediať mēſes, [l] nec tñ puniať, ēt ſi re⁹ ſit [m] inuentus,priuſquā per epm̄ [n] ſacerdotio ſpolieť. Si vero [o] crimē ſit eccleſiaſticum,epālis [p] erit examinatio & caſtigatio. C

1 Iſtę tres rationes præcedentes nō valent ſm Bal.hic.

2 Iſta rō ē vera de iure antiquo: ſec⁹ iure nouo & iure canonum vt ī auth.ſtatuimus ī.eo.li.& c.ſi diligenti.alle. in glo.

3 Vide plene per Abbatē in c.cum ſit generale. extra de fo.cōpe.in vlt. col.vbi diſcutit q̄ crimina generaliter dicantur eccleſiaſtica & quæ ſæcularia.

Lericus quoq;.] Iſta auth.etiam corrigit l.C.in clericis ſæcularib⁹& ī ciuilibus tm̄ cauſis.In criminalib⁹āt diſtinguit īter crīalia, ciuilia & eccl̄iaſtica. Pa.

d Pecuniaria.] large accipe ad dñā criminalis,vt ff.de verbo.ſig.l.pecuniæ.j. & ij.

e Pri⁹.]Nā eo deficiēte veniť ad p̄ſidē,vt ī Auth.de ſan.epiſ.§.ſi quis autem pro pecuniaria.colla.ix.

f Damno.] geſtorum.ſportulæ tamen debent præſtari à clerico:vt ſ.eo.authen.ſed hodie.quæ eſt contra. D

g Quòd ſi natura cauſæ.]vt quia eſt liberalis, vt ī.de peda.ſu.l.placet.j.in fi.vel actio iniuriarum,quæ à cognato epiſcopi coram eo non mouetur, vt ff.de iniu.l.lex Cor.in prin.

h Alia rō.]vt quia ſit infirmus eps̄, vt ff.de iud. l.ſi lōgius.j.rñ.vel fuerat iam illius cauſæ aduocatus,vt ff.de iur.om.iu.l.prætor.& ī.de aſſeſ. l. fi. Vel quia epiſcopus erat ſuſpectus eo q̄ erat cauſa coniunctorum [1] vt l.qui iuriſdictionem.ff.de iuriſdi.omn.iud.& de iniur.l.lex Cornelia. Vel quia clericus ſuo priuilegio renūciauit, [2] vt ī.de pac. l. ſi quis in cōſcribendo.licēt ſit contra,vt extra de fo.compe. c.ſi diligēti.

i Mora.]forte vltra duos menſes,vt ſtatim ſubiicit in criminalibus:in corpore tamen non aperit,ſicut nec hic.

k Sed in ciuili crimine.] puta de homicidio, de falſo, & de adulterio.& de ſimilib.Sed eccl̄iaſticū crimē eſt de articulis fidei & đ ſimonia. [3] Sed certe īmo qđlibet publicū crimē canonicū ē ciuile,ſi agať ad pęnā legalē ſponēdā.Si verò ad pęnā eccl̄iaſticā.ſ.vt excōicet vel deponať, ēt ciuile dicā canonicū:hoc tñ hodie corrigitur, vt ī proxi.authē.§. ſtatuim⁹.

l Mēſes.]à tp̄e cōteſtationis [a] cōputādos,vt in cor.hui⁹auth.& ē ſpāle.alš durāt vſq; ad duos an.vt ī.vt intra cer.tēp.l.fi.

m Etiā ſi reus ſit.]Innuit q̄ abſoluere pōt abſoluēdū,ſed nō dānare dānādū.ſic & ī.vbi ſe vel cla.l.quoties.§.ſedendi. Et pp hoc notanda illa regula:nemo q cōdēnare nō pōt, abſoluere pōt, vt ff.đ reg.iur. l.nemo qui. Sed nō in eūdē, vt hic:ſicut q pōt legare ſeruo,& dño,& ecōuerſo. nō tñ in eādē rē, vt ſeruitutē, vt ff.de le.ij.l.debitor.ī fi.& de ſerui.le.l.& maxime.Itē q p̄ſtat opem furto,teneť furti:nō tñ qui p̄ſtat opē furto manifeſto, teneť furti manifeſti, ſed ñ manifeſti furti tm̄ vt ff.đ fur.l.is q opē.

a Iſtā gl. ſequitur. Bald. hic & eſt nota. ſm eūdem.

Abſoluit: nemo q cōdēnare non pōt.

n Per epm̄.] iterum acta corā p̄ſide cōſpiciente an recte pceſſerit,& an pbeť re⁹: vt in cor. Authē. de ſanct.epiſc.§. ſi vero prius.colla.ix.& tūc ſpoliat aut deponit eū,vt non puniať in dignitate exiſtens,vt ī.e.in l. oēs qui vbicūque. §. prætereā.j.

o Si verò crimen ſit eccleſiaſticum] expone vt ſ.ea.l.

p Epiſcopalis.]hoc ſi clerico inferať. Si vero laico,cognoſcet p̄ſes cū epō,vt ī Auth.de ma:prin.§.ſi vero canonicū.coll.iij. & eſt hæc auth.ex ti.vt cle.apud propri.epi.poſt prin.colla.vj.tñ ſunt de ſan.epiſ.§.ſi qs ī aliquē.& §. ſeq. colla.ix.Clericus ergo ſimplex (vt dictū eſt ſub epō cōueniť, ſed eps̄ ſub archiepō archieps̄ ſub patriarcha, patriarcha ſub Papa.vt in Auth.de ſan.epiſ.§.ſi quis vero ſanctiſſimorū.colla.ix.& duobus §§.ſeq.Sed ſi à ſnīa epī appelletur,itur ad p̄ſidem vel defenſorem ciuitatis,vt in auth.e.ti.§.ſi quis autē litigantiū. licēt a ſententia archiepiſcopi ad patriarcham appelletur,vt d.§.ſi quis vero ſanctiſſimorum.& §.ſi autem.

Noua conſtitutio Friderici Imperatoris de ſtatu. et cōſuet. con.li.ecc.§.item ſtatuimus, vt nullus.colla.x.conſti.fina.

Hodie clericus non pōt coram iudice ſæculari in quauis cauſa trahi, nec ei iuſtitia denegari ſub pœna hic ſtatuta. Salycetus.

STatuimus [q] vt null⁹ eccleſiaſticā pſonā ī criminali [r] qōne vl ciuili [s] trahere ad iudiciū ſclare p̄ſumat, ɔ cōſtitutiones imperiales,& canonicas ſanctiones. Qđ ſi actor fecerit,à ſuo iure cadat: iudicatū nō teneat,& iudex ex tunc ptāte iudicādi priueť. Sācim⁹ etiā,vt ſi qs clericis vl eccl̄iaſticis pſonis iuſtitiā denegare p̄ſumpſerit: tertio [t] reqſit⁹, [u] iuriſdictionem ſuā amittat.

Clerici filijfamilias poſſunt de eorū peculio teſtari tāquā de quaſi caſtrenſi. Et teſtamentū eorū non ſubiacet reſciſſioni.Bal.& Pau.de Caſt. vel ſic,Clerici ēt ī parētū ptāte cōſtituti lucra occaſione clericatus puenientia ſibi q̄rūt,& pro libito de eis diſponūt ī vltima voluntate, vel inter viuos. Saly.

XXXIII. Iidem.A A.Eutropio. [*] PP.

SAcroſanctæ orthodoxæ fidei epī atq; p̄sbyteri, diaconi [x] [*] quoq; qui ſemel probatis moribus integritate caſtiſſima ad hunc gradū meruerint peruenire,ea quæcūq; in

*al. Bonifacio.al. Florētio.

*vet. diacones.

q STatuimus.] Iſta auth.corrigit generaliter in omnibus perſonis eccleſiaſticis quæ poſſunt eſſe,licēt nō ſint monachi vel clerici,tamen deo deuoti,vt in Ieſuatis & eremitis.& etiam corrigit auth.clericus. vt indiſtinctè in criminalibus ſiue ſint eccleſiaſtica ſiue ciuilia,non trahantur niſi coram eccleſiaſtico iudice. Pau. & eſt nouiſſima auth. quæ ſumitur ex auth.de ſta.& conſue.§.item ſtatuimus.col.x.

r In criminali.]corrigit ergo authen.clericus.quæ corā præſide ire prius permittebat in ciuili crimine.

s Vel ciuili.]per hoc corrigitur lex illa,omnes.quæ permittebat clericos in cauſa ciuili coram præſide conueniri.

t Tertio]ad malitiā ſuperādā,vt ī.đ iud.auth.iubem⁹.Et no.hic q̄ priuilegiū mereť amittere &c.vt & ī.đ Iudę.l Iudęos.

u Requiſitus.]à clericis.

x Acroſanctæ.]litera plana eſt.

Diaconi.]idē i alijs clericis,vt ſtatim hēs ī auth.p̄sbyteros.

Conſtituti

eodē clericat⁹ gradu locoq; viuentes acqrere & hēre potuerint, ēt ſi i pr̄is auiq; aut ꝓaui ptāte ꝯſtituti [a] ſint, & adhuc ſupſtites hēant, tanq̄ bona [b] ꝓpria vindicēt: [c] de his, ſi qñ eis libitū fuerit, eis teſtādi, vł donādi, vel quolibet alio titulo alienandi libera [d] facultate cōceſſa: vt ea bona quoquo [e] tpe[nunq̄ ad diuiſionem veniāt,]nūq̄ fratrib. vł ſororib, [f] aut ex his genitis cōferant: ſed ad eorū filios, poſteros, [g] & quoſcūq; ex̄neos hr̄des ꝑueniāt: nec à pr̄ib. auis, aut ꝓauis, ſed ab ipſorū liberis tāq̄ p̄cipua vindicent: & certè his lucro cedāt, q̄b. ipſi id peculiū, vel inter viuos alienatione hita, vel mortis tpe vltima & iure cognita voluntate cōceſſerint. Dat. V. Kalē. Apr.

IN AVTH. ꝯſtitutio q̄ de dignit. §. palā. col. vj. conſti. ix.

Epiſcopalis dignitas & catera hic nominata liberant à patria poteſtate ad proficuum, non ad damnum. Saly.

SEd ep̄alis [h] dignitas ſoluit ius pr̄iæ ptātis, ſicut ēt & cōſularis [i] & p̄fectura ſacrorū p̄toriorū, & vrbicaria & magiſteriū militare: [k] & oīs dignitas valens liberare [l] à curia, [m] liberat à patria ptāte: cū hoc [n] quodcūq; cingulum ſuæ ptātis p̄miū honoratis [o] præſtet: [p] ita tn̄, vt filij eorū [q] poſt mortē auorū recidant in ptātem, [r] ac ſi cōtigiſſet eos [s] morte parentū & non ex præſenti lege ſuæ poteſtatis fieri.

IN AVTHEN. de eccle. titu.

[a] Cōſtituti ſint.] hoc quo ad epiſcopum hodie corrigit̄: quia non eſt in poteſtate. & ſic lege hic prius auth. ſed ep̄alis dignitas &c. quæ eſt conſtitutio. quæ de digni. §. palā. col. vj.

[b] Bona.] id eſt tanquam caſtrenſe peculium.

[c] Vīdicēt]. ſ. ep̄i, &c. Sed nunq̄d hic fili⁹ ſacerdotis ſi agat rei vīdi. ꝓ re ſua, pr̄ dēt cōſentire? R n̄. ſic: vt ꝭ. de bo. q̄ lib. l. fi. §. j.

[d] Libera facultate.] q̄tū ad hoc diſtiguū tur adminiſtratores ab alijs clericis. ideo pri⁹ l. auth. licētiā &c. & eſt i Auth. d̄ eccl. ti. §. iterdicim⁹: ſcd̄ò auth. p̄sbyteros. quæ eſt de ſanct. epiſ. §. p̄ſbyteros. colla. ix.

[e] Quoquo tempore nunquam] nec in dimenſione veniant.

[f] Conferantur]. ſ. ex neceſſitate iuris.

[g] Poſteros] non ergo patri conceditur occupare ab inteſtato: & ſic eſt hic ſpāle. al's ꝭ i caſtrē. vł q̄ ſi: vt ff. d̄ caſtrē. pecu. l. ij. Itē ꝭ. huic legi ī. eo. l. ij. circa pri. Sol. vt ibi.

SEd ep̄alis dignitas. Iſta auth. corrigit l. C. q̄ innuit ep̄m eſſe ſub patria poteſtate. Viuianus.

[h] Ep̄alis dignitas] aduenie̅s filiofamilias.

[i] Cōſularis] ſi fili⁹ familias ſit cōſul, vł p̄fect. p̄tor. vł p̄fect⁹ vrbi, vł magiſter militū. vt ſubijcit, fit ſui iuris: vt hoc legitur in auth. conſtitutio q̄ de dig. §. j. coll. vj.

[k] Militare.] ſoluit i⁹ patriæ poteſtatis.

[l] Liberare.] ſoluit i⁹ patriæ poteſt.

[m] A curia]. i. à curiali ꝯditione, à qua liberat̄ quis ꝑ xij. dignitates q̄ numerant̄ ꝭ. de decu. l. fi. lib. x.

[n] Cum hoc]. ſ. p̄miū ſuæ poteſtatis, &c.

[o] Honoratis]. i. tm̄ ēt ſi adhuc nō ſunt i adminiſtratione ep̄a t⁹, qd̄ i duab. alijs eſt admiſſum. ſ. in cōſulatu, & i p̄riciatu, vt i cot. hui⁹ auth. & In q̄b. mo. i⁹ pa. po. ſo. §. fili⁹ cęterę liberat demū qñ adminiſtrāt, vt i d. l. fi. de decur.

[p] Præſtet.] ſcilicet dignitas epiſcopalis.

[q] eorum.] ſcilicet epiſcoporum.

[r] In poteſtatem.] ſcilicet epiſcopi.

[s] Eos] ſ. epiſcopos. & eſt ſpeciale hic, regulariter ꝯ, vt ff. de adop. l. ſi pater filium. & Inſtit. qui mo. ius pa. po. ſol. §. j.

LIcentiam.] iſta auth. ſiſr corrigit l. C. q̄ dicit ep̄os & alios clericos teſtari poſſe & relinquere ex̄neis: qd̄ dic verū de bonis acq ſitis ante adeptū ep̄atū. Pau. Et no. q̄ hæc auth. loquit̄ de ſæcularib⁹, nō aūt de religioſis: qa illi nō habēt propriū. ſed vſum, nec teſtant̄, vt ꝭ. ti. j. auth. ingreſſi. & hoc ſen- tit gl. j. ibi expſſe. & dicit Ioā. And. in c. j. extra de teſta. Bal.

§. iterdicimus. col. ix. cōſt. vj.

Ep̄i & cæteri adminiſtratores eccleſiarū de bonis q̄ſitis anteq̄ habuerint adminiſtrationē, poſſunt facere teſtamentū: ſed de poſtea q̄ſitis nō poſſunt, niſi p̄ſumantur q̄ſita nō intuitu eccleſiæ, ſed ꝑſonæ: puta ex teſtō contunctorū vſq; ad quartum gradum, in pias tamen cauſas poſſunt expendere. Bal.

LIcētia [t] hēat ep̄s, q̄cūq; ante ep̄atū ꝓbatus [u] fuerit habuiſſe. [x] & q̄cunq; poſt ep̄atū iure cognationis [y] vſq; ad quartū gradū ad eū ꝑuenerūt, ad quos voluerit vltima volūtate trāſmittere: [z] Cæteris reb. alio mō [a] acquiſitis ab eo, dn̄io eccl'iæ reſeruatis: Niſi in vtilitatē eccl'iæ vł opera pietatis cōſumptæ ſint. Eadē diſtōne hita in adminiſtratoribus cuiuſcūq; loci religioſi. Itē ſi quis ep̄s aut miniſter eccleſię moriat̄ ſine teſtamēto, & ſucceſſore legitimo vel legitima: ſucceſſio ꝯpetit eccleſiæ in qua conſtituti ſunt. [†]

IN AVTH. de ſanct. epiſ. §. presbyteros. colla. ix. cōſti. fi.

De quaſi caſtrenſi peculio poſſunt clerici, licet in ptāte ſint, tā inter viuos, q̄ in vltima voluntate diſponere, liberis & parentibus legitima portione ſeruata. Saly.

PResbyteros [†] [c] & diaconos, & ſubdiaconos, cantores, & lectores (quos oēs clericos [d] appellam⁹) res quolibet mō ad dn̄iū eorū venientes, hēre i ſua ptāte p̄cipim⁹, ad ſimilitudinē caſtrenſiū peculiorū: & donare cui volūt ſm̄ leges, & i his teſtari, licèt ſub parentū ptāte ſint: ſic tn̄, vt horū filij, aut his n̄ exſtātibus parētes eorū ltimā ferāt [f] ptē.

Ad ſimilitudinem hoſpitalis Iotici catera hoſpitalia priuilegiātur. Bal. & Pan. de

[t] Licentiā.] hæc loquit̄ in prælatis, ſequens in alijs clericis.

[u] Probat⁹.] ergo p̄ſumptio eſt ꝓ eccleſia, niſi ꝯ fuerit ꝓbatū ſic. ꝭ. de dona. inter vir. & vxo. l. ēt & ff. de dona. inter virū & vxo. l. quit⁹. & de an. leg. l. annua. §. fi. Sed ar. ꝯ ꝭ. arbitriū tut. l. ſi defunct⁹. Sed ſm̄ Azo. & Ioā. hoc ipſo ꝓbat̄, q̄ non probat̄ contra. ſic & ꝭ. qui teſta. face. poſ. l. ij.

[x] Habuiſſe.] ſcilicet epiſcopum.

[y] Iure cognationis.] nō exigit̄ q̄ ſucceſſerit cognatis, ſꝫ q̄ potuerit ſuccedere. vñ & ſi ep̄o aliqs cognatorū donauit iter viuos, idem puto. De quarto aūt gradu id ponit̄, qa vſq; ad gradū illū veriſimile ē q̄ habuit iure dilectionis n̄ālis. i. q̄ rōne cognationis n̄ālis cōtigat. Nam à remotiorib⁹ poti⁹ occaſione rerū eccl'iæ, q̄ ſanguinis hēre vr̄: cū nemo iactare ſua præſumat̄, vt ff. de ꝓba. l. cū de indebito. §. j. Sed Ioā. & Azo dicūt idē ēt ſi nō cognat⁹ det, ſi mō nō det gr̄a beneficij ſibi collati olī de bonis eccleſię. nā tūc eſt remuneratio loco bn̄ficij collati. vt ſic fiat eccleſiæ, vt ff. de peti. hæred. l. ſed & ſi. §. ꝯſuluit. & hoc niſi ꝓbet̄ ꝯ eccleſiā. nā & i corpore nō ē cognationis mentio: ſed ſio genere coniuncto. ſecunda placet.

[z] Ad eum]. ſ. ep̄m.

[a] Tranſmittere.] vel iter viuos; vt arg. Inſtit. de leg. Fu. Ca. tol.

[b] Alio modo.] ſub ꝓterquam ſit dictum.

[c] PResbyteros.] Hanc authē. legunt quidam ꝭ. eo. ſuper l. cum lege.

[d] Clericos] Cleros dē ſors, quia ſorte debet eligi: vt electus eſt Matthias, id eſt diuina electione, non alia notitia. Accur.

[e] Ad ſimilitudinē.] non per omnia, vt ſubijcit, ſic tamen, &c.

[f] Ferāt]. ſ. ꝑ q̄relā inoffi. teſta. vt i Auth. vt cū de appel. cog. §. & hęc quidem de parentū. coll. viij. Tu dic condi. ex hac l. & ſic nō erunt ꝯ. ꝭ. qui teſtam. fa. poſ. l. fi. & ꝭ. de inoffi. teſta. l. fi. & ꝭ. e. l. cū lege. quæ dicūt in tali peculio ceſſare q̄relā.

OMnia.] CASVS. Ioticus fuit primus hoſpitalari⁹, & ei⁹ loco ſucceſſit Yco, qui olim hoſpitalariorū curā geſſit. & multa priuilegia cōceſſa ſunt à principe & alijs rebus ptinētib⁹ ad eius curā: q̄ ꝑ hanc l. cōfirmat. & reddit̄ rō ibi, val de &c. Secūdò dicit q̄ p̄dicta hoſpitalaria & res eorū oia habent priuilegia, q̄ hēt vel habebat maior eccleſia Conſtantinopoli-

[†] Cōcor. cum hac auth. c. 1. iuncta gl. ſuper verbo. ante. extra de teſt. & in quātum dicit, vſque ad quartum gradum, vide ſimile in c. requiſiſti. iūcta glo. ſuper verbo, à propiquo eo. tit.

[†] Cōcor. c. 1. iūcta glo, fi. de ſuc. ab in teſt. & 12. q. vl. c. pe. & fina.

[†] Idem i no. 115. §. ſancimus.

[†] vide ca. idecorū. in gl. ante med. ex de ætā. & qualita. vbi tract. glo. an ſacerdotū liberet à patria poteſtate.

[†] Bart. in authē. ex cā. in 8. col. verſi. ſecundo caſu qñ quæris. ꝭ. de lib. p̄te. tenet q̄ hodie eſt locus querelæ in caſu iſto. Idē tenet ipſe i corpe iſti⁹ auth. & ſequūtur cōiter doctō. & gl. in l. fi. ꝭ. de inoff. teſta.

Caſt. vel ſic. Priuilegia hoſpitalibus retro conceſſa, hic cõfirmãtur, & noua cõceduntur: vt res hoſpitaliũ gaudeãt priuilegijs cõceſſis, & cõcedẽdis rebus maioris eccleſiæ. Sal.

XXXIIII. Idem. AA. Dioſcoro. PP.

A OMnia priuilegia q̃ à retro principib. aut à nr̃a ſerenitate vel iudiciarijs diſpõnib:[a] aut liberalitatib,[b] ꝓ ſingulis q̃buſcũq;[c] tpib:[d] ex ꝯſuetudine vł cõſtitutione, ſiue[e] circa ius metatorũ,[f] ſiue i alijs q̃buslibet reb. p̃ſtita ſunt orphanotrophijs, ſiue aſceterijs, vł eccl̃ijs, aut ptochotrophijs,[*] ſeu xenodochijs, vel monaſterijs[g] atq; cæteris oĩb[9],[h] ac ẽt reb. iuris eorũ[i] ad curã œconomi[*] viri religioſiſſimi p̃sbyteri & orphanotrophi, vł ad eos[k] q̃ poſt eũ loco ei[9][l] ſucceſſerint, ptinentib. ad ſiſitudinẽ[m] Zotici btiſſimę memorię, q̃[n] prim[9] hmõi pietatis officiũ inueniſſe dicitur,[o] per hãc pragmaticã ſanctionẽ firma illibataq; in perpetuũ cuſtodiri decernimus.

Valde[p] etenim hoc vr̃ eſſe neceſſariũ, cũ exinde[q] ſuſtẽtatio[r] vł educatio orphanis atque egenis, & vſibus eccl̃iaſticis,[s] ac ptochotrophijs[t] vel aſceterijs ꝑareẽ, domus etiã aliasq; res ſuperi[9] noĩatas ad curã memorati viri[u] pertinẽtes, vł poſtmodũ quolibet mõ ad ei[9] ſollicitudinẽ, vł eorũ q̃ poſt eũ[x] ad eiuſdẽ orphanotrophij curã vocati fuerint ꝑ uẽturas: ad iſtar maioris venerabilis eccl̃ię hui[9] iclite vrbis oĩb. priuilegijs q̃ eadẽ ſc̃tã eccl̃ia vł nũc adipiſcir,[y] vł poſtea merebiť, ꝑpetuo potiri pietatis ĩtuitu d̃cernim[9]. Da. No. Ian. CP.[*] Marcia. A. Cos.

Cõſtõ. xxxv. hic deeſt repetẽda ex p̃termiſſis. f. 9. col. 2. uer. 10.

Aſcriptitij & cenſiti non poſſunt ſine expreſſa voluntate dominorum clericari, vel ſolitariam eligere vitam. Saly.

XXXVI. Idem. AA. Sebaſti. PP.

IVbemus aſcriptitiorũ creationes[z] ſ̃m veterẽ cõſtõnẽ (niſi dñorũ poſſeſſionũ vñ oriũdi ſunt, euidẽs cõcurrerit ꝯſenſus) nulli[a] penit[9] eſſe momẽti: ſed eiſdẽ fundorũ dñis, q̃ faciẽdę creationi ñ (ſicut dictũ ẽ) euidẽter ꝯſenſerint, ius ꝓpriũ ad ſiſitudinẽ cęterorũ colonorũ in ſuos aſcriptitios exercẽdi, tãq̃ ſi nulla creatio ĩterceſſiſſet, tribui facultatẽ.

Idẽq;[a] hoc ſuꝑ illis quoq; agricolis decernim[9] obſ̃uari, q̃ cũ eſſent aſcriptitiæ ꝯditiõis nexib[9] aſtricti, ſolitariã vitã vi-

B dlicet appetẽtes, q̃buslibet ſe ſe monaſteriis ꝯ volũtatẽ dñorũ fũdorũ duxerit offerẽdos.

Seruus non poteſt in clericum ordinari, niſi libertas clericationem præcedat. Baldus.

Seruos ſanè ſociari cl̃icorũ ꝯſortijs, volẽtib[9] atq; ꝯſentiẽtib. dñis, modis oĩb. prohibem[9]:[b] cũ liceat eorũ dñis data pri[9] ſuis libertate, licitũ eis ad ſuſcipiẽdos honores cl̃icorũ iter (ſi hoc voluerit) apire.

Litigator debet coram iudice comparere, non iudex coram litigatore: quia eſſet opprobrium & iniuſtum. Bald.

Oẽs[c] p̃terea virorũ clariſſimorũ ꝓuicias moderãtiũ ſententijs[d] aoſq̃, vlla priuilegij dñia, (q̃ tñ p̃ſidiali iuriſdictioni ſubiecti ſunt) ſiue epi, vł q̃libet cl̃ici, aut monachi, aut cuiuſlibet cõdõnis ſint, pari-

C ter[e] rñdere decernim[9]: nulla i poſterũ viris clariſſimis ꝓuinciarũ rectorib[9] ad loca i q̃b. incuſatæ pſonæ cõſiſtũt, ꝓueniẽdi neceſſitate penit[9] ĩponẽda:[f] cũ ñ ſolũ legib[9] verũ ẽt nãli quoq; iuri cõueniat, quos res exegerit iudicialibus ad iudiciũ vocari[g] ſnijs, ñ ipſos iudi-

D ces (q̃ dictu ẽt iiuſtũ ẽ) ad ſubiectos deduci, ſed per[h] datos ab his iudices ad cãe examinationem in locis vbi incuſati degũt, procedere.[i]

IN AVTHEN. de ſanct. epiſc. §. aſcriptitios. colla. ix. conſtitu. ſi.

Aſcriptitij poſſunt hodie clericari, per ſubſtitutum tamen debent ſeruire hoc dicit Bald. & Saly.

ADſcriptitios[†] in ipſis poſſeſſionibus in q̃bus ſunt aſcripti,[k] clericos etiã preter voluntatem dñorum fieri permittimus: ita tamẽ, vt clerici facti impoſitam ſibi agriculturam adimpleant,[l] ſubrogato aliquo, quem maluerint.

IN AVTH. de ſan. epiſ. §. ſi ſeru[9]. col. ix. cõſt. ſi.

---

nopolitana. Viuia.
[a] Diſpoſitionibus.] vt ſportulatum.
[b] Liberalitatibus]. ſ. principum.
[c] Quibuſcunq;.] in p̃teritũ & futurum.
[d] Tẽporibus]. i. præteritum & futurũ.
[e] Metatorũ]. i. miliſtũ. nõ. n. milites i domo religioſa debent hoſpitari, vt ſ. eo. l. j. & dñr metati, à metior metiris: quia in certas metas caſtra conficiebant, & foſſis circundabant.
[f] Monaſteriis]. i. locis illis in quib[9] ſunt ſitæ eccleſiæ.
[g] Omnibus] q̃ ſunt de iure eccleſiarum, vt ne p̃ſtent tributa.
[h] Eorũ]. ſ. monaſteriorũ, rebus dico ptinẽtib[9] ad curã eccl̃ię.
[i] Vel ad eos.] & pertinentibus ad eos. i. ad curam eorum.
[k] Eũ]. ſ. œconomũ.
[l] Eius]. ſ. œconomi.
[m] Ad ſiſitudinẽ ꝑtinet dico ad curã œconomi. ſ. ad ſiſitudinẽ.
[n] Qui]. ſ. Zoticus.
[o] Dr.] fuit ergo prior hoſpitalari[9]. oĩa q̃dẽ p̃dicta priuilegia, per hãc &c. Et hoc q̃d datur hoſpitali ſotici, datur & cuidã alij. ſ. ſanctæ Mariæ de Sãſoneñ. q̃ eſt in Cõſtãtin. vt ſ Auth. de ec. ti. §. h. col. ix. & ſic ad ſiſitudinẽ Iouci dac alijs, & ñ hẽbit locũ
[p] Valde neceſſariũ.] vt illa priuilegia ſint firma, q̃ ſt reb[9] p̃ſtita
[q] Exinde.] id eſt ex rebus prædictis.
[r] Suſtentatio]. ſ. cõparetur, quod eſt j̃.
[s] Eccleſiaſticis]. i. eccl̃iaſticorũ virorum.
[t] Viri]. ſ. œconomi.
[u] Eũ]. ſ. œconomũ.
[x] Adipiſcit̃]. i. adeptus eſt defenſor huius vrbis inclytæ.
[y] IVbem[9]. Creationes]. ſ. in clerũ.
[z] Facultatem] repete, iubemus.
[a] Idemq;] q. d. quod dixi in clericis, hic i monachis. Alij dñt primũ caſum de adſcriptitijs, ſ̃m de agricolis: ſed ñ eſt diña.
[b] Prohibem[9]] ſed aſcriptiti[9] dño volẽte poterat. Seruus autẽ ſuo dño volente nõ poterat. ergo aſcriptitius non eſt ſeruus.
[c] Omnes]. ſ. clericos.
[d] Sententijs]. ſ. commonitorijs.
[e] Pariter] aſſi patẽter.
[f] Nãli]. i. diuino. ſ. quo dr. Oĩs aĩa ſubdita ſit regi quaſi p̃cellẽti, & ducib[9] tanquã ab eo miſſis. Itẽ & illud, Qui maior eſt veſtrũ, ſiat tãquã minor. vñ licẽt magni ſint clerici, th̃ ẽt iure ciuili cõueniri pñt, vt ff. q̃s or. i bo. poſ. ſer. l. ij. §. ſi p̃ſes. & ar. i Aut. e. §. vt ãt.
[g] Vocari]. ſ. re & verbis, niſi i calib. vbi ſit verbo tantum vocatio, vt ff. de in ius voc. l. ſed & ſi ss.
[h] Per da.]. ſ. delegatos.
[i] Procedere.] ſic ergo venire debent vocati inuiti: ſed cauſæ examinatio ſit in locis vbi degũt. iudice alij delegate cauſam: & ſic ſoluit ſ. eo. l. oẽs q. i prin. vbi dicebat eos nõ dẽre vocari ex ꝓuinciam ſuã. vel hic i magnis iudicib[9], ibi i paruis. vł hic corrigit. vł hic in criminali, ibi i ciuili. vel ven[9] ibi ꝓhibet eos vocari ex ſuũ p̃ſidatũ, hic in ſuo ꝑmittit. Sed hęc hodie ſunt correcta ꝑ auth. cã. & ꝑ auth. cl̃icus. & auth. ſtatus ni[9]. q̃s hẽs ſ. e. l. oẽs.
[k] ADſcriptitios. Adſcripti.] Non ergo alijs locis, q̃d notãdũ: & addit hic authẽ. illi legi. ſ. eo. l. q̃ſq̃s. j. q̃a ibi volẽte dño tm̃ hebat.
[l] Adimpleant.] p ſe vł ꝑ aliũ, vt ſ. e. l. q̃ſq̃s. j. & l. ad ſiſitudinẽ. Itẽ p̃ter volũtatẽ põt, vt hic. Sed an ꝯ voluntatẽ dñi poſſit fieri clericus? Qui-

[*] ptochiis Metati vnde dicuntur.
[*] vet. Iconomi. ſũt qui aſſirment in quodam libro legi Niconis, quod nomẽ eſt eius qui Cõſtantinopolitano orphanotrophio præfuit poſt zoticum, teſte Procopio de ędif. Iuſt.
[*] ptochiis.

Matt. 20.

[†] Cõcor. cũ tribus auth. ſeq. & 4. diſt. c. ſi ſeru[9] ſciente. in fi.

dam, vt lr. ꝙ non: vt ar. ff. de procu. l. Pomponius. in fin. Sed dicat. contra: vt in nouellis. eo. §. ſi aſcriptitius clericus &c.

SI ſeruus.] plana eſt. & diuide eã in tres partes. Secũda ibi, ſi vero ignorante. Tertia ibi, ſi vero ſeruus.

Authen. hac corrigit §. ſeruos. in l. iube-mus. & loquitur quando ſeruus clericatur: lex ſequens cum authen. uerũ. loquitur quã do monachatur. Salycetus.

SI ſeru⁹ ſciẽte[a] dño & ñ ɔ̄di cẽte ĩ clericũ ordinat⁹ fuerit ab epõ: ex hoc ipſo ꝙ cõſtitut⁹ eſt, liber & ingenu⁹ erit. Si vero ignorãte[b] dño ordinat⁹ fuerit, liceat[c] dño ĩtra anni vni⁹ ſpatiũ & ſeruilẽ fortunã ꝑbare,[d] & ſeruũ ſuũ accipe. Si vero ẜu⁹ ſciẽte vł neſciẽte dño (ſicut dixim⁹) iõ ꝙ in clero cõſtitut⁹ liber ẽ fact⁹, miniſteriũ eccłiaſticũ reliq̃rit, & ad ſcł'arẽ vitã trãſierit, ſuo dño ad ſeruiendũ tradatur.[e]

Nota ꝙ cõſenſus ꝑ aliquẽ ꝑſtitus cõtẽplatione certa cauſa finalis, tãdiu intelligitur durare, quandiu durat cã in eſſe. Bal. vel ſic: Serui poſſunt cũ licentia domini monachari: ſed vitam monaſticã deſerentes, ad prioris domini ſeruitutem reſtituũtur. Sal.

XXXVII. Idẽ. AA. Sebaſt. ptect. pto.

SEruis, ſi dñorũ fuerint volũtate muniti, ſolitariã vitã[f] pticipãdi licẽtia nõ denegẽ: dũ tñ eorũ dñi ñ ignorẽt. Quòd ſi ſeruis ſuis ad monaſteriorũ cultũ migrãdi tribuerit facultatẽ, eorũdẽ ſeruorũ dñio, donec ijdẽ ſerui ĩ eodẽ monachorũ hitu durauerint, ſpoliãdos eſſe cẽſem⁹. Alioq̃ ſi relicta fortè vita ſolitaria ad aliã quãlibet ſeſe cõditionẽ tranſtulerint, certũ eſt eos ad ſeruitutis iugũ, quã[g]* monaſticæ ꝓfeſſionis cultu euaſẽrãt, reuerſuros. Da. Non. Feb.

IN AVTH. de ſan. epiſc. §. ſed hæc qdẽ. colla. ix. cõſti. ſi.

EPiſcopalis ordo liberat[h] à fortuna ſeruili vł aſcriptitia, ſed nõ curiali,[i] ſiue officiali. nã & poſt ordinationẽ durat, ita vt ꝑ ſubiectã vł ĩterpoſitã pſonã offm̃ adipleaẽ, niſi curię vel officio reſtituatur.

IN AVTHEN. de monachis. §. hinc aũt. coll. ij. cõſt. v.

VErũ[k] & ſi ltimo ꝓbatus experimẽto monach⁹ efficiaẽ, euadet iugũ ſeruitutis. Debẽt. n. ꝑ triẽniũ anteq̃ monachi efficianẽ, ĩ monaſterijs ꝑmanere:[l] poſtea vero ſi monachi facti fuerĩt, liberi erũt.

Deeſt cõſt. XXXVIII. deeſt & cõſtit. XXXIX. ex ꝑtermiſsis repetẽdæ, f. 9. co. 2. Ve. 23

Inſinuatio ſiue publicatio teſtamẽtorũ dẽt fieri ĩ urbe corã magr̃o cẽſus, nõ corã alijs iudicibus, nec eccleſiarũ defenſoribus. Saly.

XL. IMP. Iuſtinus. A. Archelao præfecto prætorio.

REpetita[m] † ꝓmulgatione, nõ ſolũ iudices quorũlibet tribunaliũ, verũetiam defenſores eccłiarũ hui⁹ almę vrbis, quos[n] turpiſſimũ inſinuãdi vltimas deficientiũ voluntates gen⁹ irrepſerat: ꝓmonẽdos* eſſe cẽſem⁹, ne rẽ attingãt q̃ nemini ꝓrſus oĩum * ẜm cõſtõnũ ꝑcepta, ꝑterquã magr̃o cẽſus cõpetit.[o] Abſurdũ[p] eteni clericis eſt, ĩmo ẽt opprobrioſum, ſi peritos[q] ſe velit oñdere diſceptationũ[r] eſſe forẽſiũ. Temeratoribus hui⁹ ſanctionis pęna quinquaginta librarũ auri[s] feriendis. Da. XIII. Kal. Decẽb. CP. Iuſtiniano. A. II. & Opiliario Cos.

Conſtitutio Gręca XLI. ex prætermiſsis repetatur. fol. 9. col. 3. πᾶσαν &c. Repetatur & XLII. fol. 10. col. 4.

Valet inſtitutio facta de captiuis vel pauperibus in genere. nec vitiatur ꝑꝑ incertitudinẽ. Et in primo caſu capit eps̃ hæreditatẽ, & diſtribuit. In ſcd̃o vero caſu ſi in loco ſit aliq̃d hoſpitale pauperũ, ꝑtinet ad illud & ſi ſint plura, ꝑtinet ad pauperes. Si vero nullã, idem q̃d in primo caſu, vt eps̃ capiat tanquã hæres, & diſtribuat, alienando mobilia, & immobilia reſeruando. Et ſi nominata eſſet certa perſona vel locus, ad illã pertinet, nec epiſcopus aliquid agere debet. nec debet aliquam vtilitatem ſibi appropriare de talibus relictis. Pan. de Caſ.

---

a Sciẽte.] No. patiẽtiã cõſenſui cõparati, libertatis fauore. ſic ff. ad municip. l. quoties. & j. ad Vellei. l. ſi fine. §. ꝙ ſi patientiã. & ff. de donat. inter vi. & vxo. l. ſi ſeruus cõis. & ff. loca. l. itẽ q̃rit. §. fi. Itẽ ɔ̄. ff. de ſta. ho. l. hõ lib. l ſi. Solu. vt ibi. Nõ eſt ibi ſolu. ſed dicas, ibi odiũ ei⁹ q̃ ſe vẽdidit ad precium participãdum: hic fauor ordinis. Accurſius.

b Ignorãte.] ſ. ꝙ ꝓſumit: vt ff. de ꝓb. l. verũ. & j. q mili. ñ poſ. l. ſup ſeruis. lib. xij.

c Liceat.] i. licitũ ẽ. A.

d Probare.] i. ꝙ poſſederit eũ vt ſeruum ante ordinationẽ. nã ille dẽt ꝓbare ſe nõ eſſe ſeruũ, cũ non ſit diu ĩ libertate moratꝰ: & bona fide. ff. de acq. poſſ. l. iij. §. ſi ſeruꝰ. & hoc ſi ſecularis ſit clericus: & ſic hic loquiẽ. Si aũt monach⁹ ſit, puta ꝙ monaſteriũ poſſideat eũ, & ego debeo ꝓbare ſeruilẽ conditionẽ. i. eũ meũ eſſe ſeruũ. vt ĩ Auth. de monachis. §. hic aũt. col. j. Sed q̃d ſi eſt fact⁹ ſacerdos, vt ĩ caſu iſti⁹ authẽ. Rñdeẽ, remanet ſacerdos, ſed peculiũ redditur dño. diaconus ſe reddat dño, vł aliũ ſeruũ ꝓ ſe æque bonũ, vt in decr. liiij. diſt. c. ſi ſeru⁹ abſente. Si aũt eps̃ ſciuit, tũc in duplũ dño emendat, vt ea. diſt. c. ſi ſeruus. Loq̃tur ergo hic in clericis vſque ad ſubdiaconatũ: incluſiue.

e Tradatur.] aliàs redda tur. curialis vero reddiẽ curiæ ſuę: liber vero clericus factus relinquens monaſteriũ, tradaẽ curiæ: vt ſ. eo. auth. ſed neq; curialẽ. q̃ eſt ɔ̄. & eſt hæc & ſuperior ĩ Auth. de ſanct. epiſc. ĩ §. ſi ẜu⁹. & illa in §. aſcriptitios. col. ix.

f SEruis. Vitam.] ſ. monachorũ. nõ ita ſi aſs fiebat clericꝰ, vt ſ. l. ꝓxi. §. ſeruos. ſed & illud ibi corrigiẽ ꝑ authẽ. ſi ſeru⁹.

g Quã.] ſ. futurẽ. aſs, q̃d. ſ. iugũ. ĩ eo. tit. §. ſed hæc quidẽ.

h EPiſcopalis. Liberat. ſcilicet omnino ſeruum.

i A curiali.] niſi per xv. ann. prius exceſſerit vitam, vt ſ. eo. ti tu. authen. ſed neque curialem.

k VErum.] etſi efficiatur ſeruus.

l Permanere.] hoc ſi dubia eſt eius conditio, alloquin, prout abbati videbitur, ſtatim cucullã poterit ponere, & facere monachũ: vt ĩ Authen. eo. §. ſi quis autem ad. & hæc eſt ĩ Auth. d̃ monachis. §. hinc autẽ. colla. j.

m REpetita.] No. hñ iſtã l. & ad hoc ſemper allegatur, ꝙ qñ iuriſdictiões ſũt diſtinctæ & limitatæ, nõ hẽt locũ ꝓrogatio, & pone exẽplũ vt ꝑ Pau. de Ca. hic. m Repetita.] nam & alibi hoc ẽ dictũ, vt j. de teſta. l. cõſulta.

n Quos.] ſ. defenſores. Accurſius.

o Competit.] hodie etiã defenſori ciuitatis: vt ĩ Auth. de defen. ciui. §. interim. colla. iij. Immo etiã veteri iure defenſori ciuitatis cõpetebat: vt j. de teſta. l. oium. & j. de dona. l. ĩ hac. & fit hæc publicatio ſic, q̃a hæres inſtitutus in teſtõ ſcripto à teſtatore vel alio priuato, vł ſine ſcriptura, adit magiſtrũ cẽſus, vt illã ſcripturã, cũ ipſi teſtes ſua ſigilla recognoſcãt, vł dicta teſtiũ in publicã ſcripturã redigãt. & erit plena amodo ſecuritas, licèt teſtes pereãt, vł prima ſcriptura, vt hic, & j. de teſt. l. ij. Sed quidam nuncupatiuũ tñ teſtm̃ dicunt publicãdũ. quia ergo modicũ lucri pro his dabatur, clerici cupidi hoc ſibi vſurpabãt.

p Abſurdum.] quod hæc lex remouet.

q Si peritos.] vt prohibita nõ faciãt: permiſſa autẽ à lege faciunt: vt ſ. eo. l. placet. & ideo ſcire leges debent: vt j. de leg. & ɔſt. l. leges. iij.

r Diſceptationem.] id eſt eorum quæ diſceptabãtur in foro.

s Auri.] & etiam ſacrilegium cõmittũt: vt j. de cri. ſacr. l. iij.

SI quis ad declinãdam.] Ad eundem tiam huius l. vide c. ſi pr̃. de teſta. lib. vj. & no. ꝙ directus titulus inſtitutionis nõ ſubiacet Falcidię: & iõ dr̃ hic, ꝙ ad declinandã legẽ Falci. teſtator vtebatur via directæ inſtitutionis captiuorũ, vel pauperũ. Et idẽ in ſubſtitutione

Additio.

† pars l. cõſulta. j. de teſtamentis.

* remouẽdos.

Publicatio teſtamẽti qũo fiat.

* hominum vet.

Additio.

XLIII. Imp. Iuſtinian. A. Ioanni. PP. A

SI quis ad declinādā [a] legē Falcidiā, [b] cū deſiderat totā ſuā ſubām ꝓ redēptiōe captiuorū relinquere, eos ipſos captiuos ſcripſerit hæredes, ne videaẗ quaſi icertis pſonis hæredib⁹ iſtitutis iudiciū ſuū oppugnādū reliqſſe: [c] ſancim⁹ eiuſmodi & talē iſtitutionē pietatis ituitu valere, [d] & nō eſſe reſpuēdā. Sed & ſi pauperes qdē ſcripſerit hr̄des, & nō īueniaẗ certū ptochotrophiū, [*] vl' certę eccl'iæ paupes B de qbus teſtator cogitauerit, ſed ſub incerto vocabulo pauperes fuerint hr̄des iſtituti: ſimili mō [e] & hmōī iſtitutionē valere decernim⁹. Et ſi qdē captiuos ſcripſerit hr̄des ciuitatis in qua teſtator larē fouere ac degere [f] noſciẗ, ep̄s & ęconomus hr̄ditatē ſuſcipiāt: & oīmō ī redēptionē captiuorū ꝓcedat hr̄ditas ſiue p annuos redit⁹, ſiue p vēditionē mobiliū ſeu ſe mouētiū [g] rerū ſit: nullo penit⁹ ex hoc lucro, vel œconomo, vl' ep̄o, vl' ſacroſanctæ eccl'iæ reliquēdo. Si.n. pp hoc à ſpāli hr̄de receſſum eſt, C vt nō Falcidiæ rō īducaẗ: qūo ferādū eſt hoc, qd' in ſacrū venerit p Falcidiā vel aliā occaſionē minui? [h] Vbi aūt † indiſtincte [i] pauperes ſcripti ſunt hr̄des, ibi xenonē [k] ei⁹ ciuitatis oīmō hr̄ditatē nāciſci: & p xenodochū ī ægrotātes fieri p̄rimonij diſtributionē, ſm̄ qd ī captiuis cōſtituim⁹, vl' p redituū annaliū erogationē, D vl' p vēditionē rerū mobiliū, vl' ſeſe mouētiū, vt ex his res īmobiles cōparenẗ. [l] & annu⁹ vict⁹ ægrotātib. accedat. Quis .n. paupior eſt hoib. q & inopiatēti ſunt, & in xenone repoſiti, & ſuis corpib. laborantes, neceſſariū victū ſibi non pn̄t afferre? Licētia [m] oīno dāda & ī priore [n] & ī ſcd'a [o] ſpē & actionē mouere, & debita exigere: [p] vt ī captiuos vel ī A ægrotātes cōſumanẗ. Si.n. hr̄dū eis [q] & ī⁹ & nom̄ dedim⁹, ſine [r] Falcidiæ tn̄ legis emolumēto: neceſſe ē eos debita exigere, & creditoribus rn̄dere. Sin aūt [s] ampliores ī ciuitate xenones vl' ptochotrophia [*] ſint: ne īcerta videaẗ pecuniarū datio, [t] tūc ei xenoni vl' ptochotrophio, q paupior [u] eſſe dignoſciẗ, eaſdē res vel pecunias aſſignari cēſem⁹, hocq; diſcutiēdo à viro reuerēdiſſimo locorū antiſtite, [x] & ſub B eo ɔſtitutis clericis. Sin āt nullus xenō in ciuitate inueniaẗ: tūc ſm̄ de captiuis ſāctionē [y] ꝓ tpe ęconom⁹ ſacroſanctę eccl'iæ vl' ep̄s hr̄ditatē accipiat, & ſine Falcidiæ rōne paupib. q ī ciuitate ſunt, vl' penit⁹ mēdicātib. vl' alia ſuſtētatiōe egētib. eędē pecunię diſtribuanẗ.

Hæc tn̄ oīa locū hēre ſancim⁹, qn̄ n̄ certi xenonis vl' certi ptochotrophij, vl' certæ eccl'ię noīatio à teſtatore ſubſecuta eſt, ſed icertus eſt ei⁹ ſenſus. C Sin āt ī pſonā certā venerabilēve certā domū reſpexerit, ei tm̄mō hr̄ditatē vel legatū ɔpetere ſācim⁹, nulla Falcidia nec ī hac pte ītercedēte. In oib. āt hmōī caſib. cæleſtes iracūdias, ſacroſctārū rerū adminiſtratores expectēt, ſi qualecūq; lucrū ex hmōī gubernationib. ſibimet acqſierit, vl' ſi hoc cōmitti ab alio conſenſerint, [z] & non grauiſſima pęna & interminatione, qd' ꝑperā factū eſt, ſtudeant corrigere.

D IN AVTH. vt cū d' ap. cog. §. ſi vnū de p̄dict. col. viij. ɔſt. xj.

Negligens redimere teſtatorem vel cognatum a carcere, eius ſucceſſionem ſperare nō dēt: quia applicatur eccleſiæ, expendenda in redemptionem captiuorum, ſaluo alio capitulo teſtamenti. Exercitur tamē minori x viij. annis. et qui propriā nō habet pecuniā, licet vendere res captiui pro ipſius redemptione, q cogitur habere ratū. Bal. vel ſic: Sperās hæreditatē alicuius ex teſtō, vel ab īteſtato, ſi nō redimat illū de carceribus cū pt, et ille ibi moriatur, priuatur eius ſucceſſione, & deuoluitur ad eccleſiam diſtribuenda in redemptionem captiuorum. Tan. de Caſt.

SI captiui [a] alicuius liberi ſeu cognati [b] redēptionem eius neglexerint: non ſolū exhæredari

[Gloſſa, left column]

turione directa ſm̄ Bal. quē de hac materia vide pleni⁹ hic.
[a] Ad declinandam] id eſt ad euitandam.
[b] Legē Falcidiā]. ſ. dolo bono. & eſt ſimilis dolus, vt ī Auth. vt lic. ma. & auiæ. in prin. col. iij.
[c] Reliquiſſe] ī teſtō, qd faciant poſtq̄ redierint. Nā inſtantes nō poſſent teſtari, vt ff. de teſta. l. ei⁹ ī. pri.
[d] Valere] ſed nonne ſuperfluit hæc p illā l. ſ. e. l. nulli? R. n̄: q̄a hęc ī iſtitutione: illa ī ſingularib⁹ relictis.
[e] Simili mō.] & hoc vr ſuperfluū per l. id qd paupib⁹. ſ. e. ſed & illud d' ſigularib. relictis. Sed licēt euitet hoc mō Falcid. iure iſtōnis, debita an euitaẗ Falcidia iure nāę, vt poſſit exhęredari fili⁹ vel pteriri? R. nō nā q vult deū iſtitueẗ, & filiū exhęredare: aliū ꝓ ɔſilio qrat, & recipiat. non Aug. xvij. q. iiij c. fi.
[f] Degere.] vbi d' lare ſ dubitabaẗ. ſic & ſ. eo. l. nulli. §. ſin autē pſona. & §. q ſi teſtator. & ar. ff. de cond. & demon. l. quæ conditio. §. cum ita.
[g] Se mouentiū.] qd de immobilibus? certe idem eadē rōne.
[h] Minui.] ſic & De⁹ pt hęres iſtitui, vt in Auth. d' ecc. ti. §. ſi qs ī noīe. coll. ix. & ei legari, vt ff. ad legē Falcid. l. j. §. ad municipiū. Idem de aliquo ſctōr. vt ī Auth. d' eccle. tit. §. ſi qs āt vnū ſctōrū & ī his oībus caſib. vr ceſſare Falcidia, cū ad pias cās ſit relicta: vt ī Auth. de eccl. tit. §. ſtāt hęres. & ſic corrigiẗ l. illa. ff. ad l. Falci. l. j. §. ad municipiū. q pmittebat detrahi Falcidiā d' legato relicto deo. Vel aliud qn̄ deo aliud qn̄ reliquiẗ ad piā cām. Alij vt Ar. & R. dicūt q tūc demū ceſſat Falcidia ī legato ad pias cās relicto, qn̄ hæres fuit cōtumax ī ſoluēdo: & ſic itelligūt dictā Auth. de ec. t. §. ſi autem hæres. colla. ix.
[i] Indiſtincte.] aliās.

[Gloſſa, right column]

indiſcrete.
[k] Xenonem.] quaſi hæredem. & hoc qn̄ eſt vnus xenon. & alius nō dicat ſpectare ad ſe hæreditatē.
[l] Cōparenẗ.] hoc eſt plus in pauperib⁹ q̄ in captiuis. q̄a ibi nō emūẗ alię poſſeſſiōes.
[m] Licētia] oīno dāda ſ. ep̄o vl' xenoni quos q̄ſi hr̄des dicimus.
[n] Et ī pore] vbi captiui ſūt hr̄des ſcripti.
[o] Et ī ij.] vbi paupes.
[p] Exigere]. ſ. ep̄m.
[q] Eis.] ſcilicet epiſcopis & œconomis.
[r] Sine Falcidiæ.] eſt ergo hæres noīe, ſed nō re, vt Inſti. de fideicō. hære. §. reſtituto. & ff. de cu. fu. l. pe. Hodie etiā ſi certa pſona inſtituiẗ, ceſſat Falcidia ī relicto ad pias cauſas, vt j. dr̄.
[s] Sin autem ampliores.] id eſt plures.
[t] Datio]. i. relictū à teſtatore vt detur.
[u] Pauperior.] Et pro deſt paupertas, vt hic. & ff. d' traſ. l. cū hi. §. ī pſona. & §. ſi in annos. & j. de op. lib. l. j. & ff. mā. l. ſi pcurātorē. §. ſi ignorātes. & ī Auth. d' ec. ti. §. ſi qs āt vnū ſctōrū. col. ix. & vilitas ꝓdeſt, vt ff. q & à q. l. ſi qs hūs. Arg. ɔ ī Auth. d' teſt. §. ſancim⁹. col. vij. & fere ī oīb⁹ dlictis vbi grauius ex vno delicto puniẗ ignobilis ſiue vilis, q̄ nobilis, vt ff. de icē. ru. nau. l. Pedi⁹. & de pęn. l. capitaliū. §. fi. & ad l. Cor. de fal. l. j. in fi. & j. ad leg. Fal. de pla. l. fi. & j. vt nemo ꝓpri. ti. l. ij. circa prin. Accur.
[x] Antiſtite]. i. ep̄o.
[y] Sāctionē]. ſ. e. ī pri.
[z] Cōſenſerint] Nota aliquē puniri q̄a cōſentit malo, vl' q̄a n̄ corrigit malū, ac ſi ipſe faceret. ſic j. de Pōrc. cōmer. & iner. l. ij. & ī c. ij. q. 7. c. negligere.
[a] SI captiui] Hęc ē ī Auth. vt cū de appel. cogn. §. ſi vnū. de prędictis. col. viij.
[b] Seu cognati] aliēū

[Marginal notes]

ptochiū
Filijs bona potius q̄ eccleſię ſunt relinquenda.
[g] Dic q iſte verſ. & verſic. ſeq. vn̄r hodie correcti per tex. in §. ſi quis autē pro redemptione. in Authen. de ecc. ti. vbi dr̄ indiſtincte, q eſt ī arbitrio ep̄i qūo velit tale relictū diſtribuere. quod ſeruant ep̄i de cōſuetudine vt dicit Bart. hic.
ptochia. & ſic deſ. ceps.
Paupertas ꝓdeſt.
Vilitas prodeſt.
[1] Vide plana per Ang. Are. §. j. Inſti. quib. ex cauſ. & ibi etiā Chriſto. Porc. de Iaſ. ī ſuis additio. & Bar. in l. illicitas §. fi. ff. de offi. pū.

ius captiui redemptionem, &c.

a Etſi.] ideſt quamuis.

b Capitulis] Nota ergo quinq; ſpãlia hic. Primũ, q valeãt legata, licèt nõ valeat teſtm̃: regulr̃ cõ: vt ĩ. de fideicõ. l. eã quã. Secũdũ, q id qđ auferť idigno, applicať eccl̃iæ. ſed regulr̃ cõ: vt ĩ. đ his q. vt idignis. l. hr̃ditas. Tertiũ, vt q q nõ eſt dñs, rẽ captiui alienat, legis auctoritate pmittẽte. regulr̃ cõ: vt ff. de acq. rerũ do. l. traditio. Quartũ, qa minor xviij. an. nõ patiť hui⁹ l. pœnã. cũ alſs regulariter ẽt impuberes doli capaces ex delictis teneanť: vt Inſti tu. de ob. q ex delic. §. pe. Quintũ, qa maior xviij. annis, minor. xxv. an. non reſtituiť. regulariter cõ: vt ff. de mino. l. j.

c Expendenda] ſcilicet hæreditas.

d Redimere ſuperſedeãt] loquiť forte de his q veniũt ad ſucceſſionẽ. nec. n. dferť ſucceſſio cuilibet redimenti: vt in furio ſi liberis: vt ĩ. titu. j. authen. liberi.

e Accipiuntur.] ſicq; concordat cum iure Longobardorum.

f Habere ratum.] nã qđ ltime eſt factũ, reſcidi nõ dẽt: vt ĩ. de adm. tu. l. ſancim⁹. j.

g Cvm lege Leonina] quã hẽs ſ. eo. tit. l. ſacroſãcte.

h Addito] ſ. ea. l. i fi.

i Debeant] i. poſſint.

k Exorta] & ſimilem hẽs ſolõnẽ vt nõ poſſint expugnari p q̃relã: vt ĩ. de inof. teſt. l. ſi. §. i his itaq; & ĩ. qui teſt. fac. poſ. l. ſi.

l Scd̃m leges] i. ſm̃ legum ſolennitates: vt ſ. ti. j. l. gñali. (ta.

m Elogia] i. teſtamẽ

n Sup his] ſ. peculijs

o Subiacere.] hodie hmõi peculia. i. teſtamẽta ſuper his peculijs facta, vñr ſubiacere q̃relæ. vt in Authen. vt cũ de app. cog. § & hæc qdẽ de parẽtũ. col. viij. & ſ. eo. auth. p̃sbyteros. q̃ qdã hic legũť. Vľ dic vt ibi diximʼ in auth. p̃sbyteros. Itẽ in ep̃o alia rõne corrigiť hæc lex: quia cũ hodie ſui iuris ſit, vt ſ. eo. auth. ſed ep̃alis, non põt habere peculiũ, vt ĩ. de inoff. teſt. l. ſi. Nec tñ teſtari põt niſi de his rebus quæ dñť. ſ. eo. authen. licentiã. Accur.

p Si quis.] CASVS. In terminis talis eſt. Mutuaui pecuniã cuidã ſacerdoti, & ꝯueni, q renũciaret priuilegio ſuo ſeu foro & mihi corã alio iudice rñderet ſeu ſolueret, q̃riť nunquid ſibi p̃iudicet? Et vř q. ſic. h. d. primò. Sed iſtat q̃rẽdo de rõne, Rñdet Imperator, q duplex eſt rõ. Prima, qa cleric⁹ nõ dẽt decipere ꝯhẽtes ſecũ. Scd̃a, q̃a regula iuris ẽ, q vnuſquiſque põt renunciare iuri itroducto p ſe. Sed vlteri⁹ inſtatur: nunqd hẽat locũ in p̃teritis cõfeſſionib⁹ ſeu renũciationib⁹? R. q ſic, niſi i ꝯtriũ lata ſit ſnĩa, vľ amicabilr̃ ſit: poſitũ. Bald.

p Si quis] ſcilicet clericus, vel aliàs priuilegiatus.

dari p̃nt, ſed ẽt lege denegať eis ſucceſſio: etſi[a] fuerint ſcripti hr̃des, tm̃ valeat teſtm̃ i alijs capitulis.[b] Hæc ergo ſucceſſio deferť eccl̃iæ ciuitatis eius, expẽdẽda[c]. ſ. i captiuorũ redẽptionẽ. Multomagis ſi ex̃neos iſtituerit, q redimere ſup̃ſedeãt.[d] Excipiť minor 18. an. Qui ãt redimere ſtudẽt, ſi p̃prias ñ hẽant pecunias, ſup qbuſlibet reb. ipſius i eã cãm recte ꝯhũt: ẽt ſi minores xxv. an. ſint, maiores tñ 18. q tñ p maiorib. 25. hic accipiunť.[e] Et captiui ſi reuerſi fuerint, coguntť habere[f] ratũ ꝯctũ. Eadẽ pœna eſt parentum, ſi redemptionẽ neglexerint liberorũ.

* *Deeſt cõſtitutio XLIIII. ex p̃termiſſis repetẽda f. 10. co. 4. c.*

Teſtamenta facta ſuper peculio quaſi caſtrenſi clericorũ, nõ ſubiacent querela inofficioſi. h. d. ſubiacent tamen conditioni ex lege vſque ad legitimam debitã filys et parentibus: vt ſupra eo. auth. presbyteres quã quidam hic legunt. Bald.

XLV. Idẽ A. Ioãni præfecto prætorio.

Cvm lege Leonina[g] * viris reuerendiſſimis ep̃is & p̃sbyteris & diaconis peculiũ hẽre q̃ſi caſtrẽſe cõceſſum eſt, eo addito,[h] vt & i ip̃o teſtari poſſint: dubitabať, ſi hmõi teſtamẽta dẽant[i] de inofficioſo q̃rela expugnari, cũ de oib. p̃ſonis q̃ hmõi peculiũ meruerũt, eadem fuerat qõ exorta,[k] Sãcimus itaq; viris reuerẽdiſſimis ep̃is & p̃sbyteris & diaconis, q tale peculiũ quaſi caſtrenſe poſſident, ſup his tm̃mõ reb. q̃ quaſi caſtrẽſis peculij ſunt, nõ ſolũ vltima condere ſm̃ leges[l] elogia[m] licere (qđ ex Leonina cõſtitutione deſcẽdit) ſed ẽt eorũ vltimas volũtates ſup his[n] tm̃mõ hitas, de inoffõſo q̃relę minime ſubiacere.[o] Da. Non. Febr. CP. Poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis anno II.

* Deſunt Conſt. 46. 47. 48. & 49. ex p̃termiſſis repetendæ.

Clerici confeſſione vel pacto poſſunt renũciare priuilegio fori, ne decipiant cõtrahentes, & valet renunciatio, niſi cõtra eam ſit lata pronunciatio, vel facta tranſactio. Bal. vel ſic: Licitum eſt vnicuique renunciare iuri ſuo. h. d. ſecundum Bal.

L. Idem A. Ioanni P. P.

SI qs[p] in cõſcribendo inſtro ſeſe cõfeſſus fuerit nõ vſurũ fori p̃ſcriptione pp ſacerdotij p̃rogatiuã: ſancimus ñ licere ei aduerſus ſua pacta venire,[q] & ꝯhẽtes decipere: cũ regula ſit iuris antiq oẽs licentiã hẽre, his q̃ p ſe indulta ſunt, renũciare. Quã generalẽ legẽ in oib. caſib. obtinere ſancimus, q[r] necdũ p iudicialem ſnĩam uel amicabilem cõuentionem ſopiti ſunt. Da. Kal. Sept. CP. poſt cõſulatum Lampad. & Oreſtis VV. CC.

LI. Iidem AA. Ioanni P. P.

GEneraliter* ſancim⁹ oẽs viros reuerendiſſimos ep̃os, necnõ p̃sbyteros, diaconos & ſubdiaconos, & præcipue monachos, licèt nõ ſunt clerici,[s] immunitatem ipſo[t] iure oẽs hẽre tutelæ ſiue teſtamentarię, ſiue ltimę, ſiue datiuę[u] & nõ ſolũ tutelę eos eſſe expertes, ſed ẽt curę ñ ſolũ pupillorũ & adultorũ, ſed & furioſi, & muti, & ſurdi, & aliarũ p̃ſonarũ qb. tutores uľ curatores à veterib. legib. dãť,[x]

q Licere venire.] immo vř licere, vt ff. de iur. om. iud. l. ſi conuenerit. q eſt ꝯ. Sed hic fuit pactũ i ſcriptura redactũ: ibi ñ. Sed nõ valet, vt ĩ. de pact. l. pactum qđ bona fide &c. vel illa i actore, hæc in reo. Et hoc ñ valet, vt ff. de re. iur. l. ñ dẽt actori. Tu diſtingue an velit per pactũ iuriſdictionẽ p̃rogare, qđ ñ p̃t niſi lite conte. vt i vi. an euitare: qđ p̃t, vt hic. Fallit aũt hæc regula in multis caſib⁹, quos dic vt ĩ. de pac. l. ſi qs i cõſcribẽdo: vbi eſt hęc lex de verbo ad verbum, & quæ hic deſunt, ibi ſupplebis.

r Qui] ſcilicet caſus.

GEneraliter.] Diuidiť i tres partes. Primò ponit dictũ ſuũ ſeu ſtatutũ. Scdõ declarat. Tertiò p̃rogat. Scd̃a ibi, eos tñ. Tertia ibi, & hoc nõ ſolũ. Bal. CASVS. in terminis talis eſt: Quæſitũ fuit ab Imperatore: Aliqui clerici ſunt diaconi, & alij ſubdiaconi, vel cæteri clerici. nunqd cõpelluntť ſubire tutelas vel curas eis delatas? R. Imperator q ñ. Sed nũqd ẽ verũ de curis ñ ſolũ adultorũ, ſed furioſorũ, prodigorũ & cæterorũ? R. q ſic. Sꝫ iſtat q̃rẽs: põe q qdã ſũť clici vagãtes p mũdũ, nũqd illi gaudẽt p̃uilegio? R. Imꝑator q nõ. Quartò iſtat q̃rẽs: nũqd p̃dicta hẽant locũ in ciuitate Rom. & Cõſtãtinop. R. Imꝑator, q i oĩ loco vbi Xp̃s coliť. Bal.

s Nõ ſit clici] qa nec hoies vt i Aut. d monã. §. j. & 6. ſi ãt vxorẽ. col. j. ſm̃ quoſdã. ſed tñ ſi p̃quiras, minime eos ñ eẽ hoĩes ex auth. p̃allegata reperies. Tu dic, nõ ſunt clerici. ſ. ſemp. qñq;. n. ſunt, qñq; nõ.

t Ipſo iure.] nã & ſi itra ꝯſtituta tp̃a 5 oo dierũ ñ ſe excuſẽt, tñ p̃iudicãt ſibi: qđ i alio ñ cõtigit: vt Inſt. đ exc. tu. §. q ãt excuſare. &, vt ĩ. de ap. l. ciues & icolæ. ſm̃ Io. hodie ãt ñ p̃nt eẽ niſi ltimi, exceptis ep̃is & monachis, q nec ltimi eſſe p̃nt, vt in Auth. e. §. do ãt amabiles. col. ix. vñ lege hic auth p̃sbyteros.

u Datiuę.] quæ datur à iudice.

x Dantur.] vt prodigo & illis q ſuis reb⁹ ſupereſſe non poſſunt,

q pars l. ſi quis i cõſcri. ĩ. de pactis: hęc lex ñ procedit hodie in clericis, quia non poſſunt priuilegio fori renunciare c. ſi diligẽti. ex de foro comp.

* Ad hãc l. p̃tinet qđ ſcribit Cyprian⁹ li. j. epiſt. ix. ne qs frater exced ẽs ad tutelam vel curã clericum nominaret, ac ſi quis hoc feciſſet, ñ offerretur p eo, nec ſacrificiũ pro dormitiõe eius celebrareť.

Ep̃iſcopi & monachi tutores eſſe ñ poſſunt.

ſunt,vt ĩ Authé. eo. §.deo aũt.& Inſti.de cura.§.furi. q̃ Auth. l.q̃ icipit, p̃sbyteros. a De relictis] ſic ergo ceſſáte cá ceſſat & effect⁹. ſic &.j̄ d hęret. l.j. & ff.de mi.l.j. & de teſt.mili.l.fi. & ĩ. eo. authé. ſed neque tu. & auth. ſi ſeruus ff. p ſoc. l.actione.§. ité ſi alicui⁹.& Inſti. de excu.tu.§.ité hi q reip.& ff.de exc.tu.l. ſi duas.§.pe. arg.ↄ̃.ff. de poſtu. l.j. §. ſexũ. ſed ibi i impulſiua: hic eſt finalis cauſa.

Cauſa ceſſante ceſſat effectus.

* excolitur.

ℓ Iſtã ſol. ſequitur Bald. & doc. hic.

b P Resbyte. Subdiaconos.] Hic. no. q his.ſ.tm̃ q ſũt in ſacris ordinib⁹ cõſtituti, datur ímunitas: ergo inferiorib⁹ denegat̃. cõpellũtur ergo exorciſtæ & alij eſſe tutores. Sed iſti pñt eſſe ímuni volentes, ſed nõ teſtárij vł datiui;eṗs aũt vł monach⁹ nullo mõ: vt j̄.e. authé. in fi. & ĩ Auth.vñ hęc ſumit̃. §.deo amabiles.co.ix. c Vł curá.] loquit̃ de cura furioſi vel pdigi,ad quã p l.xij. tabu.vocant̃ agnati.vt Inſt.de cura.§.furio. d Si qs át ſic fecerit] .i.ſi declarauerit hoc ĩtra quatuor méſes. ergo ſi ñ fecerit, hoc p̃iudicat in alios ſm Pau.ſ3 Py.Ir.& Azo. & nos ↄ̃. & dic, ſi qs aũt ſic fecerit.i.ſi ita tutelã ſuſceperit ſolénitér.nec.n.eá aliter ſuſcipe dét, nullũ ex hoc &c.vt j̄.de excu.tu.l.volũtarię. & j̄.d his q ſpó.pub. mu.ſub.l.ij. & iij.li. x. Ité nunquid ſuſceptio vni⁹ excuſat ab alijs,vt alĩ tres tutelæ excuſant,vt Inſti. de exc.tu.§. ité tria? Rñ. ſic,ſm P. Sed tu dic ſuũ priuilegiũ excuſare eũ,non ſuſceptioné hui⁹, ſed per hanc ſuſceptioné renũciatũ nõ vř priuilegium: vt dictũ eſt.

Immunitas ... tutela datur tãtum in ſa... cõſtitutis.

* pars l.j. j̄.de rapt. virgin.

e R Aptores. Diaconiſſarũ] Idé ĩ qualibet muliere. vt j̄.de rapt.l.j. Azo. f Irreuerétiã].i.ↄ̃ deũ reuerétiá ſic & j̄. de hæt.l.Manichæos.& hoc ſi é i.i.ↄ̃. alĩ ad. g Curatorib⁹.] quędã.

* al. in.
* al.reuerentiam. & ſic legendum eſt in.i. contra reuerentiã.

Eos tñ clericos & monachos hmôi hẽre bñficiũ ſancim⁹,q apud ſacroſctãs eccłias vł monaſteria pmanét ñ diuagátes, neq; circa diuina miniſteria deſides, cũ pp hoc ipſum bñficiũ eis ídulgeam⁹,vt alijs oĩbus derelictis, a dei oĩpotétis miniſterijs ĩhęreát. Et hoc nõ ſolũ ĩ vetere Roma,vł ĩ hac regia ciuitate, ſed ĩ oĩ terra vbi cũq; Chriſtianorũ nomé colitur, * obtinere ſancimus.

IN AVTH. de ſanc. epiſ.§. deo át amabiles.col.ix.ↄſti,fi.

Illi q nõ cogũtur ad tutelã, ſed ſpõte recipiũtur ad ipſam, debẽt volũtaté ſuã intra quatuor méſes declarare ĩ ſcriptu. Bal.vel ſic: Ad lĩtimã tutelã voléſ admittitur clericus,niſi ſit eṗs vel monachus. Salycetus.

P Reſbyteros,diaconos,aut ſubdiaconos b iure cognationis ad tutelã vł c curã vocatos ſuſcipe pmittim⁹, ſi tñ intra quatuor méſes ex quo vocati ſunt, apud iudicé cõpetétẽ ĩ ſcriptis declarauerint talé adminiſtrationé propria ſe volũtate ſuſcepiſſe. Si qs aũt ſic fecerit, d nullũ ex hoc p̃iudiciũ circa alienã tutelã v cu rã patiat̃. Eṗos aũt vel monachos tutelã alicuius perſonæ ſubire non permittimus.

**Deeſt cõſtitutio. LII. Vide prætermiſſa hic fo.11.col.1.in fi.*

Mulierũ dedicatarũ raptores capite pũniũtur,etiã ſi mulieres fuerint volétes. bonaq; eorũ quo ad pprietaté monaſterio vel eccleſiæ ipſarũ applicãtur: vſusfructus aũt ipſis mulieribus détur. & in flagráti crimine reperti à pſonis hic noĩatis poſſunt occidi impune: ſociantes q ipſos,cõſcij & miniſtri pœna hic ſcripta ſunt puniendi. Salyc.

LIII. Idé. A. Hermogeni magiſto offõrũ

R Aptores * virginũ,vł viduarũ,vł diaconiſſarũ, e q̃ deo fuerint dedicatæ, peſſima criminũ peccátes, capitis ſupplicio plectẽdos eẽ decernim⁹: qđ nõ ſolũ ad iiuriã hominũ, ſed ad f ipſi⁹ oĩpotétis dei irreuerétiã * cõmittitur. Qui itaq; hmôi crimen cõmiſerit,& q eis auxiliũ tpe inuaſionis p̃buerit: vbi inuéti fuerint ĩ ipſa rapina,& adhuc flagránte crimine deprehéſi à pa rétib⁹ ſctimonialiũ virginũ,vł viduarũ,vel diaconiſſarũ, aut earũ ↄſanguineis, vł tutorib⁹ ſeu curatorib⁹, k cõuicti h interficiant̃. Sin aũt poſt ↄmiſſum tá deteſtabile crimé aut potétatu raptor ſe đfendere, aut fuga euadere potuerit: in hac qdé regia vrbe tá viri excelſi * p̃fecti p̃torio,q̃ glorioſiſſim⁹ p̃fect⁹ vrbi: ĩ puicijs aũt tã viri eminétiſſimi præfecti p̃torio p Illyricũ & Africá, q̃ magri militũ per diuerſas nr̃i orbis regiões,necnõ vir ſpectabilis i p̃fect⁹ Ægypti, & vicarij,& pcõſules, & nihilominꝰ viri ſpectabiles duces,& viri clariſſimi rectores puinciarũ,necnõ alij cuiuſlibet ordinis iudices q ĩ locis illis iuéti fuerit, ſiĺe ſtudiũ cũ magna ſolicitudie adhibeát, vt eos poſſint ↄp̃hédere, & ↄprehéſos ĩ tali crie poſt lĩtimas & iuri cognitas pbationes ſine fori p̃ſcriptiõe k duriſſimis pęnis afficiãt,& mortis ↄdénét ſupplicio. Bona át eorũ, ſi hoc ↄmiſſum fuerit ĩ ſctimonialé v̄giné,q̃ vł ĩ aſceterio vł monaſterio đgit: ſiue eadé virgo diaconiſſa l ↄſtituta ſit, ſiue ñ: eidé monaſterio vł aſceterio vbi ↄ̃ſecrata é, addicant̃, * m vt ex his reb⁹ & ipſa ſolatiũ hẽat, dũ viuit ſufficiés, & res oés ſacroſctm̃ aſceterium ſeu monaſteriũ pleno hẽat dñio. Sin át † diaconiſſa cuiuſcũq; eccłiæ ſit, ĩ nullo tñ * monaſterio vel aſceterio cõſtituta, ſed p ſe degit: raptoris eius ſubſtã eccłiæ cui⁹ diaconiſſa eſt, aſſignet̃, vt ex his facultatib⁹ ipſa qdé vſumfructũ, dũ ſupereſt, ab eadé eccłia cõſequat̃: eccłia vero oém pprietatem & plená poſſeſſioné n earũdé rerũ nr̃o hẽat bñficio: nemine * vł iudice vł quacũq; alia pſona hæc audéte cõténere. Pœnas át * quas p̃dixim⁹ (.i. mortis & bonorũ amiſſionis) cõſtituim⁹, ñ tm̃ aduerſus raptores, ſed ét ↄ̃ eos q hos comitati ĩ ipſa iuaſione & rapina fuerit. Cæteros o át oés q ↄſcij & miniſtri hmôi criminis reperti & cõuicti fuerit, vł eos ſuſceperit, vł q̃cũq; opé eis tulerit, ſiue maſculi ſiue fœminæ ſint, cuiuſcũq; cõditionis vł grad⁹ vł dignitatis: pęnę capitali p tñmnõ ſubijcim⁹, vt huic pęnę oés ſubiaceát, ſiue volétib⁹, ſiue nolétib⁹ ſctimonialib⁹ virginib. ſiue alijs ſ̃dictis mulierib⁹, tale facin⁹ fuerit ppetratũ. Da.XV.K.Dec.CP.DN.Iuſt.PP.A.II.Cos.

Sponſus & ſponſa ſine arra poſſunt monaſteriũ ingredi. Ibi vir & vxor

h Cõuicti].ſ.p depréhéſioné,vt negare ñ poſſint. ſic & j̄. vt liceat vnicuique ſi. iu.l.ij. Sed ar.ↄ̃ j̄.de Iudę.l. null⁹. Sol. illud rłare eſt: iſtud ſpále. Acc. i Spectabilis. Nota q ſunt clariſſimi, & q ſpectabiles. Accur. k Præſcriptione.] omné.n.honoré, &c. vt j̄. vbi ſena.vł cla.l.j. l Diaconiſſa cõſtituta.] & ita cõſecrata. m Addicant̃] ſi petátur ĩtra annũ: poſtea át hẽt fiſc⁹, vt ĩ auth. eo.§.ſi qs rapuerit. ℓ n Plená poſſeſſioné] .ſ.ciuilé, nõ nãlé: vt ff.de acq.poſ.l. nãliter.in prin. Azo. Alij dñt eá ñ eſſe fructuariá, ſed hẽre vſũfructũ, vt ff.de vſufru.l. defuncta.§. fi. Tertij dñt p hãc l.q vſufructuari⁹ nullã hẽt poſſeſſioẽ prima ... ior é. o Cæteros] Pręter ſeruos, q cõcremantur: vt j̄.d rap.virg.circa fi.& q̃ hic deſunt, ibi ſuppléť ĩ mſtis. Acc. p Capitali.] nõ.n.ſpoliét dictis bõis: imo hẽbũt bõa ſui hẽdes.

* excellétiſſimi.

ℓ Vide hodie ca. fin. extra de p̃ſcri. lib. vj.

* al. adijciantur.

† Iſte tex. eſt ſingularis & non reperitur alibi ſcdm Bart. hic.

* autem.

* nunimo

* etiam.

DEo nobis.] CASVS Imperator dicit, ꝙ fecit multas leges ꝑ ſtatu eccleſiarũ, & adhuc parat⁹ eſt facere, vt ĩ caſu pñti. vt ecce ſpõſ⁹ q dederat arrhas, vult venire ad religionẽ. olĩ dãs amittebat, recipiẽs reddebat ĩ duplũ, vtrũq; hoc remouet, nã ſpõſus recuperat, itẽ illa nõ reddit niſi ſimplũ. Scđo dicit. ſi vir vel vxor venit ad religionẽ, ꝙ q ĩtrat, hr̃ pro mortuo, & ſic mulier vl' ei⁹ hęres dotẽ rehabẽt, vir vel hæres ei⁹ donationẽ pp nuptias: niſi erãt facta pacta de lucrãdo altero premoriẽte: q nũc hñt locũ ac ſi religios⁹ eſſet mortu⁹. Hoc etiã. [illegible] Pr̃ debet filiũ monachũ iſtituere, ſicut ñ monachũ. Scđò. ꝙ ſic ſuccedit ab iteſtato ſicut non monachus. Tertiò ſi poſt exeat de eccl'ia, res remanẽt apud eccl'iã. His ita. [illegible] Tria dicit. Primò ꝑcipit, ꝙ null⁹ Iudæ⁹, hæretic⁹ vel Pagan⁹ hẽat ſeruũ Chriſtianũ, & ſi hẽat ille ſer u⁹ catholic⁹ ſit liber. Scđò, ꝙ ſi dñs poſtea fuerit cõuerſus, nihilomin⁹ ſeru⁹ quõdã remanet liber. Vltimò, quòd faciant iudices hęc ſeruari ſub pœna. Viuianus.

a Properamus.] in animo. Accurſius.

b Vir qdẽ] ſctimonialẽ eligẽs vitam Azo.

c Spõſa vero].ſ. ſeclo renuncians. Accur.

d Duplum] id eſt duplicatum.

e Accepiſſe.] idẽ ẽ ſi qualibet alia legitima cã dirimat ſponſalia vt ĩ. de ſpon. l. fi. §. is illud quoque.

f Et maritis.] In ſpõſo & ſpõſa aliq̃ ſunt ĩnouata: ĩ maritis ãt non. Nam, pro quia.

g Lege].ſ. Græca. non aũt dicit de illa q̃ eſt ĩ Auth. e. §. ſpõſalib. & §. ſi vero cõſtante. col. ix. q̃ hoc idẽ dicit qa illã p⁹ iſtã poſuit.

h Ltime]. i. ltimo pacto, & eſt ibi figura hẽdyadis, vt ibi, pateris libabat & auro .i. pateris aureis, nã pact⁹ erat vir, ſi ꝓdecederet mulier, ſe lucrari mediã dotẽ: & vxor ſi ꝓdecedret vir mediã donõnẽ añ nup. vl' pp nupt. Vl' dic ltime. i. cũ vir laborat inopia, & mrĩmoniũ ſit ſine dote: nã tunc ſi ꝓmoriat̃ vxor locuples, vel e⁹ vir, & vxor ſupſtes laborat inopia. extitib⁹ tribꝰ filijs vel paucioib. ſuperſtes ſuccedit ĩ quartã, vt ĩ. vñ vir & vxor. auth. ꝓterea. Vel pone mulierẽ feciſſe pactũ de lucrãda dimidia donõne pp nuptias, virũ de lucrãda tertia parte dotis. dẽt. n. reduci mai⁹ pactũ ad min⁹, vt fiat ltĩmũ: vt ĩ. de donat. añ nup. l. cũ multæ. §. pe. Itẽ qd ſi ambo ingrediant̃? Rñ. neuter lucrat̃. vt ĩ Auth. e. §. ſi vero cõſtãte. ĩ fi. §. Sed qd ſi volũt ex cõſenſu diuertere, & ĩ ſeclo remanere? Rñ. ñ pñt, niſi cauſa caſtitatis ꝯcupiſcẽtia: vt ĩ Aut. vt lice. ma. & auiæ. §. qa vero & ex cõſenſu. coll. viij. Itẽ no. hic renũciãtẽ ſæculo haberi pro mortuo: vt ĩ Auth. d nup. §. diſtrahunt̃, col. iiij. Sed ar. ꝯ. ff. d verb. obli. l. ex ea parte. §. ĩ inſulã. Itẽ no. ꝙ hoc eſt verũ, ſi alter vult ꝙ alt⁹ itret, alſ ꝯ, vt ĩ auth. q̃ ẽ ĩ. de repu. l. ſi cõſtante. & auth. qđ hodie. & in decr. ñ. n. pñt ſi volũt diuertere ex cõſenſu niſi caſtitatis cõcupiſcẽtia: vt in Auth. vt lic. ma. & auiæ. §. qa ꝟo & ex ꝯſenſu. A.

i Abſolut⁹] ꝑ emãcipationẽ puta. Acc.

k Quaſi ingratũ.] ob hoc ipſum, ꝙ itrauit monaſteriũ, exhrẽdari nõ dẽt, vt hic & in Auth. e. §. nullã. & §. iterdicim⁹ [illegible] parẽtib⁹. Sed qd ſi ante ingreſſum ingratitudinis cãm cõmiſit? Vr̃ ꝙ ñ poſſit exhæredari: quia talis ĩgreſſus oẽm maculã abſtergit, vt ĩ Auth. de monachis. ĩ pri. col. j. Vl' ĩtellige illud de peccatis, de qb⁹ ſatiſfacere deo p̃t ĩ monaſterio cõſtitut⁹. ſed ĩ nouella vr̃ dici, ꝙ ĩgratitudo purget ꝑ introitũ. Itẽ q̃ãuo vouet hic filiuſfam. nã voto nõ dẽt obligari, vt ff. d poll. l. ſi qs rẽ. §. voto. q̃ eſt ꝯ. ſed hoc corrigitur. vel hic ſcriptum: ibi ad aliquid dandum.

l Quartã.] q̃ ẽ hodie triẽs, vl' ſemis: vt ĩ. d inoff. teſta. auth. nouiſſima. Accurſius.

m Parẽtũ.] ſed an exteris agnatis vel cognatis ſuccedere p̃t? vr̃ ꝙ nõ: qa eorũ cognatio eſt ĩ cœlis, nõ in terris, vt in Auth. qũo opor. mona. §. nõ ingredientes. col. j. Sed dico ꝯ. & qđ dr̃, ñ hñt cognationẽ ĩ terra, verũ ẽ, vt ea occaſiõe exeãt monaſteria ad colloquẽdũ. cognationẽ tñ annexã nãlẽ retinẽt, vt ĩ. d codic. l. fi. & ff. de reg. iu. l. iura. Sic ergo no. ꝙ ñ nocet mutatio ſtat⁹ ad ſuccedẽdũ, vt ff. vñ liberi. l. n.

Sal. ſ ſancti moniali vita.

Pro incluſis al. legitur, ſæculi iſtius vitã contẽnẽtes, ſancti monialium conuerſatione viuere

Adde ꝙ de iure canonico matrimonio nõdũ conſummato poteſt alter cõiugum altero inuito religionẽ ingredi, & licitũ eſt in ſæculo manẽti, alteri ſe copulare. c. 2. & ca. ex publico. ex de conuer. coniuga.

eaſdem perſonas.

Hoc eſt expſſum in c. nõ liceat. 19. q. 3. Quid autẽ in irregularitate? vide gl. fi. in c. 2. ex. de apoſt.

Monach⁹ an agnatis vel cognatis ſuccedere poſſit.

Vxor ſaluo pacto dotis & donationis pp nuptias. hoc primo. Pater nõ p̃t abſtrahere filiũ vel filiã de monaſterio, nec hac occaſione eũ exhæredare: ſed dẽt filius vel filia hẽre ltĩmã. & eſt habilis ab inteſtato ſuccedere. hoc ſecũdo. Nõ licet Iudæo hẽre mancipiũ Xpianũ, nec eũ ĩpedire qui vult fieri Xpianus. Bal. vel ſic. Põt alter ex ſponſis altero inuito religionẽ ingredi, & ſoluũtur ſponſalia, nec ꝑ hoc aliquã pœnã arrharũ patitur, qa nõ videtur diſſoluta eius culpa, ſed ex iuſta & ltĩma cã. Similiter alter ex cõiugibus põt altero inuito religionẽ ingredi, & diſſoluitur matrimoniũ: nec ꝑ hoc aliquã pœnã patitur circa dotẽ vel donationẽ pp nuptias, quaſi eius culpa matrimonium ſit ſolutũ: habetur tamẽ ingrediens ꝓ mortuo vel mortua, & ſic vindicat ſibi locũ pactũ vel ſtatutũ de certa parte dotis lucrandæ in cauſa mortis. h. d. vſq; ad §. hoc etiã cognitũ ſecundum Pau. de Caſt.

LIIII. [illegible]

DEo nobis auxiliũ ꝑbente, oĩa q̃ pro honore ſanctę eccleſiæ catholicæ ad dei placitũ fieri ꝓperam⁹, [a] legib⁹ cõſtituere, & opib. adiplere deſideramus. Et iã qdẽ multa cũ ei⁹ auxilio ſtatuim⁹, q̃ eccleſiaſticę doctrinę atq; ſtatui cõueniũt: ĩ pñti vero hoc pia deliberatione duxim⁹ corrigendũ, qđ hactenꝰ ꝯ dei timorẽ fiebat. Cognitũ eteni nobis ẽ, ꝙ ſi qs ſpõſus vel ſpõſa p⁹ datas & acceptas arrhas voluiſſet ſe diuino deputare ſeruitio, & à ſæculari cõuerſatione recedere, ac ſctimonialẽ [b] vitã viuere, atq; ĩ dei timore ꝑmanere: cõpellebat̃ vir qdẽ [b] ea q̃ arrharũ noĩe dederat, amittere: ſpõſa vero [c] in duplũ [d] id quod acceperat, reddere. qđ noſtræ manſuetudini religioni contrarium eſſe viſum eſt.

Vñ ꝑ pñtẽ legẽ ĩ ꝑpetuũ valiturã iubem⁹, vt ſi qs ſpõſus vl' ſpõſa [deſiderauerit [ſæculi iſtius vitã contẽnere, & in ſctimonialiũ cõuerſatione viuere:] ſpõſus qdẽ oĩa q̃ arrharũ noĩe, futuri cã cõiugij dedit, ſine vlla diminutione recipiat, ſpõſa ãt nõ duplũ (ſicuti hactenꝰ) ſed hoc tñmõ ſpõſo reſtituat, qđ arrharũ noĩe acceꝑat, & nihil ãpli⁹ reddere cõpellat̃, niſi qđ ꝓbata fuerit accepiſſe. [e] Nã & maritis [f] & vxoribꝰ q ſeclo renũciãt, iã anteriore lege [g] à nobis prouiſum ẽ, vt ſiue marit⁹ ſiue vxor religionis cã à cõiugio receſſerit, & ſolitariã vitã elegerit vnuſquiſq; eorũ res ſuas recipiat quas ꝓ dote vel ante nuptias donõne ꝓſtiterat & hoc tñmõ lucri noĩe cõſequat̃ ab eo, qui ſolitariã vitã elegerit, qđ debuit legitime [h] vl' ex pacto ꝑ cauſam mortis exigere.

Filiuſfamilias inuito patre poteſt clericari & monachari. & retinet ius ſuccedendi ex teſtamẽto vel ab inteſtato: nec ob hoc poteſt reputari ingratus. Saly.

Hoc ẽt cognitũ nobis correctione nr̃a dignũ eſſe iudicamus, vt ſi qs ĩ parẽtũ ptãte cõſtitutus vel cõſtituta, vel forſan hmõi iure abſolut⁹ [i] vl' abſoluta, elegerit ſe monaſterio vel clero ſociare, & reliquum vitæ ſuæ tp̃s ſctimonialiter degere voluerit: nõ liceat parẽtib⁹ eoſdẽ vel eaſdẽ quocũq; mõ abſtrahere, vl' pp hãc tñmõ cãm quaſi ingratũ [k] vel ingratã à ſua hæreditate vl' ſucceſſione repellere, ſed neceſſe ſit eis oĩmõ, cũ vltimã volũtatẽ ſuã ſiue ꝑ ſcripturã ſiue aliò ltimo mõ ꝑficiũt, quartã [l] qdẽ portionẽ ſm̃ leges nr̃as eis reliquere. Sin ãt & ampli⁹ voluerit eis largiri, hoc eorũ volũtati cõcedimus. Sin vero vltimã voluntatem parentes neq; teſtamento neq; alio vltimo elogio declaraſſe monſtrati fuerint: oẽm parentũ [m]

A ſubam hr̄des[a] qb⁹ ab inteſta-to cópetit ſm leges nr̄as, ſibi defendát: nullo eis ipedimé-to ex ſc̄timoniali cóuerſatio-ne gñando, ſiue ſoli, ſiue cū a-lijs ad ſucceſſionem vocētur.

Bona monaſterio quæſita per ingreſſum, non reuocantur, licèt ingreſſi ad ſæcularem remeauerint vitam. Sal.

Hui⁹ aút ꝑpetuæ nr̄æ legis bñficia eos volum⁹ obtinere q̄ ī monaſterio vl' clr̄icatu pſeue-rauerint. Nā ſi q eorū, de qb⁹ pñtē legē poſuim⁹, ſc̄timonia-lé vitā elegerit, ad ſclr̄aré auté cóuerſationē poſtea remeaue-rit: iubem⁹ oés eorū res ad iu-ra eiuſdē ecclīæ vl' monaſterij à quo receſſerint, pertinere.[b]

B *Iudæis, Paganis, vel hæreticis nō licet ſeruos Chriſtianos hēre: quinimmo ſtatim liberi efficiuntur. Et nō Chriſtianus ad catholicam fidem conuerſus, liber efficitur, nec dominus aduerſus eum reſtituitur. Sal.*

His[c] ita diſpoſitis, repeti-ta lege iubem⁹, vt null⁹ Iudæ⁹ vel paganus vel hæreticus ſer-uos Chriſtianos hēat. ꝙ ſi in-uēti in tali reatu fuerint, ſan-cimus ſeruos omnibus modis liberos eſſe ſecundùm ante-rioré noſtrarū legū tenoré.[d]

C In pñti aút hoc ampli⁹ de-cernim⁹, vt ſi qs ex p̄dictis Iu-dæis, vel Paganis, aut hæreti-cis habuerit ſeruos nondū ca-tholicæ fidei ſc̄tiſſimis myſte-rijs ībutos, & p̄dicti ſerui deſi-derauerint ad orthodoxā fidé venire: poſtq̄ catholicę ecclīę ſociati fuerint, ī libertaté mo-dis oīb. ex pñti lege eripiāt:[e] & eos tā iudices ꝓuiciarū, q̄ ſacroſanctę ecclīę defenſores D necnō btiſſimi epī defendát, nihil ꝓ eorū p̄cijs penit⁹ acci-pientibus dn̄is. Quód ſi forte poſthac ēt ipſi dn̄i eorū ad or-thodoxā ſidē cóuerſi fuerit, ñ liceat eis ad ſeruituté reduce-re[f] illos, q eos ad ſidē ortho-doxā p̄ceſſerūt. Sed ſi qs talia vſurpauerit, pœnis grauiſſi-

A mis ſubiacebit. Hæc igiť oia, q̄ pietatis ītuitu nr̄a ſanxit ęter-nitas,[g] oés iudices, & religio-ſiſſimi antiſtites ſiue Africa-næ diœceſeos (ī qua maxime hmōi vitia frequētari cogno-uim⁹) ſiue aliarū ꝓuīciarū gna-uiter[h] & ſtudioſiſſime obſua-ri ꝓcurēt. Nā ꝯtéptores hui⁹ legis, ñ ſolū pecuniaria mlc̄ta, ſed ēt capitis ſupplicio ferieť.

TITVLVS IIII.

DE EPISCOPALI[i] AVdiētia, & diuerſis capitulis quæ ad ius curamq́;[k] & reuerentiam pertinent pontificalem.

B *In qualibet mercatura debet ſeruari modus in precio, et hoc dēt p epm taxari. Bal. vel ſic. Ad curā epi ptinet prouidere vt ꝑ annū & res ad uictū neceſſaria moderato precio vēdātur. ſic Caſſiodo. li. 9. c. 9. et li. 11. c. 12. hæc videtur huius legis ſn̄ia, quamuis in Cod. Th. li. 13. titu. 1. l. 5. in aliam prorſus ſententiam hæc lex ſcripta eſſet.*

I. Impp. Valentinian⁹ & Valens. AA. ad Iulianum comitem Orientis.

NEgotiatores,[l] ſi qui ad domū nr̄am perti-nét, ne modū mer-cādi videanť excede-re: Xp̄iani[m]. (qb.[n] ver⁹ cultus C eſt adiuuare pauperes, & poſi-tos in neceſſitate) prouideāt [epi.][*] Dat. XV. Kalend. Mar. Conſtantinop. Valentiniano & Valente. AA. conſulibus.

Clericus ante deſinitiuā ſn̄iam fruſtratorie appellans punitur in 50 libris argenti: q̄ pœna non applicatur fiſco, ſed debet pauperibus erogari. Bal. Sal. & Pau. de Caſt.

II. Idem AA. ad Claudium PP.

SI cleric⁹[o][*] ante definitiuā ſn̄iam fruſtratoriæ dilatio-nis cā[p] ad appellationis auxi-liū conuolauerit, multā[q] 50. librarū argēti, quā ꝯ hmōi ap-pellatores ſanctio[r] gn̄alis im-D ponit, cogatur expendere.[s] Hāc[t] āt nō fiſco nr̄o volumus accedere, ſed pauperib⁹ fidelī erogari.[u] Dat. 6. Id⁹ Iul. Valentinia. N. P. & Victore Conſs.

In diebus Paſchalibus non debent captiui in carcere detineri, niſi detineantur pro crimine enormi, vel niſi ſint delinquere aſſueti. Bal. & Pau. de Caſt.

III. Imppp. Valētinian⁹. Theod. & Arcad. AAA. Neothetio PP.

a Hæredes.] filij.
b Pertinere.] vt & in Auth. c. d ſan. epi. §. ſi monachus. & hoc ſi tenuit īgreſſus. alī ſi expſſum nō valet, nec valet tacitū. i. rerū trāſlatio: vt ff. de ſerui. ruſti. prædi. l. item ſic. §. qui habet hauſtum. in fin.
c His] verſus eſt iſte. Accurſius.
d Tenorem.] Græcarum legum. vt j. ne Chriſtianū man. l. j.
e Eripianť.] vt j. de hære. l. Manichæos. ī fi. Sed vr̄ hoc ꝯ Petrū [1. Pet. 2.] q dixit. Serui ſubditi eſtote dn̄is vr̄is, ñ tm̄ bonis & modeſtis, ſed etiā dyſcolis. Sed illud ītellige dū ſerui ſunt ñ āt phibet eos fieri liberos p l. iſtā. & ſic poſtea nō eſſent ſerui. Acc.
f Reducer.] Ar. ꝯ ī Auth. vt nulli iudi. §. adulterā. col. ix. vbi vir recuperat vxoré.
[† Cócorcum hoc §. & ſeq. ca. 1. 2. & c. Iudæi. extra de Iudæ.]
g Æternitas]. i. nos q ſumus æterni.
h Grauiter]. i. ſapienter. Ignauiter. i. ſtultè. Accurſius.
DE EPISCOPALI audientia, &c.
Supra de priuilegijs & officijs clericorum: nūc de iuriſdictione epiſcopi qua habet ī audiētia cauſarum & ſimilibus, ponit, &c. Acc.
i De epiſcopali audiētia.] ac ſi dicat, de iuriſdictione epiſcopi.
k Curamq́;] i. reuerendam ſollicitudinem epiſcopi. Accurſius.
l NEgotiatores] i. mercatores. ſubaudi, etiā ſi qui, &c. & die nr̄am. l. principis. Solebāt. n. negotiatores qdā Chriſtianos captos ab hoſtibus redimere, & exigebant vltra id qđ dabant. Sed hodie nihil p̄ter p̄ciū vel operā quinquēnalé debent exigere, vt j. de poſtl. re. l. fin. & hoc vt fiat, Xp̄iani epi ꝓuideāt. qb. verus cultus, &c. & ſupple. Ité prouideant adiuuare, &c. Vel lege ſine ſupple-tione. ſic. ergo ſtatuiť hic mod⁹ ī mercādo. & ſic eſt ꝯ. j. de Iudæ. l. nemo exter⁹. & ff. ad l. Iul. de annona. l. fi. Sol. ſpāle eſt ī mercatura holum. Vel ibi nolebat vēdere: hic ſic. & ſm hoc pones hic caſum in qualibet mercatura rerū qb. hoies indigēt ad viuēdū, & ſūt venales: vt arg. ff. de offic. p̄fec. vrb. l. j. §. cura. & ff. de mu. & ho. l. fi. §. item epi.
[Mercādis rebus on p̄ſit modus illitui.]
m Chriſtiani] ſ. epi. Alij habēt Chr̄ianos & ī fine hēt epos. & tūc plana eſt littera.
n Quibus] ſ. epis ſm vtrunq; modū. Acc.
o SI cleric⁹.] Quæriť. quare hoc ſit dictū ī clerico: & an idē ſit ī laico? Voluerūt qdā dicere q non eſt idē in laicis, qđ in clericis, qa ab eis maior exigiť honeſtas: qa cui pl⁹ cómittiť, ab eo plus exigiť: vt no. ſ. tit. j. l. p̄ſbyteri. Tu dic ꝯ. nā iō poniť ī clericis qa ī eis magis dubitabatur. nam crediſſet forte aliqs, q occaſione priuilegiorū q̄ cóceſſa ſunt clericis, forte iſtud eſſet conceſſum qđ remouet hæc lex: ſed vt hunc clericū nō dēre puniri. cū appellatio ñ teneat: vt j. quo app. ñ re. l. ante ſn̄iā. & ff d ſer. exp. l. ſi vēditor. & j. ſi māci. ita fue. ali. l. ea qdé. ſed certè licèt nō teneat appellatio, pœna tñ nō deerit. & pro hoc. ff. ad legem Cor. de fal. l. ſi quis. Accurſius.
[† Aliàs additur rectores.]
[Diues pl⁹ obligatur q̄ pauper.]
[† Aliàs cómodū.]
[* deeſt vbiq;. ſed ſubauditur.]
p Cā.] qđ p̄ſumiť ſp. ſm lo. & iō appellatio ñ valet: vt j. quorū ap. nō rec. l. abſtinētū. & j. ad l. Cor. de fal. l. ſatis. & ſic no. nō appellari ī m legé ante ſn̄iam deſinitiuam: vt hic, & j. quorū ap. l. ante. niſi ī caſib. vt ff. de appella. reci. l. ij. Sed aliud ſm canoné. vt xj. q. j c. qcúq;. & ex de ap. l. cū ſit Romana. Ac.
[* C. T. 11. 36. 20.]
q Multā] ī proprie poniť: vt ff. de verbo. ſigni. l. ſi qua pœna. & l. aliud. §. j.
r Sanctio.] quę eſt j. quo. app. non reci. l. ab executione. in fi.
s Expendere] i. ſoluere: vt j.
t Hanc] ſ. pœnam.
u Erogari] ſpāle ē hic aī fiſco: vt. j. de mō mul. l. multarum. Et no. circa hāc l. ſm B. q aī li. conteſt. loc⁹ ē recuſationi: vt j. d iudi. l. apiſſimi. In med. ñ ē loc⁹ remedio ſm ll. vt j. de ſen. & ī ter. om. iud. l. fi. & ī p̄alleg. l. apiſſimi & hic ī fi. loc⁹ é appell. vt j. d appel. l. eos. Et dic erogari ab epo, & ſic facit ad tit. Ac.

NEmo.] CASVS. Dieb⁹ Paſcalib⁹ cõſueuit Imperator p-mittere ĩcarceratos ſtare ex: qđ mãdat aliis iudicib⁹ faciẽdũ p l. iſtã, etiã ſine alio ſpãli mãdato. Scđò excipit quoſdã ĩ maximis criminib⁹ cõſtitutos, q ſtabũt ſemp intra carceres. Tertiò dicit q ẽt illi q debẽt ſtare ex carceres, ita demũ ſtẽt ſi illa crimina ñ ɔmiſerit niſi ſemel.

9\. NEmo *deinceps [a] tardiores fortaſſis aſſat⁹ [b] nr̃æ perẽnitatis expectet, exequãtur * iudices, qđ idulgere cõſueuim⁹. [c] vbi primus dies Paſchalis [d] extiterit, nullum teneat carcer incluſum, oium vĩcula diſſoluanť. Sed ab his [e] ſecernim⁹ [f] eos, à qb⁹ cõtaminari poti⁹ gaudia lætitiamq; cõem, ſi dimittanť aiaduertim⁹. Quis.n. ſacrilego [g] dieb⁹ ſc̃tis indulgeat? qs adultero, vel ſtupri [h] inceſtive reo tpe caſtitatis ignoſcat? qs non raptorẽ virginis in ſumma quiete, & gaudio cõi pſequať inſtãti⁹? Nullã accipiat vinculorũ requiẽ, q quieſcere ſepultos quadã ſceleris imanitate ñ ſinit. Patiať tormẽta venefícus, malefic⁹, adulter, [i] violatorq; monetæ, homicida, parricidaq; [k] qđ fecit, ſemp expectet. reus etiam maieſtatis de dño [l] aduerſus quẽ talia molitus ẽ, veniã ſperare nõ dẽt. [m] His ergo tali ſub aſtrictione dãnatis, indultũ nr̃æ ſerenitatis eo pcepti fine cõcludim⁹ [n] vt remiſſionẽ veniæ, crimina [o] niſi ſemel ɔmiſſa [p] nõ habeãt: nec in eos liberalitatis auguſtæ referať humanitas, q ipunitatẽ veteris admiſſi ñ emẽdationi poti⁹, q̃ cõſuetudini [q] deputauerit. D.K.Maij, Arcadio. A. & Bautone. V.C. Cõs. D

IIII. IMPERATOR.

TRes ſtñmó ptores electæ opinionis ĩ hac vrbe p ſinglos annos iudicio ſenat⁹ pcipim⁹ ordinari: q cõpetẽtes cãs & debitos act⁹ integre

[a] Deinceps.] ſcilicet iudex. Accurſius.

[b] Aſſat⁹] .i. iñſiones vł reſcripta, q̃ tarde dam⁹ qñq; cũſumus aliis attẽti: vt ĩ Aut. de appel. §. j. col. iiij.

[c] Cõſueuim⁹.] nõ intuitu pſonæ, vel ſpãli pogatiua: qa tũc nõ ĩgredit pſonã, vt Inſti de iu. nat. §. ſed & qđ pri. Inſpicit ergo conſuetudo, vt ff. de pig. ac l. vł vniuerſorũ. & de fer. l. pſides. & ĩ. de fer. l. pulſiarũ. & ff. qđ cũ eo. l. fi. & de leg. j. l. ſi ſerus pluriũ. §. fi. Sed argu. contra. ff. de re. co. l. j. §. ſi defunct⁹.

[d] Paſchalis.] qui. ſ. dies dr p 7. dies añ, & p 7. poſt, vt. j. de fer. l. oẽs. ij. Accurſius.

[e] Sed ab his.] ſcꝫ dicta ſunt. ſ. pxi. reſp. Ac.

[f] Secernimus] .i. excipimus.

[g] Sacrilegio.] ſacrilegus eſt ille, qui ſacrũ ſubripuit, ſiue de loco ſacro ſiue ñ, vt ff. ad l. iu. pec. l. ſacrile.

[h] Stupri.] q̃ dria ſit ĩter hæc tria, hẽs ff. ad leg. Iul. de adu. l. ſtuprũ. per totã legẽ. & l. ſi adulterium.

[i] Adulter violatorque.] pro eodem ponuntur hæc duo, cũ dixit de adultero.

[k] Parricidaq;.] q occidit patrẽ vł aliquẽ de parẽtibus ſuis ex linea aſcendenti vel deſcendenti.

[l] De dño] .i. à dño.

[m] Nõ dẽt] nã fruſtra inuocat aliquẽ qui ĩ eũ cõmiſit, vt hic & ff. dmi. l. auxiliũ. ĩ fi. ff. de ri. nup. l. filio. §. ſi ignominioſam. & ĩ Auth. vt lic. ma. & auiæ. §. qa vero ita ɔperiuntur. colla. viij.

[n] Cõcludim⁹] .ſ. aliis quibus permiſimus.

sed anť

Hæc lex ĩ ſcriptus exẽplari. nõ habetur: & puto eã pſus expũgendã, cũ ſit pars l. 2. j. de of. Præt. nec ad hunc tit. pertineat. I vno exemplari eam reperi ad marginẽ adſcriptã more authentica tum. Contius.

[o] Crimina.] ſcilicet minora.

[p] Commiſſa.] id eſt delicti commiſſi.

[q] Conſuetudini.] no. q duæ vices faciunt cõſuetudinẽ. Sed ↄ ex de cã poſ. & propri. c. cũ eccleſia Sutrina. ibi, nec ex eo q clerici antedicti &c. Solu. hic in criminalibus. aliàs non inducunt cõſuetudinẽ, niſi pſcriptio incideret, vt ibi. & no. delicta iterata plus puniri, ſic & ff. de iure pat. l. j. & ff. de pœ. l. aut dãnũ. §. quiſquis. & ĩ. ad l. e. Iul. de vi. l. ſeruos. §. fi. & ĩ. de

A ftr. fug. quiedq;. & arg. ↄ. ad Vell. l. ſi mulier. ſi. & de bo. q li-be. l. fi. §. vbi aũt puerilis. & ff. de leg. j. l. fideicõmiſſa. §. ſi qs dect. & ĩ Auth. de defen. ci. §. fi. col. iij & ff. de vac. mu. l. j. §. j.

[r] Mimæ.] id eſt ioculatrices fœminæ, & mimi mares.

[s] Habitu] .i. nõ portent veſtes monialium. Accurſius.

diſceptař atq; retractař dẽãt.

Mimæ & meretrices non debent induere habitũ mulierũ Deo dedicatarũ. Sal. & not. ſcdm Bal. ſup has l. inter habitũ meretricalẽ & matrimonialẽ eſſe diſtĩõẽ: & iõ poſſiunt coẽ meretrices portare aliquem habitum diſtinctũ, vel aliquod ſignum. Bald.

V. Imppp. Theodo. Arcad. & Honor. AAA. Rufino præfecto prætorio.

MImæ, [r] * & q̃ ludibrio corpis ſui q̃ſtũ faciũt, publicè hitu [s] earũ virginũ q̃ deo [t] dicatæ ſunt, nõ vtantur. B

Ad cõdẽnatos dẽt mitti pſbyter ad audiẽdũ pœnitẽtialẽ eorũ cõfeſſionẽ. Bal. vel ſic: Seniores pſbyteri ad cõfeſſiones audiendas debent deputari. h. d. Sal. Adde q cõfeſſio iſta priuata nõ probaret in iudicio, quia cõfitentur tanquam deo nõ tanquam homini, vt extra de offic. ordi. c. ſi ſacerdos. Bald.

VI. Impp. Arcad. & Honori⁹. AA. Cẽnadio præfecto Auguſt. (al. PP.)

ARchigerõtes, [u] * diœcetæq; [x] ergaſiotanorũ [y] non niſi Chriſtiani dirigantur: [z] quod [a] officium tuũ ſollicitis [b] obſeruet excubiis. [c]

C *Dãnatos ad ſupplíciũ nemo põt eximere, ſed ſi tpa ſuffi ag antur, appellandi arbitriũ nõ denegatur. Bal. Vel ſic. Damnatos ad mortem nemo põt eximere de manibus familiæ. aliàs puniuntur. etiam ſi ſint clerici qui hoc faciant, nõ ſolum per iudicem, cuius iuriſdictio eſt offenſa, ſed etiam per epiſcopum eorum. poteſt tamen quilibet appellare pro talibus, & hoc modo impedire executionem fieri ſecundum Tan. de Caſt.*

VII. Iidem AA. Eutychiano.

ADdictos [d] ſupplicio, & p criminũ imanitate dãnatos nulli clericorũ vel monachorũ, eorũ [e] ẽt quos ſynoditas * vocãt, p vim atq; vſurpationẽ vindicare [f] liceat ac D tenere, ſed & reos ad locũ pœnæ ſub [g] pſecutione * pgẽtes [h] null⁹ teneat aut defendat: ſed ſciat ſe cognitorꝫ o librarũ auri multa, & primates [i] officij capitali eſſe ſñia feriẽdos, niſi vſurpatio iſta vindicet. [k] at ſi

[t] Deo dicatæ ſunt] & hoc ad curã epi ptinet: & eſt gñalior hodie hec ɔhibitio vt ĩ auth. e. §. fi. col. ix. A.

[u] ARchigerõtes.] .i. archipſbyteri. ab archos, qđ eſt priceps, & gerõ, ſenex q̃ ſi maiores & ſeniores ſacerdotes q ſũt archipſbyteri. Alijdicũt .i. archiepi. Vł dic .i. mino. ſacerdot. A.

C. T. 15. 7. 12.

* Cõcor. c. cũ decorẽ. in gl. 1. circa med. ex de vit. & ho. cle.

[x] Diœcetæq;.] .i. diacones, ſm quoſdam. Vł dic .i. epi ſic dicti à diœceſi. Vel dic, id eſt alij ſacerdotes.

[y] Ergaſiotanorũ,] erga .i. opera. ſiotanorũ .i. metallis. hoc ẽ eorũ q dãnati erãt ĩ metalla. q Xp̃iani erãt.

[z] Dirigant] vt eis ɔſiteanť pctã, & iſti illis pœnitẽtiã indulgeãt.

[a] Quod officiũ tuũ.] o tu præfecte prætorio, cui miſſa fuit hec lex.

* C. T. 16. 27. 1. ſic ĩ manuſ. & C. Th. nec placet qđ quidã emendare tentant ergaſiotarũ. vt legatur, nomen eſt collegiatorũ quorundam. vide Alc. li. diſpũ. 3. c. 18.

[b] Sollicitis.] nã dẽs mittere oĩb. epis qui ſunt ſub tua diœceſi, vt hæc obſeruẽt. Ac.

[c] Excubiis] .i. vigiliis. Accurſius.

ADdictos.] CAS. Quidã religioſi p vim auferebãt dãnatos dũ ducebanť ad furcas, qđ hic prohibetur. Scdò, qa iudex ciuilis puniť niſi ipſe punierit dictos religioſos q ſi ñ põt referas ad principẽ. Tertiò q epi debent corrigere ſuos clericos ne talia faciãt: aľs eorũ ẽ piculũ. Quartò, q tñ dãnati, q alij p eis poſſint appellare intra eps legitimum, olim biduũ vł triduũ, hodie decem dierum.

* C. T. 9. 40. 16. & 11. 30. 57 * ſic oẽs manuſ. & Azo. & C. T. 11. 30. 57. ſed in e. C. T. 9. 40. 16. legitur cœnobitas.

[d] Addictos] .i. deditos, vel deputatos, vł cõdẽnatos, vł iudicatos: vt dãneť ad mor.

*al. proſecutione. ĩ aliquot manu & C. T. rectiſſimè.

[e] Eorum] repete, nulli, & dic ſynoditas .i. qui præſunt ſynodis vel congregationibus, vt prælati.

[f] Vindicare.] ſcilicet auctoritate ſua.

[g] Sub perſecutione.] ideo dic perſecutione, quia cũm tales ducũtur ad ſupplicium, multi ſequũtur eos, maxime praui.

[h] Pergẽtes] & iõ qa cũ pergunt, quilibet dẽt eos verberare.

[i] Primates.] id eſt maiores officiales curiæ.

[k] Vindicet.] not. clericũ puniri à iudice ciuili ceſſante priuilegio fori pp criminis enormitatẽ, vt & ĩ. vbi ſe. vel cla. l. j.

& hoc cum punitur in patrimonio ſuo. In perſona autẽ nõ punitur niſi prius ab epiſcopo ſpolietur: vt ſ. eo. tit. j. authẽ. clericus. & eſt lex iſta de verbo ad verbum. j. de ap. l. addictos.
a Noſtram] ſcilicet imperatoris.
b Vt cætera.] quæ eis commiſſa ſunt.
c Redũdabit] .i. hoc.
d Si quid] .i. aliquid.
e Ipſi] .ſ. epiſcopi.
f Quibus] ſ. dãnatis. Vel dic et clericis, vt appellẽt ꝓ dãnatis etiã eis ſunt: vt ff. de ap. l. ñ tñ. Nec ob. q. clerici non debẽt intereſſe cãæ ſanguinis, ſm canones: quia ñ interſunt vt iponat pœna: ſed vt ñ iponat. c. ſniam. ex. ne cler. vl mo. Ité ſolum appellant, nõ exercent. Accurſius.
g Si tpa ſuffragant.] Olĩ biduũ vl triduũ, hodie x. dier. vt i au th. d ap. i pri. col. iiij.
h Si q.] .ſ. ñ ſubditi ei⁹ iuriſdictio ni alſ i eũ cõpromittere ñ pñt: vt ff. de arbi. l. ſed ſi i fuũ. §. j. Itẽ ponũt q̃dã q. sũt laici: nã clerici nõ pñt declinare iuriſdictionẽ ſui epi: vt ar. i Auth. de ſan. epi. §. œconomos at. i fi. §. coll. ix. Et hoc dñt et q̃dã decretiſtæ. ſed ñ pt ꝓbari p legẽ vl canonẽ aliquẽ. q. a ille §. œconomos. loquit i ſpali caſu reddẽdæ rõnis. ſed ſm Loth. & ſm hęc iura eps nullam hẽbat iuriſdictionẽ, vt ſ. tit. j. l. cũ clericis. & l. oẽs q. & l. iubemus. §. fi. Et ſic ſm eũ ñ ẽ neceſſe pdicta ſic exponi: ſed nõ vr bñ dixiſſe, qa et ſm iura ciuilia hẽbat iuriſdictio. j. e. l. epale.
i Legis] .i. religionis.
k Antiſtitẽ] .i. cõpromiſſarium iudicem.
l Nõ vetabunt] Sicut nec apud quẽpiã extraordinariũ iudicẽ. Et dic nõ vetabunt, imò pmittiť eis: quia qñ nõ phibet, pmittit, vt ff q. ex ca. ma. l. nec ñ. §. qd eis iq̃t.
m In ciuili.] nã i criminali nõ ſic tenet, vt ff. de arbi. l. nõ diſtiguem⁹. §. Iulian⁹.
n Spõte] imò poſtquã cõſentiunt, ex neceſſitate iã cõpelluntur. Sed dixerunt quidã ꝯ, q epiſcopus reſidet ſponte inter eos qui eum elegerunt & non cogitur ſententiã dicere, licèt cæteri arbitri cogãtur, vt ff. de arbi. l. iij §. j. Vel dic inſpecto initio: quia nõ cogitur recipere inuitus per allegatã legem.
o Quod.] ſcilicet iudicium.
p At fuiſſe, ſi hẽs affuiſſe, ſubſidi. coacte. & eſt ſic. ff. de iu. l. ij. i pri. & de auct. & cõ. tuto. l. j. §. fi. Vl ſi hẽs abſuiſſe, tũc dic .i. nunq̃ i eos cõſenſiſſe, vl etiã ſi cõſenſerũt, tpe ſniæ eſt vna pars abſens. Nã nõ valet ſnia altera parte abſente ꝓlata, niſi

° al. denegamus.

° Aduerte q. clerici in non ſuum iudicẽ non poſſunt conſentire, niſi et clericꝰ ſit, & diœceſani conſenſus accedat. c. ſignificaſti. extra de iudi.

° al. coactos poti⁹ affuiſſe q̃ &c.

tãta clericorũ aut monachorũ audacia eſt, vt bellũ poti⁹ q̃ iudiciũ futurũ eſſe exiſtimet ad clemẽtiã nr̃am ᵃ cõmiſſa referant, vt arbitrio noſtro mox ſeuerior vltio ꝓcedat. Ad epõrũ ſanè culpã (vt cætera) ᵇ redũdabit, ᶜ ſi qd ᵈ forte i ea parte regionis in qua ipſi ᵉ pplos Xpianę religionis doctrinę inſinuatione moderant, ex iis q̃ fieri hac lege ꝓhibuim⁹, à monachis ppetratũ eſſe cognouerit, nec vidicauerit: Quib. ᶠ in cã criali, humanitatis ꝯſideratione, ſi ᵍ tpa ſuffragant, iterponẽdæ prouocationis copiã nõ negamus. Dat. VI. Kalen. Auguſt. Mnyzo, Honorio. A. IIII. & Eutychiano Conſs.

Prorogantes iuriſdictionem epi tenentur eius iudicio ſtare, dũ tamẽ eũ ſponte elegerint. h. d. ſcdm vnã lect. ſcdm aliã dicit: Cõpromiſſum factũ in epm eſt ratũ, dũ tamẽ ſit ſpõte factũ. Bald. vel ſic: In epm poſſunt nõ ſubditi cõpromittere tãquã in arbitrũ: et eius ſnia ſi lata eſt partib. pſentib. dẽt ſeruari: ſecus ſi lata eſſet altera parte abſente etiam citata. h. d. ſecundum Pau. de Caſt.

VIII. Iidem. A A. Eutychiano PP.

ˢ ˡ Si q. ex cõſenſu apud ſacrę ⁱ legis antiſtitẽ ᵏ litigare voluerint, ñ vetabunt: ˡ ſed experient illius in ᵐ ciuili dũtaxat negotio more arbitri ſpõte ⁿ reſidẽtis iudiciũ. Qd ᵒ his obeſſe ñ poterit, nec dẽbit, quos ad pdicti cognitoris examẽ ꝯuẽtos poti⁹ abſuiſſe ᵖ q̃ ſpõte veniſſe cõſtiterit. Dat. VI. Kal. Auguſt. Mediolani, Honorio. A. IIII. & Eutychiano Conſs.

A ſententia lata per epiſcopũ ex prorogatione iuriſdictionis nõ appellatur, q̃ ſententia debet executioni mandari per iudicẽ ſecularem. h. d. Bal. & Pau. de Caſt.

IX. Imppp. Arcad. Honor. & Theo. AAA. Theodoro. PP.

Epiſcopale iudiciũ ratũ ſit oib⁹, q ſe audiri ᵗ à ſacerdotib. elegerit: eãq; illorũ iudicationi adhibẽdã eſſe reuerẽtiã iubem⁹, quã vr̃is ʳ deferri ˢ neceſſe ẽ ptãtib. à qb. nõ licet prouocare. Per iudicum quoq; officia, ne ſit caſſa epalis cognitio, definitioni executio tribuat. ᵗ Dat. Id. Dec. Baſſo & Philippo Conſs.

IN AVTH. [illegible] ep[illegible] §. ſi qs ãt l[illegible] tiũ. c[illegible] ix. cõlli. ſi.

Ab epo cognoſcente ex prerogatione põt appellari ſemel tãtũ ſi ſtratur ſnia cõfirmatoria: q̃ eſt executioni mãdãda p cõfirmatorẽ. ſed ſi ſtratur ſnia infirmatoria. pt appellari ab iſta ſcda ſnia. Itẽ quãdo epi cognoſcit vt delegatus principis vel alterius, appellatur ad delegantẽ. Bal. et Pau. de Caſt. vel ſic. A ſnia epi lata extraordinaria vel delegata iuriſdictione appellatur. q̃ ſi cõfirmata fuerit, amplius appellari non poterit. Sal. & eſt canonizata. ii. q. 6. ſ. de perſona.

Si qs ᵗ litigãtiũ intra decẽ dies ꝯdicat ᵘ his q̃ iudicata ſunt, tũc ᵛ locorũ iudex ˣ examinet cãm: & ſi inuenerit iudiciũ rectè factũ, etiã p ſniam ſuã ꝓpriã hoc cõfirmet & executioni ꝓpriæ tradat q̃ iudicata ſunt: & nõ liceat victo iterũ in tali cã appellare. Si vero ſnia iudicis ꝯria fuerit: ʸ tunc licet à ſnia iudicis appellare. ᶻ Si tñ ex iperiali iuſſiõe, aut iudiciali pcepto eps iudicat inter quaſcũq; pſonas, appellatio aut ad principẽ, ᵃ aut ad eũ q̃ tranſmiſit negotiũ, trãſferat.

Iudex debet prouidere, ne carcerum cuſtodes inhumaniter ſe habeant erga carceratos, pœna ſibi & eius officio imminente, & cura ad epiſcopum ſpectante. Salyc.

In cõpromiſſo hoc eſſet dictũ. ff. de arbi. l. diẽ. §. ſi qs litigatorum. aliàs eſt l. ſi quis litigatorum. Item no. q. vſq; ad hãc legẽ tractauit de cura epiſcopi, nũc icipit de audiẽtia i hac l.

Epiſcopale.] CASVS Duo exnei cõſentiũt i epm Bonoſũ vt iudicẽ. valet ſnia & nõ põt appellari, ſicut neq; à pfecto. Scdo dicit q. iudex ciuilis producet in executionẽ ſententiam epiſcopi. Viuia.
q Audiri] hæc l. loqt cũ duo nõ ſubditi cõſentiunt i epm, vt in extraordinariũ iudicẽ. & ꝓrogãt iuriſdictionẽ ei⁹: ſupior tñ lex vt i arbitrũ: aut qñ i ter ſubditos ordinariè iudicauit, & ita nõ corrigit l. iſtam i eo qd hic dicit ñ appellari: ſed ſm alios, corrigit, vt j. ſtatim dicẽs. Itẽ i dubio pſumit i eũ vt i iudicẽ cõſenſum poti⁹ q̃ i arbitrũ, vt ſic ſnia valeat, & actionẽ pariat: vt ff. de re. du. l. quoties. ij. niſi pęna vl ſiẽ ſit appoſitũ qd declarat eẽ arbitrũ: vt ff. de lega. j. l. ſi ſeruus plurium. §. fi.
r Veſtris.] pfectis pro. rijs loquit: à quorũ ſnis ñ appellatur: ſicut nec ab epo: vt hic. & ff. de offic. pfect. p to. l. j. §. fi. & de mi. l. pfe. l. j. ſupplicari poſſit: vt j. d ſẽt. pf. pt. l. j.
s Tribuatur] No. ſẽntẽtiã p epm latã à prãte exequẽdã. ſic ergo & a magio latã vl doctore. Et no. arg. pro ſentẽtia doctorum.
t Si qs litigantiũ] hęc ẽ i Auth. e. §. ſi quis autem litigantium. col. ix.
u Cõtradicat] appellãdo à ſnia epiſcopi.
x Iudex] hæc authẽ. corrigit dupl'r l. epale. ſm quoſdam. Primò, qa ibi equat eps pfecto ptorio. hic ãt minor reputat et magiſtratu municipali, cũ demũ ad maiorẽ appellat à minore: vt in Auth. de appel. §. pe. & §. fin. col. iiij. Secundò, qa p illam l. non appellatur à ſententia epiſcopi: per hanc ſic. Tu dic non corrigi: quia hic cognouit vt ordinarius inter ſuos ſubditos: vt ex corpore patet in §. præced. ibi quando inter non ſubditos, ſed plene dic vt in cor. Auth. Scdò nõ, hic ſpãle: quia ſecundò non appellatur ab eodẽ litigatore. ſic & in Auth. de appel. §. illud. col. iiij. & j. de aſſer. tol. l. j. §. j. & de pci. imper. offer. l. ſi qs. & in authen. de ſan. epiſco §. ſi quis vero. colla. ix. regulariter: vt j. ne li. in vna eademq; cauſa. l. j.
y Fuerit] ſcilicet ſententia epiſcopi.
z Appellare] & ſm ordinẽ legũ appellaũ ibi deferri: vt ſ corpe.
a Principẽ.] diſtinctione habita, quæ fit j. de ap. l. pcipim⁹. in fi. &

° al. noſtris refer re.

Arbiter quo modo cognoſcitur.

Appellatio ſecunda quãq; eſt interdicta.

ſi.& i Auth. de ap.§.illud.i ſi.col.iiij.Vel itellige illud fieri ad ipſum,& illos cognoſcere ex eius delegatione. Vel loquit auth.illa, cū eſt delegata vniuerſitas cāſtrū: hæc cū aliqua cā ſpālis. Itē ſm Azo.q̄ſiq; hoc fallit in delegato ad cām ſpālē, ſi ipſe delegauerit alij. nā appellat ad eū, nō ad principē, vt ĩ.q̄ ꝑ ſua iuriſdictiõe, l. j.in fi. Et eſt cōtra regulā gñalē.ff. q & à quib.l.j.§.j.Sed ibi i delegato ab alio: & non à principe, & ad vniuerſitatē cāſtrum.

a IVdices.] Producti, id eſt producti ductos.

b Neget.] & ad hoc ĩ.de cu.re.l.j.& l.ſi.

c Libellis].i. panib. à libū libi, vel à liba libæ, qđ eſt panis albus & ſubcinerici⁹, & ſic ē deminutiuū: & hoc qđ dī i auctoritate, puer fugitiu⁹ noluit libum à ſacerdote accipe. Accurſi⁹

d Cōmentarienſes].i. carcerū cuſtodes, vt ĩ.đ cuſto.reo.l. ad cōmētarienſem. Accur.

e Decretis.]ideſt adſignatis. Accurſius.

f Alimoniæ].i.q pau pib.ſr̄ relictæ.cū nulli ſint pauꝑiores iſtis vt ſ.ti.j.l. ſi qs ad de clināđū. §. vbi autē.

g Quos] ſcilicet incarceratos.

h Lauacrum.]vt ſtu pham. Accurſius.

i Ordinib.]eius loci vel ciuitatis.

k Nec deerit.] ideſt non debebit deeſſe.

l MAthematicos. ſic dicti à matheſi pen.pro. qđ eſt diuinare:non à matheſi pen. cor. Nam ſcire facit matheſis: ſed diuinare matheſis. Accurſius.

m Sub oculis].i.i pñtia,&ſic ponit̃ ſub,ꝓ corā, vt ĩ.de re.cre. l.gñalr.i fi.prin. ibi. ſub ipſo iudice &c.

n Depelli].i.expelli. ſed certe imo magis puniri, vt ĩ. đ male. & math.l. & ſi ita ex cepta.contra.Sed dic q̄ hēbant tm̄ libros: non autē operabant̃ in malum, vt in l cōtraria Accurſius.

o CHriſtianos].i. epos.& hoc habes, ĩ. de poſtli. reuer.l.ſi.& arg.ſ. cod. l.j. Accurſius.

p Aut damnis.]ideſt iniurijs.

q SI lenones. Abſolui.]emācipētᷓ

X. Imp. Honor. & Theodoſius. AA. Cæciliano præfecto prætorio.

IVdices † dñicis dieb. ꝓductos [a] reos de cuſtodia carcerali videāt, & īterrogēt: ne his humanitas clauſis ꝑ corruptos carcerū cuſtodes negetur. [b] Victualē ſubſtām nō habētib. faciāt miniſtrari, libellis [c] duob. * aut trib. diurnis, vl̄ quot exiſtimauerit cōmētarieſes, [d] decretis: [e] quorū ſumptib. ꝓficiāt alimoniæ [f] paupe rū. quos [g] ad lauacrū [h] ſub fida cuſtodia duci oportet: multa iudicib. 20. librarū auri, & officiis eorū eiuſdē pōderis ꝯſtituta, ordinib. [i] quoq; triū librarū auri multa ꝓpoſita, ſi ſaluberrima ſtatuta ꝯtēpſerint. Nec deerit [k] antiſtitū Xp̄ianæ religionis cura laudabilis, q̄ ad obſeruationē cōſtituti iudicis hāc igerat mōitionē. * Da. VII. Idus Feb. Rauē. Honorio. VIII. & Theo. III. AA. Cōss.

Libri ĩprobata fidei debēt videre epo cōbu ri. & artē mathematicā exercens (niſi erro re dimiſſo) dēt expelli de ſacro imperio: intra qđ poſtea repertus, eſt deportādus. Sal.

XI. Iidem. AA. Cæciliano. P P.

MAthematicos, [l] * niſi parati ſint, codicib⁹ erroris ꝓprij ſub [m] oculis epōrū i cēdio cōcrematis, catholicæ religionis cultui fidē tradere, nūquā ad errorē primū * rediturı: ñ ſolū vrbe Roma, ſed ēt oīb. ciuitatib. depelli [n] decernim⁹. Quòd ſi hoc nō fecerit, & ꝯ clemētiæ nr̄æ ſalubre cōſtitutū * in ciuitatib. fuerint cōprehēſi, vel ſecreta erroris ſui & ꝓfeſſionis iſinuauerint: deportationis pœnā excipiāt. Dat. Kalē. Feb. Rauen. Honor. VIII. Theodo. III. AA. Cōss.

Ad curā epōrū ſpectat, vt redeuntes à captiuitate, nemo iniurijs afficiat. Saly.

XII Iidē. AA. Theodoro pfecto pro.

CHriſtianos [o] * ꝓximorū locorū volum⁹ ſollicitudinē gerere, vt Romanos captiuos q reuerſi fuerit, nemo teneat, nemo īiurijs aut [p] dānis afficiat. Dat. III. Idus Decemb. Honorio. VIII. & Theodoſio III. AA. Conss.

Pater vel dominus, qui neceſſitatē peccandi impoſuit filiabus vel ancillis, earum poteſtate priuatur h.d. Salycetus.

XIII. Imp. Theodo & Valentinia. Florentino præfecto prætorio. †

SI lenones * patres vel dñi ſuis filiab. vl̄ ancillis peccādi neceſſitatē īpoſuerit, liceat filiab. & ancillis, epōrū iploratō ſuffragio, oī miſeriarū neceſſitate abſolui. [q] Da. Kalen. Maij, Felice & Tauro Conss.

In vrbe Conſtantinopolitana iudex clericorū erat archiepiſcopus, vel præfectus, vt actor eligeret. hoc dicit Salycetus.

XIIII. Imp. Marcian⁹ A. Cōſtāti. PP.

DEcernim⁹ vt q̄cūq; [r] catholicarū eccleſiarū q̄ [s] ſub viro religioſo archiepō hui⁹ almæ vrbis ſunt, reuerēdiſſimū œconomū (ſiue de eccleſiaſticis, ſiue de ꝓprijs, & ad [t] ipſum ſolū ꝑtinētib. cauſis) vel quēcūq; alterū earūdē ecclīarū clericū aliq̄ voluerit lite pulſare: apud memoratū btiſſimū archiepm̄ cām dicat, ī negotijs audiēdis fidē ac ſynceritatē geminā p̄biturū, [u] & ſacerdotis, & iudicis. [x] volētib. tñ actorib⁹ pateat epale [y] iudiciū, ac null⁹ q̄ huiuſcemodi itēdit i ſacroſctās ecclīas, vl̄ ī pdictos clericos actionē, ad religioſiſſimū ātiſtitē [z] † ducat [a] ī nuitus. [b] Dat. VIII. * Aprilis, Varari & Ioāne Cōss.

Nō pōt eſſe aduocatus qui non eſt verus Chriſtianus, & iudex ſciēter hoc paſſus eius officium punitur, & ipſe ab officio aduocationis depoſitus deportatur. Saly.

xv. Imp. Leo & Anth. AA. Nicoſt. PP.

NEmo [c] * vl̄ ī foro magnitudinis tuæ, vl̄ ī ꝓuiciali iudicio, vel apud quēquā iudicē accedat ad togatorū [d] cōſortiū, niſi ſacroſanctis catholicę religionis fuerit imbutus myſterijs. [e] Sin aūt aliq̄d quo-

filiæ, manumittant ancillæ ſm oēs. & iō nō mutet̃ hęc īterpretatio: vt ff. de leg. & ſenatuſc. l. minimè & exp̄ſſe hes ĩ. de ſpectaculis. li.xj.l.ſi. Sed ꝯ.ff. q ſunt ſui vel ali.iu.l. ſi dñs. vbi dī q̄ compellit̃ vēdere. Sol. hic corrigit̃: vel hic paſſim ꝓſtituit: ibi cū vno vel altero tm̄ copulauit. Itē not. ſpāle vt cōpellat̃ pr̄ emācipare. ſic & ff. de cōdi. & de mō. l. ſi cui.ij. & ſi qs à pa.ma.fue.l.ſi.& ff. đ ado.l.& ſi pubes. regulariter ꝯtra, vt Inſtit. quibus mod. ius pa. pote. ſol. §. ſi.

r DEcernim⁹.] CASVS. Quicūq; vult cōuenire œconomū maioris eccleſiæ Cōſtātinopo. agat coꝛā patriarcha ſi vult: nā & corā p̄fecto pro. pōt agere. ſecūda pars ibi, & ſacerdotis. idē dicit qđ lex. ſ. ſi qui ex conſenſu, i Quicūque] ſ. actor. Accurſius.

s Quæ].i. eccleſiæ.

t Et ad]& pro id eſt.

u Præbiturū.]alr̄ p̄sbyterū.ſ.epm̄. Acc.

x Et iudicis] nā & in ſe ſynceritatem hēre dēt, & qa eps, & qa iudex. & no. ex hac l. œconomū dēre eſſe clericū, alioq quare diceret archiepm̄ in eū hēre iuriſdictionē: & ad idē ff. quod cuiuſq; vni. no. l. planè, ſed ibi dicit, pōt: non dicit debet.

y Epale].i. archiepale. & facit ſ.ti.j. l. cū clericis. hodie inuit⁹, vt ſ.ti.j. auth. clic.

z Antiſtitē].i. epm̄.

a Ducatur] nā & p̄fectū pt eligere actor vt §. ti.j.l. cū clericis. & l. oēs q.§.j. Accur.

b Inuitus] qa p̄fectū pōt eligere. innuit ergo hic q̄ alr̄ inuitus agat. & ſic eſt ꝯ. ĩ. vt nemo inuit⁹ agere vl̄ ac.co.l.j. Sol. hic eſt inuitus: quia aliàs ñ pt̄ cōſequi qđ debet, vt ff. de ſepara.l.ſi. & ſic proprie dī iuit⁹. & ſic intellige q̄ ducat̃ iuit⁹ qñ duos hēt iudices ſuit⁹. qa hēt præfectum prętorio.

c NEmo.] O pſefte. Accurſi⁹.

d Togatorum] id eſt aduocatorum.

e Myſterijs.] nō ē neceſſe q̄ ſit theolog⁹, vel audiuerit theologiam, ſed q̄ ſit baptizat⁹, & i ſe hēat alia ſacra myſteria Xp̄ianitatis, & ñ ſit hætic⁹

D iij Alienaum

† C.T. 15. 8 2. Pars l. lenones ĩ. de ſpectaculis lib. 11.

* Maritus etiā dēt eſſe auctor vxori colendi bonos mores, ar. huius l. in c. diſcretionē. iūcta. gl. 1. in fi. extra de eo q̄ cog. conſan. vxo. ſuæ.

† Alr̄ additur cognitorē.

* hæc l. iterum iiſdē verbis repetitur i l. nemo. ĩ. de poſtulando.

a Attētatū.] puniť affect⁹, etſi nō ſequať effect⁹: vt & dixim⁹. ĩ de fur. l. ſi qs. & ĩ. tit. j. l. ſi quis nō dicā. & de hoc dic vt ibi.
b Offīn.] i. offālis: vt ĩ. ti. j. l. ſi qs ñ dicā. & de hoc dic vt ibi.
c Sublimitatis.] id eſt præfecturæ prætorianæ. Accurſius.
d Idem vero.] ſcilicet aduocatus.

A ign. l. iniquiſſimū. Solu. nō obeſt q̄ a parētes ſciūt: ſed q̄ a p̄ſū mit' eā ſcire, & q̄ pr certiorauit eā, vt ĩ. de in integ. reſt. mi. l. de tutela. & ff. vñ cog. l. octaui. rñ. ij. & ĩ. de lib. cau. l. ſi filiū. Vel dic parētes imputēt ſibi ſuam ſcientiam: filia, ſuā: quia ſi parentes ſciuerunt, & acceperūt arrhas, tenētur in duplū.

e Præſtiterit.] ſic. n. demū ſecuro eſſū punit' aduocat⁹: licēt ĩ offālibus aliud ſit, vt mō dixi. & eſt rō, q̄ a graui⁹ pūit', vt hic dr.
f Proſcriptionis.] i. amiſſionis bonorū: vľ alio modo puniť. vt not. ĩ. de ſacroſan. ec cle. l. iij. Accurſius.
g Hmōi.] ſ. q̄ aliqs ñ ſbut⁹ ſacroſctis myſterijs aduocauerit.
h Attētatū.] eis ſciētib⁹, & ñ ɔ̄dicētib. alioqn ſi ignorauerāt eū hæticū ñ tenenť.
i Dimidiæ.] nunquid ergo ad tp̄s relegatis bona auferunť? Rñ. nō: vt ff. de iterdi. & relega. l. relegatorū. §. ad tp̄s. q̄ eſt ĩ. Sed hoc eſt ſpāle in relegato pp hmōi crimē ita q̄ intra quinquē niū bona adimanť. Vel nō auferunť per iudicē. ſed p legē ſcriptā ſic: vt hic. Itē exiliū ĩ ppriè dr hic: ppriè qñ ĩ ppetuū ſit, dr exiliū: vt ff. d pu. iudi. l. ij. & eſt hæc l. de verbo ad verbū. ĩ. de poſtu. l. nemo.

Exilium propriè qñ dicať. Pars l. vlti. ĩ. de ſpōſa lib.

quo mō, vľ quadā ēt machinatiōe factū vľ attētatū[a] fuerit: offīn[b] q̄dē ſublimitatis[c] tuæ cētū librarū auri iacturā p cōdēnatione ſuſtineat: idē[d] vero q̄cūq: auſus fuerit ĩ pdidū nr̄æ ſerenitatis decretū offīn aduocatiōis p ſurreptionē arripe, & phibitū pſociniū pſtiterit:[e] ab aduocationis ordō remot⁹, ſtylū pſcriptionis[f] ac ppetui exilij ſpālr ſuſtinebit: ſcituris ēt puīciarū rectorib. q̄ is ſub cui⁹ adminiſtratione aliquid hmōi[g] fuerit attentatū,[h] partis bonorū dimidiæ[i] pſcriptionē, & pęnā exilij p quiquēniū ſuſtinebit. Dat. pridie Kalen. Aug. Conſtantinopo. Anthemio. A. II. Cons.

Impedimentum ſtans à principio imputatur ſcienti, & non ignoranti. Salycetus.

XVI. Idē AA. Erythrio p̄fecto p̄to.

SI legib⁹* phibitę non ſint ſperatæ nuptiæ, & poſt arrhas[k] ſpōſalitias ſpōſa[l] cōiugiū ſpōſi pp religionis diuerſitatē[m] recuſauerit, ſi q̄dē pbatū[n] fuerit ante datas eaſdē ſpōſalitias arrhas, hoc[o] idē mulierē vľ parētes ei⁹ cognouiſſe, ſibi dēāt iputare.[p] Si vero horū ignari[q] ſpōſalitias arrhas ſuſceperit, vľ p⁹ datas arrhas talis cā pnīe itercesserit[r] iiſdē tm̄mō redditis, ſup altери⁹ ſimpli pœna liberi[s] cuſtodiāť. Qd[t] ſilī mō ēt de[u] ſpōſis ſup recipiēdis necñ arrhis p̄ſtitis cuſtodiri cēſem⁹. Da. Ka. Iul. Martiano & Zenone Cōs.

SI legib⁹.] CASVS. Titiū deſpōſauit Bertā p verba de futuro, & ddit arrhas: & ipſa Berta vľ pī ei⁹ ſciuerūt Titiū Paganū, vel pp religionē nō iacere ĩ lecto: vñ vult eum dimittere. certe reddat arrhas ĩ duplū. aliud ſi ignorauerit. Secundò dicit idem ñ ſpōſa dedit ſpōſo. Accurſius.
k Poſt arrhas.] mulieri datas. Accur.
l Sponſa.] per verba de futuro.
m Diuerſitatem.] vel ſectæ, vel aliā iuſtam cām, vt habes de verbo ad verbū. ĩ. d ſpō. l. ſ. §. his hoc quoq̄.
n Probatū fuerit.] nā pſumit' ignorās, niſi pbeť ſciēs. ſic ĩ. qui mi. nō poſ. ſup ſuis. lib. xij. & ff. de pba. l. veri⁹. ſed ar. ff. de pba. cū de indebito. ſ. d illud i odiū illi⁹ q̄ negauit ſibi ſolutū q̄d erat ſolutū. Itē eſt q̄d dicit ſciētiam parētū filiab' nocere, eſt ĩ. ff. de iuris & fac.

*al. Idem imp. al. Imper. Marcianus.
* Eadē ſere conſtituuo cū ciuitarum ĩ de defenſorib. licēt iſcriptiones variant.
Ignorantia ꝓ teſtimur ni ſi ſciētia probetur.

Ciuitatum defenſores non poſſunt eligi niſi orthodoxi, & quòd ita ſint debent iurare electi. hoc dicit Salycetus.

XVII. Imp. Anaſt. A. Euſtachio. PP.

IVbem⁹ eos tm̄modo ad defenſorū[x] curā peragēdam ordinari q ſacroſctis orthodoxæ religionis ibuti[y] myſteriis, hæc i primis[z] ſub geſtorū[a] teſtificatione, pñte quoq: religioſiſſimo fidei orthodoxę antiſtite, p[b] depōnes cū ſacri religione celebrādas pateſecerit.[c] Ita. n. eos pcipim⁹ ordinari, vt reuerēdiſſimorū epōrū, necñ clicorū, & honoratorū, ac poſſeſſorū, & curialiū dcreto ɔſtituāť.[d] Da. XIII. Ka. Maij Sabiniano & Theodo. Cōss.

B IN AVTHEN. de defen. ciu. §. interim. colla. iij. cōſtitu. ij.

Hæc authen. declarat q̄ debēt eligi ciuitatū defenſores, & quales, et p quos: et pœnā imponit electo declinanti, & eius officiū & iuriſdictionem anneſtit. Salicetus.

PRæſides gētiū p vnāquāque ciuitatē pparēt hoies nō viliſſimos, ſed nobiliores ciuitatū hītatores, q̄b⁹ aliqua rō eſt bonæ opinionis cōſtituta, noīare defenſores p circulū: vt eo expleto, rurſus ad eā dē ſolicitudinē reuertanť: de creto facto cū iureiurādo omC niū poſſeſſorū i ea ciuitate cōſiſtētiū: electiōe faciēda à deo amabili epō, & venerabili clero, & aliis ĩ ciuitate bonæ opinioni ſtudētib. Et nulli liceat defenſoris ordinationē declinare: alioq̄ quiq; librarū auri pœna coërcebiť, q̄ ĩ opa ciuitātis ipēdeť: & poſt pœnæ ſolōnē nihilominus defenſoris officiū ſuſcipe cogeť, & iurabit oīa ſm leges & iⁿagere. Et cōfirmabiť ex pcepto glorioſiſſimorū p̄fectorū nr̄orū: & ĩ D biēnio ſolo adminiſtrabit: & iudex poti⁹ q̄ defenſor eſſe videbiť: vt ēt teſtamēta & donationes apud hūc inſinueť, & acta apud eū cōponanť: & habeat vnū executorē, & duos offāles ex puīciali offō: & iudicet i cauſis pecuniariis vſq; ad trecētos aureos. Præterea hēat defenſor publicā hitatiōnē, ĩ q̄ monumēta recōdat & vnū hoīem q̄ acta ɔſeruet.

o Hoc.] pp q̄d ſpōſa ſponſum recuſauit.
p Imputar.] & arrhas in duplū reddāt. nā non dēt certiorari q̄ nō ignorauit & c. vt ff. de ac. em. l. j. in fi.
q Ignari.] mulier vel parentes eius.
r Interceſſerit.] quia poſtea icepit eē ĩ tali religione vel cā. & ē ſic. ff. vt in poſ. leg. l. plane. ea. n. q̄ de nouo emergunt, nouo auxilio īdigēt, vt ff. de iterro. ac. l. de ęta te. §. ex cauſa. cū concor. ibi notatis.
s Liberi.] idest in libertate ſtant.
t Quod ſimili mō.] l. ſub ſimili diſtōne. ſ. quam proxi. reſpon.
u De ſpōſis.] i. quod dixi qñ ſponſa recepit. vel ei⁹ parēs. idē dico eē ſi ſpōſus recepit, vel ei⁹ pī. Vľ dic q̄d dixi qñ vir eſt alterius ſectę: idem qñ vir & mulier velit petere arrhas. Acc.
x IVbem⁹. Defenſorū.] ſ. ciuitatis.
y Imbuti.] nō eſt neceſſe q̄ ſit theolog⁹, ſed q̄ ſit Chriſtian⁹, & q̄ myſteria Chriſtianitatis hēat in ſe.
z In primis.] ſ. q̄ ſic ſint imbuti cum ſacramenti religione.
a Sub geſtorū.] aliàs ſub ſubiectorū, aliàs ſub ditorum. Accur.
b Per depōnes.] i. ſcripturas à tabellione cōfectas ĩ q̄b⁹ ɔtinetur q̄ ſic iurauit. ſic poniť. ĩ. d teſta. l. hac cōſultiſſima. §. ſi qs.
c Pateſecerint.] hodie hęc & alia iurāt vt in auth. iuſiuran. quod præſta. col. ij.
d Cōſtituanť.] de hac electione plene dicit Auth. d defen. ciui. §. iterim. col. iij. quā quidam habent hic.
SI pūs.] CAS. Cōfeſſus fui me acceſſiſſe cētum mutuo à quodā milite ſub ſpe futurę numeratiōis, q̄ poſtea cępit eē poteſtas mea: nūc volo opponere excep. nō nu. pe. q̄riť, corā quo opponať dr corā alio iudice. Scdò ſi nō ſit ali⁹: tūc corā epō.

Certiorari non debet, q̄ nō ignorauit.

Tertiò

Noua cõſtitutio Friderici imperatoris de ſtat. et cõſue. cõ. li. ec. §. ſtatuimus. etiã col. x. conſ. fi.

Praſides vel ciuitatum rectores debent iurare q damnatos de hæreſi per eccleſiam omnibus viribus exterminabunt. aliàs non valent eorum ſententia. h. d. Bald.

STatuim[a] hoc edicto i ppetuũ valituro, vt põtes, ↄſules, ſiue rectores quibuſcũq; fũgant officiis, ꝓ defenſione fidei pſtẽt publicè iuramẽtũ ꝙ de terris ſuæ iuriſdictioni ſubiectis vniuerſos hreticos ab eccl'ia denotatos, bona fide ꝓ B virib. ſuis exterminare ſtudebũt, ita vt amõ qñcũq; qs fuerit i ptãté ſeu ppetuã ſeu tpalé aſſumpt[9], hoc teneat capitulũ firmare iuramẽto. Alioq neq; ꝓ ptãtib. neq; ꝓ cõſulib. neq; pro rectorib[9] habeãtur, eorumq; ſententias ex tũc irritas iudicamus & inanes.

Querela & denũciatio nõ nu. pe. ſi abſens ſit is cõtra quẽ fieri dẽt, põt fieri apud iudicem qui eſt in præſenti loco, vel apud epm.

XVIII. Imp. Iuſtinian[9]. A. Menæ. P. P.

SI pñs [a] qdé ſit q pecuniã numeraſſe, vl'aliãs res [b] dediſſe ſcript[9] eſt, aliquã vero ad miniſtrationé i ꝓuĩciis gerat, C vt difficile eſſe videat denunciationé eidé nõ nume. pecu. mittere, licẽtiã dam[9] ei q memorata exceptione vti velit, alios iudices adire, & p eos ei manifeſtare, q[c] exceptioné hmõi objicit, [d] factã a ſe ſu p non nu. pecu. q̃relã eſſe. Qđ ſi nõ ſit ali[9] adminiſtrator ciuilis, vel militaris, vl' p aliquam cãm ei ſit difficile q memoratã q̃relã opponit, eũ adire, & D ea q dicta ſũt facere: licẽtiã ei dam[9] ẽt p virũ reuerẽdiſſimũ epm eãdé ſuã exceptioné creditori manifeſtare, & ita tem pus ſtatum interrumpere. [e]

Quod ẽt i exceptione [f] nõ numeratæ dotis locũ [g] hẽre receptũ eſt. Dat. Kal. Iul. Cõſtãt. D. N. Iuſtiniano. A. II. Coſs.

Conſtitutio Græca omiſſa. Vide in prætermiſſis fol. 11. col. 2.

Recolligentes pueros expoſitos non efficiuntur eorũ domini, ſed ſunt illi liberi ſui iu A ris. & igenui, etiã ſi ex ſeruili cõditione ſint nati, & ſibi quærũt, et quæſita etiã ad extraneos heredes transmittunt. h. d. Salj.

XX. Idẽ A. Demoſtheni pfect. ptorio.

NEmini [h] i licere volum[9], ſiue ab igenuis genitori [b] puer puul[9] ꝓcreat[9], ſiue à libertina ꝓgenie, ſiue ſuili cõdõne [l] maculat[9] expoſit[9] ſit, cũ puerũ i ſuũ dñiũ vĩdicare ſiue noĩe dñij, ſiue aſcriptitiæ ſiue colonariæ [k] cõdõnis. Sed neq; his qui eos nutriẽdos ſuſtulerit, licẽtiã cõcedim[9] penit[9] cũ q̃dã diſtõne [l] eos tollere. Sed nullo diſcrimine [m] hito, hi q ab hmõi hoib. educati, vl' nutriti, vl' aucti [n] ſunt, liberi, & igenui appareãt, & ſibi acquirãt: & i poſteritaté ſuã, vl' extraneos hæredes oĩa q̃ habuerit, quo mõ voluerit, trãſmittãt: hæc obſuãtib. ñ ſolũ pſidib. ꝓuĩciarũ, ſed ẽt viris religioſiſſimis epiſcopis. Da. Chalcedone VIII. Kal. Iul. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Coſs.

Curator in teſtõ furioſo datus, eſt cõfirmãdus, & cæteris præferẽdus: nullo vero dato ad legitimũ puenitur, quo vel ceſſante vel idoneo nõ exiſtẽte, iudex de vno hẽt prouidere, & adminiſtrationẽ ei hẽt decernere ſeruata ſolẽnitate hic deſcripta ſeruata. h. d. S.

XXI. Idẽ Aug. Iuliano pfecto ptorio.

DE creationib. [f] [o] curatorũ, q furioſis vtriuſq; ſexus dant, neceſſariũ nobis viſũ ẽ ↄſtituere queadmodũ eas celebrari oporteat. [p] Et ſi qdé pr curatoré furioſo vl' furioſæ in vltimo elogio hrdib[9] iſtitutis vl' exhrdatis dederit, [q] ibi & ſi ð iuſſioné ceſſare neceẽ ẽ, pr no [r] teſtimonio ꝓ ei[9] ſatiſdõne [s] ſufficiẽte: vt ipſe q dat[9] ẽ, ad curationé [s] pueniat: ita tñ, vt i ꝓuĩcijs apð pſides earũ, pñte [t] eis tã viro religioſiſſimo eorũ antiſtite q̃ trib[9] primatib. [t] actis iteruenientib. tactis ſacroſctis ſcripturis depromat [u] oĩa ſe recte & cũ vtilitate furioſi gerer, neq; ptermittere q̃ vtilia eẽ furioſo putauerit, neq; admittere [x] ea q ñ vtilia furioſo eẽ exiſtimauerit: Et iuẽtar. [y] cũ oi ſubtilitate [z] publicè ↄſcripto, [z] res [a] ſuſcipiat, & eas tm ſui opi. diſponat [b] ſub hypotheca [c] rerũ ad eũ ptinẽtiũ, ad ſiſtitudiné tut. pupilli, vl' cur. adulti. Si ãt teſtñ qdé pareſñ ↄfecerit, lex [d] ãt curatoré, vt pote agnatũ, vocauerit vl' eo ceſſãte, aut ñ idon. forſitã exñte, ex iudiciali electiõe curatoré ei dar neceſſe fuerit: tũc. ſ. & i ꝓuĩcijs apð pſides cuiuſ cunque

Tertiò dicit idẽ i exceptione ñ nu. dotis.
[a] Si pñs.] i. pñcialr adeſt. Quid ãt ſi abeſt eẽ alicui[9] pũriæ: an interi poſſum eũ hic cõuenire? Rñ. ſic: vt hic inuit. Nã loquit qñ corã eodẽ dẽret agi. & hẽs. ff. ex q. cau. ma. l. itẽ ait ptor. §. fi. & l. et. & arg. e. l. fi.
[b] Alias res.] q conſiſtunt põdere, numero vel menſura & in mutuo tm. alioq n ſi poſſet ſic venir ↄ ſcripturã ꝓpriã niſi p argu. ſcriptis iſerta: vt. j. d ñ nu. pe. l. gñalr.
[c] Obiicit]. ſ. hæc.
[d] Factã]. i. ꝓpoſitã.
[e] Interrumpere.] facit. j. eo. l. fi. & de an. excep. l. vt pfectius.
[f] In exceptiõe]. ſ. oppoueda ex neo, q dé numeraſſe doté pro vxore. Nã mulieres remotæ ſunt ab officiis ciuilib. vl' publicis, vt ff. de regu. iur. l. ij. Et fac. j. de non nu. pecu. l. i ↄctib[9]. §. fi. vbi ẽ hæc l. de verbo ad vbũ. & authẽ. ibi poſita. Idẽ qđ in his excep. dicũt qdã i aliis oib[9] exceptionib. qđ nõ placet: cũ licẽt diu nõ opponãtur, tpa ñ currũt, vt ff. d do. exc. l. pu. §. fi.
[g] Locum] opponẽdo patri vel extraneo.
[h] NEmini] oẽs alios ↄphẽdit. ñ tñ colligẽte, ð quo hic ſubijcit. & ſic ẽt dñm primũ ↄphẽdit
[i] Cõditiõe] vt q fu[9] vl' aſcriptiti[9]. Nã ð vtroq; ſubijcit. & hoc qñ dñovolẽte fuit expoſit[9], ſec[9] ſi eo ignorãte, vt. j. de infanti. expo. l. ij. & j. de bono. lib. l. ij. & facit. ff. de hb. agn. l. necare.
[k] Colonariæ.] ẽ ergo ali[9] vn[9], & ali[9] alter.
[l] Diſtõne.] forte an receperit eos ſub cõdõne vt ſui hérét, vl' nõ, & ad hoc j. eõa ð ſuc. l. nutritorib. & j. de iſan. expo. l. fi. in pri. vbi eſt hæc lex ð ẽ verbo ad verbũ.
[m] Diſcri.] i. diſtõne.
[n] Auc.] i. augmẽtati.
[o] DE creatiõib[9]] i. electionib[9].
[p] Oporteat] & dicũt hæc de verbo ad verbũ. j. de cura. fu. l. fi.

Hæc auth. nõ approbat cõſuetudo, vt dicit Bart. hic ſed ſtatuta circa hoc inducunt aliã formã iuramenti quam ſeruabim[9].

Mulieres remotæ ſũt ab officijs publicis.

[*] Pars l. 1 ↄctib[9]. §. vl. j. de ñ numera. pecu.

§. ſed cũ antiquitas.
[q] Dederit] põt ergo & exhẽdatis dare curatoré, vt hic. nec mireris, nã & ſubſtituere eis põt, qđ mai[9] eſt. vt ff. d teſt. tu. l. pa. & Iſt. d pu. ſub. §. ñ ſolũ.
[r] Pr no teſtimonio.] vt & iſti. d ſatiſd. tu. ij. rñ. & eõ facit grand piudiciũ alios ꝓ filio, vt ff. de agn. li. l. j. §. Iulian[9]. alis inde pit, qđ ſenatuſconſ.
[s] Ad curationé] p cõfirmatiõé, ñ. n. tenet datio, vt Inſti. de cura. §. j. & ff. ð cur. fur. l. pe. & ff. de ↄfir. tu. l. ij. & iij. & l. vtilitaté.
[t] Primatib.] forte eccl'iaſticis. ſ. archipſbytero, archid. & decano, vt expõit i Auth. d ſãct. epiſ. §. j. col. ix.
[u] Depromat]. ſ. curat. & media producit. i. iuret, & hoc ẽ primũ.
[x] Admitter]. i. facer.
[y] Iuẽtar.] hoc ẽ ſm
[z] Cõſcripto]. i. mox, vt. j. ð adm. tut. l. tu. to. ij. & ff. ð adm. tu. l. tu. q teptor. l. pri. & ẽ hodie hoc cõe, vt Auth. vt hi q obl. §. fi. co. vj. S; an curat. ad lit. facit iuẽtariũ? R. ñ, cũ ñ poſſit ei ſolui ad iſtar pe. i lité, vt ar. ff. d ſolu. l. hoc iure. arg. j. ð epi. & cle. l. nulli. §. cũ aũt.
[a] Res]. ſ. furioſi.
[b] Diſponat] tertiũ.
[c] Sub hypotheca.] tacita, p id qđ dicit, ad ſiſtitudiné &c. vt. j. de admi. tu. l. ꝓ officio.
[d] Lex] l. xij. tab. Et no. q hoc caſ. & i pdigo dar à l. curat. vt hic:

[*] Pars l. 4. j. de infan. expo ſi. 8.

[*] Pars l. vl. §. 3. j. d curatore furioſi.

[*] al. ſatiſfactione.

[*] al. pſentibus.

[*] al. ſollẽnitate.

& Inſti. de cur. §. furioſi. aliàs ſp eſt datiuus, cū multis aliis perſonis def: vt Inſt. de cura. §. iij. & ff. de poſtu. l. ij. iij. iiij. & v.

a Primates.] expone vt ſupra.

b Sufficiētē.] diuitiæ. n. à ſatiſdatione excuſant. Sed arg. 3. ff. de ꝓcur. l. minor. §. fi. & l. ſeq. Sol. hic ſpāle ꝑ neceſſitatē offi cij: vt Inſtitu. de excu. tuto. in pri. ergo ī hoc releuat̄: vt argu. ff. de iureiur. l. cū q. ī prin. illic defenſor exiſtebat ex volūtate vñ nō excuſat̄ quantūcūq; ſit locuplex.

c Exploret̄.] alīs eq̄ ſatiſdō paupi remittit̄ & à diuite exigit̄: vt ff. ſi cui pl⁹ q̄ ꝑ legē fal. l. cum nō facile.

d Propoſitis] p̄ſidi & ep̄o & primatib⁹: vt & aliàs. ī. de iudi. l. rem non nouam. & ſubaudi, & tactis.

e In oī cā.] ſiue det̄ fideiuſſor, ſiue non.

f Præfa.] hoc ē primū

g Inuētar.] hoc ē ſm.

h Hypotheca.] hoc eſt tertium.

i Adhibenda.] ergo tria faciūt remedia: ſacramentum, inuētariū, & hypotheca.

k Tam demētis. Contrahere.] adde tñ ſint lītimæ ætatis, in maſculo xiiij. in fœmina xij. vt Inſtit. de nup. in prin.

l Præſtanda] ꝓ facultatib. & dignitati vt hic ſubiicit: & ff. de iur̄ dotiū. l. q̄ro. & ff. d̄ ad. tu. l. cūples. §. fi.

m Æſtimatione.] i. arbitrio. Accurſius.

n Tā opinioni.] dic opin. pſonæ, & moderatiōe añ nup. &c. vt ī. de nup. l. ſi furioſi.

o Statuenda]. ſ. dote & donatiōe ꝑ nupt.

p Eorum.] filiorum.

q Nobiliores.] non hoc exigitur, ſed ſic eſt conſuetudo.

r Prægrauet̄] nā nihil dabit tabellioni, vt ī decr. xij. q. ij. c. charitatē. Et ſic not. q̄ nō dēt addi afflictio aſflicto, vt vij. q. j. cū ꝑcuſſio. & ff. de offic. pſid. l. diu⁹. ſed ar. ↄ. ff. d̄ tutorib. & cur. dat. ab his. l. Romanus.

s Liberi furioſi.] ſcilicet patris.

t Ei⁹.] alīs ei. ſ. pri fur.

u Digni ſunt.] ſi teſtari pſcat pater.

x Pœnis.] quas ſubſi cit. nam ſi quis &c.

y Legitimis.] ſiue reſipuerit, ſiue non.

z Atteſtatione. &c.] no. de auctoritate denūciationis, & aliàs

Pars l. furioſi ī. de nuptiis.

* alias nominatio.

* Cōcor. ca. 1. iūct. glo. fi. extra de adulte.

cūq; ꝓuinciæ, & virū religioſiſſimū ep̄m ciuitatis, necnon tres primates [a] creatio procedat: ita vt ſi q̄dē curator ſub ſtā idoneā poſſidet, & ſufficientē [b] ad fidē gubernationis, ſine aliqua ſatiſdatiōe creatio* ꝓcedat. Sin aūt nō talis cēſus ei⁹ īueniat̄: tūc & fideiuſſio, in quantū poſſibile eſt, ab eo exploret̄, [c] creationi omnino ſacroſanctis ſcripturis propoſitis [d] in omni cā [e] celebranda.

Ipſo aūt curatore, cuiuſcūq; ſubſtæ vł dignitatis ſit, p̄ſatū [f] ſacr̄m ꝓ vtiliter reb. gerēdis p̄ſtāte, & inuētariū [g] publicè cōſcribēte, & hypotheca [h] rerū curatoris modis oib. adhibenda, [i] quatenus res poſſint furioſi vndiq; vtiliter gubernari. Dat. Kalend. Septemb. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Coſs.

* *Græca Cōſtitutio. xxij. ex prætermiſſis repetēd. s. f. 11. col. 2.* D

Liberi dementis vel furioſi, licèt in poteſtate, poſſunt contrahere nuptias, dote & donatione conſtituenda de bonis parentum ſine diſpendio aliarum expenſarum. Salyc.

XXIII. Idem A. Iuliano. P. P.

Tam demētis q̄ furioſi liberi, cuiuſcūq; ſex⁹ pñt lītimas ↄhere [k] nuptias, tā dote q̄ ante nuptias donatione à curatore eorū p̄ſtāda: [l] æſtimatione [m] tñ ī hac q̄dē regia vrbe excellētiſſimi pfecti vrbi, in ꝓuinciis aūt virorū clariſſimorū earū p̄ſidū vel locorū antiſtitū, tā opinione [n] pſonæ, * q̄ dotis moderatione & ante nuptias donationis ſtatuēda, [o] pñtib. tā curatorib. demētis q̄ furioſi, necnō his q ex gñe eorū [p] nobiliores [q] ſunt: ita tñ, vt nulla ex hac cā oriat̄ vł ī hac regia vrbe, vel ī ꝓuincijs iactura ſubſtæ furioſi, vł demētis, vł mēte capti, ſed

A quæ diximus. ī. tit. j. auth. ſi captiui. Accurſius.

a Teſtatus.] ante furorem.

b Capitulis.] ſed q̄d ſi nemo ꝓcurat? Dico filios eſſe hædes: ſed eis auferēdā hæditatē vt ab īdignis, & fiſco applicādā, vt ff. d̄ his q. vt īdig. l. iij. & ē hoc ī Aut. vt cū d̄ ap. cog. §. ſi vnū de p̄dictis. colla. viij.

gratis oīa ꝓcedāt, ne tale hominū infortuniū ēt expenſarū detrimento prægrauetur. [r]

IN AVTH. vt cū de ap. cog. §. ſi quis de p̄dictis parentib. furioſis. col. viij. conſtit. xij.

Liberi furioſi [s] q curā ei⁹ [t] negligūt p̄bere, tā exhæredōne digni ſūt, [u] q̄ alijs pœnis [x] lītimis. [y] Nā ſi q̄s ali⁹ atteſtatione [z] ad eos miſſa, cū adhuc negligāt, in domo ſua eū ſuſceperit, & ꝓcurauerit: ex B hoc erit ei⁹ ſucceſſor lītim⁹, licèt teſtat⁹ [a] eſſet ēt ī libos forte: manētib⁹ tñ alijs teſti capitulis. [b] Eadē pœna parētib⁹ īponēda, ſi q̄dē de liberis ī furore ↄſtitutis curare neglexerint. [c]

* *Græca conſtitutio. xxiiij. Vide prætermiſſis. fol. 11. col. 3.*

Vbi aduerſarius ſit abſens, infans, vel furioſus, vel in maxima ptate cōſtitutus, per ſolā libelli porrectionē factā corā p̄ſide vel C *epiſcopo interrumpitur præſcriptio. Saly.*

XXV Idem A. Ioanni. P. P.

Sancim⁹ †, vt ſi q̄n affuerit is q res alienas vł creditori obnoxias detinet, & deſideret dñs rei vł creditor ſuā intētionē ꝓponere, [d] & nō ei licentia ſit abſente aduerſario ſuo, q rē detinet, vł ī fantia vł furore laborāte, & neminem tutorē vel curatorē habente, vel ī ſumma ptāte cōſtituto, [e] [eādē [f] * rē auctoritate ſua vſurpare:] licētia ei det̄ adire p̄ D ſidē ꝓuinciæ, libellūq; ei porrigere, & hæc in q̄rimoniā deducere, & intra cōſtituta tp̄a interruptionē [g] facere. Sin autē nullo poterit mō p̄ſidē adire: ſaltē ad ep̄m locorū eat, & ſuā manifeſtare volūtatē ī ſcriptis depropet. Dat. Cōſtātinopo. Ka. Octob. poſt ↄſulatū Lāpadij & Oreſtis VV. CC. Cos.

* *Græca conſtitutio. xxvi. Vide in prætermiſſis. fol. 11. col. 4.*

ADDI. Et vide ibi gl. q̄ ē ī verbo, neglexerit, q̄ dupł r̄ndet ad q̄ſitū iſti⁹ gl. & ſecūdā opinionē tenet ibi Iaco. de Bel. cum qua ēt trāſit ibi Bar.

c Neglexerit.] ſ. curā filiorū. & dic emācipatorū vł ñ. ſed tūc nō ꝓpriè dr̄ curator, vt ī. de cura. furio. l. fina. in princip.

Sancim⁹.] CAS. Si poſſidētē & p̄ſcribētē rē meā vł ī⁹ meū nō poſſū ↄuenire, vł q̄a abſens, vł īfans, vł furioſus, vel q̄a eſt ī magno magiſtratu: certe p̄ſidi porrigā libellū. q̄ ſi nō potero p̄ſidis habere copiam, tunc epiſcopo porrigam. Viuia.

d Proponere.] rei vīdic. vł hypo. ꝑ īterrūpēdā pſcriptionē. & facit ſ. eo. l. ſi pñs. ī. d̄ ñ nu. pe. l. ī ↄtrib. §. fi. & dixi plene ī. d̄ an. excep. l. vt pfecti⁹

d Proponere] ſi ē hic &, īferior verſus abūdat. Si non eſt &, nō abundat. Accurſius.

e Cōſtituto.] repete, ſuā ītētionē ꝓponere & hoc ſi hēs ſ. ſi ñ habes, nihil ſup. hic.

f Eādē.] iſte verſus vſque ad illud verbū, licētia ei, alias nō ē.

g Interruptionē] tp̄is facere & ſufficere hoc ad pleniſſimam interruptionē.

DE HÆRETIcis & Manich. &c.

De miniſtris catholicæ fidei & eorū priuilegijs dixit: nūc d̄ eorū aduerſarijs & eorū pœnis, et de hæreticis, & ſpecialiter de Manichæis. Vel ſic: Dictū eſt ī de miniſtris catholicæ fidei, nūc audiamus de aduerſarijs eius. ſ. hæreticis ī genere, et ſpāliter de Manichæis & Samaritanis q pſidiores hæretici ſūt et maiori et ſpāliori pœna ſunt digni. vt ī dicemus. & ſimiliter ponitur rub. ī. de ſer. & aqua. Sæpe. n. poſito genere ſupponitur ſpecies, et præmiſſa ſpecie ſupponitur genus, vt ff. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit. ex.

† Pars l. 2. ī. de annali excep.

* incluſa ī vno duntaxat exēplari reperi, ī cæteris autē deſunt: quod & Accur. notat.

Priuile

TITVLVS V.

DE HÆRETICIS ET MAnichæis & Samaritis.

Qui in legem committit, priuilegium legis amittit. h. d. cum auth. ſeq. Saly.

I. IMPER. CONSTANTIN. Conſtantius & conſtans ad Gracilianum præfe. Vrbi.

PRiuilegia * q̃ cõtẽplatiõe religiõis indulta ſunt,[a] catholicæ tm̃ legis obſeruatorib⁹ ꝓdeſſe oportet.[b] Hæreticos[c] nõ ſolũ ab his priuilegijs alienos eſſe volum⁹, ſed aduerſis munerib. ꝯſtrĩgi & ſubijci.[d] Dat. prid. Kal. Se. Geraſti, * Cõſtãtio. II. & Cõ. Coss.

B

IN AVTH. de priuile. do. hę. mu. §. q̃a. n. dedim⁹, coll. viij. conſt. v.

ITem priuilegiũ dotis quo mulier creditorib. tpe priorib. añponit̃,[e] necnõ de tacitis[f] hypothecis, & alia[g] oĩa mulierib. à lege data, claudunt̃[h] his quæ catholicam non participant communionem.

Mãdatur vt hæretici cõquieſcãt, & epõs non habeant. Et hæreticus declaratur, qui à minimo fidei deuiat articulo. Salyc.

C

II. Imp. Gratianus, Valent. & Theo. AAA. ad Heſperidum. PF. P.

OMnes * vetitæ legib. diuinis & ĩpialib. ꝯſtõnib. hr̃ſes ppetuo q̃eſcãt. nemo vlteri⁹ conet̃, q̃ reperit ꝓfana p̃cepta vel docere vel diſcere:[i] nec antiſtites eorũdẽ[k] audeãt fidẽ ĩſinuare, q̃ nõ habẽt,[l] & miniſtros creare, q nõ ſunt:[m] Nec p ꝯniuẽtiã * [n] iuditãtiũ, oĩumq; q̃bus p ꝯſtões p̃nas ſup hoc cura mãdata eſt, eiuſmodi audacia negligatur[o] & creſcat. Hr̃ticorũ ãt vocabulo ꝯtinent̃, & latis aduerſus eos ſanctiõib. ſuccũbere debẽt, q vel[p] leui argõ[q] à iudicio cat. religionis, & tramite detecti fuerit deuiare.[r] Data III. Nonas Mediolani, Auſonio & Olybrio Coss.

D

Hæretici non debent habere loca in quibus cõuemãt, nec miſſas vel letanias dicere: pœna iudicibus non vindicantibus imminente. Salyc.

III. Imp. Arcad. & Honor. AA. Cleatcho præfect. vrbi.

A

CVncti hr̃tici * ꝓcul dubio nouerit oĩa ſibi loca adimẽda[s] eẽ, ſiue ſub eccl̃iarum noĩe teneãt̃. ſiue diaconica appellent̃, vel ẽt decanica, ſiue ĩ priuatis ædib. vel locis hmõi cœtib. copiã p̃bere videant̃: his ædib. vel locis priuatis eccleſię catholicæ vindicandis. Ad hoc interdicat̃ his oĩb. ad litanias faciẽdas nocte vl̃ die ꝓfanis coire ꝯuẽtibus ſtatuta vcꝫ cõdẽnatione cẽtũ librarũ auri ꝯ offm̃ ſublimitatis[t] tuę, vel p̃fidale 50. ſi q̃d hmõi fieri vel in publico * vel in priuatis ædibus cõcedatur. Dat. V. Non. Martij, Arcadio. IIII. & Honorio. III. AA. Coſs.

B

De crimine hæreſis publice põt à quolibet accuſatio inſtitui: & reo damnato publicãtur bona, & memoria defuncti põt dãnari: nec ei ſuccedũt filij, niſi ſint catholici. Salyc. Sed hoc vltimum hodie, inquit Ia. Bu. correctum eſt per authen. Gazaros. j. eo.

IIII. Iidem & Theod. AAA. ad Senatorem. P. V.

MAnichæos *[u] ſeu Manicheas, vl̃ Donatiſtas meritiſſima ſeueritate pſeq̃mur. Huic itaq; hoĩum gñi nihil ex morib. nihil ex legib⁹ cõe ſit cũ ceteris.[x] Ac primũ q̃dẽ volum⁹ eẽ publicũ crimẽ:[y] q̃a q̃d[z] ĩ religionẽ diuinã cõmittit̃, ĩ oĩum fert̃ iniuriã. † Quos bonorũ ẽt oĩum publicatione pſeq̃mur. Ipſos quoq; volum⁹ amoueri ab oĩ liberalitate & ſucceſſiõe q̃libet tit. veniẽte.

C

Præterea nõ donãdi, nõ emẽdi, nõ vẽdẽdi, nõ poſtremò ꝯhẽdi cuiquã cõuicto relinq̃m⁹ facultatẽ. In mortẽ quoq; inq̃ſitio extendat̃. Nã ſi in criminib. maieſtatis licet memoriã accuſare defuncti, nõimmeritò & hic dẽt ſubire[a] tale iudiciũ. Ergo & ſuprema illius ſcriptura irrita ſit, ſiue teſtõ, ſiue codicillo, ſiue ep̃la, ſiue q̃libet alio gñe reliq̃rit volũtatẽ q Manichæus fuiſſe cõuincit̃. Sed nec filios hr̃des eis exiſtere, aut adire pmittim⁹, niſi à p̃na prauitate diſceſſerint. Delictĩ. n. veniã pęnitẽtib.[b] † dam⁹. In eos ẽt auctoritatis nr̃æ aculei[c] dirigãt̃, q eos domib⁹ ſuis dãnãda ꝓuiſiõe defendũt. Seruos inſup ex̃ noxã[d] eſſe volum⁹, ſi dñm ſacrilegũ euitãtes, ad eccl̃iã cat. ſeruitio

D

a PRiuilegia. Indulta ſunt.] vt clericis, vt ſ. de epiſ. & cler. l. cum clericis. & de ſacroſ. ec. l. placet.

b Oportet] pone: quędã mulier ea exiſtẽte nupta facta ẽ hr̃tica. exiſtẽte ea in hęreſi, marit⁹ quaſdã res dotales vẽdidit. Deinde mulier reuerſa eſt ad fidẽ: nunq̃d mulier poterit reuocaĩ bõa? Et vr̃ q̃ non, arg. ſ. de ep. & cl. l. deo nobis. §. pen. Sed ꝯ. j. eo. authẽ. idem eſt de Neſtorianis.

c Hæreticos], ſ. clericos p̃sbyteros vel papas vel ſacerdotes eorũ, quos ſic appellãt.

d Et ſubijci.] ſic ergo q eſt puniendus, non debet habere p̃miũ: vt j. eo. l. curiales.

e ITem priuilegiũ. Anteponit̃] vt habẽs j. qui po. in pign. ha. l. aſſiduis.

f Tacitis.] vt j. de rei vxo. act. §. j.

g Alia oĩa.] vt inquãtũ facere poſſit dãnetur: vt ff. de re iudi. l. nõ tm̃. in fi. Itẽ tacite ſtipulatã dotẽ ſibi reddi intelligat̃: vt j. d rei vx. ac. l. j. ĩ prĩc.

h Clauduntur] i. denegantur.

i OMnes. Vel diſcere.] nã culpa ſiſis ẽ tã prohibita diſcere q̃ docere: vt j. de male. & mathe. l. culpa.

k Eorũdẽ.] hr̃ticorũ.

l Habẽt.] falſus denarius nõ eſt denarius.

m Qui nõ ſunt.] aliàs, q̃ nõ ſunt. Qui. n. nõ eſt miniſter, miniſtrũ cõmẽdare nõ pt. vt ff de neg. geſ. l. qui aliena. §. quanquam.

n Cõniuẽtiã] i. ꝯſenſum vel negligentiã.

o Negligatur] i. neglecta creſcat.

p Vel.] pro ſaltem.

q Leui argõ] i. leui articulo, q manifeſtè debet ſciri: q̃a pertinaciter illud aſſerit. nõ aũt ſi illud dicat cã diſputandi, & ad hoc q̃ pro delicto in leui re cõmiſſo magna ſequat̃ pœna. Nã ad hoc q̃d dico q̃ leuis ſit delictũ, facit j. de lib. & eo. lib. l.

ij. & de primic. li. xij. l. j. Vel dr̃ hr̃ticus, q. nõ eſt mẽbrũ ſanctæ eccleſiæ: vl̃ q ſunt diuerſarũ hr̃ſum: vt in Auth. de priuil. do. col. viij. Vel q nõ credũt q̃tuor cõcilia: vt j. e. l. q̃cunq;. in pri. & in Auth. vt cũ de appell. cog. §. gñalẽ. col. viij. & alijs multis modis põt dici hęreticus. vt not. extra de hæret. c. iij.

r Deuiare.] pertinaci animoſitate.

s CVncti. Adimenda.] eã coeũdi. vt & ſ. de ſum. tri. & fi. cath. l. ij. & de epiſ. & cleri. l. cõuẽticula. & j. de his qui ad eccle. cõfu. l. iiij. & in Auth. de interd. col. hæreticorum. col. ix.

t Sublimitatis tuæ.] loquitur præfe. prẽt.

u MAnichæos.] q. Xp̃m dicunt nõ eſſe verũ hoĩem: ſicut eꝯ Ariani purũ hominem eſſe dicũt.

x Cæteris.] de quo ſtatim ponet exemplũ.

y Crimẽ.] vt q̃libet d populo poſſit accuſare. Acc.

z Q̃d ĩ religionẽ] i. ꝯ religionẽ. ſic & ſ. ti. ij. l. raptores. in prin.

a Subire.] eſt ergo ſimile crimẽ hæreſeos crimini læſę maieſtatis, vt vtrunq; poſſit poſt mortẽ accuſari: vt hic, & j. ad l. Iuliã maieſt. l. fi. in fi. ſic & in apoſtatis: vt j. de apo. l. hi q. & hoc vſque ad quinq̃ẽniũ forte ĩ oĩbus p̃dictis. vt j. de apoſtatis. l. ſi. quis defunctum.

b Pœnitẽtibus.] ſic & ſ. de ſum. tri. & fi. de cath. l. fi. in fi. niſi in caſu. vt j. de apo. l. hi qui ſanctam.

c Aculei.] i. vigores. Accur.

d Extra noxã.] i. liberi erunt. Accur.

ſa. is. niſ. is. nõ in ſcr. mpo t. Th. enica- , Con- ntino VII. Cõſtan o Coſ.

* C. Th. 16. 5.

* connibẽtiã in C. Th. vt veteres ſcribebant.

* Et licet leui eã ꝓbat q̃s hæreticus. hoc etiã dicit glo. ſuper verbo, vehemẽtẽ. Ic. litteras. ex̃ de præſump. & in ca. j. ex̃ eo. ti. iuncta glo. j. vbi dicit q̃ dubius in fide eſt hr̃ticus.

* C. T. 16. 4. 30.

* publicis

* Manichæi.

* C. T. 16. 5. 30.

Ariani.

† Concorda c. cũm ſm leges. ex̃. eo. tit. lib. 6. & c. vergẽtis. iuncta gl. ſuper verbo graui⁹ ex̃. eo. ut.

† Simile in c. peccati venia. ex de reg. iu. & in c. j. iuncta glo. ſu p verbo humiliato ex̃ qui cl. vel vo l qua gl hæc vb recitant

ſeruitio fideliore [a] trāſierint. Da. VIII. Kal. Mar. Romę, Hon. VII. & Theod. II. AA. Coſſ.

Noua cōſ. Fri. Im. de ſtatu. & cōſue. §. ſi verò dñs. coll. x. cōſ. fi.

Si tpales domini ab eccleſia moniti neglexerint hæreticos extirpare, catholicus conceditur terram eorum occupare. Salyc.

SI verò dñs tpalis [b] reqſit⁹ & admonit⁹ ab eccl̃ia, terrā ſuā purgare neglexerit ab hr̃tica prauitate, poſt annū à tpe monitionis elapſum terrā ipſi⁹ expōim⁹ catholicis occupādā, q [c] eā exterminatis hr̃ticis abſq; vlla ꝯdictione poſſideāt, & ī fidei puritate cōſeruēt: ſaluo iure dñi pricipalis, [d] dūmō ſup hoc nullū pſtet obſtaculū, nec aliqđ ipedimentū apponat: [e] Eadē nihilominus lege obſeruata ꝯ eos qui non habēt dominos principales. [f]

Noua cōſti. Fri. Imp. de ſtatu. cōſue. §. credētes. coll. x. cōſ. fina.

Hic ſeriatī ponūtur pœna hæreticorū et receptātiū, et dſenſorū et fautorū ipſorū. Sa.

CRedētes p̃terea, receptatores, defenſores & fautores hr̃ticorū dānam⁹, firmiter ſtatuētes vt ſi poſtq̃ qlibet taliū fuerit excōicatione notatus, [g] ſatisfacere cōtēpſerit intra annū: extūc ipſo iure ſit ifamis, nec ad publica officia, ſeu ꝯſilia, vel ad eligendū aliqs adhibeat̃, neq; ad teſtimoniū admittat̃. Sit ēt inteſtabilis, vt nec teſtandi liberam habeat facultatem, nec ad hæreditatis ſucceſsionē accedat. C

Nullus p̃terea ei ſup qcunq; negocio, ſed ipſe alijs rñdere cogat̃. Quòd ſi fortè iudex extiterit: ei⁹ ſnīa nullā obtineat firmitatē, nec cāę aliq̃ ad ei⁹ audiētiā pferant̃. Si verò fuerit aduocat⁹: ei⁹ p̃rociniū nullaten⁹ admittat̃. Si tabellio, inſtrumēta p ipſum cōfecta, nulli⁹ penit⁹ momēti cenſeatur. D

Tria not. Primò q hæretici in Romano ſolo non habent facultatem commorandi. Secundo, q lex ſp eſt in viridi obſeruātia, & ſic quotidie loqtur, et diſponit, & ſuas vires emittit quātūcūq pœnalis, & hoc cū lex diſponit i futurū, et nō in p̃teritū. Tertiò q factū pcuratoris vel domus cōductoris non nocet domino ignoranti, ſed ſcienti. Salyc.

V. IMP. Theod. A. & Valent. Cæſ. Florentio præfe prætorio

ARiani, [h] * & Macedoniani [i] Pneumatomachi, [k] Apollinariani, [l] Nouatiani ſeu Sebatiani, Eunomiani, Tetraditæ, ſeu Teſſāreſcædecaditæ, Valētiniani, Pauliani, Papiāiſtæ, Mōtaniſtæ ſeu Priſcillianiſtę, vel Phryges, vel Pepuzitę, Marcioniſtæ, Borboritæ, Meſſaliani, * Euchytæ ſiue Enthouſiaſtæ, Donatiſtæ, Audiani, Hydroparaſtatæ, Taſcodrogitæ, † Batrachitæ, Hermogé. Photiniani, Pauliniani, Marcelliani, Ophitæ, Encratiſtę, Carpocratitæ, * Saccophori, & q ad imā vſq; ſcelerū neqtiā puenerūt Manichęi, nuſq̃ in B Romanū [m] locū * ꝯueniēdi morādiq; * habeāt facultatē. Manichæis ēt de ciuitatib. [n] pellēdis, & vlt. ſupplicio tradēdis, qm̄ his nihil relinquēdū loci ē, in q ipſis ēt elemētis fiat iniuria. [o] Cūctis q; legib. q̃ ꝯ eos ceteroſq; q nr̃æ fidei retragāt̃, oli diuerſiſq; tpib. latę ſunt, ſp viridi obſeruātia valituris, ſiue q donōnib. ī hr̃ticorū ꝯuēticula, (q̃ ipſi audacter eccl̃ias nūcupare conāt̃) factis, ſiue ex vlt. volūtate rebus qualſcunq; relictis, ſiue de puatis ędificijs, ī q̃, dño pmittēte vel ꝯniuēte, cōuenerit, venerādę nobis cath. eccl. [p] vidicādis, [q] ſiue q pcuratore q hoc neſciēte dño fecerit, x. librarū auri mlta, vl̃ exiliū, ſi ſit igenu⁹, ſubituro: metallū verò p⁹ verbera, ſi ſeruilis ꝯdōnis ſit: ita C vt nec i publicū ꝯuenire locū, nec ædificare ſibi q̃ſi eccl̃ias, nec ad circūſcriptiōē legū ęcq̃ meditari valeāt, oī ciuili & militari, curiarū ēt, & dſēſorū, & iudicū ſub xx. li. auri ī terminōne phibēdi auxilio: illis ēt oīb. ī ſua manētib. firmitate, q̃ d militia, pęniſq; varijs, deq; diuerſis sūt hr̃ticis pmulgata: vt nec ſpāle q dē bñficiū aduers⁹ leg. valeat ipetratū. D. Cō. III. Ka. Iu. Fel. & Tau. Cōſ.

VI. Iidem AA. ad Leontium præfectum vrbi.

DAmnato [r] * portētoſæ [s] ſupſtitiōis auctore Neſtorio, nota ꝯgrui [t] nōis ei⁹ inurat̃ [u] gregalib. [x] nec Xp̄ianorū appl̃one abutāt̃: ſd quēadmodū Ariani, ab Ario, lege diuæ memoriæ Cōſt. ob ſilitudinē ipietatis, Porphyriani à Porphyrio nūcupant̃, ſic vbiq; pticipes nefariæ ſectæ Neſtorij Neſtoriāi * vocēt̃: vt cui⁹ ſcel⁹ sūt ī dſerēdo deū imitari, ei⁹ vocabulū iure eē videāt̃ ſortiti. [y] Nec verò ipios libros nefādi & ſacrilegi Neſtorij aduerſus venerabilē orthodoxorū ſectā decretaq; ſanctiſ. cœt⁹ antiſtitū Epheſi hiti ſcriptos hēre aut legere, aut dſcribere qſq̃ audeat: qs diligēti ſtudio reqri, ac publicè ꝯburi dcernim⁹: ita vt nemo ī religiōis diſputatiōe aliq̃ ꝯdictū nōis faciat mētionē aut qbuſdā eorū habēdi ꝯcilij grā ī ędib⁹ aut villa, aut ſuburbano ſuo, aut qlibet alio loco ꝯuēticulā clā aut aptè p̃beat. Quos oēs cœtus celebrādi licētia priuari ſtatuim⁹: * ſciētib. vniuerſis

---

[a] Seruitio fideliore.] vt & ſ. de epi. & cler. l. fi. §. j. & j. ne Chriſtia. man. l. j.

[b] SI verò dñs tpalis.] nō ſpiritualis: vt puta aliqs comes hēt in feudum vnā terrā à quodā rege ī q̃ sūt mlti hr̃tici

[c] Qui.] ſ. catholici.

[d] Pricipali.] ſ. regis q dedit comiti ī feudū

[e] Apponat.] q orthodoxi pñt ciuitatē intrare, & hęreticos repellere.

[f] Pricipalis.] ſ. ſi ipſe rex poſſidet ciuitatē. & non legitur hęc in ſcholis.

[g] CRedētes.] Notatus. ſ. hr̃tic⁹.

Ariani. [h] ARiani.] Hi diuidūt in trinitate ſubſtantiā, & patri filium coæternū nō agnoſcunt. Io.

Macedoniani. [i] Et Macedoniani.] hi negāt ſpiritū ſanctum deum eſſe.

Pneumatomachi. [k] Pneumatomachi.] pneuma. i. ſpūs: & tocos. i. mī. vñ Pneumatomachi q ſpiritū sāctū ex mr̃e ipſa pceſſiſſe dicebant de filio dei.

Apollinariani. [l] Apollinariani.] hi Xp̄m corpus ſine aīa aſſumpſiſſe dicunt.

[m] In Romanū.] No. vt in Auth. de ecc. ti. §. iubemus col. ix.

[n] Ciuitatibus.] aliàs facultatibus.

[o] Iniuria.] ſic eſt ſ. de epiſ. & cl. l. ſi quenq̃.

[p] Eccleſiæ.] j. e. l. ſi q §. & non legitur hæc in ſcholis.

[q] Vindicādis.] i. vindicantib. Manichęis.

[r] DAmnato.] CASVS. Neſtori⁹ fuit auctor cuiuſdā hr̃ſis: & ſui ſequaces Neſtoriani dicūt̃. Ita Ariani & Neſtoriani à ſuis auctorib. dñr. Secūdo pcipit q libri Neſtorianī ꝯcremēt̃. Vltimò punit faciētes ꝯ hāc legē: & hr̃tici ſi excuſant̃ ab oneribus ſiue munerib⁹, eū de hoc debeāt puniri. h. d. cū l. ſeq. Vi.

[s] Portētoſę ſupſtōnis.] i. miraculoſæ hr̃ſis.

[t] Cōgrui nominis.] i. nomen.

[u] Inuratur.] Iponatur

[x] Gregalibus.] i. Neſtorio, & his qui eū ſequuntur.

[y] Sortiti.] ſic ſ. d epiſ. & cle. l. decernimus.

[z] Statuimus.] vt & ſ.

* C. T. 16. 4. 56. Hæreſiū diuerſitatē habes. 24. q. 3. c. quidam aūt: vſq; ad fi. nę qōnis.

Maſſaliani.

† al. Aſcodrogitæ. rectius.

Apotactitæ.

Romano loco.

orādiq; rectè.

* C. T. 16. 4. 56.

* Simoniani. legit Nomocanō.

e.l.cũcti.& ĩ.de ep.& cle.l.cõuenticula. & ĩ.de ſum.trin.l.ij.

a Curiales.] hæticos: vt q a ĩ pſmonio vl'i pſona debēt ſeruire curiæ. Ac.

b Facultatē]. ſ.noie.

c Cõtumelioſo.] i cõtumelioſã eorũ petitionē i eo q̃ ãbibāt, idest petebāt imunitatē,& erant hætici.

Ex Nouellis Theod.

d Auctoritate]no.pœna nõ tribuit imunitatē.vt ff. de interdi. & releg.l.relegatorũ. ĩ fi.& s.e.l.j. & ff.ſol. ma.l.ſi ab hoſtib.§.j.

Qvicunque] Casvs. Apollinari fuit auctor cuiuſdã hæſis. Eutyches & Dioſcorus ſunt eũ ſecuti: vñ eorũ ſequaces vocāt' Apollinariſtę, vl' Eutychianiſtæ:& ſuccũbũt legibus latis ꝯ hæticos.ij. q̃ nõ habeãt loca ad cõueniẽdũ: & ponit pœnã dño loci vſque ad §. nullũ.iij. remouet eos ã militia.iiij. ꝓhibet eos ſtare certis locis.v. ꝓhibet cõuenire & diſputare vel docere: & docentibus pœnã imponit. vi. põit pœnã prælides terrarũ ſi hoc neglexerit.

Hęc Nouella Theodoſij extat inter alia in volumine j. ꝯciliorũ, & actis ꝯcilij Chalcedonẽſis.

e Quicunq;. hic not. quatuor ꝯcilia: vt ſtati ĩ.notat:& nõ legit' in ſcholis hæc lex.

f Eutychetis.] q fuit hæticus:vt ĩ.de ep. & cle.l.qm. Et no. hæticũ eẽ q ñ credit quatuor cõciliorũ ſtatuta.ſ. Nicæni, Cõſtãtinopolitani, Epheſini, Chalcedonẽſis: vt ĩ.de ſu.tri.l.nemo.

Hæretic' q̃s dicit'.

g Sequun.] accipe.ĩ. ſciant per xj.lineas.

h Sciãt] vſq; huc durat conſtructio.

i Apollinaris.]q ſuit magiſter Eutychetis.

k Apolinariſtas.] accipe verbum prohibemus, quod eſt infra.

l Alterũ] no.alterum de tribus dici: vt & ĩ.de furt.l.ancillę.& ff.locati.l.& hęreditatis.§.cũ fundũ. & d vul. ſubſti.l.cũ ex filio.§.ſi.to. ꝓprie aũt dicitur de duobus.

Alterũ ẽ tribus q̃ſ quę dicit'.

m Addici.] vt & ĩ.de epi.& cle. l.cõuẽticula.& ar.ĩ.e.l. Ariani. & ĩ.de ſal.mo. l.j.ſed ar.§.j.de paga.l.ſi. &

vniuerſis violatorẽ hui' legis publicatione bonorum eſſe coercendum.Dat.III. Kalen.Aug. Conſtantinop. Theodoſ. XV. & Valentin. IIII.A A.Conſ.

Non ſummatur. ſed dicit Salycetus q̃ hæc lex concor.cum l.j.ĩ. cod & quæ ibi dixit,poſſunt hic repeti.

VII. Iidem A A.Florentio præ.præt.

Cvriales a * oium ciuitatũ onerosis, qnẽt militiæ, ſeu diuerſis officijs facultatũ b & pſonaliũ mũerũ obligatos, ſuis ordinib. cuiuſcũq; ſectæ ſint,inhærere cẽſemus: ne videamur hoibus execrãdis contumelioſo c ãbitu imunitatis, bñficiũ pſtitiſſe,q̃s volum' huius ꝯſtõnis auctoritate d dãnari.Dat.pri.Kal. Feb. Theodoſio.A.XVI.& Fauſto Conſs.

Non ſummatur,ſed nota tex. in verſ.idcirco in princ.pro teſtibus concordantibus in ſententia,licẽt nõ in verbis,& diſcrepantibus in nomine,ſed cõcordantibus in corpore, vt valeat teſtimoniũ: de identitate tamen corporis debet conſtare.Salyc.

VIII. Imp. Valentin. & Marcianus A A.Palladio præ.præt.

Qvicũq; e * ĩ hac ſacra vrbe vel Alexãdrina,vel in oi Aegyptiaca diœceſi, diuerſiſq; alijs ꝓuĩcijs Eutychetis f ꝓfanã puerſitatẽ ſequunt',g & ita ñ credũt, vt 318.ſãcti pres tradiderũt,cath.fidẽ i Nicęna ciuit.fundãtes,cẽtũ q̃q; & 50 alij venerabiles epĩ, q in alma vrbe Cõſtãtinop. poſtea cõuenerũt,& ſicut Atha. & Theophilus & Cyril' ſãctę recordatiõis epĩ Alex.ciuit.credebãt, q̃s ẽt Epheſina ſynod',(cui beatæ memoriæ Cyrill' pfuit,i q̃ Neſtorij error expuls' ẽ) i vniuerſis ſecuta ẽ, q̃s & nup venerabilis Chalced.ſynod' ẽ ſecuta, prioribus ꝯcilijs ſacerdotũ ex oi ꝓrs' pte ꝯſẽtiẽs, nihilq; adimẽs ſacroſ. ſymbolo, neq; adijciens, ſed Eutychetis dogmata funeſta ꝯdẽnãs: ſciãt h ſe eẽ hæticos[Apollinariſtas] Apollinaris. n. facinoroſiſſimã ſectã Eutyches & Dioſcorus mẽte ſacrilega ſũt ſecuti. Iõq; hi hoies q Apollinaris i vl' Eutychetis puerſitatẽ ſequũt',illis pęnis q̃ diuoꝶ nro pncipũ ꝯſtõnib.ꝯ Apollinariſtas, vl' ſe renitatis nrę poſtmodũ ſãctione ꝯ Eutychianiſtas, vel hac ipſa Auguſtiſ.lege ꝯ eoſdẽ decretæ ſũt, nouerit ſe eẽ plectẽdos.Idcirco Apollinariſtas, k * hoc ẽ Eutychianiſtas (q bus etſi ẽ i appſone diuerſitas, tñ ẽ i hæſis prauitate ꝯiũctio,& diſpar qdẽ nomẽ,ſed idẽ ſacrilegiũ)ſiue i hac alma vrb, diuerſiſq; ꝓuĩcijs,ſiue i Alexãdrina ciuitate ſiue intra Aegyptiacã diœceſim ſũt', & neq; ita credũt vt pdicti venerabiles patres credebãt,neq; viro reuerẽdiſ. Alex.vrbis antiſtiti Proterio * fidẽ orthodoxã tenẽti cõicant: epos & pſbyteros alioſve clericos creare & hẽre ꝓhibem': ſciẽtib. tã his Eutychianiſtis & Apollinariſtis,q auſi fuerit cuiq̃ epĩ vl'pſbyteri vl'clerici nomẽ iponere, q̃ his q paſſi fuerit ipoſitũ ſibi nomẽ ſacerdotale retinere: pęnã exilij cum facultatũ ſuarũ amiſſiõe ſe ſubituros. Vniuerſi pterea Apollinariſtæ vel Eutychianiſtæ ñ ecclias, ñ monaſ.ſibi ꝯſtruãt: paraſynaxes & ꝯuẽticula * tã diurna,q̃ nocturna ñ ꝯhãt: neq; ad domũ vel poſſeſſiões cuiuſq̃,neq; ad monaſteriũ vl'quẽcũq; alterũ l locũ opaturi' * ſectæ funeſtiſſimæ ꝯgregẽt, Quod ſi fecerit, & hoc factũ fuiſſe dño volẽte cõſtiterit: p' rẽ i examine iudicis approbatã domũ vl'poſſeſſionẽ ei' i q̃ ꝯuenerit,vl'monaſteriũ, ei' ciui.orthodoxę ecclię i cui' territorio ẽ,iubem' addici.m Si verò ignorãte dño, ſciẽte vero eo q pẽſiões dom' exigit, vl'actore vl'ꝯductore pdij paraſynaxes & ꝯuẽticula iterdicta collegerit: cõductor vl'ꝓcurator, ſiue actor vl'q cũq; eos i domũ vl'poſſeſſionẽ vl'monaſteriũ recepit,at paſſi fuerit illicitas paraſynaxeis ꝯuẽtuſq; celebrari: ſi vilis & abiectę ſit ꝯdõnis, fuſtib. publicẽ & i pęnã ſuã & i aliorũ coërceãt' n exẽplũ. Si honeſtæ vero ſit pſonæ: x.lib. auri mltæ noĩe fiſco nro cogant' iferre. Nullũ pterea Apollinariſtã vel Eutychianiſtã ad aliq iubem' aſpirare militiã. * Et ſi iuẽti fuerit militari cigulo ſoluti,honeſtorũ hoium & palatij cõione puet': nec i aliq, nec i q̃ nati ſũt ciuitate, vl' vico, aut regiõe verſent'. Si q verò i hac alma vrbe nati ſũt: tã ſacratiſ.comitatu, q̃ oi p pnũcias metropol. ciuit. pellant'. Nulli † iſup Eutychiãiſtæ vl'Apollinariſtæ publicẽ vl'puati ꝯuocãdi cœt', vl'circulos ꝯhẽdi, & de errore hætico diſputãdi,ac puerſitatẽ facinoroſi dogmatis aſſerẽdi,tribuat' facultas. Nulli ẽt ꝯ venerabilẽ Chalce. ſynodũ liceat aliq d vl'dictare, vl'ſcribere, vl'edere, atq; emitter', aut aliorũ dicta vl'ſcripta ſup ea dẽ re ꝓferre. Nẽo hmõi habre libros & ſacrilega ſcriptorũ audeat monumẽta ſeruar'. Qđ ſi q i his criib. fuerit dphẽſi, ꝑpetuą deportatiõe dãnẽt', d hoc

n Coerceant'.] vt & ff. depoſiti.l. bõa fides. & de cuſt. reo.l.diu'. ij.in fi.& de pœn.l.ſi qs aliqd. §.qui abortiõis.& l.aut fcã.§.fi.

o Dãnent'.] diſcentes hæſim i x.libras auri, ſed ſeruãtes deportẽt', docẽtes moriãt'.Idẽ ſi.

* al. Apollinariſtę, hoc ẽ Eutychianiſtæ.

* Proterio in conci. Chalced. & in multis codici bus.

* neq; paraſyna. nec uẽticula. in paucis q̃buſdã libris ꝯuenticulam.

* operarij al.operatores.

* addebatur i vet. libro, niſi cohortali nã aut limitaneã.

† al.nulli bi.

Eos verò q diſcédi[a] ſtudio adierit * de ĩfauſta hr̃ſi diſputãtes: x. librarũ auri quæ fiſco[b] nr̃o inferẽdæ sũt, iubem⁹ ſubire diſpẽdiũ. Vlt. † ẽt ſupplicio coërceãt, q illicita docere tẽtauerint. Oẽs verò huiuſcemodi chartæ[c] ac libri q funeſtũ Eutychetis.ſ. & Apollinaris ↄplexi fuerit dogma, incẽdio ↄcremenť: vi facinoroſæ pͥuerſitatis veſtigia flãmis cõbuſta * depeãt. Aequũ nãq; ẽ, vt ĩmaniſſima ſacrilegia par pœnę[d] magnitudo pcellat: ſciẽtib. moderatorib. ꝓuinciarũ, eorũq; apparitorib. defenſorib. ẽt ciuitatũ, ꝙ ſi ea q̃ legis hui⁹ religioſiſ. ſanctiõe cuſtodiẽda ꝺcernim⁹, * aut neglexerint,[e] aut aliq̃ pmiſerit temeritate violari: denarũ librarũ auri multã fiſco nr̃o ĩferre cogãť: ĩſup ẽt exiſtimatiõis ſuæ piculũ ſuſtinebũt. Da. Cõſt. * Id. Au. Cõſtãtio & Rufo, Cõ. *

Si in hæreticã pſonã alienẽtur pdia in q̃bus ſint eccleſiæ vel oratoria orthodoxæ fidei: pdia illa fiſco ſint vindicanda. Salyc.

X. Imp. Anaſtaſius. A. Eryſtitio P.P.

SI q orthodoxæ religiõis ẽptiõe vera vel fictitia, aut ꝺcũq; alio iure vel titu. pͥdia, vľ poſſeſſiões, resq; ĩmobiles, ĩ q̃b. orthodoxæ fidei ec. vľ oratoria ↄſtituta sũt, ĩ hr̃ticæ ſectæ & ↄ̃riæ orthodoxę fidei ſẽtiẽtẽ q̃cũq; pſonã trãsferre voluerit: nullã hmõi vľ inter viuos hitã vľ ſecreto iudicio cõpoſitã valere volum⁹ volũtatẽ, ẽt ſi ab orthodoxæ fidei vẽditore, vľ ꝺcũq; mõ alienatore ↄmẽtitio[f] ſub q̃libet occaſiõe fuerit aſſignata: ſed irrita oĩa hmõi documẽta,[g] & tã q̃ nec penit⁹ ſcripta eſſe cẽſem⁹. Hæc. n. pͥdia & poſſeſſiões q̃ in hr̃ticas pſonas ꝺcũq; mõ trãslatæ fuerit vľ collatæ, fiſci nr̃i iurib. ꝺcernim⁹ vĩdicari,[h] Siue. n. apud dños * poſſeſſoresve orthodoxos ea pͥdia maneãt, ſiue ad fiſci nr̃i iura puenerit, neceſſe ẽ ĩ his ecclĩas & oratoria ↄſtituta diligẽtius & ſolliciti⁹ ĩſtaurari. Nr̃e etenim ſerenitatis vndiq; ad hũc exitũ ꝓuidẽtia ducit, vt oĩpotentis dei tẽpla (ĩ q̃b. nr̃æ fidei ĩſtituta pdurãt) cultu aſſiduo p oĩa ſæcula reditiua[i] † ſeruẽť. Nec. n. dubitari põt, ſi in hr̃ticos tales veniãt poſſeſſiões, ĩ q̃b. veræ fidei ecc. vľ oratoria ↄſtituta sũt, & ĩtegritas coliť: oĩmõ ab his ꝺſeri atq ꝺſtitui, & oĩ cultu vacare: oĩb⁹ ſacris & ſolitis viduari myſterijs: oĩ ſplẽdore priuari:[k] nullis pplõrũ ↄuẽtiõib⁹, nullis clericorũ obſeruatiõib⁹ celebrari: & ex hoc ſine dubio eaſdẽ eccľias pire, ruere, ↄplanari. * Nec. n. de earum inſtauratione hæretici potuerunt aliq̃n cogitare, quas penitus eſſe nolebãt. Quæ oĩa reſecantes ad præſentem legem peruenimus. Dat. V. Id. Aug. Boetio. V. C. Conſ.

Imp. Iuſtinianus. A. Demoſtheni. PF. P.

Conſtitutio Græca.

Liberi duntaxat orthodoxi vindicant ſibi ius ſuccedendi in bonis parentum. Et alimentari à parentibus ẽt non orthodoxis compelluntur. Et dotes & donationes propter nuptias petere poſſunt. Salyc.

XI. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

COgnouim⁹ multos eẽ orthodoxos liberos, q̃b. nec pr̃ nec mr̃ orthodoxę sũt religiõis. Et iõ sãcim⁹ vt ñ tm̃ ĩ caſu vbi alter[l] nõ] * orthodoxę religiõis ẽ: ſed ẽt ĩ his caſib⁹ ĩ q̃b. vterq; parẽs alienæ ſectæ ſit. i. pr̃ & mr̃: hi tm̃mõ liberi ad eorũ ſucceſſionẽ ſiue ex teſtõ, ſiue ab ĩteſtato vocenť: & donõnes ſeu aliæ liberalitates hi accedere * poſsit q orthodoxorũ venerabili sũt noie ꝺcorati: cæteris liberis eorũ, q nõ dei oĩpotẽtis amorẽ, ſed pr̃nã vel mr̃nã impiã affectionẽ ſecuti sũt, ab oĩ bñficio repellẽdis.[m] Liberis ãt orthodoxis ñ exiſtẽtib. ad agnationẽ vľ cognationẽ eorũ (orthodoxos tñ) eaſdẽ res vľ ſucceſſiões pueniť. Quòd ſi nec agnatio vľ cognatio recta ĩueniãť, tũc eaſdẽ res fiſci nr̃i iurib.[n] vĩdicari. Sed ne videamur moriẽtib. q dẽ genitorib. liberis ꝓuidere, viuẽtib. ãt nullã ĩferre ꝓuidẽtiã (qđ ẽt ex facto nobis cognitũ ẽ) neceſſitatẽ ĩponim⁹ talibus genitoribus orthodoxos liberos ſm vĩ pr̃imonij alere,[o] & oĩa eis pſtare, q̃ ad q̃tidianę * vitę ↄuerſationẽ ſufficiat: ſed & dotes ꝓ filiab. & neptib⁹ dare,[p] & añ nuptias donõnes ꝓ filijs vľ nepotib.[q] pſcribere: * in oĩ caſu ſm vires pr̃imonij hmõi liberalitatib.[r] ęſtimãdis: ne pp diuini amoris electionẽ pr̃na vľ mr̃na ſint liberi ꝓuiſiõe defraudati: oĩb. vcȝ, q̃ nr̃æ ↄſtõnes de pœnis Paganorũ & Manichæorũ, & Borboritarũ, & Samaritarũ, & Mõtaniſtarũ, & Taſcodrogitarũ,[1] & Ophitarum,

a Eos vero q diſcẽdi] ↄ̃. de mathe. l. culpa. ↄ̃. Sol. hic nõ didicit, ſed tantum fuit cauſa diſcendi. Acc.

b Fiſco.] forte hodie eccleſiæ: vt in Auth. de iſterdict. colle. hr̃tic. coll. ix. & de ec. ti. §. ſi ãt orthodox⁹. coll. ix.

c Huiuſcemodi chartæ.] ſic ĩ. ti. j. l. mathematicos.

d Par pœnæ.] ſic ĩ. ti. ij. l. ſi quenquã. in fi.

e Neglexerint.] puniť negligẽtia: vt ↄ̃. ꝺ of. pfe. pt. l. ſi quis. & ↄ̃. de paga. l. j. & ĩ Authen. de ſan. epi. §. an tepen. colla. ix.

f SI qui. Cõmentitio.] qa fingebat locare, & vendebat.

g Documẽta]. i. iſtra.

h Vindicari] ĩ. e. l. cũ ſti. ĩ. & l. Ariani. ĩ. & l. qcunq;. §. qđ ſi fecerint. ĩ. Sol. hic loqť ꝺ illis pͥdijs vel domibus ĩ q̃b⁹ erãt ↄſtitutæ orthodoxæ fidei eccliæ vel oratoria, & poſtea ſunt aliena ta hr̃ticis: ibi ſunt hę poſſeſſiones in q̃bus nulla ſunt oratoria, trãslatæ ĩ eis. Vel hic loqť cũ trãslatæ ſunt ĩ aliq̃ ſingularẽ pſonã hr̃ticã: ibi cu alicui ↄgregationi hr̃ticorũ ad hoc vt ibi cõuẽticula ſua faciant: & tũc nõ fiſci, ſed eccleſię cath. iurib ſũt applicãdæ: vt i Auth. de iter. colle. hr̃tic. & de ecc. tit. §. ſi aũt orthodox⁹. coll. ix. Alij dñt hoc corrigi p dictas Auth. vt hodie ſp eccliæ vindiceť: quod ſatis dici põt. vt d. §. ſi aũt orthodoxus. nec hæc legiť.

i Reditiua.] qa ipſi redeant.

k Priuari.] repete ſp, non dubitari poteſt.

C Ognouim⁹.] CASVS. Deceſſit pařẽs cath. vel hr̃icus. primo filij catholici ei ſuccedũt: ꝙ ſi non ſunt, tũc fiſcus. Scđõ dicit, ꝙ parẽs hr̃tic⁹ teneť filijs cathol. dare alimenta: & dotes ſm pr̃imonij facultates: Tertiò ↄfirmat leges latas ↄ̃ hæreticos.

l Vbi alter.] ſ. pater vel mater.

m Repellẽdis.] vt & ĩ. e. l. Manichæos. Ac.

n Iuribus.] ſed hodie diſtinguiť clericus à laico: vt in Auth. vt cũ de appel. cogno. §. gñalẽ. col. viij. q̃ ſtatim habebis. Idẽ eſt de Neſtorianis, & c.

o Alere] vt & ↄ̃. de alen. libe. l fi.

p Dare] vt & ↄ̃. de iu. do. l. neq; mater.

q Nepotibus.] repete ſp neceſſitatẽ imponimus.

r Liberalitatibus] improprie poniť: qa inuiti, & in neceſſitatibus nemo liberalis exiſtit, vt ff. de adim. le. l. rem legatam. & de l. ij. l. vnũ ex fami

* audientiæ.

† Adde hic q̃ habentur in c. excõicamus. i. iũcta gl. ſuper verb. puniẽdi. ex eo. tit.

* ambuſta.

* decreuimus.

* al. ſub die kalẽ. Aug. Valẽtiniano A. VIII. & Anthemio. V. C. Coſſ. In actis concilij Chalcedon.

* Notatur in Nomoca. ti. 8. c. 7. eſſe huius tituli cõſtitutionẽ. 8. al. 9. in qua cauetur vt indigẽtes & qui inopia laborãt hæretici nõ accipiant ἐξ ἐπαρχίας à iudicijs vel eccleſijs.

* Chriſtianos poſſeſſores ſiue

† al. & rectius, redditiua.

Liberalis nemo eſt ſuis ſumptibus in neceſſitate poſitus.

* al. & planari. Acephali quã dicũtur.

* deeſt negatio.

* vet. ab his accipere.

† Adde hic q̃ dicuntur in c. ſi qs epiſcopus. in text. & gl. ex eo. tit.

* quotidianam.

* præſcribere.

† al. Aſcodrogitarum.

lia. §. ſi de Falcidia.

a) Dem ē. Et acephalis.] q non habēt caput. i. plātum. Acc.

b Quo tranſacto.] ſ. anno. Sic ergo pſcribitur eccſiæ per annū. * ſic in Auth. de ſan. ep. §. pe. colla. ix. ... Hoc ē hodie īmutatū per c ſi. de pſcrip. li. vj. vbi vide. Sed an à plato pt eccſia repetere dānū qđ hēt? R ñ. q ſic. & ſi nō eſt ſoluēdo, petet reſtitui, vt j. de iud. l. pperādū. §. ſi. & j. vñ vi. l. mēinerit. & hic.

Q Voniā multi.] Secūdū l'ar. iſta lex ē valde notabilis, & hoc hēt in effectu. Qđ fuit de facto, an hr̃ticus poſſit eſſe teſtis? & rñ. aut bis ē īter catholicos ſaltē ex vna parte, & tūc nō pōt. aut inter hr̃ticos, & tūc pōt, exceptis qbuſdam peſſimis hræticis, qbus & alij hmōi actus ſunt interdicti. In fine reſtringit primū, q in iudicijs phibenť hæretici, non ex iudiciū teſtificari. immo melius q ī ꝯtibus & vltimis voluntatib. admittunť: in iudicialibus, ſi niſi ante iudiciū cœperint teſtes eſſe, p qđ auth. ſed nouo iure, tollitur. Vi.

c Cōtra orthodoxos] ſed nec p eis hr̃tico pducēte, cū hodie p vtraq; pte dicāt, vt j. đ iud. l. die ſabbati. & ſ. de epi. & cle. authē. ſed iudex. Idē ſm canones, vt p vtraq; pte ferāt teſtimoniū v. q. ix. ca. hortamur. & xiij. q. v. c. nō ſanè. ſed an ps orthodoxa pōt tali priuilegio renūciare? R ñ. vtique: qa & tacita volūtas ꝓdeſt. vt j. de teſti. l. ſi qs. Itē an orthodoxus ꝯ hæreticos pt teſtificari? R ñ. ſic, vt i nouellis cōſt. & in decret.

d Cōionē] hoc Itelligē ſm qđ i ſi. huiꝰ legis diſtinguit. ſ. in iudiciali teſtimōio. Acc.

e Introducere] .i. nil Iudæꝰ Iudæo. nil Catulina Cethego. vt hic & ſ. de epi. & cle. l. ſi quēq. i ſi. & ff. ſo. ma. l. vxo & j. de li. cau.

Iſti Arnol. dicta ſt dānanť iure canonico: vt ex eo. tit. c. excommunicamus. 2.

* Cócor. tex. in ca. vergētis. vbi hæc verba ponuntur: & ſunt ſumpta ex hac Authen. ex eod. titu.

rū cęterorūq; hr̃ticorū iā * cōſtituerūt, ex hac nr̃a lege cōfirmandis. & in perpetuū valituris. Dat. Cōſtantin. X. Kal. De. Lāpa. & Oreſte. VV. CC. Cōſ.

IN AVTH. vt cū de ap. cog. §. generalem. coll. viij. ...

Si liberorū aliqui ſint orthodoxi, & aliq nō: ad orthodoxos tm̃ deuoluitur ſucceſſio tota, donec nō orthodoxi ad ſidē ſīt cōuerſi. S.

Dē ē đ Neſtorianis & Acephalis: a qa ſi qs ex his liberos hēt eccl. ſanctæ cōicātes, his ſolis ex teſtō vł ab īteſtato hr̃ditatē trāſmittere pt. Si verò pmixti ſunt, portio īfidłiū interī reſideat penes orthodoxos: ipſis, ſi ꝯuerſi fuerit, reſtituēda qdē, ſed abſq; rōne fructuū & adminiſtrōnis. Permanebit aūt apud orthodoxos, ſi ipſi pſeuerēt ī neqtia. Si autē oēs liberi ꝯuerſi ſint, vocenť agnati rectæ fidei. Quib. nō inuētis, ſi clericꝰ fuerit, ab eccl. ītra ānū admittať: q trāſacto b ſi ñ fuerit cler. ſuccedat fiſcꝰ.

IN AVTH. de ſtat. & ꝯue. §. Gazaros. coll. x. ...

Filij hæreticorum non admittuntur ad eorum ſucceſſionem, ſed fiſcus. Salyc.

G Azaros, Patarenos, Leōiſtas, Speroniſtas, Arnoldiſtas, Circūciſos, & oēs hr̃ticos vtriuſq; ſexꝰ, q̊cūq; noīe cēſeanť, ꝑpetua dānamꝰ infamia, diffidamꝰ, atq; bānimꝰ cēſētes vt oīa bona taliū ꝯfiſceť, nec ad eos vlteriꝰ reuertāť: ita q filij eorū, ēt ſi orthodoxi ſit ad ſucceſſionē eorū ꝑuenire ñ poſſit: cū lōgè grauiꝰ ſit æternā q̃ tpalē offēdere maieſtatē.

Qui āt iuēti fuerit ſola ſuſpicione notabiles: niſi ad mādatū eccł'ię iuxta ꝯſiderationē ſuſpiciōis, q̃litatēq; pſonæ, propriā inocētiā ꝯgrua purgōne mōſtrauerit, tāq̃ īfames & bāniti ab oib. hēanť, ita q ſi ſic p annū pmāſerit, extūc oēs tāq̃ hæreticos condemnamus.

* *Græca conſti. xvj. Vide in prætermiſ. fo 21. col. 4. verſu. 14.*

Ad teſtimoniū iudiciale cōtra Chriſtianos nō admittitur hæreticus, ſed in contractibus vel vltimis voluntatibus ſic, inter ſe vero poſſunt teſtes eſſe, exceptis quibuſdā hic nominatis, qui nec inter ſe poſſunt eſſe. Salyc.

XIII. Idem A. ...

Q Voniā multi iudices ī dirimēdis litigijs nos iterpellauerūt, nr̃o indigētes oraculo, vt eis referet qđ de teſtib. hr̃ticis ſtatuēdū ſit, vtrūne accipiāť eorū teſtimonia, an reſpuāť: ſācimꝰ ꝯ orthodoxos a qdā litigātes nemini hr̃tico, vł his ēt q Iudaicā ſupſtitionē colūt, eſſe in teſtimonia cōionē, d ſiue vtraq ps orthodoxa ſit ſiue altera. Inter ſe āt hr̃ticis vł Iudæis, vbi litigādū exiſtimauerit, ꝯcedimꝰ fœdus pmixtū, & dignos litigatorib. ēt teſtes itroducere: e exceptis. ſ. his, q̃s vł Manichaicꝰ furor, f cuiꝰ ptē & Borboritas eē manifeſtū ē, vł Pagana ſupſtitio detinet: Samaritis nihilominꝰ, & q illis nō abſimiles ſūt, Mōtaniſtis, & Taſcodrogitis, & Ophitis: qb. p reatꝰ ſimilitudine g oīs lcītiꝰ actꝰ interdictꝰ ē. Sed his qdē. i. Manicheis Borboritis, & Paganis, necnō Samaritis, & * Mōtaniſtis, & Taſcodrogitis, & Ophitis oē teſtimoniū, h ſicut & aliàs lcītimas ꝯuerſatiōes ſācimꝰ eē iterdictū. Alijs vò hr̃ticis tm̃mō iudicialia teſtimōia ꝯ orthodoxos. ſm q ꝯſtitutū eſt, volumus eē inhibita. Ceterū teſtāria teſtimonia eorū, & q̃ ī vltimis elogijs vel ī ꝯctib. ꝯſiſtūt, pp vtilitatē neceſſarij vsꝰ eis ſine vlla diſtinctione permittimꝰ, i ne pbationū facultas anguſtetur. k Dat. V. Kal. Aug. Conſtantinop. poſt conſulatū Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

Etiam ex militu teſtamento non recipiũt hæretici. Salyc.

XIIII. Idem A. Ioanni P.P.

D Iuinā nr̃am ſanctionē, l p q̃ iuſſimꝰ neminē errore ꝯſtrictū hr̃ticorū, hr̃ditatē vł legatū vł fideicōmiſſum accipere: ēt ī vltimis militū volūtatib. locū hēre pcipimꝰ, ſiue cōi iure, ſiue militari teſtētur. Dat. Kal. Sep. poſt ꝯſulatū

l. ſi filiū. & j. de inof. teſ. l. in arenā & ff. ſi qs omiſſa cā teſta. l. qdā. & l. ſi nō ſolꝰ. §. j. & ff. ne qd in loco publi. l. ij. §. idē ait ſi ī publico. Sed ar. ꝯ. ff. de publi. iudi. l. is q.

f Similitudine] ſic ſ. de ep. & cl. l. ſi quēq.

g Teſtimonium] etiā inter ſe.

h Teſtimonia.] .i. de his q̄ in iudicijs tractanť vel videnť: vt đ ꝓfeſſionib. & teſtificationib. & iterlocutoria aliqua vel definitiua, an ſit ita lata. Alij dñt iudicialia, q̃ incipiūt à iudicio: vt ſi agať iniuriarū, vel furti. & iudex teſtes q̃ſieriť: hi ſiqdē adhibiti nō fuerāt, ſicut ī ꝯtib. adhibenť. In pſcriptione ergo q̄ viderit poterūt ferre teſtimoniū: m opinionē primā, cū tm̃ iudicialia prohibeāť. Ac.

i Permittimꝰ] & poterūt etiam produci in iudicio.

k Anguſteť.] nā hoc edictū de teſtib. phibitorū eſt. ſ. certarū pſonarū: & ſicqlibet admittiť q nō phibetur, vel aliqua lege excuſatur: vt ff. de teſti. l. j. & facit vt pbationū facultas āplieť. vt j. de reb. cre. & iureiu. l. gnālr. in prin. & ff. de iucē. l. ne qđ. §. de his. & ff. đ teſti. l. ſerui. & j. de iure delib. l. ſi. §. licētia dāda. Sed vr̃ ēt in ꝯtibus non admitti: qa hr̃tici ſunt īfames. vt ſ. de ſu. trin. & fi. cat. l. j. i ſi. & īfames ferre teſtimoniū nō pñt. vt ff. de teſti. l. iij. §. le. i ſi. Sed huic reſp. ſ. de ſu. tri. l. j. item ſignāt hic qdā talē authen. Sed hodie nulli Iudæo pmittiť ferre teſtimoniū ꝯ orthodoxū, niſi in curiali ꝯdōne: vt ī Authen. de hæret. vel ī Auth. vt hr̃tici curiales. §. illud, vel ī Authē. de teſti. §. hr̃ticorū. Sed certè nō inueniť hæc Authē. inter Auth. ſed dicit qdā reperiri in nouellis.

l D Iuinā noſtrā ſanctionē.] vt ſ. eo. l. Manichæos. & hæc non legitur.

al. reſpō deať. al. ꝯ ſeruetur ſed rectiꝰ refeletur.

i Cōcor. gl. pen. in cap. teſtimonium extra de teſti.

* introduci.

* al. i. Mōtaniſtis. Edictū de teſtib. eſt phibitorium.

Hęretici an poſſint teſtificari

Infames ferre teſtimonium non pñt.

NE SANCTVM baptiſma,&c.

Dictū eſt ĩ de hæreti cis:ſed q̃a ſpecies ĩ hæreſis rebaptiʒare baptiʒatū,ponit ,phibẽdo ne ſãctū baptiſma reiteret.

a A Ntiſtitem qui. Erro rē.].ſ.tutis. fec⁹ ſi de icõ dubitet̃ baptizatū eē:nec.n. p̃t dici iteratū,qd ignorat̃ eſ ſe factū: vt in decre. de cõſe.diſt. c.j.de ec cleſiarū.Sed arg.§.ff. d dolo.l.& elegãter. §.non ſolum.

b S I qs.Piaculare.] .i.pîadū ſãguie, .i.dẽcamittet̃ caput. c Cõmiſſit]Cleric⁹.ſ. & ille q baptizatur. d Per ætatē.] q̃libet rebaptizãs, & q̃libet capax criminis p ætā eē rebaptizatus,patit̃ piaculare flagitium. Vel forte loq̃t̃ de eo q rebaptizāti rñdẽdo præbuit miniſteriū. e Vlt.ſupplicio.] qd mortẽ interp̃tamur: vt ff.d pœ.l.vltimū. f N Vlli hẽticorū. Initiati.]vt qa Chriſtiani eẽt tm̄ & ita cathecumeni:nõ autem erãtbaptizati. g Eccleſiæ]& auferũt hodie dñis eorū:vt.j. ne Xp̃ianū man. l.j. h Quod q fecerit].i. hẽtic⁹ rebaptizãs igenuos vl ſuos ,pprios. i Exilio]mitiorẽ hic patit̃ pœnã cũ adhuc nõ fuerat baptizat⁹, q̃ u ſuſſecit.vt ſ.l.px. Alij hoc referunt de pœna exilij ad eũ q ſciuit,& nõ detulit: nõ aũt ad baptizãtẽ. Prima placet.

*addita ab idoctis librarijs. nã ſecũd⁹ annus p⁹ cõſulatū Lãp.& Oreſt. erat ſextus im perij Iuſtiniano. Iteratum non dicit̃ quod factũ eſſe ignoratur

*al. myſterijs.al. miniſterijs.

*perſuaſerit.

*C.T.16 4.49 & 16.§.nul li.

DE APOSTATIS.

Quoniã apoſtata pluſquã hæretica ſuntſiñ ponit de aj oſtatu. Qui dicãtur apoſtata, habes j. eo.l.ac oſtatarū.§.ſed ne huiuſmodi.& l.fi.in fin.

S I qs.]prima nõ legit̃.in ſecũda not. q de inofficioſis actionib.qnquẽniũ ſtatui tur.vt j.de inof.teſt. l.ſi qs filiũ. Sed vĩ p petuo agi: vt j.eo.l. apoſtatarũ. Solu.illa corrigit hãc: vel hæc poſt mortem teſtatoris, ibi viuẽte teſtõre dicit ſe poſſe d̃ferre.

†Quidã ſic legit, nec vero illos quos in ſ.l. , vel q̃ alitercũque habuerit me lũ ſue ke.

Lãpadij & Oreſtis. VV. CC. anno ij.[Impij Iuſtiniani,] *

Vide quæ in prætermiſſis hic notata ſunt. fol.11.col.4.poſt l. quoniã multi. cum ſcribendum fuerit,poſt l. diuinam noſtram.

TITVLVS VI.

NE SANCTVM BAPTISma iteretur.

I. Imp Valent.Valens & Grat.AAA. ad Florianum vicarium Aſiæ.

A Ntiſtitẽ q ſanctitatẽ baptiſmatis illicita vſurpatiõe geminauerit, ſacerdotio idi gnũ eẽ cẽſem⁹.Eorũ.n.ↄdemnam⁹ errorẽ, ᵈ q apłorũ p̃cepta calcãtes,Xp̃ianinoĩs ſacra mẽta ſortitos,alio rurs⁹ bapti ſmate ñ purificãt,ſed îceſtãt, lauacri noĩe polluentes. Dat. XVI.Kal.No.Cõſtã.Gratiano. A.IIII.& Merobaude Coſſ.

Scienter rebaptiʒans & rebaptiʒatus, puniuntur capite.Saly.

II. Imp. Honor.& Theodo.AA. Anthemio PP.

S I qs rebaptizare quẽpiã de miniſtris ᵃ catholicę ſectæ fuerit d̃tect⁹:vnã cũ eo q piaculare ᵇ crimẽ cõmiſit ᶜ(ſi tñ cris p ętatẽ ᵈ capax ſit)& hic, cui pſuaſũ ſit,*vlt.ſupplicio ᵉ pcellat̃.Dat.XV.Ka.April.Lucio & Herod. VV. CC.Coſſ.

Baptiʒantes Chriſtianũ ſub alia lege,puniuntur pœna hic ſtatuta. quod iudex nõ pẽ teſt diſſimulare vel minuere.Sal.

III. Imp.Theodo.& Valent. AA.Florentino præfecto præt.

N Vlli ᶠ hẽticorũ dãda ſnĩa ẽ vľigenuos vľſeruos ,p prios,q orthodoxorũ ſunt ini tiati ᵍ myſterijs, ad ſuũ rurſus baptiſma deducẽdi,necnõ il los q̃s emerit,vľq̃litercũq;ha buerit necdũ ſuæ ſupſtitioni ↄiũctos,,phibẽdi catholicę ſeqreligionẽ ecclę.ᵍ Quod q fe cerit, ʰ vľcũ ſit igenu⁹,i ſe fieri paſſus ſit,vel factũ ñ detule rit: exilio, ⁱ ac x.librarũ auri mltadãnabit:teſti & donõnis faciẽdę vtriſq; d̃negãda ſnĩa. Quę oĩa ita cuſtodiri decernimus,vt nulli iudicũ liceat delatũ ad ſe crimen minori aut nulli coercioni mãdare, niſi

A ipſe idẽ pati velit qd alijs diſſimulãdo ↄceſſerit.D.III.Ka.Iu. Conſtã. Felice & Tauro Coſſ.

TITVLVS VII.

DE APOSTATIS.

Apoſtata bona publicantur.Sal.

I. Imp. Cõſt.& Iul.Cæſ.ad Thal.P.P.

S I qs lege ᵃ venerabili ↄſtitut⁹ ᵇ & ex Xp̃iano Iudæ⁹ effect⁹, ſacrilegis cœtibus aggreget̃: cũ accuſatio fuerit ap,pbata, facultates eiuſdẽ dñio fiſci iubem⁹s vindicari. Data.

B Non.Iul.Conſtantio. A.VIII. & Iuliano,Cæſ.Coſſ.

Apoſtatatus crimen poteſt accuſari poſt mortem vſque ad quinquennium.Saly.

II. Imp. Gratian. Valentin.& Theodo. AAA.ad Hypatium.PP.

S I qs d̃functũ ᵃ violatę atq; deſertæ Xp̃ianæ religionis accuſat, eũq; vel ad ſacrilegia tẽplorũ, vel ad ritus Iudaicos trãſiſſe ↄtẽdit, ᵇ eaq; gr̃a teſtari minime potuiſſe ↄfirmat:intra iuge ˡ qnquẽniũ qđ de inofficioſis actiõib⁹ ᵐ cõſtitutũ ẽ,,pprias exigat ⁿ actiones,futurique iudicij huiuſcemodi

C ſortiat̃ exordium. ⁿ Data.XV. Kal.Ian.Gratian.A.IIII.& Merobaude † Coſs.

Apoſtatantes à fide pdunt omnia etiam à iure communi Chriſtianis conceſſa,nec ad mittitur pœnitentia.Sal.

III. Imp. Theo.Valen.& Arcad.Flauiano præfecto præt.

H I q ſanctã fidẽ ᵃ ,pdiderũt, & ſanctũ baptiſma hẽtica ſupſtitiõe ,pfanarũt, à ↄſortio oĩum ſegregati ſint, à teſtimonijs alieni,teſti (vt añ iã ſanxim⁹) ñ hẽant factionẽ,nulli i hr̃ditate ſuccedãt à nemine ſcribãt hr̃des. Quos ẽt p̃ciperemus ,pcul abijci ac lõgius mandari,niſi pœnæ viſũ fuiſ

D ſet eẽ maioris, verſari iter hoies & hoium carere ſuffragijs. ᴵᴼ Sed nec vnq̃ ᵃ i ſtatũ priſtinũ reuertant̃ nec flagitiũ horũ † obliterabitur ᵖ pnĩa: neq; vmbra aliq̃ exq̃ſitæ defenſiõis,aut munimi nis obducet̃. ᑫ qm̃ qdẽ eos qui fidẽ q̃ deo dedicauerãt,polluerũt,& ,pdentes diuinũ myſteriũ in ,pfana migrauerũt:tueri ea q̃ ſunt ↄmẽtitia & ↄcinnata,nõ p̃nt.Lapſis etenim & errãtib. ʳ ſubuenit:pditis vero,hoc eſt ſanctũ baptiſma ,pfanantib.nullo remedio pœnitentiæ, (quæ ſolet alijs criminibus adeſſe)ſuccurritur. Data.V.Id.Maij. Concordiæ Tatiano & Symmacho Coſs.

Crimen apoſtatatus eſt publicũ:ideo quilibet admittitur ad accuſandum

k Contendit.] accuſator:vel ẽt contẽdit de alia hæreſi. l Iuge].i. continuũ. m Actionib.] ſ. q̃reſæ inofficij teſtamẽti n Exordium.].i.vſq; ad quinquennium.

H I qui.] CASVS. Hac l. puniunt̃ Chriſtiani ſi ſiãt hẽti ci patiẽdo ſe baptiza ri more hẽtici, vt nõ poſſint eẽ teſtes,neq; facere teſtm̃: nõ aũt relegant̃. & ponit̃ ſõ. Itẽ pœnitẽtia eos nõ excuſat, q̃ prodeſt alijs errantibus. Vin. o Suffragijs.] q̃re ergo hẽtici expellũtur de ciuitatibus, & nõ apoſtatæ: vt ſ. de ſu. trin.l.ij. Rñdeo quia alios docerẽt:& eadẽ rõne expellunt̃ cleri ci apoſtatantes: vt j. eo.l.fin. Accurſius. p Obliterabitur.].i. delebitur. q Obducet̃].i.d̃lebit̃ r Et errantibus] hẽticis.ſ.nolentibus ad fidẽ ↄuerti, q̃ nunq̃ habuerũt:vt ſ.de ſu. tri.& fi.cat.l. îter claras.in fi. & de hẽti.l. iiij.in fi.ſed non q iã fuerũt de fide,& poſtea ab ea diuiſerũt ſe oĩno: vt hic. Vel dic quo ad pœnã mũdi nõ ,pdeſt pœnitere:quo ad deũ ſic: vt ibi,Cor ↄtritũ & humiliatũ deus ñ deſpi cies.& alibi: Dixi ↄfitebor, & tu remiſiſti impietatem peccati mei.

†C.T.16. 6.63. *perperã repoſitũ erat, cõſtituta, et Co. Th. cũ l oib⁹ Iuſtiniãneis legatur cõſtitutus.

*C.T.16. 5.1.

*al. exorat. al. exerceat.

†aliàs roſtius, Merobaud. 11. & Saturnino. vt i C. T. *C.T.11. 39.11.

Pœnitentia nõ liberat à pœnamũdi.

Pſal. 50. Pſal.31.

*Vide ad hũc locũ annota. I p̃termiſſ. fo. 11.col. 1.vſ. 20. ſal. morum.

a A Poſtatarũ. Cõtinua.] ẽt ſine libello.
b Inceſſet.] ideſt inceſſanter accuſet.
c Temporibus.] niſi intra qnquénιú poſt mortem: vt s̃. eo. l. ij.
d Deferatur.] primò liberis, ſecũdò agnatis: vt s̃. de hrti. l. cognouimus. Ac.
e Perpetuari.] cũ alia etiá vſq; ad xx. ãnos regulariter porrigantur: vt j̃. ad le. Corn. de falſis. l. querela.
f Inſimulationis.] .ſ. accuſationis: vt j̃. de ac. l. ea quidem. & facit. ff. de teſ. l. cũ lege.
g Mandauerint.] .ſ. Iudæis vel Paganis.
h E Vm qui.] nõ legitur.
i E Os q.] nec hæc legit̃. ſed ꝯ. s̃. e. l. hi. ſed ibi ſolue.

NEMINI LICERE ſignum ſaluato. &c.

Quoniã ſignũ noſtræ redemptionis ab oĩbus ẽ adorãdũ et venerandũ: & ſi in manib. alicuius geſtatur, ei debemus cũ deuotione adſurgere: & ſi alicubi poſitũ eminẽat honorẽ debemus im̃ẽdere: iõ ꝓhibet ne humi ponatur, vel in aliqua materia humi poſita ſculpatur, aut depingatur, ne pedibus conculcetur. Et q poſuerit, vel poſitũ nõ leuauerit, grauiſſima pœna multat̃. q̃ forte mortẽ interp̃tamur. vt ff. de pœnis. l. vltimum. Az.

k C Vm ſit. Nemini. licere ſignũ ſaluatoris, &c.] ſignũ crucis humi ponere eſt ꝯtrá religioni: & iõ ꝗ hoc põit: & lege p te.
l Grauiſſima.] .ſ. pęna mortis, q̃ eſt grauiſſima. vt ff. de pę. l. vlt.

DE IVDÆIS &c.

Quiá Iudæi & cælicolæ multa cõtraria proponunt religioni, ideo de hu dicit. & ſunt calicolæ, qui planetas colunt. Vel ſic. De hæreticis in genere dictum eſt ĩ medio ponit in ſpecie. Vel ſic: Supra dictum eſt de Chriſtianis, q plenĩſſime diuinã religionẽ colunt: nunc videamus de Iudæis, q ſemiplene & ad litterá deum reuerentur & colũt, & leuius errát quàm alij hæretici. Ac.

dum: & alienationes ipſi iure ſunt apoſtatis interdictæ: & poſt mortẽ poſſunt accuſari, bona proximioriб. fidelib. applicãdu. Sa.

IIII. Imp. Theo. & Valent. AA. Baſſo. P. P.

A Poſtatarũ * ſacrilegũ nomẽ, ſingulorũ vox cõtinua[a] accuſatiõe * iceſſet, [b] & nullis finita tpibus [c] huiuſce modi criminis arceat̃ indago. Quib. q̃uis p̃terita ĩterdicta ſufficiát, tñ ẽt illud iteramus, ne poſtq̃ à fide deuiauerit, teſtãdi aut donãdi qppiá hẽant facultaté. Sed nec vẽditionis ſpecie facer̃ legi fraudẽ ſinãt̃: totũq; ab ĩteſtato Xp̃ianitatẽ ſectãtib. ꝓpinqs potiſſimũ deferat̃.[d] Intm̃ ãt ꝯ huiuſcemodi ſacrilegia ꝑpetuari[e] volumus actioné, vt vniuerſis ab ĩteſtato veniẽtib. ẽt p⁹ mortẽ peccãtis, abſolutã vocẽ ĩſimulatiõis[f] ꝯgruæ ñ negem⁹. Nec id patiemur obſtare, ſi nihil ĩ ꝯteſtatiõe ꝓfano dicat̃ viuẽte ꝓductũ. Sed ne huiu⁹ ĩterp̃tatio * cris lati⁹ ĩ incerto vaget̃ errore, eos p̃ſentib. ĩſectamur oraculis, q noĩe Xp̃ianitatis iduti * ſacrificia ſacrilega vł fecerit, vł faciẽda mãdauerit.[g] Quorũ ẽt poſt mortẽ ꝯprobata pfidia, hac rõne plectẽda ẽ, vt donõnib. teſtiſq; reſciſſis, hi qb. hoc deferret lτima ſucceſſio, hmõi pſonarum hr̃ditate potiant̃. Dat. VII. Id. April. Rauennæ, Theodoſio. XII. A. & Valent. A. II. Coss.

Qui pſuaſiõibus ſeruũ vel liberũ fecerit apoſtatare à fide, puniri debet capite. Salyc.

V. Iidem AA. Florentio. P. P.

E Vm * q[h] ſeruũ ſiue ingenuũ iuitũ, ſeu ſuaſiõe plectẽda ex cultu Xp̃ianę religionis ĩ nefandã ſectã ritũve trãſduxerit, cũ diſpẽdio fortũarũ capite puniẽdũ * eẽ cẽſemus. Da. Pri. Lal. Feb. Theo. XV. & Valentin. IIII. AA. Coss.

**Vid p̃termiſſa f. 12. co. 1. ỽ. 27*

VI. Imp. Valentin. & Marcian. AA. Palladio præfecto prætorio.

E Os q[i] catholicarũ eccľiarũ clerici, vel orthodoxæ fidei mõachi, relicto vero orthodoxę religiõis cultu, Apolinaris vł Eutychetis hr̃ſim & dogmata abominanda ſecuti fuerit: oĩb. pœnis q̃ priorib. legib. aduerſus hr̃ticos ꝯſtitutæ sũt, iubem⁹ teneri, & ex̃ ipsũ qq; Ro. ĩpij ſolũ repelli, ſicut ꝗ Manichęis p̃cedentiũ legũ ſtatuta sãxerũt. Da. Ka. Au. Valẽ. A. VII. & Auiano Coſ.

TITVLVS VIII.

NEMINI LICERE SIGNVM SALuatoris Chriſti humi vł in ſilice vł marmore aut inſculpere, aut pĩgere.

Signum crucis non debet ſculpi vel dipingi in loco qui poſſit pedibus calcari. Salyce.

II. Imp. The. & Val. AA. Eudoxio. P. P.

C Vm ſit nobis cura diligẽs p oĩa ſupni numinis religionẽ tueri: ſignũ ſaluatoris Xp̃i nemini licere[k] vel in ſolo, vel ĩ ſilice, vel ĩ marmorib. humi poſitis ĩſculpe, vł pĩgere, ſed qđcũq; repit̃, tolli, grauiſſima[l] pœna multãdo eo, q ꝯtrũ ſtatutis nr̃is tẽtauerit, ſpãłr ĩpam⁹. D. XII. Kal. Iu. Hierio & Arda. Coſs.

Vide prætermiſſa hic. fol. 12. col. 1. verſu. 34.

TITVLVS IX.

DE IVDÆIS ET CÆLICOLIS.

I. Imp. Antoninus. A. Claudio Triphonino.

Q Vod Cornelia [m] Saluia vniuerſitati Iudęorũ q ĩ Antiochiẽſiũ ciuita. ꝯſtituti ſunt, leuauit, peti nõ põt. [n] Da. Pri. Ka. Iul. Antonino. A. IIII. & Balbino Coſ.

Iudæi irruentes in conuerſionem ad Chriſti cultũ, ſunt cõcremandi. Sal.

II. Imp. Conſtantinus. A. ad Euagrium. P. P.

I Vdæis, [o] * & Cælicolis, & maioribus eorũ, & patriarchis volum⁹ ĩtimari, q ſi qs poſt hanc legẽ aliquẽ q eorũ feralem[p] fugerit ſectã, & ad dei cultũ reſpexerit, ſaxis, aut alio furoris gñe (qđ nũc fieri cognouim⁹) auſus fuerit attẽtare: mox flãmis dandus eſt, & cum oĩbus ſuis participib. cõcremãdus. Dat. XV. Kal. Nouemb. Conſtãtino Cæſ. VI. Conſ.

Chriſtiani non debent irruere contra ſynagogam Iudæorum. Salyc.

III. Imp. Valent. & Valens. AA. Remigio magiſtro offic.

I N ſynagogã[q] * Iudaicæ legis, veluti hoſpitij merito irruẽtes[r] milites iubeas emigrare: qs[s] priuatorũ domus, nõ religioſarũ[t] loca habitationũ meritò cõuenit attingere. Dat. Prid. Non. Mart. Valentiniano & Valente. AA. Coss.

Immunitas antiquitus Iudæis conceſſa per hãc legem reuocatur. Sa.

IIII. Imp. Gratianus, Valentin. & Theo. AAA. Hypatio. P. P.

I Vſſio, * q̃ ſibi Iudaicæ legis hoĩes blãdiũt̃, p q̃ eis curialiũ munerũ dabat̃ imunitas, [u] reſcidat̃. Da. XVIII. Ka. Maij, Medio. Merob. II. & Sat. Coſ.

Chriſtiani cum Iudæis non poſſunt matrimonium contrahere ſub pœna capitis, licentia accuſandi cuilibet conceſſa. Salyce.

V. Imp. Valentinianus, Theodo. & Arcad. AAA. Cynegio præfecto prætorio.

m Q Vod Cornelia ꝓpriũ nomen eſt.
n Nõ põt.] vt j̃. de hęredib. inſt. l. collegiũ. ſec⁹ ſi vni eorũ: vt ff. ꝗ reb. du. l. cũ ſenat⁹.
o I Vdæis.] nõ legit̃.
p Feralẽ.] .i. crudelẽ.
q I N ſynagogã.] .i. in domũ Iudæorũ.
r Irruẽtes.] alĩs milites irruẽtes. & ẽ ꝯ. s̃. ꝗ ſu. trin. l. ij. ſol. vt ibi.
ſ Quos.] .ſ. milites.
t Religioſarũ.] .ſ. Iudęorũ. sũt. n. quo ad eorum opinionẽ religioſa.
u I Vſſio. Immunitas.] in multis. n. immunitatẽ hẽbant añq̃ Xp̃s veniret in virginem. & facit ff. de decurio. l. generaliter. §. fin.

† Dat. XV. Kal. Aug. CP. Aſporatio & qui fuerit nũciat⁹, Cõſulibus.

* C. T. 16 6. 1.

* al. ſynagoga Iud. leg. veluti hoſpitio meritò irruentes.

* C. T. 12. 1. 99.

NE

C. T. 9. 7.5. & 3. 7.2. Vide Alc. li. 7. parer. ca. 23.

Hūc ca ſum ſpecialitatis ponitetiā gl. 2. in c. ſuper his extra de accu.

a N E qs Xpianā] dēt. n. eſſe cōicatio diuini iuris. vt ff. de ritu nup. l. j.

b Relaxata.] ēt ſine inſcriptione forte: ſed clariter ꝰ: vt j. q accu. nō pñt. l. iij.

N Emo in coniū ctionib.] .i. in matrimonijs.

Legem.] ipſi. n. ſtatuerūt, vt quaſdā pſonas ducere liceat, qs duci nō licet, vt auiā & ſororē forte: & hoc eſt qđ hæc lex eis prohibet.

c Diuerſa] poterāt. n. quā hēbant relinquere, & aliam accipere.

I Vdæi. Ad ſuperſtitionem.].i. ad fidem eorum.

† Et ſic Iudæi prohibētur habere plures vxores vt hic, & in c. gaudemꝰ. tūc glo. ſuper verbo, vxores. ex de diuor.

Arbitrorū].i. à Xpianis electorum apud Iudæos.

In ciuili.] ſecus in criali. vt ff. đ arbi. l. ñ diſtinguemus. §. Iul.

Eorum.] ſcilicet arbitrorū. & hoc dicit ſine pœna. vt j. de recept. arbi. l. cū antea.

N Emo externus.] nec ēt Iudæi inter ſe, nec Xpiani, vt ff. rer amo. l. non. n. & j. de mona. l. j. niſi ex cā, vt s. de epiſ. audi. l. j. & ff. de off. pfe. vr. l. j. §. cura. & ad le. Iu. d annona. l. h. §. j.

C. T. 2. 1.10.

Vobis]. ſ. Iudæis.

Vos.] q ñ ſubibūt talē pœnam, non tñ ſtatuunt: vt mō dixi.

Vicunque.] nō legitur.

Mancipētur].i. vindicentur.

I Vdæos. Solēnia.] puta coronā ſpineam, & crucem.

Ritus].i. ꝯſuetudines.

Tēperauerint.] priuilegiū. n. debet amittere. q ceſſā ſib: abuſū ptāte: vt lxxiij. di. c. vbi. & ff. đ pecu. l. libera. & ff. đ nego. l. q ſine. & i Auth. đ tabe. §. nos aūt. col. iiij.

C. T. 16 6.66.

Hæc lex nemi. & ſ. Iudæi, inuerſæ ſunt.

al. ꝓponentur: vt & i C. Th.

C Aelicolarū. Cōtrariū.] q. nō ē mecū, ſ me eſt: ſic. ff. de reg. iu. l. q non facit. & ff. de fideic. lib. l. ſi eū. §. pe. & ad Trebel. l. ſi cui pure. §. j.

Cōcot. ei. tuarū. nos. §. veuē. extra de priui.

C. T. 12. 1.65.

D Ie ſabbati. Neminē]. ſ. Iudeū Cōueniri] vr̄ā Iudis vel à Chriſtianis. Ac. Conuenire, facit j.

N E qs Xpianā [a] mulierē i mr̄imoniū Iudęꝰ accipiat neq; Iudææ Xpianus cōiugiū ſortiat̃. nā ſi qs aliq̄d hmōi admiſerit: adulterij vicē ꝯmiſſi hmōi crimē obtinebit, libertate i accuſandū publicis q̄q; vocibus relaxata. [b] Dat. Prid. Id. Mar. Theſſalonicæ, Theodoſio. A. II. & Cynegio Coss.

Nuptię īter Xpianos ꝓhibita, ſimiliter inter Iudæos ꝓhibetur, ſua lege ceſſante. Sa.

VI. Im[p]. Theo. Arcad. & [H]on. AAA. Infanti comiti [O]rientis.

N Emo Iudæorū morē ſuū i ꝯiūctiōibꝰ [c] retineat, nec iuxta legē ſuā nuptias ſortiat̃, nec i diuerſa [†] ſub vno tpe ꝯiugia ꝯueniat. Da. III. Kal. Ian. Th. A. III. & Habūdātio, Cōs.

Hæc eſt bona lex, & breuiter dicit: Iudæi hēnt ea q̄ ſūt eis. Ro. et corā iudicib. Xpianu debēt litigare. e: pñt vnū ex eis arbitrū aſſumere. Bar. Vel ſic: Cauſa Iudæorū ſecūdū iura nr̄a agitāda ē. et ſi in arbitrū cōpromiſerūt, valebit ſnīa ꝑiudices exequēda. S.

VII. Imp. Arcad. & Hon. AA. Eutyc.

I Vdæi [*] cōi Romano iure viuētes, i his cauſis q̄ tā ad ſuꝑſtitionē [†] eorū q̄ ad forū & leges ac iura ꝑtineat, adeāt ſolemni more iudicia, oēſq; Romanis legibꝰ cōferant & excipiāt actiones. Si q̄ verò ex his cōi pactione ad ſiſtitudinē arbitrorū apud Iudæos i ciuili dūtaxat negotio putauerint litigādū: ſortiri eorū iudiciū iure publico nō vtent̃. Eorū ēt ſnīas iudices exſequant̃, tanq̄ ex ſnīa cognitoris arbitri dati fuerit. Dat. VI. No. Feb. Hono. A. IIII. & Eutychiano Cons.

Iudæi non poſſunt artari ad vendendas res proprias aliter quàm Chriſtiani. Bart. Vel ſic: ad curam Chriſtianorū non ſpectat ſtatuere precia rebus Iudæorum. Salz.

VIII. Idem A. ad Iudæos.

N Emo exterꝰ religiōis Iudæorū, Iudæis ꝑcia ſtatuet, cū venalia ꝓponūt. [*] Iuſtū ē. n. ſua cuiq; committere. Itaq; rectores ꝓuinciarū vobis [†] nullū diſcuſſorē aut moderatorē eē cōcedēt. Quòd ſi q̄s ſumere ſibi curā (ꝑter vos ꝓcereſq; veſtros) audeat: eū velut aliena appetentē ſupplicio coercere feſtinēt. Dat. III.

A Kal. Mart. Conſtantin. Arcad. IIII. & Honorio III. AA. Cōs.

IX. Iidē AA. & Theo A. Eutych. P.P.

Q Vicunq; ex Iudæis ob noxij curię ꝯprobāt̃, curiæ mācipēt̃. [c] Da. III. Ka. Ian. Th. A. I. & Rumoridio Cōss.

Quando Iudæi celebrant ſua ſolennia, nō debent aliquid agere in contemptum Chriſtianæ fidei: aliàs puniuntur. Sal.

X. Imp[p]. [...] AA.

I Vdæos quoſdā feſtiuitatis ſuæ ſolēnia ad pœnæ quā dā recordationē icēdere, & ſā B ctę crucis adſimilatā ſpēm i ꝯtēptū Xpianæ fidei ſacrilega mēte exurere, ꝓuīciarū rc̄tores ꝓhibeāt neve locis ſuis fidei nr̄ę ſignū imiſceāt: ſed ritꝰ ſuos citra ꝯtēptū Xpianæ legis retineāt, amiſſuri ſine dubio ꝑmiſſa hactenꝰ, niſi ab illicitis tēꝑauerint. Da. IIII. Ka. Iu. Conſt. Baſſo & Phi. Conss.

Niſi Calicolæ conuertantur ad fidem, vt hæretici puniuntur. Salze.

XI. Iide[m] AA. [...] P.

C Aelicolarū nomē iauditū quodāmō nouū crimē ſuꝑſtitionis vidicauit. Hi niſi ad dei cultū venerationēq; Xpianā ꝯuerſi fuerint: his legibꝰ qbꝰ ꝑcipimus hæreticos adſtringi, ſe quoque nouerit adſtrigēdos. Aedificia āt eorū, (q̄ neſcio cuiꝰ noui dogmatis cōuētus habēt) eccleſijs vidicent̃. Certū. n. eſt, q̄cq̄d à fide Xpianorū C diſcrepat, legi Chriſtianæ eſſe contrarium.

In die ſabbati & alijs feſtiuitatibus Iudæorū ipſi nō poſſunt conueniri, nec alios conuenire. h. d. Bar. etiam pro commodis fiſci. Salze.

XII. [...]

D Ie ſabbati ac religs ſub tpe quo Iudæi cultus ſui reuerētiā ſeruāt, neminē aut facere aliq̄d, aut vlla ex ꝑte cōueniri dēre ꝑcipimꝰ: ita tñ vt nec illis dei ſnia eodē die Xpianos orthodoxos cōuenire: ne Xpiani forte ex iterpellatiōe Iudæorū ab offālibꝰ ꝑfatis diebꝰ aliquā ſuſtineāt moleſtiā: cū fiſcalib. cōmodis & litigijs priuatorū ꝯſtet reliquos dies poſſe ſufficere. Da. VII. Kal. Au. Rauē. DD. NN. Ho. VIII. & The. Au. III. Cos.

Nec Iudæos offendere, nec bona eorum inuadere cuiquam liceat pro D pria authoritate, nec contra. Salze.

XIII. [...] P.P. per Illyricum.

N Vllꝰ tāq̄ Iudæꝰ, cū ſit inocēs, obterat̃: nec expoſitū eū ad cōtumeliā religio q̄liſcūq; ꝑficiat. ñ paſſim eorū ſinagogæ vel hitacula cōcrement̃, vł ꝑperā ſine vlla rōne lædant̃: cū alioq̄n ēt ſi ſit aliqs ſcelerib[9] iplicitꝰ, idcirco tñ iudiciorū vigor, iuriſq; publici tutela vr̄i medio ꝯſtituta, ne q̄ſq̄ ſibijpſi ꝑmittere valeat vltiōē. Sed vt i hoc pſonis Iudęorū volumꝰ eē ꝓuiſum: ita id quoq; monēdū eē cēſemꝰ, ne Iudæi forſitā inſoleſcāt, elatiq; ſui ſecuritate, q̄cq̄ ꝑcipites in Xpianā reuerētiā vltionis admittant. Dat. VIII. Id. Aug. Cōſtāt. Hon. XVIII. & The. V. A A. Cōs.

Iudæus aliter vel ritu ſuorum ſequitur Chriſtianum. Salze.

de fruct. & lit. expen. l. fi. & de reſci. ven. l. ratas. & ff. qđ q̄ſq; iuris. l. j. Sed ꝰ. j. de legibus & conſti. l. q̄ ſauore. Solu. vt ibi.

y N Vllus. Iudæus.] ideſt ob hoc ipſum q̄ eſt Iudæus.

z Innocens.] à crimine quo inculpatur.

a Obteratur.].i. verberetur.

b Religio.] obterētis. & dic expoſitum. i. & expoſito eo.

c Paſſi]. i. idiſtinctè.

Vltionem] ſed nū-

C. T. 16. 6.74.

C. T. 16. 6.75.

attinendos.

C. T. 2. 8.3.

C. T. 16 6.77.

† Cōcor. ca. poſtremo. in c. glo. 2. extra de diuor.

q̄d eo caſu pmittes, cū ille nō vult venire ante iudicē, nec iudex pōt eum cogere? Rñ. ſm Io. ſic ar. ĩ. de decur. l. gñali. lib. x. & ff. quæ in frau. credi. l. ait ꝑtor §. ſi debitorē. & ſ. de epiſ. & cler. l. ſi qs curialis. Illud aūt conſtat, q̄ ꝯ. quaſdā perſonas qñque hoc licet: vt ĩ. qñ liceat ſine iudice ſe vind. l. j. & ſi. Itē facit cū hac l. ĩ. ne qs ĩ ſua cā. l. j. & ff. quorū leg. l. j. ĩ prin. & ff. de vſufr. l. ſi cuius. alias incipit, ſi vſufruct. §. denique. & ff. quæ in frau. credi. l. pe. & de fur. l. interdum. ij. & ĩ. ti. ij. l. Chriſtianis. & ff. de ori. iur. l. ij. §. poſt originem.

a S I qua inter.] per vos legite.

b I Vdæi] per vos legite.

c I Vdæorū primates] legite p vos.

d H Ac. Interdictę ſunt.] imo vr q̄ ad honores admittant, vt ff. de decur. l. gñaliter. §. ſi. quę eſt ꝯ. Solu. q̄dam dicunt hanc corrigere. Alij dicunt q̄ hic erāt Iudæi: ibi non, licèt Iudaicam ſuperſtitionē vel vitā ſeruarēt. Alij q̄ illud fuit ſpālr indultū eis. j. verior eſt.

e NE CHRISTIAnum mancipiū &c.

Quia contrarium eſt religioni, q̄ hæreticus habeat Chriſtianum mancipium, ideo de hoc ponit.

f I Vdæus. Chriſtianū habuerit.] ſufficit habere vt pœnā indictam patiat. at ꝓpter non Xp̄ianum duo ſūt neceſſaria, & poſſidere & circūcidere: vt ſubijcit. Ac.

g Capitali] .i. ppetuo exilio. & cōcordat ſ. ti. j. l. Iudæi. ij. nā illa eſt capitalis pœna: vt ff. de pœnis. l. rei capitalis. in princip. & de pu. iudi. l. ij. & facit ſ. de epi. & cler. l. fin.

h DE PAGANIS, & ſacrificijs.

De Iudæis, qui in quibuſdam nobiſcum conueniunt dixit: nunc de Paganis qui penitus à nobis diſcrepāt, dicit. Vel ſic: Dictū eſt ſ. de Iudæis, nūc ponit de Paganis.

XIIII. Iidem. A A. Aureliano præfecto prætorio.

SI qua† a inter Xp̄ianos & Iudæos ſit ꝯtētio: nō à ſeniorib⁹ Iudæorum, ſed ab ordinarijs iudicib⁹ dirimat̃. Da. XIII. Kal. Nouem. Ho. XII. & Theo. VIII. A A. Conſ.

Bona Iudæi Chriſtianum circumcidentis ſunt publicanda. Saly.

XV. Idem A A. Aſclepiodoto. PP.

2 IVdæi b * & bonorū ꝓſcriptiōe & ꝑpetuo exilio dānabūt̃, ſi nr̃ę fidei hoiem circūcidiſſe eos, vł circūcidēdū mādaſſe ꝯſtiterit. Da. Pri. Ka. Fe. Theo. XVII. & Feſto Conſſ.

XVI. Imp. Theo. & Valen. AA. Ioanni comiti ſacrarum largitionum.

IVdęorū c † primates q̄ ĩ vtriuſq; Palæſtinę ſynædrijs morant̃, * vel in alijs ꝓuīcijs degūt, ꝑiculo ſuo āniuerſariū canonē d̄ ſynagogis oib⁹, Palatinis ꝯpellētib⁹, exigāt ad eā formā, q̄ patriarchæ q̄ndā coronarij auri noie poſtulabāt: & hoc qd̄ d̄ Occidētalib⁹ Patriarchis ꝯferri ꝯſueuerat, nr̃is largitiōib⁹ iferat̃. Da. III. Kal. Iu. Con. Flor. & Diony. Conſ.

Iudæi non poſſunt habere aliquem honorem. Bart.

XVII. Iidem. A A. Florentii præf. ꝑto.

HAec † valitura * ĩ oē æuū lege ſancim⁹, neminem Iudæorū, q̄b⁹ oēs adminiſtrōnes & d dignitates interdictæ ſunt, nec defenſoris ciuitatis fungi ſaltem offō, nec p̄riæ honorē arripe ꝯcedimus: nec acq̄ſiti ſibi officij auctoritate muniti, aduerſ⁹ Xp̄ianos, & ipſos plerūq; ſacræ rłonis antiſtites, veluti īſultātes fidei noſtræ, iudicādi vł ꝓnūciādi q̄libet hēant ꝑtātē. Illud ēt pari ꝯſideratione rōnis arguētes, ꝑcipim⁹ ne q̄ Iudaica ſynagoga in nouā fabricā ſurgat: fulciēdi veteres ꝑmiſſa lnia, quę ruinā minant̃. Quiſq̄s igit̃ vel infulas accepit, q̄ſitis dignitatib. nō potiat̃: vel ſi ad officia vetita irrepſerit, ab his penit⁹ repellat̃: vł ſi ſynagogā extruxerit, ꝯpēdio cath. eccl. noue-
A rit ſe laboraſſe. Et q̄ ad honores & dignitates irrepſerit, hēat̃ vt antea ꝯdōnis extremę etſi honorariā illicitè promeruerit dignitatē. Et q̄ ſynagogæ fabricā cœperit, nō ſtudio reparādi: cū dāno 50. lib. auri fraudet̃ auſib⁹ ſnis. Cernat ꝑterea bona ſua ꝓſcripta, mox pęnæ ſanguinis deſtinād⁹, [q̄ ſi] * qui fidē alterius expugnauit ꝑuerſa doctrina. Da. Pri. Kal. Feb. Theod. A. XVII. & Feſto Conſſ. * Incluſũ deſt ĩ pleriſque & li. Noue. Theod.

TITVLVS X.

NE CHRISTIANVM MANCIPIVM e HÆRETICVS vel Iudæus vel Paganus habeat, vel poſſideat, vel circūcidat.

B *Mancipia Chriſtiana Iudæis ſunt interdicta, & ſtatim libera fiunt. mancipia vero alterius ſectæ eis ſunt permiſſa, ſed non poſſunt eos circuncidere, ſub pœna hic ſtatuta. Salyc.*

I. Imper. Honor. & Theodo. A A. Monaxio. PP.

IVdęus f ſeruū Xp̄ianū nec ꝯparare d̄bebit: nec largitatis vel alio q̄cūq; tit. cōſequet̃. Quòd ſi aliq̄s Iudęorū mancipiū vł Xp̄ianū habuerit, vel ſectæ alterius ſeu nationis crediderit ex quacūq; cā poſſidēdū, & id circūciderit: nō ſolū mancipij dāno multet̃, verūetiā capitali g ſnia puniat̃, ipſo ſeruo ꝓ ꝑmio libertate donando. Da. IIII. Id. Apr. Conſtan. Honor. A. XI. & Cōſtātio. V. C. II. Cōs. † C.T. 16. 7. 4. & l. j. & ij.

TITVLVS XI.

DE PAGANIS, h ET SACRIF. ET TEMPLIS EORVM.

C *Tēpla ad ſacrificādū dijs debent claudi: & ſacrificātes, cōſcij et miniſtri gladio debent puniri, & bona cōfiſcari, & iudices negligentes incurrunt pœnā 50. lib. auri. h. d. aſta. l. & ſequēs, & l. penul. j. eo. Salyc.*

I. Imp. Conſtantius. A. ad Taurum. PP.

PLacuit i † oib⁹ locis atq; vrbib⁹ vniuerſis claudi ꝓtin⁹ tēpla, & acceſſu vetito oib⁹ lniam deliquēdi ꝑditis abnegari. Volum⁹ ēt cūctos ſacrificijs abſtinere. Quòd ſi aliq̄d forte hmōi ꝑpetrauerint, gladio vltore ſternant̃. facultates ēt ꝑēpti fiſco decernimus vīdicari: & ſilr puniri rectores ꝓuinciarū, ſi facinora vindicare neglexerint. Da. Ka. Decēb. Conſtantio. IIII. & Conſtante. A A. Conſſ. † C.T. 16. 8. 4. vide Nicephorū eccleſiaſtic. hiſtoriæ. li. 8. c. 18. & 25.

Summata eſt in lege præcedenti.

II. Imp. Theo. A. Cynegio præfecto prætorio.

D NE qs k † mortaliū ita faciendi ſacrificij ſumat audaciam, vt īſpectione iecoris, extorūq; ꝑſagio vanæ ſpem ꝓmiſſionis accipiat, vel (qd̄ ē deteri⁹) futura ſub execrabili ꝯſultatiōe cōgnoſcat. Acerbioris eteniͫ imminebit ſupplicij cruciat⁹ ei, q̄ ꝯ vetitū ꝑſētiū vel futurarū rerū explorat̃ tētauerit veritatē. D. VII. K. Iu. Ar. & Bau. C. † C.T. 16. 8. 9.

III. Imp. Arca. & Hon. AA. Macrobio & Proculiano Vicario. al. vicarijs

SIcut l ſacrificia tēplorū ꝓhibem⁹, ita volum⁹ publicorū operū ornamēta ſeruari. Ac ne ſibi aliqua auctoritate blandiant̃: qui ea conantur euertere: ſi quod reſcriptū, ſi qua lex forte ꝓtēditur, abreptę m hmōi chartæ ex eorū manibus, ad nr̃am ſcientiā referant̃. Dat. XIIII. Kal. Febr. Cō-

de Saracenis, q̄ deos innumeros, deaſq̄, imo dæmones colūt & adorāt. Et adijcit de eorū ſacrificijs, & de tēplis. Azo.

i P Lacuit.] per vos legite.

k N E quis.] p vos legite. & fa. ĩ. de male. l. v.

l S Icut] per vos legite. Acc.

m Abreptæ.] No. arg.

q. ſi aduerſarius reti net inſtrm qđ credo & dico falſum, poſſũ ipſum vi eripere, & dilaniare: vt hic colligit: vel melius poſſum ipſũ arripe,& ad pricipẽ illud referre.

a V T profanos.] p vos legite.

b O Mnia.] per uos legite. & ſa. ſ. de hære.l.iij.

c C Hriſtianis. In duplũ] ſpãle ẽ. regulr ꝯ.vt Inſ.vi bo. rap. in pri. & facit ſ. de Iudæis.l.nullus.

d N Emo.] hanc & ſequentẽ legite p vos. Figura tñ in ea caſum hoc modo: Faciebant olim ſacrificia: quia aperiebant delubra vel tẽpla ani mo adorandi,& reddebãt honorẽ nefandũ ſimulacris, & poſtes tẽplorũ redimebanť,thura incendebanť,& pateris guſtabať vinũ: qđ totũ remouet.Scđo imponit pœnam facientibus.

DE HIS QVI AD eccleſiam cõfugiũt &c.

Quoniã inter cetera quæ eccleſia hẽt priuilegia,hoc præcipuũ habet, ne cõfugientes ad eã alicuius temeraria abſtrahãtur auctoritate:iõ ſcđo fugiẽtib. ad eã,et exclamantibus ĩ ea cõſti. Az.

e I Vdæi. Simulant.] Idem & ſi non ſimulant: ſed iſta verba denotãt frequẽtiam.

¶ Crimina].i.pœnas, quæ pro criminibus imponuntur.

g Arceant.].i.ab eccleſia extrudãtur: aliàs extrahantur.

h Nec ante.] ſic & ſ. de ſacroſ.eccl.l.q ſub prætextu. Accur.

i F Ideli.Confugiẽtes.].ſ. Chriſtianos libero, homines.

k Abducere.] præter homicidas, adulteros, & virginũ raptores. Tributorũ quoq; exactiones & inita tẽpla decẽter fieri ꝯuenit: vt i Auth. đ mã. prin.§.neq; aũt.coll. iij. Hodie idẽ,vt ſi p quocũq; maleficio ſugiat ad eccleſiam, vt inde abſtrahatur: vt notatur in d. Auth.

ſtan. The. & Rumoridio Cõſ.

Conuentus ciuium & eorum lætitia & feſta conſueta non debent eis interdici. Sal.

IIII. Iidem. AA. & Theo. A. Apollodoro [illegible]

V T ꝓfanos [a]ritus iã ſalubri lege ſubmouim[9], ita feſtos ꝯuẽt[9] ciuiũ & cõem omnium lætitiã nõ patimur ſubmoueri. Vnde abſq; vllo ſacrificio, atq; vlla ſupſtitione dãnabili exhiberi * ppľorum voluptates ẽm veterẽ ꝯſuetudinẽ, miniſtrari * ẽt feſta conuiuia,qñ exigũt publica vota, đcernim[9].Da.V II. ka.Se.Hono.VII.& The.II.AA. Cons.

Priceps põt publica donare. et donata i patrimonio donatary debẽt ppetuo remanere. S.

V. Imp.Hono.& Theod. AA.populo Carthaginenſi.

O Mnia[b] loca † q̃ ſacris error veterũ deputauit,noſtræ rei iubemus * ſociari.

Quod aũt ex eo iure vbicũque ad ſingulas q̃ſcũq; perſonas vel p̃cedentiũ principũ largitas, vel nr̃a maieſtas voluit ꝑuenire, id ĩ eorũ p̃rimonijs æterna firmitate pduret. Ea vero, q̃ multiplicib[9] ꝯſtitutis ad venerabilẽ ecclĩã volumus ꝑtinere: Chriſtiana ſibi merito religio vĩdicabit.Dat. III.Kal.Sep.Rauẽnæ.Hono.X. & Theo.V.AA.Conss.

Chriſtianis non licet Paganos offendere, nec eorũ bona rapere ſub pœna dupli. Saly.

VI. Iidẽ AA. Aeſclepiodoro p̃fe. pro.

C Hriſtianis[c], q verẽ ſunt, vel eẽ dñr,ſpãlr demandamus, vt Iudæis ac Paganis qetẽ degẽtib[9] nihilq; tẽtatib. turbulẽtũ, legibuſq; ꝯriũ, nõ audeãt man[9] iferre religionis auctoritate abuſi.Nã ſi ꝯ ſecuros fuerit violẽti,vel eorũ bona diripuerint: nõ ea ſola quæ abſtulerit, ſed ꝯuicti in duplũ [c] q̃ rapuerit reſtituer ꝯpelleť. Rectores ẽt ꝓuinciarũ,& officia, * & pricipales cognoſcãt ſe,ſi nõ ipſi talia vindicẽt,ſed fieri à popularib[9] hæc pmiſerit,vt eos q fecerit puniẽdos. Dat. VII.Id.Iun.Cõſtã.Aſclepiodoto & Mariniano Cons.

VII. Imp.Valẽt.& Mar.AA. Pal.P.P.

A N Emo[d] venerãdi adorandiq; aĩo delubra, q̃ olim iã clauſa ſunt,reſeret. Abſit ã ſæculo nr̃o iſandis execrãdiſq; ſimulacris honorẽ priſtinũ reddi,redimiri ſertis tẽplorũ ipſos poſtes, ꝓfanos aris accẽdi ĩgnes,adoleri ĩ hiſdẽ thura,victimas cædi,pateris vina libari,& religionis loco exiſtimari ſacrilegium. Quiſqs aũt ꝯ hãc ſerenitatis nr̃æ ſanctionẽ, & ꝯ interdicta ſanctiſſimarũ veterũ ꝯſtõnũ ſacrificia exercere tẽtauerit,apud publicũ iudicẽ re[9] tãti facinoris lĩmẽ accuſeť,& ꝯuict[9] ꝓſcriptionẽ oĩum bonorũ ſuorũ & vltimũ ſuppliciũ ſubeat. Cõſcij ẽt crĩs ac miniſtri ſacrificiorũ eandẽ pœnã, q̃ in illũ fuerit irrogata,ſuſtineãt: vt hac legis nr̃ę ſeueritate ꝑterriti mœtu pœne đſinãt ſacrificia iterdicta celebrare.

B Quòd ſi vir clariſſim[9] rector ꝓuinciæ poſt accuſationẽ lĩtimam,& poſt crimen in cognitione conuictum,tñ ſcelus diſſimulauerit vindicare; 50. libras auri ipſe iudex, 50.ẽt officiũ eius confeſtim fiſco nr̃o inferre cogatur.Da.Prid.Id.Nouemb.Martia.A.& Adelphio Cons.

Cuilibet licet de hoc crimine accuſare: & domini in quorũ prædijs committitur ſcientes puniuntur pœna hic ſcripta. Salyc.

VIII. Imp.Leo & Anthemius. AA.Dioſcoro præfe. prætor.

a N Emo[d] ea q̃ ſepius Paganę ſupſtitionis hominib. iterdicta ſunt, audeat ꝑtẽtare, ſciẽs ꝙ crimẽ publicũ cõmittit, q hæc auſus fuerit ꝑpetrare.Intm̃ aũt hmõi facinora volum[9] eẽ reſecãda,

C vt ẽt ſi ĩ alieno pdio vel domo aliqd tale ꝑpetreť,ſciẽtib[9] vc; dñis, pdiũ qdẽ vel dom[9] ſanctiſſimis * iurib[9] ęrarij addicať: dñi vero ꝓ hoc ſolo ꝙ ſciẽtes cõ ſenſerint ſua loca talib. ꝯtaminari ſcelerib[9]: ſi qdẽ dignitate vel militia quadã decoranť,amiſſiõe militiæ vel dignitatis, necnõ rerũ ſuarũ ꝓſcriptione plectenť. priuatę vero cõdõnis vel plebeiæ cõſtituti, poſt cruciat[9] corpis, opib. metallorũ,aut ꝑpetuo deputabunť exilio.

Deſunt hic lex. IX. & X. ex prætermiſſis repetendæ. fol. 12. col. 1. C. D.

TITVLVS XII.

DE HIS QVI AD ECCLESIAM CONFVGIVNT, VEL ibi exclamant [& ne quis ab eccleſia extrahatur.] *

D *Iudæi ad eccleſias confugientes nõ prius debent ſuſcipi, q̃ vniuerſa debita ſoluerint, vel ſuſpecti de crimine ſe purgauerint. Salyc.*

I. Imp. Arcad. & Honor. AA. Archelao. P. Auguſtali.

I Vdæi,† q reatu aliquo vel debitis fatigati ſimulãt [e] ſe Xpianæ legi velle cõiũgi,vt ad ecclĩas cõfugiẽtes euitare poſſint crĩa,[f] vel põdera đbitorũ,arceãť [g]. nec añ[h] ſuſcipianť† q̃ debita vniuerſa reddiderit,vel fuerit inocẽtia demõſtrata purgati.Data. XV.kal.Iul.Conſtan.Cæſario,& Attico, Conss.

Qui ſunt in eccleſijs,inuiti extrahi nõ poſſunt. h.d. Bar. Vel ſic: Fugientes ad eccleſias inde nõ ſunt extrahendi ſub pœna hic ſtatuta. Sal.

II. Imp. Honor. & Theod. A A. [illegible] præfe. præt.

F Ideli deuotaq; p̃ceptione ſancim[9], nemini licere ad ſacroſ. ecc.cõfugientes [i] abducere,[k] ſub hac vc; definitione, vt ſi quiſquã ꝯ hãc legẽ

ſtatuit

*al. exhibere. *Initi.

¶ Vide Niceph. lib. 14. eccl. hiſt.c.4.

* volumus.

* al. principalis officia.

† al. venerãdis adorandiſq;

* ſacra tiſſimis.

* deſunt in oĩbus manuſcr.

† C. T. 9. 45.2.

† Nõ ſi ſũt ab eccleſia violẽter exhẽdi, dũmõ abſit ſimulatio: vt in c. inter alia. ſũcta glo. ſup. ẽ. bo. exhẽdus. ex de immu. eccle.

a Tētauerit.] ſic ſ. de epiſcop. & clericis. l. ſi qs non dicam. Ac. A
b S I ſeruus.] qui grauiter dominum offendit.
c Abſtrahat.] à clericis ſi pñt, vel ſi nō pñt ſubijcit qd fiat.
d Indicet.] i. ſignificet. Argu. q aliquis tenetur indicare furē. Sed arg. ꝯ. ff. de pſcrip. ver. l. ſolēt. & de cōdic. ob tur. cau. l. iiij. §. fin. & hic ſit ſpāle.
e Cōfigi.] i. cū lancea occidi. Acc.
f In ꝯcertatione.] ſic ſ. ad l. Iul. de vi pub. vel pri. l. quoniam.
g Nec conflandę criminationis.] aliàs eſt in textu. cōflādi cris. ideſt ñ accuſabit de crīe homicidij. licèt alś ſicut ꝓ libero, ita ꝓ ſeruo locū habeat lex Corn. de ſica. vt ff. ad legē Aql. l. inde Neratius. §. penul.
h DEnūciam⁹.] Facit ſ. de ſeditioſis. l. j. & ij. & ſ. de epi. & cler. l. cōuēticula. & ff. de coll. illi. l. iij. & l. qui. & ff. ad legem Iul. maie. l. ſi.
i Colligere.] ex particulis. Accur.
k Celebrare.] i. ordinare collectam.
l Conet.] ſ. tractare ꝯuēticula, vt irruat ī eccleſiā. ſic. ſ. de epi. & cl. l. ſi quis in hoc.
m Quibuſdā.] i. q ꝯfugerint ī ecclā. vel. i. ꝯgregauerit in ecclia.
n Præſidiū.] ñ tñ tumultū & impetū in eccleſiā committere.

PRæsēti.] CASVS In vij. ptes diuidit hęc lex. Primò dī hāc legem hēre locū vbicunq; pterquam Cōſtāti. Secūdò dicit q ſi liber homo debitor reip. vel priuatæ fugit ad ecclā vt ſolutionē cuitet, nō debet extrahi, neq; ecclia ꝓ eo ſatiſfacere. Tertiò, q nō ſolū nō exhanrī iuiti, ſed neq; ēt ita male tractent, neq; īpediāt habere qd comedant. Quarto, q ſi creditor ꝑ quē fugit, velit eū cōuenire aut parat, & citabi aut latitat intra fines ecclę. & œconom⁹ eū pſentet vt poſſit citari à nūcio, & citat⁹ īndebit ꝑ ſe vel ꝑ ꝓcuratorē. & ſi ñ faciat, fiat miſſio ī ei⁹ bōa ꝑ mēſura debiti, & vēdō ēt imobiliū. q ſi etiā mobilia ſunt, inqrant ex eccleſiā & itra, vbicūq; ſunt, adeo vt iudex illum apud quē bona eē credunt, ſi ea occultauerit ad iurm pſtandū adſtringat, quto adijcit q ēt in

venire tētauerit, ᵃſciat ſe maieſtatis crīe eſſe retinēdū. Da. Kal. Apr. Cōſtā. & Cōſt. Cōss.

* *Lex. III quæ hoc loco deeſt, ex ꝓtermiſsis repetatur. fo. 12. co. 2*

Seruus alicuius ad eccleſiam confugiēs, à clericis eijci debet. q ſi non poſſunt, domino nuncient: cui facultas extrahendi conceditur etiam manu armata: adeo q ſi ſeruus in pugna occideretur, delicto domini non adſcriberetur. Saly.

IIII. Imp. The. Val. AA. Imperio. PP. B

SI ſeru⁹ ᵇ †cuiuſquā ī eccleſiā altaria ve armatus nullis hoc ſuſpicātib. inopinatus irruerit: exide ꝓtin⁹ abſtrahat, ᶜ vel ꝯtinuò dño, vł ei vñ eū tā furioſa formido ꝓripuit, indicet, ᵈ eiq; mox abſtrahēdi copia nō neget. ſed ſi armorū fiducia reſiſtendi * aīos inſania īpellēte ꝯceperit: abripiendi exhendiq; eū dño, qb⁹ id pōt efficere virib⁹, cōcedat. Quòd ſi illū ēt ꝯfigi ᵉ ī ꝯcertatione ᶠ pugnaq; ꝯtigerit, nulla erit eius noxa, nec ꝯflādæ ᵍ* criationis reliquet occaſio, ſi is q ex ſtatu ſeruili ī hoſtilis & homicidæ ꝯdōnē tranſilijt, ſit occiſus. Da. V. Kal. Apr. Valerio & Aetio * Conss. C

Iſta lex prohibet conduunationem & hominum conuenticula fieri in eccleſia. Bar. Vel ſic. Seditiones, tumultus & conuenticula vel conſpirationes in eccleſijs etiā contra priuatam perſonam non debent fieri ſub pœna vltimi ſupplicij. Saly.

V. Imp. Martianus. A. ad populum.

DEnunciam⁹ ʰ vobis oīb⁹, vt in ſacroſ. eccl. & in alijs qdē venerabilib. locis, in qb⁹ cū pace & qete vota cōpetit celebrari, abſtineatis ab oī ſeditione: nemo conclamationib. vtat, nemo moueat tumultū, aut īpetū ꝯmittat, vel ꝯuēticula collecta multitudine in q̄libet ꝑte ciuitatis, vel vici, vel cuiuſcūq; loci colligere ⁱ ac celebrare ᵏ conet. ˡ Nā ſi qs aliquid ꝯ leges à qbuſdā ᵐ ſi- D

fideiuſſorib. & alijs acceſſorijs fugiētib. ad ecclā cū rebus eorū habēt locū ꝓdicta. Sextò dixit, q ſi qs de familia mea ſeruus vel adſcriptitius vel libertus verberat⁹ à me aufugit cum aliquibus rebus ad eccleſiā: aut iuſta cā receſſit: & parum punietur, & dño reddet. aut iniuſta: & tunc reddet dño iurāti

bi exiſtimet ꝑpetrari: †liceat ei adire iudicē, & ltimū poſtulare ꝓſidiū. ⁿ Sciāt ſanè oēs, q ſi qs ꝯ huius edicti normā aut agere aliqd, aut ſeditionē mouere tētauerit: vlti. ſupplicio ſubiacebit. Dat. III. Id. Iul. ipſo Mart. A. & Adelphio Cōs.

De eccleſia nullus debet extrahi, ſed debet ibi verbaliter citari. h. d. vſque ad. cum āt. Bar. Vel ſic. Hæc l. loquitur primò in libero, ſecundò in ſeruo. Secunda ibi, ſanè enim ſi ſeruus. Prima ſubdiuiditur in tres. nam primò prouidet in confugijs. Secundò contra aduerſarijs. Tertiò ꝓdicta extendit ad fideiuſſores & mandatores. ſecunda ibi, qui hoc moliri. tertia ibi, adijcientes. Prima iterum ſubdiuiditur in quinque. nam primò mandat confugas de eccleſijs non ꝓtrahi vſq; ibi, nec pro his. ſcdò mādat clericos ꝓ his nō exigi, vſq; ibi, his qs. tertiò punit contra attentantes, vſque ibi, ex his. quartò concludit primum dictum, vſque ibi, nec ipſis. quīto addit primo dicto ꝓuidendo ne eccleſia auferatur cōfugiu. h. d. ſecundùm Sal.

VI. Imp. Leo. A. Erythrio præfe. ꝑto.

PRæſenti lege decernimus per oia loca valitura (excepta hac vrbe regia, in qua nos diuinitate propitia degētes, quoties vſus exegerit, inuocati, ſingulis cauſis atq; pſonis præſentanea conſtituta ᵒ præſtamus ᵖ) nullos penitus, cuiuſcunq; ꝯdōnis ᵠ ſint, de ſacroſanctis eccleſijs orthodoxæ fidei expelli, ʳ aut trahi, † vel ꝓtrahi confugas, ˢ nec ꝓ his venerabiles epiſcopos vel religioſos œconomos exigi q̄ ab ipſis debeantur: his q hoc moliri aut facere, aut nuda ſaltem cogitatione ᵗ atque tractatu auſi fuerint tentare, capitali & vltimi † ſupplicij animaduerſione plectēdis. Ex his ergo locis, eorumq; finib⁹ quos ᵘ anteriorum legū præſcripta ſanxerunt: nullos expelli aut eijci aliqñ patimur: nec in ipſis eccleſijs reuerendis ita quenquam detineri atque conſtringi, vt ei aliquid

q pp hoc eū ñ offendet. & hæc cito fiat, ne bona pauperū comedantur, neq; dñis ſubtrahant ſeruitia. VIt. mādat q œconomi q̄rāt cām ꝑp quā aliquis confugiat ad eccleſiam. Viui.
o Conſtituta.] i. ea q̄ ſunt ꝯſtituta in hac pſenti lege, vel erimus pſentes, & pſtabimus id qd ī hac lege pſenti eſt conſtitutum.
p Præſtam⁹.] i. pſtabimus: vel id qd nobis vī. Et dic. ſ. præſtabimus verbo, non re.
q Cōdōnis.] ergo nec ſerui. Sed ꝯ. ſ. e. l. ſi ſeruus. Solu. ibi armati, hic nō. Vel hic de liberis tm̄, vt ſ. eo. §. ex his. & ſm hoc liberorū hoīum multæ ſūt cōdōnes, vt Inſtit. de iure per. §. fi. Vel dic tertiò, q large hic cōdō hois dī. q. d. ſiue miles, ſiue nō: ſiue diues, ſiue pauper: ſiue magn⁹, ſiue nō. & erit eadē ij. & iij. ſol.
r Expelli.] ſ. ꝑ clericos
s Cōfugas.] niſi ī caſibus, vt dixi ſ. e. l. fideli
t Cogitatione.] Cōtra ff. de pœnis. l. cogitatiōis. Sol. hoc priuilegio eccliæ, vel ad terrorē dictū ē. Vel dic aut, ꝓ &. ſ. nuda cogitatione & tractatu. vel diſtigue: qa aut ē cogitatio adeo nuda, vt nō tranſierit id ali qd conamē, & tūc ñ punit, vt ibi. Aut trāſiuit ī conamē, licèt nō venerit ad effectū & tūc ī grauiorib⁹ puniť: vt hic, & ſ. ad legē Iuliā maie. l. qſqs. & ff. de exordi. co. l. j. & ſ. de epis & cler. l. ſi qs nō dicā. maximè qa in maleficijs volūtas cū aliquo actu ſpectat, nō exitus: vt ff. ad leg. Corn. de ſic. l. diuus Hadr. Et ſic lego aut pro, &, vt dixi modò. In minoribus aūt oportet ſequi effectū. vt ff. quod qſq; iur. l. j. in fi. & ad legem Cor. de fal. l. qui falſam. Et de hac materia plene dic vt not. ff. de fur. l. qui ea mente.
u Quos.] ſcilicet fines.

† No. iſtū text. adhoc q ſi aliqs hēat inimicū & dubitet offēdi ab illo, poſſit adire iudicē & implorare officiū eius, vt illū cōpellat ad pſtandum ſibi ſecuritatē de nō offendendo. ꝗ hoc habetur ꝑ Guil. de Cug. ī l. illicitas. ff. de offi. præſid. ſecundùm Paul. hic.

† al. aut tradi.

Cogitatio an ſit punienda.

† al. vltima.

a Victualium.] miſſorum de domo ſua, vel amicorum, vel etiam de eccleſia, vt ĩ. eo. §. pe. Accur.
b Publice]. i. intra ſepta tamen Eccleſiæ Acc.
c Conueniendos] id eſt citandos verbo.
d Seruata.] quia citabitur verbo, non re.

A l. nō ſolet. Alij dicunt q hic ſit mentio noui iuris, vt fiat miſſio p menſura debiti declarati. prima placet. Itē notant hic qdā, q ante lit. cōteſt. ferat definitiua: quod eſt gñale ſm M. & p c. ĩ. quō & qñ iud. auth. qui ſemel. & ff. de iud. l. ſi prior. in pri. & ĩ. de inge. ma. l. diffamari. & ĩ. vbi qs de cu. vel cohor. cō. l. fina. & ĩ. ad Tre. l. pe. §. cū aūt. & ĩ. vbi d cri. agi opor. auth. qua ĩ pcincia. Sed B. & Ioā. ẽ. & pōt dici hic litē fuiſſe cōteſtatam priuſquā fugeret ad eccleſiā. & p eis. ĩ. de temp. ap. l. fi. §. antepe. Cū ergo ſit ibi ſpāle, ergo oportet hic eē cōe ius: vt ff. ad muni. l. j. & qd dicit, vbi qs de cu. vl cohor. eſt ſpāle. & eodē mō ad illā, qua in pcincia. & eſt hęc alia ſolutio. Præterea hæc nō ē definitiua, ſed interlocutoria ex q̃ fit miſſio & vēdō: vt ĩ. de bo. aucto. iu. poſ. l. pe. & ē hæc v a.

e Sententijs.] cōmonitorijs. non re.
f Monit9]. ſ. ab epo, vt hoc fiat. Vel dic dictionē monitus, eſſe genitiui caſus.
g Præſentet.] volenti monere vel citare.
h Ciuili] ſed in crīali nō pt. vt ff. de pu. iu. l. pe. §. ad crimen.
i Eius]. ſ. fugitiui.
k Elegerit.] No. liberū eē p ſe vl p pcuratorē agere vl rñdere. vt ĩ. de pcu. l. fi. & ff. de iniu. l. ſed ſi vni9. §. idē ait, & ſi nepoti.
l Solēniter]. ſ. vt caueat iudicatū ſolui, & d defendēdo: vt Inſt. d ſatiſda. §. fi. & ff. de pcur. l. fin. & q dñs de calum. iuret hodie: vt ĩ. de iur. ca. l. ij. §. ſin autem abſuerit.
m Directo]. i. dſtiato.
n Rñdere] Ar. hic, & ff. de pcu. l. nō ſolū. ſ pri. & l. ſed ēt ex his. cos q dicūt cū pcuratore ñ fieri lit. ɔte. ſicut nec dcalū. iurari.
o Solit9 ordo ñ ē hic ordo ſeruandus q ſe qt, vt j. imobiles accipiant, poſtea mobiles, ſed ē ẽ. vt ff de re iudi. l. à diuo. §. ij. ſic ff. de pecu. leg. l. qdā. nō. n. ordo ſcripturæ ſeruat. vt ff. de ſolu. l. nec enim. & d. l. qdā.
p Poſſidet]. ſ. fugiens ad ecclīam, immobiles. ẽ ff. de re iudi. l. à diuo Pio. §. ij. vbi dl q res mobiles primò dbēt aſportari. Dicas q ſi nō ſunt res mobiles, vl ēt ñ apparēt, tunc res imobiles aſportari debēt, ar. litteræ ſequētis q ſi res.
q Poſt edictorū.] Citari. n. debet trinis edictis: quorū quodlibet ɔtinet ſpaciū x. dierū. vt patet. ff. de iudi. l. ad peremptoriū. cū duab9. ll. ſeq. Accur.
r Ad modū.] Hoc referas ad vēdōnē. nam ſm hæc iura fiebat miſſio i oia bona: ſed vēdō ſm menſurā declarati debiti: vt ff. ex quib. cau. in poſ. l. j. & l. Fulcinius. §. j. & §. adeo aūt. Hodie aūt verūq; fit p menſura. vt ĩ. de bo. au. iu. poſſid. auth. & q iurat. Sed dñs Ot. hic ſcribit, q olim ñ ſolū miſſio fiebat in oībus bonis, ſed ēt vendō fiebat olim añ legē iſtā oīum rerū. Vel pōt dici ſm Al. q l. illa quibus ex cau. in poſ. ea. l. j. loqtur cū fit miſſio lit. conteſt. hac aūt cū ab: vt ar. ff. de re. iur.

s Traditio]. i. in poſſeſſionem miſſio.
t Mobiles habet.] ſ. fugiēs ad eccleſiam.
u Conſcientia.] Nota quē ſe debere per ſacramentū purgare: vt hic, & ĩ. de pœna iudi. q ma. iudi. authē. nouo. & ĩ. de re. cred. l. iij. & d vſur. l. eos. §. fi. & ff. de incē. rui. nau. l. j. §. j. & §. ſi ſuſpicio. & de edē. l. pror. §. ij. & ĩ. d execu. tu. l. licet. & de bonis aucto. iud. poſ. l. fi. in fin. & de iu do. l. fi. §. pen. & de fi. inſtru. l. fin. & de iur. delib. l. ſcim9. §. Inīa dāda. & ff. de pub. iudi. l. is q. & ĩ. de pcu. l. reū. & ĩ. qñ & q. q̃rta pars. l. ij. li x. & ex his legibus ſacramentū delatū referri nō poteſt.
x Rerū.]. ſ. iqſitione.
y Per eos]. ſ. defenſores & œconomos.
z Domeſtica] Hic aſſignant qdā domeſticæ perſonę: vt ff. de fur. l. ſi libertus. & de pœ. l. reſpiciendū. §. domeſtica. & ĩ. de qō. l. pridē placuit. Itē vxor viro & eō ſunt domeſtici. ar. ĩ. de re mi li. l. qcunq. lib. xij. & ff. de ædi. edi. l. ędiles ēt. §. familię. & ff. d reli. l. familiaria. & ad Sila. l. j. §. ſi vir. Ac. ẽ. ĩ. de qō. l. iij. & proſunt hæc ad id quod hr. ĩ. de teſtib. l. ēt.
a Furatus.] hoc non refertur ad libertum, cum ſit liber.
b Sacroſancta] ñ ſui, ſed poti9 dñi ſæuitia. ſ. parua: & ſic nō d buit fugere. Si aūt magna dñi ſæuitia: tūc dic vt Inſt. de his q ſūt ſui iu. §. fi. & ſic ñ obſ. ẽ. e. l. ſi ſeru9. Itē facit. ĩ. d ſer. fu. l. j.
c Religioſis] itercedēte itercessiōe humaniſſima dico, qd eſt ĩ.

victualiū a rerū, aut veſtis negēt, aut reges. Sed ſi qdē ipſi refugæ appareāt in eccliā publice, b & ſe in ſacris locis offerāt q̃rētib. côueniēdos: c ipſis ſeruata d locis reuerentia, iudicū qbus ſubiacēt, ſnījs e moneant rñſum daturi, quale ſibi qſq; pſpexerit † ɔuenire. Quòd ſi in finibus eccliaſticis B latitāt: religioſus œconom9, ſeu defenſor eccliæ vel certe quē his negotijs cōmodiorē auctoritas epalis elegerit: reconditā latentemq; pſonā de cēter ſine vllo incōmodo monitus f itra fines eccleſiæ, ſi inuenitur, præſentet. g

Citatus in eccleſia, poteſt per ſe vel per pcuratorem comparere: & ſi non cōparet, proceditur contra eum ad primū & ſecundum decretū, & ad eorū inueſtigationem ſm nouu ordinem. h. d. vſq; ad §. ſane. Bar.

Cū aūt monit9 fuerit in publico priuatove ɔſtu actiōe ci C uili: h in ei9 i ſit arbitrio, ſiue p ſe, ſiue (ſi magis elegerit,) k iſtructo ſolēniter l pcuratore directo, m i ei9 iudicis, cui9 pulſat ſnījs, examine rñdere. n Sz ſi hoc facere detrectet, aut differat: iudiciorū legūq; ſolit9 o ordo ſeruet. Itaq; ſi res imobiles poſſidet: p p9 q edictorū ſolēniū citationē r ex ſnīa iudicātis vſque ad modū r debiti, bonorū eius ſiue pdiorū traditio s ſiue venditio celebretur. Quòd ſi res mobiles habet, t D eaſq; ex̃ terminos occultat eccleſiæ: ſnīa iudicantis, & executoris ſollicitudine pqſitæ, quocunq; loco occultent, eruta, pro æquitatis tramite, modoq; debiti publicis rōnibus priuatiſq; proficiant.

Sanè ſi itra fines hñtur eccleſię vl apd quēlibet ex clericis abſcōditæ ſiue depoſitæ fuiſſe firmant: ſtudio & puidētia viri reuerēdiſ. œconomi, ſiue dfēſoris ecclię diligētia iqſitę, hæ qlibet mō ad ſacroſ. eccliā puenietes, † pferant: vt pari ęqtatis ordine, ijſdē ex bonis fiſco vel reipublicæ, ſiue creditorib9, & qbuſcūq; iuſtis petitorib9 ad modū debiti ɔſulat. Sicubi depoſitæ † vel ɔmodatæ dñr: igrēdi talē volum9 eē cautelam, vt ſi ſola ſuſpicione apud aliquē aſſerant abſcōditæ de ſua ēt ɔſcia u † ſatisfacere auctoritate venerabilis antiſtitis iubeat: adijcientes, q ea q̃ d pricipalib. pſonis dcreuim9, i cauſis fideiuſſorū ſiue mādatorū, ſeu rerū x ad eos ptinētiū, vl familiariū & ſociorū ſeu pticipū, & oīno i ijſdē cauſis obnoxiorū pſonis pcipim9 obſeruari. ſ. ſi ipſos qq; ſecū ɔfugę itra ecclaīū terminos hēre voluerit, vt eorū qq; bonis publica debita priuataque ſoluant: & p y eos rerum, vbicūq; dpoſitæ ſunt, pcedat iqſitio. Et hæc qdē d igenuis liberiſq; pſonis. Sanè ſi ſeru9, aut colon9, vl adſcriptiti9, familiaris ſiue libert9, & hmōi aliq̃ pſona domeſtica, z vel cōdōni ſubdita, ɔquaſſatis a reb. certis atq; ſubtractis, aut ſeipſum furat9, a ad ſacroſancta b ſe loca contulerit: ſtatim à religioſis c œconomis ſiue defenſorib9, vbi primùm hoc ſcire potuerit, p eos vcz ad quos hoc ptinet, ipſis pſentib. p eccleſiaſtica diſciplina & q̃lita-

Sñīa definitiua an poſſit ferri ante litem cōteſt.

† proſpexerit.

† al. pertinentes, recte.

† al. poſita vel cōmēdata. al. ɔmodata

‡ recte ſic non autē repſentet. nā repſentādi verbū in hoc pheſiōis genere primū eſt. l. ſi quis. ẽ. de epiſc. & cleri.

† Cōſcientia. i. p ſacramētū. gl. i ca. vlt. ſuper verbo, famoſa, ex̃ d iureiu. dicit per hunc tex. q vbi lex defert iurm, nō habet locum relatio iuramenti.

* recitationem.

* puto legendū, cōquaſſatis, vt & in vno manuſcripto. pro exterpturę veſtigijs deprehēdi. Cont.

Comprtenti,

a Competenti.]vbi friuola de cauſa receſſit.
b Interceſſione.]quam fecit œconomus & defenſor.
c Humaniſſima.]vbi iuſta cã aufugit, & ſic ñ d'i-jrat ſeruus.
d Interuẽtione]iurabit.n.dñs,q̃ eũ nõ lædet ob hoc.ſic & in Auth.de monachis.§.ij.coll.j.& de ſan.epi.§.ſi qs aũt ad monaſticã.coll.ix.Et sũt hic argu. q̃ iuret vir q̃ nõ lædet vxoré, cũ eã repetit. & de hoc ex vt lit. nõ ↄteſt.c.j.
e Reformandis.]dño & patrono. Acc.
f Pauperũ.] Nam res clericorũ, pauperum ſunt.vt ꝭ.de epiſco.& cle. l.ij. Et plene dic de ↄfugiẽtib⁹: qa aut ſeru⁹ confugit, aut liber. Primo caſu aut pp dũ ſæuitiã,& tũc ſerua vt Inſti. de his q ſunt ſui vł alie. iu. §.fi. aut pp delictum magnũ ſerui,& tunc ſerua.ꝭ.eo.l.ſi ſeruus. aut pp puũ vel nullũ, & tũc ſerua quod hic.§.pe.dr. Et hoc ĩgrat plac⁹ vł eps, vt ĩ ñ.hui⁹. l. Si liber,aut nõ Xp̃ian⁹, & tũc ſerua.ꝭ.e.l.ij. ſi Xp̃ian⁹, tũc habet 3o.dies. vt aut ex eccliam reſpõdeat ſecuritate renũciata: aut intra eã nõ renunciata:vt in Authẽ.de man. princ.§. ſed neq; poſt ſpaciũ. ſerua qđ dr ꝭ. ea. l.§. cũ aũt monitus. ſed hoc fallit in caſibus. vt dixi ꝭ.eo.l.ij.
g Congrant.].ſ.œconomus & defenſor.
h Inſtruãt.] defenſor & œconomus.

te ↄmiſſi, aut vltione ↄpetẽti,ᵃ aut itercessione ᵇ humaniſſima ᶜ ꝓcedente remiſſione veniæ,& ſacri iteruẽtione ᵈ † ſecuri ad locũ ſtatũq; ꝓprium reuertãt: reb⁹ q̃s ſecũ habuerint, reformãdis.ᵉ diutius.n. eos ĩ ecclijs ñ ↄuenit morari: ne p̃ronis ſeu dñis ꝑ ipſorũ abſentiã obſeq̃a iuſta denegent, & ipſi ꝑ incõmodũ eccl'ię egẽtiũ & paupũ ᶠ alant expẽſis. Inter hæc ãt q̃ ſedulo ad religioſi œconomi ſiue đfenſoris eccl'ię ſollicitudiné curãq; reſpiciũt: erit ẽt illud obſeruãdũ, vt ſingulorũ ĩtra eccl'ias cõfugiẽtiũ ꝑſonas cãſq; inceſſanter ↄq̃rant: ᵍ deinde iudices vel eos ad q̃s cãę & ꝑſonæ ptinent, inſtantius inſtruãt, ʰ & æq̃tati conuenientia diligentius exequantur, Da.pri. Kal.Mar.Leone.A.III.Conss.

TITVLVS XIII.

DE HIS QVI IN ECCLESIIS manumittuntur.

Minor 25.annis coram antiſtite & plebe poteſt ſeruum ſuum manumittere ſcriptura interueniente.Saly.

I. Imp.Conſtan.A.ad Protogen. epm.

IAmdudũ ⁱ placuit, vt in eccl'a catholica libertatẽ dñi ᵏ ſuis famulis pręſtare poſſint, ſi ſub aſpectu plebis ˡ aſſiſtẽtib. Xp̃ianorũ antiſtitib.ᵐ id faciãt; ⁿ vt pp facti memoriã vice actorũ interponatᵉ qualiſcũq; ſcriptura, ĩ q̃ ᵒ ipſi ᵖ vice ᵠ teſtiũ ſignẽt. ʳ Vnde à vobis

Fauet eccleſia fugientibus, fauet & manumittendis.

i Iamdudum] CAſus. Quærebãt quidã an poſſit fieri manumiſſio in eccl'ia p̃ſente epo & pplo, & ſcriptura interueniẽte? qb. rñdet in gñe & ſpecie,q̃ ſic.Vi.
k Dñi.] ẽt minores xx.an.ſicut corã iudice:vt Inſt.de liber.§.multis aũt modis.
l Plebis.].i.populi.
m Antiſtitib.].i.antiſtite.plurale ꝑ ſingulari.vt ꝭ.de epiſc. & cle.l.orphanotrophos.
n Faciant.]ideſt manumittant.
o In qua.].ſ.ſcriptura.
p Ipſi.]manumittentes.
q Vice.].ſ.domini.
r Signent].i.ſcribant & ſigillent.quod eſt vice ſcripturæ tabellionis coram iudice factæ. Vel dic ꝑ tabellione poni, q̃ nõ eſt opus ꝑ ſcribendo teſtõ,ſed ſufficit ſcriptura priuata.
s Vobis]qui quæritis an hoc fieri poſſit.
t Pacto.]in eccleſia,vel extra coram iudice. Vel dic pacto.i. impoſitione operarum,quas volet.
u Teſtimonium]licẽt alij non ſint teſtes ſm Pe. immo totus populus ſunt teſtes.

x QVi religioſa]legite per voſmetipſos.
y Meritam.]quia bene ſeruierant.
z Libertatẽ.]teſte vel interp̃te non expectato iudice, ſed ipſo iure ſm Ir. Vel dic teſtẽ ꝑ tabellione poni in tali teſtõ. vt ꝭ.e.l.j. Et no. q̃ qdã dicũt hic ſpãle vt ante aditam hrdicatẽ competat libertas:qđ falſum eſt,qa ↄ cõem regulã, vt ff. de ↄtab. l. filiũ.& ĩ. de fideic. l. eã.& de ca.tol. §.ĩ nouiſſimo. Subaudi ergo hic publicatæ.ſ. & aditæ hæreditatis.

ſ q̃q; ipſis ñ ĩmerito dãdę & relinquẽdę ſunt libertates q̃ q̃ſq; veſtrũ pacto ˢ voluerit, dũmõ veſtræ volũtatis euidẽs appareat teſtimoniũ. ᵗ Dat.VI.Id. Iunias,Sabino & Ruf. Conss.

Clericis permittitur inter viuos & in vltima voluntate ſeruos ſuos manumittere,et plenam libertatem conſequuntur.Saly.

II. Idem A. Oſio.*

QVi religioſa ᵘ mẽte ĩ eccleſiæ gremio ſeruis ſuis meritã ˣ ↄceſſerit libertatẽ, ʸ eãdẽ eo iure donaſſe videãt, q̃ ciuitas Romana ſolẽnitatibus decurſis ᶻ dari ↄſueuit. Sʒ hoc dũtaxat his ᵃ q ſub aſpectu antiſtitũ dederit, placuit relaxari. Clericis ᵇ aũt amplius concedim⁹, vt cũ ſuis famulis tribuũt libertatẽ, nõ ſolũ in conſpectu eccl'ię ac religioſi ppl'i plenũ ᶜ fructũ libertatis ↄceſſiſſe dicãt, verũẽt cũ poſtremo iudicio đderit libertates, ſeu q̃buslibet v̓bis dari p̃ceperit, ita vt ex die publicatæ volũtatis ſine aliq̃ iuris teſte vł ĩterp̃te ↄpetat directa libertas. Da. Ka.Maij.Criſp.II. & Cõ.II.C.

a His]laicis minorib.
b Clericis.]ſed an idẽ in laicis? Rñdetᵉ ſic, per §.multus. Inſtit.đ liber. vbi dicit in eccleſijs,ſed nõ ꝑ l. iſtã niſi in clericis, in q̃bus erat ſpeciale.
c Plenũ].i.plenam libertatẽ, & erat in clericis ſpãle. hodie cõe ius eſt:vt Inſti.de liberti.§ fi.& in corpe Authẽticorũ.vt libe. de extero.§.fi.

*al.Vſio. al. Ruſino.
C.T.4.
1.

TITVLVS XIIII.

DE LEGIBVS ET CONSTITVTIONIBVS principum,& edictis.

Iudex non debet recedere à iure ſcripto propter æquitatem non ſcriptã,niſi auctoritate principis ad quem hoc pertinet, ſcilicet limitare ius ſcriptum. h.d.

I. Imp. Conſtan. A. Baſſo præfec.† vrbi.

INter ęq̃tatem ᵈ † iuſque ᵉ interpoſitam interp̃tationẽ nobis

Supra de religione q̃ ad fidẽ & eccleſiã pertinet, nũc de ea quæ ad leges ſacras.vt ĩ.eo.l.ſacratiſſime.Vel ſic ꝛ Supra de diuinis ſacris dictũ eſt:nunc de humanis ſacris ponit.nã leges ſacra ſunt:vt ĩ.eo. l.leges ſacratiſſ. Azo.

d INter ęq̃tatẽ.]Cũ dubiũ ſit, an ius ſcriptũ & ſtrictũ ſit æquũ:& ſi nõ eſt,q̃s faciat ius ſuper ea æq̃tate? Rñ. Imperator, nobis ſolis licet inſpicere.
e Iuſq;].ſ.ſcriptũ. & pone caſũ ĩ iure ſcripto & ſtricto, & æq̃tate ñ ſcripta. vt ſ. q & à qb⁹ l. ꝑſpexit.& ff. mã.l. ĩter cãs.§.ſi oĩa. & Inſ.de le. Fu. Can. & ff.ad Tert.l.j.§.q opas.& ĩ his legib. ẽ æq̃tas nõ ſcripta iuri ſcripto & ſtricto ↄtra. Itẽ q̃ñq; lati⁹ ponitᵉ æq̃tas q̃ ius ſcriptũ:vt ĩ.ad Mace.l.pe.q̃ñq; ſtricti⁹.vt ff.ad Mace.l.Iul.§.mutui. Et dic ĩterpoſitã.i.ĩterponẽdã à nobis ſolis.i. nobis licet eã ĩſpicere.Vel dic ĩterpoſitã ꝓprie.ſ.ĩ ſuis iuſtitiæ finibus.& huic ĩtellectui ñ obſtat, ĩ. de iud.l.placuit,qa ibi loq̃t đ æquitate ſcripta. Itẽ põt poni eo.mõ ĩ iure ſtricto & nõ ſcripto, & æq̃tate nõ ſcripta, vt ĩ monacho an poſſit ſuccedere in feudũ rigore iuris ſicut ĩ alijs bonis p̃ris:vt ꝭ.de epi.& cle.l. deo nobis, rigore æq̃tatis nõ. Et expone ĩterpoſitã, vt pri⁹. Itẽ põt põi ĩ æq̃tate ſcripta,& iure ſcripto & ſtricto:vt ĩ.de furtis. l. ſi qs ſeruo.& Inſtit.de le. Fu.Ca.tol.§.j.& ff.ad Tertu.l.j.§.q operas.Et ĩterpoſita ꝓprie ponitᵉ & nobis.i.à nobis ſoli oportet & licet ĩſpicere.ſ.oẽs.& ſic ↄcordat.d.l.placuit de iudi.Item ĩ eo q̃ dicis ſoli principi licere,ẽ ↄ.ff.e.l.ñ p̃ut.vbi ẽt q̃libet iudex facit

† al. P.P.
† Concordat.ca.inter alia. ante me. ibi, vt igitur & vnde ius ꝓdijt, interpretatio quoq; ꝓcedat. q̃ v̓ba (nulli dubiũ) ſunt ex hac l. ſũpta. Iſta ſolutio diſplicet Pau.

ſacit legẽ trahẽdo ad ſilib⁹ ad ſilia. Sed dic q̃ illa iterptatio ñ ẽ gñalis, ſed cã illi⁹ tm̃, cũ res inter alios acta.&c. vt j̃. res iter alios,&c. Sed hæc iterptatio neceſſaria ẽ, gñalis & ꝓbabilis, & i ſcriptis redigẽda: doctoris aũt tm̃ ꝓbabilis. vt j̃. de ꝓfeſ. q̃ i vrbe Cõſtãtinop. l. j. li. xij. nã nemo ẽ adſtrictus ſtare verbis magiſt. vt j̃. de ꝓfeſ. l. j. li. x. Neceſſaria tm̃, vt iudicis in vna cã, q̃ ẽt i ſcriptis ẽ redigẽda. Gñalis tm̃ & nõ i ſcriptis, vt cõſuetudo: vt ff. e. l. ſi pñt. & l. nã vt ait. & l. ſi d iterptatione. Itẽ j̃. ff. e. l. nõ ambigit. & ff. à qui. ap. nõ licet. l. j. §. fi. & Inſti. d iu. natu. §. lex ẽ. & j̃. de of. pfe ctĩ pto. l. formã. Rñdet: iſti faciũt auctoritate principis. vt j̃. eo. l. ſi impialis. in fi.

a Solis] ſed nõne cõſuetudo põt interpretari. vt ff. d legi. & cõſti. l. ſi de iterptatiõe. Et pterea nõne ſenatus põt iterptari? Diſtigue: qdã ẽ iterptatio gñalis & neceſſaria, & i ſcriptis redigẽda: & iſta ſoli ĩpatori cõpetit. Quædã eſt gñalis & neceſſaria, & i ſcriptis nõ redigẽda, q̃ ꝯpetit ꝯſuetudini. Alia nec gñalis nec neceſſaria, nec in ſcriptis redigenda, & iſta neminẽ ligat. Ad hoc ãt qd̃ dr̃, q̃ ſenatus põt interptari, dicas q̃ hęc dictio ſol⁹. ñ excludit ppl̃ũ Ro.

Q Væ.] ... imperator cõceſſit priuilegiũ cuidã priuato, vl̃ corpi, vel collegio. Qrit an trahit̃ ad al̃s pſonas vel res? Rñ. q̃ nõ. Secũdò ꝓhibet ea retractari ab aliquo per reſcriptũ & pœnã infamiæ retractãti iponit. Tertio punit iudicẽ ꝓmittentẽ aliqd retractare. Vin. No. ex hoc text. q̃ priuilegiũ a principe cõceſſum nõ põt ab aliquo reuocari, nec in ꝯtrium ſpectari ſm̃ B. Itẽ no. ꝯ iudices q audiũt allegationes ꝯ priuilegia principum. nam temerè allegantibus debent imponere ſilentium: aliàs puniuntur. vt hic. Bal.

qnſ, vel per cõſultationẽ.

ſolis [a] & oportet & licet inſpicere. Da. III. Non. Decemb. Sabino & Rufino Conss.

Priuilegia nõ faciunt ius generale: ſed in ſuis terminis ſunt ſeruãda. Subreptitia interpretatio nõ valet, & puniũtur iudices qui referunt principi vbi referri nõ debet. Bal. Vel ſic: Specialiter & in priuilegiũ conceſſa non ſunt extendenda, nec per reſcriptũ retractantur: quinimmo impetrans præter annullationem reſcripti notatur infamia, & iudex illud reſcriptum admittens, vel principi referens punitur. Salyc.

II. Imp. Theo. & Valẽ. Cæſ. ad Senatũ.

QVæ [b] ex relationibus vel ſuggeſtionib⁹ iudicãtiũ, vel ꝯſultatione [c] i cõe florentiſſimorũ ſacri nr̃i palatij ꝓcerũ [d] auditoriũ itroducto negotio ſtatuimus, [e] vel qbuslibet corporibus, [f] aut legatis, [g] aut ꝓuinciæ, [h] vl̃ ciuitati [i] vl̃ curiæ [k] donauim⁹: nec gñalia [l] iura ſint, ſed leges faciãt his dũtaxat negotijs [m] atq; pſonis, ꝓ qb. fuerint ꝓmulgata, nec ab alíq̃ retractẽt̃: notã [n] infamiæ ſubituro eo, q vl̃ aſtutè [o] ea interp̃tari voluerit, vel ipetrato ipugnare reſcripto, [p] nec hitu ro fructũ pſurreptiõẽ eliciti: Et iudice, ſi diſſimulauerit vl̃ vlterius litigantẽ audierit, vl̃ aliqd allegandũ admiſerit, & ſub qdã ãbiguitatis colore ad nos retulerit, [q] xxx. [r] librarũ auri ꝯdẽnatiõe plectẽdo. Da. VIII. Idus Noué. Theo. A. XI. & Valen. Cæſare Conss.

Relatio quid ſit. Suggeſtio quid ſit.

b Quæ ex relationibus.] Relatio. n. abſentis, ſuggeſtio pſentis: vel relatio in ſcriptis, ſuggeſtio ſine ſcriptis: vl̃ relatio ſimplex, ſuggeſtio cõſulẽdo. & pone in rege ſcribẽte principi ꝓ marchione Lãcea q̃ daret ei quoddã caſtrum, qa bñ ſuerat.

c Cõſultatiõe] pus, vl̃ ẽt alicui⁹ iudicis an auferat caſtrũ tali militi q̃ multũ ſeruierat principi: & imperator per priuilegiũ concedit, & non auferri præcipit.

al. Iudex. al. iudices.

d Procerum.] idest conſiliariorum.

e Statuim⁹.] imo ſtatutum in cõi auditorio eſt ius gñale. vt j̃. eo. l. ſi imperialis. quæ eſt ꝯ. Solu. hic in priuilegijs, vel ibi pſentibus ptibus & cognitionaliter, hic vna tm̃ pſente: & quod dicit introducto negotio. ſ. ab vna parte.

al. plectẽdus eſt. al. plectẽdi ſunt.

f Corporibus.] ſ. monachorum vel mercatorum.

g Aut legatis.] ſcilicet Romanorum.

h Prouinciæ.] vt Antiochiæ: vt j̃. de decu. l. eos. lib. x.

Solue aliter ſm B. & dic q̃ ibi lo-

i Ciuitati.] vt metropoli. vt j̃. de metro. l. j. lib. x.

k Vel curiæ.] idest ordini decurionum.

l Nec gñalia iura] Nõ ergo decretales, q̃ oẽs epl̃ę, gñales ſũt: vt vi. Sed ꝯ ẽ: vt xx. di. c. j. & pl⁹ valẽt ẽt q̃ expõnes ſcõrũ patrũ: vt ea. di. c. ij. Itẽ huic ꝯ. j̃. de no. codi. faci. circa fi. ſed ibi d his q̃ ſũt i iuris corpe clauſæ, hic nõ ſic: vt & j̃. l. px. in fi. Itẽ ꝯ j. q̃ ſit lon. cõſue. l. fi. in fi. ſed expone ibi, ppetuæ. i. ſine pfinitione tpis. vt j̃. d diuer. re. l falſo. ſi aũt ppetuæ. i. gñales. Vel intellige gñalr inter ipſas pſonas, iter al̃s ñ. Itẽ ꝯ. ff. qd̃ qſq; iuris. l. j. ſed ibi nõ excedit pſona rõne ſui fauoris, ſed rõne odij. Vel diſtingue, poſtulatio facta fuerit, necne: vt i l. iij. illius tituli.

q̃ in ſ... diffinitiua iuris diſpoſitiua vel declaratiua: hic ẽ Iterlocutoria ſm Pau. Dic aliter q̃ loq̃tur in cõceſſione q̃ non cõtinet ius iniquũ: aliàs ſi eſſet fcã ad poſtulationẽ alterius, torqueretur ꝯ eũ, ſm P. & Bal. hic.

m Negotijs.] nõ ergo pducẽt ad ſiam: vt Inſti. de iu. nat. §. ſed & qd̃ princip. & ff. de cõſti. prin. l. j. in fi.

n Notam infamiæ.] ipſo iure, vl̃ p ſniam.

o Aſtutè] i. malitiosè.

p Reſcripto] ſ. qa venit aliud reſcriptũ ꝯ primum impetrare.

q Eliciti.] ſ. reſcripti.

r Retulerit.] ꝓhibet̃ ergo relatio: & ſic ẽ ꝯ. vt in Auth. de iud. §. fi. coll. vj. & diſtigue vt dicet. j̃. de rela. l. j.

s Triginta.] ꝯ ĩ. de ſacroſan. eccl. l. placet. & ĩ. de ep. & cl. l. ſi eccleſiæ. ibi. n. aliæ pœnæ iponunt̃. Sed ibi alia priuilegia fuerũt violata, hic alia. Vel hic iudices violauerunt, ibi alij. Accur.

† aliàs incipit hæc lex, Vt leges.

Leges generales debent ab oĩbus obſeruari: & cenſentur generales ex quinq; vel ex ſignis hic poſitis. Bal. Vel ſic: Si leges extra corpus iuris poſitæ aliquo de quinque ſignis hic poſitis ſint roboratæ, vt generales ſunt ſeruãdæ. Interlocutio pricipis nõ ẽ extẽdenda ſicut nec i priuilegiũ cõceſſa. Salyc.

III. Iidem AA. ad Senatum.

1 LEges [t] vt [u] gñales ab oĩbus æquabiliter i poſterũ [x] obſeruent̃, q̃ vl̃ miſſę à nobis ad venerabilẽ cœtũ [y] orõne condũt, vel iſerto edicti [z] vocabulo nuncupant̃, ſiue eas nobis ſpõtane⁹ mot⁹ igeſſerit ſiue pcatio, [a] ſiue relatio, [b] vl̃ lis mota legis occaſionẽ poſtulauerit. Nã ſatis ẽ edicti eas nũcupatiõe cẽſeri, vl̃ p oẽs populos iudicũ ꝓgrãmatib⁹ [c] diuulgari: [d] vel expſſius cõtinere, [e] q̃ [f] pricipes cẽſuerit ea q̃ i certis negotijs ſtatuta sũt, ſimiliũ [g] q̃q; cãrũ fata [h] cõponere. Sed & ſi gñalis lex vocata ẽ, vl̃ ad oẽs iuſſa ẽ ptinere, vi obtineat edicti: [i] iterlocutionib⁹ quas i vno negocio iudicantes ꝓtulim⁹, vl̃ poſtea ꝓferem⁹, nõ in cõe piudicantibus: [k] nec his q̃ ſpãlr qbuſdã conceſſa ſunt ciuitatib⁹, vel ꝓuincijs, vel corpib. ad gñalitatis [l] obſeruãtiã ptinẽtib⁹. Da. VIII. Id. Noué. Raué. Theo. A. XII. & Valentin. A. II. Cons.

al. programate. † cõtinerẽ. † cenſuerunt.

† Cõcor. c. inter ceteras. i fi. cũ gl. vlt. de reſcri. & c. i cauſis. d regu. iuris.

Priceps debet viuere ſm leges: qa ex lege eius pẽdet auctoritas. B. Vel ſic: De debita declinent, &c. vt j̃. co. l. leges ſacratiſſimæ.

t Eges.] ĩ. de ſingularib. legib⁹ obſeruãdis dixit: nũc de gñalibus. & ponit ſigna generalitatis.

u Vt.] i. tanquam.

x In poſterum] vt inhibita declinent, &c. vt j̃. co. l. leges ſacratiſſimæ.

y Cœtum] ſ. ſenatorũ: vt j̃. de ca. tol. l. j. in fi. & ff. d reb. c. l. j.

z Edicti.] idest hac edictali: vt j̃. de ſecun. nup. l. hac edictali.

a Precatio.] inter præſentes.

b Relatio.] inter abſentes.

c Progrã.] i. ſcripturis publicè ꝓcedẽtib. vt hẽs fere ĩ oĩ ꝯſtõne

d Diuulgari.] repete, ſatis eſt Accur.

e Continere] idest generalitas in eis.

f Quod] idest quia: vel, quando.

g Fata.] idest fines. aliàs, facta.

h Edicti.] hoc ſi non eſt in corpore: aliàs eſt generalis etiam ſine his: vt ĩ. de no. co. facien. in fine.

Programma quid ſit.

i Præiudicãtib.] vt & ff. ad le. Fal. l. j. §. ſi cohrdis. Sed ꝯ. j̃. eo. l. fi. Solu. ibi à capite vſq; ad finẽ audiuit princeps negotium, hic nõ. Vel ibi definitiuè, hic iterloquẽdo. Itẽ ꝯ. ff. qd me. ca. l. metũ. §. ſed qd̃ ptor. in fi. ſed illa eſt recepta in corpe iuris, hæc de his q̃ nõ ſunt receptæ. Vel ſolue vt ibi. Itẽ ꝯ. j̃. de ꝯſti. pecu. l. fi. & ff. d iu. & fac igno l. pen. §. fi. ſed ibi de his q̃ ſunt receptæ in corpe iuris: vt ĩ. ea. l. in prin. hic de his q̃ nõ ſunt.

k Generalitatis.] repete, nec.

Digna

a Digna vox] Ponit caſum, & eius rõnē & commendatiõnē, & exẽplū. Sed quõ eſt digna vox, cū ſit falſum? vt ff.e.l.pricep. & ff.de leg.iij.l.ex ipſecto.& i Auth.d cõſulib⁹. §.fi.coll.iiij.& j̄.de teſta.l.ex ipſecto? R̃n. digna eſt ſi dicat ſe velle, nõ ꝙ ſit: vt Inſti.qb.mo.teſta.infir.§.fi. & i præalleg.l. ex ipſecto. Alij dicũt ꝙ hic permittit̃ mẽtiri: vt Inſti.de act.§. aliæ. qđ non placet.

b Adeo.] hoc ẽ tñ de auctoritate iuris nr̃a pendet auctoritas. i. Imperiū, adeo vt digna vox ſit maieſtate regnantis.

c De auctoritate] hæc eſt rõ primi dicti, & qđ dicit iuris. ſ. legis regiæ. q̃ eſt de imperio trãſferẽdo de pp̃lo in principẽ, vt Inſti. de iu.nat. §.ſed & quod principi. & j̄.de vet. iu.enu.l.j.§.hoc etiã.

d Principatū.] ſub.q̃ leges pricipatui ſiue Ipio.q.d. maior ẽ honor, & maior ẽ cõuenientia, cū ipium ſit de fortuna, vñ dr̃: Si fortuna valet, fies de rhetore conſul. Si volet næc eadẽ, fies d cõſule rhetor. at leges ſunt diuino nutu ꝑlatæ, vt j̄. de pſcript. lõ.tẽ. l.fin. & ſic immutabiles Acc.

bito honeſtatis pričeps legib. ẽ ſubiectus. Et paribus licet indicare, non imperare. Salyc.

IIII. Idem AA. ad Volumnianũ pſ.pc.

D Igna vox[a] ẽ maieſtate regnãtis, legib⁹ alligatū ſe principem profiteri. Adeo[b] de auctoritate[c] * iuris nr̃a pẽdet auctoritas: & re uera mai⁹ ĩpio ẽ ſubmittere legib. pricipatū.[d] Et oraculo[e] pſentis edicti, qđ[f] nobis licere ñ patimur, alijs indicam⁹.[g] Da. III. Id. Iu. Rauẽ. Flor. & Dio. Cõs.

In pœnas legis incidit, qui facit contra mentem legis ſeruãs verba, ſicut qui facit contra mentem & verba. Quod fit contra legem vel in fraudem legis, ipſo iure nõ valet, nec confirmatur iuramento: nec etiã valet quicquid ſequitur ex eo vel ob id. h.d. Vel ſic: Facere contra legem, vel in fraudẽ legis, parificantur quantum ad pœnas legales h.d. ſecundum Ia. Butr.

V. Idem AA. Florentio pſ.ꝑtorio.

N On dubiū ẽ[h] in legẽ cõmittere eū, q verba legis ãplex⁹,[i] ꝯ legis nitit̃ volūtatẽ

e Ex oraculo, j.i. exemplo, & ꝙ dicit, edictali. i. huius gñalis. l. aliàs ponit̃ edictū ꝑ edicto ꝑtoris. Vel põt dici, ꝙ oraculū ẽ qđ ad orõnẽ alicui⁹ vel pces cõceſſum eſt. vel oraculū ẽ diuina voluntas ore hois declarata. vt j̄.de pſcr. lon. tẽ.l.fi.i fi.

f Quod.] ſcilicet ſolutos eſſe legibus.

g Indicamus.] ſ. ſucceſſori nr̃o & nõ dicit præcipimus, quia par in parem non habet imperium, vt ff.de arbi. l.nã & magiſtratus.& ad Treb.l.ille à quo.§.tempeſtiuum.

h N On dubiū ẽ.] Iſta lex ẽ multū nota. ſm B.P.de C.& Iaſonẽ hic: qa multæ leges & eius materiæ cõcurrũt in ipſa, & i ea examinant̃ materiæ infinitarū legū. Ad euidẽtiã igit̃ pmitte, ꝙ hẽm⁹ tres terminos. ſ. facere ꝯ legẽ, cõmittere i legẽ, & facere fraudẽ legi. Nã facere ꝯ legẽ, ẽ qñ qs facit d directo ꝯ verba & mẽtẽ legis, vt i hoc exẽplo. Lex ꝓhibet minorẽ alienare res ĩmobiles ſine auctoritate tutoris, & decreto iudicis. ſi ergo minor alienaret ſine iſta ſolẽnitate, dr̃ facere ꝯ legem. Facere fraudẽ legi, ẽ qñ qs nõ venit ꝯ verba l. ſed ꝯ mẽtẽ, imo v̓ba legis obſeruat. exẽplū: Lex ꝓhibet ne pecunia numer. mutuetur filiof. aliqs nõ mutat pecuniã, ſed fructū vel aliã rẽ vt poſtea filiusf. vẽdat, & pecuniã hẽant. Iſte nõ facit ꝯ verba l. ſed ꝯ mẽtẽ: iõ fraudẽ l. facit. vt l. ſed & Iul. §. mutui. ff.ad Mace. Cõmittere verò i legẽ, ẽ termin⁹ gñalis ad duo ſ. dicta. ſiue.n. directo faciat ꝯ l. ſiue faciat ꝯ ſolã mẽtẽ: vtroque caſu dr̃ cõmittere i legẽ. & de hoc ꝓprie loqr̃ lex iſta. q̃ diuide in qnq; ptes, qa primò ponit̃ dictū. Secũdò effectus dicti. Tertio, declaratio effect⁹. Quartò, qđã extẽſio. Quintò, cõdõ gñalis. ſecũda ibi, nec pœnas. tertia ibi, nullū.n. quarta ibi, qđ ad oẽs. qnta ibi, ſed in pdictam. ſm Bal. & Iaſ. Iſtis pmiſſis caſus i terminis talis ẽ: Quidã ſeruauit v̓ba legis, & non mẽtẽ. q̃rit̃ an legẽ offendat, & facit ꝯ legẽ? R̃n. ꝙ ſic. & h.d. prima ps. Sed iſtat̃ qs ẽ effect⁹ huius dicti? R̃n. qa talis offendẽs mẽtẽ legis, pœnas legales euitare nõ poterit. hoc ſcđò. Inſtat̃ tertiò, q̃ ſunt iſtæ tres pœnæ? R̃ndet & dicit, ꝙ pœna eſt, quia nullū pactū, nulla cõuẽtio, nullus ꝯtus factus ꝯ mentẽ legis valet. & hoc extẽdit̃ ad leges antiquas & nouas. Nã eo ipſo ꝙ aliqd ꝓhibet̃, vr̃ habere tacitã clauſulã derogatoriã & annullatoriam ei⁹ quod fit, & ẽt eius quod ſequit̃ ex eo vel ob id. & concludit imperator ex pdictis quandã rñam, ꝙ nec ſtipu-

A lato, nec mandatum, nec iuramentum tenet ex his q̃ ſunt reprobata per legẽ vel mentem legis. h.d. ſecundùm Bal.

b Non dubium eſt.] Hæc lex aſſignat duos modos qbus facit qs ꝯ legẽ, vel cõmittit in legẽ. Prim⁹ qñ qs facit in fraudẽ. vt patet. j̄. qđ me.cau.l.pe. Scđus qñ qs facit ꝯ legẽ: qd dic p exẽpla qñ lex aliqd prohibet, nõ ẽt vltra progredit̃ circa annihilandū ꝯtum. ſ. vt nõ valeat, vt j̄. quæ res expor. l.fi. & Inſti.de nup. §. affinitatis. & j̄.de ſacroſ.eccl. l.nemo martyres. & i talibus quid obtineat, dicit hæc l.

† . Nec pœnas inſertas legib⁹ euitabit, q ſe ꝯ iuris ſñiam ſe ua ꝓrogatiua verborū fraudulẽter excuſat. Nullum.n.[k] pactū, nullã[l] cõuẽtionẽ, nullū[m] ꝯtū inter eos videri volumus ſubſecutū, q ꝯhũt lege ꝯhere ꝓhibẽte. Quod ad oẽs ẽt legū interptationes tam veteres[n] q̃ nouellas[o] trahi gñalr̃ imperam⁹, vt legiſlatori, quod fieri ñ vult, tñ ꝓhibuiſſe ſufficiat: cæteraq; quaſi expſſa ex legis liceat volũtate colligere: hoc eſt vt ea quæ lege fieri ꝓhibẽtur, ſi fuerint facta, nõ ſolum inutilia, ſed ꝓ infectis[p] etiã habeantur: † licèt legiſlator fieri prohibuerit tñ, nec ſpecialr̃ dixerit inutile eẽ debere quod factū eſt. Sed etſi i quid fuerit ſubſecutum ex eo,[q] vel

i Amplexus.] i. circũplectens, adeo vt à v̓bis i tanq Iudæus recedere nolit. immutat̃.n. qñq; eorū ſignificatio, vt ff. queadmo.vſufr.ca.l.iij.§.d ſincere. & ff. de aqua quo. & æſti.l.j.§.q̃ſi tū. Itẽ vbicunq; ponitur actio ꝓ accuſatione, & e, vt in Authẽ. de ſan.epi.§. ſi qs aũt ꝓ pecuniaria. col.ix. & ff.de ſepul.vio. l. iij. §.fi. Itẽ vbicunq; verbū gñalr̃ poſitum, reſtringitur, vt ff.d calum. l.i hrdem. & l. hæc actio. Qñq; cõ extendit̃ verbū legis, vt Inſti.de re. diui.§. appſone. & ff.de iuriſdi.om.iu.l.ſi qs id.§. fi. ſic ergo nõ licet mentẽ offendere, ſiue eadẽ ſit cū ſenſu verborū, ſiue nõ. Sed an verba legis tñ liceat offendere, licèt mens vel æquitas ſit in ꝯriū? P. dixit ꝙ nõ: vt ff.q & à q. l. pſpexit. & de teſta.mi.l. qđ ꝯſtitutū. & de exer.l.j.§.ſi is. & q petãt tu.l. credendū. Sed Io.ꝯ. vt ff.de iu.pa.l.adigere.§.q̃uis & totū illud gñale, ſenſum non verba ſpectari, vt ff.de adimen.le.l.iij.§.cõdõ. & ff. qđ cū e.l.filiusfa.& de i i⁹ vo.l.q̃uis. Tu dic ſi patet alia mẽs, & ẽ redacta i ſcriptis, tũc ſñia Io. tenet: ſi ñ, tũc Placẽ. vt ff.de le.iij.l.ñ aliter.& d exce.l.j.§.ſi is.& d teſt.mili. l.qđ ꝯſtitutū. & j̄.e.l.j. Itẽ dic quot modis fiat fra⁹ legi. vt dixi. ff.e.l.contra. 1

k Nullum enim pactum] ſ. ad excipiẽdum. vel dic, expſſum.

l Nullã ꝯuẽtionẽ] ad agẽdū. Vel dic tacitã. Vel dic ꝓ eo. põi.

m Nullum contractum] vbi hincinde ꝯhitur obligatio. vt ff. de verb.ſig.l.Labeo.ij.

n Quod ad omnes veteres.] vt Digeſta.

o Nouellas.] vt Codex.

p Pro infectis.] opponit̃ de maleficijs. ſed hic loqr̃ 3 in his q̃ de iure ſortiunt̃ effectū: vt pacta & ſilia. Itẽ opponit̃ de his q̃ non debẽt fieri, fcã tñ tenẽt, vt ff.qñ ap.ſit.l.j.§.biduū. ſed illud nõ ẽ ꝯ legẽ, ſed pter legẽ. lex.n. nõ reſiſtit, ſed aſſiſtit. Itẽ opponit̃ de his q̃ ẽt poſtea firmant̃, vt j̄.de ꝯtu.iu.l.j.& j̄.de nup.l.& ſi ꝯ. ſed ea ſunt ꝓhibita fieri vel ichoari, nõ cõfirmari. Itẽ opponit̃ de his q̃ inutilia ſunt p exceptionẽ, vt in Macedoniano, & Vell. & dolo, & metu. R̃n. pinde eſt ac ſi ipſo iure ſint inutilia quo ad effectū, vt ff.de reg iu.l.nihil intereſt. Item opponit̃ de libero hoie vendito inter ignorãtes. vt ff.de ꝯhẽ.emp.& vẽdi.l.liberi. R̃n. hic deliqt vterq;: ibi alter tñ, puta vẽditor, vt ibi notat̃. vel ibi nullus. Itẽ opponit̃. ff.ad mu ni.l.Titio.in prin. ſed actio in factū auferr̃ p eū cui⁹ intereſt. vel rñdet̃ vt ibi. Itẽ opponit̃. ff.de cõdi.ob.tur. cau.l.idem. §. ſed quod meretrici. ſed non facit turpiter, quòd accipit.

q Ex eo.] vt ex venditione vel alio ꝯtu tradito. Sed opponitur, quia ex inutili traditione vel contractu quandoque dominium transfertur, vt ff.de dolo l.& eleganter.§.j. R̃n. q actionem habet, ipſam rẽ habere vr, &c. vt ff.de reg. iur. l.qui actionem. Item opponit̃, ꝙ in pari cauſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis. vt j̄. de condictio. ob tur. cauſa. l.ij.

Cõcor. c.fi.de re. iu. lib.6. Par in parẽ nõ habet imperium.

1 Iſtã gl. ſeqr̃ Bal. in l. qcūque j̄. de ſer. fu. & Ia. hic.

† Cõcor. ca. q̃ ꝯ tr̃. de regul. iu.li.6. tal. ſed ſi quid.

1 Addẽ gl. 14. q̃õne. 4. pleriq. & Dy. in c.fi. de regu.iu.lib. 6.& gl. in c.quãto. extra de priui.

3 Iſtã ſol. reprehendunt oẽs doc. ideo dic ſm B. ꝙ iſta v̓ba habeã tur ꝓ infectis: intelligant̃, ſcilicet p fictionẽ. Iaſo. hic.

Minorũ res aliqñ licitè alienantur.

Sed certè repetit hic*, vt ff. de iu. fiſci. l. Lu. Itẽ opponit̃ de fi-ſioſa. i. quę trãſit dñiũ pecuniæ mutuo datæ. Sed ibi creditor aliq̃ mutuãdo, ſi filiꝰ capien. hic ãt loqr̃ vbi vterq; aliq̃ c. Ir. [a] Ob id.] vt fideiuſſor vł pignꝰ. Sed opponit̃. j. de pdijs mino. l. etſi is. Sol. ſm M. hic i ppetuo prohibitis, ſed alienatio pdij minoris nõ ẽ ppetuo phibita. qñq; n. ꝯce-dit̃, vt ob æs aliẽnũ: vt i cod. ti. l. ob æs. & ſm hoc nulla oppoſitio obſtaret. Sed certè ſi in ppetuo phibitis tñ ſeruat̃ hæc lex, in pauciſſimis caſib. locũ hẽret: qa vix ẽ aliqd ſic gñale, cui ñ deroget̃ p ſpãle. vt ff. de re. iu. l. oĩs definitio. Dico ergo phibitum eſſe res minorũ alienari in eorum ꝑiudiciũ: nõ ãt ꝑindicatur minori, ſi tutor ſit obligatꝰ, vł res eiꝰ. Similiter opponit̃ & ſi decr̃. ff. de arbi. l. ſi pupillus. & ĩ. de ſacroſ. ec. l. iubemus. ij. §. ſane. j. Vel ſi velis euitare oẽs oppoſitiões, dic q̃ i ppetuo phibitis loquat̃. qđ non placet. Vł ſol. ad oia, & dic vt dixi i pri. q̃ loqr̃ qñ lex aliqd phibet, & vltra nõ pcedit: vt ĩ. de ſacroſ. ec. l. nemo martyres. ſi aũt vltra pcedat, ſerua qđ ſtatuit. Nec hẽt locũ hæc l. gñalis cũ ſpãles clauſulæ habeãt locũ: vt ff. de v̉bor. obli. l. doli. & de pœnis. l. ſanctio. & ex q. cau. ma. l. ſed & ſi p. §. deinde. Nec obſtat qđ hic dĩ, licèt legiſlator, &c. vbi inuit idẽ eſſe ſiue vltra pceſſerit, ſiue nõ: qa hmõi oſo nõ ſp innuit ĩ. vt ff. de verb. oblig. l. quodcũq;. §. ij. Itẽ op. de Barbario q̃ nõ debuit eſſe in dignitate. vt ff. de of. præt. l. Barbarius. ſed ibi erat error cõis. Item op. de. §. alteri ſtipulari. Inſt. de inuti. ſtip. ſed ibi ꝑter l.

[a] nõ vbique ſeruari. perperam.

[a] al. xvij. vt in Nouell. The odoſ.

[a] al. introductũ eſt & conſtitutum.

[a] C. Th. 1. 1. 3. Idem ait Cic. 3. actione in Verré, & Nouella Iuſtinia. 19.

al. etiã.

ob id, [a] qđ ĩterdicẽte lege factum eſt, illud quoque caſſum atq; inutile eſſe præcipimus.

Secũdũ itaq; prædictã rłam, qua [b] vbicũq; [c] ñ ſeruari ſcm̃ lege phibẽte cõuim̃: certũ ẽ nec ſtipłonem [c] hmõi tenere, nec mãdatũ [d] vllius eẽ momẽti, nec [e] ſacrm̃ admitti. Data. VII. [f] Id. April. Cõſtantinop. Theo. A. XVII. & Feſto Coſs.

Fauorabile interpretationem nõ recipit, quæ contra cui fauetur lædere poſſit. Salj.

VI. [illegible]

Quod fauore [g] qrũdã ꝯſtitutũ [h] ẽ, qbuſdã caſibus ad læſionẽ eorũ nolumꝰ inuẽtũ videri. Da. kal. Aug. Theo. A. XVII. & Feſto Coſs.

Natura legis eſt diſponere de futuro, nõ de præterito. hoc primo. niſi caueatur in lege, q̃ extendatur ad præterita vel pendentia. h. d. ſecundò. Bal.

VII. [illegible] præfecto præ. & conſuli deſignato.

Leges [i] & ꝯſtões futuris [k] certũ ẽ dare formã negotijs, non ad facta ꝑterita reuocari: niſi noĩati & [l] de ꝑterito tpe, & adhuc pẽdẽtibꝰ negotijs cautũ [m] ſit. Da. Non.

A gid fauore pſoni, non p ſe, q̃ ab alia tutela excuſaretur. vñ ſi impetrat ius anulorum aureorum, ciuitatẽ vel excuſationẽ perdit: qa nõ ſibi erat priuilegiũ ꝯceſſum. Itẽ. j̃. ff. de peri. & cõmo. rei vend. l. ij vina. j. Sed diſtingue an pacto, vt ibi: an lege vel à principe, vt hic fauor inducat̃. Primo caſu obtinet qđ ibi, ſcdò qđ hic dr̃. Sed hoc nõ valet. vt ff. de leg. cõmiſ. l. ij. & d in diẽ addic. l. Sabinꝰ. Sed tu dic, q̃ ibi nõ ẽ fauor: qa nõ eſt ex iꝰ cõe. tũc. n. dr̃ fauor vel priuilegiũ, cũ ẽ cõtra ius cõe. nã di priuilegiũ. i. priuata lex. Itẽ j̃. ff. d pac. do. l. iter Socerũ. § cũ inter. Sed ibi nõ fuit aliquis fauor propter.

Fauor qñ dicitur. Priuilegiũ vnde dicatur.

Ap. Cõ. Val. A. V. & Anat. C.

Quando contingit caſus nouus ſuper quo oportet ſtatui, recurritur ad principem: & ille cum procerum & ſenatorũ deliberatione procedit faciendo ſuum ſtatutum redigi in ſcripturam. Bal.

VIII. [illegible] ad Senatum.

B Humanũ eẽ pbam ſi qd de cætero ĩ publica [l] priuatave [k] cã emerſerit neceſſariũ, qđ formã gñalẽ & antiqs legib. nõ inſertã expoſcat, id ab oib. anteatã pcerib. nr̃i palatij, quã glorioſiſſimo cœtu veſtro, Patres ꝯſcripti: tractari: & ſi vniuerſis tã iudicibꝰ, q̃ vobis placuerit, tũc legata [l] dictari: & ſic ea denuo collectis oibꝰ receſeri: [m] & cũ oẽs ꝯſenſerint, tũc demũ in ſacro nr̃i numinis ꝯſiſtorio recitari, vt vniuerſorũ [n] cõſenſus, nr̃æ ſerenitatis auctoritate firmet̃.

C Scitote igit̃, Pr̃es ꝯſcripti, ñ aliter in poſterũ legẽ à nr̃a clementia pmulgandã, [o] niſi ſupradicta forma fuerit obſeruata. Bene. n. cognoſcimꝰ, qđ cũ veſtro ꝯſilio fuerit ordinatũ, id ad beatitudinẽ noſtri im-

[l] Eges] Hec lex plana ẽ, & diuiditur i duas ptes. Primò ponit rłam ſecũdo exceptionẽ. ſecũda ibi, niſi. No. ex tex. cũ gl. q̃ licitũ ẽ allegare leges veteres & correctas ad deciſionẽ ꝑteritorũ negotiorũ ad quæ lex noua & corrigẽs nõ trahit̃, ſed dẽt decidi ſm legẽ veterẽ. vide Bal. in l. fi. ff. de falſ. & gloſ. in ca. nouit. de iudi. ſuper verbo, q̃cunq;. Pau. hic. [c] Futuris] vt j̃. d vſu. l. de vſuris. [h] Cautũ ſit.] vt ĩ. de ſacroſ. ecc. l. ante pe. & pen. & fi. Sed qđ ſi agit̃ cã poſt legẽ factã, & de ꝯtu inito ante legẽ? Dic veterẽ ſeruari legẽ: vt in Auth. vt cũ de app. cog. i pric. col. 8. & i Auth. hoc

legem dictari. in duob. manuſcriptis.

[b] Qua.] al's q̃ vbiq; ſuari. & tũc dictio, tem, regit̃ à v̉bo phibẽte. al's, q̃ vbiq; nõ ſuari, &c. & tũc q̃. regit̃ à verbo, ſeruari.
[c] Stipulationem.] vt ff. de ver. obl. l. generaliter.
[d] Mandatum.] vt Inſtit. mandati. §. illud. Accur.
[e] Nec ſacrm̃.] vt ff. de pac. l. iuriſgen. §. & gñaliter. & i Auth. ſecreticas non ſolũ. §. j. col. v. Sed ĩ. j̃. ti aduer ven. l. j ſol. ſm M. i ppetuo phibitus. Tu dic ſm B. q̃ ibi fuit ſm legẽ vendi-tio, ꝗa cum decreto, & ſacramentũ reſtitutionem denegat.
[f] Quod fauore.] Pone caſum. vt j̃. de pcu. l. nõ eo minus. & j̃. de fi. inſtr. l. plures. & ff. de Car. edi. l. iiij. §. dux. & j̃. de ſecun. nu. l. gñalr̃. §. i his. & ff. de mi. l. ſi iudex. & facit ff. e. l. nulla. Sed ĩ. ff. qd q̃ſq; iur. l. j. Solu. referẽt an ad poſtulationẽ fuerit ꝯceſſum, vt ibi: an nõ vt co. tit. l. iij. i prin. & hic. Itẽ ĩ Inſtit. de aucto. tu. §. neq;. Sed certe ẽt dãnũ poterat ibi eſſe in vexãdo. vt ff. de min. l. minorib. xxv. an. Itẽ obligaretur creditoribus hñditarijs. Itẽ ĩ. j̃. de qõ. l. pridem. Sed illud euenit pp pplexitatẽ quandã: qa non poſſet torqueri p eo quin & ĩ. cum. Nam p vtraq; pte debet dicere veritatem. vt ĩ. de epi. & cle. auth. ſed iudex. Item j̃. ĩ. de Iudæis. l. die ſabbati. Sol. illud ſpãle p feſtiuitate Iudæorum. Vel ibi conceſſio priuilegij non ſtetit in finibꝰ cõceſſionis: ſed vltra pceſſit: hic ſtetit. Vel ibi duo ꝑcepta ſunt. Itẽ j̃. ff. de tu. au. anu. l. ij. ſed ibi priuilegio ſuo renunciaſſe vr̃, cũ dixit ſe ingenuũ. Itẽ ẽ ĩ. ff. de excu. tu. l. cũ ex orone. in fi. Sed ibi libertꝰ hẽbat priuile-

D ꝯſtõ interpre. prio. ꝯſtitu. col. vj. & j̃. de teſta. l. iubemus. in fi. ADDITIO. Intellige gl. verã i caſu quo lex reſpicit litis deciſionẽ: ſecus vero qñ lex ptinet ad litis ordinationẽ: ita loqr̃ l. ij. in prin. & in gl. fi. j̃. de iureiu. pp cal. dan. ſecundũ Bar. hic.
[H] Vmanum.] Tria facit. Primò ponit dictũ ſeu formã legis condendæ, ſm Pe. Secũdò dicit aſr̃ nõ pcedendum quàm forma ſeruata. Tertiò commendat ea quæ fiunt cũ deliberatione. ſecunda ibi, ſcitote. tertia ibi, bene enim. Bald.
[i] In publica.] vt ſi quæratur an ciuitas poſſit dari in feudũ.
[k] Priuatave] vt an poſſit monachus vel clericus ſuccedere in feudum.
[l] Legata] ideſt delegata alicui notario, vt dicetur.
[m] Receſeri.] ideſt tractari an æquum ſit.
[n] Vniuerſorũ] vniuerſitas. n. cõſentit. Et ſic eſt arg. j̃. ff. de agr. poſ. l. j. i fi. & ff. de lib. vniuer. l. j. Fraus fit legi de pſona ad pſonã: vt ff. de don. l. j. in fi. & j̃. de ꝯtibus. l. vnica. & ff. de ad mi. re. ad ciui. ptinen. l. j. §. j. De re ad rẽ. ff. ad Mace. ſed Iul. §. j. Mutat̃ dationẽ: vł de re ad rẽ candẽ. j̃. de agri. & cẽſi. l. quẽadmodũ. lib. xij. De ꝯtu ad ꝯtũ, & hoc dupł: vel ad eundẽ: vt ff. ad Vell. l. q̃uis. §. ſi cũ eſſem. vel ad alium: vt ff. de don. inter vi. & vxo. l. ſpõſus. §. circa. Vel de noĩe ad nomen: vt in Auth. vt nulli iudicum. §. j.
[o] Promulgandam.] Ar. pro Ir. ad id quod dixit. ĩ. de emen. Iuſti. codi. in fi. Sed põt rñderi, q̃ in principio quando cõdidit l. iſtam, non credebat amplius ſe corrigere. vel emendare ll. quas fecerat in corpore iuris. ſed mutauit ppoſitum. nã quoṫ medicamẽta morbis, hoc exhibet, &c. vt in Auth. hæc cõſtõ innouat. col. viij. Tu dic poſt Bar. hic q̃ iſte ordo non eſt neceſſitatis ſed volũtatis: ideo omiſſio eius nõ vitiat.

Additio.

Redundare.

a Redundare.] vt ī. de repu. l. non dubium.
b LEges. Debēt.] vt & ī. de iur. & facti igno. l. conſtitutiones. Sed contra ſ. de epiſco. & cle. l. repetita. & ī. de iure delib. l. fi. in prin. Solu. vt in ambabus diximus.
c Præſcripto.] id eſt dicto.
d Vel pmiſſa.] pone ſemper: vel, pro &.
e Permiſſa.] hoc verbo ēt īperata ɔtinent̄ al's ponit̄ aliter, vt ff. eo. l. legis virtus. Ac.
f Obſcurius.] vt noīe datorū ēt donata ɔtineant̄, vt ī. de col. auth. ex teſtamento. dixi. & idē vbicūq; eſt diſſenſio doctorum.
g Duritiam.] quod eſſet neceſſe, vt ff. q & à qui. l. proſpexit.
h CVm de nouo] Supiꝰ de legibꝰ cōditis & cōdēdis dixit: nūc de his itelligēdis. Et pone exemplū. In nouo iure ſic ſtatuit iꝰ nouū, facta minorū inuiolabit̄ obſeruari, an tū deē exceptio emptori, an ēt actio? īterrogabit̄ d̄ hoc priceps: & ipſe rñdebit. ſi neceo tū pc dici q ēt actio dat̄, vt ff. d acq. re. do. l. ſtatuas. & ff. fam. erc. īter cohēdes. §. ij. & d̄ le. iij. l. cū qs. §. nuptura. Et diſtigue hic cū dubitatio ī iudicio ɔtigit, aut ſup nouo negotio, puta an ciuitas poſſit dari in feudū: vel an monachꝰ poſſit ſuccedeř ī feudū. Aut ſup lege aliqua. Primo caſu dñs īperator eſt cōſulēdꝰ, ſi ē pñs: vt ſ. e. l. humanū. & ī. de ve. iu. enu. l. ij. §. ſed qa diuinę. & ff. de fideicō. liber. l. itaq;. & argu. ī. de iud. l. fi. ibi, ne cōpellat̄, &c. Si āt nō ſit eiꝰ copia, tunc pcedāt de ſimilibus ad ſilia. ff. e. l. ñ pñt. Si vero ſup lege: ſi q dē certo mō p cōſuetudinē eſt itellecta, eiꝰ itellectui ſtabit̄, vt ff. eo. l. minime. & l. ſi de iterp̄tatione. Quòd ſi ex cōſuetudine nō eſt certifica ta: recurrit̄ (vt dictū eſt) ad principē, ſi ſit eius copia, vt hic, & ff. eo. l. & 16. & l. nā vt ait. ibi, vł certa iuriſdictiōe &c. alioqn iterp̄tabor i benigniorē ptē, vt ff. e. l. benignꝰ. & l. ī ambigua. ſed ſi dubitē q ſit benignior, verborū ſignificationi ſtabo: vt ff. de cōdi. & dem. l. Publiꝰ. §. j. quāquā vł primo ſtandū ſignificationi verborū. vt ff. de leg. iij. l. nō alt. Tertiò pcedā de ſilibꝰ ad ſilia. vt ff. eo. l. neq; leges. & de hoc dixi. ff. eo. l. nō pñt.
i Vſu.] id eſt conſuetudine.

perij, & ad nr̄am gl'iā redūdare. Dat. XVI. Kal. Nouē. Aetio. III. & Symmacho Conss.

Leges non debēt ab aliquo ignorari. hoc primo. Et ſi circa legē principis occurrit dubitatio, eſt ad principē recurrēdū. Bal. vel ſic: Ab oibus debēt ſciri iura, ad pmiſſa ſectāda, et phibita declināda. Et legū obſcuritas vel duritia à principe eſt interpretanda & mollificanda. hoc dicit. Salycetus.

IX. Impp. Valētinia. & Martia. AA. ad Palladium præfectū prætorio.

LEges sacratiſſimæ quę cōſtrigūt hoium vitas, itelligi ab oibꝰ debēt: vt vniuerſi pſcripto earū manifeſtius cognito, vel inhibita declinēt, vł pmiſſa ſectent̄. Si qd vero i hiſdē legibꝰ latū fortaſſis obſcurius fuerit, oportet id ab iperatoria iterpretatione patefieri, duritiāq; legum noſtræ humanitati incōgruam emendari. Dat. VI. Id. Feb. Anthemio Cons.

Dubitatio ſup noua lege noniter emergēs, dēt dirimi p iterp̄tationē cōditoris. h. d. Nō intelligas q non poſſit dirimi p iudicē cāā iter litigātes, ſed iter vniuerſos dēt dirimi p cōditorē. h. d. & tūc hēt vim legis generalis. h. d. lex ſeq. Bald. Vel ſic: Ubi legis intellectus cōſuetudine vel alia lege non eſt declaratus, princeps eſt adeūdus. Saly.

X. Impp. Leo. & Zeno AA.

CVm de nouo iure, qđ iueterato vſu nō adhuc ſtabilitū eſt, dubitatio emergat, neceſſaria ē tā ſuggeſtio iudicantis, q ſnīæ principalis auctoritas. Dat. X. kalen. Maij Leone iuniore. A. Cons.

Sententia definitiua principis lata ſuper cauſa de qua plene cognouit, & eius declaratio habet vim legis generalis, & eius eſt interpretari, cuius eſt condere. Saly.

XI. Imp. Iuſtinianus. A. Demoſthení. P. P.

SI iperialis maieſtas cām cognitionaliter examinauerit, & partibꝰ cōminꝰ cōſtitutis ſnīam dixerit: oēs oino iudices q ſub nr̄o imperio ſunt, ſciāt hāc eſſe legē nō ſolū illi cāę p qua pducta ē, ſed & oībꝰ ſilibꝰ. Quid. n. maiꝰ, qđ ſanctiꝰ iperiali eſt maieſtate? vel qs tātę ſupbię faſtidio tumidus eſt, vt regalē ſenſum cōtēnat: cū & veteris iuris cōditores cōſtōnes q ex iperiali decreto pceſſerūt, legis vi obtinere, apte dilucideq; definiāt? Cū igit̄ & hoc i veteribꝰ legibꝰ iuenimꝰ dubitatū, ſi iperialis ſenſus legē iterp̄tatꝰ eſt, an oporteat hmōi regiā iterp̄tationē obtinere: corū qdē vanā ſubtilitatē tā riſimꝰ q corrigēdā eſſe cēſuimꝰ. Definimꝰ āt oēm iperatorū legū iterp̄tationē ſiue i pcibꝰ, ſiue i iudicijs, ſiue alio quocūq; mō factā, ratā & idubitatā haberi. Si. n. i pn̄ti leges cōdere ſoli iperatori cōceſſum eſt: & leges iterp̄tari, ſolo dignū iperio eſſe oportet: Cur aūt ex ſuggeſtionibꝰ pcerū, ſi dubitatio i litibꝰ oriat̄, & ſeſe nō eſſe idoneos vł ſufficiētes ad deciſionē litis illi exiſtiment, ad nos decurrat̄? & quare oēs ambiguitates iudicū, quas ex legibꝰ oriri euenit, aures accipiūt nr̄æ, ſi nō à nobis iterpretatio mera pcedit? Vel qs legū ænigmata ſoluere, & oibꝰ apire idoneꝰ eſſe videbit̄, niſi is cui ſoli legiſlatorē eſſe cōceſſum eſt? Exploſis itaq; his ridiculoſis ambiguitatibꝰ, tā cōditor q iterpres legū ſolus iperator iuſte exiſtimabit̄: nihil hac lege derogante veteris iuris cōditoribꝰ: quia & eis hoc maieſtas iperialis

A Tā] ſi à j. ſcipias, hæc dno ſt̄ neceſſar. ſic ī. d̄ iu. d̄li. l. potuit.
SI imperialis.] Tria facit. primò ponit dictū. ſcdò adducit tres rōnes ad illud pbādū. tertiò cōcludit. ſecūda ibi, qd. n. maiꝰ. tertia ibi, exploſis itaq;. Bal. CASVS. Si cā vētilata ē corā pricipe, & ab eo definita: dr̄ q illa ſnīa ē lex cōis etiā ad alia ſimilia. cū & lex antiqua dicit. qđ pricipi placuit &c. Scdò q̄rebat̄, an princeps poſſit legē dubiā iterptari, quā dubitatione remouet dicēs: cū & legē poſſit cōdere de nouo. quare aliàs reccurret̄ ad eū pro his & alijs dubiis, ſi eiꝰ iterp̄tatio nō valeret? Solꝰ ergo ipſe eſt cōditor & iterpres legū, ſaluo qđ iuriſcōſulti fecerūt: qa ipſi auctoritate pricipis fecerūt. Viuia. Not. i verſi. Quid. n. &c. q nihil eſt maiꝰ & ſanctiꝰ imperio, & hoc itellige niſi apoſtolatꝰ bti Petri, cū apoſtolicꝰ cōfirmet pricipē: vt i Auth. de defen. ciui. §. interim. & iō imperator iurat dño papæ fidelitatē, p ca. venerabilē. ex. d̄ elec. & ele. p. de iureiur. B.
l Si iperialis.] hāc l. itellige i his q ñ ſūt deciſa p ll. vt in feudo, & ſilib. i aliis. n. potiꝰ legē ſeruaremꝰ ſcriptā. cū hæc ſnīa nō ſit lex cōſtituta ſi cuti debet conſtitui vt ſ. eo. l. humanum.
m Cōminꝰ] i. pſitualiter. aliàs ñ valeret: vt ff. de re iudi. l. de vnoquoq;. Itē magis ob abſentiā q qa iꝰ hēat ſ abſente, lata vł: vt ff. d̄ eui. l. ſi 16. & ff. de inoffi. teſt. l. qui repudiantis. §. fi.
n Similibus.] j. ſ. eo. l. ij. ſol. vt ibi. Itē ſ. j. de ſenten. l. nemo. ſed hic principis, ibi alterius iudicis.
o Legis vim.] vt inſti tu. de iure natu. §. ſed & quod pricipi.
p Soli iperatori] hoc expone vt ī. ſtatum.
q Leges.] nūc rñdes.
r Autem] i. certe.
s Ænigmata] i. ſubdoles dubitationes.
t Exploſis] i. remotis.
u Solꝰ iperator] ita q nullꝰ aliꝰ ſolꝰ. vñ populꝰ Romanꝰ pt etiā hodie legē cōdere: vt Inſti. de iure na. §. lex. Itē ſenatꝰ: vt ff. eo. l. nō ambigit. Excludit ergo ſolꝰ ſingula generū, nō genera ſingulorum: vt & ibi, Scipio ſolus ciuitatē ſeruauit. i. nullꝰ aliꝰ ſolꝰ: magis aūt pp̄t ſeruauit. Itē nō obſtat ī. de offic. pfect. pto. l. formā. alias non mā. quia auctoritate principis hoc facit: vt hic ſubiicit. Item nec qđ dicit, q populꝰ traſtulit ptātē i pricipē. Nā expone. i. conceſſit.

Marginal notes: * aliàs, gis vicem obtinere apte dilucideq; &c. — * ſcrupuloſitatē. — * al. ī. indubitatam haberi. — * decurri tur. — * al. legiſlator. + huiuſmodi. — * al. quia hoc eis maieſtas. &c.

a al. Recitata septimo milliario vrbis Constãtinopolitanæ in nouo palatio consistorij Iustiniani.

C. T. 1. §. 2.

concessit, vt ff. de offi. eius cui man. é iurif. l. j. i fi. Alij vt lo. dñt q ppls Romanus hodie ñ pt facere legẽ.

a Permisit.] vel ratũ habuit: vt i pœmio Inst. §. cũq;. & facit. j. de vete. iur. enu. l. j. in prin. tertiæ col.

DE MANDATIS principum.

Supra de cõstit. principũ dixit. Sed qa mãdata sunt cõstõnes spãles, iõ de hu supponit. Et aliter mãdatũ et cõstõ nõ differẽtia tanquã inter genus & speciem.

b S I qs. Scriptis] non atteſtib°, vt hic: & est spãle. vt & ar. ĩ. d epis. & cle. si qua per calum. §. fi. Et no. j. si minor se ma. di. l. iij. & dic de hoc ex de iureiuran. c. ego.

a quæcũque hac constitutione cõtinebãtur probabile est ea cũ maximo augmẽto postea trãsfusa fuisse in Nouellã 17. de mandatis pricipũ, cuius epitome 14. capitulis cõtenta ex Iuliani Nouellis sumi pot.

† alias. Imppp. Valẽtin. Theodo. & Arcad.

legunt

a Hec constitutio reperitur vnã in capite ffo. rũ. inseriptione. DE CONCEPTIONE DIGESTORVM.

DE SENATVSconsultis

Diffũ ẽ ĩ. de legibus q à populo emisq; iterũ in fiebant: sed q a aucto populo i imẽsum diffici le cœpit posse cõuenire i lege cõdẽda: iõ elegit populus cẽtũ senatores, vt ipsi vice populi cõsulerẽ tur, vt qcquid statuerẽt, lex esset, vt Institu. de iure natu. §. senatusconsultũ. & ita factũ est senatusconsultũ Velleia. Maced. & alia multa.

c Vamuis. Firmitatẽ.] vt ist. d iure nã li. §. senatuscõsultũ.

Statutor.] à senatu.

Crimine.] & sic ẽt d portet: vt j ad l. Iul. d ambi. l. j. & hoc qa magnę auctoritatis ẽ senatusc. vt ff. à qbus appel. nõ li. l. j. & ff. d flu. l. quominº. & facit j de preci. imp. os seren. l. rescripta.

DE VETERE iure enucleando.

De nouis iuribus dixit, nunc de vetere. vel sic: Exposita sunt supra duæ partes legis s. constitutio & senatusconsul. videamus de plebiscitis, & prætorum edictis, & ita de vetere iure enucleando. Et quia in compositione veteris iuris quidam maiorem, quidam minorem sententiam habuerunt, de auctoritate eorũ ponit. Aij.

permisit.[a] Dat. VI. Kalẽ. Nouemb. Decio. V. C. Cons.

TITVLVS XV.

DE MANDATIS PRINCIPVM.

Mãdatũ principis nõ põt probari nisi p scripturam. Bal. vel sic. Prætextu mãdati principis nõ dẽt admitti quis cuiusuis dignitatis, nisi illud probes in scriptu. Salycetus.

L. Imppp. Valent. & Theod. AAA. ad Eusignium præfectum prętorio.

SI qs asserat cũ mãdatis nrĩs secretisse venisse: oẽs sciãt nemini qcq̃ nisi q scriptis[b] pbauerit esse credẽdũ: nec vllius dignitate terreri, siue ille tribunis siue notarij, siue comitis pferat dignitatẽ: sed sacras nrãs litteras eẽ q̃rẽdas. D. xvi. K. Iul. Heracleę. Merobaude. II. & Saturni. Côss.

[a] Græca constitutio.[a]

TITVLVS XVI.

DE SENATVSCONSVLTIS

Senatusconsulta sunt seruanda, & contra ea rescripta non valent, & impetrator punitur. h. d. Salycetus.

L. Imppp. Grat. † Valent. & Theod. AAA. ad senatum.

QVãuis senatuscõsultũ ppetuã p se obtineat firmitatẽ,[c] tñ nrĩs legibº ẽt idẽ psequmur: adiiciẽtes, vt si qsq̃ spãli supplicatione eliciendũ aliqd rescriptũ tentauerit: vt trãsire ei formã liceat statutorũ:[a] tertia pĩmonij pte mulctet, & dãnatus ambitus crimine,[c] maneat ifamis. Dat. VII. Kalen. Aug. Heracleæ Richomere & Clearcho. Conss.

TITVLVS XVII.

DE VETERE IVRE ENVcleãdo, & de auctoritate iurisprudentũ qui in ff. referunt.[a]

L. Imp. Iustini. A. Triboniã viro eminenti. quæstori sacri palatij.

A

DEO[f] auctore nrm̃ gubernãte ipiũ qd nobis à cælesti maiestate traditũ est, & bella feliciter pagimº, & pacẽ decoramº, & statũ reipublicæ sustẽtamº: & ita aĩos nrõs ad di optis erigimº adiutoriũ, vt neq; armis[g] ɔfidamº, neq; nrĩs militibº neq; bellorũ ducib. vł nrõ igenio, sed oẽm spẽ ad solã puidẽtiã r̃feramº sũmæ Trinitatis, vñ & mũdi toti° elemẽta pcesserũt, & rerũ dispõĩ orbẽ terrarũ pducta ẽ. Cũ itaq; nihil tã studiosum ĩ oibº rebº iueniẽ q̃ legũ auctoritas, q̃ & diuinas & humanas res bene disponit, & oẽm iniquitatem expellit: reperimus ãt oẽm legũ tramitẽ (q ab vrbe cõdita & Romuleis descẽdit tpib°) ita esse ɔfusum, vt i ifinitũ extẽdat, & nulli° i humanæ nãæ capacitate ɔcludat: pri° nobis studium fuit à sacratissimis retro pricipib. & eorũ cõstõnes

B

emẽdare, ac viæ dilucidæ tradere quatenº in vno codice cõgregatæ, & oi supuacua silitudine & iniqssima discordia absolutę, vniuersis hoĩb. prõptũ suæ synceritatis pbeãt psidiũ. Hocq;[h] ope cõsũmato, & in vno volumine, nrõ noie pfulgẽte, coadunato: cũ ex paucis & tenuioribº releuati, ad summã & plenissimã iuris emẽdationẽ puenire pparemº, & oẽm Romanã sanctionẽ & colligere, & emẽdare, & tot auctorũ dispsa volumina vni codici idita oñdere, (qd nemo aliº neq; spare neq; optare ausº ẽ:) res qdẽ nobis difficillima, imò magis ipossibilis

C

videbat: sed manibº ad cęlũ erectis, & ęterno auxilio iuocato, eã quoq; curã nrĩs aĩs reposuimº, freti Deo, q & res penitº despatas donat, & ɔsũmare virtutis magnitudine pt. Et ad tuę[i] synceritatis optimũ r̃speximº ministeriũ, tibiq̃. primũ hoc opº ɔmisimº igenij tui documẽtis ex codicis nrĩ ordinone acceptis: & iussimº, quos pbares tã ex facũdissimis añcessorib. q̃ ex viris disertissimi togatis fori amplissimę sedis ad sociãdũ laborẽ eligere. His itaq;[k] collectis, & i palatiũ nrm̃ itroductis, nobisq; tuo testimõio placitis totã rẽ faciẽdã pmisimº: ita tñ, vt tui vigilãtissimi animi gubernatiõe res ois celebret. Iubemº igiẽ vobis,

D

antiquorũ prudẽtiũ, qbº auctoritatẽ cõscribẽdarũ iterptãdarũq; legũ sacratissimi pricipes pbuerũt, libros ad iº Romanũ ptinẽtes & legere, & elimare: vt[l] ex his oibº mã colligat, nulla (s̃m qd possibile ẽ) neq; silitudine, neq; discordia d relicta: s3 ex his hoc colligi qd vnũ p oibº sufficiat. Quia ãt & alij libros ad iº ptinẽtes scripserũt, q̃rũ scripturæ à nullis auctoribº receptę, nec vsitatæ sũt: neq; nos eorũ volumina nostrã iqetare sanctionẽ[m] dignamur. Cũq; hec mã à sũma[n] nrĩ numinis libalitate collecta fuerit, opȝ eã pulcherrimo ope extruer, & q̃si ppriũ & sctissimũ tẽplum iustitię ɔsecrar, & i lib. 50. & certos titu

f DEo.] Prima lex dicit q. mã dat fieri Digesta, & qbº q̃r faciãt, & ex quibº libris. Secda dicit q. facta sũt, & dicit q̃r & ex qbº libris: & ruari pcipit. Itẽ dicit q mã dauit fieri Instituta, & qb. & ex q̃ mã: & tandẽ pcipit seruari.

g Neq; armis.] vsi illud, nõ in fortitudine eq, nec tibiis voluntatẽ habebit &c.

h Hocq. ope). i. C. ffo.

i Tuæ.] Tribon. loqr vt j. l. px §. nos itaq.

k His itaq;]. s. sapiẽtib° à Tribonia. electis.

l Vt ex his oib°.] col lige hic q in mã hu iº opis. i. digesti. Acc.

m Scripserunt] nõ ex licentia principis.

n Sãctionẽ] i. digestũ.

o Fuerit.]. i. qa vos legeritis & elimaueri-

p Eã] s. materiã. (tis.

a Al. quinte. Al. Cũque hæc materia summi numinis liberalitate collecta &c.

los totū i⁹ digereř, tā ſm codicis nři ꝯſtōnē, q̄ edicti ppetui imitationē, prout hoc nobis commodi⁹ eē potuerit, vt nihil ex memoratā cōſummationē poſſit eē derelictū, ſed his 50. libris totū i⁹ antiquū p mille & q̄drīgētos penè annos cōfuſum, & à nobis purgatū, q̄ſi q̄dā muro vallatū nihil ex ſe hēat: oīb⁹ auctorib⁹ iuris æqua dignitate pollētib. & nemini quadā ꝑrogatiua ſuanda: qa ň oēs i oīa, ſed certi p certa vł meliores vł deteriores īueniunť. Sed neq; ex multitudine auctorū, qđ meli⁹ & ęqui⁹ ē, indicatote: cū poſsit vnius forsā & đterioris ſnīa & multos & maiores aliqua i pte ſupare. Et iō ea q̄ i notis Æmilij Papiniani ex Vlpiano, & Paulo, necnō & Martiano aſſcripta ſť, q̄ antea nullā vi pp honorē ſplendidiſsimi Papiniani obtinebāt, nō ſtatim reſpuere: ſed ſi qd ex his ad repletionē ſūmi īgenij Papiniani laborū, vł īterꝑtationē, neceſſariū eē pſpexeritis, & hoc ponere, legis vicē obtinēs, ň moremini: vt oēs q relati fuerit i hūc codicē prudētiſsimi viri, hēant auctoritatē, tāq̄ ſi eorū ſtudia ex pricipalib⁹ ꝯſtōnib⁹ ꝑfecta, & à nřo diuio fuerit ore ꝓfuſa. Oīa .n. merito nřa facim⁹, qa ex nobis oīs eis ipartieť auctoritas. Nā qui ſubtilř factū emēdat, laudabilior ē eo q prim⁹ iuenit. Sed i hoc ſtudiū vobis eē volum⁹, vt ſi qd in veterib⁹ libris ň bň poſitū iueniatis, vł aliqđ ſupfluū, vł min⁹ pfectū ſupuacua lōgitudine ſemota, & qđ ipſectū ē repleatis, & oē op⁹ modřatū & q̄ pulcherrimū oñdatis. Hoc ēt nihilomin⁹ obſuādo, vt ſi aliqd i veterib⁹ legib⁹ vł cōſtōnib⁹ q̄s antiq̄ i ſuis libris poſuerūt, ň rectè ſcriptū iueniatis: & hoc reformetis, & ordini modřato tradatis, vt hoc videatur eē verū & optimū, & q̄ſi ab initio ſcriptū, q̄ à vobis electū & ibi poſitū fuerit. Et nemo ex cōparōe veteris voluminis q̄ſi vitioſā ſcripturā argueř audeat. Cū .n. ātiq̄ lege, q̄ regia nūcupabať, oē i⁹ oīsq; ptās ppli Romani in ipatoriā trāſlata ſit ptātē: nos vero s actionē oēm ň diuiſim⁹ in aliis & aliis ꝯditorū ptes, ſed totā nřam eē volum⁹ ne qd poſsit antiq̄tas nřis legib⁹ abrogare. Et in tm̄ volum⁹ eadē oīa cū repoſita ſī, obtinere, vt ſi alř fuerit apud veteres ꝯſcripta, i ꝯ̄riū āt i cōpōne nřa iueniaľ: ň ſcripturę, ſed nřę electiōi hoc aſcribaľ. Nulla itaq; in oīb⁹ p̄dicti codicis mēbris ἀντινομία (ſic .n. à vetuſtate Greco vocabulo nūcupaľ) aliquē ſibi locū vidicet: ſed ſit vna ꝯcordia vna ꝯ̄ſitia, aduerſario nullo ꝯſtituto. Sed & ſiſtitudinē (ſm qđ dictū ē) ab hmōi cōſummatione volum⁹ exulare: & ea q̄ ſacratiſsimis cōſtōnib. q̄s i codicē nřm redegim⁹, cauta ſunt, iterū poni ex veteri iure nō cōcedim⁹: cū diualiū ꝯſtōnū ſanctio ſufficiat ad eorū auctoritatē, niſi fortè vł pp diuiſionē, vł pp repletionē, vł pleniorē īdaginē hoc cōtigerit: & hoc tň praro, ne ex cōtinuatione hmōi lapſus oriaľ aliq̄d in tali prato ſpinoſum. Sed & ſi q̄ leges in veterib⁹ libris poſitæ, iā p deſuetudinē abierūt, nullo mō vobis eaſdē ponere pmittim⁹: cū hęc tm̄mō obtinere velim⁹, q̄ vł iudiciorū frequētiſsim⁹ ordo exercuit vł lōga ꝯſuetudo hui⁹ almæ vrbis ꝯprobauit, ſm Saluij Iuliani ſcripturā, q̄ indicat dēre oēs ciuitates cōſuetudinē Romę ſeq & leges, q̄ caput ē orbis terrarū, nō ipſam aliis ciuitates. Romā āt i telligim⁹ ň ſolū veterē, ſed ēt regiā nřam, q̄ deo ꝓpitio meliorib⁹ cōdita ē augurijs. Iōq; iubem⁹ duob⁹ iſtis codicib⁹ oīa gubernari, vno cōſtōnū, altero iuris enucleati, & i futurū codicē cōponēdi: vel ſi q̄d aliud à nobis fuerit ꝓmulgatū inſtōnū vicē obtinēs, vt rudis animus ſtudioſi ſimplicib⁹ enutrit⁹, facili⁹ ad altioris prudētię redigaľ ſciētiā. Noſtrā āt ꝯſummationē, q̄ à nobis deo annuēte cōponeť, ffōrū vel Pādectarū nomē hēre ſancim⁹: nullis iuris peritis in poſterū audētib⁹ cōmētarios illi applicare, & verboſitate ſua ſ̄dicti codicis cōpēdiū ꝯfundere: quēadmodū in antiquiorib⁹ tpib⁹ factū eſt cū p ꝯ̄rias iterpretatiū ſnīas totū pęnè ius cōturbatum eſt: ſed ſufficiat per indices tm̄mō & titulorū ſubtilitates (quæ παράτιτλα nuncupanť) q̄dā admonitoria eius facere, nullo ex interꝑtatione eorū vitio oriundo. Ne aūt p ſcripturā aliqua fiat in poſterū dubitatio: iubem⁹ nō p ſignorū captiones, & cōpendioſa ænigmata (q̄ multas p ſe & p ſuū vitiū ἀντινομίας iduxerūt) eiuſdē codicis textū cōnſcribi, ēt ſi numerus librorū ſigniticeť, aut aliud quicquā. Nec .n. hæc p ſpālia ſigna numerorū manifeſtari, ſed p litterarū ꝯ̄ſitiā explanari cōcedimus. Hæc igiť omnia deo placido facere tua prudētia vnā cū aliis facundiſsimis viris ſtudeat, & tā ſubtili q̄ celerrimo fini tradere: vt codex conſummatus, & in 50 libros digeſtus, nobis offeratur in maximā & æternā rei memoriam,

a Prærogatiua.] arg. 3. C. de offic. rectoris prouinciæ. l. potioris. & no. hic hoc verbum.
b Ex multitudine.] ſic p teſtib⁹: vt ff. de teſti. l. ob carmē. §. fi.
c In notis]. i. libris Papiniani notatis p iſtos alios. Accur.
d Reſpuere]. ſ. velitis.
e Omnia .n.] Nota oīa .n. merito &c.
f Subtiliter.] ſi hēs, ň ſubtiliter dic. ň ſubtiliter factū q emendat &c. Si hēs, nō inſubtiliter: dic, emendat nō inſubtiliter, ſed ſubtiliter. ſic ff. đ hędib. iſtituē. l. j. §. ij.
g Recte.] quo ad ſententiā, ſed ſuperior. ſ. quoad ordinationē.
h Tranſlata ſit]. i. cōceſſa. ſic. ff. đ offō ei⁹ cui mandata eſt iuriſdictio. l. j. in fin.
i Nulla] Nota nullā ꝯ̄riū vł ſiſe i legib⁹ reperiri vel inueniri, vt ꝯ̄ . l. pz. §. p ꝯ̄rium.
k Codicis]. ſ. Digeſti.
l Romæ ſeq] vt ff. de legib⁹ & ſenatuſconſultis. de qb⁹. Itē no. Romā caput orbis.
m Codicibus]. i. Codice & Digeſto.
n Codicē]. i. Digeſtū.
o Obtinens.] repete, iubemus.
p Cōmētarios]. ſ. faciēdo & addēdo nouas leges. Nā nō ꝓhibet exponi iſtas, ſed verius eſt q̄ reprobet: vt ſtatim patet.
q Codicis]. i. digeſti.
r Admonitoria.] ſigna antiqua q̄ vicē tenēt ꝯcordantiarū.
s Ex iterpretatiōe.] đ q̄ dixi ſ̄. d. leg. & ꝯſt. l. j.
t Significeť. qa dicit Iul. lib. x. cōtinue .n. debet ſcribi.
u Codex]. i. Digeſtū.
x Digeſtus]. i. factus.

riā,Deiq; oīpotētis ꝓuidētiæ argm̄,& nr̄i īperij veſtriq; miniſterij glīā. Dat. XIIII. kalen. Ian. Cōſtātin. Lāpadio & Oreſte. VV. CC. Cōs. FELICITER

II. Imp. † Cæſ. Fla. Iuſtinia A ad Senatus & omnes populos.

TAnta [a] circa nos diuinæ humanitatis ē ꝓuidētia, vt ſp æternis libalitatib. nos ſuſtētare digneť. Poſt bella.n. Parthica æterna pace ſopita, poſtq; Vuādalicā gētē ereptā; & Chartagiē imò magis oēm Libyā Romano īpio iterū ſociatā: ēt leges antiq̄s iā ſenio p̄grauatas, ꝑ nr̄am vigilātiā p̄buit ī nouā pulchritudinē & moderatū puenire cōpēdiū: qđ nemo añ nr̄m īperiū vnquā ſꝑauit, neq; humano īgenio poſſibile eē penit? exiſtimauit. Erat.n. mirabile, Romanā ſanctionē ab Vrbe cōdita vſq; ad nr̄i īperij tp̄a (q̄ [a] penè ī mille & q̄dringētos * ann. ꝯcurrūt) iteſtinis p̄lijs vacillātē, [b] hocq; [c] & ī īperiales cōſtōnes extēdētē, [d] ī vnā re ducere cōſonātiā, vt nihil neq; [e] ɔ̄riū, neq; idē, neq; ſiſe ī ea īueniať, & ne geminę leges ꝑ reb? ſingulis poſitæ vſquā appareāt. Nāq; hoc cæleſtis q̄dē ꝓuidētiæ peculiare fuit: humanæ vero ībecillitati nullo mō poſſibile. Nos itaq; more ſolito ad īmortalitatis p̄ſidiū [f] reſpexim?, & ſummo numine īuocato, deū auctorē, & toti? opis p̄ſulē fieri optauim?, & oē ſtudiū Triboniano viro excelſo, magr̄o offōrū, exq̄ſtori ſacri nr̄i palatij & excōſuli credidim?, eiq; oē miniſteriū hmōi ordinationis īpoſuim?, vt ipſe vnà cū alijs illuſtrib?, & prudētiſſimis viris nr̄m deſideriū adipleret. Nr̄a quoq; maieſtas ſp īueſtigādo & p̄ſcrutando ea q̄ ab his cōponebanť: q̄cq̄d dubiū & īcertū īueniebať, cū numine cæleſti rectè emēdabat, & in cōpetētē formā redigebat. Oīa igiť cōfecta ſunt dn̄o & deo nr̄o Ieſu Xp̄o poſſibilitatē tā nobis q̄ nr̄is ī hoc ſatellitib? p̄ſtāte. Et pricipales q̄dē cōſtōnes xij libris digeſtas, iā añ ī Codicē nr̄o noīe p̄ſulgētē ɔtulim?. Poſtea vero maximū op? aggrediētes, ipſa veteris ſtudioſiſſima opa iā penè cōfuſa & diſſoluta, eidē viro excelſo ꝑmiſim? tā colligeř, q̄ certo moderamini tradere. Sed cū oīa ꝑcōtabamur à p̄fato viro excelſo ſuggeſtū ē duo penè millia librorū eſſe ɔſcripta, & pluſq̄ tricies cētena millia verſuū [g] à veterib. effuſa q̄ neceſſe eēt oīa & legeř, & p̄ſcrutari, & ex his qđ optimū fuiſſet eligere. Qđ cęleſti fulgoř, & ſūmæ Trinitatis fauore ɔfectū ē, ſm̄ nr̄a mādata q̄ ab initio ad memoratū virū excelſū fecim?, & in 50. lib. oē qđ vtiliſſimū erat, collectū ē, & oēs ambiguitates deci-

ſę ſť, nullo ſeditioſo relicto: nomēq; libris īpoſuim? ffōrū ſeu Pādect. q̄ oēs diſputatiōes & deciſiōes ī ſe hēant ltimas. Nā qđ vndiq; fuit collectū, hoc ī ſinus ſuos recep̄ūt. [1] in 150. penè millia verſuū totū op? cōſūmātes: & ī ſeptē partes eos [2] digeſſim?, ñ ꝑpā, neq; ſine rōne: ſʒ ī numerorū nām [3] & artē reſpiciētes, & ɔſētaneā eis [4] diuiſionē ꝑtiū cōficiētes. Igiť prima q̄dē pars toti? cōtext? (q̄ Græcè πάπρωτα nūcupať) ī 4 lib. repoſita ē. Scd̄us āt articul? 7 lib. hēt, q̄ de iudicijs appellať. In tertia vero cōgregōne oīa q̄ de reb? noīanť, cōtulim?, octo lib. eis deputatis. Quart? āt loc?, q̄ & toti? cōpōnis quaſi q̄dā īueniť vmbilic?, octo libros ſuſcepit, ī quorū primo oīa q̄ ad hypothecā ꝑtinēt, repoſita ſūt, vt ñ à pignoratitia actione ī libris de reb? poſita multū diſtarēt. Alio lib. eidē īſerto volumini, q̄ edilitiū edictū, & redhibitoriā actiōē, & duplæ ſtipulōnē, q̄ eui ctionib. appoſita ē, ɔtinet: q̄a hæc oīa titulis emptionū & vēd. cōſētanea ſť: & p̄dictę actiōes q̄ ſipediſſe q̄ illarū ab initio ꝓceſſerūt, ī vetuſtioris q̄dē edicti ordinōne ī loca deuia & multū diſtātia diuagātes, ꝑ nr̄am āt ꝓuidētiā [5] his cōgregatę: cū oportuerat ea q̄ de eodē penè loquanť, ī ɔfinio ponere. Ali? denīq; liber poſt duos primos nobis excogitat? ē, de vſuris & traiectitijs pecunijs, & de iſtr̄is & teſtib? ſeu ꝓbōnib. necñ p̄ſumptionib. & memorati tres ſingulares libri iuxta cōpōnē de reb? poſiti ſunt. Poſt hos q̄ de ſpōſalib?, & nuptijs, de dotib. & legib? earū dicta ſť, repoſuim?, trib? libr. voluminib. ea ɔcludētes. De tutelis āt & curationib. geminos libros ɔſcripſim?, & memoratā ordinationē 8 lib. mediā toti? opis repoſuimus, oīa vndiq; tā vtiliſſima, q̄ pulcherrima iura cōtinētē. [6] Quint? āt nobis exoriť ffōrū art. ī quo de teſtis & codicillis tā priuatorū q̄ militū oē q̄cq̄d antiq̄t? dictū eū, īueniat q̄s repoſitū, q̄ [7] de teſtis appellať. De legatis āt & fideicōmiſſis 5 libro. num. aggregat? ē. cūq; nihil tā peculiare fuerat, q̄ legatis q̄dē legis Falci. narratio, [8] fideicōmiſſis āt, q̄ ſenatuſcōſulti Trebelliani: [9] ſingl'is libris vtriq; eorū applicatis tota ꝑs 5 ī 9 libros coadunata ē. Solū āt ſenat... cōſultū Trebellianū ponēdū eē exiſtimauim?. Captioſas etenī, & ipſis veterib? odioſas Pegaſiani ſenatuſcōſulti ambages, & vtriuſq; ſenatuſcōſulti ī ter ſe tā ſupuacuas, q̄ ſcrupuloſas diuerſitates reſpuētes, [10] totū ī? ſup his poſitū Trebelliano ſenatuſcōſulto adiudicauim?. Sed & ī his nihil de caducis à nobis memoratū ē: ne cā q̄ ī reb? ñ ꝓſpe geſtis & triſtib? tp̄ib? Romanis ī crebruit calamitatib. bello coaleſcēs ciuili, ī nr̄is remaneat tp̄ib?, q̄ fauor cęleſtis & pacis vigor firmauit, & ſup oēs gentes in bellicis victorijs poſuit: ne luctuoſū monumētū [11] lęta ſcl̄a īnūbrare ɔcedať.

ſexto

¶ Erat & hæc cōſtō in capite ffōrū cū hac īſcriptione. DE CONFIRMATIONE DIGESTORVM. *Vide Alciat. in diſpunct. li. 1. ca. 23.

Ab vrb. cō. Iuſti. imp. tempus. *Error calculi hoc loco deprehēditur in pandectis Florentinis. Nam Iuſtinianus circa annum vrbis. 1279. imperare cœpit. Itaq; in cētum annis, & quod excurrit, ſūma hæc annorū maior eſt q̄ eē dēat. Itaq; ſuſpicor legēdū trecentos, quō hic legebatur in prioribus impſſis, nec ſe tenda eſt quorūdā balbutiētium audacia, Triboniani ... hic mordentium. Cōtius.

a Tanta. Que].ſ. tempora.
b Vacillantē].ſ. ſanctionem. & vocat tā imperatorum q̄ aliorū leges ſanctionē.
c Hoc].ſ. antiquū i?.
d Extendentem.] repete, ſanctionem.
e Neq; ɔ̄riū.] neque idē, niſi iuris diuiſio ne adiuuet: vt ſ. l. ꝑ xi. §. nulla. & ꝺ nouo codi. faciē. §. ex qb?.
f Præſidiū].i. deū q̄ eſt præſidiū mortis.
g Centena millia verſuū.] verſus appellat leges, vel paragraphos, vel reſponſa.

1 Receperūt].ſ. Digeſtum.
2 Eos].ſ. verſus.
3 Naturā & artē.] Cōſtat.n. ex dignioribus partib?.ſ. trib? & ſic ex trinitate & iiij. &c. ſic ex quatuor clemētis, & incipit hic librū ffōrū diuidere.
4 Fis] verſibus.
5 Prouidētiam.] i. ffōrum compilationem.
6 Continentem] ordinationem.
7 Qui].ſ. articul? 5. ſed alij libr. ei adiūciuntur.
8 Narratio.] ſubaudi, adiūgatur.
9 Trebelliani.] repete, ſcilicet narratio adiūgatur.
10 Reſpuentes] ſ. nos.
11 Monumētum.] i. memoria.

Sexta deinde ps ſſorū exorit: i q̃ oēs bonorū poſ- A
ſeſſiones poſitæ ſunt, q̃ tā ad īgenuos q̃ ad liber
tinos reſpiciūt: & i'oē qđ de gradib' & affinita-
tib' deſcēdit, ltimæq; hrditates, & oīs ab īteſta-
to ſucceſſio: & Tertyllianū & Orfitianū ſenatuſ
cōſultū: ex q̄b' mrēs & filij iuicē ſibi hęredes exi
ſtūt: ī geminos libros ꝯtulim': bonorū poſſeſſio
nis multitudinē ī ꝯpēdioſum & manifeſtiſſimū
ordinē cōcludētes. Poſt hęc, ea q̃ de ope. no. nū.
dāniq; īfecti, & de ædificijs dirutis, & eorū inſi-
dijs, & de aqua plu. arc. veterib' auctorib' placita
ſunt: necnō q̃ de publicanis & donationib' tā i-
ter viuos q̃ mortis cā cōficiēdis, cauta legib' iue
nim', ī librū ſingularē deduxim'. De manumiſ-
ſionib' aūt & đ liberali cā al' liber rñdet: queād
modū & de acq̄ſitione tā dñij, q̃ poſſeſſiōis, & ti
tulis q̃ eā iducūt, multæ & variæ lcōnes vni sūt
īſertę voluminī: alio libro đputato his q̃ iudica
ti vl' iure cōfeſſi ſunt: & de bonorū detētioni-
b' & vēditionib. & vt ne q̃d in fraudē creditorū
fiat. Poſtq; hæc oīa iterdicta glomerata ſunt: &
deiceps exceptiones: & de tpm ꝓlixitatib. & de
oblig. & actio. liber iterū ſingularis extēdit: vt ꝑ
ſata vj. ps toti' ſſorū voluminis octo libris defi-
niat. Septim' āt & nouiſſim' articul' ſſorū ſex lib.
format' ē: ī quo de ſtipulat. ſeu verbo. oblig. & fi
deiuſſ. & mādatorib. necñ đ nouationib. & ſolō
nib' & acceptilationib. & de ꝑtorijs ſtipulat. oē
q̃d ē i' ¹iuenit gemino volumine īſcriptū eē, ꝙ C
ī libris antiq̄s nec numerare poſſibile fuit. Et p'
hæc duo terribiles libri ſunt de delictis priuatis
& extraordinarijs, necnō publicis criminib. q̃ oēm
cōtinēt ſeueritatē, pęnarūq; atrocitatē. Quib. ꝑ-
mixta ſunt & ea q̃ de audacib' hoīb' cauta ſunt,
& q̃ ſe celare conant, & ꝯtumaces exiſtūt: & de
pęnis q̃ ꝯdēnatis iſſigunt vl' cōcedunt: necnō de
eorū ſubſtātijs. Liber āt ſingularis de appellatio
nib' nobis excogitat' ē ꝯ ſnias tā ciuiles, q̃ crimi
nales cās finiētes. Cætera āt oīa q̃ de municipali
b', vl' decurionib' & munerib. vl' publicis opib.
vl' nūdinis, & pollicitationib. ac diuerſis cogni-
tionib. & cenſib. & ſignificationibus verborū à
veteribus iuēta ſunt, queq; regulariter ²defini-
ta, ī ſe recipit quiquageſim' toti' cōſummationis
ꝑfect'. ³ Quæ oīa p virū excelſum necnō prudē
tiſſimū magrm, exq̄ſtore & excōſule Triboniā-
nū: q̃ fllr eloquētiæ & ltimæ ſciētiæ artib' deco-
rat', & ī ipſis rerū experimētis emicuit: nihilq;
mai' nec cari' nris vnquā iuſſionib' duxit: necñ
p alios viros magnificos & ſtudioſiſſimos ꝑfe-
cta sūt. i. Cōſtātinū virū illuſtrē, comitē ſacrarū
largitionū, & magrm ſcrinij libelloꝝ, ſacrarūq;
cognitionū: q̃ ſp nobis ex bona opi. & glia ſcię
cōmēdauit: necnō Theophilū virū illuſtrē ma-
grm, iuriſq; peritū ī hac ſplēdidiſsima ciuitatę

¹ Iur.] repete, poſitum eſt.

² Regulariter] hic apparet q̃ regulæ iuris ſunt de. ff.

³ Perfectus] ſ. liber. als perfectio,

laudabiliter optimā legū gubernationē extēdē-
tē, ⁴ & Dorotheū virū illuſtrē & facūdiſsimū q̄-
ſtorē, *quē in Berytiēſiū ſplēdidiſsima ciuitate
leges diſcipulis tradētē pp ei' optimā opini. &
gliā ad nos deduxim', participēq; hui' operis fe
cim': ſed & Anatoriū virū illuſtrē magrum, q̃ &
ipſe apud Berytiēſes iuris iterpres cōſtitut', ad
hoc opus adiect' eſt, vir ab antiqua ſtirpe ltimā
ꝓcedēs: cū & pr ei' Leōti', q̃ poſt Patriciū incly
tæ recordationis q̄ſtorē & anteceſſorē, & au' ei'
Eudoxi' poſt Leōtiū virū glioſiſsimū ꝑtoriū cō-
ſularē atq; Patriciū filium ei' optimā ſui memo
riā ī legib' reliquerūt: Necnō & Cratinū virū il-
luſtrē, & comitē ſacrarū largitionū, & optimū
B anteceſſorē hui' almæ vrbis conſtitutū. Qui oēs
ad ꝑdictū op' electi ſunt vnà cū Stephano, Mē-
na, Proſdocio, Eutolmio, Timotheo, Leonide,
Leōtio, Platone, Iacobo, Cōſtātino, Ioāne, viris
prudētiſſimis, q̃ p̄roni q̃dē ſunt cārū apud ma-
ximā ſedē ꝑfecturæ q̃ Oriētalib' ꝑtorijs ꝑſidet:
oēs aūt ſuæ virtutis teſtimoniū vndiq; accipiē-
tes, & à nobis ad tāti opis cōſummationē electi
ſunt. & cū oēs ī vnū cōuenerunt, gubernatione
Triboniani viri excelſi vt tm̄ op' nobis auctori-
b' poſſent cōficere, deo ꝓpitio ī 50 lib. op' ꝯſum
matū ē. Tāta āt à nobis antiq̄tati hīta ē reueren
tia, vt noīa prudētiū taciturnitati tradere nullo
mō patiamur: ſed vnuſquiſq; eorū q̃ auctor le-
gis fuit, nris Digeſtis īſcript' ē, hoc tm̄mo à no
bis effecto, vt ſi q̃d legib. eorū vl' ſuperuacuū, vl'
iperfectū, aut min' idoneū viſum eſſet: vl' adie-
ctionē vl' diminutionē neceſſariā accipiat, & re
ctiſſimis regulis tradāt: ſed ex multis ſīſib. vl' ꝯ-
rijs qđ recti' hēre apparebat, hoc ꝓ alijs oīb. po-
ſitū ē: vna oīb. auctoritate idulta, vt q̃cquid ibi
ſcriptū ē, ⁵ hoc nrm appareat, & ex nra volūta
te cōpoſitū: nemine audēte cōparare ea q̃ antiq̄
tas hēbat, cū his q̃ nra auctoritas itroduxit: quia
multa & maxima ſunt, q̃ pp vtilitatē rerū trāſ-
formata ſunt: adeo vt etſi pricipalis ꝯſtō fuerat
ī veterib. libris relata, neq; ei pepercim', ſed &
hāc corrigēdā eſſe putauimus, & ī meli' reſtau-
D rādā. Noīb'. n. veterib' relictis, q̃cq̃d legū verita
ti decorū & neceſſariū fuit, hoc nris emēdatio-
nib' ſeruauim'. Et pp hāc cām & ſi q̃d inter eos
dubitabat, hoc iā ī tutiſſimā puenit q̃etē, nullo
titubāte relicto. Sed cū ⁶ ꝓſpexim' ꝙ ad portādā
tātē ſapię molē nō ſint idonei hoīes rudes, & q̃
ī primis legū veſtibulis ſtātes itrare ad arcana eo
rū ꝓperāt, ēt aliā mediocrē eruditionē ꝑparādā
eſſe cēſuim': vt ſub ea colorati, & quaſi primit'
oīum ibuti poſſint ad penetralia eorū intrare, &
formā legū pulcherrimā ñ ꝯniuētib. oculis aſpi
cere. *Et iō Triboniano viro excelſo, q̃ ad toti'
opis gubernationē elect' ē, necnō Theophilo &
Dorotheo

⁴ Extendentem.] id eſt docentem. al. anteceſſorem.

⁵ Scriptū eſt.] hoc nota. ſ. e. l. proxi. §. hæc oīa.

⁶ Sed cū] nūc mandat inſtitutiones fieri.

* accipe.

a Et trib⁹ annis.] No ta trib⁹ annis factas leges. qđ facit ad id qđ no. ff. de Iuſtin. co. cõfir. § fi. Itẽ no. viliſſima pecunia poſſe libros cõparari: qđ falſum eſt hodie.
b Si quid.] hic nota duo verba bona.
c Contrarium.] not.
d Codice]. ſ. ffорum.

Dorotheo viris illuſtrib⁹ & fa cũdiſſimis anteceſſorib. accer ſitis, mãdauim⁹ quaten⁹ libris quos veteres ꝯpoſuerũt, q̃ prima legũ argumẽta ꝯtinebãt, & Inſtõnes vocabanť, vndiq; ſeparatĩ collectis, q̃cq̃d ex his vtile & aptiſſimũ, & vndique elimatũ, & reb⁹ q̃ i pñti æuo i vſu vertunť, cõſentaneũ ĩueniať: hoc & capere ſtudeãt, & quatuor libris ĩponere, & toti⁹ erudi tionis prima fundamẽta atq; elemẽta ponere, q̃ b⁹ iuuenes ſuffulti poſſint grauiora & pfectiora ſcita legũ ſuſtẽtare. Admonuim⁹ aũt eos vt memores ẽt nr̃arũ ſint Cõſtõnũ quas ꝓ emẽdatione iuris ꝓmulgauim⁹: & ĩ cõfectione Inſtõnũ eã dẽ emẽdationẽ ponere nõ moreńt: vt ſit manifeſtũ & qđ antea vacillabat, & qđ poſtea ĩ ſtabilitatẽ redactũ eſt. Qđ opus ab his pfectũ, vt nobis oblatũ & relectũ ẽ, & ꝓno ſuſcepim⁹ aĩo, & nr̃is ſenſib⁹ * nõ ĩdignũ eſſe iudicauim⁹: & pdictos libros cõſtõnũ vicẽ hẽre iuſſim⁹: qđ ĩ orõne nr̃a q̃ eiſdẽ libris ppoſuim⁹, apti⁹ declarať. Oĩ igiť Romani iuris diſpõne cõpoſita, & in trib⁹ voluminib⁹. i. Inſtõnũ, & ffоrũ ſeu Pãdectarũ, necñ Cõſtõnũ pfecta, & trib⁹ annis a ꝯſummata, (q̃ vel primũ ſpari cœpit, neq; ĩ toto decẽnio cõpleri ſperabať) oĩpotẽti deo & hãc operã ad hoĩum ſuſtẽtationẽ piis obtulim⁹ animis: vberesq; gr̃as maximę ďitati reddidim⁹, q̃ nobis pſtitit & bella feliciter peragere, & honeſta pace potiri: & ñ tm̃ nr̃o, ſed ẽt oĩ æuo tã iſtãti q̃ poſteriori leges optimas ponere. Oĩb. itaq; hoĩb. eãdẽ ſanctionẽ manifeſtã facere neceſſariũ eſſe pſpexim⁹, vt ſit eis cognitũ quãta cõfuſione & ĩfinitate * abſoluti, ĩ quãtã moderationẽ & ĩtimã veritatẽ puenerĩt: legesq; ĩ poſterũ habeãt tã directas q̃ cõpendioſas, oĩbusq; ĩ prõptu poſitas, & ad poſſidẽdi libros, earũ facilitatẽ idoneas, vt nõ mole diuitiarũ expẽſa poſſint hoĩes ſupuacue legũ multitudinis adipiſci volumina, ſed viliſſima pecunia facilis eorũ cõparatio pateat tã ditiorib⁹, q̃ tenuiorib. minimo pcio magna prudẽtia reparãda. Si qđ b ãt ĩ tãta legũ cõpone q̃ ab immẽſo librorũ numero collecta ẽ, ſiľe forſitã raro ĩueniatur, nemo hoc vituperãdũ exiſtimet: ſed primũ qdẽ ĩbecillitati humanæ (q̃ nãliter ineſt) hoc adſcribat: q̃a oĩum * hẽre memoriã, & penit⁹ ĩ nullo peccare, diuinitatis magis q̃ mortalitatis eſt, qđ & à maiorib⁹ dictũ ẽ. deide ſciat q̃ ſiľitudo ĩ q̃buſdã & his breuiſſimis aſſumpta nõ inutilis ẽ, & nec citra nr̃m ꝓpoſitũ hoc ſubſecutũ. Aut. n. ita lex neceſſaria erat, vt diuerſis titulis pp rerũ cognationẽ applicari eã oportuerit, aut cũ fuerat aliis diuerſis pmixta, ĩpoſſibile erat eã p partes diſtrahi: ne i⁹ totũ cõfunderet, & ĩ his partib⁹, ĩ q̃b⁹ pfectiſſimè iuſſiones veterũ expoſitę fuerãt, qđ particulatim ĩ eas fuerat ſparſum, hoc diuidere ac ſeparare penit⁹ erat ĩciuile: ne tã ſenſus q̃ aures legẽtiũ ex hoc pturbarenť. Siliq; mõ ſi qđ ĩ prĩcipalib⁹ cõſtõnib⁹ cautũ eſt, hoc ĩ ffоrũ volumine poni nullo mõ cõceſſim⁹, quaſi cõſtõnũ recitatione ſufficiẽte: niſi & hoc raro ex iiſdẽ cauſis, ex q̃b⁹ ſiľitudo aſſumpta ẽ. Cõtrariũ c ãt aliqđ ĩ hoc codice d poſitũ nullũ ſibi locũ vindicabit, nec ĩueniet, ſi q̃s ſubtili aĩo diuerſitatis rõnes excutiat: ſed eſt aliqđ nouũ ĩuẽtũ vľ occulte poſitũ qđ diſſonãtię q̃relã diſſoluit, & aliã naturã ĩducit diſcordię fines effugiẽtẽ. Sed & ſi qđ forſitã ptermiſſum ẽ, qđ ĩ tãtis millib⁹, quaſi in ꝓfundo poſitũ latitabat: & cũ idoneũ fuerat poni, obſcuritate ĩuolutũ neceſſario derelictũ eſt: q̃s hoc rephẽdeť recto aĩo poſſit? Primò q̃dẽ pp ĩgenij mortalis exiguitatẽ: deide pp ipſi⁹ rei vitiũ, q̃ multis inutilib. pmixtũ, nullã ſui ad eruẽdũ pbuit copiã: demũ q̃a multo vtili⁹ e ẽ pauca idoneè effundere, * q̃ multis inutilib⁹ hoĩes pgrauare. Mirabile ãt aliq̃d ex his libris emerſit, q̃ multitudo antiqua pñte breuitate paucior ĩuenit. Hoĩes eteni, qui antea lites agebãt, licèt multæ leges fuerãt poſitę, tñ ex paucis lites ꝓferebãt, vľ pp inopiã librorũ, quos cõparare eis ĩpoſſibile erat, vľ pp ipſam iſcitiã: & volũtate iudicũ magis, q̃ ĩtima auctoritate lites dirimebantur. In pñti ãt cõſummatione nr̃orũ ffоrũ ex tantis leges collectæ sũt voluminib⁹, quorũ ẽt noĩa antiq̃ores hoĩes nõ dicim⁹ neſciebãt, ſed nec vnquã audiebãt: q̃ oĩa collecta ſunt ſuba ampliſſima cõgregata: vt egena q̃dẽ antiqua multitudo ĩueniat, opulẽtiſſima ãt breuitas nr̃a efficiat. Antiquę ãt ſapiæ librorũ copiã maximè Tribonian⁹ vir excellẽtiſſim⁹ pbuit: ĩ q̃bus multi fuerãt & ipſis eruditiſſimis hoĩb. ĩcogniti: q̃b⁹ oĩbus plectis, q̃cq̃d ex his pulcherrimũ erat, hoc ſemotũ ĩ optimã nr̃am cõpõnẽ puenit. Sed hui⁹ operis cõditores nõ ſolũ ea volumina plegerũt, ex q̃b⁹ leges poſitę ſunt: ſed etiã alia multa, quæ iſti nihil vel vtilẽ vľ nouũ ĩ eis ĩueniẽtes qđ excerptũ nr̃is Digeſtis applicarẽt, optimo aĩo reſpuerũt.

Sed q̃a diuinæ f q̃dẽ res pfectiſſimæ ſunt, humani verò iuris cõdõ ſp ĩ ĩfinitũ decurrit, & nihil ẽ ĩ eo qđ ppetuò ſtare poſſit, g (multas eteni formas edere nã nouas deproperat) nõ deſperam⁹ q̃dã poſtea emergi negocia q̃ adhuc legũ laqueis ñ ſint ĩnodata. Si q̃d igiť tale cõtigerit, Auguſtũ ĩploret remediũ: q̃a iõ ĩperialẽ fortunã reb⁹ humanis deus ppoſuit, vt poſſit oĩa q̃ nouiter cõtigũt, & emẽdare, & cõponere, & modis ac regulis cõpetentib⁹ tradere. & hoc nõ primũ à nobis dictũ ẽ, ſed ab antiqua deſcẽdit ꝓſapia: cũ & ipſe

* cenſib⁹.

* al. iniquitate.

* Cõe. ea porrecta. cũ gl. 2. 2. extra de cõſir. vti. vel inuti. vbi hæc verba recitantur formaliter: & sũt ab iſta l. ſumpta.

e Multo vtilius.] nota vt ſ. Auth. de referen. ſac. pala. col. ij. & in Auth. de tabell. poſt me. co. iiij. & in decre. xxiij. diſt. c. tales.
* effingere.

f Sed q̃a diuinæ.] nota hic auctoritatem.
g Cõcor. c. cum aq deo. i gl. 1. circa h. de relcri. vbi hæc verba recitantur.

a Nūcupant] ſ.l. ꝓxi.ī ſi.ꝫ hoc dic vtibi
b Cōfuſā] ſ.ſ.facerét.
c Libri] Nota totum falſum rōne partis. ſic.ff.de fur.l.vulgaris.§.ꝙ ſi totū vas. & ad ſila.l.iij.§.ſi qs tabulas. Vel dic ꝫ in īſtrumentis: vt ī.de tranſ.l.ti ex falſis.
d Duodecimæ indictionis.]ſ.de Iuſtin. cod. confir. in fin. contra.Solu.vt ibi.

ipſe Iulian'legū & edicti ppetui ſubtiliſſim' cōditor ī ſuis libris hoc retulerit, vt ſi qd īperfectū iueniaſ, ab imperiali ſanctione hoc repleaſ. Et hoc nō ipſe ſol', ſed & diuus Hadrian'ī cōpōne edicti, & ſenatuſcōſulto ꝙ eā ſecutū ē, hoc aptiſsimè definiuit, vt ſi qd ī edicto poſitū nō iueniaſ, hoc ad ei'regulas eiuſq; ꝯiecturas & imitationes poſſit noua ꝯſtituere auctoritas. Hęc igiť oīa ſciētes p̄res conſcripti, & oēs orbis terrarū hoīes, gr̄as qdē ampliſsimas agite ſummę diuinitati, q̄ nr̄is tpib'tā ſaluberrimū op'ſeruauit. Quo.n.antiq̄tas digna diuino nō eſt viſa iudicio, hoc nr̄is tpib'idultū eſt. Has itaq; leges & adorate & obſeruate, oīb'antiqorib'qeſcētib' nemoq; vr̄m audeat vľ cōparare eas priorib', vľ ſi qd diſſonās ī vtroq; ē, reqrere: qa oē qđ hic poſitū ē, hoc vnicū & ſolū obſuari ſancim'. Nec ī iudicio, nec ī alio certamine vbi leges neceſſariæ ſunt, ex alijs libris niſi ex hiſdē Iuſtōnib'noſtriſq; Digeſtis & Cōſtōnib' à nobis ꝯpoſitis vľ ꝓmulgatis, aliqd vľ recitare vľ oñdere coneť: niſi temerator velit falſitatis crimini ſubiect', vnà cū iudice q ei audiētiā acꝯmodauerit, pęnis grauiſsimis laborare. Ne āt icognitū vobis ſit, ex qb'veterū libris hæc ꝯſummatio ordinata ſit, iuſſim' & hoc ī primordijs ſforū nr̄orū iſcribi vt manifeſtū ſit ex qb'legiſlatorib', qb'q; libris eorū, & quot millib'hoc iuſtitiæ Romanæ tēplū ædificatū eſt. Legiſlatores āt vľ cōmētatores eos elegim', q digni tāto ope fuerāt, & quos anteriores pijſsimi pricipes admittere ñ ſunt dedignati: oīb'vno dignitatis apice īptito, nec ſibi quoquā aliq̄ p̄rogatiuā vīdicāte. Dū.n.cōſtōnū vices & has leges obtineř cēſuim', q̄ ſi ex nobis ꝓmulgatas: qd ampli'aut min'ī qbuſdā eſſe ītelligaſ, cū vna dignitas, vna poteſtas oībus eſt indulta.

Hoc āt qđ ab initio nobis iuſtū viſum ē, cū hoc op'fieri đo annuēte mādabam', tēpeſtiuū nobis eſſe vr̄ & ī p̄ñti ſancire: vt nemo nec eorū qui ī p̄ñti iuris pitia hñt, nec q poſtea fuerint, audeāt cōmētarios hiſdē legib'annectere: niſi tm̄ ſi velit eas ī Græcā vocē trans formare ſub eodē ordine, eadēq; ꝯñtia, ſub qua voces Romanæ poſitæ ſūt: hoc qđ Græci κατάποδα dn̄t: vľ ſi qa forſitā ꝑ titulorū ſubtilitates annotare maluerint, & ea q̄ παράτιτλα nūcupanť,[a] cōponere. Alias āt legū iterp̄tationes, imò magis ꝑuerſiones eos iactare: nō cōcedim', ne verboſitas eorū aliqđ legib'nr̄is afferat ex cōfuſione dedecus: qđ & ī antiqs edicti ꝑpetui cōmētatorib'factū ē, q op' moderatè cōſectū, huc atq; illuc ī diuerſas ſn̄ias

A ꝓducētes, ī īfinitū diſtraxerūt: vt pęnè oēm Romanā ſanctionē eſſe cōfuſam[b] cerneres. qđ ſi ñ paſsi ſum', quēadmodū poſteritatis admittaſ vana diſcordia? Si qd āt tale facere auſi fuerit: ipſi qdē falſitatis rei ꝯſtituanť, volumina āt eorū oīno corrūpanť. Si qd verò (vt ſ̄ dictū ē) ambiguū fuerit viſum, hoc ad iperiale culmē ꝑ iudices referaſ, & ex auctoritate Auguſta manifeſteť, cui ſoli leges cōdere & īterpretari cōceſſum ē. Eādē āt pœnā falſitatis cōſtituim', & aduerſus eos q ī poſterū leges nr̄as ꝑ ſignorū obſcuritates auſi fuerit cōſcribere. Oīa.n.i. & noīa prudētū, & titulos, & librorū numeros, ꝑ ꝯñtiā litterarū volum', nō ꝑ ſigna manifeſtari: ita vt q talē librū ſi
B bi cōparauerit ī quo ſigna poſita ſunt ī qualicūque loco libri vľ voluminis, ſciat inutilis ſe eſſe codicis dn̄m. neq;.n.licētiā apim' ex tā ī codice ī iudiciū aliqd recitari, q ī quacūq; ſui ꝑte ſignorū hēt malitiā. ipſe āt librari' q ea īſcribere auſ' fuerit, nō ſolū criminali pœna (ſ̄m qđ dictū ē) plecteť, ſed ēt libri[c] ęſtimationē ī duplū dn̄o reddet, ſi & ipſe dn̄s ignorās talē librū vľ cōparauerit vľ cōfici curauerit, qđ & antè à nobis diſpoſitū eſt cōſtōne quā ad legū ꝓfeſſores dimiſimus. Leges āt nr̄as, q̄s ī his codicib'vľ iſtōnū ſeu elemētorū, fforū ſeu Pādectarū poſuim', ſuū obtinere robur ex tertio nr̄o feliciſſimo ſancim'conſulatu p̄ñtis duodecimę[d] īdictionis, ꝫ Kal. Ian.
C ī oī æuo valituras, vnà cū nr̄is cōſtitutionib'pollētes, & ſuū vigorē ī iudicijs oñdētes ī oīb' cauſis, ſiue q̄ poſtea emerſerit, ſiue q̄ in iudicijs adhuc pēdēt, nec eas iudicialis vľ amicalis forma cōpeſcuit. Quę.n.iā vľ iudiciali ſn̄ia finita ſunt, vľ amicali ſopita pacto: hæc reſuſcitari nullo volum' mō. Bene āt ꝓperauim' ī tertio nr̄o cōſulatu & has leges edere: qa maximi dei & dn̄i nr̄i Ieſu Xp̄i auxiliū, feliciſſimū ęuū nr̄æ reipublicæ donauit: cū ī hoc & bella Parthica abolita ſunt, & qeti ꝑpetuę tradita: & tertia ps toti'mūdi nobis accreuit. P' Europā.n. & Aſiā tota Libya nr̄o
D iperio adiūcta ē, & tāto opi legū caput īpoſitū, & oīa cęleſtia dona nr̄o tertio cōſulatui īdulta. Oēs itaq; iudices nr̄i ꝑ ſua iuriſdictione eaſdē leges ſuſcipiāt: & tā ī ſuis iudiciis, q̄ ī hac regia vrbe habeāt & ꝓponāt, & p̄cipuè vir excelſus hui'almæ vrbis p̄fect'. Curæ āt erit trib'excelſis p̄fectis p̄torijs tā Oriētalib', q̄ Illyricis, necñ & Libycis, ꝑ ſuas auctoritates oīb. q ſuę iuriſdictioni ſuppoſiti ſunt, eas manifeſtare. XVII. Kal. Ia. Conſtantinop. D.N.Iuſtiniano præfecto prætorio. A.III.Conſs.FELICITER.

hanc cōſtitutionē repetere potes ex præfationibus fforū. Ti. de confirmatione fforū, vbi Græcè excuſa eſt. eā, ſi voles, huc trāſcribe.

II. Εν ὀνόματι τοῦ δεσπότου, &c.

Δέδωκεν, &c.

TITVLVS XVIII.

De iuris & facti ignorantia.

Permittitur militibus qua exceptione per-

DE IVRIS ET facti ignorantia.

Quia in p̄dictis iuribus quidoq; erratur et in facto, ideo de hoc ponitur.

al. Maximiano.

Iſta lex eſt ſingu. cū dicit circa fin. ibi, pmittō tibi, &c. ſm B. Paul. & Iā. hic, & ſm Bald. in c. fi. ex de cōfeſ. ad hoc ꝙ priuilegiū iſtius l. cōpetat militi ipſo iure, & nō per reſtitutionem in integ.

tur. Accur. Vel ſic, Dictum eſt ſ. de legibus. ꝙ ab oībus debent intelligi & ſciri. Sed qa i pactu & factu, item in cauſis ſæpe ptēdi tur ignorantia tam in iure, quàm in facto, ideo de ea videamus. Azo.

Q Vāuis.] CASVS. Quidā miles ab aduerſario ſuo ꝯuēt⁹, pp ſimplicitatē armatæ militiæ (ñ militię aduocatorū, q̄ q̄uis ſimili ter, tenēt tñ iura ſcire) ignorātia iuris omiſit ſuas exceptiones opponere. p⁹ ſniā latā & iudicatū voluit ad eas redire, & eas ꝓponere. qrit̃ qd iuris ſit? Rñ. ꝙ ſi aduerſario nōdū ſatiſfecerit, pt vti except. ſicut añ lit. cõt. Vi. Ex hoc tex. no. dū dicit nōdū ſatiſfeciſti, à ꝯtrio ſenſu. ꝙ exceptio q̃ nō excludit̃ p ſniam, excludit̃ p executionē ſniæ. Bal.

ptoriā per iuris ignorantiam ante ſententiā non obiecit, vt eam poſt ſententiam poſſit opponere. Baldus, & Salycetus.

I. Imp. Antonin. A. Maximo militi.

Q Vāuis † cū cām tuā ageres,[a] ignorātia iuris pp ſimplicitatē armatæ[b] militiæ allegationes[c] cōpetētes omiſeris: tñ ſi nōdū ſatisfeciſti, pmitto[d] tibi, ſi cœperis ex ſentētia[e] conueniri, defenſionibus tuis vti.[f] Da. VII. kal. Ma. duobus Aſperis Conſs.

Renūciās hæreditati maternæ, eā poſtea nō pt adire, licèt ptēdat iuris ignorātiā. B.

II. Imp. Gordianus. A. Iuuenali.

C Vm ignorātia iuris excuſari facile nō poſſis,[g] ſi maior annis 25 hrēditati mr̃is tuę renūciaſti ſera pce ſubueniri tibi deſideras.[h] Dat. XIII. Kal. Maij, Arian. & Papo Cōs.

Lapſus tpis petēdi bonorū poſſeſſionē inducit tacita & irreuocabilē repudiationē. Bar. Vel ſic, ignorātia iuris nō excuſat in lucro ſeu quaſi lucro captando. hoc dicit Paulus de Caſt. & Saly.

III. Imp. Phil. A. Marcianæ.

S I emācipata[i] à pre intra an-

al. ibidē A. Iuuenali. ſed excuſa in ſcriptio rectior ē, & conuenit ſubſcriptioni.

a Ageres.] ò miles. i. defenderes. ſic. ff. de edē. l. j. i pri. & de re iud. l. ſæpe. ſic cō ſ. de teſti. l. j. Vel ꝓprie: qa q. excipit, agit, vt ff. d excep. l. j. nā re⁹ i exceptiõe fit actor.

b Armatæ.] milites .n. nios &c. vt. j. d iu. dlib. l. fi. i pri. ſed qd ſi ruſtic⁹? R. idē ſi nō potuit ꝯſulere peritiores, vt ff. co. l. regula. §. ſed iuris. aliud i alis, vt ſ. ſen. reſci. nō poſ. l. peremptorias. ff. de bo. poſ. l. i bonorū. ſolue ſm illam, & diſtingue.

Nihil ē Bar. & Ia.

Placet Io. Fab. & Fulg. diſplicet tñ Bar. Pau. Bald. Sal. & Iaſ. & rō eſt, qa non ſubuenitur ruſtico niſi in caſibus à iure expreſſis p tex. ſ l. fi. j. e. tit.

c Allegationes.] id eſt exceptiones, ſcilicet peremptorias.

d Permitto.] ipſo iure alij per reſtitutionem in integrum.

e Ex ſententia.] ſcilicet actione in factum, quæ deſcendit ex ſententia, vt. j. de re. cred. l. actori.

f Vti.] etia p milite faciūt, qa miles, qa certat de dāno vitādo, & qa re⁹. Duo ꝯ eū. ſ. res iudicata, & iuris ignorātia. Itē no. hic caſum vbi pemptoria poſt ſniam opponit̃. Secūd⁹. ff. de re. iu. l. Neſenni⁹. §. fi. Terti⁹. ff. de fideiuſ. l. ſi fideiuſſores. §. idē tñ. Quartus. ff. ad Maced. l. tametſi nō oppoſita. Quint⁹. ſ. de pcu. l. licet. Sext⁹. ff. de mino. l. minor xxv. an. l. omiſſam. Ali⁹ vt ff. ſolu. matri. l. ex diuerſo. §. fi. Ali⁹ vbicūq; dico iudiciū nullū fuiſſe, qa iudex icōpetēs vel excōicat⁹: vt j. qñ ꝓuo. nō ē nec. p totū. & ſ. l. ii a nō cõpe. p totū. licèt ipropriè dicatur exceptio hoc caſu. & in falſo procuratore, cū nullum ſit iudicium, vt in d. l. licet. aliàs autem præter iſtos caſus poſt ſententiā opponi nō pōt, vt ſ. ſen. reſcin. nō poſ. l. peremptorias. De dilatoria dic vt j. de proba. l. exceptione.

ADDI. Dic ꝙ idē eſt iudiciū de dilatorijs, ſicut de peremptorijs. ſ. ꝙ poterūt opponi poſt ſniam definitiuā. Ful. & Ia. hic.

Idem i milite actore. vt tenet Bar. hic.

Iſta gl. ē ſingularis. ſm Ia. ſ l. 2. ſ. de ſacroſan. eccleſ. ad hoc ꝙ exceptio ex. communicationis pōt. oppo. niſi corã iur. dice ſecundū Iari.

C Vm ignorātia.] CASVS. Quida fecit talē qōnē: Mr mea mortua ē. ci⁹ hrēditatē repudiaui. quā nūc vellē. nunqd ego eā peter poterō? Dicit īperator, quare repudiaſti? Dicit ei: dñe iuris ignorātiā duct⁹. Rñ. īperator, ſero veniſti ad petendū illā hrēditatē, eo ꝙ p ignorātiā iuris eā repudiaſti. Viuia.

g Non poſſis.] ò fili.

h Deſideras.] imò vr̃ audiri, vt j. de repu. hære. l. fi. q̃ eſt ꝯ. Solu. illic i pr̃na hrēditate loquit̃, hic i materna. hoc nō placet, qa & i materna vr̃ admitti poſt renunciationē, vt ff. ad Tertyl. l. filij. §. j. q̃ eſt ꝯ. Solu. refert an renūciet eo mō vt i ppetuū eā nō hēat, vt hic: an ꝯtra, ñ adeo. qa magis differe tūc, ar. ſ. vñ lib. l. fi. Vel hic præterat . ann⁹ itra quē p l. illā filij poterāt adire: & iō dixi, ſera pce. Tu dic ꝙ hic ali⁹ aduerſat,

Glo. ſequit hic Bal.

Imò, Barrol. &

A ibi nō. arg. ff. de mi. l. ꝙ ſi minor. §. Scæuola & ff. de ſuc. edi. l. j. §. ſed videdū. & d. l. ſi ſ de rep. hære. & no. tria facere contra iſtū, quia maior, qa ius ignorauit, & qa de lucro certat.

S I emācipata.] CASVS. Titi⁹ hēbat filiā, quā emācipauerat decеſſit iure inteſtat⁹, iſta filia nō petiit bon. poſſ. intra annū. voluit poſtea petere ptēdēs ignorātiā iuris, nunqd pt? dr̃ quòd non. Viuian⁹.

i Si emācipata.] ſec⁹ ſi nō emancipata, qa tūc intra triēniū audit̃, vt ſ. de rep. hær. l. vlt. quę eſt ꝯ.[k] imò hoc iure ꝓtorio. Itē not. ꝙ tria faciunt ꝯ iſtam: quia maior, quia de lucro certat, & qa in iure errauit.

k Nullis rōnib⁹.] cū potuiſti cōſulere peritiores, aliàs ſecus, vt ff. de bono. poſſ. l. ia bonorū. Sed vr̃ ꝙ iuris ignorātia ñ obſit in dānis vitandis; vt ff. de iur. & fac. igno. l. error. hoc āt ē dānū, cū patris hrēditas ſit debita filiæ, vt ſ. de codic. l. fi. §. pe. Sed rñ. nō ē debita, ſed quaſi debita, vt ſ. de curat. fur. l. fi. §. j. & ſic nō eſt verè dānū. Itē admitti pt ex alio capite, puta vñ cognati, qa renūciatio ꝯ nocet tñ i illo quod ſibi tūc cōpetebat. ſ. vñ liberi, vt ff. de ſuc. edi. l. j. §. ſed videdū. vl̃ dic ꝙ perpetuò poſſit adire de iure ciuili, quia non repudiauit, vt. j. de iu. deli. l. licet.

num bonorū poſſeſſionē petere ceſſaſti, prętēdere iuris ignorātiā nullis rationib.[k] potes. Dat. XVI. kalen. Iul. Peregrino & Æmiliano Conſs.

Erronea diuiſio errore ꝓbato nō officit diuidēti. Et pſumitur error, ſi ex poſtfacto apparet rē aliter ſe hēre. h. d. Bal. Vel ſic: Diuiſio facta p verū hæredē cū hærede putatiuo p ignorātiā iuris vel facti, nō præiudicat vero hæredi ꝓbata veritate. Pau. de Caſt.

B IIII. Impp. Diocle. & Maximian. AA. Iulianæ.

S I poſt diuiſionē factā[l] teſtamēti vitiū i lucē emerſerit: ex his q̃ p ignorātiā cōfecta ſunt, ꝓiudiciū tibi[m] ñ cōparabit̃.[n] Oſtēde[o] igitur hoc apud correctorē[*] virū clariſſimū amicum nr̃m, teſtm̃ vel fide[p] veri deficere, vel iuris ratione ſtare non poſſe:[q] vt infirmata ſcriptura quę teſtamēti vice prolata eſt, ſolidā ſucceſſionē obtineas.[r] Dat. VIII. Id. Iul. Diocletia. IIII. & Maximiano. III. AA. Conſs.

C *Falſa confeſſio non immutat veritatem: ideo probata veritate non præiudicat confitenti. Pau. de Caſt. & Saly.*

Pau. & rō eſt, quia hereditas paterna magis debetur filio, q̃ materna. P.

7 Iſta cū ſeq. eſt diuinatiua. Bar. & P.

8 Dic melius ꝙ ibi repudiauit hæreditatē ex pſſē, hic vero tacitè. Bart. & Iau.

al. rectorem:

9 Tacit. Iaſon.

S I poſt diuiſionē.] CASVS. Quidā fecit talē qōnē Impetatori: Deceſſit agnat⁹ vel cognat⁹ me⁹, cui⁹ ſucceſſio ab inteſtato ad me ptiner dēt, venit qdā, & attulit teſtm̃ quoddā, dicēs ꝙ ſimul cū eo i eo teſtō fuit īſtitut⁹ hrs. feci cū eo ex iº diuiſionē. mō apparebat falſum teſtm̃. vel minus ſolēne. qro qd iuris ſit. Dr ꝙ ſi credis te poſſe ꝓbare teſtm̃ eſſe falſum vl̃ min⁹ ſolēne, adeas rectorē ꝓuinciæ, & corā eo ꝓba. qd ſi feceris, nō obſtabit diuiſio quin ſolidā recipias hæreditatē. Viui. Ex hac l. no. in verſi. oſtēde igit̃. ꝙ ſcriptura teſtamēti pſumit̃ vera. No. ſcdo, ꝙ teſtm̃ i dubio pſumitur ſolenne. Tertiò nota, quòd aſſerenti negatiuam ad impugnationem ſcripturæ incumbit onus probandi, ſecundùm Baldum hic.

l Factam.] ſcilicet ſine iudice.

B m Tibi.] hæredi inſtituto in teſtō nō ſolēni cū quodā ex̃neo.

n Comparabitur.] quin habeas totum ab inteſtato.

o Oſtende igitur.] ò fili.

p Fide veri.] quia eſt falſum.

q Non poſſe.] quia minus ſolenne. Et ſic not. quòd ſtatur teſtamento, & præſumitur ſolenne, donec contra probetur.

r Obtineas.] ꝯ eſt ff. fami. ercif. l. cū putarē. vbi poſt ſniam nō retractat̃ diuiſio, etſi nō fuit cohæres. Sol. ibi cū iudice, hic ſine iudice facta fuit diuiſio, vt ibi i fi. Itē ꝯ. j. de teſta. l. ſi dubiū. §. fi. Sol. vt ibi. Itē vr̃ nullo mō repeti eo caſu cū fuit non ſolēne. nāliter. n. erat debitū, qd ſolutū p ignorātiā iuris nō repetit̃, vt j. e. l. cū qs. R. ſm quoſda ex̃neis nāliter debent̃ legata ex nō ſolēni volūtate: nō āt hrēdes inter ſe tali obligatione tenent̃. qd ñ placet: qa ſicut cū ſolēne ē, obligant̃ inter ſe ciuiliter & nāliter, ſic cū eſt non ſolenne debent naturaliter obligari, vt video ex ſtipulatione: ex qua vbi eſt ſolēnis, naſcitur ciuilis & naturalis obligatio: vbi vero non ſolēnis, naturalis tantùm. Dic ergo quòd hic fuit error facti, non iu-

10 Et mè le. Barto.

ris. & credebat.n.teſtm̃ hēre ſeptē ſigilla, cū nō hēret niſi ſex: & forte oñdebat ei ac ſi eſſent ſeptē. & ſic ex ꝓbabili ignorātia facti ſolutū repetit, vt ff. ad Macedo. l. fi. Sed qua actione repetet? R̃n. illā medietatē medietatis quā dedit ei credēs eſſe accipiētis, rei vind. cū errās dñiū nō mutauit, vt ff. de condic. cau. da. l. dedi. §. pe. aliā ꝑ cōdi. indebi. vel ſine cā, vt ff. de cōdic. ſine cā. l. j. Sed Pe. 2. dicebat hunc ñ tradidiſſe, & ſic dicit, obtineas. l. tu. ſi. li⁹. i. retineas. ſm cū.

V. Idē. AA. & Cōſtāti⁹. & Maximianus nobiliſſimi Ceſſ. Martiali.

CVm falſa [a] demōſtratione mutari ſub ā veritatis minimè poſſit, rñdēdo id qđ prnū [b] erat, ex mr̃nis eſſe bonis, nihil egiſti. [c] Da. Prid. Kalēd. Ianua. Diocletiano. V. & Maximiano. IIII. AA Conſs.

Promiſſio pro parte indebita ratione reuocatur, quatenus erratur, niſi ex cā tranſactionis interponatur. Bal. Vel ſic: Promittens plus q̃ debeat per errorem, poteſt liberationem condicere. Pau. de Caſt.

VI. Idē. AA. & CC. Tauro & Pollioni.

SI ñ trāſactiōis [d] cā, ſed idebitā errore facti [e] olei materiā vos Archātico [f] ſtipulanti ſpopōdiſſe rector ꝓuinciæ aiad uerterit: reddito [g] qđ dētis, rſi dui [h] liberatioē ꝓ dicētes [i] audiet. Da. V. Kalē. Maij. CC. Conſs.

CVm falſa.] CASVS. Sēpronius conueniebat actione hypothecaria ꝑ domo quadā pr̃na, quā ſi dom⁹ eſſet mr̃na, q̃ fuit creditor ab eo. verū dom⁹ eſſet prna q̃ cōuenit cū ꝑ iſta domo hypothecaria actione. dicit ei Sempronius: nō eſt dom⁹ de bonis pr̃nis, ſed mr̃nis, ecce inſtm̃ ꝑ qđ apparet q̃ fuerit de bonis mr̃nis, non pr̃nis. mō q̃rit, verū ſua ꝯfeſſio poſſit ei nocere? & dicit Imperator quòd nihil ei nocebit ſi falſa fuit extra iudicium, cum falſa ſit. Viuianus.

a Cum falſa.] hypothecaria conueniebatur filius in bonis maternis, & erat hæres patris & matris.

b Id qd pr̃nū.] ſiue i facto errādo, qa credebat matrē emiſſe qđ pr emerat, ſiue in iure. quia credebat donationē à pře in matrem vxorē factā tenuiſſe, & hoc ſi ex iuſ. Si aūt in iure error iuris nō excuſat, ſed facti ſic, vt ff. de confeſ. l. nō fatetur.

c Nihil egiſti.] quo ad dñiū pđēdū vł mutādū, i quo ſola voluntas nō ſufficit. Sed i poſſeſſione ſic, vt ff. de acq. poſſe. l. ſi quis vi. §. dña. Sed arg. ꝯ̃ l. iſtam. ff. de pact. l. tale. in prin. §.

SI nō trāſactionis.] CASVS. Quidā Titius q̃ſiuit Imperatori, Dñs Archōne⁹ mortu⁹ eſt, q̃ fecit me ſibi ꝓmittere certā quātitatē olei, qa credebā me eſſe tuū debitorē in maiori q̃titate, q̃ eſſem: puta debebā 50. & ꝓmiſi ꝑ ſtipulationē. c. q̃rit, verū poſſim iſtā obligationē cōdicere in eo qđ pl⁹ eſt. & dicit Imperator q̃ ſi hoc nō feciſti ex cā tranſactionis, tunc bene poteris condicere, ſoluto prius quod debes. Viuianus.

d Si non tranſactionis.] tunc. n. ſecus: vt ꝯ̃. de cōdi. inde. l. ij. vt hic. Sed nos ꝯ, cū ſi

e Errore facti.] An idē ſit iuris? qđ dā nō: vt hic. Sed nos ꝯ, cū ſi dēt nocere in dāno vitādo: vt ff. de iur. & fac. igno. l. error. in fi. Et dic q̃ ſit ciuiliter & naturaliter indebitū, vel naturaliter tantum: ſecus ſi eſt naturaliter debitum. nam tūc ſolutū nō repetit: vt ff. de cōdi. indebi. leg. fideicōmiſſū. ꝯ̃. e. l. cū ꝗs.

f Archantico.] illi fœneratori proprium nomen eſt.

g Reddito.] ſcilicet tu debitor.

h Reſidui.] debebat enim 50. cados olei, & promiſit. c.

i Cōdicētes.] ꝑ cōdict ſine cā: vt ff. de cōdi. ſine cau. l. qui ſine.

ERror.] Hēt duas ptes. In prima parte loquit de tpe ante ſniam. in ſcda parte de tpe poſt ſniam, vel alio mō rē deciſam. Scda ibi. Nā cā. Bal. CAS. Dicit imperator q̃ ſi aliquis fuit conſeſſus aliquid in iudicio per errorem facti, quod nō erat verū poſt iſtā ꝯfeſſionē poteſt reuocare. quod verū eſt ante ſententiā. ſi aūt ſententia lata fuerit, nō poterit. Viuia.

k Error.] lex iſta poteſt intelligi & in errore q̃ interuenit circa ꝯfeſſionē factā i iudicio, & i eo q̃ interuenit i cā q̃ facta ē ex iudiciū. In eo q̃ fit ex iudiciū, dic vt ꝯ̃. eo. l. cū falſa. nā ibi nō nocet negocio nō finito, ſed eo finito vel ꝑ trāſactionē vł ꝑ ſniam poſtea ſubſecutā, ſic ꝯ̃. l. pxi. Eſt tñ dña: q̃ adū ꝯfeſſus eſt ex iudiciū, pt retractare, nec pſumit ita eſſe: l. cēt ſoā, ꝯ̃. ſed cū i iudicio ꝯfit: pſumit ita eſſe, niſi ꝯ̃ ꝓbet: vt ꝯ̃. de erro aduo. l. ij. Sed ad iſta primā regulā ſunt ſigna ꝯ̃tra i pri mū. ff. de inter. ac. l. de ætate. §. vlti. Sed nō ꝯſtat, qa ibi loq̃

Confeſſio per errorem facta an poſſit reuocari.

tur q̃ dixit ei certa ſciētia [k]: vbi.n. ita demū licet ei pœnitere, ſi nulla captio ſit actoris: & ſi eſt captio, pœnitet ante lit. ꝯteſt. Itē ſignatur ꝯ̃. ff. de ꝯfeſ. l. ſi is cū quo. Sed ibi dicit q̃ fuit ꝯfeſſus ex certa ſciētia. Vel eſt ibi ſpāle: quia vł ꝯfitetur quaſi ex trāſactione, cū ꝯueniebat actione q̃ creſcit ꝑ infitiatiōē. Itē ꝯ̃ dicit. ff. ad Vell. ſi mulier in iure. vbi dicit iuuari mulierem errantē ſe natuſconſul. Velle. Sed rñ. nō negat ꝑ hoc quin & huius legis auxiliū poſſit hēre. Vel dic q̃ ibi vbi dicit, exiſtimauit ſe hæredē, & credebat ſuū creditorē, poſtea reperit q̃ nō erat, in uenitur interceſſiſſe: ſubuenit q̃dē ei. Vel dic q̃ iā erat ꝯ̃ ipſam lata ſnia poſtquā auxiliū Velle. cōpetit, ad hoc eſt ſignatum aliud ꝯ̃ triū. ꝯ̃. de lib. cā. l. iubem⁹. Sed illud eſt verū quo ad pſumptionē, non tñ nocet ſi probet ꝯ̃triū. Iſta tñ regla fallit i cauſa arb. tu. l. vl. p⁹ pri. Itē no. q̃ dicit Pe. ſe c⁹eē i errore aduocati q̃ ñ reuocat niſi in

Erronea confeſſio cum erratur in facto, poteſt vſq; ad ſententiam reuocari, ſed poſt rem deciſam eſt irreuocabilis.

VII. Iidem. AA. & CC. Zoæ.

ERror [k] facti [l] necdū finito [m] negocio nemini nocet. [n] Nā cā deciſa [o] velamento tali [p] nō inſtaurat. Dat. VI. Non. Iul. CC. II. Cons.

Erronea ꝯfeſſio nō facit valere teſtamētū inualidū, nec ei ipſi vires: nec ēt valet ꝑ ſeipſum vt diſponat i aliquo effectu. Bal. Vel ſic: Erronea ꝯfeſſio ſuper viribus teſtamēti nō præiudicat ꝯfitenti Vel ſic: Verba enunciatiua per errorem emiſſa, ſiue principaliter propter ſe, ſiue propter aliud diſpoſitionem non inducunt etiam fauore libertatis. h. d. iſta l. cum ſeq. Pau de Caſt.

VIII. Iidem. AA. & CC. Dionyſiæ.

CVm teſtm̃ nullo iure ꝯſtiterit: ex ei⁹ q. ab inteſtato ſucceſſit ꝓfeſſione ſola, veluti ex teſtamēto libertos ꝑ errorē profitētis, orcini [r] vel

tra triduū. vt ꝯ̃. de erro aduo. l. fi. & ſic dici: rōnē, qa meli⁹ q̃s errorē aliēnū q̃ ſuū corrigere pt, vt patet i ludo de ſcacis. nā melius videt q̃ ibi aſſiſtit, q̃ luſor. & nō ſcēpe intelligūt aſr l. iſtā vt ibi, & dicit ꝯ̃. de ſi. iſt. l. 4. & ff. de do. l. ij. & ff. de no. l. el. §. neq;

l Facti.] pone cā. ꝯ̃ in. ff. fa. ercisc. l. cū putarem. Item in quālibet exceptione etiam dilatoria, quæ omiſſæ per errorem facti pñt opponi etiam poſt lit. conteſt. etiā in indebito ſoluto.

m Finito.] tranſactione, vel ſententia, vel iureiurando.

n Nocet.] niſi probetur contrarium.

o Deciſo.] per ſententiam.

p Tali.] i. errore facti, ſed contra ꝯ̃. de erro. cal. l. j. immò contra. vt ibi. Itē ꝯ̃. ꝯ̃. de reb. cre. leg. fi. & ſi ex fal. iſtru. ꝑ totū. & de re iu. leg. diu⁹. & de iureiu. l. admonēdi. Sol. i his ob⁹ dol⁹ ē admiſſus ab aduerſario, q̃ ñ dēt ei procurari: vt ꝯ̃. de leg. l. ſi legatari⁹. & ff. de dolo. l. ſi legatari⁹ Itē ꝯ̃ ꝯ̃. ſi aduer. rē iudi. l. ij. ſed illud rōne ætatis, nō erroris. Itē ꝯ̃. de fur. l. fi. §. ſi ne ſciret. Sed dic q̃ ibi ñ reſtaurat aduerſus eūdē, ſed aduerſus aliū. i. furē. Itē ꝯ̃. ff. de confeſſ. l. ſi is cū quo. qa ibi error ante ſniam præiudicat, & tñ eſt error facti. Solu. ibi i facto ꝑprio errauit, hic i alieno, qđ q̃dē licet: vt ff. ꝑ ſuo. l. fi. i fi. Itē ꝯ̃. ff. qū ac. de pecu. ē an. l. ij. Sol. ibi erat cōis error, ſicq; probabilis: vt ff. ad Macel. l. iij. & de offi. pt. l. Barbari⁹. Vł ibi falſo ex certa ſcīa aduerſari⁹ aliqd allegauit. ſic ff. de iudic. l. ſi pr̃tor. §. Marcell⁹. & ſic ſoluit. ff. de iſtit. l. hēbat. i pri. Vł ibi ſ. hēbat poſt ſententiam non agit ex ea cā qua prius egit, ſed ex alia. Itē quod dicit errorē facti nō nocere, eſt verū maxime alieni nec etiā facti ſui nocet in iudicio: vt ar. ff. ꝑ ſuo. l. fi. & ff. de ꝯfeſ. l. nō fatetur. & de hoc dixi plene. ff. e. l. regula. in prin.

CVm teſtm̃.] CAS. Quidā cōdidit teſtm̃ min⁹ ſolēne, in quo libertatē ſuis ſuis reliq̃t. & q̃dā q̃ poterat ſibi ſuccedere ab iteſtato, hēdē iſtituit. iſta mulier iſtituta ñ adiit ex teſtō, cū potuit ab iteſtato ſuccedere. q̃dā die vocauit illos q̃ b⁹ erat relicta libertas i tali teſtō, ſuos libertos: cū tñ i veritate ñ eſſent liberti, qa teſtm̃ ñ erat ſolēne, mō q̃rit. verū ꝑ iſtā ꝯfeſſionē mulieris liberti ſint iſti facti? & dr̃ q̃ neq; orcini neq; libti mulieris erūt, qa errātis null⁹ ē ꝯſēn⁹. & dñr orcini, qa directò erat eis rliſta libtas ab eo q̃ tēdbat ad orcū. V.

q Cū teſtm̃.] i quo erat iſtitu. agna. q̃ ab iteſtato erat ſucceſſur⁹

r Orcini.] i. directò iuſſi eſſe liberi: vt inſti. de ſin. re. ꝑ fi. re. §. libtas vet. ac is q. ab orchos qđ ē rectū. Vł dñr ab orco, quia manumittunt ab eis q̃ tēdūt ad orcū vł ad mortē. [a] Orchū g c & h ſcribēdū ait Probus Grāmaticus vnde & orchinus.

Nihil ē: imo dic q̃ ibi confeſſio fuit erronea circa pręparatoria iudicij q̃ non ſunt tanti pręiudicij ſicut circa deciſionē cauſæ. P.

& la. hic. Illud nihil eſt dicere: imo dic q̃ mulier iuuat ſpeciali priuilegio, quo non iuuatur maſculus.

Cōcor. gl. 1. poſt prin. l. e. ſignificate. de reſcrip.

a Ipſius.] qui ſucceſſit ab inteſtato.
b Iudicium.] id eſt voluntas.
c Nō potuerūt.] Imo vī q errantis hēdis volūtas ei p̄iudicat. ff. ad l. Fal. l. j. §. ſi legatari⁹. vbi errantis volūtas tollit hæredi interdictū, quorū legatorū, ſed ibi rōne poſſeſſionis p̄iudicat hic verò in ,pprietate. Vel dic vt ibi no. Itē no. q Ir. gloſſauit hic cū ex ignorantia deficit id qđ fieret à ſciēte, vt hic fuit pactū, alſ delictū. qđ ex pone. hic. n. deficit libertas pp ignorātiā, q valeret ſi eſſet ſciēs & q ſubiicit hic, pactū. ſ. tacitū dandę libertatis. Itē q ſubijcit, alſ delictū. ſ. deficit rōne ignorantiæ: vt j. ad l. Corne. de ſic. l. j. & ſic ponit vt i. ſicut. Vel dic ; q à ſciēte fiet. q. d. idē ſi et ſi à ſciente, nā ſiue tacitū pactum, vt hic: ſiue expſſum pactū iter dnm & ſuū de libertate dāda in futurū, ſi valet; vt j. de trāſac. l. interpoſitas. & ff. de col. de te. l. j. ſ; nec mō dat, nā hæc verba nō ſūt dādæ libertatis: vt j. de teſta. mil. l. ex his verbis. Sed pt rńderi q aliud hic q̄ ibi: qa hic nāſr erat debita libertas ex volūtate teſtatoris, ſed ibi nullo iure: p̄terea qa ſubijcit, alſ delictū, exponunt ; qdā & alio mō. i. aliud eſt i delicto, quia valet libertas, & daexēplū j̄. ſi mā. ita fue. aliena. l. j. vł alſ delictū. i. aliud ē ſi qs ſciēter deliq̄t. vł alſ dlictū. i. aliđ ē ſi qs iuris ignorātia fatet ſe dliqſ ſe: vt ff. đ ɔf. l. ſi fatet. j. pl j. Nō potuerūt, ſ manebūt ergo ſui.

1 Et male. Bar.
2 Hęc verba recitātur in ca. vl. in glo. 1. ex de coniu. ſeruo. vbi vide cōcordantias.
3 Niſi p̄cedat obligatio naturalis.
* Al. Amphiæ. al. Amaſiæ. al. Philippæ.
4 De materia hui⁹ l. & generaliter de repetitione indebiti, vide glo. 1. ex de ſolu. q̄ ponit plenā diſtictionē in hac materia. C. Th. 3. 5 3.
5 Et male. Bald.

proprij liberti, ſi nō ipſi⁹ [a] acceſſit iudicium [b] (cum errantis voluntas nulla ſit) effici nō potuerunt. [c] Dat. V. kalen. Septemb. CC. IIII. Conſs.

Qui recipit aliquid tanquā à tali, nō intelligitur cōfiteri eū talē eſſe ſi appareat errasse p cōtrariorū terminorū veritatē. Bal. Vel ſic: Verba enūciatiua p errorē in cōtractu vel quaſi emiſſa non diſponunt. Saly.

IX. Idē AA. & CC. Caio & Anthe.

NOn idcirco min⁹, q à vobis, [d] velut à liberis debitā accepiſſe pecuniā Sani⁹ dr (cū null⁹ ſit errātis [1] ɔſens⁹ [e]) mouere ſtatus qōnē prohibētur eius hæredes. Dat. VI. Id. Decemb. CC. V. Conſs.

Debitū naturaliter tātū indebitū ciuiliter, ſolutū tamē p ignorātiā iuris non repetitur. ſed p ignorantiā facti repetitio conceditur. h. d. ſcđm intellectum gl. Bal. Vel ſic: Indebitum ciuiliter tantum facti errore nō iuris ſolutum repetitur. Salycetus.

X. Idem AA. & CC. Araphiæ. *

CVm qs [f] i⁹ ignorās [1] īdebitā pecuniā ſoluerit, ceſſat repetitio. Per ignorātiā. n.

A facti tm̄ repetitionē īdebiti ſoluti cōpetere, tibi notū ē. Dat. V. kalē. Ian. CC. VI. Conſs.

Mulieribus non ſuccurritur pp ignorantiam iuris in lucro captando: ſicut nec maſculis, niſi ratione minoris ætatis; quo caſu tam mulieribus q̄ maſculis ſuccurritur per beneficium reſtitutionis. Pau. de Caſt.

XI. Imp. Conſtantinus A. Valeriano agenti vicariam præfecturam.

B QVāuis [g] i lucro nec fœminis i⁹ ignorātib⁹ ſubueniri ſoleat: attñ ɔ ætatē adhuc īperfectā [h] locū hoc nō hēre retro principū ſtatuta declarāt. Dat. III. kalen. Ma. Gallicano, & Symmacho Conſs.

Nemo pt diſſimulare ſe leges neſcire. Bal.

XII. Imp. Valētin. Theod. & Arcad. AAA. Flauio. P. F. Illyri. & Italię.

COnſtitutiones [i] p̄cipū nec ignorare quēq̄, nec diſſimulare [k] pmittim⁹. Dat. VI. kalen. Iun. Vicentiæ, Tatiano & Symmacho Conſs.

Mulieribus nō ſubuenitur pp ignorātiā iuris vltra q̄ maſculis, niſi in caſibus à iure expreſſis. h. d. ſcđm Bar. & Pau. de Caſt.

C

NOn idcirco.] CAS. Sei⁹ ples ſuos hēbat, ab illis ſeruis, vt à liberis recepit quādā ſummā pecunię, & factū ē publicū inſtrm inter dnm & ſeruos ſuos ſup hoc vocat poſtea illos ſeruos ſuos; q dñt ei: Dñe de cætero nō potes nos vocare ſeruos, qa feciſti pactū & inſtrm nobiſcū ſicut cū liberis, q̄ritur quid iuris ſit? Dr q nihilo minus poſſum mouere eis qōnē, & etiā hęredes mei, cū errantis nullus ſit cōſenſus. Vi.
d A vobis.] ſ. libertis.
e Conſenſus.] vt ff. de iur. om. iu. l. ſi per errorem. & de iud. l. ij. in princi. & j̄. loca. l. ad probationem. Sed quid ſi hic fuit ſciens? Reſpon idem: licèt quidam contradicant.

CVm quis.] Text⁹ iſte primò ponit dictū. Sedò ponit quādā diſtōnē bimēbrē. Scda ibi, Per ignorātiā. Bal. CAS. Mæuius quādā quātitatē q̄ fuit debita nāliter, indebita verò ciuiliter, puta legatā mihi i teſtō mi ius ſolēni, ſoluit errando i iure: vult ipſe repetere vt idebitā, q̄rit an hēat ipſe repetitionē? Dr q ſi, qa i iure errauit, ſec⁹ ſi i facto fuiſſet erratū. V.

Nota ex hac l. duo neceſſaria. Primū eſt, q error iuris non poteſt prodeſſe circa repetitionem debiti naturalis tantum. Secūdū eſt, q error facti prodeſt circa repetitionē debiti naturalis, & ſic nō dabitur retentio, non obſtāte q ſit nāliter debitū. de hoc no. ff. de ɔdict. inde. l. iterdū. & l. cū is. §. j. Bal.

f Cū qs.] Pone caſum in indebito ciuiliter, ſed nāliter debito: vt j̄. ad l. Fal. l. error. Vel dic i volūtate nō ſolēni credebat hæres dēre legata. Et diſtingue: qa aut eſt ciuiliter indebitū, ſed nāliter debitū, & tunc ſolutū p ignorantiā facti repetit, iuris nō: vt hic, & d. l. error. & ff. de cōdi. indeb. l. fideicōmiſſum. & ff. ad Maced. l. ſi. fallit i muliere & i minore qui repetūt ēt p ignorātiā iuris ſolutū tale indebitū: vt ff. ad Vell. l. quis. §. interdū. & ff. de cōdi. indebi. l. iterdū. ſed Pe. dixit 4 l

Indebitū per errorē ſolutū an poſſit repeti.
5 Et male. Saly.

tali indebito ſoluto ſiue p errorē facti ſiue iuris, nō repeti: & dicebat ſpāle i l. Fal. & muliere & minore ltē eē ſi debitū eſt iure ciuili, ſed nāſr indebitū, ſolutū p errorē iuris vel facti repetit: vt ff. de cōdic. inde. l. ſi nō ſortē. §. idebitū. & §. adeo. fallit Inſti. de obli. q̄ ex quaſi cō. §. ſi. & ff. de cōdit. inde. l. in ſumma. in princi. & ff. mā. l. ſi fideiuſſor. j. §. in oibus. Itē ſi eſt idebitū vtroq; iure: ſiue errore facti, ſiue iuris ignorātiā ſolutū repetit: vt p totū ti. de condi. inde. C. & ff. ſed fallit in caſib⁹ quos mō in ſuperiori caſu notaui. Si āt eſt vtroq; iure debitum. ſed ope exceptionis idebitū, ſi q̄dē eſt dilatoria, debitū ſolutū per errorē facti repetit, ſecus ſi iuris: vt ff. de condi. inde l. in diem. & ff. mā. l. ſideiuſſor. §. q̄uis: vel ſm ɔ̄zo. idē vtrobiq;: vt ff. mā. l. ſideiuſſor. §. quāuis. Si aūt ppetua, ſi qdē fauorabiles, vt Vell. ſolutū ſiue iuris ſiue facti error repetit. Si verò odioſa, vt Macedo. ſolutū p ignorātiā iuris nō repetit vt ff. de cōdi. indeb. l. q exceptionē. i pri. ſed p facti errorē ,pbabilē repetit: vt ff. ad Mace. l. ſi. Si verò dubitet ſit perpetua vel dilatoria exceptio ſolutū ſiue iuris ſiue facti errore repetit: vt ff. de condi. inde. l. ſufficit. quocūq; caſu dixi ſolutū repeti, ibi ex certa ſciētia ſolutū nō repetit: vt ff. de condic. inde. l. j. Idē ſi eſt tut⁹ exceptione q̄ ſit inducta ad rigorē iuris cōſeruādū, & ſoluat, nullo mō repetit: vt ff. de condict. inde. l. Iulian⁹. & j̄. de cōdic. inde. l. j. Itē opponit in caſu huius l. Nōne eſt tutus fauorabili exceptione hæres? ergo ſolutū repetit p p̄dictā l. q exceptionē. Sed rńdet: nō dr hæres hēre exceptionē, cū legatarij nullā habeāt actionē ex nō ſolēni volūtate. Itē & ſi eſt ſolēnis, & excedūt legata dodrantē, ipſo iure remanet in bonis hæredis quarta: vt j̄. ad l. Falc. l. pe. & ff. ad l. Falci. l. Plautius. vnde nō dicitur habere actionem legatarius. ſic ergo nec hæres exceptionē. Sed in minore 6 dic vt j̄. l. ſi aduerſus creditores. l. j. & hæc oia intellige in maiore.

1 Et male. Saly.
C. Th. 1. 1. 2.
6 Glo. ſequuntur Bart. Bal. Pau. Sal. & Iaſ.

D QVāuis.] CASVS. Mulier q̄dā errans in iure, quia omiſit petere bono. poſſeſ. erat minor: vult mō petere. cōſuluit dnm Imperatorē, q dicit ei: quare nō petiſti? illa rńdet: credebā curſum tpis mihi ſi nocere. dicit ei Imperator: ſi potes petere, qa in iure erraſti. illa dicit q minor ē xxv. an. dicit ei Imperator: ſi hoc eſt, rōne ętatis bn petere potes. Vi.

No. ex hoc tex. q magis ſubuenit imbecillitati ætatis, q̄ ſexus, licèt aliquando æquiparent. l. j. in ſi. ff. de edē. Iaſ. hic.
g Quamuis.] pone caſum vt ſ. eo. l. ſi emancipata.
h Imperfectam.] quia eſt minor: & ſic reſtituitur: vt ff. de minori. l. ait prætor. §. vltimo.

COnſtitutiones.] CAS. Hac lege cauet, q nulli eſt pmiſſum ignorare vł diſſimulare cōſtōnes i patorū: & dr ille ſimulāt q ſi ſcit eas, & diſſimulat q ſcit, & ſe neſcire dicit. V.
i Conſtitutiones.] aliud eſt in alijs legibus ſm quoſdam: quod non placet Ioan. vt ſ. tit. j. l. j. in ſi. ij. col. & ſ. de leg. & con. l. leges ſacratiſſimæ. & facit in Auth. vt fa. no. con. col. v.
k Diſſimulare.] Quod non eſt, ſimulo: diſſimuloque quod eſt; vt ff. de concuſſio. l. j. Verſus.

NE paſſim.] CAS. Quia mulieribus ſuccurritur ſicq; crederet aliqs q idiſtincte ſuccurrat, ita vt liceret eis ɔ pacta

cta ſua venire paſſim & indiſtincte. hoc remouet. & dic vt in litera. Viu. No. hic q ſtatuta gñalr & indefinite cõdita ita ligãt mulieres ſicut maſculos, niſi ſpãlr excipiant, ſm Ia. hic.
a Ne paſſim.]id eſt indiſtincte.
b Auctoritas.]ſunt. n. qda leges q ſpãlr prouident eis, vt in interceſſione: vt ĩ. ad Vell. l. ſi fine. ĩ ij. rñ. Ité vt ab inceſtus cri mine excuſent ſi ſola iuris nři obſeruantia deficit: vt ff. de adul. l. ſi adulteriũ. §. j. Ité in ſatiſdatione iudicio ſiſti recepta min⁹ idonea: vt ff. q ſatiſda. cog. l. de die. §. minori. Ité cũ idebitũ ſoluunt, & exonerent pbatione: vt ff. de probat. l. cũ de indebito. §. j. Item ſi cautiones vel rõnes ĩ iudicio nõ edunt: vt ff. de eden. l. j. §. vlt. Ité cũ ſtipulant doté nouãdo de bono debitore ad inopé: vt ff. ſolu. matri. l. ſi cũ doté. §. ſi mulier. Ité cũ legatũ ſibi adſeribũt dictãte marre: vt ff. ad le. Corn. de fal l. diu⁹ Claudi⁹. §. idé in filia. Item vt ff. ad Turpil. l. j. §. accuſationẽ. in fi. §. & l. mulier. Ité ĩ. de fal. mone. l. j. §. viduas. Item ff. de iure fiſc. l. ij. in fi. Sed nõne regulariter & maribus iuris ignorantia nõ nocet in damno vitãdo: vt ff. eo. l. error. in fi. ſic ergo fœminę deterioris cõdõnis eſſe vñr, cũ certis caſib. eis ſubueniatr, ſed marib⁹ ſp. Sed certe hic dicit illis caſib⁹ eas iuuari q b. & mares: & eo amplius i pdictis in qb⁹ nõ iuuarent mares. vnde dic q in prædictis mulieres iuuantur vltra mares.

XIII. Imp. Leo & Anthemius. AA. Erythrio præfecto prætorio.

Ne paſſim[a] liceat mulieri b⁹ oés ſuos ɔ̃ct⁹ retractare i his q̃ ptermiſerit vel ignorauerint: ſtatuim⁹ ſi p ignorãtiã iuris dãnũ aliqđ circa ius vel ſubſtãm ſuã patiant, in his tñ caſibus, in qb⁹ pteritarũ legũ auctoritas[b] eis ſuffragat, ſubueniri. Dat. kalen. Iulij, Marciano & Zenone Conſs.

TITVLVS XIX.

DE PRECIBVS IMPERATORI offerendis, & de quibus rebus ſupplicare liceat, vel non.

Laudabilis fidei exẽplũ, & atrocitas criminis, faciũt inhabilẽ pro habili reputari ad impetradũ, & etiã ad proſiquendũ impetrata. Bal. Vel ſic: Seruus qui ad ſupplicandũ regulariter non admittitur, pro laudabili exemplo & atroci delicto in perſona domini commiſſo auditur. Salycetus.

I. [Imp.] Diocletianus & Maximianus AA. Firminæ.

Licèt ſeruilis[c] cõdõ deferẽdæ pcis[d] facilè capax ñ ſit: tñ admiſſi ſceleris atrocitas, & laudabilis fidei exéplũ ſup vidicãdã cęde dñi tui, nobis hortaméto fuit,[e] vt præfecto ptorio iuxta annotatiõis[f]

Dixit de iure qđ cõſiſtit ĩ ſacris & ſacerdotibus, nũc de eo qđ ĩ magiſtratibus. & primo de pricipe, pmittẽs ã qbus et qliter adeatur. Vel ſic: Poſt tractatũ diuinorũ ſacrorũ eorũdéq, miniſtrorũ, tractamus ſupra de humanis ſacris. i. de ll. vnde cõſequẽs ẽ vt videamus đ miniſtris humanorũ ſacrorũ. i. legũ: qrũ qa dñs Impator caput ẽ & miniſter. de ipatore audiamus. Et qa ipſe nõ temere. ſed p pces ẽ adeũdus videamus đ pcib. ei offerẽd. & đ qb. reb. liceat eiporrigere pces. Azo.

Licèt ſeruilis.]CA. Dñs me⁹ q pces ſuos hébat, occi ſus é à qbuſdã. vn⁹ de iſtis ſeruis adijt Impatoré, & narrauit ſibi factũ illud, & null⁹ đ parẽtela ſua hoc Imperatori voluit intimare, rogans & ſupplicans Imperatori vt reſcriptum concederet aliquibus iudicibus q de morte eius facerent inquiſitionem. dicit ei Imperator: Frater tu ſeruus es, neque potes de iure admitti ad poſtulandum reſcriptũ: verũ tñ quia atrox é delictũ, & pp tuũ laudabile ppoſitũ, vt & alij ſui fiãt fideliores dñis ſuis, dabim⁹ tibi reſcriptũ. vade ergo cũ reſcripto nřo ad pfectũ ptorio, q te libéter vt decet audiet: & q vidictã ſeueriſſimã, put cõuenit, malefactorib⁹ iponet. Nota ex hoc tex. ibi, atrocitas, regulam notabilé, q pp atrocitaté & enormitaté delicti qđã pmittũt ɔ̃ regulã iuris, q als nõ pmitterent. & facit iſte tex. ſm Bald. hic in ſcđo nota. pro regula quã tradit Inno. in c. j. de cõſtitutionibus q ex cauſa licitũ eſt leges tranſgredi, ſm Iaſo. hic.
c Licèt ſeruilis.]id eſt ſeruus.
d Precis.]. i. vt deferat preces princip. ſic alias in iudicio eſſe poſt in caſib⁹, vt dixi. ff. de iudi. l. vix certis. & eiſdẽ caſib⁹ poterit forte ſupplicare. ſ; licèt regulariter ñ admittat, vt hic: ſi tñ fuerit admiſſus, valet qđ ei cõcediſ: vt ĩ. co. l. vniuerſis.
e Exemplum.] vt ĩ. de proba. l. exemplo. & ff. de pœ. Laudaſſa. §. fi. & l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis.

nřæ decretũ đ mãdarem⁹ (qué adire cura) vt auditis his q̃ i libello cõſtuliſti, & reos inueſtigare, & ſeueriſſimã vindictã iuxtam legum cẽſuram exigere curet.[h] Dat. VIII. Id. Octo. Diocletia. VI. & Maximiano III. AA. Conſs.

Reſcriptũ p qđ dilatio datur vel remouetur, valet: ſed reſcriptũ p qđ peremptoria exceptio datur vel remouetur, non valet, qa eſſet nimis pjudiciale, et nimis exhorbitaret à rõne. h. d. Bal. Vel ſic: Dilatoria p reſcriptũ cõceditur, nõ peremptoria. Saly.

II. Imp. Conſtantinus. A. Seuero. P. F. vr.

Quoties[i] reſcripto nřo moratoria[k] pſcriptio[l] pmittiť, adit⁹ ſupplicãti pãdatur. Qđ ãt toti⁹ negocij cognitioné tollit, & vires principalis negocij exhaurit: ſine graui ptis alteri⁹ diſpẽdio cõuelli[m] nõ pc: nec pſcriptiõis igitur perẽptoriæ relaxatio petatur.[n] Dat. X. kalen. Iun. Nicęę Paulino & Iuliano Conſs.

Fiſco damnoſa, vel iuri contraria, nõ cõuenit impetrari. Bald. Et eſt canonizata. 25 q. 2. c. nec damnoſa.

III. Idem. A. ad populum.

Nec dãnoſa fiſco,[o] nec iu

f Vindicãdã]hoc. n. petebat ſibi licere.
g Annotationis.]. i. ſcripturæ factæ motu principis, i ſiñ. n. negocio fecerat idé, vel de pñti đreto dicit.
h Curet.] & ét libertaté hébit in pmiũ: vt ĩ. q. ex cau. ſer. p præ. ac. li. l. j. & ff. qui ſine ma. ad li. per. l. q o nece. Sic & ſi accuſat qué crimine læſæ maieſtatis, audit: vt ĩ. ad leg. Iul. ma. l. nullus. & ff. ad l. Iul. ma. l. famoſi. §. j.

Quoties.]Diuiditur in duas partes. Prima loquit in reſcripto qđ concernit dilationé iudicij vel ſoſonis. Secũda loquit in reſcripto qđ cõcernit deciſioné litis, & ipſum principale negociũ. Scđa ibi, Qđ ãt. Bal. Caſus iſtius legis ponit duobus modis vt in gloſ. Vno mõ hic: Dñs meus acceſſit ad Imperatoré, & dixit ei. Dñe héo creditoré, qui tota die vexat me petẽdo qđ ei debeo: peto reſcriptũ ne poſſit me cõuenire intra quinqueniũ, Dixit ei Imperator, hñ tibi cõcedimus. Vult mõ magis aliud reſcriptũ petere, vt ne in ppetuũ poſſit cõueniri à ſuo creditore. Dixit ei Imperator: illud tibi cõcedere nõ poſſum⁹ ſine magno dãno aduerſarij. Veri⁹ alio mõ pone in creditore q voluit Ipetrare reſcriptũ ne aliqua exceptio poſſit obijci, & tunc planior eſt litera. Not. ex hac l. ſm Cy. Bar. & alios, illđ vulgatũ qđ differt, ñ auferť. cui ɔcordat c. ancillã. 32. q. 2. & c. nemo deſpand⁹ é. de penit. di. 7. Ia. hic.
i Quoties.]pone caſum ĩ debitore petéte dilationé tpalé: q eſt audiéd⁹: qa nõ eſt magnũ dãnũ ĩ mora modici &c. vt ff. de iud. l. ſi debitori. ſi ãt perẽptoriã peteret, nõ: audit: & ſic nihil eſt ɔ̃. Vel pone ĩ caſum in creditore q petebat vt ſtati ſibi ſolueret, cũ debitor héret tpalé exceptioné, audit. n. ſec⁹ ſi p ppetuã hẽt debitor, qa nõ audiet: vt hic. & ſm hũc caſum primæ parti é ɔ̃: vt ĩ. de pact. inter empt. &c. l. antepe. Sed ibi magnũ tps petebat auferri debitori, hic paruũ. V ſol. vt ibi. Ité ɔ̃ ſcđæ par. ĩ. de reſci. véd. l. ratas. ſed ibi nõ fuit cõceſſa: ſed dicit ſi cõcederet, ſequeret icõueniés. Sed qro, an ex certa ſcié tia princeps poſſit concedere? 4 Rñ. ſic in actionibus q ſunt de iure ciuili. ſecus in dñio rei meæ, quod mihi vellet auferre etiã ex certa ſcietia, nõ. n. poſſet. cũ illud habeã de iure gẽtiũ, ſiue naturali, qđ eſt immutabile, vt Inſt. de iur. na. §. pe.
k Moratoria.]id eſt dilatoria. Accurſius.
l Præſcriptio.]id eſt exceptio. Accurſius.
m Conuelli.]id eſt concedi.
n Petatur.]vt ĩ. eo l. reſcripta. & ſ. de ſacroſ. ecele. l. priuilegia. & ĩ. de eman. l. nec auus. & ĩ. ſi per vim vel alio modo. l. fin. & ff. de reli. l. ſi quis ſepulchrum. in prin.
o Nec dãnoſa fiſco.]vt q fiſcus teneatur de euictione vltra quadriennium cum vendidit rem alienã vt ſuãt vt inſt.

Diuiſio. al. P F. C. T. 1. 2. 3.
Cõcor. c. 2. in gl. fin. de reſcript. & gl. 2. in c. ad hæc. I me. gl. & circa fi. e. ti. vbi hr q literæ apoſtolicæ iniquitatem cõtinentes non ſunt admittẽdæ, quia præſumũtur falſæ. remittur. vete & C. Th. Floro, I C. Th. 1. 2. 6.

1 Iſtũ intellectũ gl. ſequũtur Bald. Sal. & Iaſ.
2 Et bene Bald. Sal. & Iaſ.
3 Iſte intellectus eſt I ſe uerus, & cõgruit literæ, Iaſ.
4 Glo. vſque ad fi. ſequũtur hic Bart. Bal. Pau. Sal. & Iaſ.

vt inſti. de vſuc. §. fi. Item q. non ſoluantur tributa, ſed deſi-deratur ſecunda iuſſio ad hoc vt non ſoluantur tributa: vt i Auth. vt nulli iudi. §. & hoc vero iubemus. colla. ix. Accur.

a Nec iuri ɔ̃ria.] puta ne minori xiiij. an. liceat teſtari: vt j̃. qñ prouo. non eſt neceſſe. l. ij. & j̃. ſi ɔ̃ ius vel vtil. pu. l. fi.

ri[a] ɔ̃ria poſtulari oportet. Da. prid. kalend. Octobr. Conſtantia. A. VII. & Conſtantino Cæſ. IIII. Conſs.

Qui habet dilationem à principe, tenetur ſatiſdare de ſoluendo in termino: aliter nõ gaudet dilationis commodo. Bald.

IIII. Imp. Grat. Valentin. & Theodo. AA. Floriano[*] præfecto prætor.

VNiuerſa reſcripta, q̃ i de bitorũ cauſis ſup pręſtãdis[b] dilationib[9] ꝓmulgant̃ ñ alr̃ valeãt:[c] niſi fideiuſſio idonea ſup debiti ſolõne p̃beat̃.[d] Da. VIII. Ka. Mar. Cõſtãtinop. Antonio & Syagrio Conſs.

Semel tãtũ licet ſupplicare cõtra ſñias pfectorũ ptorio. Bal. vel ſic: Supplicatio & nõ appellatio permittitur aduerſus ſñiam pfecti prætorio, & tantum ſemel. Salycetus.

V. Imp. Valentinianus & Valens AA. ad Volusianum præfectum præt.

SI qs[a] aduerſus p̃fectorũ p̃torio ſñias duxerit ſupplicãdũ,[c] victusq; denuo fuerit, nullã hẽbit licentiã iterũ ſup eadẽ cã ſupplicandi. Dat. XV. Kal. Octob. Romæ, Valentiniano & Valente. AA. Conſs.

IN AVTH. vt ſpõſa. lar. §. aliud, collat. ix. conſtitu. ij.

Vbi ſupplicatur p̃fecto p̃torio intra decẽ dies, nõ mãdatur ſñia executioni ſine ſatiſdatione: ſed vbi poſt decem dies ſupplicatur, mandatur ſententia executioni ſine ſatiſdatione: ſed ſi retractatur ſententia intra biennium, retractatur executio retro ſi

VNiuerſa.] CASVS Hæc l. limitat legẽ quoties. ſ̃. eo. nã i lege quo ies. dr̃ q. debitor põt ipetrare reſcriptũ q. nõ teneat̃ ſoluere creditoribus ſuis vſq; ad quinquennium. Hæc l. dicit q. hoc verũ eſt, ſi idoneũ fideiuſſorẽ dederit creditorib[9] de ſatiſfaciẽdo ad diẽ poſitam. Not. primò ex hac l. q. reſcriptũ qđ cõcedit dilationẽ, ñ valet, niſi p̃ſtet̃ idonea ſatiſdõ de ſoluẽdo in termino. Scdõ no. q. q hẽt dilationẽ, tenet̃ iterũ ſatiſdare, ſm Bal. hic. Et iſta l. ẽ canonizata. xxv. q. ij. ca. vniuerſa. vbi ẽt hẽs quaſi oẽs leges hui[9] titu. & titulorũ ſequẽtiũ. ſm Iaſ. hic.

b Præſtandis.] ipſis debitoribus.

c Valeant.] id eſt ſortiantur effectum.

d Præbeat̃] creditori. & p̃bent̃ anteq̃ ipetret̃ reſcriptũ. aliter i dultũ nullũ eſt ſm Pe.] ſed tu dic q. tenet: ſed eo vti nõ pt niſi det fideiuſſorẽ. demũ ſi aduerſarius poſtulet. arg. ff. ſolut. ma. l. ſi cõſtãte. §. ij. ſed an & hoc onus ſ. ſ. dãdi fideiuſſorẽ, p priuilegiũ remitti põt? Rñ. cũ ſẽt graue alteri pti: vt ɔ̃. e. l. ij.

[*] Floro. in C. Th. 1. 3. 6.

[†] In non nullis codicibus hæc lex, ſi quis, p̃cedit legẽ, vniuerſa.

‡ Et male. Barto. Bal. Pau. Sal. & Iaſ. ‡ Iſtã requirũt. Bal. Pau. Sal. & Fulgo. niſi in ſera ur iſta clauſula, non obſtante: quia tũc remitti põt. Bal. diſplicet th Bar. & Iaſon.

§ Dic melius ſm Bar. q. ibi fuit bis appellatum: hic verò fuit ſemel appellatũ.

SI qs aduerſus.] CASVS Bñ ſcitis q. à p̃fecti p̃torio ſñia ñ appellat̃. Pone, Præfect[9] p̃torio tulit alq̃ ſñiam ɔ̃ M. ſupplicauit iſte M. ɔ̃ ſñiam, ille ãt q. cognouit de ſupplicatione, confirmauit primã ſñiam vult iterũ M. ſupplicare ſup eodẽ negocio, q̃ritur, an poſſit? dicitur q. non poteſt. Viuia. Nota ex hoc tex. quòd licẽt ſit permiſſum bis appellare, tamen nõ eſt permiſſum victo niſi ſemel ſupplicare, ſecundũ Bal. hic.

c Supplicandũ.] Nã appellari nõ pt: vt j̃. de ſen. p̃fect. p̃to. l. j. ɔ̃. de epi c. aud. l. epale. & ff. de offic. p̃f. præt. l. j. §. fi. Sed vr̃ nõ poſſe ẽt ſupplicari: vt j̃. ne li. in vna ead. cã tertio prouo. in rub. & i tex. ſed certe ibi iã fuerat iudicatũ bis vl̃ ter. vñ ſicut ñ pt ab alio appellari, ſic nec ab iſto ſupplicari. Alij dñt q. hic i p̃cipali cã tulit ſñiam, ibi in cauſa appellationis. Acc.

QVæ ſupplicatio.] CASVS. Hæc auth. nõ corrigit l. C. ſed eã ſupplet & determinat. lex C. dicebat indiſtincte ſupplicari ſemel à ſñia p̃fecti p̃to. hec auth. dicit tria. Primò, cui ſit faciẽda ſupplicatio. Scdõ & tertio dicit q. ſit effectus ſupplicationis ſi ſit intra x. dies. Circa primũ dicit hęc auth. cũ p̃fec. p̃to. ꝓnũciat inter aliquos, põt offerri ei ſupplicatio & ſtis cõſiliarijs & executorib[9]: ſed de ſupplicatione cognoſcit ſol' p̃fect[9], & ñ alij. Scdõ dicit q. ſi aliqs ſupplicat à ſñia p̃fecti p̃torio intra x. dies, ſñia nõ eſt mãdãda executioni, niſi victor dederit fideiuſſorẽ idoneũ de reſtituẽdo oĩ eo qđ recepit, cũ lcimis augmentis, ſi ſñia per ſupplicationẽ retractata fuerit. Tertiò dicit q. ſi aliqs ſupplicauerit p[9] x dies, tũc

ſñia mãdat i executioni ꝓ victore nulla fideiuſſione p̃ſtita: & hoc caſu licẽt ſupplicari p̃cipi vſq; ad biẽniũ, ñ ãt poſt. No. ex hac l. ibi, vel eorũ cõſiliarijs. q. ſupplicatio p̃t porrigi nõ ſolũ p̃fecto p̃torio, ſed & officialib[9] ſuis, ſm Iaſ. No. ſecundo ex tex. ibi, niſi ſub hac forma &c. m Bal. & Sal. q. ipſa, hoc dicit, ſecundum Bald.

QVæ ſupplicatio[i] glioſiſſimis p̃fectis,[k] vel[f] eorũ cõſiliarijs, vel cauſas itroducẽtib[9][h] intra x. dies poſt ſñiam offerẽda[i] eſt: quo ſubſecuto,[k] ſñia[l] nõ alr̃ executioni mãdabit̃, niſi victrix[m] pars dignã fideiuſſionẽ p̃buerit tm̃ reſtituẽdi cũ lcimis augmẽtis,[n] q̃tũ fuerit i cõdẽnatione, ſi lcima retractatione ſñia reſoluat̃. Niſi ſub hac forma[o] ſupplicatio porrigat̃, executio cãæ ſine fideiuſſione ꝓcedet retractationis[p] iure illi ſuãdo, q ſe grauatũ putauerit: vt itra biẽniũ ſupplicare poſſit imperatori.

Non refert à quo ſit impetratum, dummodo à principe ſit conceſſum. Bald.

VI. Impp. Honor. & Theodo. AA. Isidoro P.P.

VNiuerſis ſimul hãc obſ-uãtiã remittim[9], vt a q̃cũq; liberæ cõdõnis cõſtituto vl̃ ſuo[q] ſupplicante ĩpetratũ fuerit reſcriptũ: minimè[r] req̃rat̃ p quẽ preces oblatæ ſint. Dat. III. Id. Nouẽb. Theodoſio A. VII. & Palladio Conſs.

Reſcripta iuri cõtraria nõ valent: ſed reſcripta quæ neminem lædunt, & ſupplicantibus proſunt, valent. Item valent reſcripta, quæ pœnam commiſſi criminis indulgent. hoc dicit.

dr̃ de forma act[9]: vñ infert Bal. q. ille qui nõ obſeruat tpa conſtitutionis, nõ dr̃ ſeruare formã: qđ ẽ notãdũ ſm eũdẽ pp cõſtitutiones eccleſiaſticas, quæ imponunt metas tpis. Iaſ. hic.

i Præfectis.] idẽ ergo ipſe retractat ſm P. & G. qđ ſecus eſt in appellatione: vt ĩ. de appel. l. eos. in prin.

g Vel eorum cõſiliariis.] quod eſt abſurdũ. dic ergo. eis offertur libellus: ſed princeps vl̃ p̃fect[9] cognoſcet: vt ff. de mino. l. minor ãt. & l. p̃fecti.

h Introducẽtib[9]]. ſ. ſ. hæredarijs: vt i Aut. vt liti. in §. fi. col. ix.

i Offerẽda.] eã i ſcriptis: vt i appel. ꝯtigit.

k Subſecuto]. i. ſupplicatione ſubſecuta intra decem dies.

l Sententia]. ſ. a qua ſupplicatum eſt.

m Victrix pars.] ſcilicet actor.

n Augmentis]. ſ. fructib[9] & acceſſionib[9].

o Forma]. i. intra x. dies. ſ. vt det̃ glorioſis præfectis vel eorum conſiliarijs, vel cauſas introducẽtib.

p Retractatiõis.] ſed quo retractabit? Rñ. ſi ſuæ cõditõnis eſt lata. alſ cũ nec appellatio recipiat̃, nec ſupplicatio, ſm Azo. A-

[†] Ccor. † ca. ad audientã. 2. gl. ſuper bo in itri tũ ver. nĩ ſi fuerit appellatũ. c. de reſcrip.

[¶] Glo. in verbo, vl̃ ſuo. i. c. prudẽtiã. §. ſexta. & offic. deleg. addẽ cit hãc legẽ in ar. q. ſi excõicatus tũ petret reſcriptum tacitè de ſua excõicatione, q. valet, poſtquã fuerit abſolutus.

lij dñt grauari eũ i fideiuſſore tm̃, Itẽ ſit hæc retractatio vſq; ad biẽniũ: vt hic. & j̃. de ſentẽ. p̃fe. p̃to. leg. j. & ibi plene no. Itẽ no. hic q. pẽdẽte ſupplicatione mandar̃ ſñia executioni, nõ ſic pẽdẽte appellatione: vt ff. nihil noua. appel. pẽden. l. j.

VNiuerſis.] CASVS. Hoĩes ſeruilis cõdõnis nõ admittũtur ad impetrandum reſcriptum vel ſupplicandũ. ſed eũ ĩpetratũ fuerit, valebit: nec refert à quo fuerit ĩpetratũ.

No. ex hac l. ſm Iacob. Butr. q. ſicut declinatoria tollitur p litis cõteſtationẽ, ita p reſcriptũ impetratũ. Bal. & Iaſ. hic.

q Vel ſeruo.] ĩpetrãti ꝓ alio, licẽt admitti nõ debuerit: vt ɔ̃. e. l. j. Quid ãt ſi ꝓ ſe? R. valet ſi ſciuit princeps nõ alſ: vt arg. j̃. q. admit. ad bon. poſ. l. bonorũ ij. & ff. de bono. poſſ. l. ſeru[9].

r Minime requiratur.] ſic non requiritur. ff. de inoffi. teſt. l. poſthumus. §. ſi quis ex his. & de petit. hæred. item veniunt. §. à quo & de verbo. oblig. l. cum ſeruus.

ADDITIO. intellige iſtam l. niſi impetrans fuiſſet excõicatus: quo caſu reſcriptũ ipſo iure eſt nullũ: vt in ca. j. de reſcript. lib. vj. Itẽ niſi impetrans committeret mendaciũ vel falſitatẽ, vt ſi aſſerit ſe curatorẽ, & nõ eſt. hęc vitiat etiã reſcriptum. c. quia nõnulli. & ca. ex parte. eñ de reſcript. i anti.

REſcripta ɔ̃ ius. Primo ponit regulã. ſcdo ponunt̃ duę exceptiones. Scdã ibi, Niſi forte. Bal. CASVS. Dñs meus I petrauit reſcriptũ p mẽdaciũ. vtrũ valeat? Dr̃ q. nõ: ſed pcepit imperator refutari reſcriptũ à iudicibus, niſi tale qđ conceſſum ſit qđ nõ noceat alij, & proſit petenti, vel tale qđ qđ

pœnam

pœnæ remiſſionẽ obtineat. Alij aliter ponunt, cũ reſcriptũ ĩ petratũ ſit ꝯ formã iuris, nõ valebit. Ex hac l. nota duas regulas. Prima eſt, ꝙ reſcripta ꝯ ius impetrata, non debent per iudices obſeruari. Seda eſt, ꝙ illud qđ nemini nocet, & mihi prodeſt, eſt de facili cõcedẽdũ eſt. Concord. tex. no. in l. j. & ij. §. itẽ Var⁹. ĩ fi. ff. de aq plu. arcẽ. Iaſon hic.

a Reſcripta ꝯ ius.] puta vt liceat peremptoriã opponere poſt sẽtẽtiã. nõ aũt pōt ĩtelligi ĩ illis priuilegijs q̃ ꝓhibita ſunt a iure peti. nã tunc non valẽt, etiã ſi alij non nocerent, & prodeſſent petenti: vt ĩ. ſi nup. ex re. l. j. ꝙ vult finis huius l. Loquit̃ ergo de iſtis priuilegijs vel reſcriptis de quibus nõ dr̃ in l. ꝙ nõ debeãt tribui, ſed ſunt ꝯ id quod dictat ip̃a lex, ſiue qđ dictat i⁹ cõe. & pone exẽplũ de hoc vlt. vt ſ. l. nec dãnoſa. ĩ fi. no. nã ſi ꝯcederet̃, ſi pōt ſtari.

b Refutari.] vt ĩ. ſi ꝯ ius. l. fi. & ſ. de ſacroſan. eccl. l. iubemus nullã. & ĩ. đ emã. l. 4.

c Non lędat aliũ.] vt ff. de ſena. l. fi. & ĩ. de prępo. ſacri cubi. lib. xij. l. fin. & de decur. lib. x. l. neque Dorotheũ. Itẽ qđ dicit, nõ lædat aliũ. ſ. prorſus. ſecus. n. ſi non modicũ: vt ſ. e. l. quoties. & ff. ne quid in loco public. l. ij. §. ſi quis a principe. & ne qđ ĩ flumine publ. l. j. §. ſunt aũt ꝙ putant. & de reli. & ſum. fu. l. ſi qs ſepulchrũ. ĩ prin.

d Crimẽ.] i. criminis pœnã. & da exẽplum ĩ ĩfamia mulieri intra tps luctus nubẽti remiſſa: vt ĩ. ad Tertull. l. ſi qua. & ĩ ſcenica: vt & ĩ. de nup. l. ſpetialis. §. illud his. itẽ ĩ. de ſen. paſ. l. fina. in fi. & per totum.

VII. Imp. Theodoſius [a] & Valẽtinianus. A A. ad Senatum.

Reſcripta ꝯ ius [a] elicita, ab oib⁹ iudicib⁹ refutari [b] ꝓcipim⁹: niſi forte ſit aliqđ qđ nõ lędat [c] aliũ, & ꝓſit petẽti, vl' crimẽ [d] ſupplicãtib. idulgeat. Da. VIII. Id. Nouẽb. Rauẽnæ, Theodo. XII. & Valentiniano. II. A A. Conſs.

In ſupplicatione ſufficit ponere ſubſtantiã et effectũ iſtrumẽtorũ ſup qb. ſupplicatur, nec expedit ponere totũ tenorẽ ipſorũ. h. d. Bal. Vel ſic. Superflua non debent ſcribi in ſupplicatione, ſed neceſſaria tantum pro negotij inſtructione. Salycetus.

VIII. Idẽ A A. Hoſtẽtio pfecto ꝓtorio.

Inſtrorũ [a] exẽpla nõ ꝓſit ꝓcib⁹ adiũxiſſe: ſed neceẽ ſit eorũ ĩ ſupplicatione vi exprimi, vt rñſuro pricipi vera ꝑcatiorẽ aperiat cognoſcẽdã: his ſolis (cũ neceſſitas exegerit) verbis ꝑcib⁹ iſerẽdis, quorũ de ſenſu iter partes ita dubitari cõtigerit, vt ẽt meritò noſtrũ expectet iudiciũ. Dat. VI. kalẽ. April. Conſtantinop. Florentio & Dionyſio Conſs.

TITVLVS XX.

QVANDO LIBELLVS PRINcipi datus, litis cõteſtationẽ faciat.

Reſcriptũ principis nõ ſolũ hẽtur pro libello, ſed pro cõteſta. lit. et trãſit ad hæredẽ. h. d. lex prima. Hoc verũ eſt in actionibus annalibus: ſecus in ꝑpetuis: q. ibi reſcriptũ non hẽtur pro conteſt. litis. h. d. lex ij. & ſic totus titulus eſt concluſus. Baldus.

I. Imp. Arcad. & Honor. A A. Remegio præfecto prætorio. [a]

Vbiũ nõ eſt cõteſtationẽ litis intelligi, ẽt ſi nr̃æ fuerint trãquillitati ꝑces oblatę: [b] eaſq, aduerſus hr̃dẽ dq; ei⁹ ĩ quẽ porrectę ſunt, vel ab hr̃đ ei⁹ q meruit, exerceri. [h] Da. III. kal. Apr. CP. Arcadio. IIII. & Honorio. III. Conſs.

II. Imp. Iuſtinian. A. Mẽnæ pfec. ꝓto.

Emporales actiones, q̃ ꝑ oblationẽ ꝑcũ & ad eas [i] reſcriptionẽ [a] ꝑpetuant̃, defi nire neceſſariũ eẽ duxim⁹, ne qs putet ad alias ẽt, q̃ certis taxãt tpib. hoc ptinere. Sciãt igit̃ oẽs, eas tñmõ ꝑ oblationẽ ꝑcũ, & ad eas reſcripta perpetuari, q̃ à ꝑtore cõſtitutę annali [k] tpe coartatæ sũt. Dat. Ap. Cõſtãt. Decio. V. C. Cõss.

TITVLVS XXI.

VT LITE PENDENTE, vel poſt prouocationẽ, aut definitiuam ſententiam, nulli liceat imperatori ſupplicare.

Prænunire ſentẽtiã ĩ ſupplicãdo, nõ prodeſt, ſi antequam princeps reſcribat, ſententia feratur. Bal. Vel ſic. Sententia non retractatur virtute reſcripti poſtea ſubſecuti, licẽt ſupplicatio fuiſſet prius porrecta. hoc dicit notabiliter Pau. de Caſt.

I. Imp. Alexã. A. Capetio.

Licẽt poſtquam ſupplicaſti, [n] pri⁹ quàm reſcriptum impetrapto nõ ſufficit: vt ibi. ſecus quo ad effect⁹ de quibus hic latius.

Inſtrumẽtorũ.] CAS. Hæc l. tractat quali ſit principi ſupplicãdũ: & dicit ꝙ ſi aliquis accedit ad pricipẽ volens ei ſupplicare, nõ dẽt ei narrare totũ tenorẽ inſtrumẽtorũ: ſed vim q̃onis, & illa tantũ verba, quæ in ſe habẽt dubitationẽ.

No. primò ex textu in princ. ꝙ in exemplo debet poni tenor de verbo ad verbũ nullo addito vl' minuto, ẽm Bal. hic.

No. ſcđò ibi, inter partes ita dubitari &c. ꝙ illa particula eſt edenda, de qua eſt cõtrouerſia inter partes: reliquæ verò particulæ tanquã impertinentes nõ edantur, ẽm Iaco. Are.

a Inſtrorũ.] vt cũ qs de quadã parte teſtamẽti q̃reret. & in ꝑces origine tot⁹ rei oñdere vellet ſufficit. n. vim inſtri principi dari: & ſenſum eorũ verborum de quibus fuit dubiũ: vt hic, & ĩ. de appel. l. ampliorẽ. §. in refutatorijs, & l. ne cãs. & ff. de edẽ. l. argẽtari⁹. §. j. & ĩ. [illegible] ius vel vtili. publi. l. j. Et arg. ſ. de tranſact. l. vt reſponſum. ſed ſolue vt ibi dicitur.

QVANDO LIBELLVS PRINCIPI, &c.

Superius de precibus dixit: nunc de effectu illarum: quia quo ad quędam ꝓ lite conteſtata habentur.

Vbiũ.] Præmitte ꝙ q̃dã ſunt actiones, q̃ non dant̃ hęredibus, neq; in hęredes, niſi lis fuerit cõteſtata: puta me ꝑ penales &c. [illegible] Dñs meus habuit aliquã tpalẽ actionẽ ꝯ aliquẽ: porrexit preces imperatori vt ipſe reſcriberet aliquibus iudicibus, vt hac de cauſa cognoſcerent. reſcripſit imperator, mortu⁹ eſt impetrãs vel ſupplicãs. q̃rit̃, an actio iſta tranſeat ad hæredes? Dr̃ ꝙ ſic, ac ſi lis eſſet conteſtata: & etiã ꝯ hæredes dat̃. & illud quidẽ verũ eſt, ſi dñs imperator reſcripſit. Viuianus.

No. primo ẽm Iac. hic ꝙ reſcriptũ hr̃ ꝓ libello & cõteſtatione litis quãtũ ad effectũ huius ntu. ſed non hẽt vim libelli conditionalis ſecundum Bal. & Ful. hic.

No. ſcđò ex tex. ꝙ ſi eſt ĩpetratũ reſcriptũ, & ille q̃ ĩpetrauit, mortu⁹ eſt antequã eũ produceret ĩ iudicio: tale reſcriptũ tranſit ad hæredes actiue & paſſiue ẽm Bald. Fulg. Paul. de Caſt. & Iaſ. hic.

g Dubium non eſt cõteſtationem.] Nota quo ad effectum in caſibus qui ſunt ĩ. l. proxi. nam illa hanc reſtringit.

Oblatæ.] immò ẽt executor eſt mittendus: vt ĩ. đ pſcriptio. xxx. anno. l. ſicut. in pri. q̃ eſt ꝯ. Sol. hic ĩ prætorijs: vt ĩ. l. proxim. ibi de alijs. vel hic corã principe, ibi coram alio iudice.

h Exerceri.] & hoc ca ſũ pr̃ log. ff. de actio. & obli. l. conſtitutionib⁹. & facit arg. ff. de ĩ ius voc. l. libertus. ij. Sol. vt ibi dr̃.

ADDITIO. Dic ꝙ quãtũ ad hoc ꝙ incidat in pœnã ꝯ o aureorũ, tãquã temerarie vocauerit patrem vel pronũ in ius, ſupplicatio porrecta principi ẽt obtẽto reſcri

Temporalis.] CAS. Dictũ ẽ ſ. ꝙ q̃dã actiones ꝑpetuant̃: q̃dã nõ. dicit Imperator non eſſe verũ in oibus actionibus, niſi in temporalibus, annalibus & prætorijs, in alijs nõ. Vi.

i Ad eas.] eſt ergo neceſſe peti & concedi.

k Annali.] vt iniuriarũ, & vi bo. rap. & qđ met. cau. & aliæ, q̃ ſi ſr̃ rei pſecutoriæ: vt ff. de act. & obl. l. ĩ honorarijs. Itẽ ꝯ ĩ. de an. exc. l. vt pfect⁹. vbi ẽt ciuiles ꝑ libellũ ꝑpetuãt̃: ſ; ibi ſpãle ĩ iij. caſib. Itẽ ibi ꝓ ſ fuit libell⁹ dat⁹ pricipi, ſ; epo vl' pſidi.

VT LITE PENDENTE, &c.

De pcib. & earũ effectu, dixit: nũc quando ſit vel nõ ſit ſupplicãdũ.

Poſt prouocationem.] ſcilicet omiſſam.

l Icẽt poſtq̃ ſupplicaſti.] CAS. M. habuit cãm cũ vicino ſuo, & corã pſide lit. cõteſt ẽ. pẽdẽte lite iſte adiuit ipatorẽ, & impetrauit reſcriptũ quo cõtinebat̃ ꝙ iſte dẽret ſniã ferre. vl' dic meli⁹ vt iudiciũ trãſferret ĩ aliũ. & añteq̃ dñs me⁹ eẽt reuers⁹ cũ illo reſcripto, pſes vl' ꝑtor tulit ſniã: vult M. ꝑtex u illi⁹ reſcripti retractar ſniã: q̃rit̃ an poſſit? Dr̃ ꝙ nõ, niſi ab illa ſnia ꝓuocatũ fuiſſet. Vi.

Nota ex hac l. ſubtiliter ſecundum Rapha. Fulgo. hic vide ri tex. quòd arripere iter ad principem, non habet vim prouocationis interpoſitę ab ipſo iudice. Iaſo. hic.

n Licẽt poſtq̃ ſupplicaſti.] vt ſi poſſes; uc m [illegible] ſub tali iudice & hanc

a Præfecto Auguſtali. C. Th. 2. 2. 7

† Cõcor. cũ hac l. ra. tela. ad. extra de offic. deleg. cũ gl. vnica. in fi.

a reſcriptiones.

† Cõcor. gl. vni in medio in c. 1. de libel. ob. & gl. ſup verbo ipſarum. in c. fi. in c. audita. de reſti. ſpolia. & vide gl. fi. ĩ ca. illud. ex de præſcrip. quæ ponit quot modis interrumpat̃ præſcriptio: vt l. t. pen.

† Cõcor. ad hãc l. ca. vlt. cũ gl. 1. ex. la te pen.

Dic meli⁹ ꝙ ibi loquitur in interruptione pſcriptionis, hic non. Iaſ.

& hanc ſupplicationem porrexiſti ante lit.conteſt. vel poſt: A nam etiam ante non eſt adeundus princeps niſi prius deſenſor requiſitus non faciat ius: vt in Auth. vt diffe. iudi. §. ſi vero. j.col. ix. & de manda.prin. §. ſi tibi quoque. colla. iij.

a Impetrares.] ideſt concederetur.

b Pronunciauerit.] contra te.

c Suggeris] .i. dicis. & idē ſi ante ſniam fuiſſet indultum.

d Decreto] .i. diffinitiua ſnſa & ad hoc. j. de tranſa. l. cauſas. & j. de errore aduoca. l. ſententiis. & j. ſen. reſ. non poſ. l. iij.

e Nō patrocinatur.] id eſt non iuuat.

res,[a] p̄ſes ꝓuincię vir clariſſimꝰ ꝓnūciauerit:[b] cū tñ à ſn a nō ꝓuocaueris, reſcriptū, qđ poſtea ſecutū eſſe ſuggeris,[c] ad retrahēda ea q̄ decreto[d] terminata ſunt, non patrocinatur.[e] Dat. Kalend. Mart. Lupo & Maximo Conss.

Lite pendente nō licet niſi in certis cauſis ſupplicare: ſed ea ſnialiter terminata, impoſſibilis & pœnalis eſt ipſi ſupplicanti ſupplicatio. h. d. ſecundum Bald. vel ſic: Lite pendente nō licet ſupplicare niſi pro actorum vel ſententiæ copia denegata: cauſa verò finita, nullo modo, ſub pœna diſpendij litis & infamiæ. Salycetus.

II. [illegible] ſuo ſalutē.

Supplicare cā pēdēte nō licet, niſi vel actorū[f] communiū, vł ꝓnūciationis[g] editio denegeť. Qui aūt terminatā reſcripto vel conſultatione qōnē[h] i exquiſito ſuffragio[i] refricare conabiť, oēm litis ęſtimationē[k] aduerſario ſuo ꝓtinꝰ cōdēneť: oī venia denegan da, ſi qs ꝯ hæc ſupplicare tentauerit. Dat. Id. Aug. Arelate. PP. Id. Octob. Thebeſte, Sabino & Rufino Conss.

Non appellanti eſt impoſitum ſilentium ipſo iure: & ſi tentat per reſcriptum retractare deciſa, notatur infamia. Bald.

III. [illegible] prouinciales.

Qui licitā ꝓuocationē omiſerit,[m] ꝑpetuo ſilere

f Supplicare.] CASVS. Non licet alicui ſupplicare lite pendente, niſi iudex ei copiā actorū vel iſpectionē negauerit. tūc.n. pōt ſupplicare vt iperator reſcribat cogēdo iudicē vt ei actorū copiā faciat: neq; ē iſte audiēdꝰ q qōnē determinatā iterū vult refricare. ſi āt ꝯ fecerit, puniendus erit. vt in fine dicitur. Viuia.

No. primò ex hoc tex. ſm Bal. ꝙ ſemꝑ eſt faciēda copia actorū, & etiā ſniæ: ſupple, cū die & conſule. & ita intelligitur iſte tex. & l. ij. j. de edē. licèt ſecꝰ in alijs iſtřis priuatis, vt in l. j. §. editiōes. ff. đ edē.

C.Th.11. 30.6.

No. ſcdò ibi dū dicit, ꝓtinꝰ cōdēneť. ꝙ ſi qs ꝓducat aliquā ſcripturam vetitam produci ſub certa pęna: ꝙ eo ipſo poteſt condemnari ad pœnam ſine alio proceſſu ſecundùm Bal. & Pau. de Caſt. hic.

f Nō licet.] tria nota tpa, ante lit.conteſt. & tunc licèt ſupplicare, dūmō priꝰ ſit req ſitꝰ ſuus iudex, & nō facit iꝰ: vt dixi ſ. l. ꝓxi. Itē poſt lit. cōteſt. & tūc nō licet, vt hic, niſi in caſibus q excipiunť hic. Tertiū poſt ſniam & poſt x. dies, & tunc non licet: vt in fi. huius l. & ſ. l. ꝓxi. & hoc i his q̄ petunť pro ipſa cā. ſi aūt aliud priuilegiū peteretur, qñcunq; peti poteſt.

C.Th.11. 30.16.

Actorū.] .i. eorū q̄ agunť i iudicio. ſ. atteſtationū & cōfeſſionū, q̄ publicāda sūt: vt hic, & i Auth. đ teſti. §. qa ḋo. coll. 7.

i Dūmodo nō cōcernat cauſam de qua offenditur. Bartol. & Pau.

Supplicare in quibus caſibus liceat lite pendente.

ACCVRSIO. Dic ꝙ talia acta in iudicio ſunt communia, & debent edi vtrique parti. & concor. c. G. perpetuus. de fi. inſtru. & glo. in c. qm̄ contra. in verbo, tempora. de proba.

g Pronūciationis] .ſ. interlocutoriæ: vel ēt forte definitiuę illius iudicis à quo appellať: vt j. de edē. l. is apud. & de appella. l. qm̄ nōnulli. & l. à ꝓcōſulibꝰ. De tertio āt pōt ſupplicari lite pēdēte. ſ. vt iudex ꝓcedat. Itē đ quarto, vt aliꝰ aſſocieť, cū forte ille ſuſpectꝰ ſit: vt i Auth. i med. litis. §. ſup hoc. col. 8.

h Quæſtioni.] p definitiuā ſniam à qua nō eſt appellatū. aliàs nec terminata vř: vt ff. ad Turp. l. j. i fi. & đ pę. l. rei capitalis.

i Suffragio.] ſcilicet reſcripto.

k Æſtimationem.] & ſic in duplum punitur.

Qui licitā.] CASVS. Iō nō dēt aliqs reſcriptū impetrare lata ſnīa, p qđ poſſit ſniam infirmare, qa dēt qs lata ſnīa ꝯ ſe appellare: qđ ſi nō fecerit, ꝑpetuo dēt ſilere: ſi aūt ꝯ fecerit, deſiderio ſuo carēbit, & pœna notabiť infamiæ. Viui.

A No. primò ex hac l. ꝙ de nã ſalæ eſt imponere perpetuum ſilentiū victo. & intellige ſilentiū ſup ꝯdictione, ſm Bal. Nota ſecundò in fi. ſm Paul. hic vnum mirabile, ꝙ incurrit infamiā, qui ſupplicat vt retractet' ſnia q̄ tranſiuit in rē iudicatā: & ſic ſi ꝓduceret' i teſtē, poſſet ſibi obiici ꝙ nō eſſet habilis. patiť ēt aliā pœnā, de qua in l. ꝓcedēti. in fi. & dicit Paul. hic iſtud menti tenendum.

dēbit: nec à nobis impudens petere p ſupplicationē auxiliū tētet. Qđ ſi fecerit, đſiđrio ſuo carbit, & ignominię pęna notabiť. Da. Kal. Aug. PP. Kal. Septē. Baſſo & Ablabio Cōs.

m Omiſerit.] qđ aūt ſi illicitā omiſit, vt quia toties appellauerat, quia iā plꝰ appellari nō poterat, vł ex vera contumacia fuerat dānatꝰ? Rñdetur, pōt ſupplicare tūc ſm quoſdā: arg. huiꝰ l. qđ nō placet, ne altero caſu ex cōtumacia cōſequatur ꝑmiū: vt ff. de nego. geſt. l. ſiue hēditaria. altero, ne iſinitas iſcurratur: vt ſ. de ſacroſan. eccl. l. ij.

TITVLVS XXII.

SI CONTRA IVS, VEL vtilitatē publicā, vel p mendaciū fuerit aliquid poſtulatū, vel impetratū.

Omiſſio nō vitiat reſcriptū i eo qđ ſi fuiſ- B ſet expſſum, fuiſſet tamē cõ cōceſſum. Bal.

I. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Gregorio.[*]

Non idcirco minꝰ is cui ex nřo reſcripto cognitio delata eſt,[n] iudicare pōt, ꝙ ex geſtis[o] q̄dā in precibꝰ[p] omiſſa proponis. Da. V. Non. Maij, Diocletiano IIII. & Maximiano. III. AA. Conss.

* al. Conſulibus Græcorū.

SI CONTRA ius, vel vtilitatem publi. &c.

Tractando de precibus fecit mentionem de reſcriptis: ideo de his generaliter ſuppoint.

Iſta lex eſt notabilis & vtilis, & hēt duas lectiones. Vna eſt ſcdm Pla. ſi reperiatur reſcriptū per mēdaciū impetratū, nō cognoſcet impetratus de negocio principali. h. d. Bal. Vel ſic: Iſta lex hēt multas lecturas, C & ſummaria ſcdm oēm lecturā hoc intendit: Mēdaciū ſupplicātis delegatū cognoſcere & pronunciare non impedit pro tenore veritatis. vel magis ſtricte: Supplicantis mēdaciū in qualitate vel circūſtantia rei non impedit delegatum cognoſcere & pronunciare pro veritate tenoris, Salycetus.

II. Iidem. AA. & Conſtantinus & Maximinus. CC. Statiæ.

Præſcriptione[q] mēdaciorū oppoſita,[r] ſiue i iuris,[s]

Non idcirco.] CASVS. Dñs meꝰ ipetrauit reſcriptū ꝯ vicinū ſuū impetrādo omiſit q̄dā, q̄ exprimere debeat. porrexit illud reſcriptū iudici, & petiit vt ꝓcederet i cā: aduerſarius dicit ꝙ nō dēt procedere: qa q̄dā dñt omiſſa. & ſic tacita veritate impetratū reſcriptū, q̄rit; vtrū ꝓcedere dēat: Et dr ꝙ ſic, & dēt cognoſcere in cā. Viui.

† Hæc lex cū 4. legibus ſeq. 6 canonizata. 25. q. 2 c. præſcriptione.

No. ex hac l. ꝙ vbicūq; aliquid tacetur qđ vř obſtare, & in effectu non obſtat, non vitiatur reſcriptum ſm Bal. hic.

n Delata eſt.] id eſt delegata cauſa, puta appellationis.

o Geſtis.] apud primum iudicem.

p In p̄cibꝰ.] principi porrectis: qa videbať p mēdaciū ipetratū, & ſic nullū, ſed tñ valet. ſed ꝯ. j. l. proxima. Solu. vt ibi.

Præſcriptione.] CASVS. Dñs meus impetrauit reſcriptū, D & p mēdaciū, q̄riť ergo an iudex dēat procedere, & ſniam ferre? Et dř ꝙ bene dēt procedere nō ſm mendaciū, ſed ſm tenorē veritatis. falſum aūt eſt ſiue in facto ſiue in iure aliquid falſum, vel tacendo verū, exprimať. No. ex hoc tex. ibi ſiue in tacēdi fraude. ꝙ mēdaciū ita pōt cōmitti tacēdo veritatē, ſicut exprimēdo falſitatē, ſm Iaſ. & dñt hic in h. Bar. & Rapha. Fulgo. poſt Iaco. Butr. ꝙ teſtis ita dēt puniri pœna falſi qñ ſciens tacet veritatē, ſicut qñ exprimit falſum. concor. dat. c. j. & ibi Panor. de crimi. fal. & tex. no. i c. q ſqs. xj. q. iij.

q Præſcriptione.] id eſt exceptione: quia dicitur ſuggeſto mendacio impetratum.

r Oppoſita.] ab eo contra quem eſt impetratum.

s Iuris.] .ſ. ſcripti: vt qa dixit legē dicere intra duodecim dies poſſe appellari: qđ nō placet: cū oia iura ſint in eius pectore: vt j. de teſta. l. oīum & j. vń vi. l. meminerint. & qa multi ſunt circa eū ſemp iuriſperiti. dic ergo iuris cōſuetudinarij, cū iꝰ aliud ſcriptū, aliud nō ſcriptū: vt Inſtit. de iur. na. gē. & ciui. §. cōſtat. Dicebat ꝑ cōſuetudinē eſſe terræ ſuæ, ꝙ intra duodecim

t Nota bene iſtā gl. ꝙ ſurreptio iuris ſcripti nō vitiat reſcriptū ſm Iaſ. hic.

u Iſta gl. eſt valde ſingularis ſecundū Bald. hic, in 2. colla. ad hoc ꝙ tēpus quod datur ad appellandum, pōt augeri p ſtatutum & conſuetudinē. & reputauit ſingularē Feli. in c. cūm ſit Romana. extra de appella.

duodecim dies poterat appellari. & dic iure, id eſt qualitate facti. dicebat enim ſe intra x. dies appellaſſe: cum poſtea appellaſſet, & ſic ponitur ius. ff. de iureiu. l. §. §. fin autem.

a In facti.] ſ. narratiõe. qa dicebat ſe appellaſſe, cũ ñ eẽt verũ

b Tacendi.] quia dicebat ſe appellaſſe, & in veritate appellauerat, ſed non exprimebat ſup qua cã: cũ talis erat, ſup qua ñ poterat appellari, q̃ ſunt multæ: vt j. quorũ appella. nõ re. totũ. & maxime in l. ſi. Itẽ exẽplũ ẽ. ff. de euict. l. ſi rem. ij. §. vltim. & de adop. l. ſi paterfamil. §. ſi. & de in ius voc. l. ſed ſi hac. §. patronum.

c Pro tenore.] contẽ pro reſcripto.

d Debere.] quatuor modis itelligit̃ hoc. Primò, vt pronũciet ſe iudicẽ nõ eſſe ſm P. Sedò, q ſit aliàs ordinarius partium di ctus delegat⁹, ſm H. Tertiò, q cõſenſerit partes i delegatũ, nõ in hoc q p mẽdaciũ eſt ĩpetratũ. Quartò, quia delegatus non cognoſcit, ſed alius qui erat ordinarius partiũ. & ſm hos modos quatuor nõ cognoſcit ex vi reſcripti de principali negocio: ſed quia vel partes cõſenſerũt, vel quia aliàs erat ordinarius: vel nullo mõ, vt in primo. Quintò ſm Azo. ex vi reſcripti ſequendo veritatẽ tacitam, nõ mẽdacium expreſſum cognoſcit de toto negocio ſm decre. vt ex̃ de reſcrip. c. ſup lris.

narratione mẽdaciũ reperiat̃, ſiue in facti, [a] ſiue in tacẽdi [b] fraude, p tenore veritatis, [c] ñ depcãtis affirmatione datũ iudicẽ cognoſcere dẽre [d] & ſm hoc de cã cõuenit ferre ſentẽtiam. [e] Dat. kalend. Decemb. Sirm: j. CC. Conss.

Ubi reſcriptũ dicitur falſum, recipiẽda eſt probatio ſuper obiectu: aliàs punitur iudex. h. d. ſecundum vnum intellectum: vel non loquitur hic de falſo proprie ſumpto. ſed de mendacio impetrantis: ſuper quo iudex debet recipere probationem. h. d. ſecundum aliam lecturam. Bald.

III. Imp. ... ad ... alium. PP.

Punirí iubem⁹ decẽ librarũ auri multa iudices, [f] q veterint precũ argui falſitatẽ. Dat. Kalen. Octob. Conſtant.

e Sententiã.] i. ferret ſn̄iam, ſup hoc. ſ. vtrum fuerit impetratũ per mendaciũ, an non, ſm Placen. ſic cauſa dubitationis habet iuriſdictionẽ. quã aliàs nõ hẽret: vt & argu. ff. de iudi. l. ſi quis. j. & ſi quis in ius voc. l. pe. & de lib. cã l. ordinata. & j. ſi aduer. rem iudi. l. ſi cum pater. Vel dic ſm Azo. q feret ſn̄iam ſup cauſa principali: & illud qd erat p mendaciũ dictũ, illi non proderit. Sed ſm hoc ↄrium huic legi vr̃ j. e. leg. & ſi leg bus. nam vt hic q mendax precator non prorſus caret impetratis: quia ſaltem iudicem habet ex hoc reſcripto per mendacium impetrato. ſed hic loquitur de eo qui aliàs erat ordinarius partiũ. aliàs ſecus eſſet vt ibi ſm Ir. Sed arg. j. huic ſolutioni. ff. de offic. eius cui man. eſt iuriſ. l. & ſi prętor. non obſtat quia i. ſi tenuit delegatio: hic non. Vel intellige q hic dicit, cũ partes conſenſerunt in delegatione iuriſdictionis, ſed in forma iudicandi non conſenſerunt, ſed vn⁹ impetrauit per mendacium. Vel dic datum à lege. i. ordinarium, non à principe datum. & ſic ordina literam iſtam, pro tenore veritatis datum iudicẽ cognoſcere debere: non datũ pro deprecantis affirmatione. Item j. ẽ. l. proxima. ſed illa in reſcriptis, hæc in priuilegijs. Vel ibi ea tacuit, q̃ ſi dicta fuiſſent, nihilominus impetraſſet, hic non: vt ff. de venti. inſpi. l. j. §. ſi. Vel diſtingue. verum fuit per errorem falſum dictũ. Vel diſtingue ſi reſcriptum fuerit impetratũ per mendaciũ, aut ad obſeruantiã iuris cõis: & tunc valet, quia pro tenore veritatis cognoſcendum eſt: vt in l. noſtra. & l. & ſi non cognito, aut ad priuilegium. & tunc non valet. & ſic põt intelligi j. eo. l. & ſi legibus. & ff. de na. reſti. l. j. & de adop. l. ſi pr. in ſi. cum l. ſeq. & eſt rõ. quia priuilegia impetranſ pro meritis: vt ff. de re milit. l. ſi oẽs. in fine, & j. de ſtatu. & imagin. l. vlti. vnde ſi mentiatur, nõ eſt mirũ ſi penitus careat impetratis, vt pallel. & ſi legibus. j. eo. ſed reſcripta ad obſeruantiã iuris cõis. vñ vt iuſtitia obſeruet̃, pro tenore veritatis cognoſcẽdũ eſt: vt in lege nr̃a patet p oẽs ſolutiones, q ex vi reſcripti de principali nũquam iudicabit. Vel dic ex vi reſcripti eſſe pro veritatis tenore iudicandum, & non pro affirmatione deprecantis: vt j. eo. l. & ſi legibus. ſm Azo. & hic veritas tacita habetur pro expreſſa: vt ff. de ſerui. l. ſi cui.

f Iudices.] nõ ergo timeant miſeri prælati ſi veritatẽ ſequanſ, cũ deo & papa p hoc placeant: vt & j. de app. l. ſi. in ſi. vt. n. q. dã in ſermone tacite excipiuntur aliàs: vt ff. de ſeru. l. ſi cui, ſic & hic veritas tacita pro expreſſa hr̃, vt ſecundum eam procedatur: vt j. eo. l. ij.

Iuriſdictio quãdoq; cauſa dubitationis alicui competit.

Iudex à lege datus dicit̃ ordinarius.

Reſcriptũ per mẽdaciũ impetratũ an valeat.

I Vniri.] CAS. Vt. Quoddam reſcriptum fuit impetratum à principe, quo iudicem delegauit dñm M. in ca quadã. vocatis partibus voluit procedere. arguebatur de mendacio. M. voluit illud ſuſtinere. quærit̃ quid iuris? Dr̃ q iudex qui vetuit probare tale mendacium, debet puniri in x. libr. auri. Not. ex hac l. ſm Bal. hic puniri qui licitã & debitam probationem non admittit. &c.

A. III. Licinio Ceſa. III. Cõss.

Iudex executionis habet cognitionẽ obreptionis. Bal. Vel ſic. Etiam vbi executio cõmittitur, de veritate precum inquiritur: et ſi pronunciatur reſcriptum non tenere, ordinarius cauſa habebit de cætero procedere in principali.

IIII. Idem A. ad Pompeianum conſularem Campaniæ. [a]

Et ſi nõ cognitio, [g] ſed executio [h] mãdat̃, de veritate pcũ [i] inquiri oportet: vt ſi fra⁹ [k] interuenerit, de omni [l] negotio cognoſcat̃. Dat. III. Idus Nouemb. Aquis, Dalmatio & Zenophilo Cons.

Mendacium necat priuilegium. hoc dicit ſecundum Bald. Vel ſic. Priuilegiũ vel reſcriptum in re vel cauſa fraudulento mẽdacio impetratum, eſt nullum, & impetrãs punitur. Salycetus.

Veritatis ſectatores Deo placent.

a C. Th. l. 2. 4. ad Barbarũ Pompeianum conſularem Cãpaniæ.

Et ſi non cognitio.] CAS. M. impetrauit reſcriptũ vt ſnĩa q̃dã mandaretur executioni. cũ aũt ad iudicẽ peruenit cũ reſcripto ſuo, qui debebat iſtã facere executionẽ: dictũ fuit ab aduerſario fraudem interueniſſe in impetratione, vt quia forte principi dixit latã fuiſſe ſn̄iam, cũ nõ eſſet. quæritur, quid iuris ſit? Dr̃ q iudex executionis debet diligenter inquirere de veritate precum iſtarum. & ſi inuenerit q M. fuerit in fraude verſatus, tunc de oĩ negotio cognoſcat. No. ex hac l. ſm Cy. & Rapha. Fulgo. hic eſſe textum valde ſingulaẽ, q ſi alicui cõmittitur executio alicuius ſnĩæ, & re vera nulla vnquã ſnĩa fuit lata, põt iſte cognoſcere de cauſa principali. Iaſ. hic. No. ſecundò hic videri textum fortẽ in verbo, de oĩ negotio pro oppoſi. Azo. j. Placen. de qua in l. præſcriptione. j. e. caue tñ ſm Iaſ. hic: quia tex. dicit impersonaliter, cognoſcatur. vnde Placen. reſpondet. ſ. ab ordinario.

g Et ſi non cognitio.] cauſæ principalis. Vel dic, executionis.

h Sed executio.] cum hoc conſiſtat in mixto imperio, mandari nõ poteſt: vt ff. de iur. om. iudi. l. iubere. & l. j. & ff. de offic. eius cui mand. eſt iu. l. j. Sed reſpon. princeps mandat, vt hic: non alius. Vel hic mandauit [1] cognitionem executionis. i. eſſet mandanda, vel non eſſet: ſed ipſa miſſio non poteſt mandari. Vel hic [2] primum decretum, ibi ſecundũ, vt ff. de offic. eius cui man. eſt. iu. l. cognitio. in ſi.

i Precum.] dixit reum damnatum: nõ dixit verũ, vel tacuit.

k Fraus.] puta dixit latam ſententiã eſſe, cũ adhuc nõ eſſet.

l De omni.] puta de principali cauſa & tota. Sed à quo? Reſpondent. ab ipſo. vt quia dixit latam ſentẽtiam, & nõ erat. & de hoc, vt extra de ſenten. & re iudi. c. de cętero. Item con era j. de execu. rei iu. l. ſi vt proponis. ſed hic interuenit fraus: ibi non. vel ibi de nuncio: hic de iudice executore. Vel [3] hic de mendacio, ibi de facto principali cognoſcat.

1 Iſta eſt cõtra tex. Pau.

2 Iſta eſt falſa, ſm Pau. hic.

3 Glo. iſta nõ bene ſoluit, id dic meli⁹ ſecundũ Pau. hic.

ADDI. Vide de hac materia pulchram glo. in verbo, & ſi ſciat. in c. paſtoralis. §. quia vero. extra de offi. deleg.

Et ſi legibus conſentaneum.] CAS. M. impetrauit reſcriptum, & per mendacium, neque tamen legibus cõtrarium, ſed iuri conſentaneum. quęritur, vtrum commodũ aliquod inde debeat habere? Dr̃ q non, ſed carere debet cõmodo reſcripti. & ſi nimia eius fraus inueniatur, iudex eum pro arbitrio ſuo punire poterit. Not. ſm Pau. de Caſt. & Iaſ. hic, q iſta lex loquitur in reſcripto gratioſo, i quo princeps concedit aliquam gratiam vel ſm, vel preter ius. puta concedit feudum, vel concedit beneficium eccleſiaſticum, vel cõcedit gratiam alicuius delicti. certe ſi ſupplicatio arguitur de falſo, reſcriptum redditur nullum: immo poteſt puniri de falſo ſupplicans: quia l. præſumitur q princeps conceſſeret gratiam propter ſupplicationem. & iſte eſt verus intellectus huius l. ſed l. præſcriptione. j. eod. loquitur in reſcripto ad obſeruantiam iuris communis ſecundum Iaſonem hic.

a Conſentaneum.] ſcilicet aliâs: vt quia non lædat alium, & proſit petenti: vt ſ. de pre. impe. of. l. reſcripta. A

b Mendax.] vt quia dixit ſe ſtrenuum militem, & multos la trones apprehédiſſe, & tráſfugas demóſtraſſe ob talia. n. con ſueuit crimina remittere Imperator, vel aliqua priuilegia cō cedere: vt ff. de re mi li. l. ñ oés. §. fi. at iſte in oibus eſt métitus.

c Careat.] vt & ỹ. tit. j. l. fin. & ỹ. ſi nup. ex re. pe. l. j. & ſ. de ſena tuſcó. l. j. ſed certe I- mo vi valere ſm ve ritaté: vt ſ. cod. l. j. q eſt contra. ſol. vt ibi.

Pau l. j. ſupra de legib. & l. 7. ſ. de precib. i- p. oſſer.

ET[a] ſi legib. cōſentaneū[a] ſacrū oraculū médax[b] ꝑ- cator attulerit, careat[c] penit[a] impetratis: & ſi nimia métiē- tis inueniat improbitas, etiam ſeueritati ſubiaceat iudicātis. Dat. VII. Idus Nouemb. Theo doſio XII. & Valentiniano. II A A Conſs

Reſcriptū cōtra ius conſtitutionis, vel cō tra publicā utilitatē, nō valet. Bal. Vel ſic: Reſcriptū cōtra publicā vtilitatē, tanquā iuri contrarium, nullius eſt momenti. h. d.

VI. Imp. Anaſtaſius. A Ma- troniano. PP.

OMnes cuiuſcūq; maioris vel minoris adminiſtra tionis vuiuerſæ noſtrę reipu- blicę iudices monem[a], vt nul lum reſcriptum, nullam prag maticā ſanctioné, nullā ſacrā adnotationé,[d] quæ generali[e] iuri vł vtilitati publicę aduer ſa eſſe videat, in diſceptationé cuiuſlibet litigij patiant ꝑfer ri: ſed generales ſacras conſti tutiones modis omnibus nō dubitent obſeruandas. Dat. Kalend. Iul. Conſtant.*

TITVLVS XXIII.

O Mnes.] CAS. pæ cōtigit q reſcriptū eſt impetratū ỹ leges cōes, & aliqñ ỹ voluntatem princi pis. pcipit iō impera tor, q non recipiātur hmōi reſcripta ab a- liquibus iud cibus, Imo q ab eis debeāt refutari: & præcipit ſitr iudicibus q iſtas leges generales & cō munes ſequi debeāt.

No. primò ex hac l. q generalis conſti tutio eſt obſeruanda potius q reſcriptū.

Not. ſecundò q re ſcripta inutilia non ſunt per iudicē cau- ſæ admittéda. & idé dic in aliis inſtrumé tis inutilibus q iu- dex nō debet pati q redigantur in actis, ſm Baldum hic.

d Annotationé] quæ fit ipſo motu: vt ſ. de legi. l. iiij.

e Generali iuri.] vt ſ. de preci. impe. of- fe. l. reſcripta. & l. nec damnoſa. & de ſacroſanct. eccle. l. iu- bemus nullā. & ff. ne quid in loco publi. l. ij. §. ſi quis à prin cipe. & ỹ. de tranſac. l. cauſas. & ỹ. de operi. publi. l. v. & ſ. de leg. & conſtitut. l. iij. & ỹ. de vec. l. omniū. Et diſtingue: quia ſi reſcriptū eſt ỹ ius dei vel euangeliorum, non valet: vt ff. de arb. l. nam magiſtratus. Diſtinguere tñ pōt lex humana legé dei: vt illud, In ore duorum &c. nā diſtinguit teſtīn ab aliis: & eſt rō: vt ỹ. de fideicō. l. fi. cū & Apoſtolus dicat: Eſtote ſub diti principi táquā pcellenti, & ducibus ab eo miſſis. Si vero ỹ ius humanū: ſi ỹ i9 nāle vel géttū, nō valet: vt ſi petā q res alterius mihi det. nā dñia rerū ſunt de iure géttū: vt ff. de iu ſti. & iur. l. ex hoc. & tūc nō valet, cū ſint immutabilia: vt In- ſtitu. de iur. na. §. pe. Fallit tñ in caſibus: vt. ỹ. de véd. re. fiſ. l. j. li. x. & ỹ. de quadri. pſcrip. l. fi. & fallit rōne delictorū, vt p to tū tit. de bon. dam. Ité rōne publicæ vtilitatis: vt ff. de reli. l. ſi qs ſepulcrū. circa prin. Si aūt eſt ỹ ius ciuile, vt circa actio- nes, q ſunt de iure ciuili: vt ff. de orig. iur. l. ij. §. oſum. ſi qdé vt prorſus tollant, non valet: ſi vt differantur, valet: vt ſ. de preci. impe. offe. l. quoties. Quid aūt ſi dixerit imperator, nō obſtāte tali lege? Rñdet, valet: vt ff. de leg. iij. l. ſi quis i prin- cip. & in Auth. de teſta. imperfect. . pe. col. viij. Alij hoc nō exigunt, ſed diſtinguunt, an ex certa ſciētia cōcedat, vel nō: arg. ff. ſi qs cau. l. ſed & ſi qs. §. fi. Si aūt é ỹ publicā vtilitaté, valet tūc demū ſi ſecūda iuſſio intercedat: nō aliter: vt hic: & in Auth. de mand. princ. §. deinde cōpetēs. col. iij. & in Au thé. vt nulli iudi. §. & hoc vero iubemus. coll. ix. ſi vero p mé daciū, valet. ſed ſm veritaté iudex dat' dēt procedere: vt ſ. e. l. ij. ſed Pe. dixit etiam tunc valere ſi modicum contineat læ ſionem. & hoc not. ff. de conſtitu. princip. l. j. in fin.

Reſcri- ptū ỹ ius an valeat Lex hu- mana le- gē dei di- ſtinguere poteſt. 1. Pet. 2.

DE DIVERSIS RESCRIPTIS, & pragmaticis ſanctionibus.

Dixit ſ. de reſcrip. cōtra ius elicitis: nūc generaliter de oībus prag maticis factis. Vel ſic: Dictū eſt ſ. de reſcrip. quæ ſunt cōtra ius: nūc audiamus de diuerſis ab hus. contrarys. i. de his quæ ſunt ſecundum ius. Vel ſic: Supra tra- ctauit de reſcriptis i ſpe- cie, nūc tractat in genere, primo dicit de diuerſis i. de varijs reſcriptis, ſicut & illa rubrica in- telligitur de diuerſis & tēporalibus præſcriptio- nibus in ff. Azo.

† Pragma ticæ ſan- ctiones priuile- gia ſunt, non quæ priuatis hoibus, ſed quæ vel corpo ri alicui[a] vniuerſi- tatis, vel ei qui of- ficio be- ne funct[a] eſt, conſe runtur, dictæ qua ſi negotia les ſáctio nes Lauc. Ferr. Mó- tanus. in §. ſed & qđ princ. Inſtit. de iur. natu. gent. & ci uil.

DE DIVERSIS RESCRI- ptis, & pragmaticis ſanctionib.

Reſcriptū cōiter impetratū præſumitur vtriq; conceſſum. Bal. Vel ſic, Præiudicij paruitas, & rationis identitas facit q in re ſpōſione intelligatur repetita perſona, quæ i interrogatione præceſſit. h. d. ſecūdū Bar. vel ſic: Reſcriptū in cauſa communi vni de ſupplicantibus directum, ad vtrumque por rigit ſuum effectum. Salyce.

I. Imp. Alexander. A. Supero.

SI[a] libellum[f] de cō- muni cauſa tu, fra- ter ve tuus, dediſti: quáuis reſcriptū ad vnius perſonam directum ſit, vtrique tamen proſpectum[g] eſt. Dat. Id Iul. Alexādro. A. II. & Marcello Conſs.

Reſcriptū eſt perpetuū, non aūt eſt an- nale, niſi aliud tempus deſinatur in reſcri- pto. & eſt not. tex. Bal. Vel ſic: Reſcripta de iuſtitia ſunt perpetua, niſi in eis appona- tur certum tempus. h. d. Tan. de Caſt.

II. Imp. Claudius. A. Agatho.

FAlsò[h] alſſueratur, au- ctoritatem reſcriptorū de uoluto ſpacio anni obtinere firmitaté ſuā nō oportere: cú ea quæ ad ius[i] reſcribuntur, perennia[k] eſſe debeant, ſi modò tempus in[a] quo alle- gari vel audiri debent, nō ſit C

Si libellū.] CASVS. M. vnà cū fratre ſuo acceſſit ad imperato ré: & de quadā ſita cōmuni cauſa, quā cum Titio habebāt, obtulerūt libellum imperatori: & cum imperator deberet reſcribere, non fecit in reſcripto mentio né niſi ſolum de M: voluit frater M. age- re: obiicicbatur ei q nō poſſit, quia reſcri ptum nō fecit de eo mentionem. quæritur, quid iuris ſit? Dicit q bene poteſt agere, eo maxime q libel- lū ſimul obtulerūt, & eo q cauſa erat cō munis. Viuia. No. ex hoc text. ſm Iaſ. hic regulam, q reſcriptū ambiguum debet in telligi ſm ſupplica- tionem. facit l. ſi de- fenſor. §. qui interro gatus. ff. de interro. actio.

l. j. §. ſi v- n' ex plu- ribus ap- pel.

f Cōcor. c. venera- bilis. de iudi. in gl. & gl. 1. in c. ſi ad té. ex de reſcrip.

a intra quod.

f Si libellū.] in quo cōtinet q princeps deleget iudicé in cau ſa quā vult intentare cōtra quendam pro impetrádo iudice.

g Proſpectum eſt.] quia quæ in præfationibus dñr &c. vt eſt ff. de verbo. obl. l. Titia. §. idé rñdit. Ité not. q beneficium ra- tione conſortis ad aliū porrigitur: vt hic, & ff. quemadmo- dū ſerui. adm. l. ſi cōem. I prin. & ff. ſi ſer. vin. l. loci. §. ſi fun dus. & facit i auth. vt li. ma. & aui. §. ad hoc. in fi. §. & ỹ. ſi vn[a] ex plurib[a] appella. l. j. & ij. & ỹ. ad exhib. l. ſi res. Sed arg. ſ. ff. de mino. l. q ſi minor. §. ſi ſeruus. & ff. de condic. fur. l. vj.

FAlsò.] CASVS. M. impetrauit reſcriptum quo vſus non eſt intra annum. poſt annum vult vti: conſuluit ſapiété ſuum, qui reſpondit ei q reſcriptum non valuit ex quo an- nus lapſus eſt poſt impetrationem: adiuit imperatorem vo- lens aliud reſcriptum impetrare ſuper eadem cauſa. dicit ei imperator, nonne aliud reſcriptum habuiſti? reſpond. impe ratori, domine ſic, ſed ſapiens meus dicit poſt annum nō va lere ex quo vſus non ſum, vade ad domum, & vtere reſcri- pto tuo: quia falſo perſuaſum eſt tibi: immo ſcias q huiuſ- modi reſcripta perpetua ſunt. Viuianus. D

h Falsò.] aduerbium.

i Ad ius.] id eſt ad cauſam.

k Perēnia] i. ſine fine. ſic ponitur. ff. de fin. l. j. §. ij. & argu. ỹ. de pœ. l. ſeruus. Vel verius ſi ad agendum tunc vſq; ad xxx. ann. vt ỹ. de pſcript. xxx. ann. l. ſicut. ſi ad excipiendum, tunc perpetuo: vt ff. de dol. excep. l. pure. §. fi. ſecus autem ſi ad ta- ciendum: vt ff. de nundinis. l. j. quæ eſt contra. & eſt ratio, q priuilegium nundinarum decēnio perit, vt ibi: quia in præ- iudicium vniuerſorū impetratur: ſed alia in præiudiciū ſingu laris perſonæ. Quid aūt ſi cōceſſit princeps alicui facere mo lendinum

lendinum in flumine publico? nōne hæc conceſſio erit perpetua. Certe ſic per hanc l. cū indiſtincte loquatur. non ob. l. de nundinis. quia in ſpeciali caſu loquitur: nec debet trahi ad conſequentiam: vt ff. de legi. & ſenatuſ. l. quod vero.

a Comprehenſum.] vt & arg. ff. de euic. l. ſi rem. §. ſi.

A ipſi ſoli: & ſi aliqs hoc tētauerit, pœna capitali punieť. Vi.

g Sacri affatus.] i. nr̄a reſcripta. Et no. q̄dā referri hac lege ſine quibus non valet reſcriptum: quæ tñ hodie non ſeruanť.

h Vultu.] idest aſpectu.

i Luſtrentur.] i. ſcribanť ex toto, vł veri⁹ luſtrentur. i. illuminenť vel cinnabrieť.

k Signenť.] i. illuminenť affatus. Eſt autē mur ex piſcis, q dbet coq: & ꝯchyliū ē aīal ſine capite, quod dēt cōburi, & poſtea vtrū que teri, vt ex eo hæc ſigna i reſcriptis. Ac.

In chartis.] de bombyce. Acc.

l Mēbranis.] q̄ ouib. & dñr mēbranæ, q̄a de membris aīalium eripiuntur. Mēbranæ vnde dicantur.

m Impr.] i. ſcripſerit.

S Ancim⁹.] CASVS. Qui vult ꝓbare aliqd ꝑ reſcriptū, non dēt exēplū ꝓbare ex publico, ſed ipſum originale. idem eſt ſi hoc exēplificauit ad perēnē rei memoriā. & hoc pōt lex dicere. ſic ergo Auth. & originalia reſcripta ſunt iudici pſentāda, non autem exempla. Vi.

b Non exēpla.] Arg. q ꝑ originalia ē ꝓbandū: vt & j. de edē. l. ꝑcu. & ff. d fi. iſt. l. aj.

c Inſinuentur.] i. in iudiciū oſtēdanť ad aliq̄ ꝓbationē faciēdā. Vel inſinuenť. i. publicenť ad æternā rei memoriā ad fidē habendā. de publicatione loqť. j. d teſt. l. publicati. & l. ſulta.

d S I qua bñficia pſonalia] Quid ſi nō pſonalia? certe idē: q̄a quare aliud eſſe debeat, nō video. ff. ad le. Aq. l. illud.

e Careāt.] j. ẽ. de no. C. ſa. §. pe. Sol. vt ibi.

S Acrilegij.] CASVS. Imperator ꝯceſſit immunitatem Domino M. vł aliqd aliud priuilegiū. dr̄ à qbuſdā q. dñs M. nō eſt dignus talē habere immunitatē vł dignitatē. dr̄ q qui tale aliqd dicit, incidit ī crime ſacrilegij. nā inſtar ſacrilegij ē reputare aliquem indignū quē ipator ap ꝓbauit. Nota j. ex hoc. tex. ibi. diuinis. q reſcriptū imparatoris dr̄ res diuina: q̄a ē Deus in terris: vt no. i. l. 1u bemus. ẽ. de ſacroſ. eccleſ. Not. ij. in verbo, dignitatibus, q impator pōt conferre dignitates alicui non habenti, & nobilitare quemcunq; vult, ſecundum Bal. & Pau. de Caſt. hic.

lex. ... Baſ. PP. ... ꝗ. j. de ... mine ... rileg. Dat. V. Kal. Apr. Theodo. VIII. Conſ.

comprehenſum.[a] Dat. VII. Kal. Nouemb. Antiochiano & Orphito Conſs.

III. Imp. Diocle. & Maximia. A. Criſpino præſidi prouinc. Phœniciæ.

S Ancim⁹, vt Authentica ipſa atque originalia reſcripta, & nr̄a ēt manu ſubſcripta, nō exēpla[b] eorū inſinuētur.[c] Da. Pri. Kal. April. Anniballiano & Aſclepiodoto Cōs.

Cōcordat. 25. q. 2. c. ſi qua. vbi eſt hæc lex canonizata. Bald. & Saly.

IIII. Imp. Conſtan. A. ad Lyſitanos.

S I qua beneficia pſonalia[d] ſine die & conſule fuerint depſheſa, auctoritate careāt.[e] Da. V. Kal. Au. Sabariæ. Probiano & Iul. VV. CC. Conſs.

V. Imp. Valentin. Theodo. & Arca. AAA. ad Nicentium. PF. annonæ.

S Acrilegij[f] inſtar ē, ſuper qbuſcūq; adminiſtrōnibus vel dignitatibus ꝓmulgādis diuinis obuiare bñficijs. Dat. Kal. Feb. Mediolani, Arcadio. A. & Bautone Conſs.

Reſcripta debēt eſſe ſcripta cum encauſto cocti muricis, & in chartis ſiue membranis aliàs non valent. Et nemo priuatus tale encauſtum habere poteſt ſub pœna capitis, & bonorum amiſſione. Salyc. ſed hodie non ſeruatur, vt in gloſſ.

VI. Imp. Leo. A. Hilariano magiſtro officiorum & patricio.

S Acri affatus,[g] quoſcūque nr̄æ māſuetudinis in quacunq; pte paginarū ſcripſerit auctoritas, nō alio vultu[h] penit⁹ aut colore, niſi purpurea tm̄mō inſcriptione[*] luſtrentur:[i] ſ. vt cocti muricis, & triti ꝯchylij ardore ſignentur.[k] Eaq; tm̄modo fas ſit proferri vel dici reſcripta ī qbuſcūq; iudicijs, q̄ in chartis ſiue mēbranis[l] ſubnotatio nr̄æ ſubſcriptionis impreſſerit.[m] Hác aūt ſacri encauſti ꝑfectionem nulli ſit licitū aut ꝯceſſum habere, aut q̄rere, aut à q̄cunque ſperare: eo videlicet q hoc aggreſſus fuerit tyrannico ſpū, poſt ꝓſcriptionem bonorum oium capitali ñ immeritò pena plectēdo. Da. VI. Kal. Apr. Iordane & Seuero Conſs.

Non valent reſcripta principis niſi apponatur clauſula, ſi preces veritate nitantur. & puniuntur, qui reſcripta dictant vel ſcribunt hac clauſula non appoſita. In ſecunda parte dicit quid ſit pragmatica ſanctio.

VII. Imp. Zeno. A. Sebaſtiano præfecto prætorio.

V Niuerſa[n] reſcripta ſiue in pſonam[o] pcantium, ſiue ad quēlibet iudicē manauerint, q̄ vel adnotatio,[p] vel quæuis pragmatica[q] ſanctio noient: ſub ea ꝯdōne ꝓferri pcipimus, ſi preces veritate nitantur. Nec aliquē fructū pcator oraculi pcipiat impetrati, licèt in iudicio aſſerat veritatē, niſi qō[r] fidei precum imperiali beneficio monſtretur inſerta. Nā & vir magnificus q̄ſtor[ſ] & viri ſpectabiles magiſtri ſcriniorum q ſine pr̄fata adiectione qualecunq; diuinū rñſum dictauerint, & iudices q ſuſceperint, reꝑhenſionē ſubibūt. Et q illicite dictata ſcribere auſi fuerint cuiuſcunq; ſcrinij memoriales ſeu

n V Niuerſa.] CAS. Hac lege tractať ſub qua forma dēant ſpectari reſcripta: & dicit q ipator dēt ſcīre fidē pcū. verū ȳ ita tē ꝯtineāt, vł ñ, & tūc dēt reſcriptū cōcedi: neq; valet reſcriptū niſi illa clauſula. ſ. ſi pces veritate nitanť, fuerit inſerta. & ſi q̄ſtor manū apponat reſcripto, dēt diligenter iſpicere ſi inueneriť ibi illā clauſulā: q̄ ſi nō inuenerit, debet tūc ſubtrahere reſcriptū quaſi nullū: q ſi iudices ſuſceperit, reꝑhenſionē ſubibūt. & hoc faciūt curiales. Itē i curia dñi Impatoris erāt ſcriniarij & notarij: dicit illis Impator, q ñ dēt aliqs illorū illicite aliq̄ reſcripta dictare vł ſcribere, nec recipianť hmōi reſcripta, & ſi ꝯ fecerit, puniēť. Dicit i fine, q nō vult facere pragmaticā aliq̄ ſanctiōē ad poſtulationē alicuius priuati, niſi fuerit ad poſtulationē alicui⁹ ciuitatis, vt i fin̄ dicit. Cætera oia plana ſūt vſq; ad titulū d edēdo. vid p te. Vi.

Hæc lex ē canonizata. 25. q. 2. c. vniuerſa.

al. nominantur.

f Sacrilegij.] hic caſum vt ff. de re iudi. l. quidam cōſulebat. & facit j. de cri. ſac. l. ij. & ẽ. de ſacroſanct. eccle. l. placet. & de prec. impe. offe. l. vniuerſis.

vel. ſcriptione, in oibus in vno erat aptatum, ſubſcriptione.

S Acri.] CASVS. In reſcriptis emanantibus ab impatore fiebat ſubſcriptio imperatoris, vt ẽ. eod. l. ſancimus. crederet qs q illa ſubſcriptio poſſet fieri de quolibet liquore vel quolibet encauſto, nō ē ita (dicit impator) ſed debet ſcribi d quodā encauſto, qđ dēt fieri de duob⁹ piſcibus, de murice & conchylio: q debēt ꝯburi, & ex illo puluere fiet encauſtū imperiale. & niſi de tali encauſto fuerit fcā ſubſcriptio, nō valet reſcriptū. Diceret aliqs Romanus: Volo tali encauſto ſcribere ſcriptiones meas & facere, dicit ipator, q nō licet alicui hēre ni

o In perſonam.] vbi imperator alloquitur ipſos precantes.

p Adnotatio.] quæ fit ſpontaneo motu. Adnotatio.

q Pragmatica.] i. cauſa ventilata in auditorio. Pragmatica.

r Quæſtio fidei.] i. inquiſitio. i. ſupior adiectio, ſi pces veritate nitanť. ſed ſm can. valet reſcriptū ēt ſi hæc verba nō apponanť: q̄a tacite itelligunť: vt ex de reſcrip. ca. ij. & ad hoc ẽ. ti. j. l. & ſi nō cognitio. Sed Pet. dixit ēt ſm l. ſi nō inſeranť, valere reſcriptū. quod eſt ꝯ legē hanc. Itē dixit, q ſi ē inſerta hæc clauſula, pſumiť ꝓ impetrante q verū dixerit: ſi aūt nō expſſerit, tunc ꝯ eum pſumitur. quæ diſtinctio nō ꝓbatur lege.

ſ Quæſtor.] i. cancellarius hodie. Et no. q in fine reſcripti debet eſſe ſubſcriptio quæſtoris, qua contineatur inter quos, & ad quē fuerit iudicē, & per quam perſonam fuerit directa: vt in Auth. vt diuinæ iuſſi. ſubſcrip. hab. glor. quæſt. coi. viij. Quæſtor eſt cācellarius.

Sanctione.

a Sanctiones.] .ſ. reſcripta, quę danť conſilio procerum. Acc.
b Schola.].i. vniuerſitas hominum.
c Vt in his ét veritatis.].i ſi preces veritate nitantur. debet enim hoc apponi ſm l.licèt Petrus dixerit contra: ſed nō bene.

DE STATVIS ET imaginibus.

Quia per reſcripta cō cedebatur fieri imagines in ſuū vel alienū honorē, iō de his ponit. Et eſt differentia iter ſtatuā et imaginē: q̃a in ſtatua nihil eſt quod hoīs effigiē nō deſignet, ſed in imagine ſic: & eſt pictura. Vel ſic: Dixit de principe, nunc de ſtatuis & imaginibus quæ ad eius reuerentiam pertinent.

Statua & imago differūnt.

¶ Hāc Authenticā in vno tātùm exēplari reperi, Coūus.

d Iqs. Accepiſſe.] idest permiſiſſe.
e Aeneas.].i. de ære.
f Extra.]idest ſine.
g Imperiale.].i. ſine licentia pricipis. Acc.
h Polluit.]idest vitu peraūit.
i Titulis.] videtur .n. illicite extorſiſſe .i. accepiſſe dignitatē, quā modo perdit.
k Subiturum.] nam erit infamis.
l Nec eos.]puta officiales.
m Ignauiæ].i. per ignorātiā & ſocordiā.
n SI qñ. Adorationis.]quia nō debet adorari ibi dominus imperator.
o Probet].ſ.iudex.
p Præſentiam].i. pp ſuam præſentiam.
q IN nīæ. Iniuriā].i. q̃ eſſet iniuria ſi hoc fieret.
r Propulſari].i. pcul abijci & remoueri. & facit. ĩ.l.prox.
s ET virtutū] No. ſic ff. de iuſt. & iur. l.j. in pri. & ĩ. de nup. l. ſi libertam. & ĩ. de epiſ. & cler. l. qm̄ venerabilis. Acc.
t Oportet]vt ſi aliqs vellet facere ſtatuā, non debet facere collectam inter amicos ad faciēdā ſtatuam.
u Poſtulata.]à principe vt mandet iudici terræ q̃ pmittat eam fieri.

† Not. ex hoc textu ſm Pa. de Ca. hic, q̃ adulari ē ſpecies p ditionis.

C.Th.15. 4.1.

DE HIS QVI AD ſtatuas confugiunt.

pragmaticarij vł adiutores p̄ Dicerij, amiſſiōe ciguli feriāť. Pragmaticas p̄terea ſāctiōes[a] nō ad ſingulorū p̄ces ſup priuatis negotijs pferri, ſed ſi qñ corpus aut ſchola,[b] vel offm̄, vel curia, vel ciuitas, vel puincia, vł q̃dā vniuerſitas hoīum ob cām publicā fuderit p̄ces, manare decernim⁹: vt in his etiā veritatis qō reſeruet̃. Dat. X. Kal. Ian. Conſtā. poſt conſulatū Baſiliſci II. & Armatij.

IN AVTH. vt omnes iuſsiones ſubſcriptionem habeant glorioſiſ. quæſtoris, coll. VIII.

GLorioſiſsimi[c] quoq; q̃ſtoris ſubſcriptio eſt neceſſaria, in qua cōtineatur, & inter quos, & ad quē iudicē, & p quē ſacrū dirigatur oraculū. alioquin à nullo iudice ſuſcipiatur: & q ɔ̄ fecerit, xx. lib. auri plectatur, & eius offm̄ ſimili pœna percellatur.

TITVLVS XXIIII.

DE STATVIS ET IMAginibus.

Iudices non debent permittere erigi aliquas ſtatuas ſine principis licentia ſub pœna hic ſtatuta. Salyc.

I. Imp. Arca. & Hon. AA. Theodoro præfecto prætorio.

SI qs iudicū accepiſſe[d] æneas,[e] vel argēteas, vel marmoreas ſtatuas extra[f] ĩpiale[g] bñficiū in adminiſtratione poſitus deteget̃: emolumēta quæ accepit in ea poſitus dignitate q̃ polluit[h] cū extortis titulis[i] vel p̄ſumptis in quadruplū fiſco nr̄o inferat: ſimulq; nouerit exiſtimationis ſuę pœnam ſe ſubiturū.[k] ¶ Nec eos[l] ſanè à periculo pudoris haberi volumus imunes, q aduladi † ſtudio, aut metu incōſtātis ignauiæ[m] tranſire quæ ſunt interdicta, tētauerint. Dat. XII. Kal. Ianua. Mediolani, Honor. A. IIII. & Eutychiano Conss.

II. Imp. Theo. A. & Valentin. Cæſ. A[illegible] præfecto prætorio.

SI qñ nr̄ę ſtatuæ vel imagines eriguntur, ſiue diebus (vt aſſolet) feſtis, ſiue cōibus: A adſit iudex ſine adorationis[n] ambitioſo faſtidio, vt ornamē tū diei & loco & noſtræ recordationi ſui probet[o] acceſsiſſe præſentiam[p] Da. III. No. Maij, The. A. XI. & Val. Cæſ. Cons.

III. Idem A. & C. Florentio præfecto prætorio.

IN noſtræ ſerenitatis imaginib⁹ ac ſtatuis erigēdis priuatæ collationis † iniuriā[q] p pulſari[r] præcipimus, ne q̃d in eis ſuū collator agnoſcat. Da. III. Non. Apri. Theodoſio. A. XVII. & Feſto Conss. B

IIII. Iidem A. & C. ad Nomum comitem & magiſtrum officiorum.

ET virtutum[s] p̄mia tribui merentibus ɔuenit, & aliorū honores alijs dānorū occaſionē fieri n̄ oportet.[t] Idcirco quotiés vel iudicibus nr̄is, vel cuilibet alij ſtatua fuerit à quocūq; collegio ſeu offō, vel in hac ſacratiſsima ciuitate vł ĩ puincijs poſtulata,[u] nequaquā ex deſcriptione ſumptus colligi patimur: ſed eius, cui⁹ ad honorē petitur, expenſis p C prijs † ſtatuam collocari præcipimus. Da. V. Kal. Apri. Theo. A. XVIII. & Albino Conss.

TITVLVS XXV.

DE HIS QVI AD STAtuas confugiunt.

Qui confugerunt ad ſtatuas principis, ab omni violentia debent eſſe tuti: ſi tamen ſine iuſta cauſa ibi confugerint, veniunt puniendi. Salyc.

I. Imp. Valen. Theo. & Arcad. AAA. Cynegio præfecto prætorio.

QVi ad ſtatuas, vel euitādi met⁹, vel creādæ inuidiæ[x] cauſa confugerint: ſi certas habuerint cās qb⁹ cōfugere ad imperatoria ſimulachra debuerint, iure D ac legibus vindicentur.[y] Sin verò probati fuerit artibus[z] ſuis inuidiam inimicis creare voluiſſe: vltrix in eos ſnīa[a] proferatur. Dat. pri. Non. Iul. Conſtantinop. Honorio N.P. & Euodio Cons.

TITVLVS XXVI.

DE OFFICIO PRÆFECTI PRÆTORIORVM Orientis & Illyrici.

I. Imp. Alexander A. Theodoro.[*] [illegible]

LIbellus[b] præfecto prætorio datus, pro litis conteſtatione haberi non poteſt.[c] Dat. Prid. Kalen. Octobr. Agricola & Clementino Conss.

Nota q̃ præfectus prætorio poteſt facere legem generalem: & in hac dicit gloſ. quod æquiparatur principi. Salyc.

Idem.

Qui ad ſtatuas (de quibus dictū eſt) quodā confugiebant hoīes, iō ponit de confugientibus ad ſtatuas. Alo.

x QVi ad ſtatuas. Inuidię].i. blaſphemiæ. aliàs blaſphemi creādi. dicebat .n. ſe fugiſſe ad ſtatuas, quia Titius volebat eum interficere, cū nō eſſet verū. & hoc faciebat cā infamandi Titiū.
y Vindicentur] nam punienť illi q volebant iſti iniuriari. ſi ad aliquem actū pro ceſſiſſent, nā aliàs ſola cogitatione nō puniirenť, niſi in caſib⁹. vt ff. de pœn. l. cogitationis. & de hoc plene habes notatum. ĩ. de epiſ. & cler. l. ſi qs non dicā rapere. & ĩ. de his qui ad eccleſ. confug. l. præſenti. circa prin.
z Artibus].i. maleficijs.
a Sententia.]nā vinculis publicis mancipať. vt ff. de pœ. l. capitaliū. §. ad ſtatuas. & facit Inſt. de his q ſūt ſui vł alie. iu. §. ſi.

DE OFFICIO PRÆfecti prætoriorū, &c.

Dictum eſt ſ. de principe, qui caput eſt omnium magiſtratum: nūc audiamus de alijs magiſtratibus, qui ſunt pricipis tāquā capitis mēbra: vt ĩ. ad le. Iul. maie. l. quiſquis ubi, Nā & ipſi ſūt pars corporis noſtri. Al.

b LIbellus.]ſupplicatorius.
c Non pōt.]licèt ſue

† aliàs collectionis.

† Gl. vlt. in ſi. in e. mādam⁹. inducit hanc. iar. q̃ſi eps ac cedit ad eccl̃as ſibi ſubiectas pro ſuis proprijs neceſſitatibus, nō d̄ bet pcurari ab ecclesijs. l. vnica. di tu. 44. li. 9. C.T.

* Theodoto.

rit reſcriptũ ad eum libellũ, & ſic nõ pari ficat̃ ĩ hoc pricipi: vt ar.ſ.q̃ſi li.princ. da. l.j.& ij. ſecus ĩ caſu: vt j.l.prox.

a Ormã.] aliàs for mam. : & aliàs normã. Et no. p̃fectũ facere legẽ, ſicut princeps: ſic nec ab eius ſñia appellat̃: vt j.de ſen. præfe. præto.l.j.

b Si quos iudices. His].ſ.iudicib⁹.

c Remotis.] ſic eṗs degradatur ſi eſt inutilis. & ad hoc. ſ. de hæret. & ma.l. q̃cunque. & j.de ſer. fugi.l.mã cipia. & ff. de ſuſpec. tut.l. hæ.n.§.ſi. & ff. de cuſt.reo.l.carceri.

d Subactis] aliàs ſubiectis.

e De ordinario iudice] aliquẽte.

f Ab eo].ſ. ordinario.

DE OFFICIO PRÆ fecti prætorio Africæ.

g Quas gr̃as.] No. q̃dam bona verba circa princ. & nõ leguntur iſtæ duæ leges.

h Vltimũ] No. hic q̃ vocat ſe imp̃ator vltimũ ſeruũ minimũ: ſic papa dicit ĩ reſcriptis, Seru⁹ ſuorũ dei.

i Exoramus].ſ.deũ.

k Reipublicæ.].i.q̃ñ nos ſcribim⁹ ẽt p̃ſectis, ẽt huic vidamur ſcribere inter alios.

l Quam].ſ.ſedem.

m Ab ea].ſ.ſede.

II. Idem A. Reſtituto.

FOrmã a à p̃fecto p̃to. data, etſi gñalis ſit, minime legibus vel ꝯſtõnib. ꝯ̃ria: ſi nihil poſtea ex auctoritate mea innouatũ eſt, ſeruari equũ eſt. Data. Idib. Auguſt. Seuero & Quintiano Cons.

Nota q̃ propter valetudinem, vel neligentiam, furtum, vel barattariam, iudices poſſunt remoueri ab officio. Salj.

III. Imp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. Tatiano præfe. prætorio.

SI quos b iudices vel pp aduerſam & longinquã corporis valetudinem, vel pp negligentiam, aut furtũ, vel ſimile aliq̃d vitium ſublimitas tua inutiles eſſe repererit: his ab adminiſtrõne remotis, c & vice eorũ alijs ſubrogatis, furibusq; pęnis lętimis ſubactis, d ad nrę mãſuetudinis ſniam nõ crimina, ſed vindicta referãt. Da. V. Id. Decem. Cap. Arcad. & Bautone Cons.

IIII. Iidem AA. Addeo comiti & magiſtro vtriuſq; militiæ.

DE ordinario iudice e ſp illuſtris ẽ cognitio p̃fecturæ: licèt militari viro ab eo f facta fuerit iniuria. Dat. prid. Kal. Ian. Conſtantinop. Theo. A. III. & Habondãtio Conss.

V. Imp. Arcad. Hon. & Theo. AAA. Anthemio præfecto præto.

SI quis poſt hac velut indebitis oneribus grauati, ad preces crediderint conuolandũ, ſiue de nauicularijs rõnibus ſiue trãſuectionibus: reſcripta q̃ de oibus his atq; hmõi ordinationibus emitti cõtigeri, ad ſedem ſublimitatis tuę reſcribantur. Da. Idib. Decemb. Stilichone. II. & Anthemio Cons.

TITVLVS XXVII.

Conſtitutio Græca hic deeſſe notatur.

DE OFFICIO PRÆFECTI PRÆTORIO Africæ, & de omni eiuſdem diœceſeos ſtatu.

I. In nomine domini noſtri Ieſu Chriſti, Imperator Cæſar Flauius Iuſtinianus, Alamannicus, Gothicus, Germanicus, Francicus, Anticus, Alanicus, Vvandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, ſemper Auguſtus, Archelao p̃fecto prætorio Africæ.

QVas gratias, g aut quas laudes dño deo nr̃o Ieſu Chriſto exhibere debeamus, nec mens nr̃a põt ꝯcipere, nec lingua ꝓferre. Multas q̃dẽ & antea à deo meruim⁹ largitates, & inumerabilia circa nos eiuſdẽ bñficia ꝯfitemur, p q̃b. nihil dignũ nos egiſſe cognoſcim⁹: p̃ oib⁹ tñ hoc, q̃d nũc oĩpotẽs deus

A p nos ꝓ ſua laude & ꝓ ſuo noĩe demonſtrare dignat⁹ ẽ, excedit oĩa mirabilia opa, q̃ ĩ ſeculo cõtigerũt: vt Africa p nos tã breui tpe reciperet libertatẽ, antea * 95. annos à Vvãdalis captiuata: q̃ aĩarũ fuerãt ſimul hoſtes & corporũ. nã aĩas q̃dẽ diuerſa tormẽta atq; ſupplicia nõ ferentes, rebaptizãdo ad ſuã pfidiam trãsferebant: corpora vero liberis natalib⁹ clara, iugo barbarico duriſſime ſubiugabãt. Ipſas quoq; dei ſacroſanctas eccleſias ſuis pfidijs maculabant: aliq̃s vero ex eis ſtabula fecerũt. Vidimus venerabiles viros, q̃ abſciſsis radicit⁹ linguis pęnas ſuas miſerabiliter loquebãtur. * Alij vero poſt diuerſa tormenta p diuerſas diſperſi ꝓuicias, vitã ĩ exilio peregerũt.
B Quo ergo ſermone, aut q̃bus opibus dignas deo gr̃as agere valeam⁹ q̃ p me vltimũ h ſeruũ ſuũ, eccliæ ſuæ iniurias vindicare dignatus ẽ, & tantarũ ꝓuinciarũ pplos à iugo ſeruitutis eripere? quod bñficiũ dei anteceſſores nr̃i nõ meruerũt: q̃b. nõ ſolũ Africã liberare nõ licuit, ſed & ipſam Romã viderũt ab eiſdẽ Vvandalis captã, & oĩa ĩperialia ornamẽta ĩ Africã exinde trãslata. Nũc verò de⁹ p ſuã miſericordiã nõ ſolũ Africã & oẽs ei⁹ prouincias nobis tradidit, ſed & ipſa ĩpialia ornamẽta, q̃ capta Roma fuerãt ablata, nobis reſtituit. Ergo poſt tãta bñficia, q̃ nobis diuinitas ꝯtulit, hoc de dñi dei nr̃i miſericordia poſtulamus, vt ꝓuincias q̃s nobis reſtituere dignat⁹ ẽ, firmas & illæſas cuſtodiat: & faciat nos eas ſ̃m voluntatẽ ſuã
C ac placitũ gubernare, vt * vniuerſa Africa ſẽtiat oĩpotẽtis dei miſericordiã, & cognoſcãt ei⁹ hitatores à q̃ duriſsima captiuitate & iugo barbarico liberati, ĩ quãta libertate ſub feliciſsimo nr̃o ĩpio degere meruerũt. Hoc ẽt dep̃cãtes exoram⁹ i ſanctę & glorioſę ſp virginis & dei genitricis Marię p̃cib. vt q̃cq̃d minus ẽ reipublicę nr̃æ p nos, vltimos ſeruos ſuos reſtituat in ſuo noĩe deus & dignos nos faciat ſeruitiũ ei⁹ adiplere. Deo itaq; auxiliãte ꝓ felicitate reip. k nr̃æ p hãc diuinã legẽ ſancimus, vt oĩs Africa quã nobis de⁹ p̃ſtitit, p ipſius miſericordiã optimũ ſuſcipiat ordinẽ, & ꝓpriã hẽat p̃fecturã: vt ſicut Oriẽs atq; Illyricum,
D ita & Africa, p̃toriana maxima ptãte ſpãlr̃ à nr̃a clemẽtia decoret̃. cuius ſedẽ l iubem⁹ eſſe Carthaginẽ: & in p̃fatione publicarũ chartarũ pręfecturis alijs ei⁹ nomẽ adiungi: q̃ nũc tuã excellẽtiã gubernare decernimus: & ab ea m auxiliãte deo ſeptẽ ꝓuinciæ cũ ſuis iudicib. diſponant̃, quarũ Tigi, & q̃ ꝓcõſularis antea vocabat̃, Carthago, & Byzaciũ, ac Tripolis rectores hẽant ꝯſulares: reliq̃ vero.i. Numidia, & Mauritania, & Sardinia à p̃ſidibus cũ dei auxilio gubernent̃. Et ĩ offõ q̃dẽ tuæ magnitudinis, necnõ ꝓ tpe viri magnifici p̃fecti p̃to. Africa, 396. viros p diuerſa ſcrinia & officia militare decernimus. In officijs vero conſulatum

* al. cẽtũ & q̃nq̃ua. al. centũ & q̃nquaginta. a'. ante 155. annos.

* Huius miraculi martyrij teſtis eſt Nicephorus li. 17. c. 11. eccleſiaſticæ hiſto. vbi hanc conſtitutionẽ allegat, & ſpecialia exẽpla huius miraculi lau⁹ enumerat ex Procopio.

* &.

* Zeigi, vł Zeugi, in oib⁹ manuſcriptis. Zeugis aũt erat olim prima prouincia Africę, in q̃ erat & Chartago, vt ait Iſidorus li. 14. c. 5. & veteres notitię prouinciarũ q̃bus hæc ꝓuincia ſimpliciter appellatur ꝓcõſularis, nullo alio noĩe deſignato. Vnde apparet verum eſſe quod ſubdit Iuſtinia. & ſimul apparet prĩcipiũ, & poſt verbũ Tigi. perpetã hic additũ, cum ẽt deũt ĩ oibus manuſcriptis, Com.

a Annexa] vt j. e. §. hoc ét. ſimile verbū. j. l. prox. §. ad hoc iubemus. Accur.

ſulariū ac p̄ſidū ſo. hoīes per ſingula officia eſſe ſancimus. Quę vero emolumēta ſiue magnificētia tua, ſiue ꝯſulares, & p̄ſides, & qđ vnuſq́ſq; ex offō eorum de publico ꝯſequi dēat, notitia ſubter ānexa ^a d̄clarat. Optamus ergo vt oēs iudices nr̄i ſm voluntatē & timorē dei & nr̄am electionē † atq; ordinationē ſic ſuas adminiſtrōnes gubernare ſtudeāt, vt nullꝰ eorū aut cupiditati ſit deditꝰ, aut violētias aliq̄s vł ipſe īferat, vel iudicib. aut officijs eorū, aut q̄buſcūq; alijs collatorib. inferre permittat. Licet. n. p oēs ꝓuícias nr̄as (deo iuuāte) feſtinemꝰ vt illæſos habeant collatores: maxime tñ tributarijs diœceſeos Africanæ ꝯſulimꝰ, q̄ pꝰ tantorū tēporū captiuitatē meruerūt (deo iuuāte) p nos lumē libertatis aſpicere. Ergo iubemus oēs violētias & oēm auaritiā ceſſare, & iuſtitiā atq; veritatē circa oēs nr̄os tributarios reſeruari. Sic. n. & deus placat̄: & ipſi p̄nt celerius ſicut collatores alij noſtræ reipublicæ releuari atque florere.

¶ Cōcor. ca. cū oli. iuncta gl. ſup verb. ꝯceſſimꝰ. ex̄ de conſue. vbi recitā hæc verba.

Sportulas ēt ab officio tā viri magnifici præfecti p̄to. Africani, q̄ reliquorū iudicū ſic exigi iubemus, qūo in nr̄is legibꝰ eſt diſpoſitū, & ab oī republica nr̄a cuſtodit: vt ^b nullus audeat q̄cūq; tp̄e vel q̄cūq; mō earū excedere q̄titatē. Hoc ēt p̄ſenti ſanctione credimꝰ ordinādū, vt non multa diſpēdia ꝓ cōpletione chartarū, vel codicillorū, vł ī nr̄o laterculo, vel in ſcrinijs p̄fecti p̄to. p Africā iudices ſuſtinere videant̄: q a ſi ipſi diſpēdijs leſi ñ fuerint, nullā hēbūt neceſſitatē eiuſdē nr̄æ Africæ tributarios p̄grauādi. Iubemus ergo vt iudices diœceſeos Africanę tā ciuiles, q̄ militares in nr̄o laterculo ꝓ codicillorū atq; chartularū ꝓmotiōis ſuę ꝯſuetudinibꝰ nihil vltra ſex ſolidos p̄beāt: at vero in ſcrinio p̄fectorū nō vltra xij. ſolidos cogant̄ inferre. quē modū ſi q̄s exceſſerit, ipſe q̄dē iudex xxx. lib. auri diſpēdio ſubiacebit: offm̄ vero eius nō ſolū ſilr̄ diſpēdiū, ſed & capitale piculū ſuſtinebit. Nā ſi aliquis ex quacūq; pte auſus fuerit iuſſiones nr̄as excedere & nō feſtinauerit cū dei timore eas ſeruare: ñ ſolū dignitatis aut ſubæ piculū ſuſtinebit, ſed ēt vlt. ſupplicio ſubiacebit. Et ē notitia d̄o auxiliāte.

b &c.

Hæc notitiā repertā vno duntaxat manuſcripto quę diligēter conſuli.

Pro annonis & capitu ꝓ tp̄e. PP. p totā Africā auri libras c. Pro annonis Cōſulariū ^c auri li. xx. Pro annonis Cācellariorū auri libra. v i i. Itē officijs eiꝰ ita, In ſcrinio p̄ hoīb. x. ꝓ ānonis. x v i i i. ꝓ ca. ſol. x i i. Fiūt ſol. c x l i x. Itē nūerario, ꝓ ānonis. ſol. v. & ꝓ ca. ſol. i i i i. Fiūt ſol. x l v i. Scđo ^d ꝓ an. i i i. annuos ſol. v. & ꝓ ca. v i i. ca. ſol. v. & ꝓ ca. i i. ca. ſol. i i i i. Fiūt ſol. x v i. i i i. verò & i v. ad an. i. an. ſol. v. & ad ca. i. ca. ſo. i i i i. Fiūt x x i i i i. Reliq̄s i i i. ad an. i. an. ſol. v. & ad c. i. c. ſol. i i i i. Fiūt ſoli. x x v i i i. In ſcrinio ſecūdo,

c Cōſiliariorū centū vigiti.

d al. In ſcrinio ſecūdo vt ſ. ſcriptū ē. In ſcrinio tertio vt ſ. ſcriptū eſt &c.

A vt ſ̄ſcriptū ē. In ſcrinio tertio, vt ſ̄ſcriptū eſt. In ſcrinio q̄rto, vt ſ̄ſcriptū ē. In ſcrinio primi ſcrinij qđ ē ſubadiuuę hoībꝰ. x. an. x i i i i. c. x i i. Fiūt ſol. c x v i. Ita primi ſcrinio ꝓ an. i i i. an. ſo. v. & ꝓ ca. i i. ca. ſol. i i i i. Fiūt ſolidi x x i i i. Scđo ꝓ an. i i. an. ſolidi, vt ſ̄ſcriptū ē & ꝓ ca. ca. ſoli. vt ſ̄ſcriptū ē & fiūt ſolidi x v i. Tertio & quarto ꝓ an. i. annona, ſolidorū vt ſ̄ſcriptū ē, & ꝓ c. i. ca. ſolidorū, vt ſ̄ſcriptū ē. Fiūt ſoli. x x i i i. Reliq̄s hoībꝰ v i. ad an. i. an. ſol. v. & ꝓ cap. cap. ſol. i i i i. Fiūt ſol. l v i i i. In ſcrinio ^e ꝯmētarienſis hoīb. x i i. an. x v i i. ca. i i i i. Fiūt ſol. c l i i i. Primo ꝯmētariēſi an. i i i. ſoli. v. ꝓ ca. i i. ca. ſo. iiii. Fiūt ſol. x x i i i. Sequētes hoīes i i i. ad an. ii. an. ſol. v. ꝓ ca. i i. ca. ſol. i i i i. Fiūt ſol. x l i i i. reliq̄ hoīes. v i i i. ad an. i. an. ſol. v. & ca. i. c. ſo. i i i i.

e al. ſcrinio cōmētarienſis ho.

B Fiūt ſol. x x v i i. In ſcrinio, ab actis hoībus x. an. x i i i i. ca. x i i. ſol. c x v i i i. Ita primo an. i i i. ꝓ an. i. ſol. v i. ca. i i. ca. ſol. i i i i. Fiunt ſol. x x i i i. Secundo & tertio ad ann. i i. an. ſoli. v. & ad ca. i i. ca. ſoli. i i i i. Fiunt ſol. x x x i i. Reliq̄s xvii. ad an. i. ſol. v. ad ca. i. ca. ſo. viii. Fiūt ſo. l x i i i i. ¶ In ſcrinio libellorū hoībꝰ. vii. an. vi. ca. vi. Fiūt ſo. v. ꝓ ca. ii. ca. ſol. iiii. Fiūt ſol. x v i. Scđo. ii. ꝓ an. ſoli. x. ꝓ capitu. i. ſoli. i i i i. Fiūt ſoli. xii. Reliq̄s hoīb. iiii. ad an. i. an. ſol. v. & ad ca. i. ſol. iiii. Fiūt ſolidi xxxvi. In ſchola exceptorū hoībꝰ. l x. an. l x i i i i. ca. l x i i. ſol. D c x v i i i. Ita p̄ & ij. an. i i i. ꝓ an. ſoli. v. & ad ca. ca. ſo. iiii. Fiūt ſo. x l v i. ^f Alijs hoīb.

C vi. ad an. ii. an. ſol. v. ad ca. i. c. ſo. iiii. Fiūt ſo. c x v i. Reliq̄s hoīb. x. ^g ad an. i. an. ſo. v. & ad ca. i. ca. ſo. iiii. Fiūt ſo. c x v. Reliq̄s hoīb. x l i i i i. ad an. ſo. v. & ad ca. ſo. iiii. Fiūt ſol. c c c l x x x v i. ¶ In ſchola ſingulariū hoībꝰ l. an. iii. ca. i. ſo. c c c c l x x i i i. Ita. i. an. l i. an. ſol. v. ca. i. ca. ſol. iii. Fiūt ſol. x x x i i i. Secūdo tertio & quarto ad an. v. an. ſol. v. & ad c. i. cap. ſol. iiii. Fiūt ſol. x x x i i i. s. ¶ Reliq̄s. x l v i. ad an. i. ſol. v. & ca. i. ca. ſol. iiii. Fiūt ſol. c c c c x v i i i. ¶ In ſchola mittendariorū hoībꝰ l. an. l i i. s. ca. x. i. ſol. c c c c. x l i i. Ita p̄ an. ii. an. ſol. v. & ad ca. i. ca. ſol. iiii. Fiūt ſoli. x i i i. Secūdo, tertio & quarto ad an. i. an. ſol. v. & ad ca. i. ca. ſoli. iiii. Fiunt ſolid.

f ccclxxx.

g xliij.

D x x x i i i. s. ¶ Reliq̄s hoībꝰ x l v i. ad an. i. an. ſol. v. & ad ca. i. ca. ſol. iiii. Fiūt ſoli. c c c x x i i i ^h ¶ In ſchola curſorū hoīb. xxx. an. x x i i. s. c. xxx. ſol. c c x x x i i. Ita p̄ anno an. ſoli. v. ca. i. ca. ſol. iiii. Fiunt ſolid. x v i i. Secundo, tertio, & quarto ad ann. i. s. an. ſol. v. & ad ca. i. ſol. iiii. Fiunt ſoli. x x x i i i. s. Reliquis hominibus. x x v i. ad ann. i. ann. ſoli. v. & ad capit. i. cap. ſolid. iiii. Fiunt ſolid. c c x x x i i i. ¶ In ſchola nomenclatorum hominibus. x x i i. ann. ſoli. v. cap. x i i. ſoli. iiii. Fiunt ſolidi c x v. Ita primo anno ann. ſolid. v. capi. i. s. cap. ſolidos iiii. Fiunt ſolid. x v i. Reliquis hominibus. x i. ad an. i. an. ſol. v. & ad cap. i. cap. ſol. iiii. Fiunt ſolid. x c i x. ¶ In

h tcccxiii.

ſchola.

ſchola ſtratorũ * hoib.vi.an.vii.ca.vi.ſol.lix. A Ita, Primo ãno an.ſoli.v.ca.i.ca.ſol.iiii. Fiunt ſolidi xiiii. Reliqs hoib.v.ad an.i.an.ſoli.x.& ad ca.i.ca.ſol.iiii. Fiũt ſol.lxv. * ¶In ſchola * ꝑtorianorũ * hoib⁹ x.an.xii.cap.xi.ſol.xcvii. Ita, Primo ãnonæ ꝑ an.ii.ſol.v.ꝑ ca.ſoli.iiii. Fiũt ſol.xvi. Reliqs hoib.ix.ad an.ꝑ an.i.ſoli.v. ca.i.ꝑ ca.ſol.iiii. Fiũt ſoli.lxxi. * ¶In ſchola draconariorũ hoib⁹ x.an.xi.ca.x.s.ſol.ccvi. Ita, Primo ãno, ꝑ an.ſoli.xiiii.ca.i.ꝑ ca.i.ſol.iiii. Fiũt ſoli.xvi. Reliqs hoib⁹.ix.ad an.i.ꝑ ann.ſolid.v.ca.i.ꝑ ca.ſol.iiii. Fiũt ſoli.lxxx. ¶In ſcrinio operũ hoib: xx.an.xxiiii.cap.xxi.ſoli.ccxxiiii. Ita, Primo an.iii.ꝑ an.ſol.v.cap.ii.ꝑ ca.ſol.viii. Fiũt ſol.xxiiii. Reliqs hoib⁹ iii. B ad an.ii.ꝑ an.ſol.v.& ad c.i.ꝑ c.ſol.iiii. Fiũt ſol.lxii. Reliqs alijs hoib⁹.vi.ad an.i.ꝑ an.ſol. v.& ad ca.i.ꝑ ca.ſol.iiii. Fiũt ſol.xc. ¶In ſcrinio arcę hoib.xx.an.xxviii.c.xxi.ſoli.ccxxiiii. Ita, Prio an.iii.ꝑ an.ſol.v.c.ii.ꝑ ca.ſol.iiii. Fiũt ſol.xxiii. Reliqs hoib.iiii.ad an.ii.pro an.ſol.v.& ad ca.i.ꝑ c.ſol.iiii. Fiũt ſoli.xlii. Reliqs alijs hoib.vi. ad an.ii.ſoli.v.& ad ca.i. ꝑ ca.ſo.iiii. Fiũt ſol.lxviii. Reliqs alijs hoib. cx.ad an.i.ꝑ an.ſol.v.& ad ca.i.ꝑ ca.ſol.iiii. Fiũt ſo.xc. ¶In ſchola chartulariorũ hoib.l.an. lviii.ca.ii.ꝑ c.ſol.iiii. Fiũt ſol.xxiiii. Ita, Primo an.iii.ꝑ an.ſol.v.ca.ii.ꝑ ca.ſol. iiii. C Fiũt ſol.xxiii. Reliqs hoib. iii.ad an.ii.ꝑ an. ſol.v.& ad ca.i.ꝑ ca.ſol.iiii. Fiũt ſol.xlviii. Reliqs alijs hoib.vt ad an.i.ꝑ an. ſol.v. & ad ca. i.ꝑ ca.ſol.iiii. Fiũt ſol.xlix. Reliqs hoib. xl. ad an.i.ꝑ an.ſol.v.& ad ca.i.ꝑ c.ſol.iiii. Fiũt ſol.cccclx. Fiũt hoies cccxcvi. an. ccccxcix. ſo.ii.ccccxc.c. ccccxx. Fiũt ſo.iiii.lxxiii. iii.Dclxxxii. Itẽ ꝑ an.c. cẽſualiũ * ſol. cccc xlviii. Offorũ ei⁹ ſol. clx. * põt. * medi hoib. v.an.xlviii.ca.xviii.ſoli.ccccxviii. Ita, Primo an.ꝑ an.xv.ca.v.ſol.v. Scdo ꝑ an.x.ca.v.ſol. lxx. Reliqs hoib.iii.ad an.viii.& ad cap. ii. ſol.ci. ¶Grãmaticis hoib⁹ ii.ad an. x. & ad ca. ii.ad ſol.lxx.ſortitas. * ¶Oratoribus hoib⁹ ii. D ad an.x.ca.v.ad ſol.lxx. Hęc igiť, q̃ ꝑ diſpendijs, ciuilib. iudicib. Africæ, eorũq; officijs.i. tã ſcriniarijs ãpliſsimæ ei⁹ ꝑfecturæ, q̃ cohortalib⁹ per hãc diuinã ꝯſtõnẽ ſtatuimus, tua magnitudo cognoſcẽs ex Kal. Sep. futuræ xiij. indictionis, effectui mãcipari, obſeruariq; ꝓcuret, atq; edictis publicis oĩbus innoteſcat. His.ſ.q ordinati fuerint à tua ſublimitate, ſm̃ pſentẽ diuinã cõſtõnẽ, firmitatem ſui ſtatus i ꝑpetuo habituris. Nã deo iuuãte de militaribus iudicibus, & ḋ officijs eorũ, & de alio noſtro exercitu per aliam ſanctionem ſtatuem⁹. Dat. Conſtan. * DN. Iuſtiniano PP. *

II. Iidem. A. Beliſario magiſtro militum per Orientem.

IN noĩe dñi [a] nr̃i Ieſu Xp̃i ad oĩa ꝯſilia oẽſq; actus ꝓ ꝓgredimur. Per ipſum.n. iura impij ſuſcepimus. Per ipſum pacẽ cũ Perſis in æternũ confirmauimus. Per ipſum acerbiſſimos hoſtes, & fortiſſimos tyrãnos ḋiecimus. Per ipſum multas difficultates ſuperauimus. Per ipſum Africã defendere, & ſub noſtrũ impiũ redigere nobis cõceſſum ẽ. Per ipſum ḋq;, vt nr̃o moderamine recte guberneť, & firme cuſtodiať, cõfidimus. Vnde p ei⁹ grãm ẽt ciuiliũ adminiſtrationũ iudices & officia * ſingulis Africanis ꝓuĩcijs ꝯſtituim[b]: attribuẽtes qḋ emolumentũ, qḋ vnuſqſq; ꝑcipere debeat. Ad ei⁹ igiť ꝓuidentiã ẽtnũ animũ nr̃um referẽtes, & armatas militias, & duces militũ ordinare diſponim⁹. ¶Sancim⁹ itaq; vt dux militũ Tripolitanæ ꝓuinciæ i Lepti magnenſi * ciuitate ſedes interim habeat. Dux vero Byzacenæ ꝓuinciæ & in Capſa & altera Lepte ciuitatibus interim ſedeat. Dux vero Numidiæ prouinciæ in Conſtantinenſi ciuitate ſedes interim [b] habeat. Dux aũt Mauritaniæ prouĩciæ in Cæſarienſi ciuitate interim ſedeat. ¶Iubemus etiam vt in traiectu qui eſt cõtra Hiſpaniã qui Septa * diciť, quantos prouiderit tua magnitudo, de militibus vnã cũ tribuno ſuo hoie prudante, & deuotionem ſeruante reipublicæ nr̃æ, ꝑ oĩa cõſtituas: q poſsint & ipſum traiectũ ſemper ſeruare, & oĩa quæcunq; in partibus Hiſpaniæ vel Galliæ ſeu Frãcorũ aguntˊ, viro ſpectabili duci denũciare, vt ipſe tuę magnitudini referat. In quo traiectu [c] ẽt dromones, [d] quãtos prouideris, ordinari facias. ¶In Sardinia aũt iubem⁹ ducẽ ordinari: & eũ iuxta mõtes vbi Barbaricę * gẽtes vñr ſedere, habẽtẽ milites ꝓ cuſtodia locorũ, quãtos & ibi tua magnitudo ꝓuiderit. Et oẽs diligẽter ꝓ cõmiſsis ſuæ cuſtodiæ ꝓuincijs inuigilẽt, & ab oi hoſtiũ icurſione ſubiectos nr̃os tueãtur illæſos: & feſtinẽt die nocteq; dei inuocãdo auxiliũ, & diligẽter laborãdo, vſq; ad illos fines ꝓuincias Africanas extẽdere, vbi añ inuaſionẽ Vvãdalorũ & Maurorũ reſpublica Romana fines habuerat, & vbi cuſtodes abtiqui ſeruabãt: ſicut ex clauſuris & burgis oſtendit, maxime aũt ciuitates ḋ prope clauſuras [e] & fines añ tenebãť, cũ eſſent ſub Romano ĩpio cõſtitutæ, auxiliante diuina miſericordia cũ hoſtes p ptes expellunť, feſtinẽt cõprehẽdere, atq; munire: & in illis duces & milites p ptes accedãt, vbi antea fines & clauſuræ ꝓuinciarũ erant, qñ integræ Africanæ ſeruabãtur ſub Romano ĩpio prouinciæ: qḋ deo ãnuẽte (cui⁹ auxilio nobis reſtitutæ ſũt) ſperam⁹ cito

[a] IN noĩe domini.] Nota, In noĩe domini incipiẽdũ: vt & in Auth. de armis. in prin. coll. vj. & i Authen. de q̃ſto. in prin. coll. vj.
[b] Interim.] expone vt ſ. ea. l. §. ſicut ergo prædictum.
[c] Dromões.] i. naues.
[d] Maxie.] aduerbiũ.
[e] Clauſuras.] i. imperij limina.

ſtitutiõe Iuſtin. ait futurã ii. idictionẽ conijcio hãc: ſtitutionẽ datã ee Iuſtiniano. 4. & Theodato Cõſ.

* Officiales.

* ſic plerꝗ que manuſcriptu in vno verò reperi, Leptis magnæ. vtraque lectio recta eſt. Huius ẽſ Leptis magnæ quæ ciuitas ẽ ꝓuincię Tripolitanæ, mẽtio fit i l. vlt. ff. de cenſib. eſt.n. Lepus altera in ꝓuincia Byzacena, vt idẽ Iuſtinianus & Iſidorus & veteres notitiæ docent.

* Septa, recte, vt & apud Procopiũ li. 6. d ędifi. Iuſtiniãi.

* Tractatu.

* Barbaricinæ.

ª Eam.] ordinatione de ꝓuincijs. ſic ff. de mu. & honori. l. vt gradatim.
ᵇ Labores ſuos] ſic. j. ď of. ma. l. i. of. le. nēo,
ᶜ Auſus fuerit.] .i. vſurpauerit.
ᵈ Reducti]. ſ. erunt.
ᵉ Fuerit.] id eſt, ſit.
ᶠ Docuerit.] ſ. tua magnitudo.
ᵍ Caſtella] ſicut papa pōt de vno epatu facere duos: ſic & imperator pōt de duab⁹ ciuitatib. facere vnā, & eȝ: vt I Auth. vt iudi. ſine quoquo ſuffr. §. nulli quoquo. co. 2.

cito nr̄is ꝓuenire tpib⁹: & vt A
i ſecuritate & pace ꝓuíciæ cū
antiq̄s finib⁹ integræ ſeruenť,
& vigilijs ac laborib. deuotiſ-
ſimorū militū, & cura ſpecta-
biliū ꝑ tpe ducū cuſtodianť il
læſæ. qm̄ ita ꝯuenit, vt ſp cu-
ſtodes fines ꝓuíciç ſeruēt: ne
deť hoſtib⁹ lnia icurrēdi aut ď
uaſtādi loca q̄ nr̄i ſubiecti poſ
ſidēt. ¶ Quātos āt milites, ſiue
pedites, ſiue eqtes ꝑ vnūquē-
que limitem collocari opʒ ad
cuſtodiēdas ꝓuícias & ciuita-
tes, tua magnitudo, ꝓut cōſiď B
rauerit, ordinet, & nobis r̄ferat: vt ſi ꝓuiderim⁹
ſufficiētē eē ordinationē, ꝯfirmem⁹ eā: ª ſin āt ꝑ
ſpexerim⁹ & aliq̄d āpli⁹ fieri, vt eā augmētem⁹.
Quid āt dux ſtipēdiorū noie ꝓ ſe ſuiſq; hoib⁹, &
q̄d eius offm̄ ꝯſequeť: hoc i ſubdita declarať noti
tia. Sicut ergo p̄dictū eſt, iteri nūc duces ac mili-
tes ſm nr̄am diſpōnē i locis ſeu ciuitatib⁹, i qb⁹
iuſſim⁹, ſedeat, donec deo auxiliāte, nobis ac rei-
publicę nr̄ę ꝑ labores nr̄os i illis locis ꝯſtitui poſ
ſit, i qb⁹ vniuſcuiuſq; ꝓuíciç ātiqu⁹ limes ꝯſtitu
tus erat, q̄n florēte Ro. repub. memoratæ ꝓuíciæ
īteġræ tenebāť. ¶ Pro limitaneis vero ordinādis
neceſſariū nobis eē vr̄, vt ex̄ Comitatēſes mili- C
tes q̄ ꝑ caſtra sūt, milites limitanei ꝯſtituāť, qui
poſsint & caſtra & ciuitates limitis defēdere, &
terras colere: & vt alij ꝓuíciales vidētes eos per
ptes, ad illa loca ſe ꝯferāt. Et exēplū fecim⁹ vni⁹
nūeri limitaneorū, vt ſm exēplū, q̄d nos miſim⁹,
ꝑ caſtra & loca, q̄ ꝓuiderit tua magnitudo, eos
ad ſſimitudinē nr̄i exēpli ordinet: ſic tn̄, vt ſi iuene
ris ď ꝓuícijs idonea corpa, aut ď illis, quos antea
milites hēbāt, limitaneorū ꝯſtituas nūero i vno-
q̄q; limite: vt ſi aliq̄ forſitā ꝯmotio fuerit, poſsit
ipſi limitanei ſine Comitatēſib. militib. vnā cū
ducib. ſuis adiuuare loca, vbi diſpoſiti fuerint, ñ
lōge limitē exeūtes, nec ipſi limitāei, nec duces
eorū: vt nullū ēt diſpēdiū à ducib. vľ ducianis p̄ D
dicti limitanei ſuſtineāt, nec aliq̄s ſibi ꝯſuetudi-
nes ď eorū ſtipēdijs ꝑ fraudē ad ſuū lucrū cōuer-
tāt. Hæc āt nō ſolū i limitaneos volum⁹ obſuari,
ſʒ ēt in Comitatēſes milites: & vnūquēq; ducē
& tribunos eorūdē militū iubem⁹, vt ſp milites
ad exercitatiōe armorū teneāt, & nō ꝯcedāt eos
diuagari, vt ſi q̄n neceſſitas ꝯtigerit, poſsit inimi
cis reſiſtere: & nullū audeāt duces aut tribuni ꝯ-
meatalē ď ipſis dimitteř: ne dū ſibi lucrū ſtudēt
ꝯficere, in cuſtoditas nr̄as reliquāt ꝓuícias. Nā ſi
vſurpauerit memorati duces, vľ officia eorū, ſeu
tribūi, ꝯmeatalē de militib⁹ reliq̄re, aut aliq̄ď lu-
crū ď eorū emolumētis ſibi acq̄rere. hoc ñ ſolū i

q̄druplū iubem⁹ publico r̄pēdere, * ſed ēt digni
tate eos ꝑuari. Magis. n. debēt & duces & tribūi * depedere.
ſ. ď putata ſibi emolumēta ſm labores ſuos ᵇ de
nr̄a largitate remunerationē ſperare, & ñ ď cō-
meatis militū aut eorū ſtipēdijs lucrū ſibi acq̄re
re: qm̄ iō ordinati sūt milites, vt ꝑ ſei pſos ꝓuin
ciç vidiceť, p̄cipue cū ſufficiēter & ipſis ducib. &
eorū officijs emolumēta p̄ſtitim⁹, & ſp ꝓuidim⁹
vnūquēq; ſm labores ſuos ad meliores grad⁹ &
ad maiores dignitates p̄ducere. * Poſtq̄ vero ďo * prodcere.
placuerit, & ꝑ tuā magnitudinē limes oīs i anti-
quū ſtatū ꝑuenerit, & bñ ordinat⁹ fuerit: tūc vbi
cūq; neceſſitas emerſerit, viri ſpectabiles duces
iuicē ſibi q̄n vſus exegerit, auxiliū p̄beāt: vt ꝓuī
ciæ ſeu limites, eorū vigilijs & laborib. (deo iu-
uāte) illęſi cuſtodiāť. Sicut āt iubem⁹ audaces &
feroces ꝯ̄ inimicos iudices ad milites nr̄os eē, ſic
volum⁹ eos mites & beneuolos circa collatores
nr̄os exiſtere, & nullū dānū nullāq; læſionē i eos
efficere. Si aūt q̄ſq̄ ď militib. auſus fuerit ᶜ q̄cū-
que leſiōē tributarijs nr̄is iferre: piculo viri ſpe-
ctabilis ducis ſeu tribuni & pricipis digna vidi-
cta afficiať, vt idēnes tributarij nr̄i cuſtodianť. Si
verò ꝓ q̄buſdā cāis īterpellatio apd nr̄os iudices
fcā fuerit: iubem⁹ ñ āpli⁹ ſportularū noie, q̄ nr̄is
legibus ďfinitū ē, executores accipe, pœnā eiſdē
legib. īſertā ex trāſgreſſiōe formidātes. Cū autē
deo ānuēte Africanæ nr̄æ ꝓuíciæ ꝑ tuā magnitu
dinē ſm nr̄ā diſpōnē ordinatæ, & limites i anti-
quū ſtatū reducti, ᵈ & oīs Africa ſic ďtēta fuerit
ᵉ ſicut erat: Cū ergo hæc oīa (deo iuuāte) p̄ſente
tua magnitudine diſpoſita & pfecta fuerit, & ꝑ
labores tuos antiq̄s fines oēs Africa recepit, &
docuerit ᶠ nos ď oī ordinōne toti⁹ Africanæ dioe
ceſeos. i. q̄ti & q̄ milites i q̄b. locis vľ ciuitatib⁹
ꝯſtituti sūt, & quāti limitanei, & i q̄bus locis &
militijs collocati sūt: tūc iubem⁹ tuā magnitudi
nē ad nr̄am clemētiā remeare. Interea verò ſi ali
q̄s ciuitates ſeu caſtella ᵍ ꝑ limites ꝯſtituta ꝓui-
derit tua magnitudo nimiæ eē magnitudinis, &
ꝑꝑ hoc ñ poſſe bñ cuſtodiri: ad talē modū ea con
ſtrui diſponat, vt poſsit ꝑ paucos bñ ſeruari. Cū
āt magnitudo tua oib. diſpoſitis ad nos remeare
iuſſa fuerit: tūc duces vniuſcuiuſq; limitis q̄tiēs
ꝓ cōponēdis ciuitatib. aut caſtris, & ꝓ ſtipēdijs
ſuis, aut ꝓ ānonis aliq̄ď op⁹ habuerit, celeri⁹ ad
virū magnificū p̄fectū ꝑ Africā ſignificēt: * vt ip * Significentur.
ſe, q̄ neceſſaria fuerit, feſtinet facere, ne aliq̄ pro
tractio ꝓuícijs noceat. Ea verò, q̄ ipſe fecerit, vel
q̄ adhuc neceſſario ꝓcurāda sūt poſtea, & memo
rat⁹ vir magnific⁹ p̄fect⁹ p̄t. Africç, & viri ſpecta
biles duces, & de alijs oib⁹, q̄ ibi agūť, frequēter
ad nos referāt, vt bñ fcā ꝯfirmemus, & q̄ oportu
nius ďbēt fieri, ex nr̄a diſpōne paganť. Hoc ēt de
cernim⁹, vt iudices q̄ ordinādi sūt ꝑ Africanos

limites

a Annexa. ſ. pr. l.
b Percipiant. ꝓquidā finiunt hāc legē hic. q̄dā habēt pl⁹. ſ. quātum quilibet dux cū ſuis hoībus capiat. & ſic ē notitia de quaſ. fecit mentionem.

limites, nihil āpli⁹ i ſacratiſſi
mo palatio cuilibet pſonę, aut
dignitati, vľ i præto. p Africā
p̄fecturę & magiſteriæ ptāti p̄
beāt, niſi q̄tū ſubter ānēxa [a] d̄
clarat notitia. Nā ſi qs āpli⁹, q̄
i ſubdita notitia taxatū ē, vſur
pauerit ſeu accepit, xxx. li. au. mľtę d̄pēdat noīe,
cū quo & piculo idignatiōis nr̄æ ſerenitatis ſu-
biacebit: nulla alia qualibet pſona aut dignitate
aut offō accipiēte aliqd ab eis, p̄ter illos q̄rū no-
mina i ſubiecta notitia ꝯtinēt. Ad hoc iubem⁹ vt
(deo iuuāte) vniuſqſq; dux ſeu eorū officia, ſm
qd̄ notitia ſubter annexa ꝯtinet emolumēta ſua
B ex tributis Africanæ ꝓuiciæ ex Kal. Sept. inſtātis
feliciſſimæ xiij. indictiōis pcipiāt. †† [b] Et * hæc
notitia deo volēte dēt d̄legari Ducib. & eorū of
ficijs i Africa ꝯſtitutis ꝓ ānonis & capitu p ſigu
los ānos p̄bēdis. Ita Clar. viro duci Tripolitanæ
ꝓuiciæ & hoīb⁹ ei⁹ ſingulis ſol. vi. ca. clix. ſin-
gulis cap. ſolidos. cclxxxiii. Aſſeſſori ducis, &
offō ac hoīb⁹ ei⁹ xl. an. xcvi. s. ſingu. ann. ca. ſol.
vi. Simľ fiūt, ꝓ an. & ca. ſolidi. Dclxxiv. Diuidūt
ſic: Aſſeſſori i ān. viii. ca. iiii. Primicerio i ann.
viii. c. ii. ¶ Ducenarijs iii. ad ann. vi. ſolidi. fiūt
an. capitis fiūt capitū. c. Cētenarijs. vi. an. v. ſūt.
Fiūt an. iv. & ad ca. i. fiūt. an. xvi. & ad c. iii. fiūt
ca. viii. ¶ Circitorib. ix. ſemis. Alijs. xi. ad an. i.
C s. fiūt. an. xiiii. ſūt, & ad ca. iii. fiūt cap. Itē viro
clariſ. duci Byzacenę ꝓuicię & hoīb⁹ ei⁹ an. cxc.
ſingulis i an. ſol. v. ca. clviii. ſingulis cap. ſol. x.
ſimľ fiūt ꝓ an. ca. ſolidi. Dclxx. oēs. Diuidūt ſic:
Aſſeſſori i ann. vii. ca. iv. Primicerio i an. v. c. ii.
Numerario i ann. vi. ca. iii. Ducenario. iv. ad an.
iii. fiūt ca. iii. Cētenarijs vi. ad an. * an. xv. & c.
i. fiūt ca. vii. Circitorib. ix. ad an. * fiūt an. xiii.
& ad ca. iii. fiūt cap. vii. Circitorib. ix. ad an. ii.
fiūt xviii. & ad ca. fiūt an. * xiii. * ca. ix. ſemis.
Alijs xi. ad an. iii. * fiūt an. xiii. s. & ad c. xi.
¶ Itē viro clariſ. duci Numidiæ ꝓuicię, & hoīb⁹
ei⁹. an. cxc. ſing. an. ſol. ix. ca. clviii. ſing. cap.
D ſol. ix. Simul fiūt ꝓ an. & c. ſol. cccli. xxxiiii.
Aſſeſſori ducis & offō ei⁹, hoīb⁹ xl. an. & c. ſol.
v. ca. xlix. ſing. ca. ſol. v. ca. xlvii. ii. ſing. cap.
ſol. iii. Simul fiūt ꝓ an. & ca. ſol. clxiiii. s. Di
uidūt ſic. Aſſeſſori i an. xiii. ca. vi. Primicerio:
* an. ca. iii. Nūerario i ānū. iiii. * Fiūt ad an.
xvi. & ad ca. v. Cētenarijs ad ann. ii. s. Fiūt xij.
& ad ca. capita. vi. Biarchis viii. Circitorib. ix
ad an. ii. cxxvii. & ad ca. iii. fiūt ca. viii. ſe-
mis. Alijs. xi. ad ann. ii. fiūt an. xvi. ſūt xv. & ad
ca. iii. fiūt ca. vi. ¶ Itē viro clariſ. duci Mauri-
taniæ ꝓuiciæ & hoīb. ei⁹ an. cxc. ſing. an. ſol. v.
ca. ſoli. cc. clx. xxxv. Aſſeſſori ducis & offō ei⁹
hoīb. xl. an. xcvi. s. * iii. s. fiūt ſimul ꝓ an. &

A ca. ſol. Dclxx. iii. s. Diuidūt ſic. Aſſeſſori in an.
ix. ca. iv. Primicerio i an. v. ca. i. Nūerario i an.
ca. iii. Ducenarijs. iii. ad an. iii. s. fiūt an. * &
ca. iii. fiūt ca. ii, * Cētenarijs ix. ad an. x. & ad
caput iii. fiūt capita v. Biarchis viii. Circito-
rib. ad an. viii. fiūt an. xviii. & ad ca. iii. fiūt
ca. iii. fiūt cap. xi. Itē viro clar. duci Sardinæ in
ſulæ, & hoīb. ei⁹ an. cxc. ſing. an. ſoli. cclxxxii.
Aſſeſſori ducis, & offō eius hoīb. xl. an. xcvi. s.
ſing. an. ſol. * ca. xlviii. ſing. cap. ſol. ix. Simul
fiūt ꝓ an. & ca. cl. clxxxvi. Diuidūt ſic. Aſſeſſo-
ri an. ix. & ca. iii. Primicerio in an. ii. ca. iii.
Numerario i ānū c. iii. Ducenarijs iiii. an. iii.
ſūt an. xvi. & ca. iii. ſūt. & ca. ix. Circitorib. ix
B an. iii. Fiūt an. xxviii. & ca. iii. fiūt ca. ix. Circi-
torib. ix. an. iii. fiūt an. iiii. ca. ix. ſemis. Alijs xi.
ad an. xvi. ſunt & ad cap. iii. fiunt cap. xi.

Notitia ꝯſuetudinū q̄s i ſacro laterculo, & in
p̄torio āpliſſimæ p̄fecturæ p Africā, & i offō ma-
giſtri militū, ꝓ tpe dux p̄bere dēt vniuſcuiuſq;
limitis, ſic. In ſacro laterculo. ſol. vi. ¶ In offō ma
giſteriæ militū ptātis ꝓ iſinuādis adminiſtrōnis
ſuæ diuinis nr̄æ ſerenitatis affatib. ſoli. xii. ¶ In
offō āpliſſimæ p̄fecturę p Africā ꝓ iſinuādis eiuſ
dē chartis, ſoli. xii. Glīa itaq; tua q̄ p hāc pragma
ticā ſāctionē nr̄a ſtatuit ęternitas, effectui ea mā
cipari obſeruariq; p̄cipiat. Emiſſa lex Idib. Apr.
CP. DN. Iuſtin. PP. A. IIII. & Paulino. VC. Cons.

C *Lectori.*

Hanc notitiā integrā, cenſurāq; doctiſſimorū virorum, quatenus licuit, reſtitutā ex tribus vetuſtis exēplaribus repoſuimus, quæ dictionē percipiāt, pag. 188. p̄cedente non ꝓcul a fine geminis crucibus notatā ſtatim ſequitur ad titulum uſque ſequentē procurrentē, nempe De offi cio p̄fecti urbi. cuius loco legebatur hactenus in oībus exemplaribus (quotquot extant) impreſſis ſequens notitia miſere lacera, manca, ac mutila, quod innuere videtur gloſſema, Percipiant. quam quidem notitiam denuo hic, ut diligentiæ noſtræ partim fidē tibi faceremus, partim ne gloſſema ocioſum eſſet, ſuppingere non piguit Vale. & noſtris fruere laboribus.

Et hæc notitia, deo volēte, dēt delegari iudici
bus, & eorū officijs i Africa ꝯſtitutis ꝓ annonis
& capitu p ſing. ānos p̄bēdis. Itē viro clariſ. duci
Tripolitæ ꝓuincię, & hoīb. ei⁹ āno * 90. ſingula
ānona ſol. q̄nq; cap. 159. ſinguli ca. ſolidos 282.
aſſeſſori ducis, & offō ac hoīb. ei⁹ 40. annis. 90.
D & ſeptē. Itē viro clariſ. duci Byzacenę † & hoīb. †alias Caſenæ.
eius ſilr̄. Itē viro clariſ. duci Numidiæ & hoibus
eius ſilr̄. Itē viro clariſ. duci Mauritaniæ ꝓuicię,
& hoīb. eius ſilr̄. Itē duci Sardiniæ, & hoīb. eius
ſilr̄. Itē notitia ꝯſuetudinū, quas in ſacro latercu
lo, & in p̄torio āpliſſimæ p̄fecturę p Africā & in
offō magr̄i militū ꝓ tpe dux p̄bere ſolet vniuſcu
iuſq; limitis, ſic: In ſacro laterculo ſex ſolidos. i
officijs magiſteriæ militū ptātis ꝓ iſinuādis diui
nis adminiſtrōnib. ſeu diuinę ſerenitatis affatib.
ſolidos xij. ꝓ offō āpliſſimæ p̄fecturę p Africā ꝓ
iſinuādis ei⁹ chartis ſolidos xij. Glīa itaq; tua q̄
p hāc pragmaticā ſanctionem nr̄am ſtatuuntur,
æternitatis

a DE OFFICIO præfecti vrbis.

Supra viſum eſt de imperatore, q. eſt ſummus, item de præfecto prætorio, qui inter alios maiorē dignitatē habēt. Nūc ergo reſtat videre de inferioribus. Et dicit Odof. q Papa ad ſimilitudinem huius præfecti vrbis, cum exit Romam, relinquit ibi vnū cardinalem, qui vices eius gerit Romæ. & de hoc qualiter debet dimittere, habetur vnū tex. multū venuſtū, & elegantē, hoc eſt optimo et pulcherrimo ſermone dictatū inc. fundamenta. extra de elec li. 6. Ful.

b Tudentibus. Redūdaret .i. ti totū cōmitter mus præfecto annonæ.

c Præfecturæ.] .ſ. vrbis.

d Lateat.] q n ipſe habeat.

e Poteſtates.] præfectus vrbis, & præfectus annonæ, vt eo. ti. l. iiij.

f Poteſtas.] idest præfectus vrbis: vt ſ. l. iij.

g Exerceat.] .i. habeat.

h N. ie.] vocatur. n. præfectus ve ipſe. Et no. hic duo: q inferior ſubſit ſupiori. vt ſ. d of. rect. prouinciæ. l. potioris. Et q nomi ni e deſeruiēdū: vt ſ. de defen. ciui. l. dfenſores. ij. & ſ. de epiſc. & cle. l. decernim⁹, ī fi.

i Quod pmulgatis] hæc lex nō legitur.

k Sanctionib⁹.] quas. non hēmus: quæ dicebant quod ſequit. & facit ff. eo. l. j. §. cū vrbem.

l Tua.] loquitur præfecto vrbis.

m Obſeruet] .ſ. hoc.

n Aduocandas.] corā ſe: quia in eis nō habet iuriſdictionem.

o Præfectura.] Nō legitur.

p Vſurpat.] no. p in ſapientibus. aliquē librū, qui rogant ſcholares, vt eos audiāt ſine præiudicio aliorū.

q Omnia. Genera.] vt piſtorū vl' molinū. hęc n̄ legitur.

r Primicerius. Per ſonarū .i. aliarum ſuſcipiat curā.

ſ Locū.] ſic ſ. de nume. & hono. l. vt gra-

A æternitatis effectui mancipari, obſeruariq; præcipiat.

TITVLVS XXVIII. DE OFFICIO PRÆFECTI vrbis. a

Nota q licet ſpecialis conſtituatur ſuper annona vel abundantia, vel ſuper damnis datis: nō propterea tollitur iuriſdictio quam poteſtas habet ſuper his ratione vniuerſalis iuriſdictionis. cū iſta concordant tex. & gl. in l. fi. ; de iuriſ. om. iud. Saly. Cura annonæ pertinet ad præfectum vrbi, licet ſuper ea conſtitutus ſit ſpecialis præfectus. hoc intendit etiam pro caſu poſitione. Fulgoſ.

I. Imp. Valentin. & Valen. ad Voluſianum præfectum vrbis.

Studentib. nobis ſtatum vrbis, & annonariā rōnē aliqn̄ firmare: in animū ſubijt eiuſdem annonæ curā nō oib⁹ deferri ptātib. Et ne præfectura vrbis abrogatum ſibi aliquid putaret, ſi totū ad officiū annonarium redūdaſſet,[b] eidē pfecturæ[c] ſollicitudinis neceſsitatē mādam⁹: ſed non ita vt lateat[d] offīn annonariæ pfecturę, ſed vt ambę ptātes,[e] inquantū ſibi negotij ē, tueantur ciuilē annonā, ſitq; ſocietas muneris: ita vt iferior gra d⁹ meritū ſupioris agnoſcat, atq; ita ſuperior ptas[f] ſe exerceat,[g] vt ſciat ex ipſo noie[h] qd præfecto debeat annonæ.

Præfectus vrbis hoies in pūcijs commorantes ad ſe aduocare nō pot, niſi ex duabus cauſis hic expreſſis. hoc intendit. Et vide tex. et iſta eſt illa lex, qua determinant la. co. de Arc. q iudex pot ſuos ſubditos citare extra ſuum territoriū exiſtentes. de quo audiuiſtis in clemen. paſtoralis. extra de ſen. & re iudi. Bar. ſiquis ex hac l. q nō debet procedi ad inquiſitionem, niſi fama præcedat. Quo modo autem colligitur? certe multū extrahit hoc modo h. d poſſe euocari homines a pūncijs, quādo ſunt obnoxij. quo modo aūt ſunt obnoxij? certe q a de eis mala fama præcedebat &c. Raph. Fulg.

II. Idem. AA. ad Ampel. pfec. vrb.

Quod pmulgatis[i] ſanctionib.[k] tua[l] ſynceritas reſcriptū eē nō neſcit, ēt ex pcepto nr̄o ppetēter obſeruet:[m] nec quaſdā pſonas de pūicia exiſtimet aduocādas,[n] niſi tm̄ mō ſuos officiales, & hoies populares huius almæ vrbis ſeditioni obnoxios.

Præfectus vrbis præeſt cunctis officialibus, & poteſtatibus. Saly.

III. Imp. Valens, Gratianus & Valen tin. AAA. ad .. ſianum pfect. vrb.

Præfectura[o] vrbis cūctis q intra vrbē ſunt, antecellat dignitatib.[p] tm̄ ex oi[q] parte deriuatis, quātū ſine omni iniuria ac detrimento honoris alieni vſurpat.[r] Data. VI. Kal. Iul. Valēte. A. V. & Valentiniano Iun. Cons.

Vniuerſi ciues, & collegia præfecto ſunt ſubdita. in d. Salyc.

IIII. Imp. Theo. Valen. & Arca. AAA. Seuerino comiti ſacrarū largitionū.

B Omnia corporatorū genera[q] q in Cōſtantin. ciui. verſāt, vniuerſos dq; ciues ac pplares, pfecturę vrbanę regimoderamine cognoſcas.

Officium primiceri durat biennio: quo finito ſiue tpe, ſiue morte ſiue alia rōne, ſequēs in ordine matricula locū eius dēt obtinere. Salyc.

V. Imp. Theo. A. Conſtantino præfect. vrbis.

Primiceri⁹[r] adiutor[a] tuæ ſedis officij p biēniū, qd i eo. gradu ex ꝯſuetudie priſcæ ordinationis meruit, curā iſup pſonarū vſurpatione oi atq; ambitione ceſſante ſuſcipiat: hoc ēt adiecto, vt ſi qs ex memorato ordine vel conditionis humanæ ſine puētus, vel alia quacūque

C rōne militię gradū pprie amiſiſſe monſtrabit: ſolitæ ambitionis iniuria vacante locū[ſ] is qui iuxta matriculæ veritatem ſequitur, obtineat.

TITVLVS XXIX. DE OFFICIO MAGISTRI MILITVM.

Magiſter militū, & comes per hoc edictum nullam habeat iuriſdictionem in prouinciales: & præfectus vrbis nullam habeat iuriſdictionem in milites. hoc intendit etiam pro caſus expoſitione ſimile: nā poteſtas nullam habet iuriſdictionem in ſtipendiarios: & capitaneus nullā habeat iuriſdictionem in ciues, nec forenſes.

I. Imp. Valentin. Gratian. & The. AAA. ad Euſignium PP.

Viri illuſtres comites & magiſtri peditum, & equitum, in prouinciales nullā penitus habeant ptatem, nec amplisſima præfectura in militares viros.

Per hanc legem dicitur cōtra, q poteſtas pot cognoſcere de cauſis criminalibus officialium ſuorum. Si ergo aliquis miles collateralis vel aliquis ex iudicibus poteſtatis aliquod delictum commiſerit: poteſtas eos debet punire. Fulgoſ.

D II. Imp. Hono. & Theod. AA. ad Hypatium magiſtrum militum per Orientem.

Apparitores per Orientē ſtatutos officij tui ad aliud iudiciū trahi minimè oportebit. Sciat igit illuſtris magnificētia tua, ſub te, ſiue ciuiliter, ſiue crialr appetantur, eos litigare debere.

Ex hac lege nota q illi qui ſunt in matricula vltra numerum ſtatutum, non gaudeant priuilegijs eorum, in quorum matricula ſunt. Leges ſequentes nihil habent. & vide tex. tantummodo. Venimus ad lectūram ordinariam, &c.

III. Imp. Zeno A. Sebaſtiano pfecto prætorio.

Eos qui vltra ſtatutos in officio magiſterię p Orientē ptātis militant, ciuiliū quoq, iudicum ſententijs[t] ſup quolibet negocio ſubia-

datim. & ſ. de aduo. diuer. iudic. l. petitio nē. Sed arg. ſ. i Auth. de mon. §. pe. coll. j.

DE OFFICIO MAgiſtri militum.

Hic titulus nō legitur: nec ſequens de offi. qſtor: nec ſequēs de off. magiſtri officiorū. niſi i l. nec. vbi not. ſimile ſ. de off. pfec. pto Africa. l. ẏ. & ſemper. & ſ. de px. ſacro. ſcri. l. vnicuique. lib. 12. Et l. vlt. ſic er illo verb. ſubro etur. pot notari, q i beda vacante.

t Os.] pcipimus ſubaudi eos, ſub iacere ſententijs ciuilium iudicum tu per quolibet negocio qui militāt vltra ſtatutos, ſcilicet milites in officio magiſterię poteſtatis per Orientē.

u Qui.] No. q. q non ſunt i matricula, ſunt tanquam priuati.

x Sententijs.] ſubaudi iubemus.

a in pleriſque Præfectus vrbis. recte.

b poteſtatibus.

c ex oium parte deriuans. recte. ſtiſſime.

a adiutorum vo. recte.

cere pcipim⁹: ipſis quiēt ſtatutis i tributarijs collationib⁹ ciuiliū [a] quoq; iudicū diſpoſitionibus proculdubio parituris.

IIII. Imp. Anaſtaſius. A. Ioan. magiſtro militum per Illyricum.

MIlites [b] de locis i qb⁹ cōſiſtunt, ad alia loca ſine ſpāli nr̄æ ſerenitatis auctoritate nullaten⁹ trāsferri præcipimus: ne eorū expēſæ i locis in qb⁹ ꝯſiſtūt, [c] minuāt. Sed ſi forte q̄dā vrgēs & neceſſaria cā emerſerit, vtilitati ac ſecuritati publicæ tā āpliſſimā ꝑtorianā ꝑfecturā, [d] q̄ tuā ſedē ſine vlla ꝓcraſtinōne [e] ꝓſpicere ꝑtin⁹ i op₃, & ſuggeſtiones ad nr̄as aures deſtinare, indicantes ea loca ď qb. milites trāsferēdi ſunt, q̄ ea ad q̄ peruenire eos oportet, noiaq; fortiſſimorū numerorū i qbus ijdē milites referunt, necnō q̄titatē annonarū, & an̄ oia [f] cām ob quā ijdē milites trāsferendi ſunt: vt p⁹ talē ſuggeſtionē à noſtra auctoritate ꝯpetētia ꝓcedant.

V. Imp. Iuſtin. A. Zetę * viro illuſtri magiſtro militum per Armeniam & Pontum Polemoniacum, & cęteras * gentes.

CVm ꝓpitia [g] diuinitate Roma. nobis ſit ďlatū īpiū: ſollicita cura, cauta diligētia ptractātes pſpexim⁹ oportere ēt partib⁹ Armenię, & Ponto Polemoniaco, & gētib⁹ ꝓpriū magr̄um militū p hāc legē cōſtituere; tuāq; magnitudinē, q̄ nobis ex an̄ geſtis optimè cōmēdata ē, idoneā ad talē fore dignitatē ꝯfidētes elegimus: certaſq; ꝓuicias. i. magnā Armeniā, q̄ interior dicebāt: & gētes, Anzitenā vc₃, * Ingilenā, Aſtianenā, Sophenam, Sophanenam, in qua eſt Martyropolis, Beiabitenam, & primam & ſecundam Armeniā, & Pōtū Polemoniacum tuæ curæ cum ſuis ducibus ꝯmiſim⁹, comite Armenię penit⁹ ſublato: cūctoſq; ſubdim⁹ numeros, nō mō q̄s in ꝑſenti nouos ꝯſtituimus, ſed ēt de ꝑſentalib⁹ & Oriētalibus, & alijs agminib⁹ ſegregatos: nō tñ eorū q̄titatē aguminū minuētes: ſed qa [h] plures eis addidimus ſine reipublicę grauamine, & ſine augmēto ſumptuū, aliquātos ſubtraxim⁹: ita tñ, vt poſt hāc ſubtractionem ampliores remanſerint, q̄ vſque ad noſtra felicia fuerant tempora.

TITVLVS XXX.
DE OFFICIO QVÆSTORIS.

I. Imp. Theodoſius. A. Salluſtio * quæſtori.

POtius minoris laterculi [k] curā ſcias ad tuæ ſublimitatis ſollicitudinē ptinere: ita vt tuo arbitratu, & ſcrinio * memoriæ toti⁹ minoris laterculi, dignitates, hoc ē ꝑfecturæ, oēs tribunat⁹, & ꝓpoſiturę caſtrorū, [l] iuxta ꝯſuetudinē priſcā clementiæ meę auctoritate deinceps mittant. Da. VI. kal. Maij, Conſtantinopo. Caſtino & Victore Cons.

*al. Salluſtiano.

*puto legendum, ex ſcrinio

II. Idem A. Helioni comiti & magiſtro officiorum.

OMnes minoris laterculi * dignitates, q̄ ſub cura qdē ac ſollicitudine viri illuſtris q̄ſtoris eē antea videbant, poſtea vero vł vniuerſæ vł mediæ ad magr̄orū militū ptātē diſpoſitionēque tranſierāt: placuit nūc clemētiæ meę, vetuſti tp̄is more renouato, ad priſca ďinceps iura reuocare. [m] Dat. III. kal. Maij, ſupraſcriptis Cons.

*q̄d fuerit laterculū minus aut maius, vide hic in ꝑtermiſſis.

III. Imp. Anaſtaſius A. Euſebio magiſtro officiorum.

OFficia [n] & ꝯditiones q̄ ptinēt ad viros deuotos in ſacro ſcrinio memorię militātes, [o] nemini liceat ſub q̄cūq; occaſione ſine vlla diuinæ ſubſcriptionis liberalitate ꝑagere: [p] eo cuicūq; in hoc fuerit poſtea facinore ꝯuictus, publicatione bonorū ſuorū multādo: officio q̄q; rectoris ꝓuinciæ, in q̄ nō allegato ſup gerēda ſollicitudine ſacro reſcripto aliqs auſus fuerit eādē curā ſibimet vſurpare, triū librarū auri diſpēdio feriēdo. Dat. kal. Mar. Conſtan. Anaſtaſio. A. & Rufino Cons.

TITVLVS XXXI.
DE OFFICIO MAGISTRI OFFICIORVM.

I. Imp. Conſtantinus. A. ad Agentes in rebus.

PRiuilegijs dudū ſcholæ veſtræ īdultis, & integris reſeruatis ad ducenariā, † cētenariā, & biarchiā nēo ſuffragio, [q] ſed * labore vnuſqſq; ꝑueniat: principatū vero adipiſcat̄ m̄ricula decurrente: ita vt ad curas agēdas & curſum illi exeant, q̄s ordo militiæ vocat, & eius laborū adiutor. [r] Præterea [s] i q̄ toti⁹ ſcholæ ſtat⁹, & magr̄i ſecuritas ꝯſtituta eſt, idoneus probitate morum ac bonis artibus præditus, noſtris per magr̄um obtutib⁹ offeratur, vt noſtro ordinetur arbitrio.

†al. ducenā etiam & centenam, &c.

*al. niſi labore.

II. Imp. Valentinianus, Theo. & Arcad. AAA. ad Patricium magiſtrum officiorum.

NEmo agētiū i reb⁹ ordinē militiæ atq; ſtipēdia ꝑuertat, ēt ſi nr̄i numinis † p obreptionā ďtulerit īdultū. [t] ac ſi qs formā admiſſi [u] iſtiuſmodi docebit obtuliſſe, i locū ex quo indecenter emerſerat, reuertat̄: vt is gradu ceteros antecedat, quē ſtipendia meliora, † vel labor ꝓlixior fecerit anteire. PP. Hadrumeti.

†al. nominis.

†al. longiora.

a [Ciuilium.] repete parituris.

b MIlites.] per Illyricum.

c Conſiſtūt.] ſ. primo ſed omnia in ſuo ſtatu remaneant. i. militent in ſuis locis, no expenſæ &c.

d Præfecturā.] vrbis.

e [Procraſtinatione.] loqr̄ magiſtro militū.

f Omnia.] repete, deſtinare.

g CVm propitia.] hic incipit l. cū propitia.

h Sed qa] quod alias.

i DE OFFICIO quæſtoris.

Hic titulus nō legitur.

k POtius. Laterculi. i. ... ad theſaurum principis recipiendū, vt no. in Authen. vt iud. ſine quo. ſuffrag. §. quod autem collat. ij.

l Caſtrorum, vt deutacum: alias deauratorū, vt Petr⁹ de vico.

m OMnes. Reuocare.] vt redeāt ad quæſtorem.

n OFficia.] Nota ꝑ Petrū de vico, qui locat quæſtus ſine principe.

o Militantes] ſ. quæſtores.

p Peragere] ſine licentia principis.

DE OFFICIO MAgiſtri officiorum.

Huc uſq; de illuſtribus tractauit. Nunc incipit tractare de ſpectabilibus ſecundum Pau. qui mediam gerunt adminiſtrationē. vt in Auth. de nō alie. aut permu. §. vlti. col. ij. Ac.

q PRiuilegiū ſuffragio. ideſt precibus.

r Adiutor.] i. ordo.

s Præterea.] ſubaudi, ille.

t NEmo. Indultū] ideſt reſcriptū.

u Admiſſi.] ſ. reſcripti impetrati.

† al. Phi. zethio.

a Scholariũ. Senatores] .i. filios ſenatorũ q erant ſcholares i militia, & ducenarios eorũ filios.

b Iubemus. Præcepꝫit.] No. ꝑ locis in ſcholis.ná ſcholare recedéte nõ dét ali⁹ ſibi locũ vindicare ſine licétia dñi. Itẽ no. ꝑ ꝓbéda. ná vno canonico mortuo ſi dét alius in locũ eius ſubrogari ſine licentia papę.

* al. integrãdi. al. regradandi in nullis excép'atibus legitur degradandi.

Pro tpe] repete culminis &c.*

DE OFFICIO comi. ſacr. largi.

Hic eſt illuſtris: vt j. de adſeſſ. l. fi. & nõ legitur.

* al. perpetuæ tui.

† al. cluſo rariũ. al. cluſurarum. al. clauſurariũ, vt hic. & l. 2. ꝫ. de offic. PP. Af. vbi cõſtãter in oĩbus libris legit. clauſurę. Contius. recta eſt ſcriptio. & ſubſcriptioni ſe queſtiõ cõuenit, ac hiſtoriæ. Palatini qui dñr.

c Palatinis] .i. officialibus palatij principis, q ſunt cũ comite largitionum.

Conquerãtur] .i. dicant principi.

Deſidia] ſic j. de priua. car. l. j. §. j.

Prouiderit] q.d. vnus iudex accuſet alium.

Largitiones] aliæ religiones. & pp hoc eſt hic titulus. at ſequés titulus de off. com. rerũ priuatarũ non legitur.

DE OFFICIO COMITIS rerum privatarum.

Si qd.] aliſi quidẽ negociũ. aliſi qd.

m Priuatæ] .i. procuratoris Cæſaris.

n Sibimet] .i. fiſco.

DE OFF. COMI. ſacr. pa. &c.

o Si quis. In articulo] .i. ſtatim.

DE OFFICIO PROconſ. & leg.

Præfecto tractatu illuſtriũ, ſupponit de ſpectabilibus, hic.n.proconſul ſpect. abilis eſt, vt diximus j. de off. præſe. prætorio.

p Legati] pro cõſulum.

q Trãſmittere nõ morentur.] excepto crimine ſuſpecti tutoris: de quo ẽt pnunciant. Nota duo in hoc legato ſpecialia, & q. de oĩ crie cognoſcit, & q. ẽt pnũciat i crie ſuſpecti: vt hic.

III. Imp. Theo. & Valen. AA. Pleitio † comiti & magiſtro officiorum.

Scolarium nrorũ deuotio ꝓbata à nris parentib⁹, circa maximæ ſerenitatis nrę affectionẽ enituit. vñ quicquid ad fouéda ſeruãdaq; eorũ priuilegia poſtulat, ſtati credidim⁹ admittédũ. Idq; ſuggeſtioné tui culminis approbantes, viris ſpectabilib. comitib. ſcholarũ verberãdi degradãdive* ſenatores & ducenarios, licét iã denegamus. Ea nãq; q tali cõmotione digna ſunt, ad tuę B ſublimitatis volumus referri notitiam.

IIII. Idẽ AA. Nomo magĩo offõrũ.

Curæ tui ꝑpetui culminis credim⁹ iniũgédũ, vt ſup oĩ limite ſub tua iuriſdõne ꝯſtituto, quéadmodũ ſemi litũ numerus hẽat, caſtrorũq; ac clauſurarũ† cura ꝓcedat, qtãnis ſignificare nobis ꝑpria ſuggeſtiõe ꝓcuret. Dat. II. Id. Sep. Cõſ. Max. II. & Pat. Cõs.

V. Imp. Iuſtinus & † Iuſtin. AA. Tatiano magiſtro officiorum.

Iubem⁹ eũ ad militiã deuotiſſimorũ ſcholariũ decetero ꝓuenire, q nrm meruit iudiciũ: nec licere ꝑ tpe tui culminis adminiſtrõnẽ habẽri, ſine hmõi ꝓbatoria aliquẽ iter eoſdem viros deuotos ſcholares ſuis referre ꝓceptionib⁹: ſed ſciat is q ſine ſacro reſcripto ad eãdẽ ꝓuenire militiam auſus fuerit: nõ ſolũ ea ſe priuari, verũẽt pœnæ xx. librarũ auri ſubijci. Illud ẽt obſeruari de cetero volum⁹, vt ſi qs locus ſtatuſve ſcholariũ i quacũ D que ſchola uacauerit: ille ſub rogeť, quẽ nra pietas p ſacrũ reſcriptũ vacãtẽ ſubire locũ ꝓcepit. ad hoc, q drimenſtres breues eorũdẽ ſcholariũ, cura tuæ ſublimitatis, & ꝑ tpe viri excellẽtiſſimi magri offõrũ ꝯſcribi volumus, & eos ſacro ſcrinio laterculi ꝓſtari, ibi deponédos: vt ſp notitia eorũdẽ ſcholariũ certa ſit, neq; publico dãnũ aliqd infligať.

A Da. X. kal. Maij, Conſtantino. Mauortio. V. C. Cos.

TITVLVS XXXII.

DE OFFICIO COMITIS SACRArum largitionum. d

I. Imp. Arcadius & Honorius. AA. Limenio Comiti.

Palatinis c hæc cura dẽt eẽ ꝓcipua, vt periculo proprio notarijs ꝺſtinatis, ſup negligẽtia iudicũ (ſi ita res exegerit) ꝯquerant, ne eorũ ſit ĩpunita deſidia. e Iudices qq; de eorũ noĩb⁹ referre ꝯuenit. quos cõmodis ꝑprijs magis q̃ vtilitatib⁹ publicis ſtudere ꝓuiderit: f breues ẽt q drimẽſtruos ad offm palatinũ nouerit dirigẽdos, aurũq; exactũ ad ſacras B largitiones g ſine vlla dilatione eẽ mittẽdũ. Da. III. kal. Maij, Ho. VII. & The. II. AA. Cons.

TITVLVS XXXIII.

DE OFFICIO COMITIS RERVM PRIVATARVM. * k

I. Imp. Valẽ. & Valẽs. AA. ad Honoratũ cõſularẽ. Byzacij.

Si qd negociorũ actitatũ fuerit, i qb⁹ aliqd ꝯmodi fiſcalis appareat, ad offm rei priuatæ m tua grauitas acta trãſmittat: vt iſtructione ꝑcepta, qd ſibimet n iuris auxilio debeať, agnoſcat. Da. VI. kal. Ia. Valenti. & Valente. AA. II. Cons.

TITVLVS XXXIIII.

DE OFFICIO COMITIS SACRI PALATII.

I. Imp. Arcad. & Honor. AA. Mineruio comi. R. Priua.

Ad palatinorũ curã, & rõnaliũ officia, C oĩum rerũ nrarũ, & totius ꝑpetuarij, hoc ẽ emphyteuticarij iuris exactio reuertať. Da. kal. Ia. Med. Cæſario & Attico Cons.

II. Iidem AA. Vrſatio comiti Rer. Pr.

Si qs iudicũ vir illuſtris, vel ꝑfectus vrbi, cognitionẽ comitiuæ rerũ priuatarum examini debitã, ſibimet vindicãdã cẽſuerit, vel tuitionẽ ꝯ eiuſdẽ ſtatuta ſedis ꝓſtiterit: ad 50. librarũ auri illationẽ pœnæ noĩe offm eius teneať, quã decet in articulo o exigi, mãſuetudinis nræ ærario ſociãdã. Da. VI. Id. Au. Ra. Cõſtan. & Conſtã. Cõs.

* *Cõſtitutio hic inſerenda, ex prætermiſſ. repetatur fol. 12. col. 4. C.*

TITVLVS XXXV.

DE OFFICIO PROCONSVLIS, ET LEGATI.

I. Imp. Conſtan. A. Aeliano proconſuli Africæ.

Legati p nõ ſolum ciuiles, ſed ẽt criales cãs audiãt: ita vt ſi ſniam i reos ferédã ꝓuiderint, ad ꝓcõſules eos tranſmittere non morentur. q *

DE OFFICIO COMITIS SACRI PATRIMONII. r

I. Imp. Hon. & Theo. AA. Simplicio proconſuli Aſiæ.

Officium Helleſpõti ꝯſularis æternæ recordationis prem ſerenitatis noſtræ adijt. s & expoſitis ſuis incõmodis, quibus à Vicarianis apparitorib. vrgebať, occa-

& ff. de offic. procon. & le. l. ſolent. & ff. de ſuſpect. tuto. l. j. § j.

r DE OFFICIO COMITIS ſacri patrimonij.

Conſtitutio Græca.

s Officium. Adijt.] .i. ſuis igreſſibus ad eum.

* al. additur, ſacri palatij ſacriq; e patrimonij Byzacij.

* perperã hic noua rubr. conſtituitur.

* in quibuſdã libris hic inſerta repetitur conſtitutio q eſt l. 2. j. de offic. mag. offi. ſõ illinc repetat. q volet.

* perperã hic ponitur, de off. com. ſac. pa. cũ ſequens cõſtitutio iungat ad tit. de off. Procõſul. & le.

Agere].i.viuere.
Cuius].ſ.officij.
Principē]patrē ſere nitatis noſtræ, quod eſt ĩ.
Cõmouerunt]not. ꝙ pia allegatio mouet principem.

e DE OFFICIO comitis Orientis.
Procurator erat rerũ quæ erãt in Oriente. & non legitur hic titulus.

f DE OFFICIO præfect. Au.&c.
Hic eſt ſpectabilis: vt ĩ.de prima car.l.i.

g OMnia tributa tuę] Loquitur pfecto Augustali.

h PRæfectus. Puniēdi.] imò vñ, vt ff.de of.præſi.l. illicitas.§.q vniuerſas. ꝙ eſt ꝯ ſolut. ſpãle hic, vt nõ habeat ius gladii. Vel dic, non habet ius in hos, habet tamen in alios.

i DE OFFICIO vicarij.
Non legitur.

k IN ciuilibus. Meritum.] cuius eſt hic vicarius.
l Reuerentiã.] cum pfectus repręſentat reuerentiã principis. & ſic iſte vicarius præfecti ſit per mediũ præfectum. vt ff.de offi. præfe.præto.l.j.

m REIationes, Auctoritas.] Not. contemptum eſſe ſi non audiatur.

n DE OFFICIO prætoris.
Spectabilis eſt,& dic primã legem q̃ tractat de officio eius, & nota text.ibi,ſedula ſeruitus. & quod plus ſeruiet emancipatus patri quam ſi ſit in poteſtate.

o PRætori. Exuãt.] ideſt liberent.
p TRes] Ol.xviij. vt ff.de ori.iu. l.ij.§. deinde diuus Auguſtus.
q Propriũ larē.] ſic & ĩ.de epi.& cle.l.in eccleſijs.Sed ꝯ.ĩ.de cri. ſacri.l.fi. ſed ſpãle in ptore. Itē ꝯ.ff.de offi. præt.l.Barbarius.

r DE OFFICIO REctoris...

ſ POteſt.] Pone casũ: Quidam fecit ſcribi rē in inſtrumēto, quæ ab alio poſſidebaẽ, ſuã eſſe. qui cum de falſo accuſaretẽ, dixit ſe nõ accuſari poſſe, quia verũ erat qđ in inſtrumēto ē ſcriptum. Vel dixit: De falſo me accuſas, ſed ego dico te ſeruum meũ eē: & ſic ꝓprietatis tui ipſius tibi refero qõnē, vt & aliàs ĩ.de adul.l.qm̃. Alexandrum. Vel tertio dic: Petebã fundũ à muliere, & oſtēdebã inſtrumētum. ipſa illud de falſo accuſabat. ego eam dico nõ admitti quia fœmina eſt, q̃ nõ admittiẽ ad publicã accuſationē. ſed ipſa dicit ſuũ eē fundũ,& ſic ꝓſua re dēre admitti, vt ĩ. q accu.ñ poſ. l.vxor. ſed l. ſe.ꝯ. & facit ĩ. de fal.l.& ſi ad te. & de ordi.iudi.l.j.

orauit ſub tuæ ſublimitatis agere ꝑtãte: cuius allegationes humanæ ꝓcliuius pium principem cõmouerunt: qđ & nos obtinere cēſem⁹.

A

TITVLVS XXXVI.

DE OFF. COMITIS ORIENTIS. e

I. Imp.Leo.A.Vſco * præfe.præt.

TItulos q Alytarchię & Syriachiæ muneribus ĩ prima Syria deputati ſunt, ꝑ officia tã viri ſpectabilis comitis Oriētis, q̃ viri clariſ. rectoris ꝓuĩciæ flagitari p̃cipim⁹. Alytarchię qdē ludi, cura viri ſpectabilis comitis Oriētis,& ei⁹ offõ: Syriarchiæ vero ſollicitudine viri clariſ. moderãtis ꝓuinciã,eiuſq; apparitoris exerceanẽ: nulliq; penitus curialiũ, nec ſi voluerit, idē munus vel honorem ſubeundi licentia permittatur.

B

TITVLVS XXXVII.

DE OFF. PRÆFE. AVGVST. f

I. Imp.Valent.Theo.& Arca.AAA. Florentio præfe. Augu.

OMnia tributa ꝑ Aegyptiacã diœceſim † cura & ꝓuidētia claritatis tuæ g à moderatorib. ꝓuinciarũ exigi iubemus. Si q tñ ex poſſeſſorib. ſiue militarib. ſiue ñ militarib. ad ĩferēda q̃ debenẽ, audaces extiterint: eos ꝑ militare etiã auxiliũ (ſi op⁹ exegerit) ad ſolutionem compelli ſancim⁹.

C

II. Imp. Theo. Arca. & Hono. AAA. Rufino præfe. prætorio.

PRæfectus ꝑtorio Auguſtali ordinariorũ ſub ſe iudicũ examinãdi flagitia, & ſup his referendi, non amouendi vel puniendi h habeat ꝑtãtē.

D

TITVLVS XXXVIII.

DE OFFICIO VICARII. i *

I. Imp. Valen. Valens & Gratianus, AAA. Antonio præfe. præto.

IN ciuilibus, caufis vicarios comitibus militũ ꝯuenit ãnferri, ĩ militarib⁹ negocijs comites vicarijs ãnponi. Quotiēs ſocietas in iudicãdo ꝯtigerit: priore loco vicarius poneẽ, comes adiũctus accedat. Siquidē p̃fecturę meritũ k cæteris dignitatib. ãteſtet: & vicaria dignitas ipſo noīe ei⁹ ſe trahere iudicet potiorē, & ſacræ cognitionis hēat ꝑtãtē, & iudicationis nr̃æ ſoleat repræſentare reuerentiã. l

II. Idem AAA. ad Heſperiũ præ. ꝑt.

RElationes vicariorũ, ſi qñ vſus attulerit, ad noſtrã mãſuetudinē referanẽ. Relatiões.n. iudicũ libēter audimus: ne adminiſtratorũ đcreſcere videaẽ auctoritas, m ſi eorũ ꝯſulta veluti ꝓfanorum ꝑces à nr̃is adytis repellamus.

n TITVLVS XXXIX.

DE OFFICIO PRÆTORIS.

I. Imp. Conſtantius. A. ad Senatum.

PRætori đferẽ hæc iuriſdõ ſanciētib⁹ nobis, vt liberale negocium ipſe diſceptator examinet. ſanè ĩterponi ab eo decreta conuenit, vt ſiue in integrum reſtitutio referenda eſt, ꝓbatis duntaxat cauſis, ab eodē etiam interponaẽ decretũ: ſeu tutoris dandi, ſeu ordinãdi curatoris ĩpleaẽ ab eo ĩterpoſitio decretorũ: q̃ppe cũ apud eũ quoq; adipiſci dēat p̃honorũ iudicio ſedula ſeruit⁹ libertatē. Nec ſanè debita filiorũ votis p̃rum vota ceſſabũt, vt patēti copia liberos ſuos exuãt o ꝑtãte, magis ꝓprijs obſeqjs mancipatos: cũ ſeſe ĩtelligãt his obſeqj pl⁹ dēre, à quibus ſe meminerint ſacris vinculis exutos. Dat. VI.kalen. Ianua. Euſebio & Hypatio Cons.

II. Imp. Valentin. & Martianus. AA. Tatiano P.P.

TRes p tm̃mõ p̃tores electæ opinionis in hac vrbe ꝑ ſingulos annos iudicio ſenat⁹ p̃cipimus ordinari: q ꝯpetētes cãs, & debitos actus integre diſceptare atq; tractare dēbunt: vt hi tm̃ tres ex his, q ꝓpriũ larē q ĩ hac alma vrbe hēant, nõ ex ꝓuincijs eliganẽ. Nec ſi qs forte ꝑꝑ alĩs cãs ad hãc vrbē de ꝓuĩcijs venerit, ad p̃turæ munus efferaẽ: * ſed hi tm̃mõ (vt dictũ eſt) q hic domiciliũ fouēt: ita tñ, vt nec ipſi ſumpt⁹ quoſdã ĩferre cogantur inuiti, ſed habeant ſpõtaneum liberalitatis arbitrium. Data. XV.kalen.Ian.Conſ. Val. VII. & Albieno Cons.

Græca Conſtitutio notatur hic deeſſe.

TITVLVS XL.

DE OFFICIO RECTORIS PROVINCIÆ. r

I. Imper. Alexand. A. Iuliano.

POteſt ſ de falſo cãm cognoſcēs p̃ſes ꝓuinciæ, incidentē proprietatis quæſtionē dirimere. Da. VI.Kal.Apri. Maximo. II. & Vrbano Cons.

II. Imp. Conſtantinus. A. ad Maximianum * præſiden.pro.

al.legēdũ.patente.

*Pars huius.l. ē ĩ. de Prætoribus lib. 12.l.1.

al.tamē quod eſt rectius.

al.vocetur.

*Maximum.

a Preſides.] Hęc lex nō legitur, nec ſequētes: vide tamen notabilia.
b Inſolentior] i. immodeſtior, inobediēs
c Quò] pro vt.
d Iuſtiſſimos. Accuſandi] repete, damus poteſtatem.
e Abſumat.] ſic §. de epiſ. & cle. l. quoniā venerabilis.
f Voces.] contra maglos iudices.
g In officiales.] facit ſ. de ſpor. l. ij.
h Publicum.] ſ. officium.
i Potioris. Tribuatur] vt & ſ. de offic praefec. vrb. l. ſtudentibus.
k Irrogatur.] aľs iniuria, & aliàs pęna. & facit ſ. de of. diuer. iu. l. ſinguli. & ſ. de vet. iu. enu. l. j. §. oib. & §. ſed neque.
l Ciuitas. Ingeniū.] idest ſuperbia.
m Qui ordinariū. Dignitatem] aliàs ptātem.
n Profligauerit] quia accepit de ſalario ſequentis poteſtatis.
o Ne quis. Contra cōſulta cœleſtia.] i. ꝯ praecepta huius legis.
p Nullum. Poſſeſſor] i. ciuis vel ruſticus.
q Horreat.] qa ſi ibi ad eū: & ita palatini imminent iudicib⁹, & iudices collatorib.
r Omnes. Inſolentia.] i. officiariū ſiue apparitorum inobedientia.

† Gloſ. in ea. cū ſup verb. petitorū. de cau. poſſ. & ꝓpr. in ducit hāc l. in argu. q̄ dux petitiones eo. iudicio expediuntur.

* Concordat cap. ad nram. iūcta gloſ. j. circa fi. d ꝯ ne. vbi habeť. q̄ q̄nq; reuelať minori qd maior neſcit
† Rhodiorū. quod videť refectus.

Preſides[a] ꝓuinciarū̄ oportet, ſi q̄s potētiorū extiterit iſolētior,[b] & ipſi vindicare nō pn̄t, aut examinare, aut ꝓnūciare nequeūt: de ei⁹ nomine ad nos, aut certè ad p̄toriana p̄fecturæ ſciam referre: quò[c] ꝓuideať, qualr̄ publicæ diſciplinæ, & læſis tenuiorib⁹ conſulatur. Dat. V. kal. Maij, Probiano & Iuliano Cons.

III. Idem A. ad prouinciales.

Iuſtiſſimos[d] & vigilantiſſimos iudices publicis acclamationib⁹ collaudādi damus oīb⁹ ptātē: vt honoris eis auctiores ꝓferam⁹ ꝓceſſus: & ꝯ̄ rio iniuſtos, & maleficos, quęrelarū vocib⁹ accuſandi,[d] vt cenſuræ nr̄æ vigor eos abſumat.[e] Nā ſi verę voces[f] ſint, nec ad libidinē p̄ cliētelas eſſuſæ, diligēter īueſtigabim⁹: p̄fectis p̄torio, & comitib. q̄ p̄ ꝓuicias ꝯſtituti ſunt, ꝓuicialiū nr̄orū voces ad nr̄am ſciam referentibus. Da. kal. Non. Conſtantin. Baſſo & Ablauio Cōs.

IIII. Idem A. ad Periclem praeſidē.

In officiales[g] p̄fectorū, curſum publicū[h] laniātes, vel praua ꝯ̄ vtilitatē publicā moliētes, vindicādi tibi dedim⁹ ptātē: ita vt p̄fectos de eorum culpa facias certiores. Dat. X. Kalen. Nouemb. Nicopoli, Cōſtantio & Albino Cons.

V. Imp. Valen. & Valens. AA. ad Apronianum praefect. vrbi.

Potioris[i] gradus iudicib⁹ ab īferiorib⁹ ꝯpetēs reuerētia tribuať.[i] Sed vbi publica tractať vtilitas: etſi minor iudex veritatē inueſtigauerit, nulla maior irrogat[k] iniuria.† Sanè q īſignia dignitatis ad hoc exercet, vt īdignis iniurijs exiſtimet afficiēdos eos qui officia cū ptāte moderať: nō declinabit noſtræ indignationis aculeos. Da. V. Kal. Iun. Arintheo & Modeſto Cons.

VI. Imp. Valen. Gratian. & Theod. AAA. Cynegio. P. P.

Ciuitas Rhodiorū† iniuriā ſuā non tā decenter, q̄ ſero cōqueſta eſt. Vnde inuiolabili obſeruatiōe ſancim⁹, vt qm̄ tp̄e hyemis nauigatio ſæpe piculoſa ē, & ſp̄ incerta: in illis q̄nq; vrbibus q̄ potiores eſſe cęteris aſſerunť viciſſim hyemādū ſibi iudices recognoſcant. Quòd ſi cuiquā tale exiſtat ingeniū[l] vt ꝑcepta nr̄a contemnat: 50. ab eo argenti libræ, centum ab eius officio, ſi aliter factum fuerit, fiſci noſtri iuribus inferanť.

VII. Imp. Valen. & Theo. & Arcad. AAA. Cynegio. P. P.

Qui ordinariā geſſerit dignitatē:[m]† q̄cq̄d ex vēturę delegatiōis titulis ꝓfligauerit,[n] cū diſpēdio pudoris atq; fortunę de ꝓprijs facultatibus intra prouinciam poſitus inferre debebit. Da. VII. kalen. Iun. Conſtan. Hon. nobiliſſ. puero & Euodio Cons.

VIII. Idem AAA. Cynegio praefecto praetorio.

Ne[o] q̄s iudicū in ꝓuincia ſua p̄fectianum vel palatinū, vel militē, vel ex his ēt oībus q̄† antea in hmōi officijs fuerint ꝯmorati, interceſſorē. i. executorē,* cuiuſquā litigatoris petitione in q̄libet ſeu priuato ſeu publico negocio puteť eē tribuēdū. Nā peccātē ꝯ̄ ꝯſulta cæleſtia,[o] cū offō ſuo nō ſolū detrimentū famæ, ſed ēt p̄imoniū damna comiteť. Dat. Non. Aug. Conſtantino. Honorio N. & P. & Euodio Cons.

IX. Iidem AAA. Polemio praefecto praetorio Illyrici.

Nullus[p] ꝓuinciæ moderator auguſtiſſimā vrbē ſine iuſſione nr̄a adire audeat. Nam ſi patuerit quē ꝯ̄ decreti nr̄i p̄cepta veniſſe: is ꝯgrua ꝯdēnatione plecteť. Da. X. kal. Ianuarij, Mediolani poſt conſulatum Timaſij & Promoti.

X. Imp. Arcad. & Hono. AA. Limenio Comiti ſacrarum largitionum.

Nullum palatinis tibi obſecundātib. cū prouīcialib⁹ volum⁹ eē ꝯmerciū, ſed iudices ſcire debēt hoc ſibi p̄cipue eſſe ꝯmiſſum, vt ipſi à ꝓuincialib. exigāt, & ꝯſueta depoſcāt: palatinū vero poſſeſſor[p] non horreat[q] qua non ſibi, ſed iudicibus atq; officijs præceptus eſt imminere. Da. VI. kalen. April.*

XI. Imp. Arcad. Hono. & Theo. AAA Theodoro praefe. ptor.

Moderatores† ꝓuinciārū curā gerere iubemus, ne q̄d potentū ꝓcuratores perperā iniuſteq;† committant. Dat. VI. Kal. Decem. Rauennæ, Baſſo & Philippo Cons.

XII. Imp. Honor. & Theo. AA. Monaxio. P. P.

Omnes ꝓuinciarū† apparitores ꝑ inueterata auctoritate iuxta motū iudicis nudatos, verberib⁹ (ſi ita res tulerit) ſubiacere p̄cipimus: vt & facilis executio rerū publicarū ſit, & offōrū inſolentia[r] comprimatur, & iudicum ſeueritati ꝯpetēs reddať auctoritas. Dat. VI. kal. Ia. Honor. IX. & Theodo. V. AA. Cons.

XIII. Imp. Leo. A. Conſtantino. P. P.

Si q̄s cohortalib⁹ adhuc obſeq̄js obſtatus, regimē ꝓuiciæ, vľ cīgulū cuiuſlibet militię dignitatiſve q̄q̄mō meruerit: ꝯ̄ licitū vſurpatis ipetratiſve careat, ēt ſi vltroneè à nr̄a libralitate i⁹ regē de ꝓuīcię vľ militię ſeu dignitatis cuiuſpiā ſibi iactauerit delatū fuiſſe. Da. vij. Id. Au. Leo. A. IIII. & Probiano Cons.

XIIII. Idem A. eidem praefect. praeto.†

Nulli iudicū q̄ ꝓuincias regūt in ciuitatib. ī q̄b. ſacra palatia aut p̄toria ſūt, liceat his relictis

† al. poteſtatem.
† hominibus.
* al. exactorem.
† C. T. j. 6. ſ.
† al. illicitè ve. al. ſceleſteque.
† al. per prouincias.
† al. Imper. Anaſtaſius. A. Viu. pfec. ptō. recte.

a NVlli iudicũ.] Palatia]. ſ. principis.

b DE OFFICIO præfecti vigilum.

Licèt ex epiſt. traſtare de clariſ. hic tamen eſt ſpectabilis: vt ff. eo. l. iij. Quare ergo hic ponitur? Reſp. cõſiderauit prima tpa, ſecundũ q̃ non erat præfectus vigilũ, immo erat quidã qui præerat excubijs: vt ff. eo. l. 1. in fin. et de orig. iur. l. 1. §. hæc omnia. & non legitur hic titulus.

c PRęfecti vigilũ.] Tuæ.] præfecti prætorio vel vrbis.

DE OFFICIO ciuilium iudicum.

d HOnorati] .i. aduocati.

e Pandunt] vt j. de poſtu. l. q̃ſq̃s. in fin. Sed alijs horis ſedere poſſunt: vt j. de offi. diuer. iudi. l. fin.

f Reſidendi]. i. ſedẽdi. Accur.

g SI qs.] aliàs eſt hic rubrica, De offi. pfecti ãnonæ. Sequẽs titulus. de offi. mili. iud. nõ legit, ſed ſ. l. j. ſignatur. ſ. ff. de rei vindi. l. qui reſtituer. Sol. vt ibi. Itẽ ſequẽs de comi. rei mil. non legitur.

DE OFFICIO militariũ iudicũ.

h NVnquam.] dic vt in ſuperiori rubrica.

i PRæcipimus hęquando. In eo.] Iudicio magiſtri militum.

k Comitianũ.]. i. comitus qui præeſt prouinciæ.

l NEmo. Hæc.] aſs huius.

m DVces. Principibus]. i. maioribus iudicib. ñ legit.

NE REI MILITAris comitib. &c.

n OMnẽ. Adæratiõnẽ] aliàs exactionẽ ideſt collectam.

o Miniſteriũ.] vt lauacra eis præſtentur.

DE OFFICIO DIuerſorum iudicum.

ad p̃ſe. vigilum: t liquet x vrbis ſtitutionis ſequẽ us.

* pendũtur.

* Apparitio.

A

lictis priuatorũ ſibi domos ad hitãdũ veluti p̃toria vindicare: ſed ſacratiſſima modis oĩb. ihitare palatia ᵃſeu p̃toria cogant: vt hac neceſſitate cõpellant eorũ reparationi ꝓuidere. Vbi aũt & palatiũ eſt, & p̃toriũ: palatiũ qdẽ hĩtationi pręd is, p̃toriũ aũt vel ſuſcipiẽdis conſeruãdiſq; ſpẽb⁹ publicis horreorũ vice, vel alij neceſſariæ rei deputet. Quod ſi quis aliqñ diſſimulare tẽtauerit: ꝓ tin⁹ eũ atq; offiñ ei⁹ 50. libra. auri multam ad reparandũ ſacrum qd' neglexerit palatiũ ſoluere ſancimus. Dat. VI. Id. Feb. Clemẽtino & Probo Co.

TITVLVS XLI.

VT NVLLI PATRIÆ SVÆ ADminiſtratio ſine ſpeciali permiſſu principis permittatur.

Conſtitutiones Græcæ deſiderantur.

Α' ὑποχρέτου Α' ὑπ αγ ά ριος, &c.

TITVLVS XLII.

DE OFFICIO PRÆFECTI vigilum. b

I. Imp. Theo. & Arcad. AA. Nepotiano præfecto vrbis.

PRęfecti vigilũ huius vrbis nihil de capitalib⁹ cauſis ſua auctoritate ſtatuere debẽt, ſed ſi qd hmõi euenerit, culminis tuę ᶜ ptãtis referre: vt de memoratis cauſis celſiore ſententia iudicetur.

* *Vide quod hic notatur in prætermiſſis. fol. 12. col. 4. C. Verſu 44. Vbi pro. 220. le. 200.*

TITVLVS XLIII.

DE OFFICIO CIVILIVM iudicum.

I. Imp. Arcad. Honor. & Theo. AAA. Curtio p̃fe. p̃to. Extat C. T. 1. 7. 1.

HOnorati ᵈ q lité habere noſcũt: his horis vel tpib⁹ qb⁹ cãrũ vel merita vł ſcã pãdunt, ᵉ *reſidẽdi ᶠ cũ iudicib⁹ nõ hẽant facultatẽ. Data. III. Non. Feb. Rauennæ Baſſo & Philip. Cos.

II. Imp. Honor. & Theod. AA. Anthemio præfecto præt.

SI quis ᵍ ꝓ publicis functionib. q̃ flagitant, aliquo ſe defendere tẽtet munimine: adeat iudicẽ, & ꝓmat quæ duxerit aſſerẽda. Quẽ ſi iudex (qđ nõ arbitramur) min⁹ audire maluerit: ipſe qdẽ adminiſtrator 30. libra. auri, apparitor *vero ei⁹ 50. feriat diſpẽdio. Da. XIII. kal. Aug. Conſtantin. Hono. VIII. & Theodoſio. III. CC. Cos.

TITVLVS XLIIII.

DE OFFICIO MILITARIVM IVDICVM.

I. Imp. Valenti. Theod. & Arcad. AAA. magiſtris & comitibus vtriuſque militiæ. *

NVnquã oĩno i ʰnegocijs priuatorũ, vł tuitio militaris, vel executio tribuat. Dat. prid. Id. Feb. Conſtantin. Theod. A. III. & Abundantio Coss.

II. Imp. Hono. & Theo. AA. Monachio * P. P.

PRæcipimus, ne qñ curiales vel priuatæ ꝯdõnis hoĩes ad militare exhibeant iudiciũ, vel ꝯ ſe ᵢagentiũ actiones ᵗexcipiant, vel litigare in eo ᶦcogant. Interminationẽ aũt 50. librarũ auri aduerſus comitianũ ᵏoffm ꝓponi decernimus, ſi quid ꝯ hoc aliquando tentauerit. Dat. VI. kal. Sept. Theo. A. VII. & Palladio Coss.

III. Imp. The. & Valen. AA. Anatolio magiſtro militum.

NEmo de his q in virorũ ſpectabiliũ ducum officijs militauerit, ſcholæ agẽtiũ i reb⁹ q̃cunq; ſubreptione p⁹ cõpletã militiã ſociet, nec agẽdi vices viri clariſ. pricipis accipiat facultatẽ. Si qs aũt aduerſus hæc nr̃æ pennitatis ꝺcreta venire conet militia ſpoliat⁹, ꝓſcriptionis pęna ꝓ pte bonorũ tertia ꝯſtrigat. Da. V. ka. Fe. Cõſtantinop. Maximo, II. & Paterio Coss.

IIII. Iidem. AA. Nomo magiſtro officiorum.

DVces militũ, *& p̃cipue qb⁹ gẽtes, q̃ ᶦma ximè cauẽdę ſunt, appropinquãt, in ipſis limitibus cõmorari, & milites ad ꝓpriũ redigere numerũ imminẽtibus magiſterijs ptãtibus, diuturniſq; eorũ exercitationib. inhærere p̃cipim⁹. Caſtrorũ qnẽt refectionis luſtrationiſq; curã habeãt. Quib. cũ pricipib⁹ ᵐcaſtrorũq; p̃poſitis ꝓ laborũ viciſſitudine, limitaneorũ militum xx. annonarũ partẽ, diſtribuendã videlicet iter eos magiſteriæ ptãtis arbitrio, deputam⁹. Da. II. Id. Sept. Conſtantin. Maximo. II. & Paterio Coss.

Conſtitutio Græca.

TITVLVS XLV.

NE REI MILITARIS COMITIBVS VEL TRIBVNIS lauacra præſtentur.

I. Imp. Arcad. Honor. & Theod. AAA. Anthemio P. P.

OMnẽ inqetudinẽ à curijs * & ciuitatibus p̃cipimus ꝓhiberi, nec vlla priuata ab his ſuccendi balnea ad tribunorũ vel ducũ aliorũve militariũ comitum vſus: nec adærationẽ ⁿ aliq̃ ꝓ hac cã ꝓfligari. * Illuſtribus. n. tm̃mõ viris comitib⁹ ac magr̃s militũ (ſi tñ id voluerit) hoc miniſteriũ ᵒindulgemus: dupli pœna violatoribus huius ſanctionis iminente. Dat. V. kalen. Decemb. Arcadio. A. VI. & Probo Coss.

TITVLVS XLVI.

DE OFFICIO DIVERSORVM IVDICVM.

I. Imp. Conſtantinus. A. ad Domitium Celſum Vicarium. *

B

C

D

---

*C. T. 1. 8. 1.

† aliàs de eſt, in.

Maximo al. Monaxio.

† aliàs acipiant.

* Limitũ vł legendũ. ſic j. tit. iij. pro limitis legit militis.

† al. qua.

† al. luxuriarumq;.

al. luxuriarũq;. qdam non tarunt ex ſuis libris clauſurarũq;: qui dã, & clauſuriarũ vt ſ. l. 4. de of. cõ. ſac. larg. l. 4. q̃ eſt pars hui⁹ legis.

* al. curia.

† inſligi. al. profligari: qđ puto rectius.

* Sic imã nuſc. idcirco noluimus mutare hãc iſcriptionẽ ex C. T. 1. 9. 1. vbi extat hæc ꝯſtitutio.

† agit. ve. & C. Th.

a Emo. Materfamilias.] quæ ipſa ſit, hés. ff. đ his q ſűt ſui vł alie. iu. l. ná ciuiű.
b Protrahat] ſic ff. de ĩ iᵘ voc. l. neq; impuberes. i pri. & l. plerique. & ll. ſe. Et potes hic dicere auth. quę ẽ in Auth. vt nulli iudi. §. neceſſariű. coll. ix. & ẽ ſcripta. j̃. decu ſto. re. ſup illa l. qm̃.
c Eius]. ſ. mulieris.
d Quæ]. ſ. mulier.
e Neceſſitatib.]. i. đbitis. idẽ tñ in priuatis.
f Poſſe ſeruari] publicis neceſſitatibus: qđ habetur. ſ.
Singuli. Celſiorib.]. i. legű doctorib.
Viris] ſic ĩ. de officio rect. prouinciæ l. potioris. & j̃. l. pron.
Sciãt prĩcipes.]. i. minores offãles.
Cornicularij.]. i curſatores.
Honoratis.]. ſ. doctoribus.
Denegata.] vt & j̃. vbi ſena. vel cla. l. fi. §. ſedẽdi. niſi ĩ caſu vt ff. de of. ciui. iudi. l. j.

paulo aliter legit̃ in C. Th. ſed hic Sabino rectius, quàm illic Sabiniano.

Emo. Excedere]. i. recedere.
Antequã quinquagita.] Mora.
Super furtis]. ſ. ſuis & domeſticorű & manipulariorű: vt j̃. ad le. lu. repe. l. j. & ĩ q̃druplű dãnat: vt ibidẽ dr. & j̃. ti. ij. l. conſiliarios. & j̃. vbi de ratiocinijs. l. fi.
Reſpondeat.] apud epm̃ cãm examinãtẽ, & nõ ex ſcripto. ſicut & cũ fugit. vel ẽt apd principẽ: vt in Auth. vt iudi. ſine quoquo ſuff. §. ſi qs ãt. & §. neceſſitatẽ. & §. ſi ãt voluerit. coll. j. vel apđ ſuperiorem magiſtratű: vel apud eum cui cõmiſit ꝓtorio præfectus: vt ĩ fi. huiᵘ legis.
Diuinæ] alias diuina. i. reuocatoria.
Inferre.] idem velut ſeruus inhoneſtus capi põt: vt in Auth. vt iud. ſine quoquo ſuf. §. neceſſitatẽ. & j̃. ea. l. §. ipſe autem.
Peruenerit.] niſi per duos dies tm̃: vt in Auth. de adminiſtra

al. ſuper ſcriptionibus, rectiſſimè.
pars l. 2. j̃. de pri. ſac. ſcriniorum.
† Honoratos viros põt eos dicimus, q Palatinã dignitatẽ habẽt, licẽt admiſtratio necareãt.
Alc. libr. ſpectmiſſ. [illegible]

Emo iudex aliquẽ offãlẽ ad eã domű ĩ qua materfamilias [a] degit, cum aliquo ꝓcepto exiſtimet eſſe mittendű, vt eandẽ in publicű ꝓtrahat, [b] cű certű ſit debita eius [c] q̃ [d] intra domű ꝯſiderato ſexu ſemet ꝯtineat, domus eiᵘ vel cuiuſcũq; rei hita diſtractiõe, publicis neceſſitatibus [e] poſſe ſeruari. Quòd ſi qs in publicű mrẽmfamilias poſthac crediderit ꝓtrahẽdã, inter maximos reos citra vllã indulgentiã capitali pœna plectet̃. Da. IIII. Id. Au. Sab. & Ru. Cos.

IN AVTH. vt nulli [illegible] §. neceſſ[illegible] coll. ix.

Ed hodie nouo iure ꝓ fiſcalibus vel priuatis debitis nulla mulier dẽt ĩcludi, ſ3 adiudicẽ veniet ꝑ ſe, vł ꝑ ꝓcuratorẽ ſuű: vł mittat vnű vł alterű, q̃ tenᵘ negociű lrĩmè exequant̃. Si ꝯ̃ fcm̃ fuerit, maiores iudices xx. libris au. minores decẽ puniãt̃. Obediẽtes ãt eis cĩgulo ſpoliabunt̃, & pœnis ſubiacebűt corpalibus, & in exilium damnabuntur.

II. Imp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. ad Principium P. V.

Inguli qq; iudices ſciãt, celſiorib. viris, & his qrű nõnűq̃ iudicio ꝓuehűt, honorificẽtiã debitã eẽ pſtãdã: nec in ꝓſcriptionib. ſuis fr̃es audeãt noĩare: apparitione multãda, cuiᵘ hæc ẽ cura. Da. Idib. Feb. Richomer̃ & Clear. Cos.

III. [illegible] Conſtantio.

Ciãt prĩcipes & cornicularij & primates offõrű, & iudices ẽt ternas lib. auri à ſuis facultatib. eruẽdas, ſi honoratis viris (qb. ẽt ꝯſiſtoriű nr̃m ĩgrediẽdi facultas ꝓbet̃) ſecretarij iudicű nõ patuerit ĩgreſſus, aut reuerẽtia nõ fuerit ĩ ſalutatione delata, aut ſedẽdi cű iudice ſocietas denegata. Da. V. Id. Nouẽ. Tyberiade Timaſio & Promoto C.

TITVLVS XLVII.

A VT OMNES IVDICES † TAM ciuiles quàm militares poſt adminiſtrationem depoſitã 50. dies in ciuitatib. vel certis locis pmaneãt.

I. Imp. Zeno [a] A. Sebaſtiano præc. prætorio.

Emo ex viris clariſ. ꝓſidibus ꝓuinciarű, vel ꝯſularib. aut correctoribus, vł [b] q ad miniſtrõnis maioris inſulas meruerint. i. viri ſpectabiles ꝓcõſules, aut ꝓfectᵘ auguſtalis, aut comes Oriẽtis aut cuiuslibet tractus vicarius, aut quicunque dux, vel comes cuiuslibet militis, vł diuinarű comes domorű, poſtq̃ B ſibi ſucceſſű fuerit, audeat excedere de locis qs rexiſſe noſcit̃, anteq̃ 50. dierű ꝯſtitutᵘ numerᵘ finiat̃. Sed ꝑ id tp̃s ꝓſides qdẽ & ꝯſulares, necnõ correctores ĩ metropoli, ſpectabiles vero iudices tã ciuiles q̃ miliares ĩ ciuitatib. adminiſtratę diœceſeos illuſtriorib. publicè, ñ domi, vł ĩtra ſacro ſanctos terminos, vł regiones aut potẽtes domos latitãtes, ſed in celeberrimis locis añ oĩű qs nup gubernauerãt, ora verſent̃: vt pateat oĩbus facultas libera ſup furtis aut crĩb. q̃rimoniam ꝯmouẽdi: ita, vt ab oĩ defenſus iniuria ꝓuiſione poſt eű adminiſtrãtis, ac piculo officij, nec minᵘ curialiű, & defẽſoris ciuitatis, iuratoriæ tm̃ cau C tiõi ꝯmiſſus poſtq̃ fuerit ĩ q̃rimoniã deuocatus, pulſare volẽtibᵘ (vt dictű ẽ) ꝓ legű rõne rñdeat: nec vllã ante ꝓfinitum tp̃s de ꝓuincia diſcedẽdi excuſatiõnẽ ei tribuat: vel diuinę vocis copia, vel codicilli alterius adminiſtrõnis oblati, vel ꝓceptű ampliſſimæ tuæ ſedis, vt alterius prouinciæ moderatoris vices obtineat, aut ꝓceptű ꝓfatæ, vel alterius ciuilis vel militaris cuiuſcũq; ptãtis, vt quãcũq; ſollicitudinẽ publicã gerat, aut exhibeat̃, vel deducat̃, aut poſtremo cuiuslibet artis aſtutia, cuiuſcũq; occaſionis excogitata calliditas excludat̃: vt modis oĩbᵘ q̃ ꝓ vniuerſarű prouinciarum ſalute ſancimᵘ, ſortiantur effectű.
D Quòd ſi qs temeritate puniẽda ſaluberrimam legẽ circűſcribendã vel violandã crediderit: licẽt & maieſtatis reus nõ immerito iudicet̃, attamen 50. librarű auri multã publicis calculis ĩferre cogẽt: fili pœna plectẽdo eo, q poſt eű adminiſtrõne ſuſcepta minime eű curauerit honeſte retinẽdű, aut ſup eiᵘ fuga ꝓtinus referendű. Adminiſtrõnẽ aűt deponere nõ volumᵘ deceſſorẽ anteq̃ ſucceſſor ad ꝓuinciæ fines puenerit, licẽt litteris ad eű, ſeu progrãmate, vel edicto ad offm̃ & ꝓuinciales vſus fuerit. Ipſe aűt q ꝓſentẽ fugiẽs nõ obſeruauerit legẽ: vbicũq; reptus fuerit, licẽt in hac florẽtiſſima ciuitate, ad ꝓuinciã ſine vllo penitus obſtaculo ꝓceptione tui culmi nis

to. §. illud autẽ. colla. vj. ſi vero nullű mittat nunciű, ſp iudicat vſq; ad aduentű ſucceſſoris: vt ff. de offi. ꝓconſ. l. meminiſſe. in princi. Nuncius aut ꝓmiſſus exercet oĩa pter membrĩ abſciſſionẽ, & vltimű ſupplicium: vt in Authẽ. de col. §. ad hoc id ꝓhibemus. coll. ix.
Peruenerit.] finito tempore primi.

† Cicero ait idẽ qđ hoc eſt tulo, cautű quoq; fuiſſe le. Iulia repetundarű.
Leo.
nere.
legendű limitis, vt eſt in vet.
al. penate, domᵘ.
† In quibuſdã exem. legitur, tribuat: vel diuina reuocatoria vel codicillis alteriᵘ adminiſtrõnis oblatis, vel ꝓcepto ampliſſimæ tuæ ſedis vt alteriᵘ ꝓuincię moderatoris vicẽ obtineat, aut pręcepto ꝓfatę, vł alteriᵘ ciuilis ſeu militaris cuiuſcunque ptãtis, vt quãcũq; ſollicitudinẽ publicã gerat, aut exhibeat̃, aut deducatur, aut poſtremű cuiuslibet occaſionis excogitata calliditate excludatur: vt modis &c.
al. aut ſup eius fuga ꝓtinᵘ regredű.

a Debito tñ honore) immo nõ ſeruato hodie: vt ſ. Auth. vt iud. ſine quoquo ſuffr. §. neceſſitatem. col. ij.
b Irretit⁹]. ſ. p accuſatorem qui inſcripſit.
c Perdurabit]& patiatur pœnã p qualitate delicti: vt ff. ad le. Iul. repe. l. lex Iul. ij. §. fi.
d Tuæ] ò pfecte ptor.
e Orta] p ↄteſtationẽ.
f Terminare] ſpãle. j. de iudicijs. l. properandum. in prin.
g Præfato mõ.]. i. intra viginti dies.

DE OFFICIO EIVS qui vicẽ alicuius &c.

Dictum eſt ſ. de magiſtratibus ordinarijs: nã & vicarij (de quibus dictum eſt) ordinarij erãt, & in tẽpus certũ eligebantur: quod ẽt erat ordinarijs pfixum: vt ipſi vices ordinariorũ pſentium & viuentiũ ſupplerent. Nunc aũt ponit de his qui gerũt vices mortuorũ & abſentium, & appellantur ſuffecti: decedentes aũt dicebãtur de mortuis. Az.

h IN cauſa. Reipublicæ.] ciuitatis: alicuius: & ſic in iudicio reſtituit ciuitas: vt & j. de iure rei. l. j. li. xj. & in ſ̃tu: vt eo. tit. l. ſẽ. & j. q. ex cau. ma. l. reipubli. & hoc patet, qa de pſide dixit. alˢ de pcur. Cæſaris.
i Reipublicæ.] ordinabit aũt reſpublica ſyndicum vl̃ actorẽ ꝫ priuatum. & cognoſcet pſes prouinciæ, vel eius vicarius.
k Flagitare] ad inſtat pupilli: vt j. de iu. rei pub. l. rẽpublicã. lib. xj. & j. qbus ex cau. ma. l. reſpublica.
l SVggerente. Veſtra.] ò præfecte.
m Eos]. ſ. vicarios.
n Sedis ampliſſimę.] vl̃ alteri⁹, q hẽt merũ ipẽriũ: vt ff. de of. ei⁹ cui mand. eſt iur. l. j.
o Rectorum]. ſ. decedẽtiũ vl̃ abſentiũ, q decedẽtes dñr demortui, & ſubſtituti vicarij dñr ſuffecti. Secus ſi delegaret: qa talia dlegan nõ pñt: vt ff. de of. eius cui mã. eſt iu. l. mãdata. & ff. d re iu. oia. ẽ. n. vicarius l. ordinarij à le. ſi dleg.

° Domitiano.

°al. prouincos.

nis, cura ẽt viri clariſſimi rectoris pꝯuinciæ in qua repertus fuerit, deduceẽ, p ſex menſiũ curricula ibidẽ moratur: q̃tenus interea minime poſſint crĩa vel furta celari. Offm̃ ẽt quod eũ, debito tñ honore ſeruato nõ phibuerit ↄ legis tenorẽ diſcedere, xxx. librarũ auri diſpendio feriaẽ. Quòd ſi intra 50. dierũ numerũ fuerit forte pulſat⁹, & p̃fato tpe elapſo necdũ finita lis fuerit: ciuiliter qdẽ ſup furtorũ ſcelerib⁹ pulſat⁹, dato pcuratore inſtructo poſt 50. dies ptinus habeat lniam diſcedẽdi. accuſatiõe vero ſup crĩbus fcã, p ĩſcriptionũ laqueos irretit⁹, vſq; ad terminũ cauſæ ibidẽ neceſſario pdurabit. Sciant aũt vniuerſi iudices, apud qs vel adminiſtrõnis iure, vel ex p̃cepto ampliſſimę tuę ſedis hmõi ↄtrouerſiæ ciuiliter vel crĩalr̃ vẽtilanẽ, intra xx. dierũ ſpaciũ debere ſe p̃fata litigia poſtq̃ orta fuerint, terminare. Nã ſi ſupſederit, ipſos qui dẽ x. librarũ auri ↄdẽnationẽ ſubire cẽſem⁹: accuſationẽ vero ſeu ciuilẽ ĩtẽtionẽ ſemel in iudiciũ deductã p̃fato mõ lti mè terminari. Da. V. Id. Octo. Conſtant. Zenone. A. ij. Coss.

IN AVTH. vt iudices ſine quoquo ſuff. §. neceſſitatem. col. ij. conſti. ſ̃c̃m.

SI vero añq̃ ↄpleaẽ 50. dies, fugiẽs capiaẽ, detineaẽ à p uincialib⁹: & oẽ qđ datũ fuit ea occaſione, furti actione exigaẽ, p̃ſẽte tñ Deo amabili ep̃o, & cãm ex ñ ſcripto exãinãte.

TITVLVS XLVIII.

DE OFFICIO EIVS QVI VICEM alicuius iudicis vel præſidis obtinet.

I. Imp. Gordia. A. Domitio præf. pt.

IN cã q̃ ſpectat ad vtilitatẽ reipublicæ, eũ q vice p̃ſidis prouinciam adminiſtrat, potuiſſe cognoſcere, in dubiũ nõ venit. Sane ſi in aliquo captũ eſt ius reipublicæ: iuxta ſcita diuorũ principũ defenſores reipublicæ, ſi mõ adeẽ fiduciã negocio putãt, reſtitutionis auxiliũ pñt flagitare. Dat. III. Non. Nouem. Sabino. II. & Venuſto Cos.

II. Man... Imper... Val... A A. m... ... ſec. pra... ... ſic habent.

SVggerẽte magnificẽtia veſtra, docta ĩpialis ęternitas debere eos, q p̃ceptione pricipali ſeu veſtræ ſedis ãpliſſimæ tueri locũ rectorũ pꝯuinciarũ noſcunẽ, auctoritatẽ hẽre tutores ſeu curatores petẽtib⁹ dare, đcretũ ẽt interponere ad alienãdas minorũ ſimiliũq; eis pſonarum ſeu curialiũ facultates, & emãcipationes q̃q; legib. celebrare, & oia q̃ ad iuriſdictionẽ rectoris pꝯuinciæ ptinẽt actitare: p̃cipere dignata ẽ p diſpõne veſtræ celſitudinis præfatas hmõi ſollicitudines p agendi habere licentiã. Dat. prid. Id. Octob. Conſtantinop. Hierio & Ardaburio Coss.

TITVLVS XLIX.

DE ASSESSORIBVS, ET domeſticis & cancell... iudicum.

I. Imp. Dioc. & Maximinus. AA. Pau.

STudiorũ labor meret, vt hi q in publicis adminiſtrõnibus cõſtituti ſociari ſibi cõſiliorũ pticeps cupiunt, ſpe p̃miorũ atq; honorificentia ſua prouocẽt eos, quorũ prudentiam ſibi putant eſſe neceſſariam, nõ metu terribili, & neceſſitate incongrua libertati. Da. pri. Id. Iu. Tyberio & Maximo Conss.

II. Imp. Conſtantin. A. ad Baſſum P. V.

PRęſides, non p aſſeſſores, ſed per ſe ſubſcribant libellis. Quòd ſi quis aſſeſſori ſubſcriptionem inconſultis nobis permiſerit: mox aſſeſſor q ſubſcripſit, exilio punietur: præſidis vero nomen ad nos referri iubemus, vt in eum ſeuerius vindicetur. Dat. XV. Kal. Sept. Conſtantino. A. VI. & Conſtantino Cæſare Cos.

III. Imp. Arcad. & Honor. A A. M... P.P.

COnſiliarios iudicum, & cancellarios, & eos q domeſticorum funguntur officio, poſt depoſitam adminiſtrationem 50. dies in pꝯuincijs reſidere præcipimus. Pro confeſſo autem tenebitur, qui accuſatus huiuſmodi perſonam ſubtraxerit: eaque in quadruplum reſtitui

p Habere] faciendi ea quæ dicit. ſ. tutores.
q Actitare.] pter vltimum ſuppliciũ forte, & mẽbri abſciſſionẽ: vt in Auth. đ col. §. ad hoc id prohibemus. colla. ix.

DE ASSESSORIBVS & domeſticis &c.

De iudicib. & eorum officijs. ĩ. dictũ ẽ. Nũc videamus de collateralibus eorũ. i. aſſeſſoribus & domeſticis, & cãcellarijs. Quis ſit aſſeſſor, quis domeſticus, quis cãcellarius, et qui poſſit eẽ, et qđ ſit eorũ offm̃. Az.

s STudiorũ. Prouocẽt] ſic & ſ. de ſtatuis l. & virtutum.
t PRæſides. Libellis]. i. petitionibus quæ ſiũt ſup alienãdis p̃dijs minorũ, & p trãſactionib⁹ aliĩ mẽtorũ, & alijs faciẽdis, q̃ ſunt mixti imperij. ſecus in teſtõ, vbi p aliũ ſubſcribis: vt j. de teſt. l. fi. & l. iubem⁹. & Auth. & nõ obſeruato. Viu.
u Si quis.] præſes.
x COnſiliarios.]. i. aſſeſſores.
y Et cancellarios.] vt ſuos notarios.
z Officio] vt ſui milites & alij de familia de quorũ oĩum delictis teneẽ, vt hic & j. ad l. Iul. re. l. j.
Præcipimus.] vt ſ. vt oẽs iu. tã ciui. q̃ mi. l. j. in prin.
a Subtraxerit] vt & j.

✝ Not. q ſtudere laborioſũ eſt. facit auth. habita. j. ne filij pro pat.

°aliàs, & rectius, Tyberiano & Dione.

°aliàs, libellos.

de exact. tri.l.iij.li.x. & ff.ad Sila. l.lege.§. pen. Accur.
a Fiſc⁹]vt & ī.de mō mult.l.fin.§.q. ſi qs.
b D Omeſticus. Ar ceatur].i.non ſit patron⁹ in cauſis.
c Ptãtis].ſ.præſidis.
d N Emo. Ambitio ne.] nō.n.pōt qs ꝯtinuare honores, vt hic,& ff.de mune. & hono. l. honor. §. gerendorũ.& ī.l.px. ſecus aũt ſi nē eſt ibi ãbitio,vt ī.e.l.liceat & ī.de prin. agē.ſ re. l.ex agentibus.li.xij. V ſ illa.l liceat,loqr I aſſeſſore: hæc ī domeſtico vel cancellario.
e V Elut.] Nota: & facit ī.đ aduo. di.iud. l. ſori. & ī.de inoffi.teſt.l.fin.
f N Vllus. Secũ du cere] imò vř, eũ inde habere non pt.vt ī.l.ī cōſiliarijs. ſed illic in aſſeſſore, hic ēt in alijs. Vř hic noie, ſed ñ re erat cãcellarius.
g Imponat]eũ nō ſit tales.arg.ī.ſ.eo.l.cōſiliarios.
h Oportet]& ſic tenetur ꝑ his quos ſecũ duxit: vt & ff. de of. proconſ.l. obſeruare.
i S I poſt. Per eoſdē] & ſic ī. de aboli. l.fallaciter. Sed ar.ī. ī.đ reſ.l.nimis graue
k I N cōſiliarijs.Pro uiſcia.]ſ.e.l.null⁹ contra.Solu. vt ibi.
l Aſſederit.] ex iuſſu principis.aliàs nec in tra hoc tēpus pōt: vt ff.ex qui.cau.maio.l. hi q.& l.ſi cui.i pric.
m L Iceat. Et ſæpi⁹] cũ alij no iueniunt idoni. vt ff. de mu.& ho.l.honor.§. ñ.& in Auth.đ dfen. ciui.§.fi.col. 3.& ī.đ aduo.di.iud.l.ſi qs đ togatis.alioq̃n ſ.vt ſ. eo.l.nemo.vř ſ. male egit ī anno.hic bene.
n N Emo.Cuiuſcũque magiſtrat⁹] Nō pōt ergo qs,ſimul eē aſſeſſor & aduocat⁹, ſicut nec iudex & aduocat⁹: vt ī.de poſtu.l.qſqs.nec ī dua. militijs: vt ī. q mil. nō poſ.l.v. §.in poſterũ.li.xij. ſic nec plures hēre honores: vt ff.ad mu.l.liber⁹.§. pſcriptio.& ff.e.l.pe.

Honores non ſunt ꝯtinuãdi.
† aliàs,de ſideranť.
† aliàs te merant cō ceſſerit.
†C. T. r. 11.2.
†C. T. r. 1.2.

ſtitui iubemus, q̃ docebunť † ablata: vt duplũ ſpoliat⁹ accipiat, & duplũ nř fiſcus^a acq̃rat. Dat. VI. kal.Ian.Mediolani, Theo. & Rumoridio Cos.

IIII. Iidē & The. AAA. ad Cæc. Vic.

D Omeſtic⁹ iudicis à publicis actibus arceatur.^b Quod ſi neceſſitatibus publicis ſeſe ꝯuictus fuerit miſcuiſſe: ſtatim eũ ad maioris poteſtatis examē deduci oportet, vt ꝯpetés in eũ vindicta promatur. Dat. VI.Id.April.Ho. A.VI.& Ariſteneto Coss.

V. Imp.Ho & The. AA. Seleu.pf.pt.

1 N Emo in ꝓuincijs, q ſe mel domeſtici vř cãcellarij miniſteriũ geſſerit, adeãdē obſeruatiōē aliq̃ ãbitione^d iterũ remeare ꝓcedať. Da.III. Id.Dc. Ra. AA.X. & VI.Cos.

VI. Iidē.AA. Vitaliano duci Lybiæ.

2 N Emo de domeſticis ducũ vel comitum militariũ,officijs eorũ ꝯnumeratus, poſt ꝯpletũ ſui tpis actũ ad eãdē rurſum ſollicitudinem audeat aſpirare: x.libra.auri cōdénatione ꝓpoſita, ſi qs hanc violare voluerit ſanctionē: eadē pœna offō quoq; eius coercēdo, ſi ꝑ ambitionē,vel auaritiã ex his aliqd temerariè conſenſerit. † Da.VIII.Ka. Nouē. Ho.A.XI. & Cōſtãtio.II.Cos.

VII. Iidē.A A. Euſtachio præſe.prat.

V Elut^e † caſtrēſe peculiũ filijfamilias aſſeſſores ēt p⁹ pr̃is obitũ vidicēt, q ꝯſilijs ꝓprijs adminiſtratores iuuare cōſueuerũt, ſi qd licitis honeſtiſq; lucris coadunare potuerint.Da.Kal.April.Conſ. Ho. XIII.& Theo.X.AA.Coss.

VIII. Iidē AA. Aſclepiodoto pf. pto.

N Vllus iudicũ^f ad ꝓuinciã ſibi ꝯmiſſam quẽq̃ ſecũ ducere audeat, cui domeſtici vř cãcellarij nomē imponat:^g nec ꝑfectũ ad ſe vñcũq; ſuſcipiat, ne famæ nota cũ bonorũ publicatione plectať. Periculo.n. primatũ officij cãcellarios, ſub fide geſtorũ ex eo. offō electos iudicib. applicari iubem⁹:^h ita vt p⁹ đpoſitã adminiſtrōnē nec militiã đſerãt, & ꝓuicialib⁹ pſētiã ſui exhibeãt quò volētib. ſit accuſandi eos facultas. Si.n. idonea cã exegerit: ad detegēda † iudicis flagitia & quæſtioni eos ſubdi oportet. Dat.prid.kal.Iul. Aſclepiodoto & Mariniano Cos.

IX. Imp. Theo.& Valentinianus. AA. ad Taurum.

S I p⁹ depoſitã adminiſtrōnē iudicũ, pſentiã vř exhibitionē domeſticorũ,querimonia ꝓuincialiũ aut curialiũ vel aliq̃ publica neceſſitas poſtulauerit, ꝑ eoſdē^i adminiſtratores, qrũ domeſtici fuerit, iudicio legibuſq; tradanť. Da.V.No. Iul.Conſtantin.Theo.A.XIIII. & Maximo Cos.

X. Iidem. AA. Horentio præſe.prætorio.

I N ꝯſiliarijs obſeruari cēſem⁹, vt i eũ q i ſua ꝓuicia^k vltra q̃tuor mēſes moderatorib⁹ aſſederit^l aduerſus leges antiquas, & diuorũ retro principũ ſcita, proſcriptio bonorũ, & accuſatio publici criminis immineat, niſi ꝑ cæleſte oraculũ vel ampliſſimæ tuæ ſedis pceptionem ſeſe defendat.Da.XIII.kal.Fe. The. XVII. & Feſto Cos.

XI. Iidem AA. Zoilo præſe. præt. Orientis.

N On min⁹ * aſſeſſorib⁹ maiorũ magr̃atuũ, q̃ ipſis iudicib⁹ nr̃æ bñuolētiæ liberalitas tribuēda ē. Iōq; ꝯſiliarios virorũ illuſtriũ pfectorũ tã ptoriorũ, q̃ hui⁹ inclytæ vrbis, eminētiſſimorũq; magr̃orũ militũ, necnon ēt viri illuſtris magiſtri offōrũ ſiue pdicto offōiam functi ſunt, ſeu fungēť ī poſterũ: poſt depoſitũ ēt offm̃ ab oī indictionis onere ſeu ciuiliũ ſeu militariũ iudicum, ꝓrſus īmunes eſſe pcipimus: vt nec ab ampliſſima qdē ſede tui culminis eis vlla moleſtia ſuper ſuſcipiēdo q̃libet grauamine penit⁹ iniũgať: 50. lib.auri offō tui culminis ꝯdénatiōe * multãdo, ſi qd aduerſus ſtatuta clemētię nr̃ę inouari ꝯceſſerit.Da.V.kal.Mar.Th.A.XVIII.& Albio.Cos.

XII. Imperator Valentinianus & Martianus. AA Palladio. PP.

L Iceat oib⁹ iudicib. illuſtri præditis poteſtate conſiliarios ſibi eoſdem ſecundo, ac tertio,& ſæpius^m adiungere: * qa qui ſemel rectè cognitus eſt,non debet ob hoc ſolum: quòd iam probatus eſt, improbari.Dat. Valen.A. * * *.

* *Conſtitutio Græca de aduocatis.*

Αὐτοκρατωρ ζήνων.

A * * *

Dat.VI.Kal.Iul. poſt cōſulatũ Decij & Longini.

XIII. Imp.Iuſtinianus.A. Demoſtheni p.p.præt.

3 N Emo ex his qui aduocati cauſarum conſtituti ſunt, vel fuerint etiam in hac regia vrbe, in quocunque iudicio deputati, & in alijs oibus prouincijs noſtro ſubiectis imperio, audeat, in vno eodemq; tpe tã aduocatione vti, q̃ conſiliarij cuiuſcunque^n magiſtratus, quibus reſpublica

Itē nec viceſ duarũ pſonarũ: vt ff.đ pactis. l. ſi ples.& ī.đ px.ſacr.ſcri.l.hac pte.li.12 nec ī dua.ſocietatib.
† aliàs facilitas.
† al.retegenda.
* Non parũ, in oībus manuſcriptis.
* damnatione.
* Iniungere.
* hæc ſubſcriptio ad Græcã conſtōnē Zenonis A.princeꝑ q̃ deeſſe notatur

vt ff. đ colle. illic. l. j. §. fi. & facit in decr. lxxxix. diſt. c. ſingula. & ibi not. ple. de hac materia. Viuia.

a Ad vtrunque feſtinat.] vnde illud. Qui binos lepores vna ſectabit̃ hora, Vnoq̄ſque, quandoq; carebit vtroque. Accur.

b Sufficere.] ſic. ff. de reb. eo. l. magis. §. in primis. & ff. de neg. geſt. l. at q natura. §. cum me. Accur.

c Quaſdā litteras] ſic ʒ. de legi. & conſti. l. nō dubium. & j. de natu. li. l. legē in fi.

d Vidicare.] alias iudicare, depoſita enī aduocatione.

e Incorrupti] i. boni.

f Iudicis. vt ff. de iur. om. iudi. l. pter, nec teſtis vt ff. đ teſti. l. fi.

DE ANNONIS, &c.

De maioribus & minoribus magiſtratibus ī dictū eſt. Nūc aūt ponit de eorū ſolatijs, vel ſalarijs. Et quia ipſi pcipiebāt ſalaria ī annonis, iō ponit de annonis et capitu. i. capitatione miniſtrātiū & aſſeſſorū, & aliorū gerētiū publicas dignitates. i. quæ dabantur adminiſtratibus publica officia. Azo.

g De annonis, &c.] *generaliter de annonis, ſpecialiter de capitatione dicit hic, & j. de ſerui. & aqua. Vel dic de annonis. & c. i. de annona q̄ p capite & pſona magiſtratuū & aſſeſſorū dabatur. & hoc ī qđ dicitur j. de anno. ciui. l. fi. li. xi. & de eroga. mi. anno. l. fi. li. xij. ꝙ milites noſtri annonas & capita ſingulis diebus cōſeqūātur. Sicut. n. capitatio dicitur tributū qđ quidē p capite datur: ita annona dicitur tributum, quia pro capite magiſtratus datur: vt dixit ſupra.*

h Omnibus. Et capite] i. capitatiōe. aliàs, capitu.

i Dignitatis.] i. debito & capite præſtando. Accurſius.

k Particularibus] i. ſingulorum deſcriptionibus. Cuncta ſeguntur.

DE CONTRActibus iudicū, vel

reſpublica gerēda ɔmittit̃, curā arripe: cū ſatis abudeq; ſufficiat, vel p aduocationē cauſis pfectiſſime pcinari, vel aſſeſſoris offō fungi: ne cū ad † vtrūq; [a] feſtinat, neutrū bn̄ pagat: ſed ſiue aduocat⁹ eē maluerit, hoc cū debita ſolertia ī plere poſſit: vl' ſi aſſeſſionē elegerit, ī ea videlicet pmaneat: ita tn̄, vt poſt ɔſiliarij ſollicitudinē depoſitā, liceat ei ad mun⁹ aduocatiōis reuerti. Nec ſit cōceſſum cuiq̄ duob⁹ magr̃atib⁹ aſſidere, & vtriuſq; iudicij curā peragere: (neq;.n. facile credēdū ē ēt duab⁹ neceſſarijs reb⁹ vnū ſufficere. [b] nā cū vni iudicio affuerit, alteri abſtrahi neceſſe eſt. ſicq; nulli eorū idoneū ī totū īueniri.) ſed altera aſſeſſione penit⁹ ſemota, vni⁹ magr̃at⁹ eſſe cōtentū iudicio. Nec callidis machinationibus hmōi legē putet qs eſſe circūſcribēdā, * etſi nō cōſiliarij ſignū, qđ ſolitū ē, chartis iponat, ſed alias quaſdā litteras [c] excogitatas aſſimulauerit, exiſtimās ei licere fungi q dē memorato offō, ſub hmōi tn̄ vmbra latere: cū ī legē cōmittāt & hi, q vigorē ei⁹ ſcrupuloſis & excogitatis artibus eludere feſtināt. Neq, ſibi blādiri quenquam oportet, ꝙ pn̄tis ēt legis aculeos poſſit euadere, quēadmodū & anteriores leges ſup hac re poſitas đludebat. ſi qs etenī ī tali ɔmiſſo fuerit īuēt⁹, ſciat ſe de mn̄iculis aduocatorū penit⁹ eē delendū, & x. librarū auri multā nr̄is priuatis largitiōib⁹ illaturū, p virū illuſtrē comitē rerū priuatarū exigēdā: & aliā maiorē regalis culminis ſubiturū offenſā: cū nec ipſe iudex q hoc fieri paſſus eſt, & ſciens prudēſq; hoc cōmiſerit, ſine ipiali cōmotione remanebit. Eidē pęnæ qdē ſubijciēdo ēt eo vel eis q ī his cauſis quarū pcīniū adepti ſunt, qbuſq; aduocationē ſuā pſtiterūt, aſſeſſiones cuiuſcūq; magr̃at⁹ colore audeat vel audeāt vidicare: [d] ne affectiōis ſuæ vl' aduocatiōis memor, īcorrupti [e] iudicis [f] nō poſſit nomen perferre. Dat. V. Kalend. Octobr. Chalcedo. Decio. V.C. Cons.

TITVLVS L.

DE A[illegible]IS, [illegible] ET CAPITA[illegible] aſſeſ ſorū [illegible] vel eorum qui aliquas conſecuti ſunt dignitates.

1. Imp. Theod. & Valentin. AA. Florentio præfecto prætorio.

B Omnib⁹ tā viris ſpectabilib⁹ q̄ viris clariſſimis iudicib. q p ꝓuīcias ſiue militarē ſiue ciuilē adminiſtrationē gerūt, nec n̄ comiti cōmerciorū, magr̃o æris, ſiue priuatę rei rōnali p Pōticā atq; Aſianā dięceſim, itē & aſſeſſorib⁹ iudicū ſīglorū ī pbēdis ſolatijs annonarū hic fix⁹ ac ſtabilis ſuabit̃ mod⁹, vt ea ꝓ annonis & capite [g] † dignitatis [h] ſuæ debitis pcia ɔſequant̃, q̄ pticularib⁹ [i] delegationib⁹ ī ſolent cōtineri. Da. III. kal. Iun. Conſtantinopo. Theodoſio. XVII. & Feſto Coſs.

TITVLVS. LI.

DE CONTRACTIBVS IVDICVM, vel eorum qui ſunt circa eos: & inhibēdis donationib⁹ ī eos faciēdis: & ne adminiſtrationis tēpore proprias ędes ędificent ſine ſanctione pragmatica. [*]

Prætores & prouinciarū rectores nō poſſunt p ſe vel p alios contrahere in loco ſibi commiſſo, niſi p neceſſitate victus & veſtitus Saly.

1. Imp. [illegible] præf. prætorio.

Qvicunq; adminiſtrationē in hac florētiſſima vrbe gerunt, emere [m] quidem mobiles res vel imobiles, vel domos extruere non aliter poſſunt, niſi ſpecialem * noſtri numinis hoc eis permittentem diuinam reſcriptionem meruerint. Donationes vero omnimodo recuſent, ſcientes nō eſſe validas eas in quibuſcūq; rebus, & quacunq; æſtimatione: niſi poſt adminiſtrationē depoſitā vel ſpecialiter in ſcriptis donator eandem donationē ratā habuerit, vel tempus quinquennale præterierit, [n] in quo nulla querela ſuper hiſdē donationibus vel ab ipſo donatore vel ab eius ſucceſſorib⁹ facta ſit. Prouincias [o] vero moderātib. nō ſolū donationes, ſed etiā emptiones quarūcūque mobiliū vel immobilium rerum (præter eas quæ

eorū q ſunt, &c.

m Quicūq;. Emere] vt ff. đ ꝯhē. empt. l. ſi licet. & l. q officij. in pri. & de iure fiſci. l. aufertur. §. ij.

n Præterierit.] ſic. j. ſi maior factus ratū ha. l. fi.

o Prouīcias.] hoc in minorib⁹. ſ. ī pſidib. q ſunt clariſſimi, vt j. de pri. car. l. j. & ita ſter minores ꝗd iuris ſit audi, vbi non pñt ratificari hmōi ɔtus, multo min⁹ ergo & ī đfenſore ciuitatis, vl' magr̃atu municipali, q nō habēt merū ipiū, ſed modicā iuriſdictionem & coercitionē, vt ff. de iur. om. iu. l. magr̃atib⁹. ſed pſides ēt merū ipiū habēt, vt ff. đ off. pſi. l. illicitas. §. q vniuerſas. Sed qđ ſi duo ſint ī magr̃atu? an alter emere pt ex offō ſi alter auctoret? Vr ꝙ ſic, ſicut ī duob. tutorib⁹ quorū vno auctorāte alter emit, vt ff. đ aucto. tuto. l. pupillus. §. ſane, Sed puto ʒ, qa ibi eſt media pſona: vt pupilli, cui pſtat̃ auctoritas, qa ipſe ɔſentit: qđ dici nō pt in vniuerſitate. ꝙ ɔſētiat, vt ff. de libe. vniuer. l. j. Vl' qđ veri⁹ ē, ipſe magr̃at⁹ vniuerſitatē repn̄tat: vnde non inuenitur media perſona, vt ʒ. in pupillo dictum eſt. Accur.

a puto legēdū aſſeſſionū, puto legendū iudicare, ne affectiōis ſuæ aduocationis memor, incorrupti iudicis &c.

† aliàs, & capitu.

† capitu.

† al. đ largitionib.

* in vno dnntaxat exemplari reperi hæc verba.

* al. ſpecialiter.

a Alimoniam.] No. ſic & ff. de offic. pręſi. l. plebiſcito.
b Ædificationes.] repete, prohibemus.
c Datum eſt.] vel quæ ex rebus ciuitatū alijs vendiderat, vt j. de vēdi. re. ci. l. fi. li. xj.
d Perſonam.] vt & j. de his q̄ vi metuſve cau. l. pe. & facit j. ſi cer. pe. l. eos. & l. pe.
e Iudicationibus.] id eſt ſententijs.

DE MODO MVLtarum, &c.

Dictū eſt ī. de magiſtratibus ſere oībus: ſed quia permiſſum eſt eis defendere iuriſdictionē ſuā pœna vel multa indicta, vt ff. ſi quis ius dicēti nō obtēpera. l. ſ. ideo ponit de mō multarum.

f A iudicibus.] habēti b. merū iperiū, nō alijs, vt ff. de iud. l. ij. §. fi. & j. l. ij. & l. iij. quas lege.
g Multa dānum.] ex traordinariū. Et no. pro condennatis Bononiæ bonum argūm, q̄ non ſunt infames, cū extraordinariè condemnent.

Legiſta quid ſit & vnde dicatur.

h Curator. Logiſta.] i. rōnalis. à logos, qd̄ ē ſmo, in d̄ analogiſta, vt ff. d̄ admi. tu. l. quidā decedens. Accurſius.
i Multarū ſeuera.] i. crudelia.
k Ærario.] niſi in caſib. vt ſ. de epiſ. aud. l. ij. & ff. de iure pa. l. diuus. ij. §. fi.
l Exculpit.] i. auferę.
m Vel curſui.] i. ſalarijs aduocatorum.
n Eos qui ordinario.] delegati nō niſi in caſu, vt j. de ſportul. l. ij. Accur.
o Proconſularē.] idē vt̄ in epo. qd̄ in pcō ... & iſtis, vt ſ. de epiſc. audi. l. epale. & ſ Auth. d̄ ſan. epiſ. §. ſi aūt œconom⁹. col. ix.
p Spectabiles.] ſecus in magiſtratib⁹ municipalibus. vt j. tit. j. l. defenſores. ij.
q Trinę.] ſed contra j. de ſeruis fugitiu. l. iiij. §. j. Sol. vt ibi.
r Quod ſi quis.] ſ. iudex. Accurſius.
s Exceſſerit.] ſcilicet iudex. Accurſius.
t Auctore.] i. iudice. Accurſius.

ad alimoniā[a] vel veſtes pertinent) & ædificationes,[b] licèt ſacri apices aliq̄d eorū permiſerint, penitus interdicimus.

Nec ratū ſit, qd̄ his donatione vel vēditione datū[c] eſt, licèt quīquénale tp̄s poſt depoſitā adminiſtrationē exceſſerit, vel cōſenſus donatoris vl' vēditoris p⁹ eādē adminiſtrationē adiect⁹ ſit. Hęc aūt ēt ad domeſticos & ꝯſiliarios eorū trahi neceſſariū duximus: illud ēt adiicićtes, vt nec p̄ interpoſitā ꝑſonā[d] aliq̄d eorū ſine periculo poſſit ꝑpetrari: q̄ ēt ad p̄terita negocia referri ſancimus, niſi trāſactionibus vel iudicationibus[e] ſopita ſint. † Dat. V. Id. Decēb. Conſtantinop. D. N. Iuſtinia. A. II. Cos.

TITVLVS LII.
DE MODO MVLTARVM quæ a iudicibus[f] infliguntur.*

No. glo. hic poſitam quæ ad hoc conſueuit allegari, q̄ damnatus ex inquiſitione non ſit infamis: quod clarius tenet gl. j. de ſuſpec. tu. l. fi. Salycetus.

I. Imp. Seuer⁹ & Anton. AA. Firmo.

Multa dānū[g] famæ ñ irrogat. Da. V. Id. Apr. Antoni. A. & Geta vtriſque. II. Coss.

Procurator Cæſaris non habet poteſtatē multandi. Sal. & idem in procuratore fiſcali, vt in l. ſeq. Salycetus.

II. Imp. Alexan. A. Decimin pfec. pro.

Procuratores meos vel rōnales, multę indicēdæ i⁹ ñ hēre ſępe reſcriptū ē. Da. xiij. K. Sept. Mode. & Probo Coss.

III. Imp. Gordia. A. Celeri pfect. pro.

Curator reipublicæ (qui Græco vocabulo logiſta[h]) nūcupaī) multādi ius non habet. Dat. Idib. Septē. Gordiano. A. & Auiola Coss.

IIII. Imp. Gratian. Valen. & Theodo. AAA. Eutr... præfecto pretio.

Illuſtres viros p̄fectos p̄torijs vſq; ad 50 librarū auri multam, cum peccatum grauiſſimum erit, peruenire ſinimus. Dat. VIII. Id. Ianua. Gratiano. V. & Theod. AA. Coss.

No. duo. Primò, q̄ multa applicatur fiſco. Secūdò, q̄ iudex pōt multā in eius impoſitione in ſalarium aduocatorum deputare, vel in refectionem alicuius rei ſpectātis ad rempublicam. Salycetus.

V. Imp. Valen. Theodoſi⁹ & Arcad. AAA. ad Præextat. præfectū pro.

Multarū ſeuera[i] cōpēdia ęrario[k] nr̄o ꝑtin⁹ eſſe q̄ rēda null⁹ ignoret: niſi ipſe iudex id qd̄ ad pœnā admiſſi facinoris exculpit,[l] vel publicis operibus, vel curſui[m] publico, vel aliis neceſſarijs cauſis ſpecialiter deputauerit. D. V. Id. Septemb. Aquileiæ, Richomere & Clearcho Coss.

Secūdū varietatē iudicū maior & minor multa pōt ipeni, ob correctionē tamē malorū morū. vltra ter quis nō pt multari: et cōtrā faciēs punitur: nec multa īpoſita pōt minorari, niſi ob paupertatē multati, Sal.

VI. ... Honorius AA. Mellitæ p̄fect. p̄. pretorio.

Eos q̄ ordinario[n] ꝓuincias iure moderant̄, erga eorū ꝑſonas, quos culpa reddit obnoxios, vltra duarū vnciarū auri ſummā cōdēnare ñ patimur. Procōſularē[o] vero p̄tātē, ſi multādi neceſſitas īminebit, ſenarū vnciarū au. ſumma cohibebit: ī qua forma ēt comes Oriētis atq; p̄fect⁹ Auguſtalis erit. Cæteri vero ſpectabiles[p] iudices, & q̄ vice nr̄a adminiſtrationis gubernacula ſuſceperit, vltra tres auri vncias ſibi intelligāt licētiā denegatā. Id quoq; obſuādū à moderatore eſſe cēſem⁹, vt ī vnius correptione ꝑſonę (ſi ad id cōtinuatio peccati īpulerit) trinæ[q] tantummodo ī anno † cōdēnationis ſub ... p̄ſtituta ſumma ſeueritas exerceat̄. Quòd ſi q̄s[r] p̄dictū modū exceſſerit:[s] hui⁹ auctore[t] admiſſi, cōdēnato ad dupli reſtitutionē: fiſco[u] vero nr̄o ad inferēdā eā q̄titatē quā multę nōie iſlixerit tenebitur. Nec tamē ad hui⁹ legis moderationē ptinere ſe credāt, q̄ ī peculatib⁹ aut manubiis. i. de p̄dationib. aut ꝯcuſſionib. furtis, alijſq; flagitijs, q̄ coerceri ſeuerius cōuenit, fuerit dep̄hēſi. ſ. vt ſcripta per iudices memoratos, ī cuiuſlibet fuerit dirigēda diſpēdiū, ſnīa ꝓferat̄. Nec putent factu facile eē, vt aut p̄cipiti ꝑſuaſione cōdēnēt: quē culpa nō igrauet: aut erubeſcēda varietate[b] iudicij ꝑ arbitrio ꝓprio īmutādū eē, qd̄ iuſſerit, niſi paupertas ꝯdēnati hoc ꝑſuaſerit. Dat. XII. kalend. Septemb. Theo. A. II. & Cynegio Coſs.

TITVLVS LIII.
DE DEFENSORIBVS ciuitatum. d

I. Imp. Valentin. & Valens. AA. Senecæ defenſori.

Si quis de tenuioribus ac minuſculariis rebus interpellandum te eſſe cre-

u Fiſco noſtro.] vt & ſ. de aſſeſ. l. ꝯſiliarios.
x Se credant.] q. dic. ſ. dict⁹ mod⁹ ſeruabit̄ ī deliquētes. niſi reperiant̄ cōmiſiſſe peculatū, vel furtū, vel aliqua crimina q̄ grau⁹ ſolēt coerceri. tūc etiā maior multa p̄t à prædictis indici.
y In peculatibus.] ſic ponitur in Auth. de trien. & ſemiſ. §. hæc à nobis. col. iij.
z In cuiuſlibet.] i. ſ. vel ſup. dūmō in caſibus p̄dictis. Accur.
a Proferat̄.] etiam vltra ſummā prædictā.
b Varietate.] Not. q̄ varietas reprobat̄. Sic arg. j. ff. de coll. bon. l. nonnunquā. ī prīci. & dixi. ff. de ꝑcu. l. in cauſæ. in princi.
c Paupertas. vt & ff. de officio præſi. l. illicitas. §. fina.

Sc. ſcri. Accurſij ſic habet: actor. i. iudex. recte. Cont.

d Dictū eſt ī. de maioribus magiſtratib. ſ. ꝓuīciarū: nūc de minoribus. i. ciuitatū defenſoribus videamus. Et in primis qualiter defenſor cōſtituatur, et poſtea qd̄ ſit eius officiū. A[r]g. De defenſorib⁹ ciuitatum.]

* hæc al's deſunt.
* al. inſeruīūtur.
† al. anni ſupra ſtatuta.
† aliàs, exeratur.
† actor legit Acc. & gl. manuſcrip.
† Gloſſa manu-

diderit, [a] ĩ minorib. [b] cauſis.i. A vſq; ad 50 ſolidorũ ſummã acta iudicialia conficiat: [c] .ſ. vt ſi qñ qs vł debitũ iuſtũ, vł ſeruũ q̃ p fugã fuerat elapſus, vł q̃d vltra delegationẽ [e] dederat, poſtulauerit, vel q̃dlibet hmõi, tua diſceptatione reſtituas. [f] Cęteras [g] v̇o q̃ dignę foreñſi magnitudine videbũt, ordinario inſinuato rectori. Dat. XV. kal. Ianua. [*] Terici, Valẽtini. & Valẽte. AA. Cos.

II. Idd. AA. ad ... Neſſii procon.

1 Defenſores ciuitatũ, nõ B ex d̃curionũ, ſeu cohortaliũ corpe, ſed ex alijs idoneis [h] pſonis huic offõ d̃putent. Da. III. Non. Nou. Iiſdẽ Coſs.

III. Idd. & Gratian. AA. ad Senatũ.

Tili rõne pſpectũ [*] ẽ, vt inocẽs & q̃eta ruſticitas peculiaris p̃ocinij.i. defenſoris [i] locorũ bñficio pfruat, & apud eũ ĩ pecuniarijs cauſis litigãdi hẽat facultatẽ. Da. IIII. Id. Aug. Hierapoli, Valẽtinia. & Valẽte. AA. vtriſq; II. Cos.

IIII. Imp. ... AAA. Theodoro defenſori. C

IN defenſoribus vniuerſarũ pũiciarũ erit [k] adminiſtrationis hæc forma & tp̃s quinquẽnij [l] ſpacij metiẽdũ.ſ. vt ĩ primis parẽtis vicẽ plebi exhibeas: deſcriptiõib[9] ruſticos vrbanoſq; [*] nõ patiaris affligi: officialiũ inſolẽtiæ, & iudicũ pcacitati [l] (ſalua reuerentia pudoris) occurras: igrediẽdi cũ voles ad iudicẽ [m] liberã hẽas facultatẽ: ſupexigendi [n] [*] dãna, vel ſpolia pl[9] petẽtiũ D ab his quos liberorũ loco tueri dẽs, excludas: nec patiaris q̃cquã vltra delegationẽ ſoli tã ab his exigi, quos certũ eſt niſi tali remedio nõ poſſe reparari. Da. XI. Non. Ian. Cõſtãtinop. Arcad. & Bautõe Cos.

V. Imp. Valẽ. Theo. & Arcad. AAA. Potamio pręfecto ...

2 Defenſores nihil ſibi iſolẽter, nihil idebitũ vĩdicãtes, noĩs ſui tm̃ fungãt offõ. Nullas infligãt multas. [o] Sæuiores [*] nõ exerceãt q̃ões. Plebẽ [p] vel d̃curiones ab oĩ ĩ pborũ ĩſolẽtia & temeritate tueanẽ: vt id tm̃ q̃d̃ eſſe dñr, eſſe ñ deſinãt. [q] Da. III. Non. Mar. Cõſtãtin. Arca. A. II. & Ruſi. Coſs.

VI. Iidem AAA. Tatiano PP.

PEr oẽs [r] [*] regiones ĩ q̃b[9] fera & periculi ſui neſcia latronũ feruet iſania, pbatiſſimi q̃q; & diſtrictiſſimi defenſores adſint diſciplinæ, & cotidianis actib[9] pſint, q̃ nõ ſinãt crimina ĩpunita coaleſcere. [s] [*] remoueãt p̃ocinia q̃ fauorẽ [t] reis, & auxiliũ ſceleroſis ĩpertiẽdo maturari [u] ſcelera fecerũt. Da. V. Id. Ap. Arc. A. II. & Ruf. Coſ.

VII. Imp. Arcad. & Hono. AA. ...

3 Defenſores ciuitatũ [u] oblatos ſibi reos ĩ ipſo latrocinio vł pgreſſu violẽtiæ, aut ppetrato homicidio, aut ſtupro, vel raptu vł adulterio dep̃hẽſos, & actis publicis ſibi traditos, exp̃ſſo crimine cũ his à q̃b[9] fuerit accuſati, mox ſub idonea pſecutiõe ad iudiciũ dirigãt. Da. Prid. kalẽ. Ian. Mediolani, Stilichone. II. & Anthe. Cos.

VIII. Imp. Hono. & Theod. AA. ...

4 Defenſores ita [*] p̃cipim[9] ordinari, vt ſacris orthodoxæ religiõis ĩbuti myſteriis, reuerẽdiſſ. epõrũ necñ c̃licorũ & honoratorũ ac poſſeſſorũ & curialiũ decreto cõſtituanẽ: de quorũ ordinatione referẽdũ ẽ ad illuſtriſſimã p̃torianã ptãtẽ: vt litteris eiuſdẽ magnificę ſedis eorũ ſolidet auctoritas. Q̃d ſi q̃d à qualibet pſona ɔ̃ publicã diſciplinã ĩ læſionẽ poſſeſſorũ fieri cognouerit d̃fenſores, referẽdi hẽat ptãtẽ ad illuſtres viros magr̃os eq̃tũ & peditũ, magr̃os ẽt offõrũ, & comites tã ſacrarũ largitionũ q̃ rerũ priuatarũ. Da. XV. k. Fe. Rauẽ. Hono. 8 Theo. 3. AA. Cõs.

IX. Iidem AA. Cæcilio [†] PP.

IVbem[9] [x] cura ac ſolertia d̃fẽſorũ minimè poſſeſſores maiorib[9] mẽſuris & põderib[9] à ſuſceptorib[9] pgrauari: ſed eos dep̃hẽſos, ad iudiciũ dirigi cũ ipſo ɔmiſſæ fraudis ĩdicio. Illud ẽt fieri p̃mittim[9], vt ſi pũicialib[9] nr̃is cõteſtari ĩiurias ſeu læſiones [*] ſuas cupiẽtib. actorũ ɔfectio à defenſorib[9] denegeẽ: licẽtia eis tribuat q̃relę, ppriç libellũ cõſcriptũ, eo tpe [*] quo fuerat cõteſtãdũ, ĩ frequẽtiorib[9] ciuitatũ locis, pponẽdi, cõueniẽdiq; ſcribas, tabularios, & cætera officia publica commonendi (per q̃ libellũ colligi oportebit [y]) atq; inuitis s̃. memoratis perſonis ſub actorũ confeſſione igerẽdi, quorũ q̃one fides poſſit inquiri: qua pbata, ĩ eos quos geſtorũ petitã confeſſionem negaſſe conſtiterit, [z] vigor iudiciarius exeratur. [†] Dat. XI. Kalen. Febr. Rauennæ, Honorio. VIII. & Theodoſio. III. AA. Coſs.

Nota quòd non poteſt aliquis renunciare officio defenſoris ciuitatis, niſi cum auctoritate principis.

X. Impp. Theod. & Valentin. AA. ... pręfecto pręt.

NVlli defenſorũ licere decernimus, ſi de publica ſollitudine ſe voluerit liberare, [a] niſi diuino

---

tatum.] *qui ſunt minimi, qui nec merũ nec mixtũ habẽt imperiũ, vt in auth. co. §. nulla. ĩ ſ. col. 19. ſed modicam correctionem, vt eod. titu. §. audient.*

a [S]I quis.] Crediderit.] de defenſoribus loquitur.

b In minoribus cauſis.] aliter q̃ſq; ponitur minima ſũma, vt ff. ſi cui pl[9] q̃ p l. Falci. l. iij. §. quis hodie vſq; ad ccc. aure. vt ĩ auth. co. §. & iudicare. col. iij. Accu.

c Iudicialiꝰ.] ſ. tua. Accurſius.

d Conficiat.] ſ. actor.

e Delegationẽ.] quia forte à fiſco annonã cõſequebanẽ, vt ĩ. de numerariis, actua. & chartu. l. exceptores. lib. xij.

f Reſtituas.] i. reſtitui facias.

g Cæteras.] ſ. res.

h Defenſores. Idoneis.] & catholicis, vt s̃. de epiſco. audi. l. iubemus.

i In defenſorib[9].

k Erit.] hæc forma & non legitur hæc l.

l Quiſquẽnij.] hodie biẽnij, vt in Auth. co. §. iuſiurandum.

l Procacitati.] repete, occurras.

m Iudicẽ.] i. pſidem.

n Exigẽdi.] alias exhibẽda: al's exigenda. i. inferenda. Accurſ[9].

o Defenſores. Multas.] niſi in caſu, vt ĩ. de ſportu. l. ij.

p Plebẽ.] i. populũ.

q Deſinant.] ſic noĩa ſunt ɔ̃ñia ſeu cõueniẽtia reb[9]. vt Inſti. d̃ don. §. ẽ & aliud. & ar. ĩ. d̃ ferijs. l. à nul.

r PEr oẽs.] non legitur. Accur.

s Coaleſc.] i. creſceẽ.

t Maturari.] i. pfici.

u Defenſores. Imbuti.] vt s̃. de epi. audi. l. iubemus. & in Auth. iuſiurandũ q̃d præſt. col. ij.

x IVbemus.] non legitur.

y Oportebit.] hæc pteſtatio habetur pro libello dato. Accur.

z Conſtiterit.] ſ. acta recipere.

a Exerat.] i. exerceat pes pſidẽ, cum deſen...

---

[*] recte cõgruũt hi cõſules ĩ ſcriptioni. nã Arcadius iã toto antea quadriennio fuerat in cõſortiũ Imperij adſcitus.

[*] proſpectum.

[*] vt.

[*] ſuburbanoſq;.

[*] ſuperexhibendi.

[*] C. T. 1. 10. 2.

---

[*] al. ſeueriores.

[†] C. T. 1. 10. 3.

[*] al. caleſcere. al. conualeſcere.

[*] ſeruorũ.

[†] C. T. 9. 2. 5.

[*] al. ſic, Defenſores ciuitatum ita iudicamus ordinari. &c.

[*] al. Cæciliano.

[†] C. T. 11. 8. 3.

[*] al. iniuriæ læſionis ſuas &c.

[*] tenore, q̃dã manuc. & C. T. reſte.

DE MAGISTRATIBVS MVNICIPALIBVS. A

Supra de magiſtratibus ciuitatum: Nunc de magiſtratibus municiorum vel villarum ſeu burgorũ: in quibus ſatis dici poteſt eadem ſeruanda quæ dicta ſunt in defenſoribus ciuitatum, Azo.

a DE MAGISTRATIBVS MVNICIPALIBVS.

Hic tit. tractat de magiſtratibus caſtrorũ & villarũ: non ciuitatum.

b Decuriões Tres mẽſes. iante quã incipiat eorum adminiſtratio. Accurſius.

c Magiſtratus.] facit ĩ. l. proxi. tit. proxi.

DE OFF. IVRI Alexand.

d Iubem⁹. Duntaxat: q.d. nõ apud aliũ ĩ eadẽ ciuitate.

e Dicerent.] vt & ff. e. l. j. & ĩ. tit. pxi. l. ij. & ĩ. de don. l. ĩ hac.

DE EDENDO.

Dictum eſt magiſtratibus: ſequitur de iudicijs, q̃ p magiſtratus exercẽtur, vt ff. de origine iur. l. 2. §. poſt originẽ. & primo de edẽdo, qđ pparatoriũ eſt iudiciorũ. Vel ſic: Dictũ eſt ĩ ſ. de magiſtratibus & eorũ officijs, q̃ diximus cõſiſtere ĩ cõtentioſa iuriſdictione. Cõtẽtioſa aũt iuriſdictio eſt in iudicijs cognoſcendis & terminãdis: quorũ iudiciorũ pparatio eſt editio actionũ. Et idẽ ponit de edendo. i. de editione faciẽda: ſubaudi, eorũ q̃ neceſſaria ſunt in agenda cã. Sed in primis neceſſaria eſt editio actionis: poſtmodũ litis conteſtatione: in proceſſu cauſæ neceſſaria eſt editio rationũ, inſtrumẽtorũ & aliorũ: de quibus omnibus videamus Azo. Et nota q̃ tripliciter edictũ de edẽdo dicit. ſ. actionũ, vt ĩ. eo. l. edita. Rõnũ, vt j. eo. l. 1. & l. nõ eſt. & l. iuſſũ. & l. ſi. Et inſtrumẽtorũ, vt j. eo. l. 2 l. q. accuſare. & l. pcurator. Et dic de edẽdo. i. demõſtrãdo, ab edo edis. Sed q̃ritur, quare dixit de edẽdo per gerũdiũ, & nõ de editione? Itẽ quare nõ ſubiunxit accuſatiuũ? & dic vt diximus. ff. eo. in rubric.

1 Iſtud ſi eſt de gl. vſq; ibi, & not. † C. T. 32. 28.

* hunc §. *quod hrn* vocat Straboli. 17. geographiæ. iuna. iudicis.

diuinos affat⁹ ĩtimauerit tuæ ſublimitatis iudicio, triginta librarũ auri pœnã tã moderatorib⁹ puinciarũ, q̃ cæteris iudicib⁹ vel temeratoribus ſacri nřĩ oraculi ſubituris, ſi neglecta fuerit auctoritas principalis. Da. XV. Kalen. Septẽb. Cõſtantinopo. Cyro. V. C. Coss.

TITVLVS LIIII.

DE MAGISTRATIBVS municipalibus. a

I. Imp. Conſtanti. A. ad Florẽtiũ PP.

Decuriones b ad magĩſtratũ, vel exactionẽ annõarũ, an tres mẽſes, vel ampli⁹, noiari debẽt, vt ſi q̃rimonia eorũ iuſta videatur, ſine impedimẽto in abſoluendi locũ alius ſubrogetur. Da. Id. Apri. Conſtantinop. Seuero & Rufino Coss.

II. Imp. Valentinianus. & Valens. AA. ad Cr... manianum.

Magiſtrat⁹ c cõficiẽdorũ actorũ habeant poteſtatẽ. Da. XIII. Kalẽ. Ianu. Gratiano. N. P. & Dagalaipho Coss.

TITVLVS LV.

DE OFFICIO IVRIDICI Alexandriæ.

I. Imp. Leo & Anthem... AA. Alexandro duci & præf. Auguſtali.

Iubem⁹ apud Alexandrinæ dũtaxat d clariſſimæ ciuitatis iuridicũ, licitũ & conceſſum eſſe, ſingulis q buſcunque volẽtib⁹ donationis ꝯſcriptæ ſolẽniter iſtra recitare: eiſdẽq; robur adijciat geſtorũ ſeries apud eũdẽ cõfecta, tãquã ſi apud virũ clariſſimũ moderatorem prouinciæ, vel magiſtratus, vel defenſores * plebis, habita fuiſſe dicerẽtur. e *

Explicitus eſt. lib. 1. Cod. B

CODICIS

D. IVSTINIANI

Sacratiſſimi principis perpetui A. repetitæ prælectionis.

LIBER SECVNDVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE EDENDO.

Actor primo dẽt inſpicere quã ſuerit tãtã probandi hẽt: quia reus habẽs rõnes vel inſtrumẽta ex quibus poſſit de iure ipſius actoru doceri, nõ tenetur edere: niſi ex iuſta cã ĩ iure expſſa officio iudicis id agẽda. h. d. ſcdũ vtraq; lectura. Primò ĩ codice rõnũ ĩ telligitur. Sedo ĩ iſtrumẽtu, vt in gl. Alex. Imo. Vel ſic: Editio petitur iudicis officio, cauſa cognita exhibenda. h. d. Salycetus.

I. Imp. Antoninus Pius A. Aurelio.

Ipſe diſpice f quẽadmodũ g pecuniã quã te depoſuiſſe dicis, deberi tibi probes. Nam qđ deſideras, vt rõnes h ſuas aduerſaria tua exhibeat: id i ex cã ad iudicis officium k ptinere ſolet. PP. IIII. K. Oct. Sabino. II. & Seuero. Coss.

4 Acta publica ſunt edẽda cuilibet prẽdẽti intereſſe. h. d. Pau. de Caſt. Vel ſic: Acta tã criminalia q̃ ciuilia, iudicis officio edenda ſunt tã iudici q̃ parti cuius intereſt. h. d. ſecundum communem lec. Alexan. Imo.

f Ipſe.] CASVS. Pecuniã meã apud capſorẽ depoſui. deceſſit: & ſucceſſit ei filia. ſi volo q̃ exhibeat mihi codicẽ rõnũ ĩ quo cõtinẽt data & accepta, vt pbare poſſim q̃tũ recepit, & q̃tũ mihi ſolutũ eſt an ſit cõpellẽda, q̃rit? ſi. q̃ inſpicere dẽo quo gñe mihi dẽatiam ex cã mutui. &c. vel q̃ ipẽ pbatiõis vti poſſum: vel p teſtes, vel p iſtra. & cõpetẽs iudex iterponet ſe vt exhibitio fiat, ſi me mãdãte vel ali quo noĩe meo cõfectæ ſint rõnes, vel ſi mihi editæ ff. ſed amiſſę fortuito caſu, tũc n. iudex iubebit mihi exhiberi. Viuian. Ex hac l. not. primo ibi. queadmodũ, ſm verũ ĩ tellm, q̃ depoſitũ pt pbari nõ ſolũ p iſtrm publicũ, ſed ẽt p teſtes, & p oẽm alia ſpẽm pbatiõis. Not. ſedo ſingulariter ſm Iaſ. ex hoc tex q̃ ẽt in cõtractu depoſiti reus non tenetur edere actori librum rõnum ad fundandam intentionẽ actoris. Nota tertio ibi, ad iudicis offĩm. hic. vides tex. q̃ editio actio D

niſ petit offĩo iudicis & ſic intelligũt gl. Bar. & docto. Iaſ. hic.

f Diſpice]. i. diuerſis modis aſpice omnem ſpeciẽ pbationis.

g Quemadmodum] ſcilicet vel ex cauſa depoſiti, vel ex alia, cum multa ſint genera credendi. Vel ſic, 1 qua ſpecie probationis: hoc eſt per teſtes vel inſtrumenta, vel confeſſiones.

h Rationes]. i. codicẽ rõnũ ĩ quo accepta & data ſolẽt deſcribi, vt ff. e. l. ſi qs. §. rõnem. alij intelligunt in inſtrumẽtis.

i Id ex cã.] vt faciat edi. ſ. ſi me vel pcuratore meo mãdãte ſcriptæ ſunt, nõ aliter. ff. eo. l. ſi qs. §. primere. & l. ptor. §. j. Vł qa ſemel editæ ſunt, debent tñ iterũ edi: qa actor amiſit ſibi editũ fortuito caſu: vt ff e. l. ſi qs. §. ptor. & ĩ. de fide inſtr. l. il latæ. In hoc eſt ergo cauſæ cognitio, ſi ſic ſcr. ptæ me mãdante vel pcuratore meo, vel nõ. Itẽ an amiſerim caſu fortuito vł nõ. ſ. ſemel editũ. Sz qũo pt poni in rontb⁹, cũ fœmina eſſe ſi poſſit argẽtaria. vt ff. eo. l. fœminæ. & hic dicit fœminã teneri? R. hæc ſucceſſit argẽtario, vt ff. e. l. qđã. §. nihil. Itẽ quo p offĩm fit exhibitio: imò p actionẽ, vt ff. e. l. ſi qs §. ex hoc? Sed dic vt ibi dixi. Alij, q intelligũt ĩ inſtris, dicũt ex cã edere reũ actori. ſ. ad replicationẽ pbãdã, nõ ĩtẽtionẽ fundãdã, vt ĩ. e. l. fi. in fi. & ſic ẽt loquit l. q. accuſare. ſ. vt nõ petat ad intẽtionem fundãdã. facit etiam ad hunc ſm intellectum. ff. ad leg. Fal. l. maritus. §. fina.

k Officiũ.) dicit vitalex, q̃ ſi tutor nõ faciat rõnes, vel factas nõ exhibet, ſiue nõ edit, hẽre locũ actionẽ tutelæ, vt ff. de tut. & ra. diſtra. l. j. §. officio. Alia ẽ pcuratorẽ nõ edẽtẽ dari mãdati. ẽ ſociũ p ſocio, vt ff. eo. l. qđã. in pri. ſic ergo cũ ſemp argẽtari⁹ cõficiat vel ſcribat rõnes mandato ſcholaris vł et⁹ pcuratoris: locũ hẽt mãdati, & nõ offĩm iudicis, vel actio in factũ ex illo edicto de edẽdo. ſic ergo tot⁹ tractat⁹ de edẽdo, vł deſtruct⁹ vbicũq; notãt doctores dari officiũ iudicis, vel actionẽ ĩ factũ. R. quotieſcũq; ab initio ẽhit cũ aliquo vt gerat negotia mea, vel vt ſit meus ſocius, vt ſuit in d. l. qđã. vel vt ſit tutor & gerat negocia mea. & faciat librũ rõnũ, vt fuit ĩ d. §. offĩo. ẽ tutorẽ, pcuratorẽ & ſociũ locũ hẽt tutelę, vel mãdati, vel p ſocio: vt ĩ pal. l. aut ſi fuit ab initio ẽtũ, ſed dixit tm ſcholaris argẽtario vt ſcribat rõnes: tũc habet locum officium iudicis, vel actio in factũ ex illo edicto de eden. vt ff. de eden. l. ſi quis ex argentariis. §. ex hoc. A.

ADDI. Tota hæc mã dẽt itelligi ĩ rõnib⁹ publicis, & factis ab his q̃ publicũ exercẽt offĩm: ſec⁹ ĩ priuatis, ſm doct. l. argẽtari⁹. ij. rñ. ff. eo. vt expſſe tenet hic Io. Faber ĩ ſuo breuiario.

l S apud.] CASVS. huius l. ponit ẽ, vt libell⁹ pri. l. ij. ĩ. de iudic. l. pperãdũ. §. j. & ff. d iudi. l. mortuo. Itẽ ĩ cã appellatio

1 Iſte eſt verus intellectus quem approbant Bal. Pau. & Iaſ.

* defenſorim. * Vl cerer. recte, vt referatur ad geſtorum ſeriem. Manilio.

ls, vt ĩ. de appel. l. ne cauſas. & l. eos. & l. à procõ ſu libus. Itẽ A adminiſtratore. vñ ſi qs egit ꝯ aliquẽ, & teſtes vel alias ꝓbatiões īduxit, & iudex diſtulit cauſam vltra tṗs ſtatutũ. ſ. triũ ann. & actor iterũ īcipit agere: q̃rit̃, cũ acta illa ſiue ciuilia ſiue criminalia q̃ prius facta fuerũt, ſiue apud adminiſtratorẽ vi- rum poſſit cogi ad exhibẽdũ, eo forte q teſtes mortui ſunt & dr q iudex cõpellet eũ exhibere, vt veritatẽ inueſtiget. Ex hac l. no. tria. Primò q iudex cauſæ facit edi acta. Scdò not. q hoc eſt verũ ī qualibet cã tã ciuili q̃ criminali. Tertiò no. q finis & vtilitas editionis eſt iueſtigatio veritatis, vt hic. & ĩ. e. l. nõ ẽ nouũ. B hic.

a Is apud quẽ.] ſ. iudex. & dic quiq; modis caſũ. Primo res .i. cã appellationis, vt ĩ. de appell. l. ne cauſas. & l. à ꝓcõſulibus. & l. eos. in fi. Scdò res .i. cã principalis. Sed exhibent̃ acta, qa diu abſuerat actor, vt ĩ. de iud. l. ꝓperãdũ. § & ſi qdẽ. Tertiò res .i. cã principalis, q̃ apud ſucceſſorẽ primi iudicis agit̃, vt ff. de iud. l. mortuo. Quarto in adminiſtratore .i. ordinario q cõmiſit ſeu delegauit totã cãm cognoſcẽdã retenta ſibi definitiua ſnĩa, q acta dẽt videre tc. vt ĩ. de iudi. authẽti. ad hæc. Quintò loquit̃ de publicatione teſtiũ quã iudex mãdat fieri, vt & ſ. vt lit. pẽ. l. ij. & i auth. d reſti. § qa v° o mſti. col. 7.

b Acta publica.] Publica acta vocat omnia acta quæ fiũt publicè coram iudice.

c Exhiberi.] officio ſuo, [2] vel cõdictione ex hac l. & facit exhiberi ſibi vel actori & reo ſm diuerſas põnes. Sed vr q criminalia acta etiã fiſco non edant̃. q. d. multo magis nec priuato edant̃, vt ff. de iure fiſci. l. ij. § diu°. i fi. §. q̃ ẽ ꝯ. Sol. ibi nõ dicit de actis, ſed de alijs iſtrũis: q̃ qdẽ ciuilia exhibent̃, criminalia nõ: qa pecuniariter eã exhiberi nõ intereſt: arg. ff. ad exhibẽ. l. ſi liber. hic aũt de actis dicit. Vel dic & ī ciuili & ī criminali debẽt exhiberi fiſco iſtr̃a, vt ff. e. l. ne q̃ſquã. ſed in ciuili eo ipſo q nõ exhibent̃, fingunt̃ fiſco ſubtracta, vt poſſit agere furti ꝓ ipſis iſtr̃is, qđ nõ eſt in criminali, vt in l. ꝯ. hic aũt de actis dicit, & hæc verior, vt dixi. Et no. hic q iudex laborat ad veritatẽ inueniẽdã: & ſic eſt arg. q teſtes debẽt iurare pro vtraq; parte. Itẽ eſt arg. q minor [4] iuret de veritate dicẽda, licèt de calũnia nõ iuret, vt ſ. de epiſc. & cle. auth. ſed iudex. & ſ. de hær. & Ma. l. qñ. ĩ fi. & ĩ. de qõ. l. interrogari. & ff. de ꝓba. l. cũ ꝓbatio. Itẽ an ex his actis ꝓbari pt ꝯ oẽs. qđ ꝯ vnum agẽdo teſtes aſſeruerũt? Rñ. nõ, vt ar. ff. de iureiur. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. ſi. & l. ſeq. Sed arg. ꝯ. ff. de cri. expi. hæred. l. res hæreditarias. & ff. fa. ercif. l. hẽdes. § idẽ ſcribit. ſed l. illã intelligo q ꝓ'unt. ſ. ad pſumptionẽ qualẽqualẽ, nõ plenã ꝓbationẽ, vt ff. de re iudica. l. ſæpe. in pri. & eodẽ mõ rñdeo ad § idẽ ſcribit. Vel ad vtrãq; pt rñderi. qa nõ diuerſæ, ſed eędẽ pſonæ cenſent̃. Itẽ nec inter eaſdẽ pſonas p̃iudicat, niſi ſint teſtes ꝓducti præſente aduerſario, vt ĩ. de teſti. l. ſi qñ. § fin. & ſecundum hoc intelligo. ĩ. de arbit. l. penult. in fi.

ADDITIO. Ex hac gloſſ. colligitur q acta faciunt fidẽ inter eaſdem perſonas: ſed inter alias, præſumptionem tantũ: de hoc vide hic plenius Ioan. Fabr. in ſuo breuiario.

II. Imp. Seuer. & Antonin. AA. Fauſto.

IS apud quẽ [a] res agit̃, acta publica [b] tã ciuilia q̃ criminalia exhiberi [c] inſpicienda ad inueſtigandam veritatis fidem iubebit. PP. Non. Iulij, Seuero. A. & Albino. Coſs.

Editio actionũ debet demonſtrare ſpeciẽ futuræ litis: põt tamen emendari & mutari prout edicti perpetui monet auctoritas, et iure dicẽtu dictat æquitas. Bal. Vel ſic: Libellus actoris qui editur reo, debet clare cõtinere id ſuper quo litigari debet: poteſt tamen emendare & minui, dũmodo hoc fiat ſine p̃iudicio conuenti: tam in concedendo, ſi opus fuerit, facultatem iterũ deliberãdi an velit cedere vel contendere, q̃ in refectione expenſarũ quas reus propter hoc facere oportet. ita .n. eſt de mente edicti prætorii, & conuenienti æquitati iudicantiu cui hoc committitur. h. d. in effectu declaratio patet ex ſummario & gloſ. Alexan.

III. Iidem. AA. Valenti.

EDita [d] * actio [e] ſpẽm [f] futuræ litis demõſtrat: [g] quã emẽdari [h] vl' mutari licet, ꝓut [i] edicti ꝑpetui [k] monet auctoritas, vl' ius reddẽtis [l] decernit ęqtas. Da. II. K. Sept. Seuero. III. & Antonino. AA. Coſ.

E Dita.] CASVS. Certũ eſt q actio dẽt edi. ſed edita quid operet̃, q̃rit̃ & rñ. q ſpẽm futuræ litis demonſtrat. & tc actionis editio ꝓpoſita ī libello cõuẽtionali ſpẽm &c. & hęc emẽdari pt, vt ſi primo petijſti min°, poſtea pl° petere poſſis vſ. iudicio: vt eſt petitio hrditatis, & hoc vſq; ad ſnĩam, ſiue generali, vt in actione tutelæ. nego. geſt. ſed in ſingulari vſq; ad lit. conteſta. Item & mutari poteſt, vt ſi rei vindica. propo nam pro aliquo fundo: poſtea potero agere pro parte. vel etiã in quãtitate. vt ſi primo propoſui pro xx. poſſim poſtea ad x.

d Edita actio.] nemo experit̃ ſine actione, vt ff. de adm. tut. l. quoties. § itẽ ſi qpale. ff. de negocijs geſtis. l. ſi pupilli. § fi.

e Actio.] id eſt actionis editio.

f Spẽm.] .i. qualitatẽ futuræ litis. vt ff. eo. l. j. ſecundo reſpõſo, & recita hic quod ibi nota in tribus primis gloſſ. illius legis.

g Demõſtrat.] ſi edatur ſicut debet. ſ. cum ſuis comitantijs.

h Emẽdari.] emẽdo. cũ primò petebã min°, nũc plus, vel. cõ: qđ dñt fieri poſſe vſq; ad ſniam, vt Inſtit. de act. § ſi minus. nos [5] idẽ dicim° in vſ. iudicio: vt ff. de peti. hære. l. iiij & l. ſi quo & dicim° idẽ i gñali: [6] & vt ĩ. de iudi. l. licet. In ſigularibus vſq; ad lit. ɔteſt. nõ poſt, [7] vt ff. de iudic. l. nõ põt, & ff. de excep. rei iudi. l. cũ q̃ rit̃. & l. egi. Sed quare nõ põt fieri emendatio ꝑ, cũ ibi non mutet̃ actio. R. [8] imò mutat̃ actio, cũ vna de comitãtijs mutetur. ſ. res. Et autẽ qđ dixi poſt lit. ɔteſt. nõ fieri emẽdationẽ, nõ obſtat. ff. de noxalib. l. ſi delictis. § ſi detracta. qa ibi nõ mutat̃ actio vel res vel cã: ſed quoddã beneficiũ dat̃ vel aufert̃ conuẽro, qđ ꝑ legẽ dat̃. Itẽ nec dict° § in Inſtitu. qa exponit̃ ibi, i eodẽ iudicio .i. corã eodẽ iudice, in alio tñ iudicio ſiue iſtãtia, vt ibi dixi. Subiicit de mutatione, qñ. ſ. vetere relicta nouã vult eligere. Circa qđ dicas [9] q poſt lit. cõteſt. nõ fit mutatio, vt ff. de iudicijs, l. nõn põt. & l. de qua re. ſed cumulatio ſic. i aget̃ via veteri & nihilomin° via noua, cũ nulla lex vetet: [10] vt ff. ex qb. cau. maio. l. necnõ. § qđ eis. niſi ꝑ veterẽ i qua neceſſe habeat ꝑſiſtere, obſtaret exceptio rei iudicatæ in noua, qa eędẽ ſunt pſonæ, eadẽ res, eadẽ cã agẽdi, licèt alia ſit actio. ff. de exceptione rei iudic. l. ſi mr. § eadẽ. & l. cũ qrit̃. & de iureiurã. l. duob°. § exceptio. vel niſi actio vet° i qua neceſſe hẽt ꝑſiſtere. ita ſe heat ad ſecũdã vt tollat̃ electione: qđ cõtingit in caſib°, vt ĩ. de furtis. l. j. & ĩ. ſi ſer. extero ſe emj. mã. l. j. & ĩ de codi. l. fi. & ĩ. de pactis inter emptorẽ. l. cõmiſ ſoriæ. & ff. de tribu. l. qđ i hæredẽ. § eligere. & de leg. ij. l. cũ ſi lib°. § varijs. his .n. caſib° nec cumulatio fieri põt. Qđ dixi non fieri mutationẽ poſt lit. cõteſt. idẽ hodie & ante litẽ cõteſt. ſi iã ſit re° cõuẽtus, & libell° dat°. ſi aũt nõ ſit cõuẽt°, nec libell° dat°, ipune actor poſſet deſiſtere, vt ĩ. qũo & qñ iud. auth. q ſemel. Sed nũquid ſup noua actione cumulata iurabit̃ de calũnia? qđ vi ſm Azo qa ſup ipſa actione iurat̃, vt ff. famil. ercif. l. inter cohæredes. § qui familię. Sed H. ꝯ. dicit .n. potius ſup facto q̃ ſup actione iurari. & pro eo ĩ. de iuramento calũniæ. auth. in iſto. iurat̃ [11] tñ, quia cã mutat̃ .i. in cumulata actione qđ noua cã eſt, & ſic nouũ factũ. Itẽ nunquid ſup eo qđ primo petitũ eſt, feret̃ ſnĩa? Rñ. non, ſi poſſet fieri præiudiciũ per hãc ſnĩam in ſequenti petitione: alioqui feret̃ ſententia ſm quoſdã. ſed forte non eſt ita, cũ mõ dixerim nõ admitti cumulationẽ cũ talis eſt ſecunda, cui ex prima obſtaret exceptio rei iudicatæ. Itẽ an in noua actione nouas debet hẽre dilationes cã deliberationis? Dic q ſic, [12] niſi vbi i ſecũda põt eſſe iſtruct° ex deliberatione prima. Quid .n. [13] ſi cõuentus eſt vi bon. rap. & poſtea ex eadẽ rapina cõueniat̃ furti & condictione furtiua in id quod pl° eſt? Rñ. non dabuntur dilationes, cũ poſſit eſſe iſtruct° ex prima deliberatione.

ADDITIO. Actio & cauſa agendi an mutari poſſit, & libellus non ſpecificans cauſam agendi, an debeat admitti, & an poſſit declarari poſt litem conteſtatam, tractat hic ingenioſe Ioã. Fab. i ſuo breuiario: quẽ videas ſi tibi corde ſedet.

i Prout.] tempus & qualitatẽ ſignificat, vel ſecundũ tãtum.

k Perpetui.] .i. gñalis, [14] cuius mentẽ habes. ff. eo. l. j. in prin. vult .n. ꝑtor vel iudex poſſe mutari vel emendari eatenus tñ vt arma (.i. defenſiones) quæ reus ſibi parauerat primò cõtra prius editam actionem, proſint ei propter ſimilitudinẽ, aliàs noua dabitur dilatio cum emendatione damni: & ita beneficium edicti ſit ſaluũ reo. ſic ergo ita poteſt mutari vel emẽdari, vt reus ꝓ hoc ſolũ non ſit minus inſtructus: qđ ſi fuerit, tenet̃ ſibi actione i factũ [15] in id quod ſua intereſt: nõ mutaſſe, niſi perſonæ ratio habeatur, vt ff. e. l. ſi quis ex § ex hoc & l. j. § ſi. & hic ſm Bul. & noua dabitur dilatio. Accurtius.

l Reddentis.] ſcilicet iudicis.

Qui

a Vt ſ. poſuimus in Viui. & qlibet caſus poſitio placet Bart. Bal. Pau. Ale. Aret. & Iaſ.

b Iſta prima declaratio gl. ẽ verior tẽm Ale. & Ia. hic & eſt de mẽte Bart. Bal. & Pau. in l. j. ſ. eo.

3 Imò qa ibi ſit mẽtio de inſtrumentis, quorũ appellatione etiam acta conti nent̃. Ia.

4 vide gl. pleniorẽ in l. 2. §. qđ obſeruari ĩ. de iureiur. ꝓp calũ. Ian.

5 Et maſe Bar. Ale. Pau. & Iaſ.

6 Nihil ẽ. Far. Pau. Alexand. & Iaſ.

7 Sequit̃ iſtã Bart. Pau. Ale. & Iaſ.

8 Et bẽ ne Bar. Pars l. i. ĩ. de liti cõteſtatis De mãte. ria huius l. tractãt gloſ. vnica poſt me. in c. 2. ex de li bel. obla.

9 Et bene Bart. Pau. Ale. & Iaſ.

10 Hoc ẽ verũ, qñ proponũtur plures actiones ad res diuerſas ex diuerſis cauſis, ſe non contingẽtibus. B. Bal. Pau. Ale. Saly. & Iaſ.

11 Hoc verũ qñ per cumulationẽ addit̃ noua inſtãtia: aliàs nõ. Bar.

12 Cũ iſta gl. tenent oẽs ſcrib. hic.

13 Iſtud exemplũ gl. nõ valet. Bart. Ale. & Ia.

14 Gl. ſequit̃ Bar. & Iaſ.

15 Imò officio iudicis. Bart. Alexã. & Iaſ.

A

QVi accuſare.) CASVS. Si agere vis ꝫ me, & ad intentionẽ tuã fundãdã petis vt exhibeã iſtr̃a, an ſis audiendꝰ, q̃rit. & dr̃ ꝙ nõ, cũ neq; iuris neq; æquitatis rõ hoc ꝑmittat: & ſi nõ ꝓbaueris, abſoluar. nã actore nõ ꝓbãte reꝰ abſolui dẽt, vel ſic: Si volo te accuſare de adulterio, an ꝓbare dẽas te non cõmiſiſſe, vel ego ꝙ cõmiſeris, q̃ritur? & rñ. ꝙ ego dẽo ꝓbare: alioquin abſolueris. prima poſitio verior eſt. No. in hac l. quatuor. Primò ꝙ oĩs agẽs dẽt hẽre probationes: aliàs temerè agit. Scdò nota ꝙ qs nõ tenet̃ ſuũ aduerſariũ iſtruere. Tertiò no. ꝙ ille qui occultat ꝓpriũ iſtr̃m nõ ꝯmittit dolũ, nec falſum: cũ nõ teneat̃ edere: ſecꝰ ſi occultaret protocollũ notarij. & ita no. ĩ. de falſis. l. eũ. & ff. d̃ falſis. l. Paulus. Bal. hic.

Reus non tenetur edere alteri propria inſtrumenta ad intentionem fundandam: & actore non probante reus abſoluitur. Alexan. Bal. & Salj.

IIII. Imp. Antoninꝰ. A. Epaphrodito.

QVi accuſare [a] * volũt, ꝓbationes hẽre debẽt: cũ neq; iuris [b] neq; æquitatis [c] rõ ꝑmittat vt alienorũ iſtr̃orũ inſpiciẽdorũ ptãs fieri [d] debeat. actore [e] enim non [f] probante, qui [g] conuenitur, etſi nihil ipſe p̃ſtat, [h] obtinebit. P.P.V. Id. Mar. Duobus & Aſpris Coſs.

B

Mercator tenetur edere reo codicẽ rationũ ſuarũ, vt veritas appareat. h. d. Bald.

V. Imp. Alexander A. Valẽtinianæ. †

NOn ẽ [i] nouũ, eũ [k] à quo petit̃ pecunia [l] iplorare rõnes [m] creditoris, vt fides veritãte poſſit. PP. VII. Id. Mart. Maximo. II. & Æliano Coſs.

Publica rationes debent edi, vt appareat quod eſt ſolutum, et quid reſtet fiſco ſoluendum. hoc dicit Bal.

VI. Idem A. Vranio. †

IVſtũ eſt deſideriũ eius [n] à quo pecunia petit̃ (licet nomine publico) vt rõnibus publicis exhibitis cõſtet quantũ ſub nomine ſuo ſolutum [o] ſit. PP. XVI. Kalen. Decemb. Maximo. II. & Æliano Coſs.

Fiſcus tenetur edere inſtrumẽta cõia ſibi et priuato, tã vt exẽplẽtur, q̃ etiã vt ex eis cũ neceſſitas exegerit, ꝓbetur. Sal. Vel ſic: Inſtrumenta cõia debẽt eſſe apud digniorẽ, & alteri fieri copia. Et cũ expediẽs fuerit, debebit etiã originale exhiberi ad requiſitionem minus digni. h. d. Alex. Imo.

VII. Idem A. Valenti.

PRocurator priuatę [p] rõnis, iſtr̃orũ q̃ cõia tibi eſſe cũ [q] fiſco dicis, deſcribẽdorũ facultatẽ ſm morẽ [r] fieri iubebit: & ſi qñ res exegerit ad fidẽ petitionis tuę apud aliũ iudicẽ ꝓbãdã aliqđ eorũ [s] proferri: deſiderãte eo qui cõuenit̃, [t] vt id fiat, pręcipiet. PP. X. Kalen. Mar. Fuſco & Dextro Conſs.

IN AVTHEN. vt ſpon. larg. §. & hoc inſuper. colla. ix. conſti. ij.

C

Non creditur exemplo, niſi producatur originale, vel alio genere probationis appareat veritas. Baldus.

---

l. nimis graue. & de actio. & obliga. l. negantes. & de except. l. ſi quidem. & ff. de publi. iud. l. ſi qui. & ĩ. de vſur. l. creditor. & ĩ. de peti. hære. l. cogi.

a Qui accuſare.) i. agere, in ciuili quõne ſubaudi, vt in auth. de ſanc. epiſ. §. ſi quis autẽ pro pecuniaria. coll. ix. cõtra ponit̃ actio ꝓ accuſatione quãdoque, vt ff. de ſepul. vio. l. iij. §. ſi.

b Iuris.) ſ. ſcripti, vt ĩ. de ꝓbat. l. actor. & de rei vindi. l. ſi & de prohi. ſeq. pecu. l. j. & Inſti. de interdict. §. cõmodũ. & Inſtitut. de leg. §. nõ ſolũ. & ſ. eo. l. j. & ĩ. de teſtib.

c Æquitatis.) ſcilicet non ſcriptæ. Accurſius.

d Fieri debeat.) ſ. aliquo mõ, cũ reus nolit vti: aliàs ꝫ, vt ff. e. l. j. §. edẽda. Itẽ ꝫ. ff. eo. l. nequiſquã. vbi exhibent̃ agẽti pro fiſco. Sol. ibi ſpãle in fiſco. Itẽ ꝫ. ff. e. l. argẽtariꝰ. in prin. ſed ibi in rationibꝰ dicit quæ ſunt cõmunes, vt eo. tit. l. prætor. § j. 2

e Actore.) idem in accuſatore, vt ĩ. de pœn. l. qui ſentẽtiam præterquam in quibuſdam caſibus; 3 vt ĩ. ad l. Cor. de fal. l. vbi. & de aboli. l. fallaciter. in fin.

f Non probante.) plene vel ſemiplene: & ſic tollo cõtrariũ, 4 quod eſt ĩ. de rebus cre. l. in bonæ fidei. & l. delata.

g Qui conuenitur.) ſcilicet reus.

h Præſtat.) id eſt nullam defenſionẽ vel probationẽ. Accur.

i Obtinebit.) id eſt abſoluetur. 5

NOn eſt nouum.) CASVS. Cãpſores ſcribunt in codice rõnũ debita & credita, ſoluta & ſoluẽda. ſi cãpſor petat à me decem, quia plus ſoluit quàm ſoluere debuit: vel cõfiteor me debuiſſe, ſed dico ſoluiſſe: & hoc volo probare per rationes campſoris: nunquid ſi petam quòd mihi exhibeat rõnes, ſim audiẽdus? & rñ. ꝙ ſic. Nota ex hac l. quòd finis editionis eſt declaratio veritatis, ſecundum Bal. hic.

k Eum.) ſcholarem reum.

l Pecunia.) quam reus ſcholaris ſolutam aſſerit.

m Rationes.) ꝓprie accipe rationes. 6 Alij dñt in inſtr̃is q̃ hic petuntur ad exceptionẽ probandã: non autem ad actionem probandam, vt ĩ. l. ſi. in ſi. & his modis dic vt ĩ. l. proxi. ſtatl.

VSṫũ.) CASVS. Quod dixit in l. proxi. in debito vel ratione priuati, dicit hæc l. in rationibꝰ fiſci. pone ergo ꝙ noie fiſci petebã ab aliquo. x. & dicit ſoluiſſe: petit vt hoc manifeſtet̃ p rõnes publicas, an dẽant exhiberi, q̃rit̃? & rñ. ꝙ ſic, vt appareat de veritate ſolutionis. Not. ꝓ librũ ꝓbari affirmatiuã & negatiuã. vnde oẽs qui reperiũt̃ inter nõ ſoluentes, vĩ nõ ſoluiſſe: & ſimiliter oẽs qui reperiuntur non ſcripti in libro, p̃ſumunt̃ ñ ſoluiſſe, vt l. j. de exacto. tribu. li. x. ĩ. Bal. hic.

n Eius.) ſcilicet rei.

o Solutũ.) ſ. à ſe, vel ab alio, vt ĩ. de fid. inſtru. l. illata. Et no. ꝙ lex ſuperior dicit qñ eſt actor priuatꝰ, hic fiſcꝰ. & ſic ẽ huic ꝫ. ff. de iure fiſc. l. in fraudẽ. §. neq;. vbi ſi eduntur alij ꝫ fiſcũ. Solut. ibi agebat priuatus ꝫ fiſcũ, hic defendebat. vel ibi loquit̃ in actis & inſtr̃is, hic in rationibus. Itẽ ibi à tertio non edũtur, hic ab aduerſario.

PRocurator priuatę.) CASVS. Deceſſit paterfamil. relictis duobꝰ hęredibus. ante diuiſionẽ bonorũ patris, vnus filiorũ pp cõmiſſum crimẽ cõdẽnatus ẽ: ſucceſſit ei fiſcus. inſtr̃a prisfamil. apud fiſcũ depoſita ſunt tãq̃ digniorẽ ex more. alter filiorũ in cã aliqua neceſſe habet vti inſtr̃is ad probationem aliquã, an ea exhibere dẽat fiſcus, q̃rit̃? & dr̃ ꝙ ſic, ſi velit is qui cõuenit̃, eis vti: alioqui ſi his vti nõ vult, faciet fiſcus facultatẽ deſcribẽdi ea, vt hẽat exẽplũ penes ſe. Not. ex hoc tex. ꝙ fiſcꝰ ẽ dignior quàm priuatus, & ꝙ inſtrumentum cõmune fiſco & priuato debet teneri in archiuo publico, vt poſſit inde extrahi cũ neceſſitas exegerit. Bald.

p Priuatę.) id eſt fiſci ſecundum quoſdam. vel melius, id eſt Cæſaris: vt ſ. de modo mult. l. ij.

q Cum fiſco.) vt quia fratri tuo tecũ ſucceſſerat, ex quo erãt communia. Vel pone exemplum. i. quia ego & fiſcus ex vna parte contraximus, cum quodam alio ex alia parte, ſicq́ue apud eum (vtpote potiorem) erant, vt ff. de fid. inſtu. l. fin.

r Morem.) eſt enim mos (vt dixi) vt ſint apud digniorem, & præbeat ille aliis copiam authentici inſtrumenti ad ſcribendum, vt d. l. fin. ff. de fide inſtru. & ff. fami. ercii. l. ſi quæ.

s Eorũ.) authẽticorũ, nã nõ credit̃ exẽplis ſiue reſcriptis, ſed authẽticis tm̃ ſiue originalib. vt ff. de fid. inſtr. l. ij. & ſ. de diuer. reſcript. l. iij. & hoc ẽt dicit auth. ſi qs i aliquo, &c. quã 7

D hic l. q̃ eſt ex cor. vt ſpõ. lar. §. & hoc inſuper. colla. ix. Accur.

t Cõuenit̃.) ſ. iſte, q̃ hẽt cõia cũ fiſco inſtr̃a. cõuenitur enim iſte à quodam alio qui vult exhiberi ſibi authẽticũ. Accur.

SI quis in aliquo.) CASVS. Hęc authẽt. cõfirmat l. C. Lex 8 ſ. n. C. dicebat: ſi duo hẽbant inſtr̃a cõia ſiue priuatus cũ fiſco, ſiue priuatꝰ cũ priuato: illa inſtr̃a debent eſſe apud digniorẽ cohæredẽ: & dignior cohæres dẽt facere copiã deſcribẽdi illud: & ſi exẽplũ nõ probat, põt petere exhiberi authẽticũ ſeu originale. Hęc authen. idẽ dicit, ſed clarius. Nã dicit ꝙ ſi aliqđ inſtr̃m eſt exẽplatũ, qđ faciat mẽtionẽ de originali, exẽplatũ nõ probat: ſed neceſſe eſt ꝙ originale oſtẽdatur, vt fiat fides teſtibus in exẽplato poſitis ita verũ eſſe. & iſtud ẽ iure nouo. hoc idẽ etiã in legibus veteribus cõtinet̃. Not. ex hac l. ꝙ exẽplo nõ credit̃. & rõ eſt, quia nõ credit̃ tabellioni de facto de quo nõ eſt rogatus. ſed iſte q exẽplificat, nõ eſt rogatus de facto principali, ſed ſolũ de ipſa exẽplatione: iõ merito nõ probat factũ principale. Scđa rõ eſt: q̃a nõ credit̃ tabellioni niſi de geſtis tpe cõfecti iſtr̃i. ſed tũc tpis nõ fuit cõfectum

---

* Tractatũ de probat. ca. 1. & cõcor. c. 3. circa fin. eṫ de rau. ꝓpoſ. & ꝓprie.

† al. Valẽtinæ.

* De editione inſtrumentorum vide bonã gl. in c. C. perpetuꝰ. in verb. ſtiũ de fide inſtr.

2 Dic ꝙ textꝰ iſte etiam intelligitur in quõne criminali ſm Sal. Alexã. & Iaſ.

† al. Vaſiano.

3 Adde & dic ꝙ omnes iſtæ ſolutiones approbãtur per Bart. Bal. & alios ſcrib. hic.

4 In quibus lex exigit probationẽ à reo ſecundum Cy. Bart. Bal. Salyc.

5 Et bene Iaſ. hic.

6 Definitiue a petitis per actorem. Fau. Ale. & Iaſ. hic.

Iſta eſt bona dementẽ Cy. Bart. Bal. Alexã. & Iaſ.

7 Sequit̃ gloſ. Pau. Alexã. & Iaſ.

8 Hæc gl. loquitur ꝫ tex. ibi ſ verbo, ad fidem petitionis tuæ, &c. ſm Fulg. Sal. & Ia.

ſcdū ori-inale:ergo de eo non creditur ſibi. iſtā rōnē ponit Inno.in ca.cū ſ iure.de offic.deleg.ex de ꝓba.c.qm̄ ꝯ falſam. Tertia rō eſt,q̄a vnū iſtm̄ hēt relationē ad aliud,oportet ꝙ cōſtet de cætero ad qd̄ fit relatio:q̄a ſi deficit exēplū,deficit exēplatū,vt ff.de codic.&dem.l.in teſtō.j. Quarta rō eſt,q̄a poſſet fraus & deceptio interuenire.nam poſſet eſſe ꝙ origina le eſſet falſum : & ſi crederet̄ exēplo,non poſſet ex cōparatione litterarū,vel ex ſigno qd̄ non vr̄, dici de falſitate : & daret̄ mā falſum fabricandi, ſm̄ Iacob. Butr. hāc rōnē tāgit inno. i c.Alberic⁹.ex̄ de teſti.in fi.& in ca.abbate.de verbo.ſignific. ſecundùm Bal.hic.

a Si quis ſ aliquo documēto.]priuato.ſecus forte ſi publicū alteri⁹ publici faciat mētionē:q̄a tūc credit̄ exēplo ſm̄ Al. argu.in authen.vt fratrū fil.§.illud quoq; coll.ix.& ff.de adm.tuto l.chirographis. ſ pri.&.j.teſta.l.publica.i. Sed lo.ꝯ ēt ſi publicū ſit exēplū nā ad hoc credit̄ exēplo publico,quia ita cōtinet̄ ſ alio,& pōt eē ꝙ i originali erāt aliæ litteræ vel cancellationes q̄ nō cōtinent̄ i exēplo,vñ nō ꝓbat̄ plene p exemplū,vt hic,& ſ l.nr̄a,ꝓcurator.& ff.fami.erciſc.l.ſi q̄.&.l.Pomponi⁹.& de fid.iſt.l. ij. nisi originale ſit offō iudicis publicatū ; .j.exēplatū,vt ſ Aut. vt ſtm̄ filij. §.illud quoq;.& ff.d̄ adm.tu.l.chirograph.

1 Idē Bartō.& oēs.
2 Alexander imperator huius legis auctor, quò casior eſſet militib⁹, fingebat ſe Antonino pre natū, vt hic locus ɔfirmat, & Herodianus tatatur. A. Con.
* ſ.l.4. & §.
3 Et bene Bar
3 Vocata parte cuius intereſt : aliàs non creditur exemplo. Bart. & oēs.
4 Iſta prima lectura eſt melior ſm̄ Bar. Pau. Alc.& Ia.
5 Pro iſto dicto eſt tex.i l.pe. §.fi.& ff. ad l.Falc. ſm̄ Bart. Alexā. & Iaſon.
6 Iſta diſplicet Bar.Pau. Alexā. & Iaſ. licèt eā ſequat̄ Bal.hic.

SI q̄s ſ aliquo documento[a] mētionē faciat alteri⁹ documēti:[b] nulla ex hac memoria fiat exactio,[c] niſi aliud documētū cui⁹ memoria in ſcd̄o facta eſt,proferat̄,aut alia ſm̄ leges quātitatis debitę ꝓbatio[d] exhibeat̄,[e] quia & quantitas cui⁹memoria facta eſt, pro veritate debeatur.Hoc.n.& ſ veteribus legibus inuenitur.[f]

Iſta not.lex ſecundùm primam lect. hoc intendit:Reo actor tenetur edere inſtrumēta ad exceptionem fundandam: ſed ecōtra reus non tenetur edere actori ad originem petitionis fundandam, & vbicunque fit mētio de rationibus, accipe pro inſtrumentis ſecundum iſtam lect ſed ſecundum Al.o.hoc intendit: Vbi de rationibus quæritur, illæ eduntur indiſtinctè : ſed inſtrumenta non eduntur.Bald.

VII. Idem Auguſt.Floro.

ET quę à diuo[g] Antonino pr̄e meo,[h] & q̄ à me reſcripta ſunt,[i] cū iuris[k] & ęquitatis[l] rōnib⁹ cōgruūt.nec.n.diuerſa ſunt vel diſcrepantia, ꝙ multum[m] inter ſit an ex parte eius q aliq̄d petit, quiq; doli[n] exceptione ſubmoueri ab itētione petitionis ſuę p̄t, rōnes[n] ꝓmi re⁹ deſideret, [o] q̄b⁹ ſe poſſe iſtruere cōtēdit, quod vtique ipſa rei ęquitas ſuadet: an vero ab eo à quo aliq̄d petitur, actor deſideret rōnes exhiberi:[p] q̄ñ[q] hoc caſu non oportet[r] originē petitionis ex inſtrumentis eius qui conuenit̄, fundati.[s] PP.Kalend. Octob. Fuſco & Dextro Conſs.

TITVLVS II.

DE IN IVS VOCANDO.[t]

Reuerentia quæ debetur marito,debetur vxori.h.d.Vel ſic: Etiam pœnalis conſtitutio ratione viri porrigitur ad vxorem. h.d. Bald.Vel ſic: Libertus vxorem patroni ſui non poteſt in ius vocare ſine venia.Saly.

I. Imp. Alexander A. Trophimo.

SIcut bonis moribus cōuenit reuerētiā[u] manumiſſoris vxori præberi: ita re exigēte[x] in ius eā ſine permiſſu prętoris vocari prohibitum[y] eſt. PP.IIII.Kalen.Aprilis, Agricola & Clementino Conſs.

Ad quemcunque trāſit ius patronatus, tranſit etiā reuerentia : & in delictis quæ naturali ratione prohibētur, nō excuſat ruſticitas;& pœna quæ applicatur parti, non debet p principē remitti.h.d. Bald. Vel ſic: Patrono et eius parētes & liberi,ac etiam

b Memoria.]id eſt inſtrumento in quo habetur memoria primi.& ſic multa habet nomina, vt no.ff.de fide inſtr.l.ij.

c Exactio.]id eſt condemnatio.

d Alia probatio].ſ.vel per teſtes,vel per confeſſiones.Accur.

e Exhibeatur.]ſcilicet talis.

f Inuenitur.]aliàs inuentum eſt.

ET q̄.] CAS. Dic vt hic notat̄. Hucuſq; tractauit de exhibitione iſtrorū faciēda reo ab actore,vl̄ ecōuerſo.hic ponit de exhibitione iſtri de aliqua re cōi plurib⁹, & eſt apud alterū eorū vt cuſtodiat̄: & eſt generale ꝙ vbi iſtm̄ cōe eſt, debet reſidere penes potentiorem & digniorem.Viuianus.

g Et q̄ à diuo.]duob⁹modis pōt intelligi hæc lex.Primo[4] ſ ſ iſtris.dixerat.n.iperator Antoninus in l.j.ſ fi.& l.q accuſare. nō poſſe actorē petere edi iſtm̄ rei. Sed ſ l.nō eſt nouū. & l. iuſtū.dictū eſt reū poſſe petere ab actore.Hæc q̄dē vr̄ ſ̄ria, ſed nō ſunt.q̄a multū itereſt an petat reus ab actore,qd̄ q̄dē pōt,an actor à reo,qd̄ nō pōt ad ꝓbādā itētionē,ſed ad iuuandā replicationē.& ſm̄ hoc expone litterā, & q̄ à diuo.ſ.ſ l. j.& l.q accuſare.& à me.ſ.ſ l.nō ē.& l.iuſtū. Alio ſcd̄o[6] mō ſ rōnib⁹.nā dictū erat ſ l.j.ꝙ petit edi rōnes actor à reo ex cā & ſ l.nō eſt.& l.iuſtū,dixit idē ēē vtrūq; dicit hic eſſe iuſtū: q̄a nō itereſt vtrū petat actor à reo,vel eō. vtrūq;.n.pmittit: q̄a cōe eſt quodāmō iſtm̄,vt ff.eo.l.prior.§.j.& l ſi q̄s.§. rōnē.Sed ſi actor à reo vel ꝯ petat iſtm̄ alterius tm̄,nō cōe, vt ex eo iſtruat̄ nūq̄ licet,vt in fi.huius l. dr̄:vterq; tñ ab altero petit ſibi exhiberi inſtm̄ quo eſt vſurus principaliter, nō vt iſtruat̄ad ꝓbationē p ſe præſtādā,ſed vt videatur ſi ſit talis charta cui iudex dēat habere fidē,an non:vt ff.eo.l.j.§. edenda & ſm̄ hunc etiam expone litteram, & quæ à diuo.ſ. in l.j.& à me,in l.non eſt.& l.iuſtum.Accurſius.

h Iuris.]ſcilicet ſcripti.

i Æquitatis].ſ.nō ſcriptæ:q̄ eſt vt actori à reo editio nō fiat, ſed reo ab actore,ſm̄ primum.Vel ſecundū [7] aliū,æquitatis.i.æqualitatis. vt hinc inde quaſi communes edantur.

k Quòd multū].i.q̄a multū itereſt an eō petit ꝙ edat, vtrum &c.nā vnus originaliter.a lter ex poſtfacto eſt re⁹.itereſt ſm̄ primū.vel ſcd̄o ɔnō intereſt,petat actor à reo ad replicationē, vel eō. Nam actor dr̄ reus cum replicat,& re⁹ agere cū excipit, vt ff.de except.l.j.Et ſic vterq; eſt reus,aliter originaliter,& aliter ex poſtfacto. vel ſm̄ ſ o aliū.i.q̄ multū dicat̄ itereſſe: nā nō intereſt quis eorum ab altero petat.

l Eius].ſ.actoris ſecundum vtrunque.

m Doli.]q̄ ē exceptio generalis vbicunque alia habet locum, vt ff.de doli excep. l.ij. & generaliter.

n Rationes].i.iſtrumenta ſm̄ primum, ſed proprie ſm̄ aliū.

o Deſideret.] qd̄ eſt permiſſum,vt ſ.eo.l. nō eſt.& l. iuſtū. ſm̄ vtrunque caſum.

p Exhiberi].i. dicere an actor à reo,qd̄ nō pōt ad fundādā itētionē ſuā: ſed ad iuuādā ſic,vt ſubiicit ſm̄ primū.Et verbū,rōnes, p inſtris ponit̄.Vel ſm̄ aliū ꝓprie:& dic ꝙ p̄t petere actor à reo. nec obſtat qd̄ aſt dr̄ ꝙ actor nō dēt fundare itētionē ſuā ex iſtris cōuētu,vt ſ.eo.l.q accuſare.q̄a hic nō ex iſtris cōuēti,ſed cōibus i.ſ.rōnib⁹ fundat.vt ſubiicit,cū petunt̄ rōnes exhiberi.

q Quando.]pro quia.

r Non oportet.]ſubaudi,dici.

s Fundari.] ſed fundata adiuuari,vt ſ.e.l.j.in fi.ſm̄ primū: ſed ſm̄ alium,nil ſubaudies.Eſt tñ argu.ꝯ ſecundæ lecturę.ff. ad legem Falci. l.pe.§.fi.& plene diſtingue hic,vt dixi ſ.eo. l.j.§.editiones.in gloſſ.hæc debent apponi &c.

t DE IN IVS VOCANDO. Ad hoc ti.eō iudiciū icipit:et iō ſ eo dicit. vt iſti.ſ ſm̄ ſ.l.§.ſ.A.

SIcut bonis.] CASVS. Seruū tuū manumiſiſti : tū tibi ꝗ vxori tuæ debet reuerētiā,quia neq; te, neq; eā dēt vocare in ius ſine venia prętoris.& ei aſſurgere tenet̄ ſicut tibi.No. ex iſta l.ſm̄ Bal.ꝙ qui facit honorē vxori, facit honorem viro:& qui facit iniuriam vxori,facit iniuriam viro, vt Inſtit. de iniur.§.patitur.ſecundum gloſſ.&c. Viuianus.

u Reuerentiam.]in faciendo. Accurſius.

x Re exigente].i.æquitate dictāte,q̄ propriè res dr̄, cū ſemp vna & eadē pmaneat. Vel dic [13] ;.i.cū neceſſe eſt ve in ius vocet̄.Et no.ꝙ facit ſimilitudinē inter reuerentiā q̄ eſt in faciēdo,vt ſ aſſurgēdo:& eā q̄ eſt i nō faciēdo, vt de nō vocādo in ius ſine venia.[14] Sed quare marito pſonæ hæc nō præſtātur, vt.j.de operis lib.l.liberti.ſed vxori patroni ſic, vt hic? Reſp. vxori per virum fit honor naturaliter, ſed non ſic econuerſo, vt Inſtitut.de iniur.§.pati.& ff.de iniur.l.j.in fi & l.ſeq.

y Prohibitū.]qd̄ ēgn̄ale ſ olb⁹q̄b⁹reuerētia dētur,vt ff.eo ghār.& ſic de illis pſonis q̄ enumerant̄.ff.e.l.quiq. §.pōt. Venia

7 Illud placet Bart.& ſequēlus.
8 Diſplicet B.&c.
9 Vtraq; expoſitio bona, & vtraq; tēdit ad primam lectura, & placet Bart. Alexā. & Iaſ.
10 Iſta expoſitio tēdit ad lecturā Aczo. & ſic diſplicet illis qui b⁹ diſplicet ei⁹ lectura.
11 Et ſic ſ ſtrumēta cōia dēnt edi. & eō cōr.c.G.p peruus.ext de fi. iſtr.
12 Ita eō ɔnuatio placet Bart. Sal. & Iaſ.
13 Iſta expoſitio è melior ſecūdū Iaſ.
14 Ad. ſa queritur vt ſ. ſaca. l. ſi. nā. Saly.

VEnia.] CASVS. Quæritur, an libertus patronū ſuū vel parētes eorū. ſ. patrē, matrē & auū vocare poſſit in ius, vel eius liberos? & ſic q. nō: nec ſi vocauit, ꝑ ruſticitatē excuſabit. ſi ergo libertus filiū ꝓroni in ius vocauerit venia nō ſpetita, vel petita, ſed nō obtēta, nō obſtāt: principis reſcripto ſ. petrato q. ei pœna re mittat, nō remittet: neq; valebit reſcriptū. No. ex hac l. q. iꝰ pronatus liberti trāſitēt ad hæredē extraneū quo ad quid, puta vt nō poſſit in ius vocari ſine venia: ſm Bal. hic. Viuianus.

eius heredes extranei non poſſint à liberto in ius vocari ſine venia: nec ei parcitur, licèt ſit ruſticus: nec per reſcriptum pœna remittitur. Salycetus.

II. Imp. Gordianus. A. Nocturno.

VEnia [a] edicti nō petita, [b] ꝓronū ſeu ꝓronā [b] eorūq; parētes [b] & liberos, [c] hędes iſup, etſi exnei [d] ſint, à libertis ſeu liberis [e] eorū nō dēre i ius vocari, ius certiſſimū eſt: nec i ea re ruſticitati [f] venia ꝓbeatur, cū nali [g] rōne honor huiuſmodi pſonis dēat. Cū igit confitearis ꝓroni tui filiū ſine pmiſſu pſidis te i ius vocaſſe: pœnā [h] edicto ꝑpetuo ꝓſtitutā, reſcripto tibi cōcedi [i] temerè deſideras. PP. VIII. Id. Nouē. Gord. a. A. & Auiola Cōſs.

Filius in poteſtate, etiam petita venia non poteſt agere contra patrem: ſecus in emancipato. h. d. ſecundum Bald.

III. Imp. Diocletia. & Maximiano. A A. Rexanæ. [*]

QVi i ꝑtāte ꝑrum agunt, [k] aduerſus [l] eos experiri ñ pñt. Si igit emancipata es, venia edicti petita hoc facere ñ

a Non petita.] vel petita, ſed non impetrata, vt ī. l. proxi.

b Parentes.] vtriuſq; ſexus. hæc duo noia accipe in infinitum, vt ff. eo. l. iiij. §. j.

c Liberos.] ſiue ſint hædes pris, ſiue non, vt quia exhæredati, dū nō mala mente, vt ff. de bo. lib. l. ſi patronus. ij. §. ſi quis non mala. Accurſ.

d Extranei.] hic ē ꝓ. j. de ope. lib. l. liberti. Sol. vt ibi. Itē ꝓ. j. d La. lib. tol. l. j. §. ſi ſub ꝯditione, Sol. vt ibi.

ADDI. Ad vtrūq; ꝯtriū dic q. hic loquimur de operis conſiſtētib' i nō faciēdo: lex ꝯtria loquit de operis cōſiſtētib' i faciēdo. Cy. Bar. Bald. Saly. Alexan. & Iaſ.

e Liberis.] cū patribus manumiſſis. hoc nō valet: qa fruſtra adiiceret liberis. Dic ergo, q. ſunt i ptāte, licèt ingenui. ipſis. n. agētib' pt agere vr. vt ff. de bon. lib. l. ğrit. Vel viuēte liberto eodēq; pre dēt reuerētiā ei' filij: poſtea nō, vt plene dixi. ꝓ. de libert. & eorū lib. l. ſi. Sed cur hæredibus exneis ꝓroni debet reuerētia, vt hic: ſed exnei hæredes liberti nō debēt, vt ff. de obſequijs li. l. hæres? R. ñ. ex parte ꝓroni: ē fauor, & iō prorogādus: ex parte liberti eſt pdiū & iō reſtringendū, vt argu. ff. de libe. & poſtu. l. cum quidā. & ad Maced. l. ſed & ſi pater. §. non ſolum. in fi. Accurſius.

f Ruſticitati.] vt ꝓ. de inter. ma. l. j.

g Naturali ratione.] nō dicit iure nāli, qa hoc falſum eſſet, ſed nāli rōne, q dictat vt benefacīti benefaciam', vt ff. de ꝓdic. ide. l. ſi nō ſortē. §. libert'. & ſic nō obſt ie iuris & fac. igno. l. regula. & l. error. i fi. & l. iure. vbi error iuris ñ nocet i dānis. nā alterius iuris eſt ibi error. ſ. ciuilis: hic āt qſi nālis.

h Pœnam.] ſ. quinquaginta aureorum, ꝓpoſita actione in factū, quæ nec hæredibus, nec i hæredes dat. vt ff. e. l. pe. & fi.

i Cōcedi.] i. remitti. ſic ꝓ. d recep. arb. l. ne i arbitriu. i fi. Sed vr q. nō temerē, cū cōtineat remiſſionē pœnæ, vt ꝓ. de pe. ip. l. reſcripta. Sed ibi de pœna corpali vel pecuniaria i fiſcū iferēda, hic ꝓrono dat. Itē itelligo niſi peniteat vocātē, vel niſi ꝓrono' veniat, vl niſi volēs vocet, vt ff. e. l. quis. & l. libert'. j.

QVi i ptāte.] CASVS. Filius in ptāte cōſtitut' me in ius vocare nō pōt ſi ſit emancipatus, venia impetrata poterit, idē ē i mre: qa neq; eā vocare poterit in ius ſine venia.

k Agunt.] ideſt degunt.

l Aduerſus eos.] tráſit de ſingulari ad plurale, vt & ff. de noui oper. nūc. l. j. §. inde qrit. & l. de pupillo. §. j. ſic eō. ꝓ. de teſta. l. omnium. & C. de trāſact. l. q. cū. i fi. Itē ītellige i filijs iuſtis nālis, vel adoptiuis durāte adoptione: niſi i caſtrēſi vel qſi, vt ff. eo. l. adoptiuum. in prin. & de iudi. l. lis. & dic vt ibi, & l. ſi à me in fi. & de fur. l. ſerui. i prin. Item fallit hoc in aliis

* Alias Gratia.

† Gl. 2. in ea. de famulis. de ſer. nō ordi. inducit hanc l. in hoc, q. famulus eccleſiæ nō pōt ꝯ eā teſtificari: qa eſt patrona eius, quod eſt not.

* Romanæ. al. Roxanæ.

1 Iſtā gl. ſequunt Bart. Bal. Sal. Alex. & Iaſ. hic.

Beneficiū eſt bene faciētibus.

2 Nota ꝑ pecuniā gl. in oēs docto. ad hoc, q. pœnā pecuniariam parti applicandā princeps ꝑ ſuū reſcriptū remittere nō poteſt.

3 Approbata eſt iſta glo. ꝑ Bar. & alios hic.

caſibus quos dixi ſupra de epiſco. aud. l. ſi nonnul. in ...

m Matris.] licèt vulgo conceperit, quia certa eſt, vt ff. eo. l. iiij. in fin. & l. v. Et not. quòd refertur ad proximum caſum, non ad ſuperius reſponſum.

ꝓhiberis: qđ & i ꝓ mre [m] ꝓſona obſeruandū eſt. PP. VIII. Id. Nouemb. Diocletiano. II. & Maximiano. A A. Conſs.

Græca conſtitutio.

TITVLVS III.

DE PACTIS.

Fideicōmiſſum cōditionale pōt cōditione pēdēte per pactum remitti: & datū pro remiſſione non repetitur etiam cōditione deficiēte. h. d. ſecundum Alexan.

I. Imperatores Seuerus & Antoninus A A. Philino.

COnditiōis icertū, [n] iter frates non iniqs [o] rōnib' cōuētione [p] finitū [q] eſt. Cū igit, [5] [r] verbis fideicōmiſſi petitū [s] à pre [t] tuo, ꝓfitearis, [u] vt ſi vita [x] ſine liberis decederet, [y] hæreditatē Licinio Frōtoni reſtitueret: [z] pactū eo tpe de ſextāte [a] Licinio Frōtoni dādo [b] cū liberos Philin' [c] nō ſuſtulerit, iterpoſitū, nō idcirco poteſt iniquum videri, q. [d] facta (ſicut placuit) diuiſione diem ſuum te filio [e] eius ſuperſtite

DE PACTIS. *Quia metu iudiciorū peruenitur ad pacta & traſactiōes: iō de his iterſerit. Accur. Vel ſic: ſ. de i ius voc. & de editione actionū, quæ ſunt quaſi pluda iudiciorū, expeditū eſt: unde cōſequēter de iudicijs eſſet tractādū. Sed qa vocati ad iudiciū ſæpe trāſigūt: vnā meticuloſa res eſt ire ad iudiciū: idcirco videndū ꝓius de trāſactione. & qa nō tñ pecunia, ſed et gratia quæq; a lite ſæpe deſiſtit, & de citijs eſt ꝓ gratiam remittere, q. pecunia vendere actionē: vel qa pacta generaliora ſunt: iō videamus de pactis primò. vt. ff. de tranſactio. l. i. primo & ſecundo reſpon. Azo.*

COnditionis incertū.] CASVS. Deceſſit pr, duos filios hæredes iſtituit, & rogauit eos, vt ſi alter eorū ſine liberis deceſſerit, alteri portionē ſuam reſtitueret. pone Seiū & Titiū. Seius vxorē habēt, liberos pcreare nō potuit. conuenit cū Titio de dādo ei ſextā partē. i. duas vncias portionis ſuæ: deinde ſuſcepit filiū. qrit an filius ſextantē tñ reuocare poſſit, cū pater ſuus liberos habuerit? ridet q. nō. Viuia. Ex hac l. nota. primò, & ad hoc temp allegat, q. ius vel fideicommiſſum de futuro ſeu cōditionale pōt ꝑ pactū remitti, ſm Pau. Nota ſecundò, q. datū contemplatione certæ cauſæ non repetitur, licèt illa cauſa reſoluat, ſm Bal.

n Conditionis incertū. id eſt incerta conditio, vel grauamē pendēs ſub incerta conditione, q ad vtrumlibet ſe habebat. Vel dic ad alterum tñ, vt differat a l. cum proponas. j. eod.

o Non iniquis. ſed æquis.

p Conuentione.] id eſt pacto.

q Finitū.] i. finiri potuit. 5 loquit imperator filiofamilias.

r Cum igitur.] dixit in genere, nunc in ſpecie.

s Petitum.] ideſt actus petiit.

t A patre tuo.] Philino. Accurſius.

u Profitearis.] tu filius Philini.

x Vita.] ſcilicet pater tuus.

y Decederet.] Philinus.

z Reſtitueret.] hæc tota eſt conditio.

a De ſextāte] i. duabus vnciis. vt Inſti. de hæred. inſtituen. §. hēditas. & pōt dici de ſextāte toti' hēditatis, vl ſuæ ptis tm.

b Dādo] ān partē, & pp hoc Frōtoni remiſit fideicōmiſſum.

c Philinus.] id eſt pater tuus. nec etiam te illo tempore.

d Quòd.] pro quamuis.

e Te filio.] ꝑ qđ videbat nullā eſſe remiſſionē, & qđ ob cām datum erat repetēdū, quaſi cā nō ſecuta, vt ff. de condict. ob turpē cau. l. j. §. ob rē. & ff. de cōdic. cā da. l. j. ſed tñ ſatis 6 eſt ſcertū cōditiōis eſſe remiſſum, vt hic, & ꝓ. eo. l. cū ꝓponas. j. & ꝓ. tit. j. l. de fideicōm. & ff. de verb ob. l. q Romæ. §. ſi. & ad hoc qđ de cā dictū eſt, plene hēs reſcriptū ꝓ e. in gl. ibi, quinto & c. Sed vr ſextōribus nō valere hoc pactū. Primo qa adhuc non cōpetebat ius cui renūciabat, vt ff. de lega. ij. l. ſi ita ſcriptum.

4 Iſtā cōtinuatio nē ſequit Bart. Bal. Sal. & Iaſ.

5 Iſta l. diuiditur i duas partes prima loquitur in genere vſq; ibi, cū igitur. Secunda in ſpecie vſq; ad finē. Bald. hic.

5 Tu dic q. text. ſtat proprie. Iaſ. hic.

6 Iſta eſt vera, & cōcordat Bar. Pau. Ale. & Iaſon.

ſcriptū.§.ſi ſub cōditione.& ff.de acq.hæredi.l.ſi ſuperſtitis. A & l.ſi q.ſ pri.& de regu.iur.l.q pōt.§.qd qs.& ff.de ſuc.edic. l.j.§.decretalis.q ſunt ꝯ.Sol.ī repudiatione loquunt̄ pdicta iura:ſed pactū valet de futuro iure, vt hic,& ff.eo.l.hrdi.§. pe.& de mino.l.denique.§.ſi qd.& ff.ſi a pa. qs fuc. ma.l.j.§. ſi parēs. Arg.ꝯ ī.de ca pti.& poſtli. reuer.l. nec nos pterit. Sol.ī ibi pactū fuit de bonis capti.de quo dubitabat̄ viueret vel nō:& ita nō valet,vt ī.eo.l.fin. hic aūt de bonis mortui fit, & ideo valet.& pōt aſſignari rō:qa pactū iō valet de iure futuro, qa duorū ꝯſenſu vallat̄,vt ff.eo.l.j.§. pactum.ſed repudiatio vni⁹ volūtate tm̄.Secūdò obſtat in eo q hæres cōſentiēdo legatario ante aditam hæreditatē ī accipiē do legato nō amittit īterdictū quorū legatorū, vt ī quorū lega.l.j.§. qđ ait ptor volūtate.Sol.ī illud magis accedit repudiationi,ꝗ pacto.vel ibi luitabat̄ legatari⁹ ad delīquēdū: hic nō. Tertiò obſtāt ea iura q dīt non valere pactū futuræ ſucceſſionis, vt ī.eo.l.fi.& de colla.l.pactū.& de inoffi. teſtamē. l.ſiqñ.§.j. & de inuti.ſtipu.l.ex eo.Solu.hic nō agebat̄ vt nō eſſet hæres fratris:ſed vt has res ex cā fideicōmiſſi ñ peteret: nec p pactū ī alijs reb⁹ heres eſſe phibet̄. Quartò opponitur: Nōne eſt ꝯ volūtatē defuncti.& ſic ꝯ legē hēt hoc pactū, vt ī Auth.de nupt.§.diſponat.colla.iiij & ſic nō valet ī.eo.l.pacto.prima? Rñ.nō eſt ꝯ legē hoc pactū.id.n.pactū ꝯ legē eſt, qđ lex phibet iterponi.ita & qđ ꝯ volūtatē defuncti,ſed hoc teſtatur nō phibuit.ſatis.n.habuit,ei cui relinquebat fideicōmiſſum,cōſulere vt agere poſſit p fideicōmiſſo,vt argu.ff. de pact.l.pactū.& l.paciſci.& ff.de ædili.edic.l.q rit.§.pe.Quīto hoc pactū iō ſumpſit vires,q liberos Philin⁹ nō ſuſtulit: ergo cā ſecuta,qa ſuſcepit filiū,ceſſat pactū? Rñ.Hęc fuit impulſiua,nō finalis.argu.ff.de dona.l.ij.§.fi. Vel finalis cā pxima fuit remiſſio:nō aūt qa filios nō hēt. Sextò opponitur: Nōne eſt hic trāſactio?ergo hæc lex debuit poni ī.tit.j. Rñ. nō,imo pactio:qa nō fuit de re dubia. Itē an poſſit agi p ſe xtāte ſi traditus nō fuiſſet? Rñ.ſic ita:qa fuit do vt facias,vel vendes.ī.remittas,vt ff.de cōdic.cau.da.l.ſi mulier.hic aūt remiſit p acceptilationē factā,& Aqlianā ſtipulationē,ſm Azo. licèt H.ꝯ.& nota.ī.tit.pxi.l.ſiue.ſecus ſi dixiſſet ſe nō petiturū fideicōmiſſum:vel dabo ſi nō petieris? vt argu.ff.de condic.inde.l.elegāter.§.ſi qs.Sed an cautio Mutiana locū hēt? Rñ.ſ nō:qa ī relictis locū hēt tm̄.vt ff.de cōdi.& dem.l.Mutianæ.Et facit ff.p ſoci.l.ſi ſocer⁹ p filia.& de aq. plu.arcē.l.ī dtē.§.fi.& ī.de fideicommiſ.l.ſi in perſona. & ff.a quib⁹ ap. non li.l.j.§.ſi quis ante.& ī.de tempo.app.l.fi.in fin.

1 Iſtā ſolut.ſequitur Bart. Bal. Pau. Alex.Sal. & Iaſ.

2 Dic meli⁹, q ibi tpe renūciationis non cōpetebat renunciāti i⁹ nec re, nec ſpe. Bar.& Ia. l.Claudiano.

3 Neutra ſolutio placet do cto. hic, iō dic vt in proxima apoſt. ſupra.

Pactum quando dicitur eſſe cōtra legem.

4 Oēs iſtę Sol.pręcedētes placēt doct. hic.

5 Iſtā eſt cōis opi. Alex.

functus [a] eſſet. [b] PP.VII. Kal. Decembr.Seuero.A.II.& Victorino Coſs.

Creditor hæreditarius, qui ſponte egit cō tra emptorem hæreditatis,intelligitur paciſci de non conueniendo hæredem.h.d. Salyc. Vel ſic: Tacitum pactum prodeſt abſenti & ignoranti.Iac.But.

II. Imp. Seue.& Anto.AA.Claudio.

POſt vēditionē hrēditatis [c] à te [d] factā,ſi creditores ꝯ emptores actiones ſuas mouiſſe probare poteris [e] eosq́; [f] eas [g] ſpōtanea [h] voluntate ſuſcepiſſe: exceptiōe taciti [i] pacti non inutiliter defenderis. PP.Prid.Id. Febr. Seuero III. & Antonino.AA.Coſs.

Seruus poteſt domino prodeſſe, ſed non obeſſe in re ꝗſita.h.d.Bal.vel ſic: Seruus poteſt in domini ſituerem, non in læſionem paciſci,Salycetus.

a Functus.]ſcilicet Philinus pater tuus.

b Eſſet.]natus poſt pactum.

POſt vēditionē.] CASVS. Delata tibi erat hrēditas in qua erāt plures creditores:vēdidiſti eā.cū ſuo onere trāſit. ſi creditores emptorē cōueniunt, & ſpōte actionē ſuſcepit : an eis creditorib⁹ volētibus agere ꝯ te, obſtabit exceptio ꝗrit?& rñ.q ſic ratione taciti pacti,quia tacite videntur pepigiſſe tecum de te non conueniendo,conuento emptore Viuianus.

c Hæreditatis.]transferendę ad emptorē cū oī onere & emolumēto: vnde in ſingulis nō pſtatur euictio, vt ī.de euic.l.j.

d A te.]ſcilicet hærede.

e Poteris.]tu venditor.

f Eos.]ſcilicet emptores.

g Eas.]ſcilicet actiones.

h Spontanea.]nec enim coguntur ſ directe: ſed tu venditor conuentus ſi ſoluiſti,habes recurſum contra emptorem per actionem ex vēdito vt reſtituat, vt ī.de hære.vē.l.ij. & ff.de hære.vel act.ven.l.ij.§.ſi vēditor.& ff.de dona l.hæreditatē.

i Taciti pacti.]ſcilicet inter te & creditores.Sed vr̄ q ipſo iure ſis liberatus, vt ff.de ſolu.l.ſolutionē.Sed dic 7 nō eſſe factū aio nouandi.argu.ff.de pręto.ſtipu.l.pe. Itē nūquid ſi vnus tm̄ creditor egerit, p iudicat cæteris? aut ſi vn⁹ vna actiōe,an ī alijs piudicet? Rñ.ſi vt ī.ne vxor p ma.l.fi. & ī.de epiſco.& cleri.authen. pſbyteros. ij. & ī. de execu.tuto.l.voluntarie.& ff.eo. l. reſcriptū. in prin. nec obſtat primo dicto lex illa.ff. eo l.maiorē, qa in alio caſu loquitur.

7 Iſtā gl. in oibus ſequūtur Bart.Bal. Pau.& Ia.

III. Iidem AA.Reſtituto.

SEruus creditoris meliorē cām dñi facere pōt: [k] deterius aūt reformare nouo pacto nō pōt [l] obligationē rectè cōſtitutā.PP VIII. ka Ap.Seuero III.& Anton.AA.Côſs.

Renunciatio litis renunciātē excludit à proceſſu cauſæ, & a iure principaliter intētato:nec hēt locū pnia.h.d. Bal. vel ſic,Renūciās litis motæ, renūciare videtur tā inſtātiæ ꝗ cauſæ, hęc eſt iuri in illud iudiciū deducto. Et iō ad eandē cauſam denuo redire non poteſt, cum per renunciationem finita fuerit.h.d.in effectu.Alexan.

B

IIII. Iidem.AA.Valerio.

POſtquam [m] liti de pdio motæ [n] renunciaſti, [o] cauſam finitam inſtaurari poſſe

SEruus.] CASVS. Seru⁹ creditoris fecit pactū cū debitore de nō petēdo:ꝗritur, an dño præiudicet?& rñ.q nō.ſi verò fecit pactū de petēdo, valet pactum: qa meliorē, &c. vel pone exēplū.ff.depo ſiti l. ſeruus tuus. & de iureiuran.l.ſi ſeruus.& l.quāto magis. Si autem creditori feciſſet pactum de non petendo,valet pactum ſerui. Viuianus.

k Facere pt.]vt ff.eo.l.ſi debitor.& de regu.iur.l.melior.& de acq.rer.do.l.etiā inuitus.& de verbo.oblig. l.ſeruus vetante.

l Nō pt.]vt ff.depo.l.ſeruus tuus.& de leg.j.l.ſi ſeruus legatus.§.j.& de iureiuran.l.ſi ſeruus. & l. quanto magis.& hoc cōi rōne,ꝗ eſt,alteri⁹ pactū alteri nō nocere,vt ff.eo.l.ſi vn⁹.§.ante oia.Itē qđ dicit in fi.loquit̄ 8 in acqſitis,ſec⁹ ī acquirēdis,vt ī.de acq.poſſ.l.fi.& ī.de hæred.inſtit.l.iij.in fi.Itē ī dñicis pterquā in ſeipſo:ſe.n.vel occaſione noxæ, vt ff.de vi & vi.ar.l.j.§.qđ ergo adiicit̄. vel occidēdo ſe ſubtrahit dño. ff.de pecu.l.ſed ſi dānū aliàs īcipit, peculiū aūt deducto.§.ſi ipſe,eſt.n.ipſe res dñica:vt ff.de pecu.l.depoſui.§.Stich⁹. In re aūt peculiari facit deteriorē 9 dñi cōditionē, vt ff.de pecu.l.ſi qs ſeruū.§.etiā. Excipe ſeptē caſus. Si donet, vt ff.e.l.ꝯ.§.ſi fili⁹. Secūd⁹,ſi cōpromiſit cū pœna. Terti⁹,ſi ſuſcepit iudiciū. Quart⁹,ſi fideiuſſor ſit ī cā nō peculiari, vt ff.de pec.l. iij.§.ſi fili⁹.& §.ſi ſeru⁹. Quint⁹,ſi ſe mādauerit emendū. Sextus,ſi ſe vendiderit,vt ff.man.l.cū ſeruus extero.Septimus, ſi vouerit,vt ff.de polli.l.ſi quis rem.§.voto.Item not. quòd dicit nouo pacto.nam & in ipſo contractu quod pepigit, ſeruatur, vt ff.eo.l.ſi autem. Accurſius.

C

POſtꝗ liti.] CASVS Tu poſſidebas aliqđ pdiū qđ dicebā meū, vel mihi obligatū, & ſic cœpi te cōuenire rei vin. vel hypo.oblato libello,pſtito iuramēto calūnię.ante ſuſam liti motæ de pdio renūciaui, vel expſſe,ita dicendo:huic liti renuntio,vel tacite recipiēdo à te æſtimationē pdij,in pceſſu tpis volo mouere actionē primā.ſ.rei vin. vel hypo.nūqd mihi licebit?rñdet imperator q nō. Viuia.No.primò ex hac l.q actor ī reali vel pſonali iudicio renūciās excludit̄ à pceſſu cāæ. Scdō no.q p hoc etiā excludit̄ à iure dñij vl̄ obligōnis.& adde qđ no.ī.ti.j.l.ſiue apud acta. Tertiò no.q poſtꝗ eſt in iudicio renunciatum,non hēt locū pnia. ſm Bal.hic.

D

m Poſtquam liti.] 10 Per hoc tam inſtātiæ quàm iuri renunciatur in dubio Accurſius.

n Motæ.]apud iudicem.

o Renunciaſti.]hæc renunciatio lite tantū mota nocet:pactū vero & ante & poſt,vt dixi.ſ.l.j.& ſiue facta hæc renūciatio pñte vel abſente aduerſario 11 p hæc verba,nolo ampli⁹ venire ad cauſam.quocūq;.n.mō pōt oſtendi expreſſè vel tacite,ſatis eſt,vt ī.qui accu.nō poſ.l.ſi ea ff.de mino.l.ſi fili⁹.& hoc odio litium.vt ff.de minorib.l.minorib. non aūt placet quod quidā dñt, q per triennium tacendo liti motæ renūciet:quia tunc in xl. annis perpetuatur.vt ī.de præſcrip.xxx. an.l.fi.niſi dicas inſtantiam finitam per renunciationem.

hanc legē vr̄ Iuſtinianus cōmodi⁹ ponere potuiſſe ſub titu. ſeq. quā ſane itelligere debemus prout diſtinguit̄ ī l.15.ſeq. tit.Cont.

8 Cū iſta gl. vſque ad fi. tenēt Bart. Bal. Pau. & Iaſ.

9 Si habet liberā adminiſtrationē:aliàs ſecus. Pau.

10 Lit.hic acc pi p actione ſeu reali, ſeu perſonali in iudiciū deducta p u tat Alex. & rectè

11 Intellige ſi ibi iudex eſt pñs tanq publica perſona recipiens p aduerſario, abſenti ñ pdeſſet vt l.certe.§.ſi qs abſente.ff.de coſtel.& l.fi.ff.de dſſere.acti.

Regulariter Pau. & Iaſon.

a Nulla ratio.] communi iure. ſecus ſpeciali, vt in minore.

C Reditoris.] CASVS. Debebā tibi xv. ſolui. x. de alijs. v. cōueni vt ea mihi remitteres ꝑ ꝑrocinio qđ tibi ꝑſtiti, vel de ꝑſtādo ſi cōueni. à primis quīq; ipſo iure ſolutione liberat⁹ ſum, ab alijs ope exceptionis pacti vel doli. q̄ gn̄alis ē. vñ ſi poſtq̄ remiſiſti mihi, ego ſoluero tibi ꝑ ignorantiā, hēo cōdictionē indebiti. No. ex hoc tex. ꝙ exceptio pacti eſt de iure ꝑtorio, nō de rigore iuris ciuilis: & ſic pactū de nō petēdo; de rigore iuris ciuilis nihil ꝓdeſſet, qa eſt nudū: ſed requireret acceptilatio ꝑcedēte Aquiliana ſtipulatione: ſed ꝑ edictū ꝑtoris quo cauetur, pacta ſeruabo, vt l. j. in prin. ff. eo. & l. iuriſgētiū. §. ait prætor. inducitur exceptio, ſm Pau. d Caſt.

b De parte.] ſcilicet reſidua.

c Inter te.] debitorē.

d Ob cauſas.] Not. cām in pactis conſiderari, vt ff. d excep. doli. l. ij. §. circa.

ADDI. Hoc verū ī pactis obligatorijs: ſecus in liberatorijs, vt l. tale pactū. i pri. ff. eo. Bartolus.

nullaᵃ rō ꝑmittit. PP. IIII. Id. Feb. Albino & Æmilia. Coss.

Eadem obligatio poteſt partim tolli ipſo iure per ſolutionem, & partim per pactum de non petendo: & cui damus actionē, tanto fortius exceptionem. Alex. & Saly.

V. Imp. Antoninus. A. Demagoræ.

C Reditori tuo ſi partē pecuniæ exoluiſti, de parteᵇ vero nō petēda inter teᶜ & eū cōuenit ob cauſasᵈ negotiaq́, ei⁹ tuo ꝑrocinio fideqᵉ defenſa: ea obligatione partim ciuiliᶠ iure partim honorarioᵍ liberat⁹ es. Nā exceptio ꝑpetua pacti conuēti vel doli,ʰ reſidui petitionē repellit: cū & ſolutū per ignorantiam,ⁱ repeti potuiſſet.ᵏ PP. VIII. kal. Augu. Romæ, Antonino A. IIII. & Balbin. Cōss.

Pactum contra ius vel bonos mores, nullius eſt momenti: hoc dicit Alex. Et concor. c. fi. cum glo. ij in fi. extra eo. titu.

VI. Idem. A. Baſiliæ.

P Acta q̄ ꝯ legesˡ cōſtitutionesq́;ᵐ vel ꝯ bonos moresⁿ fiūt, nullam vimᵒ habere, indubitati iuris eſt. PP. kal. Auguſt. hiſdem Conss.

Si creditor debitoris hæres extitit, obligatio confunditur. Sed ſi poſſeſſori victo hæreditatem tradidit, vt ſibi & alijs creditoribus ſoluatur, interueniente ſtipulatione ex ſtipulatu agitur. Baldus.

VII. Idem. Auguſtus Maximo.

D Ebitori tuo ſi hæres extitiſti, actio quā ꝯ eūᵖ habuiſti, aditaᵠ hæreditate confuſaʳ eſt. Sed ſi eā hæreditatē, poſteaquā in iudicio obtinuiſti,ˢ ei tradidiſtiᵗ quē ſnīa ſupaueras, ea cōditiōe pactoq́;, vt tā cæteris creditoribᵘ q̄ tibi ī eo qđ tibi dēreſˣ ſi eā hæreditatē nō adiſſes, ſatisfaceret: pacti, ꝯuētioniſq; fides ſeruāda eſt: q̄ ſi nō ſeruaſ,ʸ ex ſtipulatuiᶻ (ſi mō pacto ſubiecta fuit ſtipulatio). [gloss continuation]

e Fideq́ue.] id eſt fideli patrocinio.

f Ciuili.] ideſt ſolutione.

g Honorario.] vt per pactum quod prætor tuetur, vt ff. eo. l. iuriſgentium. §. prætor.

h Doli.] q̄ eſt cōis, vt ff. de excep. doli. l. ij. §. & gn̄alr. Accur.

i Per ignorātiā.] iuris vel facti ſm Azo. cū de dāno vitādo tractet, vt dixim⁹. ſ. de iur. & facti igno. l. cū qs. Et eſt rō, qa liberat⁹ erat vinculo naturaliᵃ vt ff. de ſol. l. Stichū. §. naturalis. Alij dicunt ideo, quia fauorabilis eſt ᵇ hæc exceptio, vt ff. de condict. indeb. l. q exceptionē. Itē nota hic cui damus actionem, &c. vt ff. de ſuperfi. l. j. & ij. Accurſius.

k Potuiſſet.] ideſt licet facere pactum cōtra beneficiū quod eſt inductum per edictum ædilium curulium.

P Acta.] CASVS. Si pactū factū fuerit de alienādo prędio dotali, quaſi ꝯ legē factū nō valebit. Itē ſi pepigi vt tibi ꝑrociniū ꝑſtarē ꝑ quota parte litis, vel quaſi potētior, quaſi ꝯ cōſtitutionē factū nō valebit, vt ī. ne. li. poten. vel ſi pepigi cū eo cuī ſpes erat hrditatis ď ea diuidēda: eo mortuo q̄ ſi ꝯ bonos mores factū, nō valebit pactum, vt. ī. eo. l. vlti. Viuia.

l Pacta quæ contra leges.] vt Inſti. quib. alie. li. in prin. & ff. de verb. oblig. l. generaliter. & l. ſeq.

m Contra conſtitutiones.] vt ī ne li. pot. l. j. vel ſi tutor de pupilla ducenda in vxorem paciſcitur, vt ī. de interdi. ma. l. j.

n Cōtra bonos mores] ſ. cōes, nō ipſius q fecit, vt ff. de iniu. l. itē apud. §. idē ait aduerſus. & da exēplū de futura ſucceſſione. vt. ī. eo. l. fi. Idē dicas ſi fiat ꝯ alias partes iuris, vt ff. eo. l. iuriſgētiū. §. ꝑtor. Et diſtingue hic,ᶜ quia pacta alia ſm legē, & tūc valet pricipale & acceſſoriū: vt ꝑ totū hūc tit. vt tñ actor altero ſit ꝑtēt⁹, niſi ī triū agaſ. vt ff. eo. l. reſcriptū. §. ſi pacto. ꝯuētionē. ſed & de trāſact. l. q fidē. alia ꝯ legē,ᵈ & tūc neutrū valet neque principale neq; acceſſoriū, vt hic & ſ. de legi. & cōſtit. l. non dubiū. & de verb. obl. l. ſtipulatio hoc mō. & l. Titia. & ī. de inut. ſtip. l. ex eo. alia ꝑter legē, & tūc acceſſoriū valet, & non principale, vt ff. de verb. obl. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. Accur.

o Nullā vim.] Vires aūt ſunt quatuor. Pariunt, perimunt, informāt, & elidūt. Addunt quītū. ſ. adiuuāt: qđ nō placet: qa cōtinetſ ſub verbo elidūt: q. n. elidunt actionē, adiuuant exceptionē, & q̄ adiuuāt actionē, elidūt exceptionē. Parit aūt pactū veſtitū, qđ dices. ī. eo l. legē. Perimunt acceptilationes & ſtipulationes aīo nouādi factæ, vt Inſti. quib. mo. tol. obl. §. itē ꝑ acceptilationē. & §. pe. Informāt actionē pacta incōtinēti appoſita. i. noua forma daſ veteri actioni ad quā mō datur, vt ff. eo. l. iuriſgētiū. §. quinimmo. Itē & ꝑp aliud, quia licèt origo ſit bonæ fidei, vt ex empto, mō per pactū erit ſtricti iuris,ᵉ qa ſuccedit in locū actionis præſcriptis verbis, vt ff. ſi qs cau. l. ſi eū. §. q iniuriarū. Itē elidūt, vt pactum de nō petendo, vt dices. ī. eo. l. pacta nouiſſima.

D Ebitori.] CAS. Debebā tibi c. inſtitui te hrdē: aditione hæreditaris cōfuſa eſt actio. Itē aduerſus Titiū, q illā hrditarē poſſidebat, egiſti peti. hæred. & ſuccubuit. & cum eo pepigiſti vt ſibi hęreditatē reſtitueres ſi tibi & alijs creditoribᵘ ſatisfaceret, vl̄ ēe diſti, & nō ſtat placitis, & pacto fuit ſtipulatio ſubiecta. ages ex ſtipulatu & certi cōdictiōe: ſi nō fuit ſubiecta, ages pręſcriptis verbis. Nota ex hac l. regulam, ꝙ qñ creditor eſt hæres debitoris, confunditur obligatio & actio. Bal.

p Eum.] ſcilicet defunctum.

q Adita] ſ. animo tm̄. vt iſtitu. de hæred. quali. & diffe. §. itē.

r Cōfuſa eſt.] vt ff. de ſol. l. Stichū. §. additio. & ī. ad leg. Falc. l. licèt, & ī. de fideicōmiſſ. l. cū ſm. & de nego. geſt. l. ſi ab eo. & ff de fideiuſſ. l. ſi debitori creditor. & ī. de hæred. act. l. pe. Sed ꝯ, vt ī. de iure delib. l. fi. §. ſin vero & ipſe. ſed ibi ꝑp inuētariū qđ fecit, nō extinguiſ actio. Vel ſi velis dicere ꝙ extinguaſ, nō tñ quin deducat. Et diſtingue hic, quia aut debitor creditori vel ē ſuccedit, & tūc extinguitur actio,ᶠ vt dictū eſt, & ꝯ fideiuſſo. l. hæres. §. ꝙ ſtipulator. aut corre⁹ reo ꝑmittēdi, vel re⁹ correo ſtipulādi, & tūc ambæ remanētᵍ vt ff. de duo. reis. l. ſi re⁹. in prin. & ff. de ſolut. l. ſi duo: aut fideiuſſor fideiuſſori, & tūc neutra tolliſ: vt ff. de fideiuſſo. l. hæres, §. non eſt. aut fideiuſſor rei ſtipulandi, vel econtra: & tūc acceſſoria tollitur: vt d. l. hæres. §. ꝙ ſi idē ſtipulator. aut fideiuſſor reo promittendi, vel econtra: & tunc ſi teneſ reus naturaliter & ciuiliter, acceſſoria tollitur.ʰ ſi naturaliter tantum, tunc nulla: vt d. l. hæres. §. ꝙ ſi hic. & §. retro.

s Obtinuiſti.] cum effectu. i. quia fuit tibi reſtituta.

t Tradidiſti.] ideſt reddidiſti.

u Creditorib.] qa itererat tua his ſolui: vt ī. de hæred. vē. l. ij.

x Dēreſ.] cōdictiōe idebiti. ff. de ꝯdi. ideb. l. ſi is q. ij. qñ dixit, do tibi hæreditatē. ſi. n. rebus ſpāliter deſignatis, non teneſ.

y Seruaſ.] qa dicat te alij pactū feciſſe, & ſic nō valere: qa alteri ſtipulari vel paciſci nemo pōt. ff. de verbo. oblig. l. inter ſtipulantē. §. alteri. vel nō poſſe reſuſcitari actionē extinctā.

z Ex ſtipulatui.] i. ex ſtipulatione certæ cōdictionis. alioquin ſi non eſt ſubiecta, ſed pactum, agitur pręſcriptis verbis: vt ī. de rerum permut. l. rebus. Et ſi excipiat, ex pacto replicabis. Si traditio nō interuenerit, ſed apud poſſeſſorem, qui dicit ſe hæredem, res dimiſit hoc pacto:ⁱ ex ſnīa agit & ſi excipiat, de tranſactione replicet: vt ī. e. ſ. cū proponas. ij. ſi ſine pacto, agetᵏ actione ſibi competente prius pro ſe: vt argu. ff. de hær. ven. l. ij. §. penul. pro alijs agetˡ iure ceſſo, qđ ſi non eſt ceſſum, aget ſecundūm H. ex ſententia. & ſi opponit aliquid, replicet de dolo, quaſi cum habeat emolumentum, habeat & onus; vt d. l. de hære. vend. l. ij. Accurſius.

a Et ciuilis obligatio erat elisa. Saly.

b Attēta origine. Saly.

c Sequūť eū Cy. Barto. Bal. Saly. Alc. & Iaſ.

d Vel qa lex expſſe prohibet & reprobat cōuētionē. ſed ſi lex ſim plr eſſet prohibitiua, nō tñ reprobatiua, bene valeret. Bar.

e Et etiā nō veſtit⁹ ad minus obligatione nālē, qdcūque ſit, ſiue ď nō petendo, ſiue ď petendo. Bal. hic.

f Iſtud ſi eſt verū, vt dicit Bart. hic, quia eſt ꝯ l. 2. ī. de pact. Iter empt. cōiuncta l. videam⁹. §. ſi actionē. ff. de vſu.

† Stipulatione.

g Quia actiones actiuæ & paſſiuæ ſi pñt concurrere ī eodē ſubiecto. Barto. Sal. Ale. & Iaſ.

h Quia ſunt paris potentiæ. Iaſ.

i Niſi iſtis fuiſſet cōteſtata eū fideiuſſore: vt eſt tex. ſing. in l. ſeruus. ff. de his q not. infa. Iaſ.

k Idem tenent Bar. Pau. & Iaſ.

l Scilicet ex ſententia Bar.

m Nihil eſt. Bar. & Iaſ.

Actio.

a Actio.]ad intereſſe vel pœnam.

SI paſcēda.] CASVS. Si cū paſtore de pecoribus tuis paſcē dis conueniſti tibi parte fœtus reſeruata,& ſibi parte: ſi placitis nō ſtet,eū vt ſtet, cōpellet cōpetēs iudex videbať nō eſſe ſeruādū pdictū pactū,qa de inæqualib⁹ parti ɔ⁹cōuenit, & ita eē iniquū ɔtiū verum eſt. Viuian⁹.

b Portionib⁹.] forte inæqualib⁹:pp qđ videbať iniquū ideoq; non eſſe ſeruādum.

c Apollinarem.]paſtorem.

d Cōpelleť.] p actionē p ſocio ſi voluerūt eſſe ſocij:vt ff. p ſocio.l.cū duobus.§. ſi in coeūda.aliàs eſt ɔtᵒ innominatᵒ, do vt facias.& ſic agitur pſcriptis verbis vt ff. de præſcript. ver.l.ſi tibi rem.

CVm poſtea.] CASVS. Seruos ſuos à me poſſidēte petiit rei vēdic.mř tua: & obtinuit ſi eā dolo induxi, forte inebriādo eā,vt mihi cōdēnationem remitteret: q̄riť an valeat pactū?& rň. q̃ nō. & ſi agať ex ſnīa,& ego excipiam de pacto,ipſa replicabit de dolo: & ita eſt caſus ī quo quis pōt venire contra pactum ſuum.

e Aduerſarius.]ſ.poſſidens familiam matris.ſcilicet ſeruos.

f Circumuenerit.]dolo dante cauſam cōuentioni.

g Caueret.] ſine pœna vel cum pęna, accepta forte pecunia parua.

ĉta ē)dabiť actio,[z] [vel ī pſcriptis †verbis,ſi ſtipulo nō interuenit.]PP.III. Ka.Aug.Antonino.A.IIII. & Balbino Cōs.

Pactum appoſitum ſuper fœtibus pecorum inter dominum & paſtorem diuidendis,eſt ſeruandum.Bal.& Saly.

VIII. Idem A.Mucatraulio.

SI paſcēda pecora partiaria .i.vt fetᵒ eorū portionibᵒ[b] qbᵒ placuit,iter dn̄m & paſtorē diuidanť, Apollinarē[c] ſuſcepiſſe pbabiť:fidē pacto pſtare p iudicē ɔpelleť.[d] PP. IIII. kal. Octob. Alexandro. A.II. & Marcello Conſs.

Remittens ius quod habet ex ſententia, per dolum aduerſarij,non perdit ius quæſitum ex ſententia.h.d.ſecundùm Bal.

IX. Imp. Alexander. A.Dionyſio.

CVm poſteaqnā † aduerſariᵒ[e] mřis tuæ victᵒ eſſet, matrē tuā circumuenerit,[f] vt ei caueret[g] nullā ſe ɔtrouerſiā de ſeruis moturā: id pactū mala fide factū,irritū[h] eſt, & cū ex ea cōuentione cum mře tua agi[i] cœperit,iudex eam liberabit.PP.prid.Id.Sept.Alexādro.II. & Marcello Conſs.

Pactū appoſitū ī traditione rei, veſtitur ipſa traditione.h.d.Bal.Vel ſic:Pactū appoſitū iuxta rei traditionē,veſtitur ab ea vt actionem producat.Pau.de Caſt.

h Irritū eſt.]vel replicatione doli.vñ aget prima actione: ſi excipiať de pacto, replicabiť de dolo. ¹ Sed ego intelligo q̃ petitur ſententia executioni mandari:vel ſi actio prima per Aquilianam ſtipulationem fuerit ipſo iure ſublata, tunc de dolo:vt ɔ̄.titu.j.l. ſub prætextu.§.ſanè.

i Agi] i.excipi: ² vt arg.ff.de excep.doli.l.j.& tunc dic.liberabit.ſ.indulta replicatione vel actione doli,vt dixi.Vel dic agi propriè.ſ.ad pœnā quam mater promiſit ſi cōtrauenerit.

LEgem.CASVS. Pro alumna tua cētū in dotē marito dediſti futuro:& cū eo pepigiſti de ea ſumma tibi reddenda quocūq; mō ſolutū mřimoniū fuerit.vel morte,vel alio mō.deceſſit alūna.maritᵒ nō vult pacto ſtare,quaſi nō vallato p ſtipulationē.q̄riť an ſit cōpellendus?& rň. q̃ ſic,& ex eo agere potes. non.n.opus fuit ſtipulatione,cum rei interuentu pactū veſtiebatur.quia ī traditione dotis pactū fuit factū.

k Legem].i.conuentionem:vt ff.depoſiti.l.j.§. ſi cōuenerit. & fuit hæc cōuentio vt ſoluto matrimonio dos ei redderet.

l Oportet.]ſcilicet legem.

m Solet.]vt ff.eo.l.iuriſgentiū §.ſed cū nulla.& §.quinimo.

n Hoc iure.]quia actio non naſcitur ex pacto.

o Conuenit.] & ſic nō eſt nudū pactū, ſed rei interuentu[4] veſtitū.Vel dic, veſtitū ē cohærētia ɔ̄ctus,ī quo interuenit res: & ſic ceſſat oppoſitio q̄ fit ɔ̄ hanc gloſam quam alibi notaui.

p Cōdictio].i.certi cōdictio generalis.Vel dic,ſi habes cōdictio.i.pactionis adiectio.ſi cōdictio.i.pſonalis actio: vt Inſtit.de act.§.ſic itaq;.& ff.rerum amo.l.rerū amotarū Et dic cōdictio vtilis.i.efficax.& noiať pſcriptis verbis:vt hic, & ɔ̄.de præſcript.verb.l.rebus. & ɔ̄.de pact. conuē.l.j.& ɔ̄.de donat. l.legē.& ff.de pſcript.verbis.l.ſi ciſis.& ff.eo.l.diuiſionis.Sed ɔ̄ ɔ̄.locati.l.ſi tibi.Solut.vt ibi. ⁵ Itē not.hic tria.Primò qualiter cognoſcať nudū pactū. Scđō,quot ſunt veſtim.ēta pactorū.Tertiò,quot caſibᵒ nuda pactio parit actionē:ꝙ dic,vt diximᵒ.ff.e.l.iuriſgentiū.§. ſed cū nulla. ī gl.caute incipit.& in §.quinimmo.in glo. quin pro etiā.&c. in ſi.eius. & dic vt ibi.

X. Idem A.Nicæ.

LEgē[k] quā dixiſti cū dotē p alumna dares, ſeruari oportet:[l] nec obeſſe tibi poterit qđ dici ſolet.[m] ex pacto actionē nō naſci.tūc n.hoc iure[n] vtimur,cū pactū nudū ē: alioqui cū pecunia dať,& aliqd de reddēda ea cōuenit,[o] vtilis[*] ē cōdictio.[p] PP.III.K. Mar.Albino & Maximo Cōs.

Ex pacto appoſito iuxta contractum non agitur,ſi deſinit intereſſe competere. hoc dicit ſecundum Alexan.

XI. Idem. A.Capitoni.

EX cōuētione qdē qua pactā nouercā tuā cū patre tuo dicis, cū fundū ī dotē daret,[q] vt creditoribᵒ,[r] qbᵒ fuerant pdia obligata,vſuras ſolueret:[s] actio tibi[t] aduerſus eā[u] cōpetere nō pt,[x] etſi[y] pactū ī ſtipulationē deductū pbeť,Sed ſi fundᵒ æſtimatᵒ[z] (ita vt pars iſtrumēti[a] ſignificat) in dotē datus eſt,ex vendito[b] actio,vt placitis[c] ſtetur,competit.[d] PP.Non.Decembr. ipſo.A.III. & Dione. II. Cōſs.

Vltima pacta prioribus contraria derogant eis;& ideo pactum de non vtendo,pacto de non petendo ante facto,reddit efficacem obligationem diſ.am ab illo.Alex.

EX cōuentione.] CASVS. Si patri tuo mulier ſibi nubēs pdiū in dotē creditori obligatū dedit, & cū ea pepigit vt ſortē & vſuras ſolueret: ex iſto pacto ī terpoſito inter eā & tuū prem q̄riť an agere poſſis mortuo pře vt ſoluat? & diſtinguiť,aut fuit datū æſtimatū, aut nō.ī primo caſu ages ex empto, vt faciat qđ conuenit.ī ſcđo ñ ages, cū tua nō iterſit,etiā ſi fuerit pactū ſtipulatione vallatū. Viuianᵒ. No.primò ex hac l. q̃ ad quē non trāſit dos, nō tranſit ius agēdi ex pactis do talibᵒ. iſtud eſt verū ſi ſua nō itereſt.aliàs ſecus.& ita dicit hęc l. Scđò not.q̃ nō ſolū ex toto inſtřo, ſed ēt ex qualibet parte inſtři oritur probatio ſecundùm Bal.

q Fūdum in dotē daret.ſ.inæſtimatum.

r Vt creditoribus.] hoc eſt pactū vt creditoribus,&c.

s Solueret]ſ.nouerca

t Tibi.]ſcilicet filio.

u Eam.]ſcilicet nouercam. Accurſius.

x Nō pōt.]& eſt rō ſm quoſdā, quia mřimoniū nō trāſit ad hæredē, nec ergo eius acceſſio.i.dos,neq; de dote pactū:vt arg.ff.ſi quis cau.l.ſi eū.§.fi. licèt ex ɔ̄ctu actiones generaliter trāſeāt ad hrdē, vt ff.de vſufr.l.adhuc.§ ſi opas. Sed hæc rō nō placet ſm H.dic ⁶ ergo q̃ iū nō agiť p futuro tpe, qa pdiū redit ad mulierē cū ſuo onere.ſed p pterito ſi qd eſt ſolutū à marito quondā,agere poteſt.vt ff.de vſufr. l.quæſitū.

y Etſi.]id eſt quamuis.

z Æſtimatus.]dupliciter enim fit æſtimatio: vna, quæ facit emptionem, ⁷ vt hic:alia,quæ determinationē: & pro hoc ff.de iure dot.l.plerunque.

a Inſtrumenti.]dotalis.

b Vendito.]æſtimatio.n.facit emptionē,vt ff.de iure dot.l. plerūq;.& ɔ̄.de iure dot.l.j. & l. cū dotē. & dic ex vendito.i. ex empto,vt & ɔ̄.ſi tuᵒ extero.l.j.& ff.de act.empt. l. veteres. Itē ɔ̄.ɔ̄.ſine cēſu vel reli.l.j. ⁸ vbi dicit q̃ nō cōpetit. Sol.hic in vſuris loquitur ſm ius commune, ibi in tributis ſm ius ſingulare:quod non placet, quia etiam in tributis bene valet inter eos, licèt non in præiudiciū fiſci,vt ff.eo. l.inter debitorem.& l.epiſtola.§. pactum. dic ergo ⁹ in lege contraria non valere in præiudicium fiſci,ſed contrahentium ſic.

c Placitis.]id eſt pacto.

d Competit.]id eſt datur.

PActa.] CASVS. Debebas mihi.x.feci tibi pactū de nō petendo,deinde de petendo.q̄riť, cui illorū pactorū ſtādū

¶ Incluſa deſunt in omnibus manuſcr. & ex gloſis irrepſerunt, qđ euidēter docēt Azo & Accurſius,q id ſferūt ex regula l.rebus ɔ̄. de rerum permuta. Cont.

¹ Idē Bar. & alij.

¶ In qbuſdā codicibᵒ hęc l. cū l. poſt quā,pcedit l.ſi paſcenda.

* id eſt p mitteret, ipſa vide licet mř. Cont.

² Iſta glo. eſt de mēte Iaſ.

³ Quælibet expoſitio gl. ē de mente Pau.& Iaſ.

⁴ Melius dixiſſe, rei traditione: vt eſt de mēte Iaſ. & Io.Mariç.

⁵ Dic q̃ ibi non fuit inutđ pactū cū eo cui facta fuit traditio vt hic ſic. Iaſon.

* ne intelligas vtiliſ hic dici ad differentiā directæ, vt quidā putant.Cor.

⁶ Hæc lex poſtea repetiť toti dē verbis l.j.ɔ̄.Sine cenſu vel rliq. ſūd. cōp. non poſſ. niſi q̃ illa de tributis hæc de vſuris loquitur. illa ī ſecūdo reſpōſo,hęc. Sed & ſi, hæc, ſed ſi illa negat agi ex vendito, hæc affirmat. quaoia recte me conciliaſſe reor in cōmentario ad hūc titulum.

⁷ Idem Bar.& alij.

⁸ Et illa ī dubio pſumitur, niſi modicitas pcij aliud ſuaderet, Iaſ.hic.

⁹ Melius facit l. 1. ſm Ioan. Ma.hic. Iſta placet Sal. & Iaſ.

liſ

ſit? & reſpon. quòd vltimo, & agam actione priſtina. Viuia.
ᵃ Pacta.]qn ſunt 3ria, ᶦ & ab habili pſona, & niſi prima ſue tit derogatoria poſteriorũ. ff. de le. iij. l. ti qs & d leg. j. l. ſi mi hi. §. fi. vbi ponit caſus, qđ i codicillis legauero, valere nolo.
ᵇ Nouiſſima.]vt ſi primũ ſit factũ de nõ petẽdo, ſm q̃ liceat petere, vt hic, & Inſtit. de replica. in pri. & ff e l. ſi vnᵒ. §. pactᵒ. & idẽ ᶦ i vltima volũtate, vt ff. de adi mẽ. lega. l. iij. §. fi. Itẽ hoc verum ſi vltima valẽt, als nõ: vt ff. eo. l. iuriſgẽtiũ. § ſed ſi fraudandi. Itẽ eſt verũ niſi primũ derogeт vltimo: vt ff. de lega. j. l. ſi mihi & tibi. § fin. Itẽ hoc verũ niſi p primũ ſit actio ipſo iure ſublata: vt ff. eo. l. ſi vnus. §. pactᵒ, ij. rñ. & l. tibi. §. q̃ dã. Itẽ verũ niſi res ſit ſecuta ex primo, vt ff. e. l. ab emptiõe.
ᶜ Tã iuris.]ptorij & ſtricti iuris, vt ff. e. l. iuriſgẽtiũ. §. prætor.
ᵈ Æquitas.]q̃ tuetur pacta, vt ff. eo. l. j.
ᵉ Præceſſit.]de non petendo.
ᶠ Conſenſit.]& ſic q̃ liceat petere.
ᵍ Et maximè.]maxime valet pp pñtiam actorũ, vt argu. ff. de eden. l. ſi qs. §. j. & ſacit p litteris ſigillatis ab epiſcopis vltra montes. Vel dic maxima, valet quia magis poteſt probari ſi negetur pactum.
ʰ Proponis.]creditor.
ⁱ Prohiberis.]Et ſi opponat exceptionẽ ex primo pacto, repli cabis ex alio, & ſic non tollitur ipſo iure primum: & ita eſt contra. ff. de ſolu. l. Stichum. §. naturalis. Sol. vt diximus. ff. eo. l. ſi vnus. §. pactus. in glo. immo videtur, &c. & vires primi & ſecundi pacti dic vt in ea. gloſ. diximus.

ᵃ Imò in compatibilia Bar Bal. & la.

ᵉ Iſta gl. placet Bar. Sal. & Iaſ.

ᶜ Quibus ſtatur in his quæ ſunt mo dici præiudicij, & nõ i aliis. Bal. & de iſta mate ria vide pleniſſime p Panorm. & Fel. in ca. poſt ceſſionem extra de proba.

ᵈ Iſtá gl. ſequitur Bar.

ᵉ Quę naſcitur ex pacto veſtito. ſm Bart. Bal. Pau. Ale. & Iaſ.

ᶠ Immo idẽ ſi haberet princi paliter ad agẽdum. Iaſ.

XII. Idem A. Flacillæ.

Pacta ᵃ nouiſſima ᵇ ſeruari oporterẽ, tã ᶜ iuris, q̃ ipſiᵒ rei æquitas ᵈ poſtulat. Quapropter ſi cõuentione q̃ ᵉ pceſſit, diuerſa pars vſurã ſe nõ eſſe cõſenſit, ᶠ & maximè ᵍ ſi (vt ppoñis ʰ) id etiã apud acta pſidis aſſeuerauit: actione q̃ ſuper prima conuentione fuerat, exercere non prohibe ⁱ ris. PP. III. kal. Martij A gricola & Clemente Conſs.

Pacta appoſita incontinenti iuxta contractum valent, etiam quo ad producendã actionem: ſed ex interuallo appoſita pſunt ad excipiendum tantum. Alexan.

XIII. Imp. Maximinus A. Mario.

IN bonæ fidei 9ctibᵒ ᵏ ita demũ ex pacto ˡ actio ᵐ cõpetit, ſi icõtinẽti ⁿ fiat. nã quod poſtea ᵒ placuit, id ᵖ nõ petitionem, ᵠ ſed exceptionem ʳ parit. PP. V. Id. Ianuar. Maximino. A. & Africano Conſs.

Quando pœnalis ſtipulatio incipit à pra- C

ᵏ In bonæ fidei 9ctibᵒ.] ᶜᴬˢᵛˢ· Terrã tuã mihi vẽdidiſti. ſ o icõtinẽti pepigiſti mecũ vt tibi traderẽ ad colẽdũ. vel ven didi tibi Codicẽ, & icõtinẽti cõueni vt eũ mihi cõmodares ad auſcultandũ. an valeat pactũ vt ex eo agere poſſis quærit? & reſpon. q̃ ſic. videbatur q̃ non. quaſi nudum eſſet. ſed nu dum non eſt, ſed veſtitum cohærentia contractus. & hoc ſi incontinenti ſuit factum pactum. ſed ſi ex interuallo, actionem non parit, ſed exceptionem tantũ. Viuianus.
ˡ In bonæ fidei 9ctib.]q̃ enumerant Inſtit. de ac. §. actionũ. & dicas ᵈ idem in ſtricti iuris, vt j. e. l. petens. & ff. ſi cer. peta. l. lecta. §. dicebam. ſed in his, ſcilicet bonæ fidei, maxime videbatur valere etiam ex interuallo appoſitum propter exuberantem fidem quæ in his deſideratur. L.
ˡ Ex pacto.]ſcilicet nudo.
ᵐ Actio.]præſcriptis verbis, ᶠ & vetus informata, vt j. de pact. inter empt. & vendi. l. ij.
ⁿ Incontinenti.]id eſt ingreſſu vel egreſſu contractus, vt j. e. l. petens. & de ædil. act. l. ſi apud. & ſic quòd non diuerterint paciſcentes ad alia. vt ff. de duo. reis. l. duos. §. fi.
ᵒ Poſtea.]ſcilicet ex interuallo.
ᵖ Id.]id eſt pactum.
ᵠ Non petitionem.]id eſt actionem, licèt ad petitionẽ ſit factum, puta vt fideiuſſor detur pro euictione.
ʳ Sed exceptionẽ. ſi fiat ad hoc, ᶠ puta vt nõ def fideiuſſor, quẽ primo cõuẽtũ fuerat dari, vt j. de hẽ. empt. l. pacta quę ta. & diſtigue hic vt ibi diximᵒ i gl. ſup verbo, noua emptio.
S I pacto.] ᶜᴬˢᵛˢ· Cõueni tecũ de pmutãdo Codicẽ cum Digeſto tuo, nudo pacto, qa nõ iteruenit traditio: & deinde cõueni: pactio de pœna pſtãda, ſi nõ fiat qđ cõueni i principio. Deide de ea pſtãda p ſtipulationẽ conuenit. ſi nõ fiat qđ cõuent. & iſtud eſt tertiũ pactũ & veſtitũ. quærit, quo iſtorũ cõueniã te, ſi nõ feceris qđ cõuenit primo? Rñ. q̃ agã ex tertio vt cõſequar qđ cõuenit p primũ, vt metu pœnæ pareat cõuẽtis, aut eũ effectũ exigef pœna cõuẽta i ſe cũdo pacto. an ũ tau [illegible] diẽdus ſim, ſi velim mitti i poſ. rerũ tua rũ. q̃rit? & rñ. q̃ nõ. Ex hac l. no primò, q̃ pactũ pricipale eſt nudũ. licèt pactũ pœ nale ſit veſtitum. Et ex hoc ifert, q̃ acceſſoriũ nõ veſtit principale. & rõ ẽ: qa nõ depẽdet ex eo, nec iſluit acceſſoriũ i pricipali ſm Bal. Scdò no. q̃ ſi nõ ſeruat nuda cõuẽtio, agi tñ nõ põt ex ſtipulatione pœnali. Tertiò no. q̃ petitio pœnæ hẽt na tuã pceſſũs alterna tiui, cũ poſſit ſolui pricipale aut pœnale vſq; ad ſnĩam. Quartò & vltimò not. ex hoc admitti purgationem moræ. Bald.
ˢ Si pacto.]Tria fuerũt pacta. Primũ nudũ de aliqua pmutatione. Secũdũ nu dũ de pœnę pſtatione. Tertiũ veſtitum verbis. ſ. de præſtatione eiuſdem pœnæ. Dic ergo, ſi pacto, ſcilicet ſecundo.
ᵗ Quo.]ſcilicet ſecundo.
ᵘ Promiſiſſe.]id eſt nudo pacto conueniſſe.
ˣ Placito.]ſcilicet primo.
ʸ Subiecta.]quæ eſt tertium pactum.
ᶻ Ex ſtipulatu.]ſcilicet ex tertio.
ᵃ Conuentionem.]ſcilicet primam.
ᵇ Exiges.]per tertium pactum.
ᶜ Nam.]reſpondet tacitæ obiectioni.
ᵈ Solenẽ ordinẽ.]ſed cũ ſolẽni poſſes, vt ſi debitor cedat ⁸ bonis, ſm quoſdã. Vel dic, q̃ ẽ ordo vt ex iterlocutoria oĩ fiat i oĩa bona miſſio: vt ff. quib. ex cau. in poſ. ea. l. j. hodie p menſura debiti declarati: vt j. de bonis aucto. iud. poſſ. l. p debito. & l. cũ proponas. & authẽ. ibi poſita. Ex definitiua ⁹ ſm legẽ. ff. de re iudi. l. à diuo. §. i vẽditione. Et aũt qđ dr cõpetere ex ſtipulatu ad pœnã, eſt 9 ff. ſi cer. pet. l. ſi qs certũ. & Inſtitu. de verb. obli. in prin. Solut. ¹⁰ hæc pœna erat in facto. vt ſcriberet librũ, vel ſimilia. Vel dic ex ſtipulatu. i. ex ſtipulatione, certi. ſ. cõdictionis: vt j. de dolo. l. j. Tertij dñt q̃ hęc eſt icerta pp euẽtũ, qa neſcit quid cõſequat, vt hic, & ar. ff. de verb. obl. l. vbi aũt nõ apparet. §. q̃ id qđ. & §. fundi hoc nõ valet. ¹¹ qa ſemp eſt incertũ antequã cõſequat pœnam. media placet. Itẽ qro, an obligatio nãlis q̃ oritẽ ex nudo pacto ſecũdo & primo, ſit nouata p ſtipulationẽ? Dic q̃ ſic, niſi eſſet in 9triũ actũ: vt ff. de act. & oblig. l. obligationũ ferè. in fi. & de noua. l. fi. in prin. & de verbo obli. l. ita ſtipulatus. §. fi. hodie nõ: vt j. de noua. l. fi. in fin. Itẽ nunquid veſtit primũ ab vltimo? Rñ. nõ: quia nõ veſtit principale ab acceſſorio: vt j. de 9hen. & cõmit. ſtipula. l. nuda. ergo quod dicit, cõſequeris. i. actione quæ oritur ex tertio pacto. Ii[illegible] qđo ad aliud agitur, & aliud conſequor? Rñ. metu tertij pareatur primo: vt arg. j. de rei vxo. ac. circa prin. & nõ dicit, cõſequeris pactio nẽ: ſed ad pœnã dicit, exiges: vt ff. de leg. iij. l. [illegible]. §. ſi rẽ. In caſu tñ agit ex primo, non tertio vt ff. de oper. lib. l. ſi ita ſtipulatio. Sed qñ cõmittit hæc ſtipulatio? R[illegible] plene, vt diximᵒ. ff. ſi quis cau. l. cui poſt tres. in gl. nã ipſo iure &c. Pactum.

XIIII. Imp. Gordianus. A. Celſo militi.

cedenti: cõuẽtione nuda: ſi cõuẽtio nuda non ſeruatur, agitur ad pœnã: à qua liberatur reus, ſi conuentioni nudæ pareat: aliàs condemnabitur ad pœnã. Et bona debitoris pro pter conuentionem non ſeruatam non debent in creditorem de facto transferre, ſed ordine iuris ſeruato. Alexand.

SI pacto ˢ quo ᵗ pœnã aduerſariũ tuũ pmiſiſſe ᵘ propo nis ſi placito ˣ nõ ſtetiſſet, ſtipulatio ſubiecta ʸ eſt: ex ſtipu latu ᶻ agens, vel id qđ in cõuẽ tionẽ ᵃ deuenerat vt fiat, cõſe queris: vel pœnã ſtipulatione cõprehenſam more iudiciorũ exiges. ᵇ nã ᶜ bona aduerſarij tui in te transferri citra ſolen nem ordinẽ ᵈ fruſtra depreca ris. PP. Kalẽ. Apri. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conſs.

Non valet pactũ per qđ pater promittit in inſtrumento dotali ſe filia inſtituturũ in æquali portione cũ filio, quia aufert liberã teſtandi facultatem. Alex. & Bal.

XV. Imp. Valeria. & Gallien. AA. & Valeria. nobiliſ. Cæſ. Pactumeio.

ⁱ Nihil referre pactũ pœ nale præceſſerit, necne ſi ſtipulatiõnẽ pœna lem cenſet Alexa.
⁸ Iſtud ẽ falſum. Alexã. & Iaſ. per l. iiij. j. qui bon. ced. poſ.
⁹ Iſtud placet Bar. Pau. & Iaſ.
¹⁰ Reprobat Ale. & Iaſ. qa idem in definitiua, quod in interloeutoria Iaſ.
¹¹ Diuinat. Bar. ¹¹ Idẽ. Alex. & Iaſ. licèt Fulgu. cõtra.
¹¹ Dic q̃ cõmittit. lit. cont. ſup pœna Bar. & Ia.

PActū.] CAS. filiā tuā cuidā viro tradidiſti, & pro ea dotē tradidiſti: ſed cū ea cōuenisti, vt tibi cū fratre ſuo ex æquali portione ſuccederet. neq; ciuiliter neq; naturaliter te obligaſti: cū tale pactū ſit cōtra bonos mores. ſ. de futura ſucceſſione: vnde eo nō obſtāte habes teſtandi facultatē. Viuia.

a Pactum.] cōprehēſū īter prēm & filiā.
b Fungeretur.] id eſt decederet.
c Ea quæ.] quæ erat ſui iuris.
d Libertatem.] id eſt facultatem.
e Auferre.] vt ī. eo. l. fi. & de inoffi. teſta. l. ſiqū. §. j. & de col. l. pactū. & ff. pro ſocio l. cū duobus. aliàs, ſi frēs. §. idē rūdit. eſt .n. turpe pactū nō ſolū qd ꝯ ius vel nām ē: ſed & illud qd facit nō eē liberi arbitri, qd eſſe debebat: vt ſ. de ſacroſanct. eccl. l. j.

Cvm ꝓponas.] CAS. Duos filios hēdes īſtituiſti, & rogaſti, vt ſi qs eorū ſine liberis decederet, q̄ alij portionē ſuā reſtitueret. illam ſubſtitutionē factā adinuicē remiſerūt: an valeat pactū, q̄rit̄ & rñ. q̄ ſic, licèt vī ꝯ, cū factū ſit de ſuccedendo: vt ī. de colla. l. pactum. quia licet vnicuique renūciare iuri ſuo. Vi. [Cū proponas.] licèt hoc pactū videat̄ ꝯ ius, nō tñ eſt: qa vnicuiq; &c. vt ī. eo. l. pe. & ff. eo. l. pactū. & ſa. ī. tit. j. l. de fideicommiſſo. & de pac. ꝯuē. l. hēditas. Itē ſi vnᵘˢ fratrū cū alter frater rē vēderet, pñs nō ꝯdixit, dico eū ſibi feciſſe p̄iudiciū: arg. ī. de fideicōmi. l. quoties. j. & de leg. ij. l. cū pr. § libertis. Sed ꝯ. ff. de leg. j. l. ſi fundū p fideicōmiſſum. Itē differt hęc l. à j. huiꝰ ti. qa ibi alter tm̄ rogatᵘˢ legit̄, hic vterq;. Itē ibi vnᵘˢ ſolus remiſit, & nō totū remiſit, hic vterq; & totū. & ea q̄ ibi dixiḿ, & hic dici poſſēt.
g Eximeretur.] ſcilicet ſine liberis

1 PActū [a] [e] qđ dotali inſtrō cōprehēſum eſt, vt ſi pr̄ vita fungeret̄, [b] ex ęqua portione ea q̄ [c] nubebat, cū fratre hæres pr̄i ſuo eſſet: neq; vllā obligationē ꝯhere, neq; libertatē [d] teſti faciēdi mulieris pr̄i potuit auferre. [e] PP. X. Ka. Martij, Æmiliano & Baſſo Conſs.

Fideicommiſſum fratribus reciproce iniunctū, pōt pacto remitti: & ſufficiēs cā ē, q̄ vnus alteri, et alter alteri remittat. Bal.

XVI. Imp. Dioclet. & Maximia. AA. Diophanto. †

2 CVm ꝓponas [f] † filios teſtamēto ſcriptos hæredes rogatos eſſe, vt q prim⁹ reb⁹ humanis eximeret̄, [g] alteri portionē hæreditatis reſtitueret: qm̄ p̄cariā ſubſtitutionem fratrum conſenſu remiſſam aſſeris, fideicommiſſi perſecutio ceſſat. PP. IIII. Id. Febr. Maximo. II. & Aquiliano Conſs.

Pactum cū ſcriptura & ſine ſcriptura eiuſdem eſt efficacia. Vel ſic: Fides non ſcripta ſicut ſcripta eſt ſeruanda. Bal.

XVII. Iidem AA. Dexmacho. †

3 PActū qđ bona fide [h] † interpoſitū docebitur: etſi ſcriptura nō exiſtēte, tñ ſi alijs ꝓbatiōib⁹ [i] rei geſtę veritas ꝯprobari p̄t, p̄ſes ꝓuīciæ ſm̄ [k] i⁹ cuſtodiri efficiet. PP. IX. Kalē. Iul. hiſdē Conſs. qbus ſupra.

Ex receptione partis debiti ſoluti ab vno ex correis debēdi, īducitur diuiſio debiti: ex quo quo ad oēs reos debendi, inducitur exceptio taciti pacti: & ſic alij pro virilibus partibus tantum conueniri poſſunt. Alexā.

XVIII. Idem. AA. Iulio † & Æmilio.

4 SI creditores vr̄os [l] ex parte debiti amiſiſſe quēquam [m] veſtrū ꝓ ſua pſona ſoluētē [n] ꝓbaueritis: aditus rector ꝓuīciæ ꝓ ſua grauitate, ne alter [m] ꝓ altero [n] exigat̄, ꝓuidebit. [o] PP. VII. Id. Ian. Diocletiano. III. & Maximiano. AA. Cōſs.

Pactum futura ſucceſſionis inter priuatos, non valet etiā pro donatione cauſa mortis: ſed inter milites ad diſcrimen belli pergentes factum contemplatione mortis vim habet vltima voluntatis hoc dicit, & non eſt alibi ſecundùm do. Alex.

XIX. Iidem AA. Victoriano militi.

5 LIcèt [p] inter priuatos [q] huiuſmodi ſcriptū, quo cōphēdit̄, vt is q ſuperuixerit, alteri⁹ [r] reb⁹ potiat̄, ne donationis qdē mortis [s] cā geſtæ efficaciter ſpēm oñdat: tñ cū voluntas [t] militū, q̄ ſup vltimo vitæ ſpū, deq; familiaris rei decreto, [u] quoquo [x] mō cōtēplatione mortis in ſcripturā deducit̄, vim poſtremi iudicij obtinet.

i Probationibus]. i. approbationibus: videlicet ſi tales ſunt pſonę q̄ pacti ſūt, & res q̄ ī pactū pñt deduci, nec pactū ſit improbatū. ſ. ꝯ leges vel bonos mores. Ego aliter lego, vt ponatur hæc dictio ꝓprie. & expone, puta teſtib⁹ vel ꝯfeſſionib⁹ priū.
k Sedm i⁹. i. ſm̄ iuris formā, ſiue ad agēdū, ſiue ad excipiēdū. Sic ergo nota q̄ tm̄ valet pactū ſine ſcriptura, q̄tū cū ſcriptura: vt ī. tit. j. l. cū te. & ī. tam. ercı ſ. l. nō ſō. & de rei vindic. l. iudicia. & de fide iſtru. l. j. & l. iſtris. & l. ſeq. & l. ī exercendis. ſed fallit, vt ſ. authē. hoc iᵘ porrectū. de ſacroſan. eccl. & ī. de nō nu. pecu. l. gñaliter. & ī. de fid. iſtrum. l. ꝯtᵘˢ. & de iure emphy. l. j. & ff. de probationib. l. cēſus. & ī. ſi minor ſe ma. dixe. l. iij. & ſ. de mādatis principū. l. j. ſed nō eſt pactum. Accur.

PActū.] CASVS An ſine ſcriptis valeat pactū, q̄rit̄ & rñ. q̄ ſic. & iō p̄ſes ſeruabit ſm̄ ius. i. ſm̄ iuris formā: vt ſi fuerit ad agendum, agatur: ſi ad excipiendum, excipiatur. Viui.
h Bona fide.] id eſt non dolo vel metu.

SI creditores.] CAS. Habebas tres debitores q tenebātur tibi in x. & in ſolidū. vnū cōuenisti & pro parte ſua exegiſti, volēs à quolibet ſuā partē exigere. remiſiſti portionē alijs nō ſoluētibus, an regreſſum ꝯ eū ꝓ portione iſtorū habeas? Rñ. obſtare exceptionē pacti: quia videris cū eo pepigiſſe accipiendo partē debiti, & diuiſim & non in ſolidū conueniēdo, ne ꝓ portione illorū cōueniar̄: & ſic nō potes agere. Vi.
l Quenquam veſtrum.] qui ſinguli in ſolidum tenebamini.
m Ne alter.] ſcilicet qui ſoluit.
n Pro altero.] qui non ſoluit.
o Prouidebit.] taciti pacti exceptione oppoſita, vt ī. de fideiuſ. l. liberū. Sed ꝯ. e. tit. l. reos. Sol. hic ad mitit dicendo quēlibet admitto ꝓ parte vt patet ex verbo, quēq̄. i. quēlibet veſtrū. eſt. n. ſignū vſe, vt ff. de hære. inſtit. ſ. hoc ar. & ſm̄ hoc ē expſſum pactū. Vel ēt dic tacitū. ſ. reſiduū nō petā. Vel ibi ī ſolidū vnū ꝯuenit: ſec⁹ ſi diuidat petēdo pro parte vel accipiēdo: & ſic dēt eſſe quēq;. i. vnūquēque. & ſic tacitū pactū vt hic ſm̄ Azo. Vel dic ſ rediri ad primū, vt hic, niſi alius ſit nō ſoluēdo. vt ibi & argu. ff. de fideiuſ. l. inter eos. §. ij. & iij. & de pecu. l. ſi ex duob⁹. in ſi. j. rñ. Et eiſdē modis. ſ. primo & tertio ſolue aliud ꝯriū. ff. de lega. j. l. ſi ex toto. §. j. vel ibi ex pone alterutro. i. alterō: vt & ff. de pact. l. reſcriptū. §. ſi pacto. vel in vltima voluntate ſpāle. Itē ar. ꝯ. ff. eo. l. tale §. poſt diuiſionem. ſed etiā ibi plus accepit ab vno, quàm deberet: nec erāt rei debendi. Accurſius.

LIcèt.] CAS. Pactū īter priuatos de futura ſucceſſione, ꝯ bonos mores factū eſt: vñ nō valet. verū ſi duo milites ad bellū veniētes pepigerūt, vt q̄cūq; illorū ī bello decederet, bona ei⁹ ad ſuperſtitē deuoluerent̄, an valeat pactū, q̄rit̄? & rñ. q̄ ſic pp priuilegiū militiæ: & ad bona decedēris vocabit̄ ſupſtes. Vi. Not. primò ex hac l. q̄ p donationē cā mortis nō pōt dari hæreditas: ſicut nec p codicillū vel epiſtolā. qđ tene mēti ſm̄ Bar. Secūdò not. q̄ verbum potiatur, & verbū pertinere. videntur eſſe verba directa. Tertiò not. q̄ nomine rerum vniuerſa hæreditas ſignificatur, ſecundùm Bal. hic.
p Licèt.] id eſt quàmuis.
q Inter priuatos.] non priuilegiatos.
r Alterius.] ſcilicet qui non ſuperuixerit.
s Mortis cā.] vt ī. de pact. cōuē. l. hæreditas. huic. n. donationi poti⁹ accedere videbat̄, ſed tñ nō eſt: quia in donatione pſert̄ donatari⁹ hæredi, vt ff. de do. cau. mor. l. Seia. p l. illā in §. ſi. dic q̄ nō vī donare cā mortis niſi expſſerit, vt ff. de do. cau. mor. l. ſenatus §. j. hic aūt tali pacto hæredē ſibi efficere cupiebat. Itē donatio emolumētū. & nō onus afferre pōt, vt ff. mā. l. ſi hēditatē: hic āt ēt on⁹ hēt pp viciſſitudinē, quia in perſona cuiuſlibet eorum habebat locum dictum pactum.

ADDITIO Dicit hic Cy. quòd ideo non eſt hic donatio cauſa mortis, quia illa requirit quinque teſtes, vt ī. de codicil. l. fin. hic autem non fuerunt niſi duo: ergo non poteſt valere vt donatio cauſa mortis inter priuatos.
t Voluntas.] ſcilicet aliàs in alio caſu.
u Decreto.] id eſt diſpoſitione.
x Quoquo modo.] vt ī. de teſta. mili. l. milites.

a iunge l. pactū dotali. ī. de collatio. & l. vlti. ff. de ſuis. & legi.

Pactū turpe dr̄ multis modis

Bal. Diophanto.
b iunge hanc legē cū l. j. ſ. e.

c Deximecro.
d id eſt ī in fraudē iuris aut cuiuſquā Cont.

e Ex male. Barto. Bal. Pau. Ale. & Ia. Iſtā ſequūt Bar. & Iaſ.

f Iſta lec. glo. eſt de mēte Bal.

g Iuliano perperā quidā vertū ī ter pretād legebāt hic quenq;. Cont.

Dic q̄ ī mo petēdo ꝓ parte non fit diuiſio. ſed recipiēdo ſic. Bart. Bal. Pau. Ale. & Iaſon. Iſta ſolutio eſt diuinatiua. Iaſ.

i Legem hanc in duobus duntaxat debitoribus intelligēdā cēſent Pic⁹. Lancelotus Decius, & Pau. Stella, q & cōſtitutionē hanc elegāti te petitione interpretatur eſt. q b⁹ aſſentit & Alciat. qui ꝓbari aiunt primū ex ſcriptione, deinde ex dictione parte, q̄ i dubio ad dimidiā ſfert. l. nomē. §. portionis. ff. de verb. ſig. Poſtremò ex ꝓpe nitiuo veſtrū, & dictione alterum, q̄ ex ſermonis ꝓprietate de duobus intelligitur.

k pſoluētem, quidā libri legunt. & ea lectio magis cōgruit interpretationi huius legis. Contius.
l Iſta cō gl. placet Bar. Pau. & Iaſ.

a Pergentes.]iam armati.

ADDI. Iſta gl. eſt no. ſm Io. Ma. hic ad hoc ꝙ ille q ſtat ar mat⁹ iuxta delinquētē, vr̃ ſibi pſtare opē, & de rixa cogitaſſe.

b Conſtitutionem.]id eſt legem.

c Cōpēdiū]. ſ. vniuerſitatis, nō ſolū quodlibet emolumentū ſingulare. Sed qritur ſi ſit teſtm̃? Quidā ꝙ ſic, 1 vt hic innuit ſ ſi. l. Alij ꝙ, & dicūt ſimpliciter vltimam voluntatem.

1 Iſta placet Bart. Sal. & Iaſ.

ADDI. Iſta glo. eſt ſing. ſm Ang. ſ l. iij, §. gña. ff. de acq. poſ. & ſm Iaſ. hic ad hoc ꝙ dabilis eſt vltima voluntas in genere.

TRaditionibus.] CASVS. Cōuenit te cum de pmutāda re mea cū tua nudo pacto, traditione nō ſecuta. ait pp. hoc rei meæ dñs effectus ſis, qrit̃: & rñ. ꝙ vſucapione & traditione dñia rerū trãsferūt̃: non nudo pacto. vel al's pollicit⁹ ſum tradere: & non tradidi. & vide vt prius. Viuia. Ex hac l. no. tria. Primò ꝙ rerū dñia qrunt̃ p traditionē. Secūdò, ꝙ rerū dñia transferunt̃ p vſucapionē. Tertiò, ꝙ ipſa rerū dñia nō qrunt̃ p obligationē ſeu cōuētiōē pſonalē. Bal.

d Traditionib⁹.]vel quaſi, 2 vt Inſtit. de re. diui. §. Iterdū. Itē intellige cū cā vera vel putatiua. ff. de acquir. re. do. l. nūqͣ. & iō nec ad trãſferēdū dñiū, vt Inſti. de re. diui. §. p traditionē. & à dño, vt. ff. de acqui. re. do. l. traditio. vel quaſi, vt Inſtit. qui. alie. licet. §. j. Sed & his ſteruenientib. fallit ſ re vēdita trãdita, niſi ſatiſfaciat de precio, vt Inſt. de re. diui. §. venditæ.

2 Idem Bar. & Ia.

3 Pertinet hæc lex ad Tit. ſe.

e Et vſucapionibus.]vt. ff. de vſuca. l. vſucapio eſt. Sed an idē in pſcriptione? Quidā vt M. ꝙ 4 ſic, vt. ff. de vſuca. l. cū qui. & Inſtit. de vſuca. §. j. in fi. Nos cõtra: vt. j. de præſcri. xxx. an. l. ſi quis ēmptionis. in prin. & dicta iura quæ dicunt dñium quæri, non obſtant. Sed dic. ſ. vtile, ſiue effectum dominij.

4 Iſta opinio eſt approbata p oēs hic.

f Nō nudis.]vt. j. de rei vin. l. ſeruū. & nudū appellat oē qđ nō eſt traditione ſubnixū. i. qđ nō hēt̃ rei traditionē annexam: licet ſit veſtitum, vt. ff. de pig. act. l. j. fallit in pacto legis cōmiſſoriæ, & addictionis in diem, vt. ff. de rei vindi. l. ſi quis hac. in prin. & j. de pac. inter emp. & vend. l. cōmiſſoriæ. Itē in eccleſia, 5 vt. ſ. de ſacroſan. eccl. l. fi. & j. de dona. quæ ſub mo. l. j. Itē in manus iniectione, vt. ff. de cõtrahē. emp. l. ſi qs ſub hoc. vel ibi poſt iniectionem manus. Itē in vltimis voluntatibus, vt. ff. de ſeruit. l. Papinianus. & de leg. ij. l. cū pater. §. ſurdo & de acqui. poſſ. l. cū hæredes. in prin. Itē aliud ſ poſſeſſione, vt. ff. de acqui. poſſ. l. ſi quis. ij. §. diſtrentia.

5 Item in loco vel pauperib⁹. Iaſ.

5 Iſtā gl. approbāt Sal. Alex. & Iaſ.

neat, proponasq; te ac fratrē tuū ad diſcrimē plij pgētes, [a] ob cōem mortis fortunā inuicē eſſe pactos, vt ad eū q ſupſtes fuiſſet, res ei⁹ cui caſus finē vite attuliſſet, ptinerēt: exiſtēte cōditione itelligit̃ ex fratris tui iudicio, (qđ pricipaliū cōſtitucionū [b] prōpto fauore firmat̃) etiā rerū eius compendium [c] ad te delatum eſſe. PP. XIII. kal. Decem. Sirmij, ipſis XIIII. & III. A A. Conſs.

Dominiū non acquiritur ſolo conſenſu vel contractu: ſed demum traditione ſecuta, ſi tradens eſt dominus: ſi autem non eſt dominus, tunc ſecuta vſucapione. Alex.

XX. Idem A A. & CC. Martiali.

TRaditionibus [d] & vſucapionib⁹ [e] dñia rerū, non nudis [f] pactis transferuntur. PP. kalen. Ian. ipſis. V. & IIII. A A. CC. Conſs.

Ex pacto diuiſionis nō datur actio, ſed exceptio poſſidēti: q tollitur replicatione fidei non ſeruatæ. h. d. Saly. Vel ſic: Ex pacto nudo trãſactionis poſſidēti exceptio, ſed nō poſſidēti nō datur actio, ſi pſidē non impleuit traditionem pro parte ſua. Sed contra non ſeruantem tranſactionem poteris redire ad primam actionem ſuper qua tranſactū fuerat: quia non ſeruanti fidem fides ſeruanda non eſt. Alexan.

XXI. Idē A A. & CC. Euſeb.

CVm pponas [g] iter vos [h] tranſactionis ſiue pacti tibi ſeruãda non eſt, ex quo mihi eã ſeruare non vis. Vel aliter hæreditatē fratris mei poſſediſti, qa te inſtituit hæredē. fundum à te petebā paternū & meū p dimidia hære. trãſegiſti: & procede ſicut in primo caſu facta fuit ſuper hæreditate tranſactio, vt tibi remitterē quæſtionem fundi. Viuia.

ſine ſcriptura placuiſſe, fratrū [h] tuorū ſucceſſiōes equis ex partib⁹ diuidi, & tranſactionis cã [i] pbari poſſit hāc interceſſiſſe cōuētionē, exceptione te tueri potes, [k] ſi poſſides. [l] Quòd ſi aduerſarius tuus teneat: ex hoc placito [m] nullā actionē natā [n] eſſe, ſi tibi ſtipulatione [o] nō pſpexiſti, debes itelligere: nec aduerſario tuo trãſactione vti [p] cōcedēdū eſt, niſi ea q̃ placita ſunt, adimplere paratus ſit. PP. kalend. Maij. Fauſto. II. & Gallo Conſs.

De debito liquido p adminiſtratorē non poteſt fieri gratuita remiſſio. h. d. Saly. Vel ſic: Legitimus adminiſtrator pōt recipiendo ſolutionē debitorem liberare, non autem debitum liquidum remittere. Alexander.

XXII. Idem A A. & CC. Archelao.

6 PActū curatoris recipere minorē quantitatē paciſcētis, adultæ ætatis ſuffragiū ne noceat efficiet. tutores. n. & curatores exigentes pupillis & adultis debitū, non etiā remittentes 7 præſtant obligationis liberationē. PP. XVIII. kalend. Decemb. Sirmij, ipſis. VII. & VI. A A. Conſs.

Filius non poteſt tollere actionē cōpetētē patri, p pactū de nō petendo, vel ēt debitū nō ſeruãdū.

g Inter vos.]ſcilicet te, & aduerſarium.

h Fratrū.]p mortuorū. ſ. qui vel totū vel maiorē partē hęreditatis aduerſatio ſuo reliquerāt. Sed cū ei de fundo quodā qōnē faceres, vt ei illā remitteres conuenit tecū hęreditatem ęqualiter diuidere: vt dicit. Vel dic ꝙ totā vidicabas ex alio forte titulo. & ſic planius legitur.

i Cauſa.]de fundo hita, d quo qōnē ferebas. vel aſr, vt dixi.

k Potes.]ſ illū q habebat tecū qōnē, niſi forte vellet dicere pactum nudum, & ſic non valere.

l Poſſides. i. quod ex tranſactione ad te puenire debuit.

m Placito. i. ex hac pactione ſeu cōuētione nuda ſuit pactio.

n Natā.]cur nō? Rñ. 6 quia nōdū videor plene impleuiſſe ex parte mea, licèt actionem remittā: vt. ff. de condi. inde. l. eleganter. §. pen. & dices. j. ti. j. l. ſiue apud.

6 Et bene. Bar. & Sal.

o Stipulatione.]ſub audi, Aquiliana.

p Vti.]ſ. exceptione trãſactionis. & ſic non ra. nō eſſe ſeruādā ſi dē nō ſeruāti: vt. ff. de inoffi. teſt. l. ſi inſtituta. in prin. & j. ti. pxi. l. ſi qs maior. & l. ſiue apud. & facit. ff. de leg. ij. l. cū pt. §. libertis. & j. d fideic. l. quoties. j. & j. p ſoc. l. ſi ſocietatis. & facit. ff. e. l. diuiſionis. Sed j. ti. j. l. cū mota. vbi & ſeruat̃ fides non ſeruanti, & ex pacto tranſactiōis naſcitur actio præſcriptis verbis. Solut. vt ibi.

7 Sequit̃ Bar. Pau. & Iaſ. & concor. optime ſ c. puenit cū gl. o. extr. d iureiu.

ADDITIO. Dic ꝙ ibi fuit facta conuentio per verba in quibus poterat cadere implemētum, hic non, ſed per iſta verba, promitto non agere, vel nō petere: vl' ſimilia. Bar. hic.

Actū.]CASVS. Quæſiuit qdā an curator adulti poſſit facere pactū de nō petēdo & recipēdo ptē cū dbitore ipſi⁹ adulti. itē an poſſit ptē remittere? Et rñ. ꝙ neq; adulto ſiu dicat, nec remittēs, ſed cū effectu debitū exigēs eū liberabit.

q Remittēs.]gratis, & liquidū debitū: qa tūc non ſunt loco dñi, cū pupillū ſpoliāt: vt. ff. de admi. tu. l. Lucius Titius. ij. §. fi. & ff. p emp. l. q fundū. §. ſi tutor. & ar. ff. de trãſa. l. cū hi. §. ſi ptor. Sed cõtra. ff. de fur. l. ſi pignore in fi. & l. interdū ij. §. q tutelā. ſed ibi 8 nō erat liquidū: vt. j. tit. j. l. pſes. Itē j. ff. de iniur. l. ſed ſi vnius. §. j. ſed ibi facit pactū vt nō naſcat̃ actio: qd pōt. hic natā volebat tollere. Itē j. ff. de iureiuran. l. iuſiurandū qđ ex cōuētione. § j & l. tutor. ſed nec ibi erat liqdū.

Tutor an poſſit remittere.

8 Iſtā gl. vſque ad fi. ſequūtur Bart. & Iaſ.

Filius, CASVS. Si debitori pris pactū fecit fili⁹ de non petendo: an valeat pactū, quæritur? & rñ. ꝙ nō: nec ſi debitor ei ſoluat, liberatur. patri. n. filius præiudicare non poteſt.

Not. primò quòd filius non poteſt in præiudicium patris paciſci. Secundò no. quòd id quod patri debetur, non poteſt filio ſolui. de hoc vide quod leg. & no. ff. ſolu. ma. l. vero procuratori. cum ſimilib. Bal.

CVm proponas. j. CASVS. Hæreditate fratrū meorū ex teſtō dicebas te poſſidere: dixi teſtm̃ illud eē falſum: & me debere eis ſuccedere ab inteſtato: agēre hęre. peti. meū p dimidia hæreditatis trãſegiſti. ex iſto themate tres eliciuntur qōnes. Vna, an ſi poſſideã rē mihi a iudicatā noie trãſactiōis, & eã reuocare vis, an tibi obſtet exceptio? dr ꝙ ſic. Eſt & alia. ſi nō poſſideã, an ex pacto trãſactionis agere poſſim, ſi placitis nō ſteterit: rñ. ꝙ nō, ſi ſtipulatio nō intercellit. & ſi ago j te, & excipias de trãſactione: replicabo de dolo. ſ. quia fides

a Filius.] vt ſi patri poſtea ſucceſſit.
b Obligationi] vt &. ĩ. d re.cre.l.nec fili⁹.& ff.de ſol.l.fili⁹ fami. & d ↄpẽ.l.dbitor. Sed ↄ.ff.de excep.l.fili⁹ fa.ſed ibi erat redhibẽda res à filio vẽdita. vñ recipiẽdo eã facit qđ pr̃ neceſſe habuit facere. Itẽ fallit hæc regula.ff.e.l.ↄ iuris.i ſi.& l.ſeq.& repete hic q̃ pñt adaptari ad filiũ, ex his quæ diximus in ſeruis: vt ſ.e.l.ſeruus.

S I actionẽ.] CAS. Deceſſiſti: q̃tuor hr̃des iſtituiſti tibi: & vxori tuæ legatũ ab hr̃dib⁹ p̃ſtãdũ reliquiſti. duob⁹ ex hr̃dib⁹ actionẽ ſibi ex legato ↄpetẽtẽ remiſit vxor defuncti. an ſibi piudicauit q̃tũ ad alios vt ſibi agẽti obſtet pacti exceptio, q̃rit? & rñ.q. nõ. vel ſi duos iſtituit, & credbat q̃tuor iſtitutos & duob⁹ puta remiſit, non piudicat ſibi aduerſus alios. Viu.
c Affectione hr̃dũ.] Et dic q cũ erãt q̃tuor hr̃des, remiſit duob⁹ ex his: nõ piudicat ĩ alios: vt ĩ.tit. j.l.j.& ff.e.l.ſi vn⁹.§. añ oia. Vel ſi remiſit putatiuis, nõ piudicat ↄ veros: vt ff.eo.l. ſi tibi.§.cũ poſſeſſor. Sȝ ẽ ↄ.ff.d ↄſti.pecu. l.ſi poſt.ſol.vt ibi. Itẽ ↄ.ff e.l.añpe. ſed pone ibi caſum vt ibi dixi. Vl̃ dic tertio, actiones legatas pro parte remiſit debitori amore hr̃dũ: & iõ ñ piudicat ĩ reſiduo. Dic ergo aliis.ſ.hr̃dib⁹ ſm primũ.vl̃ alijs, q hr̃des nõ erãt, ſm aliũ. vel alijs.ſ.debitorib⁹ affectiõe hæredũ.ſm vltimũ caſum: & ẽ ſiplex relõ.

tũ recipiendo. h.d.ſecundum Pau.de Caſt.

XXIII. Iidem AA. & CC. Honorato.

F Ilius[a] paciſcendo aut debitũ accipiendo, nihil detrãhit p̃ris obligationi.[b] PP. XVII.kalen.Decemb. Sirmij, ipſis VII.& VI.AA.Conss.

Pactum de non petendo factum aliquibus hæredibus tantum, non prodeſt alijs cohæredibus. h.d.ſecundum primã lect. Ale.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Dominæ.

S I actiõẽ legati vl̃ fidicõmiſſi q̃ aduerſus hr̃des mariti q̃ndã tui habuiſti, te affectiõe hr̃dũ[c] alijs remiſiſſe, pbet: exceptionẽ pacti ↄ debitores iſti tuẽti, actiões nocere tibi minime poſſe itelligis. PP. XVII. kal.Ian.Sirmij.CC.III. Cõss.

Debitores ſup iure creditorũ paciſci nõ poſſunt. Bal. vel ſic: Pactũ inter debitores factũ, ſeu hæredes debitorũ, qđ alter ſoluat oĩa debita, ſeu hæreditaria, nõ nocet creditoribus quo minus agere poſſint cõtra quẽlibet pro debita ſua hæreditaria portione. h.d.cũ l.ſeq.ſecundũ Pau.de Caſt.et Alex.

XXV. Iidem AA. & CC. Euhemero.

D Ebitorũ[d] pactionib⁹[e] creditorũ petitio nec tolli[f] nec mutari[g] pt. S. IIII. kalen. Maij. Sirmij. CC. III. Conss.

Creditor nõ tenetur ſeruare pacta hæredũ debitorũ: ſed ipſi hæredes inter ſe ſeruare tenẽtur. Bal. vel ſic: Lex p̃cedẽs ponit regulã: iſta ponit excẽptũ regulæ. h.d. vel ſic. Æs alienũ ipſo iure ĩter hæredẽs diuiditur nec eorũ pacto creditoribus p̃iudicat. Et nõ exhibito inſtrumẽto cõi ad itereſſe pt̃ agi. Saly.

XXVI. Iidem. AA. & CC. Corneliæ.

P Acto[h] ſucceſſorẽ debitoris, ex lege xij tabularũ æs alienũ hr̃ditariũ p portionib⁹ q̃ſitis ſingulis ipſo iure[i] diuiſum, i ſolidũ vnum[k] obligare creditori ñ pt: qđ & i honorario[l] ſuccedẽtib⁹ iure locum habet. De chirographis[m] itaq; cõib⁹ exhibẽdis[n] cohæredẽ,[o] vel non pfectis in diuiſione placitis,[p] cõuenire[q] q̃ti tua itereſt, potes. PP. III. Id. Octobr.[r] Variani. CC. Conss.

Pactũ cohærẽs cõtractui ſtricti iuris, iſformat illũ adeo, q ex eo ſic iſformato datur actio ad id qđ i pacto deuenit. Sal. vel ſic: Legitur tribus modis: ĩ gl. tamẽ ſedm verã lect. hoc itẽdit. Pactũ cohærẽs cõtractui ſtricti iuris, informat actionẽ quæ oritur ex illo cõtractu, vt ex ea ſic informata agi poſſit ad id quod in pacto deuenit. Alexand.

XXVII. Iidẽ. AA. & CC. Antiochreſi.

P Etẽs[r] ex ſtiplõne q̃ placiti[s] ſuadi cã ſecuta ẽ, ſeu antecesſit pactũ, ſeu poſt ſtati[t] iterpoſitũ ſit, recte ſm ſe ferri ſniam poſtulat. S. VI. Id. Nouembr. Heracleæ. CC. Conss.

D: Ebitorũ.] CAS. Si debitores tui quorũ q̃libet fuerit debitor i ſolidũ, iter ſe pepigerũt, vt vn⁹ p oĩb⁹ tibi ſatiſfaceret: an pacto eorũ tollat̃ actio quã hẽbas aduerſus alios, q̃rit̃, & rñ.q. nõ. neq;.n. tolli pt̃ i totũ: neq; mutari à pſona i pſonã.ſ.q. iſte p oĩbus conueniat̃, & illi liberent̃. Viuianus.
d Debitorum.] hic deceſſit creditor multorũ debitorũ duobus relictis hæredibus. ſed ĩ.l.proxi.deceſſit debitor.
e Pactionibus.] habitis inter eos. ſecus in creditoribus: vt ff. e.l.& iuum.§.ñ.& l.ſeq.
f Tolli.] in totum.
g Mutari.] à perſona in perſonam: vt ff.fa.erciſ.l.iij.& ĩ. fa. erciſ.l.licet.& ff.de reg.iur.l.alterius.& ff.eo.l.tale.§. poſt diuiſionem.& l.ſi vnus.§.pacta.aliàs eſt §.ante omnia.

P Acto.] CAS. Deceſſit p̃ſa.iij. vel iiij. hr̃dib⁹ iſtitutis, diuiſo ære hr̃ditario ipſo iure qđ teſtatori debebat̃, vel ipſe dẽbat, pepigerũt iter ſe vt creditori hr̃ditario vn⁹ p oĩb⁹ ſatiſfaceret. an eorũ pactũ eũ ſolũ creditori obligare poſſit, q̃rit? & rñ.q. nõ: ſed vnuſquiſq; p hr̃ditaria portione tenebit̃. neque illud tm̃ locũ hẽt i ſuccedẽte d iure ciuili, ſed & p̃torio. Vl̃ ſic forma q̃õnẽ: an qs p ære alieno alij i ſolidũ pacto ſuo obligari poſſit, q̃rit̃ & rñ.q. nõ. ſi ãt cõuenerit iter eos, q vn⁹ hẽret chirographa debitorũ vt à debitorib⁹ exigeret, & creditorib. ſatiſfaceret: ſi placitis ñ ſtet, vt reddat vel exhibeat chirographa cõuenit̃, vel ad intereſſe, vt faciat quod conuenit. i. vt ſatiſfaciat creditoribus. Viuian⁹. Nota q obligatio diuiſa inter hæredes debitoris, vel bonorum ſucceſſores, eorum pacto non poteſt in perſona vnius redintegrari, ſm Bal. hic.
h Ipſo iure.] vel dic pro portionib⁹ q̃ſitis ſingulis ipſo iure. & ſic pũctabis poſt dictionẽ iure. vel dic ſ veri⁹, æs alienũ diuiſũ ipſo iure: vt ar. ĩ. ſi cer. pe.l.j.& fami.erc. l.ea.& l.licet. & de hære.vend.l.j.& l.pro hæreditariis, de hære.actio. & q dicit, æs alienum, id eſt quod ipſe aliis, vel alij ſibi debebãt: vt ff.de verbo.ſign.l.cedere diem.§.æs.
i Vnum] ſucceſſorẽ.
k Nõ pt].i. p ære alieno qs i ſolidũ obligari nõ põt pacto ſuo &c. Azo. cõuenerat.n. iter eos q vn⁹ hẽret chirographa d bitorũ, & ſatiſfaceret creditorib. qđ ſi non facit, vl̃ vt reddat chirographa, vel ad intereſſe vt faciat qđ cõuenit, cõuenietur.
l Honorario] id eſt iure prætorio.
m De chirographis] id eſt inſtrumentis.
n Exhibẽdis].ſ.ↄdõne ob cãm. Vl̃ dic vt exhibeant̃ ſm l. ſi q̃ ſunt. ff. famil.erciſc.
o Cohæredẽ.] cõueni re potes. aliàs, ↄ hæredẽ. & aliàs, cum hr̃de & ſub. agere potes.
p Placitis.] vt ſcilicet perficiantur.
q Cõuenir̃.] pſcriptis verbis. Sed nunq̃d il lo caſu ille q debuit ex cõuẽtione i ſolidũ creditorib⁹ rñdere, pri⁹ cõueniet̃: vt euenit i duob⁹ magiſtratib⁹ dãtib⁹ tutorẽ, & cõ ueniẽtib⁹ vt alterius tm̃ periculo det̃: vt ff.de mag.cõ.l.j.§. ſi inter? R n. nõ: quia vt ibi dicit, perinde ẽ ac ſi alter tantũ dediſſet tutorem.

r P Etẽs.] Quidã ita ponũt caſum: Stipulat⁹ ſum à te qđ nudo pacto ↄueniſti, vl̃ ↄuenies. hæc põ nõ valet: qa q̃re diceret, ſtati? nã ſi poſt vl̃ añ p mille annos pact⁹ eſſet, idẽ eſſet: p̃terea nõ ageret̃ ex pacto: 9 vt arg. ff.de hr̃d. iſti.l. aſſe. & de ↄdit. iſtit.l. iſtitutio. Alij dñt 10 q pepigi tecũ q i ↄtru quẽ feci vl̃ faciã tecũ, de ſpalib⁹ itelligat̃ & ↄd⁹ ſtipulõnis erat i decẽ. Tu dic tertio ſm V. 11 pactũ fieri icõtinẽti vt aliqd fiat ſtipulatori, & agit̃ ex ſtipulatione iformata, & ex pacto pſcriptis verbis. Sed qđ ſi vt aliqd fieret, cõuenit debitori accipiẽti pecuniã ſine vſuris? R ñ. 12 ñ puto ei iformari ſtipulõnẽ. qm̃ ñ ipſe, ſȝ ali⁹ iterpoſuerat: ſed ſi daret vſuras, forte ↄ eſſet, 13 qa gr̃a vſurarũ ſe creditor onerauit. Itẽ ad hoc vt veſtiat̃ pactũ nudũ ex ſtiplõne, itellige ſtiplõnẽ factã ſup p̃icipali, pactũ vero nudũ ſup acceſſorio. Aliud ãt dico ſi nudo pacto ↄuenio d pmutãdo: & ſi ñ dderis, ſtipulor pęnã. nã hic ñ puto pactũ veſtiri à ſtiplõne, cũ ſtiplo penę ſit acceſſoriũ: pactũ vero p̃icipale: & p̃icipale ñ veſtit̃ ab acceſſorio. Sȝ ↄ: vt ĩ. d ↄhẽ.ſtipul.l.nuda. Itẽ ſi nudo pacto ↄuenio d pmutãdo, & icõtinẽti aliqd nudo pacto paciſcor, deide ex iteruallo primũ pactũ ex rei traditione veſtiat̃, an & ſm pactũ à primo ſumat vires? R ñ. ñ. qa ab initio fuit nata tm̃ nãlis obligõ & poſtea naſcit̃ ciuilis, ſed ſec⁹ dico vbi à p̃icipio naſcit̃ et ↄdõnalr̃ ciuilis & nãlis, vt i vẽditione ↄdõnali: vt ff.d pi.& cõmo.rei vẽdi.l.ſi i vẽditione, ſm Azo. Itẽ qđ ſi pacto nudo & veſtito iterpoſito tollã p acceptilationẽ veſtitũ, ñ remaneat aliud? Quidã dñt q ſic: vt ff.d ↄhẽ.emp.l.ſed Celſus. §.ſi fundus.& arg ff.de contra tabu.l.ſi poſt mortem.§.ſi. Accurſius.
s Placiti] q erat d dãdo cẽtũ aic nouadi, ſm tertiã poſitionẽ.
t Stati.] ſiue añ, ſiue p⁹: vt.ĩ.d ædil.l.act. ſiue apd.&d vſur.l.ſi vſu.& ar.ff.d ſeẽ.rur.nau.l.ſi qs.§.qđ ita.& ff ſi cer.p.l.lecta

Si.

Adde. q qñ dbi tũ ẽ ↄctũ p filiũ vl̃ ſuũ, tunc pt ei ſolui. l. ſi venus.§.pactus. ff. e. & l. qđ ſ⁹. ff. de. po. & de ſolu.l.qđ ſeruus. Et p h.d.hic Bart. q ſi monach⁹ deponat vel mutuet pecuniã, licẽt q̃rat̃ actio monaſterio, tñ poterit monacho ſolui, & cõtingit liberatio.
2 Idẽ Bar. & alij approbant.
3 Dic q ibi loquitur in pacto obligatorio. hic i liberatorio. Iaſ.
4 Reprobat̃, qa ẽ de idubitabili, nec congruit litteræ ſedm Bar. & alios.

a Iſta placet Sal.
b Imo qđ alij nobis debẽt, æ ſuũ dr̃ d. §.æs alienum.
† in nõnullis exẽpla. ſic legit, Pactũ ſucceſſorũ debitoris ex l.12 tab.ad æs alien. hære. p portionib⁹ q̃ſitũ ſingulis, ipſoq; iure diuiſum &c. ſed hæc lectio falſa ẽ & explodẽda. Contius.
† Aſ, cũ cohærede
† Aſ ſeu poſt pactũ ſtat̃ interpoſita ſit.
7 Idem Bar. & Saly.
8 Iſte caſus poſitio placet ſed dã ſplicet Bar. Pau. & Ale.
9 Et male Barto. Pau. & Iaſon.
10 Iſta placet Bar. Pau. Alex. ſed prima melius congruit textui. ſm Iaſon.
11 Iſtud concedit Iaſ. nec verba textus innuunt ↄtriũ ſm eũdem.
12 Et bene Barto. Bal. Paul. & Iaſ.
13 Oẽs gl. ſolones vſque ad ſi. ſequũt̃ Bar. Bal. & Iaſ.

SI certis.] CAS. Mutuaui tibi x. pacto mecū ɔuenisti vt p̄ſtares vſuras x.an.ſoluiſti:ſed pl⁹ ſoluere nō vis, an ex pacto tecū agere poſſi, vt i poſterū ſoluas,q̄ritur & rñ.q nō, niſi pacto fuiſſet ſubiecta ſtipulatio:alio mō pone vt in gl. Viui. n Si certis.]Caſum pone in vſuris:vt j̄.de vſuris. l.creditor. Vel pone i operis nudo pacto debitis: vt ff.de ope.lib. l. opis. ſed ibi nec nudo pacto erāt ɔuētę operę. Vel i donatione oli, hodie ſec⁹:vt j̄.d nou.l.ſi qs argētū.§.fi. Vl i ſuis ex quacūq; cā ɔmittētib⁹ poſtea factis liberis: & ita ſciebāt ſe nō teneri niſi nālr tm̄ · ſed vi ciuilis credebāt forte hēre.Si āt poneres i eo q crederet ſe ciuiliter & nālr obligatū, cū eſſet nālr tm̄: ēt ſtipulōne facta ſuɓueniret ɔmiſſori pp facti errorē:vt j̄.d er ro.cal.l.j. qd hic vī negari,ſm Azo.facti error erat.ſ.credebat forte ſe ɔmiſiſſe p⁹ manumiſſionē,cum añ ɔmiſiſſet. ſed qſi credidit q teneat̄ ciuilr. Dic ergo ſi certis.ſ.paucioib⁹ trib. ſm M.& ſic ſoluit̄ ɔ̄ riū.j̄. de fideicō. l.j. vel ibi duplici fauore.ſ.alimētorū, & vltimæ volūtatis. Vl hic errans ſoluit,ibi ſciēs.& ſic ēt ſi obſt.j̄. de ſi nu.pe.l.cū fidē.

Præſtatio tpalis nō ē modus obligatiōis validāda.Vel ſic:Nudū pactū p̄ſtatione lōgi tpis nō veſtitur. Vel ſic: Præſtatio regulatur à cā a qua deſcēdit:nō aūt regulatur à p̄ſtatione. Et loquitur hac lex i p̄ſtatione formali.i.ad certā cām relata.h.d.ſcdm Bal. Vel ſic: Præſtatio diuturna nō eſt efficax ad cōfirmādū pactū nudum,ſeu obligationē in nal idā.Vel ſic: Pactū nudū rei interuētu nō veſtitur,cōtra ipſum iplētē:ſed veſtitur verbis.ſi ſit ſtipulatione vallatum. Alex. XXVIII. Iidem AA & CC.Leontio.

SI certis annis,qđ nudo pacto ɔuenerat, datū fuerit: ad p̄ſtādū i poſterū idebitū ſolutū obligare n̄ potuit eū q pactū fecit,niſi placitis ſtipulōi itercesſerit.S.III.No.De. Burtodo.ipſis 8.& 7.AA.Cō.

Priuilegio fori à lege vel à principe īdulto pt renūciari, & iudex vel arbiter q admittit exceptionē declinatoriā nō admittendam,facit litem ſuam.h.d.Bald. & Saly. XXIX. Imp. Iuſtinian⁹ A. Iohā. PP.

SI qs i ɔſcribēdo iſtro ſeſe ɔfeſſus fuerit n̄ vſurū fori p̄ſcriptione pp cīgulū militiæ ſuæ vl dignitatis, vel ēt ſacerdotij p̄rogatiuā: licèt antea dubitabat̄ ſi oporteret eādē ſcripturā tenere, & cū

q hoc pact⁹ ē,n̄ dēre aduerſus ſuā couētionē venire:vel licētiā ei p̄ſtare, diſcedere q dē ab ſcriptura,ſuo aūt iure vti: ſancim⁹nemini licere aduerſus pacta ſua venire, & ɔ̄hētes decipe. Si.n.ex ipſo p̄toris edicto pacta ɔuēta, q̄ neq; ɔ̄ leges,neq; dolo malo inita ſūt, oimō obſuāda ſunt: quare & i hac cā pacta non valeāt, cū alia ſit regula iuris antiqui, oēs licētiā hēre,his q̄ p ſe itro ducta ſunt, renūciare? Oēs itaq; iudices nři hoc i litib⁹ obſuent: & hmōi obſuatio & ad pedaneos iudices, & ad ɔpromiſſarios, & arbitros electos perueniat:ſcituri,q ſi neglexerit, ēt litē ſuā facere itelligant. Dat. kal. Septem. Conſtantinop.poſt conſulatū Lampadij & Oreſtis.VV.CC.

Pactum quo diſponitur de hereditate viuentis,non valet:niſi ille conſenſerit, & in eodem conſenſu perſeuerauerit vſque ad mortem.h.d.Saly. & Alexan

A heredibus mutuo decipere:vt ff.de minor.l.in cauſæ.ij.§.pe. Edicto.]quod eſt.ff.co.l.iure gentium.§.prætor ait. Non valeant.]non poteſt reddi ratio.vt ff.de verb. obli.l.à Titio.in fi.ibi,cur non idem &c. Antiq.]vt & ff.ad Velleia.l.fi.§.pe.l fi.& de mino.l.ſi iudex.& ff.e l.pactū.& §.de epiſc. & cle.l.ſi qs i cōſcribēdo.Sed ɔ̄ ff.de iuriſdic. omn. iudi.l.ſi conuenerit. Sol.vt ibi. Itē fallit hæc regſa in qbuſdā caſibus notatis hic à Ioā. Prim⁹.ff.de pac. do. l. de die cū ij,ll. ſeq. ſed ibi ſpāle: vt ar.ff.ſol. mat.l.j. Secūd⁹.ff.ſol.ma. l. alia.§.elegāter. Sed ibi, qa ɔ̄ bonos mores.Tertius.ff.de poſtu. l. quos ɔhibet. ſed ibi pp honorē p̄toris:vt e.tit.l.j.vl vt puniant̄ ɔhibiti: vt ff.ad l.Aql.l.ita vulneratus.§. q. ſi quis. Quart⁹.ff.d ɔcu. l.ſi liuſſa. §.veterani. ſ; ibi pp publicā vtilitatē:vt j̄.locati.l.milites.Quīt⁹.j̄. de iur. calū.l.ij.§.ſed qa. ſ; reddit ibi rō. Sext⁹.j̄. de libe. cau. l. nec ſi volēs.ſed ibi nō ſunt verba pacti: vt diximus.ſ. de iur. & fac. igno. l. cū teſtīū. Itē ff.de vſufru. l.ſed & ſi qd.l fi. Expone vt in fi.Itē ali⁹.j̄.de pac. pig.l.fi.ſed ibi ſpāle,

B C

ne creditores nimiū extēdāt ſuā auaritiā. Itē.ff.ſi qs cau.l.ſ; & fi.§.ſtitū.ſed ibi tenet ſpāle pactū,& ita n̄ ē ɔ̄.Itē ɔ̄.j̄ de qō. l.ſuos.ibi n̄ fuit pactū.Itē & ff.de pac.l.ſi vn⁹.§. pacta.ſed ibi ponitur rō ſolonis.Itē ɔ̄ j̄.de inoffi.teſt.l.ſiqñ,§.illud.& de col.l.pactū.& j̄.l. pxi.Sed illud ɔ̄ bonos mores.Itē.ff.e.l.i⁹ āt agnatiōis.ſed ibi ē i⁹ nāle.Itē ..de pat.pot.l.abdicatio. ſed ibi n̄ fuit pactū.Itē.ff.de trāſac.l.cū hi.in pri. Solu.ſpāle ibi. Itē.ff.de pign.actio.l.iiij.l fi.ſed ē ſpāle:vt ibi notaui.Itē j̄.d aduo.diuer.iud.l.neq; Sol.vt ibi no.Itē ff.d libe.cā.l.j.ij.& iij.ſed ibi n̄ tm̄ renūciātis,ſed ēt mei cā ē:vt i e.tit.l.qm̄.Itē. ff.d pca.l.cū pcatio.Sed ibi ſi fecit pactū de n̄ petēdo· tūc.n. teneret:ſed cōceſſit ad tps,& ēt iteri mutauit volūtatē:nō qa cū vnū ſpāle,a eo cui cōcedit̄,iducat̄.ſ.ne teneat̄ niſi d dolo & lata culpa,& hoc ɔ̄ eū iducit̄.vt ff.de iureiur.l.eū q. i pri. & qb⁹ex cau.ma.l.j.& d p̄cario.l.qſitū.§.eū quoq; ſm Io.Itē. ff. cō.diui.l.i hoc iudiciū.§.ſi ɔueniat.ſ; ibi vt euitet̄ ſinis.Itē & ali⁹.ff.de trāſac.l.d his.Itē & ali⁹.ff.d offi.pſi. l.pe.

D

r Iudices.]ordinarij.

o Obſeruent.]ſi de hoc ipſo aliqua corā eis cauſa eſt, vt nō audita allegatione fori procedant.

p Pedaneos].i.dlegatos,& ponit̄ i Auth.d iudi.§.ver⁹.col.6. aſi ponit̄ēt ɔ ordinario q tm̄ d minimis cognoſcit:vt j̄. de peda.iudi.l.fi.& qd ſubijcit,cōpromiſſarios.ſ.cū pœna: & arbitros electos.ſ ſine pęna. Vl dic ɔpromiſſarios.ſ.arbitros, & electos:vt ponatur totum pro eo qui datur in locum recuſati iudicis: vt j̄.de iudic.l.apertiſſimi. Vel dic vt prius. Vel q ſubijcit electos,ſcilicet in locum recuſati.

q Suā.]ſed q̄ñ p̄t hēre locū i arbitro? R̄ñ.vt qa cōpromiſim⁹ d cā pricipali:& ſic ſūt duę rōnes.ſ.qa ɔpromiſit,& qa r̄nūciauit. Vl dic q d hoc ipſo fuit promiſſū & r̄nūciatio valeat. Intelligāt.]& ſic actiōe i factū ex q̄ſi maleficio tenet̄:vt iſt. d obl.q̄ ex q̄.delicto.l pri. Sed vī q arbiter nō faciat litē ſuā: vt j̄.de arb.auth.decernim⁹.q ē ɔ̄.Solu. ibi deliquerūt partes cōpromittendo contra legē:& ita arbiter nō tenetur eis.

o Obligare.]de præſtando in poſterum. Sed cōtra.ff.de vſur. l.cum de in rem verſo.Solu. vt ibi in glo.ſ.decennio.

Iqs i cōſcribēdo.] Hęc lex dicit,q ſi aliqs ipſā fori priuilegio renūciet,qđ ſibi rōne militiæ vel dignitatis cōpetit,n̄ p̄t ɔ̄ ſuā renūciationē ſeu pactū venire: & ſubijcit̄ rō,qa n̄ licet decipe ɔ̄hētes,pacta q̄ lītimē inita ſunt retractādo,q̄ p̄tor tuet̄ neq; antiquæ reglæ repugnare,qua dī q vni cuiq; licet his q̄ p ſe itroducta ſunt renūciare. In fine vero dī q ſi iudices,maiores vel minores arbitri, ſiue illi q i locū recuſati iudicis eligunt̄,hoc obſeruare neglexerint, punient̄. No.primò ex hac l.ſm Bal.q. ille q cōſitet̄,renūciare vī. Secūdo no.circa finē,& ad hoc ſp allegat̄, q ſicut iudex q male iudicat,facit litē ſuā:ita arbiter vel arbitrator,ſed tñ non tenen niſi de dolo & lata culpa poſtquā fuerūt aſſūmpti de cōſenſu partiū,p l.j.§.j.ff.ſi men.falſum mo.dixe. Pau.hic. c Si quis i cōſcribēdo.] nō eſt in hoc vis:vt ſ.co.l.pactum.ij.

d Præſcriptione.]id eſt exceptione.

e Militiæ.]nam vt conueniatur ſub magiſtro militum,habet priuilegium:vt j̄.de iuriſdi.om̄ium iudi.l.magiſteriæ.

f Dignitatis.]dignitas eſt gen⁹:ſacerdotiū ſpēs. & dic de tali ſacerdotio vt dicit.j̄.de nā.lib.l.j.cir.pri. ſi āt diceres de clīcis corā ep̄o,corrigeret̄ p decre.de foro cōpe.c.ſi diligēti.& p auth.Friderici, ſtatuim⁹.poſitā ſ.d epiſ.& cle.vbi dī q n̄ p̄t renūciaſ puilegijs fori.& i Aut. d ſanc.epi.§.œconom.col.9. ADD. Dic q illa iura loquunt̄ i eo q renūciaret foro ſui ordinarij.ſ; tex.iſte p̄t ēt hodie p̄cedere i eo q renūciaret priuilegio fori,vt n̄ poſſet ɔueniri niſi corā aliquo pticulari iudice,puta corā Arche.l.vl alio iudice ſpāli. B.Io.Marię,& Iaſ.

g Scripturā.]in qua fuit cōfeſſus ſe nō vſurū fori priuilegio.

h Nemini licet.]paciſcētiū,ſm Py.n̄ qa iudices eorū p̄nt cos exhi.vl lex iſta loqt̄ı illis pſōis q̄ tres iudices hñt:vt ſcolaſ.

i Decipere.]hęc duo ſimul iūcta nō pmittūtur:ſed alterum, vt ɔ̄ pacta venire licet q̄nq;: vt ſtatim dices in caſibus i quibus non vī decipere, cum auctoritate legis fiat. Item licet ɔ̄-

Side notes (left margin):

Semel poſita fuit hæc conſtitutio ſ.de epiſcopa. audiēt. l. ſi qs i cōſcrib.

Aliàs ſi oporteret eādē ſcripturā tenere, & tunc qui hoc pact⁹ ē, nec deberet aduerſ⁹ &c.

Hāc ſolutionē tenet hīc Bar. reprobatis prio re & ſeq.

Clerici priuilegio fori renunciare nō poſſunt.

Side notes (right margin):

1 Tu dic q q̄nque al.quis ē iudex alterius,ſed ille ex ɔprio priuilegio ɔpeū declinare.exēplū i ſcholari, aut. habita.j̄. ne fili⁹ p patre. exēplū ēt i l. j.j̄. ſi qua ppo. l. j. tūc p pactū pōt renūciare. ita loquit̄ hic, & tex. in c. j.ex de iudi.ſm cōmuniter doct. ibi. Aut quis nullomō eſt iudex & tunc p pactū iſta exceptio iudicis incompetētis nō pōt impediri. ita loquitur l. ſi cōuenerit.ff.d iuriſdi. omnium iudicū, ſm Bart.hic. Pedane⁹ iudex qs dicatur. vide gl. j. in ca.ſi diligēti. ex de foro cōpe.

3 Quælibet opinio Bart. Io.Mariæ & Iaſ.

4 Sequit̄ Iaſ.

[illegible]

De

DE quæſtione.] CASVS. Hic quæritur ſi duo vel plures de cognatis alicuius q ſuā hr̄ditatē ad ſe ſperant deuoluendā, non tñ neceſſario, ſub hac forma pacta conficiant, ſi hr̄ditas cognati mei, puta auunculi, ad aliquē noſtrū ꝓ parte vel in ſolidū perueniat: inter nos ꝓ virilibus portionibus diuidat᷑: verū valeat, necne? dí ꝙ videbat᷑ valere, eo ꝙ neq; de ſuccedendo, neq; de non ſuccedēdo tractabat᷑, ſicut ſi conueniſſet de ipſa diſponenda. ſed quia ex pactione diſpoſitionis futuræ ſucceſſionis alicuius idē periculū poſſit ꝑuenire qđ de ipſa ſucceſſione contingere conſueuit: oīa hmōi pacta tāq̄ ꝯ bonos mores inita penitus ꝓhibentur: niſi de voluntate ipſi᷒ ꝓceſſerint, de cuius hæreditate hic talia tractabant᷑. & hæc vera ſunt quocunq; genere ꝯtractuum hmōi pacta fiant. No. j. in hāc l. ꝙ pactū de hæreditate viuētis certo mō diſponēdo poſt mortē eius, cēſet᷑ eſſe ꝯ bonos mores: & iō non valet, niſi cōſentiat dñs, & vſq; ad morte in conſenſu perſeueret. Scdō not. ꝙ licèt q̄s poſſit hypothecare bona p̄ſentia & futura, non tñ poteſt hypothecare bona viuētis, q̄ ſperat ſibi per ſucceſſionē deferri, ſm Bald. hic.

ꝙ Cæſariēſē aduocationē i̇terpretat᷑ Al. aduocatos p̄ſidalis fori Cæſariæ, quæ metropolis ē Capadociæ.

XXX. Idem A. Iohanni præſe. prætor.

DE q̄ōne tali à Cæſarienſi [a] aduocatione interrogati ſumus: Duab᷒ vel plurib᷒ ꝑſonis ſpes alienæ [b] hr̄ditatis fuerat ex cognatione forte ad eos deuoluēdæ: pactaq; inter eos inita ſunt ꝓ aduētura hr̄ditate, q̄b᷒ [c] ſpālr̄ đclarabat᷑, [d] ſi ille mortuus fuerit, & hr̄ditas ad eos peruenerit, certos modos i eadē hr̄ditate obſeruari: vel ſi forte ad q̄ſdā ex his hr̄ditatis ꝯmodū ꝑuenerit, certas pactiones euenire. Et dubitabat᷑ ſi hmōi pacta ſeruare oporteret. Faciebat āt eis q̄ōnē, [e] [f] q̄a adhuc ſupſtite eo đ cui᷒ hr̄ditate ſperabatur, hmōi pactio ꝓceſſit: & q̄a [g] nō ſunt ita ꝯfecta, q̄ſi oīmodo hr̄ditate ab eos ꝑuentura, ſed ſub duabus ꝯdōnib᷒ cōpoſita ſunt: [Si ille mortuus fuerit. &, Si ad hæreditatē vocent᷑ hi qui hmōi pactionem fecerunt.] Sed nobis oēs hmōi pactiones odioſæ eē vident᷑, & plenę triſtiſſimi & periculoſi [h] euētus. Quare.n. q̄dā viuēte & ignorāte, de rebus eius q̄dā paciſcētes cōue[i]niunt? Secundū veteres itaque regulas ſancimus, oīmodo hmōi pacta q̄ ꝯ bonos mores inita ſunt, repelli, & nihil ex his [k] pactionib᷒ obſeruari: niſi ipſe forte, de cuius hr̄ditate pactū eſt, voluntatē ſuā eis [l] accōmodauerit, & in ea [m] vſque ad extremū vitæ ſuæ ſpaciū ꝑſeuerauit. tunc [n] etenim ſublata acerbiſſima [o] ſpe licebit eis illo ſciente & iubente hmōi pactiones ſeruare. qđ ēt anterioribus legibus & ꝯſtitu[p]tionibus nō eſt incognitū, licèt à nobis clarius eſt introdu[q]ctum. [r] Iubem᷒ etenim neq; donationes taliū [s] rerū, [t] neq; hypothecas penitus eē admittendas, neq; alium quenq̄ ꝯ[u]ctum: cum in alienis rebus ꝯ dñi volūtatē aliquid fieri vel paciſci [x] ſecta tēporū nr̄orū non patiat᷑. Dat. Kal. Nouemb. Conſtantinop. poſt conſulatū Lāpadij, & Oreſtis. VV. CC.

[a] Aduocatione] .i. ab aduocatis Cæſaris.

[b] Alienæ.] hæc lex ñ loq̄t᷑ de liberis, dupli ci rōne. Prima. q̄a ipſi nō inſidiarent᷑ vitę parentum vt extranei. vñ Ouidius: Filius añ diem patrios inquirit in annos. Itē quia trō de aliena, ſed de ſua hr̄ditate dicerent᷑ paciſci. vt ff. de lib & poſtu. l. in ſuis ſm quoſdā. Tu [1] dic idē in liberis, [2] q̄a & ipſi inſidiant᷑: vt Inſti. qđ cū e. §. pen. & non ſunt dñi, ſed pp ſpem dicunt᷑ quaſi dñi: vt Inſti. de hære. quali. & dif. ſui. cum ergo ſit eadem rō, ergo idem ius: vt ꝯ. l. prox. & ff. de verb. obl. l. à Titio.

[c] Quibus.] pactis.

[d] Declarabat᷑.] ꝑ ſtipſonē, puta dabo tibi tertiā partē hr̄ditatis, ſi ad me ꝑuenerit tota: & tu mihi idē facies. vel ſi mihi & tibi obuenerit, ꝓmitto ꝙ diuidam æqualr̄. Nā ita demū ē pactū, ſi vni ab altero q̄d eſt dādū vel faciendū, non ab alio tertio alteri eorū, vel ab altero eorū alteri tertio. Et ita non placet poſitio quorundā q̄ in p̄miſſis caſibus admittunt pactionē: & hanc intelligunt cū p̄miſi ꝙ tu ſuccedas vel poſſis ſuccedere. Sed hoc certè nō eēt pactū: q̄a ēt ex voluntate p̄tiū nulli᷒ eorū alteri eorū đ aliquo dādo vl᷑ faciēdo adſtrigit. Pactū ergo erat, vt dixi, đ diſponēdis rb. ꝑ ſucceſſiōē đuoluēdis.

[e] Quæſtionem.] idest dubitationem.

[f] Quia adhuc.] hæc erat rō quare non valent: vt ff. de vulg. & pupil. ſubſti. l. ij. §. prius. aliàs, interdum.

[g] Et quia hæc eſt ratio econtra quare valeant.

[h] Euentus] propter inſidias, quæ parant᷑ eius vitæ, ſuper cuius bonis paciſcuntur, vt ꝭ. tit. j. l. de fideicommiſſo.

[i] Conueniunt] aliàs, conuenerunt, vt᷑ quaſi futuri ei hr̄des.

[k] Obſeruari] ſed potius aufert᷑ [4] eis hr̄ditas vt ab indignis, ēt ſi eis deferatur, vt ff. de dona. l. quidā. §. vlt. & l. ſe. & de his q̄bus vt indig. l. ij. §. fin. Itē no. hic arg. [m] quoſdam ꝙ nō tenet cōceſſio ꝓbendæ nō vacantis, vel feudi nōdū aperti in dño, vt arg. ff. de iure codi. l. litteræ. ſed falſum eſt, vt ff. ꝓ ſocio. l. iij. §. de illo. & ꝭ. vt ac. io. ab hr̄de & ꝯ hr̄dem. l. j. & ff. de dona. cā mor. l. mortis cā capimus. i pri.

[l] Accōmodauerit.] ſed ipſe nō pōt paciſci, vt ꝭ. tit. j. l. cū donationis. & de pactis conuen. l. hr̄ditas. Et ſic no. ꝙ non pōt ſacere. ſ. paciſci: alij tñ conſentit. ſic ff. đ manu. vin. l. ſi pater. i ſi. Item fructuarius manumittere nō pōt, vt ꝭ. de vſufru. l. vſufructu. mñ tñ cōſentire pōt manumittēti. vt ꝭ. cōia de manu. l. j. Sic ēt q̄nq; pōt per ſe quod nō pōt ꝑ aliū. vt ff. de ſolu. l. fugitiuus. & de vi & vi ar. l. cū fundum. & ꝭ. de theſau. l. nemo. lib. x. ꝑ ſtipſonē tñ pōt fieri, vt ſi ꝓmittā tibi bona mea poſt mortē meā, vt ꝭ. vt act. ab hr̄de. l. j. & erit donatio cauſa mortis, vel inter viuos.

ADDITIO. Dic ꝙ ille caſus ē penitus diuiſus à caſu legis noſtræ, ſm Iaſ. gl. tamē eſt vera in ſe, ſm eundem Bar. & Pau.

[m] In ea.] ſ. voluntate.

[n] Tū.] ſ. q̄ñ ille đ cuius hr̄ditate fit diuiſio, cōſentit diuiſiōi quam iſti faciebant.

[o] Acerbiſſima.] i. vt præſumitur ꝙ iſti inſidientur vitæ eius: quia niſi eſſent boni non præſumitur ꝙ iſte conſentiret diuiſioni quam iſti faciebant de bonis eius.

[p] Conſtitutionibus.] quas non habemus.

[q] Introductum.] per hanc l.

[r] Iubemus.] redit ad primum caſum.

[s] Taliū.] ſ. ſic factas pp ſpē ſucceſſionis. vt fuit i primo caſu.

[t] Rerum.] ſ. adhuc viuentis.

[u] Paciſci] ſcilicet ſic vt dixi: ne ſit ꝯ. ff. de ꝯhen. empt. l. rē alienam. Sed vt ꝯ. ff. ꝓ ſoc. l. iij. §. de illo. Solu. ibi non de hæreditate certæ perſonæ. Item ꝯ. ff. de hære. vendi. l. ij. §. illud. Sol. ibi abundat, maximē. [5] Item contra. ff. de actio. emp. l. ſi quis ſeruum. Solu. vt ibi. Item vi ꝙ pactum huius. l. non eſt de futura ſucceſſione: quia tunc eſt de futura ſucceſſione, quādo id agitur vt per pactū ſucceſſio ad aliquem perueniat. Hic vero tale pactū nō inuenitur. nec. n. de eo dubitabatur, cum & ante Iuſtinianum hoc erat certum, vt ꝭ. de col. l. pactum. & ꝯ. eo. l. pactū. j. & ꝭ. de inuti. ſtipu. l. ex eo. & ff. de verb. obl. l. ſtipulatio hoc modo. Sed reſpondeo ꝙ eſt futurę ſucceſſionis. ſ. diſponendæ, quæ ad eos erat deuoluenda.

[x] Secta temporum &c.] idest nos qui ſequimur alios imperatores. non patimur. & facit ff. de aqua plu. arcen. l. in diem, & ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. l. ij. §. ſed cum notum.

[c] Chcor. e. accepimus. cum gl. j. extra de pac.

Ouidius.

[1] Et bene Io. Marię & Iaſ.

[2] Idē eſſet in parentibus. Ia.

[3] Et bene Bar.

[4] Iſtā gl. ſeq̄t Bar. Præbēda nō vacās cōferri ñ poteſt.

[5] Vide đ hoc c. nulla. cū c. ſo quen. ex de cōceſ. ꝓbē. & c. relatū in gl. j. de ꝓbendis. & adde cap. de teſtanda. de cōceſ. præbē. li. vj.

[6] Sub ſpe futuræ ſucceſſionis. Bart.

[7] Iſta eſt bona. B. hic.

[8] Tu dic ꝙ ibi pactū venit in conſequentiā alteri᷒ cōtractus ꝓcedentis: iō valet. ſecus ſi principaliter fieret tale pactū, vt hic.

Iſta cōtinuatio placet B. & Iaſ.

TITVLVS IIII.

DE TRANSACTIONIBVS.

Tranſactio facta cum quibuſdam ex administratoribus, non patrocinatur cæteris cum quibus non eſt tranſactum. h. d. Bald. & Salj. Vel ſic: Liberatio facta per pactū gratuitum, vel per tranſactionem vni ex tutoribus vel curatoribus, non prodeſt alteri quo minus pro mala adminiſtratione cō-

DE TRANSACTIONIBVS.

De pactis ꝯ in genere dixit, nunc in ſpecie.

Neque

NEque pactio.] CASVS. Tres curatores habuiſti vel fuiſti adultus: q tibi ex mala adminiſtrõne tenebant̃. ꝯ duos litem inſtituiſti, & cum eis trãſegiſti, vel eis pacto remiſiſti. nũqd trãſactio facta cũ duobus, tibi præiudicet aduerſus tertiũ quo min⁹ cũ eo agere poſſis, quærit̃? & rñ. ꝙ non, ſiue cõiuncta, ſiue ſeparata fuit adminiſtratio. Viuianus.

uenire poſſit h.d. Ale. & Tan.

I. Imp. Antoninus. A. Celerio.

NEque pactio † [a] neq; trãſactio cũ qbuſdã [b] ex curatoribus ſiue tutoribus facta, auxilio cæteris ẽ in his quæ ſeparatim cõiterve geſſerũt, vel gerere debuerũt. Cũ [c] igit̃ tres curatores habueris, & cũ duob⁹ ex his trãſegeris, tertiũ [d] cõuenire nõ ꝓhiberis. Da. Ka. Maij Gentiano, & Baſſo Cons.

Timor litis mota vel mouenda, ẽt etiã de facto & non de iure, eſt ſufficiens cauſa propter quam poſſit fieri tranſactio valida: iõ ex cautione interpoſita datur actio, & ſolutis inhibetur repetitio. h.d. Saly. & Alexan.

II. Idem A. Luctatio.

CVm te ꝓponas cum ſorore tua de hęreditate tranſegiſſe, [e] & iõ certã pecuniã ei te debere cauiſſe: [f] etſi nulla [g] fuiſſet qõ hr̃ditatis, tñ ꝓp timorem litis tranſactione interpoſita, pecunia rectè [h] cauta intelligit̃: ex qua cã ſi fiſco [i] ſoluiſſes, repetere ñ poſſes: & ſi nõ ſoluiſſes, tñ iure cõueniereris. [k] PP. III. Id. Aug. Antonino. A. IIII. & Balbino Cõs.

B *Specialis tranſactio ſpecialem operatur effectum. h.d. Bar. Vel ſic: Specialis tranſactio nõ præiudicat vltra deducta in ea. h.d. Vel ſic: Si petatur pars pecuniæ debitæ, & ſuper parte petita tranſigatur, trãſactio ad alterã partem non extenditur. h.d. ſecũdum lecturam quæ ponitur in glo. in verbo, nominatim. Alexander.*

III. Imp. Alexander. A. Tulliæ.

AGe cũ Geminiano, [l] ꝗ pr̃ ei⁹ curator tibi datus negotia [m] tua geſſerit: & ſi apud iudicẽ negabit ſe hac actione [n] teneri, qm̃ trãſactio [o] & Aquiliana ſtipulatio [p] interpoſita [q] eſt: iudex ꝯtemplatione iudicij [r] (quod bonę fi-

a Pactio.] pactio gratuita dicitur, tranſactio ecõtra. ff. e. l. j.

b Cũ qbuſdã.] vnuſqſq; eñ in quo deliqt tenet̃. arg. ad hoc j. de pœ. l. ſancimus.

c Cum igit̃.] dixit in genere: nunc ꝯ i ſpẽ.

d Tertiũ.] cũ quo ꝓp vnitatem actionis vi debat̃ trãſactio, & pone exẽplũ j. ſi vnus ex pluri. appell. l. prima. ſed nõ ẽ, vt hic, & ff. de pactis. l. idẽ i duob⁹. §. j. & l. ſi vn⁹. §. añ oĩa. & j. ꝗ repu. hæredi. l. ſuus. & j. ſi aduerſus rem iudi. l. j. & j. arb. tut. l. oẽs. & l. cũ q. & j. qbus res iudi. nõ noc. l. ij. Sed ꝯ ff. de tut. & ra. diſt. l. ſi ex duobus. in fi. Sed ibi in eo qđ accipit, ſi vltra ꝑiudicat. Et diſtingue hic: aut diuiſa eſt adminiſtratio per iudicẽ, aut à teſtatore, aut ab eiſdem, aut à nullo. Primis duobus caſibus nullus ex alterius parte tenet̃, & ſic poſſet loq hæc lex ĩ eo qđ dicit, ſeparatim, vt j. de diu. tut. l. ij. §. j. ſed fallit in caſibus ibi dictis. ſed in alijs duob⁹ ſubdiſtinguit̃: qa aut oẽs geſſerunt, ſine dolo tñ, aut vnus, aut nullus, aut oẽs doloſe. Primo caſu præiudicat, 4 in virili, cũ oẽs in viriles teneant̃ beneficio diuiſionis, vt ff. de tut. & ra. diſt. l. j. §. nunc tractem⁹. & qa ceſſio fieri non poſſet, vt ff. de ſolu. l. Stichũ. §. penul. In ſecundo dic ꝙ electo gerente liberant̃ alij, vt ff. de adminiſ. tuto. l. ſi pupillus. j. rñ. In tertio & quarto dic idẽ ius in vno qđ in alio. Nam & vterque eorũ in ſolidum tenet̃ ſine bñficio diuiſionis, ſm Azo. 5 licèt H. ꝯ: & verius: & nulli cedit̃ actio, vt ff. de tu. & ra. diſtra. l. j. §. nunc tractemus. & ff. de adminiſt. tut. l. ſi plures. His ergo caſibus vno electo nõ ꝑiudicat niſi i accepto, vt arg. ff. de fideiuſſ. l. ſi ſtipulat⁹. §. fi. & de tut. & ra. diſ. l. ſi ex duob⁹. Loq̃t̃ ergo hæc lex in eo qđ dicit. ſeparatim. ſ. qñ à teſtatore vel à iudice facta fuit diuiſio, vt ꝯ tertiũ remaneat in ſua pte adminiſtrationis. Itẽ & qñ geſſerunt oẽs ſine dolo in eo quod dicit, cõiterve &c. & ſic tertius conuenitur. ſ. ꝓ virili, & in duobus vltimis ſilr̃ cõuenit̃ tertius. Sed tunc in oĩ eo qđ deeſt, 6 põt intelligi hæc lex. Itẽ no. ꝙ ſi vnus ſoluit totũ cũ dr̃ culpa geſſiſſe, hẽt regreſſum ꝯ aliũ, ẽt ſi actio nõ cedatur, vt dicto §. nunc tractemus. quare non ita in fideiuſſore, vt ff. de fideiuſſo. l. vt fideiuſſor? Rñ. qa fideiuſſor habet ꝯ reum actionem mandati: vnde non ſic facile ei ſubuenit̃ tutor ꝯ nullũ. dat̃ ergo ei ꝯ tutorẽ. Vel dic ꝙ tutor cõuenit̃ actione bonæ fidei. ſ. tutelæ: fideiuſſor ex ſtipulatu, quæ eſt ſtricti iuris, vt ff. de Carboniano edicto. l. iii. Vel dic alio mõ vt no. d. l. vt fideiuſſor. & de hoc ẽt plura habes. ff. de negotijs geſtis. l. ex facto.

ADDITIO. Et ibi gl. innuit verã ſolutionem, iſtã. ſ. ſi tutor ſoluens vt correus hoc agit̃, vt ſuum contutorem correũ liberet ſicut ſe, merito hẽt actionẽ ꝯ eũ. fideiuſſor vero principaliter agit vt liberet reũ: ſed cõfideiuſſores liberãt̃ ꝑ quandam ꝯſiam: igit̃ ꝯ eos non habet actionem niſi cedatur. Bar.

CVm te proponas.] CASVS. A ſorore tua hr̃ditatẽ poſſidente eã petijſti, & cũ ea trãſegiſti ꝓ cẽtũ, q̃uis ſibi petẽti iure non ſoluiſti: poſtea fiſcus ſuccedit ſorori tuæ ob delictum ab ea commiſſum. nunquid centum promiſſa ex cauſa tranſactionis teneris ſoluere fiſco? Rñ. ꝙ ſic: quia ſicut ſi ſoluiſſem ex ea cauſa fiſco, repetere non poſſem: ita ſi non ſoluiſſem, ex illa ſtipulatione recte conueniri poſſem. Vel dic ꝙ idem eſt in fiſco quod in ꝑriuato. No. j. ex hoc text. ꝙ iuſtitia vel iniuſtitia cauſæ principalis non attẽditur in trãſactione. Secundò nota, ꝙ qõ mouetur inſiſtendo & reſiſtẽdo. Tertiò, ꝙ idem iuris eſt i fiſco & priuato. Quartò nota ꝙ tolerabilior ẽ dol⁹ poſſeſſoris, quàm dolus petitoris, ſm gloſſ. Bal. hic.

e Tranſegiſſe.] & ſic eras actor. Nã ꝓpriè actor dr̃ tranſigere, reus impropriè.

f Cauiſſe.] i. cautionẽ ꝓmiſiſſe, vt j. de verbo. ſign. l. ſancimus: & illa 7 dabat tibi totã hr̃ditatem. vel dic [h] impropriè tñ ſegiſſe, & eras reus.

g Nulla.] ſ. de iure. de facto tñ erat. & ſubaudi, non per calumniam. nã tunc nõ valet trãſactio, ſiue re⁹ per calumniam litiget, ſm Rogeriũ, vt ff. de condi. inde. l. in ſumma. ſed in actore conſentio: in reo aũt exiſtens calũnia non impedit trãſactionẽ, licèt alia via cõueniri poſſit doloſus, vt j. e. l. ſub ꝑtextu.

h Rectè cauta.] i. recta & naturalis cã tranſactionis fuit timor litis, vt & ar. ff. de pecu. l. quod debet̃. & de ali. iudi. l. itẽ. §. pt.

i Si fiſco.] qui forte tuæ ſorori ſucceſſit. Vel dic idẽ eſſe in fiſco, quod in priuato.

k Conueniteris.] certi condictione ex hmõi cautione. vt j. e. l. nec intentio. & de non nu. pecu. l. ſi tranſactionis.

AGe.] CASVS. Curam alicuius geſſiſti, & negotia in pluribus ſpeciebus adminiſtraſti: & ꝯuenit te is cui⁹ negotia fuerũt. interuenit tranſactio interpoſita Aqliana ſtipl̃one & acceptilatione. deceſſiſti. an nõ obſtãte iſta trãſactione facta ſup vna re, cõuenire poſſit hr̃dẽ de alijs ſpẽbus, q̃rit̃? & rñdet̃ ꝙ põt. Dicit̃ in littera de quãta pecunia. i. de qb⁹ ſpecieb⁹ &c. dic ꝙ hic fuit ſpecialis trãſactio: vñ trãſactione facta ſuper vna ſpẽ, puta frumẽto, ñ potuit ĩpedir̃ petitionẽ ſup alia. Vi.

l Age cũ Geminiano.] ſ. vtili negotiorũ geſtorũ actiõe, vt j. ꝗ ne. geſ. l. curatoris. & ẽ verbũ ꝑmittẽtis, nõ ꝑcipiẽtis, age, ſm Ir. alias eſſet contra, vt j. vt nemo inuitus agere vel accu. l. j.

ADDITIO. Ex hac gloſ. not. ꝙ qñ alicui imperatur aliquid D quod eius priuatam vtilitatem continet, verba imperatiui modi habẽt vi cõſilij, vt hic, & ꝓbat̃ in l. ij. i fi. ff. mãdati. Ba.

m Negotia.] & male.

n Actione.] ſcilicet prædicta.

o Tranſactio.] ratio quare non teneatur, vel cõ ratio quare iudex inquirat.

p Stipulatio.] ſupple, & acceptilatio. ſ. iter te & patrẽ Gemin. & q̃lr̃ fiãt hæc, dic vt Inſti. qb. mo. tol. obl. §. ẽãt acceptilatio.

q Interpoſita.] ſcilicet cum patre Geminiani.

r Iudicij.] ſ. actionis negotiorum geſtorũ, quæ eſt bonæ fidei: vt hic, & ff. de neg. geſt. l. qa tãtũdẽ. & Inſti. de act. §. actionũ. ſed alias aſt accipit̃ iudiciũ, vt no. Inſti. q. nõ eſt permiſ. fa. teſta. §. præterea. Et notant qdã hic ex eo qđ dicit, q̃ret, ꝙ iudex ſupplet de facto i bonæ fidei iudicio. qđ ẽ falſum, niſi ei ſit cognitũ vt iudici. & ſic itelligit̃ hic, & j. de tem. & repara. app. l. ij. §. fi. & de appel. l. ampliorẽ. circa princ. & ff. de teſti. l. iij. ibi, tu magis &c. ſed de iure põt, vt j. vt q̃ deſunt aduoca. l. j. Quare ergo dicit, bonæ fidei? Rñ. ſubaudi, 9 maxime: quia

Iunge. l. ſi ex duobus. ff. de tute. & rationibus diſtrahi.

1 Approbat̃ p Bar. Sal. & Iaſ.

2 Approbatur per omnes.

Trãſactio vnius ex tutoribus an proſit alijs.

al. Lucatiæ.

3 Approbata ẽ p Bar. Pau. Ale. & Ia.

4 Pupillo. P. hic.

5 Ambæ opi. approbant̃ per Bar. Alexã. & Iaſ.

6 Gl. male loquit̃ ſm Alex. & Iaſ.

Fuluiæ

7 Placet Iaſ. & ẽ de mente B.

8 Iſtũ intellectũ ſequũtur omnes.

Trãſactio nẽ an vitiet calũnia.

9 Et bene Pau. & approbatur per Bald.

qa ĩ his latius ẽ offm iudicis, vt patet Inſti. de act. §. in bonæ fidei. Sed tñ idẽ ĩ hoc caſu eſſet in ſtricti iuris ſi de parte non de toto eſt tranſactum.

a Quãta pecunia.] i. de quot ſpeciebus, licèt gñaliter fuerit actum contra curatorem.

b Noĩatim] debebat. ec. & petij. c. & de his transegi pro. 5 o. potero petere alia. c. Acc.

c De minore.] i. de vna ſpecie.

d Iubebit] oppoſita replicatione, vt & j. de iudi. l. licèt. qđ ñ placet. Imo ibi i iudicijs. Sed 5 j. eo. ſub ṗ textu ſpecierũ. ſed diſtingue: qa aut ẽ gñalis petitio, & gñalis tráſactio, & tunc obſtat exceptio ĩ oĩbus, vt ibi, niſi in duobus caſibus, vt ff. de pactis. l. tres fres. & ff. e. l. non eſt. Aut gñalis petitio, & de ſpecie tranſactũ eſt: & núc obtinet qđ hic dicit. Aut eõ ſpãlis petitio, & gñalis tranſactio: & tunc ſiĺr ĩ ſpecie petita tñ nocet, vt j. e. l. ſi de certa. aut vtraque ſpãlis: & túc idẽ, vt ff. de pactis. §l. ſi vnus. §. & in ſumma. aliàs, ante omnia.

e Quod] i. quia.

f Iure.] aliàs pure. aliàs curæ.

g Debebatur] ex obligatione curæ malè adminiſtratæ.

dei eſt) quæret de quãta [a] pecunia noĩatim [b] tranſactũ ſit: & ſi apparuerit de minore [c] tráſactũ, quãtã pecuniã reliquã ex adminiſtr̃one curæ deberi ṗbatũ fuerit, ſoluere eũ iubebit, [d] ꝙ non [e] in ſtipl'onẽ Aqlianã ob'onis iure [f] tm̃ deductũ eſt, quãta erat quãtitas pecuniæ q̃ dẽbaẽ. [g] Da. Pri. Id. Aug. Max. II. & Aeliano Cõſ.

Hoc intendit: Ad actionẽ ipſo iure per tranſactionem & acceptilationẽ extinctã non datur regreſſus: ſed dolo ductus habet actionẽ de dolo. qua ſibi ſuccurritur, niſi ſuper dolo transegerit. Bal. Vel ſic: Generalis tranſactio acceptilatione vallata actionem ſic extinguit, ꝙ ad eã ãplius regreſſus haberi nõ põt: ſed dolo inductus agit de dolo, niſi de illo dolo tranſactum fuerit. Salyc.

IIII Idem A. Numidio.

Actione adminiſtratę curæ [h] ab eo q ltimæ ętatis annos [i] ɔpleuit, in Aqlianã ſtipl'onẽ đ ducta, [k] & p acceptilationẽ extincta, nullã aliã ſupeſſe niſi [l] de dolo ĩtra ɔceſſa tp a [m] ñ ãbigiẽ: niſi ſpãĺr ẽt de dolo trãſactũ [n] ſit. PP. ij. No. Mart. Alex. A. ij. & Marc. Cõs.

Idẽ ṗbatur confeſſio, quod publicũ inſtrumentũ factũ de contractibus. Vel ſic: Non eſt minor ṗbatio per confeſſionem, q̃ probatio ṗ publicũ inſtrumentũ. Bal. vel ſic: Confeſſio probat, & defectus ſcripturæ tranſa-ctionem non vitiat. Saly. & Alex.

V. Idem A. Euocato.

Cvm te tranſegiſſe cũ hęrede quodã tutoris tui ṗfitearis: ſi id poſt ltimã ætatẽ feciſti, fruſtra deſideras vt à placitis [o] recedaẽ. licèt. n. (vt ṗponis) nullũ inſtr̃m itercesſerit: [p] tñ ſi de fide ɔ̃ctus confeſſione tua ɔſtet: ſcriptura q̃ ṗbationẽ rei geſtæ ɔtinere ſolet, neceſſaria [q] non eſt. PP. kalẽ. Mar. Albino & Aemi. Cõs.

Querela inofficioſi ſopita nõ põt inſtaurari, et ob non obſeruantiam promiſſorũ: ſed agitur ṗſcriptis verbis, vel ex ſtipulatione ut ſeruetur promiſſa. Sal. vel ſic: Ad querelã inofficioſi teſtamẽti motã, & per tranſactionẽ remiſſam, non datur regreſſus hæredibus tranſigentiu, licèt promiſſa eis nõ ſeruentur, ſed cõtra nõ ſeruatẽ ſuccurritur per actionem ex ſtipulatione, vel præſcriptis verbis, ſi ſtipulatio non interceſſit. Alex.

VI. Idem A. Pomponijs.

† Cvm mota [r] inofficioſi q̃rela matrẽ veſtrã cum diuerſa parte trãſegiſſe ita, vt ṗtẽ bonorũ ſuſciperet, & à lite diſcederet, ṗponatis: iſtaurari [t] qđẽ ſemel omiſſam q̃relã p vos, [u] q mr̃i hr̃des extitiſtis, iuris rõ nó ſinit. [x] Verum ſi fides placitis præſtita nõ eſt, in id quod intereſt, diuerſam

A reus dare ɔ̃uenit, agi nõ põt ɔdõne ob cãm, vt ſe reponat ĩ priſtinã obl'onẽ: qa nõdũ eſt verũ eũ ĩ ṗpetuũ deſtitiſſe, vt ff. de ɔdic. idebi. l. & elegãter. §. pe. ad hoc allegabaẽ hic. §. ſiue ĩ ṗpetuũ, &c. & hoc vbi ſit tráſactio ſup re q̃ ẽ ĩ ɔtrouerſia & lite, vt hic erat. Aliũ ſi ſup re certa remittẽda gratis vĺ ñ gratis, vt in l. ſi qs accepta. ſed primã lecturã approbo p l. j. ff. de dolo. §. ſi qs. ſed & alr̃ poteſt dici vt ibi.

m Tpa.] olĩ annum. vtilẽ, hodie bienniũ, vt j. de dolo. l. fin.

n Tráſactũ ſit.] actione de dolo mota, & ſopita p tráſactionẽ, & intellige ſm Bald. ẽt ſi p dolũ ſit tranſactũ ſuper dolo, ꝙ valeat, vt j. de plꝰ peti. l. j. ne ĩ ĩfinitũ eaẽ. Itẽ q̃rit, ſi tráſegi eũ curatore meo: vtrũ poſſĩ eũ poſtea cõuenire đ eo qđ per dolũ male geſſit, quaſi ñ videar tranſegiſſe ſup dolo? Vr ꝙ poſſim, vt ff. de libe. lega. l. Aurelio. §. fi. Sed dico 5. Aliud eſt. n. legare liberationem: & tunc obtinet l. Aurelio. §. fin. & aliud ẽ dicere, nolo vt cõueniaris, vel remitto tibi actionẽ: quo caſu oĩa remiſiſſe videẽ. vt d. l. Aurelio. ĩ pri. & eo. ti. l. ſi quis ronis. & l. petitor. & de admi. tut. l. quidã decedens. in fi.

Cvm te] CASVS. Tutelam alicuius geſſiſti, & đceſſiſti ſi pupillꝰ factꝰ adultꝰ đ mala adminiſtrõe ɔuẽit hr̃dẽ tuũ, & tráſegit, ñ ob hoc ꝙ ſcriptura ñ iterceſſit, minꝰ ſtabit placitis. cũ. n. tráſactiõẽ iterceſſiſſe aliis ṗbatõib. ṗbari poſſit: ſcriptu. neceſſaria ñ ẽ. Vi.

o A placitis.] idest à tranſactione. aliàs, à placito.

p Interceſſerit] vel interceſſit, & eſt amiſſũ, vt j. de fi. iſtr. l. j.

q Neceſſaria] ñ ẽ, vt j. ſi mi. ſe. ma. dix. l. j. & facit ad hoc. ʒ. ti. j. l. pactum. ij. & j. de ṗbatio ṗprietatis. & l. cum res. & de rei vindi. l. iudicia. & famil. ercifcun. l. non ideo.

Cvm mota] CASVS. Si auus tuus deceſſit, & mr̃em tuã exhẽdauit, & extneos iſtituit, & inofficioſi q̃rela agẽs cũ eis tráſegit, vt accepta pte hr̃ditatis à lite diſcederet, & diſceſſit: an ſi placitis nõ ſteterit iſtituti, poſſis tu his mr̃is tuæ redire ad q̃relã inofficioſi, quæriẽ? & rñde ꝙ ñ. ſed ſi iterceſſit ſtipl'o, ages ex ſtipulatu. ſi ñ, ages ṗſcriptis verbis. No. j. ꝙ q̃ro lr inofficioſi ſublata, ãplꝰ nõ pt iſtitui. Sedo no. ꝙ ex nõ obſeruãtia pactorum nõ reſuſcitaẽ actio perempta. Tertiò, ꝙ ex pacto đ bõis ſuſcipiẽdis ĩ ſtipl'onẽ đducto, agiẽ ad itereẽ. Bal.

r Cum mota.] quo ſolo caſu trãſmittebaẽ ad hr̃dẽ, niſi ſopita eẽt p tráſactione, vt hic fuit, & ff. de inof. teſta. l. poſtumus. §. fi. & l. ſeq. hodie vero et non præparata tráſmittitur ad hr̃dẽ, vt j. de inoffi. teſt. l. ſi quis filium. (do.

s Suſcipet] vñ p; ꝙ fuit do vt facias licèt ɔuẽtũ fuerit ĩ faciẽ

t Inſtaurari] idest intentari.

u Per vos.] ſed per matrẽ poſſet, ſi viueret, & ei fides nõ ſeruareẽ, vt ff. de inoffi. teſt. l. ſi inſtituta. in pri. q̃ ẽ ʒ. Vel ibi ſub condõne renũciauit ſi ſeruareẽ ei fides. prima verior. Vel ibi ṗparata, hic hr̃ ṗ ñ ṗparata: qa deſtitit oĩno ſiue renũciauit, vt ſ. de inof. teſt. l. Papin. §. ſi quis poſt tem. & l. nam & ſi. §. j.

x Sipit.] vt ff. de inof. teſta. l. nam & ſin. §. j. & l. Papi. §. j. & ij.

Partem,

h Curæ] i. vtilis neg. geſt. vt ʒ. l. prox. Accur.

i Annos] xxv. &c. vt j. de his qui ve. æta. l. fina.

k Deducta] quod ideo fit, quia obligatio iure gentiũ nõ poſſet accepto ferri, niſi deduceretur in ſtipl'onẽ Aquilianã vt Inſtitut. quibus modis tollaẽ oblig. §. itẽ per acceptilationẽ.

l Niſi de dolo] hæc dictio niſi, ponit. ſ. ꝙ de dolo detur. ſic & ff. ſi quis cau. l. ſi eũ. §. fin. in ñ. & dic arg. quod ibi notaui. Sed pro quo dolo datur de dolo? Rñ. pro dolo in tranſactione commiſſo: ñ dolo fuit inductus ad tranſigendũ, vt j. e. l. ſub pte xu infra. ii. eũ. Alij dicunt, vt Dy. qa nõ implet quod conuenit: quod nõ placet ſm Azo. vt ff. de dolo. l. j. §. ſi quis. Itẽ alia rõne, quia tunc dareẽur condictio ob cãm, vt ſe reponat in obligationẽ. vt ff. de condic. ob cau. da. l. ſi qs accepto. Vel datur actori præſcriptis verbis ad intereſſe quaſi ex do vt des, vt hoc remittere ſit dare, vt ff. de condic. cã da. l. ſi muliier. & de præſcrip. ver. l. ob eam cãm. & ſic ceſſaret de dolo. Sed ſi velis tueri P. dic ꝙ ibi in l. ſi quis accepto. loqẽ de cõdictione certa generalis, quę cõcurrit cum actione de dolo. Vel quia ibi erat certum eum fuiſſe debitorem, hic non. Vel tertiò, qa hic nõ agebaẽ vt tũ accepto ferret: ſed vt ĩ ṗpetuũ deſiſteret. Vñ ẽt ɔmittiẽ pœna, ſi vel de facto agaẽ poſt Aquilianã ſtipl'onẽ, vt j. e. l. vbi. cũ ergo nõ ſit in totũ cã ſecuta, gg ſ.

Actione] CASVS. Curã alicuiꝰ geſſiſti, & male: ſi maior factꝰ te conuenerit ex mala adminiſtrõne, & tecũ dolo ductꝰ tráſegit, qa forte inebriaſti: an liberatũ te p acceptilationẽ prima actiõe ɔuenire poſſit, q̃riẽ? & rñde ꝙ ñ, ſed ſibi ſupeſt actio đ dolo: qa dolo eũ induxiſti ad tráſigẽdũ: & hoc ſiſi ſup dolo nulla interceſſit tráſactio lite ſup eo poſtea mota. Ex hac l. no. ꝙ dolꝰ ñ ipedit q ñ acceptilatio ipſo iure pimat actionẽ & ꝙ poſtq̃ actio ẽ ipſo iure perẽpta, nunquã reſuſcitatur. Bal.

Marginalia (left): Als, de minore tranſactũ eſſe quãtitate pecuniæ, q̃ ex admini. &c. — z Iſtã gl. vſque ad fin. ſequiẽ Bar. Pa. & Iaſ. — q De hac dictione niſi: vide Bar. hic & Dy. in regula, peccatũ. de re. iu. lib. vj. Itẽ de dictiõe ṗter, vide pulcrã gl. in verbo ṗter. ĩ tit. de his q ſ miſſa nõ cõplẽt, in pragmatica ſáctio.

Marginalia (right): ‡ Iſte textus ẽ ſingu. ſm B. hic, & Pa. I l. j. ff. de priu. dli. Tráſactio facta cũ curatore liberat eũ ẽt à male geſtis per dolum. — ‡ Conſtitutionẽ hanc cũ Vlpiani reſpõſo ĩ l. ſi inſti. ff. de inof. teſt. acutè admodũ cõciliat Alcia. li. Parad. v. c. 6 al. Pöponio. • Cõcilia cum l. cũ ṗponas. ʒ. ti. prox. vide Alciatũ li. 5. paradox. c. 6. — j Gl. iſtã ſeqẽ Bar. Bald. Sal. & Iaſ.

a Partem].ſ.coheredis.
b Conuenietis]ſcilicet vos filij.
c Stipulatu.]proprie.ſi de incerto dando conuenit. Si ãt de certo,tunc expone,id eſt certi condictione,vt ff.ſi cert.peta.l. ſi quis certum.& Inſtitu.de verb.obl.in prin.
d Vtilis actio].i.præ ſcri ptis verbis efficax q̃ demõſtrat ãre geſta
e Danda eſt.].ſ.à lege: & ſic ẽ datiua.ſed nõ ẽ hoc verũ. Sed dic vt alibi notatur. Sed vt dari de dolo, vt ff.de pſcrip.verbis. l.nãlis.§.q.ſi faciam. q eſt §. Solu. hic fuit do vt facias:licèt ipſa puenerit in faciẽdo, vt in littera mõ notaui.Itẽ ꝯ §. tit.j. l.cũ proponas. ſecũda.nã & ibi non ſeruatur ſi des non ſeruanti. Itẽ actio ex pacto nõ daſ in q̃bus duobus hæc lex ꝯrium ſeruat.Solu.ſpãle ẽ ꝓ filijs. cũ eñ vnum ſit ꝯ eos, qa non daſ eis quere la ẽt præparata,quod fieri debet, ut ff.de inoffi.teſt. l.quemad modũ.& aliud ꝓ eis poſſet induci, vt habeant actionem pſcri ptis verbis, vt arg.ff. de iureiu.l.eum qui. in prin. Vel dic q̃ ſit ſpãle tõne querelæ: qa ipſo iure p pactũ tolliſ,vt l actione fur ti,& ſiſib.vt ff.de pactis.l.ſi tibi.§.quædã. & l.ſi vnus. §.pactus. in fin.idẽ vbicunq; p pactũ ipſo iure tollitur actio, vt acceptilatione, vt dixi ſ.eo.l. actione. alioqn rediret ad primã,vt ĩ.eo. l.ſine apud.

Reprobatur per oẽs dempto Bart. & Alex.

Concordat c. non nulli. cũ gl.ſup v. ſpãli mãdato. in princ. ex de reſcri.

in q̃buſ dã codici bus hæc ꝯſtitutio ſe quit̃ conſtõnẽ pro ximè ſequẽtẽ.extat hęc cõſtitutio ĩ fragmẽtis Codicis Gregoria. q̃ hodie ſupſunt, ſub titulo de trãſact. l. j. Cont.

Innonnullis exẽpl. hæc lex de alimẽtis, & lex.trãſactionis, iuerſę ſũt. ratione.

Trãſactio ſuper alimẽtis an fieri poſſit.

Actio q̃ que ipſo iure p pactũ tollitur.

Approbatur per omnes.

Procurator tranſigendo q̃ piudicet domino.

partẽ recte ꝯuenietis, [b] Aut eñ ſtipſo ꝯuẽtioni ſubdita ẽ, & ex ſtipulatu [c] actio ꝯpetit: aut ſi omiſſa verborũ obligatio eſt,vtilis actio, [d] quę pſcri ptis verbis rẽ geſtã dmõſtrat, danda [e] eſt. PP.VIII.id.Ianu. Agricola & Clemente Cons.

Procurator ad agendum,tranſigendo nõ praiudicat domino. Alex.& Saly.Vel ſic: Qui habet exercitium actionis, non habet poteſtatem deciſionis.Iaco.Butr.

VII. Imperat. Gordianus. A.Iulio pulio.

TRãſactiõis [f] placitũ [g] ab eo [h] interpoſitũ,cui cauſæ actionẽ, [i] nõ deciſionẽ litis mãdaſti, nihil petitiõi tuæ derogauit. PP.XIIII.kalend. Ia.Gordi. A. & Auiola Cons.

Super alimentis præteritis libere tranſigitur:ſuper futuris vero auctoritas pĩtoris requiritur. rõ eſt,quia ex futuris alimẽtis pendet vita hominis,non ex præteritis. Bald.

VIII. Idem A. Licinio.

DE alimẽtis preteritis ſi qõ deferaſ,trãſigi põt; [k] de futuris aũt ſine ptore ſeu pſide [l] interpoſita trãſactio,nulla auctoritate iuris cẽſeſ.PP. X.kal. Ian. Pio & Põtião Cõs.

Tranſactio conditionalis valet: & ſufficit ad tranſigentem aliquid puenire poſſe vt tranſactio valeat.Et tranſactio parit exceptionem ẽt contra realem actionem. Salyc.& Alexan.Vel ſic: Quamuis nihil ſuerit datum nomine tranſactionis: ſi tamen ſuit dandum,trãſactio tenet. Iaco.But.

IX. Idem A. Agrippino.

A SI ſup [m] poſſeſſione q̃ tibi q̃ ſita ẽ, cũ qõnẽ patereris à frẽ [n] vxoris tuæ,pactũ ꝯuẽtũ, & ſtipſo inter vos(vt allegas) iterpoſita ẽ,vt ſi itra diẽ certũ idẽ aduerſarius tuus x.aureos tibi numeraſſet, poſſeſſionẽ ei cederes, vel ſi eã inferre q̃ tita tẽ nõ curaſſet,vlteri⁹ qõnẽ nõ patereris: & is q ita ſpopõdit,

B ꝓmiſſo ſatis nõ fecit: ꝯñs eſt, te,ad quẽ res ptinet,vim [o] ab eo pati nõ dẽre. Cuius rei gratia vir clariſ. pſes ꝓuinciæ interpellat⁹ vim fieri ꝓhibebit: pcipue cũ ẽt ſi i rẽ diuerſę pti actio ꝯpeteret, [p] hmõi pactione ꝑ vtilẽ exceptionẽ poſſet ſummoueri. PP. VI.Id. Apr.Gordiano Aug.II.& Põpeiano Cons.

Exceptio tranſactionis impedit proceſſum, vt finis ſit litium.h.d.& ad hoc ſę allegatur iſta lex.Saly.Vel ſic: Exceptio tranſactionis impedit pceſſum inchoari ſup his

C *quæ per tranſactionem remiſſa fuerunt. & ſic impedit litis ingreſſum ſeu conteſtationem:quia eſt exceptio litis finita. & ad hoc allegatur ſemper iſta lex. Alex.*

X. Imp. Philip. A. Anollophaniæ.

FRatris tui filijs de paterna ſucceſsione ac ſtatu [q] ẽt nũc [r] ꝯ fidẽ ſanguinis, itẽq; placitorũ, qõnẽ iferre parũ ꝓbè [s] poſtulas,null⁹ [t] etenim erit litiũ finis,ſi à trãſactionib⁹

A ſidis auctoritate,& ſine cauſæ cognitione. Viuianus.
k Tranſigi poteſt.]etiam ſine prætore.
l Præſide.]vel cum eo,ſed non cauſa cognita. cognoſcere.n. debet & modum alimentorũ,& perſonas trãſigentiũ, & cauſas tranſactionis: & poteſt ẽt alia addere,vt ff.e.l.cum hi. An autem poſſit agi pro futuris alimẽtis ĩ dic q̃ ſic,vt dixi. ff.de vſuris.l.j.§.j.ſecundũ Az. per l. j.ĩ.de fideicommiſ.l.j. Accur.

ADDIT. Hanc l. intellige in alimẽtis relictis in vlt.voluntate: ſecus in debitis ex ꝯtu:qa de his põt indiſtincte trãſigi,vt d.l.cum his. §.plane. Bartol.

SI ſuper.] CASVS. Marito ſororis tuę ſuper fundo tibi q̃ſito quæſtionem moviſti: & cũ eode tranſegiſti, vt tibi cederes poſſeſſionẽ fundi, ſi tibi decem daret intra octo dies: & ſi placitis non ſtaret, vlterius qõnem d fundo non moueret. ſi ñ te cit quod conuenit, ſi bi agenti obſtabit dolt mali exceptio:& ſi ſua auctoritate accipiat, pſes ꝓuinciæ vi tibi fieri ꝓhibebit. Viuian.

m A fratre.] q̃ dicit̃. Leuir. ſed ſoror viri dicitur glos. duorũ fratrũ vxores dicunt̃ einatetes, vt ff.de gradibus.l.non facile.§. gradus.

n Vim.]neq; iudicia ſeni,neq; aliã. Sed ĩ.eo.l. tranſactio nul lo. Sol ſufficit aliqd emolumẽtum poſſe capere, cũ p eum ſtet quo minus caperet, vt hic fuit. Vel dic q̃ di pactũ.nõ tranſactio ẽm Odo. Et facit ff.de rei vindi. l.ſi qs hac l.& ff.de pac.l.tale pactũ.§.j.& ĩ. de pac. iter emp.l.j. Ac.

aliàs, de.

ſic ĩ om nibus ma nuſcript. quos vidi. ſunt qui legiſſe ſe dicant,actione. Cont. Leun. Glos. Einateres

ſic ſcriptum in oĩbus ma nuſcript. quos vidi. alij di cunt legi in q̃buſdam, Gordianus.

aliàs, Et num.

o Competeret.]pro fundo quem poſſides.
p Summoueri.]ſi intentetur.

q Fratris.] CASVS. Filios fratris tui ſuper hæreditate & ſuper ſtatu conueniſti: qa dicebas eos nõ eẽ filios ſuos, vel

D forte filios, ſed ſe venundari paſſi ſunt ad preciũ pcipãdũ, & tranſegiſti, ſi à principe impetrare volueris vt à pacto trãſactionis reſilire poſſis,& qõnẽ ſopitã reſuſcitare,nõ eris audiẽdus,tũ rõne ſanguinis, tũ pp fidẽ tranſactionis, tũ quia nullus eſſet litiũ finis:quia quã rõne recedi poſſet à trãſactione, & à ſnia,& à iureiurando: & p ſniam & p trãſactionẽ recedi tur à lite, vt ff.de iureiu. No.j.ex hac l. q̃ de qõne ſpurietatis vl ſtatus põt trãſigi. Sedõ no.q. finis dẽt litibus imponi. Bal.

q Ac ſtatu].ſ.libertate,vt qa paſſi fuerunt patre viuẽte ſe vẽdi ad pciũ pcipãdũ,& iõ patri vt ſerui nõ debãt ſuccedere.

r Etiamnunc.]ante tranſactionem faciebat ꝯ fidẽ ſanguinis, nunc tranſactione facta & ꝯ eandem,& ꝯ pactũ tranſactionis. ſic & ſ. de epiſcop.audien.l.decernimus. Acc.

s Parum probè].i male.

t Nullus. ſed nonne remanet finis ſnię & iuſiurandũ. vt ff. de iureiur.l.j.& ij. Reſpon. ſi liceret recedere à trãſactione,eadem ratione ab alijs:& ſic nullus remaneret finis. Et no. de hac litis:& dixi.ff.ſi cert.petatur.l.quidam.in fine.

f Ranſactionis.] CASVS. Si procuratorem ad agendum inſtituiſti,& cum aduerſario tuo trãſegit,cũ hoc ei nõ mãdaſti, tibi præiudicare non potuit. Viuia.
g Placitum]id eſt pactum.
h Ab eo]id eſt procuratore.
i Actionem]id eſt actum ſiue exercitium, vt exponitur ſ. de ſacroſan.eccl. auth.hoc ius porrectum.
Derogauit.] niſi in tribus caſibus,ſi habet ſpãle mandatũ, vel ſi liberam,vel ſi ſit in rem ſuam:vt ff.de ꝓcuratoribus.l. procurator cui generaliter.& ff.de iureiu. l.iuſiurandum qđ ex.§.fi.& l.ſeq.& de pact.l.reſcriptum.in fi.cum tribus ll.ſequen.& ĩ.de noua.l.non abſtulit.& ff.de ſolutio.l. hoc iure.

ADDITIO. Declara hanc gl.ẽm Pau.cũm dicit ibi, vel ſi liberam,q̃ qñ hẽt liberam adminiſtrõnẽ oium bonorum, vel habet liberam adminiſtrõnẽ in lite & eã illa in qua tranſegit,ſecus ſi in lite tñ:qa tunc non poſſet tranſigere de cauſa principali,ſed ſolum ſuper inſtantia, vt no.per Bar.ff.de procuratoribus.l.mãdato.& l.qui Romæ. §.Callimachus.de verborum obliga.& probatur in cap. qui ad agendum. de procura.lib.vj.

DE alimentis.] CASVS. Si tibi in teſtamento alicuius alimẽta relicta ſunt,& cum hærede ſuper his non peten dis ſine prætore vel præſide tranſegiſti,non valet tranſactio, neque tibi præiudicat: de præteritis autem ſi tibi non ſoluit,non de futuris potuiſti tranſigere ſine prætoris aut præ-

Bona

a Bona fide]ſecus ſi mala, vt ſ.eod. l.actione, vbi reſcinditur per actionem de dolo & j.eo.ſub prætextu inſtruméti. in fi.

De fideicommiſſo.] CASVS. Si te & fratrem tuũ teſtator inſtituit, vt ſi alter veſtrũ ſine liberis decederet, ad alterũ veniret ſua portio, & eſt: & hoc fideicõmiſſum inuicẽ remiſiſtis: valebit remiſſio & trãſactio, & hoc duplici ratione. vna, qa tollit votũ alterius mortis captandæ. alia, qa iure cõi vſi ſint. Et no. q̃ improprie ponit transactio. Vel dic, forte dubiũ fuit an hic inde fuiſſent grauati. hoc caſu põt dici tranſactio: & valebit vt concordia inter vos retineat: neq; dẽt tranſactio reſcindi, ſi dicas te deceptũ, cũ minor nõ fuiſti: ſi ẽt minor fuiſſes, nõ ob hoc debuit reſcĩdi, cũ iure cõi vſus fuiſti: quia q̃tũ tu remiſiſti, & ille tibi remiſit. vñ ꝯ tale pactũ nõ eras reſtituẽd[a], vt ff.de mino.l.deniq;.§.vl. Nota j. ex hoc textu de verbo ꝯcordia, qđ ſepe reperit̃ i ſtatutis. Retinet̃ cõcordia, dũ diſcordia & cã diſcordiæ amouet̃, vt hic textus expſſe dicit. & de hoc verbo vide. c. j.ex̃ de mutu.peti. Secundo no. q̃ ille qui non ꝓponit cauſam ſufficientem, non debet audiri. Bald.

bona fide[a] interpoſitis cœperit facilè diſcedi. PP.Pri. Kal. Ap.Peregrino & Aemi: Cõs.

In reciproca remiſſione æqualis ſpeciei nullus intelligitur lædi, nec ſenex, nec iuuenis.h.d.no.Bal. Vel ſic: Fideicõmiſſum viciſſim iniunctũ põt remitti, nec ex hoc dicitur minor lædi. Saly. Vel ſic: Quando reciprocum fideicommiſſum remittitur: neutra pars lædi videtur.h.d. & non eſt alibi ſecũdum Bal.& Ale.

XI. Imp. Valer. Gallienus. AA.& Valerianus nobilis Cæſar Cauiano militi.

De fideicõmiſſo† à pr̃e inter te & frem tuũ viciſſi dato,[b] ſi alter veſtrũ ſine liberis exceſſerit[c] vita, ĩterpoſita trãſactio[d] rata ẽ: cũ frum cõcordia remoto captãdæ[e] mortis alteri⁹ voto ĩprobabili, retinet̃, & ñ põt eo caſu reſcĩdi tanq̃ circũuẽtus ſis, cũ[f] pacto tali conſenſeris, neq; eam cui ſubueniri ſolet, ætatẽ agere[g] te ꝓponas: nec ſi ageres,[h] ijſdẽ illis de cauſis[i] in itegrũ reſtitutionis auxiliũ ĩpetrare deberes. PP.XV.Kal. Dec. Valer. & Gallieno. AA. vtriſq;.II.C.

Adminiſtrator ciuitatis poteſt ſuper re dubia tranſigere: non aũt debitum liquidũ remittere.h.d.ſm Alex. Bal.& Saly.

XII. Iidem. AA. Primo.

b Dato.]i.relicto vt detur.

c Exceſſerit].i. deceſſerit.

d Tranſactio].i.finis qdã ſiue refutatio. nã ĩproprie ponit̃, cũ nõ ſit de re dubia, & lite incerta, vt ff.e.l.j. Vel dic q̃ dubium erat an hincinde eſſent grauati à teſtatore, vt faciat ad ti. Acc.

e Captandæ].i.optandæ vel machinãdæ. alibi ponit̃ pro acquirere, vt cũ dicimus, talis captauit beneuolentiam talis.

f Cum pacto.]hæc dictio Cum, põt eſſe cõ quare non ſit circunuentus: & econtra quare videbatur circunuentus. & ſubaudi ſp, ſine machinatione alterius. vt ſ.ti.j.l. cũ ꝓponas. j. alias ſecus.ſ.ti.j.l.cũ poſtea. ſed ſi ſciret illum doloſe facere, nõ infirmat̃. vt ff.de act.empt.l.j.§.fi.& ff.de re iud. l.nẽo vi.

g Agere.]ideſt habere.

h Ageres]ideſt haberes,

i De cauſis]quas propoſuiſti, qa nõ es circũuentus. vſus eñ fuiſti iure cõi, ideo ꝗ; nõ es circũuẽtus, vt ff.de mino. l.verũ. §.ſciendum.& ſeq. item non reſtituitur. vt j.de in integ.reſt. l. non videtur.& facit.ſ.ti.j.l.j.& l.cum proponas.j.

Præſes.] CASVS. Si debitori ciuitatis adminiſtrator eiuſdẽ trãſactionis cã remittit debitũ: hoc caſu an valeat trãſactio, ꝗrit̃: vñ diſtinguẽdũ eſt, aut liquidũ fuit ciuitatis debitũ: quo caſu nõ valet remiſſio, vt hic. aut nõ, & valebit: qa tunc de re dubia fit. & hoc pſes.i.maior magiſtratus ꝓuidebit. potuit eẽ q̃ credebat te aliqd ciuitati dbuiſſe, cũ ñ tenebaris

k Ambitioſe.] Ambiebat.i.deſiderabat honorẽ p debitorem.

l Nam priore.]quando de re dubia, & lite incerta.

m Non ſinet.]vt & arg.ff.de iniur. l.cũ qui. §. in popularibus.& l.tutor.in prin.& l.iuſiurandũ quod ex.§.j.& ff.de pactis.l.imperatores.& de decret.ab ord.fa. l. ambitioſa. Sed ꝯ

A j. de vſur.l.aduerſus. Sol. vt ibi. Et no. qđ dicit hæc lex i adminiſtratore ciuitatis, idẽ in oĩ alio ſimili adminiſtratore, vt ꝓlato, tutore vel curatore. Sed qd ſi nõ ambitioſe, ſed bona fide gratis remittũt: & liqdũ debitũ erat: ſed qa forte vſura erat, vel alia iniqua pecunia? dices valere, vt hic innuit.

Preſes prouinciæ exiſtimabit, vtrũ đ dubia lite trãſactio iter te & ciuitatis tuæ adminiſtratores facta ſit: an ãbitiosè,[k] id qđ indubitatè deberi poſſet, remiſſum ſit. nã priore[l] caſu ratã manere trãſactio nẽ iubebit: poſteriore verò caſu nocere ciuitati grãm nõ ſinet.†[m] PP.XVI.Kalen. Mart.

B Aemiliano & Baſſo Cons.

Tranſactio facta iuſto metu, reſcinditur, metus tamen iuſtificatio ex ſola qualitate facti in tranſactionẽ deducti non probatur, & inter dominum & ſeruum tranſactio nõ valet. Alex.& Saly. Vel ſic. Tranſactionem vitiant metus & dominium ſeu ſeruitus, vbi inter dominum & ſeruum interuenit. Ia.Butr.

XIII. Imp. Dioc.& Max. AA. Probæ.*

Interpoſitas metus cã trãſactiones ratas ñ haberi, edicto ꝑpetuo[n] ꝯtinet̃. Nec tñ,[o] qlibet metus ad reſcindẽdũ* ea q̃ cõſenſu terminata ſunt, ſufficit: ſed talẽ metũ probari op;, q ſalutis[p] ꝑiculũ, vł corporis cruciatũ[q] ꝯtineat. Ad vim tñ vel dolũ arguẽdũ qualitas[r] cauſę principalis nõ ſufficit. vñ ſi nihil tale ꝓbari p̃t, ꝯſenſu qõnes terminatas minimè inſtaurari oportet. Sed

C

ãbitioſe. & ff. de fur. l. interdũ.ij. §.q tutelã. & l. ſi pignore.§. fi.& de iniur. l. ſed ſi vnius.§.j. Pla.ꝯ ſ.ti. j.l.pactum iij.

ADDITIO. Iſtã opinionẽ Pla. ſequuntur cõiter docto. vt teſtat̃ hic Bart. ſoluẽs rõnẽ & iura p gl. allegata.

Interpoſitas.] CASVS. ſi metũ intuliſti, nõ valet tranſactio, & hoc i prima. refert tñ an fuerit talis met⁹, q potuit cadere in conſtantẽ virũ, quo caſu nõ valebit: alioqn ſecus. & hoc in ſecunda. Si ãt cũ mihi ꝓmitteres, metũ intuli, & ſuper ꝓmiſſo trãſactũ eſt, & mihi ꝯceſſiſti aliqd nõ videbit̃ metu extorta trãſactio. vnde licèt in principali cã & in ꝓmiſſione ꝓbaueris tibi metũ illatũ, non pp hoc metũ interceſſiſſe probaſti i trãſactione: vñ ꝯ eã venire ñ poteris. Vel dic, in principali cã ꝓteſtat⁹ fuiſti magno clamore tibi vĩ tranſigẽdo illatã. hoc aũt ſolũ nõ ſufficit ad ꝓbãdũ metũ, ſed ꝓbare debes: vt j de dolo. l.dolus. Vel dic q̃ habebas iuſtã cãm, & litẽ qdã, vñ ñ erat veriſimile te tranſigere &c. niſi tibi metũ intuliſſem: ſed nõ ſufficit ad ꝓbationẽ illationis metus: qa neceſſe habebas aliter probare, q̃ per qualitatẽ cauſæ principalis. Si aũt me ſeruum tuum dixeris, & hoc probaueris: non valebit tranſactio, cum inter dominum & ſeruum non teneat pactio. Viu. Not. ex hac l. bonũ tex q. ad hoc vt ꝯpetat actio directa qđ met⁹ cã, ex verbis & mẽte edicti p̃toris poſiti i l.j.ff.qđ me.cau. requirit̃ met⁹ iuſtiſſim⁹.ſ.mortis, vel cruciat⁹ corporis, ſm P.d C. hic.

n Edicto ꝑpetuo.]qđ hẽs ff.qđ met.cau.l.j. Sed & qñq; locũ hẽt tñ edicti ſnia: vt ff.qđ me.cau.l.iſti qdẽ.§.ſi ſi qñq; offiſciũ iudicis: vt ff.e.ti.l.fi.§.ſi fœnerator.& de var.cog.l.medicus.& qua.re.act.nõ dat̃.l.j.§.q̃ onerandæ. qñq; ꝯſtõ: vt j. qđ me.cã.l.ſi per impſſionẽ.& his oĩbus modis rata nõ habent̃. Itẽ quod dicit, perpetuo.i. gñali. multa.n. ſignificat: vt diximus.ff.p ſoc.l.j. Vel dic i ſine tpis ꝓfinitione: vt ff.qđ me. cau.l.ſi mulier.§.qđ me.& ſ.đ diuer reſcr.l.ij.ñ ãt q̃ ex eo actio ꝑpetuo det̃, niſi ad ſimplũ: vt ff.qđ me.cã l.ſi cũ §.j.& ij.

D

o Nec tñ.]licèt dicat gñal̃r de metu, nõ tñ qlibet ſufficit, vt ſubijcit: vt ff.quod me.cã.l.metum aũt non &c.& ff.qbus ex cauſis maio.l.iij.& j.de diſtr.pig.l.& qui.& j. de reſcin.ven. l.ſi voluntate.

p Qui ſalutis]vt mortis, & quaſi mortis. quod dic per exẽpla. vt ff.quod me.cau.l.iſti.§.pen.& fin. vt ſic differat à ſeq.caſu.

q Cruciatum.]quod iudicis diſcernit̃ arbitrio: vt ff.ex q.cau. ma.l.metus aũt cã. in fi. & ſic notat cauſam principalem ipſam venditionem.

r Qualitas.]veluti ſi i vẽdĩne dol⁹ vel met⁹ fuerit, ex q̃ venditione

† aliãs, poſteriore nocere ciuitati gratia non ſinet.

* ali. Proclæ.

Ciuitatis adminiſtratores an tranſigere poſſint.

* al. reſcindenda.

Perpetuũ qualiter accipitur.

Prętoris edictum quare dicat̃ perpetuũ, pulchrè explicat Alcia. hic, & in ti. ſ. de edend. & lib. i. diſpõ. c. 17.

tione trāſactio pceſſerit ex interuallo. p hoc. n. non creditur fuiſſe in tranſactione dolus. Vel principalē cām dicit conteſtationē doli vel metus: q ſola nō ſufficit, niſi ſpēter probet. vt j. de dolo. l. dolū. & qđ me. cā. l. metū. & j. e. tit. l. ſi maior. Vel tertiò ' qualitas cauſæ. i. q. dicat ita ſe iuſtā & liquidam habuiſſe cām, vt nō ſit veriſimile trāſegiſſe: vñ hēbat inſtrumenta, qb' ſufficienter poterat fundare intentionem ſuam.

' Idē Bar. & Iaſ.

ᵃ Alia rō.] ſuperior eñ erat dolus vel metus, hic aūt rōpſonę: quia cum ea paciſci non poteſt.

ᵇ Reformat.] i. reſeldit. ſic reſerare. i. aperire. formari aūt pactum dicitur, quando veſtitur.

ᶜ Non poſſe.] niſi de libertate paciſcatur. vt ar. j. de libe. cau. l. cū affirmes. & l. poſt certi. ſm quoſdā. Nos p̄ argu. earundem legum. Sed p̄ nos. ff. de acqui. hær. l. ſi ſeruū. §. ſi qs dederit. Solu. vt dixi in d. l. cum affirmes. Itē j. e. l. ſi. Sed ibi dicit valere tranſactionē ſup qōne libertatis factam, qđ verum eſt, ' ſi eñ dubitabat de ſtatu. ſic & ff. de iudi. l. vix. hic āt ſup alia qōne.

Formari pactū qñ dicitur.

ᵉ deſideres.

ᵒ Idē B. & Iaſ.

ADDITIO. Dū quæritur an pactū factū inter dñm & ſeruū valeat, diſtinguit hic Bar. aut ſit pactū inter dñm & ſeruū de alio q de libertate, & indiſtinctè non valet, vt hic. aut ſit de libertate, & tunc aut erat dubiū an eſſet ſeruus, & valet, vt l. ſi. j. eo. aut certū, & tūc aut ſit cū dño futuro, & valet, vt l. ſi ſeruū. §. ſi quis dederit. ff. de acqui. hære. aut cum præſenti, & tunc ſecus, vt d. l. cum affirmes. j. de libe. cauſa.

qm̄ eū cū quo te trāſegiſſe cōmemoras, ex ancilla tua natū, ſeruū tuum eſſe aſſeueras: ſi vera ſunt quæ precibus cōplexus es, alia rō ᵃ pactum reformat. ᵇ Nec. n. dubij iuris eſt, dños cū ſeruis ſuis paciſcentes, ex placitis teneri atq; obligari non poſſe. ᶜ S. IIII. Non. April. Byzantij, ipſis IIII. & III. A A. Cons. B

Tranſactio diſſoluitur conſenſu ſimul & actu cōtrario, & agitur cauſa ex integro. Saly. Vel ſic: Communi conſenſu partium à tranſactione recedi poteſt. Alex.

XIIII. Idem A A. Soratæ.

SI diuerſa pars ᵈ p̄ placitū ᵉ agere nitit: æqtatis rō ſuadet refuſa ᶠ pecunia ᵍ (cum & tu ʰ hoc deſideras) cām ex integro agi. ⁱ PP. IIII. No. Iul. ipſis. IIII. & III. A A. Cons.

Tranſactio facta per Aquilianam ſtipulationē & acceptilationē, perimit omnem actionem, & perimit ipſo iure. ſecus ſi nō interueniat Aquiliana ſtipulatio & acceptilatio: quia tunc non perimit ipſo iure, ſed ope exceptionis. Bal. Vel ſic: Si tranſactio fiat per acceptilationem precedēte Aquiliana C

Si diuerſa.] CASVS. Si me ad fundum couenisti, & tranſegiſti vt mihi fundum cederes, & tibi darē x. an à pacto trāſactionis diſcedere poſſimus, quæritur? & rñ. q ſic, dummodo hoc fiat de vtriuſque cōſenſu: & actione priſtina agere potes, refuſa mihi pecunia qñ dedi noīe tranſactionis. Viui.

ᵈ Si diuerſa pars.] ideſt actor.

ᵉ Contra placitum] ſcilicet tranſactionis.

ᶠ Refuſa] ideſt reſtituta.

ᵍ Pecunia] tranſactionis noīe data p reū ipſi actori: & dic cōdictionem indebiti cōpetere ad hanc pecuniam repetendā. vt ff. de condic. indebi. l. elegantcr. iij. reſpon. D

ʰ Tu] ſcilicet reus.

ⁱ Agi.] vt & ff. de ſol. l. pupilli. §. j. Sed nūqd ipſo iure nō obſtante prima trāſactione? Rñ. non, vt ff. de pac. l. ſi vnus. §. pactus. & dixi. j. tit. j. l. pacta nouiſſima. Itē quid ſi ſublata erat prior actio p acceptilationē & Aqlianam ſtipłonē? Rñ. idem vr̄ eſſe dicendū, q agat veteri, vt j. e. l. vbi. Sed ar. ſ. ff. de pac. l. ſi vnus. §. ſed ſi pactū. Sed forte dabit ei prior actio vtilis ex æquitate, vt arg. j. ſi aduerſus tranſ. l. j. & ij. Itē quare ſecus in ſnia: vbi ēt lata per partiū cōſenſum ſecūda non valet, vt j. eſt prouo. nō eſt neceſ. l. j. niſi cū eſſet dubiū an eſſet iudicatū, & ſuper hoc iudicaret, vt ff. quæ ſenten. ſine app. reſcind. l. j. Rñ. qa ſit ex conſenſu tranſactio, & iō rio cōſenſu tollitur, vt ff. de regu. iu. l. nihil tam naturale. ſed iudicium in inuitum redditur, vt ff. de verb. obl. l. inter ſtipulantem. §. j.

Snīa ſecū da eiūde partiū cōſenſu nō valet.

VT reſponſum] CASVS. Quærebas à principe an mulier te p dote ɔueniēs, & tecū trāſigens, venire poſſit p̄ trāſactionē? & rñ. declarare debes an facta ſuit ſimplr tranſactio: quo caſu ei agenti actione priſtina, obſtabit excep. tranſactionis. an fuit ſublata p acceptilationē, interpoſita Aquil. ſtipulatione: quo caſu nullam hēbit aduerſus te actionē, neq; vniuerſalem. i. hæred. peti. neq; ſingularem, vt rei vind. Viuian.

ᵏ Poſſis.] tu q ſimplr quæris an poſſit aduerſaria tua p̄ tranſactionē venire. Et no. q benigne docet ipſa tor ſupplicātē qualr pponat, vt ſ. de pci. ipera. offe. l. ſi. Duri' aūt rñdet alibi iuriſconſultus, vt ff. de teſtamen. l. Domitius.

ᵉ cōgrui.

ˡ Fuerit.] his. n. duob' modis ſit. vt ff. e. l. ij.

ᵈ intelligimus.

ᵐ Illuxerit.] ideſt apparuerit.

ⁿ Vel in rē.] ſed qūo iſtæ actiones accepto ferenr, cū ſola verb. obligatio poſſit accepto ferri, vt ff. de accep. l. an inutilis. §. ex ceptū? Rñ. : deducū tur in ſtipłonē Aquilianā prius, vt Inſtit. qui. mo. tol. oblig. §. itē p acceptilationē. Sed qūo potero rem meā ſtipulari, vt ff. & le. j. l. cętera. §. j. & de ver. obl. l. nemo? Rñ. nō rē, ſed quāti mea intereſt, vt Inſti. qui. mo. tol. obli. §. eſt autem. & ff. de ver. obli. l. ſcire debemus. §. ſi à ſure.

ᵒ al. palā fiet.

: Et bene Bar. & Ia.

ᵒ Palā ē.] niſi vt j. ſi aduerſus trāſactionē.

ſtipulatione, non poteſt actor ad priſtinam etiam reālē redire, licet reus tranſactionem non obſeruet. Alexander.

XV. Idem AA. Pompio.

VT rñſum ɔgruēs ᵉ accipere poſſit, ᵏ inſere pacti exēplū. ita. n. itelligemus ᵈ vtrū ſola ɔuētio fuerit, an etiā Aqliana ſtipłō necnō & acceptilatio ſecuta fuerit: ˡ q ſi ſubdita eſſe illuxerit, ᵐ nullā aduerſariæ tuæ petitionē hęreditatis, vel in rē ⁿ ſpālē ɔpetere, palā ᵒ eſt. PP. XV. Kalen. Au. ipſis IIII. & III. A A. Cōs.

Legitima tranſactio reſcripto principis non tollitur. Ale. Bal. & Saly.

XVI. Idem A A. & C C. Cecilio.

CAuſas ᵖ vł lites trāſactionibus lrimis ᵠ finitas, impiali reſcripto reſuſcitari non oportet. ʳ S. V. Id. Mar. ipſis V. & IIII. A A. Cons.

Ex tranſactione pœnali cum clauſula, rato manente pacto, datur exceptio, & pœna exactio: ex non pœnali vero ſola exceptio. Saly. Vel ſic: Poteſt quod datū eſt repeti, & exceptio tranſactionis oppons cōtra actorē, pmiſſa non ſeruante reo, ſi hoc actū

Cauſas.] CASVS. Tranſegi tecū, poſtea impetraui iudicē p̄ te ſuper debito ſup quo trāſegi, nō facta mētione de trāſactione. certe ſi facio te citari corā iudice, & tu cōpares, & excipis de tranſactione iā facta, & facis de ea fidē, iudex dēt pnunciare reſcriptū eſſe ſurrepticiū: qa ſi de trāſactione feciſſem mētionē, tale reſcriptū non obtinuiſſem: qa nō eſt intētio principis lites ſopitas p tranſactionem vel ſnīam, reſuſcitare. & ſic pronūciabit ſe non eſſe iudicem competentem, ſecundùm Pau. de Caſ. hic.

ᵖ Cauſas.] dicūt qdā cām añ litis ɔteſtationē: poſt controuerſiā tñ ſed poſt litis cōteſtationē incipit eē lis, vt ar. j. de litig. Authē. litigioſa. alij cauſas criminū, ſed lites ciuiles. vt ff. de teſti. l. j. §. j. & ff. de verbo. ſig. l. litis nomē. Tu potes dicere tertio. ſ. cauſa poſt ɔteſtationem litis. ſic. n. dicit Tullius. Cauſa eſt res q̄ hēt in ſe ɔtrouerſiā in dicēdo poſitā cū certarū pſonarū interpoſitione. ſed lis eſt ante & poſt, & ſic eſt genus, & cā ſpēs: vt j. quo & qñ iudex. auth. q ſemel. An ergo añ cōteſtationē pōt trāſigi? videbat q nō, quaſi nō ſit res dubia lite: vt ff. eo. l. j. Sed p̄. eſt, vt hic. & ff. de condi. indebi. l. elegantcr. §. ſi quis. non autem poſt ſententiam, vt in ea. l. §. ſi poſt.

Cauſa & lis differunt.

ᵠ Legitimis] aliàs non, vt ſ. ti. j. l. cum poſtea.

ʳ Oportet;] cum enim exhauriat in totū ius alterius, pſumit p̄ ius: & iō ñ valet: ' vt hic. & ſ. de preci. impe. offe. l. quoties. & ſi p̄ ius vel vtili. publi. l. oēs. & j. de er ro. aduoca. l. ſi. & ſen. reſcin. nō poſ. l. ſi. niſi diceret, non obſtāte hac l. ff. de leg. iij. l. ſi quis. in prin.

' Cōc. gl. ſuper verbo, ipſarū. ſi. c. audita, ex de reſtit. ſpol.

Vm pponas.] CASVS. Mulier aliqua petebat à te fundū. tecū trāſegit vt dares ei decē, & à lite diſcederet. nō vult ſtare pacto tranſactionis. petis vt pacto ſtet, vel reddat q noīe trāſactionis dediſti. quasr tibi cōſulatur, qrtur. & rñdetur, aut cōueniſti vt ſtares trāſactioni, & ſi nō ſtaret trāſactioni, repetere poſſes q dediſti trāſactione manente: aut nō. Primo caſu repetes q dediſti, ſi nō ſtet pacto: & ei agenti obſtabit trāſactionis exceptio, cū interceſſit ſtipło, ſi p̄ tranſactionem veniret, neq; fuit minor. xxv. an. Si aūt nō cōueniſti, ſed

vt

vt à lite ſimpliciter diſcederet, dediſti: ſibi agenti ſiſt obſta- A bit tráſactionis exceptio, neq; datorũ tibi dabit repetitio. Vi.

a Ab ea.]ſcilicet actrice, vel à creditrice præſente.

b Reſiluiſſe] idest reſilire velle.

c Pacto.]ſcilicet tranſactionis.

d Perſpicis] .i. intelligis, vel itelligere dẽs.

e Fuerit.] ná ſi minor eẽt, iuuaret in ītegrũ reſtitutione.

f Habeas] .i. habebis. vt ff. de tranſac. l. qui fidé. Sed ɔ. ff. de pac. l. reſcriptũ. §. j. ſed ibi nõ fuit dictum, rato manente pacto.

g Exceptio.] vt ĩ. de dolo. l. ſi ſuperſtite. Et no. φ huius l. diſtictio locũ hẽt vbi nõ iurauit ſe nõ vẽturũ ɔ tráſactioné. tunc. n. & ſoluit pœnã, & reddit accepta, nec agere põt, vt ĩ. e. l. ſi qs maior. Itẽ intellige cũ vetus actio ſupereſt: alioquin reſtituit accepta, & non agit. Itẽ pſtat pœnã, vt ĩ. eo. l. vbi. Sed qd ſi eſt ſtipulatus reddi data ſi eo addito vt remaneret placitũ? Rñ. dicũt qdã eẽ ĩ electione pmiſſoris reddere data, aut ſtare pacto, vt ar. ĩ. eo. vbi. Tu dic c in electione reperẽtis, vt ff. de cõdi. indebi. l. elegáter. §. ſi qs poſt. in fi. & de pac. l. reſcriptũ. §. 1. & ff. eo. l. pacto. & l. q fidem. & de ver. oblig. l. C ita ſtipulatus. in fi. & de euic. l. vindicantem.

fuit, idest ſi in tráſactione fuit appoſita clauſula, rato manente pacto. Alex.

XVII. Idem. A A. & CC. Marcello.

CVm proponas,ᵃ ab ea ɔ quã ſupplicas, litẽ quã tecũ habuit, tráſactione deciſam, eamq; acceptis his quæ negotij dirimendi cauſa placuerat dari, nũc de cõuentione reſiluiſſe:ᵇ ac petas vel pactoᶜ ſtari, vel data reſtitui: pſpicis,ᵈ ſi qdẽ de his reddendis manẽte tráſactionis placito, ſtatim ſtipulone, ſi ɔ fecerit, pſpexiſti, & 25. annis maior fuerit:ᵉ φ exceptioné pacti, & actioné datorum habeas.ᶠ Quòd ſi nihil tale ɔuenit, exceptioᵍ tibi, nẽ ẽt eorũ q̃ dediſti, repetitioʰ cõpetit, partaⁱ ſecuritate. PP. V. Id. Iun. ipſis. A A. V. & IIII. Cons.

h Repetitio]. ſ. ſimul, ſed per ſe ſic, vt ff. de cõdi. indebi. l. eleganter. §. ſi quis. in fi. & dices. ĩ. eo. l. ſiue apud.

i Parta.] idest quæſita.

TRanſigere.] CASVS. Titius accuſauit aliqué de crie publico capitali. quæritur an ſuper hoc crie poſſit tranſigi vel paciſci? Rñ. & diſtingue. aut. n. irrogat pœnã ſanguinis, aut non. Primo caſu tranſigit pterquam in crie adulterij. In ſecundo caſu non, præterquam in crimine falſi. Viu.

k Tranſigere] ſcilicet gratis quo ad paciſcentes, & non gratis quo ad tranſigentes, vt ff. eo. l. j.

l Capitali.] puta φ ingerit pœnã ſanguinis. Tribus modis dr capitale crimen. Primo dr vltimũ ſupplicitũ, vt inſtitu. de publi. iudi. §. publicorũ. Secũdo amiſſio libertatis, & p cõſequẽs ciuitatis, puta qa damnat in metallũ, vel opus metalli. Tertio amiſſio ciuitatis tm̃, vt cũ deportat. ff. de publi. iudi. l. ij. & ff. de bo. poſ. l. edicto. §. rei aũt capitalis. & ff. de pœ. l. ij. & l. qdã. hic aũt ſtricti⁹ accipit p eo qđ ingerit pœnã ſanguinis tm̃, vt no. p ſequenté lrã. & ſic ſtricte ponitur. ff. de bon. eorum qui ſibi. l. j. ſed in l. ij. eiuſdem titu. large.

m Prohibitum]. ſ. accuſato, ; ſed accuſanti ẽ phibitũ. vñ ſi paciſceretur vel tranſigeret, incideret in Turpillianum. ff. ad Turpil. l. ab accuſatione. ſed accuſato licet qualitercũq; redimere ſanguiné ſuũ. vt ff. de bo. eor. l. j. Itẽ nunqd tranſactio talis præiudicabit alijs ſi velint eũ interim de eo. crie iterũ accuſare? Rñ. q non vt ff. ad legé Iul. de vi publ. l. q cœtu. §. ſi. Sed arg. ɔ. ff. de pua. l. præuaricationis. & ff. de iureiurã. l. eũ qui. §. in popularibus. ſed illud eſt qa habẽt iudicis auctoritatem: hic aũt partium conſenſum tm̃. Alij dicũt gratuitũ pactum non pjudicare, vt d. l. qui cœtu. in fi. ſed tranſactio ſic. Immo ɔ in eo φ excepit adulteriũ tm̃, vt hic & ĩ. ad legé Iul. de adul. l. de crie. Imo & raptus vr excipi. vt ĩ. qbus ex cauſis ſer. pro pre. li. ac. l. pe. Solu. idẽ ſtatuit in raptu virginis, quod in adulterio, pp ſilitudiné q̃ inter ſe habent. ſed ſm Ioan. bñ põt tranſigi vel paciſci de raptu, vt vr velle lra illa. dicit. n. pacto tranſmiſſum: ergo apparet φ per pactũ eſt remiſſum, ergo fuit licitum pactũ. Itẽ ɔ in eo φ hic dicit de adulterio nõ poſ

ſe tranſigi, vt in Auth. vt lic. ma. & auiæ. §. ſi. coll. viij. ibi, niſi tñ nondũ aut iudiciali decreto, aut amicabili cõuentione, &c. Solu. dicunt qdã hoc corrigi. ſed verius ſm Ioan. qd ibi dr, non eſt referẽdũ ad capitulum adulterij, ſed ad alia capitula in eadẽ authen. primo poſita. Itẽ cõtra in Auth. vt nulli iudi. §. adulteram. col. ix. Sol. ſpále forte in viro. Vel veri⁹ ibi actũ erat, & etiã mulier punita, qa in monaſteriũ erat miſſa: ſed vt ſibi reconciliat intra biennium. Item contra. ff. de adul. l. ſi maritus. ij. §. ſi negauerit. Solu. ibi repudiauit, non aũt tranſegit, vel pactum fecit. Itẽ cõtra. ff. de pac. l. iuriſgen. §. ſi paciſcar. & §. ſeque. vbi nõ pmittit valere pactũ ɔ publicã vtilitatẽ factum. Solu. illa diſtinguit p iſtã vt ea locũ habeat in crie quod nõ ingerit pœnã ſanguinis. Alij dicũt eã tm̃ loq in gratuito pacto, iſtam in tráſactione tm̃, & exponũt hic tranſigere vel paciſci, pacto ſcilicet non gratuito: & inducũt ſ. eo. l. pſes.

In omni pœna ſanguinis poteſt tranſigi vel paciſci, excepta pœna adulterij: de alia pœna non, niſi ſalſi. Saly. & Ale.

XVIII. Idem A A. & CC. Valentin.

TRáſigereᵏ vel paciſci d crie capitali,ˡ excepto adulterio, phibitũᵐ nõ eſt: in alijs aũt publicisⁿ criminib⁹, q̃ ſanguinis pœnã non ingerunt, tráſigere nõ licetᵒ citra falſiᵖ accuſationé. S. III. Kal. Sept. A A. Cons.

Noua repertio inſtrumenti non vitiat tráſactionem, ſed dolus ipſiom occultantis eam inualidat, ſi actio prima non erat ipſo iure ſublata, alias inducit actioné de dolo. Saly. Vel ſic: Tranſactio non reſcinditur prætextu inſtrumentorũ nouiter repertorũ, ſi bona fide facta fuit: ſed ſi reus per dolũ extorſit eã, reſcinditur, vel per doli replicationé ſi actio nõ erat ipſo iure ſublata, vel per doli actionem ſi actio ſublata erat. Alexan.

XIX. Idem A A. & CC. Irenæo.

SVb prætextuᵠ inſtruméti poſt reperti tranſactioné

n In alijs aũt publicis] Publica iudicia ſunt, q̃ enumerata ſunt. ff. de pub. iudic. l. j. Quid aũt erit in priuatis delictis? Reſ. ſ. lo. vt in eis poſſit tráſigi & paciſci. Satis. n. eſt φ non inuenio prohibitũ in eis: vt ff. qui. ex cau. ma. l. necnon. §. j. Sed arg. ɔ. ff. de arbi. l. nõ diſtinguemus. §. Iul. & ff. de his q no. in fa. l. qm̃. & põt ſic diſtingui an criãr, & tunc non licet: an ciuiliter agit, & tunc licet.

o Non licet.] vt ĩ. de contrahẽ. & cõmit. ſtipu. l. ſi quidé. in fi. qa ſi tráſigat, p cõfeſſo hr: vt ff. de præuari. l. in oibus. Et no. φ nõ repetit niſi tráſigere. ná paciſci bñ licet: vt ff. de iure fiſc. l. in fiſci. & l. eius. & ad le. Iuliã. de vi. publ. l. q cœtu. §. fin. qđ nõ placet Iaco. vt alibi no. Sed quid ſi tranſigat? Dicũt quidã tranſactioné valere inter eos: ſed alijs non pjudicare. quod nõ placet: qa ſic nulla eſſet drĩa, an tráſigat quis ſup re familiari, an ſup re publica: ſed lex aperte facit drĩã: vt ff. de pac. l. iuris gentiũ. §. ſi paciſcar. & l. ſi vnus. §. pacta. & ſic dico ẽt inter eos nõ valere: vt no. d. §. ſi paciſcar. in glo. Fit enim nunciatio &c. hic videtur aliter dicendum, vt alibi notatur, ſcilicet cum refertur ad pecuniariam æſtimationem.

p Falſi accuſationem] vt ĩ. de fal. l. ipſe. & eſt rõ: qa plerunq; falſi accuſatio refertur ad pecuniariã æſtimationé, ſm Ioan. & hoc ſolo caſu vr eam accuſationé exceptã à tranſactione. ſ. D phibita vel vt fieri poſſit tráſactio ſup falſo, qđ refert ad pecuniariã æſtimationé: nã qñq; irrogat pœnã ſanguinis: vt ĩ. de fal. mo. l. j. §. fin vero. & l. pe. Vel dic q ſp ſuper crie falſi licet tranſigere, ẽt qñ irrogat pœnã ſanguinis: vt in prin. l. itẽ cũ non irrogat: vt hic. alioqn nõ eẽt bona exceptio quã fecit. Et no. verſus: Sanguinis in pœnis (niſi mœchus) tranſigit omnis. In reliquis nulli liceat, niſi crimine falſi.

SVb prætextu] CASVS. Mutuaui tibi x. factum eſt inſtrm. negaſti te mihi debere, vel te ſoluiſſe dicis: vñ venit i dubiũ. tecũ tranſegi pro v. & alia v. remiſi: qa inſtrm reperire nõ potui: ſed tranſactione facta inſtrm inueni an eius prætextu litẽ finitã tranſactione reſuſcitare poſſim, qritr. & rñ. φ nõ. Si aũt inſtrm ſubtraxiſti per ſeruũ vel per aliũ credenté tua eſſe. & neutro caſu cõmiſſum fuit furtũ, vt pp hoc facilius veniretur ad tranſactioné: aut fuit ſimplex tranſactio, aut Aql. ſtipulatione vallata, & accepto lata. Primo caſu agã actione prima: & ſi excipias d facto tráſactiõis, replicabo de dolo. Sed ĩ caſu cũ nullum detur mihi auxilium, agam de dolo. Viua.

q Sub prætextu] Prohibẽt iura, niſi in cauſa publica. vt ff. de re iud.

† Alc. li. 5. parad. c. 8. 9. 10. 11. & ad hanc conſtitutioné. nos tñ aſr interptati ſumus i noſtro ad hunc tit. commétario. Cont.

† l. 4. ĩ. d re iud. Vide c. j. cũ gl. j. extra de tranſactio. & c. iter monaſteriũ ex d re iudica.

ſ Iſtã gl. ſequũtur Alb. Bar. Bal. Pau. Salyce. & oés Moderni.

Tráſactio an poſſit fieri ſup crimine falſi.

6 Approbatur per B. B. & Ia.

iudi.l.imperatores,& niſi in cauſa eccleſiæ,vt arg.in Auth.de nō alie.§.ſiniſtrus.coll.ij.& niſi in cauſa pupilli, vt ꝟ.de iur. reip.l.rempublicam.lib.xj.& niſi ſit teſtm̄.vt ff.eod.l.de his. Idem de codicillis.vt ff.eo.l.imperatores.§.j.& l.non eſt.

a Per ſe] per ſe poſſunt ſubtrahi, ita vt nō cadat in nomen furti, vt ſi apud eum ſint,& ſi contrectet,ſed celet,vt ff.de fur.l.in inficiādo. circa prin. Si aūt contrectaret. fieret furtū & daretur actio furti ad duplū etiā qd cōtinet ī iſtro, vt ff. de fur.l.q tabulas. & ſic nō daret̃ de dolo. ꝗ hic dicit dari,vt ff.de dolo. l.j.§. ait ꝑtor.& l.ij.Per aliū aūt ſubtrahit, vt ſi alicui mādauit vt acciperet ea: qui putās eſſe mādantis, ea accepit. Nec.n.mandator cōmiſit furtū: qa non cōtrectauit, nec fuit pñs:nec accipiēs cōmiſit furtū, qa nō fuit in dolo, vt ff.de furtis. l. ſi is qui rem.ij.§. ſi tu Titiū. & l. ſi qs pſerendū.& l.falſus. §.ſi qs nihil. Alij nō exigūt hmōi expoſitiones, qa dicūt cōpetere furti actionē cum actione de dolo,cū ſint famoſæ ambæ. qd non placet,vt ff. de dolo. l.j.& l.ideoque.

Cōcor. gl.in c. j. ſup verb. obtineat. ex co. tit.

Cōcor. gl. in ca. cōſuluit. ſup verbo, odiū lucē in fin. ex de off. de leg.

ADDITIO. Aduerte q duplex eſt dolus: vnus cōmiſſus ī ſubtrahēdo: & ex illo eſt petit actio furti, & ñ de dolo. Secūdus eſt dolus cōmiſſus in celando & extorquēdo à te tranſactionē,& ex iſto nō orit̃ actio furti: qa abſq; contrectatione nō naſcit̃ l.et q. ff.de furtis. vñ merito agit̃ d dolo:& iſto caſu loqr̃ hæc lex ſm Iac. Bu. qd approbat hic Bar.

bona fide finitā reſcindi iura nō patiunt̃. Sanè ſi p ſe [a] vel p aliū ſubtractis inſtris, qbus veritas argui [b] potuit, deciſionē litis extorſiſſe ꝓbet̃: ſi qdem actio [c] ſupereſt, replicationis auxilio doli mali, [f] pacti exceptio remouet̃. Si verò iā perempta [d] eſt, intra ꝯſtitutū [e] tps tm̄ actionē de dolo potes exercere. [f] Da.IIII.Kalen.Octob.Sirmij.AA.Cons.

Contra tranſactionem non poteſt veniri: ſicut nec contra rē iudicatam:nec tps noctu vitiat trāſactionē.Sal.Vel ſic: Tranſactio & ſñia paris ſunt auctoritatis, & valet tranſactio facta de nocte,ſicut de die. Ale.

XX. Idem AA.& CC. Antiſtiæ.

NOn minorem [g] auctoritatem tranſactionū, ꝙ rerū iudicatarum eē, recta rōne placuit. Siquidem [h] nihil ita ſidei [i] ꝯgruit humanæ, ꝙ ea quę placuerāt, cuſtodire. Nec.n.ad reſcindendū pactū [k] ſufficit ꝙ hoc ſecūda [l] hora † noctis interceſſiſſe ꝓponas: cū nullum tps [m] ſanę mētis maioris 25.annis ꝯſenſum repudiet. [n] S.IIII. kalen.Octob.ipſis.AA.Conſ.

Simulata emptio ex cā tranſactionis facta., fictum emptorē non obligat ad precium ſoluendum.Bald. Vel ſic: Tranſactio vera præualet venditioni ex cauſa tranſactionis ſimulata,& pciū ex eo fictū peti non poteſt. Salj. Vel ſic, Plus valet quod agitur, ꝙ quod ſimulate concipitur. h.d.Alexāder.

XXI. Iidem.AA.& CC.Geminiano.

CVm ea quæ tranſactionis cā dari [o] aut retineri ꝯuenit,velut emptorē eū quē accipe placuerat,obtinere ꝑſcribit̃: [p] his ꝗ ſimulatè gerunt̃, ꝓ infectis habitis, fruſtra ficti precij poſtulat̃ numeratio. [q] S.V.No.Octob. ipſis AA.Cōs.

Proteſtatio vel conteſtatio ſuper dolo nō facit dolum præſumi. h. d. Salj.& Alex. vel ſic: Tranſactio non reſcinditur ex proteſtatione.Iac.bu.

XXII. Iidem.AA.& CC. Alexandro.

SI maior trāſegiſti, ad reſcindendā trāſactionem de dolo ꝯteſtatio [r] non ſufficit. S. kal.Decemb.ipſis. AA.Cons.

Exceptio, non ſum hæres,oppoſita creditoribus hæreditarijs,eſt exceptio intētionis. Item cui denegatur defenſio, multo magis denegatur actio.h.d.Bal.vel ſic:Si conuentus vt hæres nō oppoſuit q non erat hæres, ſed vt hæres tranſegit & ſoluit,repetere nō poteſt licet vere non eſſet hæres: & ſi nō ſoluiſſet, cōpelleretur ſoluere ſi ſtipulatio interueniſſet.h.d.Alc.et Salj. vel ſic: Poſt rem tranſactione deciſam non poteſt oppōi exceptio intentionis vel facti,nec ſoluti repetitio conceditur.h.d.Salyc.

XXIII. Iidem. AA. & CC.Titiano.

g Non minorem] quantū ad decidendas lites, & quantū ad exceptionem parandam:qñq; tñ ſecus eſt:vt ſ.eo.l.ſi diuerſa. Itē pactio nō fecit ingenuū,ſed ſñia ſic:vt ꝟ.de inge.ma.l. diffamari:& plene potes dicere vt ff.de iureiu.l.ij.

h Si quidem]. i. qa.

i Fidei] vt ff.de pac.l.j.in prin.& Inſt.de re.diui. §. per traditionē. ff.de act.em.l. exempto in prin.

k Pactum].i. tranſactionis.

l Secūda hora.] puta in gallis cantu. Et ſic nota quòd valet de nocte quod fit, ſicut de die:vt ff.de teſt.l. ad teſtiū.§. poſſe.Sed ſi de nocte fit, cū poſſit,vt dictum eſt,nūqd erunt neceſſaria luminaria?Rñ.ſic ff. de vē.inſpi. l.j.§.tria lumina. & ī.de ſentē.ex breui. reci. l.ij. Sed arg.ſ.ꝟ.ad legem Iul.d adul.l.Gracchus & in Auth.de iudi.§. ſedebunt.coll.vj.

m Tempus.] de die, vel de nocte.

n Repudiet.] qn poſſit tranſigi.

† ſic in oībus meis. qdam alleg̃unt,actio.

CVm ea.)Pone caſum ī terminis vt in gl. prima. Ex ꝗ gl. ꝓ declaratione ipſius no.dūdicit,ſcholaris in dādo reus.,i. q cōueniebat̃, dediſſe ſiue reſtituiſſe. ſed dū dicit, in retinēdo actor.i. quod dū ſcholaris ageret,conuenit q aduerſarius retineret. & finalis concluſio huius legis ſtat ſolum in hoc,quod vbi eſt vera tranſactio & ſimulata emptio, ſtatur tranſactioni,& ctus ſimulatus nihil operat̃,ſm Bald. Et adde ſm Iaſ.q ſimulatio nō pōt liquide ꝓbari, iō ſufficiūt veriſimiles coniecturæ,ſicut in dolo.l dolū.ꝟ.eodem.

b Argui potuit.]idelt arguere probari.

c Actio.]quæ eſt,ſi quidem &c.vt ſtatim dicit.

d Perēpta].ſ.actio vetus.& ſic fuit ſtipulatio & acceptilatio.

e Conſtitutū tps].ſ.bienni,vt ꝟ.de dolo.l.optimum.

f Exercere]ſic ergo vbi ſi qs p calūniā reſiſtit,valet trāſactio, vt hic:licèt ſit ſecus in actore cōmittēte dolū,vt dixi.ſ.e.l.ij. Sed cū dolus dederit cām trāſactioni:quare nō eſt nulla ipſo iure,ſicut vendō,vt ff de dolo.l.& elegāter.poſt prin.Rñ. in vendōne,q rem tradit,hēt de dolo. Nā vt ait B.pceſſit venditio vt infirma: ſecuta ē traditio vt infirmāda p actionē de dolo. ſed iſte vt tradidiſſe,cū remiſit actionem. Vel aliud in bonæ fidei,aliud in ſtricti iuris, ſicut eſt trāſactio ſm B. ſed hoc nō placet,vt ſ.de inuti.ſtipu. l.dolo.Itē qūo dat̃ de dolo, cū alia cōpetit.vt ff.de dolo.l.j.§.ſi qs cū?ſñ. Bu.hic nulla cōpetit poſt dolū admiſſum. Vel dic q hic in ea admittēda paſſus ē dolū,vt ibi dicit.Itē quare nō dat̃ cōdictio ob cām vt ſe reponat in obligationē·vt ff.de condic. cau.da.l.ſi qs?Rñ.qa hic factū fuerat à reo, qd cōuenerat: ſed actor dicebat ſe dolo inductū:vt dixi ſ.eo.l.actione.& facit.ꝟ. in qb.cau.ceſ.lō. temp.præſcrip.l.j.& ſ.ti tu.j.l.cū poſtea.& ꝟ.de re iudi.l,ſub ſpecie.& ff.de excep.l. qui agnitis. & de iureiuran. l.admonendi.in fin.

Trāſactio facta p dolū nō eſt nulla ipſo iure.

NOn minorem] CASVS. Parē auctoritatē habent res iudicata & tranſactio:qa vtraq; finit lites:qa nihil &c.neque refert an nocte vel die fiat, cum nullo tempore excludit̃ conſenſus.Viuianus.

o Cum ea dari.] ſcholaris glorioſus & inanis gloriæ cupidus in retinēdo actor,in dādo reus,cū ageret ad fundū, cōuenit vt aduerſarius retineret fundū velut emptor,cū retineret ex cā tranſactionis,modico dato ſcholari.Itē ſi aliam rē dedit noīe tranſactionis vt ſibi daret̃ fundus petitus, & conuenit vt illa titulo emptionis retineret̃ ab aduerſario,econtra in dando reus,qui reſtituit fundum,cum ſit reus,ſed fingit emptionem modice pecunia accepta per tranſactionem.

Caſus literalis.

p Præſcribitur].i.in præiudiciū veritatis ſcribitur,vel ante oculos ſcribitur.Cū enim vere eſſet tranſactio, fingebat̃ emptio.Et dic præſcribitur,ſcilicet in inſtrumento vēditionis.

q Numeratio.]vt ꝟ.de ꝯhen.emp.l.emp.& de dona. inter virum & vxorē.l.creditor.& plus va.quod agi.l.j.& l.ſi qs.& ꝟ. ſi cer.pet.l.ſi non ſinguli.& l. ſi ex precio.

SI maior tranſegiſti] CASVS. Licèt ꝓteſtatus fueris in trāſactione dolū interueniſſe,non pp hoc reſcindit̃ tranſactio niſi probetur:vt ꝟ.de dolo.l.dolum. Nota ex hac l.q licèt reperiatur proteſtatū,non tñ pſumitur proteſtatio vera, niſi probetur:quod no.ſecundùm Bal.

r Conteſtatio] idelt proteſtatio:vt & dixi ſ.e.l. interpoſitas, niſi ꝓbet̃:vt ꝟ.de dolo.l.dolum.& de his quæ vi.&c.l.metū. Excipiūt qdā in minore,à ꝯrio ſenſu: vt hic, ſed male. ff.de iureiu.l.nā & poſtea. §.ſi minor.& ff.d mino. l.ſi oīa. Vel dic. ꝯfeſſō de dolo.i.q litē fuerit cōteſtatus ſuper actione d dolo.

Nec

NEc intentio.] CASVS. Deceſſit aliquis. credebas te ei* hæredem: & conuentus à creditoribus cũ eis tranſegiſti. alio exiſtẽte hr̃de repetere vis quod noĩe tranſactionis ſoluiſti. quæritur, an poſſis? rñ. q̃ nõ: qa anteq̃ tranſigeres, tibi ꝓſpicere debuiſti. vñ ſi tranſegiſti, licèt non ſoluiſti, ſoluere teneris. & ſi ſolueris, non repetes. Viu.

q Tam eam] quantitatem, ſcilicet quã fuit cõfeſſa ſe debere.

SI maiores.] CASVS. Débat tibi patruus tuus x. petijſti, & cũ eo tráſegiſti, & q̃nq; remiſiſti ea ſpe vt hr̃dẽ te iſtitueret. inſtaurare p tráſactionẽ litẽ iá ſopitã fruſtra conaris: qa agẽti tibi actiõe pſtina obſtabit exceptio. No. hic q. licèt dõatari* ñ iſtituat donatorẽ hr̃dẽ, ñ ꝓpterea dr ĩgratus: iõ ñ reuocať donatio, quanq̃ nil relinquať donãri in teſtamento donatarij, ſecundùm Bal.

NEc ĩtẽtio[a] creditorũ Archimedori[b] * cui alios ſucceſſiſſe ꝓfiteris, ſi oblĩgat'[e] p eo ñ fuiſti, tenere[d] * te p̃t: ſed hoc ĩtegro[c] negot'o tractari ꝯuenerat. Nã cũ iá q̃nẽ tráſactiõe decisã, & à te dari[f] placitã, numeratã[g] pecuniã proponas: huius ĩdebiti ſoluti p̃textu[h] ĩprobè tibi petitionẽ[i] decerni poſtulas: cũ etſi tm̃ ĩ ſtipulationẽ fuiſſet deducta,[k] ĩdebiti promiſſi velamẽto defendi non poſſes.[l] Dat. VIII. Idus Mart. CC. Cons.

Solutio p̃tis debiti ex cã tráſactionis, inducit liberationẽ à toto: ſecus in confeſſione partis facta à reo. h. d. Bald. & Saly.

XXIIII. Idẽ AA. & CC. [illegible]no:

SI quidem ex cã tranſactionis acceptis his quę inſtrumẽto[m] cõtinent, nihil ãplius peti ꝯuenit:[n] aduerſariã tuã exceptiõis auxilio d̃fẽdi ꝓſpicis.[o] Sin verò certã q̃titatem q̃ ſi ſolã ab ea d̃bitã reddere ſe debere, ſine litis deciſiõe[p] cõfeſſa ẽ: tá eã,[q] q̃ reſiduã debiti partem petere minimè ꝓhiberis. S. V. No. Apri. Sirmij. CC. Cons.

Tranſactio nõ reſciditur ob defectũ cãæ nõ expreſſæ. h. d. Bar. & Bal. Vel ſic: Defectus cãæ ĩpulſiuæ vel finalis ĩ corde retẽta nõ vitiat tráſactionẽ, vel debiti remiſſionẽ. Salyc.

XXV. Iidem AA. & CC. Marcellæ, & Quirillæ.

SI maiores[r] xxv. annis cum patruo ſiue auũculo veſtro tráſegiſtis,[s] vel ei d̃bita donõnis cã ſine aliqua ꝯdõne[t] remiſiſtis: nõ idcirco q̃ hoc ei[u] hr̃ditatis captandæ cã. i. ſpe futuræ ſucceſſionis vos feciſſe proponatis, alijs ei ſuccedẽtibus inſtaurari finita debent.[x] S. II. Id. April. CC. Cons.

Status liberorũ ex contractu matris non læditur. Bald.

XXVI. Iidẽ AA. & CC. Dionyſiadæ.*

TRáſactiõe m̃ris,[y] filios eius nõ poſſe ſeruos fieri notiſſimi iuris eſt. S. Idibus April. CC. Cons.

Valet tranſactio hominis ægri ſicut ſani: dummodo ſit ſanæ mentis. Bald.

XXVII. Iidem. AA. & CC. Catoni.

SAnũ mẽte, licèt ęgrũ corpore, rectè tráſigere manifeſtũ[z] ẽ: nec poſtulare debueras ĩprobo d̃ſiderio placita reſcidi valetudĩis corp̃is aduerſæ velamento. S. VII. Idus Maij. CC. Cons.

Ex ſolo tranſactionis pacto non datur actio, nec primitiua tollitur: quæ ſi agatur, cõtra excipientẽ replicatio datur. Sal. Vel ſic: Tranſactio cũ ſcriptura vel ſine, facta apud acta vel extra, ꝓducit exceptionẽ: actionẽ verò non, ſi fuit facta nudo pacto & reus ea nõ ſeruãs cõueniri põt primitiua actione, contra quã ſi excipiat, repellitur replicatione, cuius virtute cõpellitur implere conuenta: aliàs ad vlteriora procedetur in cauſa ſuper actione primitiua. Alex.

XXVIII. Idẽ AA. & CC. Sappatię.*

SIue apud acta rectoris prouincię, ſiue ſine actis,[a] ſcriptura intercedẽte vel non,[b] tranſactio interpoſita ẽ: hanc ſeruari conuenit.[c] Sed quoniam vt certũ[d] q̃d accipias, ꝯueniſſe te, licèt ſine ſcriptu-

*al. Artemidori. * qdã aliis legũt. tenetur p̃t. q̃d nuſq̃ lego, nec cõgruit ſẽtẽtiæ huius cõſtitutionis. Contius.

a Nec ĩterio]. i. petitio
b Archimedori.] cui putas te hæredẽ eſſe.
c Obligatus] quoquo modo vt fideiuſſor.
d Tenere] repete. nec.
e Integro.] . i. anteq̃ tráſigeres & ſolueres.
f Dari]. ſ. creditorib. Archimedori.
g Numeratã]. i. datã eſſe.
h Prætextu] ſiue ſciẽte, ſiue ignorante ius vel factum.
i Petitionem] id eſt repetitionem.
k Deducta.] non etiã ſoluta: & hoc præcedente tranſactione.
l Non poſſes.] & cui denegatur hæc defenſio, multo magis actio. nec ẽt à veris hæredibus repetas, q nõ ſunt liberati p tuam tranſactionẽ. & ſic eſt ꝯ. ff. de peti. hære. l. ſi q̃d poſſeſſor. Sed dic q̃ ibi ſoluit ex ꝯtu defuncti, hic aũt ex ſuo ſ. tranſactionis. hoc mõ intelligitur. ff. de pac. l. ſi tibi. §. ſi. aliàs pe. Itẽ ꝯ ff. de tu. & ra. di. l. ſi ex duob. ſed aliud in tutorib. & curatoribus, q vna obligatione & actione tenent᷑. hic aũt ñ ſoluit ex obligatione qua tenebant hæredes, ſed ſua. vt dixi. Itẽ nota datũ vel ꝓmiſſum tráſactionis cã ẽt indebitũ nõ poſſe repeti: ſed túc ſolui debet, vt hic, & ĩ. de condi. inde. l. ſi certa. & de nõ nu. pec. l. ſi tráſactionis. & de ꝯh ẽ. ſti. l. ſcire. & d pl' peti. l. j. niſi ĩ caſu q̃ ſi actor calũniať, vt ff. d ꝯd. ĩde. l. ĩ ſũma. Nõ poſſes. ſui aduocat' ĩ cã tua. ꝓmiſiſti mihi 50. tráſegi p xl. reſiduũ ñ poſſũ peterẽ.

Tráſactionis cã datum non repetitur

SI quidẽ.] CASVS. Dẽbat tibi aliqua mulier x. ea petijſti. dicebat te ſoluiſſe, vel nihil debuiſſe. vñ venit ĩ dubiũ, & cũ ea tráſegiſti. v. tibi ſoluit, & alia v. remiſiſti. an alia v. petere poſſis? q̃rit᷑. & rñ. q̃ ñ, qa obſtat exceptio. ſi ãt ꝯfeſſa tibi dẽre q̃nq;, ſoluit v. alia q̃nq; peter ñ ꝓhiberis. ſi alia v. dẽat. Vi.

m Inſtrumento.] tranſactionis.
n Conuenit] minore pecunia ob tranſactionem accepta.
o Perſpicis.] vt ff. eo. l. qui fidem.
p Deciſione.] i. non interpoſita tráſactione. in vtroq; ergo pl' fuit petitũ, & min' ſolutũ ſiue confeſſatum. vñ videbať q̃ ſicut in primo eſt exceptio ꝓ reſiduo, ſic & in iſto. Sed ꝯ eſt, vt hic, & ff. de pact. l. ſi vn'. §. & in ſumma aliàs, ante oĩa. & l. ſi inter. & ff. e. l. cũ Aquiliana. & ff. de excep. rei iudic. l. ſi ex teſtõ. & ĩ. de ſol. l. ſi inter. & l. ſi itereſt. & ĩ. de furtis. l. p' deciſionẽ.

r Si maiores] auunculus me' mihi cẽtũ dẽbat: tráſegi cũ eo ꝓ xx. quia credebam, q̃ me hæredẽ faceret. non poſſum petere.
s Tráſegiſtis] minore pecunia ob tráſactionem accepta q̃ dẽreť.
t Cõdõne] ſed q̃d ſi actor expſſiſſet ꝯdõnẽ, puta remitto tibi litẽ ſi me feceris hr̃dem? Rñ. vt dicam ĩ. eo. l. cum donationis.
u Eius.] ſ. patrui.
x Debent.] vt ĩ. de cõdi. ob cã. da. l. ſi repetẽdi. & ff. d ꝯd. cã. da. l. iij. §. q̃q̃ conſtet.

TRáſactiõe] CAS. Dẽt tibi aliq̃ mulier x. ea petijſti. & tráſegiſti vt filij ſui ſerui tui forent. quærit᷑, an eis p̃iudicet tráſactio? Et rñ. q̃ ñ. Vel dic: duo iter ſe tráſegerũt d̃ mulieř aliq̃, dicẽtes eẽ eorũ ancillã, nõ p̃iudicat filijs quo m̃' liberi ſit. Vi.

* Dionyſiæ.

y Tráſactiõe m̃ris] .i. fcã à m̃re, vł iter alios ſup cõdõne m̃ris. nã hæc ñ valet, vt ĩ. eo. l. ſi. no. & facit ff. e. l. de reſiliorũ. & d pac. l. ſi vn'. §. & in ſumma. & de reg. iu. l. nõ debet alteri. & ĩ d ꝓba. l. ad ꝓbationẽ. ij. & de li. cau. l. p' certi.

SAnũ] iſta lex plana eſt, iõ pone caſum per teipſum.

z Manifeſtũ eſt] non eo minus qa æger ẽ, ſicut nec eo minus teſtari poteſt, vt ĩ. q teſta. fa. poſ. l. ſenium.

SIue apud.] CASVS. Tráſactione facta inter te & aduerſariũ tuum, ſiue corã iudice, ſiue ex iudiciũ, ſcriptura interueniẽte vł ñ, rata ẽ & obſeruãda. ſi ergo fundũ petebas, & tráſegi vt q̃nq; tibi darẽ, & mihi fundi poſ. remitteres: ſi nõ ſtẽ placitis, an tibi deť actio ex pacto tráſactionis? Rñ. q̃ nõ. Si ãt intercesſit ſtipulatio in tranſact. ages ex ea. ſi nõ, ages ex actione priſtina, & ſi excipiã ex pacto tráſactionis, replicabis de dolo, vel in factũ, ſi fuerit parẽs vel p̃dnus: & ſic cõſequeris q̃d cõuenis ſi priſtinã velim euadere petitionem fundi. & ita ad aliud agit quis, & aliud cõſequiť. agiť ad fundũ, ſed hoc cõſequitur hic agens, ſ. vt fiat quod in pacto conuenit. Viuianus.

a Actis.] tantundem enim valet, vt ſ. tit. j. l. pacta. ij.
b Vel non.] tantũdẽ. n. ſiĩr valet, vt ſ. eo. l. cũ te tranſegiſſe.
c Conuenit.] ſi quidem nihil &c. vt ſ. eo. l. non minorem.
d Certum.] puta x. idem ſi incertum.

a Pacto].ſ.nuda tranſactione. & intellige ad dandũ actori. vt hic, & ſ.tit.j.l.cũ proponas.ij. ſed ad repetendũ reo qđ dedit, ſic, vt ff.de cõdi.cauſa da.l.iij §.j.in prin. & de ꝯdi.inde. l.elegãter.§.pe.Sed quare ñ actori ſicut reo daꝰ: Rñ. ſm B. ꝙ hæc ſpes incidit in ꝯtũ illũ, actio vt des: ex quo dẽt dari de dolo. vt ff. de pſcrip. ver.l.nãlis.§. ꝙ ſi ſaciã. hæc aũt.ſ.de dolo. locũ habere hic ñ põt: 1 qa alia cõpetit vel ꝯpetijt, vt ff.d᷑ do lo.l.j.§.ſi qs cũ. Hoc aũt non valet: qa ſic poſſet dici, 2 do vt des, cũ remittere ſit dare: vt ff.de cõdi.cã da.ſi mulier.Dic 3 ergo ꝙ ea ẽ rõ, qa ẽ nudũ. nec.n.eſt veſtitũ aliquo veſtimẽto ẽt rei interuẽtu, qđ magis videbaꝰ: qa licèt remiſerim, nõ tamẽ plene veſtiui, cũ adhuc poſſim agere, vt ff.de cõdi.inde.l.eleganter.§.pen.ibi.Sed hic non vr̃ &c. qđ ergo ſi p acceptilationem liberaui? Dico idẽ, qa ſaltẽ de facto agere poſſum: vt j.eo.vbi, ſm H. Azo.ꝯ, vt ff.de pac. l. in traditionibus.& ſ.de pac.l.legẽ.Itẽ qđ ſi caueã me nõ acturum? Rñ. videor plene veſtiſſe, vt ff.de ꝯdi.inſt.l.iiij.§.fin. non tñ poſſum cogi ad cauendũ niſi ꝯuenerim hoc, vt ff.de cõdi.cã. da.l.iiij.in prin.licet aliàs qñq; qs cogatur ad cauendũ, vt in ꝯtibus, vt ff.de iudi.l.in oibus. 4 & in ſeruitutibꝰ, vt ff. ſi ſer.vind.l.harũ. & in vltimis volũtatibus fauore earũ, vt ff.de ꝯdi.& demõ.l.Mutianæ. Nec ob. ꝙ ſi ſtipulor conuentũ ꝙ poſſim petere: qa tũc eſt veſtitũ ſtipulatione ſiue promiſſione mea. lex.n.mihi ſuũ nõ meũ denegat auxiliũ.Itẽ no.ꝙ hoc eſt regulare, ꝙ ex nuda tranſactione non datur actio. Fallit aũt in duobus caſibꝰ vbi datur actio, vt.j.eo.l. ſi ꝓ fundo, & ſ.eo.l.cum mota. vel dicas ꝙ in legibus illis fuit à lege data, non natiua. vel in l.cũ mota. fuit ꝯtus innominatꝰ, do vt facias, licèt præuenerit illa in faciendo. Itẽ quæ ẽ dña inter ꝯtum, facio vt des, & pactum tranſactionis? Rñ. aliud eſt factũ de quo dr̃ in dicto ꝯtu, quod.ſ. ꝓſus conſummari põt, vt ſcribo librum, manumitto ſeruum: quæ reuocari nõ poſſunt. & aliud de quo hic loquitur, quod non prorſus perficitur, vt d.l.eleganter.§.pen.

1 Et bene. Bar.

2 Iſta rõ reprobatur nõva Iet. Salyc. & Ia.

3 Iſta eſt veriſſima opin. ſm Bar. Pau. & Iaſ.

4 Cõtrariũ tenẽt Bart. Bal. Pau. & Ia. qa ibi loquitur de cautione quæ daꝰ vt aliqs reddatur ſecurior, & non de cautione q̃ habet vim iplemẽti. Iaſ.

b Pẽdẽte.]dr̃ pẽdere prima vĩdicatio pp incertũ exitũ. quia incertũ ẽ an rem redderet, an cõuẽtũ ſeruaret: vel dic 5 pendet ex eo ꝙ nõ ꝓſus dſinit eẽ dñs remittẽs.qđ ẽ no. Sed arg. ꝯ.ff. ad leg.Fal.l.iij.§.j.melius facit l.iiij.ſm Bar.hic.

5 Vtraq; placet Salyc.

c Vel in factum]contra patrem vel patronum, vt ff. de doli excep.l.apud.§.aduerſus.

Vrgere] nõ ꝑſe. ſed cauſatiuè ſi vult euadere primã petitionẽ. ſic & aliàs aliud petitur, & aliud qs cõſeqꝰ, vt ſ.ti.j.l.ſi pacto.& j.de rei vxo.act. §. j. Sed vſquequo audietꝰ hic reus? Rñ. 6 vſq; ad ſnĩam, vt j.eo.l.ſi maior. Vel 7 poſt diẽ vſque dũ conueniatꝰ iudicari, vt ff.de pet.hær. l.itẽ veniunt.§.idem recte ait ſi noxali. Item opponitꝰ: qa ſp ex tranſactione datur actio. Nam aut dolo me induxiſti, & datur de dolo: aut non ſeruas conuentionẽ, & ago condictione ob cãm: vt dixi ſ.eo. l.ſub ꝑtextu. Rñdeo, 8 de dolo datur ex delicto, nõ ex pacto. Itẽ ob cãm, non ex pacto, ſed vt ſe reponat in obligationem. hæc aũt lex ex pacto denegat dari. Item ꝙ dicit dari primã, fallit 9 in accuſatione: vt j.ad Turpil.l.quamuis.

6 Iſtã cõiter ſequũtur ſcribẽtes hic.

7 Iſta nullo mõ ꝑt eſſe vera. Saly.

8 Iſtã approbat Ia.

9 Et iſtã eſt odioſum. Iaſo. hic.

SVb ꝑtextu.] CASVS. Conueni te procuratorem meũ, pone actione mandati petitione gñali ꝓpoſita, hoc eſt vt rõnem reddas adminiſtrationis q̃ geſſiſti. interueniẽte poſtea inter te & me gñali tranſactione, hoc eſt ꝙ amplius de adminiſtratione tua te non cõueniã: reperiꝰ poſtea aliqua ſpecies adminiſtrationẽ tuã cõtingẽs, đ q̃ mihi fuit actũ neq; cogitatũ i trãſactiõe. Quæritur, an ꝑtextu rei poſtea repertæ poſſim reſcidere trãſactionẽ? Rñ. ꝙ ñ. niſi forte res illa ſeu ſpẽs apđ aliũ tpe trãſactiõis fuerit ꝯſtituta, q̃ meã eſſe ignoraui. Vt ita.

ra, ꝓponis, nec huius rei cã ſibi pſonẽ ſecutã eẽ: q̃uis ex pacto a nõ potuit naſci actio, tñ rerũ vindicatiõe pẽdẽte, b ſi exceptio pacti oppoſita fuerit, doli mali vel in factũ c replicatiõe vſa poteris ad obſeqũ placitorũ aduerſariũ tuũ vrgere. d Da.III.No.Iu.CC.Cons.

Tranſactio generalis generalẽ parit exceptionem in eo quod tunc poterat ſub actione propoſita includi, non in eo quod includi nõ poterat, licèt actor tranſigens includi per errorem putaret. Ale. & Bal. vel ſic: Generalis tranſactio nõ reſcinditur prætextu ſpecierum nouiter repertarũ, niſi tranſactionis tempore apud tertiũ fuerint cõſtitutæ. Sal.

XXIX. Iidem. AA. & CC. Martiæ.

SVb e ꝑtextu f ſpecierũ g pꝰ repertarũ, gñali trãſactiõe finita h reſcidi ꝓhibẽt iura. Error ãt circa ꝓprietatẽ i rei apđ aliũ ex̃ pſonas trãſigentiũ tpe tranſactionis conſtitutę, nihil poteſt k nocere. S.IIII.kalen. Octob.CC.Cons.

Allegans ad reſcindendam tranſactionem proprium dolum, repellitur: & crimen fateri videtur. Bal. Vel ſic: Qui aliquẽ ad tranſigendum inducit, non poteſt petere reſcindi tranſactionẽ rõne ſui doli: quia turpitudinem ſuam allegat. Ale.

XXX. Iidem. A A. & CC. Antonino.

TRãſactione finita cũ ex partibꝰ tuis magis l donõ placet.

e Sub ꝑtextu.] gñalis fuit petitio, & gñalis fuit tranſactio, & in oibꝰ nocet ẽt in ea ſpecie de qua cogitatũ nõ fuit, niſi dolus interueniat aduerſarij. vt ff.de pac.l.tres fratres. vel alias ſufficiens cã: vt ff.eo.l.de re filiorũ. & l.de his. & l. non eſt. Sed ꝯtrũ huic ſ e. l. age. Sol. vt ibi. 10 Itẽ ꝯ j.de iudi. l.ij. ſed ibi fuit ſpãlis petitio, licèt gñalis ſnĩa: vt j.e.l.ſi de certa, quod nõ placet: imo aliud in iudicijs, q̃ reſtringunt ad cogitata, cũ reddanꝰ in inuitũ, vt ff.de ver. oblig. inter ſtipulãtẽ.§.j.& aliud in tranſactione q̃ ex cõſenſu fit, & iõ tolliꝰ: vt j. vt ac. ab hære.& ꝯ hære.l.j. Item & qñ eſt petitio ſpãlis in trãſactione & iudicio, & deciſio generalis: ipſo iure nõ nocet in trãſactione: niſi in ſpecie petita, 11 vt j.e.l.ſi de certa. S; in iudicio ſic, licèt te placeꝰ, vt põt dici per pdictã l.ij.de iud.qđ nõ placet.Itẽ huic ꝯ.j.ſi aduer.rẽ iudi.l.j.Sol. 11 ibi indefinitè, hic gñaꝉr facta fuit deciſio. Vel ibi in iudicio. immo ibi iure reſtitutionis. 12 Et quod hic dixi in tranſactione gñali & petitione ſpãli, ſerua ẽt in arbitrio, vt ff.de arbi. l.ſi cũ dies. §.plenum. Itẽ quære hic qđ ꝯſtitui.ff.de pac. l ſi vnus.§.illud.

10 Ibi fuit facta ꝑſecutio ſpãlis, hic non. Iaſo. Iudiciũ redditur in inuitũ.

11 Reprobatur per oẽs ſcriben. hic.

12 Iſtã tenet B. B. & Saly.

f Prætextu] hic quõdã pupillꝰ trãſegit cũ tutore vꝉ curatore.

g Specierum] agebatur gnali vel vniuerſali iudicio.

h Finita].i.ea quæ ſunt finita.

i Proprietatem] ad differentiam perſonalis actionis.

k Põt] Loqꝰ trãſigẽti q tpe trãſactionis putauit eã rẽ eẽ apud eũ cũ quo tranſigebat, cũ eſſet apud aliũ, vel ꝯ. 13 hoc qdẽ ei nocet. vel dic 14 ꝙ erat error circa proprietatẽ hoc mo ſo hic adultus, non credebat ſuã, eo ꝙ non erat inter cæteras res ſuas cõſtituta apud ꝓcuratorẽ, ſed apud aliũ. Sed quid ſi actor ſciebat eſſe apud eũ, ſed nõ credebat ſuã? Adhuc dicit Pla. 15 idẽ, quia de ea nõ vr̃ cogitaſſe, vt ff.de neg. geſt.l.Põponius.in fi.& de li.le.l.non ſolũ.ij. §. ſi hæres. & l.fin.§.Titia.& de excep.rei iudi.l.ſi ex teſtõ.& qa ſup pſonalibꝰ nõ ſuper realibus petitionibus trãſegit, immo puto ẽt ſi ſuper realibꝰ petitionibꝰ trãſegit. Alij dicũt ꝯ ꝙ dirigit ſermonẽ reo.ſ. ꝙ ẽt de illa re ſit ei trãſactũ.& ſic ꝯcordabit cũ pricipio huiꝰ l. Vel primò nõ credebat ſuã, eo ꝙ erat apud aliũ, ſed nihilominus prodeſt ei tranſactio, Accur.

13 Iſtæ duæ lecturæ ſunt veræ ſm Bart. ſed nimis violant litterã ſm Iaſ. hic.

14 Idẽ B. P. & alij.

15 Et bene ſi ſup petitione primæua actio realis nõ itelligebaꝰ incluſa, alĩ ſecus, puta qa ad iectũ fuit vtreliqua reſtituerentꝰ. Sal.

TRanſactione] CASVS. Pone induxiſti me dolo vt fundũ meum (quẽ meliorẽ credebas) cum famulo tuo permutarem. tu ipſe deceptus fuiſti. Quæritur, ſi ꝯtũ reſcindere velis tanquam dolo initum, an debeas audiri turpitudinẽ propriã allegans. & reſpondetur ꝙ non: mihi tamen bene licebit agere & facere vt ſtetur tranſactioni. Ex hac l. no. argu. ꝙ poſitio dr̃ criminoſa quodcunque contineat crimen, ſiue criminaliter ſiue ciuiliter, & ideo non debet reſpõderi qñ fiet aduerſario. & ita inducit Bar. iſtum tex.

l Magis] electiuè: 16 ponitur, & aduerſa pars bñ poterit eam reſcindere, vt ſ.ti. j l.cũ poſtea. & ſi velit, poterit agere vt ſteꝰ tranſactioni, vt dximꝰ. ff.de dolo.l.& eleganter. circa princ. Sed ſi ambo dolo fecerit. neuter agit, vt ff.de dolo.l.ſi duo. Sic ergo nota quẽ non debere allegare turpitudinẽ ſuam. 17 vel ſic: neminẽ ex ſuo dolo lucrari, nec alij nocere: vt j.de pericu.& cõmo.rei vendi.l.dolum.& j.de ſer.pig.da.ma.l.ſic creditoribus.& ſ. de ep.& cle.l.oẽs.§.ſi.& ff.de exce.doli.l.apud.§. Marc.& j.de euic.l.ſiue poſſeſſio.& de reuo.dona.l.cũ ꝓpteꝛea.& j.de reuoc.his q̃ i frau.cre.l.filios.& j.ſi ex fal.alleg.l.j. & ff.de reg.iur.l.nemo ex ſuo delicto.& ff.de arb.l.ita demũ. in prin.& j.de leg.l.penul.

16 Imo ꝯparatiue ſm Bald. Cy. Saly. & Iaſon hic.

17 Ad ſuum cõmodũ & agẽdo ſm Saly. & Iaſ. hic. tñ in foro poli bene auditur, vt c.inter dilectos. de dona.

SI de certa re] CASVS. Tenebaris mihi ad fundũ: egi & tranſegi his verbis expreſſis: vt amplius nõ petã. hoc non adiecto, noĩe fundi. ſubintelligiꝰ n. & ſi nõ apponaꝰ noĩe fundi, an per iſta gñalia verba mihi piudicẽ quãtũ ad ſpecies ad

quas

quas mihi aliàs tenebatis, quæritur: & rñdetur φ non. Viui. A

a Si de certa re.]. i. de ſpecie certa, puta fundo: incertum tñ erat propter litem, an poſſem petere: aliàs ʒ. ff. eo. l. j. Acc.

b Peti.] vnde videbatur pp gñale pactum in tranſactione cõprehẽſum, nec aliquo ſpeciali noie coartatũ. de oi re tranſactũ: ſed nõ eſt ita: vt hic, & ĩ. ad Vell. l. iubem⁹. & ff. e. q cũ tutorib. & ĩ. de iud. l. licet. & ĩ. ſi aduer. rem iu. l. j. & ff. de arb. l. ſi cũ. §. plenũ. & de cõdic. indebi. l. Stich⁹. §. idem quæſiuit.

c Eo noie.] .i. noie rei de qua fiebat tranſactio.

d Quæſtionibus.] de qb⁹ nõ fuit actũ nec cogitatũ: & põt intelligi ita vt ſi de eadẽ re experiar: ſi tñ ex alia cã, nõ obſtat tranſactio, ſicut nec ſnia: vt ff. de except. rei iudica. l. cum quæritur. arg. ff. e. l. q cũ. in princ. & in fin. Sed hoc puto falſum ſm H. trib⁹ rõnibus. Prima: qa vbi eſt gñalis petitio & tranſactio, nocet in oibus oĩno, & de qbus non cogitauit: vt ʒ. e. l. ſub præ textu ſpecierũ. licèt ſecus ſit in iudicio. ĩ. de iudi. l. ij. Idẽ ergo dẽt eẽ in ſpecie, vt in oi cã noceat quantũ ad illã rẽ. ff. de admi. tuto. l. ſi duo. in fi. licèt hunc rõni poſſet rñderi eſſe verũ ſi agat ex eadem cauſa. Quid. n. ſi prius perſonali, nunc rei vindicatione agit? Scda rõ ẽ qa vbi pmitto nõ mouere litem, teneor nõ mouere controuerſiam ẽ occaſione iuris futuri: vt ff. de ver. oblig. l. ſtipſo iſta. §. quæſitũ. & §. ſed quatenus. Tertia rõ ẽ in eo q facit pactũ de fundo non petendo: & poſtea petit vſumfructum: quẽ ſi põt petere niſi ex alia cã: & tñ repellitur: vt ff. de pac. l. ſi vnus. §. pe. immo ibi petitur vſusfruct⁹ caſualis: & ſic ex eadẽ cauſa agatur, qua primo. A[illegible]. Dicit Bar. hic φ opinionem Hug. eſt caſus i m l. ſi ita quis promiſerit. §. fi. ff. de verb. oblig. Vide cap. abbate ſanè. de re iudi. lib. vj.

ꝑ Cõcor. e. j. cũ gl. j. i medi. extra ð re iud.

Tráſactio gñalis an noceat in omnib⁹.

lũ interceſſiſſe, q̃ eorum cẽtra quos preces fundis, confitearis, inſtaurari, graue, necnon criminoſum tibi eſt. S. V. Id. Octo. ʸCrebro CC. Conſ.

Clauſula generalis refertur ad ſpecificata. Vel ſic. Terminus ad quem fit relatio, reſtringit terminũ ꝓferentẽ ſiue referẽtem h. d. & eſt notabilis lex. Bal. Vel ſic: Generalia verba tranſactionis reſtringuntur ad rem & cauſam de qua litigatur. Alex.

XXXI. Iidem AA. & CC. Proculo. B

SI de certa re ᵃpacto tranſactiõis iterpoſito hoc ꝯphẽſum erat, nihil ãpli⁹ peti: ᵇetſi nõ additũ fuerat, eo noie: ᶜ ð cæteris tñ qõnib⁹ ᵈintegra ꝑmaneat actio. PP. IIII. Idus Octobris Byzãtij. CC. Conſ.

Poſt ſñiam qua tranſiuit in rẽ iudicatã, non põt tranſigi, actio tamen ex ea põt nouari, & acceptilatione perimi. Saly. Vel ſic: Super re iudicata valida & indubitata tranſigi nõ põt: ſed bene poteſt iudicatum remitti per acceptilationem ſaltem ex alia cauſa quàm tranſactionis: & ſi non eſſet remiſſum per acceptilationem, poteſt executioni mandari. Alex.

XXXII. Iidem AA. & CC. Cyrillo. C

SI cã ᵉ cognita, ꝓlata ſnia ſicut iure ᶠtraditũ eſt, appellatiõis ᵍvł i itegrũ reſtitutionis ʰſolẽnitate ſuſpẽſa nõ eſt, ⁱſup ᵏiudicato fruſtra trãſigi, ˡnõ ẽ opinionis incertæ. Proinde ſi nõ Aqliana ſtipłone & acceptilatione ſubſecuta ꝓpetẽtẽ tibi actionẽ ᵐpemiſti: ⁿpſes ꝓuinciæ vſitato more legũ rebus pridẽ iudicatis effectum adhibere curabit. S. VIII. kal. Nouem. CC. Conſ.

Ratione euictionis nõ reſcinditur tranſactio, ſed agitur pſcriptis verbis in eo quod conuenit dari, nõ in eo quod cõuenit retine- D

ꝑ Cõcor. ad hãc l. e. expoſita cũ glo. ſuper verbo, cõpromiſit. extra de arbitris.

SI cauſa cognita.] C[illegible] Petebas à me x. obtinuiſti. non appellaui intra x dies: neque in integrũ aduerſus ſniam fui reſtitutus, quia non eram minor: an ſuper actione in factũ ex re iudicata tranſigere poſſim: quę. & rñ. φ non, quaſi ſuper certo. vñ ſi eam per ſtipłonem Aquil. & accepul. non ſuſtuliſti: vt pars pareat iudicatis. pſes prouidebit. Viuianus.

e Si cauſa cognita.] vt ĩ. de iud. l. iudices.

f Iure.] præſentibus partibus, vel vna cõtumaciter abſente, ſnia ſcripta, & partibus recitata, vt ff. de re iudica. l. de vnoquoque. & l. conſumacia. & ĩ. de ſenten. ex breui reci. l. ij.

Snia qñ profert.

g Appellationis.] quæ eſt communis iuris.

h Reſtitutionis.] quod eſt ſpeciale ius.

i Non ẽ.] neq; põt ſuſpẽdi, vt ff. de ꝓdi. inde. l. eleganter. §. j.

k Sup iudicato] vtpote ſup certo. & adde qđ diximus. ff. eo. l. poſt rem.

ri. Vel ſic. Si datur fundus ex cã tranſactionis, debetur euictio: ſi verò dimittitur, non debetur. h. d. Iac. Bu. Bal. vel ſic. Si euictus ſit actori fundus q ex cauſa tranſactionis dari debuit, lis deciſa non inſtauratur, ſed pſcriptis verbis, vel ex ſtipulatu (ſi ſtipulatio interceſſit) contra eũ agitur. Reus verò non agit, ſi res de qua lis erat, ab eo ex trãſactione retenta euicta ſit. Alex.

XXXIII. Iidẽ AA. & CC. Euchruſio.

SI ꝓ fundo ᵖquẽ petebas, ꝑdiũ ᑫcertis finib⁹ liberũ ʳdari ˢtrãſactionis cã placuit, nec eo tpe minor an. xxv. fuiſti: licèt hoc ꝑdiũ obligatum poſt, vel alienũ ꝓ pte fuerit, ꝓbatũ: inſtaurari deciſam litem ꝓhibẽt iura. Ex ſtipłone ſanè, ſi placita ſeruari ᵗſecuta ẽ vł ſi nõ interceſſerit, pſcriptis verbis actione ciuili ſubdita, apđ rectorẽ ꝓuinciæ agere ᵘpotes. Si tñ res ipſas apud te cõſtitutas, ˣob quarũ qõnẽ litis interceſſit deciſio, fiſcus vel alius à te vindicauit, nihil petere potes. ʸS. V. Id. Nouemb. Melantiadæ. CC. Conſ.

Licèt pollicitatio de inſtituendo tranſigẽtem hæredem, non impleatur ab eo cui trãſigitur vel donatur, tranſactio tamen vel donatio non reſcinditur. Bal. vel ſic, Liberatio facta ex cauſa tranſactionis ſub ſpe futuræ ſucceſſionis et promiſſa ſeu pollicita, licèt ſpes deficiat, non põt reſcindi tanquam remittens fuerit dolo inductus, nec ex eo φ cauſa ꝑ quam facta eſt, non ſit ſecuta: nec ẽt poteſt agi ex pollicitatione ſeu promiſſione, quia non valet tanquam contra bonos mores. h. d. in effectu. Alex.

XXXIIII. Iidem. AA. & CC. Cyrillo & Ptolomaidi.

CVm donationis ᶻſeu trãſactiõis cã adminiſtratæ tutelæ debiti ſciẽtes vos obligationẽ fratri veſtro remiſiſ-

l Tranſigi.] niſi aio donãdi vel nouandi: vt & illa reuocẽt in dubium, vtpote ſup certo. tñ per pactum de nõ petendo poteſt ipſum liberare.

m Actionem] in factũ ex re iudic. vt ĩ. de re. cre. l. actori.

n Peremiſti.] aio for te donãdi vel nouandi, quod fieri põt: vt ĩ. de excep. rei. iudic. l. ſi cãm. & ff. de re iudica. l. ſi ſe. §. ſi ex cõuentione & tũc ſi no ua actio reuocatur i dubiũ, põt ſup ea trãſigi, vt ff. de mino. l. minor annis. xxv. Alij dicũt φ poſſit fieri tranſactio p Aquilianã ſtipłonẽ ſuper ſnia: licèt nõ ſimplr. quod non placet: qa ex quo ꝓhibetur trãſactio, ergo quælibet eius ſpecies. Sunt aũt eius ſpecies duæ. ſ. ſimplex, & per Aquilianam ſtiplonẽ. vt ff. e. l. ij.

o More.] quẽ habes. ff. ð re iu. l. a diuo. §. j.

SI pro fundo.] CASVS. Petebã à te fundũ Titianũ: tranſegi, & ꝯueni vt dares fundũ Seianum liberum, neq; alienũ, vt ꝓ parte vel toto à lite recederem. receſſi. fundus eu ctus ẽ, vł alij erat obligat⁹. volo reſcindere tranſactionẽ, nunquid poſſum, quærit? & rñ. φ nõ, ſed ſi interceſſit ſtipło. agam ꝓ eius actione ex ea: ſi non, agã pſcriptis verbis ad intereſſe. Si aũt fundus Titian⁹ quẽ petebã, fuerit à te euict⁹, vł a fiſco, vel ab alio, non ideo euictionis actionem habes: & tibi imputare debes quòd eum non reſtituiſti cùm tradere potuiſti. Viuianus.

• Enclirupſis.

Tráſactionis ſpecies duæ.

p Si pro fundo.] Titiano.

q Prædium.] Seianum.

r Liberũ.] & ſi obligatũ, vł alienũ i totũ vł ꝓ pte: iõq; iuſtũ titulũ in eo dedit tibi, tu aũt ei nullũ, cũ nihil ei tradidiſti.

s Dari] .i. deſt accipientis fieri. vt ff. de ver. obl. l. vbi aũt. §. fi. ſi ergo euincitur, apparet non fuiſſe factum accipientis.

t Seruari.] .i. deſt cauſa ſeruandi.

u Agere.] ſic & in ꝯtu pmutationis nõ agit prius, ſed re tradita euicta. ſic & ff. de re. permu. l. j. §. j. & ſic nõ eſt ꝯ. vt ʒ. l. ſiue apud. vł ſolue vt tibi. ſatiſfacit. ff. de ſol. l. q ſibi aut Titio.

x Cõſtitutas.] apoſtrophe. i. mutatio perſonarũ eſt. Vel dic, eidem quærenti de pluribus quæſtionib. reſpõdet imperator.

y Potes.] vt ff. de rei vi. l. at ex diuerſo. § petitor. & de ꝓdi. fur. l. ij.

Apoſtrophe

Lñ

l.ſi ſeruus.§.cauere.Sed ↄ.ff.de do.inter vi.& vxo. ſi donatæ. Sol. ibi conuentus habuit cauſam ab actore: vt ibi dixi. Acc.

CVm donõnis.] CA. Tutelá fris tui geſſiſti,& i c.ex mala adminiſtrõne tenebaris.Idẽ ꝑ ubes fact⁹ petijt à te illa.c. & tráſegit,vł aío donãdi te miſit,qa pollicit⁹es q̃ illũ hrdẽ faceres, & alios hrdes poſtea iſtituiſti. vult venire ↄ tráſactioné, q̃ſi dolo eét iduct⁹.an poſſit,q̃rit? Et rñ.q̃ ñ, qa nõ vi volẽs dolũ paſſus: nec ex pollicitatione tua adſtrigebaris, cũ eét ↄ bonos mores, q̃ſi de futura ſucceſſiõe: neq; valet & ſi ſtipłõ eẽt iterpoſita. Vel ſic forma q̃ſtioné. An ipſe poſſet agere d dolo vt adim pleat quod ꝓmiſiſti? Rñ. q̃ nõ obſtatus es ad relinquẽdũ alicui hrditatem tuam. Vi.

ſe proponatis, nec vnq̃ volẽtibus *dol⁹ iferat: fruſtra d dolo q̃rimini: nec ad iplẽdũ promiſſum hrditatis propriæ pollicitatione q̃ſq̃ adſtringit. ᵇ PP.VI.Id.Nouem.CC.Cons.

Traſentia amicorũ inducit præſumptionem q̃ non interuenit metus. Bal. Vel ſic, In tranſactione non præſumitur metus, niſi probetur. Et ſi qua ſuſpicio foret, interuẽtus amicorum illam tollit. h.d. Saly.

ᵃ Dol⁹.] No.dol⁹ &c. vt j.de reſcin. venditio.l. vẽditor. & ff.de reg.iur. l. nemo vi & ff.de actio.emp.l.j.in fi. Itẽ no.ſcire ſe i⁹ habere vel ſibi deberi, tráſactioni nõ nocere, ſic econtra niſi eſſet i iſiſtẽte.i.in actore. vt ff.de condi.indebi l.in ſumma.§.j.

ᵇ Adſtringit.] cũ ſit ↄ bonos mores.& idẽ ſi iteruenisſet ſtipłõ, vt ff.de v bo. oblig.l. ſtipłõ hoc mõ.iputat ergo ei, q tali pollicitationi credidit. Et no.hic tres caſus. nã aut q remiſit, nihil d hrditate dixit, ſed in corde retinuit,& tũc valet pactũ, ſiue ille cui tráſigebat, eá pollicebat vt hic, ſiue nihil dicebat, vt ſ.e. l.ſi maiores. Aut dixit qdẽ, ſed i forma ↄdõnis, vtputa, remitto tibi, ſi me feceris hrdẽ.& tũc nulla ẽ remiſſio ſm B.ſicut & ſtipłõ ſub ipoſſibili cõdõne facta nõ valet, vt iſti.d inutili. ſtipu.§.ipoſſibilis. Nã turpia, de iure dñr impoſſibilia, vt ff.de cõdõ. inſtit.l.fili⁹.& l.cõdõnes. Sed Pla.dixit pẽdere remiſſionẽ i euẽtũ ↄdõnis.nec n.ẽ turpis, cũ nõ captet mors alicuius, ſed tñ ex teſtõ ſe ſperet hrdẽ. Si vero remittat, & dicat, Iõ hoc facio, vt me facias hrdem,& ſic ẽt vterq; cõſentiat: dico q̃ non poſſet petere debitũ, quia in pari cá potior eſt conditio poſſidentis, vt j.de condi.ob.turp.cauſam.l.ij. Accur.

ᵃ al. parta aliàs, parata.

ᵇ Iſte tex. eſt ſingularis, ſm B. Pau. & Iaſ. hic. In caſu ſuo, ex quo no.q̃ præſentia amicorũ facit ceſſare pſumptionem metus. Turpia d iure dñr impoſſibilia.

XXXV. Iidem. AA.& CC. Hammoni.

TRáſactioné ᶜq̃ dñij tranſlatione, vel actione ᵃpacta ᶜſeu pempta finé accepit, cũ ea amicis ᵈẽt interueniẽtibus ᶜreuera oſtendit proceſſiſſe, metus velamẽto reſcidi poſtulantis profeſſio detegit improbitatem. ᶜS.IX.kal.Decem.Nicomediæ.CC.Cons.

Licet reo ſit præfixus terminus in tranſactione, tamẽ nihilominus poterit offerre poſt terminũ.h.d. notabiliter ſm Bald. Vel ſic: Etiá poſt terminum reus offerẽdo promiſſa, implet tráſactionẽ, & ſibi parat efficacem exceptioni contra actorẽ volentẽ agere priſtina actione.h. d. ſecundũ primũ intellectũ gl. & licet ſit in ſe verum tamẽ violat tex. in verbo nec offerát. Vel ſic ſecũdũ alium intellectũ glo. Priſtina actio intẽtari nõ põt prius q̃ ſit lapſus terminus in tranſactione pſixus.h.d.& iſte tex.eſt indubitabilis. Vel ſic ſecundũ intellectũ Marſi.& Bu. In contractu tráſactionis tanq̃ ſtricti iuris non veniunt vſuræ a tempore moræ. Alex.

ᶜ TRanſactionem:] CASVS. Petebá à te decẽ. interuenientibus amicis tecũ tráſegi.& cõueniſti de aliquo mihi dãdo noíe tráſactionis, vel ꝓmiſti. vis vt reſcidat tráſactio, quaſi ꝑ metũ extorta. q̃rit, an ſit audiẽd⁹? Et rñ.q̃ nõ, ſed improbitas tua detegitur, quia nõ eſt veriſimile te metũ paſſum i tráſigendo, cum oẽs amici tui interuenerunt. ſimilẽ pſumptionem habes.ff.quod met.cau.l.non veriſimile. Viuianus.

ᶜ Tranſactionem] conſtrue litteram, & dic, cum tecũ tráſigebam, aliquid mihi dediſti vel promiſiſti, vel aliquam actionem quam ↄ me habes, remiſiſti.

ᵈ Interuenientibus.] per quod tollitur cogitatio metus, vt & j.de his qui per metum iudi.non ap.l.j.

ᵉ Imbrobitatem.] niſi apertiſſimis probet argumentis: vt ff. quod met.cau.l.non eſt veriſimile.in prin. Accur.

ᵉ Iſta gl. eſt ſingularis ſm Ang.in §. ſi ipoſſibilis. Inſtit. de inuti. ſtipul. & ſm Iaſo. hic.

SI maior.] CASVS. Petebá à te fundũ: cõueni vt dares mihi x.itra certũ diẽ: & à lite recederẽ. receſſi. ſi ſtatuto tpe nõ feciſti qd ꝓmiſiſti, nõ pp hoc reſcidet tráſactio. & ſuppleť l litteta: nec offerát.ſ.ſtatuto tpe, ſed poſt. alioqn ſi nullo mõ velles offerre ageres actiõe priſtina: vt ſ.e. l.cũ ꝓponas cum ſuis cõcordã. Vel ſic: Re⁹ ↄuenit ſe daturũ x. noíe tráſactiõis vſq; ad certũ diẽ. dicit ſe non teneri ſtare pacto, cũ ex eo interi nihil ↄmodi ſẽtii poſſit. ſed ſibi obſtabit exceptio tráſactiõis. Et qd dicit, repſentata.i.añ diẽ ſolonis oblata: vt Inſti. de leg. §.ſi qs dbitori. Vł dic q̃ loquit i re ꝓmiſſa cui tacitẽ ineſt dilatio: puta ptii, vł fructibus nondũ maturis.

XXXVI. Iidem AA. & CC. Achillæ.

SI maior annis xxv. tráſegiſti: q̃uis dari tibi ᶠplacita repſentata necdũ probet, nec offerát ᵍhi q ↄueniunt: ne qd amplius ʰab his exigi poſsit, exceptionis proficit æq̃tas. S. VI.Id Decemb.CC.Cons.

Si non impleantur promiſſa in tráſactione, pœna cum effectu exigitur, quod eſt verum, ſecũdũ Bal.& Saly. etiá ſi pœna adiecta ſit data in vſurarũ. quia non pſumitur adiecta in fraudem vſurarũ in contractu tranſactionis, vt hic. Alex.

ᶠ Dari tibi] ſubaudi, vſque ad certum tps vel diem.

ᵍ Nec offerát.] ſ. termio ſtatuto: offerũt tñ poſtea i lite. ſec⁹ áſ ſi nec i lite offerũt: qa ñ ẽ fides &c. vt & ſ.co.l cũ ꝓpõas. & l. ſiue apud. & ſ.tit.j.l. cũ ꝓpõas.ij. Sic & dãcim⁹.j.d reſci.vẽ.l.ij. In duob. caſib. fallit vbi i pl⁹ exigit: vt j.d inoff.teſt.l.ſiqs ſuo. i pri.& de fideicõ. l.ſ. l.ñ.i fi. Vł aliter itellige legẽ. ne videat laicus q̃dá iniq̃tas q̃ re⁹ cõuenit ſe daturũ x ex cá tráſactiõis vſq; ad diẽ, ſed actor añ diẽ illá decẽ petebat. cũ.n. nil ↄmodi iteri hẽat ex pacto, credebat ſe nõ teneri ſtare ei, & hoc innuit i eo q̃d dicit repſentata.§.ante diẽ, vt Inſti.de le.§.ſi qs debitori. ſed hoc non poteſt dicere.

ʰ Amplius.] niſi præ dicta decem.

XXXVII. Iidẽ AA. & CC. Baſiliſſæ.

PRomiſsis tráſactionis cá nõ impletis, ⁱpœná in ſtipłoné d ductá, ſi ↄ factũ fuerit, exigi ᵏpoſſe ↄſtat S.XII.Kalẽ. Ian.Nicomediæ CC.Cons.

Tráſactio eſt contractus reciprocus, i quo debet aliquid interuenire hincinde. Bal.& Alexan.

PRomiſſis.] CASVS. cõueni te ad decẽ, & ↄueniſti vt dares mihi q̃nq; noíe tráſactiõis, & ſi nõ dares, ſtipulat⁹ ſũ pœná, ſi ñ faciat qd ↄueniſti, q̃rit, an pœná petere poſſi. Et rñ.q̃ ſic. vł ſi ↄuenit iter tráſigẽtes, vt ſi qs eorũ veniret ↄ tráſactioné, ſolueret. v. noíe pœnæ, q̃rit, an peti poſſit. Et rñ.q̃ ſic, ſi ab alterutro eorũ ↄ tráſactioné factũ fuerit. Viuia.

ⁱ Impletis.] ab altera parte.

ᵏ Exigi poſſe] ñ ẽt qd ꝓmiſit ex cá tráſactiõis. vł nõ põt opponi exceptio, vt ff.d doli exce.l.apud.§. Labeo. & ff.d pactis.l.ſcriptũ.§.j. niſi eo manẽte rato ſit ſtipu. vt ff. e.l.q fidẽ.& ſ.e. l.cũ ꝓpõas an át poſſit hic purgari mora, dixi ſ.ti.j.l.ſi pacto

XXXVIII. Iidem. AA. & CC. Theodociano.

TRáſactio ˡnullo dato vł ᵐretẽto ſeu promiſſo minimè procedit. S.VIII.Kalen. Ian.Nicomediæ CC.Cons.

In contractu tranſactionis non habet locum pœnitentia. Alex.

ᵃ al. Theodociano &c. ca. ſup eo. cũ gl. in verbo, dato. extra c.ti.

TRáſactio] CASVS. Nõ põt fieri tráſactio niſi aliqd dẽt, vł ꝓmittat vł retineat, qd ꝓcedit ẽt cũ re⁹ liberat actoré ꝓ aliquo qd ſibi dẽt.& ſupple hic, vł remittat, vt ſ.e.l. d fideicommiſſo.

ˡ Dato.] pro eo quod remittitur.

ᵐ Procedit.] vt j.de repu.hære.l.ſeruus.& ſupple hic, vel remiſſo: vt ſ.eo.l.de fideicõmiſſo. Sed ↄ ſ.e.l.ſi ſuper. vbi nullũ eorum interueniſſe videtur. ſed ſolue vt ibi.

XXXIX. Iidẽ AA.& CC. Martianæ.

QVamuis.] CASVS. Si tecũ tranſegero,& ſtatí pœniteo. nunquid pp hoc reſcindit tranſactio, & inſtauratur lis finita? Rñ q̃ non.& ſi quis hoc mihi perſuaſerit.ſ.q̃ pœnitere poſſim, falſo aſſeuerauit, videbatur enim q̃ ſic propter parem vel ſimilem quam habet cum re iudi. auctoritatem. ſ.eo.l.non minorem.

Nota ex hoc tex. ſm Iaſ. hic q̃ in tranſactione eſt ſpeciale, vt licẽt ſit ↄtus innominatus,& res ſit integra: tñ non eſt locus pœnitentiæ, ne lis ſemel extincta per tráſactioné, ampli⁹ iſtauret. cõcor.l.fris. ſ.eo. Et illud ꝓcedit ẽt ſi tráſactio tẽderet non ſolũ ad liberandum, ſed ad obligandum.l.ſi ſup.ſ.e.

Quamuis

a Quamuis eum qui pactus.] in tráſigédo, vt ſtatim ſubijcit.
b Aſſeuerauit.] vt ĩ. ſi cer. pe. l. eo q. & de reuo. do. l. velles. & de ac. & obli. l. ſicut. & de contrah. emp. l. non ideirco.

V Bi pactum] CASVS Petebas à me. x. conueni vt darem tibi. v. noie tranſactionis: & dedit tibi penſioné de x. reſiduú p Aquil. ſtip. & acceptil. remiſiſti, & me liberaſti. ſtipulatus ſum noie pœnæ x. ſi venires ꝯ tranſactioné, & ẽ cp data repeteré. & de his fuit facta ſcriptura. vis venire ꝯ. qualiter mihi ſuccurratur, quærit? & rñ. q repetá data, & petá pœná añ cognitioné cáæ principalis, q tu inſeres, ſi hoc voluero. Vlui.

Cōc. cũ hac l. c. ꝯtingit. cũ gl. ĩ verb. annis. ex eo. tit.

al. recedi.

Q Vamuis eum[a] q pact⁹ eſt, ſtatim pœniteat, tráſactio tñ reſcindi, & lis iſtaurari nō pōt: & q tibi ſuaſit intra certum tp̃s licere à tráſactióe recedere, falsú aſſeuerauit.[b] S. Kal. Ian. Sirmij CC. Conſ.

Venientes contra tranſactionem pœnalem, per quã ſuit ipſo iure ſublata priſtina actio mediante Aquiliana ſtipulatione quæ in tranſactione interuenit, reſtituent data, pœná ſoluent, ac ẽt agendo priſtina actione repellentur exceptione tranſactionis à iudice iudicij. h. d. ſecundùm lectu. Aſo. quæ eſt magis communis. Alexand.

XL. Imp. Grati. Valentin. & Theod. AAA. Eutropio. PP.

V Bi pactú[c] vľ tráſactio[d] ſcripta eſt, atq; Aqlianæ ſtipĺonis & acceptilationis vinculis firmitas[e] iuris innexa[f] é: aut[g] ſubſecutis[h] ſm leges[i] accõmodádus eſt ꝯſenſus, aut pœna[k] vná cú his q̃ data probant,[l] añ cognitioné[m] cáæ,[n] (ſi aduerſari⁹[o] hoc maluerit) iferéda é.[p] Da. III. No. Iu. Cõſtantin. Eucherio & Syagrio Conſ.

Veniens contra tranſactionem iuratam per deum vel per principem, infamis eſt, ab actione cadit, pœnam ſoluit, & data reſtituit, & applicatur aduerſæ parti tráſactionem obſeruanti. Alex.

XLI. Imp. Arcad. & Hono. AA. Rufino præſe præt.

S I qs[q] maior annis xxv. aduerſus pacta vel tranſactiones nullo cogente ipſo,[r] ſed libero arbitrio & volũtate[ſ] cõfectas putauerit eſſe veniédú, vľ iterpellãdo iudicé,[t] vel ſupplicãdo[u] principib⁹,[x]

c Vbi pactum.] gratuitum.
d Tranſactio.] non gratuita: vt ff co. l. j. & ij. Vel dic, t vel p idest. nam de tranſactionibus tm̃ pſequitur, cú ĩ. dicit, reſtitui data, &c. vt ff. eo. l. j. Et ſi iſte venerit ꝯ tranſactioné, poſſum pœnam & data repetere, & iſtú repellere per exceptióem ſi agat: quia actio ſemel &c. vt ff. de ſol. l. qui res. §. aream.

Iſta lex eſt ſingularis ſm Bar. i ſuo caſu, & ñ alibi reperit̃ ſm eú dé. Vide in eá cõmétarios Alcia. li. para. 5. c. 12.

e Firmitas] .i. tranſactio iure firmata eſt.
f Innexa] .i. colligata vinculis &c. Inſunt. n. in obligationib. vincula: vt Inſti. de oblig. in prin. & ſunt vincula Aqlianæ ſtipulationis manifeſta. ſed & vincula acceptilationis ſunt naturalis obligatio qua tenetur ad non petendum accepto ferens: cum pactú hoc faciat: vt no. ſ. tit. j. l. pacta nouiſſima.
g Aut.] modo reſpondet.
h Subſecutis.] ſcilicet conuentionibus.
i Secundùm leges.] idest ſm q pacta facta ſunt. ná ꝯtus &c. vt ff. depoſi. l. j. §. ſi conueniatur. Vel ſm legem: vt ff. de pac. l. iuris gentium. §. prætor ait.

Idē Bar. & Ang. licét Bald. & Sal. dẽt tertiá expõnem.

Iſta ps gl. é ſingularis ſm Bal. i margarita ſua in verbo, acceptilatio.

k Pœna.] q̃ fuit pmiſſa ſi pacto nō ſtetiſſet: & acc pe. eſt inferenda, &c. & dic eam peti cum ventum fuerit ꝯ tranſactionē, non añ: vt ff. de condic. cau. da. l. dedi. in princ. legis. & l. quod Seruius. Quādo aūt veniat qs ꝯ, habes ĩ. l. px. Item & hæc verba. ſ. añ cognitionem cáæ, expone. ſ. principalis. & eſt hic ſpále. aľs gňalr obſtaret q qui prior appellat, prior agat: vt ff. de iudi. l. q prior. Vel dic q illa regula, qui prior, &c. intelligenda eſt qñ prior agit de iure, vel dubitatur an de iure agere poſſit. Sed hic ſolummodo agere potuit de facto, quia nulla actio de iure ei cõpetebat obſtante Aquiliana ſtipulatione & acceptilatione. & ſic non obſt. illa lex, qui prior. Vel dic, cognitionem, i. deciſionem vel tranſactionem, quod determinat illud nomen, data. & hæc expoſitio concordat cum opinione dñi Azo. ĩ. poſita. & idem eſſet in datis poſt deciſionem vel tranſactioné. & ſic non ob. l. illa, qui prior. ſ Itẽ q dicit, ſi aduerſarius maluerit. ſ. reus qui conuenitur ad pœnam, veruntamé fuit actor in cá principali, ſm Azo. vt ar. ff. de iure do. l. plerunque. in fin. vel. i. actor qui eam. ſ. pœnam petit, vt dixi. ſ. e. l. cum proponas. quod eſt verius. & hoc ſi alterum tm velit. pōt tñ hæc oía ſi velit, ſm Azo. & tunc expone aut pro &. Ex pdictis patet q agitur, licèt ipſo iure erat actio ſublata. Quomodo hoc? Rñdeo. quinq; opiniones ſunt in hac lege. ait. n. Azo, q non pōt agi niſi ſponte reus velit pati. & ſic loquit̃ hic, ſi maluerit, &c. & ſic triplex eſt cõmodú reo. ſ. reſtitutio datorum, quia recipiet quod dedit: & pœna: & exceptio ſi velit eá obijcere. Super hoc tertio auxilio ſunt opiniones in glo. recitat̃. non ſuper alijs duobus, & dic exceptio facti non iuris, quia actio ſublata eſt ſi eá obijcere vult, & hoc triplici rõne. Prima in odiú remittentis, tam ſolenniter, vt & arg. ĩ. l. px. Secunda, qa ipſo iure tollitur ſtipulatio p ſtipĺonē, licèt nō ſic in pacto, vt ff. de pac. l. ſi vnus. §. pact⁹. Tertia, qa cú iudex interrogabit qua actione vel oblõne eſt ei obſtat⁹, nō poterit rñdere: & ſic iudex abſoluet aduerſariú. Alij vt Alc. dicūt hic renaſci directá veterem actioné i odiú ei⁹ q repetit pecuniá & pœná, & ſic diſſoluat̃ tranſactio, arg. ĩ. de nō nu. pe. auth. ꝯ q. ppriam. & ĩ. qñ li ab empt. diſ. l. j. & ſic qſi voluntariè fingebat reſcindi tráſactioné, qd poſſet fieri, vt ſ. e. l. ſi diuerſa. cui rñdet Azo. q nō petit oía illa vt reſcindat̃, imo vt ſeruet̃ ei pactum. Tertij dicunt hic renaſci vtilem, vt ar. ĩ. ſi aduer. tranſactio. l. j. & ij. ff. de except. do l. apud. §. Labeo. Quarti dicūt ꝯdóné ſine cá dari, vt ſe reponat i obligationé antiquá, vt ff. de condi. ſi cá. l. j. & iij. Alij dicunt de facto agi, & ſibi ñ excipi, vt & ſ. j. de ꝯhé. ſti. l. nuda. & ff. de ver. obli. l. ſi Titi⁹. Cú. n. habeat & pœná & data, ñ dét exceptioné opponere, vt & ſ. e. l. cú pponas. ſed qcunque teneas, iuenies primò de facto agi, ſecundò pœnam ɔmitti, & cá ſolui, tertiò agi cám principalé ſm oēs alias opiniones pter primá. ergo de facto ſolúmodo agédo cōmittit̃ pœnam. Eſt. n. ꝯ, vt ĩ. ſi manc. ita fu. ali. l. ea quidem. & l. ſi. Sol. ibi de effectu bñficij tm̃ cogitauit, aliàs ibi ẽt ſec⁹ eſſet, vt ff. de verb. obl. l. qui Romæ. §. Flauius. Item ꝯ. ff. de verb. obl. l. ſtipulatio iſta. §. quæſitum. Solu. illa eſt ſtipulatio iuris: vt ille demum in eam cõmittat, qui de iure agit. vt ea. l. §. hi qui.

Iſta lectura é tenéda, ſm Bart. hic. C. T. 2. 9. 1.

Cap. j. de pact. C. ...

In glo ſ dá vacat 25.

l Probantur.] à reo.
m Ante cognitionem] idest antequam repetat fundum.
n Cauſæ.] principalis ſm Azo. hæc eſt ſecunda pœna à reo actori nomine tranſactionis inferenda.
o Si aduerſari⁹.] q tranſactioné obſeruat. ecce tertia pœna.
p Inferenda eſt.] hæc eſt prima pœna.

S I quis maior.] CASVS Mecum tráſegiſti. noie tranſactionis dedi tibi x. ſtipulatus ſú c. ſi ꝯuétú fuerit. & tñ d ñ veniédo ꝯ, iterpoſitú é ſacrm. vis recedere à tráſactióe. In pmis eris iſamis. Scdò cades à petitióe tua. Tertiò pená pſtabis. Itẽ oē emolumétú qd fueris cōſecut⁹ ex pacto vľ tráſactióe, amittes, & mihi applicabit, qa ſto placitis. pdicta vera ſunt ẽt ſi iuraueris per ſalutem principis de ſeruando qd cōuenit. Vi.

q Si qs maior.] qd de minore? Diſtigue vt in védóne, teneat tráſactio, vľ ñ: vt ĩ. ſi aduer. vẽdi. l. j. & ſ. de legi. & cõſti. l. ſi dubiú, i ſi. ſed p Auth. ſacra. corú ſacra indiſtincte ſeruantur.
r Imperio.] & non per metum.
ſ Et volú.] Sec⁹ ſi metu eſſet extortæ, vt ſ. e. l. iterpoſitas. Az.
t Iudicé.] No. qliter qs videat̃ facere ꝯ pacta vel tráſactiones. Sed ꝯ. ff. ré ra. ha. l. ápli⁹. Sol. refert forte pmiſſá pœná ſi veniá ꝯ tráſactioné: aut ſi petá. Nam in caſu primo ſtipulatio committit̃ ſola interpellatione: vt hic. & idé i ſtipĺone ré ra. haberi, vt ff. ré ra. habe. l. quo. n. §. j. & ij. ſcdó demú ſi. pteſ. vt ibi. vel qd hic min⁹ dr̃, ibi ſupplet̃. Ná iterpellatio & cõteſtatio é neceſſaria ſm Azo. aliàs in caſu etiam ad finem duci neceſſe eſt, vt ff. de bo. lib. l. qui cum maior. §. accuſaſſe.

Stipĺo, ſi ꝯ venero, vel ꝯpli⁹ petiero: qñ cõmittatur.

u Supplicádo] p ipetratióe iudicis, arg. ſ. qñ li. pri. da. lir. cõt. fa. l. j. Quid ſi ſi ipetrat pũſlegiú vt liceat ꝯuẽire? Rñ. ñ pt: vt ſ. e. l. cás. nec cadit i pená. qa ñ vẽit ꝯ, ſed petit liniá ꝯuenédi.
x Principib.] prio iterpellatióe iudicis delegádi vel delegati cogituri ſup eá ſup qua iá tranſactú eſt, & ſacrm exactú, ſec⁹ tñ ſi ipetraſſet vt tráſactio reſcinderet̃, qa túc nō incidit in l. iſtá, vt ſ. eo. l. cauſas. & eſt ratio: qa hic venit ꝯ factú ſuum táquam iure ſuo hoc ſibi liceat, at ibi tanquam iure alieno.

a Eas]ſcilicet tranſactiones.
b Solidauerit]quia iurauit non venire contra.
c Infamia.] No. periurũ infamẽ: vt & j. de dig.l.quoties. lib.xij.& ſic eſt arg.ↄ.ff.de cri.ſtel.l.ij.& fin.& ff.de infami.l. Luc.Sol.hic ꝑ ſn iam,ibi verò ipſo iure ẽm quoſdam:qđ non placet. imo hic ipſo iure. Et dic plene vt diximᵘˢ i d.l.Lucius.
d Actione] p̃ſonali quã remiſit. nã priò ꝑ exceptionẽ, nũc ip ſo iure eſt remiſſa.
e Priuatus] ipſo iure in oibᵘˢ, licèt alij dicant ꝑ ſententiam.
f Reſtituta].i.data.
g Proprietate] ſi forte ſpẽs petebant̃. Vel dic q; ſpẽs datæ ꝑ trãſactione reddant̃, & emolumentũ qđ eſt quãtitas. Et q; hic habet oia ille cuius rũpit̃ trãſactio, ẽ i odiũ peierantis. aliàs ↄ. vt ſ.eo. l.cũ ꝑponas. & de doli exceptio. l.apud.§.Labeo.
h Cõſecutus.] actor: & eↄ in reo, itẽ in his pœnis quæ poſſunt ei aptari.
i Eorum.] ſ̃dictorũ à principio vſq; huc.
k Seruauerint]nã illi datur pœnæ petitio, qui in eam non incidit, vt ff. de reg. iu.l. cum par.§.illi.
l Iactura]propter nõ ſeruantes.
m Munere].i. emolumẽto pp ſeruãtes.

*Gloſ. gl. ſuper verbo, teſtimoniũ. ſ ſi in cap. teſtimoniũ. ex e. & c.infames.e.q.2.

*al. mutatus.

*Aliàs eõmoda.

*al. Erythrino.

vel nõ ĩplẽdo ꝑmiſſa, eas [d]ãt inuocato dei oĩpotentis noĩe, eo auctore ſolidauerit: [b]nõ ſolũ noteť [*]infamia, [c]veramẽt actione [d]priuatᵘˢ [e]reſtituta, [f] pœna q̃ pactis ꝑbať inſerta, & rerũ ꝑprietate [b]careat, & emolumẽto qđ ex pactione vľ tranſactione illa fuerit conſecutus. [h]itaq; oia eorũ [i]mox † cõmodo deputabunť, q intemerata pacti iura ſeruauerit. [k] Eos ẽt huiᵘˢ legis vel iactura [l] dignos eſſe iubemus, vel munere, [m]q noĩa nr̃a placitis inſerentes, ſalutẽ principũ ↄfirmationẽ initarũ iurauerint eẽ pactionũ. [n]Da.V.Id.Octo.Cõſtãtin. Olybrio & Probino C.

Eatenus reſcinditur tranſactio iurata, quatenus eſt facta ꝑtextu falſorum inſtrumentorum, niſi ſuper falſo tranſactum fuerit. Alex.

Imp.Leo & Anthe.AA. Acrochirio.* P.P.

SI ex falſis [o] inſtr̃is tranſactiones vel pactiones initę fuerint: q̃uis iuſiurandum de

n Pactionum]huic eſt ↄ.j.de rebus credi.l.ij.Solu.vt ibi.

SI ex falſis.] CASVS. Petebas à me codicem meum, & alias plures res. produxiſti inſtrũm falſum, cuius timore veni ad tranſactionẽ ꝑtextu falſi inſtri an poſſim retractare trãſactionẽ, q̃riť? & r̃n.q; ſic. & licèt inter poſui ſacrum de non veniendo ↄ, tñ reſcindetur p̃dicta trãſactio. & ſi plures fuerunt cauſæ ſuper qbus tranſactũ eſt timore illius falſi inſtri, i his maneat rata tranſactio in quibus inſtrũm falſum non eſt, in alijs aũt infirmeť. & hæc ſunt vera niſi quæſtio falſi inſtri ꝑlati mota cũ alijs controuerſijs fuerit deciſa: vt ſi protuliſſes ↄ me inſtrũm falſum, & illud arguebã de falſo, inſtitui contra te actionem, deinde tranſegi tecũ. Ex hac l.no. q; qñ capitula ſunt ſeparata, falſitas vel dolus circa vnum capitulũ non vitiat aliud capitulum: ſecus tñ eſſet in connexis capitulis vel dependentibᵘˢ: qa vitiato principali, omnia capitula vitiantur, vt ff.de mino.l.etiam.§.j.iaſ.
o Si ex falſis].i. timore falſorum inſtrumentorũ ab actore ↄ reum, vel à reo ↄ actorem ꝑductorum. & idẽ in falſis teſtib.
p De his]ſcilicet tranſactionibus.
q Ciuiliter.]non ſolum criãliter. nam põt quam viam velit prius eligere: vt j.de fal.l.damus. Quatuor ergo modis agiť đ falſo. Vno criaľr per actionem legis Corn. de fal. cuius pœna eſt deportatio, & oium bonorũ publicatio: vt ff.ad leg. Cor. de fal.l.j.§.fi. Secũdò per actionẽ in factũ ad intereſſe: vt ff.d fal.l.qui nomine. Tertiò, per exceptionẽ, ſi actor agat ex tranſactione facta timore falſorum inſtrumentorum, & reus excipiat. Quartò, per replicationem ſi reus excipiat ex trãſactione inita ex falſis inſtrumentis: nam actor replicat. & iſti ſunt tres modi ciuiles de quibus hic dicit.
r Præcipimus.] i. per in integrum reſtitutionem: vt ff.de re iudi.l.diuus.& j.tit.iij.l.j. Nec.n.intelligiť tacita conditio ſi vera ſint: quia non retractarentur. ſed ipſo iure non valerẽt. vt ar.ff.de acq.poſ.l.q; meo.§.ſi furioſo.& ff.q cauſa.cog.l.

° Vide gl. in verbo, poſt ſententiã. in

A fin. Nec diſtinguo ſi ſciat, an neſciat falſa qui vtitur eis: ſicut nec i ſnia.aũ ſi calũnioſe agat, nil prodeſſet allegare inſtrorũ falſitatem: qa & ſine his hoc caſu nõ valeret tranſactio. vt ff. de ꝯdi.indeb.l.in ſumma.§.ſ. Itẽ ↄ.j.ſi mi.ſe ma. dix. l.ſi alterius.in ſi. vbi poſt iurm non retractať pactio. Sol. licèt hic & ibi nõ iurantis ſed aduerſarij malitia interuenit, hic tñ maior: qa falſitas: vnde hic retnitťr, ibi non. Itẽ ↄ.j.ſi aduer. ven. l.j.Solu. vt & mõ dixi. Vel dic q; ibi fuit vẽditio facta cum decreto: vñ valuit. hic non valuit trãſactio. Itẽ ↄ.j.ad leg Cornel. de fal. l.ipſe. vbi poſt tranſactionẽ non tractatur de falſo. Solu. hic nõ fuit mota qõ falſi ante tranſactionẽ, ibi fuit. alioqn ſecus, vt hic in h.l.& j. ſi ex fal.inſtr.l.j. & ſ. ſi.inſtr.l.ſi. Itẽ ↄ.j.de plus peti.l.j. & ff. de excep. l. qui agnitis. ſed non ſunt ↄ. Et ibi ante tranſactionem fuit mota quæſtio fal ſi. Itẽ qđ ſi ex ſacramento falſo.i.in quo falſũ aſſeruiſti? Dic, aut detulit iudex, aut pars primo caſu poſſit retractari: ij.nõ. vt ff. de iureiur.l.admonendi. Aut nullus, ſed vltro obtulit: & tunc detur de dolo. ff. de dolo. l. ſi legatarius.

his [r]interpoſitũ ſit, tñ ciuiľr [q] falſo reuelato eas retractari ꝑcipimᵘˢ: [s]ita demũ, vt ſi đ pluribus cauſis vel capitulis eædẽ pactiões ſeu tranſactiones initæ fuerint, illa tm̃modo cã vel pars retracteť, q̃ ex falſo iſtro cõpoſita conuicta fuerit: alijs capitulis firmis [s] manẽtibus: B niſi [t]forte ẽt de eo quod falſũ dr̃, controuerſia orta deciſa ſopiatur. [u]Da.Kal.Iul.Conſtan. Martiano & Zenone Cons.

Quæſtio mota ſuper cõditione ſeruili vel adſcriptitia, poteſt trãſactione decidi. Alex.
XLIII. Imp. Anaſtaſius. A. Thomæ. PP. per Illyricum.

IVbemus [x]in oĩbus litigijs iã [y]motis [z]& pendẽtibus [a] ſeu poſtea [b] ſuper ſeruili vel adſcriptitia ↄdõne mouendis trãſactiones celebrãdas vel iã celebratas (ſi non alio iuri cognito mõ eas vacillare cõtigerit) C vires ſuas obtinere, nec ob hoc videri tenorẽ earũ titubare, q; ꝑ ↄdõne ſeruili [c] vľ aſcri

me. verſi. & not. q; ſm.ca.licet. extra de proba. No. Bart. in hac gl. ſingulariter, q; titulᵘˢ ſi ex fal. iſtru. j. & l.diuus. ff.de re iud. habent locũ etiãſi fuerint ꝑducta inſtrumẽta falſa abſque dolo partis. quod no.

ſ Firmis]vt ſi quinq; data ſunt, vt actor nõ petat fundũ paternũ, noĩe cuius nõ exhibeť falſum inſtrũm: & x. ſunt data, ne petat hẽditatem forte cuiᵘˢ noĩe vtebatur falſo inſtro. Sed quid ſi nõ appareat, ꝑ quo.ſ. ſit datũ, ſed eſt data pecunia ꝑ oĩb. q erant in ↄtrouerſia, ſed ꝑ qbuſdã tñ oſtendebať falſum inſtrũm, cuius timore tranſactũ eſt? vř q; pro pcio rerũ interptor ꝑ vnoquoque datũ. vt ar. ff.de leg.ij. l. qui ſolidũ. §.cũ poſt. Itẽ no. hic ar. q; inſtrũm nõ eſt totũ vitioſum rõne partis, vt j.de Latt.lib.tol.l.j.§.pe.ſ.ij ↄ, vt ſ. de vete.iur. enuc.l.ij.in fi.& ff.quemad teſt.ape.l.j.§.ſi qs.& diu. j.de teſta. l.ſi vnus item intellige ſi cauſa ſit diuidua, alioquin ſecus, vt ff.de mino.l.etiam.§.j.
t Niſi forte.] illa tãtummodo cauſa vel pars retractetur niſi &c. vnde non refertur ad omnia prædicta.
D u Sopiatur.]nam poteſt tranſigi ſuper falſo expreſſe vel tacite: vt ſ.eo.l.tranſigere.& j.de fide inſtru.l.fina.
u Sopiatur].i.extincta ſit.

IVbemus.] CASVS. Mouebã tibi qõnem ſtatus, dicẽdo te ſeruũ meũ eſſe, vel adſcriptitium. tranſegiſti vt remitterẽ tibi qõnẽ ſtatᵘˢ. an valeat iſta trãſactio, q̃riť? & r̃n.q; ſic: neq; obeſt q; ſup ſeruili vel adſcriptitia ↄdõne iterpoſita fuerit. ſecus ex diuerſo, qa ↄ bonos mores & ↄ formam tranſactionis.
x Iubemᵘˢ.]nã multis modis loqť iſta lex qñ de ſtatu agitur.
y Iam.] ante legem iſtam.
z Motis.]& finitis tranſactione. Acc.
a Et pendentibus.]tempore huius legis.
b Poſtea.]poſt legem iſtam
c Seruili.]hic eſt ↄ ſ.eo.l.interpoſitas.Solu.vt ibi.ſed ſi valet inter ſeruũ & dñm,qđ ſi dicaſ q; ſeruus fuit vel adſcriptitiᵘˢ, & aliquid ei deť? R̃n.nõ valet: tum quia eſt ↄ bonos mores: vt ar. ff.de ver.obl.l.inter ſtipulantẽ.§.homo liber. Itẽ qa nõ tranſiret ad eũ cõmodũ aliquod: vt ſ.eo. l. trãſactio. Itẽ pro hoc j.de libe.cã.l.nec ſi volẽs. Itẽ no.hic ar. q; i cã cõuerſiõis & mona-

Trãſactio vt qs remaneat ſeruᵘˢ, an valeat.

& monachatiõis rõne dubitatiõis valet trãſactio, & in cã matrimonij: vt ar. ff. ſi qs i iº vo. nõ te. l. ex q̃cunque. ſed decretũ epi ẽ neceſſariũ, cum ſit ſpiritualis cauſa. nam & in alia re alienanda eſt neceſſarium epi decretum: vt in Auth. hoc ius. ĩ. de ſacroſanct. eccle.

Epi decretum q̃nq; ẽ in trãſactione neceſſarium.

DE ERRORE calculi.

Dixi de trãſactione, in cuius cõputatione quãdoq; erratur, iõ de tali errore dicit. Vel ſic: Dictũ eſt ĩ. de trãſactione, q̃ q̃ fit per errorẽ calculi. computationis, poſito eo p quod ſit, pro eo quod ſit: ſic econuerſo id quod ſit, ponitur pro eo p quod ſit: ideo ponit de errore calculi. Ro.

ptitia confectæ ſunt. Da. XV. ka. De. Patric. o & Hypatio C.

TITVLVS V.

DE ERRORE CALCVLI.

Error calculi non nocet, etiam ſi ſæpe ſit erratũ, & ẽt ſi ſtipulatio interuenit, niſi ſit iudicatum vel tranſactum. h.d. Bal. Vel ſic Si erratum ſit in calculo, põt calculi fieri retractatio, niſi ſuper errore ſit tranſactũ vel iudicatũ: & indebitũ per errorẽ calculi promiſſum condicitur. Salj. & Ale.

I. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Aureliano * Quarto.

Errorem [a] calculi, ſiue ex vno ɔ̃ctu, ſiue ex pluribus emerſerit, veritati nõ afferre p̃iudiciũ ſæpe ɔſtitutũ eſt: [b] vñ rõnes ẽt ſæpe cõputatas denuo tractari * poſſe, ſi res [c] iudicatæ nõ ſunt, vel trãſactio [d] nõ interuenit, explorati iuris eſt. Sed & ſi p errorem calculi velut debitã q̃titatẽ, cũ eſſet indebita, pmiſiſti, ɔdõ [e] liberationis tibi competit. Dat. VI. kalen. Mar. AA. Cons.

Aurelio. — retractari.

Errorem. CASVS. Tenebaris mihi i aliqua quantitate pecuniæ ex pluribus cauſis, puta ad x. ex cã mutui, ad alia x. ex cã emptionis & vẽdõnis, & ad v. ex cã permutationis: cõputaui dicens x. & x. & v. faciũt xxx. cũ nõ faciãt niſi xxv. & ſic cõputaui demũ q tenebaris mihi in xxx. & hoc p errorẽ. an tibi p̃iudicet quo minus iterũ fiat cõputatio q̃rit. & rñ. q non: niſi fuerit qñ ſup errore cõputationis ſopita trãſactione, vel p ſniam. vñ ſi plº q̃ debuiſti pmiſiſti, liberationẽ cõdõne ſine cã cõdices. Idẽ erit ſi penes me mercatorẽ aliq̃ q̃titatẽ depoſuit ſcholaris, puta. c. cõputauit qd penes me remaneret, & qd recepit. apparuit q reſtabãt ſ c. & alia. ſ o. ſoluiſſẽ, cũ tñ nõ ſoluiſſẽ niſi x. an iſte error p̃iudicet ſcholari, q̃rit? & rñ. q nõ. vel apparuit q ſ o. eſſent ſoluta, cùm eſſent ſoluta lx. hoc nõ p̃iudicat mihi mercatori: & licẽt pp hoc pmiſi plº q̃ debui, agã cõdõne ſine cã, vt liberer. & hæc ſunt vera, niſi veniret in dubiũ cõputatũ eẽt necne, & de hoc eẽt trãſactũ, vł ſnĩa lata. Not. ex hac l. q erronea calculatio ẽt ſæpe facta nõ nocet: & ẽ argũ q erronea confeſſio ſæpius repetita, poſſit reuocari, ſm Bal. hic.

Calculus. Perſius.

[a] Errorem calculi] i. cõputationis, q̃ fiebat olim p lapillos, q dñr calculi, eo q nõ impune pedibus calcatur. vñ Perſius: Hunc Macrine diẽ numera meliore lapillo. qa p bono die ponebãt albũ lapillũ: p malo nigrũ. q̃nq; ponit p cognitione cãe: vt ĩ. de iudi. l. rẽ nõ nouã. in prin. q̃nq; p ſnia: vt ĩ. de appel. l. ſi actor. quia lis calcatur. i. terminatur, ſm P.

[b] Conſtitutum eſt, ſi veritas appareat, vt hic, & ff. de of pſi. l. illicitas. ſ. veritas. & ĩ. de iur. & fac. igno. l. ſi non. & l. error.

[c] Res] i. quæſtiones habitæ ſuper errore cõputationis. Acc.

[d] Vel tranſactio.] Snĩa ergo & tranſactio finẽ ſponit q̃ni habitæ ſuper errore cõputationis, ẽt ſi hæc ſnia vel trãſactio nõ recte faciat cõputationẽ, vt hic dicit, & ĩ. de re iudic. l. ij. & ſic eſt ɔ̃. ff. quæ ſenten. ſine appella. l. j. in prin. & ſ. j. vbi dicit non valere ſniam. Sol. diſtingue in vtroque, vtrũ fuerit expſſa cã erroris, vel non: vt primo non teneat, ſecũdò ſic. & hæc bona. Alij dicũt q hic erraueruñt partes, ibi iudex. Vel tertiò diſtingue in ſnia, vt ibi dicit. ſed in trãſactione dic q valet ſp errore ſublato de medio p exceptionẽ vel replicationẽ, vt in eo non valeat tranſactio, vt ff. ſi quis cau. l. ſed & ſi. ſ. ſi. & ff. de fideiuſſo. l. ſi quis poſtquam.

Trãſactio. & ſnĩa finẽ imponunt litibus.

[e] Condictione ſine cauſa: vt ff. de condictio. ſine cau. l. iij. & ĩ. de condic. indeb. l. ſi citra. & l. cum & ſoluta.

TITVLVS VI.

DE POSTVLANDO.

Sententia qua definitum tps non continui, perpetuum habet effectum. h.d. Vel ſic, Remotus ab officio, nunquam illud recuperat. h.d. Bal. Vel ſic, Non appellans à ſententia per quam prohibetur cauſas agere, non poteſt poſtulare. Salj.

DE POSTVLANDO.

Quia iudicijs, de quorum initijs dixit ĩ. de edidõ, & de in ius vocan. ſunt neceſſarij aduocati, ideo de his dicit.

CVm à præfecto Aegypti.] CASVS. Præfectus à poſtulatione aliquẽ phibuit. qa forte falſa aliqua allegauit, vel teſtes ſubornauit, & nõ appellauit phibitus. an iſte ab officio aduocationis abſtinere debeat, quæritur? & reſpon. quòd ſic.

I. Imp. Antoninus. A. Artemidoro.

CVm à præfecto Aegypti perpetuò cãs agere phibitº nõ appellaueris, placitis [f] õbtẽperata. [g] PP. III. kal. Au. Sabino. II. & Amulino Cons.

Etiam libertini poſſunt aduocare ſi ſunt litterꝭ eruditi. h.d. tex. Bal. & Salj.

II. Imp. Alexander A. Polydoro.

NEc cæterorum liberti, ne dũ mei q dẽ, ſi ita ſunt litteris eruditi, vt patrocinia d̃ſiderãtibº p̃ſtare poſſint: phibẽtur id * facere. [h] PP. No. Mar. Iuliano II. & Criſpino Cons.

Iſta l. eſt notabilis: & h.d. Confeſſio vel cautio facta ſub ſpe futura cauſa, æquiparatur confeſſioni facta ſpe futura numerationis, & ideo poteſt intra tempus conſtitutum exceptio oppom. & cautio condici. Bal. Vel ſic, Si occaſione ſalarij ex cauſa mutui promittatur, poteſt intra tempus legitima exceptio non numerata pecunia obijci, & liberatio condici. Bal.

III. Imp. Gordia. A. Flauiano.

[f] Placitis] i. ſnĩæ, ſic dictæ, quia placet iudici.

[g] Obtempera.] vt & ff. de poe. l. moris. in prin. & ſi non pareas ſnĩæ, punieris, vt ff. eo l. j. ſ. q aduerſus. p̃ſumitur. n. tibi placuiſſe, cũ nõ appellaſti, vt ĩ. lit. pen. l. fina. & ĩ. de appell. l. hæc ad ciuilia. & qñ & qñ iudex. l. ab eo. & de iuriſd. omn. iudi. l. j. & de ſentẽ. q̃ ſine cer. quanti. l. fi. & de nup. l. ſi vt pponis. j. & arg. ff. ad Macedo. l. ſi filiuſfamilias. ij. Sed vi vltra annũ phibitionẽ ſi porrigi: vt ff. de pœnis. l. fin. q̃ eſt ɔ̃. Solu. aliud in aduocatione, aliud ĩ cæteris operibus ſiue artibus, q̃ vitę hominũ ſunt neceſſariæ. Sed certe & aduocare eſt neceſſe, vt ĩ. titu. ij. l. laudabile. Alij dicunt q hic p̃fectus erat perpetuus. aliud aũt in p̃ſide annali, vt ibi. nec hoc placet, qa & hic erat annalis, vt ff. de off. pfe. Augu. l. j. Tertij diſtinguũt, an velit ĩ ppetuũ iterdicere, qd põt, vt hic: an ad tps qd põt, ſed intra annũ tm, vt ibi arg. ĩ. de iudic. auth. ad hæc. Tu dic ſm Ioan. q ſentẽtiando definitiuè pcedẽte accuſatione de aliquo delicto põt in ppetuũ, vt hic: interloquendo vſq; ad tps ſuæ adminiſtrationis, vt ibi. [i] Itẽ qd dicit. phibitus, dic. ſ. expreſſe. & tunc poterit in illa puincia poſtulare, niſi ex ea cã ſit phibitus, quæ irrogat infamiam, vt ff. eo. l. ex ea, vel tacite, vt in cõdẽnãdo eũ ex ea cã q̃ irrogat infamiã: & tunc ſi pœna ſit ppetua, ppetuo phibitus vł, quia infamis nõ põt poſtulare. vt ff. eo. l. j. ſ. hoc edicto. Si aũt fuerit tpalis, ſi quidẽ non eſt aucta vel minuta, trãſacto tpe cuiuſ infamiã. idẽ ſi fuerit aucta, idẽ ſi minuta, ſed cã cognita: aliàs non, niſi finito tpe eõt, vt habes hic, & ff. eo. l. imparor. & de infamibus. l. quid ergo. ſ. pœna. & de re milit. l. q cum vno. ſ. ad tps. & ff. ad le. Corn. de fal. l. falſi. ſ. ordine, & ĩ. ex quibus cau. infa. irro. l. & ſi ſeuerior. Accur.

[i] Hãc ſolutionẽ dicit Bar. hic verã eſſe & notabilẽ, & facit pro ea c. h. tit. & ita glo j. ex de off. dele. Poſtulare phibitus ĩ vno loco, an poſſit in alio poſtulare.

[h] NEc cæterorum. Facere.] nam & aſſidere pñt, vt ff. de offic. aſſeſ. l. ij. Quid aũt ſi non ſint litteris eruditi? Rñ. idẽ ſi factorũ peritiã habent, vt ĩ. de iud. l. penul. non tamen inter aduocatos numerabunt, vt ĩ. titu. j. l. nemini. & titu. ij. l. iubemus. ſ. nec de cætero. & ff. de var. cogni. l. j. ſ. aduocatos. Accur.

SI ſub ſpecie.] CASVS. Si aduocato tuo. cc. aureos p defenſione tua dare cauiſti, cũ non oportuerat te dare niſi centũ: & ex cã mutui recepiſſe ɔfeſſus es, & te ſoluturum pmiſiſti: poſt cãm finitam pœnitebat te tñ pmiſiſſe. an ſi petat. cc. obſtet tibi exceptio non numeratæ pecuniæ, quæritur? & rñ. q ſic. ſi adhuc biennũ nõ currit. an aũt & poſt biennũ competere poteſt exceptio non numeratæ pecuniæ in id qd excedit. ſed poſt non, vt aduocatus probet: ſed pbabit ſu cautionem in id quod excedit c o. aureos. ex turpi cã intereſſe-

ſiſſe.& ſic ante & poſt biẽniũ poſſe liberationẽ aut cautionẽ in id qđ excedit, condici manifeſtum eſt. Not. ex hac l.& ad hoc ſp allegat̃. ar. à ɔ̃rio ſenſu litteræ, ꝙ tpis ſpatio geſto negotio cõſenſus ac fides adhibetur. & ſic eſt argm̃ ꝙ in chirographo poſt bienniũ fit nãlis obl̃o pp conſenſum. qđ eſt valde notãdum ſm̃ Bal. hic.

SI ſub [a] ſpecie honorarij [b] quod aduocato vſq; ad certũ [c] modũ deberi potuiſſet, [d] eã quãtitatẽ [e] q̃ deſiderio tuo cõplecteris, te daturũ cauiſti, & quaſi mutuã pecuniã accepiſſes, eã te redditurum ꝓmiſiſti, nec tpis ſpatio [f] geſto negotio ɔſenſum ac fidẽ accommodaſti, ɔpetẽti [g] exceptione nõ numeratæ [h] pecuniæ tut[i]es: & ex hac [k] cã cautionẽ interpoſitã vſitato more [l] potes ɔdicere. [m] PP. V. Id. Iun. Sabino II. & Venuſto Cons.

Abſentia aduocati non vitiat ſentẽtiã. h.d. Fallit in aduocato fiſci. Bald. & Saly.

IIII. Imp. Diocle. & Maximian. AA. & CC. Theodotioni.*

VElamẽto [n] † abſentię patroni cauſæ, [o] rurſus ad finitas quęſtiones redire quis fruſtra conatur, [p] S. IIII. Kalẽ. Ianua. Nicomedię. CC. Cons.

Aduocatus qui de quota litis paciſcitur, debet officio aduocationis priuari, ſeu priuatus declarari. & ſecundum gl. tãquam depredator. B. Patitur ẽt alia pœna, de qua in l. ſi vero non remunerandi. §. fi. ff. man. & idem in procuratore, ut ibi patet, & in l. licẽt. de procu. ſecundum Pau. de Ca. hic.

a Si ſub ſpecie] .i. occaſione.

b Honorarij.] .i. ſalarij.

c Certũ modũ.] ęſtimandũ ex cõſuetudine fori, & facũdia aduocati, & qualitate cauſæ, nõ tñ vltra cẽtum aureos, vt ff. de var. & extraordin. cogni. l. j. §. in honorarijs. & §. ſi cui.

d Potuiſſet] puta đcẽ.

e Quantitatem] puta viginti.

f Spatio.] .ſ. biennij hodie. licèt olĩ quinquennij, vt Inſti. de litter. obli. §. multũ. Accur.

g Competenti.] nũc reſpondet.

h Non numeratæ] .i. in factũ pro pecunia non numer. vt j̃. de non nu. pecu. l. cum vltra. & hoc in id qđ excedit lcĩtum modum. At in eo quod eſt intra lcĩtũ modũ, non obſtat exceptio ẽt intra biẽniũ. vt ar. j̃. de dona. l. ſi qs argentũ. §. ſed in his oibus, & ſi qđ ſolutum eſt, repeti põt cõdõne indebiti, & incerti, vt liberet̃, vt ff. de cond. ſine cau. l. iij. Quid aũt ſi bienniũ eſt elapſum? V̄r idẽ ac ſi non exceſſiſſet. qa nõ fecit hoc ſpe futuræ numerationis, & ſic ſubauditur, maxime in ſuperiori littera, ſed hoc eſt ɔ̃ l. iſtam. Alij dicũt añ bienniũ cõpetere exceptionẽ nõ nu. pecu. in id qđ excedit, ſed pᵒ ñ vt creditor ꝓbet, ſed ꝓbat debitor ex turpi cã cautionẽ itereeſſiſſe, vt j̃. de cõdic. ob. tur. cau. l. j. Tu dic ĩ eo qđ ñ excedit, ꝓiudicari biẽnio, ĩ alio ãt & añ & pᵒ cõpetit ſine cã exceptio. ẽt ſm̃ hoc qđ dr̃ ĩ pri. gl. ſatis eſt bonũ. Acc.

* Theodotiano.

† Cõcor. cũ hac l. lxiij. diſ. ca. 1. & 2. & gl. ſup verb. aduocatus. prope fi. in c. 1. vt lit. nõ cõte. Et eſt pars l. 38 ɔ̃: tranſac. ſ. & l. 1. de rep. bono. poſſ.

C. The. 2. 10. 1.

i Tutus es.] ſi conueniaris ad præmiſſa.

k Ex hac] nunc dat aliam viam.

l Vſitato more.] agendo condictione ſine cauſa.

m Condicere] .i. petere ſi conueniaris vel non.

VElamento.] CASVS. Si abſente aduocato tuo tpe ſnĩæ latæ ꝑtextu abſentiæ ſuæ ad litem finitam redire volueris: an ſis audiendus, quæritur? & reſpon. ꝙ non.

n Velamento] .i. prætextu. Acc.

o Cauſæ.] tempore ſnĩæ.

p Conatus.] vt j̃. de repud. bo. poſ. l. j. niſi in aduocato fiſci: vt j̃. de aduoca. fiſ. l. fin. Accur. & ff. de iure fiſ. l. ſi fiſcus. & de hoc extra vt li. non conteſt. c. j.

q SI qui.] CASVS. Si petit hæred. mecũ egeris, & cũ aduocato tuo de ꝑſtanda ei medietate hꝰditatis pepigeris: an valeat pactũ, quæritur? & dicitur ꝙ non: ſed officium aduocationis interdicetur illi aduocato.

r Exiſtimationi.] idest famæ. Accur.

ſ Immenſa.] ex hoc verbo dixit M. ꝙ liceat ei paciſci đ dimidia parte litis. & ad hoc facit illud verbũ. partis. nã appellatione partis, ſi nulla adijciatur quota, dimidia continetur, vt ff. de verb. ſign. l. nomen filiarũ. §. portionis. & ſic dicit hãc legẽ loqui: cũ paciſcit̃ de magna pte. qđ nõ placet ſm̃ Hugo. & Azo. & no. de hoc j̃. manda. l. ſi ꝓmelius q̃ hic. Item quid ſi

Partis appellatione continetur dimidium.

A cũ ageret̃ ad hꝰditatẽ, paciſcat̃ de re eiuſdẽ hꝰditatis cũ cliente? V̄r ꝙ valeat. & expone certæ partis. ſ. quotæ. Nã dĩa videt̃ inter rem certam, & partem quotam: vt j̃. de ſen. paſ. l. ſi debitor. & Inſtitu. de fideicom. hæred. §. ſi quis. ꝑterea noĩe palmarij. i. victoriæ, licet ei aliqđ paciſci: vt ff. de var. cogni. l. j. §. & ſi noĩe. Sed Azo ɔ̃, ne fiat fraus legi. & ꝓ hoc eſt. ff. manda. l. ſi remunerãdi. §. fi. ſed prima verior. ſ. vt poſſit paciſci de re hꝰditatis, qa nõ mutatur, Accur.

ADDITIO. Cõtrariũ notatur. ff. de pact. l. ſumptᵒ. & hoc cõtenet̃: vt atteſtat̃ B. hic: & idem in d. l. ſũptus. Et iõ ꝙ nõ valeat hmõi pactũ, eſt, qa inducit aduocatũ ad delictũ. nã cognoſcẽs ſe habiturũ ptẽ eius quod ꝓſequit̃, ẽt calumnioſe aduocabit. ſiue igit̃ faciat pactũ de quota litis, ſiue de certa ſpecie ſeu quãtitate: eadẽ ſꝑ eſt iõ. ergo &c.

* tertiæ.

* forte, in ciuilitate.

V. Imp. Conſtan. A. Helladio.

SI q [q] aduocatorũ exiſtimationi [r] ſuæ immenſa [ſ] atq; illicita cõpendia ꝑtuliſſe ſub noĩe honorariorũ [t] ex ipſis negotijs q̃tuẽda ſuſceperit, emolumẽta ſibi certę * ptis cũ graui dãno litigatoris & depdatione poſcẽtes fuerint inuenti: B placuit, vt oẽs q in huiuſce modi ſęuitate * pmãſerit, ab hac ꝓfeſſiõe penitᵒ arceant̃. [u] Da. III. K. Ap. Pau. & Iu. Cõs.

Non dẽt eſſe idẽ aduocatus & iudex euſdem cauſa, nec debet in contumeliam prorũpere niſi expediat: nec debet ſtudioſe litẽ protelare, nec debet loqui vltra quàm deceat: & cum allegat, debet ſtare, & non ſedere. h.d. ſecundum Bald. Nec contrahum põt lite pendente inire cum cliente, ſed exiguũ clientis munus debet ꝑlacide accipere.

t Honorariorum] .i. ſalariorũ. vt ſ. eo. ti. l. ſi ſub ſpecie.

u Arceant̃.] ipſo iure. & facit j̃. de ꝓcu. l. litem. & mãda. l. ſi ɔ̃ licitũ. & ff. de pact. l. ſumptus. & ff. de offi. procon. l. nec q̃cq̃. §. ij. & j̃. de cond. ob. cau. da. l. ſi cum exiguam. & j̃. qđ me. cã. l. ſi per impreſſionem.

VI. Imp. Valen. & Valens. AA. ad Olybrium præfectum vrbis.

QVíſqs † vult eẽ cauſidicᵒ, [x] no idẽ ĩ eodẽ negotio [y] ſit aduocatus [z] & iudex: qm̃ C aliquem inter arbitros [a] & patronos [b] oportet eẽ delectũ. [c] Ante omnia autem vniuerſi

Co. Th. 2. 10. 2.

† Facit ad hoc principium l. gl. i c bonæ memorię. ſuper verbo iuratusᵒ in me. in verſ. & debet ſupplere. ex de poſtu. prælа. Cauſidicus quis dicitur.

QVíſquis.] CASVS. Nullus in ea cã in qua eſt aduocatus, iudex eſſe debet. hoc in prima. Itẽ ꝓbra nõ alleget, ſed rõne. & leges. alioqn infamis de facto efficit̃: neq; ferẽdus eſt aliqs negotio derelicto allegare q̃cquam in cõtumeliã aduerſarij ſui. & hoc in ſecũda. In prin. litis cõueniat cũ clientulo de ſalario: neq; pẽdẽte lite amplᵘ petat, q̃ ſibi fuerit cõſtitutũ in prin. & hoc in tertia. In quarta ita dicit, ꝙ ſi munus aliquod licet modicũ ſibi offerat cliẽtulus, recipiat, nec aſpernet̃. In q̃nta dicit ꝙ litẽ nõ ꝓtelet. In ſexta, vt ſciat q dicant̃ honorati. ſunt. n. honorati, q dignitatẽ habẽt ſiue adminiſtrationẽ, & intrant ſecreta iudicis & imperatoris qñ volunt, & cauſis interſunt, vt j̃. de offic. diuer. iudic. l. vlt. Dicit igit̃ impator in hac parte, ꝙ honorati in vrbe Roma ſi officium aduocati ſibi elegerint, aduocent qñ voluerint, nec ſibi turpe ſalariũ ɔſtituant. In ſeptima dr̃, ꝙ ſi qs vult eẽ aduo D catus in aliqua cã perſonã ſuã petente, non mutet, quaſi dicat, non ſit iudex neq; aſſeſſor, nec ꝓ malo reputet. ſi ſibi ſtãdi onᵒ immineat, ex quo elegit ſibi iᵒ ſtãdi qñ offĩn aduocationis elegit. No. bñ hãc legẽ q̃ iſtruit aduocatũ ĩ bonis moribᵘ & ſi qs ſeruaret hãc legẽ. reputaret̃ ſapiẽtiſſimᵒ aduocatᵘ quo ad deũ & mũdũ. Sȝ credo (vt dicit B.) ꝙ pauci repiũt̃ hodie.

x Cauſidicus.] Cauſidicus gñaliter dr̃ q̃cunq; cãs dicit, ſiue aduocatus, ſiue iudex. Accur

y Negotio.] & eodem tpe. diuerſo. n. tpe poteſt ſm̃ quoſdam: vt ſ. de aſſeſ. l. nemo. circa princ. quod non placet: vt in ea. l. nemo. in fi. & ff. de iuriſdict. om. iud. l. prætor.

z Aduocatus.] ſupplet tamen: vt j̃. vt quę deſunt aduoc. partium, iudex ſupple. l. j.

a Arbitros.] idest iudices, multas. n. habet ſignificationes: vt nota. ff. de recept. arbit. l. pen. Accur.

b Patronos.] .i. aduocatos. Accur.

c Delectum.] idest dĩã. vt ff. de rit. nup. l. palã. circa princ.

Vniuerſitas

a Vtilitas.] videtur quod vtilitas expoſcit quandoq; conuitia-ri: quod Ioan. admittit: vt ſi quis obijciat aduocato, quòd te-ſtes falſos inſtruxit, vel calumniatus eſt.
b Deſiderat.] quòd vnus alteri dedecus non dicat.
c Temperent.] id eſt abſtineant.
d Procax].i.ſuperb⁹.
e Opinionis].i.ipſo iure erit infamis ſecundum quoſdã. Tu dic quod ei⁹ opinio grauet apud bonos & graues. Nã quandoq; conſumitur, quandoq; minuitur fama: vt ff. de var. cog. l. cognitionũ.
f Imminutionẽ] q.d. opinio ſua denigrabitur.
g Conniuentia.] id eſt conſenſus.
h Cõmodãda].i.accommodanda.
i Cõtractũ ineat.] Et go emere vel alſ habere cũ cliẽtulo nõ pt. & eſt rõ, quia oĩa daret pp timorẽ litis, ſicut infirm⁹ pp timorẽ mortis: vt ff. de var. cogni. l. medicus. Itẽ hoc pẽdẽte lite: ante vero & poſt lic. ff. de varijs cogni. l. j. §. ſi cui. Sed quid ſi ante ſi conuenit de ſalario? Rñ. ſecundum Ioã. & tũc pt cõueniri pẽdẽte lite, arg. huius litteræ, in ꝓpriã recepit fidem &c. & hoc nõ puto, licèt æquitas me multũ moueat i cõtrariũ. Itẽ intellexit M. inuito cliẽte: ſed eo volẽte ſic: vt arg. d. l. medicus. & in co. titu. l. diuus.
k Decebit.] hoc pp honoratos, quos accipere aliquid nõ licet: vt j. proxi. §.
l Habeat.] vnde Cato: Exiguũ mun⁹ dũ dat tibi pauper amicus: Accipito placide: & plene laudare memento.
m Obtulerit.] puta vnum par caponũ.
n Ex induſtria].i. ſagacitate & malitia.
o Protrahat iurgiũ.] i. ꝓtelet litẽ: vt j. de iudi. l. aptiſſimi. alſ grauiter puniẽ: vt j. de iudic. l. properãdũ. §. illa ꝓculdubio.
p Honoratis.] de qb⁹ dicit j. de offic. ciui. iudi. l. j. & de offic. diuer. iudi. l. ij. & iij. habẽt. n. dignitatẽ ſine adminiſtratiõe.
q Orare.] id eſt aduocare.
r Maluerint.] ſed nũquid hoc eſt verũ, ſi tota die vult dicere? Reſpon. imponit ei iudex modum: vt ff. de his quæ in teſtamen. delen. l. proximè. ſed hic videbatur quòd eis non liceret, quia maximæ dignitatis ſunt.
ſ Ad turpe.] nullum enim debent recipere ſalarium iſti: vt j. ſubijcit, nam ſi lucro &c.
t Per eam.] ſcilicet aduocationem.
u Quouſq;] quod intelligitur in tota cauſa, niſi fiat iudex ſiue adminiſtratione poſitus: vt ff. de iuriſdict. omnium iud. l. ꝑtor.
x Stã in.] iſta eſt proprium eſt aduocatorũ: ſedere iudicũ: vt hic. & in Auth. vt ab illuſtribus §. j. colla. v. & j. de offic. ciui. iu dic. l. j. & de offic. diuer. iudic. l. fi. Itẽ no. nõ turbari ordinẽ officiorum: vt & j. de teſta. l. conſulta. in fi. & j. de ſpor. l. j.

Fama quandoq; conſumitur, quandoq; minuitur.

Aduocatus cum cliente contrahere non poteſt.

Infirmus pro ſanitate paratus eſſet oĩa dare.

¶ Ca. 2. e. tit. C. Th.

Aduocatus ſtare, iudex ſedere dẽt.

aduocati ita præbeãt ꝓcinia iurgãtib⁹, vt non vltra quàm litiũ poſcit vtilitas, a i licẽtiã cõuiciãdi, & maledicẽdi temeritatẽ ꝓrũpãt. A gãt quod cã deſiderat, b tẽperẽt c ſe ab iiuria. Nã ſi quis adeo ꝓcax d fuerit, vt nõ rõne, ſed ꝓbris putet eſſe certãdũ, opinionis e ſuæ iminutionẽ f patieẽ. Nec. n. cõniuentia g cõmodãda h ẽ, vt quiſquis negotio derelicto, i aduerſarij [ſui] cõtumeliã aut palã pergat, aut ſubdolè. Præterea nullũ cũ eo litigatore cõtractũ i quẽ i propriã recepit fidẽ, ineat aduocatus: nullam conferat pactionem.

B Nemo ex his quos licebit accipe, vt decebit, k aſpernanter hẽat l quod ſibi ſemel officij grã libero arbitrio obtulerit m litigator. Nemo ex induſtria n ꝓtrahat o iurgiũ. Apud vrbẽ aũt Romanã ẽt honoratis p quod hoc offm̃ putauerit eligẽdũ eouſq; liceat orare, q quouſq; maluerit, r videlicet vt nõ ad turpe ſ cõpẽdiũ ſtipẽdiũq; deformem hæc arripiat occaſio, ſed laudis p eã t augmenta quærant. Nã ſi lucro pecuniaq; capiãt: veluti abiecti atq; degeneres inter viliſſimos numerabunt. † Quiſquis igit ex his quos agere pmiſim⁹, vult eſſe cauſidic⁹: eã ſolã quã ſumet* tpe agẽdi, ſibi ſciat eẽ pſonã, quouſq; u cauſidicus ẽ. Nec putet quiſquam honori ſuo aliquid eſſe de tractũ, cũ ipſe neceſſitatẽ elegerit ſtãdi, x & * pꝛtẽpſerit ius ſedẽdi. PP. X. kal. Septẽ. Valentiniano & Valẽte. AA. Coss.

In aduocatis concedendis debet ſeruari æquitas, & qui ſubtrahit aduocatum, præſumitur habere malam cauſam.

VII. Iidem & Gratianus AAA. ad Olybrium præfectum vrbi.

Prouidẽdũ eſt, ne hi quos i foro aut meritũ y nobiliſſimos z fecerit, aut vetuſtas, i vna parte cõſiſtãt: aliã à rudibus a atq; tyronib⁹ neceſſe ſit ſuſtineri. atq; idẽ ſi i vno auditorio b duo tm̃ pꝛ cæteris fuerit, vel plures, quorũ fama ſit hilarior: i iudicãtis offõ ſit, vt par cauſidicorũ diſtributio fiat, & exæquet partib⁹ auxiliũ ſingulorũ, & æqua diuiſio ꝓcedat.

C Si quis verò monitus à iudice, ea excuſatione quæ c nequeat cõprobari, cuicũq; d parti patrociniũ denegauerit, careat foro e: ſciat ẽt nunquam f ſibi ad agẽdũ copiã poſſe reſtitui. Si quis † aũt ex litigatoribus detectus fuerit ſeparatim tractaſſe cũ plurimis, g & aduerſario ſuo tali fraude ſubtraxiſſe paris h defenſionis copiam: oſtẽdet proculdubio iniquã à ſe litẽ foueri, i & auctoritatẽ iudiciariam à ſe deluſam experietur. Dat. Kalẽ. Mart. Treueris, Valentiniano & Valente. AA. vtriſque III. Conss.

D *Nullus poteſt eſſe aduocatus, qui non ſit Chriſtianus: aliàs tam ipſe, quàm eum recipientes puniuntur pœna hic ſtatuta. Salj.*

Prouidẽdũ.] CASVS. Si tecũ habuero cãm, & meliores aduocatos pp potẽtiã meã habuero: iudex prouidebit vt æqua diſtributio fiat aduocatorũ. ſi autẽ aduocatus à iudice monit⁹ ꝓciniũ tibi pſtare noluerit, non ſolũ interdr ſibi forũ, ſed & agẽdi copia. & ſi apparuerit me tibi copiã parẽ defenſionis ſubtraxiſſe: videbor litẽ iniquã fouiſſe, & auctoritatẽ iudiciariam eluſiſſe: & ob hoc puniar. Ex hoc text. not. primò ibi, nobiliſſimos, quod virt⁹ nobilitat hominẽ. Secundò no. ibi, æqua diuiſio, æqualitatẽ eſſe ſeruandã. & quod dr in aduocatis, idẽ i quibuſcũq; p iudicẽ eligẽdis. Et tria ſunt dicta hui⁹ l. ſecundum ibi, Si quis vero. tertiũ ibi, Si quis autẽ.
y Meritũ].i. quod bene ſciunt, & quod bene ſtuduerunt.
z Nobiliſſimos].i. diſcretiſſimos iudices. potes ẽt hic notare, quod ſciẽtia nobilitat ſi ꝓprie accipis nobiliſſimos, ſicut & vetuſtas, vt hic ſubijcit, & j. de epiſcop. & cle. l. parabolani. vbi dicit quod qui ꝓ cõſuetudine &c. & j. de iudi. l. pe. & ff. de iu. immu. l. ſemper. Dic ergo ſecundum l. iſtã fiebat par diſtributio aduocatorũ: quia ſalaria pcipiebãt de publico. hodie contra ſeruat.
ADDI. Dic quod licèt hodie aduocati non pcipiãt ſalaria ex publico, tñ ſalaria quæ pcipiũt à clientulis, ſuccedũt loco ſalariorũ publicorũ. argu. l. fori. j. tit. j. idẽ ẽ hodie idẽ quod olĩ quantum ad caſum huius legis. Itẽ quia eadem eſt ratio hodie, quæ olim, ergo &c. Ita vult Barto hic.
a Rudibus.] id eſt nouis aduocatis qui non bene ſciunt.
b In auditorio.] id eſt curia.
c Quæ.] ſcilicet excuſatio.
d Cuicunque.] ſcilicet ſiue reo cum adiuuabat actorem: ſiue actori, cum adiuuabat reum.
e Foro.] ipſo iure.
f Nunquam].i. nullo tẽpore, & nullo loco. ſi aũt iuſtam habet cauſam, excuſatur: vt j. de excu. tuto. l. humanitatis.
g Plurimis.] ſcilicet aduocatis.
h Paris.] id eſt aduocati, qui ſit par aduocato quem habet iſte qui eſt de bonis aduocatis de terra.
i Foueri.] pſumitur. n. cõ eũ ſed ex tali pſumpt one nõ dãnatur.

*al. & ipſe.

¶ Hęc verba ſequẽtia ponũtur in ea. conſtitu. ta. r. circa finẽ. extra de teſtib. Diuiſio.

Nemo. k [illegible] Nulľ niſi catholic⁹ admittaẽ aduocat⁹: alioquin officialis pꝛ [illegible] ſi cẽtũ libris auri puniat.

Aduocate a

Aduocat⁹ ſi pſocinū vetitū alicui fuerit ſptit⁹, i ppetuū relegabit̃. defenſor ât ciuitatis, q hoc paſſus fuerit, dimidia parte bonorū multabit̃, & p quiquēniū relegabitur. Ex tex. ibi, ſin aũt. nota ꝙ ille q amittit ñ admittēdū ad officiū, dēt puniri, ſm Bal. Cętera plana ſũt vſq; ad titulū de aduocatis fiſci

a Nemo.] loquitur præfecto prætorio.

b Magnitudinis tuę] ò præfecte prætorio.

c Sublimitatis tuæ] ò præfecte prætorio.

d Stylū] i. ſniam dānationis bonorū: vt ſubijcit. & ē de q̃ bo ad verbū hæc lex ĩ. d̃ epiſc. aud. l. nemo.

Hæc lex totidem verbis. ĩ. recitata ē in tit. de epiſc. audien. l. nemo.

DE ADVOCATIS diuerſorum iudiciorum.

Dixit ſ. de poſtulando: nunc de perſonis poſtulantibus.

VIII. Imp. Leo. & Anthemius AA. Nicoſtrato præfe. præt.

NEmo,[a] vel i foro magnitudinis tuę, [b] vel i, puinciali iudicio, vel apud quẽq iudicẽ accedat ad togatorū ꝯſortiū, niſi ſacroſctis catholicę religionis fuerit ĩbut⁹ myſterijs. Si ât aliqd quoquo mō vel quadã machinatione factũ vel attẽtatum fuerit: officiũ qdẽ ſublimitatis tuæ [c] cẽtũ librarũ auri iacturã pro cõdẽnatione ſuſtineat. idẽ verò qcũq; auſus fuerit ꝯ, puidũ nr̃ę ſerenitatis decretũ officiũ aduocationis per ſurreptionẽ arripe, & phibitũ pſocinium pſtiterit: ab aduocatiõis offõ remot⁹, ſtylũ [d] pſcriptionis atq; ppetui exilij ſpãliter ſuſtinebit: ſcituris ẽt prouinciarũ rectorib⁹, ꝙ is ſub cui⁹ adminiſtratione aliqd hmõi fuerit attẽtatũ, partis bonorũ dimidiæ pſcriptionẽ & pęnã exilij p quiquẽniũ ſuſtinebit. Dat. Prid. kal. April. Cõſtantinop. Anthemio A. II. Coss.

TITVLVS VII. DE ADVOCATIS diuerſorum iudiciorum.

Præuaricatio aduocati probata fieri ad vocatũ puniri, & iterũ de cã quæri: nõ probata facit accuſantẽ puniri, & ſententia ſtat. h. d. Bal. Vel ſic: Ex præuaricatione ſua punitur aduocatus: & ſententia lata reſcinditur. ſi præuaricatio non probatur: allegãs punitur, & ſententia manet rata.

I. Imp. Antoninus A. Doloni.

SI pronũ cãę puaricatũ [e] putas, & ipleueris [f] accuſationẽ: nõ deerit aduerſus eum p temeritate cõmiſſi [g] ſniã: atque ita d̃ pricipali cã denuo [h] qrer̃. [i] Quòd ſi nõ docueris [k] puaricatũ: & calũnia notaberis, [l] & reb⁹ iudicatis à quibus non eſt, puocatũ, ſtabitur. PP. III. Kal. Octob. Antonino A. IIII. & Albino Conss.

Aduocatus qui i terra ſua ad magiſtratũ aſſumitur, extra eã nõ pt vagari, & i ea poteſt officium aduocationis exercere, præterquam contra rempublicam. Baldus.

II. Imp. Valens Gratian. & Valẽtin. AAA. ad Antonium præfectum præt.

QVi neceſſario [m] patriæ, [n] ſuę debẽt municipio functiones, [o] eos decurionib⁹ aggregatos [p] nolum⁹ euagari: [q] pmittẽtes vt i negotijs, cauſidicorũ fungant̃ officijs, [r] & i ciuitatib⁹ pprijs ſubeãt munera [s] curialiũ: ita tñ, vt ñ ꝯ rẽpublicã ciuitatis in qua honorẽ hunc cõſecuti ſunt, eis [t] adeſſe pmittat̃. Dat. XV. Kalẽ. Septemb. Rauennę Valẽnte. VI. & Valẽtiniano II. A A. Cõss.

Aduocati non poſſunt eſſe collectores collectarum, neque volentes, neque nolentes. hoc dicit ſecundum Bart.

III. Imp. Arca. & Honor. AA. ad Africanum præfect. præto.

NE [u] qs ex corpe togatorũ minimè curialib⁹ nexib⁹ illigat⁹, [u] puinciales ſuſcipiat functiões. ſ. vt ambiẽtib, [x] claudat̃ igreſſus, [y] & iuitis neceſſitas auferat̃. Da. III. Non. Aug. Conſtantinop. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. Conss.

Quod aduocati quærunt ex aduocatione, vel eius occaſione: quaſi caſtrenſe peculium reputatur. Bald.

IIII. Imp. Honorius, & Theodo. AA. Euſtathio præfect. præto.

FOri tui culmis & vniuerſorũ iudiciorũ aduocati, [z] qcqd ex hmõi pfeſſione, vel ip ſi⁹ occaſione qſierit, id ẽt poſt pr̃is obitũ, pcipuũ, veluti peculiũ caſtrẽſe, [a] ad exẽplũ militũ, pprio dñio valeãt vidicare. [b] Da. X. Kal. Apr. Cõſtãtin. D D. N N. Honorio XIII. &

Præuaricator quis dicatur.

e I pſond. Præuaricatũ] i. ex altera parte aio, & ex altera parte corpe conſiſtẽtẽ: vt ff. de puari. l. j. & ff. de his q notã. infa. l. athletas. §. pe. & ff. ad Turpil. l. j. in princip. Itẽ ſi renunciet cõſilia ſuæ partis: vt ff. de re mi li. l. oẽ. §. exploratores. Præuaricationis delictũ dr̃ duob⁹ modis. ſ. publicũ, cũ qs accuſat aliquẽ aliud priuatũ morib⁹ iductũ: vt i aduocato, vt ff. de puari. l. j. & iij.

f Impleueris] i. præuaricatum probaueris i publico vel priuato iudicio.

g Cõmiſſi] i. pctl. fiet ĩ. h. iſamis, vt ff. d his q not. iſa. l. athletas. §. pe. & ex ordinarie punieſ, vt ff. de puari. l. j. in fi. & l. ij.

h Denuo] i. iterum.

i Quæretur.] apud eũdẽ iudicẽ: vt ff. de mino l. ſ cẽæ ij. §. ſi. & ĩ. quo. & quã. l. ſi pſes. & ipſo iure ñ valet ſnia prima: vt hic & ſic ẽ ꝯ. ff. d minor. l. minor. ij. § j. vbi dicit dari reſtitutionẽ. Solu. qdã dñt & hic dari reſtitutionẽ, ñ ât ipſo iure, vt ibi. & arg. ff. de re iudica. l. diu⁹. & ĩ. ſi ex fal. iſtru. per totũ titu.

Hæc prima ſolutio cõtter tener̃, vt teſtat̃ hic Barto. Ad hoc autẽ vt ſententia ſit ipſo ĩ iure nulla gg corruptionem aduocati, tria requirunt̃. primũ ꝙ dolus aduerſarij corrũpentis interceſſerit. ſm q aduocat⁹ falſas allegatiões corruptus ſecerit. tertiũ, ꝙ ſententia fuerit lata ꝯ abſentẽ. ita loquit̃ §. Marcellus. ante hn. huius gl. alleg.

1 Alij dñt ꝙ hic allegauit p aduerſa parte, ibi nõ: licèt p ſua parte dicẽda nõ dixerit, vel dixit nõ dicẽda. Tu diſtigue, vt ſi ẽ pecunia corruptus, tũc ipſo iure: vt hic. & ĩ. de pœna. iudi. l. cõſtit. Si nõ pecunia, ſed pcib⁹, tũc p reſtitutionẽ: vt ibi & ff. ad Trebelli. l. ſeruo ſuito. §. cũ pror. ſi tñ & calliditas aduer ſarij iteruenit: vt ff. de iudi. l. ſi ptor. §. Marcell⁹. Sed opponit̃ ad hoc ꝙ dec̃ de dolo, vt ff. de dolo. l. & elegãter. §. ſi dolo malo pcurator. ſed illud itellige

ad cętera dãna & expẽſas, ñ ad id qđ i pricipali petiõe ꝯtinet̃.

k Quod ſi nõ docueris] i. nõ pbaueris & ẽ arg. p lo. q co ipſo q. qs nõ pbat, calũniati vr, & de calũnia ẽ punied⁹: vt i Authẽ. de ſanc. epiſc. §. ſi qs aũt electũ & ff. de teſtib. l. iij. §. idẽ diu⁹. Sed arg. ꝯ. ff. ad Turpi. l. j. §. j. & l. mulier. & ĩ. de calum. l. q nõ pbaſſe. & l. ij. & ad l. Iul. de adult. l. quãuis. ij. (ſ illa i ſpãlib⁹ caſibus.

1 Cõcor. c. qui nõ probat. 2. q. 4.

ADDI. Vide pulcrã gl. q ẽ i v bo, ex vtraque. in l. athletas. §. calumniator. ff. de his qui not. infa.

l Notaberis.] q pa tieris eãdẽ pęnã, quã aduocatus paſſurus eſſet, ſi probaſſes eũ præuaricatum.

m QVi neceſſario] i. ex neceſſitate, veluti magiſtrat⁹, qui ſtant ad fiſcũ cu iuſcunq; municipij.

n Patriæ.] genitiui caſus & regitur à dictione municipio.

o Functiones] i. q ſun gunt aliquo munere pſtãdo ſuæ patriæ.

1 alias dicit eis.

p Aggregatos] i. electos vel aſſociatos.

q Euagari] i. ad diuerſa officia aſſumi. Accur. Vel dic, ad militiã vel ſollicitudinẽ aliquã: vt ĩ. d de cur. l. curiales vltra. & l. quidam & l. qui derelicta. lib. x.

r Officijs.] hæc duo permittit.

al. P. V. C. T. 2. 10. 3.

s Munera] i. munera quæ imponuntur decurionibus.

t Permittat̃.] niſi in caſibus: vt ff. de poſtu. l. pen. & vl. ꝙ ſt ꝯ.

u NE qs. Illigat⁹.] ſecus ſi curialis eſſet: q tũc cũcta munera ciuitatis per eum complentur: vt ĩ. de decur. l. curiales omnium. lib. x.

x V t ambientibus.] nec ergo volẽs amittit. Sed ꝯ. ſ. de pactis. l. ſi qs i cõſcribẽdo. Solu. hoc ideo, quia fieret iniuria toti ſuo ordini. Accurſius.

C. T. 2.

y Ingreſſus.] ꝯ. ĩ. eo. l. petitionem. in fin. Solu. vt ibi.

z FOri. Aduocati] vel aſſeſſores, vt ſ. de aſſeſ. l. veluti.

a Caſtrẽſe.] hoc forte ñ erit hodie, cũ aduocati ñ hẽant ſalariũ de publico: niſi ſit aduocat⁹ paupũ: ſed i iudicib⁹ cõtatis Bononiæ pt hẽre locũ: q ipſi pcipiũt de publico. & ſic erit qſi caſtrẽſe. ſec⁹ ſi aliũde forte, & à clientulis. Sz certe cũ vnũd ſit ſubrogatũ loco publici ſalarij, vr idẽ qđ olĩ, ꝙ ſit quaſi caſtrẽſe. arg. ĩ. d aſſeſſ. l. velut. vbi ñ pcipit ex publico, vt ĩ. cod. cũ aduocatio. ad fi. & facit ĩ. de epiſco. & cleri. l ſacro ...

b Vindicare.] idẽ in ſilẽtiarijs, vt ĩ. de ſilẽ. l. ſi. li. x. j. & ...

ſam. ercíſ. l. ſi filius. & de inoff. teſta. l. ſi.
Q Vicquid.] Hæc nõ legitur.
a Vrbicariæ].i. aduocati præfecti vrbis.
b S Ancim⁹, vt ad uocatis. Inſpectio.] vt iſpiciát qualiter opa publica fiát
c Perequatio.] vt exęquẽt hoíes ſ collecta ſm facultates ſuas.
d Inſtructio.] vt inſtruant ruſticos ad opera.
e Diſcuſſio.] vt diſcutiát quanta pecunia ſit neceſſaria. Azo. Sed ꝯ. ī. de diſcuſ. l. ſi. li. x. ſed hic đ aduocatis ſpectabiliũ iudicum, ibi clariſſimorũ. vel ibi in ſubſidiũ: qa ali⁹ nõ inueniebatur idoneus.
f Ratiocinium.] vt computent cum his qui adminiſtrant.
g Arbitriũ] ſ. iudicãdi, vel delegatione: qđ mãdať inuito: vt hic, & ff. de mune. & hono. l. ſi. §. iudicandi. & de vaca. mu. l. ꝓtor. §. q autem non habet. ſecus in arbitrio cõpromiſſario: vt ff. de arbi. l. iij. §. j.
h I Iſdẽ priuilegiis. Togã].i. togatos
i Toga].i. togatus.
k C Vm aduocatio.] vt ī. eod. l. iubemus.
l Minuendo.] vt ī. ti tu. j. l. iubemus.
m A cohortis] hęc cohors erat viliũ offãliũ. inde cohortalis.
n Conſortio.] quia cõſors eorũ nõ erit: aduocatus tñ erit, & comes conſiſtorij.
o Decernim⁹.] ſic & ī. eod. l. fori.
p S I qs de togatis. Abſtract⁹ ē.] No. poſt depoſitũ honorem iterum poſſe fieri aduocatum. & facit ī. đ aſſeſ. l. liceat.
q B Inos.] Nõ legiť in ſcholis. Sed pone caſum: qa olī ex curia pfecti ꝑtorio eligeba vn⁹ ad ꝑitandũ ꝓ fiſco procīniũ, hodie duo eligunť, dicit Imperator illos duos habere idẽ priuilegium, quod olī habebat ille vnus.
r Ambiendos].i. ſulciẽdos hono.
s N Emini. Aſſidẽ

Theodoſio X. A A. Conſs.

Priuilegia quibuſdam conceſſa poſſunt ad alios per principem ſine ſuperiorem generalibus verbis transferri. Bald.

V. Imp. Theodo. & Valentinia. AA. Cyro præf. vr.

Q Vicqđ animi largitate, & munificẽtia pricipali ꝑſtitim⁹ togatis ꝑ Oriẽtẽ emi nẽtiſſimæ ꝑfecturæ reuerẽtia ſtudiorũ: id ſibi pñti ſanctiõe præſtitũ eſſe cognoſcát ꝑroni cãrũ illuſtris vrbicariæ [a] ꝑfecturæ. Dat. VII. Kalend. Ianua. Cõſtantinop. Theodoſio XII. & Valẽtiniano II. A A. Cõſs.

Aduocatis nullum munus perſonale debet iniungi, niſi neceſsitas conſulendi, arbitrandi, & iudicandi. Bal.

VI. Iidem AA. ad Florentiũ ꝑfec. ꝑt.

S Ancimus, vt aduocatis qui apud tuã magnificẽtiã cãs acturi ſũt, à nullo iudice, nec ab ipſa eminẽtiſſima ꝑfectura ſollicitudo vlla penit⁹ iiũgať: ſed nec aduocatis ꝓuíciarũ vł ſpectabiliũ iudicũ qſquã exiſtimet aliquid iniungendum.

Nulla igiť togatis iſpectio,[b] nulla pæquatio [c] igerať, nulla opis iſtructio,[d] nulla diſcuſſio,[e] nullũ rõciniũ [f] imponať, nullũ deniq; aliud eis mãdeť, ꝑter arbitriũ[g] ī eodẽ dũtaxat loco vbi aduocatiõis exercẽt officiũ: 50 librarũ auri pœna officio feriẽdo, ſi legis iſti⁹ regulas temerare, tẽtauerit. Da. VII. kal. Mart. Cõſtãt. Theodoſio. A. XVII. & Feſto Conſs.

Concordat cum l. quicquid. ī. eod.

VII. Iidem AA. Thalaſſio præfecto prætorio per Illyricum.

I Iſdẽ priuilegijs, iiſdẽq; im munitatib⁹ potiri togã [h] illuſtriſſimę Illyricũ ꝑfecturę, qb⁹ fruiť toga [i] ꝑ Orientẽ prætorianæ ſedis excelſæ, decernimus. Dat. VII. Id. Septemb. Conſtantinop. Theodoſio. A. XVII. & Feſto Conſs.

Officiũ aduocati fiſci liberat de conditione curiali. Et quod ex officio quaritur, quaſi caſtrenſe peculium eſt, nec patribus, nec auis acquiritur. Bal.

VIII. Iidem AA. Cyro præfecto prætorio conſuli deſignato.

C Vm aduocatio [k] ꝑtoriana cẽtũ quinquagita numero togatis minime vel minuẽdo [l] vel augẽdo cõcludať, iubem⁹ eos q ex his fiſci ꝑronatũ puenerit, à cohortis [m] vł alteri⁹ vilioris cõdõnis nexib⁹ cũ liberis qñcũq; genitis liberos cuſtodiri: poſtq; tale offĩm depoſitũ, annũq; cõpletũ, aduocatorũ ꝯſortio [n] abſcedere cũ comitiua cõſiſtoriana: oẽq; qđ togatis fori celſitudis tuę qlib; caſu, qlib; acqriť titulo q̄ſi caſtrẽſe ſibimet vĩdicare: nec pr̃ib. nec auis pr̃nis earũ rerũ ꝯmodũ acqrere, legis iſti⁹ auctoritate decernim⁹: [o] his oibus etiã ad vrbicarię præfecturæ aduocationẽ trahendis. Dat. III. Kalend. Ianua. Valentiniano A. V. & Anatolio Conſs.

dí].ſ. ſimulando q̃ ſit aſſeſſor, cum non ſit, ſed aduocatus.
t Conſilium.] clientulorum. Accurſius.
u Cohortalib⁹.] hi erãt vilis cõdõnis. ſ. e. l. cum aduocatio. & facit ī. co. l. iubem⁹. §. poſt lapſum.
x Iuriſperitos.] No. de ſcrutinio.
y Eorũ] aduocatorũ.
z Poſthac].i. poſt hãc legem. Accurſius.

Si aduocatus ad vnum officium aſſumitur, eo finito poteſt ad aduocationis officium remeare. Baldus.

IX. Iidem AA. Apollonio præfecto prætorio.

S I qs de togatis fori celſitudinis tuæ, vel Illyricanæ ſeu vrbicariæ ꝑfecturæ, ſiue de his q i ꝓuĩcialib⁹ iudicijs cãrũ ꝑrociniũ ꝓfitenť, electiõe tuæ ſedis regẽdæ ꝓuíciæ mun⁹ ꝑtãtéq; ſuſceperit. poſt pactã itegrè ac ſine vlla opinionis labe adminiſtrationẽ, & ad illud officiũ vñ abſtract⁹ eſt,[p] & vñ ſibi vitæ ſubſidia cõparabat, remeãdi hẽat facultatẽ: nec cãs orare denuo quadã prohibeatur inuidia. Dat. XII. kalend. Septemb. Cõſtantinop. Eudoxio & Dioſcoro Conſs.

Quando in officio cui vnus conſueuit præeſſe, plures eliguntur: quilibet illorum illo priuilegio vtitur, quibus ille ſolus vtebatur. Bald.

X. Imp. Valẽtinia. & Marcian. AA. Palladio præfecto ꝑtorio.

B Inos [q] q priores ĩ tui culminis ſede ĩueniũtur ad ꝑronatũ fiſci ſingulis qbuſque annis accedere, parib⁹ dignitatis & priuilegiorũ iſignib⁹ ambiẽdos [r] eſſe pcipim⁹, quib⁹ ante hac vtebatur is q ſolus fiſci creabatur patron⁹. Dat. XIIII. Ka. Iul. Cõſtãtin. Herculano, & Aſporatio Cõſs.

Sub colore aſſidẽdi ꝓhibitus, ĩ cõſiliũ nõ dẽt aſſumi. Itẽ nullus ĩ aduocatorũ collegiũ aſſumatur, niſi prius probatũ fuerit eũ nõ eſſe cohortali cõditioni aſtrictũ, & doctorũ iuramẽto fuerit approbatum: filijs aduocatorũ, & his q ſunt vltra numerũ, ĩ ſubrogatione ꝑponendis. Bar.

XI. Imp. Leo A. Viuiano præfecto prætorio.

N Emini licere ſancim⁹ aliquẽ ſub aſſidẽdi [s] colore ſtatutis cẽtũquiquagita aduocatis, quos ſibi eminẽtiſſima ꝑfectura ĩ cõſiliũ [t] aſſumpſerit, aggregare. Nõ aliter verò ꝯſortio aduocatorũ tuæ ſedis aliqs ſocieť, niſi pri⁹ ĩ examine viri clariſſimi rectoris ꝓuinciæ ex qua oriũd⁹ ẽ, pñtib⁹ cohortalib⁹ [u] geſta cõſiát, qb⁹ aperte pateat cohortali vitę† ac fortunæ eũdẽ minime ſubiacere. [Atq; hæc fieri volumus] ſi pñs vir clariſſim⁹ rector ꝓuiciæ fuerit ĩ ei⁹ examine: ſi vero abfuerit, apud defenſorẽ ſui oppidi geſta cõfiãt. Iuriſperitos [x] ẽt eorũ [y] doctores iubemus iuratos ſub geſtorũ teſtificatione depromere, eſſe eũ qui poſthac [z] ſubrogari voluerit, peritia iuris inſtructũ. Filios ãt togatorũ excellẽtiæ tuæ, q vel núc

† aliàs ſtatui.

cantes

a Cæteris.] no.vt & j. tit.j.l.iubemus.§. & filios.& j.eo. l.petitionem §.cæteros.

b SAncim⁹.] non legitur.

c Quot annis].i.ſingulis annis.

d Conſortio.]erát.n. plures.

o PEtitioné] Nec iſta legit. Et no. q̃ hæc lex loquit̃ in aduocatis Alexádriæ, ſed ſupior lex, nemini.i aduocatis pſ. pt.

f Inſcribi .] in foro Alexandriæ. Accur.

g Filijs.] vt ſ.e l.nemini.§.filios.Accur.

h Decorari.] nota q̃ exconſul dignitaté habet. Accurſius.

i Ei].ſ.aduocato fiſci & duráte biénio vſque ad qd tps durat eius officium: vt ſ.l. proxi.& ſ.ea.l.§.egredientum. Accurſius.

k Et vxorib.] & facit j. tit.j.l.iubemus.§. ad hæc.

l Defuncti.]aduocati fiſci. Accurſius.

m Speraturis.] pter ſalariũ eius anni: vt j.e.l.poſt duos.§.his quoq;.q̃ eſt ꝯ. Accur.

n Inuitis.]ergo ar. à ꝯrio ſenſu ſumpto, ſi velit ſuſcipe functiones,põt:& ſic ar. c ꝯ.ſ.e.l.neq;. Solu. ibi duráte offõ aduocationis: hic ñ. Acc.

o ADuocati q̃ dirimũt].i.dñt ea pp q̃ dirimunt: nã ipſi non dirimunt : ſed iudex. Accurſi⁹.

p Fata].i.fines. Acc.

q Lapſa.] vt quia pp omiſſas aliquas allegationes iuris quis infam reportauerat ꝯriã,&p⁹modũ iſtau rat̃ p aduocati induſtriã eius cauſa.Acc.

r Fatigata.]vt qa fuit mľto tpe cã ꝓtracta.

s Aduocatos.] & merito. militant nanque &c.Accurſius.

t Militãt.] ſic & gliber i ſuo offõ: vt j. in qb⁹cauſ.mili.l.j. Itẽ & illud.Militat i ſyluis catulus. Accur.

u Spẽ.]vt acquirant qđ nõ habent. Acc.

x Vitam.] vt nõ perdant qđ habẽt. Acc.

y Poſteros.] ne infamentur, vel ne i ſeruitutẽ deducãt̃ & fa cit j.ti.j. l.laudabile.

* excon-ſulari.

cãs agũt, vel futuris tpib⁹acti tauerit, cæteris[a] ſupernumerarijs anteferri. Illud iſup decernim⁹, vt ẽt his q̃ vltra cétũ quiquagita aduocatos eminẽtiſſimæ tuæ ſedis repetiunt̃, liceat & apud virũ ſpectabilem ꝓcõſulé, vľ p̃fectũ auguſtalẽ, vel comitem Oriẽtis, apud viros ẽt ſpectabiles vicarios, & apud rectores ꝓuiciarũ negotia porare. Dat.kal.Feb. Cõſtãtin. Magno & Apollon. Cõss.

Officium aduocati fiſci olim durabat an no: nunc durat biennio. Bal.

XII. Idẽ A. Euſebio p̃fec.p̃to.Illyrici.

SAncim⁹[b] p̃ronũ fiſci iudicio celſitudinis tuæ nõ iã quotãnis,[c] ſed biénio ꝑ vetere cõſuetudine finẽ officij ſui ſortiri: ſaluis eidẽ cõſortio[d] priuilegijs oib⁹ q̃ à retro principib⁹ meruit manẽtib⁹. Dat. X. Kalend. Mart. Cõſtantinopoli, Baſilio & Viuiano Cõss.

Nomina eorum qui ſunt de collegio, debent ſcribi in matricula: & dẽt ſcribi tps in quo recipiuntur in ipſa matricula, q̃ probat eos eſſe de collegio. Et ſi aduocatus decedit, integrũ ſalariũ qđ à fiſco recepit, ad heredem tranſmittitur, ſcilicet anni. Baldus.

XIII. Imp.Leo & Anthe.AA. Alexã. duci Ægyptiaci limitis & p̃f. Auguſta.

PEtitionẽ[e] virorũ diſertiſſimorũ aduocatorũ Alexãdrinę ſplẽdidiſſimę ciuitatis, quã de fori ſui matricula & fiſci p̃rono obtulerunt, meritò admittẽtes, hac ſanctione decernim⁹ quiquaginta ſtatutos hẽri: eorũq; noĩa pro tpe matriculæ cõficiẽdæ iſcribi:[f] & eos aduocationis offm̃ i iudicio tam viri ſpectabilis p̃fecti auguſtalis: q̃ viri ſpectabilis ducis Ægyptiaci limitis pẽtẽtib⁹adhibere: cæteros vero vltra memoratũ numerũ conſtitutos, apud alios iudices eiuſdẽ Alexãdrinæ ciuitatis perorare: filijs[g] .ſ. ſtatutorũ i loco deficiẽtiũ ſupnumerarijs anteponẽdis. Egrediẽtẽ autẽ poſt biẽniũ fiſci p̃ronũ, cõtẽplatione laborũ, excõſularis[h] moderatoris ꝓuiciæ dignitate decorari:[i] licẽtia facultateq; ei[l] nõ denegãda, cũ vſus

A exegerit tã ꝑ ſe q̃ ꝑ filijs, parẽtib⁹& vxorib⁹,[k] necnõ etiã p̃ſonis ex trãſuerſo latere vſque ad quartũ gradũ conſtitutis, p̃rociniũ ſuũ adhibeř. Qñ ãt fiſci p̃ronũ mori cõtigerit, gradu[c] eũ ſequẽtẽ ſine vlla dilatione in locũ ei⁹ ſubrogari: hęredib. defuncti[l] nihil exinde ſibi ꝯmodi acq̃ri poſſe ſperaturis:[m] cũctis priuilegijs q̃ hacten⁹habuiſſe noſcunt̃, nec nõ his q̃ ſuggeſtio tuæ magnitudinis ꝯtinet, ẽt i poſterũ ita

B ctis iuiolatiſq; fuãdis: quaten⁹ hmõi delato eis lib̃ralitate nrę ſerenitatis honore, poſsit i otio & trãq̃llitate reliquũ vitę ſuæ tp̃s peragere, nulla eis iuitis[n] igerẽda ſollicitudine.

Aduocati in litibus æquiparãtur: q̃a p eos tãquã p milites vita & patrimonia hominũ defenduntur. Bal. Vel ſic: Aduocati dicũtur militare, & ita ſunt neceſſarij rei publicæ ſicut alij milites armorũ. Salic.

XIIII. Idem.AA. Callicrati præfecto prætorio Illyrici.

C ADuocati, q̃ dirimũt[o] ambigua fata[p] cãrũ, ſuæq; defenſionis virib⁹in reb⁹ſæpe publicis ac priuatis lapſa[q] erigũt, fatigata[r] reparãt: nõ min⁹ ꝓuidẽt humano generi, q̃ ſi p̃lijs atq; vulnerib⁹ p̃riã parẽteſq; ſaluarẽt. Nec.n.ſolos nr̃o iperio militare credim⁹ illos, q̃ gladijs, clypeis, & thoracib⁹ nitunt̃, ſed ẽt aduocatos.[s] militãt[t] nãque cãrũ p̃roni, q̃ glioſę vocis cõfiſi munimine, laborãtiũ ſpẽ,[u] vitã,[x] & poſteros[y] defendũt. Da.V. kal.Apr. Cõſtãtinop. Zenone & Martiano Cõss.

Aduocatus tranſmittit ad heredem ſalarium totius anni in quo moritur. Salycetus.

XV. Imp.Leo.A.Dioſcoro præfecto prætorio.

D POſt duos[z] fiſci p̃ronos q̃ ex añriorib⁹ cõſtõnib⁹ijſdẽ bñficijs muniũt̃,[a] lxiiij[b] togatos, q̃ i pñti ſt̃, à primo vſq; ad lxiiij. ipialib⁹ bñficijs ꝑ frui cẽſem⁹, q̃b⁹fiſci p̃roni liberiq; eorũ honorati ſt̃. His quoq; illud adijciẽdũ eſſe ſtatuim⁹, vt ſi q̃s p̃roni † fiſci adept⁹gradũ,[c] fatalẽ diẽ obierit, vniuerſa toti⁹anni[d] ſolatia ex quo hoc idẽ offm̃ pagere cęperit, ad hr̃des ſeu ſucceſſores ſuos, ſiue libi, ſiue ex̃nei fuerit, trãſmittẽdi tã ex teſtõ q̃ ab iteſtato liberã habeat facultatẽ. Dat. XXII. kal.Iunias. Cõſtãtinop. Feſto & Martiano Cõss.

XVI. Leo Iunior, & Zeno. AA. Iuſtiniano* præfecto vrbi.

ADſiſitudinẽ[e] ſexagĩtaquatuor aduocatorũ fori ampliſſimę p̃torianę p̃fecturę,[f] q̃ndeci tantùm

z POſt duos.] Nõ legitur. Accur.

a Muniuntur.] vt ſ. eo.l. binos. Accurſi⁹.

b Sexagintaquatuor] q̃ erãt in pñti.i.foro. tũi p̃fecti, q̃ ſunt alijs meliores, q̃ inter oẽs erant cẽtũ ſ o.vt ſ.eo.l.nemini. Acc.

c Gradum.] ſcilicet aduocandi.

d Totius anni] iſtud puto priuilegiũ aduocatorũ, vñ aliud dico i fortuito caſu cõtigẽte i p̃ſona ſeriptoris, q̃ locauit operas ſuas & ẽ ad hoc. ff.đ var.cog.l.j.§.pe. & de offi.aſſeſ. l. diẽ functo. & ff. loca. l. ſed addes.§ fi. Itẽ dicũt qdã ſecus eſſe in legato annuo alicui relicto q̃ hic dicat in ſalario p̃ſtãdo alicui aduocato ſigulis annis, vt ff.de an.leg. l. ſi in ſingulos annos. Sed certe immo idẽ eſt i legato, vt ff.de an.legatis. l.in ſingulos annos.§.illud certe. Nec obſtat ꝯ.qđ ſi gnat̃ huic legi. ſ. e.l. petitionẽ. §. fi. vt ibi dixi. Itẽ facit. ff.de ſti pu. ſer. l.ſi ſeruus. ij. §.cũ ſeruus. Accur.

e ADſimilitudinẽ.] Nec hæc legit̃. Et not. q̃ de alio p̃fecto loquit̃ hæc lex q̃ ſuperior. nam plures erãt præfecti.

f Præfecturæ.]vt ſ.l. proxi. Accurſius.

* gradũ.

Aduocati ſalarium ad hæredem trãſmittitur.

† Aliàs patronatus.

* al.Iuſtiniano p̃tori.P.V.

[a] Alias ī quinquaginta. aduocatos.

[b] Alias ad plenionem ī. definitū numerum ſurrog. &c. Rubricæ iſtius à præcedenti ponit differentiā. ſecuerūt.

[h] Hic tit. non hr ī Co. Nutem. & ſequentes conſtitutiones leguntur ſub tit. præcedenti, vt ſtultra ſe le torqiat Accur. in connex. huius ti. cū præcedenti.

[t] Al. deeſt iſta rubrica: & ſic lex, Suggeſtionē, q eſt prima, eſt xviij.

[a] Iubemus.] non legitur. Accurſius.
[b] Culminis.] Iſta lex dirigitur præfecto prętorio per Illyricum.
[c] Fine.] quaſi ibi biennio iam ſteterat.
[d] Biennium.] quaſi dicat vltra non duret.
[e] Ad impletionē] id eſt ad plenioré. ſ. numerū
[f] Definiti.] quia dicetur. ſ. quam. ī. definiuimus. Accurſius.
[g] Apparitoribus.] id eſt apparitionibus. ſ. primæ curiæ, vnde iſti erant cohortales
[h] Si qua competit.] quia interim nō currit accuſationi tēp⁹.
[i] Poſt lapſum] facit ī.e.l.nemini.§.ſi aſc
[k] Poſtulantes.] id eſt petentes iterum eſſe aduocatos.

DE ADVOCATIS diuerſorū iudicū.

Superiori titu. dixit de illis aduocatis q adhuc ſunt ī offo aduocationis: ſed hic loqtur de illis q iā depoſuerūt officiū illud, vt patet. j. eo. l.1. & l. iubemus. §. ad hac. & §. filios. & §. vt āt. & l. petitiones. & l. laudabile. vnde nullus eſt ſupfluus, vt qdā dicūt. Itē ſuperior de poſtulatione cōplexus eſt tā eos qui pro ſe quàm eos qui pro alijs poſtulare poſſunt. Aut in illo dubio cōplectitur tantū eos q pro alijs. vel titulo ſuperiori loqtur de illis qui ſcripti erant in matricula, et ſalaria de publico percipiebāt: hic de alijs. Vel aliter ī de illis aduocatis, qui neceſſe habebat poſtulare in certis iudicijs, vel ī certis locis, vt a in illa ciuitate vel in illa prouincia, hic de illis qui neceſſe habebāt poſtulare coram certis iudicibus in quacunque eſſent prouincia, ciuitate, velloco.

IVbem⁹.] nō legit̄. Primatē] erat.n.qdam aduocatus qui preerat alijs, & erat ancian⁹ ſupra alios.
[m] Et ſolatia] i. ſalariū. nā ſolatiū eſt eis habere ſalariū. Acc.
[n] Cōſeq.] facit ī.e.l. petitiones. cir. prin.
[o] Aduocatorū.] qui ſunt ſub primate.
[p] Cōſortiū.] ſi. & ī.

tm̄ ex foro tuę magnitudinis, q ī pn̄ti grad⁹ primos obtinēt poſt fiſci videlicet prōnū, eiſdē priuilegijs nr̄æ mãſuetudinis bn̄ficio pfruanī, qbus fiſci prōni liberiq; eorū muniunī. Dat. XVII. kal. April. Conſtantinop. Leone iuniore. A. Cos. XVII. Imp. Zeno, A. Paulo præfect. præt. per Illyricum.

IVbemus aduocationē fori tui culminis [a] cētūquiquagīta [b] (ſicut antea cſtitutū fuerat) aduocatis [c] cōcludi: eūdēque numerū quoties vł pfeſſionis fine, [d] vł morte, vł quocūq; fuerit caſu īminut⁹, electione magnificę tuę ſedis impleri: ita vt ī pn̄ti qdē & hinc vſq; ad biēniū [e] ad īpletionē [f] īs definiti [g] numeri ſubrogādi, ſine vlla cohortalis aut cuiuſlibet deterioris cdōnis qōne ſuccedant: ſalua videlicet aduerſus eos apparitorib⁹ [h] ſi qua cōpetit actione: quā certū ē, poſtq̄ fiſci prōnatū offō īpleto exegerit, euaneſcere. poſt lapſum [i] vero biēniū foro tuæ magnificæ ptātis inſeri poſtulātes, [k] non aliter niſi ſub geſtorū cōfectione minime eos cohortali cdōnis ſubiacere patefactū fuerit, admittanī. Cuncta ſane priuilegia q magnificæ p Orietē prefecturæ aduocatis ex diuinis retro pricipū ſeu īclytę recordationis Leonis, vł nr̄is ſanctionib⁹ īdulta ſunt, tuę quoq; glīoſiſſimę ſedis cauſidicis abſque vlla diſcretiōe cpetere, p hāc in ęternū valiturā legē ſancim⁹. Dat. VI. Kal. Ian. Cōſtantinop. Decio & Lōgino Conſs.

Conſtitutio Græca.

TITVLVS VIII.
DE ADVOCATIS DIVERſorum iudicum. †

Aduocati comitis rerum priuatarū principis & proconſulis Aſiæ, poſt depoſitum officium clariſſimi efficiuntur. Salycetus.

I. Imp. Anaſt. A. Euſe. magiſo officiorū

SVggeſtionē viri illuſtris comitis rerum priuatarū, & pcōſulis Aſiæ du: im⁹ ad-

A mittendā: p q̄ nr̄ę ſerenitatis aurib⁹ ītimauit, fori ſui aduocatos cōi petitione magnopere poſtulaſſe, vt poſtq̄ aduocationis depoſuerit offm̄, dignitate q̄dam nr̄a liberalitate potianī. Iubem⁹ itaq; poſt depoſitū (vt dictū ē) pfatū offm̄, vnūquéq; eorū qui ī pn̄ti ſunt vł poſtea matriculis eorū p tpe fuerint īſerti, clariſſimi primi ordinis comitis pfrui dignitate: quaten⁹ & tpe qetis fructū pteritorū laborū cſequāī:

B pq; fide atq; īduſtria erga cliētes ſuos cprobata, à priuatę cdōnis hoīum multitudine ſegregati, clariſſimis meritò cōnumerēt. Dat. II. Kal. Ian. Cōſtātino. Anaſtaſio. A. II. Cōſs.

Aduocati præfecti pretorio in aduocates fiſci aſſumpti, cohortali conditione liberātur tam ipſi quàm eorum liberi, & eorum patrimonium. Salycetus.

II. Idem A. Thomæ præfecto præto. per Illyricum.

ADuocatos ampliſſimæ tuę ſedis, q p tpe ad fiſci prōni gradū & offm̄ puehūī, vnà cū libis iā natis, vł poſtea pcreādis, ab oī cohortalis ſeu cuiuſlib; deterioris cdōnis vīculo imunes ac libos cū pr̄imonio ſuo cſuari decernim⁹, cū cō-

C ſtet hoc iāpridē tā aduocatis ampliſſimę ptorianę p Orietē, q̄ magnificę vrbicarię pfecturæ ſacris cſtōnib⁹ eē īdultū: & ñ dubiū ſit nō tm̄ eas, ſed ét ſublimiſſimæ tuæ ſedis germanas eē ptātes. Dat. XII. kal. Dec. Patricio & Hypatio Cōſs.

III. Idem A. Conſtantino præfecto præt. ſtu.

IVbem⁹ [l] p tpe primatē [k] aduocatorū fori viri illuſtris comitis Orietis, p bienniū fiſci prōni fungi offō, & ſolatia [m] ſibi cōi cſenſu dputata p idē biēniū cſeq: [n] hoc dq: trāſacto pfeſſionē aduocationis deponere: cſortio vc; eorūdē aduocatorū ad xl. tm̄ viros redigēdo, ita vt ſi q ſupfluiſī iā eidē cſortio ſociati, de aduocatiōis offō minime reijciāī nemine alio eis adijciēdo: ne xl. vi

D rorū numerū, aduocatorū [o] cōſortiū [p] excedere ctigat. Ad hęc eos q (put ſtatutū ē) fiſci prōni dpoſuerit offm̄, [q] poſtea dq: ñ phiberi ſingulos tā p ſe, q̄ p iugali [r] ſua, & ſocero & ſocru, necñ genero & nuru, libiſq; pprijs, colonis & ſuis ad ſe ptinētib⁹, aduocatiōis fūgi offō: nec ędiculas eorū [s] metatorū [t] onere moleſtari, ſi tñ [u] ī vna tm̄ mō ſuaq; domo ſigłi talē pogatiuā ſibi vīdicare maluerit. Pro ſportulis pterea modū [x] qué notitia [y] nobis porrecta dclarat, tā p his, q̄ p colōis & eorū ſuis cuſtodiri: neminiq; pberi licētiā eūdē modū circa ſportularū exactiō ē cōs excedēdi. Nec decet ero q uenq̄ antè q̄ pſ atuta [z] tépora legum

de ſacroſanc. eccl. l. non plures.
[q] Officiū.] pdicti primates ſiue anciani q poterāt qeſcere.
[r] Pro iugali.] ſic & ī. eo. l. petitiones. §. ad hęc. & ī. tit. j. l. petitionem. §. licentia.
[s] Eorū.] primatū. ſ. poſt depoſitū offm̄.
[t] Metatorū] i. militū quos recipere nō tenentur: vt hic.
[u] Si tñ.] hæc vera ſūt ſi tm̄ vnā domū hñt ergo à ſ̄rio ſi plures domos habēt, nō habēt iſtud priuilegiū.
[x] Modū] i. æqtatē.
[y] Notitia] i. petitio eorū nobis porrecta ſup hoc petebant. n. ſe nō teneri ad ſportulas, vel teneri ad paruas ī cauſis ſuis.
[z] Per ſtatuta] ſ. quinquēnij: vt in pœmio. ff. §. ſed quia ſolitū.

a Et filios.& ſic ſ.tit. l.l.nemini.§. filios.
b Sumptibus.]No.ar gu.q filij doctorũ ñ debẽt aliqd dare p ſumptib⁹ cũ legũ tor dinariè, vel exordinariè, vel examinantur, & q alijs etiam eque bonis pferant.

Doctorũ filij ĩ quo ſunt priuilegiati.

c Exhibitionis.]i iudicio faciendæ. Acc.
d Deductionis,] vt ducant inuiti ad principe, vel ad alium iudicẽ: niſi vt ſubijcit.
e Per ſententiam cõminatoriam.
f Laudabile.] Nõ legitur.
Solatia]aſ. ſolatiũ. No.de ſtrenis, de q b⁹ ſtrenis hẽs expſſe ĩ decr.xxxvij.diſtin c. legant.& xxvj.q.vlt. c.non obſeruetis.
h Inſeri.]repete. iubem⁹: qd ẽ ſ. & hoc dico pcepturos ſine q̃dã ſuffragij ſolone. Sacras ſolitas epiſtolas tribunorũ .i.miſſas à tribunis. vł hic expone vt ĩ.e.l.reſtituendæ.§.ſacras.
Alterutri.] ſi duo ſunt fiſci patroni.
m Affectu].i.ↄtcto matrimonio p affectũ.
n Allegationib⁹].i. probationibus.
o Eas.] allegationes. Commendari] i.allegari & probari.
p Abſentibus.]Not. teſtes poſſe recipi ab ſente altera parte ante lit.cõteſt.ad publicationẽ faciẽdã: vt ĩ Authẽ. de teſti. §.& hoc vero.colla.vij.
q Petitiones.] et hæc non legit.
Iubemus.] ab iſto verbo ĩ antea vſq; in finem eſt hæc lex de verbo ad verbum ſ. eo.l.iubemus.
Ad trigita.] ſ ſ.e.l. iubem⁹.nãibi xl hic trigita: ſed ibi in alio foro quàm hic.
Modum].i.q̃titatẽ.
Porrecta].i.petitio eorũ nobis porrecta ſup hoc petebant.n. ſe nõ teneri ad ſpor-

ſcriptũ. ſic ĩ duobus manuſcriptis.

A legũ eruditioni noſcat inhæſiſſe, ſ̃dicto conſortio ſociari. Et filios a aduocatorũ, vel adhuc ĩ tali cõſtitutorũ offõ, vel eorũ q fiſci pronatũ depoſuerit, ſupſtitũ vł mortuorũ, ex neis ad idẽ offm̃ accedẽtib⁹ anteponi: eiq; gratis & ſine ſumptib⁹ b ſociari, ſi & ipſi (put diſpoſitũ eſt) ſol to tpe legũ doctrinã meruerit. Vt ãt his q fiſci proni offm̃ adepti ſunt, vł fuerit, nõ tm̃ ſupſtitib⁹, ſed ẽt morte puentis pſpiciat: tã ad hr̃des fiſci proni, B q ſemel ad talẽ gradum vocat⁹ ſit, ſolatia ei⁹ traſire, hisq; ſuari: q̃ ipſos q fiſci pronatũ iã depoſuerũt vel poſtea depoſuerint, minime cuiuſlibet act⁹ publici ſollicitudinẽ nolẽtes ſubire compelli, nec exhibitiõis c ſeu deductionis d onere (niſi ſpãli auctoritate nr̃a) moleſtari: & ĩ puicia icuſandos p ſniam e viri ſpectabilis comitis Oriẽtis vtpote cõpetentis iudicis, cõueniri atque litigare decernimus. Dat. Kal. Iulij. Cõſtãtino C poli, Sabinia.& Theod. Cõs.

Hac lex priuilegiat aduocatos fiſci. Saly.

IIII. Idem A. Euſtathio pręſ.pręto.

Laudabile f vitæq; hoium neceſſariũ aduocatiõis officiũ, maxime pricipalib⁹ pręmijs oportet remunerari. Iõque iubem⁹ viros clariſſimos fiſci p tpe pronos fori tuę celſitudinis ſolẽni die feſtiuitatis kalẽdarũ Ianuariarũ ipſius tm̃mõ anni p quẽ tale pagunt offm̃, iter ſpectabiles ſacri nr̃i ↄſiſtorij comites diuia nr̃ę ſerenitatis manu pũcti ↄſeq ſolatia. g Et poſtq̃ tale depoſuerit offm̃, ſi qdẽ filios igenuos habeãt, eos clariſſimorũ notariorũ iſeri h ↄſortio tribunorũ ſacras ſolitas epl̃as ſine q̃dã ſuffragij ſolone pcepturos. Et ſi qs p ſniã ſub limitatis tuæ monit⁹, ſup agnito debito vł agnita cã, q̃ igerit ei, ↄfeſſionẽ exponere parat⁹ ſit: eã nõ arbitro i delegato, ſed tũc tpis fiſci patronis, vel alterutri k eorũ, ſi alter adeſſe ñ poſſit, p more tm̃ ſolito ſub actorũ teſtificatiõe ĩtimati. Quo

i arbitrio
k intimare.

tiesq; de nuptijs [qs] ſine dotalib⁹ inſtr̃is mutuo ↄhẽdi mr̃imoniũ aĩo celebratis, ſup affectũ l ſuo liberis ex hmõi cõiugio iã extãtib⁹, vł necdũ pcreatis, lĩimis allegationib⁹ m vti maluerit, eas n apud eoſdẽ p tpe fiſci pronos, vel alterutrũ eorũ (vt dictũ eſt) geſtis interueniẽtib⁹ cõmendari, o ita videlicet, vt iuri cognitæ allegationes abſentibus p perſonis, ſi q̃ cõpetunt, ſeruent intactæ.

His ĩſup qcũq; apud viros glorioſos p tpe cõſules mãcipia ſua libertate donare voluerit, antelatos fiſci pronos ad eaſdẽ libertates a pgẽdas ppriã aduocationis vocẽ accõmodare. Alijs nihilomin⁹ priuilegijs, q̃ iã pridẽ memoratis b vł fiſci pronis, vel adhuc aduocationis p tpe pagẽtib⁹ offm̃ togatis, diuerſis modis indulta ſunt, ex hac ẽt ſãctiõe nr̃a ĩ ſua ſtabilitate duraturis. Dat. XII. ka. Dec. Cõſtãtin. Ariouino & Meſſala Cõs.

Nota quòd nullus poteſt aſſumi in aduocationis officium, niſi tempore ſtatuto ſtuduerit. quod tempus eſt quinque annorum. Bald. ait: idq; videtur probari ex proœmio Dig.eſt.

V. Idem. A. Sergio P.P.

Petitiones q c virorũ diſertiſſimorũ fori pſidalis ſecũdæ Syriæ, puĩciæ aduocatorũ cũ ↄpetẽti moderatione cẽſuimus admittẽdas: & iubem⁹ r p tpe primatẽ eorũ p bienniũ fiſci proni fongi offõ, & ſolatia ſibi cõi cõſenſu deputata, p idẽ bieniũ cõſeq: hocq; trãſacto pfeſſionẽ aduocationis deponere, cõſortio videlicet eorũdẽ aduocatorũ ad triginta ſ tm̃mõ viros redigẽdo: ita vt ſi q ſupflui ſunt iã eidẽ cõſortio ſociati, de aduocationis offõ minime reijciant: nemine alio eis adijciẽdo, nc t trigita virorũ numerũ aduocatorũ excedere cõſortiũ contingat. Ad hæc, eos q (put ſtatutũ eſt) fiſci proni depoſuerit officiũ, poſtea quoq; nõ phiberi ſingulos tã p ſe, q̃ pro iugali ſua, & ſocero & ſocru, necnõ genero & nuru, liberiſq; pprijs, colonis & ſuis ad ſe ptinẽtib⁹ aduocatiõis fungi offõ: nec ędiculas eorũ, metatorũ noie moleſtari: ſi tm̃ in vna tm̃mõ ſuaq; domo u ſinguli talẽ progatiuã ſibi vĩdicare maluerit. Pro ſportulis pterea modũ x quẽ notitia nobis porrecta y declarat, tã p his q̃ p colonis & eorũ ſeruis cuſtodiri: neminiq; pberi licẽ tiã eũdẽ modũ circa ſportularũ exactiõẽ ↄ eos excedẽdi. Nec decetero quẽquã anteq̃ p ſtatuta tpa legũ eruditioni noſcat inhaſiſſe, ſ̃dicto cõſortio ſociari. Et filios aduocatorũ, vel adhuc in tali cõſtitutorũ offõ, vel eorũ q fiſci pronatũ depoſuerit, ſupſtitũ vł mortuorũ, ex neis ad idẽ officiũ accedẽtib⁹ anteponi: eiq; gratis & ſine ſumptibus ſociari, ſi & ipſi (put diſpoſitũ eſt) ſolito tpe legũ doctrinã meruerint. Vt ãt his q fiſci patroni offm̃ adepti ſunt vel fuerit, nõ tm̃ ſupſtitib⁹, ſed ẽt morte puẽtis proſpiciat: tã ad hr̃des fiſci proni, q ſemel ad talẽ gradũ vocat⁹ ſit, ſolatia ei⁹ trãſire, hisq; ſeruari: q̃ ipſos qui fiſci pronatũ

a liberatates.
b me.caſſis.
r Tota hæc legis pars ſ. nſ dẽ verbis aſcripta ẽ l.3. hoc titulo: & mirũ eſt hic iterũ repeti.
t vet. donec. rectiſſime.
u vet. demu.

tulas, vel. teneri ad paruas i cauſis ſuis.

R Eſtituendæ.] Hæc eſt intentio hui⁹ legis: q̃a oĩ.ſ. lx. libræ dabant pronis fiſci: ſed Zeno abſtulit eas p̃onis fiſci & deputauit pedaneis iudicib⁹, & quibuſdã alijs q arbitrabant & æſtimabãt vires fideiuſſorũ datorũ pro reb⁹ pupillorũ, & poſtea Zeno eſſe æquũ credidit, ſi eis q æſtimabant res fideiuſſorũ, auferent̃ p parte: nõ tñ in totũ abſtulit: ſed Iuſtinus omnib⁹ aufert, & priorib⁹ reſtituit.

Aduocati fiſci q̃ ſalaria olim habebant.

Mariano.

[b] Luminibus].i. aduocatis fiſci.

[c] Arbitris].i. pedaneis iudicibus.

[d] Principis.] eiuſdẽ Zenonis. imò Anaſtaſij. Cont.

[e] Vtrũq;.] aduocatorum fiſci. erãt enim duo vt ĩ.ti.j.l. binos

[f] Pro voto].i. ſi aliqd bñficiũ vel priuilegiũ ↄcedit̃ alicui pctã u, puta rectori ꝓuinciæ vel ſiñb⁹: oĩb⁹ q ſub eo ſunt, vr̃ eſſe conceſſum. & eſt ſic. ff. de cõdi. & demõ. l. municipibus.

[g] Primatib⁹].i. aduocatis fiſci, qui p̃ſunt alijs aduocatis cum eligebant̃ ex primatibus aduocatorum: vt ĩ. eo. l. iubemus.

[h] Alterius.] erant n. duo aduocati fiſci: quorũ vn⁹ vel alter faciebat litteras approbatorias: vt & ĩ. e. l. laudabile. §. & p⁹ q̃.

[i] Illuſtrandos].i. aduocati fiſci.

[k] Ad hæc altiore] auget dignitatẽ illuſtrẽ ſupiorũ tribunorũ & notariorũ: vt vni conceſſa dignitas, p ſit alteri amico vl̃ nõ amico, dũmodo de ſua prouincia ſit.

[l] Quos].ſ. codicillos .i. lr̃as, quas alicui dimittit iperator de p̃ſtãdo bñficio vel priuilegio aliquo, puta forte q ſit illuſtris.

præſentibus.

[m] Alteri.] ſic ĩ. de diuer. reſcrip. l. j.

[n] Itidẽ].i. de illo loco vnde ſunt.

[o] Noſtrã.] hoĩes dico .i. ambaſciatores adoraturos nr̃ã purpurã .i. nos q ſumus veſtiti d purpura. A.

iã depoſuerũt, vl̃ poſtea depoſuerit, minime cuiuſlibet act⁹ publici ſollicitudinẽ nolẽtes ſubire cõpelli, nec exhibitionis ſeu deductionis onere (niſi ſpẽli auctoritate nr̃a) moleſtari: & i prouĩcia incuſandos p ſniam viri clariſſimi prouinciã i qua degũt moderãtis, vt pote ↄpetẽtis iudicis, ↄueniri atq; litigare decernimus. Da. Kalend. Decemb. Anatolio & Agapito Conss. A

VI. Imp. Iuſtinus. A. Marino. PP.

R Eſtituẽdæ[a] ſunt clariſſimis eloquentię luminib⁹[b] ſexaginta auri libræ, quas ſub iperio Zenonis diuæ memoriæ pedaneis deputatas arbitris[c], necnõ fideiuſſorũ vires æſtimãtib⁹, tñ auferendas credidit præparca poſterioris[d] ſubtilitas pricipis: vt iã liberalitate nr̃i numinis, viri clariſſimi fiſci p̃roni p̃fatam auri ſummã ſine fraude annis ſingulis ↄſequant̃, ab ampliſſima tua ſede pari lãcei vtrũq;[e] diuidendã. Nã ỽniuerſis reddit̃, qđ pro voto[f] oium primatib⁹[g] idulget̃. Sacras iſup ep̃las, qb⁹ approbant̃ viri clariſſimi tribuni p̃toriani & notarij, ñ vni⁹ tñ noie, ſed alteri⁹[h] q̃q; vtrius p̃ſtãdas pſpicimus, ſiue ſuos filios ſiue alios q̃ſdã duxerit illuſtrãdos[i]. Ad hæc[k] altiore beneficio codicillos, qb⁹ illuſtris honorat̃ dignitas, cõſequant̃: quos[l] vnius ſolũ noie eiſdẽ viris facundiſſimis daturos nos pollicemur, profuturos .ſ. alteri[m] eorũ altero cõcedẽte: ſeu qui ex prouĩcijs ſuis, vel ex amicis voluerit, in prouĩcijs tñ degẽtib⁹. Licẽtiã eis p̃terea facim⁹ binos hoĩes ſingulis annis itidẽ[n] offerẽdi, nr̃am[o] adoraturos purpurã, ſtatutis iſerẽdos p̃ntialib⁹, domeſticis, vnũ[p] ęquitũ, alterum ſcholę peditũ, in vacãtẽ eorũ locũ, q diẽ functi ſũt: nullo dũ ſupererũt, de militia venũdãda pacto cũ eis iterpo B C D ſito, quorũ eiuſmodi cõuẽtiones iterſunt: ita tñ, vt ijdẽ viri facũdiſſimi[q] cũ offerẽdos[r] eoſdẽ crediderint hoĩes, bina ſolidorũ pro ſingulis millia, nihilq; ampli⁹, nouerit depẽdẽda viris magnificis comitib⁹ dicatiſſimorũ[s] domeſticorũ .i. ęqtũ qdẽ pro eo q inter ęqtes meritur⁹ eſt: peditũ aũt pro eo q iter pedites iſerẽdus eſt, ſolitis videlicet ſtati ſtipẽdijs[t], necñ ẽt cęteris ſolatijs[u] ijſdẽ tyronibus[x] deputãdis ſine quolibet alio diſpẽdio. Alijs ẽt priuilegijs potiant̃, q̃ diuerſis tpib⁹ cõſecuti ſunt, ſiue p auguſtos apices, ſiue per diſpoſitiones & ſnias ampliſſimæ tuæ ſedis, nã qui nobis digni iudicati[y] ſunt, hi multo magis i añriorib. q̃q; ſũt adiuuãdi. Da. kal. Dec. Cõſtãtinop. ipſo. A. & Eutherico Conss.

VII. Idem A. Theodoro pfec. ptor.

P Er hãc legẽ[z] decernim⁹, ne anteq̃ in octoginta tm̃ virorũ numerũ fori tui culminis togatorũ collegium deductũ fuerit, aſpirare quis qualibet arte ↄcedat̃, aut poſſit: niſi vel[a] eorũ filij, qui trigita priorũ obtinẽt numerũ[b], facũdiæ ſtudijs eruditi, gratis[d] videlicet, & ſine vllo ſuffragio, aut fortaſſe exteri[e] non vltra duos p annos ſingulos facundia & ipſi cõſpicui, taxati fuerint: nullo deiceps poſtquã i octogĩta virorũ numerũ redacti fuerit, ſupare qualibet rurſus ambitione vl̃ aſtutia q̃titatẽ auſuro. Interdicẽda q̃q; cũctis licẽtia p̃uertẽdi ꝓgreſſus ſeriẽ, quã ipſi⁹ tpis ordo ſuppeditat: & vt i mercatorũ[f] ↄ̃ctib⁹, loca pmutãdi: & adhuc tyrones iã intereſſe veteribus. Hoc ẽt ꝓnũciãdũ cẽſem⁹, ne qs ex his i alijs degat regionib⁹, relicta obſuatiõe glorificę tuæ ſedis. Nouerit eteni q poſt nomẽ ipetratũ p̃ronilitiũ, vltra triũ annorũ ſpacium ex ſacratiſſima hac vrbe morãdũ duxerit: nec nũcupationẽ togati, nec priuilegia virorũ hmõi cõcedẽda ſibi: vt nẽ[g] repetitis ex iduſtria p̃dictæ ſedis auctoritatib⁹ ꝓtrahant̃, aut multiplicet̃ peregrinationis[h] excurſus. Quorũ oium ſi qd vel minimum quocũq; tpe fuerit violatũ: vigĩti primates eiuſdẽ ordinis, & q pro tpe ſollicitudinẽ ab actis in ampli-

[p] Vnũ].i. vnus horũ ambaſciatorũ ponet̃ inter domeſticos militum: alter peditũ in locum defuncti.

[q] Facũdiſſimi].ſ. tribuni & notarij.

[r] Offerẽdos] id mittendos.

[s] Dicatiſſimorum].i. diſcretiſſimorum.

[t] Stipendiis.] id eſt denarijs quos habẽt pro expenſis.

[u] Solatijs].i. ſalarijs.

[x] Tyronibus].i. ambaſciatoribus.

[y] Iudicati ſunt.] no. hic maiorẽ honorẽ dẽri his q electi sũt ab imperatore ad aliquã dignitatẽ, q̃ his q ad eãdẽ dignitatẽ ſunt electi ab alijs. ſic &. ff. d al. ſcri. l. ſi.

Honor maior debetur electo à maiori.

[z] P Er hãc legem.] Non legitur.

[a] Vel.] iſtud vel, reſpicit aut, quod eſt. j. Accurſius.

[b] Eorum].ſ. aduocatorum.

P.V.

[c] Numerũ].ſ. in matricula. filij ergo aliorũ quinquaginta, q ſunt poſtea ſcripti, non poſſunt poſtea ibi taxari ſiue poni.

[d] Gratis.] ſic & ĩ. e. l. iubem⁹. §. & filios. & l. petitiões. §. & filios.

[e] Exteri].i. extranei.

[f] Et vt i mercatorũ] ſubaudi, ſit interdicenda licentia.

[g] Induſtria].i. calliditate aduocati.

[h] Peregrinationis.] ſcilicet aduocati.

a Eorū].ſ. primatū.
b Obiecerit.]ſic & ī. de app. l. qm̄ iudices.
c Per annos ſigulos] nā icipiebāt anni ſinguli ſm̄ antiquos in Kal. Apri. & ſic eſt argū ꝓ pētione ſoluēda in medio anni. ſic & ff. ſol. u. matri. l. diuortio. ĵ. rñ. Sed arg. contra ff. de cōdi. & demon. l. Publius.
d Sine cunctatione] id eſt ſine mora.
e Tribunalis].i. iudicis.
f Cuius intereſt].i. ad quem ſpectat dare talia priuilegia.
g Eorum.]ſcilicet aduocatorum fiſci.
h Hic].ſ. in Roma.
i Conceſſum.] ſcilicet dilationis.
k Euenit] qa venit ī termino cōſtituto.
l Nec.]ſubaudi ab illis qui &c. & accipe ſumptū exigēdum, quod eſt in fi. l.
m N Emo] ñ legit.
n Menādri] ꝓprium nomen aduocati fiſci.
o Fruiturum ſc.]qui fecerunt ſaltum.
p Quæ].ſ. bñficia. A.
q Ærarij.] q ſunt ad locan, & nō p ſaltū.
r Exhibent.]qui fecerant ſaltum.
s Agmen].i. offm̄. & facit ff. de muner. & hono. l. vt gradatum.
t Mōſtrant.] No. nō hēt priuilegiū q per ſaltū puehit. ſic & d eo q fit ſacerdos antequam ſit diacon⁹. Vide de hoc eā de cleri. per ſaltū pro. in c. vnico. cum ibi not. per gloſ.
u E cōſtitutione.] Nō legit.
Sī.]id eſt an.
x Hēre].ſ. illa cōſtō.
y Eorum].ſ. aduocatorum Illyrici.
Cōmeatu].i. licētia habita à ſuperiore.
Aſſiſtere.] id eſt eſſe cum eis.
Eiuſdem:] Illyricanæ. Accurſius.

DE ADVOCATIS fiſci.

Quia qdā ſpālia formātur ī eu, iō de eu dicit

C Vm te.] Si ꝓ fiſco, nō ꝓ pſona priuata aduocaſti pṫextu ſalarij tibi nō ſoluti aduerſus eū in eadē cā cōſiſtere ꝓhiberis. Ex iſta l. no. arg. ꝙ licèt nō ſoluat̄ ſalariū doctoribus, non tñ pñt interdici facere ſtudium, ſecundū Bal.

amplitudinis tuę gerēt offō, adiutores ēt eorū a denis ſinguli libris auri feriēt, ꝙ aduerſus ipialia cōſulta ſerenitatis nrę tēdētib⁹ ñ ſtati obiecerit b itercesſionē legis pñtis, aut ñ reſtiterit, & oino nō ꝓhibuerit ne qd tētaret̄ ꝯriū: cū nec i adminiſtratores ſublimiſſimę tuę ſedis, ſi ñ itēte cuſtodierit diſpoſita ſalutaria, & vt nō temerent̄ ꝓſpexerit, pœna deerit decē auri librarū. Sexcēti āt aurei, qb⁹ ꝓ tpe fiſci pñonis fori tuæ celſitudinis, ad exemplū priorū tporū, ex arca tui iudicij cōſulat̄: ne poſt decurſum celerē * aduocationis, & labores glīoſos egeni exeāt: nō (vt ſæpe ꝯtigit) icerto die pſtent̄, ſed cū ad mediū iter ꝑuenerit pñocinij rerū fiſcaliū .i. Kal. Octob. ꝑ annos ſingulos c ſine cūctatione d ſoluēt. Quicqd iſup priuilegiorū retro pricipū ſacris aſſatib⁹, vel auctoritate tribunalis e, cui⁹ itereſt f huic eidē ordini datū oñdit̄ iuuolatū ſuari. Cūq; lite qſquā eorū g pulſat⁹ fuerit, ſeu ciuilis cāæ certamine, aut criminalis qōnis obtētu, hic h vl ī prouicijs: cū p cōceſſum i tps eorū ad eē queq̄ euenit, k nullas executores ſportulas aſſeq: nec l q cōtrouerſijs mouēdis iſeruiūt, aut excipiēdo, ſeu ꝑparādo, vel officio quolibet alio, quocūq; noie ſumptū exigendum cenſemus. * Dat. Id. Febr. Conſtantinop. Iuſtiniano & Opilione Côſs. VIII.

Idē A. Archelao præfect. præto.

N Emo, m excepta Menandri n fiſci pñoni perſona, ſperet decetero ꝑmutationū ſaltib⁹ o ſuperiore gradu captato fruiturū p bñficij q q pñonis ærarij, ſeu dū offm̄ exhibēt r cauſis fiſcalib⁹, aut poſt ipletū agmen s impertita monſtrantur. t Dat. XII. kalē. Septēb. Iuſtiniano & Opilione Conss. IX.

Conſtitutio Græca.

D E ꝯſtōne u diuinę recordatiōis Iuſtini pñs nñi ſup togatis ampliſſimæ tuæ ſedis ꝓlata. Illyricani aduocati poſtulauerūt à nobis eis clarum fieri, ſi x locū ēt circa eos poſſit hēre, y ſiue cū cômeatu, ſiue ſine cômeatu iudicio eiuſdē ſublimitatis tuæ abfuerit. Sācim⁹ itaq; talē legē gñalr ēt i pſona eorū z valere, vt ſi qs ſine cômeatu a vltra côtinuū biēniū abfuerit, vl cū cômeatu vltra quiquēniū, de mñicula penit⁹ aboleat̄: nulla licētia ei dāda gradū ſuū vindicare, nec iterum viris diſertiſſimis togatis eiuſdem ſedis aſſiſtere. b Perfruantur igitur aduocati eiuſdē c ſublimitatis hac noſtra generali ſanctione.

TITVLVS IX.

DE ADVOCATIS FISCI. d

Fiſcale cauſam aduocatus fiſci non dēt deſerere prætextu ſalarij non ſoluti. Bal.

I. Imp. Antonin. A. Camillo.

C Vm te fiſci cām agitaſſe e proponas: f q̄ ais te ſalariū pcepiſſe neges, tñ placitis g acqeſce. Eos. n. q cām fiſci egiſſent, prohibitū eſt aduerſus fiſcū pñociniū pſtare. h PP. XIII. kalē. Ianua. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Qui in vna cauſa fiſco præſtitit patrocinium, in alia poteſt contra fiſcum poſtulare. hoc dicit. non tamen intelligas in generali aduocato fiſci. Bald.

II. Imp. Valerianus & Gallien. AA. Frequentiō. *

P Otes i auctorib⁹ nobis aduerſus fiſcū quoque pñociniū exhibere priuatis: dū eā. ſ. cām quā tu cū fiſci aduocat⁹ fueras, forte tractaſti, ſuſcipe declines. k PP. VI. k. Mar. Vale. II. & Gallie. AA. Côss.

Aduocatus fiſci nihil debet omittere: tamen aliquam litem non debet per calumniam mouere. h. d. not. ſīa lex. Bald.

III. Impp. Conſtantinus A. [illegible] *

F Iſci aduocatus pœnas metuens, caueat ne fiſcalia cômoda occultet, neve vllo * negotio l exiſtente, fiſci nomine priuatis audeat calūnias cômouere. Dat. VI. Id. Nouēb. Treu. Conſtātinop. A. III. & Licinio Cæſa. IIII. Conss.

Procurator Cæſaris non debet cognoſcere abſente aduocato fiſci inter fiſcum & priuatum: ſed aduocato præſente. Bald.

IIII. [illegible] Ammianum

R Ationales, m priuatæ rei cauſis, vel ſacris ærarijs pſidentes, examen præſente fiſci

e Agitaſſe.]ſed nō vſque ad finem.
f Proponas.] tu aduocate fiſci.
g Placitis].i. cōuētioni, vt ducas ad finē. Vel dic placitis, ſcilicet principum.
h Præſtare]i. eadē cā. ſec⁹ i alijs: vt ī. l. px. niſi i calib⁹, vbi etiā i eadē cā. vt ff. de poſtu. l. pe. & fi. ſec⁹ i patrono priuati ſi ſalariū non ſoluatur. vt ī. de iud. l. ꝓperādū. §. illo proculdubio.
i P Otes.] Si i vna cā pro fiſco aduocaſti, an in alia cā p priuato ꝯ fiſcū poſſis cōſiſtere, q̄rit. & dr ꝙ ſic. Viuia.
Potes auctoribus.] per l. iſtam.
k Declines.] niſi ſ cauſib. vt ī. l. proxi. dixi.
l F Iſci.] Si ꝓ fiſco aduocas: ea q ſibi neceſſaria ſūt, occultare ñ dēs, neq; noīe fiſci ꝯ priuatū calūniā mouere. Vi.
Negotio.] q̄tū ad fiſcū q nullū i⁹ hēt: & facit. ff. de adm. tu. l. quoties. § nec vtiq;.
m R Ationales.] Si cām habeat fiſc⁹ ꝯ priuatū: corā rōnali i. pcuratore Cęſaris Auguſti dēt agi, & pñte pro no fiſci: alioquin lata ſnia reſcidet̄. Vi.
Rōnales].i. pcuratores Cæſaris: vt ī. de mō multarū. l. ij.

* celebrē, recte.
* ſeparando.
* cenſere.
* frequētī.
* L. 1. eo. 15. li. 10. Co. Theod.
* nullo.
* C. Th. 11. 10. 41 Tacit ærarij. Tito. ſu

qui cognoſcunt inter fiſcum & priuatum. vt j. in aduerſus fi. A ſc. l. j. & ij. Vel pro eiſdem.

a Suſcipiant.] alıter reſcinditur ſententia: vt ff. de iur. fiſc. l. ſi fiſcus: ſecus in priuato: vt ſ. de poſtul. l. velamento.

ERRORE ADVOCATORVM.

Quoniã aduocati de quibus dictũ eſt, errant in officijs ſuis exequendis: io ponit de erroribus eorũ. et ea occaſione ſubycit de erroribus ſcribentium libellos conuentionales, vel libellos preces. Atq; &c.

b De errore aduocatorũ]. ſ. nocean. vt ſi.

c Preces.] principi porrigendas.

d Concipientium.] qui ſimiles ſunt in hoc aduocatis.

E A q.] C. AS. Si I cã mea aduocat[9] fuiſti, & aliq; me pñte & intelligente allegaſti, peride allegata ſunt ac ſi egomet allegaſſem: & intelligo idem quo ad eſſe ẽtũ: qa ſicut ego ſi errarem reuocare poſſé errorẽ vſq; ad ſñiã: eodẽ modo & tu. Vi.

e Præſentibus.] & intelligentibus.

f Peride.] quo ad iuris rõnem. ſicut ergo ſuũ errore põt corrigere vſq; ad ſniam, vt ſ. de iuris & fac. igno. l. error. ſic & aduocati ſm Io. & H. q dá ꝫ: vt j. e. l. ſi dices.

E Rrores.] C. AS. Habebã cãm ꝫ te. dedit iudex ꝫ me interlocutoriã ſñiã.

ſci aduocato ſuſcipiant.[a] PP. XVII. Kalen. Ian. Merobaude II. & Saturnino Conss.

TITVLVS X.

DE ERRORE ADVOCAtorum b vel libello: ſeu preces c concipientium. d

Quod præſente parte aduocatus profert ipſa pars proferre videtur.

I. Imp. Alexan. A. Aurelio.

EA q̃ aduocati pñtib[e] his quorũ cauſæ aguntᷣ, allegãt, pinde[f] habẽda ſunt, ac ſi ab ipſis dominis litium proferantur. PP. kalen. Mart. Albino & Maximo Conss.

Error ſcribentium libellum, nõ nocet parti probato errore. Bal.

II. Imp. Gord. A. Rogato militi.

ERrores eorũ q deſideria, i. pces[g] ſcribũt, veritati ꝑiudiciũ afferre nõ poſſe, manifeſtũ[h] eſt. Et iõ ſi cõdẽnationẽ cuius mẽtionẽ libello iſertã[i] eſſe proponis, manifeſte pbare potes nõ itercessiſſe:[k] allegationes tuas lædi nõ oportere, is q ſup negocio diſceptatur[l] eſt, nõ ignorabit. PP. X. kal. Iul. Pio & Põtiano Cõss.

Error aduocati põt reuocari vſq; ad ſen-tẽtiã, & etiã in cauſa appellationis. Bald.

III. Imp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Vitaliæ.

SEntẽtijs finita negocia, reſcriptis reuocari nõ oportet.[m] Nec. n. q̃ cõſtituta ſunt, [i.][†] vt aduocatorũ error litigatorb[9] nõ noceat, tibi etiã opitulari pñt: cũ te pñte neq; cauſæ palã ex cõtinẽti,[*] .i. triduo[n] ꝓximo ꝯdixiſſe, neque poſt ſñiam appellatiõis remedio (ſi tibi hæc diſplicebãt) vſam eſſe proponas. D. VI. k. Septẽb. Viminacij. CC. Conss.

TITVLVS XI.

VT QVÆ DESVNT ADVOcatis o partium, iudex suppleat.

Iudex ex officio ſuo ſupplere poteſt in iure non in facto. Alexan.

I. Imp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. ad Honoratum.

NOn dubitãdũ[p] eſt iudicẽ ſi qd à litigatorib[9], vel ab his qui negocijs aſſiſtũt, minus[q] fuerit dictũ: id ſupplere:[r] & ꝓferrẽ[s] qd̃ ſciat legibus & iuri publico[t] ꝯuenire. S. XVI. kal. Mar. Diocletiano V. & Maximiano IIII. AA. Conss.

nã negocia p ſniam, & cet. maxime cũ hæc mulier intra triduũ errorẽ aduocati nõ reuocauit, neq; à ſñiã appellauit, cũ appellare potuit. No. q ſcõtinẽti dꝫ fieri, qd fit itra triduũ: & ſic ſi qs ſcõtinẽti offert ſe aliqd probaturũ, ſufficit ſi hoc pbat itra triduũ, vt hic, & j. de iudi. l. ſi. No. vlteri[9] q error pt reuocari & corrigi i cã appellõnis. & ſic hẽs q cõfeſſus appellat qa i cã appellationis pt reuocare errorẽ & pbare ꝯtriũ. hoc probatur aperte. ff. de appel. l. credi tor. §. iulius. Bal. hic.

m Oporter] vt & ſ. vt lite pẽdẽte. l. j. & j. ſẽ tẽ. reſci. nõ poſ. l. j. & ij. & ſ. d traſa. l. cãs. & j. de iudi. l. ſi cũ tibi.

n Triduo.] ſi cõtigat q dũtaxat p tres dies cã durauit poſt errorẽ. & ſic nõ obſtat ſ. de iu. & fac. igno. l. error. Alij, vt Pla. dñt errorẽ aduocati itra triduũ tñ poſſe corrigi, vt hic, & j. de iu di. l. ſi. Prima verior, vt ſ. e. l. j. De errore aũt iuris cõſtat apud oẽs vſq; ad ſniam, vt j. de iudi. l. iudices.

VT QVÆ DESVNT aduocatis partiũ, &c.

Si errent aduocati, quid iuris ſit, audiſti. nunc ſi minus dicant.

ADDI *Vel ſic ſcdm Bal. Dictum eſt ſ. qualiter error aduocatorum corrigatur: hic qualiter omiſſio ſuppleatur.*

o *Aduocatis.] de iure ꝓfert iudex, & ſupplet ut qa actor dicit, mutua ui dece: unde de aquita*

† Incluſa, I li. vete. fuerũt ex poſt facto addita.

† Quod ſit ex con tinẽti, vide gl. vlt. in c. præterea. X de teſti. cog.

Error aduocati. vſq; quo põt corri gi. al. dubitandũ nõ eſt iudici. Facit ad hanc l. c. bonæ memoriæ. cũ glo. ſup. e verbo, ſuſtinuit. extra de poſt. pla.

Iudex de iure ſupplet ſed. nõ de fa. cto.

ſciẽs me grauatũ, volo petere reſtitutionẽ I ītegrũ: quia forte erã minor. i libello ſupplicatorio qdã ſcripſit ita: petit reſtitutionẽ, cũ ſit cõdẽnat[9]. nec tñ erã ꝯdẽnat[9]. an iſte error mihi noceat, q̃ri. & tñ. q nõ, ſi pbare poſſim q nõ fuit cõdẽnat[9]. Vn. No. primò ex iſta l. q error ſcribẽtis libellũ ſupplicatoriũ vl ꝯuẽtionalẽ, nõ ꝑiudicat veritati ſm Bal. No. ſcdõ ar. q qñ qs rñdet cõfitẽdo põnẽ, addit tñ, prout in tali inſtro ꝯtinetᷣ, q ſi in illo inſtro nõ ſic cõtinet, illa cõfeſſio nõ hꝫ pro cõfeſſata, licẽt dixerit, cõfiteor: qa eſt põ ineſſicax. caſus ẽ hic ſm Bal. Vltimò no. negatiuam probari, ſecundum eundem.

g Preces] vl pricipi vt dlegeᷣ iudex, vl iudici ordinario datas.

h Manifeſtum eſt.] vt ff. de offi. præſi. l. illicitas. §. veritas. & de reg. iur. l. ſi librarius. & j. de teſta. l. errore. Accur.

i Inſertã.] errore ſcribẽtis. volebã. n. ſcribi i libello me petere reſtitutionẽ à ꝯtu: ille adiecit à ſnia. qua dicebã me eſſe condemnatũ: ſed nõ erã condemnatus vel non in tantum.

k Intercesſiſſe.] quõ pbat negatiua. vt j. de pba. l. actor? Rñ. eo ipſo q nõ pbat ꝯ. ſm quoſdã, vt j. q mihi nõ poſ. ſup ſeruis. lib. xij. Vel ſm Pla. pbo nõ itercessiſſe. l. ſicut dicit actor. ita dicebat i ſ o. eo q i pcib[9] meis ſic cõtinebat & ſic pbabo ꝯ p ſniam, q̃ dicit i qtũ ſim cõdẽnat[9]. & ſic ſm Pla. aliter pont caſus, q̃ dictũ eſt in prima gl. Vel tertio probabo tunc iudicẽ fuiſſe alibi, vel mortuũ: cũ à certo iudice dicas datam ſententiam, vt j. de contrahen. ſtipula. l. optimam.

l Diſceptatur] q ſſte? R. dlegat[9] vl ordinari[9] ſublato erroꝛ.

S Entẽtijs.] [illegible] Eras aduocat[9] i cã mulieris. ea pñte & nõ ꝯdicẽte cõfeſſus es eã debere x. triduo elapſo lata eſt ſnia ꝯ eã nõ appellauit itra x. dies cũ potuit, vult ipetrare reſcriptũ à pricipe. vt retractet ſniã an ſit audiẽda, q̃ri? & tñ. q ſi.

te ſaciatis mihi reſtitui: licet nõ ſim mihi ſtipulatus. neſcit aũt dicere de bitorẽ obligatũ re. certe hoc ꝓfert iudex. Vel ſi dicat obligatũ re, nõ tñ nõ adducat legẽ. nã tũc iudex ſupplet idncẽdo legẽ. Vel cũ actor iducat minus bonã legẽ, iudex ſupplet bonã. Vel melius potes hic dicere hoc mõ: qd iudex hic ꝓferat cũ actor dicit ſaltũ, vt dicit aliquẽ obligatũ ſibi aliqua actiõe, ſed nõ dicit qua, nõ adducit legẽ: vel ſi dicit ſaltũ et nõ legẽ ſꝫ nõ bonã: iudex ſupplet meliorẽ. à ſaſto aũt ſupplere vl ꝓferre ſi dẽt, qd ẽ ei notũ vt priuato: ſꝫ ſic ut iudici, vt p teſtes.

N On dubitãdũ eſt.] AS. Si aduocat[9] tu[9] min[9] ꝓ te allegauit, [illegible] dbuit: vl omiſit, qd omittere ñ debuit: hoc ſupplere põt iudex, & proferre: dũmõ iuri cõi ſit cõſonũ. Viuia.

p Ab his.] vt aduocatis vel procuratoribus.

q Minus.] etiam ſi nihil dixerint: quia minus dicit, qui nihil dicit. ff. de verb. ſig. l. minus.

r Supplere.] cum minus continet.

s Et ꝓferre.] cũ prius omiſit. & dictio min[9], ꝯuenit vtrique: vt ff. de tribu. l. illud. §. min[9]. Et no. hic q iudex ſupplet d iure, vt hic, iducẽdo legẽ, vel arguẽdo ad cãm, ſedẽdo, ñ ſtãdo, vt ſ. de poſtu. l. q̃ qs. & ita libellũ corriget, eũ nõ recipiẽdo, ſi nõ pt cõuenire aliquo mõ actio cãæ, vt ff. de offi. aſſeſ. l. j. & j. vt nemo priuat[9]. l. ij. i fi. aſs aituetat actor cãm recipiẽdo. i. ſi iudex recipiat talẽ libellũ i quo ppoñi actio, q̃ ñ pt ꝯueni re cãæ. vt ff. ſi mẽſor fal. mo. dix. l. j. §. ſi. Itẽ iducẽdo caſum ſimilẽ, vl ducẽdo ad icõuẽies, vt ff. d le. iij. l. Auſi. aſs Oſſidi[9]. F facto aũt ñ, niſi ſit ei notũ vt iudici, vt dixi ſ. de tráſaſt. l. age. licẽt Placen. ꝯ, vt ff. de pet. hæred. l. ſi. ſed expone eam vt ibi.

t Publico] i. cõi, & i m hoc dic legibus. ſ. ſpecialibus, vel magiſtratibus qui tuentur ius publicum in re conſiſtens, vt ſ. de eden. l. edita. in fi. & ff. de orig. iur. l. ij. §. poſt originem.

Supploetio de iure qualiter fit per iudicem.

EX QVIBVS CAVSIS INFAMIA, &c.

Quia à poſtulãdo de quo dictũ eſt, remouẽtur ĩfames: iõ de his dicit.

INfamiæ.] CASVS. Si iudex te in carcerẽ vel in vĩcula ob crimẽ qđ dicit te cõmiſiſſe, ſiue iuſte, ſiue iniuſte coniecit: an propter hoc ſis infamis? & reſpõ. ꝙ nõ.

TITVLVS. XII.

EX QVIBVS CAVSIS INfamia irrogatur.

Inquiſitio pendens non irrogat infamiã inquiſito. Bal. Vel ſic: Miſſus in carcerem, vel vinculatus cauſa maleficij inquirendi non eſt infamis. Bar.

I. Imp. Seue. & Anton. AA. Manilio.[*]

INfamiæ[a] detrimẽtũ minime tibi affert ob id ſolũ, ꝙ i carcerẽ ↄiect[*] es, vl' vĩcula[c] tibi iuſſu legitimi iudicis ĩiecta ſunt. PP. ſine die & conſule.

Publicanus cõdẽnatus in duplũ, quia exegit indebitum, non notatur infamia. Bald.

II. Iidem AA. Venerio.[*]

NEq;[d] furti, neque vi bonorũ raptorũ, neq; peculat[e] dãnat' ĩtelligi pt, q cũ pl' debito noie debitorũ exegiſſet, in duplum à præſide condemnatus eſt.[f] PP. V. Id. Ian. Laterano & Ruſino Conſs.

Infamia, detrimẽtũ eſt famæ.

[a] Infamiæ].i. infamia, quæ eſt detrimentũ famæ. ſic dr̃ creatura ſalis.i. creatura quæ eſt ſal.

[*] Aliàs, De cauſis quib' infamia alicui irrogatur.

[b] Coniectus.] iuſte, vel iniuſte.

[c] Vĩcula.] ob crimẽ explorãdũ, nõ exploratũ ſ. in pœnã, vt. ĩ. e. l. nullã. & ff. de cuſto. re. l. j. & ij. Et no. ꝙ infamia dr̃ famæ priuatio ſeu diminutio. priuat'. n. quis qñq; ĩ totũ. vt p maximã & mediã capitis diminutionẽ: & de hac nihil in titulo iſto, cũ conſtet ꝙ ad nullũ ciuile vel publicũ officiũ admittat' is cuius fama eſt in totũ conſumpta, vt ff. de pœnis. l. qdã. Fama ãt minuitur cum ciuitas & libertas retinetur, ſed circa ſtatũ pœna plectimur, vt ff. de var. cog. l. pe. §. ↄſumit'. & §. minuit'. Fama ãt eẽ eſt illæſæ dignitatis ſtat' legib' & morib' cõprobat', & ĩ nullo diminut', &c. Et no. ꝙ fama, & opin. & exiſtimõ, idẽ ſigñant, vt ff. đ var. & ex. cog. l. pe. §. exiſtimõ.

[*] al. Mauualio. al. Munuabo.

Infamia quid eſt.

[*] al. Verẽnio. al. Herẽnio.

Fama qd eſt.

ADDITIO. Tu dic meli' ſm Bal. hic ꝙ duplex eſt fama. ſ. hoĩs in ſeipſo, & de hoĩe apud alios. Prima fama recte definitur. ſ. in gloſſ. Fama vero ſecundo mõ accepta non definitur per eſt, ſed per dicitur. Eſt enim fama iſta dictum & opinio maioris partis gentium, vt ff. de quæſtio. l. de minore. §. tormenta. & ibi per Bartol.

NEq; furti.] CASVS. Publicanus noĩe tributorũ exegit plus q̃ exigere debuit. actione in factũ q̃ dat' ↄ publicanos, egiſti, & in duplum condemnatus eſt. an pp hoc efficiat' infamis? & rñ. ꝙ non, cum neq; fur dicẽdus eſt neq; raptor, neq; in crimen peculatus incidiſſe q̃ crimina infamãt. Viu.

[d] Neque furti.] quia hic actor à volente demum exegit, licet coactè volente. & eadem eſt ratio quare nec vi bonorum raptorum tenetur, vel aliter vt in fi. huius l. dicam.

[e] Peculatus.] quod videbatur. nam & in crimine peculatus dãnat' quis in duplũ ſi pecunia erat alicuius ciuitatis, ibi nõ proprie dicitur peculatus, non autem erat pecunia reipublicæ Romanorum, vbi proprie dicitur peculatus, vt ff. de fur. l. ob pecuniam & ad legem Iul. pec. l. iiij. §. fina.

Peculat' vbi ꝓprie dicatur.

[f] Cõdẽnatus eſt.] ſuo offõ, qđ inhæret actioni in factũ ĩ libello propoſitę. Et ſic no. publicanũ nõ teneri furti: quare eſt ſ. ĩ. de fur. l. ẽt. Sol. vt mõ dixi, hic à volente: ibi ab inuito exegit, vel hic ignorans, ibi ſciens, vt & ff. vi bo. rap. l. ij. §. ſi publicanus. Tu dic verius quòd hic fuit damnatus in actione in factum de publicanis, quæ eſt arbitraria, nec infamat, vt hic, & ff. de publi. l. j. in princ. & l. hoc edicto. in princ.

Publicanus furti nõ tenet'.

ET ſi ſeuerior.] CASVS. Si decurio q pp falſum teſtimoniũ vel inſtrm qđ retractauit ſciente pſide, fuit cõdẽnat' ĩ biẽniũ, cũ ĩ decẽniũ meruerit cõdẽnari, an elapſo biẽnio videat' ſibi remiſſa ĩfamia? & rñ. ꝙ ſic. ex quo. n. pęna remiſſa ẽ, & ſeq̃la pęnę, q̃ ẽ ĩfamia, ſi cã cognita iminuta fuit pęna

[g] Etſi.] id eſt quamuis.

[h] Debuit.] quæ ſi dicta eſſet, infamiam irrogaſſet: vſque dũ durat effectus ſententiæ, vt ff. ad muni. l. ordine. in prin.

[i] Clariſſimus.] improprie ponitur. nam ſpectabilis eſt, vt ſ. de epiſc. & cleri. l. raptores.

A [k] Certis rõnib'.] Pone exẽplũ, vt quia iſtr̃a apud ſe depoſita meo aduerſario ꝑdidit, & ĩſpiciẽda exhibuit: & iõ deportari & ĩfamari ĩ ꝑpetuũ dẽbat, vt ff. de pœn. l. ſi qs aliqđ. §. iſtr̃a. & ad l. Corne. de fal. l. j. §. is q. Sed iudex mitigauit pp ætatẽ paruã vel magnã, vt ff. de mino. l. auxiliũ. §. ĩ delictis. & ff. de termi. mo. l. ij. Vl' qa ſine dolo deliquit, vt ff. de pę. l. reſpiciẽdũ. §. delinquunt. & l. abſentẽ. §. fi. vel qa dicit ſe cõmilitonẽ & militẽ reipublicæ fuiſſe, vt ff. de re mili. l. oẽs. §. fi. Vel quia nõ dolo, ſed laſciuia homicidiũ fecit, vt ff. ad l. Corne. de ſic. l. in lege. Vel melius quo ad hanc legẽ pone exẽplũ ĩ decurione biẽnio dãnato, q ĩ decẽnio fuit dãnãdus pp falſum teſtimoniũ vel ĩſtrm qđ recitauit cognoſcente pſide. vt ff. ad legẽ Cornel. de fal. l. falſi prima. §. ordine. In aucta aũt pœna pone exemplũ, vt ff. de pœn. l. aut facta. §. fi.

Pœna acceſſoria diminuitur, ex parte pœna principalis. Et põt iudex cauſa cognita alterare pœnã delicti. Bal. Vel ſic: Vbi iudex ex cã minuit pœnã criminis: videtur ſuper infamia trãſigere. Ia. But. Vel ſic: Si pœna maleficij fuerit p ſñiam deminuta, videtur infamia eſſe remiſſa. Alexand.

Pęnã mitigare ex quib' cauſis poſſit iudex.

III. Iidem AA. ad Metrodorum.

ET ſi ſeuerior[g] † ſñia dici đbuit,[h] tñ cũ ꝓcõſul vir clariſsim'[i] certis[k] rõnib' mot' mitiorẽ ſñiam dixerit, & ordine decurionũ te biẽnio abſtinere iuſſerit, trãſacto[l] tpe nõ eſſe te ĩ numero ĩfamiũ palã ẽ: eo ꝙ poſt biẽniũ remiſiſſe[m] tibi ꝓhibitionẽ decurionat' iudex vr̃. PP. X. Kalẽ. Ian. Laterano & Ruſino Conſs.

B

† Intellige hãc l. qñ imponit' vna pœna corporalis ꝓ alia corporali. ſecus autẽ ſi imponat' pecuniaria ꝓ pecuniaria, vel pecuniaria pro corporali, vt l. quid ergo. §. pœna. ff. eo.

Sentẽtia cauſa cognita lata in minori pœna vel maiori, intelligitur ſuper infamia diſpenſare, vt nõ duret poſt tps ſñiæ. h. d. tex. cum gloſſ. ſcdm vtranque lecturam. Bald.

[l] Trãſacto.] Apparet ergo eũ interim infamẽ, & eo trãſacto deſinit, vt ff. ad leg. Corne. de fal. l. falſi. §. ordine. & ad municip. l. ordine. in principio.

IIII. Iidem AA. Venuſtiano.

SI Poſidoniũ[n] ĩ tẽpus anni

C

[m] Remiſiſſe.] Cũ. n. pœnã remiſit, & ſequelã, hoc eſt ĩfamiã remiſiſſe vr̃. Sed ſ. ĩ. de genera aboli. l. fi. ſed ibi loquit' de indulgẽtia pricipis quã fecit poſt pœnæ interpõnẽ, volẽs pœnæ grãm facere, & nõ infamię: hic cũ iudex in ſua ſñia pęnã minorẽ imponit cã cognita ꝓ maiori, & nõ p errorẽ, alĩ ſecus, vt ff. de iniu. l. diuus. q̃ eſt ſ. Itẽ no. ꝙ nõ diſtinguo ſm H. ex quo crimine fuit pœna hæc minor impoſita, vt ff. de decur. l. iij. & de poſtu. l. imperator. Sed quidã diſtinguũt, vt ſi tale erat crimẽ qđ nõ importat infamiã: obtineat qđ hic dicit. aliàs durat ẽt poſtea infamia, vt ff. de decur. l. gñaliter. §. j. & l. ad tps. qd nõ placet: & ibi non cã cognita fuit minuta pena, vt ĩ. eo. l. ad tps. Itẽ no. ꝙ hac & ſuperiori l. videbat' infamia irrogari, & pœna infligẽda: ſed nõ eſt ita. Itẽ quõ põt iudex pœnã minuere vel augere, cũ hoc ſit in legis pt̃ate, vt ff. ad Tur. l. j. § j. in fi. §. & ff. ad mu l. ordine. ij. rñ. Solu. ibi nõ fuit cã cognita: hic ſic. vel ibi poſt ſñiam nõ põt: hic in ſñia põt, vt & ff. de pœ. l. hodie. Nec dicas illud eſſe verũ in exordinarijs tm̃ criminibus vt poſſit augeri vel minui pœna in ſñia. nam idẽ dr̃ in publicis iudicijs & extraordinarijs, vt ff. de pub. l. reſpiciẽdũ. in prin. & l. aut facta. §. fi. & ad leg. Cornel. de fal. l. antepe. Et pleni' ſup his potes dicere, vt ff. eo. l. quid ergo. §. pœna. in glo. ſed quomodo poteſt pœnam iudex, &c.

Iudex an poſſit pœnã augere vel minuere.

D

SI Poſidoniũ.] CASVS. Poſidonius aliqđ crimen cõmiſit pp qđ erat relegãdus. Iudex cã cognita cõdẽnauit eũ ĩ annũ, cũ erat relegandus in quinquẽniũ. nunquid elapſo anno deſinit eſſe infamis? Certe ſic: quia non dẽt cõſiderari ſeueritas ſñiæ dicẽdæ: ſed iã dictæ. & ſic accipit' proprie relegatũ & cõdẽnãdũ. Vel dic dãnatũ proprie: & tũc dic caſum ꝙ erat relegãdus vſq; ad annũ, & cõdẽnat' in quĩquẽniũ, & dic ſeueritas ſentẽtiæ. ſ. dictæ. No. ꝙ hæc lex legit' duob' modis: vno mõ in ſñia mitigãte: & tũc finis legis non correſpondet principio: niſi cõſideremus ſñiam, non prout qualis eſt, ſed prout regulariter eſſe debuit: ſm gloſſ. q̃ expoſitio nõ placet. Secundo mõ loquit' in ſñia pœnã exaggerante. i. aggrauante. tunc finis legis ſtat proprie, ſed principiũ ſtat improprie: qa ponitur tempus pro tempore. Et ſm has lec. tota iſta l. non ponit niſi vnum caſum cum ratione, ſecundũm Bald. hic.

[n] Si Poſidonium.] proprium nomen.

Relegatum.

Tempus pro tempore q̃ſq; ponitur.

a Relegatū.] exponūt quidā.i.relegandū.& q̄ dicit ĩ.dānan dū.i.dānatū.ſic & ponit tps pro tpe.ſ.de leg.& cōſtit.l.j. & hoc iō, vt differat à lege ſuperiori. nā ſm hoc ibi minuit eā cognita, hic augetᷣ.Tu dic ēt proprie poni hæc verba:& q̄ mi nuit hic,ſicut & ſuperiori lege.ſed in alio notetᷣ dr̃ia, q̄a hæc in relegato : illa de eo q̄ ē ab ordine motus. hr.n.duo conueniūt i q̄buſdā,vt nul lᵒ eorū ipleto tpe ad nouū aſpiret honoré, niſi tāto tpe ſtete rit iterū, q̄tū in pœna fluxit. ad veterē aūt ambo ſir aſpirāt q̄n vacabit: ſed cum vacabit,differēt:nā ab ordine motus ipſo iure ſtatim recuperat:relegatᵒ nō, ni ſi p nouā electionē, vt ff.de decu. l.ij. in princi.& ad muni.l. ordine.

*tempe- Relegatᵒ & ab ordine motus an differant.

b Exceſſiſſe.] alioqn duplicaret tps,vt ff. de pœn. l.aut dānū. §.q̄ſquis. Vel grauiori pœna afficit, & ſic īfamis eſſet, vt ff.de pœnis.l.capitalium. §.in exulibus.

c Dānandum.]id eſt damnatum.

d Oportet.]poſt tps pœnæ finitum, vt l. ordine. ff. ad muni l.qui cū vno.§.ad tēpus.ff.de re mili. alīs autem eſſet perpetua etiam poſt tempus pœnæ, vt not.ff. de pœn.l.in ſeruorum.§.fina.& in ſumma huius titu.

q alr̃ nocētus es.

e Quoniam.]pro quia.

f Sententiæ.] ſcilicet dictæ,ſecundùm quoſdam.Vel dic, dicendæ,ſecundùm aliam poſitionem,vt modo diximus.

g Damnis.]cætera damna vocat infamiam.

h Tranſigere.]nam de infamia dicitur tranſigi,id eſt finiri, vt ff.eo.l.quid ergo.§.fi.

i. D Ecuriones.Fuſtibus.] pro quibus contigit aliquem in famem fieri ex genere pœnæ, vt ff.eo.l.ictus.

k Prohibitum eſt.]pp priuilegiū pſonæ:& iō nō eſt remiſſa pœna ipſo iure·ſed pp decurionatū infligi non pōt, vt ff.de decur.l.ij.§ j.& l.fi.& ĩ.de pœ.l.decurionum. & l. ſi matrē. & l.decurionē.& ff.de iniuſt.teſta.l.ſi quis filio.§.eius.& de pœ.l.moris.§.iſtæ ferè.& §.parētes.& ĩ.de q̃ō.l.diuo Marco.

l Te feciſſe.[filium decurionum, vel decurionem.

m Clariſſimus.] impropriè,id eſt claræ & amplæ dignitatis, vt & ſ. eo. l.etſi ſeuerior.

n Notatus es.] quia condemnatus es actione famoſa.ſ.iniuriarū, vt ff.eo.l.j.Vel crimine iniuriarum. quo condemnatus quis ſimiliter eſt infamis,vt ff.de pub.iudi. l.infamem.

A D tempus.]CASVS. Aliquid commiſiſti,p p quod in opus publ.cōdemnatus es ſeruire, vſq; ad quinquéniū puta:an elapſo quinquēnio remaneas infamis? Vr̃ q̄ ſic. & quod dicit reſtito priore ſtatu, dic vt in ciuitate & libertate.

o Publicum]hic fuit minorata pœna ſine cauſa, vt ff.de publi.iudi.l.infamem.

p Dati.] aliàs,damnati:qui erant damnandi in perpetuum: quia tunc perdunt ciuitatem quod dic vt ĩ.de pœnis.l.j.

q Statū].i.ciuitaté & libertaté:ſecᵒ ſi i pperuū: q̄a tūc ciuitatē pderent, vt ff.de pœ.l.q̄dā.i fi.Illi.n.q̄ danᷣ vel dānanᷣ in opᵒ metalli, vel i miniſteriū metallicorū,vel i metallū,amittūt ciuitaté & libertaté.Ité duriorib⁹ viculis afficiunᷣ dati i metallū,q̄ alij.Ité refugiétes minoré pœnam damnantur in maioré.vnde refugæ ab opere metalli dantur in metallū, vt

Damnatio in metallū eſt pœna cæteris grauior.

relegatū, ᵃſniam nō exceſſiſſe ᵇ pcōſulis pbaueris:quiq; annis exilio tpali ᶜdānādū ī ter īfames hēri nō oportet : ᵈ quīā ᵉ ſniæ ᶠſeueritas cū cæteris dānis ᵍ trāſigere vr̃.PP.vj. K.Mar.Saturni. & Gallo Cos.

Decuriones non incurrunt infamiam ex genere pœna: ſed incurrunt eam qua irrogatur ex genere ſentẽtia.h.d.ſcdm La. Bu. & Bal.Vel ſic:Licèt decuriones & eorum filij non debeant fuſtibus cadi: tamen iniuriarum damnati ſunt infames.h.d.

V. Iidem AA.Ambroſio.

D Ecuriones q dē,itē filios decurionū fuſtibᵒ ⁱ caſtigari,phibitū ᵏē.Verū ſi iiuriā te feciſſe ˡ procōſul vir clariſſimᵒ ᵐpronūciauerit:ignominia notatus ⁿ es.† PP.kal.Iul. Saturnino & Gallo Conſs.

Vbi eſt cauſa famoſa, contrahitur perpetua infamia. Bal.Vel ſic: Finita pœna ſine cauſa cognitione minuta non tollitur infamia.Vel ſecundùm aliam lectu. Finita pœna debita,quia non aucta nec minuta, licèt temporanea,durat infamia.h.d.Saly.

VI. Iidem AA.Iuſto.

A D tps i opus publicum ᵒ dānati, † ᵖ priſtinum quidem ſtatū ᑫretinēt: ſed dāno infamię poſt impletum tps ſubijciuntur. ʳPP.VII. Id. Decēb. Geta & Plautiano Conſs.

Ex eo quòd quis repudiat hæreditatem patru,non efficitur infamis.Salyc.

VII. Iidem AA. Demetrio.

N Emo ob id q̄ bonis paternis ſe abſtinuit: infamis ˢē.PP.V.Id.Ian.Antonino.A.& Geta.II.vtriſq; Cōs.

Condemnatus de furto,fit infamis:ſed nō damnatus de rerepratione quam ignoràter fecit,non eſt infamis.Bald.& Salyce.

VIII. Iidem AA. Vlpiæ.

S I furti *ᵗ cōdēnata ᵗes, citra verbera quoq; fuſtium, famæ damnū ſubijſti. ᵘQuòd ſi res furtiua, q̄ alter ſurripuit, apud te ignorātē ˣ comperta eſt : ʸ non læſit exiſtimationē tuam durior ſententia. ʸ PP. X. Kalen. Mart. Antonino A. & Geta vtriſque. II. Conſs.

IX. Iidem AA.Læto.

N Eminē ſequitur infamia

ꝓbat hoc. ff.ð pę.q̄dā,& l.capitaliū.i pri.& §.diuᵒ.& §.i exulibᵒ.& l.aut dānū.§.iter eos.& de var.cog.l.cognitionū. i fi.

r Subijciunᷣ.]pp genᵒ pœnæ, qđ ē tale.vt īfamé faciat poſt tps pœnæ finitū, ſm quoſdā.Tu dic iō, q̄a dānatᵒ eſt de publico crimine : & ſic eſt infamis, vt ff.de publi.iudi.l.infamé. Itē ſ.ſ.eo.l.iij. Solu. hic ſine cauſæ cognitione.ibi cum cauſæ cognitiōe fuit minuta.

N Emo.] CASVS. Si tibi hæreditas pr̃na delata eſt, & ab ea abſtinuiſti : an pp hoc efficiaris infamis?& r̃ñ.q̄ nō. videbaᷣ q̄ ſic,quia fama pr̃is p creditores iniuriaᷣ, vt inſtitu.q̄ ma.non poſ.contrariū tamē eſt verum, vt hic. Viuianus.

ſ Infamis.] eē videbaᷣ:q̄a pr̃is fama per creditores iiuriari videbaᷣ,vt arg. Inſti. q̄ manumit.ñ poſ. §.j.

S I furti.] CASVS. San mulier de fur to cōdénata efficiaᷣ infamis? & r̃ñ.q̄ ſic. ſed ſi penes eā ignorātē rē furtiua eſſe reperiaᷣ:& ad exhibēdū & rei vi. ꝯuēta eā nolit reſtituere,& in rē ꝯ eā i litē,& in re ſtitutione rei & ad īntereſſe cōdénata ſit : an q̄a i plᵒ cōdénata eſt,fiat infamis, q̄ritᷣ? & reſpon. quòd nō.

t Condemnata es.] à iudice,quia ſententia arbitri non infamat. Vel dic cōdénata,non ab arbitro. vt ff.eo.l.quod ergo.§. ex compromiſſo.

u Subijſti.] ex ſententia, vt ff.eo.l.athletas.§.fi.

x Ignorātē.]& iō nō feciſti furtū.ſed certe idē ſi ſciēs, ſi mō ñ cōtrectauit,& lucrādi aīum ñ habuit, vt ff.de fur.l.iſciādo.

y Durior ſnīa.] puta condénata i duplū ꝓpoſita actione furti cōcepti, vt Inſti.de obli.q̄ ex deli.naſ.§.cōceptu.& ſic ſoluit ꝯriū.ff.de fur.l. non pōt.ſed neſcio an illa infamaret, vel nō.Vel alr̃ fuit cōdénata actione furti propoſita i duplū : & rñ nō eſt iſamis, ſm M.q̄a licèt p̄iudicet quo ad pecuniā, nō tñ p̄iudicat quo ad iſamiā iuri litigatoris, vt ff.de publ.iu. l. generi.Sed certe ſpāle ē ibi i ſocero.Et ꝯ eū ē.ff.de ritu nu.l. palā.§.q̄ i adulterio.& ff.de fur.l.ñ poterit. & ff.e.l.qđ ergo. §.pœna.& ff.ð pę.l.qđ ad ſtatū. Dic ergo tertiò,q̄ fuit ꝯdénata i duplū,q̄ eſt pœna actionis furti. & ī iſta pœna fuit dānata, ꝓpoſita certi cōdictione generali.Iō aūt nō infamaᷣ,quia nulla ꝯdictio iſamat,vt ff.de act.& obl.l.ceſſat.Vel dic quarto,q̄ fuit cōdénata i rē & in intereſſe,& plᵒēt q̄ eſſet i litē iuratū: ꝓpoſita actiōe ad exhibēdū,& rei vidicatione. Vel dic q̄ error fuit expſſus i ſnīa, q̄a dixit· q̄a res furtiua ſuēta ē apđ te,iō te cōdéno ī duplū.& ſic ſnīa eſt ipſo iure nulla, vt ff.de appel.l.ſi expſſim.nā talis ſnīa iſamiā ñ irrogat. Vel dic fuit appellatū,vñ iteri nō iſamat, vt ff.eo.l.furti.§.j. Vel durior ſnīa erat lata ꝯ aliū.ſ.furé, q̄ ſurripuit q̄ ñ potuit lædere tuā exiſtimationē: q̄a res iter alios,&c. Vl̃ durior dici debuit,ſed dicta ñ fuit:ſed tñ ad rē,& iō tuā exiſtimōnē ñ lędit. Vl̃ dic q̄ fuit durior lata, puta ſi te i pœ bonorū đbuit multaᷣ,& te relegauit, vt ff.e.l.qđ ergo.§.pœna.ſed iij.& iiij.placēt: alię ñ

N Eminē.]CAS. Si hoſtes pr̃iā tuā iuaſiſſent, neq; eā defendiſti.an pp hoc efficiaris iſamis? R ñ.q̄ nō. ſm hanc expoſitionē eſt i littera, ob non defenſa: alīs eſt ſine nō: & dicas q̄ aliqs detulit fiſco eſſe hr̃ditatē delatā.an'ob hoc, q̄ delator dicaᷣ,efficiaᷣ iſamis? rñ.q̄ ñ. Vel ſic: i actiōe famoſa patriā tuā defendiſti,& ꝯdénatᵒ fuiſti:an efficiaris iſamis? R ñ.

talia,& cæteri.

al. furti ſi condénata &c.

*quidā vet.lib. videntᷣ legiſſe,concepta eſt. id q̄; rectiſſime. Nā ide olim dabatur hoc caſu actio furti concepti. Inſti. li.iiij.tit. j. Cōtius.

Cōdictio nulla infamat.

Sétētia et roré continens eſt nulla.

Ratio dubitandi. q ſit:qa alieno noie ɔdēnat⁹,&c.vt ff.e.l.furti.§.q alieno.Rō dubitōnis fuit,qa videbat᷑ dlator,vt ī.đ epi.& el.l.nulli.ſ fi.

Ob defenſa.]ſi lib.Martini ē,ob nō defenſa.& eſt plana.videbat᷑.n.qdā infamia,cū Cato dicat,Pugna ꝓ patria.ar.ī.de aboli.l.fallaciter.§.pe.ſed alij hñt,ob defenſa,puta ēt actiōe famoſa.& eſt rō,qa alieno noīe cōuenit vt ff.e.l.furti,§.ſi qs alieno.Vł poneq; de tuliſti iudici patriæ tuæ.i.fiſco hēditatē eſſe delatā,& nō probaſti,nec feciſti pręmio:& ob id vt delator infamatus credebatis.ſed ſecus eſt,vt hic,& ff.de iur.fiſc.l.ij.in princ.Vel pone vt ī.de dela.l.ex varia.lib.x.

Al., ob nō defenſa.ſ; hāc lectionē ego nuſquā repe ri.Cont.

ob defenſa [a] ṗublica negocia patriæ ſuæ. PP.XII.Kalen. Mart.Antonino A.& Geta vtriſque.III.Conſs.

Condemnatus ex iniuria facta etiā perſona vilis,eſt infamis.Bald.

X. Idem AA. Seuero.

Iniuriarū ex ꝑſona quoque ſerui dānatus, infamia notatur.PP.IIII. kalend. Augu.iiſdem Conſs.

Ceſsio bonorū nō irrogat infamiā.Sal. Et no.q̄ cedēs bonis nō eſt infamis:licet in quibuſdā locis ligetur ad columnam.Bald.

XI. Imp. Alex.A.Herennio.

Debitores qui bonis ceſſerit, licèt ex ea cā bona eorum venierint, infames non fiunt. PP.X.kal.Maias, Maximo.II.& Æliano Cōſs.

Damnatus de crimine expilatæ hæreditatis,fit infamis.Bald.& Salyc.

XII. Idem A. Donato.

Si te expilaſſe hēditatē ſñia ꝓſidis ɔſtiterit: nō ex eo q̄ nō & alia pœna tibi irrogata eſt, furti improbioris infamiam euitaſti. PP.kalē.Iul. Iuliano.II.& Criſpino Cōſs.

Improperium patris filios non infamat: lædit tamen opinionem filiorum apud bonos & graues.Bald.

XIII. Iidem A.Iuuentio.

Ea q̄ pr̄ teſtō ſuo filios increpans ſcripſit, infames quidē filios iure non faciunt:ſed apud bonos & graues opinionē ei⁹ q̄ prī diſplicuit, onerāt. XIII.Kalen. Nouemb.ipſo A.III.& Dionyſio Conſs.

Tortura non infamat.Bal. Vel ſic:Fuſtigatus vel tortus ad veritatem eruendam, non infamatur.Salyc.

XIIII. Imp. Gordia. Iouino.

Nullā exiſtimationis infamiā auūcul⁹tu⁹ ꝑtimeſcat ictibus fuſtiū ſubiectus ob crimen qōne habita, ſi ſñia non pręceſſit ignominiæ maculam irrogans. Dat.kalē. Sept.Pio & Pōtiano Conſs.

Nō ſeruās luctū i habitu,nō infamatur: ſecus ſi feſtināter nubat.Bal. Vel ſic: Habitus nō facit viduā.ſed pudicitia vidualis: quā violās īra annū luctus,efficit᷑ īfamis.

XV. Idem A. Sulpitiæ.

Decreto amplisſimi ordinis luctu fœminarū diminuto, triſtior hit⁹ cęteraq; hoc gen⁹ inſignia mulieribus remittunt᷑: nō etiā intra tp̄s quo his elugere maritū moris eſt,mīmoniū cōtrahere ꝑmittitur: cū etiam ſi nuptias alias intra hoc tēp⁹ ſecuta eſt, tam ea quàm is qui ſciēs eā

Iniuriarū.] CAS. Alieno ſeruo iiuriā intuliſti,dño ei⁹ ꝑ ſeruū iniuria fit. actione iniuriarū cōuēt⁹,cōdēnat⁹ es.an efficiaris infamis?& rñ.q̄ ſic.& ſic nō eſt ɔ Inſtit.de iniur.vbi dī q̄ ſeruo nō fit iniuria:qđ itellige,qa dño fit ꝑ eū,vt hic.

Al. Irenæo.

Als incipit: Qui bonis ceſſerunt licet,&c.

Serui.]iniuria fuerat facta ſeruo,& agebat dominus.

Dānatus.] ſi ſeruo alterius iniuriā intuliſti, & iō fuiſti dño dānatus, cui per eū fuit facta iniuria, & ſic non eſt ɔ Inſti.de iniur.§.ſeruis. Vel illud iure ciuili inſpecto,hoc nāli.Itē ſec⁹ ſi noīe tui ſerui iniuriā faciētis es condēnat⁹:quia cū alieno nomine hoc fit,non es infamis.ff.e.l.ſeruus.argu.eo.titu.l.furti.§.ſi quis alieno.

Debitores. CASVS. An ob hoc q̄ qs alienis debitis grauatus bonis cedit,efficiat᷑ infamis?& rñ.q̄ nō: videbatur tamen q̄ ſic,quia non erat cautus in excipiendo.

Venierint.] id eſt diſtracta ſint.

Fiūt.]facit Inſti.q manu.nō poſ.§.j.& ī.q bo.cede.poſ.l.fi.

Si te.] CAS. Iacēte hēditate alicui⁹res hēditarias ſurripuiſti:cōuictus & cōdēnatus es.licèt tibi iudex pœnā nō impoſuerit,an ob hoc minus efficiaris iſamis?& rñ.q̄ nō, quia actio furti,etiā ſi nō fuiſſet niſi ciuiliter ītētata, infamaret.

Alia.]fuiſti.n.ſolūmodo cōdēnatus,ſed pęna tibi impoſita nō fuit:nō iō min⁹eris infamis:qa pœna legis ſeruat᷑arbitrio,vt ff.ad Turpil.l.j.§.j.Vel dic,nulla alia pœna, q̄ huius criminis,q̄ ē ī arbitrio iudicis,vt ff.de crimin expi.hęre.l.j.

Euitaſti.] q̄uis.n.interim nō ſit ꝑſona cui furtū hat:tenet᷑ tñ extraordinariè crimine expilatæ hēditatis,qđ ſuccedit in locū actionis furti,vt ff.de cri.expi.hēdi.l.ij.Et eſt hic itamis: qa cōdēnat⁹ē de crimine expilatæ hēditatis,qđ deſcēdere vł ab actione,q̄ ēt ciuiliter ītētata & pecuniariter.ſ.furti, irrogat iſamiā:& iō ē iſamis,vt ff.de publ.iudi. l.iſamē. Itē no. hic furtū ip̄robi⁹eſſe crimē expilatæ hēditatis: ſed rapina improbiſſimū:ſed īprobū ē,cū aſs cōmittit᷑furtū clā,vt hic,& Inſtit.vi bon.rap.ī prin.& ff.quod met.cau.l.ſi cū ex §.q vi.

Expilatæ hæreditatis reus īfamatur. Fur triplex eſt.

Ea quæ.] CAS. Si pr̄ filios ſuos in teſtō increpauerit,dicendo eos malos:an ꝑp hoc efficiantur infames? & rñ. q̄ non, ſed opinio grauatur:& ſic incurrūt infamiam facti.

Eius.] ſcilicet filij.Et nota quòd mutat perſonas.

Onerāt.]& ſic de facto iſamāt.Et đ tali iſamia dr̄.ī.e.l.vbū.

A & l.iterloc.& ff.e.l.ob hęc vba.& đ obſeqis.l.honori & l.parēs.& l.licet.& ē dup.effect⁹talis iſam.vt dicem⁹ ī.e.l.nullā.

Nullā. CAS. Licèt auūcul⁹tu⁹ ictib⁹ fuſtiū fuerat ſubiectus ad veritatē eruēdā.ſ.an crimē qđ cōmiſiſſe dicebat᷑, cōmiſiſſet:an ꝑp hoc efficiat᷑ iſamis?& rñ.q̄ nō, cū ſi pceſſit cōdēnatio ꝑ quā infamia irrogetur.

Infamiæ facti effectus.

Infamiā.] de iure, ſed facti iſamiā ; hic, ꝑ quā repellit᷑ à dignitate, niſi in ſubſidiū, vt ff.de decu.l.eos.& l.gñaſr.§.1.& j.de digni.l.ij.li.xij. Itē facit repelli à q̄rela inoffícioſi teſtamēti,q aſs admitteret᷑.ī.de inoffi.teſt.l.frēs.Aſs eſt i gl.& ad querelam inofficioſi teſtamenti facit admitti talē,q aſs non admitteret᷑,vt fratrē cōſanguineū,vt ī de inoffi.teſta.l.fratres.

Ob crimen.]explorandum.

Quæſtione.]vt veritas eruat᷑ ꝑ ei⁹cōfeſſionē:ſiue ēt principaliter iculpet᷑,vt ſ. eo.l.j.ſiue ɔ aliū vt teſtis iducat᷑.Nā qñque teſtes torquent᷑, vt ī.đ abol.l.fallaciter.§.q̄ ſi igenuorū.& ff.de qōnib⁹.l.vnius.§.teſtes.& l.ex libero.Aliud āt ſi fuſtiget᷑ nō ad iquiſitionē.ſed ī pœnā ſuā ꝓ delicto qđ certū ē ab eo eſſe cōmiſſum,vt ff.e.l.ict⁹.& ī.e.l fuſtib⁹.q ſunt ɔ,vt hic i fi. Vel dic,hic cā ñ ſuberat,vt ex poſtfacto apparuit ibi ſic.

Ictui.ve.

adde l.ij.ī. de ſecun.nup.

Fuſtigatio an infamet.

& ita i iſerēda ſamia ex gñe pœnę diſtinguit,ſublit cā vere, vel nō.ſi ſic,per ſñiam infamat᷑quis,vt ff.de furt.l.non pōt.

Decreto. CAS. Per annū olim à morte mariti conſueuit mulier deferre veſtes lugubres:& hoc inuit iperator dicēs q̄ hæc neceſſitas lugēdi eis remittat᷑:nō aūt cōcedit᷑eis ītra annū nubere abſq; infamiæ nota.No.hic ſm Bal.q̄ vxor nō cogit᷑ꝑlorare de morte mariti, nec idæo habitum nigrū ſi nō vult. Vñ proprie viduitas nō ſtat in lacrymis nec i habitu.Not.inſuper q̄ non pōt intra annū nubere ſm Bal.hic.

Ordis.]ſenatorij:q erāt cētū nume.vt.ī đ pet.hęr.l.fi.ī pri.

Remittunt᷑.]nā pri⁹triſtē habitū deferebāt:ſed ɔ vir vxorē lugere non compellitur etiam iure veteri,vt ff.eo.l.vxores.

Cōtrahere.] niſi à pricipe ipetrēt,vt ff.e.l ſolet.Itē niſi par tū edāt,vt ff.e.l.liberorū §.j.qđ tñ dic vtibi notaui.Itē ē hoc verū ēt ſi eſt talis vir q more maiorū nō ſit lugēd⁹, vt ff.e.l. liberorū.§.j.ſi tñ ɔhat.tenet mīmoniū, vt i Auth. de teſti.& ea quæ pa.§.fi.col.iiij.Itē dicit Apl̄s.Mortuo viro nubat i dño,vt ij.q.iij.c.Euphemiū.§.qđ ēt.Tñ pt dici q̄ nihilominꝰremanet iſamis,qa punit᷑ꝓ nimia feſtinatiōe,vt ff.đ don. l.qdā.& ff.đ iure fiſc.l.edicto.§.cū aſs.& ff.đ his q.b.vt idig. l.ij.Etiā qdā decretiſtę ſubaudiūt,nubat i dño:dū tñ ltime.

Mulier nubēs in tra annū luctus an ſit iſamis j.corū.7.

ADDI. Tu dic q̄ doctores canoniſtę i c.pe.& fi.ex de ſec. nup.cōiter tenent q̄ pęna q̄ iponit᷑ nimis feſtināter nubēti, de q̄ hic,ſit hodie abolita ꝑ dictū c.p.& fi. ſed pęna q̄ iponit᷑ mlieri,iō qa nubit ſcdò,đ q̄ i l.fęm.j.đ ſec.nup.ñ ē ſublata.

Qui ſciens.] non ignorans: ſed ignorantia facti excuſat, non iuris.vt ff.eo.l.liberorum.§.j.in fi.§.& facit ī.de ſecun. nup.l.j.& ī.ad Tertul.l.ſi qua.

Perpetuo.

a Perpetuo.] id eſt generali.
b Edicto.] cuius verba ponuntur. ff.eo.l.j.
c Contrahat.] ipſo facto.ſiue ipſo iure nõ expectata ſentẽtia.

FVſtibus.] CASVS. Aliquid cõmiſiſti pp quod verberib⁹ ſubiectus es.tibi etiã dictũ eſt per ſententiã à prætore, ꝙ fur fuiſti. an ideo ef ficiaris infamis? & reſpon.quòd ſic.
d Fuſtib⁹ cæſum.] ob crimẽ exploratum.
e Dictũ ẽ.] hęc verba expones.ī.e.l.px.Itẽ eſt contra.ſ.eo.l.nullam.Sol.vt ibi.
f Notatũ.] quia fuit cõdẽnatus ꝑ iniam.

VErbũ.] CASVS. Habebã ꝯ te cauſam:aduocatus tuus tñ verbis iſtabat, ꝙ mihi vl' ꝑrono meo nõ dares locũ loquẽdi, petit ꝑron⁹ meus vt iudex imponat ei ſilẽtiũ,ſic dicens: tace, vel vade ſycophãta.nõ pp hoc fit infamis. No.hic ſm Bal. & Paul. de Caſt.hic, ꝙ cõdẽnat⁹ de dãno dato eo ꝙ comedit fic⁹, nõ eſt infamis. No.vlterius ſm eoſdem. quòd iudex poteſt facere quaſdam experientias pro inuentione maleficij.
g Precibus].i.principi porrectis.
h Inſertũ].ſ. ĩ libello pcũ, ĩ quo & rñſio iudicis cõtinebatur.
i Dictũ.] ſequit' Græcum,qd expreſſit M.
k Eſycophantiſas].i.comediſti ficus:à ſycos,qd eſt ficus,& ſagin, qd ẽ comedere: quaſi comedẽs ficus. Et dic ꝙ iudex dedit aquã calidã bibere illi qui dicebat' furri puiſſe ficus, & comediſſe: & ſic euomuit ficus: quare iudex dixit, vade ſycophanta .i.comedẽs ficus.Sed Ioã.dixit, & verius, ſycophãta.i.improbus litigator.Vel dic.i.proditor,inde eſycophantiſas tu.i.proditor es tu,alia littera habet ſycophagi.

duxit vxorẽ,ẽt ſi miles ſit,perpetuo [a]edicto [b] labẽ pudoris contrahat. [c] PP.XVII. kal. Iu. Gordiano A. & Auiola Cõſs.

Iſtud fuſtium ex interlocutoria lata cauſa cognita,infamat.Bald.

XVI. Iidem A. Domitiano.

FVſtib⁹ [d]cæſum, cui ꝑ ꝑco nẽ ita dictũ ẽ, [e] [*] συκοφάντησας: * vt calũniatorẽ videri notatũ, [f] ideoq; eſſe famoſum,manifeſtũ eſt. PP.III.ka. Aug.Sabino & Venuſto Cõs.

Interlocutoria lata ſine cauſa cognitione,nõ infamat.Bal.vel ſic: Verbũ iniurioſum per iudicẽ prolatũ,non infamat. Saly.

XVII. Iidem A. ad Magnum.

VErbũ pcib⁹ [g]inſertũ [h]potiꝰ verecũdiã onerare, ꝗ vllã exiſtimationis maculam vr̃ aſpergere.Etenim cũ nõ cã cognita dictũ [i] eſſe συκοφάντησας, [k] * ſed ad poſtulatũ patroni, [l] Iterlocutione iudicis rñſum ſit: nequaquã hoc infamiã irrogat.PP.VII. K. Octo. Attico & Prætextato Conſs.

Tranſactio in cauſa famoſa irrogat infamiam,ſed non pactum gratuitum,nec purgatio per iuramentum.Bal.& Saly.

XVIII. Imp. Valerian.& Gallien. AA Antiocho.

NOn dãnatos qdẽ dũtaxat iiurie,ſed pactos [m] q̃q; ꝑpetuũ edictũ iſamat.Verũ pactos eos demũ, q vllos [n] aduerſarijs numos ꝓ mala ꝯſciẽtia [o] ex trãſactione numeraſſent,[p] ĩ hac cã placuit itelligi. Cæterũ [q] ſimplex ei⁹ rei grã integrã pacti [r] exiſtimationẽ illibatãq; cõſeruat. Quòd ſi iureiurãdo [s] deciſa cõtentio ſit, nemo dubitauerit quin [t] religionẽ [u] abſolutio iudicãtis ſequatur. [u] PP.XIIII. kalen.Ian. Seculare II. & Donato Cõſs.

Verba generalia, vt quis redeat ad meliorem vitam,non infamant. Bal.

XIX. Imp. Carinus, & Numerian. AA. Ariſtocrati.

B INterlocutio ꝑſidis,q̃ idicta † eſt,iſamẽ eũ de quo q̃ris, † feciſſe nõ vr̃: [x]cũ nõ ſpãliter ob iniuriã vel admiſſam vi cõdẽnat⁹ ſit, ſed ita ꝑſidis verbis grauat⁹ & admonit⁹, vt ad melioris vitę frugẽ ſe reformet. [y] PP.XVII. Kal.Feb. Carino.II. & Numeriano.AA.Conſs.

Omnes vſurarij improbum fœnus exercentes,ſunt infames. Bald.& Saly.

XX. Imp. Diocle.& Maximia. AA & CC. Fortunato.

IMprobũ [z] fœn⁹ exercẽtib⁹, & vſuras vſurarũ illicitè exigentibus, infamiæ macula irroganda [a] eſt.S.XVII.Kalend. Mart.ipſis AA.& Conſs.

Ætas minor veniam meretur, vt ipſo facto infamia non irrogetur ob artem ludicram vel ſcedatoriam.Bal.

XXI. Iidem AA.& CC.Statio.

SI fratres [b] tui minores dũtaxat ætate in ludicræ artis oſtẽtatione * ſpectaculũ [c] ſui ꝑpſo ꝑbuerũt, * iuiolatã [d] exiſtimationẽ obtinent.Dat.V.k. Septemb.ipſis AA.& Conſs.

Condemnatus in actione pro ſocio de fide rupta,eſt infamis.Bal.& Sal.

A dũ,& iuret ſe iiuriã ñ feciſſe:abſoluẽd⁹ ẽ,& nõ erit iſamis.
m Sed pactos.] quod obtinet in quatuor caſibus.ſ.in furto, & in iniuria,in rapina,& dolo malo, vt Inſti.de pœna te.lit. §.ex quibuſdã.&.ff.eo.l.athletas.§.fi. ſed aliter i actionib⁹ famoſis deſcẽdẽtibus ex contractibus, vt.ff.eo.l.in actionibus.
n Vllos].i. aliquos.
o Pro mala ꝯſciẽtia] qd dic, vt no. ff. eo. l.furti.§.pactusve.
p Numeraſſent.] vel aliã rẽ ſoluiſſent.ſ.citra iuſtum iudiciũ: qm intelligit' crimẽ ꝯfiteri, q paciſcit',vt ff.eo.l.quoniã.quod dic,vt ibi dixi, & in l.furti.§.qui iuſſu.
q Ceterum ſimplex] idest ſine pecunia.
r Pacti].i.paciſcẽtis.
s Iureiurãdo deciſa] vt ff.e. l.furti.§. ſ; & ſi iur.iu.& dic vt ibi.
t Religionẽ].i.ſacim
u Sequatur.] & ſic non eſt infamis.

INterlocutio.] CASVS. Si iudici de aliquo q̃rimoniã depoſuiſti, & ei iudex dixit, reformes te ad frugẽ melioris vitæ, iterloquẽdo,nec ipſum đ aliquo crimine ꝯdemnauerit, an fiat infamis?& rñ.ꝙ nõ:qa non de vi vel iniuria dãnatus eſt.
x Videtur.] de iure.
y Reformet.] hæc ẽ iſamia facti,vt ff.e.l. qd ergo.§. q̃tũ. & ſ. eo.l. nullã.& l. ea q.

IMprobũ.] CAS. Dicit hæc l. ꝙ nõ ſolũ is q noĩe vſurarũ vltra leges ſtatutũ aliqd accepit, notat' infamia, ſed q pecunia credita ſuo die ñ ſoluta vſuras ꝯputat i ſortẽ, & illi⁹ ſor tis accepit vſuras.Vi.
z Improbũ].i.vltra legitimũ modũ,q ẽ. ī.de vſur.l.eos.§.j.
a Irrogãda.] ipſo iur aľs nõ poſſet infamari.Nã cũ ꝯdictiõe indebiti, vel ſine cã, vel ex lege iſta tñ poſſet ꝯueniri ad repetẽdũ.i.ꝓ dictis vſuris illicitis repetẽdis,& ipſa nõ iſamaret, vt ff.de actio & obli.l.ceſſãt. ergo ipſo iure fit iſamis. Præterea & ſi crimine ſtellionatus accuſaret', non fieret infamis:quia nihilomin⁹ in locũ ꝑdictæ actiõis ꝯdictio idebiti daret',& ſic nõ iſamaret, vt ff.de publ. iud.l.iſamem.

SI fratres.] CASVS. Dicit hæc lex, ꝙ exercẽs artẽ ludicrã, ſine dubio eſt iſamis.an ãt minor xxv.annis exercẽs artẽ ludicrã, iſamis ſit?& rñ.ꝙ ñ.neq; obſtat ꝙ i delictis ei ñ ſubuenit', vt.ī.ſi aduer.deli. i l.vlt.& ff.d mino.l.auxiliũ.qd ẽ itelligẽdũ quo ad,rſtõnẽ.hic ãt ñ reſtituit':qa ipo iur ñ tenet.
b Si frẽs tui minores.] Sed nõne alij maiores iſames ſt? vt ff. e.l.j.§.j.& l.ij.§.ſi.minorib⁹ ãt ñ parcit' i delictis,q ex aĩo ꝓueniunt, vt ī. ſi aduer.deli.l.fi.Rñ.nõ iuuant'.ſ.ꝑ reſtõnem: hic autem non datur reſtitutio: quia ipſo iure non tenentur.lex enim quæ eos infamat,de maioribus tantũ ſentit.
c Spectaculũ.] iuuant' i delictis, vt ꝓ delinquẽtib⁹ ñ habeant'.
d Inuiolatam.] quaſi diceret,non erunt infames.

ADDI. Tu dic ſm Perott.ꝙ ſycophãta dr̃ à ficis edẽdis mẽdax cauillator ſiue doloſus·qd hinc originẽ habuit.E duob⁹ ſeruis Græci cuiuſdã viri,alter fic⁹ q̃ dño paratæ erãt,abſumpſit.alter qs eas abſtuliſſet,ignorabat. q̃rẽti eas dño ſons innocẽ;ẽaccuſabãt.Herus vt veritatẽ exploraret,haurire vtrunq; ſubtepidã aquã iuſſit,deinde euomere.tũc primũ ſycophãte ortũ vocabulum eo ita appellato,qui ficos deuorauerat: cuiuſ pamque in innocentem cauillando ac mentiẽdo renitebat.
l Patroni].i.aduocati actoris vel rei, ſm Ioã. vt in ſuperiori glo.Cũ.n.inſtares,nec locũ loquendi aduerſario dares:petiit patronus vt iudex tibi ſilentiũ imponeret.& dixit iudex,tace, vel vade ſycophanta,ideſt calumniator,ſecundũm Ioã.

NOn dãnatos.] CASVS. Non ſolũ dãnatus,ſed & pactus de iniuria,notat' iſamia.Sed refert an ſimpľr pact⁹ ſit: an verò pecunia interuenit.nã ſi iteruenit pecunia,notat':ſi ãt nihil dedit,nõ notat'. ſi aũt ꝯuẽto iiuriarũ deferat' iuſiurã-

Traſtar-ſtic.recte vnum tñ reperi exẽplar in quo aliter ſcriptũ eſt,& in quo plura aliaverba Græca ſequuntur, quæ vitio librariorũ legi non poſſunt. Contius. * Vide Alcia.lib.1. diſp.c.26
Sycophãta.

Infamis eſt qui ſic per certis criminibus paciſcitur.
* al.quia. ſed perpe ram. Cõfitetur crimẽ, q paciſcit'.
† aliàs ꝑcibus inducta.
† aliàs quæteris.
* oſtẽſiõe.
* præbuerint.
Minoribus in delictis non datur venia.

FIdem.] CASVS. Si mecũ ſocietatẽ ꝯxiſti, & ſocietatem doloſe rupiſti, forte ſubtrahendo aliquas res de ſocietate: conuentus actione pro ſocio tuo nomine, non ſolum vt mihi ſatisfacias cõpelleris, ſed efficieris ĩfamis. & bene dixi, nomine tuo: qa ſecus ſi alieno, vt ff. e. l. furti. §. ſi q̃s alieno. A

a Fidẽ rũpẽs]. ſ. dolo. ſecus ſi culpa, vt Inſtitu. de ſuſpe. tu. §. ſuſpectus aũt remotus. Idem ſm canones de omni eo q̃ eſt in mortali pctõ poſitus: qa eſt ĩfamis. vt iij. q. v. c. ꝯſtituim⁹.

b Suo noĩe.] ſecus ſi noĩe alieno, vel hęreditario, vt ff. eo. l. j. & l. furti. §. j

c Cõuẽt⁹.] & dãnat⁹. Et ſic no. ꝙ trib⁹ modis ĩfert̃ ĩfamia. ſ. ipſo iure. Itẽ p ſñiam. Itẽ ex gñe pœnæ. De primo ſũt exẽpla ff. eo. l. j. in pri. vſq; ibi, q ĩ iudicio, &c. & §. q ẽã. & d̃ ritu nup. l. palã. §. q ĩ adulterio. & ĩ. eo. l. ĩprobũ. & l. decreto. De ſcdõ ſunt exẽpla ff. eo. l. j. §. qui in iudicio &c. & ĩ. e. l. nõ dãnatos. & l. ſi furti. & l. iniuriarũ. De tertio eſt exẽplũ ĩ. eo. tit. l. fuſtibus.

XXII. Iidem. AA. & CC. Domitiano.

FIdẽ [a] rũpẽs ſocietatis, cũ ĩfamiæ piculo, ſuo [b] noĩe p ſocio cõuẽt⁹, [c] ad faciẽdũ ſatis vrget. Da. VI. Id. Decẽb. Nicomediæ. CC. Conſs.

TITVLVS XIII.

DE PROCVRATORIBVS.

Procurator alterius de rato tunc demum cauet, cum de eius mandato incertum eſt. Alex. & Salyc.

I. Diuus Antoninus Pius. A. Seuero.

CAutio [d] ratihabitionis [e] tũc [f] exigit̃ à pcuratore, [g] quoties [h] ĩcertũ ẽ an ei [i] negociũ [k] mãdatũ [l] ſit. PP. IIII. Id. Oct. Gallica. & Venuſto Cõs. B

Infamia trib⁹ modis ĩfert̃.

1 Cõcor. gl. ĩ c. nõnulli. ſuper verbo ſpãli mãdato. poſt mediũ, ĩ verbo, generaliter traditur. extra de reſcript.

DE PROCVRATORIBVS.

Quia ĩfamis repellit̃ à poſtulãdo, vt ĩ. de poſtu. l. ſi q. iõ de pcurat. q antiquitus repellebãt̃ pp ĩfamiã, ſed nõ hodie: iõ dicit de his. Vel ꝯtinua ſic. Quia ſimiles ſunt pcurat. aduocatis ĩ qbuſdã, vt ff. d̃ var. et extor di. cog. l. ij. §. aduocatos: iõ de his ſubijcit. Differũt. n. quãdoq; cũ pcurator colludẽs teneatur mãdati: 3 *vt j. e. l. ſi pcurãt. ĩ fi. & ff. ma. l. ſi pcuratorẽ. in prin. aduocatus ãt de præuaricatione recuſatur, vt ĩ. de aduo. diuer. iu. l. i. Itẽ nota differentiã inter hunc titulũ & inferiorẽ titulũ mãdati, quia hic de procuratoribus iudiciorũ: niſi in duabus legibus. j. e. l. ſi procurator. & l. ſi precium ſibi de procuratore negociorum tractat. Item hic de officio procuratorũ: ibi de actione mãdati.* C

2 Iſtã continuationẽ ſequũtur Bart. & Sal.

3 Dic ſm Bar. in l. j. ĩ. mãd. ĩ fi. & ſm Iaſ. ꝙ largè ſumpto vocabulo procurator dicit̃ aduocatus.

CAutio.] CAS. Tenebaris mihi ĩ x. Titius pcurator noĩe meo illa x. petijt. dubitaſti an hẽret mãdatũ, & vt tibi ſatiſdaret me ratum habiturum, petijſti: an cauere debeat procurator meus de rato, cum de mandato non conſtet? & reſponde. quòd ſic.

No. ꝙ p cautionẽ rati leſmat̃ pcurator, ſicut p probationẽ mãdati. cõcor. ff. de dãno infecto. l. inter quos. §. alieno. Bal.

d Cautio.] Nomẽ verbale eſt: quare dr̃ actiue & paſſiue. ſ. reſpectu cauẽtis, qa cauet: & ei⁹ cui cauet̃. Quæ cautio tãq̃ genus in tria diuidit̃: alĩ. n. ſatiſdõ dr̃, accepto noĩe tm̃ à parte dãtis: aliàs ſatiſacceptio, accepto tñ noĩe à parte accipiẽtis. & hæ duæ cũ fideiuſſore: alia remanet in ſuo noĩe. Et dr̃ cautio. i. nuda promiſſo, vt habes hic, & ff. q ſatiſda. cog. l. j. & ff. verbo. obli. l. ſtipulationũ aliæ. §. ſatiſacceptio. & j. de verb. ſigni. l. ſancimus. Hic aũt nõ ponit̃ proprie pro ſua ſpẽ, ſed p ſatiſdatione, cũ ſit pretoria, vt ff. de pr. ſtipu. l. j. §. ſtipulationũ. & l. prætoriæ. iij. & ff. e. l. Põponius, §. ratihabitionis. Itẽ qd ſit ratihabitio, habes. ff. rẽ ra. hab. l. quo. n. ſ. approbare agnoſcereq; qd actũ ſit à falſo procuratore. Itẽ qd dicit, à procuratore paſſiue legas: quia aliud à pcuratore actoris, & ad iudiciũ dato exigit̃. ſec⁹ ĩ dato ad cõpromittẽdũ. & ẽ rõ, qd dic vt ff. de arbit. l. nõ diſtinguem⁹. §. pe. Itẽ qd dicit, incertũ, dic hoc fieri negatione cõuẽti, vt j. quibus ad li. pro. non licet. l. iij. 4 Itẽ an poſſit augeri vel minui hæc cautio cõſenſu partiũ, vt cũ pignoribus fiat, vel ẽt ſine fideiuſſore. R ñ. ſic vt Inſtitut. de re. diui. §. vẽditæ & ff. de col. bo. l. j. §. iubet. & ff. de fideicõmiſſ. lib. l. iiij. §. adijci. Itẽ diſtĩgue: qa aut eſt certũ de mãdato. aut eẽ certũ ẽ ꝙ nõ ẽ mãdatũ, aut dubiũ. & hoc tertio caſu triplex eſt opi. qã dic vt ff. eo. l. nõ ſolũ. §. q alieno.

ADDI. Vide etiã gloſſ. in verb. habiturũ. in §. ſin aũt per procuratorem. Inſtit. de ſatiſda. & glo. j. in c j. ex eod. titu.

3 Iſtud ſi placet Ia. p l. & elegãter. §. ſi dolo malo. ff. de dolo.

Cautio quid ſit, & quotuplex eſt.

Cautio dr̃ nuda promiſſio.

Ratihabitio qd ſit

4 Iſtud reprehẽdũt cõiter doctores, vt dicit hic Bart. quẽ vide.

e Ratihabitionis.] id eſt ſatiſdationis de rato, quæ talis eſt: promitto me facturum & curaturum ꝙ dñs ratum habeat.

f Tunc.] id eſt eo caſu.

g A procuratore.] ſcilicet actoris.

h Quoties.] id eſt quo caſu.

lecturam. Alexan. Bal. & Salyc.

II. Diui fratres Sextiliæ.

CVm rẽ pecuniariã [m] eſſe dicas, [n] potes per maritũ tuũ ſolẽnibus [o] impletis appellationi [p] aduerſariæ tuæ rñdere cũ appellationes [q] * pecuniariæ ẽt p pcuratores exerceri ab vtraq; parte litigantiũ poſſint. [r] Accepta. VIII. k. Augu. ipſis IIII. & III. AA. Cõſs. B

Non defenſo minore fit miſſio in poſſeſſionem bonorum eius: ſed negligẽs defenſor ab adminiſtratione remouetur. hoc dicit. Iaco. But. Vel ſic: Propter contumaciam adminiſtratoris poteſt ipſe ab officio remoueri: & nihilominus contra dominum adminiſtratoris in poſſeſſionem proceditur. Alex.

III. Imp. Seuerus & Antoninus. AA. Pomponio.

EVm [s] q res agit [t] hæredũ, à qb⁹ [u] tibi deberi fidei-

i Et.] ſcilicet procuratori.

k Negocium.] id eſt exercitiũ iudicij vel cauſæ.

l Mãdatũ ſit.] ſiue generaliter, ſiue ſpãlr, ſed in gñali fallit. ff. de mino. l. illud. & ff. e. l. q duos. ĩ his. n. exigit̃ ſpãle. ſimiliter fallit vbi ſpeciale ẽt habuit, ff. de no. ope. nun. l. de pupillo. §. qui procuratorio.

ADDITIO. Multos caſus in quibus ſpeciale mandatum requiritur, habes in ca. qui ad agendũ. iũcta ibi glo. in verbo, vel paciſci. eod. titu. lib. vj.

* Id eſt interpellationes, vetere ſignificatu huius verbi. Cont.

CVm rem. CAS. Mulier mulieri tenebat̃ in x. conuẽta maritũ procuratorẽ conſtituit: an poſſit, q̃rit̃? & rñ. ꝙ ſic, cũ ſit cã pecuniaria: & maritus iudicatũ ſolui ſatiſdat. & qd dicit, appellationes, dic. i. interpellationes ſm quoſdã. Vel in cã principali alius egit, & in cauſa appellationis maritus: & iõ ſatiſdat̃ de nouo. Tu dic ꝙ fuit ſatiſdatio data in cã principali corã iudice illius cauſæ, tñ nõ intelligit̃ ſatiſdatũ in cã appellationis corã iudice, vnde ſatiſdari debuit: vnde dicit appellationẽ proprie. i. ĩ cãm appellatio vel pone caſum vt in gl. No. ſubtiliter ex hac l. ſm Iaſ. hic, ꝙ in cã criminali, in qua venit pœna pecuniaria applicãda fiſco, maritus nõ admittit̃ procurator. ita pbat iſte tex. à ꝯtrio ſenſu, gl. & cõiter docto. in l. ſeruũ quoq;. §. publice. ff. e. & gl. ĩ l. abſentẽ. ff. de pę. & d̃ hoc vide pleni⁹ p Iaſ. hic. C

m Cũ rẽ pecuniariã] ſec⁹ ĩ criminib⁹, vt ff. d̃ pub. iudi. l. pe. §. ad crimẽ. niſi ĩ caſu, vt j. d̃ ſiur. l. fi. & ff. e. l. ſed & hę. §. pron⁹.

n Dicas.] tu vxor.

o Solennibus impletis.] id eſt cautione vel ſatiſdatione data de iudicato ſoluendo.

p Appellationi.] i. interpellationi. 5 ſi. n. cã appellationis eſſet, aut pri⁹ eſt ſatiſdatũ: & ſic nõ ſatiſdabit̃. aut nõ: & ſic ſeco petit̃. vt j. eo. l. ita demũ. ſm quoſdã. Tu potes ẽt pprie ponere: & dic ꝙ de nouo 6 ĩteruenit, vt j. de cõſor. eiuſdẽ lit. l. ij. Vel pone tertio etiã prius ſatiſdatũ corã primo iudice: vñ nõ intelligit̃ ſatiſdatũ corã iudice appellationis, niſi ſit expſſe dictũ, 7 vt ff. iudic. ſolu. l. cũ apud. Itẽ qd dicit hic, ſolẽnib⁹ ĩpletis. ſ. ſatiſdãdo iudicatũ ſolui: qd cõtinet tria, vt ff. iudic. ſol. l. iudicatũ ſolui. j. Itẽ no. maritũ eſſe pcuratorẽ vxoris, vt. j. e. l. marit⁹. ſed curator non, vt Inſti. de excu. tut. §. pe. D

5 Reprobat̃. Paul.

6 Iſtud placet Ia.

7 Cõcordant cũ iſta gloſſ. Sal. & Alexan.

q Appellationes.] id eſt interpellationes.

r Poſſint.] vt & j. e. l. fi. ſed fallit ĩ qbuſdã cauſis pecuniarijs: qa ibi reqrit̃ ſpãle mãdatũ. vt ff. eo. l. nõ ſolũ. §. fi. & l. Põponi⁹. ĩ pri. & l. licet. ĩ pri. & ff. d̃ mino. l. illud. §. ſi talis. ſed illę ſi mere pecuniarię dici pñt, vt ple. dixi. ff. e. l. ſuũ. §. publice.

EVm.] CAS. Teſtm̃ feciſti: & filios tuos ĩpuberes ĩſtituiſti: & eis tutorẽ dediſti: & mihi fideicõ. ab hr̃dib⁹ pſtãdũ reliq̃ſti. ſi tutor à me cõuẽt⁹ actiõe ex teſtõ rñdere ñ vult, an ſit cõpellẽd⁹ vt rñdeat, vel ab adminiſtratiõe remoueat̃, q̃rit̃? & rñ. ꝙ ſic. ſũmariè ãt cognoſcit iudex ſi pupilli nõ defendãtur. an ſim mittẽd⁹ ĩ poſſ. bon. pup. vt ſi p calũniã petã mitti, ñ mittar: alioqn ſic, cũ pęna ñ dfenſi ſit vt ĩ poſſ. bon. fiat remiſſio.

s Eum]. ſ. tutorem, vel curatorem, vel geſtorum.

t Agit.] id eſt adminiſtrat, ſiue tutor, ſiue curator, ſiue geſtor, ſiue quicunque ſit.

u A quibus.] ſcilicet hæredibus.

Euoca.

1 Cū iſta expoſitio ne gl. concordat Sal. hic.

a Euoca.] id eſt euocari per iudicem facias. nam ſic inci- pit cauſa, vt Inſti. de pœna te. li. §. fi.
b Reſpondere.] ſoluendo, vel litigando.
c Cogeť.] ſi ī adminiſtratione pſeuerarę velit. & ita ſub ꝯdōne cogit ďfendere, vt ſi nolit ďfender, remaneat vacua poſſeſſio.

ADDITIO. Hæc gl. pōt procedere in procuratore, vt l. filiuſfa. §. fi. & l. nō cogendū. ī pri. ff. eo. ſed in tutore & curatore ſi pcedit, qa iudex pt eos pciſe cogere vt ď fendant. l. j. in prin. ff. de admini. tut. ita dicit hic Bar.

*Iſte tex. eſt ſingularis ſm Bal. in l. mandatū ĵ. manda. & ſecūdū Pau. & Iaſon. hic ad hoc ꝙ iudex vidēs ſe cōtēni à pcuratore abſentis, pōt pcuratori interdicere officium procurationis: ne dñs p ſua contumaciam dānō afficiatur.

d Iuriſdictionis.] ꝗ talis eſt vt nolens defendere, ab adminiſtratione remoueať, vt ĵ. de admi. tu. l. fi. in princ. & arg. ĩ. de offic. præfec. præto. Orien. l. ſi quos.
e Deliberabit.] ſummatim cognoſcēdo an petať p calūniā: qđ ſi eſſet, nō mittereť in poſſeſſionē, vt ff. de Car. edic. l. iii. §. cauſæ. & ff. vt i poſſeſ. lega. l. ſi is à quo. §. necnon.
f In poſſeſſionē.] oīū bonorū, vt ff. q̃b. ex cau. in poſ. ea. l. Fulcini⁹. §. j. hodie p mēſura debiti declarati, vt i Auth. de exhi. §. ſi vero & quidā. col. v. ſm quoſdā. qđ puto verū ſi pſonali agať ex teſtō. ſecus ſi hypothecaria: qa tūc cū oīa ſint obligata tacite pro legato, vt ĵ. cōia ď leg. l. j. ī poſſeſſionē omniū mittereť, 2 vt ĵ. vt in poſ. leg. l. certa. In perſonalib⁹ ergo actionibus tantum locum habet Authen.

cōmiſſum dicis, euoca [a] ad pcuratorē virū clariſſimū: q aut tibi rñdere [b] cogeť, [c] aut [*] ab adminiſtratione negociorū ſm formā iuriſdictionis [d] phibebiť. Deliberabit [e] aūt pťor, ſi ñ defendāť hrdes, an mittere te ī poſſeſſionē [f] dēat ſecutur⁹ iuriſdictionē q̃ exerceri aduers⁹ īdefenſos ſolet. [g] PP. X. kal. Sept. Chilone & Libone Cōss.

Nullo mō eſſe defenſum, vel nō legitime, ſunt paria. Et mulier nō hēt legitimā defenſionē mariti. Bal. Vel ſic: Abſens ex probabili & neceſſaria cā, ſi non eſt legitime defenſus, pōt petere reſtitutionē in integrū aduerſus ſententiā cōtra eū latā, vt ſic denuo iudicetur. Et nō dicitur legitimè defenſus ſi propſō cōparuerit vxor eius, cum mulier non poſſit eſſe procuratrix alterius. Alex.

IIII. Idem AA. Saturnino.

Qvia [h] abſente te iudicatū dicis: [i] equū eſt tibi reſtitui [k] cāę defenſionē. [l] Nec obe rit tibi ꝙ vxor tua iterfuit iudicio, aut ēt acqeuit ſniæ: cū aliena negocia p mulieres nō aťr agi [*] poſſit, [m] niſi i rē ſuā [n] & ppriū lucrū mandatæ ſint eis actiones. PP. Prid. Non. Ianua. Apro, & Maximo Cōss.

In cōſequētia mādati ad agendū venit defenſio, ſufficit ergo procuratorīū ad agendum, licèt non dicat ad defendendum. Bal. Vel ſic: Procurator repellitur ab agendo, ni ſi defendat dominum in cauſa reconuentio.

*petere.

a Verū ē ſi agatur ꝯ oīa bona defuncti pro ſecuritate: ſecus ſi p obſecutione vnius legati. Sa. Alexā. & Iaſ.

3 Cōcordant Bal. & Sal.

g Solet.] Nam fit miſſio ſi aliquis nō defendať. vt hic. & ff. qui. ex cau. in poſ. ea. l. Fulcini⁹. §. adeo. & ĵ. vbi in rē act. l. ij.

Qvia abſente.] CAS. Petebā à te x. tecū ſum litē cōteſtatus. lite cōteſt. abijſti reipub. cā cōdēnatus es vxore tua te defendēte: q & ſniæ acquieuit, vel alio mō iterfuit iudicio. an tibi pìudiceť p vxorē tuā, quo minus reſtituaris ad cāæ tuæ cognitionē & defenſionē, q̃rit. & rñ. ꝙ nō, cū neque alieno noīe agere poſſit mulier, neq; defendere, niſi ſit pcuratrix in rē ſuā. alij ſunt caſus quos dic, vt hic notatur. Viui.
h Quia abſente.] nec lťime defenſo, & poſt litē cōteſtatā. i Itē ex iuſta & pbabili cā: qđ plene dixim⁹. ff. de ī īteg. reſti. l. fi.
i Dicis.] ó miles.
k Reſti tui.] ipſo iure, quòd non opus ſit appellare.
l Defenſionem.] omnino, non autem ad appellandū tantū.
m Poſſint.] facit arg. ſi non poteſt ex parte actoris, neque rei. & ſic duo dicit hæc lex.
n In rē ſuā.] vt ff. de reg. iur. l. fœminę. & ff. e. l. neq; fœmina. & ff. ad Vellei. l. ij. ī fi. excipe vt hic. Itē & vt ff. e. l. fœminis. Itē vt ĵ. quādo mul. tut. offic. fun. poteſt. l. fi. & auth. ibi poſita. Item excipe vt ff. de lib. cau. l. iij. & facit. ĵ. quibus ex cau. ma. l. j. & ĵ. quomodo & quando iudex. l. ab eo.

Actionē.] CAS. Petebā à te x. p pcuratorē: volebas vt cauerer de defendēdo. ſi nō caueat, qđ iuris ſit, q̃rit. & rñ. ꝙ denegabiť tibi actio. hæc n. eſt pœna procuratoris nō defendētis, vt ff. e. l. mutu. §. pœna. No. ex hoc tex. ꝙ pcurator ſimpliciter cōſtitut⁹ ad agēdū, itelligiť ēt ꝯſtitut⁹ ad defendēdū, licèt nō exprimať ī mādato, qa iſtud venit ī neceſſariā ꝯſitiā. & ita tenet glo. in l. inuitus. in gloſ. fi. circa med. ĵ. eo. Ia. hic.
o Nō eū defendat.] ppriè accipe ſi re⁹ ſtatī agere vult. als cauet 4 vt & dixi. ff. eo. l. ſuū §. ait ptor. & ibi eſt edictū de quo hic dič. & facit ff. eo. l. mut⁹. §. pœna. & ē hoc verū, niſi ſit pcurator in rē ſuā ex cā nō lucratiua, & non in fraudē eorū qui volunt agere, vt ff. e. l. ſeruū. §. fi. & l. ſeq. ſecus ſi ex cauſa lucratiua: quia tūc defēdit, vt ff. e. l. pater.

4 Cū iſta glo. trāſit Bar. licèt Pet. ď bel la Perti. Ia. But. & Fulgo. teneant ꝯ.

nu. Alex. & Salycetus.

V. Imp. Antoninus. A. Pancratiæ.

Actionē ei q̃ abſētis noīe agere vult, ſi ñ eū defendat, [o] ďnegari oportere, iā edicto ppetuo expſsū eſt. IIII. ka. Mart. Duob⁹ & Aſpris Cōss.

Accuſatus de crimine, quouſque proceſſus pēdet, alterius procurator eſſe nō pōt. Ale.

VI. Imp. Alexander. A. Martiano.

Reū [*] criminis ꝯſtitutū [p] defenſionē cauſæ [q] ſuſcipere nō poſſe anteq̃ purget [r] innocentiā ſuam, incognitum non eſt. VI. kal. Mart. Maximo. II. & Æliano Conss.

p Reum. Conſtitutum.] accuſatione. ſ. propoſita.
q Cauſæ.] alicuius.
r Purget.] vel ſnia p eo lata vel alio mō. ſed niſi 5 hæc exceptio objiciať, pōt agere & defendere, vt ĵ. eo. l. ita demū. Et cōcor. ĵ. de reis poſt. l. j. lib. x. & ff. de pub. iu di. l. is q. & ff. ad mu ni. l. libert⁹. §. i qōnibus. & ff. de mu. & ho. l. re⁹. & ĵ. q accu. non poſ. l. denegāda.

* Cōcor. gl. 1. poſt prin. in c. vlt. extra de teſti.
*purgaret.
5 Cōcordant cū iſta gloſſ. Bart. Bal. Sal. & Alex. hic.

Miles non poteſt eſſe procurator alterius etiam coniunctæ pſonæ. Alexan.

VII. Idem A. Macrino.

Militē [s] [*] nec p pře, vel mře, vel ēt vxore, nec ex ſacro reſcripto [t] pcuratorio noīe experirioportet: cū neq; defenſionem alienam ſuſcipere, vel redimere [u] negocia, vel quaſi ſuffragatorem [x] accedere, vtilitate publica permittatur. PP. VIII. Id. Mar. Maximo. II. & Æliano Cōss.

Procurator ad lites conſtitutus, non pōt ante litē cōteſtatā aliū ſubſtituere. Alexā.

VIII. Idem A. Manſueto.

Qvod quis [y] ſibi debitum exigere tibi mādauit, ante litis conteſtationem tu alij

Militē.] CAS. Iſti⁹ legis eſt ſacilis ī pōne. No. tñ ex eo ꝙ miles nō pōt eē pcurator ēt p pře, ne diſtrahať ab offō militari. & ſic hēs ꝙ ꝗs magis aſtringitur priæ q̃ parēti. facit l. j. §. & gñaliter. ī fi. ff. de vē. in poſ. mit. & tex. no. ī l. poſtliminiū. §. fili⁹. ff. de cap. p quē tex. dicit Bal. ī l. ꝗ neceſſario. ĩ. de aduo. di uer. iudi. ꝙ fili⁹ aduocat⁹ dēt poti⁹ aduocare pro patria, q̃ p pře. & male dicit ſm lac. hic p tex. ī l. pe. ff. ď poſtul. Spec. ī tī. de aduocat. §. j. verſi. qđ ſi pī. nā vbi agiť de ſtatu publico. bene pferť pria parēti, vt hic. & eſt tex. not. in l. minime. ff. de reli. & ſum. fu. ſed vbi agiť de cōmodo pecuniario, dēt pferri př priæ, ſm Ange. & Rapha. Fulgo. in d. l. pen. ff. de poſtul. p Bar. & docto. i l. veluti. ff. de iuſtit. & iur. Iacob. hic.

*Facit ad hāc l. gl. ſuper verbo, curauimus. in ver. ſed v traq; par te pirie. i cap. bonæ memoriæ ex ď poſt. præla.
*als qua ſi ſuffragator. vtraque lectio pōt retineri. Cont.
*C. vj. e. tit. C. Th.

s Militē.] ſ. militātē ſec⁹ ī veterano. vt ff. e. l. fili⁹ fam. §. vetera.
t Reſcripto.] ſ. de pcī. ipe. oſte. l. quotiēs. ĵ. Sol. ibi. de exceptiō ne dilatoria ſolōnis vel iudicij, hic pſonæ. Vel hoc iō, qa terribilis eſſet aduerſario vel vt nō deſerat 6 militiā, vt & ĵ. lo. ca. l. milites. & ĵ. e. l. ꝗ ſtipēdia. & ff. e. l. neq; fœmia. An āt idē ī clericis? Rñde vt dixi ī Auth. de ſan. epi. §. aliū āt. col. ix. 7 Itē hoc fallit qñ p ſuo cōmilitōe agit, vt ff. e. l. fili⁹ f. §. veterani.
u Redimere.] Hoc etiam omnibus interdicitur, vt ĵ. eo. l. li tem. ſed huic videbatur licere forte: quod hic remouet.
x Suffragatorem.] id eſt aduocatum, vt ĵ. de ſuffra. l. vnica.

6 Iſtā ſolutionē ſequitur Cy. Bart. Ale. Pau. & Iaſ.
7 Dic ſm Paulū ꝙ ſi ſunt in ſacris cōſtituti, vt habeant beneficiū eccleſiaſticū, nō pňt eſſe procuratores, ꝗa debēt intēdere oneri ſuſcepto.

Qvod qs.] CAS. Mādaui tibi vt x. ī qb⁹ mihi Titi⁹ tenebať, ab eo peteres. lite nō ꝯteſt. tu alij à te vt ea x. peteret, mādare voluiſti. an ſis audiēd⁹, q̃rit. & rñ. ꝙ nō, neq; pcuratorē cōſtituere potes, niſi demū lit. cōteſt. cū ex tūc litis dñs efficiaris: qđ itellige ad cās: ſec⁹ ad negocia, vł ſi i rē tuā ſis fač⁹ pcurator. Ex hac l. no. tres reglas: vnā expſsā, & duas tacitas. & iſtas tres ŕglas ponit cla. tex. i c. j. d pc. li 6. & la. hic
y Quod quis.] litis procurator datus ad agēdū, non pōt pro curato-

euratorem facere ante litē cōteſtatā: poſtea poteſt, quaſi dñs litis factus, vt hic, & j. e. l. neq; .in fi. & l. nulla. ſed ad negocia ſic qñcūq;, vt ff. man. l. ſi procuratorem. §. j. Itē quod hic dicit, eſt verum, niſi ſit in rem ſuā datus, vt j. de don. l. illā.

Adde pulchrū text. in c. j. §. j. & ij. c. u. li. 6.

Q Vi ſtipēdia.] CASVS. Quæſitū fuit in actione ſibi ceſſa miles in rē ſuā ſit factus procurator, & eē poſſit? Rñ. q; ſic. licet. n. ex alterius pſona agat, ſuū tñ negocium gerit. No. ex hac l. q; ille q̄ agit ex iure ceſſo, narrat factū ſiue cauſam i pſona cedentis actionē, nam poteſt narrare in perſona ſua intentando vtilē, vel in perſona cedentis intentādo directā, ſm Bal. hic.

al. merent. vtrū que recte dici puto Cont.

a Stipēdia.] ſic dicta, quia per ſtipes. i. modica æra colligebantur, vt ff. de verbo. ſi gnifi. l. ager. §. j.

Stipēdia. vnde dicta.

b Inoffenſa]. i. nō offenditur per hoc diſciplina, vt & arg. j. d epiſ. & cle. l. placet & ff. e. l. fili⁹ fa. §. milites. idē & in criminalibus, vt j. qui accu. non poſſ. l. nō probibentur.

No iſtū tex. iūcta glo. q; appellatione procuratoris ,ppriè non venit procurator i rē ſuam, ſm Bald. Sal. & Alexan.

c Diſciplina.] militari.

d Et verecunda.] à malo, vt donatio, vl emptio, vel ſimilis. Verecundia eſt quaſi cuſtodia honeſtatis. ſec⁹ ſi nō honeſta, vt ff. de ali. iud. l. pe.

petendū mandare non potes. PP. VIII. kalē. Septemb. Maximo II. & Æliano Conſs.

Miles actiones tā proprias q̄ ex cā honeſta ſibi ceſſas pōt in iudiciū deducere. Sal. Vel ſic: Miles bona fide procurator cōſtitutus in rē ſuā, cauſam agere poteſt. Alex.

IX. Idem A. Aufidio.

Q Vi ſtipēdia[a] merentur,[*] ſuis negocijs ſupeſſe iofenſa[b] diſciplina[c] pñt. Nec pōt dici eū q honeſta & verecūda[d] pcedēte cā mādatas ſibi actiones exercuerit alieno negocio fungi: cū, licèt cōtētio ex pſona alteri⁹ bona fide ſumat, húc tñ rē[*] ſuā[e] gerere nō ambigatur. quod militib⁹ meis interdici non modo abſurdum, verum etiā iniquū[f] eſt. Sine die & conſule.

Si procurator egreditur fines mādati, nō pjudicat ipſo iure domino: ſed ſi nō egreditur, pjudicat mero iure. tamē ſi fraudē vel dolū admiſit, aduerſus ipſum ſuccurritur domino per actionem mandati. Alexan.

X. Idem A. Caſtiæ.

S I pcurator[g] ad vnā[h] ſpe-

e Rē ſuā.] Arg. q; propria cā eſt alicuius, ex eo q; lucrū & dānū ad eū reſpicit, vt ff. qñ appel. ſit. l. j. §. in propria. & ff. e. l. procuratore. & ſic eſt argu. q; iuret de calumnia procurator in rem ſuā, vt dices. j. de iuramen. calūniæ. l. ij. §. ſin autem.

Propria cauſa q̄ dicatur.

f Iniquum eſt.] niſi ſint illuſtres, vt j. eo. l. quicunque.

S I procurator.] CASVS. Ordinaui procuratorē ad petēda x. vel equū plus petiit, vel alias res q̄ ſibi mādatū ſit, an mihi pjudicauit quo ad alias ſpēs, ſi eas petēdo ſuccubuit, q̄ rit? & rñ. q; non. ſi aūt habuit generalē adminiſtrationē, & liberā: ſi quidē contra te per eū iudicatū eſt, non potes retractare. Sed ſi quid dolo commiſit, vt quia paſſus eſt ſuperari ſe ab aduerſario, habes actionem mandati contra eum.

No. ex hac l. ſm Bar. & docto. q; fines mandati ſunt à procuratore diligēter cuſtodiendi. concordat l. diligēter. in prin. ff. manda. c. cū dilecta. de reſcript. & tex. ad litteram in c. per tuas. de arbit. & in c. porro. & ibi glo. de priuileg. adde quòd non ſolum ſeruandum eſt mandatum, ſed etiā qualitas mādati. c. cū veniſſent. & ibi no. Bal. de eo qui mit. in poſ. ca. hic.

g Si procurator.] actoris.

h Ad vnam ſpeciem.] id eſt ad cauſam, vel negocium.

i Geſſit.] citra mandatum.

l Potuit.] vt & j. de tráſac. l. tráſactiōis. & ff. de pac. l. ſed ſi ex trū: & l. nā nocere. & no. ff. e. l. Pōponi⁹. §. ſed & ſi. & j. māda. l. cū mandati. & ff. de iureiur. l. iuſiurādū quod. §. fi. & l. ſi itaque. & de doli except. l. ſi procurator ij. j. de noua. l. nō abſtulit. Hoc idē intellige in iudice delegato [2] vt j. ſi à nō cōpe. iudi. l. j. ſimiles. n. ſunt vt ff. de iuriſd. om. iud. l. & quia. in fi.

Cōcor. c. venerabilis. cū glo. ſuper verbo, mādati. de offic. deleg.

k Plenā.] ſpecialiter [3] cōceſſam, ſm quoſdā. arg. ff. de pecu. l. quā Tuberonis. §. alia. Tu dic [4] q; ſufficit generalis cum libera ad agendum & tranſigendum: ſed generalis ſola non ſufficit ad tranſigendum, vt ff. eo. l. procurator cui generaliter. & l. mādato generali. Sunt tñ qdā in quibus exigi ſpāle mādatū: quæ dic vt dixi. ff. e. l. Pomponius. in prin. & j. eo. l. ij.

3 Idē laſ.
4 Cōcor. Bartol. & Pau. hic.

m Cum ſi quid.] Sed eo exiſtente non ſoluendo, reus abſolu

A cie[i] cōſtitutus, officiū mandati egreſſus eſt: id qđ geſſit,[l] nullū dño præiudiciū facere potuit.[k] Quòd ſi plenā[l] ptātem agendi habuit, rem iudicatā reſcidi nō oportet: cū ſi qd[m] fraude vel dolo egerit, cōuenire eū more iudiciorum non phibearis.[n] PP. III. kal. Mart. Albino & Maximo Conſs.

B *Tutor & curator ante litis conteſtationē ex ſua perſona non procuratorem ſed actorem conſtituunt. Pupillus vero & adultus cum authoritate ſui adminiſtratoris procuratorem conſtituere poſſunt. h. d. Alex.*

XI. Idem A. Sebaſtiano.

N Eq;[o] tutores neq; curatores ex ſua pſona in rē pupilli vel adoleſcentis procuratorē facere poſſunt,[p] ſed actorē conſtituere[q] debent.[r]

Pupillus aūt vel pupilla, adultus vel adulta, tā ad agendum q̄ ad defendendum tutore ſeu curatore interueniēte[s] procuratorem ordinare pñt.

rus de dolo conuenietur, qui participauit dolū niſi ſit prius paratus pati iudicium ſub exceptione hac ſi colluſum ſit, vt ff. de dolo. l. & elegāter. §. pe. & ff. mā. l. ſi procuratorē. in pri.

n Nō prohibearis]. ſ. actione mādati, vt ff. e. l. licet. §. ea. Eque.] CASVS. Quæſiuit quidā ab Imperatore, an in cā pupilli tutor aut curator ordinare poſſit pcuratorē? & rñ. q; nō, ſed actorē conſtituat i cā: quia dñs nō eſt. an aūt pupill⁹ poſſit? & rñ. q; ſic, tutore auctore. an āt ſaltem lite cōteſtata poſſit tutor procuratorē cōſtituere? Rñ. q; ſic, ad exēplū procuratoris, quia tunc dñs litis itelligitur.

Iſte tex. eſt valde nota ſm Iaco. hic ad hoc q; dñs tenetur habere ratum id qđ factū eſt dolose à procuratore.

o Neq;] quare ad negocia ante litē cōteſtatā procuratorē pt cōſtituere, ſed in cauſis ſecus, vt hic? Sol. adminiſtrare qs cū mādato & ſine mandato pōt in negocijs in cauſis non. ff. de præſcript. verb. l. naturalis. §. ſed ſi facio.

p Facere pñt.] lite nōdū cœpta. & eſt rō, qa nō ſunt dñi: vt ff. e. l. j. licèt ſint quaſi dñi, vt ff. p emp. l. q fundū. §. ſi tutor. Idē i actore ciuitatis vt ff. e. l. nec ciuitatis

Ad iudicia: ſecus tñ ad negocia, per tex. i l. ita tñ. §. geſſiſſe. ff. de admini. tuto. Bar. Pau. Ala. & I

q Cōſtituere.] ſuo periculo, & rerū ſuarū.

r Debēt.] cū decreto iudicis ſi impediti fuerint adminiſtrare, vt Inſti. de cura. §. fi. & ff. de admi. tut. l. decreto. & j. de app. l. ſi actor. Vel pōt dici q; ipſe tutor ordinabit actorē, vt no. Azo. in ſum. huius titu. §. conſtituent. vel ipſe iudex, vt Inſti. de cura. §. fi. Idē in epō, vt non procuratorē, ſed actorē ordinet vel œconomū. nā ipſe nō eſt vniuerſitas vt ſyndicū ordinet. Eſt tñ arg. j. in Auth. de ſanc. epiſc. §. ſi qñ. vbi procurator ſit in cā eccleſiæ. ſed ibi expone. i. ſyndicus. Vel dic poſt litē cōteſt. à ſyndico, vt & hæc lex pmittit. vel ponit ibi procurator pro rñſore. Itē no. q; differt hic actor à procuratore: qa pcurator tñ à dño ordinat, actor à non dño, vt hic. Itē procurator etiā ſine iudice fit: actor nō, vt Inſtit. de cur. in fi. Itē procurator etiā ad vnā cām, vt j. l. proxi. actor ad oīa inſtar tutoris, vt Inſtit. qui teſtamen. tut. da. poſſ. §. certæ. licèt aliud ſit in actore vniuerſitatis, q et ad vnā ordinat, vt ff. qđ cuiuſq; vniuer. l. itē eorū §. ſi decuriones. & §. actor.[6] Itē procuratoris offiñ certis modis finit: actoris vero eiſdē quibus & tutoris. Itē differūt ſm quoſdā: quia liber tm pōt eſſe procurator: ſed actor ēt ſeru⁹. Sed dico ego e : quia procurator pt eſſe ſeruus ad negocia, vt ff. eo. l. ſeruum. in prin. ſed actor tm liber, ad inſtar tutoris, vt j. qui dare tut. poſ. l. in ſeruili. Quomodo autē ſyndicus, & œconomus, & actor differāt, dixi. ff. quod cuiuſq; vni. no. l. j. §. pe. Itē alia dña: ad futuras cauſas nō pōt eſſe, vt ff. quod cuiuſq; vniuer. l. item eorū. §. ſi decuriones. in cauſa autē vniuerſitatis tota vniuerſitas poteſt conſtituere procuratorem.

6 Contrariū tenet gl. 1. in l. ſi actor. j. de appel: per illū tex. q̄ gl. ſequitur hic Bar. reprehendēdo iſtā particula huius gl. hic.

D s Interueniēte.] Et ſic dī legitime datus, vt j. ſi aduer. rē iudi. l. & cū minores. in cā tñ tutorē per ſe adeſſe oportet vt in alienatione rei minoris, vt j. de pdijs min. l. minorū. Sed qd ſi citra tutoris auctoritatē pcuratorē ad litē fecerit pupill⁹, & nō fuit repulſus? Rñ. Z nō valet iudiciū ꝫ eū platū, vt j. eo. l. licet. ſed p eo ſic, vt j. e. l. nō eo min⁹. Quid ſi nō ē lata ſnia, ſꝫ teſtes ſūt pducti. & plene pbauit d iure ſuo minor. obijcit nūc ab aduerſario q; ñ ē lūm⁹ pcurator, & q; ñ tenet qđ factū ē qa dicit lex q; minores pñt ꝯſtituere pcuratorē lūmū, ſed hic nō lūme ordinat. Itē quia l. nō eo min⁹. dicit valere

Pupillus ſine tutore nō pōt procuratorem ordinare. 7 Idem Bart.

lere ſniam latam pro eo: ſed nō dicit q valeat alia pars iudi cij non lata ſnia. Sed vt argu. contrarium prædictæ l. & argu. ſ. de leg. & conſtitu. l. quod fauore. & ff. de vſur. l. qui ſcit.

a Ad exemplum.]nam procuratores poſt litis conteſtationē ſic faciunt, vt dixi ſ. eo. l. quod quis.

A ti. & de off. proconſul. l. nec quicquā. in prin. & l. obſeruare. §. j. & de verb. obl. l. vbi autem. §. j. & depoſi. l. bona fides. §. in currit. & de vulg. ſubſti. l. ſi filius qui pſi. ſic & cū aliquid eſt malum, cuius contrarium eſt deterius: vt ff. de reg. iur. l. quo ties nihil. & de doli excep. l. ſi procurator rei.

E Xigendi.]CAS. Ab aliquo cōuētus lite cōteſ. te abſē taſti, vt iudex ꝓcederet, filius tu⁹ minor xxv. an defenſiōi tuæ ſe obtulit. obijcit ad uerſarius ipſum nō hēre mādatū. qd iuris ſit? & rn̄. q man datū ab eo exigendū nō eſt, duplici rōne, qā quilibet ad alterius defenſionē ſiue extraneus ſiue libertus admitti dēt: tum qa eſt de perſonis cōiunctis: q ſiue agant ſiue defendāt, nō ꝓbant mādatū, vt ff. ď ꝓc. l. ſd & hæ pſonę, an aūt repellēdus ſit eo q minor? rn̄. q pt ſed melius eſt eū admitti: q̄ abſentē qua ſi cōtumacē & indefenſum cōtemnari. Prædicta ſunt vera ī is qui admittitur ad defenſionē. caueat ď defendendo, & ď do lo q abſit, & permittat ſoluere condemnationes.

Ipſi ēt tutores & curatores p⁹ litis ꝯteſtationē à ſe factā, ad exēplū a ꝓcuratorū q litē ꝯteſtati ſunt, dare ꝓcuratores nō ꝓhibent. PP. Prid. Id. Maij Alex. A. III. & Dione Conſ.

Ex parte defenſoris non requiritur mandatum, ſed ſatiſdatio iudicatū ſolui. Ex parte vero alterius requiritur q comparent pro alio, habeat mādatū, vel quod ſit coniuncta pſona. & filius admittitur, quamuis ſit minor, ad defendendū patrē, quando cōtra eū poſſet perueniri ad definitiuam. Alex.

XII. Idem A. Frontoni.

E Xigēdi b à filio mādati q ſe defenſioni tuæ offerebat, duplici rōne c neceſſitas nō fuit: aut q defendere qs, ſiue libert⁹ ſiue extrane⁹ ſit, ſine mādato pōt, d ſatiſdōne tn̄ ꝓ ďfenſione e pſtita, & alia ꝓculdubio obſeruatione f ſubiecta: aut q fili⁹ ēt ſi vltro g actionē pr̄is noie dirigat, mādatū probare nō cogit. h Sanè q necdū lēimā i ætatē idē filius tu⁹ ꝯpleueris, ob hoc qdem depellere à ꝓcurationis offō cū iudex n̄ iniuſtè k potuit: ſed multo iuſti⁹ fuit hmōi ďfenſorē audire, l q̄ te abſentē qſi ꝯtumacē & idefenſū graui cōdēnatiōe m afficere. n V. kalē. Octo. Agricola & Cle. Conſ.

B *Exceptio dilatoria ſeu procuratoria debet opponi ante litem conteſtatam. Et ſi non fuit oppoſita in cauſa principali, non poterit in cauſa appellationis opponi. Alex. ar.*

XIII. Imp. Gordianus. A. Luciano militi.

I Ta demū ſup lite pſequenda q̄ tibi mr̄ mandauit, actionē intentare potes, ſi cū primū litem conteſtareris, non eſt tibi eo noie oppoſita præſcriptio militiæ: o qd̄ nec cum appellatio p agitur, q

l Audire] cum ſatiſdatione tamen: vt ff. qui ſatiſda. cog. l. filius. & in pri. hui⁹ le. m Cōdēnatione.] qd̄ eſſet ſi hūc minorem repelleres. Si ergo abſens vt cōtumax dānari nō poteſt, vt qa lis non erat conteſta ta abſentem, nō ad mittit minor: vt ff. e. l. minor. & ar. ff. e. l. ſi ſolum. §. ſi. an autem hic defenſor poſt litē cōteſt. interueniēs debeat dānari, hic non aperit. ſd puto q ſic, cum & hic dicat eū defenſorem, & plene defendit: vt & ff. de nego. geſt. l. liberto. §. ſi. licèt M. dixerit non eum ſed abſentem in quē facta eſt conteſtatio litis. con demnandum, vt ibi dixi. Tertij dicunt, vt P. & V. hic loqui de eo qui cauſas abſentiæ tm̄ allegabat. Sed tūc qro, quare ſatiſ deť iudicatū ſolui, vt hac l. dicit? Rn̄. P. & V. i duob. caſib. eā loqui. In primo qñ filius erat maior, in ſecūdo qñ minor. In

C primo admittitur ad plenā ďfenſionē, i ſecūdo ad cās abſentiæ tm̄ allegādas, vt ff e. l. ſeruū. §. publicè. ſed prima verior. Si ergo ꝯdēnat, nūqd reſtituet ipſe, & fideiuſſor ei⁹? Dicūt qdā q ſic: vt ff. e. l. minor. Vel meli⁹ dic, cū n̄ reſtituēdū in tali cā: qa iure cōi eſt vſus defendēdo pr̄em, cū ipſa natura hoc exigat: & ſic nō reſtituit: vt ī. de i integ. reſti. l. ſi. ſicut & cum alimentorū noie mr̄i vel alij cōiūcto donat: licèt aliàs ei donare nō poſſit: vt ff. ď tute. & ra. diſtra. l. j. §. ſed nōnullos. Itē iō, qa magis pr̄i q̄ ipſi filio ſuo ſuccurri vr̄: vt ff. de min. l. iij. §. ſed verū. & l. cū mādato. Itē quare ſuccurrit filio fideiubēti ꝓ patre: vt ī. de filiof. min. l. j. & ſi defendēti, vt hic? Rn̄. hic admittit eū lex. i. iſta ad ďfēdēdū: vn̄ hic aduerſari⁹ ſueniret ſe ďceptū auctor. legis: qd̄ eē n̄ dēt: vt ī. ď his q ve. æta. ipe. l. j.

n Afficere] ſed valet ſnia, & facit litē ſuā. 6 ſed nunqd valet ſnia q̄ dedit iudex hoc mō? Rn̄. ſic, ſed poterit cōueniri ipſe iudex: nā & iudex vt facet litē ſuā dādo iniuſtā ſniam: vt ff. de var. & extraord. cog. l. ſi. & iſti. de obli. q ex q̄ſi dilicto. i pri.

I Ta demū.]CA. Mr̄ filiū ſuū militē ī cā q̄ hēbat ꝯ Titiū, in ſtituit ꝓcuratorē ad agēdū. vult Titi⁹ eū repellere, an poſ ſit, qrit, qa miles ē? Rn̄. aut lis ē ꝯteſ. cū eo: aut ſi. Primo caſu

D n̄ repellet: neq; ſi vſq; ad ſniā ſtetent, & obtinuerit, & à ſnia fuerit appl̄m, & i applōnis iudicio fuerit ꝓcur. vl̄ itemuenerit ſi poterit exce. l. opponi, cū i initio litis n̄ fuit oppoſita. In ij. caſu. ſ. cū lis ꝯte. ſi ē, ꝑpelli pt. vl̄ dic i cā pncipali ſi n̄ fuit obiecta exceptio: an poſtea i cā applōnis obijci poſſit? Rn̄. q non.

o Militiæ] à pte vl̄ à iudice: 7 vt ff. e. l. filiusf. §. veterani. & ad hoc ſ. e. l. militē. & l. q ſtipēdia. Sed an idē i quolibet q n̄ pt eē ꝓcurator: vt i fœmina & ſiſib. vt ff. e. l. neq; fœmina? Rn̄. ſic, cū diuerſitatis rō reddi n̄ poſſit: vt ff. de ver. obl. l. à Titio. i ſi.

p Appellatio.]. i. iudicium appellationis.

q Agit.]. ſ. p te. Et ſic no. duo. Primū, q hmōi exceptio ꝓcuratoris cū ſit dilatoria, i initio opponit: 8 vt ī. de ꝓb. l. exceptionē. & ď exce. l. ſi qdē. & ff. e. l. Pōponi⁹. §. ratihabōnis. Sed aliud ſi eet ſalſus: qa tūc qñcūq; ueniat ſalſus, patet iudiciū eē nullū: vt ī. e. l. licèt. & arg. ī. ď eo q ꝓ tu. neg. geſ. l. ij. Sedō no. q cā applōnis eadē ē cū pma, cū i ea nūc n̄ poſſit repelli. & ꝓ hoc ī. e. l. iuit⁹. Sed ar. ī. ſi iu. ſol. l. cū apd. & ī. ď app. l. eos in

b Exigendi.]idest an ei mandaueris necne.

c Ratione.]prima communis, ſecunda ſpecialis.

d Poteſt] etiā in inuitū: 1 vt ff. quod cuiuſq; vniuer. no. l. j. in fi. & ff. de ſolu. l. ſolutionem. & hæc eſt communis ratio.

e Pro defenſione]. i. q defendat vſq; ad finem arbitratu bo ni viri ex quo icæpit: vt ff. e. l. ſeruū. §. ait prætor. Ita & ď do lo q abſit, & ſoluere cōdēnatioñē ꝓmittit. & hoc ſubijcit, & alia ꝓculdubio, &c. quæ tria cōtinentur ſub illa ſtipl̄one, iudicatū ſolui: vt ff. iudi. ſol. l. iudicatū ſolui. Alij dicūt q hoc 2 primū de defenſione cōphēdit hæc tria: & qd̄ ſubijcit, & alia pculdu. &c. dñt. ſ. de rato. qd̄ nō placet: qa procurator ſi nō cauet de rato, niſi i caſib. vt ff. e. l. Pōponius. §. ſed & is.

f Obſeruatione.]idest ſatiſdatione.

g Si vltro]idest ſine mandato.

h Non cogitur]cū ſit de cōiunctis: vt ff. e. l. ſed & hæ. in pri. & eſt hæc rō ſpālis. An aūt cōiunctus admittat ad agendū ſine mandato in caſib. illis 3 vbi exigit ſpāle mandatū? Rn̄. ſi: vt ff. de mino. l. patri. circa prin. Item quod dicit, non cogit, ſumit arg. Pau. ſi eſt hoc ſpāle in cōiunctis, vt nō cogant pciſe de mādato ꝓbare: ergo alij cogunt pciſe ꝓbare de mādato. & ſic ē in electione rei. Sed tu expone, nō cogit, ſupple vel ſatiſdare, vel probare mandatū: ad quorū alterū extraneus cōpelletur: vt dixi ſ. eo. l. j. Vel dic probare, idest allegare.

i Legitimā.]ad procedendū in publicū itra xvij. an. vt ff. de poſtulan. l. j. §. initium autem. quod non placet. ſed minor xxv. annis etat: vt ī. de his qui veniam æta. impu. l. fin.

k Nō iniuſte.] iure communi, quia minor, vt ff. e. l. minor. licèt ſpāſr admittatur, vt hic ſubijcit Vel iuſtum eſt repelli eum ante litem conteſtatam. ſed poſt iuſtius eſt eum admitti. Vel tertiò dic, iuſti⁹ poni electiuè, vel correctiuè de eo qd̄ dixerat, non iniuſtè: non cōparatiuè. primā 4 verior eſt. ſic ergo iure communi repellitur minor à procuratione. Sed cōtra Inſti. qui. ex cau. ma. non li. §. iuſtæ. ver. & ſeruus. Sol. ibi ad negocia, hic ad iudicia. Itē contra ff. de poſtu. l. j. §. pueritiam. Sed aliud in aduocato qui damnū non timet: cum ſe non obliget. & aliud in procuratore qui ſe obligat ad iudicatum ſoluendū. No. hic aliquid eſſe iuſtum, cuius contrariū eſt iuſtius: vt ff. de fur. l. ſi ſeruus cōis. §. quod vero ad mandata-

Left margin notes: • al. Frontino. Concor. ad hāc l. c. nōnulli. de reſc. & c. cum pridē. cū gl. j. extra de trāſac. mandatum. 1 Hoc verum qñ ſuſcepit i ſe iudiciū aīo nouādi, & ipſe creditore ſeu actore volente, aliàs ſec⁹. Salyce. & Pau. 2 Cōcor. cum glo. Bart. Bal. & Saly. 3 Quos enumerat gloſ. in ca q ad agēdum. de procu. in 6. la. hic. 4 Idē Bar. & Alex. Exigit. non male. Cont. Compleuerat. i. ſ of bus rectè. Cont. 5 Iſte tex. eſt ſingularis ſm Bar. Pau. & Iaſ. ad hoc q licitè filius minor ſi poſſit eſſe ꝓcurator ad iudicia, fallit tamē qñ vult defendere pr̄em abſentē, contraquē pt

Right margin notes: perueniri ad ſniam Viciano manda uerat. intendere poſſis. primò. Defenſor veniēs p⁹ litē cōteſ. an ſit condemnād⁹ Iſte tex. eſt ſingu. ſm Bald. P. & Iaco. hic ad hoc q exceptio dilatoria q non fuit obiecta añ litem conteſ. in cā principali, nō pt opponi i cā applōnis. 5 Sequit eam Sal. 6 Concordat cum iſta gl. Saly. ꝓ qua adde tex. in l. ſi. ff. de var. & extraord. cogn. 7 iſta gl. eſt valde ſingu. ſm Sal. hic & Ang. in l. Pōponi⁹. §. ratihabitio. ff. e. ad hoc q terminus pſixus pti ad opponendā exceptionē dilatoriā vr̄ eſſe pr̄i x⁹ ipſi iudici. 8 Cōcor. gl. in c. in noſtra. ſu per verb. exceptio. circa me diū, extra de procu rato. & de diſtictione exceptionū, vt de in ca. exceptionum. extra de exceptio.

in prin.& ſic faciũt hæc ar.ad qõnẽ ſabbatinã, an Aduocatus A eodẽ ſalario teneat iuuare in cauſa appellationis, vel non. ADDITIO. Dic q ſi appellatur ab interlocutoria, tenet ad uocatus cauſam proſequi.ſi verò à definitiua,non.Iaſ.hic.

a Integra].i.non conteſtata lite,licèt ſit datus libellus:vt in Auth.de litig.§.ſi vero apd iudicẽ.col.8.

b Acceptã].i. demandatã ptãtẽ exercẽdæ actionis.

NOn eo] CASVS. Mulier minor annis in cã q̃ habuit cũ maiore, maritum ſuũ procuratorẽ cõſtituit tutore nõ auctore.agit marit⁹, & obtinuit: vult maior vt reuocet qd actũ ẽ à procuratore dato à minore ſine tutoris auctoritate:an ſit audiẽdus. qrit & rñ.q nõ: qa fauore ei⁹ itroductũ eſt.ſ. vt lata ſnĩa ꝯ ſe nõ teneat. ſ.in læſionem eius:ſed ſi p ſe,non retractetur.

Iunge l. j.& ij.ĩ.q legit.perſ. ſtadi ĩ iu.

c Sine curatore.]auctore.hoc.n.fieri ñ pt vt ſ.eo.l.neque.

d In damnis]vt & ĩ. qui leg.per.l.j.& ff.d re iud.l.acta.in fine. & facit ſ.d le.& cõ.l. qd fauore.& ſic ceſſat hic illa regu. qd vſq; iuris,&c. qa hoc priuilegiũ dat minoribus ſine cuiuſcũque poſtulone. t vt ff.qd qiq; iur.l.iij.in pric.

t Sequit iſtã gl. B. & add gl. ſimilẽ in l.qd fauo re alleg. ĩ gl.& in l. nulla. ff. de legi.

tibi obijci põt. Nã ſi integra[a] res eſt, rõ perpetui edicti acceptã[b] tibi nõ pmittit alieno nomine actionẽ intẽdere. III.Id. Ia. Gord. A.& Auiola. Cons.

Sententia lata pro perſona non legitima ratione ætatis, valet, qua contra eã non valeret. Bal. Vel ſic: Snĩa lata pro procuratore minoris, quanquam minus legitimè conſtituto, valet: quamuis contra eum lata nõ valeret. Alex.& Salyc.

XIIII. Idem A.Sabiniano. B

NOn eo min⁹ ſnĩa aduerſus te lata, iuris rõne ſubſiſtit, q aduerſaria tua minor xxv. annis ꝯſtituta, cãm ſuam marito ſine curatore[c] agendã mãdauit. Minoribus.n.ætas in damnis[d] ſubuenire, nõ rebus pſpere geſtis obeſſe ꝯſueuit. PP.III. No. Octob. Gordiano A.II.& Põpeiano. CC.Cons.

Pactum de quota litis in procuratore reprobatur, & eũ ab agẽdo repellit.h.d. Alex.

XV. Imp.Diocletia.& Maximianus. AA.& CC.Cornificio.

LItem te redemiſſe[e] ꝯ bonos mores pcib⁹ manifeſte pfeſſus es: cũ procurationẽ qdẽ ſuſcipe (qd offm̃ gratui-

Item.] CASVS. In cã q̃ habebas cũ Titio, procuratorẽ ordinaſti: qui tecum pepigit de dãda medietate eius de quo erat cõtrouerſia.nõ vis adimplere qd cõuenisti. ꝯquerit principi pcurator. an ſit audiẽdus. qrit & rñ.q ñ valet pactũ de pſtãda quota pte litis, quaſi ꝯ bonos mores factũ. procurationẽ autem ſuſcipere licitum fuit, cuius offm̃ gratuitũ eẽ debet.

e Redemiſſe.]partem litis paciſcendo.

f Gratuitum.]vt ff.manda.l.j.in fi. licèt oneris cã aliquid vi detur, vt ff.man.l.ſi remunerandi.& in prin.& l. ſalarium.

g Officia.]vt tu dicis redimendo.

h Suſcipiant.]vt ĩ.man.l.ſi ꝯ licitũ.& ſ. eo.l. militem.in fi. & ff.de pac.l.ſumptus.& iõ punitur procurator, vt ff. man l.ſi remunerandi. §.Mautus.& aduocatus.ſ.de poſtu. l.ſi qui.

PRocuratorẽ.] CASVS. Procurator tu⁹ vł rector pdiuni D tuũ ſine ſpãli mãdato diſtraxit, & tradidit: an tibi pıudicauit, qrit? & rñ.q ñ.neq; ẽptor audiẽd⁹ ẽ ſi velit i ſe trãſferri, cũ volũtate tua pcedẽte vł ſubſeq. diſtractũ ſi fuerat. Viu.

i Procuratorẽ].ſ.liberũ,nõ ſeruũ,ſed actorẽ ſeruũ caſtaldũ, ſm quoſdã.ſic.n.plerũq; ponit actor vt ĩ.qd cũ eo.l. fin.& ff. de leg.j.l.legato gnãlr.qd H.nõ placet. & dicit procuratorẽ.ſ. liberũ vel ſeruũ,ad negocia.ſ.vt hic erat, & ff.eo.l. ſeruũ, vel actorem.ſ.à tutore cõſtitutum,qui debet eſſe tñ liber ad inſtar tutoris. vt ĩ.qui da.tuto. poſſ.l.in ſeruili.& ſm hoc dices prædium fuiſſe pupilli.

k Prædij.] poteſt punctari ante & poſt.

l Specialiter].i.expreſſim:vt qa vel h.d.vel gnãlẽ dedit & liberã: vt ff.de procu.l. pcurator cui gnãliter. Alij exigũt ſpãle mandatum: vt & aliàs.ff.eo.l. Pomponius.in prin.ſed prima verior.ſic ergo refert habeat liberam vel non. Sed M.diſtinguebat an haberet totorũ bonorũ adminiſtrationẽ, & tunc non venderet: an vniuerſorum.& tunc ſic.quod non placet.

m Manifeſtũ eſt.]vt ff.eo.l. pcurator totorũ. & l. mandatũ.

Procurator aliqñ ſine ſpãli mandato diſtrahit.

& ĩ.eo.l.ſi procurator.& ſ.de tranſact.l.tranſactionis. & j.ſi alires pig.da.ſit.l.ſi.& ĩ.mand.l.cũ mãdati.& ff. de pact. l.nam & nocere.& ĩ.quod cum e.l.ſi ſeru⁹.& de noua. l.ſi abſtulit.

n Ex voluntate.]pcedente vel ſequente: vt ĩ. e.l.ſi precium.

o Deſiderãtis]niſi fruct⁹ eſſẽt, vł aliæ res q̃ facile corrũpi pñt. vt ff.e.l. procurator totorũ, pciũ tñ recupas p cõdõnẽ indebiti.vł ſine cã, vel iudicis officio, vt dicitur. ĩ.eo. l.ſi precium.

tũ[f] eẽ dẽt) nõ ſit res illicita. hmõi aũt officia[g] nõ ſine repſhenſione ſuſcipiunt.[h] S.III. Non.April.CC.Cons.

Procurator vel actor ſine ſpeciali mandato non poteſt vendere rem in præiudiciũ domini. Alex.& Salyc.

XVI. Iidem AA.& CC.Paconiæ.

PRocuratorẽ[i] vel actorem pdij,[k] ſi nõ ſpãlr[l] diſtrahẽdi mãdatũ accepit: ius rerũ dñij vẽdẽdi nõ habere, certũ ac manifeſtũ[m] eſt. Vnde ſi nõ ex volũtate[n] dñi vẽdẽtib⁹ his fundũ ꝯparaſti, puides * improbũ tuũ dẽſideriũ eẽ, dñium ex hmõi emptione tibi ꝯcedi deſiderãtis. *[o] S.Nonis Apri. Byzantij.CC.Cons.

*aliàs domini. aliàs dñium qu rectius eſt. *puides rectius.

*deſiderantis.

Officium procuratoris quis inuitus acceptare non cogitur pro actore vel reo: ſed ſi ſponte ſuſcepit, & contra ſe ſnĩam reportauit, appellare tenetur: non autem cauſam appellationis proſequi virtute mandati ſimpliciter facti ad illam cauſam agendam.h. d. ſecundum lect. veram.

C XVII. Iidem AA.& CC.Mardonio.

INuitus[p] * procurationem ſuſcipere nemo cogit: nec eãdem[q] vltra, niſi prouocationis[r] cã, extendere.[s] Sed nec[t]

INuitus] Prima ps loquit in procuratore actoris. Secunda in procurator Rei. In tertia ponitur rła gnãlis ad oĩa pdicta. Secũda ibi, ſed nec. tertia ibi, Cũ fidẽ. Ale. CASVS. Rogaui te vt eſſes procurator me⁹ ĩ quadã cã q̃ habebã ꝯ Titiũ. ſi vis, potes: ſi nõ vis, cõpellere te non poſſum. & hoc ĩ prima. Si aũt ſpõte ſuſcepiſti, & ſic te ad cãm ordinaui, & p ſnĩam finita ẽ. finit offm̃ procurationis, niſi q appellare teneris tñ. & hoc in ſecũda. Si aũt rogaui vt defenſionẽ ſuſciperes meã in cã q̃ hẽbat Titi⁹ ꝯ me, ſi vis, potes: ſi nõ vis, nõ es cõpellẽdus inuitus. ſi ſpõte ſuſcepiſti, fidẽ adipleas. & hoc ĩ tertia. vñ duæ ptes loquunt ĩ procuratore actoris. tertia ĩ procuratore Rei. & dicit q il le ver. cũ fidẽ, &c. põt referri ad finẽ ſecũdæ ptis. neq; exten. &c. Vł cõtinua ad primũ: & tũc ſupplebis, ſubire nõ cõpelleris, ſed ſupple, ſi ſuſceperis, cõplere debes, neq; vltra extẽdere: cũ fidẽ, &c. No. ſm Iaco. hic q nemo inuit⁹ cogit offm̃ procuratoris ſuſcipe. ſec⁹ ĩ aduocato. l.j. §. at ptor.j. ff.d poſtu.& l. puidẽdũ. & ſi.ſi qs ꝯ ò.C.d poſtu. itẽ ſec⁹ ĩ doctore q pt cogi iuit⁹ ad cõſulendũ. l.in ſacris. vbi gl.& B. not. C.de proxi.ſac.ſcri. lib.xij.caſus fallẽtiales vid p la.hic.

*Niſi cõſueuerat opas ſuas locare.

p Inuitus.]intellige inuitum, ſi nõ probatur voluiſſe, vt ff. eo.l. filiusfamiliàs. §. inuitus. Accur.

q Nec eandẽ.]forte ſuſceptã ſpõte.qñq; tñ cogit ſuſcipe, nõ pciſe, ſed cauſatiuè. ſ.ſi ĩ adminiſtrõne vult pſeuerare: vt ſ.e. l.eum qui. Quare compellitur defendere procurator actoris, rei non? quia fauorabiliores ſũt rei. Accur.

r Prouocationis.]interponendæ, non defendendæ.

ſ Extendere.]cogit.n.ꝓuocare, niſi pp inopiã excuſet: ſi aũt exercere appõne: t vt ff.mã.l.ſi procuratorẽ.§.ſi ignorãtes.& d ne.geſt.l.liberto. §.ſi.& ĩ.de app.l.ſi actor.& ĩ. vt cauſæ poſt puber.adſit tut.l.j.Sed vñ q ẽt exercere tenet cãm appõnis, & h.d. Pla.& ſic intellexit hic.& p eo ẽ.ff.an p aliũ cã appel. l.ſi. ſed ibi ad pricipalẽ & ad appõnis cãm fuit dat⁹ procurator.vel dic vt ibi. itẽ p eo.ff.e.l.q. pprio.§.itẽ qrit. ſed ibi eodẽ mõ ad vtrũq; fuit dat⁹ procurator.ſ.ad pricipalẽ,& ad cãm ĩ integrũ reſtõnis. Vel dic vt ibi no. itẽ p eo:qa ſi appellare tenet, (qd nemo negat)ergo pſeq quaſi negociũ inchoatũ, vt ff.cõmo.l.incõmodato.§.ſicut.ſed nõ obſtat: qa actus appellãdi & exercẽdi diuerſi ſunt.licèt primus ſit pparamẽtũ ſcdi.

t Sed nec defenſionẽ.]puta egit procurator ꝯ aliquẽ: nũc vult aduerſarius q dfendat, & ſatiſdet de dfenſiõe eius cui⁹ noĩe egit:& dicit q nõ cogit iuit⁹, cũ ſufficiat ipleſſe fidẽ q̃ ſuſcepit: & ſic nullã aliã patiet pœnã quãtũ ad aduerſariũ, niſi q dnegabit ei actio vt ſ.e.l.actionẽ.& ff. e.l.mutus.§.pœna.ſed quantum

t l.ſi procuratorẽ. §. ſi ignorãtes. ff.mãdati.

t Côc. cape. cũ gl. ſuper ver. appellat. extra de procurat.

defenſionē abſentis ſubire cō pellit̄: cū fidē ſuſceptā iplere ſufficiat. PP. Non. Iun. Philipopoli, Diocletian. V. & Max. AA. Cons.

Mater non poteſt defendere filium pupillum: ſed ei dēt tutorem petere. h.d. Bal. Saly & Alex.

XVIII. Iidem. AA. & CC. Dionyſiæ.

A Lienā ſuſcipere[*] d̄fenſionē, virile ē offm̄, & vl tra[*] ſexū muliebrē eē cōſtat.[a] B Filio itaq; tuo, ſi pupillus eſt, tutorē[b] pete. S. XIIII. Ka. Feb. Sirm: j. CC. Cons.

Precium conuerſum in vtilitatem domini qui venditioni ſuæ rei factæ per geſtorē ſuum non conſentit, reſtitui debet per ipſum dominum emptori. Alex.

XIX. Iidem. A A. & CC. Firmo.

SI p̄ciū q̄dē actoribus alienū[*] fundū vel ſeruū citra mandatū dn̄i tibi diſtrahentibus[c] dediſti: & neq; p̄ceſſiſſe, neq; ſecuta ꝯctum dn̄i declaret̄ volūtas, in rē aūt eius idē p̄cium[d] ꝓceſſiſſe C prouinciæ p̄ſes cā cognita perſpexerit: hoc tibi reſtitui iubebit.[e] Pri. Id. Mar. CC. Cons.

Non refert an procurator conſtituatur à

quantū ad eū à quo ſuſcepit mādatū, patiet̄, q̄a tenebit̄ actio A ne mādati ei adītereſſe,[1] vt ff. mād. l. ſi ꝓcuratorē. §. ſi ignorātes. & ſic loq̄t̄ tota hec lex ī ꝓcuratore actoris ſm hāc antiquā poſitionē: qđ nō placet,[2] q̄a ſi alicui ē mādatū vt agat[3] aduerſus aliquē, ea ſibi vīr mādata, ſine qb⁹ id explicati non pōt, vt ff. eo. l. ad rē. & l. ad legatū. & ff. d iuriſdi. om. iu. l. ij. ergo cū nō poſſit agere niſi ſatiſdet de defendēdo, & d̄fendat, merito hoc vr̄ ſibi mandatū. & ſi nō facit, n̄ adimplet fidē. Alii dicūt q̄ ſatiſdedit d̄ d̄fenſiōe, ſed vult aduerſari⁹ eū cōpellere vt p̄ ſe d̄fendat, Et rñdet̄ q̄ n̄ pōt, ſi vult hic ꝓcurator p̄ſtare ītereſſe. ſed certè[4] ꝯtrariū ē. ff. e. l. ſed & hæ. §. præt. Tertij dicunt q̄ ſi cogit̄ p̄ciſè ab abſente ſi velit hic procurator p̄ſtare ītereſ̄, ſed ab aduerſario cōpellit̄: ſed nec hoc placet,[5] vt ff. eo. l. ſi d̄functus. Tu dicas[6] quarto mō ſm Ioā. ſ. q̄ principiū legis loquat̄ in ꝓcuratore actoris: poſtea loq̄t̄ ī ꝓcuratore rei, quaſi diceret, ſicut aliqs n̄ cogit̄ ſuſcipere ꝓcurationē ad agēdum: ſic nec ad defendendū, q̄uis publicè vtile ſit. vt ff. eo. l. ſeruuū quoque. §. publicè. cū ſatis ſit implere fidē ſuſceptā ſpōte: non aūt ſuſcipere cogit̄ iuit⁹. Vel hoc cū fidē, &c. ad primū caſum referas.[7] & facit ff. de arbi. l. iij. §. tametſi neminē. Et ſic poſſunt notari i hac l. quīq; caſus. Primus & penultimus ſine mandato. Secund⁹ & tertius & quintus cū mandato. i. mandato ſuſcepto. Accur.

A Lienam.] CASVS. Si mulier in cā q̄ ꝯ filiū ſuū qs hēt, ad defenſionē eius velit admitti: an ſit audienda? & rñ. q̄ nō: ſed peteret ſibi tutorē. licèt aūt ab initio nō admittat̄, ex poſtfacto admittit̄ ad appellādū: vt ff. de appellationibus reci. l. j. Viuia.

a Conſtat,] vt & ff. de reg. iu. l. fœminę. & ff. e. l. neq; fœmina. & ſ. e. l. quia abſente. & ī. quando mu. tu. of. fun. poteſt. l. j.

b Tutorem pete.] vt ī. de leg. hære. l. ſciāt. nec ſufficit ēt petere, D niſi idoneū petat: & cū effectu, ita q̄ det̄: vt ff. ad Tertul. l. ij. §. nō ſolū. ſed licèt nō audiat̄ à principio, ſi tñ lata ſn̄ia ꝯ filiū mr̄ velit appellare, pōt. ff. de appel. re. l. ij. Sed q̄r̄ t̄, cū mulier agat ꝓ ſe qn̄q;. vt ff. e. l. fœminas. q̄re nō ēt ꝓ filio agat? Quidā vt H. idē. Sed dico ꝯ: q̄a eis pōt cōſuli p tutores: vt hic & ff. de ne. geſt. l. q alienā. §. pe. Itē no. ēt, q b⁹ cauſis p̄t mulier agere ꝓ alio, multo magis defendere: vt ar. ſ. e. l. exigēdi. Ac.

SI preciū.] CASVS. Actor tuus ꝯ mandatū tuū ſpāle mihi vēdidit vineā. ſolui p̄ciū. cū nō valeat vēditio, quār̄ recuperabo preciū, q̄ritur? & rñ. q̄ præſes ꝓuidebit, vt mihi reſtituatur, ſi cōſtet volūtatē tuā nō p̄cedētē, vl̄ ſubſequentē ꝯſēſū īteruēniſſe. q̄ aūt actio mihi cōpetat ad p̄ciū recuperādū, nō aperit. tu dic actionē de in rē verſo, ſi in re tuā verſum fuerit, & fuerit ꝓcurator ſeruus: vel negociorum geſtorum, ſi fuit liber: vel cōdictionem ſine cā, vel officium iudicis: vt hic. Vi.

c Diſtrahētib.] q. n. emit ab eo q librā n̄ habuit adminiſtrōnē, vl̄ cui ſpāl̄r mādatū n̄ ē, facit furtū: vt ī. qđ cū e. l. ſi librā.

d Precium] quod dediſti pro re illa quam emiſti.

[1] ſequit̄ cū Bar. & doct.
[2] Et bene Iaſo. poſt doct.
[3] Iſtud dictū gl. eſt valde ſingular̄ ſm Pau. & Alex. hic.
[*] Cōcor. cū hac l. ſ. q. 6. §. tria.
[*] aliàs, & extra.
[4] Et bene quia p̄ciſe tenet̄ dn̄m defendere: vt in §. p̄ter. hic alleg. Bar.
[5] Et bn̄. Bartol. & Alij.
[6] Iſta lectio. eſt verà, & cū ea cōcordant oēs doct. hic.
al. alienum.
[7] Immo ad vtrūq; pōt referri. Bar. Saly. & Ale.
Mulier quare nō pōt agere ꝓ filio, ſicut facit pro patre.

e Iubebit.] actione de in rē verſo, ſi ſeruus erat, ſi liber, actione negociorum geſtorum, vel condictione ſine cā. ff. ad Maced. l. ſed & ſi. §. j. vel officio iudicis: vt ī. quod cum eo. l. ei q. & ff. ſi cer. peta. l. ſi & me. & facit. ſ. eo. l. procuratorē.

f N Ihil. Intereſſe.] quo ad dandi facultatē. nā q pōt dare, & dari añ. pōt & p⁹: q verò nō añ, nec p⁹. Itē ſicut tenet̄ mādati īteruenieñs p⁹, ſic & añ. Itē ſatiſdat īteruenieñs poſt, ſicut añ: vt hic: & ī. d̄ ꝯſor. eiuſdē lit. l. ij. Itē ſicut dānat⁹ īteruenieñs añ, ſic p⁹: vt ff. eo. l. licet. §. pen. & l. q ꝓprio. in pri. licèt M. dixerit ſi poſtea īteruenīat, q̄ dn̄s nō ꝓcurator debeat dānari. p. l. ī. de ſent. & īterloc. l. j. Idē ī d̄fēſore: q̄a dēt ipſe dānari, vt ff. eo. l. minor. §. j. & l. Plautius. & ff. d ne. ge. l. liberto. ī fi. & ſ. e. l. exigēdi. & hoc ſi verba cōdēnōnis p̄ſſit referri ad pſonā ꝓcuratoris vel defenſoris. qn̄que. n. nō p̄ñt, vt in criali: qn̄q; ꝓcurator admittit̄, vt ī. de iniur. l. fin. & ī cā mr̄imoniali vbi admittit̄ ꝓcurator. Itē ſicut euitat̄ infamia ſi īteruenīat añ, ſic & ſi p⁹,[8] vt ff. de īfa. l. ſeruus. Sed M. dixit tūc demū dn̄m n̄ īfamari, ſi à pricipio īteruenit ꝓcurator, vt ff. d īfa. l. furti. §. ſi qs. ſed ſubaudi ibi, maximè. Porro differūt in q̄buſdā: q̄a ordinatus ante litem conteſtatā, ordinat ꝓcuratorem. ſecus ſi detur poſt, ſm Ioan. ſed fortè idē poſſet dici vtrobique ſecūdùm Azo. argu. dictæ l. ī. de conſor. eiuſdem litis. l. ij.

principio ante litem conteſtatam, an poſt. h.d. Saly. & Alex.

XX. Iidem. AA. & CC. ad Verinum præſidem Syriæ.[*]

NIhil arbitramur intereſſe,[f] vtrū ab initio, an cœpta iā lite negociū ad pſonam ꝓcuratoris tranſitū[g] fecerit. Da. X. kal. Octob. [*]Demeſſo. CC. Cons.

Maritus poteſt agere pro vxore ēt ſine B *mandato, dummodo caueat de rato in quacunque cauſa vxoris, niſi habeat ab ea mādatum de agendo in quadam cā: quia tunc in alijs cenſetur prohibitus agere: adeo q̄ in eis agere non poterit: etiam ſi caueret de rato. h.d. ſecundum intellectum glo. Alex.*

XXI. Imp. Conſtantinus. A. ad concilium prouinciæ Africæ.

MAritus citra mandatum in rebus vxoris cū ſolēni[h] ſatiſdatiōe[i] & alia obſeruatione[k] itercedēdi[l] liberam habeat facultatē, ne fœminę[*] pſequādæ litis obtētu, in ꝯtumeliā matronalis pudoris irreuerēter irruāt, C & ꝯuentibus virorū vel iudicijs itereſſe cogant̄.[m] Si āt[*] mādatū ſuſceperit, licèt marit⁹ ſit, id ſolū exeq dēt, qđ ꝓcuratio emiſſa præ

g Tranſitum.] à dn̄o litis in ꝓcuratorē, vel econuerſo: ſecus aūt ſi ꝓcurator aliū ꝓcuratorē velit dare: vt ſ. eo. l. quod qs. An aūt ꝓcurator dat⁹ ad audiēdā ſn̄iam debeat dānari? & ñ puto[9] q̄a n̄ defendit: vt ff. de ne. ge. l. liberto. §. fi. j. rñ. Acc.

MAritus.] CASVS In cā vxoris ſuæ mādato nō interueniente an marit⁹ eē poſſit ꝓcurator? & rñ. q̄ ſic, cū nō cōgruat ſexui ſuo, iudicijs virorū ītereſſe: interpoſita tñ cautione de rato & de d̄fendēdo ſi cōtigat vxorem reconueniri. D Si aūt ad certā cām eū inſtitueret, & de agēdo ei mādauerit: an ad aliam cām ſine mādato admitti poſſit, q̄rit̄? & dr̄ q̄ n̄. No. ex hoc tex. ſm Iaco. q̄ marit⁹ pōt agere ꝓ vxore ſine mādato. ſic & alibi vbicūq; ꝓteſtatio vel denunciatio debet fieri vxori, tantum importat ſi fiat marito. l. aut qui aliter. §. ſed & Seruius. vbi gl. not. ff. quod vi aut clam. Accur.

h Solenni.] quare citra mādatum poteſt in oībus defendere agendo, mandato aūt habito ſuper vno, in alijs non? quia in primo non præiudicat mulieri, in ſecundo ſic. Accur.

i Satiſdatione.] ſ. de rato.

k Obſeruatione] ſ. d̄fendēdo. nā has duas p̄ſtat ꝓcurator actoris: vt ff. eo. l. ſeruum. §. ait p̄tor. Sed in marito vr̄ ꝯ, vt nō ſatiſdet de rato: vt ī. de pac. conuen. l. fi. Solu. ibi in parapher nalibus vel dotalibus, hic in alijs rebus mulieris. Accur.

ADDITIO. Dic q̄ mulier habet patrimonium triplicis generis: quod pſequere vt per Bar. Bal. Cy. & Saly. hic, & Ange. Are. in §. pen. Inſtitu. de excu. tuto.

l Intercedēdi] .i. īteruenīēdi ī reb⁹ vxoris, & exercēdi lites. Ac.

m Cogāt̄] vt ī. d̄ ſce. arb. l. ſācim⁹. & ī. d̄ his q ve. ęta. ip. l. ij. §. j

Præſcripſerit.

[*] Cœleſyriæ.
Condēnari an debeat procurator, vel an dominus.
[*] Concor. tex. in ca. mulieres d̄ iudi. li. 6. & gl. in c. at ſi clerici. extra d̄ iud. quę inducit hāc legē.
[*] Iſte tex. ē ſing. ſm Bar. hic ī caſu ſuo, intelligēdo tñ ſm ītellectū[8] Iſtā gl. vſq; ad fi. ſequitur Bartol. & doct.
[9] Idem Baldus & Paul. hic.
Procurator actoris duas p̄ſtat cautiones.

Præſcripſerit.] i. an oculos ſcripſerit, vel et ſine ſcriptura dixerit. Et ſic no. ſeruãdos fines mãdati: vt ff. de iurei. l. ſi itaq; & ff. de pac. l. ſed ſi tñ. & ſ. de trãſa. l. trãſactiões. & ſ. e. l. ſi procurator. & ff. de arb. l. nõ diſtiguem⁹. §. de offõ. & Inſt. mãd. §. is q. Sed arg. cõ. ff. e. l. ad ré mobilé. & l. ad legatũ. Itẽ no. q. i vno pmittit, i alijs prohibet. ſic & ff. de fundo iſtructo. l. q̃ſitũ. §. pe. & l. cũ de lanionis. §. cui fundũ. & de vſur. l. iij. §. cũ Pollidi⁹. & j. de pac. cõue. l. fi. & ff. de vul. ſub. l. ſi ita qs. & j. de pdi. ẽcur. l. fi. ibi, vt ex hoc, &c. lib. x. & ff. de au. & arg. le. l. j. & ff. de iudi. l. cũ pretor. i pri. & de mi. l. & ſi ſine. §. ſed qd Papi. Sed ar. cõ. ff. de fundo iſtructo. l. q̃ſitũ. §. fi. Itẽ no. maritũ eẽ de pſonis q ſine mãdato admittũr. ſũt & aliæ mſtæ, vt dixi. ff. e. ſed & hæ pſonæ, in prin. Accurſius.

pponi & pbari pt ab aduerſario: qua pbata, licèt lata fuiſſet ſnia, fingit retro iudiciũ nullũ fuiſſe. i. neq; cõteſtatio, neque partiũ confeſſio, neq; teſtiũ pductio, neq; controuerſia. l. repetita. tenet tamen iudicium, vtrum fuerit procurator vel nõ.

u Ingri.] ex natura dilatoriarũ exceptionũ, vt j. de pba. l. exceptionem. Eſt. n. hec dilatoria, vt Inſti. de excep. §. fi.

ſcripſerit. [a] Da. IIII. Id. Mart. Adrumeti, Cõſtãtino. A. & Licinio Cæſ. vtriſq;. II. Conſ.

Procurator per litis conteſtationem efficitur dominus litis, nec poteſt ſine cauſa remoueri. Bal. Vel ſic, lite cum procuratore conteſtata, dominus non poteſt litem in ſe transferre ſine cauſa. Saly.

XXII. Idem A. ad Baſſum P. vrbis.

Procuratorib. inſtitutis, & p⁹ cõteſtatã lité [b] dñis effectis: [c] hi q mãdauerãt, ñ hẽat facultaté negocia pſequẽdi, [d] niſi capitales inimicitiæ, vel morbus, vel alia neceſſaria [e] cã itercesſerit: [f] tũc [g] n. ét [h] inuitis his trãsferri lis poteſt. Da. XIII. kal. Iul. Conſtãtino. A. & Licinio Cæſ. V. vtriſq; Cons.

Mandatum procuratoris effecti domini litis, nõ reuocatur abſentia vel morte mandantis: & loco ſuo alium poteſt inſtituere. h. d. Bal. Vel ſic: Si lite cũ procuratore conteſtata moriatur dñs, nõ propterea finit̃ inſtantia, nec procuratoris mandatũ. Sal. & Ale.

XXIII. Imp. Iul. A. Secũdo pf. pto.

Nulla [i] dubitatio é, poſt cãm in iudicio agitatã, vtpote dñm litis [k] pcuratoré effectũ, ét p⁹ exceſſũ [l] eius q agẽdã vel defendẽdã litẽ mãdauerat, poſſe ichoatã cãm iurgiũq; finire: qppe cũ & procuratoré poſſe eũ [l] inſtituere, veteris iuris voluerint cõditores. [m] Lect. II. No. Febr. Iuliano. A. IIII. & Salluſtio Cons.

Exceptio falſi procuratoris reddit iudicium retro nullũ: ideo poteſt quandocunque opponi. Alex.

XXIIII. Imp. Gratian. Val. & Theo. AAA. Pancratio præfect. vrb.

Licèt [i] in principio qõnis pſona debeat ingri [n] procuratoris, an ad agendũ negociũ mãdatũ à dño litis hẽat: [o] ſi tñ falſus pcurator inueniatur, [p] nec dici controuerſiæ ſolent, [q] nec põt eſſe iudicium. Da. II. kal. Apr. Conſtan. Antonino & Syagrio Cons.

Perſonæ hic enumeratæ non poſſunt, per ſe litigare, ſed per procuratorem. & ſic contra fecerint, ſñia pro eis lata non habet effectum: & iudex qui eas admiſit, pœnã hic ſtatutam patitur: & hec hodie reſtrictũ eſt vſque ad perſonas illuſtres incluſiuè. n. d. cum Auth. ibi poſita. Alex.

XXV. Imp. Valen. Theo. & Arcad. AAA. Tatiano præfecto præt.

Quicunq; prætorianæ [r] vel vrbanæ præfecturæ ſublime [s] faſtigiũ, [t] vel magiſteriũ [u] militare, vel cõſiſtoriãç comitiuę [x] iſignia meruerit dignitatis, vel pconſulare [y] i⁹ dixerit, aut

Procuratoribus.] CASVS. Ad agẽdũ pcuratoré iſtitui ſti. lis é cõteſ. an eo inuito lite cõte. i te poſſis trãſferre iudiciũ? Rñ. q. ñ: niſi morb⁹ vel inimicitia capitalis itercesſit, vel alia cã lrima: quo caſu ét eo inuito in te erit lis transferenda.

b Cõteſtatã lité.] ãn vero & ſine cãæ cognitione pt: vt ff. e. l. ãn lité cõteſtatã. & j. manda. l. ſi pater.

ADDITIO. Vide ca. quis pcurator. eo. ti. lib. vj. Accur.

c Effectis.] hoc expone vt j. l. proxima.

d Perſequẽdi.] & ſic p pſis à pcurõne eos remouere. Accur.

e Neceſſaria.] quæ multæ ſunt. vt ff. eo. l. filiusfa. §. fi. & l. ſeq. vſque ad l. ſed etiam. & l. poſt litem. vſque ad l. quæ oia. §. j.

f Interceſſerit.] ſ. inter procuratorem & dñm litis. tunc. n. inuitis his transferri lis poteſt.

g Tunc. n.] ſ. qñ ſunt inimici capitales, vel alia iuſta cauſa.

h Etiam.] q. d. non ſolum procuratoribus volentibus trãſfertur in dominum: ſed etiam eis inuitis. Accur.

Nulla.] CASVS. Procuratoré ad agẽdũ vel defendendũ iſtituiſti, lite cõteſ. deceſſiſti: vel te ex iuſta cã abſentaſti. an nõ eo min⁹ q. deceſſiſti, vel abſentaſti te, poſſit pcedere procurator? & rñ. q. ſic, cũ p lit. cõteſ. litis. i. iſtãtiæ iudicialis (ſi itellige rei petitę i iudicio) dñs efficiat̃, ét pcuratoré iſtituere põt: qd nõ poſſet, niſi dñs p lit. conteſ. fuiſſet. & dic q. eſt dñs q põt teſtes quoſdã reprobare, & quoſdã approbare & admittere: & iſtare vt iudex in cã pcedat, ac ſi dñs fuiſſet litis.

i Dominum litis] i. inſtantiæ litis. Et ſic no. q. per conteſtationé fit dominus, vt hic, & ſ. l. prox. & ff. de ap. l. ab executore. §. fi. & de excep. do. l. ſi procurator agit. §. j.

k Poſt exceſſum] i. receſſum. Vel dic. i. mortem, vt ff. de iuriſdi. om. iudi. l. & quia. in fi. Accur.

l Eum.] ſ. procuratoré per cõteſtatam lité dñm factum. Acc.

m Cõditores] vt ff. e. l. i cãæ. i fi. & ſ. e. l. neq;. in fi. & l. qd qs.

Licèt.] CAS. Tenebat̃ Titi⁹ mihi i x. tu dicẽs te pcuratoré meũ, cũ ñ eras, ea petijſti, & obtinuiſti. lata ſnia vult tibi Titi⁹ opponere exceptioné falſi pc. Rñ. q. licèt talis exceptio falſi pcu. i initio litis vel añ eẽt opponẽda ad exẽplũ dilatoriarũ excep. vt i Auth. de litigio. tñ qñq; ſiue lis cõteſteť, ſiue ñ, ...

o Hẽat.] & ſic cogat̃ mãdatũ oñdere, vel de rato ſatiſdare, vt ſ. eo. l. j.

p Inueniat̃.] qd aſſerẽdo pmitiť aduerſario pbare qñcũq; velit. vt ff. eo. l. i cãæ. §. j. & de iud. l. nõ idcirco. §. fi. Itẽ not. [4] hic ſpále i hac dilatoria, vt opponat̃ p⁹ lité cõteſt. ſic & in qualibet alia dilatoria p q̃ cõcédit̃ retro nullũ fuiſſe iudiciũ, vt ſi ſui iudicis. Vel melius [5] in hmõi exceptione falſi dicas, q. à pricipio vẽ opponi, qa ipſo iure nil é actũ, vt j. ſi à nõ cõpe. iudi. l. j. Alij dñt, q. ſi dicas, ñ es procurator, q. é peremptoria. Si aũt dicas, ñ potes eẽ, qa miles: hęc é dilatoria. qd nõ placet. [6] Alij vt H. dicũt aut ſcio falſum pcuratoré: aut credo verũ: aut ãbigo. ſi ſcio repellor. ſi credo verũ, quocũq; tpe iudicij pbé ñ eẽ verũ, repellor falsũ aſſerẽdo, vt hic. ſed ſi ãbigo, in pric. hoc debeo dicere: vel pri. hui⁹, l. Alij [8] dicũt q. hic ab initio fuit propoſita, ſed adiecit, audiamus quid dicere velit.

q Solent.] de re principali. eſt tñ iudiciũ de perſona vtrũ ſit pcurator vel nõ, & ſic vtrũ ſit pcedendũ vel nõ, vt ſ. de iudi. l. ſi qs. j. hinc eſt q. & ſi ſolutũ fuerit tali falſo pcuratori, q. ſ. nunq habuit mandatũ, vel habuit ſed fuit reuocatũ, põt repeti, niſi p ſñiam ſoluať, vt ff. ſa. etei. ſ. l. cũ putaré. & ff. mã. l. ſi fideiuſſor. §. j. i oib. & ff. de do. iter vi. & vxo. l. ſi ſpõſus. §. ſi vxor. magis tñ puto, q. poſſit repetere p iudicé vel ſniam ſolutũ: vt ff. ré ra. ha. l. ſi ſine. §. q. ñ pcurator. & §. q. ſi dbitã. & de do. inter vir. & vxo. l. ſi ſpõſus. §. ſi vxor. Itẽ nullũ eſt iudiciũ, vt hic dicit, i pͅiudiciũ dñi, niſi hẽat ratũ: vt ff. de iud. l. licèt. & j. de ne. geſ. l. ſi pecuniã. qd ét appellãdo ratũ hẽre vr, vt ff. rem ratam ha. l. iij. §. fi. ſed in ſuũ pͅiudicium & fideiuſſorũ, quos pcurator de rato habẽdo dedit. valet iudiciũ.

Quicunq;.] CASVS. Tres habet ptes. In prima dr, q. in dignitate cõſtitutus, ſiue fuerit ptor, ſiue præfectus, ſiue magiſter militum, ſiue pconſul, ſiue vicarius principis & litem inferre vel ſuſcipere putauerit: hoc per pcuratorem faciat. alioquin ſi per ſe duxerit litigãdũ, cadat à cauſa. & hoc in prima parte & ſecunda. Iudex aũt vnã cũ officiali ſuo qui hoc paſſus eſt, in xx. li. auri multetur. & hoc in tertia. Quod aũt hac l. dicitur, reſtringiť ad illuſtres incluſiuè & exteſiuè. in illuſtribus. n. & ſuperillustribus habet locum hæc l.

r Prætorianæ.] quia ſit prætor. Vel dic, præfectus prætorio.

ſ Faſtigium.] i. altitudinem. vt quia ſit præfectus vrbis.

t Magiſterium.] quia magiſter militum.

u Comitiuæ.] quia ſit comes conſiſtorij, ſiue palatij pricipis.

x Proconſulare.] quia ſit proconſul.

y Dixerit.] alias duxit.

1 ſeq. eſt B. & Sal.

2 Dic q. qui habet mandatũ ad vnũ, cẽſeť habere ad aliud, ſiñ quo illud explicari nõ põt, vt in legib⁹ ſcrijs: ñ tñ vr hẽre mandatũ ad aliud penit⁹ diuerſũ & diſparatũ: vt hic Bar. Saly. & Pau.

3 Dic q. ibi exprimitur gen⁹ & ſpecies. hic verò exprimitur ſpecie tñ Bar.

† Summa ch⁹. li. j. e pi. 18. me minit huius conſtitutionis. Sed cõ (inqt) venerabilis Iuliani ſãctio ſtare pcuratorẽ iuſſit officia cauſarũ domini vi uẽtib. inchoatã. Cont.

† Ex C. T. 2. 12. 1.

† Concorda gl. vlt. in cap. ex parte decani. i me dio. extra de reſcr.

† al. PP. vt & in Co. Th.

† C. T. 2. 1.

4 Iſta eſt vera ſol. Iaſ. p⁹ doctũ. adde gl. fi. in c. in noſtra extra eo. tit.

5 Iſta nõ eſt noua ſol. ſed é rõ pcedẽtis ſolonẽ ſm Iaſ. & alios hic alias Eucherio.

6 Et bene Iaſ. qa vtraq; é dilatoria, vt l. ij. §. fi. ff. de excep. Bald. & Saly.

7 Quaſi dicat, q. p⁹ li. cõteſ. nonpoſſit ipſum repellere. Salyc. qd tamé eſt falsũ Bar. Saly. Pau. Alexã. & Aret.

8 Reprobat̃ Bart.

9 Hæc eſt vera Bar. & Docto. hic.

† ſublimiſſimę in oibus vet. recte.

† alias comitiuæ iſignibus meruerit dignitates vel pro &c.

Vicarij,

a Vicarij].ſ.quia ſit vicarius principis.
b Iurgiũ.]ciuile. nã criminale nõ inſtituitur per ꝓcuratorẽ.vt j.d acc.l.tũc ꝯuenit.& ff.de pub.iudi.l.pe.§.j.& i Auth. vt ab illuſtrib.§.j.col.v.niſi i criẽ iniuriarũ: vt j̃.de iniu.l.ſi.
c Contraſecerit] i.admiſerit talem perſonam ad iurgandũ.
d Viginti libras.]publico ęrario iſerẽdas.
e Offõ.].i.officialib.

f Hoc iꝰ.]vt ñ liceat ei agere p ſe,ſed p procuratorẽ.
g Vſq;.]& extẽſiuè & incluſiuè. ſic ergo illuſtres & ſupetillu ſtres hoc ſeruabũt.Et ẽ rõ: qa rõne dignitatis debẽt ſedere cum iudice: ſed ſi allegarent,ſtare deberẽt:& ſic vnũ abſurdũ inde ſequeref:vt i corpore huius Auth. vt ab illuſtribus.§.j.
h Cæteri.] clariſſimi ac ſpectabiles.
i Cõe ius.]vt i criũ. ex qbus iponiẽ pœna vſq; ad relegationẽ, nõ poſſit iſtitui ꝓcurator niſi i cã iniuriarũ:vt j̃.de iniur.l.ſi. i ĩferioribꝰ ſ'c,& i pecuniarijs cauſis:vt di xi.ſ̃.eo l.cum tẽ. Ac.

k In pecuniarijs.]A. Si i pecuniaria cã iudex vt ad iudiciũ venias te citari fecit, neq; tibi nũciꝰ dixerit vt venias vł ꝓcuratorẽ mittas: cũ electiõẽ hẽas veniẽdi vł mittẽdi: ſi ñ venias, ſed mittas:an vidaris iudicis pcepto paruiſſe, q̃ritꝰ& rñ.q ſic.e. lectionẽ.n.hẽs ex hac l.niſi i caſib.vnꝰ ẽ,cũ meliꝰ ſcias veritatẽ, q̃ ꝓcurator, vł tua pſona legalior ẽ,ita q tibi credi dẽt: quo caſu ĩ ꝓpria pſona venire dẽs.vł ſi talis ſit cã q̃ p ꝓcuratorẽ expediri nõ poſſit: vt eſt popularis.ff.e.l.licẽt.in prin.& ẽ qd ſeqẽ,niſi, &c.ſi nõ idoneũ ꝓcuratorẽ miſiſti,vult iudex. vt iuſtiorẽ inſtituas. Ex iſta l.no.q i oi citatione ſimplr facta intelligiẽ alternatio, vt quis pei ſe cõpareat, vel procuratorẽ mittat. facit l.j.in §. vſus.ff.e.c.ſi.de dila.in c.dilecti.& c.pen.de iura. cal.la.hic.
k In pecuniarijs.]quare hoc dicat,dixi ſ̃.eo.l.j.
l Sniæ].ſ. ſectionalis, ac ſi dicat, licẽt pceptũ vel ſnia qua qs ad iudiciũ vocat,minimè deſignet vt vocatꝰ hẽat hãc electionẽ.ſ.vt veniat,vel procuratorẽ mittat: habet tñ ex hac l.
m Paſſim.]ideſt indiſtinctè.
n Maluerit.]nam inuitus non cogitur.
o Facultatẽ]vt ff.de iniur.l.ſed ſi vnꝰ.§ idẽ Iulianꝰ& ff.fa.erci.l.planè.Inſti.d his p quos agere poſ.§.ſi.& ff.de arbi.l.non diſtiguẽtꝰ.§.qñtũ.verſ.ſed ſi dñi.& ſ̃.d his q ad eccl. fu.l. ſi.§ cũ ãt.ſed hodie priꝰiurat d calũnia,q̃ ꝯſtituat ꝓcuratorẽ:vt j̃.de iura.calũ.l.ij.§.ſin ãt abfuerit. Vł aſr dic vt ibidẽ
p Forte.]põt quilibet & per ſe litigare ſi vult, niſi &c. (dixi.
q Iuſtiores].i. ꝓcuratores:vt ſ̃. px.l. & ſic reſpicit qd dixit.ſ̃. tñ ita maluerit. qa ibi inuit q poſſit p ſe ſi vult. & ad illd ponit hæc exceptio,niſi &c. Vel dic ipſos dños litis, q̃ñ nõ põt p ꝓcuratores agere,qd q̃nq; euenit:vt ff.e.l.licẽt.i pri.& j.d his q ve.ætæ.ſpe.l.ij. Vł tertio, qa dñs meliꝰ ſcit veritatẽ,q̃ ꝓcurator,vł ẽ verior & legalior pſona dñi,& ſi ita rixoſa
r Nõnunquam.] & aliquando ob cauſas aliquas iuſtior eſt vnꝰ q̃ aliꝰ,vł ad cãs ad quas vocanẽ,erit vnus iuſtior,q̃ alius.
ſ Vehementiores].i.expeditiores.nam non eſt ſic rixoſus.

Con.gl. ij.circa ſi. in c.paſtoralis.ex d iudi.
1Gl.iudicij ſeſe iurgijs ingeſſerit.
2Gl. iſtã ſequunẽ Salyce. & Ale.& de dictione vſque,vide hic p la. Bu. & Salyc. per Cy. & Salyc. in l.à caligato. j̃.de nup. & plenꝰ p Bar. i l. patronꝰ. §.j. ff. de leg iij.
2Add gl. ſimilem, q̃ ſequuntur ibi B. Bal. Saly. & Pau.in l cũ cleri cis.i vb. ſniarum. ſ̃.de epiſ. & cler.
3Idẽ Salyc.
4 Et meliꝰ Bart. hic. & cõcord. cũ hac gl. c. ij. iuncta glo. ſuper verbo, decentus. in verſi.& il lud ſcire debet. ex. eo. tit.
5 Iſta diſplicet B. ſed vltima placet doct. hic.

vicarij [a] fuerit adminiſtrõne ſuffultꝰ: ſi qd ab eo vł iſertiur giũ, [b] vł rfert, ꝓcuratoris pſonã i ñgocij ſui iura ſubſtituat [c] Quòd ſi qs ſãctiõis huiꝰ ſtatuta trãſgreſſus, iudicijs ſe ſe iurgaturus igeſſerit: careat eiꝰ litis ſorte,cuiꝰ ñ p ꝓcuratorẽ expectauit euẽtũ: iudex nihilominꝰ q̃ ꝯ fecerit, [c] nouerit à ſe xx. [d] libras auri,itẽ ab officio [e] qq; ſuo tantũdẽ pōderis exigẽdũ. Da.XVIII. kal.Octo. Arcadio A.II.& Rufino Cõs.

IN AVTH. vt ab illuſtrib. §.j.col.v.conſt.xviij.

Hoc ius [f] ſtabit vſq; [g] ad illuſtres ſolos. cæteri [h] enim cõe ius [i] amplectuntur.

Citatus in cauſis pecuniarijs.põt per procuratorem comparere, licẽt hoc in citatorio non contineatur, niſi fuerit citatus vt perſonaliter cõpareat, quod facere poteſt iudex iuſta ex cauſa,non aliter. Ale.

XXVI. Imp.Arcad.Honor. & Theo. AAA. Anthemio præſ.præt.

In pecuniarijs [k] ꝯtrouerſijs etſi ſpālr hoc pcepti, vł ſen tẽtię [l] minimè deſignat auctoritas: paſsim [m] vnicuiq; (ſi tñ ita maluerit [n]) p ꝓcuratorẽ rñdẽdi tribuimꝰ facultatẽ: [o] niſi fortè [p] qſdã iuſtiores [q] nõ nũquã [r] ob cãs vehemẽtiores [ſ] maximi iudicis vocabit auctoritas.Da.prid. Id.Octob. [*]

Græca conſtitutio ex pteruiſſ. repetenda fol.12.coll.4.D.

t Maximi iudicis.] maximũ vocat quemcunque audientẽ cauſam. reſpectu enim partium ſaltem eſt magnus.

AVDIT. D. Vide c.ij. ex eo.in anti.iuncto.c.j.e.ti.lib.vj.

TITVLVS XIIII.

NE LICEAT POTENTIORIBVS, patrocinium litigantibus præſtare, vel actiones in ſe transferre.

Recipiens patrociniũ potẽtioribus ad terrẽ aduerſarij,debet puniri i iactura cãe. Et patrociniũ pſtans venit puniendus arbitrio rectoris prouinciæ, q in prædictis eſt iudex ẽt contra potẽtiores magiſtratus, quãuis tales iuriſdictioni rectoris prouinciæ regulariter non ſubeſſent. Alex.

I. Imp.Diocle.& Maximia. AA. Ariſtobolo ſalutem.

Diuinè admodũ [u] ꝯſtituit [x] diuꝰ Claudius ꝯſultiſſimꝰ princeps parẽs nr̃,vt iacturæ [y] cãæ afficerent [z] hi q ſibi potẽtiorũ [a] pꝛociniũ aduocaſſent: [b] vt hoc ꝓpoſito [c] metu,iudiciarię lites potius ſuo marte [d] diſcurrerẽt, q̃ potentiorũ domorũ opibus [e] niterenẽ.Quẽ [f] palam eſt intantum prouincialium queſtionibus eſſe cõmotum, vt huius ſanctionis [g] puniẽ in amiſſione cauſę. Similiter Comitatenſes qui faciũt ciuẽ emere aliquã rem pro eis, vt ſub titulo ciuis nõ ſubſint oneribus eis impoſitis:puniuntur amiſſione talis rei emptę, q̃ dẽt publicari.ita no. Bar.in l.j.C.de naui.nõ excuſ.lib.xj.

Dicit de licita ꝓtectione,& eius occaſione:ſeqtur hic & ſequẽtibus titulis d̃ illicita. Nã oĩa mala exẽpla ſũt orta d̃ bonis reb. vt ait Sallu.

u Diuinè.] A. Tres hẽt ptes. in j. recitat imparator ꝯſtõnẽ diui Claudij,q̃ cauet,vt ſi aliqs cãm habẽs cũ aliquo, ſuffragiũ potentiorũ rõne officij implorauerit. quò magis aduerſariꝰ vel ad trãſactionẽ veniat, vł cedat i amiſſiõe cãæ, puniaẽ:& lis ſuo tramite x̃q̃ rẽ dcurrat.& hoc i prima. Aſſumẽs ſeuera ſnia puniaẽ. q̃ ãt ſit pœna, hic ñ apetit:& dẽ ſeuera in faciẽdo,ñ i patiẽdo: q patiẽs ea dignꝰ eſt. & hoc i ij. qa aũt oĩum intereſt, & maximè paupũ, à potẽtioribꝰ ñ grauari: duo pſidi ꝯmittũẽ p dictã ꝯſt.ſ. vidicta,ſi ſi fuerit obſeruatũ qd i cõſtõne dẽ:& cognitio pœnæ .ſ.iactura cãæ: hoc ẽ rei iductę i cãm debitore hoc petẽte,& q̃relã deponente, neq; timeat pſes q potẽtiorib pudicet.ſ.i dignitate: cũ q̃tũ ad hoc ſupior ſit. Ex iſto tex. no. ſm la.q aſſumẽs patrociniũ potẽtioris,

x Admodum.]ideſt valde.
x Conſtituit.]& ideo de nouo conſtituendum non eſt.
y Iactura].i.amiſſione.
z Afficerẽt.] ꝯan ipſo iuř q̃dã ſic.Tu dic p ſnĩã.nã dicit afficerẽt,& ñ ſunt affecti:vt j̃. l.[j.pxi. Itẽ qa hic cõmittit ſtatum duo.ſ.vidictã,& cognitionẽ huiꝰ pœnæ.ſ.iacturę dbiti ſi appareat id ꝯmiſſũ.& hoc iplorãte d̃bitore,& q̃relã exponẽte. Ac.
a Potẽtiorũ.] nõ loqẽ de quolibet potẽtiore:ſed de eo q rõne officij ẽ potẽtior:& q minacẽ põt feruorẽ oſſẽdere: vt j̃. de his q̃ vi met.cau.l.ſi p ipreſſionẽ.& ſi quacunq; præ.po.l.j. & j̃.ſi rector ꝓuinciæ: vel ad eũ per.l.j.& patet hic,& j̃.ea.l.§.ſi. vbi dicit, ne pudices, &c.& ſic differt hic titu. ab eo de alie. iudi.mutã.cã fac.qa ibi de potente alia rõne tractat:vt ff. de alie.iudi.l.iij.& ff.ſi ex noxa.cau.l.j.§.ſi delinat. Opponiẽ. ſ̃. de aduo.diuer.iudi.l.ij.ſed ibi i minori,hic i maiori offãli.
b Aduocaſſent.] vł ergo q ex hoc ſolo q paciſcunẽ de pociniõ,licẽt non fuerit pſtitũ,puniantur. Vel forte de æquitate tunc non puniantur:vt ff.de in ius voc.l.quamuis.
c Propoſito].i.procul poſito. Vel dic econtra,ideſt antepoſito.ſ.de amiſſione cauſæ.
d Marte].i.æqualiter: vel.i.ſuo ordine.
e Opibus].i.ſuffragijs,& quod dicit domorum,i.illis de domibus:vt ff.ſi cer.peta.l.lecta. in prin.
f Quem].ſ.diuum Claudium.
g Huius ſanctionis.]qua prohibentur potentes patrocinari,

Cuſtodes.]

† Intelligit Claudium poſteriorem hoc noie vocitatũ, non autẽ priorẽ illũ Claudium Neronem.

6 Cõcor c. j. cũ gl. j. de offi. delega.

Titulꝰ ne liceat po. quo differt à tit. de ali. iu. mu.&c.

a Cuſtodes.]quo ad amiſſionem cauſæ ſed iudices quo ad A pœnam imponendam potenti.
b Fecerit.]diuus Claudius.
c In actores].i.aduocatos,quos vocat actores,quia cũ agũt Sed ↄ.j.de ſuffra.l.j.Sed non põt aſſumi in terrore, vt hic: põt tñ ad ius cõſeruãdũ.

Aduocati actores vocantur.

Vel ibi non erat potentior.
d In ſubſidia].i.auxilia.
e Vſurpatos].i.male quæſitos.
f Redẽptos].ſ.p̃cio.
g Seuera].i.capitali, ſm B.& dr̃ ſeuera i faciẽdo. vel verſus ſm Azo. p̃ motu iudicis.
h Quare cũ ĩterſit.] qa diuꝰ Clau.&c.& ẽ locus ab auctoritate.
i Tenuiorũ.]fauetur dbilib.vt hic,& ↄ.qñ ſpa.inter pup. & vid. l.j.& ĩ Auth. d mãd. prin.§. ſit tibi.col.3.
k Litigatores.]hoc ipſum q̃rẽtes:cõq̃rũ.n. reꝰ d tali p̃curatore.
l Metuas.]loq̃ p̃ĩdi.
m Præiudices.]p̃iudicat.n.nã aſs clariſſimi & illuſtres non ↄueniũt ſub p̃ſide:vt ↄ.vbi ſe. vel cla. l.iij. q̃ incipit, quoties & ↄ.de offi. rec. p̃uin.l.ij.ſed rõne dicti hoc fit,vt ↄ.vbi ſe. vl' cla. l.j. & ẽ optimũ ſiſe ĩ Auth. de man.prin. §.patrocinia. col.iij.
n Spãl'r.] & iõ alij delegare ñ põt vt ff. de off.eiꝰ cui mã. ẽ iur. l.j.ĩ prĩ.nec ob. ↄ. de iudi.l.à iudice.in fi.

† al. Nec metues.

Illuſtres ſub p̃ſide non côueniuntur.
* C. T. 2. 13.1.
† Cõc. cũ hac l. & ſupiori. c.ij.cũ gl. ſuper verbo, ſáctiones. extra d alie.iu. mutand. cã fac.

rectores p̃uĩciarũ cuſtodes,[a] & ↄtẽptę huius rei vidices fecerit:[b].ſ.vt ĩ actores[c] ſeu p̃curatores ĩ ſubſidia[d] negotiorũ vl' vſurpatos,[e] gratia, vel redẽptos,[f] ſeuera[g] ſñia vindicarẽt. Quare[h] cũ ĩterſit ĩ vniuerſum oĩum, & p̃cipuè tenuiorũ,[i] q ſæpe iportunis potẽtiũ ĩterceſſionib. opprimunť: iter litigatores[k] audiẽtiã tuã ĩpteri debis. Nec metuas †[l] ne p̃iudices[m] clariſſimis viris: cũ diuus Claudius huius rei rectorẽ prouinciæ diſceptatorẽ,&c, ſi res poſtularet, vltorẽ ſpãl'r[n] fecerit. Dat.IIII. Id.Sep.AA. II.& III.Cons.

Cedẽs actionẽ ſuã potẽtiori rõne officij, p̃dit actionẽ illã.& ceſſio nõ hẽt effectũ. h.d. Alex.concordat Bal.& Saly.

II. Imp.Arcad.Honor.& Theodo. AAA.Ioanni præfect.præt. *

SI cuiuſcunq; † modi actiones[o] ad potẽtiorũ fuerint delatę[p] p̃ſonas, debiti creditores iactura[q] multenť. Aperta.n.credẽtiũ[r] vľ eẽ voracitas, q alios actionũ[s] ſuarum redi-

Nã hic darˀ iuriſdõ ab ipſa cõſtõne vel à principe p̃ſtõnẽ, vt ordinarius ſit illiˀ cãæ ſpal'r: & iõ delegare ñ põt.vt ff.de off.eiꝰ cui mãd.ẽ iur.l.j.ibi aũt vt delegatus ſimpl'r.Et qa deceſſione actionis hic tit. dicit in ru.& ĩ l. fi.iõ diſtĩgue:qa aut fit ĩ vltima volũtate,aut iter viuos: primo caſu valet:vt ff.de leg.iij.l.nomẽ.ſ pric. & de libe. leg. l. legaui.niſi iã erat ĩ iudiciũ d̃ducta: quo caſu agit hr̃s: & qd ↄſeqť,legatario p̃ſtat,vt ↄ.d litig.l.qcũq;.& ĩ Auth. ibi poſita, nũc ſi hr̃s.Scdò,ſi qdẽ potẽtiori rõne officij, actio amittitur. vt ↄ.l.p̃x.& ↄ.q dare tut. poſ.auth.minoris. ſi alia rõne, tunc hẽt locũ titulꝰ d alie.iudi.Si nõ potẽtiori,ſi ẽ ĩ iudiciũ deducta,nulla ẽ ceſſio, niſi ĩ caſibꝰ,ĩ tñ amittit actio,licẽt fiat ceſſio d ea litigioſa, vt ↄ.d litig.l.ij.& fi.ĩ fi. Si aũt ẽ idubitata.ſ. ĩ iudiciũ nõ deducta: ſi cõſtat verã eẽ ceſſionẽ, valet, vt p̃ totũ tit.de hære.vel acti.ven.ſi aũt cõſtat eã ſimulatã, nulla eſt vt ↄ.plus vale.quod agi.p̃ totũ. Si dubitaťan ſit ſimulata vľ nõ,ex tribus p̃ſumiť ſimulata.ſ.q p̃ parte ſit vẽdita, & p̃ parte donata: itẽ q minori p̃cio vẽdita: itẽ q titulꝰ ceſſionis nõ ſit in inſtrũ ceſſionis: quod eſſe debet in principio, vt ↄ.de manda.l.per diuerſas.& l.fin.

Actionis ceſſio ex tribus p̃ſumitur ſimulata.

SI cuiuſcũque.] CASVS. Debebas mihi x.actionẽ mihi ↄpetẽtẽ ↄ te, potẽtiori ceſſi,an valeat ceſſio, q̃ritˀ& rñ.q nõ. adeo q amiſſione debiti multari debeam.
o Actiones.]aliud ſi res:quia tunc non admittitur: vt ff. de alie.iu.di.l.pe. Vel aliter ſolue vt ibi.vel hic de potente rõne officij, ibi alia ratione.
p Delatæ.]ab eo cui cõpetebant. Et dic, delatæ per ceſſionẽ.
q Iactura.] ideſt amiſſione.
r Credentiũ].i.creditorũ qui cedunt,& quibus ceditur.
s Actionũ.]quia ſi minor fuerit ? ſibi per reſtitutionẽ in integrum non ſubuenitur, per l.ſi aduer.deli.l.j.tñ ſi ius igno-

ranit quod licẽt ei, poteſt.
t Redimunt.]gratia vel precio: vt ĩ.l.p̃xi. & not. q hæc lex reſpicit vltimam partem rubricæ.

DE HIS QVI POTENTIORVM NOMINE titulos prædijs affigunt, &c.

Superiori titulo prohibuit actores aduocare potẽtũ patrocinũ, nunc econtra in reo prohibet.

ADDITIO. Hãc continuationẽ rep̃hendit hic Bar.ea occaſione, quia ĩmut hac gl. titulum p̃cedentẽ non habere locũ in reo: quod ſecundum eũ falſum eſt pp generalitatem rubricæ, qua dicit ibi, Patrociniũ litigantibus p̃ſtare. Itẽ patet ẽt ex l.1.in princip. qua loquitur generaliter. Cõtinuat ergo ſic: Supra puniũt litigãtes qui aducãt patrociniũ potentiorũ p̃ ſtãdũ dicto vel facto ipſorũ potẽtiorũ: hic puniũt litigãtes qui aducãt patrociniũ potẽtiorũ dicto vel facto ipſius litigãtis, quod facit aſſignando titulos,&c. vt videbitur.

mũt[t] exactores. Da.V.Id.Iul. Ho.VII. & The.II.AA.Cõs.

TITVLVS XV.

DE HIS QVI POTENTIORVM nomine titulos prædijs affigũt,vel eorum nomina in litẽ p̃tendunt.†

Qui titulos ſeu inſignia potentiorũ p̃dijs ſuis affigunt, vel eorũ noĩa in lite prætendũt: ſuo iure priuãtur, & in metallũ damnantur: & potentior ſi conſenſerit, infamatur. h.d.in effectu Bald.Salyc.& Alexan.

† aſs Honor. xiij. & The. x. neque in ↄſtitutionis inſcriptiõe adijciť nomẽ Arcadij. A.
† Vid Caſiodorũ,& iunge Nouellã. 17. c.18.
* C.T.2. 14.1.

I. Imper.Arcadius & Honorius AA. Meſſalæ præfet.prætorio. *

ANimaduertimꝰ plurimos[u] iniuſtarum[x] deſperatiõe cãrũ, potẽtiũ titulos,[y] & clariſſimæ priuilegia dignitatis, his à qb. ĩ iꝰ vocanť, opponere. At[z] ne ĩ fraudẽ legũ, aduerſariorũq; terrorẽ his noĩb. abutanť & titulis, q[a] hmõi dolo ſciẽtes ↄniuerit,[b] † afficiendi ſunt publicatę ſnię nota.[c] Quòd ſi nullũ hac in pte ↄſenſum p̃buerint,[d] vt libelli aut tituli eorũ noĩbꝰ,[e] vl' ædibus affigerenť alienis: eatenus in eos q fecerint, vidiceť, vt affecti[f] plũbo[g] p̃petuis metallo-

ANimaduertimꝰ.] CA. Petebarñ à te fundũ: dicebas aliquẽ clariſſimũ eẽ poſſeſſorẽ illius fundi, vľ te noĩe illius fundũ poſſidere: & iſcriptionẽ quã dã ĩ illo fũdo feciſti talẽ, hic fundus eſt talis potẽtioris. & hoc feciſti quò magis me ab agẽdo repelleres.

† Conueniunt.

qualr mihi cõſulaľ,q̃ritˀ& dicit ĩperator, q animaduertit plures reos côuentos hoc feciſſe. hoc in prima. In ſcda ſtatuit pęnã in p̃ſonas potentiũ qui cõſenſerunt nomen ſuum imponi, vt infames efficianť. & hoc ſiſr dicit in fi.l.ibi, eos &c. & potes cõtinuare illũ verſi.cũ hac ſecũda parte. In tertia dr̃.q ſi hmõi potẽtiores nõ cõſenſerũt, q côuẽti q hoc fecerint, pęna plũbi afficiãť,& p̃petuò ĩ metallũ dẽtur. Itẽ ſi qs lite pulſatus cũ poſſideret, nomẽ potẽtis ĩ lite p̃tẽdat: amiſſione cãæ puniaľ. ita q neq; facultas ↄtrouerſiã recuperãdi ei tribuaľ, &c. Ex tex.ibi, nec repetẽdæ actionis, no.ſm Bar. q pœnæ huius l.habẽt locũ nedũ in reo, ſed ẽt in actore. & iſtud ẽt ſeqť Alex.licẽt Raph.Ful. hic teneat q iſta lex ſolũ habeat locũ ĩ reo p̃ aliq̃ verba tex.ibi.ĩ iꝰ vocaľ.& ĩ verb.pulſatus.laſ.hic.

u Plurimos.].ſ.reos conuentos.
x Iniuſtarum.]quia credebant ſe habere lites iniuſtas.
y Titulos.].i ſubſcriptionẽ quãdã, q hæc domꝰ ſit cuiuſdã potẽtiſſimi, vľ q noĩe potẽtiſſimi poſſidet, vt p̃ hoc ſub certis iudicib. ↄueniaľ, vt ↄ.vbi ſe.vel cla.l.ij. Vel minores det ſportulas, vt ↄ.d fru.& li.expẽ. l.fi. vľ ↄueniaľ ĩ ſcriptis, vt ↄ.de digni.l.quoties.lib.xij. Vel dic vt terreat,& nũc incipit ſoluere (terrorem.
z At.] pro ſed.
a Qui.].ſ.potentes.
b Conniuerint].i.conſenſerint.
c Nota].i.fiũt iſames, vt ↄ.i fi.l.& ẽt de criẽ ſtellionatus poſſunt accuſari, cũ titulus criminis d̃ficiat: vt ff.de cri.ſte.l.iij.
d Præbuerint].i.potentes.refert.n.quo ad potentes vtrũ cõſenſerint, vel nõ. Non aũt quo ad eos qui ſcripſerint, vtrum conſenſerint potentes, vel non.
e Nominibus.]ſcilicet adiectis.
f Affecti.]perpetuis metallorum ſupplicijs deputentur.
g Plumbo.]quod deferunt ad metalla.

Cum

a Cum ipſe] interpoſitio eſt vſque ibi, contradictorijs.
b Et rei].ſ. corporalis pro qua conuenitur in rem.
c Et iuris].ſ. incorporalis: vt ſeruitutis, vel actionis pſonalis qua cõuenit̃ pro re corporali: quæ (licèt impropriè) poſſideri dñr a debitore: vt ff. de peti. hære. l. regulaſt. & l. ẽt. §. pen. Vel dic iuris. ſ. emphyteuticij. Vel dic ꝙ eodẽ pont rei. ſ. & iuris. i. rei iuſte poſſeſſe: vt. j. ſtati dicet. vel eſt, ita vt iuſ ꝯueniri poſſit.
d Titulũ.].i. actionẽ qua pulſabatur.
e Exceperit].i. exceptione repulerit. ſed hoc nihil eſt. Sed dic exceperit. i. ſuſceperit libellum recipiẽdo.
f Eius poſſeſſionis.] cum in rem agitur.
g Aut cãæ] cũ agitur perſonali actione.
h Retinere] q̃ſi in rẽ.
i Euitare.] cum agit̃ in perſonam.
k Multet̃.] ſed cui dabitur hęc multa? qui dã fiſco. ſed puto aduerſario: vrſ. ti. j. l. fi.
l Actionis].i. defenſionis.
ADDITIO. Vult hic gl. ꝙ hic ti. ñ hẽt locũ i actore, ſed ſolũ in reo. Idẽ vult gloſ. rub. ſed B. tenet hic ꝯtriũ. ſ. ꝙ ẽt hẽt locũ i actore ſicut in reo. Et l. j. ſ. ti. j. loqt̃ in alio caſu: vt dixi. ſ. i rub. præſenti.
m Eos].ſ. potentes.
n Oportebit] vt. ſ. eo. l. ij.

† aliàs in ſerendũ.

rũ ſupplicijs deputet̃. Quiſqs igitur lite pulſat^a (cũ ipſe^d & rei^b ſit poſſeſſor & iuris, ^c & titulũ ^d illatæ ſolẽniter pulſatiõis exceperit)^e ꝯdictorijs libellis aut titulis alteri⁹ nomẽ crediderit igerẽdũ: † eius poſſeſſionis^f aut cãæ^g q̃ ſub hac fraude aut retinere^h aut euitare^i tẽtauerit, amiſſiõe multet̃:^k nec repetẽdæ actionis,^l B ẽt ſi ei ꝓbabilis negocij merita ſuffragãtur, hẽat facultatẽ. Eos^m ſanè q ſe ſpõte alienis litib iſeri patiũt, cũ his neq; poſſeſſio neq; ꝓprietas cõpetat veluti famę ſuę ꝓdigos, & calũniarũ redẽptores, notari oportebit.^n Da. XV. kal. Dec. Med. Stilichone & Aur. Cõs.

TITVLVS XVI.

VT NEMO PRIVATVS TITVLOS prædijs ſuis vel] alienis imponat, vel vela regia † ſuſpendat.

Qui titulũ principis rei ſuæ imponit, illã perdit, & rurſus publicã illã facit. Bal. Saly. & Alex.

I. Imp. Honor. & Theodo. A A. Flauiano præfe. præt.

REgiæ^o maieſtatis ẽ, vt nr̃æ tm̃ domus & pr̃imonia, titulorum iſcriptione legãt.^p Oẽs igit̃ itelligãt publico iuri eẽ deputãdũ^q id cui nomẽ dominicum^r † pſcribit̃.^s Da. III. Ka. De. Rauẽ. Baſ. & Phi. Cõs.

Imponẽs titulũ vel vela regia rebus ab alio iuſte vel iniuſte poſſeſſis, ſi plebeius eſt, vltimo ſupplicio punitur: ſi aũt eſt nobilis, deportatur. licet ẽt vnicuiq; iſta frangere & tollere, de quo non poterit accuſari: & iudex recipiens accuſationem punitur pœna hic ſtatuta. Saly. & Alex.

II. Imp. Theo. & Valentinia. AA. ad Florentium præfec. prætor.

VT NEMO PRIuatus, &c.

Superiori titulo dixit quando dicebat ꝙ ſua erat aliena, nũc q̃ſi ſuã vel alienam dicit ſuam.

Regiæ] CA. Si i fundo tuo vexilla ſuſpẽdiſti, cũ hoc ad principẽ ptineat: fũd⁹ cõfiſcabit̃. ſi i alieno: nõ cõfiſcabitur fundus, ſed oĩa tua bona cõfiſcabunt̃. & differt iſte titulus à ſuperiori: qa ibi dicebat conuẽt⁹, ꝙ res ſuas erat aliena: hic ſua.

† al. regalia.

† al. dominicum.

vel vela i aliena poſſeſſione, ſiue poſſeſſor fuit iuſt⁹, ſiue iniuſt⁹, ſuſpẽdat. & hoc i prima. Si ãt fecer itſi plebei⁹ & vltimo afficiatur ſupplicio: ſi clar⁹ vl ẽt cleric⁹, dportabit̃: & nõ ſolũ ciuitatẽ amittet, ſed & libertatẽ. & hoc i ſecũda. hmõi ãt pœnæ iſligẽdę ſũt p oẽs iudices executores. & hoc i tertia. Cuilibet frãgẽdi tales titulos vel vela pateat facultas. ñ ſolũ ei in cui⁹ pıudiciũ ſuſpẽſa ſunt: & hoc ſiue ſeruus, ſiue liber: neq; timeat ꝙ de calũnia accuſet̃. hoc i quarta. Iudex ãt q talẽ accuſationẽ admiſerit, xxx. lib. auri vnã cũ officiali ſuo puniatur. & hoc i qnta. Not. i hac l. ꝙ ea q̃ illicitè ædificata ſũt, pñt p quẽcũque licitè dſtrui, & ſi ne pœna. facit l. fidei cõmiſſa. §. ſiqs licitè. d lega. iij. ſm P. d C.

NEqs vela^t regia † ſuſpẽdere, vl titulũ^u audeat ſine pceptiõe iudicis ꝯpetentis alienis reb⁹ iponere, q̃s qcũq; mõ qualiſcunq; pſona poſſideat, licèt ñ dñs licèt iniuſtus poſſeſſor, vl temerari⁹ iuaſor q poſſidt, doceat̃. Eũ ãt q hoc facere auſus fuerit, ſi plebeius ẽ, vltimo^x ſubdi ſupplicio: ſi clariſsim⁹, vl curialis, vl miles vl cleric⁹, pſcribẽdũ^y dportãdũq;, ñ ſolũ ciuit. Rom. ſed ẽt libertate^z priuari cẽſem⁹: executoreſq; hui⁹ legis oẽs iudices eẽ oportere. Deponendi ãt vl frãgẽdi titulos, & ꝯſcidẽdi vela, nõ ſolũ eis ad qrũ piudiciũ tale aliqd ꝯ fas, ꝯq; leges ꝯmittit̃: ſed oĩbus tã liberis q̃ ſeruis ſine metu calũniæ,^b vl accuſatiõe^c cris, ſniam miniſtram⁹: qcernẽtes iudices eorũq; officia tricenis libris auri multari, ſi talẽ accuſationẽ vl admittãt, vl dpoſitã ſcribi cõcedãt. Da. XV. kal. Iul. Theod. A. XVII. & Feſto Cons.

t Vela] forte vexilla.
u Vel titulum.] id eſt chartulam ſcriptam.
x Vltimo] p leui dlicto iponitur hic magna pœna: vt j. d lib. & eorũ lib. l. ij. Itẽ eſt hic arg. ꝯ. ſ. de epiſ. & cle. l. presbyteri.
y Proſcribedũ].i. dãnandũ i cõfiſcatione bonorũ, vel. i. bona proſcribenda.
z Libertate] hodie nemo bñ nat⁹ &c. vt in Auth. d nup. §. qd ãt pri⁹. col. 4. vñ i liberto q ñ ẽ bñ nat⁹ ab initio, hæc lex poſſet hẽre locũ. Itẽ not. hic pœnã deportationis adimere alicui libertatẽ. qđ ẽ ſpẽale: alſ ſecus, vt i ꝯtrio: vt Inſti. de cã. deminut. §. mi nor. ſic j. d poſtli. reuer. l. fi. Et dic deportãt̃. ſ. i metallũ. & ſic nõ loqt̃ d deportatione, ſed de dãnatione in metallum. Accur.
a Oportere] q tñ habẽt metũ ipiũ, cũ deportatio ſit de ipio: vt ff. de off. pſi. l. illicitas. §. qui vniuerſas.
b Calũniæ]. i. nõ poterit dici calũniator.
c Accuſatione] itẽ nõ poterit accuſari. Et no. i ſi. hui⁹ ti. de offõ iudicis circa libellũ: vt ff. de of. aſſeſ. l. j.

† al. regalia. Amb. li. 5. epiſ. 33. pro eo dẽ poſuit ſuſpẽdere regias cortinas.

Deportatio aliqñ adimit libertatem

† al. ſigna imprimere rebus quas ali⁹ dtinet. & ſic reperi in oĩbus manuſcr.

† Octaua no.

TITVLVS XVII.

VT NEMINI LICEAT SINE iudicis auctoritate ſigna rebus imponere alienis. †

Inſignia impoſita rei meæ ſine iudicis auctoritate, licet mihi propria auctoritate remouere. h. d. Saly. Vel ſic, Lite pendente non poteſt imponere ſignum ſuum rei quam petit. h. d. cum l. ſeq. Alex.

I. Imp. Probus. A. Octauio. †

SAepe reſcriptũ ẽ, añ ſniam ſigna reb. q̃s aliqs tẽebat, iprimi ñ oportere. Et iõ ea^d reb. aut fructib. apud te ꝯſtitutis illicitè ipoſita,^e poteris ip-

o Regiæ].i. ad maieſtatem regiam pertinet.
p Legantur].i. deſignentur.
q Deputãdũ.] alſ iputãdũ. vl. n. ipſe velle ea publico iuri deputari, cũ ipſe iſcribat ei ſuũ nomẽ, cũ ꝓpriũ ſit regiæ maieſtatis ſua pr̃imonia tali gaudere iſcriptione: vt hic. & j. d bo. vacã. l. iij. li. x. & ẽ ſilẽ ad l. iſtã. ff. de diuor. & repu. l. fi. i fine.
r Dñicũ].i. nomẽ dñi ipatoris, vel. i. ei⁹ cui⁹ ẽ dom⁹ vl poſſeſſio. & hoc cũ titis poſſeſſionis iſcribit. Si ãt alienæ poſſeſſioni quis iſcribat, nõ ꝯfiſcatur poſſeſſio illa: ſed oĩa bona iſeri bent: vt in Auth. de man. prin. §. fi. col iij. Accur.
s Præſcribit̃].i. i piudiciũ ſcribit̃, vel añ oculos ſcribit̃.

Poſſeſſioni alienæ inſcribentis pœna.

NE quis] CASVS. In prima pte ꝓhibet, ꝙ null⁹ vexilla

VT NEMINI LICEAT SINE IVDICIS auctoritate ſigna, &c.

Superior titulus dixit de vexillis & titulis: hic generaliter de ſignis. Itẽ ſ. non licebat ante litem conteſtatã, hic non licet ẽt poſt litem conteſtatam: & ideo ſi quis ſigna imponit poſt litem conteſtatã non patitur pœnam ſuperioris tituli, ſed iudex eum punit pro motu ſuo. Accur.

SAepe.] CASVS. Petebas à me rẽ mobilẽ vel immobilẽ. añ ſniam ſignũ illi rei impoſuiſti auctoritate mea illud poſſum extrahere, vt eã q̃ mihi moues, officio iudicis termineẽ.
d Ea].ſ. ſigna, quæ appellantur Bononiæ gliſa.
e Impoſita].ſ. ab actore.

Detrahere.]

d Detrahere.] etiã auctoritate tua: vt arg. ff. quod vi aut clã. l. ſi vitem. §. ſi ad ianuã. & ĩ. tit. j. l. fi. & arg. ĩ. de Iudæis. l. null⁹.

b R Ebus. Alius.] puta Titius.
c Nemini.] ſcilicet Seio.
d Suas.] idest Seij.
e Aliquis.] ſ. alius à poſſidẽte, ſed his q̃s ipſe tenet, ſint ſuę vł alienæ, pt iponere ſigna, ſed non vexillũ vel vela, vt ĩ. tit. j. l. j. & ij.
f Affirmet.] non eſt tamen verum.

g NE FISCVS VEL [illegible] &c. & dic Ne fiſcus. i. procurator fiſci.

h *Vel reſpublica,] &c. licèt generaliter ꝓhibue rit ĩ. patrocinium potentis: nunc tamẽ ſpecialiter ꝓhibet fiſcũ vel rẽpublicam. i. fiſcum, ſiue rempublica, idest fiſci procuratorem. Accur.*

* al. Grugaſio.

† aliàs procuratorẽ alicui patrocinij cũ illicitè præſtet. * illicitè, ſed plures libri habent ꝑ licitè & rectè.
° vicib. in oib. manuſcri. te. ſtẽ.

R Eipublicę] CAS. Mihi c. tenebatis: & reipublicæ illa cẽtũ obtuliſti, & ꝯ me petentẽ illa c. auxiliũ reipub. iplorasti: an ſis audiẽdus, qrit? & rñ. q̃ nõ. Vł dic ſi reipub. tenebaris in c. & ego tibi in x. ſi feciſti mihi pactũ de nõ petẽdo: ſi reipublicę ſua c. obtuleris quo magis ꝯ me pſtaret iuuamẽ, an ſis audiẽd⁹. & dicit q̃ n̄.

† al. Tertulliano.

i Reipublicæ] hic ꝯfitebat ſe dẽre ſuo creditori: ſed à fiſco ꝯ i⁹ ſe iuuari ꝯ priuatum poſtulabat. ſed ĩ vlt. le. hui⁹ ti. non cõſtebatur ſe debere. Vel dic q̃ hic ꝯ debitores exceptione tutos ſe iuuari petebat, in vltima contra creditores. Accur.

ſe licitè detrahere:[a] vt amotis his, cã q̃ ex offõ tibi infert, terminet. Dat. IIII. Kalen. Iul. Probo. A. II. & Lupo Cons.

II. Imp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Gru[illegible] †

R Ebus q̃s ali*[b]* detinet, i primere ſigna nemini[c] licet, ẽt ſi ſuas[d] vel obligatas ſibi eas eſſe aliquis[e] affirmet.[f]

TITVLVS XVIII.

NE FISCVS[g] VEL RESPVBLIca[h] procurationẽ † alicui patro[illegible]

Sub prætextu pecuniæ fiſco debitæ, non debet fiſcus patrocinium præſtare. Bar. aũt aliter iſtam legem intelligit, & ſummat cã ſic: Actio litigioſa vel dubia nõ põt in ſolutum fiſco dari ſponte recipienti. Alex.

I. Imp. Gor. A. Legiti[illegible]

R Eipublicę[i] iuribus° adiuuari te ſub obtẽtu q̃titatis q̃ eidẽ reipublicę dẽs, ꝯ iuris rõnẽ d̃ſideras. III. Id. Ian. Gordiano A. II. & Põpeiano Cõs.

Reſpublica nõ debet paciſci de quota litis. h. d. Vel ſic: Actionẽ litigioſam vel dubiam ex cauſa donationis reſpublica ſuſcipere non poteſt. Alex.

II. Idem A. Tertullo. †

C Vm allegas[k] ptẽ rerũ vł actionũ dimidiam fiſco, quò magis ei⁹ iurib⁹ ptegaris, velle te donare: huiõi littũ donõnẽ admitti tẽporũ meorũ diſciplina nõ patit̃. vñ ius tuũ ſi qđ tibi competit, citra inuidiã[l] fiſci mei tueri ſolenniter cura. S. VI. Non. Auguſti, Gordiano. A. II. & Põpeia. Cons.

III. Imp. Diocle. & Maximian. AA. & CC. Amphioni.

A Bhorret à ſæculo nřo, ſub ꝑtextu debiti[l] ꝑcurationẽ ꝯ priuatos[m] fiſcum[n] præſtare. Da. VIII. Kal. Ia. Philippopoli. CC. Cons.

Reſpublica nõ debet debitorem ſuum iuuare contra aliũ prætextu debiti ſui. Saly.

III. Iidem. AA. & CC. Achillã.

A D fraudẽ[o] creditoribus faciẽdã, inuidiã[p] fiſcalẽ, ꝯ ſæculi nři trãq̃llitatẽ implorari nõ decet. Redde itaq; qđ fiſco nřo debes: & ſi ꝯuentus velut à creditore fueris, quẽ tibi nũeraſſe pecuniã negas, exceptione non numeratæ pecuniæ ſ̃m leges vti potes. Da. XVI. kal. Ia. Sirmij. CC. Cons.

TITVLVS XIX.

DE NEGOCIIS GESTIS. †

Expenſa facta pietate materna vel affectione domeſtica, non repetuntur: quia aio repetendi facta non videntur. Alex.

I. Imp. Seu. & Antonin. AA. So[illegible]

C Vm tutores filiorũ tuorum ſuſpectos faceres,[q] eiſdemq́ue tutores ſeu curatores peteres, munere pietatis[r] fungebaris: quæ cauſa nõ admittit[s] negociorum geſtorũ

k C Vm allegas.] Plana eſt. Inuidiã.] i. blaſmũ. Idẽ in quolibet aduocato, vt huiõi pactũ facere nõ poſſit, vt ĩ. de poſtulan. l. ſi quis.

l A Bhorret.] CAS. Tenebar tibi fiſc⁹ i c. ei remiſiſti quo magis tibi ꝯ me procmiũ pſtaret. qrit an valeat: rñ. q̃ n̄.
l Debiti.] quod fiſcus tibi debet, quod volebas fiſco remittere, ſi tibi patrocinium exhiberet. Vel pone vt ſ. l. j.
m Priuatos.] debitores illi⁹ q̃ volebat fiſcũ ſuũ eẽ procuratorẽ vel aduocatũ. Itẽ ſuperior lex loq̃t̃ creditorib. nihil fiſco debẽtibus: hæ aũt duæ de debitoribus loquuntur tam fiſci, q̃ priuati: & prima ſimiliter. vel hanc expone vt prius. Acc.
n Fiſcum.] ſcilicet debitorem.

A D fraudẽ.] CASVS. Tenebaris mihi i c. & fiſco in alijs c. fiſco ſua c. obtuliſti, quo magis tibi ꝯ me procmiũ pſtaret. hoc iplorare nõ debuiſti: ſed ſi negas me tibi c. mutuaſſe, exceptione nõ nu. pecu. vteris. Quid ergo differt hæc lex à ſuperiori? Ibi dicit q̃ ibi debitor ſe debere cõfitebatur, hic negat. Vel ibi ꝯ debitores ſuos exceptione ſe iuuari poſtulabat, hic contra creditores. Accur.
o Ad fraudem.] idest ad damnum: vt ff. de ædil. edic. l. cum autem. §. excipitur. Vel proprie pone.
p Inuidiã.] i. procmiũ fiſci, quod inuidiam gñaret. i. odium.

C Vm tutores.] CAS. Mr tutores filiorũ ſuorũ accuſabat de ſuſpecto: & alios petijt corã iudice dari. ſumptus fecit. an eos p actionẽ ne. ge. repetere poſſit? & rñ. q̃ remouẽdo ſuſpectos & petendo idoneos, offõ pietatis functa eſt: vñ eis donaſſe vr̃ eos: quocirca repetere nõ pt. neq; . n. ſi exuc⁹ ĩ familia ſua feciſſet, eos repetere poſſet, multo fortius neq; iſta, cũ maior ſit pĩna vł materna dilectio, q̃ domeſtica. Not. ex text. ibi. non admittit. qđ idẽ ẽ dicere ñ admitto, & denego. & ꝑ hoc dic, ſi repit̃ in actis q̃ exceptiones iudex nõ admiſit, q̃ idẽ ẽ dicere qđ reiecit eas. & tene menti, m Bald.
q Suſpectos faceres.] idest detegeres accuſãdo eos ĩ ſuſpecto, & ꝓbã. le. ſic ff. de acqr. re. do. l. adeo. §. cũ q̃s. & hoc accuſando corã ꝑtore ſi eſt Romæ, vel ſi eſt in prouincia, corã præſidẽ, q̃ ſolus in ꝓuincia ꝓ tribunali cognoſcit. vt ff. ad Turpil. l. j. §. ſuſpecti. & iſſit. d ſuſpec. tu. in prin. Et ni ſi hæc duo faciat, q̃ ſuſpectũ remoueat, & alterũ petat, vt hic dicit, repellitur à filij ſucceſſione: vt ĩ. de legi. hẽd. l. ſciant. Immo nõ repellitur, licèt nõ accuſet vt ſ ſtio, vt ff. q̃ pe. tu. l. ſi. §. ſi. accuſare tũ pt, vt inſti. de ſuſpec. tuto. §. ꝯſs. & hic. r Vel veri⁹ petere dẽt, non ſuſpectum facere, vt ibi. Sed quo mulier accuſat: cũ ꝓhibitũ ſit mulieribus accuſare. vt ff. de accuſa. l. q̃ accuſare. circa prin.? Rñ. hoc ẽ ſpãle, vt Inſti. de ſuſpec. tut. §. ꝯſs. Et ẽ rõ ſpãlitatis, q̃a hæc mulier vidicatur ſuorũ iniuriã accuſando tutores de ſuſpecto, quod ẽ pmiſſum, vt ĩ. de his q̃ accuſa. nõ poſ. l. de crie. & ẽ alia rõ, q̃a remouet̃ et ſine accuſatore. vt ff. de ſuſpect. tuto l. iij. §. pterea licèt regulariter ꝯ, vt ff. de mune. & ho. l. reſcripto. §. penul. & ſic patet q̃ accuſatio de ſuſpecto nõ imitat̃ alias accuſationes. Vel repete ſuſpectos faceres, impropriè. mater ẽm non facit eos ſuſpectos, ſed mala adminiſtratio. Accur.
r Munere pietatis] aliqñ vocat̃ pietas, vt inter pr̃em & filiũ. ff. de cur. fur. l. furioſæ mřis. Aliqñ obſequiũ, vt ſter libertũ & pronum, vt ĩ. co. l. offõ. Aliqñ religio, vt erga deum, vt ff. d iuſti. & iur. l. velut. q̃nq; bñficiũ, & q̃ſi atq; ꝓprie. vt ff. de ſer. expor. l. ſeruus. Vel dic, Munere pietatis. i. offõ illo qđ eſt pietas, q̃ cã facit vt ẽt ſi vtiliter geſtũ ſit, nihil poſſit petere, q̃a vr̃ nãle debitũ ſoluiſſe. It. ſed ñ ẽ ſp verũ q̃ videat̃ mr donare qcq̃d ipẽdit, d hoc ꝑpẽdit ex q̃litate & q̃titate ipẽſarũ, & ex facultatib. mřis & filiorũ. vt ff. d do. iter vi. & vx. l. verũ. & d l. ag. l. ſi q̃s a li. §. ſi mr. & dixi. ff. e. l. Nenennius. & dices. ĩ. co. l. alimenta.
s Nõ admittit.] i. nõ inducit. Vel dic. i. denegat. vt ff. co. l. ex duobus §. fin. & de condict. indebi. l. cũ is. §. pe. & de relig. l. at &c.

Mř an filij ſucceſſionẽ perdat, ſi tutores ſuſpectũ remoueri ſi faciat.
† al. d ne gociorũ geſtorum actione.
s Iſtd approbat hic Batt. qđ dicit probari in l. ij. §. ſi mr̃ nõ petierit. & §. fi. ff. ad Tertu. ex quo ſoluit aliã q̃nẽ. Quid ſi mř fuerit pſtata q̃ iſtas expenſas faciebat alo repetẽdi, verũ poſſet repetere? & dicit q̃ ſic t expẽſis factis ſi accuſando tutorẽ ſuſpectũ qđ nõ tenebat̃ facere. Sed expẽſas factas in petẽdo tutorẽ nõ poſſet repetere: q̃a ad illas tenebat̃: & ſic geſſit ſuũ negociũ. &c.

ſi quis §. ſed interdũ ĩs, & fa. ercif.l. quæ pater. 2. & ĩ. eo. l. alimenta. 1. reſp. ſed fallit in caſu, ut ĩ. de nup. l. patrẽ.

a Poſſis.] ſed quid ſi eſt proteſtata ſe uelle petere expenſas? De hoc dic, ut ĩ. eo. l. alimenta.

b Cum etiam] probatur à minori.

c Si quis.] ſ. extraneus alius.

d Domeſtica.] quæ eſt minor, quã pĩna uel materna. Accur.

e Nulla.] neq; cõi, neq; ſpec ali, neq; ciuili, neq; naturali, ut hic, & ff. e. l. is qui, & ĩ. e. l. quod in uxorẽ.

* al. petere.

Contra.] CASVS. Præmittit regulã, qua ponit exemplum, quod tale eſt: Quicũq; ſiue minoris, ſiue maioris utiliter negocia geſſerit, cõpetit ſibi neg. geſto. actio ad repetendũ quod impẽdit in pupillum, quatenus factus eſt locupletior. ſi ergo pupillo pupillum Romã duxiſti cauſa tutoris petendi, & ſumptus feciſti: nego. geſto. act. repetere potes: niſi matertera ſua probet ſe uelle hũc ſumptũ feciſſe. quo caſu præſumeris donaſſe, nec repetes, ſi cut neque ipſe repetet ſumptus.

f Neceſſitatis.] ut quia tu geſtor curator eras. Azo. uel dic quod erat uoluntarius. Et quod dicit, neceſſitatis: dic, id eſt utilitatis eius cuius negocia geruntur. nã ſi ſit neceſſarium, ut quia res erat peritura, etiam ſi non ſit locupletior, tenetur, ut ff. de ſol. l. in pupillo, & de mino. l. uerum. §. unde Marcell. quæ ſunt contra. Et dic neceſſitatis, qua tenebatur ille qui negocium geſſit, uel ille qui neceſſe habebat geri.

actionẽ, vt ſumptus quos in ea lite feciſti, repetere poſſis: a cùm et b ſi q s c pro affectione domeſtica d aliquos ſumptus fecerit, nulla e ratione eos repetere * poſſit. PP. III. No. Oct. Dextro & Priſco Cos.

Pupillus ex geſtione non tenetur, niſi quatenus locupletior eſt effectus, & in illo etiam non tenetur, ſi aliàs gratis erat facturus. Ale.

B II. Iidem AA. Rufinæ.

Contra ĩpuberes quoque, ſi negocia eorũ vrgentibus neceſſitatis f rationibus vtiliter gerantur, in quantum locupletiores g facti ſunt, dandã actionem ex vtilitate h ipſorum receptũ eſt. Quæ tibi quoq; iure decernitur i, q̃ i ſumptus in pupillum, quem Romam tutorũ petendorum gratia duxiſti, feciſſe te allegas: ſi nõ matertera eiuſdem k ſe facere paratam proprijs impendijs oſtenderit. l PP. X. Kal. Febr. Laterano & Rufino Conſ.

Pro eo quod quis ſoluit ſponte & vtiliter pro alio, competit actio negociorum geſtorum directa. ſed ſi ſoluit ex neceſſitate communionis ſeu cauſatiua, competit actio familiæ erciſcũdæ, vel cõi diuidundo. h. d. ſecundum magis communem intellectum. Ale.

III. Iidem AA. Hadriano.

Siue pro fratre m cohęrede pecuniam n ſoluiſti, negociorum geſtorum actione experiri potes: o ſiue pignoris liberãdi gratia debitũ vniuerſum ſoluere coactus es, p actionẽ eandem q habebis: vel iudicio familiæ erciſcundæ, ſi non eſt inter vos r redditum, ſ eam quantitatem aſſequeris. t PP. VIII. Kalend. Februar. Anulino & Frontone Coſs.

Mandatum tutoris non impedit actionem negociorum geſtorum oriri inter gerentem & dominum negociorum. h. d. Bald. & Salic. Vel ſic: Gerens negocia pupillæ mandato tutoris, tenetur pupilla actione negociorum geſtorum, non autem actione pro tutela. Alexand.

C IIII. Iidem AA. Claudio. *

Qvi pupillæ negocia tutoris mãdatu u ſuſcepit, pro tutore x negocia non videtur y geſſiſſe, ſed negociorum geſtorũ actione pupillæ z tenebitur. PP. III. Non. Dec. Fabiano & Mutiano Coſs.

Libertus obſequium neceſſarium præſtans patroni filijs, nõ habet actionem negociorum geſtorum. h. d. ſecundum communem intellectum dom. Alexand.

o Potes.] ſ. contraria, ut ff. de procur. l. ſi quis cum. §. 1. Sed uidetur q̃ non poſſit repetere, ſicut mater, cã pietatis, ut ſ. eo. l. 1. Solut. non eſt tãta pietas in fratre ſicut in parẽte. nõ minus. n. terrentur in perſona filiorũ quã ſua. ff. quod metus cau. l. Iſti quidem.

p Coactus es.] ſi pigaus uelles liberare, ut ĩ. de diſtrac pig. l. quã diu. ff. de uer. obli l. in executione. § fi. & fa. er. l. hæredes. §. in illa, & de contra. emp. l. ſiſtulas. §. qui fundu. & arg. ff. eo. l. ſi cões.

q Eandem.] ſ. utilẽ, ſecundum quoſdã, cu ex neceſſitate, ut dixi, ſoluerit totũ, ut arg. ff. eo. l. an ptor. §. hac. & ſic concurrit hic actio utilis cũ actione fa. erciſc. & cõmu. diui. eo caſu qñ non põt negociũ pro parte expediri, non aũt directa, ut ff. fa. erciſ. l. hęredes. §. non tantũ, & cõmu. diui. l. ſi quis putans. §. 1. quæ ſunt contra. Alij dicunt q̃ hæc deſiit eſſe cõmunis eo caſu, quo datur neg. geſt. ut ff. cõmu. diui. l. 1. in fi. Tu dic eandem. ſ. cõmu. diui. quæ datur ad idem, quod nego. geſto. & eſt ſimplex relatio, ſicut & ibi, mulier ſaluauit, qnę damnauit. ut iati a de iniurijs. dũm. & ſic idem in genere, non in ſpecie.

Relatio ſimplex qualiter cognoſcitur.

* al. Graccho. al. Gladio.

r Vos.] ſed vĩ contra: qa petitio hẽditatis, qd eſt vniuerſale iudicium ſicut illud, amplius q̃ ſemel põt intentari. Solu. iudicium famil. erciſ. non vniuerſale eſt effectu: iſtud nõ. vñ aliud hic. & aliud ibi.

ſ Redditum.] nam amplius quàm ſemel intentari non poteſt. ut ff. fa. erciſ. l. filia. §. familiæ.

t Aſſequeris.] ſ. ſcilicet à fratre.

g Locupletiores.] quod tempore litis conteſtatæ inſpicitur, ut ff. eod. l. litis. & eſt in pupillis hoc ius ſingulare. alias ſufficit utiliter cœptum, etiam ſi euentus non ſit ſecutus bonus, ut ff. eo. l. ſed an ultro. §. 1. ſunt & alij ſimiles caſus huic, quos not. ff. eo. l. ſi negocia abſentis.

h ex utilitate.] ne alias deterrerentur, ut inſt. de obli. quæ ex quaſi contractu. §. 1. & ff. de mino. l. & ſi ſine. §. idẽ faciunt, & ff. de admini. tuto. l. cum plures. §. 1.

i Quod.] id eſt quia.

k Eiuſdem] pupilli.

l Oſtenderit.] tunc enim donaſſe uideris, ut ff. eod. l. ſi pupilli. §. fi. & arg. infra de ali. pup. præ. l. 2. in fi. & ff. de eo qui pro tut. l. 1. §. fi. Item ſubaudi hic, uel non amicitia paterna ductus, ut ſupra. l. proxi. in fi.

Siue pro fratre.] CASVS. Quæſiuit quidam, an cohæres debitũ paternum ſoluens, à cohæredib. p act. neg. geſt. repetere poſſit? & dicitur q̃ ſic. Viuia.

m Siue pro fratre] tuo, ſcilicet nomine eius.

n Pecuniã.] à defuncto debitã, & ſine pignore. Ideo pro parte negociũ potuit expediri, ut differat a caſu ſequẽti.

D Qui pupillæ] CASVS. Mandato tutoris negocia pupilli geſſiſti: an ei pro tutelæ actione tenearis, quæritur & reſpõ. q̃ nõ, ſed negociorũ geſto, quia nõ vt tutor geſſiſti, & tutori mandati teneris, & ipſe tibi cõtraria, & tibi pupillus neg. geſt. ad repetẽdũ ſi qd ĩpẽdiſti.

u Mandatu.] tutor mãdauit gerẽda pupillæ negocia, & nõ pupilla tutoris, licet hoc hęc litera etiam tolerare poſſet. Item quomodo ex mandato hæc actio datur? vt inſti. de obli. quæ ex qua. cont. §. 1. quæ eſt contra? Solu. hic pupilla non mandauit, licet mandauerit tutor. Acc.

x Pro tutore.] vna pars eſt, ſicut bonorum poſſeſſio.

y Non vĩ.] vt ſõ teneatur actione pro tutelæ, qua illæ tenẽt, qui credit ſe tutorẽ, vt ff. de eo qui p tut. neg. geſſit. l. 1. & p totũ. Eſt. n. vnũ nomen protutor. ſed hic nõ credebat, ſed ſciebat ſe nõ eẽ tutorẽ: nec geſſit vt tutor. Sed qualiter deſiderabat agere potius p tutelæ? Dic qa plus cõſequeretẽ, vel qa tacite habet bona obligata. Vel poſſet geſtor ad vnũ attẽdere, p curator ad oĩa, vt ĩ. eo. l. tu ori.

z Pupillæ.] ſi & eius cõtẽplatione geſſit, ſecundũ Ioã.

Vel forte etiam ſi non eius contemplatione: ut ǰ.eo.l.ſi mandatum. Item econtra, pupilla ei, qui ſucceſſit in locū tutoris, in eo quod locupletior eſt, tenetur, ut.ff.eo.ſi pupilli, in princ. non impediente actione mandati, quæ datur inter tutorem & geſtorem.

A neg.geſt.competit actio? & reſpon. quòd ſic.

h Geſſit.] & male: ſicque in 12. penè factus eſt debitor.

i Adeas.] non ſolum ſi omittas, durat actio: ſed, &c.

k Competit.] ut ǰ.de bo.auct.iudi.poſ.l.ſi uxor, & ad L.Falcid.l.licet.& ǰ.de pact.debitori.& ǰ.de rei uindi. cum à matre.& hic. niſi compenſandi gratia dimiſit: ut ǰ.de hær. actio. l. ſi adulta. & ǰ.de hær.inſt.l.ſi cō pēſandi. & ff de leg. 2.l.cū pater.§.Titio.

a Officio.] CASVS. Si libertus filiarū patroni negociū geſſit, quæritur, an ei contra eas neg. geſt. actio competit? & reſp. q; non. & no. q; dicit pupillas: quia ſecus, ſi eſſet adulta, ſecundum quoſdam. Tu dic q; niſi proteſtet à principio, nō repetit, ut ff.e.l. Neſennius. Ex hac l. nota differentiā inter officium, obſequiū, & pietatem. ſi ſtd.

a Officio.] officium dicitur inter hominē & hoiem, ut ff.d̄ ſer.expor.l.ſeru'. in fi. Obſequiū inter patronū & libertū, ut hic, & ǰ d̄ obſequiis, in rubr. & ǰ.q pe.tu.l.pat. Pietas vero dī inter patrē & filiū, ut ǰ.e.l.j.& ff.d̄ cu.fur.l.furioſæ matris.

b Functus.] ſ. tu libertus.

c Pupillas.] aliud forte ſi adultæ eſſent. Nam notabiliter vſ hic ponere pupillas: ſed dic idē i adulta, niſi proteſtet, vt ar.ff. e.Neſennius.

d Curatorē.] CASVS. Si pater tuus in teſtō curatorem dederit tibi, & negocia tua adminiſtrauit: quæritur, an tibi neg. geſt act. teneatur? & reſpon. q; licet recte datus nō fuerit, tamen nego. geſt. actione tenebitur, quia non recte egit. in inſtitut. de curatoribus.§.1.N ex hoc tex. ibi, immiſcuit, ſcilicet de facto: quia ante cōfirmationem iudicis non habebat ius adminiſtrandi: ut ff. de excu.tut.l.Caius. Bald.

al. Triphono. al. Triphimo.

Officium, obſequiū, & pietas differunt.

V. Idem A A. Triphonio.

Officio[a] nec min' obſequio liberti functus[b] negociorū geſtorū actionē cōtra prōni filias pupillas[c] hrē ñ potes. PP. XIII. K. Iu Geta & Plautiano Cōſ.

Curator in teſtō dari non poteſt: & ideo quod ante confirmationem gerit, venit in actione negociorum geſtorū tanquam geſtum à ſimplici geſtore. h.d. Bal. Vel ſic: Si officium muniētū non arcta gerentem, habet locū actio negociorum geſtorum directa pro ipſa geſtione. Alexand.

B

VI. Iidem A A. Gallo.

Curatorem[d] tibi quidem patris teſtō datū dicis, quod non pōt uideri iure factum.[e] q; ſi (ut ꝓponis) adminiſtrationi ſe immiſcuit: negociorū geſtorū actio tā aduerſus eū,[f] quàm contra hæredes[g] eius tibi competit. PP. Apro & Maximo Cons.

Hæreditatis aditio debitū non confundit niſi pro hæreditaria portione. Vel ſic: Succeſſor in dubio non cōpenſat h.d. Bald. Vel ſic: Pro ea parte pro qua creditor debitori ſuccedit, confunditur obligatio: pro aliis vero partibus competit actio contra cohæredes Alexand.

C

VII. Imp. Antonin. A. Euphratæ.

Si ab eo qui negocia tua geſſit,[h] hæres ex duabus unciis inſtitutus es: ēt ſi adeas[i] hæreditatē, in reliquis decē unciis aduerſus cohæredē competit[k] tibi petitio, ſi quā aduerſus defūctū habuiſti actionē. PP. VI. Id. Mart. Romæ, Sabino & Anulino Cons.

Qui diu ſtat, q; debitum non petit: maxime ſi propter occupationes facit debitum remittere non videtur. Vel ſic: Ratio adminiſtrationis poteſt peti reddi vſque ad xxx. annos. Bal. Vel ſic: Actio perſonalis non tollitur longo tempore. Alex.

VIII. Idem A. & C. Seuero.[l]

Aduerſus eos qui negocia tua geſſerūt, negociorū geſtorum iudicio ciuiliter[l] conſiſte: nec tibi oberit, ſi propter occupationes militares[m] etiam ſi tē tardiùs[n] fueris exſecutus: cū hoc genus[o] actionis longi temporis præſcriptione[p] excludi[q] nō poſſit. VI Kal. Aug. Antonino & Aduento Cons.

In negocio quod eſt noſtrum ratihabitione, oritur actio negociorum geſtorum ratihabitione ſecuta. Bald. & Alexand.

IX. Idem A. Saluſtio.

Si pecuniam[r] tuam[ſ] à debitore tuo[t] Iulianus exegit,[u] eamq; ſolutionē ratā habuiſti: habes aduerſus eum[x] negociorum geſtorum actionem. PP.

A Duerſus.] CASVS. Si negocia mea geſſiſti, & quia militiæ cauſā aberā, contra te acti. nego. geſt. intentare nō potui per x. annos, uel xx. mihi reuerſo an ea detur, quæritur? & reſp. q; ſic. non n. longi tpis ſpacio. i. x. uel xx ann. excluditur, cum ſit perſonalis, & durat uſq; ad xxx. annos.

l Ciuiliter.] i. curialiter. prętoria. n. eſt hæc actio: ut ff.eo.l. ait prætor. in princi. Vel large accipe ciuiliter, ut etiam prætorias cōprehendat: uſ ff.de uar.cog.l. ǰ.§ j.

m Militares.] ſ. cui nit. nā idē ſi q̄libet cā, uel ſine cauſa.

n Tardius.] i. tarde. nōdum enim xxx. anni elapſi erant. ut ſubiicit.

o Hoc genus.] huiuſmodi. ſ. perſonalium: ut ǰ.de conſti. pecu.l.2. Vel genus. i. ſpecies, ſ. negociorum geſtorum.

p Præſcriptione.] ſ. x. uel xx. ann. durat enim xxx annis.

q Excludi.] i. tolli.

Imp. Anton. Heliogabal' A. Seuero. q; nuſquā repetibile eſt nec probabile eſt ſic inſcriptā fuiſſe hanc cōſtitutionem. uñ eſſe adnotatio cuiuſdā ſtudioſi.

In nōnul lis codicibus hæc.l. ſi pecunia. pcedit.l.aduerſus.

S I pecuniam tuā.] CASVS. Si à debitore meo pecuniā mihi debitā exegiſti, & ſolutionē tibi factā ratam habui: an mihi contra te actio nego.geſt. cōpetat, quæritur? & reſp. q; ſic. uidebatur q; non, ſed mādati: quia ratihabitio retrotrahitur, & mandato cōparatur: ut ff.de neg.geſt l. ſemper: contrarium tamen eſt uerum.

D

e Factum.] ut hic, & inſti.de cura.§.1.

f Eum.] ſ. curatorem datum in teſtamento: ſed non ualebit.

g Hæredes.] ut infra eo.l.curatoris. nec etiam debet amodo poſtquam ſe immiſcuit, uel gerere cœpit, deſerere. niſi petito curatore, uel certioratis cognatis pupilli. ut ff.de adminiſtr.tuto.l.tutores.§.curatores. & de eo qui pro tu.l.1.§ fi. Quatuor modis dicitur negocium ad aliquem pertinere: ut quia impendi in rem tuam. ff. eod. l.ſi pupilli.§.uideamus. Ipſo geſtu, quando ſolui creditoribus tuis: ut hic. Cura & ſolicitudine: ut ff.eodem, l.ſi pupilli. in princi: ut in procuratore & curatore. Ratihabitione: ut quia exegiſti à debitore meo, & ego ratum habui: ut ff.eod.l.ſi pupilli.in fi.

Negociū quatuor modis ad aliquē dī pertinere.

S I ab eo.] CASVS. Negocia mea geſſiſti, & male. unde ex mala adminiſtratione mihi in xij. tenebaris. me hæredem inſtituiſti in duabus unciis. quæritur, an ad repetendum x. aduerſus cohæredem mihi

r Si pecuniam tuam.] i. tibi debitam: ut ff. ſi certum peta.l.ſi & me. Accur.

ſ Tuo.] i. tuo nomine. aliàs non poſſet haberi ratum: ut ff.de preca.l.ſi ſeruus.& ff.eo.l.ſi pupilli.§.ſed ſi ego. ibi, nam & ſi, &c. ſi autem nec mandaſſem ego creditor, nec ratum haberem: debitor meus mihi remaneret obligatus: ut ff.eo.l.ſoluendo.& de nouatio. Si Stichum.§.fi.

t Exegit.] nomine tuo. Accur.

u Eum.] ſ. Iulianum.

x Actionem.] ut ff.eo.l.Pomponius. in fin. Sed contra. ff.de regulis iur. l. ſemper qui non prohibet. ubi dicitur ratihabitionem mandato comparari. ergo mandati datur actio, non negociorum geſtorum. Solu. hic ratum habet negocium ab abſente factum, ibi à præſente, ſecundum Ioann. Vel ibi fuit mandatum ut gereret: non tamē ſuſceptum. Poſtea domino ignorante geſſit procurator. & dominus ratum habuit: unde datur mandati propter

præcedens

præcedens mandatum, ſecundum Bulga. Alij dicunt ibi in fideiuſſione iudicio ſiſti, in qua ſit ſpeciale, ut & alia multa ſunt ſpecialia in iudiciis, ut ff. ſi quis cautionibus. l. & ſi poſt tres. Vel dic comparati mandato: ſed non per omnia. Item unde naſcitur hæc actio negociorum geſtorum? Reſpondeo, ex ratihabitione, nō ex priſtina actione: ſecus in actione pro ſocio & tutelæ, quæ ex ueteri contractu, uel quaſi oriuntur ſi nito demum officio, ut ff. de tute. & ratio. diſtrahen. l. ſi tutor, in fin. ſic & in contractu do, ut des, demum ſecuta traditione oritur actio ex priſtino pacto, ut infra de rerum permutatione. l. ex placito. Et nota hic, quod quatuor modis dicit negocium alienum, ut dixi ff. e. l. ſi pupilli, §. idem ait, in fi. §.

A lieris, alantur apud patrem expenſis matris: econtra idem, ſi alantur apud matrem expenſis patris, quando culpa uiri factum fuit diuortium, ut in authent. ut liceat matri & auiæ. §. illud quoque, colla. 8. & eadem per omnia dic in auia & proauia, ut ff. eod. l. Neſennius. In aliis autem expēſis, quæ non fiunt circa alimēta, ſerua quod hic ſub iut.

VIII. Kal. Mart. Præſente & Extricato Cons.

Qui curat ſeruū alterius non inutilem domino, habet actionē negociorū geſtorum. h. d. Bal. & Alexand.

X. Imp. Alexander A. Secundo & aliis.

SI ſeruū alienū non inutilē [a] dño conſtitutū ægrū curaſtis: negociū utiliter geſsiſtis, & cōpetenti vobis actione ſumpt[b] recuperare poteſtis. PP. XII. Kal. Decemb. Alexandro. A. II. & Marcello Cons.

Quod mater expendit in alimentū do filium, ab eo non repetit: quia uidetur expendiſſe pietate materna, & nō animo repetendi. ſecus in eo quod expendit circa res filij. h. d. Saly. & Alexander.

XI. Idem A. Heſennię.[*]

ALimenta quidē quæ filiis tuis pſtitiſti, tibi reddi nō iuſta rōne poſtulas: cū id exigēte materna pietate [c] feceris. Si qd aūt in rebus eorū utiliter & pbabili more ipendiſti: ſi nō & hoc materna liberalitate, ſed recipiēdi animo feciſſe te oſtēderis: id negociorū geſtorū actione cōſe

qui potes. PP. XII. Kalen. Feb. Albino & Max. Cons.

Si filius ſoluit debitum paternum uiuente patre, non repetit, ſi conſtat quod animo donandi ſoluerit: alias ſecus: quia uidetur ſoluiſſe animo repetēdi. hoc dicit ſecundum magis communē intellectum. Alexand.

XII. Idem A. Theophilo.

B SI filius pro patre ſuo debitū ſoluerit, nullā actionē ob eā ſolutionē habet, ſiue in ptāte patris, cū ſolueret fuerit, ſiue ſui iuris cōſtitutus, ſi donādi aīo [1] pecuniā dedit. Si igitur pater tuus ſui iuris cōſtitut[a], pro patre ſuo [i] negocia gerens, [k] nō præcedente mādato debitum eius ſoluit: negociorum geſtorū agere cū patruis [l] tuis poteſ. PP. Kal. Aug. Agricola & Clementino Cons.

C *Expenſa facta in curāda uxore, nō repetitur: ſecus in expēſā funeris eius, quando dos apud maritū nō remanet. h. d. Bal. Sal. & Alex.*

XIII. Idem A. Aquilię.

QVod in uxorem tuā ægrā erogaſti, non

[m] Oſtēderis.] tu mater, quia fuiſti proteſtata, ut dicta l. Neſennius, ſecundum quoſdam. Vel dic uerius eo ipſo, quod nō monſtrauit contrarium, ut j. qui miliſ. non poſſ. ſuper ſeruis, lib. 12. & j. qui teſta. fac. poſſ. l. 2 & ſecus in alimentis, ut ibi exigatur proteſtatio, & ſic uerbum, oſtenderis, eſt actiuum: quia ipſa oſtendit, & in hoc dicitur agere. Alij dicunt, oſtenderis, eſſe præſens paſſiui: quia filius eſt, qui hic oſtendit, & ſic ponitur paſſiue quantum ad matrem, & in hoc ipſa dicitur pati. quod non placet: quia ſic contra ſeipſam probaret: & facit infra de capti. & poſtlimi. l. liber. & ff. fa. ercil. quæ pater. 2.

SI filius.] CASVS. Si filius ſui iuris negocia patris gerens, debitum eius ſoluit, & animo repetendi: actione nego. geſto. à fratribus ſuis cohæredibus repetet quod ſoluit. ſi autem animo donandi, non repetet. Viuianus.

[a] Actionem.] contra patrem, uel eius hæredes.

[b] Cum ſolueret.] non de caſtrenſi peculio uel quaſi: quia tunc repeteret etiam eo uiuo, ut ff. de fideiuſſ. l. ſi dubitetur, §. fina. in eo enim ut pater familias habetur, ut ff. ad Maced. l. 2. & ſupra de epiſc. & cler. ſacroſanctæ. Soluit ergo hic de profectitio, unde de propria burſa tibi ſoluiſſe uidetur. Quid autem de aduentitio? Dicunt quidam, quod repetit mortuo patre, per actionem fami. ercilc. non eo uiuo, ut arg. j. de bo. quæ li. l. cum oporter, in prin. & j. eo. l. ſiue pro fratre. Ioan. contra: quia præſumitur donare patri per hanc legem.

D CASVS. Hæc l. videtur contrarium dicere. ſcilicet quod videtur ſoluiſſe filius animo repetendi ſecundum Bart. hic, quod probatur in ſimili, ſupra l. proxi.

[h] Si donandi animo.] ſi. id eſt quia & ideo bene infert, ſi igitur &c. Vel dic quod conditionaliter ponitur, ſi.

[i] Suo.] qui eſt tibi auus.

[k] Gerens.] non animo donandi.

[l] Cum patruis.] cohæredibus patris. hæc enim actio hæredibus, & contra hęredes competit, ut ff. eo. l. 3. §. hęc autem, & facit ff. fami. ercil. hæredes eius.

QVod in uxorē.] CASVS. Si in curatione uxoris tuæ ægræ aliquid impendiſti, a ſocero tuo repetere non potes: quia animo affectionis hæc feciſſe præſumeris. Si autem in funus eius aliquid impendiſti, repetes a patre, ad quem dos redire debeat, actione tuneraria

SI ſeruū.] CASVS. Si in ſeruo meo ęgroto curando ſumptus feciſti, an negociorum geſtorum actione repetere poſſis, quæritur? & reſpond. quod ſic, ſi utiliter geſſiſti. Viuia.

[a] Inutilem.] quid autem ſi credidit utilem, cum non erat? Reſpondeo, tenetur dominus ſecundum quoſdam, ut ff. de bon. aucto. iudi. poſſiden. l. prætor, §. quod ait prætor. Sed tu dic contra ſecundū Gulielmum, ut ff. eo. l. ſed an ultro. §. 1. & aliud in creditore miſſo in poſſeſſionem, ut modo dicta l. prætor.

[b] Negocium.] quid ſi in cauſa noxali ſeruum defendat? Reſpondeo idem quod hic, habita diſtinctione huius legis. ff. eodem l. qui ſeruum.

ALimenta.] CASVS. Si nomine alimentorum in filium mater aliquid impendit, an repetere poſſit, quæritur? & dicitur quod nō, cum officio pietatis functa videatur. ſi autem illa negocia tanquam aliena utiliter geſſit, & impendit animo repetendi, per actionem negociorum geſtorum repetet, ſi materna affectione quaſi animo donandi: non repetet. Viuianus.

[c] Præſtitiſti.] ò mater.

[d] Materna pietate.] quæ impedit repetitionem, vt infra eodem l. ſi paterno. Et dic cum mater alit filium: aut patre uiuente, & tunc non repetit à filio, vt argu. ſupra eod. l. 2 in fin. aut eo mortuo, & tunc intra triennium idem, ut infra de pat. pote. l. nec filium. & hoc etiā ſi fuerit proteſtata, quod has expenſas animo repetendi non donandi fecit. Si autem poſtquam habeat tres annos, & tunc cum quæſtio ſit facti, iudex deneget repetitionem ex qualitate, ſiue ex quantitate facultatum matris & filiorum & impenſarum, & ex qualitate perſonarum, ut hic, & ff. de liberis agno. l. ſi quis ali. uſq; ad §. ſi uel parens, & §. ſi mater, & ff. de dona. inter uir. & uxo. l. utrū, & ff. cōmoda. l. in rebus, §. poſſunt, & de lib. agn. l. pen. & idem in auia, & mortuo patre. Si aūt diuortio facto ſolutū ſit matrimoniū: tūc ſi culpa mu

[†] al. Alex. A. Cons.

[*] al. Hermiæ.

Mater an poſſit repetere alimenta filio facta.

[†] al. deeſt ſi.

[*] al. pro incolu. legit debes. nec uero uideo, curcō ſta tidem oium librorū negatio hic addi debeat, cum pſertim in hac poſteriore ſpecie nondicatur donandi aīo pecuniā dediſſe, ſed potius gerendi. Contius. Peculium eſt quadruplex.

taria

ratiæ. Nota quòd maritus tenetur vxori infirmæ ſubuenire de alimentis & medicinis, & omnibus neceſſariis, nam cum duret matrimonium, tenetur ſubire onera. & ſi non ſubit, nec ex pacto, nec ex ſtatuto poteſt dotem lucrari, vt l. ſi ab hoſtibus. §. ſi vir, ff. ſoluto matri. Sed pone quod maritus expulit vxoré de domo: nunquid debeat eam alimentare? Reſpon. ſi propter culpam mariti, ſic: ſi vxoris, non, ſecundum Ia. de Are. Cyn. & Bald.

† imputare. aliàs impédere.

b A ſocero.] id eſt à patre vxoris tuæ.

t Expendere.] expenſam referre, vel id eſt imputare, vt ff. eo. l. Neſennius.

c Ei'.] ſ. vxoris tuę.

d Recepturus.] à patre mulieris.

e Conuenis.] ſuneraria actione de dote: & ẽt ipſe vir tenetur cõferre, ſi qd ſibi de dote remanet, vt hic, & ff. de reli. in eum, & l. ſeq. & l. in patrem, & l. ſeq. & ff. de iure do. cum in fundo. ij. rñ. & arg. ff. de in rem verſ. l. ſi filius famil.

SI mandatũ.] CASVS. Si mandato meo negocia mihi & vxori meæ cõmunia geſſiſti: tibi aduerſus me cõtraria mandati compe tit ad repetendum quod impédiſti, mihi autem contra te directa, mulieri aũt aduerſus te cõpetit neg. geſt. directa, tibi autem aduerſus eam contraria.

al. Meciano.

f Mariti.] cõtemplatione tamen vxoris geſturus eras ſm lo. vt ff. eo. l. ſi pupilli. §. ſi quis ita ſimpliciter ſibi, nã &c. Sed nos contra, vt ff. eod. l. item ſi cum §. fi. & in l. pupilli. ſubaudi, maxime, vt no. ff. e. l. iij. §. fi.

g Tam tibi.] ſcilicet geſtori contraria.

h Mulieri.] directa. ſed non videtur hic habere locum, cum mandatum interceſſerit, vt inſtitut. de oblig. quæ ex quaſi contractu. §. j. quę eſt contra. Solu. hic quo ad mulieré non interceſſit mandatũ. Item vr̃ dari in factũ, vt ff. mand. l. ſi mandauero. ij. §. ſi curator. q eſt contra. Solu. ibi in rem abſentis nihil erat impenſum: hic ſic. & ita eſt hic negociũ mulieris re ipſa, ibi ratihabitione.

ADDITIO. Hæc lex indubitáte intelligitur, vbi de mandato viri contemplatione vxoris geſſit. Quid aũt in aliis generibus negociorum, vide hic per Ioã. Fabrũ in ſuo breuiario, vbi ſuccinctã ponit diſtinctioné.

i Mandati.] ſcilicet directa, ſi quid apud te ex geſtione remãſit, vt. ff. mand. idéque. §. idem Labeo. Accurſ.

k Contraria.] ſcilicet mandati: ſed mulier agit contra maritum negoc. geſto. vt. ff. eo. l. nam & Seruius. §. fin.

SI paterno.] CASVS. Si vxoris tuæ filiam, non tuã, quæ priuigna dicitur, aluiſti, vel in magiſtrum ſuum vt eam doceret, aliquid impẽdiſti: an repetere poſſis, quæritur? & diſtinguet aut p̃ñ0 affectu, i. affectione, qua p̃ filiũ ſuũ aleret, vel ĩ eũ ĩpẽderet, ita eã aluiſti, nõ repetis: ſi aũt aĩo repetẽdi ſumptus feciſti, illos recuperabis. Vĩ. ¶ Si paterno.] lex iſta intelligitur in prima parte, qñ fecit impenſas circa perſonas, in ſecundo qñ circa res.

à ſocero [b] repetere, ſed affectioni tuæ debes expendere [t] †. In funus ſanè eius [c] ſi quid eo nomine quaſi recepturus [d] erogaſti: patrẽ, ad quẽ dos redijt, iure cõuenis. [e] PP. VIII. Kalen. Nouẽbr. Agricola & Clemente Cons.

Idem actus reſpectu diuerſarum perſonarum poteſt parere actiones diuerſi generis. h. d. Bald. Vel ſic. Mandatum tertij non impedit hãc actionem oriri inter gerentem & eum cuius negocia geſta ſunt, ſed inter mandantem & mandatariũ parit actionem mandati. Alex.

XIIII. Idem A. Mutiano Ruſo.

SI mandatum ſolius mariti [f] ſecutus, tàm ipſius quàm vxoris eius negocia geſſiſti: tàm tibi [g] quàm mulieri, [h] inuicem negociorum geſtorum cõpetit actio. Ipſi ſanè, qui mandauit, aduerſus te mãdati [i] actio eſt: ſed & tibi aduerſus eum contraria, [k] ſi quid forte ſupererogaſti. PP. X Kal. Mart. Maximo. II. & Vrbano Coſs.

Vitricus in priuignum expendens paterno affectu, non repetit: ſecus, ſi geſtorio nomine. h. d. Gal. & Alex.

XV. Imp. Gor. A. Eutychiano.

SI paterno [l] affectu priuignas [m] tuas aluiſti [n] ſeu mercedes pro his [o] aliquas magiſtris [p] expendiſti, eius erogationis [q] tibi nulla [r] repetitio ẽ. Quòd ſi vt repetiturus [s] ea quæ in ſumptum miſiſti, aliqd erogaſti: negociorum geſtorum tibi intẽtanda † eſt actio. PP. VI. Id. Iun Gordiano A. & Auiola Coſs.

Vbi non interceſſit mandatum, ſoluenti pro alio datur actio negociorum geſtorum. h. d. Sali. Vel ſic: Soluens tributa pro alio, etiam ſi ſit frater, per hanc actionem repetere poteſt. Alexand.

XVI. Imp. Gallus & Voluſian. AA. Eutychiano.

SI negociũ ſororis tuæ gerens, pro ea tributa ſoluiſti, [t] vel mãdante ea, vel rogante [u] id feciſti: negociorũ geſtorũ [x] actione, vel mandati, id quod ſoluiſſe te conſtiterit, repetere [*] poteris PP. XI. Kalend. Maij, Gallo & Voluſiano Coſs.

Obligatio, contracta ratione adminiſtrationis, tranſit ad hæredem. ſed ipſum officium non tranſit ad hæredem: & per hoc non tranſit alienandi poteſtas. h. d. Bal. Vel ſic: Contra hæredes geſtoris neceſſarij competit hæc actio: vbi, in qua venit dolus & lata culpa defuncti, non item, l ea: officium ad ipſos hæredes non tranſeat. Alexand.

XVII. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Claudiæ.

CVratoris etiam ſucceſſores negociorũ ge-

m Priuignas.] i. filias vxoris tuæ.

n Aluiſti.] ſcilicet tu vitricus.

o His.] ſ. priuignis.

p Magiſtris.] vt docerent eas ſuere vel texere, qđ eſt proprium mulierum.

q Erogationis.] i. eius expenſæ.

r Nulla.] vt ff. eo. l. is qui amicitia.

s Repetiturus.] qđ pbare debes, ſcdm quoſdã ex proteſtatione vel alio mõ.

† Tu dic q ipſe dẽt probare te aĩo donã di feciſſe: vt ff. eo. l. Neſennius. Sed poſſet ẽt diſtingui, an in eius ſtabat ſeruitio, vel non: vt ff. de donationibus inter vir. & vxo. ſed ſi vir. §. fi. Et no. hic q ceſſat hęc actio ex trib9 cauſis. Primo pp paternũ affectũ: vt hic, vel amicitiã paternã, vt ff. eo. l. is q. & l. ex duobus. § fi. vel cã pietatis: vt ĩ. eod. l. 1. & 2. & ĩ. de nuptijs. l. pẽm. vel alimentorũ rõne à matre factorũ, vt ĩ. eo. l. alimẽta. Vel affectionis domeſticæ: vt ĩ. eod. ſ. quod ſi vxorem. vel cauſa obſequij, vt ĩ. eo. l. officio. vel prohibitionis factæ à domino: vt infra eo. l. fin. Accurſius.

Mulierũ artificia quæ ſunt.

† Aliàs intendenda.

t Puta q ſcripſiſti in lib. tuo rationũ talis tenetur mihi, &c. vt. l. Neſenius. ff. eo.

* recipere.

SI negocium.] CASVS. Si pro ſorore tua ſoluiſti ea mandante vel rogante, tibi contraria mandati actio competit. Viuianus.

t Soluiſti.] ſine mandato.

u Rogante.] ex vna parte. Vel non mandante, vel non rogante alia competit, &c. ſecundũm Girardum.

x Geſtorum.] immo mandati, ſiue rogatio ſiue mandatũ interuenerit, vt ff. mãdati l. 1. & l. ſi remunerãdi. §. j. q̃ ſunt cõtra. Solu. Redde hic ſingula ſingulis: vt qđ dicit hic, negoc. geſtorum, referatur ad principium legis. quod verò mãdati, referatur ad id quod dicit, mãdante, vel rogante. Alij dicunt, q hæc rogamina non fuerunt tunc admiſſa: ſed poſtea geſſit: & ſic negoc. geſtorũ datur. Tertij exponunt, rogante, i. admonente: non aũt volente ſe obligare ex eo mãdato. ſic ff. eo. l. ſi ſerui mei. & ff. manda. l. idemq;. §. ſi quis. ſed in dubio ſtatur ſignificatiói verborũ, vt ff. de le. iij. l. nõ aliter. prima vero ẽ.

CVratoris.] CASVS. Curam geſſiſti alicuius adultę, deceſſiſti: an hæres tuus de dolo & lata culpa à te commiſſa nego. geſt. actione cõueniri poſſit, quæritur? & reſpond. quòd ſic. Sed an ad heredem officiũ adminiſtrandi te defuncto pertineat, quæritur? & reſpond. quòd non.

non. vnde alienandi res adultæ facultatem non habet. Vel ſic: Certum eſt ꝙ curator nego. geſto. actione utili tenetur: an hæredes eius teneantur ſicut defunctus? Reſpon. quod ſic de dolo & lata culpa. neque officium adminiſtrandi ad eos tranſit, & ideo nullam, &c.

ſtorum vtili[a] conuentos actione,[b] tam dolū quàm latā culpā[c] præſtare debere, nec ad eos[d] officium adminiſtrationis tranſire: ideoq;[e] nullā alienādi eos res adultæ poteſtatē habere cōuenit. Dat. XIII. Kal. Ian. Sirmij. AA. Cons.

Hæc actio eſt bonæ fidei, ſiue ſponte, ſiue ex neceſſitate geratur: ideo veniūt in ea uſuræ ex mora. Alex. vel alia iuſta cauſa, ſecundū gl. Bal. & Sali.

XVIII. Idē AA. & CC. Pōponio.

OB negociū alienū geſtū,[f] ſumptuū factorum vſuras[g] præſtari bona fides ſuaſit: quo iure cōtra eos ēt, quorum te neceſſitate[h] compulſum[i] negocium geſsiſſe proponis, ꝑ iudicium negociorum geſtorum vteris. Da. VIIII. Kal. Ianuar. AA. Cons.

Etiam pro cōi negocio geſto habet locum negociorum geſtorum actio. hæc

[a] Vtili.] i. vtiliter. ſic ponitur per totū titulum. ff. de petit. hære. ubi dicitur utilem dari contra tim lo poſſidentē. nā exponitur utilis, i. vtiliter: & ſpecialiter in l. nec vllam. aliàs l. etiam ſi, §. ſi quis ſciens. Nā directo & utiliter reſpectu gerētis negocia dicūtur: directa uero & utilis reſpectu domini negociorum: & ſic in curatorem uel eius hæredē, qui ſuſpicione neceſſitatis gerit, datur directa utiliter: in ſpontaneū geſtorem, directa directo, ut ff. eo. l. 3. §. penulti. & ff. de tute. & rat. diſt. l. poſthumo, & de act. & obl. l. ex cōtractibus, & ī. eo. l. curatorem.

[b] Actione.] actionū aliæ directæ, aliæ cōtrariæ. Primæ domino, ſecundæ geſtori dantur, ut inſtitu. de obliga. quæ ex quaſi contractu. §. 1. Item aliæ directæ, aliæ utiles. Primę dantur ex verbis & mente legis, ſecundę ex mente tantū. & ſecundum hanc ſecundam diuiſionē dominus habet directā in duobus caſibus primi edicti. Item utilem in tertio adiecto ab Vlpiano, ut ff. eod l. ait prætor, in princip. & §. ſed ſi quid. Econtra geſtor ſpontaneus habet directam, ut inſti. de obli. quę ex quaſi contract. §. 1. At qui ex neceſſitate, utilem habet, cum uerba edicti deficiant. uerba enim edicti quæ ſunt. ff. eod. l. 3. in ſpontaneo geſtore dicunt: & ſic patet quòd directa & utilis per nomen ad actorem referuntur: ſiue dominus, ſiue geſtor agat. Econtra per aduerbium tenetur directo quandoque aliquis, quandoque utiliter, ut ecce geſtor ſpontaneus directo: qui ex neceſſitate, utiliter. Sic enim in rei uindicatione dicitur poſſidens teneri directo: at qui dolo deſiit poſſidere, utiliter. Item in petitione hæreditatis poſſidens pro hærede, uel poſſeſſore, directo: qui titulo hæreditatem ſciens emit, utiliter, ut ff. de petitio. hæredit. l. nec ullam, aliàs l. etiam ſi. §. ſi quis ſciens. Econtra dominus tenetur directo, ſcilicet quando ſunt geſta negocia ſua, uel hæreditaria. Item utiliter, quando neutrum horum erat, ut d. §. ſed ſi quid. Et not. ex præmiſſis quòd quandoque datur directa directo: quandoque utilis utiliter: quandoque directa utiliter: quādoque utilis directo. Item & no. quòd conſiderata utraq; diuiſione patet aliquando dari domino directam directo: quandoq; directam utiliter. Item econtra geſtori cōtrariam directam, & contrariam utilem,

[a] utēre.

Actiones ſunt in multiplici differētia.

[c] Culpam.] à defuncto commiſſam, non etiam leuē ex perſona defuncti, ſed ſua ſic, licet ex ſuſpicione neceſſitatis gerat, ut ff. eodem, l. 3. §. penulti. Item uerum eſt, quòd ex perſona defuncti non tenetur, niſi de dolo & lata culpa, niſi in tribus caſibus, ut ſi lis fuerit cum defuncto conteſtata, uel ex damno pupilli lucrum captatū, aut gratia præſtitum ſit, ut infra de hære. tut. l. 1. 2. & 3. & infra de in litem iuran. l. alio, & infra de hære. tut. l. 1. ſecus autem in hærede eius, qui ſpōte gerit. Nā ſi defunctus leuem, & ipſe leuem præſtet, ut ff. eo. l. 3. §. hæc autem actio. At curatorem ſiue tutorem conſtat teneri de dolo, & lata culpa, & leui, ut j. eodem l. tutori, & infra arbi. tu. l. quicquid. Sed contra. ff. eod. l. actio, ubi dicitur non eſſe differentiam inter directam & utilem: ſed ibi utilis pro ſolenni ponitur, vt ibi dixi. Accur.

Hæres curatoris an teneatur de leui culpa.

dicit Bal. Vel ſic, Habens ratam uenditionem pro parte ſuo nomine factam, agit ad precium actione negociorū geſtorum. h. d. Sali. Vel ſic, uēdens cōem rem cum alio tanquam cōem, tenetur ſocio reſtituere partem precij per actionem negociorum geſtorum. Alexan.

XIX. Idem AA. & CC. Alexandro.

AB uno hęrede[a] pro ſolido re ueluti communi[*] venundata, de precio cohæres venditoris negociorum geſtorū [actione[b]] ratam faciens venditionē, agere poteſt. Dat. Id. Feb. Sirmij. CC. Cons.

Officium tutoris et curatoris differt ab officio geſtorū, quia illorū officium neceſſariū eſt, & neceſſitate ceſſante finitur, officium vero geſtorum eſt uoluntariū, & propria uoluntate finitur. Itē illi actionē intentant, geſtor vero nō, vterq; tamen etiā de leui culpa tenetur. Salic. & Alex.

XX. Idem AA. & CC. Octauianæ. †

TVtori vel curatori ſimi

[d] Ad eos.] i. hæredes, ut ff. de his qui no. infa. l. furti. §. penul. & j. ſi quis ign. rem mi. l. 1.

[e] Ideoque.] i. cum officium adminiſtrationis ad eos hæredes non tranſeat: ideoque, &c.

OB negociū.] CASVS. Si negocia mea bona fide geſſiſti, & ſumptum feciſti, moram autem in ſumptibus reddēdis feci an ad uſuras tibi tenear act. nego. geſt. quæritur? & reſpon. ꝙ ſic. vel intellige, quando pecuniā ſub uſuris ob gerēda negocia mea accepiſti. idē eſt in eo, qui alienum gerit negocium ex neceſſitate, puta, quia eſt curator, uel ſuſpicatur ſe curatorem eſſe, ut ff. eo. l. 3. §. ulti.

[f] Geſtum.] ſcilicet ſponte.

[g] Vſuras.] ut quia accepiſti ſub uſuris, uel etiam tuam impendiſti: & eras ſolitus fœnerare, ut ff. de uſur. qui ſemiſſes, & l. & in contraria, & infra māda. l. 1. aliàs ex mora, uel ex alia iuſta cauſa ueniunt, ut ff eo. l. quia tantundem, & l. at qui. §. ſi.

[h] Neceſſitate] puta quia fuiſti curator, uel ſuſpicabaris eſſe, ut ff. eod. l. 3. §. penult.

[i] Compulſum.] ut curator. Accur.

AB uno] CASVS. Si cohæres rem mihi & ſibi cōem meo & ſuo nomine uendidit, & uenditionem ratā habui: an mihi contra eum pro parte precij dabitur neg. geſt. act. quæritur? & reſpon. quod ſic, ſi ratum, &c.

[a] Communi.] ſi enim non ut communem uendidiſſet, non poſſet habendo ratum hanc actionem habere, ut ff. eod. l. ſi pupilli. §. item quæritur, in ſi. §. & §. ſed ſi ego. in ſi. & ff. de precar. l. ſi ſeruus, niſi in ſubſidium, ut j. de rei uindi. l. ſi mater, & infra de rebus alie. non alienā. l. 1. & ff. ſi cer. peta. l. ſi eum ſeruum. Sed hæreditatis petitione preciū petet, ut j. familiæ erciſ. l. in familiæ. Et diſtingue de hac materia, ut dices d. l. in familiæ.

TVtori.] CASVS. In prima parte aſſignat vnam differentiam inter tutores & ſpontaneos negocio. geſtores, ſcilicet quia tutor & curator omnia negocia neceſſe habent gerere, quouſque eorum finiatur officium. ſpōtaneus adminiſtrator finit adminiſtrationem ſuam pro uelle ſuo. Item differunt: quia qui ſponte gerit, ſi acceſſit ut unum geſturus, non tenetur alia gerere. An autem geſtor de dolo, & lata culpa & leui teneatur, quæritur? & reſpō. quòd ſic. unde ſcias eū qui negociū gerere non tenebatur, & ſponte geſſit, ſi ei tenebatur cuius negocia geſſit, neque debitum à ſeipſo exegit, cum iure reddere compelleretur: tenebitur ad uſuras. ſi autem ab aliis non exegit, ſibi non imputabitur, cum poſſet repelli per hanc exceptionem: quia non haberet mandatum: unde aget dominus contra debitores ſuos, uel eos qui res ſuas detinent.

[b] Tutori.] dominus negociorum uolebat geſtorē & de

[e] ſic uet. al. aptatū eſt cohærede.

[*] deeſt in omnibus rectè.

† al. Octauiæ.

Vſuræ quando ſunt præſtandæ.

geſtis, & de gerendis, & de actionibus non intentatis, ad ſimilitudinem tutorum vel curatorum, qui tenentur de geſtis & gerendis, ſibi teneri. Et hoc eſt thema, & imperator reſpondet.

[a] Non habetur.] quãtum ad negocia adminiſtranda: q͞d hic timebatur.

[b] Qui. ille ſubaudi.

[c] Superioribus.] ſ. tutori & curatori.

[d] Neceſſitas.] ſ. finita.

[e] Muneris.] ſ. publici, nã placuit, &c. vt inuitu. de excuſa. tuto. & curatorum, in princ. Et q͞d ſubiicit, neceſſitas, dic ꝙ eſt neceſſariũ in ſubeũdo: quia inuitus datur. & inuito, niſi adulto extra iudiciũ vt. ff. de tut. & cu. da. ab his. l. nec non. & inſt. de cur. §. itẽ inuiti. Itẽ eſt neceſſariũ, quia ex quo eſt, tenetur oĩa gerere. hæc ergo neceſſitas, ſ. ceſſans, facit finẽ, vt quãdiu, ſ. duret officiũ, & ſic ex neceſſitate tenetur oĩa gerere. Finitur aũt tutela, ſiue cura multis modis, ut inſti. quib. mo. tut. fi. & de cur. in prin. niſi quando que: ut j. ut cau. poſt pub. adſit tu. l. 1.

Tutor daſ inuitus & inuito.

lis non habetur, [a] qui [b] citra mãdatum negociũ alienum ſponte gerit: quippe ſuperioribus [c] quidẽ neceſſitas [d] muneris [e] adminiſtrationis finẽ: huic [f] autẽ propria uoluntas [g] facit. [h] Ac ſatis abundeq; ſufficit, ſi cui uel in paucis amici labore conſulatur: ſecũdum quæ [i] ſuper his quidẽ, quæ nec tutor nec curator cõſtitutus, ultro q̃s adminiſtrauit: cũ non tantùm dolũ & latã culpam, ſed & leuẽ [k] præſtare neceſſe habeat: à te [l] conueniri põt: & ea q̃ tibi ab eo [m] deberi patuerit, [n] cũ uſuris [o] cõpelletur reddere. De ceteris uero, q̃ ab aliis tui conſtituta iuris detenta exacta non ſunt, [p] ab hoc, q nec agẽdi quidẽ ꝓpter exceptionis [q]

[f] Huic.] ſ. ſpontaneo geſtori.

Negociorũ geſtor an tenetur gerẽd is.

[g] Propria voluntas.] quam ab initio habuit. Nã ſi quaſi omnia geſturus acceſſit, de omnibus tenetur, ut. ff. eod. l. Pompon. 2. & l. ſeq ſecundum Guil. de Cabriano. Sed Io. contra, ut licet acceſſit quaſi omnia geſturus, non tamen teneatur niſi de geſtis. non aũt de gerendis, ut. ff. eo. l. nã & Seruius. §. ſi viuo. Dic ergo, propria uolũtas facit finẽ, ut quæ uult gerat, & quę non uult gerere dimittat, licet oĩa geſturus accedat, nã ſufficit, &c. ut hic, &. ff. de admi. tut. l. tutores qui. §. 3. & ff. de proc. l. qui proprio. §. ei qui. & j. ne uxor pro mari. l. fi. Sed ſecũdũ ſecundã expoſitionem eſt arg. cõtra. ff cõmodati. l. in commodato. §. ſicut. Sol. hic in inchoandis, ibi in inchoatis. Vel ibi alius erat geſturus, ut arg. ff. de nego. geſt. l. ſi pupilli. §. fi. uel ſecundum Guil. hic quaſi unũ geſturus acceſſit, ibi uero ut oĩa gereret. Prima verior eſt, & expone, uel, pro ſaltem.

ADDITIO. Circa hanc gl. ſic diſtingue ſecundum Bar. hic. aut quis incępit gerere, & poſtea illud omiſit: & de illo tenetur, ut d. l. in cõmodato. §. ſicut aut non incępit, & tunc aut ab initio acceſſit vt omnia geſturus: & de omnibus tenetur, ut d. l. Pomponius 2. & l. ſeq. Aut nõ acceſſit ut geſturus omnia, ſed ut geſturus quædam: & tunc aut alius fuiſſet geſturus oĩa, niſi ipſe acceſſiſſet, & tenetur de omnibus d. l. ſi pupilli. §. uideamus. Aut alius non erat geſturus: & tunc non tenetur niſi de his, ad quæ gerenda acceſſit, ut hac l. cum ſimilibus.

[h] Facit.] ſ. finem adminiſtrationis.

[i] Secundum quæ.] quia tunc non tenetur de gerendis, quando unum geſturus acceſſit. nam ſi acceſſit tã quam omnia geſturus, de geſtis & gerendis tenetur, ut hic ſubiicit, ſecundum quæ, &c. ſecundũ G. Vel ſecundũ Io. ſic. ſecundum quæ, ſ. quia de geſtis tantum tenetur, etiã ſi omnia geſturus acceſſit, ſuper his, &c. Vel ſecundũ H. ſecundum quæ. i. ſecundum prædictam differẽtiam, quia tutor uel curator omnia ſine mandato agere poteſt, hic vero cetera ſine mandato facit, non autem actionem exercet. Conueni ergo eum de his quæ geſſit, de his autem quæ gerere non potuit ſine mandato, non conuenies. Vel aliter patet ex ſupradictis eſſe differentiam inter tutorem & curatorem ex una parte, & ſpontaneum geſtorem ex alia: nunc aſſignat aliam differentiam inter prædictos, ſ. ꝙ tutor uel curator intentat actionem nomine pupilli: & ſi non facit imputatur ſibi. At ſecus in geſtore, ut hic ſubiicit.

[k] Et leuem.] quæ omnia præſtat tutor, ut j. arbitr. tut. l. quicquid. Item in geſtore eſt hoc regulare. quandoque enim de ſolo dolo, quandoque etiam de leuiſſima culpa tenetur: quandoque etiã de fortuito caſu, ut dixi. ff. eo. l. 3. §. interdum.

Geſtor de quo tenet.

[l] A te.] ſ. domino.

[m] Ab eo.] ſ. ſpontaneo geſtore.

[n] Patuerit.] accedens ergo ut unũ geſturus, à ſe debet exigere ſecundum. Ir. & colligitur j. prox. & ff. eo. l. ſi pupilli. in fi. & l. diuortio, & l. qui ſine. & ſecundum hoc dicit, patuerit, ex antiquo contractu. & alij exponunt, patuerit deberi, ſ. ex adminiſtratione.

Geſtor an teneatur à ſeipſo exigere debita.

obſtaculũ facultatem habere potuit, exigi nõ põt, [r] & idcirco aduerſus eos quos res tuas [ſ] tenere dicis, detorquere tuas petitiones debes, Dat. VIII. Kal. Maij. Sirmij. CC Conſ.

Obligatio perſonalis non impedit libertatẽ ſerui: & factus liber non tenetur de ante geſto. h. d. Bal. & Sal. Vel ſic: Seruus qui alterius negocia male geſſit, nõ prohibetur a domino manumitti: nec ex ante geſto poſt manumiſſionem conueniri poteſt. Alexand.

XXI. Idem AA. & CC. Micитæ.

SI cognati tui ſuos ſuos manumiſerunt: hoc, ꝙ adminiſtraſſe eos rẽ tuã [t] contẽdis, [u] impedimento eorũ libertati fieri non potuit. [u] Quin [x] aũt [†] [y] ex actu præcedenti [z] poſt manumiſsionẽ, ſi vtriuſq; t pis adminiſtratio non connexa, [a] ſed ſeparata ſit: cõueniri non poſſe, procul du-

al. ueſtrã

† al. quin etiam.

[o] Cum vſuris.] quæ in hac actione veniunt ex mora, & ex aliis cauſis, ut j. de uſur. l. in bonæ fidei, & ff. eod. l. at qui. §. pen. & l. quia tantundem, & l. qui ſine.

[p] Sunt.] ab eo qui ſponte geſſit. Accur.

[q] Exceptionis.] quæ eſt, ſi ei mandatum non eſt, & ſic ſine actione nemo experitur. ut ff. eo. l. ſi pupilli. §. fi. & de admi. tut. l. quoties. §. item ſi temporali.

[r] Exigi non poteſt.] niſi erat de coniunctis, qui ſine mãdato agunt, & poterat facile ſatiſdare, vt ff. eo. l. ſi autem is fuit, in princip.

[ſ] Res tua.] quaslibet, etiam debitum, ut ff. ſi cer. petatur. l. 1. in fine.

SI cognati.] CASVS. Si ſeruus tuus negocium geſſit, & eum manumiſiſti, an ob hoc quod geſſit, uidetur impediri eius manumiſſio, quæritur? & reſpondetur ꝙ non. Videbatur ꝙ ſic, quia erat obligatus. An autem de eo quod geſſit in ſeruitute, liber factus teneatur, quæritur. Et diſtinguitur, aut eſt adminiſtratio connexa, ut quia in ſeruitute ædificare inchoauit, & liber factus conſummauit. quo caſu geſtum in ſeruitute, in iudicium negociorum geſtorum actione uenit, nõ ut ex eo teneatur, ſed ut ſeparetur id quod actum eſt in libertate, ut ex poſt facto teneatur. Si ſeparata, ut quia quod ædificauit in ſeruitute, corruit in libertate, & iterum reædificauit, de ante geſtis non teneatur. Viuia.

[t] Contendis.] & male ſupple. & ſic erant obligati tantum naturaliter.

[u] Non potuit.] contra uidebatur: quia obligati erãt ſerui: vt j. de ſer. pig. da. l. ab eo. ſed ibi realiter, hic pſonaliter.

[x] Quin.] pro etiam.

[y] Autem.] pro ſed.

[z] Præcedenti.] quod fecit eo tempore, quo erat ſeruus.

[a] Non connexa.] quid ſi connexa? Reſpondeo ſecundum B. & H. uenit prima adminiſtratio in iudicio, ut ſeparetur, non ut reſtituatur: & de hoc quod geſſit poſtquam liber factus fuit, conuenietur. Alij contra. ut habes. ff. eod. l. cum actum, & l. ſequen. & l. at qui, in princi. & §.

& §.Scæuola. Reliqua tamen de peculio legato retineri A poſſunt: ut ff. de peculio leg. l. ſi peculium. in fi. & de lib. leg. Aurelius. §. Sticho.

a Proculdubio.] ut & infra an ſeruus ex ſuo facto. l. 1. & ff. de reg. iu. l. quod quis. Sed contra infra de per. hær. l. fi. Sol. illud ſpeciale, ut ibi dices.

bio[a] eſt. Dat. VI. Kal. Oct. Viminacij. CC. Conſ.

Negociorum geſtor de caſu fortuito non tenetur, niſi hoc fuerit conuentũ: ſecundum Bald. Saly. & Alexand.

XXII. Idem AA. & CC. Eulogio.

NEgocium gerentes[b] alienum non interueniente ſpeciali[c] pacto, caſum fortuitum præſtare nõ cõpellũtur.[d] Dat. XI. Kal. Decemb. CC Cons. B

Pro negociorũ geſtione datur actio perſonalis, non hypothecaria, quæ eſt in rem. Alexand.

XXIII. Idem AA. & CC. Theodoro. †

NEgociis geſtis, non in rẽ[e] ſed in perſonam eſt actio. Dat. XII. Kal. Decẽb. Nicomediæ. CC. Cõs.

Prohibitio domini tollit negociorũ geſtorũ actionem in his quæ poſt prohibitionẽ gerũtur. ſecus in his quæ prius geſta fuerunt. Saly. & Alexand.

XXIIII. Imperator Iuſtinianus A. Ioanni. † P. P.

SI quis nolente & ſpecialiter[f] prohibente C domino rerum adminiſtrationi earũ ſeſe immiſcuit: apud magnos auctores dubitabatur, ſi pro expenſis, quæ circa res factæ ſunt, talis negociorum geſtor habeat aliquam aduerſus dominum actionem. Quam quibuſdam pollicentibus directam uel utilem, aliis negantibus (in quibus & Saluius Iulianns fuit) hoc decidentes ſancimus, ſi cõtradixerit dñs, & eum res ſuas adminiſtrare ꝓhibuerit, ſecundum Iuliani ſniam nullã eſſe aduerſus eũ, [uel directã, uel utilem †] cõtrariã actionem, ſ. poſt denunciationem, quã ei dñs tranſmiſerit non concedens ei res eius attingere, licet res bene ab eo geſtæ ſint.[g]

Quid deinde † ſi dominus aſpexerit ab adminiſtratore multas expẽſas utiliter factas: & tunc doloſa adſimulatione habita, eum prohibuerit, ut neq; anteriores expẽſas p̃ſtet? quod nullo mõ patimur:[h] ſed ex quo [ea[a]] teſtatio ad eũ facta eſt uel in ſcriptis, uel ſine ſcriptis ſub teſtificatione aliarũ tñ perſonarum: ex eo die pro faciendis meliorationibus nullã ei cõpetere actionẽ: ſuper anterioribus aũt ſi utiliter factæ ſũt, hře eũ actionẽ cõtra dñm cõcedimus ſua natura currentẽ.[i] Dat. IIII. Kal. Decẽ. Lãpadio & Oreſte Cõſ.

TITVLVS XX.

DE HIS QVÆ VI METVSVE CAVSA GESTA SVNT.

NEgocium gerentes.] CASVS. An negociorum geſtor de fortuito caſu teneatur, quæritur? & reſpõ. q non: niſi conuenit ut teneatur. verbi gratia: Cũ viderẽ te uelle gerere negocia mea, dixi: ſi contingat te gerere, uolo q de caſu fortuito tenearis. quo caſu ſi conſenſiſti, teneberis. unde regula eſt: q geſtores de caſu fortuito non tenentur, niſi in ſe ſuſcipiant caſum fortuitum. Viui.

b Negociũ gerẽtes] in procuratore poni oportet. aliàs geſtor ſine mandato quali ter pacto ſe adſtringeret? Vel dic ẽt i geſtore hoc modo: Cũ viderem te uelle gerere, dixi, ſi contingat te gerere, de caſu fortuito tenearis. cui pacto conſenſiſti. & ſic per eadẽ uerba dico remitti uſuras. ff. e. l. ſi pupilli. in fi.

c Speciali.] pro nobis, ut debeãt numerari caſus fortuiti, ſaltẽ quidã, ſecundum B. ut diximꝰ. ff. ſi qs cau. l. ſed & ſi quis. §. q̃ſitũ. & ſic eſt contra M. ſed ipſe exponit ſpeciali, i. expreſſo, qđ ſufficit, licet gñaliter exprimatur. & pro eo. ꝟ. l. fi. in pri. & ff. de procu. l. procurator tutorũ. & ſupra de proc. l. procuratorẽ. Item no. hic caſum ubi geſtor de fortuito caſu tenetur. Sunt & alij, ut no. ff. eo. l. ſi negocia.

d Cõpelluntur.] ut ꝟ. comm. l. 1. & de pigno. actio. l. quæ fortuitis.

NEgociis geſtis.] CASVS. Actio nego. geſto. an in rẽ ſit, an in perſonam, quæritur? & reſpon. q in perſonam. uidebatur tamen cõtrarium (q datur ad rem, & ex re naſcitur) puta ex geſtione. Viuianus.

e In rem.] contra uidebatur: quia ex re. i. geſtione datur. uel quia ad res: quandoque tamen datur in rem: ut ꝟ. de admi. tuto. l. pro officio, ut ꝟ. arbi. tu. l. 3. & ff. quando. ex fact. tu. l. 2. & ꝟ. de rei uindi. l. ſi ut proponis. & ff. de dona. inter uir. & uxo. l. uxor marito.

SI quis.] CASVS. Si me nolente & expreſſe cõtradicẽte mea negocia geſſiſti, & in ea aliquid de tuo ĩpendiſti, an aliqua actione id à me repetere poſſis, q̃ritur? & reſpon. quidã, q ibi directa vel utilis neg. geſt. datur. Alij dicũt, q nulla dãda eſt, ut Iulianus iuriſcõſultus diſtinguit. aut poſt denunciationẽ tibi factam negocia mea geſſiſti, & nulla tibi actio cõpetit ad repetendũ quod impẽdiſti: ſicut dixit Iul. aut ante, & dabit. alioquin eſſet abſurdũ, ſ. q ſi ante denũciationẽ multas impẽſas utiliter feciſti: & tunc prohibui, ne anteriores expenſas repetere poſſis, & q nulla ad anteriores ſumptus tibi daretur actio, quod eſſet inconueniens: ſed ex eo die, ex quo tibi denunciatio facta eſt uel in ſcriptis, uel ſine ſcriptis, ſub teſtificatione tñ aliorum, ne gereres: ſumptus repetere potes anteriores. i. ante denunciationem factos, & utiliter: poſteriores uero repetere non potes actione cõtra me ſua natura currente. Ex iſta l. not. q tres erãt opiniones ueterũ. Quidã cõcedebant actionẽ directam ad differentiã utilis. Alij cõcedebant utilẽ contrariã, & nõ directã cõtrariã. Tertij cõcedebãt neutrã, & iſta eſt ſnĩa Iuliani, quæ hic approbat. Ratio aũt talis eſt, q ſicut non cogor tecũ contrahere inuitus, nec ẽt incidere in obligationẽ tuã, ita non cogor tecũ quaſi contrahere, nec te hře creditorẽ, ſecundum Bald.

f Specialiter.] i. expreſſe. ſic ponit. ff. e. l. ſed an ultro. in pri. & ꝟ. l. negocium. ſecundum M.

g Bene ab eo geſtæ ſunt.] Locupletat ergo cũ aliena iactura, ꝑ ſuã contradictionẽ. Et ſic eſt contra. ff. de inſt. l. ſi qs mãcipiis. §. Procul. ſed ibi licet dominus cõtradiceret, ſeruus tñ uoluit, qui ẽt inuitũ dominũ de peculio uel de in rẽ uerſo obligat, ut ff. de pec. l. ſi quis ſeruũ. §. ẽt. & cõtinua ſequentia hoc modo: Bene dico expẽſas poſt denunciationẽ factas nõ repeti: antiquiores aũt ſic. quid enim, &c. ut ff. de re milit. l. deſertorem. §. in bello. D

h Patimur.] nã nemo, &c. ut ff. de re. iu. l. nemo põt mutare.

i Currentẽ.] natura eius eſt, ut currat uſq; ad 30. ann. ut ꝟ. de conſt. pecu. l. 2. cũ ſit perſonalis, & ſupra eo. l. negociis, & l. aduerſus. Itẽ an de æquitate dabitur aliqua actio pro geſtis poſt denũciationẽ cũ bene eſt geſtum? In ſimili caſu põt quæri, Ut ſi mandaui ut, emeres rẽ pro decem, & dediſti uiginti, & utiliter, q a bene ualet, & plus? Et ait M. agi poſſe, arg. ff. de uerb. ſig. l. cum in teſtamẽto, & de condict. indebi. l. nam hoc natura. ſed B. contra, & Io. & nos, ſ. ut non poſſit agere niſi pro taxata quantitate: ut ff. eo. l. qui aliena. §. libertos, & l. ſi ex duobus, & hic, & ff. mand. l. ſi remunerandi. §. ſi paſſus, & l. ſi pro te, niſi in caſu, ut ff. de reli. l. at ſi quis. §. idem Labeo ait.

DE HIS QVÆ VI METVSVE cauſa geſta ſunt.

Seruãt antiquam intitulationem: hodie ſufficit alterũ, ut ff. eo. l. 1. Et continua. Supra dixit de neg. geſt. quæ ab alio geſta, rata habemus: nunc de his quæ à nobis geſtis infirmantur.

† al. Theodoſio.

† al. Iulianus.

Caſus fortuiti periculũ quo quis in ſe ſuſcipiat.

Geſtor quãq; de caſu fortuito tenetur.

† Incluſa deſunt in meis libris in qbuſdã autẽ non deſunt. rectius tamẽ deſunt.

† quid. n. quod eſt rectius.

a pro incluſo legẽdũ eſt. dic

Mandatarius tranſgrediens mandatũ an poſſit repetere qđ plus dedit.

Periculum interitus ſpectat ad furem & metum inferentem. Sal. & Alexan.

I. Imp. Alexander. A. Felici.

PErſecutioné [a] eorum quæ vi uel furto ablata ſunt, etiā ſi poſtea interciderint, [b] integrā eſſe, iure reſponſum [c] eſt. PP. X. Kal. Decemb. Maximo. II. & Aeliano Cons. B

Spontanea ſolutio metū in promittendo adhibitum purgat: et ſic actionē quod metus cauſa tollit. Sal. & Alex.

II. Idem A. Alexandro.

CVm te † non ſolū cauiſſe, [d] uerum etiam ſoluiſſe [e] pecuniā confitearis: qua ratione ut uim paſſus [f] reſtitui quod illatum eſt, poſtules, perſpici non poteſt, [g] quando [h] † uerisimile non ſit ad ſolutioné te ꝓperaſſe [i] omiſſa querela [k] de chirographo, vtpote per uim extorto, niſi & in ſoluendo uim te paſſum dicas. [l] PP. VI. Kalē. Iul. Alexandro. A. II. & Marcello Cons.

Vendens uel eius hæres fundū propter metū, uenditū repetit utili actione in rē a quolibet poſſeſſore, ſi preciū offerat, & poſſidens longo tēpore non præſcripſerit. Salu. Alex.

III. Imp. Gordia. A. Caio

SI ui [m] uel metu fundū auus tuus diſtrahere coactus eſt, ēt ſi maxime [n] emptor eum alij vendidit: ſi tamen tu auo tuo hæres extitiſti: [o] ut tibi, reddi

PErſecutionem.] CASVS. Res ablata uel ſubrepta cuius periculo ſit, quæritur? Reſp. quod auferentis & metum inferentis & ſurripientis. unde ſi rem tuam tibi aliquis abſtulit uel ſurripuit, & periit, æſtimationē repetere potes ꝑ actionē quod metus cauſa. Viuianus.

a Perſecutionē.] larg ū eſt uerbum perſecutionis, ut ff. de act. & obligat. l. actio in perſonam, & quod dicit, ui, ſ. compulſiua, & de furto gratia ſimilitudinis dicit. Diſtingue ergo quinque genera uiolentiarum: quia alia expulſiua, alia ablatiua, alia turbatiua, alia compulſiua, alia inquietatiua. Prima parit interdictū, unde ui. ff. de ui, & ui ar. l. 1. §. 2. Secunda actionem ui bo. rap. in prin. Tertia actionē quod metus cau. perſonalē & utilem in rem: eo caſu quo uim paſſus erat dñs ante traditionem, & exceptionē, ut dices ī. l. 3. Item in primis duabus ſine diſtinctione pertinet ad delinquentem periculum, ut ff. de ui, & ui ar. l. 1. §. rectiſſime, & l. penul. In tertia ſimiliter, niſi in caſibus, ut ſtatim dices, & hoc ſi agatur contra metum inferentem: ſecus, ſi contra bonæ fidei poſſeſſorem, ut ff. eodem, l. ſi cum. §. aliquando, & l. ſi ipſa. Quarta, ſ. turbatiua, locum habet, quando duo ſe poſſidere contendunt: & inducit in rebus immobilibus interdictum, uti poſſidetis: in mobilibus, utrubi, ut inſtit. de interdict. §. retinendæ. Quinta, ſ. inquietatiua, locum habet, quando aliquid facis in meo prohibitus, uel ſciens te prohibendum. & hæc inducit quod ui aut clam, ut ff. quod ui aut clam. l. 3. §. fi. & l. 4. Eſt ſexta uis, quando ſine auctoritate iudicis proſequor ius meum, ut ff. eo. l. extat. ſunt & alia genera uiolentiarum, ut ibi dixi.

ſal. interciderunt. Violentia eſt multiplex.

Concor. cū hac l. gl. ſup uerbo, ad reſignationē, in c. ad audientiā, extra eo. tit. C

ADDITIO. Vide ſimilem ſere gloſ. in uerbo, cauſa, in ca. ad audientiam, extra eo.

b Interciderint.] niſi intra tempora quadrimeſtria poſt ſecundam ſententiam currentia pereant, ut ff. eo. l. ſi cū exceptione. §. quod ſi homo. Item hoc, quando non erat peritura penes actorem: quod dic, ut ff. eo. l. ſi cum ex §. ſed & ſi ſine culpa, in gloſ. ut quia diſtracturus, &c. Item hoc, niſi moram purgauerit per oblationem factam domino: quod dic, ut ī. de fur. l. ſubtracto.

c Reſponſum.] ut ff. de ui & ui arma. l. 1. §. rectiſſime, & l. pen. & ī. de cond. fur. l. 2. & ff. de condi. fur. l. fi. & ff. ſi cui plus quàm per leg. Falc. l. 3. in princ.

CVm te.] CASVS. Aliquis te coegit, ut ſibi pecuniā promitteres, & promiſiſti: poſtea per interuallum tēporis ſoluiſti: an iſtam pecuniam poſſis repetere quaſi ꝑ metum extortam? & reſp. ꝙ non: quia potuiſti actionem quod metus cauſa intentare, & te liberare ab obligatione per metum extorta quod cum non feciſti, ſed ſponte ſoluiſti, uideris ratam habuiſſe promiſſionem: ſecus, ſi ut ſolueres, metum tibi intuli, quo caſu repeteres. Viuianus.

d Cauiſſe.] i. coacte promiſiſſe per metum.

e Soluiſſe.] ſponte.

f Paſſus.] in cauendo.

g Non poteſt.] immo uidetur perſpici poſſe, ut ff. de condict. ob turpem cau. l. ex eo, & ff. eo. l. metum autē. §. ſed quod prætor. quæ ſunt contra. Solut. ibi in promittendo & ſoluendo fuit facta uis: hic in promittendo tantum. Vnde nullo modo repetit: tum quia ſublata eſt proxima cā turpitudinis. turpitudo. n. eſt uis & metus. Cā ꝓxima dicitur coacta uoluntas, quæ tollitur: quia ratum quod fecit, uidetur habere ſponte ſoluēdo, ut ff. de condic. ob tur. cau. l. ſi ob turpem. Tum etiam quia odioſa eſt exceptio hæc, ut ff. de excep. doli l. 2. & 3. in princip. & l. apud Celſum. §. pen. unde omnino ceſſat repetitio, ut ff. de cond. inde. l. qui exceptionē. Tum etiam quia vna ſolutio non parit liberationem, & repetitionē, ut ff. de ſol. l. qui hominem. §. fi. Vnde his tribus rationibus reprobatur gloſ. Ir. quæ dicit ſpōte ſoluentē admitti ad repetendū, ſi probet uim factam in cauēdo, his verbis: Præſumitur enim querelam de ui non habuiſſe. aut ergo omnino nō repetit: aut eatenus impeditur, donec probet cōtrarium. Ir. Primam ergo partem ſecūdum B. & Pla. & Ioan. admittimus: ſecundam non, ſ. quòd poſſit probare uim factā in cauendo. Sed P y eā exponit, donec probetur contrarium, ſ. uim factam in ſoluendo. quod nihil eſt ſecundum Azo. nam quia certum erat uim nō adhibitam in ſoluendo, præſumitur, ergo nec in promittendo. Item quid ſi parum poſt cautionem coactam ſpōte ſolui? Reſpon. ſecundum Al. repeto, ut argu. ff. de mino. l. 3. §. ſcio, & ī. ad Velle. l. ſi mulier 2. & ff. ex qui. cau. ma. l. ab hoſtibus. §. fina. quod non placet ſecundum H. Item quid ſi iuraui per metum dare decem: & do ſponte? Reſpond. non repeto: quia ſoluere non tenebar. argu. ff. qui ſatiſd. cog. l. fin. & quia ſublata eſt proxima cauſa turpitudinis; ut ff. de condict. ob tur. cau. l. ſi ob turpem. Sed Pla. contra, ut arg. ī. ſi aduer. uendi. l. 1. & in authen. ſacramenta. ſed ſecundum canones ſoluo & repeto, ut in uſuris, ut extra de iureiuran. c. ad noſtram 2. & c. debitores. Item nonne hac. l. ſoluens errat in iure, credens ſe teneri: ergo in damno uitando ſubuenitur ei, ut ff. de iuris & fac ign. l. error? Reſp. hic fuit fatuus error, ut ff. eo. tit. l. nec ſupina. Item nūquid fuit turpis promiſſio, & ſic cōtra legem? quicquid ergo ſequitur ex eo uel ob id, &c. ut ſ. de legib. & conſti. non dubium. Reſpō. non fuit turpis, ſed turpiter facta: quia non uenit turpe in obligatione.

Turpitudo eſt uis, & metus.

al. Quia uerisimile non ſit.

Solutum ꝑ metum interueniēte iuſto, an repeti poſſit.

D

h Quando.] pro quia.

i Properaſſe.] cū nemo ſuas pecunias iactet, ut ff. de proba. l. cum de indebito, uer ſi. 1. ſic ergo ad primordium tituli poſterior non formatur euentus: quod fit alibi. ī. de impo. lu. deſcrip l. 1. in fin. lib. 10.

k Querela.] ſcilicet metus.

l Dicas.] & fidem iudici facias, ut ſ. de tranſac. interpoſitas, & l. ſi maior, 1. & ī. eo. l. metum.

SI ui.] CASVS. Si auo meo metum intuliſti, ut tibi fundum uenderet, & tu emiſti, & alij eū uendidiſti: an cōtra ſecundum emptorē refuſo precio quod auus acceperat, ad repetendum fundū actio mihi competat, & quæ, quæritur? & reſp. quod ſic: & datur ei in rem utilis actio: niſi præſcriptione. xx. uel. xxx. ann. ſe tueri poſſit: cū hæres ei directo, uel per patrem meum medium exiſtam.

m Si ui.] quantum ad corpus. [metu] quo ad animum.

n Si maxime.] i. qđ maximū uidebatur, ut agere nō poſſes.

o Extitiſti.] ſiue directo, ſiue per medium patrem datur hæredibus hæc actio, ut ff. eo. l. quod diximus, §. fi.

Rod-

a Reddito.] ſ. ei qui dedit, uel ei qui emit ab eo. & ſic A fuit hic: & cogetur primus emptor hēre ratum, cum ipſe teneatur ſecundo de euictione, vt ff de neg. geſt. l. ſoluendo, & l. Pomponius. j. & l. quæ vtiliter. § fi. & l. ſeq. & de excep. doli. ſi opera, ſicque quilibet in ſuo reponitur ſtatu, vt j. de repup. quæ fi. i n iudi. l. 2. ff. de mino. ꝙ ſi minor. §. reſtitutio. Sed ad hoc ꝙ dicit reddi debere precium, eſt contra. j. de rei ven. l. ſi mancipium, ſed hic reſtituit, quia verſum eſt in ſui vtilitatem, id eſt aui, cui ſucceſſit, cuius perſonam hæres ſuſtinet: vt in auth. de iureiur. à mo. præſtito. §. 1. col. v. ſic & ff. de rei vind. l. emptor. Et eodem mō ſoluitur. j. de preſcr. xxx. ann. l. j. in fi. & j. ne rei. dom. vel tē plo. l. 2. Item ad idē eſt contra. j. de reſc. ven. l. j. ſed ibi abundat, maxime. Item ad idem eſt cōtra. j. eo. ſi per impreſſionem. Sol. ibi ſpeciale. Item quod preciū redditur? Reſp. quod præſtitum eſt auo. Nam & ſi nihil auo præſtitum eſſet, nihil redderet, vt j. de euictio. ſuper emptione. ſed ſi aliquid ſit minus, & illud reddi poteſt, vt j. de teſti. mili. l. ſi cum militaribus.

* al. Eutycheti. al. Eutycheo
† Cōcor. c. pe. i me. extra, de his quę vi metuſve cā fiunt.

to [a] à te ꝑcio, reſtituatur, poſtq̄ placuit ī rem [b] quoque [c] dari actionem ſecūdū formam perpetui edicti, adito præſide prouinciæ poteris poſtulare: ſi modò qui ſecundo loco comparauit, longæ poſſeſsionis [d] præſcriptione non fuerit munitus. [e] PP. VI. Id Augu. Pio & Pontiano Coss. B

Actio quod metus cauſa, intra annum datur ad quadruplum, ſi res non reſtituatur: poſt annum vero ad ſimplum, ſi alia non competit. Bald. Sal. & Alex.

IIII. Iidem A. Primo & Euthydico.*

SI per vim, [f] vel metū mortis, aut cruciatus [†] corporis, [g] venditio à vobis extorta eſt, & non poſtea eam conſenſu [h] corroboraſtis, iuxta perpetui formam edicti, intra annum quidem agentes, (quo experiūdi [i] poteſtas eſt,) ſi res non reſtituatur, [k] quadrupli condemnationem refere tis, [l] ſcilicet reddito à vobis precio. [m] Poſt annum vero cauſā cognita, eadem actio in ſimplū permittitur. quæ cauſę cognitio eò pertinet, vt ita demum decernatur, ſi alia actio [n] non ſit. PP. III. Non. Aug. Gordiano. A. & Auiola, Coss.

Actio quod metus cauſa competit, ſiue quis ſit coactus vendere, ſiue minoris ꝑcio vēdere: nec refert, an vēdatur metum inferenti, an alij. Sal. & Ale.

b In rem.] licet enim non ſit dominus de iure ciuili C (tranſtulit enim dominium in emptorem) tamen de æquitate prætoria vr̄ dominus, quia nemo videtur re ſua excluſus &c. vt ff de in inte. reſt. l. nemo. & non videtur poſſeſſionem adeptus, &c. vt ff de acquir. poſſ. non videtur. Et dic in rem, id eſt reſciſſoriam.

c Quoque.] quaſi dicat: nō ſolum perſonalem, quod metus cauſa, quæ eſt in rem ſcripta: & datur vtilis non directa, quia tranſlatum fuit dominium, vt ſupra dictum eſt, & datur contra quemlibet poſſidentem, vt ff. eod. l. metum aūt. §. fi. & l. ſi cum. § in hac, & §. aliquando. Tria ergo auxilia dantur ex hoc edicto: actio in rē vtilis, & actio pſonalis qđ metus cauſa. Itē exceptio metus, vt hic, & ff. eo l. metum §. ſed quod prætor, & §. licet. & §. volenti.

d Longa poſſeſſionis.] vt decennij inter præſentes, vel xx. inter abſentes. Accurſius.

e Munitus.] præſcribit enim vtili rei vindicationi, non actioni quod metus cauſa, cum ipſa ſit perſonalis, vt inſtitu. de act. §. præterea quaſdam. & earum ſit meta xxx. an. ſpacium, vt j. de conſtit. pecun. l. 2. ſecundum Plac. & ſic, ſi modo, &c. refertur ad vtilem in rem, non ad perſonalē. Vel dic præſcribi actioni quod metus cauſa, nā cum excedit ſuos terminos in eo, ꝙ eſt in rem ſcripta, & datur contra quemlibet poſſidentem, vt ff. eod. l. metum autem. §. fin. exceditur à non ſuis terminis, vt infra, de edic. diui Adria. toll. l. fin. in fin. Item oppono, quomodo præſcribit qui dominus factus eſt per traditionem, vt inſtit. de rerum diui. §. per traditionem, & per voluntatem, licet coactam, vt ff. eo. l. ſi mulier. §. ſi metu. & ff. de vſucap. l. ſequitur. § ſana? Reſpon. quo ad ius ciuile verū eſt: ſed de prætorio contra, vt ff. de in inte. reſti. nemo. Præterea quia eſt dominus de iure ciuili, multo fortius præſcriptione longi temporis tueri in dominio prætorio ſe debet, vt ſic magis contra intentionem actus præſcribatur, q̄ dominium, vt ff de cap. l in bello. §. ſi quis ſeruum. Itē adhuc contra inſti. de vſuca. § furtiuæ. & j. de vſuca. pro emp. l. ſi partē, & ff. de vſuc. l. non ſolū, in prin. & l. ſequitur. § quod aūt, quib. legibus dicitur ꝙ res furtiuæ,

A & vi poſſeſſæ non præſcribuntur. Sol. ibi de vi expulſiua: hic autem compulſiua, in qua eſt voluntas. hodie enim malæ fidei poſſeſſor, &c. vt in authen. vt ſponſal. largi §. ſurius, colla. ix. & ff. de dolo. l. eleganter, in prin. nam in metu dolus eſt. Item ſi emptor eſt munitus exceptione, nonne poterit agi contra metum inferentem? Reſp. non, vt j. de his qui à nō do. ma. l. fi. in fi. Itē nunquid finitur anno reſciſſoria? Reſpon. illud quando officio iudicis petitur reſtitutio: hic actionis iure. Itē & illud poſt cōpletam vſucapionem, hic ante. Item quo iure eſt obligatus bonæ fidei emptor, an actione perſonali? Reſpon. ex varijs figuris cauſarum, vt ff. de actio. & ob ig. l. j. in princ. Itē quid ſi res eſt integra, an agetur quod metus cauſa cōtra eum qui me compulit, vt venderem? Reſpon. ſecundum Ioan. nō, cum ipſo iure non teneat contractus, vt in dolo ſimplici, vt ff. de dolo l. & eleganter, in prin. vel illud in ſimplici dolo.

SI per vim.] CASVS. Si per metum compuliſti me, vt fundum meum tibi venderem, an actio quod metus cauſa ad recuperandum fundum mihi competat, quæritur? & reſpon. quòd ſic, niſi poſtea ex interuallo venditioni conſenſum tacitum, vel expreſſum præbuiſſem: & dabitur intra annum, niſi reſtituatur ex prima ſententia qua iudex eum fundum mihi reſtitui iubet in quadruplum: poſt annū in ſimplum cā cognita. In cāæ cognitione hoc vertitur, an mihi alia actio cōpetat: quæ ſi cōpetat, hæc non dabitur. & intellige ꝙ actio quod metus cā, dabitur refuſo precio tibi, quod accepi pro fundo. Not. ꝙ cōtra hāc actionē opponitur exceptio cōſenſus adhibiti.

f Si per vim.] ſcilicet compulſiuam.

g Corporis.] Vel alium ſimilem metum, vt ſ. de tranſactio. l. interpoſitas.

h Conſenſu.] expreſſo vel tacito, vt ſ. l. 2.

i Experiundi.] ergo eſt annus vtilis: vt ff. eo. l. ſi cum. §. poſt annum. & ff. de diuerſis tempor. præſcr. l. 1.

k Reſtituatur.] per primā ſniam, vt ff. eo. l. ſi cum. §. ſatis. ſcire. n. debemus, ꝙ duæ ſententiæ feruntur in hac lite quod metus cā. Prima in qua cōdēnatur, vt rē reddat. D Secunda eſt: quia ſi iſte condēnatus non reddit rē, dānatur ad quadruplum: vt ff. eo. l. ſi cum. §. hæc autem actio. & in hoc quadruplo ineſt res, vt præalle. l. §. quadruplabitur. Item quęritur, an vtraque ſit definitiua? Item an ab vtraq; poſſit appellari? Itē quod tempus eſſe debet inter primā, & ſecundā ſententiam? & alia multa q̄ notani. ff. eo. l. ſi cū exceptione §. hæc autem actio.

l Referetis.] i. eſt referri facietis.

m Precio.] hic argua, & ſolue eodem modo contraria, quę ſunt ſ. l. proxi.

n Alia actio.] ſ. ciuilis, & ordinaria, veluti petitio hæreditatis. vt ff eo. l. ſi cum. §. poſt annum. nam cum actione de dolo datur, vt ff. eo. l. ſi cum. §. eum qui, & cum vtili rei vendicatione, vt ff eod. l. metum autem §. volenti, & ſ. eo. l. proxim. raro enim inuenitur, quin alia competat, quandoque tamen inuenitur, vt cum promiſi per metum, vel acceptū tuli per metū. Item poſt annum ſm iura vetera non competit de dolo. Poteſt etiam exponi ſecundum Ioan. ſi alia actio non ſit, id eſt ſi aliunde actio

non

non ſit. Tertij dicunt non dari quod metus cauſa, vbi da A tur in rem: & in prædictis caſibus tantum, vbi non datur in rem, dicunt dari quod metus cauſa: quod non placet.

NOn intereſt.] CASVS. Si pater tuus, vel patruus metu compulſus fundum diſtraxit, non aliàs diſtra-ctururus, an repetere poſſit per act. quod metus cā, quæritur? & reſpon. ꝙ ſic: neque refert, an ab emptore compulſus fuerit, an ab alio ſciēte emptore, ſi aliàs fuerat diſtracturus, & metu compulſus minori precio diſtraxit: puta valebat cētū: diſtraxit ꝓ l. qđ actū eſt, per actio. quod metus cauſa retractabitur.

† Cōcor. cum hac l. c. abbas. extra eo. tit.

* al. maiora. al. maioris.

a Nō intereſt.] quo ad emptorē. nā vtro bique tenetur.

b Vis.] cōpulſiua.

c Patruo.] id eſt fratri patris tui.

d Ab alio.] Vtrobiq; enim agitur actione quod metus cā contra emptorem. Item: nec hoc intereſt: nō erat aliàs vēditurus, vt hoc caſu: aut erat venditurus, & fuit coactus, vt minoris venderet, vt ꝭ. prox. caſu. nam ſi adhibita, &c. Itē qđ dicit, ſciente emptore, ſupplent quidā, & fraudē participāte: & ſic ſoluitur contra. ff. e. l. metum aūt. §. ſed licet. Sed certè i alio prorſus caſu ibi loquitur: & hic ſubaudi maxime. Nā idē eſt in emptore ignorante. ſ. ꝙ ſemper teneatur quod metus cauſa: ſed in hoc eſt ſolum differētia inter emptorē ſcientē & ignorantē: quia ſi ignoret, liberatur eius interitu, vt ff. eo. l. ſi cum hi. §. in hac. & §. aliquando.

‡ al. ſenatoris. ſed ſenatoria, rectius.

V. Idem A. Ruſo militi.

NOn intereſt[a] à quo vis[b] adhibita ſit patri, & patruo[c] tuo, vtrum ab emptore, an vero ſciente emptore ab alio,[d] vt vi metuve poſſeſsionem vendere[e] cogerētur. Nam ſi[f] adhibita vi compulſi ſunt poſſeſsiones ſuas, quæ maiore[*][g] valebant, minimo diſtrahere:[h] iuriſdictionis tenore,[i] vt id qđ improbè factum eſt, in priorem ſtatum reuoluāt impetrabūt.[k] PP. VI. Kal. Ia. Gordiano A. & Auiola Coss. B

Ex ſola dignitate non præſumitur dolus, vel metus inferri. Bal. Vel ſic: Ex ſola dignitate contrahentis non præſumitur violentia. Alexan.

VI. Impp. Diocle. & Maximian. AA. & CC. Polliæ.

AD inuidiā[l] alicui nocere nullā dignitatē oportet. Vnde intelligas, quòd ad metū arguendū,[m] per quem dicis initū eſſe contractū, ſenatoria[‡] dignitas aduerſarij tui ſola nō eſt idonea. PP. III. Kal. Maij. Heracliæ. CC. Cons. C

Minæ capitales inducunt nullum metum: & omnis contractus qui fit per metum, poteſt peti reſcindi. Bald. Vel ſic: Quilibet contractus celebratus iuſto metu, ſiue fit hinc inde obligatorius, ſiue ex altera tantum parte, reſcinditur. Alexand.

e Vendere.] pater tuus & patruus.

f Nam ſi.] probat à minori.

g Maiore.] ſcilicet precio, & ſubaudi, maxime. nam licet aliàs venditorem compellam iuſto precio vendere, teneor, argu. ff. re. amo. l. non. n. Ioan. Sed Py. contra, arg. ff. eo. ſed & patruus. §. ſi. & l. ſi cum, in prin. Sed certe ſm Azo. poteſt intereſſe eius magis, quàm valeat res, vt ff. de minor. ſi in emptione. Item maioris pretij eſt quod magis eligis, vt inſti. de actio. §. huic autem. & §. præterea ſi quis. & ff. de in diem addic. l. ſi venditor.

h Diſtrahere.] aliàs vendituri, vt differat à priori caſu.

i Tenore.] id eſt, actione quod metus cauſa.

k Impetrabunt.] ita quod ſi contumax eſt, in quadruplum condemnabitur: quod verò iuſto precio deeſt, ſuppletur ſecundum P. & Ir. Accur.

ADinuidiam.] CASVS. Si alicui potenti rem meam vendidi, & eo prætextu volo eam reuocare, quia in dignitate fuit is, cui vendidi, per actio. quod metus cā an poſſim, quæritur? & dr̄ ꝙ non ſufficit ad metum probādum, quod ille fuerat in dignitate conſtitutus, etiam vno teſte adiuncto: licèt ſi vim paſſus fuiſſem, præſumptionē faceret contra eum dignitas, vt ff. eo. l. non eſt veriſimile. Viuianus.

l Ad inuidiam. i. malam præſumptionem.

l Inuidiam.] id eſt creādam præſumptionem: vel id eſt blaſmum, vt quia dignitatem hēat, non præſumitur feciſſe vim, ſed contra in paſſo vim facit præſumptionem contra eum ſua dignitas, vt ff. e. non eſt, in prin.

m Arguendum.] i. argute probādum, qđ eſt neceſſe, vt ꝭ. e. l. metum. & ꝭ. ti. 1. l. dolum. Accur.

VII. Idem AA. & CC. Cotui. †

SI donationis, vel tranſactionis, vel ſtipulationis, vel cuiuſcunque alterius[n] contractus obligationis confectum inſtrumentum, metu mortis, vel cruciatu corporis extortū, vel capitales[o] minas pertimeſcendo adito præſide ꝓuinciæ probare poteris: hoc ratum haberi ſecundum edicti formam[p] non patietur. Dat. II. Nonas Ianuar. AA. Cons.

† al. Cotijs, al. Tuſco. al. Cocinio.

Metus, ne quis vocetur ad munera, non inducit actionem quod metus cauſa. Bal. Vel ſic: Venditio facta, vt cautio frumenti ſibi reddatur, vel ne ad ciuilia munera vocetur, per actionem quod metus cauſa non retractatur. Salycetus, & Alexand.

VIII. Idē AA. & CC. Tryph. †

CVm te domus, & horti venditionem feciſſe[q] ſub ſpe recipiēdi[r] qđ de frumento feceras[ſ] inſtrumentum,[t] vel timore, ne ad ciuilia munera[u] nominareris, proponas: & reſcindi venditionē veluti metus cā factā, deſideres, intelligis ad ratū nō habēdū contractū, metū huiuſmodi prodeſſe nō poſſe.[x] Dat. XI. Kalen. Septem. Vi

† al. Trophimo. al. Trophino. al. Trophonio.

SI donationis.] CASVS. Si vt tibi donarem aliquid, vel promitterem, vel tecum tranſigerem, mihi metum intuliſti, an valeat quod actū eſt, quæritur? & reſpon. quod non, quamuis inde factum fuerit inſtrumentum: & hoc prætoris edicto, quod eſt ff. eod. l. j.

n Alterius.] innuit donationem vocari contractum, vt & ꝭ. de præſcri. xxx. an. l. ſi quis emptionis, in prin.

o Capitales.] puta ne combureret inſtrumenta ſtatus, qđ eximit caput de ciuitate, ſicut mors naturalis, vt ff. eo. l. iſti quidem. §. ſi is. non dico, ꝙ loquatur, vbi timui capitalā accuſationem, licèt loſ. procedendo hic reſponderit, quia tunc nullo modo repetitur, vt ꝭ. eo. l. accuſationis. nec dico, ꝙ loquatur, vbi minabatur, ꝙ me interficeret: quia hoc continetur ſub illo mēbro, metu mortis, & facit ꝭ. de tranſ. interpoſitas, & ꝭ. de reſcin. vend. l. j. & ff. de condi. ob tur. cau. l. ex ea.

Munus amicitię euitare delictū eſt.

D p Formam.] quæ eſt ff. eo. tit. l. j.

CVm te.] CASVS. Exactori tributorum, frumentū me ſolutuꝝ promiſi publicū, & factū eſt inſtr̄m' ꝑmiſſionis. facta ſolutione ipſe retinet inſtr̄m ſpe recuperandi inſtr̄m. fundum meum vendidi ei: volo fundū reuocare ꝑ act. quod metus cā, an poſſim, quæritur? & reſp. ꝙ non. Item ſi electus fuiſti in ciuitate aliqua, vt aliquos nōiares ad ſubeūda ciuilia munera, & ne me nōiares, fundū quē affectaſti, tibi vēdidi, an reuocare poſſim quaſi ꝑ metū inductus, q̄rit? Et rō. ꝙ nō. & eſt rō, qa cā pro qua vendidi, nō fuit ex expſſa, vt ꝭ. de cōd. ob ca. l. ſi repetēdi.

q Feciſſe.] ſ. exactori tributorum.

r Recipiendi.] expreſſe tamen hoc non dixiſti.

ſ Feceras.] quod modo erat ſolutum. Accur.

t Inſtr̄m.] Eidem enim caueras de dando, inſtrumēto.

u Munera.] nominator. n. erat. Et no. ꝙ prętor hos caſus in edicto non poſuit, ſed princeps interpretatus eſt, quia in his ſæpe continetur atrocitas, vt ff. e. l. non eſt. Accur.

x Non poſſe.] vt & arg. ꝭ. de reſc. ven. nō idcirco. & ꝭ. de tranſa.

tranſact. ſi maiores. Ideo autem non repetitur, quia in neutro caſu fuit cauſa expreſſa. Quid autem ſi fuiſſet cauſa expreſſa? Reſpon. in primo caſu huius legis repetitur, vt infra, de condic. ob cauſam. l. ſi repetendi. & ff. de condi. cauſa da. l. 3. §. ſi quis. In ſecundo, ſi quidem erat inhabilis, repetit, vt infra, de condic. ob turp. cau. l. quod cuſtandi. habilis, non repetit, licet ſit cauſa expreſſa: quia in pari delicto &c. vt ff. de condictio. ob turp. cau. ſi ob turpem. Eſt enim delictum militiam detrectare, vel munus militiæ euitare: vt ff. de re milita. l. qui cũ vno. §. qui poſt. Accurſius.

A tum, quaſi turpiter datum: vt ff. de condict. ob turpem cauſam. l. ſi ob turpem, & infra, de contrahen. ſtipulat. l. ſi quidem. De quibus autem criminibus tranſigi liceat, vel non, habes. ſ. de tranſactio. l. tranſigere. Sed contrarium huic l. eſt. ff. eodem. l. nec timorem. §. fina. & l. ſequen. vbi dicit repeti poſſe id quod ab eo datum eſt, qui in adulterio ſit deprehenſus. Solu. ibi metus inſtabat. vel hic timebat pœnam legitimam, & à legitima perſona inferendam: ſecus ubi deprehendor in adulterio: nam ibi poſſum, vel non poſſum iure occidi: & ideo iuſte timui, quia non iure præcipiente, ſed permittente occidor. Item quia non eſt ibi miniſter legis, vt iudex, ſicut eſt hic.

minacij. CC. Cons.

Ex ſolis minis non probatur metus, niſi fuerit deuentum ad actum, Bal. Salyce. & Alexan.

IX. Iidem AA. & CC. Hymnodę.

METum non iactationibus [a] tantum, vel cõteſtationib [†] ſed atrocitate [b] facti probari conuenit. Dat. XI. Kal. Dec. CC. Cõs.

Timor accuſationis inſtitutæ, vel inſtituendæ, non facit hanc actionẽ competere ad reſcindendum contractum. Alexand. B

X. Iidem AA. & CC. Fauſtinę.

ACcuſationis inſtitutæ vel futuræ metu alienationẽ, ſeu promiſsionẽ factã reſcindi poſtulãtis, improbũ eſt deſideriũ. [c] Dat. VI. Kal. Febr. CC Cons.

Venditio facta officiali deputato ad iuſtitiam adminiſtrandam, reſcinditur condictione ex hac l. ſi facta fuit per impreſsionem, ſiue ſit facta vẽditio ſibi ſiue alteri ſuppoſito ab eo: nec pretium ei redditur. Alex.

XI. Imp. C)nſtantinus A. ad Euagriũ [*] præfectum prætorio. C

SI per impreſsionẽ [†] quis aliquem [d] metuens ſaltem in mediocri [e] officio conſtitutum, rei ſuæ in eadẽ prouincia, vel loco vbi tale officiũ peragit, ſub vẽditionis titulo fecerit ceſſionem: & quod emptum fuit, reddatur, [f] & nihilominus etiam pecunia retineatur: [g] ſimili pœna ſeruanda, ſi qui [h] vel coniugis, vel amici nominibus abutentes, prædam [i] tamen ſibi acquirant. [†] [k] X. Kalen. Octob. Aquileię, Conſtantino. A. VII. Conſtantino. Cæſ. Cons.

Extortum per potentiam, infirmatur. Bald. Vel ſic: Quilibet contractus metu potentiæ celebratus, venit reſcindendus. Salyc. & Alex.

XII. Imp. Honorius, & Theodoſius. AA. ad populum.

VEnditiões, [†] donationes, tranſactiones, quæ per potentiam extortæ ſunt, præcipimus infirmari. [l] Dat. XIII. Kalen. Mart. ipſis. AA. VIII. & III. Cons.

TITVLVS XXI.

DE DOLO MALO.

Si creditor pignora ſibi obligata velit iure creditorũ vendere, fideiuſſor non debet pro ſe emere. alias tenetur de fide rupta, quia cenſetur mandatum ſoluendi, & ſic liberandi pignus. vnde ſi emat, tenetur rem debitori reddere, reſtituta ſibi ſorte cum vſuris. Alexan.

I. Impp. Seuerus & Antoninus. AA. Clementinæ. [†]

MEtum.] CASVS. Qui metum allegat, probare debere certum eſt. ſi ergo aliquando minas mihi intuliſti, quia mihi vim inferres vel coram pluribus, an talis iactantia quòd mihi vim inferres, ſufficiat ad metum probandum, quæritur? & reſpon. quòd non.

[a] Iactationibus.] quia præſens metus accipitur, vt ff. eod. l. metum. 3. in princip. & diſtingue quæ perſona ſit, quę iactauit ſe illaturam vim, vel metum: potens, vel non, de qua ſit veriſimile, quòd inferre poſſit: vt infra, ex quibus cau. mai. l. 2 & 3. & ff. eod. non eſt, in principio. & ſecundum hoc dic, quod hæc duo verba, iactationibus, & conteſtationibus, intelligantur in eo, qui dicitur feciſſe metum: vt iactatio dicatur, quæ fit præſente nullo, conteſtatio, quæ fit præſentibus pluribus. poſſunt econtra intelligi in eo qui dicitur paſſus. Poſſunt etiam diuiſim intelligi, vt iactatio ad metum inferentem referatur, quia plerunque minatus fuerat hunc ſe interficere: conteſtatio ad vim paſſum, qui exclamauit coram alijs, vel non coram. D

[b] Sed atrocitate.] in qua capitales continentur minæ. & facit ſ. de tranſact. l. ſi maior. 1.

ACcuſationis. CASVS. Ne te accuſarem de crimine aliquo, vel vt iam accuſatione inſtituta deſiſterem, fundum mihi vendidiſti, vel aliquid promiſiſti: an repetere poſſis, quæritur? Et reſpon. quod non. nõ n. ſufficit talis metus ad venditionem reſcindendam, quia præſumitur tranſactio. Viuianus.

[c] Deſiderium.] hoc eſt planum, ſi non fuit cauſa expreſſa, ob quam dedit. Si autem fuit expreſſa, quod fieri debet, vt j. de condic. ob cauſam da. l. ſi repetendi. aut erat accuſatio calumnioſa, & tunc datum repetitur: vt ff. de condit. indebi. l. in ſumma, in princip. aut non calumnioſa: & tunc ſi tale erat crimen, de quo poterat trãſigi, & non ſtetur tranſactioni, repetitur datum, & exceptio obijcitur. ſi non poterat tranſigi, non repetitur da-

SI per impreſſionem.] CASVS. Si tibi in aliquo officio conſtituto timore officij tui me opprimenti fundũ vendidi: vel amico, quẽ interpoſuiſti p fraudem, cum fortè tibi emere non licuit: totum debet reſcindi, nec precium reſtituitur. Nota iſtam legẽ contra fœneratores, qui faciunt res, vel inſtrumenta recipi per vxores, vel per familiares eorum. quod tene menti ſecundum Bal. hic.

[d] Aliquem.] Caſtaldionem puta.

[e] In mediocri.] alias in modico.

[f] Reddatur.] per actionem quod metus cauſa, ſecundum quoſdam. Vel dic condictione ex hac l. & ſic metus quandoque punitur per actionem quod metus cauſa, ex verbis legis & ſententia: vt fere per totum titulum iſtum. Quandoque per ſententiam tantum, vt ff. eo iſti. §. pe. & §. fi. Quandoque per conſtitutionem principis, vt hic. Quandoque officio iudicis: vt ff. e. l non eſt. per totam l.

[g] Retineatur.] quadruplum quandoque fiſco datur: vt ff. de contrah. emp. l. non licet, & l. qui officij. Et eſt hoc ſpeciale, vt precium non reddatur. alias contra, vt ſupra eo. l. ſi ui, & l. ſi per vim. Accurſius.

[h] Si qui.] ſcilicet officiales. Accurſius.

[i] Prædam.] id eſt lucrum, de quo dictum eſt ſ. in prin.

[k] Acquirant.] id eſt acquirere nitantur. ſic ff. de auct. tu. l. pupillus. §. fi. & ſupra de contractibus iudi. l. j.

VEnditiones.] CASVS. Sicut venditio, ſiue donatio, ſeu quilibet contractus metu mortis, vel cruciatus corporis initus, pro rato habendus non eſt: ſimiliter neque ſi per potentiam extortus ſit. Viuianus.

[l] Infirmari.] vt hic, & ff. de off. præſi. illicitas. in princi. & j. de contrah. empt. l. inuitum. & intellige potentiam talem, de qua lex ſuperior dicit. Vel dic de tali, quæ inducit actionem quod metus cauſa.

DE DOLO MALO.

Ideo dicit, malo: quia eſt & bonus, & malus dolus, vt ff. eo. l. 1. Et

[†] al. conteſtatione eius. al. conteſtatiõe metus. rectius.

[*] al. Euaſtrium.

[†] Concor. c. ſup hoc. cũ gl. par. ua ſuper verbo oppreſſionẽ, extra de renuncia. Metus multipliciter punitur.

Accuſatus tranſigẽs an poſſit datum repetere.

[†] al. adgerunt.

[†] C. T. 3. 1. l. vlt.

[†] Clementiæ. al. Vehementiæ.

Dolus duplex eſt.

h. t. Et continua. Dixit de reſti. iure ac. quod metus cauſa. nunc de ea qua datur iure actionis de dolo. Accurſius.

SI fideiuſſor. CASVS. Mihi decem mutuaſti: pignora, & fideiuſſorem dedi. & fideiuſſori iure creditoris pignora mea vẽdidiſti: qua actione ea reuocare poſſum, quæritur? & reſpon. q̃ ſi fideiuſſor eme rit, conſulte faciet, ſi oblata ſibi ſorte cũ vſuris, pignora cum fructibus reſtituat: alioquin dabitur cõtra eum de dolo actio. i. actio mandati nomine doli, propter fidem ruptam q. d. propter tacitum pactum videtur taci te conueniſſe de ſer uanda fide in toto contractu, vnde mi hi non ſibi pignora luere debuit. Not. ex hac l. ſecũdum Bal. q̃ quando actio eſt famoſa, lex conſulit debitori q̃ ſoluat, & non expectet ſentẽtiam. concordat. ff. de procurat. l. ſi reus paratus.

a Pignora.] expoſita venalia.

Præſumptio iuris, & de iure nõ admittit probationem in cõtrariũ.

b Oblata.] hic rñdet. Et dic oblata, i. depoſita, & conſignata quantitate à te debitore iſti fideiuſſori.

c Vſurarum.] ſcilicet ſolutarum, & etiam vſuras totius quantitatis ſolutæ: cum & fructus red dat, & bonæ fidei ſit iudicium, vt ff. manda. ſi vero non remunerandi. §. ſi mihi mandaueris.

d Dominium.] fuit ergo dominium translatum, vt inſt. quib. alie. licet. §. j. Vel dic dominium, id eſt rem ratione dominij, vt ff. de verbo. ſign. l. interdum.

e Reſtitues.] eſt ergo præſumptio iuris, & de iure, contra quam nõ recipitur probatio, quòd ex neceſſitate fuit facta venditio, ideoq; debitori ſupereſt ius offerendi, vt ff. de diſtrac. pign. l. 2. & l. cum ſecundus. §. j. Item nota generale, non admittitur, ſcilicet fideiuſſor, vt quilibet alius. ſic & ff. de vul. ſubſti. l. cohæredi. §. cohæres. & de leg. 2. l. fi. §. quatuor, & de diſtrac. pig. l. 2. Sed argu. contra. ff. quod cuiuſque vniuer. l. item, in prin. & de adopt. ſi. ſi paterfamilias. §. qui duos.

e Reſtituet.] ſine lite Accurſius.

f Ruptæ.] ſcilicet taciti pacti. nam bonam fidem promiſiſſe videtur in toto negotio, quam non ſeruat emendo, ſed luendo, vt ff. man. l. ſi mandato. ij. §. j. in fi.

g De dolo.] immo datur mandati, vt ff. man. l. ſi mandato. 2. §. 1. & de pig. l. 2. & ſic non de dolo, vt j. l. proxi. Soluit. expone hic, id eſt mandati nomine doli ſecundũ Io. Alij, vt It. q̃ hic emit debitore inuito. Alij q̃ hic iã erat actum mandati, vt arg. ff. fam. ercif. l. ſi familia. §. familiæ. Alij, q̃ hic fideiuſſit ad tempus, & tempore elapſo emit pignora. ar. contra hanc ſolutionem. ff. man. ſi fide iuſſor. 1. §. fi. uel diſtingue, an officio iudicis ſit aſſecutus fideiuſſor, & tunc mandati: an contra ſponte emit: & tunc de dolo, vt ar. ff. de diſtra. pig. l. 2. Alij aliter ſoluunt, ſed omnes reprobo præter primam, vt in contrario notaui. Accurſius.

DE dolo.] CASVS. Ita demum de dolo datur actio, ſi nulla alia cõpetit, & hoc eſt cauſæ cognitione. Hęc aũt in cauſæ cognitione vertuntur, tempus, res perſona. Tempus, vt ultra annum non detur ſecundum antiqua iura & hodie ultra bienniũ, vt j. l. vlt. Item res, quia pro modica re nõ datur. vnde niſi quantitas ſit vltra duos aureos, non datur. Itẽ perſona, vt non contra parentes, vel patronum detur, cum ſit famoſa, vt ff. eod. l. ſi oleum. §. vlti. & l. ſeq. Vel pone caſum vt in gl. ſeq.

SI fideiuſſor à creditore pignora [a] emerit, oblata [b] quantitate ſortis & vſurarum, [c] tibi dominium [d] cum fructib. quos bona fide percepit, conſultius reſtituet, [e] ne fidei ruptæ [f] gratia de dolo [g] poſsit actio exerceri. Accepta. Dat. III. Id. Maij, Plautiano & Geta Conss.

Actio de dolo non concurrit cum alia, & cauſa cognita competit Bald. & Saly. Vel ſic: Actio de dolo cũ alia regulariter non concurrit. Alex.

II. Imp. Antoninus. A. Antipatræ.

DE dolo [h] actio, cum alia [i] nulla competit, cauſa cognita [k] permittitur. Da. Non. Nouemb. Gẽtiano, & Baſſo Conss.

De vtili tempore deducitur tempus abſentiæ. Alexander.

III. Imp. Gordianus. A. Aemilio.

NOn poſſunt obeſſe tibi tempora, quæ in actione [l] de dolo ſolent cõputari, [m] quibus [n] reipublicæ cã (vt allegas) occuparis: ſed exinde [o] tibi incipiet tempus cedere, [p] ex quo munerib. liberatus, facultatẽ agendi intra [q] præſtitura [r] tpa cęperis obtinere. PP. Idib. Aug. Sabino II. & Venuſto Conss.

Ex contractu innominato facio, vt des, vbi ex facto præſtito nihil adeſt aduerſario. cuius contemplatione factum præſtatur, vel ſi adeſt, non conſiſtit in commodo pecuniario, non datur actio præſcriptis verbis, ſed actio de dolo, vt impleantur conuenta. h. d. ſecundum intellectum gl. quem ſequitur Raſ. Iaco. But. & etiam Bald. Vel ſic: Secundum intellectum Pet. Cyn. Bart. & Ang. hoc intendit: Si in contractu, facio vt des, non ſeruatur fides facientis, & factum de ſe non eſt repetibile, datur actio de dolo ad id quod intereſt eius illud factum non præſtitiſſe ſed ſi eſt repetibile, daretur conditio ob cauſam ad repetendum, vel ei daretur rei vindicatio, ſi dominium non erat translatum. Alex.

IIII. Imp. Diocletianus & Maximia. AA. & CC. Menandræ. †

CVm proponas iter te & eum, quẽ in contu-

h De dolo.] CASVS. Emi à te equũ non vis mihi tradere: volebam agere actione de dolo. dicit Imperator, non potes, ſed ex empto.

i Alia.] ſcilicet ſpecialis. & æquum ſit actionẽ dari ex dolo cõmiſſo: ſec', ſi generalis, vt condictione certi, vel ſine cã: nã ſpecies nõ excludit ſuum genus. Itẽ nulla alia, q̃ non ſit arbitraria, & prętoria, & ex eadem æquitate inducta, & reſtitutoria, alioqn contra, vt ff. quod met. cã. l. ſi cum. §. cum qui, & ſic poteſt dici interdictũ, vnde vi, & qđ vi aut clã, & iniuriarum actio nem dari cum hac actione: quia & cũ actione quod metus cã, datur, vnde etiã vi: vt ff. quod metus cã l. metum. 3. in prin. Sed contra eſt. ff. de in inte. reſt. l. diuus, in fi. & ff. eo. l. 1. §. ait prætor, ibi, vſq; adeo &c. Sic no. hanc actionẽ h. ſe ſe ad modum inuidi: qui non maiori, vel minori ſtatu, ſed pari inuidet, ſic hæc nõ cũ pari, ſed cũ gñali ſ. ſe, vel ſpãli ſub ſe bene datur, vt dictũ eſt.

| actio al.

Actio de dolo aliquas actiones ſecũ admittit. Inuidus ſibi pari inuidet.

† aliàs Menandro.

k Cognita.] in cauſæ cognitione ſpectatur quantitas, tẽpus, & perſona, vt ff. eo. l. ſi oleum. §. fi. & ll. ſeq.

NOn poſſunt.] CASVS. Vltra annum vtilem à tpe doli commiſſi, de dolo non datur actio. ſi ergo tibi competit, & reipub. cã aberas, an currat tibi tẽpus, quæritur? & reſpon. quod non, quod verum eſt, ſi procuratorẽ relinquere non potuiſti. ff. de diuer. tempora. præſcrip. l. j. ſed a tempore tuæ reuerſionis, quo tibi experiendi fuit facultas, currit, & extunc niſi intra præfinita tempora litem terminaueris & ages, tibi præiudicaſti: hodie tamen hæc actio intra biennium poteſt experiri.

l Computari.] ſcilicet vtilis anni ſecundum iura vetera. hodie biennij, & j. eo. l. fi. in prin.

m Quibus.] ſ. diebus. ſubaudi nullo. n. modo currunt, ſi nec per ſe nec per aliam agere potuit. ſi vero per alium potuit, currunt, vt j. eo. l. fi. Sed reſtituitur, vt ff. de diuer. tempo. præſcr. l. j. ſic & dicimus. ff. de in inte. reſt. l. 1. itẽ q̃ mero iure currant, ſed reſtituantur, patet p l. vlt. j. co. quæ eſt contra. & j. de reſt. mili. l. j. & 2. vel ſolue, vt ibi.

o Exinde.] i. eo tempore.

p Cedere.] id eſt currere.

q Intra.] id eſt iuxta.

r Præſtituta.] olim annus, hodie biennium.

CVm proponas.] CASVS. Ancillam meã tibi in cõtubernio copulaſti, & conuenisti, vt mihi aliud mancipium dares, vt eam manumitterẽ, vel darẽ tibi ad manumittendum eam: poſtea manumiſi, vel tu manumiſiſti, &

ſti,& eſt contractus, facio,vt des. ſi non facias quod conuenisti,qualiter mihi ſuccurratur,quæritur. & diſtinguitur,aut eſt manumiſſa,aut non. ſi ſit manumiſſa, in ſeruitutem nõ reuocabitur,ſed mihi de dolo dabitur actio, ſi tempus quo mancipium dari debet,nondum excessit. ſi manumiſſa non eſt, eam cum partu recuperabo, ſi mihi à te, vel ab ea q̃ſtatus nõ moueatur, puta quia dicat ſe ingenuam à natiuitate.

a In contubernio.] nam inter liberos tãtum eſt matrimonium, vt ff. ad l. Iul. de adul. l. inter liberas. & ĩ. de ince.nu. l. cum ancillis.

ADDITIO. Tu dic quòd de iure canonico etiam inter ſeruos poteſt cõtrahi, & eſſe matrimonium, de quo in c.j. & per totum tit. extra, de coniug. ſeruorum.

b Tibi.] domino ancillæ.

c Eadem.] manumittenda prius à te & ita fuit facio, vades, licet poſtea pro facto quod facere debuit, alij dedit ad id faciendum. & ſic datio eſt pro facto. ſic ff. locat. l. ſi tibi habitationem.

d Tradidiſti.] hoc caſu vr̃ contractus do vt des, & ſic vr̃ præſcriptis verbis non de dolo dari, vt ff. de præſcrip.ver. l. naturalis §. j. quæ eſt contra. Sol. hic tradidi non,vt ſibi haberet, ſed vt per eũ velut p miniſtrũ manumitterẽ, ſic ego videor manumiſiſſe, ſicut & ſuperiori caſu,cũ per me manumitto. ff. de admi. tut. l. ita aũt. §. geſſiſſe. Sed huic ſolutioni obuiat qd alias dr̃, q nemo manumittitur per alium: vt ĩ cõtra de ma. l. j. in fi. & de vin. liber. l. nec mulierem. Sed hic poſſum: quia tranſtuli dñium,& in rem ſuam feci eum procuratorẽ: non aũt per ſimplicẽ procuratorẽ, niſi ſit filius; vt ibi. Itẽ adhuc eſt contra, & vtrique caſui ſupra de tranſac. l. cum mota. vbi in facio vt des, videtur dari præſcriptis verbis. Sol. ibi fuit do vt facias, licet in faciendo fuerit præuentum. Item adhuc contra. ff. de condi. cauſa da. l. iij. §. idem erit, ver. quinimo,&c. vbi non de dolo, ſed conditionẽ dicit dari in facio, vt des. Sol. ibi dicit de cõdictione certi, quæ eſt genus ad hanc, quæ de dolo ſpecialem ſecum admittit, vel aliter ut ibi. Accurſius.

Manumiſſio an poſſit per alium fieri.

bernio [a] ancillam tuam ſi bi coniunxiſſe memoraſti, placuiſſe, vt tibi [b] pro eadem [c] daret mancipium: intelligis, q ſi manumiſiſti, vel ei tradidiſti, [d] & ille manumiſit, reuocãdę libertatis poteſtatem nõ habes [e] ſed ſolum, ſi necdum ſtatutum [f] tps [g] exceſſerit, & fidẽ placiti rumpat, deſiderare dẽs de dolo tibi decerni actionem. [h] Quòd ſi penes te dominium eius remanſit, [i] adito præſide prouinciæ cũ natis [k] eius hanc potes recuperare, ſi nulla moueatur [l] ſtatus qõ Dat. III. Kal. Maij. Heracliæ CC. Conſ.

Valet tranſactio inter filiam emancipatam, & patrem, cuius tutelã pater geſsit. ſed ſi dolus patris interuenit, talis dolus purgatur per actionẽ in factum, non per actionem de dolo. Bal. Vel ſic: Tranſactio facta pacto nudo, tollit actionem ope exceptionis. ſed ſi facta fuit per acceptilationẽ, tollit ipſo iure. Quòd ſi pater fuit in dolo tranſigẽdo, datur filiæ contra eũ actio in factũ, loco actionis de dolo. Alex.

e Non habes.] fauore libertatis.

f Statutum.] in actione de dolo.

g Tempus.] non dando tibi mancipium qd promiſerat.

h Actionem.] Actione præſcriptis verbis deficiente, cũ non ita dediſti, vt aliquid de tuo facto ei videatur adeſſe, Vel vt hac datione eum obligare volueris, ſed potius manumiſſionis eũ facere miniſtrũ. Et hæc eſt ratio ſm eũ, quare in facio, vt des, non detur præſcrip. verb. ſed hanc reprobaui, ſed poſtea approbaũ, vt ff. de præſcri. verb. naturalis. §. quod ſi faciam. vel dic vt ibi. Accur.

i Remanſit.] quia adhuc nõ tradidiſti, nec manumiſiſti, nec hac condõne, expreſſe tradidiſti, ſi daret prius mãcipiũ, vel incontinenti dicebat ſe daturũ, vt in venditione videmus, vt inſtit. de rerum diu. §. venditæ.

k Cum natis.] id eſt filijs.

l Moueatur qõ.] ab ea dicente ſe liberam à natiuitate, vel ab iſto. nã tunc terminaretur quæſtio ſtatus antequam agat rei vendicatione.

Si ſuperſtite.] CASVS. Filiam tuam impuberẽ, à matre inſtitutã emancipaſti: res eius vt tutor legitimus adminiſtraſti. maior facta tecũ tranſegit: reuocato in dubiũ an ei ex adminiſtratione obligatus eſſes, vult venire contra tranſactionẽ: an poſſit, quæritur? diſtinguitur, an fuit interpoſita tranſactio bona fide tua, an non. Primo caſu aut fuit ſimplex pactio, aut vallata ſtipulatione Aquiliana, ſubſecuta acceptilatione. Primo caſu cũ fuit ſimplex cõuentio, dabitur tibi exceptio. Secundo caſu nulla ſibi ſupereſt cõtra te actio, cũ ipſo iure liberaueris. ſi aũt mala fide, ſibi contra te in factũ actio dabitur cũ de dolo dari non poſſit: quia cõtra parẽtẽ, vel patronũ nõ datur. Viuianus.

m Parẽ.] vt inſt. de leg. parẽtũ tutela.

n Manumiſſorẽ.] i. emãcipatorẽ, vt ff. qñ ac. de pec. eſt an. l. j. §. j. Accur.

o Tranſegiſti.] ſcã ma

V. Iidem AA. & CC. Amphidotæ. [a]

[a] al. Aphrodiſiæ. al. Amphrodiſiæ.

SI ſuperſtite patre p emãcipationem tui iuris eſ fecta, matri ſucceſsiſti: rebusque tuis per legitimũ tutorem patrem [m] eundẽque manumiſſorẽ [n] adminiſtratis, poſtea trãſegiſti [o] cum eo bona fide: [p] pſpicis, q ſi pactum [q] tantum factum ſit, petitio tua per exceptionẽ [r] ſubmouetur. Si verò nouatio legitimo mõ interceſsit, & acceptilatio ſubſecuta eſt, nullã ti bi iam ſupereſſe [s] actionẽ.

Sanè ſi lęſa [t] es immodice, [u] liberatione ſolẽniter per nouationẽ atq; acceptilationẽ tributa, non de dolo propter paternam verecundiã, ſed in factum actio tibi tribuenda [x] eſt. Dat. Idib. Iun. CC. Conss.

Dolus non præſumitur. niſi p indicia vrgẽtia pbetur. Bal. Sal. & Ale.

VI. Iidem AA. & CC. Hilarodæ. [a]

[a] al. Euodiæ. [a] pars l. 8. ĩ. de reſc. vend.

DOlum [y] ex indicijs

p Bona fide.] ſ. interueniente ex parte tua. Vel dic bona fide: quia dolus patris non interceſſit.

q Pactum.] id eſt ſimplex tranſactio.

r Per exceptionẽ.] replicabis tũ in factũ, ſi pr̃ dolũ commiſit, vel non replicabis. qñ dolum non fecit pater.

ſ Supereſſe.] ſ. quod eſt notandum.

t Si lęſa.] vt q dolo te induxit ad tranſigẽdũ. ſecus, ſi nõ pſtitit, pmiſſa. tũc n. agis cõdõne ob turpẽ cãm, vt ff. de cõd. ob tur. cau. l. ſi q̃s. vel aliter, vt no. ſ. de trãſ. l. actiõe.

u Immodice.] i. vltra duos aureos, vt ff. eo. l. ſi oleum. in fi. vel dic iudicis arbitrio æſtimabitur.

x Tribuẽda.] ſic ergo reſtituĩt filia cõtra patrẽ, vt ĩ. de bo. q̃ li. l. fi. §. ſin aũt pr̃e. & ſic eſt contra ĩ. qui & aduerſus quos l. fi. Sol. vt ibi. Itẽ no. hic q actio famoſa non datur in patrẽ, vt ff. de obſequijs. l. parẽs. & l. licet. & ff. eo. nõ debet. Et ſic ẽ cõtra. ff. de fur. ſi q̃s vxori. §. j. vbi dr̃ dari furti, ẽt in patrẽ, ed hæc famoſior. Vel verius expone ibi, i. in factũ noĩe furti, ſic ĩ de iure do. l. 2. Itẽ ad idẽ eſt cõtra. ff. de i ius voc. ſed ſi hac. §. prætor ait, & ff. de iniur. prætor edixit. §. præterea. vbi iniuriarũ dicit filio dari in patrẽ, & liberto in patronũ. Sed & ibi expone, vel tẽpera ſm Azo. i. in factũ noĩe iniuriarũ. Itẽ ad idẽ cõtra. ff. de vi & vi ar. l. j. §. interdictũ hoc. Sed illud ñ ĩfamat, vt ff. illo ti. l. neq;.

Actio famoſa, an poſſit in patrẽ dari.

Dolũ.] CASVS. Delata mihi erat hr̃ditas aliqua: pbare ſiſti, vt eã adirẽ, quia minus ſoluẽdo eẽt. ſi dicã te dolo induxiſſe me ad adeundũ, an dolũ pbare debeã, quæritur & rñ. q ſic, ex perſpicuis circunſtantijs. non. n. dolũ ſufficit atteſtatio, vt ſ. de tranſa. ſi maior. Not. q ea quæ cõſiſtunt in animo, non poſſunt probari directo, ſed probantur ex indicijs pſpicuis. q.d. leuia indicia non ſufficiunt ad probationem, ſecundum Bar. & Bal.

y Dolum.] volo agere actione de dolo, & dico quòd talis

talis eſt ille, qui ſolet homines decipere. Accurſius.

a Perſpicuis.] id eſt probationibus manifeſtis.

b Conuenit.] vt ĩ. de reſcin. vend. ſi dolo. & l. dolus. & ff. eo. l. & eleganter. in fi. & ſ. de tranſact. ſi maior. j. & ſ. tit. j. ad inuidiam. & ff. eo. quid enim. & de mino. l. 3. §. j. in fi. & de probat. l. quoties. §. 1. hoc tamen fallit in illa regula brocardorum; Dolum præſumi: vt ff. man. ſi procuratorem. §. ſi ignorantes. & ff. ad leg. Fal. dolo. & ponebat Aldricus caſum in hac lege in Hiſpanis, qui inuitauerant eũ ad prandium, vt fideiuberet pro eis, vel rationes ſuas accommodaret: & dabãt ei vinum albũ, quaſi aquam rubeo mixtã, vt ſic inebriaretur.

† In fidẽs. in meis omnib. manuſ. & rectius videtur, quàm ĩdicijs: cũ & hoc verbum ſit ĩ d. le. 8. de reſ. vendi. vnde hæc cõſtitutio ſumpta ẽ. Cont. Hiſpanorum cautela.

ADDITIO.

Aduerte, ꝙ quandocunque aliqs omittit id quod ſcit ſe facere debere; præſumitur eſſe in dolo. ita loquuntur ll. per gl. alle. Si autem facit quis aliquid, tunc aut illud eſt ſimpliciter prohibitum, & etiam præſumitur eſſe in dolo. l. j. infra de ſicar. & l. ſi non de iniurijs. & c. j. extra, de præſump. Aut eſt ſimpliciter permiſſum id quod facit, & non præſumitur dolus, niſi probetur, vt hic.

Venditio facta per dolũ non valet.

SI maior.] CASVS. Frater tuus te maiorem xxv. an. hæredem inſtituit, & vxorem ſuam tibi ſubſtituit. dolo inductus ab vxore eam hæreditatem repudiaſti: an tibi ad adeundam hæreditatem detur facultas, quæritur? & reſpon. quòd non. ſed tibi contra eam de dolo datur actio. Viuianus.

† C. T. 2. 15. 1.

† perſpicuis[a] probari conuenit.[b] Dat. Kal. Decem. CC. Conſs.

Dolo inductus ad repudiãdum hæreditatem agit contra inducentem per actionem de dolo. Bal. Vel ſic: Repudians hæreditatem dolo ſubſtituti, contra illum agit de dolo. Sal. Vel ſic, Repudiatio hæreditatis facta per dolum alterius, ad quem deuoluta fuit hæreditas, non redditur propterea nulla: ſed contra illum per actionem de dolo ſuccurritur ad intereſſe. Alex.

VII. Idem AA. & CC. Sebaſtiano.

SI maior[c] quinq;, & viginti annis hæreditatẽ fratris tui repudiaſti, nulla tibi facultas eius adeundæ relinquitur. Sane ſi eius vxoris tibi ſubſtitutæ dolo factum[d] eſt, actionẽ de dolo contra exercere potes.[e] Dat. XVI. Kalend. Maij. CC. Conſs.

Actio de dolo hodie durat tantum biennio continuo à tempore doli commiſſi numerando, quod tempus currit abſenti, & ignoranti: & iu intra illud biennium inchoata, debet etiam terminari. Sal. Vel ſic: Hæc actio debet hodie intra biennium moueri, & terminari: alias ipſo iure tollitur, & iſtud tps abſenti & ignoranti currit.

VIII. Idem Conſtant. A. ad Symmachum vicarium.

OPrimum † duximus, non ex eo die quo ſe quiſq; admiſſum dolum didiciſſe cõmemorauerit,[f] neque intra anni vtilis tempus, ſed potius ex eo die quo aſſeritur cõmiſſus dolus, intra continuum bienniũ de dolo actionẽ moueri:[g] ſiue abfuerit,[h] ſiue præſto ſit † is qui dolũ[i] ſe paſſum eſſe cõqueritur. Omnes igitur ſciant, neq; incipiendæ poſt biẽnium, neq; ante cõpletũ bienniũ cœptæ, poſt biennium [vero] finiẽdæ[k] doli actionis [eſſe] cõceſſam licentiam. Da. VIII. Kal. Aug. Neſſo Conſtantino. A. V. & Licinio Cæſare Conſs.

† memorauit. al. memorauerit.

† eſt.

c Si maior.] ſi enim minor eſſes, ceſſaret actio de dolo, cum locum haberet in integ. reſtit. vt ff. eo. l. j. §. ait prætor. & ff. de mino. l. & ſi ſine dolo. §. reſtitutus.

d Factum eſt.] vt eam hæreditatem repudiares.

e Potes.] ſed oppone, quia ipſo iure videtur nulla repudiatio dolo dante ei cauſam, vt in venditione dr, vt ff. e. & eleganter. in prin. & l. ſi quis affirmauerit. & ſic non eſt neceſſaria de dolo actio, cum ipſo iure ſit munitus. Rñ. tantam vim habet repudiatio, quantam venditio, cũ ſequitur traditio: ſed venditio præcedit, vt infirma: traditio, vt infirmanda per actionem de dolo. ſic ergo à ſimili infirmãda eſt repudiatio per actionẽ de dolo. & facit ad hanc l. ĩ. de iur. & fac. igno. l. 2. & ff. eod. l. ſeruus. & ĩ. de reſc. ven. ſi dolo. & ff. de act. emp. l. Iulianus. §. ſi vendit.

OPrimum.] CASVS. Tempus ſtatutũ eſt, intra quod de dolo debet exerceri actio: à quo tempore, quæritur: vtrum à tempore doli commiſſi, an à quo quis ſcit dolum commiſſum? & reſpon. quòd non intra annum vtilem, ſed intra biennium à tempore doli commiſſi exerceri debet, & terminari: ſiue abſens fuerit, ſiue præſens, qui dicit ſe dolum paſſum. nulla igitur detur licentia alicui eam poſt biennium mouere, ſeu motam exercere.

f Moueri.] ſed biennio tranſacto perpetuo tenetur actione in factum de eo, quod ad eum peruenit, vt ff. eo. l. itaque. §. j. & l. Sabin⁹.

g Abfuerit.] currũt ergo hic tẽpora abſenti: & ſic eſt contra ſupra eod. l. non poſſunt. Sol. hic corrigit: vel illa in vtili tempore, hic in continuo. Vel ibi reipublicæ cauſa aberat; hic ex alia cauſa. Vel verius currunt, vt hic. ſed reſtituitur, vt ibi, & ſolue vt ibi.

h Dolum.] ſed conſulitur ei actione in factũ vſque ad xxx. annos.

i Finienda.] non ergo perpetuatur actio lite conteſtata. ſic eſt in reſciſſoria ſm quoſdam, vt ĩ. de tẽpo. in integ. reſt. l. ſi peruacuam. quod nõ placet. & ibi loquitur de reſtitutione, quæ officio iudicis fit ad reſciſſoriã recuperandam. Generaliter ergo omnis actio lite conteſtata perpetuatur, vt ĩ. de præſcri. xxx. an. l. ſi. & ff. de reg. iur. l. nõ ſolet. & l. nemo. n. & ff. de noua. l. aliã. Sed fallit in actione de dolo: vt hic, & ff. de pecul. l. quæ ſitã. §. ſi. Item fallit in retractatiõe ſtatus defuncti, quæ fieri debet vſque ad quinquennium tantum, vt ff. ne de ſta. defu. l. 2 §. fin. & de collu. de. l. 1. §. aliter atq;. Sed ar. cõtra ĩ ea l. 2. §. quinquẽniũ ãt nõ.

Litis conteſtatione an perpetuetur actio.

† hæc poſtrema verba deſunt ĩ pleriſque.

TITVLVS XXII.

DE IN INTEGRVM Reſtitutione minorum [viginti quinq; annis.]

Minor læſus in renunciando querela inofficioſi teſtamenti tacite, vel expreſſe, reſtituitur in integrũ Bald. & Alc. Vel ſic: Renunciatio querelæ expreſſa, vel tacita, præiudicat maioribus non minorib. ætatis beneficio. Sal.

I. Imp. Alexander A. Floriano.

ILlud inſpiciẽdum[k] eſt, num[l] inofficioſi querelæ vel palã,[m] vel tacita diſsimulatione[n] ſit renunciatũ.[o]

DE IN INTEGRVM.

Dixit ſupra de reſtitutionibus quæ dantur iure actionis, nũc de his quæ dantur iudicis officio. Primo quæ dantur minoribus, præmittendo generalem tit. poſtea ſpeciales ſupponendo.

Illud.] CASVS. Pater filium ſuum exhæredauit, & extraneum inſtituit hæredem, querelæ de inoff. teſt. expreſſe renunciauit, vel tacitè. Expreſſe, vt quia dixit ſe nolle eam intentare. Tacite, vt quia agnouit legatum in eo teſtõ ei relictũ, vel hæredi patrocinium præſtando, an ad eam redire poſſit, q̃ritur? & reſp ꝙ non, ſi fuit maior: ſi fuit minor, poteſt deſiderare, vt in integrũ reſtituatur.

k Inſpiciendum.] quantum ad ius cõe, & regulariter.

l Num.] id eſt an.

m Palam.] quia fecit pactum de non agendo viua voce, vt & ſupra, de pac. l. poſtquam.

n Diſſimulatione. agnoſcendo iudicium defuncti, accipiendo aliquid ex teſtamento, vel præſtando patrociniũ legatarijs, vt ĩ. de inoffi. teſt. parentibus. & ff. de inoffic. teſt. Papinianus. §. ſi conditioni. & l. fin.

o Renunciatum.] an non, ſubaudi, vt ſi renunciatum ſit, am-

ſit, amplius moueri non poſſit: & hoc ſi eſt maior. nam ſi eſt minor, diſtinguitur, vt hic ſequitur.

a Nec &c.] hucuſque loquitur in maiore, ſed hic, nec hoc &c. in minore loquitur.

b Hoc.] i. nõ ſolúmodo hoc, immo & cętera præiudicia.

c Tuã.] ſcilicet minoris.

Nec [a] hoc [b] autem in tuam perſonam cadere [d] poſſe, auxilium quod ætati impertitur, [e] oſtẽdit. Dat. V. Id. Iul. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Liberorum numerus non ſupplet ætatem quantum ad excludendum à reſtitutione in integrum. Bald. & Salyc. & Alex.

II. Imp. Gordianus. A. Alexandro.

EO tempore quo ſoror tua auxilio ætatis iuuabatur, [f] ſi patris inteſtati bonorum poſſeſsionem accipere debuit: [g] licet quinque filios ſuperſtites habuerit, non tamen ideo minus ad edicti [h] prærogatiuam pertinet: ſcilicet ſi nunc per ætatem beneficium reſtitutionis largitur. [i] PP. VIII. Id. Aug. Pio & Pontiano. Conss.

Si minor habens curatorem, contrahit ſine eo, contractus eſt nullus: ſed ſi non habet, contractus valet: ſed reſtituitur, ſi læditur. Bal. Vel ſic: Contractus celebratus ab adulto curatorem habente, ſine illius auctoritate, non valet ipſo iure. ideo non eſt neceſſaria reſtitutio in integrum: ſed cum auctoritate illius valet mero iure: tamen ſi læſus eſt, reſtitutionem petere poteſt. h. d. lex iſta melior de corpore iuris in ſuo caſu. Alex.

III. Imp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Atiano.*

SI* curatorem [k] habẽs minor quinq; & viginti annis poſt pupillarem [l] ætatem [m] res [n] vẽdidiſti, hunc contractum ſeruari non oportet, [o] cum non abſimilis [p] ei [q] habeatur minor curatorem habens, cui [r] à prætore curatore dato, bonis interdictũ eſt. Si verò [] ſine curatore cõſtitutus, [s] contractum feciſti, [t] implorare in integrum reſtitutionẽ, ſi necdum tẽpora præfinita exceſſerint, cauſa cognita [u] non prohiberis. Dat. XIIII. Kal. Maij. Heracliæ. AA. Coss.

d Cader.] ſ. cum effectu vel efficaciter. cadit enim, ſed reſtituitur, & ſic ponitur per totũ titulum ĩ. quibus non ob. lõ. tempo. præſcript. & hoc ſi cum auctoritate tutoris renunciauit: alias ipſo iure non nocet, vt ĩ. eod. l. 3. Sed certe immo videtur ſemper ipſo iure non nocere, vt ĩ. in quibus. cau. in integ. reſti. non eſt neceſ. l. 2. quæ eſt contra. Sol. [1] ſecus eſt in tráſcurſu temporis, quam in renũciatione expreſſa vel tacita, quæ fit ipſa re, vt aduocando pro teſtamento, vt ff. de inoffi. teſt. l. fin. Vel dic, [2] quod ſ. dixit, tacita diſſimulatione, dices tacẽdo quinquẽnio. vt ĩ. de inoffi. teſt. l. cõtra maiores. Et ſm hoc, verbũ cadere, propriè, & impropriè ponit, propriè quãtum ad hoc quod dicit tacite, quia tunc ipſo iura tutus eſt, vt in cõtrario. Impropriè quantum ad id quod dicit, per illam, quia tunc vere cadit in minorem, ſed reſtituitur. ſic & aliàs. ff de offi. procon. & leg. l. 2 Vel tertio dicit, quod hæc lex corrigitur per illam. Vel dic ſecundum Hugo. [3] ſpeciale in odium querelæ, vt etiam expreſſa renunciatio minori non noceat ipſo iure per legẽ iſtã.

e Impertitur.] i. datur, & tamen hoc inſpiciendum eſt, vt ſi non renunciaueris, nec læſa dicaris, & ideo non reſtituenda. ſi aũt renũciaueris, videris læſa & reſtituẽda.

ADDITIO. Ex iſta gl. no. ſm Bal. Pau. & Alex. quod minor eo ipſo quod eſt læſus, poteſt petere reſtitutionem in integrum abſque hoc quod probet læſionem.

EO tẽpore.] CASVS. Sorori tuæ habenti xx. an. & v. liberos, delata eſt bonorum poſſeſſio in bonis patris ſui, neque intra annum petijt: vult reſtitui, vt petere poſſit: obijcitur quod reſtitui non poteſt quia filij V. pro v. ann. debeant computari, vt tunc compleuerit. xxv. ann. an dabitur ei reſtitutio, quæritur? & reſpon. quod non obſtante prædicto numero liberorum reſtitui debet, ſi adhuc tempus non exceſſerit, intra quod petere debet. No. ex iſta l. quod liberi nil adijciunt ætati, & ideo non excludunt beneficium reſtitutionis. Bal.

f Auxilio ætatis iuuabatur.] vt quia xx. an. habebat.

g Debuit.] intra annum, vt inſtit. de bon. poſ. §. liberis. ſed hodie in tali præſcriptione ipſo iure ſeruatur illæſa: vt ĩ. in quibus cau. in integ. reſti. non eſt ne. l. fin.

h Edicti.] quod eſt de minoribus, vt ff de mi. l. j. §. j.

i Largitur.] i. ſi adhuc minor eſt, vel intra tempora reſtitutionis. quod enim dictũ eſt, vt ſinguli liberi pro ſingulis annis computentur, ad honores pertinet, vt ff. eo. l. 2. & ĩ. de adm. tuto. l. de his. & ff. de mune. & hono. l. ad rem. & facit infra qui & aduer. quos. l. 1. in fi.

SI curatorem] CASVS. Si minor xx. an. curatorem habens, eo non auctorizante mihi prædium vẽdidit, an teneat venditio, quæritur? & reſpon. quod non ipſo iure: neque eſt reſtituendus. ſed quod vendidit, rei vendicatione recuperare poteſt. ſimilis eſt enim ei, cui bonis interdictum eſt, qualis eſt prodigus. ſi autem curatorem non habuiſti, cum contraxiſti, tenet contractus: ſed in integrum reſtitueris cã cognita: vt ſi dolo malo, vel facilitate læſus fuiſti, neq; tẽpus ad reſtitutionẽ petendam adhuc exceſſit.

k Si curatorem habens.] tu ſcilicet.

l Pupillarem.] & ita erat adultus.

m Ætatem.] intra enim ipſo iure non valet indubitanter; ſed de hoc dubitabatur.

n Res.] ſcilicet mobiles. vel hodie quæ ſeruando ſeruari nõ poſſunt, vt ĩ. de admi. tutor. l. lex. in fi. & ff. de minor. l. ait prætor. §. quæſitum. De alijs autem immobilibus etiã cum tutore non valet ſine iudice.

o Non oportet.] ſ. ipſo iure propter defectum tutoris, vel curatoris: vnde nec reſtituendus es, vt ff. eo. in cauſæ. 2. in princ.

p Abſimilis.] quantum ad hoc. Item quantum ad aliud, vt ſe non obliget, ſed alios ſibi ſic, vt ff. de verbor. oblig. l. is cui. Sed & ille cui eſt bonis interdictum, ſimilis eſt pupillo, non ſolum adulto habenti curatorem, vt ff ſi cer. pet. l. certi condictio. §. item quæri poteſt. ſic ergo adultus curatorem habens, ſimilis eſt pupillo, non ſolum [4] adulto: ſed in caſibus ſunt diſſimiles, ſcilicet adultus curatorem habẽs, & prodigus, quia adultus teſtatur, non prodigus, vt ff. de teſta. l. is cui bonis. & de lib. le. l. Aurelio. § fi. & inſtitu. qui non eſt per ſa. teſt. §. præterea. & §. itẽ prodigus & ff. de bo. poſ. ſm tab. l. j §. ſi quis autem, & de leg. 2. l. cũ pater. §. curatoris. Itẽ differt adultus à pupillo, vt in accuſatione ſuſpecti tutoris, vt inſt. de ſuſp. tu. §. impuberes. Itẽ in reſtituenda hæreditate curatori vel tutori, vt ff. ad Trebel. l. j. §. fuit quæſitum. Item ad prin. legis videtur contra. ff. de ver. obliga. l. puberes. ſed caute ibi punctabis, & non erit contra. Sed quid ſi habens tutorem vel curatorem cum decreto iudicis fecerit, & ſine tutore vel curatore? Quidam quòd non valet: quaſi unum ſit omiſſum de neceſſarijs, ut ff. de tranſactio. l. cum hi. §. ſi prætor. & infra ſi propter pu. pen. l. fi. Sed contrarium videtur, vt ff. eo. ait prætor. §. permittitur, & infra qui admit. ad bono. poſſ. l. bonorum quidem.

ADDITIO. Vide Bartol. hic pulchre diſtinguentẽ de hac quæſtione.

q Ei.] ſ. prodigo.

r Cui.] ſcilicet prodigo. Accurſius.

s Conſtitutus.] valet cõtractus, ſed reſtituitur, quia aliter non valeret.

t Feciſti. hic enim videtur quaſi paterfamilias, & ideo quod fecit valet, & ſic neceſſaria eſt reſtitutio, ſi læſus eſt.

u Cognita.] ſi fuerit læſus ſui facilitate, vel dolo aduerſarij. & facit ad l. cui bonis. ff. de noua. & infra qui leg. per l. 2. &

1 Nec ſol. ab omnib. reprehenditur ſecũdum Alc.
2 Et malè Alex.
3 ſubaudi tatem prærogatiuã: vt actiue ſumat hoc verbũ nõ paſſiuè: vt l. ĩ. ſi aduerſ. rẽ iudic. ubi ſubaudio, actionem. Cont.
3 Nihil eſt ſecundum ſcribentes hic.

* al. Atriciano. al. Antonio.
* Cõtor. cũ iſta l. c. conſtitutus. in fi. cum gl. ſuper. ver. ſolẽnitas. extra, de reſt. in integ.
* cõfer cũ l. puberes. ff. de ver. oblig.
4 prodigo hic agendũ eſt: vt eſt in gloſ. fi. manuſ.

l.2.& ff.de reg.iur.furioſi.Accur.

S I minorem.] CASVS. Minor xxv.an.prædium mihi vendidit, & læſus fuit.vult reſtitui, dicens ſe minorem tempore contractus.dico eum minorem nõ fuiſſe. quis noſtrum probare debeat ipſum minorem tempore cõtractus, quæritur? & reſpon. quòd ipſe probare dẽt: & hoc ꝓbato, niſi probauero eum quãdo petit in integ. reſtitui, exceſſiſſe tempora, intra quæ datur reſtitutio, procul dubio reſtituet. a Fuiſſe.]tunc, & læſum. [1]

b Oſtenderis.]non enim qui est minor &c. vt ff.de iureiu.l.nam poſtea. §.ſi minor.

c Præſtituta.]aliàs præfinita.ſ. vſq; ad xxix.an .vt ĩ.de tẽpo.in inte. reſti.l.ſi peruacuam.

d Comprobatum.] quaſi ad inſtar exceptionis eſt ergo duplex pſũptio: vna cũ tpe contractus pſumit maior fuiſſe, niſi probetur cõtrarium. Sed,quia hoc probato, hodie pſumitur eſſe intra tpa reſtitutionis:qđ vtrũque puto verũ in dubio:ſecus autẽ ſi ex aſpectu appareat contrarium:quia aſpectus trãsferro onus probationis, vt ff.e.l.de ætate. & l. minor.xxv.an. adito.Sed cũ aliqñ fuerit minor:quare nõ ſemper minor pſumitur, ſi probat ſe fuiſſe minorem, vt hic, & ĩ.de prob.cũ te? Reſpon.ideo qa ſolo tractu tẽporis quis maior efficit, Vel quia eſt hodie maior, ſicut & in poſſeſſione, vt ff. de acq.poſ.ſi quis vi.§.differentia. & in quaſi poſſeſſione,vt ff.de proba.ſi arbiter, niſi poſſidens habeat ab eo cauſam,vt ĩ.de pig.act.l.nec creditores. & ff.ad exhi.l. tigni. Item niſi probetur eum tempore litis conteſtatæ poſſediſſe: nam pręſumitur poſtea poſſidere,vt infra ad exhi.l.non ignorabit.Itẽ in indebita pecunia.licet enim conſtet aliquando fuiſſe indebitam, non tamen ſequitur quòd hodie ſit, vt ff.de proba.cum de indebito.ſecus autem in dominio,vt ĩ.de proba.l.ſiue.ar.tamen ſumi poteſt quòd ſolo tractu temporis dominium amittat, vt ĩ.de omni agro deſer.l.qui agros.lib.xj.& ibi de hoc. Vel vere intelligẽti hic colligitur, quòd qui fuit minor, & hodie præſumitur minor, quod eſt verum ſi conſtet eum aliquãdo fuiſſe minorem ex probationibus,vt hic. ſecus, ſi cõſtet id ſolũ ſm naturã,vt in dicta opinione.]

M Inoribus.] CASVS. Minor ſi in contractu quem fecit,doceat ſe deceptum fuiſſe facilitate ſua, reſtituetur,licet non ꝓbet dolũ aduerſarij ſui interceſſiſſe. vnde in quibuſcunq; deceptũ ſe oñdit ante completos xxv. annos,reſtituetur, & demum intra tpa ad hoc pſtituta.

e Captos.] ſui facilitate,vel dolo aduerſarij ſui,vt ff.e.l.j.

f Poſſunt.] nec enim &c. vt ff.de iureiur.l.nã poſtea.§.ſi

Allegans ætatem ad ſua petitionis fundamentum, debet eam probare. Idem in eo, qui allegat ætatem ad fundamentum ſuæ intentionis vel defenſionis, ad hoc allegatur ſecundum Iacob. But. Bal. Vel ſic: Qui petit reſtitutionem in integrum ratione minoris ætatis, neceſſe habet ætatem probare, quam allegat aduerſarius, vero qui vult ipſum excludere, neceſſe habet probare, quod tempus petenda reſtitutionis in integrum ſit finitum. Alex.

IIII. Iidem AA. & CC. Iſidoro.

S I minorẽ te quinq; , & B viginti annis fuiſſe [a], cum contraheres, oſtenderis [b] & tpa reſtõnis [c] pſtituta excesſiſſe, ab aduerſario tuo cõprobatũ [d] non fuerit: præſes prouinciæ in integrum reſtitutionis dare tibi auxilium debet. Dat. VI. Kalẽ. Maij, Heracliæ. AA. Conss.

Vin reperitur minor ætate, & læſus: ibi competit in integrum reſtõ.h.d. Bal. Vel ſic: Minor læſus reſtituitur, etſi non dolo aduerſarij ſit læſus: ſed ſua facilitate. Itẽ reſtõ in integrum põt implorari durante etiam minori ætate, non ſolum poſt.h.d. Alex.

V. Iidem AA. & CC. Rufo.

M Inorib. in itegrũ reſtõ,in quibus ſe captos [e] probare poſſunt, [f] etſi dolus aduerſarij non probetur, cõperit, ante impletum ẽt quintũ, & viceſimũ annũ [g] de his in qui- C

A minor.& ff.eo.verum.§.item ſciendũ,& l.patri.§.j.

g Quintum,& viceſimum annum.]nõ poſtea tantũ, vt aduerſarius aſſerebat,vt ĩ.ſi minor ſe ma.d.x.l.j. Sed tñ fallit in his qui veniam ætatis impetrauerunt, maribus poſt xx.annos,fœminis poſt xviij. in eo,quod poſtea faciunt præterquã in alienatione, vel hypotheca rerum immobiliũ,vt ĩ.de his qui ve. æta. impe.l.j. & penul.

bus ſe captos exiſtimãt minores, poſſe in integrũ reſtitutionẽ implorare, certiſſimi iuris eſt. Dat. V. Kal. Maij. Heracliæ. AA. Cõss.

Inſtantia cauſæ in integrum reſtõnis tranſit in hæredẽ. Bal. & Sal. Vel ſic. Iudiciũ reſt. onis in integrũ inchoatum non extinguitur morte rei, ſed cõtinuatur contra hæredẽ eius. Alex.

VI. Iidem AA. & CC. Sententia

S I intra ætatem cui ſuccurri ſolet, in integrũ reſtõnis auxilio lis inchoata eſt, nec ei à te renunciatũ [h] eſt: mors eius contra quem hæc fuerit implorata, fraudi [i] tibi eſſe nõ poteſt. Dat. V. Kal. Maij, Sirmij. CC. Conss.

Non dicitur decipi, qui credit aſſertioni, quam ſcit eſſe falſam. Et ideo licet minor in liberationẽ tutoris, & auunculi ſe maiorem aſſeruit, illa aſſertio auunculo, vel tutori non patrocinatur, nec reſtitutionem minoris excludit. Bal. Vel ſic: Minori qui aſſeruit ſe maiorem, vt induceret aduerſarium ad tranſigendum, non denegatur reſtitutio, ſi aduerſarius ſciuit, vel ſcire præſumitur eum fuiſſe minorẽ, & ſic eum mentiri, ſecundum primũ intellectum gl. Alex.

VII. Iidem AA. & CC. Senecę.

D E tutela auunculi [k] eiuſdẽq; tutoris, cui falsò ætate probatã præ-

S I intra.] CASVS. Si minor intra tẽpus quo reſtitutio dari conſueuit, eam petijt, & litẽ eſt conteſtatus, & ea pẽdente deceſſit aduerſarius, an ei oberit, quo minus cũ aduerſus hæredes defuncti iplorare ſeu proſeq poſſit, quæritur? & rñd. quod non, niſi ei tacite, vel expreſſe renunciauit, & in maiore ætate, vt ſ. de pac.l. poſtquam, tacite, vt ff. de mino.l.minor autem magiſtratus.

h Renũciatum eſt.] ſ.in maiori ætate,& expreſſe, vt ĩ.de pa. poſtquam. vel tacite,vt ff.de minori.ſi filius. In minori nõ poteſt,cum hoc ipſo eſſet læſus,vt ff.eo.l. interdum, ibi, hoc .n.ipſo &c. & l.& ſi ſine.§.reſtitutus, & l.ait prætor, in prin.

i Fraudi.] id eſt dãno,vt ff.de ædi. edi. l.cum autem.§.excipitur. Sic ergo reſtitutio datur cõtra hẽdes, vt hic,& ĩ.l.proxi. & hæredibus, vt ff.de in integ. reſtit. non ſolum. & ff.de minor.l. minor autem magiſtratus.§. fin.

D E tutela.] CASVS. Auunculus tuus tutelam tui adminiſtrauit.tu probas te ad inſtantiam eius eſſe maiorem, falsò,eum tutelæ ratione liberaſti, vis reſtitui: an poſſis,quęritur.& reſp.quod ſi tempus non exceſſit, eã petere potes,neq; debuit auunculus tuus ætatem tuã ignorare, tum quia tutor, tum quia cõſanguineus eſt: vnde ſi deceſſit, hæredes eius conuenire potes. No. iſtam l.quod cõiuncti præſumuntur ſcire ætatem. Item allegatur, quod nõ repellitur ille, qui allegat dolum proprium contra illum, qui ſciuit dolum, ſecundum Bal.

k Auunculi.] ſic enim probauit, quòd fuit natus, quando imperator Fridericus intrauit Lombardiam, ſed nũc xxv. ann. elapſi ſunt, ergo fuit maior.

l Probata.] à te minore, & ſic turpitudinem ſuã allegat hic minor, quod non licet, vt ſ.de tranſac.l. tranſactione.ſed non eſt ita. [2] nam tutor præſumitur ſciſſe, & ſic dolus ei non infertur, vt ſ.de tranſa.l. cum donationis. Vel tunc credidit ſe maiorem, & nunc aliter credit. Et ſm hũc caſum eſt contra.ff.e.l.minor.xxv an adito.vbi nõ audit, ex quo falsò ꝓbauit ætatẽ. Sol. hic duo ſunt cõtra eũ: quia tutor, & quia auunculus.ibi.n.tutor, vel curator. Itẽ ibi corã iudice, hic non. Itẽ contra.ĩ.ſi mi.ſe ma, dix.l.j.& 2.& l.ſi alterius, in princ. Solut.& ibi tutorem ignoran-

[1] aut captum, aduitus in gl. magna.

* Et ſic pſumit maior, niſi ꝓbetur minor. & cõcord. c. in pſentia, cũ glo. ſuper verbo, ſecunda; ex quo de. po. aliàs reſtitutioni.

* Minorẽ. Paul.

* Quia beneficiũ reſtitutionis in integrũ nõ extinguit cũ perſona, ſed tranſit ad hẽdes: vt in l.nemo autẽ magiſtratus. §.n. ff. de minor.

[2] Iſta reprehendit per Barto. & Alexã. & d. Pau. hic, quod iſta ſolutio nõ eſt multũ neceſſaria

ignorantē decepit minor, hic ſciens fuit tutor, vt hæc lex præſumit. Vel dic ſecundo ſecundū lr. probata à tutore tibi minori. Et tunc quæro, quō tenet remiſſio, cū dolus dederit ei cauſam? Reſp. verū eſt ſi ſtatum eſſet in finibus pacti: vt s. de tranſac. l. ſub prætextu inſtrumenti, quia tūc nō valeret remiſſio ipſo iure: ſed hic per acceptilationē fuit liberatus: quare tunc valet remiſſio ipſo iure. Et quod facit traditio in vēditione, hoc facit liberatio: vt s. de tranſac. ſub prætextu inſtrumenti, vtrobiq; ergo dolo dāte cauſam cōtractui, debet dari de dolo: ſed reſtitutio hic eā excludit: vt ff. de dolo. l. 2. Si aūt nudo pacto fuiſſet facta remiſſio, agerætur prima actiōe, & ſi exciperetur, replicaretur de dolo, vt ff. de tranſac. ſub prætextu inſtrumenti, & ſic ceſſat reſtitutio, cum iure cōmuni ſit tutus, vt ff. eo. in cauſæ. 2. in princ. vel ſi velis dicere quòd nudo pacto remiſit etiā in caſu lr. dic cū iudicis auctoritate: aliàs ipſo iure tutus eſt, ſi eſt pupillus: ſi adultus carens curatore, remiſſio tenet, ſed datur reſtitutio, vt s. e. l. ſi curatorem.

Iſta glo. allegatur hic p doc. cuius natura eſt cō tractus, il lius naturæ eſt diſtractus.

† C. T. 2. 26. 3.

Et male. Sali. licet Pau. contra.

Dicit tamen Bal. quod iudicis auctoritas non poteſt cōualidare contractū geſtum inter tutorē & pupillū.

Concor. cū hac gl. & hoc Bal. Pau. & Salicetus.

ſtitiſti liberationem, quē [a] ignarum [b] ætatis tuæ non fuiſſe tam officium tutelæ quàm ſanguinis proximitas arguit, [c] ſi necdū ſtatutum [d] tempus exceſſit, ex cauſa in integrum reſtitutionis hæredes [e] eius [f] cōuenire potes Dat. XI. Kalē. Augu. C C. Conſs.

In omiſſis ex certa ſcientia vel ſuo, minor reſtituitur. Sali. & Alex.

VIII. Imp. Honor. & Theod. A A. Iuliano proconſuli Africæ.

Minorib.† in his quæ vel prętermiſerūt, [g] vel ignorauerunt, [h] innumeris [i] auctoritatibus [k] cōſtat eſſe conſultum. Dat. Non. Maij, Conſtantino. V. C. Conſs.

Minor læſus non ſuā facilitate, quia facit id quod diligens paterfamilias faceret, nec etiam læſus dolo aduerſarij, ſed caſu fortuito: non dicitur circunſcriptus: & ideo non reſtituitur in integrum. Alexand.

IX. Imp. Zeno. A. Aeliano † præfecto prætorio.

Non videtur [l] circunſcriptus eſſe minor qui iure [m] ſit vſus communi. Da. Kalend. Ian. Baſilio & Cōſtante Conſs.

TITVLVS XXIII.

DE FILIOFAMILIAS minore.

Auctoritas patris non firmat contractum filij minoris contra reſtitutionem in integrum. Bal. Vel ſic: Minor fideiubens etiam pro patre, reſtituitur in integrum, niſi ſibi ſucceſſerit. Alex.

I. Imp. Gordianus A. Gordiano † militi.

Filiusfamilias ſi minor vigintiquinque annis pro extraneo fideiuſsit, in integrū reſtitutionē implorare nō phibeē. [n]

a Quem] ſ. auunculum.

b Ignarum.] arg. q aliquis ratione ſanguinis & officij pſumitur cognoſcere alterius ętatē vel ſtatum, vt ff. vnde cognati. l. octauo. §. j. & j. de li. cau. ſi filiū, & s. de epi. audi. l. ſi legibus.

c Arguit.] id eſt argutè probat.

d Statutum tempus.] ſcilicet tempus vtilis anni.

e Hęredes.] & etiam ipſum auum ſi viueret.

f Eius.] ſ. auunculi.

Minorib.] CASVS. Si minor ſibi querelam competētem inoffícioſi teſt. omiſit, reſtituitur, vt s. eod. l. j. Si aūt per ignorantiam legatum in minus ſolenni teſtamento relictū ſoluit, reſtituitur, vt j. ſi aduer. ſol. l. indebito ſoluto, neque iſtud tantùm verum eſt exemplis, ſed multis iuris articulis vel auctoritatibus.

g Prætermiſerunt.] omittendo quod omittere non debuerunt: vt s. e. l. j. & j. ſi vt omiſſa hæred. per to. Et dic prætermiſerunt. ſ. ſcientes: vt differat à ſequenti dicto. vel ibi fecit quod ſibi nocuit: hic omiſit.

h Ignorauerunt.] etiam de iure, vt. j. ſi aduer. ſolutionē. l. indebito, & ff. de iur. & fa. ign. l. regula. §. j. & ſic fecerunt quod facere non debuerunt.

i Innumeris.] id eſt infinitis.

k Auctoritatibus.] vt ff. eo. t tu. per totum.

Non videtur.] CASVS. Tu minor ſeruum tibi neceſſarium emiſti, poſtea interiit, vis reſtitui, an ſis audiendus, quæritur? & reſpon. q non: quia iure communi vſus es: vnde non videris circunſcriptus, vt ff. e. l. ve. e. §. item ſciendū. Vel ſic: Conſuetudo eſt in aliqua regione q omnis qui vendit rem, promittat duplum euictionis nomine, minor exiſtens in illa regione rem ſuam mihi vēdidit, & promiſit de duplo nomine euictionis ſecūdum conſuetudinem regionis. ſi velit reſtitui, non eſt audiendus: vt ff. de pig. ac. l. ſi vendito pignore. §. vlt. & l. ſequē.

l Non videtur.] pone caſum vt ff. eo. verum. § ſciendū, & §. itē non reſtituetur, & § ſi locupleti: vel pone quādo de dupla promiſit de euictione ſecundū regionis morē, vt ff. de pigno. ac. ſi pignore. § ſi. & l. ſeq. quilibet enim hoc feciſſet, & eſt ad l. iſtā. ff. de re iu. l. ubi l. cōſenſu. §. j. & de fideiuſſo inter eos fideiuſſores §. cū inter, & de ſolu. l. in pupillo. Fecit aūt dominus lr. ſuper. l. iſtā glo. talē. Cōſequētia tollit. l. hæc. i. nō oppoſitū infert, quia pars eſt. Hæc conſequentia tollitur, ſi vſus ē iure cōmuni, ergo ē circunſcriptus. Item infert cū dico, iure cōmuni vſus eſt ergo nō eſt circunſcriptus: qd' infertur. ſ. ergo nō eſt circunſcriptus, nō eſt oppoſitū primi. ſ. vſus iure cōmuni, & vere nō eſt oppoſitū: qa quod infert. l. vſus iure cōmuni, eſt ſpecies: quod infertur, ſcilicet nō eſt circūſcriptus, ē genus, & ſpecies pōt inferre genus affirmādo: vt homo eſt, ergo animal eſt: nō aūt genus infert ſpeciem, bene dico q nō eſt circunſcriptus, eſt genus. Nā non circunſcriptorū quidā vtūtur iure cōmuni vt cū deliberatione adeuntes hęreditatē, & quidā nō, vt ſine deliberatione adeuntes hęreditatē locupletem. Sed certe ſecundū Hug. ſi bene diſcutias, habet ſe vt excedentia & exceſſa: niſi velis dicere q tantū importat dicere, eſt vſus iure cōmuni, quantū ſi diceres, fecit quod quilibet diligens faceret: quare nō videt circūſcriptus, ſic nec reſtituendus. Et ſcdm hoc dic q eius pars eſt, id eſt particulariter eſt verū. i. in quibuſdā eſt verū, in quibuſdā nō, q qui eſt circunſcriptus, eſt vſus iure cōmuni, & econuerſo: & qui nō eſt circunſcriptus, eſt vſus iure communi, & econuerſo. Itē poteſt dici tertio hāc conſequentiā tolli, eſt vſus iure cōmuni, & minor, ergo læſus. Vel ſecundum Azo. cuius verba hæc ſunt, ſic expone: eſt minor & læſus, ergo circunſcriptus. hoc tollitur, alias colligitur per hæc verba: vſus iure cōmuni i. eo ipſo q iure cōmuni vtitur minor, videtur nō circunſcriptus: quaſi diceret, & ſi eſt circunſcriptus, non denegabitur ei hoc beneficiū: & ſic ordinabis litterā, minor qui iure cōmuni vtitur, videt non circunſcriptus. præſumitur ergo contra eum hoc ipſo, quòd non reſtituatur. ſa.

m Qui iure.] id eſt qui fecit quod quilibet ſapiēs faceret adeundo pinguem hæreditatem, quamuis poſtea vineæ, prædia &c. alluuione, chaſmate perierint.

† al. Iuliano. alias Aliano.

† al. Cardiano.

Species poteſt affirmatiue genus inferre.

DE FILIOFAMILIAS MINORE.

Dixit de reſtitutione in genere, nunc in ſpecie, & primo in ſpecie perſonarum, ſcilicet filijfamilias, cuius reſtitutio patri proficere videba-tur. & ideo etiam ſibi deneganda, ſed tamen datur, vt in hoc titu. & ff. de mino. l. iij. §. ſed vtrum.

Filiusfamilias.] CASVS. Hæc lex dicit q minor. xxv. an. ſiue pro extraneo, ſiue pro patre fideiuſſit, neque ei ſuccedit: reſtituitur. ſecus ſi ſuccedit: quia tunc non reſtituitur, duplici ex cauſa, vna, quia læſus nō videtur, ſi ſuccedit. alia ratio, quia extincta nō eſt ſua obligatio.

n Nō prohibetur.] vt ff. de mino. l. aſt prætor. §. nō ſolū

Continuatio rubricæ.

Filiusfamilias minor ſi fideiubeat, an ſit reſtituēdus.

reus tamen remanet obligatus, vt ff. eo. l. minor ſe in id, in vlt. col. Item accipe extraneum oēm præter patrem, vel alium in poteſtate habentem, vt auus paternus, vt j. de rei vxo. ac. §. extraneum. Itē eſt hoc verum quod hic dicit, ſm P. ſi non eſt ſoluendo ille, pro quo fideiuſſit, vt ſic in ſubſidium detur reſtitutio, vt ar. ff. eo. l. cum mandato. §. ſed ſi ex euentu, & §. ſi aūt ipſe. ſed ibi in vno caſu primo principaliter iure maioris cōtraxit minor, hic ſecūdario in alio nō cōtraxit minor, ſed ꝓcurator eius. vnde ipſe in ſubſidiū reſtituitur. Vel aliter, & verius, quod ibi dicitur, intelligitur qñ pater ſtatuerat iniquum precium, & filius pro illo ſtatuto à patre precio vendidit, licet res plus valeret, nō tñ filius poteſt reſtitui ſm Ia. & Azo. Dic ergo eū hic reſtitui, et ſi ſit ſoluendo principalis, quia intereſt ſua potius nō ſoluere, ꝗ ſolutum repetere: vt ff. de cōpen. ideo, & ff. de fideiuſ. ſi ſtipulatus, in prin.

al. poſtulare non poteſt.

Hęc lex ſi frater, & l. filiuſfa. inuerſæ ſunt, vt liquet ex omnibus manuſ.

Sed & ſi ꝓ patre ſuo fideiuſſor [a] extitit, eiq; diē ſuū functo non ſucceſsit: [b] in integrū reſtitutionē poſtulare pōt. [c] Dat. Kal. Iul. Gordiano. A. II. & Pōpeiano Conſs.

Filiuſfamilias minor reſtituitur aduerſus mutuum, niſi iuſſu patris interuenerit, vel iuuetur per Macedonianū. Sal. & Alex.

II. Idē in A. Tryphoni militi.

SI frater tuus cū mutuā pecuniā acciperet: in pr̄is fuit poteſtate, nec iuſſu [d] eius, nec cōtra ſenatuſconſultum [e] contractū eſt: propter lubricū ętatis, aduerſus eā [f] cautionē in integrum reſtōnē potuit poſtulare. PP. III. Non. Oct. Pio & Pontiano Cos.

TITVLVS XXIIII.

DE FIDEIVSSORIBVS minorum.

a Fideiuſſor.] quæ fideiuſſio valet, vt ff. de fideiuſſ. ſi dubitetur. §. filiusfam. & ff. qui ſatiſd. cog. l. 2. §. filius.

b Non ſucceſſit.] ſ. ipſe filius, ſecus ſi ſucceſſit patri, vel extraneo, ꝓ quo fideiuſſit: quia tunc duplici ex cauſa non ſubuenit. Prima qa non eſt læſus. Secunda, quia eſt extincta obligatio ſua, vt ff. de ſol. l. Stichum. §. quod vulgo. & de fideiuſſ. l. generaliter. & hoc ſi ſimpliciter fideiuſſit. vbi autem principaliter ſe obligat pro alio, tunc vna ex cauſa tantum non reſtituitur, quia non eſt læſus: non autem obligatio eſt extincta, vt ff. de fideiuſſ. l. generaliter. Sed P. dixit [1] ſecus eſſe ſi, ſucceſſit extraneo. quaſi nihilominus reſtituatur, arg. huius l. ſed certe ſemper cōfirmatur pro ea parte qua ſucceſſit, vt d. l. Stichum. §. qd vulgo, & de fideiuſ. l. hæres. §. ꝙ ſi ſtipulator. & ſic ad fictionem ſe refert, ſed in ſequenti expoſitione ad veritatem. Item dixit P. eum patri ſuccedentem in parte non modica, non reſtituendum pro ea parte: alias ſecus. vt ff. quod cum eo. l. 2. & 4. ſed ſecus hic puto, quia noīe patris ſue iure hæreditario conuenitur: ibi ſuo nomine. Accur.

1 Et maſt. Odo.

c Poteſt.] aduerſus cautionem, vt j. ſi aduer. credit. l. 2. & j. l. proxi.

SI frater tuus.] Titulus habet duas leges. & prima con ſueuit incipere, filiusfam. ſecunda, ſi frater, quæ autē earum ſit prior, non eſt vis. CASVS. Minor xxv. ann. in poteſtate patris conſtitutus, mutuā accepit pecuniā, & eam conſumpſit: an poſſit reſtitui, ne cautione emiſſa de reddenda ea conueniri poſſit, quæritur? & reſpon. quòd poteſt, niſi iuſſu patris eam acceperit, quo caſu ceſſabit reſtitutio vel contra ſenatuſconſu. Ma. quo caſu iure communi tutus per Macedonianum non reſtituitur, vt ſi cum cauſa ſtudij aberat, mutuum accepit, vel dic ꝙ publice habebatur vt paterfamilias. Nota duo quæ faciunt ceſſare reſtitutionem in integ. primum eſt contractus firmitas, vt quia iuſſu patris contraxit mutuum. Eſt enim firmus, & inexpugnabilis propter patrem qui habet in hac ſpecie contractus ius præcipuum. Secundum eſt contractus infirmitas, vt quia contraxit mutuum in

A

caſu prohibito. nam ceſſit reſtitutio: quia eſt tutus ipſo iure per Macedonianum. Bal.

d Nec iuſſu.] quo caſu ſpecialiter eſt reſtitutio deneganda: aliàs autem ſi iuſſu patris contrahat, reſtituitur filius, ſi ipſe conueniatur. ſi vero pater, tunc nec ipſe nec filius reſtituitur, vt habes hic, & ff. eod. l. 3. §. ſed vtrum. Si verò nomine filij directa actione pater conueniatur, datur reſtitutio patri, etiam filio inuito, ſecundū quoſdam, vt ff. e. pa. tri. §. j. quod nō placet. & illam aliter expone, vt ibi.

al. minori.

2 Et bene ſecundum Pa. intelligendo gl. quando pater non erat obligatus: nec ſperabat obligari.

e Contra ſenatuſcō ſultum.] quia tunc iure cōi tutus ꝑ Macedonianum nō reſtituitur, vt ff. eo. in cauſæ. 2. in prin. Sed qualiter eſſe pōt, ꝙ tūc detur reſtitutio, qñ non contra ſenatuſconſultū factum eſt? ſi. n. ſtudiorum cauſa aberat, vel in neceſſarias cauſas acce pit, non iuuat. Sed dic loqui tantum cū publice paterfamilias videbatur, vt ff. ad Macedo. l. 3. & l. pe. & j. ad Macedo. l. 1. & 2. Item & qū in neceſſarium cauſam accepit, & poſt ſua facilitate amiſit: nam puto eum reſtitui, quamuis videbat vſus iure cōi, vt ꝫ. tit. 1. l. ſi ſecus ſi fato, vt ff. eo. l. verum. §. ſciendum. Vel dic eū non reſtitui, vt arg. ff. de ſol. l. in pupillo. ſed ibi in fato loquitur.

Reſtitutio conceſſa minori, nō prodeſt fideiuſſori: ideo ſi fideiuſſor ſoluat, vel ad ſoluendum condemnatus ſit, repetere poteſt a minore, niſi minor aduerſus fideiuſſorem reſtitutionem petat. Alexand.

B

I. Imp. Seuerus, & Antoninus AA. Muoni. [a]

POſtquam in integrū ætatis [g] beneficio reſtitutus [h] es, periculum euictionis emptori cui prædiū ex bonis paternis vendidiſti, pręſtare non cogeris. [i] Sed ea res [k] fideiuſſores qui pro te interuenerunt, excuſare non poteſt: quare mandati iudicio, ſi pecuniā ſoluerint, aut condemnati fuerint, [l] cōuenieris: [m] modò ſi eo quoque nomine reſtitutionis auxilio non iuua-

C

f Eam cautionem.] quam forte emiſerat de ſorte reddenda, & vſuris.

DE FIDEIVSSORIBVS MINORVM.

De minoribus dixit, nunc de eorum fideiuſſoribus dicit. Continuatio.

POſtquam.] CASVS. Mini minor fundum pro niſit. fideiuſſores dedit. ſi vult reſtitui ad fundum, an poſſit quæritur? & reſpon. ꝙ ſic. ſed an fideiuſſores liberantur? Reſpō. ꝙ non. Si autem quid præſtiterit, idem erit.

g Ætatis.] & læſionis.

h Reſtitutus.] contra emptorem conuentus de dupla. vel dic reſtitutus ad rem vendicandam.

i Non cogeris.] Conſequitur ergo per reſtitutionem, vt de euictione non teneatur. ſed ſi fuerit paternum, vt hic dicit, & ſic filij, iniuria fit emptori ſi extraneus euincat, & ita minor de iure cōi non tenetur, & ſic non eſt opus petere in integrum reſtitutionem, vt ff. de eui. ſi per imprudentiam. Vnde dic ꝙ fuit patris quo ad æſtimationem, quia ſic credidit. Sed quid ſi fuit extranei, in quo decipitur reddendo precium? Reſpondeo, non eo ꝙ vendidit, ſed quia duplā promiſit: cum & ſine ea tandem potuit vendere, nec erat conſuetudo regionis promittere de dupla: vel quia precium amiſit. Alij dicunt prædiū fuiſſe minoris, & eum reſtitutum ad rem vendicandam. Itē dic, ꝙ cum decreto facta fuit venditio. alias ipſo iure nō valet, niſi quando pater per miſiſſet, vt j. quando decre. opus non eſt l. prædium, & tamen fideiuſſor ſemper teneretur, vt j. de præd. mi. l. & ſi is.

D

k Sed ea res.] ſcilicet reſtitutio tibi data, vt de euictione non tenearis. Vel reſtitutio tibi data ad rem.

l Fuerint.] quia perinde eſt ac ſi ſoluiſſent, vt j. mand. l. ſi pro ea, & ff. man. l. Lucius.

m Conuenieris.] tu minor à fideiſſorib. actione mādati. Iuuabe-

Iuuaberis.] contra fideiuſſores. iuuaris enim ff. eo. l. A in cauſæ. 1.

Si ea quæ.] hæc. l. ſi. ea, in princ. dicit idem quod in ſuperiori proxima. CASVS. Dicit igitur, quod ſi rem ſuam minor tibi vendidit decreto præſidis interueniente, & fideiuſſorem dederit nomine cuiuſ actionis, an eo reſtituto liberetur fideiuſſor, quæritur? & reſpon. quod ſi dolo minorem, vt tibi venderet, induxiſti, non ſolummodo ſibi, ſed & fideiuſſori ſuccurritur.

† iuuaris. † al. in q. quidã manuſ. manifeſtũ eſt. † al. intercesserit.

b Poſſeſſiones.] i. res poſſeſſas, vt ff. de ver. ſig. l. interdum.

c Præſidis.] aliàs nulla eſſet venditio ipſo iure. Item & tutoris auctoritas eſt neceſſaria, vt j. ſi pp pu. pen. l. ſi. & tamẽ nihilominus poterit reſtitui, puta ſi minori precio vẽdidit quàm valeret, vt j. de præd. mino. l. ſi quidem. Sed contra. ff. de mi. ait prætor. §. quid tamen, & §. ſed credo. Solut. ibi præcepit. hic permiſit, vt ff. eod. tit. quod ſi minor. §. pen.

d Iuuatur.] puta læſa ſui facilitate, non dolo aduerſarij.

e Ex perſona ſua.] i. ex ſuo pacto, vel obligatione ſua, ſed in veritate nomine minoris eſt obligatus, vt ff. de his qui not. infa. l. furti. §. ſi quis. Sic j. de le. l. ex legato nominis.

beris.† VI. Kal. Octobr. Seuero A & Albino Côſſ.

Reſtitutio minoris non prodeſt fideiuſſori, nec poteſt reſtitui fideiuſſor minoris, niſi ob dolum aduerſarij, hoc dicit Bald.

II Imp. Dioclet. & Maximia. AA. Curioni.

Si ea quæ tibi vendidit poſſeſſiones[b] interpoſito decreto præſidis,[c] ætatis tãtummodo auxilio iuuatur:[d] non eſt dubiũ fideiuſſorẽ ex perſona[e] ſua obnoxiũ eſſe cõtractui. verùm ſi dolo[f] malo apparuerit cõtractum interpoſitum eſſe: manifeſti † iuris eſt vtriq;[g] perſonæ tã venditricis, quàm fideiuſſoris conſulẽdũ eſſe. S. VI. Kal. Maij Dioclet. II. & Maximia. AA. Conſs.

TITVLVS XXV.

SI TVTOR VEL CVRATOR INTERVENERIT.†

Minor aduerſus aditionem poteſt reſtitui intra tempus legitimum: quo elapſo contra curatorem ſibi ſuccurritur, qui auctoratus eſt ſibi. Vel ſic: Mora petenda reſtitutionis contra aditionem hæreditatis, non excludit remedium agendi contra curatorem, qui perperam auctoratus fuit minori in ipſa aditione, vel immixtione.

f Si dolo malo.] ſed non videtur hoc ſtare poſſe. ſi enim dolus dederit cauſam contractui, iure cõi vr tutus, & per actionem de dolo, & per condictionem ſine cã, vt fideiuſſor liberetur, vt ff. de dolo, l. & eleganter, in prin. & j. de reſcin. ven. ſi dolo ſi incidit dolus, ergo agitur actione ex eo contractu, vt ff. de dolo. ſi quis affirmauerit, & de ac. emp. l. Iulianus. §. ſi venditor, & §. per contrariũ, ſic ergo ſemper ceſſat reſtitutio, vt ff. eod. l. in cauſæ. 2. in prin. ſed dic quod dolus dedit cã m contractui, & facta fuit venditio & traditio. ceſſat enim de dolo, quia datur reſtitutio, vt ff. de do. l. 1. §. pen. Vel poſſet dici quod hic dolus nõ emptoris, ſed tertij interuenit, vnde & tenet emptio, vt dicitur ff. de dolo, & eleganter. §. j. ſed datur reſtitutio, vt hic. Alij dicunt competere reſtitutionem cum actione ex eo contractu, vt ff. e. in cauſæ. ij. §. Põponius, & l. Æmilius. & ſic de incidenti dolo dicunt.

Dolus quãdoque dat cãm contractui: q̃q; quoque incidit in cõtractum.

Dolus tertij an vitiet emptionem.

g Vtrique.] hoc odio illius qui dolum adhibuit. Sed nunquid ſi minor reſtituitur, eo ipſo fideiuſſor eius reſtitutus videtur? Reſpon. exceptionem habet, non autem ipſo iure liberatur, niſi & ipſe reſtitutionẽ petat q̃ petet eodem iure, quo & minor, cum hic dicat, vtriq; perſonæ &c. ſecundum Azo. licet hoc mirabile videatur, vt ff. de excep. l. exceptiones. 2. §. rei autem, vſque in fi. ſed ſecus vbi minor ſui facilitate decipitur, vt ibi dicitur in princi. Sed ſi minor non petat reſtitui, an fideiuſſor poterit? Reſpon. ſic, vt ff. de bo. poſ. contra tab. ſi poſt. §. fi. & de pac. l. fin. & ff. de fideiuſ. ex perſona, & hic, nam dicit tam vni, q̃ alij, ergo cuilibet eorum etiam altero non petente. Vel dicas quod non poteſt fideiuſſor reſtitui minore nolente, ſed cum cum effectu conuenit actione mandati, vt ff. e. quod ſi minor, in prin. Itẽ in eo quod hic in prin. l. dicitur fideiuſſori minoris non ſubueniri, & ſuperiori. l. prox. eſt cõtra ff. de proc. l. minor. vbi indiſtinctè dicit fideiuſſori ſubueniri. Sol. diſtĩgue, an conſulto reo, & fideiuſſore detur in aliũ regreſſus actori, vt ibi erat. & tũc vtriq; conſulatur, vt ibi. an non, & tunc reo tm, vt hic. & eodẽ modo ſoluas. ff. de adm. tu. l. 2 & ff. de acq. hær. l. pupillus. 2. Vel dic hic in contractu in quo circunſcriptus eſt, dedit fideiuſſorẽ: in legib. contrarijs ĩ alio ſm Ioan. Alij aliter hoc ſoluunt, vt diximus in d. l. minor. Itẽ ad id qđ hic in fi. dicit, eſt cõtra ff. de fideiuſ. l. Marcellus. vbi dicit fideiuſſori non ſubueniri: ſed dic iõ, quia non tenet cũ p furioſo, vel ſimili ĩtercedit. Ac.

Fideiuſſor minoris an & quãdo poſſit in integrũ reſtitui.

I. Imp. Antoninus. A. Marcianæ & aliis.

Si iã puberes[h] vtriuſq; ſex[*] parentũ hæreditatẽ adijſtis:[i] ſi etiã † nunc in ea ætate eſtis, vt eo quòd paternæ hæreditati vos obligaſtis, in integrum reſtitutionis auxiliũ accipere debeatis: per procuratores[k] veſtros adite præſidẽ prouinciæ. Quòd ſi legitimam ætatem[l] impleſtis, idque tẽpus[m] quo in integrum reſtitui poteſtis, exceſsiſtis: curatores veſtros, ſi aduerſus eos nõdum experti[n] eſtis, iudicio[o] ſecundum formam[p] iuris conuenite. PP. II. Non. April. Læto & Cereali Conſs.

† al. ſed & ſi nunc. * al. poſſitis.

Tutoris auctoritas in iudicio, vel extra non impedit reſtitutionem minoris. hoc dicit. Bal. Vel ſic: Minor circumuentus præſente tutore vel curatore in iudicio vel extra, reſtituitur. Sal.

II. Imp. Alexander A. Martianæ.

Minorib. annis viginti quinq; etiam in his

SI TVTOR VEL curator &c. *Quando interuenit fideiuſſor in contractu minoris, dixit: nunc quando tutor, vel curator interuenit.*

Si iam.] CASVS. Si adulti vtriuſq; ſexus auctoritate curatorũ hæreditatem paternã adierint, quæ non ſoluendo ſit, an poſſint reſtitui, quæritur? & diſtinguitur: aut exceſſit tempus quo petitur reſtitutio, aut non. ſi non, eam implorare poſſunt: ſi ſic, non dabitur reſtitutio, ſed curatores conuenient, qui vt adirent ſuaſerunt, ſecundum formam iuris, vel vtili nego. geſtor.

h Puberes.] quia impuberes non poſſunt ſine tutore, vt inſtit. de auct. tut. §. neque tamen.

i Adijſtis.] curatore interueniente, vnde videbatur eius auctoritate corroborata aditio.

k Per procuratores.] habentes ſpeciale mandatum, vt ff. de mino. l. illud. § ſi talis, & cum auctoritate curatoris, vt ſ. de procur. l. neque.

l Ætatem.] xxv. annorum.

m Idque tempus.] ſ. quadriennium.

n Experti.] ob hoc quod adierunt hæreditatem non bonã.

o Iudicio.] actione vtili negociorum geſtorum.

p Secundum formam.] quæ eſt vt de geſtis, & gerendis teneantur vtili actione negociorum geſtorum, vt ſ. de neg. geſt. l. tutori, & in e. tit. l. curatoris. Sic ergo ſm P. pupillus qui cum tutore adijt, abſtinet ſine reſtitutione, pubes non põt ſine reſtitutione. Sed tu dic quod vterq; per reſtitutionem, vt diximus ff. de mino. ait prætor. §. non ſolum. & facit ad hanc l. j. ſi mi. ſe ab hære. abſt. per totũ.

Minorib.] CASVS. Cum minor tutore, vel cura. præſente extra iudicium, vel in iudicio circũſcriptus ſit in integ. reſt. auxilium poteſt implorare, etiam ſi tutor,

vel curator pupilli, vel adulti emerit, vel vendiderit, vel alias in rebus eorum contraxerit, & ſe læſos dixerint, nõ ſolum pupillo contra tutorem dabitur perſonalis actio tutelæ, ſed etiam ad rem ſuam reſtituetur. idem eſt in adulto, vt ei teneatur curator vtili nego.geſt.act. ſimiliter, & reſtitutio conceditur.

quæ præſentibus tutorib. vel curatorib. in iudicio, [a] vel extra iudicium geſta fuerint, in integrum reſtitutionis auxilium ſupereſſe, ſi circũuenti [b] ſunt, placuit. PP. III. Non. Mar. Maxi II. & Aquilino Conſs.

Auxilium extraordinarium cum ordinario concurrit contra diuerſos. hoc dicit. Bal. Vel ſic: Minor non prohibetur reſtitui, licet indemnitatem a ſuo tutore vel curatore poſsit conſequi. hoc dicit. Salic.

III. Imp. Dioclet. & Maximia. AA. Nicomedi.

1 Etiam [*] in his quæ minorum tutores, vel curatores male geſsiſſe [c] probari poſſunt: licet perſonali actione à tutore [d] vel curatore [e] ius ſuũ [f] conſequi poſsint: in integrum tamen reſtitutionis auxiliũ eiſdẽ minorib. dari iã pridẽ placuit. Dat. IIII. Non. Maij, Maximo, & Aquilino Conſs.

Minor non reſtituitur contra obligationem quam in ſe ſuſcepit eius adminiſtrator. Bal. Vel ſic. Vbi aduerſus minorem ex contractu adminiſtratoris ſui non datur actio, ei non competit reſtitutio. Salic.

a In iudicio] accipe exempla, vt ff. de mino. l. & ſi ſine. §. pe. & l. minor autẽ magiſtratus. §. j. & l. minor. xxv. an. adito, & l. etiam ſi, & ff. de confeſ. l. certũ. §. pe. & ĩ. ſi adu. rẽ iu. per totum, & ĩ. de iud. properandũ, in fi. & ĩ. de admi. tu. l. ſi bonam.

b Circunuenti.] ſui facilitate, vel dolo aduerſarij, hoc tamen fallit in caſib. vt ĩ. de admin. tu. l. conſtitutionẽ, & l. ſancimus. j. & ĩ. ad Treb. l. pen. in prin. Accur.

[*] Cõcor. cũ hac l. glo. ſuper verbo reſtituim[*], in ti. in c. 2. extra d' re. i. in integ.

c Etiam male geſſiſſe.] dolo, vel ſine dolo, culpa tñ, vt ff. de min. tutor vrgentibus, in princ.

d A tutore.] actione. ſ. tutelæ.

e Curatore.] ſ. vtili negociorum geſtorum.

f Suum] i. ſibi debitum. ſic ff. ſi cer. pe. l. ſi & me. Et dic ſecundum quoſdam, poſſunt. ſ. de iure, non de facto: quia non ſunt ſoluendo. alioquin ſecus, vt ff. de min. cũ mandato, & l. intra. § vendentib. & eodem modo ſoluitur aliud contrarium. ĩ. de iudi. properandũ, in fi. Vel aliter, vt ĩ. eod. l. fin. no. Vel dic indubitabiliter hoc locũ habere qñ intereſt ſua habere rem: vt ff. de mino. l. ſi ex cauſa, in prin. & quod cum fal. tu. l. pupilli. Itẽ contra ff. de mino. l. in cauſæ. 2 in princ. vbi dicitur dari reſtitutionem minori demum deficiente alio auxilio. Sed dic contra eundem ibi, hic autem contra diuerſos. Vel dic, vt ibi, generale eſt quod hic dicitur, ſpeciale ibi. ĩ. de iud. properandum, in fi. ſecundum Ia.

Si creditor.] CASVS. Tutori vel curatori minoris fidẽ eius ſecutus non adulti, pecuniam tuam credidiſti, & ab eo ſtipulatus es eam tibi tradi: an aduerſus adultum detur actio, quæritur? & reſpõ. ꝙ non: quia tantum cum curatore contraxiſti, & opus eſt, quòd hoc ſpecialiter exprimatur.

g Secutus.] ſ. ſpecialiter.

Tutoris contractus pupillum non obligat.

h Nullam.] neque directam neque vtilem: quia dixerat ſe nolle cum minoribus contrahere. aliter ex contractu tutoris in pupillum daretur actio, vt etiam datur pupillo ex contractu tutoris. Item nec fuit hic verſa pecunia in pupilli vtilitatem: alias teneretur, licet cum tutore tantum creditor contraxiſſet, vt ĩ. quod cum eo l. ei qui, in fi. & ĩ. quando ex fac. tu. ſi in rem. & ff. quod fal. tu. auc. l. pen. §. j. quæ ſunt contra. Et dicas hic diſtinctionem ſi vis, quam habes. ff. de nego. geſt. l. ſi pupilli. §. j.

i Ei.] ſ. creditori.

k Vos.] pupillos.

l Manifeſtum eſt.] ergo non indiget reſtitutione, vt ff. eo. l. in cauſæ. 2. in prin.

Etiam.] CASVS. Si curator minoris res eius diſtraxit, vel aliàs contraxit, puta permutãdo dabitur minori electio, vel agere contra tutorẽ ad conſequendum id in quo per eum damnificatus eſt, vel petere rebus ſuis reſtitui. neque altera electa, præiudicabitur ſibi in altera, quo minus ad eam regreſſum habeat, vel habere poſſit.

IIII. Iidem AA. & CC. Iſidoro.

Si creditor non veſtram perſonam, ſed curatorum ſecutus, [g] cum ipſis contractum habuit, & ab ipſis ſtipulatus eſt, nullã [h] ei [i] prorſus aduerſus vos [k] actionem competere, manifeſtũ [l] eſt. V. Kal. Maij, Heracliæ. AA. Conſs.

Licet minor poſsit reſtitui, tamen poteſt contra adminiſtratorem experiri nec præiudicat ſibi per electionem. Bal. Vel ſic: Vbi tutor, vel curator res minoris diſtrahit, minor poteſt petere reſtitutionem, vel via ordinaria experiri contra adminiſtratorẽ: nec ſibi præiudicat per electionem. hoc dicit. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Valentino.

2 Etiam tutorib. vel curatoribus diſtrahentibus, [m] vel aliàs contrahentibus, [n] [*] minores tam reſtitui rebus proprijs, quàm tutorum, vel curatorum damna ſequi, [o] † nullo eis præiudicio per electionem generando, [p] placuit. VI. Id. Decembr. CC. Conſs.

TITVLVS XXVI.

SI IN COMMVNI EADEMque cauſa in integ. &c.

m Diſtrahentibus.] i. vẽdentibus res pupilli, vel adulti.

n Contrahentibus.] i. permutantibus.

o Sequi.] ſ. bona eorum propter damna ſua.

p Generando.] contra. ĩ. de codi. l. ſi in princ. ſed ibi loquitur quando contra eundem eligit: hic autem contra diuerſos. Item contra ff. de mino. in cauſæ 2. in prin. vbi non datur extraordinaria, donec habet locum ordinaria ſed hic qñ tutor, vel curator diſtraxit: ibi quando ipſe minor, vt facilius contra factum tutoris, vel curatoris veniat, quàm cõtra ſuum. ſic ergo quando minor diſtraxit, non reſtituitur ad rem, cum habeat actionem contra tutorem, vel curatorem, niſi magis interſit ſua habere rem quàm actionem, vt ff. de minor. in cauſæ. j. §. ſi. & l. ſeq. Sed B. non admiſit ſuperiorem diſtinctionem. & lex illa, in cauſæ, loquitur ſm eum quando contra eundem: hic quando contra diuerſos. ſic ergo datur electio. & hoc placet. Tertij dicunt quando ipſo iure eſt munitus, ceſſat reſtitutio: ſed quando iure actionis, datur nihilominus reſtitutio. Quarti dicunt, quòd hic non erat ſoluendo tutor: & tunc eligit, arg. ff. de minor. l. cum mandato. Item contra ĩ. de iud. properandũ, in fi. vbi primo dicit agẽdũ cõtra tutorẽ. Sol. ſpãle in iudicijs ꝑ auctoritatẽ iudicãtis. Vel ibi in inſtãtia fuit læſus, vñ actio eſt ei ſalua, & firmior, ꝗ prius: ſi aũt quia teſtes vel inſtrumenta non produxit quia cauſa non eſt ei ſalua, ſed eſt amiſſurus, reſtituitur etiam non conuento tutore. Vel hæc ſecundum illam: quia hic non erat ſoluendo. Quid autem ſi non appellauerit? Dic vt ĩ. titu. 2. l. in rem. Item quando per procuratorẽ decipitur, quare non habet hãc electionẽ, vt ff. de mi. l. cũ mandato §. ſi autẽ? Reſpõ. plus tribuitur ex neceſſitate gerẽti tutori, vt hic, quàm ſponte gerenti, vt ibi.

Reſtõ in integrum an detur minori habẽti aliud auxiliũ.

[*] al. deeſt vel aliàs contrahẽtibus.

al. proſequi.

ADDITIO. Quando auxilium extraordinarium concurrat cum ordinario: uide, pulchre per Bart. in l. in prouinciali. §. ſi vero in loco cõmuni. ff. de no. ope. nun.

SI IN COMMVNI EADEMQVE &c.

Quia de negocijs minorum tantum geſtis dixit, nunc de illis quæ cum alijs habent communia.

Nec

NEc ſi maior.] CASVS. Fundum mihi & ſorori cõem poſſedit Titius, quem ego & ſoror mea petiuimus: ſoror me non mandante, neque ratum habente, vel forte lite conteſt. ab vtroq;, me tamẽ poſtea abſente, trãſegit, an mihi præiudicauerit quo ad portionẽ meam? reſpõ. ꝙ non, vt ſi maior eſſet, ꝙ nõ ſoluet: ſi minor repetet. Si autem maior. 25. ann. eam ratam habui, & ipſa ad portionem ſuam beneficio ætatis reſtituta fuit, an mihi hoc proſit quo magis portionẽ recuperare poſſim, q̃ritur? & reſp. ꝙ non.

a Maior.] nedũ ꝙ ipſa erat minor, vt ĩ. dicitur in fi. l.

b Potuit.] vt ff. de pac. l. ſi vnus. §. & in ſumma, & ſ. de tranſac. l. tranſactionis.

c Nam ſi cognitis.] ſ. à vobis fratribus.

d Geſſit.] etiã non nomine fratrũ, ſed tantum ſuo, vt ĩ. de rei vendi. l. mater.

e Ætatis.] ſ. veſtræ.

f Patrocinari.] quia eſt perſonale beneficium, vt ff. de exce. l. exceptiones. 2. §. rei. ff. de adm. tu. ex plurib. Itẽ hoc ſi res erat diuidua, puta tranſactũ erat ſuper rei vend. impetrauit hæc reſtitutionẽ, vt poſſit vendicare pro parte dimidia, quæ ei cõpetebat. Si aũt eſſet indiuidua: puta ſeruitus forte: nam omnis ſeruitus eſt indiuidua præter vſumfructum, vt ff. ad leg. Falcidiã, l. j. §. ſi vſusfructus, contra eſſet, vt ff. quemad. ſer. amit. l. ſi communẽ, in prin. & ĩ. ſi vnus ex plu. ap. l. 1. & 2. ff. ſi ſerui. ven. l. loci corpus. §. ſi fundũ, & arg. ſ. de di. reſc. l. 1. & arg. ff. de ap. l. ſi quis ſeparatim. §. fin. Item not. ꝙ quidam ſignant contrarium huic l. quod eſt, ff. de min. l. 3. §. ſcio, quaſi hic facta fuit tranſactio omnibus iſtis exiſtentibus minorib. à ſorore. Sed certe non exigo hos fratres fuiſſe minores tranſactionis tempore: licet & hoc poſito adhuc lex illa non obſtaret, vt in ſolutione contrariorum ibi diximus. Accur.

* al. Phobio. alias Amphibio.

* geſſerit.

* accõmodaſtis.

* al. in quibuſd. libr. implorasſet.

* hęc poſterior adiectio deeſt in omnibus manuſ. vt & in ſequentibus poſt hac titulis, & elegãtius ſubauditur.

Seruitus quælibet eſt indiuidua, excepto vſufructu.

Pactum ſororis non præiudicat fratri. Item reſtitutio ſororis non patrocinatur fratri. h. d. Bal. Vel ſic. Tranſactio fratris non nocet fratri ratum non habenti: nec reſtitutio minoris prodeſt maiori ſecum communem cauſam habenti, Salic.

I. Imp. Diocletia. & Maximian. AA. & CC. Aphobio * & alijs.

A NEc ſi maior[a] xxv. ann. ſoror vrã fuit, B vobis nõ mãdãtib. nec ratam tranſactionem habentibus, de iure veſtro quicquam minuere potuit.[b] Nam ſi cognitis[c] quæ geſſit,[d] his conſenſum poſt xxv. ann. ætatis[e] commodaſtis, quáuis illa minor pro portione ſua reſtitutionis auxilium implorare * poſsit vobis tamen ad cõicãdum edicti perpetui beneficium eius ætas patrocinari[f] non põt. C S. III. Idus Aug. CC. Conss.

TITVLVS XXVII.

SI ADVERSVS REM IVdicatam [reſtĩ poſtuletur.] *

SI ADVERSVS REM IVDICATAM, &c.

De perſonis dictum eſt: nunc verò de negocijs.

MInus.] CASVS. Tutor obligatus pupillo in x. pro vna re male adminiſtrata, & à pupillo facto adulto in x. conuentus, in v. condemnatus eſt, in alijs v. abſolutus. minor à ſententia non appellauit, ſed ſtetit vſq; ad xxviij. an. petit nunc reſtitui, an ſit audiendus, quæritur? diſtinguitur: aut poſt legitimam ætatem fuit ſententiatum, aut non, ſi poſt, reſtituendus non eſt: ſi ante, ſic, cũ ſit intra an. vtilem olim, hodie intra quadrienium reſtitutio peti poteſt de his q̃ in minori ætate geſta ſunt.

g Minus.] pone hic caſum ꝙ generalis fuit petitio, & generalis abſolutio: & ſic eſt contra, vt ſ. de tranſa. l. ſub prætextu ſpecierum. Vel pone ꝙ generalis, vel ſpecialis fuit petitio: ſed ſententia ſpecialis. Ex vna ſpecie ad decẽ A egit, & in quinq; fuit condemnatus, & in quinq; abſolutus. Quid autem ſi de alijs tacuit? Reſpon. iure communi agit, vt ff. de neg. geſt. l. ſi autem. §. fi. & de compen. l. quod in diẽ. §. j. nec præiudicat ſententia, vt ff. de exce. doli. l. apud. §. item quęritur. Sed quidam dicunt tacite in reſiduo abſolutũ per l. iſtam, vt ĩ. de app. ampliorem, in fi. & ĩ. depo. l. 4. quod nõ placet. ſed expone eã, vt ibi dixi. Item nec dr̃ nulla in eo, qđ expreſſit, ſed aliqua ſm̃ H. licet quidam, vt Azo hoc dixerunt ꝑ l. ff. fa. erc. l. in hoc. Item pro hoc ꝙ ſup toto debeat iudicare condẽnando, vel abſoluẽdo, habes. ff. de rec. ar. l. qualẽ. § dicere.

h Conſecuti.] puta quinque.

i De ſuperfluo.] ex alijs. ſ. quinque.

k Actionẽ.] ſ. tutelæ efficacẽ, petita prius in inte. reſtit.

l Iudicij] ſ. totius. nam ſi tpe ferendæ ſententiæ maior erat, ita demũ reſtituitur, ſi dolo aduerſarij hæc dilatio eſt facta, vt ff. de mino. l. 3. §. 1. etiã ſi altero die poſt impletã ætatẽ eſt lata ſentẽtia. Sed certè immo vr̃ reſtitui tunc: nã ille cuius res poſt abſentiã vſucapta eſt, modico tpe reſtituitur ſm̃ oẽs, vt ff. ex quib. ca. ma. l. ab hoſtib. §. ſed qđ ſimpliciter. Sed poteſt eſſe ratio, quia hic poteſt appellare.

ADDITIO. Aliam rationẽ diuerſitatis aſſignat Bar. hic dicens, Modicum tempus ex quo quis reuerſus eſt, computari non poteſt abſenti, donec ſarcinulas compoſuerit, & aduocatum quæſierit. quæ ratio ceſſat in modico tempore, ex quo ſuperuenit ætas. Accu.

m Largit.] quia eſtis intra vtilẽ annũ. hodie quadriẽniũ.

n Ætatem] ſcilicet xxv. an.

o Prolata.] non, ſorde tutoris, vt ff. eo. l. 3. §. j.

p Eiſdem ſpeciebus.] maxime de eiſdem nõ poteſtis, nã D nec de alijs ne ſit cõtra ſupra de tranſact. l. ſub prætextu ſpecierum, vel aliud in tranſactione dic quàm iudicio, propter plures actiones & ſpecies, quas tranſactio admittit. Vel in vtraque idem. ſed ibi generaliter agitur & trãſigitur, hic ſpecialiter iudicatum fuit, & facit ĩ. de iudi. l. 2. & ſupra de tranſact. l. age cum Geminiano, & l. ſi de certa, & ff. de tranſact. l. qui cum tutorib. in princip.

SI cum] CASVS. Pater filium ſuum quem emancipauerat, in poteſtatem petijt, actione præiudiciali propoſita, filius in modum exceptionis inſtrumentum protulit emancipationis, replicat pater inſtrumentum falſum eſſe vel minus ſolenne, vt puta quia erat emancipatus coram iudice pedaneo cũ erat emancipandus coram indice ordinario. lata eſt ſnĩa cõtra minorẽ filiũ, vult reſtitui, quid iuris ſit, quæritur? & reſpon. præſes prouinciæ ipſi audientiam ſuam impartietur, an reſtituendus ſit an non, quidã dicunt quòd non, per tit. qui & aduerſus quos l. vlti. tu dic quòd ſic: neque obſtat lex illa, quia ſpeciale eſt.

Contra ſententiam pro parte condẽnatoriam, & pro parte abſolutoriam poteſt minor pro parte, ſcilicet quatenus eſt læſus, reſtitui. ſed ſi ſententia incidit in tempus maioris ætatis, reſtitutio ceſſat, h. d. & eſt not. tex. Bald. Vel ſic aduerſus ſententiam latam contra minorem ſuper actione tutelæ, datur reſtitutio: non ſi ſit lata contra maiorem. h. d. Salic.

I. Imp. Alexander. A. Vilijs. †

† Iulijs.

MInus[g] ex tutelæ iudicio conſecuti,[h] de ſupfluo,[i] habere actionem[k] ita poteſtis, ſi tempore iudicij[l] minores annis fuiſtis, & nũc beneficiũ ætatis vobis largitur.[m]

Cæterum ſi poſt legitimã ætatem[n] ſentẽtia prolata[o] eſt: iteratò eandem actionem de eiſdẽ ſpeciebus[p] inferre non poteſtis. PP. V. Kalen. Feb. Pompeiano & Peligno Conss.

Minor xxv. annis poteſt reſtitui cõtra ſententiam latam pro patre, ſup pãtria poteſtate. Bal. & Salic.

II. Imp. Gordianus. A. Serenæ.

SI cum

eſt, quod filius contra patrem audiatur in cauſa ſtatus.

a Si cum pater] pone caſum: Agit pater actione in rem de iure. Quiritum: excipit filius emancipationem. pater replicat emancipationem non valere.

b Emancipationem.] quam factam eſſe ille filius dicebat in forma replicationis.

pater [a] tuus te in ſua poteſtate eſſe, minimeq́; emancipationem [b] à e factã valere diceret, proconſul ſuper cauſa cognoſcẽs, te eius ꝑtãti ſubiectã pronuuciauerit: [c] cum aduerſus eam ſententiam [d] in integrum reſtitui poſtules [e] is q ꝓuinciam regit, [f] in impertienda cognitione ſuas partes ſecundum leges exhibebit. [g] PP. XV. Kal. Decem. Pio & Pontiano. Conss.

Aduerſus ſententiam vicarij, vel delegati principis, ſolus princeps cognoſcit, & reſtituit. Bal. & Sal.

III. Imp. Philippus A. & Philippus Cæſ. Aeliano.

Aduerſus ſententiam eius qui tũc vice [h] prĩcipis iudicauit, in integrũ reſtõis auxilium apud prætorẽ ſeu præſidẽ ꝓuinciæ clariſsimum virum flagitare nequaquã poteris. [i]

Nam aduerſus eius ſententiam, qui vice principis cognouit, ſolus [k] princeps reſtituet, PP. XVIII. Kal.

c Pronunciauerit.] ſed malè ſm quoſdam. & ſic non eſt contra. ff. de adopt. l. poſt mortẽ. Vel ibi duo faciunt contra patrẽ: factum ſuũ, & longum tp̃s: hic vnũ tantũ, arg. ĩ. de ſun. pa. l. fi. lib. xj. & ĩ. de teſta. l. ſancimus.

d Sententiam.] in qua fuiſti ſubiectus poteſtati patris.

e Poſtules.] tu filius.

f Qui prouinciam regit.] vr̃ ergo, ꝙ minor magiſtratus, puta præſes, poſſit in integrum reſtituere contra ſententiam maioris, puta procõſulis, qui eſt ſpectabilis: iſte clariſſimus vt ĩ. l. proxi. & ſ. de epiſ. & cler. l. raptores, quod eſſe nõ poteſt, vt ff. de minor. l. in cauſæ. 2. §. fi. & l. præfecti, & l. minor autem magiſtratus. & ſic in appellatione, vt in auth. de app. & intra quæ tẽpora. §. fi. coll. 4. Sed dic præſidis nomen generale eſſe, vt ff. de offic. præſid. l. j. Vel hic non facit mẽtionem præſidis: ſed loquitur de eo proconſule qui regit prouinciam. vel litera iſta non dicit ꝙ reſtituat, ſed ꝙ ſit impartienda cognitio. Accur.

al. potes — *Præſidis nomẽ eſt generale.*

g Exhibebit.] dedegando reſtitutionem. & ſic nõ eſt cõtra ĩ. qui & aduer. quos. l. fi. vbi dicit non dari reſtitutionem contra patrem. Vel dic hanc per illam corrigi: quod in idem recidit. Vel cognoſcet, ſed ſuper hoc non pronũciabit: vt arg. ff. de offic. proconſ. l. ſolent. Vel dic ſpeciale cum de ſtatu agitur, vt detur. aliàs ſecus. hoc placet. Vel reſtituitur contra ſententiam, non contra patrem. argu. ĩ. ſi aduer. dona. l. fin. quod non placet. & facit ad l. ĩ. de pa. pot. l. ſi filium, & de peti. hæred. l. ſi putas.

A Duerſus.] CASVS. Ex delegatione principis quidã vice eius de cauſa quam habebat minor contra aliquem, cognouit. tulit ſententiam contra minorẽ: vult reſtitui aduerſus eam. an prætor, vel præſes poſſit reſtituere, vel cognoſcere, & an ſit reſtitutio danda, vel non, quæritur? & reſpon. ꝙ non: ſed ſolus princeps reſtituet. Sed nunquid ipſe delegatus poſſit reſtituere? dicit ꝙ ſic.

h Qui tunc vice.] puta quia vicarius erat, de quo loquit̃ ſ. de offi. eius qui vi. al. l. j. Vel quia erat delegatus, vt ff. de minor. l. minor autem §. pen.

i Poteris] vt infra vbi & apud quem. l. 1.

k Solus.] aliud vr̃ in appellatione, vt in auth. de ap. & intra quæ tempora. §. fina. colla. 4. & hoc ideo, quia & ipſe princeps vr̃ cognoſcere, cum quis cognoſcit vice eius, vnde ſicut ipſe poſſet tunc in integrum reſtituere, ita nunc, vt ff. de mino. l. minor autem magiſtratus. §. pe. ſed quidam dicunt hodie immutatum, vt infra, vbi & apud quem. l. fin.

ADDITIO. Dicit hic Bar. ſi reſtitutio petitur aduerſus interlocutoriam aliquam, tunc ipſemet delegatus põt reſtituere, vt d. l. fi. ſi verò petitur reſtitutio aduerſus definitiuam, tunc ipſemet delegatus reſtituere non poſſet, vt hic: niſi ſibi ſpecialiter committeretur, vt d. l. fi.

Nouemb. Philippo. A. & Titiano Conss.

Sententia lata aduerſus minores ĩdefenſos, eſt nulla ipſo iure: ſed ſi ſunt lẽtimè defenſi, eſt valida, ſed poſſunt reſtitui. h. d. Bal. Vel ſic: Snia definitiua cõtra minorẽ defenſum eſt aliqua: ſed per reſtõnem reſcindenda. Sal.

IIII. Imp. Dioclet. & Maximia. AA. Vrbinio [*] & alijs.

CVm & minores vos eſſe affirmetis, & indefenſos, [l] nullum [m] vobis pręiudiciũ [n] fieri p̃ſes ꝓuinciæ ꝓ ſua grauitate curabit. Nã ſi iuſta defenſiõe tutorũ, vel curatorũ vobis aſsiſtente aliquid ſtatutũ [o] eſt, intelligitis in integrũ reſtõnis auxiliũ vobis eſſe neceſſariũ: [p] eodẽ obtinẽte ẽt ſi p ꝓcuratorẽ veſtrũ lẽtimè [q] ordinatũ lis agitata eſt. Dat. XVI. Kal. Maij, Maximo & Aquilino Cõs.

Non attenditur qualitas adminiſtratoru, ſed qualitas domini: h. d. Bal. Vel ſic: Sententia lata contra tutorem in cauſa pupillari, dicitur contra pupillum lata: ideo pupillus põteſt reſtitutionem petere. Sal.

CVm & minores.] CASVS. Si contra pupillũ, vel adultũ, & indefenſos, quia neq; tutor neq; curator interuenit, lata eſt ſñia, nulla ẽ ipſo iure, vñ reſtõ non eſt neceſſaria. ſi autem defendantur, & cõtra eos lata eſt ſententia, valet, ſed aduerſus eã reſtituuntur. idem eſt, ſi per procuratorem defendantur.

l Indefenſos.] ab alio: ſed vobiſcum fuit lis conteſtata.

m Nullum.] quia nõ interuenit curator, vel tutor, vt ff. de re iudi. l. acta. §. fi. & l. contra pupillum, & ĩ. qui legi. per l. 1. & ideo non eſt neceſſaria reſtõ, vt hic, & ff. de mino. l. in cauſæ. 2. Quid autẽ in adulto non habente curatorem? vr̃ ꝙ valeat ſententia: quia ſibi ſua defenſio committi vr̃, vt ff. quib. ex cau. in poſſ. eatur, l. hæc autem. §. fina. Sed dic contra ſecundũ omnes, licet nulla lex hoc dicat: nã & hæc, & aliæ loquũtur, cum habet tutorem, vel curatorem, & non interuenit, &c. & eſt in iudicijs ſpeciale: ſecus in contractibus, vt ſ. de in integ. reſti. l. ſi curatorem. & ſecus in hæreditate, vt ff. de acqui. hære. l. neceſſarijs. Item & in iudicijs, excipio ſententiam de mittendo in poſſeſſionem, quæ datur contra pupillum, vt ff. quib. ex cau. in poſ. ea. l. apud Iulianum. §. fi. & l. ſeq. In adulto tamen hoc eſt plus in iudicijs, quòd patitur venditionem, vt ff. de bo. auct. iudi. poſ. l. ſi minor. Item quid ſi tutor, vel curator in exordio fuit: ſed poſt citatus per iudicem deſtitit, & condemnatur minor? Videtur ꝙ non valeat: quia ſi medio tempore deſierit eſſe tutor, vel curator, non valet ſententia, vt ĩ. quõ. & quando iudex. l. ſi præſes, & ad hoc infra de adul. l. quamuis. j. Sed quid ſi in principio non fuit: poſtea autem citatus affuit, nunquid valet ſententia? Reſpond. vt infra qui leg. per l. momentaneæ. Sed dic contra: quia hic non deſierat, ſicut à contrario ſenſu eiuſdem l. probatur. idemq́; dico, & ſi non fuit tutor citatus: quia iam confeſſus erat, & cauſa cognita, ſed minor cum tutore agit, vt argu. ff. de bo. auct. iudi. poſ. l. ſi minor. Accur.

Vrbano. — *Sententia lata cõtra adultum nõ habentem curatorem, an valeat.* — *Miſſio in poſſeſſionẽ fit contra pupillum.*

n Præiudicium.] per ſententiam in qua ſuccubuiſtis.

o Statutum] contra vos. pro vobis autem valet, etiam ſi non ea, vt ſ. de procur. l. non eo.

p Neceſſarium.] & habebitis probata læſione. Sed contra. ff. eo. l. eum qui. Sol. ibi non reſtituitur, qui ſponte ſe obtulit defenſioni minoris, nec minor: quia non tenetur. hic tenetur, & ſic reſtituitur.

q Legitimè.] ſcilicet à minore cum auctoritate tutoris, vel curatoris, vt ſupra, de procur. l. neque, & hanc l. habẽt quidam pro vltima huius tituli, & alij pro penul.

In rem

IN rem.] CASVS. Si in cauſa pupilli, vel adulti contra tutores, vel curatores lata fuerat ſententia: an aduerſus illã pupillis, vel adultis debetur in integ. reſti. licet in perſona eorũ lata fuerat, q̃ritur? & reſp. ꝙ ſic, perinde ac ſi cõtra eos aliquid fuerat ſtatutum. ratio eſt, quia in res eorum mãdatur ſententia executioni, vt ff. de re iudic. l. ſi ſe. §. 1.

a Pupilli.] ſecus, ſi nõ in rem eorum.

b Contra tutores.] qui etiam iudicio affuerunt, vt ĩ. de ſen. & interloc. l. 1. & ĩ. in quib. cau. in inte. reſt. non eſt neceſ. l. ſi tutor.

c Aduerſus eos.] ſ. minores præſentes.

Sententia contra tutores, vel curatores lata, contra quos mandabitur executioni.

d Conſtat.] mandaretur. n. ſẽtẽtia executioni in res eorũ, ſ. minorũ. Azo. vel adultorũ, vt ff. de re iudic. l. ſi ſe. in prin. & §. j. vnde ſecus, quando aliquis ſe obtulit eorũ defenſioni: cum tunc fiat executio in offerentẽ, vt ff. de mi. l. eum qui, & de pro cu. l. Plautius. Reſtituitur hic ergo ad totam cãm, vt ff. de in inte. reſti. l. fi. Vel ad appellationẽ, vt ff. de min. l. ait prætor. §. penul. An autem hodie tempora appellationis currant contra minorem? Quidam dicunt ꝙ non, vt ĩ. in quib. cau. in integ. reſtit. non eſt neceſ. l. ſi. Vnde dicunt hodie non dandam reſtitutionem contra ſententiã, cũ iure cõi poſſit appellari: ſicq; habes hunc titulum correctum: ſed certe et ſi non currerent tempora appellationis, tamen plus eſt reſtitui ad totam cauſam, quàm ad appellationem, vt ĩ. ſi ſæpius in integ. reſtit. poſt. l. j. Vnde etiam ſi appellauit curator pro adulto, tamen adultus poteſt reſtitui, vt ff. de admin. tut. l. ſi minoris. Sed tu dic, ꝙ huiuſmodi tempora iudicialia currunt hodie propter autoritatem iudiciorum, vt ĩ. de iudi. l. properandum, in fi. & in authen. de hæred. & Falc. §. pupillus, col. j. ſic quòd tam ad totam cauſam, quàm ad appellandum reſtitutio eſt neceſſaria: ſecus in abſentibus reipublicæ cã, qui quandoque ad appellandum tantum reſtituuntur, vt ff. de in integ. reſti. l. fin.

V. Idem AA. & CO. Martiano.

IN rẽ pupilli [a] vel adulti contra tutores [b] ſeu curatores à p̃ſide lata ſententia, reſtitutionis auxiliũ non minus, quàm ſi q̃d aduerſus [c] eos fuiſſet ſtatutũ, implorare minores poſſe cõſtat. [d] Dat. X. Kal. Nouemb. AA. Conſs.

TITVLVS XXVIII.

SI ADVERSVS VENDITIONEM.

Si venditio ſolennis proceſſit à minore cum iuramento, excludit beneficium reſtitutionis. h. d. ſecundum verum intellectum. Bal. Vel ſic: contra venditionem in ſe validam minori corporaliter iuranti de non contrauenìendo, non datur reſtitutio. Salicetus.

I. Imp. Alexander. A. Floren io militi.

SI ADVERSVS VENDITIONEM, &c.

SI minor.] CASVS. Minor xxv. an cũ decreto prædium tibi vendidit: promiſit ꝙ non veniret contra uenditionem: & hoc iureiurando firmauit, petit reſtitui: an ſit reſtituendus, quæritur? & reſpon. quod non.

e Emptori.] ſecus, ſi alij iuraſſes, vel ẽt corã teſtib. ſeptẽ, & tabellione, te nõ venturũ contra illam vẽditionẽ, quã facturus ſis, vt ſtatim dices in auth. hic poſita. Item dic emptori cum decreto, & ſic tenuit contractus ipſo iure. vnde non facit rem prohibitã. quare non põt venire contra, niſi per reſtitutionem, vt ĩ. de præd. min. l. ſi quidẽ. ſed prætor non vult eum reſtituere, vt hic. ſi autem ſine decreto vendidit, ipſo iure nullus eſt contractus: quia ſecit rẽ prohibitã de iure. ſicq; põt ſuo iure vendicare minor, & ſacr̃m ſuper hoc exactum nullũ eſt, & ſic loquit̃ lex contraria. ſ. de legi. & conſt. l. non dubiũ, in fi. & ff. de pac. l. iuriſgentiũ. §. & generaliter, & hoc eſt quod dicit Bul. per elegantia verba, præſtito ſacramento accedẽte decreto, officio non vtere: nõ accedente decreto, tuo iure vtere. i. rei vendicatione. nã prætor ſuum, non tuum tibi denegat auxiliũ. Sed M. dixit. l. iſtam loqui ẽt ſine decreto facta venditione: quia hæc lex non diſtinguit: ergo nec nos, vt ff. de Pub. in rem ac. l. de precio. & d. l. non dubiũ. intelligebat in perpetuò prohibitis, vt nõ accipere matrẽ in vxorẽ. Ac prohibitio iſta, ꝙ minor non vendat p̃dia, ĩ multis caſib. fallit, vt ĩ. de præd mi. l. ob æs. ſed quæſtio eſt deciſa hodie per auth. ſacramenta &c. quam lege hic. per quã probatur intellect⁹ M. ſi modò ſit pubes.

SI minor ann. xxv. emptori [e] p̃dij cauiſti [f] nullã de cætero te eſſe controuerſiã facturũ: idq; ẽt iureiurando corporaliter [g] p̃ſtito ſeruare cõfirmaſti: neq; p̃fidiæ, [h] neque ꝑiurij [i] me auctorẽ tibi futurũ ſperare debuiſti. Dat. VI. Kal Septẽb. [*]

Contractus puberum iuramento firmati nequeunt infirmari, niſi vis vel iuſtus metus interuenerit, vel niſi ſit iuratum de nõ exponẽda q̃rela maleficiorũ. Bal. Vel ſic: Contractus puberũ iuramento ſpontaneo firmati, nequeunt retractari, ſecus ſi iuramentum per vim ſit extortum. Sal.

f Cauiſti]: ꝑ ſtipulationem ꝓmiſiſti.

g Corporaliter.] vt in auth. iuſiurãdum quod præ. in princ. colla. 2. ſecus, ſi verbotenus, vt ĩ. ſi mi. ſe ma. dix. l. ſi alteri⁹

h Perfidiæ.] i. cõtra fidem pacti.

i Periurij.] contra ſacr̃m. ſed contra ſ. de tranſa. l. ſi ex falſis vbi venitur contra tranſactionẽ ẽt iuratam: ſed ibi fuit dolus ex altera parte, hic non. vel ibi fuit tranſactio contra legem, hic venditio: non tamen fuit cum decreto ſecundũ Bul. Vel dic ſ̃m M. religio ſacr̃i facilè repellit aliquẽ à priuilegio, quod haberet in contractu licite inito, ſi nõ iuraſſet. Idem hodie in illicito per auth. hic poſitam, & infra ſi minor ſe ma. dixe. l. ſi alterius. ſed à iure communi quod quis haberet, vt reſcinderet pactum ſi nõ iuraſſet, non repellitur licet iurauerit, vt ibi, & ſupra, de le. & conſti. l. non dubium. Nam & aliàs ſola confeſſio repellit mulierem à priuilegio Velleiani, vt infra ad Velle. l. antiquæ. ſed non repellitur à iure communi, vt multis probatur argumentis, vt ĩ. de proba. l. cum precibus. & de do. cau. l. ſi. & ĩ. de non nume. pecu. l. in contractibus. iura enim communia præteruntur priuilegijs facilius. n. tolluntur priuilegia, quàm iura communia, vt hic, & in auth. de non alie. §. quia verò veriſimile, colla. 2. vnde & difficilius expugnantur.

* Idẽ ſi eo qui metu cõpulſus aliqd tradit, & iurat non repetere, vt per gl. ſuper verbo reſignandum. in c. ad audientiam. extra, de his q̃ vi met. cau. fiunt. & c. pe. eo. tit. vbi papa dicit ſe non velle viam periurijs aperire.

Traſactio iurata, an poſſit infringi.

Velleianũ perdit mulier per ſolã cõfeſſionem.

Noua conſtĩõ Friderici.

SAcramenta puberum [k] ſpõte facta ſuper [l] cõtractibus [m] rerum ſuarum

SAcramenta.] CASVS. In hac auth. præcipit Imperator ſeruari inuiolabiliter iuramenta puberum, niſi ꝑ vim, vel metum fuerint extorta. quo caſu etiam à maioribus annis xxv. præſtita, non valent, & præcipue nõ ſunt ſeruanda hæc iuramenta ſi exacta ſunt propter hoc, nequis conqueratur de aliquo maleficio. h. d. Viuianus.

k Puberum.] impuberes enim non iurant, vt teneantur, vt ff. de iureiur. l. qui iuraſſe. in fi. & reſpon. niſi in caſu, vt ff. de libe. cau. l. fin.

ADDITIO. Doctores communiter tenent teſte Bart. hic ꝙ ſi impubes eſt maior infante, proximus pubertati, ita ꝙ in eo cadat delictum, tunc obligetur iuramento, vt l. impuberem, ff. ad l. Cor. de fal. cum ſimilib. Et hoc tenet etiam Abbas conſi. 39. j. lib. quia ſicut peccando, & peierãdo poteſt ſe obligare diabolo, ita & deo, vt in c. j. de delic. pue.

l Super.] ſiue in ipſo contractu, ſiue prius, ſiue poſt etiã quandocunque, ſecundum Azo.

Contractibus.] etiam ſi ipſo iure non valeant, vt quia non fuit decretum. in eis enim maxime iuramentum firmat pactum, aliàs nſi adijceret hæc conſtitutio veteri, vt ff. de leg. j. l. ſiquando, in prin. & ad mu. l. 1 & ĩ. de theſau. l. j. lib. x. Item dicunt quidam, quòd tantum loquitur hæc authen. in contractibus, vbi hincinde naſcitur

obligatio, vt ff. de verbo. ſign. l. Labeo. Nos contra. nam in donatione, & ſtipulatione locũ habet, cum & hæ appellantur quinque contractus, vt ſ. quod met. cau. l. ſi donationis, in prin. & j. de præſcr. xxx. an. l. ſi quis emptionis, in prin. Item quid ſi generaliter iuret coram aliquibus, quod non veniret contra illum cõtractum quẽ ſit facturus? R. non valet: quia res inter alios acta &c. vt ff. de pac. l. ſi vnus. §. pacta q. in fi. alias eſt. §. ante oĩa, & j. ad Velle. l. iubemus, & j. res inter alios actas. & ff. ſi ser. vin. l. loci. §. ſi fundus, & l. ſi de cõi, & de cui. l. ſi rẽ quæ apud. §. j. & ad l. Iul. de adul. l. denũciaſſe. §. quæritur. Item alia rõne: quia gñalis renunciatio non valet, vt ff. ſi qs caut. l. ſed & ſi quis. §. q̃ ſitũ. Sed & poſſet allegari in cõtrarium, quod dicitur in q̃one illa de omni caſu fortuito recipiẽdo, quã no. in d. §. q̃ ſitũ. Itẽ quia fuit ſuper contractib. vt hic. vnde non auditur &c. vt ff. de leg. 3. l. nõ aliter. & de exerci. l. 1. §. in te igitur. Item quia ſubeſt ratio legis. C. vt ſ. nõ ſit auctor perfidię &c. Itẽ quid in iudicio? R. idem, ar. ff. de pec. l. licèt, i prin. & C. de tẽp. ap. l. fi. in fi. Sed ar. cõtra. ff. de verb. obl. l. inter ſtipulãtem. §. ſi Stichũ, ibi, nã ſtipulatio &c. & j. de arbit. auth. decernit ius.

non retractandis inuiolabiliter cuſtodiantur.[a] Per vim autem, vel per iuſtum metum extorta,[b] et à maiorib. (maximè ne querimoniã maleficiorũ cõmiſſorum faciant) nullius eſſe momenti iubemus.

Minor læſus ſui facilitate, vel per tutorũ inſidias, reſtituitur in integrum. Bald.

II. Imp. Conſtantinus [Conſtantius, & Conſtans. A] * ad populum.

In integrũ[†] reſtõne minorib. aduerſus commẽtitias[c] venditiones,[d] & aduerſus tutorũ ſeu curatorum inſidias,[e] ſanctionum pręſidio cautum eſſe non dubium eſt. Dat. Id. Aug. Sirmij Cõſtantio. * II. & Cõſtant. CC. Conſs.

* Incluſa deſunt in manuſ. & Cod. Th. recte.

† C. T. 2. 16. 1

* al. ipſo A. VII. Cõſtantino Cæſ. IIII. Conſ.

TITVLVS XXIX.

SI ADVERSVS VENDITIONEM PIGNORVM. &c.

Si res minorũ eſt vendita iure creditorũ, minor non reſtituitur niſi propter enorme damnum. Bal. & Sal.

I. Imp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Sabinæ, & alijs.

Etiam aduerſus[f] venditiones pignorum, quæ à creditorib[g] fiũt, minorib. ſubueniri,[h] (ſi tñ magno detrimẽto[i] afficiãtur) iã pridem placuit: Si igitur[k] pignori captis[l] prędijs, ac diſtractis enorme damnũ ex huiuſmodi vendõne paſſos vos oſtenderitis: præſertim[m] cum hodie * minores vos eſſe affirmetis, auxilium reſtitutionis vobis impertietur. Dat. X. Kal. decem. Sirmij, ipſis. AA. Conſs.

* al. hodieque, al. hodie quoq;

Contra venditionem pignorũ quod incœpit ab auctore minorũ, minor nõ reſtituitur: ſed ſi creditor fuit in aliqua fraude, ſuccurretur minori contra creditorem. Item contra tutorem vel curatorẽ, qui paſſi ſunt venundari. Bal. Vel ſic: Vbi pignus cœpit a prædeceſſore minorũ, contra venditionem minori non datur reſtitutio, ſed contra venditorem agit, ſi fraudem cõmiſit, & etiam contra tutorem, vel curatorem, qui venundari paſſus fuit. Sal.

II. Idem AA. & CC. Seueræ & Clementinæ.*

* al. Clemẽtianæ.

Rem quam à patre ve

ADDITIO. De hac quæſtione vide gl. in c. vltima luntas. 13. q. 2. & Io. An. in c. quod ſemel, de reg. iu. lib. vj. in mercurialibus, & Bar. in l. ſi quis, in prin. ff. de lega. 3. qui dicit, quod poſſit non obſtante iuramento contrauenire citra etiam metum periurij: quod eſt notabile.

ADDITIO. Dic quòd licet iudicium reddatur in inuitum, tamen iuramentum non exigitur ab inuito, merito habet locum hæc authen. ſecundum Bar. hic.

a Cuſtodiantur.] ſcilicet vt detur actio & exceptio, vt ff. de acqui. re. do. l. ſtatuas, & ff. fa. erci. l. inter. §. 1. Sed quæ actio? Reſpon. re non tradita actio ex eo cõtractu, quaſi ſic, id eſt cum ſacramento non ſit inhibita alienatio, vt ar. ff. fa. erciſ. l. inter cohęredes. § 1. & de leg. 3. l. cũ quis, §. nuptura. Si autem re tradita cadit à poſſeſſione, emptor agit Publiciana contra quemlibet etiam minorem ſi ad eum redeat poſſeſſio ſecundum quoſdam, quaſi non ſit tranſlatum dominium lege prohibente, cum ſacrm perſonam afficiat, non rem. Sed magis puto[†] dominiũ tranſlatum, & ei rei vendicationẽ dari non aũt actione ex eo contractu aget, amodo ſemel re tradita argu. ff. de verb. ob. l. inter ſtipulantẽ, in prin. & de ac. emp. l. ſi quis alienã, & de contrah. emp. l. ſi cũ fundũ. Itẽ ſi vltra dimidiam iuſti precij eſt deceptus qui iurauit, an veniet contra? Dic vt dixi j. de reſcin. ven. l. 2.

† Et bene Bart. dummodo minor ſit dominus.

b Extorta.] quia non videtur deierare qui ex licita cã contrauenit, vt ff. qui ſatiſ. cog. l. fin. Quid ſi iurauerit quis dare x. vtrum per cõſtõnẽ iſtam teneatur? Dico quod non. Quid ſi teſtator componendo teſtamentum iurauerit contra non venire? Dicunt quidam per l. iſtam quod non poteſt. contra. ff. de ver. ſig. l. verba contraxerunt, & ff. de leg. j. l. nemo, vbi dicitur, nemo põt facere quin leges locum habeant &c. pacto non poteſt. j. de inof. teſta. l. ſi quando.

In integrum.] CASVS. Siue minor ſiue eius tutor rem ſuam vendiderit, & deceptus fuerit: reſtituetur ad rem, & cõtra tutorem, & curatorem dat ei actio tutelæ de iure cõi.

c Cõmẽtitias.] quas præſumitur commẽtitię eſſe cõpoſitas, cum pupillum lædunt.

d Venditiones.] & tranſactiones, vt j. de præ. mi. l. non ſolum, niſi res ſint, q̃ ſeruari non poſſunt, quas non reuocat, niſi ſordes tutoris interueniat, vt ff. eo. l. & ſi ſine. §. j.

e Inſidias.] per actionem tutelæ. ſic ergo ad rem agitur, vt hic, & ff. eo. l. in cauſæ. j. §. interdum, & contra tutorem, vel curatorẽ, vt ſ. ſi tut. vel cura. l. ſi.

SI ADVERSVS venditionẽ pignorũ. &c.

Etiam.] CASVS. Paterfamil. pro mutuo quod accepit, pignus obligauit: moritur paterfam. minorem ſibi inſtituit hæredem. creditor vel ex pacto, vel ex lege pignus vendidit: vult minor reſtitui contra venditionem pignoris: an poſſit, quæritur? & reſp. quod ſi enorme damnum paſſus eſt, & ſit intra annos intra quos datur in integ. reſti. reſtituendus eſt. vel poteſt hæc lex loqui in ipſo minore tantum: & in pignore prætorio ſeu iudiciali, vt differat à ſequenti. Et ſic no. ex iſta l. ſecundum Bald. quod qui damnum allegat, probare debet.

f Aduerſus.] non ſolum aduerſus alias venditiones, vt ſupra tit. j.

g A creditoribus.] ex pacto, vel lege, & cœpit pignus à prædeceſſore: alias etiam pro paruo damno reſtitueretur, licèt nõ pro minimo, vt dices j. l. prox. & non fuit neceſſarium decretum, vt ff. de reb. eo. l. j. §. ſi cõis, in fi.

h Subueniri.] contra emptores.

i Detrimento.] Vel fraudis conſilium interuenit. & ſic non eſt contra. j. de præd. mi. l. 2. Alij dicunt quòd hic à minore cœpit, ibi à prædeceſſore.

k Si igitur.] primo in genere, poſtea in ſpecie.

l Captis.] i. acceptis à prædeceſſore. Vel dic captis auctoritate iudicis: obligauit tñ prædeceſſor minoris.

m Præſertim.] nam idem, ſi in quadriennio eſſetis. j. de temp. in integ. reſti. l. ſuperuacuam.

Rem quam.] CASVS. Pater minoris rẽ obligauit hoc pacto, vt liceret creditori diſtrahere rẽ, pecunia nõ ſoluta ſua die, ſi creditor ex pacto diſtrahat, an minor ad illud poſſit reſtitui? rñ. quod non. & hoc in prima. Idem eſt & ſi extraneo ſucceſſit. & hoc in ſcda. Sed ſi creditor in ven-

venditione mala fide verſatus fuerit, ut quia uendidit rē A pro.x.cum ualeret.xx. aget contra creditorem actionē pign.contra tut.uel curat.utili neg.geſt.

a Diſtraxit.] forte patre uiuente, & ita nullā recipit dubitationem lex iſta ſm quoſdam: ſed non placet, quia in ſi. l.reprobatur, nā imputat tuto. dic ergo eo mortuo.

b Nō habet.] ut j.de reſti.mi.l.q à patre, & de re ali.l.mācipia. Hoc tñ fallit i duobus caſibus ſm Bul.ſ.ppenorme dānū uel fraudis conſiliū cū emptore participatū, ut ſ.l.proxi. & j.d præ.mi.l.2.& ff.de diſtract.pig.l.ſi creditor. §. illud in quibus ēt ad rem reſtituitur, ſed maior tantū cōtra creditorē aget, ut j.ſi uen.pig.aga.per totum.

c Verſatus eſt.] non tñ participauit emptor fraudē, nec fuit enorme dānū, aliàs reſtituitur ēt ad rē. Et circa hoc diſtingue, quia ſi cœperit cōuentionale pignꝰ à minore, reſtituitur pro modico dāno, licet nō pro minimo, ut in aliis ſuis cōtractibus, ut j.de pręd.mi.l.1.& ff.de in integ.reſt.l.ſcio. Si prętorium uel iudiciale,

Pignoř minoris uendito, an ſit ei tribuenda reſtitutio.

ſtro quondā creditor eius obligatā ſibi deſtraxit,[a] p ætatē ueſtrā poſtulātiū reuocari deſideriū non hētb rōnem, quod iuris eſt ēt ſi extraneo ſucceſsiſtis. Nā ſi creditor nō bona fide verſatus[c] eſt, ipſum magis,[d] uel tutores ſiue curatores[e] uřos, qui hāc ueuūdari paſſi ſunt, conuenite. Da.XIII. B Kal.Maij, Sirmij. CC.Cōs.

TITVLVS XXX.

SI ADVERSVS DONAtionem, &c.

Minor nō reſtituitur cōtra cōgruētē donationē propter nuptias uel nuptialia munera cōnſueta. Bal. Vel ſic: Donatio ſponſalitia nō immoderata, prætextu ætatis nō reuocatur. Salicet.

I. Imp. Diocle. & Maxim. AA. Theodoræ.[*]

* al. Theodotæ.

SI quæ res[f] ante nuptias[g] cōgruēti moderatione[h] à minore annis C xxv. marito[i] ſponſaliorum tēpe etiam curatore[k] præſente tibi donatæ ſunt: obtentu ætatis non reuocabū tur.[l] S. III. Non. Nouēb. Diocletiano & Ariſtobolo. Cons.

pars. l. ꝓdia. j.de prędiis & aliis rebus min.

qd pōt incipere a minore, ut ff.de reb.eo.l.3.§.1. tūc pro enormi dāno reſtituitur, ut ff.de mino.l.ſi ex cā, in prin. & l.penult.uel fraudis conſilio, ut eodem tit.l.& ſi ſine. § idem faciunt. Sin autem à prædeceſſore, triplex eſt opinio. Prima Bul. quòd reſtituitur pro enormi damno, ut ſupra.l.proxi.uel fraudis conſilio, ut infra de præ. min.l.2.non aliter, ut hic. Fraudem intellige cum emptore participatam, aliàs non dat reſtitutionem: ſed contra uenditorem agit iure communi, ut hac.l bene probatur. Secunda Io. quòd exigatur utrumque, ſcilicet grande damnum, & fraudis conſilium, & pro eo eſt, quòd hæres debet omnino uti iure defuncti, ut ff.eo.l.Aemilius, & quibus ex cau.in poſſ.ea.l.apud. Sed eſt ar.contra.ff.de uerb.oblig.l.cum filiusfamilias.§.in hac. Sed ibi tot ſunt ſtipulationes, quot ſunt facta, ut in eo.tit.l.ſic ſtipulatus, quæ non poſſunt intelligi in pupillum ex ſuo facto committi. hic aūt una eſt conuentio, ex qua defunctus & hæres eius tenetur, & præiudicium patitur. Tertij dicunt primo caſu cū cœpit à minore, exigi enorme damnum, per l.1.huius tit. Sed in ſecundo quando à prædeceſſore, etiā pro modico, ſi modo fraus interuenerit. Potes dicere ſecundum Az.ꝙ nullo modo reſtituatur contra emptorē, quando cœpit à prædeceſſore, per l.ff.e.l.Aemilius, & ſecundum eum cœpit pignus à prædeceſſore.

Hæres uti debet iure defuncti.

ADDITIO. Quando pignus cœpit à prædeceſſore, ſic diſtingue ſecundum Barto. hic, aut uenditio fit ex pacto habito cum defuncto, tunc minor non reſtituitur, ita loquitur hæc l.& l.Aemilius.ff.de mino. & l.apud Iulianum.§.1.ff quibus ex cau.in poſſ.ea. Aut aliquid geſtum eſt cum minore: ut quia interpellaui eum, & ex mora eius ſum conſecutus poteſtatē uendēdi à lege, &c. tunc ipſe poſſet impetrare reſti.in integ.ut l.cum filiusfa.§.in hac.ff.de uerb.oblig.hanc diſtinctionem tangit glo.in l.cum militaris.j.de reſti.militum.

d Magis.] pignoratitia actione, ut j.ſi uen.pig.aga.per totum.& dic magis, quàm emptorem ad rem.

e Curatores.] utili actione neg.geſto.

SI ADVERSVS DONATIONEM, &c.

Scilicet petatur reſtitutio à minore.

SI q̄ res. CASVS. Si minor in ſpōſam ſuam donationē pp nuptias fecit, an reſtitu. beneficio eā repetere poſſit, quæritur? & reſp. ꝙ non, ſecuto matrimonio, ſi modo data fuerit, & præſente curatore: aliter.n.nō ualet, vt ſ.de in integ.reſt.l.curatorem.

f Res.] ſ. mobiles.

g Ante nuptias.] hodiē appellatur pp nuptias, ut j.de do.ante nu.l.ſi. Vel dic quod fuit hic donatio ſpōſalitia ſiue ſimplex ante matrimonium, aliàs non exigeretur īſinuatio, cuiuſcūq; eſſet quantitatis, ut in authen. vt fratrū filij.§.illud, col.ix.

h Moderatione.] q̄ pro qualitate perſonarum eſt attendenda, ſicut dicitur ī dote, ut ff.de iure dot.l.q̄ro, & l.ſiue generalis, & l.cū poſt.§. gener.& de minor.l.ſi ex cauſa.§.in dotis.

† Concor. gl.in ca.1.ſup uerbo redire, in ſi.extra de reſti.in integ.

i Marito.] futuro.

k Curatore.] ſine eo.n.nō ualet donatio, ut ſ.de in inte. reſtit.mi.l.ſi curatorem, & j.de iure do.l.mulier. Accur.

l Non reuocabūtur.] ipſo iure, ſed reſtitutione data. Vel ſpeciale eſt, ut contra talem donationem nō reſtituatur. ſubeſt enim iuſta cauſa, id eſt ſpes matrimonij, unde ſpe durante nō reuocatur, ſicut alias. ff. de tute.& ra.diſt.l.1.§.ſed nonnullos, & ff.de admini.tu.l.cum plures.§.fin. Sed uidetur in hoc caſu reuocari, ut j.de præ.min.l.prædia, quæ eſt contra. Solu. hic de mobilibus dicit, ibi de immobilibus, quæ ſine decreto alienari non poſſunt. Alij dicunt, hic de donatione propter nuptias, ibi de ſponſalitia largitate loqui. Alij contra. prima placet. An autem ſine decreto in re immobili fieri poſſit donatio propter nuptias, habes j.de admini.tut.l.lex quæ, in princ. & ſi maior factus aliena.&c.l.ſi.§.ſi.

Donatio pp nuptias facta p minorē, an poſſit retractari.

Pater non poteſt alienare res donatas filijs emancipatis: nec obeſt filio minori conſenſus in re quæ ſine decreto alienari non poteſt. Bal.

II. Iidem AA.& CC. Medex.[*]

* al. Medę al. Mediæ

SI in te ac fratrem tuum emācipatos[m] pr̄ ueſter donationē fecit, in alium poſtea trāsferendo portionē eius,[n] nihil uobis[o] abſtulit: nec ſi frater tuus ſibi quæſiti prædij ruſtici partem donanti patri conſenſit, dominiū ab eo diſcedere potuit[p] pp ſenatuſconſulti[q] auctoritatē, nec auxiliū in integ.reſtitutiōis hac in re neceſſariū eſt. In aliis uerò rebus quæ etiam

D SI in te.] CASVS. In te & fratrem tuum emācipatos pater donationē prædij fecit: ſi portionē illius in aliū transferat, non præiudicat uobis. ſi aūt frater tuus patri donāti conceſſit dominiū: ab eo diſcedere non potuit pp auctoritatem cuiuſdā ſenatuſconſul. quod non habemus, neque reſtitutione opus eſt. Si aūt uobis talē rem dedit, quę ſine decreto alienari poſſit, & eam poſtea alienauit, reſtitutionis auxilium uobis impartietur.

m Emancipatos.] ſecus, ſi in poteſtate, quia tunc nō ualeret, ut j.de inoffi.dona.l.2.

Donatio facta filio in pṫāte à patre, non ualet.

n Eius.] ſ.donationis.

o Nihil uobis.] ut j.de præd.mi.l.cum emancipatis, & j.de cri.ſtel.l.2.

p Potuit.] ut j.de præd.mi.l.ſi ad reſoluendam, & de his qui à non do.ma.l.ſi patri, niſi factus maior habeat ratū, vt j.ſi maior factus.l.ſi.

q Senatuſcōſulti.] cuius nomē nō habemꝰ, ſed uerba ſēſ ..ratiōnis

ofonis] ſenatu recitata, q ꝓhibet alienationē rerū mino rū ſine decreto, ut ff. de reb. co. l. 1. & ĩ. de præ. mi. l. præd.

a Poſſunt.] quales ſunt res mobiles omnes tpe huius legis, ſed hodie idem in illis, quod in immobilibus, exceptis his quæ non poſſunt ſeruari, ut ĩ. de admi. tut. l. lex quæ.

hic ſuit in ſententia expreſſum, ne etiam decem det, ut ff. de compenſa. l. quod in diem. §. ſi rationē, & de nego. geſt. l. ſi autem. §. pe. unde neceſſaria eſt reſtitutio. Item contra infra eo. l. ſi. & ff. de dolo. l. ed de dolo. So. hic liberandus, ibi liberatus fuit iudicatus. Accurſius.

b Poteſt.] Sed non uidetur danda contra patrem, ut infra qui & aduerſ. quos. l. ſi. quæ eſt contra. Solut. petit reſtitui, ſed non datur ſecundū Ir. quod non placet. Tu dic ꝙ datur cōtra emptorē, ſi nō habet regreſſum de euictione, ut hic: nō contra patrē, ut ibi. Alij, ꝙ per obliquū reſtituitur, & ſic de euictione teneatur, ut hic, non autē directo, ut ibi.

SI ADVERSVS libertatem. &c.

SI poſt] CASVS. Pater fecit teſtamentū, & minorē inſtituit: rogauit hæredem de manumittendo ſeruū, ſi daret ei x. ſeru° libertatē corā iudice petiit, & pronunciauit iudex ſibi libertatē deberi, & eum nō debere dare. x. uult heres minor reſtitui contra ſententiā: an poſſit quæritur? & dicitur: aut ſeruus manumiſſus eſt, aut nō: ſi non, reſtituetur. ſi ſit, eā libertatem, licet indebitā, reuocare non pōt, ſed damnum ſi quod paſſus eſt, iudicio neg. geſt. ut à curatore reſarciatur, conſequetur. Nota, ex iſta l. quòd aliud eſt pronunciare quem eſſe liberandum, & aliud pronūciare quem eſſe liberum. Bal. Viuia.

a al. accō modauit, in omnib. rectè.

al. ain ng

a reuocare

ſine decreti recitatiōe alienari poſſunt: [a] ſi poſtquā ſibi donatę fuerint, poſtea alij donanti eandem patri uoluntatem in minori ætate commodauit, nec præſtituta tempora reſtitutionis exceſſit, hoc auxilium implorare pōt. [b] Da. VIII. Kal. Ian. AA. Cons. B

TITVLVS XXXI.

SI ADVERSVS LIBERtatem.

Minor reſtituitur contra ſententiā, qua pronunciatur aliquē liberandum, ſed non contra ſententiam libertatis. h. d. hac lex not. Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Hanniæ. *

SI poſt decretū [c] ꝑtoris uiri clariſs. q [d] fideicōmiſſariā libertatē deberi [e] pronunciauit, [f] Secundus, [g] (quē cōditioni [h] nō paruiſſe conquereris) manumiſſus non eſt: ętas tua litis inſtaurationē admittit. [i] Quòd ſi libertatem (quamuis indebitā) dediſti, [k] nō poſſe eam reuocari [l] intelligis: ſed damnum quod ob eā cām [m] illatū [n] eſt, iudicio negociorum geſtorum à curatoribus tuis [o] eē ſarciendū. PP. II. Kal. Iul. Laterano & Rufino Cons. C

Manumiſſio uindicta i. cauſa cogni ta qt cum decreto, ratione minoris ætatis retractari non poteſt. h. d. Bal. Vel ſic: Minor aduerſus libertatem præſtitam, licet dolo manumiſit, non reſtituitur, ſed manumiſſus propter dolum tenetur. Salic. D

II. Imp. Gord. A. Solaniæ. *

ET ſi minor uiginti annis, [p] ut allegas, cōſtituta ſeruum tuū ab eo circūſcripta [q] in concilio [r] manumiſiſti: tñ uindictæ impoſitio, † qua libertas iuſta munitur, nec obtentu [ſ] quidē ętatis reſcindi pōt: indennitati verò tuæ à manumiſſo, ſcilicet ſarciēdæ ab eo cuius iuriſdictio eſt, quatenus iuris ratio permittit cōſuli [t] debet. PP. VI. Id. Mart. Gordiano. A. II. & Pompeiano Cons.

Quod eſt nullū, non reſcinditur per reſtitutionē in integrū. Item inepte petitur reſtitutio in integrū ſuper eo quod nullū eſt. Item reſarcitio damni, & punitio criminis poſſunt procedere ex eadem inſtantia. Bal. Vel ſic: Libertas præſtita a minore cauſa non probata, non valet ipſo iure, ea verò probata valet nec reſtituitur: ſed contra manumiſſum uel doloſum curatorem agit. Salic.

III. Imp. Valerianus & Gallie. AA. Marthonæ * & Sabinillæ.

QVos retrahi in ſeruitutē poſtulatis, ſi nō in concilio cā cognita, cum minores annis uiginti fuiſſetis, manumiſiſtis: nō per in integrū reſtitutionē, ſed ipſo iure [u] perſequi poteſtis. Quòd ſi pro

k Dediſti.] maior infante, & tutore auctore, & decreto prętoris, & peculio non ſequente manumiſſum, ut ff. de manu. uindic. l. pupillus.

l Reuocari.] niſi ex magna cā hoc a principe conſequatur, ut ff. de mino. l. niſi.

m Ob eam cauſam.] i. ob manumiſſionē.

n Illatum eſt.] pupillo.

o Tuis.] ſed ſi non ſint ſoluendo, de dolo actio uel in factū, inquātū intereſt minoris, deī ad ītereſſe in manumiſſum, ut ff. de dolo. & elegan ter. i prin. & de inof. teſt. l. ſi ſub hac, & ff. eo. l. uerū, in prin. facit ff. de adminiſt. tu to. l. ſi minoris.

* Solaniæ

† aliàs tamē uindicta īpoſita, qa &c.

ET ſi minor.] CASVS. Ad intelligentiam caſus no. ꝙ minor xx. an. manumittere non pōt niſi ex cauſa ꝓbabili allegata & approbata in concilio. Pone ergo, ſi mulier minor circūſcripta à Sticho manumiſit eū, an ꝑ beneficiū reſtitutionis eā libertatē reuocare poſſit, q̄ritur? & dicitur ꝙ non. quod dicit, neq; obtentu, &c. dic de quo magis vř, quàm per act. de dolo. ſed ut damnū quod paſſa eſt eū manumittendo, à manumiſſo, ut ſibi reſarciatur, act. de dolo conſequetur.

* Matronę.

p Viginti annis.] dū modo exceſſerit infantiā, ut ff. de manu. vindi. l. pupill.

c Poſt decretum.] i. ſententiam.

d Qui.] ſ. clariſſimus.

e Deberi] ſ. Secundo.

f Pronunciauit.] & male. Accurſ.

g Secundus.] proprium nomen ſerui.

h Conditioni.] ſcilicet adſcriptæ in teſtamento. & ſic male pronunciauit: ſed tamen ualuit ſententia: quia contra ius litigatoris fuit lata, ut ff. quæ ſenten. ſine appell. l. 1. §. 1. in ſi.

i Admitti.] per in integrum reſtitutionem. Sed certe immo ipſo iure non eſt liber niſi conditione impleta, ſicut nec redit prædium ob tributa uenditum in bonis domini, niſi ſoluerit tributum, ut ff. de reſcin. uend. l. pen. quæ eſt argumen. contra. Eſt & aliud argu. contra. ff. ſi quis omiſſ. cauſa teſt. l. quis autem. §. fina. Solu. in prima erat obligatus dare: hic non, ſi uolebat eſſe liber, ut ff. ſi quis omiſſ. cau. teſt. l. ſi quis ſub. Vel ut ſolum utrunque, dic

q Circūſcripta.] promiſit multa, nec ſoluit poſtea. Acc.

r In concilio.] i. cauſa probata, quæ ſunt multæ, ut inſti. qui manumit. non poſſ. §. eadem.

ſ Nec obtentu.] de quo magis uidetur.

t Cōſuli.] actione de dolo, uel in factū, ut ſ. l. ꝓxi. dixi.

QVos retrahi.] CASVS. Si minor. xx. an. cauſa apud conciliū non probata ſeruum ſuū manumiſerit, ipſo iure manumiſſio impediēt lege Ælia Sētia non tenet: unde neq; reſtitutione opus eſt. ſi autē cauſa cognita & probata libertas data eſt, per in integ. reſti. reuocari non pōt. ſi autem culpa uel fraude liberti curatoris ſui manumiſit, damnum quod paſſus eſt ab eo, per iudicem, ut reſarciatur, conſequetur. ꝙ ſi fraus eius aperta fuerit, grauius procedet contra eum, corporalem ei pœnā infligendo.

u Ipſo iure.] quia lex Ælia Sentia impedit libertatem, ut inſtit.

uerin ſtit. qui manu. non poſſ. §. eadem.

a Non poteſt.] ſemel. n. cauſa approbata ſiue uera ſiue falſa, libertas præſtita non retractatur, ut inſtit. qui manu. non poſſ. §. ſemel.

b Liberti.] i. hic manumiſſus, dum ſeruus fuit curabat ueſtra negocia, & male, nunc tenetur forte actione de dolo, argu. ff. de dolo. l. & elegãter, in princ. ar. ff. de offi. præſi. l. ſi. Vel dic quod quidã libertus alius, & curator tuus, prædicta ſ. fer uo paſſus eſt eũ facere, uel forte ẽt doloſe minorẽ ad ea facienda induxit. & pro hoc ſ. de admini. tut. l. ſi liberti.

c Dubitaturus] præſes.

d Grauiorẽ.] i. ſi deprehenſum erit, quod ille libertus commiſerit dolum.

e Executionẽ.] duplici ergo ratione punitur: quia idẽ eſt libertus & curator.

f Deprehendatur.] in perſona, uel arbitrio iudicis, ſed in rebus non poteſt.

IN iudicio.] CASVS. Si minor aliquẽ de poſſeſſione libertatis in ſeruitutem reuocare uoluerit, dicẽdo eum eſſe ſeruũ ſuum, & pro libertate ſnia dati eſt, an aduerſus eã ſi petat reſtitui, audiẽdus ſit, quæritur? & dicitur quòd non.

g Pro libertate.] cõpetente, non cõpetitura. & ſic non eſt contra. ſ. eo. l. i. hæc enim ẽ liberalis cauſa, ibi non. nã petitur ibi, ut detur libertas. ff. de iudic. l. qui ſe, & arg. ff. de mi. l. ex cauſa, in fi. & l. ſeq. & l. uerum. §. i. l. ſi & 2. & ff. de dolo, dolo, in fin.

h Sine appellatione.] poteſt ergo appellari in cauſa liberali, ut & ff. de appel. l. illud.

A bata cã libertas præſtita ẽ, reſtitutio in integrum cõtra libertatem locum habere non poteſt. [a] Si tñ in ea re, culpa ſeu fraude liberti, [b] eiuſdemq; curatoris, ratio ueſtra læſa ſit: ſarciri damnum ab eo qui hoc intulit, præſes prouinciæ curabit: nõ dubitaturus [c] ẽt grauiorem [d] executionẽ [e] B adhibere, ſi quid tam aperta fraude cõmiſſum eſt, ut puniendum in liberto crimen deprehendatur. [f] PP. VIII. Kal. Octo. Sæculare II. & Donato Cons.

Contra ſententiã libertatis procedit appellatio: ſed nõ in integrũ reſtitutio. h. d. Bal. Vel ſic. Aduerſus ſententiã in cauſa liberali declaratoriè latã minor non reſtituitur, ſed appellatur. Salic.

IIII. Imp. Diocleт. & Maximia. AA. & CC. Tatiano. [*]

IN iudicio de liberali cã ſententiam pro libertate [g] latam, ne quidem prærogatiua minoris ætatis ſine appellatione [h] poſſe reſcindi, ambigi non poteſt. Dat. VI. Id. Ian. ipſis. AA. V. & IIII. Cons.

[*] al. Titiano. al. Tacipano.

TITVLVS XXXII.

SI ADVERSVS TRANSactionẽ uel diuiſionẽ in integrũ minor reſtitui uelit.

Minore reſtituto contra tranſactio nem uel diuiſionem, reſtituitur aduerſarius ad ueterem actionem. Bald. Vel ſic: Minor aduerſus tranſactionem uel diuiſionem poteſt reſtitui, quo reſtituto, aduerſarius eius in priſtinum ſtatum reponitur. Salic.

I. Imp. Seuerus & Antoninus AA. Antonio. [*]

CVm in integrũ pupilla rſtituta, reſcindi tranſactionẽ, vel diuiſionem placuit: tu quoq; [i] actionibus quas pridem habuiſti, vtèris. [k] PP. XV. Kalen. April. Sirmij, CC. Cons.

[*] Honorato.

Per reſtitutionem actio eliſa roboratur aduerſario: uel denuo oritur, ſi prima erat ipſo iure extincta. Bald.

II. Imp. Diocle. & Maximi. AA. & CC. Hmnodæ. [*]

C SI ex perſona minorum in integrum reſtitutio aduerſus tranſactum [l] propter ætatis auxiliũ imploretur; [m] tibi quoque agenti ex integro, uel replicatione [n] contra exceptionem pacti, uel ſi peremptam [o] eſſe conſtet priſtinam obligationem, ex inſtauratione [p] negocij tributa [tibi [*]] actione [†] cõſulendum eſt. Dat. Kalen. Decemb. CC. Cons.

[*] Cornadæ.

SI ADVERSVS TRANSACTIONEM uel diuiſionem in integrum minor reſtitui uelit.

CVm in integrum.] CASVS. Minor fundũ petiit, & tranſegit: aduerſus tranſactionem uult reſtitui. an eo minore reſtituto, reſtituatur maior ad actionem priſtinam, quæritur? & reſpõ. quod ſic, & expone uerba ibi, tu quoq;. tu, ſ. qui cum eo tranſegiſti. uel dic, tu. i. pupilla. & ſic dic caſum. l. ſeq. A pupilla fundũ qui petiit, & tranſegit. ſi aduerſus tranſactionem reſtituitur minor in integ. an ad act. reſtituatur maior? Et ſi minor excipiat de pacto de non petendo, replicabit maior, quòd fides ei ſeruãda non eſt, qui fidem ſeruare noluit. Si autem interuenit ſtipulatio Aquiliana, & acceptilatio, ad priſtinum ius reſtituetur iudicis officio.

i Tu quoque] i. tu pupilla impetrata in integrum reſtitutione. Vel dic tu, qui cum ea tranſegiſti, & ſecundum hoc eſt contra. ff. de mi. l. cum minor. Solut. hic habebas actionem aduerſus pupillam a primordio, qua modo poterit uti contra minorem, ibi non. Vel dic, ut infra. l. proxi. Accurſius.

ADDITIO. Tu dic quòd aduerſarius non reſtituitur niſi ad actionẽ illam, in qua læſus erat per illum actũ, contra quẽ petita eſt reſtitutio, ſecus ſi ſuã actionẽ aliàs amiſerat, ut i cõtrario. Ba.

k Vteris.] diſtingue, an fiat tranſactio ſu per re quã petebat minor, quæ poterat alienari ſine decreto, ut tunc ſine tutore nulla ſit, cũ eo, ſ. tutore ualeat, ſed reſtituitur. idẽ in adulto habente curatorẽ, ut ſ. de in integ. reſti. mi. l. 3. an quæ nõ poterat alienari ſine decreto, & tunc ipſo iure nulla ſit ſine decreto, licet interuenerit tutor uel curator, ut ſ. de præ. mi. l. non ſolum, & ff. de trãſ. l. cum hi. §. ſed cũ lis. Sed arg. cõtra. ff. de reb. eorum. l. 3. §. idemq; erit.

Tráſactio facta à minore, an ualeat.

ADDITIO. Dic quod aliud in ſententia, ut ibi: aliud in tranſactione, ut hic. Barto.

l SI ex perſona.] Tranſactum.] aliàs trãſactionem.

m Imploretur.] ut nõ dent præmiſſa, uel ſic ut ſ. l. proxi.

n Replicatione.] eo caſu quo per pactũ ſimpliciter trãſactio facta eſt.

o Peremptã.] ſ. per acceptilationem.

p Inſtauratione.] ita enim fit reſtitutio, ut unuſquiſque ſuum habeat, ſiue erat ſpecies, ſiue quantitas, ut tunc inquantum minor eſt locupletior, ut ff. de minorib. l. quòd ſi minor. §. reſtitutio, & ff. de actio. empt. l. Iulianus. §. ſi quis colludente, & arg. ſ. de D tranſact. l. ubi pactum. Si uerò erat actio, & tunc reſtituitur ipſo iure aduerſarius minoris, ex quo minor eſt reſtitutus, & ſic habet ex perſona minoris, quod ex ſua non poteſt, ut hic, & ſupra. l. proxi. & infra de temp. in integ. reſti. l. petendæ, in fi. & ff. ad Velleia. l. ſi debitrix. §. ſi pro eo, & ff. eo. l. ſi. & contra alium, non ſolum contra minorem, ut ff. de tute. & ra. diſtra. l. alterius, licet aliàs actio extincta, &c. vt arg. contra. ff. de ſolu. l. qui res. §. aream, ſed ſpeciale eſt hic in minore ratione æqualitatis. iniquũ enim eſſet, quod minor reſtitueretur, alter non. ſeruari. n. debet æqualitas, ut ſ. de Imp. & al. ſub. l. 2. & l. quamuis, & ar. ff. ſi ex noxa. cau. aga. l. 2. in ſi. Alij dicunt per officium reſtituendum, non ipſo iure, ut hic innuit, & argu. ſ. de accepti la. l. ſi. Sed quodcunque dicas, eſt contra. ff. eo. l. cum minor. ubi aduerſario minoris non datur reſtitutio, licet minor reſtituatur. Sol. diſtingue, aut perdidit aduerſarius actionem ob reſtitutionem minoris, ut hic, & ſic

Reſtituto minore, an aduerſarius eius reſtituatur ipſo iure.

[*] deeſt in oĩbus.

[†] quidam aſſerũt in quibuſdã ſcriptũ inueniri, actione reſciſſoria, quod ẽ nullo meorum reperi. Cont.

Æqualitas ſeruanda eſt.

& ſic reſtitutus: aut non, ut ibi. uel ibi in ſnſa, hic in tranſactione. Vel uerius diſtingue, an ſint cõiunctæ ſpês, an nõ, ut ff. eo. l. ét. §. 1. & ĵ. de tẽp. & repa. appel. l. per hanc, & ĵ. de appel. l. fi. in prin. Itẽ quid differt hæc. l. à ſuperiori? Reſp. hæc clarius diſtinguit, ſit perempta prima actio ipſo iure, uel nõ, quá prima. Itẽ in prima pupilla agebat ad rẽ ſuper qua fuit tranſactu ſecũdũ primum caſum ibi poſitũ, in ſecunda cõueniebatur. Itẽ in prima de diuiſione etiã dicit, de qua non dicit in ſecunda: de qua dic, quòd prouocatur minor, & nõ prouocat, & tales tunc ẽt ſine decreto, ſed reſtituitur, ut ĵ. de præ. mino. l. inter oẽs, & ff. de reb. eo. l. ſi pupillorum, & ecõtra actor ſuæ actioni reſtituit, ut ſ. l. proxi.

a debitõre in omnibus recte.

ᵉ Sororicę

SI ADVERſus ſolutionem à tu. &c.

De hoc tractat lex prima, Accur.

b Vel à ſe.] de hoc tractat. l. 2. Accur.

c Factam.] ſubaudi, uelit minor reſtitui.

Exẽplo. CASVS. Si tutor pupillo ex administratione teneatur in centũ, & ei facto adulto, uel eius curatori ſoluit: an liberetur, quæritur? & reſp. ꝙ ſic. ſi autẽ pecunia conſumpta fuerit, uel aliàs læſus per ſolutionem ſibi factam, neq; tempus reſtitutionis in integ. excesſit, puta. xxix. ann. aduerſus ſolutionem reſtitui poteſt.

d Tutores.] q. d. non ſolum debitores alij.

e Adminiſtratione.] ſcilicet mala.

f Liberantur.] ĵ. de admi. tut. l. fruſtra. 2. Accur.

g Implorari.] ſcilicet officium iudicis, vt ff. de mino. l. quòd ſi minor. §. vlti.

h Poteſt.] quia ſic quælibet datur, vt ff. de mi. l. in cauſæ. 1. §. cauſa. Et conſidera hic, quia debitor pupilli aut plenam, aut pleniorem, aut pleniſſimam conſequitur; ſecuritatem. Plenam, ſi ſoluit pupillo ſine tutore, uel adulto ſine curatore: & hanc pecuniam ſaluam habet, vel tantundem, vt inſti. qui. ali. lic. §. nunc autem admonendi, & ff. de ſol. l. in pupillo. Pleniorem, quando cum auctoritate tut. vel cura. nam tunc ipſo iure liberatur. ſed reſtituitur minor, ſi non habet pecuniam ſaluam, vel tantundem, vt inſti. in d. §. & hic, niſi in tribus caſibus, vt ĵ. de admi. tu. l. ſancimus. 1. & l. conſtitutionem, & ĵ. ad Trebel. l. pe. in prin. Pleniſſimã, quando cũ iudice, vt d. l. ſancimus, & inſti. d. §. & ff. eod. l. ait prætor. §. 1. & 2.

Debitor pupilli plenã, pleniorem & pleniſſimam conſequitũ quque ſecuritatem

ADDITIO Similem habes gloſ. in §. fi. inſti. qui. alie. li. vel non. Item aliam ſimilem, in l. ait prætor. §. permittitur, in verbo, imputandum ff. de mino.

Indebito.] CASVS. Si minor ex minus ſolenni teſtamento per ignorantiam iuris legata ſoluit indebita ciuiliter, licet naturaliter debita: an per beneficium reſtitutionis ſibi detur reſtitutio, quæritur? & reſp. quòd ſic. Vel dic quod detrahere potuit Falcidiam, & non detraxit, ſed legata ſolida ſoluit, & reſtituetur.

i Indebito.] ſ. iure ciuili, ſed naturaliter debito, vt quia poterat per legem Falcidiam retineri, vel quia non erat ſolenne teſtamentum.

TITVLVS XXXIII.

SI ADVERSVS SOLVTIONÉ ᵃ à tutore, ᵇ uel à ſe ᵇ factam. ᶜ

Minor cauſa cognita reſtituitur aduerſus ſolutionem factam eius curatori. h. d. Bal. Vel ſic. Tutores quondam pupillorum ſoluentes curatoribus eorum liberantur: ſed eis dabitur reſtitutio, ſi pecunia eis nõ ſit ſalua. Sal.

I. Imp. Diocl. & Maxi. AA. & CC. Sotericæ. ᵉ

A Exemplo cæterorum debitorum tutores ᵈ ẽt quę ex adminiſtratione ᵉ tutelę debent, curatoribus ſoluentes liberãtur: ᶠ B ſed ante tẽpus in integrũ reſtitutionis præſtitutum edicto perpetuo permisſum beneficium implorari ᵍ & an ſit tribuendum, per cauſæ cognitionem æſtimari poteſt. ʰ Dat. VI. Id Feb. CC. Cons. C

k Licet per errorem.] quia fecit pater legatum non adhibitis ſeptem teſtibus.

l Iuris.] quo caſu non daretur maiori repetitio, quia naturaliter debebatur, ſed minori datur reſtitutio, ut ſupra de iuris & facti ign. l. cum quis, & inf. a ad l. Fal. error, ſed per errorem facti ſolutum ẽt à maiore repetitur, ut d. l. error. Et diſtingue: aut eſt debitũ utroq; iure, ſ. iure naturali & ciuili, aut neutro, aut uno tantũ. Primo ſi eſt tale quid qđ non põt alienari ſine decreto, non põt ſoluere ſine decreto niſi defunctus permiſerit, ut ff. de reb. eorũ. l. magis. §. ſi pupillus, aliàs cum tutore faciat, ut inſtit. de auct. tuto. in pric. & ſi ſine eo faciat, liberatur per conſumptionem creditoris, nõ aliàs, ut ff. ſi cert. peta. l. non omnis, §. ſi pupillus. In ſecũdo repetit iure cõi ꝑ condictionem indebiti. In tertio ſi eſt naturaliter tantum debitum legitime ſolutum, i. cum tutore uel curatore, uel decreto, nõ repetit niſi per reſtitutionem extet, uel nõ: ut hic, ſed non legitime ſolutum, ſi extat, uendicatur, ſi eſt conſumptum, cedit in ſolutum, & ex communi iure patitur compenſationem: ſed ratione ætatis compenſationem euitat, & repetit, ut ff. de nego. geſto. l. 3. §. alterius, & ff. ſi cer. pe. l. non omnis. §. fi. & hic, & ff. ad Trebellia. ſi eius. Sed quidam dixerunt pupillum ſuo nomine repetere etiam ſine reſtitutione, ut diximus. ff. de condict. inde. l. interdum.

Minor reſtituitur contra ſolutionem debiti naturalis, quam facit lapſus errore iuris. Bald. & Salic.

II. Idem AA. & CC. Laurinæ. ᵃ

ᵃ al. Lauronizæ. al. Latinæ.

Indebito ⁱ legato, licet per errorem ᵏ iuris à minore ſoluto, repetitionem ei decerni: ſi necdum tẽpus ˡ quo reſtitutionis tribuitur auxiliũ, exceſſerit: rationis eſt. Da. XV. Ka. April. Sirmii, CC Cons.

Indebitũ ſolutum à minore, quẽadmodum repetatur.

TITVLVS XXXIIII.

SI ADVERSVS DOTEM &c.

Heres minoris, qui ſui facilitate dederat omnia bona ſua in dotem cum pacto de lucrando, vel ſine: poteſt ex perſona mulieris in integrum reſtitui: ut corrigatur exceſſus huiuſmodi. h. d. eſta lex not. Bal. Vel ſic: Minor circunſcripta in datione dotis uiro tanta dote non digno, poteſt reſtitui, & eius hæres. Salic.

I. Imp. Alex. A. Valenti.

Voniã circunuentam ᵐ dicis ſororem ⁿ tuã omnia bona ᵒ in dotẽde

m Tempus.] ſ. uſque ad annum utilem olim: hodie uſq; ad quadriennium, ut infra de temp. in integ. reſtitutio. l. ſuperuacuam.

SI ADVERSVS DOTEM reſtitutio poſtuletur.

Voniam circunuentam.] CASVS. Si mulier minor omnia bona ſua marito qui indignus erat tot bona recipere, circunuenta in dotẽ dedit, & in matrimonio poſtea deceſſit: an frater ſuus ad quẽ de iure ſua hæreditas pertinet, ex perſona defunctæ reſtitui poſſit, quæritur? & reſpon. ꝙ ſic, ſi nondum tẽpus exceſſit, quo locũ habet in integ. reſt. ſed cum uideatur ꝙ iure cõi repetere poſſit, cũ ſit hæres, intellige ꝙ maritus fecit pactum de parte dotis lucranda mortua muliere in matrimonio, ad quam uult iſte reſtitui, & ad fructus quos medio tempore ex portione quæ in dotem dari non debuit, recepit maritus, & ſic eſt contra. ff. de mino. l. in cauſæ, in prin. ſed ibi fuit maior, ſecundum Io. Not. ex iſta. l. quòd mulier poteſt dare in dotem omnia bona ſua: tamen ſi eſt minor & læſa, põt petere reſtitutionem in integ. non aduerſus matrimonium, ſed aduerſus modũ dotis conſtitutæ. No. inſuper quòd reſtitutio tranſit ad hæredem, ſecundum Bald.

Prædia minoris an poſſint in dotẽ dari.

n Circunuentam.] quia facto pacto de non petendo cũ donaſſet marito ſuo bona ſua.

o Sororem.] quia cum nobiliori & ditiori & pro minori quantitate potuiſſet contrahi.

p Omnia bona.] ſed an ꝑdia poſſint dari in dotẽ? Reſp. non

non, ſecundum Io. arg. ̅j. de pręd. mi. l. ob æs. Arg. cõtra. ff. de iure dotium. l. Titia, quanquam poſſit reſponderi φ ibi non dederit minor, ſed maior effecta, ſecundũ Io. mi nor tũ erat cum permutauit, & eodem modo reſpondeas ad id quod eſt infra, de admi. tu. l. lex quæ, in prin. ſed ſe cundum Azo. poteſt dici ſpeciale in dote, nec obſtat. d. l. ob æs, ut ibi notatur.

a Pertinuit.] de iure prætorio, ad quid ergo fuit neceſſaria reſtitutio, cum cõi iure poſſit repetere, cũ ſit hæres, ut ff. eo. l. in cauſæ. 2. in princ? Reſp. dic φ pactum erat hic quod parte dotis lucraretur uir mortua uxore. Vel aget pro fructib. medij tẽporis eius portionis quæ non debuit dari in dotem, cũ uir non eſſet dignus tanta dote, ut ff. de uſu fruct. l. qui uſumfructum. §. ſi. & l. quęſitũ, ſed ſecũdum Azo. etiam cũ actione communi competit reſtitutio, ut ff. de minor. l. in cauſæ. §. Pompon.

b Defuncti.] qđ fieri põt, ut ff. de in int. reſti. l. nõ ſolũ, & intra quantũ tẽpus ſit, dices. ̅j. de tẽp. in inte. reſt. l. ea quæ. §. 1.

c Præſente.] uel per cõtumaciam abſente. ff. đ mi. l. in cæx j. § cauſa. Et ut omnia ſoluas contraria, dic quod mulier maior omnia quæ habet, poteſt dare in dotem, ut ̅j. de iure dotium, l. nulla, minor ſi ultra patrimonij promittat, ipſo iure non ualet, ẽt ſi tutor uel curator promittat: niſi dolo uel aĩo donandi, quo caſu ualet in ſui tutoris uel curatoris præiudicium, ut ff. de iure do. l. ſiue generalis, & de admi. tut. l. cũ poſt. §. 1. ſi uero ultra uires, ut habens centũ, debet quinquaginta, & lx. dat in dotem: ualet, ſed reſtituitur, ut ff. de mi. l. ſi ex cauſa. § in dotis, ſed & cum auctoritate tutoris ultra uires ualet promiſſio, ſed exceptionẽ habet de æquitate, ut ff. de admi. tu. l. cum poſt §. 1. & hæc in ea: in hærede autem eius dicas, ut modo dixi.

diuerſa Mulier an poſſit omnia bona ſua dare in dotẽ.

† Cõfer cũ l. auxiliũ, ff. de min.

diſſe: an ueritas allegationi [tuæ] adſiſtat, ſi ad te hæreditas ſororis tuæ uel bonorũ poſſeſſio pertinuit,[a] & tẽpora nondũ prętererint intra quæ legibus conceditur ex perſona defuncti[b] poſtulare in integrũ reſtitutionem, præſes prouinciæ præſente[c] aduerſa parte examinabit. Dat. VI. Id. Iul. Maximo & Paterno Cons.

TITVLVS XXXV.

SI ADVERSVS DELICtum, &c.

Vbi minor deliquit per dolũ, reſtitutio nõ procedit, ſed ubi per culpam, ibi ſubuenitur ei per reſtitutionem in integrum. h. d. Bal. Vel ſic: Contra delictum culpa cõmiſſum minori ſuccurritur ope reſtitutionis in integrũ, contra uero commiſſum dolo non ſuccurritur, ſi criminaliter agatur: ſecus, ſi ciuiliter. Salic.

I. Imp. Seuerus & Anton. A A. Longino.

IN criminib[a] quidem ætatis ſuffragio minores[e] nõ iuuantur. etenim malorum mores infirmitas[f] animi non excuſat: ſi tamen delictum[g] non ex aĩo, ſed extra uenit,[h] noxia[i] nõ cõmittitur,[k] ẽt ſi pœnæ cã pecuniæ damnũ irrogetur,[l] & ideo minoribus in hac cauſa[m] in integrum reſtitutionis auxilium cõpetit.[n] Dat. Id. Octob. Seuero A. II. & Victorino Cons.

Minor non petens tutorem filio impuberi ipſo iure ſeruatur illæſa, nec ſucceſſione impuberis eſt priuanda. h. d. Bal. Vel ſic: Del. dum tutoris nõ petiti, non cadit in matrem ætate minorem. ideo nõ priuatur ſucceſſione filij morientis in ætate pupillari. Salicet.

II. Imp. Dioclet. & Maxim. A A. & CC. Proculæ.

LIcet in delictis ætate neminẽ excuſari conſtet:[o] matri tamen, quæ filiis tutorem ætatis lubrico lapſa non petiit, eorum minime denegari[p] ſucceſſionem conuenit: cum hoc in maioribus matribus tantùm obtineat.[q] V. Non. Mar. CC.

TITVLVS XXXVI.

SI ADVERSVS VSVCAPIONEM, &c.

SI ADVERSVS DELICTVM SVVM, &c.

Supra dixit qualiter in contractibus minoribus ſuccurratur, nunc quomodo in delictu.

IN criminibus.] CASVS Si minor an delictũ aliquod commiſit, an aduerſus delictum reſtitui poſſit, quæritur? & diſtinguitur, aut ex animo prouenit delictum, aut non. ſi ſic, nõ reſtituetur ut in nihilũ teneatur. ſed cũ aliàs quàm ex animo, puta ex culpa deliquiſſet, ei poſſet pœna infligi, ſed per in integrum reſtitutio. ſuccurritur, & hic ſubintelligitur ille uerſi. etiam ſi pœnæ, &c. vnde poſſet continuari cum prima parte, & tũc illi duo uerſi. ſed cũ, &c. & illud, & ideo, &c. debent diſtingui, utrũ dolo an culpa deliquerit, ut ſi dolo, non reſtituatur, & ſic loquitur prima pars. uel culpa, & reſtituetur, & ſic loquitur ſecunda pars.

d In criminibus.] ex animo prouenientibus, ubi fuit uoluntas nocendi, ut ̅j. ad le. Cor. de ſic. l. j. & l. ſi quis, mali tiam enim, &c. ut ̅j. ſi minor ſe ma. l. 2. & 3.

e Minores.] ſunt tamen doli capaces.

f Infirmitas.] eſt tamẽ doli capax, cum ex animo delinquat: alias non tenetur, ut ff. ad l. Cor. de ſic. l. infans, & de fur. l. impuberem, & infra de pœnis. l. impunitas.

g Delictum.] delictum eſt genus generaliſſimũ, ſiue ueniat ex animo, ſiue non: ſed crimẽ eſt genus ſubalternum. cõtinet enim ſub ſe furtum & adulterium, & alia φ ex animo proueniunt i. ex cõſcientia. & ſic caute dicit delictum hic, ſed ſupra dixit crimen.

h Extra uenit.] puta tantum ex culpa, non dolo, ut patet. ff. ad le. Cor. de ſicar. l. in l. & ad le. Aquil. l 5. §. j.

i Noxia.] i. delictũ, ut inſtit. de noxa. in princi. unde uerſus: Noxia delictum, delinquens noxa uocatur.

k Non cõmittitur.] ſ. inexcuſabilis, nam commiſſa per in integrũ reſtitutionem excuſatur, licet aliàs ſi deliquiſſet ex animo, irrogaretur ei pœna pecuniaria. nam tunc nõ ſubuenitur, niſi ut habeatur pro tranſacto uel confeſſo, ut ſubiicit, & dixi plene. ff. de min. l. ſi ex cauſa. §. nũc uidẽdum. Item cõtra. ff. commo. l. j. in fi. ubi ex dolo dicit pupillum non teneri. Solutio. illud per tertiam ſtatim legem ibi corrigitur: ut ibi diximus. Accurſius.

† [Pro, ſi tamen, legendũ eſt, ſed cum. In quibuſdã exem. notatur. alias legi, ſed ex cõtracta ve nit, &c. ſed hanc lectionem non reperi, nec videtur eſſe recta. Cõ. i. ſcelus, vel crimẽ, committit tamẽ delictum, qđ minus eſt quam crimen. Delictũ, & crimen differunt.] al. lapſu.

l Irrogetur.] cum ex animo uel ſine, & dic irrogetur, ſi non petat reſtitui.

m Hac cauſa.] cum non ex animo delinquitur. Accur.

n Competit.] in totum, ut ff. de reg. iur. l. fere.

LIcet.] CASVS. prima lex loquitur quando minor delinquit in faciendo. hæc in omittẽdo. ſi ergo mulier minor, quæ lubrico ætatis lapſa eſt, intra annũ filiis ſuis tutorem non petiit, an reſtitui poſſit quo magis ad ſucceſſionẽ filiorũ ſuorũ poſſit uenire, quibus non petiit tutorẽ, quæritur? & reſp. φ reſtitu. non eget auxilio, quia ipſo iure tuta eſt, quia φ amittat ſucceſſionem aliorum, locum habet in maioribus matribus. Viuia.

o Conſtet.] cum ex animo proueniunt, ut ̅s. l. proxi.

p Denegari.] nec ipſo iure. Accur.

q Obtineat.] ut intra annum petant, aliàs repellãtur ab eorũ impuberum ſucceſſione, ut inſtit. ad Tertull. § fi. & ̅j. de leg. hære. l. ſciant, & ̅j. quando mul. tutelæ offic. l. 2. & ̅j. ad Tertull. l. matres, & ̅j. qui petant tut. l. cum à matribus, ſunt ergo tutæ matres minores ipſo iure, nec eſt opus reſtitutione, ſic & alias. ̅s. ex quib. cauſis inf. irro. l. penul. & infra de ſal. mo. l. j. in fin. & ̅s. de epiſc. & cler. authen. ſi captiui. Accur.

SI ADVERSVS VSVCAPIONEM reſtitutio, &c.

Licet

Contra eos.] CASVS. Si res minoris uſucapta uel præſcripta fuerit, an reſtitui poſſit, quæritur? & reſp. quòd ſic.

a Vſucapione.] ſ. triennij. nam. x. uel. xx. an. non dominium, ſed quaſi dominium acquiritur, ut infra de præſcrip. triginta ann. l. ſi quis emptionis, circa prin. Sed certe idem debet eſſe in præſcriptione, ut minores iuuentur, ut hic, & ĩ. quibus non ob. long. temp. præſcrip. l. non eſt incognitum, & ff de mi. l. etiam ei qui, & ar. ĩ. de temp. in integ. reſt. l. ſi intra. Et nota. ꝙ hic titulus non uidetur hodie habere locũ. nam in pupilli non, quia uſucapi non põt, ut ff de acq. rer. do bonæ fidei, licet ſit arg. contra. ff de exce. p do. l. apud. §. ſi quis non tutor. Sed dic quo ad opinionẽ erat pupillus, ut ibi no. Nec in prædiis adulti, quia alienari non poſsũt, ut ff. de re. eorum. l. 1. ergo nec uſucapi, uel præſcribi. ff. de uerb. ſig. l. alienationis. nec in re mobili adulti hodie, ſiue ſeruari poſſit, ut ĩ. de admi. tut. lex q̃. ſiue non: quia tanto tpe, ſ. triennij, retineri non poteſt. Sed certe dicta argumenta tio non ualet, ut dices infra, in qui. cau. in integ. reſti. nõ eſt neceſſ. l. ſi. Item nec in animalibus ſuper uacuis, quæ poſſunt alienari per illam. l. lex quæ, quia ut breuiter dicam, nulla præſcriptio currit contra minorem, ut infra, in quibus cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſſ. l. ſancimus, nec etiam præſcrip. xxx. ann. locum habere uidetur, licet lex illa, ſancimus, illam permittat, quia, aut cœpit a minore, & tunc non currit in pupillari ætate, ut infra de præſcrip. triginta anno. l. ſicut, & ſic eſſent xl. & iiij. anni, quando eſſet completa, aut à prædeceſſore, & tunc currit, ita quòd non reſtituatur, ut ff. de mino. l. Æmilius, & ex quibus cau. in poſ ea. l. apud Iulianum, & de fundo do. l. ſi fundum. Sed tu dic quamlibet temporalem uel perpetuam cœptam in perſona maioris contra hæredem minorem currere, ſed dari reſtitutionem, ſi compleatur contra eum, & ſic hanc intellige per l. ff. de mino. l. etiam ei, ut not. in l. ſancimus, & infra de nonnume. pecu. l. ſi intra, excepta. xxx. ann. præſcriptione ſuſ odio, quæ in pupillo dormit, ut in d. l. ſicut. Sed eam expone, ut ibi dixi.

t al. minoris.

Pupilli res an poſſit uſucapi.

Præſcriptio nulla currit contra minorem.

Contra uſucapionis damnum minor reſtituitur. h. d. Bald. Vel ſic. Vſucapio inchoata cum defuncto finitur cũ eius hærede, licet minore: ſed reſtitui põt. h. d. ſecundum intellectum communẽ dicti Salic.

I. Imp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Iſidoræ.

Contra eos qui res minorũ [t] tenent, ſi uſucapione [a] dominium acquiſierint, reſtitutionis auxilium eis decerni debet. Dat. Kalen. Maij, Sirmij, CC Cons.

TITVLVS XXXVII.
SI ADVERSVS FISCVM.

Minor reſtituitur etiam contra fiſcum. h. d. Bald. Vel ſic: Si minor lędatur in uenditione facta procuratori Cæſaris, poteſt reſtitui. & competens iudex eſt procurator fiſci. h. d. ſecundum meum intellectum & uerorem. Salic.

I. Imp. Seuerus & Anton. AA. Longino.

Si probus [b] in minore ætate cõſtitutus, circonuentus [c] à Rufino diſpenſatore noſtro, [d] uenditionem rei præcipiti animo precio longe minore [e] contrahere feſtinauit: iuris [f] publici [g] fiſcus [h] noſter in integrum reſtitutionis iure [†] ſequetur auctoritatem, Dat. Seuero. A II. & Victorino Cons.

Inter priuatos cognoſcit præſes prouinciæ. tamen inter priuatum ex una parte, & fiſcum ex altera, cognoſcit procurator Cæſaris adiuncto præſide. Bald.

II. Imp. Alexander A. Antiocho & aliis.

Si aduerſus priuatos in integrum reſtitutionẽ tam tu quàm fratres tui deſideratis: præſidis prouinciæ uiri clariſsimi notio ẽ: isque cauſa cognita æſtimabit, an auxilium quod imploratis, conferri uobis debeat. quod ſi aduerſus fiſcum id poſtulatis, intelligitis procuratorem meũ [i] unà cum [k] præſide, præſente fiſci patrono, [l] adire uos debere. Dat. Kalen. Augu. Alexandro A. II. & Marcello. Cons.

Si minoris res alicui eſt uendita à fiſco iure creditoris minus ſolenniter, & iniuſto precio: etiam poſt quinquennium retractatur, debitore ſatisfaciente fiſco. h. d. Bal. Vel ſic. Si fiſcus uendidit rem alienam ut ſuam, dominus poterat iure ſuo rem uendicare uſque ad quinquennium ſi erat maior. minor

SI ADVERSVS FISCVM, &c.

De perſonis minorum, & rebus & negociis, aduerſus quæ reſtituuntur minores, dictum eſt, nunc de perſonis dicendum, aduerſus quas reſtituuntur.

Si Probus.] CASVS. Minor. xxv. ann. procuratori Cæſaris longe minore precio quàm ualuit, uendidit, puta ualebat. xxx. uendidit pro uiginti rem ſuam, ſi petat reſtitui, corã quo reſtitutionis cauſa agitari debeat? Reſpond. ꝙ coram procuratore fiſci, qui iudex eſt inter priuatũ & procuratorem priuatæ rationi . procuratorem Cæſaris.

b Si probus.] proprium nomen eſt.

c Circunuentus.] re ipſa, non dolo aduerſarij, ſic ponitur. ff. de mino. l. in cauſę, 2. §. idẽ Pompon. aliàs non haberet in integrũ reſtitutionẽ cum ſi dediſſet dolus cauſam contractui, ipſo iure eſſet tutus, uel ſi incidiſſet, eſſet tutus actione ex eo contractu, ut ff. de actio. emp. l. Iulianus. §. ſi dolo, & §. ſi uenditor, & §. per contrarium. Vel dic dolum dediſſe cauſam contractui, ſed proceſſum fuit ad traditionem. unde ſicut maiori daretur ã dolo, ſic minori ĩ integrum reſtitutio.

d Noſtro.] ſ. pcuratore Cæſaris ſiue principis, qui & rationalis dr, ut s̃. de modo multarum. l. 2. & 3.

e Minore.] non tũ ultra dimidiam iuſti precij, quia & tunc ageret actione ex eo contractu, ut ĩ. de reſcin. uen. l. 2. ar. ff. de iure dotium. l. ſi res. §. 1. & l. iure ſuccurſum. §. ſi. Accur.

† hoc uerbum, iure, qđ antea ĩ oibus deerat, addidi ex manuſc. Contius.

f Iuris.] ius priuatorum uocat hic ius publicum, ideo qa publica auctoritate eſt inuentum.

g Publici.] i. iuris communis.

h Fiſcus noſter.] id eſt procurator fiſci, qui cognoſcit inter priuatum & Rufinum procuratorem Cæſaris, vt ĩ. eod. l. 3. Vel dic Rufinum eſſe procuratorem fiſci, & ſic fiſcus, id eſt procurator fiſci Rufinus patietur dari cõtra ſe reſtitutionem. Sed hic expone, ſ. diſpenſatore noſtro. i. fiſco. Sed tunc erit iudex procurator Cæſaris, ut ĩ. l. proxi. prima uerior.

Si aduerſus. CASVS. Si qs aduerſus priuatũ vult reſtitui, corã quo agitãda ſit cã reſtitutionis, q̃ritur? & reſp. ꝙ corã præſide prouinciæ. ſi autẽ contra fiſcum priuatus uult reſtitui, cognoſcet pcurator Cęſaris, an dãda ſit, nec ne: & hoc præſente prouinciæ præſide, & aduocato fiſci.

i Procuratorem meum.] qui cognoſcit inter priuatũ & fiſcum, ut hic, & ĩ. l. proxi. & ĩ. ubi cauſæ fiſc. l. ad fiſcũ. Et dicitur rationalis.

k Vnà cum.] ſed hodie ſecundum R. ſolus princeps cognoſcit, ut in auth. ut omnes obe iudi. §. ſi. col. 5. Accur.

l Patrono.] i. aduocato, qui ſi non adeſſet, ex integro cognoſci oporteret, ut ff. de iure fiſ. l. fiſcus, & s̃. de aduo. fiſ. l. ſi. Et no. in hoc titulo priuilegiatum contra priuilegiatũ admitti, ut ff. ex quibus cau. ma. l. ſi.

Priuilegiatus contra priuilegiatũ admitti tur.

Edicto

EDicto.] CASVS. Habebat minor aliquis prædium cenſuale, pro quo reddere cenſum ſingulis annis tenebatur, ceſſauit in ſolutione, procurator fiſci prædium diſtraxit, uult minor ad illud reſtitui, an ſit audiendus, quæritur? allegat minor pro ſe quòd ſit reſtituēdus, quia edicto diui Marci continetur, ꝙ ſi fiſcus uendit rem alienam ut ſuam, emptor ſecurus ſit præſcriptione quinquennali. quo edicto excipiebantur res minorum, ut vltra quintū anuum cōpetat minori rerum ſuarum reſtitutio. Reſpond. imperator quod edictū pro minore iſto nihil facit, quia tūc locum habet illud edictum, cum fiſcus uendit rem alienam ut ſuam. hoc autē caſu uēdidit alienum propter aliquam ceſſationem cenſuū. ſi autē procurator fiſci longe minore ꝑcio uendidit quā ualuit, puta ualebat. xxx. & uendidit pro x. uel ſolennitatem quæ in his deſideratur, nō ſeruauit, minor reſtituetur. Sūt enim tria ſeruanda in tali uenditione. Primum ut quis debeat, ſecundum ut in ſolutione ceſſauerit, tertium ut res ſubhaſtentur, quorū ſi aliquod defuerit, ſi minor fiſco ſatisfecerit, procurator Cæſaris qui cognoſcit inter priuatum & fiſcum, fundum ſibi reſtitui iubebit uenditione penitus reuocata.

nerò etiam ultra, ſi non uendidit iure creditoru. iſto tempore neuter eorum auditur, niſi ſit precio minori uendita & ſolēnitas debita non ſeruata. & de hoc cognoſcet procurator Cæſaris. Sa.

III. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Laurentio.

EDicto [a] quidem diui Marci parentis noſtri res minorum exceptæ, [b] nihil tuum [c] adiuuant deſiderium: ſiquidem [d] debiti [e] cauſa patris [f] minoris, uel etiam ipſius [g] prædia uenundata, quinquennij præſcriptionis nullam admittunt quæſtionem [h] Sed quoniam per colluſionem ſiue fraudē tunc temporis procuratoris noſtri [i] nimis exiguo precio fundū tuum cū mancipijs uenundatū aſſeueras, ſi aditus rationalis noſter tuis adeſſe fidem allegationibus, nec ſeruatam ſolennitatem haſtarum animaduerterit: fiſco te ſatisfaciente, reuocata uenditione, fundum tibi reſtitui iubebit. [k] Dat. Id. Feb. Sirmij. CC. Cons.

A | B | C | D

TITVLVS XXXVIII.

SI ADVERSVS CREDITOREM, &c.

Ipſe minor in mutuo læſus præſumitur, niſi mutuans probet uerſum in rē minoru. & ideo minor reſtituitur. hoc dicit cum l. ſeq. Vel ſic: Contra fænerātem minori præſumitur, niſi probet mutuum in utilitatem minoru conuerſum, ex qua præſumptione reſtitutio dātur, & data iuſtificabitur. h. d. ſecundum omnes lectu. Bald.

I. Imp. Antoninus Pius A. Pisonico.

CVm & ipſe [l] profitearis † cum Zenodora minore uigintiquinque annis [te] contraxiſſe, [m] nec doceri † potuiſſe prætorem † uirum clariſsimū ex eo cōtractu locupletiorem [n] [eam eſſe] factam, intelligis eam merito in integrum reſtitutam. [o] Dat. XI. Non. Aug. Largo & Meſſalino Cons.

SI ADVERSVS creditorem, &c.

Stricte hoc titulo punitur creditor pro mutuatore, ut aliquid in eius odium inducatur ſpecialiter, ut infra. l. proxi. dices.

CVm & ipſe. CASVS. Si minor ... ann. 25. decem mutuaſti, & ea perdidit, ſi reſtitui uelit aduerſus obligationem mutui, ne ex ea teneatur, an ſit audiēdus, quæritur? & reſpon. ꝙ ſic, niſi probes eū locupletiorē factū. unde læſus præſumitur, niſi contrarium probetur. ſed ſpeciale eſt in odiū creditoris, alioqn eſſet contra. ff. de iureiur. nā poſtea. §. ſi minor, ubi dr̄ quod non ideo quia minor eſt, læſus eſſe intelligitur, unde debet ſe læſum probare.

[a] Edicto.] duobus modis uendit fiſcus rem alienam. Primo vt ſuam, & in hac uenditione locus erat edicto diui Marci, quo cauetur vt emptor ſecurus ſit præſcriptione v. an. quo edicto excipiuntur res minorum, ut etiā vltra v. ann. poſſint repetere, ut hic. ſed hodie hoc edicto ſublato ſtatim ſecurus eſt emptor, licet intra quadrienniū dominus poſſit agere contra fiſcum, ut inſtitu. de uſuc. §. fi. & ī. de quadri. præſcr. l. omnes, & l. fi. Sed minor ēt ultra quadrienniū ad rem ſuam admittitur, ut ī. de reſtit. mi. l. neque. Secundo uendit alienam ob aliquod debitū ſibi, cuius rei poſſeſſionē nunquam habuit. in qua uenditione nec maiores nec minores iuuantur, & tria oportet ibi concurrere. Primum ut aliquis debeat, & eum ceſſare in ſolutione, & uenditionē ſolenniter fieri. aliquo iſtorum deficiente reuocatur etiam à maiore talis uenditio ſoluto precio, ut in fin. huius l. & ī. ſi propter pu. pen. l. fina. & l. 2. & de reſcin. uend. ſi quos, & ff. de reſcind. uendi. l. fundus, & ī. de fi. inſtru. & iure haſtæ fiſc. l. 1. 2. & 6. lib. 10. & arg. ſ̄. ſi aduer. vend. pig. l. 2. & ī de execut. rei iudi. l. ordo, & ff. eo. l. ſi ex cauſa. §. pe.

[b] Exceptæ.] à præſcriptione. v. annorum indulta ex edicto, cum rem alienam vendit fiſcus ut ſuam. Accurſius.

[c] Tuum.] minoris, ut dixi ī. de fid. inſtru. & iure haſtæ fiſc. l. penult. lib. 10.

[d] Si quidem.] id eſt quia.

[e] Debiti.] erat autem edictum diui Marci, ut ſi quis rem emptam à fiſco quinquennio poſſediſſet, tutus eſſet, niſi res eſſet minoris. ſed neque res minoris intelligebatur excepta, cum nomine paterni debiti à fiſco ei quæſtio moueretur, & ob id ceſſat beneficium edicti in hac parte.

[f] Patris.] ergo ut alienam uendebat.

[g] Ipſius.] ſcilicet minoris.

[h] Quæſtionem.] quia non ut ſuam, ſed ut alienam uendidit, & ſic emptor eſt ſecurus, ſi interuenerūt tria, quæ ſunt neceſſaria.

[i] Procuratoris noſtri.] id eſt fiſci, qui dicitur procurator imperatoris quantum ad iuriſdictionē.

[k] Iubebit.] ſ. procurator Cæſaris.

[l] Cum & ipſe.] ſ. tu fœnerator. Accurſius.

[m] Contraxiſſe.] dādo ei mutuam pecuniam, ſpeciale eſt hic in odium fœneratoris. eius contrarium eſt generale. ſ̄. de in integ. reſti. l. minoribus.

[n] Locupletiorem.] præſumitur ergo læſa, niſi cōtra probetur. & ſic eſt contra. ff. de iureiuran. l. nam poſteà. §. ſi minor, & ſ̄. de in integ. reſt. mi. l. 5. Solut. ſpeciale eſt hic in odium fœneratoris. [1] arg. ff. de re. eorum. l. magis. §. ne tamen, & ff. eo. l. patri. §. 1. & arg. ſupra de ſacroſanct. eccl. auth. hoc ius porrectum, in fi. Sed & aliàs ur̄ idē, ut ī. de ꝑd. mi. l. ſi prædiū, ſed expone ut ibi. Alij dicunt ut Py. ꝙ hic creditor ſpōte in ſe onus probādi ſuſcepit, ut argu. ff. de proba. l. circa. Tertij dicūt ꝙ hic ꝓbauerat minor tria, ſ. ſe minorē tpe contractus fuiſſe, & pecunia non indiguiſſe, & acceptā amiſiſſe. ergo eſt reſtituēdus, niſi creditor ꝓbet locupletiorem. & ſm̄ hos tres caſus dic reſtitutā, i. reſtituendā & ſic ſ̄ de leg. & conſt. l. 1. Quarti dicūt ꝙ data fuerat reſtitutio iā minori, qui probauerat læſionem, & creditor appellauerat. Vnde in cauſa appellationis debet appellator probare, & iniquitatem ſententiæ detegere, ut ar. ff. eo. l. præfecti, & ī. de ap. l. hi qui. Sed male dicunt: immo idē qui prius, & nunc probare debet, ut ī. de ap. l. 4. & ff. nil. noua ap. pen l. 1. & ff. ad Turpi. l. ſ. in fi. & in auth. de his qui ingre ad app. §. illud quoq; determinate, colla. 5. & dr̄ detegere iniquitatē appellator eo ipſo ꝙ dicit, inique dico ſententiā contra me latā. ſic ergo quatuor modis intelligi pōt hæc lex: ſed primus uerior.

[o] Reſtitutam.] i. reſtituendam.

Marginal notes: • exceptæ. — Fiſcus dupliciter rē alienam uendit. — confiteatis. — † docere. recte. & ita in omnibus. — † Prætore uiuo clariſsimo. in oībus manuſc. legitur. — 1 Ideo dicūt doct. ut ꝓhibet Bar. hic. ꝙ ſi eſſet ſimpliciter mutuatū minori ſine fęnore non haberet locum hæc lex. quod not. — Appellās qd probare tenet.

SI ut allegas.] CASVS. Minori ann. xx. mutuaſti, quę A confeſſus eſt minor ſe recepiſſe, ſed perdidiſſe, uult reſtitui. an ſit audiēdus, quæritur? & reſp. φ ſic, niſi probes pecuniam in rem ſuam uerſam eſſe, quod non præſumitur, niſi tu probes eam in eius commodum uerſam.

a Verſa eſt.] qđ ꝓbare debes, ſ. no eſſe verſā ſm quoſdā. Tu dic φ p̄ſumit nō eē verſa, niſi creditor ꝓbet in eius cōmodum, ut dixi. ſ. l. proxi.

al. Gaiano. al. Gagano.

SI MINOR AB hæreditate ſe abſtineat.

SI uos.] CASVS. Si filiofa mil. minori non delata fuerit hæreditas paterna, neque ei ſe miſcuit, an non obſtante eo φ proteſtatus non eſt ſe illā habere velle, ſibi præiudicauit, quo min⁹ eā repudiet, ne à creditoribus cōueniatur, qui dicunt eum filiū & hæredē, quæritur? & reſp. φ non. ſi aūt ſe immiſcuit, & poſtea uult eam repudiare: an poſſit beneficium reſtitutionis in inte. petere, quæritur? & reſp. quod ſic.

Sic legēdum, Si ut ab hrēditate ſe abſtineat.

Florentino.

b Immiſcuiſtis.] immiſcere ſuorū eſt, adire extraneorū, ut inſtit. de her. qualitate & diff. §. extraneis.

Adire & immiſcere differunt.

c Ob eam rem.] ſ. φ abſtineatis. Et dic teſtificatio, i. denūciatio uel proteſtatio coram teſtibus. Et ſic no. φ hac l. probatur opinio quorundam, qui dixerunt φ ſuus hæres præſumitur adiſſe, & teneri ſtatim creditoribus, & pro eis eſt illud Pauli, ſi filius, ergo & hæres, Item quod eſt ſuus & neceſſarius, ut inſti. de hęre. quali. & dif. §. ſui, & de hær. quæ ab inteſta. §. 2. & argu. ↄ. de cur. fu. l. fina. §. 1. Sed illud eſt uerum quantum ad nomen, non quantum ad commodum uel incommodum, ut hic, & inſtitu. de hære quali. & dif. §. neceſſarij uero, & ff. de acq. hæred. quæ ſitum. uel domū patris inhabitauit poſt mortem. nam & tunc debet probare non animo adeundi feciſſe, ut ↄ. de repu. hære. l. 1. in caſu tamen perinde habetur ac ſi ſtatim immiſcuiſſet ſe, ut ff. de fideicom. li. l. cū quaſi. §. ſed & quis, in fine. §.

Hæres ſuus an præſumatur ſtatim adiiſſe. Galat. 4.

Adire hæreditaē, videtur, qui domū patris poſt mortē inhabitat.

d Fides ueritatis.] id eſt fides quæ habetur ueritati, ſcilicet hoc caſu. alias autem quandoque exiguntur uerba, ut in ſtipulatione, ut ff. de uerbo. obliga. l. 1. in princi. & in teſtamentis, ut ↄ. de teſta. l. iubemus, & in nouationibus, ut ↄ. de noua. l. j. in fi.

e Pro hærede.] id eſt pro domino, ut inſtitu. de hæredit. quali. & dif. §. ti.

f Vel bonorum poſſeſſionem.] ſcilicet unde liberi, quæ datur ſuis & emancipatis, ut ↄ. unde libe. l. j. & fi. Accur.

II. Imp. Gord. A. Caiano.*

SI (ut allegas) minor annis pecuniā fœnori accepiſti, nec ea in rē ſuā verſa eſt, [a] aduerſus cautionē ꝑ quā eo nomine te obligaſti, in integrum reſtitutionis auxiliū potes ſolēniter poſtulare. PP. III. Nonas Feb. Gord. A II.*

TITVLVS XXXVIIII. B

SI MINOR AB HÆreditate ſe abſtineat.

Filius qui ſe paterna hæreditati non immiſcuit, non eget beneficio reſtitutionis in integrum ut abſtineat: quia tutus eſt ipſo iure per beneficiū prætoris, ſed ſi ſe immiſcuit, vel bonorum poſſeſſionem agnouit, & eſt minor & læſus, reſtitutio in integrū ſibi eſt neceſſaria. Bald.

I. Imp. Seuerus, & Anton. AA. Florentio,* & aliis.

SI uos paternæ hæreditati nō imiſcuiſtis: [b] ob eam C rem [c] teſtificatio neceſſaria nō fuit, cū fides ueritatis [d] uerborum adminicula non deſideret. Quòd ſi pro hærede [e] geſſiſtis, uel bonorum poſſeſſionē [f] accepiſtis, ꝑ ætatem cui ſubueniri ſolet, in integ. reſtitutionis auxiliū accipere debetis. [g] PP. VI. Non. Maij, Saturnino & Gallo Cons.

IN AVTHENTIC. ut ſpon. largi. §. ad hæc D quoque, coll. IX. conſti. II. Nouel. 119.

Iſta authent. ponit modum procedendi quando petitur reſtitutio aduerſus aditam hæreditatem, modus aūt procedendi eſt ut citatis citandis, & non comparentibus in ea tres menſes, petenti reſtitutionem concedatur: qua conceſſa, ex officio iudicis datur curator hæreditati iacenti qui debet inuentarium facere apud acta. Bald.

SI oēs creditores pręſentes [h] ſunt ubi reſtitutio poſtulatur, à iudice uocentur, [i] ut interſint cū minor ſe abſtinet. [k] ſed ſi oēs abſunt, uel quidā, ſolēniter à iudice citētur, [l] quibus intra tres mēſes [m] nō apparētibus, minor ſine periculo ab hæreditate diſcedat, [n] iudice prouidēte ubi [o] & qualiter res hrēditariæ debeāt cuſtodiri, quātitate earū in actis manifeſtāda. †

Poteſt quis ab hæreditate paterna per reſtitutionem abſtinere, & auitam amplecti. h. d. Vel ſic: Hæreditates quæ ex diuerſis teſtamentis, vel ex diuerſo iure deferuntur, non intelliguntur inuicem coniungi: & ideo admittitur earum ſeparatio: ut hic. Bald.

II. Imp. Gord. A. Herodotæ.

SI cum aui tui [p] teſtamento te hæredem [q] reliquiſſent, hæreditates eorū non adiſti: [r] liberū tibi ē repudiata pr̄na ſucceſsione, [s] ꝑ in integrū reſtōnis auxiliū (quo te ætatis iure dicis eē munitā) hrēditatē parētū [t] tuorū (licet antea

g Debetis.] ſcilicet ſi vultis: vt. ſ. ſi tutor vel cura. l. j. & hoc cum ſolennitate quā dicit authent. ſi omnes, & eſt q̄ hic lege, & eſt ſumpta ab auth. vt ſpōſa. larg. §. ad hæc.

h Sl omnes] præſentes. ſ. in illa ciuitate: vt in corpore. alibi aliter accipitur: vt ↄ. de preſcri long. temp. l. fi.

i Vocentur.] aliàs nō valet reſtitutio: vt. ff. de mino. l. etiā ſi §. fi. cū & cauſa cognita fieri debeat: [t] vt ff. e. l. in cauſæ. j. §. cauſa, & l. ait prætor. §. non ſolum, in fi. §. & ↄ. ſi per vim vel alio modo l. fi. & ff. ſi cui pluſquam per leg. Fal. l. j. Quid in legatarijs? Reſpō. & hi vocantur, vt in authen. de hære. & Fale. §. ſancimus. colla j. & ↄ. de auct. præſ. l ſi ſed ar. contra. ↄ. de iure deli. l. fi. §. ſed & legatarij.

t Cōcor. c. cum ex litteris, iūcta gl. ſuper verbo, dāda, extra de reſt. in integ.

k Abſtinet] id eſt petit reſtitui vt abſtineat.

l Citentur.] non ergo per præſentes plures præiudicatur abſentibus paucioribus ſecundū quoſdam. ↄ. fami. erciſ. l. cohęredibus. Sed ar. contra. ff. de pac. l. & ſuum, in fi. & l. maiorem, & l. reſcriptū, & ff. de curato. bonis dan. l. ij. debent tamen hi omnes vocari ſaltem ad domum: vt ↄ. de anna. excep. l. vt pfectius, in fine.

Gloſſa, in ca. quoniā frequēter, adducit hanc authē. quòd teſtes non poſſunt recipi ante litem conteſt. vbi aliquid eſt expediendum iudicis officio

m Tres menſes.] ſimile ſpatiū datur. ↄ. de re iu. auth. iubemus, & ↄ. quomodo & quando iudex, auth. qui ſemel.

n Diſcedat.] per reſtitutionem.

o Vbi.] Dando curatorem bonis: vt ff. de curat. bo. dan. l. j. ij. & iij. & excipe niſi quid perijt per imbecillitatem ætatis: vt ff. de mino. l. ait prætor. §. pe.

SI cum.] CASVS. Tres hæreditates erant delatæ, paterna, & duorum auorum patrum, & matrum, auitas hæreditates non adijt, ſed paternā, ſentit ſe læſum: vult reſtitui ad tacite repudiatas, ſcilicet auitas: vt abſtineat à paterna, an ſit audiendus, quæritur? & reſpond. quòd ſic.

p Aui tui.] paternus vel maternus, ſcilicet tui, nominatiui caſus.

q Te hæredem.] patre tuo forte exhęredato antea vel mortuo.

r Non adiſti] id eſt repudiaſti, vel anno tacuiſti, ſic. ↄ. quando non pe. par. l. j. & ideo es læſus.

s Succeſſione.] ſcilicet quam adiſti, & quam modò repudias iure reſtitutionis, vt ſubiicit: vt ff. de minor. l. ait prætor §. reſtitutus, non communi iure: vt ↄ. de repudian. hæredita. l. ſicut.

t Parentum.] id eſt auorum. Sed nunquid iure ciuili, an

an prætorio? Reſp. ſi nulla eſt ei delata poſt hæreditatẽ paternam, iure ciuili: ſi ante prętorio, ut ꝟ. unde lib. l. quiſe, niſi in duobus caſibus ſecundum Ioan. ut ff. de condi. inſti. l. fi. & vnde liberi l. ſcripto.

a Obtinere.] ſ. per reſtitutionem.

b SI VT OMISSAM ſ. lapſu ætatis.

c Hæreditatem] de hoc tractat. l. j.

d Vel bonorum.] de hoc tractat. l. 2.

e Aliud.] de hoc tractat. l. 1. & 2.

f Acquirat.] per reſtitutionem.

non adiiſti) nũc obtinere.[a] PP. III. Nonas Feb. Gordiano A. II. & Pompeiano Cons.

TITVLVS XL.

SI VT OMISSAM [b] HÆreditatem [c] uel bonorum [d] poſſeſſionem, uel quid aliud [e] acquirat [f]

Aduerſus hæreditatis vel bonorum poſſeſſionis omiſſam agnitionem minor põt in integ. reſtitui. h. d. l. 1. Tamen ſi emancipatus reſtituitur, debet conferre fratribus quod habuit tempore mortis patris. h. d. l. 2. & ſic habes totum titu. Bald. Vel ſic: Minor põt reſtitui ut adeat hæreditatem de iure ciuili, & etiam ut bonorum poſſeſſionem petat de iure prætorio: ad collationem tamen tenebitur. h. d. toto tit. Salice.

I. Imp. Gordia. A. Proxi.

Minores. xxv. ann. non tantùm in his q̃ ex bonis propriis amiſerunt, verumetiam ſi hæreditatem ſibi delatam non adierint,[g] poſſe in integrũ reſtitutionis[h] [l] auxilium poſtulare, iamdudum placuit[i] PP. Id Octobr. Pio & Pontiano Cons.

II. Imp. Diocl. & Maximi. AA. & CC. Sarapiadi.[†]

AD bonorum poſſeſſionẽ[k] in paternis reb9 omiſſam,[l] minores in integrũ reſtitutionis admitti beneficio iampridem placuit.[m] Reſtituti aũt decreto,[n] bona quæ habuerunt

Minores] CASVS. Si minori ſit delata hæreditas, & repudiauerit: an ad eã reſtitui poſſit, quæritur? & reſp. ꝙ ſic. non. n. ſolũ reſtituitur ſi res ſuas quas habuit, amiſit: ſed ſi quas nõdũ habuerit, cas tñ habiturus erat ſi non incõſulte repudiaſſet.

g Non adierint.] i. repudiauerint, & tunc ſus poterit reſtitui, ut repudiet, ut ff. de mino. l. ait prætor. §. reſtitutus, & hoc re integra. aliàs ſi diſtracta ẽ hrẽditas forte à ſubſtituto, denegatur, ut ff. eo. l. ꝙ ſi minor. §. Scæuola, & niſi contra patrem uelit iterum reſtitui, ut ꝟ. de bo. quę lib. l. fi. §. ubi autem puerilis.

h Reſtitutionis] & ita non ſolũ in damno, ſed etiã in lucro ſeruantur indẽnes.

i Placuit.] vt ꝟ. ſi re po hære. l. fi. & ſ. de in inte. reſti. mi. l. penult. & ff. de mi. l. ait prætor. §. hodie.

AD bonorũ.] CASVS. Si trib9 vel duobus fuerit delata poſſeſſio bonorum unde liberi in bonis paternis, & nunc eam unus repudiauerit: an ad eam reſtitui poſſit, quæritur? & reſp. ꝙ ſic, ſed reſtitutos, bona quæ habuit tempore mortis patris, conferet cum fratribus ſuis.

k Ad bonorum poſſeſſionem.] unde li. vel ſecundũ tabulas, vel contra tabulas, ſecundum tabulas ſi fuit ſcriptus, contra tabulas, ſi non fuit ſcriptus.

l Omiſſam.] ab emancipatis expreſſe, uel tacite.

m Placuit.] ut ſ. l. proxi.

n Decreto] ſ. prætoris.

o Patris.] vel dolo habere deſiſſent, excepto quod creditoribus debent, vt ꝟ. de colla. ea demum. Item hoc accipe ſecundum determinationem nouæ legis, vt ꝟ. de colla. l. fina.

IN QVIBVS CAVSIS RESTITVTIO IN integrum neceſſaria non eſt.

Dixit ſupra quando reſtitutio eſt neceſſaria, quia eſt læſio, & datur: nunc quando non, quia non eſt læſio in ſequentibus titu. uſque ad titu. ubi & apud quem eſt neceſſaria: ſed non datur.

Minoribus.] CASVS. Maior. xxv. ann. ſi necẽ patris ſui non uindicarit, repellitur à ſucceſſione paterna. an autem hoc locum habeat & in minore, vt ipſe repellatur ſi omiſerit uindicare, quæritur? & reſpõ. ꝙ non. unde ſi propter hoc læſus fuerit, reſtitutione non indiget, quia ipſo iure tutus eſt, ne hoc ipſi obiiciatur.

p Præſertim.] i. maxime.

q Non defendũtur.] quia forte non habent. idẽ & ſi habeãt & defendantur, ut hic innuit, & ſ. ſi tutor uel curator, per totum.

r Non obeſſe.] i. non priuantur hæreditate.

ſ Non ulciſcantur.] ſ. accuſando interfectores. non aũt debent ipſi interficere interfectores parentum ſuorũ, unde iure cõi debent auferri bona vt indignis. ſed quia ſunt minores, ipſo iure ſeruantur illæſi, vt hic, & ꝟ. de his qui. vt indig. l. ſi ea, & l. minorib. Sed quid ſi poſtea maior efficitur, puta poſt triduum quàm adiit: an tunc teneatur vlciſci? Reſp. nõ, quia omne beneficiũ debet eſſe perpetuum, vt in auth. conſti. q̃ de dignitatibus. §. illud, col. 6. & ſ. de diuerſ. reſcript. l. falſo.

mortis tempore patris,[o] debent conferre [fratribus.] Da. XVI. Kal. Nouemb. Sirmij. CC. Cons.

TITVLVS XLI.

IN QVIBVS CAVSIS in integrum reſtitutio neceſſaria non eſt.

Pœna inulta mortis defuncti nõ habet locũ in hæredibus minoribus h. d. Bal. Vel ſic: Minor hæreditate paterna non priuatur, licet patris mortem non ulciſcatur. Salic.

I. Imp. Alex. A. Mutato.

Minoribus 25. ann. (præſertim[p] qui per tutores & curatores non defenduntur)[q] non obeſſe,[r] ſi mortẽ defuncti parẽtis non ulciſcantur,[ſ] innumeris diuorũ parentũ meorũ ac meis reſcriptis cõtinet. V. Idus Maii, Alexandro. A. III. & Dione Cons.

Tempus mouendi querelam inofficioſi teſtamenti, ipſo iure non currit minorib. h. d. Bal. & Sal. Vel ſic: Non eſt neceſſariũ miniſteriũ iudicis, ubi lex ipſo iure producit effectum. Bald.

II. Imp. Valeria. & Gallien. AA. Theodoræ.[†]

ADoleſcentiæ[t] tempus non imputari in id quinquennium liberis, cuius prȩſcriptio ſerã inofficioſi quæſtionem mouentibus opponi ſolet,[u] manifeſte antè deſcripſim9.[x]

ADoleſcentiæ.] CASVS. Filio exhæredato, uel pro exhærede habito datur querela inofficioſi exercenda intra quinquennium, quo elapſo repellitur. an autem minori exhæredato, & intra quinquennium non agenti currat tẽpus quinquennii, quæritur? & reſp. ꝙ non, vnde reſtitui non indiget, cum ipſo iure taciturnitas ſua non obſit ſibi, neque obeſſe debeat.

t Adoleſcentiæ.] multo magis tempus pupillaris ætatis.

u Solet.] hoc de quinquennio dicunt quidam à compoſitoribus ſtatutum, quaſi per Iuſtinianum fuerit nouiter inductum, vt infra de inofficioſ. teſtament. l. ſi quis in filium, in fin. & l. ſcimus. §. penultimo. Sed certe immo & ante eum per hunc eundem Valerianum compilatorem huius legis, vt in eodem titu. contra maiores. Item contra, ſupra de in integr. reſtitu. mi. l. 1. Solu. vt ibi.

x Deſcripſimus.] ſcilicet in Græco.

† In ſcriptis excep. legitur, in integ. reſt. poſtulare.

‡ al. Secapiadi. al. Seraphiadi.

† Deeſt in oibus. nõ male.

† al. Theodotæ.

Beneficiũ debet eſſe perpetuũ.

IN minorum.] CASVS. Minor rē ſuā tibi uendidit & A tradidit, ſteriſti uſque ad annū, uel plus, non curo, neque precium ſoluiſti, neque te ut ſolueres, interpellauit. an ei tenearis, quæritur? & reſpon. ꝙ ſic. & hoc in bonæ fidei contractibus locum habet, & in aliis, ut in legato, & fideicomm. neq; habet locum reſtitutio ad petēdum vſuras, cum ipſo iure ad eas tenearis. Not. ꝙ ille qui emit rē à minore, & eam poſſidet, eo ipſo eſt ī mora, & tenetur minori ad uſuras precij, & iſta mora dicitur irregularis ſecundū Bal. hic.

Integratio, in olb. ſcte, & ſic apud Teſēt. Andr. legēdū, amantium iræ, amoris integratio eſt.

a In minorū] ſ. ad eorum utilitatem.

b Re ipſa.] i. interpellatione ceſſante, & hic ſubiicit, & pro .i. ex ſolo, &c. Et ad hoc quòd re ipſa fiat mora in talib. & ſimilibus, eſt ar. contra. ff. de leg. 2. l. Titia Seio. §. 1. & ꝺ adimen. leg. l. 3. §. dicēdum, & ĩ. de actio. emp. l. curabit, & ff. de fideic. lib. l. tum uero. §. apparet, & ff. de vſur. l. mora, & l. cū ſine, & l. cū qui dam. §. ſi cum pupillo, & ĩ. de compē. l. ſi conſtat, & ĩ. de uſu. & fru. le. l. j.

c Et.] ponitur hic pro id eſt.

d Recepto.] i. approbato, prædictis ſ. legibus, uel dic. ſ. ſpeciali iure.

e Moram.] & ſi nō interpellauerit. Et eſt mora debitoris uitium.

f Deſiderant.] ſ. nō fieri, ſed factam puniri.

g Fideicommiſsis.] quæ quāuis ſint ſtricti iuris, tamen propter uoluntatem defuncti adimplendam admittuntur uſuræ. Sunt & alij effectus moræ, de qua mora dic plene, ut diximus. ff. de uſu. l. mora, in prin.

Impleta igitur ætate legitima, non eſt in integrum reſtitutio neceſſaria: quia non redintegratio [i] amiſſæ cauſæ his datur, ſed integra ipſa cauſa ſeruatur. PP. II. Id. Aug. Tuſco & Baſſo. Conſ.

Fauore minorū re ipſa ſine interpellatione in bonæ fidei contractibus mora contrahitur. Idem in teſtamentis, quia licet actio ex teſtamento ſit ſtricti iuris, tamen æquiparatur actionibus bonæ fidei. h. d. Bal. Vel ſic: Si minor rem uenditam emptori tradidit, ſtatim emptor moram committit, ſi ei precium non ſoluit. Sal.

III. Impp. Dioclet. & Maxi. AA. & CC. Decimo.

IN minorū [a] perſona re ipſa [b] & [c] ex ſolo tempore tardæ precij ſolutionis, recepto [d] iure morā [e] fieri creditum eſt, in his, uidelicet quæ moram deſiderant, [f] id eſt bonæ fidei contractibus, & fideicommiſsis, & legatis. B

Sententia lata contra tutorem qui non cauerat rem pupilli ſaluam fore, pupillo non præiudicat ipſo iure. h. d. Bal. & Sal. Vel ſic: Sententia lata contra tutorem, qui non habet adminiſtrationem, eſt ipſo iure nulla. Bald.

IIII. Idem AA. & CC. Stratonicæ.

SI tutor tuus, qui pro tutelari officio non cauerat, [g] iudicio expertus eſt, cōtrā eum lata ſentētia [h] iuri tuo officere non potuit, [i] nec ea quæ ab eo geſta ſunt, ullam firmitatē [k] obtinent. Fruſtra ergo in integrum reſtitutionis auxilium deſideras, quādo [l] ea quæ ab eo geſta ſunt, qui legitimi [†] adminiſtratoris perſonam ſuſtinere non potuit, ipſo iure irrita ſunt. S. XVIII. Kalend. Nouemb. Nicomediæ. CC. Conſs.

Præſcriptiones à minoribus non incipiunt, & ex ipſo iure non currunt, niſi ſint præſcriptiones temporis longiſsimi, q̄ currūt adultis. h. d. Bal. Vel ſic: Præſcriptiones tēpales, q̄ olim currebant minoribus cum beneficio reſtitutionis, hodie ipſo iure nō currunt, excepta præſcriptione. xxx. uel xl annorum. Salicet.

V. Imp. Iuſtin. A. Ioanni præfecto prætorio.

SAncimus [†] fauore imperfectæ ætatis exceptionem nō numeratæ pecuniæ [m] ab initio minoribus non currere, [n] ne dum in integrum reſtitutionē expectamus, uel aliquod emergat obſtaculum, [o] ꝑ quod huiuſmodi beneficio minor uti non poſsit, uel ſubſtantia eius ſubuertatur. Sed humanius eſt, latius eandem legis interpretationem [p] extendere in C

S I tutor.] CASVS. Si tutor ſiue curator legitimus, uel ſine inquiſitione datus, rem pupilli egerit uel defenderit, & ſuccubuerit. an pupillo præiudicet quod actum eſt, quo magis ſit neceſſaria in integr. reſtit. quæritur? & reſp. ꝙ illud quod per procuratorem talem factum eſt, ipſo iure non ualet. unde in integ. reſti. non eſt neceſſaria. neque enim legitimam adminiſtrationem aſſecutus eſt tutor non ſatiſdans rem pupil. &c. vnde non ualet quod per eum actum eſt.

g Non cauerat.] cum cauere debuerit. ſ. rem pupilli ſaluam fore, vt quia legitimus erat, uel ſine inquiſitione datus. aliàs ſatiſdare non tenetur, ut inſti. de ſatiſ. §. j. & dic, ut ibi not.

h Non potuit.] ſ. iure communi, ſed ſi pro te, prodeſſet iure ſingulari, ut ſ. de procu. l. non eo.

k Firmitatem.] ſcilicet in tui præiudicium, vt hic, & ĩ. ſi tuto. uel cura. qui nō ſatiſ. l. tutor, & l. in dubium, & ff. de cura. furi. & c. l. conſilio. §. j. & ar. ſ. de procur. l. quia abſente. & ff. de rebus eorum. l. qui neque. Sed ar. contra. ff. de off. præto. l. Barbarius. Item not. ſecundum Io. ꝙ non legitime ordinatus, pro non ordinato habetur, ſic. ff. de re iudi. ſi ſe. §. condemnatum.

l Quando.] id eſt quia.

S Ancimus] CASVS. Spe futuræ numerationis minor ſcripſit ſe. x. mutuo a Titio recepiſſe, & cum non recepiſſet, intra biennium exceptionem nō numeratæ pecu. nō opoſuit. an igitur currat tempus, quæritur? & reſp. ꝙ non ipſo iure. unde de cætero extendatur ad omnem exceptionē temporalem, ꝙ ipſo iure minori nō curtat, ſed ſecundum iura antiqua cucurriſſet minoribus, ſed reſtituerentur & hoc in ſecunda. In tertia dicit, ꝙ iſta quæ dicta ſunt, uera ſunt in omni exceptione, ꝑterquam in præſcriptiōe 30. uel. 40. an. in iſta enim currit tempus, ſed reſtituūtur. Not. ex iſta l. vnam regulam generalem, ꝙ omnes præſcriptiōes quæ olim currebant minorib. in quibus dabatur reſtitutio, hodie nō currunt ipſo iure. Iaſon.

† legitimæ adminiſtrationis.

† Hæc lex fauet minoribus, vt contra eos non currat præſcripto, & caſus in q. bus non currit præſcriptio, ponit glo. in c. cum nō liceat, extra de præſcrip.

m Non numeratæ pecuniæ]quæ ex tēpore cauſam habet ſecundum quoſdā, ſed certe immo tempore finitur. ſ. biennio, ut ĩ. de non nu. pecu. l. in contracti bus, ſed aliæ. ſ. trium annorum, & c. 10. & 20. & 30. & ſimiles cauſam habent ex tempore, quia finito tempore res conſummatur.

n Currere.] aliàs currere, & aliàs non currere, & expone, id eſt non ſimul cum tempore currere, ſed remanet fixa, vt demum completa ætate currat. Alij exponunt. i. non competere, quod falſum eſt, immo competit minori, & contra eum. Item huic contra. ĩ. de non nume. pec. l. ſi intra, in fi. vbi currit, & datur reſtitutio. Sed ibi incepit à prædeceſſore minoris. Vel ſolue, vt ibi. D

o Obſtaculum.] puta quia maior fierit interim, uel iuraret ſe non uenturum contra, & ſic ſubuertitur ius, quod eſſe non debet, vt inſt. de his qui ſunt ſui, uel alie. iur. §. penul. & ff. de offic. præ ſid. illicitas, in prin c. uel petendo reſtitutionem non probaret, uel per fas & nefas perderet.

p Legis interpretationem] id eſt legem inducentē præſcriptionem non numeratæ pecuniæ, interpretatus eſt Iuſtinianus quaſi de minoribus non ſenſerit illa lex, & hanc eandem interpretationem extendit ad omnes leges inducentes præſcriptiones temporales, quaſi de minoribus non ſenſerint.

Con-

Præſcriptio ancurrat contra minores.

a Conceſſerunt.] ſecundum ueteres enim leges quando que currebat præſcriptio, ita q non reſtituebatur minor, ut j. ne de ſta. defun. l. ſi mater, & ff. de mino. l. auxiliū, in princ. quæ ſunt contra, quandoque ipſo iure ceſſat, ut ſ. eo. l. adoleſcentiæ, & ff. de ſui. interdū, ubi erat utile tēpus, & j. firma. fac. alien l. fin. in fin. & ſunt hæc ſpecialia, q ſunt contra, & i his nihil innouatur. l. e quandoq; currebāt, ſed reſtituebātur, & de his hic dicit & in nouat, ſed fallit qd dicit hic, ut j. de iudi. l. properandū, in ſi. quæ eſt contra, & j. ſi ſæpius in int. re ſti. poſtu. l. 1. Sed ibi ſpeciale in præſcriptionibus quibus iudicia ſopiuntur. ſic & aliàs in authē. [de hære. & Fal. §. pupillis, col. 2. Item fallit, j. de tēp. in int. reſt. auth. ſi minor, quib. caſibus currit præſcrip. contra minorem. Item cōtra. ff. quib. ex cau. ma. l. ſi cum miles. Sed certe ibi nil de minore dicit. Item contra. ff. de min. l. & ei, ſed expone ut ibi. Item contra. ff. eodem. l. Æmilius. Sed ibi ex perſona prædeceſſoris cœpit præſcriptio. Item contra, ſupra. ſi aduer. vſu. l. j. Solut. hic corrigit. Vel dic, ut ibi not.

† concurrere.

† Cōcor. c. 1. cū gl. ſuper uerbo, liceat, extra q̄ reſti. in integ.

omnibus caſibus, in quibus uetera iura currere, quidē tpales præſcriptiones aduerſus minores conceſſerunt,[a] per in integrum autem reſtitutionē[b] eis ſub ueniebant, eas[c] ipſo iure non currere:[d] † melius etenim ē ītacta eorum iura ſeruari, quā poſt cauſam uulneratam remediū quære re,[d] videlicet exceptio nibus. xxx. vel. xl. annorum in ſuo ſtatu[e] remanentibus. Dat Kalen. Nouemb. Conſtan. poſt Lampadium, & Oreſtem. VV. CC. Cōns.

TITVLVS XLII.

QVI ET ADVERSVS quos in integrum reſtitui non poſſunt.

Vbi minor ſe miſſione docuit de læſione, recurritur ad uerisſimilia, ſed ubi

b Reſtitutionem.] ubi enim competit ordinarium auxilium, non eſt recurrendum ad extraordinarium.

c Eas.] ſcilicet præſcriptiones, tam præſcriptiones non numeratæ pecuniæ, quam alias, ſcilicet decem, uel uiginti ann.

d Quærere.] ut j. quando lic. unicuique ſine iudi. l. 1. & j. ad Vell. l. antiquæ. § pe. Sed ar. contra. ff. de auct. tu. ſi tutor, ſed ibi nil de præſcriptione dicit. Sed quomodo Iuſtinia. hoc ſibi attribuit, cum etiam ante eum idem conſequebantur minores, ut ipſo iure ſeruarentur illæſi, ut j. ſi quis igno. rem min. l. 1. in fi. & in l. fi. & j. quibus nō ob. long. temp. præſcri l. non eſt? ſed expone ibi non currit, ſ. cum effectu, quia currit, ſed datur reſtitutio, uel ſ. fuit illud à compoſitoribus additum, uel ſecundum Pla. biberat hic Iuſtinianus, & non recordabatur de illis legibus. Item eodem modo quæro, nonne prohibetur alienatio rerum minorum quæ ſeruari poſſunt etiam mobilium, etiam ante Iuſtinianum, ut j. de admini. tu. l. lex quæ, ergo uſucapio & præſcriptio, ut ff. de uer. ſig. al enationis. expreſſe. n. prohibebatur uſucapio, ut ff. de acq. re. do. bonæ fidei, ſed nec in illis q̄ ſeruari nō poſſunt, habet locū, quia non tandin poſſunt ſeruari? Reſpō. ſecundum quoſdam, hic in actionibus perſonalibus loquitur, hoc uero non ualet, quia actiones loco immobilium computātur, ut ff. de iure delib. ait prætor. §. 1. Alij dicunt hoc tenere quod hic dicit, quando tenuit uenditio, ut ob æs alienū. quod non placet, quia cum teneat contractus, ſtatim trāſit dominium, ſicque ceſſat præſcriptio, ut ff. de uſucap. ſequitur. §. lana, & ff. de cap. l. in bello. §. ſi quis ſeruum. Alij dicunt hoc tenere quando alienaſſet prædeceſſor minoris. Sed tunc quare daretur reſtitutio? Dic ergo tu, quòd non ualent dicta argumenta, non poteſt alienari, ergo nec uſucapi. nam fallit, ut ff. de fund.

Vinum obliuionē parit. de quo vide pulchra p do. meum lo. d̄ Selua in trac. iura. 3. parte q. j. in caſu Palletiali. Actiones loco imo biliū cōputantur.

A do. l. ſi fundum. Item quia ſpecialiter fuerat prouidendū, & ſic non fuerat prouiſum, ergo uidebatur neglectum, ut ff. de iniuriis, item apud. §. hoc edictum, ſpecialiter ergo Iuſtinianus dicit in hac. l. 2. Item quare non ſic in cōtractibus ipſo iure ſeruantur illæſi? Reſpond. quòd certū eſt hic deceptum eſſe, ibi non ſic, ut ff. de iureiuran. l. nam poſtea. §. ſi minor.

de læſione conſtat, uerisſimilia non attēduntur. h. d. & iſte caſus ſc d m Bar. eſt multū no. Bal. Vel ſic: Vbi uerisſimile nō eſt minorē læſum p eius ſagacitatē & induſtriā in publicis actibus approbatam, reſtitutio nō cōceditur, niſi euidenter de læſione plene probetur. Sal.

c In ſuo ſtatu.] ſcilicet ut currant poſt pupillarem ætatem, ſed reſtituātur, quia læſi, ut infra de præſcript. triginta ann. ſicut. §. penulti. ubi de hoc dices, & ſ. ſi ut omiſ. hæredi. l. 1. in eo quod ibi dicit, ex propriis bonis amiſerunt, & ff. eo. l. ait prætor, & l. nō omnia, ſecundū lo. ſed Aldricus dixit currere, & non reſtitui, quia ſemper incipit contra prædeceſſorem minoris, Argu. ſ. ſi aduer. uē di. pig. l. 2. & ſecundum cum idem eſſet in præſcript. 10. uel. 20. ann. ſi incipit à prædeceſſore, ſed certe ideo ſic dicitur in uenditione pignoris, quia minor poteſt conueni re eum cum quo cōtraxit prædeceſſor, i. creditorem, quia ex pacto defuncti fit alienatio, unde ibi niſi in ſubſidium non reſtituitur, ut ff. de dolo. l. & eleganter. 1. reſpon. & §. procurator. Accur.

vſucapi poteſt aliqñ, qñ nō pōt alienari.

2 Tu dic ſm la. de Arē. q ubi minoris ñ ē ſimplici ter prohibita alienatio, q̄ ā ē p miſſa cū d creto, ut j. de prædiis min. p to. menito p ſcribi pōt. & iō ſuperior argumentatio non procedit.

1. Imperat. Alexand. A. Cononidi.

B IN cōſilio[f] q dē cognoſcētis de reſtitutione in integrū, eē oportet, num is qui ſe minorē annis læſum eſſe dicit, diligens paterfamilias fuerit, actibuſque publicis induſtrium ſe docuerit,[g] ut lapſum cum per ætatem uerisſimile non ſit.[h] Verū ſi cauſa cognita circunuentus deprehendatur, propter hoc ſolum uelut præſcriptione, à ſolito auxilio C remoueri non dēt, ſcilicet

QVI ET ADVERSVS QVOS IN INTEgrum reſtitui non poſſunt.

Supra dixit ubi propter cauſas ceſſat reſtitutio, nunc propter perſonas.

IN conſilio. CASVS. Si minor in contractu quem facit, dicat ſe læſum, & uelit reſtitui, aduerſarius autem dicat non eſſe uerisſimile eum deceptum eſſe, cum fuerit ſapiēs, induſtrioſus, & publicis actibus interfuerit, iudex ista conſiderare debet, ut ſic concedat uel deneget reſtitui in integrum. cum cauſa tamen talis non ſufficiat, ut prorſus non reſtituatur, ſed ſi appareat eum euidenter eſſe læſum & circumuentum, reſtituatur non obſtante exceptione tali. Accur.

D f In conſilio.] i. in arbitrio ſiue deliberatione iudicis. Et no. q iudex pōt iudicare ſiue attendere id quod ei eſt notum ut notorium, etiam ſi ei non probatur ab aliqua parte: tium erat enim hic notorium eum fuiſſe decurionem. ſecus, ſi eſt notum non ut notorium, ſed vt priuato, quia tunc magis ad probationem reſpicit, ut ff. de offic. præſid. l. illicitas. §. ueritas, & infra de his qui ve. æta. impe. l. 2. 1. reſpon.

Iudex pōt iudicare ſm id qd eſt ei notū ut notorium.

g Docuerit.] i. fecerit doceri, vel proprie, ſic. n omnia faciebat, quia doctus apparebat, ut ff. de proba. cum de indebito. §. ſin aūt is qui, & ff. ad Macedo. ſi quis, & de remili. l. non omnes. §. à barbaris, ut enim dicit Ir. non actus publici, ſed induſtria per eos probata excludit à reſtitutione.

h Non ſit.] cū dubitatur an læſus ſit, & ſic ſunt argumenta probabilia quæ inducuntur, ut non uideatur læſus, licet poſſit eſſe cōtrariū, ut hic dicit. Sed oppono, aut hic minor pbat ſe deceptū, & ſic reſtituit. nō attendēdo

ſi diligens vel non: aut non, & non datur reſtitutio, vt ſupra de in integ. reſti. mi. l. minoribus, & ff. de iureiur. l. nam poſtea. §. ſi minor. Sed reſpon. neutrum prædictorum erat, ſed ſemiplene probauerat ſorte per vnum teſtẽ de læſione. quo caſu deferetur ei iuramentum, niſi quia aliàs fuerat diligẽs, vt hic dicit. & ſic loquitur in principio iſtius l. & infra de reb. cre. l. in bonæ ſidei. Alij dicunt hic loqui in mutuo, vbi probat creditor, vt ſupra ſi aduer. cre. l. 1. & 2. ſed vbi agitur cõtra induſtriã, non probat, quia pro creditore præſumitur. ſed prima placet.

Teſtis vni cum ſemiplene probat.

quòd vrgentibus [a] patriæ neceſsitatibus decurio minor annis creatus [b] ſit, vel propagandæ ſoboli liberorum educatione [c] proſpexerit. PP. X. Kal. Octob. Lupo & Maximo Cõſs.

Filius contra patrem, & libertus contra patronum propter geſtum cũ patre vel patrono non poteſt implorare reſtitutionem in integrum, tum propter reuerentiam tum quia lex fingit eos non læſos. Bald. Vel ſic: Contra parentes, vel patronos non datur reſtitutio ratione minoru ætatis. Salic.

B

11. Imper. Iuſtinianus. A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm apud veteres † dubitabatur, an liberi parentes ſuos, vel liberti patronos in querimoniã [d] deducere poſſent, quaſi nõ rite in eos verſatos: quidã exiſtimabant nullam eſſe cõtra huiuſmodi perſonas in integrum reſtitutionẽ, põdere † naturali, [e] vel patronali [f] reuerentia huiuſmodi petulantiæ [g] refragante, [h] niſi vel ex magna cauſa, [i] vel aduerſus turpem [k] eorum perſonam. alij autem perſonarum quidem vel cauſæ diſtinctionem reſpuendam eſſe cenſuerunt: tunc autẽ tãtummodo dandam eſſe reſtitutionem putauerunt, cum minor ex ſua ſimplicitate

C

ſe deceptum, non ex dolo [l] patris, vel patroni circunſcriptũ eſſe diceret. Sed [m] † vt maneat in oĩbus honor parentibus & patrono vel patronæ illibatus atq; intactus, ſancimus nullo modo [n] neque aduerſus parentes vtriuſque ſexus, neque aduerſus patronum vel patronam dari reſtitutionem. [o] nam perſonarũ reuerentia omnem eis excludit reſtitutionem: [p] cũ procul dubio ſit etiam ipſas [q] perſonas cauere, ne quid ſuæ opinioni [r] contrarium exiſtat. Dat. Kal. Septẽbr. Conſtantin. poſt conſulatum Lampadij, & Oreſtis. VV. CC.

† Quod in omnib. manuſcr.

TITVLVS XLIII.

SI MINOR SE MAIOrem dixerit, vel [maior] probatus † fuerit.

† adprobatus.

Aſſerens ſe maiorem per errorem, nihilominus poteſt petere reſtitutionem in integrum, minori ætate probata Bal. Vel ſic. Minor probatus maior per inſtrumenta ſua natiuitatis, probato contrario poteſt reſtitutionẽ petere. Salic.

1. Imp. Alex. A. Maximianæ. [*]

SI cum minor annis vigintiquinque eſſes, tabulis quę ſunt tuarum profeſsionum [l] oblatis [t] tibi, ætatem

D

[*] Maximæ.

b Creatus.] ſupple, ſic.

c Educatione.] id eſt in educatione propagabat ſobolẽ. & ſic hæc ſunt argumenta, licet probabilia, diligentiæ: non tamen neceſſaria ſecundum Bul. in impediendo reſtitutionem, vt ſupra de in integrum reſtitu. mi. l. 2.

a Vrgentibus.] quia deficiebant idonei: aliàs minores non admittuntur, vt infra qui ætate. lib. 10. l. ad rem. & l. 2. & ff. de mun. & ho. & ff. de decurio. l. generaliter. §. ſpurios. Vel aliter fuit ordinatus inuitus, quia habebat. xx. an. & 5. liberos, vt ff. de mino. l. 2. & 3. in prin.

Confer. Nouell. 155.

† vet. pudore, recte

CVm apud.] CASVS. An filius contra patrem, vel libertus contra patronum reſtitui poſſet, inter veteres erat quæſtio. quidam dicebant non eſſe dãdam niſi propter enorme damnum, vel ſi eſſet turpis perſona parens vel patronus. alij dicebant non eſſe dandam, niſi ſui facilitate eſſet deceptus filius vel libertus minor, & non dolo parentis vel patroni. Iuſtinianus dicit nulla habita diſtinctione perſonæ uel cauſæ. q. d. vel eſſet turpis perſona parens vel patronus, vel enorme dãnum vel non, dicit imperator vt omnimoda reuerentia parenti vel patrono reſeruetur, vt nulla liberto vel filio minori contra parentem vel patronum detur reſtitutio: cum veriſimile eſt tales perſonas non velle committere id propter quod eorum opinio læderetur.

d Querimoniam.] petendo in integrum reſtitutionem contra eos. de alijs enim querimonijs habes. ſ. de in ius voc. l. 1. & 2. in ſi.

e Naturali.] hoc refertur ad parentes.

f Patronali.] hoc refertur ad patronos.

g Petulantiæ.] id eſt ſuperbiæ.

h Refragante.] id eſt contradicente.

i Ex magna cauſa.] propter enorme damnum, vt ff. de mino. ſi ex cauſa. §. ſin. & l. ſeq.

k Turpem.] hæc ratio non valet, quia ſemper ſancta & honeſta &c. vt ff. de obſeq. l. 2. & l. liberto, & in authen. de inceſt. nup. in princi. colla. 2.

l Non ex dolo.] quaſi eorum famæ parcatur.

m Sed.] aliàs quòd, pro ſed.

n Nullo modo.] generale eſt hic: ſpeciale in contractu.

o Reſtitutionem.] vt arg. ff. de dolo, nõ debet, & ff. de mi. l. patri. §. ſi. Sed cõtra, ſ. de dolo. l. ſi ſuperſtite. Sol. ibi de reſtitutione quæ datur iure actionis, hic officio iudicis, vt ff. de mi. quod ſi minor. §. ſin. Item contra, vt ĩ. de bo. quæ lib. l. ſi. §. in vtroque autem, &c. Sol. vt ibi. Itẽ ad idem contra. ſ. ſi aduer. rem iudi. l. ſi cum pater. Solu. vt ibi. Item contra. ſ. ſi aduer. dona. l. 2. Sol. vt ibi.

ADDITIO. Pro ſolutione omnium contrariorum iſtius gloſſ. vide ſuccinctã & clarã diſtinctionem. Bar. hic.

p Reſtitutionem.] vt aliàs delictum excludit priuilegium, vt infrà vbi ſena. vel cla. l. 1.

q Ipſas perſonas.] ſcilicet patronorum & parẽtum. Vel dic minorum. q. d non ſolum maiorum.

r Opinioni.] ſcilicet ipſius patroni uel parentis, ſecundum primam expoſitionem. ſic. ff. de offic. præſid. l. obſeruandum, in ſi. j. reſpõſi. Vel dic minorũ. q. dicat non ſolũ maiorum. & quod dicit ſuæ. ſ. patroni & parentis.

SI MINOR SE MAIOREM, &c.

In Superiori tit. dixi: vbi propter paternam perſonam reſtitutio denegatur: hic pp factũ, quia fallaciter ſe maiorẽ dixit.

SI cum.] CASVS. Aliquis uolens contrahere cum minore, perſuaſit ei quòd eſſet maior, oſtendens ei inſtrumentum natiuitatis ſuæ, quo pater vel mater profeſſa eſt tali tempore eũ natum fuiſſe: per quod videbatur maior: cui inſtrumento fidem adhibens minor, confeſſus eſt ſe maiorem. cum eo contraxit, & læſus eſt. an poſſit reſtitui, quæritur? & reſpon. quòd ſic ſ. ſi eſt intra illa tempora intra quæ datur reſtitutio in integr. ſi uerò exceſſit illa tempora, de omnibus quæ contraxit intra minorem ætatem, reſtitui põt. nihilominus nõ intelliges ꝙ cõtra cõfeſſionẽ: quia ipſo iure tutus eſt.

ſ Profeſſionum.] id eſt in quibus profeſſus fuerat pater & mater tali tempore ſe natum.

t Oblatis.] ſ. ab eo q volebat tecũ cõtrahere, vel ab alio. ſ. Probaſti.

quaſi maior annis viginti-quinq; decepta probaſti : [a] in integrum reſtitutionem intra ſtatutum legibus tēpus, etiam poſt impletam ætatem, de omnibus intra eam ætatem aduerſus te geſtis, poſtulare apud eum cui de ea re iuriſdictio eſt, potes. [b] PP. XII. Kalend. April. Maximo & Paterno Conss. B

Errantibus, non decipientibus iura ſubueniunt. Bald. Vel ſic: fallaciter aſſerens ſe maiorem, non poteſt poſtea petere reſtitutionem. Salic.

II. Imp. Diocletian. & Maximian. A A. & C C. Vitaliano. [a]

SI is qui minorē nūc [c] ſe eē aſſeuerat, fallaci maioris ætatis mendacio [d] te deceperit: cum iuxta ſtatuta iuris errantibus nō etiā fallentibus [e] minoribus publica iura ſubueniāt, in integrum reſtitui non debet. Dat. III. Kalend. Decemb. Diocletiano II. & Maximiano AA. Conss. C

Si minor dixerit ſe maiorē proprio dolo, non reſtituitur. ſi autem dolo aduerſarij, reſtituitur. ſi vero propria ſimplicitate. ſi fuit ſimplex aſſertio, reſtituitur, probata læſione & ætate per teſtes & inſtrumenta. ſi autem fuit aſſertio iurata, debet probari minor ætas ſolummodo per inſtrumenta. Sed ſi eſt iurata corporaliter tactis euangelijs, excluſa eſt omnis ſpes probationis, & omnis ſpes reſtitutionis. Bald.

III. Iidem AA. & CC. Theodoræ.

SI alterius circunuenien di cauſa, minor [f] ætate maiorem te probare [g] aſpectu laboraueris: cum malitia ſuppleat [h] ætatem, reſtitutionis auxiliū tam ſacris conſtitutionibus, quàm reſcriptorum auctoritate denegari ſtatutū eſt. [i] Quòd ſi per iniuriam vel circunuentionem aduerſarij hoc fuerit factum, [k] durabit [l] beneficium, quo minoribus cauſa cognita ſubueniri ſolet. Aditus itaque præſes prouinciæ, probationis ætatis examinata cauſa, ſi tuū dolum non repererit interceſſiſſe, ac te minorem tūc fuiſſe [m] probaueris: cauſa cognita in integrum reſtitui prouidebit. Si tamen inſtrumento per ſacramēti [n] religionem maiorem te eſſe aſſeueraſti: non ignorare debes excluſum tibi eſſe in integrum reſtitutionis beneficium, niſi palā [o] & euidenter ex inſtrumen-

a Probaſti.] id eſt probatum credidiſti. Vel dic, approbaſti, uel forte ſubſcripſiſti.

b Potes.] vt ſ. de in integ. reſti. l. minorib. Sed nunquid aduerſus confeſſionem reſtituitur? Reſpōn. non. nam cū ſit erronea facti, non præiudicat, vt ſ. de iur. & fac. igno. cū teſtamentū, &c. ff. de confeſ. l. non fatetur, licet ſit argu. contra j. de cōdic. inde l. cū & ſoluta. Itē quia eſt extra iudiciū, & indiſcreta, vt ſ. de proba. l. cū de indebito. §. ſi. ꝓbas ergo te deceptū in cōtractu aliquo, & minorē fuiſſe quam præſumeris maior non propter cōfeſſionem, ſed iure cōmuni, vt ſupra de in integ. reſt. mi. ſi minorē. Vel dic vt ibi.

SI is qui.] CASVS. Minor volens cū aliquo contrahere, qui nō aliàs cum minore contraxiſſet, ſi eum minorē ſciuiſſet, fraudulenter mētitus eſt ſe maiorē eſſe, & cōtraxit: poſtea vult reſtitui dicens ſe minorē fuiſſe tēpore cōtractus: an ſit audiendus, quæritur? & reſpond. ꝙ non: quia deceptus, &c Not. ꝙ vbi ē dolus ſiue maleficiū: ceſſat iuris bñficiū, ſecundum Bald. [1]

c Nunc.] ſcilicet cū reſtitui petit.

d Mēdacio.] id eſt fraudulento mēdacio: quod fit à ſciente tantum: vt ff. de fur. falſus. §. ſi quis nihil. Accurſius.

e Fallētibus.] vt j. ad Vell. ſi ſine, & ff. ad Velle. l. ij. §. hæc verba, & l. ſi decipiendi, & argu. ſ. de apoſt. l. hi qui, in ſi. & ſupra ſi aduer. deli. l. j. & ij.

SI alterius.] CASVS In prima & ſecūda parte huius: l. vſque ad illū ver. ſi tamen, dic vt ſupra l. j. deinde dic ſic: Minor voluit contrahere cū aliquo, iurauit verbo ſe eſſe maiorem hoc credens. ſ. verum eſſe, neq; ſuo neque alieno dolo ductus, & ſic non obſtat ſupra de tranſac. ſi ex falſis, & contraxit, vult reſtitui. an ſit audiēdus, quæritur? & reſpon. ꝙ non, niſi probet per inſtrumentū natiuitatis ſuæ ſe minorē fuiſſe tēpore contractus: & non ꝑ teſtes. ex quo ſumes ꝙ magis creditur mortuæ voci. i. inſtrumento, quàm viuæ, vt teſtibus. Si aūt corporale præſtiterit iuramentū, petens reſtitui non audietur. D

f Minor.] ſcilicet tu.

g Probare.] minor volebat decipere, & eius aduerſarius eum, minor petit reſtitui. vtrū debeat? Videtur ꝙ non, ſcienti. n. dolus non infertur: & ille non videtur defraudare, &c. vt ff. de re iu. l. nemo videtur, & in hoc eſt melior conditio poſſidentis: vt ff. de dolo. l. ſi plures dolo fecerint.

h Suppleat.] id eſt quod deficit in ætate, ſupplet.

i Statutum eſt.] vt ſupra. l. proxi. & not. ꝙ hæc lex vſque ad §. ſi tamen, continet ambas ſuperiores. Primā ab illo verſic. ꝙ ſi per iniuriā, &c. Secundam in principio legis vſque ad verſic. ꝙ ſi per iniuriam &c. tamen non ſuperfluit, cum in ea aliquid additur. Vel ſecundum Azo. ꝙ ab inde, aditus &c. ſit tertius caſus ſubdiſtinctus. Sed contra huic reſpon. ff. de minori. l. minor 25. ann. adito. §. plane. Sol. ibi minores noluerunt decipere curatores, ſed ſoluētes: & ideo contra curatores agant, & non contra ſoluentes. Itē ad idē contra ſ. de i integ. reſt. min. l. de tutela. Solu. eodē modo. Vel dic, minor ibi non decepit auūculum, cum ſciens præſumitur. Item no. hic malitia, &c. & ſic probitas: ut j. de his qui ve. æta. impe. l. ij. & ſ. titu. j. l. j. & lxxvij. di. ca. monachus verò.

k Factum.] ſcilicet factum te eſſe maiorem.

l Durabit bñficiū.] ſic ergo non poteſt renūciari beneficio minoris ætatis: vt no. ff. de mino. ſi iudex, & l. interdum.

m Tunc fuiſſe.] cū te decepit: vt ſupra de in integr. reſtituti. mi. l. ſi minorem.

n Per ſacramenti.] nō corporaliter, ſed uerbotenus præſtiti, vt ſtatim patet, & dic loqui uſque ī ſi. quando dolo aduerſarij fuit deceptus: vt in ſuperiori reſponſo, ꝙ ſi per īiuriā, &c. ſecundum quoſdam. [2] Et ſic huic reſponſo & ſequenti eſt contra ſupra de tranſact. l. ſi ex falſis. Sed hic non interceſſit dolus aduerſarij tantus & talis, ut ibi: quia ibi falſa inſtrumenta produxerat, hic mendacia, uel ſecundum Azo. hic facilitate ſui dic fuiſſe deceptum: vt differat à præcedenti caſu. Vel hic alias contracturus erat; ibi non, niſi inſtrumēta fuiſſent prolata. Vel ibi conditionaliter iurauit, ſi inſtrumēta eſſent uera: hic non. Vel ibi iurauit non ſe moturum controuerſiā, hic ſe maiorem tantū. Vel hic tractatur de beneficio dando vel denegando, quod facile negatur: ibi de iure communi dando uel denegando, quod durius fit ut denegetur: ut in authen. de non alie. §. quia uerò uerſimile, col. ij. Et eodem modo reſpond. ad l. ff. de pact. iuriſgen. §. ſed ſi fraudandi, & ſ. de trāſact. ſub prætextu inſtrumenti, nam exceptio uel replicatio doli eſt de iure communi. Vel ibi in eadē l. ſi ex falſis, non fuit corporaliter iuratum: hic ſic, quod non placet. Item ad idem contra ſupra de legib. & conſtit. l. non dubium, ſed ibi fuit iuratum ſuper illicito contractu: hic non, immo ſuper quadam aſſertione.

o Palam.] ſic in Authent. de æqualit. do. §. quia uerò, collat. 7.

a Vitalio.

f Concor. c. ex parte neſtra, cū glo. ſuper uerbo in-curia, de reſcrip.

1 Vide. l. 2 ff. ſi quis teſt. lib.

Dolus ſciēti non infertur.

2 Tu dic ſecundū lecturā Az. quam tenet & ueram dicit hic Bar. ꝙ iſte uerſi. aditus. uſque ad ſinē loquitur quādo nullus dolus interceſſit. ſi enim dolus interceſſerit: nō tolleretur per iuramētū: & ſic non obſt. l. ſi ex falſis. j. all. & hoc uult etiam glo. ſequ. in ſi.

a Per teſtium.]plus ergo creditur ſcripturæ,quã teſtibus, ut ff. ſi liber.inge.eſſe di.l.2.§.qui ſe, & §. qui poſt quinquennium,& ff.de probat.cenſus,& ĩ.de non nume.pecun.l.generaliter,& ſupra de man.prin.l.1. & infra arbi. tu.l.fin.in prin.Sed contra.ĩ.de fi.inſtru.l.in exercendo. Solu.hoc caſu ſpeciale: quia difficile eſt tenere memoriã annorum & numerũ, vt ff.de Car.edi.l.3.§.duæ, diſtingue ergo ſecundũ Azo. an dicat minor ſe maiorẽ aduerſarij ſuaſione: an ultro per ſe. Primo caſu ſibi non præiudicat, ſi ſe minorem, & deceptum probet, ut ſupra.l.1.etiam ſi iurauit qualitercũque, ſi tamen aduerſarij dolus interuenerit, vt ſic deciperetur in contractu, non tantum in hoc vt aſſereret ſe maiorem, qa quodlibet ſufficit, ſiue i cõtractu, ſiue vt ſe maiorẽ aſſerat, qa replicabit đ dolo, ſi ille excipiat ꝙ aſſeruit ſe maiorẽ: aliàs cõtra eẽt.ff.đ pác.iuriſgẽ.§.ſed ſi fraudãdi,ubi datur replicatio ẽt maiori,dolo cõmiſſo ab aduerſario. Secũdo caſu oĩno repellitur,ſi facit aĩode cipiẽdi.aliàs qa ſe credebat maiorem, admittitur niſi iurauerit. tunc.n.uel nullo mõ admittitur,quando corporaliter iurauerit, uel per inſtrã probans contrarium,ubi non corporaliter iurauit, ut hic ſi vero.non apparet fecerit aĩo decipiendi,uel non, præſumitur contra eum,qui tunc ſe maiorem,& nunc ſe minorem dicit,ut ſ.l.prox.& ff.de act.emp.l.Iulianus.§.j. & ſm hoc ab illo uerſi.aditus,&c. loquitur quando non dolo aduerſarij nec ſuo,quia ſic credebat ſe maiorem.

† ꝓbatione.vtrunque rectè.

† No. hic, ꝙ ſecularis põt cogere partẽ obſeruare iuſ a. no.Abb.c. literas,col. 3.đ iu.cal. imò cogit te turpitudinem ex parte tua continens iuſm relaxare. Ro. ſin. 410. c. j. imò cognoſcit de nullitate abſolutionis ꝑ eccleſiã factæ. do.meus đ Selua,i tractã. đ iure iu.q.5. ĩ 4. pa. allegat Anch.cõſ. 383. qa laicus non deſert eccleſiæ male agenti.

torum probatione, † non per teſtiũ a depoſitiones, te fuiſſe minorẽ oſtẽderis, huiuſmodi aũt ſacramẽto corporaliter præſtito nullũ tibi ſupereſſe auxiliũ b † perſpicui iuris ẽ. Da.XIII. Kal.Oct.Sirmij.CC.Cons.

Si reſtitutio eſt denegata propter ætatem probatam,ad reſtitutionem & probandam ætatem minor iterum admittitur. Bal Vel ſic:Si iudex per errorem calculi pronunciauit eum qui ſe dicebat minorem,non debere reſtitui, ualet ſententia. ſed aduerſus eam datur reſtitutio. h d ſecundum unam lectu.Sali.

IIII. Iidem AA.& CC.Labio. †

Cum circa probãdum annorum numerum, apud rectorẽ d prouinciæ erratum eſſe proponas, & in hmôi cauſis ẽt filiisfamilias minoribus e ſubueniri admiſſum ſit,ea quę in prece † contuliſti,præſidẽ f ꝓuinciæ g examinare cõuenit,qui ſi æſtimata ætate tua maiorẽ annis falſa opinione h te præſumpſiſſe ex probationũ i luce cognouerit, k erga minoris perſonam fidẽ ueri ſequetur. l Dat. VI. Id. Decẽb. CC.Cons.

† al. Labio.

† precem i omnibus manuſ.

ADDITIO. Petrus de Bel.pert. dicit non præſumi dolum,niſi probetur.l.quoties.§.qui dolo.ff.de proba.& hoc putat Bar.hic uerum per hanc.l.in uerſi. aditus.ibi, ſi tuum dolum non repererit,&c.

b Auxilium.]cum non debeas ſperare me auctorẽ periurij,ut ſ.ſi aduer,uen.l.j.

Cum circa.] CASVS. Minor contraxit,petit reſtitui. allegat aduerſarius ipſum fuiſſe.xij. & xiij.an. tẽpore contractus,iudex.xij.&.xiij. credens facere.xix. pronunciauit eum non eſſe reſtituendum.an aduerſus ſententiam reſtitui poſſit,quæritur?& reſpon.ꝙ ſic.

c Cum circa.]rector prouinciæ putabat forte.xij.&.x.eſſe.xxv.ut allegabatur, & ſic errore ductus iudicauit eum maiorẽ.xxv.ann.ſicq; non reſtituendum, & hoc nõ expreſſo errore in ſententia,& ſic ualet, aliàs nõ ualeret,ut ff.ad Treb.ſeruo.§.cũ prætor,& ff.quæ ſentẽ. ſine ap.l.j.§.j.Vel aliter pone aduerſariũ hunc maiorẽ ꝓbaſſe ꝑ falſos teſtes:quos credidit eẽ ueros,reſtituit qdẽ cõtra ſnĩã ratione ætatis,& alia ratione.ſ.cõi,ut ſ.de aduoca.diuer. iudi.l.j.& ff.de re iud.diuus,nec unum auxiliũ extraordinariũ aliud tollit,ut ff.quod met.cau.l.ſi cũ ex.§.eum q, Sed qualiter fuit pronunciatum?definitiue,uel interlocutoriè?ſecundo.n.caſu non præiudicat.ſ.in totum, primo præiudicat,nec reſtituitur,niſi ad appellationẽ,vt ĩ.ti.j.l.1.Reſp.interlocutoria fuit, quæ præiudicat,ſed reſtituitur.Item & definitiua,ut ĩ.tit.1.l.j.& ibi non eſt alia cã quare denegetur.

Sola cõtinens errorẽ non ualet.

d Rectorẽ.] qui tulit ſententiam ei reſtitutionẽ negando: unde non admittitur ad reſtitutionẽ, ſed appellat intra decem dies,infra titul.j.l.j.

e Minoribus.]quod non vr,eo ꝙ per ipſos patribus ꝓuideatur,vt ff.de min.l.3.§.ſed utrum.

f Præſidẽ.]eũdem, vel ſucceſſorẽ eius, vt ff.de mi.l.in cauſæ.2.in fine.

g Prouinciæ.] corã quo petebatur reſtitutio uel contra aliquam ſententiã, vel aliam læſionem.

h Opinione.] ſm primũ errorẽ numeri, uel ſecũdum aliũ propter errorem teſtium falſorum.

i Ex probationũ.] ff.quæ ſent. ſine ap.re.l.j.§.j.

k Cognouerit.]mõ, & dic præſumpſiſſe, ſ.olim.

l Sequetur,]reſtituẽdo te ad appellãdũ, ut ĩ.l.proxi.

TITVLVS XLIIII.

SI SÆPIVS IN INTEgrum reſtitutio poſtuletur

Si reſtitutio fuit ſemel denegata, iterum non conceditur niſi ad appellãdũ,uel niſi ex noua cauſa. h. d. totus titulus Bart. & Bal Vel ſic. Aduerſus latã ſententiam in cauſa reſtitutionis contra minorem, minor non reſtituitur,niſi ad appellandum Salic.

1. Imp.Seuerus & Anto.AA.Romano & aliis.

Si poſt m ſententiã procõſulis contra uos latam n deſideraſtis in integrum reſtitui, o nec obtinuiſtis, p fruſtra rurſus, † ut ea quæſtio in integrũ reſtitutionis agiteẽ, q deſideratis. appellare.n.debuiſtis, ſi uobis ſnĩa r diſplicebat, ſed ſi adhuc ĩ ea ætate eſtis,cui ſubueniri ſolet,appellandi ius uobis reſtituimus. ſ PP. V. Kalen. Augu.Chilone,& Libone Cons.

† Sic reſtitutio denegata non debet iterũ peti, & cõcor.c.ſi. extra đ reſti.in inte.

SI SÆPIVS IN integrũ reſtitutio poſtuletur.]ſ ab eodem, & in eodẽ contractu.

Si poſt ſententiã] Pone caſum in hac.l.ut in gl.proxi. Ex qua not.tex.q dicit, appellare debuiſtis, ſi vobis ſentẽtia diſplicebat, quẽ tex. ſemper allegant docto.quod imputet ſibi ille qui non appellat.Bald.

m Si poſt.]Pone ſententiam latam aduerſus minorẽ petentem fundum,& cum petiiſſet beneficium in integrũ reſtitutionis contra ſententiã, denegatum eſt ei per ſententiam,uolebat iterum reſtitui contra iſtam ſententiam ſecundam,dicitur ꝙ non poteſt.Verum cum potuerit appellare,ſi non appellauerit, reſtituitur ad appellandũ tantum. Eodem modo poſſet poni caſus, ſi cum deceptus eſſet in contractu,petiiſſet beneficium in integrum reſtitutionis,& fuiſſet ei per ſententiam denegatum.

n Latam.]ſuper fundo.

o Reſtitui.] ad totam ſententiam in quæſtione fundi latam. Vel poſſet intelligi de ſententia in integ. reſtõnis.

o Reſtitui.]contra ſententiam

p Nec obtinuiſtis.]ſed denegata fuit.

q Agiteur.]ſ.ſit danda,uel non.

r Sententia.]quia fuit reſtitutio denegata.

ſ Reſtituimus.]currit.n.tempus. Sed hodie contra,ut ſ. in quib.cau.in integ.reſti.non eſt neceſſa.l.ſi. Vel dic ut ibi. Et dic, ſi noua allegatur cauſa,ad totam cauſam,aliàs ad appellandũ tantum datur reſtitutio,ut ĩ.l.prox. Sed à qua ſententia ad appellandum datur reſtitutio? an a prima qua fuit condemnatus in fundo,an à ſecunda qua fuit reſtitutio denegata?Reſp.à qua vult,vel à ſecũda, & hoc magis

Reſtitui ad totam cām eſt aliud q̃ r̃ſti tui ad appellationē

magis vſ uelle hæc lex. Item quid ſi primo appellauit, & tempus cucurrit, ſecundo petiit reſtitutionē, & fuit denegata, an datur plus? Reſpon. non, niſi ad appellandum, ut hic. Item not. aliud eſſe reſtitui ad totam cauſam, aliud ad appellationem, quia in primo caſu perinde eſt ac ſi nō eſſet lata ſentētia. ſecundo non, quia ſi non exequatur cauſam appellationis vſque ad annū, confirmatur prior ſententia. Itē non poterit appellare tertio, licet lex dicat extingui pronunciatū per appellationem, ut ff. ad Turpil. l. 1. in fin.

Ex noua cauſa poteſt peti reſtitutio, quæ alias fuit denegata, & non alias. h. d. cum l. ſeq. Salic.

II. Imp. Alex. A. Iuſto militi.

Qvanquā curatores [a] pupillę victi ſunt cū in integrū reſtitui pupillā deſiderabant: cum tamen nouis [b] defenſionibus cām inſtrui poſſe dicas, adeant curatores uxoris tuæ iudicem, & petant ut cauſas in integrum reſtitutionis agant. PP. V. Kalen Aug. Alexan. A. II. & Marcello Cons.

B

III. Imp. … A. Antiæ. †

IN vna eademq; [a] cauſa iteratum in integrū reſtitutionis auxiliū nō iure, niſi nouæ [c] defenſiones prǽtēdātur poſci, ſępe reſcriptū eſt. PP. II. Kal. Iul. Peregrino, & Aemiliano Cōs.

TITVLVS XLV.

DE HIS QVI VENIAM ætatis impetrauerunt.

Auctoritate principis nemo debet decipi. Bal. Vel ſic: Aduerſus geſta poſt ueniam ætatis impetratam, & iudici intimatam, minores non reſtituuntur. Salic.

I. Imp. Aurel. A. Agathocli. [a]

Qvanquā.] CASVS. Tutor alicuius pupillæ & curator ſibi adiunctus eam læſam petierunt reſti. denegatū eſt, an iterum poſſint petere ut reſtituatur, quæritur? & dicitur q̃ ſic, ſi noua defenſio occurrit, vel quæ nunc cō petit, cum ſit lex generaliter dicens, quicunque minor læſus fuerit, & petat reſtitui, & denegetur ei reſti. pōt iteratò petere, ſi noua defenſio occurrit.

† Anatiæ.

† Cōcor. c. ult. & glo. ſuper uerbo, reſtitui m̄, in ca. auditis, extra d̄ reſt. in integ.

Curatores.] adiūcti tutoribus.

[b] Nouis] ſiue quæ tunc erant, ſed allegatæ non fuerant, ſiue quæ poſtea emerſerunt. Sed quidam intelligunt de omiſſis primitus tantū, quaſi nō poſſint aliæ ſuperuenire, contra quos eſt. s̃. ti. 1. l. fi. Item not. ubi noua cā prætenditur, ad totam cauſam fit reſtitutio. ubi nō, tunc ad appellandum tantum, ut s̃. l. proxi. & hic, & j̃. l. proxi. Sed cum ad appellandum tantum reſtituitur lata ſententia, qua fuit denegata reſtitutio, nonne iudex appellationis reſtituet, ſicut facere debuit prior, & ſic reſtitutio denegata dabitur? Reſp. cauſa appellationis alia eſt à prima, & prohibitio fit in eadem, non in alia cauſa, ut j̃. l. proxi. uel non uidetur denegata ex quo appellatur.

° Agathocleti.

D

[c] Agant.] ſed uidetur deneganda, ut ff. de mino. l. minor autem. §. denique, ſed ibi fuit data. Vel dic, ibi fuerat prius denegata, unde poſtea non datur niſi noua cauſa allegetur, ut hic dicit.

[a] IN una eademq;.] ſignantur contraria. ff. de mi. l. & ſi ſine dolo. §. reſtitutus. Sol. hic cum tutoris auctoritate, ibi ſine.

[c] Nouæ.] expone vt s̃. l. proxi. & facit s̃. l. 1. Sed uidetur pluries dari, ut ff. eo. & ſi ſine. §. reſtitutus, vbi ad hæreditatē adeundam ſæpe reſtituitur. Solu. ibi ſpeciale, uel ibi non fuit denegata, ſed ſæpius conceſſa, quod potuit fieri, niſi in caſu, ut j̃. de bo. quæ lib. l. fi. §. vbi aūt puerilis, hic fuit denegata, vnde amodo non datur, niſi nouæ cāæ prętendantur, ut hic: ne leges ſint ludibrio, vt d. l. j̃. de bon. quæ li. l. fi. §. ubi aūt, & j̃. ſenten. reſcind. non poſ. l. 2. Sed quid ſi impetrauit reſtitutionem contra ſententiam, & fuit negligens in probando, an reſtituatur ut probet, & ſic poſtea poſſit contra ſententiam reſtitui? Puto q̃ ſic. Item no. ſufficit ſemel, ſic. j̃. de iure delib. l. fin. §. ſi vero poſtquā, & ff. vt leg. vel fideic. no. l. j. §. ſi q̃d, & §. de his.

DE HIS QVI VENIAM AETATIS impetrauerunt.

EOs qui ueniā ætatis [a] à principali clementia impetrauerunt [b], etiā ſi minus idoneè rē ſuā adminiſtrare uideantur, in integrū reſtitutionis auxilium īpetrare nō poſſe, manifeſtiſsimū eſt, ne hi q̃ cū eis cōtrahunt, principali [b] auctoritate circū ſcripti eē uideātur. PP. Ka. Iul. Aureliano. A. & Capitolino Cōs.

B

Maſculus probata ætate. xx. ann. fœmina uero. 18. uenīa conſequuntur ætatis, per quam tamen immobilia alienare non poterunt. Bar. quod. not. Bal. Vel ſic: A ſolo principe uenia ætatis impetratur. Et maſculus debet eſſe maior annis. xx. & debet probare ætatē, & morum inſtituta per ſe tantum apud cōpetentem iudicem. Fœmina uero debet eſſe maior annis. 18. & hoc ſolum debet probare, nec cogitur per ſe, quia poteſt etiam per procuratorē, & venia impetrata non ſinit immobilia alienari ſine decreto. Salic.

C

II. Imp. † Conſt. A. ad Verinum præfec. præt. [a]

OMnes adoleſcētes q̃ honeſtate morū prædit, paternam frugem, [i] uel auorum patrimonia

Ceſſat reſtitutio, quia minor natura, factus eſt maior iure. i. principis priuilegio.

EOs q̃ ueniam.] CASVS. Minor 25. an. veniam ætatis impetrauit à principe, ut oīa poſſit agere tanquā maior, ſi poſtea contrahat, & lædat, ſi poterit reſtitui, q̃ritur? & reſp. q̃ nō, ne cū eo contrahēs auctoritate pūcipis circū ſcribat, & hoc intellige, q̃ nō reſtituitur, ſi priuilegiū principis impetratū & obtentū, fuerit iudici inſinuatū, alioquin ſecus, ut j̃. de tē por. in integ. reſtit. l. ea quæ.

[a] Aetatis.] ſ. minoris, ut habeatur pro maiore principis priuilegio.

[b] Impetrauerunt.] & cā iudici intimauerunt. Sed ſi īpetrauerun, non tñ iudici intimauerunt, & tunc cōtraxerunt, videntur reſtitui, quia nec quadrienniū cō putatur, niſi à die intimationis, ut j̃. de temp. in integ. reſti. l. ea quæ, in princ.

† Co. Th. a. 17. j.

° al. PV. ſ. pfec. urbi. quā lectione cōtēdo eē uериſimā, cū poſtea ſubiiciatur ſenatores ad eū ad quē ſcribitur, debere ad ire.

[h] Principali.] ne inde iniuriarum naſcatur, &c. ut j̃. unde ui. l. meminerint. Sed ſi in eo q̃ impetrat veniam ætatis, eſt læſus, an reſtituatur? & uidetur q̃ ſic, ut ff. de mi. l. ait prętor, in prin.

OMnes.] [illegible] Si minor vult impetrare ueniam ætatis, vt omnia poſſit agere tanquam maior, aut ē maſculus, aut fœmina. ſi maſculus, non aliter poteſt quam ſi uigeſi. ann. impleuerit. quo completo poteſt ſi uult impetrare per principem, & obtento ipſius beneficio, iudici inſinuare, coram quo probet inſtrumentis aut teſtibus idoneis uocatis, ſe eſſe idoneum ad adminiſtrandum res ſuas. & fœmina ſi impetret, neceſſe habet ſe probare habere 18. an. quib. completis per procuratorem adeat principem, & non per ſe, & eius beneficio impetrato & obtento, procu. ſuus iudici inſinuet, & tantum numerum an. probet miſſo procur. per teſtes idoneos, uel inſtrumentum, nulla probandi ſe ſagacem imminente neceſſitate, quibus omnibus ſubſecutis, tanquam maior res ſuas adminiſtrare poterit, excepto hoc, q̃ prædia ſine decreto prętoris alienare non poſſit, & ſi minor qui impetrat ueniam ætatis, fuerit ſenator, doceat ſe idoneum eſſe coram præfecto prætorio, alij Romani coram prætore, in prouincijs coram præſide. ſi autem ſine prædicta ſolennitate uenia ætatis fuerit impetrata, omni careat firmitate.

[i] Frugem.] i. ſubſtantiam.

a Indigere.] quia non poſſunt ad honores aſpirare, nec contrahere, nec in iudicio agere uel conueniri, niſi habeant curatores, & ideo indigent imperiali oraculo concedente eis veniam ætatis.

b Impleuerint.] ſcilicet maſculi.

c Per ſe.] non per procuratores.

d Beneficium.] quo permiſſa eſt ætatis venia.

e Allegantes.] apud ſuum iudicem.

f Aduocatis.] id eſt adhibitis.

g Edoceant.] ſic ſe probaſſe corã principe ſm P. ut argu. ĩ. quorũ bo. l. 1. ſed ſecundũ Io. non neceſſe eſt hoc probare apud imperatorem, ſed ſufficit ſic allegare, poſtea aũt probet corã iudice, & ſic intellige hic, & d. l. ĩ. quorum bo. l. 1.

h Honeſtas.] quantum ad corpus.

i Menti.] quãtum ad animam, ſeu animum.

k Octauum & decimum] quare minori tpe imperrat mulier quam maſculus? Reſp. mala herba cito creſcit, & citius ẽ ſubdola mulier & auara, ut ff. ad Vellei. ſed ſi ego, ĩ ſi. & hac ratione nõ ꝓbat moꝝ inſtituta, q̃a ſagacior præſumitur.

ADDITIO. Tũ dic ſm Bar. hic, ꝙ vera ratio eſt, quia mulier cum ſit minoris vitæ quàm maſculus, citius perficit, & ita cõtingit in quolibet animali, quia quãto res eſt breuioris uitę, tãto citius perficitur.

l Aetatis.] quare in muliere minus quã in uiro? quia genus auariſſimum eſt mulierum.

m Teſtibus.] ætatis.

n Vel inſtrumẽtis.] aliud eſt pp iuramẽtum, ubi inſtrumentum tantum, ut ſ. ſi mi. ſe maio. dixe. l. 2. in ſi.

a præſcriptorũ. in omnibus, & recte. id eſt ſupraſcriptorũ. 20 annorum.

Mulier plus de dolo & auaritia participat, q̃ maſculus.

† cœtu.

† al. annorum ꝓbare teſtib. uel inſtrũtis miſſo curatoꝛ concedi. &c.

• al. teſcripſimus.

A gubernare cupiunt, & ſuper hoc imperiali auxilio indigere[a] cœperint, ita demũ ætatis veniam impetrare audeant, cum uiceſimi anni metas impleuerint:[b] ita vt poſt impetratam ætatis veniam iidẽ ipſi per ſe[c] principale beneficiũ[d] allegantes,[e] non ſolũ per

B ſcripturam annorum numerum probent, ſed etiam teſtibus idoneis aduocatis,[f] morum ſuorum inſtituta, probitatemq; animi, & teſtimonium uitæ honeſtioris edoceant.[g] Fœminas quoque quas morũ honeſtas,[h] mentiſque[i] ſolertia commendat, cum octauum & decimum[k] annum egreſſæ fuerint, veniã ætatis[l] ĩpetrare ſancimus. Sed eas propter pudorẽ ac uerecũdiam fœminarum,

C cœtu† publico demõſtrari non cogimus, ſed percepta ætatis uenia, annos tantùm ætatis† probare poſſe teſtibus[m] quinque uel inſtrumentis[n] miſſo procuratore[o] cõcedimus, ut ipſæ ẽt in omnibus negociis tale ius habeant, quale & mares hr̃e ꝑſcripſimus:* ita tamen,[p] ut prædia ſine decreto nõ alienent.[q] Sed ſenatores quidẽ clariſſimi uiri in hac regia urbe

D cõmorantes, apud ſublimitatẽ[r] tuã, ceteri uero apud prætorem, in prouinciis aũt oẽs apud earum rectores de ſuis moribus & honeſtate perdoceant. Hi uerò qui contra[ſ] memoratã diſpoſitionem ueniam ætatis à principali clementia † impetrauerint, ſciant eã nullas uires obtinere Dat. III. Kalen. Iul. Romæ, Criſpo. ij. & Cõſtantino Cæſ. ij. Cons.

o Miſſo procuratore.] nam qui per ſe, & per alium, ut ff. de admini. tuto. ita autem. §. geſſiſſe, & ſ. de procu. l. maritus. at maſculus per ſe debet tantum probare, ut ſupra. §. proxi. ſic & aliàs infra de iure emphy. l. finali, & infra de aſſer. tol. l. 1. in principio, & ſupra de procu. l. ſi. Arg. contra. ff. famil. erciſ. l. plane, & infra etiam per procura. cauſam in integ. reſtitut. agi poſſe. l. 1.

ADDITIO. Dic hoc eſſe propter aſpectum perſonæ, qui requiritur hic, arg. ĩ. de cadu. tol. l. unica. §. vt autem, & ff. de adoptio. l. poſt mortem. Not. hic etiam tres differentias inter marem & fœminam: Prima in numero annorum. Secunda in probatione faciẽda per ſe tantum in mare, quod non eſt in fœmina. Item quia mulier de ſolo numero annorum debet probare, ſed maſculus etiam de aliis.

Sicut minor obtenta uenia ætatis non põt alienare ſine decreto immobilia, ita nec obligare, ut hic. Bal. uel pignori uel hypotheca dare. Salic.

III. Imp. Iuſtin. A. Menna præfec. præto.

EOs qui[t] ueniam ætatis à principali clemẽtia impetrauerunt uel impetrauerint,[u] non ſolum alienationẽ, ſed etiã hypothecam minime poſſe ſine decreti interpoſitione rerum ſuarum immobiliũ[x] facere iubemus, in quarũ alienatione[y] uel hypotheca decretum illis neceſſarium eſt, qui necdum ueniam ætatis meruerunt, ut ſimilis[z] ſit in ea parte cõditio minorum oĩum, ſiue petita ſit, ſiue non, ætatis uenia. Dat. VIII. Id. Apri. Decio. V. C. Cons.

Verba debent intelligi naturaliter & proprie, non ciuiliter & ficte uel improprie. h. d. & ſemper allegatur, & eſt no. lex multum. Bal. Vel ſic: Vbi fit mentio ætatis legitimæ uel perfectæ, intelligitur de naturali perfectione, non de accidentali fictione. h. d. Vel ſic, Si quid debetur alicui cum ad legitimã ætatem peruenerit, licet veniã ætatis impetrauerit, non tamen illud petere poterit. Salic.

IIII. Idem A. ad Senatum.

SI quis aliquid dari vel fieri voluerit, & legiti-

p Ita tamen.] illud refertur ad hoc q̃d dictum eſt de maſculis & de mulieribus: & ita ad utrumque prædictorũ refertur. Accurſius.

q Non alienẽt] nec mares, nec fœminæ, quia nec tutor nec curator facere poſſet ſine decreto, ut ĩ. de admin. tuto. l. lex.

r Sublimitatem.] i. præfec. vrb vel præſ. præto. Et nota hic minorem impetrantem ætatis ueniam poſſe eſſe ſenatorẽ. aliàs autem ad rempub. &c. ut ff. de mu. & hono. l. ad rẽ, immo ante erat ſenator in ſubſidium electus, quod dic, ut ſ. qui & aduer. quos. l. 1. notaui in gloſſ. quia, &c.

ſ Contra.] i. ſine, vt & illud: Qui nõ eſt mecum, contra me eſt, &c.

EOs qui.] CASVS Si minor veniã ætatis impetrauerit, & obtinuerit, an ideo ei magis rerum ſuarum immobiliũ alienatio ſine decreto iudicis concedatur? reſpon. ꝙ non: & quantum ad hoc onus par habetur cõditio eorum qui impetrauerunt, & eorum qui non impetrauerunt.

t Eos qui.] dubitari poterat, an ueniæ ætatis impetratio facultatẽ præſter alienandi etiam ea quæ alias minor ſine decreto alienare non põt? & dicitur quòd non, immo nec obligandi.

u Impetrauerint.] ſ. in poſterum.

x Immobilium.] ſecus mobiliũ, qa tales minores q ueniam impetrauerunt, mobilia poterunt alienare, ſed immobilia non. Iaſ.

y Alienatione.] ſ. qualibet, ut ĩ. de prædiis mi. l. non ſolum. Sed contra. ĩ. quando decre. opus non eſt. l. 2. Solut. ibi ſpecialiter decretum interpoſuit princeps, hic generaliter conceſſit ueniam. Item contra. ſ. de epiſc. & cleric. authent. ſi captiui. Sol. ibi ſpeciale eſt.

z Similis] ergo & cum decreto alienato prædio dabitur reſtitutio.

SI quis aliquid.] CASVS. Minor mihi x. promiſit cum erit legitimæ ætatis. poſtea exiſtens. xx. ann. ueniam æta-

Maſculus & fœmina in ĩpetrãda uenia ætatis tripliciter differunt.

† Cõcor. c. innotuit, de elec. & gl. in ca. à multis, ſuper uer. metropolitani, de æta. & qualitate ordi.

Minor poteſt eſſe ſenator.

Mat. 12.

ætatis impetrauit, volo petere. x. cum ſit legitimę ætatis, an poſſim quæritur? & reſpond. ꝙ non. illa enim verba, perfectæ ætatis, vel legitimæ, intelligenda ſunt de ea ęta te quę per annorũ curricula recepit complementum, non quæ beneficio principis ſuppletur, niſi de ea ſpecialiter dictum eſſet: & hoc intelligendum eſt ĩ ſubſtitutione, cum dicitur ſubſtituo illum, cum erit legitimæ ætatis. vel illi re ſtitue, cum erit legitimæ ætatis. cũ ergo legitimæ ætatis erit facta mentio, intelligendũ eſt de ætate xxv. anno. Nota ex hac l. ꝙ maxime in teſtamentis verba debent intelligi naturaliter, & proprie, & non ficte. conco. ff. de cond. & dem. l. fideicommiſſum, cum ſim. Bal.

† al. aũt.

a Mentionem.] in contractu, vel teſta mento, vt lego tibi centum cum eris legitimæ ætatis.

b Subſtitutionib.] directis, puta ſubſtituo Stichum pupillo meo, ſi ille Titius eſt legitimæ ætatis. Actur.

† al. poſt verbũ habuerit, additur, actum.

c Reſtitutionibus.] ſ. obliquis, & per fideicommiſſum factis. Et nota. hic ar. referre quid ex ęquipollentibus fiat vel dicatur. nam refert vtrum maior fiat natura, an per principẽ, licet hęc æquipolleant. Itẽ non ſufficeret aliquid ciuiliter fieri, niſi & naturaliter etiã fiat, vt hic, & arg. ĩ. de nup. ſancimus. j. & ff. de leg. 2. ſi ita quis. §. is qui, & ff. de ver. obl. ex ea parte. §. inſulam, & de leg. 2. cum pater. § hæreditatem, & ĩ. quando di. leg. ce. ex his, & ff de condit & demon. fideicommiſſum, & l. fi. & de leg. 3. l. cum filio, & ſ. in qui. cau. in integ. reſtit. non eſt ne. l. adoleſcentię. Sed ar. contra. ff. de in ius voc. quique. §. parentes, & l. adoptiuum, in prin. & eſt ar. ad hoc quod hic dicitur. ff. de contra tabu. non putauit. §. ſi quis emancipatum. Arg contra. ff. man l. fi. § & ĩ. de dona quæ ſub mo. l. fi. & ĩ. de inſti. & ſubſt. ſi mater, & ff. de leg. 3. l. fideicommiſſa, §. ſi cui.

mæ ætatis fecerit mentionem, a vel ſi ſe abſolutè dixerit perfectæ ætatis: illã tantummodo ætatẽ intellectã eſſe videri volumus, quæ & xxv. anno. curriculis completur, non quæ ab imperiali beneficio ſuppletur, & præcipue quidẽ in ſubſtõnib. b vel reſtitutionib. c hoc intelligi ſancimus: nihilominus tñ † & in alijs, niſi ſpecialiter quiſquam addiderit ex venia ętatis velle aliqd procedere. Dat. IX. Kal. April. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

B

TITVLVS XLVI.

SI MAIOR FACTVS RAtum habuerit. †

Ratihabitio tempore competenti, ſupplet omnem defectum temporis incongrui. Bal. Vel ſic, Ratificatio maioris reconciliat contractum in minori ætate celebratum, & ipſum reddit efficacem, & inexpugnabilem. Vel ſic, Si maior factus ratificat ea q̃ in minore ætate geſſit, reſtõnem perdit. Sal.

C

I. Imp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Eutychiano.

SI inter minores quinq; & viginti annis vel ſcriptura interpoſita, vel ſine ſcriptura facta ſine dolo d diuiſio e eſt, eamque poſt legitimam ætatem ratam f fecerint: manere integram debere conuenit. S. VIII. Kalen. Maij. AA. & Conss.

II. Idem. AA. & CC. Sontii. †

QVI poſt g viceſimũquintũ annũ ętatis ea quæ in minore ætate geſta h ſunt, rata habuerint: fruſtra reſciſsionem i eorũ poſtulant. Da. Idib. Febr. CC. Cons.

TITVLVS XLVII.

VBI ET APVD QVEM cognitio in integrum, &c.

Contra ſententiam delegati, vel vicarij, vel procuratoris principis, ſolus princeps reſtituit. Bal. & Sal.

I. Imp. Antoninus. A. Seuero.

SI quid a procuratore k meo iudicatum eſt, id ꝑ in integrum reſtõnem præſidis ſentẽtia non põt reſcindi. Princeps enim ſolus l contra ſniam procuratorum ſuorum in integrum reſtituere ſolet. PP. VI. Kal Decemb. Læto & Cereali Cons.

Agens ad diſtractũ, tenetur ſequi forũ rei Bal. Vel ſic, In cã reſtitutionis actor ſequitur forum rei. Sal.

II. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Aquilinæ.

QVoniã ea quæ in trãſactione dari placue

A

turꝰ & reſpon. ꝙ nõ, ſiue in diuiſione interuenit ſcriptura, ſiue non.

d Dolo.] ſi enim dolo inita eſſet, non poſſet ratihabitione confirmari etiam poſt maiorem ætatem, ſi cum ratũ haberent, lateret dolus, vt ff. de pac. tres fratres, & ff. de tranſac. cũ Aquiliana. ſed a ſciente poſſet, vt ff. de lib. leg. l. ſi quis rationes. licet quidam contra, vt ff. il o eo. tit. Aurelio. §. Caius. Solu. vt ibi.

e Diuiſio.] ĩ. fa. er. l. non ideo.

† al. Sotelli.

f Ratam fecerint.] expreſſis verbis, vel aliquid faciendo per quod uidebãtur habere ratum, vt ff. rẽ rat hab. l. non ſolũ, & ĩ. de cõd. indebi. l. indebitũ, & de lege cõmiſſaria. l. pe. Si aũt tacite hẽat ratur, vt tacendo, tũc habet locũ. ĩ. ſi maior fac. alie. &c. l. 1. & vlti.

g QVi poſt.] Quod dixit in ſpecie, vt ſ. l. prox. nunc dicit in genere.

h Geſta.] ſiue à minoribus, ſiue corã tutorib. & facit ſ. ſi in cõi eademq; cauſa. l. j. & argu. ff. de pig. act. aliena res, in prin. & ĩ. ſi alie. res pig. data ſit, ſi in rẽ.

i Reſciſſionem.] ni ſi fecerit hoc ex conſequentia prioris actus, vt ff. de mino. l. 3. §. ſcio quę eſt cõtra. ſed huic l. & ſolutioni eſt contra. ff. de libe. cau. l. liberis. §. j. ſed illud euenit, quia in minori ætate præceſſit eius delictũ. at in illo. §. ſcio, non præceſſit eius delictũ. ꝑtera ibi participauit preciũ factus maior: quod ſi non feciſſet, non poſſet in ſeruitutem vocari.

SI MAIOR FACTVS RATVM habuerit.

Ceſſat etiam reſtitutio: quia maior factus ratum habuit, quod minor geſſit. hoc dicit hic titulus.

SI inter minores.] CASVS. Habebat minor cum minore rem cõem, ſine dolo facta eſt diuiſio. maior factus ratum habebat quod factum erat, expreſſe dicẽdo, ratam habeo diuiſionem, vel tacite, vt puta colendo partem, ſi erat fundus. an poſſit reſtitui, ſi dicit ſe læſum, q̃ri

D

VBI ET APVD QVEM COGNITIO, &c.

Quando ceſſet reſto dixit: nunc in quo foro impetrari deb.

SI quid.] CASVS. Minor cum maiore cauſam habuit coram delegato principis, & ſuccubuit: vult reſtitui cõtra ſniam. an præſes reſtituere poſſit, quæritur? & rñ. ꝙ non: ſed ſolus princeps. vel dic ꝙ lata ſententia à vicario principis. & expone à procuratore, id eſt à vicario principis.

k A procuratore.] id eſt à iudice delegato à principe, vt ff. eodem. l. minor autem. §. pen. Vel dic à vicario principis, vt ſ. ſi aduer. rem iud. l. aduerſus. Vel dic proprie procuratorem principis, qui inter fiſcum & priuatũ cognoſcit, vt ſ. ſi aduer. fiſc. l. 2.

l Solus] vel ipſe qui iudicauit, vt ff. de min. in cauſæ. a. §. fi. & l. præfecti, & l. præſes. Alij dicunt in eo ſpeciale, vt ipſemet non poſſit.

Fiſcus & priuatus ſi litigent, quis eſt iudex.

QVoniam ea.] CASVS. Inter minorem Bono. meũ, & maiorem Mutin. tranſactio facta eſt ad decem, quæ

quæ dedit minor nomine illius tranſactionis. vult reſti A tui, vbi debeat agitari reſtit. cauſa, quæritur? & reſpond. quòd vbi res eſt quæ petitur, & ita coram Mutinenſi, vel vbi reus habet domicilium. Viuianus.

a Tradidiſſe]niſi enim tradidiſſes, obligatum te aduerſarius in tuo foro conueniret.

b Conſequens eſt.] iure communi, vt. ȷ. de iuriſd. omn. iudi. l. iuris, & vbi in rem ac. l. actor.

c Quancunque.] vt quia per calumniã eſt facta, vel dolum actoris, vt. ff. de con dic. inde. in ſumma. in princip. vel ex fal ſis inſtrumentis, vt. ȷ. de tranſact. l. ſi ex falſis. vel res fuit da ta quæ ſine decreto dari nõ poteſt, vt. ȷ. de prædi. mi. l. non ſolum, & ff. de reb. eo. l. magis, in prin.

† hæc eſt definitio fori competentis. Contius.

rat, te tradidiſſe a propoſuiſti: conſequens eſt, b ſi de his repetendis per in integrum reſtitutionem, vel quãcunq; c aliam cauſam putaueris agendum: eius adire te prouinciæ præſidem, in qua domicilium habent quos cõuenis. Dat. III. Kalen. Septemb. Cap. B poſt tertium conſulatum Lampadij & Oreſtis.

Reſtitutio in integrum põt peti coram iudicibus ordinarijs, & ſpecialiter delegatis, vel ad vniuerſitatẽ cauſarum, non corã arbitris, vel iudicibus chartularijs, vel delegatis ab eis. Bal.

III. Imper. Iuſtinianus. A Ioanni præf. prætorio.

CVm ſcimus eſſe dubitatum de reſtitutionibus quæ in integrum poſtulantur, ſiue tantummodo apud iudicem cui aliqua iuriſdictio d eſt, examinari eas oportet, ſiue & C apud pedaneos e iudices: ſiue eos minores viginti quinque annis petierunt, ſiue maiores, f ſecundum quod anterioribus ſanctionibus vel veteris iuris vel noſtris declaratum eſt: g ſancimus non ſolum apud iudices pro tribunali h huiuſmodi cauſæ cognitionẽ proponi, ſed etiam apud eos iudices quos auguſtalis dederit maieſtas, aut noſtræ reipublicæ admini D ſtratores, i vel in hac regia vrbe, vel in prouincijs: vt videatur ipſe qui iudicem deſtinauerit, vtpote pro tribunali cognoſcens, in integrum dare reſtitutionem, k & cauſas eius examinare. Sic etenim nõ difficilis erit cauſarũ examinatio. Sed ne quis l ita effuſe intellectum noſtræ conſtitutionis audeat eſſe trahendum, m vt etiam apud compromiſſarios n iudices, vel arbitros o ex communi ſententia p electos, vel apud eos qui dantur q à iudicibus qui propriam iuriſdictionem non habent, r ſed tantummodo iudicandi facultatem, putet huiuſmodi extendi ſanctionem: hos tantũ generaliter volumus tales cauſas dirimere, qui vel certæ adminiſtrationi, cui & iuriſdictio adhæret, præpoſiti ſunt, vel ab his fuerint dati: & multo magis ſi à noſtra maieſtate delegata eis s ſit cauſarũ audientia. Sed ne quid penitus dubitandum relinquatur, & hoc addendum eſſe cenſemus, vt his tantum quos ſupra enumerauimus, liceat de in integrum reſtitutione diſceptare, ſiue hoc ſpecialiter eis fuerit mandatum: (quod & veteribus t non fuerat incognitũ) vel ſi generaliter dati u

CVm ſcimus.] CASVS. A quibus iudicibus danda eſſet in integ. reſtitutio, ſiue à maiore ſiue à minore cẽt petita, olim dubitabat̃. ſtatuit ergo imperator, vt tam ordinarius iudex qui iuriſdictionem habet cũ adminiſtratione, & tam delegatus ab ordinario, quàm delegatus à principe*, eã dare poſſit. & hoc in prima. An autem arbiter qui cõpromiſſarius datus eſt ſub pœna, vel delegatur ab eo qui iuriſdictionem non habet cum adminiſtratione, reſtituere poſſit, quæritur? & reſpon. quòd non. & hoc in ſecunda. In tertia redit ad primam, dicens quòd tantũ his iudicibus de quibus in prima parte facta mentio eſt, licitum eſt reſtitutionem dare, ſiue fuerit ſpecialiter cauſa reſtitutionis delegata: ſiue vniuerſitas cauſarum, ſiue aliqua ſpecialiter, & incidit cauſa reſti. puta per reconuentionẽ.

* al. Auguſta.

d Iuriſdictio.] ſcilicet ordinaria cum adminiſtratione, etiam ſi non habeat merum imperium.

e Pedaneos].i. delegatos à quocunque.

f Maiores] qui æquales ſunt in hoc, & in alijs quibuſdam, vt. ȷ. de in integr. reſt. mi. l. fin.

g Declaratum eſt].ſ. quòd maiores debeant reſtitui.

h Pro tribunali]id eſt ordinarij qui habent iuriſdictionem cum adminiſtratione: non tamen ſunt ſimplices magiſtratus.

i Adminiſtratores.]ſcilicet dederint. Accur.

k Reſtitutionem.]qui enim per alium &c. vt. ff. de admi. tut. l. ita autem. §. geſſiſſe, & l. tres tutores, in ſi. & ff. de dona. inter virum & vxo. l. iii. in fin.

l Ne quis.]ne, pro non. id eſt aliquis non.

m Compromiſſarios.]cum pœna. ſed licet non poſſit reſtituere, an poſſit pronunciare reſtituendum, & de hoc compromitti? forte ſic, quia tunc ipſe non reſtituit.

n Arbitros.] ſine pœna.

o Sententia].i. conſenſu, de quo dic vt, ȷ. de recep. arb. l. pe.

p Qui dantur.].i. delegantur.

q Non habent.] .i. non cũ adminiſtratione & imperio: vt ſunt illi qui à principe impetrãt, vt ſint ordinarij, de quibus ſit mentio. ff. de iudi. l. i. &. ȷ. de iudi. rem nõ nouam. Sed an hi reſtituant? Reſpon. non, vt. ȷ. ead. l. verſi. hos tantum, &c. Vel dic, propriã, id eſt ordinariã nõ habent, ſed delegatam. Et ſi quæras, quando poteſt delegare delegatus? Dic quando à principe vel proconſule*, vel etiam ab alio lite coram ſe conteſtata: non aliàs, ut ȷ. de iudi. a iudice, & ff. de offic. proconſul. & leg. l. pen. & ff. de iudi. cum prætor, §. j. & ar. ȷ. de procuratoribus, neque.

* ſic in omnibus, & rectius quàm quidam legendũ putant, audiat.

* al. contrahẽdũ. nõ recte. Delegatus quãdo poteſt delegare.

r Eis] ſcilicet delegatis.

s Et veteribus.] No. duo ſpecialia etiam ueteri iure. unum, quia quæ cauſæ cog. &c. ut. ff. de offi. proconſ. nec quicquam. §. ubi. & ff. de regul. iur. l. omnia. quæ ſunt contra. tamen hic poterat delegari, & erat ſpeciale in ea. Secundo, quia ſi poterat delegari, ergo uidebatur cognoſcere poſſe magiſtratus municipalis, ut ff. de offic. eius cui mã. eſt iuriſ. l. j. §. j. quod lex uetat, ut. ff. ad munic. l. ea quæ. §. j. eſt ſimiliter contra. Sol. non omnia quæ delegabantur, competebant iure magiſtratus: ut hoc exemplo, & alio, ſcilicet quãdo contingit præſidem abeſſe, ut ff. de offic. eius cui man. eſt iuriſdi. l. j. §. ij. Vel dic, poterat delegari non cuilibet, ſed magiſtratui municipali: ut in tutelæ datione, ut. ff. de tut. & cu. da. ab his. l. nec mandante, & inſti. de Atti. tut. §. pen. & ideo non ſequitur quòd competeret iure magiſtratus: ſicq; erat mixti imperij, ut tutelæ datio, ut. ff. de tute. muto. §. tutoris. Hodie dici põt ꝙ iure magiſtratus competat: cum indiſtinctè poſſit delegari cuicunque ẽt, vt hic, & d. l. de offic. eius cui man. eſt iuriſdic. l. j. §. j. & ſic corrigitur lex illa. ff. ad munici. l. ea quæ. §. j.

* al. memorauimus.

Reſtitutio in integrũ, an competat iure magiſtratus.

t Dati].i. delegati.

Inciderit.

a Inciderit.] vt generaliter in vno loco facta cauſarum commiſſione, vt ff. de offic. præfec. vr. l. j. §. initio, vel in vna cauſa: & hoc fit incidenter, vt. j. de ordi. iudi. l. j.

DE REFVTATIONIBVS, IDEST COMputationibus contra minores qui reſtituuntur faciendis. Et dic quòd dixit apud quem iudicem petatur reſtitutio: nunc qualiter.

al. inciderit tamen.

ſunt iudices: vel in alijs ſpeciebus inciderit[a] quædã quæſtio reſtitutionis. Dat. III. Kal. Septemb. poſt conſulat. Lampadij, & Oreſtis VV.CC.

TITVLVS XLVIII.

DE REFVTATIONIBVS quæ fiunt in iudicio in integrum reſtitutionis.

Reſtitutio conceſſa minori, omnia in priſtinum ſtatum redintegrat tam pro minore, quam contra eum: & extendit etiam effectum ſuum ad tertiã perſonam. h. d. Bald. Vel ſic: Reſtitutio in integrum reſtituit omnia in priſtinum ſtatum etiam contra tertium. h. d. Salicetus.

1. Imp. Antoninus. A. Tatiano.

Qvi reſtituit[a] in integrũ, ſicut in damno morari nõ debet, ita nec in lucro. & ideo quicquid ad eũ[d] peruenit vel ex emptione, vel ex venditione, vel ex alio cõtractu, hoc debet reſtituere.[e] Sed & ſi interceſſor minor vigintiquinq; annis interuenerit,[f] in veterem debitorem debet reſtitui[g] actio.

Sed & cum minor adijt hæreditatẽ, & reſtituitur: mox quicquid ad eum ex hæreditate peruenit,[h] debet præſtare. verùm & ſi quid dolo[i] eius factũ eſt, hoc eum præſtare conuenit. Sine die & conſule.

Qvi reſtituitur] CASVS. Minor ſi vult reſtitui: ſicut in dãno morari non vult, ita neq; in lucro morari debet. ſi ergo rem vendidit, & vult reſtitui, refundat qđ accepit. eodẽ modo ſi emit, vel aliàs contraxit. hoc in prima. Si debitor creditori ſuo minorem delegauit, ſi reſtituitur minor, debet reſtitui creditori in veterem debitorẽ actio. & hoc in ſecunda. Si autem hæres adijt, & vult reſtitui vt abſtineat, quicquid de hæred. ad eum peruenit, vel dolo fecit quo minus perueniret, reſtituet. & hoc in tertia.

* Cõcor. cum hac l. c. j. in fi. cum gl. fi. extra de reſtitu. in integ.

b In damno.] & iõ datur reſtitutio.

c In lucro]. ſ. faciendo cum alterius iactura. Vel dic, in lucro, quod nõ potuit conſequi ſine aliena iactura.

d Ad eum.] ſcilicet minorem locupletiorem.

e Reſtituere.] ſi locupletior eſt, vt hic, & ſ. ſi aduer. tranſ. l. ij. & ff. de min. ꝙ ſi minor, §. reſtitutio, & l. patri. §. j. & l. tutor, §. item quæro, & l. intra vtile, §. vendẽtibus, & l. minor annis, §. prædia, & j. de prædi. mi. l. ſi prædium, & l. non ſolum. Sed ar. contra, j. de reſcin. ven. l. j. & ſ. quod met. cauſa, l. ſi per impreſſionem. Sed ibi eſt ſpeciale, quando fuit contractum per impreſſionem. Et not. ꝙ ſi poſt impetratam reſtitutionem nolit ea vti, nõ compellitur, vt. ff. de min. l. ſi iudex.

f Interuenerit.] apud me à debitore meo mihi delegatus animo nouandi.

g Debet reſtitui.] & ita etiam quod ad maiorẽ peruenit etiam extraneum, reſtituitur, ut hic, & ff. de tut. & ra. diſtra. l. alterius. & hoc impetrata reſtitutione à minore prius, ſecus in muliere intercedente ſic animo nouãdi: quia ibi ab initio mulier ipſo iure non tenetur, vt. ff. ad Velle. debitrix, §. fi. Item in eo ꝙ hic reſtituitur actio in ueterem debitorem, eſt contra inſti. quib. mo. tol. ob. §. præterea. Sol. ibi de pupillo: hic de adulto, ſm P. Vel ibi ꝓ extraneo, hic ꝓ ſuo creditore interceſſit. Vel dic ꝙ ibi creditor donauit debitori, ſi daret interceſſorẽ: nec de cætero volebat habere eum obligatũ. Vnde per pupillũ ſaltẽ naturaliter obligatũ liberatur: ſed ſecus in ſeruo, ut ibi dicit, qui nec naturaliter tenetur intercedẽdo, vt. ff. de fideiuſ. l. ſed & ſi ſerui dñs. Vel dic uerius: hic minor fuit ciuiliter & naturaliter obligatus: quia cũ tutore uel curatore, & iõ reſtituitur: quare & eius aduerſarius ſimiliter cõtra ſuũ debitorẽ: niſi dolo creditoris inductus ſit minor, vt. ff. de fideiuſ. ſi Titius, in fi. ibi, naturaliter tantum. quia ſine tutore uel curatore. vnde reſtitutione non indiget, cùm cõueniri nõ poſſit: ſicq; neq; aduerſarius eius reſtituitur: & ſic quã contra naturalem obligationem reſtituitur minor, quod fit quãque, vt. ff. de neg. geſ. l. ij. §. pupillus, & ſ. ſi aduer. ſolu. l. ij. tunc actio ſine obligatione reſtitueretur in veterem debitorem.

Mulier fideiubens, ipſo iure tuta eſt per Velleianum.

Pupillus poteſt ciuiliter & naturaliter obligari.

Licinia no.

h Peruenit.] vnde locupletior ſit, vt. ff. eo. l. ait pretor. §. pe.

i Dolo.] hæc enim ſunt paria, cum locupletiorem eſſe, & dolo feciſſe quo minus ſit, ut hic, & ff. depoſiti. l. j. §. an in pupillum.

TITVLVS XLIX.

ETIAM PER PROCVratorem cauſam in integrum reſtitutionis agi poſſe.

Reſtitutio in integrum poteſt peti per procuratorem ad hoc ſpeciale mãdatum habentem. Salic.

1. Imp. Alexander A. [illegible]

Cauſam in integrum reſtitutiõis, ſi qua cõpetit, etiã per procuratorem[k] agi poſſe placet. Dat. XII. Kal. Octob. Põpeiano & Peligno Cõs.

ETIAM PER procuratorem cauſam, &c.

Dixit ſupra quando minor per ſe petit reſtitui vel per tutorẽ vel curatorem: nunc quando per procuratorem.

Cauſã.] CASVS. Verum minor per procuratorẽ poſſit petere in integ. reſti. quæritur? & rñ. ꝙ ſic.

k Per procuratorem.] vt. ſ. ſi tutor uel curator. l. j. & dic, legitimè ordinatum, ut. ſ. de procura. l. non ideo minus, & l. neque, & ꝙ habeat ſpeciale mandatum, ut. ff. de minoribus, illud. §. ſi talis, ſic & ff de procur. Pompo. in prin. Item arg contra. ſ. de his qui ve. ætat. imp. l. ij. Sed pater inuito filio petit reſtitutionem, quia eius uertitur periculum, quia de peculio conuenitur, ut. ff. de mino. l. patri, in princ. quod dic ut ibi not. Accurſius.

[1] Aduerte ꝙ hoc eſt verum, quã principaliter poſtulatur reſtitutio. tũc enim requirit ſpeciale mandatũ per iura ſupra alle. ſecus vero ſi ueniat incidenter in cauſa cõmiſſa, de quo uide gl. in uerbo, poſtulauit, in c. ſuſcitata, extra de in integ. reſti.

TITVLVS L.

IN INTEGRVM REſtitutione poſtulata, ne quid noui fiat.

Pendente cauſa reſtitutionis in integrum, nihil eſt innouandum. Bald. & Salic.

1. Imp. Gordianus. A. Secundino militi.

Poſtulata[l] in integrum reſtitutiõe,[m] omnia[n] in ſuo ſtatu eſſe debere,[o] donec res finiatur, perſpicui iuris eſt: idque curabit is ad cuius partes ea res pertinet. PP. XII. Kalen. Iul. Gordiano. A. & Auiola Conss.

IN INTEGRVM RESTITVTIONE POſtulata, ne quid noui fiat.

Subaudiunt quidam, cauſa mutandi iudicij.

Poſtulata] CASVS. Mihi minor vendidit, petit reſtitui: pendente iudicio reſtõnis in itegrũ, illius rei ſup qua petit reſtõ, alienatio fieri nõ pt: & ne alienet, curabit iudex. Vi.

l Poſtulata] ſed nõ cõceſſa hic, nec đ negata.

m Reſtitutione.] ſententia lata cõtra minorem exequi non debet, niſi ante cognoſcatur, utrum debeat reſtitui.

n Omnia.] & ita etiam quo ad maiorem.

o Debere.] quo caſu erant ante id iudiciũ, quod de reſtitutione cœptũ eſt, vt nec fiat alienatio rei ſuper qua [illegible]

[illegible]

Contra eos.] CASVS. Si res minoris uſucapta uel præſcripta fuerit, an reſtitui poſſit, quæritur? & reſp. quòd ſic. A

a Vſucapione.] ſ. triennij nam. x. uel. xx. an. non dominium, ſed quaſi dominium acquiritur, ut infra de præſcrip. triginta ann. l. ſi quis emptionis, circa prin. Sed certe idem debet eſſe in præſcriptione, ut minores iuuentur, ut hic, & ℐ. quibus non ob. long. temp. præſcrip. l. non eſt incognitum, & ff de mi. l. etiam ei qui, & ar. ℐ. de temp. in integ. reſt. l. ſi intra. Et nota. ꝙ hic titulus non uidetur hodie habere locũ. nam in pupilli non, quia uſucapi non põt, ut ff de acq. rer. do bonæ ſi dei, licet ſit arg. contra. ff de exce. p do. l. apud §. ſi quis non tutor. Sed dic quo ad opinionẽ erat pupillus, ut ibi no. Nec in prædiis adulti, quia alienari non poſsũt, ut ff. de re. eorum. l. 1. ergo nec uſucapi, uel præſcribi. ff. de uerb. ſig. l. allenationis. nec in re mobili adulti hodie, ſiue ſeruari poſſit, ut ℐ. de admi. tut. lex q̃. ſiue non: quia tanto t pe, ſ. triennij, retineri non poteſt. Sed certe dicta argumenta tio non ualet, ut dices infra, in qui. cau. in integ. reſti. nõ eſt neceſſ. l. ſi. Item nec in animalibus ſuper uacuis, quæ poſſunt alienari per illam. l. lex quæ, quia ut breuiter dicam, nulla præſcriptio currit contra minorem, ut infra, in quibus cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſſ. l. ſan imus, nec etiam præſcrip. xxx. ann. locum habere uidetur, licet lex illa, ſancimus, illam permittat, quia aut cœpit a minore, & tunc non currit in pupillari ætate, ut infra de præſcrip. triginta anno. l. ſicut, & ſic eſſent xl. & iiij. anni, quando eſſet completa, aut à prædeceſſore, & tunc currit, ita quòd non reſtituatur, ut ff. de mino. l. Æmilius, & ex quibus cau. in poſ ea. l. apud Iulianum, & de fundo do. l. ſi fundum. Sed tu dic quamlibet temporalem uel perpetuam cœptam in perſona maioris contra hæredem minorem currere, ſed dari reſtitutionem, ſi compleatur contra eum, & ſic hanc intellige per l. ff. de mino. l. etiam ei, ut not. in l. ſancimus, & infra de nonnume. pecu. l. ſi intra, excepta xxx. ann. præſcriptione ſui odio, quæ in pupillo dormit, ut in d. l. ſicut. Sed eam expone, ut ibi dixi. D

[margin: † al. minoris.]

[margin: Pupilli res an poſſit uſucapi.]

[margin: Præſcriptio nulla currit contra minorem.]

Contra uſucapionis damnum minor reſtituitur. h. d. Bald. Vel ſic. Vſucapio inchoata cum defuncto finitur cũ eius hærede, licet minore: ſed reſtitui põt. h. d. ſecundum intellectum communẽ dicto Salic.

I. Imp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Iſidoræ.

Contra eos qui res minorũ † tenent, ſi uſucapionẽ a dominium acquiſierint, reſtitutionis auxilium eis decerni debet. Dat. Kalen. Maij, Sirmij, CC Cons. B

TITVLVS XXXVII.

SI ADVERSVS FISCVM.

Minor reſtituitur etiam contra fiſcum. h. d. Bald. Vel ſic: Si minor læda tur in uenditione facta procuratori Cæſaris, poteſt reſtitui & competens iudex eſt procurator fiſci, h. d. ſecundum unum intellectum uerorem. Salic.

I. Imp. Seuerus & Anton. AA. Longino.

Si probus b in minore ætate cõſtitutus, circonuentus c à Rufino diſpenſatore noſtro, d uenditionem rei præcipiti animo precio longe minore e contrahere feſtinauit: iuris f publici g fiſcus h noſter in integrum reſtitutionis iure ſequetur auctoritatem, Dat. Seuero. A II. & Victorino Cons. C

Inter priuatos cognoſcit præſes prouinciæ. tamen inter priuatum ex una parte, & fiſcum ex altera, cognoſcit procurator Cæſaris adiuncto præſide. Bald.

II. Imp. Alexander A. Antiocho & aliis.

Si aduerſus priuatos in integrum reſtitutionẽ tam tu quàm fratres tui deſideratis: præſidis prouinciæ uiri clariſsimi notio ẽ: iſque cauſa cognita æſtimabit, an auxilium quod imploratis, conferri uobis debeat. quod ſi aduerſus fiſcum id poſtulatis, intelligitis procuratorem meũ i unà cum k præſide, præſente fiſci patrono, l adire uos debere. Dat. Kalen. Augu. Alexandro A. II. & Marcello. Cons.

Si minoris res alieni eſt uendita à fiſco iure creditoru minus ſolenniter, & iniuſto precio: etiam poſt quinquennium retractatur, debitore ſatiſfaciente fiſco. h. d. Bal. Vel ſic: Si fiſcus uendit rem alienam ut ſuam, dominus poterat iure iſto rem uendicare uſque ad quinquennium ſi erat maior. minor

Si Probus.] CASVS. Minor xxv. ann. procuratori Cęſaris longe minore precio quàm ualuit, uendidit, puta ualebat. xxx. uendidit pro uiginti rem ſuam, ſi perat reſtitui, corã quo reſtitutionis cauſa agitari debeat? Respond. ꝙ coram procuratore fiſci, qui iudex eſt inter priuatũ & procuratorem priuatæ rationi . procuratorem Cæſaris.

b Si probus.] proprium nomen eſt.

c Circumuentus.] re ipſa, non dolo aduerſarij. ſic ponitur. ff. de mino. l. in cauſę, 2. §. idẽ Pompon. alias non haberet in integrũ reſtitutionẽ cum ſi dediſſet dolus cauſam contractui, ipſo iure eſſet tutus, uel ſi incidiſſet, eſſet tutus actione ex eo contractu, ut ff. de actio. emp. l. Iulianus. §. ſi dolo, & §. ſi uenditor, & §. per contrarium. Vel dic dolum dediſſe cauſam contractui, ſed proceſſum ſuit ad traditionem. unde ſicut maiori daretur dolo, ſic minori I integrum reſtitutio.

d Noſtro.] ſ. ꝓcuratore Cæſaris ſiue pricipis, qui ẽt rationalis dr, ut ſ. de modo multarum. l. 2. & 3.

e Minore.] non tñ ultra dimidiam iuſti precij, quia & tunc ageret actione ex eo contractu, ut ℐ. de reſcin. uen. l. 2. ar. ff. de iure dotium. l. ſi res. §. 1. & l. iure ſuccurſum. §. ſi. Accur.

[margin: † hoc uerbum, iure, qđ antea ĩ olbus deerat, addidi ex manuſc. Contius.]

f Iuris.] ius priuatorum uocat hic ius publicum, ideo quia publica auctoritate eſt inuentum.

g Publici.] i. iuris communis.

h Fiſcus noſter.] id eſt procurator fiſci, qui cognoſcit inter priuatum & Rufinum procuratorem Cæſaris, vt ℐ. eod. l. 3. Vel dic Rufinum eſſe procuratorem fiſci, & ſic fiſcus, id eſt procurator fiſci Rufinus patietur dari cõtra ſe reſtitutionem. Sed hic expone, ſ. diſpenſatore noſtro. i. fiſco. Sed tunc erit iudex procurator Cæſaris, ut ℐ. l. proxi. prima uerior.

Si aduerſus. CASVS. Si qs aduerſus priuatũ vult reſtitui, corã quo agitãda ſit cã reſtitutionis. q̃ritur? & reſp. ꝙ corã præſide prouinciæ. ſi autẽ contra fiſcum priuatus uult reſtitui, cognoſcet ꝓcurator Cęſaris, an dãda ſit, nec ne: & hoc præſente prouinciæ præſide, & aduocato fiſci.

i Procuratorem meum.] qui cognoſcit inter priuatũ & fiſcum, ut hic, & ℐ. l. proxi. & ℐ. ubi cauſæ fiſc. l. ad fiſcũ. Et dicitur rationalis.

k Vnà cum.] ſed hodie ſecundum R. ſolus princeps cognoſcit, ut in auth. ut omnes obe. iudi. §. ſi. col. 5. Accur.

l Patrono.] i. aduocato, qui ſi non adeſſet, ex integro cognoſci oportet, ut ff. de iure fiſ. l. fiſcus, & ſ. de aduo. fiſ. l. ſi. Et no. in hoc titulo priuilegiatum contra priuilegiatũ admitti, ut ff. ex quibus cau. ma. l. ſi.

[margin: Priuilegiatus contra priuilegiatũ admittitur.]

SI ADVERSVS FISCVM, &c.

De perſonis minorum, & rebus & negocijs, aduerſus quæ reſtituuntur minores, dictum eſt, nunc de perſonis dicendum, aduerſus quas reſtituuntur.

E Dicto.] CASVS. Habebat minor aliquis prædium A cenſuale, pro quo reddere cenſum ſingulis annis tenebatur, ceſſauit in ſolutione, procurator fiſci prædium diſtraxit, uult minor ad illud reſtitui, an ſit audiendus, quæritur? allegat minor pro ſe quòd ſit reſtituēdus, quia edicto diui Marci continetur, φ ſi fiſcus uendit rem alienam ut ſuam, emptor ſecurus ſit præſcriptione quinquennali. quo edicto excipiebantur res minorum, ut vltra quintū anuum cōpetat minori rerum ſuarum reſtitutio. Reſpond. imperator quòd edictū pro minore iſto nihil facit, quia tūc locum habet illud edictum, cum fiſcus uendit rem alienam ut ſuam. hoc autē caſu uēdidit alienum propter aliquam ceſſationem cenſuū. ſi autē procurator fiſci longe minore pcio uendidit quā ualuit, puta ualebat. xxx. & uendidit pro x. uel ſolennitatem quæ in his deſideratur, nō ſeruauit, minor reſtituetur. Sūt enim tria ſeruanda in tali uenditione. Primum ut quis debeat, ſecundum ut in ſolutione ceſſauerit, tertium ut res ſubhaſtentur, quorū ſi aliquod defuerit, ſi minor fiſco ſatisfecerit, procurator Cæſaris qui cognoſcit inter priuatum & fiſcum, fundum ſibi reſtitui iubebit uenditione penitus reuocata.

exceptæ.

nerò etiam ultra, ſi non uendidit iure creditoru. iſto tempore neuter eorum auditur, niſi ſit precio minori uendita & ſolēnitas debita non ſeruata, & de hoc cognoſcit procurator Cæſaru. Sa.

III. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Laurentio.

EDicto [a] quidem diui Marci parentis noſtri res minorum exceptæ, [b] nihil tuum [c] adiuuant deſiderium: ſiquidem [d] debi B ti [e] cauſa patris [f] minoris, uel etiam ipſius [g] prædia uenundata, quinquennij præſcriptionis nullam admittunt quæſtionem [h]. Sed quoniam per colluſionem ſiue fraudē tunc temporis procuratoris noſtri nimis exiguo precio fundū tuum cū mancipijs uenundatū aſſeueras, ſi aditus rationalis noſter tuis adeſſe fidem allegationibus, nec ſeruatam ſolennitatem ha C ſtarum animaduerterit: fiſco te ſatisfaciente, reuocata uenditione, fundum tibi reſtitui iubebit. [k] Dat. Id. Feb. Sirmij. CC. Cons.

Fiſcus dupliciter rē alienam uendit.

a Edicto.] duobus modis uendit fiſcus rem alienam. Primo vt ſuam, & in hac uenditione locus erat edicto diui Marci, quo cauetur vt emptor ſecurus ſit præſcriptione v. an. quo edicto excipiuntur res minorum, ut etiā vltra v. ann. poſſint repetere, ut hic. ſed hodie hoc edicto ſublato ſtatim ſecurus eſt emptor, licet intra quadrienniū dominus poſſit agere contra fiſcum, ut inſtitu. de uſuc. §. fi. & ĵ. de quadri. præſcr. l. omnes, & l. fi. Sed minor ēt ultra quadrienniū ad rem ſuam admittitur, ut ĵ. de reſtit. mi. l. neque. Secundo uendit alienam ob aliquod debitū ſibi, D cuius rei poſſeſſionē nunquam habuit. in qua uenditione nec maiores nec minores iuuantur, & tria oportet ibi concurrere. Primum ut aliquis debeat, & eum ceſſare in ſolutione, & uenditionē ſolenniter fieri. aliquo iſtorum deficiente reuocatur etiam à maiore talis uenditio ſoluto precio, ut in fin. huius l. & ĵ. ſi propter pu. pen. l. fina. & l. 2. & de reſcin. uend. ſi quos, & ff. de reſcind. uendi. l. fundus, & ĵ. de fi. inſtru. & iure haſtæ fiſc. l. 1. 2. & 6. lib. 10. & arg. ſ. ſi aduer. vend. pig. l. 2. & ĵ. de execut. rei iudi. l. ordo, & ff. eo. l. ſi ex cauſa. §. pe.

b Exceptæ.] à præſcriptione. v. annorum indulta ex edicto, cum rem alienam vendit fiſcus ut ſuam. Accurſius.

c Tuum.] minoris, ut dixi ĵ. de fid. inſtru. & iure haſtæ fiſc. l. penult. lib. 10.

d Si quidem.] id eſt quia.

e Debiti.] erat autem edictum diui Marci, ut ſi quis rem emptam à fiſco quinquennio poſſediſſet, tutus eſſet, niſi res eſſet minoris. ſed neque res minoris intelligebatur excepta, cum nomine paterni debiti à fiſco ei quæſtio moueretur, & ob id ceſſat beneficium edicti in hac parte.

f Patris.] ergo ut alienam uendebat.

g Ipſius.] ſcilicet minoris.

h Quæſtionem.] quia non ut ſuam, ſed ut alienam uendidit, & ſic emptor eſt ſecurus, ſi interuenerūt tria, quæ ſunt neceſſaria.

i Procuratoris noſtri.] id eſt fiſci, qui dicitur procurator imperatoris quantum ad iuriſdictionē.

k Iubebit.] ſ. procurator Cæſaris.

TITVLVS XXXVIII.

SI ADVERSVS CREDItorem, &c.

Ipſe minor in mutuo læſus præſumitur, niſi mutuans probet uerſum in rē minoru. & ideo minor reſtituitur. hoc dicit cum l. ſeq. Vel ſic: Contra fœnerātem minori præſumitur, niſi probet mutuum in utilitatem minoru conuerſum, ex qua præſumptione reſtitutio datur, & data iuſtificabitur. h. d. ſecundum omnes lectu. Bald.

I. Imp. Antoninus Pius A. Prunico.

CVm & ipſe [l] profitearis † cum Zenodora minore uigintiquinque annis [te] contraxiſſe, [m] nec doceri † potuiſſe prætorem † uirum clariſsimū ex eo cōtractu locupletiorem [n] [eam eſſe] factam, C intelligis eam merito in integrum reſtitutam. [o] Dat. XI. Non. Aug. Largo & Meſſalino Cons.

† confiteris.

† docere. recte. & ita in omnibus.

† Prætore uiuo clariſsimo. in oībus manuſc. legitur.

SI ADVERSVS creditorem, &c.

Stricte hoc titulo ponitur creditor pro mutuatore, ut aliquid in eius odium inducatur ſpecialiter, ut infra. l. proxi. dicet.

CVm & ipſe. CASVS Si minori ann. 25. decem mutuaſti, & ea perdidit, ſi reſtitui uelit aduerſus obligationem mutui, ne ex ea teneatur, an ſit audiēdus, quæritur? & reſpon. φ ſic, niſi probes eū locupletiorē factū, unde læſus præſumitur, niſi contrarium probetur. ſed ſpeciale eſt in odiū creditoris, alioqn eſſet contra. ff. de iureiur. nā poſtea. §. ſi minor, ubi dr̄ quòd non ideo quia minor eſt, læſus eſſe intelligitur, unde debet ſe læſum probare.

l Cum & ipſe.] ſ. tu fœnerator. Accurſius.

m Contraxiſſe.] dādo ei mutuam pecuniam, ſpeciale eſt hic in odium fœneratoris. eius contrarium eſt generale. ſ. de in integ. reſti l. minoribus.

n Locupletiorem.] præſumitur ergo læſa, niſi cōtra probetur. & ſic eſt contra. ff. de iureiuran. l. nam poſteà. §. ſi minor, & ſ. de in integ. reſt. mi. l. 5. Solut. ſpeciale eſt hic in odium fœneratoris. arg. ff. de re. eorum. l. magis. §. ne tamen, & ff. eo. l. patri. §. 1. & arg. ſupra de ſacroſanct. eccl. auth. hoc ius porrectum, in fi. Sed & aliàs ur̄ idē, ut D ĵ. de pd. mi. l. ſi prædiū, ſed expone ut ibi. Alij dicunt ut Py. φ hic creditor ſpōte in ſe onus probādi ſuſcepit, ut argu. ff. de proba. l. circa. Tertij dicūt φ hic pbauerat minor tria, ſ. ſe minorē tpe contractus fuiſſe, & pecunia non indiguiſſe, & acceptā amiſiſſe. ergo eſt reſtituēdus, niſi creditor pbet locupletiorem. & ſm hos tres caſus dic reſtitutā, i. reſtituendā & ſic ſ. de leg. & conſt. l. 1. Quarti dicūt φ data fuerat reſtitutio iā minori, qui probauerat læſionem, & creditor appellauerat. Vnde in cauſa appellationis debet appellator probare, & iniquitatem ſententiæ detegere, ut ar. ff. eo. l. præfecti, & ĵ. de ap. l. hi qui. Sed male dicunt: immo idē qui prius, & nunc probare debet, ut ĵ. de ap. l. 4. & ff. nil. noua ap. pen l. 1. & ff. ad Turpi. l. j. in fi. & in auth. de his qui ingre ad app. §. illud quoq; determinare, colla. 5. & dr̄ detegere iniquitatē appellator eo ipſo φ dicit, inique dico ſententiā contra me latā. Hoc ergo quatuor modis intelligi pōt hæc lex: ſed primus uerior.

o Reſtitutam.] i. reſtituendam.

l Ideo dicebat doct. ut phibet Bar. hic φ ſi eſſet ſimpliciter mutuatū minori ſine fenore non haberet locum hæc lex. quod not.

Appellās qd probare tenet.

C Ontra eos.] CASVS. Si res minoris uſucapta uel præſcripta fuerit, an reſtitui poſſit, quæritur? & reſp. quòd ſic. A

a Vſucapione.] ſ. triennij. nam. x. uel. xx. an. non dominium, ſed quaſi dominium acquiritur, ut infra de præſcrip. triginta ann. l. ſi quis emptionis, circa prin. Sed certe idem debet eſſe in præſcriptione, ut minores iuuentur, ut hic, & ĩ. quibus non ob. long. temp. præſcrip. l. non eſt incognitum, & ff de mi. l. etiam ei qui, & ar. ĩ. de temp. in integ. reſt. l. ſi intra. Et nota. ꝙ hic titulus non uidetur hodie habere locũ, nam in re pupilli non, quia uſucapi non põt, ut ff de acq. rer. do. bonæ ſi dei, licet ſit arg. contra. ff de exce. p do. l. apud. §. ſi quis non tutor. Sed dic quo ad opinionẽ erat pupillus, ut ibi no. Nec in prædiis adulti, quia alienari non poſsũt, ut ff. de re. eorum. l. 1. ergo nec uſucapi, uel præſcribi. ff. de uerb. ſig. l. alienationis, nec in re mobili adulti hodie, ſiue ſeruari poſſit, ut ĩ. de admi. tut. lex q̃. ſiue non: quia tanto t pe, ſ. triennij, retineri non poteſt. Sed certe dicta argumentatio non ualet, ut dices infra, in qui. cau. in integ. reſti. nõ eſt neceſſ. l. ſi. Item nec in animalibus ſuper uacuis, quæ poſſunt alienari per illam. l. lex quæ, quia ut breuiter dicam, nulla præſcriptio currit contra minorem, ut infra, in quibus cauſ. in integr. reſtit. non eſt neceſſ. l. ſancimus, nec etiam præſcrip. xxx. ann. locum habere uidetur, licet lex illa, ſancimus, illam permittat, quia aut cœpit a minore, & tunc non currit in pupillari ætate, ut infra de præſcrip. triginta anno. l. ſicut, & ſic eſſent xl. & iiij. anni, quando eſſet completa, aut à prædeceſſore, & tunc currit, ita quòd non reſtituatur, ut ff. de mino. l. Æmilius, & ex quibus cau. in poſ ea. l. apud Iulianum, & de fundo do. l. ſi fundum. Sed tu dic quamlibet temporalem uel perpetuam cœptam in perſona maioris contra hæredem minorem currere, ſed dari reſtitutionem, ſi compleatur contra eum, & ſic hanc intellige per l. ff. de mino. l. etiam ei, ut not. in l. ſancimus, & infra de non nume. pecu. l. ſi intra, excepta. xxx. ann. præſcriptione ſui odio, quæ in pupillo dormit, ut in d. l. ſicut. Sed eam expone, ut ibi dixi. D

[margin: al. minoris.]

[margin: Papilli res an poſſit uſucapi.]

[margin: Præſcriptio nulla currit contra minorem.]

Contra uſucapionis damnum minor reſtituitur. h. d. Bald. Vel ſic. Vſucapio inchoata cum defuncto finitur cũ eius hærede, licet minore: ſed reſtitui põt. h. d. ſecundum intellectum communẽ docto. Salic.

I. Imp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Iſidoræ.

C Ontra eos qui res minorũ [t] tenent, ſi uſucapione [a] dominium acquiſierint, reſtitutionis auxilium eis decerni debet. Dat. Kalen. Maij, Sirmij, CC Cons. B

TITVLVS XXXVII. SI ADVERSVS FISCVM.

Minor reſtituitur etiam contra fiſcum. h. d. Bald. Vel ſic: Si minor læditur in uenditione facta procuratori Cæſaris, poteſt reſtitui: & competens iudex eſt procurator fiſci, h. d. ſecundum unum intellectum & ueriorem. Sali.

I. Imp. Seuerus & Anton. AA. Longino.

S I probus [b] in minore ætate cõſtitutus, circumuentus [c] à Rufino diſpenſatore noſtro, [d] uenditionem rei præcipiti animo precio longe minore [e] contrahere feſtinauit: iuris [f] publici [g] fiſcus [h] noſter in integrum reſtitutionis iure [†] ſequetur auctoritatem. Dat. Seuero. A II. & Victorino Cons. C

S I Probus.] CASVS. Minor. xxv. ann. procuratori Cæſaris longe minore precio quàm ualuit, uendidit, puta ualebat. xxx. uendidit pro uiginti rem ſuam, ſi petat reſtitui, corã quo reſtitutionis cauſa agitari debeat? Respond. ꝙ coram procuratore fiſci, qui iudex eſt inter priuatũ & procuratorem priuatæ rationis. procuratorem Cæſaris.

b Si probus.] proprium nomen eſt.

c Circunuentus.] re ipſa, non dolo aduerſarij, ſic ponitur. ff. de mino. l. in cauſæ, 2. §. idẽ Pompon. aliàs non haberet in integrũ reſtitutionẽ cum ſi dediſſet dolus cauſam contractui, ipſo iure eſſet tutus, uel ſi incidiſſet, eſſet tutus actione ex eo contractu, ut ff. de actio. emp. l. Iulianus. §. ſi dolo, & §. ſi uenditor, & §. per contrarium. Vel dic dolum dediſſe cauſam contractui, ſed proceſſum fuit ad traditionem. unde ſicut maiori daretur de dolo, ſic minori ĩ integrum reſtitutio.

d Noſtro.] ſ. ꝓcuratore Cæſaris ſiue principis, qui ẽt rationalis dr̃, ut ſ̃. de modo multarum. l. 2. & 3.

e Minore.] non tñ ultra dimidiam iuſti precij, quia & tunc ageret actione ex eo contractu, ut ĩ. de reſcin. uen. l. 2. ar. ff. de iure dotium. l. ſi res. §. 1. & l. iure ſuccurſum. §. ſi. Accur.

[margin: † hoc uerbum, iure, qd antea ſolbus deerat, addidi ex manuſc. Contius.]

Inter priuatos cognoſcit præſes prouinciæ. tamen inter priuatum ex una parte, & fiſcum ex altera, cognoſcit procurator Cæſaris adiuncto præſide. Bald.

II. Imp. Alexander A. Antiocho & aliis.

S I aduerſus priuatos in integrum reſtitutionẽ tam tu quàm fratres tui deſideratis: præſidis prouinciæ uiri clariſsimi notio ẽ: isque cauſa cognita æſtimabit, an auxilium quod imploratis, conferri uobis debeat. quod ſi aduerſus fiſcum id poſtulatis, intelligitis procuratorem meũ [i] unà cum [k] præſide, præſente fiſci patrono, [l] adire uos debere. Dat. Kalen. Augu. Alexandro A. II. & Marcello. Cons.

Si minoris res alieni eſt uendita à fiſco iure creditoru minus ſolenniter, & iniuſto precio: etiam poſt quinquennium retractatur, debitore ſatisfaciente fiſco. h. d. Bal. Vel ſic. Si fiſcus uendidit rem alienam ut ſuam, dominus poterat iure iſto rem uendicare uſque ad quinquennium ſi erat maior. minor

f Iuris.] ius priuatorum uocat hic ius publicum, ideo quia publica auctoritate eſt inuentum.

g Publici.] i. iuris communis.

h Fiſcus noſter.] id eſt procurator fiſci, qui cognoſcit inter priuatum & Rufinum procuratorem Cæſaris, ut ĩ. eod. l. 3. Vel dic Rufinum eſſe procuratorem fiſci, & ſic fiſcus, id eſt procurator fiſci Rufinus patietur dari cõtra ſe reſtitutionem. Sed hic expone, ſ. diſpenſatore noſtro. i. fiſco. Sed tunc erit iudex procurator Cæſaris, ut ĩ. l. proxi. prima uerior.

S I aduerſus. CASVS. Si qs aduerſus priuatũ vult reſtitui, corã quo agitãda ſit cã reſtitutionis, q̃ritur? & reſp. ꝙ corã præſide prouinciæ. ſi autẽ contra fiſcum priuatus uult reſtitui, cognoſcet ꝓcurator Cæſaris, an dãda ſit, nec ne: & hoc præſente prouinciæ præſide, & aduocato fiſci.

i Procuratorem meum.] qui cognoſcit inter priuatũ & fiſcum, ut hic, & ĩ. l. proxi. & ĩ. ubi cauſæ fiſc. l. ad fiſcũ. Et dicitur rationalis.

k Vnà cum.] ſed hodie ſecundum R. ſolus princeps cognoſcit, ut in auth. ut omnes obe. iudi. §. ſi. col. 5. Accur.

l Patrono.] i. aduocato, qui ſi non adeſſet, ex integro cognoſci oporteret, ut ff. de iure fiſ. l. fiſcus, & ſ̃. de aduo. fiſ. l. ſi. Et no. in hoc titulo priuilegiatum contra priuilegiatũ admitti, ut ff. ex quibus cau. ma. l. ſi.

[margin: Priuilegiatus contra priuilegiatũ admittitur.]

SI ADVERSVS FISCVM, &c.

De perſonis minorum, & rebus & negocijs, aduerſus quæ reſtituuntur minores, dictum eſt, nunc de perſonis dicendum, aduerſus quas reſtituuntur.

Edicto

uerò etiam ultra .ſi non uendidit iure creditoru. iſto tempore neuter carum auditur. niſi ſit precio minori uendita & ſolēnitas debita non ſeruata. & de hoc cognoſcit procurator Cæſaru. Sa.

III. Imp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Laurentio.

EDicto [a] quidem diui Marci parentis noſtri res minorum exceptæ, [b] nihil tuum [c] adiuuant deſiderium: ſiquidem [d] debiti [e] cauſa patris [f] minoris, uel etiam ipſius [g] prædia uenundata, quinquennij præſcriptionis nullam admittunt quæſtionem [h] B Sed quoniam per colluſionem ſiue fraudē tunc temporis procuratoris noſtri nimis exiguo precio fundū tuum cū mancipijs uenundatū aſſeueras, ſi aditus rationalis noſter tuis adeſſe fidem allegationibus, nec ſeruatam ſolennitatem haſtarum animaduerterit: fiſco te ſatisfaciente, reuocata uenditione, fundum tibi C reſtitui iubebit. [k] Dat. Id. Feb. Sirmij. CC. Cons.

EDicto.] CASVS. Habebat minor aliquis prædium A cenſuale, pro quo reddere cenſum ſingulis annis tenebatur, ceſſauit in ſolutione, procurator fiſci prædium diſtraxit, uult minor ad illud reſtitui, an ſit audiendus, quæritur? allegat minor pro ſe quòd ſit reſtituēdus, quia edicto diui Marci continetur, qꝫ ſi fiſcus uendit rem alienam ut ſuam, emptor ſecurus ſit præſcriptione quinquennali. quo edicto excipiebantur res minorum, ut vltra quintū annum cōpetat minori rerum ſuarum reſtitutio. Reſpond. imperator quod edictū pro minore iſto nihil facit, quia tūc locum habet illud edictum, cum fiſcus uendit rem alienam ut ſuam. hoc autē caſu uēdidit alienum propter aliquam ceſſationem cenſuū. ſi autē procurator fiſci longe minore ꝑcio uendidit quā ualuit, puta ualebat. xxx. & uendidit pro x. uel ſolennitatem quæ in his deſideratur, nō ſeruauit, minor reſtituetur. Sūt enim tria ſeruanda in tali uenditione. Primum ut quis debeat, ſecundum ut in ſolutione ceſſauerit, tertium ut res ſubhaſtentur, quorū ſi aliquod defuerit, ſi minor fiſco ſatisfecerit, procurator Cæſaris qui cognoſcit inter priuatum & fiſcum, fundum ſibi reſtitui iubebit uenditione penitus reuocata.

a exceptæ.

a Edicto.] duobus modis uendit fiſcus rem alienam. Primo vt ſuam, & in hac uenditione locus erat edicto diui Marci, quo cauetur vt emptor ſecurus ſit præſcriptione v. an. quo edicto excipiuntur res minorum, ut etiā vltra v. ann. poſſint repetere, ut hic. ſed hodie hoc edicto ſublato ſtatim ſecurus eſt emptor, licet intra quadrienniū dominus poſſit agere contra fiſcum, ut inſtitu. de uſuc. §. fi. & j. de quadri. præſcr. l. omnes, & l. fi. Sed minor ēt ultra quadrienniū ad rem ſuam admittitur, ut j. de reſtit. mi. l. neque. Secundo uendit alienam ob aliquod debitū tibi, D cuius rei poſſeſſionē nunquam habuit. in qua uenditione nec maiores nec minores iuuantur, & tria oportet ibi concurrere. Primum ut aliquis debeat, & eum ceſſare in ſolutione, & uenditionē ſolenniter fieri. aliquo iſtorum deficiente reuocatur etiam à maiore talis uenditio ſoluto precio, ut in fin. huius l. & j. ſi propter pu. pen. l. fina. & l. 2. & de reſcin. uend. ſi quos, & ff. de reſcind. uendi. l. fundus, & j. de fi. inſtru. & iure haſtæ fiſc. l. 1. 2. & 6. lib. 10. & arg. ſ. ſi aduer. vend. pig. l. 2. & j. de execut. rei iudi. l. ordo, & ff. eo. l. ſi ex cauſa. §. pe.

Fiſcus duplicitèr rē alienam uendit.

b Exceptæ.] à præſcriptione. v. annorum indulta ex edicto, cum rem alienam vendit fiſcus ut ſuam. Accurſius.

c Tuum.] minoris, ut dixi j. de fid. inſtru. & iure haſtæ fiſc. l penult. lib. 10.

d Siquidem.] id eſt quia.

e Debiti.] erat autem edictum diui Marci, ut ſi quis rem emptam à fiſco quinquennio poſſediſſet, tutus eſſet, niſi res eſſet minoris. ſed neque res minoris A intelligebatur excepta, cum nomine paterni debiti à fiſco ei quæſtio moueretur, & ob id ceſſat beneficium edicti in hac parte.

f Patris.] ergo ut alienam uendebat.

g Ipſius.] ſcilicet minoris.

h Quæſtionem.] quia non ut ſuam, ſed ut alienam uendidit, & ſic emptor eſt ſecurus, ſi interuenerūt tria, quæ ſunt neceſſaria.

i Procuratoris noſtri.] id eſt fiſci, qui dicitur procurator imperatoris quantum ad iuriſdictionē.

k Iubebit.] ſ. procurator Cæſaris.

TITVLVS XXXVIII.

SI ADVERSVS CREDITOREM, &c.

Ipſe minor in mutuo læſus præſumitur, niſi mutuans probet uerſum in rē minoru. & ideo minor reſtituitur. hoc dicit cum l. ſeq. Vel ſic: Contra fænerātem minori præſumitur, niſi probet mutuum in utilitatem minoru con- B *uerſum, ex qua præſumptione reſtitutio datur, & data iuſtificabitur. h. d. ſecundum omnes lectu. Bald.*

I. Imp. Antoninus Pius A. Prudico.

CVm & ipſe [l] † profitearis † cum Zenodora minore uigintiquinque annis [te] contraxiſſe, [m] nec doceri † potuiſſe prætorem † uirum clariſſimū ex eo cōtractu locupletiorem [n] [eam eſſe] factam, C intelligis eam merito in integrum reſtitutam. [o] Dat. XI. Non. Aug. Largo & Meſſalino Cons.

† confiteris.

† docere. recte. & ita in omnibus.

† Prætore uiuo clariſsimo. in oībus manuſc. legitur.

SI ADVERSVS creditorem, &c.

Stricte hoc titulo ponitur creditor pro mutuatore, ut aliquid in eius odium inducatur ſpecialiter, ut infra l. proxi. dicet.

CVm & ipſe. CASVS Si minor xxv. ann. 25. decem mutuaſti, & ea perdidit, ſi reſtitui uelit aduerſus obligationem mutui, ne ex ea teneatur, an ſit audiēdus, quæritur? & reſpon. qꝫ ſic, niſi probes eū locupletiorē factū. unde læſus præſumitur, niſi contrarium probetur. ſed ſpeciale eſt in odiū creditoris, alioqn eſſet contra. ff. de iureiur. nā poſtea. §. ſi minor, ubi dr̄ quòd non ideo quia minor eſt, læſus eſſe intelligitur, unde debet ſe læſum probare.

l Cum & ipſe.] ſ. tu fœnerator. Accurſius.

m Contraxiſſe.] dādo ei mutuam pecuniam, ſpeciale eſt hic in odium fœneratoris. eius contrarium eſt generale. ſ. de in integ. reſti l. minoribus.

n Locupletiorem.] præſumitur ergo læſa, niſi cōtra probetur. & ſic eſt contra. ff. de iureiuran. l. nam poſtea. §. ſi minor, & ſ. de in integ. reſt. mi. l. 5. Solut. ſpeciale eſt hic in odium fœneratoris. [1] argu. ff. de re. eorum. l. magis. §. ne tamen, & ff. eo. l. patri. §. 1. & arg. ſupra de ſacroſanct. D eccl. auth. hoc ius porrectum, in fi. Sed & aliàs ur̄ idē, ut j. de ꝓd. mi. l. ſi prædiū, ſed expone ut ibi. Alij dicunt ut Py. qꝫ hic creditor ſpōte in ſe onus probādi ſuſcepit, ut argu. ff. de proba. l. circa. Tertij dicūt qꝫ hic ꝓbauerat minor tria, ſ. ſe minorē tēpe contractus fuiſſe, & pecunia non indiguiſſe, & acceptā amiſiſſe. ergo eſt reſtituēdus, niſi creditor ꝓbet locupletiorem. & ſm̄ hos tres caſus dic reſtitutā, i. reſtituendā & ſic ſ. de leg. & conſt. l. 1. Quarti dicūt qꝫ data fuerat reſtitutio iā minori, qui probauerat læſionem, & creditor appellauerat. Vnde in cauſa appellationis debet appellator probare, & iniquitatem ſententiæ detegere, ut ar. ff. eo. l. præfecti, & j. de ap. l. hi qui. Sed male dicunt: immo idē qui prius, & nunc probare debet, ut j. de ap. l. 4. & ff. nil. noua ap. pen l. 1. & ff. ad Turpi. l. j. in fi. & in auth. de his qui ingre ad app. §. illud quoq; determinare, colla. 5. & dī detegere iniquitatē appellator eo ipſo qꝫ dicit, inique dicē ſententiā contra me latā. Sic ergo quatuor modis intelligi pōt hæc lex: ſed primus uerior.

1 Ideo dicūt doct. ut ꝓhibet Bar. hic qꝫ ſi eſſet ſimpliciter mutuatū minori ſine ſęnore non haberet locum hæc lex. quod not.

Appellās qd probare tenet̄.

o Reſtitutam.] i. reſtituendam.

SI ut allegas.] CASVS. Minori ann. xx. mutuaſti, quę A conſeſſus eſt minor ſe recepiſſe, ſed perdidiſſe, uult reſtitui, an ſit audiendus, quæritur? & reſp. quod ſic, niſi probes pecuniam in rem ſuam uerſam eſſe, quod non præſumitur, niſi tu probes eam in eius commodum uerſam.

a Verſa eſt.] quod probare debes, ſ. nõ eſſe verſã ſecundum quoſdã. Tu dic quod præſumitur nõ eẽ verſa, niſi creditor probet, in eius odium, ut dixi. ſ. l. proxi.

a al. Gaiano. al. Gagano.

II. Imp. Gord. A. Caiano.*

SI (ut allegas) minor annis pecuniã fœnori accepiſti, nec ea in rẽ ſuã verſa eſt, a aduerſus cautionẽ per quã eo nomine te obligaſti, in integrum reſtitutionis auxiliũ potes ſolẽniter poſtulare. PP. III. Nonas Feb. Gord. A II.*

TITVLVS XXXVIIII. B

SI MINOR AB HÆREDITATE SE ABSTINEAT.

Filius qui ſe paternæ hæreditati non immiſcuit, non eget beneficio reſtitutionis in integrum ut abſtineat: quia tutus eſt ipſo iure per beneficiũ prætoris, ſed ſi ſe immiſcuit, vel bonorum poſſeſſionem agnouit, & eſt minor & læſus, reſtitutio in integrũ ſibi eſt neceſſaria. Bald.

SI MINOR AB hæreditate ſe abſtineat.

SI uos.] CASVS. Si filiofamil. minori delata fuerit hæreditas paterna, neque ei ſe miſcuit, an non obſtante eo quod proteſtatus non eſt ſe illã habere velle, ſibi præiudicauit, quo minus eã repudiet, ne à creditoribus cõueniatur, qui dicunt eum filiũ & hæredẽ, quæritur? & reſp. quod non. ſi aũt ſe ĩmiſcuit, & poſtea uult eam repudiare: an poſſit beneficium reſtitutionis in inte. petere, quæritur? & reſp. quòd ſic.

b Hic legẽdum, Si ut ab hæreditate ſe abſtineat.

I. Imp. Seuerus, & Anton. AA. Florentio,* & aliis.

c Florentino.

SI uos paternæ hæreditati nõ ĩmiſcuiſtis: b ob eam C rem c teſtificatio neceſſaria nõ fuit, cũ fides ueritatis d uerborum adminicula non deſideret. Quòd ſi pro hærede e geſſiſtis, uel bonorum poſſeſſionẽ f accepiſtis, propter ætatem cui ſubueniri ſolet, in integ. reſtitutionis auxiliũ accipere debetis. g PP. VI. Non. Maij, Saturnino & Gallo Cons.

IN AVTHENTIC. ut ſpon. largi. §. ad hæc D

b Immiſcuiſtis.] immiſcere ſuorũ eſt, adire extraneorũ, ut inſtit. de her. qualitate & diff. §. extraneis.

Adire & immiſcere differunt.

c Ob eam rem.] ſ. quod abſtineatis. Et dic teſtificatio, i. denũciatio uel proteſtatio coram teſtibus. Et ſic no. quod hac l. probatur opinio quorundam, qui dixerunt quod ſuus hæres præſumitur adiiſſe, & teneri ſtatim creditoribus, & pro eis eſt illud Pauli, ſi filius, ergo & hæres, Item quod eſt ſuus & neceſſarius, ut inſti. de hęre. quali. & dif. §. ſui, & de hær. quæ ab inteſta. §. 1. & argu. ĩ. de cur. fu. l. fina. §. 1. Sed illud eſt uerum quantum ad nomen, non quantum ad commodum uel incommodum, ut hic, & inſtitu. de hære quali. & dif. §. neceſſarij uero, & ff. de acq. hæred. quæ ſitum. uel domũ patris inhabitauit poſt mortem. nam & tunc debet probare non animo adeundi feciſſe, ut ĩ. de repu. hære. l. 1. in caſu tamen perinde habetur ac ſi ſtatim immiſcuiſſet ſe, ut ff. de fideicom. li. l. cũ quaſi, §. ſed & quis, in fine. §.

Hæres ſuus an præſumatur ſtatim adiiſſe. Galat. 4.

Adire hæreditatẽ, videtur, qui domũ patris poſt mortẽ inhabitat.

d Fides ueritatis.] id eſt fides quæ habetur ueritati, ſcilicet hoc caſu. alias autem quandoque exiguntur uerba, ut in ſtipulatione, ut ff. de uerbo. obliga. l. 1. in princi. & in teſtamentis, ut ĩ. de teſta. l. iubemus, & in nouationibus, ut ĩ. de noua. l. j. in fi.

e Pro hærede.] id eſt pro domino, ut inſtitu. de hæredit. quali. & diſ. §. n.

f Vel bonorum poſſeſſionem.] ſcilicet unde liberi, quæ datur ſuis & emancipatis, ut ĩ. unde libe. l. j. & fi. Accur.

g Debetis.] ſcilicet ſi vultis: vt. ĩ. ſi tutor vel cura. l. j. & hoc cum ſolennitate quã dicit authent. ſi omnes, & ea quæ hic lege, & eſt ſumpta ab auth. vt ſpõſa. larg. §. ad hæc.

h SI omnes] præſentes. ſ. in illa ciuitate: vt in corpore. alibi aliter accipitur: vt ĩ. de præſcri. long. temp. l. fi.

quoque, coll IX. conſti. II. Nouel. 119.

Iſta authent. ponit modum procedendi quando petitur reſtitutio aduerſus aditam hæreditatem, modus aũt procedendi, eſt vt citã in citando, & non comparentibus intra tres menſes, petenti reſtitutionem concedatur: qua conceſſa, ex officio iudicis datur curator hæreditati iacenti qui debet inuentarium facere apud acta. Bald.

SI oẽs creditores præſentes h ſunt ubi reſtitutio B poſtulatur, à iudice uocentur, i ut interſint cũ minor ſe abſtinet. k ſed ſi oẽs abſunt, uel quidã, ſolẽniter à iudice citẽtur, l quibus intra tres mẽſes m nõ apparẽtibus, minor ſine periculo ab hæreditate diſcedat, n iudice prouidẽte ubi o & qualiter res hæreditariæ debeãt cuſtodiri, quãtitate earũ in actis manifeſtãda. †

Poteſt quis ab hæreditate paterna per reſtitutionem abſtinere, & auitam C amplecti. h. d. Vel ſic: Hæreditates quæ ex diuerſis teſtamentis, vel ex diuerſo iure deferuntur, non intelliguntur inuicem coniungi: & ideo admittitur earum ſeparatio: vt hic. Bald.

II. Imp. Gord. A. Herodoto.

SI cum aui tui p teſtamento te hæredem q reliquiſſent, hæreditates eorũ non adiiſti: r liberũ tibi ẽ repudiata pr̃na ſucceſſione, s per in integrũ reſtõnis auxiliũ (quo te ætatis iure dicis eẽ munitã) hæ̃ditatẽ D parẽtũ t tuorũ (licet antea ſi quid perijt per imbecillitatem ætatis: vt ff. de mino. l. ait prætor. §. pe.

i Vocentur.] aliàs nõ valet reſtitutio: vt. ff. de mino. l. etiã ſi §. fi. cũ & cauſa cognita fieri debeat: t vt ff. e. l. in cauſæ. j. §. cauſã, & l. ait prætor. §. non ſolum, in fi. §. & ĩ. ſi per vim vel alio modo l. fi. & ff. ſi cui pluſquam per leg. Fal. l. j. Quid in legatarijs? Reſpõ. & hi vocantur, vt in authen. de hære. & Falc. §. ſancimus. colla j. & ĩ. de auct. præſ. l. ſi ſed ar. contra. ĩ. de iure deli. l. fi. §. ſed & legatarij.

t Cõcor. c. cum ex litteris, iũcta gl. ſuper verbo, dãda, extra de reſt. in integ.

k Abſtinet.] id eſt petit reſtitui vt abſtineat.

l Citentur.] non ergo per præſentes plures præiudicatur abſentibus paucioribus ſecundũ quoſdam. ĩ. fami. ercis. l. cohęredibus. Sed ar. contra. ff. de pac. l. & ſuum, in fi. & l. maiorem, & l. reſcriptũ, & ff. de curato. bonis dan. l. ij. debent tamen hi omnes vocari ſaltem ad domum: vt ĩ. de anna. excep. l. vt perfectius, in fine.

† Gloſſa, in ca. quoniã frequẽter, adducit hanc authẽ. quòd teſtes non poſſunt recipi ante litem conteſt. vbi aliquid eſt expediendum iudicis officio

m Tres menſes.] ſimile ſpatiũ datur. ĩ. de re iu. auth. iubemus, & ĩ. quomodo & quando iudex, auth. qui ſemel.

n Diſcedat.] per reſtitutionem.

o Vbi.] Dando curatorem bonis: vt ff. de curat. bo. dan. l. j. ij. & iij. & excipe niſi quid perijt per imbecillitatem ætatis: vt ff. de mino. l. ait prætor. §. pe.

SI cum.] CASVS. Tres hæreditates erant delatæ, paterna, & duorum auorum patrum, & matrum, auitas hæreditates non adijt, ſed paternã, ſentit ſe læſum: vult reſtitui ad tacite repudiatas, ſcilicet auitas: vt abſtineat à paterna, an ſit audiendus, quæritur? & reſpond. quòd ſic.

p Aui tui.] paternus vel maternus, ſcilicet tui, nominatiui caſus.

q Te hæredem.] patre tuo forte exhęredato antea vel mortuo.

r Non adiſti] id eſt repudiaſti, vel anno tacuiſti, ſic. ĩ. quando non pe. par. l. j. & ideo es læſus.

s Succeſſione.] ſcilicet quam adiſti, & quam modò repudias iure reſtitutionis, vt ſubiicit: vt ff. de minor. l. ait prætor. §. reſtitutus, non communi iure: vt ĩ. de repudian. hæredita. l. ſicut.

t Parentum.] id eſt auorum. Sed nunquid iure ciuili, an

an prætorio? Reſp. ſi autem eſt ei delata poſt hæreditatẽ paternam, iure ciuili: ſi ante prętorio, ut ☞.unde lib.l.qui ſe, niſi in duobus caſibus ſecundum Ioan. ut ff.de condi, inſti.l.ſi.& vnde liberi l.ſcripto.

a Obtinere.]ſ per reſtitutionem.

non adijſti) nũc obtinere.[a] PP.III.Nonas Feb. Gordiano A.II. & Pompeiano Cons.

TITVLVS XL.

SI VT OMISSAM [b] HAEREDITATEM [c] VEL BONORUM [d] POSSESSIONEM, VEL QUID ALIUD [e] ACQUIRAT. [f]

Aduerſus hæreditatis vel bonorum poſſeſſionis omiſſam agnitionem minor pōt in integ. reſtitui.h.d.l.1. Tamen ſi emancipatus reſtituitur, debet conferre fratribus quod habuit tempore mortis patris.h.d.l.2.& ſic habes totum tit. Bald. Vel ſic. Minor pōt reſtitui ut adeat hæreditatem de iure ciuili, & etiam ut bonorum poſſeſſionem petat de iure prætorio: ad collationem tamen tenebitur.h.d.totus tit. Salic.

I. Imp. Gordia.A.Protæ.

Minores.xxv. ann. non tantùm in his quæ ex bonis propriis amiſerunt, verumetiam ſi hæreditatem ſibi delatam non adierint,[g] poſſe in integrũ reſtitutionis[h] [i] auxilium poſtulare, iamdudum placuit[i] PP. Id Octobr. Pio & Pontiano Cons.

II. Imp.Diocl.& Maximi.AA.& CC. Sarapiadi.†

Ad bonorum poſſeſſio nẽ[k] in paternis reb⁹ omiſſam,[l] minores in integrũ reſtitutionis admitti beneficio iampridem placuit.[m] Reſtituti aũt decreto,[n] bona quæ habuerunt mortis tempore patris,[o] debent conferre [fratribus.] Da.XVI.Kal. Nouemb Sirmij. CC.Cons.

b SI VT OMISſam ſ.lapſu ætatis.

c Hæreditatem]de hoc tractat.l.j.

d Vel bonorum.]de hoc tractat.l.2.

e Aliud.]de hoc tractat.l.1.& 2.

f Acquirat.] per reſtitutionem.

Minores] CASVS Si minori ſit delata hæreditas, & repudiauerit: an ad eã reſtitui poſſit, quæritur? & reſp. ꝙ ſic.non.n. ſolũ reſtituitur ſi res ſuas quas habuit, amiſit: ſed ſi quas nõdũ habuerit, cas tñ habiturus erat ſi non inconſulte repudiaſſet.

g Non adierint.]i. repudiauerint, & rurſus poterit reſtitui, ut repudiet, ut ff.de mino.l.ait prætor.§.reſtitutus,& hoc re integra. aliàs ſi diſtractæ ẽ hr̃ditas forte a ſubſtituto, denegatur, ut ff.eo.l ꝙ ſi minor.§. Scæuola,& niſi contra patrem uelit iterum reſtitui, ut ☞. de bo.quę lib.l.ſi.§.ubi autem puerilis.

h Reſtitutionis]& ita non ſolũ in damno, ſed etiã in lucro ſeruantur indẽnes.

i Placuit.]vt ☞ ſ re pu hære.l.ſi.& ꝟ.de in inte.reſti.mi.l.penult.& ff.de mi.l.ait prætor.§.hodie.

AD bonorũ.] CASVS. Si trib⁹ vel duobus fuerit delata poſſeſſio bonorum unde liberi in bonis paternis,& nunc eam unus repudiauerit: an ad eam reſtitui poſſit, quæritur?& reſp ꝙ ſic, ſed reſtitutus, bona quæ habuit tempore mortis patris, conferet cum fratribus ſuis.

k Ad bonorum poſſeſſionem.]unde li. vel ſecundũ tabulas, vel contra tabulas. ſecundum tabulas ſi fuit ſcriptus, contra tabulas, ſi non fuit ſcriptus.

l Omiſſam.]ab emancipatis expreſſe, uel tacite.

m Placuit.]ut ꝟ.l.proxi.

n Decreto]ſ.prætoris.

o Patris.]vel dolo habere deſiſſent, excepto quod creditoribus debent, vt ☞.de colla.ea demum. Item hoc accipe ſecundum determinationem nouæ legis, vt ☞.de colla.l.fina.

† In ſeriptis excep. legitur, in integ.reſt. poſtulare.

† al.Serapiadi. al.Seraphiadi.

IN QVIBVS CAVSIS RESTITVTIO IN integrum neceſſaria non eſt.

Dixit ſupra quando reſtitutio eſt neceſſaria, quia eſt læſio, & datur: nunc quando nõ, quia non eſt læſio in ſequentibus titu. vſque ad titu. ubi & apud quem eſt neceſſaria: ſed non datur.

Minoribus.] CASVS. Maior.xxv.ann.ſi necẽ patris ſui non uindicarit, repellitur à ſucceſſione paterna. an autem hoc locum habeat & in minore, vt ipſe repellatur ſi omiſerit uindicare, quæritur? & reſpõ.ꝙ non. unde ſi propter hoc læſus fuerit, reſtitutione non indiget, quia ipſo iure tutus eſt, ne hoc ipſi obiiciatur.

TITVLVS XLI.

IN QVIBVS CAVSIS IN INTEGRUM RESTITUTIO NECESSARIA NON EST.

Pœna inulta mortis defuncti nõ habet locũ in hæredibus minoribus h. d. Bal. Vel ſic: Minor hæreditate paterna non priuatur, licet patris mortem non ulciſcatur. Salic.

I. Imp.Alex.A.Mutato.

Minoribus 25. ann. (præſertim[p] qui per tutores & curatores non defenduntur)[q] non obeſſe,[r] ſi mortẽ defuncti parẽtis non ulciſcantur,[ſ] innumeris diuorũ parentũ meorũ ac meis reſcriptis cõtinet. V.Idus Maii, Alexandro. A.III.& Dione Cons.

Tempus mouendi querelam inofficioſi teſtamenti, ipſo iure non currit minoribus h.d.Bal.& Sal Vel ſic: Non eſt neceſſarium miniſterium iudicis, ubi lex ipſo iure producit effectum. Bald.

II. Imp.Valeria.& Gallien. AA. Theodoræ.†

Adoleſcentiæ[t] tempus non imputari in id quinquennium liberis, cuius pręſcriptio ſerã inofficioſi quæſtionem mouentibus opponi ſolet,[u] manifeſte antè deſcripſim⁹.[x]

p Præſertim.]i.maxime.

q Non defendũtur.] quia forte non habent. idẽ & ſi habeãt & defendantur, ut hic innuit,& ꝟ.ſi tutor uel curator,`per totum.

r Non obeſſe.]i. non priuantur hæreditate.

ſ Non ulciſcantur.] ſ.accuſando interfectores. non aũt debent ipſi interficere interfectores parentum ſuorũ, unde iure cõi debent auferri bona vt indignis.ſed quia ſunt minores, ipſo iure ſeruantur il læſi, vt hic,& ☞.de his qui.vt indig.l.ſi ea,& l.minorib.Sed quid ſi poſtea maior efficitur, puta poſt triduum quàm adiit: an tunc teneatur vlciſci? Reſp.nõ, quia omne beneficiũ debet eſſe perpetuum, vt in auth. conſti. quæ de dignitatibus.§.illud, col.6.& ꝟ. de diuerſ. reſcript.l. falſo.

ADoleſcentiæ.] CASVS. Filio exhæredato, uel pro exhærede habito datur querela inofficioſi exercenda intra quinquennium, quo elapſo repellitur. an autem minori exhæredato,& intra quinquennium non agenti currat tẽpus quinquennij quæritur?& reſp.ꝙ non, vnde reſtitui non indiget, cum ipſo iure taciturnitas ſua non obſit ſibi, neque obeſſe debeat.

t Adoleſcentiæ.] multo magis tempus pupillaris ætatis.

u Solet.] hoc de quinquennio dicunt quidam à compoſitoribus ſtatutum, quaſi per Iuſtinianum fuerit nouiter inductum, vt infra de inofficioſ. teſtament l.ſi quis in filium, in fin. & l.ſcimus.§.penultimo. Sed certe immo & ante eum per hunc eundem Valerianum compilatorem huius legis, vt in eodem titu. contra maiores. Item contra, ſupra de in integr. reſtitu. mi.l.1.Solo. vt ibi.

x Deſcripſimus.]ſcilicet in Græco.

† Deeſt in oibus, nõ male.

† al.Theodotæ.

Beneficiũ debet eſſe perpetuũ.

IN minorum.] CASVS. Minor rē ſuā tibi uendidit & tradidit, ſteriſti uſque ad annū, uel plus, non curo, neque precium ſoluiſti, neque te ut ſolueres, interpellauit, an ei tenearis, quæritur? & reſpon. ꝙ ſic. & hoc in bonæ fidei contractibus locum habet, & in aliis, ut in legato, & fideicomm. neq; habet locum reſtitutio ad petēdum vſuras, cum ipſo iure ad eas tenearis. Not. ꝙ ille qui emit rē à minore, & eam poſſidet, eo ipſo eſt ī mora, & tenetur minori ad uſuras precij, & iſta mora dicitur irregularis ſecundū Bal. hic.

a In minorū] ſ. ad eorum utilitatem.

b Reipſa.] i. interpellatione ceſſante, & hic ſubiicit, & pro .i. ex ſolo, &c. Et ad hoc quòd re ipſa fiat mora in talib. & ſimilibus, eſt ar. contra. ff. de leg. 2. l. Titia Seio. §. 1. & ḋ adimen. leg. l. 3. §. dicēdum, & ĵ. de actio. emp. l. curabit, & ff. de fideic. lib. l. tum uero. §. apparet, & ff. de vſur. l. mora, & l. cū ſine, & l. cū quidam. §. ſi cum pupillo, & ĵ. de compē. l. ſi conſtat, & ĵ. de uſu. & fru. le. l. j.

c Et.] ponitur hic pro id eſt.

d Recepto.] i. approbato, prædictis ſ. legibus, uel dic. ſ. ſpeciali iure.

e Moram.] & ſi nō interpellaueris. Et eſt mora debitoris uitium.

f Deſiderant.] ſ. nō fieri, ſed factam puniri.

g Fideicommiſſis.] quæ quāuis ſint ſtricti iuris, tamen propter uoluntatem defuncti adimplendam admittuntur uſuræ. Sunt & alij effectus moræ, de qua mora dic plene, ut diximus. ff. de uſu. l. mora, in prin.

† Integratio, in oib. ſcte, & ſic apud Terēt. Andr. legēdū, amantium iræ, amoris integratio eſt.

Impleta igitur ætate legitima, non eſt in integrum reſtitutio neceſſaria: quia non redintegratio [i] amiſſæ cauſæ his datur, ſed integra ipſa cauſa ſeruatur. PP. II. Id. Aug. Tuſco & Baſſo. Conſ.

Fauore minorū re ipſa ſine interpellatione in bonæ fidei contractibus mora contrahitur. Idem in teſtamentis, quia licet actio ex teſtamento ſit ſtricti iuris, tamen æquiparatur actionibus bonæ fidei. h. d. Bal. Vel ſic. Si minor rem uenditam emptori tradidit, ſtatim emptor moram committit, ſi ei precium non ſoluit. Sal.

III. Impp. Dioclet. & Maxi. AA. & CC. Decimo.

IN minorū [a] perſona re ipſa [b] & [c] ex ſolo tempore tardæ precij ſolutionis, recepto [d] iure morā [e] fieri creditum eſt, in his, uidelicet quæ moram deſiderant, [f] id eſt bonæ fidei contractibus, & fideicommiſſis, & legatis.

Sententia lata contra tutorem qui non cauerat rem pupilli ſaluam fore, pupillo non præiudicat ipſo iure. h. d. Bal. & Sal. Vel ſic. Sententia lata contra tutorem, qui non habet adminiſtrationem, eſt ipſo iure nulla. Bald.

IIII. Iidem AA. & CC. Stratonicæ.

SI tutor tuus, qui pro tutelari officio non cauerat, [g] iudicio expertus eſt, cōtrà eum lata ſentētia [h] iuri tuo officere non potuit, [i] nec ea quæ ab eo geſta ſunt, ullam firmitatē [k] obtinent. Fruſtra ergo in integrum reſtitutionis auxilium deſideras, quādo [l] ea quæ ab eo geſta ſunt, qui legitimi † adminiſtratoris perſonam ſuſtinere non potuit, ipſo iure irrita ſunt. S. XVIII. Kalend. Nouemb. Nicomediæ. CC. Conſs.

† legitimæ adminiſtrationis.

Præſcriptiones à minoribus non incipiunt, & cū ipſo iure non currunt, niſi ſint præſcriptiones temporis longiſſimi, quæ currunt adultis. h. d. Bal. Vel ſic. Præſcriptiones tēporales, quæ olim currebant minoribus cum beneficio reſtitutionis, hodie ipſo iure nō currunt, excepta præſcriptione xxx. uel xl annorum. Salic.

V. Imp. Iuſtin. A. Ioanni præfecto prætorio.

SAncimus † fauore imperfectæ ætatis exceptionem nō numeratæ pecuniæ [m] ab initio minoribus non currere, [n] ne dum in integrum reſtitutionē expectamus, uel aliquod emergat obſtaculum, [o] per quod huiuſmodi beneficio minor uti non poſſit, uel ſubſtantia eius ſubuertatur. Sed humanius eſt, latius eandem legis interpretationem [p] extendere in

† Hæc lex fauet minoribus, vt contra eos non currat præſcriptio, & caſus in quibus non currit præſcriptio, ponit glo. in c. cum nō liceat, extra de præſcrip.

SI tutor.] CASVS. Si tutor ſiue curator legitimus, uel ſine inquiſitione datus, rem pupilli egerit uel defenderit, & ſuccubuerit. an pupillo præiudicet quod actum eſt, quo magis ſit neceſſaria in integr. reſtit. quæritur? & reſp. ꝙ illud quod per procuratorem talem factum eſt, ipſo iure non ualet, unde in integ. reſti. non eſt neceſſaria. neque enim legitimam adminiſtrationem aſſecutus eſt tutor non ſatiſdans rem pupil. &c. vnde non ualet quod per eum actum eſt.

h Non cauerat.] cum cauere debuerit. ſ. rem pupilli ſaluam fore, vt quia legitimus erat, uel ſine inquiſitione datus. aliàs ſatiſdare non tenetur, ut inſti. de ſatiſ. tu. §. j. & & dic, ut ibi not.

i Non potuit.] ſ. iure communi, ſed ſi pro te, prodeſſet iure ſingulari, ut ſ̄. de procu. l. non eo.

k Firmitatem.] ſcilicet in tui præiudicium, vt hic, & ĵ. ſi tuto. uel cura. qui nō ſatiſ. l. tutor, & l. in dubium, & ff. de cura. furi. &c. l. conſilio. §. j. & ar. ſ̄. de procur. l. quia abſente, & ff. de rebus eorum. l. qui neque. Sed ar. contra. ff. de off. præto. l. Barbarius. Item not. ſecundum Io. ꝙ non legitime ordinatus, pro non ordinato habetur, ſic. ff. de re iudi. ſi ſe. §. condemnatum.

l Quando.] id eſt quia.

SAncimus] CASVS. Spe futuræ numerationis minor ſcripſit ſe. x. mutuo à Titio recepiſſe, & eum non recepiſſet, intra biennium exceptionem nō numeratæ pecu. nō oppoſuit. an igitur currat tempus, quæritur? & reſp. ꝙ non ipſo iure. unde de cætero extendatur ad omnem exceptionē temporalem, ꝙ ipſo iure minori nō currat, ſed ſecundum iura antiqua cucurriſſet minoribus, ſed reſtituerentur & hoc in ſecunda. In tertia dicit, ꝙ iſta quæ dicta ſunt, uera ſunt in omni exceptione, pręterquam in præſcriptiōe 30. uel. 40. an. in iſta enim currit tempus, ſed reſtituūtur. Not. ex iſta l. vnam regulam generalem, ꝙ omnes præſcriptiōes quæ olim currebant minorib. in quibus dabatur reſtitutio, hodie nō currunt ipſo iure. Iaſon.

m Non numeratæ pecuniæ] quæ ex tēpore cauſam habet ſecundum quoſdā, ſed certe immo tempore finitur. ſ. biennio, ut ĵ. de non nu. pecu. l. in contractibus, ſed aliæ. ſ. trium annorum, &. 10. & 20. & 30. & ſimiles cauſam habent ex tempore, quia finito tempore res confirmatur.

n Currere] aliàs currere, & aliàs non currere, & expone, id eſt non ſimul cum tempore currere, ſed remanet fixa, vt demum completa ætate currat. Alij exponunt. i. non competere, quod falſum eſt, immo competit minori, & contra eum. Item huic contra. ĵ. de non nume. pec. l. ſi intra, in fi. vbi currit, & datur reſtitutio. Sed ibi incepit à prædeceſſore minoris. Vel ſolue, vt ibi.

o Obſtaculum.] puta quia maior fierit interim, uel iuret ſe non uenturum contra, & ſic ſubuertitur ius, quod eſſe non debet, vt inſt. de his qui ſunt ſui, uel alie. iur. §. penul. & ff. de offic. præſid. l. illicitas, in princ. uel petendo reſtitutionem non probaret, uel per fas & nefas perderet.

p Legis interpretationem] id eſt legem inducentē præſcriptionem non numeratæ pecuniæ, interpretatus eſt Iuſtinianus quaſi de minoribus non ſenſerit illa lex, & hanc eandem interpretationem extendit ad omnes leges inducentes præſcriptiones temporales, quaſi de minoribus non ſenſerint.

Con-

Præſcriptio an currat contra minores.

a Conceſſerunt.] ſecundum ueteres enim leges quandoque currebat præſcriptio, ita φ non reſtituebatur minor, ut j. ne de ſta. defun. l. ſi mater, & ff. de mino. l. auxiliū, in princ. quæ ſunt contra, quandoque ipſo iure ceſſat, ut ſ. eo. l. adoleſcentiæ, & ff. de mi. interdū, ubi erat utile tēpus, & j. ſi ma. fac. alien. l. fin. in fin. & ſunt hæc ſpecialia, q ſunt contra, & ī his nihil innouatur. Itē quandoq; currebāt, ſed reſtituebātur, & de his hic dicit & innouat, ſed fallit qd dicit hic, ut j. de iudi. l. properandū, in fi. quæ eſt contra, & j. ſi ſæpius in int. reſti. poſtu. l. 1. Sed ibi ſpeciale in præſcriptionibus quibus iudicia ſopiuntur. ſic & aliàs in authē. de hære. & Fal. §. pupillis, col. 2. Item fallit, j. de tēp. in int. reſt. auth. ſi minor, quib. caſibus currit præſcrip. contra minorem. Item cōtra. ff. quib. ex cau. ma. l. ſi cum miles. Sed certe ibi nil de minore dicit. Item contra. ff. de min. l. ēt ei, ſed expone ut ibi. Item contra. ff. eodem. l. Æmilius. Sed ibi ex perſona prædeceſſoris cœpit præſcriptio. Item contra, ſupra. ſi aduer. vſu. l. j. Solut. hic corrigit. Vel dic, ut ibi not.

† concurrere.

† Cōcor. c. 1. cū gl. ſuper uerbo, liceat, extra d̄ reſti. in integ.

omnibus caſibus, in quibus uetera iura currere, quidē tēpales præſcriptiones aduerſus minores conceſſerunt,[a] per in integrum autem reſtitutionē[b] eis ſubueniebant, eas[c] ipſo iure non currere: † melius etenim ē ita cta eorum iura ſeruari, quā poſt cauſam uulneratam remediū quærere,[d] videlicet exceptionibus. xxx. vel. xl. annorum in ſuo ſtatu[e] remanentibus. Dat Kalen. Nouemb. Conſtan. poſt Lampadium, & Oreſtem. VV. CC. Côns.

TITVLVS XLII.

QVI ET ADVERSVS quos in integrum reſtitui non poſſunt.

Vbi minor ſimpliciter decuit de læſione, recurritur ad uerisimilia, ſed ubi de læſione conſtat, uerisimilia non attēduntur. h. d. & iſte caſus ſecūdum Bar. eſt multū no. Bal. Vel ſic: Vbi uerisimile nō eſt minorē læſum ꝑ eius ſagacitatē & induſtriā in publicis actibus approbatam, reſtitutio nō cōceditur, niſi euidenter de læſione plene probetur. Sal.

1\. Imperat. Alexand. A. Cononidi.

IN cōſilio[f] quidē cognoſcētis de reſtitutione in integrū, eē oportet, num is qui ſe minorē annis læſum eſſe dicit, diligens paterfamilias fuerit, actibusque publicis induſtrium ſe docuerit,[g] ut lapſum cum per ætatem ueriſimile non ſit.[h] Verū ſi cauſa cognita circumuentus deprehendatur, propter hoc ſolum uelut præſcriptione à ſolito auxilio remoueri non dēt, ſcilicet

b Reſtitutionem.] ubi enim competit ordinarium auxilium, non eſt recurrendum ad extraordinarium.

c Eas.] ſcilicet præſcriptiones, tam præſcriptiones non numeratæ pecuniæ, quam alias, ſcilicet decem, uel uiginti ann.

d Quærere.] ut j. quando lic. unicuique ſine iudi. l. 1. & j. ad Vell. l. antique. § pe. Sed ar. contra. ff. de auct. tu. ſi tutor, ſed ibi nil de præſcriptione dicit. Sed quomodo Iuſtinia. hoc ſibi attribuit, cum etiam ante eum idem conſequebantur minores, ut ipſo iure ſeruarentur illæſi, ut j. ſi quis igno. rem min. l. 1. in fi. & in l. fi. & j. quibus nō ob. long. temp. præſcri. l. non eſt? Sed expone ibi non currit, ſ. cum effectu, quia currit, ſed datur reſtitutio, uel ſ. fuit illud à compoſitoribus additum, uel ſecundum Pla. biberat hic Iuſtinianus, & non recordabatur de illis legibus. Item eodem modo quæro, nonne prohibetur alienatio rerum minorum quæ ſeruari poſſunt etiam mobilium, etiam ante Iuſtinianum, ut j. de admini. tu. l. lex quæ, ergo uſucapio & præſcriptio, ut ff. de uer. ſig. alienationis. expreſſe .n. prohibebatur uſucapio, ut ff. de acq. re. do. bonæ fidei, ſed nec in illis q̄ ſeruari nō poſſunt, habet locū, quia non tandiu poſſunt ſeruari? Reſpō. ſecundum quoſdam, hic in actionibus perſonalibus loquitur, hoc uero non ualet, quia actiones loco immobilium computātur, ut ff. de iure delib. ait prætor. §. 1. Alij dicunt hoc tenere quod hic dicit, quando tenuit uenditio, ut ob æs alienū. quod non placet, quia cum teneat contractus, ſtatim trāſit dominium, ſicque ceſſat præſcriptio, ut ff. de uſucap. ſequitur. §. lana, & ff. de cap. l. in bello. §. ſi quis ſeruum. Alij dicunt hoc tenere quando alienaſſet prædeceſſor minoris. Sed tunc quare daretur reſtitutio? Dic ergo tu, quòd non ualent dicta argumenta, non poteſt alienari, ergo nec uſucapi. nam fallit, ut ff. de fund. dō. l. ſi fundum. Item quia ſpecialiter fuerat prouidendū, & ſic non fuerat prouiſum, ergo uidebatur neglectum, ut ff. de iniuriis, Item apud. §. hoc edictum, ſpecialiter ergo Iuſtinianus dicit in hac. l. Item quare non ſic in cōtractibus ipſo iure ſeruantur illæſi? Reſpond. quòd certū eſt hic deceptum eſſe, ibi non ſic, ut ff. de iureiuran. l. nam poſtea. §. ſi minor.

Vinum obliuionē parit. de quo vide pulchra ꝑ do. meum Io. d̄ Selua in trac. iura. 3. parte q. j. in caſu Fallētiali. Actiones loco īmobiliū cōputantur.

vſucapi poteſt aliqñ, qñ nō pōt alienari.

Tu dic ſm Ia. de Aré. φ rej minoris ñ ē ſimpliciter ꝓhibita alienatio, q2 ē ꝑmiſſa cū d̄creto, ut j. de prædiis min. ꝑ to. merito ꝑſcribi pōt. & iō ſuperior argumentatio non procedit.

e In ſuo ſtatu.] ſcilicet ut currant poſt pupillarem ætatem, ſed reſtituātur, quia læſi, ut infra de præſcript. triginta ann. ſicut. §. penulti. ubi de hoc dices, & ſ. ſi ut omiſ. hæredi. l. 1. in eo quod ibi dicit, ex propriis bonis amiſerunt, & ff. eo. l. ait prætor, & l. nō omnia, ſecundū Io. ſed Aldricus dixit currere, & non reſtitui, quia ſemper incipit contra prædeceſſorem minoris, Argu. ſ. ſi aduer. uēdi. pig. l. 2. & ſecundum eum idem eſſet in præſcript. 10. uel. 20. ann. ſi incipit à prædeceſſore, ſed certe ideo ſic dicitur in uenditione pignoris, quia minor poteſt conuenire eum cum quo cōtraxit prædeceſſor, .i. creditorem, quia ex pacto defuncti fit alienatio, unde ibi niſi in ſubſidium non reſtituitur, ut ff. de dolo. l. & eleganter. 1. reſpon. & §. procurator. Accur.

QVI ET ADVERSVS QVOS IN INTEgrum reſtitui non poſſunt.

Supra dixit ubi propter cauſas ceſſat reſtitutio, nunc propter perſonas.

IN conſilio.] CASVS. Si minor in contractu quem facit, dicat ſe læſum, & uelit reſtitui, aduerſarius autem dicat non eſſe uerisimile eum deceptum eſſe, cum fuerit ſapiēs, induſtrioſus, & publicis actibus interfuerit, iudex ita conſiderare debet, ut ſic concedat uel deneget reſtitui in integrum. cum cauſa tamen talis non ſufficiat, ut prorſus non reſtituatur, ſed ſi appareat eum euidenter eſſe læſum & circumuentum, reſtituatur non obſtante exceptione tali Accur.

f In conſilio.] i. in arbitrio ſiue deliberatione iudicis. Et no. φ iudex pōt iudicare ſiue attendere id quod ei eſt notum ut notorium, etiam ſi ei non probatur ab aliqua partium erat enim hic notorium eum fuiſſe decurionem. ſecus, ſi eſt notum non ut notorium, ſed vt priuato, quia tunc magis ad probationem reſpicit, ut ff. de offic. præſid. l. illicitas. §. ueritas, & infra de his qui ve. æta. impe. l. 2. 1. reſpon.

Iudex pōt iudicare ſm id qđ eſt ei notū ut notorium.

g Docuerit.] i. fecerit doceri, vel proprie, ſic. n. omnia faciebat, quia doctus apparebat, ut ff. de proba. cum de indebito. §. ſin aūt is qui, & ff. ad Macedo. ſi quis, & de re mili. l. non omnes. §. à barbaris, ut enim dicit Ir. non actus publici, ſed induſtria per eos probata excludit à reſtitutione.

h Non ſit.] cū dubitatur an lapſus ſit, & ſic ſunt argumenta probabilia quæ inducuntur, ut non uideatur læſus, licet poſſit eſſe cōtrariū, ut hic dicit. Sed oppono, aut hic minor ꝓbat ſe deceptū, & ſic reſtituit. nō attendēdo

quòd vrgentibus [a] patriæ neceſsitatibus decurio minor annis creatus [b] ſit, vel propagandæ ſoboli liberorum educatione [c] proſpexerit. PP. X. Kal. Octob. Lupo & Maximo Cōſs.

Filius contra patrem, & libertus contra patronum propter geſtum cū patre vel patrono non poteſt implorare reſtitutionem in integrum, tum propter reuerentiam, tum quia lex fingit eos non læſos. Bald. Vel ſic. Contra parentes, vel patronos non datur reſtitutio ratione minoris ætatis. Salic.

B

II. Imper. Iuſtinianus. A. Ioanni præfecto prætorio.

Cum apud veteres † dubitabatur, an liberi parentes ſuos, vel liberti patronos in querimoniā [d] deducere poſſent, quaſi nō rite in eos verſatos: quidā exiſtimabant nullam eſſe cōtra huiuſmodi perſonas in integrum reſtitutionē, pōdere [e] naturali, vel patronali [f] reuerentia huiuſmodi petulantiæ [g] refragante, [h] niſi vel ex magna cauſa, [i] vel aduerſus turpem [k] eorum perſonam. alij autem perſonarum quidem vel cauſæ diſtinctionem reſpuendam eſſe cenſuerunt: tunc autē tātummodo dandam eſſe reſtitutionem putauerunt, cum minor ex ſua ſimplicitate

C

ſe deceptum, non ex dolo [l] patris, vel patroni circunſcriptū eſſe diceret. Sed [m] † vt maneat in oībus honor parentibus & patrono vel patronæ illibatus atq; intactus, ſancimus nullo modo [n] neque aduerſus parentes vtriuſque ſexus, neque aduerſus patronum vel patronam dari reſtitutionem. [o] nam perſonarū reuerentia omnem eis excludit reſtitutionem: [p] cū procul dubio ſit etiam ipſas [q] perſonas cauere, ne quid ſuæ opinioni [r] contrarium exiſtat. Dat. Kal. Septēbr. Conſtantin. poſt conſulatum Lampadij, & Oreſtis. VV.CC.

TITVLVS XLIII.

SI MINOR SE MAIOREM dixerit, vel [adprobatus] maior probatus † fuerit.

Aſſerens ſe maiorem per errorem, nihilominus poteſt petere reſtitutionem in integrum, minori ætate probata. Bal. Vel ſic. Minor probatus maior per inſtrumenta ſuæ natiuitatis, probato contrario poteſt reſtitutionē petere. Salic.

I. Imp. Alex. A. Maximianæ. [s]

Si cum minor annis vigintiquinque eſſes, tabulis quę ſunt tuarum profeſsionum [t] oblatis [u] tibi, ætatem

D

ſuæ. ſ. patroni & parentis.

---

fit diligens vel non: aut non, & non datur reſtitutio, vt A ſupra de in integ. reſti. mi. l. minoribus, & ff. de iureiur. l. nam poſtea. §. ſi minor. Sed reſpon. neutrum prædictorum erat, ſed ſemiplene probauerat forte per vnum teſtē de læſione: quo caſu deferetur ei iuramentum, niſi quia aliàs fuerat diligēs, vt hic dicit. & ſic loquitur in principio iſtius l. & infra de reb. cre. l. in bonæ fi dei. Alij dicunt hic loqui in mutuo, vbi probat creditor, vt ſupra ſi aduer. cre. l. 1. & 2. ſed vbi agitur cōtra induſtriā, non probat, quia pro creditore præſumitur. ſed prima placet.

Teſtis vnicus ſemiplene probat.

[a] Vrgentibus.] quia deficiebant idonei: aliàs minores non admittuntur, vt infra qui ætate. lib. x. l. ad rem. & l. 2. & ff. de mun. & ho. & ff. de decurio. l. generaliter. §. ſpurios. Vel aliter fuit ordinatus inuitus, quia habebat. xx. an. & 5. liberos, vt ff. de mino. l. 2. & 3. in prin.

Confer. Nouell. 155.

[b] Creatus.] ſupple, ſic.

[c] Educatione.] id eſt in educatione propagabat ſobolē. & ſic hæc ſunt argumenta, licet probabilia, diligentiæ: non tamen neceſſaria ſecundùm Bul. in impediendo reſtitutionem, vt ſupra de in integrum reſtitu. mi. l. 2.

† vet. pudore, recte

Cum apud.] CASVS. An filius contra patrem, vel libertus contra patronum reſtitui poſſet, inter veteres erat quæſtio. quidam dicebant non eſſe dādam niſi propter enorme damnum, vel ſi eſſet turpis perſona parens vel patronus. alij dicebant non eſſe dandam, niſi ſui facilitate eſſet deceptus filius uel libertus minor, & non dolo parentis vel patroni. Iuſtinianus dicit nulla habita diſtinctione perſonæ uel cauſæ. q. d. vel eſſet turpis perſona parens vel patronus, vel enorme dānum vel non, dicit imperator vt omnimoda reuerentia parenti vel patrono reſeruetur, vt nulla liberto vel filio minori contra parentem vel patronum detur reſtitutio: cum veriſimile eſt tales perſonas non velle committere id propter quod eorum opinio læderetur.

[d] Querimoniam.] petendo in integrum reſtitutionem contra eos. de alijs enim querimonis habes. ſ. de in ius voc. l. 1. & 2. in fi.

[e] Naturali.] hoc refertur ad parentes.

[f] Patronali.] hoc refertur ad patronos.

[g] Petulantiæ.] id eſt ſuperbiæ.

[h] Refragante.] id eſt contradicente.

[i] Ex magna cauſa.] propter enorme damnum, vt ff. de mino. ſi ex cauſa. §. fin. & l. ſeq.

[k] Turpem.] hæc ratio non valet, quia ſemper ſancta & honeſta &c. vt ff. de obſeq. l. 2. & l. liberto, & in authen. de inceſt. nup. in princi. colla. 2.

[l] Non ex dolo.] quaſi eorum famæ parcatur.

[m] Sed.] aliàs quòd, pro ſed.

[n] Nullo modo.] generale eſt hic: ſpeciale in contractu.

[o] Reſtitutionem.] vt arg. ff. de dolo, nō debet, & ff. de mi. l. patri. §. fi. Sed cōtra. ſ. de dolo. l. ſi ſuperſtite. Sol. ibi de reſtitutione quæ datur iure actionis, hic officio iudicis, vt ff. de mi. quod ſi minor. §. fin. Item contra, vt j. de bo. quæ lib. l. fi. §. in vtroque autem, &c. Sol. vt ibi. Itē ad idem contra. ſ. ſi aduer. rem iudi. l. ſi cum pater. Solu. vt ibi. Item contra. ſ. ſi aduer. dona. l. 2. Sol. vt ibi.

† Quod in omnib. manuſcr.

ADDITIO. Pro ſolutione omnium contrariorum iſtius gloſſ. vide ſuccinctā & clarā diſtinctionem. Bar. hic.

[p] Reſtitutionem.] vt aliàs delictum excludit priuilegium, vt infrà vbi ſena. vel cla. l. 1.

† adprobatus.

[q] Ipſas perſonas.] ſcilicet patronorum & parētum. Vel dic minorum. q. d. non ſolum maiorum.

[s] Maximæ.

[r] Opinioni.] ſcilicet ipſius patroni uel parentis, ſecundùm primam expoſitionem. ſic. ff. de offic. præſid. l. obſeruandum, in fi. j. reſpōſi. Vel dic minorū. q. dicat non ſolū maiorum. & quod dicit

SI MINOR SE MAIOREM, &c.

In Superiori tit. dixit vbi propter paternam perſonam reſtitutio denegatur: hic pp factū, quia fallaciter ſe maiorē dixit.

Si cum.] CASVS. Aliquis uolens contrahere cum minore, perſuaſit ei quod eſſet maior, oſtendens ei inſtrumentum natiuitatis ſuæ, quo pater vel mater profeſſa eſt tali tempore eū natum fuiſſe: per quod videbatur maior: cui inſtrumento fidem adhibens minor, confeſſus eſt ſe maiorem. cum eo contraxit, & læſus eſt. an poſſit reſtitui, quæritur? & reſpon. quòd ſic ſ. ſi eſt intra illa tempora intra quæ datur reſtitutio in integr. ſi uerò exceſſit illa tempora, de omnibus quæ contraxit intra minorem ætatem, reſtitui pōt. nihilominus nō intelligas ꝙ cōtra cōfeſſionē: quia ipſo iure tutus eſt.

[t] Profeſſionum.] id eſt in quibus profeſſus fuerat pater & mater tali tempore ſe natum.

[u] Oblatis.] ſ. ab eo q volebat tecū cōtrahere, vel ab alio.

Probaſti.

a Probaſti.] id eſt probatum credidiſti. Vel dic, approbaſti, uel forte ſubſcripſiſti.

b Potes.] vt ſ. de in integ. reſti. l. minorib. Sed nunquid aduerſus confeſſionem reſtituitur? Reſpon. non. nam cũ ſit erronea facti, non præiudicat, vt ſ. de iur. & fac. igno. cũ teſtamentũ, &c. ff. de confeſ. l. non fatetur, licet ſit argu. contra j. de códic. inde l. cũ & ſoluta. Itẽ quia eſt extra iudiciũ, & indiſcreta, vt ſ. de proba. l. cũ de indebito. §. ſi. probas ergo te deceptũ in cõtractu aliquo, & minorẽ fuiſſe: q a præſumeris maior non propter cõfeſſionem, ſed iure cõmuni, vt ſupra de in integ. reſ. mi. ſi minorẽ. Vel dic vt ibi.

quaſi maior annis vigintiquinq; decepta probaſti: a in integrum reſtitutionem intra ſtatutum legibus tempus, etiam poſt impletam ætatem, de omnibus intra eam ætatem aduerſus te geſtis, poſtulare apud eum cui de ea re iuriſdictio eſt, potes. b PP. XII. Kalend. April. Maximo & Paterno Conss. B

Errantibus, non decipientibus iura ſubueniunt. Bald. Vel ſic: fallaciter aſſerens ſe maiorem, non poteſt poſtea petere reſtitutionem. Salic.

SI is qui.] CASVS. Minor volens cũ aliquo contrahere, qui nõ aliàs cum minore contraxiſſet, ſi eum minorẽ ſciuiſſet, fraudulenter mẽtitus eſt ſe maiorẽ eſſe, & cõtraxit: poſtea vult reſtitui dicens ſe minorẽ fuiſſe tẽpore cõtractus: an ſit audiendus, quæritur? & reſpond. q non: quia deceptus, &c. Not. q vbi ẽ dolus ſiue maleficiũ: ceſſat iuris bñficiũ, ſecundum Bald.

a Vitalio.

II. Imp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Vitaliano. a

SI is qui minorẽ nũc c ſe eẽe aſſeuerat, fallaci maioris ætatis mendacio d te deceperit: cum iuxta ſtatuta iuris errantibus nõ etiã fallentibus e minoribus publica iura ſubueniãt, in integrum reſtitui non debet. C Dat. III. Kalend. Decemb. Diocletiano II. & Maximiano AA. Conss.

1 Concor. c. ex parte ueſtra, cũ glo. ſuper uerbo incuria, de reſcrip.

2 Vide. l. 2 ff. ſi quis teſt. lib.

c Nunc.] ſcilicet cũ reſtitui petit.

d Mẽdacio.] id eſt fraudulento mẽdacio: quod fit à ſciente tantum: vt ff. de fur. falſus. §. ſi quis nihil. Accurſius.

e Fallẽtibus.] vt j. ad Vell. ſi ſine, & ff. ad Velle. l. ij. §. hæc verba, & l. ſi decipiendi, & argu. ſ. de apoſt. l. hi qui, in ſi. & ſupra ſi aduer. deli. l. j. & ij.

Si minor dixerit ſe maiorẽ proprio dolo, non reſtituitur. ſi autem dolo aduerſarij, reſtituitur. ſi vero propria ſimplicitate ſi fuit ſimplex aſſertio, reſtituitur, probata læſione & ætate per teſtes & inſtrumenta. ſi autem fuit aſſertio iurata, debet probari minor ætas ſolummodo per inſtrumenta. Sed ſi eſt iurata corporaliter tactu euangelijs, excluſa eſt omnis ſpes probationis, & omnis ſpes reſtitutionis. Bald.

SI alterius.] CASVS In prima & ſecũda parte huius: l. vſque ad illũ ver. ſi tamen, dic vt ſupra l. j. deinde dic ſic: Minor voluit contrahere cũ aliquo, iurauit verbo ſe eſſe maiorem hoc credens. ſ. verum eſſe, neq; ſuo neque alieno dolo ductus, & ſic non obſtat ſupra de tranſac. ſi ex falſis, & contraxit, vult reſtitui. an ſit audiẽdus, quæritur? & reſpon. q non, niſi probet per inſtrumentũ natiuitatis ſuæ ſe minorẽ fuiſſe tẽpore contractus: & non per teſtes. ex quo ſumes q magis creditur mortuæ voci. i. inſtrumento, quàm viuæ, vt teſtibus. Si aũt corporale præſtiterit iuramentũ, petens reſtitui non audietur.

f Minor.] ſcilicet tu.

g Probare.] minor volebat decipere, & eius aduerſarius eum, minor petit reſtitui. vtrũ debeat? Videtur q non, ſcienti. n. dolus non infertur: & ille non videtur defraudare, &c. vt ff. de re. iu. l. nemo uidetur, & in hoc eſt melior conditio poſſidentis: vt ff. de dolo. l. ſi plures dolo fecerint.

Dolus ſcienti non infertur.

h Suppleat.] id eſt quod deficit in ætate, ſupplet.

i Statutum eſt.] vt ſupra. l. proxi. & not. q hæc lex vſque ad §. ſi tamen, continet ambas ſuperiores. Primã ab illo verſic. q ſi per iniuriã, &c. Secundam in principio legis vſque ad verſic. q ſi per iniuriam &c. tamen non ſuperfluit, cum in ea aliquid additur. Vel ſecundum Azo. q ab inde, aditus &c. ſit tertius caſus ſubdiſtinctus. Sed contra huic reſpon. ff. de minori. l. minor 25. ann. adito. §. plane. Sol. ibi minores noluerunt decipere curatores, ſed ſoluentes: & ideo contra curatores agant, & non contra ſoluentes. Itẽ ad idẽ contra ſ. de i integ. reſt. min. l. de tutela. Solu. codẽ modo. Vel dic, minor ibi non decepit auũculum, cum ſciens præſumitur. Item no. hic malitia, &c. & ſic probitas, vt j. de his qui ve. æta. impe. l. ij. & ſ. titu. j. l. j. & lxxvij. di. ca. monachus vero.

III. Iidem AA. & CC. Theodoro.

SI alterius circunueniendi cauſa, minor f ætate maiorem te probare g aſpectu laboraueris: cum malitia ſuppleat h ætatem, reſtitutionis auxiliũ tam ſacris conſtitutionibus, quàm reſcriptorum auctoritate denegari ſtatutũ eſt. i Quòd ſi per iniuriam vel circunuentionem aduerſarij hoc fuerit factum, k durabit l beneficium, quo minoribus cauſa cognita ſubueniri ſolet. Aditus itaque præſes prouinciæ, probationis ætatis examinata cauſa, ſi tuũ dolum non repererit interceſſiſſe, ac te minorem tũc fuiſſe m probaueris: cauſa cognita in integrum reſtitui prouidebit. Si tamen inſtrumento per ſacramẽti n religionem maiorem te eſſe aſſeueraſti: non ignorare debes excluſum tibi eſſe in integrum reſtitutionis beneficium, niſi palã o & euidenter ex inſtrumen-

k Factum.] ſcilicet factum te eſſe maiorem.

l Durabit bñficiũ.] ſic ergo non poteſt renũciari beneficio minoris ætatis: vt no. ff. de mino. ſi iudex, & l. interdum.

m Tunc fuiſſe.] cũ te decepit: vt ſupra de in integr. reſtitut. mi. l. ſi minorem.

n Per ſacramenti.] nõ corporaliter, ſed verbotenus præſtiti, vt ſtatim patet, & dic loqui uſque in ſi. quando dolo aduerſarij fuit deceptus: vt in ſuperiori reſponſo, q ſi per iniuriã, &c. ſecundum quoſdam. 2 Et ſic huic reſponſo & ſequenti eſt contra ſupra de tranſact. l. ſi ex falſis. Sed hic non interceſſit dolus aduerſarij tantus & talis, ut ibi: quia ibi falſa inſtrumenta produxerat, hic mendacia, uel ſecundum Azo. hic facilitate ſui dic fuiſſe deceptum: vt differat à præcedenti caſu. Vel hic alias contracturus erat; ibi non, niſi inſtrumẽta fuiſſent prolata. Vel ibi conditionaliter iurauit, ſi inſtrumẽta eſſent uera: hic non. Vel ibi iurauit non ſe moturum controuerſiã, hic ſe maiorem tantũ. Vel hic tractatur de beneficio dando vel denegando, quod facile negatur: ibi de iure communi dando uel denegando, quod durius ſit ut denegetur: ut in authen. de non alic. §. quia uerò uerisimile, col. ij. Et eodem modo reſpond. ad l. ff. de pact. iuriſgen. §. ſed ſi fraudandi, & ſ. de trãſact. ſub prætextu inſtrumenti, nam exceptio uel replicatio doli eſt de iure communi. Vel ibi in eadẽ l. ſi ex falſis, non fuit corporaliter iuratum: hic ſic, quod non placet. Item ad idem contra ſupra de legib. & conſtit. l. non dubium, ſed ibi fuit iuratum ſuper illicito contractu: hic non, immo ſuper quadam aſſertione.

o Palam.] ſic in Authent. de æqualit. do. §. quia uerò, collat. 7.

2 Tu dic ſecundũ lecturã Az. quam tenet & uerã dicit hic Bar. q iſte verſi. aditus. uſque ad finẽ loquitur quãdo nullus dolus interceſſit. ſi enim dolus interceſſerit: nõ tolleretur per iuramẽtũ: & ſic non obſt. l. ſi ex falſis. j. all. & hoc uult etiam gloſ. ſequ. in ſi.

a Per teſtium.]plus ergo creditur ſcripturæ, quã teſtibus, ut ff. ſi liber. inge. eſſe di. l. 2. §. qui ſe, & §. qui poſt quinquennium, & ff. de probat. cenſus, & ĩ. de non nume. pecun. l. generaliter, & ſupra de man. prin. l. 1. & infra arbi. tu. l. fin. in prin. Sed contra. ĩ. de ſi inſtru. l. in exercendo. Solu. hoc caſu ſpeciale: quia difficile eſt tenere memoriã annorum & numerũ, vt ff. de Car. edi. l. 3. §. duæ, diſtingue ergo ſecundũ Azo. an dicat minor ſe maiorẽ aduerſarij ſuaſione: an ultro per ſe. Primo caſu ſibi non præiudicat, ſi ſe minorem, & deceptum probet, ut ſupra. l. 1. etiam ſi iurauit qualitercũque, ſi tamen aduerſarij dolus interuenerit, vt ſic deciperetur in contractu, non tantum in hoc vt aſſeret ſe maiorem, qa quodlibet ſufficit, ſiue i cõtractu, ſiue vt ſe maiorẽ aſſerat, qa replicabit ď dolo, ſi ille excipiat ꝙ aſſeruit ſe maiorẽ: aliàs cõtra eẽt. ff. ď pac. iuriſgẽ. §. ſed ſi fraudãdi, ubi datur replicatio ẽt maiori, dolo cõmiſſo ab aduerſario. Secũdo caſu oĩno repellitur, ſi facit aĩo decipiẽdi, aliàs qa ſe credebat maiorem, admittitur niſi iurauerit. tunc. n. uel nullo mõ admittitur, quando corporaliter iurauerit, uel per inſtra probans contrarium, ubi non corporaliter iurauit, ut hic ſi vero. non apparet fecerit aĩo decipiendi, uel non, præſumitur contra eum, qui nunc ſe maiorem, & nunc ſe minorem dicit, ut ſ. l. prox. & ff. de act. emp. l. Iulianus. §. j. & ſm hoc ab illo uerſi. aditus, &c. loquitur quando non dolo aduerſarij nec ſuo, quia ſic credebat ſe maiorem.

ADDITIO. Petrus de Bel. pert. dicit non præſumi dolum, niſi probetur. l. quoties. §. qui dolo. ff. de proba. & hoc putat Bar. hic uerum per hanc. l. in uerſi. aditus, ibi, ſi ſuum dolum non repererit, &c.

b Auxilium.]cum non debeas ſperare me auctorẽ perſurij, ut ſ. ſi aduer. uen. l. j.

† ꝓbatione. vtrunque teſtẽ.

† No. hic, ꝙ ſecularis põt cogere partẽ obſeruare iuſ'a. no. Abb. c. literas, col. 3. ď iu. cal. imò cogit te turpitudinem ex parte tua continens iurm relaxare. Ro. ſin. 410. c. j. imò cognoſcit de nullitate abſolutionis ꝑ eccleſiã factæ. do. meus ď Selua, I tracta. ď iure iu. q. 5. ĩ 4. pa. allegat Anch. cõſ. 383. qa laicus non defert eccleſiæ male agenti.

:al. Libio.

| precem ĩ omnibus manuſ.

torum probatione, † non per teſtiũ a depoſitiones, te fuiſſe minorẽ oſtẽderis, huiuſmodi aũt ſacramẽto corporaliter præſtito nullũ tibi ſupereſſe auxiliũ b † perſpicui iuris ẽ. Da. XIII. Kal. Oct. Sirmij. CC. Cons.

Si reſtitutio eſt denegata propter ætatem probatam, ad reſtitutionem & probandam ætatem minor iterum admittitur. Bal. Vel ſic: Si iudex per errorem calculi pronunciauit eum qui ſe dicebat minorem, non debere reſtitui, ualet ſententia, ſed aduerſus eam datur reſtitutio. h. d. ſecundum unam le ctu. Sali.

B

IIII. Iidem AA. & CC. Labio. †

CVm circa probãdum annorum numerum, apud rectorẽ d prouinciæ erratum eſſe proponas, & in hmõi cauſis ẽt filiisfamilias minoribus e ſubueniri admiſſum ſit, ea quę in prece † contuliſti, præſidẽ f ꝓuinciæ g examinare cõuenuenit, qui ſi æſtimata ætate tua maiorẽ annis falſa opinione h te præſumpſiſſe ex probationũ i luce cognouerit, k erga minoris

C

C Vm circa.] CASVS Minor contraxit, petit reſtitui. allegat aduerſarius ipſum fuiſſe. xij. & xiij. an. tẽpore contractus, iudex. xij. & xiij. credens facere. xix. pronunciauit eum non eſſe reſtituendum. an aduerſus ſentẽtiam reſtitui poſſit, quæritur? & reſpon. ꝙ ſic.

f Cum circa.]rector prouinciæ putabat forte. xij. & x. eſſe. xxv. ut allegabatur, & ſic errore ductus iudicauit eum maiorẽ. xxv. ann. ſicq; non reſtituendum, & hoc nõ expreſſo errore in ſententia, & ſic ualet, aliàs nõ ualeret, ut ff. ad Treb. ſeruo. §. cũ prætor, & ff. quæ ſentẽ. ſine ap. l. j. §. j. Vel aliter pone aduerſariũ hunc maiorẽ ꝓbaſſe ꝑ falſos teſtes: quos credidit eẽ ueros, reſtituit qdẽ cõtra ſnĩã ratione ætatis, & alia ratione. ſ. cõi, ut ſ. de aduoca. diuer. iudi. l. j. & ff. de re iud. diuus, nec unum auxiliũ extraordinariũ aliud tollit, ut ff. quod met. cau. l. ſi cũ ex. §. cum q, Sed qualiter fuit pronunciatum? definitiue, uel interlocutoriè? ſecundo. n. caſu non præiudicat. ſ. in totum, primo præiudicat, nec reſtituitur, niſi ad appellationẽ, vt ĩ. ti. j. l. 1. Reſp. interlocutoria fuit, quæ præiudicat, ſed reſtituitur. Item & definitiua, ut ĩ. tit. 1. l. j. & ibi non eſt alia cã quare denegetur.

Snĩa cõtinens errorẽ non ualet.

A

perſonam fidẽ ueri ſequetur. l Dat. VI. Id. Decẽb. CC. Cons.

d Rectorẽ.] qui tulit ſententiam ei reſtitutionẽ negando: unde non admittitur ad reſtitutionẽ, ſed appellat intra decem dies, infra titul. j. l. j.

e Minoribus.]quod non vĩ, eo ꝙ per ipſos patribus ꝓuideatur, vt ff. de min. l. 3. §. ſed utrum.

f Præſidẽ.]eũdem, vel ſucceſſorẽ eius, vt ff. de mi. l. in cauſæ. 2. in fine.

g Prouinciæ.] corã quo petebatur reſtitutio uel contra aliquam ſententiã, vel aliam læſionem.

h Opinione.] ſm primũ errorẽ numeri, uel ſecũdum aliũ propter errorem teſtium falſorum.

i Ex probationũ.] ff. quæ ſent. ſine ap. re. l. j. §. j.

k Cognouerit.]mõ, & dic præſumpſiſſe, ſ. olim.

l Sequetur.]reſtituẽdo te ad appellãdũ, ut ĩ. l. proxi.

TITVLVS XLIIII.

SI SÆPIVS IN INTEgrum reſtitutio poſtuletur.

Si reſtitutio fuit ſemel denegata, iterum non conceditur niſi ad appellãdũ, uel niſi ex noua cauſa. h. d. totus titulus Bart. & Bal. Vel ſic: Aduerſus latã ſententiam in cauſa reſtitutionis contra minorem, minor non reſtituitur, niſi ad appellandum Salic.

B

1. Imp. Seuerus & Anto. AA. Romano & aliis.

SI poſt m ſententiã procõſulis contra uos latam n deſideraſtis in integrum reſtitui, o nec obtinuiſtis, p fruſtra rurſus, † ut ea quæſtio in integrũ reſtitutionis agiteẽ, q deſideratis. appellare. n. debuiſtis, ſi uobis ſnĩa r diſplicebat, ſed ſi adhuc ĩ ea ætate eſtis, cui ſubueniri ſolet, appellandi ius uobis reſtituimus. ſ PP. V. Kalen. Augu. Chilone, & Libone Cons.

C

†Sic reſtitutio denegata non debet iterũ peti, & cõcor. c. ſi. extra ď reſti. in inte.

SI SÆPIVS IN integrũ reſtitutio poſtuletur.] ſ ab eodem, & in codẽ contractu.

SI poſt ſententiã.] Pone caſum in hac. l. ut in gl. proxi. Ex qua not. tex. ꝙ dicit, appellare debuiſtis, ſi vobis ſentẽtia diſplicebat, quẽ tex. ſemper allegant docto. quod imputet ſibi ille qui non appellat. Bald.

m Si poſt.]Pone ſententiam latam aduerſus minorẽ petentem fundum, & cum petiiſſet beneficium in integrũ reſtitutionis contra ſententiã, denegatum eſt ei per ſententiam, uolet iterum reſtitui contra iſtem ſententiam ſecundam, dicitur ꝙ non poteſt. Verum cum potuerit appellare, ſi non appellauerit, reſtituitur ad appellandũ tantum. Eodem modo poſſet poni caſus, ſi cum deceptus eſſet in contractu, petiiſſet beneficium in integrum reſtitutionis, & fuiſſet ei per ſententiam denegatum.

D

n Latam.]ſuper fundo.

o Reſtitui.] ad totam ſententiam in quæſtione fundi latam. Vel poſſet intelligi de ſententia in integ. reſtõnis.

o Reſtitui.]contra ſententiam

p Nec obtinuiſtis.]ſed denegata fuit.

q Agiteur.]ſ. ſit danda, uel non.

r Sententia.]quia fuit reſtitutio denegata.

ſ Reſtituimus.]currit. n. tempus. Sed hodie contra, ut ſ. in quib. cau. in integ. reſti. non eſt neceſſa. l. ſi. Vel dic ut ibi. Et dic, ſi noua allegatur cauſa, ad totam cauſam, aliàs ad appellandũ tantum datur reſtitutio, ut ĩ. l. prox. Sed à qua ſententia ad appellandum datur reſtitutio? an a prima qua fuit condemnatus in fundo, an à ſecunda qua fuit reſtitutio denegata? Reſp. à qua vult, vel à ſecũda, & hoc

magis

Reſtitui ad totam cām eſt aliud ꝙ rēſti tui ad appellationē

magis vt uelle hæc lex. Item quid ſi primo appellauit, & tempus cucurrit, ſecundo petiit reſtitutionē, & fuit denegata, an datur plus? Reſpon. non, niſi ad appellandum, ut hic. Item not. aliud eſſe reſtitui ad totam cauſam, aliud ad appellationem, quia in primo caſu perinde eſt ac ſi nō eſſet lata ſentētia. ſecundo non, quia ſi non exequatur cauſam appellationis vſque ad annū, confirmatur prior ſententia. Itē non poterit appellare tertio, licet lex dicat extingui pronunciatū per appellationem, ut ff. ad Turpil. l. 1. in fin.

Ex noua cauſa poteſt peti reſtitutio, quæ alias fuit denegata, & non alias. h. d. cum l. ſeq. Salic.

II. Imp. Alex. A. Iuſto militi.

Qvanquā curatores [a] pupillę victi ſunt cū in integrū reſtitui pupillā deſiderabant: cum tamen nouis [b] defenſionibus cām inſtrui poſſe dicas, adeant curatores uxoris tuæ iudicem, & petant ut cauſas in integrum reſtitutionis agant. [c] PP. V. Kalen Aug. Alexan. A. II. & Marcello Cons.

III. Imp. Alex. A. Antiæ.

In vna eademq́; [d] cauſa iteratum in integrū reſtitutionis auxiliū nō iure, niſi nouæ [e] defenſiones prędātur poſci, ſępe reſcriptū eſt. PP. II. Kal. Iul. Peregrino, & Aemiliano Cōs.

Qvanquā.] Caſus. Tutor alicuius pupillæ & curator ſibi adiunctus eam læſam petierunt reſti. denegatū eſt, an iterum poſſint petere ut reſtituatur, quæritur? & dicitur ꝙ ſic, ſi noua defenſio occurrit, vel quæ nunc cō petit, cum ſit lex generaliter dicens, quicunque minor læſus fuerit, & petat reſtitui, & denegetur ei reſti. pōt iteratò petere, ſi noua defenſio occurrit.

† Anatiæ.

† Cōcor. c. ult. & glo. ſuper uerbo, reſtitui tũ, in ca. auditis, extra & reſt. in integ.

a Curatores]adiūcti tutoribus.

b Nouis] ſiue quæ tunc erant, ſed allegatæ non fuerant, ſiue quæ poſtea emerſerunt. Sed quidam intelligunt de omiſſis primitus tantū, quaſi nō poſſint aliæ ſuperuenire, contra quos eſt. ſ. ti. 1. l. fi. Item not. ubi noua cā prætenditur, ad totam cauſam fit reſtitutio. ubi nō, tunc ad appellandum tantum, ut ſ. l. proxi. & hic, & ĩ. l. proxi. Sed cum ad appellandum tantum reſtituitur lata ſententia, qua fuit denegata reſtitutio, nonne iudex appellationis reſtituet, ſicut facere debuit prior, & ſic reſtitutio denegata dabitur? Reſp. cauſa appellationis alia eſt à prima, & prohibitio fit in eadem, non in aliā cauſa, ut ĩ. l. proxi. uel non uidetur denegata ex quo appellatur.

* Agathocleti.

c Agant.] ſed uidetur deneganda, ut ff. de mino. l. minor autem. §. denique, ſed ibi fuit data. Vel dic, ibi fuerat prius denegata, unde poſtea non datur niſi noua cauſa allegetur, ut hic dicit.

d In una eademq́;.] ſignantur contraria. ff. de min. l. & ſi ſine dolo. §. reſtitutus. Sol. hic cum tutoris auctoritate, ibi ſine.

e Nouæ.] expone vt ſ. l. proxi. & facit ſ. l. 2. Sed uidetur pluries dari, ut ff. eo. & ſi ſine. §. reſtitutus, vbi ad hæreditatē adeundam ſæpe reſtituitur. Solu. ibi ſpeciale, uel ibi non fuit denegata, ſed ſæpius conceſſa, quod potuit fieri, niſi in caſu, ut ĩ. de bo. quæ lib. l. fi. §. vbi aūt puerilis, hic fuit denegata, vnde amodo non datur, niſi nouæ cāæ prętendantur, ut hic: ne leges ſint ludibrio, vt d. l. ĩ. de bon. quæ li. l. fi. §. ubi aūt, & ĩ. ſenten. reſcind. non poſ. l. 2. Sed quid ſi impetrauit reſtitutionem contra ſententiam, & fuit negligens in probando, an reſtituatur ut probet, & ſic poſtea poſſit contra ſententiam reſtitui? Puto ꝙ ſic. Item no ſufficit ſemel, ſic. ĩ. de iure delib. l. fin. §. ſi verò poſtquā, & ff. vt leg. vel fideic. no. l. j. §. ſi qd, & §. de his.

TITVLVS XLV.

DE HIS QVI VENIAM ætatis impetrauerunt.

Auctoritate principis nemo debet decipi. Bal. Vel ſic: Aduerſus geſta poſt veniam ætatis impetratam, & iudici intimatam, minores non reſtituuntur. Salic.

I. Imp. Aurel. A. Agathocli. [a]

Eos qui ueniā ætatis [a] à principali clementia impetrauerunt [b], etiā ſi minus idoneè rē ſuā adminiſtrare uideantur, in integrū reſtitutionis auxilium ĩpetrare nō poſſe, manifeſtiſsimū eſt, ne hi q cū eis cōtrahunt, principali [b] auctoritate circūſcripti eē uideātur. PP. Ka. Iul. Aureliano. A. & Capitolino Cōs.

Maſculus probata ætate. xx. ann. fœmina uerò. 18. uenia conſequuntur ætatis, per quam tamen immobilia alienare non poterunt. Bar. quod. not. Bal. Vel ſic: A ſolo principe uenia ætatis impetratur. Et maſculus debet eſſe maior annis. xx. & debet probare ætatē, & morum inſtituta per ſe tantum apud cōpetentem iudicem. Fœmina uero debet eſſe maior annis. 18. & hoc ſolum debet probare, nec cogitur per ſe, quia poteſt etiam per procuratorē, & venia impetrata non ſinit immobilia alienari ſine decreto. Salic.

II. Imp. Conſt. A. ad Verinum præfec. præt. [c]

Omnes adoleſcētes q honeſtate morū præditi, paternam frugem, [1] uel auorum patrimonia

Ceſſat reſtitutio, quia minor natura, factus eſt maior ꝑ rẽ. i. principis priuilegio.

Eos q ueniam.] Caſus. Minor 25. an. veniam ætatis impetrauit à principe, ut oīa poſſit agere tanquā maior, ſi poſtea contrahat, & lædaſ, ſi poterit reſtitui, q̄ritur? & reſp. ꝙ nō, ne cū eo contrahēs auctoritate pĩcipis circū ſcribaſ, & hoc intellige, ꝙ nō reſtituitur, ſi priuilegiū principis impetratū & obtentū, fuerit iudici inſinuatū, alioquin ſecus, ut ĩ. de tē por. in integ. reſtit. l. ea quæ.

a Aetatis.] ſ. minoris, ut habeatur pro maiore principis priuilegio.

b Impetrauerunt.] & eā iudici intimauerunt. Sed ſi ĩpetrauerunt, non tñ iudici intimauerunt, & tunc cōtraxerunt, videntur reſtitui, quia nec quadriennīū cōputatur, niſi à die inſinuationis, ut ĩ. de temp. in integ. reſti. l. ea quæ, in princ.

c Principali.] ne in de iniuriarum naſcatur, &c. ut ĩ. unde ui. l. meminerint. Sed ſi in eo ꝙ impetrat veniam ætatis, eſt læſus, an reſtituatur? & uidetur ꝙ ſic, ut ff. de mi. l. ait prętor, in prin.

† Co. Th. a. 17. j. ſal. PV. 1. ꝑfec. urbi. quā lectionē cōtēdo eē uerisſimā, cū poſtea ſubiiciatur ſenatores ad eū ad quē ſcribitur, debere adire.

Omnes.] Caſus. Si minor vult impetrare ueniam ætatis, vt omnia poſſit agere tanquam maior, aut ē maſculus, aut fœmina. ſi maſculus, non aliter poteſt quam ſi uigeſi. ann. impleuerit. quo completo poteſt ſi uult impetrare per principem, & obtento ipſius beneficio, iudici inſinuare, coram quo probet inſtrumentis aut teſtibus idoneis uocatis, ſe eſſe idoneum ad adminiſtrandum res ſuas. & fœmina ſi impetret, neceſſe habet ſe probare habere 18. an. quib. completis per procuratorem adeat principem, & non per ſe, & eius beneficio impetrato & obtento, procu. ſuus iudici inſinuet, & tantum numerum an. probet miſſo procur. per teſtes idoneos, uel inſtrumentum, nulla probandi ſe ſagacem imminente neceſſitate, quibus omnibus ſubſecutis, tanquam maior res ſuas adminiſtrare poterit, excepto hoc, ꝙ prædia ſine decreto prętoris alienare non poſſit, & ſi minor qui impetrat ueniam ætatis, fuerit ſenator, doceat ſe idoneum eſſe coram præfecto prætorio, alij Romani coram prætore, in prouinciis coram præſide. ſi autem ſine prædicta ſolennitate uenia ætatis fuerit impetrata, omni careat firmitate.

1 Frugem.] i. ſubſtantiam.

a Indigere.] quia non poſſunt ad honores aſpirare, nec contrahere, nec in iudicio agere uel conueniri, niſi habeant curatores, & ideo indigent imperiali oraculo concedente eis veniam ætatis.

b Impleuerint.] ſcilicet maſculi.

gubernare cupiunt, & ſuper hoc imperiali auxilio indigere[a] cœperint, ita demũ ætatis veniam impetrare audeant, cum uiceſimi anni metas impleuerint:[b] ita vt poſt impetratam ætatis veniam iidẽ ipſi per ſe[c] principale beneficiũ[d] allegantes,[e] non ſolũ per ſcripturam annorum numerum probent, ſed etiam teſtibus idoneis aduocatis,[f] morum ſuorum inſtituta, probitatemq; animi, & teſtimonium uitæ honeſtioris edoceant.[g] Fœminas quoque quas morũ honeſtas,[h] mentiſque[i] ſolertia commendat, cum octauum & decimum[k] annum egreſſæ fuerint, veniã ætatis[l] ĩpetrare ſancimus. Sed eas propter pudorẽ ac uerecũdiam fœminarum, cœtui† publico demõſtrari non cogimus, ſed percepta ætatis uenia, annos tantùm ætatis† probare poſſe teſtibus[m] quinque uel inſtrumentis[n] miſſo procuratore[o] cõcedimus; ut ipſæ ẽt in omnibus negociis tale ius habeant, quale & mares hñe p̃ſcripſimus:[*] ita tamen,[p] ut prædia ſine decreto nõ alienent.[q] Sed ſenatores quidẽ clariſſimi uiri in hac regia urbe cõmorantes, apud ſublimitatẽ[r] tuã, ceteri uero apud prætorem, in prouinciis aũt oẽs apud earum rectores de ſuis moribus & honeſtate perdoceant. Hi uerò qui contra[ſ] memoratã diſpoſitionem ueniam ætatis à principali clementia† impetrauerint, ſciant eã nullas uires obtinere Dat. III. Kalen. Iul Romæ, Criſpo. ij. & Cõſtantino Cæſ. ij. Cons.

Sicut minor obtenta uenia ætatis non pôt alienare ſine decreto immobilia, ita nec obligare, ut hic. Bal. uel pignori uel hypotheca dare. Salic.

III. Imp. Iuſtin. A. Menæ præfec. præto.

EOs qui[t] ueniam ætatis à principali clemẽtia impetrauerunt uel impetrauerint,[u] non ſolum alienationẽ, ſed etiã hypothecam minime poſſe ſine decreti interpoſitione rerum ſuarum immobiliũ[x] facere iubemus, in quarũ alienatione[y] uel hypotheca decretum illis neceſſarium eſt, qui necdum ueniam ætatis meruerunt, ut ſimilis[z] ſit in ea parte cõditio minorum oĩum, ſiue petita ſit, ſiue non, ætatis uenia. Dat. VIII. Id. Apri. Decio. V. C. Cons.

Verba debent intelligi naturaliter & proprie, non ciuiliter & ficte uel improprie. h. d. & ſemper allegatur, & eſt no. lex multum. Bal. Vel ſic: Vbi fit mentio ætatis legitimæ uel perfectæ, intelligitur de naturali perfectione, non de accidentali ſiue ficta. h. d. Vel ſic. Si quid debetur alicui cum ad legitimã ætatem peruenerit, licet ueniam ætatis impetrauerit, non tamen illud petere poterit. Salic.

IIII. Idem A. ad Senatum.

SI quis aliquid dari vel fieri voluerit, & legiti-

c Per ſe.] non per procuratores.

d Beneficium.] quo permiſſa eſt ætatis venia.

e Allegantes.] apud ſuum iudicem.

f Aduocatis.] id eſt adhibitis.

g Edoceant.] ſe eſſe probaſſe corã principe ſm P. ut argu. j. quorũ bo. l. 1. ſed ſecundũ Io. non neceſſe eſt hoc probare apud imperatorem, ſed ſufficit ſic allegare, poſtea aũt probet corã iudice, & ſic intellige hic, & d. l. j. quorum bo. l. 1.

h Honeſtas.] quantum ad corpus.

i Menti.] quãtum ad animam, ſeu animum.

k Octauum & decimum] quare minori tpe impetrat mulier quam maſculus? Reſp. mala herba cito creſcit, & citius ẽ ſubdola mulier & auara, ut ff. ad Vellei. ſed ſi ego, ℞ ſi. & hac ratione nõ pbat morũ inſtituta, q̃a ſagacior præſumitur.

ADDITIO. Tu dic ſm Bar. hic, q̃ vera ratio eſt, quia mulier cum ſit minoris vitæ quàm maſcul⁹, citius perficit, & ita cõtingit in quolibet animali, quia quãto res eſt breuioris uitæ, tãto citius perficitur.

l Aetatis.] quare in muliere minus quã in uiro? quia genus auariſſimum eſt mulierum.

m Teſtibus.] ætatis.

n Vel inſtrumẽtis.] aliud eſt pp iuramẽtum, ubi inſtrumentum tantum, ut s. ſi mi. ſe maio. dixe. l. 3. in ſi.

n præſcriptorũ. in omnibus, & recte. id eſt ſupraſcriptorũ. 20 annorum.

Mulier plus de dolo & auaritia participat, q̃ maſculus.

† cœtu.

† al. annos tm ꝓbare teſtib. uel inſtrũtis miſſo curatore conceditur. &c.

* al. reſcripſimus.

o Miſſo procuratore.] nam qui per ſe, & per alium, ut ff. de admini. tuto. l. ita autem. §. geſſiſſe, & s. de procu. l. maritus. at maſculus per ſe debet tantum probare, ut ſupra. §. proxi. ſic & aliàs infra de iure emphy. l. finali, & infra de aſſer. tol. l. 1. in principio, & ſupra de procu. l. ſi. Arg. contra. ff. famil. erciſ. l. plane, & infra etiam per procurat. cauſam in integ. reſtitut. agi poſſe. l. 1.

ADDITIO. Dic hoc eſſe propter aſpectum perſonæ, qui requiritur hic, arg. j. de cadu. tol. l. unica. §. vt autem, & ff. de adoptio. l. poſt mortem. Not. hic etiam tres differentias inter marem & fœminam. Prima in numero annorum. Secunda in probatione faciẽda per ſe tantum in mare, quod non eſt in fœmina. Item quia mulier de ſolo numero annorum debet probare, ſed maſculus etiam de aliis.

p Ita tamen.] illud refertur ad hoc qđ dictum eſt de maſculis & de mulieribus: & ita ad utrumque prædictorũ refertur. Accurſius.

q Non alienẽt.] nec mares, nec fœminæ, quia nec tutor nec curator facere poſſet ſine decreto, ut j. de admin. tuto. l. lex.

r Sublimitatem.] i. prætec. vrb. vel præf. præto. Et nota hic minorem impetrantem ætatis ueniam poſſe eſſe ſenatorẽ. aliàs autem ad rempub. &c. ut ff. de mu. & hono. l. ad rẽ, immo ante erat ſenator in ſubſidium electus, quod dic, ut s. qui & aduer. quos. l. 1. notaui in gloſſ. quia, &c.

ſ Contra.] i. ſine, vt & illud: Qui nõ eſt mecum, contra me eſt, &c.

EOs qui.] CASVS Si minor ueniã ætatis impetrauerit, & obtinuerit, an ideo ei magis rerum ſuarum immobiliũ alienatio ſine decreto iudicis concedatur? reſpon. q̃ non: & quantum ad hoc onus par habetur cõditio eorum qui impetrauerunt, & eorum qui non impetrauerunt.

t Eos qui.] dubitari poterat, an ueniæ ætatis impetratio facultatẽ præſtet alienandi etiam ea quæ aliàs minor ſine decreto alienare non põt? & dicitur quòd non, immo nec obligandi.

u Impetrauerint.] ſ. in poſterum.

x Immobilium.] ſecus mobiliũ, q̃a tales minores q̃ ueniam impetrauerunt, mobilia poterunt alienare, ſed immobilia non. Iaſ.

y Alienatione.] ſ. qualibet, ut j. de prædiis mi. l. non ſolum. Sed contra. j. quando decre. opus non eſt. l. 2. Solut. ibi ſpecialiter decretum interpoſuit princeps, hic generaliter conceſſit ueniam. Item contra. s. de epiſc. & cleric. authent. ſi captiui. Sol. ibi ſpeciale eſt.

z Similis.] ergo & cum decreto alienato prædio dabitur reſtitutio.

SI quis aliquid.] CASVS. Minor mihi. x. promiſit cum erit legitimæ ætatis. poſtea exiſtens. xx. ann. ueniam æta-

Maſculus & fœmina in ĩpetranda uenia ætatis tripliciter differunt.

† Cõcor. c. innotuit, de elec. & gl. in ca. à multis, ſupra uer. metropolitani, de æta. & qualitate ordi. Minor poteſt eſſe ſenator.

Mat. 12.

ætatis impetrauit. volo petere. x. cum ſit legitimę ætatis, an poſſim quæritur? & reſpond. ꝙ non. illa enim verba, perfectæ ætatis, vel legitimæ, intelligenda ſunt de ea ętate quę per annorũ curricula recepit complementum, non quæ beneficio principis ſuppletur, niſi de ea ſpecialiter dictum eſſet: & hoc intelligendum eſt i ſubſtitutione, cum dicitur ſubſtituo illum, cum erit legitimæ ætatis. vel illi reſtituo, cum erit legitimæ ætatis. cũ ergo legitimæ ætatis erit facta mentio, intelligendũ eſt de ætate xxv. anno. Nota ex hac l. ꝙ maxime in teſtamentis verba debent intelligi naturaliter, & proprie, & non ficte. conco. ff. de cond. & dem. l. fideicommiſſum, cum ſim. Bal.

a Mentionem.] in contractu, vel teſtamento, vt lego tibi centum cum eris legitimæ ætatis.

b Subſtitutionib.] directis, puta ſubſtituo Stichum pupillo meo, ſi ille Titius eſt legitimæ ætatis. Accur.

† al. poſt verbũ habuerit, additur, actum.

c Reſtitutionibus.] ſ. obliquis, & per fideicommiſſum factis. Et nota. hic ar. referre quid ex ęquipollentibus fiat vel dicatur. nam refert vtrum maior fiat natura, an per principẽ, licet hęc æquipolleant. Itẽ non ſufficeret aliquid ciuiliter fieri, niſi & naturaliter etiã fiat, vt hic, & arg. ℑ. de nup. ſancimus. j. & ff. de leg. 2. ſi ita quis. §. is qui, & ff. de ver. obl. ex ea parte. §. inſulam, & de leg. 2. cum pater. § hæreditatem, & ℑ. quando di. leg. ce. ex his, & ff de condit & demon. fideicommiſſum, & l. fi. & de leg. 3. l. cum filio, & ſ. in qui. cau. in integ. reſtit. non eſt ne. l. adoleſcentię. Sed ar. contra. ff. de in ius voc. quique. §. parentes, & l. adoptiuum, in prin. & eſt ar. ad hoc quod hic dicitur. ff. de contra tabu. non putauit. §. ſi quis emancipatum. Arg. contra ff. man l. fi. §. & ℑ. de dona quæ ſub mo. l. fi. & ℑ. de inſti. & ſubſt. ſi mater, & ff. de leg. 3. l. fideicommiſſa, §. ſi cui.

mæ ætatis fecerit mentionem, a vel ſi ſe abſolutè dixerit perfectæ ætatis: illã tantummodo ætatẽ intellectã eſſe videri volumus, quæ & xxv. anno. curriculis completur, non quæ ab imperiali beneficio ſuppletur, & præcipue quidẽ in ſubſtõnib. b vel reſtitutionib. c hoc intelligi ſancimus: nihilominus eñ & in alijs, niſi ſpecialiter quiſquam addiderit ex venia ętatis velle aliq̃d procedere. Dat. IX. Kal. April. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

B

TITVLVS XLVI.

SI MAIOR FACTVS RATVM habuerit.†

Ratihabitio tempore competenti, ſupplet omnem defectum temporis incongrui. Bal. Vel ſic, Ratificatio maioris reconciliat contractum in minori ætate celebratum, & ipſum reddit efficacem, & inexpugnabilem. Vel ſic, Si maior factus ratificat ea q̃ in minori ætate geſſit, reſtõnem perdit. Sal.

I. Imp. Diocle. & Maximian. AA. & CC. Eutychiano.

SI inter minores quinq; & viginti annis vel ſcriptura interpoſita, vel ſine ſcriptura facta ſine dolo d diuiſio e eſt, eamque

C

post legitimam ætatem ratam f fecerint: manere integram debere conuenit. S. VIII. Kalen. Maij. AA. & Conss.

II. Idem AA. & CC. Sotiri.†

QVI poſt g viceſimũquintũ annũ ętatis ea quæ in minore ætate geſta h ſunt, rata habuerint: fruſtra reſciſsionem i eorũ poſtulant. Dat. Idib. Febr. CC. Cons.

† al. Soteri.

TITVLVS XLVII.

VBI ET APVD QVEM cognitio in integrum, &c.

Contra ſententiam delegati, vel vicarij, vel procuratoris principis, ſolus princeps reſtituit. Bal. & Sal.

I. Imp. Antoninus. A. Seuero.

SI quid a procuratore k meo iudicatum eſt, id p in integrum reſtõnem præſidis ſentẽtia non põt reſcindi. Princeps enim ſolus l contra ſñiam procuratorum ſuorum in integrum reſtituere ſolet. PP. VI. Kal Decemb. Læto & Cereali Cons.

Agens ad diſtractũ, tenetur ſequi forũ rei Bal. Vel ſic, In cã reſtitutionis actor ſequitur forum rei. Sal.

II. Imp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Aquilinæ.

QVoniã eã quæ in trãſactione dari placue

D

A tur? & reſpon. ꝙ nõ, ſiue in diuiſione interuenit ſcriptura, ſiue non.

d Dolo.] ſi enim dolo inita eſſet, non poſſet ratihabitione confirmari etiam poſt maiorem ætatem, ſi cum ratũ haberent, lateret dolus, vt ff. de pac. tres fratres, & ff. de tranſac. cũ Aquiliana. ſed à ſciente poſſet, vt ff. de lib. leg. l. ſi quis rationes. licet quidam contra, vt ff. il eo. tit. Aurelio. §. Caius. Solu. vt ibi.

e Diuiſio.] ℑ. ſa. et. l. nos ideo.

f Ratam fecerint.] expreſſis verbis, vel aliquid faciendo per quod uidebãtur habere ratum, vt ff. rẽ rat hab. l. non ſolũ, & ℑ. de cõd. indebi. l. indebitũ, & de leg. cõmiſſaria. l. pe. Si aũt tacite hẽat ratum, vt tacendo, tũc habet locũ. ℑ. ſi maior fac. alie. &c. l. 1. & vlti.

g QVi poſt.] Quod dixit in ſpecie, vt ſ. l. prox. nunc dicit in genere.

h Geſta.] ſiue à minoribus, ſiue eorũ tutorib. & facit ſ. ſi in cõi eademq; cauſa. l. j. & argu. ff. de pig. act. aliena res, in prin. & ℑ. ſi alie. res pig. data ſit, ſi in rẽ.

i Reſciſſionem.] niſi fecerit hoc ex conſequentia prioris actus, vt ff. de mino. l. 3. §. ſcio quę eſt cõtra. ſed huic l. & ſolutioni eſt contra. ff. de libe. cau. l. liberis. §. j. ſed illud euenit, quia in minori ætate præceſſit eius delictu. at in illo. §. ſcio, non præceſſit eius delictũ. ꝓterea ibi participauit preciũ factus maior: quod ſi non feciſſet, non poſſet in ſeruitutem vocari.

SI MAIOR FACTVS RATVM habuerit,

Ceſſat etiam reſtitutio: quia maior factus ratum habuit, quod minor geſſit. hoc dicit hic titulus.

SI inter minores.] CASVS. Habebat minor cum minore rem cõem, ſine dolo facta eſt diuiſio. maior factus ratum habebat quod factum erat, expreſſe dicẽdo, ratam habeo diuiſionem, vel tacite, vt puta colendo partem, ſi erat fundus an poſſit reſtitui, ſi dicit ſe læſum, q̃ritur? & reſpon. ꝙ nõ, ſiue in diuiſione interuenit ſcriptura, ſiue non.

VBI ET APVD QVEM COGNITIO, &c.

Quando ceſſet reſtõ dixit: nunc in quo foro impetrari det.

SI quid.] CASVS. Minor cum maiore cauſam habuit coram delegato principis, & ſuccubuit: vult reſtitui cõtra ſñiam. an præſes reſtituere poſſit, quæritur? & rñ. ꝙ non: ſed ſolus princeps. vel dic ꝙ lata ſententia à vicario principis. & expone à procuratore, id eſt à vicario principis.

k A procuratore.] id eſt à iudice delegato à principe, vt ff. eodem. l. minor autem. §. pen. Vel dic à vicario principis, vt ſ. ſi aduer. rem iud. l. aduerſus. Vel dic proprie procuratorem principis, qui inter fiſcum & priuatũ cognoſcit, vt ſ. ſi aduer. fiſc. l. 2.

l Solus] vel ipſe qui iudicauit, vt ff. de min. in cauſæ. a. §. fi. & l. præfecti, & l. præſes. Alij dicunt in eo ſpeciale, vt ipſemet non poſsit.

Fiſcus & priuatus ſi litigent, quis erit iudex.

QVoniam ea.] CASVS. Inter minorem Bono. meũ, & maiorem Mutin. tranſactio facta eſt ad decem, quæ

quæ dedit minor nomine illius tranſactionis. vult reſtitui, vbi debeat agitari reſtit. cauſa, quæritur? & reſpond. quod vbi res eſt quæ petitur, & ita coram Mutinenſi, vel vbi reus habet domicilium. Viuianus.

a Tradidiſſe] niſi enim tradidiſſes, obligatum te aduerſarius in tuo foro conueniret.

b Conſequens eſt.] iure communi, vt. j. de iuriſd. omn. iudi. l. iuris, & vbi in rem ac. l. actor.

c Quancunque.] vt quia per calumniã eſt facta, vel dolum actoris, vt. ff. de con dic. inde. in ſumma. in princip. vel ex fal ſis inſtrumentis, vt. s. de tranſact. l. ſi ex falſis. vel res fuit data quæ ſine decreto dari nõ poteſt, vt. j. de prædi. mi. l. non ſolum, &. ff. de reb. eo. l. magis, in prin.

† hæc eſt definitio fori competentis. Contius.

CVm ſcimus.] CASVS. A quibus iudicibus danda eſſet in integ. reſtitutio, ſiue à maiore ſiue à minore eẽt petita, olim dubitabãt. ſtatuit ergo imperator, vt tam ordinarius iudex qui iuriſdictionem habet cũ adminiſtratione, & tam delegatus ab ordinario, quàm delegatus à principe, eã dare poſſit. & hoc in prima. An autem arbiter qui cõpromiſſarius datus eſt ſub pœna, vel delegatur ab eo qui iuriſdictionem non habet cum adminiſtratione, reſtituere poſſit, quæritur? & reſpon. quòd non. & hoc in ſecunda. In tertia redit ad primam, dicens quòd tantũ his iudicibus de quibus in prima parte facta mentio eſt, licitum eſt reſtitutionem dare, ſiue fuerit ſpecialiter cauſa reſtitutionis delegata: ſiue vniuerſitas cauſarum, ſiue aliqua ſpecialiter, & incidit cauſa reſti. puta per reconuentionẽ.

rat, te tradidiſſe [a] proponis: conſequens eſt, [b] ſi de his repetendis per in integrum reſtitutionem, vel quãcunq; [c] aliam cauſam putaueris agendum: eius adire te prouinciæ præſidem, in † qua domicilium habent quos cõuenis. Dat. III. Kalen. Septemb. Cap. B poſt tertium conſulatum Lampadij & Oreſtis.

Reſtitutio in integrum põt peti coram iudicibus ordinarijs, & ſpecialiter delegatis, vel ad vniuerſitatẽ cauſarum, non corã arbitris, vel iudicibus chartularijs, vel delegatis ab eis. Bal.

III. Imper. Iuſtinianus. A. Ioanni præt. præto. in

CVm ſcimus eſſe dubitatum de reſtitutionibus quæ in integrum poſtulantur, ſiue tantummodo apud iudicem cui aliqua iuriſdictio [d] eſt, examinari eas oportet, ſiue & C apud pedaneos [e] iudices: ſiue eos minores vigintiquinque annis petierunt, ſiue maiores, [f] ſecundum quod anterioribus ſanctionibus vel veteris iuris vel noſtris declaratum eſt: [g] ſancimus non ſolum apud judices pro tribunali [h] huiuſmodi cauſæ cognitionẽ proponi, ſed etiam apud eos iudices quos auguſtalis [*] dederit maieſtas, aut noſtræ reipublicæ admini D ſtratores, [i] vel in hac regia vrbe, vel in prouincijs: vt videatur ipſe qui iudicem deſtinauerit, vtpote pro tribunali cognoſcens, in integrum dare reſtitutionem, [k] & cauſas eius examinare. Sic etenim nõ difficilis erit cauſarũ examinatio. Sed ne quis [l] ita effuſe intellectum noſtræ conſtitutionis audeat eſſe trahendum, [*] vt etiam apud compromiſſarios [m] judices, vel arbitros [n] ex communi ſententia [o] electos, vel apud eos qui dantur [p] à iudicibus qui propriam iuriſdictionem non habent, [q] ſed tantummodo iudicandi facultatem, putet huiuſmodi extendi ſanctionem: hos tantũ generaliter volumus tales cauſas dirimere, qui vel certæ adminiſtrationi, cui & iuriſdictio adhæret, præpoſiti ſunt, vel ab his fuerint dati: & multo magis ſi à noſtra maieſtate delegata eis [r] ſit cauſarũ audientia. Sed ne quid penitus dubitandum relinquatur, & hoc addendum eſſe cenſemus, vt his tantum quos ſupra enumerauimus, [*] liceat de in integrum reſtitutione diſceptare, ſiue hoc ſpecialiter eis fuerit mandatum: (quod & veteribus [s] non fuerat incognitũ) vel ſi generaliter dati [t]

* al. Auguſta.

d Iuriſdictio.] ſcilicet ordinaria cum adminiſtratione, etiam ſi non habeat merum imperium.

e Pedaneos]. i. delegatos à quocunque.

f Maiores] qui æquales ſunt in hoc, & in alijs quibuſdam, vt. s. de in integr. reſt. mi. l. fin.

g Declaratum eſt]. i. quòd maiores debeant reſtitui.

h Pro tribunali] id eſt ordinarij qui habent iuriſdictionem cum adminiſtratione: non tamen ſunt ſimplices magiſtratus.

i Adminiſtratores.] ſcilicet dederint. Accur.

k Reſtitutionem.] qui enim per alium &c. vt. ff. de admi. tut. l. ita autem. §. geſſiſſe, & l. tres tutores, in fi. & ff. de dona. inter virum & vxo. l. iii. in fin.

l Ne quis.] ne, pro non. id eſt aliquis non,

m Compromiſſarios.] cum pœ na. ſed licet non poſſit reſtituere, an poſſit pronunciare reſtituendum, & de hoc compromitti? forte ſic, quia tunc ipſe non reſtituit.

n Arbitros.] ſine pœna.

o Sententia]. i. conſenſu, de quo dic vt, j. de recep. arb. l. pe.

p Qui dantur.]. i. delegantur.

q Non habent.]. i. non cũ adminiſtratione & imperio: vt ſunt illi qui à principe impetrãt, vt ſint ordinarij, de quibus fit mentio. ff. de iudi. l. 1. &. j. de iudi. rem nõ nouam. Sed an hi reſtituant? Reſpon. non, vt. j. ead. l. verſi. hos tantum, &c. Vel dic, propriã, id eſt ordinariã nõ habent, ſed delegatam. Et ſi quæras, quando poteſt delegare delegatus? Dic quando à principe vel proconſule, vel etiam ab alio lite coram ſe conteſtata: non alias, ut j. de iudi. à iudice, &. ff. de offic. proconſul. & leg. l. pen. & ff. de iudi. cum prætor, §. j. & ar. s. de procuratoribus, neque.

r Eis] ſcilicet delegatis.

s Et veteribus.] No. duo ſpecialia etiam ueteri iure, unum, quia quæ cauſæ cog. &c. ut. ff. de offi. procon. nec quicquam. §. ubi. & ff. de regul. iur. l. omnia. quæ ſunt contra. tamen hic poterat delegari, & erat ſpeciale in ea. Secundo, quia ſi poterat delegari, ergo uidebatur cognoſcere poſſe magiſtratus municipalis, ut ff. de offic. eius cui mã. eſt iuriſ. l. j. §. j. quod lex uetat, ut. ff. ad munic. l. ea quæ. §. j. eſt ſimiliter contra. Sol. non omnia quæ delegabantur, competebant iure magiſtratus: ut hoc exemplo, & alio, ſcilicet quãdo contingit præſidem abeſſe, ut ff. de offic. eius cui man. eſt iuriſdi. l. j. §. ij. Vel dic, poterat delegari non cuilibet, ſed magiſtratui municipali: ut in tutelæ datione, ut. ff. de tut. & cu. da. ab his. l. nec mandante, & inſti. de Atti. tut. §. pen. & ideo non ſequitur quòd competeret iure magiſtratus: ſicq; erat mixti imperij, ut tutelæ datio, ut. ff. de tute. muto. §. tutoris. Hodie dici põt ꝙ iure magiſtratus competat: cum indiſtinctè poſſit delegari cuicunque ẽt, vt hic, &. d. l. de offic. eius cui man. eſt iuriſdic. l. j. §. j. & ſic corrigitur lex illa. ff. ad munici. l. ea quæ. §. j.

t Dati]. i. delegati.

* ſic in omnibus, & rectius quàm quod quidam legendũ putant, audiat.

* al. contrahẽdũ. nõ recte. Delegatus quãdo poteſt delegare.

* al. memorauimus.

Reſtitutio in integrũ, an competat iure magiſtratus.

Inciderit.

a Inciderit.] vt generaliter in vno loco facta cauſarum commiſſione, vt ff. de offic. præfec. vr. l. j. §. initio, vel in vna cauſa: & hoc fit incidenter, vt. j. de ordi. iudi. l. j.

DE REPVTATIONIBVS, IDEST COMputationibus contra minores qui reſtituuntur faciendis. Et dic quòd dixit apud quem iudicem petatur reſtitutio: nunc qualiter.

† al. inciderit tamen.

Q Vi reſtituitur] CASVS. Minor ſi vult reſtitui: ſicut in dãno morari non vult, ita neq; in lucro morari debet. ſi ergo rem vendidit, & vult reſtitui, refundat qd' accepit. eodē modo ſi emit, vel aliàs contraxit. hoc in prima. Si debitor creditori ſuo minorem delegauit, ſi reſtituitur minor, debet reſtitui creditori in veterem debitorē actio. & hoc in ſecunda. Si autem hæres adijt, & vult reſtitui vt abſtineat, quicquid de hæred. ad eum peruenit, vel dolo fecit quo minus perueniret, reſtituet. & hoc in tertia.

* Cōcor. cum hac L. c. j. in fi. cum gl. fi. extra de reſtitu. in integ.

b In damno.] & iō datur reſtitutio.

c In lucro.] ſ. faciendo cum alterius iactura. Vel dic, in lucro, quod nō potuit conſequi ſine aliena iactura.

d Ad eum.] ſcilicet minorem locupletiorem.

e Reſtituere.] ſi locupletior eſt, vt hic, & ī. ſi aduer. tranſ. l. ij. & ff. de min. ꝙ ſi minor, §. reſtitutio, & l. patri. §. j. & l. tutor, §. item quæro, & l. intra vtile, §. vendētibus, & l. minor annis, §. prædia, & j. de prædi. mi. l. ſi prædium, & l. non ſolum. Sed ar. contra, j. de reſcin. ven. l. j. & ī. quod met. cauſa, l. ſi per impreſſionem. Sed ibi eſt ſpeciale, quando fuit contractum per impreſſionem. Et not. ꝙ ſi poſt impetratam reſtitutionem nolit ea vti, nō compellitur, vt. ff. de min. l. ſi index.

f Interuenerit.] apud me à debitore meo mihi delegatus animo nouandi.

g Debet reſtitui.] & ita etiam quod ad maiorē peruenit etiam extraneum, reſtituitur, vt hic, & ff. de tut. & ra. diſtra. l. alterius. & hoc impetrata reſtitutione à minore prius, ſecus in muliere intercedente ſic animo nouādi: quia ibi ab initio mulier ipſo iure non tenetur, vt. ff. ad Velle. debitrix, §. ſi. Item in eo ꝙ hic reſtituitur actio in ueterem debitorem, eſt contra inſti. quib. mo. tol. ob. §. præterea. Sol. ibi de pupillo: hic de adulto, ſm P. Vel ibi ꝓ extraneo, hic ꝓ ſuo creditore interceſſit. Vel dic ꝙ ibi creditor donauit debitori, ſi daret interceſſorē: nec de cetero volebat habere eum obligatū. Vnde per pupillū ſaluē naturaliter obligatū liberatur: ſed ſecus in ſeruo, ut ibi dicit, qui nec naturaliter tenetur intercedēdo, vt. ff. de fideiuſ. l. ſed & ſi ſerui dn̄s. Vel dic uerius: hic minor fuit ciuiliter & naturaliter obligatus: quia cū tutore uel curatore, & iō reſtituitur: quare & eius aduerſarius ſimiliter cōtra ſuū debitorē: niſi dolo creditoris inductus ſit minor, vt. ff. de fideiuſ. ſi Titius, in fi. ibi, naturaliter tantum. quia ſine tutore uel curatore. vnde reſtitutione non indiget, cùm cōueniri nō poſſit: ſicq; neq; aduerſarius eius reſtituitur: & ſic qū contra naturalem obligationem reſtituitur minor, quod fit qūque, vt. ff. de neg. geſt. l. ij. §. pupillus, & ī. ſi aduer. ſolu. l. ij. tunc actio ſiue obligatio reſtitueretur in veterem debitorem.

Mulier fideiubens, ipſo iure tuta eſt per Velleianum.

Pupillus poteſt ciuiliter & naturaliter obligari.

ſunt iudices: vel in alijs ſpeciebus inciderit a quædā quæſtio reſtitutionis. Dat. III. Kal. Septemb. poſt conſulat. Lampadij, & Oreſtis VV.CC.

TITVLVS XLVIII.

DE REPVTATIONIBVS quæ fiunt in iudicio in integrum reſtitutionis.

Reſtitutio conceſſa minori, omnia in priſtinum ſtatum redintegrat tam pro minore, quam contra eum: & extendit etiam effectum ſuum ad tertiā perſonam. h. d: Bald. Vel ſic: Reſtitutio in integrum reſtituit omnia in priſtinum ſtatum etiam contra tertium. h. d. Salicetus.

1. Imp. Antoninus. A. Tatiano.

A Q Vi reſtituitur a in integrū, ſicut in damno b morari nō debet, ita nec in lucro. c & ideo quicquid ad eū d peruenit vel ex emptione, vel ex venditione, vel ex alio cōtractu, hoc debet reſtituere. e Sed & ſi interceſſor minor vigintiquinq; annis interuenerit, f in veterem debitorem debet reſtitui g actio.

B Sed & cum minor adijt hæreditatē, & reſtituitur: mox quicquid ad eum ex hæreditate peruenit, h debet præſtare. verùm & ſi quid dolo i eius factū eſt, hoc eum præſtare conuenit. Sine die & conſule.

TITVLVS XLIX.

ETIAM PER PROCVratorem cauſam in integrum reſtitutionis agi poſſe.

Reſtitutio in integrum poteſt peti per procuratorem ad hoc ſpeciale mādatum habentem. Salic.

1. Imp. Alexan. A. Licin.

Licinio.

C Auſam in integrum reſtitutiōis, ſi qua cōpetit, etiā per procuratorem k agi poſſe placet. Dat. XII. Kal. Octob. Pōpeiano & Peligno Cōs.

TITVLVS L.

IN INTEGRVM REſtitutione poſtulata, ne quid noui fiat.

Pendente cauſa reſtitutionis in integrum, nihil eſt innouandum. Bald. & Salic.

1. Imp. Gordianus. A. Secundino militi.

C P Oſtulata l in integrum reſtitutiōe, m omnia n in ſuo ſtatu eſſe debere, o donec res finiatur, perſpicui iuris eſt: idque curabit is ad cuius partes ea res pertinet. PP. XII. Kalen. Iul. Gordiano. A. & Auiola Conſſ.

h Peruenit.] vnde locupletior fit, vt. ff. eo. l. ait pretor. §. pe.

i Dolo.] hæc enim ſunt paria, eum locupletiorem eſſe, & dolo feciſſe quo minus ſit, ut hic, & ff. depoſiti. l. j. §. an in pupillum.

ETIAM PER procuratorem cauſam &c.

Dixit ſupra quando minor per ſe petit reſtitui vel per tutorē vel curatorem: nunc quando per procuratorem.

C Auſā.] CASVS. Vtrum minor per procuratorē poſſit petere in integ. reſtitutionē: & rñ. ꝙ ſic.

l Aduerte ꝙ hoc eſt verum, qn principaliter poſtulatur reſtitutio. tūc enim requirit ſpeciale mandatū per iura ſupra alle. ſecus vero ſi ueniat incidenter in cauſa cōmiſſa, de quo uide gl. in uerbo. poſtulaui, in c. ſuſcitata, extra de in integ. reſti.

k Per procuratorem.] vt. ī. ſi tutor uel curator. l. j. & dic, legitimè ordinatum, ut. ī. de procura. l. non ideo minus, & l. neque. & ꝙ habeat ſpeciale mandatum, ut. ff. de minoribus, illud. §. ſi talis, ſic & ff de procur. Pompo. in prin. l Item arg contra. ī. de his qui ve. ætat. imp. l. ij. Sed pater inuito filio petit reſtitutionem, quia eius uertitur periculum, quia de peculio conuenitur, ut. ff. de mino. l. patri, in princ. quod dic ut ibi not. Accurſius.

IN INTEGRVM RESTITVTIONE POſtulata, ne quid noui fiat.

Subaudiunt quidam, cauſa mutandi iudicij.

P Oſtulata] CASVS. Mihi minor vendidit, petit reſtitui: pendente iudicio reſtōnis in ītegrū, illi' rei ſup qua petit reſtō, alienatio fieri nō pt: & ne alienet. curabit iudex. Vi.

l Poſtulata] ſed ñ cōceſſa hic, nec ď negata.

m Reſtitutione.] ſententia lata cōtra minorem exequi non debet, niſi ante cognoſcatur, utrum debeat reſtitui.

n Omnia.] & ita etiam quo ad maiorem.

o Debere.] quo caſu erant ante id iudiciū, quod de reſtitutione cœptū eſt, vt nec fiat alienatio rei ſuper qua ...

[1] Hoc qđ de executione dicit, intelligẽ ſecundũ de terminationem ſ. ſuſcitata. extra de ĩ integ. reſti. iuncta ibi glo. in verbo pen ſata.

† abſuerunt.

titur reſtitutio, nec ſententia mandetur executioni: ß vt ff nil no. appell. pend. l. j. & j̃. de appel. l. 3. & ſi locupletior erat minor tempore litis conteſtatæ, licet poſtea deſinat eſſe locupletior tempore ſententiæ, nihilominus ſuo creditori teneatur, vt ff. eo. ſi minor. xxv. annis filiofami. & tamen ſufficit eum locupletiorem inueniri tempore ſententiæ, licet tempore iudicij nõ erat locupletior, vt ff. de peti. hær. l. ſi à domino, vel a patre. §. quo tempore, & §. penult.

DE RESTITVTIONIBVS militum. &c.

Non ſolum minores, vt ſupra, ſed etiã maiores iuſtis ex cauſis iuuantur, quorum principaliores ſunt cã republica abſentia, & militia: & ideo de his præmittit.

S I Valerian[9].] CASVS. Militi exiſtenti in militia delata erat poſſeſſio bonorum in bonis patris vnde liberi, vel in bonis agnati vel cognati, deceſſit in militia: elapſo tẽpore quod datur ad petẽdum bonorum poſ. i. vnius anni, ſi erat pater qui deceſſit: vel c. dierum, ſi erat de agnatis, & cognatis qui conceſſit in fata: an hæres eius ex perſona ipſius intra annum vtilem poſſit implorare in integrum reſtit. ad bo. pol. petendam, quæritur? & reſpon. ꝙ ſi deceſſit miles poſt tempus elapſum ad peten. bo. poſſ. dabitur ei tũc quod competebat defuncto. Idem eſt, ſi ante dies finitos deceſſit: & dic poſt exactos dies. ſ. maximè. Nota ex hac l. hi. ꝙ ſi quis in abſentia eſt læſus, eo ꝙ non petijt bonorum poſ. in termino legali, ſi ipſe viuit, poteſt petere reſtitutionem in integr. Si verò decedit, eam ad hæredem tranſmittit. Bal.

† cõceſſit.

TITVLVS LI.

DE RESTITVTIONIBVS militum, & eorum qui reipublicæ cauſa abſunt. †

Abſens læſus circa bonorum poſſeſſionem per abſentiam probabilem, & neceſſariam, tranſmittit beneficium reſtitutionis ad hæredem. h. d. hæc lex multum no. Bal. Vel ſic: Si miles abſens cã republica, non petijt bonorũ poſſeſſionem intra tempus legitimũ, & poſtea deceſſit: hæres eius ex perſona defuncti intra annum vtilem poteſt petere ſe reſtitui. h. d. Sal.

B

I. Imp. Seuerus, & Antoninus. AA. Chiloni.

SI Valerianus Centurio [a] cohortis duodecimæ Alpinorum ante vita deceſſit, † q̃ [bonorum] poſſeſſionẽ acciperet: [b] hæres eius ex perſona defuncti [c] reſtõis auxilium intra annum vtilẽ ita rectè implorabit, ſi Valerian[9] poſt exactos [d] dies quibus bonorum poſſeſsio

C

a Centurio.] miles qui centum præerat militibus in Alpibus exiſtentibus cauſa reipublicæ, & cum forte duodecim eſſent cohortes, hæc erat duodecima.

b Acciperet.] ſ. alicuius cognati, vel agnati, vel ſuperioris, vel inferioris. Vel dic olim cum ſolennitate, hodie ſola agnitione, ut j̃. qui admit. ad bon. poſſ. l. fi.

c Ex perſona defuncti.] vt ff. de in inte. reſt. non ſolũ.

d Poſt exactos.] i. finitos, qui ſunt annus, ſi Valerianus eſt de aſcendentibus, vel deſcendentibus. aliàs centum dies, vt inſt. de bon. poſſeſ. §. liberis. Item ideo dicit, poſt exactos: quia ſi prius deceſſiſſet, id tempus quod ſupereſſet, ad hæredem tranſmitteret ſm quoſdam, vt j̃. tit. 2. l. ex perſona. quod non placet, cum non poſſit bonorũ poſſeſſio ad hæredẽ tranſmitti non petita, vt ff. de bo. poſſ. l. 3. § acquirere, in fin. §. ſicut nec hæreditas non adita, vt j̃. de iure delib. l. quoniam. Item alia ratione non placet, ꝙ ſecus ſi deceſſerit ante dies exactos, vel poſt: quia expreſſe dr̃ in lege, ꝙ idem eſt, vt reſtõ detur ex perſona defuncti, licet intra dies deceſſerit, vt in contrario. ff. de acq. hære. l. Antonius. §. j. quare hic dic maximè, ſi poſt. Vel dic. ſi ante, datur ex æquitate, non de rigore, ſi poſt, etiam de rigore datur reſtitutio. Vel ſm Io. ſi ante, non datur. ſ. totius temporis: quia id quod in præſentia hæredis cucurriſſet, cum effectu computaretur: & ſic ex

Bonorum poſſeſſio nõ petita ad hęredẽ non tranſmittitur.

A

perſona defuncti habet, quod ex ſua habere non poſſet. Item quo tpa bonorum poſſ. cum ſint vtilia, vt inſtit. de bo. poſſeſ. §. ſi. currunt abſenti? Rñ. ſm P. olim erãt hæc omnia tpa continua, vt d. §. ſi. inſt. de bo. poſſ quod non placet, vt ff. quis or. in bo. poſſ. ſer. l. 2. §. dies. Sed tu dic, ꝙ currunt quãtumcunq; abſens ſit, cũ potuerit habere ꝓcuratorem, quẽ nõ habuit militia impeditus: vt ff. de diuer. præſcri. l. j. ideo reſtituitur, vt hic. ſecus ſi fuiſſet negligens in conſtituendo procuratorẽ, qa tunc non reſtituit. ff. ex quib. cau. ma. l. non enim, & ff. de in inte. reſti. l. ſi. Itẽ aliud eſt in abſente neceſſaria cã tantũ, vt quia relegatus: q non reſtituitur, vt ff. de min. l. Papinianus. alij dicunt, vt Azo, ꝙ hic de proximo erat abſens: vnde currunt. ſecus ſi de longinquo, nec habuit procuratorẽ: quia tunc non currunt, vt d. l. de diuer. & tẽp. præſcrip. l. 1. Item opponitur: Nonne ſi fuiſſet pręſens, & tacuiſſet, curreret ei tempus, & nõ reſtitueretur? idem ergo ſi fuiſſet abſẽs: vt ff ex quib. cau. ma. l. is qui, reſp. 2. Reſpon. præſumo eũ petijſſe bonorum poſſeſſionem, ſi præſens fuiſſet: arg. ff. ſi mulier uentris no. l. 1. in fi.

Negligentibus non ſubuenit.

deſertur, in militia defunctus eſt. PP. Kal. Nou. Laterano, & Rufino Conſs.

Ad actionẽ præſcriptã reſtituitur abſens republica cã. h. d. Sal.

II. Imp. Alexander. A. Petronio Centurioni.

SI quid [e] de bonis eorũ qui reipublicę cã abſentes [f] ſunt, deminutũ [g] eſt, actioneve qua [h] competẽte eis aliqs liberatus fuit: ĩ integrũ reſtõ perpetua [i] iuriſdictione intra annum vtilem permittitur. PP. XIII. Kal. Nouem. Alexan. A. II. & Marcello Conſ.

Si vſucapio fuit inchoata in præſentia, & in abſentia conſummata: reuerſo datur annus vtilis, intra quem poteſt petere tempus abſentiæ de medio ſubmoueri ad rem vendicãdã: quo elapſo non auditur vlterius. h. d.

III. Idem A. Flauio † Ariſtodemo militi.

QVod tpe [k] militiæ

† Florentino.

SI quid] CASVS. Reipublicæ cauſa ſine dolo malo aberas interim res tua aut vſucapta eſt triennio, vel præſcripta x. vel xx. annorum ſpacio, vel act. temporalem, puta redhibitoriam, vel quanto minoris, quã contra aliquẽ habes, amiſiſti. an intra annum à tempore reuerſionis vtilem reſtitui poſſis, quæritur? & reſp. quod ſic.

e Si quid.] ſcilicet corporale.

f Abſentes.] ſine dolo & neceſſitate, vt ff. ex quib. cau. ma. & qui data,

g Deminutum.] i. vſucaptum, vel præſcriptum, vt ff. de peti. hæred. l. deperditum.

h Qua.] id eſt aliqua redhibitoria, vel quanto minoris liberatus præſens.

D

i Perpetua.] id eſt generali iuriſdictione prætoris, vt ff. ex qui. cau. ma. l. 1. ſic & inſtit. de atiſd. tut. in prin. annua enim erat prætoris iuriſdictio, vt inſtit. de perpe. & temp. act. in prin. & facit ſ. de dolo, non poſſunt, & ff. ex quib. cau. ma. l. Iulianus.

QVod tempore.] CASVS. Rem meam poſſediſti primo anno: & ſecũdo me præſente vſucapere cã inchoaſti. Tertio anno abſui cã reip. ſi in abſentia mea, vel intra modicũ tpš poſt reuerſionem meã, quia ꝓ abſentia computatur: vt ff. ex qui. cau. ma. l. ab hoſtib. §. vl. vſuca. cõpleuiſti: & volo reſtitui ad rem ſubducto tpe abſentiæ, perinde quaſi non cucurriſſet: an poſſim, quæritur? & reſp. ꝙ ſic intra annum vtilẽ: quo elapſo ſi negligens ſum, non ero audiendus: ſed ius tuũ integrũ reſeruabit tibi, & quod dicit, medij tpis: dic ꝙ erat inter primã præſentiam, & illud tpš quo reuerſus ſum poſt vſuc. completã. Itẽ potes ponere in pſcriptione. x. an. habita cõputatione pñtiæ, & abſñtiæ ſm qđ dcm̃ ẽ. & hoc ſm Mar.

k Quod tpe.] dic ſecũdum M. ꝙ primo & ſecũdo anno præſcripſi

præſcrip ſi in tua præſentia: tertio te abſente: & ſic eſt finita mea uſucapio in tua abſentia: vel modico tempore poſt reuerſionem. aliàs ſi poſt, non daretur reſtitutio ad aliquid, vt ǰ. eo. l. fi. & datur ad rem reſtitutio ſecundum eum, non vt ſubducatur tempus. Et quod dicit, medij temporis, ſcilicet inter primam præſentiam & tempus quo poſt præſcriptionem eſt reuerſus; ſecundùm B. Sed dic, primo anno te præſente: ſecundo, te abſente: tertio, te præſente datur reſtitutio: poſt completam tamen vſucapionē vel præſcriptionem etiā in præſentia. & etiam poſt modicum tempus, cum detur vt tēpus abſentiæ reſtituatur. tanto enim minus reſtituetur, quanto fluxit poſt modicum tempus, completa tamē vſucapione. antequam enim cōpleatur vſucapio, nullo modo dari puto reſtitutionem, quia iure communi vendicare poterit, vt ff. de mino. l. in cauſę. ij. j. reſpō. Nec obſtat quod legitur. ff. de acqui. hęre. l. Pantonius, quia ibi ſuo iure non poterat hæres admitti, licet defunctus potuerit. Et conſtrue ſic, permiſſum eſt vendicare poſſeſſionem, ſcilicet eius corporis quod tempore &c. poſſeſſum eſt poſtquam, &c. & intra annum vtilē: hodie quadriennium, vt infrà titu. ij. l. fina. ſi tanto tempore eſt læſus, vt dices hic in fin. & hoc dicit amota præſcriptione, quia ſic diceret iudex vel prætor viuus: reſtituo te, vt liceat tibi vendicare ſicut licebat antequàm abeſſes. & idem in perſonali: reſtituo te vt liceat tibi agere ſicut quando cœpiſti abeſſe, vt. ǰ. titu. ij l. fin. ibi, ita &c. & actio quam nunc intentabit, eſt vtilis, quæ primo fuerat directa: quæ vtilis dicitur reſciſſoria, quia datur reſciſſa vſucapione vel præſcriptione, vt ǰ. ex quib. cau. maio. l. finali. & ſecundum hoc intellige ǰ. qui non ob. long. temp. pręſcrip. l. j. D

Sic ſecūdū canones deducūtur tempora ſchiſmatis de pſcriptione centū annorū: vt in c. cū nobis. extra de præſcrip.

Metriano. al. Mēſtriano.

de bonis alicuius [a] poſſeſſum [b] ab aliquo [c] eſt, poſteaquā is reipublicæ cauſa abeſſe deſijt, intra annū vtilem amota pręſcriptione tēporis [d] medij, [e] poſſeſſionem vendicare permiſſum eſt; vltra [f] autem ius poſſeſſoris lædere contra eum [1] inſtitutum non oportet. PP. Non. Ian. Maximo. II. & Aeliano Cons. B

Abſentes cauſa reipublica patiuntur primum decretum, ſed ſecundum decretum non patiuntur. h. d. Bal. Vel ſic: Contra abſentem reipublica cauſa fit miſſio, non venditio. Salicetus.

II. I. Imp. Gordianus A. Maſtriano.

IGnorare [g] nō debes eorum qui reipublicæ cauſa ſine dolo malo abſunt, ſi abſentes boni viri arbitratu non defenduntur, [h] bona tantùm poſsideri: [i] C venditionē aūt in id tēpus differri, quo reipublicæ cauſa abeſſe deſierint. Dat. XII. Kal. Ianua. Gordiano.

[a] Alicuius.] militis.

[b] Poſſeſſum.] & vſucaptum, ſecundùm M. vel etiam non vſucaptum, ſecundum H.

[c] Aliquo.] præſente.

[d] Temporis.] eius. ſ. inter primam pręſentiā & ſecundā.

[e] Vltra.] id eſt vltra quam ſit medium tempus, ſiue tēpus abſentiæ, non reſtituitur: vt plene dixi. ff. eodem. l. ſed & ſi per prætorem. §. quoties. Vel dic, ſi tantum tempus lapſum eſt in præſentia poſt modicum tempus & vſucapionem completam, quantum fluxerat in abſentia, non læditur ius ſcilicet vſucapionis inſtitutum contra eum, ſcilicet abſentem reuerſum vendicare volentē, vt ǰ. quibus non ob. long. temp. præſcrip. l. penul. de quo plene dixi. ff. eo l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter in gloſſ. ibi, ſed ad quid, &c. & hoc ſecundum B. vel ſecundùm Mar. dic, vt. ſ. dixi.

[f] Eum.] ſ. militem abſentem vendicantem.

IGnorare.] CASVS. Tenebaris mihi in. x. cauſa reipublicæ aberas, non habeo quem conueniam, qualiter mihi ſuccurratur, quæritur? & reſpon. quòd mittendus ſum in poſſeſſionem bonorū tuorum prorogata eorum venditione in tempus reuerſionis tuæ. A

[g] Ignorare.] in debitore abſente pone caſum.

[h] Non defenduntur.] quia idem eſt in pupillo. ff. ex quibus cau. in poſſeſ. ea. l. apud Iulianū.

[i] Poſsideri.] hoc eſt commune ius corū & pupillorum, vt ff. qui. ex cau. in poſſeſ. ea. l. apud Iulianum, & l. in poſſeſſionem. §. cum dicitur. Si autem fiat venditio, vel ipſo iure non valet: vel qđ melius eſt, per reſtitutionem reſcinditur, vt ff. de dam. infec. ſi finita. §. ſi forte, & §. poſtea autē, & ff. de priui. cre. l. eum qui in. Alij autem abſentes patiūtur pręſcriptionem, latitantes etiam vēditionem, vt. ff. ex quib. cau. maio. l. itē ait prætor. §. j. & ǰ. de procur. l. eū qui, in fi.

Abſentū cauſa reipu. bona an vendi poſſint.

A. & Auiola Cons.

Præſcriptio quadriennij nō currit abſentibus cauſa reipublica, nec ſimilibus. h. d. Bal. Vel ſic: Contra præſcriptionē quadriennij que currit quādo fiſcus rem alienā vendidit vt propriā, abſentes poſſunt reſtitui. h. d. Sali.

V. Idem A. Secundino militi.

NEque reipublicæ cauſa abſentibus, neque alijs maioribus ad titulū [k] in integrū reſtitutionis [l] pertinētibus, præſcriptionem quadriēnij [m] poſt factam à fiſco [n] venditionē obeſſe poſſe, [o] manifeſtū eſt. PP. VI. Id. Maij, Sabino & Venuſto Cons.

Aduerſus venditionē factam propter negligētiam commiſſam tpe abſentia iuſta, petitur reſtitutio. h. d. Bal. Vel ſic: Venditio pignoru facta à creditore debitore abſente reipublica cauſa, valet: ſed abſens poteſt reſtitui. hoc dicit. Salic.

VI. Imper. Valerian. & Gallien. AA. Germano Centurioni.

SI cum militaribus laboribus [p] operam dares, creditoris tui hęredes poſſeſsiones ſibi obligatas diſtraxerunt: [q] poteris adi-

NEque reipubl.] CASVS. Abſui cauſa reipubl. rem meam vt ſuam vendidit fiſcus. Lapſum eſt quadriennium quo conſueuit te tueri fiſcus contra eum, cuius erat res. an mihi reuerſo dabitur in integ. reſtitutio, vt rem meam vēdicare poſſim, quæritur? & reſpond. quòd ſic: neque ſolùm dabitur mihi minori talis reſtitutio propter abſentiā meā cauſa reip. ſed cuilibet maiori. quod pertinet ad titulum de in integ reſti. maio. puta capto ab hoſtibus, & ſimilibus, de quibus fit mentio. ff. eo l. j. in fin.

[k] Ad titulum.] vt quia ſunt ab hoſtibus capti, & ſimiles qui ſunt in edicto, vt ff. ex quibus cauſis maio. l. prima, in fine.

[l] Reſtitutionis.] per legem Zenonianam introductam à compoſitoribus, non ab imperatore.

[m] Quadriennij.] quam obijcit fiſcus cum vendidit rem D alienam vt ſuam: quæ olim quinquennij erat. ſed à compoſitoribus eſt hic poſitum, de quo dic vt. ſ. ſi aduerſus fiſcum. l. edicto.

[n] Fiſco.] & eſt fiſcus ipſum imperium, vel quod ei proponitur.

[o] Poſſe.] ſcilicet cum effectu. datur enim reſtitutio.

SI cum.] CASVS. Abſuiſti cauſa militiæ. interim hæres creditoris res tuas ſibi obligatas elapſo biennio denunciatione præmiſſa diſtraxit: reuerſus vis reſtitui ad vendicationem: an ſis audiendus, quæritur? & reſpond. quòd ſic, oblato à te precio, vel debito. quaſi dicat, ſi debitum fuit in minus, precium fuit in plus, offerre debes debitum. Sed ſi precium fuit in minus, debitum in plus: offerre debes precium. & hoc eſt quod dicit, oblato debito, vel precio.

[p] Laboribus.] eſt enim labor in militia, vt. ff. de teſta. mili. l. j. in fine. Labor eſt in militia.

[q] Diſtraxerunt.] ſecundum leges, vt ǰ. de iure do. imper. l. fin. ſi autem per pactum, tunc non reuocat, vt nec minor, vt ſ. ſi aduer. vendi. pig. l. ij.

Impetrare.

a Impetrare.] vt ad rei vendicationem reſtituaris contra poſſeſſorem.
b Retractataque.] quod præſumitur de præſente quando non ſumeret pignus pro rei venditione.
c Venditione.] per in integrum reſtitutionem.

A rit, dabitur ſibi reuerſo reſtitutio, ne ſibi officiat præſcriptio quæ cucurrit eo in militia exiſtente. & hoc quod dicit, in exceptionibus declinandis &c. & ſi legatum annuum relictum fuerit ei, reſtituetur ad petendum, ac ſi præſens fuiſſet. ſecus in militibus qui domi degunt, quia non reſtituuntur.

to præſide prouinciæ in integrum reſtitutioné impetrare, [a] retractataque [b] venditione, [c] recipies [d] poſſeſsiones, [e] oblato [f] antè [*] debito, [g] vel precio, ſi minus debito fuiſſet. PP. IIII. Nonas Aprilis, Valeriano & Gallieno. AA. Cons.

B *Priuilegium ſucceſſoris non reſcindit factum legitimum prædeceſſoris. Vel ſic: Ex perſona ſucceſſoris non mutatur robur contractus. h.d Bald. Vel ſic: Conſummata cum defuncto, non reuocantur hæredis priuilegio. h.d. Salicetus.*

VII. Impp. Diocletianus & Maximianus. AA. & CC. Marinæ.

EA quæ à patre geruntur, [h] non decet pro diſciplina [i] militari [k] à filijs [l] ad irritum [m] reuocari: præſertim cũ nec patrem tuum in rebus humanis agentem affirmes conqueſtum fuiſſe ſuper huiuſmodi contractu. [n] Dat. Non. Febr. CC. Cons.

C *Tẽpus abſentiæ & occupationis reipublicæ cauſa prodeſt, nõ tempus præſentiæ vel occupationis voluntariæ. h.d. Salice. Vel ſic: Miles eſt priuilegiatus in abſentia, non in præſentia. Vel ſic: Vbi occupatio eſt cauſa priuilegij, ibi ceſſante occupatione ceſſat priuilegium. Vel ſic, Sola abſentia non præbet beneficium reſtitutionis in integrum, ſed occupatio circa res militares. h.d. Bald.*

VIII. Imp. [illegible] A. Men[illegible]

SAncimus [o] his ſolis qui in expeditionibus occupati ſunt, ea tantummodo tempora quæ in eadem expeditione percurrunt, tàm in exceptionibus [p] de- clinandis, quàm in petendis in integrum reſtitutionibus [q] eis [r] opitulari: [s] illis temporibus per quæ citra expeditionis neceſsitatem in alijs locis vel in ſuis ædibus degunt, [t] minimè eos ad vendicanda memorata priuilegia adiuuantibus. Dat. VI. † Id. April. Conſtantinop. Decio. V.C. Conss.

TITVLVS LII.
DE VXORIBVS MILItum, & eorum qui reipublicæ cauſa abſunt.

Vxor quæ ſequitur virum militantem, gaudet beneficio mariti. Baldus.

I. Imp. Alexander A. Secundinæ.

TEmporalibus actionibus excluſis, mulieribus quæ cũ maritis reipublicæ cauſa abſentibus peregrinatæ ſunt, ad exemplum [t] militum ſubueniri ſolere non eſt ignotum. [u] PP. III. Non. Decemb. Alexandro A. II. & Marcello Conss.

D *Quando uxor militis aduerſus præſcriptionẽ rei ſuæ reſtituitur, emptor à quo res euincitur, ſaluam habet contra venditorem ad precium actionẽ. hoc dicit ſecundum primam lectio. quæ eſt communis. Salic. Vel ſic: Prima pars iſtius. l. eſt clara, quæ idem dicit quod eſt dictum in l. præcedenti, quod uxores militum probabiliter cũ viris peregrinantes, habent beneficiũ reſtitutionis in integrum. ſecunda habet diuerſos intellectus. hoc dicit. Baldus.*

II. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Quintiliano.

EI quæ diutiſsime fuit † cum marito qui mi-

d Recipies.] per rei vendicationem. &c.
e Poſſeſſiones]. i. res poſſeſſas.
f Oblato.] ſcilicet emptori, cum in tuã vtilitatẽ verſum fuerit, vt. ff. de rei vendi. emptor. & quia econtra debet dari reſtitutio, vt, s. de reputationi. l. j. aliàs non, vt infra de rei vendi. l. ſi mancipium.
g Debito.] vt argu. j. quæ res pign. obliga. poſ l. nomen.

EA quæ à patre] CASVS. Pater tuus contraxit, & læſus eſt. an prætextu militiæ tuæ per reſtitu. in integr. reuocare poſſis quod à patre tuo factũ eſt, eo dum vixit non conquerente ſe decep tum eſſe, quæritur? & dicitur ꝙ non. Ex hac l. no. vnum fundamentũ in hac materia, ꝙ ex cauſa abſentiæ quis reſtituitur aduerſus neglecta, non aduerſus facta, ſecundum Bar & Bal.
h Geruntur.] quoquo modo contrahendo. ſtrictius ponitur, ff. de verbor. ſignifi. l. Labeo. nõ præſcribendo, ſi finiatur tempore militiæ filiorum: quia tunc reſtituerentur filij, vt. j. tit. ij. l. ij.
i Diſciplina.] ſiue doceant, ſiue doceãtur. Et not. hæredes non reuocare facta defuncti, vt hic, & s. ſi aduer. ven. pig. l. ij. & j. de ſol. l. ſucceſſores, & de rebus alie. non alienand. l. venditrici, & j. de his quibus vt indig. l. Folla. Accurſius.
k Militari.] quod dicitur à malo, vt. ff. de teſta. mili. l. j. §. miles.
l A filijs] quia ſunt milites.
m Irritum] No. hæredem venditionem patris non poſſe reſcindere: quia a maioribus minoribus non ſubuenitur: ſed potius econuerſo.
n Contractu.] quod multum facit, vt. ff. ad ſenatuſcon. Silania. l. j. §. j.

SAncimus.] CASVS. Si miles militiæ cauſa abſens fuerit, & interim res ſua vſucapta vel præſcripta fue-

o In exceptionib.] puta ſi reſtituitur, ne obijciat ſibi præſcriptio temporalis quæ cucurrit eo in militia exiſtente.
p In integrum reſtitutionibus] vt ad legatum annuum, vt. ff. eo. l. Iulianus, §. fi. & l. ſeq.
q Eis.] Superfluit hoc verbum eis, propter dictionem his, quæ eſt ſupra: ſed repetit.
r Opitulari.] ideſt prodeſſe.
s Degunt.] niſi intra modicum tempus, quod pro abſentia reputatur, vt. ff. eod. l. ab hoſtibus, §. finali. Et nota ceſſante cauſa, &c. vt. j. de teſta. mili. l. ne quidam, & j. qui. nõ obſt. long. tẽpo. præſcrip. l. ſancimus, & s. de epiſc. & cler. l. generaliter. in authen. de ſan epiſco. §. ſed & hoc præſenti, coll. ix. & ff. de in di. l. ij. §. planè.

DE VXORIbus militum, & eorum qui reipublicæ cauſa abſunt.

TEmporalib.] CASVS. Miles quidam reipubli. cauſa abſuit. ſecum uxor ſua peregrinata eſt. res vxoris interim præſcripta eſt. an poſſit reſtitui, quæritur? & reſ. ꝙ ſic. ne non intelligas quod vxor abſuit cauſa reipublicæ, quia abeſſe non poteſt, vt ff. de reg. iur. l. ij.
t Ad exemplum.] non ꝙ ipſæ abſunt reipublicæ cauſa, vt ff. de reg. iur. l. ij. ſed fauore viri, vt. s. de in ius vo. l. j.
u Ignotum.] fauore militum.

EI quæ diutiſſime.] CASVS. iſtius legis in princip. eſt idem, vt in ſuperiori: & ſic dic caſum: Rem mulieris abſentis cũ marito abſente militiæ cauſa quidam vendidit, dicens rẽ ſuam eſſe. an poſſit reſtitui mulier ad eã vendicandã, quæritur? & reſpõ. ꝙ ſic, licèt præſcripta fuerit. an aũt emptori detur reſtitutio ad preciũ contra venditorem, quæritur? & reſpon. ꝙ ſic, licèt præſcriptæ ſit. Vel pone ſecundo ſic: Mulier profecta cũ viro generalem

* aliàs poſſeſſionẽ, oblato à te debito.
† Pars. l. re. j. de teſta. militis.
* aliàs ſedibus, & rectè: vt & in inſtit. ti. de militari teſta. tranſtulit Theophilus.
† legẽdũ, iiij. vt. j. l. pe. de teſta. milit. vel illic legendũ. vj. Cauſa ceſſante, ceſſat priuilegium.
† abſuit.

neralem conſtituit procuratorem, qui in abſentia mulieris domum eius dolo diſtraxit, ementi faciens gratiam: & precium in vtilitatem mulieris conuertit. ſi interim præſcripta eſt, reſtituetur refuſo ab eo precio emptori. Vel ſic: Venditor induxit mulierem vt abeſſet. quo caſu preciu refundet venditor ſi eſt ſoluẽdo: alioquin mulier. Alijs etiam modis ponitur caſus: ſed iſta ſufficiant.

a Militiæ.] idem eſt iſte caſus cum præcedenti. ſecũdus eſt in extraneo vel procuratore q. vendidit rẽ mulieris, & male.

b Officit] ſ. cum effectu, quia reſtituitur, vt ſ. l. prox.

c Abſentiæ.] datiui caſus ſũt, q. d. ei quæ diu abſuit. & dic cõmenta adhibita à quodã qui rem mulieris abſentis vendidit ſuam dicens. Sicut ergo eſt æquũ mulierẽ reſtitui ad vendicandum poſt præſcriptionem: ſic æquum eſt reſtitui emptori de euictione actionem ad precium: licet extincta fuerit de euictione actio per pſcriptionem, vt hic, & ff. de euic. ſi cum vẽditor, §. j. & l. qui alienã, & ff. de tute. & ra. diſtra. l. alterius. poteſt dici q non datur de euictione qſi extraordinario iure ſuccurritur ei.

Mulier poteſt rem ſuã etiam poſt pſcriptionẽ vẽdicare quãdocũque.

litiæ [a] operam dabat, non officit [b] præſcriptio longi temporis. ſed quia huiuſmodi diutinæ abſentiæ [c] commenta callidè adhibita atque compoſita [d] obeſſe omnino [e] non debent: decernimus, vt ſi talis mulier domum ad ſe pertinere monſtrauerit quæ in abſentia eius vendita eſt, refuſo precio [f] quod re vera ſolutum eſt, eandem recipiat. Dat. VIII. Kal. Dec. ipſis. AA. & Conſ.

TITVLVS LIII.

DE TEMPORIBVS IN integrum reſtitutionis tam minorum & aliarum perſonarum quæ reſtitui poſſunt, quam etiã hæredum eorum.

Quando vna cauſa petendæ reſtitutionis ſuccedit poſt aliam, tẽpus petendæ reſtitutionis non currit. Bald. Vel ſic: Noua cauſa reſtitutionis ſuperueniens impedit tempus ipſo iure currere ex prima. Sali.

d Compoſita.] à venditore dicente rem ſuam eſſe, cum etiam mulieris eſſet. Acc.

e Obeſſe omnino.] ſed neque mulieri quin rem recipiat: neque emptori quin precium conſequatur, ſic infra de repudi. l. dubium, & ſ. de reputa. quæ fi. in iudi. l. j.

f Refuſo precio.] à venditore, vt dictum eſt, & ſic plana eſt. Poteſt etiam legi ſecundum Azo. vt à muliere recipiat precium: vt ſi procurator generalis mulieris vendiderit dolo malo rem eius faciens alicui gratiam, & precium in eius vtilitatem conuertit, vt ff. de rebus eo. l. tutorem, & ſ. de rei ven. l. emptor prædiũ, & infra quod cum eo. l. ei qui in ſi. Tertij dicunt venditorem adhibuiſſe commentum, vt mulier abeſſet. quo caſu & ipſe ſi eſt ſoluendo precium refundit. alias mulier conuerſum in ſuam vtilitatem. Quarti, vt M. dicunt quod ſi manifeſte poteſt probari mulierem commenta adhibuiſſe, quia ſtudioſè abſuit, remouetur à reſtitutione. ſed ſi nõ poſſit probari, licèt callide ſit verſata, eatenus ſubuenitur ei, vt refundat precium, & recipiat domum. Sed ſi venditor commenta adhibuit, ipſe refundat: niſi cũ eſt inops: & tunc mulier reddit, idem, ſi venditor abeſt. Et ſic dominus. M. ex hac. l. colligit tres caſus. Primum, ſi abſuit mulier bona fide, in prin. l. Secundum, qui non eſt in litera, ſed colligitur à contrario, quando mala fide. Tertium, quem lex ponit quaſi medium inter duo extrema, ſcilicet cum callide abſuit, & calliditas probari non poſſit, tunc enim calliditas non debet emptori omnino nocere, ſed precium oportet refundere mulierem, ſi domũ ad ſe pertinere probauerit. Dic ergo ſecundum eum non obeſſe ſcilicet omnino venditori, cum mulier callidè abfuerit. vel mulieri cum venditor callide propter abſentiam vendidit. priori caſu mulier, poſteriori vẽditor reddit pecuniam, ſed prima & ſecunda lectura eſt verior.

Vxor militis an poſſit reſtitui contra alienationẽ ſe abſente de re ſua factam.

DE TEMPORIB. IN INTEG. REST. &c.

Supra ſpecialiter dixit de reſtitutione minorum, & quorundam maiorum: nunc generaliter de omnibus intra quæ tempora reſtituuntur, nec enim eſt nouum, &c. vt. ff. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit.

I. Imp. Gordianus A. Patriciæ.

N his [g] in quibus læſus es cum minor annis vigintiquinque eſſes, toto militaris expeditionis tempore auxilium reſtitutionis poſtulare potes. [h] tẽpus [i] etenim poſt impletam minorem ætatẽ præſtitutũ, ex die miſsionis [k] iuxta rationem iuris computari debet. PP. III. Non. Oct. Pio & Pontiano Conſ.

Si minor ſuccedit maiori cauſa militiæ abſenti, toto tẽpore minoris ætatis tempus petendæ reſtitutionis non currit. h. d. Bald. Vel ſic: Beneficium reſtitutionis tranſit ad hæredem: & tempus quod ſupererat defuncto, non currit hæredi minori, vel in militia exiſtenti. h. d. Sali.

II. Idem A. Secundino militi.

SI

g In his.] No. q hęc prima lex loquit quando minor cœpit militare, ibique factus maior poſt aliquod tempus eſt reuerſus. Secunda: cũ non militans inſtituit eum qui militare cœpit poſtea. Tertia ponit vtrunq; caſum: ideſt in militãte, & non militante. Quarta, cum militans inſtituit nõ militantem: nec ẽt poſtea cœpit militare.

h Poſtulare potes.] ſcilicet tu qui es in militia? & per procuratorem. Et nota q toto illo tẽpore petis. nec tamen dicas tunc currere vtilem annum. nam & minor toto tempore minoris ætatis petit reſtitui: nec tamen currit ei annus niſi poſt minorem ætatem, vt ſ. de in integ reſti. mi. leg. minoribus, & ſ. ſi tu. vel cura. in terue. l. j. currit ergo hic annus vtilis à tempore reuerſionis, vt arg. ff. quando actio de pec. eſt an. l. j. §. annus. Sed alij vt M. dicunt currere in abſentiam vtilem annum, & ſecundum eos intra annum à tempore reuerſionis petit reſtitui ad annum qui fluxit: ſicq; habebit duos vtiles annos poſt reuerſionẽ: quod non placet propter circuitum euitandum. ſed aliud in tempore petendæ bonorum poſſeſſionis, quod currit abſenti Valeriano, vt ſ. titu. ij. l. j. quia ſaltem per alium potuit petere. vt. ff. de diuer. præſcrip. l. j. & quis or. in bonorum poſſeſſ. ſer. l. ij. ſed hic prohibetur, vt dixi. cauſa vitandi circuitus: quia forte ita reſtitueretur ad reſtituendum: quod eſſet abſonum. vnde ſtatutum eſt ne currat, vt abſurdum hoc euitetur, vt ff. de condic. indeb. l. dominus teſtamento, & ff. eo. l. interdictum. Sed cum hodie quadriennium ſit continuum, an poſt minorem ætatem ſtatim currit, vt infra eo. l. fin.? Reſpon. non currit. nam quo ad ſui initium eſt vtile in aliquo. licèt enim feriati dies & non feriati computentur: tempora tamen quibus eſt abſens probabili & neceſſaria cauſa, vel probabili tantum, excipiuntur. idem & ſi poſtquam cœpit currere, tales abſentiæ interueniant, vt ſubducantur talia tempora, vt. j. eo. l. fin. §. ſi. ſicut erat de vtili anno. nam & ille quandoq; currebat abſenti: vt in Valeriano, quandoque non: vt in vtili anno interdicti quod vi aut clam, vt ff. quod vi aut clam, l. ſemper, §. ſi quis reipublicæ, & vt ſ. dixi: ſic eſt & alias tempus vtile quo ad quid, & quo ad quid non, vt. ff. de calum. l. annus, & ff. de adul. l. quinquennium, & ff. de ædil. edic. l. cum ſex.

i Tempus.] vnius anni olim: hodie quadriennij, vt. j. eod. l. fina.

k Miſsionis.] intra quadriennium, vel poſt.

SI intra legitimam.] CASVS. Minor contraxit: læſus eſt ex contractu: & intra xxv. an. vel poſtea, intra tamen quadriennium, deceſſit: ſucceſſit ei minor: qui

Caſus. Si minor læſus abeſt cã reipub. finita ætate: an interim currat ei quadriennium, quod tribuitur & reſpõ. quod nõ: ſed demũ à tpo reuerſionis incipit currere. & lege ſic, in minori ætate læſus non petijt reſtitutionẽ antequã factus eſſet maior, abfuit cauſa militiæ cum ex parte cõpleuit quadriennium: reſtituitur ad totum tẽpus abſentiæ.

vel in minori ætate, vel poſtea, intra tamen quadrienniũ quod ſupererat defuncto ad petendum reſti. cœpit abeſſe cauſa militiæ: eoq; elapſo, puta in 30. vel 40. ann. reuerſus ẽ, an poſſit reſtitui ex perſona defuncti, quæritur? reſpon. ꝙ ſic, & dic non ad tempus, quod fluxit in abſentia, ſed ad rẽ, ſcilicet intra tempus quod ſupererat defuncto, & ſi minor ſucceſſit patri, reſtituitur totum illud tempus qđ ſupererat patri.

†Not. ex hac leg. ꝙ quandiu quis eſt in cauſa, ꝙ reſtituat terminus: nunquam ei terminus currit & hoc eſt ratione vitandi circuitus ſecundum Bald.

a Intra.] i. citra: vt infra de poſthu. hęre. inſtit. l. fina. Vel proprie, & dicitur ætas legitima minor, q̃ a lege iuuatur.

b Exacto.] ſcilicet quadriennio: vt ſ. eo. l. fi.

c Tempore.] ſcilicet vtilis anni.

d Pater tuus] non militãs, ſed paganꝰ.

e Per in integrũ.] contra contractum anteceſſoris.

f Ex perſona defuncti.] vt ff. de in integ. reſtit. l. non ſolum, & dic, reſtitui ad tempus quod fluxit in abſentia, ſecundum quoſdam, & male: vt ſ. l. pxi. dixi. Item quando pater deceſſit maior, dic reſtitui intra tantum tempus quantum ſupererat patri, vt dices iam ſ. eo. l. ea quæ. § j.

intra a †legitimã ætatem, vel ea impleta, nondũ exacto b tpe c præſtituto, pater tuus d in fata conceſsit, cuiq; ei hæres extitiſti, & intra vigintiquinq; annos, vel poſt eam ætatem intra id tempus quod ad in integrum reſtitutionem defuncto ſupererat, nomen militiæ dediſti: præſes prouinciæ cauſa cognita per in integrum e reſtitutionem ex perſona defuncti f ſubueniri tibi prouidebit. Dat. XI. Kalen. Nouemb. Pio & Pontiano Conss.

Siue in eadem perſona, ſiue in diuerſa priuilegiata tempora continuantur: interim tempus non currit. h. d. hac lex continuãda cum prima, & ſecunda ſupra eo. Bal. Vel ſic: Quadriennium quod datur minori facto maiori, non currit ei ſe abſentanti cauſa reipublicæ. Sal.

III. Idem A. Mutiano militi.

SI intra annos quibus in integrum reſtitutionis auxilium indulgetur, conſtitutus es, g vel eo tempore h nomen militiæ dediſti, & expeditione occupatus es: continuatum i beneficium ° reſtitutionis, per vſucapionem, k licet ante militiam l ſuppleta m ſit, non patitur te diſpendio rei familiaris affligi n Da. IX. Kalendas Nouemb. Pio & Pontiano Conss.

Hoc dicit quod dictum eſt in perſona principali de beneficio continuando ſup. l. proxi. idem eſt in hæredibus. Bal. Vel ſic: Beneficium reſtõnis ex qua

SI intra annos.] CASVS. Rẽ minoris vſucepiſti. an intra annũ vtilem poſſit reſtitui, quæritur? reſpon. quòd ſic. ſed pone ꝙ eo tempore quo reſtitui potuit ætatis beneficio, cœpit abeſſe militiæ cauſa: & ibi ſtetit quouſque tempus reſtitutioni pſtitutũ elapſum foret: an reſtituat, q̃ritur? reſp. quòd continuatio minoris ętatis ad militiã indulget reſtõnem. q. d. minor ætas æquipatabit abſentiæ militiæ. nam licet cucurriſſet ſibi tempus, nihilo minus reſtituitur. olim enim currebat minori tempus ſecũdum tempora huius. l. vel dic, ipſo iure non currit: vt l. fi. ſupra in quib. cau. in integ. reſtit. non eſt ne.

°In nonnullis exẽplarib. legitur, continuato beneficio reſti. per vſucap. licet no. mi. ſuppl. ſit, non patimur te, &c.

g Conſtitutus es] ſ. xxv. & vtilem annum.

h Eo tempore] quo potuiſti reſtitui.

i Continuatum.] minoris ætatis ad militiam.

k Vſucapionem] factam ab aduerſario.

l Ante militiam] ſ. finitam. Vel dic, i. inchoatam.

m Suppleta.] i. completa. ſ. vſucapio. Accur.

n Affligi.] ſ. cum effectu, quia reſtituitur. Et not. quòd hæc lex loquitur ſecundùm antiqua tempora, quando currebant pſcriptiones adultis; non dico pupillis. hodie cõtra: vt ſ. in qbus cau. in integ. reſtit. non eſt neceſſ. l. fi.

EX perſona.] CASVS. Minor contraxit, lęſus eſt. poſtea abſuit cauſa militiæ. & in militia maior factus deceſſit. totum tempus quo potuit reſtitui, tranſmittit ad hæredem, eo ꝙ non ceſſit ſibi exiſtenti in militia.

cumque cauſa competens, ad hæredem tranſmittitur. Sal.

IIII. Imp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Dionyſio.

EX perſona o fratrum, ſi tibi eorum quæſita eſt ſucceſsio, potes contra quem p ſupplicas, agere: q non ignórans, ꝙ ſi minores xxv. annis militauerint fratres tui, atq; in militia diẽ functi ſunt: in integrũ reſtõnis tẽpus eis nõ ceſſerit, r ſed oẽ ad ſucceſſorem tranſmiſerint. S. VIII. Kalẽ. Ian. Philippopoli. CC. Cõſ.

Poſt veniam ætatis impetratam, & adminiſtrationem impetranti conceſſam, per iudicẽ de antegeſto datur reſtõ vſque ad quadrienniũ, & vltra, donec cõpleuerit xxv ann. h. d. vſq; ad § ſi. quando Sal. Vel ſic: Tps petendæ reſtõnis in integrum in minori ætate nõ currit, niſi venia ætatis ſit impetrata ſed ſuperueniente maiori ætate in eiuſdẽ perſona, vel in perſona ſucceſſoris, incipit currere Bald.

o Ex perſona.] hic ſucceſſit non militans militanti.

p Quem.] qui rem eorum ſuſceperat.

q Agere.] petendo reſtitui.

r Ceſſerit.] ſ. ipſo iure, vt dixi. ſ. eo. l. j.

V. Imp. Conſt. A. ad Baſſum. PP.

EA quæ † de tpibus in integrũ reſtõnum legibus s cauta ſunt, cuſtodiri conuenit: & ſi fortè qs beneficio noſtro ætatis veniã fuerit cõſecutus: ex eo die quo indulgentia noſtra in iudicio competenti fuerit intimata, t eiq; adminiſtratio rei propriæ permiſſa, u ad perſequẽdas in integrũ reſtõnũ finiẽdasq; cauſas iure tps hẽat præſtitutũ: x ita tñ y vt nunquam minorib. xxv. annis cõſtitutis de his quæ ante impetratã ve

EA quę] CASVS. Certum eſt, ꝙ minoribus ſuper his in quibus lęſi ſunt in minori ætate, datur in integ. reſtitu. poſt legitimam ætatem olim intra annum vtilem, hodie intra quadrienniũ. & hoc in prima. Sed quęrit, ſi quis veniam ętatis impetrauerit, ex quo tempore hic annus vtilis ei cedat, vel quadriennium? Reſpondetur, quòd ex quo reſcriptum principis iudici impetrantis fuerit intimatum, & impetranti à iudice permiſſa fuerit bonorum ſuorum libera adminiſtratio ita tamen, quòd ſi hoc quadriennium intra legitimã ætatem acciderit, vſque ad xxv. an. extendatur. & hoc in ſecunda. poſtea diſtinguit: aut minor ſuccedit minori, aut minor maiori, aut maior minori. In primo caſu ſi minor cui ſuccedit, læſus fuerit: minor ſuccedens toto tẽpore minoris ętatis ex perſona ſui reſtituetur: poſtea vero ex perſona defuncti intra quadrienniũ, licet quidam diſtinxerunt in contrarium. & hoc in tertia. In ſecũdo dicit, quòd ex ſui perſona, vt in prima reſtituetur, quatenus ex tempore quadriennali defuncto ſuperfuerit, & hoc in quarta. In tertio quidam ab adita hæred. vel bon. poſſeſ. agnita: deinde incipit tempus reſtitutionis præſtitutum currere, & hoc in quinta.

† C. T. 1. 16. a

† Sic I ve. & C. Th.

s Legibus. vt intra vtilem annum dentur reſtitutiones.

t Intimata.] Quæ qualiter fiat, habes ſ. de his q ve. æta. impe. l. 2. de eo vero quod medio tempore geſſit inter impetratam veniam, & intimationem, videtur reſtitui: vt hic. Arg. contra ſupra de his qui ve. æta. l. j.

u Permiſſa] alias, admiſſa eſt vt. & repete conuenit.

x Præſtitutum.] ſ. vtilis anni, hodie quadriennij, vt l. fi.

y Ita tamen.] id eſt dicere: ſi tunc quando impetrauit veniam, erat maſculus, vel maior. xx. an. & fœmina. xviij. & ſic

ſic annus vtilis inueniatur compleri ante viceſimũ quintum annum, ſuppleatur, vt vſque ad viceſimumquintum annum detur reſtitutio. ſic ff. de excuſ. tuto. l. ſcire oportet. §. aliud. Alij dicunt quòd quadriennium debet ſemper currere demum completis. xxv. annis.

A & iſti ſunt ĩ hac lege. Aut maior maiori, cui forte de quadriennio annus ſupererat, qui non ponitur hic: nec habebit tempus minoris ætatis prædeceſſoris, quia eſt indubitabilis. nã ille annus tantũ hæredi dabitur: vt ĩ. eo. l. 2.

ADDITIO. Sed dubium eſt, an hoc vltimo caſu iacente hæreditate currant tempora? Bart. hic reſpond. ꝙ non. Nam tempus neceſſariæ & iuſtæ abſentiæ de medio ſubducitur, vt ĩ. eo. l. fin. circa fi. ſed iuſta & neceſſaria abſentia eſt mortis: ergo &c. Niſi fortè hæres dolo & fraude aditionem differret, arg. l. cum Silanianum. ĩ. de his qui. vt indig.

niã ætatis geſſerũt auxiliũ ĩ integrũ reſtõnis denegeť.

Tempus vtilis anni quod ſupererat ad reſtitutionem petendam defuncto, non currit eius hæredi minori, ſed demum ei facto maiori. Sali.

Si quando[a] ſanè in minoris iura ſucceſſerit minor, minimè prohibeatur, cum quintum, & viceſimũ ſuæ ætatis annum tranſierit, in integrũ reſtõnis beneficio vti tpe illibato.[b] B Quòd ſi maioris[c] fuerit minor iura nactus: quantũ ad eas pertinet cãs, quas ex perſona maioris fuerit cõſecutus, tantum temporis ad exponendas in integrũ reſtitutiones decidendaſque[d] cauſas accipere debebit, quantum defuncto, cuius hæres aut bonorum poſſeſſor docebitur extitiſſe, reliquum fuerat.[e]

Maior ſuccedens minori, habet annum vtilem, vel hodie quadriennium continuum ad petendum reſtitutionẽ ex perſona defuncti. Sali.

C Cùm verò maior ſucceſſionem fuerit adeptus minoris: ſi quidem ciuili iure ab inteſtato, vel ex teſtamẽto ſucceſſerit, mox cũ fuerit adita hæreditas:[f] ſi verò honorario[g] iure, ex quo bonorum poſſeſsio fuerit accepta, examinando ac terminando in integrũ reſtitutionis negotio, ſolida ſine vlla diminutiõe† tempora ſupputentur.[h] Dat. Nonis Octob. Romæ. Conſtantino. A. & Licinio Cæſa. vtriſque. II. Conſs.

† imminutione.

IN AVTH. De temp. non ſolutæ pecuniæ ſuper dote. §. generaliter, collat. vij. conſtitu. x.

Tempus opponendi exceptionem dotis non numeratæ fauore dotis currit minoribus, aduerſus quem curſum ipſi & hæredes eorum reſtitui poſſunt intra tpa determinata per hanc auth.

SI minor vigintiquinque annis de dote cauta nõ numerata ſtatim non queritur:[i] reſtituitur eatenus, vt non tranſcendat à tempore nuptiarum[k] duodecimum annum. Eo

a Siquando] hic §. reſpicit vltimã partem rubricæ. ſ. de hæredibus.

b Illibata.] ſ. quadriennio. Vel illibato. ſ. toto quod ſupererat defuncto, tã minoris ætatis, quã vtilis anni, ſecundũ quoſdam. Sed tu dic tantum vtilis anni.

c Quòd ſi maioris.] ſ. decedentis intra vtilem annum.

d Decidendas.] nã & finiri debet cã intra dictum tempus, vt ĩ. eo. l. fin.

Tẽpus reſtitutiõis quãdo currit minori.

e Fuerat.] quod tẽpus curret ei poſt ſuam minorem ætatem completam, ſicut & in abſentibus cauſa reipublicæ, vt ĩ. eo. l. 1. 2. 3. & 4. in fi. quippe minor & abſens ſimiles ſunt: ĩ. eo. l. ſuperuacuã. Item pro nobis. ff. de mino. l. interdũ. Item vt euitetur circuitus, qui eſſet iam ſi diceres ſtatĩ currere, & poſtea reſtitui: quia daretur reſtitutio ad reſtituendum, & poneres plures minores ſucceſſiue illis ſucceſſiſſe: vt ff. de condic. indeb. l. dominus teſtamento. Alij dicunt, vt M. quòd ſtatim currit, pro quibus eſt. ĩ. eod. l. fi. §. fi. Sed non obſtat, quia in alio caſu loquitur. Item pro eo in authen. de tempo. non ſol. pecu. §. ſin autem, col. 7. ſed ibi ſpeciale. nam multa ibi ſunt ſpecialia etiam ſecundum omnes. Item pro eis. ff. ex quib. cau. in poſſ. ea. l. apud, & ĩ de his quibus vt indig. l. Polla. Sed ibi cum defuncto fuit contractum. ſecus autem in eo quod poſtea currit, vt hic, & ff. de iure fiſ. l. fiſcus, in princ. Et eodem modo reſponde ad l. ĩ. ſi aduer. ven. pig. l. ij. poteſt etiam ibi agere contra creditorem pignoratitia actione, & contra tutorem vel curatorem. Item pro eis. ff. de fun. do. l. ſi fundum. ſed D magis ætatis ratio quàm mulieris habenda eſt, ff. de mino. l. ſi apud.

Præſcriptio nõ inchoať contra hæredem ante aditam hæreditatẽ.

f Cum fuerit adita hæreditas.] quælibet præſcriptio curſit inchoanda extunc: vt hic, & ff. de ſtipu. ſeruo. l. ſi ſeruus hæreditarius, & de vſucap. l. fi. §. fina. & ff. ex quibus. cau. maior. l. cum miles, & ff. de condit. & demonſt. l. ſi in diem, niſi forte in caſu, vt arg. contra. ff. de diuer. tempor. præſcrip. l. ſi ſeruus, ſed prius inchoata completur etiam iacente hæreditate, vt ff. de in diem addictio. l. ſi prædio, in princ.

g Honorario.] ideſt prætorio, vt per aliquam bonorum poſſeſſionem.

h Supputentur.] ideſt cõputentur, & ſtatim. nec dantur ei tempora minoris ætatis prædeceſſoris: quia & illi, ſi hodie fieret maior xxv. annis, nõ darenť. Alij dicũt dari dicta tpa huic hæredi: quod non placet. Aut ergo minor ſuccedit minori: aut minor maiori, aut maior minori,

SI minor.] CASVS. triplices ſunt in hac authen. Primus: Minor contraxit matrimoniũ, & confeſſus eſt ſe recepiſſe dotem, ſpe futuræ numerationis, quæ ſecuta non eſt. ipſe nõ oppoſuit exceptionem non numeratæ dotis intra annũ, vel intra tres menſes: ſolutum eſt matrimonium. ad opponendum exce. non numeratæ dotis fluxit tempus in minori ætate. patet mulieris petit dotẽ. vult reſtitui. intra qđ tempus reſtituetur? reſpon. intra xij. an. computandos ex die nuptiarum contrahendarum, ſecundum quoſdam: vel contractarum ſecundum alios. Secundus caſus eſt, Si deceſſit minor qui erat in duodecimo anno, relicto ſucceſſore hærede maiore: quia hęres eſt maior, intra quod tempus reſtituetur? certe intra annum, & nõ dabitur ei quod ſupererat defuncto ex xij. an. Tertius caſus eſt, Si deceſſit minor qui poterat reſtitui ad opponendam exceptionem intra xij. ann. & minor ſucceſſit ei: intra quod tempus reſtituetur? Certe intra quinquennium, computandum ex die quo ſucceſſit: & quinquennium currit in minore ætate non expectato exitu minoris ætatis: adeo ꝙ qui intra quinquennium non petijt reſtitui, poſtea non audietur.

i Non queritur.] ideſt non opponit exceptionem de dote non numerata intra legitima & communia tempora, quæ ſunt infra de dote cau. l. fi. in fi. & in authen. quod locum.

k A tẽpore nuptiarum.] contractarum, ſm M. & Io. argu. ĩ. de nupt. l. ſancimus, & ſ. de his qui ve. æta. l. fina. & ſecundum hoc poterit reſtitui intra xxxvij. ann. vna die minus, ſi ponas in vltima die. xxv. anni minorem contraxiſſe matrimonium. Vel dic ſecundum B. & Azo. id eſt contrahendarum: hoc eſt, ex quo eſt habilis ętatis ad contrahendum, quod eſt in xv. an. vt in corpore, vnde hoc ſumitur, ſ. de tempore non ſolutæ pecuniæ ſuper dote, ibi, nouimus. n. eos qui vehementius &c. & ſecundum hoc vſque ad xxvij ann. vna die plus dabiť reſtitutio: ſi ponas finito. xv. an. contraxiſſe matrimonium hunc minorem, vel quãdocunq; poſt. Item ſecundũ M. & Io. male diceret ſi minor: quia nõ minori, ſed maiori

curreret tp̄s, ſi ponas vltima die. 25. ann. cōtraxiſſe. ſed pro Mar facit quod dicit, vt non tranſcendat &c. ſ. tēpus in alijs præſcriptionibus ſtatutū. nā ſi intra 27. an. tantū daretur, non tranſcenderet tp̄s aliàs cōſtitutum, quod eſt vſq; ad 29 annum, vt. ȷ̄. eo. l. ſi. ſed expone tranſcēdat, i. aſcendat. ſ. m Bal. cū quo conſentio.

A d Cauſis cognitis.] prout dicitur, ȷ̄. de dila. l. j.

e Quippe.] conueniet denegari. quod eſt infra. Et not. duo exigi vt denegetur ſi à primo incipias, ſ. vt in continuo petatur, & terminum tranſcendat, ſ. temporis.

f Defenſor rei.] id eſt ipſe reus, vel eius defenſor.

quoque mortuo intra prædictum tempus, indulgetur annus hæredi [a] eius. Sed ſi hæres ſit minor maioris ſeu minoris defuncti: quinq; annorum gaudeat ſpacio, non expectato exitu ætatis eius [b].

Nota. eſt hac lex. & h. d. Si petitur dilatio, quæ tempus inſtantiæ non excedit, tam actori quàm reo cōceditur. quod ſi excedat, non actori, ſed reo cōceditur: poterit tamen actor vti dilatione reo conceſſa h. d. Bar. ſecundum Bald. Vel ſic: Dilatio quæ tempus inſtantiæ cauſæ reſtitutionis in integrū non excedit, debet concedi tam actori, quam reo: ſin autem excedit non actori, ſed reo debet concedi. intra tamen dilationem reo conceſſam poteſt actor ſuas probationes facere. h. d. & notabiliter ſecundum Sal.

B

VI. Idem. A. ad Iulianum præfectum vrbi.

PEtendæ in integrū reſtitutiōis t̄pibus [c] obſeruatis, ſi dilatio ab actore petatur, quæ intra metas reſtitutionis valet arctari, eādem, quocunq; flagitante, cauſis cognitis [d] tribui oportebit. Sin verò eiuſmodi poſtulantur curricula, quæ intra ſpaciū receptum anguſtari nequeūt (quippe [e] ſi in continuo legitimi temporis petantur, & eius terminos prorogabunt) dilationem petitori denegari cōueniet. in eius enim arbitrio fuerat, tunc inferre litigium, cum petitæ dilationis mora ſupſtite ſpacio poſſet includi. Quòd ſi defenſio rei [f] dilationis ſuffragiū poſtulauerit: eādem aſſerta cauſa citra obſtaculum [g] t̄pis differri ſancimus: [h] quia nequaquā ſteterat in ipſius p̄tāte, qñ litigio pulſaret. dari igitur debet, etſi [i] impetrata dimenſio [k] ſeſe vltra t̄pis definitionē proferat: [l] qua dilatione, ſi à reo impetratur, etiā actor in requirendis p̄bationibus vti minimè prohibebitur. Dat. XIIII. Kalen. Aug. Romæ. Conſtantino Cæſ. V. & Maximo Conſs.

C

Pro anno vtili datur hodie quadriēnium continuum ad implorandū reſtitutionem in integrum; ex quocūq; capite poſtuletur, de quo quadriennio minor ætas, & iuſta abſentia, et omne legitimū īpedimentū excipitur. Bal.

VII. Imp. Iuſtinia. A. Ioan. præfecto præt.

SVperuacuam [m] differē-

Dotis nō numeratæ exceptio currit etiam minoribus, & habet multa ſpecialia.

a Hæredi.] maiori, vt patet ſtatim. Et not. quatuor ſpecialia. Primum, quia dantur hic. xij. anni, ſiue à t̄pe cōtractarum nuptiarum, ſiue contrahendarū. dicas alibi. xxix. an. vt ȷ̄. eo. l. fin. Secundum, q̄ maior ſuccedēs minori nō habet niſi annū ex perſona illius, etiam ſi plus illi ſupererat vel minus de xij. annis. alias habet ex p̄ſona defuncti annū vtilem, vel quod ei ſupererat de anno vtili, vt l. ea quæ, in fi. Tertium, quia minor ſuccedens maiori habet quinq; annos, cū alias habet t̄pa ſuæ ætatis: & poſtea id quod defuncto ſupererat, vt ſ. eo. l. ea quæ. § q̄ ſi. Quartum, quia currit ei t̄ps in minori ætate in exceptione non nu. pecuniæ, vt in prin. alias nō, vt ſ. in quib. cau. in integ. reſti. non eſt nec. l. fin. in prin. ſed ſ. m M. currit hic & alias hoc tempus, vt not. in l. ea quæ, in fi. § q̄ ſi, vnde ſecundum cum nō eſſet ſpeciale. & hoc ſecundum omnes. Poteſt addi quintum: quia cum aliàs quadriennium computetur ex tempore minoris ætatis completæ, hic computātur, xij. anni ex t̄pe nuptiarum, ſiue contractarum, ſiue contrahendarum. Item ſextū, q̄ quinque anni currant durante minore ætate, alias nō: niſi in caſu, vt in authen. de hære. & Fal. §. pupillis. Septimum, q̄ adeo currunt, vt non reſtituatur, aliàs cōtra, vt ff. de mino. l. etiam ei.

b Aetatis eius] ſ. defuncti vel ſuccedentis quod erat intra xij ann.

PEtendæ. CASVS. Minor contraxit: læſus eſt toto tempore minoris ætatis, & poſtea eo elapſo intra annum vtilem intra quadriennium petit vt ſibi detur dilatio ad producendum teſtes vel inſtrumenta, an ſibi concedi debeat, quæritur? & rū. q̄ ſic, ſed talis danda eſt, quæ poſſit prædicto quadriennio cōcludi, & nō vltra extēdi. ſi ergo ſit in vltimo menſe quadriennij, & petat dilationem q̄ prorogetur vltra illū mēſem in aliū mēſem: non eſt audiendus, cum erat in arbitrio ſuo non coarctare ſe ab initio. Econuerſo ſi reus petat dilationem quæ prorogetur vltra tempus quadriēnij, quia nō erat in eius poteſtate quando pulſaretur, dabitur tempus aptum. ſi talem tamē dilationem implorauit, eadem vtetur actor ad probandum quod intendit.

c Temporibus] quæ ſunt uſque ad finem vtilis anni.

g Obſtaculū.] i. nō obſtante q̄ dilatio tranſcendat vtilem annum.

h Etſi.] id eſt quamuis.

i Dimenſio.] id eſt dilatio.

k Proferat.] i. protendat. plus ergo reo quàm actori conceditur. ſic ȷ̄. de dila. l. ſi quando, & ff. de fer. l. fi. & de reg. iur. l. fauorabiliores. Et eſt hæc ratio, q̄a non eſt in rei poteſtate quando conueniatur, ſed actoris quando agat, vt hic, & ff. de exce. doli. l. pure. §. fina. & ȷ̄. de an. excep. l. j. in fin. & ff. de re iur. l. qui in alterius, in fine.

l Prohibebitur.] Nota, habet quis per alium quod per ſe habere non poteſt; vt hic, & ȷ̄. de temp. appel. l. per hanc, & de appell. l. fin. & ſ. ſi aduerſus tranſac. l. j. & ij. & ff. quæ res pi gno. obli. poſ. l. Atiſio. Item cōtra. quia l. eſt ȷ̄. l. proxim. ſ. d. illa ſecundū iſtam, Accur.

Reus eſt fauorabilior quàm actor.

defenſor

Cōcor. gl. j. i me. in cap. de cauſis, de off. deleg.

Habeo p̄ alium q̄d nō p̄ me. quærendis.

SVperuacuā. CASVS. Minor contraxit, læſus eſt toto tē, ore minoris ætatis, & eo lapſo & intra annum vtilem olim poterat reſtitui. loco eius vtilis anni ſtatuit imperator quod detur hodie quadriennium, quod incipit currere à t̄pe illo quo cucurrit olim vtilis annus: quod tempus obſeruabitur tàm in veteri Roma, quàm in Conſtātinopolitana ciuitate cum cæteris prouincijs. & hoc in prima. quod quadriennium non ſolum in reſtitutione minorum (quod eſt ſtatim ex quo illuxit prima dies. xxv. an.) immo & in reſtitut. maiorum obſeruabitur, puta ſi maior fuerit abſens cauſa reipub. & interim res ſua vſucapta ſit: dabitur ſibi beneficium reſtitut. intra quadriennium à t̄pe reuerſionis ſuæ: quod incipiet currere a t̄pe quo fuit reuerſus. & hoc in ſecunda. & ſicut minori non currit niſi poſt completam minorem ætatem, ita maiori non currit t̄ps cum abeſt, & non refert quo genere cauſæ fuerit abſens, ſiue reipubli. cauſa, ſiue quibuslibet quæ enumeratæ ſunt. ff. ex quib. cau. ma. l. j & quantū ad hæc nulla eſt differētia inter maiores & minores.

D

m Superuacuam] annus alius continuus, vt in vſucapione, vt ff. de vſuca. l. ij. & l. nunquam. ij. §. j. & ſ. de do. lo. l. fi. in iſto t̄pe currūt feriati & non feriati dies: potuit agere vel non, potuit intendere iudex vel non: reus conueniri vel non: ſit præſens vel abſens contra quē currit, vt ȷ̄. de p̄ſcri. long. tēpo. l. fi. reſtituuntur tñ quidam in integrum, vt in diſtinctione qua eſt ff. de in integ. reſti. l. fi. Alius vtilis. Et vtilū multa ſunt gña. nam quidā eſt vtil.

Iſta glo. eſt valde notabilis, ſ. m Bald. hic. declarans quando annus dicatur cōtinuus, & vtilis.

vtilis quo ad ſui initium, ſed ex quo incipit, eſt cõtinuus, vt ff. de calum. l. annus, & ff. de ædil. ædic. l. cum ſex. Alius eſt vtilis toto tpe: & hic eſt multiplex. nam quidã eſt vtilis vt nec feriati dies computẽtur, nec abſentiarũ, nec minorum ætates: vt erat annus vtilis qui dabatur reſtitutionibus maiorum & minorũ, vt ĩ. e. l. j. & hac. l. in fi. & ff. de diuer. temp. præſcrip. l. j. Alius qui currebat abſenti, eo ꝙ potuit procuratorem dimittere: ſed reſtituitur, vt annus datus bo. poſ. pe. vt ff. de diuer. tẽpo. præſcrip. l. ij. & ff. quis ord. in bono. poſ. l. ij. §. dies, & ſ. de reſti. mili. l. j. & fi. ſed ſi eſt præſens, contra quem currit bonorũ poſſeſſio? Non. currit ſi impediatur agere ſecundum. d. l. j. §. j. Eſt & quadrienniũ quod datur maioribus & minoribus loco vtilis anni, & hoc eſt continuum, vt feriati dies & non feriati currant: poſſit agere vel non. ſed abſentiæ ab eo ſubducuntur. & ſecundũ hoc quo ad quid eſt vtile: vt hac. l.

† Cõcor. gl. in c. cõiungit, ſup verbo, annis, in fin. extra de tranſa. &c.

[t] aliàs totis locis.

tiam vtilis anni [a] in integrũ reſtitutionis à noſtra republica ſeparantes, ſancimus & in antiqua Roma, & in hac alma vrbe, & in Italia, & in alijs prouincijs quadriennium continuum [b] tantummodo numerari † ex die ex quo annus vtilis currebat: & id tẽpus totius [c] loci [t] eẽ cõe, ex differentia enim locorum aliquod induci diſcrimen, [d] ſatis nobis abſurdum viſum eſt: quod non ſolum in minorum reſtitutionibus (quibus vtilis annus incipit currere ex quo viceſimiſexti anni dies illuxerit [e]) ſed etiam in maiorum [f] hoc idem adhiberi ſancimus, vt & hic pro vtili anno memorata continuatio [g] temporis obſeruetur ad interponendã cõteſtationem, finiendamq; litem. [h] Et quemadmodũ omnis minor [i] ætas excipitur in minorũ reſtitutionibus: ita & in maiorũ, tẽps in quo reipublicæ cauſa abfuerint, vel alijs legitimis cauſis, quæ veteribus legibus enumeratæ ſunt, fuerint occupati, omne excipiatur: [k] & non abſimilis fit [l] in hac parte minorũ & maiorum reſtitutio. Da. Kal. Sept. Conſtantinop. poſt cõſulatum Lampadij & Oreſtæ. VV. CC. Conſs.

TITVLVS LIIII.

QVIBVS EX CAVSIS maiores in integrum reſtituantur.

Officium legationis eſt iuſta cauſa indulgendæ reſtitutionis in integrum. Bal. vel ſic: Legatis indefenſis condemnatis datur reſtitutio ſicut abſentibus republicæ cauſa. Salic.

L. Imper. Antonin. A. Aemiliano.

SI propter officiũ legationis,

[a] Vtilis anni] in quo tria oportebat concurrere: actori copiã agendi, & reo defendendi, & iudici iudicandi, vt ff. de diuer. præſcri. l. j.

[b] Continuũ.] quod nõ eſt priuilegiatũ, licet facta reſcindantur, ſed priuilegiatæ rei datum. ſ. reſtitutioni.

ADDITIO. Probatur in l. doli mali exceptio. §. diuerſum. ff. de noua. fallit in caſu. l. fin. ĩ. de repud. hæred. vbi reſtituitur quis in eo quod facit intra quadriennium poſt perfectam ætatem. quẽm caſum nota.

[c] Totius.] id eſt omnium locorum.

[d] Diſcrimen.] id eſt differentiam in hoc caſu. ſic & ff. de inſtit. ac. l. cum interdum. aliàs autem quandoque inducitur, vt ff. de eo quod cer. lo. l. ideoque, & ff. de offic. proconſ. & leg. l. j. & ij.

[e] Illuxerit.] ſi modo habeat facultatem agendi, & hoc ſi in minori ætate contingit læſio. alioquin currit à tempore læſionis, vt ar. ff. quando act. de pec. eſt an. l. j. §. annus. ſed ſm Io. quod accipe quando præſcriptio completa eſt contra maiorẽ reuerſum de abſentia, & poſt modicũ tps. Arg. tñ contra. ſ. eo. auth. ſi minor. ſed ibi ſpãle.

[f] In maiorum]. ſ. reſtitutionibus qui & ipſi iudicis officio iuuantur, aliàs ſi iure act. de dolo, vel quod me. cau. vel ſimili. habent ſua tempora.

[g] Continuatio.] hoc ſi hic abſens maior lædatur tanto tempore ſm Azo. vel maiori, quod eſt quadriennium: ſi vero in minore, illud habet ſolũ reuerſus, & currit ei ſtatim poſt reuerſionem, vt ff. ex qui. cau. ma. l. ſed & ſi per prętorem. §. ſi cum ferię. & §. quoties. & dic plene vt ibi dixi in gl. hic quæro, & idem in minore ſi lædatur ipſe: vt quia res vſucapiatur: & vſucapio cœpit contra prædeceſſorem. Si autem lædatur in contractu, minori ſemper datur quadriennium: maior autem non reſtituitur in cõtractu, vt ĩ. de reſti. mili. l. quæ à patre, ſed in tempore, vt ſi quid potuit quęrere, vt ff. ex qb. cau. ma. l. Iul. §. eũ. Sed quidam dicunt ſemper dari quadriennium: licet in minori tpe fit læſio, vt diximus, ſ. ti. ij. l. quod tempore.

Minori læſo in cõtractu datur reſtitutio, ſed nõ maiori.

ADDITIO. Vide gl. magnã in hac materia in Cle. j. de reſ. in integ. quam tamen Bar. hic reprehendit. ideo pro intellectu iſtius gl. vide hic ipſum Bart. in verſi. debes ſcire, & hic aduerte, &c.

[h] Finiendamque litem]. ſ. in integ. reſtit. petitæ. & ſic litis conteſtatione non perpetuatur, vt ĩ. eod. l. petendæ. §. ſin vero, & ff. de mino. l. Papinianus. §. ſi quis, & ſ. de dolo. l. fina. Sed ar. contra ff. de min. l. intra. j. reſpon. Sed ibi aduerſarius dolo appellauerat vt extenderetur tempus. Item contra. ſ. eo. l. petendæ. §. ꝙ ſi defenſio. ſed hęc ſecundum illam, nam fauore rei hoc conſtituitur. vnde eo volente vltra retardatur, non eo inuito: vt hic. Idem dico in vtili in rem ſiue reſciſſoria, quæ datur poſt reſtitutionem, vt ipſa quadriennio finiatur, ſi non ſit propoſita, vt ĩ. tit. j. l. fi. ſed perpetuari poteſt litis conteſtatione actio reſciſſoria: cũ nulla lex hoc prohibeat: licet quidam contradicant eam non perpetuari, ſm Azo. ſed Ioan. habet eam pro conteſtata, eo ipſo ꝙ in integrum reſtitutio eſt petita.

In integrũ reſtitutionis petitio, an litis cõteſtatione perpetuetur.

[i] Omnis minor.] ſ. infantia, pueritia, adoleſcentia. Acc.

[k] Excipiatur.] vt non computetur in ipſo quadriennio ipſo iure primum tempus abſentiæ, ſiue medium vltimumve, etiam in minore ſicut in maiore diximus, ſ. tit. ij. l. quod tempore, & eſt vtile quo ad hoc, quia non currit tempus minoris ætatis, vel iuſtæ abſentiæ, vt de quadriennio minuat, vt diximus ſ. ti. j. l. j. Item excipitur tẽpus quo impedior agere per aduerſarium meum ne, agã intra quadriennium, vt ff. de mino. l. intra.

[l] Non abſimilis fit.] vt ſicut demum currit præſcriptio quadriennij minoribus poſt maiorem ætatem: ita maioribus poſt reuerſionem, vel aliter. Sicut minores conſeruantur hodie ipſo iure illęſi: ſic & maiores, quod placet. ſed ſicut prædicta tempora iuſtæ abſentiæ excipiuntur de quadriennio quod datur minoribus, ſic de quadriennio quod datur maioribus, vt hic dicit. Sed an quod alibi dicitur de anno vtili, eſt per hanc, l. correctũ? Reſpon. non, ar. ĩ. de appel. l. præcipimus, in fine.

QVIBVS EX CAVSIS MAIORES IN integrum reſtituantur.

Dixit ſ. de reſtit. mili. Specialiter de quibuſdam maiorib. ſ. militibus & republica cauſa abſentibus; nunc de omnibus etiã de his qui propter rei qualitatem reſtituuntur, vt in bonæ fidei iudicijs, vt j. eo. l. in contractibus.

Cõtinuatio.

SI propter officium.] CASVS. Petebam à te decem, litem iam tecum conteſtatus. lite conteſt. legationis cauſa aberas: vel quia princeps miſit te: vel qa ex cauſa à ciuitate tua miſſus es: te citato nec comparente condemnatus es, an tibi reuerſo detur cauſæ tuæ integra defenſio per beneficium reſtit. in integr. quæritur? & ñ. ꝙ ſic, eodẽ. n. priuilegio vtetur legationis

cauſa abſens, quo & reipub. puta Romanorũ cã abſens. A
Ex hac l. no. ſm Bal. hic ꝙ in cã ambaſciatorũ non ſunt feriæ à lege indictæ: q͂a tũc ſnĩa eſſet ipſo iure nulla, nec eſſet opus remedio reſtõnis. Itẽ no. ꝙ licèt q͂s ſit abſens cauſa legationis reipublicæ, tñ citatio facta ad domũ valet: licet ei concedat in integ. reſtit. Bal.

a Ad me]. ſ. principẽ à ciuitate tua. vel à me: q͂a prĩceps miſit, & qđ ſubijcit, bona fide. ſ. interueniẽte ex parte tua: non .n. hoc ſtudioſe ꝓcuraſti, vt ff. e. l. itẽ hi qui, & l. & qui data.

b Indefenſus]. i. nullo mõ defenſus. idẽ, ſi fuit defenſus, ſed minus legitime: q͂a tũc reſtituitur ad totam cãm, vt ſ. de proc. l. q͂a abſente. ſed ſi legitime defenſus fuit, tũc ad appellãdum tantum, vt ff. de in integ. reſt. l. fin.

c Cõdemnatus.] lite ante abſentiã conteſtata, aliàs nõ poſſet valere ipſo iure definitiua, vt ĩ. de indi. l. properandũ. §. j.

d Iudicij] iã cœpti. i. inſtantiæ.

e Reipublicæ cã] ſ. Romanorũ, vt ff. e. l. ſed & ſi per ꝓtorẽ. §. ſi. & l. legatis. Et potes diſtinguere vt diximus ſ. de ꝓcur. l. quia abſente.

ad me [a] bona fide factæ, abſens & indefenſus [b] cõdemnatus [c] es, inſtaurationem iudicij [d] iure deſideras, vt ex integro defenſionibus tuis vtaris. nam eos quoque qui legationis officio funguntur, in eo priuilegio eſſe in quo ſunt qui reipublicæ cauſa [e] abſunt, receptũ ẽ. PP. V. No. Mar. duob. & Aſpris Cõss. B

Detento in carcere ſuccurritur, ſi propterea non potuit comparere: & reſtituitur in integrum. Bald.

II. Idem A. Dionyſio.

SI idcirco apud arbitrũ [f] præſentiam tui facere non potuiſti, ꝙ ſub cuſtodia militari iuſſu præſidis detinebaris, idq́; in veritate eſſe præſidi prouinciæ ꝓbaueris: accipies cãæ [g] inſtaurationẽ. PP. XIII. Kal. Oct. Leto & Cereali. Cõs.

Maioribus in contractibus enormiter læſis, officio iudicis ſubuenitur. B. & Sali. C

III. Impp. Diocle. & Max. AA. & CC. Proculo decurioni.†

IN contractibus [h] q̃ bonæ fidei ſunt, etiã maioribus offõ [i] iudicis cã cognita publica iura ſubueniũt. Dat. Non. Auguſt. Diocletiano & Ariſtobolo Conſ.

Reſpublica æquiparatur minori: et ideo habet beneficium reſtitutionis in integrum. Bald.

IIII. Iidem AA. Priſciano.

REſpublica, [k] minorũ iure vti ſolet: [l] ioq́; auxiliũ reſtõnis implorare pt. [m] Dat. II. Idus Nouẽb. Diocl. & Ariſtobolo Cõs.

Iſtæ lex habet duas lecturas. ſecundum primã h. d. Reſtitutione habita competit vtilis reſciſſoria, quæ anno finitur. h. d. Secunda lectura hoc intẽdit: Ad reſtitutionem in integrũ petendã datur vtilis annus: quo elapſo, naturaliter reſciſſoria impeditur: vnde impoſſibile eſt quod reſciſſoria proponatur. Bal. Vel ſic. Captus ab hoſtibus cum patre & matre, reuerſus illis ibi defunctis poteſt ſuccedere, & eorũ bona interim vſucapta poteſt vendicare vtili reſciſſoria, reſtitutione præhabita: quæ olim intra annum vtilem, hodie quadriennium cõtinuum debet peti: nõ vſucapta autem ipſo iure põt vendicare. h. d. ſecundũ vtrãq; lectu. ſed prima magis amicatur literæ, ſcilicet vt in re vſucapta loquatur. Sal.

V. [illegible]

S Idcirco.] CASVS. Petebã à te decẽ, lite conteſt. captus es ab hoſtibus: citatione ad domũ tuã miſſa, nec te cõparẽte, condẽnatus es, an tibi reuerſo det in integ. reſt. ad integram cauſæ tuæ defenſionem, quæritur? Reſp. ꝙ ſic. idem eſt ſi in carcere pub. vel priua. foret q͂s detẽtus.

f Arbitrum]. i. iudicẽ ordinariũ. ſic ſ. de poſtu. l. quiſq͂s. Sed vr̃ non valere ipſo iure, cũ non venerit citatio in notitiã abſentis: ſic nõ eſt reſtitutio neceſſaria, vt ff. q̃ ſen. ſi ap. l. j. §. itẽ cũ. Sed illud ibi ad maiorẽ exaggerationẽ, nã nec citatus ibi fuerat ad domũ: hic ſic, vñ ſnĩa tenet, quare neceſſaria eſt reſtitutio. Vel põt dici vt loquatur de arbitro compromiſſario cũ ꝓceſſit conuentio: vt etiã vno abſente ferat ſnĩam: aliàs non haberet locũ reſtitutio. cũ ſnĩa arbitri lata altera parte abſente non valeat, vt ff. de arbi. l. diem. §. (aliàs eſt l.) ſi quis litigatorũ. & l. non diſtinguemus, §. cũ in plures, ſed prima verior: quia in arbitro etſi tenet ſnĩa quo ad cõmiſſionẽ pœnæ, non tamẽ ex ea datur actio, vnde non reſtituitur contra ſententiã, quod hic faciendum dicit, ſed haberet exceptionem in pœna, vt ff. de arb. l. ſi cũ dies, §. ſi quis. & de exce. do. l. apud. §. ſi in arbitrum.

g Cauſę] ſ. iam cœptę, vt hic, & ff. eo. l. ſuccurritur, & l. eadem.

IN contractibus.] CASVS. Maiorem annis induxiſti vt rẽ ſuã tibi venderet, quã nõ aliàs eſſet diſtracturus: an ſibi ſubueniatur, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic. ſed non officio iudicis reſtituitur, ſed iure actionis datur de dolo: ſi dolus dedit cauſam contractui & dic hoc officium quod adhæret actioni, non quod ſolum officium ſit, vel pone exemplum; ĩ. commu. vtriuſque iudi. l. maioribus.

h In contractibus.] vt in diuiſionibus perperam factis, vt ĩ. commu. vtriuſque iudi. l. maioribus. Item in venditione, ſi enim non aliàs venditurum me inducas vt vendam, ago te tradita de dolo, vt ff. de dolo. l. & eleganter, in princip. ſi enim & dolo me in precio decepiſti, agam actione ex eo contractu, vt ff. de act. emp. l. iulianus. §. ſi venditor, & §. per contrarium, & arg. ĩ. de reſcin. vendi. l. ſi dolo. ſi autem nõ dolo, aut vltra dimidiam me decepiſti, & tunc ſimiliter actione ex eo contractu, vt ĩ. de reſcin. vendi. l. ij. aut nõ vltra dimidiam, & tũc non agam, vt ff. de mino. l. in cauſæ. ij. §. pen. Sed an intra quadriennium tantum in ſecundo & tertio caſu? quidam ſic. Sed tu dic vſque ad xxx. ann. prout aliàs actio cõpetens durat. Et qđ hic appellat officium, non dicit de eo quod eſt ſolum, de quo dicitur. ff. de mino. l. ꝙ ſi minor. §. ſi. ſed quod actioni inhæret, de quo tractatur, ff. de rei vendi. per totũ. & maxime in l. officium. Item ideo dicit, bona fide: quia ibi exuberantior eſt adhibenda bona fides, vt inſti. de oblig. ex conſenſu. §. ſi. ſed in ſtricti iuris iudicijs agitur de dolo, vt ff. de dolo. l. & eleganter. §. nõ ſolum, in fine.

Vendiori decepto qualiter ſubuenit.

Deceptus vltra dimidiam iuſti precij, agit vſque ad xxx. annos.

i Officio.] re ipſa, id eſt officio miniſtrante iudicij iam cœpti.

REſpublica.] CASVS. Procurator reipubl. ciuitatis Romæ contraxit, & deceptus eſt: an reſpub. reſtitui poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, exemplo minoris cui poteſt comparari reſpub. Viuianus.

k Reſpublica.] ſcilicet Romanorum, aliæ enim ciuitates loco priuatorum habentur, vt ff. de verb. ſign. l. eum qui vectigal, & ad Maced. l. nihil. Quid de ciuitatibus? videtur idem, argum. ff. eodem l. legatis, & l. ſed & ſi, §. ſi. ſed illæ in legatis contra, aliàs videtur ſecus, ſed dic vt infra de iur. reipubl. l. rempublicam, lib. xj. Item an idem in caſtro, vel villa aliqua? Reſpond. non puto reſtitui. D

l Solet.] cum in aliquo contractu vel pacto eſt læſa. Sicut enim minores ſunt ſub curatoribus, ſic & reſpublica ſub adminiſtratoribus: vt hic, & infra de iur. reipublic. l. rem, lib. xj. & ſupra de offic. eius qui vic. al. l. prima. ſic & in eccleſia, cum reipublicæ parificetur, ſupra de ſacroſanct. eccleſ. l. fin. & in Authen. de non alienan. §. ſinimus, collat. ſecunda. Oeconomi etiam vicem tutorũ obtinent: eccleſia ergo pupillorum, vt in Authentic. de eccle. titu. §. finali, colla. ix. & ſupra de epiſcop. & cler. l. orphanotrophos.

Reſp. eſt ſub adminiſtratoribus.

m Poteſt.] ſed intra quãtum tempus? quidam perpetuo, quaſi ſemper ſit pupilla. Tu dic, intra quadriennium à tẽpore læſionis, arg. infra de ſenten. aduer. fiſc. ſa. l. j. lib. x.

ADDITIO. Vide de hoc text. expreſſos in c. j. de in integ. reſtit. lib. vj. & c. j. eod. titu. in Clemen.

Arbitri ſententia non parit actionẽ.

† al. centurioni.

SI ab hoſtibus.] CASVS. Paterfamilias & vxor & filius capti erant ab hoſtibus: deceſſit maritus & vxor in captiuitate: reuerſus eſt filius: fictione legis Corneliæ hæres eſt, ac ſi parentes ſui in poteſtate hoſtium non eſſent effecti, quæ fingit eos mortuos prima hora captiuitatis, quaſdā res non præſcriptas vendicare poteſt directa rei vendicatione ad exē plum rei vēdicationis vtilis: quæ datur ad præſcriptas, præhabita reſti. ī integ. & intra annum vtilē olim, hodie quadrienniū, & dic res vēdicat nō p̄ſcriptas q.d. ſicut datur vtilis contra poſſidentes nō p̄ſcriptas p̄ehabita reſtitutione, vel vſucaptas. vel pone caſum quando inuenit p̄ſcriptas, & dic ſic, res vendicat præſcriptas exēplo &c. ideſt vtili actione: quæ inducta eſt ad inſtar directæ ſolennis. Vel ſic: Exēplo vtilis actionis inductæ ad exemplum vtilis ſolennis, quæ olim cum ſolennitate proponebatur, vt ff. de orig. iur. l. 2. §. omniū. Viuia.

V[illegible] A.A. Licinian.

SI ab hoſtibus [a] cum patre ac matre captus, poſtea his ibi defunctis, legis Corneliæ [b] beneficio [c] reuerſus ſucceſsiones eorum quæſiſti: [d] exemplo vtilis actionis quæ in integrum reſtitutis datur, cum exceptionis annuæ (quæ huic obijci ſolet) obiectu res vendicare nō prohiberis. [e] Dat. XVI. Kalen. Maij. CC. Conss.

B

TITVLVS LV.

DE ALIENATIONE iudicii mutandi cauſa facta.

Facta alienatione ratione mutandi iudicij, poſſeſſor poteſt conueniri rei vendicatione, quam poſſeſſio parit: & alienator poteſt conueniri ex edicto de alienatione iudicij ad intereſſe per actionem in factum, quam parit do-

[a] Hoſtibus] qui ſint, habes. ut ff. de capi. l. hoſtes. & adde quod dixi. ff. eo. l. ab hoſtibus §. non minus.

[b] Legis Corneliæ,] quæ fingit eos mortuos prima hora captiuitatis, & ſic liberos, vt inſti. qui non eſt permiſ. face. teſt. §. fi. & ff. ad l. Fal. l. 1. §. 1. Item eſt hic fictio poſtliminij ſimiliter, quo recipitur hic filius ac ſi non fuiſſet captus, & ſic non eſt ſeruus: vt inſtit. quib. mod. ius pa. pote. ſol. §. ſed ab hoſtibus.

C

[c] Beneficio.] aliud eſt iure poſtliminij: quia ad ea ſolū reſtituitur, quæ tunc habebat antequam eſſet exul: ſed ad ſucceſſionem parentum non. Accur.

[d] Quæſiſti]. i. es corū hęres. & accipe, res vēdicare &c. Et dic caſum duobus modis. Primo, quòd ſint vſucaptæ: & tunc expone tribus modis. nam tunc vendicabis exēplo vtilis actionis, ideſt vtili actione reſciſſoria, quę datur ad exemplum primæ directæ, cui eſt præſcriptum præhabita reſtitutione: vt hic, & infra de poſtli. reuer. l. ab hoſtibus captis, & infra quib. non ob. lon. tēp. præſcrip. l. ab hoſtibus, & de rei vendi. l. nulio. Vel dic ad exemplum primæ directæ, quæ olim cum ſolennitate dabatur: vt ff. de origin. iur. l. 2. §. omnium. Vel dic datur vtilis non ſolennis ad exemplum vtilis ſolennis. nā vtilis reſciſſoria dabatur olim cum ſolēnitate, ſicut aliæ actiones: hodie ſine ſolennitate: vt d. §. omniū, & j. de formulis l. 1. & 2. Et quod dicit, cum obiectu &c. ideo eſt, quia ſi poſt reuerſionem quadriennio taceas, cum etiam tantum ante captiuitatē ſupererat parentib. tuis: poſtea non audieris niſi fuerit litem conteſtatus ſuper hac reſciſſoria reſtituta: vt dixi ſ. tit. 1. l. fi. & hoc ſi ponas caſum quòd ſint vſucaptæ. Sed ſi ponas ſecūdo modo quòd vſucaptę non ſunt: tunc vendicabis iure directo exēplo vtilis ſcilicet reſciſſoriæ, quæ datur reſtitutis &c. ac ſi dicat: Sicut datur directa re non vſucapta: ſic vtilis cum effectu re vſucapta, præhabita reſtitutione. Sic ergo annua obijcitur exceptio huic actioni, vt hic. ergo reuerſo cōpetit ipſo iure. licet inefficax & eſt ſimiliter, p hoc. ff. de act. & ob. l. in honorari s. §. ſed cū, vbi dr̄ eam anno tolli. Alij dicunt eā nō naſci aliquo modo niſi præhabita reſtōne. Et qđ hic obijcitur exceptio exponunt, i. natiuitati huius actiōis. Nā obijcit ex tūc cū erat reſtituta: & pro eo eſt hæc lex in eo qꝫ datur reſtitutis: ergo nō reſtituendis, ſed ſecundum nos vtriſque datur, ſcilicet reſtitutis cum effectu, reſtituendis ſine effectu. Dicet ergo hic, reſtitutis: ſcilicet ipſo iure per prætorem mortuū, licet ſine effectu. Alij dicunt, id eſt reſtituendis.

Caſum ponit.

D

A

lus transferentis in alterum cauſa mutandi iudicij. Bald.

[e] Prohiberis.] vendicare.

I. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Attalo. †

† Catullo. al. Catullio.

CVm in rem [f] actionem [*] poſſeſsio [g] pariat aduerſario, [h] alienatione [i] etiam iudicij mutādi cauſa celebrata, in integrum reſtitutio [k] edicto perpetuo permittatur: intelligis, ſi rem, ne ſecum ageretur, qui poſſidebat, venundedit, [l] & emptori tradidit: quem elegeris, [m] conueniēdi tibi tributā eſſe iure facultatē. Dat. VI. Kalen Decem. Viminacij. CC. Cons.

[*] veterē lectionē ſic ex vet. li. reſtitue Cū in rē actiōi poſſeſſio pariat aduerſariū, &c. & poſtea, intelligis quòd ſi rē &c.

B

DE ALIENAtione mutandi iudicij cauſa facta.

Hæc quoque eſt cauſa reſtitutionis, & merito hic ponenda propter futuram iudiciorum mentionē, & propter tractatum reſtitutionum ſupra poſitū. Accurſius.

CVm in rem.] CASVS. Rem .n. eam poſſediſti: timens tibi conuentionem me facturum, eam in potētiorem vēdidiſti: titulo alienationis tradidiſti: qualiter mihi ſuccurratur, quæritur? Reſpon. quòd agere poſſum contra poſſidētem directa rei vendi. vel contra alienantem actione in factum de alie. iud. mut. cau. fact. ad intereſſe.

Cum in rem.] quidam habent actionē & aduerſariū: & tunc expone, id eſt facit aduerſarium obnoxiū, ſicut obligatio actionem parit in perſonam. Alij dicūt, actionem & aduerſario, & vtraq; bona. Et not. qꝫ ſola poſſeſſio non inducit actionē in rem, ſed opus eſt vt & actor habeat dominium vel quaſi, vt ff. de rei vendi. l. in rem, in prin. vnde dicitur: rei vendicatio eſt actio quæ competit alicui ratione dominij vel quaſi: & poſſeſſionis vel quaſi, non dico ratione dominij vel quaſi tantū, vel poſſeſſionis vel quaſi tantum, nam oportet qꝫ ſit dominus vel quaſi, & tu poſſideas vel quaſi, non autem ſufficit qꝫ ſit dominus vel quaſi, & tu non poſſideas vel quaſi.

C

Rei vēdicatio non cōpetit, niſi duo cōcurrant.

[g] Poſſeſſio] ſ. rei.

[h] Aduerſario]. i. actori.

[i] Alienatione.] repete, & cum alienatione &c.

[k] Reſtitutio] . i. actione in factum ex edicto de aliena. iudi. mu. cau fac. vt hic, & ff. eo. l. ex hoc. §. ait prætor. Et nota tria neceſſaria ad hoc, vt actio in factum locum habeat, ſ. qꝫ ſit res alienata cauſa mutandi iudicij futuri. 2. ē qꝫ dolo, vt duriorem mihi conſtituat aduerſarium. Item qꝫ mea interſit: alias hoc locum non habet, vt ff. eo. l. j. in fi. & l. ij. & iij. in princ. & in fi. & l. item. §. j. & l. ex hoc edicto. §. ait prætor. datur etiam contra alienantem vtilis in rem, cum dolo deſijt poſſidere, vt ff. de noxa. l. electio. §. item fi, & l. ſi bonæ fidei, & de peti. hæredi. l. nec vllam. §. pe. & de rei vendi. l. ſin autem. §. ſed & is.

Actio in factum ex edicto de alie. iudi. mut. &c. vt locum habeat, tria ſunt neceſſaria

D

[l] Venundedit.] tribus interuenientibus, vt dixi.

[m] Elegeris.] vel eum qui alienauit, actione in factū prætoria ex hoc edicto, vel poſſeſſorem directa rei vendicatione, nec ceſſat extraordinaria, ſcilicet in factum, per ordinariam. id eſt per directam in rem, quod quidam dixerunt, vt prius ordinaria intentetur per l. ff. de min. l. in cauſæ, ij. in prin. quia contra diuerſos datur, & expreſſe hic dicit quam elegeris. Itē nec vtilis in rē quæ datur, qa dolo deſijt poſſidere, per directā. Eadē rōne & alia, qa directa in rē vtilis extraordinaria dr̄ reſpectu rei: nō actoris qui iure ſui dn̄ij admittitur ad agendū. Sed an p actionem in factū tollatur directa vel vtilis in rē? R ñ. non, cū ad intereſſe detur tantū in factū, vt. ff. e. l. iij. §. ex qbus.

Dixit de preparatorijs iudiciorum: ſequitur de iudicijs, premittens de arbitris, que ad ſimilitudinem iudiciorum ſunt inducta, vt. ff. eod l. 1. Accur.

¶ In vno vet. ſimpliciter inſcribitur, De receptis: in alijs verò, de receptis arbitris.

Ex ſententia.] CASVS. In controuerſia quã mecũ habebas, in arbitrũ compromiſimus: lata eſt ſententia contra me: volo appellare, an poſſim, quæritur? Reſpõ. ꝙ nõ. adeo enim vilis eſt ſententia arbitri, ꝙ ex ea non naſcitur actio iudicati: & propter hoc hincinde pœna conſueuit promitti, ſi iudicato nõ ſtetur: ſi autem cõpromiſimus vt intra certum tempus ſententiam proferret, & eo lapſo tulit eã, non valet: adeo vt ſi ei vel à te vel à me non ſtetur, non cõmittatur pœna. Ex iſta l. not. quatuor. Primo not. ꝙ à ſnia arbitri non appellatur. Secundo not. ꝙ ex ſententia arbitri non oritur actio iudicati. Tertiò no. ꝙ in cõpromiſſis ideo pœna infertur, vt metu pœnæ laudo pareãt. Quartò not. ꝙ ſi cõpromiſſum eſt tempore limitatum: quod fit vltra terminũ, ipſo iure nõ valet, & impune põt contẽni. Bal.

* reponẽdũ eſt, addictis: ſic enim in omnibus manuſcri. & addicẽdi verbũ huic rei ꝓprium eſt, non autẽ adeundi.

TITVLVS LVI. DE RECEPTIS arbitris.

A ſententia arbitri non appellatur, quia ex ea actio nõ oritur. ſed metu pœna paretur, dummodo compromiſſum ſit de iure perfectum, & ſententia lata ſit intra terminum compromiſſi. Bald.

I. Imp. Antoni. A. Nepotianæ.

Ex ſentẽtia arbitri ex cõpromiſſo iure pfecto[a] aditi,[b] appellari nõ poſſe[c] ſæpe reſcriptum eſt: quia nec iudicati actio[d] inde[e] præſtari põt, & ob hoc inuicem pœna promittitur, vt metu[f] eius à placitis non recedatur. Sed ſi vltra diem compromiſſo comprehenſum iudicatum eſt, ſententia nulla eſt: nec vllam pœnam committit,[g] qui ei non paruerit. PP. IX. Kal. Augu. Romæ, Antonino. A. IIII. & Balbino Conſs.

Qui eſt contumax in non comparendo coram arbitro, incidit in pœnã compromiſſi. Bald.

II. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Clementi.

A Si contra cõpromiſſum[h] aduerſarius tuus apud electum arbitrum pręſentiam ſui facere detrectauit,[i] placitæ[k] pœnæ videt obnoxius.[l] PP. VIII. Kalen. Ian. Caro, & Carino. Conſs.

Aduerſus petitionem pœna competit exceptio doli, ſi per dolum vel ſordes fuerit arbitratum. Bald.

B III. Imp. Diocl. & Maximian. AA. & CC. Pettoniæ.

Arbitrorum ex compromiſſo ſentẽtiæ nõ obtemperans,[m] ſi ſordes vel euidens gratia[†] eorũ qui arbitrati ſunt, interceſſit: aduerſum filiam tuam agentem ex ſtipulatu,[n] † exceptione doli mali vti poteris:[o] ſed ex doli mali clauſula,[p] quę cõpromiſſi ſtipulatiõi ſubijci ſolet, C filiam tuam conuenire[q] non vetaberis. PP III. Id. Ianua. ipſis. AA. & Conſs.

Si compromiſſum fuerit iuratum à partibus & ab arbitro, vel à partibus tantum, vel ab arbitro tantum, vel in actis fuerit aſſertum vel cõfeſſum eſſe iuratum: ex arbitri ſententia

g Committit.] id eſt nõ incidit in obligationem, vt. ff. e. l. ſi cum. §. ſi intra. & l. non diſtinguemus. §. compromiſſo. alias eſt verſi. ſub. §. ſumma rei, & §. ſi. & l. ſi.

I contra.] CASVS. Compromiſimus tu & ego in arbitrum, interpoſita ſtipulatione pœnali, ſi ſententiæ ipſius non ſtaretur. citauit te arbiter, nõ comparuiſti, an in pœnam in compromiſſo cõprehenſam incidiſti, quæritur? reſpon. ꝙ ſic.

h Cõpromiſſum.] id eſt cõtra id quod fuit actũ in compromiſſo: fuit enim actum, vt adeſſet quã do arbiter ꝑciperet.

i Detrectauit.] id eſt noluit.

k Placitæ pœnæ.] quam placuit imponere, ſi quis contra ꝓceptũ veniret. Ac.

l Obnoxius.] videtur enim non ſteriſſe ſnīæ, q ſui non fecit præſentiam, quo minus arbiter ſentẽtiam poſſit ferre, vt hic, & ff. eod. l. ſi cũ dies. §. ſi arbiter, & l. diẽ § (alias eſt. l.) ſi quis litigatorum, & l. non ex oĩbus.

† Cõcor. fuit. cũ gl. ſup verbo, fauentes, extra eo. titu.

† id eſt cõpromiſſo. Contius.

Arbitrorũ.] CASVS. Pater cũ filia emancipata in controuerſia quam inter ſe habebant, in arbitrum cõpromiſit, cõdẽnatus eſt pater per ſordes arbitri: non vult ſtare ſnīæ: an teneat ſoluere pœnã in cõpromiſſo cõprehẽſam, quæritur? Reſpon. quòd non: ſed contra filiam agentem ex ſtipulatu ad pœnam, excipiet de dolo. Item poteſt agere aduerſus filiam ad intereſſe, quando promiſit dolum in toto negocio ſe non commiſſuram.

a Iure perfecto.] ſcilicet in quo adſunt quæ adeſſe oportet: & econtra abſunt quæ abeſſe oportet: maximè quia pœna eſt hincinde promiſſa, vt. ff. eo. l. litigatores. §. j.

b Aditi.] id eſt electi.

† Arbitriũ per appellationem nõ reſcindatur.

c Non poſſe.] contra. ff. qui ſatiſ. cog. l. arbitrio, & ꝟ. de iudi. l. cũ ſpecialis. ſed ibi ponit arbiter pro iudice delegato.

d Actio] ſcilicet in factum, quæ alias datur ex ſententia iudicis, vt. ꝟ de re. cre. l. actori. eſt ergo hoc, quia vilis & nulla, non quia digna. Vel poteſt eſſe ratio quare non appellatur: quia appellationis remedio extinguitur pronunciatum, vt ff ad Turp. l. j. in fine, ſed cum arbitrium nõ poſſit vere dici ſententia, vt ff. ex quib. cau. inſ. itro. l. quid ergo §. ex compromiſſo, ergo non poteſt reſcindi per appellationem, vt. ff. de iniuſt. teſta. l. nam & ſi ſub. §. j. Sed cum quandoque detur actio, vt quãdo eſt expreſſe, vel decem dierum taciturnitate firmata, vt ꝟ. eo. l. pe. §. j. & ii. an poteſt appellari? Reſpon. primo caſu nõ, arg. ꝟ. de non nume. pec. l generaliter, & quorum appel. non re. l. obſeruare, & ꝟ. de re. cre. l. ſi quis. Secundo non: quia ante x. dies non datur, & ſic non appellatur, vt hic. at poſt vero prouocatur. Et no. ꝙ hic eſt locus argumentandi à cõiter accñtibus accidũt n. ſnīæ cõiter, vt à qua ſnīa poſſit appellari, & ex eadẽ agi. ergo econtra à quo remouet vnũ, & alterũ: ſed licet appellari nõ poſſit, eſt tñ quędã ſpẽs appellãdi, vt. ff. e. l. nõ diſtinguemus. §. cũ quidã.

e Inde.] id eſt ex ſententia arbitri.

f Metu.] ergo ea ſoluta põt recedi, vt in auth. decernit ius.

m Obtemperans] ſ. pater.

n Ex ſtipulatu.] ſcilicet ad pœnam: cum non pareas ſententiæ.

o Poteris.] immo videtur quòd ipſo iure ſit tutus, quaſi ſub hac conditione ſit compromiſſum, ſi non fecerit dolo, vt. ff eo. l. ita demum, in princip. quæ eſt contra. Solu. D tacita conditio nõ facit negocium conditionale, vt. ff. de conditio. & demonſtra. l. conditiones extrinſecus. Item contra videtur non excipi, vt. ff. eo. l. diem. §. ſtari. quæ eſt contra: ſed ibi dicit, niſi ſordes, &c.

† Iſtã ſol. reprehendunt hic doct. ideo dic ſecundum eos, ꝙ in illa l. ita demum, illa conditio ineſt exactióni, nõ autem ſtipulationi, & ſic non ſuſpendit natiuitatẽ actionis, ſed executionẽ eius Bal. & P.

p Clauſula.] nam cum multa in compromiſſis promittantur hincinde, inter cætera ponitur quandoque nullum dolum committi, ex qua clauſula agitur, vt hic, & ff. eodem. l. ita demum, in fine. Sed quid ſi arbiter dolo ſuo tulit, non dolo partium? Ioan. dicit ſtari, cum is qui excipit, dolum actoris debet probare: quod hic facere non poteſt, vt. ff. de excep. dol. l. ii. §. j. Item dolus commiſſus ab vno, non nocet alij, vt. ff. quæ in fraud. cred. l. qui à debitore. Sed contra puto ſecundum Bul. quia ſaltem nunc dolo facit, cum pœnam petit, quod ſufficit vt dicta exceptio locum habeat, vt. ff. de doli exce. l. ii. §. & generaliter, & de act. emp. l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem, & de tribu. l. illud. §. ſi tamen.

q Conuenire.] ad intereſſe.

Ne

NE in arbitris.] CASVS. Innuit hæc lex ꝙ olim ar- A bitrio pœna vallato, adiecto quoque iuramento, licitum fuit ſoluta pœna recedere à compromiſſo, & ſic periurium committere, & decreta eludere arbitrorum, quod abſurdum non immerito videbatur. Obſtruens ergo imperator viam periurijs, ſtatuit ꝙ ſi arbiter de iuſte arbitrando, partes verò de parẽdo ſimul iurauerint, vel ſe iuraſſe ſcripſerint, ſeu apud acta ſe iuraſſe depoſuerint, aut partes tantùm, vel arbiter tantum, & hoc ſecundum prædictũ modum firmauerit: ſentẽtiam à tali arbitro latam, firmam manere: ex ipſa, ſi ad incertum actum fuit, actionem in factum generalem cõcedens. Si verò ad certum, condictionem ex hac. l. & ſi forte res petita auctoritate iudicis tradita fuerit, vtilẽ rei vendica. ſi à poſſeſſione ceciderit. quod ſi quidem ſub prædicta forma arbitrium vallatũ nõ fuerit, nullum erit. In fine verò dicit, quòd ſi his non præcedentibus, vel partes ſubſcripſerint, vel ſe non contradicere proteſtati fuerint, perinde eſt ac ſi expreſſe conſenſerint, & valebit in omnibus, vt ſupra dictum eſt.

condemnatoria oritur actio: ex abſolutoria oritur exceptio. ſecus ſi iuratum non appareat in actu, licet altera pars vel arbiter aſſerat eſſe iuratum: quia nec alteri parti nec arbitro creditur. Item ſi arbitri ſententia omologatur: ex ſententia arbitri ſine pœna electi actio & exceptio oritur. Et dicitur omologari, ſiue dicat, non improbo: vel, non contradico: nã non contradicere, omologationi par eſt. Bald.

IIII. Imp. Iuſtinianus. A. Demoſtheni præfec. præt.

NE in arbitris cũ ſacramenti religione eligendis periurium committatur, & detur licentia perfidis hominibus paſſim definitiones iudicũ [b] eludere ſanctiſsimo arbitrio & huiuſmodi rem cẽſemus eſſe componẽdam. Si igitur inter actorem & reum, necnon ipſum iudicem [c] fuerit conſenſum, vt cum ſacramẽti religione lis procedat, & ipſi quidem litigatores [in ſcriptis] hoc ſuis manibus, vel per publicas perſonas [ſcripſerint] vel apud ipſum arbitrum in actis propria voce depoſuerint, ꝙ ſacramentis præſtitis [d] arbiter electus [e] eſt, hoc etiã addito, [f] quòd ipſe arbiter iuramentum prçſtiterit ſuper lite cum omni veritate dirimenda: eius definitionem validam omnimodo cuſtodiri cenſemus, & neque reum neque actorẽ poſſe diſcedere, ſed tenere omnifariam, quatenus obedire ei compellantur. Sin autem de arbitro quidem nihil tale fuerit vel cõpoſitũ, [g] vel ſcriptũ, [h] ipſæ autem partes litteris hoc manifeſtauerint, ꝙ iuramenti nexibus ſe illigauerint, [i] vt arbitri ſententiæ ſtetur: & in præſenti [k] caſu omnimodo definitionem arbitri immutatam [l] ſeruari, litteris videlicet eorum ſimilẽ [m] vim obtinentibus: ſiue ab initio hoc fuerit ab his [n] ſcriptum, vel præfato modo B depoſitum dum arbiter eligebatur: ſiue poſt definitiuam ſententiam hoc ſcriptum inueniatur, quòd cũ ſacramenti religione eius audientiam amplexi ſunt, vel quòd ea quę ſtatutę ſunt, adimplere iurauerit. Sed & ſi ipſe ſolus arbiter hoc litigatoribus poſcentibus vel ſcriptis, vel depoſitionibus [o] (vt dictũ eſt) manifeſtum facientibus, præſtiterit [p] iuramentum, C quòd cum omni veritate liti libramẽta [q] imponat: ſimilem eſſe etiam in præſenti caſu prioribus eius definitionem, & eam omnimodo legibus eſſe vallatam: & in his omnibus [r] caſibus liceat vel ĩ factũ, [s] vel condictionẽ ex lege, [t] vel in rem vtilem inſtituere actionem, ſecũdũ quod facti qualitas poſtulauerit.

Sin autem in ſcriptura quidẽ aut depoſitione D nihil tale [u] apparuerit, vna autem pars dicat iuramentum eſſe præſtitũ, quatenus arbitrali ſtetur ſententiæ: huiuſmodi litigatorum, vel ſolius arbitri ſermones [x] minimè eſſe credẽdos: cũ & ſi qs iura-

† Conco. cum hac. l. cap. cum tempore, & ca. ex parte, extra eo. tit. vbi dicitur ꝙ arbiter põt eligi cum iuramento, licet hodie ſecũdum leges hoc prohibeatur: vt in auth. ſeq. † incluſa deſunt in pleriſque.

a Committatur.] arg. ĩ. de indicta viduitate tollenda. l. ſecunda.

b Iudicum.] ſcilicet arbitrorum. ſic & ponitur in Authentic. de appel. §. deinceps, colla. viij.

c Iudicem.] id eſt arbitrum.

d Præſtitis.] vel à ſe vel à partibus.

e Electus.] non aperit, an iurauerit vel non: ſed ſcripſerũt omnes ſe iuraſſe: cui ſcripturæ creditur, ſiue ſit verum, ſiue non, vt aliàs. ff. de donat. l. ex hac. Et nota quòd primus caſus eſt, quãdo omnes ſcriptum eſt iuraſſe. Secundus, quando partes tantum. Tertius, quando arbitrum tantum. Quartus, quando dicitur ab vno vel vtroque ꝙ ſit iuratum: non tamen ſcriptum inuenitur.

f Addito] ĩ ſcriptura arbitri vel publica, vel ĩ actis corã ſe.

g Nihil tale fuerit vel compoſitum.] per ſe.

h Vel ſcriptum.] per alium.

i Se illigauerint.] nec hic aperit an iurauerint: ſed dic vt in ſuperiori caſu.

k In præſenti.] non ſolum in ſuperiori caſu quando omnes iurauerunt.

l Immutatã.] id eſt immutabilem.

m Similem.] ſ. in proximo caſu.

n Ab his.] ſ. actore & reo.

o Vel depoſitionibus.] facta ſcriptura in actis.

p Præſtiterit.] id eſt præſtitiſſe dixerit.

q Libramenta.] i. finem. Accurſius.

r Omnibus] ſcilicet tribus caſibus. Acc.

s In factum.] ſ. generali, de qua dicitur. ĩ. de ſacroſ. eccl. l. ſancimus. j. & ſic nõ eſt contra. ĩ. eo. l. j. Et dic in factum dari, cum agitur ad factum quod eſt incertum, vt cu dixit, decem, aut noxæ dare: condictionẽ ex hac lege quando eſt certum: in rem, quãdo actum eſt rei vẽdicatione, vel quando perſonali, & ex ſententia fuit tradita poſſeſſio, & poſtea amiſſa, vt. ff. de publi. l. iii. in fi. aliàs nõ datur in rem ex ſentẽtia lata in perſonali actione, niſi in caſu, vt inſtit. de offi. iudi. §. fin.

t Ex lege]. ſ. iſta.

u Tale.] de tribus prædictis caſibus.

x Sermones.] nam vox vnius, vox nullius, vt ĩ. de teſti. l. iuriſiurandi. §. ſimili. at iudex ordinarius poteſt ſuam ſententiam interpretari, vt ff. de appel. l. iiij. & argu. ĩ. de iudi. l. properandum, §. illo, argu. ĩ. ad l. Corne. de fal. l. ſi quis decurio. quæ ſunt arg. cõtra. An ergo poteſt eſſe teſtis iudex vel arbiter de his quæ corã eo acta ſunt, poſt ſẽtentiam? Dic ꝙ ſic, cũ non ſint prohibiti, vt ff. de teſti. l. j. Et quod hic dicit, eſt iõ, q̃a ſcriptura exigebatur, quę non aderat, itẽ erat ſolus. & pro hoc ꝙ poſſit, eſt. ff. de teſtib. l. ob carmen. §. illud quoq;, & §. itẽ ſenatus. Sed ar. cõtra. ff. d teſti. l. fi. & hoc notat Azo in ſumma de teſtib. §. habeẽ, ſed prima placet. ADDITIO. Diſtingue, aut iudex aſſumitur vt teſtis in

Sententia lata in perſonali actione, nõ parit actionem in rem.

† Iſte verſi. cum gl. ſemper allegatur ꝙ nõ ſtatur dicto iudicis vel arbitri de geſtis vel actis corã eis, & in hoc fundatur ea. quoniam contra falſam. extra de proba. Pau. hic.

cauſa donec eſt iudex vel arbiter: & non poſt, ne duplici fungatur officio, vt l. quiſquis. ſ. de poſtu. aut poſtquam cauſa eſt finita: & tunc ſi quidem aſſumitur vt teſtis ſuper proceſſu, valet eius teſtimonium: vt d. l. ob carmen. §. illud quoque. niſi ei obſtaret quod eſſet ſolus, vel quod ſcriptura non eſſet facta: vt hac l. ſed aſſumit ad teſtificandum ſuper iuſtitia ſententiæ ſuæ, & non poteſt: quia ſuſpectus eſt, ar gu. l. eos in princ. ſ. de appell. & de hoc per glo. & Inno. extra de teſti. c. cum à nobis, & c. dilecto filio, & de elect. l. cũ dilectus.

A mitti non eſt prohibitum: ſed ſic compromitti prohibitum eſt, vt arg. ff. de condit. inſtitu. l. quæ ſub conditione. § quotiens. ſic & matrimonij nimia feſtinatio punitur, ſed matrimonium non caſſatur, vt in authen. de reſti. & ea quæ pa. §. vnum, col. 4. & ſ. de ſecun. nup. l. j.

mentum datum eſſe nõ iudice [a] ſuppoſito, nec hoc ſcriptura partium teſtãte, cõceſſerit: incerti [b] certaminis compoſitio (quę inter homines imperitos ſæpe accidit) non aliquid vigoris rebus iudicatis inferat, ſed in hmõi caſu hæc obtineant quæ veteres ſup arbitris eligẽdis ſãxerũt.[c] B

IN AVTHENTIC. de iudicibus. §. quia verò multæ. colla. vj. conſt. x.

Hodie prohibetur fieri cõpromiſſum cum iuramento. et licet arbiter iuret, ſi male iudicat ſolũ a deo punit. Salic.

DEcernit [d] ius nouũ, nullum ſic fieri [e] poſſe arbitrum, vt cũ ſacramẽti [f] religione iudicet, ſed pœnã ſtatuat: qua præſtita liceat à iudicatis recedere. Si contra hoc [g] iudicatũ fuerit iudex qui male [h] iudicat, ſi dolo facit, pœnã [i] C à deo expectet: ſi ignorantia, nihil pręter ſacramẽtũ ei [k] erit, neq; litigatores rurſus damno afficientur.

Finis auth. Sequitur tex. l. C.

Si quis aũt poſt arbitri definitionem ſubſcripſerit, [l] ἐμμένειν, vel πληροφορεῖν, vel ἐπιδόναι, (Græcis enim vocabulis hoc enarrare ꝓpter conſuetudinem [m] vel lius viſum eſt) etſi nõ adiecerit [n] ὁμολογῶ: & ſic omnino per actionẽ in factũ D eum compelli [o] ea facere, quibus cõſenſit. Qualis. n. dña eſt, ſi hmõi verbis ẽt ὁμολογῶ, adijciatur,[p] vel huiuſcemodi vocabulum oĩno omittatur [q]? Si. n. verba conſueta ſtipulationũ, & ſubtilis, imo magis ſuperuacua obſeruatio ab aula [r] conceſsit & nos quidẽ nuper legibus à nobis ſcriptis multa vitia ſtipu- B lationum, multaſq; ambages, ſcrupuloſoſq; circuitus correximus: [s] cur non & hmõi [t] ſcriptura totam formidinem veteris iuris amputamus: vt ſi quis hæc ſcripſerit, vel vnũ ex his, acquieſcere eis compellaſ, & ea ad effectum oĩmodo perducere? cum non ſit veriſimile, hæc ꝓp hoc ſcripſiſſe, vt tñ nõ cõtradicat, ſed vt [u] ẽt ea impleat, aduerſus quæ obuiam ire nõ C põt. Dat. III. Kalen. Nouẽ. Decio. V. C. Cons.

Ex ſententia arbitri pœnæ nudo & ſine pœna aſſumpti homologata ipſiſſe vel tacite, oritur actio & exceptio. Item coram arbitro fit præſcriptionis interruptio, & ex actis ibi probatis coram eo in alio iudicio inter eaſdem partes fit probatio. h. d. tota lex, quæ eſt notabilis & ſingularis ſecundum Bar. & Bal. Vel ſic: Vbi ex ſententia arbitri datur exceptio, alteri non datur actio: hodie ſiue expreſſe ſiue taciturnitate decem dierum eius ſententia ſit homologata, alteri datur actio, et non exceptio: parte vero reclamante ſententia non habet effectum, niſi cum ſacramẽti religione arbiter fuerit electus. Et per litis conteſtationem factã coram arbitro, interrumpitur præſcriptio. Et geſta coram eo probant inter eoſdem in iudicio ordinario. Salic.

[a] Iudice]. i. arbitro. & eſt ſenſus: etſi cõſtat iuratum, tamen non eſt ſcriptum corã arbitro & notario, nec à partibus: nec præiudicat. vis eſt ergo in ſcriptura.

[b] Incerti.] incertũ dicitur, quia eius effectus nõ eſt certus: immo ecõtra eſt certum quod nullum effectum habeat.

[c] Sanxerunt] vt partes non teneantur ſtare, niſi eẽt pœna appoſita, vt ſ. eo. l. j.

[d] DEcernit.] Hęc authẽtica corrigit hanc legem vſque ad §. finalem, vt hodie non iuratur. & eſt ex authẽtico de iudi. §. quia vero multæ, coll. vj. & habent hic quidam decernimus, & aliàs decernit, ſ. noua conſtitutio. CASVS. Hæc authentica corrigit. l. C. in eo quod dicebat poſſe arbitrũ eligi cum iureiurando. hæc prohibet quod nullus arbiter eligatur cum iuramento, ſed cum pœna. poſtea imponit pœnã ibi, ſi contra factum fuerit. Not. ex iſta. l. quod lex ciuilis poteſt reprobare iuramentum. Secundo nota caſum in quo arbiter male iudicans non facit litẽ ſuã. Tertio no. caſum in quo dolus non punitur niſi à deo, ſecundum Baldum.

[e] Fieri.] id eſt eligi.

[f] Sacramenti.] præſtiti à ſe vel à partibus ſm Azo. & Ioan vt hic, & indefinite dicit. & ſecundum hoc habeas in fine, eis. ſed B. à ſe arbitro præſtiti tantum, & pro eo eſt finis huius authenticæ, prout habes ei. ſic ergo ſecundum eum partes non prohibẽtur iurare. Sed quid ſi pœna & iuſiurandum ſit præſtitum? reſpondent quidã non valere: quia contra legem factum eſt, vt ſ. de legi. & conſti. l. non dubiũ. Sed Ioan. cõtra quia forma, ſeu qualitas arbitrij ſit improbata, non ſubſtantia. nam compro

[l] al. ἐμμένειν, vel ἐπιμένειν, vel πληροφορεῖν in meis manuſ. i. permanere, ſtare, implere, quam lectionẽ veram puto. aliàs in quibuſdã impreſſis legẽ, τὸ μὴ ἀντιλέγειν τῷ διαιτητῇ vel πρὸς τὰ διαγνωσθέντα, τὰ διδόμενα, vel lectionẽ nuſquã reperi. Con.

[g] Hoc.] prohibitũ à lege. Acc.

[h] Male.] quid ſi bene? dicunt quidam valere. Tu dic quod nõ, vt ar. ff. de re mili. l. iij. §. in bello. Accurſius.

[i] Pœnam.] periurij, vt ſ. de iureiuran. l. ſecunda.

[k] Ei.] quidã habẽt eis, ſ. partibus: quia vna alteram vocabit periuram, nõ autem ſententia arbitri pariet aliquam actionẽ de his quæ dicuntur in l. ne in arbitris. §. ſed & ſi ipſe, & ſic eſt pro Martino, & Ioan. Alij habent ei, ſcilicet arbitro. & ſic ꝓ B. & ſecundum hãc eſt contra. ſ. de pac. l. ſi quis in conſcribendo, in fi. Sol. hic ſpeciale in odiũ eorum qui fecerunt iurare arbitrum, alias facit litem ſuam, vt ibi.

ADDITIO. Aduerte quòd hæc Authent. habet locum in arbitro, non in arbitratore: ille enĩ poteſt aſſumi cum iureiurando, vt cã. Quintauallis, extra de iureiuran. & l. ſi libertus. in ff. de ope. liber.

[l] Si quis ſubſcripſerit.] hoc eſt Græcum quod ſonat, id eſt permanere, ſtare.

[m] Cõſuetudinem.] hæc enim lex facta fuit in ciuitate Conſtantinopolitana, vbi loquuntur homines Græcis verbis. Accur.

[n] Adiecerit] & hoc Græcum homologo. i. confirmo, vel laudo.

[o] Compelli.] dicit hic Ir. loqui quando fuit iuratum & ſcriptum, quod non placet, quia tunc valeret ſecundum hanc legem etiam ſine huius confirmatione.

[p] Adijciatur.] id eſt non contradico.

[q] Omittatur]. ſ. confirmo & laudo.

[r] Ab aula.] id eſt à iure quod fit in aula, & ſic ponitur id in quo fit pro eo quod fit.

[s] Correximus.] vt infra de contrahen. ſtipula. l. ſcrupuloſam, & l. magnam, & l. omnes.

[t] Hmõi.] i. hac lege, vel dic. i. hoc verbũ, nõ contradico.

[u] Sed vt.] ſic ergo nõ ẽ hic ſimplex abnutiuũ, ſed curare dẽt & ſeruare, vt ff. de ver. obl. l. inter ſtipulantẽ, in prĩc.

[p] aliàs, vel huiuſmodi trãſmittatur. Matrimonium nõ eſt cũ feſtinatione contrahendum.

Cum

V. Idem. A. Iuliano. P.P.

CVm anteaˡ ſancitum fuerat in arbitris eligendis, quos neque pœna compromiſsi vallabat, neq; iudex dederat, ſed nulla ſententia[a] præcedente cõmunis electio, vt illorum ſententiæ ſtaretur, procreabat, ſi quidẽ pro parte pulſata[b] forma[c] arbitralis B procederet, exceptionem ei ueluti[d] pacti generari, ſin autem pro actore calculus[e] poneref,† nihil ex eo procedere ei[f] præſidij, ſancimus i eos arbitros quos prædiximus, & quos talis cõſenſus elegerit ſub eo pacto uel in ſcriptis, uel non in† ſcriptis habito, ut eorum definitioni ſtetur, ſi quidem ſubſcripſerint poſt quam[g] definitio proceſſerit, quòd nõ diſpliceat am C babus partibus eorũ ſentẽtia, nõ ſolum reo exceptionem ueluti pacti generari, ſed etiam actori ex noſtro numine[h] in factum actionem, quatenus poſsit ſnīa eius executioni mandari in hac quidem regia ciuitate ab officio eminentiſsimæ præfecturæ, uel eius cuius forum pars perſequitur fugiẽtis, in prouinciis autem tam per moderatores, quàm per apparitores eorum, uel p iudices, quorum regimen pars pertimeſcit pulſata. Sin autem poſt ſententiam minime quidem ſubſcripſerint[i] [ſe] arbitri formam amplecti,[k] ſed ſilentio† eã roborauerint, & non intra decem dies[l] proximos atteſtatio[m] miſſa fuerit, uel iudici, uel aduerſario ab alterutra[n] parte, p quã manifeſtum fiat definitionem non eſſe amplectendã, tũc ſilentio partiũ ſniam roboratam eſſe, & fugienti exceptionem, & agenti memoratam actionem competere. Altera aũt parte recuſante ſecundum præfatum[o] modum, & implere ſtatuta minime cupiẽte nihil fieri præiudicij,* neq; parari uel exceptionẽ reo, uel actori actionem, exceptis uidelicet arbitris, qui cum ſacramenti religione electi ſunt ſecundũ nouellam noſtri numinis cõſtitutionẽ.[p] Tũc etenim ea omnia ſeruari oportet, quæ lege noſtra ſup huiuſmodi audientia definita ſunt,

† paru.l.vl.].8 teſtib. vt indic: t inſcriptio, & ſubſcriptio.

† al. pponeretur.

† Vel ſine ſcriptis.

† Et ſic ſi lẽtio decẽ dierũ confirmat arbitriũ, & cocor. gl. in c. cum tpe, ſuper per uerbo obſeruandũ, i ti. extra de arb.

* al. preiudicium neque part.

CVm antea.] CASVS. Petebam à te. x. negabas te mihi debere, compromiſimus in arbitrum ſine pœna. olim obtinuit, q ſi pro te lata eſſet ſententia, ualeret, & dabatur exceptio, ſi autem pro me, non ualeret, nec dabatur mihi ex ea actio. Quod corrigit imperator, ſtatuẽs q ſi litigantes compromiſerint in arbitrũ, & conuenerint de ſtando ſentẽtiæ ſuæ ſine pœna, & arbiter ſententiauerit, & ſententiæ ſubſcripſerunt quod eis placeat, non ſolum dabitur reo exceptio ſi pro reo feratur, ſed ſi pro actore lata fuerit, dabitur tibi actio & mãdabitur executioni per officialem præfecti, uel per eũ iudicem cuius forũ ſequitur reus. In prouinciis autem per moderatores, &c. uel iudicem in cuius foro eſt pulſatus, & hæc in prima & ſecunda. [Sin autem.] Si autem poſt ſententiã non ſubſcripſerint partes, ſed per decẽ dies tacuerint, nec dixerint contra, uidentur eam confirmare per taciturnitatẽ, & ideo dabitur exceptio actori. & hoc in tertia parte. Si aũt altera pars intra decẽ dies ſtarẽ noluerit ſentẽtiæ, immo reclamauerit, nec reo ex ea dabit exceptio, nec actori actio, niſi cum iuramenti religione fuerit aſſumptus arbiter, ut ſ.l.proxi. quo caſu ſeruabitur qđ in ea lege ſtatutũ eſt, & hoc in quarta parte. An autem per litis conteſt: factã coram arbitro, uel per libelli oblationem, executore tranſmiſſo interrumpatur præſcriptio ſicut coram iudice, quæritur? Reſpon. quòd ſic: & hoc in quinta parte. An autem partium confeſſio, teſtium productio facta coram arbitro, ſi altera pars coram ordinario litigare uoluerit, ualeat coram ordinario ſi opus fuerit, quæritur? reſpond. q ſic. & hoc in ſexta. Ex iſta.l.no. quod homologatio debet fieri poſt laudum, non ante laudum, appellationi uero poteſt renunciari ante ſententiam & poſt, ut ĩ. de tẽpo. appell. l. fi. in fi. Vlterius no. in uerſic. ſed in hac quidem, per quos ſententiæ arbitrorum executioni mandentur, & dicit text. quod per iudicem rei, non ergo reſpicitur locus arbitrij, ſed forus conuenti, quod eſt not. ſecundum Bald.

a Sententia.] ſ. delegatoria.

b Parte pulſata.] i. reo. illi enim acquiritur exceptio, ſed pro actore non.

c Forma.] i. ſententia.

d Veluti.] non enim uerum pactum & expreſſum compromittentium proceſſit, ſed tamen quod ſtatuitur ab arbitro, uidetur eorum pacto ſtatui, licet autem in hoc caſu ſecundum quòd hic dicitur exceptio reo competeret quaſi facto pacto de non petendo, ſed arbiter id ſententiet, tamen hoc hodie ceſſat, ut ſicut actio in caſu illo nõ competit, ſic nec exceptio, ut ĩ. eo. §. altera. H.

e Calculus.] i. ſententia.

f Ei.] hoc corrigitur ĩ. eo. §. altera. nã quo caſu ualet pro actore, ualet pro reo, ſecundum Azo.

g Poſtquã.] aliud ſi ante, cũ pactũ ſit nudum, arg. tñ contra. ff. de pac. l. & hẽdi. §. filia, & ſ. d pac. l. 1. ſi aũt coram iudice ante ſnīam fiat huiuſmodi pactum, ualet, ut infra de temp. & repara. ap. l. fi. §. fin. Accur.

h Numine.] ſupra l. proxi. in fin. Sic ergo ex lege naſcitur actio & exceptio hoc caſu, non ex ſententia, & ſic non eſt cõtra ſ. eod. l. 1. & ff. eo. l. 2. Vel hic ſpeciale, quia non fuit appoſita pœna, ſed nomine hoc caſu etiam iure ueteri poterat agi condictione incerti ad intereſſe, ut ff. e. l. diem. §. fi. Reſpõ. hic nudum fuit pactum in cõpromittẽdo, ibi ſtipulatione uallatum. Item quid ſi pignus detur arbitro pro ſententia ſeruanda? Reſpond. ſecundum ſr. aut ut ipſe teneat, quo caſu ẽ pignus naturali obligationi accedens, qa tenetur pars ipſi arbitro ad ſeruandam ſententiam, ut argu. infra de uſur. l. per retentionem, aut ut det parti, & tunc eſt depoſitum certa lege datum, & ſic agit pars cui eſt dandum contra arbitrum actione depoſiti, ut infra ad exhi- D bendum. l. ſi res. Tñ dic hoc ultimo caſu dari præſcriptis uerbis. ff. de præſcript. verb. l. ſi rem. §. pen. Item quid ſi pœna promittitur rato manente pacto dic, ut ff. eod. l. 2. Accurſius.

i Subſcripſerint.] actor & reus, & collige hic ſententiã arbitri in ſcriptis dandam, ut iudicis, ut ĩ. de ſentent. ex breuicu. reci. l. 2.

k Amplecti.] ſ. velle.

l Decem dies.] qui & poſtea per authenticam ſtatutĩ ſunt ad appellandum à ſententiis iudicum, ut in authent. de appellat. & intra quæ temp. §. 1. collatio. 4. Accurſius.

m Atteſtatio.] i. contradictio. Accur.

n Alterutra.] ut ff. eo. l. litigatores. §. interdum, ſed contra in l. 2. eo. ti. & ſ. eo. l. j. Solut. ut ſ. eo. proxime, in gl. ſ. l. proxima.

o Præfatum.] i. intra decem dies.

p Conſtitutionem.] ut ſ. eo. l. proxi.

Licet

a Licet.] hac lege habes effectum arbitrij in fine, vt ſ. de actione uel exceptione danda. Item in principio, ut hic. Item in medio, ut infra proxi. §.
b Ad quaſdam] non omnes, nec ad perpetuas.
c Conuentum.] i. conuentionem factam in ſcriptis, & executore miſſo, non aliàs, ut infra de præſcriptionib. triginta anno. l. ſicut, niſi in caſibus coram principe, vt ſ. quando li. princ. l. 1. & 2. Item nota hic libellum in ſcriptis debere dari coram arbitro, ſicut coram iudice, vt infra de litis conteſta. authēt. auferatur. Sed contra argu. ſupra de epiſcop. & cler. auth. generaliter, in fi. Solut. ut ibi.

Licet. n.

Libellus ē coram arbitrio dandus.

‡ al. pſectiſſime. al. aptiſſime, q̄ vera lectio eſt.

d Factum.] i. ad facti quæſtionem.
e Profeſſum.] i. confeſſum ab eo.
f Atteſtatum.] i. teſtibus adfirmatū coram arbitro.
g Iudiciis.] data electione alteri parti, utrum velit teſtes iterum produci ſi uiuunt, an atteſtationes, ut j. de teſt. l. fi. Et ita not. quod actum eſt in vno iudicio, ualet in alio, vt hic, & j. de libe. cau. l. iubemus, qđ intelligitur eſſe verum inter eaſdem perſonas. Sed an etiam inter alias perſonas? Reſpon. non, vt ſupra de eodē. l. 2. & facit infra de re iu di. geſta.

* compromiſſum.

† al. Hoc gñaliter.

Iudicii uni' acta faciunt fidē in alio.

SAncimus.] CASVS. Petebam à te decem, negaſti te mihi teneri, compromiſimus in mulierem, an valeat cō promiſſum, quæritur? Reſpō. q̄ non, quantæcunque fuerit opinionis, nec ēt ſi liberti in patronam compromiſerint, & pœnam hinc inde ſtipulati fuerint, ſi ſententiæ non ſtetur. nec. n. nō ſtans ſententiæ, propter hoc incidit in pœnam. Viuian.

†C. dilect. ext. d' arb.

h Optimæ.] nam generaliter præſumuntur omnes ſapientes, vt j. de lib. cau. iubemus, & ſ. de his qui ue. ætat. impe. l. 2. §. 1.
i Agmine.] ut neque arbitri ſint neque iudices, neque aliud officium in iudicio habeant, vt hic, & ff. de iudi. l. cum prætor. §. pen. & de reg. iur. l. 2. & ff. de procu. l. neque, & arg. ff. de uſufr. ſed & ſi quid. §. mancipiorum.
k Earum.] ſ. mulierum.
l Contemptores.] quidam habent conuentores. i. conuenientes, ſiue promittentes, qui ſunt iuſti, quia nō poſſunt ad eas conueniri. Alij habent contemptores, & idē eſt ſenſus. nam iuſte contemnunt eis parere. Et quod dicit, nulla pœna, quæ fuiſſet promiſſa, nulla pacti, &c. ſi

licet a † non ignoremus Iulij Pauli opinionem, & aliorum certorum prudentium, qui tetigerunt quidem huiuſmodi quæſtionem quam in præſenti aggredimur, non aũt peritiſſime † peregerunt, ſed uſque ad quaſdam b actiones temporales ſtandũ eſſe exiſtimauerunt, Plenius autē B & generaliter definimus conuentum c in ſcriptis apud compromiſſarium * iudicem factum, ita tēporis interruptionem inducere, quaſi in ordinario iudicio lis fuiſſet inchoata. Ad hæc † generaliter ſancimus, in his quæ apud cō promiſſarios facta ſunt, ſi aliquid in factum d reſpiciens, uel profeſſum e eſt, uel atteſtatum, f poſſe eo & in ordinariis uti iudiciis. g Dat. VI. Kal.* Lampadio, & Oreſte. VV. CC. Conss.

Mulier non poteſt eſſe arbiter, h. d. Bald. Vel ſic: Mulieres non poſſunt cō promiſſum recipere, & per eas landa ta non nocent. Salic.

VI. Idem. A. Ioanni PP.

SAncimus † mulieres ſuæ pudicitiæ memores, & operum quæ eis natura permiſit, & à quibus ea iuſsit abſtinere, licet ſummæ atque optimæ h opinionis conſtitutæ in ſe arbitrium ſuſceperint, uel ſi fuerint patronæ, etiam ſi inter libertos ſuam interpoſuerint audientiam, ab omni iudiciali agmine i ſeparari, ut ex earum k electione nulla pœna, nulla pacti exceptio aduerſus iuſtos earum contēptores l habeatur. Dat. Kal. Septēb. Conſtantinopoli, Lampadio, & Oreſte Conss.

A pactum de non petendo loco pœnæ fuit appoſitum, ut ff. eod. l. litigatores. §. interdum. Vel dic pacti, quia fuit compromiſſum, ſecūdum formam ſupra l. prox. in princ. Quid in comitiſſa Campaniæ, & Matilde, quæ arbitrantur? Reſpond. ſerua conſuetudinem, quæ dat eis iuriſdictionem, ut infra de emanci. l. 1.

Cōſuetudo dat iuriſdictionem.

ADDITIO. De iſto eſt caſus expreſſus in cap. dilecti filij, ubi uerba iſtius. l. recitantur, extra eod. titu. & ibi Innocen. Hoſtien. & Ioā. Andr. tenent q̄ ſuccedunt in comitatu, & iuriſdictione, ſecūdum Bald. hic.

TIVVLVS LVII.

DE SATISDANDO.

Procurator actoris factus apud acta non tenetur ſatiſdare de rato, ſed de defendendo. Item reuocatio mandati, quæ in notitiā iudicis uel aduerſarij non peruenit, iudiciū non impedit. procurator uero rei indiſtinctè caueat de iudicato ſoluendo. Bartol & Bald.

I. Imperat. Dioclet & Max. AA. & CC.

NOn eſt incerti iuris, cum qui apud acta m factus n eſt agentis procurator, non compelli ratam rem dominum habiturum ſatiſdare. hoc enim caſu ueluti pſentis o procuratorē interuenire intelligendum eſt. Itaq; & ſi poſtea mutata voluntate

DE SATISDANDO.

Diſturus de iudicijs, præmittit de ſatiſdando, quia hoc fit ante litem conteſtatam, ut infra eo. §. 1. & § fin. & eſt ſatiſdatio cum fideiuſſore, ut ff. qui ſatiſd. cog. l. 1.

* In oībus manu. legitur cōuentores. q̄ lectio eſt huic loco cōueniēs uſuma. Cont.

NOn eſt] CASVS. A te decem petij in iudicio coram iudice, & te præſente ordinaui procuratorem, uel te nō præſente, an compelli debeat procurator ſatiſdare me ratum habiturū, quæritur? Reſpond. quod non. Si autem te & iudice ignorantibus reuocaui mandatum, tamen quicquid per procuratorem actum eſt, ratū debet habere iudex. & hoc in ſecunda. Si autem petas ut ſatiſdet de defendendo. quia me uis reconuenire, an ſis audiendus, quæritur? Reſpond. quod ſic. Alioquin iudex non procedet, procurator autem, ſcilicet rei; an ſatiſdare debeat de iudicato ſoluendo, quæritur? Dicitur, quòd ſic, quod obtinet in omnibus caſibus.

m Acta] acta ſunt ſcripturæ quæ fiunt de actitatis coram iudice.

Acta quæ dicuntur.

n Fact' ē.] aduerſario pñte vel abſēte, & añ iudicij initiū
o Præſentis.] dudum ante litis conteſtationem, actis tātum facientibus, quantum ſi nunc in initio cauſæ dominus eſſet præſens & conſentiret, quo caſu ſimiliter non ſatiſdat. Et idem ſi quolibet alio modo conſtet de mandato, uel per inſtrumentum, uel per literas domini miſſas ad iudicem uel aduerſarium. nam his caſibus non ſatiſdat, ut hic, & ff. ut in poſſeſſ. leg. l. ſi is à quo. §. ſi procurator, & ff. rem ra. ha. ne ſatiſdatio, & inſtit. de ſatiſda. § ſin autem, & ff. de procura. l. ſi procuratorem, & ſupra de procura. l. 1. Item hæc vera, niſi in duobus caſib. ut ſi d' ope.

* Cōc. gl. j. circa pri. I c. j. extra d' pro cur.

Sententia cũ procuratore reuocato lata, an teneat: vide gl. in c. auditis, cum glo. ſuper verbo, ad illa, circa me. in ca. mandato, extra de procur.

oper. no. nuncia. l. de pupillo. §. qui procuratorio, & l. ſeq. A & ff. ad Treb. l. qui ita. §. etiam. Tu dic vt ibi.

a Noluerit.] iudice & aduerſario ignorante, ſecus vtroq; ſciẽte, vt ff. de ſolutio. l. vero procuratori. §. ſed & ſi quis. Quid autem ſi alter tantum ſciuit? Reſpon. ſi iudex tantum, nulla eſt ſententia: qa ĩ nõ legitimã perſonam ſciens tulit ſententiam, ope replicationis. ff. de col. dete. l. 3. ꝟ. de le. l. ſi legatarius. ſi reus tantum, tenet ſententia, quia iudex nil de contingentib. omiſit: ſed reus propter ſuam ſcientiam non debet habere cõmodum ex ſentẽtia ope replicationis. ſi autẽ procurator ſciuit, valet pro reo, vt hic: non pro actore, cum quo ad actorem non per legitimam perſonam fuit litigatũ, vt ꝟ. de leg. l. ſi legatarius. Et not. quod ſemper præſumitur ignorantia, niſi contra probetur, vt ff. de probatio. l. verius, & hoc ante litis conteſtationem: poſt litis vero conteſtationẽ, ſi dominum poſtea pœniteat, poteſt procurator inuito domino iudicium implere niſi iuſta ei impediat, vt ff. de procur. l. quæ omnia. §. j. ex quo enim ingerit operas, videtur ſuſpectus, vt ff. ad legem Corn. de ſal. vxori.

b Debebit.] nemo enim debet mutare cõ ſiliũ ſuũ ĩ alterius iniuriã, vt ff. de reg. iu. l. nemo poteſt.

pcuratorẽ eſſe noluerit,[a] tamen iudicium quo quaſi procurator expertus eſt, iudex ratum habere debebit.[b] Sin autem ei ab aduerſario ſuo oppoſita fuerit in ipſo litis exordio[c] defenſionis[d] allegatio:[e] etiam ipſe quaſi abſentis in hac parte procurator ſatiſdationem ſuper excipiẽda B lite[f] præſtare cogit. qua[g] non præcedente, lis quæ ei data eſt, vlterius procedere à iudice non concedit.[h] Rei autẽ procurator[i] vel defenſor,[k] etiam ſub geſtorũ teſtificatione factus, in ipſo litis limine[l] iudicatum ſolui ſatiſdationem in omnib. cauſis præſtare cogitur.[m] Dat. IX. Kalen. Nouemb. CC. Conſs.

TITVLVS LVIII.

DE FORMVLIS † ET IMpetrationib. actionum ſublatis.

† aliàs de iuris formulis. & ĩpetratiõe actionum ſublatis.

Rubrum ſummat totum nigrum: quia ſupervacua formula ſunt ſublata. & non oportet actiones a pontificibus impetrare; ſed ſufficit eas aperte proponere. h. d. lex prima & ſecunda. Bal. concor. Sal.

I. Imp. Conſtantius A. Marcellino præſidi Phœniciæ.

c Exordio.] tunc enim fieri debet, vt ff. de procu. l. Pomponius. §. ratihabitionis, & infra proxi. §. & quia eſt dilatoria exceptio, vt infra, de probat. l. exceptionem.

d Defenſionis.] i. q defendat arbitrio boni viri, vt ff. de procu. l. ſeruum. §. an prætor. Accur.

e Allegatio.] i. exceptio quaſi procuratoria.

f Lite.] quacunque velit reus reconuenire procuratorem nomine eius pro quo agit, vt ff. de procur. l. omnium, & l. non ſolum.

g Qua.] ſ. ſatiſdatione.

h Conceditur.] pœna enim non defendentis, &c. vt ff. de procur. l. mutus. §. pœna, tenetur etiam domino mandati ad intereſſe, quaſi hoc fuerit mandatum, vt defendat, vt ff. de procu. l. ad rem, & l. ad legatum.

i Procurator.] cum mandato.

k Defenſor.] ſine mandato.

l Limine.] i. introitu.

m Cogitur.] vt inſtitu. de ſatiſda. §. fina. & ꝟ. de conſor. eiuſdem lit. l. 2. quæ continet tria, vt ff. iudicatum ſolui. l. iudicatum ſolui. j.

¹ Concor. gl. 1. in fi. in c. 1. extra, de procura.

DE FORMVLIS ET IMPEtrationibus, &c.

Dixit de ſolennitate ſatiſdationis quæ fiebat olim, & hodie in principio iudiciorum, nunc de ſolennitate formularum actionum quæ fiebant olim, vt impetrarentur a collegio pontificum, vt ff. de ori. iur. l. 2. §. deinde ex his legibus. hodie non, vt hoc titulo.

Iuris formulæ.] CASVS. Olim ſiquis volebat intentare actionem, impetrabat à iudice quandam formulam verborum quã debebat proponere: & ſi caderet à ſyllaba, cadebat à tota cã: quam formulam tollit imperator in hac l. de medio.

Iuris formulæ[n] aucupatione[o] ſyllabarum inſidiantes cunctorum actibus,[†] radicitus amputentur.[p] Dat. X. Kal. Feb. Conſtantio. III. & Cõſtante. II. AA. Conſs.

† al. auctoritatibus.

n Iuris formulæ.] i. ſolennitates.

o Aucupatione.] quia ſicut quis ſtudet capere aues, ſic ſtudebat aliquis capere ſuum aduerſarium in ſyllabarum prolatione, vt ſic eũ à cã cadere diceret, ſi à ſyllaba caderet.

p Amputentur.] vt ſupra de his qui in eccle. manu. l. fin. & ꝟ. de teſta. l. quoniam, & ſ. de arbitris. l. ne in arbitris. §. fina. Sed arg. contra. ff. de integrum reſt. diuus, & ꝟ. de appe. ex illo, & l. nominationes, Item contra. ff. de iure fiſci, in fraudem. §. quoties, vbi cãm amittet etiam hodie ſi mutet ſyllabam: ſed ibi non ſolũ aliter protulit, ſed & mutauit verbum actorum, falſitatem committendo, vel ſpeciale in procuratore fiſci. Accur.

II. Impp. Theodoſius & Valenti. AA. Hierio præfecto vrbi.

B Nulli † prorſus nõ impetratæ[*] actionis in maiore[q] vel minore[r] iudicio agenti opponatur exceptio,[ſ] ſi aptam[t] rei & propoſito negocio cõpetẽtem eam eſſe conſtiterit. Dat. X. Kal. Maij, Felice & Tauro Conſs.

† C. T. 2. 3. 1.

* à prætore, vel magiſtratu iudicẽte, nõ à Pontificib. vt falſo putat Accur.

TITVLVS LIX.

DE IVREIVRANDO propter calumniam dando.

C *Siue quis exigat ab aduerſario probationem; ſiue quis petat ad probandum ſe admitti, debet primo iurare de calumnia. & teſtes qui ſunt viles perſonæ, non ſunt torquendi: niſi in defectum aliarum probationum. Bal. Vel ſic: In omnibus cauſis in quibus neceſſitas probationum exigitur, petẽs prius de calumnia iurare tenetur. & vbi petatur, q quæſtio de ſeruis habeatur, debet iurare, quod nõ odio ſeruorum nec dominorum petit, ſed quia aliter veritas haberi non poteſt. Salic.*

Nulli prorſus.] CASVS. Si aliquis actionẽ aliquã intentare velit, licet formulam verborũ non impetrauit: non eo prætextu ab agendo ſiue coram iudice ordinario ſiue delegato repelletur, ſi ſuæ cauſæ actionem aptam eſſe conſtiterit.

q In maiore.] vt apud ordinarios.

r Vel minore.] i. pedaneo ſiue delegato.

ſ Exceptio.] quod non impetrauit actionem à collegio D pontificum: vt ff. de orig. iur. l. 2. §. deinde ex his legibus. Accurſius.

t Si aptam.] ff. ſi menſor fal. mo. l. prima. & ſi ineptam formam, amittit.

ADDITIO. Aduertas, quòd de iure canonico non eſt neceſſarium nomen actionis exprimere, ſed debet factum ita clare proponi, vt ex eo ius agendi colligatur, vt in c. dilecti, extra de iudicijs. Et ſi quis forte ineptam actionem, vel intentionem propoſuerit, abſoluitur reus ab inſtantia iudicij. & audietur iterum actor ſi apte egerit vt in cap. examinata, illo titulo.

DE IVREIVRANDO PROPTER calumniam dando.

Dixit de ſatiſdatione quæ fit ante ingreſſum iudicij: nunc de iureiurando quod fit ſtatim poſt ingreſſum: vel econtra: dixit de inſtantia iudicij ſiue de iudicio, premittit de hoc quod fit in initio iudicij.

In om-

In omnibus.] CASVS Petebam à te decem lite conteſtata uel poſt, non curo, protuli inſtrumentum publicum quo cōtinebatur me tibi mutuaſſe prædicta decem, tu cōtra excipis de falſitate inſtrumenti. an iurare debeas non animo calumniandi te probationē exigere, quæritur? reſp. ꝙ ſic, ſiue in medio cauſæ, ſiue in principio, ſiue fuerint prolatæ litteræ priuatæ, ſiue inſtrumēta publi. & hoc in prima: in ſecūda dicit, ſi paterfamilias me & Titiū inſtituit hęredes, & in diuiſione rerum hæreditariarum occurrat aliqua res quā Titius cohæres dicit nō eſſe hæreditariā, & petā ſeruos hæreditarios torqueri, vt eruatur ueritas, an ſim audiendus, quæritur? reſp. ꝙ nō, niſi prius iurauero me animo calumniādi hæc nō petere. ſ. nō in odiū ſeruorum, vel in cohæredis offenſam, ſed quia aliter ueritas ſciri non poteſt. & hoc in ſecunda.

a Litteras.] litteras dic priuatas, ſed inſtrumentū publicū. vel dic litteras, 1 vt quia dubitabatur an ſint illius tabellionis, & ſic eſt cōtrouerſia de ſcriptura, & ꝑ conſequens veritatis. de inſtrumēto dic ꝙ bene conſtetur eſſe illius tabellionis, ſed dicit eum falſum ſcripſiſſe, & ſic de veritate quæritur ſola.

V. Imp. Iuſtin. A. Demoſtheni præfecto prætorio.

In omnib. cauſis, ſiue ꝑꝑ litteras a fuerit apud te certatum, ſiue propter inſtrumenta, ſiue propter quicquam b aliud in quo neceſsitas probationis incumbit, c ſancimus non aliter eaſdem probationes præſtare compelli, d niſi prius qui eas expoſcit, e iuramentum de calumnia ꝑſtiterit, quòd nō cauſa differendi huiuſmodi propoſuit allegationes. Nam ſacramenti timore contētioſa litigantium inſtantia cōpeſcitur. f Ne autem g peram in quæſtionem ſeruorum quidam uenientes, ſui animi crudelitatē exerceant, non aliter concedi eis qui quæſtionem ſeruorum expoſcunt, ad hoc uenire, uel à iudicibus audiri, niſi prius tactis ſacroſanctis ſcripturis deponant, h quòd non odio ſeruorum, uel propter offenſas cohæredum i ad hoc uenerunt, ſed quia aliter rerum hæreditariarium ueritatem k exquirere uel oſtendere non poſſunt. Dat. XII. Kalend. Octob. Conſtantinop. Decio. V.C. Cons.

IN AVTHEN. DE his qui ingre. ad appell. §. ſi col. v. conſti. ix.

Nota quòd iuramentum generaliter præſtitum, uidetur in quolibet articulo repertitum. Vel magis propriè loquendo, Genus ineſt cuilibet ſpeciei. Salic.

Hoc ſacramentum l hodie remittitur, cū in initio iuret nihil ſe calumnioſe in toto negocio exigere.

Litigantes & patroni cauſarū debent iurare de calumnia, & ſi debētes iurare, ad iudicem uenire non poſſunt, uel non decet eos venire, debet ad eos mitti. h. d. vſque ad. ¶. quod obſeruari. Bal. Vel ſic: l. ite conteſtata debet iuramentum calumniæ præſtari, & primo à litigantibus, ſecundo a patronis cauſarum. Et ſi qui ſunt qui ad iudicium uenire non poſſunt, vel eos uenire non deceat, iudex debet mittere notarium, qui ab eis exigat iuramētū aduerſa parte præſente. Salic.

b Quicquam] ſic ergo in exceptione ante litis cōteſtationē oppoſita iuratur. Sed an in accuſatione criminali? Reſp. ibi iuratur ſm Ioan. & B. & H. & Azo. vt hic, & ĩ. l. proxi. vbi dicit, in oībus litibus &c. circa princ. & ĩ. de pœna iudi. auth. nouo iure, & ĩ. de fi. inſtr. l. fi. Sed M. cōtra, & pro eo, quia nihil uidentur habere ſimile cum cęteris iudiciis, ut inſt. de publi. iud. in princ. Secundo quia ſatis eſt eū puniri ſimilitudine ſupplicij, ut ĩ. de accu. l. fin. Tertio quia cuilibet permittitur redimere ſanguinē ſuū. ff. de bon. eorum qui ante ſententiam mor. ſibi con. l. 1. Sed certe prima non obſtat, quia non eſt ſimilitudo aliqua in effectu exigendi, cum publica faciant pœnam fiſco inferri, priuata faciunt dari actori. Item nec ſecūda, quia non ſolum ſimilitudine ſupplicij, ſed etiam hoc iure compeſcitur calumniator. Nec tertia, quia licet permittatur redimere tranſigendo, non tamen calumniando. facit etiam pro M. ff. de bon. liber. l. qui cum maior. §. ſi patris, ubi etiam calumnioſa permittitur accuſatio. Itē pro eo ꝙ ad accuſandum admittuntur perſonæ minus legitimæ, ut ſeruorum & minorum quandoque, quorum uoces aliàs non admittuntur, ut ĩ. de auctor. præſtan. l. clarum, & ff. de accuſa. l. 2. & l. qui accuſare, cum ſi. ll. ſeq. iuncta. l. hi tamen, in princ. Accur.

ADDITIO. Vide gl. in uerbo, criminali, & ibi Abb. in c. 1. extra de iura. calum.

c Incumbit.] uel producendi, quia prima facie præſumitur falſum inſtrumētum dicenti falſum, quia præſumitur inſtrumentum uerū, uel econtra, ut ĩ. de prob. l. iubem⁹.

d Compelli.] eaſdem.

e Expoſcit.] ab aduerſario.

f Compeſcitur. Item & aliis duobus modis. ſ. pœna pecuniaria, & metu infamię quandoque, vt inſt. de poe. te. li. circa princ. Accur.

g Ne autem.] calūnioſam probationē exactionem compeſcuit, nunc tormentorum calumnioſam exactionem compeſcit. vel aliter, ſupra de iuramento probationem exigentis ab alio fieri, nunc de iuramento probantis, ſed per ſeruorū alienorum quæſtionem, quæritur enim quandoque à ſeruis, ut ĩ. de quæſtio. l. 1. & l. interrogari. Et dic quid ſit quæſtio, ut ff. ad Sila. l. 1. §. quæſtionem.

h Deponant.] i. affirment. ut ponitur ĩ. de teſta. l. hac conſultiſsima, circa finē.

i Cohæredū.] ſi forte de ſeruis hęreditariis inter hæredes quæſtio poſtuletur, ut ĩ. de quæſt. l. ſi.

k Veritatem.] 2 vbi enim ueritas aliter patefieri non poteſt, admittitur poſtulantis deſideriū, ſic. ff. ſi quis cau. l. ſi eum. 1 reſpon. & infra de app. eos. §. ſi quis, & de temp. & re. app. l. per hanc, in f. & ad leg. Cor. de fal. l. ubi, & l. falſi, & quō, & qñ iudi. authē. qui ſemel. ibi, perquiſita ueritate, &c. & ĩ. de hæ. & Ma. l. quoniā, in fi. & faciūt hæc quòd minor iuret de ueritate dicenda, ut dixi. ĩ. de eden. l. is apud quē.

Hoc ſacramentum.] CASVS. Hæc auth. legitur ſuper. l. in omnibus, in qua dicitur ꝙ quandocunque aliquis petit aliquam probationē, debet iurare ꝙ animo calumniandi non petit eam, dicit iſta auth. hodie nō eſt iurandum ſuper qualibet probatione, quia in litis conteſta. iuratur ſemel pro omnibus, ꝙ in tota lite non exiget probationem nō neceſſariam, uel calumnioſe. hoc dicit.

l Hoc ſacramentum.] quod ſic. ſ. fiebat pluries, quoties. ſ. exigebantur aliquæ probationes etiam in media cauſa, vt in authentic. de his qui ingr. ad appella. §. ſi. collat. 5. unde hæc ſumitur. Sed uidetur etiam pluries iurarī, ut ff. de damno infecto. l. qui bona. § penult. Solut. illa corrigitur per hanc. 3 uel ibi extra iudicium, hic in iudicio. Item contra in authentic. de teſti. §. quia uero multi, in fin. § collatione ſexta, ubi in medio cauſę iuratur occaſione probationum, ſed ibi de alio iuramento dicit.

ADDITIO. Aduerte ſecundum Bartol. hic quòd hæc authentic. corrigit. l. & in his tantum, quæ fiunt poſt litem conteſtatam, & ſic poſt præſtitum ſemel iuramentum tale, ſed in his quæ fiunt ante litem conteſtatam, ita iuratur hodie ſuper qualibet exceptione ſicut olim, & ſic in hoc hodie non eſt correcta. L. C.

1 Ex iſta gloſ. iuncto text. arg. ꝙ appellone inſtrorū nō cōprehendūtur ſcripturæ priuatæ, quia hic ponūt ut diuerſa, & eſt arg. ſi dat terminus ad ꝑducēdū inſtra, ꝙ poſt terminum poteſt ꝑduci ſcripturæ priuatæ. Pau. & Bal.

Sanguinē ſuū ꝑdimere cuilibet ꝑmittitur.

2 Sic dicit papa l ca. ceterū, extra e. ti. ꝙ hoc iurm præſtatur ad ueritatem eliciēdam.

3 Dic melius ſm lacob. Barto. Bal. ꝙ ibi non fuit iurum uniuerſale ꝑſtitū in figura iudicis. hic ſic.

Cum

CVm & iudices.] CASVS. In principio dicit quòd ſecit quandam conſtitutionem, qua cauetur quòd iudices cuiuſcunque generis fuerint, nō aliter lites dirimãt niſi propoſitis coram eis ſacroſanctis euangeliis. Item quòd aduocati iurent clientulis ſuis ſe fidele patrociniũ præſtaturos, aut cauſam deſerturos ex quo nouerint iniuſtã uel deſperatã eſſe, ſed quia in illa cõſtitutione nulla fiebat mentio de principalibus pſonis, actore. ſ. & reo, ideo ſtatuit hic quòd nullo modo in allegationibus ſuis audiatur actor uel reus, niſi poſt litem cõteſtatam iuramentũ calũniæ præſtiterint, & hoc in prima parte. Iurabit ergo actor ſe credere habere iuſtam cauſam, nec eã mouere animo calũniãdi. reus quia credit ſe uti iuſta inſtãtia, & ita ad colluctãdũ peruenerit. Demum iurent aduocati coram iudicibus, propoſitis ſacroſanctis euangeliis, ſcilicet quod in cõſtitutione illa, infra de iudic. l. rem non nouam, ſancitum eſt, & hoc in ſecunda. Si aũt aliquis fuerit qui iurare debet, & tãtæ fuerit dignitatis, quòd ad iudicem peruenire non debeat, uel mulier, in domo ſua iurabit miſſo officiali præſente aduerſario vel eius procuratore, & hoc in tertia. An aũt I cauſa pupilli, uel adulti, uel filij iurare debet pupillus, uel adultus, uel filius, aut tutor, uel curator, uel pr̃? quæritur? Reſp. quòd tutor, &c. quia illi forte nouerunt factũ, nec iurabunt quòd ſit iuſta cauſa, ſed quòd credant eam eſſe iuſtam, omnibus iuramentis, &c. & hoc in quarta. Item ſi lis per procuratorem inferatur ſiue defendatur, demũ facta litis conteſtatione niſi de calumnia iuretur, ulterius non erit procedendum. In eo tamen differunt quòd actor corã iudice cauſæ, uel coram iudice loci in quo moratur, reus uero tantum coram de cauſa cognoſcẽte iurat, & hoc in quinta. Hæc quidẽ ita vera ſunt, quòd hoc iuramentum pro cõi utilitate introductũ ſit, & de conſenſu partium remitti non pōt, & hoc in ſexta. Si uero cã alicuius collegij, ſeu alicuius uniuerſitatis, ſeu cuiuſcunq; corporis, uel ẽt priuati, data etiam ſatiſdatione de rato, per aliũ moueatur, lite conteſtata ulterior nõ conceditur proceſſus extendi, niſi vel priuatus, uel maior pars vniuerſitatis de calũnia iurauerit, & hoc in ſeptima. Et ſi actor iurare cõtradixerit, cadit ab actione, reus uero pro cõfeſſo habetur, non tamen ipſo iure, ſed demum lata ſnĩa, ut in auth. ut litigantes iurent. §. illa, & hoc in octaua parte. Hæc vero quæ dicta ſunt de præſtatione iuſi, locum habent non ſolum in cauſis futuris, ſed ẽt iam cœptis, ſub tali ſũdiuiſione, ut ſi utraq; pars præſens eſt, utrinq; iuretur. Altera uero abſente, à pręſente iuſm pręſtetur, neutra uero præſente, abſque calumnia huius iuramenti lis libere dirimatur. Viuianus. Nota ex iſta. l. hic de duplici iuramento. ſ. partium & aduocati, primo iurant partes, ſecundo iurat aduocatus, & ex hoc ordine notat gl. quòd cum aduocatus antequam iuret non poſſit fungi officio aduocationis, quòd tempore quo reus reſpondet libello, debet iudex præcipere aduocato quòd ſtet à remotis, ita quòd non poſſit inſtruere reſpondentem. non poteſt ergo aduocatus dictare reſponſionem clientuli, de hoc eſt caſus extra de iudic. c. paſtoralis. Bal. hic.

II. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

A CVm [&] iudices non aliter cauſas dirimere conceſſerimus, [*] niſi ſacroſanctis euangeliis propoſitis, [a] & patronos [b] cauſarũ in omni orbe terrarũ, qui Romano imperio ſuppoſitus eſt, prius iurare, & ita perferre cãs diſpo B ſuerimus, [c] neceſſariũ duximus præſentem legem ponere, per quã ſancimus in omnibus [d] litibus quæ fuerint poſt præſentem legem inchoatæ, non aliter neque actorem, neque fugientem [e] [*] in primordio litis exercere certamina, niſi poſt narrationẽ [f] & reſponſionẽ, [*] [g] antequã utriuſque [h] partis aduocati ſacramentum legitimum præſtent, ipſę principales perſonæ ſubeant iuſiurandum, & actor [i] quidem iuret nõ calumniandi animo litem ſe mouiſſe, [k] ſed exiſtimando [l] bonã cauſam habere, reus aũt non aliter ſuis allegationib. vtatur, niſi pri⁹ & ipſe iurauerit, quòd

[*] al. cõceſſimus.

[a] Propoſitis.] ſed non tactis, vt j. tit. 1. l. rem non nouam, in principio. Nam de illa fit hic mentio, quæ fuit facta ante iſtam, licet poſterior ſit in ordine. ſic ẽt propo nuntur, ſed non tanguntur, ut ſupra de epiſcop. & cleric. authentic. ſed iudex. Cum enim iurat in principio quando fit iudex, quòd omnia recte iudicabit, non oportet quòd plus iuret, ut in auth. iuſiurandum quod præſtatur, &c. §. & æquus, col. 2.

[b] Patronos.] i. aduocatos.

[c] Diſpoſuerimus.] ut j. tit. j. l. rem non nouam, §. patroni.

[d] In omnibus.] contra M. ſed ipſe ad pecuniarias refert, ut ff. de uerb. ſig. l. litis nomen.

[e] Fugiẽtem.] i. reũ. Accur.

[f] Narrationem.] i. dicere, poſt litis conteſtationem, ut j. de lit. conteſtat. l. j. ſed certe immo in prin. debet fieri, ut j. ea. l. §. fi. q eſt contra. Solut. ſatis dicitur fieri in primordio, ſi ſtatim poſt fiat, ut j. p xi. & ff. ſi cer. pe. l. lecta. §. dicebam.

[g] Reſponſionem.] Nec diſtinguo an reſponſio ſit affirmatiua vel negatiua, quia vtroque modo lis conteſtatur, quamuis contra uideatur j. titu. j. l. rem non nouam. §. patroni, ſed nos ſtamus huic litteræ, quæ ſimpliciter loquitur. Iaco.

[h] Vtriuſque.] per hoc apparet aduocatos patres non debere in interrogationibus vel reſponſionibus inſtruere, quia prius fiunt quam ipſi aduocati iurent, uel aliquod C officium habeant in cauſa.

[i] Et actor quidem iuret.] ſic ergo prius iurat actor quã reus. nec obſtat quod prius ponitur de ſacro rei, ut inſti. de pœn. teme. liti. §. j. non enim eſt ordo ſcripturæ ſeruandus, ut ff. de ſolu. l. nec enim, & de pecu. legat. l. quidam, & inſtitu. de pœn. te. liti. §. j. nec quod ibi dicit, prius &c. quia intellige, iurat reus prius. ſ. quàm audiatur in proceſſu cauſæ, non autem prius quàm actor, ut hic dicit. ff. de iureiur. l. iuſiurandum & ad pecunias. §. qui iuſiurãdum, & ff. de act. empt. l. Iulianus. §. offerri. Sed quid in duplicibus iudiciis? Reſp. quilibet iurat ut actor, & ut reus. ff. famil. erc. l. inter cohæredes. §. qui familiæ. Sed quis prior dicitur? Reſp. ille qui prior prouocauit. ff. de iudi. l. in tribus, & l. ſeq. Item quæro ſi peto decem, & tu confitearis debitum, ſed exceptionem pacti opponis, quis primo iurat? Videtur excipiens, ut ff. de excep. l. j. Sed puto cõtra, ut originalis cã inſpiciatur, ut ff. de donat. l. qui id quod, in prin. & j. ad Maced. l. ſi filiusfa. aliquid.

[k] Mouiſſe.] id eſt mouere, ut ff. fami. erc. l. inter. §. qui D familiæ. Itẽ an remittatur hodie hoc iuſiurandum parentibus & patronis? olim ſic, ut ff. de no ope. nun. l. de pupillo, & ff. de iureiu. l. iuſiurandum, hodie non, ſecundum quoſdam, ut j. ead. §. ſed quia. Azo quòd ſic, cum non inueniatur correctum, ut j. de app. l. præcipimus, in fin. Itẽ an in cauſa appellationis ſit iterũ iurandũ? Pla. & Azo, quòd non, ut in auth. de his qui ingre. ad app. §. ſi. coll. 5. & pro eo ẽt faciunt omnia q inducuntur quod cã appellationis ſit eadẽ cũ prima, ut ff. de iudi. l. proponebatur, ut j. ne in una eademq; cã liceat tertio pro. l. j. & j. de tẽp. & repa. app. l. per hanc. Ioan. contra, & pro eod. infra de iudi. l. properandum. §. his omnibus, & in authẽ. ut litig. iu. in princi. collati. ix. & ff. de damn. infect. l. qui bona. §. ſi quis ſtipulaturus, & §. ſequ. [*] Item quid, ſi triennio finita ſit iudicij inſtantia? Reſp. iterum iurari. Idem dicit Io. ſi in medio triennij ſit iudex mutatus, qđ forte nõ eſt uerũ, cum ex eiſdẽ actis iudicetur, ut ff. de iud. l. mortuo, & l. proponebatur, ſed pro eo facit ff. iud. ſolui. l. cũ apud. Item in auth. de teſti. § quia vero, collat. 7. ubi dicit, mali tiam

[*] Græco more dicti [illegible]. Contius. i. litem conteſtatã. Cõtius

[*] Et ſic iuſm calũniæ eſt de credulitate, ut dicit gl. j. circa prin. in c. pen. de iuramen. calum.

[*] Quid debeat iurari in hoc iuram. calũniæ, uide gl. ſup uerbo iuſm, in c. 1. extra eo tit.

[*] Ita quæſtio eſt hodie deciſa d iure canonico in ca. pen. in prin. e. tit. lib. 6.

putans ſe bona inſtātia [a] [*] vti, ad reluctandum perue nerit, & poſtea [b] vtriuſque partis viros diſertiſsimos aduocatos (ſecūdum quod iā diſpoſitū [c] eſt à nobis) iuramentum præſtare, ſacroſanctis uidelicet euāgeliis ante iudicem poſitis.

IN AVTHENTI. de his qui ingre. ad ap. §. ſi coll. v. conſti. xi.

Iſta authentica reſpicit formam iuramenti, & aliquid adijcit ei. Bald. Vel ſic: In iuramento calumnia continetur quòd nulla probatio non neceſſaria exigetur. Salic.

[d] N iſto iuramento [e] adiiciendum eſt, nullam in tota lite exacturum probationem, niſi quam pro ueritate putat quis neceſſario eſſe exhibendam, ne ſæpius iuretur [f] in cauſa.

IN AVTHEN. VT litigantes iurent. §. 1. coll. ix. conſtitu. v.

Principales perſona, & illa ad quas inſtantia & ius negocij tranſit, debēt iurare de calumnia coram iudice competente, uel coram officialibus ab eo ex cauſa miſsis, præſente aduerſario, excepta muliere, quæ ſe aduerſario nō exhibet, & actor nolens iurare perdit litem, & reus abſoluitur. e contra reus nolens iurare condemnatur. Item administratores iurant de calumnia. Bald.

[†] P Rincipales perſonę, [†] vel illæ ad quas negociū in medio migrauerit, [g] coram iudicibus [h] iurēt, quod nihil penitus cauſa patrocinii iudicibus, vel alii cuicūque perſonæ pro hac cā [i] dederint, vel promiſerint, uel poſtea dabūt uel per ſe, vel per aliam mediā perſonam, exceptis his quæ propriis aduocatis pro patrocinio præſtāt, aliisq; [k] perſonis quibus noſtræ leges dari diſponunt. [l] Sed ſi in ſacro conſiſtorio lites vel conſultationes intromittantur, ſub preſentia ſacri ſenatus prædictū iuſiurandum prętetur. Sed ſi quis litigantium ad iudicem venire nequeunt, [m] prædictum iuſiurandum pręſtēt corā officiis ab adminiſtrātibus directis ad eos cū aduerſa parte. Mulier honeſtæ uitæ abſente aduerſario iuret coram officialibus. Sed ſi partes in aliis locis abeſſe contingat, uel una earū abſens fuerit, iuret ſub geſtis monumentorū apud iudicē prouinciæ, uel apud defenſorē locorū.

Si quis autem litigantiū prędictum iuſiurandum præſtare noluerit, per ſentētiam iudicis actor caſum actionis, reus condemnationem ſuſtineat. Tutores & curatores in cauſis quas agunt, prædictum iuſiurādum præſtabunt.

Finis authenticæ. Sequitur textus. l. C.

Sin autem uel dignitas uel ſexus [n] perſonæ nō cōceſſerit eam ad iudicē peruenire, in domo litigatoris [o] ſacramētū procedere,

---

etiam litigatorum terreri. Item infra de iudic. properandum. §. ſi autem, in medio. Item quid ſi actio mutetur patiente reo, ſed non cauſa? Reſpondetur non iurari iterum, cum ſuper facto magis quam ſuper actione ſecundum H. iuretur, licet Azo contra, vt dixi ſ. de eden. l. edita. Item quis iurabit quando agit coniunctus pro perſona ſibi coniuncta cōtra uoluntatē, ut ff. de liber. cauſ. l. 3. & 4. & [d] ſ appel. non tantū Reſ. qui agit, cum magis propter ſuū dedecus vitandū agat, vt ibidem dī de liberali cā. l. 1. in fin. Accur.

[a] Inſtantia.] Caue tibi, quia reus nō debet iurare rem ſuam eſſe, uel ſe ignorare rē ptinere ad actorē, nā ſi ſciat rē ptinere ad actorē, ſi tñ iuſtā cauſam habeat ſubeundi iudicium, ut euictionis, non peiorat, ut hic: ſecus, in actore dico. Vel ſi vult reus, pōt confiteri rem eſſe actoris, & nihilominus aget de euictione, ut dixi. ff. de neg. geſt. l. at quæ natura §. dum me.

[b] Poſtea.] ſ. ſancimꝰ.

[c] Diſpoſitū.] ut ī. de iudi. l. rem non nouam, & l. hic auth. In iſto iuramento.

[d] N iſto iuramēto.] Iſta authent. ad l. C. ſic cōtinuatur: In iuramēto calūniæ ſecūdū. l. C. continebatur tale capitulum, quia iurabat actor ſe credere iuſte mouiſſe litem, & bonam cauſam haberē. reus autem iurabat quod credit ſe iuſte defendere. Per iſtam authē. additur aliud capitulum in iuramento calumniæ, quod actor & reus debent iurare quod non exigēt aliquam probationē quam non putent neceſſariam, & iſtud iuramentum præſtat ſemel in cauſa principali, & nō ſępius. No. per iſtam authent. quòd reſponſio facta per uerbū credo, faciat probationem. uerius dic quod releuat ab onere probandi, quia nō debet quis aduerſariū grauare in onere probandi in eo quod credit eſſe uerum, & aduerſariū veritate fulciri, & iſte eſt unus finis ad quem ordinatur calumniæ iuramentum, ſecundum Bal.

[e] In iſto iuramento] Hæc & illa quam dixi in l. j. hoc ſacramentum, idem ſunt, & eodem loco, & una eſt ſuperflua, quæ ibi dixi, & hic dicere poſſem.

[f] Iuretur.] ut fiebat olim, ut ſ eo. huius, ut in auth. de his qui ingr. ad app. §. ſi. & ſequitur alia, quæ incipit, principales.

CASVS. P Rincipales.] Habuiſtis ſuperius duo capitula cum iuratur iuramento calumniæ, in auth. iſta additur tertium capitulum. ſ. quod actor iuret, ſimiliter & reus quod non dedit, uel dabit, uel promiſit iudici, uel alicui perſonę aliquid, vt pro eo iudicet. vnde auth. iſta dicit, quod principales perſonæ iurent de calumnia, & ſi pēdente lite & & præſtito iuramento calumniæ moritē alter, vel vterque eorum, hæredes iurabunt de calumnia, & in iſto iuramento calumniæ continetur quod actor vel reus per ſe vel per alium non dabit, vel dedit, vel promiſit aliquid iudici, uel alij perſonæ vt pro eo iudicet, niſi quatenus iura permittunt, puta aduocatis pro patrocinio eorum, vel apparitoribus pro ſportulis. Viuianus.

[†] Principales.] quæ inchoauerūt cauſam.

[g] Migrauerit.] puta hæredes, & certe verum eſt, quod quantum ad hoc capitulū iurare debent, ſed quantum ad alia quid erit? Reſp. idem. ſ. quod iurent, vt ff. de damno infect. l. qui bona. §. ſi quis. Item & procurator forte ſubibit quo ad hoc ſacramentum, ad quē cauſa tranſit.

[h] Iudicibus.] Nota in præſentia iudicis, ſicut dico in ſacramēto teſtis. Accur.

[i] Pro hac cauſa.] ſ. occaſione huius cauſæ, non dicas, ut pro eo in cauſa feratur ſententia, quia ſic nō bene ſequeretur exceptio. non enim datur aduocatis ſalarium ut faciant ut pro eo feratur ſentētia, ſed ut iuuent eum in cauſa ſecundum H.

[k] Aliisq;.] puta executoribus, nam eis ſportulæ præſtantur vt ſ. de epiſco. & cle. l. cum clerici, in fine, & authent. generaliter, & authen. ſed hodie, & inſtit. de actio. §. tripli. Item xenia iudici dari licet, ut ff. de offic. præſid. plebiſcito, & de offic. proconſ. l. ſolent, in fine.

[l] Diſponunt.] in libro Ir. non eſt plus. ſed M. adiecit, ſed ſi in ſacro, &c & accepit ex eodem corpore, ut litigantes iurent.

[m] Nequeunt.] propter infirmitatem ſuam.

[n] Sexus.] ad hoc. ſ. de offic. diuer. iudi. l. j.

[o] Litigatoris.] coram miſſis ad hoc ex officio, ut in authen. ut liti. iurent. §. ſi vero mulier, collat. ix. & ff. de iureiu. ad perſonas, & ī. de reb. cre. generaliter, & in auth. de te-

---

[a] ἐνςάσεις quo uerbo Æſchines cōtra Cteſiphōtem utitur: in eadē ſignificatione.

[†] Concor. c. j. in pri. extra e. ti.

Sportulæ & xenia poſſunt dari iudicib.

altera videlicet parte, vel procuratore eius pñte [a]

Administratores legitimi debent iurare de calumnia secundum credulitatem eorum: alias iuramentum firmum remanet, & ius. Salic.

Quod obſeruari oportet & ſi tutores, vel curatores, vel aliæ quędam ſint perſonæ, quæ adminiſtrationem alienarum rerum auctoritate legitima gerunt. Conuenit. n. & ipſos iureiurando [d] affici: quia ipſi cauſam [e] ſcientes, ita B ad eam [f] perueniunt [g] neque enim pupillus, neque adultus, vel aliæ huiuſmodi perſonę, ſed ipſi qui pro eis tutelam, vel curã, vel aliam legitimam gerunt adminiſtrationẽ, ſcire [h] pñt cauſam, [i] & ita ad iudiciũ peruenire, eo ꝙ [k] ex ani ſui ſcientia [l] iurent. Et licet B veræ cauſæ [m] natura alia forſitã eſt, tamẽ quod quiſque credit & exiſtimat, [n] hoc eſt, iurandum.

de teſti. §. & quoniam. colla. 7.

[a] Præſente.] hic & in teſte, vt j. de teſt. l. ſi quando.

[b] Vel curatores.] ſed ad quid, cum eorum confeſſioni nõ ſtetur, vt ff. de confeſ. l. certum. §. ſed an & ipſos, quę eſt contra? Reſpon. non ſtatur: [c] vt in cauſa ſua ſtaret: quia hic audietur, ſi per errorem fuiſſe, vel iuris probat ſe erraſſe, ſecundum Hu. hoc non videtur valere, cũ n. idem eſſet in alio quo ad facti errorem, vt ff. de interr. actio. de ætate. §. ñ. & s. de iur. & fac. ig. l. error. Alij dicunt (& hoc eſt in vſu) non ſtari, ſi petere reſtitutionẽ etiam in eodem iudicio dandam. licet quidã dicant, ꝙ tunc demum detur teſtõ, cum actio transfertur in eum: ſed & hic eſt in dubio qñ transferatur. quidam enim dicunt durante officio, vt Azo. alij deniq; eo finito. transferri enim conſtat, vt ff. de re iudi. l. ſi ſe. §. tutor, & de admi. tuto. l. 2. & quando ex fact. tut. l. 2. & l. pen. & l. poſt mortem. §. tutor. Tertij dicunt, quod non ſtatur, vt ex ea detur actio: nocet tamen, [?] vt exinde ſequatur ſentẽtia ex qua dabitur actio. Tu dic, ꝙ ſi minor ſuſcepit litem cum auctoritate tutoris, quod poteſt, vt j. de auc. to. præſt. l. clarum, & ff. de admi. tut. l. 2. §. ſufficit, non ſtatur dicto tutoris confitentis ſine pupillo, vt ibi, ſed ſi ipſe tutor, tunc diſtingue, [?] quia ſi præſente pupillo, & non contradicente confitetur, valet vt hic: ſi abſente, & intellectum habuerit: non, vt ibi, & arg. j. de iur. de lib. potuit & eadem diſtinctio fiat in omnibus ſimilibus, C adminiſtratoribus. [?] Item ſi vnus ſit tutor plurium pupillorum, & vnus pupillus agat, alter accipiat iudicium: an tutor ſimul pro vtroq; iurabit? Reſpon. ꝙ ſic, vt ff. de tut. l. accipientis, quod ſi fiat, peierabit. Nam impoſſibile eſt quod credat vtrumque bonam cauſam habere. Dic ergo contra: ꝙ non poſſit in vtraq; eſſe actor, & reus, vt ff. de procur. l. ſi. §. ſi plures, & l. illa accipientis, intelligatur quando vnus pupillus agit cõtra extraneum, & alius conuenitur ab eodem extraneo: nam ſufficit vnum ſacramentum calumniæ tutoris pro vtraque cauſa. Vel loquitur ibi ſecundum antiqua iura quando non iurabatur, vel iurabatur ibi ab ipſis pupillis auctoritate tutoris: quod poteſt fieri, vt modo dixi.

Perſonæ.] vt patet in bonis filij aduentitijs, vt j. de bo. ma. l. j. Item actor minoris decreto conſtitutus, vt s. de procur. l. neque. Item orphanotrophi & ſimiles, vt ſyndicus, vt s. dixi de epiſ. & cle. l. orphanotrophos, & ff. quod cuiuſque vniuer. nomi. l. item. §. actor. Verum in filio poteſt probabiliter diſtingui, agat pater vel conuenitur nomine filii: & tunc iuret de calumniæ pater. An filius agat vel conueniatur, quod eſſe poteſt de auctoritate patris, vt j. de bo. quæ libe. l. j. §. ſi. & tunc filius iurabit de calumnia, ſi alias habeat legitimam ætatem, quia maior eſt. In caſtrenſi aũt, vel quaſi, & aliis quæ tantũ ipſi filio acquiruntur, dico ipſum filium iurare, vt ff. ad Macedo. l. 2. & ff. de actio. & oblig. l. filiusfa. cum conſenſu tamen patris, vt j. de bo. quæ libe l. ſi. § i. Item cum in cauſa momẽtaneę poſſeſſionis ſeruus, & pupillus, & quilibet extraneus admittitur, vt j. ſi per vim vel alio. l. j. nunquid de calumnia iurabunt? Reſp. ſic, arg. s. qui ven. ætatem impe. l. j.

[d] Iureiurãdo.] ſcilicet iſto. ſecus in iuramento in litem, vt ff. de in litem iur. l. videamus.

[e] Cauſam.] id eſt iuſtitiam cauſæ.

[f] Eam.] ſcilicet cauſam.

[g] Perueniunt.] iurando prius.

[h] Scire poſſunt.] ex hoc dicunt quidam ſi adultus ſcit veritatem melius quàm curator, A quòd ipſe de calumnia iuret, vt ff. de adm. tut. l. j. §. ſufficit, & de auct. tut. l. accipientis, & s. de procur. l. ñ. & j. de auct. præſt. l. clarum, ſecus in pupillo, vt arg. j. de ſal. mo. l. j. in ſi. & ff. de iureiur. qui iuraſſe, ibi, quia ſciens &c. Sed arg. contra id quod dictum eſt de pupillo. ff. de libe. cau. l. fina. Sed quid ſm eos ſi adultus, vel curator ſciant æqualiter, quis eorum iurat? Reſp. ille qui conuenitur, vt dicit lex de adm. tut. l. j. § ſufficit. Sed tu dic ꝙ nunquã minor de calũnia iuret. quia hoc iuſ m cadit tantum in legitimã perſonam: & ideo dicit, ꝙ tutor, vel curator ſciunt cãm, id eſt qualitatem cãæ, ſit iuſta, vel nõ: ſed minor non: licet ſciat factũ ita bene, vt curator. Nec obſtat, qđ dixi, ꝙ poteſt eum conuenire auctoritate curatoris: quia & tunc curator iurat. ſic ergo alius agit, & alius iurat. ſed reſponde, tutor agere videtur cum auctoritatem præſtat, vt s. de ve. iur. enu. l. j. §. omnia enim merito. An autem de veritate dicenda iuret? Reſpond. ſic. ſm Ir. & Ioan. & nos, vt s. de hæret. l. quoniam, in ſi. & j. de quæſtio. l. interrogari, & ff. re. amo. l. Marcellus. §. j. & ff. ad Sillan. l. j. §. impuberi. Item quia reſtituitur contra confeſſionem ergo interrogatur. vt ff. de confeſ. certum. §. pen. & dixi de hoc s. l. proxi. in ſi. idem dico in filio, cuius nomine conuenitur pater: & in ſeruo, cuius nomine conuenitur dominus: & monacho & conuerſo, ex quorum facto conue- C nitur, vel agit abbas, vel prælatus, licet non ſic eorũ noie conueniatur, vt prædixi. Item no. ꝙ cũ quærit de veritate, palam reſpondetur, nõ ſecrete: ſed nec quæretur ab eo, an credat, vel non, ſed an ita ſit vel non, vt & à teſte. Itẽ quid ſi aliquis ſe minorem dicens vult curatorem conſtituere ad cauſam: & aduerſarius negat: an ſuper hoc de calumnia iuretur? Reſpon. ſic, arg. ff. de iud. l. ſi quis ex aliena, & ff. ſi quis in ius vo. non ie. l. 2. & j. qui tut. dare poſ. l. j. & ff. de tut. & cur. da. ab his l. ei qui. Vel dic iurari de calũnia in facto principali ſub hac exceptiõe, ſi maior ſit, arg. ff. de dã. infe. prætor. §. ſi controuerſia, & l. inter. §. ſ.

[i] Cauſam.] id eſt iuſtitiam cauſæ.

[k] Eo ꝙ.] quaſi diceret, vt ꝙ adultus iuret ſi melius ſcit factum, quam curator, ſed certè immo curator eo ꝙ &c.

[l] Scientia.] conſcientia ſuæ credulitatis, non de veritate facti. Vel dic quam habent circa iuſtitiam cauſæ.

[m] Cauſæ.] factum.

[n] Exiſtimat.] ſic & quoddam aliud eſt de credulitate, vt in auth. vt hi qui ob. ſe habe. perhi. §. vt autem. colla. vj. ſecus in ſacramento teſtis, vt j. de teſtib. teſtium, & in authen. de hære. & Falc. §. hinc nobis. collatione prima, licet quidam dicant in facto teſtis debere inſeri etiam de credulitate, per prædict. auth. Item no. ꝙ ex hoc quod eſt D hic, inducta eſt generalis conſuetudo quærendi, credis hoc, vel non: cum per eam tollatur onus probandi ei pro quo eſt inductum hoc ſacramentum, vt s. au. h. in iſto. Sed videtur, ꝙ non tenetur ad hoc reſpõdere: cũ non iurauerit, niſi ſuper tribus, vt in prin. l. & in auth. continetur. Reſpondeo: Debet ita fieri: credis ſuper hoc titulo aliquam debere tibi fieri probationem? Sed conſuetudo generalis admiſit vt dixi: & etiam quidam iudices adijciunt, quod non vtetur falſa charta, vel teſte. ſed de iure fieri non debet, cum, vt dixi, tantum tria capitula ſint. Et ſunt de hoc verſus.

Iſtud iuretur, quòd lis ſibi iuſta videtur,
Et ſi quæretur, verum non inficietur.
Nil promittetur, nec falſa probatio detur.

Vt lis

Doctor. dicunt hic quod immo déant interrogari. & eorum reſpõſiones faciunt præiudicium pupillo, vel adulto ſec. Pe. & Pa. de Ca. hic.

Iſta diſtinctio habet eſt falſa: nec facit ad. propoſitum ſecundum Bald. hic.

Vera ſolutio ſuperioris ſecũdum Bar. hic & in d. l. certis. §. ſed an & ipſos, eſt iſta, quòd ibi emanauit confeſſio per modũ uoluntariæ iuriſdictionis. tũc n. non præiudicat pupillo, ut ibi ſecus ſi emanauerit per modũ iuriſdictionis cõtentioſæ: quia tunc præiudicat, vt hic.

Dic, vt quia agitur de facto ipſius adulti, Pa.

In vete. pleriſque legit, ſententia, reſtis. ba enim erat vetus iurandi forma, vt & apud Athenienſes auctore Polluce, ἀλῃ γνώμη δικάσω ταῦτα Contius. al. Et licet vera cauſæ natura forſitã alia eſt: tamẽ &c. eſſe.

Iſtud dictum glo. eſt valde ſingulare ſecundum Paul. hic, ad hoc, ꝙ actor debeat audiri, & quod iudex debet ipſum cõpellere ad litigandũ cum eo modo prædicto in gl. &c.

Vt lis tardetur, dilatio nulla petetur.
Hoc vltimum poteſt probari per l.j.ſ.de eod.j.reſpon. Item quid ſi ita eſt incertus interrogatus, ꝙ non poteſt applicare animum magis ad vnum, quàm ad aliud, vt in hoc exẽplo: Credis illum qui eſt vltra mare, viuere, an non? Reſpon. ſecũdum Albertũ & oẽs, ꝙ poteſt reſpõdere, dubito: & tunc debet dari tẽpus ad deliberandum ar.ff.de petit. hæred.l.ſi debitor,& j.de excep. ſi quidẽ, & ff.de iureiuran.l. iuſiurãdũ & ad pecunias, ibi, quid tamen ſi ideo &c.& ff.de interrogat.act.l.qui interrogatur, licet ſit argumen.contra in eodẽ titu.l.de ætate.§.nihil.ſed quidã iudices minus periti ſemper compellunt eos reſpondere, credere, vel non:per hoc quod legitur hic.& tũc do conſilium reſpondẽti, ꝙ præmiſſa negatione reſpõdeat, vt non credo eum viuere: quia non ſequitur: ergo credis eum mortuũ eſſe:quia põt eſſe ꝙ non credo eum viuere, nec credo eũ mortuũ eſſe. Sed ſi poſtponas negationẽ, vt credo eum non viuere:bene ſequitur,ergo credis eum mortuum,& ſic poſſes incurrere periurium. Sic ergo not. ꝙ non tenetur ad omnia reſpondere, nã non ad incerta protſus, vt dixi. Item non ad ea de quibus non fuit intellectũ ſin iuramento,vt de his q̃ nõ faciunt ad cãm,vt ff.de nox.l.quoties.§.fina. & de iureiurã.l.qui iuraſſe.§.fin.& infra de probat.l.ad probationem,& infra ad exhibend. l.ſecunda. Item nec ad eã,per quam eſſet contrarius præcedenti interrogationi, ne incidat in periurium, & faciat ſibi præiudicium,vt argumen.ff.de peti.hæredi. ſiquis liber.§.fin.Item nõ de facto alieno, vt ff.re.amo. l.Marcellus.§.j.quod dicunt quidã,ſed male.Item dicũt, ſi quæſtio ſit iuris,vtrum ita ſit de iure,an nõ.argum.ff. de iur.& fact.igno.l.ſecunda. Sed argument.contra.ff.de iureiurando,l.fina. Item videtur ꝙ de negatiua non ſit quærendum.cũ enim probari non põt, vt j.de probat. actor,& ea ſunt ponibilia,quæ probabilia ſunt,cum in locum probationum ſint iſtæ interrogationes inductæ,vt in authẽtic.de his qui ingr. ad appell.§.fin.collatione.5. & quia propter exonerationem probationis eſt inductũ hoc ſacramẽtum, & interrogationes,& ideo ſemper interrogatur prius interrogans an ita credat, vt per hoc exoneretur interrogatus, vt quærens non quærat calumnioſe. Licet dixi de negatiuis non quæri, tamen iudex debet quærere ſine poſitione quærentis, quando ſibi videtur, vt ff.de interrogat.actio.l.penultima,& accipe exẽplũ in exceptione in nõ numeratæ pecun.vt j.de nõ nu. pec.l. in contractibus, in principio. Item nunquid ſæpius de eodem poterit quis interrogari? poteſt enim eſſe ꝙ prius non credebat, nunc apertis teſtibus credit?& dico ꝙ poteſt. Sed argu.contra ſupra,authent. in iſto.

Omnibus alijs iuramẽtis, quæ vel ex præteritis [a] deſcẽdunt legibus, vel à nobis [b] diſpoſita ſunt, in ſua firmitate duraturis.

Quando cauſa per procuratorem agitatur ſiue ex parte actoris ſiue rei: principalis debet de calumnia iurare. Salicetus.

Sin autem abſuerit † alterutra pars, [c] & per procuratorem cauſa eius agitetur: non ante licentiã [d] habeat actor litem exercẽdam ſuo procuratori mandare, [e] niſi prius actis [f] interuenientibus in prouincia in qua degit, [g] ſacramentũ calũniæ ſubeat. [h] Similique modo ſi reus abſuerit,& forſitan per iudicatum [i] ſolui ſtipulationẽ procuratorem [k] ordinauerit, vel defenſor [l] pro eo interuenerit: & ipſe [m] vel præſente actore per ſe, vel per inſtructum [n] procuratorem,vel etiam abſente [o] eo(ſi hoc iudex perſpexerit)inter acta iuramentum præſtet quod [p] reum dare antea [q] diſpoſitum eſt.

Sacramentum calumnia non poteſt

a Concor. ad hoc.§. glo. vnica in ſ. in c. qa in cauſis,extr. de procurat.

a agatur.

Iſtud hodie eſt immutatum de iure canonico, ꝙ admittatur poſitio negatiua. & ſic ẽ reſpondẽdũ quia licet nõ poſſet probari per teſtes: põt tamen probari per cõfeſſionẽ, vt eſt caſus ĩ c.1.de cõfeſ.li.6. Paulus de Caſ.

Alios caſus in quibus quis non tenetur reſpõdere, vid. per Paul. de Caſtro hic.

Procurator an poſſit dari ad litis cõteſtationẽ.

a Ex præteritis.] vt ſacrũ in litẽ, & veritatis,& teſtis.

b A nobis.] vt iudicis & aduocati, vt j.tit.j.l.rem nõ nouam,in princ.& §.patroni. Accurſius.

c Pars.] ſcilicet rei, vel actoris. Accur.

d Licentiam.] videtur ꝙ ad litis conteſtationem & narrationem, & interrogationes non poſſit quis dare procuratorem, fiunt enim iſta antequam iuretur de calumnia,vt ſ.eadem l.in princ. Reſpond.immo poteſt,vt ff.de procura.l.ſed ẽt ex his,& l.nõ ſolũ,in principio,& quod hic dicit,eſt intelligendum cũ ſic vult dare procuratorẽ, vt totã cauſam debeat explicare vſque ad finẽ.Vel dic lite conteſtata cũ domino non conſtitui procuratorẽ,niſi primo dominus ſubeat ſacramentũ calumniæ, & intellige hoc quando conſtabat de mandato, & ita in §.hoc ẽt,loquitur quando dubitabatur de mandato. Accurſi.

e Mandare.] ſcilicet vt procedat vltra litis conteſtationẽ.

f Actis.] ſcilicet corã iudice illius terræ.

g Degit.] ſiue degit in ea in qua ſit lis, ſiue in alia.

h Subeat.] hoc iureiurando ab vtraque parte præſtito, non videtur habere locũ de rato cautio: ſed certe immo habet, j.eadẽ l.§. hoc etiã, & ſ.de his qui ad eccle.confu.l.fin.& dixi plene.ff.de proc. l.Põponius.§.ſed & his.Nõ enim eo ipſo ꝙ iurat dominus de calumnia, perſonam procuratoris confirmat:ideo etiam poſt iuſm preſtitũ procurator q ſatiſdederat de rato,cõueniri poterit ad intereſſe, ſi dominus ratũ non habet.Item cum procurator non iurat, vt l.quoties.§.ſi tutor, nõne calũnioſe petet dilationes, & faciet interrogationes? Reſpond.iudex cum cautela det,& inquirat à domino ſi præſens eſt: aliàs inquirit an doloſe abſit. Item nota,ꝙ hoc verum in ſimplici procuratore: ſecus de eo qui factus eſt in rẽ ſuam, qui iurat cũ propriam fouet cauſam,vt ſ.de procur.l.qui ſtipendia ff.quando appel.ſit l.j.§.in propria,niſi poſſit melius veritas ſciri per dominum,vt ſ.de procur.l.fin.ſiue ex parte actoris ſit,ſiue rei tamen quidã dicunt ꝙ ex parte rei non ſit procurator in rem ſuam inuito actore, vt ff.de procura.l.ſi actor. Nos aũt contra, vt ff.fami.ercisc.plane. Sed P. diſtinguebat an intenderet vtilem nomine ſuo,quod põt,vt j.de lega.l.ex legato,& tunc iuret, an directam nomine domini,tunc non. Sed argument.contra ff.de procurat.non ſolum.§.ſed interdum,ſed ſecundum R. & M. nunquam procurator iurat: ſed dominus ſemper, ſi aũt non eſt in rem ſuam procurator rei, aut dñs pro eo ſatiſdat,& tunc non iurat, vt hic. Aut ipſemet,& tunc ſic,ad inſtar fideiuſſoris, quem conſtat de calumnia iurare.nec obſtat,infra proxi.ibi, vel defenſor &c.nam ibi dominus pro eo promiſerat iudicatum ſolui, ſed tu potes dicere aliter vt dixi ff.de procurat.l.non ſolum,In principio Item huic.§.eſt contra ff.de damno infecto,qui bona.§.ſi alieno,ſed ibi eſt ſpeciale, vel corrigitur,vel extra iudicium præſtabatur ibi. Accurſius.

ADDITIO] Tu dic ꝙ ibi nõ loquitur de iuramẽto calumniæ inuẽto per hanc l.ad ſolennizandum iudiciũ, quia iſtud non præſtatur per procuratorem, ſed per dominum,vt hic: ſed loquitur in alio inuento per iura vetera,quod pluries præſtabatur in cauſa ad remouendũ calumnias,& illud poterat præſtari etiam per procuratorẽ ad excludẽdum calumniã ſuã,ſecundũ Pau.de Caſt. hic.

i Iudicatum.] quia dominus mandauit procuratori vt defenderet eum,& ſatiſdedit pro eo iudicatum ſolui.

k Procuratorem.] cum mandato.

l Vel defenſor.] ſine mandato.

m Et ipſe.] repete.non aliter valet ordinatio procuratoris: vel defenſor non aliter admittitur, niſi & ipſe &c.

n Inſtructum.] ab actore præſente, vel verius præſente ad locum vbi reus iurat,

o Vel etiam abſente.] omnino per contumaciam: aliàs actori defertur ſacramentum calumniæ etiam in abſentia, vt ſupra authentic.principales, ſicut etiam teſtibus, vt infra de fide inſtrumen.l.iudices.

p Quod.] ſcilicet iuramentum.

q Antea.] ideſt in principio huius legis. Accurſius.

l Nihil ẽ, ideo dic quòd licet iuſm de calumnie, quod habet ſolẽnizat proceſſum, debeat præſtari per dominũ, attamẽ etiã ipſe procurator iurabit de calũnia ſua ſecundum Pau.

+ Iſta diſtinct. placet ſcribẽtib. hic.

Collu-

a Colluſione.] quia fingũt ſe iuraſſe, & non iurauerũt.
b Videantur.] i. remittant.
c Diſsimulatione] ſimulant non calũnioſe agere.
d Sancimus.] ex compromiſſo. Sic ergo nota. ꝙ corã arbitro iuratur de calumnia, vt infra titu. j. l. rem non nouam. & ff. de arb. l. j.

Sed nũquid ſi fuit à principio omiſſum tacitè, poſt poterit peti quacunq; hora iudicij vt iuret? Reſ. ſic, vt ff. de dam. inf. l. qui bona. §. pen. & qđ in hac. l. in principio dr, ꝙ à principio eſt iurandũ, verũ eſt ſi deferatur. Itẽ an iurãdo de calumnia vr litis cõteſtatio fieri? Reſp. non, quia iſtud iuramentum fit poſt litem conteſtatam, vt ſ. e. in princi.

e Quia.] videbatur enim ꝙ iſtud iurm de quo tractatur ſupra, ſit inductũ pro priuatis tantũ, & ſic poſſit remitti, ſed certe non eſt inductum pro priuatis tãtum, immo ob publicam vtilitatem.

f Remitti.] contra ſ. de pact. ſi quis in conſcribendo. Sed iſtud eſt inductũ ob publicam vtilitatẽ, vt aliàs. ff. de poſtu. quos. Itẽ hoc eſt verum ꝙ non põt remitti expreſſe, tacite aũt poteſt ſecũdum lo. & M. cum demũ exactum præſtatur, vt ff. de no. op. nun. de pupillo. §. qui opus, & ff. de iureiurand. l. iuſiurandum. §. qui iuſiurandum, ſic, & alias plus valet tacita permiſſio, quàm expreſſa, vt ff. de procurato. filiusfamil. §. pen. & tacita prohibitio quàm expreſſa, vt ff. de ſolu. l. vero procuratori, & l. ſi quis ſtipulatus fuerit. x. in melle, & ſecundũ hoc tacitè omiſſo iurᵒ calumniæ valet nihilominus ſnia, & eſt neceſſe ꝙ appelletur. Sed Azo dicit ẽt tacite non poſſe remitti, & ſic ſnĩam non valere, quaſi contra ſolitum ordinem iudiciorum latam, vt j. de ſen. & interlo. l. prolatam, & infra de lit. conteſt. auth. offeratur. z De patrono, & de patre dic vt dixi ſupra, eadem l. in princip. Item quid de clericis? M. dicit ꝙ non iurant, vt ſupra de epiſc. & cleric. l. cum clericis. §. quòd ſi lis, & in Lombarda, ti. de aduocatis & vice do. l. honor, & l. quicunq;, & l. qm̃. Sed certe illa, cum clericis, dicit in ſacro iudicio ſiſti. Itẽ in ſpiritualibus conſtat ꝙ non eſt iurandum, ut dicit decre. extra de iuram. calum. c. litteras, ſed in aliis dico cleri cum iurare, vt in prædicto tit. de iureiur. c. pen. & fi. Alii diſtinxerunt, an agat ſiue conueniatur. clericus de ſuo facto, ut tunc iuret, cum inueniatur eum purgare debere ſuam innocentiam, vt infra de his qui ad eccleſ. confu. l. præſenti. §. ſane, & aliàs argu. infra de teſt. ſeruos. Aut de facto eccleſiæ, & tunc ſi de ſpiritualibus, vt de decimis, primitiis, & ſimilibus, tunc nõ iuretur: ſi de aliis, puta vinea, iuret nõ per ſe, ſed per aliũ, vt extra de iura. calum. inhærentes, & c. in pertractandis, & in Lõb. in d. l. qm̃, & & ſ. de epiſc. & cler. cum clericis. Item ſacrm̃ teſtis puto etiam expreſſe remitti, ſecundũ Azo, vt argumẽ. ff. de fer. l. j. ſed H. idem quod in iſto. Item à principe hoc poteſt remitti, ſi huius legis faciat mentionem, vt ff. de leg. 3. ſi quis, in prin. vt vni remiſſum, alteri proſit, vt ff. qđ quiſq; iu. l. j. & l. ſi quis, in prin. & j. de fru. & li. exp. l. fi. Item quid ſi aduerſarius dicit per mendacium tale reſcriptum impetratum, vel forte falſum? Dico ſuper hoc ẽt impetrantẽ iurare đ calumnia, vt arg. ff. de in ius voc. is quoq;, & ff. ſi qs in ius vocatus nõ ie l. 2. & ff. ſi qs cautio. ſi eũ, in prin.

[Margin:] l Vide ea ſum đ hoc expreſsũ I c. j. reſp. j. e. ti. lib. 6.

[Margin:] Mutilētes

à partibus remitti, quia eſt introductum pro publica vtilitate, & quia de his futurus remitti non poteſt. Bald.

Sed quia ueremur ne forſitan quidam colluſione [a] aliqua vtentes, remittere videant [b] inter ſe hmõi ſacramentum, & ex prædicta diſsimulatione [c] noſtrã ſanctionem deludant: ſancimus, [d] oẽs iudices, licet ex cõpromiſſo cognoſcãt, vigorem ſuũ exercentes, (qa [e] non pro commodo priuatorum, ſed pro cõi vtilitate præſentem legẽ poſuimus) minime pati tale ſacramentum remitti, [f] ſed omnimodo hoc & ab actore & à fugiente exigi, ne paulatim videatur huiuſmodi res defraudari, & ſacrm̃ uel principalium perſonarum, uel aduocatorum ex quacunque parte mutilari. [g]

B

C

Qui propter dubiũ manda'i eſt admiſſus cũ cautione rati, nõ releuatur quin principalem ſuum debeat facere iurare de calumnia intra tempus à iudice ſtatuendum. Salic.

Hoc ẽt [h] huic legi addendum eſſe cenſemus, ut ſi quis pro alio litẽ mouere voluerit, & nullo mã dato [i] prolato, ſed per fideiuſsionem [k] ratam rẽ dominũ habiturum, ſuam pſonã firmauerit, [l] ne uel ex hac machinatiõe [m] lex circũſcribi [n] videatur, ſancimus, ſi qđ tale ĩ poſterũ emerſerit (ſiue ꝑ una perſona qs litẽ mouere voluerit, ſiue ꝑ aliquo corpor, [o] vel vico, vel alia vniuerſitate) fideiuſsionẽ [p] quidẽ ſolitã pſtare, litẽ aũt ulterius minime procedere, [q] niſi intra [†] à iudice ſtatuẽ dũ [r] tps faciat pſonas principales [s] ſacrm̃ ſubire, uel præſente aduerſario (ſi hoc maluerit [t]) uel alio [u] pro eo [x] agente, uel penitus altera parte ceſſante, inter acta apud defenſorẽ locorum hmõi ſacramentum calumniæ, uel ab ipſo pro quo agitur, [y] uel à plurima [z] parte, uel idonea [a] uniuerſitatis ꝓcedat.

[Margin:] Sancim'.

g Mutilari] ad hoc. ff. de pac. l. ius publicũ. Et dic mutilari. i. annihilari.
h Hoc ẽt.] non ſolũ ſupradicta, ſed etiã hoc addimus.
i Nullo mandato.] plato vel ꝓbato, al legato tñ. aliàs contra. ſ. de proc. l. j.
k Fideiuſſionem.] vnde videtur iuſiurãdum ceſſare, ſed nõ ceſſat.
l Firmauerit.] i. admiſſus fuerit.
m Machinatione] quæ eſſet ſi iurare non deberet.
n Circunſcribi.] i. ne ſacramentũ omittatur.
o Corpore.] togatorũ, coactorum, uel nauiculariorum, vel monachorum, vel canonicorum.
p Fideiuſſionẽ.] i. rem ratam dominũ habiturum.

[Margin:] † al. niſi iudices ĩtra ſtatuendũ tps faciant principales pſonas ſacra, &c.

q Procedere.] ſancimus.
r Statuendum.] à iudice.
ſ Principales.] quæ ſint iſtæ perſonæ, ſtatim exponit.
t Maluerit.] aduerſarius.
u Alio.] præſente.
x Pro eo.] ſi vna perſona ſit. Accur.
y Agitur.] ſi una perſona ſit. Accur.
z Vel à plurima.] plurimam partẽ intelligit P. & M. idoneã & maiorem partẽ oĩum hominum ciuitatis, & proceis. ff. qđ cuiuſq; vniuerſitatis, idẽ. §. actor, & §. ex iiſdẽ. Sed nos cũ Io. dicimus illos ꝑ quos defenditur vniuerſitas, vel ꝑ maiorẽ partem eorũ, vt ff. de cond. & de. l. municipibus, & ff ad municipalẽ. l. municipes. aliud in tutorib. vbi ſufficit ſi vnus iuret, vt j. ſi vnus ex plurib. tuto. vel cura. l. j. Eſſet. n. ridiculum, maiorẽ partẽ populi alicuius magnæ ciuitatis debere iurare. iurabit ergo ſyndicᵒ, qa ipſe hẽt legitimã adminiſtrationẽ, vt ſ. ea. l. §. qđ obſeruari, vel maior pars adminiſtratorũ, qñ aliquis agit ꝑ vniuerſitate ſine mandato, vt mõ dixi. Itẽ ſyndicus monaſterij eadem rõne, quia habet legitimã adminiſtrationẽ, vt ſ. ea. l. quod obſeruari, ſed ſm Albe. abbas tantum iurabit. Itẽ actor iurat ſm nos, & hoc dico, ſi agat vel cõ ueniatur actor vel ſyndicus, ſed ſm Alber. non. ſi nullus eſt conſtitutus ſyndicus vel actor, iurat abbas. Itẽ ſi melius ſcit abbas veritatem quã ſyndicus, ipſe iuret, vel ſaltem de veritate dicenda, vt ſ. de procu. l. ſi. Accur.
a Idonea.] quamuis non ſit maior pars. Accur.

[Margin:] z Iſtud eſt hodie de uſum de iure canonico, in c. j. §. j. e. tit. lib. 6.

[Margin:] Abbas an debeat de calumnia iurare, uel ſyndicus monaſterij.

Si actor non uult iurare de calumnia, cadit ab actione, reus vero nolens iurare, habetur pro confeſſo. Bal

Quòd ſi actor noluerit ſacramẽtũ calũniæ ſubire, & hoc legitimè fuerit approbatum, [a] non liceat ei penitus ad litẽ peruenire, ſed cadat [b] ab inſtituta actione quaſi ĩprobus litigator, & triſtitia [c] iudicũ ei cum ſumma intermina tiõe occurrat, & à iudicio eũ quàm longiſsime expellat. Sin aũt [d] reus hoc ſacramentũ ſubire recuſauerit, B in his capitulis quæ narratione [e] cõprehenſa ſunt, pro cõfeſſo [f] habeatur, & liceat iudici ſententiã proferre, quẽadmodum ei ipſa rei [g] qualitas ſuggeſſerit. Sic.n. non lites ſolum, ſed ẽt calumniatores minuentur, ſic ꝑ iudiciis putabũt ſeſe homines in ſacrariis ſiſti. Si.n. & ipſę principales litigantiũ partes per iuꝛm lites exerceant, & cauſarũ patroni prębeãt ſacꝛm, & C ipſi iudices propoſitis ſacroſanctis ſcripturis tam cauſæ totius faciant examinationem, quàm ſuũ proferant arbitriũ, quid aliud niſi pro hoĩbus deũ in omnibus cauſis iudicẽ eẽ credendũ eſt? [h] Antiqua itaque calumnia [i] quieſcente, & eius ambagibus, conſtitutio noſtra dilucida & compendioſa in terris clareat omnibus, & ſit maximum dirimendarum cauſarum remedium. [k] D

In litibus poſt hanc legem mouendis, hoc ſacramentũ debet præſtari in primordio litis, in tunc uero pendentibus præſtari debet in primo litis ingreſſu, et ſi una pars tantũ eſt præſens, illa ſola debet iurare, & ſi ambæ ſunt abſentes, lis ſuo Marte dẽt decurrere. S.

Sed prædictum ſacꝛm in litibus quidem quę necdum ſunt inchoatę, pręſtari volumus in ipſo litis pri- A mordio. [l] Sin aũt cauſæ adhuc pendentes inueniãtur, uel poſt litem cõteſtatam, & poſt ſolitas iudiciales cautelas iam præſtitas, ſi quidem pręſto fuerit vtraque perſona, & in eadẽ ciuitate uel in territorio eius moratur, [m] & in his litibus ſacramentum locũ habere, & in primo poſt hanc legem ingreſſu [n] eũ compelli iuſiurandũ præſtare. Sin aũt una pars abfuerit, ne uideatur propter B abſentiam perſonæ lis differri, & aliquod contrariũ eueniat noſtro propoſito, [o] & quod pro cõpendio litium introductum ẽ, protinus hoc in aduerſariam figuram transformetur, iubemus præſentẽ quidem perſonã omnimodo dare ſacramentum, abſenti autem in pendentibus duntaxat litibus (ſecundũ quod prędictum [p] ẽ) hoc concedi. [q] Sin autẽ utra- C que principalis perſona abfuerit, [r] ne diutius lites protelentur, etiam ſine datione ſacramenti lites pendentes ſuo decurrant tramite. PP. IIII. Kal. Aug. Iuſtiniano. A IIII. & Paulino. V.C. Conss.

CODICIS D. IVSTINIANI

Sacratiſſimi principis perpetui Aug. repetitæ prælectionis D

LIBER TERTIVS.

TITVLVS PRIMVS.

DE IVDICIIS.

Per litis conteſtationem factam ſuper ſorte, ac ẽt in parte uſurarum, nõ extinguitur ſtipulatio quo ad reliquas uſuras iam diſcurſas, uel ẽt diſcurrendas, h.d. ſecundum utranque lecturã quæ ponitur in gloſſa in uerbo, uſurarum. Alex. de Imo.

Secundi libri finis.

DE IVDICIIS.

Dixit de præparatoriis iudiciorum, ut de edẽdo, & de in ius uocando, nunc generaliter de iudiciis. Accur.

a Approbatum.] ſ. iudici.

b Cadat.] non ipſo iure, ſed per ſniã, [1] vt in auth. vt litigan. iurent. §. illo, collat. 9 & ĩ. proxi. Sed nonne hoc eſt iniquum, cum forte nolit cauſam proſequi? Reſp. non, quia ad alterum compellitur ex quo iam litem incęperit, vt ĩ. quomodo & quãdo iudex, authen. qui ſemel. Item videtur ꝙ non debent ius ſi quod habent amittere, vt ĩ. tit. 1. properandũ. §. ſin aũt ex geſtis, quę eſt cõtra. Sol. ibi de abſente q iurauerat, hic de præſente, & nõ iurante. Itẽ dicit ĩ abſente, q non iurauit. Accurſ.

c Triſtitia.] quia iudices debẽt oſtẽdere ſe triſtes & iratos cõtra iurare nolentes. Accur.

d Sin aũt.] ſed quid ſi quis iurauerit ſe nunquã iuraturum? Dico non eſſe remittẽdum iuſiurandũ, ſed repellẽdũ eũ ab agendo ſi nõ iurauerit, qđ vř facere non poſſe cum cõtra iurauerit, vel ſi conueniatur facere ſoluere quod petitur, habeat facultatem. nec enim poteſt iurare, vnde habebitur pro confeſſo. Acc.

e Narratione.] ſ. libello actoris i. quæ comprehenſa ſunt in narratione ab actoris parte. H. [2]

f Pro cõfeſſo.] Sed nunquid hic & ſuperiori caſu poterit appellare? quidam nõ. Tu dic ꝯm Io. ꝙ ſic, ut ff. de app. creditor §. iuſſus, ubi dicitur quòd cõtumax (præterquam in non veniendo) poteſt appellare. Itẽ quomodo fertur ſententia lite non conteſtata? Reſp. immo eſt conteſtata, ſed poſt noluit altera pars iurare, alias non daretur definitiua, vt ĩ. de tẽpor. & repara. app. l. fi. §. illud.

g Rei qualitas] per hoc apparet ꝙ non eſt ꝓp iõ cõdemnãdus. Quid enim [3] ſi actor fuerit confeſſus tale quid, propter quod reus non deberet damnari, puta dixit illum ſibi. x. per metũ promiſiſſe, qui caderet in cõſtantiſſimum hominem? Non debet tunc iudex eum condemnare, licet nolit iurare, & hoc colligitur ex ipſis verbis, ipſa rei qualitas, &c. Itẽ nunquid poteſt petere tẽpus ad deliberandum, vt ſubeat ſacramentũ calumniæ? Reſpõ ꝙ ſic, vt dixi in reſpondẽdo. ſ. ea. l. §. quod obſeruari. in glo. ſic & quoddã aliud eſt. Item nũquid qui iurare non vult, tenebitur illi qui iurauit, iniuriarum? Ir. & R. dicunt ita. Io. cõtra, quia iuris executio, &c. vt ff. de iniur. l. iniuriarum. §. is q. Contra. ff. qui ſatiſd. cog. ſi vero. §. j. & ff. de iniu. l. ſi creditor. Accur.

h Credendum eſt.] q. d. nullum alium.

i Calũnia.] i. actione q̃ pro calũnia dabat. q̃ in decima parte litis mulctabat, vt inſt. de pœna teme. litig. §. hæc autem.

ADDITIO Aduertas q & hoc ad ius antiquũ hodierẽ dãtũ ẽ, i auth. ď lit. §. ad excludẽ. col. 1.

k Remediũ.] idẽ in alio iuramento, vt ff. de iureiur. l. 1.

l Primordio.] i. poſt exordiũ incõtinẽti, vt ſ. e. l. circa prĩ.

m Moratř.] ſ. vtraqꝫ ꝑſona. Et dic qđ hic territoriũ, vt ff. de de ver. ſig. l. pupill. §. territorium. Acc.

n Ingreſſu.] ad iudicium.

o Propoſito.] qđ ẽ vt abbreuiẽtur lites.

p Prædictũ eſt.] ſ. i pendentibus tãtum.

q Concedi.] i. remittitur. ſic. ſ. de arb. l. ne in arbitris, in fin.

r Abfuerit.] vt quia ꝑ procuratorem ab utraqꝫ parte litigař.

[1] Priuatoriam iuris ſui, vel dic abſolutoriam, ꝯm Pau. hic.

[2] i. calumniæ actione. Inſ. de pœna tẽ. liti. §. utriuſque.

[3] Iſta gl. reputař ſingu. ꝯm Pa. de Ca. hic ad hoc ꝙ qñ ex tenorẽ libelli apparet aliqd cõtra ipſũ actorẽ, ꝑꝑ qđ reus deberet abſolui, licet reuere vel ſicte cõfiteatur cõtẽta in libello, nõ dẽt cõdẽnari, ſed abſolui, ga cẽſetur cõfiteri cum oĩbus ſuis qualitatib.

Iudicio

Iudicio cœpto.] CASVS. Mutuaui tibi.x.& A ſtipulatus ſum nomine vſurarum ſingulis menſibus quatuor denarios, elapſis ſex mēſib. petij iſta.x.& vſuras, litem ſum conteſtatus, poſtea durauit lis vſq; ad.vij.mēſes: an iſtorum ſeptem mēſium qui cucurrerūt à tpe litis conteſtat. poſſim petere vſuras, quæritur? Reſp. q ſic, cū primo in iudiciū non fuerint deductæ, nec poterāt, quia non erant cōmiſſæ, & ideo alia interpellatione opus eſt. ff.eo.non pōt uideri. Vel pone caſum vt in gl.ſeq Nota ex iſta.l.regulam, quia

I. Impp. Seuerus & Antoninus. AA. Clementi.

Iudicio[a] cœpto,[b] vſurarū ſtiplō[d] non eſt perēpta.[c] ſupereſt igitur, vt debitorē eius tēporis qđ non eſt[f] in iudicium deductum,[g] con-

creditor petendo in iudicio ſortem principalem, nō præiudicat in vſuris, intereſſe, damnis, aut alijs acceſſorijs: ſecus vr̄ in receptione ſolutionis, quia recipiēdo ſortē ſimpliciter ſibi p̄iudicat in iſtis acceſſorijs.l.fi. in fi. ff. de eo qđ cer.lo.iū.diſt.Bar.ibi, & l 2.ī prin.ff. ſi qs cau. Ia.hic. B

a Iudicio.] Conueni debitorē meū qui in ſorte & in vſuris mihi tenebatur, & ſingulis menſibus ſtipulatus fuerā vſuram, qui nec ſortem nec vſuras (cum iam multū temporis erat elapſum) offerebat, non eſt perempta ſtipulatio vſurarū quæ pendente iudicio cucurrerūt. Vel aliter. Quidā tenebatur mihi ad ſortē & vſuras quatuor annorum, ſuper ſorte, & duorū annorū vſurjs ipſum cōueni, nihilominus poſſū petere vſuras in iudiciū nō deductas.

b Iudicio cœpto.] quod fit litis cōteſtatione, vt in auth. de liti.§. ſi uero apud, colla.7.

c Vſurarum.] quę pendente iudicio currunt, tamen putabatur contra, quaſi hæc nouatio extingueret principalem obligationem ſortis, ſicque per conſequentiam ſtipulationem vſurarum. Sed 1 contra eſt, vt hic, & ff.de verb.obl.cum ſtipulanti, & de exc.rei iudi. ſi in iudicio, & ff.de vſu.lite, & j.de vſu.in bonæ fidei, & ff.de reg iuris.l. non ſolet, & ff.de nouat.l.aliam. Alij dicūt vſurarū quę ſ.cucurrerunt ante litem conteſtatā, vt ſi pro 4.an. erant ſoluendæ, & pro duobus tantum annis fuerunt in iudicium deductæ. C

1 Nā hic loquit in nouatiōe neceſſaria vbi prima actio ñ tollitur, vt in gl.fi.j.eo. ibi l noua tiōe volūtaria, per quā prima tollitur.l. nouatiōe, & l.ēptor, ff.de noua ti.ſm Bar. Bald.Pau. Sali.Alex. & Iaſ.

d Stipulatio.] cum principale non ſubſiſtit, neq; acceſſoriū, vt ff.de reg.iur.cū principale. Sol.eſt quoddā acceſſorium quod non pōt eſſe ſine principali, vt in vſuris bonæ fidei, & aliud quod pōt eſſe ſine principali, ſi talis ſit cauſa ex qua ſit æquum tolli acceſſorium, vt præſcriptio. nā negligentia cauſa eſt hincinde ſi ex alia bona ſit.

e Perempta.] nouatio eſt in aliā vel nouam obligationem tranſlatio Vel dic perempta, quia nec cōmiſſa ſecūdum primum caſum, vel proprie ſecundum alium.

f Quod non eſt.] non ſolū vſuræ quæ ante litis ingreſſum debebantur, peti poſſunt, ſed aliæ quæ poſt.

g Deductum.] quia nec poterat ſecundum primum caſum, cum non eſſet commiſſa ſtipulatio, vt ff.eo. non quemadmodum. Ideoq; alia interpellatione opus eſt, vt ff. eo. non poteſt videri, ſed tamen ad officium iudicis ſpectat, vt ff. de ædil.edic.l.ædiles etiam.§.item ſciendū eſt. Io. contra in hoc. Nec dicas illud in bonæ fidei iudicio tantum, quia idem eſt in ſtricti iuris iudicio, vt ff.de rei ven.l.non ſolum. nec mirum ſi habet locum officiū iudicis & certi condictio ex ſtipulatione. nam & in illa.l. nō ſolum, habet locum officium iudicis, & legis Aquiliæ actio. ſecundum alium caſum pōt aliorum duorum annorum vſuras petere per ſtipulationem: ſecus eſt, ſi nō per ſtipulationē, ſed iudicis officio debent, vt j.depoſiti.l.4.

h Poſſis.] etiam in eodem iudicio ſecundum primum caſum per officium iudicis, vel alio iudicio ſecundum verū que. tot enim ſunt obligationes, quot ſummæ, vt ff.de verborum obliga.l.ſcire debemus, in princ licet aliter ſit vbi non per ſtipulationem, ſed iudicis officio debentur, quia non poſſunt peti in alio iudicio, vt mō dixi. Et quia A nouatione uidebatur ſublata, ideo largius dic q nouationum alia volūtaria, alia neceſſaria. Voluntaria fit per ſtipulationem, & per eam decedit & non accedit obligationi, vt ff.de no.l.aliam, & l. Paulus reſpondit, & l.nouatione.l. ſi creditor, & l. ſi Stichū.§.fi. niſi in poſteriori obligatione ſint repetita quæ fuerāt in prima, vt j.etiam ob chiro.pe.l.1 & ff.de pig.act.l ſolutum, in princi. Item fit hæc voluntaria lit.conteſta. vt ſi contra aliū volens meum debitorem liberare, litē cōteſter, vt ff.de noua.l.delegare, & de ſo.l.ſolutionē. neceſſaria aūt cum cōtra debitorem meū mihi ſoluere nolentem litem conteſtor, quæ ideo ſic dicitur, quia etiam inuitum te traho, vt ff.de verborum obligatio.l.inter ſtipulantem.§.primo, vel ideo, quia quodāmodo inuitus videor vocare te in ius, cum aliter mihi debitum conſequi non poſſum, vt ff.de ſepa.l.fi. & p hanc fit noſtra conditio melior facta actione perpetua & trāſitoria in hæredes, vt j.de an.except.l.prima.§.ad hæc, & ff.de noua.l.aliam. Item transfertur rei periculum in poſſidentem, vt ff.de verborum obligatio l.nemo.§.primo, & nihilominus currunt vſurę, vt hic. Item interrūpitur pręſcriptio, & etiam vſucapio quantum ad effectū: currit tamen nihilominus vſucapio, vt infra.de rei vendicatione l moræ, & ff.pro emptore, l.ſecunda.§.finali. quædam tamen actio non perpetuatur, vt actio de dolo, vt ſ.de dolo ma.l.fi. & idem dicunt in reſciſſoria, quod negamus, vt dixi, ſupra de tempor.in integ.reſti l.ſupervacuam. fit quoque neceſſaria per ſententiam, & per eā reo abſoluto, decedit obligationi cum agēs amodo repellatur exceptione rei iudicatæ, licet naturalis obligatio duret, vt ff.de cond.indeb.l.Iulianus, ſi autem damnetur debitor, accedit in hoc, quia alia noua actio datur in factum, vt j de re.cred.l actori.ſ.vbi vetus erat perſonalis. alioquin vtilis in rem 2 ex ſententia datur actio, vt ſ.de arbit.l.ne in arbitris.§.ſed & ſi. vetus quoque durat, licet quidam dicant contra. Si ergo agatur veteri, & excipiatur de ſententia, replicabitur de re ſecundum actorē iudicata, vt ff.de excep.rei iudic.l. ſi à te.§. ſi quis. Item accedit, quia ſine cauſæ cognitione mandabitur 3 executioni, niſi nouatio fuerit facta, vt j. de execu.rei iudi.l. ſi cūm. Item maior vſura currit, ut j.de vſu.rei iudica.l.j.2.& 3. decedit autem, quia prior vſura currere deſinit interim, vt j.de vſu.rei iudic l.ſancimus. Item decedit, qa vbi duo tenebantur in ſolidum, & pariter condemnati fuerunt, viriliter 4 teneri incipiunt. Item periculū vnius alius amodo non patitur, ut j. ſi plures vna ſen.ſu.con. l.1.& 2. B C

uenire poſſis.[h] PP Kalē. April. Antonino II.& Geta.II.Conss.

Sententia generalis lata ſuper petitiōē generali, reſtringitur ope replicationis ad proſecuta tatū. Ale. & Sal.

II Idem. AA. Valerio.*

Licet iudice accepto[i] cū tutore tuo egiſti, ipſo tamen iure actio tute

* al. Valētino.

2 Et ēt datur actio iudicati ſicut in pſonali. Bart. P.& Iaſ. licet gl.ceſeat cōtra.

3 Et bene ſi īploretur officiū iudicis. ſec' ſi actio. Ale. & Ia.

4 Et bene ſi cōueniātur ex [illegible] ſecus ſi actione primęua. Al. & Iaſ.

Licet.] CASVS. Tutelam alicuius pupilli adminiſtraſti, finita tutela in iudicium deduxit te, propoſita actione tutelæ generaliter, ſed ſuper una ſpecie tantum proceſſum eſt, & abſolutus es generaliter, non obſtāte re iudicata, an poſſit petere vt ſibi reddas rationem adminiſtrationis in alijs ſpeciebus, quæritur? Reſp. q ſic, & ſi tu excipias de re iudicata, replicabit de dolo, Nota ex hac l. vnam regulam, q proſecutio ſpecialis reſtringit ſententiam generalem ad proſecuta: rationem uide per Ia.hic.

i Accepto.] i.delegato 5 ab ordinario. Et dic q egiſti generaliter, propoſita actione tutelę. Vel dic ſecundum Ia. ſuper vino, blado, ſale, ſuper pecunia, ſed in iudicio vnam cauſam tantum es proſecutus, cum multas ſpecies adminiſtrationis vna tutela habeat, & iudex generaliter abſoluit. Alij dicunt, 6 q propoſuiſti actionem adiecta vna cauſa quam proſecutus es, vt arg. ff.de pecul.l. ſi ex duobus. Sed tunc non obſtaret aliquo mō exceptio, ut ff.de excep.rei iudi. ſi mater.§. ſi quis aūt, & §.eandē, ſic etiā nō eſſet aliqua dubitatio huius.l. Itē nec ſic pōt poni vel

5 Idē in ordinario. Odo.& Ia.

6 Et male P. Alex.& Iaſ.

intel-

intelligi, vt fuerit gñalis petitio, & ſpecialis proſecutio & ſnſa, quia tunc nõ nocet in alijs, vt ff. de arbi. l. de rebus. Nõ obſtat illa: l. de rebus, q̃a ibi fuit omiſſa pſecutio ſciẽter & doloſe: hic p errorẽ, B. B. P. Ale. & Ia.

a Non eſt.] in parte quam proſecutus non es. In alia enim etſi natura debitor maneat, vt ff. de condi. indeb. l. Iu. tamen replicatio nõ datur.

b Et ideo.] quia ſupereſt.

c Eundem iudicẽ.] non aliũ, ı ne cauſæ continentia diuidatur, vt ff. de quib. re. ad eundem iudi. ea. l. 2. & ĩ. ar. tu. l. omnes, & ar. ĩ. eo. l. nulli. Acc.

d Vtilem.] i. efficacem prima facie, ſed ope replicationis annullatur. Sed contra. ſ. de tranſact. l. ſub pretextu ſpecierum. Sol. diſtingue vt ibi, & ad hoc ĩ. de exce. l. ſi ex maiore, & ſ. ſi aduer. rem iud. l. j. & ſ. de tranſac. l. age, & l. ſi de certa, & ff. de arbi. l. ſi cũ dies, §. plenũ, & de admi. tut. Lucius. ij. §. tutelæ iudicio tutor conuentus. Item arg. cõtra. ĩ. e. l. ſi cũ tibi. Sol. vt ibi. Acc.

e Allegas.] ſi generaliter proponatur, ad ſpeciale deſcẽdi poteſt: nec obſtat exceptio rei iudicatæ in vno.

ı Immo, poſtquã erat finitũ primũ iudiciũ. Io ſon. & Pau.

* Fauſtino.

• ideſt quo minus: vt te ſte interpretatur vetus gloſſa interlinearis & Azo, quos cõpilauit Acc.

› Et ſi ad uerſarius vult poſtea per modũ agẽdi petere declarari illũ eſſe ſeruum, non pot. Paul.

lę ſublata non eſt:[a] & ideo[b] ſi rurſus eundem[c] iudicẽ petieris: contra vtilem[d] exceptionẽ rei iudicatæ, ſi de ſpecie de qua agis, in iudicio priore tractatum nõ eſſe allegas,[e] non inutiliter replicatione doli mali vteris. PP. VI. Kal. Ian. Fauſtino & Ruſo Conſs.

Iudex qui de cauſa ſtatus principaliter cognoſcere non poſſet: poſſet tamen incidenter. Alex.

III. Imp. Alex. A. Fauſtinæ. *

Q Voties quęſtio ſtatus bonorũ diſceptationi concurrit:[f] nihil prohibet quò magis[g] • apud eum[h] quoq; q alioquin[i] ſuper cauſa ſtatus cognoſcere non poſſit,[k] diſceptatio[l] terminetur. PP. VI. Id. Feb. Iuliano. II. & Criſpino Conſs.

Sententia lata ſuper certa ſpecie in dicij generalis, nocet in omnibus eius acceſſorijs, vel dependentibus ex ea, licet ſuper eis non fuerit diſceptatum. h. d. ſecundum verum intellectum. Alex. & Salt. Vel ſic: licet ſententia generalis non nocet in ſpecie non proſecuta: nocet tamẽ in appendicijs proſecutorum. h. d. ſecundũ Bar. & Sali.

IIII. Idem A. Popilio. *

S I cum tibi preciũ prædiorum à curatoribus comparatorum reputaretur,[m] & inſtrumenta emptionis traderentur, quæſtionem omiſſæ[n] euictionis non mouiſti: intelligis ſemel finitam litem inſtaurari non poſſe.[o] PP. Kalend. Auguſt. Modeſto & Probo Conſs.

Delegatus ab alio quàm à principe, delegare non poteſt. h. d. Salic. & Alexand.

V. Imp. Gordia. A. Marcello.

A Iudice[r] iudex delegatus, iudicis dãdi[p] ptãtem non habet,[q] cum ipſe iudiciario munere[s] fungatur[t] niſi à principe.

Q Voties. CASVS. Petebas à me hæreditatem cuiuſdam Titij coram delegato iudice: dicebam te eſſe ſeruum meum: an iudex qui aliàs de cauſa ſtatus cognoſcere non poteſt, poſſit ſe intromittere, quæritur? Reſpon. q ſic: quia incidens eſt, de liberali enim cauſa præſes cognoſcit, ſiue incidat, ſiue principaliter proponatur. Not. ex hac l. regulam q ille q i eſt iudex cauſæ principalis, eſt etiam iudex cuiuſcunq; cauſæ ibidem incidentis: dato q de ea non poſſet principaliter cognoſcere, ſecundum Iaſ.

f Concurrit.] vt ſi à me hæreditatem petas, & te ſeruũ meum dicam.

g Quo magis.] id eſt minus, ſimile. ĩ. qui da. tut. poſ. l. j. ſic econtra, ĩ. eo. l. properandum, in fi. & ff. vi bo. ra. l. 2. §. j. vel ꝓprie pone quo magis. q. d. non magis diſceptationem principalem terminabit q̃ qõnem ſtatus. nam vtranque terminabit, & illa verba, nihil prohibet, &c. expone, id eſt omnia iura magis conſonant in hoc, quò, pro vt, &c. ſed in prima ponitur quo, in vim nominis.

h Apud eum.] vt puta delegatum.

i Qui alioquin.] i. aliàs ſi principaliter quæraẽ de ſtatu, non põt agnoſcere, vt ĩ. de ped. iud. l. 2. in fi. & ſic pp ſuã perſonã impeditur. Vel dic pp perſonã eius de cuius ſtatu quæritur, vt quia eſt pupillus, vt ĩ. de ordi. iudi. l. j.

k Non poſſit.] quia forte pedaneus erat.

l Diſceptatio.] ſcilicet vtraque, bonorum, & etiam ſtatus: adeo vt ſi ſecundum eum qui ſeruus dicitur, de hæreditate pronuncietur, ſufficit ad libertatem, ſi contra non impediatur defenſio libertatis, vt ĩ. de ordi. cogni. l. 2. An enim de incidentibus ſit pronunciandum, triplex eſt opinio, vt ĩ. de ordi. iudi. l. j.

S I cum.] CASVS. Curator tuus prædium tibi emit pro. l. nec ſibi fecit caueri de euictione: finita tutela, vtili nego. geſt. actione conueniſti eum ex e. c. quæ tibi debuit ex mala adminiſtratione. l. tibi ſoluit, & reliqua l. quæ in emptione prædij impendit, tecum compenſauit, & abſolutus eſt: ſi poſt vis eum conuenire quia non fecit ſibi caueri, vel quia prædio euicto non egit de euictione: an poſſis quæritur? Reſpon. quod non poſſis.

m Reputaretur.] eſt generaliter contra curatores ageres.

n Omiſſæ.] a curatoribus ſcilicet, quia curatores non egerunt de euictione prædijs illis euictis, vel dic quia omiſerũt ſtipulari de euictione: vnde de negligẽtia poterant cõueniri. Vel dic omiſſæ ſcilicet ab iſtis curatoribus, vel à te in iudicio, quia quæſtio euictionis acceſſoria eſt.

o Non poſſe.] vt ar gu ſ. de erro. aduo. l. fi. & de iur. & fac. ignoran. l. error. Sed contra. ſ. eo. l. licet. Solu. hic fuit generalis petitio, & proſecutio, & ſententia: ibi ſpecialis proſecutio, hæc non placet: quia hic proſecutio fuit ſpecialis. vel hic nõ inſtauratur: quia hic generaliter obſtat exceptio, ſed replicatur, vt ibi. ſic & hæc ſecundum illam. Vel dic, quòd hic ſpecies pendet ex alia, ſcilicet ex emptione prædiorum, vt cauſa principali finita non poſſit de hac acceſſoria plus queri, vt ar. ĩ. depoſiti, l. iiij. & ſic non eſt ſpẽs per ſe, ſed pars (vt ſic dicam) ſpeciei.

* al. pupillo.

• oportere.

• ſubaudi iuriſdictio nẽ habente.

• ideſt neceſſitate iudicãdi, non autẽ iuriſdictionem habeat.

A Iudice.] CASVS. Iudex aliquis qui ordinariam habet iuriſdictionem, delegauit mihi cauſam: an eam delegare poſſim, quæritur? Reſpon. q non, quia hoc ſolum poteſt delegatus à principe.

p Dandi.] deſt delegandi ante litem conteſtatam, poſt bene poteſt, vt ſ. de procuratoribus, l. neque tutores per ſimile, ſed non eſt ſimilitudo: quia quod dedit, poteſt reuocare lite conteſtata, ff. eodem. l. iudicium ſoluitur. Accurtius.

q Non habet.] Not. delegatus non delegat, vt hic, & ff. de offic. eius cui manda. eſt iuriſdic. l. fin. & de iuriſdict. omnium iudicum, l. more, & l. & quia, & infra qui pro ſua iuriſdict. l. j. Sed eſt contra in delegato à proconſule, qui delegat, vt ff. de iudi. l. cum prætor §. j. & de offic. proconſul. l. legatus, quæ ſunt contra. Solu. Speciale in eo, ſicut alia ſpecialia in eo, ſcilicet quòd cognoſcat de cauſa criminali, ff. de offic. proconſu. l. ſolent. Alij dicunt, quòd habenti alias iuriſdictionem poteſt delegare delegatus, non habenti non valet, vt ff. de offi. eius cui manda. eſt iuriſdict. l. & ſi prætor. Vel dic vt dixi in d. l. legatus. Item contra. ff. quis & à quo ap. l. j. Sol. ibi ad vniuerſitatem cauſarum erat delegatus.

r Munere.] id eſt honore, ſcilicet alteri ordinario cõpetenti: non ſibi, vt ff. de iuriſdi. omn. iud. l. more. Vel dic munere, id eſt onere iudicandi, quod ex neceſſitate ſubit, vt ſ. de aduoc. di. iudicio. l. ſancimus. j. non honore, vel poteſtate, quæ dicitur gladius. Acc.

ſ Fungatur.] ſcilicet onere.

t A principe.] vel à proconſule, ı vel ad vniuerſitatem cauſarum: vt modo dixi. Sed videtur q nullus delegatus, poſſit

ı Idem in legatis cardinaliũ, ex quo cardinales æquiparantur proconſulibus c. ij. de off. leg. in vj. Bal. Alexã. & Iaſ.

poſſit delegare, vt in Authen. hic poſita, ad hæc. quæ eſt ex tit. vt defun. ſeu ſu. §. illud, coll. v. Dic ergo, ad hęc &c.

a Datus.] ideſt delegatus.

AD hæc.] CASVS. Hæc authen. non corrigit, l. C. ſed ei aliquid addit. dicebatur enim in l. C. delegatũ ſubdelegare nõ poſſe, niſi eſſet à principe delegatus. Authẽ. iſta tractat de ordinario cauſæ principalis, & appellationis, & delegato à principe: & ita ponit tres caſus. Primus eſt: Iudex ordinarius occupatus ꝑ rempublicam vult delegare cauſam reſeruata ſibi ſententia, nunquid hoc facere poſſit, quæritur? Reſpõ. ꝙ ſic, ſi ſemel cauſam audiat in principio, in medio, & in fine. Secundus eſt: Si iudex ordinarius qui de appellatione cognoſcit, vult delegare cauſam ſeruata ſibi ſententia: hoc facere non poteſt, quia per ſe debet cognoſcere. Tertius caſus eſt in delegato à principe, ſi velit ſubdelegare ſeruata ſibi ſententia. non licet ſibi hoc facere, ſed ſi velit delegare cognitionem & prolationem, hoc facere poteſt: & ſi contra hoc factum fuerit, graues pœnæ imponuntur.

b Adminiſtrator.] id eſt ordinarius, vt præſes. ſic accipitur in authen. de iudi. circa prin. colla. vj.

c Conſiliarios.] id eſt per aliquos, quibus audientiam cõmittat, ſicut aliàs iuriſdictio ex cauſa neceſſitatis per alium explicatur, vt ff. de offic. conſul. l. j. §. ſed non poteſt. & intellige hoc, quando vult ſibi ſeruare ſententiam; cæterum ſi totam vult committere, poteſt. Accurſius.

i Qui dicuntur aſſeſſores. & placet citramontanis. Bar. B. Paul. Alex. & Ia.

iudex datus [a] fuerit. PP. IIII. Non. Septemb. Pio & Pontiano Cons.

IN AVTH. vt defun. ſeu fu. eo. non iniuri. à credi. §. illud, colla. v. conſti. xiij. Nouell. 60.

Ordinarius iudex cauſa principalis poteſt eam delegare reſeruata ſibi ſententia. ſed tunc oportet ꝙ lis corã eo conteſtetur: probationes producantur. & per eum cunctis in fine examinatis, ſententia per eundem proferatur: & delegatus ab eo, reliqua expediet. Iudex vero cauſa appellationis, & etiam delegatus habens de iure poteſtatem omnia ſubdelegandi, prout eſt delegatus principis, non poteſt alteri delegare reſeruata ſibi ſententia, & contra faciens, punitur. Alexan.

B

AD hæc, ſi adminiſtrator [b] ſit, & publicis occupationibus impediatur, litem apud ſeſe agitãdã ſaltem in conteſtatione audiat: & rurſus in medio ſemel: & in fine oĩa ẽt quæ ſunt examinata, conſequenter audiat, & ſic ferat ſententiam: & appellationem, ſi fiat, ſuſcipiat: cætera licet expediri per cõſiliarios. [c] Item iudex appellationis rem per ſe audiat. [d] Delegatus [e] autẽ omnino per ſe litem vnà cum cõſiliarijs examinet, ſed ſi contra hoc factũ fuerit, graues pœnæ ſequent. nam adminiſtratores & delegati viginti librarum auri multam præſtabunt: [f] conſiliarij, ſiquidem aduo-

C

d Audiat.] ſcilicet totam ſi vult ſententiam ſibi ſeruare, vt nec etiam mediam committat. Vel dic audiat litem & ſententiet, vt in alio dixit, ſ. ſed prima verior, vt in delegato ſubijcit.

e Delegatus.] non ergo delegatus à principe delegat. Sed eſt contra, ſ. eod. l. à iudice. Solu. hic de delegato ab alio, non à principe dicit ſecundum quoſdam. hoc non valet, quia etiam in delegato principis hic dicit: vt in cor. ibi, alios autem, &c. alij hoc nouum, illud vetus. Tertij. ibi fuit delegata habenti aliàs iuriſdictionem, hic non habenti: vt innuitur in cor. ibi, alios autem, &c. hoc non valet, vt ff. de offic. eius cui manda. eſt iuriſdi. l. & §

A

prætor. Tu dic ꝙ ordinarius reſeruata ſibi ſententia cætera committit, vt tamen audiat ter. delegatus autem ſi ſibi reſeruat ſententiam, alia non committit, vt hic. ſed ſi omnia velit committere, poteſt. & idem in iudice appellationis: & ſic conſuetudo interpretatur, & ex ordine litteræ ſumitur, ſed iure canonico ſecus, vt extra de offic. & pote. iudi. deleg. ſuper quæſtionum articulis, in princ. vſq; ad §. verum. Accur.

f Præſtabunt.] aliàs pendent. i. ſoluent. Vnde verſus*.

Pendo, do pœnam: dũ pendeo, ſuffero pœnã.

* viginti.

cati ſint, ab aduocatione expellentur. ſi verò non ſint, ſed cingulum habeãt: cingulo priuabũtur, & decẽ * libras auri pſtabunt.

Cum ſeruis iudicium non conſiſtit. h. d. Bal. & Alex.

VI. Idem A. Iuniæ.

SEruus in iudicio [g] intereſſe non põt: nec ſi condẽnatio aliqua in perſonam eius facta ſit, quod ſtatutum eſt, ſubſiſtit. [h] Dat. XV. Kal. Septem. Gordiano. A. & Auiola Conss.

Contra ſeruum detentorem rei hypothecatæ, non poteſt fundari iudiciũ ex perſona domini ſui defuncti. ſed hærede vel alio non defendente cauſam actor per officium iudicis in poſſeſſionem mittetur. h. d. Alex.

VII. Impp. Diocletia. & Maxim. AA. & CC. Hyrenæ.*

* al. Hyrenea.

CVm debitoris tui ſeruum tibi pignoris iure obligatum, bona domini ſui quondam rebus humanis exempti tenere profitearis: aduerſus eum dari tibi actiones contra ius poſtulas: ſiquidem [i] inter ſeruum & liberum conſiſtere * nullum [k] poſſit iudicium. Ad poſſeſſionẽ itaque pignorum magis officio [l] iudicis venire te conuenit, quàm illicita poſtulare. S. XIIII. Kalen. Maij, Sirmij. CC Cons.

* Nulla actio conſiſtere, nullũ poſſit iudicium.

D

Aequitas ſcripta, rigori ſcripto præfertur. h. d. Bal. Vel ſic: Aequitas præfertur rigori. h. d. Sali. & Alexan. de Imola.

SEruus.] CASVS. An ſeruus in iudicio vt actor vel reus conſiſtere poſſit, quæritur? Reſpõ. ꝙ non: nec ſi condemnetur, valet condẽnatio.

g Seruus in iudicio] ſcilicet vt ſit pars iudicij vt actor vel reus, vel iudex, vt hic, & ff. ſi quis cau. l. quoties, & j. l. pxi. & j. de rei vendi. l. non ſeruum, & j. de noxa. ſi tibi, & ff. de pecu. l. iij. §. ſi ſeruus, idem in arbitrio, vt ff. de arbi. non diſtinguemus. §. ſi ſeruus, hoc tamen fallit in caſibus, vt habes, ff. de iud. l. vix.

h Subſiſtit.] i. vires habebit: aliàs eſt, nõ ſubſiſtit, & ſic vna negatio abundat, vt ff. de dam. infec. l. fluminum, in princ.

CVm debitoris.] CASVS. Seruũ tuum mihi pro centum obligaſti: ſeruus ille tenebat omnia bona tua: an illum ſeruum bona tua tenentem conuenire poſſim, quæritur? Reſpon. ꝙ non: quia inter liberum & ſeruum, &c. ſed officio iudicis mittar in poſſeſſionem bonorum tuorum, & ita mihi ſuccurretur. Nota ex verſicul. ad poſſeſſionem, ſecundum Bart. Bald. Sali. & Modernos, quòd contra hæreditatem iacentem poteſt perueniri ad primum decretum, facit. l. ſi bona, & ibi Bart. C. de bo. auct. iud. poſſ. Bar. in l. iiij. §. prætor ait. in ver. toties. ff. de dam. infe. Ia.

i Siquidem.] ideſt quia.

k Nullum.] regulariter. Sed fallit, vt dixi ſ. l. proxi. & maximè in iudicio turbatæ poſſeſſionis, vt j. ſi per vim vel alio modo. l. j.

l Officio iudicis.] cuius eſt iuriſdictio, vt ſi neq; veniat, neque defendatur reus, mittatur actor in poſſeſſionem rerum eius cauſa rei ſeruandæ, immo etiam in ſeruum petitum obligatum, vt j. de . . l. creditores.

Miſſio in poſſeſſionem quãdo fieri poteſt.

Placuit.] CASVS. Aliquid eſt ſtatutum de iure ſtricto, aliquid de æquitate, quæ ſunt contraria: quod eorum magis ſequi debeat iudex, quæritur? Reſp. ꝙ illud ſequi debet quod de æquitate ſtatutum eſt, & dic ſic exemplum. Seruo meo perſuaſiſti ut à me fugeret, & tibi codicem meũ ꝑferret: nũciauit illico ſeruus mihi domino, & me permittente codicem ad te ꝑtulit. an furti vel ſerui corrupti aduerſus te agere poſſim, quęritur? Reſp. ꝙ de iure ſtricto non, de æquitate ſecus, quę iuri ſtricto præferenda eſt.

*antea ꝑperã addebatur, *ſcriptæ, & cõtra ueterũ codicum fidẽ, iuriſq; rationem.

VIII. Impp. Conſtãtinus & Licinius. AA. ad Dionyſium.

Placuit [a] in omnibus [b] rebus [c] præcipuã eſſe iuſtitiæ æquitatiſque [d] * quàm ſtricti iuris [e] rationẽ. [f] Datũ Idibus Maij, Voluſiano & Anniano Cõss.

Religio iudicãtiũ debet prius de rei veritate plenarie inſtrui per probationes, interrogationes & reſponſiones, quàm ſententia proferatur. hoc dicit. Bald. Vel ſic: In cauſis regulariter requiritur plena cauſæ cognitio, & plenaria probatio pro veritate habenda hoc dicit. Vel ſecundum Bart. In cauſis in quibus ſententia partis plenum præiudicium, requiritur plena cauſæ cognitio, & per conſequens plenaria probatio. Alexand.

IX. Imp. Conſtanti. A. ad Maximum.

Iudices * oportet in primis [g] rei qualitatẽ [h] plena [i] inquiſitione diſcurrere, * & tunc vtráque partem ſæpius interrogare, nunquid [k] noui addere deſideret: cum hoc ipſum [k] ad alterutram partẽ proficiat, ſiue definienda cauſa per iudicem, ſiue ad maiorem poteſtatem referẽda [l] ſit. Dat. II. Idus Ianuarij. Sirmij, Licinio. V. & Criſpo Conss.

IN AVTHENTI. VT cum de appel. cog. §. ſed hoc. colla. viij. conſtitu. xj.

Dicenti ſe allegare velle, dantur tres dilationes ſucceſſiue: quibus elapſis iudex debet proferre ſententiam legi & conſuetudini conformem. h. d. Alexand.

Iubemus, vt ſi quando vna pars allegationibus ſuis renunciauerit, [m] alia vero pars ſe habere aliquid quod proponat [n] dixerit: iudex negocij modis omnibus eam partem quæ vtitur dilatione, compel-

a Placuit.] vbi ęquitas ex vna parte, ius ſtrictum ex alia eſt, & cõtradicunt: æquitas præferenda eſt. Vel aliter. Allegabatur ſimilitudo de aliquo caſu emergente qui non eſt determinatus: qđ ſequemur? æquitatẽ, vel ius ſtrictum? Accurſius.

b In oĩbus rebus] tam ciuilibus quàm criminalibus: & tam publicis quàm priuatis: & pone exemplũ ſecũdum Io. vt. j. de furtis l. ſiquis ſeruo. Vel pone vt ff. de mino. l. j. & ff. de religi. & ſum. fu. at ſiquis. §. idem Labeo ait, & l. ſunt perſonæ, & ff. de in rẽ ver. l. ſed dicendum, & ff. de eo quod certo loco, ꝙ ſi. Epheſi. §. in ſumma, & ff. de verborum obligatio. ſi ſeruum. §. ſequitur, & ff. de in integrum reſtitutione, l. pen. & ff. de excep. do. apud. §. ſi quis pupillo, & ff. depoſiti l. bona fides. Itẽ poni poteſt in qualibet exceptione, vt Macedoniani & Velleiani, nam exceptio eſt de æquitate, regula de rigore: & ſic magis eſt ſequenda exceptio. Itẽ poni põt j. ſi res ali. pi. da. l. cum res, & ff. de pigno. l. j. in prin. & ff. de pœnis l. interpretatione. in prædictis enim caſibus æquitas à rigore ſeparatur: & ſic ſeruatur æquitas, aliàs ſi ſeparata non eſt, id totale ſeruatur. Et nota ꝙ hic loquitur de æquitate ſcripta, aliàs ſecus eſt, vt ſupra de legibus & cõſtitutionibus l. j.

*C. T. 2. 18. 1.

*Concor. tex. in ca. iudicantẽ. 30 q. 5. ſic in C. T. in quibuſdã ueteri manuſcrip & ſere omnibus, neqd.

c Rebus] i. cauſis.

d Aequitatiſque] i. iuſtitiæ æquitatis.

e Quàm ſtricti iuris] ff. de leg. & ſe l. non poſſunt, æquitas eſt rerum conuenientia, quæ in paribus cauſis paria iura deſiderat. ſ. de æquitate ſcripta.

f Rationem.] ſtrictum ius. Vel ratio ſtricti iuris dicitur trib. modis. Primò ad differentiam actionis bonæ fidei: & ſic accipitur inſti. de actio. §. actionum. Secundo qđ eſt adeo ſtrictum ius. i. firmatum, vt nullo modo poſſit ab eo recedi, vt ff. qui & à qui. ma. liberi non fiant l. proſpexit. Tertiò cùm latius minuſve quàm dictet æquitas, aliquid ſtatuat: & ſic hic accipitur.

*Et ideo in cauſa criminali in defectum probationis non datur iuramẽtum. Bal. Salic. & P.

Iudices.] CASVS Hoc dicit iſta lex: Bonus iudex non debet præcipitare cauſas, ſed debet inquirere veritatẽ plena inquiſitione: & antequam ferat ſententiam, debet ſæpius partes litigantes interrogare an habeant aliquid noui quod velint proponere, & tunc debet ad finem negocij peruenire: ſiue ſit iudex qui debet ꝑ ſe cognoſcere & definire, ſiue ſit iudex qui debet ad ſuperiorẽ referre.

g In primis] i. ante ſententiam.

h Rei qualitatem] i. negocij formam H.

i Plena.] Sed pleniſſima in criminali: vt j. de proba. ſciãt, & j. ad le. Cor. de fal. vbi in caſibus tamen ſummariè cognoſcitur: vt ff. de lib. ag. l. ſi quis. §. ſi vel parens, & de re iud. à diuo. §. ſi ſuper, & ff. vt in poſ. lega. ſi is à quo, & de præto. ſtipu. l. j. §. fi. & de Car. edi. l. 3. §. cauſæ, & de ven. in poſ. mi. l. j. §. ſi ea, & ff. ad exhiben. l. 3. §. ſciendum.

k Cũ hoc ipſum] ſ. eos ſic interrogari.

l Referenda.] quia non põt ipſe definire, vt ff. de offic. procon. ſolent, & l. ſi qs. Vel quia cognitio tãtum eſt delegata: vt j. ad leg. Corn. đ fal. vbi, & ſupra eo. auth. ad hæc. Vel tertio: dicat ſe minus ſufficiẽtẽ propter factũ, non ius: quando ſecundũ iura iſta poterat fieri relatio, vt infra de rela. ꝑ totũ: hodie nõ, vt in auth. vt iud. nõ expe. ſa. iul. §. j. colla. 9. poſt hoc lege authent. iubemus, quæ hanc confirmat & addit, & eſt ex cor. vt cũ đ appel. cog. §. j. colla. 8.

Iubem.] CASVS. Hæc authent. cõfirmat & clarificat l. C. & hoc dicit. Iudex examinato plene negotio, antequã perueniat ad ſententiã diffinitiuam, debet interrogare litigantes an velint aliquid amplius proponere, & ſi dicant non, debet eos facere renunciare allegationibus. Si aũt vna pars dicit ſe velle aliquid noui proponere, & altera ꝙ non, illi parti quæ dicit ſe velle aliquid noui proponere, debet aſſignare terminũ ſcilicet 30. dierum ad proponendũ, & ſi intra 30. dies nõ propoſuerit, datur ei adhuc 30. dies, intra quos ſi non ꝓpoſuerit, dabuntur ei iterum 30. dies ad ſuperandũ ſuam malitiam, & ſi intra iſtos tres menſes non propoſuerit, iudex debet ferre ſententiam.

Ex fin. huius l. ibi, legibus & moribus: not. duo Primo ſecundum Bald. & Salic. hic, ꝙ iudex debet iudicare non ſolum ſecundũ leges, ſed etiam ſecundũ conſuetudines patriæ: & iudicando contra conſuetudinẽ, ita facit litem ſuam. ſicut ſi iudicaret contra ius commune. Secũdo no. ſecũdum eoſdem ꝙ ſicut iudex ſupplet circa ea quæ ſunt in leg. b. per tit. C. vt quæ deſunt aduo. ita ſupplet circa conſuetudinem, & intellige quando conſuetudo eſt notoria: aliàs ſecus. Iaſ. hic.

m Renunciauerit.] Hæc renunciatio in teſtibus facta ne producantur, non nocet ſecundum quoſdam, ſed nocet quarta productio, & didiciſſe teſtificata, vt in auth. de teſti. §. quia vero multi, colla. 7. idem forte in inſtrumentis, vt non noceat renunciatio. valet ergo hæc renũciatio in allegationibus iuris. Accurſius.

ADDITIO Contrarium tenet glo. fin. per illum tex. in d. cum veniſſet, & gloſ. fin. in fi. ca. conſtitutis. 2. extra de teſtibus, quod ſequitur ibi Abbas: & idem tenet Specula. in titu. de teſti § vltim. verſicul. antepenulti. & ibi Ioan. And. in addit. Vide latius de iſto per Bartolum, in authenticham, at qui ſemel, in tertia columna, verſiculo circa ſecundum, infra de probationibus.

n Proponat] cum iudex interrogat an addere velint, ut & ſupra eo. in l. iudices. Accurſius.

Tres

Dilatio ē qñq; triū mēſium.

a Tres menſes.] Similis dilatio infra quomodo & quando iudex, auth. qui ſemel. Sed non uidetur tot dilationes debere dari, ut ff. de fer. l. fi. quæ eſt cōtra. Sol. hic abſenti, ibi præſenti & poſtulanti datur dilatio. Item contra. ff. de iudi. l. ad peremptorium, & l. ſeq. vbi quatuor dabātur edicta. Sed illa l ad dandam definitiuam, iſtæ vero dantur ad allegationes.

lat intra triginta dies poſt quam altera pars allegationibus renunciauerit, quicquid uelit, ſine aliqua intermiſsione proponere, qđ ſi non fecerit, tunc ad eius malitiā ſuperandā [a] alius menſis indulgeatur à iudice. Si uero adhuc diſtulerit, alterius menſis dilatio ei præbeatur, ut ſi vſq; ad prędictos tres [a] mēſes ſuas non propoſuerit allegationes, cauſæ cognitor non amplius expectans, [b] ſententiam omnibus modis legibus & moribus cōſonantem proferat, [c] uel ſi noluerit, referat, ne litigatoribus male tractantibus liceat cauſarum exitus ultra protrahere.

Cauſa continentia non debet diuidi, & ideo non pōt ſuper cauſa poſſeſſionis unus iudex, & ſuper cauſa proprietatis alius iudex impetrari, & cōtra faciens punitur. h. d. Alex.

Dic ꝙ illa loquit̄ ī dilatiōib. expectatoriis ad cōparēdū: iſta in dilationibus allegatoris. Pau.

[a] Sic de iure canonico datur dilatio ad vīcendā malitiam: ut in ca. ꝓut nobis. cum gl. ſuper [b] conuincendam, ꝗ dol & cōtu.

b Expectans.] ob hanc cauſam, ſed citabitur ad ſententiā peremptoriam.

c Proferat.] erat ergo lis conteſtata, ut j. de temp. app. l. fi. §. illud.

NVlli.] CASVS. Bononiēſis petebat ſibi delegari iudicem ab imperatore interipſum & Mutinenſem ſuper poſſeſſione conſtituta in territorio Mutinen. vult Mutinenſis tātum ſuper poſſeſſione alium iudicem ſibi delegari in cauſa proprietatis: an poſſit hoc impetrare, quæritur? Reſpon quod non, ſed Puniendus eſt quòd hoc impetrauit. uel ſi cum poſſidebas rem meam, vnum in cauſa poſſeſſionis petij iudicem, ea finita petij alium in cauſa proprietatis: an ſim audiendus, quæritur? Reſpond. quòd non propter continentiam cauſæ quæ diuidi non debet. Ex hac lege not. regulam quòd continentia cauſæ non debet diuidi coram diuerſis iudicibus, & iſtam regulam limita ſex modis, vt per Iaſ. hic.

d Nulli] neque pagano, neque militi. Et pone caſum ſecundum P. Bononien. petierat iudicem ab imperatore ſuper quæſtione poſſeſſionis fundi exiſtentis in territorio Mutinenſi inter eum & quendam Mutinenſ. nunc Mutinenſis petit alium iudicem ſuper quæſtione proprietatis, non poteſt, ut infra de ſentent. & interlocu. cum Papinianus, & authent. & conſequenter. ſed certe l. cum Papinianus, non loquitur de coniunctis vel continentibus, ſed alia eſt ratio quare ibi prohibet coram alio, quia eius, &c. non quia continentia. Item authent. & conſequenter, eſt contra eum, quia finita prima cauſa permittit coram alio fieri conuentionem, quod eſt intelligendum de non coniunctis. Tu autem approba caſus poſitionem non per illas, ſed per iſtam. l. nec obſtat exceptio rei iudicatæ agenti de proprietate, vt ff. de acquirend. poſſeſſ. l. naturaliter. §. nihil. Vel pone ſecundum Ioan. quod alium petij in cauſa poſſeſſionis, & alium in cauſa proprietatis, ſimul cognoſcendo non poſſum ſi opponas, & hic non impeditur petitio, quia continentia, ſed quia ſeruandus eſt ordo, vt infra de rei vind. l. ordinarij, & de interdict. l. incerti, & de appell. l. 1. & infra fin. regun. l. ſi quis. Sed dic quod de recuperanda uel adipiſcenda poſſeſſione poteſt ſimul agi cum petitorio, ſecundum M. vt hic, ſed non de retinenda, vt dictis. ll. vel ſecūdum Ioā. dic quod ſimul ſemper ſint agitandæ, ſed prius cauſa poſſeſſionis terminanda. Vel dic tertio quod ſi petito iudice ſuper cauſa poſſeſſionis, & ea finita, peto ſuper cauſa proprietatis alium, hoc ſola ratione cōtinentię prohibetur. Sed an ſine noua delegatione de proprietate cognoſcāt? Reſpon. vt infra ſi à non compet. iudi. l. 3.

Petitoriū & interdictū ꝗ recuperāda vel adipiſcēda ſimul itētari pōt.

a Melius I. l. cū fundū in fi. de vi & vi arma. Alex.

XI. Imp. Iuſt. A. Iuliano præfec. præto. †

NVlli [d] † prorſus audientia præbeatur q cauſę continentiam [e] diuidet, & ex beneficij ꝓrogatiua [f] id quod in uno eodemq; iudicio [g] poterat [h] terminari, apud diuerſos iudices uoluerit uētilare, pęna [i] ex officio iudicis imminente ei qui cōtra hanc ſupplicauerit ſanctionē, atque aliū ſuper poſſeſsione, alium ſuper principali quęſtione [k] iudicem poſtulauerit. Dat. III. Kal. Aug. Paulino & Iuliano Cons.

Duæ conſtitutiones Grecæ.

Ciuiles cauſa debent à tempore litis conteſtata intra triennium terminari. aliàs perit inſtantia, exceptis cauſis fiſcalibus & publicarum functionum. Hoc dicit uſque ad §. & ſi quidem. Bal. & Salic.

X. Idem I. A. ad Seuerum præfectum urbi.

PRoperandum [l] nobis uiſum eſt, ne lites

e Continentiam.] ſiue ſit cauſa quæ plures ſpecies cōtinet, ut tutelæ, ſiue ſit talis, ſuper qua plures concurrūt q̄ſtiones, ut hic dixi.

f Prærogatiua.] ſ. à principe conceſſa, vel quia erat miles.

g Iudicio.] i. apud eundem iudicem, ſic inſtituti. de act. §. ſi minus.

h Poterat.] id eſt debuerat, ſic econtra ponitur debet, pro poteſt. ff. an per alium cauſ. appell. l. finali.

i Pœna.] fiſco applicanda, vt s̄. de modo mul. l. multarū.

k Quæſtione.] ſiue vnum petierat actor, alium reus, ſecundum P. ſiue idē petierit diuerſos, vt ſimul cognoſcatur, ſecundum Io. ſiue ſeparatim, vt modo dixi, & facit infra de accuſa. l. qui de crimine, in fi.

†C. T. 18. †Cōc. ad hāc. l. gl. 2. in cap. vlt. poſt prīcipi, extr. ꝗ iu. & c. j. ꝗ cā poſſ. & proprie.

l PRoperandum] Iſta l. diuiditur in ſex partes principales. Primò ponit ſtatutum ſuum, in quo limitat tempus inſtantiæ. Secundò punit actorem contumacem. Tertiò punit reum contumacem. Quartò punit iudicem negligentem. Quintò punit aduocatos negligentes. Sextò punit tutores & curatores negligentes. ſecunda ibi, & ſi quidem. tertia ibi, ſin autem reus. quarta ibi. §, ſin autem vtraque. quinta ibi, illo proculdubio. ſexta ibi, ſin verò cauſæ, Bart. Bald. & Iaſ. CASVS. In terminis vſque ad fi. talis eſt: Petebā à te. x. tecum ſum litem conteſtatus, quātum durare poſſit inſtantia cauſę a tempore litis conteſt. vſque ad ſententiam, quæritur? Reſpond. olim durabat uſque ad. x. ann. vel vſque ad c. quod tempus vult imperator per hanc legem coarctare, & hoc tribus rationibus. Prima ē, ne lites extendantur in infinitum. Secunda eſt, quòd criminalis cauſa olim limitabatur certo tempore, puta biennio, multo magis & ciuilis certo termino debuit limitari, quia frequentior eſt. Tertia ratio eſt, quia criminalis cauſa, quæ aliquando ex ciuili cauſa ortū habet, coarctatur, eodem modo ciuilis eſt coarctanda. Placuit ergo quòd quæcunque fuerit cauſa, ſiue de proprietate, ſiue ſuper poſſeſſione, ſiue conditione alicuius, fuerit ſeruus vel liber, ſiue ſuper iure ciuitatum, triennio termineiur à tempore litis conteſtatæ, exceptis cauſis fiſcalibus, & ſiue maior ſiue minor fuerit iudex, ſiue ordinarius, ſiue delegatus non conceditur cauſam vltra triēniū prorogare, nec exiſtimet ſe excuſatum iudex hoc prętextu ꝙ partes velint vltra triennium prorogare, quia eo inuito non audientur, & hoc in prima. Si autem tantū prę terierit de triennio quòd non ſuperfuerint niſi ſex menſes, & contingat abſentia alterius partis, diſtinguit. Aut abeſt reus, vel actor: ſi actor, iudex faciet eum citari per executorē per interualla decem dierū, ꝙ ſi non venerit, acta inſpiciat, & ſi per ea liquere ei de cauſa non poſſit,

quia minus fortè plenè probatum eſt, vel nullo modo, vt non poſſit ſententiare, abſoluat reũ ab inſtantia iudicij, & actorem abſentem reo condemnet in expenſis iuramento rei declarandis. ſ. vt iuret quantum expendit. ſi aũt liquere poſſit, pro eo ferat ſentẽtiam qui melius ius habuerit, & ſi pro actore, reũ ĩ expenſis cõdemnet, ita vt deducantur expenſæ rei de cõdemnatione. Verbigratia. Actor petiit centum, & impẽdit. xx. reus. x. ſi actor abſens nõ fuerit, condemnandus eſſet reus in centum, & in xx. Nunc aũt deducuntur expenſç rei de condẽnatione, & condemnabitur in decem tantum. ſ. in mediã partem eius quod impendit actor, & hoc ſibi imponitur propter ſuam contumaciam. Si autem reus melius ius habuerit, pro eo ferat ſententiam, nec audietur actor reuerſus appellãs. Si autem iudex reum pro parte abſoluerit, & pro parte condemnauerit, puta debuit centum, & in quinquaginta eſt abſolutus, & in l. eſt condemnatus, actor reuerſus nullum habebit regreſſum contra reum, & hoc in ſecunda. Si autem reus abſuerit, actor præſens ſit, citabitur reus tribus edictis, quòd ſi non venerit, contrahitur eremodicium, id eſt deſertio cauſæ. & ſi liqueat iudici de cauſa per probationes actoris, condemnabit reũ, ſi viderit eum condemnandum, & in rebus eius fiet executio, ſi hoc de ſua iuriſdictione poteſt iudex; alioquin referat executionem ad maiorem iudicem. & ſi reus reuerſus voluerit fideiuſſores dare de parendo iuri, & poſſeſſionem in actorem tranſlatam recuperare, non audietur. Cum autem eremodicium contrahitur, debent eſſe ſacræ ſcripturæ coram iudice, vt rei vel actoris abſentia, dei repleatur præſentia, nec timeat iudex ſi abſens ſnīæ ſuæ parere noluerit ꝓp appellationis obiectũ, quia reuerſus & appellans non audietur. Iudex aũt prope ſinẽ triẽnij & non ante, ferat ſententiam definitiuam. Si. n. longe ante triennium actor vel reus abeſſet, & ſpes eſſet ꝙ reuerteretur, tantum in expenſis eſſet præſenti abſens condemnandus, nec eſſet ſententia definitiua. Et intelli ge ꝙ prope finem triennij eſt ferenda ſententia ex neceſſitate, ſi actor eſt abſens, ex voluntate iudicis reo abſente ante triennium: iudex autem victum victori condemnabit in expenſis per iuſm declarandis, alioquin de ſuo parti læſæ cõpelletur ſoluere, & hoc in tertia. Si autẽ tam actor quàm reus eſt præſens, iudex autem propter amicitiam alterius partis, vel pretio corruptus ſententiã intra triennium ferre noluit, eo lapſo ſi ſit minor, in decem punietur, & ab officio iudicandi fiet alienus, & alius ei ſubrogabitur. Si autem intra triennium deceſſerit iudex, vel alia de cauſa mutatus fuerit propter infirmitatẽ, vel propter rei familiaris periculum, ſubrogato ei dabitur tantum tempus, quantũ ſupererat de triennio defuncto, vel aliàs mutato: ſi eſt annus, dabitur ſibi annus, ſi minus, nihilominus annus, & hoc in quarta. Si aũt per aduocatum ſteterit quo magis vltra trienniũ cã protelatur, in duabus libris auri mulctetur, hoc in ſententia iudicis expreſſo, cuius occaſione datur dilatio, in quam triennium expirauit, & cauſam quam ſuſcepit, ad finem perducat, niſi ipſe nouerit iniuſtam vel deſperatam, vel infirmitas, vel inimicitia inter ipſum & clientulũ ſuũ, vel infamia interuenerit, imponenda clientulo de præſtando ſalario neceſſitate, ſi poteſt, alioquin per executorem compelletur, & hoc in quinta. Hæc autem quæ di-

A cta ſunt, in maioribus dicta ſunt. Si aũt cauſa eſt minorum, per tutorem agitanda, & per eorum negligentiam intra triennium deciſa nõ fuerit, ſed vltra prolata, damnum quod propter hoc pupilli vel adulti paſſi fuerint, per tutorem reſarcietur. Si autem tutor vel curator ſoluendo non fuerint, in integr. reſtituentur, & hoc in ſexta & vltima parte. Viuianus.

fiant penè immortales,[a] & vitæ[b] hominũ modũ[c] excedant, (cum criminales quidẽ cauſas iã noſtra lex[d] biennio cõcluſit, & pecuniariæ cauſæ frequentiores[e] ſunt, & ſæpe ipſç materiã criminibus[f] creare noſcuntur) præſentem legem ſuper his[g] per orbem terrarum, nullis locorum[h] vel temporũ[i] anguſtiis coarctandam, ponere. Cenſemus itaque oẽs lites ſuper pecuniis quantæcunq; quãtitatis, ſiue ſuper conditionibus,[k] ſiue ſuper iure[l] ciuitatũ, ſiue priuatorum[*] fuerint illatæ, ſiue ſuper poſſeſſione, vel dñio; vel hypotheca, ſeu ſuper ſeruitutib.[m] vel pro aliis quibuſdam[n] cauſis, pro quibus hominibus inter ſe litigãdum eſt, (exceptis tantummodo cauſis quæ ad ius fiſcale[o] pertinẽt, uel quæ ad publicas reſpiciunt functiones[p]) non vltra triennij[q] metas poſt litem conteſtatam eſſe protrahendas, ſed

B

[Properandum.] quatuor caſus principaliter ponit, & incipit conſtructio, properandũ, &c. vel ibi, cũ criminales, &c. & pẽdet vſque ibi, Præſentem, &c.

[a] Immortales.] tres ponit rationes quare hãc. l. facit. prima eſt finalis, ne lites, &c. quod erat ante hanc. l. vel per reũ, vel per actorem, vel per iudicis moram, uel aduocatorum.

[b] Et vitæ.] quæ eſt centum annorum, vt ſ. de ſacroſan. eccl. l. ſi. & in authẽ. vt eccl. Roma. cen. anno. in medio reſtitutionis, col. 2.

[c] Modum.] i. terminum.

[d] Lex.] quæ eſt ĩ. vt intra certũ tempus. l. ſi. licet illa ſit poſterior in ordine, prior tamen fuit in compoſitione, & eſt ſecunda ratio de ſimilibus ad ſimilia.

[e] Frequentiores.] vnde magis quã criminales certo ꝑe ſunt limitandæ, vt ff. de li. leg. l. legaui, in prin. & de viuca. l. iuſto, in prin. & hæc eſt tertia ratio. Accur.

C

[f] Criminibus] vt, petis fundũ ex inſtro qḋ dico falſum.

[g] Super his.] ſ. pecuniariis cauſis.

[h] Locorum.] vt arg. ſ. de temp. in integ. reſt. l. fin.

[i] Temporum.] vt ſ. de diuer. reſcrip. l. falſo.

[k] Super conditionibus.] perſonarum, liberorũ, vel ſeruorum, adſcriptitiorum, colonorum.

[l] Super iure.] interpoſitio eſt. & dic ciuitatis. ſ. alterius q̃ Romanæ, vt patet ĩ. per id quod dicit, in fiſco, quia idẽ iuris eſt in republica Romanorum, & in fiſco.

[m] Seruitutibus.] prædiorum, vel perſonarum.

[n] Quibuſdam.] vt pro filiatione, vel pro patria poteſtate, pro excuſatione tutorum, pro honoribus recipiendis, vel non recipiendis.

[o] Fiſcale.] vt de fundo fiſci.

[p] Functiones.] puta ſuper tributo. hæc quidem nõ clauduntur triennio, ſed etiam in feriatis temporibus exercẽtur geminis menſibus, vt ĩ. de fer. l. publicas. Item excipe, niſi prior iudex decedat iuxta finem triennij, vt ĩ. ea. l. §. ſin autem, in medio. Accur.

D

[q] Triennij.] Quædam tamen tam ciuiles quàm criminales citiori tempore tolluntur, & eſt in eis caſibus ſpeciale, qui notantur his. ll. infra, vt intra certum tempus. l. ſi. & ſupra proxi. & in authen. vt cle. apud proprios epiſco. §. ſi tamen, collati vj. & ſupra, vt omnes tam ciuiles quam mili. l. 1. in fin. & infra de naufra. l. pen. li. xj. & ĩ. de dẽcu. l. generali, lib. 10. & infra de ædi. priua. l. ſi.[1] & ĩ. ad. l. Fal. authen. ſed cum teſtator, & infra de aſſer. tol. l. 1. Ioan. & ff. de excu. tut. l. quinquaginta. Azo. & in authen. de ſan. epiſ. §. 2. coll. ix. Item hodie videtur ꝙ omnis lis debet finiri biennio & ſex menſibus, infra quomodo & quan iudex. in authen. qui ſemel. Sed dic, vt ibi dixi. nam hodie non durat cauſa viua annum & tres mẽſes, ſecundum quoſdam, vel biennium & ſex menſes ſecundum alios, vt diximus in dicta authen. Item in cauſa appellationis non habet locum, quia illa intra annum vel biennium terminari debet, vt ĩ. de tempor. & repa. app. auth. ei qui. Item not. ad euidẽtiam huius. l. quia aut vterque. i. actor & reus abeſt, & tunc nullo modo fertur ſententia

[*] al. primo.

[1] Debuit allegare. l. j. ĩ. de noo op. nũ. vbi cã noui operis durat tm̃ p tres mẽſes. Iaſ.

ſententia ſecundum omnes. aut vterque præſens: & tũc ferri poteſt qñcunq; , cognito tamen de cauſa prius , & hoc ſecundum omnes. aut alteruter : & tunc ſi quidem reus abſens eſſet , contrahatur eremodicium , & poteſt iudicari ſecundum veteres leges, vt ff. de libe.cau.l.diui. ſin autem actor, nõ poterat iudicari niſi in quibuſdam caſibus, vt in cauſa liberali, vt ff.e.l. & poſt, §.j.& ĩ.de lib.cau.l. iuxta, & no.ff.de li. cau.l.diui. ſed hodie hoc nouũ inducit , vt ẽt abſente actore contrahatur eremodicium , vt ĩ.eo. §. & ſi quidem. Itẽ an poteſt prorogari triẽnium conſenſu partium? videtur ꝙ ſic, ff.eo.l.2.§.ſed ſi iudex. Reſpon.non, cum publica ſit vtilitas: vt patet ex rationibus poſitis ſ. in princ.huius,l. & ꝑ hoc, ff. de poſtu. quos prohibet, & ſ. tit. j. l.ij. §.ſed quia veremur , & de leg. & conſtit. l.non dubium . Item quid ſi ſnĩa lata ẽ poſt triẽnium? Reſpon.non tenet:& ex ea cauſa ſolutum repetitur. nec ob.ff.fa.erciſc.l. eum putarem , quia ibi tenuit ſnĩa & iudicium , licet nulla fuerit actio . Item an loquitur de prima cauſa tantum: aut etiam de cauſa appellationis? Reſpon. Cauſa appellationis non durat vltra biennium , [1] immò minus quàm biennio, vt in d. authen. ei qui appellat . Quid de compromiſſo? Reſpõ quia ſtatutum eſt tempus, vt ſ. de arbi.l.j. Item quid ſi per iudicem ſtet ? Reſpon. vt in §. ſin autem vtraque. Item hoc iure ciuili, ſed iure canonico non expirat inſtantia triennio, vt extra de iudi.ca.venerabilis & ca.ſignificauerunt.

* quàm triennij patitur.

* Aliàs, voluerit, in vet.

1 Et hoc ex cauſa: aliàs datur annus ad proſequẽdum appellationem. Paul. & Alexan.

oẽs [a] iudices , ſiue in hac alma vrbe, ſiue in prouincijs maiorem ſeu minoré peragãt adminiſtrationé , ſiue in magiſtratibus poſiti, vel ex aula noſtra dati , vel à noſtris proceribus delegati : non eſſe eis concedendum vlterius lites q̃ [*] triennij ſpacio extẽdere. [b] Hoc etenim [c] iudicialis [d] magis [e] eſſe poteſtatis, nemo eſt qui ignoret. nam ſi ipſi noluerint [*] nullus tã audax inuenitur qui poſsit iuito iudice [f] lité ꝓtelare.

Propter actoris abſentiam, lite cõteſtata non prorogatur diffinitio cauſæ vltra triennium. & ſi de cauſa non liquet , abſoluitur reus ab obſeruatione iudicij : & actor abſens condemnabitur in expenſis legitimis ſacramento rei taxãdis. Si autem de cauſa liquet, fertur ſententia in fauorem illius quẽ conſtat iuſtitiam habere, expenſis factis à præſente de ſententia lata pro abſente deducendis : nec a definitiua lata, pro præſente licebit abſenti appellare. h.d. vſque ad §. ſi autẽ reus. Salic. & Alex.

Et ſi [†] quidẽ [g] pars actoris ceſſauerit, quatenus [h] multiplici dilatione reus fatigetur, & triennij metę poſt litem conteſtatam iã prope finem veniant, vt ſemeſtre tempus tantùm ei ſuperſit; licentia [i] erit iudici ꝑ executores [k] negocij actorem requirere : parte fugiente [l] ex vna parte actoris abſentiã incuſante : & iudicibus oĩmodo ſuas aures hmõi q̃ſtionibus [m] reſerantibus , [n] & ſi per tres vices hoc [o] fuerit ſubſecutum , decẽ [p] dierum ſpacio per vnumquemque introitum deſtinato , & nec ita pars actoris fuerit inuenta , [q] & neque per ſe, neque per procuratorem inſtructum [r] peruenerit :

† cap.2. ſi p actoré.

a Sed omnes.] ſiue ex aula noſtra, id eſt à nobis.

b Extendere.] aliàs exercere.

c Hoc etenim.] extendatur, vel non.

d Iudicialis.] bene dico , iudicialis. non dico, litigatoris &c.

e Magis.] quàm partium.

f Iudice.] cuius iuriſdictioni ſuppoſitus eſt . H. vel qui cauſæ præſidet .

ET SI QVIDEM. Ex hoc §. not. tex. meliorem de iure, ibi, abſentia incuſante , quod ſi abſens fuit citatus, etiam facta relatione per nuncium , non poteſt dici contumax , niſi per alteram partem præſentem ſua contumacia fuerat accuſata: & tunc volens comparere non auditur niſi refuſis expenſis , vt ĩ. eo.l.ſancimus. & ca. 1.de dolo & contum.lib.6 Pau.inc.

g Et ſi quidem.] quid iuris ſit quando vtraque pars eſt præſens, dictum eſt: nunc quando vna pars eſt abſens: & primo de actore poſt litem conteſtatam .

h Quatenus].i.quia, vel licet non faciat ex propoſito , tamen lex hoc præſumit, vel ponitur conſecutiue, vt ĩ. de obſequijs, §.manumiſſori.

i Licentia.] iure iſto, non veteri, vt ff.eo. l. & poſt §.circunducto . Sed nunquid etiam antequam ſit prope finẽ triennij, poterit hoc facere, & ſic ſententiam formare ? Reſpon. ſecundum B. ſic. nam non imponitur ei neceſſitas vt non ferat ante: ſed vt non differat vltra triennij finem, argu. ff.eo.l. non quicquid, & infra quomodo & quando iudex. l.j. ſed ſecundum P. ante pronunciare licet, argu. ĩ.ea. l.§. huiuſmodi . Sed tu diſtingue ſecundũ Ioan. vtrum actor ſit abſens, an reus . ſi reus, tunc & ante finem pronunciare poteſt : quia & veteribus legibus reo abſenti contrahebatur eremodicium, & dabatur ſententia, vt ff.eo.tit.l. & poſt, & cum non ſit correctum , dicã ante ferri poſſe ſententiam. actore autem abſente non licet ante pronunciare: cum olim eo abſente non contrahebatur eremodiciũ : & ideo cum non inueniam eum poſſe ante pronunciare: nec hoc dicam, & hoc cum altera pars eſt abſens. ſi autem vtraque, nunquã iudex poteſt proferre ſententiam. Si autẽ vtraq; præſens, quãdocunque poteſt, ĩ. eod. §. ſin autem vtraque.

k Per executores] id eſt nuncios , vt in Authentic. de litig. §.omnem, collatio. viij. aliàs aliter accipitur , vt ĩ.de exec. rei. iudi. l. executorem.

l Fugiente.] ſic dicta , quia conſueuit fugere, non quiſmodo fugerit .

m Quæſtionibus.] id eſt querelis. Acc.

n Reſerantibus.] id eſt aperientibus.

o Hoc.] ſcilicet requiſitio per executorem .

p Decem.] vt ff.eo.l.per interualla, quod poterat minorare, vt ff.eo. nonnunquam , ſed hodie eſt xxx. dierum inter vnam dilationem & alteram, non minus, vt in Authentic. de litig. §. omnem vero, ver. ſi vero cauſam , collat.viij.

ADDITIO. Tu dic quòd ibi loquitur quando reus non obſtante contumacia actoris vult facere probationes ſuas: & facere quod liqueat de cauſa: & iſtud eſt maioris præiudicij : ideo requiruntur maiores dilationes, hic loquitur quando ſententia eſt abſolutoria ab obſeruatione iudicij. Bar.& Ia.

q Inuenta].i. noluerit venire ad cauſam: fuit tamen inuenta ab executoribus, & ſibi denunciatum : & ſic non obſt. contrarium, ff. quæ ſen. ſine appel. l.j. § item cum ex edicto . nam tunc ipſo iure non valet ſententia , vt ibi ſecundum quoſdam . Vel dic , ibi non fuit citatus : ſecus autem ſi citatus , licet non inuentus, vt ff. de cuſtio. ſi ideo, §.fi. & ff. de dam. infec l. iiij. §. toties, & ff. quod vi aut clã, aut qui. §.j.& ĩ.de an. exceptio. l. vt perfectius. & ſi quidem per contumaciam veram [a] abeſt, non audietur poſt, niſi veniat iudice ſedente pro tribunali, vel ad appellationem, vt ff. de in integrum reſtitu.l. diuus, & de iudi.l.& poſt, in fi. & ĩ.eo.§.cum autem . ſi autem ficte contumax fuit , tunc auditur, vt præalleg.l. & poſt, §.fi. ſi autem probabili cauſa, ſerua diſtinctioné quam habes, ſ. de procura. quia abſente.

a Qui p ſonaliter inuentus & citatus dixit, nolo ire. glo. & Bald. 4. ſi. ff. de in integr. reſtit. Iaſ.

ADDITIO. Vide etiam pulchram gloſſ. in l. ſi. ff. de in integr. reſtit.

r Inſtructum.] id eſt doctum, arg. ſ. de procura. l. fin. vel id eſt ordinatum. Accur.

Acta

tunc iudicē negocij acta [a] apud ſe confecta conſpicere [b] [cēſemus: †] & ſi quidem nihil ſufficiens actitatum eſt, ex quo poſsit termino [c] cauſę certa fieri cōiectura: volumus non ſolū partem fugientē [d] ab obſeruatione [e] iudicij [f] relaxare, ſed etiam in oēs expenſas quæ conſueto modo circa lites expendunt̄, eum [g] condemnare: vera quantitate earum ſacramēto [h] fugientis [i] manifeſtāda, & omni cautela [k] quā ſup̄ lite reus expoſuit, reddenda: quæ [l] & ſi remanſerit, viribus euacuabitur. [m] Sin autē ex geſtis apud ſe habitis, parte actoris minimè inuenta, poſsit inuenire viā, * qua manifeſtū ei fiat [n] quid ſtatuendum ſit, ēt abſente actore, ſi eū meliorē cauſam habere perſpexerit, pro eo ferre ſententiam non moretur, [o] & præſentem reū abſenti actori condemnare: expenſis tantummodo litis, quas reus legitimè ſe expendiſſe iurauerit, [p] condemnatione excipiendis, [q] quia hanc pœnā actori & meliorem cauſam habēti propter ſolam abſentiæ contumaciam imponimus [r] nullo penitus ei regreſſu ad eandem litem conſeruando. Sed actor [ſ] contumax cadat omnino * de lite, ſi reus abſoluatur. [t] Sin vero aliqua condēnatio contra reū pro abſente actore [u] proferatur, quā forſitan non ſufficientem ſibi actor [x] putauerit fugitiuus: nullo modo iterū eandem litem reſuſcitare concedimus, & hæc quidē pœna actori fiat [y] * impoſita.

Reus ſe abſentans lite conteſtata legitimè citatus, ſi contra eum liquet de cauſa, condemnatur definitiue: & mittitur ſententia executioni in rebus ſuis: nec reuerſus auditur appellans, nec poſſeſsionem recuperabit etiam ſi cautionem præſtare paratus ſit: & abſentia litigatoris, i. actoris. vel rei, repletur dei præſentia: et ideo ſi liquet de cauſa, fertur definitiua iuxta finem triennij. & verus contumax non auditur appellans: & vbi vterque ſe abſentauit, non pronunciatur definitiue, ſed abſolutiue ab obſeruatione iudicij & tunc neutra pars condemnatur alteri in expenſis. h. d. vſque

a Acta]ideſt ſcripta facta ante abſentiam actoris.

b Conſpicere.]cenſemus.

c Termino.]ideſt definitiuę ſententiæ, ſic j. ea. l. §. pe. ſed videtur ſemper eſſe certum, aut enim probauit actor plene, & vincit, aut non, & abſoluitur reus, vt ſ. de eden. l. qui accuſare, quæ eſt contra, ſed illud loquitur vtraq; parte præſente, vbi in dubio p̄ reo iudicat̄: vt ibi, & inſtitu. de interdic. §. cōmodū. ADDITIO. Tu dicas poſt Bart. hic q̄ l. contraria loquit̄ qñ apparet actorem non probaſſe datis ei legitimis dilationibus, vt l. fi. ff. de ferijs, & j. de dila. l. j. Sed ſi ponimus actorem ſe abſentaſſe nō datis legitimis dilationibus, tūc de cauſa non liquet, ita loquitur hic, Cy. Bald. & Ia.

d Fugientem]ideſt reum, qui tamen eſt præſens.

e Ab obſeruatione] vt à ſacramento calumniæ, & iudi ſol. & ſi iterum venerit actor, oportebit ipſum icipere denuo, ſed tamen eius perpetuatur actio per litis conteſt.

f Iudicij.] id eſt vt non teneatur huic inſtantiæ: ſed de nouo incipiat actor ſi vult, & ſic hæc abſolutio non tenet in principali qōne, vt ff. eo. l. non idcirco. §. poſtea, & l. & poſt. §. circunducto, immo in xl. an. perpetuatur, vt j. de præſcript. xxx. anno. l. fi. Sed arg. cōtra, in Auth. de litig. §. fin. colla. viij. ſed ibi bis fuit abſens, hic ſemel. Item poteſt dici q̄ vitium litigioſi † duret. Item quid de atteſtationibus & confeſſionibus ibi factis, nunquid valebunt in alio iudicio? videtur q̄ non, quia perit inſtantia iudicij, arg. contra, ſ. de arbi. l. pen. in fin. & j. de teſtibus, l. fin. De hoc dic vt ſupra de eden. is apud. Item quid ſi reus præſens vult in ſe onus probationis transferre? Reſpon. abſoluetur definitiuè ſecundum B. vt ff. de probatio. l. circa, in fin. Item hoc licet actori præſenti, reo abſente: ergo & reo præſenti, nam non debet actori, &c. vt ff. de regul. iur. l. non debet. Sed Ioan. contra. quia non eſt qui ibi contradicat. Accur. ſed hodie iure nouiſſimo opinio Bulga. probatur per Auth. qui ſemel. vt dicam, j. proxi.

g Eum.]ideſt actorem abſentem, vt ff. eo. l. eum quem temere, & j. de fructibus, & lit. expen. l. non ignoret, & j. qui accuſare non poſſ. qui crimen.

h Sacramento.] Not. ſpeciale, vt pro ſe alicui ſuo credatur ſacramento, quod eſt propter difficilem probationem, ſic infra vnde vi, ſi quando. alias non, niſi aliqua præſumptio ſit pro eo, vt infra de rebus creditis, l. in bonæ fidei.

i Fugientis].i. rei, qui ſolitus eſt fugere, ſed nūc eſt p̄ſens,

k Cautela.]ſcilicet iudicio ſiſti, & iudicatum ſolui, quas faciebat reus, vt inſtit. de ſatiſdat. §. j. & ij.

l Quæ.]ſcilicet cautela. Acc.

m Euacuabitur.] huius legis auctoritate. Item nota q̄ tria noua ſunt inducta per l. iſtam poſt Authenti. infra quomodo & quando iud. Authenti. qui ſemel. Primum, quia ampliatur numerus decem dierū vſque ad xxx. Secundum, quia abbreuiatur tempus triennij in abſente actore ad biennium & ſex mēſes, ſecundum quoſdam: vel ad annum & menſes tres ſecundum nos. Tertium, quia reus actore abſente probat, & definitiue abſoluitur per illam, l. quod nō erat per iſtam ſecundum Ioan. ſed ab inſtantia tantum abſoluebatur. Sed B. cōtradicit, etiā per l. iſtā, vt modo dixi. Item quartum, quia ipſo iure cadit actor ab actione per l. illam, quod non erat per l. iſtam ſecundū Io. ſed tantum inſtātia peribat. Vel ibi loquitur quādo bis fuerat abſens, ſecus ſi ſemel, vt hic, argu. ſupra de epiſc. au. l. iij. §. fi. Item an idē in reo vt bis abſens cauſam amittat? Sed dic vt in Auth. qui ſemel.

n Ei fiat.]ſcilicet iudici.

o Non moretur.] immo contra, ff. de re iudi. l. cōtumacia, in princi. vbi damno expēſarum litis, vel quia appellare non poteſt, punitur contumax. Item contra, ff. de confeſ. l. certum. §. penulti. vbi præſens nō damnatur abſenti, ſed vtrunque ſolue, vt ſ. eodem, & poſt, in gloſſ. immo contra.

p Iurauerit.]cum taxatione iudicis, vt j. eo. ſancimus.

q Excipiendis] vt ſi petit actor centum, & expendit decem, reus expendit quinque, ſi actor non eſſet abſens, cōdemnaretur reus in decem, modo autem deducuntur expenſæ rei: & ſic in quinque tantum condemnatur reus pro expenſis, ſecundum Ioan. Alij dixerunt, vt P. nec ſua decem repetere actorem: & quinque quæ reus expendit, deducit de condemnatione: quod eſt iniquum, vt duplici damno grauetur.

r Contumaciam imponimus.] quæ præſumitur cum ſit abſens, vt ff. de re iudica. l. contumacia. §. j.

ſ Actor.]mutat caſum.

t Abſoluatur.]in totum.

u Actore.]habente meliorem cauſam, & hoc reo præſente, & abſente actore: non ſic erat iure veteri, vt ff. eo. l. & poſt, §. j.

x Actor.] qui volebat appellare, quaſi in aliquo vel maiori ſumma reus fuerit damnandus: quod non poteſt, niſi veniat iudice ſedente pro tribunali, vt ff. de in integ. reſti. l. diuus.

y Fiat.]ideſt ſit

† Deeſt in vet.

* inueniri via.

† Contrarium tenet glo. & verius ſecundum Paul. & Sal. ibi, in l. j. infra de præſcr. long. tpis Alexā. & Ia. in l. 2. j. de edē.

* omnimodo.

* ſit.

SIN

Additio.

SIN AVTEM.] Not. ex hoc §. meliorem text. de iure ibi, ſiue per relationem, ſecundum Pau. & Iaſ. ſ. quòd iudex alterius territorij non poteſt mittere executioni ſententiam ab alio iudice latam, niſi ad litteras & requiſitionem illius iudicis qui ſententiam tulit: alias executio facta non valet.

A liquidũ de cauſa, & tunc pro poſſeſſione & ꝓprietate auditur, & ſic loquitur d. l. de præſcrip. xxx. an. Itẽ quid ſi actor in poſſeſſionem rei petitæ eſt miſſus, non ex definitiua, quia non erat liquidum, ſed lite vere conteſtata, an audiatur de proprietate? Reſpon. ſic, non de poſſeſſione, vt ĩ. quõ & qñ iudex, l. conſentaneum. Acc.

ad §. ſin autem alterutra. Alex.

Sin autẽ [l] reus abſuerit, & ſimilis [a] eius ꝓceſſerit requiſitio, quemadmodũ pro perſona actoris diximus: [*] etiam abſente eo eremodicium [b] contrahatur: & iudex (ſecundũ qđ veteribus legibus cautum eſt [c]) ex vna parte cum oĩ ſubtilitate cauſam requirat: B & ſi obnoxius fuerit inuẽtus, etiam cõtra abſentẽ [d] promere cõdemnationẽ [e] non ceſſet, quæ ad effectũ perducatur: & per res & facultates fugientis victori ſatisfiat: [f] ſiue ipſe iudex ex ſua iuriſdictione hoc facere poteſt, ſiue per relationem ad maiorem [g] iudicẽ hoc referatur, & ex eo legitima via contra res [h] contumacis aperiatur: nulla licentia ei, [i] vel alij [*] C perſonã eius ſolam [k] prætendenti concedenda contradicendi, cum in poſſeſſionem ex huiuſmodi cauſa actor mittitur, [*] nec ſi reuerſus ipſe fuerit, & voluerit fideiuſſores [*] dare, & poſſeſſionem recuperare, audiatur, [l] in huiuſmodi etenĩ caſibus oẽm ei cõtradictionẽ [m] excludim⁹.

Cum autem eremodiciũ ventilatur [o] ſiue pro actore, [p] ſiue pro reo: [r] examinatio cauſæ ſine vllo obſtaculo [q] celebretur. Cum enim terribiles [*] in medio proponuntur ſcripturæ, [r] litigatoris abſentia, dei ꝓſentia [ſ] repleatur: nec pertimeſcat iudex appellationis obſtaculũ, cũ ei qui cõtumaciter abeſſe noſcitur, nulla ſit ꝓuocationis licẽtia: quod [t] & in veteribus legibus eſſe ſtatutũ, maniſeſtiſsimi iuris eſt. Hmõi [u] autem ſententia prope finem triennij proferatur, [x] pro quo [y] & præſentem legem induximus. Si enim in anteriore tẽpore in quo larga temporis ſupereſt dilatio, & ſpes abſenti relicta fuerit reuertendi, alterutra [z] pars ceſſauerit: in ſola expenſarũ datione & abſolutione [a] forſitã [b] ꝓſtetur [c] pœnalis [d] ſnĩa,

[a] Et ſimilis]. ſ. ter per decem dies, vt ſ. § & ſi quidem.

[b] Eremodicium.] id eſt deſeri videatur iudicium: ſic vt definitiue poſſit pronũciari, ab eremos. n. ſic dicitur.

[c] Cautum eſt, &c.] vbi ſcilicet reus abeſt, non vbi actor, vt ff. cod. l. & poſt. j. reſpon. & §. i. niſi in cauſa liberali, vbi etiam in actore contrahebatur eremodicium, vt ĩ. de lib. cauſa. l. iuxta, & ff. de libe. cauſ. l diui.

[d] Abſentem]. ſ. reũ & hoc dum eſt liquidum: alias ab obſeruatione iudicij, vt ſ. proxi. §. Item poteſt eum mittere in poſſeſſionem rei abſentis. cum enim ante litem conteſtatam facere poſſit, ergo & poſt, multo magis, ĩ. quomodo & quando iudex, cõſentaneum. Accur.

[e] Cõdemnationẽ.] & hoc intellige quãdo liquidum eſt ei de cauſa, alioquin obſeruaretur qđ dictum eſt in actore.

[f] Satisfiat]. ſ. generaliter, quæcunque fuerit actio in rem vel in perſonam contra res poſſidendas & vendendas.

[g] Ad maiorem]. ſ. delegantem, cum ipſe ſit delegatus, vel ad eum qui habet rem petitã in ſua iuriſdictione, vt ff. de re iud. a diuo Pio. j. reſp. & de bo. au. iud. poſſ. cum vnus. §. is qui.

[h] Res.] poſſidendas & vendendas.

[i] Ei.] ſcilicet reo.

[k] Solam. ideo dicit ſolam, quia alius ex ſuo iure vt hypothecæ poteſt petere, vt ff. de pig. ſi ſuperatus, & arg. ff. de re iud. à diuo §. ſi ſuper.

[l] Audiatur.] Hoc cũ agitur in rẽ, quare tm̃ in poſſeſſionẽ rei petitæ eſt mittẽdus, non oĩum rerũ, vt ff. ex quib. cau. in poſ. ea. l. Fulcinius. §. ſi. circa ſi. l. ſecus autẽ ſi perſonali, quia & in omnibus ſit miſſio olim, hodie pro mẽſura debiti: ſicut ſit ante litẽ conteſ. vt ff. quib. ex cau. in poſ. ea. l. j. & in auth. de exhiben. §. ſi vero non adminiſtrat, col. v. & perpetuo auditur ad recuperandam rẽ ſiue poſſeſſionẽ ſi offeratur debitũ, niſi fuerit iã vendita, vel pro debito creditori adiudicata, vt ĩ. de præſcri. xxx. an. l. ſi quis emptionis §. pe. Sed videtur ẽt in tali audiẽdus, & ſic eſt contra. ĩ. vbi in rem act. l. ij. in fin. & ĩ. de præſcrip. xxx. an. l. pe §. pe. Sed dic, aut eſt lis cõteſtata, & liquet de cauſa: & ſic hic loquitur: aut quaſi conteſtata, & non liquet de cauſa, & tunc de ꝓprietate non de poſſeſſione audiẽ, vt d. l. vbi in rem act. aut nec conteſtata, nec

[m] Cõtradictionẽ.] niſi veniat iudice ſedente pro tribunali, vt ff. de in integ. reſ. diuus. vel niſi ſit abſens iuſta cauſa, vel probabili, vt dixi ſ. de procu. l. quia abſente. Vltimo quęro, cũ contra reum abſentẽ non per cõtumaciam, non põt ſentẽtiari, vt ĩ. qũo & qñ iud. l. ea quæ, & l. pen. an econtra reo præſente & actore abſente non per contumaciam, poterit ſnĩari? R ñ. ꝙ ſic, vt ĩ. ad l. Iu. de adul. quamuis indubitati.

ADDITIO. Bar. hic reprehendit iſtã ſecundam partem gloſſæ, dicẽs ꝙ actore abſente & nõ cõtumaciter, non põt ſnĩari: pro quo allegat tex. in l. furioſo, ff. de re iudi. Vide eũdem Bar. latius in l. quæſitum, ff. illo tit.

[o] Ventilatur]. i. inquiritur cauſæ euentus & meritum, & an poſſit definitiue pronunciari.

[p] Pro actore]. ſ. abſente, qđ eſt nouũ per hanc legem.

[p] Pro reo.] abſente, qđ erat ĩ veteri iure.

[q] Obſtaculo]. ſ. veteris iuris. Vel dic partis abſentis.

[r] Scripturæ.] vt ĩ. e. rem non nouã, & ſ. tit. j. l. ij. in prin.

[ſ] Dei præſentia.] ſic ergo pro præſenti habendus eſt qui eſt contumax, vt hic, & in Authen. vt om. obe. iudi. §. ſi vero neque, colla. v.

[t] Quod.] id eſt vt qui vere contumax eſt, appellare non D poteſt, vt ĩ. quo. app. non reci. l. j. & ff. eo. l. & poſt, §. fin. Sed contra ff. de appel. creditor, §. iuſſus, ibi fuit contumax in non exhibendo, ſiue non reſtituendo, hic in non veniendo. Accur.

[u] Huiuſmodi autem ſententia]. ſ. definitiua.

[x] Proferatur]. ſ. ex neceſſitate, ex voluntate aũt iudicis reo vel actore abſente etiam ante triennium ferri poteſt ſecundum B. ſed P. contra. Tu diſtingue ſecundũ Ioan. vt dixi. ſ. eo. §. j. in ver. licentia, & Ir. dixit idem his verbis, hæc omnia accipe, ſi ex hac. l. contrahatur eremodicium: non ſi veteri iure.

[y] Pro quo] ſcilicet triennio.

[z] Alterutra.] idest altera.

[a] Abſolutione.] ideſt obſeruatione iudicij.

[b] Forſitan.] abundat, vel non abundat, & dic ab obſeruatione iudicij in abſolutione rei præſentis.

[c] Præſtetur.] actor ergo erat abſens.

[d] Pœnalis.] qua condemnatur in expenſis, B. vel dic, pœnalis, gratia expenſarum.

Marginalia: † cap. 3. ſi per reum. — * ediximus, in quibuſdam eod. manuſ. — * nulla licentia erit alij perſonam eius. — * mittet, in quibuſd. — * fideiuſſiones. — * Iſte tex. eſt ſingularis, ſecũdũ Ang. Alexã. & Iaſo. — Sententia ferri non poteſt reo abſente nõ per cõtumaciã.

Mora

a Mors litis.] ideſt actionis & inſtantiæ. Vel dic, Mors, idest ſententia definitiua ſuper principali.

b Et condemnatio.] & pro ideſt, & dic ſcilicet definitiua. Vel dic condemnatio, ſcilicet actionis & inſtantiæ.

c Accidunt.] ex neceſſitate ſm B. Vel dic vt modo not. Accurſius.

SIVE AVTEM. No. ex hoc. §. regulam vulgarem, quod victus debet cõdemnari in expenſis, vt hic, & l. cum quem temere, ff. de iudi. & ca. finem litibus, de dolo & contu. c. calumniam, de iudic. Iaſon hic.

d Siue autem alterutra] non vtraque, quia tunc nulla eſt ſententia. Item dic non per contumaciam verã, quia tũc ſiue reus ſiue actor abſens vinceret: nõ condemnabitur victus, quia ſuę expenſæ deducantur, vt ĩ. eo. §. ſin autem ex geſtis. ſed P. contra, quia lex vnum ſolum caſum excipit, ſcilicet cũ actor eſt abſens.

† Cap. 4. victum victori. Cõtumax an audietur appellans.

e Victori.] actori vel reo præſenti, nõ abſenti: vel abſenti, non tamen per contumaciam: ſed exceptionem facit a regula contumacia & iuſta ignorantia. qđ dic vt not. ff. de iudi. cum quem temere, ſecundum Ioan. & Ir. & nos, vt ĩ eo. §. ſin autem ex geſtis. & ĩ de epiſc. & cler. omnes qui, in ſi. & in Authen. de iudi. §. oportet, colla. vj. & ff. de leg. 2. qui ſolidum. §. euã.

* ſolutis, quæ lectio defendi poteſt.

* ita hunc locũ reſtituimus, cũ antea barbare legeretur, ſecõ tumaciter abſentãte.

f Iurauerit] vt ĩ. eo ſancimus, & de bo. auctor. iudi. poſ. l. fin. §. j. ibi, & expẽſas &c. & in Auth. de defen. ciui. §. & iudicare, coll. iij. & ĩ. de fru. & lit. expẽ. non ignoret, & ff. e. cum quem. & in Aut. de pœn. te. litig. § j. Item no. de iuramẽto, nam per hoc excipitur abſens per contumaciam, vt ſi ibi de aliquibus iudici liqueat ſm P.

† Cap. 5. ſi per iudicem.

g Alterutra] Non refertur ad proxi. dictum, ſed ad ſuperiora, in quibus alterutra parte abſente dicitur poſſe ſententiam vel definitiue cũm liqueat de cauſa: vel interloquẽdo cũ non liqueat: & abſoluitur tunc ab inſtãtia iudicij.

non autẽ tunc mors litis a & condẽnatio b in abſentem introducatur, quæ in his tantummodo caſibus accidũt, c in quibus triennij effluentis imminet formido.

Victus victori debet in expenſis cõdemnari ſacramento victoris taxandis, alias iudex de ſuo reſarcire debet. h. d. vſque ad §. ſin autem vtraque. Sal. & Alexan.

B Siue aũt † alterutra d parte abſente, ſiue vtraq; præſente lis fuerit deciſa, oẽs iudices q ſub imperio noſtro conſtituti ſunt, ſciant victum in expẽſarum cauſa victori e eſſe condẽnandum, quãtum pro ſolutis * expẽſis litium iurauerit: f non ignorantes, quod ſi hoc prætermiſerint, ipſi de proprio huiuſmodi pœnæ ſubiacebunt, & reddere eam parti læſæ coarctabũtur. Et hæc de alterutra g parte litigãtium cõtumaciter * abſente nobis ſtatuere viſum eſt, ad æquitatis rationem omnia corrigentibus. h

Iudex negligens cauſam intra triennium terminare, ſi ſit de maioribus, punitur in libris x. auri: ſi de minoribus, punitur in tribus fiſco applicandis, & ab officio remouetur. Item eo mortuo, vel alias mutato intra triennium, ſi ad litem terminandã ſupererat minus anno, ſuppletur annus: alſ ter non. hoc dicit vſque ad §. illo. Alexan.

D Sin autem † vtraque parte imminente, & litem peragere cupiente, iudex eam accipere noluerit, vel propter amicitias, vel inimicitias, vel turpiſſimi lucri gratia, vel propter aliud quodpiam vitiũ quod miſerrimis animis huiuſmodi iudicum innaſci poteſt, litem ipſe auſus fuerit protelare, & propter hoc trienniũ fuerit tranſactum: iudex, ſi quidem in magiſtratu poſitus eſt, vel in maiori dignitate vſq; ad illuſtratus gradum, decẽ libras auri priuatis noſtris largitionibus inferre per ſcholam Palatinam compelletur. Si autẽ iudex minor fuerit, trium librarum i auri multa plectetur per eandem ſcholã exigenda, & noſtro ærario applicanda: & eo remouẽdo, alter iudex in locum eius ſubrogabitur ſub ſimilis pœnæ formidine, his omnibus locum habentibus cùm vnus iudex vnã cauſam ab initio peragit. * Sin autem in medio triẽnij, vel morte k iudicis, vel alia irrecuſabili l occaſione iudicium fuerit mutatum: m tunc ſi quidem

C ex triennio annale tẽpus, vel amplius reſidet, in quo alius iudex ei cauſæ imponitur, intra reliquũ tẽpus cauſa finiatur. Sin aũt minus quàm annale ſit: tunc omne quod deeſt repleatur, n vt non in minore quàm perfecti anni tempore litem poſſit ſubrogatus iudex tàm diſcutere, quàm terminare.

Si facto vel negligentia aduocati cauſa intra triennium non terminetur: aduocatus in duabus libris auri punitur, & fertur abſolutoria ab obſeruatione iudicij propter lapſum inſtantiæ cauſa expreſſa in ſententia. Et ſi propter ſalarium non ſolutum lis retardatur, clientulus iudicis arbitrio ſoluere compellitur. h. d. vſque ad §. ſin vero. Alex.

Illo proculdubio † obſeruando, vt ſi neque per alterutram litigantiũ partem, nec per iudicem ſteterit quo minus lis ſuo Mar

h Corrigentibus.] ideſt deducentibus.

[Sin autem vtraque.] No. ex hoc § ſm Bar. & Ia. hic, quod grauius punitur conſtitutus in magna dignitate quàm in paruo: quod intellige quando agitur de pœna pecuniaria, ſed quando agitur de pœna corporali, totũ eſt ecõtra, vt l. Pedius, ff. de incen. rui. nauf. ſm Cy. & Bal. in l. ſi. ĩ. de ſum. trinit. & eſt doctrina glo. in ca. non coguntur. xlij. diſt. & in ca. cũ quidam, & ibi docto. de iureiurando.

Addictio.

i Trium librarum] maiori ergo pœna maiores afficiũtur, ſic ĩ. de epiſ. & cler. l. presbyteri. ſed nũquid hoc caſu finitur inſtantia? Quidam dicunt quod non, vt in Auth. vt ſpon. lar. §. hoc quoque, coll. ix. immo perit, ſed reſtituitur, vt ff. ex q. cau. maio. l. ſed & ſi per, §. ait prætor, & §. ſiue cui.

Pœna maior maioribus debetur.

k Vel morte.] vt ff. eo. l. mortuo.

* peragat.

l Irrecuſabili.] vt habes, ff. eo. l. ſi longius.

m Mutatum.] caute dicit mutatum, non ſolutum, vt ff. eod. l. proponebatur. Soluitur tamen iudiciũ quibuſdam modis, vt ff. eo. l. Iulianus, & l. iudicium, & l. ſi à me.

n Repleatur.] ex hac l. olim. n. cõtra, vt ff. eod. l. ſi iudex, quæ eſt contra. vel ſol. vt ibi. † Et no. hic caſum vbi lis vltra trienniũ durat: quod quidam intelligunt in perpetuo iudice, non annali: ne lis in infinitũ, &c. quod non placet. Quid ſi ſex menſibus tantum durat? vt cauſæ non finiri [illegible]. Immo habet locũ iſta lex in quibuſcunq; iudicibus quo ad ſupplementum anni, qui ſemel reintegrabitur. Cy. Pau. Alc. & Ia.

† dic quod ibi in iudice ordinario & de tẽpore pẽſo inſtantiæ: ibi in delegato & de tempore iuriſdictionis. Paul. Ale. & Iaſ.

† Ca. 6. ſi per aduocatos.

[Illo proculdubio.] No. ex hoc § circa fi. ibi in verſic. hæc autẽ oĩa, & ad hoc ſemper allegatur ſm Paul. de Caſt. quod tpa iudicialia currunt minori hodie ſicut olim, nec obſtat, l. ſi. ĩ. de in integ. reſt.

A teg.teſti.vbi dr̃ ꝙ tempora quæ olim currēbant, & dabatur reſtitutio, hodie ipſo iure nõ currunt, nã fallit hic in tpe iudiciali, puta inſtantiæ primæ cãæ. idē in inſtantia cauſæ appellationis, & in tpe dato ad appellandum, vt no.gl.in l.fi.ſ. ſi aduer.rē iudic. & Bal. in l.fi.in quib. cau.in integ.reſtitu. non eſt neceſ. Acc.

a Per patronos.] id eſt aduocatos.

b Snia.] Quæ condēnat patronos, ſm B. vel dic, qua abſoluit, vel abſolutas declarat partes ab obſeruatione iudicij. Sic not.iudicē dēre ĩ talibus caſib interere cãm in ſnia, vt nõ pereat ius ex toto agenti actori, vt ff. de leg.j.l. filius familias. §. diui, & ff.de iure fiſ.l.ij.§.ſenat', & ff.de ver. obli.l.q Romæ, in fi.& arg. ff.de ſuſpect.tu.l.hę, & de fideicom. lib. l.ſi legatario, in fin. Accur.

c Ad terminum] id eſt ad definitiuã ſententiam, ſic ponitur ſ.eod.§.& ſi quidē.

d Lex.] veluti ſequens, rem non nouam.§.patroni.

e Vel iuſta cauſa.] vt valetudo, vel ſi infamis appareat, vel capitales inimicitiæ inter ſe & clientulũ interuenerint, argu. ff. de proc l.filius familias.§.fi.& ll.ſeq. & ſ. de poſtulan.l. prouidendum, §. ſi quis vero, ſecus ſi p eum ſteterit aduocatum, vt ĩ.de condic. ob cauſam. l.aduocationis.

f Honorarijs.] id eſt ſalarijs.

g A clientibus].i.dominis cauſarum.

h Præſtandis.] ex iudicis officio. Quid aũt ſi dare non poſſunt? Reſp.de publico dantur ſecundũ quoſdam, vt in auth. de mand. princ.§.ſi tibi, col.iij.

adimplere. ... *eius.*

te decurrat, ſed per patronos[a] cauſarũ: licentia detur iudici & eos duarum librarũ auri pœna afficere per ſcholam Palatinã exigēda, & ſimiliter publicis rõnibus aggreganda: ipſo videlicet iudice in ſua ſententia[b] hoc ipſum manifeſtante, ꝙ per patronos B cauſarũ vel fugientis, vel agētis, dilatio facta eſt, vel per oēs, vel per quoſdã ex his: neceſsitate aduocatis imponenda, ex quo litem peragendã ſuſceperint, eã vſque ad terminũ[c] (niſi lex[d] vel iuſta cauſa[e] impediat,) implerę,* ne ex eorũ* recuſatione fiat cauſę dilatio: honorarijs[f] ſcilicet à clientibus[g] qui dare poſſunt, diſertiſsimis togatis oĩmodo p̃ſtandis:[h] C & ſi ceſſauerint, per executores negociorum exigendis, ne per hmõi machinationem cauſæ merita protrahantur:[i] niſi ipſe litigator[k] alium pro alio patronũ eligere maluerit.[l] Hæc aũt omnia in his omnibus à nobis cauta ſunt, quibus perfectæ ætatis cõſtitutis arbitriũ ſuum pro omnibus cauſis ſufficit.

Tutores, curatores, vel procuratores minorum, per quos factum extiterit quo minus cauſa intra triennium D *terminata fuerit, omne damnum reſtituere tenentur: & eis non exiſtentibus ſoluendo, minor reſtituitur in integrum. Sali.*

Sin verò† cauſæ vel pu-

† Ca.7.& vlt. Si per tutores.

i Protrahant.] patet ergo an̄ ſnĩam ſolui debere ſalariũ, ne ſubtrahat pr̃ocĩniũ, vt no.ff.de var.& extraor.cog.l.j.§.diuus, ſic ff.cõmu.p̃dio.l.vēditor §.fi.ſed de nouo cõuenri nõ põt, vt ſ.de poſtu.l.quiſquis, §.præterea. Acc.

k Litigator.] Tunc.n.non cõpell ĩ ſtatim p iudicē ſoluere ſalariũ, ſed aduocatus p eo cõueniet cliētē actione cõpetenti, vt dicas ĩ.de ſuffrag.l.j.non aũt exponas ꝙ non tenetur ad ſalariũ.ſi aliũ aduocatum aſſumat: quia nõ eſſet verum, vt ff.loca.l.qui operas, & l.ſed addes, §.fi.

l Maluerit.] cõtra ĩ.l.prox.§.fi. Sol.hoc corrigitur. Vel verius hic ſpernit aduocatus, ibi nõ ſpernitur, cũ malam inueniat cauſam, & literam ibi poſitam expone vt ibi. no.ne huic ſolutioni contraria videatur.

[Sin vero cauſæ.] No.ex hoc.§.caſum in quo minores læſi in integrum non reſtituuntur, niſi in ſubſidium, ſecundum Bald. hic.

m Curatores vel actores.] decreto ordinatos ad agendũ.

pillorum, vel adultorum ſint, vel aliorum ſub cura agentium, maſculorũ, vel fœminarũ, vt per tutores, vel curatores, vel actores,[m] vel eorũ pcuratores agantur, & eorum deſidia triennium fuerit elapſum, & a cã[n] ceciderit: litē[o] quidē nihilo minus[p] ſuũ B habere vigorē:[q] oēm aũt iacturam quę ex hac cauſa oritur, ad tutores, & curatores, aut eorum fideiuſſores, hæredeſq; & res eorũ, & ad omnes,[r] quorum in hac cauſa legitimè intereſt, redundare. Sin autem non ſufficiat pupillis vel minoribus eorum ſubſtantia: tunc in id in quo fuerint[ſ] detrimentũ perpeſſi,* placuit in integrum reſtitutionis auxilium eis ſu C pereſſe. Dat. VI.Kalend. April. Lampadio & Oreſte. VV.CC.Cons.

Iudices ordinarij, vel delegati, & arbitri compromiſſarij poſt iuramentum quod debent præſtare ꝙ omnia ſecundum veritatem & legum obſeruationem decident. ſancta euangelia coram ſe tenere debent: vt conſiderēt ꝙ illis contemptis non magis iudicabunt, quam iudicabuntur. Et aduocati debent corporaliter iurare ꝙ cũ omni eorum virtute & ſtudio patrocinium præſtabunt clientulis ſuis circa id quod verum & iuſtum putauerint: & ſi cauſa eis mala fuerit viſa, D *cauſam deſerent: qua deſerta, non eſt clienti licitum recipere alios aduocatos. & ex conſcientia poſſunt quidam remanere, & quidam deſerere: & qui melius fecerint, apparebit ex ſententia. Sali. & Alex.*

n Cauſa.] id eſt inſtantia iudicij.

o Litem.] ideſt inſtantiam cauſæ.

p Nihilo minus.] id eſt nihilo magis.* ſic econtra, ſ.eod.l. quoties, & hoc ſi intelligas litem inſtantiam iudicij, ſicut ponitur, ſ. ea. l. in prin. Si aũt dicas litem, id eſt actionē, ſicut & ponitur, ſ. ea.§.huiuſmodi, vbi dicit mors litis, improprie ponitur nihilominus ſecũdum Io. Alij proprie ponunt, & dicunt lis, id eſt cauſa ſuum habet vigorem, ideſt quod ſtatuitur de lite dimittenda. Vel litem, id eſt cremodiciũ: quod idem eſt. Vel dic litem habere ſuum vigorem poſt reſtitutionem.

* Sed verius eſt vt hic in propria ſignificatione ſumatur. Cont.

q Vigorem.] vt ſcilicet triennio finito denuo inchoetur ſecundum ſecundam expoſitionem. Sed an producentur iterum teſtes? Reſpon. ſic, niſi mortui ſunt: quia tũc creditur actis primis, vt ĩ.de teſt.l.fin. Dic qđ illa lex loquitur in atteſtationibus productis coram arbitro, hic coram iudice: ideo gloſ. diſplicet Bartol. in l.ij.ff. iudic.ſol. & hic Alc. & Iaſ.

* perperã hic in quibuſdã impreſſis additur verbum, placuit.

r Ad omnes.] vt magiſtratus qui eos tutores dederunt, & ſimiles: vt inſtit. de ſatiſd. tut.§.pe.& fi.

ſ In quo fuerĩt.] quaſi in defectũ. Et ſic eſt cõtra ſ. ſi tutor vel cur.l ĩt. Solu. vt ibi. Itē ad idē contra in auth. de hære.& Fal. §. pupillis, col.j. Sol. hic iõ reſtituitur in ſubſidiũ p dãno, quia ſaluã habet veterē actionē: alioquin electionē haberet. vt ibi, ſimile eſt alibi, vbi prius tutor cõuenitur, ff.de min.l.ēt, cũ l.Imperat.& arg.ff.de dolo, l.ſi arbitrio, §.dolo cuius.

REm non nouam.] CASVS. Habebamus ego & tu cauſam coram iudice, an iurare debeat ſe cũ omnĩ veritate diſpoſiturum, quæritur? Reſp. ꝙ olim ſic conſuetum fuit: ſed iam abijt talis præſtatio iuramenti in deſuetudinem: quod reuocare intendit imperator per hanc.l. ſtatuens vt quilibet iudex ſiue maior, ſiue ab eo delegatus, ſiue ab alio, ſiue ordinarius, ſiue compromiſſarius, ſiue

ſiue communiter à partibus electus ſine pœna, in primordio habeat coram ſe ſacroſancta euangelia: & permaneant à principio litis vſque ad ſententiam definitiuam: vt ſic per dei præſentiam ſibi tribuatur auxiliũ iudicandi, & iſtud à quolibet iudice obſeruetur, alioquin ſi hoc contempſerit, grauiter puniatur, & hoc in prima. An autem patroni cauſarũ iurare debeãt, quæritur? Reſpõ. q ſic, incontinenti ex quo lis fuit conteſtata, & hoc in quolibet iudicio, & corã quolibet iudice cum fuerit ordinari* &c. & ſic iurabunt ergo fidele patrocinium præſtare clientulis ſuis, & ſi cauſam improbam vel deſperatam nouerint, eam relinquant: quo ſubſecuto, nullus in locum recuſantis ſubrogabitur. Si autem quidem credant iuſtam, quidã improbam: qui iuſtam nouerint, perſeuerent: alij derelinquãt: nec in locum eorũ alius ſubrogetur. & h.d. coniuncta Authen. hodie. Not. bonam, l. pro iuramento iudicantium, & ad terrendum omnes iudices à male iudicando, facit bonus tex. in c. cum æternię de re iudi. lib. vj. Alibi dicit Bal. in l. 2. vlt. col. C. de ſen. ex bre. recitan. q iudex debet habere duos ſales, vnum ſapientię, ne ſit inſipidus: aliũ rectæ conſcientiæ, ne ſit diabolus. Ia. hic.

f Viam.] id eſt materiam.

g Poſitæ.] vt ff. de iureiur. per totum, non autem dicit de illa quæ eſt ſupra de iura. calum. l. ij. quia illa poſt iſtam facta fuit: cum ibi de iſta faciat mentionem.

h Maiores.] vt illuſtres.

XII. Iidem. A Iuliano. P.P.

Rem non nouam[a] neque inſolitam aggredimur, ſed antiquis quidẽ legiſlatoribus* placitam: cum verò contempta ſit, nõ leue detrimentũ cauſis inferentẽ, cui[b] enim non eſt cognitum, antiquos* iudices non aliter iudicialem calculum[c] accepiſſe, B niſi prius ſacramentum[d] præſtitiſſent oĩmodo ſeſe cũ veritate & legũ obſeruatione[e] iudicium eſſe diſpoſituros? Cùm igitur & viã[f] nõ inuſitatã inuenimus ambulãdã, & anteriores leges noſtræ quæ de iuramentis poſitæ[g] ſunt, nõ minimam ſuæ vtilitatis experientiã litigantibus præbuerunt, & ideo ab oĩbus merito collaudantur: ad C hanc in perpetuum valituram legẽ peruenimus, per quã ſancimus, oẽs iudices, ſiue maiores,[h] ſiue minores,[i] qui in adminiſtrationibus poſiti ſunt vel ĩ hac regia ciuitate, vel in orbe terrarũ qui noſtris gubernaculis regitur, ſiue eos quibus nos audientiã cõmittimus,[k] vel q à maioribus[l] iudicibus dantur, vel qui ex iuriſdictione ſua iudicãdi habẽt facultatẽ,[n] vel q D ex recepto, i. cõpromiſſo[m] (quod iudiciũ imitatur[o]) cãs dirimẽdas ſuſcipiunt, vel q arbitriũ peragunt,[p] vel ex auctoritate ſacrarũ, & partiũ cõſenſu[q] electi ſunt, & gñaliter oẽs oĩno iudices Romani iuris diſceptatores, non aliter litium primordium accipere, niſi prius ante ſedẽ iudicialem ſacroſanctæ deponant[r] ſcripturę, & hę pmaneãt* nõ ſolũ in principio litis, ſed ẽt in oĩbus cognitionibus vſq; ad ipſum terminũ, & definitiuæ[s] ſnĩæ recitationẽ. Sic etenim attẽdentes ad ſacroſanctas ſcripturas, & dei præſentia cõſecrati,[t] ex maiore præſidio[u] lites diriment, ſcituri[x] q non magis alios iudicant, q̃ ipſi iudicãtur:[y] cum ẽt ipſis magis q̃ partibus terribile iudiciũ eſt, ſiquidẽ[z] litigatores ſub hominibus, ipſi aũt deo inſpectore adhibito cauſas proferunt trutinandas.[a] Et hoc quidẽ iuſiurãdũ[b] iudiciale omnibus notũ ſit, & Romanis legibus optimum à nobis accedat incrementũ, & ab omnibus iudicibus obſeruandum: & ſi prętereatur,[c] cõtemptoribus periculoſum ſit.

IN AVTH. † de defen. ciui. §. iuſiurãdũ. col. iij. & in Auth. iuſiurandũ qđ præ. ab his. §. pe. coll. ij. cõſt. iij.

a Rem non nouã] Hic fuit dertius Bulga. à ſuis ſcholaribus cum in nocte duxiſſet vxorem viduã, & mane inciperet legem iſtam.

b Cui.] id eſt alieni.

c Calculum.] id eſt ſententiam definitiuam, aliàs ponitur pro computatione, vt ſupra de errore calculi. l. j. Et dic calculum accipere, id eſt poteſtatem iudicandi. Vel dic calculum, id eſt cauſæ examinationem, & ſic nõt. 'd. P. in ſumma de errore calculi.

d Sacramentum.] id eſt præſentiam euangeliorum: quæ cum prius fuiſſet in vſu, deſijt: nunc reparatur. Vel dic quòd de vero ſacramento dicit quo iurat quòd cum veritate & legum obſeruatione iudicabit, quod prius fuerat in vſu: nunc renouat quod erat contemptum, & addit hic nouum de præſentia euangeliorum.

e Obſeruatione.] ſed hodie videtur ſibi committi prout ſibi videtur, & ſic lege hic Authent. quæ eſt ex cõſt. iuſiurandum quod præ. §. penul. colla. ſecunda, quæ incipit, hodie &c.

i Minores.] vt ſpectabiles vel clariſſimos.

k Committimus.] vt à principe delegati.

l Maioribus.] ſ. q ipſi ſint: vt qui ab ordinario aliquo delegantur.

n Facultatem.] vt qui habent honorẽ ſine adminiſtratione, q iudicãt ſiquis in eos conſentiat, vt ff. de iud. l. 1.

m Ex compromiſſo.] hincinde pœna promiſſa.

o Imitatur.] ſcilicet regulariter, vt ff. de arbit. l. 1. & dixi ſ. de arbi. l. pen. §. penult.

p Peragunt.] ſcilicet ſine pœna: ſed aliàs vallatum, vt pignoribus, vel iuramento, vt ſ. de arbi. l. ne in arbitris. Vel ſi promiſerit ſtare ſententiæ. nam dabitur certi condictio ex lege nunc dicta.

q Conſenſu.] vt puta delegati ſunt iudices vtraque parte cõſentiente in eos.

r Deponantur.] ſic ſupra de epiſ. & cle. Auth. ſed iudex, & ſupra de epiſc. aud. l. de creationibus, circa ſi. & in Auth. vt defunct. ſeu fun. §. ſancimus igitur, colla. v. & ſupra titulo primo. l. ij. in princip.

s Et definitiuæ.] & pro id eſt.

t Conſecrati.] iudices.

u Præſidio]. i. auxilio dei. vnde illud, De vultu tuo domine iudicium meum prodeat: & oculi tui videant æquitatem.

x Scituri.] iudices.

y Iudicantur.] vnde dicitur: Nolite iudicare, & non iudicabimini. vnde & illud: Qua menſura menſi fueritis, remetietur vobis.

z Siquidem.] pro quia.

a Trutinandas.] id eſt dirimendas.

b Iuſiurandum.] id eſt euangeliorum præſentia, quæ loco iuramenti eſt. Vel dic q dicit de eo qui iurat ſe ſecundum veritatem & legem iudicaturum, vt in prin. l. dixi. Et dicitur iudiciale, quia iudex præſtat, aliàs aliter accipitur, vt ff. de iureiur. l. j. & ij. Accur.

c Prætereatur.] ſed nunquid valebit ſententia? Reſpon. ſic, vt ff. de ven. inſpi. l. 1. §. ſi. & in Auth. de inſtru. cau. §. ſi

* al. legũ latoribus.

* ſignificat veteres illos iudices q ante C. Cæſarem ex equeſtri aut alijs ordinibus ſortito dabantur. hi enim in ſingulis cauſis iuſiurãdũ pſtabant: vt Aſconius & Cicero auctores ſũt. Conti.

Viduã ducẽs rẽ nõ nouam aggreditur.

vet. qui iudicium imitãtur.

Calculus qualiter accipitur.

* al. hoc permaneat.

† Et ibi gl. magna circa fin. tenet idẽ quod iſta. de quibus vide Iaſo. in l. error, ſupra de iur. & fa. igno.

† Exino 15. c. 2.

Iudiciũ reguletur ſecundum deum.

Iudicare periculoſum eſt.

§.ſi quis igitur vult. Argum.contra.j.de ſen. & interlo. l.prolatam,& ſ.de legi.& conſti. l.non dubium.

HOdie.] CASVS. Iſtam Authen. continuabitis ad l.C.ſic: Iurabant iudices cum omni veritate & obſeruatione legũ negocia examinare & definire:hodie iurant ſecũdum q eis viſum fuerit iuſtum iudicare, exceptis defenſoribus ciuitatũ,qui iurant iudicare ſecundum leges.

a Iuſtius] adijcias, ſecundum leges tñ, vt in auth.de defen. ciui. §.iuſiurãdum, colla.iii. Sed quidam dicũt ſpẽle in defenſore ciuitatis, vt nõ diſcedat à lege, vt d. auth. & quidam habent, exceptis &c.ſecus in maioribus, q iurant iudicare ſecundum id quod ſibi videtur,vt hic: qđ nõ placet, quia oĩs etiã maior tenetur ſequi leges in iudicando, vt in authen. de iudi.§. omnis autem, colla. vj. & ſic prima opinio placet.

Sequitur gloſſa textus. l. Codicis.

b Ingrediuntur.] .ſ. iudicium. Accur.

c Obiectã] i.poſt litem conteſt.:vt j.de lit.conteſta.l.j & ſ. ti.j.l.2.in prin.& in ſtitu.de pœna teme. liti.§.item actoris.

d Ex compromiſſo.] cum pœna.

e Datos] ideſt delegatos.

f Electos.] .ſ.ſine pœna,ſed cum iuramento, vel pignoribus,vt ſ.de arb.l.ne in arbitris.

g Tactis] No.tactis, ſed q ſic iuretur, lege cauetur,ſed conſuetudine non hr: vt dixit B.Buſoni iudici imperatoris.

h Quod omni]põt dici vt vel vſq; illuc, hocque &c. ſit forma iuramenti: vel vſque illuc, non aũt credita &c.

i Credita.] ideſt cõmiſſa.

k Improba.] quæ colorari poteſt allegationibus.

l Deſperata.] quæ nõ poteſt colorari.

m Allegationibus.] ideſt dictis partium.

Propter eius breuitatẽ non ſummatur hæc Authentic.

HOdie [1] iurãt ſe facturos ſecundum quod eis viſum fuerit iuſtius [a] & melius: exceptis defenſoribus ciuitatũ, qui iurãt omnia ſecundum leges & iura ſe facturos.

Finis authen. Sequitur text.l.C.

Patroni autem cauſarũ, qui vtrique parti ſuũ præſtantes auxilium ingrediũtur, [b] cum lis fuerit conteſtata, poſt narrationẽ propoſitam, & cõtradictionẽ obiectam, [c] in qualicunq; iudicio maiore vel minore, vel apud arbitros, ſiue ex cõpromiſſo, [d] ſiue aliter datos [e] vel electos, [f] ſacroſanctis euangelijs tactis [g] iuramentũ præſtent quòd omni [h] quidem virtute ſua, omnique ope qđ verum & iuſtum exiſtimauerint, clientibus ſuis inferre procurabunt, nihil ſtudij relinquentes, quod ſibi poſsibile eſt: non aũt credita [i] ſibi cauſa cognita, quòd improba [k] ſit, vel penitus deſperata, [l] & ex mendacibus allegationibus [m] cõpoſita, ipſi ſcientes prudenteſq; mala conſcientia liti patrocinabuntur: ſed & ſi certamine procedente aliquid tale ſibi cognitum fuerit, à cauſa recedent, ab huiuſmodi communione ſeſe penitus ſeparantes. Hocque ſubſecuto, nulla licentia concedatur ſpreto litigatori [n] ad alterius aduocati patrocinium conuolare, ne melioribus contemptis, improba aduocatio ſubrogeẽ. ¶ Sin autem pluribus patronis adhibitis, & iuramento ab omnibus præſtito, quidã ex his cauſa procedente patrocinãdum eſſe crediderint, quidam recuſauerint: exeant quidem recuſantes, volentes aũt remaneant. Cauſæ etenim terminus manifeſtare poterit, qui timidius, quique audacius iudicium vel reliquerunt, vel protulerunt: nec in hac parte litigatoribus danda licentia alios pro recuſantibus ſubrogare. Dat. IIII. Kal. April. Lãpadio & Oreſte. VV.CC. Conss.

n Litigatori.] Litigator ergo ſpretus fuit, ſed ipſe poſtea ſpreuit patronum,vt j.ſequitur. & ſic pũcta poſt dictionem,contemptis.Vel quod infra dicit, expone, ne improba aduocatio ſubrogetur melioribus contemptis, id eſt à contemptis clientibus. Et ſecundum vtrãque expoſition.m [2] ſoluitur contra.ſ.l proxi.§.pen. An autem recedens totum ſalarium habere debeat? Reſpon.vt no. ff.de var.& extraord.cog.l.1.§.diuus.

Contumax non auditur niſi refeſſis expenſis.h d Bald.Vel ſic:Contumax non auditur, niſi reficiat ſumptus & damna.h d.Vel latius:Contumax reuerſus non auditur, niſi reficiat aduerſario ſumptus & damna iuramento cum iudicis declaratione taxanda: iudicibus contra facientibus de ſuo reſarcientibus:quod obtinet in maioribus & minoribus. Salic.

XIII. Idem A. Iuliano P.P.

SAncimus [o] omnes iudices (ſiue in hac florentiſsima ciuitate ſiue in prouincijs) ſi quando abſens perſona citata poſtea apparuerit, non aliter ei iudicialem aditum reuelare, ſed omnem claudere ei iudiciorũ copiam, niſi prius omnia damna [p] reſtituat ex huiuſmodi vitio aduerſarijs eius inflicta, ſiue circa ingreſſus litis, ſiue circa honoraria aduocatorũ, vel alias cauſas quæ in iudicio verſantur: æſtimatione [q] iudicis quantitate eorum definienda, poſtquàm iu-

SAncimus.] CASVS. Habebam⁹ ego & tu cauſam coram iudice delegato, contumaciter te abſentaſti. reuerſus nõ audieris, nec admitteris ad defenſionẽ cauſæ tuæ, niſi oĩa dãna quæ in ingreſſu litis, id eſt circa aduocatorũ ſalaria paſſus fuero, mihi reſarcias: declaranda per iuramẽtũ meũ, & eo præſtito, à iudice taxanda, & hoc in prima parte. Si aũt iudex ad expenſas & ad damna nõ te condemnet, ex ſuo mihi refundet, & hoc in ſecũda parte. Iſtud autem non ſolum habet locum in ordinarijs iudicibus, ſed & in delegatis, & hoc in tertia. Ex hac l. nota vnã regulam, q contumax amplius nõ auditur, niſi prius ſolutis damnis & expenſis litis. concor.tex. in §.omnem, & ibi Angel.in Authẽ. de litigio. & authẽ.qui ſemel, j. quomodo & quãdo iudex. Ia.

o Sãcimus.] Loquitur in actore. Quid in reo, nõ inuenit [5] expreſſum ante litẽ cõteſtatam: ſed poſt mittendus eſt actor in poſſeſſionẽ cauſa rei ſeruandæ.

p Damna.] ſed nõne lex, properandũ, §.ſin aũt alterutra, ſ.eo.prouidet de oĩbus expenſis quæ in iudicio factæ ſunt, vt vict⁹ victori &c. etiam ſine vitio abſentiæ? Reſp. hæc poſt litem conteſtatã & ante, illa poſt tãtum loquitur. Itẽ illa reſpicit finẽ cauſæ, hæc cũ redit abſens ante ſñiam: & põt eſſe bene q poſtea p eo feratur ſententia. Item hic addit de taxatione facienda à iudice. Item hæc de omni damno illa de litis expẽſis tm.

q Aeſtimatione.] quam leges taxationem vocant. Et ſic eſt contra, ff.de rei vendi.l.qui reſtituere. §. j. Sed non

ſit

† ſcilicet iudices maiores. Paul. & Iaſ.

Iurantes an debeãt ſacra tangere.

1 Immo habetur conſuetudine, q p̃ſtetur iuramentũ. Ia.

2 Iſtã gl. approbãt Ia.t.& P.

3 Dic idẽ in reo qđ in actore: p gloſſam not. in l. p interual lum, ff.e. & in c.j.đ cõfeſ. lib. 6.Bal.Sal. & Iaſ.

4 Ita approbatur, per Batt. Bald.P.& Iaſ.

5 Et etiã ſñiam interlocutoriam: non ſolũ definitiuã ſm Iaſo. licet cõtra ſentiant glo. Bartol. & Pau.

6 Iſtud placet Bartol. Paul. Alexã. & Ia.

7 Intrinſeco: quia de extrinſeco cõſideratio non habetur:ar.l.ſi ſterilis.§.cũ per vẽditorẽ, ff. đ ac.emp. l. inter.§ nõ oĩa. ff man. Bal. & Franciſ. de Are.

ſit [1] taxatio hæc à lege, vt ibi: ſed à iudice ſic, vt hic. lib. not. ꝙ prius iuratur, & poſtea taxatur poſt iuſiurandū, & in hoc eſt contra [2] authen. quam lege hic, poſt iuſiurandum, & eſt ex cor. de iudi. §. oportet, col. vj. A

[3] Non citati.] per edicta in albo propoſita: ſed per ſe: vt ff. ne quis eū qui in ius voc. l. iij. §. ſi quis, ſecundum quoſdam: vel etiam per nuncium ſecundum nos, vt ff. de arbit. l. ſed iterpellatur. §. j.

Poſt iuſiurādū.] CASVS. Dicit in l. C. ꝙ contumax debet omnia dāna reſarcire parti præſenti, declarāda per iuramentum. hæc authen. dicit ꝙ poſt quā pars iurauerit, non licet iudici amplius taxare, ſed pone ꝙ iudex prius taxauerit, & poſtea ps iurauerit vſq; ad certam quātitatem: certe iudex non cōdemnabit in minus q̃ iuratum fuerit. Si autem iudex conſiderat vtranq; partem habuiſſe iuſtam cauſam litigandi, cōpenſabit expenſas. Viui.

b Poſt iuſiurandū.] Olim in hoc caſu [4] erat contra: vt s. eo. l. ſancimus. Sed numquid per hanc auth. corrigitur quod eſt, ff. de in lit. iuran. l. videamus, §. penul.? Quidam ꝙ ſic: Alij ꝙ ſit ſpeciale in expenſis litis, dicūt. Tu dic [5] hic iurari de veritate propter certitudinem, & aduerſarij delictum, vt j. vnde vi. l. ſiquando, ibi in iuramento in litem, ſcilicet pro quanto nollet ſe carere.

ADDITIO. Aduertas ꝙ quādoq; iuratur ſuper veritate, vt hic: & tunc debet præcedere taxatio iudicis. poſtquam enim iuratum eſt, non poſſet taxare: quia tunc detegeret periurium iurantis: vt hic. quandoq; iuratur de affectione, & tunc poſt iuramētum poteſt taxare iudex, vt d. l. videamus. §. pen. quia tunc non detegitur iurantis periurium: ſed refrenatur immoderata affectio eius. Ita dicunt cōiter doct. in d. l. videamus. §. pen. Ex quo facile concipi poteſt quid dicendum ſit in caſu, l. ſi quando, j. vnde vi, & c. fi. extra de his quæ vi &c. vbi iuratur de veritate ſicut hic.

ratum ab eo fuerit qui fecit expenſas: executoribus negociorum modis omnibus diſpoſitiones eorum adimplentibus: ſciturus iudicibus noſtris & executoribus, ꝙ ſi hoc prætermiſerint, ex ſua ſubſtantia huiuſmôi detrimentum læſis reſarcire compellentur. Quod & in pedaneis iudicibus obſeruari cenſemus, B licet nō citati [3] ſed requiſiti litigatores mala conſcientia abſuerint. Dat. X. Kalen. Maij, Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

IN AVTH. de iudic. §. oportet, colla. vj. conſti. x.

Poſt iuſiurandum [b] delatum & præſtitū non licet iudici amplius taxare. Sed & ſi hodie prius iudex taxauerit, & ita ſecundum quantitatem à iudice C taxatam iuratum fuerit: non habeat licentiam iudex minus quàm iuratum fuerit condemnare. Sed ſi viderit iudex neutrum litigatorum ſubdi debere rationi ſumptuum propter negocij varietatē: ſua ſententia hoc declaret.

Iudices delegati poſſunt ex cauſa ſuſpicionis recuſari: ſed partes cogūtur ad eligendos arbitros, qui vice delegati fungantur. Bal. Vel ſic: Iudex delegatus etiam principis ex iuſta cauſa ſuſpicionis poteſt recuſari: & partes tunc coguntur arbitros recipere, qui officio delegati funguntur. Sal.

XIII. 1. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

Apertiſsimi iuris eſt, licere litigatoribus [c] iudices [d] delegatos, antequam lis inchoetur, [e] recuſare: cum etiam ex generalibus formis [f] ſublimiſſimæ tuæ ſedis ſtatutū ſit, neceſſitatem imponi [g] iudice recuſato partibus ad eligēdos [h] arbitros [i] venire, & ſub audiētia eorū ſua

Apertiſſimi] CASVS. An iudex delegatus recuſari D poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic: ſed ante litem conteſta. & hoc continebatur in ſtatuto cuiuſdam præfecti prætorio: quo cauebatur ꝙ potuit recuſari ante lit. cōteſ. & partes compellebantur eligere arbitros coram quibus iura ſua proponerent. Nec refert an fuerit delegatus à principe, quia omnimodo potuit recuſari, ſi hoc partibus videbatur. non enim de conſcientia principis eſt ꝙ ſub ſuſpecto iudice litigetur. eo autem recuſato, & ei libello recuſationis porrecto, alium aſſumat iudicem: & non lite conteſt. fiat hæc recuſatio, cum poſt lit. conteſt. nec recuſationi ſit locus, nec appellationi ante ſententiam, & hoc in prima. Per executorem autem partes compellantur alium eligere: qui perinde erit iudex, ac ſi à principe eſſet delegatus. Et ꝙ dicit de executore, potes intelligere de delegato recuſato, & hoc in ſecunda. Nec refert an fuerit recuſatus iſte delegatus a principe, & hoc in tertia & vltima. Not. ex hac l. ibi, antequam lis inchoetur, ꝙ delegatus debet recuſari vt ſuſpectus ante litem conteſta. poſtea non poteſt. Ratio eſt duplex. Prima, quia intelligitur ... in eum conſentire. Secunda ratio: quia iſta eſt exceptio dilatoria, quæ debet ante litem conteſt. opponi. & ita habes tex. in c. inter monaſterium, vbi glo. & doct. de re iudica. immo talis exceptio debet ante oēs alias opponi, l. ſed & ſi ſuſceperit, in princ. ff. de re iudic. Bart. & alij in l. quidam conſulebat, ff. de re iudic. Iaſon. hic.

c Litigatoribus.] & actori quando non certum [6] petijt: alias contra [7] j. de lit. conteſt. authen. offeratur.

d Iudices.] ſcilicet delegatos. Sed an ordinarius poſſit recuſari? & videtur ꝙ non, vt s. de epiſco. & cler. l. conuenticula. M. ꝙ ſic. & pro eo. j. de li. conteſta. authent. offeratur, ſed illa loquitur in delegato. Item pro eo. j. de iuriſd. omn. iudic. l. nemo. ſed ibi non valet argumentum à contrario ſenſu, vel ibi loquitur [8] in eo qui ſit ordinarius priuatorū conſenſu, ff. de iuriſdic. omn. iudi. l. ſi conuenerit, qui cum demum lite conteſtata ſit iudex, poteſt antea recuſari. Vel loquitur authen. in delegato, qui poſt litem conteſtatam dicitur ordinarius iſtius cauſæ. Item pro eo. ff. de liber. cau. l. ſi pariter, quæ in ordinario loquitur, alias de liberali cauſa non cognoſceret, vt j. de peda. iudi. l. ij. ſed illa loquitur in actore. Item iuſtiſſima cauſa superuenit [9] inimicitiarum. Item pro eod. j. de ſentē. & interlo. om. iud. authen. & conſequenter. ſed illa loquitur in delegato. Item pro eo j. de aſſer. tol. l. fin. & ff. de iuriſdi. omn. iudic. l. prætor. Sed ibi non ſolum tanquā ſuſpectus, ſed quaſi acturus duo contraria officia repellitur à iudicando. Vel magis ſpernit, quàm ſpernitur. argu. s. eo. l. rem non nouam, §. fi. Item pro eo. ff. de arbi. l. nō diſtinguemus, §. cum quidam. Sed Bul. dicit [10] nec ante litem conteſtatam nec poſt poſſe ordinarium recuſari, niſi in caſibus, vt infra. ſi quacunque prædi. po. l. j. §. illo, & infra quando imperator inter pupil. & vid. l. j. & infra de iuriſdi. omn. iudi. l. fina. & infra vbi quis decurio vel cohorta. l. finali, §. finali. ſed poteſt ei aſſociari epiſcopus, vt in authentic. hic poſita, ſi vero contigerit. ſed opi. M. canonizata eſt, vt in cap. cum ſpeciali, extra de appella.

e Inchoetur.] per litem conteſtatam, vt in auth. de litig. §. ſi vero apud iudicem, colla. viij.

f Formis] habebat enim præfectus ſua ſtatuta per quæ hoc idem licebat.

g Imponi.] non actori ſi non vult, ſed reo ſi actor vult.

h Ad eligendos.] ut ſit in eorum arbitrio, quem habeāt, vel non habeant, vt ff. de reb. dub. l. vtrum, §. cum quidā, & de verb. obliga. l. centeſimis. §. ſi ita, & de tutel. l. qui habet, § j.

i Arbitros.] id eſt iudices quaſi delegatos.

[Margin notes:]

[1] Iſtā glo. vſque ad finem approbat Bart.

[2] Et bene ſecundum prædictos.

[3] Iſtam approbāt Bal. Bart. Pau. & Iaſ.

† Cōcor. ca. fi. cum gl. fi. poſt princ. extra de reſcrip. & ca. quoniā contra, in fi. de proba.

[4] Iſtud placet Bartol. Pau. & Iaſ.

[5] Placet Bar. Bald. Pau. ſed diſplicet Ia. l. contraria.

[6] Niſi ex cauſa iuſta ſuperueniente. Bar. Pe. & Iaſ.

[7] Et bene Bar. Paul. & Iaſ.

[8] Idem Bald. & Sali.

[9] Idē Bal. P. Sali. & Iaſ. ex quo limitatur opinio Bul. j. poſita.

[10] Et bene Bartol. Bald. P. & Iaſ.

Omnes.

a Omnes lites.] & matrimonia, vt ĩ. de nup. l. vidua, & A educationes, vt ĩ. vbi pu. edu. l. 2.

b Recuſare] niſi à principe fuerit inhibita recuſatio, vt ff. à quibus appella. non licet, l. j. in fin. & niſi in eum conſenſerit, ĩ. de teſti. l. ſi quis teſtibus, & niſi in alio ca ſu ĩ. de lit. conteſt. authen. offeratur. & niſi partium acquiratur conſenſus, vt ĩ. de temp. appel. l. vlt. in fine. Quid ſi recuſationem, an & appellationem? ſic vt ĩ. de ſenten. & interlo. omn. iudic. l. fin. Alia quæſtio, ſi poſt litem conteſtatam inter litigantem & iudicem orta eſt quæſtio, nunquid poteſt recuſari? Videtur ꝙ ſic, 1 ea enim quæ de nouo emergunt, nouo auxilio indigent, ff. de interroga. actio. l. de ætate. §. ex cauſa. ff. de procura. l. poſt litem, adhibetur ergo aliud remedium, vt epiſcopus ei adiungatur: quia per litẽ conteſtatam factus eſt ordinarius. Et not. hic ſm lo. quod ſufficit ſi ſimpliciter aſſeram eum ſuſpectum etiam ſine cauſa, 4 hoc enim innuit verbum, putat: & verbum, ſuſpicionis, & ꝓ hoc eſt authen. hic poſita, ſi vero contigerit &c. & ff. ad Trebel. l. quia poterat, & ff. de appellat. l. ſi perluſorio, & in decre. iii. quæſtio. v. ꝙ ſuſpecti, & ff. ad legem Iuliam de adul. l. denunciaſſe, §. quid ergo. Superfluo ergo quæritur an ſit probanda, cũ nec dicenda. Poteſt etiam dici ꝙ iuret, ſe habere ſuſpicionem, licet cauſam non dicat, & hoc ne calumnioſe recuſet. nam & iuramẽtum calumniæ eſt ideo inductũ, vt calumnia euitetur. Alij vt Py. dicunt eam eſſe aſſerendam & probandam, ſi dubitetur, & pro eis, ff. de liber. cauſa. l. ſi pariter, & ĩ. de ſuſpe. tuto. l. 4. & 5. & ĩ. de reb. cred. l. penulti. §. ſin autem, & ff. de tranſactio. l. cum hi, §. in cauſæ, & ff. de priuile. credit. l. ſi creditores. Et examinari cauſa debet apud recuſatum; quia ratione dubitationis ſortitur quis iuriſdictionem, ſic & ff. de iudic. &c. l. ſi quis ex aliena, & ff. ad municipa. l. de iure. ſed illa de liber. cauſa, l. ſi pariter, loquitur in actore. Item eſt ibi cauſæ continentia, vt ſ. eod. l. nulli, & ff. de quibus rebus ad eundem iudi. eat. l. i. Item ordinarius erat ibi: quia aliàs de cauſa liberali cognoſcere non poteſt. Item & illa, l. ſi quis ex aliena, & alia l. de iure, loquuntur quando eſt dubium an ſit de iuriſdictione eius, hic autem eſt certum ꝙ eſt de iuriſdictione delegati. Sed decreta. ſuſpicionis, extra de offic. delega. dicit arbitros eligendos ad cauſam ſuſpicionis probandam, 6 extra de appell. c. ſecundo requiris. §. iii. poſtulas.

c Libello.] Qui ſic concipitur, 7 Quoniam res periculoſa eſt, & triſtiſſimos ſolet ſortiri euentus, ſub iudice ſuſpecto ſubire iudicium: ideo ego audientiam tuam domine R. recuſo, & hoc ſi offeratur iudici, ſi vero alij, puta deleganti, vel alij, vt ĩ. eod. l. fina. retine omnia alia, mutato ad audientiam illius. Et dic ei, idest in eius præiudicium porrecto. Accur.

1 Quia nunc non recuſabitur niſi ex cauſa in iure expreſſa. Ia.

† Cõcor. 3. q. 5. ca. quia ſuſpecti, & ca. cũ inter, cum gl. extra de excep.

2 Idẽ Bal. & Sali.

3 Et bene Bal. Salic. Franc. de Are. & Ia.

4 Niſi eſſet temeraria: vt quia eſſet iudex de conſenſu partium. Iaſ.

5 Idẽ Bal. Sal. Ar. & Iaſ. & eſt ſingu. ſecundũ Ange. in §. ſi quidẽ, inſti. de fideicõ. hæred. & placet prædictis, licet de iure nõ reperiatur expreſſũ. Alex. in l. quia poterat. ff. ad Treb.

6 Idẽ Bal. Sal. Aret. & Iaſ.

7 Idẽ Sal. & omnes.

iura ꝓponere. Licet enim ex imperiali numine iudex delegatus eſt: tamen quia ſine ſuſpicione† omnes lites [a] procedere nobis cordi eſt, liceat ei qui ſuſpectum iudicem putat, antequam lis inchoetur, eum recuſare, [b] vt ad aliũ curratur libello [c] recuſationis ei porrecto: cũ poſt litem conteſtatam neque appellari [d] poſſe ante definitiuam ſententiam iam ſtatuerimus, [e] neque recuſari poſſe, ne lites in infinitum extendantur: [f] eodẽ ſcilicet executore [g] neceſſitatem partibus per ordinarium iudicem & omne ciuile auxilium imponente, & arbitros eligere, [h] & ad eos venire: & ſic litẽ ap petere, quaſi arbitri fuerint ab imperiali culmine delegati. [i] Quod etſi ab imperiali maieſtate iudex B C delegatus non ſit, ſed ab alio culmine, obtinere cẽſemus. Dat. V. Kal. Maij, Conſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss:

IN AVTH. vt differentes iudices audi. interpellatio. allegatio. §. ſi vero contigerit. collatio. ix. conſtit. x.

Authen. iſta loquitur in iudice irrecuſabili, id eſt in ordinario: cui ratione ſuſpicionis aſſociatur epiſcopus, vt cauſam amicabiliter componant ſi poſſunt: aliàs cognitionaliter dirimant. h. d. ſed de conſuetudine iſta authen. non ſeruatur. Bal. Vel ſic: Ordinario ſuſpecto, adiungitur epiſcopus. Salic.

SI verò contigerit [k] aliquem ſubiectorum noſtrorum in dubitationem habere iudicem: [l] iubemus ſanctiſsimum archiepiſcopũ vel epiſcopũ locorum audire cauſam vnà cum clariſsimo iudice: vt ambo aut per amicabilem cõpoſitionem [m] diſſoluãt

d Appellari.] loquitur in ordinario. Acc.

e Statuerimus.] vt ſupra de epiſcop. audien. l. 2. In principio enim eſt recuſatio: in fine autem appellatio: in medio nõ eſt locus remedio, niſi in caſu, ſcilicet cum iudex in ciuili quæſtione vel criminali negotio habendam quæſtionem contra leges interlocutus 8 fuerit, vt ff. de appellatio. recipiend. l. 2. & infra de appel. l. ſi quis prouocatione. Item fallit. ff. de arbi. l. non diſtinguemus, §. cum quidã. Sed ſecundum canones aliter obſeruatur, vt ii. quæſtio. vj. cap. non ita. Accurſius.

f Extendantur.] Quod eſſe non debet, vt ſ. de tranſac. l. fratris, & infra de fruc. & lit. expen. l. terminato, & ſ. de poſtu. l. quiſquis §. præterea, & ĩ. de re iudic. l. 2. & ff. pro ſuo. l. fina.

g Executore.] Forte loquitur 9 de iudice delegato, qui licet deſinat eſſe iudex quantum ad iudicandum poſtquã eſt recuſatus: nõ tamen quantũ ad exequendum, vel faciẽdum exequi per ordinarium iudicem, vt infra eod. l. final §. electione.

h Eligere.] quaſi delegatos intra triennium, vt infra eod. l. fin. §. illico: qui non recuſabuntur, vt infra de lit. conteſtat. authen. offeratur.

i Delegati.] Subſtitutus ergo omnino iure vtitur, 10 eius cuius loco eſt ſubſtitutus, vt ff. de donatio. inter virum & vxor. l. ſi donante, §. ſi ſponſus. ſic & actio quæ loco alterius venit, vice illius, ff. ſi quis cau. l. ſi cum, §. iniuriarum. Et nota hic argum. quòd vbi do tibi electionem, & tu eligis, perinde eſt ac ſi ego elegiſſem, 11 vt ſupra de Iud. & cœlico. l. Iudæi, & ff. de legat. 2. l. vnum ex familia. §. ſi de Falcidia, & de hære. inſti. l. aſſe, & de optio. lega. l. apud Aufidium, & per totum titu.

D SI vero.] CASVS. Dicitur in l. Codicis quòd iudex delegatus ſuſpectus poteſt recuſari. Quid autem ſi eſt iudex ordinarius ſuſpectus, qui ſecundum leges recuſari non poteſt? quomodo ſubuenitur parti, quæ habet eum ſuſpectum? dicitur in hac authen. quòd adiungetur ei epiſcopus loci &c. Sequentia clara ſunt.

k Si vero contigerit.] ſumitur in authen. vt diff. iudi. §. ſi vero contigerit, colla. ix.

l Iudicem ordinarium: 12 nam delegatum omnino quis recuſat; 13 vt ſupra eod. l. apertiſſimi, hic vero non recuſatur: quod eſt pro ſententia Bul. ſed alium ordinarium petit ſociari, ſcilicet epiſcopum.

ADDITIO. Tu dic quòd illud de epiſcopo non eſt in vſu, nec ſeruatur de conſuetudine: immo ſatis eſt ꝙ ei adiungatur alius probus vir. Guil. de Cug. Bald. Salic. & Iaſon.

m Compoſitionem.] non loquitur 14 de arbitris ex cõpromiſſo, illud enim ab ordinario iudice non recipiẽ: vt

8 Iſtã gl. approbat Bald. P. & Ia. & Bar. in l. 2. ĩ. in gloſ. al leg.

9 Idẽ B. & Sali. & per hoc ꝓbatur dictum B. in l. quia poterat, ff. ad Treb. ꝙ proceſſus agitatus poſt recuſatione ſit nullus, & quo ibi plene per Alex.

10 Iſtam gl. approbat Bald. & Sali.

11 Et ſic iſti arbitri cenſentur habere iuriſdictionem ordinariã quã eis tribuit iſta lex. Ia. & P. aliter tamẽ dicit Bal.

12 Iſtam gl. tenent B. B. P. & Iaſ.

13 Vt remoueatur tanquam ſuſpectus. Iaſ.

14 Et bene B. B. & Iaſo. ſaltẽ de iure ciuili, vt gl. in d. l. contraria.

1 Idē B. B.P. & Iaſo.

ff. de arbit. l. ſed & ſi in ſeruum, §. ij. Sed de arbitratore, vt tanquam vir bonus arbitretur. nam arbitrorum duo ſunt genera, vt ff. pro ſocio, l. ſocietatem mecum, §. arbitrorum.

a Annotationem.] proprio animi motu.

b Cognitionaliter.] idest aliorum conſilio.

CErti iuris.] CA. An magiſter militum, vel literarum imperitus, inter milites ſuos iudicare poſſit quærit? Reſpon. ꝙ ſic, cū tales aliquando inueniantur ꝑ vſum quotidianum cauſarum approbati, & legum ſcientia dirimentes cauſas. Ex iſta l. nota ſecundum communem intellectū ꝙ imperiti, literarū poſſunt eſſe iudices, & in cauſis iudicare: & propterea videmus ꝙ imperiti literarum eliguntur poteſtates, & proferūt ſententias: tamen debent habere aſſeſſores literatos in iure, quorum conſilio regantur, ſm Cy. Bal. Sal. & Iaſ. hic.

† Cōcor. gl. in c. ciſcitatus, ſuper verbo, impedimento, in med. extra de re. ctip.

c Militaribus.] idest magiſtro militum iuriſdictionē habēte.

d Hominibus.] peritis in iure vel nō.

e Iudicandi.] nō poſtulandi, vel procurandi, vt ĩ. de procu. l. militem.

f Habent.] & iuriſdictionem. Acc.

g Magiſtratus] idest magiſtri militū, & inter milites tm̄: 2 vt ĩ. de iuriſd. omn. iudic. l. magiſteriu, non inter alios, vt ĩ. ſi à non compet. iudi. l. 2. & 3. & erat hic perit⁹ literarū: 3 vt in fine patet. Sed à principe delegatus ēt illiteratus eſſe poteſt, vt argu. ff. de re iudica. l. quidam. Item poteſtates terrarum vel p̄ſides, vt ſubijcit, & oēs &c. alij non, vt in Auth. de iudicib. §. j. col. vj. 4 vbi dicit, non enim exiſtimauimus oportere &c. cum ſit in ſcriptis ferenda ſententia, vt ĩ. de ſenten. ex bre recit. l. 2 & 3. Dic vt ibi. Acc.

2 In criminali tamen oportet ꝙ crimē ſit militare. P.

3 Sed non iuris. Io. Fa. in §. ſi miliitet, in ſti. de exc. tut.

4 Tu dic ꝙ ibi loquitur in duodecim iudicibus delegatis in vrbe Romana, qui iu[..] coram

h Tales.] iuriſdictionem habentes, & poteſtates.

i Et legis.] quam habent per ſe, vel per ſuos aſſeſſores.

k Scientia.] contra ĩ. de iure delibe. l. ſi. circa princ. hoc intellige pro ſcientia ſcilicet conſiliariorum.

CVm ſpecialis.] CASVS. In cauſa quam Titius habebat contra Seium, fecit ſibi Titius iudicem delega-

quæ dubia ſunt, aut per annotationem a in ſcriptis factam, aut cognitionaliter b iudicent inter litigātes: ne prouinciales recedentes à patria, ad longinqua trahantur examina.

¶ Si autem iudex epiſcopo parere noluerit: principi ſcribat, qui de eo iudice ſumet vindictam.

Magiſtratus militares, & omnes illiterati, poſſunt eſſe iudices, & iudicare. h. d. Bald. Vel ſic: Magiſter militum & alij habente: experientiam negociorum, licet illiterati, poſſunt cauſas dirimere, & ſententias proferre. Salic.

XV. Idem A. Ioanni P. F. P.

CErti iuris † eſt, ꝙ conceſſa eſt etiam militaribus c hominibus d iudicandi e facultas. Quid. n. obſtaculi eſt, homines qui alicuius rei peritiam habent, f de ea iudicare? cū ſciamus & militares magiſtratus g & omnes tales h homines per vſum quotidianum iam eſſe approbatos, vt & audiant lites, eaſque dirimāt, & ꝓ ſui & legis i ſcientia k huiuſmodi altercationibus finem imponant. Dat. Kalen. Noue. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs.

Libellus recuſationis debet offerri coram iudice recuſato, ſi eſt præſens: vel coram iudice loci vbi degit ſeu eſt recuſans, qui debet partes cogere etiā ad arbitros eligendos: quorum ſententia per primum delegatum executioni mandabitur: niſi appelletur. Et appellatio debet fieri ad delegantem, non ad iudicem ſuſpectum. h. d. Bald. Vel ſic: Sufficit libellum recuſationis porrigi coram iudice loci vbi eſt pars volens iudicem recuſare, ſi ibi non ſit copia delegati: & per eum cui libellus porrigitur, debent partes compelli ad arbitros eligendos, quorum ſententia per recuſatum mādabitur executioni: & ab arbitrorum ſententia appellatur ad delegantem. Salic.

XVI. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm ſpecialis l † iudex ſiue ab auguſta fortuna, m ſiue à iudiciali culmine in aliqua prouincia in qua incuſatus degit, datus eſt, & vna pars ſuſpectum eū ſibi eſſe dicit: ne forte abſente perſona iudicis, & in alia ciuitate eiuſdem prouinciæ commorāte, cōpellatur longo itinere emenſo recuſationis libellum n ei incuſatus offerre: ſancimus, ſi quidem præſto eſt præſes prouinciæ in illa ciuitate vbi de ea re dubitatur, licere ei qui ſuſpectum ſibi iudicē eſſe dicit, ipſum præſidem adire, & hoc facere ĩ actis manifeſtū. o Si autē non eſt moderator prouinciæ in p̄fato loco: hæc eadē apud defenſorem locorū vel duumuiros p municipales geſtis apud eos habitis & celebrare, & iudicē quidem eū recuſare: ilico autem, idest intra triduū q proximum ſine vlla dilatione compelli arbitrum vel arbitros eligere, & apud eos r litigare: ne & datus iudex remoueatur, & alter non eligatur, electione videlicet arbitri, ſi variatū ſ inter partes fuerit, ſimili mō vel p̄ſidis pro-

ri: quem Seius tanquam ſuſpectum voluit recuſare: ſed in prouincia in qua iudex erat, non degebat. an coram præſide prouinciæ ſuæ ſi præſens eſt, vel eo abſente coram magiſtratu municipali actis interuenientibus poſſit cum Seius recuſare, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic, ne longo itinere fatigetur, & hoc in prima parte. Intra autem triduum compellentur arbitros eligere, & coram eis litigare: & ſi in eligendo arbitros concordare partes non poterūt, p̄ſes ſi præſens eſt eliget, & hoc in ſecunda. Si autem arbiter ſententiam tulit, ei ſtabitur, & per executorem effectui mācipabitur, niſi ab eo fuerit appellatū, & appellabitur ad eū qui iudicem delegauit ſuſpectum, & qui vt ſuſpectus recuſatus eſt, & hoc in tertia & vltima.

l Cum ſpecialis.] i. ad vnā cām datus, vel duas. vel tres. Sed quid ſi ad vniuerſitatem cauſarū ſit delegatus? Dic, non poteſt 5 recuſari ſecundū nos, quē dicimus ordinarium non recuſari, ſed aſſociabiť ei epſ, vt ſ. auth. ſi vero. Acc.

m Fortuna.] Fortunæ eſt regnare: vt dixi ſ. de legibus & cōſtitutionib. l. digna.

n Libellum.] ſ. recuſationis: qui ſi; vt dixi ſupra. l. apertiſſimi. Sed an in præſenti, cum compareat coram eo, poteſt ſine libello recuſare? Videtur ꝙ ſic, vt ff. de appellat. l. 2. Sed argu. contra 6 ĩ. de ſententijs ex breui. recitan. l. ij. in fine.

o Manifeſtum.] ſic ĩ. de appellat. l. cum poſt.

p Duumuiros.] qui ſic dicūtur, quia duorum ſuffragio eligebantur: quorum vnus à plebe, alter à maioribus cōſtituebatur, vt in tribunis, vt ff. de origin. iur. l. ſecunda. §. iiſdem temporibus. Accurſius.

q Intra triduum.] ſic ſupra de errore aduocato, l. ſententijs. Et caue, quia non dicit recuſationem 7 intra triduum faciendam, ſed electionem arbitri. Sed recuſatio fit intra xx. dies, vt infra de litis conteſta. authen. offeratur. Accur.

r Apud eos.] ordinarium vel delegatum.

ſ Variatum.] quis eligatur, an non. Accurſius.

ſcientiam eliguntur: ideo debent eſſe literati: & in negotijs experti, ſm B. ibidem.

† Cōcor. cū hac l. glo. ſuper verb. iudicium, in me. in ca. inter monaſteriū, extra de re iudic.

5 Contrariū tenēt hic Bald. Sali. Fran. P. & Iaſo.

6 Idē Bal. Sal. & Iaſ.

Duumuiri qui dicantur.

7 Sequitur iſtam gl. Bal. & Salic.

Recuſatio iudicis intra quantum tēpus fieri debeat.

Dirimenda.

a Dirimenda.] Eligit prætor eis diſcordantibus: vt hic, & inſtit. de ſatiſda. tuto. & cura. §. ſin autem. Sed argu. contra. ff. de leg. j. l. huiuſmodi, in fine. vbi compellitur conſentire. Accur.

b Mandata.] à lege, vel à delegante, vt ff. de re iudica. l. à diuo. in princ.

A uinciæ, ſi adeſt, vel defenſoris locorum, vel magiſtratuum municipij arbitrio dirimenda: [a] & executore negotij cui mãdata [b] eſt huiuſmodi cauſæ examinatio, imminente, & ſtatuta ab arbitris effectui mancipãte, [c] niſi fuerit prouocatum. [d] tunc enim ipſe qui iudicem antea [e] dedit, [f] qui ſuſpectus viſus eſt, appellatione trutinata, [g] formã cauſæ imponat legitimam. Dat. Id. Nouembr. Lampadio & Oreſte Conſs.

TITVLVS II.

DE SPORTVLIS ET ſumptibus in diuerſis iudicijs faciendis, & de executoribus litium.

Executor qui fuit in principio litis, debet vſque ad finem in ea perſiſtere. h.d. Bar. Vel ſic: Inchoata lis per vnũ, non debet per alium expediri, ſecundum Iacobum But. Vel ſic: Apparitor ſiue nuncius in cauſa deputatus, debet in tota cauſa officio ſuo fungi, nec debet mutari. h.d. Bald. Vel ſic: Per vnum & eundem nuncium tantum debet quis citari vſque ad vltimum. h.d. ſecundum vnam lecturã. Vel ſic: Ille cui quis eſt traditus cuſtodiendus, non debet illum alij tradere cuſtodiendum. h.d. ſecundum aliam lecturam. Vel ſic: Nuncius in cauſa deputatus, non poteſt per iudicem mutari. h.d. gloſ. poſita ſuper verbo, temerauerit, & notabiliter. Salic.

c Mancipante.] Delegatus ergo exequitur. Sed contra. ff. de re iud. l. à diuo, in prin. Solu. hic à principe fuit delegatus: 1 quod non placet, vt ſ. circa princ. Vel dic, hic exequitur ſniam alterius. i. nõ ſuam. hoc nõ tenet, quia quaſi ſua eſt. hoc nihil eſt dicere: vt ſ. l. prox. apertiſſimi, in fine. Vel dic ſtatuta non definiẽdo, ſed in alia præparamenta cauſæ, vt ſ. l. proxi. apertiſſimi, in fine. hoc non placet, cũ hic de appellatione dicat. Vel dic ꝙ etiam executio erat commiſſa vel eidem, vel alij, de quo hic dicit. Sed huic obſtat ꝙ ẽ mixti imperij: vnde nõ delegatur, vt ff. de iuriſdic. omn. iud. l. iubere. Tu dic omiſſis prædictis, mancipãte nõ per ſe, ſed per aliud ciuile auxiliũ, ſicut ſi ipſemet dixiſſet.

1 Idem Bar. P. Salic. licet Iaſo. teneat contra.

d Prouocatum.] Appellatur ergo à ſententia arbitri. Sed contra. ſ. de arbit. l. j. Sed ibi 2 de compromiſſario, hic de delegato, vt ff. qui ſatiſdare cog. l. arbitro, & j. de ſenten. ex breuicu. recitan. l. j. & ff. de appellationibus, l. ex conſenſu, & j. de appellationibus, l. ſi appellationem.

2 Sequitur iſtam gl. Bal. & Sali.

e Antea.] Hoc cum diſtinctione intelligas: vt in Auth. de appel. & intra quæ tem. §. fin. ibi, ita tamen hæc ſancimus &c. col. 4. Accur.

f Dedit.] ſcilicet illum qui antea.

g Trutinata] .i. cognita. Sed quæritur, ſi delegatus procõſulis delegauerit, & appelletur, ad quem debeat appellari? Reſpon. ad primum delegantem: 3 vt hic, & ff. quis & à quo. l. j. Sed videtur ad ſecundum delegantem: vt hic, & j. qui pro ſua iuriſdi. l. j. in fine. Sed illa 4 corrigitur per hanc: & hoc ſecundum quoſdam. Vel ſi eſt ibi, ad nos, planum eſt. Vel verius, refert an delegatus deleget, vt ibi: an recuſetur, & alter eligitur: vt hic. & illa l. j. quis & à quo, intelligitur in delegato ad vniuerſitatem cauſarum.

3 Idem Bal. Sal. & Ang.

4 Nihil ẽ Bald. Sal. & Ang.

DE SPORTVLIS ET SVMPTIBVS IN diuerſis iudicijs faciendis, & de executoribus litium.

Rubricæ duplex cõtinuatio.

Dixit de iudicijs: nunc de ſumptibus in eis faciendis, & executoribus, qui ſunt quaſi partes adiacentes. Vel ſupra de perſonis principalibus: nunc de ſecundarijs, ſcilicet executoribus cõuenientibus, & exactoribus. Accur.

Quiſquis.] CASVS. Habebas cauſam cũ Titio. deputatus fuit nuncius ad citandum partes: ille idem à principio litis vſque ad definitiuam ſententiam perſeuerare debet. ſi autem aliter factum fuerit, primiſcrinius ad quem ſpectat apparitorem dare, in quinque libras auri multetur. Alio modo pone: quòd ſi quis propter crimen captus creditus fuerit vni ad cuſtodiã: alij tradi non debet ad cuſtodiendum. Vivianus.

I. Impp. Gratianus, Valentin. & Theod. AAA. ad Potitum Vicarium.

Qviſquis fuerit exhibitus: [h] vſque ad negotij terminum [i] ab eo apparitore [k] cui primũ traditus [l] fuit, obſeruari eum decernimus: ſi B qua præſumptione fuerit hæc mãſuetudinis noſtræ poſthabita [m] præceptio, primiſcrinio [n] qui iuſſa temerauerit, [o] quinq; librarum auri condemnatione multando. [p] Dat. Kal. Iul. Mediolani, Auſonio & Olybrio Conſs.

* Græca Conſtitutio. Iuſtiniani. A.

Si executores non fuerint idonei ſed negligentes, remoueantur ab officio: & alij in eorum locum ſubrogantur. hoc dicit C Vel ſic: Executores ſeu nuncij negligentes, vel aliter in officio delinquentes, poſſunt ab officio remoueri: & ſi res exegerit, multari etiã corporaliter, & alij eorum loco ſubſtitui. Salic.

II. Idem A. Iuliano P. P.

Omnibus † iudicibus licẽtiam præſtamus, ſiue his quibus à noſtro

h Exhibitus.] ideſt in iudicium ductus.

i Terminum.] ideſt definitiuam ſententiam, ſic ſ. titul. j. l. properandum, §. j.

k Apparitore.] cũ fideiuſſorem dare non poſſit in cauſa ciuili.

l Traditus.] ideſt deputatus vt ab eo vocetur. Vel dic traditus ad cuſtodiendum, vt ff. de cuſt. reo. l. 1. & 2. Acc.

m Poſthabita.] ideſt præterita.

n Primiſcrinio] qui præeſt ſcrinio in cuius eſt officio apparitores dare, vt in authen. de iudic. §. hoc autem, & §. his qui cauſas, collat. vj. Accurſius.

Primiſcrinius quis dicitur.

o Temerauerit.] iubendo alium exequi cauſam quàm primum. Alij dicunt ipſum apparitorem, qui non compleuit. Accur.

p Multando.] improprie. ff. de verborum ſignificat. l. antepenultima. Accur.

† Gloſ. in c. ex literis, ſuper verbo, ſi ſubdelegatus, extra de off. de lega. dicit quod per hãc. l. ſubdelegatus habet iuriſdictionem, ſed modicam coercitionem.

Omnibus iudicibus.] CASVS Iudex ſiue à principe fuerit delegatus, ſiue ab alio ad vniuerſitatem cauſarum: executores litium niſi obediant, ab executione remouendi facultatem habet, & alios idoneos loco eorum ſubſtituere, ſi iudex maior eſt, puniet executorẽ D in quinque ſolid. ſi minor, in tribus. Si aũt ſuperilluſtris fuerit, maiori pœna, ſi viſum fuerit, ſcilicet corporaliter. Nota primo ex hac. l. quòd iudices delegati poſſunt in cauſa ſibi commiſſa eligere nuncios. concor. de offi. delegat. c. paſtoralis, in princip. qui nuncij debent ante omnia iurare, facere officium ſuum bene & legaliter: quod iuramentum facit quod ſtetur poſtea eorum relationi, vt extra de appellatio. cum parati. Secundo nota quòd ſi nuncius deliquit in officio, poteſt puniri corporali multa, & debet ab officio reuocari, & alius ſubrogari loco ipſius. Tertio nota quòd hoc eſt verum in maioribus iudicibus, qui poſſunt imponere multas corporales, & maiores multas. ſecus eſt in minoribus iudicibus qui hoc non poſſunt: & ideo habes notare quòd vicarij caſtrorum & villarum non poſſunt nuncijs in officio delinquentibus imponere multas corporales, ſed leuem multam tantum, ſecundum Bal.

a Mandantur.] repete, ſine. Vel dic, illuſtribus delegat A princeps, & ſic nihil repetes. Acc.

b Offerre.] Quod ſæpe faciunt peſſimi executores huius terræ, non volentes parere iudicibus. Azo. Acc.

Delegatī quidam ſunt ad vniuerſitatē cauſarum.

c Supponere.] patet ergo quòd hi delegati eligunt executores ex auctoritate delegantis, vt in authen. de iudi. §. neceſſitatē, & §. vnoquoque, & §. ſi vero iudex, colla. vj. & in auth. de defen. ciui. §. licentiam, colla. iii. loquitur tamen authen. de iudicibus, & forte lex iſta de delegatis ad vniuerſitatem cauſarum, vt ex princ. patet: & ideo forte ſecus eſt in alijs, & pro hoc eſt quod ſubijcit de imponēda multa, vt ſ. de modo multarum, l. eos, in princ. & ff. de iudi. l. 2. §. ſi. & de verbor. ſign. l. aliud, in fin. Accur.

d Si quidem.] modo diſtinguit multas. Acc.

e Summam.] poſſunt punire executores.

f Alij.] ſcilicet inferiores. Acc.

g Ad iudices.] ſcilicet præſides quibus ſuberāt executores, vel ad alios delegātes, vt in auth. de iudic. §. neceſſitatē, & §. vnoquoque, colla. vj. & ad hoc ſ. de offic. rec. prouin. l. 4. Accur.

h Ampliſſimis.] ampliſſimos vocat ſuperilluſtres, cum de illuſtribus dixerit. Accūr.

i Maiores] vltra ſex ſolidos. Acc.

k Eis.] ſcilicet cauſis. Acc.

numine lites mandātur,[a] illuſtribus vel ſpectabilibus, vel clariſsimis, vel togatis fori cuiuſcunque præfecturæ, vel alijs quibuſq;, vel his qui ex noſtris iudicibus delegandas lites accipiunt, executores, ſi ceſſauerint cauſas eis inſtructas offerre,[b] & remouere ab executione eos, & alios idoneos ſupponere,[c] vel etiam multis afficere. ſi quidem[d] illuſtres ſint iudices, vſque ad ſex ſolidorum ſummam,[e] ſin autē alij,[f] vſque ad tres tantummodo aureos & ad iudices[g] quorum intereſt, referre, quatenus militia exuti pœnas luant corporales.

¶ Noſtris autem ampliſsimis[h] iudicibus licētia ſit & maiores[i] pœnas, & corporales maculas executoribus imponere, ſi male fuerint circa lites verſati: vt ſciant non eſſe cauſas à ſe deludendas, nec lucri gratia aliquod eis[k] vitiū imponendū. Da. V. K. Apr. Lāpadio & Oreſte Conſs. B C

TITVLVS III.

DE PEDANEIS iudicibus.

Sententia lata per delegatum ab incompetenti iudice ordinario, eſt ipſo iure nulla. h. d. Bald. vel ſic: Procurator Cæſaris non habet poteſtatem delegandi in cauſa priuatorum: ideo talis delegati ſententia non valet. Sa.

DE PEDANEIS IVDICIBVS

Continuatio.

Sicut pes eſt pars inferior corporis: ſic & pedaneus iudex eſt inferior alijs. Acc.

Procuratori noſtro.] CASVS. Procurator Cæſaris cognoſcit inter fiſcum & priuatū, procurator fiſci cognoſcit inter procuratorem principis, & priuatum, ſi ergo procurator Cæſaris cauſam inter duos priuatos delegauit, non valet delegatio: ergo non valet ſententia ab eo lata, niſi forte vices præſidis gerat, non dico à præſide delegatus.

l Noſtro.] ſcilicet Cæſaris: qui inter fiſcum & priuatum tantum eſt iudex: 1 vt ſ. ſi aduerſ. fiſc. l. 2.

1 Idem B. B. & Salic.

m Agenti.] ſed tunc agit vice præſidis, cum in eum priuati conſentiunt prorogantes eius iuriſdictionem, vt j. de iuriſdictio. omnium iudicum. l. 2 Vel quia mortuo præſide gerit eius vicem, vt ſ. de officio eius qui vicem al. l. j. & ij. & ff. de tuto. & curato. da. ab his, l. j. Vel etiam non viuo in loco ſuo gerit eius vicem, ſi abeſt.

2 Iſtā gl. ſequitur Sali.

n Priuatas.] non tamen inter fiſcum & priuatum.

o Arbitros.] id eſt iudices delegatos.

p Nullo iure.] neque ſpeciali, neque communi, vt infra ſi à non compe. iudi. l. 2. & l. ſi. & ff. de app. l. ex conſenſu, §. j. & infra vbi cau. ſiſ. l. iij. & infra ad l. Fabiam de plagi. l. non valet, & infra ne de ſta. defun. l. ſi pater, & infra de pœnis, l. procurator. Sed quid ſi vterque ſciebat eum ab incongruo delegatum? Reſpon. idem 3 vt infra de iuriſdictio. omn. iud. l. priuatorum. Itē quid ſi ſciebant à congruo delegatū, ſed in cauſa in qua nō potuit delegari, vt in cauſa appellationis, 4 quę ipſo iure eſt nulla? Reſpon. idem, 5 argu. ff. de poſtulan. l. quos prohibet.

3 Verum eſt ſi iſte delegatus nullā habet iuriſdictionē ordinariam: ſed erat ſimplex priuatus. B. B. Pau. & Sali.

4 Tu dic quod cauſa appellationis poteſt delegari, gl. in auth. ad hæc ſ. de iudi. & gl. in l. eos, in verbo, conueniat, infra de appel.

5 Ide B. B. Pau. & Sali.

I. Imp. Gordianus. A. Vicanis.

Procuratori noſtro[l] non vice præſidis agenti[m] dādi iudices inter priuatas[n] perſonas nō competere facultatem manifeſtum eſt: & ideo ſi (vt allegaſtis) inter priuatas perſonas is cuius meminiſtis, arbitros[o] dandos putauit: ſententia ab eis prolata, nullo[p] iure ſubſiſtit. PP. Ka. Febr. Attico & Prętextato Conſs.

Iſtam l. dicit Bart. difficillimam quàm quæ ſit in toto Codice: & hoc intendit: Cauſas medias præſides debēt audire per ſe, vel delegare reſeruata ſententia, ſi propter occupationes publicas, vel cauſarum multitudinē impediantur. Cauſas vero meri & mixti Imperij. & cauſas iuriſdictionis magnas iudicent per ſeipſos. Cauſas vero minimas delegent indiſtincte. h. d. cū l. ſeq. ſecundum Bar. Vel ſic: Cauſa pecuniaria centum aureos excedentes, quas præſides leui cauſa impediti poterant delegare hodie non poſſunt delegari. niſi præſides publicis occupationibus, vel multitudine cauſarum ſint impediti. Cauſa vero meri vel mixti imperij non delegantur niſi cauſa ingenuitatis, & libertinitatis. Salic.

II. Impp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Vicarijs.

Placet[q] nobis, præſides de his cauſis in q-

q Placet nobis.] Ad euidentiam caſu [...] ſt. quòd tria erant genera cauſarum, vt in gloſ. j ſcilicet minima, media, & maxima. de minima potuit iudex cognoſcere, & indiſtincte eam alij delegare & mediam ſimiliter: ſed hodie nō, niſi cauſa cognita, vt ſi propter publicas occupationes vel pluralitatē cauſarum cauſæ ſupereſſe non poteſt. maximā nec olim nec hodie poteſt delegare, niſi in caſu, vt ſ. de eo cui manda. eſt iuriſ. l. ſi nec. Hæc dicta ſunt, non vt aliquid detrahatur honori præſidis, ſed potius augeatur. Licet autem cauſa maxima, vt dixi, poſſit delegari in caſu: nō tamen cauſa ſtatus; & hoc eſt quod ſubiungit in quarta parte ibi, dum tamen &c. vt de ea præſes, qui olim per ſe cognoſcere conſueuit, de ea hodie tantum cognoſcat. Vel ſic: olim præſes prouinciæ vel alius iudex ordinarius ſi impediretur ex quacunque cauſa per ſe cognoſcere de cauſa, poterat eam alij delegare: ſed hodie non indiſtincte delegabit, ſed tunc demum ſi impediatur publicis occupationibus, vel propter multitudinem cauſarum. Non autem reſponſum intelligas, vt poſſint in prædictis caſibus quamlibet cauſam delegare, quàm illas de quibus poterant prius cognoſcere, nec delegare; ſic nec modo poſſunt: vt ſicut olim de ingenuitate & libertinitate poterant cognoſcere, & debuerunt per ſe: ita & nunc ſic. prima verior. Viuianus. D

q Placet.] ad euidentiam huius. l. not. tria genera cauſarum olim. Viles, & has cognoſcere, & alij delegare poterat præſes, ſiue iuſta cauſa impediatur, ſiue non: 6 vt j. eo. l. ſi. Item mediæ, vt quæ competunt iure magiſtratus ſecundum

6 Iſtud placet B. & Bald.

ſecundum H. vel iſtæ quæ ſunt mixti imperij, non meri: & illas poterat indiſtincte delegare. Sed hodie ſi impediatur, aliàs non: vt hic. Vel dic 1 cauſas pecuniarias vltra ccc. ſolidos eſſe medias. ſed in cauſis mixti imperij idem eſt quod in mero, & prædictæ pecuniariæ ad cognitionem tantũ, 2 & ſic textus dicet, vt ĩ. de iudi. authen. ad hæc. Item maximę: & has non delegat niſi in caſu cũ abeſt, non ſi aliàs impediatur præſens etiam ob neceſſitates publicas: & tunc ad cognitionem, vt hac l. & ff. de offic. eius cui man. eſt iuriſdi. l. j. Sic ergo in maximis cauſis & 3 minimis nihil mutatur hodie: ſed in medijs tantum: vt dictũ eſt, & ſic ſunt hodie etiam tria genera cauſarum: licet P. dixerit eſſe tantũ duo. Alij ſic dicũt: tria ſunt genera cauſarum. Maximæ: & tũc idem quod nos. Item mediæ: & tunc cognoſcere & delegare poſſunt. Item minimæ quas cognoſcere non poterunt, ſed tantum delegare: 4 quod cũ eſſet iniquum, hac l. emendatur ſecundũ eos. Acc.

1 Idem Bald. Pa. Sali. Ang. Alexã. & Iaſo. in l. imperiũ, ff. de iuriſd. omn. iud.

2 Iſtud nõ procedit indiſtincte, ſm Bald. P. & Sali.

3 Idem B. B. P. & Sa.

4 Contrariũ tenet Bal. & Sa.

bus quòd [a] ipſi non poſſent cognoſcere, [b] antehac [c] pedaneos iudices dabant, notionis ſuæ examẽ adhibere: ita tamen, vt ſi vel propter occupationes publicas, vel propter cauſarum multitudinem [d] omnia huiuſmodi negotia nõ potuerint [e] cognoſcere, iudices dandi habeant poteſtatem. Quod non ita accipi conuenit, vt in his ẽt cauſis in quibus ſolebant ex officio [f] ſuo cognoſcere, dandi iudices licentia eis pmiſſa credatur. Quod vſque adeo in pręſidum [g] cognitione retinendũ eſt, vt eorum iudicia non deminuta [h] videantur: dum tamen [i] & de ingenuitate, ſuper qua poterant etiã ante cognoſcere, & de libertinitate præſides ipſi dijudicent. [k] Dat. XV. Kalen. Aug. CC. Conss.

Iudices delegati debent iudicare de qua cauſa cognouerint: nec poſſunt ad delegantem remittere: & ab eis poteſt appellari. Bald.

II. Exemplum ſacrarum literarum eorumdem AA. & CC. ad Serapionem.

a Quod.] pro quia.

b Cognoſcere.] propter facti impedimẽtum.

c Antehac.] aliàs antehac: aliàs ante hanc, id eſt ante l. iſtam.

d Multitudinẽ.] vel quia contingit eos abeſſe.

e Non potuerint.] ſcilicet de iure, quia vilia erant negotia ſecundum quoſdam: quod non placet, 5 cum non inueniam eos antiquitus de his non poſſe cognoſcere, nec debere eos cognoſcere: immo delegantur huiuſmodi, vt ĩ. eo. l. fin. Sed dic non poſſunt cognoſcere propter occupationes publicas, vel propter cauſarũ multitudinẽ, 6 vel aliud iuſtum impedimentum, vt in auth. vt defunc. ſeu fu. §. illud, col. v. & de iudi. §. j. col. vj. & tunc poſſent delgare. ſed ſi non habent tale impedimentum, non poſſunt: vt hic ſubijcit, ſed olim etiam ſine cauſa poterant delegare, ſed principium contradicit fini. Reſpon. 7 ſed primo expone, non poſſunt quamlibet etiam vilia. Acc.

f Ex officio.] puta ex lege vel ſenatuſconſulto, vt ff. de offic. eius cui man. eſt iur. l. j. Dic ergo, ſolebant & debebant, niſi in caſu, & tunc ad cognitionem, vt d. l. dicitur, & ff. de offic. procon. l. aliquando, & l. ſolent. Accur.

g In præſidum.] nomen generale eſt pro quolibet ordinario habente imperium. ff. de offi. præſi. l. j. Accur.

h Deminuta.] ſed aucta: quaſi diceret, hoc dicimus non detrahendo 8 honori præſidis, ſed augendo eum. Acc.

i Dum tamen.] ſic continua: 9 dixit ibi, qđ nõ ita &c. maximas non poſſe delegari, niſi abſit, dum tamen &c. melius enim dixiſſet. Sed & de ingenuitate &c. nam & iſtæ ſunt de maximis. In his ergo vt in alijs in caſu

5 Iſtã gl. approbãt B. B. P. & Salic.

6 Immo dic ꝙ pp leue impedimentũ: ne ſcilicet alię cauſę impedirẽtur. B. B. & P.

7 Idem Sali.

8 Quin poteſt cognitionẽ delegare reſeruata ſentẽtia. Iacob. de Aretio.

delegat ad cognitionem, non ad definitionem: vt hic. Vel referas ad id quod ſupra dictum eſt de medijs, iudices dandi habeant poteſtatem, vt ſic illud recipiat iſtam determinationem: & illam, quod non ita accipi &c. ſed hodie etiam definitionem videtur poſſe committere in cauſa ſtatus: vt in authen. de colla. §. pro hibemus, col. ix.

k Dijudicent.] ſ. tãtum, & nõ delegẽt, vt ĩ. ne de ſta. defun. l. ſi pater, & ĩ. vbi cauſa ſta. l. iamdudum, & arg. ff. de iudi. de qua re, & de arbi. non diſtinguemus, §. de officio. Sed contra, ĩ. de ordi. iudi. l. j. Sed ibi non loquitur de pręſide prouinciæ, ſed alio minore: cum generale nomen ſit præſidis, vt ff. de offic. præſid. l. j. Vel ſm Ioan. diſtingue, 10 an pupillus agat vel conueniatur poſſeſſorio iudicio: quo caſu differtur quæſtio ſtatus per Carbonianum in tẽpus pubertatis, ſi moueatur quæſtio ſtatus & bonorũ. Si vero ſtatus tantum, tũc dic ꝙ differtur ſimiliter in fauorem pupilli per conſtitutiones, vt ff. de Carbo. ædic. l. j. §. j. an petitorio: quo caſu non differtur quæſtio ſtatus ſi agat: ſed ſi cõueniatur, differtur, vt ff. de car. edi. l. 4. §. ſi quis liber, & §. miſſum, & §. ſi duo impuberes. Alij dicunt ꝙ ibi non poterat cognoſcere, quia incidens erat, hic principaliter intẽtabatur. Sed certe ſecundum omnes cognoſcitur de incidenti etiam antequam de principali, licet de hoc an ſit ſententiandum, ſit opinio: vt ibi dices.

Bartol. & Pau. iuxta formã authen. ad hæc, in prin. ĩ. de iudicijs.

9 Iſtã gl. approbãt B. B. Pau. & Sali.

10 Iſtã gl. ſequuntur Bal. & Sa. in l. j. ĩ. de ordi. iudi. Pupilli fauore an differatur quæſtio ſtatus.

PLacet, vt iudicibus (ſi quos grauitas tua diſceptatores dederit) [l] inſinues, vt delegata ſibi negotia lata ſententia terminent, nec in his cauſis in quibus pronunciare debent & poſſunt, facultatẽ ſibi patere remittendi ad iudicium præſidale cognoſcant: [m] maxime cum & ſi iudicatio alicui litigatorũ parti iniuſta videatur, interponẽdæ prouocationis poteſtas à ſententia ex omni cauſa prolata libera litigatoribus tribuatur. [n] Dat. VIII. Kal. April. Antiochiæ. CC. Conss.

Si iudices delegati ſunt impediti, debet cauſa alijs committi: vel per delegantem ad vlteriora procedi, & terminari h. d. Bald. Vel ſic: Vbi delegatus lite conteſtata impeditur ratione publica abſentia de cauſa cognoſcere: detur alius, qui loco eius debet ſubrogari.

IIII. Iidem AA. & CC. Firmino.

PLacuit, quoties pedanei iudices dati poſt litem conteſtatam vel ad aliud iudicium neceſſario diriguntur, vel publicę vti

ADDITIO. Tu dic ꝙ illa l. j. de ordi. iudic. non intelligitur ꝙ non poſsit cognoſcere propter defectum iuriſdictionis: ſed propter qualitatem perſonæ de cuius ſtatu agitur, quia erat pupillus. Pau.

PLacet.] CASVS. An iudex delegatus cauſam ſibi demandatam ad delegantem remittere poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ non. Et loquitur imperator præfecto prætorio ſignificans ei ꝙ ſi aliquam cauſam deleget ei, nullo modo patiatur eã remitti: ſed delegatus per ſententiã definitiuam determinet: tamen ſi alicui litigantium ſententia iniuſta fuerit viſa, pateat prouocandi facultas.

l Dederit].i. delegauerit, & loquit hic Serapioni pfecto.

m Cognoſcant.] vt ff. de iudi. de qua re, in prin. & in authen. vt iudi. no. expec. ſac. iuſ. §. j. col. ix. & de iudi. §. ſi. col. 6. Sed contra. ĩ. de relati. l. j. Ibi in ordinario, hic in delegato. Vel ſolue vt ibi.

n Tribuatur.] vt ĩ. de app. l. in maioribus, & ĩ. ſi ſæpius in integrum reſti. poſtu. l. j.

PLacuit.] CASVS. An iudici delegato impedito ob aliquam cauſam quo minus cauſæ ſibi demandatæ ſupereſſe poſſit, vel mortuo lit. conteſt. iudex ſubro-

ſubrogari poſſit, qui finē cauſis imponat, quærit? Rñ. ꝙ ſic: ne quod detrimētum ex mora litigatoribus accedat.

ª Afferatur.] vt ff. de re iudi. l. duo ex tribus, & ff. de arbi. ſicuti, & in auth. de iudi. §. ſi quis autem, col. vj. & ff. de iudi. ſi longius, in prin. & l. ſi iudex, & l. proponebatur, & ſ. de iudi. properandum, §. illo, & §. ſin autem in medio triennij. Accur.

litatis ratione in alias prouincias proficiſcuntur, vel diem obierunt, atque his rationibus negocijs cœptis finis non potuit adhiberi: alium in locum eorū iudicem tribui, qui negotium examinet: ne huiuſmodi caſibus interuenientibus impedimentum aliquod in perſequendis litibus afferatur. ª Dat. X. Ka. * Tiberio & Maximo Cōs. B

Cauſa minima iuriſdictionis poſſunt indiſtinctè delegari. h.d. Bald. Vel ſic: Præſides poſſunt conſtituere iudices pedaneos, qui de uilioribus cognoſcant. Sali.

V. Imp. Iulianus. A. Secundo præfecto prætorio.

QVędam ſunt negotia in quibus ſuperfluū eſt moderatorē expectare prouinciȩ: ideoq; pedaneos iudices ᵇ (hoc eſt, qui negotia humiliora diſceptant) cōſtituendi damus prȩſidibus ptātē. Da. V. Kal. Au. Antiochiæ, Mamertino & Neuita Conſs. C

Iudex pedane' duobus mod s dicitur de legatus.

ᵇ QVædam. Iudices.] Duobus modis dicitur iudex pedaneus delegatus, vt in authen. de iudi. §. vetus, & §. ſedebunt, & §. illo, & §. ne autem, colla. vj. & hic. Item ordinarius, ſi tamen humiliora diſceptat, ſcilicet vſque ad ccc. ſolidos, vt defenſor ciuitatis, vt in auth. de defen. ciui. §. & iudicare, col. j. & de iudi. §. audiēt, colla. vj.

TITVLVS IIII.

QVI PRO SVA IVRISdictione iudices dare, darive poſſunt.

* *Conſtitutio Græca.*

Non poteſt delegari cauſa quæ ad iuriſdictionem delegantis non pertinet: & ille cui delegatur, debet eſſe de iuriſdictione delegantis. Item cum delegatus principis ſubdelegat, appellatur ad ipſum. Bald.

QVI PRO SVA iuriſdictione &c.

Occaſione ſumpta à pedaneis, qui ſunt delegati: generaliter de perſonis eorum qui dare poſſunt & dari, ſubiungit. Accur.

IN cauſarū.] CASVS. An poteſtas Bonon. homini ſuæ iuriſdictionis duorum Mutin. cauſam quȩ ſua ordinaria non eſt, poſſit delegare, quæritur? Reſpon. ꝙ non: quia ſi cauſam ſuam ordinariam homini nō ſuæ iuriſdictionis delegauit, puta duorū Bonon. Mutin. præcepto eius impune non parebitur, & ſi paritum fuerit, & lata fuerit ſnīa, nō valebit: nec ab eo erit neceſſario appellandum: & hæc ſunt vera, niſi in delegatis à principe. & ſi à delegato a principe fuerit appellatum, ad delegantem appellabitur: ſi quidem eſt in littera, ad eos. ſi, ad nos: tunc dicit, appellabitur ad primum delegantem, & quod dicit cauſarum, dic ſiue fuerit ordinarius, ſiue non, & quod dicit perſonarū, dic cuiuſcunque fuerint iuriſdictionis. D

ᶜ Si ad iuriſdictionem.] ſcilicet ordinariam, non delegatam, niſi ſit à principe delegatus, vt ĩ. ead. l. §. hæc, niſi in caſu ¹ quando confirmatur, etiam ſi non erat de iuriſdictione delegantis à principe, vt ff. de offi. procōſul. & leg. l. iiij. §. ſi. & l. v. Et not ꝙ hic delegat in hominē ſuæ prouinciæ cauſam non ſuam ordinario iure: ſed in ſequēti caſu & cauſam non ſuæ iuriſdictionis, & in hominem alterius prouinciæ, ſecundum Io.

¹ Iſtā gl. approbāt B.B. & Salic.

ᵈ Pertineant.] ſ. cauſæ, ergo à contrario ſi non ſunt de iuriſdictione ſua cauſæ: licet in hominem ſuæ prouinciȩ deleget, non valet.

ᵉ Delegandam.] in hominem non ſuæ prouinciæ, vt ad-

A dat ſuperiori.

ᶠ Datum.] ideſt delegatum.

ᵍ Patientiam.] id eſt conſenſum. ſed quid ſi hic cognitor delegatus habebat aliàs iuriſdictionem, & partes ſciētes eum ab incongruo delegatum, ſub eo tamen litigauerint? Videtur ꝙ teneat ſententia: ² vt ĩ. de iuriſdi. omn. iu. l. j. Item quid ſi in principio cauſæ delegatæ carebat alia iuriſdictione: ſed poſtea eā eſt adeptus? Videtur confirmari, vt ar. ff. de iudi. l. Licet; à tempore iſto, & non prius, ³ vt ff. de offi. procon. l. ob ſeruare, §. vlt.

² Q'd intellige ꝓut hic B. B. & Sali.

³ Idem Bald. P. & Sali.

I. Impp. Theodoſius & Valentin. AA. Cyro præfecto prætorio.

IN cauſarum delegationibus illud cōſultiſsimè ꝑcipimus obſeruari, vt ita valeant, ſi ad iuriſdictionē ᶜ ꝑtineant ᵈ delegantis. Quòd ſi quis alienȩ iuriſdictionis cām crediderit delegandam, ᵉ nec præcepto cognitorē datum, ᶠ patientiam ᵍ * accommodare cenſemus. Et ſi contra leges ʰ obtemperauerit deleganti: omnia quæ ab ea delegatione geruntur, ita pro infectis haberi præcipimus, ac ſi ipſi qui delegauerant, alienæ iuriſdictionis iudices ⁱ reſediſſent: ᵏ vt ne appellādi qdē neceſsitas victis aduerſus eas ſnīas īponatur. C

¶ Hæc teneant niſi iudices à nobis ſpecialiter ˡ delegantibus dati, alijs cauſas delegauerint ᶠ iudicandas. ᵐ nam ⁿ his delegantibus, nullo perſonarum cauſarumve habito tractatu, appellationū ad eos ᵒ * iure iudicia remeabunt. D. XIII. Kal. Ian. Valentiniano. A. & Anatolio Cōs.

ʰ Leges.] ſcilicet iſtam & ſimiles.

ⁱ Iudices.] ꝑ ſimet.

ᵏ Reſediſſent.] quo caſu non valet ſententia, vt ĩ. ſi à non compe. iudi. l. ſi. nec ergo nunc cā delegat, vt hic, & ſ. vbi & apud quem, l. fin. & ff. de procura. ſed & hæ. §. detendere. nam quicquid ſequitur ex eo vel ob id &c. vt hic, & ſupra de leg. & conſti. l. non dubium, niſi hic partes poſt ſententiam conſentiſſent, ⁴ vt infra cōmunia vtriuſque iudi. l. ij. Sūt ergo tria neceſſaria vt valeat delegatio, & poſſ. t compelli delegatus, ſcilicet ꝙ ſit ordinarius delegans: Item ꝙ cauſa ad eum ordinarie ſpectet. Item ꝙ delegatus ſit de iuriſdictione delegātis, vt ff. de offi. procon. & le. l. 4. in fin. ſed ſi hoc vltimum deſit, valet tamen delegatio, ⁵ vt ff. de offi. eius cui mā. eſt iuriſdict. l. & ſi prætor, ſed non poteſt cogi iudicare: vt habes hic, & ff de iur. omn. iudi. l. eum qui.

† Et ſic innuit ꝙ delegās præcipit delegato vt cām aſſumat. & cō cor. c. paſtoralis, cū gl. ſup verbo, ſi coercitionem, extra de off. deleg.

* parentiam.

⁴ Iſtud non procedit indiſtinctè: vt hic per B. B. & Sali.

Cōcor. c. paſtoralis, cū glo. extra de off. deleg.

* Ad nos

⁵ Iſtā ſequitur B. B. & Sali. Appellari ad quem debeat à ſubdelegato.

ˡ Specialiter.] ideſt ad vnam ſpeciem, & ſubaudi, etiam. Vel dic, ideſt expreſſim.

ᵐ Iudicandas.] Nam ipſi delegant ſibi delegatā: vt hic, & ſ. de iudic. à iudice. Sed quidam praue intelligunt, vt poſſit delegatus à principe cauſam delegare, quæ nō fuerat ſibi delegata, per hoc quod dicit cauſas, indefinite, & ĩ. nullo perſonarum cauſarum &c. Quid ergo ſi delegatus à principe cauſam criminalem ſibi commiſſam delegat? Videtur quòd poſſit ex hac l.

ⁿ Nam.] pro certe.

ᵒ Ad eos.] aliàs eſt, ad nos. & aliàs, ad eos. & ſecundum primam concor. ff. quis & à quo appel. l. j. in ſi. ſecundum aliam eſt contra, d. l. quæ dicit ad principem deferri ſi delegatus delegat, & tunc ſolue quod hic in delegato à principe ad vnam, ibi à præſide ad vniuerſitatem cauſarum. ſed hoc videtur hodie hic corrigi per l. ĩ. de appella. l. præcipimus, §. hæc ſi appellatio, vſque in finē l.

Vel

Vel veriusibi in l. præcipimus, ab ipſo delegato principis appellabatur. hic à delegato delegati. Item ſecundum eandem litteram, ad eos, eſt contra s. de iudi. l. fin. Solu. vt ibi.

ADDITIO. Aduertas quòd de iure canonico ſi delegatus cōmiſit in totum vices ſuas, tunc à ſubdelegato appellatur ad primum delegantem. Si vero reſeruauit ſibi aliquid delegatus, appellatur ad eum, vt in ca. ſuper quæſtionum, §. porro, extra de officio deleg.

TITVLVS V.

NE QVIS IN SVA cauſa iudicet, vel ius ſibi dicat.

Nemo eſt iudex in cauſa propria. Bald. & Salic.

I. Impp. Valens, Gratianus & Valentinia. AAA. ad Gracchum præfectum vrbi.

Generali † lege decernimus neminé ſibi eſſe iudicē,[a] vel ius ſibi dicere debere.[b] In re enim propria iniquum admodum[c] eſt, alicui licentiam tribuere ſententię.[d] Dat. Kal. Decemb. Valente VI. & Valentiniano. † II. AA. Conss.

TITVLVS VI.

QVI LEGITIMAM perſonam ſtandi in iudicijs habeant, vel non.

Sententia lata contra pupillum indefenſum, ipſo iure non tenet. Bald.

I. Imp. Gordianus A. Candidæ.

SI cū eſſes pupillaris ætatis, ſine tutoris auctoritate cū aduerſario tuo conſiſtens[e] præſes prouinciæ aduerſus[f] te pronūciauerit: minime auctoritate iudicati nititur quod ſtatutum eſt. Dat. Idibus Decem. Gordiano. A. & Auiola. Conss.

Pupillus cum auctoritate tutoris, & adultus cum auctoritate curatoris recte poſſunt agere & conueniri. Bald.

II. Impp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Gemachæ.

IN rebus quæ priuati[g] iudicij quæſtionem habent, ſicut pupillus tutore auctore & agere & conueniri poteſt: ita adultus[h] curatore conſentiente litē & intendere & excipere debet. Dat. IX. Kalen. Ian. CC. Cons.

Minor poteſt mouere poſſeſſoriū: ſed non poteſt mouere petitorium, nec ſibi moueri ſine auctoritate tutoris vel curatoris. Bald.

III. Impp. Honorius & Theodo. AA. Iuliano proconſuli Africæ.

MOmentaneæ[i] poſſeſ-

---

† Cōcor. eſt hac. l. c. cōquerēte, cū glo. ſuper verbo, volueris, extra de reſtit. ſpo.

NE QVIS IN ſua cauſa &c.

GEneral.] CASVS. Ne quis in ſua cauſa ſit iudex, vel ius ſibi dicat, prohibet imperator & in rubro, & in nigro. Et quod dicit, quòd nullus ſit iudex, intelligo in poſſeſſorio vel petitorio: vel non ſit iudex definiendo, vel ius ſibi dicat etiam interloquēdo: vel ſit iudex in iudicando, & ius ſibi dicat in exequēdo: & cauſam ſubijcit, in re enim propria &c.

† aliàs Valent. v. & Valentin. AA.

a Iudicem.] quo ad proprietatem.

b Debere.] quo ad poſſeſſionem, vel primo definiendo, poſtea interloquendo, vel iudicem, iudicādo: ius dicere exequendo, ſic & ff. quod me. cauſa, l. extat. Sed contra, ꝭ. de fideicom. l. ſi. Solu. vt ibi. Item contra ꝭ. man. l. in re mādata. Sol. vt ibi. Item contra ff. de offic. præſi. l. ſenatuſconſulto, ſed ibi[1] cum lis aliàs peritura erat. Item contra, ff. de confeſ. l. j. ſed ibi non ſententiando, ſed confitendo.

1 Idem Bal. hic.

c Admodum.] id eſt valde.

d Sententiæ.] vt ff. de iudi. Iulianus, & de iur. omn. iudi. qui iuriſdictioni, & de arbi. l. penult. Sed arbitrator ſic:[2] vt ff. de ope. liberto. l. ſi libertus, 2. & ꝭ. de contrahen. empt. l. fin.

2 Approbatū p B. Bal. P. & Salic.

QVI LEGITIMAM PERSONAM ſtandi in iudicijs habeant, vel non.

Continuatio.

Supra de perſona iudicis, nunc actoris & rei.

SI cum eſſes.] CASVS. Pupillum ſine tutoris auctoritate in iudicio conueniſti, & condemnatus eſt, an valeat ſententia, quęritur? Reſpon. quod non. Lex ſequens idē dicit quod iſta, ſed addit idem eſſe in adulto quod in pupillo.

e Conſiſtens.] in iudicio: ſed in arbitrio dic vt ff. de arbitris, l. ſi pupillus.

f Aduerſus te.] ſecus ſi pro te:[3] vt s. de procurat. l. non eo. Item intellige, pronunciauit definitiue, vt ſupra ſi aduer. rem iudica. l. cum & minores, & ff. de re iudic. l. acta. §. contra, in fin. ſecus in interlocutoria,[4] vt ff. quibus ex cauſis in poſſeſſio. ead. l. apud Iulianum, §. Marcellus, & l. in poſſeſſione, §. j. & de bonis aucto. iudi. poſ. l. ſi minor, & hæc omnia ſerua in adulto, vt infra l. proxima.

3 Approbatur per prædict. ſcribētes.

4 Iſtud non procedit indiſtincte, ſecundum Bal. P. & Sal. hic.

g IN rebus quæ priuati.] vel publici, vt ꝭ. de aucto. præſtanda. l. clarum.

h Ita adultus.] hic excipe,[5] niſi impetrauerit veniam ętatis: vt s. de his qui ve. æta. impe. l. ij. & niſi interdicto de libero homine exhibēdo, vt ff. de libe. homi. exhib. l. quod & lex §. ſed & ſi mulier. vel niſi interdicto momentaneæ poſſeſſionis, vt ꝭ. l. px. vel niſi pro coniunctis, vt ff. de procura. l. minor.

Minor aliquando ſine curatore in iudicio eſſe poteſt.

5 Approbatur per Bal. & Salic.

MOmentaneæ.] CASVS. An minor de poſſeſſione rei ſuæ per vim expulſus, ſine curatoris auctoritate agere poſſit interdicto vnde vi, ad recuperādam poſſeſſio. ſuam, quæritur? Reſpō. quod ſic, & hoc in princip. Sed quid ſi ſuccumbat in poſſeſſorio: an petitorium ſimiliter curatore non auctore intentare poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non, & hoc in ſecūda. Si autē obtinuit in poſſeſſorio, an aduerſarius ſine tutore aduerſus ipſum poſſit intentare reconueniendo petitorium, quæritur? Reſpon. quòd non, & hoc in tertia. ſic conſueuit poni caſus hic.

i Momentaneæ] aliàs, momentariæ. Iudicium aliud petitorium aliud poſſeſſorium. Petitorium, cum aliquam rem vel poſſeſſionem ratione dominij peto, vt perpetuo apud me ſit. Poſſeſſorium quando de poſſeſſione tantum, ſiue adipiſcenda: vt interdicto quorum legatorum, ſiue retinenda, vt per vti poſſidetis, ſiue recuperanda, vt per vnde vi. quod vltimum dicunt quidam corrigi per l. infra vnde vi, ſi quis in tantam. Sed certe[6] quod perpetuo ſit apud actorem, eſt ex vi conſtitutionis, non interdicti, vt in eod. titul. l. momentaneæ. Item agitur de poſſeſſione per actionem, vel per officium iudicis, vel condictionem indebiti, vel triticaria, vt infra loca. l. ſi quis conductionis, & ff. de condict. indebi. l. indebiti, §. primo. & de tritica. l. ſecunda. Item per interdictum de precario. Item per interdictum quod vi aut clam, & per Saluianum, quod datur pro rebus coloni, loco tamen cuiuslibet interdicti in factum actio hodie datur, vt inſtitut. de interdict. §. fi. & dic vt ibi, & ff. de vi & vi arma. l. prima. §. finali. Prædicta quidem iudicia dicuntur momentaria aptitudine: quia poterat eſſe quod qui amiſit in poſſeſſorio, vincet in petitorio: & ſic parum durabit apud eum poſſeſſio. poteſt eſſe econtra, & ſic multum durabit apud eum poſſeſſio. Poteſt[7] etiam dici momentaria, quia cito debet expediri, & ſine mora, vt arg. infra, vt intra certum tempus, l. 2. §. fi.

Iudicium ē duplex.

Poſſeſſorium.

6 Idē Bal. Salicet. & Pau.

Poſſeſſio multiſmodis repetitur.

7 Iſta etiā eſt bona: ſed alia melior ſecundum doctos.

a Actio]ſcilicet in factum, vel alia pro poſſeſſione competens: vt dixi. Et nota actio: quia non ſic ſi conueniatur 1 pupillus. Alij idem ſi conueniatur. Acc.

1 Idem Bar. B. & Salic.

b Per quancunque].i. quælibet perſona nomine ſuo agere poteſt, etiam pupillus & ſeruus in recuperanda vel retinenda, non ſic in adipiſcenda, vt ĩ. ſi per vim vel alio modo. l.j. & hic eſt primus caſus huius. l. Si tamē pupillus ſuccumbens in poſſeſſorio obrependo pedetentim agere velit de proprietate, non poteſt vt alter teneatur ei reſpōdere ſub colore quæſtionis de poſſeſſione. Maxime, autem ideo ſubiungit, quia ſi de poſſeſſione egiſſet pupillus cum tutore, & idem vellet de proprietate agere ſine tutore, idem eſſet vt nō admitteretur, & hic ē caſus ſecundus. Sed ſi pupillus obtinuit in poſſeſſorio, & reconueniatur in petitorio ſine tutore, nō valet ſnīa, & hic eſt tertius, & ſic ſunt caſus tres ſm Azo. 2 Alij intelligūt to tam. l. cum pupillus agit noīe alterius de momentaria poſſeſſiōe, & ipſe idē vult agere de ꝓprietate. Vel reconueniatur, & eædem dantur rnſiones, & ſimiliter ſunt tres caſus, qui non placent. Alij vt Ir. dicunt ꝙ tota lex duos tantum ponit caſus. Primus vſq; illuc, ſub colore &c. & ſic non mutatur prima poſitio. Secundus ab inde vſq; illuc, nihil autem &c. & ꝙ ſubijcit, nihil aūt &c. eſt expoſitio ſecundi. & ſcd̄m hoc dices, adipiſcendæ, i. adeptæ, & alteri. i. minori, ſed ſcd̄m nos adipiſcēdæ, ꝓprie ponit: & alteri. i aduerſario minoris, q ē maior. poſſent ēt dici quatuor caſus, vt vnus aſſumaī in illa dictione, maxime, alij tres nō mutentur.

† Cōcor. glo. vnica circa fi. in verſ. non ſit reus, in ca. 2. extra de libel. oblat.

2 Idē B. B & Pau. & eſt cōmunis lectura ſecundum Sal.

ſionis actio a exerceri poteſt ꝑ quancunque b perſonam. Sub colore autem adipiſcendæ poſſeſsionis obreptitia c petitio d alteri obeſſe non debet, maxime cum abſque conuentione perſonæ legitimę initiatum e iurgium f videatur. Nihil autem opitulatur conuentio circa g minorem habita, cum id rectius circa curatorem debuerit cuſtodiri. h Dat. 1. Non. Mart. Rauennę, Cōſtantio & Conſtantino Conſs.

B

TITVLVS VII.

VT NEMO INVITVS agere vel accuſare cogatur.

Imp. Dioclet. A. Camerio.

INuitus † i agere vel accuſare nemo cogatur. D. Id. Octobr. C

Carino. II. & Numeriano Conſs.

c Obreptitia.] puta quia volebat intendere rei vendicationem, & de proprietate iſte minor probare.

d Petitio.] quam aduerſarius fecit de reconuentione ſine proprietate.

e Initiatum.]ideſt inceptum: vt in poſſeſſorio. nam idē & ſi interueniſſet tutor in poſſeſſorio. vt modo dixi, & ad hoc. ĩ. qui da. tuto. poſſ. l. in vniuerſis. D

f Iurgium]ſcilicet totale poſſeſſorij & petitorij, ſed pars eius, ſcilicet poſſeſſorium fuit finitum, in quo ſuccubuit.

g Circa minorē].i. vult aduerſarius obrepere cōtra pupillum, & de proprietate litigare, & hic vltimus nō variatur.

h Cuſtodiri] ſ. potuerit. nam & minor pōt conueniri cū auctor. tutoris. ff. de admi. tutor. l. j. § ſufficit. Item ex eo ꝙ dicit, obreptitia petitio alteri obeſſe nō debet: no. arg. 3 ꝙ teſtes in cauſa poſſeſſionis non ſunt interrogandi de proprietate. Vel ſi interrogentur, nihil in ea dictum eorum proſit, ſic & ff. de peti. hæredi. l. ſi quis liber, §. ſi. in fin. & ff. de iureiurand. l. ſi duo patroni. §. ij. & l. cum qui, circa princip.

3 Approbatur per B. & Pau. & Sal. Teſtes in cā poſſeſſionis producti, nō ſūt ſup ꝓprietate interrogādi.

VT NEMO INVITVS AGERE vel accuſare cogatur.

INuitus.] CASVS. Tenebaris mihi in quinque, non potes compellere me vt conueniam te. vel ſi habeam contra te actionē criminalē, non potes cōpellere me vt te accuſē inuitus. A

i Inuitus.]Idem dicit tex. quod rubrica, & probatur hęc regula. ĩ. de vſu. pu. l. vlt. & de pig. creditor, & idem eſt 4 econtra in defendendo: quia ſufficit in poſſeſſionē miſſio, vt ff. de in ius voc. l. ſatiſq;, niſi in caſu, vt ff. de procur. ſed & hæ. §. pręter. ſed ēt in agendo qñq; quis compellitur cauſatiue: vt geſtor negociorū coniuncti, vt ff. de neg. geſt. ſi nāūt, in prin. Itē ꝓcurator, vt ĩ. man. l. à ꝓcuratore, & l. procuratorē. Itē tutor, vt ĩ. arbit. tut. l. 2. & ĩ. de admi. tu. l. debitoribus, & l. tutores. ij. Itē hęres: vt ĩ. de his quib. vt indig. l. j. Item adminiſtrator ciuitatis, vt ff. de admini. re. ad ciuit. perti. l. 2. §. ſi eo. Item mater: vt ĩ. de leg. hære. l. ſciant. Item ille qui ſemel actionē ꝓpoſuit Nā loquitur hic titul. quando adhuc nullā ꝓpoſuit actionem, vt ĩ. qūo & qñ iudex, authen. qui ſemel. Sed ſolet quæri an Bonon. poſſit cogi à ſcholari vt agat contra ſcholarē qui in breui eſt receſſurus, cū forte Bonon. ſperat eum conuenire cum habet pedē in ſtripedio? & eſt arg. l. iſta ꝙ non poſſit, magis tamen puto 5 iudicem debere ei ſtatuere tempus intra quod agat, & poſtea eum non audiri: arg. ĩ. de remiſ. pig. ſi eo. & ĩ. de inge ma. l. diffamari, & ff. de opti. le. l. mancipiorum, & ff. de cur. bo. dan. l. 1. & ff. de bo. aucto. iudi. poſ. l. ſi ſeruus, & ff. de Carb. edic. l. iii. §. duæ.

4 Idē Bal. P. & Sal. Agere quāque quis compellitur.

5 Iſtā gl. approbāt B. B. P. & Sal.

TITVLVS VIII.

DE ORDINE iudiciorum.

Si pupillo agenti petitione hæreditatis contra hæredem ſcriptum obijcitur quòd non eſt filius: iudex debet examinare de principali & incidēti: non tamen habet de incidenti pronunciare, ſed ſolum de principali. h. d. Bal. Vel ſic: Si quæſtio ſtatus incidit quæſtioni bonorum, de ea plenè cognoſcitur, licet iudex alias cognitionem de ſtatu non habeat, ſed de principali tātum expreſſim pronunciatur. Salic.

1. Impp. Seuerus & Antoni. AA. Marcellinæ & alijs.

ADite k præſidem prouinciæ, & ruptum eſſe teſtamentum Fabij Præſentis agnatione l filij, docere: neque

DE ORDINE IVDICIORVM.

Ideſt de quēnibus ordinandis in iudicio, puta ſi cōcurrāt duo iudicia inter eaſdē pſonas principaliter vel incidēter: quod pcedere, & quod cōſequi debeat, ſic ergo dicitur iudiciorum, i. quæſtionum vel rerum de quibus poſſunt fieri iudicia, i. quæſtiones.

ADite.] CASVS. Teſtamentū feciſti nulla facta mentione de ventre vxoris, quæ prægnans erat, & extraneum inſtituiſti, natus eſt poſthumus, agere vult tutor petitione hęreditatis aduerſus ſcriptū hæredem, obijcit ei ſcriptus hæres ꝙ pupillus non ſit filius defuncti legitimus, ſed ſeruus natus ex ancilla ſua, quæ quæſtio prætermitti debeat, quæritur? Reſpon. ꝙ præſes ſimul de vtraque cognoſcet: nec quæſtio ſtatus incidens impedit notionem præſidis: licet aliàs de ſtatu cognoſcere non poſſet, quando pupillus ſcilicet conueniretur petitorio, vt ff. de Carb. edi. l. iii. §. ſi quis liber, licet in §. miſſum, dicatur contrarium. ſed ibi agit pupillus. pronunciabit autem tantum ſuper petitione hæreditatis.

k Adite.]ò vos tutores poſthumi.

l Agnatione].i. natiuitate, quæ rūpit teſtamentū, vt ĩ. de poſthu. hær. inſti. vel exhęr. l. j. & de bo. poſ. cōtra tab. l. poſthumo, & agitur peti. hæredi. ſm B. ſed ſecundū eū eſt contra. ĩ. de Carb. edi. l. j. vbi dicit eā petitionem hæreditatis differri. ſed hic ſubaudi, 6 ſi impuberi. ſ. expediat: quia teſtes poſſunt mori, vt ff. de Carb. edic. l. iii. §. duæ. Item ſecundum hunc caſum ſuper illo verſiculo huius legis, & ſi ſuper cauſa ſtatus, &c. eſt contra infra de peti.

6 Idem B. B. Pau. & Sali.

peti.hære.l.liber. Sed ibi de ſtatu defuncti, hic hæredis. A Item ſuper eodem eſt contra. ff. de Carb.edi.l.3.§.miſſum, vbi dicit poſſe agi de ſtatu ſi impubes agat petitorie hæreditatis. Sed expone hoc q non poſſit aliàs quãdo pupillus petitorio iudicio conueniretur, vt in §. ſi quis liber, in ea.l.3.nam tũc in eius fauorem differtur quæſtio ſtatus per Carbonianum, non quia præſes de libertate cognoſcere nõ poſſit, vt ĩ. de ped. iudi.l. placet.j.& ff.d Car. edic.l.3.§.duæ: hic autem agebat pupillus petitorio, & ideo non differtur quæſtio ſtatus. Sed huic ſolutioni videtur cõtranum, vt ff.d Car. edic.l.pe. vbi petitorio agit pupillus, & tamen differtur quæſtio ſtatus.ſed ibi cõtra alios poſſidẽtes res hæreditarias: ſecus autem ſi contra eum qui ei mouit q̃ſtionem ſtatus. Vel loquitur ibi cum ſatiſdedit pupillus: vnde admittitur pupillus vt curator bonis datus, vt in eo.tit.l. ſed & ſi is.§.1.ſed & poni põt huius.l.caſus in poſſeſſorio, vt ſi dicas q pupillus volebat adipiſci poſſeſſionẽ vel retinere ex Carboniano, qd poteſt, & vtrobique differtur quæſtio ſtatus, & hoc dicit, & ſi ſuper, &c. vt hic, & ff.de Carbon.edi.l.3.§.patui, & ff.de inofficioſ.teſtamen l.qui de inofficioſo, niſi hactenus, vt ſummatim cognoſcatur, vt ff. de Carb.edict.l.3.§.cauſę.& q hic ſubijcit, de hæreditate, ſecundum hunc caſum expone.i.de poſſeſſione rerum hæreditariarum. Vel dic retento eodẽ caſu etiam de hæreditatis proprietate ſummatim cognoſci, cum petitur Carboniana, vt ſi euidenter probetur eũ hæredem non eſſe, nec filium, denegetur ei Carboniana, vt ff.de Carb.edict.l.3.§.cauſæ.

Impubes ſi agat petitione hęreditatis, an poſſit agi de ſtatu ſuo.

enim impedit notionem eius,[a] q ſtatus quæſtio ĩ cognitionem vertitur,[b] etſi[c] ſuper ſtatus cauſa cognoſcere non poſsit.[d] pertinet.n.ad officium iudicis qui de hæreditate cognoſcit, vniuerſam incidẽtẽ quæſtionẽ,[e] quæ in iudiciũ deuocatur, examinare:quoniã[f] non de ea, ſed B de hr̃ditate pronũciat. Da. XIII.Kalen.Decemb.Geta & Plautiano Conſs.

Inter patrueles, ſi quæſtio ſtatus nõ refertur, hæreditas delata æquo iure diuiditur, ſed ſi quæſtio ſtatus refertur, prius de ea diſcutitur quam ſuper petitione pronuncietur.h.d.Bald.Vel ſic: Si quæſtio ſtatus incidit in iudiciũ diuiſorium, prius de ſtatu cognoſcitur quàm ſententia definitiua detur. Pa. de Caſt.

ſ Iſta ẽ vera in ſe, licet nõ congrue aliter g. B. B.P.& Sa.

a Eius.]ſ.præſidis.

b Vertitur.] dicebant enim aduerſarij eum non eſſe filium Fabij, vel dicebant eum ſeruum.

c Etſi.]i.quamuis.

d Non poſſit.]ſ.aliàs cũ conueniretur petitorio, hic aũt ſic, vt ſubijcit, quia hic agit. Vel dic non poſſit.ſ.vt pronunciet, cognoſcit tamen, vt ſubijcit, ne ſibiipſi hæc litera contradicat, & hoc prout poſui in petitorio. ſed ſecundum alium caſum dic q non poſſit propter Carbonianum, quod differri præcipit.

e Quæſtionem.]ſ.de ſtatu: fundata tamen prius intẽtione actoris, vt ĩ. de proba.l.exceptionem, & ĩ.de except. l.ſi quidem. ſed prout in Carboniano poſui, quomodo de ſtatu cognoſcitur? Reſpond.ſummatim, vt ĩ de Carbon. edic. l. 2. prout autem in petitorio poſui, plene cognoſcitur.

f Quoniam.] dixi cognoſcendum, quaſi non pronunciandum, quoniam, &c. & ſic ſi detur ſententia pro pueto in principali, etiam in incidenti pro eo data videtur: ſecus, ſi contra eum in principali ſecundum Io.[a] vt hic, & infra de ordi cog.l.2.& ſupra de iudi.l.quoties. Sed videtur non præiudicari in incidenti, niſi de ea pronunciatur, vt ff.de his qui ſunt ſui vel alie.iur.l.pen. & ff.de lib. ag.l.ſi quis à liberis.§.ſi vel parens Sol. vt d.l.2.de ordine cognitio. Et not. q primæ tres, ſcilicet leges huius tit. dicunt de incidentibus quæſtionibus, quæ in modũ exceptionum vel defenſionũ opponũtur. vltima vero loquitur quando in modum reconuentionis vel accuſationis, non defenſionis tantum. An autem in incidenti ſit pronunciandum? Pla.dicit q ſic, vt ff.de iudi.l.de qua re, in prin.& ff.de mino.l.intra, ſecundum vnam caſus poſitionem, & ff.de præua. l.a.1.reſpon. Bul.dicit quod nõ, per l.1.huius titu.& infra de ordi. cog. l.2.& in illa, de qua re, intelligit principaliter, alia duo ſpecialia dicit. Ioan.[a] vero diſtinguit inter incidentes, vt quæ habent cauſam uetuſtiorem ante iudicium, vt tunc non pronuncietur, vt in fin.huius.l.& emergentes, vt quæ nouam cauſam habẽt & originem, vt falſus teſtis, & tũc pronuncietur, vt infra de dila. à procedente, & ff.de libe.cau. liberis.§.fina.& l. ſequen. & hoc ideo quia aliter in cauſa procedi non poteſt, & hoc quando ciuilis incidit ciuili, vt in prima & ſecunda.l.huius titu. ſi autem criminalis criminali, tunc de vtraque pronunciatur ſecundum Bul. & pone exemplum, vt ff ad l.Iul.de adul.l.2.§.ſi publico, & argumẽ. infra de libe.cauſa.l.ſi filium idem ſi criminalis ciuili, vt ſi ex inſtrumento te conueniam, quod dicis falſum, vel econtra ciuilis criminali, vt ſi de plagio te accuſem, & tu dicas ſeruum tuum venditum fuiſſe, vt infra eo.l.pen.vel pronunciatur ibi per conſequentiam ſecundum Ioan.vt ibi dices.

a Approbatur Bar. B. Sal.

ſ Idẽ an ſit ſup incidẽti pronunciãda. de hoc ẽt tract. gl.1. ext.de ordi.cog.

ſ Idẽ B.B. P.& S.hic

II. Imp. Anton. A. Magnillæ.

SI quæſtio[g] tibi[h] generis[i] ab his quos fratres patrueles[k] eſſe dicis, non fiat, adito præſide prouinciç, & accepto familiæ erciſcundæ iudicio, experire.[l] Quòd ſi de ea re quæſtio[m] erit, prius de natiuitatis veritate ſecundũ iuris formam quæri,[n] idem vir clariſsimus curæ habebit. PP.X.Ka.Au.Antonino.A. IIII.& Balbino Conſs.

Quando ciuilis quæſtio eſt principaliter mota, & incidens criminalis eſt, eadem ſententia terminantur. Bald.

III. Impp. Valer. & Gallien. A.A. Demetr.

CVm ciuili diſceptationi principaliter motæ quæſtio criminis

C

ADDITIO Vide de materia huius gloſ.aliam pulchram gloſ.in cap.1.extra de ordi.cog. Bar.vero hic breuiter & clare ſic diſtinguit, quod aut exceptio opponitur ad impediendum proceſſum, & ſuper ea eſt pronunciandum de neceſſitate, vt infra de dila. l. à procedente, cum ſimilibus. Aut opponitur ad iuſtitiam cauſæ, & tunc ſuper ea non eſt pronunciandum, vt hic in ſi quod intellige de neceſſitate, poteſt tamen iudex ſi vult, vt l. intra vtile. ff.de mino.

SI quæſtio] CASVS. Si filijs patrui mei & mihi delata fuerit hæreditas alicuius agnati vel cognati, agere poſſum fami.erciſ.iudicio vt hæreditas diuidatur. Si autẽ mihi obijciatur q de illa cognatione non ſum, quę quęſtio præferatur, quæritur? Reſpõ. q prius cognoſcendum eſt de genere.i.de natiuitatis veritate, quàm de quæſtione hæreditatis diuidendæ, non tamen prius debet de ea pronunciari. Viuia.

D

g Si quæſtio.]in modum exceptionis.

h Tibi]agenti petitione hæreditaria.

i Generis.]quia non ſis agnatus vel cognatus.

k Patrueles.]tuos, & ſic eodem gradu.

l Experire]ad diuidendam hæreditatem cuiuſdã agnati vel cognati tui, & eorum.

m Quæſtio erit.]in modum exceptionis, quod poteſt eſſe, vt ff de proba.l.j.

n Quæri]non pronunciari, vt ĩ.l.proxi.dixi, in fi.

CVm ciuili.] CASVS. Si criminalis quæſtio incidat ciuili, vt ſi petã decem per inſtrm̃, quod dicis falſũ, vel e conuerſo, vt ſi agã cõtra te lege Fabia de plagiarijs pro ſeruo quẽ mihi abduxiſti, & dicas illũ tuũ eſſe, vtraque quæſtio lata ſñia ſuper principali tantũ debet vna ſententia terminari, nec vna propter alteram differri.

Incidit.

Idē Bar. & alij.

a Incidit.] vt agis ex inſtrumento, quod dico falſum excipiendo, vel agis ex teſtamento, quod dico te teſtato rem compuliſſe ad faciendum, vt j. ſi quis ali. teſt. pro. l. 1. Vel pone vt j. de ordi. cog. l. 1. ſed ibi videtur vtraque principalis.

b Adiungitur.] vt accuſas me de plagio, ſed ego te ſeruum meū eſſe dico, vt j. ad l. Fa. de plag l. antepenul. Vel accuſas me de adulterio, vel ſimili: ſed ego te ſeruum meū eſſe dico, vt j. ad le. Iuliam de adul. l. quoniam Alexandrum. Item pone exemplum s. de offic. recto. prouin. l. 1.

c Tempore.] immo videtur prius finienda criminalis, vt j. l. proxi. quæ eſt contra. Solu. ibi reaccuſando, & ſic ambæ quæſtiones erāt principales, hic ſecūda in modum exceptionis proponitur. Item quomodo pronunciatur hic ſuper vtraque, immo tantum ſuper principali, vt s. eo. l. 1. in fi. quæ eſt contra? Sol. ibi incidit ciuilis criminali, hic criminalis ciuili, vel econtra ſecundum Bul. Vel poteſt dici ſecundum lo. q' hic vtranq; dirimit, pronunciando tamen de principali tātum, & adeo incidens determinari videtur, vt ſi contra eam quis veniat, competat exceptio rei iudicatæ, vt j. de fid. inſtrumen. l. fin. in fi. niſi vbi de incidenti ſummatim cognoſcitur, vt ff. de libe. agno. ſi quis à liberis. §. ſi vel parens, & §. meminiſſe.

Ap. pbatur p B. B. Pau. & Sa.

Ciuilis q̄ſtio qn̄q; īcidit ciuili, qn̄q; criminalis ciuili, &c. Idē præd. ſcribentes.

incidit, [a] vel crimini principaliter inſtituto ciuilis cauſa adiūgitur, [b] pōt iudex eodem tempore [c] vtranque diſceptationem ſua ſentētia dirimere. PP. Non. Gall. A.V. & Fauſtino Conſs.

Prius de criminali eſt pronunciandum quàm de ciuili cauſa cognoſcatur. Bald.

IIII. Imp. Conſtantinus A. ad Calphurnium.

Voniam ciuili diſceptatione ītermiſſa, [d] ſæpe fit [e] vt prius de crimine [f] iudicetur, qd̄ vt pote maius, meritò minori præfertur, ex quo criminalis quæſtio quocunq; modo ceſſauerit, [g] oportet ciuilem cauſam velut ex integro in iudicium deductam diſtingui, [h] ut finis criminalis negotij ex eo die quo inter partes fuerit lata ſententia, [i] initiū ciuili quæſtioni tribuat. Dat. Id. Mar. Nepotiano & Facundo Conſs.

B

TITVLVS IX.

DE LITIS CONTESTATIONE.

Q Voniam.] CASVS Petebam à te decem, in modum reconuentionis accuſabas me de homicidio, quæ ſit præferenda, quæritur? Reſpond. quod criminalis, & illa ciuilis differenda eſt quouſque criminalis terminetur, & intellige, criminali quocunque modo finita abſolutione, ciuilis quæſtio tunc ex integro aperitur. Viuianus.

d Intermiſſa.] i. dilata ciuili.

Iſtā glo. approbāt B.B. Paul. & Sal.

e Sæpe fit.] nam quādoque aliter fit, vt cum ciuilis eſt præiudicialis, vt inſtit. de act. §. præiudiciales, & j. ad le. Iuliam de adulte. l. quoniam Alexandrum. Item hic erāt ambæ quæſtiones principales, ſed in ſuperiori. l. non. Itē eſt contra, huic. ff. de iudi. qui prior, ſed hic fallit illa regula, quæ fallit & aliàs, vt ibi dixi.

Idē Iac. Butr. Bal. & Pau.

f De crimine.] hanc. l. intelligebat Ir. cum criminalis extinguit ciuilem, vt j. ad le. Iuliam de adul. l. adulterij, aliàs non, cum non prohibeatur quis poſt cōmiſſum crimen agere contra quemlibet ſuum debitorem, nec donare, vt ff. de dona. l. poſt contractum, ſed certe non prohibetur hic agere, ſed debet differre, donec criminalis terminetur, & poſſes hic diſtinguere vt dicet. j. de accuſa. l. qui de crimine.

g Ceſſauerit.] per abſolutionem. Vel dic vt j. de his qui

A ac. non poſſ. l. 1.

h Diſtingui.] i. finiri.

i Lata ſententia.] abſolutionis, alioquin non datur, immo tollitur initiū ciuili quæſtioni, & ſic intellige. s. quocunque modo. ſ. per ſententiam abſolutoriam, vel per pactum, vel per tranſactionem.

Nec poſtulatio, nec libelli editio faciunt litis conteſtationē, ſed narratio cum contradictione. Iaco. But.

I. Imp. Seue. & Anton. AA. Valen.

R Es [k] in iudiciū deducta [l] non vr̄, fi tantū poſtulatio ſimplex [m] celebrata ſit, vel actionis ſpecies ante iudicium reo cognita. [n] Inter litem. n. conteſtatā, & editam actionē permultum intereſt. Lis. n. tunc conteſtata videtur, cū iudex [o] per narrationem negocij cauſam [p] audire cęperit. Dat. Kalend. Septemb. Seuero. III. & Antonino. AA. Conſs.

IN AVTH. de exhib. & introdu. reis. §. ſancimus, collatio. v. conſtitu vj.

C

Vocato in iudicium libellus eſt offerendus, & danda dilatio viginti dierum ad deliberandum an cedat vel contendat, in iudicem diſſentiat vel conſentiat, vel contradicat, vel fideiuſſorem præſtet, & ſine his conteſtatio facta non tenet. h. d.

DE LITIS conteſtatione.

Quia iudicia accipiunt exordium per litis conteſtationē, ideo de ipſa ponit.

Iſtā cōtinuationē ſequuntur Bal. Pa. & Salic.

R Es.] CASVS. Ad decē me conuenire voluiſti, & citari feciſti, & libellū porrexiſti, & ea petiſti in iudicio, quę me tibi debere contradixi. quo iſtorū modorū fiat litis conteſta. an per citationē, an per libelli oblationem, vel per interrogationem & reſponſionē hincinde factā, quæritur? Reſp. per vltimum.

Cōcor. extra d̄ li. cōte. c. vni co cū glo. vnica.

Aliās, caſum.

k Res.] i. cauſa vel quæſtio.

l Deducta.] i. petita.

m Simplex.] vt vocetur aduerſarius in ius. Sic igitur tria not. poſtulatio, libelli editio, & conteſtatio. Primum non facit conteſtationem, cum & poſt poſſit iuriſdictio declinari, vt ff. ſi quis in ius voc. l. 2. Nec ſecundum, vt hic, & ff. de iudi. l. non videtur, & arg. ff. rem ra. ha. l. amplius, niſi in caſu, vt s. quando li. princ. da. l. j. & & 2. Tertium ſic.

Ap. pbat per Pau.

n Cognita.] per libelli dationem, vt s. de eden. l. edita, qui dabatur aliter olim, vt ff. de eden. l. j. §. j aliter hodie proponitur, vt in auth. hic poſita.

o Cum iudex.] vel arbiter, vt ff. de arbi. l. j. & quod dicit narrationem ſ. & reſponſionem, vt s de iura. calum. l. 2. in princip. & de iudi. rem non nouam. §. patroni. merita enim cauſarum, partium aſſertione panduntur, vt infra ſi per vim vel alio modo. l. 2. & quod ſubiicit, per narrationem negocij, ſcilicet principalis vt debet mihi decem Titius, & Titius dicit nego, vel non eſt verum, vel ſimile, vt ſi exceptionem opponat pacti vel iuriurandi. Secus ſi dicat, non teneor reſpōdere ratione iudicis, vel actoris, vel temporis, quia tunc declinat. Item ſecus ſi dicat reus, reſpondeo, ſed non animo conteſtandi litem, vt argumen. ff. quib. mo. pign. vel hypoth. ſol. l. ſi debitor. §. primo, & de vſufruct. l. ſed & ſi quid. §. ſi. & l. ſequen. Sed argumen. contra. ff. de condictio. indeb. l. quod quis, ſed ibi tantum in mente concepit. Item puto per veritatem reſponderi, ſed per ſacramentum calumniæ, quod fit poſt de credulitate. Quid autem ſi confiteatur? Reſpond. non fit conteſtatio, ſed puto, ſi erat libellus datus, & animo conteſtandi hoc faciat, quod eſt conteſtatio, & dabitur definitiua. aliàs ſi ſimpliciter ſic petat actor ſine libello, non eſt conteſtatio,

D

Iſta glo. approbāt p B. B. Pa. & Sal.

Cōcord. vſq; ad finē gl. pdicti ſcribētes hic.

tio, ſed præcipitur reo, vt vſq; ad certum tempus ſoluat, vt ff. de iudi. l. ſi debitori. A

Offera u.] CASVS. Hæc authen. ponit ordinem eorum quæ debent præcedere litis conteſta. & ſunt ſex, quæ vide per ordinem, quia ſatis clara ſunt. In fi. ibi, litis ergo, ponit clauſulam irritantem, q litis conteſtatio facta contra hunc ordinem, pro non facta habebitur.

† Iſta aut. cū ſeq. eſt canonizata 3. q. 3.

Offeratur [a] † ei q̃ vocatur [b] ad iudiciū, [c] libellus, & exinde præbitis [d] ſportulis, & data fide iuſsione, [e] viginti dierū [f] gaudeat induciis, quib⁹ deliberet cedat ne an contendat, aut iudici ne alium aſſociari [g] petat, vel recuſet [h] eum, niſi ille ſit is quē ipſe alio recuſato iam petierit. [i] Denique præſens interrogetur, [k] an hoc tempus litis tranſierit. q̃d non modo ex ipſius reſpōſione, ſed etiam ex libelli ſubſcriptione manifeſtetur, quam in initio [l] facere debet. Litis ergo conteſtatio contra hoc indultū [n] habita, pro nihilo [m] habenda eſt. B

IN AVTHEN. de executoribus. §. j. coll. vij. conſti. vij. C

Actor antequam dirigat libellum, dat ſatiſdare forma hic ſcripta. Sal.

a Offeratur.] hæc authentic. tractat de quibuſdam præambulis litis conteſtationis, & eſt in cor. de exhi. §. ſancimus, coll. v. & dic offeratur ei, ſcilicet à iudice, vel ab actore, vel ab aliquo alio mādato iudicis.

*Vtraque lect. eſt bona ſm Pa.

b Vocatur.] i. qui vocatus eſt, ſic j. de acto. emptio. l. ſi minor.

2 Idē B. B. Pa. & Sal.

c Ad iudicium.] idē & ſi ad arbitrium, vt ſ. de arbi. l. penul ti. in fin. & ff. de arbi. l. j. Nec obſt. ſ. de epiſc. & cleri. authē. generaliter, in fi. ibi, niſi cauſa, &c. nam exponitur, id eſt niſi ſatiſdatio prædicta remittatur. Itē dic iudicium, ſcilicet ciuile. Item ſi in criminali, vt ff. de accu. l. libellorum. Sed ibi in hoc plus, quia triginta dies dantur ad componendos moeſtos penates, vt j. de exhi. re. l. nullus. inſuper & viginti dicta ad deliberandum, vt hic. Item per hoc quod dicit libellus, patet neceſſariam eſſe ſcripturam. olim ſecus, vt ff. de edē. l. 1. §. 1. Sed hoc fallit in illis caſibus vbi nec ſententiam oportet dari in ſcriptis, ut j. de ſenté. ex breui. reci. authen. niſi breuiores. Accurſi.

* priuilegium.

1 Contrariū tenent B. B. & Sa. hic.

Sportulę à quib. & q. bus ſunt dandæ.

d Præbitis ſportulis.] tam ab actore quàm à reo, & quando & quantum in iudice delegato, habes in auth. de iud. §. ne autem, collatio. 6. in ordinario non inuenitur lege expreſſum, niſi in clericis, vt ſupra de epiſco. & cleric. l. omnes qui. §. executoribus, & l. cum clericis, authē. ſed hodie, & in quibuſdam aliis perſonis, vt infra de fruct. & lit. expen. l. fin. & de agen. in re. l. fin. lib. 12. in fin. & ſecundum conſuetudinem terræ in eis dicas ſeruandum morem.

4 Concordant cum hac gl. B. B. P. & Sa.

e Fideiuſſione.] ſcilicet iudicio ſiſti, niſi poſſideat immobilia, vt ff. qui ſatiſda. cog. l. ſciendum, & inſtitu. de ſatiſda. §. ſed hæc hodie. Alii dicunt corrigi dictam l. ſciendum, per authen. iſtam. Item not. de fideiuſſione, ſcilicet perſonali, non pignorum, vt ff. de præto. ſtipu. l. prætoriæ. 3.

5 Ap. phaſ p ſtit. ſcribētes hic, dilatio data a lege, an poſſit minorari p iudicē.

f Viginti dierum] ſcilicet ad plus. nam minorari poſſunt, 5 vt infra de dilatio. l. 1. & l. ſine pars, & ff. de iudi. l. nonnunquam. Alii contra. ff. de re iudi. l. 4. §. ſi quis, & illas in dilationibus à iudice datis intelligunt, hic a lege, ſi quos confundit. ff. de iudi. l. nonnunquam, ſecundum Azo. Sed dic quod non poſſunt minorari, ſicut nec decem dies qui dantur ad appellationem interponendam, nec annus qui datur ad exercendum appellationem.

g Aſſociari.] cum prior ordinarius erat, vt ſ. de iudi. authen. ſi contigerit.

h Vel recuſet.] quia delegatus erat, vt ſupra in l. apertiſsimi.

i Petierit.] hic eſt arg. contra. ff. de iudi. l. obſeruandū. Solut. hic ad verecundiam petiti iudicis, vel hic corrigit, vel hic abſente altera parte, ibi vtraque erat præſens, ſicut Romana curia obſeruat. 6

6 Concordāt Bar. & Sal.

Libellum [n] vero non aliàs actor dirigat, niſi prius & in ipſum quem dicit obnoxium, & in negocij [o] executorem exponat cautionem, ſe ſcilicet vel intra duos menſes litem conteſtaturum, vel omne damnum ei qui cōuenitur, contingens, reſtituturum in duplum, cautione tamen non tranſcendente triginta ſex aureos.

TITVLVS X.

DE PLVS PETITIONIBVS.

Si cautio eſt per dolum extorta in maiori ſumma, & ſequitur petitio, ante litem conteſtatam eſt locus pœnitentia, poſtea non, per tranſactionē vero & confeſsionem ſponte ſubſecutam purgatur dolus retro commiſſus, & ceſſat pœna huius. l. Bald. Vel ſic: Qui per dolum cautionem pluris exigit, & plus petit, litem conteſtando debitum perdit, niſi tranſactio vel ſecunda cautio interuenerit. Paul. de Caſt.

1. Imp. Iuſtin. A. Ioanni præfecto prætorio.

k Interrogetur.] ſcilicet ante litis conteſtationem, ſicut & aliæ multæ fiunt interrogationes, vt ff. de interr. act. per totum.

l Initio.] debet enim in initio ſubſcribere annos domini in libello, vt dicitur in cor. quod hodie 7 non ſeruatur, ſed ſcribitur terminus ad reſpondendum

7 Concor. Sal.

m Pro nihilo.] non ergo interrumpit p̃ſcriptionem 8 ſecundum Ir. Sed contra videtur, ſecundū Al. cum etiam ſolum executorē fiat interruptio, vt j. de præſcrip. xxx. an. ſicut, & l. cum notiſſimi, in princi. Sed poteſt reſponderi illud ſecundum iura vetera quando incognita erat libelli oblatio. Vel aliter ibi nō fit litis conteſtatio, ſed ſi fieret, pro nihilo eſſet, nec interrumperetur præſcriptio. Item an conſenſu partium pōt remitti videtur q̃ ſic, vt ſ. de epiſc. & cleri. authen. generaliter, in fi. ſecundum vnam lectu. & j. de priuil. ſchola. l. vlti. §. vlti. lib. 12. & ff. de fer. l. prima, in princ. E contra q̃ non, vt ſ. de iura. calum. l. 2. §. ſed quia. Tu potes dicere, vt tacite 9 poſſit, expreſſe non, vt ar. ff. de procu. l. filiusfamilias. § veterani.

8 Nō pcedit idittin cte. B. B. & Pau.

9 Contrariū tenet B. B. Paul. & Sal.

Libellum.] CASVS. Authē. iſta non legitur ſuper. l. C. vt corrigat eā, ſed legitur vt ponat aliud p̃ambulū q̃d debet præcedere lit. cont. nam in ſuperiori auth. quædam habuiſtis præambula quæ debent præcedere lit. cōte. vnde in auth. iſta dicitur, ſi actor vult reo offerre libellum ante lit. con. non liceat actori libellum offerre reo, niſi caueat reo ſi præſens eſt, vel executori negotii ſi reus non eſt præſens, de lite conteſtanda intra duos mēſes, & caueat reo de omni damno ei reſarciēdo in duplū. dum tamen non excedat ſummam. 36 aureorum. D

n Libellum.] hæc eſt in auth. de executoribus, & his qui con. §. 1. col. 7. & reſpicit initium cauſæ, ſed illa. ſ. de epiſco. & cleri. auth. generaliter, reſpicit finem, vnde non ſuperfluit vna per aliam.

o Et in negotii.] & pro aut. nā ex ſtipulatione executoris habet reus vtilem actionem, vt ff. rem pu. ſal. fo. l. nō quaſi, & ff. de procu. l. mutus. §. ſi procurator.

DE PLVS PETITIONIBVS.

Quia lite conteſtata petitur quandoque plus, ideo dicit de hoc in ſpecie, ſcilicet quando plus petitur in rem. nam & aliis modis plus petitur, vt inſtit. de actio. §. plus autem, de quibus hic textus non dicit. Adde. c. 1. cum ſuis gl. extra eo. titu.

Odioſis.

Q*Vidioſas.*] CASVS Decē Titio debes. dolo te induxit vt ei alia decē promitteres, & promiſiſti, & de hoc inſtrumentum feciſti, ſi te Titius vocauit, & .xx. petiit, ſi ante lit. cō teſta. pœnituit de quantitate falſa adiecta, effugiet pœnā plus petentis, quæ eſt vt triplum ſoluat damnorum & expenſarum, quas fecerat reus, vt inſtitut. de acti. §. tripli, & hoc in prima. Si aūt nō pœnituit, ſed in lite perſeuerauerit, & ꝑ teſtes falſos quantitatem adiectam probauit, non ſolum à quantitate adiecta, ſed a toto cadet debito, ſi de hoc per teſtes conuincatur. Si autem cū eo tranſegit, vel cautione emiſſa totum debere ſecundo cōfeſſus eſt, tenebit tranſactio & confeſſio. Et qḋ dicit, de confeſſionibus, intellige quod ex cautione extorta facta fuit vna cōfeſſio, & ea emiſſa facta fuit alia. Not. ex iſta. l. contra vſurarios qui exigūt promiſſionē de duplo veræ ſortis, & poſtea totum petunt, vt debeant cadere etiā à vera ſorte, hoc probato, quòd ſit de duplo veræ ſortis, qḋ perpetuo tene menti, ſecundum Pau. de Caſt. hic.

Q*Vidioſas* cōtra hentiū calliditates amputare properātes, cenſem[a], vt ſi quis certa quātitate[a] ſibimet debita, ſuper ampliore pecunia per dolum & machinationem cautionem exegerit,[b] & ad iudicium debitorem vocauerit,[c] ſi quidē ante inchoatam[d] litem calliditatis eū pœniteat, & debiti veram quantitatem confeſſus fuerit, nullo eum diſpendio[e] prægrauari. Sin aūt liti ꝓbuit exordium, & in certaminibus negocij permanens arguatur[f] de adiecta falſa quantitate, non ſolū ea, ſed ēt toto debito[g] eū fraudari, trāſactionibus[h] ſcilicet & ſecundis confeſſionibus, ſiue inſinuatæ ſint, ſiue non, etiam in hoc caſu ſuam obtinentibus firmitatē. Talibus etenim cautionibus hoc obiicere[i] non oportet. Dat. XV. Kalend. Nouem. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

a Quantitate.] idem in alia re, vt ff. de leg. 3. l. quiſquis.

b Exegerit.] extra iudiciū inducendo debitorem dolo ad promittendum. ff. de leg. 3. l. fideicommiſſa, in prin. & de ſer. cor. l. 1. §. perſuadere.

c Vocauerit.] ex dicta cautione.

d Inchoatam.] per lit. cont. vt ſ. l. proxi. dicitur.

e Diſpendio.] ſ. iure debiti, quia non petere, ſed petere velle videtur, vt ff. rem ratam habe. l. amplius, & in hoc eſt, argum. contra. ff. de ædil. edict. l. quis ſit fugitiuus, in prin. ſed in expenſis factis propter maiorem petitionem damnatur in triplum, vt inſt. de act. §. tripli, licet P. dixerit in ſimplum.

f Arguatur.] per teſtes. ſecus ſi per iuramentum, vel cōfeſſionem, vt ff. de iureiur. l. eum qui, in prin. & ǰ. de nō nu. pec. auth. contra qui propriam.

g Debito.] in plus ergo punitur quàm deliquerit.

h Tranſactionibus.] duos caſus excipit vbi hæc conſtitutio ceſſat. Primus eſt, ſi ante ſententiam eſt tranſactum ſuper cautione doloſa etiam per dolum ſecundum B. vt in fine huius. l. talibus enim hoc, id eſt dolum eſſe in trāſigendo commiſſum, &c. ſecus ſi ſuper re aliàs tranſigatur per dolū, quia non valet tranſactio, vt ff. de condict. indeb. l. in ſumma. Vel dic eam tranſactionem ita demū tenere, ſi fiat bona fide. & quod dicit in fin. hoc obiicere, &c. ſ. dolum primo commiſſum in extorquenda cautione, & in plus petitione facta: dolum autem præſentē, id eſt in tranſactione commiſſum, poſſum obiicere, vt ſupra de tranſact. l. tranſactione. 2. & l. ſub prætextu inſtrumenti. Secundus, quando poſt extortam cautionem per dolum reus ſponte confitetur ſe totum debere, & cautionem forte ei facit. Nam ſicut debitum à ſciente ſolutum non pōt repeti, ſic cautio vel confeſſio de indebito expoſita reo præiudicat, vt ǰ. ad le. Fal. l. fi. & ff. de reg. iu. l. cuius per, & de condi. inde. l. fideicōmiſſum. Et ſimile eſt. ſ. quod metus cau. l. 2. & ǰ. de præſcri. xxx. an. l. cum notiſſimi. §. ſed & ſi qs. Nec ego exigo hic curſum biennij poſt cautionem primā, licet alias exigatur propter Velleianū, vt ǰ. ad Velleia. l. ſi mulier. 2. quia hic ē perſona quæ ſtatim poteſt tibi præiudicare. Alij etiam hic exigunt biennium. ſic ergo duo ſunt caſus qui excipiuntur. Alij faciunt vnū, & dicunt tranſactionem ex interuallo interueniſſe, & poſtea ſecūdam confeſſionē qua cōfitetur ſe non actum fuiſſe facta tranſactione, vt ſ. de tranſa. l. tranſactione. 2. Sed quid ſi reus abſoluitur actore non probante de adiectione falſæ quātitatis, nec confitente de indebito, nec reo probāte dolum? Reſpon. adhuc habet locum hæc lex, vt debito careat.

i Hoc obiicere.] i. dolum commiſſum ſuꝑ lite, maiori quātitate expoſita.

Margin notes: Cōfeſſio de īdebito confitentē ꝑiudicat. — Et ſic tū litē cōfeſ. pōt pœniteř, & cōc. c. vnicum cū gl. j. extra eo. tit. — Trāſactio doloſe inita ſuꝑ dolo, an valeat. — † Cōc. cū hac. l. 3. q. 3. §. ſpaciū vbi pon iſ tenor iſtius legis. — Dilatio an ſit danda ꝑꝑ amicorū abſentiā. prouinciæ cōtinētes quæ dicantur.

TITVLVS XI.

DE DILATIONIBVS

Dilatio probatoria danda eſt & moderanda ſecundum locorum diſtātiam, nec eſt in poteſtate iudicis dare uel negare, & regulariter non datur niſi ſemel. hoc dicit ſecundum Iacob. But. & Bald.

1. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. dicunt.

Q*Voniā* plerunque euenit, vt iudex inſtrorum[k] vel perſonarum gratia dilationem dare rerū[l] neceſsitate cogatur, ſpacium inſtructionis exhibendæ poſtulatum dari conuenit. Quod hac ratione arbitramur eſſe moderandū, † vt ſi ex ea prouincia vbi lis agitur, vel perſona, uel inſtrumenta poſcantur, non amplius q̄ tres mēſes indulgeātur. ſi vero ex cōtinentib.[m] prouinciis, ſex[n] mēſes cuſto-

DE DILATIONIBVS.

Quia dilationes in iudiciis petuntur, ideo de eis poſt iudicia ponit.

Q*Voniam.*] CASVS Si alterutra pars litigantium ad producendum teſtes vel inſtrumēta ad inſtructionem, dilationem ſibi concedi à iudice poſtulauerit, quæ dari debeat, quęritur? diſtinguitur, aut inſtrumenta ſunt in eadem prouincia in qua lis eſt, aut in continentibus prouinciis, aut vltra mare, pro primo caſu danda eſt trium menſium dilatio, pro ſecundo. vj. pro tertio. ix. nec aliter iudici dandi dilationem tribuetur facultas, niſi inſtructio cauſæ hoc exegerit, nec amplius quàm ſemel.

k Inſtrumentorum.] large accipe, vt ff. de fid. inſtr. l. j. & quod ſubiicit perſonarum. ſ. aduocatorum. Vel reſtringe inſtrumenta ad chartas tantum: perſonas accipe teſtiū, item aduocatorum, vt ff. ex qui. cau. ma. l. ab hoſtibus. §. fi. & l. ait prætor. §. fi. An autem ob amicorum abſentiā, non inuenio, ſed ar. eſt ff. de vſu. l. ſciendum, & de ſerui. vrba. prædi. l. quidam Hiberus. Item an eſt danda vt actori denuncietur? Arg. ꝙ ſic. ǰ. vbi in rem acti. l. 2. Idē ſi ob quaſcunq; cauſas neceſſarias, vt ǰ. eo. l. inter priuatos, in fi. & ff. de iud. l. interdum.

l Rerum.] i. cauſarum.

m Continētibus.] quæ aut nullo aut modico freto diſtinguntur, vt ff. de ver. ſig. l. nominem. §. continentes.

n Sex menſes.] ſcpere, non amplius.

Nouem

a Nouem menſes.] repete, non amplius, vt ĩ.eo.l.ſi.minus autem poſſet, vt in ſi.huius.l. & ĩ.e.l.ſiue pars, & ff. de iud.l.nonnunquam.nec eſt hoc mutatum per auth.vt om.obe.iu.,puin.quæ eſt.ĩ.vbi de cri.agi opor.auth.qua in prouincia,vbi alia ſpacia dantur, quia illa loquitur de induciis q̃ dantur illi qui eſt abſens, vt pſumatur cõtumax, hic de his q̃ dantur præſenti & petenti. Itẽ nec ẽ mutatũ p aliã quæ eſt. ſ. de iudi. authẽ. iubemus, quia & illa in abſente ad eius malitiã ſuperandã, & plene dixi de hoc. ff.e.l.ſi.

b Dandæ.] prædictę vel minoris.

Dilatiões ſunt amputandæ.

c Flagitauerit.] vt & ĩ. vt intra certũ tẽpus cri.l.2 eſt.n.materia dandarum dilationum amputanda, vt infra de tempo.app.l.2 in principio. nec concedendum niſi ex cauſa, vt iſra de ſal.l.ſatis, & ff.de peti.hæred. l.ſi quis libertatem. §.plane,& argumẽ. ff.ſi cui pluſquã per le.Falcid.l. hæc autem.

d Facile.] i. quod facile & temerarium eſſet dari vltra quàm ſemel pro ſingulis cauſis, vt ff.eo.l.oratore,& l.ſi.

e Amplius.] ſ.non poteſt.

diri iuſtitiæ eſt. In tranſmarina autẽ dilatione nouẽ [a] mẽſes cõputari oportebit. Qđ ita conſtitutum iudicantes ſentire debebunt, vt hac ratione nõ ſibi conceſſum intelligant dandæ [b] dilationis arbitrium, ſed eandẽ dilationẽ ſi rerũ vrgentiſsima ratio B flagitauerit, [c] & neceſsitas deſideratæ inſtructionis exegerit, nõ facile [d] amplius [e] quàm ſemel, nec vlla trahendi arte ſciant eſſe tribuendam. Dat.XV.Kal. April.CC.Conſs.

Impetrans reſcriptũ, non debet habere dilationem ad producẽdũ reſcriptũ, ſed adverſarius eius debet habere dilationẽ ad contradicendum & ad impugnandum.h.d.Bal.

II. Imp.Conſtanti. A.ad Verum Vicarium.

SI quando quis reſcriptũ [f] ad extraordinarium iudicẽ reportauerit, C dilatio [g] ei penitus deneganda eſt. Illi autẽ qui in iudicium vocatur, dãda [h] eſt ad improbanda precũ mendacia, vel proferenda aliqua inſtrumenta, vel teſtes, [i] quoniam inſtructus eſſe non potuit qui præter ſpem [k] ad alienum iudicium trahitur.D.II. Non.

SI quando.] CASVS. Duo de Bon.habebant cauſam adinuicẽ, actor ad extraordinarium iudicem. Mutin.puta, impetrauit reſcriptum, vt de cauſa cognoſceret. an actori danda ſit dilatio, quæritur? Reſpon. quòd non, ſed reo qui ad alienum iudicem citatus ſibi prouidere non potuit, & intellige de reſcripto impetrato à principe. aliàs impetrans caderet ab actione, vt infra de iuriſd.om.iu.l. in criminali. D

f Reſcriptum.] quo cogit aduerſarium ad alterius prouinciæ iudicem venire. Et dic à cœleſti oraculo impetratum, aliàs actionem perderet, vt ĩ.de iuriſd.om.iudi.l.in criminali.

g Dilatio.] ſ.ad probandum quòd veritate expreſſa impetrauit reſcriptum, quod prima facie videbatur ſuſpectum.

h Danda.] qua actor uti poteſt, vt ſ.de temp.in inte.reſti.l.petendæ.

i Vel teſtes.] ad reprobandum reſcriptum.

k Præter ſpem.] vt ff.de excep.doli.l.pure.§.ſi. Sed videtur hodie non tenere reſcriptum, ſed in prouincia eadẽ negocium terminandum, vt ĩ.vbi de cri.agi oport.auth. qua in prouincia, quæ eſt contra. Sol.ut ibi.

QVod fieri.] CASVS. Dicitur in l.C. quod reus poteſt conuenire per reſcriptum impetratum ad alium A iudicem. Hæc authent. dicit quod hoc non eſt faciendum niſi prius actor ſatiſdederit & promiſerit certam quantitatem ſi litem non exequatur, aut exequens non vincat. Secundo dicit quod actor debet intra decem dies comparere, alias dimittetur reus, & exigetur ab actore quod ipſe promiſit in ſuperiore ſatiſdatione.

Mart. Voluſiano & Anniano Conſs.

IN AVTHEN. de exhi. & introduc. reis.§. j. colla.v.conſt.vj.

Non debet quis trahi ad extraordinariũ iudicẽ, niſi prius actor ſatiſdederit ſecundũ huius auth. formã.h.d.tamen iſta forma non ſeruatur de cõſuetudine. Bal. Vel ſic: Reus non cogitur ſub iudice delegato reſpondere, niſi prius actor ſatiſdet de lite exequenda, & de expenſis reficiendis ſi ſuccumbat in cauſa, & actore non veniẽte reus abſoluitur ab obſeruatione iudicij.h.d.Sal. B

QVod fieri [l] † nõ debet niſi actor ſatiſdederit, certã promittens quantitatẽ [m] ſe daturũ ſi litẽ non exequatur, aut [n] exequẽs nõ vincat cauſam. Si igitur poſt tẽpus à ſe cõſtitutũ intra decem dies reo præſente non occurrat, [o] dimittatur [p] reus, exacto eo quod C promiſſum eſt, & ſi quid circa litem plus impendiſſe cum taxatione [q] iudicis iurauerit.

Dilatione pendente iudicis officiũ conquieſcit, & dies feriati & non feriati in dilatione computantur. Bal. & Salic.

III. Idem A. Proſoturo præfect. Pan onix.

SIue pars, [r] ſiue integra [s] dilatio fuerit data, eo vſq; iudicis officiũ con

l Quod fieri.] hæc auth. non bene aptaĩ ad l.codicis, prout Ir. eam poſuit. Nam innuitur ſecundum eum quod reſcriptum non teneat niſi præſtita ſatiſdatione, quod falſum eſt, immo tenet. Dic ergo quod fieri. ſ. vt cogatur reus reſpondere ſub extraneo iudice per reſcriptũ niſi actor, &c. vt probatur in cor. 1.reſp. & §.1.

m Quantitatem.] quam ſtatuet iudex ſuo arbitrio, vt eadẽ authenti. dici videtur: non tamen aperit, delegatus an delegans, ſed puto quod delegatus cui cauſa eſt commiſſa. nam & ea ſine quib. &c. vt ff. de iuriſ.om.iu. l.2.

n Aut.] pro &. Nã ſi non exequendo vinceret cauſam, quod fieri poſſet ſi eſſet abſens & contumax qui impetrauit reſcriptum, & bonã foueret cauſam, vt ſ.de iud.l.properandum. §.ſin autẽ ex geſtis, tunc nihilo minus teneretur reo ad expenſas, ſiue ad quantitatem in cautione promiſſam. Vel proprie lege auth. nã quodcunque eorum deficit, ſatis eſt reo vt agat ex cautione, cum ſit alternatiua, vt ff.de conditio.inſtitu.l.ſi hæredi, & ſic ſemper eſt idem D ſenſus.

o Non occurrat.] ſcilicet actor. ſecus ſi agitur coram ordinario. nam tunc expectatur per annum & tres mẽſes, ſecundum nos, vel per biennium & ſex menſes ſecũdum quoſdam, vt ĩ.quomodo & quando iudex, authent. qui ſemel.

p Dimittatur.] ab obſeruatione iudicij, cum non ſit liquidum de cauſa, vt ſ.de iudi.l.properandum.§.1. & 2.

q Cum taxatione.] præcedente iuramentum, vt ſ.de iudi.auth.poſt iuſiurandum.

SIue.] CASVS Quo caſu danda ſit dilatio, in l.j.iſtius tit. dictum eſt, ſi ergo iudex dilationem datam à lege illa abbreuiauerit, vel integram alteri partium dederit, interim in ea non procedit, & in ea computantur feriæ tam ſolennes quam repentinæ.

r Siue pars.] poteſt ergo iudex per ſe dilationem legalẽ abbreuiare, vt ff.de iudi.l.nonnunquam.

s Integra.] i.legalis dilatio.

† Cõc. 3. q. 3. §. quod fieri, & gl. ſup verbo, taxatio-ne, cap.ſi. ext. de his quæ vi metuſ. cauſa fiunt.

Cuticula

b Curricula.] niſi ea data iudex ex cauſa abbreuiet, qđ pōt, vt ff. de re iudi. l. quod iuſſit, & ff. de arbit. l. qualem, in fi. quæ ſunt contra.

b Connumerentur.] vt J. titu. x. l. x.

A Procedente.] CASVS. Ad inſtrumenta, vel teſtes adducendos alter litigātiū à iudice procedente dilationem petit. q d in itinere poſtulauit dilationem, quæ tamen cum cauſæ cognitione danda eſt, & niſi iudice ſedente pro tribunali expedienda non eſt. Si autem aduerſarius dilationem petenti contradicat ne detur, hæc incidens quęſtio, ſit danda vel non dilatio, per ſententiam iudicis interlocutoriam dirimatur. vel quod dicit, improbata, dic à iudice, & qđ dicit, quæſtio. ſ. principalis terminetur per ſententiam diffinitiuam. q. d. ſi videatur iudici quòd non ſit danda, dari non debet, ſed in cauſa principali procedat.

† Idē dicit gl. x. circa fi. in ca. x. extra e. ti. & hanc. l.

† Conc. 3. q. 3. §. à iudice, vbi ponuntur verba huius legis.

quieſcat, † donec petiti tēporis defluxerint curricula.[a] Feriæ aūt, ſiue repentinę, ſiue ſolēnes ſint, dilationū temporibus nō excipiantur, ſed his connumerentur.[b] Dat. VII. Id. Feb. Sirmij, Licinio. V. & Criſpo Conſs.

Dilatio quam aduerſarius negat dari debere, non debet dari vel denegari niſi cauſa cognita. & iudice pro tribunali ſedente, & iudex denegans dilationem, ſtatim poteſt ad ulteriora procedere. Bal. Vel ſic: Expedienda cum cauſa cognitione, non debent fieri a iudice procedente. Salic.

IIII. Idem. A. ad Catullianum proco..ſulem Africæ.

A Procedente † iudice dilationem non conuenit[c] poſtulari, etiā ſi[d] vtraq; parte præſente tribuatur,[e] cum non aliàs niſi cā cognita indulgeri queat, & cognitio cauſæ nō interpellatione plenaria,[f] ſed conſidēte magis iudice legitimè colligat, vt ſi forte dilationis petitio fuerit improbata,[g] ſuſcepta quæſtio[h] per ſententiam[i] iudicis dirimatur. Dat. V. Id. Febr. Sirmij, Licinio. V. & Criſpo Conſs

c Non conuenit.] ſecus in bonorū poſſeſſione quæ nō tribuit ius quia poſſet dari à procedente, vt ff quis ordo ī bonorum poſſ. ſeruet. l. 2. §. dies. Item & libertas, vt inſt. de liberti. § ſerui.

d Etiam ſi.] i. quamuis.

e Tribuatur.] i. tribui poſtuletur.

f Plenaria.] aliàs planaria, quæ fiat de plano, ſed ſubtiliter & cauſa cognita, vt & arg. ff. de reg. iur. l. omnia.

g Im probata.] ſ. ab aduerſa parte, & quod dicit quæſtio, ſ. hæc emergens.

h Quæſtio.] Verum ſit danda, vel non.

i Per ſententiam.] ſ. interlocutoriam, & ſic in emergēti pronunciatur, quia aliter in cauſa procedi non poteſt, vt dixi ſ. de ordi. iud. l. 1. in fin. Vel dic improbata. ſ. à iudice interloquente non debere dari dilationem, & quod ſubiicit, quæſtio, ſcilicet cauſa principalis, & per ſententiam, ſcilicet definitiuam. Et ſecundum hoc eſt argu. q ab interlocutoria non appelletur, cum dicat ſtatim poſſe dari definitiuam, & habes. J. quo. ap. l. ante ſententiæ. Accurſius.

ADDITIO. Hæc lex debet intelligi, vt dicit hic Bartol. in ſecunda vel in tertia dilatione quæ petitur. Nam prima conceditur de facili, ideo poſſet peti & concedi à iudice procedēte, vt ſ. e. l. 1. & ff. e. l. ſi

C Vm à nobis.] CASVS. Petebas à me. x. ſuccubui, ad principem appellaui, an in cauſa appellationis ſiue ipſe princeps de ea cognoſcat, ſiue alij cognoſcendam deleget, ſit danda dilatio ſi fuerit petita, quæritur? & reſ. q non, & hoc ſiue fuerit in principali cauſa petita, ſiue petita & non data, ſiue non petita nec data, & hoc eadem ratione, qua ne in iudi quidē cog. noſtrarū. ſ. dilatio tribui ſolet, ſubaudi, ex ſupradictis cauſis app. & conſul. q ſi nec cum ipſe princeps cognoſcit de cauſa app. danda eſſet dilatio, nedum ab alio iudice. Sed quia poſitio hæc aduerſatur naturali æquitati, (iniquum enim videtur ſi non daretur) propterea dic quòd iudex examinata cauſa coram eo, credens ſe inſufficientem ad imponēdum terminum cōtrouerſiæ per ſententiam definitiuam, vel ſi tātum audientia erat commiſſa, ſentētia reſeruata, delegatus retulit principi vt ipſe iudicaret, vel alij iudicandum committeret, vel referēti ſcribat qualiter iudicāt debeat, & hoc ſiue fuerit cā principalis, ſiue appel. & ſic conſultationem expone. i. principalem cauſam, & qđ dicit ad appellationem, dic. i. in cauſa appellationis, ſiue cauſa principalis ſit examinata, vt non ſuperſit niſi ſententia, non eſt poſtea danda dilatio ad proferendum inſtrumēta vel teſtes. Hæc caſus poſitio verior ē, & expone quod dicitur in fine, ſicut dixi.

Poſt concluſionem in cauſa, ſiue præceſſerant dilationes, ſiue non: nulla eſt danda dilatio. Bal. Vel ſic: In cauſa appellationis quæ vertitur coram principe non datur dilatio ad probandum, ſiue per ſeipſum cognoſcat, ſiue per alium cui per reſcriptum commiſit. h. d. ſecundum primam lec. glo. Vel ſic ſecundum aliam lec. In cā deuoluta ad principem per relationem inferioris iudicis, quia illa relatio non fit niſi cauſa plenè examinata & inſtructa. & poſt concluſionem, ſiue cognoſcatur per principem ſiue per delegatum ab eo, non datur dilatio ad probandum, nec admittuntur teſtes vel inſtrumenta coram principe, vel eius delegato. Hoc dicit. Paul. de Caſt.

V. Idem. A. ad Maximum præfectum vrbi.

C Vm à nobis[k] fuerit[l] ad appellationem[m] conſultationemve[n] reſcriptum, ſiue ſit primo iudicio petita dilatio, & ea tributa non ſit, ſiue ne petita quidem, eam dare cuiquam[o] non licebit eadē ratione, qua ne in iudiciis quidem cognitionum[p] noſtrarum dilatio tribui[q] ſolet. PP. Romæ. VIII. Kal. April. Probiano & Iuliano Conſs.

k A nobis.] ſi ad principem appellatur, ſiue ipſe cognoſcat, ſiue aliis deleget, non datur dilatio, ſiue priori iudicio ſit data, vel non petita, ſed in principali cauſa daretur.

l Fuerit.] ſecundū antiquos caſus ponitur quando ad imperatorem fuerat appellatum, ſiue ad alium, & ille retulit ad imperatorem negocium, & imperator cauſam delegauit.

m Ad appellationem.] i. in cauſa appellationis. Vel ad appellationem. i. interpellationem.

n Ve.] pro &, ſiue habeas ve, ſiue vel, ſic antiqui poſuerunt. Nec ob. J. de tempo. app. authent. ſed lis, & J. vbi ſena. vel cla. l. quoties, quia non loquitur de dilatione danda vel non, ſed dicit non perire inſtantiam fatalium dierum: magis autem contradicit æquitas naturalis. Vnde pone ſecundum lo. q iudex examinata cauſa (nec enim ante fieri poteſt, vt J. de rela. l. 1. & J. de appel. l. nec cauſas.) cum ſe inſufficientem videret, vel tantum audiētia erat ei commiſſa, retulit principi vt vel ipſe iudicet, vel alij iudicandum committat, vt in prin. vel ſibiipſi referenti dicat qualiter iudicet, & hoc ſiue principalis cauſa, ſiue appellationis ſit. Et pones ve, pro vel. ſicq; hodie corrigeretur hæc lex, cum ſe inſufficientem dicat, cum non poſſit fieri relatio talis, ſcilicet propter ſuam inſufficientiam, vt in authent. vt iudic. non expec. ſa. iuſ. §. ſi. colla. ix.

o Cuiquam.] ſ. iudici vel parti.

p Cognitionum.] ſ. habitarum ex cauſis ſupraſcriptis.

q Tribui ſolet.] q. d. ſi nos cognoſceremus, nō daremus aliquando, ergo nec ab alio ſ detur.

Inter

INter priuatos.] CASVS. Siue priuatus cum priuato cauſam habeat, ſiue fiſcus cum priuato, danda erit petenti dilatio, ſi cauſa ſubfuerit, quas cauſas habes. ff. de iudi. l. interdum.

a Poſtulauerit.] vt ī. vt intra certum tempus. l. 2. & ff. de iudi. l. interdum.

NEc de ſtatu.] CASVS. Status quæſtioně cuidā mouiſti. intentioně tuam niſi per inſtrumenta quæ erant ultra mare, probare non potuiſti, & dilationem vltra nouē menſes poſtulaſti, an danda ſit, quæritur? Reſpond. quòd non ſolum in minoribus cauſis, ſed nec in cauſa ſtatus vel patrimonij concedēda eſt.

b Egredi.] niſi iuſta cā videatur iudici faciendum dādo nouam, vt ff. eod. l. oratione.

Cōtinuatio. DE FERIIS.

Dixit de dilationibus datis à iudice, nūc de datis a lege, de quibus dicit ꝙ aliæ ſunt ſolennes, ut dies feſtiui & tempora meſſium, vt infra e. l ſi. & l. omnes. 2. Aliæ repentinæ, vt quia filius naſcitur principi, ut infra e. l. à nullo. & in l. fin. & in repentinis ſi aliquod tempus puta menſis ſi periſt, tunc ad litis cōteſtationem eis finitis reſtituitur. ſed non ſic in ſolennibus, ut ff. ex quibus cauſ. maio. l. ſed & ſi. §. ſi feriæ, & ſupra, ti. 1. l. ſiue pars.

Feriæ ſūt duplices.

QVoniā cōſulis.] CASVS. An ī cā ap. exercendæ & interponēdę ſimilis ſit obſeruātia repētinarū & ſolennium feriarū, quæritur? Reſp. ꝙ ſicut appellatur intra decem dies in ſolennibus, ſic in repentinis, neque deducuntur tales feriæ à temporibus ſtatutis ad appellan. nec à temporibus exercendarum appellationum: diebus tamen feriatis non exercentur.

c Quoniam conſulis.] quærebat Verinus an ſicut aliàs eſt ſimilitudo inter ſolennes & repentinas ferias, vt in nulla earum fiat aliqua litis conteſtatio regulariter, ſic & in tempore faciendæ, & in tempore exercendæ appellationis eſſet ſimilis obſeruantia in vtriſque. Vel dic an ſimilis ſit obſeruantia à nobis adiiciendarum feriarum, &c. ſupple & ſolennium. quaſi dicat, quod ſeruatur in ſolennibus circa appellationem, ſeruetur etiam in repentinis, & eadem eſt quæſtio propter verbum, quoque, ſed non aperit quæſtionem inquirendo, ſed imperator aperit reſpondendo, & reſpondet quòd ſic, vt ecce appellatur, & in tempore feriarum ſolennium, vt in authent. de appel. & intra quæ tem. in princ. col. 4. & ff. quando ap. ſit. l. 1. §. dies, ſic ergo ſit in tempore feriarum repentinarum, vt poſſit quis appellare per legem iſtā. Item tempore feriarum ſolennium nō exercetur 1 cauſa appellationis, ſed tamen tempora fatalium currunt, vt ī. eo. l. omnes. 1. & ī. d. ſemp. app. l. 2. § pe. & ī. tit. 1. ſiue. §. feriæ, ſic ergo ſit in repentinis, ut tunc non exerceatur cauſa appellationis, ſed tempora currāt per hanc. l. & eſt ratio quare currāt in exercenda, quia omni tēpore poſſunt teſtes parari, & alia ad cā neceſſaria. Licet autem dixerim nō poſſe fieri conteſtationem tempore alicuius feriæ, excipe à ſolenibus, niſi ſit res peritura, vt ff. eo. l. j. in fi. Itē in repentinis dic reſtitui iure reſtitutionis, non ipſo iure tantum tempus quantum ſupererat, vt ff. ex quibus cauſ. ma. l. ſed & ſi. §. ſi feriæ. Et idē poterit dici in tempore quod datur ad appellationē exercendam, vt per reſtitutionem reddatur in repentinis, non ipſo iure, vt hic. Vel dic eſſe hic ſimilitudinem inter ſolennes & repentinas, vt in vtriſq; te currant tēpora continuè. ſ. de cem dierum & anni communi iure.

Appellō. nis cā an poſſit tpe feriarū exerceri.

1 Cōc. gl. 2. ante ſi. l c. vlti. extra eo. tit.

Fiſcus in dilationibus utitur iure communi. h. d. Bal.

VI. Imppp. Conſtantin. Conſtātius & Conſtans. AAA. ad Petronium Vicarium Africæ.

INter priuatos & fiſcū ſi aliqua lis mota fuerit, vtrique parti petendæ dilationis per defenſores ſuos copia deneganda non eſt, ſi hoc commoditatis ratio poſtulauerit. [a] Dat. V. Id. April. Aquileiæ, Acindyno & Proculo Conſs.

B

Etiam in cauſa ſtatus debet ſeruari ſpacium dilationum ſecundum diſtantiam locorum à iure taxatum. hoc intendit. Bal. Vel ſic: Cauſa ſtatus in dilationibus parificatur alijs. Sal. Vel ſic: Tempus à lege ſtatutum in dilationibus dandū, propter magnitudinem cauſæ non augetur. Pau. de Caſt.

VII. Impp. Arcad. & Hono. AA. Meſſalæ præſe. præt.

NEc de ſtatu ac patrimonio litigantibus in tranſmarina etiam dilatione menſium nouē ſpacia egredi [b] concedatur. Dat. VI. Kalend. Decemb. Eutropio & Theodoro Conſs.

C

TITVLVS XII.

DE FERIIS.

Tempore feriarum ſolennium & repentinarum appellatio poteſt interponi. ſed non interpoſita exerceri. nec propter tales ferias ipſa fatalia prorogantur. Bal. Vel ſic: Appellationū tēpora ſunt continua. ideo in eis computantur feriæ repentinæ. Sali.

I. Impp. Conſt. & Maxi. AA. Seuerus & Maxi. Nobb. CC. Verino.

QVoniā conſulis [c] an ſimilis obſeruantia à nobis adiicienda-rum [d] feriarum quę rebus feliciter geſtis proueniūt, ad appellationum [e] quoque tempora porrigenda ſit, Verine Chariſsime, reſcribi placuit experientiæ tuæ, vt in cauſis prouocationū iugiter & ſine additamento huiuſcemodi dierum tempora ſcias ſeruari debere, & ſupradictorum dierum obſeruationi ī appellationum cauſis minime fieri adiectionem.

II. Imp. Theod. A. Viceno.

VT [†] in die dominico emancipare ac manumittere liceat, reliquæ cauſæ vel lites quieſcāt, & à die octauo Kalendarum Iulij vſque in Kalendas Auguſti meſsis feria cōcedatur, & à Kalendis Auguſti vſque in decimum Kalendarum Septembris agendarum cauſarum tribuatur licentia. A decimo aūt Kalendarum Septembris vſque in Idus Octobris vindemialis feria concedatur. ¶ Sanctum quoq; diem Paſchæ, & diem Natalis domini, & Epiphaniæ ſeptem qui præcedūt, & ſeptem qui ſequuntur, ſine ſtrepitu volumus obſeruari, & quod contra hoc factum fuerit, omnibus modis irritatur.

† Hæc tota conſtō ī vet. cod. nō legit.

D

Die dominico debēt iudices et officia artiū quieſcere, opera tamen ruralia ex neceſſitate poſſunt explicari. Bal.

III. [illegible]

OMnes iudices, vrbanæq; plebes & cunctarum artiū [f] officia ue-

d Adiiciendarum.] ſ. repentinarum, ſed nemo alius eas indicit, vt ī. eo. l. à nullo.

e Ad appellationum.] aliàs prouocationum exercendarum, & interponendarum.

OMnes.] CASVS. Ne opera mechanica die dominico exerceantur, prohibet imperator. cultores tamen agrorum agriculturam exercere poſſunt: nec commoditas diuina permiſſione conceſſa propter diem dominicam perire debet.

f Et cunctarum artium.] præter milites: vt ff. eo. l. penul. & idem in ſcholaribus, præter ruſticos, vt ſubiicit.

ADDITIO. An ſtudium, ſit licitum ſcholaribus diebus

bus dominicis & feſtiuis, pertractat pulchre Abb. in c. j. extra co. ti. in ver. & hæc faciunt ad quæſtionem.

a Die ſolis.] diem Solis vocat diem dominicam. ſeptem enim dies à ſeptem planetis nomen ſumpſerunt, & ſol inter eos eſt, & hodie ſic denominamus præter dominicum, & ſabbatum quod Saturni nomē habebat, & ſunt affixi firmamento ſecū dum hunc ordinem deſcēſiue: Saturnus, Iupiter, Mars, Sol, Venus, Mercurius, Luna. Acc.

b Quieſcant.] ſ. die dominica.

c Scrobibus.] i. foueis ſub terra, vt faciunt vltramōtani.

d Momēti.] i. diei dominici.

A [Nullo.] CASVS. An aliùs à principe ferias repentinas indicere poſſit, quæritur? Reſpō. quod non, & ſi de facto indicantur, nec nomen feriarum habere merentur.

e Ferias.] ſ. repentinas, quia alicui comiti naſcatur filius, ſed ſolennes ſic, vt ſſ. eo. l. præſides, & de offi. procon. ſi in aliquam, vel ibi ſtatuit. i. ſtatutas à lege ipſe denunciat.

f Fructu.] quia nō dabunt dilationem. Et not. à nomine argumentandum, vt ſ. de epiſc. & cler. l. decernimus.

P Vblicas.] CASVS. An e cauſa fiſcalis tpe vindemiarum & meſſiū agitari poſſit, quæritur? Reſpond. quod ſic, ſimiliter & piſtorum, vt panes faciant ſicut debent.

g Menſibus.] quæ ob neceſſitatem hominum ſunt: ſecus in Paſchalibus, vel ſimilibus quæ in honorem Dei ſunt, vt infra eod. l. omnes, in ſi.

h Piſtoriis.] an bonum panem faciant, non dico in aliis ſuis cauſis, & eſt ratio, quia etiam omni tempore pane egemus.

Q Vadraginta.] CASVS. An in quadrageſima criminalis quæſtio exerceri poſſit, quæritur? Reſpond. quòd non, licet de conſuetudine alias obſeruetur.

i Auſpicio.] i. initio.

k Cæremoniarum.] i. ſacrificiorum & ieiuniorum, ac ſi dicat, in quadrageſima nemo alium criminaliter accuſet, ſed non ſeruatur.

O Mnes dies.] CASVS. Qui dies feriari debeant, vt in eis ius non reddatur, in hac. l. docet imperator.

nerabili die Solis b quieſcāt. Ruri tamen poſiti, agrorū culturæ libere licēterq; inſeruiant, quoniā frequenter euenit, vt non aptius alio die frumēta ſulcis, aut vineæ ſcrobibus c mandentur, ne occaſione momenti d pereat commoditas cœleſti prouiſione conceſſa. Dat. Non. Mart. Criſpo. II. & Conſtantino II. Conſs.

Solus princeps indicit generales ferias repentinas. Bal. Vel ſic. Feriæ repētinæ non indicuntur per inferiores à principe, & ſi indicantur, non valēt, nec merentur habere nomen feriarū, nec etiam effectum. Ian de Caſt.

III. Idem ad Seuerum.

A Nullo iudice præſumi debet vt auctoritate ſua ferias e aliquas cōdat. Nec enim imperiales ferias vocari oportet, quas adminiſtrator edixerit, ac per hoc ſi nomini eximūtur, etiam fructu f carebunt. † Dat. Idib. April. Sirmij.

In publicis & fiſcalibus cauſis non ſunt obſeruandæ feriæ meſſium uel uindemiarum. Bal.

V. Imppp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Olybrium.

P Vblicas ac fiſcales cauſas tua ſinceritas etiā feriatis geminis mēſib. g hoc eſt ſine aliqua intermiſſione diſtinguat. * piſtoriis h quoque cauſis iiſdem diebus ratum in futurum examen adhibebit. Dat. IIII. Non. Maij Tiberiade, Valentiniano N. P. Cons.

Tempore quadrageſimæ in criminalibus cauſis ſunt feriæ. Bal.

VI. Idem AAA. Luciano Vicario Maced. dix.

Q Vadraginta diebus qui auſpicio i cæremoniarum k Paſchale tps anticipant, oīs cognitio inhibeatur criminaliū quæſtionum. D. Kal. April. Theſſalonicæ. *

Omnis dies eſt iuridica, niſi appareat quod ſit feriata, & enumerantur hic dies feriati. Bal.

VII. Imppp. Valent. Theo. & Arca. AAA. Albino præf. vrb.

O Mnes dies iubemus eē iuridicos. l Illos tantum manere feriarum dies fas erit, quos geminis menſibus m ad requiem n laboris indulgentior annus o excepit, æſtiuos quidem dies feruoribus mitigandis, p & autūnos q fructib. decerpendis. Kalendarū quoq; Ianuariarū conſuetos dies ocio mancipamus. r His adiicimus natalitios dies ſ vrbiū maximarū Romæ atq; Cōſtantinopolis, in quibus debent iura differri, quia & ab ipſis nata ſunt. Sacros quoq; Paſchę dies, quod ſepteno numero uel præcedunt, uel ſequuntur. Dies etiam Natalis atque Epiphaniarum t Chriſti, & quo tēpore cōmemoratio Apoſtolicæ u tempore ergo vindemiarum non reddetur ius, quod ſecū dum locorum conſuetudinē & diuerſitatem diceptātiū indici debet. Item dies Kal. Ianuariarum. Item dies quo condebatur vrbs Roma, & ciuitas Conſtantinopolis. Itē dies dominicus, ita vt nec coram arbitris, ſiue electi fuerint a partibus ſiue à iudicibus dati, in talibus diebus flagitetur. Item nec die natiuitatis principis vel quo inſignia imperialia conſecutus eſt, ita quod in. xv. diebus paſchalibus nec publicorum nec priuatorum debitorum fiat exactio, ſed manumiſſio in his exerceri poteſt.

l Iuridicos.] i. ad ius dicendum conceſſos.

m Menſibus.] i. duobus menſibus, vnus æſtiuus pro meſſib. alius autumnalis pro vindemiis. Sed aliq dicunt quod quatuor ſunt, duo æſtiui, & duo autumnales, quod non placet, & hi dies indicuntur ſecundum terrarū neceſſitatem, vt ſſ. eo. l. præſides.

n Ad requiem.] q. d. quieſcant à cauſis dum laborant i meſſibus, ne duplici labore pereāt. Vel dic ad requiem, quia requies eſt fructus habere ſui laboris.

o Annus.] i. indulgentior pars anni, indulget enim hominibus, quia habent tunc quod eſt neceſſe ad vitam per totū annum.

p Mitigandis.] per hoc quod ceſſant cauſæ.

q Autumnos.] i. autumnales dies.

r Mancipamus.] in quibus honores decernebantur, ſed nec pridie debent ſui copiam facere poteſtates, vt ſſ. eo. l. pridie.

ſ Dies.] ſingulis annis fiebat vnum feſtum pro qualibet die in qua perfectæ fuerant iſtæ ciuitates.

t Epiphaniarū.] ab epi, quod eſt ſ. & phanos, quod eſt ſonus, quia ſonum deſuper acceperunt magi, vt per aliā viam redirent, vel à phanos, quod eſt apparere, quia deſuper eis apparuit ſtella ſupra vbi erat puer. Inde dicitur epiphania. i. ſuperapparitio.

u Apoſtolicæ.] i. feſtiuitatum apoſtolorum. An de feſto beati Martini, quia ipſe fuit par apoſtolis? Reſp. nō, quia non per omnia. An in die beatæ virginis? Reſp licet nō ſit lege cautum, tamen dic quod ſic, quia ipſa eſt ſupra apoſtolos & angelos & archangelos.

Dies à planetis noīa ſūpſerūt.

Qñ ſit argumētū dū a noie, vide l. ſ. in l. 2. §. appellatq. ff. ſi cert. pe. canoniſtę in c. cū ſecūdū apoſtolum de præb.

Not. hic text. ad illud prouerbium, ſi te priueris, a quo memini gl. i. c. chorepiſcopi. 68. diſt.

diſtringat.

Fructū laboris hic, requies.

Epiphania vñ dr.

Martinus fuit par apoſtolis.

a Paſſionis.]id eſt totius Chriſtianitatis à cunctis iure A celebratur.
b Solis.]i. dominicos.
c Repetito.] per ſingulas hebdomadas.
d Arbitros.]vt & ff. de arbi. l. idem Pomponius. §. fi. & l. ſi feriatis.

paſsionis [a] totius Chriſtianitatis magiſtræ à cunctis iure celebratur, in quibus etiam prædictis ſanctiſsimis diebus neque ſpectaculorum copiā reſeramus. In eadem obſeruatione numeramus & dies Solis, [b] quos dominicos † rite dixere maiores, qui repetito [c] in ſeſe calculo reuoluuntur, in quibus parem neceſſe eſt habere reuerētiam, vt nec apud ipſos arbitros, [d] uel à iudicibus flagitatos vel ſpōte electos, vlla ſit cognitio iurgiorū. Noſtris † ēt diebus, [e] qui vel lucis auſpicia, [f] vel ortus [g] imperij protulerunt.

¶ In quindecim aūt Paſchalibus diebus compulſio, & annonariæ functionis, & omnium publicorum priuatorumque debitorum differatur exactio. Dat. II. Idus Auguſt, Romæ, Timaſio & Promoto Conſs.

Actus uoluntaria iuriſdictionis poſſunt explicari quolibet tempore etiā feriato. Bal.

VIII. Iidem. AAA. Tatiano præfecto prætorio.

Ctus omnes, ſeu publici ſunt, ſeu priuati, diebus quindecim Paſchalibus conquieſcant. In his tamen & emancipandi & manumittendi [h] cuncti licentiam habeant, & ſuper his acta non prohibeātur. Dat. Kalē. Ian. Arcadio. A. II. & Rufino Conſs.

Latro inſignis poteſt quolibet die ad furcas mitti. Bald.

IX. Impp. Honorius & Theod. AA. Anthemio præfecto prætorio.

e Diebus.] parē habere reuerentiam ē neceſſe.
f Auſpicia.] quādo natus eſt imperator. ſed hoc non ſeruatur ſingulis annis, vt hic intēdit dicere.
g Vel ortus.]i. coronatus. An autem ab omnibus prædictis poſſit conſenſu partium recedi? Reſpō. in his quæ ob neceſſitatem hominum ſunt, ſic, vt ff. eo. l. 1. in princi. In his autem quæ propter honorem dei: ſecus, vt argum. §. ff. de arb. l. nam magiſtratus, & l. ſi feriatis, in fine. : niſi fiant quę ſunt de voluntaria iuriſdictione, vt infra l. proxi. Sed quando valet renunciatio, an teſtes cogantur? Reſpond. non puto, vt ff. de pact. l. ſi vnus. §. & in ſumma. aliàs eſt. §. ante omnia.
h Ctus. Et manumittēdi.] & alia quædam, vt ff. eo. l. ſolet, non placet, ſed ibi de aliis feriis dicitur.

Prouinciarum.] CASVS. An tempore quadrageſimali vel paſchali latrones torqueri poſſint, quæritur? Reſpond. quod ſic. Vel ſic: Licet quidam dies ſint quibus prohibitum eſt cognoſcere de cauſis criminalibus, vt quadrageſimæ, eo tamē tpe permittitur punire quoſdā latrones, & per tormenta inquirere de proditiōe factorum ſuorū: nec timeat præſes, quia veniā à deo expectabit, cum p hoc multorum ſalus conſeruetur. Not. ex iſta. l. ſecundum Paul. de Caſtr. hic quòd publici latrones, inſidiatores, ſtratarum etiam diebus dominicis, & quibuſcunque feſtiuis poſſunt

Feriis an poſſit à partib. renunciari.
† Cōc. c. 1. & vl. ext. eo. tit.
1 Et ē expreſſum ext. e. c. fi. Idē dic in feriis repētinis, vt tenet glo. in ver. ob neceſſitates, l. el. ſæpe, poſt prin. & ver. ſig.
† Cōc. gl. 2. in c. vlt. ext. eo. ti.

poni ad torturam, & etiam mitti ad furcas propter rationem quæ in text. ponitur, & idem putarem in quocunque reperto in flagranti crimine magno, quia non poteſt fieri maius ſacrificium deo, quàm vt hi qui in ſuā & aliorum perniciem debacchantur, competenti debeāt

Prouinciarū præſides moneantur, ut in quæſtionibus latronum, & maxime Iſaurorum, nullum Quadrageſimæ tēpus, nec venerabilem Paſchæ [i] diē exiſtiment excipiendum, ne differatur ſceleratorū proditio conſiliorum, quę per latronum [2] tormenta quærenda eſt, cum facillimè & in hoc ſummi numinis ſperetur venia, per qđ multorum ſalus & incolūmitas procuratur. Dat. V. Kal. Mart. Baſſo & Philippo Conſs.

Nullus actus iudicarius poteſt exerceri die feriato in honorem dei, nec etiam poſſunt celebrari lachrymoſa ſpectacula, vel circenſe certamen: pacta tamen confici poſſunt, & & tranſactiones fieri, & inter partes concordia celebrari. Bald. & Salicet.

X. Impp. Leo & Anthemius AA. Armaſio præfect. prætor.

Dies feſtos maieſtati altiſsimæ dedicatos nullis volumus voluptatibus occupari, [k] nec ullis exactionū vexationibus profanari.

¶ Dominicum itaque † diem ita ſemper honorabilem decernimus & venerandum, ut à cunctis executionibs excuſetur, nulla quequam vrgeat admonitio, nulla fideiuſsionis [l] flagitetur exactio, taceat apparitio, [m] aduocatio delitescat, [n] ſit ille dies à cognitionibus alienus, pconis horrida vox ſileſcat, reſpirent à controuerſiis litigantes, & habeant fœderis interuallum, ad ſeſe ſimul veniant aduerſarij non timentes, ſubeat animos vicaria pœnitudo, pacta

vigore compeſci, vt dicit text. xxiij. q v. cap. quali. & Seneca in tragœdiis, q non poteſt pinguior victima mactari deo, quàm reus iniquus.
i Paſchæ.] contra ſupra de epiſcop. au di. l. iij. Solut. hic ſpeciale in latronibus de Iſauria, quia perfidiores erant. nam & in eo quod ſcrutantur ſuper cōſcientia aliena, eſt ſimiliter hic ſpeciale. 2 nam regulariter contra, vt infra de accu. l. fi.

Dies.] CASVS. Præcipit imperator vt diebus feſtiuis deo dedicatis nullus ſit voluptati locus, nulla fiat debitorum exactio, nulla fideiuſſio ſiſti flagitetur, nulla citatio, nulla aduocatio, litigantes à controuerſiis ſe abſtineant, cum beſtiis nullus congrediatur, ſpectacula non fiant, & ſi dies natiuitatis imperatoris in hos dies inciderit, quo talia fieri conſueuerant, vſque in alium diem differantur. & hoc in prima. Si autem aliquis his diebus ſpectaculis interſit, amiſſione patrimonij mulctetur. ſimiliter & apparitor, qui præcepta harum legum tranſgreſſus fuerit, ſimili pœna plectetur. & hoc in ſecunda & vltima parte.
k Voluptatibus occupari.] peſſimarū mulierum. & no. legem bene compoſitam.
l Fideiuſſionis.] l. iudicio ſiſti, niſi timeatur de eius receſſu.
m Apparitio.] pro ea die.
n Delitefcat.] id eſt de lite quieſcat. Accur.

2 Hoc dicit et gl. 2. in c. j. ext. de cōtei.
† Cōc. c. j. & c. vl. extra eo. tit.

Tranſactiones loquantur.] i. de tranſactione loquantur.ſ.litigantes.

Relaxantes.]ſ. nos.

Obſcœnis]i.turpibus,vel his quæ fiunt in ſcena.

Lachrymoſa] quia lachrimantur homines præ dolore cum vident homines cum beſtiis certantes ſuccumbere, vt ſ. de vet.iur.enu. l.2.§ quintus, in fi. § ſed hodie corrigitur, vt j. de gla.l.1. lib.xj.

Ortum.] i.natiuitatem. Vnde Eſaias propheta, Surge & illuminare Hieruſalem in ſplendore ortus tui. Eſa. 60.

Differatur.] prædictus ludus.

DE IVRISDIctione omniũ iudiciũ, & de foro cõpetẽti.

Quia iudicia ratione iuriſdictionis exercẽtur, ideo de ea dicit.

Non quidé.] CASVS. Duo priuati in cã quã habebant procuratoré Cæſaris, q inter priuatum & fiſcũ cognoſcit, iudicẽ elegerunt: an eorũ ſit ab initio iudex, quæritur? Reſ. φ nõ, & hoc in prima. ſitamen in ipſum cõſenſerint, cũ aliàs iuriſdictionem habuerit inter fiſcum & priuatum, & iudicauerit, ſtabitur eius ſententiæ, & imputatur eis qui talem elegerint, quòd ſcientes non ſuum iudicem conſenſerint, & hoc in ſecunda. Quod non ſolum habet locum in procuratore Cæſaris, ſi inter non ſubditos ſuos fuerit conſenſum, ſed in quolibet alio ſiue ordinario, ſiue delegato, & hoc in tertia.

conferant, tranſactiones loquantur,[a] nec huius tñ religioſi diei otia relaxantes,[b] obſcœnis[c] quenquam patimur voluptatibus detineri. Nihil eodem die ſibi uĩdicet ſcena theatralis, aut Circenſe certamen, aut ferarum lachrymoſa[d] ſpectacula, & ſi in noſtrum ortum[e] aut natalem celebranda ſolénitas inciderit, differatur.[f] Amiſsionem militiæ, proſcriptionemq; patrimonij ſuſtinebit, ſi quis vnquam hoc die feſto ſpectaculis intereſſe, vel cuiuſcunq; iudicis apparitor prætextu negotij publici ſeu priuati hæc quę hac lege ſtatuta ſunt, crediderit temeranda. Dat. Id. Decem. Cõſtantinop. Zenone & Martiano Conss.

TITVLVS XIII.

DE IVRISDICTIONE omnium iudicum, & de foro competenti.

Iudex incompetens poteſt fieri cõpetẽs partium prorogatione h.d. Bal. Vel ſic: Sententia iudicis nõ ſui aliàs iuriſdictionẽ habentis lata inter ſcientes & coram eo ſponte litigantes, vi prorogationis eſt valida. h.d. Sal.

I. Imp. Ant. A. Senecio & aliis.

NOn quidẽ[g] fuit competens iudex procurator noſter in lite priuatorum:[h] ſed cũ ipſi[i] eum iudicem elegeritis, & is[k] cõſentientibus aduerſariis[l] ſentẽtiam tulerit, intelligitis vos acquieſcere debere rei ex cõſenſu[m] veſtro iudicatæ, cũ & procurator iudicandi poteſtate inter certas habeat perſonas,[n] & vos incongruũ eum eſſe vobis iudicem ſcientes,[o] tamen audientiã eius elegiſtis. Quod & in aliis[p] ſimilibus iudicibus[q] tã in actionem proponẽtis quàm in exceptionem opponentis perſona locum habebit. Dat. II. Id. Ian. Meſſala & Sabino Conss.

Actor debet ſequi forum rei, non reus forum actoris, & poteſt reus cõueniri in domicilio quod habebat tempore contractus, & in nouo domicilio quod poſtea acquiſiuit. h.d. Bal.

II. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Alexandro.

IVris[r] ordinẽ conuerti poſtulas, vt non actor rei forum, ſed reus actoris ſequatur.[s] nam vbi domicilium reus habet,[t] vel tempore contractus[u] habuit, licet hoc poſtea trãſtulerit, ibi tantum[x] eum conueniri oportet. D. VI. Id. Octob.

ſes, vel eo maior iudicat. Primum ſupra de peda. iudi. l.2. Secundum. j. vbi cau. fiſ.l.1. Tertium ff. de offi. eius cui man. eſt iuriſdict. l.1. in prin. Quartum. ff. ad Turpil. l.1. §. ſuſpecti. Item no. φ aliàs habebat iuriſdictionem, vt dicit. ſecus ſi non haberet, vt j. eo. l. priuatorum. in quibus tm̃ præſes, vel maior eo iudicat.

o Scientes.] alioquin ſecus eſſet, vt d. l. ſi per errorem, & ff. de iudi. l. 2. in principio.

p Quod & in aliis.] hæc eſt ſecũda pars.

q Iudicibus.] aliàs iudiciis, q. d. nõ ſolum ſi in procuratorem Cæſaris à non ſubditis fuit conſenſum, ſed etiã ſi in quemlibet alium habentem quãcunque iuriſdictionem ordinariã vel delegatam, vt ff. de iudi. l. 1. & ſic fit prorogatio de perſona ad perſonam. Secundo de re ad rem. ff. de iud. l. de qua re. § j. Fit tertio de tempore ad tempus, vt ff. de iudi. l. 2. §. ſed ſi iudex. An autem in cauſa meri vel mixti imperij poſſit fieri prorogatio? videtur φ non, cum nec delegetur, vt ff. de off. eius cui man. eſt iuriſdi. l. 2. in fi. & l. 1. in princip. & ſ. de peda. iudic. l. 2. Sed forte poteſt in iudicem habentem aliàs merum vel mixtum imperium, vt j. vbi de cri. agi opor. l. 1. ibi, ichoata ſunt, &c. Item no. conſenſum facere valere, quod aliàs non valeret, vt j. communia vtriuſque iudi. l. 2.

Cõcor. c. cũ ſit generale, extra de foro cõpe. & 2. q. 1. experientię, & c. ſeq.

IVris.] CASVS. Bonon. à Mutin. petebat. x. coram iudice Bonon. an corã eo tenεatur Mutin. quæritur? reſp. quòd non. actor enim forum rei ſecundum iuris ordinem ſequi debet. vnde vbi domum reus habet tempore contractus, vel ſi poſt tranſtulit, conueniendus eſt. Ex iſta. l. no. regulam quæ ſemper allegatur, φ actor debet ſequi forũ rei Pau.

g Non quidem fuit.] ab initio, ne ſit contra. j. ſi à non compe. iu. l. fi.

h Priuatorum].ſ. priuatæ rationis.

i Sed cum ipſi.]ſ. vos.

k Et is.] ſ. procurator Cæſaris prædictus.

l Aduerſariis.] ſ. vobis qui aduerſabimini.

m Ex conſenſu.] non conſenſiſtis vt ſic iudicaret, quia ſic fieri non poſſet, vt ff. de arbi. l. qualem. in prin. ſed in eum vt poſſit eſſe iudex, conſenſiſtis. An autem ante litem conteſtatam ex ſolo conſenſu ſuit iudex? Reſp. & dico tria Guil. dixiſſe circa hoc, vt not. ff. de iuriſd. om. iu. l. ſi per errorem, in glo. § fi. quæ incipit, id eſt diſcooperit.

n Perſonas] ſcilicet inter fiſcum & priuatum, vt ſupra ſi aduer. fiſc. l. 1. & 2. & j. vbi cauſæ fiſ. l. 5 & hoc præterquam in quatuor generibus cauſarum vbi tantum præ- Cauſarũ gña quatuor ſunt,

r Ordinem conuerti.] ſubaudi, tu actor, fallit in fundo in cauſa reconuentionis, vel vbi contractus celebratur.

s Sequatur.] nam hic eſt ordo vt ſequatur actor forum rei, vt hic, & j. ubi in rem actio. l. fi. & j. eo. l. in criminali, & ſ. vbi & apud quem. l. 2. & ff. de iudi. hęres abſens, in prin. & §. fi. Accurſius.

t Reus habet.] quod vbi ſit, habes. ff. ad munici. l. eius. §. fi. & l. placet, & l. ſeq. & l. aſſumptio. §. fin. & j. de incolis. l. ciues. §. fi. lib. 10.

u Contractus.] contractum large accipe, vt ff. de iudi. l. omnem.

x Tantum.] hæc dictio tantũ, excludit domiciliũ actoris, non rei, ſi aliud forum reus habeat. Illud. n. conſtat, quod

quòd multis modis ſortitur quis forum, vt diximus. ff. de iudic. hæres abſens. §. proinde, in fi. in gl. niſi ratio.

P Riuatorum.] CASVS. Ego & tu in cauſa quã habebamus, in iudicem qui nullam aliàs habuit iuriſdictionem, cõſenſimus vt inter nos iudicaret. an ſit iudex quæritur? reſp. q non, nec ſi iudicauerit, auctoritatẽ rei iudicatæ obtinet iudicatum.

a Priuatorum.] ou ta duorum, vel triſi, vel etiam decem. nã ſecus in conſenſu alicuius collegij puta cerdonum, pellipariorum, & ſimiliũ, vt j. eo. l. fi. Itẽ ſecus in conſenſu vniuerſitatis, vt in auth. de defen. ciui. circa pri. & §. 1. in fin. col. 3. Sed obſtat quod ibi dicit q eſt confirmãdus à præfecto prætorio. Sed dico q ſtatim ſacta electione habeat iuriſdictionem, ſed non effectum iuriſdictionis: ſic & ſ. quib. ex cau ſis maio. l. fin.

a Cõc. gl. vnica pro pe fi. in c. Rodolph. de reſcr. &c. ſignificaſti, de foro cõp.

Electione facta an ſtatim habeat iuriſdictionẽ electus.

b Qui nulli.] ſecus ſi alicui, vt & ſupra eod. l. 1. & ff. de iudi. l. 1.

Priuati non poſſunt conferre iuriſdictionem. h. d. Bal.

III. Iidem A A. Iudæx.

P Riuatorum[a] * conſenſus iudicem non facit eum qui nulli[b] præeſt iudicio, nec quod is ſtatuit, rei iudicatę continet auctoritatem. D. VI. Kal. Ia. A A. & Conſs.

Ordinaria iuriſdictio non poteſt declinari poſt litem conteſtationem, nec recurritur ad ſuperiorem per ſimplicẽ querelam ſed demum per appellationem. Bal.

IIII. Imp. Conſtan. A. ad vniuerſos prouinciales.

N Emo poſt litem conteſtatam[c] ordinarię ſedis declinet examẽ, nec prius[d] præfecti prætorio, aut comitis Orientis, vel alterius ſpectabilis iudicis imploret auxiliũ,[e] ſed appellatióne legibus facta ad ſacrum auditoriũ ueniat. Dat. Kalẽ. Octob. Baſſo & Ablabio Conſs.

N Emo.] CASVS. petebam à te decem in iudicio, lite conteſta. volebas iudicẽ recuſare, an poſſis, quæritur? Reſpõ. q nõ. M. iſtam intelligit tã in ordinario quã in delegato, vt ſi præfecto ſupplicaſti, vt à primo recederes, non es audiendus, ſed ad principem appellare poteris demum lata ſententia.

Trahens aliquem in vetito examine, perdit cauſam. & puniuntur officiales qui præſtant milites ſuos executoribus iudicum incompetentium. Bald.

V. Impp. Arcad. & Hon. A A. Vincentio P. præt. Galliarum.

Iudex ordinarius an poſſit recuſari.

c Poſt litem conteſtatam.] ergo ante litem conteſtatam recuſari poteſt ordinarius ſecundum Azo, quod eſt contra nos, ſed expone hic. i. delegati ab ordinaria ſede. Vel aliter vt dixi ſupra de iudi. l. apertiſſimi. Sed arbiter lite pendente poteſt recuſari iuſtis ex cauſis, vt ff. de arbi. l. non diſtinguemus. §. cum quidam. Io.

d Nec prius.] ante definitiuã ſententiam, nec eſt ergo remedio locus in medio, vt & ſ. de epi. audi. l. 2. & ſ. de iudi. l. apertiſſimi, in prin.

e Auxilium.] volebat. n. à primo recedere, & alterius iudicis auxiliũ poſtulare, quod non põt, vt hic, & j. de aſſer. tol. l. 1. in fi. & j. de excep. l. ſi quis aduocatus.

f Auditorium.] i. ad iudicem appellationis.

I N criminali.] CASVS. Actor forum rei ſequitur. ſi ergo me coram iudice non meo ſuper crimine accuſaſti, vel te coram non meo per amicos meos compuli ac cuſare, tu in primo caſu in amiſſione cauſæ multaberis. in ſecundo caſu habendus ſum pro cõdemnato, & ſi ſententiam latam à non ſuo iudice executor aliquis executus fuerit, capite puniatur.

g In criminali.] idem in ciuili, vt ſ. e. l. 2. & ff. de ali. iu. mu. cauſa fa. l. 3. Accur.

h Sine cœleſti.] nam cum cœleſti poteſt. ſ. de dila. l. ſi quando, & auth. quod fieri, ibidem poſita.

i Oraculo.] i. ſine reſcripto.

k In vetito.] ſ. prorſus, & dic, vocauerit, ſcilicet cum eſſe & u ſic vt veniret aduerſarius, vt ff. de in ius voc. l. quanuis, & quod quiſque iur. l. 1. in fin. & ff. rem ra. habe. l. amplius.

I N criminali[g] * negotio rei forum accuſator ſequatur. Is vero qui ſuam cauſam ſiue criminalem ſiue ciuilem ſine cœleſti[h] oraculo[i] in uetito[k] uocauit examine, aut executionem popoſcit militarem, actor quidem propoſiti negocij actione multetur, reus vero pro condemnato habeatur,[l] & tribuni[m] ſiue vicarij capitalem[n] ſibi animaduerſionem ſubeundam eſſe cognoſcant, ſi uel ſuã uel militum executionem interdictã[o] prębuerint. D. V. Kal. Ian. Mediolani, Cęſario & Attico Conſs.

l Habeatur.] ſed quomodo hoc poteſt facere reus, vt cogat actorem corã alio iudice litigare? reſpon. forte ſi reus comminetur ei ſi ſub eo non agat, & ſe ſub alio non reſponſurum, ſicq; p metum cum ad hoc compellat, vel p dolum, vel per amicos. Sed quid erit ſi poſtea eum actorẽ vel reũ pœniteat? Si quidem ante ſententiam, indulgetur ei, vt actionẽ actor non perdat, & reus non habeatur pro condemnato, poſt non, vt ff. de in ius voca. l. quanuis. hodie reus etiã per reſcriptum non trahit actorem ad extraordinarium iudicem, vt in authen. qua in prouincia. j. in titu. 2. & dic multetur, non ipſo iure, ſed p ſententiam. non. n. dicit multatus ſit. Videtur ergo q condemnatus reus poſt condemnationẽ agat condictione ex hac. l. vel condictione ſine cauſa, vt actor eum liberet, ſic j. de adſer. to. l. 1. §. fina. vel in ipſa definitiua ſententiabitur contra vocantem in vetito examine ſecundum formam not. ff. de rei ven. l. vtique. tenetur etiam iniuriarum, vt ff. de iniur. l. iniuriarum §. ſi quis per iniuriam.

* Iſta lex eſt valde ſing. & not. & nõ reperta alibi fin ſa. de Cal. & cóc. cũ ea gl. in c. ſuper, extra de reſcr.

Reus an poſſit actorem cogere litigare ſub certo iudice.

Magiſtri militum habent iuriſdictionem inter milites. h. d. Bal. Vel ſic: Magiſter militum poteſt cognoſcere ſummariè inter milites ſuos, & etiã inter non militem & militẽ ab alio conuentum, h. d. Pau. de Caſt.

VI. Impp. Honor. & Theod. A A. Anthemio PP.

M Agiſterię poteſtati,[p] iter militares viros, vel priuatum actorem & reum militarem, etiam ciuilium quæſtionum[q]

m Tribuni.] ſ. de actore & reo, hic de iudice.

n Capitalem.] i. deportationem.

o Interdictam.] ex prædicta ſententia qua fuerit reus condemnatus, cum ſit lata à iudice non competente. Vel dic idem in tribunis qui præſunt militibus & vicariis, ſi ipſi adeantur, cum tamen ipſi nõ ſint iudices rei, ut audire non debeant.

M Agiſteriæ.] CASVS. Si priuatus contra militẽ cauſam habuit, ſiue fuit ciuilis, ſiue criminalis, de ea magiſter militum cognoſcere poteſt, & hoc ideo, quia miles ab alio quàm à iudice, &c.

p Magiſteriæ poteſtati.] i. magiſtro militum.

q Etiam ciuilium quæſtionum.] quaſi diceret, non ſolum criminalium. Sed contra in criminalibus, vt infra vbi ſena. vel cla. l. 1. & ff. de accuſa. l. fin. in fin. Solut. hæc in milite militante, illa in non militante. Vel dic verius & plenius quòd in militari crimine, puta ſi vendidit arma, ſolus magiſter militum habet coercitionem, vt hic. In communi vero crimine, ſi quidem enorme, iudex ſiue præſes loci vbi deliquit, habet cognitionem & coercitionem, ſed de mediocri habet cognitionem, coercitionem ue-

Miles ſi deliquit, quis erit eius iudex.

ro remittit ad magiſtrum militum, vt in legibus contrariis, & infra de re milita. l. fina. in princip. lib. 12. Sic & aliàs fit: vt in authentic. vt cleric. apud proprios. §. penult. colla. vj.

a Audiendi.] id eſt auditionis, vt & iter eſt ius ambulandi, id eſt ambulationis, vt inſtitu. tio. de ſerui. in princip.

b Eſſe.] vt & ī. de iudi. l. penult.

c Coerceri.] de iure.

audiendi [a] concedimus facultatem, præſertim cū id ipſum de more litigantiū eſſe [b] videatur, conſtetq́; militarē reum niſi à ſuo iudice, nec exhiberi poſſe, nec ſi in culpa fuerit, coerceri. [c] Dat. V. Kalē. Maij. Lucio. V.C. Cons.

Qui ſunt in aliquo collegio ratione profeſſionis vel negociationis, iuriſdictionem eius qui præeſt collegio, recuſare non poſſunt, non minus tamen ſunt ſub præſide vel alio ſuperiore. hoc dicit. Bald.

VII. Imp. Anaſtaſius. A. Conſtantino. PP.

PEr iniquū [d] & temerarium eē perſpicimus, eos qui [e] profeſſiones [f] aliquas ſeu negociatiōes [g] exercere noſcuntur, iudicū, ad quos earum [*] profeſſionū ſeu negociationū [h] cura pertinet, [i] iuriſdictionem & præceptionem declinare conari. Quapropter iubemus huiuſmodi hominibus nec cuiuslibet militiæ, [k] ſeu cinguli, vel dignitatis prærogatiuam in hac parte ſuppetere, ſed eos qui ſtatutis in quacunque militia connumerati ſunt, vel fuerint, uel qui dignitatem aliquam prætendunt, ſine aliqua fori præſcriptione his iudicibus tam in publicis [l] quàm in priuatis cauſis obedire compelli, ad quorum ſolicitudinem, profeſſionis ſeu negotiationis quā præter militiam (ut dictū eſt) exercent, gubernatio videtur reſpicere ita tamen, [m] vt ipſis nihilominus iudicibus ſub quorum iuriſdictiōe militia ſiue dignitas eorum conſtituta eſt, proculdubio reſpondeant, his videlicet qui contra huius tenorē legis venire tentauerint, militię cingulo ſeu dignitatis honore pro tali conamine ſpoliandis. [n]

* al. eorūdem.

PErniquum.] CASVS. Pone in campſoribus Bon. qui ſuos habēt conſules ſiue rectores. ſi ergo aliquis cōtra campſorem cauſam habet, examen ſui conſulis campſor declinare non poteſt, ſiue miles fuerit, ſiue non, ſiue in dignitate fuerit, ſiue non, vel ſori except. & hoc in prima. & licet ſub ſuo rectore vel conſule poſſit conueniri, nihilo minus ſub poteſtate, ſi hoc elegerit actor, conueniri poterit, & hoc in ſecunda. Qui autem contra hanc. l. intentauerit, amiſſione cinguli ſiue dignitatis multetur. & hoc in tertia.

d Periniquum.] i. valde iniquum. Accurſius.

e Eos qui.] puta medicinæ.

f Profeſſiones.] vt parabolani.

g Negociationes.] vt pannorum vel cambij.

h Seu negociationum.] vt pelliparij, piſtores.

Scholares an poſſint habere rectores.

i Pertinet.] ex electione eorum qui exercent. ſic ergo dāt ordinariam iuriſdictionem illi de illa profeſſione, vt etiā declinari non poſſit. Quid ergo in ſcholarium vniuerſitate? an poſſint habere rectores? Videtur ꝙ non, quia non exercent profeſſionem, ſed ſub exercentibus ſunt diſcipuli, ſicut nec diſcipuli pellipariorum ſm Azo. Magiſtri ergo poſſunt eligere, quia ipſi exercent profeſſionem, & ſic fit Pariſij. Item nota hic qui dāt ordinariā, & qui delegatam iuriſdictionē, vt diximus. ff. de iuriſdic. om. iudi. l. & quia, in gl. §. 1. conſuetudo. Acc.

Milites ſunt duplices.

k Militiæ.] ſcilicet armatæ, vel inermis ſecundum quoſdam. vel improprie ponit nomē militiæ, quia qui aliquā exercent negotiationem, militare prohibentur, vt infra de negotia. ne mili. lib. xij. Vel tertio dic ꝙ negotiatores militare poſſunt, ſed non vt iurent non euitaturos ſe mortem pro republica, ſed quia ſtigmate vel charactere quodam notabantur in brachiis, vt ī. de fabricen. l. ſtigmata, lib. xij.

l In publicis.] ſcilicet ſocietatis illius, & priuatis quas habent inter ſe ſocij de aliis ſuis factis occaſione ſocietatis. ſic enim ſeruatur ſecundum conſuetudinem.

m Ita tamen.] q. d. licet ſub illo iudice valeant conueniri, nihilominus ſub maiori. ſ. ſub poteſtate.

n Spoliandis.] forte vt in quinque libris auri dānentur, vt ī. de decu. l. curiales q honorario.

TITVLVS XIIII.

QVANDO IMPERAtor inter pupillos vel viduas, vel alias miſerabilēs perſonas cognoſcat, [o] & ne exhibeantur. [p]

Perſonæ miſerabiles non debēt trahi in ius extra prouinciam, ſed ipſæ alios trahere poſſunt. h. d. Bal. Vel ſic: Pupilli & viduæ & aliæ miſerabiles perſonæ de quibus hic, habent hoc priuilegium ꝙ extra proprium domicilium non poſſunt pertrahi etiam per reſcriptum principis, vel in curia principis, ſed in proprio domicilio ſunt conueniendi. ipſi tamen bene poſſunt trahere aduerſarios eorum extra domicilium coram principe, etiam per viam ſimplicis querelæ. h. d. iſta notabilis. l. ſecundum Pau. de Caſt.

I. Imp. Conſtantinus. A. ad Andronicum.

SI contra pupillos, [q] uel viduas, [r] vel diuturno morbo fatigatos & debiles impetratum fuerit lenitatis noſtrę iudicium: memorati [s] à nullo noſtrorum iudicum compellantur comitatui [t]

QVANDO IMperator. &c.

Dictum eſt ſuprà, aliquem inuitum eſſe conueniendum apud iudicem ſuum de cuius foro eſt. Item aliquem poſſe conueniri apud extraordinariū iudicem ratione priuilegij, ut ſupra de dila. l. 2. nunc ponit qualiter quilibet iſtorum patiatur exceptionem. Azo.

o Cognoſcat.] ipſis hoc impetrantibus.

p Exhibeantur.] in iure alijs petentibus. nā excipit a prædictis. dicit enim ordinarium declinari non poſſe, vt ſupra l. proxi. hic excipit quando declinatur his & alijs miſerabilibus perſonis petētibus. Et econtra dictum eſt de dila. tionib. l. ſi quando, quod reſcriptum valet ad extraordinarium iudicem impetratum. hic excipit caſum ubi non valet, cōtra prædictas ſcilicet perſonas.

* Cōc. 23. q. 5. regū officium, & q. 3. ab imperatoribus.

SI cōtra] CASVS Si cām habens cum pupillo vel alia miſerabili perſona, ad extraordinarium iudicem reſcriptum impetrauit, non valet obtentum, nec ad obtinendum admittitur. Si autem econuerſo fiat, vt miſerabilis perſona reſcriptum impetrauerit, impetratum obtinet firmitatem. Not. ex hac. l. ibi fortunæ iniuriam, ꝙ fortuna dicitur iniuriari illis, quibus accidit infortunium. & alibi dicitur ꝙ dicitur inſidiari, vt l. fi. §. cum antea, poſt prin. ī. de tempo. ap. Pau.

q Contra pupillos] qui impuberes ſunt, & non in poteſtate, vt ff. de verb. ſig. l. pupillus, in prin.

r Vel viduas.] quæ virum non habent, ēt ſi non habuerunt, vt ff. de ver. ſig. l. malum. § viduam. Vel ſtricte hic accipitur pro eis quæ habere deſierunt.

s Memorati.] pupilli & viduæ.

t Comitatui.] id eſt præſentiæ noſtræ, vel illorū quibus nos

nos delegauimus.

a Litigator.] pupillus, & vidua, & ſimiles.

b Fortunam.] vt ĩ. vbi de ratioci. l. 2. & videtur hoc hodie ius commune, vt in auth. vt diſ. iudi. j. reſp. col. 9.

c Cautela.] ſ. iudicio ſiſti.

d Excedere.] fallit ergo hic quod eſt ſ. de dila. l. ſi quando. Quid autem ſi huiuſmodi miſeræ perſonæ conſenſerunt? Reſpõ. Io. idem eſſe & tunc. hoc non puto, arg. eius quod ſequitur.

e Si pupilli.] ſ. agentes.

f Perhorreſcunt.] ſi ergo ex priuilegio hic conceditur iudex ordinarius declinari, ergo de iure cõmuni recuſari non poteſt. nam ſuperfluum eſt, &c. vt ĩ. de theſau. l. j. li. x. & ff. de leg. j. ſi quãdo, & de condi. inſtit. l. verba, & ad munici. l. j. & ĩ. ſi quacũque præ. po. l. j. & in decre. 25. q. j. ideo. §. penult.

noſtro ſui copiam facere, quinimmo intra prouinciam in qua litigator [a] & teſtes vel inſtrumẽta ſunt, experiantur iurgandi fortunam, [b] atq; omnis cautela [c] ſeruetur, ne terminos prouinciarum ſuarum cogantur excedere. [d]

¶ Quòd ſi pupilli [e] uel uiduæ aliique fortunæ iniuria miſerabiles iudiciũ noſtrę ſerenitatis orauerint, præſertim cum alicuius potentiam perhorreſcunt, [f] cogantur eorũ aduerſarij examini nõ ſui copiam facere. D. Kal. Iul. Conſtantinop. Optato & Paulino Conſs.

VBI DE CRIminibus agi oporteat.

Dixit ſupra generaliter de foro, nunc ſpecialiter vbi de criminibus agi oporteat.

Q Veſtiones.] CASVS Tu Mutin. Bonon. deliquiſti, vbi conueniri debeas, quæritur? Reſp. ibi vbi deliquiſti. Item vbi cauſa inchoata eſt.

g Quæ legibus.] publicis, vt ff. de publi. iudi. l. 1. & inſtit. de pub. iud. per totum.

h Extra ordinem.] vt priuata delicta, de quibus extra ordinẽ quis punitur, vt ff. de priua. delic. l. fi.

TITVLVS XV.

VBI DE CRIMINIBVS agi oporteat.

Cauſa criminalis tractatur altero de tribus locis, ſcilicet vbi crimen eſt commiſſum, vel cauſa eſt inchoata, vel vbi deprehenditur reus habere domicilium. Bal. & Salic. Additur & alius in vagabundo, ut in glo. Salic.

1. Impp. Seuerus & Anton. AA. Laurinæ.

QVæſtiones eorum criminũ quæ legib. [g] aut extra ordinem [h] coercentur, vbi commiſſa, [i] vel inchoata [k] ſunt, vel vbi reperiuntur [l] qui rei eẽ perhibentur criminis, perfici debere ſatis notũ eſt. PP.

i Commiſſa.] ſi habes commiſſa, ſ. crimina, vnde oriuntur prædictæ quæſtiones. Si habes commiſſæ, tunc eodẽ modo expone, & concordat cum hoc ĩ. vbi ſena. vel cla. l. j. & ff. de noxa. l. fi. & ff. de offi. pręſi. l. 3. & de accu. l. fi. adeo vt ſi non ſunt ibi, tamen illuc remittantur, vt ff. de accu. ſi cui. §. fi. & in auth. vt nulli iudi. §. ſi vero quis cõprehenſorum, colla. 9. Alij dixerunt, vt puniatur, remittitur, verum primo cognoſcet iudex ſuus, vbi habet domicilium, argu. ĩ. de exhi. re. l. j. An autem & in contractu quis inuitus remittatur ad locum contractus? Dic vt diximus. ff. de iudi. hæres abſens. §. j. in gloſ. §. ſupplent quidam.

ADDITIO. Vide de hac quæſtione caſum in c. Romana, in §. contrahentes, de foro comp. li. 6.

k Inchoata.] non oppoſita præſcriptione fori, cũ ſciret cum non ſuum iudicem eſſe, vt ſ. de iuriſdic. om. iud. l. 1. nam poſt litem conteſtatam opponi non põt, vt ĩ. de proba. l. exceptione, & ĩ. de excep. l. ſi quis aduocatus: ſecus ſi ignoraſſet eum incompetentem, vt ĩ. ſi à non cõpe. iudic. l. fi. Item contingit hoc propter regulã quæ eſt, ff. de iudi. l. vbi. Sed quid ſi neſciuit à principio, ſed ſciuit poſtea, & litigauit? Reſp. tenet iudicium propter ratihabitionẽ, vt ff. de iudi. l. licet: ſecus ſi mea voluntate non potui facere iudicem, quia eius erat conditionis in principio, vt iudex eſſe nõ poſſit: nam licet mutata ſit eius conditio: non tamẽ tenet ſententia ſecundum Azo, vt in illo generali, initiũ ſpectandum.

Præterea decidit an iudex loci vbi criminoſus degit, cogatur neceſſario remittere ipſum criminoſum ad mandata iudicis loci vbi deliquit.

IIII. Non. Octob. Dextro & Priſco Conſs.

De plagio cognoſcitur apud quemlibet iudicem competentem. Iac. But. Bald. Vel ſic: De crimine plagij cognoſcitur in domo conuenti. h. d. Sali.

2. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & C C. Niceæ.

SCiens liberum venunnundando, plagij crimen cõmittit. [m] Ab eo [n] itaque qui ſuper hoc queri poteſt, aditus competẽs iudex (ſi is quem puerum ingenuum vendidiſſe proponis, ibi degit [o]) ibi cauſam cognoſcet. D. II. Non. Febr. Sirmij. CC. Conſs.

IN AVTHENT. vt omnes obedi. iudic. prouinc. §. hæc conſiderantes. collat. v. conſtitutio. xx.

Iſta eſt not. authent. In princ. tradit regulam, & in fine ponit exceptionem, in medio ponit caſum mirabilem, & ſic habet tres partes principales. ſecunda ibi, Eo autem. tertia ibi, excipitur. Iac. But. Summari rectè nõ poteſt. h. d. Bald. Vel ſic: Captus in loco delicti, vel in quo quis alias ſortitur forum, poteſt ſi ibi reperiatur, conueniri perſonali, reali, & etiam mixta actione, non obſtante quocunque priuilegio exceptionis, niſi ex cauſa publica vtilitatis vel neceſſitatis ipſum abſentari oporteat, vel cauſam ad conſiſtorium principis deuolui, vel niſi per appellationem legitimam fuerit deuoluta. Item pro damno per te mihi illato nomine alterius, vel illius mandato ſeu voluntate, poſſum te præſentem conuenire in loco dãni dati, & datur ibi terminus ad denun-

l Reperiuntur.] ſ. vbicunque ſint, ſecundum P. vnde illud: Vbi te inuenero, ibi te iudicabo, &c. & pro eo. ĩ. l. proxi. ibi, vbi degit, &c. Tu dic reperiuntur, ſcilicet habere domicilium ſiue forum, quod multis modis conſtituitur, vt diximus. ſ. de iuriſd. om. iud. l. 2. Vel dic quòd loquitur ibi de vagabundis, vt illi vbilibet poſſint conueniri, vt infra vbi quis de cur. vel cohort. & c. l. 1. & in authẽ. ut nulli iudi. §. ſi uero quis comprehenſorum, coll. ix.

Vagabundus vbilibet põt cõueniri.

SCiens liberum.] CASVS. Hominem uendidiſti, cõmiſiſti crimen plagij, vbi conueniendus ſis, quæritur? Reſpon. ubi domiciliũ habes.

m Committit.] vt & infra ad l. Fabiã, de pla. l. pen.

n Ab eo.] ut à patre, matre, fratre: non extraneo, non muliere, non pupillo, ut arg. ff. de popu. ac. l. mulieri. nec enim publica eſt accuſatio ſecundum Io. & P. ſed tu dic ſecũdum Azo, quòd ſic, ut infra ad l. Fab. de plagi. l. plagij. 2. & ideo dicit, ab eo, &c. quia etiam in publica accuſatione ſunt aliqui qui nõ accuſant, ut ff. de accu. qui accuſare.

Scholaris in ſcholis an habeat domicilium.

o Degit.] id eſt habet domicilium, uel dicit de uagabundo. Vel dic, id eſt conuerſatur vt ſcholaris in ſcholis, licet domicilium non habeat ante decennium, vt ĩ. de incolis. l. 2. lib. 10. & ſic non facit pro opinione P. ut dicit ſ. l. proxi.

SEQVITVR AVTH.

Quæ in prouincia, quæ eſt ſuper l. 1. huius tit. legenda, & eſt in auth. ut omnes obe. iud. prouin. §. 1. colla. 5.

Q Va in prouincia.] CASVS. Hæc auth. ponitur hic A non vt corrigat, ſed vt addat, & continet in ſe. viij. dicta principaliter. Primo enim dicit in quo loco quis ratione delicti, vel contractus, vel alia ratione, debeat conueniri & reſpondere. Secundo dictum ſuum determinat verum eſſe vbi ſunt ambæ partes præſentes, omni priuilegio ceſſante. Tertio ponit, ſi abſens ſit aliquis, ex cuius domo iniquum quid patiatur præſens ex facto alicuius præſentis, qualiter debeat fieri pro iuſtitia conſequenda. Quarto ponit, ſi dominus abſens non veniat, quod remediũ ſit. Quinto ponit, ſi præſens qui fecit iniuriã, nõ compareat, quid fiet. Sexto ſi compareat conuentus & non actor, in caſu iſto quid iuris videtur. Septimo excipit à primo dicto duos caſus, in quibus aliquo tempore non cogitur reus reſpondere. Octauo & vltimo determinat tertium dictum. litera exponitur vt in glo.

ciãdum illi vt te inſtruat de iuribus ſuis, quo non comparente, vterque cõdemnatur etiam lite non conteſtata, ſi ſunt culpabiles, & ego in termino comparui. alias conuentus abſoluitur ab obſeruatione iudicij. h. d. in effectu. Pau. de Caſt. & ſunt plura ſingularia quæ alibi non reperiuntur.

¹ Iſta auth. reputatur valde ſingu. ſm docto. hic.

² Cõc. ca. ſi. extr. de foro compe.

Q Va [a] in prouincia [b] quis deliquit, [c] aut in qua pecuniarũ, aut criminum reus ſit, ſiue de terra, ſiue de terminis, [d] ſiue de poſſeſsione, [e] ſiue de proprietate, [f] ſiue de hypotheca, aut de alia qualibet occaſione vel de B qualibet re fuerit reus, illic etiam iuri ſubiaceat. quod ² ius perpetuum [g] eſt.

a Qua, &c.] antiqui minus in litera habent huius authent. quàm moder.

b In prouincia.] contra. ff. de act. & obl. l. contraxiſſe, & de bo. auct. iu. poſſ. l. 3. Accur.

c Deliquit.] vt de eo ciuiliter conueniatur. & quod ſubiicit, criminum ſit reus, vt criminaliter accuſetur. Vel dic, deliquit ſine animo, ſit reus ex animo, vt j. ad le. Cor. de ſica. l. 1.

d De terminis.] i. de terminis terræ, & agitur de termino moto, vt j. de accu. l. 1. & ff. de ter. mo. l. 2. vel agitur finium regundorum, vt ff. fin. regun. l. 1.

e Poſſeſſione.] per aliquod interdictum, vel per actionẽ ciuilem, quod quandoq; fit, vt ff. de condi. inde. l. indebiti. §. ſed & ſi. Accur.

f Proprietate.] & ſic agitur rei vendicatione. ff. de rei vendic. l. in rem.

g Ius perpetuum.] i. generale, ſic ponitur ſ. de edẽ. l. edita, & inſt. de ſatiſd. tu. §. 1. nã in delictis & quaſi, in contractibus & quaſi, in realibus & poſſeſſoriis vbi quis ſortitur forum ratione poſſeſſionis, vt j. vbi in rem actio. l. ſi. habet locum, vt dictum eſt.

Italia eſt prouincia ꝛu domina.

h In prouincia.] idem ſi in Italia, quæ non eſt prouincia, ſed prouinciarum domina: nam vbique hæc lex ſuam oſtendit virtutem, vt in auth. in cor. vnde ſumitur. §. ſi.

i Illic omni priuilegio.] ſed nonne hoc erat etiam veteri iure, vt in hoc titu. l. 1. & infra vbi ſena. vel cla. l. 1. & ff. de ac. l. ſi cui. §. fin. & l. fin.? Reſpond. ſic, vt in corpore ibi, hoc enim & apud præcedentes, &c. ſed non ſic purè & indiſtinctè, vt in hac authent. præterea multa adiiciuntur veteri iuri per authent. hanc, vt iam dices in vltima glo. Item per hoc quod dicit, omni priuilegio, &c. nunquid tollit. l. ſupra, quando imper. inter pu. & vi. l. 1. in ſi. & alia de clericis. ſ. de epi. & cleri. auth. clericus, & auth. cauſa, & alia de legatis. ff. de iudi. l. 2. §. legatis, & in auth. de ſanc. epiſ. §. ſi vero epiſcopi, coll. ix. & alia de illuſtribus, vt infra vbi ſena. vel cla. l. 2? omnes enim iſtæ leges videntur huic contrariæ. Solut. ¹ ſecundum quoſdam priuilegium fori tollitur per hanc. l. ſed non ſui iudicis. Si enim clericus extraneus Bononiæ delinquat, conueniatur Bononiæ ſub epiſcopo, non ſub poteſtate. Alij dixerũt quod hæc corrigit omnes prædictas leges, quod non placet, quia illa, clericus. eſt poſt iſtã in cor. & illa de ſanct. epiſ. §. ſi vero epiſcopi, col. ix. Dic ergo ceſſare priuilegia indulta per principem viuentem, vt in corpore authenticorũ, ſed non indulta per l. redactam in corpore iuris. ² Item ad hoc contra. ſ. de dila. l. ſi quando, & authen. quod fieri. ſed hic prohibet reo, ibi actori cõcedit, quod eſt mirum, quia nõ debet actori, &c. vt ff. de reg. iur. non debet, &c. ſed hic ſpeciale: magis autem eſt contra. ſ. de iuriſdict. om. iudi. l. in criminali, in eo quod innuit cum cœleſti oraculo etiam reũ impetrare reſcriptum. Sed tu dic illã in hoc corrigi. ³ Excipiuntur ergo priuilegia indulta per. l. iſtam. Item ſi actor impetret, vt dictum eſt. In tertio excipitur ſi pragmatica, &c. vt infra ſtatim.

¹ Iſta ſol. eſt bona ſm Io. Imm. & Pa.

² Iſtam tenent doc. & ẽ ſing. & vtilis, & ſimilis eſt in l. hęs abſens, in prin. ff. de iudic. Pau.

³ Immo nõ corrigitur. ſ. l. in criminali, inquantũ innuit à contrario ſenſu, quod cũ cęleſti oraculo. i. reſcripto principis reus poſſit declinare forũ ordinariũ, & trahere actorẽ ad extraordinariũ. immo hodie etiã põt, ſi ſpecialiter cõcedatur ſm Bart. & Paul. de Caſtr.

Si ergo ambo & actor & reus ſint in prouincia, [h] illic omni priuilegio [i] ceſſante res expediatur.

Eo autem abſente, [k] ex cuius domo iniquum quid patior, ipſum qui id admiſit, vel eius curatorẽ conueniam, cui datis induciis licet denunciare do- B mino cauſæ, qui ſi neque per ſe veniat, neque mittat, is qui primo conuentus eſt, præſentatus condemnetur, in quo ſit obnoxius, inſuper & is qui mittere noluit, [l] ſi tamen omnino [m] appareat obno

k Eo autem abſente.] caſus iſte antiquitus eſt poſitus in domino domus, qui cum inquilinis, ſiue hoſpitibus ſuis (quod proprius eſt) habitabat, vt ff. de vſu & ha. l. 2. §. 1. & ex domo ab vno de hoſpitibus aliquid eſt eiectum, il- C le hoſpes conuenitur lege Aquil. vel ex illo tit. de eiect. actione in factum ex ſuo maleficio. Dominus ẽt poſſet conueniri, quia opera malorum vtitur, vt inſt. de oblig. quæ ex quaſi delic. §. item exercitor. Permittit ergo hæc authen. domino nunciari, & ſi ueniat, bene eſt. & ſi non, dãnatur præſens, & in ſubſidium ſatisfit etiam de rebus abſentis. Sed hæc poſitio non placet. cum. n. certum eſt quis deiecit, non debent alij teneri, vt ff. de his qui deie. l. 1. §. ſi. & l. ſeq. Secũdo pone in eo qui aliũ deiecit te mãdante, vt ff. de vi & vi arma. l. 1. §. quoties, & §. cũ aũt, & §. familiæ, & §. ſi quis tamen, & §. ſi filiusfa. Itẽ põt poni & in eo qui contraxit te mandante, vt ff. de inſti. l. cuicunq;. §. ſi. & l. ſeq. Itẽ & in eo põt poni cui fuit data pecunia contẽplatione vtriuſq;, vt ſ. ſi tut. vel cur. inter. l. ſi creditor. & dices quod ſponte ſuſcepit defenſionẽ abſentis. nã inuitus non cogitur, vt ſ. de procur. inuitus. ſed ſe tãtum defendere habet neceſſe. Itẽ dices ex domo eius. i. à domeſticis eius, & permittit dño nunciari, ſecundũ quod hic ſubiicit. Vel ſm Ioa. pone in eo qui fideiuſſit pro alio D iudicio ſiſti. nam ſi reus poſtea abſit, datur huic vel alij volenti eum defendere, & ſatiſdare iudicatum ſolui, tempus vt nunciet domino, & pro hoc j. de fideiuſſ. ſancimus, & ſecundum hoc dic, patior iniquum ex domo abſentis ab eo qui tenet id quod mihi debetur. Item ſecundum hoc pro parte derogatur legi. ff. de ſolut. l. ſolutionem, & ff. de procur. l. non cogendum. §. Sabinus.

Iſte tex. eſt valde ſingul. & non reperitur alibi ſm Pa. de Caſt. hic, & cõcor. cum hoc tex. c. j. extra de priuileg.

¹ Iſte tex. ẽt reputatur ſingula. ſm. Pa. hic, & nõ reperitur alibi, cui cõcordat c. dilect⁹. extra de procur.

Abſentẽ defendere nemo cogitur inuitus.

l Noluit.] ſcilicet condemnetur: & tamen contra eum non eſt lis conteſtata, quod eſt mirum: aliàs contra, niſi in iudicio appellationis, vt infra de temp. app. l. ſi. §. illud. Vel dic hic quaſi conteſtatam, vt j. ubi in rem actio. l. 2. nam & in cor. dicit, condemnetur abſens ſecundum ſchema, quod appellatur eremodicium, in §. ſi vero neque. Item eo ipſo quod nõ prohibuit, videtur eum approbare, vt ff. ad Macedo. l. ſi filiusfamilias. 2. & ff. furt. aduer. nau. cau. ſta. lege prima, in fine.

m Omnino.] i. omni tempore.

Non

a Non ſit.] ex ſententia contra ſe lata, item in rebus etiã abſentis, ſit miſſio ex ea. l. ſententia quæ contra ſe abſentem datur: non autem dico vt ſententia in præſentem lata habeat executionem in alium, licet hoc dicant quidam.

b Præconia.] hodie per edicta, quia vox præconis paucis innoteſcit, vt ĩ. qũo & quando iudex, au then. qui ſemel. vel hic eſt ſpeciale.

c Condemnetur.] per miſſionẽ in poſſeſſionem ſecũdum menſuram debiti ſi lis non eſt conteſta ta. idem ſi eſt, & nõ eſt liquidum de cauſa. Si autem eſt conteſtata vel quaſi, & liquidum, datur definitiua, vt ſupra de iudi. l. properãdum §. 2.

d Pro præſentia.] eius. n. abſentia, dei præſentia, &c. vt ĩ. de iudi. l. properandum. §. cum autem.

e Actor.] aliàs accuſator, & tunc dic. i. actor.

f Abſoluendus.] ab obſeruatione iudicij ſi lis non eſt conteſtata. aliàs definitiue, vt d. l. properandum. §. & ſi quidẽ. ſed & citari poſſet actor, vt ĩ. quomodo & quando iudex, in auth. qui ſemel.

g Excipitur.] hic verſiculus eſt legendus cum prin. huius Auth. & intellige ꝙ imperator vocat aliquem vt de cauſa cognoſcat aliqua, vel aliquid pro republica faciat. interim enim dilationem habet à iudice ſub quo conueniebatur. & eſt pragmatica ſcriptura facta conſilio procerum. Sed hæc exceptio videtur corrigi in cor. eod. §. hanc dicentes, &c. quod quidam concedunt. Vel dic non corrigi, ſed nominat ibi perſonas de quibus poterat dubitari, quia plus ſolet timeri quod, &c. vt dicit canon. & ea quæ notabiliter fiunt, niſi ſpecialiter notentur, videntur neglecta, vt ff. de iniu. item apud. §. ait prætor. Et not. hic quæ noua inducit authent. iſta. Primo quòd dicit ſimpliciter omne priuilegium ceſſare. Secundo de denuntiatione, quæ permittitur fieri domino, quod olim non licebat niſi in caſu, vt infra vbi in rem act. l. 2. Tertium de induciis quæ hic ſequuntur. nam aliæ dantur aliàs, vt ĩ. de dila. l. 1. Quartum de ſatiſdatione rerum abſentis. Quintum ꝙ fertur definitiua ſecundum quoſdam ante litem conteſtatam.

Pragmatica quæ ſit.

h Forma pragmatica.] i. imperiale reſcriptum.

Authentica, q̃ in ꝑ tulcia, multa induxit noua.

xius. nam & de rebus eius ſatisfiet, ſi is qui præſens eſt, non ſit[d] ſoluendo.

¶ Sed ſi nec ipſe qui dominum præſentare debuit, compareat præconia[b] voce vocatus, condẽnetur,[c] quia contumacia eius pro præſentia[d] eſt.

B ¶ Quòd ſi deſit actor[e] cũ reus venerit, ſiue miſerit, abſoluendus[f] eſt, vt & dãna ei reſarciantur.

¶ Excipitur[g] hic ſi forma pragmatica[h] occaſione publicæ cauſæ procedens præceperit quẽquam principali comitatui exhiberi, aut ex lege hoc faciat, quale eſt ſuper appellationibus.

¶ Induciarum vero tẽpus noua conſtitutione variũ præfinitum eſt ex diuerſitate locorum, quatuor ſcilicet menſium, ſi vicina eſt prouincia in qua hoc agitur, vna aut duabus manſionibus in medio prouinciarum conſtitutis, ſi vero mai⁹ ſit ſpaciũ, ſex. Si uero ex Paleſtina, aut Aegypto, aut gentium longinquarũ octo menſes ſufficiant. Si vero ex Heſperiis gentibus, aut Septẽtrionalibus,

C aut Libya, ſufficiens viſum eſt tempus nouem menſium.

TITVLVS XVI.

VBI DE POSSESSIONE agi oporteat.

Cauſa violentiæ debet tractari vbi eſt poſſeſsio, vel vbi vis illata eſt. h. d. Iac Dut. Bal. & Sal.

I. Impp. Valent. & Valens AA. ad Feſtum proconſulẽ Africæ.

VBi aut[i] vis facta dicit, aut momentaria poſſeſsio poſtulanda eſt, ibi loci iudicem aduerſus eum qui poſſeſsionem turbauit, conuenit iudicare. Dat. VIII. Kal. Iun. Gratiano & Dagalaipho Conss.

TITVLVS XVII.

VBI DE FIDEICOMMISſum peti oporteat.

Vbi hæreditas eſt, ibi fideicommiſſum peti poteſt. h. d. Sali. Vel ſic: Hoc lex gloſſatur. ff. de iudi. in l. quod legatur. Ba.

I. Impp. Seuerus & Anton. AA. Demetrio.

FIdeicommiſſum[k] ibi petendum eſſe, vbi hæreditas relicta ẽ,[l] dubitari non oportet. PP. VIII. Kal. Septemb. Chilone & Libone Conss.

TITVLVS XVIII.

VBI CONVENIATVR qui certo loco dare promiſit.

VBi.] CASVS. de poſſeſ. mea me deiceciſti, vbi te conuenire debeam interdicto unde vi pro poſſeſſione recuperãda, quæritur? Reſpon. Vbi poſſeſſio eſt. vel ſic. Poſſeſſio erat Mutin. in diſtrictu Bon. me vi retinuiſti, ibi conueniendus eris vbi vis mihi facta eſt. ſ. in diſtrictu Bonon. & ſic ſumitur ſecundum authẽ. in ſua ſignificatione, in prin. gl.

i Vbi aut.] Aut pro &, nam non poteſt alibi fieri vis, quàm vbi ſit poſſeſſio, & ſic vnum caſum ponit tantum hæc lex ſecundum quoſdã, quod non placet: immo poteſt fieri alibi vis, & alibi eẽ poſſeſſio, vt ſi poſſeſſio mea eſt Mutinæ, ad quam cum ire vellem, in diſtrictu Bon. me detinuiſti. ſi enim ſuſpicor me poſſe repelli, amitto poſſeſſionem, & agam vnde ui & Bononię[1] vbi facta eſt vis, & Mutinæ ubi eſt. i. exiſtit poſſeſſio momentaria, vt ff. de vi & vi ar. l. 1. §. interdictum autẽ hoc, & §. ſiue autem corpore. & ſic duobus locis conuenitur: & aut, ponitur diſiunctiue. Quare poſſeſſio dicitur momentaria, dic vt dixi ſupra qui le. per l. fin.

1 Imò nõ Bononię, ſed Mutinæ, ubi fuit collatus effect⁹ violentię. arg. ĩ l. cõtraxiſſe, ff. de act. & obl. Pa.

VBI FIDEIcommiſſum peti oporteat.

D FIdeicommiſſum.] CASVS. Legatum vel fideicommiſſum mihi reliquiſti, vbi illud petere debeam, quæritur? Reſpond. quòd vbi hæreditas eſt, vel eius maior pars.

k Fideicommiſſum.] quod in fideicommiſſo dicitur, idem in legato. fraternizant enim hodie, vt ff. de leg. 1. l. 1.

l Relicta eſt.] id eſt factum eſt teſtamentum. nam ibi defunctus videtur cum legatario contrahere, vt inſtit. de oblig. quæ ex quaſi contract. §. hæres, ſecuudum quoſdam, quod non placet, quia non cum defuncto, ſed cum hærede legatarij contrahere videntur, vt ff. quib. ex cau. in poſ. eatur. l. apud. §. fina. & l. ſeq. Dic ergo, relicta eſt, id eſt exiſtit, ut ſit tertium adiacens, vt ff. de leg. 1. l. cum res. ſic & ſatiſdatio petitur ubi exiſtit, vt ff. vt lega. no. l. poſtquam. §. fina. & plene hic poſſes diſtinguere, vt ff. de iud. l. quod legatur, in gl. 1. legatarius, &c.

Legatarii non cũ defuncto ſed cũ hǣde ius videntẽ cõtraheř. :Hoc eſt uerbũ tertiæ pſonæ nullã dẽterminationẽ habẽs, ſm Di.

VBI DE POSSESSIONE agi oporteat.

Hoc titulo vbi de poſſeſſorio agitur iudicio, dicit, ſiue per interdicta ſiue per alias actiones agatur.

VBI CONVENIATVR QVI CERTO loco dare promiſit.

QVi certo.] CASVS. Mutuaui tibi.x.ea certo A loco puta mihi ſoluere promiſiſti, dolo vel culpa, uel mora tua cepi dilationē: an alio loco te cōuenire poſſim, q̄ritur? Reſ. q̄ ſic cō dictione certi ex mutuo arbitraria, i qua veniet damnum quod paſſus ſum, & etiam propter loci mutationem, ideo q̄a ſuo loco pecunia ſoluta non eſt.

Vbi ſolutio eſt in certum locū collata, ſi alibi agitur, eſt actio arbitraria ratione loci, in qua officio iudicis venit intereſſe actoris vel rei. h.d. Bal.

I. Imp. Alex. A. Heraclidæ.

QVi certo loco ſeſe ſoluturum pecuniā obligat, ſi ſolutioni ſatis non fecerit, arbitraria a B actione & in alio loco b poteſt conueniri, in qua venit æſtimatio, quod alterutrius c interfuit ſuo loco potius quàm in eo in quo petitur, ſolui. Da. VI. Id. Mart. Fuſco & Dextro Conss.

a Arbitraria.] adiectum eſt i. cōdictione certi arbitraria, quæ habet locum in tribus caſibus, vt ff. co. l. 2 §. hæc autem actio, & l. ſi hæres, & l. aut ſi. Et dicitur arbitraria, quia ſolus iudex ex ſuo arbitrio æſtimat damnum vtriuſq; ſi alibi ſoluatur, vt inſtit. de ac. §. præterea quaſdam.

Tu dic I quatuor. Pau. hic.

b Et in alio loco.] ſ. quolibet. nam vbi te inuenero, ibi te, &c. & pro hoc. ff. de iud. l. eum, & de conſtit. pecu. l. ſi duo. §. 1. & de condi. indebi. l. q certo, quod non placet. Expone ergo idoneo & hic & in prædictis ll. vbi. ſ. habeat forum qui conuenitur, vt ff. de mu. & ho. l. vt gradatim. §. 1. Et quæro ſi certo loco promiſi, an eo loco quo fuit facta promiſſio, poſſū conueniri? Io. dicit, q̄ non, quia nō ibi, ſed vbi eſt ſoluēdū, contrahi videtur, vt ff. de act. & ob. l. contraxiſſe, & ff. e. l. penult. Alij contra, & pro eis. ff. de iudi. hæres abſens. §. fi. & l. omnem.

Cōc. c. P. & G. cum gl. 1. i me. ext. de offic. deleg.

Hæc vera, & cōiter teneri, Paul.

Et bene Paul.

[illegible] Dicis q̄ locus contractus non inſpicitur, & ibi non poteſt cōueniri, ſed ſolum locus ſolutionis faciendæ inſpicitur, niſi aliud actū ſit, pro quo Pet. de Bel. pert. in l. contraxiſſe. ſ. alleg. allegat. l. quęro, vbi dicit eſſe caſum. ff. de ſolu. vbi hoc tenet & ſequitur. Bart.

c Alterutrius.] vt quia vnius intereſt, non alterius, ſi autem vtriuſque, tunc ſecus ſecundum Ir. & P. ſed certe ēt ſimul vtriuſque intereſt, vt plene dixi. ff. e. l. 2. in prin.

TITVLVS XIX.

VBI IN REM ACTIO exerceri debeat.

Venditor debet defendere emptorem in foro emptoris, nec poteſt ex propria perſona declinare forum. h.d. Vel ſic: Forum quod eſt declinabile à defenſo, non eſt declinabile à defenſore. h.d. Bald. Vel ſic: Actio in rem datur contra poſſidentem, non contra auctorem eius qui non poſſidet. datur tamen contra illum regreſſus de euictione, ſi ſibi fuit lis denunciata, Et ſi vult defendere poſſeſſorem de euictione, tenetur ipſum defendere in loco vbi lis eſt inchoata, nec poteſt eum trahere ad forum ſuum. h. d. Paul. de Caſtr.

I. Impp. Diocleti. & Maximia. AA. & CC. [illegible] [illegible].

VBI IN REM ACTIO [illegible]

IN rem.] CASVS. Rem meam poſſediſti, quam cum petere vellem, dicis te non eſſe conueniendum, ſed cum qui tibi vendidit, vbi autem conueniendus ſis, an vbi domicilium habes, an vbi auctor, quæritur? Reſ. q̄ ibi tu emptor, quia hæc forma iuris eſt, vt emptor ibi defendatur, vbi forum habes, vt ff. de iud. l. venditorem.

d In rem actio.] i. vendicatio.

e Non contra.] niſi dolo deſiiſſet poſſidere, vt ff. de rei vend. l. ſi autem. §. 1. & §. ſed & is.

f Contra poſſidentem.] vt & ſ. de alie. iud. mu. cau. fac. l. 1. Sed quid ſi venditor vult ſuſcipere iudiciū pro emptore quaſi defendēdo ſeipſum, nunquid poteſt actore inuito? Quidam q̄ ſic, vt ff. de peti. hær. ſed & ſi lege. §. item ſi rem, I n. §. & ff. de appel. ab executore. §. 1. & ff. de re iudic. ſæpe, & de alie. iure. mut. cau. fac. l. 3. §. fi. Sed lex iſta dicit cōtra, & ff. de procur. ſi actor. ſed dic q̄ poteſt in foro emptoris, vt ff. de iud. l. venditor, niſi vt ſ. de procu. l. fi. nec ob. hæc l. quia venditor non offerebat hic iudicium pro emptore ſuſcipere.

IN rē actio d non contra e venditorem, ſed cōtra poſſidentē f cōpetit. Fruſtra itaque deſideras nō tecū congredi, g ſed cum auctore h tuo dominium vendicantem, i cum te poſſidere contendas. Nam ſi denunciaſti k B ei qui tibi vendidit, intelligis euictionis illi periculum imminere. Nec. n. iuriſdictionis forma, l in eadem prouincia conſtitutis tam petitore quàm poſſeſſore, ob auctoris perſonam, quem in alia prouincia dicis conſiſtere, debet immutari. Dat. Idib. Apri. AA. & Conss.

Intelligit euictionis periculū. Nec, &c.

g Congredi.] id eſt agi.

h Auctore.] venditore.

i Vendicantem.] ſ. rem ratione dominij, ſed dominium non petit, cum habeat. vere enim habet illud, quia ſi nō haberet, non haberet rei vendicationē, vt ff. de rei ven. l. in rem, in prin. vel dic, habet quo ad quid, & quo ad quid non habet. Nam habere multis modis dicitur, vt ff. de verbor. oblig. ſtipulatio iſta. §. habere. Vel dic vē dicat ſibi dominiū, id eſt attribuit ſibi dominium. i. dicit ſe dominum.

Hæc gl. placet doctō. hic. P.

C *Qui poſſidet alieno nomine, poteſt reali actione conuentus dominum in iudicio nominare, & datur ei dilatio ad denunciandum domino, quo non veniente, habetur lis conteſtata quantum ad interruptionem præſcriptionis. & ſi citatus legitime non comparet, fit miſſio in poſſeſſionem, & reuerſus non auditur de poſſeſſione, ſed tantum de proprietate. hoc dicit ſecundum Iacob. But. Bald.*

II. Imper. Conſtantinus ad vniuerſos prouinciales.

D SI quis * alterius no-

Iſta lex eſt ſing. & nō reperit alibi in toto corpore iuris ſm Pa. licet de iure canonico habeatur, vt in cap. qm̄ frequēter, ext. vt lit. cōt. & cō-con. gl. j. I c. edoceri, in princi. ext. de reſcrip.

k Denunciaſti.] ſ. ante ſententiam, vt ff. de euic. l. ſi rem quam. §. fin. & j. de euic. ſi cōtrouerſia, & j. de peric. & commo. rei vend. l. 1. ſecus ſi non denunciauit cum poſſet, vt ff. de euic. ſi fundo. §. fin.

l Forma.] quæ eſt vt ubi ipſe emptor forum habet, defendatur per ſe vel per alium, vt ff. de iudi. l. venditor.

SI quis.] CASVS. Fundum ad me pertinentem non tuo nomine ſed alieno poſſediſti, quem petere volui. feci te citari, dicebas dominum non te eſſe, quid iuris ſit, quæritur? Reſpond. quòd dabuntur tibi induciæ, vt domino denuncies, vt veniat, vel ſufficientem pro ſe dirigat reſpōſalem ad locum in quo ſita eſt poſſeſſio. Si autem venire noluerit, iudex legitimis edictis propoſitis faciet eum citari, & ſi in eadem voluntate perſeuerauerit, lit. cont. quaſi contra abſentem interrupta præſcriptione ex die quo poſſeſſor ad iudicium vocatus eſt, ſummatim de ea cognoſcet, & me mittet in poſſeſſionē fundi, ſalua tibi reuerſo de proprietate quæſtione.

Habere multipliciter dicit.

Quolibet

a Quolibet modo.] vt commodatarius rei immobilis, vel colonus, vel inquilinus qui non habet ius in re. Et dic idem in eo qui habet ius in re: vt in feudatario, emphyteuta, vel fructuario, vel quocunque modo teneat nomine alterius ſm Io. Sed alij, vt I. & P. dicunt aliud eſſe in eo qui habet ius in re, vt in feudatario, emphyteuta, creditore, & fructuario, ſuperficiario, & ſimilibus: vt ipſi nō poſſint dominum nominare in iudicio: nec liberantur hoc faciendo, ſed defendere coguntur reſpectu iuris quod habent. Nam & vir ſi in dotem agit vel defendit, principaliter agere vel defendere dicitur rōne iuris qđ habet, vt ff. de re iu. l. ſæpe, §. ſed ſcientibus. Itē fructuarius reſpectu iuris quod habet in re, tenetur ad exhi. vt ff. ad exhi. l. Celſus, §. j. Itē emphyteuta dicitur poſſidere vt euitet ſatiſdationem, vt ff. qui ſatiſd. cog. l. ſciēdū, §. j. ſi ergo onus euitat, & onus ſuſtinere debet circa defenſionem faciēdā. Sed an contra ciuiliter tantum poſſidētem detur rei vendicatio? quidam dicūt quod ſic, & fiat miſſio in rem pro ciuili tm̄ ſi non veniat qui defendat: & non fit pręiudicium in naturali, ff. de acqui. poſ. l. pe. in princ. ſm Io. niſi naturaliter poſſidens ſciat, & patiatur, vt ff. de re iudi. l. ſæpe, in fin. §. j Alij dicunt non teneri rei vendicatione eum qui tantum ciuiliter poſſidet, cum non habeat facultatem reſtituendi, vt ff. de rei vendi. l. officium.

mine quolibet[a] modo poſſidens immobilem[b] rem, litem ab aliquo per in rē actionē ſuſtineat: debet[c] ſtatim in iudicio dominū nominare: vt ſiue in eadē ciuitate degat, ſiue ī agro, ſiue in alia prouincia ſit: certo dierum ſpacio à iudice definiendo,[d] eoq; ad notionem eius perducendo, vel ipſe in loca in quibus prędiū ſitum eſt, perueniens, vel procuratorē mittens, actoris intētiones excipiat. Si verò poſt huiuſmodi indultum tempus minimè hoc quod diſpoſitum eſt, facere maluerit: tanquam lite, quæ ei ingeritur, ex eo die quo poſſeſſor ad iudiciū vocatus eſt ad interrumpendam lōgi temporis pręſcriptionem, conteſtata: iudex, vt pote domino[e] poſſeſsionis nec poſt huiuſmodi humanitatem ſui præſentiam faciēte, edictis legitimis proponendis eum citare[f] curabit: & tunc in eadem volūtate eo permanente, negocium ſummatim[g] diſcutiens, in poſſeſsionem rerum actorem mitti nō differet, omni allegatione abſenti de principali quęſtione ſeruata.[h] Dat. X. Kal. Augu. Baſſo & Ablabio Conſs.

In reali & perſonali actor ſequitur forum rei. Item reus poteſt conueniri in loco vbi eſt res. Bald.

III. Imppp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA.

Actor, rei forum, ſiue in rem, ſiue in perſonam ſit actio, ſequitur.[i] Sed & in locis[k] in quibus res[l] propter quas contenditur, conſtitutæ ſunt, iubemus in rem actionem aduerſus poſsidentem moueri.[m] Dat. X. Kal. Iul. Arcadio & Bautone Conſs.

ADDITIO. Vide de hoc Bart. in l. Pomponius, §. ſi is qui precario, vbi de hoc etiam per glo. magnam in fin. ff. de acqui. poſ. & quærit etiam gloſſ. ſuper rubr. ff. de rei ven. & eſt caſus in l. cuiuſcunque, §. j. ff. de vſufruct.

Poſſeſſor rei mobilis, an poſſit domino denunciare.

b Immobilem.] pro mobili non poteſt domino nunciare: ſed res deponitur ſi ſuſpecta perſona ſit, & agitur, ff. qui ſatiſ. cog l. ſi fideiuſſor, §. ſi. & in hoc caſu, ſ. immobili loquitur. d. l. officium. ſed hodie idem in re mobili, per auth. qua in prouincia. ſ. vbi de cri. agi oportet.

ADDITIO. Dic quod illa auth. loquitur ī alio caſu. Pau. hic.

c Debet.] id eſt poteſt, vt ff. an per alium cauſa app. l. fin. vel debet ſi nunquam facturus eſt.

d Definiendo.] forte ſecundum legem. ſ. de dila. l. j. vel ſecundum authen. qua in prouincia. ſ. alleg.

e Vt pote domino.] id eſt eo qui dominum nominauit. ſed verius pro vero domino pone.

f Eum citare.] ſcilicet nominantem. Tu dic dominum, vt euidenter dicit litera, quòd dominus nunc primo citatur.

g Summatim.] nam poſſet petere rem per calumniam: & ideo fit hęc ſummaria cognitio, an ad eū pertineat, vel non. ſic & j. de bo. aucto. iud. poſ. authen. & qui iurat, & ff. de Carb. edic. l. 3. §. cauſæ.

h Seruata.] immo & de poſſeſſione, vt j. de præſcript. xxx. an. l. ſi quis emptionis, § pe. econtra videtur quod nec ad proprietatem, vt ſ. de iud. l. properandum. §. ſin autē reus, quæ ſunt contra. Sol. vt ibi in l. properādum. Sed vſque ad quod tempus auditur de proprietate? Rñ. vſq; ad x. an. inter præſentes, & xx. inter abſentes. nā poſtea res erit vſucapta ſiue præſcripta: quia iuſte poſſidet, qui auctore prætore &c. vt ff. de acqui. poſ. l. iuſte. nec diſtinguitur, vtrū res fuerit abſentis, vel alterius. Aliud autē eſt in noxali actione, nam ſtatim efficitur dominus accipiens, ſi primo poſſeſſor erat dominus, vt ff. ſi ex nox. cau. aga. l. 2. in fine, & de noxa. ac. l. & generaliter, & idem dicimus in cauſa damni infecti quod in noxali: ſed in actione perſonali vſque ad xxx. ann. dicimus audiēdum volentem recuperare poſſeſſionē, cum nec poſſideat miſſus, vt ff. de acq. poſ. l. 3. §. ſi. niſi miſſus eam vendiderit, vel in ſolutum acceperit per iudicem. Item an ſtatum miſſus poſſideat, vel demum poſt annum? M. & Azo, ſtatim ſed P. & B. poſt annum, vt plene dices, j. de præſcrip. xxx. an. l. ſi quis emptionis, § pe. ſed hoc quā lis non eſt quaſi cōteſtata, at hic erat quaſi conteſtata. Accurſius.

Dicas quādo miſſio in poſſeſſionem fit ante li. conteſt. & tunc audit de poſſeſſione & proprietate, vt d. l. ſi quis emptionis. §. pe. quāque fit poſt li. cōteſta. vel quaſi: & tunc non auditur de poſſeſſiōe, ſed de proprietate, vt hic. quandoque fit poſt definitiuā ſententiā, & tunc non audit nec de proprietate nec de poſſeſſione, vt d. l. properandū, §. ſin autē reus & j. quo. & quādo iud. l. conſentaneū. Bal.

f Cōcor. c. ſane, extra de for. compe.

Actor.] CASVS. Tu Bonon. equum tuum quem poſſidebat Mutin. petere voluiſti: vbi conueniēdus ſit, quæritur? Reſp. quod ibi vbi domicilium habet. ſ. Mutinæ, licet Azo contra. l. vbi res eſt. Si autem res ſit immobilis, puta fundus quem petere voluiſti, & apud Rhegium ſit fundus: & Mutinæ vbi domicilium habet, & apud Rhegium vbi poſſeſſio conſtituta eſt, petere potes.

i Sequitur.] vt ſ. de iuriſdi. omn. iud. l. 2.

k Sed & in locis.] q. d. non ſolum ibi vbi habet domicilium.

l Res.] ſ. immobiles fere ſecundum omnes. Sed Azo cōtra, quia hic dicit indiſtincte, & per id quod eſt. ff. de iudi. l. quod legatur, §. ſin autem, & pro eo in eo. titu. l. ſed & ſi ſuſceperit, §. fin. ſed certe ſm H. in mobili aliud videtur dicendum. ſ. quod ſufficiat ſatiſdare iudicio ſiſti in ſuo foro: vt ff. de offi. præſi. l. ſenatus, & ff. qui ſatiſ. cog. l. ſi fideiuſſor, §. fin. niſi in cauſa vbi ſufficit nuda cautio propter priuilegium legationis, vt ff. de iudi. l. 2. §. penult. Vel loquitur ibi cum perſona ſuſpecta non erat, aliàs ſatiſdabit, vel res deponi debebit, vt d. l. ſi fideiuſſor, §. finali. Alij dicunt ibi primo litem conteſtari, vbi res eſt: & poſtea ſatiſdari, quod poſſet eſſe verum, ſi actio eſſet tempore peritura, vt d. l. ſenatus. Sed quid ſi reali te conuenio hic vbi habes domicilium, & res eſt alibi: quis executioni mandabit? Reſpon. iudex illius loci vbi eſt res ex denunciatione huius, ſicut fit in vera definitiua, vt ſ. de iudi. l. properandum, §. ſi autem reus, & ff de re iudic. l. à diuo Pio, in princip. & vera interlocutoria, vt ff. de bo. aucto. iud. poſ. l. cum vnus, §. finali. Item in cuius electione eſt, in loco domicilij, vel vbi res eſt, eligere forum? Reſpon. actoris, vt ff. de iudi. l. 2. §. plane & ſi perfecta. Acc.

i Subaudi ſntam latam pro actore. Pa.

k Iſtā glo, ſemper allegatur quod quādo quis habet plures iudices ſub quibus poteſt cōueniri: electio eſt actoris eorum quo cōueniat, probatur in l. fin. ſ. de iu. om. iud. & j. de pſcrip. lōgi tem. l. ſi. Paul. de Caſt.

VBI

VBI DE HAEREDITATE AGATVR, vel vbi hæredes ſcripti in poſſeſſionem mitti poſtulare debeant.

De hoc finis.l.& vbi ſcripti &c.de hoc principium. l.

Llic.] CASVS. Pro hęreditate ad te ptinēte contra poſſeſſores hæreditatis interdictum quorum bonorū intentaſti.in iſto poſſeſſorio iudicio vbi mitti debeas ī poſ. rerum hæreditariarum, quæritur? Reſpon. ꝙ ibi vbi res hęreditarię ſitę sũt. Si autē peti. hæred. contra eos intentaſti: vbi domicilium habent,& vbi hæreditas eſt,eos conuenire poteris: ſed & vbi degunt, quòd intellige maxime: quia idem eſt, ſi ibi non degunt.

a Illic.] & à iudice illius loci, in cuius territorio ſunt,vt ff. de iuriſ.omn. iud.l. fi.& dixi. ſ̄.ti.prox. l. finali.

b Poſtulandū eſt.] per interdictū quo.bo.vt ff. quo.bo.l.j. in princ. vel per officium iudicis,vel per condic. ex lege quæ eſt ī. de edic. diui Hadria. toll.l.fi.

c Degit.] maxime ſi ibi degit,nam idē ſi ibi non degit vbi ſunt res: quia poterat cōueniri vbi sũt res, ad inſtar meræ realis,vt ſ̄. tit.j.l.fi. & arg. ſ̄. vbi de poſ. agi opor.l.j.cum hęreditatis petitio ſit & in rem, non ſolū in perſonam, vt ī. de peti. hær.l.hæreditatis.

VBI DE RATIOcinijs tàm publicis quàm priuatis agi oportet.

TITVLVS XX.

VBI DE HAEREDITATE agatur, vel vbi hæredes ſcripti in poſſeſſionem mitti poſtulare debeant.

Siue agatur edicto diui Hadriani, ſiue petitione hæreditatis: agi debet vbi eſt res. Item petitio hæreditatis poteſt moueri in loco domicilij hæredis. h.d.Bal. Vel ſic, & clarius: Iudicium poſſeſſorium vbi res ſunt ſitæ, iudiciū vero petitorium etiam in domicilio conuenti poſſunt agitari. Sali.

I. Impp.Valer.& Gallienus. AA.Meſſalæ.

Illic [a] vbi res hęreditarias eſſe ꝓponis, hæredes in poſſeſſionē rerum hæreditariarū mitti poſtulandum [b] eſt. Vbi autem domicilium habet qui conuenitur: vel ſi ibi vbi res hereditariæ ſitæ ſunt,degit, [c] hæreditatis erit controuerſia terminanda.Dat.VII. Kal. Maij.Seculari & Donato Conss.

TITVLVS XXI.

VBI DE RATIOCINIIS tàm publicis quàm priuatis agi oportet.

De adminiſtratione priuata ibi debet ratio reddi,vbi adminiſtratio geſta eſt.Bal.& Sali.

I. Impp.Diocle. & Maxim.AA. & CC.Gerontio.

Cum qui aliena negotia ſiue ex tutela, ſiue ex quocunq; alio titulo [d] adminiſtrauit: [e] vbi hæc geſsit,rationem [f] oportet reddere. Dat. VII.Kal. Aug. Annibalione & Aſclepiodoto Conss.

Cum qui.] CASVS. Tutelam alicuius pupilli,vel adulti curam adminiſtraſti, finita tutela vel cura,vbi conueniri debeas, quæritur? Reſp. non ibi vbi domicilium habes, ſed ibi vbi adminiſtraſti,puta ſi fueris Mutin. & Bononiæ curam vel tutelā adminiſtraſti. Bon. es conueniendus,& illuc tranſmittendus ſi alibi habes domicilium.

d Titulo.] vt argentarius, vel procurator, vel quocūque modo: vt hic,& ff.de iud.l.hæres abſens,§.j.& l.argentarium,& de procu.l.neque,& de conditio. & demonſtra. A l.cum ſeruus,§.j.

e Adminiſtrauit.] ff.de iudi.l.hæres abſens.

f Rationem.] redditur ratio villicationis, vt inſtit. de obli.quæ ex quaſi contract.§.ſicut autem.Sed an debeat tranſmitti ſi ibi nō inueniatur? Quidam quòd ſic,& ſic ſpeciale: vel non ſpeciale, quia & idem in contractibus fit quandoq;,vt d.l.hæres,§.j.diximus. In l.autem ſequenti cōſtat quòd fit tranſmiſſio.

Ibi debet reddi ratio publicæ adminiſtrationis, vbi adminiſtratio geſta eſt: quia ibi habilius inſtructio ſufficiens habetur, & veriſsima poſſunt teſtimonia monſtrari. Bal.

II. Impp. Honor.& Theod.AA. Macedonio magiſtro militum.

Nemo [g] poſt depoſitū cingulum [h] ſuæ priuatæ vitæ redditus, ob negocium quod militiæ cauB ſa eſt ei exortum, præſtandi ratiocinij gratia eius numeri in quo militauit, vel quem ipſe geſsit, à quocunq; [i] pulſatus,fori ꝓſcriptionibus vtatur. vnūquemque enim ſuper huiuſcemodi cauſis publicis, quas dum militaret, exercuit, vel ſuper ratiocinijs militaribus per quæ ſuos contubernales afflixiſſe aſſeritur, [l] in militari [m] oportet iudicio reſpōdere: C in quo & inſtructio ſufficiens, [n] & nota teſtimonia, & veriſsima poſſunt documenta præſtari. Dat. II.Id. Iun. * Conss.

Nemo.] CASVS Aliquis conſtitutus ad subminiſtrandum militibus ſtipendia, minus q̄ recepit impendit, ſi finita adminiſtratione ſi appareat eum male adminiſtraſſe, vbi cōueniri debeat, quæritur? reſpon.ꝙ non vbi domicilium habet,ſed vbi adminiſtrauit,ſcilicet ſub magiſtro militū ſub quo tempore adminiſtrationis militabat,& hoc ſine fori præſcriptiōe vel exceptione, vt ſi dicat ſe non eſſe conueniendum vbi adminiſtrauit,ſed vbi domicilium habet, nō audiatur.

g Nemo.] ſuperiori l.de priuato,hæc de publico dicit. Acc.

h Cingulum.] fuerat enim electus ſuper aliqua profeſſione militum vel negotiatorum,vt ſ̄. de iuriſ.omn. iud.l.fi.

i Quocunque.] id eſt idoneo ad petendum.

k Fori.] vt dicat ſe non conueniēdum ſub eo iudice ſub quo conueniuntur alij de illa militia.

l Aſſeritur.] quia multa pro expenſis ab eis accipiebat, & eis parū præſtabat.

m In militari.] hodie adiungitur epiſcopus, vt in auth. vt iud. ſine quoquo ſuffra.§.neceſſitatē, col. 2. & de coll. §. ſuper hoc,col.ix.

TITVLVS XXII.

VBI † CAVSA STATVS agi debeat.

† aliàs, vbi cauſas ſtatus agi oporteat.

Si ſeruus aufugit à domino ad aliā prouinciam,cauſa poſſeſſionis tractatur eodem loco, ſed cauſa proprietatis examinatur coram iudice vnde aufugit.h.d. ſecundum Iac. de Aret. Bal.

I. Imp.Alexander.A.Aurelio Ariſtocrati.

D Ea quæ à te, cum tibi ſeruiret, [o] fugit, & in aliam prouinciam ſe contulit, liberta-

n Sufficiens.] ſic ſupra quando impe.inter pupil. & vid. l.j.in fin.j.reſp.& in auth.vt om.obe.iu.§. hæc conſiderantes,col.v.

VBI CAVSA STATVS AGI DEBEAT.

Ea quæ.] CASVS. Si ancilla tua à te fugiēs & in alienam prouinciam ſe conferens,aſſerit ſe liberā: vbi cā ſtatus agi debeat, q̄rit? Rū.ꝙ nō ibi vbi eā deprehēdiſti, ſed ibi vbi ſeruierat añquā ſe in fugā ſcōſulte reciperet.

o Seruiret.] id eſt eſſet in poſſeſſione ſeruitutis.

Vindicans.

a Vindicans.] id eſt in libertatem proclamans poſteaquam conſtiterit eam eſſe poſſeſſam in ſeruitute.
b Non iniuria.] ſed de iure.
c Receſſit.] niſi diu.i.x.an. morata eſt in poſſeſsione libertatis bona fide.i. putans ſe liberam iuſtis rõnibus ducta, vel iniuſtis rationibus. xxx.an. vt ff. de acqui. poſ. l.3. §.ſi ſeruus, & l. per eum, §.j.& ff. qui & à quib. ma. li. l. ſi cũ fideicommiſſa, §. Ariſto. & ad hoc. ff. de libe. cau. l. liberis, §. fin. & l. igitur ſciendum eſt, & j. de præſcrip. long. tem. quæ pro lib. l. j & ij. & j. de liber. cau. l. ea quæ, & j. de prob. l. vis eius, & de ſer. fug. l. cum ſeruum. Acc.

Libertas quanto tẽpore præſcribitur.

† Cõcor. gloſſ. 2. in c. de ſeruorum, extra de ſer. non ordinan.

tem ſibi vindicans, [a] non iniuria [b] eo loco † litigare compellẽda eſt, vnde quaſi fugitiua receſsit. [c] Ideoq; remittere eam in prouinciam in qua ſeruiuit, præſes prouinciæ qui eo loco ius repræſentat, curæ habebit: [d] ſed non vbi deprehenſa eſt, audiri debet. [e] PP. XIII. Kal. Sept. Pompeiano & Peligno Conſs. B

Procurator Cæſaris non eſt iudex competens in cauſa ſtatus. Paul. de Caſt.

II. Imp. Decius. A. Felici.

PRocuratores noſtros [f] ſtatus [g] cauſas examinare non poſſe, omnibus notum eſt. [h] PP. Kalend. Decembr. Decio. A. II. & Grato Conſs.

Quando ille qui dicitur ſeruus, eſt in poſſeſsione libertatis, debet conueniri vbi eſt: & illud dicitur eius forum. h. d. cum l. ſeq. Vel ſic: Etiam in cauſa ſtatus actor ſequitur forum rei, licet actor ſit ſenator. Salic.

C

III. Impp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Zenoniæ.

SI in poſſeſsione libertatis conſtituta es: cum in ſtatus etiam quæſtione actor rei forum ſequi debeat: ibi cauſam liberalem agi oportet, vbi conſiſtit quæ ancilla dicitur, licet ſenatoria dignitate actor decoretur. [i] Dat. II. Id. Maij. AA. Conſs.

IIII. Iidem. AA. & CC. Siſinnæ.

d Habebit.] cognoſcendo primo & pronunciando ſup poſſeſſione: non per vnde vi, vel vti poſſi, interdictum, cũ ſit res mobilis. Itẽ quia nec dicit q ſeipſam poſſideat, ſed ſit hoc officio iudicis, vel interdicto vtrobi. Ibi ergo quæritur & pronũciatur de poſſeſſorio: ſed petitorium ſeruatur in loco vnde aufugit: & ſic diuiditur cauſæ continentia, & ſic eſt contra s. de iud. l. nulli.
e Debet.] in petitorio.

PRocuratores.] CASVS. Si priuatus priuato ſtatus moueat quæſtionẽ, puta dicit aliquẽ eſſe ſeruum qui ſe pro libero gerit: an procurator Cæſaris qui cognoſcit inter fiſcũ & priuatum, cognoſcere poſſit, quæritur? reſpon. q nõ. vel dic q ſi inter fiſcum & priuatum de ſeipſo &c.
f Procuratores noſtros.] ſcilicet Cæſaris.
g Status.] ſ. ingenuitatis.
h Notum eſt.] inter duos priuatos inuitos, ſecus inter fiſcum & priuatum, vt dicunt j. eo. l. iamdudum, quod non placet: nam nec inter fiſcum & priuatum, vt j. ne de ſta. defun. l. ſi pater. Dic ergo q in l. iamdudum, erat vice præſidis, vt s. de pe. iud. l. j Vel tertio, ſi inter fiſcũ & priuatum de aliquo ſeruo vel liberto ſit quæſtio, quia quilibet ad ſe pertinere dicit: cognoſcere poteſt. ſi inter fiſcum & hominem priuatum qui ſe liberum vel ingenuum aſſerit, tunc non poteſt, vt hic, & d. l. ſi pater. Vel quarto diſtingue quæ quæſtio eſt ſtatus: vt ſi quidem ingenuitatis, non poſſit, vt hic, & d. l. iamdudum, in fin. Et q hæc ſit cauſa libertatis, habes, j. de or. cog. l. ſi ſtatus, & d. l. ſi pater. An alterius ſtatus, & tunc poteſt, vt in prin. d. l. iamdudum, vnde valet, vt ff. eo. l. 2. & 3.

Procurator Cæſaris an poſſit cognoſcere de cauſa ſtatus.

A SI in poſſeſsione.] CASVS. Alicui mulieri in poſſeſsione libertatis conſtitutæ quæſtionem ſtatus mouiſti, vbi hæc ſtatus quæſtio agitari debeat, quæritur? reſpon. q in foro mulieris cui ſtatus quæſtio mouetur.
i Decoretur.] vt ff. de li. cau. l. liberis. §. fi.

SI ex † poſſeſsione [k] ſeruitutis in libertatẽ quis proclamet: ibi agi oportere ſtatus cauſam, vbi domicilium conſtitutum habet qui ſe dominum dicit, nõ eſt ambigui iuris. Dat. II. Non. Martij Bizantij. CC. Conſs.

Cauſa ſeruitutis & libertinitatis, quæ eſt inter fiſcum & priuatum, poteſt per procuratorem Cæſaris examinari: cauſa vero ingenuitatis pertinet ad iuriſdictionem præſidis. Bald.

V. Iidem. AA. & CC. Diogeni præſidi Inſularum.

IAmdudum à nobis ſtatutum eſt, vt ſi quæ cauſæ libertinitatis [l] & ſeruitutis [m] in prouincijs inter fiſcum & priuatos exorirentur, ad Rationalẽ [n] vel magiſtrum [o] rei priuatæ, hoc eſt vnde [p] motæ eſſent quæſtiones, remitterentur: ſi quæ vero ingenuitatis [q] eſſent, à rectore prouinciæ examinarentur. Dat. IIII. Non. Auguſ. CC. Conſs.

Etiam poſt quinquennium manumiſſus, de facto poteſt prouocare in ingenuitatem: quod olim non poterat niſi ex domini auxilio, hoc eſt ex gratia Cæſaris. h. d. Vel ſic: Contra ſtatũ non præſcribitur ſpacio quinquennali: ſed pro ſtatu ſic: vt in glo. Bald.

VI. Imp. Iuſtinianus. A. Mennæ. præfecto prætorio.

IN litibus ĩ quibus vtrũ ingenuus, an libertinus

SI ex poſſeſſione.] CASVS. Ex poſſeſsione ſeruitutis proclamaſti in libertatem, vbi cauſa ſtatus agi debeat, quæritur? reſpon. q ibi vbi conſiſtit qui ſe dominum dicit.

† Cõcor. gl. 2. in c. 2. extra de ſeruis nõ ordi.

k Si ex poſſeſſiõe.] hæc l. eſt contra ad ſuperiorem, & eſt idem in d. l. liberis, & j. de li. cau. l. eam quæ, & ff. de proba. l. circa, & l. ſi quis liberum.

IAmdudum.] CASVS. Inter priuatum & fiſcũ de quodam ſeruo vel liberto erat quęſtio: quia priuatus dicebat eũ eſſe ſeruum ſuũ vel libertum: econuerſo fiſcus ſuum eſſe dicebat: an procurator Cæſaris de iſta cã cognoſcere poſſit, quæritur? reſpõ. q ſic. Si autẽ fiſcus dicat aliquem eſſe ſeruum ſuum, econuerſo ille aſſerat ſe ingenuum, quis cognoſcere de cauſa debeat, quęritur? Reſpon. quod præſes prouinciæ.

† Cõcor. gl. 2. in fi. in ca. 11. extra de ſer. non ordinan.

l Libertinitatis.] hic agebat vice præſidis, vel aliter vt modo dixi in l. 2. huius tituli.
m Et ſeruitutis.] puta quia fiſcus vocabat aliquem ad ſeruitutem, & ille dicebat ſe manumiſſũ à fiſco, vel ab eo cui ſucceſſit fiſcus, at in ſequenti reſpõſo dicebat ſe ingenuum, cum ad ſeruitutem vel libertinitatem vocaretur. D
n Rationalem.] hic agebat vice præſidis, vel aliter vt modo dixi in l. ij. huius tituli.
o Vel magiſtrum.] vel pro id eſt.
p Vnde.] id eſt de quo eſt quæſtio an poſſint cognoſcere. Accurſius.
q Ingenuitatis.] ſcilicet inter fiſcum & priuatum, vt j. ne de ſta. defunc. l. ſi pater, & s. eod. l. procuratores, & de pe. iudi. l. placet. j.

IN litibus.] CASVS. Hominem ingenuum vt ſeruum poſſediſti, de facto cum manumiſiſti, an elapſo quinquennio in ingenuitatem proclamare poſſit, quæritur j. reſpon. q ſic, licet olim contrarium obſeruaretur ſine principis beneficio ſuper hoc impetrato & obtento: & poſt quinquennium de cauſa iſta cognoſcat ipſe præſes: nec refert an fuerit clariſſimus, vel non, qui tal[illegible] fuit paſſus quæſtionem.

Præſcri-

a Præſcriptionem.] aliàs, dimenſionem.
b Diuino.] id eſt reſcripto conceſſo per principem.
c Veteres leges præcipiebant.] olim enim ingenuus de facto manumiſſus non poterat in ingenuitatem proclamare vltra quinque annos, niſi auxilio principis: vt hic in princ. & ff. ſi liber. inge. eſſe di. l. 2. §. j. & ij. quod corrigitur, vt hic ſubijcit, & ar. infra de præſcript. long. tem po. quæ pro lib. l. ſi. Item videtur corrigi totus titul. infra ne de ſta. defun. per iſtam. l. Sed illa loquitur de defuncti ſtatu: hic viuentis. Item hic ad bonū: ibi ad malum reuocabatur in ſeruitutem. Accur.

* dimenſionem,

d Clariſsima perſona.] ſcilicet quæ ad ingenuitatem prouocat, vel cōtra quā ſit prouocatio.
e Super tali conditione] ſ. quæ ad ingenuitatem prouocat, vel contra.

ſit aliquis, quæritur, quinquennij præſcriptionē [a] * (poſt quod diuino [b] adiutorio opus eſſe veteres leges præcipiebāt [c]) in poſterum ceſſare ſancimus: & huiuſmodi lites etiam poſt memoratum tempus ad exemplum cæterarum, vel in prouincijs apud earum moderatores, vel in B hac alma vrbe apud competentes maximos iudices examinari. Quod etiam ſi clariſsima perſona [d] ſuper tali conditione [e] vel etiam ſeruili quæſtionem patiatur, tenere cēſemus. Dat. III. Non. Auguſt. ✱

TITVLVS XXIII.

VBI QVIS DE CVRIALI VEL COHORTALI, ALIAVE CONDITIONE CONVENIATVR.

Si curialis vel cohortalis à curia aufugerit, poteſt per eos à quibus fugerit, propria auctoritate capi vbicunque reperitur, & conuictus reduci per iudicem ad priſtinum ſtatum. h. d. Bald. Vel ſic: Curialis vel cohortalis fugiens poteſt capi, & agitur cauſa poſſeſſionis vbi capitur: de proprietate vero ad locum vnde aufugit, remittitur ſecundum Iac. But. & Salic.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Floro. P. F. P.

SI quis vel curiæ, vel officijs iudicū, aut alijs quibuſcunq; corporibus obnoxius, [f] intra prouinciam ab his [g] erit, quos aufugit, comprehenſus: [h] non expectata eiuſdem iudicis notione, ſub C quo per ambitum [i] cœperat militare, [k] penituſque emendicati honoris præſcriptione ſubmota, à iudice [l] qui in locis aditus fuerit, audiatur: [m] manifeſtarumq; rerum probatione conuictus, eorum ſocietati, quos declinauerat, aggregetur. Dat. XII. Kalen. Aug. Mediolani, Cæſario & Attico Conſs.

VBI QVIS DE curiali, vel cohortali, aliave conditione conueniatur.

SI quis] CASVS. Nuncius vel procurator: vel executor cōmunis Bonon. in ciuitatem Mutinen. ſe cōtulit: & ſub magiſtro nūciorum militare cœpit, ibi comprehenſus, ſub quo iudice conueniri debeat, quæritur? Reſpon. quòd in territorio illius ſub quo captus eſt: non expectato eo ſub quo militare cœpit: & conuictus ſocietati corū quos declinauerat, congregetur. No. ex hac l. in fugitiuo regulam. Vbi te inuenero, ibi te iudicabo, & eſt ſpeciale propter fugam, ſecundum glo. & Bald.
f Obnoxius.] in aliqua ciuitate.
g Ab his] vel procuratoribus eorum.
h Comprehenſus.] in alia ciuitate. Sic ergo ſpeciale eſt hic, vt liberam perſonam quis ſua auctoritate capiat, ſic & j. de decu. l. generali, li. x. & ff. quæ in frau. cre. l. ait prætor. §. ſi debitorem. Et eſt ratio, quia ſicut ſeruum in fuga conſtitutum adhuc dominus poſſidet, vt ff. de acq. poſ. l. rem quæ nobis, & l. 3. §. Nerua, & §. ſi ſeruus, ita & hunc. Et ſic non videtur capere quod ſit alienum, ſed retinere quod eſt ſuum. Item capit hic vt ſubijcit, vt ad iudicem deducat, qui cognoſcat, & iuſtitiam exhibeat, & ſic non eſt contra s. de Iudæis. l. nullus.

Perſonam liberā qnque poſſumus propria auctoritate capere.

A i Per ambitum.] id eſt malum deſiderium.
k Militare.] in militia inermi: vt quia apparitor, executor, ſcriptor, & primiſcrinius: ſecus autem in militia armata, vt j. l. prox. & in hoc differt. Itē & in hoc, qa hic aufugit, in ſequenti non aufugit, ſed dicitur debere eſſe de curia, vel cohorte, vel corpore. Acc.

Militia q̃dā eſt inermis.

l A iudice.] quolibet q ordinarius ſit I eo loco vbi eſt comprehēſus. Et ſic no. Vbi te inuenero &c. & pp hmōi fugam. Sed quid ſi ille ordinarius erat ſub quo militabat? Reſpō. ēt ſub eo pōt qō hæc ꝑponi. nō enim vetat hæc l. ſed dicit illū cognoſcere in cuius territorio eſt captus, non expectato eo ſub quo militabat. Itē qua actione petitur, cū ſit libera perſona? Reſpō. officio iudicis, vel vtili in rē cā adiecta, vt ff. de rei ven. l. j. §. j.

Perſona libera qua actione ē petenda.

m Audiat.] & expediat vſq; ad tres mēſes hæc cā, vt j. de decu. l. generali, lib. x.

Homines obnoxitati, vel qui pro exactionibus vel concuſsionibus conueniuntur, non poſſunt fori præſcriptionem opponere, niſi ſint milites armata militia: vel eis ſpecialiter ſit conceſſum. Bal.

II. Impp. Theod. & Valentin. AA. Cyro. P. P.

HAc ꝑpetua lege ſancimus ꝓuincialibus iudicijs non poſſe fori præſcriptionem opponere eos qui ad curias vocantur, [n] vel cohortalibus [o] deberi dicuntur officijs, vel alijs corporibus obnoxij ſunt: eos etiam, [p] qui ſuper exactiones vel concuſsiones [q] perpetraſſe firmentur: exceptis videlicet his qui armata [r] militia ꝑditi ſunt, vel aliàs ſpeciali beneficio principali ſeſe defendunt: ita tamen, vt cui ex militaribus viris curię nomen [s] vel cohortalis officij quęſtio ingeratur, rector prouinciæ ſuper eius nomine D tàm ad ſedem tuæ magnificentiæ, quàm ad magiſteriam [t] vel cōpetētem

HAc perpetua.] CASVS. Si adſtrictus curiæ, ab offō ſibi deputato ſe ſubtraxit, vel actor aliqs de negocio alicui metū, vt ab eo aliqd extorqueret, intulit: ſi de his qō mota fuerit, qs cognoſcere debeat, q̄ritur? Rñ. ꝙ pſes ꝓuinciæ, nulla fori pſcriptiōe opponēda, niſi miles fuerit, vel principis bñficio fuerit munitus quo min' ſub pſide cōueniaē: qb. cau. à pſide ꝓuinciæ aliquid ꝓfertur ꝙ ad magiſtrū militū qō terminanda referaē, & hoc ī prima & ſecūda parte. In tertia dicit ꝙ ſi aliqs publicis pſtationibus vel debitis obnoxius inueniatur, nulla gaudeat fori præſcriptione quin ſub præſide conueniatur, niſi principali priuilegio muniatur: aut præfecti vel præſidis nullo modo declinet examen, & hoc in tertia. Si qui autem huius l. contēptores fuerint inuenti, à præſide prouinciæ puniātur.
n Vocantur] id eſt reuocantur. (curialeſq.
o Cohortalibus] cohortales erāt magis cohortati quàm
p Eos ēt.] repete nō poſſe &c. Et dic qđ ſuperexactū ē, reſtituiē ī duplū ſine vi ablatiua, aliàs ī triplū, vt j. de ſuperexac. l. j. li. x. & ff. de publica. l. licitatio, §. qđ illicite.
q Vel concuſsiones.] quas fecerunt dum erāt in officio.
r Armata.] ſuper quibus non poteſt inijci manus.
s Curiæ nomen.] quia dicitur curiæ adſtrictus.
t Ad magiſteriam.] id eſt magiſtrum militum.

Poteſta-

[a] Poteſtatem.] vt condemnet, ipſe tamen præſes cognoſcet: ſed certe immo narrando factum vt cauſam audiāt & exequantur. Acc. A
[b] Prouinciali.] ſubaudi, à. nam ſunt ablatiui.
[c] Euentum.] idest ſententiā ſuper eo de quo impetunt.
[d] Opponere.] etiā ſi præditi ſint arma militia; vt ī. in quib. cau. mi. fo. præſcrip. l. j. circa princ. & quod ſubijcit, præter eos &c. non excipit de præcedentibus, ſed ad ſubſequētia refertur: quaſi diceret, cæteros præter eos &c. Vel dic excipi illos quos ſupra excipit: ſcilicet milites armatos.
[e] Præter eos.] vel eſt hic §. vel infra cæteros &c. & ſecūdum primum nō refertur ad proximū.
[f] Cæteros.] reſpicit vel infra vel ſupra.
[g] Sententiam.] cum lis erat conteſtata: vel verius de pœna contumaci imponēda dicitur, vt ff. ſi quis ius di. non ob. l. j. & ſic falſa eſt nota quā quidam hic faciunt, ꝙ ſentētia ante litē conte. fertur. [t] Not. etiam hic ordinariū non recuſari: vt & ſupra de iudi. authē. ſi vero contigerit.

[m] Seu crimine.] quoniam voluntatem nocendi adeſſe oportet. ī. ad leg. Cor. de ſica. l. j.
[n] Deprehenſus.] ſecus ſi conuictus, ſed non deprehenſus: quod nō placet: imò idem vtrobique, vt ff. de ri. nup. l. palam, §. quæ in adulterio.

referat poteſtatem:[a] vt hi qui velut debiti poſtulentur, prouinciali[b] iudicio deſtinati ibi euentum[c] iudicij expectent, vbi iura moueri præcipiunt huiuſmodi queſtiones.

¶ Super publicis autē functionibus & debitis nemini liceat fori præſcriptionem opponere,[d] præter eos[e] qui ſpecialiter excepti ſunt. B

¶ Cæteros[f] excelſe tuæ ſedis, & rectorum prouinciarum in quolibet negotio declinare minimè poſſe iudicium decernimus: ita, vt qui tam ſaluberrimam legem pertinaciter violare tentauerint, ſciāt à moderatoribus prouinciarum aduerſus ſe tanquā contumaces ſententiam[g] proferendam. Dat. XII. Kalend. Octobr. Cyro. V. C. Conss. C

[t] Guliel. de Cugno ſic intelligit, ꝙ etiā definitiua ſnīa profeſatur in cōtumacē in caſibus hic poſitis: quod ſequitur hic Bar. & dicit menti tenendū.

VBI SENATORES &c.

Vicunque.] CASVS. Si clariſſimus aliquis virginem rapuerit, vel fines inuaſerit, vel in aliquo crimine deprehenſus fuerit, vel crimen committat, nulla fori præſcriptione opponenda puniatur à præſide prouinciæ in qua deliquit: quia omnem dignitatē huiuſmodi crimen excludit.

[h] Quicunque.] prima, in clariſsimis & criminalibus tantū. Secunda, in ciuilibus & clariſſimis & ſuperioribus. Tertia in criminalibus & ſpectabilibus & ſuperioribus.

TITVLVS XXIIII.

VBI SENATORES VEL clariſſimi ciuiliter vel criminaliter conueniantur.

Qui occaſione criminis cōuenitur, occaſione dignitatis non illuſtris priuilegio fori non vtitur. h. d. Vel ſic: Reatus excludit omnem honorem. h. d. Bal. Vel ſic: Dignitas clariſſima nō prodeſt quo minus clariſſimus conueniatur vbi deliquit. Salic.

I. Imp. Conſtantin. A. ad Octauianum com. Hiſpa.

Vicunque[h] nō illuſtri,[i] ſed clariſsima dignitate tantū preditus virginem rapuerit, vel fines aliquos inuaſerit,[k] vel in aliqua culpa[l] ſeu crimine[m] fuerit deprehenſus:[n] intra prouinciam in qua facinus perpetrauit, publicis[o] legibus ſubiugetur, † nec fori præſcriptione vtatur. omnem enim huiuſmodi honorē reatus excludit.[p] Dat. II. No. Dec. Gallicano & Baſſo Conss. D

[i] Non illuſtri.] in illis enim diſtinguitur, vt ī. eod. l. quoties.
[k] Inuaſerit.] & accuſatus fuerit de crimine.
[l] Culpa.] pro qua non tantum ſicut pro dolo condemnatur, vt ff. ad legem Cor. de ſica. l. in lege.

[o] Publicis legibus.] de quibus habes inſtit. de publi. iud. per totum.
[p] Excludit.] vt ſ. de epi. & cler. l. raptores, & ī. de digni. l. quoties, lib. xij. & de dec. l. infamia, li. x. & in auth. vt omn. obe. iud. §. hæc conſiderantes, col. v. & ff. de off. præſ. l. iij. Sed contra. ī. de exhi. re. l. j. & ſ. de iur. omn. iud. l. magiſteriæ. Sed ibi de hoc dixi. Item no. ꝙ hęc l. loquitur cum criminaliter agitur: ſequ. ſ. ſenatores, quando ciuiliter.

† Cōcor. c. vl. extra de for. cōpet.

Senatores in ciuilibus cauſis poſſunt conueniri vbi habent domicilium vel maiorem partem bonorū, vel vbi conuerſantur: in vrbe vero corā ſuis iudicibus. h. d. Bald. Vel ſic: Senatores vel conſtituti in dignitate illuſtri in cauſis ciuilibus poſſunt conueniri corā ordinarijs tam Romæ coram ſuis magiſtratibus, quam in prouincijs vbi ſortiuntur domicilium, vel aſsiduè cōuerſantur. Pau. de Ca.

II. Imppp. Valens, Gra. & Valentin. AAA. ad ſenatum.

SEnatores[q] in pecuniarijs cauſis, ſiue in hac alma vrbe, ſiue in ſuburbanis degunt, in iudicio tàm prętorianæ, quàm vrbicariæ præfecturæ, nec non magiſtri officiorum (quoties tamen ad eum noſtræ pietatis emanauerit iuſſio) in prouincijs verò vbi larem fouent,[r] aut vbi maiorem bonorum partē poſſident, † & aſsiduè verſantur, reſpondebunt. Da. Ka. Mar.

SEnatores.] CASVS. Si cum ſenatore cauſam quis habuit pecuniariā, vbi cōueniri debeat, quæritur? Reſpon. ꝙ ſiue in vrbe ſiue in ſuburbio degat, ſub præfecto vrbis cōueniri poterit: & ex principis delegatione ſub magiſtro officiorū. In prouincijs aūt vbi domicilium habent, vel vberiorem partē bonorū ſuorum, conueniantur.

[q] Senatores.] qui ſuperilluſtres ſunt, vt ff. de ſenat. l. fi. Quidam habent hāc pro vltima. l. huius ti. Et not. hoc ſeruari ēt ſi ſint clariſsimi, ſecus ſi criminaliter, quia tunc diſtinguit ſint clariſsimi, an ſuper illuſtres, vt infra. l. prox.

† Cōcor. c. dilectus filius, in gloſſ. 2. in verſic. aliàs dicitur, extra de reſcrip.

Obtinentes dignitatem illuſtrē ex præcedenti adminiſtratione, in cauſis criminalibus arduis, in quibus nō admittitur procurator, ſolum corā principe, vel cui princeps commiſerit, poſſunt accuſari: à quo commiſſario poſſunt abſolui, ſed non condēnari principe inconſulto: & eorum aduerſarij de calumnia poſſunt condemnari, niſi ſimilis dignitatis exiſtant. h. d. primo. Qui vero ſunt illuſtres ex priuilegio, non ex præcedenti adminiſtratione, poterunt ſub quibuſdam iudicibus hic nominatis in vrbe, in prouincijs vero apud earum rectores accuſari: qui poterunt abſoluere, ſed non condemnare principe inconſulto. Bal. & Paul. de Caſt.

[r] Vbi larem fouēt.] idest vbi habent domicilium, vt ī. de incolis, l. ciues, li. x. & in ſcriptis cōueniuntur, & non ſatiſdāt, vt ī. de dig. lege quoties, lib. xij.

III. Imp. Zeno. A. Arcadio præfecto præt.

QVoties] CASVS. Si ſuperilluſtri vel ſpectabili aliqua criminis moueatur quæſtio, cū per procuratorem reſpondere non liceat, cognitio principis eſt, vel eius cui princeps ſpecialiter demandauerit: in iure nulla ſtandi maneat neceſsitas, ſed ſedendi inferius iudicibus paribus licentia tribuatur: & ſi obnoxius inueniatur

QVoties viro forte

patricio [a] vel expatricio, [b] vel ei quem prætorianæ [c] vel vrbicariæ [d] ampliſsimæ ſedis adminiſtratio illuſtrauit, vel conſulari viro, quem tam ordinaria [e] profeſſo, quàm ſacra noſtræ pietatis pariter ſublimauit oratio, quive magiſteriæ poteſtatis ſudoribus clarus factus eſt, vel ei qui magiſtri officiorum vel quæſtoris officio functus, aut ſacro noſtræ pietatis cubiculo præpoſitus, poſt depoſitam adminiſtrationem ſenatorio ordini ſociat' eſt, aut cui noſtra ſerenitas domeſticorum ſcholam regendam mandauit, cuive ſacros noſtri numinis theſauros, aut res priuatas noſtræ pietatis, vel ſereniſsimæ Auguſtæ noſtræ coniugis gubernandas iniunxit: poſt depoſitam videlicet adminiſtrationẽ, crimen publicum priuatumve (cui tamen non [f] per procuratorem reſpondere liceat) in hac alma vrbe [g] vel in prouincijs cõmoranti ingeratur: nullius alterius iudicis niſi noſtræ pietatis huiuſmodi eſſe cognitionem, vel ſacri tantummodo cognitoris, cui noſtra ſerenitas huiuſmodi negotij audientiam vice ſua ſacris apicibus mittendis mandauerit: [h] ita tamen, vt apud talem iudicem nullius officij [i] vel ſcholæ intercedente miniſterio, more atque habitu ſacrarum conſultationum, abſque vlla videlicet obſeruatione dierum fatalium [k] introductę cauſæ, viris deuotiſsimis ſacri noſtri ſcrinij libellenſibus ſolennia implentibus, audiantur: eo qui in crimen vocatus erit (ne quas ante probationes iniurias patiatur) ſedendi [l] quoque in aliqua ſecretarij parte, quæ iudicibus inferior, altercantibus verò ſuperior eſſe videatur, habituro licentiam.

Adeò autem tantarum honores dignitatum duximus augendos, vt ne ſacro quidem cognitori noſtro poſtquam crimen fuerit patefactum, contra huiuſmodi viros vel eorum ſubſtantias ſtatuendi aliquid concedamus facultatem: ſed hoc ſolummodo in huiuſmodi viros vice quoque principis auditori licebit, vt intentatum apud ſe crimen, ſi patefactum fuerit, ad principalem referat notionem. Vltionis autem tantis inferendę dignitatibus modus non niſi in principis reſidebit arbitrio: cum ſit certum oportere accuſatoris calumniam, reo videlicet protinus abſoluendo, [m] inconſulta quoque noſtra ſerenitate, prout leges ſanciunt, coerceri: niſi forte accuſator quoque nõ minoris quàm reus ſit dignitatis. In hoc nanque caſu ſuper coercenda huiuſmodi accuſatoris calumnia, non immerito cõſulenda erit principalis auctoritas. Viros aũt

niatur, principi eius condemnatio reſeruetur, alioquin vice principis cognoſcens ipſum abſoluat: accuſatoris calumniam etiam principe inconſulto puniendo, niſi tantæ fuerit dignitatis accuſator, quantæ & reus: quo caſu in punienda eius calumnia principis auctoritas requiratur, & hoc in prima. Alij autem illuſtres à prædictis, qui beneficio principis dignitatem ſiue adminiſtrationẽ adepti fuerint, ſi alicui eorum criminis inferatur quęſtio, præfectus prætorio vel vrbis vel magiſter officiorum ſi ſibi à principe ſpecialiter demandatur cognitio, poterit cognoſcere: ita vt accuſato ſedendi nulla pateat facultas: cuius condemnatio ſi contra eum tamẽ probata fuerit, ad principẽ referatur, hoc in ſecunda. In prouincijs autem ſi alicui illuſtri, cui dignitas ex adminiſtratione committitur, (vt differat & hoc à proximo ſuperiori) aliquid obijciatur: competens iudex abſoluat abſoluendum, nec cõdemnet ſi obnoxiũ inueniat, ſed ad principem referat eius condemnationẽ: ita tamẽ, vt ſi in condẽnando ſeu in puniẽdo inueniatur accuſatoris calumnia, diſtrictione ſupradicta puniatur, & hoc in tertia, ita videlicet ꝙ ſedendi copia ſibi non denegetur.

Patricius quis eſt.

a Patricio.] nomen eſt dignitatis, & dicitur patricius, quẽ imperator in patrẽ eligit.

b Expatricio.] qui depoſuit patriciatũ.

c Prætorianæ.] ſpectabilis eſt.

d Vel vrbicariæ.] illuſtris eſt, ſed cõſul & patricius ſuperilluſtres. Hoc teneas, quòd omnes ſunt ſuper clariſſimos, hoc eſt ſpectabiles, illuſtres vel ſuperilluſtres: vt differat à l. j. quæ de clariſſimis dicit.

Principis eſt aliquẽ ſublimare.

e Ordinaria.] nam ordini conſulum cum adminiſtratione erit aggregatus. Et nota quòd princeps aliquem ſublimat. Et nota quòd numerat quoſdam illuſtres, qui tantum coram principe conueniuntur, vel delegato & ar. ff. de Carbo. edic. l. 3. §. cauſæ, ſed contra, ff. de regul. iur. l. nemo qui condemnare: hæc ſpecialia. Vel dic quod etiam hic condemnat: ſed prius conſulto principe: in dicta Authentica, prius conſulto epiſcopo. Sed econtra

ab eo, ad hoc quòd poterit abſoluere, non condemnare: vt hic ſubijcit, & hoc vſque illuc, viros autem illuſtres &c. Sed contra ſupra ne li. po. l. j. in fi. ſed ibi in clariſsimis, hic in illuſtribus, vel ibi ſpeciale vt ſub præſide reſpondeant. Alij verò illuſtres, præter prædictos, item & prædicti, qui tantum honorem ſine adminiſtratione habent, conueniuntur Romæ coram præfecto prætorio, & præfecto vrbis, & coram magiſtro officiorum, ſi hoc ei princeps permiſerit, in prouincijs coram competentibus iudicibus vt abſoluantur, nõ damnentur ab eis, ſed ad principem referatur, & hoc dicit vſque in finem.

f Non per procuratorem.] Nam quædam ſunt crimina in quibus per procuratorem agitur & reſpondetur: vt quæ imponunt pœnam relegationis, vel citra, ſcilicet minorẽ, vt ff. an per al. um cau. ap. l. j. & infra de iniur. l. fin.

g Vrbe.] ſcilicet Cõſtantinopolitana.

h Mandauerit] id eſt delegauerit.

i Officij.] alterius quam noſtri, vel delegati à nobis. Accurſius.

k Fatalium.] quaſi dicat licet fatũ aliàs accipiat eam fatalibus diebus elapſis, vt in cauſa appellationum: hic tamen ſecus eſt, ſicut & quando princeps cognoſcit, vt infra de tempo. ap. authen. ſed lis.

l Sedendi.] ſpeciale propter nobilitatẽ, vt ſedeant, & non dicant, ſecus ſi dicant, vt infra §. ita, & ſupra de offi. ci. iud. l. prima. & de offi. diuer. iudi. l. fi. & in authentic. vt ab illuſtribus & qui. colla. v.

Nobilibus conceditur, quod alijs denegatur.

m Abſoluendo] qui poteſt abſoluere, nõ poteſt damnare, ſic in authen. vt cle. apud propri. epi. conue. §. penul. col. vj.

Abſoluere qui poteſt, qui damnare non poteſt.

Damnati qui abſolui t.

econtra regula eſt vera, qui poteſt damnare, & abſoluere, vt ff. de re iudi. l. 3.
[a] Illuſtres.] ſine adminiſtratione.
[b] Codicillis.] ideſt literis ab imperatore ſibi commiſſis, vt aliquo honore vel dignitate gaudeant.
[c] Egiſſe.] habent enim dignitatem illã ſine adminiſtratione, ac ſi habuiſſent adminiſtrationem.
[d] Viri illuſtres.] ſine adminiſtratione.

IN QVIBVS cauſis militantes fori præſcriptione vti non poſſunt.

[e] Omnes. Domeſticos.] principum.
[f] Militia.] armata, vel inermis ſecundum quoſdam, & ſic eſt contra ſupra vbi quis de curia. vel co. l. ſecunda. Solu. vt ibi: & ſic hic non dicas de armata. Et dic quòd iſti gaudentes aliqua dignitate, ſi negotiationẽ exercent ſuper publicis functiõibus, vel ſuper publicis debitis, tãtum apud præſides prouinciarum conueniuntur & exiguntur: & excipiuntur armata militia præditi, & qui oſtendunt ſe accepiſſe vnius anni commeatum ad propriam rẽ componendam, & hoc hic dicit.
[g] Si hac.] ſcilicet præſcriptione.
[h] Occupatos.] qui ſunt de numero agẽtium, vel domeſticorum.
[i] Sociantur] ideſt ſocietatẽ cõtrahũt: aliàs negociantur.
[k] Militia.] tunc.n. conducere non poſſunt, vt infra loca. l. finali. ab his excipit poſtea, niſi forte commeatum &c. ſecundum H. ſed ſecundum Azo. vt dixi, a ſuperioribus excipit, vt intra ſpa-

illuſtres [a] in hac inclyta vrbe degentes, qui ſine adminiſtratione honorarijs decorati fuerint codicillis, [b] licet talem prærogatiuam noſtræ iuſsionis meruerint, vt quod non egerint, videantur egiſſe: [c] in criminalibus cauſis magnificæ tuæ ſedis, & illuſtriſsimæ vrbicariæ præfecturæ, necnon etiam viri magnifici magiſtri officiorum, (quoties tamen ad eius iudicium ſpecialis noſtrę pietatis emanauerit iuſsio) ſententijs reſpondere decernimus: ita vt huiuſmodi viri ſedẽdi quidem in cognitionibus dicendis minimè ſibi vendicent facultatem. ſciant autem ipſi quoque nec de ſe, nec de ſuis facultatibus iudicaturos aliquid, nec probatis criminibus (niſi prius ad noſtram pietatem retulerint) poſſe ſtatuere.

¶ Quoties autem viri illuſtres [d] in prouincijs conſtituti, non hi tamen quorũ cognitio ad noſtrã maieſtatem, vel ad iudicem vice noſtri numinis auditurum pertineat, in querimoniam fuerint criminalem vocati: & ſedendi cum celebratur cognitio, in ſecretarijs iudicantium ius conſequantur: & iudices patefactis quoque criminibus, ferendis contra huiuſmodi viros illuſtres vel facultates eorum ſententijs abſtineant, dum noſtræ pietatis ad ſuas meruerint relationes reſponſum: ſupplicio videlicet quod accuſatoribus patefacta eorum calumnia ingerendum eſt, nec apud prouinciales iudices, ſi nõ ſic (vt ſuperius dictũ eſt) ſimilem dignitatem habeant, differendo.

TITVLVS XXV.

A IN QVIBVS CAVSIS militantes fori præſcriptione vti non poſſunt.

Militantes etiam in curia principis, fori præſcriptionem non habent in publicis functionibus, vel ſi pro priuatis negotiationibus conueniuntur: niſi tempore commeatus. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Conuenti ſuper publicis debitis vel publicis functionibus, cuiuſuis ſint dignitatis, non poſſunt vti fori præſcriptione, niſi pro tempore commeatus. hoc dicit. vel niſi ſint milites armata militia. h. d. cum gloſſ. Salic.

I. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Florentio

B præfecto pretorio.

Omnes omnino domeſticos, [e] & agẽtes in rebus, & quæcunque alia prætendatur militia [f] vel dignitas, ſub moderatoribus prouinciarum pro functionibus publicis reſpondere, nulla fori præſcriptione valitura, ſancimus: ſi hac, [g] qui exiguntur publica debita, vti

C tentauerint: immo & in alijs priuatis actionibus occupatos [h] volumus reſpondere, qui vel per prouincias ſociantur, [i] vel conductorum vocabulis, cum non armata militia [k] præditi ſint, defenduntur, ſiue domorum diuinarũ, ſiue virorum potentium, ſeu cuiuslibet conditionis ſint conductores: niſi ſi forte commeatum [l] ad rem propriam componendam vnius anni inducias

D oſtenderint ſe accepiſſe: eadem forma ſeruanda in his etiam qui mercandi vel militandi ſacra beneficia meruerint: vt & ipſi rectoribus prouinciarum reſpondeant. Dat. III. Kalend. * Conſtantin. Theod. A. XVII. & Feſto Conſs.

cium non conueniantur.
[l] Commeatum.] ſcilicet à militia quam exercuerant ſecundum H. nam tunc conueniuntur. vel commeatum .i. relaxationẽ: vt non conueniantur.

VBI CAVSAE fiſcales vel diuinę domus hominumq; eius agantur.

[m] *Hominumq́.] cauſæ autem hominum diuinæ domus, ſiue ſint ſerui, ſiue coloni vel inquilini, ſiue agant, ſiue conueniantur, in ciuili vel in criminali negocio audiuntur & examinãtur apud præpoſitum ſacri cubiculi & comitem domorum vel procuratorem Cæſaris, vt infra eod. l. vlt. & l. cum aliquid. Et eſt hic notandum, quòd ſerui principis agunt, & conueniuntur: quod eſt contra regulam. Item & illud not. eſt, vt ſi actor rerum priuatarũ principis, vel procurator eius aliquem prouincialem vexauerit iniurijs, patefactũ contumelijs vel deprædationibus, qui fecit iniuriam, publice viuus concremetur, & certe vt ait P. in prædictis criminibus tanta pœna tam horribilis, tã horrenda conſiliũ non dediſſet, ſi eo tempore fuiſſet. Azo.*

TITVLVS XXVI.

VBI CAVSAE FISCALES vel diuinæ domus hominumque [m] eius agantur.

De bonis auferendis ab herede qui mortem defuncti non vendicauit, non poteſt agi niſi conuictu reus vel defunctu. hoc dicit Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Dioſcoro.

Non

NOn defenſæ [a] mortis quæſtionem, [b] apud procuratores noſtros non oportere tractari: nec bona à fiſco peti poſſe [c] priuſquam de crimine [d] conſtiterit apud eū [e] cui conuictis [f] pœnam irrogare licet, quis ignorat? Planè defunctis [g] homicidij reis, apud ꝓcuratores quoque cauſam agendā eſſe ratio permittit. [h] PP. VII. Id. Maij, Laterano & Rufino Conſs.

Cauſa quæ pertinet ad procuratorē Cæſaris, coram incompetenti iudice tractari non poteſt. h.d. Bald. Vel ſic: Procurator Cæſaris cognoſcit an quis mortem ſibi conſciuerit metu pœnæ criminis, forte propter publicationem bonorum à fiſco petitam. h.d. Salic. Vel ſic: Quando de maleficio non reſtat imponenda alia pœna quàm confiſcationis bonorum, tota cauſa venit tractanda coram procuratore Cæſaris. Pau. de Caſt.

II. Iidem AA. Ariſtæ.

NOn animaduertim[9], cur cās ad officiū ꝓcuratorum noſtrorū pertinentes, ad proconſulis notionem aduocare velis. nam cum hoc quæratur, an pater tuus mortem ſibi conſciuerit metu alicuius pœnæ, ac propterea bona à fiſco vendicari debeāt: [i] iam non de crimine, aut pœna mortui, ſed de bonis quærendum eſt. [k] Da. XII. Kalen. Octo. Apro & Maximo Conſs.

Iudex qui non poteſt facere executionem, non habet ius pronunciandi. Bald. Vel ſic. Procurator qui non poteſt pœnam deſertæ accuſationis exigere, ita nec pronunciare vt exigatur. h.d. Ia. Butr. Vel ſic: Cui denegatur executio, denegatur & pronunciatio vel, cui denegatur conſequens, denegatur & antecedens. Salic.

III. Imp. Anton. A. Heliodoro.

PRocurator meus, qui vice præſidis prouinciæ non fungitur, ſicut exigere pœnam [l] deſertæ accuſationis non poteſt: [m] ita iudicare vt ea inferatur, ſententia ſua non poteſt. Dat. X. Kal. Sept. Læto & Cereali Conſs.

Quo officio cogitur quis ad ſoluendum, eodem officio cogitur ille pro quo ſoluitur. h.d. ſecundum Iac. But. Bal. Vel ſic: Illud officium quo quis cōpellitur pro alio ſoluere, poteſt quando ſoluit, implorare vt ille pro quo ſoluit, tantundem debeat ei dare. h.d. Sal. quod no.

IIII. Imp. Alex. A. Maximæ.

CVm vendente procuratore [n] meo emiſſe te prædia dicas: preciū eorum neceſſario ſoluere debes. [o] cum his vero quibus mandantibus eadem prædia emiſſe [p] te & tradidiſſe dicis, agente te procurator meus (ſi eius audientiam elegeris) [q] cognoſcet: vt pecuniam quę precij nomine tibi debetur, & vſuras quæ fiſco ſoluendæ ſunt, [r] cōſequi poſſis. PP. IIII. Id. Octob. Maximo & Paterno Conſs.

Inter fiſcum & priuatum procurator Cæſaris cognoſcit. Salt.

V. Imp. Conſtantin. A. ad Viſum.

AD fiſcum pertinentes

Accuſationis deſertæ pœna ē quinque librarum auri.

Procurator fiſci nō poteſt fidem habere de pretio.

Caſus.

a NOn defenſæ.] id eſt non vēdicatæ. Titius conuenit Caium coram procuratore Cæſaris, dicens Caium inſtitutum à Sempronio interfecto, & non vendicaſſe necem eius: ideoque bona confiſcanda. Caius dicit ſua morte mortuum, non occiſum. De hac quæſtione, an ſit mortuus vel occiſus, non cognoſcit procurator Cæſaris: ſed primo apud præſidem ſunt accuſandi occiſores & dānandi: deinde conueniendus eſt Caius & dānandus: & poſtea ſe intromittet procurator Cæſaris. idem ſi mortui ſunt occiſores: vt iam conuinci nō poſſint, vt hic, & ff. de Carb. edic. l.2. Accur.

b Quæſtionē.] poſt mortem ergo hæredū alius accuſat occiſores, dicens hæredes non defendiſſe, & ſic ſe velle accuſare: vt & no. j. de his qui. vt indig. l.j. & l. ſororem.

c Poſſe.] ſubaudi, priuſquam, &c.

d De crimine.] extra ordinem facta accuſatione.

e Eum.] ſ. pręſidem prouinciæ.

f Conuictis.] homicidis.

g Defunctis.] homicidij reis: & ideo accuſari non poſſunt.

h Permittit.] ratio cur accuſari non poſſunt: quia non pecuniaria, ſed criminalis cauſa morte extinguitur, vt ff. ad Sylla. l. Caius. Item cōtra. j. de his qui. vt idig. l. ſi ea. Sed illa ſecundum iſtam.

NOn animaduertimus.] CASVS Teſtamētum feciſti: hæredem inſtituiſti, obijcitur hæredi ꝙ mortem metu criminis vel pœnę, tibi cōſciuiſti, an procurator Cęſaris cognoſcere poſſit, quęritur? R ñ. ꝙ cum morte criminoſi, criminis qō infirmet, cognoſcere pōt, nec ad p̄ſidem eſt referēda.

i Debeant.] vt j. de bo eo. qui ſibi mor. l.j. Accur.

k Quærendum eſt.] crimen enim morte criminoſi finitur: vt hic, & ſ. l. proxi. & j. ſi reus vel ac. mor. l.2. & 3. & ff. de pœ. l. ſi pœna, & de calu. l. in hæredem, ſed non pecuniaria quæſtio, vt ſ. l. proxi. dixi. Accur.

PRocurator meus.] CASVS. Accuſaſti, ab accuſatione deſtitiſti, an ſicut procurator Cæſaris exigere poteſt pœnam deſiſtenti inflictam à lege quinque librarū auri: ita an ſit inferenda, cognoſcere poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, & ſecundum hoc nec negatio eſt in primo verbo poteſt, nec in fine, ſed cum vtrobiq; eſt negatio, ſic intelligatur de procuratore fiſci, ꝙ ſicut nec exigere pœnam promiſerat, ſi ab actione deſiſteret: ſic nec exiget, nec an ſit inferēda, cognoſcet: & hoc, quia inter duos priuatos non cognoſcet, ſed inter priuatum & fiſcū. Not. ꝙ qui nō pōt aliquem condemnare, nō poteſt ipſum pronūciare condemnandum: & qui nō poteſt abſoluere, non pōt pronunciare ipſum fore abſoluendū, de hoc in l.j. §. ſi aduer. liber. Pau. hic.

l Pœnam.] ſcilicet legalem.

m Non pōt.] quidā habent ſine non, & hic, & in fi. & tunc eſt plana, & loquitur in procuratore Cæſaris. ſ. de pœna deſertæ accuſationis, quæ eſt quinq; librarum auri, vt ff. de præuari. l.3. in fi. Si habes, non pōt vtrobique: tunc dices in ꝓcuratore fiſci, vel et dic Cæſaris: ſed de pœna dicet quam accuſator promiſit accuſato ſi deſiſteret, vt j. ad Turpil. l. 2. hæc enim eſt inter duos priuatos, & iō non cognoſcit. Acc.

CVm vendente.] CASVS Aliquo mandante ad opus ſuum à procuratore Cæſaris p̄dium emiſti, nec de pretio ſatisfeciſti, ſatisfacere debes. an aūt ante procuratorē ad pretium quod ſoluiſti, vel vſuras quas propter morā impendiſti, mandatorē cōuenire poſſis, vel idem ꝓcurator cognoſcere poſſit, quæritur? R ñ. ꝙ ſic, ſi eū iudicem elegeris: qđ intellige cū aduerſario, nec obſtat, ſ. de iuriſdi. omn. iud. l j. & de peda. iudi. in l.j.

n Procuratore.] ſcilicet fiſci, vt patet in fin. l.

o Debes.] nec poteſt fides haberi de pretio, vt transfeat dominium, vt ff. de iure fiſci, ſi procurator, in fi.

p Emiſſe.] ſcilicet à procuratore Cæſaris.

q Elegeris.] cum altera parte, nec enim tu ſufficis, vt ſ. de iuriſdi. omn. iud. l.j. & de peda. iudi. l.j.

r Soluendæ ſunt.] a te qui non ſoluiſti pretium.

AD fiſcum.] CASVS. Siue fiſcus contra priuatum, vel econuerſo priuatus contra fiſcū cām habeat: quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſpon. procurator Cæſaris, nec à partibus vt cognoſcat, pretium exigere debet.

Rationalis.

cauſas Rationalis [a] decidat, [b] omnibus concuſsionibus [c] prohibendis. Dat. Non. Febr. Conſtantinop. Feliciano & Titiano Conss.

Procurator Cæſaris cognoſcit etiã inter duos priuatos, quando alter ipſorum vel ambo ſunt conductores bonorum Cæſaris. h. d. cum l. ſeq. ſecundũ Albert. Pau. de Caſt.

VI. Idem A. ad Italicum.

SI quis aduerſus conductorem noſtrũ aliquid agendum crediderit, viro illuſtri comiti [d] rerum priuatarum referri oportet: ne & iudici [e] exiſtimationis, [f] & officio [g] eius ſalutis diſcrimen [h] immineat. Dat. Kal. Febr. * Conss.

De quæſtionibus vertentibus inter dominicos & patrimoniales colonos cognoſcit præfectus; id eſt procurator Cæſaris. Salic.

VII. Idem A. ad Bulephorum, Rationalem ſummæ rei.

DOminicis colonis & patrimonialib⁹ grauitatem tuam [i] cenſemus diſceptatricem eſſe debere. Duces enim & præpoſitos militum [k] & caſtrorum, & rectores prouinciarum, euocandis & arceſſendis colonis abſtinere oportet. D. XVI. Kal. Mart. Licinio. * Conss.

Leges præcedentes loquuntur in cauſa ciuili, iſta in criminali: & vult quòd colonus principis in cauſa criminali conueniatur coram præſide, præſente tamen procuratore Cæſaris. Pau. de Caſt.

VIII. Imp. Conſtantius A. ad Taurum PP.

CVm aliquid colonus aut ſeruus rei priuatę noſtræ contra diſciplinã publicam aſſeratur perpetrare, ad iudicium rectoris prouinciæ venire cogendus eſt: ſic videlicet, vt pręſente Rationali vel procuratore [l] domus noſtræ inter eum & accuſatorem cauſa tractetur: & ſi facinus fuerit approbatum, iuris ſeueritas exeratur. [m] † Dat. V. Non. Martij Sirmij, Arbitrione & Lolliano Conss.

Familiares principis debent ſe abſtinere ab iniurijs prouincialibus inferendis: alias igne cõcremantur. h. d. Sal. Vel ſic: Hic punitur procurator Cæſaris magna pœna, ſi faciat concuſſiones indebitas. Pau. de Caſt.

IX. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Philippum virum clariſſimum.

VNiuerſi fiduciam gerant, vt ſi quis eorũ ab actore rerum priuatarum noſtrarum ſiue à procuratore vexatus fuerit iniurijs, ſuper eius contumelijs vel deprædationibus deferre querimoniam ſynceritati tuæ, vel rectori prouinciæ non dubitet, [n] & ad publicę ſententiam vindictæ ſine aliqua trepidatione conuolare. quæ res cum fuerit certis probationibus declarata, ſancimus & edicimus, [o] vt ſi in prouincialem † hanc audaciã quiſquã moliri auſus fuerit, publicè viuus concremetur. Dat. III. Non. Iul. Heracliæ, Valentiniano & Valente AA. Cons.

Officiales procuratoris Cæſaris in cauſa ciuili debent conueniri coram ipſo procuratore: ſed in cauſa criminali coram præſide. Pau. de Caſt.

X. Imppp. Gratianus, Valentinian. & Theod. AAA. ad Polemium pręfec. præt.

NVllum ex officio [p] Rationalis, qui exactioni vel chartis ĩſeruiat, in aliud iudicium adduci oportet: [q] niſi forte cuiuſ

---

[a] Rationalis.] ideſt procurator Cæſaris.

[b] Decidat.] vna cum præſide, vt ſ. ſi aduerſ. fiſcum. l. 2. & hoc ſiue agat fiſcus ſiue conueniatur, & idem econtra coram procuratore fiſci, ſiue agat ſiue conueniatur procurator Cæſaris, licet quidam tunc tantum iſtos cognoſcere dicãt quando conueniuntur, ſed verum eſt quando agunt ſub præſide: quod non placet. Item contra ff. ne quid in lo. pu. l. ij. §. ſed hoc interdictũ, vbi coram præfecto dicit agi has cauſas. Sed ibi ponitur præfectus pro procuratore Cæſaris: ſicut & aliàs, ff. de fideicom. lib. l. 4. §. ſi bona.

Præfectus quandoq; ponitur pro procuratore Cæſaris.

[c] Concuſsionibus.] quia non debet exigere à partibus precium pro cauſæ cognitione.

SI quis.] CASVS. Prædium à principe conduxiſti, cauſam Titius habuit, quis debeat de ea cognoſcere, quæritur? Reſpon. quod procurator principis: & ſi aliter iudicat quã debeat, non ſolum tibi nota infamiæ imminebit, ſed & officiali ſuo ineſt diſcrimen.

[d] Comiti.] ideſt procuratori Cæſaris: vt infra eo. l. vniuerſi.

† aliàs in.

[e] Iudici.] prædicto, ſcilicet procuratori. Vel dic alij qui ſe intromitteret de hoc.

[f] Exiſtimationis.] ideſt famæ.

[g] Officio.] . i. officiali.

[h] Diſcrimen.] id eſt periculum ſi faciat contra id quod debet.

DOminicis] CASVS. Si colonus principis cum alio colono eiuſdẽ cauſam habeat, quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſpon. quod nõ apparet corã quo. tu dic quod coram præfecto: non duces vel præpoſiti ſacrorũ limitum, vel præſes prouinciæ cognoſcãt, ſecus ſi priuatus cũ colono principis vel ſeruo crediderit litigandum, & hoc eſt quod ſubiungit lex ſequens.

[i] Tuam.] o præfecte, & hoc quando inter ſe, ſi autem litigent cum priuatis, tunc ſerua infra. l. prox.

[k] Militum.] aliàs limitum.

CVm aliquid] CASVS. Cum colonus principis vel ſeruus aduerſus priuatum aliquod delictum commiſerit, quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſpondeo quod præſes vnà cum procuratore Cæſaris, & ſi crimen aduerſus eum probatum fuerit, prout leges dicunt, puniatur.

[l] Vel procuratore.] vel pro ideſt, idem habes ſupra ſi aduerſus fiſc. l. 2.

[m] Exeratur.] ideſt aperiatur in ipſum. Sed videtur iudex comes rerum priuatarum: vt ſupra eo. l. ſi quis, quæ eſt cõtra. Sol. ibi ciuiliter, hic criminaliter cõuenitur colonus, vt infra eodem. l. nullum. Vel ibi inter ſe: vt & in l. dominicis. Vel ibi comes pro procuratore Cęſaris ponitur.

† exerceatur.

VNiuerſi.] CASVS. Si procurator principis vel actor contumeliam vel iniuriam alicui intulit: qui iniuriam paſſus eſt, querimoniam ſuam coram præfecto vel præſide prouinciæ proponere non dubitet, & ſi contra eum probatum fuerit, igne concremetur.

[n] Non dubitet.] ſimilis exhortatio, infra de famoſis lib. l. prima.

[o] Et edicimus.] id eſt generaliter dicimus. Accur.

† aliàs in prouincia

NVllum.] CASVS. Si officiũ procuratoris Cæſaris exactioni tributorum vel chart. deſeruiẽs, quia erat tabellio aliquis, cauſam pecuniariã habeat: quis cognoſcere debeat, quæritur? Reſpon. quod procurator Cęſaris, niſi de crimine capitali accuſetur: quo caſu præſidis præſentia neceſſaria eſt, vt dicit l. ſequens.

[p] Nullum ex officio.] id eſt ex officialibus procuratoris Cæſaris. Accurſius.

[q] Oportet.] ſcilicet niſi coram eo, & hoc cum ciuiliter, ſecus ſi criminaliter: quia tunc præſes adeſt prouinciæ; vt ſu-

vt ſubijcit, & ĩ. eod. l. cum aliquid.

HAc lege.] CASVS. Siue colonus principis, ſiue ſeruus vel inquilinus contra aliquẽ agat, in cã criminali vel ciuili, & ab aliquo conueniatur, præſes cũ procuratore Cæſaris cognoſcet: nulla fori præſcriptione opponenda.

piam caput accuſatio legibus inſtituta pulſauerit. Dat. III. Kal. Maij, Arcad. & Bautone Conſs.

Colonus vel inquilinus, ſeu ſeruus rerum priuatarum principis, in cauſa ciuili vel criminali conuenitur coram procuratore Cæſaris. Salic.

XI. Impp. Theod. & Valent. AA. Artaxi præpoſito ſacri cubiculi.

HAc lege ſancimus vt ſiue agat domorum noſtrarum colonus,[a] inquilinuſve aut ſeruus, ſiue pulſetur ab aliquo ſuper criminali ſeu ciuili negotio: non alterius quàm tui culminis ac viri ſpectabilis comitis domorum petatur examen:[b] nullius allegatione ſuper fori præſcriptione penitus admittenda. Dat. V. Id. April.

TITVLVS XXVII.

QVANDO LICEAT vnicuique ſine iudice ſe vendicare, vel publicam † deuotionem.

Nocturnum depopulatorem agrorum, & aggreſſorem itinerum, licet occidere propria authoritate. Idem in milite deſertore. Nec eſt permiſſa defendendi facultas, vbi offendendi eſt data libertas. h. d. cum l. ſeq. Bald.

I. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. ad Prouinciales.

LIberam reſiſtendi cũctis tribuimus facultatem: vt quicunq; militum vel priuatorum ad agros nocturnus populator[c] intrauerit, aut itinera frequentata inſidijs aggreſſionis obſederit, permiſſa cuicunq; licentia digno ilico ſupplicio ſubiugetur: ac mortem quã minabatur, excipiat: & id qđ intendebat, incurrat. Melius enim eſt occurrere in tempore,[d] quàm poſt exitum vindicare. Veſtram † igitur vobis permittimus vltionem:[e] & quod ſerũ eſt punire iudicio, ſubiugamus edicto: vt nullus parcat militi, cui obuiare telo oporteat vt latroni. Dat. Kal. Iul. Tatiano & Symmacho Conſs.

Milites transferentes ſe ad hoſtes, poſſunt á quolibet impune capi: & reſiſtentes poſſunt impune occidi, vt publici latrones. Salic.

II. Impp. Arcad. Hono. & Theo. AAA. Hadriano præfecto prætorio.

OPprimendorum deſertorum[f] facultatẽ prouincialibus iure pmittimus.[g] Qui ſi reſiſtere auſi fuerint: in his velox vbique iubemus eſſe ſupplicium. Cuncti etenim aduerſus latrones publicos, deſertoreſq; militiæ, ius ſibi ſciant pro quiete cõi exercendæ publicæ vltionis indultum. Dat. V. Non. Octo. Theodoſio. A. & Rumoridio Conſs.

TITVLVS XXVIII.

DE INOFFICIOSO teſtamento.

Contra fideicommiſſarium vniuerſalem, qui bona poſſidet, datur filio a matre præterito vel expreſſe exhæredato inofficioſi teſtamenti querela, & exinde petitio hæreditatis. h. d. Bald. Vel ſic. Querela primo, & ſubſequenter petitio hæreditatis poteſt cõtra fideicommiſſarium intentari. Sal.

I. Impp. Seuerus & Antoninus. AA. Victorino.

CVm de inofficioſo matris ſuę teſtamento filius dicere velit aduerſus eum qui ex cauſa fideicommiſsi hæreditatem tenet: non eſt iniquũ hoc ei accommodari,[h] vt perinde fideicommiſ-

[a] Colonus, inquilinuſve.] in his non eſt ſpeciale, cum liberi ſint, vt ĩ. de agri. & cen. l. omnes profugi, & l. hi, & l. ſi quid, ſed in ſeruis eſt ſpeciale, vt & allegatur. ĩ. ſi per vim vel alio modo, l. j. nam regulariter cõtra, vt ff. de iudicijs, l. vix.

Serui quandoque etiã in cauſa ciuili poſſunt in iudicio ſtare.

[b] Examen.] nihilo minus & præſes prouinciæ cognoſcere poterit, vt ſ. eo. l. cũ aliquid.

QVANDO LIceat vnicuiq; &c.

Quia quandoque eſt aliquis iudex ſui ipſius ex permiſſione legis: ideo de hoc dicit.

LIberã.] CASVS. Siue priuatus ſiue miles vt populator agrum alicuius intrauerit, dominus agri interficiendi eũ habeat poteſtatẽ: & ſi publica itinera cã ſpoliandi hoĩes frequentauerit: non expectato iudice interfici poteſt: melius enim &c. q. d. melius eſt vt interficiatur, quàm euadat, poſtea trahatur ad iudicẽ, cum inficiari poſſit ſe agrum intraſſe, nec eum intraſſe dominus probare poſſit.

† aliàs ob publicam.

[c] Populator.] ideſt deuaſtator fructuũ vel vinearum de nocte.

Populator quis ſit.

[d] In tempore.] ſic & ſ. ex quib. cau. in integ. reſtitut. nõ eſt neceſ. l. ſi.

[e] Vltionem.] ideſt defenſionem, arg. ff. ad leg. Aquil. ſcientiam, §. pen. & ĩ. de metatis, l. deuotum, lib. xij. & ſic in pſalmo: Vt deſtruas inimicum & vltorem, vnde habet ibi alia litera, defenſorem, & pro his facit verbum, reſiſtẽdi, quod eſt in princip. huius l. poſitum. Vel dic proprie poni vltionem ideſt vindictam, alioquin nullum priuilegium contra tales indulgetur: cum cuilibet vim vi repellere liceat, vt ff. de iuſti. & iure. l. vt vim, & ĩ. ad l. Cor. de ſica. l. 2. & ff. ad l. Aquil. l. itaque.

Vltio quãdoque accipitur in iure.

OPprimendorum.] CASVS. An militiæ deſertor cum inueniatur, nec expectato iudice interfici poſſit, quæritur? Reſpon. quòd ſic.

† al. noſtram.

[f] Deſertorum.] ſcilicet militiæ.

[g] Permittimus.] vt ĩ. de deſer. l. j. li. xij. & ſunt ſpecialia iura huius tituli. Sed regulariter contra, vt ſ. de Iudæ. l. nullus, & ne quis in ſua cauſa. l. j. & ff. quod metus cau. l. extat.

DE INOFFIcioſo teſtamento.

Poſt iudicia de actionibus dicturus præmittit de realibus: & primo de vniuerſali: quam quia præcedit querela, ideo de hac dicit.

CVm de inofficioſo.] CASVS. Materfamil. extraneum inſtituit: filiũ præterijt, vel exhæredauit: inſtitutum rogauit de hæreditate reſtituenda Titio, & reſtituit, vult filius agere querela inofficioſi vt rumpat teſtamẽtum: an poſſit, quæritur? Reſpõ. ꝙ poteſt: & ea perlata & finita ſi obtinuit, aget peti. hæred. vtili, quæ datur aduerſus fideicom. qui titulo ex teſtamento poſſidet rupto, querela tamen perlata & finita: & ſic titulus pro non tit. habetur, ſicut ſi ageret directa, ſi pro hærede vel pro poſſeſſore poſſideret, tolletur inofficioſi querela. Vinianus.

[h] Accommodari.] videbatur quòd nõ: quia vt dicunt quidam,[i] proponendo querelam proponitur petitio hæreditatis, quæ non datur contra poſſidentem titulo, vnde hic datur vtilis, & titulus habetur pro non titulo: vt dicunt.

[i] Et male. B. B. Sali. & Iaſ.

Tenea-

a Teneatur.] ſcilicet ad reſtitutionem hæreditatis cum agitur querela, & vtili petitione hæreditatis: quod idem eſt ac ſi poſſideret pro hærede vel pro poſſeſſore, & vero titulo, vt de inofficioſo & directa hæreditatis petitione teneretur, quę eſſet idem ſecundum Hu. & ad id quod dicit pro poſſeſſore, non refertur querela, & ſecundum hoc querela & petitio hereditatis directa vel vtilis, idem ſunt, vt ff. eo. l. qui de inofficioſo, & j. eo. l. ſi gs filium: quod nō placet: immo aliud 1 prorſus eſt querela, & aliud petitio hæreditatis: vt plene diximus. d. l. qui de inofficioſo, in glo. huius l. argu. &c. & hic expone vt pinde. i. exinde 2 plata querela. i. poſita ſiue mota & finita teneatur fideicommiſſatius, ſcilicet vtili petitione 3 hæreditatis, ac ſi pro hærede vel pro poſſeſſore poſſideret, pro hærede ſcilicet directa teneretur. ſ. perlata q̃rela contra inſtitutū: ſimiliter vel non perlata quando non eſt hæres, ſed poſſidet pro hærede, vel pro poſſeſſore. Sed contra primam opinionem & ſecundam, cum fideicommiſſarius habeat titulum teſtamenti, quomodo, tenetur petitione hæreditatis, quæ non datur contra titulo poſſidentem, vt ff. de peti. hæredita. l. regulariter? Sed diſtingue, aut qui habet titulum, habet titulum vniuerſitatis, aut ſingularis rei. In primo caſu non tenetur petitione hæreditatis, niſi quando ſciens fideicommiſſarius teſtamentum inofficioſum, petit ſibi reſtitui hæreditatem ab inſtituto: & ſic fuit hic: 4 ſicut & emptor, qui mala fide emit, ut ff. de petitio. hæred. l. nec vllam, alias eſt l. etiam, §. ſi quis ſciens, ſecundum Guilielmum, vel perlata querela ſecundum nos agitur hic petitione hæreditatis, ſi bona fide emit, non: niſi in duobus caſibus, ſcilicet quando modico eſt diſtracta, vel quando venditor non compareret, vt d. l. §. quòd ſi quis. In ſecundo caſu non tenetur, niſi quando titulus habetur pro nō titulo, vt d. l. nec vllam. §. omnibus.

1 Placet B. B. Sali. & Iaſ. reprobato intellectu pcedenti.

2 Iſta expoſitio placet B. Salic. & P. pōt tamē aliter exponi, vt ſit nota ſimilitudinis, ſm Iaſo. hic.

3 Immo directa, ſecundū Ia. licet P. ſequatur gl.

4 Iſtud ē diuinare: ideo re.p.batur. Iaſ. hic.

ſarius teneatur, a ac ſi pro hærede, aut pro poſſeſſore poſsideret. PP. V. Kalen. Iul Falcone & Claro Cōs.

Bonorum poſſeſsio cauſa litis agnoſcendæ non tribuit ius: & ideo eius virtute ſcriptis hæredibus non poteſt poſſeſsio auferri. h. d. Bal. & Sali. Vel ſic: Per bonorum poſſeſsionem cauſa litis agnoſcendæ intentatam & obtentam per filium emancipatum exhæredatū volentem agere querela, non obtinet hæreditatem, nec eam à ſcriptis hæredibus poteſt auferre: quia non tribuit ius, ſed aperit viam querelæ: ideo neceſſe eſt poſtea querelam intentari. & poſt querelam petitionem hæreditatis. h. d. tex. cum glo. Pau. de Caſt.

II. Iidem. AA. Lucretio.

Quamuis b de inofficioſo teſtamento acturum te, bonorum poſſeſsionem accepiſſe proponas: tamē ſcriptis hæredibus auferri poſſeſſionem, inciuile eſt. Dat. IIII. Kalen. Decemb. Dextro & Priſco Conss.

Iſta lex eſt ſingularis, & non eſt alibi, & breuiter hoc intendit. Poſthumus præteritus à matre quæ mutādi teſtamenti non habebat facultatem, quia in puerperio deceſsit: videtur cū alijs viriliter inſtitutus: & ideo teſtamentum non rumpitur. Sed ſi eſſent extranei inſtituti: querela agere debet: & rumpitur in totum teſtamentum. Bald.

III. Iidem. AA. Ianuario.

Si mater filijs duobus hæredibus īſtitutis, tertio poſt teſtamētum ſuſcepto, commutare idem teſtamentum potuiſſet, ſed hoc * facere neglexiſſet: merito, vtpote non iuſtis rationibus neglectus, de inofficioſo c querelā inſti

Quamuis.] CASVS Titius teſtamentum fecit, filium emancipatum exhæredauit, agere vult querela inofficioſi, an agere poſsit? obijcit enim ſcriptus hæres quòd iure ciuili ſit incognitus, quia emancipatus: & ideo querela inofficioſi agere non poſſit, quæ de iure ciuili introducta eſt, qualiter ſuccurratur, quæritur? Reſpon. quòd recipere debet à iudice bonorum poſ. ideſt aliquam rem, vt beneficio huius decreti iure ciuili reſtituantur res hæreditariæ, ideſt gratia agnoſcendæ litis, nec ei amodo obijcietur quòd à iure ciuili ſit incognitus, & ea accepta non minus aget querela antequam rerum accipiat poſſeſſionem. Alij ſunt petendi modi, ſed tamen hic verior eſt. Vel pone caſum vt in glo. ſequen. Not. ex iſta l. nouam regulam quòd habilitatus ad aliqua iura vel remedia, non habet eorum effectum, donec illa ad actum deducat. nam hic emancipatus exhæredatus mediante bonorum poſſeſſione gratia litis agnoſcendæ, fuit habilitatus vt poſſit intentare querelam, & poſtea peti. hæredi. tamen non conſequitur eorum effectum, niſi tales actiones ad actum deducat: & ideo non poteſt interim ſcriptis hæredibus poſſeſſionem auferre, facit l. j. ff. quo bo. Iaſ. hic.

b Quamuis.] filius emancipatus petijt bonorum poſſeſſionem cauſa litis agnoſcendæ, vt ſic poſſit admitti ad querelam, quæ eſt de iure ciuili, quod emancipatus non cognouit, vt inſti. de hære. quæ ab inteſt. defe. §. emancipati, quod potuit, vt ff. eod. l. Papinianus, §. j. licet aūt hanc habeat, prius tñ debet intentare querelam, & poſtea petitionem hæreditatis, quàm poſſeſſionem rerum habeat, ſic & j. quorum. bo. l. j. & ſecundum hunc caſum 5 non obſtat, φ hæc querela datur in ſubſidium: & hic habet poſſeſſionem bonorum: ergo non datur querela, vt inſti. eo. §. tam autem, quia loquitur ibi de tali, quæ tribuit ius. Alij dicūt loqui hic 6 in filio à matre præterito, qui petit bonorum poſſeſſionem ſeptimam extraordinariam, vt inſti. de bo. poſ. §. ſeptimā. Tertij dicūt φ petijt in genere filius emancipatus bonorū poſſeſſionem nec ordinariam nec extraordinariam, quod non placet, 7 vt infra qui admit. ad bonor. poſſeſsio. l. quandiu. Quarti dicunt quod filius fuit inſtitutus ſub conditione caſuali, & in defectum eius exhæredatus: qua pendente petijt ſecundum tabulas, vt ff. de bonor. poſſeſsio. ſecundum tabulas. l. ſecunda. §. ſi ſub conditione, nec tamen aufert poſſeſſionem. hoc non valet: quia alio iure poteſt venire ad querelam. Sed arg. contra. ff. de contra tabu. l. non putauit, primo reſpon. & §. non quæuis. 8 Vel pone in filio præterito, qui accepit contra tabulas: & ita large dicitur inofficioſum: ſicut & aliàs inſti. de ſucceſ. li. §. ſi vero teſtamentum, & ff. eodem l. pater. Vel pone quod de facto accepit bonorum poſſeſſionem contra tabulas: quia de iure non potuit accipere.

5 Qui eſt verus, te.p bato ſequēti. B. B. Ful. P. & Iaſ.

6 Et male Bal. & Ia.

* Cū mutare idem teſt. potuiſſet, hoc.

7 Et bene ſecūdum pdictos.

8 Dic φ ibi nō fuit rite exhęredatus: hic ſic. Sa. & Iaſ.

Si mater.] CASVS. Mulier fecit teſtamentum, duos filios quos habuit, teſtamento inſtituit, poſt teſtamentum factum Titium ſuſcepit, & deceſſit nulla facta eius mentione, an aduerſus fratres querela inofficioſi competit, quæritur? Reſpond. diſtinguitur, aut potuit mutaſſe teſtamentum, aut non. Primo caſu, ſi potuit & non fecit, agetur. Secundo caſu, ſi non potuit morte præuenta, non agetur: ſed videtur eum cum alijs inſtituiſſe propter affectionem maternam: & in virilem vocabitur portionem. ſi autem extraneos inſtituiſſet, querela inoff. agere poſſet. Nota ex iſta. l. in ſecunda parte caſum ſing. ſecundum Ia. in quo poſthumus præteritus in teſtamento matris, habetur pro inſtituto, quando in illo teſtamento ſunt inſtituti alij filij: ſecus ſi extranei, item quando mater mortua eſt in puerperio, & ſic non habuit tempus mutandi teſtamentum.

c. De inofficioſo.] ſed nonne agnatione poſthumi rumpitur teſtamentum, vt inſtitu. de exhære. lib. §. primo? Reſpon. 9 illud in maribus teſtantibus, non in fœminis, vt inſtit. eodem titul. §. mater, & ff. de liber. & poſthum. l. Gallus, §. nunc de lege. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis? Dic vt inſtitu. de exhæred. li. §. mater.

9 Idē B. B. Sali. & Pau.

a Per coniecturam.] inſpicitur mens, vt & ff. de leg. iij. l. ſi ſeruus plurium, in fi.

b Virilem portionem.] etiam ſi ſcripti hæredes ſint inſtituti ex diſparibus [1] portionibus, vt ff. de vulg. ſub. l. qui cum plures, & de ſtat. lib. l. qui pecuniam. Sed arg. cõtra. ff. de legat. iij. l. nummis. Et nota aliud eſſe cum quis habetur pro inſtituto à lege ſine parte, completo aſſe a teſtatore, quia vocatur in virilem, vt dixi, & aliud cum à teſtatore, qa tunc in alium aſſem, vt inſtit. de hære. inſtitu. §. ſi vero totus.

Approbatur per B. B. & Sa. Ibi erat dubia diſpoſitio teſtatoris, q̃ ad minimũ refertur: hic cerra diſpoſitio legis. Bartol. & Sali.

[1] Approbatur per B. B. P. & Salic.

c Prohibetur.] quid ſi filij vnà cũ extraneis ſunt inſtituti? Reſpond. querelam habet ſecundũ quoſdam contra extraneos tantum. Argu. contra. ſ. fa. ercis. l. fi. Sed melius [4] eſt dicere nullam cõpetere querelam, cum iſte præſumitur inſtitutus, cum fratres ſint inſtituti, ſed nullo inſtituto vel ꝑ inſtituto habito, competit querela. interpretandũ enim eſt in benigniorem partem vt teſtamẽtum valeat, & vltima voluntas defuncti, vt ff. eo. l. ſi pars, & ff. de re. iu. l. in teſtamentis.

[4] Licet cũ iſta gloſ. traſeant Iac. Butr. Bar. & B. tamen tenent contra Salic. Fulg. P. & Iaſ.

Cvm ex cauſa.] CASVS. huius l. ponitur in glo. j. ſed clarius dic: Teſtamentum feciſti, extraneum inſtituiſti, filium exhæredaſti: ſcriptũ de manumittendis quibuſdam ſeruis rogaſti: manumiſit, egit poſtea filius querela inoffic. & obtinuit, vult reuocare libertates ſeruis pſtitas ſecundum ſententiã prætoris ab hærede ſcripto. an poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ non.

tuere poterit. Sed cum eã in puerperio vita deceſſiſſe proponas: repentini caſus iniquitas per coniecturam [a] maternæ pietatis emendenda eſt. Quare filio tuo, cui nihil præter maternum fatum imputari poteſt, perinde virilẽ [b] portionem tribuendã eſſe B cenſemus, ac ſi omnes filios hæredes inſtituiſſet. Sin autem hæredes ſcripti extranei erãt: tunc de inofficioſo teſtamento actionẽ inſtituere non prohibeť. [c] PP. VIII. Kalend. Iul. Laterano & Rufino Conſs.

Reſciſſo teſtamento per querelam, non reſcinduntur libertates diu obtenta. Bald. Vel ſic. Per querelam non retractatur libertas relicta per fideicommiſſum, & ſemel data. Pau. de Caſt.

IIII. Idem A. A. Soterico & aliis.

Cvm ex cauſa [d] fideicommiſſi ſecundum C prætoris [e] decretum in libertate morati ſitis, filios [f] etiam ſuſceperitis: quãuis poſtea domini veſtri teſtamentum inofficioſum ſit pronunciatum agente filio, non eſt æquum fieri vobis libertatis quæſtiõnẽ. [g] PP. VI. Id. Mar. Antonino. II. & Geta. II. Conſs.

Querela præparata tranſmittitur ad hæredem. Bald. & Salic.

V. Imp. Antoninus A. Helio.

SI pater tuus poſt litem D

d Cum ex cauſa.] Not. caſum: paterfamilias extraneum inſtituit: filius egit de inofficioſo teſtamento: libertates non reuocantur.

e Prætoris.] vt ff. de fideicom. lib. l. cum vero, §. penul. & fin. quia hæredibus non venientibus decreuit libertatem, vel compulit eos.

f Filios.] quare gratius videtur libertatem reuocari: non quòd de iure immutet.

g Quæſtionem.] forſan hoc propter ſententiam. Vnde dicunt quidam ꝙ nihil præſtant quod non placet. Dic ergo quod fideicommiſſariæ libertates præſtandæ ſunt, etiam ſi non ſint præſtitæ, datis xx. aureis à quolibet: directæ non ante quinquennium: ſed tunc ſic datis. xx. aureis, vt ff. eo. l. Papinianus, in fin. & l. ſeq. & de manu. teſt. l. vxorem, & ſ. de fideicom. lib. l. quamuis.

[5] Hodie in directæ quàm fideicõmiſſariæ ſunt præſtãdę, nullo dato precio etiã poſt querelatũ teſtamentum. Sali. & Iaſ.

SI pater.] CASVS. Patruus tuus fecit teſtamentũ, patrem tuum exhæredauit, extraneum inſtituit, hęres aduerſus ſcriptum querelam inſtituit, poſt lit. conteſt. deceſſit pater: an te hærede relicto querelam inceptam vel aliquo modo præparatã ad te tranſmiſerit, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic: & eam exequi non prohiberis.

conteſtatam, vel poſtquam propoſitum [h] [f] habuiſſet inofficioſũ fratris [i] teſtamentum dicere, te hærede relicto deceſsit: cauſam cœptam vel quocunque modo illi placitam [†] exequi nõ prohiberis. PP. II. Non. Octob. Gentiano & Baſſo Conſs.

Filius cui eſt relicta legitima, quæ erat olim quarta, non habet querelam inofficioſi. hoc dicit ſecundum Bald. & Sali.

VI. Idem A. Ingenuo.

CVm quæritur [k] an filij de inofficioſo patris [*] teſtamento poſsint dicere: ſi quartam [l] bonorum partem mortis tẽpore teſtator reliquit, inſpicitur. PP. VII. Kalend. Iul. Romæ, Duobus & Aſpris Conſs.

IN AVTHEN. de triente & ſemiſſe. §. j. col. iij. conſtitu. v.

Si ſunt quatuor liberi vel infra, legitima omnium eſt tertia pars totius aſſis. ſi ſunt plures quam quatuor, legitima eſt dimidia inter eos æqualiter diuidenda: quam tam relinqui ſufficit quoquo relicti titulo. & eius vſumfructum liberi a parentibus primari nõ poſſunt. Bald.

NOuiſsima lege cautũ eſt vt ſi quatuor ſint filij vel pauciores, ex ſubſtantia deficientis triẽs: [m] ſi plures ſint, ſemis [n] debeatur eis quoque relicti titulo, [o] ex æquo ſcilicet portionis quam haberet ab inteſtato, & ſi ſint plures quam quatuor, debet quilibet habere ſemiſſem: nec poteſt teſtator huius portionis vſumfru. filij legare. Vivianus.

h Propoſitũ.] quod quacunque præparatione pater, vt ff. eo. l. poſthum. §. fi. & l. ſequẽ. hodie ſecus [6] hoc caſu, vt ſ. cod. l. ſcimus, in fi.

i Fratris.] turpi perſona inſtituta, vt ſ. eo. l. fratres.

f Cõcor. glo. ſuper verb. viueret, in c. ſi gnificauit in me. extra de reſcript.

† al. paratam.

[6] Immo idẽ in caſu huius l. Cy. Salic. Iaſ. & Bal. in l. cõtraria.

CVm quæritur.] CASVS. Extraneum inſtituiſti: filium exhæredaſti aliquo modico ei relicto: an de inoffi. agere poſſit, quæritur? Diſtinguitur: aut eſt minus quarta illius partis quam erat habiturus ab inteſtato, aut non: primo caſu aget: ſecundo non.

[*] an fratres de inofficioſo ſtatuis.

k Cum quæritur.] ſcilicet an.

l Quartam.] aliàs quarta, & deeſt, ſi. quarta ergo ad minus excludit querelam, vt hic, & inſtit. eo. §. igitur, & ff. eo. l. Papinianus, §. quoniam autem. hodie autem etiã minus: ſed agitur ad ſupplementum, vt ſ. eo. l. omnimodo, & l. ſcimus, in prin.

NOuiſſima.] CASVS. Hæc authen. determinat. l. C. dicit lex, quòd filius dẽt habere quartam partem eius qd haberet ab inteſtato. dicit hæc auth. quòd ſi ſint quatuor filij: quilibet habere debet trientem eius

m Triens.] i. tertia pars eius quod fuerant habituri ab inteſtato, vt infra eodem. l. parentibus, & ff. eodem. l. Papinianus, §. ſi quis mortis, & infra de colla. l. pen. Accurſius.

n Semis.] id eſt dimidia eius quod ab inteſtato [7] fuerãt habituri. Et ſi bene computes: tantum erat tertia, cum ſunt quatuor: quantum dimidia, cum ſunt ſex.

o Titulo.] immo iure inſtitutionis hodie per aliam authen. in authen. vt cum de app. cog. §. aliud quoque capitulum, col. viij. Sufficit [8] tamen ſi ex certis rebus inſtituantur, vt in eo. tit. §. hæc autem diſpoſuimus, & ſic corri-

[7] Placet P. in l. præceden. & in l. parentibus, ſ. e. rebus tamen ſic ſe habẽtibus ex teſtamẽto, pur ſi haberẽt ab inteſtato, ſecundum Bal. & Iaſ. hic.

[8] Iſtã gl. approbãt Bar. B. & Pau. & Ia.

corrigitur hic, vel refert vtrum fiat ſolenne teſtamẽtum, & tunc debet inſtitui? an minus ſolenne, puta inter liberos: & tunc ſufficit quoquo relicti titulo. 2 excipe filium curialem qui nouem vncias debet habere, quod intelligo, id eſt tres partes eius quod eſſet ab inteſtato habiturus: ne inueniatur plus habere quàm alij. Vel ſecundum Io. dic quòd illi habeant nouem, & alij trientem vel ſemiſſem: & de quolibet decreſcat, cum quantitas ei non ſufficiat, vt ff. de hære. inſti. l. interdum, §. ſed ſi aliter, & §. ſed & ſi exceſſerit. Item intelligo etiam in aſcendẽtibus 3 quartam auctã: vt Ĩ cor. §. j. ibi, hoc obſeruãdo &c. ſed de collateralibus non videtur loqui. Alij tamẽ dicunt etiam in fratribus augeri, ſed in nouellis reſtringitur in liberis tantum. Item quarta Trebellianica vel iure inſtitutionis debita non augetur 4 per hanc authen. ſed ea tãtũ, quæ datur his qui ad querelam inoffi. teſtamenti vocabãtur, vt in cor. §. j. & arg. Ĩ. de teſtam. l. ſancimus, & de ap. l. præcipimus, in fi.

1 Iſta gl. eſt ſingu. ſm Alex. & vide gl. in verb. ĩſtituit, in c. ſi pater, de teſt. lib. vj. quæ dicit tutius eſſe vt relinquatur legitima ſemper in re inſtitutionis.

3 Idẽ B. B. P. & Ia. per tex. in l. nam & ſi, ff. eo.

4 Placet B. B. P. & Ia.

inter eos diuidendus: cuius portionis [a] nec vſufructu [b] defraudari liberi à parentibus poſſunt.

IN AVTHEN. de immenſis dona. §. j. col. vij. conſtitu. iij.

Immẽſa donatio in vnum ex liberis collata, per alios vſque ad legitimã reuocatur. h. d. Bald. & Salic. Vel ſic: Donatio inoſſicioſa facta vni ex liberis, per alios retractatur vſque ad legitimam ei debitam, & non vltra. Et filius donatarius: licet velit abſtinere ab hæreditate, & retinere donationẽ: non propterea euadit quo minus fratribus ſuis teneatur ſupplere legitimã ſi eam integram non habent, inſpecta quantitate bonorum quæ erat ante donationem. Pau. de Caſt.

VNde & ſi parens in quendam liberorum vel in quoſdam donationẽ immenſam [c] fecerit: quiſque tantum feret ex hæreditate [d] noĩe Falcidię, [e] quantum poterat ante donationem deberi. Licet autem ei qui largitatem meruit, abſtinere ab hæreditate, dummodo ſuppleat ex donatione (ſi opus ſit) cæterorum portionem.

a Cuius portionis] id eſt trientis vel ſemiſſis.

b Nec vſufructu.] immo vſufructu videtur poſſe fraudari, vt ff. de vſufructu leg. l. vxori meæ, quæ eſt contra. Solu. 4 hic illa corrigitur, vel ibi filius habebat proprietatem omnium, & ideo poterat vſufructu fraudari. Prima verior: & eſt hoc commune in omni quarta, vt ff. ad l. Falc. l. quod de bonis, §. fructus, & ad Trebel. l. mulier quæ, §. ſi hæres.

Vſufructu legitimæ an poſſit filius fraudari.

4 Approbatur per B. B. Sali. P. & Ia. & eſt ſimilis gl. in l. qm̃ Ĩ. e. & in l. oium. ff. de vſufru.

VNde ſi.] CASVS. Hæc authen. addit dicens quòd ſi pater alicui filiorum fecit immenſam donationẽ, ideſt vltra nouem vncias dedit ei: cæteri filij habebunt tantum pro legitima portione, quãtum habituri fuiſſent ſi donatio illa facta non fuiſſet: & ille filius cui donatum eſt, poteſt abſtinere ab hæreditate dummodo ſuppleat portionem cæterorum filiorum ex hoc quod ſibi donatum eſt.

c Immenſam.] ideſt excedentem dodrantem.

d Ex hæreditate.] id eſt ex patrimonio quod erat ante donationem. Sed arg. contra in authen. de nup. §. quia vero hactenus, col. 4.

ADDITIO. Dic quòd ibi pater donauit bona primæ vxoris, quæ debet reſeruare filijs natis ex ea: ideo donatio reuocatur in totũ, hic vero donauit propria bona P.

e Falcidiæ.] 5 propriè ponitur hoc nomen pro portione debita iure inſtitutionis: impropriè ponitur pro Trebellianica: improprijſſime pro debito bonorum ſub fidio. Sed qua actione reuocatur? Reſpon. querela inofficioſæ donationis: & ea finita vtili rei vendicatione. dominium enim fuit tranſlatum cum in fraudem hominis non legis facta fuit alienatio, ff. de iure patr. l. ſi libertus. Sed ſecundum R. habet locum vtilis petitio hæreditatis, habito titulo pro non titulo: quod non placet, 6 cum

5 Iſta gl. eſt notabilis & magiſtra ſecundũ omnes ad ſciendũ quot modis accipiat iſte terminus Falcidia, & ſimilis eſt glo. in l. quoties, Ĩ. fa. erciſ.

6 Immo hæc opin.

A verus titulus donationis interuenerit. Sed cum non valuerit donatio filio in poteſtate cõſtituto: ergo familiæ erciſcundæ agitur, vt Ĩ. de inoff. do. l. 2. Sed reſponde, hic loquitur cum non fuit inſtitutus ille cui fuit donatum: vnde donatio morte cõfirmatur, ſed reuocatur quatenus eſt inofficioſa. Vel dic 7 q; erat emancipatus. Vel tertio olim nulla erat, hodie valet: cũ ex omni cauſa aduentitia filio quæratur. hoc non videtur valere, cum etiam per l. quę eſt Inſti. dicatur filium non poſſe à patre ſtipulari, vt Ĩſti. de inuti. ſtip. §. item inutilis. Sed ibi erat ex profectitio peculio ſtipulatio, vbi filius ſtipulabatur: hic vt extraneo donat. Item alia ratione videtur nulla: quia fuit inofficioſa re & conſilio: ergo debet reuocari in totum ad inſtar querelæ inofficioſi teſtamenti, ff. de lega. ij. l. Titia Seio, §. imperator. Sed reſpon. ſemper reuocatur legitima portio tantum, vt Ĩ. tit. j. l. ij. & l. ſi totas, nec ſunt omnino ſimilia, querela inofficioſi teſtamẽti, & inofficioſæ donationis, vt not. infra titul. j. l. fi. Acc.

poteſt teneri per tex. in l. j. iuncta gl. Ĩ. eo. la.

7 Diuinat. Pa.

Neptis exhæredata etiam ex filio emancipato nata, habet querelam, breuiter hoc intendit ſecundum Bald.

VII. Idem A. Secundo.

NEptem [f] defuncti actione de inofficioſo teſtamento, quamuis pater eius emãcipatus fuerit defunctus, [g] experiri poſſe, ignorare non debes. PP. VI. Kalen. Iulij Romæ, Læto & Cereali Conſs.

B

Pater poteſt hæreditatem inter filios diuidere, dum tamen aſsignet cuique legitimam: & ille qui iudicium defuncti approbat, perdit querelam. hoc dicit ſecundum Bald. Vel ſic: Pater poteſt bona ſua diuidere inter liberos prout vult etiam inæqualiter: dũmodo neminem fraudet ſua legitima, quæ eſt quarta pars portionis ſibi debitæ ab inteſtato. Et qui agnouit iudicium defuncti, perdit querelam quam habebat ex eo quòd ſibi erat relictum minus legitima. Pau. de Caſt.

VIII. Imp. Alexander A. Florentino.

C

PArentibus arbitrium diuidendæ hæreditatis inter liberos adimen-

NEptẽ.] CASVS. Habebas filiũ, & ex eo neptẽ, filium emancipaſti: neptem in ptãte retinuiſti, extraneum inſtituiſti, filium & neptem exhæredaſti, deceſsit filius antequàm inoffi. querelam inſtituiſſet aduerſus ſcriptum, an neptis agere poſſit, quæritur? R. ſi. q; põt, & videbatur q; non: quia alius eam præcedebat tẽpe mortis aui, cõtrariũ tñ verũ ẽ. Itẽ q̃a emãcipat⁹ videbaẽ, & ipſa extra familiã cõſtituta, & ſic nõ admitti.

f Neptem.] in hac l. ſi qua fuerit dubitatio, dic q; tã hic filius emancipatus fuit exhæredatus, quàm etiam neptis in poteſtate retenta & tẽpore mortis aui viuebat filius, ſed poſt deceſsit, 8 videbatur q; neptis non admitteretur: quia alius eam præcedebat tempore mortis: ſed non eſt ita, quia & hic neptis ſimul cum eo per edictũ de cõiungendo, admittebatur ſi pater deceſſiſſet inteſtatus, vt ff. de coniung. cum emancip. lib. l. j. in princip. & §. j. & §. ſi pater.

D

g Defunctus.] defunctum 9 aũt & emancipatum eſſe iõ deſideratur, quia donec ille viueret, præcederet eã filius: & neque iſta, neque alia via admitteretur. 10 Itẽ emancipatus, quia videbatur & ipſa extra familiam conſtitũta, & ſic non admitti: & ideo hic 11 dicit, quamuis.

PArentibus.] CASVS. Paterfa. ſubſtantiam ſuã inter liberos diuidere poteſt, alijs minus, alijs plus relinquere poteſt: ita tamen vt nulli minus quàm ſuam quartam relinquat, ita tamen q; nulli minus relinquat quàm quarta eius partis quam habiturus eſſet ab inteſtato. ſi ergo vni minus quàm ſuam quartam reliquerit, & ſecundum voluntatem defuncti pro portione ſua creditoribus hæreditarijs ſoluerit, vel alio modo agnouerit: ſi maior xxv. ann. fecerit: an defuncti teſtamentum per querelam inoffic. impugnare poſſit, quæritur? Reſpon. q;

8 Cui ſucceſſit filia teſtatoris: & ſic habet querelã partim ſuo iure, partim ex perſona patris. Fa.

9 Tẽpore mortis teſtatoris. P.

10 Iure nouiſſimo: ſecus iure veteri. Pau.

11 Approbant Sali. & Iaſ.

non.& hoc in ſecunda.

a Is.]ſcilicet filius.ff.fa.ercis.l.cogitatione, & l. quæſitum, quia in teſtamento, & inter viuos.

b Quartam.]hodie tertiam, vt in authen.nouiſſima, ſupra eod.

c Perſoluit.] per q̃ agnoſcere videtur, vt ǰ.de iur. delibe.l. ij. Accur.

d Legitimo.] ſunt enim plures cauſæ quæ repellũt querelam. Prima ingratitudo, q̃ fit ex xiiij. cauſis in deſcendentes, & ex ſeptem in aſcẽdentes, vt in authen. vt cum de ap. cog. §. cauſas, & §. has aũt, colla. viij. ex tribus in fratres, & ẽt turpi perſona inſtituta, vt in authen. de nup. ingratitudinem, coll.4. ſecundo curſus quinq; annorum, vt ǰ. ſi quis filium, in fi. Itẽ portio debita data, vt ſ.eo. l.cum quæritur. Itẽ agnoſcendo voluntatem defuncti, vel ad uocando, vel ſimilia faciendo, vt ff.eod.l. penul.& fin. Item ſi habet aliud auxiliũ, vt inſti.eo.§.tã aũt.

¹ Similis gloſ. in l. eam donationibus, ǰ.titul.ſequ.

e Relictum.] & illud accepit.

f Maior.] ſecus ſi minor, vt ff. de in integ.reſtitutione, l.j.

g Probauit.] quod probo, non reprobo: ² vt hic, & ff.de neg.geſ. l.Põponius, ʃ.quæritur, hic filius mouit querelã, ſuccubuit: frater vult mouere, & dicit turpem perſonam inſtitutã, obtinet, filius vult habere, quæſtio, vtrum poſſit? videt ꝙ non.ff.eo.l.qui repudiatis, & l.filio, & ff.de ſucceſ.edic.l.fi.contra.ff.eodem.l.pater filium. Accurſius.

² Cõcor. Iaſ.

dum non eſt: dũmodo non minus is [a] qui pietatis ſibi conſcius eſt, partis quæ in teſtato defuncto potuit ad eum pertinere, quartam [b] ex iudicio parentis obtineat.

¶ Qui aũt agnouit iudiciũ defuncti, eo ꝙ debitum paternũ pro hæreditaria parte perſoluit, [c] vel alio legitimo [d] modo ſatisfecit, etiam ſi minus quàm ei debebatur, relictum [e] eſt: ſi is maior [f] vigintiquinque annis eſt, accuſare vt inofficioſam voluntatẽ patris, quam probauit, [g] non poteſt. PP. VII. Idus Febr. Maximo. II. & Aeliano Cõſs.

Querela teſtamenti inofficioſi non habet locum in militis teſtamento. Baldus.

IX. Idem A. Romanæ.

De inofficioſo teſtamẽto militis, [h] vel iure militari, vel ciuili [i] facto, vel centurionis, [k] vel tribuni numeri, [l] nec filios poſſe [m] queri, ius certum eſt. PP. Id. Maij, Maximo. II. & Aeliano. Conss.

Querela inofficioſi competens contra hæredem ſcriptum, poteſt proponi contra fiſcum, qui ſucceſſit in bonis hæredis ſcripti. h.d. ſecundum Bald. Vel ſic: Querela competit contra fiſcum ad quem bona teſtatoris vniuerſaliter peruenerunt. Pau. de Caſt.

X. Idem A. Quintiniano.

Si hæredum Quintiniani, † quem patrem tuũ eſſe dicis, aduerſus quos de inofficioſo teſtõ acturus eras, iure ſucceſſionis bona ad fiſcũ pertinent, [n] vel ipſius Quintiniani bona, vtpote vacantia, [o] fiſcus tenet: cauſam apud procuratorẽ noſtrum agere potes. [p] PP. II. Id. Aug. Maximo. II. & Aeliano Conss.

† aliàs, Quintiliani. aliàs, Quintiani, & ǰ.

Mores quos quis in ſe approbat, nõ poteſt in alio reprobare. h.d ſecũdum Bal. Vel ſic: Infamis non prohibetur a ſucceſſione inteſtati: ſed teſtamentũ querelare non poteſt niſi teſtator etiã fuerit infamis. Pau. de Caſt.

XI. Idem A. Ingenuo.

In arenam nõ dãnato, [q] ſed ſua ſponte arenario conſtituto, [r] ultimæ ſucceſſiones integræ ſunt, ſicuti ciuitas & libertas manet. Sed ſi teſtm̃ parens eius fecit: [s] neq; de inofficioſo teſtamento accuſatio, neque bonorũ poſſeſſio [t] ei cõpetit. Nam talem filiũ merito quis indignum ſua ſucceſſione iudicat, [u] niſi & ipſe ſimilis conditionis [x] ſit. PP. IIII. Kalen. Ian. Iuliano & Criſpino Conss.

Propter fideicommiſſum inuicem inter filios relictum, neuter filiorum videtur grauatus: quia omnes ſunt in pari ſpe: & ideo non habet locum querela inofficioſi teſtamenti.

D E inofficioſo.] CASVS. Paterfa. miles teſtamentũ iure militis, id eſt cum duobus teſtibus communiter, vel cum vj. in militia conſtitutus fecit, extraneum inſtituit, filium exhæredauit, an filius inoffi. agere poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ non: quia nec teſtamentum centurionis vel tribuni impugnari poteſt per inoffic. querela. Not. ex hac l. regulam ꝙ priuilegium non intelligitur concedi cum damno tertij l.nec auus, infra de emanci. libe. Iaſon.

h Militis.]ideſt militantis, vt ǰ.eod. l. teſtamentũ, aliud in veteranos, ³ vt ff.eod.l. Papinianus §. Papinianus, niſi ſit filiusfamilias veteranus, vt ǰ. eod.l.fi.

³ Id eſt, in eo qui deſijt militare miſſus à militia honeſta vel neceſſaria. Ia. in l.fi. ǰ. eod. & iſtam glo. ſequitur. Sa ic.

i Ciuili].i.communi.

k Centurionis.] qui præeſt centum militibus, centurio dicitur.

l Numeri.] habebunt tamen bonorum ſubſidium filij militis per authentic. ſupra de epiſcop. & cleric. l. presbyteros.

m Poſſe.]vt ff.eodem.l.ſi inſtituta, §. de inofficioſo, & hoc ſi exhæredet vel prætereat ſciens ⁴ ſe liberos habere, ſecus ſi ignoret, vt infra de teſtamento milit. l. ſicut certi.

⁴ Cõcor. Pau. Salic. & Iaſ.

S I hæredum.] CASVS. Quintinianus fecit teſtamentum: extraneum inſtituit: filium exhæredauit, contra ſcriptos vult filius agere querela inoffic. bona ad fiſcum deueniunt iure ſucceſſionis: quia delictum commiſerũt, vel vacantia eius occupat, an filius agere poſſit, quæritur? Reſpõ. quòd ſic: ſed nõ aperit qua actione, nec aduerſus quẽ. tu dic aduerſus fiſcum querela. In primo caſu, cum bona hæredũ fiſcus occupauit ratione delicti. ſecundo caſu, peti. hære. cum bona occupauit fiſcus vt vacantia, & hoc corã procuratore Cæſaris, q cognoſcit inter fiſcum & priuatum.

n Pertinent. & ſic eſt fiſcus hæres hæredis. Et dic pertinent, iure inſtitutionis.

o Vacantia.]quia fiſcus credebat ea vacare, & nullus eſt hæres.

p Potes.] priori caſu querela, ſecundo directa petitione hæreditatis.

I N arenam.] CASVS. Si filiũ habes arenariũ, qui gratia virtutis exercendæ cum beſtijs pugnabat in arena, an tibi ſuccedere poſſit, quæritur? Reſpon. quòd ſic, cum libertatem & ciuitatem retineat, nec in arenam damnatus eſt vt ſeruus pœnæ efficeretur: ſed ſi eſſet, & exhæredaſti eum, & extraneum inſtituiſti: de inoffic. agere non poterit, niſi & tu arenarius fuiſſes. Nota ex iſta l. regulam quod cauſa per quam poteſt filius in teſtamento iuſte exhæredari, non eſt ſufficiens ad repellendum eum ab inteſtato à legitima ſucceſſione, facit text. in l. omni modo, in verſi. nam ſi nullam, infra eod. Iaſ.

q Non damnato.]nam tunc ſeruus pœnæ non ſuccederet, vt ff. de pœnis. l. qui vltimo.

r Conſtituto].ſ. cum beſtijs ad pugnandum.

s Fecit.]alium inſtituendo.

t Poſſeſſio.]ſcilicet contra tabulas.

u Iudicat.]vt in auth. vt cum de app. cog. §. cauſas, verſic. præter voluntatem, colla. viij.

x Conditionis.] ſic ergo nil doloſus doloſo, vt ſ. dixi de hære. quoniam, & hac l. & ǰ. de lib. cau. l. ſi filium, & ff. ſolu. matri. l. viro atque vxori.

rela inofficioſi teſtamenti. h.d. ſecundum Bal. quæ lex eſt valde no. Vel ſic: Si inter filios in legitima inſtitutos fiat reciproca ſubſtitutio, neuter dicitur grauatus: & ideo neuter habet querelam ratione dubij euentus: quia ita poteſt acquirere ſicut erogare. Pau. de Caſt.

XII. Idem A. Liciniano & Diogeni.

[a] SI pater puellæ cuius vos curatores eſſe dicitis, filio ex ſemiſſe, ipſa aũt ex triente, & vxore ex reliquo ſextãte ſcriptis hæredibus, fidei filiorum cõmiſit, vt ſi quis eorũ intra vigintiquinque annos ætatis decederet, ſuperſtitibus [a] portionẽ ſuam reſtitueret: ꝑterea vxori, vt id quod ex cauſa hæreditatis ad eam perueniſſet, filijs poſt mortem ſuã reſtitueret, fideicõmiſit: calumnioſam inofficioſi [b] actionẽ aduerſus iuſtum iudiciũ teſtatoris inſtituere non debetis, cũ ex huiuſmodi fideicõmiſſaria reſtitutione tàm matris quàm fratris eius portio ad eã poterat [c] peruenire. PP Non. Decẽ. Alex. A. III. & Dione Conſs.

Teſtamento reſciſſo pro parte, legata diuidua pro parte præſtantur: individua vero pro ſolido ſunt præſtanda. Bald.

XIII. Imp. Gordianus A. Priſciano.

CVm duobus hæredibus inſtitutis, vno [d] ex quinque, altero [e] ex ſeptem vncijs, aduerſus eum qui ex ſeptem vncijs hæres ſcriptus fuerat, iuſta querela contendiſſe, ab altero autem victũ te fuiſſe alleges: [f] pro ea parte qua reſolutum eſt [g] teſtamentum, (cum iure inteſtati, qui obtinuit, ſuccedat) neque legata neq; fideicõmiſ-
B ſa debentur: [*] quãuis libertates & directæ cõpetant, & fideicõmiſſariꝫ ꝑſtari [h] debeant. PP. III. Kal. Febr. Gordia. A. & Auiola Cõs.

[*] defendantur.

Qui ſuccubuit in querela inofficioſi teſtamenti, poteſt redire ad querelam falſi, & econtra ſecundum Iac. But. Bald. Vel ſic: Succumbens in querela inofficioſi, non prohibetur dicere teſtamentum falſum. Pau. de Caſt.

XIIII. Idem A. Prisco.

EVm qui inofficioſi q̃relam delatã [i] nõ tenuit, [k] à falſi accuſatione non ſubmoueri placuit. [l] Idem obſeruatur & ſi e cõ-
C trario [m] falſi crimine inſtituto victus, poſtea de inofficioſo actionem exercere maluerit. PP. VI. Kal. Dec. Gord. A. & Auiola Cõſs.

Præteritio matris habetur pro exhæredatione ſecundum Bal. & Salic.

XV. Imper. Philippus. A. Aphrodiſiæ.

FIliam præteritam [n] à matre, ad ſucceſsionẽ eius citra inofficioſi querelam adſpirare [o] non poſ-
D ſe, [p] explorati iuris eſt.

SI pater.] CASVS. Paterfa. fecit teſtamentum, filium inſtituit ex ſex vncijs, & inſtituit filiam ex iiij. & ex duabus vxorem: & filium grauauit & filiã, ſi intra xxv. an. deceſſerit, portionem ſuam alij reſtitueret: vult tutor vel curator filiæ agere querela duabus rationibus, tum quia filia grauata ẽ de reſtituenda hæreditate, tum quia inuenitur minus habere quam habitura eſſet ab inteſtato, has rationes non reddit litera an poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ non poſſit, quia eſt poſſibile tam filij quàm vxoris portionẽ ad eã poſſe peruenire.

[a] Superſtitibus.] fratri & matri.

[b] Inofficioſi] quaſi exinanita ſit inſtitutio per fideicommiſſum. Et no. ꝙ non proprie dicitur actio vel accuſatio querela inofficioſi teſtamenti, ſed medium tenet, vt diximus, ff. eo. l. poſthumus, §. ſi qs ex his.

Querela inofficioſi mediũ tenet inter actionem & accuſationẽ.

[c] Poterat.] id eſt poſſibile erat, ſic & j. de vſur. l. ſi ea lege, & de ſolu. l. pen. Sed hodie [1] debet ſine onere aliquo habere quartam, vt j. eod. l. quoniam in prioribus, & ſupra eo. authen. nouiſſima.

[1] Iſtã glo. approbãt B. B. Sali. Iaſ. & ita obſeruat conſuetudo, quoniã pater nõ poteſt grauare filium in legitima p. fideicommiſſum reciprocũ: quod dicitur eſſe onus.

CVm duobus.] CASVS. Paterfam. habens duos filios, vnum in v. vncijs inſtituit hæredem, & inſtituit hæredem extraneũ in vij. alium filium exhæredatum fecit, ab extraneo legata reliquit & libertates, exhæredatus aduerſus extraneum egit, & obtinuit: & pro ſua parte ruptum eſt teſtamentum, an legata relicta in illa parte teſtamenti quæ per querelam rupta eſt, debeantur, quæritur? Reſpon. ꝙ non: ſed ſi libertates ſiue directæ ſiue fideicom. ſint relictæ, ſunt præſtandæ.

[d] Vno.] ſcilicet filio.

[e] Altero.] ſcilicet extraneo.

[f] Alleges.] hoc eſſe potuit, cum alter forte eſſet frater vel turpis perſona, alter non.

[g] Reſolutum eſt] ex poſtfacto reſoluitur pro parte: [2] vt ff. eod. l. circa. Sed ab initio non poteſt pro parte valere, & pro parte non, vt inſtit. de hæredi. inſtitu. §. non autem.

[2] Idem Sali. B. B. P. & Iaſ. hic.

[h] Præſtari.] ab eo ſolo qui rogatus eſt, ſcilicet quia poſt quinquennium inofficioſum dictum ſit: quo caſu præſtitæ vel competituræ durant, & xx. aurei vel ſaltem pro parte præſtantur victori, ſecundum quoſdam, vt ff. eod. l. ſi autem. Vel dic, aliud eſt cum totum reſcinditur teſtamentum, vt ibi. Sed hic teſtamenti pars quæ durat, facit vt etiam ante quinquennium omnes valeant: quia in pari cauſa pro libertate iudicandum eſt, vt non xx. aurei ei præſtentur, ſed fiat æſtimatio totius damni: & pars præſtabitur a ſeruo ei qui obtinuit in querela, vt ff. de excep. rei iudica. l. iudicatæ. ij. reſpon. & ff. de liber. cau. l. duobus, in fi. & arg. de lega. ij. cũ filius, in princip. & ad l. Falcidia. l. lege Falcidia interueniẽte.

EVm qui.] CASVS. Aliquis filium exhæredauit, extraneum inſtituit: egit filius querela inoffi. & ſuccubuit, vult dicere teſtamẽtum falſum, an poſſit, quæritur? Reſpõ. quòd ſic. & ſi primo accuſauit de falſo, & ſuccubuit: poteſt poſtea agere querela. Lex ſequẽs clara eſt.

[i] Delatam.] accuſationem.

[k] Non tenuit] .i. nõ obtinuit. Accur.

[l] Placuit.] dicunt quidam [3] ſpeciale in petitione hæreditaria, vt ea ſimpliciter propoſita, non videatur omne ius deductum in iudicium: ſed aliud in rei vendicatione, vt ff. de excep. rei iudi. l. ſi mater. § an eadem. Sed dic [4] quòd hic querela, non petitio hæreditatis fuit propoſita. Alij dicũt ꝙ hic fuit propoſita cauſa adiecta .ſ. ex inofficioſo, ſic etiã eſſet in rei vendicatione cauſa adiecta, vt d. l. ſi mater, §. j. Vel hic de accuſatione tantum falſi dicit.

[3] Et male. Bartol. Sal. & Iaſ. per l. ſi autem, § ſed & is, ff. de rei vendicatio.

[4] Iſta eſt vera. Bar. Sal. & Iaſ.

[m] Et ſi e contrario] immo videtur contra, vt ff. de bo. li. l. ſi patronus ex minori, vbi patronus de falſo agendo repellitur à contra tabulas: ſed non ſic eſt [5] patrono debita hæreditas liberti, vt filio patris, vt ff. de contra tab. l. illud, & ff. eo. l. nam & ſi. vel ibi [6] inſtitutus patronus fuerat, vnde per hoc a contra tab. repellitur: hic autem exhæredatus vel præteritus filius. Item arg. contra j. de codicil. l. ſi. & ff. de trib. l. quod in hæredem, §. eligere.

[5] Propter naturã, & productionẽ in eſſe. Sal.

[6] Idem. Bar. & Ia. Exhæredatus nõ habet contra tabulas.

[n] FIliam præteritam.] inſerta cauſa præteritionis, aliàs non valeret, vt in authẽ. vt cum de ap. cog. §. aliud quoque capitulum.

[o] Adſpirare.] quia præteritio fœminarum pro exhæredatione habetur.

[p] Non poſſe.] nam contra tabulas non habet, vt ff. de contra tab. l. illud, §. ad teſtamenta. [Item quia habetur pro exhæredata: vt inſtit. de exhæ. liber. §. mater. ſed

 exhære-

exhæredatus non habet contra tab. vt ff. de contra tab. l. non putauit, in princip. & §. non quæuis.

A tra ſ ſoror præterijt ſororem : & filium ſororis inſtituit, qui eſt turpis perſona, & ſic eſt hic amphibolia, vt ff. de bon. liber. l. & ſi ex modica, & ſecundum primum datur matri querela : ſed patri daretur contra tabu. vt ff. eo. l. pater.

¹ Glo. in c. paſtoralis, ſuper verbo, audiatur, extra de except. dicit per l. iſtã ꝙ cui cõpetunt diuerſæ exceptiones: ſi ſuccubuit in vna, poteſt redire ad aliam.

CONtra maiores. ¹] CASVS. Materfa extraneum inſtituit, filium exhæredauit, exhæredato duæ dantur viæ. Prima vt dicat teſtamentum ipſo iure nullum, ſi forte fuerit imperfectum, vel non iure factum: ſecunda vt dicat inoffi. Si ergo dixit nullum, & in ventilatione cauſę iſtius labitur quinquennium, & ſuccũbat: an quinquẽnio elapſo querela agere poſſit, quaſi contra ipſum nõ currat præſcriptio quinquẽnalis, quæritur? Reſpon. quòd ſic: quia licet tempus currat, talis præſcriptio nõ naſcitur hinc, cum ei deſidia imputari non poſſit, cum agere non ceſſet.

a Contra maiores.] non ſolum contra minores, de his enim, magis dubitabatur.

b Perfectum.] agendo peti. hære. in qua ſuccubuit. Accur.

c Mora.] nam dum intendunt non iure perfectum, cucurrit quinquennium. Accurſius.

d Nõ ceſſantibus.] vt infra de anna. except. l. prima, in fine, & ff. de mino. l. intra, in princip. & in authen. de ap. §. j. collat. viij. & infra de rei vend. l. moræ. Sed arg. contra. ff. vi bo. rap. l. ſi ſeruus, & de euict. l. minor, §. primo. ² Sed cũ quinquennium ſit continuum, cur ceſſat per aliam querelam? Reſpon. vtile eſt quo ad quid: quia ex quo currere incępit, feriati & non feriati dies currũt: ſed non illi quibus iuſta cauſa non potuit agere, vt hic. ſic & ff. quando app. ſit. l. j. §. dies, & j. quomodo & quando iu. l. ab eo. ³ Item ſecus in excuſatiõibus tut. vt inſti. de excu. tut. §. qui autem, ſed hoc ideo, quia omnes ſimul proponere poteſt, quod non eſt hic: ⁴ vt ff. de excu. tut. l. ſcire oportet, §. ſcire.

² Iſtæ duę ſt. allega. in glo. nihil faciũt: nam ibi loquitur quã do negligentia in primo non eſt: & in ſecundo. B. B. Salic. & Iaſ.

³ Iſta lex eſt valde notanda, ſm Bart. & eſt ſingula, & nõ reperitur alibi ſecũdũ Iaſ. hic in effectu ſuo.

³ Iſtã reſponſionẽ approbãt omnes.

⁴ Idẽ B. B. & Ia.

Caſum ponit.

CVm filium.] Filius præterijt matrem: vel econ-

PP. V. Kal. Aug. Philippo. A. & Titiano Conſs.

Non negligenti non currit præſcriptio Sal. Vel ſic: Quando actiones nõ poſſunt ſimul cumulari, vna mora nõ currit tempus in alia. Vel ſic: Pendente lite ſuper vno iudicio, non currit tempus in alio priori contrario. Sal. Vel ſic: Diligentia contra vnum auxilium prodeſt contra aliud auxilium, quod cum primo non potuit concurrere h. d. ſecundum Iac. Bu. Vel ſic: Donec ventilatur quæſtio ſuper ſolennitate vel ſuper nullitate teſtamenti, non currit tempus ſuper querela inoffic. Bal. & Pau. de Caſt.

XVI. Impp. Valeria. & Gallien. AA. & Valeria. N. Cæſ. Theodoræ.

CONtra maiores [a] vigintiquinq; annis duplicem actionem inferentes, primam quaſi teſtamentum non ſit iure perfectum, [b] alteram quaſi inofficioſum, licet iure perfectum, præſcriptio ex B prioris iudicij mora [c] quinquennalis temporis nõ naſcitur, quæ officere nõ ceſſantibus [d] non poteſt. PP. C Id. Augu. Tuſco & Baſſo Conſs.

Filius præteriens matrem, videtur eam exhæredare. Mater à filio præterita poteſt vti querela h. d. ſecundum vnam lect. & communem. Sal.

XVII. Impp. Carinus & Numerianus. AA. Floræ.

CVm filium [e] ǂ tuum, te præterita, ſororem hæredẽ inſtituiſſe proponas: inofficioſi querelam apud præſidem prouinciæ D perſequi potes. PP. II. Id. Febr. Carino. II. & Numeriano. AA. Conſs.

Non dicitur ingratitudinem committere, quæ non vult diuertere a marito. h. d. Bald. Vel ſic: Filia non diuertens a viro patris vel matris iuſſu, nõ meretur exhæredari: ideo datur querela inofficioſi Sal.

XVIII. Impp. Diocle. & Maximianus. AA. Fauſtinæ.

CVm tepietatis religionem nõ uiolaſſe, ſed mariti coniugium, quod fueras ſortita, diſtrahere noluiſſe, ac propterea offenſum atque iratum patrem ad exhæredationis notam prolapſum eſſe dicas: inofficioſi teſtamenti querelam inferre non vetaberis. [f] S. Kalen. Maij; Maximo II. & Aquilino Conſs.

Filia turpiter viuens, poteſt à patre exhæredari. Bal. Vel ſic: Turpis & inhoneſta vita filiæ eſt iuſta cauſa ipſam exhæredandi, niſi pater diſtulerit eam maritare vltra xxv. annos. h. d. cum authen. ſeq. Sal. Et idem in filio: vt in authen. vt cum de ap. cog. §. cauſas, niſi pater cauſam dederit. in authen. hic poſita, quam nota, & tene menti, ſecundum Pau. de Caſt.

XIX. Iidem AA. Appollinari.

SI filiam tuam eo quòd turpiter & cum flagitioſa fœditate viuit, à ſucceſsione tua excludendam putes: ſi non inconſulto calore, [g] ſed ex meritis eius ad id odium incitatus es: poſtremi iudicij liberum arbitrium [h] habebis. Dat. XV. Kalend. Iul. Sirmij, ipſis. AA. Conſs.

IN AVTH. vt cum de ap. cog §. ſi vero vſque ad vigintiquinque, colla. viij. conſtitu. xij.

SEd ſi poſt vigintiquinque annos te differente filiam marito copulare, ea in ſuum corpus peccauerit, vel ſine cõſenſu tuo marito ſe, libero [i] tamen, copulauerit: eam exhæredare non potes.

Nam intelligitur filia ingrata eo quòd contra matris voluntatem colit concordiam cum marito. Bald.

XX. Iidem AA. & CC. Sauiano.

FIlia in-

CVm te.] CASVS. Filiam tuã cuidam in matrimonio copulaſti, ſi te præcipiente vt à viro diuerteret, non diuertit: & propter hoc in teſtamento tuo eam exhæredaſti, & extraneum inſtituiſti: an inoffic. querela agere poſſit, quæritur? & rñ. ꝙ ſic.

f Non vetaberis.] nam iuſte feciſti, vt intra de inſtitu. & ſubſti. l. reprehendenda, & infra de re pu. l. diſſentientis, & ff. de vſu & habi. ſed neque, & infra eod. l. filia, & ff. de lib. ex hi. l. j. & ij. Accur.

SI filiam.] CASVS. An pater filiam ſuam quia more meretricio viuit, exhæredare poſſit, quæritur? Reſpon. quòd ſic, ſi non inconſulto calore hoc fecerit. vtputa quia tantum audiuit murmur, ſtatim exhæredauit.

g Calore.] ſecus ſi calore iræ: ⁵ vt ff. de re. iur. l. quicquid.

h Arbitrium.] vt ff. de contra tab. l. non tantum. §. ſi emancipatus. idem per authen. colligitur: vnde ſequitur authen. ſed ſi poſt, quæ eſt vt cum de ap. cog. §. ſi vero vſq; ad xxv.

i SEd ſi poſt. Libero.] Si ergo vel ſeruo ſe copulet, vel ante peccet cum quocunque, iuſta eſt cauſa exhæredationis. nam his caſibus vetera iura non corriguntur: remanẽt ergo, vt j. de ap. l. præcipimus, in fin.

FIlia in orbitate.] CASVS. Mater ſu filiam ſuam cuidã matrimonio copulauit, deinde pœnitentia ducta vult vt à viro diuertat, an ſi filia ei non paruerit, eam præterire, & alios inſtituere poſſit, quæritur, & reſpon. ꝙ non: quia filia ex matris inconſtantia nupta vel vidua eſſe compellenda non eſt.

⁵ Iſte intellectus diuinat: ió reprobatur. Iaſ.

⁶ Et bene etiam ſub ſiſtente legitima cã exhæredationis. B. & Iaſ.

Filia

a Filia in orbitatē.] quia mortuus erat pater eius.

b Ex momentariis.] reprobatur enim inconſtantia, [1] vt & ff. de procur. l. in cauſæ, in prin. & facit ſ. eodem lex cum te.

[1] Cõc. Sal. hic, & Bal. I l. fratres, j. eod.

F Ratris.] CASVS. Teſtator extraneum inſtituit, filium fratris vel ſororis exhęredauit: an ei detur inoffic. querela ad rumpendum teſtamentū patrui vel auunculi, q̄ritur? Reſpon. quòd non, quia nulli ex collateralibus datur niſi fratri & ſorori, niſi teſtamentū accuſent de falſo, vt ab inteſtato ſuccedere poſſint. Not. ex iſta. l. ibi fruſtra, ſecundum Bar. & moder. ꝙ illa dictio, fruſtra, regulariter importat nullitatem ipſo iure ſecundum eoſdem, l. pe. §. ad crimen, in fine. ff. de pub. iudi. Iaſ.

c Dicunt.] vt & ff. eo. l. 1. ſed hodie filij fratris videntur exęquati fratribus, vt j. de legi. hær. auth. ceſſante. ſed illud in ſucceſſionibus ab inteſtato.

d Sorore.] conſanguineis, [2] non vterinis, & hoc turpibus perſonis ſcriptis hæredibus, vt j. eod. l. fratres.

[2] Cõc. Sal. & Pau.

S I maritus.] CASVS. Teſtator vxorem ſuam ex aſſe hæredem inſtituit, filiam exhæredauit, nihilo ei relicto: an aduerſus matrē querela inoffi. agere poſſit filia, quæritur? Dicitur ꝙ ſic, cum nullam ingratitudinem commiſerit, & ea vincente, quicqd marito à matre debebatur, forte dos vel aliud debitum, à filia conſequetur.

e Perhibetur.] ſ. iure: fuit tamen de facto exhęredata. ſi autem præterita, dabatur ei ius accipiendi bono. poſſ. contra tabulas. Vel etiam dicit nullum, vt j. de li. præte. l. fi.

f Relictum eſt.] maxime. nam idem ſi erat relictum aliquid quod eſſet minus quarta, vt ſ. eo. l. cum quæritur. Vel dic [3] hoc fuiſſe additum à compoſitoribus noui iuris ex d. l. vt j. cod. l. omnimodo. Accur.

[3] Neutra expoſitio tenetur, quia violat literā. Pa. & Ia.

g Conuincitur.] quod eſt eo ipſo, ꝙ eſt exhęredata ſecundū hæc iura, vt j. eo. l. liberi. Vel dic hoc eſſe additū à noui iuris compoſitoribus, vt dicam j. eo. l. omnimodo.

A ... orbitate [a] patris relicta, cum marito, cui matre volente nupſit, colens cõcordiam, iuſtas offenſiõis poſt eiuſdem matris pœnitentiam cauſas non præſtat, nec ex momentariis [b] uoluntatibus matris nupta, atque vidua iure eſſe compellitur. Dat. Non. Ian. Sirmij. CC. Conſs.

B *Filij fratrum uel ſororum non habent querelam inofficioſi teſtamenti. Bal. Vel ſic: Contra teſtamentum collateralis non competit alteri collaterali querela inoffitioſi, niſi tribus concurrentibus, ſcilicet ꝙ eſſet frater uel ſoror carnalis, & ſic in primo gradu, & ex eodem patre, & ꝙ fuerit inſtituta turpis perſona. De falſo vero teſtamēto quilibet, cuius intereſt, ſcilicet qui ſuccederet ab inteſtato non facto teſtamento, poteſt accuſare. h. d. iſta lex cū l. fratres, infra eo. ſecundum Paul. de Caſtr.*

XXI. Iidem AA. & CC. Alexandro.

F Ratris vel ſororis filij, patrui uel auunculi, amitæ etiam & materteræ teſtamētum inofficioſum fruſtra dicunt: [c] cum nemo eorum qui ex tranſuerſa linea ueniunt, exceptis fratre & ſorore, [d] ad inofficioſi querelam admittatur. De falſo ſane per accuſationē criminis queri nõ prohibentur. Data CC. Conſs.

C *Reſciſſa aditione hæreditatis per querelam, reuiuiſcunt actiones per aditionem confuſa. Bald.*

XXII. Iidem AA. & CC. Tantillæ.

S I maritus tuus facto teſtamento te quidē ex aſſe ſcripſit hæredem: filia autem quam habuit in poteſtate, exhæredata iure facta minime perhibetur, [e] nihilq; ei relictū [f] eſt, neque iuſtas offenſæ cauſas præſtitiſſe expreſſe conuincitur, [g] eam de inofficioſo teſtamento patris querentem, totam hæreditatem obtinere poſſe non ambigitur. Quod ſi iam obtinuit, uel poſtea uendicat, quodcunque maritus mortis ſuæ tempore debuiſſe tibi perhibetur, id ab ea reddi oportet. [h] Dat. Idib. Feb. Sirmij. CC. Conſs.

Qui impedit aliquem teſtari, merito poteſt exhæredari. Bal.

XXIII. Iidem AA. & CC. Philippæ, & aliis.

T Eſtamenti factionē p teſtationē [i] uos interdixiſſe matri profitentes, iuſtam cauſam offenſę manifeſte teſtamini. D. V. Id. Sept. CC. Conſs.

Teſtamentum militis non ſubiacet querelæ. Bald.

XXIIII Iidem AA. & CC. Succeſſo.

T Eſtamentum militis filiifamilias [k] in caſtrenſi peculio factum, neque à patre, neq; à liberis eius per inofficioſi querelam reſcindi [l] poteſt. Dat. III Non. Decemb. Nicomediæ. CC. Conſs.

D *Teſtamentum factum ſecundum conſilium non poteſt expugnari per querelam, neque per viam nullitatis. Bal. Vel ſic: Conditio quæ filij inſtituti fauorem reſpicit, non facit locum querelæ, nec inſtitutionem annullat. h. d. ſecundum Bar. Vel ſic: Contra ea quæ ſunt promiſſiones filio non datur querela inofficioſi. Iaſ. Vel ſic: Conditio quæ reſpicit fauorem filij inſtituti, non facit eſſe locum querelæ. Ba.*

XXV. Iidem AA. & CC. Menedoro.

F Iliis matrē, quæ de ma

h Oportet.] ſi tale ſit debitum [4] quod ab hærede poſſet exigi, vt ff. de hær. vel act. ven. l. 2. §. fi. Item hoc verum, niſi ſciuit hæc vxor hæres inſtituta querelam poſſe moueri cum hęreditatem adiit. nam tunc amitteret, vt arg. ff. de his qui, vt indig. l. hæredem, & ad Syll. l. propter. §. neptis, & ad Treb. l. pen. Ac.

[4] Vtputa nõ extinctū morte teſtatoris. Sal.

ADDITIO. Dic ꝙ ibi loquitur quando hæres adiuit cū delicto, quia non vindicauit mortē defuncti. Sal. Pau. & Iaſ.

T Eſtamenti.] CASVS. Materfami volebat facere teſtamentum, filij ſui, ne faceret, interdixerunt, & poſtea fecit, & filios præterijt, & extraneos inſtituit. an filij inoffi. querela agere poſſint, quæritur? Reſp. ꝙ hi non poſſunt, quia manifeſtam offenſam contraxiſſe videntur.

i Per teſtationē.] i. coram teſtibus, & ſic ꝙ non fecit tunc. [5] nam verba cum eſſe ctu, &c. vt ff. q̄d quiſque iur. l. 1. Vel dic p teſtationem ſubtractam, vt ff. ſi quis aliquem te. pro. l. ſi quis dolo.

[5] Iſtā gl. ſequũtur B. B. & Pau.

T Eſtamentum.] CASVS. Filiusfa. miles ex caſtren. peculio teſtamentū fecit. extraneum inſtituit hæredem. patrem exhæredauit. an per inoffi. querelam à patre vel à filiis eius impugnari poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ non.

k Filiifamilias.] vt j. eo. l. fi.

l Reſcindi.] quia miles, & quia in caſtrenſi.

F Iliis.] CASVS. Si mater filios ſuos etiam in ſacris patris conſtitutos vult hæredes inſtituere, ſed timet ne pater ad quem pertinet vſusfr. eorū quæ filiis acquirētur bona, ea diſſipet. Conſulit ergo. l. iſta ſub conditione inſtituere, ſi pater eos emancipauerit: tunc enim non accipiet bonorum poſſeſſ. ſecundum tabu. nec nomine filiorum aget querela, cum magis voluit mater filiis ſuis prouidere, quam iniuriam inferre. In fi. dicit, quòd ea bona debet reſtituere filiis emancipatis. l. pater.

Sc. ue.

a Secus.] ſ. quàm oporteat, quia forte prodigus erat. vel A ſecus, id eſt male.

b Emancipati fuerint.] quæ videtur impleri quocunque modo fiant ſui iuris, 1 vt ꝟ. de inſtit. & ſubſt. ſub condi. ſac. l. ſi mater.

1 Placet B. B. Paul. & Iaſ.

† aliàs ſecum ſuſpicetur.

c Pacto.] alias pacto, alias facto.

d Cum re] aliàs cū iure. Et dic. i. ad ſuū commodum, 2 vt pater ſibi retineat cum effectu ſecundum tab. Sed quam accepit bonorū poſſeſſionem inſtitutus, vel pater eius nomine? Reſpond. quæ facti eſt, vt hic, & ff. de ſecundum tab. l. j. §. ſi ſub conditione. Tu dic non facti, ſed eam quæ iuris eſt, ſecundum Azo, vt ff. de ſecundum tab. l. 2. §. ſi quis ita inſtituerit, & ff. ad Treb. l. facta. §. ſi in dāda, quæ dicunt inſtitutū ſub conditione non habere ſecundum tab. ſ. facti. Vel dic, 3 peti quod iuris eſt & facti, & quod illę & hæc dicunt non peti. ſ. ꝙ remaneat in defectum conditionis. Vel quarto petitur quæ iuris eſt nō vt nunc proſit, ſed in euentum conditionis. Vel dic hic non peti vt ſibi pater teneat, & ſecundum hoc nec à principio nec conditione impleta tribuitur patri in hac l. hīs, ſed in d. §. ſi quis ita, confirmatur, ſiue tribuit ius extante conditione, vt & aliàs ſimile. ff. de offic. proconſ. & le. l. 3. §. fin. Accurſius.

2 Et bene Bal. Paul. & Iaſ. Bonorum poſſeſſio quædā eſt facti, quædam iuris.

3 Diſplicet Cy. Ba. Pau. & Ia.

ſiti moribus ſecus a ſuſpicatur, † ita poſſe conſulere iure compertum eſt, vt eos ſub hac conditione inſtituat hæredes, ſi à patre emancipati b fuerint, atq; eo pacto c ſecundum tabulas bonorum poſſeſſionē patrem cum re d accipere non videri, qui conditioni minime obtēperauerit, e B neque ei nomine filiorum inofficioſi eo modo actionem poſſe competere, quibus nullam iniuriam fecerit mater, ſed potius putauerit prouidendum, f & ideo reſtituere g debet. h Dat. IIII. Non. Iul. Antiochiæ, Titiano & Nepotiano Conss.

Directa ſubſtitutio poteſt filio impuberi fieri in legitima inſtituto. Bal.

XXVI. Iidē. AA. & CC. Serapioni ſuo ſalutem dicit.

EX tribus vnciis hærede inſtituto filio, i in C intra pubertatis k annos directam l non inutiliter

e Obtemperauerit] ſed an poteſt cogi, vt obtemperet? Reſpond. non, 4 vt ff. de lega. 1. l. filiusfamilias. §. ſecundum vulgarem. ſed ſi patri eſſet legatum, vel aliquid relictum, vt eos emanciparet: ſiquidem pater agnoſcit legatum, cogitur eos emancipare, vt ff. de cond. & demon. l. ſi cui.

4 Concor. B. B. Sali. & Iaſ.

f Prouidendum.] ſic ſ. e. l. ſi pater. 2. & ꝟ. l. prox. & ff. e. l. Papinianus. §. ſi quis impubes.

g Reſtituere] ſubaudi ergo, vel igitur.

h Debet.] pater filio, ſi eſt emancipatus. patre autem non emancipante, filio adeunte iudicem curator datur 5 hæreditati, cui reſtitutio fieri debet, vt infra de bon. quæ lib. l. fin. §. ſin autem in ſecunda, & in authen. vt li. ma. & auiæ. §. 1. & §. ſi vero forſan, collatio. viij. & ff. ad Trebel. l. imperator. Alij dicunt reſtitutionem faciendam prætori, & ipſe reſtituet filiis dato eis curatore. In caſu tamen etiam manenti in poteſtate, fit reſtitutio, 6 vt ff. ad Trebel. l. imperator.

5 Si filius ſit minor, quia ſi maior ē, pōt ſibi curā cōmitti. Guiliel. de Cu. Bal. & Sali. pbāt in l. imperator, infi. ff. ad Tre.

6 Et bene Bal. & Pa.

EX tribus.] CASVS Filium tuū impuberē inſtituiſti ex tribus vnciis, & ſic habet quartā partem quā habiturus erat ab inteſtato, & ei directe in illa quarta ſubſtituiſti ſic, ſi filius meus intra annos pubertatis deceſſerit, Titius hæres eſto. an filio detur querela quaſi videatur grauatus per ſubſtitutionem, quæritur? dicitur ꝙ nō.

i Filio.] qui erat vnicus, & ſic quartam habet, vt ſ. eo. l. cū quæritur. ſed quia ei erat ſubſtitutum, videbatur exinanita, quod fieri non pōt, vt ꝟ. eo. l. quoniam in prioribus. Sed non eſt ita, 7 quia magis ei conſulitur, & ſic valet, vt & ſ. l. prox. & l. ſi pater, & ff. eo. l. Papinianus. §. ſi quis impubes, & de adop. l. ſi arrogator, & ꝟ. de impu. & aliis ſubſti. l. ſi teſtamento.

7 Cōcor Bal. Salic. Pau. & Ia.

à patre fieri ſubſtitutionem certum eſt. Da. V. Ka. Septemb. Nicomediæ. CC. Conss.

Hæc lex notabilis eſt, & in materia propria ſingularis, & tria intendit. Primo enim dicit, ꝙ fratres vterini tantum non habent querelam inofficioſi. Secundo dicit, ꝙ fratres vtrinque coniuncti vel conſanguinei tantum habent querelam inofficioſi contra teſtamentum fratris in tribus caſibus. Tertio, ꝙ contra neceſſarium hæredem inſtitutum, quanquam ſit vilis perſona, non datur inofficioſi teſtamenti querela h. d. ſecundum Bal.

XXVII. Imp. Conſtantin. A. ad Verinum.

FRatres vel ſorores vterini m ab inofficioſi actione contra teſtamentū fratris vel ſororis penitus arceantur; n conſanguinei o aūt durante agnatione vel non, p contra teſtamentum fratris ſui vel ſororis de inofficioſo quæſtionē mouere poſſunt, q C ſi ſcripti hæredes infamiæ, r vel turpitudinis, vel leuis notæ macula adſpergantur, vel liberti, qui

k Pubertatis.] Secus ſi poſt, vt ff. de vulg. ſub. l. cohæredi. §. cū filiæ.

l Directam.] ſi aūt per compendioſam, vt plerunque faciūt, puta quandocunque deceſſerit, illum ſubſtituo, trahitur etiā pupillaris directa ad fideicommiſſariam, cum in vtrunque 8 tempus valeat vt fideicommiſſaria, niſi in teſtamento militis, vt infra de teſta. mili. l. in teſtamēto, & ff. de vulg. ſubſtit. l. iam hoc iure, & l. centurio.

8 Contrariū eſt verum, Paul. & Ia.

FRatres.] CASVS Si frater vterinus extraneū inſtituit, & fratrem aut ſororem vterinum exhæredat, an poſſit vterinus agere querela inoffic. quæritur? & reſpond. quòd non. ſecus in fratre cōſanguineo. & hoc ſequitur. An autem frater conſanguineus fratris ſui conſanguinei poſſit impugnare teſtamentum, quæritur? Reſpond. ꝙ ſic, ſiue durauerit cognatio, quia non fuit emancipatus, ſiue non, ſi perſona inſtituta turpis fuit, aut aliàs infamis, vel libertus. ſecus eſt ſi ſeruus neceſſarius fuit inſtitutus, quia aduerſus eum non poterit obiici inofficioſi querela. Nota ex iſta l. regulam, quòd querelam inofficioſi teſtamenti competit contra teſtamentum fratris inſtituentis turpem aut vilem perſonam. concor. l. fratris. ſ. eo. & l. 1. ff. eod. Iaſ.

m Vterini] quaſi ex eodem vtero nati, & non ex eodem patre, vt inſt. de leg. ag. ſuc. §. 1.

Fratres vterini, qui dicātur.

n Arceantur.] nec corrigitur hoc per authen. infra de legi. hære. authen. ceſſante. vbi tollitur differen D tia agnationis & cognationis, quia illud verum eſt ab inteſtato.

o Conſanguinei.] qui ſunt ex eodem patre, ſed matre eadem vel non, vt inſt. eo. tit. §. 1.

Fratres cōſanguinei.

p Vel non.] quia ſunt emancipati. & hoc olim, hodie contra per Anaſtaſium, vt infra de legi. tut. l. 3. & 4.

q Poſſunt.] vt inſtit. eod. §. 1. vltra non, vt ſ. eo. l. fratris, & ff. eod. l. 1.

r Infamiæ.] quæ ſubdiuiditur. & hoc eſt quod ſubiungit, vel turpitudinis, &c. Vel dic infamiæ ipſo iure, vel turpitudinis quando ſunt infames per ſententiam. macula vero leuis eſt talis qualis dicitur ſupra, ex quib. cauſ. infam. irro. l. ea quæ, & l. verbum, & ff. de obſe. l. licet, & l. honori, & ꝟ. de dig. l. 2. lib. 12. & hic niſi qui agit, laboret ſimili nota, vt ſ. e. l. in arenā. Vel niſi ſit ingratus 9 qui agit aliquo de trib. modis quos habes in auth. de nup. §. ingratitudinem, coll 4.

Infamia, turpitudo & macula differunt.

9 Iſtam gl. approbāt Bar. Salic. & Iaſ.

Beneā·

a Beneficiis.] i. maleficiis, ſiue blanditiis. ironice. n. loquitur. ſic ff. de furtis, l. inter omnes, in princ. & de dãno inſe. l. ex damni. §. quoties.

b Inſtituto.] quia etiam ſi turpis ſit, non poteſt de inofficioſo conueniri. Et no. ꝙ hic poſuit M. quandã auth. ſed hodie querela locũ nõ habet niſi inter fratres turpibus perſonis ſcriptis hæredibus, per id quod eſt ĩ. de li. præ. auth. ex cauſa. ſed iſta eſt falſa, vt ibi notaui.

Liberi.] CASVS. Si quis teſtamẽtum fecit, & extraneum inſtituit hæredem, & filium exhæredauit, ſi vult filius ad querelam inoffic. admitti, probare debet ſe gratum extitiſſe, & ab obſequio patris non receſſiſſe, niſi extraneus hæres ſcriptus probauerit ipſum filium fuiſſe ingratũ. & hoc in prima. Si ergo filius matrẽ exhæredauit, & ex cauſa iuſta, vt quia filiũ inſidiis obſedit, vel inimicis ſibi amicitias ſuas coniunxit, & hoc probatũ fuerit, ad querelam nõ admittetur, ſed filii etiam manebit vltima voluntas firma. & hoc in tertia.

c Debent.] hodie probant hæredes, vt infra eod. l. omnimodo, quæ eſt cõtra.

d Iugiter.] id eſt cõtinue, contra ſupra de eden. l. qui accuſare.

e Extitiſſe.] ſuſcipiendo probationis onus in ſe, vt ff. de ꝓba. l. circa.

f Deferatur.] vt ff. eo. l. nam & ſi parẽtibus.

g Amicitias.] hoc hodie non eſt, ſed aliæ ſic quæ ſunt hic, vt in authẽt. vt cum de appel. cog. § & hæc quidem, coll. 8. Et no. hic argum. ad feudum, vt ff de offic. præfec. vrb. l. 1. §. cum patronus.

ADDITIO. Vide gl. 1. in prin. in c. porro, in tit. quæ fuit prima cauſ. bene. amit. in vſibus feudorũ, & Barb. 3 hic in additio. ad Bald.

k Crederetur.] ſupple diligenter inquiri iubemus, vt hoc, &c.

† Gl. in c. vlt. ext. de poſtu. ſup verbo, cõtra eccleſiã, in fin. ĩducit iſtã l. ꝙ ſi eccleſia ſit ĩgrata contrahẽ ſicontũ eadẽ, ipſe poterit poſtulare contra eã, nec eccleſia ei ſuccedet.

Vaſſallus amicitias copulans cu inimico dominu ſuum amittit feud.

1 Et vide eũdẽ Bar. in c. cæterũ, de iud. & Lu. Ro. conſi. 47.

perperam & non bene merentes, maximiſq; beneficiis a ſuum patronum aſſecuti, ĩſtituti ſunt, excepto ſeruo neceſſario hęrede inſtituto. b Dat. Id. Aug. Sirmij, Conſtantino. A. V. & Licinio Cæſ. Conſs.

Liberi exhæredati præſumuntur ingrati, niſi probent ſe gratos. hoc primo. Parentes exhæredati præſumuntur grati, niſi probentur ingrati. hoc ſecund. Bald.

B

XXVIII. Idem A. ad Claudium præſidem prouinciæ Daciæ.

Liberi de inofficioſo querelam contra teſtamentũ parentum mouẽtes, probationẽ debent c ꝓſtare, ꝙ obſequiũ debitũ iugiter d prout ipſius naturæ religio flagitabat parẽtibus adhibuerint, niſi ſcripti hr̃des oſtendere maluerint ingratos liberos contra parentes extitiſſe. e

C

¶ Sin aũt mater contra filij teſtm̃ inofficioſi actionem inſtituat, inquiri diligenter iubemus, vtrum filius nulla ex iuſta cã læſus matrem in nouiſsima læſerit voluntate, eo ꝙ neque luctuoſam ei & legitimam reliquerit portionem, vt teſtamento reſciſſo, matri ſucceſsio deferatur. f

¶ Si tamen mater † inhoneſtis factis atq; indecentibus machinationibus filiũ forte obſedit, inſidiiſq; eũ vel clandeſtinis vel manifeſtis appetiit, vel inimicis eius ſuas amicitias g copulauit, atq; in aliis ſic uerſata eſt, vt inimica eius potius quàm mater crederetur, h hoc probato, i etiã inuita acquieſcat filij uoluntati. k Dat III. Id. Feb. Criſpo. II. & Conſtantino Cæſ. II. Conſss.

D

A

i Probato.] ab hæredibus filij. nec enim mater hoc probat, & ita videtur differentia, tractetur de ingratitudine aſcendentium, vbi pro eis præſumitur, an deſcendentiũ, & tunc contra. & eſt ratio quia amor plus deſcendit, quã aſcendat, vt ff. quod metus cauſa. l. iſti quidem. §. ſi. hodie vero hr̃des probant, 2 vt ĩ. eo. l. omnimodo.

k Voluntati.] vt ĩ. de ſecundis nup. l. ſi.

Amor deſcendit.

2 Cõcor. Bal. Sal. & Iaſ.

Sicut donatio propter nuptias ad ſimilitudinem dotis confertur, ita in legitima imputatur. Bal. Vel ſic: Dos & donatio, quæ venit conferenda ad excluſionem querelæ, ſimiliter eſt in quarta. Salic.

XXIX. Imp. Zeno. A. Sebaſtiano præfecto prætorio.

Quoniam nouella l conſtitutio diui Leonis ante nuptias donationem à filio conferri ad ſimilitudinem dotis quæ à filia confertur, præcepit, etiam ante nuptias donationem filio in quartã præcipimus imputari. m Eodemq; n modo cum pater vel mater pro filia dotem, vel pro filio ante nuptias donationẽ, vel auus patern⁹ aut maternus, vel auia paterna aut materna pro ſua nepte, aut pro ſuo nepote, vel proauus itidẽ paternus aut maternus uel proauia paterna aut materna pro ſua pronepte, vel pro ſuo pronepote dederit, non tantum eandẽ dotem vel donationem cõferri, verum etiam in quartã partem ad excludendã inofficioſi querelam, tã dotem datam, quàm ante nuptias donationem, præfato modo volumus imputari, ſi ex ſubſtantia eius profecta ſit, de cuius hęreditate agitur. Dat. Kal. Maij. ipſo. A. II. Cons.

Ille cui aliquid in teſtõ relinquitur, non põt impugnare, ſed debet ad ſupplementum legitimæ agere, niſi probetur ingratus. In his vero in quibus nihil relinquitur, iura vetera non mutãtur. h. d. Item militia quæ poſt uendi vel tranſmitti, à patre vel alio aſcendente proueniens, in legitimam imputatur, excepta militia ſilentiariorũ. Bald.

XXX. Imp. Iuſtin. A. Mennæ.

Omnimodo teſtatorũ voluntatibus proſpi

Quoniam nouella. CASVS. Si paterfa. filiæ ſuæ dotẽ dederit, vel filio donationẽ propter nuptias, & poſtea teſtamentũ fecit, & extraneũ inſtituit an ad excludẽdã inoffi. querelã prædictis filiæ & filio donatio & dos in quartam computari poſſint, quæritur? reſpon. ꝙ poteſt, ſi de ſubſtantia patris vel matris profecta ſit dos, vel propter nuptias donatio. nec refert pater vel mater dotem dederit, vel alius de parentibus paternis vel maternis maſculis vel fœminis. & hoc in prima & ſecunda part.

l Nouella cõſtitutio.] quã habes ĩ. de coll. l. vt liberis.

m Imputari.] vt & ĩ. de rei vxo. act. §. videamus. ſed nõ eſt bona ratio, vt ideo debeat computari in quartam, quia cõfertur, vt ĩ. de coll. l. illud, & ĩ. eo. l. ſi quãdo. ſed ſic accipe ſimilitudinem, 3 quia ſicut ante nuptias donatio cõfertur ad ſimilitudinẽ dotis, ita & computetur in quartam ad ſimilitudinem dotis. An aũt in dote poſſit inſtitui, dixi 4 ff. de min. l. 3. §. ſed vtrum, in fi. §.

n Eodemq; modo] dixi cũ pater dedit: nunc cum mater vel alius aſcendens.

3 Idẽ Bal. Pau. & Ia.

4 Dixit idem ꝙ ſic. S. & Iaſ. hic poſt gl. ap probatã.

Omnimodo.] CASVS. An filius cui pater minus legitima reliqt vel iure inſtitutiõis, vel legati, vel fideicommiſſi, & extraneum hæredem inſtituit, teſtamẽtum patris per inoffi. querelam vt rumpatur impugnare poſſit,

A ſit, quæritur? Reſpond. ꝙ non, ſed hodie ex hac l. agat ad ſupplementum legitimæ, & hoc niſi ab hærede ſcripto probetur ingratus. & ſi pater eum ingratum non dixerit, non licebit hæredi dicere eum ingratum. & hoc in prima parte. Et hæc ſunt vera, quando pater de filio mētionem fecit, & ei aliquid iure inſtitu. vel legati, vel fideicom. reliquit. Si enim ei nihil reliquit, ſed ſilentio eum contempſit, tūc vetera iura obſeruantur. quæ autem illa ſint, non aperitur. & hoc in ſecunda. Si autem pater filio ſuo emerit militiam: an ad excludendam inoffic. querelam, eam filiis imputabit in quartam, cum talis militia vendi poſſit, & mortuo eo ad hæredem ſuum preciū poterit tranſmittere? Reſpond. ꝙ ſic, ita vt inſpiciatur militia quę erat tempore mortis teſtatoris, vt ſi tunc deceſſiſſet filius, quantum tranſiſſet ad hæredem, tantum nunc ſibi imputabit in quartam. & hoc in tertia. Quod autem dictum eſt, ꝙ militia nunquam imputari debeat in quartā, in aliis quā in ſilētiariis, quibus princeps reuelat conſilia, intelligendū eſt. illi enim non imputabunt ſibi in quartam, militiā à parentibus emptam, ſed ex fauore huius. l. habent præcipuam. & hoc in quarta parte. Not. ex iſta. l. ꝙ ille cui relictum eſt minus legitima, nō poteſt expugnare teſtamētum, ſed debet agere ad ſupplementum ſui Iaſ. hic.

cientes, magnam & innumerabilem [a] occaſionem ſubuertendæ eorū diſpoſitionis amputare cēſemus, & in certis caſibus in quibus de inofficioſis defunctorum teſtamentis, vel alio modo [b] ſubuertendis moueri ſolebat actio, certa & ſtatuta lege tam mortuis conſulere, quā liberis eorum, uel aliis perſonis [c] quibus eadem actio competere poterat, vt ſiue adiiciatur in teſtamento de adimplenda legitima portione, ſiue non, firmū quidem ſit teſtamentum: liceat vero his perſonis quę teſtamentum quaſi inofficioſum vel alio modo ſubuertendum queri poterāt, id quod minus portione legitima ſibi relictum eſt, ad implendam eam ſine vllo grauamine vel mora exigere, [d] ſi tamen non ingrati legitimis modis arguantur, [e] cum eos ſcilicet ingratos circa ſe fuiſſe teſtator dixerit. [f] Nam ſi nullā eorum quaſi ingratorum fecerit mentionē, non licebit [g] eius hæredibus ingratos [h] eos nominare, & huiuſmodi quæſtionem introducere.

¶ Et hæc quidem de his perſonis ſtatuimus, quarū mentionem teſtantes fecerint, & aliquam eis quantitatem in hæreditate, vel legato, vel fideicommiſſo [i] licet minorē legitima portione, reliquerint.

B ¶ Sin vero vel præterierit aliquam eorum perſonam iam natam, vel ante teſtm̄ quidem conceptam, adhuc verò in ventre conſtitutam, vel exhæredatione, vel alia eorum mentione facta, nihil eis penitus reliquerint, tunc vetera iura [k] locum habere ſancimus, nullam ex preſente promulgatione nouationē vel permutationem acceptura.

Filius computare tenetur ſibi in legitimam militiam, ſeu reditum annuum ex defuncti pecunia emptum, niſi ſit de ſilentiarijs. Sal.

C Imputari vero filiis aliiſq; perſonis, quæ dudū ad inofficioſi teſtamenti querelam vocabantur, in legitimam portionem & illa [l] volumus, quæ occaſione militiæ ex pecuniis mortui iiſdem perſonis acquiſitæ, poſſe lucrari eas manifeſtum eſt, eo quòd [m] talis ſit militia, vt vendatur, vel mortuo militante certa pecunia ad eius hæredes perueniat, ita tamē,
D vt ille gradus eiuſdem mi

ſi libertus ſub conditione. §. libertus. ff. de bo. liber. ita [3] vult Bart. in l. in quartam, in vlti. colum. verſi. quæro per quos. ff. ad legem Fal. & clarius in conſilio ſuo. 34. incipiente, factum tale eſt. ante finem conſilij. Item adde ꝙ filius pro ſua legitima non ſoluta non poteſt poſſeſſionem ſua auctoritate occupare, vt dicit idem Bart. in l. 2. j. quando & qui. quarta pars de. lib. x.

e Arguantur.] ab hęredibus, & ſic corrigitur quod eſt. ſ. e. l. liberis.

f Dixerit.] & cauſā ingratitudinis inſeruit, vt in auth. ut cū de appell. cog. §. ſiue igitur omnes, col. 8.

g Non licebit.] arg. ꝙ hæredes domini non poſſunt auferre feudum propter feloniam domino cōmiſſam, ſi dominus nihil dixit dum vixit, vt hic, & arg. j. de reuo. do. l. 1. & fi. & ff. de proba. l. Procula, & ff. ad Syll. l. j. §. fi. & ſ. eo. l. ſi mater. [3] Item not. ex verbo, arguantur, quem præſumi bonum, niſi malus probetur, vt dixi. ff. de proba. l. non eſt neceſſe.

h Ingratos.] ſunt enim multi modi exhæredandi, vt ff. de lib. & poſthu. l. 1. 2. & 3.

i Vel fideicommiſſo.] hodie vero iure inſtitutionis, [4] ꝗd dic vt diximus. ſ. eo. auth. nouiſſima.

k Vetera iura.] vt poſthumus rumpat, vt j. de poſthu. hæred. l. 1. natus ſuus [5] ipſo iure infirmet, vel per contra tabulas ſi fuerit præteritus: emancipatus autem per contra tabulas. Sed exhæredatus vel pro exhæredato habitus agit querela, vt j. de liber. præte. vel exhæredat. l. finali. Accurſius.

l Et illa.] Non ſolum prædicta hac l. Et not. quòd quædam eſt militia, id eſt reditus, ſiue officium vnde reditus prouenit, quæ poteſt vendi. [6] Quædam quæ certum quid hæredi [7] dari permittit, licet vendi non poſſit, de quibus hic dicit, & j. de pig. l. fina. & in authent. de exhiben. & intro. reis. §. optimum, collatio. 5. & hæc computatur [8] in quartam. & confertur, vt hic. Alia, quæ cum perſona finitur, [9] & nihil ad hæredem tranſit, & illa non computatur, nec confertur, vt in contrario. ff. de colla. bo. l. 1. §. ſed an id. Vel ibi datum precium pro militia dicit non conferri, non id quod militia hodie valet, vt hic.

m Eo ꝙ.] q. d. aliquis, quomodo poteſt lucrari?

a Et innumerabilem.] ſunt. n. multi modi expugnandæ vltimæ voluntatis. ſ. bonorum poſſeſſio contra tabulas, & inofficioſi querela. Item & cum teſtamentum ſit ipſo iure nullum.

b Vel alio modo.] vt per contra tabulas.

c Aliis perſonis.] vt nepotibus ex filio. Vel dic, [1] parentibus vel fratribus. Vel ēt patronis: quia & ipſi debent agere ad ſupplemētum, vt ff. de bo. lib. l. etiam. §. toties, & inſt. de ſucceſ. li. §. ſi vero teſtamentum. Sed non videtur hoc nouum eſſe, quod dicit de repletione, vt ff. eo. l. ſi non mortis. Sed ibi [2] a compoſitoribus noui iuris fuit appoſitum.

d Exigere.] condictione ex hac lege.

ADDITIO. Aduertas ꝙ ſuppletio iſta legitimæ pro rata debet fieri tam de rebus quæ remanſerunt apud hæredem, quàm de rebus legatis, vt probatur expreſſe in l.

Teſtamētum multipliciter expugnari poteſt.

1 Idē Iaſ. & alij.

2 Tu dic melius, ꝙ ibi loquit̄ in eo qđ fuit datum inter viuos,

3 & filius cōſenſerat hr̄e ꝓ ſua legitima. ideo excluditur à q̄rela, ſed arbitrio boni viri ſuppletur qđ deeſt. hic aūt loquit̄ in eo qđ relinquit̄ in vltima volūtate. Sal. & Iaſ.

3 Addas hic gl. j. in fi. in c. porro, in ti. q̄ fuit prima cā bñficij amit. in v ſi. feud. & ſequit̄ gl. Bald. Pau. & Iaſ.

4 Cōc. B. B. P. & Ia.

5 Sequunt̄ gl. iſtā vſque ad fi. Bald. Pau. & Iaſ.

6 Vt ſi dicimus ꝙ feudū cōcedat à rege, cū hoc ꝙ poſſit vēdi ad votū ipetrantis. Bald.

7 Vt ſunt feuda regulariter, q̄ nō vendūtur. Bal.

8 Cōc. B. B. P. & Ia.

9 Vt eſt in pecunia expenſa à pr̄e in doctorato. ſi lii. Ba. hic.

a In morte teſtatoris.] puta erat ſtatutum vt ſi ſuccederet militans poſt decem annos, dentur decẽ hæredi eius à domino militiæ, & militia redit ad dominum, ſi poſt viginti annos, tunc quinque.
b Obtinet.] ſcilicet ſi tunc decederet militans, quantum ad hæredem tráſmitteret, tantum nunc in quartam imputabit.

Silẽtiarij qui ſint.

c Silentiariis.] quibus imperator ſua ſilentia ſub ſecreto cõmittit.
d Capitulis.] vt ꝭ. de ſilen. lib. 12. l. 1. & 2.
e Cõputentur.] eſt .n. caſtrenſe peculiũ eius vel quaſi, vt infra de ſilẽ. l. fi. li. 12.

Qve nuper.] CASVS. Tibi pater aliquid iure inſtitutionis ſiue fideicommiſ. ſiue legati reliquit, non datur inofficioſi querela, ſed condictio ex l. ſuperiori proxi. ad ſupplementum legitimæ. ſed ſi nihil reliquit, ſeruantur iura vetera, & illa locũ habent, cum pater in ſcriptis fecit teſtamẽtum. an idem ſit in teſtamento ſine ſcriptis facto, quod in hoc. §? Reſpõ. ꝙ ſic. Viuianus.
f Sanciuimus.] vt ꝭ. eo. l. proxima.

Qvoniam. CASVS. Quæ in duabus ꝓximis. ll. dicta ſunt, recitat adhuc imperator. adiiciens vt ſi teſtator minus legitima reliquerit filio, & eum in ea grauauit, forte detrahendo viumfruc. vel ſub cõditione aliqua introducente moram, ad ſupplementũ legitimæ condictionẽ ex hac. l. habeat, vt eam percipiat ſine vllo grauamine, & perinde ſit ac ſi nullum grauameu in teſtamento fuiſſet adſcriptum. No. ex iſta l. regulam, ꝙ omne grauamen & omnis conditio & dilatio de legitima ipſo iure reiicitur: ideo alia dubitatio eſt, nunquid hodie per iſtã, l. corrigatur. l. ſi pater, & ſimiles. C. de in ſtit. & ſubſt. ſed de hoc vide plenius ibi

† al. vt portione legitima minime illis ꝑſo. derelicta, q. &c.
† Id eſt, quartæ debitæ iure naturæ. P.

litię inſpiciatur, quem in morte teſtatoris [a] militãs obtinet: [b] vt tanta ei pecunia in legitimam portionem computetur, quantã dari conſtitutum eſt, ſi in eo gradu mortuus eſſet is qui militiam ex pecunijs teſtatoris adeptus eſt: exceptis ſolis viris ſpectabilib. ſilentiarijs [c] ſacri noſtri B palatij, quibus pręſtita iã ſpecialia beneficia tam de alijs capitulis, [d] quàm de pecunijs ſuper memorata militia à parentibus eorũ datis, ne in legitimam portionem eis computẽtur, [e] rata eſſe præcipimus. In cęteris vero perſonis prædictam obſeruationem tenere volumus. Dat. Kalen. Iun. Conſtantinopoli, Iuſtiniano. A. II. Cons.

Statutum in l. omnimodo, in teſtamento in ſcriptis, habet locum in teſtamento nuncupatiuo Bald. Vel ſic: Dicta in præcedenti l. de imputatione & ſuppletione quartæ, habent locũ ſine teſtamentum fuerit inſcriptis, ſiue nuncupatiuum Salic.

XXXI. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

Qvæ nuper ad teſtamenta conſeruanda nec facile retractãda ſanciuimus, [f] vt ratione † Falcidiæ † minime illis perſonis derelictæ, quæ ad inofficioſi teſtamenti querelam ex prioribus vocabantur legibus, nõ periclitentur teſtamenta, ſed qđ quod deeſt legitimæ portioni, id eſt quartæ parti. ſ. ab inteſtato ſucceſsionis, tãtum repleatur: exceptis illis, quibus nihil in teſtamento derelictum eſt (in quibus priſca iura illibata ſeruamus) etiã ad teſtamẽta ſine ſcriptis facienda locum habere ſancimus. Da. A dem per laſ.

g In prioribus ſanctionibus.] vt ꝭ. eodem. l. omnimodo & l. proxima.
h Cenſemus.] Additur hic, vt ſine aliquo grauamine.

II. Id. Decem. D N. Iuſtiniano. A. II. Cons.

De legitima ſubducitur omne grauamen conditionis, vel temporis, vel alterius grauaminis: Bartol. Vel ſic: Onus dilationis, conditionis, vel cuiuſcunque grauaminis inſertum a teſtatore in debita iure natura, habetur pro non inſerto: & valet relictum tãquam purum. h. d. Vel ſic: De portione vel lega. o relicto filio quantum eſt pro debito iure naturæ, aufertur omne grauamen dilationis, vel conditionis. Salic.

XXXII. Idem A. Mennæ præfec. prætorio.

Qvoniam in prioribus ſanctionibus [g] illud ſtatuimus, vt ſi qđ minus legitima portione his derelictum ſit, qui ex antiquis legibus de inofficioſo teſtamento actionẽ mouere poterant, hoc repleatur, ne occaſione minoris quantitatis teſtamẽtũ reſcindatur: hoc in præ C ſenti addendum eſſe cenſemus, [h] vt ſi conditionibus quibuſdam, vel dilationibus, aut aliqua diſpoſitione moram, vel modum, vel aliud grauamen [i] introducente, eorum iura qui ad memoratã actionẽ vocabantur, imminuta eſſe videantur, ipſa conditio vel dilatio † vel alia diſpoſitio moram, vel quodcunque onus introducens, tollatur, [k] & ita res ꝓcedat, D quaſi nihil eorum teſtamẽto additum eſſet. Dat. II. Kalen. April. Decio V.C. Cons.

Qui in danda legitima, quæ ſola relicta eſt, vſque ad ſententiam fuerit contumax: ipſam duplicatam reddere cogitur. h. d. vſque ad §. legis Bar. Vel ſic: Hæres qui legitimam filio relictam non ſoluerit, & iudiciorum ſtrepitum expectauerit: in pœna tertij pluris condemnari debet Salic.

XXXIII. Idem A. Demoſtheni præfecto prætorio.

SI quis ſuo teſtamento

i Grauamen.] velut vſumfructum. & ſic eſt contra. ꝭ. de vſufruct. legato. l. vxori meæ. Solu. [1] Il la corrigitur, vt dixi ꝭ. eod. auth. nouiſſima.
k Tollatur.] vt arg. ff. de iure pat. l. ſiue. §. excluditur. niſi fecerit proſpiciens filio, [2] vt ꝭ. eod. l. ff. liis, & l. ſi pater. 2. & ff. de vulg. ſubſtitu. l. cum ex filio. vel niſi [3] voluerit ei facere teſtamentum ſubſtituendo directo, non per fideicõmiſſum, vt ſupra eo. l. ex tribus, & infra. l. pro. §. fin. & ꝭ. de impu. & ali. ſubſtitu. l. humanitatis. ſed alij dicunt leges prædictas ſupra eod. corrigi p iſtam Item nota hic vtile per inutile nõ vitiati. [4] ſic infra de teſta. l. teſtamentum, & ff. de hæredi. inſtitut. l. hæreditas ex die, & ff. quando appellan. ſit. l. 1. §. biduum. ſed argum. contra. ff. de arbit. l. Pedius.

SI quis.] CASVS. Teſtator vnũ ex ſuis filiis ex decem vnciis inſtituit, aliũ ex duabus, vt nõ ſit locus querelæ inofſic. inſtitutus in duabus vnciis, his contentus fuit. ſed inſtitutus in maiori parte, eas ſibi reſtituere detrectauit. qualiter ſit puniendus, quæritur? Reſpondeo quod condemnabitur in id quod ſibi erat reſtituendum. & hoc in tertia parte alterius rei eiuſdem quãtitatis; aliis quæ eodem teſtamento ſcripta ſunt, ad effectum perducendis. & hoc in prima. In ſecunda tangit Imperator quãdam antiquitatem in vna ſua parte, in qua continebatur quòd mater ſi filium ſuum infantem exhæredare vellet, nõ poſſit

1 Cõc. Ba. Pau. & La.
2 Approbatur. Bal.
3 Idẽ Sal. & Paul.
4 Hoc eſt verũ in diuiſibilibus ſeu ſeparabilib. ſecus in indiuiſibilib. ſeu inſeparabilib. vt hic in cõtrario allega. de iſto vide ꝭ l. pecuniæ. ff. de vſufr. iuncta gl. † Dicunt hic tñ repetentes. l. filiusf. in §. diuus, & leg 1. allegantes Pa. de Caſt. in cõſi. 70. & conſ. 131. I 1. vol. ꝙ patet põt iubere, vt differatur. in certã ætatẽ alienatio legitimæ.

poſſit niſi in odium mariti. hunc articulum corrigit in princi. ſtatuens vt mater in odium ſui mariti filium non exhæredet, quia non debet quis alterius odio prægrauari. nec refert, maior fuerit, vel minor, cum filios ſuos inſtituere valeat ſub iſta conditione, ſi pater eos emancipauerit, & ſic odium mariti puniet, & filiis in nullo præiudicabit. Abſurdum .n. eſſet illum alterius odio prægrauari, qui non ſentit, vel eum vt ingratum exhæredari, & hoc in ſecunda. Viuianus.

a Libero.] in plurali numero tantum conſueuit declinari, vt ff. de verbor. ſignifi. l. non eſt ſine liberis.

b Minuſculam.] dādam ab vniuerſali hærede. Vel dic quod totum occupauit.

c Legitimam.] ergo legitimam hic appellat minuſculam.

d Hæreditate.] puta particula reſtituenda ſibi à fratre vniuerſali hærede, vt habeant locum ſequentia. Et quod ſubiicit de legato, dic hodie iure inſtitutionis, vt in authentic. vt cum de app. cog. §. aliud, collatio viij. Vel ambo fuerant inſtituti, ſed alter totum occupauit.

Inſpecto

e Conſequitur.] ſpe.

Quātitas quãq; ſumitur large.

f Quantitatis.] illius minuſculæ, & accipe quantitatis nomen large, vt ff. de legat. 3. l. quiſquis. Sed videtur in totum amittere, vt infra de fideicommiſſ. l. fi. in fi. Solu. vt ibi. Accur.

†Simile I c. cū, iādudū, in gl. ſup ver. irritā. in qua hæc verba ponūtur, ext. de præbē. & dig.

ADDITIO. Dic quòd ibi loquitur generaliter in quocunque hærede, hic in caſu ſpeciali, in quo habet locum certa pœna per hãc l. ſtatuta. Barto. in l. contraria, in gloſſa allegata.

g Feriatur.] ſic ſupra de pius petit. l. 1. Accurſius.

h Teſtamento.] ſ. in ſcriptis facto.

i Elogio.] ſine ſcriptis.

LEGIS AVTEM.

Nota ex hoc. §. regulam generalem, quòd quis non debet alieno odio vel culpa vel delicto prægrauari, & & hinc ſumpta eſt regula, non debet aliquis, de regu. iuris, lib. 6. ſecundum Iaſ.

k Repelli.] & in hoc bene.

l Odio.] & in hoc male.

m Prægrauetur.] Nota vt & infra de pœnis. l. ſancimus, & ff. de pœnis. l. crimen, & ff. de his quibus vt indig. l. tutorem, in fi. & illud „Filius non portabit, &c. Sed hoc fallit in caſibus, vt infra ad legem Iuliam maie. l. penulti. & fina. Item fallit. ff. de contra tabu. l. 3. §. ſi emancipatus, ſecundum quoſdam. ſed minus bene legem illam intelligunt. nō enim loquitur † de nepote exhæredato, ſed de filio. Item fallit. ff. de officio proconſ. l. obſeruare. §. 1. ſed certe magis ibi propter propriam culpam tenetur. Item fallit. ff. de inſtito. l. ſed & ſi pupillus. §. cęterū, in fin. §. & ff. quòd quiſque iur. l. 3. §. ſi is. ſed ibi poteſt eodem modo reſponderi.

Filius non portabit iniquitatē patris.

† Idē Salī. hic, poſt Di. in regula, nō dēt, de reg. iur. lib. 6.

†Cōc. gl. I c. vel non eſt, ſuper verbo, iiā, ext. de tēp. ordi.

n Sub conditione.] vt ſupra eodem l. filiis matrem.

o Exiſtimari.] & ſic exhæredari non poteſt, vt hic, & infra de libe. præte. l. fi. §. ſi diximus. Accurſius.

Si quis.] CASVS. Tu teſtator extraneum hæredem inſtituiſti, filium exhęredaſti, nepotem ex filio natum, vel in uentre matris ſuæ reliquiſti. deceſſit filius, poſtea extraneus hæredit. adiuit. an nepos poſſit rumpere teſtamentum aui, quæritur? primo allegat quod non. aut enim ex perſona ſua agere vult, aut ex perſona patris, ex perſona ſua non poteſt, quia alius cum morte teſtatoris præceſſit, ex perſona patris non, quia non datur querela niſi demum adita hæreditate, ſi antę aditam hæreditatem deceſſit. vnde eam non agnitam nec præparatam ad hæredem tranſmittere non potuit. De iſta quæſtione multum inter iuriſperitos erat altercatum, nec tamen definitum. Dicit ergo imperator, quòd nepos iſte aget de inoffic. querela, & rumpet teſtamentum, & ab inteſtato ſuccedet, niſi in quatuor caſibus. Primus eſt, ſi ſcriptus hęres patrem probauit ingratum.

A maximam quidem portionem libero a relinquat, minuſculam b autem alij vel aliis de ſtirpe ſua progenitis, ipſam tamē legitimā c ſiue in hæreditate, d ſiue in legato vel fideicōmiſſo, vt non poſsit locus inofficioſi teſtaméti querelæ fieri, & ille quidem qui ex paruulo genitoris ſui cō- B ſequitur e ſubſtantiā, eā ſuſcipere maluerit, qui aūt ex maiore parte eam amplexus eſt (ſiue vnus, ſiue plures ſint) non ſtatim & ſine contentioſo propoſito vel vlla mora eam reſtituere voluerit, ſed expectato † iudiciorū ſtrepitu, & multis variisq; certaminibus habitis, poſt lōgum tempus ex ſententia iudicis vix eā reddiderit, crudelitatem eius competenti pœna aggredimur, vt ſi C hæc fuerint ſubſecuta, nō tātum in id quod teſtator voluit eum reſtituere condemnetur, ſed etiam aliā tertiam partem quantitatis f quę fuerat in teſtamēto derelicta, modis oībus reddere cogatur, vt auaritia eius legitimis ictibus † feriatur, g aliis omnibus quæ in eodē teſtamento h vel elogio i ſcripta ſunt, pro ſui tenore ad effectum D perducendis.

In poſthumo non cadit iuſta cauſa exhæredationis, cum non poſsit eſſe ingratus, nec alieno odio prægrauari. Bald. Vel ſic: Filius non debet odio patris prægrauari, & is qui non poteſt iuſtam cauſam ingratitudinis committere, non poteſt exhæredari. & filius poteſt ſub conditione emancipationis à matre inſtitui. Salic.

Legis autem veteris iniquitatem tollentes, vt nō diutius erubeſcat lex poſita, quam Iulius Paulus in ſuis ſcripſit quæſtionibus, hanc piiſsimam aggredimur ſanctionem. Cum .n. infantem ſuum non poſſe ingratum à matre ſua vocari ſcripſit, neq; propter hoc ab vltima ſuæ matris hæreditate repelli, k niſi hoc odio l fecerit ſui mariti, ex quo infans progenitus eſt, hoc iniquum iudicantes, vt alieno odio † alius prægrauetur, m penitus delendum eſſe ſancimus, & huiuſmodi cauſam liberis non tantum infantibus, ſed etiam quancunque ætatem agentibus, opponi minime concedimus, cum poſsit ſub conditione n emancipationis hæreditatem ſuam mater filio derelinquens, & patris odium punire, & iuri filij ſui minime nocēr, nec ſuam naturam fallere. Satis enim crudele nobis eē videtur, eum qui non ſentit, ingratum exiſtimari. o Dat. XII. Kal. Octobr. Decio V. C. Cons.

Querela competens, vel quæ ſperatur competere, tranſmittitur ad liberos etiam nō præparata. ſed non cōpetens vel extincta tranſmiſsionem nō recipit. h. d. Bal. qui valde melius ſummat quam Barto. ſecundum Paul. de Caſt. Vel ſic: Querela etiam non præparata tranſmittitur ad liberos, contra quos poterit opponi de ingratitu-

gratum. Secundus eſt, ſi teſtator ei legitimam reliquiſſet. ſed ſi minus legitima reliquiſſet, aget ad ſupplementum. Tertius eſt, ſi pater querelam repudiauit. Quartus eſt, ſi pater eius vltra quinquennium tacuit, nec egit querela. Viuianus.

A volebat admitti, ibi ex ſua. Vel dic quòd hic etiam ex ſua perſona non admittitur, quia hic nepos erat præteritus, & præterito non datur querela, ſecus ſi fuiſſet exhæredatus hic nepos, vt in lege contraria.

ADDITIO. Vera ſolutio eſt, quòd filius exhæredatus hic, deceſſit ante aditam hæreditatem per ſcriptum hæredem, & ſic nondum delata ſibi querela: ideo nō potuit eſſe locus ſucceſſorio edicto, ſecus in contrario Fulgo. & Iaſ. per l. 1. ff. de ſucceſ. edic. & eandē ſolut. potuit Iaſ. in l. in ſuis, ff. de liber. & poſthu.

dine tranſmittentis, & de inſtitutione de eo facta, & de repudiatione, & de temporis curſu h. d. Bart.

XXXIIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SI quis filium ſuū exhæredatum fecerit, alio ſcripto hærede: reliquerit autem ex eo nepotem vel viuum, uel in uentre nurus ſuæ conſtitutum,[a] deliberante uerò ſcripto hærede B filius exhæredatus deceſſerit, nulla hæreditatis petitione eo nomine de inofficioſo[b] conſtituta vel præparata, omne adiutorium[c] nepotem dereliquit. Neque enim pater[d] nepoti[e] aliqđ ius, cum deceſſerit, contra patris teſtamentum dereliquit,[f] quia poſtea & adita eſt ab extraneo hæreditas, & ſuperuixit auo pater eius, vt neque ex lege Velleia[g] C poſſit in locum patris ſui ſuccedere, & reſcindere teſtamentum. Et hoc nonnulli iuriſconſulti in mediū proponentes, inhumanè reliquerunt. Sed nos (qui omnes ſubiectos noſtros & filios & nepotes habere exiſtimamus affectione paterna & imitatione) ſecundum ꝙ poſſibile eſt, omnium commodis proſpiciētes, iubemus D in tali ſpecie eadem iura nepoti dari, quæ filius habebat, etſi[h] præparatio facta non eſt ad inofficioſi querelam inſtituendam, tamen poſſe nepotem eandem cauſam[i] proponere, & ſi[k] non hæres apertiſſimis probationibus[l] oſtēderit ingratum patrē nepotis circa teſtatorem fuiſſe, teſtamento remoto[m] ab inteſtato eum[n] vocari, niſi certa quantitas B patri eius minor parte legitima relicta eſt. Tūc etenim ſecundum nouellam noſtri numinis conſtitutionem repletio quartæ partis nepoti ſupereſt, ſi qua patri eius competebat, vt perfruatur noſtro beneficio, à vetuſtate quidem neglectus, à noſtro autem vigore recreatus, niſi pater adhuc ſuperſtes uel repudiauit querelam, vel C quinquennio[o] tacuit, ſcilicet poſt aditam hæreditatem.[p] Dat. III. Kalē. Aug. Lampadio & Oreſte Conss.

Conceſſio teſtandi libere, intelligitur legitimè, & iuris ſolennitate ſeruata. h. d. Bal. & Sal.

XXXV. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

SI quando talis conceſſio imperialis proceſſerit, per quam libera teſta D menti factio cōceditur,[q] nihil aliud uideri principem concedere, niſi vt habeat legitimam[r] & cōſue

a Conſtitutum.] ſi enim viuo auo non ſit conceptus, nullo iure ad hæreditatē eius admittitur, vt ff. de iniuſto teſta. ſi quis filio. §. ſed hæc ita, & ff. de ſuis & legi. l. Titius, & l. ſeq.

1 Iſtud nō eſt verum ſm Bart. Cy. S. & P.

b De inofficioſo.] innuit querelam & petitionem hæreditatis eſſe idem, quod eſt falſum, vt diximus. ff. eod. l. qui de inofficioſo. & hic expone, quia agendo querela præparat petitionem hæreditatis.

c Omne adiutorium.] Proprium, 2 cum pater eum præcederet. vnde nō debuit exhæredari, vt hic ſubiicit, & ſuperuixit, &c. vt ff. de iniuſt. teſta. l. ſi quis filio. §. 1. Item & hæreditariū, & hoc ſubijcit, neq; enim, &c.

2 Approbatur Pau. & Iaſ.

d Pater.] qui & filius eſt.

e Nepoti.] ſ. defuncti aui.

f Dereliquit.] Non enim habuit, quia poſtea, &c. & ſic ſe præparare non potuit, vt ī. eo. l. pe. §. ſi. Si autem non adiiſſet, nepos ſuccederet 3 vt ſuus, vt ff. vnde lib. l. ſcripto.

3 Cōcord. Bar. Pa. & Iaſ. Lex Velleia qđ ſtatuebat.

g Ex lege Velleia.] ideo dixit, ſuperuixit, quia lex Velleia dicit filium eo caſu loco patris ſuccedere, cū pater viuo auo deceſſerit, vt ff. de liber. & poſthu. l. Gallus, in prin. & §. nūc de lege.

h Etſi.] i. quamuis.

i Cauſam.] i. querelam, ipſo autem iure reſcindere non poteſt, vt ff. de inio. teſta. ſi quis filio. 1. reſp. & de lib. & poſthum. l. ſi quis poſthumos. §. ſi filium. Item nota hic querelam non præparatam tranſmitti, quia ſpem 4 pater habuit, vt & in conditionali obligatione, vt inſtit. de verb. oblig. §. ex conditionali.

4 Doct. hic in verbo, ſpē, reputāt gl. ſin.

k Etſi.] id eſt quamuis.

l Probationibus.] vt ſ. eo. omnimodo.

m Remoto.] per querelam.

n Eum.] ſcilicet nepotem. Sed & ſi ponamus filium ingratum, cur repellitur nepos ex ſua perſona, vt ff. eod. l. ſi is qui, quæ eſt contra, inſtitut. de ſucceſ. liber. §. ſi vero teſtamētum? Reſp. hic 5 ex perſona patris

5 Reprobatur, licet eam teneat Salic.

o Vel quinquēnio.] Ad hoc. ſ. in quibus cau. in integ. reſt. nō eſt neceſſaria. l. adoleſcentiæ.

p Hæreditatē.] Hoc referas ad vtrunque. nam neque ante aditam hæreditate repudiatio querelæ valeret, vtpote cum hæreditate adita naſcatur, vt ff. eo. Papinianus. §. ſi conditioni, & de acquir. hæred. l. is q hæres, in prin. nec quinquennium currit niſi demum adita hæreditate, vt ī. eo l. ſcimus. §. penult. & §. fin.

Querela repudiari nō pōt ante aditam hērditatē.

ADDITIO. Aduertas ꝙ ſicut querela finitur quinquēnio, vt hic, ſic etiam ius agendi ad ſupplemētum (de quo ſ. eo. l. omnimodo.) finitur quinquennio, ſecundum Bartol. hic pro quo facit ſecundum eum, quia ius agendi ad ſupplemētū ſuccedit loco querelæ, vt d. l. omnimodo. ergo ſortitur eius naturam, vt l. 1. §. hæc actio, ff. ſi quis teſta. lib. eſſe iuſſus fue.

SI quando.] CASVS. Filiusfamilias qui aliàs teſtandi facultatem non habuit, à principe impetrauit vt liberam haberet teſtamenti factionem, & non obſeruata iuris communis ſolennitate quę in teſtamentis exigitur, cum duobus teſtibus teſtari voluit. an poſſit, quæritur? Reſpond. quòd non, quia per tale priuilegium ei non cōceditur, niſi vt habeat legitimam & conſuetam teſtandi facultatē. non enim obtentu talis priuilegij teſtamenti obſeruatio multis excogitata vigiliis debet euerti. Viuianus.

r Cōc. e. 1. cū gl. 1. in verſ. pōtero dici, extra de reſcrip.

q Conceditur.] qui aliàs nō poterat teſtari, vt ff. de teſt. l. eius. §. 1. & l. de ſtatu, ſi autem aliàs poterat teſtari, etiā ſolennitas remiſſa videtur, ne nihil operetur conceſſio, vt ff. ad municip. l. 1. & ff. de legat. 1. l. ſi quando, & ff. de condit. & demonſtr.

tam teſtamenti factioné.[a] Neque enim credendum eſt, Romanum principé, q iura tuetur,[b] huiuſmodi verbo totam obſeruationé teſtamentorum multis vigilijs excogitatam atq; inuentam velle euerti.[*]

[*] Per pactum habitum inter patrē & filium non poteſt tolli fil.o ius agē di ad ſupplementum legitima. ſecus ſi hoc fiat cum hærede eius poſt mortem defuncti.h.d.not.Bal Vel ſic. Pactum factum patri per filium de non agendo querela, vel petendo ſupplementum legitima, non nocet filio quo minus poſt mortem patris agere poſſit, hoc dicit.

B Illud etiam ſancimus, vt ſi quis[c] à patre certas res, vel pecunias accepiſſet, & pactus fuiſſet, quatenus de inofficioſo querela aduerſus teſtamētū paternū minimè ab eo moueretur: & poſt obitum patris filius cognito paterno teſtamento, nō agnouerit[d] eius iudicium, ſed oppugnandum putauerit, vetere iurgio exploſo, huiuſmodi pacto filiū minimè grauari,[e] ſecundum Papiniani reſponſum, in quo definiuit meritis magis filios ad paterna obſeqa prouocandos, quàm pactionibus adſtringēdos. Sed hoc ita admittimus, niſi tranſactiones ad hæredes paternos filius celebrauerit, in quibus apertiſsimè iudicium patris agnouerit.

Qui accipit ſimpliciter quod eſt ſibi donatum, vel relictum pro legitima, non perdit ius agendi ad ſupplementum: ſecus ſi interceſſerit renūciatio ſpecialis agendi ad ſupplementum.h.d.Bald Vel ſic: Supra dixit, quòd primus actus perſonalis non nocet, niſi ſequatur ſecūdus actus amiſſionis: nunc dicit hic generaliter verum, vt primi actus non noceant, niſi ſecundi ſequantur de remiſſione.

Et generaliter definimus, quando pater minus legitima portione filio reliquerit, vel aliquid dederit, vel mortis cauſa donatione, vel inter viuos, ſub C ea conditione, vt hæc inter viuos donatio in quartam ei computetur:[f] ſi filius poſt obitum patris hoc quod relictum, vel donatū eſt, ſimpliciter agnouerit, fortè & ſecuritatem hæredibus fecerit, quod ei relictum, vel datum eſt, accepiſſe, non adijciens[g] nullam ſibi ſupereſſe de repletione quæſtionem: nullum ſibi filium facere

conſtit. princi. l. fin.

a Teſtamenti factionem.] & in actiua ſignificatione accipe, vt inſtit. de hære. quali. & diffe. §. teſtamenti. Sed videtur libere concedit. ff. de bon. libe. l. etiam. §. 1. quæ eſt contra. Solu. ibi ſciens princeps alienum libertum, teſtamenti conceſſit factionem. hic neſciebat habere liberos. Vel ibi dixit nō obſtante. l. aliqua, hic vero non dixit. Vel magis liberis debetur hæreditas quā patronis. Itē contra. ff. de iniuſto teſta. l. ſi quis filio. §. ſed & ſi quis fuerit. Solut. cum conceditur priuilegium militi, videtur ei concedi quaſi militi, & ideo iure militari teſtari poteſt, argum. ff. de mili. teſta. l. ex militari. § ſed vtrūque. Cum autem pagano conceditur facere teſtamētum, videtur ei concedi quaſi pagano, ut iure cōi teſtari poſſit vt hic: Vel ibi expreſſit iudex, vt iure militari teſtari poſſit. Vel hic princeps, ibi alius iudex. Econtra videtur ꝙ conceſſio non valeat vt etiam iure communi teſtetur, vt ff. de bon. liber. l. Paulus reſpondit. 2. §. patroni. ſed illa corrigitur infra de bon. lib. l. fina. Vel aliud cum concedit princeps, vt hic, & aliud cum patronus, vt ibi.

[*] Concor. gl. ſup verbo, inſerēda, circa fi. in c. cūm quæ, extra de reſcr. Priuilegiū alicui conceſſum videtur concedi ſecundum qualitaté ſuæ perſonæ. [*] Iſta ſoli placet docto.

b Tuetur.] & facit infra de teſta. l. omnium. Item not. generali conceſſione ea videri concedi, quæ veriſimile eſt ſpecialiter conceſſa, vt & ff. de pecul. D l. qui pecul. j, & ff. quæ in fraudem credito. l. ſi pater, & ff. mand. l. ſi creditor. § penul. & de pig. l. obligatione.

[Illud etiam] CASVS Filius pepegit cum patre de non impugnando teſtamentum per inoffic. querelam, accepta certa quantitate pecuniæ, vel ſpecie a patre. lapſo tempore fecit pater teſtamentum. extraneum inſtituit: filium exhæredauit. an non obſtante pacto poſſit filius teſtamentum impugnare, quæritur? dicitur quòd propter pactum filius non grauatur. ſed an agere poſſit querela, non aperit. hæc vera ſunt quando cum patre filius pactum fecit, ſecus ſi cum hæredibus patris tranſegiſſet. quo caſu videtur iudicium patris filius agnouiſſe. & hoc in ſecunda. Et generaliter quando pater filio aliquid reliquit, vel iure inſtitutionis, vel legati, vel fideicommiſſi, vel per dona. cauſa mortis, vel inter viuos, vt iſtud filius reputet ſibi in quartam, & poſt mortem patris illud filius agnouit ſimpliciter. i. nullam faciens mentionem de repletione, non propter hoc ſibi præiudicat quo minus poſſit agere ad ſupplementum. & hoc in tertia. In quarta, dicit quòd A hæc lex extendatur non ſolum ad filium & filiam, ſed ad illas perſonas quæ de inoffic. agere poſſunt. Viuianus.

c Si quis.] ſ. filius.

d Non agnouerit.] i. non aliquid ceperit.

e Grauari.] q. d. ſolo pacto inſpecto quo conuenit ne ageret querela, non præiudicatur ei, quia pactū de futura ſucceſſione ſiue ſit vt ſuccedatur, ſiue vt non ſuccedatur, nō valet, vt hic, & infra de pact. conuen. l. hæreditas, & infra de colla. l. pactum, etiam ſi iuretur, vt ſupra de legi. & conſtitut non dubium.[:] ſed quod accepit, computatur in quartam, & ſic denegatur querela, & agitur ad ſupplementum. non ergo grauatur, vt hic, quo minus agat ad ſupplementum, vt ſ. eo. l. omnimodo. Vel illud imputatur quod accepit ex vltima voluntate,[!] hic accepit inter viuos. Vel hic;[;] nō imputatur in odium patris, qui filium adſtringere voluit. ſed videtur huiuſmodi pactum inter patré, & filium valere, vt ff. ſi quis à pa. ma. fue. l. j. §. ſi parens, quæ eſt contra. Sol. aliud in patre cui nō adeo filij debetur hereditas, vt patris filio: vt ff. eo. l. nam & ſi. Vel hic habet minus quarta: & quod hic dicit non grauatur, ſcilicet quo minus agat ad ſupplementum: vt hic ſtatim innuit, & generaliter &c. & ita hic & ibi valet. Vel ibi habebat integram quartam: vel ibi non iure pacti, ſed iure exceptionis doli: vel verius[¢] iure veteri ex pacto: ſcilicet ſi contracta fiducia emancipet, filio ſuccedebat pater: ſic & econtra per pactum perdere poterat, ſed hodie ſicut non pacto ſuccedit, & ſic nec pacto amittit: vt inſti. de leg. agna ſuc. §. fin.

[:] Dicat ꝙ tale iuramentum eſt ſeruandū: caſus eſt in c. 2. de pact. lib. 6

[;] Concor. Pau. & Ia.

[¢] Approbat. Bart. Bal. & Salic.

ADDITIO. Hanc vltimam ſolutionem dicit Bartol. hic tenendam. Et aduerte, quod hæc regula pactum de non ſuccedendo non valet, fallit ſi tantum quis ratione pacti accepit, quantum ſibi ex ſucceſſione debetur. ita ſingulariter limitat Bartol. in d. l. j §. ſi vel parens. ff. ſi quis a paren. &c. & idem in l. fin. in ij. columna ſupra, de pact. & poſt eum Abbas in conſilio ſuo 116. 2. voluminis, dicens ſe non reperiſſe hoc ab aliquo reprobari.

f Computetur.] non aliàs, vt hic: & inſtit. eod. §. igitur, ſecus in quarta iure inſtitutionis, vbi computatur etiam ſi non fuerit dictum, vt ff. ad leg. Falc. l. cum quo. §. fin. quæ eſt contra. Vel dic quod & ibi fuit dictum.

g Non adijciens.] Ecce quare dixit ſimpliciter.

Præiudi-

præiudicium,[a] ſed legitimā partē repleri: niſi hoc ſpecialiter ſiue in apocha ſiue in tranſactione ſcripſerit, vel pactus fuerit, ꝙ contentus relicta vel data parte, de eo qđ deeſt, nullam[b] habeat quęſtionem. Tunc enim, omni excluſa querela, paternum amplecti cōpelletur iudicium.[c] Quæ omnis ſanctio ſuas radices extendat nō ſolum ad filium vel filiam, ſed etiam ad omnes perſonas quæ de inoſficioſo querelam cōtra mortuorum vltima elogia poſſunt mouere. Dat. Kalen. Septembr. Lāpadio & Oreſte Conſs.

Sicut ſi ab initio minus legitima relinquitur, agitur ad ſupplementum: ita ſi ex poſt facto legitima minuatur per euictionem. Per Falcidiam autem non poteſt minui legitima: & debet fieri ſuppletio de ſubſtantia patrimonij teſtatoris: & in legitima non imputatur quod caſu quæritur hæd. vſque ad §. cum autem Bald. Vel ſic. Si res filio relicta vel data pro legitima euincatur a filio, non propterea teſtamentum eſt nullum, quaſi nihil ſibi videatur relictum quia loco eius rei cenſetur relicta æſtimatio eius. ſed ad ſupplementum agēdum eſt, ſi nōn ſufficit. Item de eo quod eſt relictum pro legitima, non detrahitur Falcidia: quia legitima plus eſt debita filio, quàm Falcidia ſit debita heredi. Item ſupplementum legitimæ debet fieri de ipſis rebus hæreditarijs: & illa quæ aduentitio lucro veniunt, in eam non imputantur. h. d. vſque ad §. cum autem. Fau. de Cast.

XXXVI. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SCimus antea conſtitutionē[d] relatam fuiſſe, qua cautum eſt, ſi pater minorē debita portione filio ſuo reliquiſſet: omnimodo, etſi non adijciatur, viri boni arbitratu repleri filio, attamen ipſo iure[e] ineſſe cādem repletionem. Quęrebatur itaq;, ſi quis rem donatam vel inter viuos, vel mortis cauſa, vel in legatis vel in teſtamento relictam agnouerit, & pro parte ſua habuerit: deinde eadem res euicta vel tota vel pro parte fuerit: an debeat ex noſtra conſtitutione pars legitima poſt euictionem ſuppleri, vel ſi ex lege Falcidia minuantur legata, vel fideicōmiſſa, vel mortis cauſa donationes: debeat tamen ex hoc caſu ſupplementum introduci: ne dum totam Falcidiā accipere hæ-

---

a Præiudicium.] Secus iure veteri & in hoc caſu: vt. ff. e. l. pen. §. fi. & l. fi. & l. Papinianus. §. ſi conditioni. Et no. ꝙ eligēdo vnū ius ſibi competens, circa aliud ſibi non præiudicat. ſic & s̄ de trāſac ſi quidē, & ff. de inof. teſta. l. mater. Sed argumē. contra infrà depoſi. l. 4. & de vſur. l. quamuis, & de pac. inter empt. l. commiſſoriæ.

b Nullā.] ſ. ad ſupplerionem quartæ.

c Iudiciū.] quid aūt ſi filius patrē vel matrē vel econtra vult inſtituere, & inſtituēdus dicat nolo, & ſic aliū inſtituit: ille adit, & exhęredatus vel præteritus querelā inſtituit: vel dicit ipſo iure nullū teſtamentū? Certe cū nō ſit inſtitutus vel exhęredatus, ergo non tenet teſtamentū, ſicut in ſimilibus eſt arg. ff. de act. & obli. l. obligationū ferè. §. placet, & de his q ſunt ſui vel alie. iur. l. patre. nec cōſenſus inſtituēdi firmat qđ ipſo iure non valet: vt arg. ff. qui. mo. pignus, vel hypo. ſol. ſi debitor, in fi. & de iure patr. l. ſicut. ſic & qñ pr̄ filio, vel princeps ſubiecto, vel patroni filius liberto: vt s̄. e. in prin. & ff. de bon. lib. l. Paulus. 2. §. patroni. & inſti. qui nō eſt pmiſſum fa. teſt. in prin. quia nō nocet exhæredatio, niſi ſit ingratus, vt j. de libe. pręt. vel exhære. auth. ex cā. ergo non nocet conſenſus: vt Inſtitu. de hære. quali. & diffe. §. 2. Item non præiudicat conſenſus vi pacti vel repudiationis: vt. ff. de acquiren. hæred. l. qui ſuperſtitis, & j. de poſtli. reuer. l. nec nos, & s̄. ea. l. §. 1. E contra videtur quòd non poteſt dici inofficioſum cum voluit filius pietatem ſeruare, & ſtetit per eum quo minus fieret, ergo volenti nō eſt facta iniuria: vt s̄. de tranſac. l. cū donationis. nec inuito confertur beneficiū: vt ff. de reg. iur. l. Inuito. H. Itē hic videtur iuſta cauſa quare poſſet præteriri: vt ff. ſi quis ali. teſta. pro. l. 1. Item cōſenſus filij præteriti facit tenere qđ aliàs ipſo iure eſſet nullum: vt arg. ff. de iniuſto teſta. l. filio præterito, & de iure dot. l. ſi res. §. 1. quia paciſci potuit conſentiente filio: vt ff. de libe. & poſthu. l. filio. eſt. n. nullum teſtamentum, ſi hoc filius dicat patre conſentiente, vt alius habeat bona filij decedentis, vel econtra: vt. s̄. de pac. l. fi. arg. ff. ſi a patre quis ma. fue. l. 1. §. ſi parens. & aliàs prohibita toleratur volūtate partium: vt. ff. de ſer. l. 1. & ſpem futuræ &c. vt. ff. de pac. l. pactum, in fi.

Teſtm̄ an poſſit dici inofficioſū ſi pater extraneū inſtituit, filio dicēte nolo ęē hęres.

SCimus.] CASVS. In prima parte facit mentionē illius conſtitutionis. s̄. co. l. omnimodo. dicens ꝙ ſi teſtator non reliquerit debitam portionem, & ſi nō adijciatur, boni viri arbitrio repleatur: ipſo iure debet repleri. In ſecunda vero dicit, quòd ſi teſtator filio relinquerit aliquid vel titulo inſtitutionis vel donationis, & iſtud euictū fuerit per extraneum vel per hęredem ſcriptum, debet repleri, ſiue in toto, ſiue in parte fuit euictum, nec habet locum Falci. ſed ſiue minus legitima ab initio fuerit relictum, ſiue legitima, ſed grauatur: rei grauatæ deminutione temporali ſiue conditionali, locum habeat repletio: nec ex fructibus repleatur, ſed ex bonis patris hæreditariis, immo nec ex eo quod gratia ſubſtitutionis (puta quia in legato alij fuit ſubſtitutus) lucratus fuerit, vel ſibi habenti proprietatem nomine legati vel aliquo titulo a patre cui accreuit vſusfruct. In tertia dicit quod ſi extraneo inſtituto, filio exhæredato, fuerit rogatus inſtitutus de reſtituenda hæreditate filio poſt mortem, vel vſque ad certum tempus, vt non careat debita legitima, ſtatim quartæ partis fiet reſtitutio, & non expectata morte hæredis, aut aliquo temporis interuallo, reliquæ autem partes cū deceſſit hæres, vel prout teſtator diſpoſuerit. à quo autem tēpore currat quinquenniū intra quod agere poſſit exhæredatus. i. quo elapſo excluditur à querela, quæritur, an. ſ. à morte teſtatoris, an ab adita hęreditate ſecūdum tempus. Et reſpondetur quia ab adita hæreditate ſecundū Vlpianum, & non die mortis teſtatoris ſecundū Modeſtinū. Sed quia hęres tempus adeundæ hæred. poſſet prorogare, & filium ſua legitima defraudare, ſtatuit imperator, vt ſi in eadem prouincia commoretur ſcriptus, & exhæredatus filius, detur ſpacium ſex menſium ad hæreditatem adeundam. Si in diuerſis prouinciis, detur ei anni ſpacium connumerandum à morte teſtatoris; & ſi intra ſtatutum tempus nec adire nec repudiare voluerit, per officium iudicis compellatur, & ſi filius medio tempore .ſ. poſt mortem teſtatoris & ante aditam hæreditatem deceſſerit, querelam licet non præparatam, quia nec libellum porrexerit, nec in ea lis eſt conteſta. ad filios tranſmittit, ad extraneos autem ita demum poteſt tranſmittere, ſi præparatam relinquat, & hoc in quarta. Not ex iſta l. in verſi. quærebatur, text. magiſtralem, ꝙ ſi pater inſtituit filium in re aliena, valet inſtitutio etiam re euicta, nec cenſetur præteritus, cum ſibi debeatur æſtimatio, ſecundum la.

d Conſtitutionem.] s̄. eod. l. omnimodo.

e Ipſo iure.] id eſt etiam ſi nihil dicat teſtator: ſi tamen filius hoc allegat: vt ſupra. l. proxi. ſic in teſtamento dico filio ſuo præterito: vt ff. de iniu. rup. teſt. l. filio, & in cōtra tabulas, & in compenſatione, vt j. de compen. l. fin.

a Hæres nititur.] ex legato relicto filio.

Cõmodũ.] Nã dato ꝙ hæres retinet Falc. & filius non poſſit petere ſuppleri, ceſſat lex oĩmodo. & ſic habet locum lex illa, cum quęritur. nã poſito ꝙ non oportet, &c.

Amittat.] reſciſſo teſtõ per querelam inofficioſi. Sed contra ad ſequens reſponſum. ff. de leg. 2. l. cũ pater. §. euictis. Sed aliud est in legato quod habet aliquis nõie quartę vt agat de euictione, ne intentet querelã, vt hic, aliud in aliis, vt ibi. Vel illud in p̃ceptionibus. Itẽ eſt cõtra. ff. de bon. lib. l. ſi vero. §. ſi patronus, vbi dicit totũ auferri p̃ contra tabulas parte legati euicta. Sed dico ꝙ aliud eſt in iſto filio quã in patrono, quia magis ẽ debita filio patris hęreditas, quã liberti patrono. Itẽ contra. ff. de leg. 2. l. cũ pater. §. euictis. Sed in præcepto ibi dicit agi de euictione.

Appro- baſ. Salic. & Iaſ.

Idẽ Sali.

res nitiſ, ᵃ & totũ cõmodũ ᵇ hſ̃ditatis amittat? ᶜ

¶ Sancimus itaq; in omnibus iſtis caſibus, ſiue in totum euictio ſubſequatur, ſiue in partem, emendari vitium, & vel aliam rẽ vel pecunias reſtitui, vel repletionem fieri, nulla Falcidia ᵈ interueniente, ᵉ vt ſiue ab initio minus fuerit derelictum, ſiue extrinſecus qualiſcunque cauſa interueniens aliquod grauamen imponat vel in quantitate, uel in tempore, hoc modis omnibus repleri, & noſtrum iuuamen purum filiis inferri. Repletionem autem fieri ex ipſa ſubſtantia patris, ᶠ non ſi quid ex aliis cauſis filius lucratus eſt, vel ex ſubſtitutione, ᵍ * vel ex iure accreſcendi, ʰ vt puta vſusfructus. Humanitatis etenim gratia ſancimus, ea quidẽ omnia quaſi iure aduentitio eum lucrari, repletionẽ aũt ex reb. ſubſtantiæ patris ⁱ fieri. ᵏ

Conditio inſerta fideicommiſſo vniuerſali filio relicto, vſque ad legitimã remouetur, ſed abinde infra conditio expectatur. h. d. ſecundum Bald. Vel ſic: De fideicommiſſo vniuerſali relicto filio ſub conditione vel in diem vſque ad legitimam ſibi debitam, detrahitur conditio vel tempus, in reſiduo vero manet. Pau. de Caſt.

¶ Cum autem ˡ quis extraneo hęrede inſtituto, ᵐ reſtituere eum filio ſuo hęreditatem ſuam cum moriatur, diſpoſuerit, vel in tempus certum reſtitutionem diſtulerit, quia noſtra

d Falcidia.] ſ. in hac parte, ſic ergo p̃ Falcidiam non minuitur legitima, licet vtranq; libertates minuant, vt ff. e. l. Papinianus. §. quarta.

e Interueniẽte.] per Falcidiam vel per euictionem.

f Subſtãtia patris.] ex hoc verbo corrigitur qđ eſt. ff. co. l. Papinianus. §. ſi quis. Vel illud in quarta Trebellianica, hoc ĩ quarta iuris naturæ, vt ff. ad Treb. l. mulier. 1. §. ſi hæres. Vel ibi certũ tẽpus erat appoſitũ, intra quod tempus põt percipere totfructus qui ſufficiũt ad quartam, hic non. & de hoc habetur etiã. j. ad Trebel. l. iubemus.

ᵉ ſingularis tex. ſm Pau. hic ad hoc, ꝙ ſi filius cui minus legitima relictũ eſt, ſubſtituatẽ legatario vel hæredi, non ĩputat in legitimã qđ capit ex ſubſtitutiõe.

g Ex ſubſtitutione.] cũ forte ſubſtitutus ſit in legato.

h Accreſcẽdi.] à fructuario, cũ ipſe erat proprietarius ſtãtum, vt dicit ſtatim.

i Subſtantiæ patris.] ſed an fructus dicatur res? ſubiicit ꝙ ſic, vt ff. de verb. ſig. l. bonorum. Argu. contra infra ad Trebel. l. iubemus.

k Fieri.] ſic ergo quæritur vnde & à quo fiat repletio. & ſic ſunt argu. contra. ff. de peti. hæred. l. item veniunt. §. à quo, & de verb. obli. cum ſeruus, & s. de preci. impe. offe. l. vniuerſis. Accurſius.

Additio. CVM AVTEM.] Iſte. §. eſt in hoc tantum correctus, ꝙ filio non poteſt relinqui legitima etiam per fideicommiſſum vniuerſale. Nec putes ꝙ ſit ſuperfluus propter l. quoniam in prioribus. ſ. eod. nam illa lex loquitur quando filius erat ſolum inſtitutus in legitima: hic autẽ vltra legitimam in vniuerſo fideicom. ſecundum Iaſ.

l Cũ aũt.] Si minus legitima portione relinquatur, qualiter repleri debeat, dictum eſt ſ. Si aũt ex tempore relictũ eſt & plus, vt nõ careat debita portione, dicendum eſt.

m Inſtituto.] ſ. eo. l. qm̃ in prioribus.

cõſtitutio quæ antea compoſita eſt, oẽm dilationẽ, omnemq; morã cenſuit eſſe ſubtrahẽdam, vt quarta pars pura mox filio reſtituatur, in hmõi ſpecie qđ faciendum ſit, dubitatur.

¶ Sancimus itaque quartæ quidem partis reſtitutionem iam nunc celebrari, ⁿ non expectata nec morte hæredis, nec temporis interuallo, reliquum autem quod poſt legitimam portionem reſtat, tũc reſtitui quando teſtator diſpoſuit. Sic etenim filius ſuam habebit portionem integrã, & qualem leges, & noſtra cõſtitutio definiuit, & ſcriptus hæres commodũ qđ ei teſtator dereliq̃t, cũ legitimo moderamine ſentiet.

Quinquennium datur ad querelã mouendam, & currit à die aditæ hæreditatis, ad quam adeundam hæredi ſcripto terminus aſſignatur. h. d. vſq; ad §. in medio tamen. Bal. Vel ſic: Tẽpus querelæ incipit currere adita hæreditate, quæ debet adiri intra ſex mẽſes, vel annum, quando filius eſſet exhæredatus, aliàs habetur pro repudiante. Et querela etiam non præparata, vel non nata, quæ tamen naſci ſperatur, tranſmittitur per filium ad ſuos deſcendentes. h. d. vſq; ad fi. Pa. de Ca.

¶ Illud pręterea ſancimus, vt tempora ᵒ inofficioſi q̃relæ ab adita hæreditate ᵖ ſecundum Vlpiani opinionem currant: Herennij Modeſtini ſententia recuſata, qui à morte teſtatoris ilico curſum de inofficioſo querelæ tẽporibus dabat, vt non liceat ᵠ hæredi quãdo voluerit, adire: ʳ ne per

n Celebrari.] cõditione ex hac. l. & non per querelam, quod apparet ex ſequentibus. Nã ſi per querelã, nõ valerent ſm iura iſta quæ teſtamento relicta eſſent, quaſi à demẽte relicta, vt ff. eo. l. Titia. Sed hodie aliud vr̃ q̃ lex iſta dicat, p̃ authẽ. vt cũ de app. cog. §. aliud quoque, col. 8. cũ debeant habere iure inſtitutionis: niſi velis dicere iſtum intelligi quaſi inſtitutũ. nã p̃tor fideicõmiſſariũ reputat p̃ iſtituto, vt inſt. de fideic. hęr. §. reſtituta, & ẽ ſimile ad §. iſtũ in auth. de triẽte & ſemiſ. §. 1. coll. 3.

Fideicommiſſarius reputatur pro inſtituto.

ADDITIO. Bar. reprehendit hanc gloſſam volentẽ ꝙ fideicommiſſum habeat hic vim inſtitutionis, quia text. in d. §. aliud quoq;, dicit expreſſe ꝙ non valet iure fideicõmiſſi. facit l. ita tamen. §. qui rogatus. ff. ad Treb.

Additio. ILLVD.] Not. ex iſto. §. ꝙ querela nõ competit filio exhæredato, niſi adita hæreditate per pręſcriptum hæredem, quo tempore incipit naſci. l. Papinianus. §. ſi cõditioni. ff. e. ſecus eſt in bo. poſſ. cõtra tab. quæ cõpetit ẽt ſi non ſit adita hęreditas. l. illud, in prin. & l. quod vulgo. ff. de contra tab. Iaſ.

o Vt tẽpora.] ſ. quinquennij, vt ſ. eod. ſi quis filium, in fi.

p Hæreditate.] quia tunc naſcitur, vt ff. e. l. Papinianus. §. ſi conditioni. ſed cõtra tabulas ex die mortis, vt ff. de contra tabu. l. illud, in prin. & l. quod vulgo.

q Non liceat.] ſubaudi, tamẽ. Vel dic quaſi diceret, ideo computabatur ab adita hæreditate, ne liceat hæredi adire quandocunque ſibi placuerit: imò intra certum tẽpus cogemus eum adire, vt ſtatim ſequitur. ſi autem à tempore mortis computaret, haberet liberam poteſtatem adeundi quando vellet hæres.

r Adire.] ſed aliud videtur ſtatui tempus, vt j. de iure delibe.

delibe.l.fi.§.1.quæ eſt contra.Sol.vt ibi.
a Hoc facere.] aliàs repellatur in perpetuum, vt ff.de cu.bo.dã.l.1.poteſt ergo poſt annum adire, quod eſt contra Pla.vt diximus. ĩ.de iure delib.l.cum antiquioribus.
b Ad extraneos.] ĩ.de iure delibe.l.ſancimus.

f In caſtrẽſibus.] amodo de filiisfamilias tm̃ dicit.Ac.
g Paganum eſt.] i.profectitium vel aduentitium, vt ĩ.de bo.quæ libe.l.cum oportet, in princ.in quibus conſtat filiumfamilias non poſſe teſtari, vt ĩ. de bonis quę lib. l.fi. §.filiis autem.

c Antiquis libris.] vt ff.eo. quemadmodum.

CVm antiquis.] CASVS. Olim licebat militibus in caſtrenſi peculio teſtari militantibus iure militari, veteranis autem & qui extra rem militarem poſiti ſunt, iure communi, & in quaſi caſtrenſ. pecul. quibus ſpecialiter fuerat indultum teſtari, puta cõſulibus & aliis certis perſonis dignitatem habentibus iure communi tantum, & ſpecialiter ſuper ſalariis adminiſtrationis ſuæ ſibi adminiſtratis. & hoc quidem priuile.extenditur hodie generaliter ad omnes qui ratione officij de publico ſalaria percipiũt. ſed hodie non ſolum in his, ſed in omni alio quaſi caſtrẽſi peculio quilibet põt teſtari ſine timore inoffi.querelę: adiiciẽs ꝙ ſicut querela inoff.locum non vendicat in teſtamẽto militari, nec contra eorum decretionẽ admittatur. hoc vſq; ad §.ſi enim, &c.ibi.n. dicitur ꝙ hęc non ſine ratione introducta ſunt tali argumẽto ſubnixa, ꝙ nec olim patrono præterito contra teſtamentum liberti ſui ſuper peculio caſtren.id eſt rebus in caſtris acquiſitis competit bono. poſſ. In fine dicit quia durante patria poteſtate hac Imunitate gaudẽt in quaſi caſtren. peculio: ſui aũt iuris effecti, cum nec tunc peculium dicitur confuſo patrimonio, ex tunc, ſicut cæteri ſubiacent querelæ inofficioſi. Viui.
d Cum antiquis.] vt ſ.e.l.de inofficioſo, & ff. e.l. ſi inſtituta. §.de inofficioſo. Ac.
e Legibus.] vt ff.e.l.quemadmodum.

hmõi tramitẽ interim filiꝰ defraudeẽ debito naturali.

¶ Sancimus itaque, vbi teſtator deceſſerit alio ſcripto hærede, & ſperatur de inofficioſo querela, neceſſitatem habere ſcriptũ hæredem, ſi quidem præſto eſt in eadem commanens prouincia, intra ſex menſium ſpacium, ſin autem ſeorſum vtraq; pars in diuerſis prouinciis degit, tunc intra annale tãtũmodo ſpaciũ ſimili mõ per cõtinuũ à morte teſtatoris numerádum, oĩmodo adire hmõi hæreditatem, vel manifeſtare ſuam ſnĩam quòd hæreditatem minimè admittat. expeditus etenim ita tractatus ĩducitur filio memoratam mouere querelam. Sin vero ſcriptus hæres intra ſtatuta tempora minimè adierit, per officiũ quidem iudicis hæredem ſcriptum compelli hoc facere:[a] in medio tamen tẽpore, id eſt à morte quidẽ teſtatoris, ſed ante aditam hæreditatem, ſi deceſſerit filius, huiuſmodi querelã (licet ſe non ꝑparauerit) ad ſuã poſteritatẽ trãſmittet. Ad extraneos[b] vero hęredes tũc tãtummodo, quñ antiquis libris[c] inſertam faciet præparationẽ. Dat. Kal. Septẽb. Conſtantinop. poſt cõſulatum Lampadij & Oreſtis. VV.CC.

Sicut in caſtrenſi, ita in quaſi caſtrenſi peculio filiusfamilias habet duplex priuilegium, quia poteſt teſtari, & teſtamentum eius non ſubiacet querela, ſed paterfamilias effectus, quia deſinit eſſe peculium, & cum reliquis bonis confunditur, dicta priuilegia nõ meretur. Bal.

XXXVII. Idem. A. Ioann. P.P.

CVm antiquis[d] legibus[e] declaratum eſt, vt militaria teſtamenta de inofficioſo querelam euadant, multi alij caſus emergunt, in quibus dubitationes exortas ſopiri neceſſe eſt. In caſtrẽſibus[f] etenim peculiis introducta eſt & alia ſubdiuiſio, & peculij triplex inuenitur cauſa. Vel enim paganum eſt[g] peculium, vel caſtrenſe, vel quod medietatẽ inter vtrunq; obtinet, qđ quaſi caſtrenſe nuncupatur.

¶ In tali igitur peculio qđ quaſi caſtrenſe appellatur, quibuſdã ꝑſonis licẽtia cõcedit[h] condere qdẽ teſtamenta, ſed nõ quaſi militibus quo voluerint modo, ſed cõi & licito & cõſueto ordine obſeruando, quemadmodum conſtitutũ fuerat in proconſulibus,[i] & præfectis legionum, & pręſidibus prouinciarum, & oĩbus generaliter qui in diuerſis dignitatib. vel adminiſtrationibus poſiti, à noſtra cõſequuntur manu, vel ex publicis ſalariis quaſdam largitates.

¶ Sed hæ quidẽ perſonæ teſtamenti faciẽdi habent poteſtatem in ipſis tantummodo peculiis quę iam enumerata ſunt, id eſt quaſi caſtrenſibus. Sed & veterani qui tempore quidem militiæ ſibi peculium acquiſierunt, militiam autem depoſuerunt: teſtari, licito tamen modo, non prohibentur.[k]

¶ In his itaque omnibus quaſi caſtrenſibus peculiis dubitabatur ſi contra huiuſmodi teſtamenta de inofficioſo querelam extendi oporteret. Sed prior quæſtio erat, ſi oẽs qui quaſi caſtrenſe peculium habeant, teſtari in hoc poſſint, quia non omnibus paſſim, ſed quibuſdam perſonis hoc priuilegij loco conceſſum eſt,[l] quia[m] militibus quidem & veteranis teſtamenta facere in caſtrẽſi peculio vndique conceſſum fuerat, ſed militibus quidem in expeditione conſtitutis iure ſuo, veteranis autem iure communi. De aliis autem perſonis omnibus, quę non per ſpeciale priuilegium hoc acceperunt, ſi poſſint teſtari, dubitatum fuerat, vtputa viris diſertiſſimis patronis cauſarum, viriſq; de-

h Concedit.] i.cõcedebat ante legẽ iſtã.
i In proconſulib.] qui erant filiifamilias. & ſic expone ſequentia.
k Non prohibentur.] No. licito, etiã quo ad exhæredationem, vt ff.eo.l.Papinianus.§.Papinianꝰ & ĩ.ibi, quia militibus, &c. & ſecũdum hoc in quaſi caſtrenſi finita etiam dignitate poſſet exhæredare, quod ſecus eſt in caſtrenſi veterano. Sed cur ſecus? Alij, idem, pro quib. d.l.Papinianus, quia dicit patrisfamilias.
l Conceſſum eſt.] ante hanc l. vt prædictum eſt.
m Quia.] merito quæro an omnes qui habent quaſi caſtrenſe, poſſint. nam omnes qui habent caſtrenſe, poſſunt.

Approbatur p oẽs ſcribentes hic.

a Memorialibus.] i. notariis qui ſcribũt cauſa memoriæ.
b Archiatris.] i. medicis.
c Publica.] vt ſ. de aduo. diuer. iudi. l. fori.
d Teſtamenta.] duo priuilegia dat filiisfamilias, vt & teſtentur in quaſi caſtrenſi, & non timeant querelam, vt hic, & ĩ de teſt. mil. l. ſi. ſed hodie tamẽ, 2 vt ſ. de epiſ. & cle. l. ſacroſanctæ, & auth. ĩ. presbyteros. j. & in auth. vt cũ de ap. cog. §. ſancimus, col. 8.

Filiifami. teſtando duo priuilegia olim habebãt.
1 Cũ conſenſu patris poſſit teſtari in aduẽtitiis, notaui in c. pe. de ſepul. lib. 6.
2 Approbatur per Bar. & Ia.

uotiſſimis memorialib.[a] & agentibus in rebus, nec non magiſtris ſtudiorum liberalium, archiatris[b] quoque, & aliis omnibus omnino qui ſalaria vel ſtipendia percipiũt publica.[c] In his itaq; oĩbus ſancimus (quia ad imitationem peculij caſtrenſis quaſi caſtrenſe peculium ſuperuenit) omnes qui tale peculiũ poſsidẽt, ſuper ipſis tãtummodo rebus quæ quaſi caſtrẽſis peculij ſunt, vltima condere (ſecundum leges tamen) poſſe elogia, hoc nihilominus eis addito priuilegio, vt neque eorum teſtamenta[d] inofficioſi querela expugnentur. Si. n. patronus aduerſus res quas libertus eius ex caſtris acquiſiuit, ſui iuris indubitanter cõſtitutus, etſi prçteritus fuerit ab ingrato liberto, tñ contra hmôi peculium[e] contra tabulas bonorum poſſeſsionem non habet ſecũdum veterũ legũ ſanctionẽ,[f] quemadmodũ oportet præfata peculia quæ ad inſtar caſtrenſis peculij introducta ſunt, de inofficioſo querelæ eſſe ſuppoſita? Sed hoc obtinere oportet, donec in ſacris parentũ ſuorum conſtituti ſunt hi qui quaſi caſtrenſe peculium poſsident. Si. n. ſui iuris efficiantur, procul dubio eſt eorum teſtamenta & pro ipſis rebus quas antea ex quaſi caſtrenſi peculio habebant, poſſe de inofficioſo querelam ſuſtinere, cũ neque nomen peculij permanet, ſed aliis rebus confunditur, & ſimilem fortunam recipit, quemadmodum & cæteræ res eorum, quæ in vnum congregantur ex omnibus patrimonium. Dat. Kalẽ. Septemb. Conſtantinop. poſt conſulatũ Lampadij & Oreſtis VV. CC. anno ſecundo.

TITVLVS XXIX.

DE INOFFICIOSIS donationibus.

Si per inofficioſam donationem filij fraudantur in quarta i. legitima portione: competit eis querela inofficioſæ donationis, quæ eſt introducta ad ſimilitudinem inofficioſi teſtamenti, ſecundum Bal.

1 Imp. Philippus A. Nicanori & Pauianæ.

SI (vt allegatis[g]) mater veſtra ad eludendã[h] inofficioſi[i] querelam, pene vniuerſas facultates ſuas dum ageret ĩ rebus humanis, factis donationibus, ſiue in quoſdam liberos, ſiue in extraneos, exhauſit,[k] ac poſtea uos ex duabus unciis[l] fecit hære

e Peculiũ.] ſic dico reſpectu patroni ipſius quo fuit ſeruus, & ſic accipitur pro patrimonio, vel aliis modis, vt ff. de pecu. ſuper rubr.
f Sanctionẽ.] vt ff. de bo. lib. l. ſi filius. §. Papinianus. Et no. q miles filiusfamilias ẽt ſi ſui iuris efficiatur, nihilominus habet hoc idẽ priuilegiũ in bonis caſtrẽſibus, ſed ĩ bonis quaſi caſtrẽſibus ſecus, vt hic ĩ verſ. ſed hoc. ſecus ẽt in veterano, vt ff. de mil. teſt. l. ſi a milite § fi. & l. ni in bona, & ff. eo. l. Papinianus. §. Papinian⁹. veteranus. n. & filiusfamilias nõ habent priuilegium vt ceſſet querela inofficioſi teſtamenti, licet teſtari poſſit, vt ſ. ea. l. §. ſed & veterani. ſed libertus ẽt veteranus hẽt hoc priuilegiũ vt hic dicit. nec. n. ita ſubuenitur patrono, vt filiis & parentibus.

Cõtinuatio.

DE INOFFICIOSIS donationibus.
Dictum eſt ſupra de querela inofficioſi teſtamenti, ſed quia ſæpe in fraudem legis excogitãtur donationes, ut ceſſet querela inofficioſi teſtamenti, vt infra e. l. 1. ideo ponit de inofficioſis donationibus. Arg.]

SI vt allegatis.] CASVS. Materfamil. filios habens quatuor, donauit duobus decem vncias inter viuos, poſtea fecit teſtamentum, & omnes in duabus vnciis reſiduis inſtituit, demum duo non habere inueniuntur niſi vnicam unciam, & eam legatis & fideicommiſſis grauauit, qualiter eis ſuccurratur, quæritur? Reſpond. quod ſicut contra extraneum inſtitutum filio cui debitum bonorum ſubſidium relictum non eſt, datur inoffi. querela, ita & his dabitur contra duos alios querela de inoffi. donat. & per eam conſequentur debitũ bonorum ſubſidium.
g Si vt allegatis.] ſ. nos duo fratres.
h Ad eludendam.] i. excludendam.
i Inofficioſi.] i. teſtamenti. nam illa ad ſubuertenda teſtamenta tantum eſt inducta.
k Exhauſit.] excedendo dodrantem.
l Ex duabus vnciis.] ſed quomodo his duobus filiis poteſt dari querela, cum quartam habeant & plus, quia alij duo erant, vt in litera ponitur, & duæ vnciæ plus quarta ſunt, ſcilicet dimidiæ eorum duorum filiorum quæ eis debebantur ab inteſtato? Reſpond. promptum eſt dicere q ex duabus vnciis non patrimonij qđ erat ante donationem, fuerunt inſtituti, ſed eius quod remanſit, puta donauit decem vncias, & remanſerunt duæ, has duas uncias diuidit in 12. & ita ex duabus vnciis eius quod remãſit, fuerunt inſtituti. Vel ſi ex groſſis vnciis fuerunt inſtituti, dic quod fuerunt exinanitæ legatis & fideicommiſſis. Secundo quæro, cum aliquid habeant nomine quartæ, cur hanc querelam intentãt? Reſpond. quia ſuperiorem querelam de inofficioſo teſtamẽto habebat filius olim, ſi minus quarta habuit, ſed hodie remittitur omne grauamen, vt ſupra tit. 1. l. ſcimus, & l. omnimodo, & l. quoniam in prioribus. Dic ergo quod ſiue habeant querelam ſecundum leges veteres contra legatarios in modum exceptionis, (quod eſt, ſi ipſi poſſideant res legatas, & legatarij agant, vt alias vides, vt ff. de inoffi cioſ. teſtamen. l. Papinianus. §. ſi filius.) ſiue ſecundum nouas, remittitur omne grauamen. Dico etiam hodie hanc querelam proponendam contra donatarios ſi id quod apud eum eſt, ad quartam non ſufficit, & ita vtrumque habebit. Tertio opponitur, quia ſi habeat quod ſufficit ſibi ad quartam, remiſſo ſibi onere per leges ſuperioris titu. non videtur velle lex iſta quod hanc querelam proponat. ſic enim dicit vt pote quartam, &c. Sed dic, non habentibus 3 inſpecta quantitate bonorum quæ erat ante factam donationem, vt ſ. tit. 1. auth. vnde & ſi parens. ſi autem de reſiduo intelligeres, bene habent quartam, vt dixi, & plus. Vel dic, etiam eius reſidui non videntur habere quartam, cum ſit exinanita legatis & fideicommiſſis, & ita non ipſo iure 4 tollitur omne grauamen, licet hoc ſit in tit. ſuperiori. Quarto quæro, quomodo dicit, iuxta formam, &c. ibi enim ageret tantum ad ſupplementum, vt ſupra titu. 1. l. ſcimus, in

3 Placet Bar. & P. in ſeipſa.
4 Diſplicet Bar. & P. & contra ſentit. ſ. gl. & in reſponſione ſecũda quæſtionis.

in prin. & l. omnimodo. hic autem agitur querela? Reſp. A hic habuit reſpectum ad id quod olim fiebat in illa. nam ibi olim habebat querelam, ſi minus quarta haberet. Vel ſecundo hodie idem eſt in hac quod in illa. Quinto quæro, in quantum ſit reuocatio per hanc querelam? Reſp. ſecundum Azo, quatenus immoderate eſt facta, vt ĩ. eo. l. ſi mater, & l. ſi totas, quod ſatis dici poteſt. Nec obſtat. ff. de leg. 2 l. Titia. 2. §. imperator. vbi ſuam dimidiam integram reuocat vnus duorũ filiorum. Sed dic [1] ſecundum B. & R. dimidiam eius quod eſt vltra dodrãtem, vt infra eod. l. ſi mater. Vel diſtingue ſecundum B. in quæſtione prædicta, an ſit inofficioſa donatio re & conſilio, an re tantum. Primo caſu in totum ſit reuocatio, [2] ſecundo, in id tantum quod eſt immoderate geſtum. & hoc ſecundum veteres leges. Sed per authẽ. ĩ. tit. 1. vnde & ſi parens, ſit ſemper quatenus eſt geſtũ immoderate. Vel illa authen. ſecundum hanc diſtinctionẽ intelligitur. Vel loquitur quando in alium filium eſt collata: ſecus ſi in extraneum. Huic diſtinctioni videtur obſtare ĩ. eo. l. fi. vbi parificat querelas: ſed in ſuperiori non refert re tantum, an etiam conſilio fecit. nec ergo & hic. ſed illud regulare, hoc ſpeciale. Item ob. infra de reuo. do. l. ſi vnquam. ſed ibi ſolui. & hoc ſecundum B. Sed ſecundum Azo. dici poteſt quod indiſtincte reuocetur tantum debitum bonorum ſubſidium, vt infra eod. l. ſi liqueat. ibi enim ponitur de inofficioſa donatione re & conſilio.

[1] Concor. Bald. in l. ſeq. & hic Bart. Donationis inofficioſæ querela in quãtum reuocat.

[2] Et bene Bart.

des, eaſq; legatis & fideicommiſsis exinanire geſtiuit, non iniuria iuxta formam de inofficioſo teſtamento conſtitutam ſubueniri vobis, vtpote quartam partẽ non habentibus, deſideratis. PP. XIIII. Kal. Septembr. Philippo. A. & Titiano Conſs.

B *Si pater donat filio in poteſtate, quatenus immoderate donauit, morte nõ confirmatur, & ideo ad reuocandum non eſt opus querela. ſi autem donauit filio emancipato, ab initio valet, et querela eſt locus. h. d. Bart. & Bald. Vel ſic: Donata inofficioſè à patre filio in poteſtate conſtituto, reuocantur familiæ erciſcundæ iudicio. donata vero emancipato reuocantur per querelam iſtam. h. d. Salic.*

11. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Aetix.

SI pater omne patrimonium ſuum impetu quodam immenſæ liberalitatis in filium effudit, aut in poteſtate [a] eius is

C Sexto quæro, quid ſi donaui primo dodrantem, & hæc non eſt inofficioſa, quia adhuc ſupereſt in bonis debitum bonorum ſubſidium, poſtea facio teſtamentum, & te filium inſtituo in reliquis tribus vnciis, & à te multa legata [3] relinquo: an hic filius queri poterit aliquo modo? ecce enim querelam inofficioſi non habet, quia quartam habet, vel habet petitionem trium vnciarum quæ ſuperſunt & remanſerunt factis donationibus tempore mortis, vt ſupra titu. 1. l. cum quæritur, item hanc non videtur habere, quia non fuit inofficioſa. quod ſi eſt: ergo ſic pater poterit donando fraudare filium. quod eſt contra mentem huius tituli, quod quidem negari non poteſt, quin aliquo caſu fraudare poſſit filium. Quid enim ſi in mare omnia proiiciat? Ad hoc reſpon. ſecundum Azo, & Io. quod ſi donatio illarum. ix. vnciarum in fraudem facta fuit, quod fiat reuocatio [4] .ix. nec prodeſt ſi dicat, non fuit fraudatus re in illis, quia etſi tunc non erat fraudatus, fraudabatur tamen, ſicut in vſucapione aliàs ſolemus dicere, vt ſupra de teſti. mili. l. quod tempore. & aliàs vt ff. quod met. cau. l. ſed & partus. & aliàs ff. quod met. cau. l. extat. Item etiam vltima relicta inducunt Falcidiam de primo relictis, quam prima non inducebant, vt ff. ad leg. Fal. l. pœnales. §. annua, & l. in quantitate. §. ſed & ſi legata, & l. Plautius, & l. lineã. Si vero re tantum fuit inofficioſa donatio, omni remedio videtur excludi niſi per authentic. de immen. dona. quæ generaliter loquitur vbi donatio fuit immenſa, quia quartam bonorum quæ erat ante donationem, omnino debet habere filius. Idem ergo in. vij. q. dici poteſt, vt ſi pluribus ſingulariter donauit, & vltima reddat alias inofficioſas, vt ff. de iur. pat. l. ſi libertus. §. fi. Item octauo quæro, quid ſi ab initio donauit quis totum ſuum patrimonium, poſtea autem multo plus acquiſiuit, & totum filio reliquit? Reſpond: [5] non dari ei querelam, vt arg in authen. de nupt. §. quia vero hactenus, colla. 4. & ff. ad l. Falci. in ratione. 1. in prin. Argu. contra ſupra tit. 1. authent. vnde & ſi parens. Nono quæro econtra. Quid ſi donando non exceſſit dodrantem, ſed poſtea reliqua bona amiſit caſu: an fingetur modo inofficioſa donatio fuiſſe, quæ non fuerat tempore donationis inofficioſa? Reſpon. nõ, [6] quia legitime fuit facta, argu. infra de admi. tut. l. ſancimus. 1. Sed vt ſupra dicitur, in 8. q. pendet interim dum viuit. Decimo quæro, quæ actio proponitur pro reuocanda huiuſmodi donatione? Quidam dicunt (vt R.) vtilem petitionem hæred. quaſi titulo habito pro nõ titulo, quod non eſt verum, cum hic donatarius factus fuerit dominus, & bona fide. Alij dicunt dari vtilem rei vendicationem, quod ſatis dici poteſt [7] propoſita prius iſta querela. non autem datur directa, quia qui accepit, factus eſt dominus traditione, vtpote cũ non in fraudem legis ſed hominis facta ſit alienatio, vt ff. de iur. pat. l. ſi libertus. Non autem hoc dixi, vt per omnia ſimilis ſit patrono hic filius, quia hic ſola donata, [8] ibi quoquo modo alienata, dolo tamen, reuocantur, hic & ſine dolo, vt puto, vt infra eod. l. ſi totas. Sed (vt dixi) prius eſt proponenda querela, & ea perlata datur vtilis in rem, ſicut in querela inofficioſi teſtamenti, nec tamen omnino ſic: quia ipſo iure ibi deſiit hæres dominus eſſe, vt ff. de vulga. ſubſtitutio. l. in ſubſtitutione. At hic non ita credo, & merito, quia hic cui donatum eſt, non ſola voluntate vt hæres habet dominium: ideoque licet infirmetur voluntas per hanc querelam, remanet tamen dominij tranſlatio per traditionem facta. at in hærede infirmata voluntate defuncti non poteſt dici penes eum aliquid remanere. Item poteſt dici quod detur condictio ex hac lege. nam ſecundum leges veteres non fiebat hæc reuocatio. Accurſius.

[3] Quæ ſunt inutilia, vt tenet glo. ĩ. in verſic. ſecundo quæro, & ſic ſibimet contradicit. P.

[4] Immo indiſtincte non habet querelam, quia legata ſunt nulla. Bart. B. & Paul. Falcidia inducitur quãque de primo relictis occaſione vltimorũ relictorum.

[5] Cõc. cũ hac gl. B. B. & Paul.

[6] Idẽ Bal. & Paul.

[7] Placet B. B. & Pa. ſi res donata extat, aliàs datur condictio ex lege. Guiliel. de Cu. & P.

[8] Idem P.

SI pater.] CASVS. Pater vni ex filiis inter viuos ſimplici donatione contulit fere totum patrimoniũ, & in reſiduo poſtea eum & alium filium inſtituit: ita quòd filius in quo non fuit facta donatio, inuenitur minus habere quarta, qualiter ſibi conſulatur, quæritur? Diſtinguitur, aut ille in quem facta fuit donatio, erat emancipatus, aut non. ſecundo caſu per iudicium familiæ erciſcundæ quod datum eſt ad diuidendum res hæreditarias in quibus erant inſtituti, is conſequitur quartam eius portionis quam erat habiturus ab inteſtato, incolumen. Primo caſu, quia donatio ante mortẽ donantis non confirmatur, aget querela inofficio. donationis ad exemplum querelę inoff. teſta.

D [a] In poteſtate.] Nota ergo quandoque patrem filio poſſe donare vt tranſeat dominium ſtatim, quod eſt verum in caſibus, ſcilicet in dote & donatione propter nuptias, vt ff. familiæ erciſcund. l. Pomponius Philadelphus, & ff. de colla. bon. per totum titu. & de collat. do. Item eunti ad caſtra res mobiles, vt ĩ. famil. erciſcũ. l. 4. Item aliquod diurnum pro alimentis, vel remittere vſumfructum in aduentitiis, vt ĩ. de bonis quæ libe. l. cum oportet. §. ſin autem res, & l. fina. §. ſin autem pater. & his caſibus nõ eget confirmatione. vel immo eget ſecundum Azo. in ſum. de bo. quæ lib. Idem videtur hodie ex qualibet cauſa, cum ſibi habere poſſit aduentitia quantum ad proprietatem, maxime per auth. de immen. dona. quæ eſt ſupra titu. 1. licet reuocetur ſi fuerit inofficioſa. nam ibi indefinite ponitur de filiis. olim autem ante Iuſtinianum erat nulla, quia ſi qua eſſet, patri quæreretur, vnde perinde erat ac ſi ſibiipſi donaret, niſi morte cõfirmaret, vt hic. Alij dicũt quod ibi in dicta auth erãt emãcipati. vñ valebat. Tertij quod erat ibi in morte cõfirmata, &

Donatio patris in filium, quãq; ſtatim transfert dominiũ.

ideo datur querela, quia ille cui donatio erat facta, non erat hæres: alioquin daretur ei actio familiæ erciſcundæ, vt hic. ſic & ſecundum iſtos non tenet etiam hodie donatio inter patrem & filium, vt hic. A

a Arbitri.] ſubaudi, & tunc arbitri, &c.

Donatio morte cõfirmata, quẽadmodũ retrotrahitur.

b Familiæ erciſcundæ.] videtur nõ habere locum actio familiæ erciſcundæ, quia talis donatio retrotrahitur, vt infra de dona. inter virum & vxorem. l. donationes. j. actio autem familiæ erciſcundæ non niſi pro his quæ erant in bonis tempore mortis, intentatur. Reſpon. trahitur retro non quantum ad dominium, vt qui olim expreſſa voluntate non potuit eſſe dominus, nunc videatur voluntate ficta fuiſſe, ſed quantum ad fructus. item quantum ad hoc vt non teneatur de dãno dato. vel illud de iuris fictione. ſecus eſt quantum ad veritatem, quam hic reſpicit. Vel dic quod non confirmatur morte hæc donatio, pro eo quod eſt immenſe donatum, & ſic non retrotrahitur pro eo quod immenſe donatum eſt, ſed pro alio ſic. Item quod hic dicit de iudicio familiæ erciſcundæ, intellige ſi vterque filius ſit hæres. alias non haberet locum hæc actio, ſed querela inofficioſæ donationis, vt ff. famil. erciſcund. l. 1. & 2. Itẽ nota hic quòd venit hæres contra factũ defuncti, & eo modo quo non veniret niſi eſſet hæres, quod eſt mirum. Item eſt contra huic dicto. j. de colla. l. ſi donatione. Sol. vt ibi.

permanſit, & arbitri [a] familiæ erciſcundæ [b] officio congruit, vt tibi quartam partem debitæ ab inteſtato portionis præſtet incolumen. [c] aut ſi emancipatus is fuit, & quia donatio non indiget alieno adminiculo, [d] ſed ſuis viribus nititur [e] iuxta cõſtitutiones: is qui prouinciam regit, ad B ſimilitudinem [f] inoſficioſi teſtamenti querelæ, auxilium tibi æquitatis impertiet. PP. VI. Kalend. Augu. Maximo. II. & Galabrione Conſs.

Propter eandem rationem æquitatis illud quod diſponitur in cauſa teſtati, habet locum in cauſa inteſtati. h. d. Bald. Vel ſic: Querela inofficioſa donationis habet locum etiam ſi ſuccedatur donatori ab inteſtato. Salic.

III. Iidem AA. Æliano.

PRecibus quidem tuis propoſita reſcripta eos C parentes denotant, [g] qui cum teſtamento facto viui patrimonium ſuum immẽſis donationibus exinaniſſent, inane nomen hæredum liberis reliquerunt, ſed ad inteſtatos [h] quoque eadem ratio æquitatis [i] extenditur. PP. X. Kalend. Nouemb. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

c Incolumen.] per hoc apparet quod debet habere quartam ſine onere legatorũ & fideicommiſſorũ. ſic & in ea quæ erat ad excludendam querelã inofficioſi teſtamẽti, vt s. tit. 1. l. ſcimus. Item contra. ff. de leg. 2. l. Titia. 2. §. imperator, vbi dimidiam reuocat. Solut. vt not. ſupra. l. proxi.

d Adminiculo.] quia adminiculum eſt, vt à morte donatoris confirmetur donatio, vt j. de dona. inter vir. & vx. l. donationes.

e Nititur.] vt j. de dona. l. ſiue emancipatis.

f Ad ſimilitudinem.] vt j. de contrahen. empt. l. cũ res. ſed fratribus inter ſe non datur ſecundum Ir. ſed nos cõtra, [1] vt hic, & j. eo. l. ſi. Accurſius.

[1] Et bene P. in l. ij. ſequen.

PRecibus.] CASVS. Si inter extraneos donationẽ inter viuos feciſti, & totũ patrimonium exhauſiſti, & in modico vel in nihilo filiũ tuum inſtituiſti, an aduerſus donatarios competat querela inoff. dona. Reſp. quod ſic. Viuianus.

g Denotant.] ſcilicet feciſſe hoc quod ſequitur, qui cum, &c.

h Ad inteſtatos.] ſecus in querela [2] inofficioſi teſtamenti, quæ tantum facto teſtamento competit. Item illa contra ſcriptos hæredes tantum, hæc contra donatarios tantum. Item illa in totum reuocat, hæc eatenus quatenus eſt bonorum ſubſidium, licet quãdoque & totum ſecundum quoſdam, vt dixi ſupra, eodem l. 1.

[2] Concor. B. B. & P.

Querela inofficioſa donationis non habet locum vbi habet locum reſtitutio in integrum, & ſic auxilium minus ſubſidiarium excludit auxilium magis ſubſidiarium. h. d. Bald. Vel ſic: Querela inofficioſa donationis eſt ſubſidiaria, nec competit cum alio remedio etiam extraordinario competente ex defuncti perſona. Salic.

IIII. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Atticæ.

SI filius [k] tuus immoderatæ liberalitatis effuB ſione patrimonium ſuum exhauſit, præſidis prouinciæ auxilio vteris, qui diſcuſſa fide veri, ſi in integrum reſtitutionem ex filij perſona tibi competere ob improbabilem donationis enormitatẽ animaduerterit, in remouendis his quæ perperam geſta ſunt, tibi ſubueniet, [l] ideoque non eſt tibi neceſſarium [m] aduerſus immodicas donationes auxilium ad inſtar C inofficioſi teſtamenti. Dat. VI. Id. Februar. Maximo. II. & Aquilino Conſs.

i Aequitatis.] ſic ff. ad legem Aquil. l. illud, & j. ad legẽ Fal. l. ſi.

SI filius.] CASVS. Superius dictum eſt qualiter prouideatur filiis, hic qualiter parentibus. dic ergo: Filius donationem fecit in extraneum, & totum patrimonium exhauſit: ita quòd nec remanſit matri debitum bonorum ſubſidium. qualiter ei, ſcilicet matri ſuccurrendum ſit, quæritur? Diſtinguitur, aut ex perſona filij poteſt reſtitui, aut non. In primo caſu non dabitur ſibi querela inofficio. donat. aduerſus extraneum ad exemplum querelæ inofficio. teſtamen. quod non datur quando aliud supereſt auxilium: ſecundo caſu ſic.

k Si filius.] ſicut. n. filij agunt, ſic & parentes, & ita agit hic mater. & idem in fratre, vt dixi ſupra, eo. l. 2.

Quod immoderate vni ex liberis eſt donatum propter ſuperuenientes liberos vſque ad debitum bonorũ ſubſidium reuertitur ad patrimonium donatoris. Bal. & Salic.

V. Iidem AA. Cottabro.

SI totas facultates [n] tuas per donationes vacuas feciſti, quas in emancipatos filios contuliſti, id

l Subueniet.] ſ. dando reſtitutionem ex perſona filij, vt ff. de in integ. reſt. l. non ſolum, & ff. de mino. l. patri pro D filio. & hoc ſi tenuit donatio, aliàs directo vendicaret, vt s. ſi aduer. don. l. 2.

m Neceſſarium.] in ſubſidium ergo datur hęc querela, ſicut querela inofficioſi teſtamenti, vt inſt. de inoff. teſt. §. tam autem, & facit s. de inoff. teſta. l. cum filium, & j. eo l. cum donationibus.

SI totas.] CASVS. Si in filios quos emancipatos habebas, credens te plures filios non habiturum, totũ tuũ patrimonium contuliſti, & poſtea vxorem duxiſti, & filios ſuſcepiſti: quęritur an ex donationibus factis detrahi poſſit quarta, vt eam filij qui nihil habere inueniuntur, conſequi poſſint? Dicitur quod ſic. Vel ſit quęſtio, quatenus ſit detrahendum ex prædicta donatione, & dic vſque ad eam quantitatem, quæ ſufficiat filiis poſtea natis ad debitum bonorum ſubſidium. Vel quęſtio ſit, qualiter ſit eis ſuccurrendum: & dic quod agent querela inoffi. donat. vt ex prædicta donatione detrahatur quarta. Viuia.

n Facultates tuas.] o pater. Accurſius.

a Ad ſubmouendam.] Nota contra factum ſuum in præiudicium etiam alterius uenire quem poſſe, vt & j. de patr. qui fi. diſ. l. 2.

b Neceſſe eſt.] olim quarta, hodie triens vel ſemis, vt ſ. ti. 1. l. cum quæritur, & auth. nouiſſima.

c Detractum.] ipſo iure, vt dicunt, ar. j. de reuo. don. l. ſi vnquam. Sed tu dic ſecundum Io. per querelam inofficioſ. donatio. tenet enim donatio, vt ſ. proxi. ibi, vacuas, &c. & hoc ſubiicit cum dicit, reuertitur, vt dixi. ſ. e. l. 1 Item nota ipſum patrem contra ſuum factum venire, etiã ſe viuente, quod non eſt in querela inofficio. teſtamen. nam non intentatur viuente illo qui fecit teſtamentum. Vel dic quòd demũ poſt mortem reuocatur, vt j. de ſecun. nup. l. hac edictali, & in auth. de nupt. §. quia vero hactenus, col. 4

Factũ proprium quiſq; licet infringere.

d Debitum.] immo videtur totum, vt j. de reuoca. donat. l. ſi vnquam. ſed ibi ſolui. Item contra. ff. de leg. 2. l. Titia. 2 §. imperator. Solu. vt dixi ſ. eo. l. 1.

e Reuertetur.] quãtum ad id quod de facto euenit, vt ſ. de ſacroſan. eccle. l. iubemus. 2. in fi. Azo. Sed Ioan. contra, vt modo notaui.

Cum donationibus.] CASVS. Si in vnum ex filiis tuis immenſam donationem feciſti, ita quod fere totum patrimonium exhauſiſti: deinde codicillis, quod ſupererat, inter ipſum & fratrem donatarium diuiſiſti: an querela inof. donatio. agere poſſit frater contra fratrẽ donatariũ, quæritur? Reſp. quod ſic, niſi voluntatem tuã agnouiſſet, vel aliud ei auxilium cõpetiiſſet, puta beneficium in integrum. vel niſi ſibi relictum ad excludendam querelam ſufficiat ad exemplum inoffi. teſta.

f Patris tui.] filiæ loquitur.

g Non agnouiſti.] expreſſe renunciando, vel tacite accipiendo legatũ. Et ſic no. per agnitionem ceſſare, vt & ſ. tit. 1. l. parentibus. Itẽ ceſſat curſu quinquennij, vt j. e. l. ſi. Item & ingratitudine, vt in auth. de immẽ. don. col. 7. §. ſi. Item ſi datur aliud auxilium extraordinariũ, vt ſubiicit, nec beneficio, &c. & idem ſi aliud ordinarium competat, vt ſ. eo. l. ſi pater.

Aliud ſecundũ quod accipiẽdo legatũ videat huic querelæ renunciare,

h Ætatis.] paternæ, ex cuius perſona reſtitutionẽ habes, vt & ſ. e. l. ſi filius. vel etiam tuæ, quia fuiſti facilis in agnoſcenda voluntate, vt ſ. de in integ. reſt. l. 1. Item ideo dicit, nec beneficio, &c. quia ſi hoc auxilium locum habet, denegaretur hæc querela, vt ſ. eo. l. ſi filius.

i Ad exẽplum.] vt ſ. e. l. ſi pater, & j. de contrah. empt. l. cum res.

nõ placet Barto. hic. nã per hanc querelam no reſcinditur teſtamentum. Vnde licet accipiẽdo legatũ ego approbem teſtm, & per conſequens repellar à querela in teſt. teſt. nõ tñ repellar à querela inof. don. per quã contra teſtamentũ non venitur.

quod ad ſubmouendam [a] inofficioſi teſtamenti querelam non ingratis liberis relinqui neceſſe eſt, [b] ex factis donationibus detractum, [c] vt filij vel nepotes poſtea ex quocunque legitimo matrimonio nati, debitum [d] bonorũ ſubſidium conſequantur, ad patrimonium tuum reuertetur. [e] D. II. Kal. Mar. Maximo. II. & Aquilino. Conſs.

Impeditur intentare iſtam querelã, qui iudicium patris agnouit, vel aliud remediũ habet, vel habet legitimam. h. d. Bal. Vel ſic: Debita portio, item in integrum reſtitutio, item voluntatis defuncti agnitio hãc querelã excludit. S.

VI. Iidem A A. Demetrianæ.

Cum donationibus in fratrem tuum collatis facultates patris tui [f] exhauſtas eſſe, eundemq́; patrem veſtrum ea quæ ſuperfuerant, codicillis inter vos diuiſiſſe proponas, ſi voluntatem eius nõ agnouiſti, [g] nec beneficio ætatis [h] aduerſus hæc iuuari poteris, nec tantum dos à patre data & fideicommiſſum continent, quantũ ad ſubmouendam querelam ſufficiat, de enormitate donationum ad exemplum [i] inofficioſi teſtamenti præſes prouinciæ iuriſdictionis ſuæ partes exhibebit. PP. Kalẽ. Maij, Conſs. vt ſ.

Donatio reuocatur quatenus modus exceditur. Bal. Vel ſic: Donatio matris inofficioſa reuocatur quatenus modus exceditur. Salic.

VII. Iidem AA. Ammiano.

Si mater tua patrimonium ſuum ita profunda liberalitate in fratrem tuum euiſceratis opibus ſuis exhauſit, [k] vt quartæ partis [l] dimidium, quod ad excludendam inofficioſi teſtamenti querelam aduerſus te ſufficeret, in his donationibus [m] quas tibi largita eſt, non habeas, quod immoderate geſtum eſt, reuocabitur. [n] PP. V. Id. Maij, Conſs. vt ſupra.

Donatio facta vni ex liberis etiam re & conſilio inofficioſa, nõ reuocatur, niſi in debito bonorum ſubſidio. h. d. primo. Item quod uxor donat de bonis viri eo conſentiente, vir non uxor videtur donare, & perſona viri ſeu patrimonium eius att[illegible]tur. h. d. Bal. Vel ſic: Donatio fact[illegible] ex liberis licet fuerit inofficioſa re & conſilio, non reuocatur, niſi vſque ad debitum bonorum ſubſidium. Et donatio inter virum & uxorem non ualet ipſo iure: ideo ſi rem ſibi donatam à viro uxor donauerit filio emancipato conſentiente marito, reuocatur tanquam de bonis viri non uxoris ſi reperiatur inofficioſa. h. d. & eſt notab. lex ſecundum Salic.

VIII. Iidem A A. Auxanoni.

Si liqueat [o] matrem tuã interuertendæ quæſtionis inofficioſi [p] cauſa patrimonium ſuum donationibus in vnum filium collatis exhauſiſſe, cum aduerſus eorum cogitationes, quæ conſiliis [q] ſupremum iudicium anticipare contendunt, & actiones filiorum exhauriunt, aditum querelæ ratio depoſcat, quod donatũ eſt, pro ratione quartæ [r] ad inſtar inofficioſi te

Si mater tua.] CASVS. In l. ſuperiori dixit de patre, hic de matre. pone ergo quod mater ſ. totũ patrimonium ſuũ exhauſit in vnum filiorũ per donationem, alteri quædã donauit, quæ non ſufficiebãt ei ad quartam. an ei detur querela inoffi. dona? Dr quod ſic. Viu.

k Exhauſit.] j. ſubiicit, vt, &c. Acc.

l Quartæ partis.] totius aſſis. & hic ẽ caſus quem ẽt habes. ff. de leg. 2. l. Titia. 2. §. imperator. Accur.

m Donationibus.] ſ. immodicis.

n Reuocab tur.] vſque ad debitum ſubſidium, vt dicit, vt ſ. eo. l. ſi totas.

Si liqueat.] CASVS. Si mater tua in fratrem tuũ donationẽ inter viuos contulit, & patrimoniũ ſuum totum exhauſit, ne ſi teſtm feciſſet, & te in minori. ſ. debito naturæ ſubſidio, patrẽ & fratrẽ tuũ in maiore inſtituiſſet, teſtamẽtum ſuũ per inoffic. querelã impugnari poſſet, qualiter tibi ſuccurratur, quęrit? Reſp. quod reuocabitur donatio vſq; adquat tã debitã naturę partem per querelã inoff. don. hoc dicit vſque ad. §. nam quod, in quo figura caſum vt ibi.

o Si liqueat.] i. liquido appareat.

p Inofficioſi.] teſtamenti.

q Conſiliis.] ſ. malignis.

r Pro ratione quartæ.] i. ratione quartæ quam non habet. Vel id eſt propter rationem quartæ quam non habet, totam partem ſuam reuocat, cum donatio fuerit inofficioſa re & conſilio, vt dicit principium legis. Item pro hac diſtinctione eſt quod ſubiicit, ad inſtar, &c. vt enim per querelam inofficioſi teſtamenti in totum fit irritatio, ita per hanc querelam ſecundum Io. & pro eo. j. de reuo. dona. l. ſi vnquam, & ff. de leg. 2. l. Titia. 2. §. imperator. Sed Azo dicit indiſtincte reuocari vſque ad debitum bonorum ſubſidium tantum etiam quando re & conſilio interuenit fraus, per l. iſtam vt diximus. ſ. eo. l. 1. & pro hoc facit verbum quod eſt. j. deminuetur. Accur.

Querela inofficioſæ donationis an irritetur in totum.

ideo datur querela, quia ille cui donatio erat facta, non A erat hæres: alioquin daretur ei actio familiæ erciſcundæ, vt hic. ſic & ſecundum iſtos non tenet etiam hodie donatio inter patrem & filium, vt hic.

a Arbitri.] ſubaudi, & tunc arbitri, &c.

Donatio morte cõfirmata, quẽadmodũ retrotrahitur.

b Familiæ erciſcundæ.] videtur nõ habere locum actio familiæ erciſcundæ, quia talis donatio retrotrahitur, vt infra de dona. inter virum & vxorem. l. donationes. j. actio autem familiæ erciſcundæ non niſi pro his quæ erant in bonis tempore mortis, intentatur. Reſpon. trahitur retro non quantum ad dominium, vt qui olim expreſſa voluntate non potuit eſſe dominus, nunc videatur voluntate ficta fuiſſe, ſed quantum ad fructus. item quantum ad hoc vt non teneatur de dãno dato. vel illud de iuris fictione. ſecus eſt quantum ad veritatem, quam hic reſpicit. Vel dic quod non confirmatur morte hæc donatio, pro eo quod eſt immenſe donatum, & ſic non retrotrahitur pro eo quod immenſe donatum eſt, ſed pro alio ſic. Item quod hic dicit de iudicio familiæ erciſcundæ, intellige ſi vterque filius ſit hæres. alias non haberet locum hæc actio, ſed querela inofficioſæ donationis, vt ff. famil. erciſcund. l. 1. & 2. Itẽ nota hic quòd venit hæres contra factũ defuncti, & eo modo quo non veniret niſi eſſet heres, quod eſt mirum. Item eſt contra huic dicto. j. de colla. l. ſi donatione. Sol. vt ibi.

permanſit, & arbitri [a] familiæ erciſcundæ [b] officio congruit, vt tibi quartam partem debitæ ab inteſtato portionis præſtet incolumen. [c] aut ſi emancipatus is fuit, & quia donatio non indiget alieno adminiculo, [d] ſed ſuis viribus nititur [e] iuxta cõſtitutiones: is qui prouinciam regit, ad B ſimilitudinem [f] inofficioſi teſtamenti querelæ, auxilium tibi æquitatis impertiet. PP. VI. Kalend. Augu. Maximo. II. & Galabrione Conſs.

Propter eandem rationem æquitatis illud quod diſponitur in cauſa teſtati, habet locum in cauſa inteſtati. h. d. Bald. Vel ſic: Querela inofficioſa donationis habet locum etiam ſi ſuccedatur donatori ab inteſtato. Salic.

III. Iidem AA. Æliano.

PRecibus quidem tuis propoſita reſcripta eos C parentes denotant, [g] qui cum teſtamento facto viui patrimonium ſuum immẽſis donationibus exinaniſſent, inane nomen hæredum liberis reliquerunt, ſed ad inteſtatos [h] quoque eadem ratio æquitatis [i] extenditur. PP. X. Kalend. Nouemb. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

c Incolumen.] per hoc apparet quod debet habere quartam ſine onere legatorũ & fideicommiſſorũ. ſic & in ea quæ erat ad excludendam querelã inofficioſi teſtamẽti, vt ſ. tit. 1. l. ſcimus. Item contra. ff. de leg. 2. l. Titia. 2. §. imperator, vbi dimidiam reuocat. Solut. vt not. ſupra. l. proxi.

d Adminiculo.] quia adminiculum eſt, vt à morte donatoris confirmetur donatio, vt j. de dona. inter vir. & vx. l. donationes.

e Nititur.] vt j. de dona. l. ſiue emancipatis.

f Ad ſimilitudinem.] vt j. de contrahen. empt. l. cũ res. ſed fratribus inter ſe non datur ſecundum Ir. ſed nos cõtra, [a] vt hic, & j. eo. l. ſi. Accurſius.

[a] Et bene P. in l. ij. ſe quen.

PRecibus.] CASVS. Si inter extraneos donationẽ inter viuos feciſti, & totũ patrimonium exhauſiſti, & in modico vel in nihilo filiũ tuum inſtituiſti, an aduerſus donatarios competat querela inoff. dona. Reſp. quod ſic. Viuianus.

g Denotant.] ſcilicet feciſſe hoc quod ſequitur, qui cum, &c.

h Ad inteſtatos.] ſecus in querela [a] inofficioſi teſtamenti, quæ tantum facto teſtamento competit. Item illa contra ſcriptos hæredes tantum, hæc contra donatarios tantum. Item illa in totum reuocat, hæc eatenus quatenus eſt bonorum ſubſidium, licet quãdoque & totum ſecundum quoſdam, vt dixi ſupra, eodem l. 1.

[a] Concor. B. B. & P.

Querela inofficioſa donationis non habet locum vbi habet locum reſtitutio in integrum, & ſic auxilium minus ſubſidiarium excludit auxilium magis ſubſidiarium. h. d. Bald. Vel ſic: Querela inofficioſa donationis eſt ſubſidiaria, nec competit cum alio remedio etiam extraordinario competente ex defuncti perſona. Salic.

IIII. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Ariſtinæ.

SI filius [k] tuus immoderatæ liberalitatis effuſione patrimonium ſuum exhauſit, præſidis prouinciæ auxilio vteris, qui diſcuſſa fide veri, ſi in integrum reſtitutionem ex filij perſona tibi competere ob improbabilem donationis enormitatẽ animaduerterit, in remouendis his quæ perperam geſta ſunt, tibi ſubueniet, [l] ideoque non eſt tibi neceſſarium [m] aduerſus immodicas donationes auxilium ad inſtar C inofficioſi teſtamenti. Dat. VI. Id. Februar. Maximo. II. & Aquilino Conſs.

Quod immoderate vni ex liberis eſt donatum propter ſuperuenientes liberos vſque ad debitum bonorũ ſubſidium reuertitur ad patrimonium donatoris. Bal. & Salic.

V. Iidem AA. Cottabeo.

SI totas facultates [n] tuas per donationes vacuas feciſti, quas in emancipatos filios contuliſti, id

i Aequitatis.] ſic ff. ad legem Aquil. l. illud, & j. ad legẽ Fal. l. ſi.

SI filius.] CASVS. Superius dictum eſt qualiter prouideatur filiis, hic qualiter parentibus. dic ergo: Filius donationem fecit in extraneum, & totum patrimonium exhauſit: ita quòd nec remanſit matri debitum bonorum ſubſidium. qualiter ei, ſcilicet matri ſuccurrendum ſit, quæritur? Diſtinguitur, aut ex perſona filij poteſt reſtitui, aut non. In primo caſu non dabitur ſibi querela inofficio. donat. aduerſus extraneum ad exemplum querelæ inofficio. teſtamen. quod non datur quando aliud supereſt auxilium: ſecundo caſu ſic.

k Si filius.] ſicut. n. filij agunt, ſic & parentes, & ita agit hic mater, & idem in fratre, vt dixi ſupra, eo. l. 2.

l Subueniet.] ſ. dando reſtitutionem ex perſona filij, vt ff. de in integ. reſt. l. non ſolum, & ff. de mino. l. patri pro D filio. & hoc ſi tenuit donatio, aliàs directo vendicaret, vt ſ. ſi aduer. don. l. 2.

m Neceſſarium.] in ſubſidium ergo datur hęc querela, ſicut querela inofficioſi teſtamenti, vt inſt. de inoff. teſt. §. iam autem, & facit ſ. de inoff. teſta. l. cum filium, & j. eo l. cum donationibus.

SI totas.] CASVS. Si in filios quos emancipatos habebas, credens te plures filios non habiturum, totũ tuũ patrimonium contuliſti, & poſtea vxorem duxiſti, & filios ſuſcepiſti: quęritur an ex donationibus factis detrahi poſſit quarta, vt eam filij qui nihil habere inueniuntur, conſequi poſſint? Dicitur quod ſic. Vel ſit quęſtio, quatenus ſit detrahendum ex prædicta donatione, & dic vſque ad eam quantitatem, quæ ſufficiat filiis poſtea natis ad debitum bonorum ſubſidium. Vel quęſtio ſit, qualiter ſit eis ſuccurrendum: & dic quod agent querela inoffi. donat. vt ex prædicta donatione detrahatur quarta. Viuia.

n Facultates tuas.] o pater. Accurſius.

a Ad ſubmouendam.] Nota contra factum ſuum in præiudicium etiam alterius uenire quem poſſe, vt & j. de pa tr. qui fi. diſ. l. 2.

b Neceſſe eſt.] olim quarta, hodie triens vel ſemis, vt s. ti. 1. l. cum quæritur, & auth. nouiſſima.

c Detractum.] ipſo iure, vt dicunt, ar. j. de reuo. don. l. ſi vnquam. Sed tu dic ſecundum Io. per querelam inofficioſ. donatio. tenet enim donatio, vt s. proxi. ibi, vacuas, &c. & hoc ſubiicit cum dicit, reuertitur, vt dixi. s. e. l. 1 Item nota ipſum patrem contra ſuum factum venire, etiã ſe viuente, quod non eſt in querela inofficio. teſtamen. nam non intentatur viuente illo qui fecit teſtamentum. Vel dic quòd demũ poſt mortem reuocatur, vt j. de ſecun. nup. l. hac edictali, & in authen. de nupt. §. quia vero hactenus, col. 4

Factũ propriũ quoq; licet infrĩgere.

d Debitum.] immo videtur totum, vt j. de reuoca. donat. l. ſi vnquam. ſed ibi ſolui. Item contra. ff. de leg. 2. l. Titia. 2 §. imperator. Solu. vt dixi s. eo. l. 1.

e Reuertetur.] quãtum ad id quod de facto euenit, vt s. de ſacroſan. eccle. l. iubemus. 2. in fi. Azo. Sed Ioan. contra, vt modo notaui.

CVm donationibus.] CASVS. Si in vnum ex filiis tuis immenſam donationem feciſti, ita ꝙ fere totum patrimonium exhauſiſti: deinde codicillis, quod ſupererat, inter ipſum & fratrem donatarium diuiſiſti: an querela inof. donatio. agere poſſit frater contra fratrẽ donatariũ, quęritur? Reſp. ꝙ ſic, niſi voluntatem tuã agnouiſſet, vel aliud ei auxilium cõpetiiſſet, puta beneficium in integrum. vel niſi ſibi relictum ad excludendam querelam ſufficiat ad exemplum inoffi. teſta.

f Patris tui.] filiæ loquitur.

g Non agnouiſti.] expreſſe renunciando, vel tacite accipiendo legatũ. Et ſic no. p agnitionem ceſſare, vt & s. tit. 1. l. parentibus. Itẽ ceſſat curſu quinquennij, vt j. e. l. ſi. Item & ingratitudine, vt in auth. de immẽ. don. col. 7. §. ſi. Item ſi datur aliud auxilium extraordinariũ, vt ſubiicit, nec beneficio, &c. & idem ſi aliud ordinarium competat, vt s. eo. l. ſi pater.

Aliud ſecundũ ꝙ accipiẽdo legatũ videatur huic q̃relæ renunciare,

h Ætatis.] paternæ, ex cuius perſona reſtitutionẽ habes, vt & s. e. l. ſi filius. vel etiam tuæ, quia fuiſti faciiis in agnoſcenda voluntate, vt s. de in integ. reſt. l. 1. Item ideo dicit, nec beneficio, &c. quia ſi hoc auxilium locum haberet, denegaretur hæc querela, vt s. eo. l. ſi filius.

nõ placet Barto. hic. nã p hanc querelam no reſcinditur teſtamentum. Vnde licet accipiẽdo legatũ ego approbem teſtm, & per conſequens repellar à q̃rela in eſt. teſt. nõ tñ repellar à q̃rela inof. don. p quã contra teſtamentũ non venitur.

i Ad exẽplum] vt s. e. l. ſi pater, & j. de contrah. empt. l. cum res.

quod ad ſubmouendam [a] inofficioſi teſtamenti querelam non ingratis liberis relinqui neceſſe eſt, [b] ex factis donationibus detractum, [c] vt filij vel nepotes poſtea ex quocunque legitimo matrimonio nati, debitum [d] bonorũ ſubſidium conſequantur, ad patrimonium tuum reuertetur. [e] D. II. Kal. Mar. Maximo. II. & Aquilino. Conſs. **A** **B**

Impeditur intentare iſtam querelã, qui iudicium patris agnouit, vel aliud remediũ habet, uel habet legitimam. h. d. Bal. Vel ſic: Debita portio, item in integrum reſtitutio, itẽ voluntatis defuncti agnitio hãc querelã excludit. S.

VI. Idem A A. Demetrianæ.

CVm donationibus in fratrem tuum collatis facultates patris tui [f] exhauſtas eſſe, eundemq́, patrem veſtrum ea quæ ſuperfuerant, codicillis inter vos diuiſiſſe proponas, ſi voluntatem eius nõ agnouiſti, [g] nec beneficio ætatis [h] aduerſus hæc iuuari poteris, nec tantum dos à patre data & fideicommiſſum continent, quantũ ad ſubmouendam querelam ſufficiat, de enormitate donationum ad exemplum [i] inofficioſi teſtamenti præſes prouinciæ iuriſdictionis ſuæ partes exhibebit. PP. Kalẽ. Maij, Conſs. vt s. **C**

Donatio reuocatur quatenus modus exceditur. Bal. Vel ſic: Donatio matris inofficioſa reuocatur quatenus modus exceditur. Salic.

VII. Idem AA. Ammiano.

SI mater tua patrimonium ſuum ita profunda liberalitate in fratrem tuum euiſceratis opibus ſuis exhauſit, [k] vt quartæ partis [l] dimidium, quod ad excludendam inofficioſi teſtamenti querelam aduerſus te ſufficeret, in his donationibus [m] quas tibi largita eſt, non habeas, qđ immoderate geſtum eſt, reuocabitur. [n] PP. V. Id. Maij, Conſs. vt ſupra.

Donatio facta vni ex liberis etiam re & conſilio inofficioſa, nõ reuocatur, niſi in debito bonorum ſubſidio. h. d. primo. Item quod uxor donat de bonis viri eo conſentiente, vir non vxor videtur donare, & perſona viri ſeu patrimonium eius att[illegible]tur. h. d. Bal. Vel ſic: Donatio fact[illegible] liberis licet fuerit inoffi[illegible]oſa re [illegible] conſilio, non reuocatur, niſi vſque ad [illegible]tum bonorum ſubſidium. Et donatio inter uirum & uxorem non ualet ipſo iure: ideo ſi rem ſibi donatam à viro uxor donauerit filio emancipato conſentiente marito, reuocatur tanquam de bonis viri non vxoris ſi reperiatur inofficioſa. h. d. & eſt notab. lex ſecundum Salic.

VIII. Idem A A. Auxanoni.

SI liqueat [o] matrem tuã interuertendæ quæſtionis inofficioſi [p] cauſa patrimonium ſuum donationibus in vnum filium collatis exhauſiſſe, cum aduerſus eorum cogitationes, q conſiliis [q] ſupremum iudicium anticipare contendunt, & actiones filiorum exhauriunt, aditum querelæ ratio depoſcat, quod donatũ eſt, pro ratione quartæ [r] ad inſtar inofficioſi te **D**

SI mater tua.] CASVS. In l. ſuperiori dixit de patre, hic de matre. pone ergo ꝙ mater ſ. totũ patrimonium ſuũ exhauſit in vnum filiorũ per donationem. alteri quædã donauit, quæ non ſufficiebãt ei ad quartam. an ei detur querela inoffi. dona? Dĩ ꝙ ſic. Viu.

k Exhauſit] j. ſubiicit, vt, &c. Acc.

l Quartæ partis.] totius aſſis. & hic ẽ caſus quem ẽt habes. ff. de leg. 2. l. Titia. 2. §. imperator. Accur.

m Donationibus.] ſ. immodicis.

n Reuocabitur.] vſque ad debitum ſubſidium, vt dicit, vt s. eo. l. ſi totas.

SI liqueat.] CASVS. Si mater tua in fratrem tuũ donationẽ inter viuos contulit, & patrimonium ſuum totum exhauſit, ne ſi teſtm feciſſet, & te in minori ſ. debito naturæ ſubſidio, patrẽ & fratrẽ tuũ in maiore inſtituiſſet, teſtamẽtum ſuũ per inoffic. querelã impugnari poſſet, qualiter tibi ſuccurratur, quęritũ? Reſp. ꝙ reuocabitur donatio vſq; adquantã debitã naturę partem per querelã inoff. don. hoc dicit vſque ad. §. nam quod, in quo figura caſum vt ibi.

o Si liqueat.] i. liquido appareat.

p Inofficioſi.] teſtamenti.

q Conſiliis] ſ. malignis.

r Pro ratione quartæ.] i. ratione quartæ quam non habet. Vel id eſt propter rationem quartæ quam non habet, totam partem ſuam reuocat, cum donatio fuerit inofficioſa re & conſilio, vt dicit principium legis. Item pro hac diſtinctione eſt qđ ſubiicit, ad inſtar, &c. vt enim per querelam inofficioſi teſtamenti in totum fit irritatio, ita per hanc querelam ſecundum Io. & pro eo. j. de reuo. dona. l. ſi vnquam, & ff. de leg. 2. l. Titia. 2. §. imperator. Sed Azo dicit indiſtincte reuocari vſque ad debitum bonorum ſubſidium tantum etiam quando re & conſilio interuenit fraus, per l. iſtam vt diximus. s. eo. l. 1. & pro hoc facit verbum quod eſt. j. deminuetur. Accur.

Querela inofficioſæ donationis an irritetur in totum.

ideo datur querela, quia ille cui donatio erat facta, non erat hæres: alioquin daretur ei actio familiæ erciſcundæ, vt hic. ſic & ſecundum iſtos non tenet etiam hodie donatio inter patrem & filium, vt hic. A

a Arbitri.] ſubaudi, & tu arbitri, &c.

Donatio morte cōfirmata, quēadmodū retrotrahitur.

permanſit, & arbitri [a] familiæ erciſcundæ [b] officio congruit, vt tibi quartam partem debitæ ab inteſtato portionis præſtet incolumen. [c] aut ſi emancipatus is fuit, & quia donatio non indiget alieno adminiculo, [d] ſed ſuis viribus nititur [e] iuxta cōſtitutiones: is qui prouinciam regit, ad ſimilitudinem [f] inofficioſi teſtamenti querelæ, auxilium tibi æquitatis impertiet. PP. VI. Kalend. Augu. Maximo. II. & Galabrione Conss. B

Propter eandem rationem æquitatis illud quod diſponitur in cauſa teſtati, habet locum in cauſa inteſtati. h. d. Bald. Vel ſic: Querela inofficioſa donationis habet locum etiam ſi ſuccedatur donatori ab inteſtato. Salic.

III. Iidem AA. Æliano.

Precibus quidem tuis propoſita reſcripta eos parentes denotant, [g] qui cum teſtamento facto viui patrimonium ſuum immēſis donationibus exinaniſſent, inane nomen hæredum liberis reliquerunt, ſed ad inteſtatos [h] quoque eadem ratio æquitatis [i] extenditur. PP. X. Kalend. Nouemb. ipſis. IIII. & III. AA. Conss. C

b Familiæ erciſcundæ.] videtur nō habere locum actio familiæ erciſcundæ, quia talis donatio retrotrahitur, vt infra de dona. inter virum & vxorem. l. donationes. ¶. actio autem familiæ erciſcundæ non niſi pro his quæ erant in bonis tempore mortis, intentatur. Reſpon. trahitur retro non quantum ad dominium, vt qui olim expreſſa voluntate non potuit eſſe dominus, nunc videatur voluntate ficta fuiſſe, ſed quantum ad fructus. item quantum ad hoc vt non teneatur de dāno dato. vel illud de iuris fictione. ſecus eſt quantum ad veritatem, quam hic reſpicit. Vel dic quod non confirmatur morte hæc donatio, pro eo quod eſt immenſe donatum. & ſic non retrotrahitur pro eo quod immenſe donatum eſt, ſed pro alio ſic. Item quod hic dicit de iudicio familiæ erciſcundæ, intellige ſi vterque filius ſit hæres. alias non haberet locum hæc actio, ſed querela inofficioſæ donationis, vt ff. famil. erciſcund. l. 1. & 2. Itē nota hic quòd venit hæres contra factū defuncti, & eo modo quo non veniret niſi eſſet heres, quod eſt mirum. Item eſt contra huic dicto. ¶. de colla. l. ſi donatione. Sol. vt ibi.

c Incolumen.] per hoc apparet quod debet habere quartam ſine onere legatorū & fideicommiſſorū. ſic & in ea quæ erat ad excludendam querelā inofficioſi teſtamēti, vt ¶. tit. 1. l. ſcimus. Item contra. ff. de leg. 2. l. Titia. 2. §. imperator, vbi dimidiam reuocat. Solut. vt not. ſupra. l. proxi.

d Adminiculo.] quia adminiculum eſt, vt à morte donatoris confirmetur donatio, vt ¶. de dona. inter vir. & vx. l. donationes.

e Nititur.] vt ¶. de dona. l. ſiue emancipatis.

f Ad ſimilitudinem.] vt ¶. de contrahen. empt. l. cū res. ſed fratribus inter ſe non datur ſecundum Io. ſed nos cōtra, [y] vt hic, & ¶. eo. l. ſi. Accurſius.

y Et bene P. in l. ij. ſequen.

Precibus.] CASVS. Si inter extraneos donationē inter viuos feciſti, & totū patrimonium exhauſiſti, & in modico vel in nihilo filiū tuum inſtituiſti, an aduerſus donatarios competat querela inoff. dona. Reſp. quod ſic. Vlpianus.

g Denotant.] ſcilicet feciſſe hoc quod ſequitur, qui cum, &c.

h Ad inteſtatos.] ſecus in querela [z] inofficioſi teſtamenti, quæ tantum facto teſtamento competit. Item illa contra ſcriptos hæredes tantum, hæc contra donatarios tantum. Item illa in totum reuocat, hæc eatenus quatenus eſt bonorum ſubſidium, licet quādoque & totum ſecundum quoſdam, vt dixi ſupra, eodem l. 1.

z Concor. B. B. & P.

Querela inofficioſa donationis non habet locum vbi habet locum reſtitutio in integrum, & ſic auxilium minus ſubſidiarium excludit auxilium magis ſubſidiarium. h. d. Bald. Vel ſic: Querela inofficioſa donationis eſt ſubſidiaria, nec competit cum alio remedio etiam extraordinario competente ex defuncti perſona Salic.

IIII. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Atticinæ.

Si filius [k] tuus immoderatæ liberalitatis effuſione patrimonium ſuum exhauſit, præſidis prouinciæ auxilio vteris, qui diſcuſſa fide veri, ſi in integrum reſtitutionem ex filij perſona tibi competere ob improbabilem donationis enormitatē animaduerterit, in remouendis his quæ perperam geſta ſunt, tibi ſubueniet, [l] ideoque non eſt tibi neceſſarium [m] aduerſus immodicas donationes auxilium ad inſtar inofficioſi teſtamenti. Dat. VI. Id. Februar. Maximo. II. & Aquilino Conss.

Quod immoderate vni ex liberis eſt donatum propter ſuperuenientes liberos vſque ad debitum bonorū ſubſidium reuertitur ad patrimonium donatoris. Bal. & Salic.

V. Iidem AA. Cottabeo.

Si totas facultates [n] tuas per donationes vacuas feciſti, quas in emancipatos filios contuliſti, id

i Aequitatis.] ſic ff. ad legem Aquil. l. illud, & ¶. ad legē Fal. l. ſi.

Si filius.] CASVS. Superius dictum eſt qualiter prouideatur filiis, hic qualiter parentibus. dic ergo: Filius donationem fecit in extraneum, & totum patrimonium exhauſit: ita quòd nec remanſit matri debitum bonorum ſubſidium. qualiter ei, ſcilicet matri ſuccurrendum ſit, quæritur? Diſtinguitur, aut ex perſona filij poteſt reſtitui, aut non. In primo caſu non dabitur ſibi querela inofficio. donat. aduerſus extraneum ad exemplum querelæ inofficio. teſtamen. quod non datur quando aliud ſupereſt auxilium: ſecundo caſu ſic.

k Si filius.] ſicut. n. filij agunt, ſic & parentes, & ita agit hic mater. & idem in fratre, vt dixi ſupra, eo. l. 2.

l Subueniet.] ſ. dando reſtitutionem ex perſona filij, vt ff. de in integ. reſt. l. non ſolum, & ff. de mino. l. patri pro filio. & hoc ſi tenuit donatio, aliàs directo vendicaret, vt ¶. ſi aduer. don. l. 2. D

m Neceſſarium.] in ſubſidium ergo datur hęc querela, ſicut querela inofficioſi teſtamenti, vt inſt. de inoff. teſt. §. tam autem, & facit ¶. de inoff. teſta. l. cum filium, & ¶. eo l. cum donationibus.

Si totas.] CASVS. Si in filios quos emancipatos habebas, credens te plures filios non habiturum, totū tuū patrimonium contuliſti, & poſtea vxorem duxiſti, & filios ſuſcepiſti: quęritur an ex donationibus factis detrahi poſſit quarta, vt eam filij qui nihil habere inueniuntur, conſequi poſſint? Dicitur quod ſic. Vel ſit quęſtio, quatenus ſit detrahendum ex prædicta donatione, & dic vſque ad eam quantitatem, quæ ſufficiat filiis poſtea natis ad debitum bonorum ſubſidium. Vel quęſtio ſit, qualiter ſit eis ſuccurrendum: & dic quod agent querela inoffi. donat. vt ex prædicta donatione detrahatur quarta. Viuia.

n Facultates tuas.] o patet. Accurſius.

Ad

a Ad ſubmouendam.] Nota contra factum ſuum in præ A indicium etiam alterius uenire quem poſſe, vt & ǰ. de pa tr. qui fi. diſ. l. 2.
b Neceſſe eſt.] olim quarta, hodie triens vel ſemis, vt ſ. ti. 1. l. cum quæritur, & auth. nouiſſima.

vt & ſ. e. l. ſi filius. vel etiam tuæ, quia fuiſti facilis in agnoſcenda voluntate, vt ſ. de in integ. reſt. l. 1. Item ideo dicit, nec beneficio, &c. quia ſi hoc auxilium locum haberet, denegaretur hæc querela, vt ſ. eo. l. ſi filius.
i Ad exēplum.] vt ſ. e. l. ſi pater, & ǰ. de contrah. empt. l. cum res.

c Detractum.] ipſo iure, vt dicunt, ar. ǰ. de reuo. don. l. ſi vnquam. Sed tu dic ſecundum Io. per querelam inofficioſ. donatio. tenet enim donatio, vt ſ. proxi. ibi, vacuas, &c. & hoc ſubiicit cum dicit, reuertitur, vt dixi. ſ. e. l. 1 Item nota ipſum patrem contra ſuum factum venire, etiã ſe viuente, quod non eſt in querela inofficio. teſtamen. nam non intentatur viuente illo qui fecit teſtamentum. Vel dic quòd demũ poſt mortem reuocatur, vt ǰ. de ſecun. nup. l. hac edictali, & in authen. de nupt. §. quia vero hactenus, col. 4
d Debitum.] immo videtur totum, vt ǰ. de reuoca. donat. l. ſi vnquam. ſed ibi ſolui. Item contra. ff. de leg. 2. l. Titia. 2 §. imperator. Solu. vt dixi ſ. eo. l. 1.
e Reuertetur.] quãtum ad id quod de facto euenit, vt ſ. de ſacroſan. eccle. l. iubemus. 2. in fi. Azo. Sed Ioan. contra, vt modo notaui.

CVm donationibus.] CASVS. Si in vnum ex filiis tuis immenſam donationem feciſti, ita ꝙ fere totum patrimonium exhauſiſti: deinde codicillis, quod ſupererat, inter ipſum & fratrem donatarium diuiſiſti: an querela inof. donatio. agere poſſit frater contra fratrẽ donatariũ, quęritur? Reſp. ꝙ ſic, niſi voluntatem tuã agnouiſſet, vel aliud ei auxilium cõpetiiſſet, puta beneficium in integrum. vel niſi ſibi relictum ad excludendam querelam ſufficiat ad exemplum inoffi. teſta.

quod ad ſubmouendam[a] inofficioſi teſtamenti querelam non ingratis liberis relinqui neceſſe eſt,[b] ex factis donationibus detractum,[c] vt filij vel nepotes poſtea ex quocunque legitimo matrimonio nati, debitum[d] bonorũ ſubſidium conſequantur, ad patrimonium tuum reuertetur.[e] D. II. Kal. Mar. Maximo. II. & Aquilino. Conss. B

Impeditur intentare iſtam querelã, qui iudicium patris agnouit, vel aliud remediũ habet, vel habet legitimam. h. d. Bal. Vel ſic: Debita portio, item in integrum reſtitutio, itẽ voluntatis defuncti agnitio hãc querelã excludit. S.

VI. Iidem A A. Demetrianæ.

CVm donationibus in fratrem tuum collatis facultates patris tui[f] exhauſtas eſſe, eundemq́, patrem veſtrum ea quæ ſuperfuerant, codicillis inter vos diuiſiſſe proponas, ſi C voluntatem eius nõ agnouiſti,[g] nec beneficio ætatis[h] aduerſus hæc iuuari poteris, nec tantum dos à patre data & fideicommiſſum continent, quantũ ad ſubmouendam querelam ſufficiat, de enormitate donationum ad exemplum[i] inofficioſi teſtamenti præſes prouinciæ iuriſdictionis ſuæ partes exhibebit. PP. Kalẽ. Maij, Conss. vt ſ. D

Donatio reuocatur quatenus modus exceditur. Bal. Vel ſic: Donatio matris inofficioſa reuocatur quatenus modus exceditur. Salic.

VII. Iidem AA. Ammiano.

SI mater tua patrimonium ſuum ita profunda liberalitate in fratrem tuum euiſceratis opibus ſuis exhauſit,[k] vt quartæ partis[l] dimidium, quod ad excludendam inofficioſi teſtamenti querelam aduerſus te ſufficeret, in his donationibus[m] quas tibi largita eſt, non habeas, qđ immoderate geſtum eſt, reuocabitur.[n] PP. V. Id. Maij, Conss. vt ſupra.

Donatio facta vni ex liberis etiam re & conſilio inofficioſa, nõ reuocatur, niſi in debito bonorum ſubſidio. h. d. primo. Item quod uxor donat de bonis viri eo conſentiente, vir non vxor videtur donare, & perſona viri ſeu patrimonium eius attenditur. h. d. Bal. Vel ſic: Donatio facta [illegible] liberis licet fuerit inofficioſa re & conſilio, non reuocatur, niſi vſque ad debitum bonorum ſubſidium. Et donatio inter virum & uxorem non valet ipſo iure: ideo ſi rem ſibi donatam à viro uxor donauerit filio emancipato conſentiente marito, reuocatur tanquam de bonis viri non vxoris ſi reperiatur inofficioſa. h. d. & eſt notab. lex ſecundum Salic.

VIII. Iidem A A. Auxanoni.

SI liqueat[o] matrem tuã interuertendæ quæſtionis inofficioſi[p] cauſa patrimonium ſuum donationibus in vnum filium collatis exhauſiſſe, cum aduerſus eorum cogitationes, q conſiliis[q] ſupremum iudicium anticipare contendunt, & actiones filiorum exhauriunt, aditum querelæ ratio depoſcat, quod donatũ eſt, pro ratione quartæ[r] ad inſtar inofficioſi te

SI mater tua.] CASVS. In l. ſuperiori dixit de patre, hic de matre. pone ergo ꝙ mater ſ. totũ patrimonium ſuũ exhauſit in vnum filiorũ per donationem, alteri quædã donauit, quæ non ſufficiebãt ei ad quartam. an ei detur querela inoffi. dona? Dĩ ꝙ ſic. Viu.
k Exhauſit.] ǰ. ſubiicit, vt, &c. Acc.
l Quartæ partis.] tertius aſſis. & hic ẽ caſus quem ẽt habes. ff. de leg. 2. l. Titia. 2. §. imperator. Accur.
m Donationibus.] ſ. immodicis.
n Reuocabitur.] vſque ad debitum ſubſidium, vt dicit, vt ſ. eo. l. ſi totas.

SI liqueat.] CASVS Si mater tua in fratrem tuũ donationẽ inter viuos contulit, & patrimoniũ ſuum totum exhauſit, ne ſi teſtm̃ feciſſet, & te in minori. ſ. debito naturæ ſubſidio, patrẽ & fratrẽ tuũ in maiore inſtituiſſet, teſtamẽtum ſuũ per inoffic. querelã impugnari poſſet, qualiter tibi ſuccurratur, quęrit? Reſp. ꝙ reuocabitur donatio vſq; ad quartã debitã naturę partem per querelã inoff. don. hoc dicit vſque ad. §. nam quod, in quo figura caſum vt ibi.
o Si liqueat.] i. liquido appareat.
p Inofficioſi.] teſtamenti.
q Conſiliis.] ſ. malignis.
r Pro ratione quartæ.] i. ratione quartæ quam non habet. Vel id eſt propter rationem quartæ quam non habet, totam partem ſuam reuocat, cum donatio fuerit inofficioſa re & conſilio, vt dicit principium legis. Item pro hac diſtinctione eſt qđ ſubiicit, ad inſtar, &c. vt enim per querelam inofficioſi teſtamenti in totum fit irritatio, ita per hanc querelam ſecundum Io. & pro eo. ǰ. de reuo. dona. l. ſi vnquam, & ff. de leg. 2. l. Titia. 2. §. imperator. Sed Azo dicit indiſtincte reuocari vſque ad debitum bonorum ſubſidium tantum etiam quando re & conſilio interuenit fraus, per l. iſtam vt diximus. ſ. eo. l. 1. & pro hoc facit verbum quod eſt. ǰ. deminuetur. Accur.

nõ placet Barto. hic. nã p hanc querelam no reſcinditur teſtamentum. Vnde licet accipiẽdo legatũ ego approbem teſtm̃, & per conſequens repellar à q̃rela ineff. teſt. nõ tñ repellar à q̃rela inof. don. p quã contra teſtamentũ non venitur.

f Patris tui.] filiæ loquitur.
g Non agnouiſti.] expreſſe renunciando, vel tacite accipiendo legatũ. Et ſic no. p agnitionem ceſſare, vt & ſ. ut. 1. l. parentibus. Itẽ ceſſat curſu quinquennij, vt ǰ. e. l. ſi. Item & ingratitudine, vt in auth. de immẽ. don. col. 7. §. ſi. Item ſi datur aliud auxilium extraordinariũ, vt ſubiicit, nec beneficio, &c. & idem ſi aliud ordinarium competat, vt ſ. eo. l. ſi pater.
h Ætatis.] paternæ, ex cuius perſona reſtitutionẽ habes,

Factũ proprium quiſq; licet infringere.

Iſtud ſecundũ ꝙ accipiẽdo legatũ videat huic q̃relæ renunciare,

Querela inofficioſæ donationis an irritetur in totum.

Nam quod.] CASVS. Si pater tuus matri tuæ prædium donaſſet conſtante matrimonio, non tenuit donatio. & ſi illud fratri tuo illa contuliſſet pat e conſentiente, perinde eſt ac ſi pater donauit: & ita reuocare non potes: in cuius bonis ſi idem conſilium & euentus euenerit (quod poteſt.ſ.ſi alienaſſet in fraudem filij, ne haberet ſuam quartam) quod in patrimonio matris ſtatutum eſt, vt ſcilicet deminuatur ratione quartæ: illud idem in patrimonio patris obſeruetur. Viu.

a Domino.] ſcilicet marito, eodemq; patre.

b Exire.] vt infra de dona.inter vir.& vxo.l. etiam ſi,& ff. de iure do.l. profecti tia.§.ſi quis certam.

c In cuius] ſcilicet patris.

d Conſiliū & euētus.] Nota ergo duo neceſſaria vt fiat reuocatio: cōſilium,& euentus, ſecundum quoſdam.quod non placet, imò & ſolo euētu fit reuocatio, vt colligitur ī.cod.l. 2.vbi dicit, ipetu &c. Quod hic dicit, verū eſt, ſi a primo incipias.non enim ſufficit fraus, niſi etiam euentus ſequeretur. ſic & ī. de iu. deli.l. potuit,& ff.de acqu. poſ.l.quemadmodū. & l.3.§.iamittēda.

e Ediximus.] vt ſ. ea.l.in princip.

[margin: * quā matrimonio.]

[margin: Donatio an debeat eſſe inoffi cioſa euētu & conſilio antequā poſſit reuocari.]

teſtamenti conuicti deminuetur.

¶ Nam quod vxor a marito in ſe matrimonij tēpore donationis cauſa collatum, emancipato filio communi conſentiente domino [a] donauit: velut ex bonis patris (de cuius ſubſtan B tia prohibente matrimonio nō potuit exire) [b] datum accipi, rationis eſt: in cuius [c] bonis ſi idem conſilium & euentus [d] cōprehendatur, lex quam de patrimonio [*] matris ediximus, [e] obſeruabitur. PP. III. Id. Septembr. CC. Conſs.

Querela inofficioſa donationis, in temporis duratione, & in excluſione ex cauſa ingratitudinis, ſimilis eſt querela inofficioſi teſtamenti. Bal. Vel ſic: Iſta querela aſſimilatur querela inofficioſi teſtamenti & ideo durat quinquennio tantum, & non vltra. h. d. ſecundum Pan. de Caſt.

IX. Impe. Conſtantius A. & Iulia. Caſ. Olybrio.

NOn conuenit dubitari, q̄ immodicarū donationum omnibus [f] querela ad ſimilitudinem inofficioſi teſtamenti legibus fuerit introducta: vt ſit in hoc actionis vtriuſque vel D vna cā, [g] vel ſimilis [h] exiſtimanda: vel idem [i] & tēporibus [k] & moribus. [l] Dat. XIIII. Kal. Iul. Tauro & Florentio Conſs.

NOn. conuenit.] CASVS. Nulli veniat in dubiū, quin ſit ſimilitudo inter querelam inoffi. do. na.& inoffi teſtam. quia ī cauſa vtriuſq; ineſt excluſio in tēpore: quia ſicut vna intra. 5. an. datur, & non vltra, ſic nec alia: quia ſicut vnam tollit ingratitudo, ita & aliam. Viuianus.

f Omnibus.] ſcilicet legibus, quod eſt.ī. ſcilicet tractantibus de hac materia.

g Vel vna cauſa]inſpecto genere: quia iniqua excluſio inducit vtramq;.

h Vel ſimilis.] inſpecta ſpecie: quia vt illam inducit excluſio facta in teſtamento: ſic hanc donatio inter viuos nimia.

i Vel idem.] .ſ.ius ſit in vtraq; in his quæ ſubijcit.

k Et temporibus.] quia vtraque quinquennio durat: vt ſupra tit.proxi.l. ſi quis filium. §.ſi.

l Et moribus.] quia vtranque tollit ingratitudo: vt in authen.eo.titu.§.ſi.collat.7. Sed differunt in tribus: quia A hæc ex teſtamento, & ab inteſtato, illa ex teſtamento tm̄: vt ſ.e.l. precibus. Itē illa datur cōtra ſcriptos hæredes tantum, hæc contra donatarios. Item illa non intentatur vbi quis habet aliquid, licet minus, in hac contra: vt diximus.ſ. e.l.1.

TITVLVS XXX.

DE INOFFICIOſis dotibus.

Si per donationem in dotem, filij in legitima defraudantur, reuocatur per querelā in officioſæ dotis h.d. Bar. vſque ad debitum bonorū ſubſidium. Bal & Sal. Vel ſic: Sicut donatio inofficioſa reſcinditur per querelam inofficioſæ donationis, ita & dos inofficioſa reſcinditur per querelam inofficioſæ dotis. Pan. de Caſt.

I. Imp. Conſtantius A. ad Maximum præſidem Ciliciæ.

CVm omnia bona a matre [m] tua in dotem dicā tur exhauſta, leges legibus cōcordare [n] promptum [o] eſt: vt ad exemplum inofficioſi teſtamenti aduerſus dotem immodicam exercēdæ actio C nis [p] copia tribuatur,& filiis cōquerētib[9] emolumē ta debita deferāt. Da. IIII. Kal. Iunij, Tatiano & Cereali Conſs.

DE INOFFICIOſis dotibus.

CVm omnia.] CASVS. Aliqua mulier liberos habēs ex primo matrimonio, cōuolauit ad ſecundum matrimoniū: ſecundo viro omnia bona ſua dedit in dotem. fecit pactum de dote lucranda, qualiter liberis primi matrimonij ſuccurrēdum ſit, quæritur? Reſpō. q̄ ad exemplū inoffici.teſta. dabitur liberis querela inoffi. dotis.

m A matre.] tranſeunte ad ſecundas nuptias, & faciente pactum cum viro de dote lucranda. alioquin, id eſt ſi nō eſſet factum tale pactum, cùm ea mortua dos ad filiū rediret, non haberet locū querela, ſecundum H.

n Concordare leges.] ſcilicet ad hōc nouum caſum.

o Promptum eſt] vt in authen. de exhi. re.§.ſi. colla.5.

p Actionis.] hodie filij primi matrimonij habēt condictionem ex lege vſq; ad talem quantitatem, quilibet qualem dat ſecundo viro: vt infra de ſecun. nupt.l. hac edictali,& in authen.de nup §.quia vero hactenus, col. 4 Vn̄ dicit Azo ceſſare hanc querelam hodie. Vel dic ſecundum H. eam competere etiam cum auxilio, licet ſecus ſit in præcedentibus querelis: vt Inſti. de inoffi. teſtam.§. tam autem,& ſupra titu. proxi. l. 2.& l.ſi filius. Vel tertio ſecundum P. loquitur cum dotabat filiam vel extraneam: & ſic ceſſat dicta oppoſitio. Item contra. huic.l.ī. de iure dot.l. nulla.Sol. vt ibi. Itē facit ſ. ſi aduer.dot.l.1. Et no.q̄ demū mortua matre agit hic fili[9]. & eo modo hæc agit vt in ſuperiori: vt dixi ſ.titu.px.l.j.

[margin: † i Cōcor. c.cum dilectus, cū gloſ.ſuper verbo, nec iure cōi, extra de conſue. & c. cū expediat, de ele ctio.lib.6.]

[margin: Dos inofficioſa per quos pōt reuocari.]

TITVLVS XXXI.

DE PETITIONE hæreditatis.

Senatuſconſultum factum in petitione hæreditatis in fiſco, porrigitur ad priuatum: & bonæ fidei poſſeſſor tenetur quatenus factus eſt locupletior, & non vltra. Malæ fidei & bonæ fidei poſt lit. conteſta. ſunt pares: & ideo tenentur de fructibus perceptis & percipiendis, & de vſuris pecuniæ in hæreditate inuenta, vel ex hæreditate redacta, h. d. ſecundum Baldum.

I. Imp. M. Aelius Antoninus A. Auguſtino proconſoli Africæ.

DE PETITIONE HÆREDITATIS.

Poſt querelam inofficioſi teſtamenti, quæ eſt preparatoria, venitur ad petitionem hæreditatis. Et nota quòd mixtim de omnibus dicit, cum in off. ſint quatuor titulis.

Senatus.]

SEnatus ¶ CASVS. Hæreditas alicuius decedentis facta eſt caduca, quæ olim fiſco deferebatur, contra poſſidentem iſtam hæreditatem agebat fiſcus: cui poſſeſſor condemnatus eſt, ſed quia dubitabatur in quibus & in quantum tunc deberet ei condemnari, fecit Hadrianus imperator ſenatuſconſultum, quo cauebatur qd, & ex quo tẽpore deberet, fiſco condẽnari, hoc ſenatuſconſultum innouat imperator Titus, cuius eſt hæc lex, dicens ꝙ non ſolum habet locum ſi fiſcus à priuato, ſed etiã ſi priuatus à priuato petat. In ſecunda deſcẽdit ad ſpecies, & pone ſic: Tres habet partes hæc lex. In prima facit mentionem cuiuſdam ſenatuſconſulti, quod locum habet cũ fiſcus à priuatis hæreditatem petebat ſecundum antiqua iura, vt ff. de peti. hær. l. itẽ §. in priuatorũ, qđ habebat locum ſimiliter ſecundũ iura. C. cũ priua. à priua. hære. petebat. In ſecunda dicit, hæreditatem ad me pertinentẽ poſſediſti bona fide: & ante lit. conteſta. fructus & precia ex venditione rerũ percepiſti, neque vſuras, neque fructus prædiorum reddere cogẽdus es, niſi factus ſis locupletior. In tertia dicit ꝙ poſt litem conteſtatam, cum per lit. conte. ſis factus malę fidei poſſeſſor: non ſolum fructus quos percepiſti, ſed quos percipere potuiſti: item vſuras preciorum ex venditione rerum ante lit. conte. redactorum à tempore litis cõteſta. computandas, reſtituere compelleris.

SEnatuſcõſultũ[a] auctore diuo Hadriano auo meo factũ, quo cautum eſt, quid & ex quo tempore euicta[b] hæreditate reſtitui debeat, non ſolum ad fiſci cauſas, ſed etiam ad priuatos B hæreditatis petitores pertinet.[c]

¶ Vſuras[d] verò[e] pecuniarum ante litis conteſtationem ex die vẽditionis hæreditariarum rerũ ab eo factæ, qui antea poſſidebat, collectas, nec non etiam fructus bonæ fidei poſſeſſores reddere cogẽdi non ſunt, niſi ex his locupletiores[f] extiterint.

¶ Poſt litem[g] autem conteſtatam tam fructus non C venditarum rerum, nõ ſolum quos perceperũt, ſed etiam quos percipere poterant[h] quàm vſuras precij rerum ante litis conteſtationem venditarum, ex die conteſtationis computandas, omnimodo reddere compellantur. PP. VI. Kalen. Febr. Claro & Cethego Conſs.

Malæ fidei emptor hæreditatis, tenetur petitione hæreditatis, titulo nõ obſtante, hoc primo. In qua petitione tanquam in vniuerſali fructus includuntur: hoc ſecundo. Sed bonæ fidei emptor non tenetur de fructibus, niſi ex die litis inchoatæ. hoc tertio. Et nõ tenetur petitione hæreditatis ſed tenetur rei vendicatione tanquã poſſeſſor rei ſingularis hoc quarto, ſecundũ Bal. Vel ſic: Emptor hæreditatis ad alium ſpectantis quam ad venditorem, tàm ipſe, quàm hæredes eius tenentur ad fructus etiam non perceptos, ſed quos percipi potuerũt, h. d. primo. Sed bonæ fidei emptor nõ tenetur ad illos niſi poſt litem conteſtatam. & hoc ſecundo. Item fructus rerum hæreditariarum augent hæreditatẽ: ideo veniunt in petitione hæreditatis ſimpliciter intẽtata, licet de ipſis nulla ſit facta mentio. hoc tertio. Non ſic in iudicio particulari, vt in rei vendicatione propoſita pro re in qua non venirent fructus niſi fuerint petiti. & hoc vult glo. & doct. Emptor vero ſingularum rerum hæreditariarum, non totius hæreditatis vel quota, non tenetur petitione hæreditatis, ſed rei vendicatione. hoc quarto & vltimo. Et eſt difficilis. & male declarata per doc. ſecundum Pa. de Ca.

11 Impp. Seuerus & Antoninus AA. Marcello militi.

SI poſt motam cõtrouer[illegible]

a Senatuſconſultum.] de quo ſenatuſconſulto hic loquitur, & quid in eo contineatur, habes ff. eo. l. itẽ veniunt, §. pridie, & §. cum antequam, & §. aptanda, & ſeq. vſque ad §. in priuatorum.

b Euicta.] quia verus hæres euincit poſſeſſori, qui poſſidet pro hærede vel poſſeſſore.

c Pertinet.] No ergo ar. quod iura in fiſco ſtatuta, & in priuatis obtinent. ſic ff. eo. l. item veniunt, §. in priuatorum, & de iur. & fac. igno. l. pen. §. pe. & de compen. l. Idem iuris. Sed ar. contra ĩ. de compen. l. j. & iij. & loquitur, vt hic dicit, hoc ſenatuſconſultum in cauſa fiſci, cui olim deferebatur hæreditas caduca, ſed hodie ſeruatur quod eſt ĩ. de cad. tol. §. in nouiſſimo.

Bonæ fidei poſſeſſor in petitione hæreditatis quid reſtituere tenetur.

d Vſuras.] de pecunia redacta ex venditione rei hæreditariæ ante litem conteſt. & eius vſuris loquitur ſm Io. & Azo. & H. & ſecundum hoc dicit collectas ante litẽ conteſt. & ſic cum ſit bonæ fidei, non tenetur niſi in quãtum locupletior eſt, & idem de fructibus ante lit. cõteſt. perceptis dicit: ſed poſt litem conteſt. tenetur etiam de omnibus, ſcilicet fructibus & vſuris dictæ pecuniæ A currentibus poſt. Alij dicunt etiam hanc l. lo. qui in vſuris pecuniæ in hæreditate inuentæ, & quod dicit, rerum hæreditariarum vſuras, ſubaudiunt etiam: quod nõ placet: quia de tali vſura nemo tenetur etiam ante vel poſt litem conteſt. niſi eam attingat malæ fidei poſſeſſor, vt ff. eo. l. ſi poſſeſſor. j. in prin. & de rei vendic. l. ſi nauis. attingere aũt videtur, ſi cõſumit vel erogat. ſecus ſi contemplatione hęreditatis latius vtatur rebus ſuis: vel ſi pignori obligat rem quæ eſt in hæreditate, vt ff. eo. l. ſed & ſi, §. ſi quis, & §. quod autẽ quis. Item quid eſt quod dicit, poſt litẽ conteſtatam? nõne idem eſt & controuerſia mota? Reſp. ita. nam fit malæ fidei ſola controuerſiæ motione denunciatione facta, vt ff. eo. l. item veniunt, §. petitam, & l. ſed & ſi. §. ſi ante, & ĩ. de his quibus vt indig. l. j. niſi quo ad fatalitatem, vt ff. e. l. illud. Item qd de vſuris fructuũ, à quo vel qualiter præſtari debent? & quidẽ bonæ fidei poſſeſſor poſt litem conteſtatam tenetur præſtare vſuras fructuum perceptorum ante litem conteſt. ſed perceptorũ poſtea nõ, quia ex neceſſitate percepit, & ſic intellige, ff. eo. l. hæres furioſi, § ſi. licet M. aliter illum, §. intellexit.

e Vero.] pro igitur: vel pro certe.

f Locupletiores.] quod tempore rei iudicandæ inſpicitur, vt ff. eo. l. ſi à patre, §. quo tempore.

g Poſt litem.] vel qualemcunque ſcientiam vel controuerſiam, vt dixi. Et nota quoddam ſpeciale circa hmõi vniuerſales actiones. ſcilicet petitionem hæreditatis, & famil. ercis. vt tantum operetur controuerſiæ motio, quantum litis conteſtatio, quãtum ad vſuras & fructus, D ſecus in rei vendicatione, & communi diuidundo. Hinc eſt quòd in familiæ ercifcundæ iudicio, etiam poſt motam controuerſiam tantum impeditur alienatio, vt habes, ff. fami. erciſ. l. alienationes, & ff. eo. l. diuus.

h Poterant.] vt ĩ. de fruct. & lit. expen. l. litigator.

SI poſt motam ¶ CASVS. Titius Seium inſtituit hæredem: Seius conuentus à legitimo hærede puta Caio, Sempronio vendidit partem dimidiam, demum hæreditate euicta, an fructus teneatur Sempronius reſtituere, quæritur? Diſtinguitur, aut poſt motam controuerſiã emit, aut ante primo caſu tam ipſe quàm eius hæredes tenentur ad fructus, & cum iſta parte continua illud verbum, fructibus enim &c. & dic, augetur hæreditas, i. hæreditatis petitio. Secundo caſu, non niſi à tpe litis conteſt. non motæ cõtrouerſiæ, vt ſ. l. prox. dictum eſt, & hæc vera ſunt. cum vniuerſitas empta eſt. Si vero emptæ res ſingulares ſint, per actionẽ in rem vendicari poſſunt ab eo, non petitione hæreditatis, quia titulũ habet, & hoc in prima parte, & ſecunda, & tertia.

ſiam Menecratis [a] bonorum partem dimidiã Muſæus ab hærede ſcripto quæſtionis illatę non ignarus comparauit: [b] tam ipſe quaſi malæ fidei poſſeſſor, quam hæredes [c] eius fructus reſtituere coguntur. Si verò uenditionem lite antiquiorem eſſe liquidò probetur: [d] ex eo die fructus reſtituãtur, ex quo lis in iudicium deducta eſt. [e] Fructibus enim augetur [f] hæreditas, cum ab eo poſsidetur à quo peti poteſt. [g]

¶ Emptor autem qui proprio titulo poſſeſsiõis munitus eſt, etiã ſingularũ [h] rerum iure conuenitur. [i] Dat. Kal. Iul. Seuero. A. II. & Victorino Conss.

Excluſus à petitione hæreditatis ex vna ſucceſsione propoſita, non excluditur ſi ex alia ſucceſsione proponatur, licet ad eaſdem res. Item excluſus à querela, poteſt hæreditatem ex alia cauſa vendicare. h. d. Bal. Vel ſic: Siue actum ſit petitione hæreditatis, ſiue querela, abſolutoria lata nõ nocet agẽti ex alia ꝑſona vel cauſa. Sa.

III. Iidem. AA. Epicteti.

HAereditas [k] † materteræ petita [l] non infringit alterius hæreditatis [m] petitionem, quæ venit ex alia ſucceſsione.

¶ Sed & ſi quæſtionis [n] titulus prior inofficioſi teſtamenti cauſam habuiſſet: iudicatæ rei præſcriptio non obſtaret eandem hęreditatem ex alia cauſa vendicanti. [o] PP. V. Id. Auguſt. Geta & Plautiano Conss.

Poſſeſſor à quo euincitur hæreditas, deducit ſumptus quos ſe feciſſe ꝓbat in infirmitate & funere defuncti. Bal. idem Sal.

IIII. Imp. Antoninus. A. Vitaliano.

[a] Menecratis.] Menecrates fecit Titium hæredem: qui hæres ſcriptus conuentus petitione hæreditatis à legitimo qui dicebat teſtamentum non valere, vendidit partem dimidiam Muſæo. Diſtingue tamen, vtrum emit poſt motam controuerſiã, vt tunc ipſe & hæredes ſui ſicut malæ fidei poſſeſſores cõueniãtur de fructibus ſcilicet perceptis & percipiendis, & ad hũc caſum eſt adaptanda litera quæ ſequitur, fructibus enim &c. An ante, vt tunc non niſi à tempore litis conteſtationis vel motæ controuerſiæ, vt ſ. l. prox. dixi, cenſeatur malę fidei quãtum ad fructus, & quantum ad vſuras reſtituendas. Et licet ſuperiori caſui bene aptetur litera quæ ſequitur, fructibus enim &c. tamẽ & ad hunc põt aptari: & in primo caſu ſubaudias, totis. nam & ante litis conteſtationẽ augetur fructibus, etiam bonæ fidei poſſeſſore poſſidente, ſed non totis, non enim conuenitur, niſi ſcilicet in quãtum locupletior eſt, ſed poſtea tenet de oĩbus: & hoc vbi empta eſt vniuerſitas. Si vero quis fuerit emptor rei ſingularis, vel rerum ſingularium, non tantum tenetur reſtituere fructus, ſed etiam rei vendicatione tenetur pro illis ſingularibus rebus, non autem petitione hæreditatis, quia titulo munitus eſt. Item no. ſm Bulg. quatuor caſus hic poni, ſ. cum quis emit poſt litis conteſtationem. Item cum ante litẽ. Item tenetur de oĩbus fructibus. Item tenetur de illis quos percepit, & locupletior eſt: ſicq; redditur quartum ſecundo, & tertium primo. Item notant hic quidam, emptorem vniuerſitatis ſemper teneri petitione hæreditatis per l. iſtã. Sed tu diſtingue, quia cũ quis emit vniuerſitatem, ſi mala fide, tenetur vtili: vt hic, & ff. eo. l. etiam, §. ſi quis, ſi bona fide, non tenetur niſi modico eſt diſtracta, vel venditor non comparet, vt ff. eo. l. etiam, §. ꝙ ſi quis, ſi tamen nõ haberet regreſſum pro euictione, vt ff. e. l. ſed & ſi, §. item ſi rem. Item tenetur, ſi titulus habetur pro non titulo, vt ff. eo. l. nec vllam, §. j. Si vero rem ſingularem ſiue bona fide ſiue mala, non tenetur, niſi titulus habeatur pro non titulo.

Petitio hęreditatis, an detur cõtra emptorẽ hæreditatis.

[b] Comparauit.] poſt motam enim litem prohibetur poſſeſſor aliquid alienare, niſi ĩ caſibus, vt ff. e. l. diuus.

[c] Quàm hæredes] ẽt illatam qõnem ignorãtes, vt ĩ. de fruc. & lit. expen. l. 2. & ff. de diuer. & tẽp. p̃ſcrip. l. cũ hęres, & ff. de publi. l. ſi ego, §. parum, nec ſibi prodeſt ꝙ vere eſt hæres, vt ff. eo. l. nec vllam, §. Neratius, & §. hæredem. alias, l. Neratius, & l. etiam, §. hæredem. Accur.

[d] Probetur.] hoc ipſo ꝙ contrarium non probatur. ſic ĩ. de præſcript. long. tẽp. l. ſuper, & ff. de proba. l. verius.

[e] Deducta eſt.] controuerſia mota: vt diximus, ſ. l. ꝓxi.

[f] Fructibus enim augetur.] adeo vt eadem actione veniant, licet non ſic in rei vendicatione, vt dixi, ff. eo. l. item veniunt, §. fructus, & ad hoc ĩ. famil. erciſ. l. non eſt, & ff. de verb. ſign. l. pecuniæ verbum, § j.

[g] Peti poteſt.] vt quia poſſidet pro hærede, vel pro poſſeſſore, vel titulo habito pro non titulo, non alias, vt ff. eo. l. regulariter & ĩ. in quibus cau. ceſſ. long. temp. præſcript. l. hæreditate.

[h] Singularum]. i. nõ ſolum facit fructus ſuos cũ eſt bonæ fidei, ſed & ſingularũ &c. Vel aliter. i. non tantũ fructuum exiſtentium noĩe tenetur, ſed ẽt ſingularũ &c. Vel ſcd̃m alios non tenetur tãtũ petitione hæreditatis, ſed ẽt &c. Vel põt hic recitari caſus ſuperior, ſcilicet cũ emit vniuerſitatem, & dicas, non tantum tenetur petitione hæreditatis, ſed ẽt ſingularũ rerum rei vendicatione. Sed an vtraq; poſſit ſimul intẽtari, põt dubitari. Arg. ꝙ nõ, ĩ. de nox. l. ſi. & dic vt ibi in fin. magnę gl. Vel dic cõtra diuerſos ſimul intentari, contra vnũ petitio, contra alium rei vendicatio. ff. eo. l. ſi bonæ fidei. §. ſi. contra eundem pro diuerſis rebus põt ſimul intentari, vt qa pro omiſſa petitione hæreditatis agit̃ rei vendicatione, vt ff. e. tit. l. ſi quis libertatem, §. ſi. pro iiſdem rebus non poſſunt: quia lata ſñia in petitione hæreditatis, parit exceptionẽ rei iudicatę in rei vendicatione, ff. de except. rei iudic. l. ſi quis cum totum, §. penul. & ideo ſimul intentari non poſſunt, argu. ff. de excep. l. fundi, & l. fundum.

† Cõcor. cum hac l. gl. ſing. & vnica l. ca. 2. de libel. obla. vbi hæc l. allegatur. Petitio hæreditatis & rei vendicatio, an ſimul intẽtari poſſint.

[i] Conuenitur.] ſcilicet rei vendicatione, vt ff. eo. l. nec vllam, §. quòd ſi quis, & l. quòd ſi in dies, §. ſi. in fin. §.

[k] HAereditas.] Quidam ſic intelligunt, peto à te hæreditatem materteræ: demũ ſuccumbo: decedit me hærede relicto: & ego eandẽ hæreditatem modo peto à quodam poſsidente. Videbatur ꝙ non poſſem, quia in eadem hæreditate ſemel ſuccubui, ſed non eſt ita, quia ex alia ſucceſſione nũc ago. ſed certe eſt hic & alia ratio quare non obſtat exceptio rei iudicatæ, quia non eſt eadem perſona quæ cõuenitur, qđ eſſet opus, vt ff. de excep. rei iudi. l. cum quæritur, & l. ſeq. Dic ergo ſm Io. & P. ꝙ peto à te hæreditatem materteræ, quæ nec ad te nec ad me pertinebat, ſed ad Titium: ſuccubui, poſtea Titius me hæredem inſtituit, ſi agam contra te, non ideo quia ſemel ſuccubui contra te, repelles me: quia nunc ex alia cauſa. i. alia ſucceſſione ago, ſed & ſi nulli ſucceſſiſſem, ſi tamen ex alia cauſa nunc agerem, & ex alia egi, puta primo modo vendicabam hæreditatem, quia teſtamentum matris meæ dicebam inofficioſum: modo ex alia cauſa peto, puta ex fideicommiſſ. vel falſo, vel irrito, bene poſſum. & ſic eſt hæc l. in argumentũ, ꝙ qui proponit querelam, videatur intendere petitionem hæredi. vt dixi. ſ. de inoffi. teſta. l. j. Vnde dic, ꝙ primo egi querela, & ſuccubui, & per conſequens in illa petitione hæreditatis, quæ erat mouenda poſt querelã.

Caſum ponit.

[l] Petita.] & ſuper ea ſententia dicta contra petitorem.

[m] Hęreditatis] licet ſit eorũdẽ bonorũ, & trãſitiue lege.

[n] Quæſtionis.] quod ſ. facit diuerſitas ſucceſſionum, facit hic cauſarum diuerſitas. Acc.

[o] Vendicanti] vt ff. e. l. Lucius, & ſ. de inof. teſt. l. cũ q. & ĩ. ad exhib. l. neq;, & ff. de excep. rei iudi. l. & an eadem, & l. ſi is, & ſ. de iur. & fac. igno. l. cum falſa. Acc.

In

IN reſtituenda.] CASVS. Hæreditatem ad me pertinentem poſſediſti bona fide, egi cōtra te, & ſuccubuiſti: an per retentionem conſequi poſſis quod probaueris in funus defuncti, vel infirmitatem eius impēdiſſe, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. Idem eſt ſi creditoribus hæreditarijs probaueris te ſoluiſſe bona fide: quia à creditoribus, quod ſibi debitū ſolutum eſt, repetere non poteris, & hoc dicit cum l. ſeq.

a In reſtituenda hæreditate.] à bonæ fidei poſſeſſore.

b Compenſatio] .i. retentio. Vel dic, cōpenſatio ad actionē negociorū geſtorū, vt ff. eo. l. hæreditas, §. j. & ad hoc ff. de reli. l. impenſa.

IN reſtituenda hæreditate [a] compenſatio [b] eius habebitur, quod te in mortui infirmitatem, inq; ſumptum funeris bona fide ex proprio tuo patrimonio erogaſſe probaueris. PP. Kal. Mart. Antonino. A. IIII. & Balbino Cōs.

Poſſeſſor qui hæreditatem reſtituit, deducit quod creditoribus hæreditarijs hæreditario nomine ſoluit. Bald. idem Sals.

V. Idem. A. Poſthumianæ.

DE hæreditate quam bonafide [c] poſſidebas, ſi contra te pronuntiatum eſt: in reſtitutione ei[9] detrahetur, quod creditoribus eiuſdem hæreditatis exoluiſſe [d] te bona fide [e] probaueris. nam repeti à creditoribus, qui ſuum receperunt, non poteſt. PP. VI. Kal. Iunij, Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Ratione dubitationis tenet iudiciū cum minus legitimo tutore inter auū & nepotem in eius poteſtate conſtitutum. h. d. ſecundum veriorem lecturam Ia. But. & Bald.

c DE hæreditate. Bona fide.] in ſpecta cauſa hæreditaria: ideſt quia hæreditas debet, nam nomine hęreditatis ſoluit. ſi vero ſuo noie, quia ſe debere vt hæredem putabat: non aliàs detrahit, quàm ſi condictionem indebiti ceſſerit euincenti hæreditatem, vt ff. eo. l. ſi quid poſſeſſor, & ſic non obſtat huic legi. ff. de cōdic. indeb. l. ſi pœnæ cauſa. §. j. nec ꝗ. de condic. indebi. l. ſi à patre, & plene de his diſtinxi, ff. e. l. ſi quid poſſeſſor, in gloſ. in omni caſu &c.

d Exoluiſſe.] de tuo.

e Bona fide.] contra ꝗ. de condic. inde. l. ſi à patre. Sol. hic nomine hæreditario, illic ſuo: vnde poteſt repetere: tamen hic poteſt agere actione negotiorum geſtorum.

SI putas.] CASVS. Habebas filium, & ex eo nepotes, filium emancipaſti: nepotes in poteſtate tua retinuiſti, deceſſit filius, dati ſunt tutores nepotibus, cum dubium eſſet eos in poteſtate tua eſſe, cognoſcet iudex de vtraq; quæſtione, ſcilicet de hæreditate, & an eos in tua poteſtate retinueris: & ſi comperiat eos in tua poteſtate eſſe, non tenebit datio. Vel ſic: Habui filium, eſt emācipatus, habui nepotes ex eo: ſi dicatur ꝙ poſt emācipationem eos ſubſtituerit, & ꝙ eo mortuo nō ſunt in poteſtate mea, ſed eis dati ſunt tutores, & poſtea comperio eos in poteſtate mea eſſe, quia natos ante filij emancipationem: an poſſim hęreditatem petere filij per nepotes mihi quæſitam, quæritur? Dicitur quòd poſſum ſecundum iura vetera, & remouere tutores. prima poſitio verior eſt, & plus concordat cum litera. Viuia.

f In tua eſſe.] nā tutor datur ei qui ſit ſui iuris: vt hic, & inſtit. de tute. in princ. ſic & alias non tenet decretū iudicis in dandis tutoribus, vt ff. de tuto. & cura. da. ab his l. Seiæ. & hic dicit, an à præſidalibus &c. & acta per talem tutorem non valent, vt ff. de reb. eo. l. qui neque, in prin. Sed hoc videtur iniquum, decipi. ſ. contrahentes qui decreto iudicis crediderunt, vt ſ. de his qui ve. æta. impe. l. j. Sed ibi erat decretum veniæ ad permittendas alienationes, & ad contractus faciendos, hic tutoris eſt datio ad conſeruandum magis.

Tutor datur illi, q eſt ſui iuris.

g Petere] ad gubernandum.

h Ab his.] ſcilicet tutoribus, nam nepotes poſſidēt pro hęrede vel pro poſſeſſore hæreditatem, & tutores eorū nomine debent reſpondere, etiam ſi dicantur non iure dati: & valet tale iudiçium ratione incertitudinis, arg. ff. de iudi. l. ſi quis ex aliena, & ſic non eſt contra in eo. titu. l. lis nulla. nam incertum eſt an ſint in poteſtate aui, & per cōſequēs an ſit quæſita auo hæreditas, & an tenuit datio tutorum. Sed arg. cōtra ff. eo. l. etiam, §. ſi quis. Et hæc prædicta petit auus ſuo nomine, dicens ſe hæredem filij ſui. Et ſi obijciatur ꝙ prima cauſa eſt in ſucceſſione liberorum, vt inſti. de hære. quæ ab inteſt. §. j. Reſpon. ꝙ illud ſit verū, ſi ſint in poteſtate morientis nepotes: hic non erant, ſed aui paterni: quod nō placet: vt ff. de contra tab. l. ſi retentus, & ff. de inoffi. teſta. l. filio, §. j. vel hic de hæreditate extranea. Dices ergo caſum, ꝙ hic auus nomine nepotum agit contra datos tutores tenentes hæreditatem vt prædones, non contra tutores vt tutores. Et dic nepotes infantes: & ſic non eſt opus eorum conſenſu, vt ꝗ. de iure delib. l. ſi infanti, alias eſſet eorum voluntas neceſſaria, & aui iuſſus, vt ꝗ. de iure delibe. l. potuit, & ꝗ. de hære. inſti. l. cum proponas, & ff. de acqui. hæred. l. ſi quis mihi, §. iuſſum, niſi in caſu, vt ff. de acquirend. hæred. l. vj. §. interdum, & hoc eſt quod dicitur, in hæreditate eſſe aliquatenus operas, vt ff. de acq. re. do. l. liber homo, licet in legato ſit ſecus.

Indicium validatur quandoq; ratione incertitudinis.

VI. Imp. Alex. A. Firmino.

SI putas non iure tutores datos nepotib[9] tuis, [f] eo ꝙ eos dicas in tua eē ptāte: petere [g] ab his [h] hęreditatem filij tui emancipati non moreris, cuius commodum [i] ad te [k] pertinere dicis: iudice ſtatuturo, an à præſidalibus actis diſcedendum [l] ſit, qui eis tutores dedit, cū in tua poteſtate negarentur eſſe. [m] PP. X. Kal. Iul. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Petitio hæreditatis non datur contra titulo poſſidentem: & ideo non excluditur præſcriptione longi temporis: ſed ſpeciales actiones in rē contra titulo poſſidentem dātur: & ideo poſſunt excludi præſcriptione longi temporis. h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Petitioni hæreditatis pſcribitur xxx annis: ſed res vēdicatio pſcribi pōt lōgo tempore cum titulo. Pau. de Caſt.

VII. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Reſtitutæ.

HAere-

i Commodum.] loquitur ſecundum antiqua tempora, quando omnia patri per filium quærebantur, vt ꝗ. eod. l. ſi filius, & inſti. per quas perſo. §. j. ſed certe idem hodie cum nomine nepotum agit, ſcilicet vt adminiſtrator.

k Ad te.] ſcilicet nomine nepotum pupillorum.

l Diſcedendum.] nam quandoque non diſcedit, vt ꝗ. de patria pote. l. j.

Negarentur eſſe] .i. non dicerentur eſſe: aliàs ſi eſſet negatum, & ſuper eo iudicatum, ſtaretur ſententiæ, vt d. l. de pat. poteſta. l. j.

HAereditatis.] CASVS. Certum eſt dari contra eū qui poſſidet pro hærede vel pro poſſ. peti hæred. Sed quæritur, an poſſeſſor excuſetur propter longi temporis exceptionē? Reſpon. ꝙ non: quia peti. hæredit. mixta eſt in rem & perſonam: vnde datur vſq; ad xxx. annos, quæ aūt merè reales ſunt, vſque ad longum tempus durant, niſi poſſeſſor per vſucapio. vel longi temporis præſcriptionem dominus factus fuerit: Sin autem ſingulas res velit quis vendicare, poteſt repelli per vſucap. vel longi temporis præſcriptionem, dic ergo quod actionum aliæ ſunt reales, aliæ ſunt perſonales, aliæ mixtæ, reales tolluntur ſpacio x. annorum inter præſentes, xx. inter abſentes, cum dantur cōtra poſſidentem bona fide & titulo. Sin vero non poſſideant titulo, tolluntur ſpacio xxx. an. perſonales. xxx. an. hypothecariæ

tamen

tamen tollitur vſque ad ſpacium, xl. an. mixtæ tollun- A tur ſpacio. xxx. aannorum.

[a] Hæreditatis petitionem.] vt ff. eod. l. regulariter.

[b] Incognitum eſt.] vt ĩ. de iure delibe. l. licet.

[c] Actionis.] qui petitione hæreditatis tenetur, non habet iuſtum titulum.

ditatis [a] petitionem, quæ aduerſus pro hærede vel pro poſſeſſore poſsidẽtes exerceri poteſt, præſcriptione longi temporis non ſubmoueri, nemini incognitum eſt: [b] cũ mixtæ perſonalis actionis [c] ratio hoc reſpondere cõpellat. [d] A cęteris [e] autẽ tantum ſpecialibus in rẽ actionibus vendicari poſſe manifeſtum eſt, ſi non agentis intentio per vſucapionem [f] vel longum [g] tempus exploſa [h] ſit. PP. XI. Kal. Aug. CC. Conss.

Exceptio præiudicialis ſtatus defuncti oppoſita ad proceſſum petitionis hæreditatis, debet antè diſcuti, quam vlterius procedatur. h. d. Vel ſic: Perſona defuncti prius eſt fundãda in iudicio, quàm procedatur in petitione hæreditatis propoſita ex teſtamento. Bald.

VIII. Iidem AA. & CC. Atterio.

LIber necne fuerit teſtator, [i] ante [k] oĩa diſquiri [l] debet, cum hæreditas petitur. [m] D. III. Kal. April. CC. Conss. C

[d] Compellat.] eſt enim regula, ꝙ perſonales actiones durant. xxx. annis: vt ĩ. de conſtit. pecu. l. 2. hęc non videtur bona ratio: qa multæ perſonales anteriori tempore tollũtur. Sed melior ratio eſt, quia non datur petitio hæreditatis contra titulo poſsidentem, niſi in caſibus, vt ĩ. in quibus cau. ceſ. long. temp. præſcrip. l. hæreditatem, & nulli competit præſcriptio longi temporis, niſi titulum habeat & bonam fidem ĩ. de pręſcrip. long. tempo. l. diutina. Sed hoc qd' hic dicit, poteſt eſſe ratio eius quod conſueuit quæri, quare regulariter non datur petitio hæreditatis contra titulo poſſidentem, quia cum debeat durare regulariter. xxx. annis, ſi poſſidens titulo tuetur ſe minori tẽpore, iam eſſent ſibi iura contraria, & eſſet quædã repugnãtia: & ideo ſic fuit ſtatutum. Vel dic vt not. ĩ. in quib. cau. ceſ. long. temp. pręſcrip. l. hereditatem. ſed videtur. x. an. vel xx eam tolli, vt ĩ. de edic. diui Hadria. tol. l. fi. in fi. quæ eſt contra. Sol. vt ibi.

Petitio hæreditatis quare nõ datur contra titulo poſſidentẽ regulariter.

ADDITIO. Doctores cõiter dicunt ꝙ ratio quare petitio hæreditatis non datur contra titulo poſſidentẽ, ſit iſta: In petitione hæreditatis agens fundat ſe ſolum ex titulo ſuo, & poſſeſſione defuncti. licet enim defunctus non fuerit dominus: tamen venit in peti. hæred. vt l. & non tantum, ff. eod. ſed ille qui poſsidet titulo, habet titulum & poſſeſsionem, & ſic habet æquale ius cum actore: ergo melior eſt conditio poſſidentis in pari cã, vt in ca. in pari, cum multis ſimilibus, de reg. iu. li. vj.

[e] A cæteris.] titulo poſſidentibus.

[f] Per vſucapionem.] triennij, ſi res eſt mobilis.

[g] Longum.] ſi eſt immobilis.

[h] Exploſa ſit.] id eſt excluſa.

LIber.] CASVS. Petebam à te hæreditatem Titij, dicebas Titium eſſe ſeruum tuum, prius inquirẽdum eſt, fuerit ſeruus necne, antequam intentetur hæred. petitio.

[i] Teſtator.] quod obijci poteſt in modum exceptionis.

[k] Ante omnia.] ſi tempore mortis fuerat ei mota quæſtio ſtatus: alias ſcriptus hæres prius mitteretur in poſſeſſionem, vt infra de edic. diui Hadri. tol. l. ij. quæ eſt contra. Vel ibi agitur poſſeſſorio, hic petitorio: & ſic etiam non obſtat. ĩ. de ordi. iudic. l. j. prout in poſſeſſorio hic ponitur caſus, vt ĩ. de Car. edic. l. j. Accur.

Iſta eſt vera ſecũdum doc.

ADDITIO. Tu dic ſm Bal. ꝙ ibi obijciebatur exceptio de ſtatu agentis: hic de ſtatu defuncti, vel ibi non opponebatur ad impediendum proceſſum, ſed in modum peremptoriæ: hic vero opponebatur ad impediendum proceſſum per modum dilatoriæ, ſecundum Iac. de Are. & Bald.

[l] Diſquiri.] bene dicit diſquiri: non tamen pronuntiari, vt ĩ. de ord. co. l. 2. & d. l. ĩ. de ord. iu. l. j. Si ergo fuerit ſeruus, non poteſt agi petitione hæreditatis pro hæreditate eius, cum nulla ſit, vt ĩ. commu. de ſuc. cel. l. ſeruus. Acc.

[m] Petitur.] per petitionem hæreditatis.

Heres ad quem pertinet hæreditas ex repudiatione alterius, habet cõtra repudiantem & quemlibet detinentem petitionem hæreditatis de iure ciuili vel prætorio. h. d. Bald. Vel ſic. Repudiantibus ſcriptis hæredibus ſuccedentibus ab inteſtato, de iure ciuili vel prætorio competit hæreditatis petitio. Salic.

IX. Iidem AA. & CC. Demopinliæ.

SI ſcripti hæredes delatam ſibi ſucceſsionem cognati [n] tui repudiauerunt, & hanc honorario [o] vel ciuili [p] iure quęſiſtis [q] res hæreditarias quæ in eadem cauſa durant, [r] hæreditatis petitione [ſ] vendicare potes. Dat. III. Kalen. Decemb. Nicomedię. CC. Conss.

SI ſcripti.] CASVS. Titius duos cognatos ſuos hæredes ſcripſit. ſcripti hæreditatem repudiauerunt. ſi cognatus alius de iure prętorio, vel agnatus de iure ciuili eam quæſiuit: an res hæreditarias ab alio poſſeſſas peti. hęred. petere poſſit, quæritur? Reſpon. quod poteſt.

[n] Cognati.] nominatiuus.

[o] Honorario.] quia cognatus es, & ab inteſtato per vnde cognati ſuccedis.

[p] Vel ciuili.] quia es agnatus. Acc.

[q] Quæſiſti.] ſcilicet animo.

[r] Durant.] ſ. hæreditaria, neque deperdita, neque deminuta. Vel aliter, id eſt quæ conſiſtunt apud ſcriptos hæredes. vel id eſt quæ poſſidentur pro hærede vel pro poſſeſſore ab aliquo. Accur.

Ex diutina poſſeſsione præſumitur ſolennitas extrinſeca præceſsiſſe. Bal. Vel ſic: Ex diutina filij poſſeſsione cum patris ſcientia, præſumitur patris iuſſus præceſsiſſe. Sal.

X. Iidem AA. & CC. Theodoſiano.

C SI filiusfamilias delatam [t] ſibi hæreditatẽ per longum tempus detinuit: [u] eo ipſo (vtpote

[ſ] Hæreditatis petitione.] vtili, & per vnde cognati, cũ vero ſis agnatus, tunc directa. Et ſic apparet ex litera iſta ꝙ eadem eſt vtraq; in ſubſtantia: ſed diuerſa eſt qualitas. ſic dico de vtili, quæ intenditur iure ceſſo: vt ſit eadem cum directa. Hæc ergo in hac lege erat dubitatio: quia videbatur ꝙ tu non poſſes habere petitionem hæreditatis: quia cognati qui te præcedebant, repudiauerunt, vel ideo, quia non videbatur tibi competere, cum ſit ciuilis: tu vero ſuccedis per prætorem, cum es cognatus: ſed tu intendis bonorum poſſeſſoriam hæreditatis petitionem eo caſu, non directam. Accur. D

Hæreditatis petitio quædã eſt directa, quædam vtilis.

SI filius.] CASVS. Delata filiofamilias hæreditate, iuſſit pater vt eam adiret, filius non obtemperans, poſtea pœnitentia ductus eam adiuit, longo tempore detinuit patre patiente, & conſentiente, & ſciente, an patri quęſita videatur, quæritur? Et dicitur quòd ſic.

[t] Delatam.] contra infra de bo. lib. l. 2.

[u] Detinuit.] ſed quomodo adiuit, cum ſine iuſſu adire non poſſit, vt ff. de acqui. hære. l. ſi quis mihi bona, §. iuſſum. aliter enim non videtur per filium patri acquiri hæreditas, niſi iuſſus patris præcedat? Quidam dicunt quòd hic fingitur interceſsiſſe iuſſus in poſteriori comprobatione. Alij quod tantum facit ſequens ratihabitio, quantum ſi prius comprobaſſet, quod non placet, vt dicto §. Dic ergo ſm Ioan. ꝙ iuſſit, & tũc filius tenuit,

Filius an poſſit hæreditatem adire iuſſu patris non præcedente.

ſed

ſed poſtea mutato propoſito patuit, ſic ff. de regu. iur. l. ſemper qui non prohibet. Vel vere mandatū præceſſit: ſed non conſtabat filium mandato paruiſſe, vel voluiſſe: præſumitur tamen ꝙ voluit propter temporis interuallū quo res ipſas detinuit: & idem ſi pater detinuiſſet, vt ff. de acqui. hære. l. qui in aliena, in princ.. Et qđ dicit, longum, dic triēniū vel decennium[1], ſecundum quoſdam, argu. j. de fideicom. l. j. Vel [2] dic per x. vel xx. annos, argu. ff. qui & à qbus ma. li. non fi. l. ſi cum fideicommiſſa, §. Ariſto, & inſtit. de vſucap. in princi. & j. de pat. pote. l. j. Acc.

a Videtur.] olim in totū: hodie quo ad vſumfructum, vt j. qui admit. ad bon. poſſeſ. l. j. & de bo. quæ lib. l. fin. §. vbi autem in vnum.

1 Iſte eſt verus intellectus ſm Bart. Baldū & alios.

† Cōcor. c. ex literis, extra de proba. & 2. q. v. in princ.

agnita hæreditate) patri ſuo eius commodum acquiſiſſe videtur. [a] Dat. XIII. Kal. Ian. CC. Conss.

Qualitatem poſſeſſionis conuētus reali iudicio non tenetur dicere, niſi in petitione hæreditatis. Bald.

XI. Impp. Arcad. & Hono. AA. Aeternali proconſuli Aſiæ.

COgi † poſſeſſorē [b] ab eo qui expetit, [c] titulum ſuæ poſſeſsionis dicere, inciuile [d] eſt, præter eum [e] [ſcilicet] qui dicere cogitur vtrum pro poſſeſſore, an pro hærede poſsideat. Da. XII. Kalen. April. Arcadio VII. & Hono. III. AA. Conss.

COgi.] CASVS. Primo ponit regulam, deinde ſubiūgit exceptionē, regula talis eſt. Nullus poſſeſſor compellendus eſt dicere titulum ſuæ poſſeſſionis, niſi in hæreditatis petitione: vbi compellendus eſt poſſeſſor dicere, vtrum pro hærede vel pro poſſeſſore poſſideat: non vt habeatur pro titulo, ſed quædam modificatio ſiue qualitas eſt poſſidendi.

b Cogi poſſeſſorem.] rei ſingularis vel vniuerſitatis.

c Expetit.] peti. hære. vt infra de furt. & ſeruo corrup. l. inciuilem, contra. Solu. vt ibi.

ADDITIO. Tu dic ſm Bald. ꝙ ibi eſt ſpeciale ad euitandam furti ſuſpicionem. vel dic ꝙ ibi non interrogatur ad inſtantiam actoris, ſed motu iudicis, ſm Iaco. But. & facit quod not. ff. de condic. ob turp. cau. l. idem eſt, §. ſi tibi iudicium. Baldus.

d Inciuile eſt.] vt j. titu. prox. l. fin. & de proba. l. poſſeſſiones, & ff. de iure fiſc. l. extat decretum, & ſ. de eden. l. j. Sed contra j. de probatio. ſiue poſſideris. Solu. vt ibi. Item contra j. de furt. l. ciuile. Sol. vt ibi. Item non cogitur dicere an ſit ſua, vt ff. de rei vendi. in ſpeciali, ſed an poſſideat cogitur dicere: vt ſtatim dices.

ADDITIO. Tu dic ſm Paul. de Caſt. hic ꝙ etiam cogitur conuentus rei vendi. per rationem quæ ponitur in l. qui petitorio, ff. de rei vendi. & l. qui ſeruum. §. in iure, de interrog. act. Et ſi mentitus fuerit, quia dicit ſe non poſſidere cum tamen poſſideret punitur: quia poſſeſſionem perdit, & transfertur in actorem, vt in l. fi. ff. de rei vendica.

Rei vendicatione cōuentus, tenetur dicere poſsideat necne.

e Præter eum.] vt huius legis habeatur notitia, ſic præmitte, ſm B. certum eſt conuentum rei vendicatione debere reſpondere an poſſideat, vt ff. de interro. act. l. qui ſeruum, §. in iure, adeo vt ſi de mendacio conuincatur, puniatur, vt ff. de rei vend. l. fin. Sicut ergo in rei vendicatione cogitur dicere poſſideat vel non, ita in petitione hæreditatis cogitur dicere poſſideat pro hærede, vel non. nam tantum facit ſimplex poſſeſſio in rei vendicatione, quantum huiuſmodi modificata detentio in petitione hæreditatis. [2] nam vt ibi poſſeſſio parit actionē in rem, vt ſupra de alie. iud. l. j. ita hic poſſidere pro hærede vel poſſeſſore, parit hanc actionem, vt ff. eod. l. regulariter, merito ergo cogitur reſpondere, hoc vel illo modo poſſideat. Nec cogitur dicere alterum, ſed ſub alternatione ſufficit, & hic eſt vltimus caſus huius legis. Dicit ergo Bul. nullus poſſeſſor cogitur dicere modum ſiue qualitatem poſſidendi: ſed excipitur in hac petitione, in qua quis tenetur dicere modum & qualitatem ſuæ poſſeſsionis, & ita improprie ponitur titulus pro modificatione quadam, ſicut & ponitur cum adiacet pronomini hic, vt ff. eod l. nec vllam, §. j. Et hæc lectio placet multis ratione inductæ ſimilitudinis: ſed tamen adhuc aliquid ſcrupuli habet in ſe. nec enim dicit lex iſta, pro hærede vel pro poſſeſſore: ſed dicit, pro hærede, an pro poſſeſſore: ſed ipſe Bul. addebat, vel pro poſſeſſore, & an, prætermiſſum iterum ſumebat, vt diceret, an non poſsideat pro hærede vel pro poſſeſſore. P. autem hic ſomniauit, & mirabilia locutus eſt. dixit enim quòd etiā in rei vendicatione quis cogitur dicere titulum per proximum cognatū agentem, & argu. forte pro eo infra de proba. l. ſiue poſsideris, quod falſum eſt. [3] Itē dixit in petitione hæreditatis reſpondere per quemlibet cognatum, non per extraneum: non vt cogatur dicere, poſsideo pro hærede, vel pro poſſeſſore. ſic enim quaſi furioſus contra ſe loqueretur: ſed vt niſi probet titulum iuſtum, præſumatur eum pro hærede vel pro poſſeſſore poſsidere, quæ ſomnia ſunt. Io. & Azo, & H. quibus aſſentio, tenēt ſententiam Bul. & modicum ex eo quod dicit P. ſic ſcilicet ponendo caſum vt Bul. ſed interrogatio eſt faciēda hoc modo, vt poſſeſſor debeat in primis interrogari an poſſideat, & ſi rñdeat nō poſſideo: certū eſt qđ debeat eſſe. Si vero dicat, poſſideo: interrogabitur ſecūdo, an putet ſe hæredem, ſi dicat, puto, expeditum eſt: quia conuenitur. ſi dicat, non puto: tertio interrogabitur quomodo vel qualiter poſſideat, ſi dicat, quid ad te? vel non dicam tibi, quia nolo, vel ſimilia: ecce ego ſcio quod poſſidet pro poſſeſſore. Si vero dicat: quia emi, poſſideo, quæram à quo, vt ſciam an titulus habeatur pro non titulo, & ſi dicat, à compote mentis emi, ſi quidem probet, bene eſt, nec hac actione conuenietur. Si vero non probet, præſumitur ꝙ pro poſſeſſore poſſideat. Et ꝙ ita faciendæ ſint interrogationes, innuit lex quæ eſt ff. eo. l. pro hærede, & l. qui interrogatus, & l. ſeq. & ff. de interrog. in iud. faci. l. noluit, in princip. & l. ſeq.

2 Iſtud nō placet ſcribentibus hic, ſecundum Bal.

3 Tu dic ꝙ immo Placen. dicit verū: quia l. noſtra loquitur in allegatione & interrogatione ordinatoria litis: lex autem contraria loquitur in allegatiōe & probatione litis deciſoria. & ſic non ob. ſm Bald.

Quando eſt controuerſia de hæreditate, legatarij poſſunt agere contra hæredem ſcriptum: & conſequuntur legatum præſtita cautione: vel poſſunt expectare litis euentum, ſed creditores agere poſſunt contra poſſeſſorem vel petitorem hæreditatis cautione non præſtita: & quod perceperint à poſſeſſore, ſi poſſeſſor poſtea ſuccumbat, deducet. ſi vero à petitore, & petitor ſuccumbat, repetet petitor à poſſeſſore hæreditatis. ſi vero petātur libertates, differuntur ad annū: poſt annum vero præſtabuntur: & non reuocabuntur, niſi teſtamentum ſit falſum, & hi ſerui ad libertatem perducti tenentur de antegeſto reddere rationem. Item petitio hæreditatis eſt bonæ fidei. h. d. tota lex.

XII. Imp. Iuſtinianus. A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm hæreditatis peti-

CVm hæreditatis.] CASVS. In prima parte dicit imperator quandam antiquitatem, olim enim ſi teſtator ſcripſiſſet hæredem, & lis ſperabatur moueri à legitimo contra ſcriptum hęredem peti. hære. interim nec creditores debitum petere poterant, nec legatarij legatum, vel ſerui libertatem: ſed differebatur iſtorum petitio donec finē accepiſſet hæred. petitio, ne poſſet præiudicium fieri petitio hæred. & hoc in prima. In ſecunda dicit: hodie omnes habent electionem, vel ex commodato, vel ex depoſito, vel ex alio cōtractu, vel ex mutuo cōueniendi poſſeſſorem vel petitorem, ſi fuerint legitimi qui petant legata quæ debentur eis ab hærede ſcripto eoque poſſeſſore, cautione præſtita à legatarijs de reſtituendis legatis, ſi contingat ab eo hęreditatem peti. euinci: vt ſi legatum conſtiterit in domo & fundo: fundum, & fructus, & domum cū poſſeſſionibus reſtituat: ſi in pecunia, pecuniam cum vſuris creſcentibus ex quarta centeſimæ, deductis tamē neceſſarijs & vtilibus impēſis quas fecit legatarius in legato. Si aūt expectaret quouſq; imminere de hæreditate quæſtio pōt: & ſi fuerit reſtitutio faciēda, integra legata cū augmēto percipiat. & hoc in ſecunda.

tioni locus [a] fuerat, [b] exceptio aſſumebatur, [c] quæ tuebatur hæreditatis petitionem, ne fieret ei præiudicium. [d] Magnitudo etenim & auctoritas centumuiralis [e] iudicij non patiebatur per alios tramites [f] viam hæreditatis petitionis infringi. B Cúque multæ varietates & controuerſię veterũ exortæ ſint: eas certo fine concludẽtes, ſancimus, ſi quis hæreditatis petitionẽ vel ſuſceperit, vel ſuſcipere [g] ſperat, [h] vel mouere: [i] alius autem ſuperueniẽs, vel ex depoſito, vel ex cõmodato vel ex legato, vel ex fideicommiſſo, vel ex alijs cauſis inquietare vel reum [k] vel agentem [l] ex perſona defuncti crediderit ſibi eſſe neceſſarium: C ſi quidem pro legato vel fideicommiſſo hoc faciat, rem expeditæ quęſtionis eſſe: cum poſſit ſcriptus hæres cautione [m] interpoſita non differre hanc petitionem, ſed recte exigi vel legatum vel fideicõmiſſum ſub ea cautela [n] vel ſatiſdatione [o] pro qualitate perſonarum. Quòd ſi non obtinuerit eius iura, reſtituet legatariꝰ vel fideicommiſſarius ei datã pecuniam cum vſuris ex quarta centeſimæ [p] parte currentibus, vel agrũ cũ fructibus quos percepit: vel domum cum penſionibus, [q] ſcilicet in vtroq; eorum expenſis antea neceſſarijs & vtilibus deductis. [r] vel ſi ipſe [ſ] maluerit litem quidem conteſtari, [t] expectare autem hæreditatis petitionis euentum: hoc ei liceat facere, vt reſtitutio ſi competeret, [u] cum legitimis augmentis legatario vel fideicommiſſario accedat.

Creditores hæreditarij cõtra quos poſſint agere.

¶ Sin autem ex contractibus defuncti [x] agatur [y] contra poſſeſſorem [z] hæreditatis, vel eius rei de qua agitur: ſi quidem res ſint vel depoſitæ, vel commodatæ, vel pignori datæ, vel aliæ, quæ extant: non differri ſub prætextu hæreditatis petitionis memoratum iudicium: quẽadmodum ſi pro fœnerata pecunia, vel alia perſonali actione agatur cõtra poſſeſſorem vel petitorem, [a] non debet iudiciũ differri, ſed exitum ſuum accipere. Poſtquam enim

in ſecunda. Creditoribus autem qui defunctũ habebant obligatum ex quacunque cauſa, ſatisfieri eis debet: ſed poſſeſſor victus nõ aliter hære. reſtituere tenetur prius quàm à petitore quod ſoluerit, fuerit conſecutus: ſed ſi petitor ſoluerit victus à poſſeſſore, iudicis officio repetet, vel nego. geſt. act. vel condictione ex l. iſta, & hoc in tertia. Serui quibus data eſt libertas, ſiue directa, ſiue fidei commiſſ. expectabunt vſq; ad annũ, vt ſi poſſeſſor fuerit victus, euaneſcant libertates, ſi obtineat, competant, & poſt annum perueniant ad libertatem: niſi in vno caſu. ſ. quando teſtamentũ pronunciatur falſum. Si autem aliquis ex ſeruis fuerit actor manumiſſus, reddet rationem poſt annũ. Item peti. hære. act. bo. fi. eſt: nec ꝙ ſit bonæ fidei, in poſterum dubitabitur, & hoc in vltima. Viu.

a Locus.] inter legitimum & ſcriptum qui poſſidet.

b Fuerat.] vel re, vel ſpe.

c Aſſumebatur.] contra creditores & legatarios, quæ tuebatur &c.

d Præiudiciũ.] qualequale, vt ff. de arbit. l. non diſtinguemus. §. ſi is faciat.

e Centumuiralis.] fuit enim inducta à ſenatoribus, qui erãt centum numero, vt ff. eo. l. item veniũt, §. cum prædiximus. Accur.

f Per alios tramites.] id eſt per extraneos agere volentes, ſcilicet ſi erat lis mota, vel ſperabatur moueri.

g Vel ſuſcipere.] vt ſcriptus.

h Sperat.] aliud eſt ſi iam eſt conteſtata lis in peti. hæred. etiam olim, vt ff. de except. ſi poſt litem, ſecundum quoſdam. Vel dic ibi loqui lite conteſtata, conuenio debitores hæreditarios: & ſi negligo, etiam petitor conueniet eos, qui agit contra me poſſeſſorem hæreditatis, vt ff. eo. l. ſi bonæ fidei, & l. diuus, hic autem loquitur econtra, quando creditores cõueniunt poſſeſſorem vel petitorem. Accurſius.

i Vel mouere.] vt legitimus.

k Vel reum.] qui conuenitur petitione hæreditatis.

l Vel agentem.] petitione hæreditatis.

m Cautione.] ſ. euicta hæreditate legata reddi, vt ff. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. j. §. non quærimus, ver. quocunq;. & ff. qui ſatiſda. cog. l. de die, §. item legatarius, & ff. ad leg. Falcid. l. dolo carere, & ff. ſi cui plus quàm per l. Fal. l. penul. & l. fi. & j. de lega. l. ſi in fraudem. Itẽ hoc verum in legatis directò relictis, ſecus ſi per fideicommiſſum, vt infra ea. l. §. fi. & ff. eo. l. ſi quis libertatem. vel verius ſpeciale in legibus illis in libertate legata, quæ differtur, quia res eſt fauorabilis, & cito daretur: ſicq; de facili præiudicium fieret peti. hæredi. & nõ poſſet repeti. Item ei quod dicit ſtatim agi, eſt contra, ff. de excep. rei iudi. l. 2. & ff. de actio. & oblig. l. qui cum hærede, & ff. de interrogat. act. l & quia, §. j. & ff. de iure fiſ. l. apud. Sol. hæc corrigit omnes. Vel in l. illa, apud, ſpeciale eſt in fiſco. Item per hoc quod hic dicit ꝙ ſcriptus hęres conuenitur: videtur ꝙ cõtra poſſeſſorem, ſi alius quàm ſcriptus poſſideat, non poſſit agi pro legato, niſi in caſu quando agitur cõtra vtrumque, vt ff. ſi cui plus quàm per leg. Fal. l. hæc autẽ, §. ſi duo. Si autem depoſitor vel ſimilis agit, tunc tãtum contra poſſeſſorem illius rei, ſiue ſit poſſeſſor illius hęreditatis, ſiue petitor. Si vero agit fœnerator vel creditor pro pecunia fœnerata: tũc contra vtrunque, vt hic poteſt colligi, & j. ea. l. §. ſin autem ex contractibus, ſed veriꝰ puto ſm Azo. ꝙ in contractibus ſemper ſit electio actoris. Accur.

n Cautela.] cũ res immobilis petitur, vel cum perſona nõ eſt ſuſpecta.

o Vel ſatiſdatione] cum res eſt mobilis, vel cum perſona eſt ſuſpecta, arg. ff. qui ſatida. cog. l. ſi ſi deiuſſor, §. fi. & ideo ſubiungit, pro qualitate perſonarũ. Sed quare non præſtatur cautio, cum agitur ex contractibus? Reſpon. quia credita non poſſunt fieri indebita: ſed legata ſic.

Vſura centeſima, quæ ſit.

p Centeſimæ.] Centeſima eſt, quæ æquiparatur ſorti in anno, quarta centeſimæ quæ in quatuor annis.

q Cum penſionibus.] quas percepit.

r Deductis.] ex ipſis fructibus vel penſionibus.

ſ Vel ſi ipſe.] ſcilicet legatarius.

t Conteſtari.] ſuper legato. ſ. magis quàm cautionem exponere.

u Si competeret.] quia valet teſtamentum, & ſic ſunt ſoluenda legata.

x Sin autem ex contractibus defuncti agatur.] cũ vtrumque poſſit conuenire, argu. ff. ſi cui plus quàm per leg. Fal. l. hæc autem, §. j. & ij. & ff. eo. l. ſi quid poſſeſſor.

y Agatur.] ſubaudi, contra poſſeſſorem.

z Contra poſſeſſorem.] ſcilicet ſcriptum.

a Petitorem.] & ſic eſt in electione agentis, velit agere contra petitorem, vel contra poſſeſſorem. nã nõ habet

neceſſe quærere dominum, vt aliàs, ff. de damno infec. l. inter quos, §. j. A

a Petitor ei.] qui de proprio ſoluerat creditoribus hæreditarijs.

b Officio.] vt ff. de ædil. edic. l. ædiles, §. item ſciendū.

c Negotiorum geſtorum.] cum nomine hæreditario fecit, ab initio fuit nata ſibi hæc actio, ſi vero ſuo, tunc videtur negotium eſſe veri hæredis cū obtinet: quia tunc incipit ei exceptio competere, & ſic tunc naſcitur actio negotiorū geſtorum, ſecūdum quoſdam.

d Condictione.] ſcilicet ex lege iſta. Sed qualiter habet locum, cum obligatio erat per veteres leges: & hic non datur niſi pro noua obligatione, vt ff. de condic. ex leg. l. j. ? Reſpond. condictio ex lege datur tunc quando iniuſte amiſit petitor, ſi vero iuſte, tunc habet locū actio negotiorū geſtorum. vel dic hāc eſſe nouā: quia poſt legem duodecim tabularum.

e Habeant.] ſi pronuncietur pro teſtamento.

f Vel euaneſcant.] ſi pronuncietur cōtra teſtamentū. Et dic, id eſt euaneſcere videntur prima facie, non dico ꝙ ex ſententia lata inter alios fiat alijs ꝑiudicium, vt ff. de except. rei iudic. l. j. & ĩ. de fide inſtru. l. 2. niſi vbi faceret ius, vt in querela inofficioſi teſtamenti, vt ff. de inoffi. teſta. l. Papinianus, in fine, & l. qui repudiantis, §. finali, vel hic ſpeciale.

hæreditatis petitionis iudicium finē accipiat: tunc inter petitorem hæreditatis & poſſeſſorem rationibus contractis, non aliter poſſeſſor ſi victus fuerit, hęreditatē reſtituere cōpellitur, niſi pro omnibus quæ rite ab eo geſta ſunt, petitor ei[a] ſatisfaciat. B Quòd ſi petitor victus fuerit, ſimili modo à poſſeſſore iudicis officio[b] ei ſatisfiat: vel ſi hoc fuerit prætermiſſum, negotiorum geſtorum,[c] vel ex lege condictione.[d]

¶ Sin autē libertates vel à poſſeſſore, vel à petitore fideicommiſſariæ petātur, vel directæ ipſo iure dicantur competere: annale tantummodo ſpaciū expectetur à morte teſtatoris numerandum. C Et ſi quidem hæreditatis petitionis iudicium intra id ſpacium terminum accipiat: ſecundū euentū iudicij & libertates vel effectum habeant,[e] vel euaneſcant.[f] Sin autem tempus annale emanauerit: tunc libertatis fauore & humanitatis intuitu competant quidem directæ[g] libertates, ex fideicommiſſarijs autem in libertatē ſerui eripiantur:[h] ita tamen, ſi non falſum teſtamentum[i] approbetur: ſub ea[k] ſcilicet conditione, vt ſi actores[l] ſint[m] vel aliàs ratiocinijs ſuppoſiti, etiam poſtquā perueniant in libertatem, neceſſitas eis imponatur res hæreditarias & rationes reddere,[n] iure patronatus videlicet competente ei qui ex legibus ad id poſſit vocari: illo (ne in poſterum dubitetur) obſeruando, vt & ipſa hæreditatis petitio omnimodo bonæ fidei iudicijs connumeretur.[o] Dat. Kal. Sep. Conſtantinopoli, Lampadio & Oreſte Conſs.

TITVLVS XXXII. DE REI VENdicatione.

Per ſeruum bona fide poſſeſſum poſſeſſio quæritur ex re ipſius poſſidentis, & opera poſſeſſi: malæ fidei vero poſſeſſor ex dictis cauſis non acquirit. h. d. Bald. Vel ſic: Per ſeruum bona fide poſſeſſum quæritur poſſeſſori etiam dominium rerum quaſitarum ex rebus poſſeſſoris, vel opera poſſeſſi: malæ fidei vero nihil quæritur, ideo reſtituere tenetur. Sal. c.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Cæciliæ.

ETiam per alienū[p] ſer-

D

g Directæ.] immo necdum annus, ſed ēt per quinquenniū debet expectari, vt ff. de inoffi. teſt. l. Papin. §. fi. & l. ſeq. quæ ſunt contra. Sol. ibi dicitur inofficioſum, hic minus ſolenne, vel ruptum per poſthumi agnationem, vel aliā cauſa reſcindebatur.

h Eripiantur.] huius legis poteſtate. Accur.

i Falſum teſtamentum] quia tunc nō fiunt liberi per legem iſtam, cum non aſſiſtat eis lex, ſed nec reſiſtat, non dico ꝙ reuocentur in ſeruitutem illi quibus directæ competunt. Item intelligitur hic pronunciatum etiam falſum contra legatarios & ſeruos libertate donatos. nam non ſufficeret contra ſcriptum tantum: vt dicta lege de except. rei iudic. l. j. Sed videtur ex falſa ſcriptura libertatem datam valere: vt ĩ. de fideicommiſſ. lib. l. quamuis, & ff. de ma. teſt. l. cum ex falſis, in princ. quæ ſunt contra. Sol. hic non fuit data libertas per hominem: ſed nec lex dedit, cum falſa eſſet ſcriptura: ibi data fuit ab homine. Vel dic, ex falſo teſtō non valet, vt hic: ſed ex falſis codicillis ſic, vt in contrarijs. Et eſt rō, qa ſi teſtm̄ eſt falſum, ſcriptus hæres non eſt dn̄s: vnde nec ipſe, nec lex pro eo manumittere pōt. Sed codicillis falſis exiſtentibus nihilo minus hæres eſt dn̄s: & ideo ꝑ ſe & per aliū, cui dederit dn̄ium, manumittere pōt. Item vr̄ ꝙ ēt ex teſtamēto falſo data libertas teneat, vt ff. de ma. teſt. l. cū ex falſis, in fi. quæ eſt contra. ſed ibi ſeruus erat hæredis, non hæreditarius. Alij dicūt ꝙ hæc corrigit illas.

Libertas ꝑ falsā ſcripturā data, an valeat.

k Sub ea.] redit ad ſuperiorem, non ad proximum.

l Actores.] id eſt Caſtaldiones.

m Sint.] id eſt fuerint.

n Et rōnes reddere.] nota manumiſſum debere reddere rōnē, & ſic eſt cōtra. ff. de neg. geſ. l. cum actū, & l. q̄ vtiliter, §. j. & ĩ. de ne. geſt. ſi cognati, & ĩ. an ſeruus ex ſuo facto. l. j. Solu. dicas hoc ſpeciale: qa & aliud ꝑ eo ſpāle inducit, vt ſit liber etiam ex teſtamento: qd̄ forte non valebit, ſic ff. de iureiur. l. cum qui, in princip.

Manumiſſus tenetur rationem reddere.

o Connumeretur.] vt inſtitu. de act. §. actionum.

DE REI VENdicatione.

Poſt actionē de vniuerſitate ſubijcit actionē per quam ſingularia petuntur, vt ff. eo. l. j. in princip. Et dic ꝙ datur directa ei qui eſt dominus de iure gentium vel ciuili: vt ff. eo. l. in rem actio. in princi. vtilis datur ſuperficiario, emphyteuta, & ſimilibus. vt in eod. titulo l. ſuperficiario, & l. præterea. & ff. ſi ager vectig. l. 1. & datur contra eum qui poſſidet, vel dolo deſijt poſſidere: & ideo de hoc interrogatur ante litis conteſtationē, vt ff. eo. l. qui petitorio, in prin.

Rei vendicatio cōtra quem detur.

ETiam.] CASVS. Si ſeruum alienum poſſediſti bona fide, & ex re tua vel operis ſuis aliquid acquiſiuit: an domino ſeruum vēdicanti reſtituere debeas ea q̄ tibi quæſiuit, quæritur? Dicitur ꝙ non: ſecus ſi mala fide poſſeſſor fuiſti: quia non ſolum ipſum, ſed quicquid habet, & operas & operarum æſtimationem. Ex hac l. not. regulam generalem ꝙ quando eadem res venditur vel donatur duobus in ſolidū, ille præfert in dominio, cui prius res fuit tradita, non attento cui prius fuit vendita vel donata. concordat l. ſiue aūt §. ſi duobus. ff. de Publicia. cum concor. in glo. alleg. ſecundum Ia. hic.

p Etiā per alienum.] non ſolū per proprium, de quo cōſtat, vt inſtitu. per quas perſo. no. acqui. §. item vobis acquiritur.

Bona

a Bona fide.] ſaltem ab initio ſecundum Ir. vt ff. de vſur. l. qui ſcit, §. ti. ſed aliud in libero homine poſſeſſo, vbi continuo exigitur bona fides, vt ff. de acquir. re. do. l. qui bona fide, §. tamdiu.

b Poſſeſſum.] quia putauit eum eſſe vendentis, vt ff. de contrahen. empt. l. qui a quolibet, & de ſtipu. ſeruo. l. ſi ſeruus teſtamento.

bona fide a poſſeſſum, b ex re eius qui eum poſſidet, vel ex operis ſerui acquiri c dominiũ vel obligationem placuit. d Quare e ſi tu quoque bona fide poſſediſti eundem ſeruum, & ex nummis tuis mancipia eo tempore f comparauit: potes ſecundum iuris formam vti defenſionibus tuis. g

A

Mancipium autem alienum mala fide poſſidenti nihil poteſt h acquirere: ſed qui tenet, non tantum ipſum, ſed etiam operas i eius, necnon ancillarũ partus, & animalium fœtus reddere cogitur. PP. III. Non. Maij Eboraci: Fauſtino & Ruſo Conſs.

B

Superior pars ædificij cedit parti inferiori, hoc primo. Aedificium cedit ſolo, hoc ſecundo. Soluto ædificio mater a redit ad priſtinum dominum, non ad ædificantem, hoc dicit tertio. Vel ad ædificantem, ſi non ædificauit animo donandi, hoc quarto & vlti. dicit. Bald.

II. Imp. Antoninus A. Ariſtenetο.

SI inferiorem k partẽ ædificij, quæ ſolum cõtingit, l ad te pertinere

c Acquiri.] ſcilicet poſſidenti.

d Placuit.] aliàs niſi ex his duabus cauſis quærit domino dominium, & non poſſeſſionem, vt ff. de acqui. poſſeſſ. l. j. §. fina. & de acquir. re. domi. l. homo liber, in fine, & ff. de dona. inter virum & vxorem. l. ſi vxor, & contingit etiã aliàs vt dominium alicui ſine poſſeſſione quęratur, vt ff. de fun. do. l. ſi fundum. Sed contra. ff. de acquiren. rerum dom. l. ſi ſeruus, vbi innuit ꝙ etiam extra has cauſas non quærit domino. Sed expone ibi literam vbi dicit non quæri domino, ſcilicet quando ex re poſſeſſoris, vel opera ſerui: nec poſſeſſori, vt ibi ſubijcit, vbi nec ex re, nec ex opera quæſit.

e Quare.] dixit in genere: nunc dicit in ſpecie.

f Eo tẽpore.] quo poſſidebas.

g Tuis.] agendo & excipiendo: vt reſtituendo ſeruum, non cogaris reſtituere q̃ſita per eum, id eſt illa prædia empta ex re tua.

h Nihil poteſt.] immo videtur quòd poſſit ex re poſſeſſoris, vt ff. eo. l. præterea, quæ eſt contra: nam ibi erat malæ fidei, cum lis erat conteſtata, vt & ſupra ti. proxi. l. j. §. poſt litem autem conteſtatam. Solu. ibi remanſit bonæ fidei poſt litis conteſtationem. Vel hic fuit ſemper malæ fidei, ibi fuerat bonæ fidei ante litis conteſtationem.

i Operas.] id eſt operarum æſtimationem, eædem enim reddi non poſſunt, vt ff. de condic. indebi. l. ſi nõ ſortem, §. libertus.

SI interiorem.] CASVS. Habebas domum, vicinus ſuperædificauit faciendo eam altiorem, quod ſuperædificatum eſt, cuius dominio cedat, an ſuperimponentis, an cuius erat inferior pars domus, quæritur? Dicitur quod domino cedat. Item in ſolo meo in quo ædificatum non erat, ædificauit vicinus: nec conſtante ædificio materiam ſuam vendicabit prior dominus, ſiue ædificium fuiſſet extructum bona fide, ſiue mala, ſiue ab eo cuius erat ſolum, vel ab extraneo de aliena materia, ſiue ex propria, bona tamen fide. Si autem mala fide, aut ab eo cuius fuit materia, in hoc tertio caſu donaſſe videtur, vel dic ſimiliter quod ad dominum priorem redit, niſi animo donandi ædificauerit, ſm M.

k Si inferiorem.] puta fundamentum.

l Contingit.] aliàs ſecus ſi non cohæret ſolo, vt ff. de acquir. rer. do. l. Titius, Accur.

m Eam.] ſcilicet partem.

n Ambigitur.] vt ff. de acq. re. do. l. ſi ſupra, & inſtitu. de rerum diui. §. ex diuerſo, & ff. de acquir. re. do. l. adeo, §. cum in ſuo. Sed poſſeſſio cuius eſt? Videtur vtriuſque. nam dominus ſolũ poſſidet, alter poſſidet ſuperficiem, vt ff. vti poſſidetis, l. ſi duo, §. itẽ videamus. & §. Labeo. Vel dic quod ædificator tantum poſſidet, vt ff. de acquir. poſ. l. j. in princip. & in dicta l. ſi duo, de alia ſuperficie dicit, quæ non vſque ad ſolum eſt.

Aedificij facti in alieno ſolo ex propria materia, cuius eſt poſſeſſio.

probare potes: eam m quã vicinus tuus impoſuit, acceſſiſſe dominio tuo non ambigitur. n Sed & id qd in ſolo o tuo ædificatũ p eſt, quoad in eadem cauſa manet, iure q ad te pertinet. Si vero fuerit diſſolutũ: eius materia ad priſtinum dominum r redit, ſiue bona fide, s ſiue mala ædificium extructum ſit: t ſi non donandi animo ædificia alieno ſolo impoſita ſint. PP. XII. Kalen. Nouemb. Antonino A. IIII. & Balbino Conſs.

Rem meam non nomine meo venditam vendicare poſſum: & poſſum ratum habere quo ad perdendum dominium rei meæ, & quo ad parandam actionem negotiorum geſtorum in ſubſidium h. d. ſecundũ Rar. Bal. Vel ſic. Venditio rei alienæ conſentienti, non inuitò vel ignoranti præiudicat, in ſubſidium tamen precium actione negotiorum geſtorum recuperat. h. d. ſecundum Rat. & Sal.

C

III. Imp. Alexander A. Dominiæ.

MAter tua vel maritus fundum tuũ inuita vel ignorante te vendere iure nõ potuit: x ſed rem tuam à poſſeſſore vẽdicare etiã nõ oblato precio, vel vnde ſit.

o In ſolo tuo.] tamen ſi eſſet horreũ quod ſeparari poſſet, ſecus. Titius horreum. ff. de acquir. rer. do.

p Aedificatum.] à vicino.

q Iure.] gentiũ quo iure quidquid plantatur, ſeritur, vel inædificatur: Omne ſolo cedit, radices ſi tamen egit. Verſus.

r Dominum.] ſcilicet vicinum.

s Redit.] etiã poſt tempus vſucapionis, vt d. l. adeo, ff. de acquirend. rer. domi. §. cum in ſuo, & ff. eodem. l. in rem. §. fin. & ff. de ſol. l. quires, §. fin.

t Bona fide.] hic non quæro a quo, vel vnde ſit.

u Extructum ſit] id eſt factum. Extructum inquam ab eo cuius eſt ſolum, ſiue ab alio, ex aliena tamen materia. Si autem ex propria, tunc ſi bona fide, idem, vt ſubijcit: ſi mala, tunc donare videtur: & hoc eſt quod ſubijcit, ſi non donandi &c. Sed M. arg. colligebat hic malæ fidei ædificatorem poſſe repetere, ſi non feciſſet animo donandi: in caſu tamen ſeruatur quædam media via, vt ff. eo. l. ſi in aliena area, aliàs incipit, Iulianus lib. viij. digeſtorum ſcribit, ſi in aliena &c.

D

MAter.] CASVS. An mater vel maritus poſſit vendere fundum filiæ ipſa inuita vel ignorante? Dicitur ꝙ non: ſed filia eum vendicare poterit etiam non oblato precio, & hoc in prima. Si autem poſtea per conſenſum filiæ venditio ratificata eſt, vel ab emptore fundus ſit præſcriptus, contra emptorem nullum habet regreſſum, ſed in ſubſidium contra venditorem act. negoc. geſt. aget ad precium, & hoc in ſecunda.

x Non potuit.] quantum ad hoc vt transferat dominium, & ſic ſoluitur contra. ff. de contrahend. emptio. l. rem alienam. Vel dic, nec etiam quantum ad obligationem ſi emptor ſciebat, vt ff. de contrahenda emptione. l. ſi in emptione, §. item ſi emptor.

Poteris.]

cio poteris.[a] Sin autem poſtea de ea venditione[b] conſenſiſti,[c] vel alio modo[d] proprietatem eius amiſiſti:[e] aduerſus emptorem quidem nullā habes actionem: aduerſus venditorē[†] vero de precio negotiorum geſtorū actionem exercere non prohiberis.[f] PP. III. Kalend. Nouemb. Alexādro A. II. & Marcello Conſs.

Ab eo qui emit res à malæ fidei poſſeſſores, poterit res vendicari, niſi vſuceperit, vel præſcripſerit. h.d. ſecundum Bar. Bal. Vel ſic: Vſucapio vel præſcriptio quam mala fides auctorum non impedit, rei vendicationē tollit & excludit. Salic.

IIII. Imp. Gordianus A. Muniano militi Atticæ.

ADuerſus eos qui à malæ fidei poſſeſſoribus fundum bona fide comparauerunt, ita tibi actio competit, ſi prius quàm vſucapionē implerent, vel longæ[g] poſſeſſionis præſcriptionē adipiſcerētur, dominium ad te peruenerit.[h] PP. XII. Kalend. Nouembr. Pio & Pontiano Conſs.

Malæ fidei poſſeſſor tenetur de re & fructibus perceptis vel percipiendis, ſumptibus non computatis niſi neceſſarijs. vtiles vero per deductionē retinet. h.d. ſecundum Iaco. Bu. Bal. Vel ſic: Poſſeſſor malæ fidei tenetur de fructibus perceptis & percipiendis, & omni cauſa damni: & ſumptus per eum factos non imputat in re aliena, nec propria exceptione, licet pro neceſſarijs ei ſuccurratur officio iudicis: & vtiles ei tollere permittitur ſine læſione priorū ſtatus. h.d. & notabiliter. Salic.

V. Idem A. Heraclano.

DOmum quā ex matris ſucceſsione ad te pertinere, & ab aduerſa parte iniuria occupatam[i] eſſe oſtendis: præſes prouinciæ cū penſio-

[a] Poteris.] vt j. eod. l. ſi mancipium, & j. de fur. l. 2. & j. ad Velleianum, l. ſi ſciens. Sed contra, ff. eo. l. emptor, vbi dicit demum reſtituto precio reſtitui. Sol. ibi conuerſum fuerat in vtilitatem eius cuius eſt res, vt j. ſi vend. pig. aga. l. 2. & 3. & j. de præd. mino. l. ſi prædium, & l. vtere.

[b] Venditione.] ſed nomine tuo geſtum poteris habere ratū, & ſic loquitur hic in contrarium, ff. de neg. geſt. l. ſi pupilli, §. ſed ſi ego, ibi loquitur quando nomine tuo geſtum non eſt.

[c] Conſenſiſti.] hoc caſu ſtatim datur ex ratihabitione actio negotiorum geſtorum, vt ſubijcit, & ſ. de nego. geſt. l. ab vno, & j. familiæ erciſcun. l. in familiæ.

† venditricem.

[d] Vel alio modo.] puta vſucapione vel præſcriptione, vt j. de reb. alie. nō alie. l. 2. & j. de commu. re. alie. l. j. Vel quia in rerum natura res eſſe deſijt, vt ff. de neg. ge. l. ſi. in princ.

[e] Amiſiſti.] quo ad effectum.

[f] Non prohiberis.] hoc ſi habes ratum, & venditio facta eſt nomine tuo. fieri n. potuit etiam te inuita: alioquin ſi nō nomine tuo ratum habeas, licet tibi præiudices quantum ad rem petendam, vt hic: non tamen prodeſt ratihabitio ad precium petendum. nam non potes habere ratū non tuo noīe geſtum, vt ff. de preca. l. ſi ſeruus, & ff. de nego. geſt. l. ſi pupilli, §. ſed & ſi, ſecundum B. & hoc ſi res extat non preſcripta: aliàs bene concedebat B. in ſubſidium haberi ratum, vt ff. de neg. geſtis. l. ſi. & j. de reb. alie. non alien. l. 2. cum ſuis concordantijs. Sed M. dicebat me poſſe habere ratum & non meo noīe geſtum, & etiam re extante non vſucapta; pro quo eſt j. de his qui à nō do. ma. l. j. ſed ibi ſpeciale fauore libertatis. Tu dic, aut habeo ratum ꝙ vendideris nomine meo, cum vēdideris noīe tuo: & tunc nihil præiudicat mihi, aut ꝙ vendideris tuo: & tunc ſi non credebam me perdere actionem, agam ad rem adhuc: & ſic ſi repellat exceptione, replicabo, vt argu. ff. de pact. l. ſi cum te. Item quanuis ignorem ius, certo tamen de damno. Item quid ſi tantum petij precium quando non meo nomine eſt geſtū: an præiudico mihi in repetitione rei meæ? Dic ꝙ nō: quia cum petitio precij, quod eſt principale, non valet: nec quod tacite ineſt, debet valere, arg. ff. de ſerui. ruſti. prædio. l. item, §. qui habet, aliud ſi expreſſe haberē ratum, vt modo dixi. Item ſi tu vendidiſti paruo precio: an repetam iuſtum, vel acceptum? & puto iuſtū ſi eras malæ fidei poſſeſſor, aliàs acceptum, vt ff. de petitio. hæredi. l. ſi poſſeſſor, j. §. fin. & §. ait. Item quid ſi non nomine meo vendidit, deinde per plures manus ambulauit: deinde ſit vſucapta, & ego in ſubſidium ratum habeo, an tantum à primo petam precium, an ab omnibus qui vendiderunt? Reſpon. à primo qui habet lucratiuā cauſam. nam nec alij videntur habere precium, cum eis tantundem abſit, vt argum. ff. de mino. l. plane, & de verborum ſignifi. l. Labeo. §. j. Sed pone te vendidiſſe rem meam Titio: poſtea Titium donaſſe Mæuio. item Mæuium vendidiſſe Sempronio hic non poteſt ſuperior ratio locum habere, cum tu & Mæuius lucratiuam cauſam habeatis: nunquid ergo vterque conuenietur? Quidam dicunt primum, & eſt ratio hic & in ſuperiori caſu: quia cum ratas habeo omnes, ergo & primam, ergo hi qui emerunt à primo, rem eius propriam emerunt, deinde ſuam domini facti vendiderunt: vnde non debent teneri: quia rem propriam vendiderunt. Alij dicunt vtrunque teneri. Sed poſſet dici in ſuperioribus caſibus quòd vltimus tantum debeat conueniri, propter cuius factum rem meam illo vſucapiente amitto. Vel dic in ſecunda quæſtione aliud in eo q habet lucratiuā cauſam, quia non tranſit ad eum exceptio ex perſona primi, vt ff. de pact. l. quod dictum, & ff. ſi famil. fur. fec. dica. l. 3. §. plane ſi emptor, & §. ſed an. Sed pone quod cauſam nō habet vltimus à primo, vt puta rem meam vendis: deinde emptor habet eā pro derelicto, occupat eam quis, & poſtea vendit, quis primo conuenit? Quidam quòd vterque, alij ꝙ vnus. Tu dic ꝙ primus: vt ſupra in ſimili quæſtione.

Ratū habere an poſſū qđ meo noīe non eſt geſtum.

Tu dicas ſi volo agere actionē negotiorum geſtorum ex hoc negotio nouiter geſto: quia. ſ. ratū habui per qđ dominiū rei meæ ī emptorē trāſtuli: tunc poſſum habere actionē negotiorū geſtorū, vt ē cuius ſecūdum Bar. hic, quod declarat latius vt g cum.

ADuerſus.] CASVS. De fundo meo me deiecisti: Titio bona fide ementi vendidiſti, poſtea eundem fundum Seio legaui, an à Titio eum vendicare Seius poſſit? Reſpon. ꝙ ſic, niſi fuerit præſcriptus. vel pone in tertijs perſonis: aliquis rem meam bona fide emit à malæ fidei poſſeſſore: an eam vendicare poſſim, quæritur? dicitur ꝙ ſic, niſi mihi obſtet vſucapio vel præſcriptio. prima verior eſt propter illud verbū, ad te peruenerit, in ſi.

[g] Vel longæ.] vel, pro id eſt: non enim poſſet loqui in vſucapione triennij, quæ in rebus mobilibus locum habet. vt j. de vſucap. transfor. l. j. Vel ſubaudi, in rebus mobilibus.

[h] Peruenerit.] ex ſucceſsione vel legato. Et not. ꝙ hæc lex loquitur ſecundum ſua tempora, & illa j. de vſucap. pro emptore. l. ſi partem: aliud nouo iure, quia malæ fidei poſſeſſor &c. vt j. de præſcrip. long. temp. authent. malæ fidei. Item nota ꝙ hæc lex facit pro M. qui dixit præſcriptione longi temporis dominium acquiri: quod nos ſecundum B. negamus, vt dices j. de præſcri. xxx. an. l. ſi quis emptionis, in princ.

DOmum.] CASVS. Domum ex ſucceſſione matris meæ mihi pertinentem inuaſiſti, & ex ea penſiones percepiſti: in eam damna dediſti: an in reſtitutione domus veniant penſiones, quæritur? Dicitur ꝙ ſic, nec ſolum penſiones quas percepit, ſed ſi quas percipere potuit, reſtituet: ſed & damna reſarciet. & hoc in prima. An autem impenſas ſi quas in ea fecit, repetere poſſit, quæritur? Diſtinguitur: ſi neceſſarias fecit, repetet, ſi vtiles, eas auferet ſine læſione prioris ſtatus rei, & hoc in ſecunda.

[i] Occupatam.] impropriè dicitur, cū res immobilis dicatur inuadi: mobilis occupari: vt inſtitu. vi bo. rap. §. pen.

Occupare & inuadere quomodo capiantur.

Damni dati.] remiſſa actione l. Aquil. ſi hoc petitor elegerit, vt ff. eo. l. non ſolum, & l. ſequenti.

Expenſæ tribus modis repetũtur.

Nullam.] tribus enim modis repetuntur expenſæ: pera, & e, & o. id eſt actione, exceptione, officio iudicis: quorum nullo repetuntur hic, vt & j. de ædi. priua. l. ſi is, & ff. de excep. do. l. Paulus.

† Cõcor. cum hac. l. gl. ſuper verbo, red datur, in c. 1. de reſtitu. ſpol. in fi. gloſ.

Sũptus fecerint.] quos ſeruant officio iudicis, nõ exceptio ne doli, cũ ſint malæ fidei. Sed contra j. de inſan. expo. l. j. vbi etiã neceſſarios non ſeruat per officium iudicis. Solutio, ſpeciale in fure. Item contra ff. de condict. indeb. l. ſi in area, in fin. vbi dicit nullo modo etiã neceſſarias vel vtiles impenſas poſſe peti. Solu. ibi in faciendo de nouo, hic in reficiendo. Differunt enim hęc inter ſe, vt ff. de itine. actuq́ue priua. l. iij. §. penul. & circa hoc plene dixi, ff. eo. l. in fundo.

ADDITIO. Dic ꝙ dicta l. ſi in area, ſ. allega. potius concor. ſecundũ Pau. de Caſt. hic.

SI ex ea.] CASVS. Penes me tuã pecuniam depoſuiſti, eam in emptionem prædiorum collocaui nomine meo, an res emptas vendicare poſsis, vtpote ex pecunia tua comparatas, quæritur? Dicitur ꝙ non, nec omnes, neque aliquas ex eis à me compenſandi gratia recuperare poteris. Vi...

d Iniurioſum eſt.] vt infra communia vtriuſque iudic. l. ſi patruus, & infra ſi quis alteri vel ſibi l. prima, & argumen. infra de pignor. l. quamuis ex ea, & de diſtrac. pigno. l. ſi maritus, & infra depoſi. l. ſi is. Sed contra j. eo. l. ſi vt proponis. Solu. vt ibi. Item nota hic qua ratione rem emptam ex pecunia mea non poſſum petere, non meo nomine emptam: eadem econtra precium rei meæ non debeo petere non meo nomine venditæ, vt ſ. eo. l. mater, & notaui, ff. ſi certum pet. l. ſi pecuniam.

PArtum.] CASVS. Si ex ancilla mea tu liber filium ſuſcepiſti, an eum vt ſeruum vendicare poſsim, quęritur? Dicitur ꝙ ſic, matris enim & non patris ſequitur conditionem. Viuianus.

e In hac ſpecie.] id eſt in dominio: vt illius ſit filius, cuius eſt mater, vt in inſtitu. de ingen. §. j. & j. de libe. cau. l. fin. & ff. e. l. ſi frumentum, §. ſi equa, alias incipit l. idẽ Pomponius ſcribit, ſi frumentũ, §. idem ſcribit ſi equã. ſecus autem in honoribus & quibuſdam curialibus & alijs conditionibus: vt infra de decurio. l. nullus, ij. & l. exemplo, & l. eos, lib. x. & j. de murile. l. fina. lib. xj. & infra de ser. fugi. l. fina. & ff. de ſtatu homi. l. cum legitimæ, & ibi dixi.

...nibus quas percepit, aut percipere poterat, & omni cauſa † damni dati [a] reſtitui iubebit. Eius autem quod impendit, rationem haberi non poſſe, merito reſcriptum eſt: cum malæ fidei poſſeſſores, eius qđ in rem alienam impẽdũt, non eorum negotium gerentes quorũ res eſt, nullam [b] habeant repetitionem niſi neceſſarios ſumptus fecerint. [c] Sin autẽ vtiles: licentia eis permittitur ſine læſione prioris ſtatus rei eos auferre. PP. II. Id. Febr. Gordiano A. & Auiola Conss.

Res empta ex pecunia mea, non eſt mea: & ideo a me vendicari non poteſt. Bal. & Sali.

VI. Idem A. Vſtronio.

SI ex ea pecunia quam depoſueras, is apud quem collocata fuerat, ſibi poſſeſsiones comparauit, ipſiq́; traditæ ſunt: tibi vel omnes tradi, vel quaſdam ex his cõpenſationis cauſa ab inuito eo in te transferri, iniurioſũ eſt. [d] PP. V. Id. Iulij Gordiano A. & Auiola Cõss.

Partus ſequitur matrem quantũ ad ſtatus conditionem & dominiũ: ſed quantum ad dignitatem & honorem, ſequitur patrem, quia ex virili ſexu eos metimur. h. d. Bald. Vel ſic: Cuius eſt mater, & partus. Sali.

VII. Philippus A. & Philippus. N. Cęſ. Antonio.

PArtum † ancillæ, matris ſequi conditionẽ, nec ſtatum patris in hac ſpecie [e] conſiderari, explorati iuris eſt. PP. XIII. Kalend. Nouemb. Philippo A. & Titiano Conss.

Res empta ex pecunia militis, poteſt ſpeciali fauore à milite vendicari: poteſt etiam agi negotiorum geſtorum, vel mandati ſi interceſſit mandatum. hoc dicit ſecundũ Bar. & Bald.

VIII. Idẽ A. & C. Philip. militi.

SI (vt proponis [f]) pars aduerſa pecunia tua quædam nomine ſuo comparauit: præſes prouinciæ vtilem vendicationẽ obtẽtu militię tibi eo nomine impertiri deſideranti, partes æquitatis nõ negabit. [g] Idem mandati [h] quoq́;, ſeu negotiorũ geſtorum actionem inferenti tibi iuriſdictionem præbebit. PP. II. Non. Mart. Pręſente & Albino Cõss.

Res dotalis eſt in dominio mariti, non mulieris. h. d. ſecundum Iacob. But. Bal. d. Vel ſic: Dominium rei dotalis eſt mariti: ideo conſtante matrimonio rei vendicatio non competit uxori. Sal. c.

IX. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Antonio.

DOce [i] ancillam, de qua ſupplicas, dotalem [k] fuiſſe in notione præſidis: quo patefacto,

SI vt proponis] CASVS. Si ex pecunia tua quam miles apud te depoſuit, fundum tuo nomine comparaſti: an pro fundo ſibi detur rei vendi. quæritur? dicitur quòd ſic obtẽtu militiæ: & ſic ſoluitur contra l. ſi ex ea. Itẽ aget contra te actio. mandati, ſi mandato ſuo emiſti, vel nego. geſt.

† Cõcor. c. vlt. cum glo. vnica in me. de ſer. non ordi. extra.

f Si vt proponis.] ſupple, o miles.

g Non negabit.] contra ſupra eod. l. ſi ex ea pecunia. Solu. hic ſpeciale in milite, ſic & in minore, vt infra arbit. tut. l. curator, & ff. quando ex fac. tu. l. 2. & eadem ratione in eccleſia, idem in vxore & viro, vt ff. de donat. inter vi. & vxo. l. vxor marito.

ADDITIO. Aduertas ſecundum Cyn. hic quod iſti quatuor caſus non ſunt omnino ſimiles: quia in milite ſimpliciter verum eſt quòd res empta ex pecunia ſua, ſua eſt. Sed in minore diſtinguitur, quia aut eſt empta à tutore vel curatore, & procedit iſta glo. aut ab alio, & tunc demum in ſubſidiũ poteſt res vendicari, probatur in l. filiæ, ff. de ſolut. idem in eccleſia, vt ſi empta ſit per adminiſtratorem, ſit eccleſiæ, alias demum in ſubſidiũ, vt dictum eſt in minore, argum. l. orphanotrophos, in princip. ſupra de epiſcop. & cleric. illud vero quod dicit gloſſ. de re empta ex pecunia vxoris, non eſt verum ſimpliciter, ſed demum in ſubſidium, ita loquitur. l. ex pecunia, infra de iure dotium. Bartol.

h Mandati.] ſi forte procurator erat is qui comparabat, vel negotiorum geſtor. Idem tamen ſi non eſſet, ſecundum quoſdam.

DOce.] CASVS. An ancillam ab vxore tibi datam in dotem vendicare poſsis, quæritur? Reſpond. quod ſic: nec enim vxor tua vendicare poterit. Vel dic quod vxor egit rei vendicatione, & ſuccubuit, an tu nihilo minus eam vendicare poteris, quæritur? prima poſitio verior eſt.

i Doce.] viro loquitur.

k Dotalem.] æſtimatam, vel inæſtimatam, quæ proprie dicitur dotalis, vt infra de rei vxor. actio. §. & cum lex.

Nequiuiſſe.

a Nequiuiſſe.] niſi ad inopiam maritus vergat: vt ī. de iure dotium. l. vbi. Vel dic ꝙ ibi agit hypothecaria, non rei vendicatione. Item dicunt hic quidam intelligi ſi vē dicat vxor vt ſuam: ſecus ſi vt dotalem, per legem ſupra de procurato. l. quia abſente, in ſi. Item nota ex hac lege ꝙ maritus dñs ē rei dotalis ſecūdum opinionem noſtrā de ciuili & naturali iure, vt ff. de aur. & argen. lega. l. Quintus, ij. §. argento, qa id demum vendicare poſſumus, quod noſtrum eſt: vt ibi dicit, & ꝓ hoc ī. de iure do. l. de his.

Dotalis rei dominus ē maritus.

dubium non erit vendicari ab vxore tua nequiuiſſe.[a] PP. III. Kal. Mar. Caro & Carino AA. Conſs.

Dominium poteſt probari per teſtes, vel per inſtrumenta: & interdum adhibentur tormenta. Bald.

X. Impp. Diocletianus & Maximianus. AA. & CC. Ianuario.

CVm ſuper [b] vernis mancipijs nulla inſtrumenta te habere aſſeueres: in iudicio in quo negotium cœptum eſſe proponitur, id quod [c] in precem contuliſti, poſtulare debuiſti. Iudex enim non ignorat ſeruorum dominia etiam citra inſtrumentorum exhibitionem alijs [d] probationibus vel ipſorum interrogatione [e] poſſe oſtendi. PP. G. Id. Febr. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

Quicquid plantatur, ſeritur vel inædificatur. Omne ſolo cedit, radices ſi tamen egit, hoc dicit. Vel ſic: Eius ſunt reditus, cuius eſt proprietas. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Quicquid plantatur, ſeritur vel ſeminatur: totum ſolo cedit, radices ſi tamen egit. bona fide tamen faciens ſi poſſidet, ſumptus deducit doli exceptione. h. d. concor. l. adeo, in ſi. ff. de acquir. rerum domin. Salic.

XI. Iidem. AA. & CC. Gallano.

SI quis ſciens [f] alienū agrum ſeuit, vel plantas impoſuit: poſtquā hæ radicibus terram fuerint amplexæ, ſolo cedere rationis eſt. Domini enim magis ſegetem vel plantas, quàm per huiuſmodi [g] factum [h] ſolum [i] ſuum [k] facit. Sane eum qui bona fide poſſidēs hoc fecerit, per doli mali exceptionē contra vendicantem dominium ſeruare [l] ſumptus, iuris auctoritate ſignificatum [m] eſt. D. IIII. Kalend. Martij Sirmij, AA. Conſs.

Licet non ſoluatur precium, res vendita & tradita vendicari vel condici non poteſt. hoc dicit. Bal. Vel ſic: In contractibus nominatis licet altera pars non obſeruet quod debet, non habet locum pœnitentia. Bald. Vel ſic: Alienatio non reuocatur ex reſcripto, licet agi poſſit ad precium non ſolutum. Salic.

XII. Iidem. AA. & CC. Alexandro.

INciuile atque inuſitatum eſt quod poſtulas, vt mancipiū [n] quod tradidiſti, & eo modo dominium eius tranſtuliſti: inuito eo ex noſtro reſcripto tibi aſsignetur.[o] Vnde intelligis ancillę ſemel emptoris factæ filios etiā poſtea natos, eius dominium ſequi, cuius mater eorū eo tempore fuerit.[p] Sane de precio, ſi nō hoc ante probatum fuerit te recepiſſe, conueni [q] aduerſarium tuum. G. Idib. April. AA. Conſs.

Poſſeſſorium debet prius terminari per ſententiam, quàm petitorium. Bald. Vel ſic: Poſſeſſorium præfertur petitorio & contrario, ſi de vtroque ſimul eſt quæſtio. Salic.

XIII. Iidem AA. & CC. Cytichio.

C Vm ſuper.] CASVS. Seruū vernam ex ancilla natum poſsidebas, eū vendicare volebā, ſi de intētione mea probare per inſtrumenta nō potui, an per interrogationē ipſius ſerui, & per teſtes ꝓbare poſſim, quæritur? Rñ. ꝙ ſic.

b Cū ſuper vernis] ideſt domeſticis, q naſcuntur ex ancillis quæ domi ſunt, vt inſtitu. de leg. §. ſi quis in noīe, verſ. huic proxima. Acc.

Vernæ q dicantur.

c Id quod.] id eſt ſine inſtrumentis audiri aliàs tuas probationes.

d Alijs] puta teſtib.

e Interrogatione.] vt infra de proba. l. proprietatis. Et no. diligenter tres modos probandi. Item no. ꝙ quidam intelligunt. l. iſtam cum inter aliquos de proprietate ſeruorū quęritur, cæterū ſi agit contra aliquem qui ſit in poſſeſsione libertatis, iniquum eſſet eum torqueri cōtra ſemetipſum. Tu dic nō ſolū ſi inter alios eſt de aliquo controuerſia, debet torqueri, vt ī. de ſer. fugi. l. cuicunque, & l. cū ſeruum, & hic, ſed etiam cum ipſemet eſt in lite, debet interrogari, vt hic, cum ſit tanquam liber in iudicio liberali, vt ff. de iudic. l. vix certis, & torqueri in poſſeſſorio, nō petitorio, vt infra, de quæſtio. l. quoties, & dixi infra de libera. cauſa. l. eam quæ.

Seruus an torqueri poſſit, ſi eſt quæſtio de ipſius dominio.

SI quis.] CASVS. Sciens alienum agrum ſeuiſti, vel plantam impoſuiſti, cuius dominio cedit quod ſertum vel ſatum eſt, quæritur? dicitur quod domino ſoli, cum radices egerit, domino enim accedere facit plantam vel ſegetem, ſolum ſuum, id eſt proprium domino, quaſi dicat, per ſolum acquiritur dominium in ſegetem vel plantam magis quàm acquiritur plantatori vel ſeminatori dominium per ſatum ſuum, quatenus per plantationem vel ſeminationem, & hoc in prima. Si autem bona fide ſeuiſti: domino vendicanti quod ſeminatum eſt, obſtabit doli exceptio: niſi impenſas quas feciſti, pſtiterit, & hoc in ſcđa.

f Siquis ſciens] ſi enim bona fide, ēt poſtquā emiſit radices, datur vtilis in rem ſecundum M. vt. ff. co. l. ſi frumentum, alias, incipit. idem Pōponius ſcribit. §. de arbore. qđ nō placet, immo datur actio in factum ad inſtar ferruminatorum, vt. ff. eo. l. in rem, §. itē quæcunq;

g Huiuſmodi.] q. d. ſolum facit ſegetem vel plantā domini.

h Factum,] id eſt ſeminatio.

i Solū.] id eſt terra.

k Suum.] id eſt ſibi quærit dominiū magis quā ſcientia plātantis vel plantatio. vt hic, & ff. de vſur. l. qui ſcit. §. j.

k Suum.] nutriendo radices.

l Seruare] ſed poſſidet.

m Significatum eſt] vt inſti. de re. di. §. ſi Titius, & ff. de acqu. re. do. qua ratione. & hoc ſi poſſidet, alias ſecus, vt. ff. de cōd. indeb. ſi ī area.

INciuile.] CASVS. Mancipiū mihi vendidiſti & tradidiſti, ſed nondum precium ſolui, an per reſcriptum principis illud me inuito auocare poſſis, quæritur? dicitur quòd nō: ſed & partus poſt traditionē editus domini eſt, ſcilicet meus, ſicut & mater, & hoc in prima. Si autem precium nondum tibi ſolui, aduerſus me ad preciū agere potes, & hoc ī ſecūda.

n Vt mancipium.] id eſt ancilla.

o Aſsignetur.] quaſi ob cauſam datum id eſt ob precium, & cauſa non ſecuta, id eſt precio non non ſoluto, cum in alterius præiudicium talia reſcripta non concedantur, vt. ī. de emancipa. li. l. nec auus. ī. de do. ante nupt. l. cū te, & infra de reu. don. l. ſi donationē.

Venditor an poſſit vēdicare rem venditā & traditam propter precium non ſolutum.

p Fuerit.] quo nati fuerūt, nō quo cōcepti, vt hic, & ff. de acq. re. do. l. fi. & hoc tātū qñ fuit habita fides de precio, alias ſecus, vt inſt. de re. diui. §. uenditæ uero. Sed quid ſi ſtatim credidit habere preciū, non aūt ſolutū eſt? Reſp. vēdicare pōt, arg. ff. de pig. act. l. ſi quaſi. Quid ſi uſq; ad decem dies? Idem dicunt quidam ad ſimilitudinem legis commiſſoriæ, ſed magis placet contra, vt ſcilicet nō poſſit tunc res vendicari.

q Conueni, vt hic, & ī. de cōtrah. em. l. nō idcirco, in ſi.

A

ORdinarij.] CASVS. Inter te & me de ſeruis quibuſdam per interdictum vtrobi erat quæſtio: quia dicebam dominium & poſſeſſionem naturalem pertinere ad me: an poſſis ſimul cauſa proprietatis intentare, quæritur? Reſpon. ꝙ non: ſed ſeruis exhibitis agam primo cauſa poſſeſſionis, & deinde cā proprietatis. Vel ſic: Conueni te poſſeſſorio coram vno iudice: voluiſti me cōuenire petitorio coram alio, quæritur, an poſſis? Reſpon. ꝙ non: quia primo agitanda eſt cauſa poſſeſſionis, & dein de proprietatis.

a Ordinarij.] quilibet ſe poſſidere contendit, & dominum eſſe, & alter celat rē. Primo agendum eſt ad exhibendum. Secundo vero vtrobi. Tertio de proprietate. Vendicabat ſeruos Titius: alius prætendebat ſe poſſidere, &c.

b Iuris eſt.] vt & j. de interdic. l. incerti, & intra fini. regun. l. ſi quis, & ff. de iudi. l. ſi de vi, & ff. de acquir. poſſeſ. l. exi1°, & ar. j. de app. l. j.

c Cōcor. c. cum dilecta, cum glo. ſuper verbo trāſponentes, in me. & in princ. gl. ſeq. extra de reſcrip. & vide ca. cum dilectus, cum ſua gl. de cauſa poſ. & proprie.

ORdinarij a iuris b eſt, vt mancipiorū orta quæſtione c prius exhibitis d mancipijs de poſſeſſione iudicetur, ac tunc demum proprietatis cā ab eodē iudice e decidatur. Dat. Idib. Apr. AA. Conss.

B

Filius venit contra factū matris: niſi quatenus ſit eius hæres. h. d. Vel ſic: Pro ea parte qua quis ſuccedit defuncto, pro ea eius repræſentat perſonam, & catenus contra factum eius venire non poteſt. h. d. ſecundū Bar. & Bald. Vel ſic: Contra factum defuncti non venit hæres etiam proprio nomine pro hæreditaria portione. Salic.

XIIII. Idem AA. & CC. Appiano.

CVm à matre domum filij te ſciente f comparaſſe proponas: aduerſus eum dominium vendicantem, g ſi matri non ſucceſsit, nulla te exceptione tueri h potes. Quòd ſi venditricis obtinet hæreditatem, doli mali exceptione, pro qua i portione ad eum hæreditas pertinet, vti non prohiberis. k Dat. III. Kalen. Iulij. AA. Conss.

In duobus habentibus cauſam ab eodem domino, melior eſt conditio eius qui per traditionem recepit. Vel ſic: ille eſt potior in dominio, cui res prius traditur: licet alius in titulo præuenerit. Bald.

XV. Idem AA. & CC. Aurelio Proculino.

QVotiens duobus l in ſolidum prædiū iure m diſtrahit: manifeſti iuris eſt, eū cui priori n traditum eſt, in detinendò dominio o eſſe

C

c Quæſtione.] ſ. duplici, proprietatis & poſſeſſionis.

d Exhibitis.] per actionem ad exhibendum, quæ præparat etiam cauſam poſſeſſorij iudicij: vt hic dicit, & ff. ad exhiben. l. iij. §. Pomponius.

e Iudice.] ne diuidatur continentia cauſæ, vt ſ. de iudi. l. nulli. Sed nunquid in eodem libello poterit cauſa poſſeſſionis & proprietatis intentari? Ioan. & Azo indiſtincte dicunt ꝙ non, & ſic indiſtincte loquitur hæc lex. Tu dic diſtinguendum inter ea quæ ſunt retinendæ poſſeſſionis, & alia quæ diximus, ff. de iudi. l. ſi vi, & ſic loquitur hæc lex in interdictis retinēdæ poſſeſſionis. Vel hic ab vno vnum, ab alio aliud proponitur. Vide hic plenius de hac materia p Ioannē Fabrij in ſuo breuiario.

Poſſeſſorium & petitoriū an ſimul poſſint intentari.

CVm à matre.] CASVS. Scienter à matre mea domum meam emiſti, an eam vendicare poſſim, quæritur? diſtinguitur: aut ſucceſſi ei in totum, & in totum repellar: aut in parte, & pro parte qua hæres ſum, doli mali excep. me repelles: ſi nō ſucceſſi, nec repellar.

f Te ſciente.] idem ſi te ignorante, vt ſ. eo. l. aduerſus, & ſubaudi, maxime.

D

g Dominium vendicantem] id eſt rē ratione dominij.

h Tueri.] vt ſupra eo. l. aduerſus.

i Pro qua portione.] ideſt pro quota.

k Non prohiberis.] vt ff. de reg. iur. l. ex qua perſona, & j. de bo. auct. iudi. poſ. l. ſi vxor, & ſ. de neg. geſt. l. ſi ab eo, & j. de libe. cauſa. l. ſi ab eo, & ff. de pig. act. l. ſolutam, §. ſolutam. Et habent hæc locum etiam eo caſu quando non præſtatur euictio, quia ſciens emit, nec fuit ſtipulatus de euictione, vt j. de euic. l. ſi fundum. Eadem enim eſt hæredis conditio, quæ & venditoris fuit, qui omnimodo poſſit repelli, vt j. de fruc. & liti. ex pen. l. 2. & ff. de diuerſis præſcriptio. l. cum hæres. Item quod dicit hæc lex in matre, idem dicas & in patre, vt filius hæres non poſſit vendicare, vt ff. de libe. cauſa. l. ſi filium. Alij contra, qui dicunt etiam hæredem filium poſſe vendicare, vt j. de bo. ma. l. j. & j. de bo. quæ libe. l. cū oportet, §. nō aūt. nam & ipſe pater pōt conueniri noīe filij, vt legitimus adminiſtrator, cum contra legem ſit venditum, vt j. de agri. & cen. l. quemadmodum, lib. xj. multo magis ergo filius, cum plerunque ēt plus hæredi permittatur quam defuncto, vt j. de euict. l. ſi. Itē ſic eſt in patrono ēt hærede liberti, & ex teſtamento vel ab inteſtato, qui agit reuocatoria, vt ff. ſi quid in fraud. pa. l. 3. §. patronum, & §. ſi inteſtatus. Sed prima opinio verior ē. nec obſtant dictæ leges de bo. ma. & de bo. quæ libe. quia ibi non erat hæres. Itē nec ꝙ ipſe pater reuocat: facit enim vt legitimus adminiſtrator, quam legitimam adminiſtrationem non tranſmiſit ad filium. Item nec ſuo nomine vendicat filius, quia ſucceſſit ei qui ſuo proprio nomine non poterat vendicare. Item nec obſtat de patrono: quia etiam in vita non poteſt deminuere iura patroni libertus: quod in patre non ſic, quia libere alienat. Item quid ſi in debito bonorū ſubſidio inſtituatur hæres? Reſp. ſi in re vna quę continet debitum naturæ, inſtituatur hæres, alijs ēt hæredibus relictis, loco hæredis non eſt, ſed legatarij, vt j. de hæredi. inſti. l. quoties, & ideo vendicare non prohibetur. ſi vero pro debito naturæ inſtituatur hæres in quota portione, puta tertia, repellitur pro tertia, ſed agit contra cohæredes quaſi eo euicto quod ſibi derelictum eſt, vt ſ. de inoffi. teſtam. l. ſcimus, quia nō habet debitum naturæ. Si vero inſtituitur pro dimidia: repellitur pro dimidia fundi, etiam ſi hæreditatis dimidia non habet precium dimidiæ fundi, vt dictum eſt, & ad debitum naturæ aget contra hęredes. Et ſi obijcitur: filius non poteſt grauari in quarta, vt ſ. de inoffi. teſta. l. quoniam in prioribus. Reſpon. verum eſt à patre, ſed creditoribus licet vnumquenque pro parte hæreditaria conuenire, vel poſſidentibus ſe tueri contra hæredes pro hæreditaria portione.

Filius ſuccedens patri an poſſit reuocare rem ab ipſo alienatam.

Filius in debito bonorū ſubſidio inſtitutus, an ſit hæres vel legatarius.

QVoties.] CASVS. Vendidiſti mihi & tradidiſti, & alteri ſimiliter vēdidiſti: quis noſtrum potior ſit, quæritur? Dicitur ꝙ poſſeſſor cui tradita eſt: nec pretextu inſtrumentorum emptionum quæ non tradidiſti, poterit mihi auferre poſſeſſionem: & à te precium recuperabit cum vſuris, habita compenſatione fructuū quos percepit, & ſumptuum vſque ad concurrentem quantitatem, & hoc in ſecunda, & perinde potiorem eum eſſe in vendicatione poſſeſſionis, cui prius tradidiſti: ſicut ſi mihi & ei donaſſes, illi autem prius eā tradidiſſes, & hoc in tertia. Viuia.

l Quotiens duobus.] ideſt diuerſo tempore.

m Iure.] id eſt in præiudicium ſuum non teneatur vtrique. Vel iure, ideſt non dolo. Iure, ideſt bona fide, vel ſine dolo ſecundum quoſdam. Vel iure quantum ad vēdentis præiudicium? non autem iure: quia incidit in legem Corneliam de falſis, vt ff. ad leg. Cornel. de fal. l. qui duobus.

n Priori.] nam remanſit venditor dominus etiam poſt venditionem, & ideo erit dominus, cui prius tradidit: vt hic, & j. de hære. ven. l. qui tibi, & j. de his qui à non domino. l. qui tibi.

o Dominio.] id eſt poſſeſſione. ſic ecōtra. ff. de ver. ſig. l. interdum.

l.interdum. Vel ſm Placen. dominio ſcilicet præſumpto: quia interim eius eſſe creditur, argu. j. de proba. l. 2. vel conſtabat vendentem dominum eſſe.

a Potiorem.] ſiue agat ſiue conueniatur.

b Poſſeſſionem].i. rem poſſeſſam emptam per traditionem accepiſſe.

c Emiſſe.]ideſt quaſi poſſeſſionem rei emptæ accepiſſe.

d Exoluiſſe.] tractatur enim de directa rei vẽdicatione hic, & ideo hoc quæritur, vt inſtitu. de rer. diui. §. venditæ, ſecus ſi Publiciana, vt ff. de Publi. l. de precio.

e Non datorum.].i. factorum. Vel dic non datorum inſtrumentorum, quæ habuit ab auctore ſuo venditor.

f Non patietur.] Nam non ideo minus valet cõtractus & traditio, φ inſtrumenta non interueniunt: vt hic, & j. de fide inſtru. l. cum in ſtrumentis, & de cõtrahend. emp. l. non idcirco.

g Recipere.] omiſſa præcedenti via, vel excipiẽdo ab eo qui agit. Vel dic recipere per officium iudicis excipiẽdo ſecũdum quoſdam. Vel dic, id eſt agendo ſecundum quoſdã ex empto re euicta. Sed cum poſſit rem retinere excipiendo & probando hæc quæ hic dixit, ſcilicet ſe emiſſe, & preciũ ſoluiſſe, & ſibi primo traditam fuiſſe: videtur non poſſe agere de euictione, vt ff. de euictio. l. ſi rem. j. Sed tamen hoc non poteſt venditor obijcere, cum ipſemet euincit, vel alius qui habet ab eo cauſam, vt hic fuit, & ff. de euic. l. vendicantem, in fi. & l. ſeq. Vel dic φ loquitur hic, cum nõ poterat probare prædicta, licet interceſſiſſent: & ſic ſine culpa ſua euincitur ſibi. Vel dic tertio φ conuertit ſermonẽ adeũ cui ſecundo eſt tradita, quod nõ placet.

Fructus cõpenſantur cũ vſuris & ſumptibus. h Fructuum.] fructus compenſantur cum vſuris precij ſoluti. ſic ff. eo. l. emptor. Item cum ſumptibus, vt hic ſubijcit, vt ff. eo. l. ſumptus. Et potes hic diſtinguere vt diximus, ff. de Publicia. l. ſi. §. φ ſi à diuerſis, & concor. j. de proba. l. cum res, & de diſtrac. pig. l. qui prædium, & ſi quis alteri vel ſibi l. multum.

ADDITIO. Aduertas φ hæc l. non habet locum in conceſſione rerum ſpiritualium. Nam in illis ex ſola conceſſione transfertur ius in re, vt eſt textus notabilis in c. ſi tibi abſenti, de præben. lib. vj & facit ca. fina. de ſpon. duo. & quod cõiter nota. in ca. inter cætera, de præbendis. Ita dicit Abbas in c. continebatur, extra de his quæ fiunt à præla. ſine &c. vbi vide alium caſum per eundem, & alium vide per Bart. in l. fin. in fin. ſupra de ſacroſan. eccle. Vide etiam Innocen. & Hoſtien. in d. c. continebatur.

potiorem. [a] Si igitur antecedente tempore te poſſeſſionem [b] emiſſe, [c] ac precium exoluiſſe [d] apud præſidem prouinciæ probaueris: obtentu nõ datorum [e] inſtrumentorum expelli te à poſſeſſione non patietur. [f]

¶ Erit ſane ĩ arbitrio tuo precium quod dediſti, cũ vſuris recipere: [g] ita tamen, vt perceptorum fructuum [h] ac ſumptuũ ratio habeatur: cum & ſi ex cauſa donationis vtrique dominium rei vẽdicetis: eum qui priori poſſeſſio ſoli tradita eſt, haberi potiorem conueniat. Dat. II. Kal. Octob. A A. Cõſs.

B

Quod in communi ædificatur, cõmune efficitur: ſed ædificanti bona fide, expenſæ debent reſtitui. h. d ſecũdum Bar.

XVI. Iidem AA. & CC. Ianuario.

C

SI in area communi domum aliquis [i] extruxit, hanc vobis communẽ iuris fecit ratio: cuius portionem ab eo qui bona fide poſſidens ædificauit, ſi velis vẽdicare, ſumptus

S I in area.] CASVS. In area mihi & Titio commu-

A

ni ædificaſti, cuius erit ædificium, quæritur? dicitur φ pertinebit ad me & Titium. ſi autem portionẽ meam vendicauero à te poſſidente, & non ſumptus quos feceris reſtituero: obſtabit mihi vẽdicãti doli mali exceptio.

i Aliquis.] ſocius vel extraneus, & bona fide.

offerre debes, ne doli mali poſsis exceptione ſubmoueri. [k] Dat. Idib. Nouemb. Sirmij. A A. Conſs.

k Submoueri] vt j. de ædi. pri l. ſi vt proponis, & ff. de cõdic. inde. l. ſi in area, in fi. & ff. de excep. do. l. Paulus, & ff. de act. emp. l. idemque, & inſti. de re. di. §. ſi quis in aliena, & ff. de pig. l. Paulus.

Denunciatio facta a domino ne quis emat, conſtituit emptorem malæ fidei poſſeſſorem. Bald.

XVII. Iidem AA. & CC. Sabino & alijs.

SI fundum † veſtrum, vobis per denunciationem admonentibus volẽtem ad emptionem accedere, φ diſtrahentis [l] non fuerit, non recte [m] is contra quem preces funditis, comparauit, vel alio modo [n] mala fide contraxit: tam fundum veſtrum cõſtitutum ꝓbãtibus, quàm fructus quos eum mala fide percepiſſe [o] fuerit probatum, aditus præſes prouinciæ reſtitui iubebit. Dat. XII. Kal. Decem. Sirmij. A A. Conſs.

† Cõcor. c. cum M. Ferrariẽ. cum gl. in per verbo, poſt mota, extra de conſti. & xj q. j. c. quia ſcis.

S I fundum.] CASVS. Si tibi volenti fundum meũ emere a non domino, denunciaui ne emeres, quia nõ erat vendẽtis: eum tamẽ emiſti. an ad fundũ, & ad fructus quos percepiſti, mihi tenearis, quæritur? Dicitur quòd ſic.

l Diſtrahẽtis.] hæc eſt admonitio.

m Non rectè.] ideſt ſciens alienum. Sed quid ſi nõ credidit, & ſic retinuit bonã fidem? Videtur non nocere admonitio, vt ff. quod fal. tu. auto. l. 2. & j. de reſcin. ven. l. ſi maior, & ff pro emptore, l. alienam. Sed certe immo habetur pro malæ fidei, p l. illã, & ff quæ ĩ frau. cre. ait prætor. §. ſi quis particeps, & de leg. præſtan. l. virilis, §. pe. & arg. j. de epiſc. & cler. authen. ſi captiui, & de epi. audi. authen. liberi, vbi dicit de huiuſmodi atteſtatione. Nec ob. d. l quod fal. tu. aucto. quia non nocet admonitio ibi, ſcilicet quo minus contra falſum tutorem iactantem ſe tutorem, & ſic doloſum agatur actione in factum, vt eodem titul. l. nouiſſimè, in princ.

Denunciatione quis emat rem talem, an faciat eum piorẽ poſſeſſorẽ malæ fidei.

Qui errat in proprietate, nõ præiudicat ſibi in dominio. h. d ſecundũ Iac. Bu. Bal. vel ſic: Si dominus aliquid facit in re ſua tanquam in aliena per errorem iuris, non præiudicat ſibi in proprietate. Pau. de Caſt.

XVIII. Iidem AA. & CC. Claro.

RE tua [p] apud alium manẽte, proprietatis

n Vel alio modo.] ſine denunciatione.

D

o Percepiſſe.] de percipiendis enim non tenetur, vt hic innuit, propter titulum quem habet. Sed fallit in quatuor caſibus: quibus titulus non excuſat à percipiendis. Primus ff. quod metus cauſa, l. ſed & partus, in princip. Secundus in eo qui emit in fraudem creditoris, vt ff quæ in fraudem credit. ait prætor. §. per hanc. Tertius in eo qui emit contra legis interdicta ſciens: vt infra de agri. & cen. l. quemadmodum, in fine libr. xj. Quartus in eo qui emit à tutio non ſolenniter vendente, vt infra de fide inſtrumento. & iure haſ ſiſ l. j. lib. x. Idem poſſet dici in eo qui fructus maturos patitur corrumpi & ſtudioſe.

Fructus percipiẽdi in quatuor caſibus debent reſtitui etiam ab habente titulũ.

RE tua.] CASVS Si rem meam, quam ignorabam meam, tenuiſti, & per errorem illam conduxi, an mihi præiudicetur quo minus eam, vendicem, quæritur? Dicitur quòd non, niſi vſucapta ſit vel præſcripta.

p Re tua]& pone exemplum infra famil. erciſ. l. ſeruũ commu-

communem. Item ſupra de tranſac. l. ſub prætextu ſpecierum. Item infra loca. l. qui rem. Item ponunt quidã, ſi præſtiti patrocinium vel aduocationem alicui eã vendicanti vel defendenti, vt ff. de rei vẽdicatio. l. inter officium, & tunc erit contra. ff. de inoffi. teſta. l. fin. Sed dices φ hic fuit ignorans: ibi ſciens. Vel ibi odio querelæ, & fauore vltimæ volũtatis. Vel hic ſciebat ius ſuum vbique durare, vt arg. ff. quibus mod. pig. vel hypothe. ſolui l. ſicut, §. non videtur.

Cõcor. c. ex literis, cũ glo. j. in fi. extra de trãſact.

ADDITIO. Pone etiam exemplum ſi fuit iudex, & dedit ſententiam pro vindicante, adhuc ſibi non præiudicat, quod dic vt in cap. inter dilectos. de fide inſtru. & ibi tangitur per Innocen. & Ioan. And. in nouel.

† Cõcor. ad hanc. l. c. inter, cũ gloſſ. 2. de cle. peregri. & ca. cum cãm, in fi. de ꝓbat.

† al. Indicia, cæteraque, quę &c.

error a nihil tibi nocere potuit, niſi alia b contra te cauſa interuenerit. G. III. Kal. Ian. AA. Conſs.

Dominium probatur per indicia & argumenta. Bal. Vel ſic: Iudex debet omnem ſpeciem probationis admittere, etiam per indicia. Iaco. Bu. Vel ſic: Dominium probatur etiam per indicia, vel regulariter, Non minus probant teſtes, quàm inſtrumenta. Salic.

XIX. Iidem. AA. & CC. Caliſtrato.

Indicia c † certa, † quæ iure non reſpuuntur, non minorẽ probationis, quàm inſtrumenta continent fidem. d Quo iure, ſi de proprietate domus ambigis, negotiumq́; integrum eſt, vti non prohibe ris. G. II. Kal. Ian. Sirmij. AA. Conſs.

Seruus licet detineat, non poteſt conueniri rei vendicatione. h. d. Idem in monacho: quia debet iudicium cũ abbate fundari, non cum monacho. Bald.

XX. Iidem. AA. & CC. Quintillæ.

Non ſeruum e quem res tuas detinere aſſeueras, ſed eius dominũ de rebus repetendis conueniendum eſſe perſpicis. G. Kal. Mart. CC. Cõs.

Contra non reſtituentem in rei vendicatione iuratur in litẽ. Bal.

XXI. Iidem. AA. & CC. Hierocli.

A Poſsidentibus f vendicata mancipia quorum dominiũ ad vos pertinere intenditis, ſi poſteaquam impleueritis g intentionem, h hæc non reſtituantur: i iuriſiurãdi k ſolennitate ſecuta, condemnatio procedere l debet. Petita. VI. Id. Octob. CC. Conſs.

a Error.] tuus.

b Alia.] veluti vſucapio vel præſcriptio.

Indicia.] CASVS. Fundum tuum à Titio poſſidente vẽdicaſti: intentionem tuam per inſtrumẽta probare non potuiſti: an alijs probationibus vti poſſis, quæritur? Reſpon. quòd eum à te petere debeo.

Indicium vnde dicatur.

c Indicia]. i. argumẽta: ſic dicta quia rẽ indicant. Accur.

d Fidem.] vt infra de fide inſtrum. l. in exercendis, & l. j. & ff. de pig. l. contrahitur, & j. de iure dot. l. cum citra. Sed fallit in caſibus, vt dixi ſ. de pact. l. pactum quod bona.

e Non ſeruum.] quia I iudicio eſſe nõ poteſt, vt ſ. de iudi. ſeruus, niſi in criminibus, vbi corporaliter puniẽ, vt j. de noxa. l. ſi ſeruus, & ff. de accu. l. hos accuſare, §. oĩb⁹.

A Poſsidentibus.] CASVS. Seruũ meũ à poſsidente vendicaui & obtinui: nec reſtituere vult, quia dolo fecit quo minus poſſet: qualiter mihi ſuccurratẽ, quęritẽ? Rñ. φ iuramẽtũ in litẽ mihi à iudice detur: & iurabo ꝓ quãto nollẽ ſeruo carere, & in tanto mihi cõdẽnabitur.

f A poſſidentibus.] omnibus.

g Impleueritis.] ſupple nõ poſſe accipere cõtra te. Acc.

h Intentionem.] ceſſante exceptione.

i Reſtituantur.] ſcilicet dolo.

k Iuriſiurandi.] in litem, vt j. ad exhib. l. nõ ignorabit, qđ ſolenniter defertur, ſcilicet à iudice, ſcilicet in hac actione & in cæteris arbitrarijs, vt ff. de in lit. iur. l. in actionibus, in prin. & l. videamus, §. penult.

l Procedere.] ſi res non ſit pſens, aliàs manu militari auferẽ poſſeſsio, vt ſ. eo. l. domũ, & ff. eo. l. qui reſtituere, ſed certe idem ſi ſit præſens. Sunt ergo quatuor auxilia contra non reſtituentem, ſ. manus militaris, qñ res eſt pręſens. Itẽ iuſm in litem: qñ. ſ. dolo deſijt poſſidere. Itẽ ad intereſſe, qñ per culpam. Item ad veram rei æſtimationem, & hæc plene no. ff. eo. l. qui reſtituere, & l. ſequen.

Poſſeſſor non reſtituens, quatuor remedijs compellitur.

Malæ fidei poſſeſſor tenetur de fructibus perceptis & percipiendis: bonæ fidei, de extantibus: ſed poſt litẽ conteſtatam de omnibus. h. d. ſecundũ Iacob. & Bald.

XXII. Iidem. AA. & CC. Diodoræ.

Certum † eſt malæ fidei poſſeſſores, m omnes fructus n ſolere cũ ipſa re præſtare: bonæ fidẽi o vero, extãtes: p poſt litis autem conteſtationem, vniuerſos. q Dat. III. Kalen. Nouemb. CC. Conſs.

Vendicanti rem propriam, neceſſitas offerendi precij non incumbit. Bal. Vel ſic. Emptori rei non reſtituitur precium in vtilitatem vendicantis non conuerſum. Sali.

XXIII. Iidem. AA. & CC. Magniſero.

Si mancipium tuũ per vim vel furtum ablatũ, alij ex nulla iuſta cauſa diſtraxerunt: vendicanti tibi dominium, ſoluendi precij r nulla neceſsitas irrogetur. X. Kal. Dec. CC. Conſs.

Sine iuſto titulo vſucapio vel præſcriptio non procedit. Vel ſic: Res vendicationi non præſcribitur longo tẽpore ab eo qui non habet titulum. Bald.

XXIIII. Iidem. AA. & CC. Iuliano.

Nullo iuſto titulo ꝓcedente poſsidẽtes, ratio ſ iuris quærere dominium prohibet. Idcir-

Certũ.] CASVS. Si fundũ meũ à non dño ſciens emiſti: poſt reſtitutionem rei ad fructus teneris non ſolũ extãtes, ſed ẽt cõſũptos: † bonæ fidei aũt poſſeſſor ante litẽ cõteſta. ad fructus extantes, & hoc I ſcđa parte. poſt aũt litis cõte. oẽs reſtituentur, & hoc in tertia.

† Facit ad hanc l. ca. grauis, cũ glo. ſuper verbo, fructus, extra de reſtitu. ſpol.

m Poſſeſſores.] ẽt ſine titulo. Vel dic ſecundum H. cum titulo: vt ſtatim patebit.

n Fructus] . ſ. perceptos, vt ſ. eo. l. ſi fundũ, & j. de cõdic. ex le. l. mala fide. Acc.

o Bonæ fidei.] cum titulo vel ſine titulo

p Extantes.] cõſumptos vero lucratẽ niſi in duobus caſibus, quos habes. ff. eod. l. emptor, & l. ſumptus.

q Vniuerſos] qa malæ fidei incipit eſſe quoad fructus poſt li tẽ conteſ. vt & ſ. tit. j. l. j. Et dicas hic diſtinctionẽ quam habes. ff. eo. l. & ex diuerſo, in prin. in gl. quæ incipit, etiam perceptorum.

Si mancipium.] CASVS. Mancipium ſurripuiſti mihi: vel abſtuliſti, & vendidiſti, an ab emptore vendicare poſſim non oblato precio, quæritur? & dicitur quòd ſic. Viuianus.

r Soluendi precij.] vt ſupra eo. l. mater, & infra ad Velleianum, l. ſi ſciens, & j. de furt. l. inciuile, & ff. quæ in frau. credi l. ſi debitor. Sed contra. ſ. quod met. cau. l. iij. Solu. vt ibi.

Nullo iuſto.] CASVS. Si rem meam ſine titulo poſſediſti, nec triennio nec decennio quæſiſti tibi dominium, an mihi reuerſo ab hoſtibus detur directa vendicatio, ceſſante beneficio actionis reſciſſoriæ, quęritur? Reſpon. quòd ſic.

ſ Ratio.] vt infra de præſcrip. long. temp. diutina, & de vſucap. pro hærede, l. fin. & famil. erciſcun. l. ſeruum, & j. ne

infra ne de ſtat.defunc.l.finali.

a Directa.] vt infra de poſtli.reuer. l.ab hoſtibus,iij.

SOlennibus.] CASVS. Si prædium fiſcale poſſediſti, & in ſolutione penſionis ceſſaſti: alius autem nomine tuo pluribus annis ſoluit quod ſoluere debuiſti, & fiſco ſatisfecit: an videatur ſibi quæſitum dominium,quęritur? Reſpon.quòd non,niſi fiſcus ſolêniter pro ſolutione ſibi facta prædium ei vendidiſſet. Vel pone caſum vt in gloſſ.

† aliàs nõ aſſumitur

Caſum ponit.

b Solennibus penſionibus.] quidam poſſidebat fundum, de quo non ſatisfecit fiſco in penſione, alius pro eo ſatiſfecit per duos annos,non acquirit dominium.

c Interueniente vẽditione.] ſcilicet fiſcali, quæ à procuratore fiſci ſolet fieri debitore ceſſante.

d Facit.] vt ff.de acquiren.rer.do.l.quæ quiſque, & infra de dona. l.ſi functiones,& l.cenſualis,& infra de act.empt.l.ſi pater tuus, ij. reſpon. & argum. infra de pign.l.res obligatas, licet ſecũdum Ioan. præiudicium generetur ei ad quẽ res pertinet, ſi ſciat & patiatur longo tẽpore.

ADDITIO. Guilielm.de Cug.& alij docto. dicunt contra, quia ſimplex patientia cum ſcientia non eſt cauſa perdendi dominium, quod eſt magni præiudicij: ſed in eo quod eſt modici præiudicij,bene noceret,argu. ſ. titul. primo l.ſi filius, & per Bartol. in l. cum de in rem verſo, ff.de viur. Pau. de Caſt.hic.

co cum etiam vſucapio ceſſet, intentio dominij nunquam abſumitur.† vn de hoc caſu poſtliminio reuerſo, citra beneficium actionis reſciſſoriæ directa [a] permanet integra vendicatio. G.X. Kalend. Decemb. CC.Conſs.

Deſcriptio in cenſum non facit quem dominum. Bald. Vel ſic: Soluens pro alio penſionem publicam, rei dominus non efficitur. Salic.

XXV. Iidem AA. & CC. Eunomio.

SOlẽnibus pẽſionibus [b] rei pro alio ſatisfaciẽtem, non interueniente venditione, [c] ſolutionis cauſa minime dominum facit. [d] Dat.XVI.Kalend. Decem. Nicomediæ. CC. Conſs.

Litis conteſtatio præſcriptionem longi temporis interrumpit h.d. Vel ſic: Poſſeſſio poſt litem conteſtatam continuata, non prodeſt poſſidenti ad præſcriptionem. Bal & Salic.

XXVI. Iidem. AA. & CC. Heliodoro.

MOrę litis [e] cãm poſſeſſoris nõ inſtruũt ad inducendam lõgę poſſeſsionis præſcriptionẽ, quæ [f] poſt litem conteſtatam in pręteritum æſtimatur. Dat.Idib.Decem.

MOræ.] CASVS. Si fundum ad me pertinentem per ix. annos & dimidium poſſediſti, demũ eum incepi vendicare, & lite pendente completum ſit decennium, an tempus quod currit poſt lit. conteſt. tibi proficiat quo magis videaris præſcriptionem compleuiſſe,quæritur? Reſpon. quòd non.

e Moræ litis.] id eſt dicere, poſt litem conteſtatam non procedit præſcriptio, quanquam lis duret anno vel plus: ſed tunc inſpicimus in præteritum an ſit finita vel non. nam ſi non eſt finita, non finietur amodo. Item hoc eſt verum ſi fiat lis contra præſcribentem, ſi autem fiat contra alium,nõ nocet,cum ſit ciuilis interruptio, vt ff.de diuerſis præſcrip.l.intra,ſecus in naturali, vt ff. de vſucap.l.naturaliter. Item hoc in præſcrip.x.vel xx. annorum loquitur, ſecus in vſucapione triennij, quæ currit etiam poſt, licet non cum effectu, vt ff. pro empt. l. prima in fine, & ff.eodem l.ſi poſt. Et no. ex hac l. agenti non currere præſcriptionem longi temporis, vt & infra de præſcript. long. tempo. l.nec bona,& ſ.de inoffic.teſta.l. contra maiores, & ff. de minor. l. intra.

Præſcriptio an interrumpatur per litis conteſtationẽ.

ADDITIO. Per hanc l.docet Bartol. in l.cenſibus, in vltima columna. ff.de vſucap. practicam quandam, hanc ſcilicet, ſcis quòd articuli producuntur poſt litis conteſtationem, & teſtes etiam examinantur: facias quòd articulus tuus concludat quòd tu poſſediſti x. annis & vltra ante litem conteſtatam. Nã ſi probares poſſeſsionem. x. annorum poſt litem conteſtatam,nihil ꝓbares. Ad hoc not. hanc l.quæ melius dicit quam aliqua de mundo ſecũdum eundem Bart. hic.

f Quæ] ſcilicet pręſcriptio.

g SEruum.] Præſentem.] ideſt præſentialiter.

h Vendicare] & hęc eſt ratio,quia rei vẽdicationi intendẽs, habere debet dominium.

i Non poteſt] vt ff. eod.l.ſi ager,& ff.de actio.empt.l. quintus, & infra de hæredita. vendi. l. qui tibi,& de diſtra.pig. l.qui prædium,& ff. de acquiren. poſſeſ. l.ſi ex ſtipulatione, & ſ. de pac. l.traditionibus, ſed hoc fallit in eccleſia & ciuitate, vt ſupra de ſacroſanct.eccle.l.fin. Item aliud eſt in vltimis voluntatibus, vt ff. de fur. l. à Titio.

† Cõcor. gloſ. ſuper verbo, ſignum,pro pe ſi. in c. 2.extra de conſue.

† Cõcor. cum hac l. c. paſtoralis,in ſi. cum gl. penul. extra de cauſa poſſ.& ꝓprie. & c. j. cum gl. j.vt li.pẽ.

Præſcriptio longi tpis agenti non currit.

Dominiũ aliquando trãsfertur ſine traditione.

† In quibuſdã exẽ. additur, vſu.

CC.Conſs.

Titulus ſine traditione nõ eſt cauſa transferendi dominij. Bald.

XXVII. Iidem AA. & CC. Philadelpho.

SEruum † emptor non traditum ſibi præſentem [g] vendicare [h] nõ poteſt. [i] G. XII. Kalen. Ian. Nicomediæ. CC. Conſs.

Non curamus de iure poſſeſſoris, ſi non conſtat de iure petitoris. Bal. Vel ſic: Actore non probante, reus debet abſolui,ſiue poſſideat iuſte, ſiue iniuſte. Sali.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Sopatro.

REs † alienas poſsidens,licet iuſtam tenendi cauſam nullam habeat, non niſi ſuam intentionem implenti [k] reſtituere cogitur. [l] Da.VIII. Kal.Ian. CC. Conſs.

R Es alienas.] Si rem alienam interueniente iuſta cauſa poſſedit quis, an illam vendicanti mihi, & non probanti eam eſſe meam, cogatur reſtituere, quæritur? Reſpond. quòd non.

k Implenti.] ideſt probanti ſe dominum vel quaſi, vt j. de proba.l.ſiue poſſidetis.

l Cogitur.] vt & ſupra de eden. l. qui accuſare, & ff. de iure fiſc. l. extat decretum, & inſtit. de interdic. §. commodum, & infra de exceptio. l. ſi quidem, & infra de probatio.l.ſecunda,& infra de libe.cauſa l.non ideo,in fin.& infra de act.& obliga.l.negantes,& ſ.tit. proxi.l.cogi.

TITVLVS XXXIII.

DE VSVFRVCTV, † ET habitatione, & miniſterio ſeruorum.

Cautionem quam vſufructuarius præſtare debet,teſtator non poteſt remittere, & ante eam præſtitam vſufructuarius pro vſufructu vel quaſi non poteſt actionem intentare. h.d. & eſt lex multum nota. Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus. AA. Poſidonio.

DE VSVFRVCTV, ET HABItatione, & miniſterio ſeruorum.

De dominio corporalium dixit. Sequitur de dominio incorporalium. Vel ſic: Dictum eſt ſupra de dominio corporalium rerum: nunc tractare intendit de dominio incorporalium rerum,& præmittit de vſufructu & habitatione & miniſterio ſeruorum: quia in eis quædam ſpecialia obtinent (vt ex ſequentibus patebit) quæ in ſeruitutibus alijs non ſeruantur. Ang.

S I vſusfructus.] CASVS. Mulier pro voluntate ſua inſtituto hærede marito, vſum fruc. omnium bonorum & eorũ quæ vſu conſumuntur, legitimè reliquit, an à debitoribus hæreditarijs petere pecuniam poſſit, niſi prius ſatiſdederit de tanta pecunia reſtituẽda, ſi moriatur, vel capite minuatur? Reſpon. ꝙ non, etiam ſi ei teſtatrix onus ſatiſdãdi remiſiſſet.

SI vſusfructus[a] omniũ bonorum teſtamẽto vxoris marito relictus eſt: quamuis cautionem à te prohibuerit exigi, tamen non aliter à debitoribus ſolutam[b] pecuniam accipere poteris,[c] quàm o- B blata ſecundum formam ſenatuſconſulti[d] cautione.[e] PP.G.Kalen.Octob. Anulino & Frõtone Cõs.

Dominus poteſt proprietatem ſuã obligare, licet alius habeat vſumfructum. Bald.

II. Iidem AA. Felici.

VErbis teſtamenti[f] quæ precibus inſeruiſti, vſumfructum legatũ tibi animaduertimus. Quæ res nõ impedit proprietatis dominum obligare[g] creditori proprie- C tatem, manente ſcilicet integro vſufructu tui iuris. PP.VI.Id.Maij, Antonino A. II. & Geta. II. Conss.

Vſusfructus quid eſt.

[a] Vſusfructus.] vſuſfructus eſt ius vtẽdi fruendi ſalua rerum ſubſtãtia. Improprie quo ad ea quæ vſu conſumuntur, ſed ꝓprie ad ea quæ vſu non conſumuntur, vt inſti. eo. §. conſtituitur. ſicq; verbum ſemel poſitum proprie & improprie ponitur, vt ff. de offic. procon. l. ij.

[b] Solutam.] ſcilicet hæredibus.

[c] Poteris] .ſ. ab hæredibus, & idem de alijs quę vſu conſumuntur.

[d] Senatuſconſulti.] fauore hæreditatis, & non fauore legis vel teſtatoris.

Cautiones quædã remitti poſſunt, & quædã non.

[e] Cautione.] .ſ. de tanta pecunia reſtituenda, ſi moriatur vel capite minuaẽ, vt ff. de vſufruc. ea. re. quæ vſu conſu. l. 2. & 3. hæc cautio remitti non põt, ſicut nec illa, ſe vſurum & fruiturũ arbitrio boni viri, & finito vſufru. reſtituturum. Sed ſatiſdatio legatorũ ſic, vt hic, & ĩ. vt in poſſeſ. lega. l. 2. & l. ſcire. Et eſt ratio, quia hęc vltima remiſſa non præſtat occaſionem delinquendi vt ſuperiores. Item illa de vſufructu magis formãdi vſuſfructus gratia, quàm ſeruandæ vltimæ voluntatis eſt inuenta. Sed an hæres poteſt remittere? Quidam, ꝙ non, vt ff. de reg. iur. l. hæredem. Sed certe illa regula hic fallit, vt ff. ad legem Falci. l. quod de bonis, § j. & §. fin. & l. poteſt. Item qũo ſit contra voluntatẽ, vt in authen. de nup. §. diſponat, col. 4? Sed R. videtur dicere, quòd leges D locũ non habeãt, qđ nõ põt, vt ff. de le. j. l. nemo põt. Itẽ an hæc cautio ſit de ſubſtantia vſusfructus, dixi ff. e. l. j.

V Erbis.] CASVS. Si mihi in fundo vſumfructũ legaſti, an Titio proprietatem poſſis obligare, quæritur? Reſpon. quòd ſic.

[f] Verbis teſtamenti.] continebatur ibi, vſumfructum tibi lego.

[g] Obligare.] item & vendere, vt ff. de vſufru. leg. l. fundi Trebatiani. Accur.

S I patri.] CASVS. An vſufructuarius decedens, vſumfruct. tranſmittat ad hæredes, quæritur? Reſp. ꝙ non, ſed morte fructuarij vſusfru. cum proprietate cõſolidatur, & hoc in prima. An autem proprietario decedente, vſufructuario ſuperſtite extinguatur vſusfruc. dicitur ꝙ non, & hoc in ſecunda.

[h] Regredi ſoleat] inſti. e. §. fi. & ff. ſolu. ma. l. vſufructu.

[i] Non tollitur]fallit hoc ſecũdũ Pla. in vſufructu quẽ

A habet pater in rebus obuenientibus filio ex materna linea: quod falſum eſt, vt ĩ. de bo. ma. l. 2. & ĩ. ad Tertul. l. fi. §. ſin autem. Sed fallit cum pater habet filium emãcipatum, & ex eo nepotes. nam filio mortuo ſuccedit pater cum nepotibus in virilẽ portionem vſusfructus: non autem totũ habet, vt infra de bo. ma. l. penul. §. ꝙ ſi nepotes. Item fallit cum habeo ſolũ filium, & ipſe moritur non relictis liberis nec fratribus nec matre. Itẽ fallit hodie per authen. cum ſuccedit aſcendens cum fratribus, vt in authen. de hæred. ab inteſta. §. ſi vero cũ aſcẽdẽtibus, coll. ix. ADDITIO. Dic ſecũdum Pa. de Ca. hic, ꝙ iſtæ fallentiæ glo. non ſunt bonę: quia in illis non propter ſolam mortem proprietarij extinguitur, ſed ex eo ꝙ proprietas venit ad vſufructuarium: vnde non poteſt amodo dici habere vſũfructum formalem, qui cum ſit ſeruitus, non cadit in re propria, cum illa non poſſit domino ſeruire, vt in l. vti frui, in princ. ff. ſi vſuſfruct. pe.

Vſusfructus quem habet pater in aduentitijs filij, an finiaẽ morte filij.

Vſusfructus patris non tranſit ad filiũ. hoc primo Morte proprietarij non finitur vſusfructus fructuarij. hoc ſecundo Vel ſic: In vſufructu perdẽdo attenditur mors vſufructuarij, non proprietarij. Bald.

III. Imp. Antoninus A. Antoniano.

SI patri tuo vſusfructus legatus eſt, defuncto eo nihil ad te pertinet: cũ morte eius, cui fuerat le- B gatus, vel alio modo acquiſitus, ad proprietatem regredi ſoleat.[h] Vſufructuario autem ſuperſtite, licet dominus proprietatis rebus humanis eximatur, ius vtendi fruendi nõ tollitur.[i] PP. III. Kalen. Aug. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Ex quacunque cauſa competat vſusfructus, habet cauere vſufructuarius quòd vtetur & fruetur arbitrio boni viri. h. d. ſecundum Iaco. But. Bald. & Sali.

IIII. Imp. Alexander A. Verbicio.

VSufructu conſtituto, cõſequens eſt vt ſatiſdatio boni viri[k] arbitratu præbeatur ab eo ad quem id cõmodum per-

V Sufructu.] CASVS. In fundo tuo vſumfruc. mihi legaſti: an vti frui poſſim antequã ſatiſdem boni viri arbitratu, ne proprietatẽ lædam, quæritur? Dicitur, ꝙ non, & hoc in prima. nec refert quantum ad ſatiſdationem præſtandam fuerit vſusfruct. legatus, vel inter viuos conſtitutus.

Vſufructuarius non ſemper ẽ ſatiſdatione onerãdus.

[k] Boni viri.] idoneis fideiuſſoribus datis ſecundum arbitrium boni viri, hoc tamen fallit in caſibus vbi nõ ſatiſdatur: vt cum relinquitur fiſco, vt ff. vt leg. vel fideicommiſſ. no. ca. l. j. §. ſi ad fiſcum. Item quando habet pater in bonis filij: vt ĩ. de bo. quæ libe. l. cum non ſolũ, §. vbi, & §. hoc proculdubio. Item in tertio, quando vſuſfructus pure legatur, ſed proprietas ex die & ad diem. Item multo magis, ſi relinquitur proprietas, quandocunque vſuſfructus finietur: quia his caſibus veriſimiliter quiſque re ſua vtitur, vt ff. uſufru. queãd. ca. l. ſi vſuſfructus mihi. §. illud, & §. plane. Sed eo caſu quo debet ſatiſdare, quid erit ſi non põt & velit iurare ſuper eiſdem? dicunt quidã ſufficere, vt arg. ĩ. de aſſer. tol. l. j. §. ſuper. Alij dicunt ſequeſtrandum, vt ĩ. de agri. & cen. l. litibus, lib. xj. Tertij dicunt ꝙ certum quid promittat proprietarius vſufructuario, ſcilicet nomine vſurarum vſque ad tertiam centeſimæ, vt ĩ. de ſecun. nupt. l. hac edictali §. his illud. ſed non placet, & eſt ſpeciale in matre. Dic ergo ꝙ non habet vſumfructum, vt ff. de vſufruct. lega. l. vxori. j. Sed opp. inſtitu. de hære. inſti. §. impoſſibilis. Sed dic illum. §. habere locum vbi naturæ vel iuris eſt impoſſibilitas, ſecus ſi facti tantum, vt ff. de verb. oblig. l. continuus, §. illud.

Vſufructuarius ſi non põt ſatiſdare, quid erit.

ADDITIO. Dicit Bar. hic ſic poſſe diſtingui: Aut

perſona

perſona uſufructuarij eſt ſuſpecta, & tunc res debet ſeque ſtrari, ſecundum formam. l. poſtquã. §. imperator. ff. ut le. no. ca. aut non eſt perſona ſuſpecta, & tunc cõmittetur iu ratoriæ cautioni, arg. l. 1. §. ſuper, in fi. §. j. de aſſer. tol. A

a Quòd nullam.] Item de reſtituendo, ut ff. uſufruct. quemad. caue. l. 1. §. habet autem.

uenit, quòd nullam[a] læſionẽ ex vſu proprietati affe rat. Nec intereſt, ſiue ex teſtamento,[b] ſiue ex voluntario contractu[c] vſuſfructus conſtitutus eſt. PP. G. Id. Mart. Alexandro A. II. & Marcello. Cõſs.

Vſufructuarius fructus perceptos poſt tempus vſuſfructus adiectum, tenetur reſtituere, Bal. Vel ſic: Vſumfructum poteſt relinqui vſque ad tempus, quo finito, fructus poſtea percepti debent proprietario reſtitui. Salic. B

V. Idem. A. Eunrato & aliis.

SI pater vſumfructũ prædiorum in tempus[d] veſtræ pubertatis matri veſtræ reliquit: finito vſufructu poſtquam vos adoleuiſtis, poſterioris temporis fructus perceptos[c] ab ea repetere poteſtis, quos nulla ratione ſciens de alieno percepit. PP. Kalen. April. Alexandro. A. II. & Marcello Conſs.

Maritus vſumfructum in dotem recipiens, proprietatem obligare nõ poteſt, idem ſi proprietatem inæſtimatã in dotem recipiat. Si vero rem æſtimatam in dotem recipit, obligare eã põt. h. d. ſecundum Bal.

VI. Idem. A. Stratonicæ.

INtereſt,[f] vſumfructũ ſolum maritus tuus in

b Ex teſtamento.] quantum ad ſatiſdationem præſtandã. intereſt tamen quo ad alia quandoque, ut ff. eodem l. 6. in princip. & ff. quemadmod. ſeruit. amit. l. ſi partem. §. finali. Item not. duobus modis conſtitui uſumfructum. Conſtituitur & tertio, ſcilicet ſuper iudicio famil. erciſcund. ut ff. famil. erciſcũ. l. & puto, & ff. eod. l. 6. §. 1.

c Ex uoluntario cõtractu.] ſcilicet inter uiuos.

SI pater] CASVS. Vſumfruct. fundi legauit maritus uxori vſque ad annos pubertatis filij ſui impuberis, ipſo facto pubere nihilominus uxor ſciens uſumfructum percepit, an fructus illius temporis quod fluxit poſt pubertatem, filius à matre petere poſſit, quæritur? & dicitur quòd ſic.

d In tempus.] id eſt uſque ad tempus.

e Perceptos.] Not. perceptos. Eſt ergo ſpeciale in matre propter maternam pietatem, ut de percipiendis non teneatur ſecundum quoſdam. Sed argum. contra. j. de uſur. l. ſi mater. vſuræ enim uicem fructuum obtinent, ut ff. de uſur. l. uſuræ. unde ex iure communi uidetur teneri de percipiendis, ut ff. de rei uendi. l. ſi nauis. §. generaliter.

INtereſt.] CASVS. triplices ponit hæc l. quos uide ut in gloſſ. proxi. Et pro declaratione huius. l. dic ſecundum Paul. quòd aliquando nec proprietas, nec uſuſfructus datur in dotem, ſed dantur ipſi fructus percipiendi ex tali fundo: nam longa eſt differentia inter uſumfructum qui conſiſtit iure, & fructus qui ſunt corporales res, ut l. uaſe. ff. de uſur. Iſto ergo caſu cum dantur fructus percipiẽdi ex tali fundo, quid iuris eſt? ut ff. de pa. do. l. ſi conuenerit. Nam maritus illos fructus non lucratur, ſed duntaxat uſum eorum habet, & ſolu. matrim. tenetur reſtituere precium eorum. ſed quando datur uſuſfruct. uel plena proprietas, lucratur fructus propter onera matrimonij nec valeret pactum factum in contrarium, ſecundum Pau.

f Intereſt.] Tres ponit caſus, ſcilicet cum uſuſfructus eſt datus in dotem. Vel proprietas plena data eſt inæſtimata, ut uiro defuncto redderetur. Tertius ſi æſtimata data ſit. eſt ergo differentia inter primum & ſecundum, cum primo iure communi non poſſit proprietatem obligare, cum non ſit ſua, ut infra quæ res pign. oblig. poſſ. l. qui filios. Secundo iure ſpeciali: ſcilicet propter legem Iuliam fundi dotalis, ut inſtitutio. qui. alie. li. in princip. ſecundum Ie. licet hic non reſpondeat eidem ſecundo caſui. Vel dic, differentiam notat inter duos primos ex una parte, & tertium ex altera, ut primis duobus non poſſit obligare, licet diuerſis rationibus: tertio ſic. Alij dicunt quòd hæc lex ponit quinque caſus, quod non poteſt eſſe, de quatuor uero ſatis dici poſſet. Accurſius.

dotem acceperit, an proprietas[g] quidem doti data ſit, verum pactum interceſſit, vt moriente eo tibi eadem poſſeſſio redderetur. Nam vſufructuarius quidem proprietatem pignorare non potuit[h].

¶ Qui autem proprietatẽ æſtimatam in dotem accepit, non ideo minus obligare eam potuit: quoniam ſoluto matrimonio reſtituẽda tibi æſtimatio ei[i] fuit. PP. Kalen. Iul. Agricola & Clementino Conſs. B

Medica expenſa pertinet ad uſufructuarium, magna a proprietario repetitur Bal. Vel ſic. Medica impenſa ſpectat ad fructuarium, magna ad proprietarium Salic. & Pau. de Caſ.

VII. Imp. Gordianus. A. Vlpiano militi.

C EVm ad quem uſuſfructus[k] pertinet, farta tecta ſuis ſumptibus præſtare debere, explorati iuris eſt. Proinde ſi quid vltra quàm impẽdi debeat,[l] erogatum potes docere: ſolenniter repoſces.[m] PP. Kalend. Febr. Ariano & Pappo Conſs.

g An proprietas.] plena & inæſtimata, uel æſtimata ad hoc, ut ſciatur ſit deterior uel non, ut infra de iure dot. l. ſi inter virum. Poſſet hic addi, an vero nuda proprietas.

h Potuit.] ſcilicet iure communi. ſed contra. ff. de uſur. l. fina. & de regu. iur. l. fructus. Solut. illæ loquuntur in domino rei. Vel dic quod vſumfructum poteſt obligare ut ibi, ſed non proprietatẽ ut hic.

i Eius fuit.] ſed quid ſi datus fuit inæſtimatus, ſed electionem habeat maritus, utrum æſtimationem, an fundum uelit reſtituere? Dicam tunc eum fundum poſſe obligare, ut ff. de fundo do. l. erit, & l. quod ſi fundus. Aliud econtra ſi mulier habet electionem, ut infra de fun. do. l. 1. & dicta l. quòd ſi fundus. Accurſius.

EVm ad quem.] CASVS. Vſumfructum domus mihi legaſti. modica impendia ſuſtinere debeo in reficiendo, ne modica refectione deficiente, ligna & talia pereant. ſed ſi in ea plus impendi quàm ad me pertineat, an à domino proprietatis repetere poſſim, quæritur? Dicitur quod ſic. Viuianus. D

k Vſuſfructus.] refert an gratia fructuum, aut gratia rei, ut ff. de impen. in re. do. fa. l. 3.

k Vſuſfructus.] ut & ff. eo. l. uſufructu legato. §. fi. & l. hactenus. & niſi reficiat, poteſt à domino prohiberi uti-frui, ut ff. de damn. infect. l. hoc amplius. §. fina. & l. ſequen. niſi uelit uſumfructum relinquere, ut ff. eod. l. cum fructuarius.

l Impendi debeat.] i. quàm expendi ſit neceſſe.

m Repoſces.] i. actione negociorum geſtorum. ſi fructuarie cũ ob perpetuam rei utilitatẽ impenderis, non gratia fructuum, poteris quidẽ repetere, licet non in totum, ut ff. de impen. in re. do. fa. l. 3. §. nos, & ff. de fur. l. inter omnes. §. 1. Vel loquitur in proprietario, ſi gratia rei uel fructuum impendit, ut ff. eo. l. ſi abiente.

Bart. reprobat iſtã gl. quia cũ hoc faciat ex neceſſitate, non datur actio neg. geſtis. l. ſi cões. ff. de neg. ge. vnde dicit dari actionẽ in factũ per l. ꝑtor. §. his uerbis, de bo. auc. iudi poſſi. ſm Pau.

Neq;

NEque fructuarium.] CASVS. Si mihi & hæredi meo in fundo vſumfruct.legaſti, & illum.x.vel.xx.an. percepimus, an ſpacio longi temporis ſit nobis acquiſita proprietas, quæritur? Reſp. ꝙ non, nec domino proprietatem ſuam vendicãti, obſtabit longi temporis pręſcriptio.

Vſufructuarius quare non poſſit præſcribere.

a Proprietatem.] & hoc quia ſuo nomine non poſſidet.

b Præſcriptio munit.] tum quia non poſſidet ciuiliter, tũ quia ſcit alienam, vt inſtitut. per quas perſon. no. ac. §. fructuarius, & infra de præſcript. xxx. an. l. male. Et not. quòd dicit ex ea cauſa, quia ſecus ſi interuertiſſet, & dominum nõ admiſiſſet. nam ex tunc. xxx. ann. præſcriberet ſicut & fur, vt infra de anna. except. l. 1. & infra de præſcri. xxx. ann. l. ſi quis emptionis. §. 1. & 2.

VSufructu.] CASVS. Vſusfruct. quorundam prædiorum & mancipiorũ eſt matri noſtræ legatus: an ea alienare vel manumittere poſſit, quæritur? Dicitur quòd non. & hoc in prima. Idem eſt ſi miniſterium alicuius ſerui ei legaſti, quia cum nec manumittere, nec alienare poterit. & hoc in ſecunda.

c Interdicta eſt.] generaliter, non ſpecialiter, id eſt per iudicem, vt ſit illis quibus bonis interdicitur.

d Miniſterium.] miniſterium eius accipitur ſerui, cuius nullæ ſunt in artificio operæ, vt mediaſtini.

e Pertinentia.] ſ. mãcipia.

Caſum ponit dupliciter.

f SI domina.] Duobus modis pone caſum. Primo, domina locat vſumfructum, ſi moriatur domina locatrix, non extinguitur vſusfructus, vt hic, & ĩ. eod. l. ſi patri. & ſecundum hoc ponitur conductricis, id eſt locatricis. & locauit, id eſt cõduxit, vel etiam ex alio contractu conceſſit, vt & ff. de actio. empti. l. veteres, & l. idem eſt, ſecundum M. & nihil eſt contra. Alij dicunt quòd ſi moritur fructuaria quæ conduxit, redit quidem ad dominam, & extinguitur quantum ad fructuariam, & conſolidatur. & ſic omnia proprie ponuntur. & illud, etiam, ſuperabundat, vt hic, & inſtitutio. eod. §. finitur, & ſupra eod. l. ſi patri, circa medium, & ſecundum hoc eſt contra infra de iur. do. l. ſi ſocrus, & ff. de pericu. & commo. rei vendi. l. quod ſi pendente, aliàs incipit, neceſſario. §. fina. Sed

Vſufructuarius vel eius hæres non præſcribit proprietatem. Bald.

VIII. Impp. Diocl. & Maxi. AA. & CC. Etheroni.

NEque fructuarium ad obtinendam proprietatem [a] rerum quarum vſumfructum habet, neque ſucceſſores eius, ulla temporis ex ea cauſa tenentes B præſcriptio munit. [b] VI. Kal. Iul. AA. Conss.

Vſufructuarius, vel ille cui relicta ſunt operæ, ſerui alienandi facultatem non habet. Bal.

IX. Iidem. AA. & CC. Auxanuſq.

VSufructu matri tuę prædiorũ & mancipiorum relicto, tam alienatio, quàm manumiſsio interdicta eſt. [c] Sane mancipia quorum teſtamento miniſterium [d] matri relictum eſt, cum in his dominium non habeat, nec tra- C dendo cuiquam, nec manu mittendo ad teſtatoris hæredem pertinentia, [e] quicquam facit. Dat. Kalen. Decemb. AA. Conss.

Morte domini non extinguitur locatio vſusfructus. h. d ſecundum Bar. et Bal. & Salic. dicit ꝙ hoc ſummarium violat literam, licet in ſe ſit verum, ſed alia eſt gl. ſecundum quã ſic ſummatur: Morte conducentis vſumfructum, finitur vſusfructus. Sal.

X. Iidem. AA. & CC. Pomponio.

SI domina [f] proprietatis vxori tuæ vſumfructũ locauit ſub certa annua pręſtatione, morte conductricis, ei qui locauit, etiam vtendi fruendi cauſa nõ eſt deneganda. XIII. Kal. Ianu. Sirmij. AA. Conss.

A his legibus fructuaria locauit, vel vendidit. vnde non conductricis vel emptricis morte finitur, ſed locantis & vendentis. in hac autem l. domina locauit etiam ſecundum vtrunque caſum. Item eidem ſecundæ poſitioni eſt contrarium. ĩ. locati. l. viam. Solut. ibi in conductione proprietatis dicit tranſire ad hæredẽ, hic vſusfructus erat locatus, ſecundum Azo.

Seipſam ſummat, & non indiget ſummario. Bald.

XI. Iidem. AA. & CC. Theodo.

HAbitatio morte finitur, [g] nec proprietatem, qui habitationem ha- B buit, legando, dominij vẽdicationem excludit. [h] D. XV. Kal. Nouembr. Conſtãtinopo. poſt Conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV. & CC.

Quando tempus certæ ætatis apponitur iuri iam acquiſito, in dubio facit tempus, non conditionem. hoc primo, et uſusfructus morte extinguitur. h. d ſecundũ Bar. Vel ſic: Vſusfructus relictus vſque ad tempus certæ ætatis alicuius, non perit morte illius, ſed demum cum tempus euenerit, vel ſi legatarius morte præuentus fuerit. Relictus vero vſque ad tempus conditionis incertæ, finitur conditione eueniente, qua non eueniente, vel ad impoſsibilitatem eueniendi deducta, vſusfructus intelligitur vſque ad vitam legatarij relictus. Salic.

XII. Imp. Iuſtin. A. Iuliano præfecto prætorio.

C AMbiguitatem [i] antiqui iuris decidentes, ſancimus ſiue quis vxori ſuæ, ſiue alij cuicunque vſumfructum reliquerit ſub certo tempore, [k] in quod vel filius eius, vel quiſquam alius peruenerit, ſtare vſumfructum in annos D ſingulos in quos teſtator ſtatuit, ſiue perſona de cuius ætate compoſitum

HAbitatio.] CASVS. Si habitationem in domo mihi legaſti. & deceſſi: an eam tranſmittã ad hæredem, quęritur? Dicitur quòd non, ſed morte finitur. & hoc in prima. nec ſi proprietatem domus legaui, in qua habitationẽ habui, quo minus eam vendicare poſſit, domino non præiudicaui. & hoc in ſecunda.

g Morte finitur.] vt ff. de vſu & habita. l. ſi habitatio, & ff. de capi. dimi. l. penultima.

h Excludit.] argu. ĩ. de iure do. l. res quarum.

AMbiguitatem.] CASVS. Si vxori vſumfructum alicuius fundi legaſti vſque ad. xij. annum filij tui, & filius tuus ante. xij. an. ætatis deceſſit, an in vlterius tempus quàm vſusfruc. erat relictus, extendatur? Dicitur quòd non, nec refert ſiue filius ad eã ætatem peruenerit, ſiue non. an autem ſi fructuaria ante illud deceſſerit tẽpus, tranſmittet ad hæredem, quæritur? Reſpon. quòd non. & hoc in prima. Si autem mihi vſumfruc. legaſti quandiu filius tuus eſſet in furore, an ſi reſipuerit, finitur vſusfruct? dicitur quod ſic. Si autem in furore deceſſerit, vſq; ad tempus vitæ meæ extẽditur vſusfruct. quia potuit eſſe ꝙ quandiu viuerem, non perueniret ad ſanam mentem. vnde humanum eſt vt in tempus vitæ meæ penes me reſideret vſusfructus. ſicut enim me vel furore finito extinguitur vſusfru. ſic ſi in furore filius deceſſit, eũ non extinguit, ꝙ mors ſanam mẽtem præceſſit, immo nec ſana mens ſecuta eſt, cum iã ſit mortuus antequam reſiperet.

i Ambiguitatẽ.] hæc lex ponit duos caſus. Primus, quando ſub certo tempore. Secundus quando ſub incerto.

k Sub certo tempore.] id eſt vſque ad certum tempus, forte. x. ann. ſi autem ad incertum, diſtinguitur, infra ea. l. §. ſin autem talis.

Peruene-

[a] Peruenerit.] lego Titio vſumfructum per decennium, donec vixerit filius meus.
[b] Siue non.] vt ȷ̄. quando dies leg. cedit. l. ex his, & ff. ad Treb. l. Seius Saturninus, & ff. de alim. leg. l. libertis, quos. §. ab hæredibus, & ȷ̄. de fideic. lib. l. ſi fideicōmiſſaria, & ȷ̄. de nup. l. ſancimus, & ff. qn̄ dies le. cedit. ſi cū p̄finitiōe, & l. ſi cū hr̄s. Sed contra. ff. de ma. te. l. ſi ita ſcriptū fuerit. Sol. hic ad certū tēpus, ibi ex certo tpe, ſiue ſub conditione. Vnde hic nō perit relictum, licet ille ad ętatem illam non peruenerit, cum ſit purum. ibi uero perit ius, & eodē modo ſoluitur aliud cōtra. ff. de leg. j. l. ſi cui legetur. §. hoc aūt, & aliud vt ȷ̄. de manu. teſta. l. cum teſtator, & aliud. ff. de ſta. lib. l. ſi ſeruus.
[c] Sin autem talis.] incipit ſecundus caſus, & de eo dicit vſque ad finem.
[d] Apud eū.] vt & ff. de vſuſr. leg. l. generali. §. duas, in fi. Acc.
[e] Humaniſſimum.] non eſt hæc bona ratio, quia eadē poſſet aſſignari in ſuperiori caſu. Sed ideo ē hic aliud, quia iſte nondum peruenit ad ſanam mentē cum eſt mortuus, & ideo extenditur. Item eſt illa potior ratio, quia ſuperiori caſu teſtator reſpexit ad certa temporis curricula, hic non. Poteſt etiā eſſe ratio, vt. n. immi nebat onus reſtituendi ante, ita liceat & lucrum ſperare, vt ȷ̄. de cadu. tol. §. pro ſecundo.
CVm antiquitas.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, habitationem mihi legaſti, cum erat dubium, an legatū habitationis eſſet vſus vel vſusfruct. vel nuda proprietas. Itē an ille cui habitatio erat relicta, poſſet eā alij locare. Itē an legata habitatione videatur teſtator proprietatē legaſſe. Ad primā reſpondet imperator ꝙ habitatio eſt ius quoddam per ſe, neque vſusfruct. neque vſus. Item alij poteſt eum legatarius locare, nec refert, utrum ipſe maneat, an alius vt mercedem accipiat. Ad tertium reſpondet, ꝙ habitatione mihi legata, proprietatem rei legatæ vendicare non poſſum, niſi teſtatorem hoc expreſſe dixiſſe probauerim. i. velle dominium ad legatarium pertinere. & hoc in ſecunda.

A

eſt, ad eam peruenerit, [a] ſiue non. [b] neque enim ad vitam hominis reſpexit, ſed ad certa curricula: niſi ipſe cui vſusfructus legatus ſit, ab hac luce fuerit ſubtractus. tunc etenim ad poſteritatem eius vſumfructum tranſmitti non eſt penitus poſſibile, cum morte vſumfructum penitus extingui, iuris indubitati ſit. B Sinautem [c] talis fuerit inſerta cō ditio, donec in furore filius, vel alius quiſquam remanſerit, vel in aliis ſimilibus caſibus quorum euentus in incerto ſit, ſiquidem reſipuerit filius, vel alius pro quo hoc dictum eſt, vel cōditio extiterit, vſumfructum finiri. Sinautē adhuc is in furore conſtitutus deceſſerit, tunc quaſi in vſufructuarij vitam eo relicto manere vſumfructum apud eum. [d] C Cum enim poſsibile erat vſque ad omne vitæ tempus vſufructuarij non ad ſuam mentem venire furentem, vel conditionem impleri, humaniſsimum [e] eſt ad vitam eorum vſumfructum extendi. Quemadmodum etenim ſi deceſſerit vſufructuarius ante impletam conditionem, vel furorem finitum, extinguitur vſusfructus: ita humanum eſt extēdi eum in vſufructuarij vitam, etſi antea deceſſerit furioſus, vel alia conditio defecerit. Dat. Kal. Aug. Conſtantin. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſss.

Siue legetur mihi habitatio, ſiue vſusfructus habitationis, videtur legatum ius habitandi, & per me poſſum habitare, & alij locare: non tamē proprietas ad me pertinet, niſi probetur de voluntate teſtantis. h. d. ſecundum Iac. But. Bal. & Sal.

XIIII. Idem A. Iuliano. PP.

CVm antiquitas dubitabat, vſufructu habitationis [f] legato, & primo quidem cui ſimilis eſſet, vtrumne vſui, vel vſuifructui, an neutri eorum, ſed ius proprium, [g] & ſpecialem naturam ſortita eſſet habitatio, [h] poſtea [i] autem ſi poſſet is cui habitatio legata eſſet, eandem locare, vel dominium [k] ſibi vendicare, auctorum iurgium decidentes, compendioſo reſponſo omnem huiuſmodi dubitationem reſecamus. Et ſi quidem habitationem quis reliquerit, ad humaniorem declinare ſententiam nobis uiſum eſt, & dare legatario etiam locationis licentiā. [l] Quid enim diſtat, ſiue ipſe legatarius maneat, ſiue alij cedat vt mercedem accipiat? [m] & multo magis ſi habitationis [n] vſumfructum reliquerit, cum & nimiæ ſubtilitati ſatisfactum videatur, etiam nomine vſusfructus addito. D In tantum etenim valere habitationem volumus, vt non antecellat vſumfructum, [o] nec dominium [p] habitationis ſperet legatarius, niſi ſpecialiter euidentiſsimis probationibus poſsit oſtendere & dominium eius domus ſibi eſſe relictum. [q] Tunc etenim voluntati teſtatoris per omnia obediendum eſt.

¶ Quam deciſionem lo-

[f] Habitationis.] f. habitationum.
[g] Proprium.] primæ quæſtioni reſpōdet. tres enim fecit.
[h] Habitatio.] neque enim vſus neque vſusfructus eſt. Vſus non, quia locari poteſt, ut hic. vſusfructus non, quia hæc nō finitur niſi morte, ſed vſusfructus multis modis, ut ff. de uſu & habi. l. ſi habitatio, in fi. 1. reſpon. & ȷ̄. eod. corruptionem.

Habitatio differt ab uſu & uſufructu.

[i] Poſtea.] ſecunda quæſtio.
[k] Vel dominium.] tertia quæſtio.
[l] Licentiam.] & ſic eſt ſoluta ſecunda quæſtio. Sed contra, ff. de vſu & habita. l. cæterum, in princ. & l. ſed neque. vbi dicit ꝙ non locat ſine ſe. Sol. ibi dicit in uſuario. nec ob. huic ſolutioni in e. tit. l. ſi habitatio, in prin. ubi patificat vſum & habitationē, quia ibi dicit pene.
[m] Accipiat.] ut & in ſti. de uſu & habi. §. ſed ſi cui, & argum. ff. de uſufru. l. arboribus. §. uſufructuarius.
[n] Si habitationis uſumfructum] i. per hæc uerba, quorum ſenſus eſt. i. habitationem. nec. n. pōt eſſe ſeruitus ſeruitutis, vt ff. de uſufruct. leg. l. 1.

Seruitus ſeruitutis non pōt eſſe.

[o] Vſumfructum.] in hoc. ſ. locādo. Sed in eo ꝙ non finitur niſi morte, antecellit. ſed & minor eſt quandoq́, cum non niſi in domo conſtituatur, uſusfructus autem in omni re.
[p] Nec dominium.] ſolutio tertiæ quæſtionis. Acc.
[q] Eſſe relictum.] nec enim aliter, &c. ut ff. de leg. 3. non aliter. probatur autē ex eo quod teſtator ſolebat

ſolebat vti vocabulo habitationis pro domo, vt ff. de leg. 2. ſi ſeruus plurium. §. ſi. & ar. ff. de ſupel. leg. l. Labeo. ſecus vbi verba teſtatoris nullo modo ſententiæ conuenirent, vt ff. de leg. 1. l. 4.

a Locis] alias modis.

b Cõſtitui poteſt.] conſtituitur. n. ut vſusfructus, vt in ſtit. de vſu & habi. §. penult.

ANtiquitas.] CASVS. Olim ſi teſtator alicui nudam proprietatem fundi retento vſufructu pro hærede legaſſet, dubitatio erat an valeret legatum, quibuſdam aſſerentibus, quibuſdam negantibus, cum ideo nunquam eſſet reuerſurus vſusfructus ad proprietatem, propter hoc quod ſecundus hæres, & deinceps vſque in infinitum, cum ſint hęredis hęredes, & teſtatoris haberet hũc vſumfructum. hanc dubitationem decidit imperator dicens hoc legatum valere, ſcilicet proprietatis, mortuo ſcilicet primo hærede, vel capite minuto. quare enim talis vſusfruct. tale priuilegium ſibi vendicat, vt generali interẽptione non excipiatur, cum ea quæ generaliter dicũtur, generaliter intelligantur, ut ff. de leg. 3. l. 1. §. generaliter.

c Quatenus.] id eſt hóc modò.

d Hæredem.] ſ. legãtis.

e Nunquam ad ſuã redire proprietatem.] Argum. quòd liber homo non poteſt a locare operas ſuas in perpetuum, ne inutilis ſit libertas. It. pro eo inſtitu. eod. § ne tamen. & ff. de lib ho. exhi. l. 2. & ff. de conditi. & demonſtratio. l. Titio §. Titio. 2. Ioan. & nos contra, quoniam poterit per alium operari, vt ſupra de epiſco. & cler. l. quiſquis, & l. ad ſimilitudinem, & ff de vſufru. leg. l. 3. Item not. quòd quædam ad tempus valẽt, quæ in perpetuum non valent, vt ff. communi diuidun. l. in hoc iudicium. §. ſi conueniat.

a Et bene tu pcíſe teneatur ſeruire, ſed cauſatiue ſi nõ vult ſoluere intereẽ, ſic, vt de ver. ob. ſtipulationes nõ diuidũtur. §. Celſus. ff. loca. & l. in opis, cũ ſi, & ita teneas ſm Bald. hic.

f Videantur.] vt & ff. de verb. ſig. l hæredis, & l. ſciendũ, & j. de hæredi. inſti. l. ſi. & ff. de peti. hæred. l. 3. Fallit tamen in duobus caſibus, ſcilicet in pupillari ſubſtitutione, & in operis, vt in illa. l. de verborum ſignificatio. l. ſciendum, & ff. de vulga. ſubſtitu. l. qui liberis. §. hæc verba, & in caſu huius l.

cum habere cenſemus in omnibus locis, a quibus habitatio conſtitui poteſt. b Dat. XVIII. Kalẽ. Octobr. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

Appellatio hæredis relatiua ad id quod de ſui natura non eſt tranſmiſſibile ad hæredes, in perſona primi hæredis finitur hoc dicit ſecundum Bar. Vel ſic: Si teſtator legat proprietatem deducto vſufructu, mortuo primo hærede finitur vſusfructus, & cõſolidatur cum proprietate. Salı.

XIIII. Idem. A. Iuliano. P. P.

ANtiquitas dubitabat, ſi quis fundum vel aliam rem cuidam teſtamẽto relinqueret, quatenus c vſusfructus apud hęredẽ d maneret, ſi huiuſmodi cõſtaret legatum. Et quidam inutile legatum eſſe exiſtimabant, quia vſusfructus nunquam ad ſuam rediret proprietatem, e ſed ſemper apud hæredem remaneret, & forſitan hoc exiſtimabant, quia & ſecundus hæres, & deinceps, ſucceſſores vnius eſſe videantur, f nec poſsit huiuſmodi vſusfructus ſecundum veterem diſtinctionem ſolitis g modis extingui. Alij autem huiuſmodi legatũ non eſſe reſpuendum exiſtimauerunt. h

¶ Tales altercationes decidentes, ſancimus & huiuſmodi legatum firmũ eſſe, & talem vſumfructum i vna cum hærede k finiri: & illo moriente, vel aliis legitimis modis eum amittente, l expirare. Quare enim iſte vſusfructus ſibi tale vendicet priuilegium, vt à generali interemptione vſusfructus ipſe ſolus excipiatur? m quod ex nulla induci rationabili ſententia manifeſtiſsimum eſt. Et propter hoc & vſumfructum finiri, & ad proprietatem ſuam redire, & vtile eſſe legatum ſancientes, huiuſmodi pauciſsimis n verbis totam eorum ambiguitatem deleuimus. D. XV. Kal. Octob. Lãpadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

Si per ſeruum fuit vſusfructus acquiſitus, alienatio eius non tollit acquiſitionem iam factam, nec manumiſsio, nec mors. Bal. Vel ſic: Per alienationem partis ſerui, non extinguitur vſusfructus ſeruo conceſſus h. d. ſecundum Bart.

XV. Idem. A. eidem Iuliano. P. P.

INter antiquam prudentiam diſſenſio incidit, ſi per ſeruum vſusfructus domino fuerit acquiſitus, o & ex quibuſdam caſibus (multi p enim caſus rebus incidunt mortalium) pars huius ſerui ad alium perueniat, vtrum omnis vſusfructus qui antea per ſeruum ad aliquem peruenerit, apud eum remaneat, an totus tollatur, vel ex parte deminuatur, ex parte autem apud eum reſideat? Et ſuper huiuſmodi dubitatione tres ſententię vertebantur. Vna, quę dicebat ex particulari alienatione ſerui totum vſumfructum deminui.

g Solitis modis.] quia non morte, ſecundum prædicta.

h Exiſtimauerunt.] & bene.

i Vſumfructum.] quia talia ſunt ſubiecta, qualia permittunt prædicata, quia talis eſt natura vſusfructus.

k Cum hærede.] primo, niſi conſtet. & de ſecundo ſenſiſſe, & tunc erunt duo vſusfructus, & quilibet ſolitis finitur modis, vt ff. de verb. obligat. l. ſtipulatio iſta. §. ſi quis ita, & hic. Item in eo quod dicit, moriente primo finiri, eſt arg. contra. ff. de iure immu. l. 4. ſed ibi fuit conceſſa immunitas ſibi & poſteris generaliter. Item ar. contra. j. de leg. l. in annalibus, & ibi ſolui.

l Amittente.] ſ. per capitis deminutionem.

m Excipiatur.] quod ergo generaliter dicitur, generaliter intelligatur, vt ff. de lega. præſ. l. 1. §. generaliter, & ff. de Publici. l. de precio, & in Decretis. xix. diſtin. c. ſi Romanorum.

Dictũ gñaliter eſt intelligendum.

n Pauciſſimis] No. ꝙ multa verba pauciſſima appellat, ſicut faciunt allegantes qui dicũt, vnum verbum dicã, & multa proferunt, & fa. ad hoc. j. de bonis vacan. l. 2. lib. 10.

INter antiquam.] CASVS. Olim ſi teſtator ſeruo alterius vſumfruct. legaſſet, & ſic dominus per ſeruum acquiſiſſet vſumfruct. dubitabatur ſi dñs partẽ ſerui alienaſſet, vtrũ pro parte finiretur vſusfruct. vel in totum, vel ad proprietatem rediret, an penes dominum remaneret? circa hanc dubitationem recitantur opiniones. vna erat, quia ſi teſtator partem ſerui alienaſſet, in totum finiretur vſusfr. Secunda, ꝙ in parte remaneat. Tertia, ꝙ ſiue ſic, ſiue, ſic, apud dominum remaneat integer vſusfruct. & hanc opinionem approbat impe. ſtatuens ꝙ hoc obſeruetur, vt ſicut ab initio apud dominum intelligitur vſusfr. ita & nũc, et ſi ſeruus pro parte fuerit alienatus.

o Acquiſitus] re, vel ſaltem dies ceſſit. aliàs ſecus, vt ff. quando dies leg. ce. l. ſi poſt. §. ſi.

p Multi.] interpoſitio eſt. Accur.

Vſumfructum

Alia, in tantum vſumfructum a deminui, in quantum & ſeruus alienaretur. Tertia, quę definiebat partem quidem ſerui poſſe alienari, totum autem vſumfructum apud eum remanere, qui antea ſeruum in ſolidum habebat. & in nouiſsima ſententia ſummum auctorem iuris ſciétiæ Saluium Iulianum eſſe inuenimus.

¶ Nobis autem hæc decidentibus placuit Saluij Iuliani admitti ſententiam, & aliorum qui in eadẽ fuerunt opinione: quibus humanius viſum eſt non interemptionem vſusfructus ſtudioſam eſſe, ſed magis retentionem, b quatenus etſi c pars ſerui alienetur, tamen neque pars vſusfruct⁹ depereat, ſed maneat ſecundum ſuam naturam integer atque incorruptus, & quemadmodum ab initio fixus eſt, ita & conſeruetur, ex huiuſmodi caſu nullo deterioratus modo. Dat. X. Kalend. Octobr. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

Hæc eſt ſubtilis lex, & materia eius eſt de apicibus iuris, & breuiter hoc intendit: Vſusfructus non vtendo, & perſonalis actio pro eo ſeu pro patientia competens ſpacio longi temporis finitur, non minori ſpacio. Item vſusfructus non finitur minima capitis deminutione, ſed media, quæ ciuitatem adimit, vel maxima, vel morte naturali. Bald.

XVI. A. Idem. A. Iuliano præfecto prætorio.

CORruptionem d vſusfructus multiplicẽ eſſe veteribus placuit, vel morte vſufructuarij, vel capitis deminutione, e uel non vtendo, f vel aliis quibuſdam g non ignoratis modis.

¶ Sed de vſufructu quidem hoc indubitatum fuerat, de perſonali h autem actione, quæ ſuper vſufructu naſcitur, ſiue in ſtipulationẽ vſusfructus deductus ſit, ſiue ex teſtaméto relictus, dubitabatur, morte quidẽ vſufructuarij, & capitis deminutione eam tolli, i omnibus concedentibus, non vtendo k autem, l ſi per annum uel biennium forſitan eũdem vſumfructum non petierit vſufructuarius, * ſic perſonalis actio tollatur, altercantibus. m

a Vſumfructum.] diſtinguendum eſt verum contemplatione domini vel ſerui.

b Retentionem.] vt j. l. proxi. & ff. de reb. dub. l quoties in actionibus.

c Etſi pars.] vt hic, & ar. ff. de ſer. vt pomum. §. primo, idem etiam ſi totus alienetur, vt ff. quib. mod. vſusfru. amit. l. ſi ſeruo, & l. repeti. §. ſi quis, & infra eodem. l. fin. & argumen. ff. de donat. cauſa mort. l. fin. Sed contra. ff. de vſufruct. l. qui vſumfructum. §. fina. prout eſt ibi in litera, ſeruo Titij. Solut. ibi contemplatione ſerui erat relictus: hic domini. Vel hic corrigit. Vel ibi eſt ſeruus mortuus, hic alienatus. Si autẽ habeas ibi, vſumfructũ ſerui Titio, non eſt contra.

CORruptionem.] CASVS. In prima parte huius. l. dicitur ꝙ olim erant certi modi per quos finiebatur vſusfruct. morte, vel capitis deminu. vſufructuarij, vel nõ vtendo, de actione ſcilicet perſonali ex teſtamento, vel ex ſtipulatu, ſi in ſtipulationem deductus eſſet vſusfr. per quam petebatur vſusfr. certum quidẽ erat ſatis quòd morte vel capi. dem. vſusfruct. tollebatur, ſed dubitabatur an anno vel biẽnio actiones tollerentur, ſicut vſusfruct. Hanc dubitationem decidit imperator, ſtatuens ꝙ vſusfru. anno vel biennio non vtendo nõ finiatur, nec actiones competentes ex prædicto tempore, ſi fructuarius tacuerit, nec petierit, niſi præſcriptio quæ domino vendicãti obiici conſueuit, puta decem inter præſentes. xx. inter abſentes. tanto tempore actio perit. & hoc in prima. In ſecunda dicit, non qualibet capitis deminu. finietur vſusfructus. ſed maxima, & media: ſed non minima. & ponit ſimile in filio: ami.

d Corruptionem.] i. amiſsionem.

e Deminutione.] etiam minima. Accur.

f Vel non utendo.] per annum vel biennium.

g Quibuſdam.] vt rei interitu, vel mutatione, vel conſolidatione, vt inſt. eo. §. finitur.

h De perſonali.] ſ. ex ſtipulatu, ſi per ſtipulationem fuit promiſſus, vel ex empto, ſi fuit venditus, vel ex teſtamẽto, ſi fuit legatus.

i Eam tolli.] ſ. actionem perſonalem. Accur.

k Non vtendo.] i. non deducendo eam in iudicium, vel etiam non vtendo vſufructu poſt traditionem vel quaſi, amittit actionem, vt ſtatim dices.

l Si.] id eſt an.

m Altercantibus.] Sed certe non iuſte videtur quæri vel dubitari de actione perſonali an tali tempore tollatur, niſi cum in teſtamento eſt relictus, & quis per biennium non petiit. tũc enim poteſt iuſte quæri ð vſufructu, an tollatur nõ vtendo, quia ſtatim competit adita hæreditate, vt ff. quemadmodum ſer. amit. l. ſi partem fundi. §. 1. Item non poteſt iuſte quæri de actione ex teſtamẽto, quæ ſimul competit. Cum autem per contractum inter viuos in conuentionem deducitur, aut eſt traditus, & tunc tollitur actio ſolutione, vt inſtitu. quibus mo. tollitur oblig. in prin. & ſic non poteſt eſſe quæſtio an debeat tolli tempore, vel non. Aut non eſt traditus, & tunc non amittitur tempore vſusfructus, cum non fuerit, vt ff. de vſufructu leg. l. Sempronius, & ff. quibus mod. vſusfructus amitt. l. 1. §. ſed ita demum, & §. fina. Sed nec actio perſonalis poteſt tunc tolli, niſi triginta anno. vt infra de conſtituti. pecu. l. 2. & infra quib. non obſtat long. tempor. præſcriptio. l. neque mutui. Ad hoc reſpond. quia procedit quæſtio vbi etiã inter viuos conſtituitur, ſed non ante traditionem, ſed poſt. nam non eſt verum quod per traditionem tollatur actio pro eo competens, cum in eo non ſit traditio, vt ff. eodem l. iij. §. dare, & ff. de acquirend. rerum domin. l. ſeruus. § incorporales. Sed in rebus corporalibus illud tenet, quòd ſolutione eius quod debetur, tollitur omnis obligatio. Nec obſtat quòd mihi conſtitutus per patientiam, & me viuente dicitur mihi deberi, ſicque res mea mihi debetur, quia (vt dixi) cum non ſit ibi vera traditio, non mere efficitur meus. quod ſtudioſus lector poteſt notare, quia pluries dicitur, iſte vtitur ſeruitute debita. Pręterea & res mea quandoque mihi debetur, ſcilicet ratione eius quod meum non eſt, ſcilicet reſtitui, vt ff. de verbo. obliga. l. nemo rem. Secundo videtur quòd Iuſtinianus non reſpondeat huic quæſtioni de perſonali actione, ſed dico quòd plene reſpondet cum dicit, niſi talis exceptio vſufructuario, &c. Aduerbium enim niſi, &c. excipit de eo generali quod dixerat, ſcilicet nec actionem, nec vſumfructum non vtendo tolli, &c. tunc ergo vſusfructus & actio. tollitur.

Actio pſonalis p vſufructu cõpetẽs quãto tpe tollatur.

* al. uſufructuari⁹, an pſonalis actio, &c.

Mea res qñq; mihi debetur.

Iſtã gl. reprobãt hic Petr. Bald. & Paul.

Actio perſonalis. x. uel. xx. anno. aliquã tollitur.

tollitur. Et ſic eſt mirabile, ꝙ actio perſonalis competẽs pro vſufructu. tollitur. x. an. inter præſentes, & inter abſentes. xx. vt hic dicit Sed an ipſo iure? Reſpon. non: ſed per exceptionem, quia tempus, &c. vt. ff. de act. & oblig. l. obligationum ſere. §. placet. ſed ſi capitis deminutione vel aliis modis amittitur, tunc ipſo iure.

¶ Sed nos hoc decidentes ſancimus, non ſolum actionem quæ de vſufructu naſcitur, ſed nec ipſum vſumfructum non vtendo[a] cadere,[b] niſi tantummodo morte vſufructuarij, & ipſius rei interitu, ſed vſumfructum, quem ſibi aliquis acquiſiuit, hunc habeat, dum viuit, intactum: cum multæ & innumerabiles cauſæ rebus incidant mortalium, per quas homines jugiter retinere quod habent, non poſſunt.[c]

¶ Et eſt ſatis durum, per huiuſmodi difficultates amittere quod ſemel poſſeſſum eſt: niſi talis exceptio vſufructuario opponatur, quæ etiam ſi dominium vendicaret, poſſet eum præſentem vel abſentem excludere.[d]

¶ Sed neque per omnem capitis deminutionem huiuſmodi detrimentum imminere noſtris patimur ſubiectis: (quare enim ſi filiusfamilias fuerit is qui vſumfructum habet, forte ex caſtrenſi peculio, vbi nec patri vſusfructus acquiritur, ei poſſeſſum, per emancipationem eum amittat?[e]) ſed ſecundum quod definitum eſt, tunc eum tantummodo deſinere, cum vſufructuarius, vel res pereat, & tantummodo eum cum anima[f] vel rei ſubſtantia expirare: niſi prædictæ exceptionis vigor reclamauerit: excepta videlicet tali capitis deminutione, quę vel libertatem vel ciuitatem Romanam poſsit adimere. tunc etenim vſusfructus omni modo ereptus ad ſuam reuertatur proprietatem. Dat. Kal. Octob. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV.CC. Conss.

Vſusfructus filiofamilias vel ſeruo alieno relictus, acquiritur patri & domino, & licet filius vel ſeruus moriantur, vel ſtatum mutent, reſidet nihilo minus penes patrem & dominum. ſed patre mortuo, vel mediam ſeu maximam capitis deminutionem paſſo, vſusfructus redit ad filium, à quo habuit originem, & ad quem teſtator præſumitur habuiſſe contemplationem. h. d. Bald.

XVII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

Ex libris[g] Sabinianis quæſtio nobis relata eſt, per quam dubitabatur, ſi vſusfructus per ſeruum acquiſitus, vel per filiumfamilias, capitis deminutione filij magna, vel media, vel morte, vel emancipatione,[h] vel ſerui quacunque alienatione, vel morte, vel manumiſsione poſsit adhuc remanere. Et ideo ſancimus, in huiuſmodi caſibus, neque ſi ſeruus vel filiusfamilias in præfatos caſus inciderit, interrumpi patri vel domino vſumfructum qui per eos acquiſitus eſt, ſed manere intactum.[i] Neque ſi pater[k] magnam capitis deminutionem vel mediam paſſus fuerit, vel morte ab hac luce fuerit exemptus, vſumfructum perire: ſed apud filium remanere, etiam ſi hæres à patre non relinquatur. Vſumfructum enim per eum acquiſitum,

[a] Non vtendo.] vt olim, ſcilicet per annum vel biennium.
[b] Cadere.] nec alio modo.
[c] Non poſſunt.] ſic ℑ. de præſcript. xxx. an. l. ſi. & ſ. l. proxi.
[d] Excludere.] x. an. vel. xx. Sed quid ſi in re mobili eſt vſuſfructus? an tolleretur actio perſonalis triennio? Reſpõ. nõ, cum vſusfructus rei immobili comparetur, vt. ℑ. de pręſcri. lon. tempo. l. fina. in fi. & ff. de vſuca. l. iuſto. §. non mutat, & ℑ. tit. j. l. ſicut.
[e] Amittat.] q. d. nõ. & ſic non tollitur minima capitis deminutione, vt inſti. de acquiſ. per arrog. in prin. & inſtit. de vſufru. §. fin.
[f] Anima.] id eſt morte.

Ex libris.] CASVS. Si ſeruo aut filiofamil. teſtator vſumfruct. fundi legaſſet: & ſic dominus per ſeruum, vel pater per filiũ vſumfru. acquiſiſſet: dubitatio erat an media, vel maxima capitis deminutione, vel morte, vel emãcipatione filij, vel ſerui alienatione, vel manumiſſione finitus eſſet vſusfr. vel penes patrem & dominum, quibus per ſeruum vel filium acquiſitus erat, remaneret. Hanc dubitationem remouet hic imperator, ac decidit, ꝙ non obſtante calamitate filio vel ſeruo contingente, vſusfr. apud patrem vel dominum integer maneat. hoc in prima. Si autem pater vel mediam vel maximã capitis demi. paſſus fuerit, vel deceſſit, an ob hoc penes filium remanebit vſusfruct. cui erat acquiſitus? Et dicitur ꝙ nihilo minus remanet apud filium, cum præſumatur & ſit veriſimile teſtatorem filio magis contemplatione ipſius filij, quã patris vſumfr. reliquiſſe. & hoc in ſecunda. & no. ꝙ de domino rationem nõ fecit capitis demi &c. ſed in ea dubitatio nõ eſſet, &c. Viuia. & hæc lex & ſuperior ſunt de quinquaginta deciſionibus ſecundum Bal. hic.

[g] Ex libris.] quos non habemus.
[h] Emancipatione.] hoc reſpicit legẽ, inter antiquam. ſ. eo.
[i] Intactũ.] immo vſ amittit, vt ff. de uſuf. l. qui uſumf. § ſi. pro ut eſt ibi, ſeruo Titij. Sol. refert cõtemplatione domini tantũ ſit relictus: & tunc nõ perit. an ſerui, & tunc domino perit. aut dubiũ eſt: & tũc obtinet hæc. l. & eo modo ſoluitur aliud cõtra. ~. de don. cauſa mo. l. ſi filiof. & ff. de uſu & habita. l. plenum §. ſi uſus. argu. contrarium huic ſolutioni intra in fi. huius. l. Alij dicunt quòd illa. l. qui uſumfruct. corrigitur, aliæ duæ in alijs caſibus loquuntur. nam aliter quencunque dixeris uſufructuariũ: ſtare non poteſt, ut dicunt. præterea lex illa, plenũ, nõ eſt cõtra: quia hic tractat de cuius morte finiatur, ibi nondum finitus uſusfruct. ad quẽ porrigatur. Vel poteſt dici ꝙ principiũ ſ. huius dicit quando contemplatione patris: finis uero quãdo cõtemplatione filij. Item adhuc eſt contra. ff. de uerb. oblig. ſi ſtipulatus fuerim, in prin. & ff. de min. l. iij. §. ſed & ſi ei legatum ſit, & . ff. de iniur. l. ſed ſi unius. §. fi. Solu. ibi loquitur in his quæ perſonæ cohęrent filij uel ſerui. Itẽ adhuc contra. ℑ. de bo. quę lib. l. cũ oportet, & l. fin. nam nec in aduẽtitiis, nec in profectitiis, nec in caſtrenſibus uel quaſi, locũ habere poteſt hæc lex. ſed reſpondeo hic loqui cum dubium eſt cuius cõtemplatione. uel hoc corrigitur.
[k] Neque ſi pater.] quid de domino? Reſpõ. ſecus. nã ſeruus non habet, nec ad hæredem tranſit. at filius habet, non ut hęres, ſed ut vſufructuarius.

Vſusfructus ſeruo relictus, quãdo dicitur finiri.

Contem-

a Contemplatione magis.] comparatiue. Et not.arg.ꝙ in dubio contemplatione filij relictum præſumitur: vt arg.ĩ.arb.tut.l.ſi defunctus.

Mat.16.

apud eum remanere etiã poſt patris calamitatem oportet, cum plerunq; veriſimile ſit teſtatorem cõtemplatione [a] magis filij quàm patris vſumfructum ei reliquiſſe. Da.XV. Kalend.Nouemb.Conſtantinopo. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtæ. VV.CC.

B

TITVLVS XXXIIII.

DE SERVITVTIBVS & aqua.

Iſta eſt notabilis lex; & habet tres lecturas, & ſecundum primam lecturam hoc intendit. Seruitus quæ habet cauſam continuam, acquiritur ſpacio longi temporis ſi præſcribens fuerit bonæ fidei. h.d.ſecundum Bart. Vel ſic ſecundum Sali. Seruitus habens cauſam continuam, præſcribitur longo tempore ab eo qui poſſidet bona fide: quia non vi, non clam, vel precario. hoc dicit ſecundum primam lecturã. Vel ſic: Libertas contra ſeruitutem altius non tollẽdi, longo tempore præſcribitur ab eo qui bona fide fuit in quaſi poſſeſſione libertatis h.d ſecũdũ ſecundam lecturam: Vel ſic: Patientia eius qui poſſidet vi, clã vel precario: non ſufficit in præſcribẽda ſeruitute, etiam ab eo qui poſſidet bona fide, hoc dicit ſecundum tertiam lecturam.

I. Imperator Antoninus. A. Calphurniæ.

SI quas actiones aduerſus eum qui ædificium cõtra ueterem formã extruxit, vt luminib. [b] tuis officeret, competere tibi exiſtimas, more ſolito [c] per iudicem exercere non prohiberis. [d] Is qui iudex erit, longi temporis [e] conſuetudinem, vicem ſeruitutis [f] obtinere ſciet, mõ ſi is qui pulſatur, [g] nec vi, nec clã, [h] nec precario poſſidet. PP. III. Id. Nouemb. Gentiano & Baſſo Conſs.

Iſta lex eſt ſingularis, & eſt clauis in tota materia, & h.d. Seruitus quæ habet cauſam continuam, acquiritur longo tempore, niſi fuerit interrupta: nec repetit quis expenſas quas fecit in re contemplatione ſeruitutis. h.d. Bald.

C

II. Idem A. Martiali.

SI aquam per poſſeſſionem Martialis eo ſciente [i] * duxiſti, * ſeruitutem

*& patiẽte. Pau.

*Per longũ tẽpus, ut s.l.proxi.

DE SERVITVTIBVS, ET AQVA.

Dixit de ſeruitutibus perſonalibus, nunc de ſeruitutibus rerum: vt & ff eo.l.1.& ſpecialiter ponit de aqua: generaliter de alijs: quia quadam ſpecialia in ea eſt doctrina vt infra l.2 ſic & diuina ſcriptura. Dicite diſcipulis eius, et P.

Caſum ponit tripliciter.

SI quas.] Pone caſum tribus modis. Primo ſecundum antiquos, Domus tua debebat ſeruitutem domui meę altius non tollendi: quæ acquiſita erat domui meæ tempore. nunc tu altius exaltas contra ſeruitutem debitã: agam contra te vel vti poſſideris, vel cõfeſſoria: & vincam ſi bonam fidem habui in pręſcribendo, non autem ſi vi vel clam, vel præcario ſim vſus ſeruitute. Et ſecundum hunc caſum dic ꝙ hęc ſeruitus poteſt quęri tẽpore, cũ habeat perpetuam cauſam. & incipit ab eo tẽpore quo vicinus meus fuit aliquando à me prohibitus ędificare. nam ex tũc incipit poſſidere iure ſeruitutis: quod eſt neceſſe, vt ff.quemadmodum ſerui.ami.l.fin.alioquin clã poſſidere videretur quod non debet eſſe, vt hic dicit. Item quòd dicit, longi temporis, proprie dicit ſecundum nos, licet quidam dixerint, cuius temporis non eſt memoria, per.l ff. de aqua plu. arcen.l.j.in fin.& l.ij. Item quòd dicit, vicẽ ſeruitutis cõſtitutæ: ſcilicet per pactum vel per vltimam voluntatem. & ſic conſuetudo æquiualet veritati. Item quòd dicit, ſi modo is qui pulſatur: dic, id eſt tu qui pulſaris.i inquietaris ædificatione illius: vel eo agẽte negatoria. Et ꝙ dicit, poſſidet.i.quaſi poſſidet ſeruitutẽ: quia veræ non poſſidentur: vt.ff.de acqui.re.domi.l.ſeruus.§.incorporales. Item hæc verba, vi &c. expone vt ff.de vi & vi arma.l.vim facit. clam. expone vt ff. de acquirenda poſſeſ.l.clam. precario, expone vt.ff.de preca.l.j.in prin. Vel dic ſecundo: Domus tua debebat ſeruitutem domui meæ altius non tollendi, per conſtitutionem: altius ædificatam habuiſti longo tempore contra veterem formã. i.ſeruitutem. ſi ago contra te, iudex te abſoluet: ſi modo nec vi, nec clam, nec precario ſic tenuiſti. Et ꝙ dicit, vicem ſeruitutis, ſcilicet amiſſæ per pactum. vel proprie. ſ.acquiſitę, ſcilicet illi cui domus ſeruiebat contra meã domum. nam libertas eius quodammodo dicitur ſeruitus meæ. I.e quòd dicit pulſatur, proprie ponit. Et ſecundũ vtrunque ſupra dictum caſum, quæro an ſufficit ſi ab aduerſario non teneatur precario, vi, vel clam, licet ab alio teneatur? ſed dic a nemine debere habere precario, cũ bonã fidẽ debeat habere, vt.ff. quemadmodũ ſerui.amit. l.ii.& de aqua plu.arc.l.fi.licet ſit arg.cõtra.ff.vti poſſi.

Seruitutis altius nõ tollẽdi qñ incipiat quis habere poſſeſſionem.

A l.j.§.fin.& l.ij. Vel dic tertio: Domus tua debebat ſeruitutem domui meæ altius non tollendi, tempore mihi quæſitam, vt aſſero: ſi tu ædificas, ego agam & vincam te, ita demum, ſi tu contra quem præſcripſi, non poſſidebas domum tuam eo tempore quo præſcripſi contra te, vi, vel clam, vel precario: nam tunc ſicut non poſſes mihi in ea per pactum conſtituere ſeruitutem, ſic nec per præſcriptionem in ea quæram ſeruitutẽ. dic ergo, ſi quas &c. Sed quę ſunt actiones quę pro ſeruitutibus cõpetunt? Reſpõ. confeſſoria. Item vti poſſidetis vtile: vt ff.ſi ſer.ven. l.ij.in princ &.§.ij. & de ſerui.l.penul. Item negatoria quæ datur econtra: ſed non ſimul: quia hoc eſſe non poſſet.

ADDITIO. Ioanni Fabro in ſuo breuiario placet tertia lectura, quia notabilior: licet doctores primam approbẽt: quia aptior. Et ſi videre optas quanto tempore acquiratur ſeruitus, & à quo tẽpore incipit poſſideri, & an requiratur & præſumatur bona fides: vide hic plene & familiariter per ipſum dominũ Ioã. Fab. I ſuo breuiario.

b Vt luminibus.] vt conſecutiue ponitur, nõ cauſatiue. ſic s.de iud.l. properandum.§.j.

c More ſolito.] per libellum: vt.s.de lit.conteſt. authẽ. offeratur.

d Non prohiberis.] vt & ff.de ſerui.vrb. præd.l.qui luminibus, & ff.de itine.actuque priua.l.apparet.§.pen.

e Longi temporis.] cuius non extat memoria ſecundum quoſdam: vel.x.vel.xx.annorum, ſecundum nos. Accurſius.

f Seruitutis.] conſtitutæ vel amiſſæ ſecundum diuerſos caſus.

g Pulſatur.] proprie & improprie ſecundum diuerſos caſus.

D h Nec clam.] & dic, ille qui pulſatur opere & facto.

SI aquam.] Diuiditur in tres partes. In prima loquitur de ſeruitute præſcripta. In ſecunda loquitur de pręſcriptione interrupta & ea interrupta ille qui fecit expenſam contemplatione ſeruitutis, eam non repetit. Tertio rationem reddit huius legis. Secũda ibi, quod ſi ante. Tertia ibi, cum in aliena. Baldus. Diuiſio.

Caſus iſtius legis talis eſt: Per agrum meum me ſciente nec prohibente aquam per.x.annos inter præſentes, vel per.xx.inter abſentes duxiſti: an ſit tibi quæſita ſeruitus, quęritur? Reſpon. ꝙ ſic, exemplo rerum immobiliũ. & hoc in prima. Si autem ante impletam præſcriptionẽ prohibui ne duceres: & poſt prohibitionem in agro meo opus aliquod vt aquam duceres extruxiſti, puta canales vel riuulos: nec ſumptus quos feciſti, repetes: & quod extruxiſti, ad eum cuius eſt poſſeſſio, pertinebit. Caſus.

i Sciente.] iure ſeruitutis, non precario, vel clã, vel vi. Et no. non deſiderari titulũ in pręſcribẽda ſeruitute, vt hic.

&.ſi.

& ff.ſi ſer.vendi.l.ſi quis diuturno, & ff.de iti.actuq́ue priua.l.1.§.ſi quis autem cum,& §.ſi tibi fundum,in fi. & ȷ̃.de long temp.præſcr.quæ pro liberta.l.2. [1] Itẽ not. ꝙ dicit,ſciente: quia aliud eſt in præſcriptione rerũ corporalium,vbi non exigitur ſcientia, vt ȷ̃.de præſcr.long. temp.l.ſi. in fi.& de præſcript. xxx.ann. l.ſicut. & eſt ratio, quia hic dominus poſſidet, ibi nõ. nec ob.quod dicitur in eadem. l.de præſcri. long.tempo. eodem obſeruãdo,&c. quia idem eſt quantum ad tempus,nõ quantum ad ſcientiam,ſecundum Azo. Alij vt H. ſubaudiũt hic maxime.

1 Rõnem ponit Di. in c.poſſeſſor,de reg. iu.li.6.iſtã .ſ. quia in p̃ſcriptiõe iſtarũ ſeruitutũ tractatur de modico p̃ iudicio, ideo nõ requiritur titulus.

a al.quod

a Quæſiſti.] & ſic. x.an. inter præſentes.xx. inter abſentes, quia ſic eſt in ĩmobilibus, vt ȷ̃. de vſucap.transfor. l.1. Sed cõtra. ff.de aqua quoti.& æſt.l.hoc iure.§ ductus.vbi exigitur tempus cuius non extat memoria.Solu. ibi de aqua ex flumine publico dicit, vel fiſcali, hic priuato. Vel hic habet perpetuam cauſam,ibi non,argum. ff.de ſerui.vrba. prædio. l. foramen. [2] Item quid ſi aqua non fluxit,ſed fiſtulæ ſemper paratæ fuerunt ad aquam recipiendam? Idem videtur quod in ſtillicidio, vt videatur habere perpetuam cauſam, arg.dictæ.l.foramen. Et dicas hic quæ ſeruitutes, & qualiter præſcribantur,vt no. ff.de ſeruitu.l.ſeruitutes.4. Sed negatoria quanto tempore tollitur? Reſpond.xxx.an.ſecundum quoſdam,cũ omne ius tanto tempore tollatur, vt ȷ̃.de anna. excep l.1.§.1.Sed ſi mihi tollatur negatoria, ergo tibi acquiritur ſeruitus tempore,quod negaui modo in illa quæ non habet perpetuam cauſam. Sed dices ſecundum illos non ſequitur.nam poteſt eſſe ꝙ ſeruitus non eſt quæſita: & tamen non poteſt ei negari,vt & alibi.ff.de ſeruit.ruſti. prædio. per fundum. Alij dicunt ꝙ etiam elapſis.xxx. annis intẽditur negatoria pro præſenti itione, non pro præteritis q̃ fuerunt iam ſunt.xxx.anni vel plus.nam quot ſunt itiones,tot ſunt facta, & tot præſcriptiones, vt ff. de verbo. obligatio.l.ſi ſic ſtipulatus ſum. nec vna eſt continua alteri, vt ff de ſeruitu.l.ſeruitutes. 4. & aliud in poſſeſſione rei corporalis, quæ poteſt & debet eſſe continua. Sed cum prohibeam quòd amodo non vadat, & quòd intereſſe reddat pro itionibus à. xxx. annis citra, vno iudicio poteſt agi, licet plura vt dictum eſt perantur, argumen. ff.pro ſocio.l.cum duobus.§.ſi plures,& ff.fa.erciſc. l.hæredes.§.de pluribus.& ſi pro quibuſdam egi, non repellar exceptione rei iudicatæ agendo poſtea pro aliis, ſicut ſi fuiſti aliquando abſolutus, quia non poſſidebas,nunc poſſides, vt infra ad exhibend. l. neque. Prædicta autem procedunt in ſeruitutibus quæ non quæruntur lõgo tempore. aliàs tollitur negatoria eodem longo tempore.

2 Hãc ſolutionẽ dicit Bar. hic tenendã.

b Interdictus eſt.] naturali interruptione, vt ff. de vſucap. l. naturaliter. ſicut & retinetur per continuationem vſus,vt ff.de vſufru.l.arboribus.§.idem tractat. Itẽ per lit.conteſt.non per ſolam denunciationem. nõ enim ſola denunciatio vſucapionem interrumpit, vt ſupra de rei vendi.l.mora litis,& ff.pro emptore.l.alienam. Vel forte eſt ſpeciale, vt ſola denunciatio interrumpat, ſicut facilius currit præſcriptio, quia ſine titulo,& ſine poſſeſſione.nam incorporalia non poſſidentur,vt ff.de acquir. re.domi.l.tertius.§.incorporales. Et not ff.de vſufr.l.arboribus,in fi.

Incorporalia non poſſidentur.

exemplo rerum immobilium tempore quæſiſti. [a] Quòd ſi ante id ſpacium eius vſus tibi interdictus [b] eſt, fruſtra ſumptus in ea re factos [c] præſtari tibi poſtulas,cum in aliena poſſeſſione operis facti dominiũ quoad [3] in eadem cauſa manet, [d] ad eum pertineat, cuius eſt poſſeſsio. [e] PP. Kalen.Iul. Læto & Cereali Conss.

Prouinciales licet eorum prædia ſint tributaria. habent tamen dominium, & ideo poſſunt ſeruitutem conſtituere & acquirere. Bal. Vel ſic: In prouinciali prædio licet tributario poteſt ſeruitus imponi, & onus ſeruitutis impoſita comitatur rem ad quemcunq; tranſeat. Sali.

III. Imp. Alexander A. Rutano.

ET in prouinciali prædio conſtitui aquæductus,vel aliæ ſeruitutes poſſunt, [f] ſi ea præceſſerint, quæ ſeruitutes cõſtituũt. [g] Tueri [h] enim placita inter contrahentes debent. [i] ¶Quare non ignorabis, ſi priores poſſeſſores [k] aquã duci per prædia prohibere iure non potuerint, cum eodem onere perferendæ ſeruitutis trãſire ad emptores eadem prædia poſſe. [l] PP. Kal.Maij, Maximo.II. & Aeliano Conss.

Ex fuñ do alieno non poteſt duci aqua, niſi domino volente h.d ſecundũ Bal. Vel ſic: De alieno fonte non poteſt aqua duci ſine permiſſione domini. h. d ſecundum vnam lecturam. Vel ſic: ſine permiſſu eius cui ſeruitus primo fuit conceſſa,quando hæc ſecunda conceſſio priori foret nociua, non poteſt de eodem fonte aqua duci h d ſecundum aliam lecturam. Sali.

IIII. Idem A. Cornelio.

AQuam quæ in alieno loco oritur, ſine volũtate eius ad quem vſus [m] eiuſdem aquæ pertinet, [n]

c Factos.] poſt interdictionem,cũ videaris velle donare, vt ſ.de rei ven. l.domum.

d Manet.] vt ſupra titu. 2. l. 2. & dic vt ibi.

e Poſſeſſio.] i. res poſſeſſa ſiue dominium. ſic ſ. titu.2.l. quoties.

ET in prouinciali.] CASVS. An in prædio prouinciali poſſit ſeruitus conſtitui, quæritur? Dicitur ꝙ ſic,præcedentibus his quæ ad ſeruitutem conſtituendam ſunt neceſſaria, puta pactionibus aut ſtipula. &c. & hoc in prima. Et ſi poſt conſtitutionem ſeruitutis prædium alienatum fuerit, tranſit cum ſuo onere, & hoc in ſe.

f Seruitutes poſſunt.] contra videbatur, quia non ſunt domini, vt ȷ̃.de vſuca.transfor. l. 1. & ſeruitutes non poſſunt conſtitui niſi à dominis, vt inſti. de ſerui.§.ideo autẽ.ſed tamen eſt contra,quia ſunt quaſi domini.

g Cõſtituunt.] ſ.pactiones & ſtipulationes, vt ȷ̃ ſubiicit. vt inſti.eo.§ ſi.

h Tueri.] i. defendi Vel dic,tueri ſeruitutem.

i Debent.] vt ſ. de tranſ.non minorem.

k Poſſeſſores.] i.qui tibi vendiderunt.

l Poſſe.] & non aliter,vt ff.de ſerui. ruſti. prædi. via.§.ſi fundus,& de contrahen.empt.l. ſi aquæductus, & l.alienatio.

AQuam.] CASVS. An vicinus aquam quæ in fundo vicini oritur, eo inuito ad irrigandos agros ſuos ducere poſſit? nunquid & tu me inuito cui ſeruitus aquæ ducendæ conſtituta eſt, à tuo fundo alij ducere aquam concedere poſſis, quæritur? Dicitur quòd non. & hic eſt caſus quem habes. ff. de ſeruitu. ruſtico. prædio. l. ex meo. vel ſic: Conceſſi tibi vt duceres aquam, inuito te cui conceſſi primo, an poſſim alij ſecundo concedere, quæritur? Dicitur quòd non. & hunc caſum habes. ff. de aqua quotid.& æſti. Lucio. ff.de ſeruit.ruſtic.prædio.l. per quem. magis placet prima poſitio, quia concordat cum litera.

m Ad quem vſus.] i. proprietas ratione dominij.

n Pertinet.] iure proprietatis, id eſt ſine voluntate domini ſoli in quo naſcitur,vt ff.de aqua plu.arcen.l.in concedendo,& l.ſequen. Si autem dominus ſoli velit alij concedere, poteſt, ſi non nocet ei cui primo conceſſit, vt ff. de aqua quotid.& æſti.l. Lucio, & ff.de ſeruitut.ruſti.prædi. l.2.§.ſi aquæductus.quæ ſunt contra. ſecus ſi noceat, vt ff.de ſerui.ruſti prædio.l.per quem. Item ſi ille cui primo fuit conceſſa, velit alij concedere, non poteſt, vt ff. de ſeruit.ruſti.prædi.l.ex meo, niſi poſtquam iam ingreſſa eſt fines agri ſui, vt ff.de aqua quotidi. & æſti. l. 1. §. illud.

Seruitutẽ aquæductus habẽs an poſſit eã alij cõcedere.

Edictum.

a Edictū.] puta vti poſſidetis. Item ne eius conditio fiat deterior per alterius factum. nam hoc inuenies fere in quolibet edicto prætoris, vt arg. ff. de alie. iud. mutan. cau. fac. l. 1. Item & actione iniuriarum poſſes agere, vt ff. de actio. emp. l. qui pendentem.

prętoris edictum [a] non permittit ducere. PP. Idib. Aug. Maximo. II. & Aeliano Conss.

In conſeſſoria venit vt res in priſtinum ſtatum reducatur, & damna ſarciantur h. d. Bald.

V. Imp. Philippus. A. Luciano militi.

SI quid pars aduerſa cōtra ſeruitutem ædibus tuis debitam iniurioſe extruxit: præſes prouincię reuocare ad priſtinam formam, damni etiam ratione habita, pro ſua grauitate curabit. [b] PP. Kalend. Febru. Præſente & Albino Conss.

Ordinata charitas incipit à ſeipſo. h. d. Bal & Salic.

VI. Imp. Claudius A. Priſco.

PRæſes [a] prouinciæ vſu aquæ, quam ex fonte iuris tui [c] profluere allegas, contra ſtatutam conſuetudinis [d] formam carere te non permittet, cū ſit durum & crudelitati proximum, [e] ex tuis prædiis aquę agmen ortū, ſitientib. agris tuis, ad aliorū vſum vicinorum, iniuria propagari. PP. VII. Kalend. Maij, Claudio. A. & Paterno Conss.

In aquaductu antiqua conſuetudo ſeruanda eſt h. d ſecundum Bart. & Bald.

SI quid.] CASVS. Habebam ſeruitutem in domo tua recipiendi ſtillicidiū: aliquid extruxiſti, per quod impediebatur ſeruitus: an agere poſſim contra te, vt ad priſtinum reducas ſtatū, quæritur? Rñ. ꝙ ſic. In hac actione venit dāni ratio qd paſſus ſum, quia ſeruitute mea vti non potui.

b Curabit.] vt ff. ſi ſer. vendi. l. & ſi forte. §. 1. in fin. & l. ſi quando. §. fi. Itē no. in cōfeſſoria venire damnum. ſ. quanti eius intereſt, ꝙ non eſt vſus ſeruitute, vt hic, & ff. ſi ſer. ven. l. loci. §. 1. ſicut & in rei vēdicatione quæ eſt ſimiliter in rem, habetur ratio dāni, vt ff. de rei vendi. l. non ſolum, & ſupra de rei vendica. l. domum.

Naſcit ad hāc. l. gl. ī c. bonę memoriç, ſup verbo, cōmunē, i ſi. extra de poſtu. plā.

b Curabit.] te agente cōfeſſoria, vt not. ī. eo. l. altius.

PRæſes.] CASVS. Habebas fontem ex quo ducebas aquam ad irrigandos agros tuos. volebam te inuito de eodem fonte aquam ducere ad agros meos: an poſſim, quæritur? Dicitur quod non. Nota. iſtam. l. quæ ſemper alleg. ad hoc quod ordinata charitas incipit à ſe. facit. ca. 1. de ſup. neg. prælat. lib. 6. & not. in cap. quieſcamus. xlij. diſtinct. Paulus.

Charitas ordinata īcipit à ſe.

c Iuris tui.] quia tuus eſt, vt ſubiicit.

d Conſuetudinis.] i. non debetur alii ſeruitus, etiam per conſuetudinem: nam hoc modo poſſet acquiri, cū habeat perpetuam cauſam, vt diximus. ſ. eod. l. 2. Vel ſi non haberet, tunc tantum tempus requiritur cuius non extet memoria, vt ff. de aqua quotid. & æſti. l. hoc iure. §. aquæ ductus.

e Proximum.] vnde dicitur: Alpibus ille perit, qui ſe plus diligit vllum, &c. ordinata enim charitas incipit à ſe.

SI manifeſte.] CASVS. Debebas mihi ſeruitutē aquæ mihi à te ante confiſcationem conſtitutam: quæritur an directe poſt confiſcationem ducere poſſim? Reſpō. ꝙ ſic: & agetur coram procuratore Cæſaris qui cognoſcet inter priuatum & fiſcum. Vel ſic: conceſſi tibi ſeruitutem aquæ ducendæ de fonte meo. vis aliter ducere eā, quā ſolitus eras, vel contra formam in cōſtitutione ſeruitutis appoſitam: an poſſis, quæritur? dicitur ꝙ non. & hoc prouidebit procurator Cæſaris ſi ad fiſcum deuoluatur prędiū. prima poſitio verior eſt.

f Profluentis.] ex prædio fiſci.

g Irrigandi.] volebat procurator fiſci innouare ne haberet ſeruitutem.

VII. Impp. Diocletia. & Maxim. AA. & CC. Iuliano. P P.

SI manifeſte doceri poſſit, ius aquæ ex vetere more atque obſeruatione per certa loca profluētis [f] vtilitatem certis fundis irrigandi [g] cauſa exhibere, procurator [h] noſter, ne qd contra veterem formam atque ſolennem morem innouetur, prouidebit. PP. IIII. Nonas Maij, Maximo II. & Aquilino Conss.

Contra ſeruitutem domum non eleuo. ſed præter ſeruitutem paſſum vſq; ad cœlū. h. d. Ia. Bu. & Bal. Vel ſic: Domus poteſt altius eleuari, niſi probetur ſeruitus deberi. Et faciens feneſtram in alieno, cogitur proprijs ſumptibus rem in priſtinum ſtatum reſtituere, h. d Sal.

VIII. Iidem. AA. & CC. Aniceto.

ALtius quidem ædificia tollere, ſi domus ſeruitutem non debeat, dominus eius minimè prohibetur. [i] In pariete vero tuo [k] ſi feneſtram Iulianus vi vel clam feciſſe conuincatur, ſumptibus ſuis [l] opus tollere, & integrum parietem reſtituere compellitur. D. Kalen. Ianuar. Sirmij. AA. Conss.

Aedificans contra debitam ſeruitutem cogitur ædificatum tollere, qui tamen dicit ſeruitutem ſibi deberi, debet illud probare. h. d. Sal.

IX. Iidem AA. & CC. Zoſimo.

h Procurator.] cum res inter fiſcū & priuatu agatur. Et not. argu. ex hac. l. quòd ſi quis habeat molēdinum in flumine, ꝙ alius non poteſt ſupra facere aliud molendinum per qd auertatur aqua, etiā in ſuo. Sed contrarium eſt, vt ff. de aqua plu. arcen. l. ſi in meo fundo, & de dā. infect. l. fluminum. §. fin. & l. Proculus, & de re. iur. l. domū.

ADDITIO. De hac quæſtione, & pluribus aliis circa eandem materiam, vide plene per Bart. in repetitione. l. quominus. ff. de fluminibus, & ibi pleniſſime per Iaſ. de Maino in quadam repetitione ſua.

Molendinu habēs in flumine, an poſſit ipſo renēte aliud ibidē fiat.

ALtius.] CASVS. Si domus tua domui meæ altius non tollendi ſeruitutem non debeat, quantū vis eam eleuare potes. & hoc in prima. Si autem in pariete tuo vi aut clam feneſtram feci, immittēdo tignum in ædes tuas: an ſumptibus meis tollere debeam quod feci, cum ſeruitutem mihi non debuiſti, & parietem reficere? Dicitur ꝙ ſic. qua actione, non aperit, tu dic ꝙ interdicto quod vi aut clam. Not. ex hac. l. quòd omnis domus præſumitur libera à fundamentis vſque ad cœlum, niſi probetur ſeruitus conſtituta vel præſcripta. Not. ſecundo, ꝙ in pariete alterius quis non poteſt facere feneſtram, & per conſequens nec immittere tigna, ſed in proprio pariete bene poſſum facere feneſtram. Bal. hic.

i Prohibetur.] videtur ergo ꝙ quodlibet prædiū præſumitur liberum, niſi probetur contrarium. eſt. n. eius vſq; ad cœlum, cuius eſt ſolum, vt hic, & ff. de ſerui. l. ſi § pen. & ff. quod vi aut clam. l. fi. §. pe. & l. Proculus, & de reg. iur. l. domum, & de ſer. vrb. pręd. l. cum eo, & l. imperatores, & l. cuius, & ī eo. l. ſi in ædibus, & l. ſi tibi. Sed contra. ff. de ſer. vrb. præd. l. qui luminibus. Sol. ibi erat ſeruitus, & ideo altius non tollit.

Prædiū quodlibet pręſumitur liberum.

k Tuo.] i. tibi ſeruienti, vel proprie dicas.

l Sumptibus ſuis.] hoc per interdictum quod vi aut clā, vt ff. de alien. iudi. mu. cauſa fac. l. 3. §. 2. Vel per confeſſoriam, vt ſupra eodem l. ſi quid. vel etiam per negatoriam,

riam, ſi proprie accipias, tuo.

SI in ædibus.] CASVS. Habebam ſeruitutem in domo vicini altius non tollendi. contra debitam ſeruitutē eam uicinus eleuauit: an poſſim compellere vt ſumptibus ſuis tollat quod extruxit, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. & hoc in prima. Si autem nullam ſeruitutem mihi debuit: quin altius quantum voluerit, tollat, prohibere non potero. & hoc in ſecunda.

a Si in ædibus.] idē dicit quod ſuperior, ſed ſtylum cōuertit, immo non omnino idem.

SI tibi.] CASVS. Debebas mihi ſeruitutem aquæductus, non patiebaris me aquam ducere, itaq; non vtendo per. x. an. vel per. xx. eam amiſi: an vendicare poſſim, quæritur? Dicitur ꝙ ſic, ſi probē mihi ſeruitutem deberi. alioquin licuit tibi me prohibuiſſe per operis extructionem quod in agro tuo extruxiſti.

b Si tibi.] nā ſi hoc minime probetur, ſcilicet deberi ſeruitutem, vel ſi probetur quidem, econtra monſtratur quòd amiſiſti, & facit ſupra eod. l. altius.

PEr agrum.] CASVS. Si per agrū vicini tui via vel actus conſtituta ſit ſeruitus, eam petere potes: alioquin ꝑ agrum ſuum ire vel agere eo inuito tibi non licebit, ſed via publica prohiberi nō poteris.

c Minime licet.] de iure humano, vt hic, & inſti. de rerū diui. § feræ, verſic. plane. ſecus de diuino. nā tranſire per agrum alienum fas eſt, vt in decre. diſtin. 1. cap. j. Item fallit quod hic dicitur, in caſibus, vt ff. de relig. l. ſi quis ſepulchrum, in princip. & ff. quemad. ſerui amit. l. ſi locus. §. fina.

d Prohibetur.] niſi & qui prohibet, habeat ius obtinēdi, vt fit in plauſtris obuiantibus, vt ff. ne quid in loco publi. l. 2. §. 1.

a nec hactenus nō.

† Cōc. diſ. j. c. omnes leges.

Agrū per alienum tranſire an liceat.

SI in ædibus[a] vicini tibi debita ſeruitute, parietem altius ędificauit Heraclius, nouum opus ſuis ſumptibus per præſidem prouinciæ tollere compelletur. Sed ſi te ſeruitutem habuiſſe non probetur, tollendi altius ędificium vicino non eſt interdictū. PP. V. Kalend. Iul. Sirmij. AA. Conss.

Seruitus aquaductus debet (ſi negetur) probari, ac etiam probata, per nō vſum congruo tempore poteſt amitti. h. d. Sali. Vel ſic: Qui habet ſeruitutem conſtitutam, & tempore non perditam, poteſt ea vti alias non. h. d ſecundum Iac. But.

X. Iidem. AA. CC. Nimphydio.

SI tibi[b] ſeruitutē aquæ ducendæ deberi præſes animaduerterit, nec hac te non[a] vtētē ſpacio temporis amiſiſſe perſpexerit, vti te iterum iure proprio prouidebit. Nam ſi hoc minimè probetur, loco proprio facto opere, dominus fundi continere aquā, & facere quo minus ager tuus irrigari poſſit, non prohibetur. PP. XI. Kal. Feb. Sirmij. CC. Cons.

Inuito domino non poteſt quis ire per agrum eius. Bal. & Sal.

XI. Iidem. AA. & CC. Aureliano.

PEr agrum † quidē alienum qui ſeruitutē non debet, ire vel agere vicino minimè licet.[c] Vti autem via publica nemo rectè ꝑhibetur.[d] Dat. XI. Kalend. Nouemb. Sirmij. CC. Conss.

Licet prædia quibus debetur ſeruitus aquæ, fuerint aucta: non tamē augetur modus aquæ ducendæ à principio limitatus. h. d. ſecundum Paul. de Caſt. & eſt bona lex.

XII. Iidem. AA. & CC. Valeriæ.

NOn[e] modus[f] prędiorū, ſed ſeruitus aquæ ducendę terminum facit. PP. III. Kalend. Ianua. CC. Conss.

B *Seruitutes reales non vtendo perdūtur ſpacio longi temporis, ſcilicet annorum. x inter præſentes. xx. inter abſentes, ſicut ſeruitus vſusfructus vel vſus. Pau. de Caſt.*

XIII. Imp. Iuſtin. A. Ioanni præf. præto.

SIcut vſumfructum qui non vtendo per biennium in ſoli rebus, per annale autem tempus in mobilibus vel ſe mouentibus deminuebatur, nō paſſi ſumus huiuſmodi ſuſtinere compēdioſum interitum, ſed ei decennij vel viginti annorū dedimus[g] ſpaciū,
C ita & in cęteris ſeruitutib. obtinendū eſſe cenſuimus, vt oēs ſeruitutes non vtendo amittantur, non biēnio (quia tātum modo ſoli rebus annexæ ſunt) ſed decēnio cōtra præſentes, vel viginti ſpacio annorū cōtra abſentes,[h] vt ſit in omnibus huiuſmodi rebus cauſa ſimilis, differentiis exploſis. Dat. XV Kalen. Nouēb. Conſtantinop. poſt conſu
D latum Lampadij & Oreſtæ. VV. CC. Conss.

Seruitus prædialis quæ habet vſum diſcontinuum, perditur negligentia tēporis duplicati. h. d. vſq; ad. §. cum autem. Bald.

XIIII. Idem. A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm talis quæſtio in libris Sabinianis verteretur, (quidā enim pactus

A poſſim, quæritur? Reſp. ꝙ non.

e Non modus.] ſi poſt ſeruitutem cōſtitutam aucta ſunt prædia. ſ. conſtituta ab initio. Accur.

f Modus.] i. ſi multiplicata ſunt prædia, vel aucta ei cui debetur ſeruitus, non per hoc creſcit ſeruitus aquæ ducendæ, ſed ſeruitus. i. ſeruitutis impoſitio facit terminum & certitudinem, quanta debeat duci, vt ff. de ſerui. ruſti. præd. l. ex meo, & ff. de aqua quot. & æſti. l. 1. §. illud, & ad hoc. ff. de dam. infec. l. damni. §. ſi is.

SIcut vſumfructū.] CASVS. In vſuſfructu amittēdo certum tempus eſt conſtitutum. ſ. decē annorum inter præſentes, viginti inter abſentes, & non biēnale in immobilib. vel annale in mobilibus ſicut olim. ita & in cæteris ſeruitutibus amittendis idē obtinet, vt in hoc ſit ſimilis cauſa cuiuſlibet ſeruitutis, differētiis relictis.

g Dedimus.] vt ſ. ti. 1. l. corruptionē. ſed hic etiam apertius dicit. Accur.

h Contra abſentes.] vt & j. de præſcript. long. temp. l. fi. & ff. de vſucap. l. ſequitur. §. ſi & hoc ſi non habent temporis interualla, vel ſi habent, habent tantum dierum vel horarū. alias ſi maius habent interuallum, duplicatur tempus, vt ff. quemadm. ſerui amitt. l. ſi ſic. quæ eſt contra, vt habeat ſcilicet viginti annos ſemper inter præſentes & abſentes, ſecundum Ioan. vt j. l. proxi. Alij dicunt pro. x. dari. xx. & pro. xx. dari. xl.

ADDITIO. Nota ex hac glo. iunct. text. ꝙ in ſeruitutibus perſonalibus licet habeant cauſam diſcontinuam, tamē ſufficit longum tempus. & vide hic quod nota. per Di. in l. fluminum. §. denique, de dam. in fec. ſecundum Bald.

NOn modus.] CASVS. Habebam ius aquæ ducendæ per prædium tuum ad prædium meum, poſtea acquiſiui alia prædia: an ad illa prædia aquam te inuito ducere poſſim, quæritur? Reſp. ꝙ non.

CVm talis.] CASVS. Si quolibet quinquennio vna die per agrum tuum ad ſyluam meam eundi mihi ius conſtituiſti, & duobus quinquenniis ceſſauero, an mihi præiudicabo, quo magis ſeruitutem mihi conſtitutam videat

amiſiſſe, quæritur? Dicitur quòd non. ſed ſi per quatuor quinquennia ceſſauero, mihi præiudicabo. & hoc in prima. Si iuxta aream meam, in qua beneficio venti paleam à granis ſéparare conſueui, opus extruere voluiſti: an prohibere poſſim, quæritur? Dicitur ꝙ ſic.

A ſet, ut ff. de ſeruitu. l. quoties, & de ſeruitu. urba. prædio. l. ſi ædes, & l. nemo. ſed tamen ualet & intereſt.

a Vel.] pro &c.

b Aliam.] quam nõ habemus.

c Legẽ latam.] vt s. l. proxi.

d Deſidia.] Immo videtur in octo quinquennia differri, vt ff. quemadmod. ſerui. amitta. l. ſi ſic. Quidam dicunt ſpeciale hic in aquæductu. Alij quòd hæc corrigit illam. Ioan. dicit duplicationem fieri de. x. non de. xx. ann. & ſic illam intellige ſecundum iſtam. Item contra. ff. quibus mod. vſusfruct. amitta. l. 1. §. fin. vbi vſusfructus relictus tempore alternato, licet pro vno anno amittatur, non tamen amittitur pro alio. Solut. ibi amiſit capitis deminutione, hic non vtendo. Vel verius ibi in ſeruitute perſonali, quæ poteſt ex tempore incipere, & in tempus finiri. & ſic ſunt plures, ſicque pro vno tempore amitti, pro alio retineri poteſt; hic autem vna continua eſt, vt ff. de ſerui. l. ſeruitutes. 2.

e Faciat.] ſpeciale in area ſecundũ Hu. fauore fructuum, vbi licet non ſit conſtituta ſeruitus, tamen à lege videatur impoſita. ſic. ff. de ſeruitut. ruſtico. præd. l. ij. in princip. & ff. de aqua plu. arcend. l. 1. §. de eo opere, in principio, & verſicu. item Sabinus & Caſſius opus quod manu factum eſt, &c. & §. in ſumma, & ſecundum hoc non erit contra, ſupra eod. l. altius. Ioan. & Azo dicunt quod hic fuit conſtituta ſeruitus altius non tollendi (& ita ponunt caſum) quæ videbatur non valere, quaſi non intereſ-

erat cum vicino ſuo vt liceret ei vel per ſe, vel ª per ſuos homines per agrum vicini tranſitum facere, iterq; haberẽ vno tantùmodo die per quinquenniũ, quatenus ei licentia eſſet in ſuam ſyluam inde trãſire, & arbores excidere, vel facere quicquid neceſſarium ei viſum fuiſſet) & B quæreretur quando huiuſmodi ſeruitus non vtendo amitteretur, & quidam putarent, ſi in primo vel ſecũdo quĩquennio per eam viam itum non eſſet, eandem ſeruitutẽ penitus tolli, quaſi per bienniũ ea non vtendo deperdita, ſingulo die quinquennij pro anno numerando: aliis autem aliam ᵇ ſententiam eligentibus, nobis placuit ita cauſam dirimere, C vt quia iam per legem latam ᶜ à nobis proſpectum eſt, ne ſeruitutes per biennium non vtẽdo depereant, ſed per decẽ vel viginti annorum curricula, & in propoſita ſpecie, ſi per quatuor quinquennia nec vno die vel ipſe, vel homines eius eadẽ ſeruitute vſi ſunt, tunc eam penitus amittat viginti annorum deſidia. ᵈ Qui enim in tam longo prolixoque ſpacio ſuum ius minimè conſecutus eſt, D ſera pœnitentia ad priſtinam ſeruitutem reuerti deſiderat.

vſusfruct⁹ alternato tẽpe relictus, ſi perditur pro uno ãno, non perditur pro alio.

Si area non poteſt habere ventum niſi ex vna parte, & non poteſt alibi fieri per dominum prædij, ipſo iure prædio vicini ſeruitus eſt impoſita per legem, ne ædificando ventum impediat, h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Iuxta areã vbi fructus aridi trituranţur, non licet vicino taliter ædificare, ꝙ ventum venientem valeat impedire. Salic.

Cùm autem apertiſsimi iuris eſt, fructus aridos cõculcatione quæ in area fit, ſuam naturam & vtilitatẽ oſtendere, aliquis vicinum ſuum vetabat ita ædificiũ extollere iuxta aream ſuã, vt ventus excluderetur, & paleæ ex huiuſmodi obſtaculo ſecerni à frugibus nõ poſſent, quaſi vetito vento B ſuam vim per omnem locum inferre ex huiuſmodi ædificatione, cum ſecundũ ſitum regionis & auxiliũ venti aream accedit.

¶ Sancimus itaque nemini licere ſic ędificare, vel alio modo verſari, vt idoneum ventum & ſufficientẽ ad præfatum opus infringat, & inutilem domino areã, & fructuum inutilitatem ᵉ faciat. Dat. XI. Kalen. Nouẽb. Conſtantinop. poſt cõ C ſulatum Lampadij & Oreſtæ. VV. CC.

TITVLVS XXXV.

DE LEGE AQVILIA.

Damnum datum in ſyluam per ignis immiſſionem, vel inciſionem, debet reſarciri, propoſita actione legis Aquiliæ. Bald.

I. Imp. Alexander A. Glyconidi.

Damnum per iniuriam ᶠ datum, immiſſo in ſyluam D igne vel exciſa ᵍ ea, ſi probare potes, ʰ actione legis Aquiliæ vtere. ⁱ PP. VII. Id. Nouemb. Alexãdro. A. II. & Marcello Conſs.

Damnum datum in demolitione vel concrematione domus, vel in deſtructione aquæductus, venit in actione legis Aquiliæ. Bal. & Sal.

II. Imp. Gord. A. Mutiano.

SI legis Aquiliæ actione expertus es aduerſus

DE LEGE AQVILIA.

In actionibus ſuperioribus dixit damna venire, vt ſupra de rei vendica. l. domum, & ſupra tit. 1. l. ſi qd. Audi nunc generaliter de damno, & de ipſa actione damni dati. Cõtinuatio.

Damnũ] CASVS. In ſylua mea cędua dãnum dediſti, ꝙ eam incendiſti, uel exciſiſti, qua actione mihi tenearis, quæritur? Dicitur ꝙ actio. l. Aquil. ſi probauero te mihi damnũ dediſſe.

f Per iniuriam.] i. nõ iure, ſiue per culpam, ut ff. eod. l. ſed & ſi quẽcunque. §. iniuriam.

g Exciſa.] nec matura, nec cædua, alioquin furti & arborum furtim cæſarũ tenetur, ut ff. eod. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi oliuam, uerſi. Octauenus. Sed hoc fallit in duobus caſibus, ubi rumpit uel incendit, & tamen non tenetur, ut ff. e. l. ſi quis fumo. §. 1. & l. qui occiderit. §. pen. in fi. ſed in illis non fuit culpa.

h Probare potes,] niſi in caſu, ut ff. e. l. ſi quis fumo.

i Vtere.] ut ff. eo. l. ſi ſeruus ſeruum. §. 3. in fi. §.

SI legis] CASVS. Si in domo mea mihi damnum dediſti eam incendendo vel deponendo, an actio. l. Aquil. te conuenire poſſim? Dicitur ꝙ ſic. & ſi ab agro meo opere facto ſeu detracto aquam alio deriuaſti, an tenearis? Dicitur ꝙ ſic, ut quicquid actum ſit, in antiquum ſtatum reducatur, & ut dãnum mihi reſarciatur, prouidebit iudex qua tamen actione tenearis, hic non aperit. iudic, interdicto quod uiaut clam, & hoc in ſecũda. Not. ex hac l.

ſbi,

ibi,ut id damnum ſarciatur, quòd hoc uenit iure actiõis, A & hoc debet in libello peti, quod condemnetur ad emendationem damni.& ad hoc eſt aduerſarius obligatus. ſed ſi diceret ſe uellè reponere rem in priſtinum ſtatum, ut non condẽnetur ad æſtimationem totius domus: deberet audiri. & ſic illud eſt potius in ſolutione,q̃ in obligatione: ſicut in actione noxali, ubi emendatio damni eſt in obligatiõe, & datio pro noxa eſt in ſolutione. & ita intellige iſtum textum: & ceſſant ambages de quibus hic per glo. & Cy ſecundũ Pau. de Caſt.

a Depoſuiſſe] niſi feciſſet cauſa arcendi incendij iuſto metu ductus, ut ff.eod. l. ſi quis fumo. §.j. ſecus ſi non iuſto metu, ut hic, & ff. quod ui aut clam. l. ſi alius. §.ẽ & alia.

b Statum.] ſcilicet actione quod ui aut clam.

c Impetrabis.] nõ actione iſta quæ dãnum datum proſequitur: ſed interdicto quod ui aut clã, vt ff. quod vi aut clã l. j. i prin. ſed & iſta actio vtilis poterit quandoque locũ habere, ut ff.eo.l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi quis aquæductum. & facit ad principiũ. ſ.l. prox. Accur.

eum quem domum tuam depoſuiſſe, [a] vel incendio concremaſſe, damnoque te afflixiſſe proponis, vt id damnum ſarciatur, competentis iudicis auctoritate conſequeris.

¶ Quinetiam ſi aqua per iniuriam aliò deriuata ſit, vt in priorem ſtatum [b] re- B ſtituatur, eiuſdẽ iudicis cura impetrabis. [c] PP. VIII. Id. Nouem. Gordiano A. & Auiola Conss.

Occidens ancillam alienam tenetur ciuiliter actione. l. Aquilia, & criminaliter l. Cor. de ſicarijs, & una per alteram non tollitur, ad hoc allegatur. Vel ſic: Si ex eodem facto oritur ciuilis & criminalis actio, vna non impeditur per executionem alterius. Bal.

III. Idem A. Dolenti.

EX morte ancillæ, quã cæſam conqueſtus es, tam legis Aquiliæ damni ſarciendi gratia actionem, quàm criminalem [d] accuſationem aduerſus obnoxium competere tibi poſſe non ambigitur. PP. V. Kalend. April. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.

EX morte.] CASVS. Si ancillam meam non iure occidiſti: an ciuiliter act. l. Aquil. mihi tenearis, ut damnum mihi reſarciatur: & nihilominus act. l. Cor. de ſica. te conuenire poſſim, quæritur? Reſpond. quòd ſic.

d Criminalem] ſi dolo hoc factum eſt, ut hic, & ff.eod. l.inde Neratius. §. ſi dolo, & ff. de præſcript. uerb. l.qui ſeruandarum. §. j. & de iniur. l. prætor, in princ. & j. qñ ciuil. act. crimi. præiudi. l. j. & inſtit. eo. §. liberum. alias non: ut ff. ad leg. Cor. de ſica. l. in lege. licet Aquilia poſſet agi etiam pro leuiſſima culpa, ut ff. eo. l. in lege. ij. Item hoc intellige non ſimul, ut ff. ui bonorum rap. l. ij. §. j. & de publi. iudic. l. interdum. Sed quid ſi fuit conuentus ciuiliter Aquilia, & abſolutus? Reſpond. P. poſtea cũ non poſſe conueniri criminaliter de ſicarijs. argum. pro eo j. ne tut. uel cura. uectiga. condu. l. j. & j. de crimine ſtellio. l. j. Sed nos contra. nam tantum debet facere in hoc caſu abſolutio, quantum condemnatio & ſolutio, ar. ff. de except. rei iudic. l. ſi quis cum totum. §. plane. licet ſit argu. contra. ff. de lib. ho. exhib. l. ij. § pen. ſed illud eſt propter præſentem detentationem hominis, ut ibi dicitur. Sicut ergo ſolutione facta non obſtaret exceptio, ut j. quando ciui. act. crimi. præiudicet. l. j. ita nec abſolutione facta: niſi in quibuſdam criminibus, quæ omnino tolluntur, ſi antequam reus de crimine conueniatur, ſatisfecerit, ut in dictis caſibus, & ff. ad leg. Iul. de adulte. l. ſi adulterium. §. ijdem imperatores, & § ijdem Pollioni, & ff. de remiſſ. l. milites. ij. in fi. & j. ad l. Corn. de fal. l. ſi falſos. Item ſi damnetur in ciuili ex delicto priuato: nihilo minus poteſt damnari & in criminali etiam ab eodem iudice, cum tanquam alius condemnet, ut ex prædictis rationibus colligi poteſt. & hoc tam in priuato, quàm in publico crimine: licet dixerit P. contra in priuato. & illum ſitu. j. quando ciui. act. & c. intelligit quando

Dic. ſ. l. Cornelia, bñ ſi pôt accuſari d culpa criminaliter non ex. l. Cornelia, ſed ex titulo de extraordinariis criminib. ad pœnã pecuniariã, vel aliã arbitrio iudicis imponenda, vt l. reſpiciẽdũ. § il liquũt. ff. de pę. & in fin.

pro publico crimine competit actio ciuilis, & criminalis accuſatio. ſecus ſi pro priuato ſecundum eum. Sed contra nos eſt ualde ad primam opinionem, non ad proximam, quod legitur. j. de fide inſtrum. l. ſi. quia ibi de falſo primo habita fuit quæſtio ciuiliter. & ſi uelit accuſare criminaliter, non poteſt niſi ante deffinitiuam ſentẽtiam, quæ non eſt appellatione ſuſpenſa. Sed forte reſponderi poteſt non poſſe vt reſcindatur ſententia, ſed poteſt vt imponatur criminali pœna, ſecundum Azo.

Actio legis Aquiliæ eſt pœnalis. i. in duplum, contra negantem. h. d ſecundum Bal.

B IIII. Impp. Diocl. & Max. AA. & CC. Lolio.

COntra negantem, ex lege Aquilia, ſi damnum per iniuriam dediſſe probetur, [e] dupli procedit [f] condemnatio. D. XV. Kalen. Maij. Heracliæ. AA. Conss.

Vbi eſt damnum datum de non corpore in corpus, habet locum vtilis actio legis Aquiliæ. h. d. Bal. & contra inficiantem ad duplum. Sal.

V. Iidem. AA. & CC. Claudio.

DE pecoribus tuis, quę per iniuriam incluſa, C famę [g] necata ſunt vel in-

COntra.] CASVS Si in ſeruo Titij non iure damnũ dediſti, & conuentus act. l. Aquil. confeſſus fueris te damnũ dediſſe, condemnaberis in ſimplum: ſi negaſti, & te damnũ dediſſe Titius probauerit, in duplum teneberis.

a Probetur.] per teſtes, vel per inſtrumenta, vel aliis probationibus. non per ſacramenti delationem, vt ff. de iureiurand. l. eum qui, in princip. Item fallit in minore, qui habetur pro confeſſo ſi petat reſtitui, vt ff. de minor. l. ſi ex cauſa. § nunc videndum. Et ſic not. hic ex mendacio quem puniri, vt hic, & infra de non numer. pecun. authen. contra qui propriam, & ff. eodem l. inde Neratius. §. hæc actio. Sed quid duplatur? dic ergo id, quod erat ſimplandum. ſimplandum autem erat omne intereſſe, vt inſtitutio. eo. §. his autem verbis, & ff. eo. l. ait lex, in fi. ergo hoc totum duplandum, vt ff. quod met. cau. l. ſi cũ ex §. quadruplabitur, & ff. de ſer. cor. l. in hoc iudicium, & inſt. de act. §. omnes autem. Sed aliud in actione furti, vbi tantùm verum rei precium duplatur, vt ff. de furt. l. in furti actione. Item quod dico de duplatione, habet locum ſiue directa, ſiue vtili Aquilia, ſiue in factum agatur, vt j. l. proxi. Accur.

Actiõe legis Aquiliæ conuictus, ſi de mendacio conuincitur, in duplũ punitur.

f Procedit.] ad idem inſtit. de pœna teme. litigant. circa principium.

DE pecoribus.] CASVS Pecora mea incluſiſti, atque ita fame perierunt. qua actione te conueniam, & in D quantum, quæritur? Dicitur quod act. l. Aquil. & ad duplum poſt negationem de mendacio.

g Fame.] ſ. actione directa.

h Legis Aquiliæ.] vtili, vt inſtitutio. eod, §. cæterum. quando necantur fame. Sed certe immo videtur quod in factum locum habeat, vt ff. eod. l. item ſi obſtetrix. §. ſi quis, & l. quemadmodum. §. magiſtratus. Sed dic & hanc & illam dari, cum ambę ſint ex ęquitate. Et plene dic: aut damnum datur à corpore in corpus, & tunc directa, vt inſtitutio. eo. §. cæterum. aut de corpore in non corpus, vt ſi annulum feciſti in mare cadere, & tunc vtilis, & in factum, vt ff. eo. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſi quis de manu, & de præſcripti. verb. l. qui ſeruandarum, in princip. aut de non corpore in corpus, vt ſi feciſti ſeruum meum deſcendere vel aſcendere in puteum vel in arborem, vt inſtitutio. eod §. cæterum. aut de non corpore in non corpus; vt ſi ſeruum ligatum ſoluiſti, & fugit, & tunc in factum, vt inſtitutio. eod. in fin. Et not. quod

Damnum datur multipliciter.

quòd vbicunque locum habet vtilis, & in factum, ſed nõ A conuertitur, vt ff eod. l. quemadmodum. §. magiſtratus. Item not. quòd hæc lex habet tria capita. Primo tenetur de occiſione tantum, ſcilicet ſerui & pecudis. In ſecundo nihil. In tertio de omni alio damno, vt inſtit. eo. in princip. & §. caput, & §. capite. In primo habetur ratio in anno retro. In tertio intra. xxx. dies, vt ff. eod. l. 2. & l. ſi ſeruus ſeruum. §. huius legis.

Lex Aquilia hẽt tria capita.

a Aquiliæ.] i. actione vtili.

D E his.] C A S V S. Si ad paſcendas glandes in agrum meum porcos tuos immiſiſti, qua act. mihi tenearis, quæritur? Reſpond. quòd act. l. Aquil. ex ſententia. quaſi dicat, non ex verbis.

b Ex ſententia.] nõ autem Aquilia directa, quia ad eum vſum cõſumptę ſunt, ad quem erant, vt ff. e. l. qui occidit. §. ſi quis alienum.

c Legis Aquiliæ.] contra. ff ad leg. Aquil. l. ſi boues, vbi datur actio in factum.

d Agere.] actione vtili de paſtu pecoris, quæ habet locum quando in tuo, meo pecore immiſſo, tuã glandem depaſco. ſecus ſi in meo cecidiſſet, quia tunc in factum, vt ff. de præſcript. verb. l. qui ſeruandarum. §. finali. & vtilis Aquiliæ, vt hic.

terfecta, legis Aquiliæ[a] actione in duplum agere potes. Dat. XV. Kal. Nouemb. AA. Conſs.

Facięns depaſci pratum meum, tenetur mihi actione legis Aquiliæ. h. d. ſecundum Bal.

VI. Iidem AA. & CC. Pletio.

D E his quę per iniuriã depaſta contendis, ex ſententia[b] legis Aquiliæ[c] B agere[d] minimè prohiberis. PP. V. Kalen. Nouembr. CC Conſs.

TITVLVS XXXVI.

FAMILIÆ ERCIſcundæ.

Diuiſio particularis non impedit agi iudicio familiæ erciſcundæ pro vniuerſali diuiſione. Bald. Vel ſic: Si quid hæreditatis non eſt diuiſum, agitur iudicio familiæ erciſcundæ vt diuidatur. Bart.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Martiano.

S I non omnẽ paternam hęreditatem ex C conſenſu[e] diuiſiſti, nec ſuper ea re[f] ſententia dicta, vel tranſactio ſubſecuta ẽ, iudicio familiæ erciſcundæ[g] experiri potes. PP. VIII. Ka. Octob. Laterano & Rufino Conſs.

FAMILIÆ ERCISCVNDÆ.

Dixit de petitoriis, ſequitur de diuiſoriis. nam niſi liceret diuidere, ſegnius expedirentur ſingula, vt infra quando & qui. quarta pars, l. y. li. x.

S I non omnem.] C A S V S. Si cohæredes hæreditatem paternam conſenſu diuiſerũt ex D vtraque parte interueniente, & aliquas res reliquerunt indiuiſas. an pro his diuidendis fami. erciſc. iudicio agere poſſint, quæritur? Dicitur ꝙ ſic, niſi ſuper his lata fuiſſet ſententia, vel tranſactio interueniſſet.

e Ex conſenſu.] quia remanſit vnus ager ad diuidẽdum, & tunc non erit contra. ff. eo. tit. familiæ erciſcundæ. l. ſi filia. §. familiæ.

f Super ea re.] quam nunc petis diuidi.

g Familiæ erciſcundæ.] cum iam pro quibuſdam erat actum familiæ erciſcundæ, non videtur plus agi debere, vt ff. eo. l. ſi filia. §. familiæ erciſcundæ. quæ eſt contra. Solu. hic agitur nunc familiæ erciſcundæ, ibi cõmuni diui. nomine hæreditatis diuidendæ. Vel dic agi ſecundo ex cauſa. Vel dic ꝙ primo fuerat actum communi diuidundo. Vel dic ꝙ extra iudicium fuit facta prima diuiſio.

V Xor.] C A S V S. Si teſtamentum feciſti, & duos hæredes inſtituiſti, vel plures, non curo: an in familiæ erciſc. iudicio veniat dos quam nomine vnius filij recepiſti, quæritur? Reſp ꝙ ſic. l. recipienda, ſed non diuidenda, vt ff. e. l. ſi filia. & hoc amplius, ſiue adhuc conſtante matrimonio, ſiue non, vxor deceſſit.

h Ei.] i. patri tuo.

Filius poſt mortem patris dotem vxoris viuentis vel defunctæ præcipit iudicio familiæ erciſcundæ. Bald. Vel ſic: In diuiſione hæreditatis paternæ, filius vxoratus debet habere dotẽ præcipuam. h. d. Nec eam poſtea communicat, licet vxor decedat. Sal.

II. Imp. Anton. A. Vitiano.

V Xor tua ſi mortuo patre tuo, cui dotem numerauerat, cum hæres ei[h] extiteris,[i] adhuc in B matrimonio tuo fuerit, familiæ erciſcundæ[†] actionem ad exequendam[k] dotem ſecundum iuris pridẽ placitũ, aduerſus cohæredes tuos nactus es, eamq; retines[l] etiam ſi poſtea dũ tibi nupta eſt, deceſſerit. PP. II. Id. Feb.

i Extiteris.] quid autem ſi exhæredat'? Reſp. habet vtile fami. erciſc. iudicium, vel in factum, vt ff. de do. præleg. l. 2. §. ſi tamen.

k Ad exequendã.] i. cõſequendã. nõ dico coæquãdã, vt hic, & ff. eo. l. ſi filia. §. 1. & l. ſi maritus, & l. fundus qui, & ꝺ iure do. l ſi ſiq. §. ibi dos, & ff. ad l. Falcid. ſi dos, & ꝟ. de rei vx. act. §. cautione, & ff. pro ſocio. l. actione. §. fi.

Id eſt officio iudicis deſeruiẽte huic actiõi. nã actio datur ad diuidẽdũ. Pau.

l Retines.] cũ caueris cohęredibus de indemnitate, vt præ dictis legibus. Item not. ꝙ dicit, deceſſerit: ſecus ſi diuerteret, quia tunc eam ſe quereretur, vt ff. de do. prælega. l. per dotẽ.

Poſt aditam hæreditatem rebus expilatis à cohærede, debet agi familiæ erciſcundæ, non crimine expilatæ hæreditatis. Bal. & Sal.

III. Idem. A. Rufo.

A Duerſus cohæredes C tuos diuidendæ hęreditatis iudicio ſecundum iuris formam experire. Iudex datus, ſi quid à cohęrede etiam tuæ portionis ex hęreditate ſublatum[m] fuerit probatum,[n] factis adiudicationibus ſecundũ iuris formam eum tibi condemnet.

A Duerſus.] C A S V S. Si duob. vel pluribus hæredibus inſtitutis vnus ex illis à fratribus res de hæreditate ſubtraxit: an alij aduerſus eum act. expilatæ hæreditatis intẽtare poſſint, quæritur? Dicitur ꝙ non, cum per familiæ erciſcundæ iudicium indemnitati ſuę poſſint conſulere, ſi eũ ſubtraxiſſe probauerint.

m Sublatum.] quorum vnus de hęreditate aliqua ſubripuit.

n Probatum.] non enim pręſumitur ſubtractum malo animo niſi probetur, vt ff. pro ſocio. l. merito. Item loquitur hic cum poſt aditam hæreditatem & ante apprehenſam poſſeſſionem ſubtrahitur. Ceſſat autem crimen ex- D pilatæ hęreditatis, quia pro hoc crimine datur alia actio, ſ. familiæ erciſcundæ, vt hic ſubijcit, & ꝟ. de crimi. expila. hæred. l. fi. alia enim quæ reſpectu poſſeſſionis tantũ datur, vt rei vendicatio, non ratione delicti, bene cõcurrit cũ crimine expilatę hæredi, vt ff. de crimi. expil. hæred. l. Diuus. quæ eſt contra. Vel ibi aduerſus diuerſos intentabatur. ſi aũt adita eſſet hæreditas, & poſſeſſio apprehẽſa, nunquã daretur crimen expilatæ hæreditatis, vt ff. de crimine expil. hær. l. 2. ſed familiæ erciſcundæ datur poſt aditam hæreditatem aliquo ſubtracto, ſiue fuerit apprehẽſa poſſeſſio, vel non, vt ff. eo. l. & puto §. 2. & l. qui erat. Item & ante aditam hæreditatem habet locum vtilis, vt ff. eo. l. inter cohæredes. §. fructus.

Hæreditatis expilatæ crimẽ, an poſſit cõcurrere cũ rei vendicatione & alijs.

ADDITIO. Adde hic ſecundum Bal. ꝙ cum iſta iudicia, ſcilicet ciuile & criminale, non contrariantur in cauſis, item nec veniunt ex eadem cauſa, merito iudicium familiæ erciſcundæ concurrit cum criminali iudicio expilatæ hæreditatis, ſi conſtat de dolo, ſecundum Bar. Poſt aditam vero hæreditatẽ & apprehenſam poſſeſſionẽ

contrahitur crimen ordinarium, & ideo ceſſat extraordinarium. & vide quod not. ff. de vſucapioni. l. ſi homo, & in l. 1. §. Scæuola. ff. ſi quis teſta. lib. eſſe inſ. fue. &c. Bald.

nabit. Expilatæ enim hæreditatis crimen fruſtra [a] cohæredi intenditur, cum iudicio familiæ erciſcundæ indemnitati eius proſpiciatur.

Caſtrenſia non veniunt in diuiſione cum fratribus, ſed donata in peculium veniunt in diuiſione. h. d. & eſt valde ſingularis. Vel ſic: Ex qualitate rei & perſonæ præſumitur aliquid eſſe donatum in caſtrenſi, vel in ſimplici peculio. Bal.

B

IIII. Imp. Alexander. A. Antonio.

SI filiusfamilias fuiſti, & res mobiles [b] vel ſe mouentes, [c] quæ caſtrẽſis peculij eſſe poſſunt, donatæ tibi à patre ſunt, eas quoq; in cætero peculio caſtrenſi non communes cum fratribus tuis habes. [d]

¶ Prædia autẽ licet eunti tibi in caſtra filio pater donauerit, peculij tamen caſtrenſis non ſunt. [e] Diuerſo iure ea prædia habẽtur quę ex occaſione [f] militiæ filijsfamilias obueniunt. hæc enim caſtrenſi peculio cedunt.

A diſpoſitione odioſa facile receditur per diſpoſitionẽ fauorabilẽ. Bald. Vel ſic: Vltima voluntas poteſt mutari tacite & expreſſe. h. d. ſecundum Bar. Vel ſic: Vltima voluntas præualet etiam ſine ſcriptura. Sal.

V. Idem A. Stanliæ.

Fruſtra.] pro deo, ad quid dicitur ceſſare vnũ pro alio, cum ... diuerſa dentur? pro crimine enim non inuenitur agi niſi criminaliter, vt ff. de effrac. l. 1. §. expilatores? Reſpon. in factum agi poſſe ciuiliter pro crimine, argu. huius l. & ff. de præſcript. verbis. l. quoties, & illa eſt quæ tollitur per hanc, ſcilicet famil. erciſcund. non ſorte criminalis actio, vt infra quãdo ciui. actio. cri. præ. l. 1.

SI filiusfamilias.] CASVS. Si filio tuo in ſacris tuis conſtituto res mobiles, puta argentum, vel ſe mouentia, vt equum eunti in caſtra dediſti: an cum fratribus ſint communia, quæritur? Reſp. quod non: ſed in caſtrenſia bona tibi filio computentur ad diuiſionem. ſecus ſi ei fundum vel rem immobilem donaſti, quia illa veniũt in diuiſionem communem. & hoc in ſecunda. Si autẽ occaſione militiæ aliqua acquiſiuit prædia à commilitone, ea vt caſtrenſia fratribus ſuis nõ communicabit. & hoc i tertia. Not. hic caſum, ꝙ ſi pater filio doctori dat libros & veſtes doctorales, & alia ſimilia quæ doctori conueniũt, ſtatim efficiuntur quaſi caſtrenſis peculij, & ſtatim valet donatio, quia filiusf. quantum ad caſtrenſe peculium pro patref. habetur, vt in l. 2. ff ad Mace. nec poſſunt poſtea reuocari, nec debent communicari cum fratribus, nec ſibi computari debent in portionem ſuam, ſed habere præcipua, & reliqua debent communiter diuidi, ſecundum Pau. hic.

b Mobiles.] vt arma.

c Mouentes.] vt equus.

d Habes.] vt & Ĩ. de caſtren. pecu. l. 1. lib. 12. & ff. de caſtren. pecu. l. 4. in princ. Et not. caſtrenſe non communicari, nec quaſi caſtrenſe, vt hic, & Ĩ. de col. l. ſi. & ſ. de aduo. diuer. iudic. l. fori, & infra de bo. quæ lib. l. cum oportet. §. 1. & inſti. quib. non eſt permiſſum face. teſtamẽ. in princip.

e Non ſunt.] tenet tamen donatio. ſi morte firmetur tacite vel expreſſe, & præcipua adiudicentur, vt Ĩ. de dona. inter virum & vxorem. l. donationes j. & Ĩ. eod. l. filiæ, & dic vt ibi.

f Ex occaſione.] forte à commilitone, non acquiſiturus

A alias niſi fuiſſet miles, vt ff. de caſtren. peculio. l. ſi forte, & l. caſtrenſe.

IN ipſius.] CASVS. Si teſtator præcepit in teſtamẽto, vt vnus ex ſeruis ſuis i perpetuis ſtaret vinculis, alius exportandus venderetur, & poſtea voluntatem ſuam mutauerit clemẽtia ductus, licet probari nõ poſſit per ſcripturã, ſed alijs rationibus ꝙ volũtatem ſuam mutaſſet, tamen poſterior ſua voluntas ſeruanda eſt, & non venient hi ſerui in diuiſionem cum alijs rebus hæreditarijs per iudicium familiæ erciſcundæ inter cohæredes.

IN ipſius mariti tui fuit poteſtate, mutare [g] qđ in ſeruos ſuos iratus teſtamento cauerat, [h] vt vnus quidem in perpetuis vinculis moraretur, alter verò exportandus venundaretur. Proinde ſi offenſam iſtam clementia [i] flexit (quod licet ſcriptura non probetur, alijs tamen rationibus [k] doceri nihil impedit: præſertim cum poſteriora eorum talia merita deprehenduntur, vt ira domini potuerit mitigari) nouiſsimam eius voluntatem arbiter familiæ erciſcundę ſequetur. [l]

Quod eſt ipſo iure diuiſum per legem, non poteſt miniſterio iudicis diuidi. h. d. Bal. Vel ſic: Nomina debitorũ per hominem iudicium non veniunt diuidenda, cum ſint ipſo iure diuiſa. Salyc. & Pau. de Caſt.

C

VI. Imp. Gordianus A. Pomponio militi.

EA quæ in nominibus [m] ſunt, non recipiunt diuiſionem: [n] cum ipſo iure in portiones hæreditarias ex lege duodecim tabularum diuiſa ſint. [o]

In iudicio familiæ erciſcundæ veniũt prælegata. Bal. Vel ſic: Iudex datus ſuper hæreditate diuidẽda, de prælegatis cognoſcit: & ei cui debentur, adiudicat. Salic.

VII. Idem A. Aeliano.

g Mutare.] cum ambulatoria ſit voluntas, &c. Not. quod voluntas defuncti deambulatoria eſt vſque ad ſupremũ vitæ, vt ff. de adimen. leg. l. 4. — Defuncti volũtas ẽ deambulatoria.

h Cauerat.] cauerat dico vt vnus, &c.

i Clementia.] ſic Ĩ. l. ſi quis aliquem te, pro. l. ſi.

k Rationibus.] ſic Ĩ. de rei vendi. l. indicia certa.

l Sequetur.] ſicque faciet diuiſionẽ ſeruorum, vel curabit pœnas imponi, ſi nõ reuocauit teſtator, vt ff. eod. l. his conſequenter. §. idemq;.

EA quæ in nominibus.] CASVS. Per actionem famil. erciſcun. res corporales diuidi debent, non autẽ actiones hæreditariæ, ſcilicet quo ad titulum, ſed quo ad intellectum, & hoc eſt quod ſubijcit, quia lex 12. tabu. eas diuiſiones ꝑ portionibus hæreditariis fecit, vt quilibet hæredum pro portione ſua actiones habeat hæreditarias, & etiam contra quemlibet dentur. Viuianus.

D

m In nominibus.] i. in debitoribus.

n Diuiſionem.] ab homine.

o Diuiſa ſint.] idem econtra ſi defunctus debuit, vt & ſupra de pac. l. pacto ſucceſſorum, ſic & infra ſi cert. peta. l. j. & infra de except. l. 1. & de hæred. act. l. 3. Sed certe ſic eſt in rebus corporalibus: nam & ipſarum dominium vnumquemque hæredem contingit pro hæreditaria parte: quia ſi ſis hæres pro dimidia cuiuslibet rei, dominus es pro dimidia. Si pro tertia, ſimiliter ipſo iure diuiſæ ſunt res pro portionibus hæreditariis. Sed dic differre in hoc, quia res corporales etſi ipſo iure ſint diuiſę, tamen per hominem aliter diuidi poſſunt, vt loco intellectualis diuiſionis fiat quædam quæ oculis ſubijciatur, vt inſtitutio. de offic. iudic. §. fina. At in nominibus non poteſt per hominem aliter fieri diuiſio: licet totius nominis poſſit fieri aſſignatio quandoque, vt ſtatim dicam, ſcilicet quando res corporales ſunt & nomina. Item & ſi — Noĩa hæreditaria ꝑ hoĩem diuidi nõ poſſunt.

ganum

tantum nomina, ex voluntate tamen, vt ff. eod. l. plane. nam facta aſſignatione remanent tamen actiones penes eum qui mandat eas, adeo inhęrent oſſibus eius, vt ff. pro ſoc. l. 3. in princip. Item intellige hanc. l. quando nil aliud eſt in hæreditate, niſi nomina, ut ff. eo. l. hæredes. §. 3. alioquin uenirent nomina gratia aliorũ, nõ dico diuidenda, ſed aſſignãda, vt dictũ eſt, ut ff. e. l. 3. §. fi. & l. ſeq. Sic & alias quædam ueniũt acceſſorie, non principaliter, vt ff. de vi & vi ar. l. 1. §. illud, & de ſer. cor. l. ĩ hoc, & ð Car. edi. l. ſi impubes. §. penul.

A

SI qua fideicommiſſorũ petitio iter cohæredes conſiſtat,[a] prætor vel præſes prouinciæ eius rei[b] diſceptator conſtitutus, vel iudex familiæ ercilcundæ iudicio aditus, vt voluntas teſtatricis[c] ſeruetur, ſuas partes accommodare[d] debet.

In vno libello poteſt agi familiæ erciſcundæ iudicio pro pluribus hæreditatibus diuidundis, puta pro hæreditate paterna & materna. h. d. ſecundum Bald.

VIII. Idem A. Teleſphoro.

BOna, quæcunque tibi ſunt communia cum fratre tuo ex hæreditaria ſucceſsione patris vel matris, cum eodem familiæ erciſcundæ iudicio experiens, vt diuidantur impetrabis.[e]

Hæc actio eſt bona fidei, & in ea veniunt fructus. Bald. & Sal.

IX. Idem A. Verino.

NOn eſt ambiguum, cũ familiæ erciſcundę titulus[f] inter bonæ fidei iudicia numeretur,[g] portionem hęreditatis ſiqua ad te pertinet, incremẽto fructuum augeri.[h]

Teſtator poteſt inter ſuos hæredes hæreditarias res diuidere, ſalua Falcidia. & clauſula generalis ſequens determinatur per ſpecialem clauſulam præcedentem. h. d. ſecundum Bart.

B

X. Idem A. Teleſphoro.

QVotiens inter omnes hæredes[i] teſtator ſucceſsionem ſuam diuidit,[k] ac ſingulos certis poſſeſsionibus cum mancipiis quæ in eiſdem ſunt conſtituta, iubet eſſe contentos,[l] voluntati eius (ſalua legis Falcidię[m] auctoritate) obtemperandũ eſſe manifeſtum eſt. Nec mutat,† quòd in ſequentibus verbis[n] mancipia ſua vniuerſa, nulla facta eorum diſcretione, commendanda[o] putauerit hęredib.

C

SI qua fideicommiſſorum.] CASVS. Pluribus relictis hęredibus, vni ex eis partem fundi prælegauit. ille ad rem prælegatam petitionem habebit, & non veniet in diuiſionem cum aliis cohæredibus per iudicium famil. erciſc. & hoc prouidebit vel iudex datus ad diuidendam hæreditatem, vel præſes.

a Conſiſtat.] quia prælegauit teſtator aliquid alicui eorum.

b Eius rei.] quia actione ex teſtamento agitur coram eo. Vel dic quòd etiam iudicio familiæ erciſcundæ agebatur coram eo.

c Teſtatricis.] pręlegatum relinquẽtis.

d Accõmodare.] vt & ff. e. l. ſi ita legatũ, & l. ĩter cohæredes. §. 1. & l. rẽ pignori, & l. ſi filia. §. Papin. & §. hẽ Papi.

BOna quæcunque.] CASVS. Si aliqua cum fratribus tuis habes communia, ſiue ea ſint paterna vel materna, vt ea diuidantur vno eodem iudicio fami. erciſ. impetrare poteris.

e Impetrabis.] etiam vna actione ſufficiente pro pluribus hæreditatibus, vt & ff. eod. l. hæredes. §. de pluribus. ſicut econtra pluribus actionibus agi poteſt pro vna hæreditate propter plures cohæredes diuerſis temporibus diuidentes, vt ff. eod. l. 2. §. dubitandum. Item excipe quædam quæ licet communia ſunt ex hęreditaria cauſa, non tamen veniunt in hoc iudicio, vt nomina ſiue defuncto ſiue à defuncto debita, vt ſupra eo. l. ea quæ. Item mala medicamenta. Item iniuſte quæſita. Item libri improbatæ lectionis, vt ff. e. l. cæteræ.

NOn eſt ambiguum.] CASVS. Si tu cum aliquo alio in hæreditate aliqua inſtitutus, vnius fundi, ſciens eum hæreditarium, & alium in eo hæredem eſſe, fructus percepiſti: an ad eos tenearis, vt in diuiſionem cum cæteris bonis veniant per iudicium fami. erc. Reſp. ꝙ ſic, cum iudicium fami. erc. ſit bo. fi. & portio hæreditaria fructibus augeatur.

Titulus vario modo ſumitur.

f Titulus.] id eſt actio. vel titulus, ſcilicet iudicij, ſicut poſſeſſionis titulus, id eſt cauſa, ſicut eſt emptio vel alius contractus. aliàs autem ponitur pro modificatione, aliàs pro dignitate, aliàs pro ſigno ponitur, aliàs pro priuilegio, vt in auth. de eccle. tit. in prin. coll. 9.

g Numeretur.] vt inſt. de act. §. actionum.

h Augeri.] hoc ſi percepit tanquam hæres ſciens ſe habere cohæredem, & fundum hęreditarium eſſe. Sed quid ſi ſuum credebat, vel ex alia cauſa communem, vel percepit cum non credebat ſe habere cohæredem? Videtur quòd non teneatur, vt ff. eod. l. inter cohæredes. §. fructus. ſed eos debeat lucrari percipiens, vt ff. eod. l. fundus qui. §. 1. ibi, qui vero ante lit. conteſtat. & ff. finium reg. l. 4. §. poſt litem, & inſti. de re. diui. §. ſi quis autem à non domino. Sed tu dic quòd tenetur vtili actione, ſed nõ directa, quia nõ percepit vt cohæres, vt ff. eodem l. & puto. § penulti. & l. qui erat, & ad inſtar petitionis hæreditatis in quantum locupletior eſt, vt ſupra de petitio. hæred. l. 2. & ff. de petitio. hæred. l. ſed & ſi. §. penulti. & ſi. & l. illud. §. prædo.

QVotiens.] CASVS. Paterfamil. tres filios habens, & tria prædia, & in vnoquoque prædio tria mancipia, vnicuique filiorum certum aſſignauit prædium cum mãcipiis quæ in eo erant, & deceſſit: an filij huic diuiſioni, quam pater in teſtamento fecit, ſtare debeant, quæritur? Dicitur quòd ſic. & hoc in prima. Si autem in inferiori parte teſtamenti ſic dixit teſtator, rogo vos o filij de mancipiis quæ vobis reliqui, quod eos clementer tractetis. an videatur per hæc verba, mancipia quæ prius diuiſit, communicaſſe, quæritur? Reſpõ. quòd non. & hoc in ſecunda.

† Hęc l. facit ad c. ſecũdo req. iris, cũ glo. ſup uerbo, utriuſq; extra de ap. ubi uide.

i Hæredes.] Not. generalem clauſulam referri ad antecedentia.

Pater filiis bona diuidẽs, uſ eos inſtituet.

k Diuidit.] & ſic dico, ꝙ ſi pater inter filios ſuos in ſolẽni voluntate diuiſit bona aſſignando cuilibet certã portionem vel etiam certam rem, pro eodem habeo ac ſi dixiſſet, hæredes inſtituo. nam quilibet neſcit dicere, hæredes inſtituo. Si autem in minus ſolenni voluntate, dico idem, ſi aſſignauit ei quotam portionis. Si autem certam rem, tunc non vt teſtamentum valebit, ſed vt uoluntas ab inteſtato. Alij tamen aliter dicunt, vt j. eo. l. filij, dicemus H.

I

l Contentos.] quæ inſtitutio valet, vt ff. de hęr. inſt. l. ex facto. 2. §. 1. & ff. e. l. ſi filia. § ſi pater. & ſunt hęredes, cũ nulli alij ſint hæredes. aliàs eſſent iſti tales loco legatariorum, vt j. de hær. inſt. l. quotiens.

m Legis Falcidiæ.] quæ debetur iure inſtitutionis, vt probatur. ff. de hære inſti. l. ex facto. 2. vel quæ debetur iure naturæ. nam quamcunque vult poteſt retinere. De Trebellianica autem poſſet etiam quis hoc intelligere, licet quidam dicant ꝙ non habet locum, niſi cum rogatus eſt quis reſtituere totam hæreditatem, vel quotam portionem, & pro eis ff. ad Treb. l. mulier. 1. §. fin. & l. cũ quod. §. fin. & l. cogi in princi.

n Verbis.] ſ. teſtamenti.

o Commendanda.] i. commendauit ſic ff. eo. l. cum putarẽ. ex quo videbatur in cõmune redegiſſe, quæ ante diuiſerat

ſerat: ſed non eſt ita, vt dicit. & ſic ſequentia per præcedentia intelliguntur: ut ff. de leg. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. fin. & de lega. 2. l. legatorum. §. fin. Sed argu. contra. ff. de uerbor. ſignific. l. ſi cum fundum, & de legat. 3. l. is qui cum plures.

vt j. de colla. l. fi. Sed quomodo reuocantur ad cōmunionem, cum ne c diſceſſerint, vt j. de col. l. filiæ licet? Reſp. quatenus de facto exiuerunt. ſ. quo ad adminiſtrationē, vt & ſ. de inoff. dona. l. ſi totas. ſic ſ. de ſacroſan. eccle. l. iubemus. 2. §. ſi.

a Inſinuaſſe.] id eſt commendaſſe.

Inter filios.] CASVS. Si paterfamilias, uel materfamilias ab inteſtato deceſſit, & filios, uel filias reliquerit: in bonis eorum qualiter inter liberos facienda eſt diuiſio, quæritur? Rñ. quod pro portionibus uirilibus. Viuian. Et intellige iſtam. l. in bonis allodialibus. Secus ī feudalibus, quę non tranſeunt ad fœminas, ſed maſculos tantum. Pau.

b Aequo iure.] id eſt æquitate ſola inſpecta. cum enim ex ſententia ius fieri debeat, ſicut ipſe legiſlator æquitatē ſequitur: ita & iudicem ſequi oportet: licet quandoque nō ita ſequatur, oculo iudicis caligante.

c Explorati iuris eſt.] a ſapientibus: ut Inſtit. de hæred. quæ ab inteſtat. in princ. & j. de leg. hęred. l. lege. & de collat. l. ut liberis. & ff. de ſuis & legit. l. j. in princ.

Non ideo.] CASVS. Duo fratres bona paterna inter ſe diuiſerunt. an ob hoc ꝙ ſcriptura non interuenit, diuiſio ſit min° obſeruanda, quæritur? Dicitur quod non, cum fides &c. quaſi dicat, cum poſt diuiſionem factam inſecuta eſt poſſeſſio: quia quilibet poſſeſſionem apprehendit, & ſic euidentia facti probat.

cum vtique his ea videatur inſinuaſſe, a quibus etiam teſtamento relinquenda eſſe decreuit.

Inter filios & filias debet hæreditas parentu æqualiter diuidi h. d. ſecundū Bal. Vel ſic: Pro rata ſucceſſionis petitur diuiſio hæreditatis. Sal.

XI. Imp. Philippus. A. & Philippus. C. Antonio.

INter filios & filias bona inteſtatorum parentum pro virilibus portionibus æquo iure [b] diuidi oportere, explorati iuris eſt. [c]

Diuiſio valet ſine ſcriptura hoc dicit. Bal. & Sal.

XII. Impp. Galienus & Valerianus. AA. Ruſo.

¶l. Gall° & Voluſianus. AA,

NOn ideo diuiſio inter te & fratrem tuū (vt proponis) facta, irrita habenda eſt, [d] ꝙ eam ſcriptura ſecuta non eſt, cùm fides [e] rei geſtæ ratam diuiſionem ſatis affirmet.

Peculium profectitium venit inter hæredes diuidendum. Item debitū vnius fratris non onerat alios, niſi de eius peculio profectitio. Bald.

XIII. Impp. Diocl. & Maximian. AA. Saturnino.

CErtum eſt liberorum peculia [f] poſt mortem patris in hæreditatem diuidendam ad communionem eſſe reuocanda.

¶ Frater autem & cohæres tuus, ob contractus quibus viuente patre etiā ignorante ipſo obligatus fuit, conuenire [g] te & alterum fratrem tuum cohæredem veſtrum vltrà non poteſt, [h] quàm vt de peculio ſuo recipiat tantam quantitatem, in quantam condemnatus [i] eſt his cum quibus ipſe contraxit.

Ex diuiſione iudicis obligatur quis de euictione ſicut ex diuiſione contrahentium, niſi vnuſquiſque receperit in ſe rei euentum h. d. Bald. Vel ſic: Ex diuiſione etiam facta iudice mediante, tenetur quis de euictione per actionem præſcriptis uerbis, niſi fuerit expreſſè actum contrarium. Pau. de Caſt.

XIIII. Iidem. AA. Hermiano.

SI familiæ erciſcundæ iudicio, quo bona paterna inter te [k] ac fratrem tuū æquo iure diuiſa ſunt, nihil ſuper euictione rerū ſingulis adiudicatarū ſpecialiter inter vos conuenit, id eſt [l] vt vnuſquiſque euentum rei [m] ſuſcipiat, rectè poſſeſſionis euictæ detrimentum fratrē & cohæredem tuū pro parte [n]

g Conuenire.] vtili iudicio famil. erciſc. non directo, vt ff. e. l. & puto. §. ſed & ſi dolo, verſi. & ideo. l. qui erat, in ſi. Vel ſpeciale in filiis, vt ff. e. l. hęredes. §. ſi filius.

h Vltra non pōt.] niſi fuerit in rem patris verſum, vel eius iuſſu contractū, tūc enim pręſtabitur de ſubſtantia patris ſolidum, vt ff. eo. l. ſi filia. §. 1.

i Condēnatus eſt.] vt ff. e. l. is conſequēter. §. ſi filius, & ff. de pecu. l. ſi quis ſeruū, in prin. & l. quę ſitū. §. 1. & 2. & ff. de condi. indebit. l. frater à fratre. Item quod dicit, condemnatus, ad factum reſpicit, quia & ſi condēnatus nō eſſet, ſed tantū obligatus, idem iuris eſſet ſecundum quoſdā. ſed certe immo non idem, quia tunc non deduceret, ſed ſibi caueretur à cohæredibus ſe ſoluturos, vt ff. de pecul. l. ſed ſi damnum. §. fina. Item hoc cauere debet cohæredibus, ſe defenſurum eos, vt ff. e. l. ſi filius. §. 1.

Si familiæ.] CASVS. Paterfam. deceſſit duobus hæredibus relictis, iudicio famil. erciſcund. hæreditate inter eos diuiſa: puta vt vnus haberet prædia quæ erant vltra Rhenum, & alius citra, nec ſuper euictione aliquid inter eos conuenit. puta ſi prędium aliquod vltra Rhenum eſſet euictum, cohæres qui habebat citra, pro parte cognoſceret, vel econtra: an eo obſtante quod non conuenit, compelletur onus euictionis ſubire, quæritur? Reſpond. quod ſic, per actionem præſcriptis verbis.

Id eſt, periculū. Pa.

d Habenda eſt.] vt ſ. de pact. l. pactum quod bona, & de rei uendic. l. indicia, & j. de probat. l. proprietatis.

e Fides.] quia diuiſio facta eſt. & poſſeſſio inde ſecuta eſt: ut j. eod. l. ſi diuiſionem. & facit. ſ. ſi mi. ab hæred. ſe abſt. l. j.

Certum eſt.] CASVS. Si paterfa. habens filios, eos ſcripſit hæredes. an peculia profectitia, quæ filij habent, ueniant in diuiſionem cū cæteris bonis poſt mortem patris, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic. & hoc in prima. Si autem unus ex filijs uiuente patre & ignorante cū aliquo cōtraxit, & eius debitor factus fuerit, an cohæredes ſuos conueniſſe poſſit, vt conferant illud debitum, quæritur? Dicitur ꝙ nō, niſi ut de peculio ſuo tm̄ recipiat, inquantum his cum quibus contraxit, fuerit condemnatus. & hoc in ſecunda.

f Peculia.] profectitia, ſubaudi: nam caſtrēſia, uel quaſi non conferuntur: ut ſ. eod. l. ſi filiusfamilias, & j. de coll. l. ea demum, & l. filiæ licet. Item nec aduentitia hodie

k Inter te.] ſecus ſi pater inter vos duos diuiſit, quia de euictione non agitur, vt ff. de lega. ij. l. cum pater. §. euictis. Accurſius.

l Id eſt.] iſtud id eſt, non expoſitiue, ſed exemplificatiue ponitur. q. d. nihil conuenit; id eſt non hoc vt vnuſquiſque, &c.

m R. i.] contra. ff. de actio. empti. l. emptorem. §. fin. vbi dicitur quod pacto interueniente de euictione nihilo minus agitur. Solut. hic verſitur vtilitas vtriuſque, ibi non.

n Pro parte.] nam cum vnaquæque res ſit communis cohæredibus pro indiuiſo, in iudicio familiæ erciſcundæ fit adiudicatio in ſingulis rebus, & ſic habet vnuſquiſque cohæres partē alterius in qualibet re ſibi adiudicata, aliā

vero partem ex ſe. pro parte igitur, quam habet ab alio, habet eum de euictione obligatum per actionem præſcriptis verbis, quæ naſcitur ex permutatione rerum. Eſt enim in diuiſione quædam permutatio: & ideo benedicit, præſcriptis verbis agendum, vt ff. de rerum permu. l. j. & de præſcrip. verb. l. naturalis, §. ſi autem do rem, & ad hoc j. tit. ij. l. ſi fratres, & ff. eo. l. hæredes, §. penul. & ff. de euictio. l. ſi cum venditor, §. j. Sic ergo diſtingue: aut cõuenit vt de euictione teneretur, & tenetur: aut nihil conuenit, & ſimiliter de euictione tenetur: niſi ſcienter aliquis alienum accipiat, vt j. commu. vtriuſque iud. l. ſi fratres, & j. de euic. l. ſi fundum: Aut conuenit vt nõ teneretur: & tũc nõ tenetur: vt hic. Sed hoc caſu an ſaltẽ ad precium verum agi poſſit? quod videtur, vt ff. de act. emp. l. emptorem, § ſi. Sed magis puto non poſſe. nam hic vterque ſuſcepit rei euentũ: ibi ſolus emptor. In caſu tamen non agitur niſi cautũ ſit, ſed alius eſt caſus, vt ff. de leg. j. l. ſi domus, §. j. Itẽ hoc ſi fiat diuiſio à iudice vel partibus, ſecus ſi à teſtatore, vt dices j. eo. l. ſi cogitatione. Item quid ſi vni aſſignetur per diuiſionem iudicis totum allodium: alij feudũ, qui decedens reliquit tantum filiam: an hæc filia euicto ei feudo agere poſſit? quod videtur, quaſi non ſit ei vitium quod fœmina ſit nata, vt j. de leg. hæred. l. lege, & de lib. præte. vel exhæred. l. fin. Econtra quod non, ſicut ſi res empta naturaliter interijſſet, vel fato, vt ff. de euictio. l. ſi ſeruus. Item quia pater cauſam præſtitit, arg. ff. de euic. l. ſi ſeruum. Sed puto quod non, cum pater eius filiæ accipiens in partem, hoc ſciebat poſſe euenire, niſi fuiſſet ſtipulatus de euictione, vt j. de euict. l. ſi fundum.

Diuiſio & permutatio quædã eſt.

Hæredes an teneã tur ſibi inuicem de euictione.

Iſtam tenet Bar. & dicit eã ſing. & menti tenendã: licet Guil. de Cu. & Pau. teneant cõtra.

ADDITIO. Hoc vltimum intellige ſm Ricard. Malumb. quando expreſſe ſtipulatus eſſet de euictione in hunc caſum: alias ſi generaliter eſſet ſtipulatus, cum ſciret bona eſſe feudalia, & ex natura feudi euincerentur, de euictione non ageret, arg. ff. de hære. vel act. vẽd. l. ſi nomen, & facit ſecundum Bar. hic l. ſi quis domũ, §. j. ff. locati, & ff. de damno infec. l. damni infecti ſtipulatio pertinet, in princ.

A

agnoſcere, præſes prouinciæ per actionem præſcriptis verbis compellet. Dat. VIII. Kalen. Septem. AA. Conſs.

Ex pacto nudo diuiſionis non oritur actio, nec transfertur dominiũ, niſi traditione ſecuta. Bald. & Pau. de Caſt.

XV. Iidem AA. Theophilo.

B Si diuiſionem conuentione factam etiã poſſeſsio cõſenſu ſecuta, pro ſolido dominium rerum quas pertinere ad patrem tuum placuit, ei [a] firmauit: earum vendicationẽ habere potes, ſi patri tuo ſucceſsiſti. Si verò placitũ diuiſionis vſq; ad pactum ſtetit, [b] arbiter familiæ erciſcundæ iudicio vobis datus, communionem inter vos finiri prouidebit. [c]

Si diuiſionem.] CASVS. Duo fratres hæreditatẽ paternam ex conſenſu ſuo diuiſerunt: & vnuſquiſq; poſſeſſionem ſuæ partis quantum contingebat, apprehendit, deceſſit alter relicto filio: inuenit portionem patris ſui ab alio fratre occupatam: an eam vendicare poſſit, quæritur? Reſpon. quod ſic & hoc in prima. Si autem diuiſio tantum verbis facta fuiſſet: hoc modo: Diuidamus hæreditatem: vel tantum de ea diuidenda conuenerit: nec ſequebatur apprehenſio, & poſſeſſio non fuit ſubſecuta, & dominium non erat quæſitum patri nec filio: iudex familiæ erciſcundæ inter fratrem & filium bona diuidet.

[a] Ei.] ſ. patri tuo.

[b] Stetit.] & vltra non proceſſit, & ſic dominium non fuit quæſitum, vt hic, & ſ. de pact. l. traditionibus, & ff. de pact. l. diuiſionis, & j. de rerum permu. l. ex placito. Item intellige non valere pactum ad agendum, ſed ad excipiendum ſic, vt ff. communi diuidun. l. iij §. fin. quę eſt contra, & ſ. de pact. l. cum proponas, ij.

[c] Prouidebit.] non ex pacto, vt hic & dictis concordantijs.

Iudex in diuidendo inter liberos, debet ſequi voluntatem defuncti etiã non ſolennem. h. d. ſecundum Bart. & Bald. Vel ſic: Iudex in diuidendo inter liberos, debet ſequi voluntatem defuncti etiam non ſolennem: licet non ſuccedatur ex teſtamẽto, ſed ab inteſtato: ſalua tamen Falcidia vel Trebellianica ſi alicui eorum non remaneret integra. h. d. ſecundũ Paul. de Caſt.

XVI. Iidem AA. Heraclio.

Filij [d] patris teſtamentum [e] reſcindendi, ſi hoc inofficioſum [f] probare non poſſunt, [g] nullam habent facultatem [h] Sed & ſi tam circa teſtamentum, quàm etiam codicillos iudiciũ eius deficiat, [i] verum quibuſcunque verbis [k] voluntas eius declarata ſit: licet ab inteſtato [l] ei fuerit ſucceſſum, ex ſenatuſcõſulto [m] retẽtionis mõ ſeruato, [n] familiæ er-

C

Filij.] CASVS. Si teſtamentum feciſti & ſolenne: filij tui illud reſcindere non poterunt niſi per inoffi. querelam. Si autem nõ ſolenne, puta adhibitis tribus teſtibus tãtũ: & in illa minus ſolenni volũtate diuiſionem bonorum tuorum inter eos feciſti: puta aſsignãdo vni prędia quæ vltra Rhenum erant, alij quæ erant citra: an iudex qui cognoſcit famil. ercil. iudicio, diuiſionem factã in minus ſolenni volũtate bonorum tuorũ inter eos ſeruare debeat, quæritur? Reſpon. quod ſic: dum tamen vnuſquiſque filius non habeat minus legitimã: quod ſi non habeat, ex ſenatuſconſul. ſibi ſupplebitur.

[d] Filij.] idem eſt in cæteris liberis, vt j. de teſta. l. hac conſultiſsima, §. ex imperfecto. Accur.

[e] Teſtamentum.] non etiam coram quinque teſtibus factum.

[f] Inõfficioſum.] large ponitur hoc nomen ſcilicet pro omni teſtamento quod eſt factum contra officium pietatis, ſiue exhæredationem, ſiue præteritionem contineat, ſic inſtit. de ſuc. li. §. ſi vero teſtamentum.

[g] Poſſunt.] licet ſit aliquis eorum gratus.

[h] Facultatem.] quia nec ſuo iure, nec iudicis officio.

[i] Deficiat.] quia nec quinque teſtes interfuerunt, vt j. de codicil. l. fin. §. in omni.

[k] Verbis.] puta ſic dixit: omnia bona mea diuidatis inter vos filij mei, ſecundum quoſdam: quod non placet: quia dicit, retentionis modo ſeruato. Vel melius dic, vnum fundum tibi: & alijs alia bona reliquit. Vel dic, ipſe pater diuiſit.

[l] Ab inteſtato] ex hoc dicunt quidam quod ex minus ſolẽni voluntate parentis non ſucceditur niſi ab inteſtato, quod non placet: cum lex dicat quod quælibet patris voluntas inter liberos eſt ſeruanda, vt j. eo. l. fi. ergo & hic, & ita ex teſtamento poteſt ſuccedi. Eſt enim teſtamentũ teſtatio mentis, vt inſtit. de teſtamen. in prin. ſed nihilo minus poteſt ei ab inteſtato ſuccedi, vt j. ſi omiſ. ſit cauſa teſt. per totum, & ſic hic dicit, & j. l. fi. nec ob. j. de teſta. l. hac conſultiſsima, §. fi. nam ibi non loquitur de filijs, ſed de alijs qui poſſunt ab inteſtato ſuccedere. Vel hoc ab inteſtato &c. referas ad caſum cum fecit codicillos. Vel refert ex quota portione vel re certa eos inſtituat, vt diximus. ſ. eo. l. quoties.

D

Patris quælibet volũtas eſt inter liberos ſeruanda.

Glo. videtur hoc velle dicere per locũ ab etymologia vocab. de quo Iaſ. in l. 2. §. appellata. ff. ſi cert. pe. Pan. in ca. cũ ſecũdũ apoſt. de pb. quod teſtamentũ imperfectum eſt teſtamentũ: ſed male: quia nõ valet argumentũ affirmatiuæ.

[m] Ex ſenatuſconſulto.] Trebelliano, cui locus eſt & in fideicommiſsis quæ ab inteſtato relinquuntur, vt hic euenit, vt ff. ad Trebel. l. recuſare, §. j. & ff. ad l. Fal. l. ſi filiusfamilias: videtur enim hic pater fidei commiſiſſe eorum, vt contenti partibus aſsignatis, reſtituant cætera, vt ff. de leg. ij. l. peto, circa principium. nam & Falcidia inter hæredes locũ habet, vt j. ad l. Fal. l. a cohæredib'.

[n] Seruato.] eodẽ modo ac ſi ex teſtamẽto ſuccederet.

Aductum.

a Aditum.]id eſt appropriatum.

Cohæredibus.] CASVS. Si teſtator tribus hæredibus relictis deceſſit, an duo abſente tertio diuidere poſſint bona, quæritur? Dicitur ꝙ abſenti portio quam habuit in rebus communibus ante diuiſionem, ſeruabitur: & eam cum fructibus percipiet: interim non timens præiudicium ſibi fieri per diuiſionē ipſo abſente factam.

b Facientibus.] qđ facere poſſunt quo ad perſonales præſtationes, vt ff. eo. l. 2. § dubitandum, & l. arbitrium, & ff. cō muni diui. l. & ſi nō omnes.

c Derogari.] vt & j. res inter alios acta &c. Accur.

d Reditibus.] vt & s. eo. l. non eſt.

Filiæ.] CASVS. Si duabus filiabus hæredibus inſtitutis paterfa. deceſſerit: an res quas vni noſtrū cōparauit nomine ſuo, quaſi nomine filię, poſt mortē ſuam cum alijs bonis veniant in diuiſionē, niſi probetur patrē contrarium voluiſſe, quæritur? Dicitur ꝙ non, & hoc quibuſdā reſcriptis imperatorum comprobatur: quibus filia, nomine cuius res cō parabātur, aduerſus ſororem ſuam vti poteſt, & hoc in prima. An autem filia, quę in communi hęreditate ſumptū bona fide fecit, pro ꝑtione cōſequi poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ ſic, famil. ercis. iudicio, vel neg. geſt. & hoc in ſecunda.

e Res comparauit.] vnde quia noīe eius emit, videtur ꝙ per vltimum iudiciū cō ferret in eam, vt hic, quod facit pro filio, cuius nomine pater emit libros, & pro hoc ff. eo. l. quæ pater, ij. & l. Pomponius Philadelphus, & de pecu. lega. l. fi. & de dona. l. donationes in concubinam, §. ſpecies, & j. de dona. inter virum & vxo. ſi filij tui. Sed contra j. de colla. l. ſi donatione, in fi. Sol. ibi non eius nomine pater emit, ſed ſuam rem filio donauit. Vel plenius ſolue vt ibi. Sed an eſt legatum hoc, vel donatio cauſa mortis? Reſpon. non eſt donatio inter viuos quia ſic non valeret: vt s. de inoffi. dona. l. 2. nec cauſa mortis, quia pater ex ea obligari non potuit, ſed nec legatum, cum non in teſtamento relinquatur. Sed dic eſſe quaſi legatum: nam & non adita hæreditate, patris confirmatur morte, ſecundum Azo.

Libros quos pater emit filio, an debeat filius habere ꝓcipuos.

Legatū & quaſi legatum reperitur.

[...]ciſcundę iudicio aditum[a] iudicem ſequi voluntatē patris oportere, iuris auctoritate ſignificatur.

Diuiſio facta inter præſentes, iuri abſentis non præiudicat. h. d. Bald. Vel ſic: Diuiſio facta inter quoſdam ex socijs, alijs abſentibus non præiudicat. h. d. ſecundum Pau. de Caſt.

XVII. Iidem AA. & CC. Commodiano.

Cohęredibus diuiſionem inter ſe facientibus, [b] iuri abſentis & ignorantis minime derogari, [c] ac ꝓ indiuiſo portionem eam quæ initio ipſius fuit, in omnibus communibus rebus eum retinere certiſsimum eſt. Vnde portionem tuam cum reditibus [d] arbitrio familiæ erciſcundæ percipere potes, ex facta inter cohęredes diuiſione nullū præiudicium timens. D. VII. Kal. Dec. Sirmij. AA. Cōs.

Quod pater nomine vnius filij vel filiæ emit, & ſibi tradidit: debet illi adiudicari. & in hoc iudicio habetur ratio ſumptuum per vnum ex cohæredibus factorum in re communi. h. d. Bar. Vel ſic: Donatio facta à patre filiafamilias, morte confirmatur, & capit vim relicti. & præcipua adiudicatur filiæ. h. d. Iac. But. vſque ad verſi. In communi ibi dicit ꝙ ſi vnus hæres de proprijs expendit in rebus communibus, ꝙ illud recuperat à cohæredibus. h. d. Vel ſic: Quod pater emit nomine vnius ex filijs, & ſibi tradidit: videtur donaſſe: & tanquā donatum in diuiſione hæreditatis ſibi præcipuum adiudicatur, ſi donatio non fuit reuocata. Item in hoc iudicio habetur ratio impenſarum factarum per vnum in rebus communibus. h. d. ſecundum Pau. de Caſt.

XVIII. Iidem AA. & CC. Dominæ.

Filiæ, cuius nomine pater res comparauit, [e] ſi non poſtea contrarium eius iudicium [f] probetur, per arbitrium diuidūdæ hæreditatis præcipuas adiudicari, [g] ſæpe reſcriptum eſt.

¶ His itaque, [h] ſi patri ſucceſsiſti, quem nomine tuo quædam comparaſſe dicis, aduerſus ſororē tuā apud pręſidem prouincię (ſi res integra [i] eſt) vti potes.

¶ In communi autem hęreditate, quin ſumptus ab vno facti bona fide, familiæ [k] erciſcundæ [l] iudicio, vel negotiorum geſtorum actione ſeruari poſſint, non eſt ambiguum. †

† Dat. Kalen. XVII. AA. Côss.

In hoc iudicio habetur rō rerum à quibuſdam ex hæredibus ſubtractarum vel deterioratarum. Bald.

XIX. Iidem AA. & CC. Lyſicrati.

Incerti iuris non eſt in familiæ erciſcundæ iudicio earum rerum quas ex cohæredibus quidam de communibus aſſumpſerunt, [m] vel deteriores fecerūt, rationem eſſe habendam, eiuſque rei cæteris præſtandam indemnitatem. [n] Dat. XVIII. Kal. Ian. AA. Conss.

Si res communis diſtrahitur communi nomine, preciū venit in actione mandati, vel negotiorum geſtorum: ſi vero proprio nomine, venit in petitione hæreditatis. Iaco. But. Bald. & Salic.

XX. Iidem AA. & CC. Paſchaſiæ.

In familiæ erciſcundæ iudicio ab vno pro ſo-

f Eius iudicium.] quia donaſſe præſumitur: niſi contra probaueris.

g Adiudicari.] ſed quo titulo? tit. quaſi legati adiudicati: vtpote relictum quod ſemper datur præcipuum, vt infra de col. l. filiam, ij. & ſupra eo. l. ſi qua.

h His itaque.] ſcilicet reſcriptis.

i Si res integra.] quia nec ſententiatum eſt, nec tranſactum eſt. ſupra eod. l. prima.

k Familiæ.] ſi res ꝓ parte geri non poſſit, vel minus commode: cum autem commode geri potuit, ꝓ parte agitur neg. geſt. vt hic ſubijcit, & ff. communi diui. l. ſi quis putās, §. ſiue, & ff. eo. l. hæredes, §. ſi vnus, & l. his conſequenter, & l. Pomponius, & ſupra de neg. geſt. l. ſiue, & ff. de negoc. geſt. l. ſi communes ædes.

l Erciſcundæ.] in lædo pignore quod pro parte lui nō poterat, vt ff. communi diuidun. l. ſi quis putans.

Incerti.] CASVS. Duobus hæredibus relictis deceſſit teſtator, & vnus cohæredum de rebus hæreditarijs vel conſumpſit, vel deteriores fecit: an earum ratio ſit habenda, & alij cohæredi indēnitas præſtanda, quęritur? Dicitur ꝙ ſic.

m Aſſumpſerunt.] id eſt cōſumpſerūt. Accur.

n Indemnitatem.] in ſimplum, non in duplum: & tenetur etiam hæres cohæredis: quæ duo non ſic ſeruantur in l. Aquil. vt ff. eod. l. & puto, §. ſi. & l. damno, & ff. communi diuidun. l. item quāuis, in princ.

In familiæ.] CASVS. Deceſſit Titius relictis tribus hæredibus: vnus rem communem vendidit, & precium recepit: qua actione à cohæredibus ad precium conueniri poſſit, quęritur? Diſtinguitur: aut rem communem alienauerit nomine cohæredis: aut nomine ſuo tantum. In primo caſu ſubdiſtingue: quia aut habuit mandatum, aut non. primo caſu conuenitur actione mandati, ſecundo caſu, ſi alij cohæredes ratam habent venditionem, conuenitur act. neg. geſt. nec veniet precium in iudicio fa. ercil. quia forte venditio poterat pro parte expediri.

lido rei veluti communis venundatæ [a] preciū non venit: [b] ſed mandati, ſi præceſsit, [c] cohæres venditoris agere poteſt, vel negotiorum geſtorum, ſi ratam fecerit venditionem. [d] Nam ſi velut propriam [e] vnus diſtraxerit, ac precium poſsideat: [f] hæreditas ab eo petenda eſt. [g] III. Feb CC. Cóss.

Iudex in hoc iudicio debet ſequi patris voluntatem in rebus diuiſis. ſed in non diuiſis ſequitur ſuam auctoritatem h. d. Vel ſic: Pater inter filios poteſt in ſe aſſumere officium arbitri diuidentis: & ſufficit diuiſio minus ſolennis: ſed quæ omittit pater, iudex ſupplet. h. d. ſecundum Bald.

XXI. Iidem AA. & CC. Fortunato.

SI cogitatione futuræ ſucceſsionis, officiū arbitri [h] diuidendæ hæreditatis præueniendo pater communis iudicio [i] ſuo, † qualicunque [k] iudicio [l] ſuam [m] declarauerit voluntatem: [n] inter eos qui ei ſucceſſerunt, exēplo [o] Falcidię retentionis habita ratione, familiæ diuidēdæ cauſa datus arbiter: pro virili [p] præterea portione eorum quæ nulli [q] generaliter vel ſpecialiter aſsignauit, facta diuiſione in adiudicando patris ſequetur voluntatē. [r]

Error cohæredum, non facit alteri acquiri dominium. Vel ſic: Non habens titulum, non poteſt præſcribere con ra iudicium famil. erciſcun. Itē longa poſſeſsio & error non inducunt titulum. hoc dicit Bal. Vel ſic: Communis ſeruus ab vno ex hæredibus ſine titulo poſſeſſus, non vſucapitur: ſed pro cuiuſcunque hæredum portione diuiditur. hoc dicit. Salic. Vel ſic: Qui poſsidet rem alienam ſine titulo, licet domino ſciente & patiente: non propterea acquirit dominium. Ian. de Caſt.

XXII. Iidem AA. & CC. Dionyſio.

SEruum communē nō conſentientibus cohæredibus, ſed per errorem

Si nomine ſuo, conuenietur ad precium petitione hæreditatis.

[a] Venundatæ.] id eſt venditæ.

[b] Non venit] hoc ideo: quia pro parte poterat expediri, vt ſ. eo. l. filię in fine diximus. Vel quia hic erat actū, vt no. ſm lo. ff. eo. l. hæredes, §. idē eſt & ſi vnus.

[c] Præceſſit.] ſcilicet mandatum.

[d] Venditionem.] vt & ſ. de nego. geſt. l. ab vno, & de rei vē di. l. mater.

[e] Velut propriam.] & per hoc patet, q diffitetur me cohæredem.

[f] Poſſideat.] quod eſt loco rei, vt ff. de peti. hære. l. ſi & rē, idem ſi habeat emptorem obligatum: quia tunc vt verus poſſeſſor cōuenitur petitione hæreditatis, vt ff de pe. hære. l. regulariter, & l. q ſi in diem.

[g] Petenda eſt]. i. precium pro petēda hæredit. vt hic, & ff. eo. l. inter cohæredes, §. ſi cohęredes, in fi. §. Et ad euidentiā diſtingue, cum quis vēdit rem cōem, aut ē cōis ex cauſa ſocietatis: & tunc ſi vendit rem cōem ſociorum voluntate, non vendicatur, ſed agitur p ſocio. ſi autem eis inuitis, tūc nō præiudicat alijs, vt ff. pro ſocio, l. nemo. [1] Si autem ex alia cauſa eſt cōis: aut ex cauſa hęreditaria, aut aliunde: quia donata, vel legata. primo caſu ſi vendidit vt communem, ac per hoc veriſimile eſt q alterum confiteatur cohæredem, agitur ad precium familię erciſcundæ ſi pro parte non potuit commode expediri, vt ff. eo. l. hęredes, §. idem eſt & ſi vnus, & ff. communi diui. l. ſiquis putans, §. ſiue, & hoc ſiue intercedat mandatum ſiue non. hæc enim actio ſecum aliam admittit, vt ff. e. l. & puto, §. ſed & ſi dolo. Si vero pro parte potuit expediri venditio, agitur actione nego. geſt vel mandati, ſi mandaui de vendendo. Nec agitur communi diui. ſicut nec fa mil. ercis. quia pro parte commode potuit expediri, vt ff. communi diui. l. ſiquis putans, §. ſiue, & hac l. j. reſpon. Si autem rem vendidit vt propriam, ac per hoc veriſimile eſt q diffiteatur me cohæredem: tunc proponam ad precium petitionem hæreditatis, vt in hac l. 2. reſpon. & ff. ſi pars hære. pe. l. j. §. proinde. Veriſimile autem ideo dixi, quia poteſt eſſe quod vendidit vt propriam: & tamen confitetur me hæredem eſſe, & ſic agetur ad precium famil. erciſcun. non nego. geſt. quia quod non ſuo nomine geſtum eſt, ratum habere non poteſt, vt j. dicam. Item ſi vendidit vt communē, & diffitetur me cohæredem, agam petitione hæreditatis. Vbi autem ex alia cauſa non hæreditaria eſt cōis, ſi quidem meo & tuo nomine vendis, nec tamen ego mandaui: poſſum agere de precio actione negotiorum geſtorum ratum habendo. Si vero tuo nomine tantū: non agam ad precium contra te niſi in ſubſidium, vt dixi ſ. de rei vend. l. mater, j. reſpon. & §. ſin autem. Illud aūt in oībus verum eſt, q mandato interueniente agi pōt mādati. Item & illud, q ſemper poſſum rē meā vendicare, niſi voluntas mea pcedat vel ſequatur alienationem: vel niſi venditum ſit à fiſco, vt j. de cōi. re. alie. l. 2. Vel niſi cohæres qui ſe ſolum putat hæredem, vendidit: quia ſenatuſconſultum noluit bonæ fidei poſſeſſorem affici damno. [2] vnde videtur rem non poſſe vendicari, vt ff. de peti. hære. l. ſed & ſi, §. item ſi rem.

SI cogitatione.] CASVS. Deceſſit paterfami. hæredibus relictis: cuilibet certas partes aſſignauit, puta oīa bona quæ erant vltra Rhenū, vni alij quæ erant vltra Sagonā: & quædam in montanis reliquit indiuiſa: diuidēda tū inter cohæredes, an huic diuiſioni ſtari dēat, quęritur? Reſ. q ſic: nec iudex fami. erci. eam immutabit: qa bona quæ erant indiuiſa, diuidet inter cohæredes p æqualibus portionibus, & dictis diuiſionibus ſtabitur: & ſi vnus habet minus ſua legitima, de portionibus aliorum ſupplea tur: licet cum ſinguli inſtituuntur, & aliquis eorum rogatur vt ſit contentus certa re, quæ forte quartam naturæ non faceret, portio legitima à cohæredibus ſibi cōplebitur, ſm Azo. & hic caſus verior eſt: quod colligi poteſt ex illis verbis, exemplo &c. & ex illis pro virili præterea &c.

[h] Arbitri.] deeſt iudicis familiæ erciſcundæ.

[i] Iudicio.] ſcilicet non ſcripto.

[k] Vel qualicunque.] in ſcriptis vel non.

[l] Iudicio.] imperfecto vel ſcripto, vt innuit verbū declarauit: immo ad vtrumque refertur.

[m] Suam.] volentem maiorem hæreditatis partem ad aliquem ex liberis peruenire ad alium minorem.

[n] Voluntatem]. ſ. diuidendo res hæreditarias, quibuſdā tamen prætermiſsis.

[o] Exēplo.] hoc iō, vt dicunt qdā: quia Falcidia tantum in teſtō locum habet, ſed certe immo ēt ab inteſtato, vt j. ſi omiſſa ſit cauſa teſt. l. fi. & j. quando di. le. ce. l. fin. Sed hoc ideo dicit exemplo, vt ſicut alias detrahitur de legatis & fideicommiſsis, ſic & hic de prælegatis. vt & ff. de hære. inſti. l. ex facto, ij. §. vnde ſcio, in fin. §.

[p] Virili.] qa & in alijs habēt viriles: licet per quandam pallegationē vnus hēt plus q̄ alius, vt hic, & ff. de hære. inſti. l. ex facto, ij. §. j. & ſic nō eſt cōtra, ff. e. l. q̄ pater. j.

[q] Nulli.] expreſſe vel tacite, ſ. vt res non aſsignatæ expreſſe ſequantur illas quas expreſſe aſsignauit, vt inſtrumentum, fundū, arūdineta, vineam, vt ff. eo. l. q̄ pater, j.

[r] Voluntatem.] vt & ſ. de inoff. teſt. parentibus, & ſ. eo. l. quoties, & in authen. de trien. & ſemiſ. §. & quod ſæpe, coll. 3. Et no. q pro hmōi diuiſione non agitur de euictione, vt ff. de lega. ij. l. cum pater, §. euictis, ſecus in ea quæ fit per iudicem, vel per partes, vt ſ. eo. l. ſi familiæ. Accur.

[r] Voluntatem.] ſingulis prout defunctus voluit.

SEruum.] CASVS. Deceſsit Titius hæredibus relictis: vnus ſeruum hæreditarium per x. vel xx. ann. poſſedit,

† aliàs, cōmunis ſuo vel qualicunque iudicio ſuā &c.

[1] Dic hoc verū niſi res ad hoc eſſet i cōi deducta, vt vendat, vt in mercibus & rebus venalibus, nam vnus ex ſocijs alijs ignorantibus vel cōtradicētibus, ſi nō habent iſtam cām contradicendi: pōt vendere merces cōmunes, ar. eius quod no. in l. Sabinus, ff. cōi. diuid. & not. i d. l. nemo, ff. pro ſocio. Pau.

[2] Iſta gl. reputatur ſingularis ſm Paul. hic ad hoc q licet bonæ fi. poſſeſ. hęred. non ſit dominus, tā ne dānū patiatur, qđ ſenatuſ con. non vult: ſi vēdat rē hæreditariā tanquā hęres, nō poteſt ēptor moleſtari à vero hærede: licet nō cōſenſerit in vēditione: qđ perpetuo tenemēti ſecū dum eundem, & bene facit l. fi. §. fi. ff. de lega. ij.

Falcidia & in teſtamento & ab inteſtato locum habet.

Diuiſione facta à patre, non agunt filij de euictione.

poſſedit, alijs per errorem credentibus eum ad cohæredem pertinere: ſi poſtea apparuerit eum communẽ fuiſſe, non obſtante præſcriptione longi temporis, partes ſuas poſſunt vendicare: & portiones aſſignatas à lege. xij. tab. penes eos remanere debere manifeſtũ eſt. Vm.

a Tenens.] aliquis hæredum.

b Deficiat.] igitur & vſucapio.

c Suum.] nec per vſucapionem, nec p præſcriptionem x. vel xx. ann. ſed tantum. xxx.

d Non facit.] nã in præſcriptione titulus eſt neceſſarius, vt hic, & ĩ. de rei vẽdi. l. re tua, & l. nullo, & ff. pro donato. l. j. & de vſuca. l. Celſus, & ĩ. de præſcrip. long. tempo. l. diuina, & ĩ. in quibus cau. ceſſat long. tem po. præſcrip. l. vnus.

e Aſſignatas.] l. xij. tabu. vt & s. de pac. l. pacto ſucceſſorũ, & facit ĩ. de dona. l. nec ignorans.

ad eum qui poſsidet, pertinere credẽtibus, tenẽs[a] cum omnis verus titulus deficiat,[b] ſuum[c] non facit:[d] ſed in eo portiones hæreditarias aſsignatas,[e] penes ſingulos ſucceſſores remanere manifeſtũ eſt. PP. V. Non. Ian.[*]

Pactum cohæredum non præiudicat creditoribus: ſed inter ipſos cohæredes ſuum operatur effectum. Bald. & Pau. de Caſt.

XXIII. Iidem AA. & CC. Hermogeni.

B

LIcet pacto diuiſionis aduerſus ſingulos actio pro hæreditarijs portionibus creditori parata mutari non poſsit:[f] tamẽ ad exhibendam fidem his quæ conuenerant, ſtipulationis & iuris[g] adhibito remedio, qui placitum excedit, vt geri poteſt: cum & hoc omiſſo,[h] ſi non contrarium conueniſſe[i] probaretur, præſcriptis verbis cõueniri potuiſſet.

Famoſa & difficilis eſt hæc lex: & hoc intendit: Fideicommiſſum vni-

Licet.] CASVS. Deceſſit quis tribus hæredibus relictis: duo a tertio ſtipulati erant, vt creditoribus hæreditarijs reſpõderet: & aliquo dato pepigerunt, vt eis ſatisfaceret. ſi fidẽ ſeruare nõ vult, qua actio conueniri poſſit à cæteris cohæredibus, quęritur? Reſpon. quod licet pactum ab eis interpoſitum præiudicare non poſſit creditoribus, tamen cohæres qui promiſit, ad fidem ſeruandam conuenietur act. ex ſtipulatu, ſi ſtipulatio interceſſerit: vel ſi non interceſſit, age ut ex pacto inconti nenti appoſito act. præſcriptis verbis. hoc dicit.

f Poſſit.] vt & ſupra de pac. l. debitorum, & l. pacto, & ĩ. ſi cer. pet. l. j.

g Et iuris.] id eſt ſtipulationis iure factæ ſecundum Io.

h Omiſſo.] id eſt ſtipulatione non interueniente: ſed tantum pacto in rei traditione appoſita, vt ĩ. de re. permuta. l. rebus, & ĩ. de dona. l. legem, & l. cum res: alias ſi non eſſet facta traditio, nulla ex tali pacto actio naſceretur, vt ff. de pact. l. diuiſionis, & ſupra eod. l. ſi diuiſionem.

i Conueniſſe.] poſt pactum interpoſitum: nam pacta nouiſſima ſunt ſeruãda, vt s. de pact. l. pacta nouiſſima.

Filius.] CASVS. Paterfa. habuit quater cẽtum in bonis, & habuit quatuor filios: vni filiorum in vita ſua dedit fundum valentem. xl. ad ſui ſuſtentationẽ: poſtea condidit teſtamentum, & inſtituit ęqualiter quatuor filios, id eſt quemlibet in centum: computato fundo dato filio ad ſuſtentationem in ſuis c. & rogauit teſtator illum filium cui dederat fundum, per fideicommiſſ. vt reſtitueret cohęredibus ſuis, & quibuſdam extraneis ſuã partem hæreditatis ſub conditione ſi nauis veniret ex Aſia, perceptis x. à cohæredibus. cohæredes volunt dare x. illa conditione exiſtente, debet reſtituere cohæredibus ſuam partem hęreditatis: vult deducere quartam: quæſtio eſt, vnde debet deducere, & qualiter? dicitur ꝙ

A

debet computare in quartam illa x. quæ percepturus eſt à cohæredibus vel ab alijs: item quartam partem prędij ſibi dati, quę eſt x & ita habet xx. Item debet habere. v. in eodem fundo ſibi dato ad ſupplementum: & ita debet xxv. quæ ſunt quarta pars de centum: reſiduum de fundo debet reſtituere cohæredibus, & hoc eſt quod dicit ſecundum Viuianum, vel pone caſum aliter vt in gloſſa prima.

uerſale reſtituendum poſt conditionis euentum, conditione adueniente debet reſtitui, quarta deducta: in qua computatur hæreditaria portio fundi in peculium dati, ſecundum antiquos: vel prælegati, ſecundum Ioan. vel mortis cauſa dati ſeu donati ſecũdum Azo. & acceptum cauſa conditionis implendæ h. d. ſecundum communem lec. Iac. But. Bal. Vel ſic: Filius grauatus de reſtituendo cohæredibus ſuis partem ſuam hæreditatis, in quartam Trebellianicam, quæ ſibi debetur, tenetur cõputare totam hæreditariam partem fundi ſibi conceſſi per patrem in peculium profectitium, etiam quicquid datum eſt à cohæredibus gratia conditionis implendæ: & ſi iſta non ſufficiant, debet ſuppleri in eodem fundo, et ſic de portionibus alterum cohæredum quas in eo habent. Reſiduum vero quatenus habet vltra quartam tam in eodem fundo, quam in alijs rebus, tenetur cohæredibus reſtituere ex cauſa fideicommiſſi. Et totum expeditur officio iudicis diuidentis hæreditatẽ inter eos: & ſic in iudicio famil. erciſ. h. d. ſecundum Pau. de Caſt.

k Filium.] Fama & re difficilis eſt hæc lex. Dic ergo caſum [1] ſecũdũ antiquos. Quidam habens trecenta, tres quoque filios, vni in vita ſundum de ſuo patrimonio conceſſit ad ſui ſuſtentationẽ, & ſic in peculiũ: quos tres filios ſolos hæredes inſtituit æqualiter: [2] hęreditaria ergo portio cuiuslibet eſt cẽtum: & rogauit filiũ cui fundum conceſſerat, vt ſuam portionem hæreditatis reſtitueret cohæredibus, & quibuſdã alijs ſub conditione, puta ſi nauis ex Aſia venitet, perceptis à cohæredibus pone. x. hic autem debet habere quartam, id eſt xxv. computantur autem in quartam il la x. quæ accepit à cohæredibus cauſa implendæ conditionis. Item hæreditaria pars pędij pone

[a] Sequũtur B. B. Pau. & Ia.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Socrati.

C

FIlium,[k *] quem habẽtem fundum, portionem[l] hæreditatis fratribus & quibuſdam alijs † ſub conditione verbis precarijs † reſtituere ſanxit

[*] Vide Alciatum paradox. lib. vj. c. v.

† Idem ſi ſolis fratribus. Ia.

† Id eſt verbis obliquis. Ia.

ꝙ valet fundus xij. ergo habet in fundo quatuor. ſic ergo habet xiiij. quod autem deeſt, ſoluetur ei in eodem fundo. Hoc non placet: quia non ſupereſſet aliquid de eo fundo reſtituendum, quod hic fuit, vt in fin. dicit, [a] immo deeſſet. ideo dic quod fundus valuit xxx. [3] & ſic habet x. à cohæredibus. Item ex parte hæreditaria fundi, quæ eſt alia x. deſunt v. illa accepit ex eodem fundo: & ſic ſuperſunt in fundo xv. quæ reſtituit vnà cum alijs quæ habet de illa hæreditate. Sed de qua quarta loquitur? Reſpon. [4] de Trebellianica, quæ ex vniuerſitate detrahitur, vt ff. ad Trebel. l. nam quod. §. ſi. & l. cogi. in princip. & §. & generaliter. Non autem de quarta iure naturæ: quia in illa [5] non computantur data cauſa implendæ conditionis: vt ſupra de inoffi. teſtamen. l. ſcimus, nec de illa iure inſtitutionis: quia illa ex ſingularibus relictis detrahitur per l. Fal. vt inſtit. de fideicõ. hære. §. reſtituta, in fi. §. Sed ſecundum hoc quid faciat ad titulum? Reſpon. ꝙ hæc reſtitutio [6] fiet cohæredibus per hanc actionem, ſicut & prælegationes veniunt in hoc iudicium, vt s. eo. l. ſiqua, & ff. eo. l. inter cohæredes, §. j. & l. ſi ita legatum, vel quia cohæredes reſtituta ſibi diuident hoc iudicio, vt ff. eo. l. ſed & eius, in fi. Alij dicunt ꝙ etiam hi extranei fuerunt cum filijs inſtituti. Literam autem expone, filium id eſt filius, ſic & ĩ. de fideicom. l. eam quam, vel ſubaudies, filius, & ſecũdum vtrumque erit ſuſpenſiua vſque in finem. Vel dic, teſtator ſanxit filium habentem quem, id eſt aliquem ſuã dũ, & quod dicit in fine cõpellit. ſubaudi. pdictus filius.

D

l Portionem.] id eſt ſuam partẽ hæreditatis, quæ erat tertias

[a] Immo nõ apertè dicit: & ſo iſta lectura eſt bona. Bald. Pau. & Ia.

[3] Cõ. or. B. B. Paul. & Ia.

[4] Idẽ pręd. ſcribẽtes hic.

[5] Nec in Trebellianica hodie, cũ cõputetur in legitima. Pau & Ia.

[6] Placet prędic. ſcribẽs.

tertia: ne ſit contra, ff. de ver. ſig. l. nomen, §. portionis.

a Hæreditaria parte prædij.] Sed quare totam hæreditariam partem fundi computat in quartam, ſcilicet, Trebellianicam? immo videtur quod quartam hæreditariæ partis debeat computare ſolum: quartam enim cuiuslibet quartę quam habet in qualibet parte debet computare: nec debet retinere totam quartam, quã haberet ab inteſtato I illo fundo pro illa parte quam retinere

testator: poſt eius conditionis euentum, hæreditaria parte [a] prædij in quartæ ratione retenta: cõpenſato præterea quod à cohæredib' vice mutua pcepit, [b] & ſi qd deeſt, i ſupplemẽtũ deducto: 1 qđ à

debeat: ſed in qualibet re quartam quartæ, quam haberet ab inteſtato, debet retinere: ſicut computat quartã aliarum rerum quas ex teſtamento habebat? Sed reſpõ. ſecundum quoſdam: quia hoc teſtator dixit, ſed hoc refugium 1 eſt miſerorum. Dic ergo ſecundum Ioan. 2 ꝙ hic fundus fuit filio prælegatus de hęreditate, & non cauit teſtator vt quartam retineret de hæreditate, vnde contra voluntatem eius deducitur quarta, & ita cum faciat contra voluntatem retinendo, nec contra ſuam in hoc, quia tota hæreditaria computabitur 3 in quartam, & nil lucrabitur inde, ſcilicet de hæreditaria. Cæterum ſi cauiſſet teſtator, vt quartam retineret de hæreditate, tunc fundus prælegatus eſſet pręcipue ſuus: nec imputaret niſi tantum quãtum retineret, etiam ſi alij fuiſſet legatus, ſcilicet quartam ſuæ partis: vt ſi eſt vnus filius, tres vncias: ſi tres, vnam vnciam, vt ff. ad l. Fal. l. Titia. Sed huic lec. Io. ob. quod ſubijcit, ſi quid deeſt in ſupplementum &c. quia ſi fundus eſt prælegatus, vt dixi: ergo hæreditaria portio tantum computatur in quartã: non etiam quod deeſt ad quartam, in eodem fundo eſt ſoluendum, cum extra quartam ſit quod à cohærede percipit: vt d. ti. l. in quartam. Sed reſpon. Io. ꝙ hic filius rogatus fuerat extraneis dare fundum, & ita totum: & illi aliqd filio dare, & eodem modo fratribus, & ab eiſdem aliqd recipere debebat. Computabit ergo ſibi in quartam hæreditariam partem prædij: item quod accepit à cohæredibus: item quod accipiet ab extraneis in eodem fundo, id eſt pro eodem fundo reſtituendo quem prælegatum habebat. non enim intelligendum eſt vt in eodem fundo habeat amplius quàm hæreditariam portionem & ideo callide poſuit in litera, à cæteris. q. d. ab extraneis. Vel dic vt dicemus in glo. alia inferiori. ſcilicet deſtinatione &c. Vel ſi vis ſm Azo. & Hug. dic hũc fundũ collatum filio à patre vel bene merito, 4 vel conferendo vltimum arbitrium, 5 puta emendo nomine ſuo, vnde venit in iudicium famil. erciſc. percipiendus, vt ſ. eo. l. filiæ. Et bene dico ꝙ tota hæreditaria portio computatur in Falcidiam: quia contra voluntatem 6 defuncti retinet quartam, ſecus ſi ex voluntate, vt ff. ad leg. Fal. l. Titia. nam ibi de Trebel. Fal. dicit, & ſic habet tres partes fundi pręcipuas. Nec ob. quod ſequitur, ſi quid deeſt: non enim hic dicit vt vltra hæreditariam partem imputet: ſed repetit quod dixerat. q. d. hæreditaria parte prædij &c. quod ſoluetur, id eſt hæc hæreditaria in eodẽ fundo de quo iam habet tres partes. Sed quid ſi omnia hæc non ſufficiunt ad quartam? 7 Reſpon. completur ex alijs iure cõi. Item nunquid prælegationes computantur in fideicommiſſo generali? Reſpon. diſtingue 8 vt j. de fideicom. l. cum virum. Item quo imputabit ẽt hæreditariam partem rei quam habiturus erat etiam ſi hæres non fuiſſet: quia morte huiuſmodi donationes confirmantur: & idem in prælegatis, vt ff. de leg. j. l. qui ſillabus, §. ſi & l. ſeq.? Sed reſpon. quia cum teſtator poſſet illa reuocare: videtur, cum nõ reuocet, ſed inſtituat, grauare vt hæreditariam partem rei prælegatæ, vel quartam hæreditariæ computet: vt dictum eſt. Ex prædictis patet aliter ſecundum antiquos: vt in prædicta prima glo. & fama &c. & in prin. huius l. & aliter ſecundum Io. & aliter ſecundum Azo. & H. l. iſtam poſſe intelligi. Item qualiter computat ſibi hæreditariam partem prædij, cum à ſeipſo habere eam videatur: vnde cadit in fideicommiſſum generale, vt ff. ad Trebel. l. in fideicom-

1 Et bene B. B. P. & Ia.

2 Et male B. B. Pau. & Ia.

3 In hoc placet prędic. doct.

4 Azo ſibijpſi contradicit.

5 Donãdo taliter ꝙ reqratur confirmatio mortis. Bart. P. & Ia.

6 Et bene Bar. Bald. P. & Ia.

7 Eſt delectura Azo. quæ diſplicet B. B. P. & Ia. quo ad text.

8 Iſta placet Bart. Bald. P. & Ia. in ſe ipſa: non tamẽ inquãtum proſequitur opi. Azo.

A miſſo, §. ſi. q̃ eſt contra? Sed certe ſatis cadit in fideicommiſſum cum computet tibi in quartam. Item no. ꝙ hæc lex corrigitur hodie in eo, quod dicit talia imputari in quartam liberis primi gradus, vt j. ad Trebel. l. iubemus, in prin. Sed quidam dicũt hoc ideo ſic eſſe, quia ſic defunctus voluit, quod nõ placet: vt ibi notatur.

b Percepit] ſ. deſtinatione, 9 vel re ipſa. Sed quare in vna re tantum quartam deducit, ſ. de fundo illo ſecundum caſum antiquorum? Reſ. quidam 10 quia hoc teſtator dixit. Alij vt Loth. hoc præſumunt ex eo ꝙ teſtator huic filio dedit hunc fundum ẽt in uita. Vnde etiam poſtea lex illam voluntatem imitatur, quod non placet: 11 quia talia peculia profectitia cõia ſunt, & non præcipua, vt ſ. eo. l. certum eſt. Alij dicunt 12 poſſe in vna retineri Falcidiam, vt hic in fi. Alij aũt volunt 13 eſſe ſpeciale pro filio, illa rõne, quia & aliud eſt

B ſpeciale contra eum, ſ. ꝙ cõputet in quartã acceptũ à cohærede. nam extra quartam eſt, quod à cohærede accipitur, vt ff. ad l. Fal. l. in quartã, ibi, pro ea vero parte &c. quod non placet 14 ꝙ non computet in quartã, quod à cohæredibus accepit: quod oĩno eſt falſum, duabus rõnibus. Nã ſi pecuniã hæreditariã à cohærede accipiat à ſeipſo & quaſi iure hæreditario habere videtur, vnde computat, vt ff. de leg. ij. l. cum pater, in prin. Idẽ ſi corpus non hæreditarium à cohærede accipiat, vt ead. l. & ff. ad Trebel. l. deducta. §. Numis. Nec obſtat dicta l. in quartam, quia loquitur cum eſt hæreditarium quod à cohærede percipitur: vnde non poteſt eadem rõne habere eandem rem iure legati & iure hęreditario, vt ff. de condi. & demon. l. Titiæ ſi nupſerit, hic autem hæreditarium non fuit hoc quod accepit cauſa implendæ conditionis. Itẽ alia ratione: quia ſi duo ſumus cohæredes, & à me tibi, à te mihi legatum relinquitur, vt eſt in caſu noſtro, item & alijs relinquitur à nobis, ego vtar retentione Falcid. contra alios, & computabo mihi in

C quartam meam quod à te percepturus ſum, vt tanto minus à te ſubtraham: ſed ab alijs non per hoc minus ſubtraham: licet in hac Falcid. iure inſtitutionis, aliàs non conſueuerunt legata imputari, vt ff. ad le. Falci. l. Neſennius, j. rñ. & l. in quartã, in princ. Multo ergo magis in hac quarta debet fieri cõputatio horũ quæ à cohærede percipiuntur, in qua ẽt legata ab alijs imputantũ, vt d. l. in quartã. Alij dicunt, 15 ſoluit à volentibus, & volenti. Alij, vt Io. 16 transponunt literam hoc modo: Soluitur à cæteris, ſ. facta detractione de ſingulis, & ſ. quartã habens in eodẽ fundo &c. vt in alia glo. Et vt hæc clareãt, ſciendũ eſt aliã eſſe quartã iure naturæ, in qua oĩa data imputantũ pter donationẽ ſimplicem, & fructus patrimonij. Nã in rebus principalibus debet habere quartam: 17 vt ſ. de inoff. teſt. l. ſcimus, §. j. & l. ſiquando, § ſi. Aliam debitam iure inſtitutionis, in qua ea ſola imputantũ, quæ iure hæreditario capiuntur: 18 vt ff. ad legẽ Fal. l. in quartã, qñq; tñ ẽt legata imputantũ, vt ff. ad

D leg. Fal. l. Neſennius. Itẽ ſi dẽtur à ſtatulibero numi peculiares, in hoc caſu ſolo imputantũ, 19 vt ff. ad le. Fal. l. id aũt. Itẽ aliam debitã iure Trebellianico, in qua & legata & fideicõmiſſa & data cã implendæ condõnis ab extraneo, imputantur. Si aũt detur aliquid à cohærede, ſiquidem corpus non hæreditarium, idẽ eſt, & ſi hæreditarium, ſi quidem pecunia, idẽ eſt, ſi aũt ſpẽm hæreditariã, pro ea parte quã hẽt iure hæreditario, imputabitũ. 20 pro ea vero quã à cohærede accepit, extra quartã eſt, vt hac l. & ff. ad Treb. l. deducta, §. numis. De fructibus aut qñ cõputentũ in quartã iure naturę, habes, ff. de inoſ. teſta. l. Papin. §. ſi conditioni, verſi. vnde ſi quis. Qñ vero in quartam iure inſtitutionis, habes ff. ad leg. Fal. l. In lege Falcidia placuit, & l. Paulus. Quãdo vero in Trebellianicã, dixi j. ad Trebell. l. iubemus. Et not. ꝙ quarta alia iure naturæ. Alia iure Trebellianico. Alia iure inſtitutionis. Alia debita ex conſtitutione diui Pij.

Alia

9 Scilicet teſtatoris & ſic perinde habetur ac ſi eſſet præceptum Ia. Pro parte fratrũ. Odofre. & Iaſ.

10 Et male B. B. P. & Ia.

11 Immo eſt bona. B. B. & Ia. & eſt ſingu. ſm B.

12 Et male ſecundum prædic.

13 Et male Bar. & alij.

14 Et bene B. B. P. & Ia.

15 Reprobatur per B. B. Pau. & Iaſ. licet ſit vera in ſe ſecundũ Ia.

16 Reprobatur etiã Bar. & Ia.

17 Approbatur B. B. Pau. & Iaſ.

18 Cõcor. prædi. doctо.

19 Et bene B. B. P. & Iaſ.

20 Sequũtur gloſſ. Bar. Bald. Pau. & Ia.

Alia debita patrono in bonis liberti. Alia de qua dicitur A ꝟ. quando & qui. quarta pars. l. ij. in princip. lib. x. & ꝟ. de impo. lucra. deſcript. l. vni. eod. lib. Alia de qua dicitur. ꝟ. de diuor. & repu. l. penul. Item alia. ꝟ. vnde vir & vxor, authen. præterea.

hæc conſultiſsima, §. ex imperfecto.

g Pares.] in ſuccedendo: licet diſpares in gradu: vt filius & nepos ex alio filio mortuo.

h Quos prætor.] ideo dicit quos, quia quidam extra poteſtatem poſiti non vocantur: vt damnati de crimine capitali, ut ff. de bo. poſſ. l. edicto prætoris.

i Neque impletum teſtamentum.] quantum ad ſolennitatẽ: ſed bene completũ quo ad voluntatem. Accur.

k Vel indicijs.] dũ tamen duobus teſtibus probetur, [1] ut argu ff. de mili. teſt. l. Lucius, & idem ui detur etiam iure ueteri, vt ff. de lega. ij. l. peto, §. mater, qđ non placet, ut ff. de confir. tut. l. iij. & d. l. peto, Dicit minus ſolennem, ſ. quo ad tutoris dationẽ: ſed quo ad alia perfectam, & hoc dixi. ꝟ. de teſta. l. hac cõſultiſſima, §. ex imperfecto.

l Ab inteſtato.] vnde videbatur uoluntatem defuncti non eſſe ſeruandam, & de hoc dixi ſ. eod. l. filij.

m Seruato.] in quantæ fideicommiſſorũ retentione, & eſt ſic ſ. eo. l. ſi cogitatione, & l. quoties, & ff. eo. l. ſed & ſi.

n Pro nulla haberi] ſicut ſ. de inoffi. teſta. l. ſi mater, & ꝟ. de diuor. l. ſi in pri. & ff. de leg. præſt. l. 3. & 4. & ꝟ. titul. 2. l. fin.

[1] Iſta gl. reputatur ſing. ſm Bartol. ad hoc. ꝙ ad probandũ indiciũ requiruntur duo teſtes. P.

a Quod à cæteris] ſcilicet cohæredibus fratribus: vel ſecundum alios ab extraneis.

b In eo.] ſic ergo in vna re poteſt Falcidia retineri ſecundũ quoſdam, vt hic, & ff. de leg. j. l. põt, & l. non amplius, §. fin. ſed illa loquitur in parte bonorum legata. Sed contra dicimus, ut ff. ad l. Fal. l. Plautius, & dixi ꝟ. ad leg. Fal. in imponenda, & expone vt modo dixi ſm Ioã. & Azo.

Placet B. Paul. & Ia. quo ad text. & eſt caſus ſing. quo ad hoc, & non alibi, ſm Iaſ.

cæteris [a] in eo [b] fundo ſoluitur, ſupra quartam habens, reddere compellitur. Dat. V. Non. Ianuar. CC. Conss.

Habens titulum ſingularem, non tenetur conferre ſ. non vult vniuerſaliter ſuccedere. Bald. Vel ſic Repudians hæreditatem non tenetur ad collationem. Salic.

XXV. Iidem AA. & CC. Diocli.

EX cauſa donationis [c] vel aliũde [d] tibi quęſita, [e] ſi aui ſucceſsionem reſpueris, conferre fratribus compelli non potes. Dat. Idib. April. Tuſco & Anulino Conss.

Diuiſio vel diſpoſitio teſtãti vel inteſtati inter liberos, valet etiam imperfecta, id eſt ſine ſolennitate legali. Sed ſi perſona extranei permiſcetur: quo ad extraneum non valet. Bald.

XXVI. Imp. Conſtantinus A. ad Baſſum. P. P.

INter omnes duntaxat hæredes ſuos, [f] qui ex quolibet veniẽtes gradu, tamen pares [g] videntur eſſe, vel emãcipatos, quos prætor [h] ad ſucceſsionẽ vocat: ſiue cœptum neq; impletum teſtamentũ, [i] vel codicillus, ſeu epiſtola parentis eſſe memoretur, ſiue quocunque alio modo ſcripturæ quibuſcunque verbis vel indicijs [k] inueniãtur relictæ: iudicio familiæ erciſcundæ (licet ab inteſtato [l] ad ſucceſsionem liberi vocẽtur) ſeruato [m] ſenatuſcõſulti auxilio, defuncti diſpoſitio cuſtodiatur, etiã ſi ſolennitate legum huiuſmodi diſpoſitio fuerit deſtituta. Si vero in huiuſmodi voluntate deſignatis liberis alia ſit mixta perſona: certum eſt eam voluntatem, quantum ad illam duntaxat perſonam permixtam pro nulla haberi. [n] Dat. Romæ Kal. Criſpo. II. & Conſtãtino. Cæſ. II. Conss.

IN AVTH. de trien. & ſemiſ. §. & quod ſæpe. col 2a. iij. conſt. v.

SI modo [o] ſubijciatur huic ſcripturæ, vel ipſius parentis, vel oĩum inter quos ſit partitio, liberorum ſubſcriptio.

EX cauſa dona. tionis.] CASVS Deceſsit paterfa. teſtãtis duobus hæredibus: ſed Titius portionem ſuam hæreditariam repudiare vult, & ea quæ ſibi pater dedit, vel aliũ de acquiſiuit, retinere: an compelli debeat ea cum cohære de ſuo conferre, quæritur? Reſp. ꝙ non.

c Ex cauſa donationis.] hodie ſecus, ſi donetur vni ab auo inofficioſe, vt ſ. de inoffi. teſta. authen. vnde & ſi parens. Itẽ ſecus in aliunde quæſitis, quæ non conferuntur etiam ſi ſuccedant, vt ꝟ. de colla. l. fin.

d Aliunde.] ideſt ex cauſa alia.

e Quęſita.] ab auo.

INter oẽs.] CASVS. Paterfa. incępit facere teſtamentum: ſed non cõpleuit: & in hoc teſtamẽto imperfecto tres inſtituit hæredes, vel fecit codicillos adhibitis tribus teſtibus: vel epiſtolam, adhibitis forte duobus. In his uoluntatem ſuam declarauit, & deſignauit ex quanta parte voluit unumquenque eſſe hæredem. an talis diſpoſitio ualeat, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic inter filios ſuos & emancipatos & alios deſcendentes. Quantum uero ad extraneos: ſi cum filijs erant mixti, non valet, & hoc in ſecunda.

Ex hac l. ibi, hæredes ſuos. nota quòd large loquendo etiam emancipati poſſunt dici ſui hæredes: & etiam illi qui nec ſunt in poteſtate nec emancipati, vt in hæreditate materna: licet proprie loquendo non, niſi exiſterent in poteſtate tempore mortis, l. in ſuis, ff. de liber. & poſthu. l. Paulus.

f Hæredes ſuos.] idem hodie de illis qui nec ſunt ſui, nec emancipati: vt ex linea fœminina, ut ꝟ. de teſta. l.

TITVLVS XXXVII.

COMMVNI DIVIDVNDO.

Hæc actio datur contra ſingularẽ ſucceſſorem: & in ea venit adiudicatio vel diuiſio ſecundum ꝙ commodius fieri poteſt: & poſt litis conteſtationem impedit alienationem fieri. h. d. & in hoc vlti. eſt not. Paul. de Caſt.

I. Imp. Antonin. A. Lucano.

FRater tuus ſi ſolã portionem prędij ad ſe ptinẽtem diſtraxit, venditionem reuo

SI modo] CASVS Dicitur in l. Codicis ꝙ voluntas teſtatoris imperfecta valet inter liberos. Authent. hæc dicit hoc uerum eſſe limitando. l. Codicis, ſi huic ſcripturæ imperfectæ ſubſcripſerit teſtator, vel omnes liberi inter quos debet diuidi hæreditas iſta.

o Si modo.] caue tibi, quia lex Codicis loquitur ſiue in ſcriptis ſiue ſine ſcriptis pater inter filios teſtetur minus ſolenniter. hic autem proſequitur tantum quando in ſcriptis, ut pater uel filij debeant ſubſcribere: ſed & tunc poteſt ualere ſine huiuſmodi ſubſcriptione, ſi parens &c. ut in authent. alia, quæ iungitur cũ iſta quæ eſt. ꝟ. de teſta. authen. quod ſine.

Teſtamentum imperfectum inter liberos an requirat ſubſcriptionem:

COMMVNI DIVIDVNDO.

De diuiſione vniuerſitatis dixit: nunc de diuiſione ſingularum rerum.

FRater tuus.] CASVS. Prædium tibi & ſibi cõe frater vendidit, tibi non præiudicat: ſed tamen in parte ſua non reuocabitur uenditio: ſed ſi prædium illud cõe diuidi

uidi non poteſt: ſi plus obtuleris pro parte ſua quàm emptor pro tua, cōi diuidundo iudicio totum prædium conſequeris. Si diuidi pōt, media pars tibi adiudicabitur. Hæc ſunt vera, ſi partem ſuam alienauerit ante lit. conteſta. poſt vero inuito fratre ſuo non poteſt.

g Non potuerit.] vt ī. tit. j. l. ſi fratres, & ī. ſi cōmunis res pig. da. ſit l. j. & ī. ſi res alie. pig. da. ſit, per totum.

h Reſtitui.] agenti ſibi rei vendicatione cum ſocius negatus, vt ff. de excep. l. fundi quem tuum, ſic & ff. famil. ercis. l. j. Vel dic etiam agendo communi diuidundo, licet negetur ſocius, cum non obijciatur quęſtio præpoſterationis, vt ff. de euict. l. ſi mancipium, §. j.

cari non oportet: a ſed aduerſus eum cum quo tibi idem prædium cōe eſſe cœpit, cōmuni diuidūdo iudicio cōſiſte: & ea actione aut vniuerſum prædiū, ſi licitatione viceris, exoluta ſocio parte precij, b obtinebis: aut precij portionem, ſi meliorē alius c conditionem obtulerit, B conſequeris. d

¶ Quòd ſi diuiſio prædij ſine cuiuſquam iniuria cōmode fieri potuerit, portionem ſuis finibus tibi adiudicatā poſsidebis: hoc videlicet cuſtodiendo, vt vt poſt litis conteſtationem e nec partem ſuam, cæteris eiuſdem rei dominis non conſentientibus, alienare poſsit. f PP. Kal. Mar. Romæ, Antonino. A. IIII. & Balbino Conss. C

Frater non poteſt obligare portionem fratris, & creditor qui reperitur in poſſeſſione rei communis, poteſt prouocari ad diuiſionem: & proceditur per licitationem, vel diuiſionē, prout dictauerit æquitas iudicātis. Bal.

II. Imp. Alexander A. Auito militi.

SI probatum fuerit præſidi prouinciæ, fratrē tuūm vineas communes pignori dediſſe: cum partem tuam quam in vineis habes, creditori obligare non potuerit: g præſes prouinciæ reſtitui h tibi eam iubebit cū fructibus quos creditor de parte tua percęperit. Idem præſes prouinciæ de diuiſione vinearum inter te & creditorē fratris tui cognoſcet: i & iubebit eum k accepta pecunia, quāti ſtatuerit partem fratris tui valere, l eam partem quam de fratre tuo accepit, tibi reſtituere: aut æſtimata tua parte, ad creditorem fratris tui, data pecunia m quanti eam æſtimauerit, transferre. PP. II. Id. Sep. Alexandro. A. II. & Marcello Conss.

Iſta eſt no. lex, & hoc dicit: In hoc iudicio veniunt quæ ſunt cōmunia. Item per iudicem eſt facienda diuiſio per aſsignationem partium vel poſſeſſionum diuerſarum. Et ſi vna alteri præponderat, venitur ad licitationem, & ſi alter conſortium ex inopia non eſt par in licitando: admittitur extraneus licitator. Bal.

III. Idem A. Verecundiano.

AD officium arbitri, n qui inter te & fratrē tuūm pro diuidendis bonis datus fuerit, ea ſola pertinent, o quę manent cōia p tibi & illi. Nam ea quorū partem is vendidit, cum emptoribus tibi cōia ſunt: & aduerſus ſingulos arbitrum petere debes, ſi ab illorum quoque ſocietate diſcedi placeat,

¶ Cum autem regionibus diuidi q commode aliqs D ager inter ſocios, r nō pt, ſ

a Non oportet.] vt ī. de cōmu. re. alie. l. falſo, & de donatio. l. portionē, & de contrahen. empt. l. dudum.

b Parte precij.] i. precio partis, parte tantum æſtimata ſecundum quoſdam: quod non placet: immo totus fundus æſtimatur: vt hic, quia maior fit æſtimatio omnium partium ſi totus æſtimetur quam ſi pars, vt ff. famil. ercis. l. Mæuius, §. fin. Item pro hoc ff. de leg. ij. l. cum filius, in prin. & l. Mæuius, §. in fundo, & ff. ad le. Falcid. l. in Falcidia, & de excep. do. l. pure, §. ſi cui. nam his legibus non pōt ſeruitutis pars aſsignari, & ideo non pōt prædictis ſic exponere, vt hic exponebāt.

Seruitutis pars aſsignari nō poteſt.

c Alius.] ſocius, vel etiam extraneus, vt ī. eo. l. 3. in fi.

d Conſequeris] hoc, cum diuiſio non pōt fieri commode.

e Poſt litis conteſtationem.] item nec ante ſi fieret cauſa mutandi iudicij, & pœna imponitur, vt ff. de alie. iudi. mu. cauſa fac. l. j. in fine. In famil. ercis. autē actione etiam poſt motam controuerſiam prohibent alienationes, vt ff. de peti. hære. l. diuus, & l. ſed & ſi, §. ſi ante, niſi ex neceſſitate, vt ff. fam. ercis. l. alienationes. ſic & hic ex neceſſitate pmittitur per eandem legem, vt ff. de fundo do l. j. & l. ſi fundum.

Litigioſa res an poſſit p gnori dari.

f Poſsit.] forte nec pignori obligare, vt ī. de reb. alie. non alie. l. fi. licet in re litigioſa ſit aliud ſm quoſdā: vt in auth. de litig. §. ad hoc, aliàs ab hoc, coll. viij. nec. n. erat hic quæſtio de dñio: quia certū erat rē eſſe cōem: & ideo non prohibetur alienatio tanquā in re litigioſa.

SI probatum.] CASVS. Si vineam tibi & fratri tuo cōem frater tuus obligauit, cum obligare nō potuit, eam cum fructibus quos ex parte tua percepit, præſes tibi reſtitui iubeat, hoc in prima. Itē ages cōi diuid. aduerſus creditorē, ſi plus pro parte ſua dare volueris quam ipſe pro parte tua, vnde partē fratris & tuam quā frater obligauit, data ei pecunia quam iudex ſtatuet, recuperabis, aut tua parte æſtimata, data tibi pecunia, ad creditorem fratris tui totam vineam transferre faciet.

i Cognoſcet.] ſcilicet poſtmodum.

k Eum.] ſcilicet creditorem.

l Valere.] hoc cum inter creditorē & dominum alterius partis agitur: vt hic, & ff. cōi diuid. l. cōmuni diuidundo. ij. §. ſi. ſecus ſi inter creditores: quia tunc tantum debitū æſtimatur, vt ff. communi diuidun. l. cōmuni diuidundo, ij. §. inter. Item æſtimat partem hic æſtimando totum, vt ſ. l. proxim. dixi.

m Data pecunia.] ſcilicet tibi, & hoc quādo commode diuidi non poteſt. Itē not. hic caſum vbi quis cogitur alienare inuitus: ſed volens videtur, cum duplex ſit hoc iudicium.

AD officium] CASVS. Si cum fratre tuo res habes cōmunes, ad officiū iudicis pertinet diuidere. Si autem frater tuus partem earum vendidit, poſtea ſunt tibi communes cum emptoribus, vnde cū emptoribus ages cōmuni diuidundo iudicio, ſi à communione vel ſocietate diſcedere velis, & hoc in prima. Et ſi forte ager fuerit, qui diuidi poſtulatur, nec commodè diuidi poteſt: fiet æſtimatio, & plus offerenti dabitur, & in precio alij condemnabitur, & hoc in ſecunda. Si autem in licitando plus offeras, frater autem volens plus offerre non habeat quid offerat, ſupponere poteſt extraneum emptorem, qui licitando plus offerat, & hoc in tertia.

n Arbitri.] i. iudicis.

o Pertinent] vt diuidat.

p Cōmunia.] non alia, vt ſubijcit, ī. tit. prox. l. familię.

q Diuidi.] ſ. commode, vt inſtit. de offi. iudi. §. quod ſi commode.

r Socios.] ſocij ſunt conuentionali, vel non conuentionali ſocietate, vt inſti. de obl. quæ ex quaſi contrac. §. item ſi inter.

ſ Non poteſt.] ſcilicet commode, vt inſtit. de offi. iudi. §. quod ſi commode.

Singuli

a Singuli].ſ.fundi diuidi non poſſunt commode.
b Vnicuique].i.huic vel illi, in caſu tamen præciſe alteri, vt ĩ.de dona.l.ſancimus,§.ne autem.
c Condemnato.] vt & ff fami erc.l.Mæuius,§.arbiter, & ff.eo.l.ſi quis putans,§.ſi fundus.
d Maxime.] ſi ſcit ſe vilius licitantē nō ſufficere &c.& facit ĩ.de vectig. & com.l.3 & 4.
e Licitãtem.]& ponitur ex parte ſubiecti: ſed poſſet poni ex parte prędicati:& ſenſus eſt, nō poſſet vincere etiam vilius licitantem, cum ſit [1] adeo pauper.

[1] Tu dic illum accuſatiuũ licitantem, conſtruēdum cum ſite: & ad de infinitiuum vincere, illi infinitiuo, ſufficere.

SI maior] CASVS. Bona tibi & fratri tuo communia diuiſiſti, ſi ſcriptura in diuiſione non interuenit, nec ob hoc reſcindetur, & hoc in prima. Si vero minor fuiſti cum diuiſiſti, & te læſum probare poſſis, nec tempora reſtitutionis initus egreſſus fueris, reſtitueris,& hoc in ſecunda Si aũt bona communia remanſerunt inter vos: pręſes prouinciæ iubebit diuidi. Item doli & culpę ratio in hoc iudicio habetur. Vi.
f Si maior] vt & ſ. tit.j.l.nõ ideo, & ĩ. de fide inſtru l.in ſtrumentis.Sed quid ſi non alijs probationibus probat: ſed probat hoc, ſcilicet ſe poſſediſſe rem vt propriam pro parte vna, & per x. annos inter præſentes, vel xx. inter abſentes ſolus ſubiuit onera rei, & ſolus ſenſit cõmoda? Reſpon. ſm Azo. & Hugo.veriſimile eſt diuiſionem factam, arg. ff.de vſur.l. cum de in rē verſo,& de aqua pluuia arcen l j.§.ſi. & ĩ.de acquiren. poſ.l.minus. An autem idem in eo qui rei vendicatione conuenitur, vt non ſit neceſſe probare titulum, ſed præſumatur dominus ex diuturna detentione, poſſet quæri?

Diuiſio an præſumatur facta ex longa rei poſſeſſione, ꝑ diuiſo.

ADDITIO. Bart. & communiter doct. hic reſpondent ad iſtam quæſtionem ꝙ non, per l. nullo, ſ.de rei vendi. Nec obſtat quod dicit hæc gl. in præcedenti quæſtione: quia ibi non agitur de tanto præiudicio &c.

vel ex pluribus ſinguli:[a] æſtimatione iuſta facta, vnicuique[b] ſociorũ adiudicantur, compenſatione precij inuicem facta: eoq́; cui res maioris precij obuenit, cæteris condemnato:[c] ad licitationem nõnunquam etiam extraneo emptore admiſſo, maximè[d] ſi ſe nõ ſufficere ad iuſta precia alter ex ſocijs ſua pecunia vincere vilius licitantem[e] profiteatur. PP.V. Non. Maij, Iuliano & Criſpino Conſs.

Diuiſio facta inter fratres debet haberi rata, niſi beneficio reſtitutionis reſcindatur: ſed non diuiſa debēt diuidi: & in hoc iudicio habetur ratio culpæ & fructuum. hoc dicit ſecūdum Bar. & Bald.

IIII. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Herodæ.

SI maior[f] quinque & viginti annis ſoror tua tecum res cões diuiſit: quamuis non inſtrumẽtis, ſed aliis probationibus earum diremptam[g] communionem eſſe ꝓbetur: ſtari tamẽ finitis cõuenit. ¶ Quòd ſi minor fuit, nec tempus in integrum reſtitutioni præfinitum adhuc exceſsit: an in integrum propter diuiſionem reſtitui debeat, cauſa[h] cognita præſes prouinciæ æſtimabit.

¶ Idem[i] eorum & quæ vobis permanent communia, fieri diuiſionem prouidebit:[k] tam ſumptuũ (ſi quis de vobis in res cõmunes fecit) ꝗ fructuum. ¶ Itē doli & culpæ[l] (cũ in communi diuidũdo iudicio hæc omnia[m] venire non ambigatur) rationem, vt in omnibus æquabilitas ſeruetur, habiturus. Dat. VIII. Id. Febr. CC. Conſs.

Nemo cogitur in cõmunione manere. Bald. & Salic.

V. Iidem AA. & CC. Secũdino.

IN communione[n] vel ſocietate nemo cõpellitur inuitus[o] detineri, quapropter aditus præſes ꝓuinciæ ea quæ communia tibi cum ſorore perſpexerit, diuidi prouidebit. Da. VIII. Kalend. Sept. CC. Conſs.

TITVLVS XXXVIII.

COMMVNIA VTRIVSQVE iudicij tam familiæ erciſcundæ, quàm communi diuidundo.

Diuiſio habet inſtar ſeu ſimilitudinem emptionis. Bald. & Salic.

I. Imp. Antoninus. A. Marco.

DIuiſionē prædiorum, vicem[p] emptionis obtinere placuit.[q] PP. VI. Kalen. Decē. Gentiano & Baſſo. Conſs.

IN cõmunione.] CASVS. Si cum ſorore tua res habebas communes, ſi à cõmunione vis diſcedere, potes, & eas inter vos diuidet præſes: quia nemo in cõmunione vel ſocietate inuitus detinen compellitur. Not. ex hac l. regulam, quæ fallit in quibuſdam perſonis, quæ non poſſunt ad diuiſionem prouocare: poſſunt tamen prouocari: & iſtæ ſunt tres perſonæ: minor, maritus in dote, & eccleſia Bal. hic.

n In cõmunione.] inchoanda, vt ff. de condict. inde.l.ſi nõ ſortem, §.ſi centũ, quod fallit ratione impoſſibilitatis in duobus caſibus, vt ibi notaui. Vel veriꝰ hic ſubaudi, retinenda, vt ff. pro ſoc. l. actiones. §. item qui, & ĩ. pro ſocio. l.tandiu. Sed hoc fallit ratione perſonę: vt quia minor, vel maritus, vel eccleſia: quia iſti non poſſunt prouocare, ſed prouocari, vt ff. de condic. furti.l & ideo elegãter, & ĩ. de præd.mino. l.inter, & ĩ.de fun. do. l.j.& ij. Item fallit ratione pacti, vt ff.eod.l in hoc iudicium, §.ſi cõueniat. Item ratione tēporis, ſcilicet xxx. an. vt ĩ. de anna.excep. l.j.§ ad hæc. Item ſi teſtator ꝓhibuerit, vt ĩ. de re.alie. non alie.l.ſi. Accur.

Eccleſia, minor, maritus, ad diuiſionē non prouocãt: ſed prouocantur.

g Diremptam] i.ſeparatam.
h Cauſa cognita.] nec enim &c vt ff de iureiur.nam & poſtea,§. ſi minor, & de hoc dixi ſupra ſi aduer. tranſac.l.j.
i Idem.] ſcilicet præſes.
k Prouidebit.] præſes dico habiturus rationem ſumptuum &c. Et ſic no. ſumptuum & fructuum rationem haberi: vt hic, & ff.eo l.ſi quis putans,§.j.& l. in cõi, & l.antepen.& ff.pro ſocio, l.quibus caſibus.

Ratio ſũptuum & fructuum haberi debet.

l Et culpæ.] vt & ff.eo.l.in communi, & l. & ſi nõ omnes,§.venit, & l.ſi is, & ff.fami.erciſ. l.hæredes, §. non tantum.
m Hæc omnia.] ideſt præſtationes omnes.
o Inuitus] fallit in pupillo & marito, qui de re dotali alium ad diuiſionem vocare non poteſt.

COMMVNIA VTRIVSQVE, &c.

Dixit quæ ſingularia ſunt vtriuſque iudicij: nunc quæ communia.

DIuiſionem.] CASVS. Habebam tecũ prædia communia: iudex orientalia mihi adiudicauit, occidentalia tibi: hæc diuiſio vicē emptionis obtinet: puta propter euictionem, & dominij tranſlationem.
p Vicem.] quia pars tua mihi adiudicatur, & mea tibi.
q Placuit.] diuiſio.n.eſt ſimilis permutationi,[2] vt ff. de leg.ij.l.cum pater, §.hæreditatem, & permutatio emptioni, vt ĩ.de rer.permu.l.2.& ff.de contrah. emp. l.j. ergo & ipſa.conueniunt.n.quia ex vtraq; poſſeſsio ſecuta dñium vel cãm vſucapiendi præſtat, vt ff.de vſuca.l.ſi per

[2] Iſta gl. nõ cõgruè loquit ſm Paul. hic, quia nullũ ſimile eſt idem: vt no. in l quod Nerua, ff. depoſiti.

per errorẽ. re quoque euicta vtrobiq; præſtatur euictio, vt ĩ.eo.l.ſi fratres. bonæ fidei contractus eſt vterque, vt inſti.de act.§.actionum. Sed differunt: quia in emptione non eſt locus condictioni ob cauſam: ſecus in diuiſione, vt ff.de re.permu.l.j.in ſi.cum diuiſio appelletur permutatio, vt dixi.

Emptio & diuiſio differunt.

Item ex nudo pacto diuiſionis non naſcitur actio, vt ff.de pact.l.diuiſionis ſecus in emptione.

ETiam.] CASVS Habebam tecũ rem communẽ: volebas à communione diſcedere: abbas ſancti Proculi nobis iudicem delegauit, qui eam diuideret. quia is delegauit, cui dandi iudicem licentia non fuit: an illa facta diuiſio infirmari debeat, quæritur? Dicitur ꝙ non.

a Etiam] pro parte.

b Diuiſioni.] factæ ab illo delegato.

c Arbitrum.] id eſt iudicem.

d Non fuit] cõtra ſ. de iuriſd.om.iu.l.priuatorũ, ſed dic, poti⁹ tenuit auctoritate pacti, quàm arbitrii.

e Si ſocij.] quia & pro ſua ipſe habebat dominium. Et not. quod non tenuit, cõſenſu & pacto partium confirmatur, 1 vt ſ.tit. ij.l.ſi diuiſionem, & de iuriſdi.omn.iud.l.j.& ĩ. de teſta.l.nõ dubiũ, & ff.rem rat.habe.l. iij. in fin.

1 Cõcor. gl. in c.cũ olim, ideſt poſt prin. de off. dele. vbi dicit, ꝙ ſi iudex excederet fines mandati ſcientibus partibus præiudicat eis.

MAioribus] CASVS. Habebã tecum rem communem, dolo dante cauſam diuiſioni, vel fraude incidente in ipſa diuiſione, vel ꝑperam, quia re ipſa eram deceptus vltra dimidiam, ſine iudice eam diuiſi: an retractari poſſit? Dicitur ꝙ ſic, ẽt ſi maior fuiſſem, &c.

Litigantes factum à non cõpetẽti iudice poſſunt confirmare h.d. ſecundum Odofre. Bald. Vel ſic: Diuiſio facta a iudice incompetenti, poteſt partium conſenſu validari. Salic. Vel ſic: Sententia nulla poteſt de conſenſu partium approbari. ad hoc ſemper allegatur iſta l. Pau. de Caſt.

II. Imp. Alex. A. Ruſtiniano.

ETiam [a] ſi is diuiſioni [b] arbitrum [c] dedit, cui dãdi ius nõ fuit: [d] tamen ſi ſocij [e] quondam diuiſioni conſenſum dederint: quod quiſque eorum ſecũdum placita poſſedit, pro parte ſocij dominium nactus eſt. PP. XVI. Kalen. Decem. Alex. A. III. & Dione Conſs.

B

In diuiſionibus ſubuenitur ei qui eſt deceptus dolo aduerſarij, vel re ipſa vltra dimidiam iuſti precij. h.d. & eſt not. Bar. Bald. & Salic.

III. Impp. Diocle. & Maximi. AA. & CC. Seuxæ.

MAioribus etiã, [f] per fraudem [g] vel dolũ vel perperam [h] ſine [i] iudicio [k] factis diuiſionib⁹, ſolet ſubueniri: quia in bonę fidei iudicijs, quod inæqualiter factum eſſe conſtiterit, in melius reformabitur. [l] PP. XVI. Kal. Iul. ipſis AA. Conſs.

C

Res empta communi pecunia, vel redacta ex rebus communibus, non eſt communis, nec venit communicanda niſi inter ſocios omnium bonorum: ſed pecunia peti debet. h.d. & eſt multum quotidiana. Bar. Bald. & Salic.

f Maioribus etiam.] q.d. non ſolum minoribus.

g Per fraudem vel dolum.] id eſt per fraudulentum dolum. Vel dic, fraudem, id eſt culpam, quæ incidit in dolum, qui det cauſam diuiſioni, alij econtra. vel dic, fraudem.i.culpam & dolum cõmitti, vt ſ.ti.ꝑxi.l.pe.in fi.

h Vel perperam] cum vltra dimidiam ſit alter deceptus ad inſtar vẽditionis, vt ĩ.de reſcin.vend.l.ij.& ſ.eo.l.j.

i Sine.] hoc ad proximum tantum refertur.

k Iudicio.] ſubaudi maxime. Vel dic ſine iudicio referri ad tertiam clauſulam, non ad duas primas.

l Reformabitur.] iudicio communi diuidundo, & non agitur ad diuiſionem faciendam hic: ſed ad decipiendum. Alij dicunt officio iudicis faciendam: vt ꝑ plene diximus, ſ. quibus ex cau.ma.l.in contractibus.

SI patruus.] CASVS Cum patruo meo habebam pecuniam communem: nomine ſuo ex pecunia illa rẽ comparauit: an rem illam cum omnium bonorum ſocius non erat, communicare debeat, quæritur? Dicitur ꝙ non: ſed vt pecunia communis diuidatur, communi diuidun. iudicio agere potero.

A

m Si patruus].i. frater patris tui.

n Ex communibus bonis.].ſ.nummis communibus, quibus res comparantur. Vel dic, bonis.i.nummis redactis ex cõmunibus bonis. & ſecundum hoc nummi erant tantum ementis, vt ff.de fur.l.qui vas, §. fin. & ſic minus dubij quàm in primo.

IIII. Iidem AA. & CC. ad Maximianum.

SI patruus [m] tuus ex communibus bonis [n] res comparauit, ſibi negocium gerens, [o] non omnium bonorum [p] ſocius [q] conſtitutus: pro competentium portionum modo indemnitati tuæ conſuli oportet. [r] & ideo rẽ emptam cõmunicare eũ contra iuris formam poſtulas. [s] PP. XVI. Kalen. Nouem. ipſis IIII. & III. AA. Conſs.

Penes quem debeant eſſe cõmunia inſtrumenta, iudex prouidere debet. Bald. Salic. & Pau. de Caſt.

V. Iidem AA. & CC. Frontino & Gaſitioni.

DE inſtrumentis quæ communia fratrem veſtrum tenere proponitis: rector prouinciæ aditus, [t] apud quem hęc collocari debeant, exiſtimabit. [u] PP. VI. Id. Feb. Sirmij AA. Conſs.

Conditio iuramenti appoſita in diuiſione, debet impleri: alias diuiſio nõ afficit diuidenti. Bald. & Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Theſidianæ & alijs.

SI cũ patruo veſtro hac cõditione diuiſionẽ fe

o Gerens.] ſcilicet ſuo nomine, aliàs ſecus, vt ff.de ne.geſt. l. ſi ego.

p Non omnium bonorum.] Nam tunc licet ſibi quæreret, cogeretur tamen cõmunicare, vt ff. pro ſoc.l.ſi quis ſocietatem, & l.præceden.

q Socius] ſcilicet factus ex conuentione, non autem coincidenter, vt quia hæredes ſumus de vna hæreditate, vt ff pro ſocio, l.ſi fratres, in princ.

r Oportet.] actione communi diuidun. quia ex re communi percepit, vt ſ.tit. prox.l.j.

s Poſtulas.] vt ſ de rei vendi. l. ſi ex ea pecunia, & ĩ.ſi quis alteri vel ſibi.l.j. & ĩ.de proba.l.ad probationem, in ſi. niſi ſit miles, vel minor, vel eccleſia, vel maritus, vt dixi ſ.de rei vendi.l.ſi vt proponis.

DE inſtrumẽtis] CASVS Habebas prædia cum fratribus tuis communia, & inſtrumenta de his: volebas vt penes aliquem noſtrũ deponerẽtur inſtrumenta: qd iuris ſit quæritur? Reſp. ꝙ præſes prouinciæ exiſtimabit penes quem inſtrumenta debeant deponi: ſed per quam actionẽ hoc debeat conſequi, non aperit. Tu dic cõi diui. quæ non datur ad diuiſionem, ſed ad indicandum penes quem inſtrumenta debeant collocari: quod eſt ſpeciale, & aliud eſt ſpeciale, ſ eod. l. iij. vbi agitur non ad diuiſionem, ſed ne decipiatur.

D

t Aditus.] per actionem communi diuidundo, quę datur hoc caſu non ad diuiſionem, ſed ad iudicandũ apud quem debeant eſſe inſtrumenta: ſic & aliàs datur non ad diuiſionem, vt ſ eo.l.maioribus. Accur.

u Exiſtimabit.] perſonis & rebus inſpectis, prius eis deſcriptis, & cautione præſtita de his exhibendis ſi quãdo fuerit opus, vt ff.fa.erciſ.l.ſi quæ cautiones, & ff.de fide inſtru.l.fi.& ſ.de eden l procurator.

SI cum patruo.] CASVS. Habebas res communes cũ patruo tuo: volebas à communione diſcedere: dediſti ei partem prædij, vt iuraret ſe in diuiſione dolũ non adhibiturũ. Si aũt nõ vult ſtare pactis, an tale pactũ tibi debeat nocere quo minus poſſis petere ꝙ res indiuiſę diuidantur,

ciſtis, vt ſe nullum dolum malum adhibuiſſe a iuraret, nec fidem placitis exhibuit: b quo minus res indiuiſas c requiratis, eorum placitum quę in diuiſionem venerunt, nihil vobis nocere d pōt. Dat. V. Kalend. April. Sirmij CC. Conſs.

Ex contractu diuiſionis quis tenetur de euictiōe, niſi aduerſarius ſciēs res alienas, vel alij obligatas accepit: quia tunc quis non tenetur, niſi promiſerit. h. d. ſecundum Bar. & Bal. Vel ſic: Diuiſio facta extra iudicium inducit actionem de euictione, niſi facta ſit inter ſcientes. Ia. But.

VII. Iidem AA. & CC. Seueriano & Flauiano.

SI fratres veſtri pro indiuiſo commune prædium citra veſtram volūtatem obligauerunt, & hoc e ad vos ſecundū pactum diuiſionis nulla pignoris facta mētione peruenit: euictis f partibus quæ ante diuiſionem ſociorum g fuerunt, in quibus obligatio h tantū cōſtitit, ex ſtipulatu, i ſi interceſsit: alioquin quanti intereſt, præſcriptis verbis contra fratres agere poteſtis. k nam ſi fundi, ſcientes obligationem, dominium ſuſcepiſtis: tantum euictionis promiſſionem ſolennitate verborū, vel pacto promiſſam probantes, eos conueniē-di facultatem habebitis. Dat. II. Non. Decemb. Nicomediæ. CC. Conſs.

A diuiſione facta tradendo, vel poſſeſsionem dimittendo apud alterum de conſortibus, ſolo conſenſu recedi non poteſt. Bal. cum Sali.

VIII. Iidem AA. & CC. Nicomacho & alijs.

SI inter vos maiores l annis vigintiquinque rerum communium diuiſio, relicta vel tranſlata poſſeſsione, finem accepit: m inſtaurari mutuo bona fide terminata conſenſu n minime poſſunt. Dat. Non. Decemb. CC. Conſs.

Vbi non eſt communio, non cadit diuiſio. Bald. & Sali.

IX. Iidem AA. & CC. Demetriano.

FAmiliæ erciſcundæ, vel communi diuidūdo iudicio ita demum, ſi corpora maneāt communia, agi poteſt. o Dat. VI. Id. Decemb. Nicomediæ CC. Conſs.

Verbis teſtatoris enunciatiuis non ſtatur, nec creditur ſi contrarium apparet. h. d. Pau. de Caſt.

X. Iidem AA. & CC. Gallicano.

SCriptura teſtamēti, p qua ſpecialiter omnia diuiſa continentur: quo minus res quarum teſtator non fecit mentionē, hæredes inquirere poſſint, nihil impedit. q Sine die & conſule.

---

diuidantur, quæritur? Reſpon. quòd non.

a Adhibuiſſe] in ea diuiſione, vel in alio forte negotio.

b Exhibuit.] id eſt non iurauit. Sed quid ſi iurauit, & inuenitur poſtea peieraſſe? Dicā non ſtari placitis, & de dolo agi poſſe, & non ſufficere ſolam pœnā periurij, argumentū, ff. de dol. l. ſi legatarius. Sed argu. contra j. de re. cre. l. 2. & ff. de iureiuran. l. j. & ij. Sed ibi ex delatione, cū ſpecialiter fuit iuramentum præſtitū: hic autem ſpōtanea voluntate iuraſſe uidetur. Sed videtur in caſu huius l. debere remitti iuſiurandū, vt ff. de condi. inſti. l. quæ ſub conditione, vſque ad §. ſi qs. Sed forte aliud eſt in contractibus inter viuos, qui ſumūt firmitatem ex conſenſu vtriuſque partis. Vel refert debeat quis iurare de præterito, quando non remittitur: vt hic, & ff. de iureiur. l. ſi quis, & ff. de condi. & demon. l. municipib[9], an de futuro, quando remittitur: vt ibi dicitur. a

c Indiuiſas.] ipſo iure.

d Nihil vobis nocere.] quia ſub conditione facta fuit iſta diuiſio, conditione ergo non impleta, ſoluitur diuiſio. Vel feceras ei pactum in diuiſione, ꝙ noīe quarundam rerū nō peteres fieri diuiſionem: venies quidem contra pactum, cum nec ipſe tibi ſeruet pactum, vt ſ. de pactis, l. tum proponas ij.

SI fratres.] CASVS. Si frater tuus prædium pro indiuiſo tuum ignorante te obligauit: ſi diuiſione facta portio ſua à creditore euicta fuerit: ſi ſtipulatus fueras de euictione, ages ex ſtipulatione: ſi non, ages præſcriptis verbis ad intereſſe. ſi vero te ſciente obligauit, ſi ſtipulatio de euictione fuerit interpoſita, ages: alioquin non.

e Hoc] ſ. prædium.

f Euictis per hypothecariam, vt ff. de euict. l. ſi mancipium, §. fin.

g Sociorum.] qui obligauerant.

h Obligatio.] vt ſ. tit. proxi. l. ij. & j. de communium re. ali. l. fin.

i Ex ſtipulatu] id eſt ex ſtipulatione.

k Agere poteſtis.] vt & ſ. tit. ij. l. ſi familiæ, & ff. de eui. l. ſi cum, §. fi. & hoc cum neſciuiſtis: alias non agitur, niſi ſtipulatio vel pacto de euictione interuenerit, vt ſubijcit, vt j. de euic. l. ſi fundum, ſic itaque pactum ſolū ad eam parandam ſufficit. Sed contra j. communis de leg. l. fi. in fi. Solu. vt ibi, & facit ff. eo. l. itē quamuis, in fi.

SI inter vos.] CASVS. Habebam cum Titio rem communem: facta diuiſione, & cuilibet noſtrum portione ſua aſsignata, non vult Titius ſtare diuiſioni: an ſit audiendus, quæritur? Dicitur ꝙ non.

l Maiores.] ſecus ſi minores, vt ſ. tit. j. l. penult.

m Finem accepit.] his enim modis accipit finem, vt ſ. tit. ij. l. ſi diuiſionem, & ff. de pact. l. diuiſionis.

n Conſenſu.] hoc eſt per pactum, vel dic ſolo cōſenſu nō reuocari te perfecta, vt & ff. de pact. l. ab emptione.

FAmiliæ.] CASVS. Lex iſta dicit ꝙ iudicium fami. erciſ. & communi diuidundo habēt locum pro corporibus cōmunibus ex hæreditaria cauſa vel alia, ita demum ſi corpora communia ſunt, & hoc eſt verum de directo dominio, ſed vtile dominium habet locū pro rebus diuiſis: puta pro damno dato, & ſic ſoluitur cōtra. ff. communi diui. l. in ſumma.

o Agi poteſt.] vt & ff. eo. l. per hoc, & l. j. in fi. Sed cōtra. ff. communi diuidun. l. in ſumma, vbi ēt poſt interitum rei communis agitur. Idem & in familiæ erciſcundæ iudicio, vt ff. famil. erciſ. l. ſi ſeruus. Sol. hic dicit de directa: ibi de vtili. Item contra, ff. cōmuni diuidun. l. 4. §. ſicut, & §. fin. & l. ſeq. & ff. de dam. infect. l. ſi finita, §. Iulianus, verſi. ſed ſi quis, in quibus legibus agitur communi diuidundo pro præſtationibus & ſumptibus factis antequam res eſſet communis, aliàs eſt in glo. poſt communionem, ſed dices agi vtili, non directa. vel reſponde ad omnia, ita demum agi poteſt, ſcilicet vt fiat diuiſio.

SCriptura.] CASVS. Paterfa. fecit teſtamentum, in quo omnia bona inter filios ſuos diuiſit, in vltimo parte teſtamenti adiecit ſe nihil indiuiſum reliquiſſe: an ſi appareat aliqua res indiuiſa, non obſtantibus verbis illius teſtatoris, poſſit venire in diuiſionem? Dicitur quod ſic.

p Teſtamenti.] hodie determinat authen. de iureiu. à mo. præſti. col. v.

q Nihil impedit.] nam diſpoſitiuæ voluntates ſeruanē, non enunciatiuæ: vt hic, & j. de teſta. l. verba, niſi iurauerit,

---

Iſtā gl. ſequi videtur Paul. hic: licet Pet. teneat cōtra.

Iuramentum quādoque ex delatione quādoque ex ſpontanea volūtate præſtatur.

a Iungi ſbas iſtas ſolutiōes, & dic ꝙ cōditio iuriſiurandi ſiue ſit de præterito, ſiue de futuro, remittitur in contractibus: in vltimis vero voluntatibus quidem ſi de futuro, remittitur p prætorē, non de iure ciuili, vt in l. alleg. in gl. & in l. facta, §. ſi in danda, ff. ad Treb. Pa. de Ca. hic.

uerit, vt in authen. de inceiat. à mo. §. j. colla. v.

POſſeſſionũ.] CASVS. Si fundũ tecũ habebã cõem, & in eo colonum: & in diuiſione velim vt mihi Stichus aſſignetur, & tibi vxor ſua: an ſim audiendus, quæritur? Dicitur q̀ non: ſed vni noſtrum vterque aſſignabitur, & in pecunia fiet condemnatio alteri.

a Permaneat] aliàs permaneret, ſic & j. de agri. & cen. l. de tinimus, §. illud, lib. xj. & ff. de ædi. edic. l. plerunque, & ff. de lega. j. l. ſi domus, §. qui confitetur. & ff. de fun. inſtru. l. quæſitum, §. item laniſicas, & j. de cuſto. re. l. quoniam vnũ. Itẽ nec ipſa mancipia à terra debent ſeparari, vt j. de agri. & cẽ. l. ij. & l. quemadmodum, lib. xj. Itẽ nec corpora indiuidua, vt inſti. de offi. iudi. §. quòd ſi commode.

b Cogantur.] ſ. in communionem, vel poſtulabitur iudicio cõi diuidundo, vt aliter fiat diuiſio, vel adiudicatio. Sed quo poſtulante? Reſpõ. quolibet dominorũ, ſcilicet quãdo iudex ſine voluntate eorũ ita diuiſit. Sed quid ſi domini ſic diuiſerunt, vel ab alio ita diuiſa retinuerunt? Reſpon. quilibet forte repellitur, ſi conſenſit ei quod retractare intendit, arg. dictæ l. de lega. j. ſi domus, §. qui confitetur.

ILlud.] CASVS. Si pater vel conſimilis perſona dotẽ vel donationem pp nuptias dedit, vel aliquis pro eis, & ſoluto matrimonio ad eũ dos vel donatio pp nup. reuertatur, & facto teſtamento non faciat mentionem de illa donatione: aut teſtatus ẽ inter extraneos, aut inter ſuos: & alius filius & filia, qui ſimiliter habuerunt dotẽ & ante nup. do. quorum matrimonia durant, ſint cõſecuti aliquas res ex paterna ſubſtantia: iſti ſimiliter lucri cauſa debent habere hoc præcipuum, facient autẽ res reuerſas pro ea quantitate æqua quam fratres lucrati ſunt, diſtribui. Si aũt nihil præcipuum habent, quorum durant adhuc connubia, communicabuntur inter eos res ad patrem reuerſæ. at ſi plus

† Iſta lex eſt ſingul. nec reperitur alibi, & eſt noua ſm Pa. hic, quia hæc quæ hic dicuntur, non erant de iure veteri, ſecundum eundem.

Officium iudicis in diuiſione eſt ſamilias non ſeparare, & ſeparatas coniungere. Salic. Vel ſic: Officium iudicis in bonis diuidendis eſſe debet, vt vna familia ſeruorum adinuicem ſe attinentium non diuidatur, ſed integra vni adiudicetur, ne inducatur dura ſeparatio. h. d. Pau. de Caſt.

XI. Conſtantinus A. Cæſulo rationali trium prouinciarũ.

POſſeſſionum diuiſiones ita fieri oportet, vt integra apud ſucceſſorem vnumquenque ſeruorum, vel colonorum adſcriptitiæ conditionis, ſeu inquilinorum proximorũ agnatio vel affinitas permaneat. [a] Quis enim ferat liberos à parentibus, à fratribus ſorores, à viris coniuges ſegregari?

¶ Igitur ſi qui ſic ſociata in ius diuerſum mãcipia vel colonos diſtraxerint, in vnũ eadem redigere cogant. [b] Da. III. Kal. Maij, Proculo & Paulino Cõſs.

Dos & donatio propter nuptias ad patrem reuerſa, debet eſſe præcipua illius filij vel filiæ pro quo vel qua data fuerit, extraneis inſtitutis cum illo vel illa, ſed inſtitutis filijs, debet ita demum ad eundem redire, quando alij ſimile lucrum haberent non diuidendum, aliàs diuiditur inter omnes. Vel ſic: Dos à patre profecta, & ad eum reuerſa, venit inter liberos diuidenda, niſi ratio inæqualitatis aliud inducat, ſed cum hærede extraneo non diuiditur, ſed ad ipſos liberos pro quibus data fuerat, reuertitur. Ia. Bu. & Pau. de Caſt.

XII. Imp. Iuſtinianus A. ad Senatum.

ILlud † æquitatis fouere rationibus, bene nobis apparuit. Si quis etenim pro filio ſuo ante nuptias donationem conſcripſerit, [c] vel dederit, [d] vel pro filia ſua dotem: & hoc quod dedit, iterũ ad eum reuertatur vel ſtipulatione vel lege [e] hoc faciente: vel & ſi alio dotẽ, vel ante nuptias donationem dante, ſtipulationis paternæ tenor, vel forte legis [f] hoc induxerit: ille autẽ teſtamento condito, vel filios ſuos, vel extraneos [g] ſcripſerit hæredes, & nil de huiuſmodi rebus quæ ad eũ reuerſæ ſunt, [h] vel peruenerunt, diſpoſuerit: inueniantur autẽ alij liberi eius res à paterna ſubſtantia lucrati vel per ante nuptias donationẽ, vel dotes, vel militiæ cauſa, quas (vt pote teſtamento exiſtente) non cogunt conferre: [i] tunc filius vel filia eaſdem res quæ ad patrem reuerſæ ſunt, vel peruenerunt, [k] habeant præcipuas, ad ſimile tamen lucrum computandas: [l] vt in præſenti caſu tantum habeat ipſe, vel ipſa, quantum eius fratres à patre ſunt conſecuti, [m] ſecundum eos modos quos ſupra diximus, & quos conferre propter teſtamẽtum non coarctantur.

¶ Sin autem nihil tale penitus in fratres eorum à patre collatum eſt: neque ipſos ſibi præcipue hanc partem vẽdicare, ſed quaſi paternæ ſacta ſubſtãtiæ ſit, inter omnes ſecundũ inſtitutionis tenorem diuidi. & hæc quidem, ſi inter fratres patris elogium compoſitum ſit.

res ad patrem reuerſæ ſunt, quàm ipſe dediſſet, forte facto pacto de lucranda dote, vel dona. propter nup. præcipuum habebit ſuperfluum filius vel filia cuius nomine lucrari contingit. Si vero minus ad patrem peruenerit, quàm dediſſet, diſpendium ad eundem filium vel filiam ad quos vel quas datum eſt, pertinebit. Si autem extranei ſunt inſtituti cum filio & filia, quorum dos & ante nup. dona. ad patrẽ reuerſæ ſunt, tunc extranei nihil habebũt de illa dote vel donatione ſi pater nullam fecit mentionem. & ita ſi bene inſpicias, in duobus caſibus hic ceſſat collatio: & cum plus redijt ad patrẽ ſcilicet pro illo ſuperfluo, & cum hæredes extranei inſtituti ſunt. Sed nunquid corrigũtur hæc hodie per authen. j de collatio. ex teſtamento? dic quòd non, quod dic vt in ſumma de colla. §. fin. ibi, facienda eſt.

c Conſcripſerit.] i. per ſcripturam dederit.

d Vel dederit.] ſcilicet ſine ſcriptura.

e Vel lege.] eciã ſine ſtipulatione: quia dos profectitia erat, vt j. de rei vxo. act. l. vna, §. extraneũ. Alij ponunt exemplum quãdo mulier dimittit primũ matrimonium, & contrahit ſecundum ſine voluntate patris: nam dos redit ad patrem, vt j. de nup. l. ſi vt proponis, ij.

f Vel forte legis.] cũ contemplatione patris dos data eſt, vnde habetur profectitia, vt ff. de iure dot. l. profectitia.

g Extraneos.] coniũgit hos, ſed poſtea diuidit in reſponſione.

h Sunt.] cum ipſe dedit.

i Conferre.] niſi pater expreſſe dixiſſet, vt infra de coll. l. prima. Sed hodie hæc & illa corriguntur per Authent. ibi poſitam, ex teſtamento.

k Peruenerunt.] cum alius dedit.

l Computandas.] aliàs eſt in textu, computandæ ſunt.

m Conſecuti.] non plus, minus autem ſic, ſi earũ dos vel donatio fuerat minor, arg. in fra ea. l. in fin.

¶ Sin autem extranei ſint ſcripti [a] hæredes, & nihil in teſtamento ſuo neque in hac parte teſtator dixerit: tūc omnimodo [b] præcipuum habeat filius vel filia, quod ad patrem reuertitur, vel peruenit.

¶ Si tamen minus in fratres [c] collatum eſt, amplius autem ex huiuſmodi cauſa ad patrem peruenit: illo, quod ad ſimilem quantitatem cócurrit, excepto: [d] cætera quaſi paternæ ſubſtantiæ facta, ſecundum modum inſtitutionum [e] diuidantur.

¶ Illo proculdubio [f] obſeruando, ꝙ ſi minus ſit id, quod pater ex huiuſmodi cauſa habuit, ea quātitate quæ in fratres [g] collata [h] eſt: tota huiuſmodi portio ad eas perſonas ꝑueniat, quarum occaſione res ad patrem reuertitur.

¶ Ea igitur quæ in paterna perſona diximus, obtinere volumus etiā in auo & proauo paterno vel materno, & in matre, & in auia, & proauia paterna vel materna. Dat. XI. Kalend. Aug. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte VV.CC. Conſs.

TITVLVS XXXIX.
FINIVM REGVNdorum

Non inſpiciuntur fines antiqui, ſed fines in vēditione deſignati: quia licitum eſt mutare terminos in proprijs agris. Bal. Vel ſic: Dominus certam partem fundi vendens, poteſt terminos ſecundum conuentionē vēditionis apponere, vltra quos non licet emptori agere. Salic.

I. [illegible] Maximia. AA. & CC. Nicephoro.

REgionē [i]. † certam fundi, proprijs finibus eius mutatis, dominus eius diſtrahere, ac reſiduū retinere non prohibetur. Nec amplius emptor, quàm qđ ratione [k] ſecundum venditionis fidem ad ſe peruenit, vendicare poteſt prætextu terminorum temporis antecedentis venditionē. Dat. Id. Decemb. Nicomediæ. AA. Conſs.

Varietate ſucceſſorum & conſenſu dominorum poſſunt agrorum termini mutari. Bart. Bald. & Paul. de Caſt.

II. Iidem AA. & CC. Tatiano.

SVcceſsionū varietas, [l] & vicinorum noui cōſenſus, additis vel detractis agris [m] alterutro, [n] determinationis veteris monumenta [o] ſæpe permutant. Dat. IX. Kalend. Ianuar. Nicomediæ. AA. Conſs.

In iudicio finium regundorū quæritur de proprietate & poſſeſsione: & menſura committitur agrimenſori: & ſecundum eius relationem poſtea iudex mandat terminos dirigi, & adiudicat, & altera parte per contumaciam abſente, poteſt iudex agrimēſionem committere, & definitiuam proferre. Bald.

III. Imp. Conſtantin. A. ad Tertullianum.

SI quis [p] † ſuꝑ ſui iuris

---

[a] Scripti.] ſcilicet cum filia cuius dos reuerſa eſt ad patrem, & ſine alijs fratribus, quorum conſtat matrimonium. & idem dic de filio.

[b] Omnimodo.] etiam ſi in fratres nihil tale collatū ſit, & in hoc differt hic caſus à ſuperiore ſecundū quoſdam: quod non placet: vt ȷ. proxim. Sed dic omnimodo, ſ. ēt ſi extranei nihil habeant vltra virilem. & hic, §. vſq; in fin. non corrigitur per authen. dictā, ex teſtamento. Quid aūt ſi hæc filia & fratres & extranei ſint inſtituti? Reſpōdeo idem eſſe ac ſi filiā & filios ſine extraneis inſtituiſſet. Accurſius.

[c] In fratres.] nō inſtitutos. idem ſi inſtituti.

[d] Excepto.] id eſt præcipuo adiudicato huic filiæ cuius dos eſt reuerſa: ſiue dicas inter ipſam & fratres, quorum matrimonia durabant.

[e] Inſtitutionum] inter ipſam & extraneum hæredem.

[f] Proculdubio.] Nunc dicit econtra.

[g] In fratres] qui nō ſunt hæredes. idem & ſi eſſent.

[h] Collata.] quando tedijt.

FINIVM REGVNdorum.

Sicut ſuperiores actiones diuidunt, ſic & hæc dirimit finiū quæſtionem, vbi eſt quædā quaſi communio: & ideo merito hic ponitur.

REgionē] CASVS iſtius l. ponitur in gl. j. ſed clarius dic ꝙ quidam fundum habebat, cuius partes per nomina erant diſtincta, & vna vocabatur Tituana: alia Mutiana: dominus quoque aliam volēs ampliare, aliam diſtrahere: mutauit metam alterius, quam poſtea vendidit, emptor vero aliam petebat, licet venditio interueniſſet poſt mutationem finium. Dicitur ꝙ non poteſt, & facit ad hanc poſitionem. ff. eo. l. eos.

[i] Regionem.] pone: Habeo fundum terminatum in duas partes, muto terminos: & alterām partem vendo, puta minorem. emptor credens primos terminos non poſſe mutari, ingreditur vſque ad primos terminos in poſſeſsionem. cogetur quidem hoc iudicio ſtare illis finibus qui fuerunt tibi demonſtrati in venditione. nam potui agrum meum terminare prout volui: vt hic, & ȷ. l. prox. & ff. eo. l. in finalibus, & l. eos, & de le. j. l. quod in rerum natura, §. ſi quis, & de leg. ij. l. Caius, in fi.

[k] Ratione.] id eſt rationabiliter. Vel dic ratione conuentionis: vt ſubijcit.

SVcceſſionum.] CASVS. Cum haberemus agros cōfines antiquis terminis diſtinctos, placuit alios ponere, & à veteribus recedere. ſi forte poſtea his mutatis moueatur quæſtio, iudex nouos fines ſequetur: cum alias termini ſucceſſionum varietate & nouo conſenſu mutari poſſint. Viuianus.

† De materia finiū regun. vide in c. ex literis, extra de probat. & ibi ſcribētes.

[l] Varietas.] ſcilicet quia vni ſuccedunt duo hæredes, qui terminant inter ſe aliter quam terminatū habuit teſtator vel tenuerit.

[m] Agris.] id eſt partibus agrorum.

[n] Alterutro.] hodie dicimus alterutri: ſicut olim alio, hodie alij.

[o] Monumenta.] .i. terminos, à moneo: quia monent & docent quouſque protendantur fines. Vel per ſimilitudinem: quia ſicut ſepulchrū eſt memoria hominum, ſic per terminos finium memoria retinetur. Vel appellat monumenta inſtrumenta, quæ continent alios fines, qui modo immutantur. Statur ergo antiquis terminis, niſi noui probētur: vt hic, & ȷ. l. proxi. & ff. eo. l. eos, & l. in finalibus, & ff. de aqua plu. arcend. l. quod principis.

Monumētum quid dicitur eſſe.

SI quis] CASVS. Ego & Titius habebamus fundos diſtinctos. ego dico fines male poſitos: quia vltra eos fundus meus porrigitur, pone per duo iugera, licet ego non poſſideam illa duo iugera: vnde peto aliter fines poni. talis ordo ſeruandus eſt, vt primo de poſſeſſione, id eſt vſque ad quem locum poſſideam: ſecundo de proprietate ſuper duobus iugeribus cognoſcatur, tertio agrimenſore miſſo ad agrum huiuſmodi litigium terminetur præſente vtraque parte, ſi adeſſe vult. Si vero pars aduerſa ſe abſentet: non eo minus iudex cum agrimenſore & altera parte præſente aget ad primam partem, & facit ſ. de rei vend. l. ad eam.

† Pro intellectu iſtius l. vide An. Are. in §. quædā actiones, in gl. ſup verbo, item ſi niū regūdorū, inſt. de actionibus.

[p] Si quis.] actor agit finium regundorum. Primo inquiritur quantum tenet. Secundo quot iugera ibi habe-

† Cū hac l. cōcor. c. quia iudicante, cū gloſ. ſuper verbo, ad loca, extra de ꝑſcrip.

re debeat. Tertio mittitur executor, qui renunciat iudici quantum habeat minus actor, quàm habere debet. Quarto iudex definiet præcipiendo poni terminos in confinibus veris: vel per adiudicationem.

Locus qd ſit.

a Locis.] locus eſt regio aliqua fundi, vt ff. de verb. ſig. l. locus.

A regun. proferretur ſententia, occupauit de terra vicini ſui, & poſuit fines propria auctoritate: quid iuris ſit, quæritur? Reſpon. quod illud quod petebat, amittet: quod occupauit, reſtituet, & nihilo minus tantundem de ſuo, & hoc eſt quod dicit.

locis [a] prior de finibus detulerit querimoniã, [b] quæ proprietatis controuerſiæ cohæret: [c] prius poſſeſsionis quæſtio finiatur: [d] & tunc [e] agrimenſor ire præcipiatur ad loca, vt patefacta [f] veritate, huiuſmodi litigiũ terminetur. [g]

B ¶ Quòd ſi altera pars, ne huiuſmodi quæſtio [h] terminetur, ſe ſubtraxerit: nihilominus agrimenſor in ipſis locis iuſſione rectoris prouinciæ vnà cum obſeruante [i] parte hoc ipſum faciens perueniet. Dat. XVI. Kal. Mart. Veronæ, Gallicano & Symmacho Conſs.

Qui poſt litem conteſtatam ſuper finibus aliquid inuadit indebite, punitur. h. d. & iſtam l. commendat Roffre. in materia violentiarum. Vel ſic: Qui poſt litem conteſtatam in iudicio finium regundorum occupat de alieno: illud habet reddere, & tantundem de ſuo. Ia. Bu. Bal. & Salic.

IIII. Idem A. ad Badium præfectum vrbi.

SI conſtiterit [k] eũ qui finalẽ [l] detulerit quæſtionem, [m] priuſquã aliquid ſententia determinetur, rẽ ſibi alienã vſurpare voluiſſe: [n] non ſolũ id quod male [o] petebat, amittat: ſed (quò magis vnuſquiſq; cõtentus ſuo, rem non expetat [p] iuris alieni) qui irreptor agrorum fuerit in lite ſuperatus, tantum agri modum, quantum adimere tentauit, [q] amittat. [r] Lecta apud acta XIII. Kal. Iul. Gallicano & Symmacho Conſs.

Etiam pro modica occupatione, & pro vili ceſpite terræ, redditur iudicium finium regundorum. Vel ſic: Iudicia quæ redduntur in re communi, redduntur ita pro re parua ſicut pro re magna. Bald. Vel ſic: Exemptio antiqua quinque pedum non impedit hoc iudicium. Salic.

V. Imppp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. Neoterio præfecto præto.

C QVinque pedum præſcriptione [s] ſubmota, finalis [t] iurgij vel locorum [u] libera peragatur intentio. [x] PP. VIII. Kal. Aug. Arcadio. A. II. & Rufino Conſs.

Quæſtio finium regundorum nõ tollitur niſi ſpacio xxx. annorum, & non ſpacio longi tẽporis. Bal. & Sal.

VI. Imppp. Theo. Arcad. & Honor. AAA. Rufino præ. præ.

CVnctis molitionibus

b Querimoniam.] id eſt libellum agẽs finium regundorũ.

c Cohæret.] ſicut enim in rei vendicatione inquirit iudex quid & quantum ſit meum: ſic & hic, cũ dicam vltra terminos, vel vltra id qd' dicit aduerſarius, eſſe meum: ſed in rei vendicatione ideo quærit, vt totum reſtituatur ei cuius ẽ, at hic quandoq; nõ totum reſtituitur, ſed alteri adiudicatur, & ille illi in eius æſtimatione condemnatur, vt ſic competenter loca diſtinguantur, vt ff. co. l. 2. & l. iij. & l. ſeq. & inſtitu. de offic. iud. §. ſi finium.

d Finiatur.] per officium iudicis nõ ſententiando, cum libellus non ſit datus. Vel dic ſententiando definitiue: ſic & ſupra de rei vendi. l. ordinarij, & j. de interdic. l. incerti, & ſ. de iudi. l. nulli. Et poteſt hoc habere locum, quando habebam inſtrumẽtum quo continebatur quod ego debebam habere decem iugera: ſed ego dico me habere minus, prius ergo quæritur v. que ad quem locum poſſideo, quia feci ſeminari terrã, & arari & coli: & poſtea ſi minus eſt quàm dicat inſtrumentum meum, ſcietur per agrimenſorem, & etiam ipſe iudex videbit ſi opus eſt, vt ff. e. l. ſi irruptione, §. fi. & ponentur termini ante.

Quia ẽ vnus de caſibus exceptis à regula: quod ante lit. conte. non debẽt teſtes recipi, vel ſententiari, vt per glo. j. in c. quoniam frequẽter, extra vt li. nõ cõteſt.

e Et tunc.] ſcilicet probato prius quantũ vltra meũ eſt.

f Vt patefacta.] ſcilicet per hæc duo iudicia, ſcilicet poſſeſſorio, & alio ſcilicet communi diuidundo, quo probaui per inſtrumentum vel teſtes, quantum vltra eſt ager meus, finiatur lis, vt ſubijcit, agrimenſore interueniente vice cuiuſdam executoris.

g Terminetur.] per ſententiam, vel dic motu iudicis.

h Huiuſmodi quæſtio.] hic erat lis conteſtata: & ideo dicit quæſtio, aliàs non poſſet definitiue procedi, vt ſ. de iudi. l. properandum, §. j. ſed in princip. huius l. dixit querimoniam: quia non erat ibi lis conteſtata.

Quæſtio & querimonia diſferunt.

ADDITIO Putat Bart. hic quod quando quæſtio eſt ſolum de finibus & non de proprietate, lite non conteſtata poſſit ad definitiuam ſententiam perueniri, pro quo facit quod no. idem Bar. in authen. ſi omnes, ſ. ſi minor ab hære. ſe abſti.

i Obſeruante.] id eſt præſente.

SI conſtiterit.] CASVS Aliquis egit contra vicinum ſuum de finibus: litem eſt cõteſtatus: antequam fin.

k Si conſtiterit.] ſcilicet iudici.

l Qui finalem.] id eſt de finibus.

m Quæſtionem.] loquitur ergo hæc conſtitutio de poſt litẽ conteſtatam violentia commiſſa, ſed illa ſi quis in tantam j. vnde vi, loquitur & ante & poſt, hæc de immobilibus tantũ: illa etiam de mobilibus, vt inſti. vi bo. rap. §. ſed ne dum. Item hæc locum habet tantum cum cõtrouerſia eſt de finibus.

expectet.

n Voluiſſe].i. voluntarie vſurpaſſe: ne ſit contra, ff. de pœnis, l. cogitationis, ſic & ff. de re. diui. l. fin. & j. de re. cre. l. antepe. ibi, renunciandũ putauit &c. Et hoc etiam innuit verbũ irreptor: & ſimilitudo interdicti vnde vi, & ſi quis in tantam, & furti, in quibus caſibus oportet factum interuenire. Vel dic quod non tantum cogitauit: ſed etiam vltra proceſſit: vnde punitur, vt ſ. de his q ad eccle. confu. l. fi. in prin.

Voluntas ſine effectu, an ſit punienda.

o Male.] ſi aũt bene amitteret tm̃ rẽs ſicut in conſtitutione, ſi quis in tantã.

p Tentauit].i. temerarie ademit.

q Amittat.] cõdictione ex hac l. & facit j. de ſuffra. l. j.

QVinque pedũ.] CASVS De minori ſpacio v. pedum olim non agebatur: hodie per hanc l. illud tollitur: quia de minori ſpacio agi poteſt, non obſtante exceptione. v. pedum, ſi viderit de alterius finibus occupatum, & hoc eſt quod dicit.

D r Præſcriptione].i. exceptione, quidam dicunt ſic ſcribi, proſcriptione, non præſcriptione. q. d. protentione vel prolongatione: vt, pro, localiter ponatur. Vel verius dic, præſcriptione.i. exceptione præſcriptionis, nã olim ſi cõtrouerſia erat de quinque pedibus tantum, vel minus, & ageretur hoc iudicio, repellebatur agens præſcriptione.i. exceptione: quod erat propter terræ vtilitatẽ: ſed hodie agitur quantũcunque vnus de alterius finibus occupauerit, per hanc l. Sed Petrus Baylardus, qui ſe iactauit quod ex qualibet quamtuncunque difficili litera traheret aliquem ſanum intellectum: hic dicit neſcio.

Petri Baylardi iactatia.

s Finalis.] cũ quæſtio eſt de finibus totius poſſeſſionis.

t Vel locorũ] i. alicui' partis agri, ut ff. de ver. ſig. l. locus.

u Intentio.] propoſita hac actione.

CVnctis.] CASVS Quæſtio finium regundorũ non tollitur longo tempore, ſed longiſſimo, tõ eſt: quia mixta eſt in rem & in perſonã, inſti. de act. §. præterea.

a Scripti.] ſcilicet cum filia cuius dos reuerſa eſt ad pa A trem, & ſine alijs fratribus, quorum conſtat matrimonium. & idem dic de filio.

b Omnimodo.] etiam ſi in fratres nihil tale collatū ſit, & in hoc differt hic caſus à ſuperiore ſecundū quoſdam: quod non placet: vt j. proxim. Sed dic omnimodo, ſ. ēt ſi extranei nihil habeant vltra virilem. & hic, §. vſq; in fin. non corrigitur per authen. dictā, ex teſtamento. Quid aūt ſi hæc filia & fratres & extranei ſint inſtituti? Reſpōdeo idem eſſe ac ſi filiā & filios ſine extraneis inſtituiſſet. Accurſius.

c In fratres.] nō inſtitutos. idem ſi inſtituti.

d Excepto.] id eſt præcipuo adiudicato huic filiæ cuius dos eſt reuerſa: ſiue dicas inter ipſam & fratres, quorum matrimonia durabant.

e Inſtitutionum] inter ipſam & extraneum hæredem.

f Proculdubio.] Nunc dicit econtra.

g In fratres] qui nō ſunt hæredes. idem & ſi eſſent.

h Collata.] quando redijt.

¶ Sin autem extranei ſint ſcripti [a] hæredes, & nihil in teſtamento ſuo neque in hac parte teſtator dixerit: tūc omnimodo [b] præcipuum habeat filius vel filia, quod ad patrem reuertitur, vel peruenit.

¶ Si tamen minus in fratres [c] collatum eſt, amplius autem ex huiuſmo- B di cauſa ad patrem peruenit: illo, quod ad ſimilem quantitatem cōcurrit, excepto: [d] cætera quaſi paternæ ſubſtantiæ facta, ſecundum modum inſtitutionum [e] diuidantur.

¶ Illo proculdubio [f] obſeruando, ꝙ ſi minus ſit id, quod pater ex huiuſmodi cauſa habuit, ea quātitate quæ in fratres [g] collata [h] eſt: tota huiuſmodi portio ad eas perſonas ꝑueniat, quarum occaſione C res ad patrem reuertitur.

¶ Ea igitur quæ in paterna perſona diximus, obtinere volumus etiā in auo & proauo paterno vel materno, & in matre, & in auia, & proauia paterna vel materna. Dat. XI. Kalend. Aug. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte VV.CC. Conſs.

TITVLVS XXXIX. FINIVM REGVNDORUM.

FINIVM REGVNDORUM.

Sicut ſuperiores actiones diuidunt, ſic & hæc dirimit finiū quæſtionem, vbi eſt quadā quaſi communio: & ideo merito hic ponitur.

REgionē] CASVS iſtius l. ponitur in gl. j. ſed clarius dic ꝙ quidam fundum habebat, cuius partes per nomina erant diſtinċta, & vna vocabatur Titiana: alia Mutiana: dominus quoque aliam volēs ampliare, aliam diſtrahere: mutauit metam alterius, quam poſtea vendidit, emptor vero aliam petebat, licet venditio interueniſſet poſt mutationem finium. Dicitur ꝙ non poteſt, & facit ad hanc poſitionem. ff. eo. l. eos.

Non inſpiciuntur fines antiqui, ſed fines in vēditione deſignati: quia licitum eſt mutare terminos in proprijs agris. Bal. Vel ſic: Dominus certam partem fundi vendens, poteſt terminos ſecundum conuentionē vēditionis apponere. vltra quos non licet emptori agere. Salic.

I. Imp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Nicephoro.

REgionē [i]. † certam fundi, proprijs finibus eius mutatis, dominus eius diſtrahere, ac reſiduū retinere non prohibetur. Nec amplius emptor, quàm qđ ratione [k] ſecundum venditionis fidem ad ſe peruenit, vendicare poteſt prætextu terminorum temporis antecedentis venditionē. Dat. Id. Decemb. Nicomediæ. AA. Conſs.

Varietate ſucceſſorum & conſenſu dominorum poſſunt agrorum termini mutari. Bart. Bald. & Paul. de Caſt.

II. Iidem AA. & CC. Tatiano.

SVcceſsionū varietas, [l] & vicinorum noui cōſenſus, additis vel detractis agris [m] alterutro, [n] determinationis veteris monumenta [o] ſæpe permutant. Dat. IX. Kalend. Ianuar. Nicomediæ. AA. Conſs.

In iudicio finium regundorū quæritur de proprietate & poſſeſſione: & menſura committitur agrimenſori: & ſecundum eius relationem poſtea iudex mandat terminos dirigi, & adiudicat, & altera parte per contumaciam abſente, poteſt iudex agrimēſionem committere, & definitiuam proferre. Bald. D

III. Imp. Conſtantin. A. ad Tertullianum.

SI quis [p] † ſuꝑ ſui iuris

i Regionem.] pone: Habeo fundum terminatum in duas partes, moto terminos: & alteram partem vendo, puta minorem. emptor credens primos terminos non poſſe mutari, ingreditur vſque ad primos terminos in poſſeſsionem. cogetur quidem hoc iudicio ſtare illis finibus qui fuerunt ſibi demonſtrati in venditione. nam potui agrum meum terminare prout volui: vt hic, & j. l. prox. & ff. eo. l. in finalibus, & l. eos, & de le. j. l. quod in rerum natura, §. ſi quis, & de leg. ij. l. Caius, in fi.

k Ratione.] id eſt rationabiliter. Vel dic ratione conuentionis: vt ſubijcit.

SVcceſſionum.] CASVS. Cum haberemus agros cōfines antiquis terminis diſtinctos, placuit alios ponere, & à veteribus recedere. ſi forte poſtea his mutatis moueatur quæſtio, iudex nouos fines ſequetur: cum alias termini ſucceſsionum varietate & nouo conſenſu mutari poſſint. Viuianus.

l Varietas.] ſcilicet quia vni ſuccedunt duo hæredes, qui terminarūt inter ſe aliter quàm terminatū habuit teſtator vel tenuerit.

m Agris.] id eſt partibus agrorum.

n Alterutro.] hodie dicimus alterutri: ſicut olim alio, hodie alij.

o Monumenta.] i. terminos, à moneo: quia monent & docent quouſque protendantur fines. Vel per ſimilitudinem: quia ſicut ſepulchrū eſt memoria hominum], ſic per terminos finium memoria retinetur. Vel appellat monumenta inſtrumenta, quæ continent alios fines, qui modo immutantur. Statur ergo antiquis terminis, niſi noui probētur: vt hic, & ſ. l. proxi. & ff. eo. l. eos, & l. in finalibus, & ff. de aqua plu. arcend. l. quod principis.

SI quis]: CASVS Ego & Titius habebamus fundos diſtinctos. ego dico fines male poſitos: qa vltra eos fundus meus porrigitur, pone per duo iugera, licet ego non poſſideam illa duo iugera: vnde peto aliter fines poni. talis ordo ſeruandus eſt, vt primo de poſſeſſione, id eſt vſque ad quem locum poſſideam: ſecundo de proprietate ſuper duobus iugeribus cognoſcatur, tertio agrimenſore miſſo ad agrum huiuſmodi litigium terminetur præſente vtraque parte, ſi adeſſe vult. Si vero pars aduerſa ſe abſentet: non eo minus iudex cum agrimenſore & altera parte præſente aget ad primam partem, & facit ſ. de rei vend. l. ad eam.

p Si quis.] actor agit finium regundorum. Primo inquiritur quantum tenes. Secundo quot iugera ibi habe-

ſe

† De materia finiū regun. vide in c. ex literis, extra de probat. & ibi ſcribētes.

Monumētum quid dicitur eſſe.

† Pro intellectu iſtius l. vide An. Are. in §. quædā actiones, in gl. ſup verbo, item fi niū regūdorū, inſt. de actionibus.

† Cū hac l. cōcor. c. quia iudicante, cū glo. ſuper verbo, ad loca, extra de pſcrip.

re debeat. Tertio mittitur executor, qui renunciat iudici quantum habeat minus actor, quàm habere debet. Quarto iudex definiet præcipiendo poni terminos in confinibus veris: vel per adiudicationem.

Locus q̄d ſit.

a Locis.] locus eſt regio aliqua fundi, vt ff. de verb. ſig. l. locus.

A regun. proferretur ſententia, occupauit de terra vicini ſui, & poſuit fines propria auctoritate: quid iuris ſit, quæritur? Reſpon. ꝙ illud quod petebat, amittet: quod occupauit, reſtituet, & nihilo minus tantundem de ſuo, & hoc eſt quod dicit.

locis prior de finibus detulerit querimoniā, quæ proprietatis controuerſiæ cohæret: prius poſſeſsionis quæſtio finiatur: & tunc agrimenſor ire præcipiatur ad loca, vt patefacta veritate, huiuſmodi litigiū terminetur.

B ¶ Quòd ſi altera pars, ne huiuſmodi quæſtio terminetur, ſe ſubtraxerit: nihilominus agrimenſor in ipſis locis iuſſione rectoris prouinciæ vnà cum obſeruante parte hoc ipſum faciens perueniet. Dat. XVI. Kal. Mart. Veronæ, Gallicano & Symmacho Conſs.

Qui poſt litem conteſtatam ſuper finibus aliquid inuadit indebite, punitur. h. d. & iſtam l. commendat Roffre. in materia violentiarum. Vel ſic: Qui poſt litem conteſtatam in iudicio finium regundorum occupat de alieno: illud habet reddere, & tantundem de ſuo. Ia. Bu. Bal. & Salic.

IIII. Idem A. ad dantum præfectum vrbi.

SI conſtiterit eū qui finalē detulerit quæſtionem, priuſquā aliquid ſententia determinetur, rē ſibi alienā vſurpare voluiſſe: non ſolū id quod male petebat, amittat: ſed (quò magis vnuſquiſq; cōtentus ſuo, rem non expetat iuris alieni) qui irreptor agrorum fuerit in lite ſuperatus, tantum agri modum, quantum adimere tentauit, amittat. Lecta apud acta XIII. Kal. Iul. Gallicano & Symmacho Conſs.

Etiam pro modica occupatione, & pro vili ceſpite terræ, redditur iudicium finium regundorum. Vel ſic: Iudicia quæ redduntur in re communi, redduntur ita pro re parua ſicut pro re magna. Bald. Vel ſic: Exemptio antiqua quinque pedum non impedit hoc iudicium. Salic.

V. Imppp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. Neoterio præfecto prætorio.

C QVinque pedum præſcriptione ſubmota, finalis iurgij vel locorum libera peragatur intentio. PP. VIII. Kal. Aug. Arcadio. A. II. & Rufino Conſs.

Quæſtio finium regundorum nō tollitur niſi ſpacio xxx. annorum, & non ſpacio longi tēporis. Bal. & Sal.

VI. Imppp. Theo. Arcad. & Honor. AAA. Rufino præfecto præto.

CVnctis molitionibus

o Querimoniam.] id eſt libellum agēs finium regundorū.

c Cohæret.] ſicut enim in rei vendicatione inquirit iudex quid & quantum ſit meum: ſic & hic, cū dicam vltra terminos, vel vltra id qđ dicit aduerſarius, eſſe meum: ſed in rei vendicatione ideo quærit, vt totum reſtituatur ei cuius ē, at hic quandoq; nō totum reſtituitur, ſed alteri adiudicatur, & ille iſti in eius æſtimatione condemnatur, vt ſic competenter loca diſtinguantur, vt ff. co. l. 2. & l. iij. & l. ſeq. & inſtitu. de offic. iud. §. ſi finium.

d Finiatur.] per officium iudicis nō ſententiando, cum libellus non ſit datus. Vel dic ſententiando definitiue: ſic & ſupra de rei vendi. l. ordinarij, & j. de interdic. l. incerti, & ſ. de iudi. l. nulli. Et poteſt hoc habere locum, quando habebam inſtrumētum quo continebatur ꝙ ego debebam habere decem iugera: ſed ego dico me habere minus, prius ergo quæritur vſque ad quem locum poſſideo, quia feci ſeminari terrā, & arari & coli: & poſtea ſi minus eſt quàm dicat inſtrumentum meum, ſcietur per agrimenſorem, & etiam ipſe iudex videbit ſi opus eſt, vt. ff. e. l. ſi irruptione, §. fi. & ponentur termini ante.

Quia ē vnus de caſibus exceptis à regula: ꝙ ante lit. conte. non debēt teſtes recipi, vel ſententiari, vt per glo. j. in c. quoniam frequēter, extra vt li. nō cōteſt.

e Et tunc.] ſcilicet probato prius quantū vltra meū eſt.

f Vt patefacta.] ſcilicet per hæc duo iudicia, ſcilicet poſſeſſorio, & alio ſcilicet communi diuidundo, quo probaui per inſtrumentum vel teſtes, quantum vltra eſt ager meus, finiatur lis, vt ſubijcit, agrimenſore interueniente vice cuiuſdam executoris.

g Terminetur.] per ſententiam, vel dic motu iudicis.

h Huiuſmodi quæſtio.] hic erat lis conteſtata: & ideo dicit quæſtio, alias non poſſet definitiue procedi, vt ſ. de iudi. l. properandum, §. j. ſed in princip. huius l. dixit querimoniam: quia non erat ibi lis conteſtata.

Quæſtio & querimonia diſferunt.

ADDITIO Putat Bart. hic ꝙ quando quæſtio eſt ſolum de finibus & non de proprietate, lite non conteſtata poſſit ad definitiuam ſententiam perueniri, pro quo facit quod no. idem Bar. in authen. ſi omnes, ſ. ſi minor ab hære. ſe abſti.

i Obſeruante.] id eſt præſente.

SI conſtiterit.] CASVS Aliquis egit contra vicinum ſuum de finibus: litem eſt cōteſtatus: antequam fin.

k Si conſtiterit.] ſcilicet iudici.

l Qui finalem.] id eſt de finibus.

m Quæſtionem.] loquitur ergo hæc conſtitutio de poſt litē conteſtatam violentia commiſſa, ſed illa ſi quis in tantam j. vnde vi, loquitur & ante & poſt, hæc de immobilibus tantū: illa etiam de mobilibus, vt inſti. vi bo. rap. §. ſed ne dum. Item hæc locum habet tantum cum cōtrouerſia eſt de finibus.

'expectet.

n Voluiſſe].i. voluntarie vſurpaſſe: ne ſit contra, ff. de pœnis, l. cogitationis, ſic & ſ. de re. diui. l. fin. & j. de re. cre. l. antepe. ibi, renunciandū putauit &c. Et hoc etiam innuit verbū irreptor: & ſimilitudo interdicti vnde vi, & ſi quis in tantam, & furti, in quibus caſibus oportet factum interuenire. Vel dic ꝙ non tantum cogitauit: ſed etiam vltra proceſſit: vnde punitur, vt ſ. de his q ad eccle. confu. l. ſi. in prin.

Voluntas, ſine effectu, an ſit punienda.

o Male.] ſi aūt bene amitteret tm̄ rē: ſicut in conſtitutione, ſi quis in tantā.

p Tentauit].i. temerarie ademit.

q Amittat.] cōdictione ex hac l. & facit j. de ſuffra. l. j.

QVinque pedū.] CASVS De minori ſpacio v. pedum olim non agebatur: hodie per hanc l. illud tollitur: quia de minori ſpacio agi poteſt, non obſtante exceptione v. pedum, ſi viderit de alterius finibus occupatum, & hoc eſt quod dicit.

D r Præſcriptione] i. exceptione, quidam dicunt ſic ſcribi, proſcriptione, non præſcriptione. q. d. protenſione vel prolongatione: vt, pro, localiter ponatur. Vel verius dic, præſcriptione. i. exceptione præſcriptionis, nā olim ſi cōtrouerſia erat de quinque pedibus tantum, vel minus, & ageretur hoc iudicio, repellebatur agens præſcriptione. i. exceptione: quod erat propter terræ vtilitatē: ſed hodie agitur quantūcunque vnus de alterius finibus occupauerit, per hanc l. Sed Petrus Baylardus, qui ſe iactauit ꝙ ex qualibet quamtuncunque difficili litera traheret aliquem ſanum intellectum hic dicit neſcio.

Petri Baylardi iactātia.

s Finalis.] cū quæſtio eſt de finibus totius poſſeſſionis.

t Vel locorū] i. alicui' ptis agri, ut ff. de ver. ſig. l. locus.

u Intentio.] propoſita hac actione.

CVnctis.] CASVS Quæſtio finium regundorū non tollitur longo tempore, ſed longiſſimo, rō eſt: qa mixta eſt in rem & in perſonā, inſti. de act. §. præterea.

a Et machinationibus.] eorum qui conabantur eam ſi niti decennio vel vicennio. Azo.

b Sed triginta tantummodo annorum.] eſt enim mixta, vt inſtit. de actio. §. quædam. Sed quando naſcitur? Reſpon. ex quo cœperant fines turbari. Item vnde naſcitur? Reſpon. non ex cõtractu, vel quaſi: vel maleficio, vel quaſi: ſed eſt datiua propter turbationẽ, vt ff. eod. l. ſi. Sed videtur tolli decẽ annis, vt ff. pro empt. l. 2. §. ſed & ſi fundus, & l. qui fundũ, §. j. vbi dicit, ꝙ ſi vicinus meus vẽdidit aliquid de meo, ꝙ emptor pſcribit decem annis: ſed certe non ideo mihi denegatur hæc actio, vt termini commodius diſtinguantur: ſed ſibi remanebit quod præſcripſit. Vel dic durare. xxx. an. vbi nihil de meo pręſcripſit, vt hic, alias cõtra: vt ibi, quod in idem recidit.

Actio finium regundorũ qñ & vnde naſcitur.

& machinationibus[a] amputatis, decernimus in finali quæſtione non longi temporis, ſed triginta tantummodo annorum[b] pſcriptionem locum habere. Dat. II. Non. Nouemb. Arcadio. A. II. & Rufino Conss.

TITVLVS XL.

DE CONSORTIBVS eiuſdem litis.

Licet plures ſint conſortes eiuſdẽ litis, tamen quilibet poteſt pro parte agere & defendere. Bal. & Sal.

DE CONSORTIBVS eiuſdem litis.

Quia in præd. ſiniũ regundorum, vel communi diuidundo iudicijs euenit eiuſdem litis eſſe plures conſortes, ſiue agendo, ſiue excipiendo: qui agentes ſinium regundorũ, vel communi diuidundo repellebantur ea ratione, quia quidam eorũ abeſſent: & econtra ſi conueniebantur ſimul, ſe exceptione tuebantur, quia non omnes adeſſent: ideo generaliter remouet in omnibus.

I. Imp. Iulianus A. ſecundo præfecto prætorio.

EXploſis atq; reiectis pręſcriptionibus, quas litigatores ſub obtentu conſortiũ,[c] ſtudio protrahendæ diſceptationis excogitare conſueuerunt: ſiue vnius fori omnes ſint, ſiue in diuerſis prouinciis verſentur, nec adiuncta[d] præſentia conſortis vel conſortiũ, agendi[e] vel reſpondẽdi iurgantibus licentia pro parte[f] pandatũ.[g] Da. III. Non. Septemb. Mamertino & Neuita Conss.

EXploſis.] CASVS. Conſortibus eiuſdem litis, ſiue conueniebantur, ſiue agebant, ſemper obſtabat exceptio ante legẽ iſtã, ꝙ nunquam vnus ſine alio admittebatur pro parte ſua, & tunc præcipue vbi nõ haberent idem forũ, ſi in diuerſis prouincijs verſabantur: ſicq; in fraudem contingebat litigia protelari, hæc inſolentia remouetur hic, & cauetur vt ſemper pro parte audiatur, ſiue agat ſiue conueniatur: etiam conſortis præſentia non habita, & hoc dicit hæc lex, & loquitur ante lit. conteſt. ſequens poſt litem conteſtatam.

c Conſortium.] dicit reus, non reſpondebo tibi, niſi tui vel mei conſortes adſint.

d Nec adiuncta.] ideſt ſine.

e Agendi.] poſt litem conteſta. ab alijs, vt j. l. prox. ſed reſpondere pro alijs poteſt & ante & poſt, & ad hoc j. ſi cer. pet. l. cum te, & ff. de iud. l. non idcirco.

f Pro parte.] ideſt propter partem, vel proprie.

g Pandatur.] ideſt præbeatur.

COmmune.] CASVS. Sub prætextu abſentiæ cõſortis vel conſortium eiuſdem litis, non protogãdum eſt negotium, ſed lit. conteſt. agi poteſt abſentium nomine: neque mandatum exigitur ab his qui præſentes ſunt. Sola enim cautio de rato ſi agatur, & de iudicato ſoluendo ſi conueniatur, neceſſaria eſt, ꝙ ſi certum ſit eum non habere mãdatum, admittatur conſors pro altero præſtita ſatiſdatione: hoc tñ niſi fuerit inhibitũ: quo caſu aliud eſt, & ſic loquitur, ff. de iudicijs, l. ſi ptor.

Pro conſorte poſt litis conteſtationem abſente poteſt quis agere & defendere ſine mandato, præſtitis legitimis ſatiſdationibus. h. d. & iſte caſus non reperitur alibi. Bald.

II. Impp. Valentin. & Valens. AA. Salluſtio præf. præt.

COmmune[†] negotiũ poſt litem legitime ordinatam[h] etiam quibuſdam abſentibus inſolidum agi ſine mandato poteſt:[i] ſi præſentes rẽ ratam dominum habiturũ cauere[k] parati ſint, vel (ſi quid ab his petitur) iudicatũ ſolui ſatiſdatione[l] firmauerint. PP. VI. Id. Decem. diuo Iouiniano. A. & Varroniano Conss.

h Ordinatam]. i. inchoatam, contra, ff. de procur. l. Pomponius, ſed loquit poſt litem conteſtatam & illa ante.

h Ordinatam.] nõ ante, ſi certum ſit eum nõ habere mãdatum, vt dixi ſ. de procura. l. j.

i Poteſt.] immo videtur ꝙ non, vt ff. de iud. l. ſi petitor, quæ eſt contra. Sol. alijs inuitis nõ põt, vt ibi: ſed ignorantibus ſic, vt hic, & ff. de procur. l. Pomponius, §. fin.

† Cõcor. gl. j. in c. cũ M. Ferrarienſis, de conſti. & c. cum dilecti, cũ glo. j. de do. & con m.

ADDITIO. Bart. hic ſic diſtinguit, quia aut plures conſortes habent eandẽ litem circa rem indiuiduã: & poteſt vnus ſolus agere & defendere, vt l. ſi cum vno, ff. ſi ex noxa. cauſa aga. Aut eſt res diuidua, & tunc ante litem conteſt. non poteſt agere vnus, niſi pro parte ſua, vt ſ. l. prox. Poſt litem vero conteſtatam aut vult agere alijs inuitis & contradicentibus, & nõ poteſt, vt l. ſi petitor, ff. de iudi. aut alijs ignorantibus, & põt præſtita cautione de rato: vt hic.

k Cauere.]. i. ſatiſdare, cum prætoriæ ſint. Sed videtur lite conteſtata huiuſmodi cautiones non pręſtari, vt ff. de procu. l. Pomponius, §. ratihabitionis quæ eſt contra. Solu. ibi interuenit procurator ante litem conteſtatam: vnde erat quod imputaretur aduerſario, hic interuenit poſtea, vt ſupra de procur. l. nihil. Idem dici poteſt in cauſa ſuſpicionis, vt ff. de arbi. l. non diſtinguemus, §. cum quidem.

l Satiſdatione.] ſcilicet pro parte ſociorum.

TITVLVS XLI.

DE NOXALIBVS actionibus.

Ex furto facto in ſeruitute non tenetur liber factus, niſi ex noua contrectatione. Bal. Vel ſic: Vbi ſeruus deliquit aduerſus extraneum, noxa ſequitur eum liberum factum. Si vero deliquit aduerſus dominum, ex noua tantum contrectatione tenetur. Salic.

I. Imp. Alexand. A. Marcello.

SI extat[m] corpus numorum quos ablatos ex patris tui hæreditate ab eo quem

DE NOXALIBVS ACTIONIBVS.

Dixit de damno dato à liberis perſonis: vt ſupra ad leg. Aquil. nunc de dato a ſeruis, & omni maleficio ab eis commiſſo.

SI extat corpus.] CASVS. Teſtator in teſtamento ſuo reliquit libertatem pure ſeruo ſuo, iacente hæreditate iſte ſeruus ſubtraxit res hæreditarias, adita hæreditate ſtatim eſt liber, an hoc ipſo furti agere poſſim? Reſpon. ꝙ non. immo ſi res extant, eas vendicare poſſum: quia licet ſeruus furtum faciat domino, tamen cum eo furti agere non poteſt, neque ſi poſtea eſt manumiſſus: niſi res furtiuas poſt manumiſſionẽ contrectet: ſcilicet baiulando de loco ad locum.

m Si extat.] alias extitit.

Liberum

a Liberum.] ſcilicet iuſſum, in teſtamento tui patris: ſuus enim erat ſeruus.
b Aliàs.] quãdo extraneo eſſet factum furtum à ſeruo.
c Teneatur.] vt inſtit. de noxa. act. §. omnis.
d Competit.] vt & j. de furt. l. furti, ſed hæredi ſic, vt inſti. de ꝑpet. actio. §. eſt enim.
e Cõmittat.] & rei fiat furtiua, vt inſti. de oblig. quæ ex delict. §. hi qui.
f Eſt nata.] vt j. an ſeruus ex ſuo facto. l. fin.
g Aduerſus ipſum.] nedum aduerſus hæredem, aduerſus quẽ tentaſti agere.
h Contrectet.] quę naſcetur ex præſenti contrectatione, cum ex prima non fuerit nata, aliàs cõtra, vt ff. de fur. l. ei qui. Habet etiã iſte alíud auxiliũ, ſ. præter actionem in rẽ, & ad exhibendũ, ſ. actionem in factum in duplum, vt ff. ſi quis teſta. li. eſſe iuſ. l. j. in princ. & facit ad iſtam l. ff. de fur. l. ſerui & filij, & ff. de noxa. l. ſi ſeruus legatus, & ff. de mino. l. verum, §. j. & de act. & obli. l. ſerui, & ff. de condic. fur. l. quod ab alio.

Auxilium multiplex quãdoq; ſimul cõceditur.

Si ſerui veſtri.] CASVS. Serui veſtri dederunt dãnum arboribus vicini, qui furtim eas cæciderunt: ſuper quo delicto ſtatuta eſt certa pœna à lege, & ſi hoc fecerint vobis ignorantibus vel prohibentibus: an ad illam pœnam teneamini, quæritur? dicitur ꝙ non: vnde habetis in electione vel dare ſeruos pro noxa, vel cõdemnationẽ pœnæ ſubire. Not. ex iſta l. quæ ſemper ad hoc allegatur, ꝙ ſtatuta diſponentia aliquid ſuper eo ſuper quo diſponit ius cõe, intelliguntur ſecundum ius cõe, & cum hoc etiam allegatur glo. magna in l. fin. §. in computatione, infra de iure delibe. Item ẽt allegatur ꝙ ſtatuta recipiunt interpretationem reſtrictiuam, ne quis indebite damnum patiatur: nam indebitè pateretur dominus damnum, ſi cogeretur emendare vel ſoluere pœnam ex delicto à ſeruo ſuo cõmiſſam ipſo ignorante vel prohibente, & ſic nulla culpa eius concurrente. Paul.

Quẽ pũctum hic pulchre examinat Sali. quẽ vide.

i Arbores.] cuiuſdam extranei.
k Quibus.] ſcilicet arboribus vel ſyluis. Vel dic ſcilicet ſeruis, & quibuslibet damnum tale dantibus.
l Legem.] qua imponitur pœna dupli.

Scilicet municipalem. Pau.

liberum [d] eſſe cõſtiterit, allegas: vendicare eos, vel ad exhibendum agere nõ prohiberis. nam quamuis aliàs [b] noxa caput ſequatur, & manumiſſus furti actione teneatur, [c] quæ in hæredem nõ cõpetit: [d] cum tamen ſeruus à domino aliquid auferet, quãuis furtum committat, [e] B furti tamen actio non eſt nata: [f] neque aduerſus [g] ipſum, ſi poſtea manumiſſus eſt, locum habet: niſi furtiuas res & poſt manumiſsionem contrectet. [h] PP. XIII. Kal Decẽ. Maximo. II. & Aeliano Conſs.

Statutum diſponens ſuper eo ſuper quo diſponit ius commune, interpretatur ſecundum ius commune, ad hoc communiter allegatur. Bal. Vel ſic. Ne aliquis indebite damnum patiatur, verba ſtatuti recipiũt interpretationem reſtrictiuam. h. d. iſta lex ſecundum Bart.

II. Imp. Gordianus A. Quintiliano & alijs.

SI ſerui veſtri neſcientibus vobis, vel etiam prohibentibus, furtim arbores [i] cæciderunt (quibus [k] etiam propria pœna iuxta legem [l] ſaltui [m] datam fuerat præſtituta) fruſtra veremini ne ex ꝑſona eorum vltra noxæ deditionẽ ſitis obſtricti: cum ex delictis ſeruorum domini ignorantes, vel ꝓhibentes, ſi noxali actione conueniantur, ita con- D

A m Saltui.] id eſt loco vbi erant arbores. Et dic quòd erat pœna dupli damni dati computato precio arborum vel lignorum manentium: & hoc per actionem arb. fur. cæ. l. furti, §. fin. & l. ſequen. Vel dic ciues illius loci ſtatuiſſe pœnam contra eos qui arbores cæderent. Vel ſaltui dicit propter Nili aggeres, vt infra de Nili agge. non rum. l. j.

Saltus qualiter accipitur.

n In ſua poteſtate] vt ff. eo. l. j. & ij. in princip. Et ſcias ꝙ noxæ deditio eſt in ſolutione: ſed damnum eſt in obligatione & condemnatione, vt ff. de re iud. l. miles, §. j & inſti. de offi. iudi. in princip.

demnari debeant, vt aut noxæ dedere, aut condemnationem ſufferre habeãt in ſua poteſtate. [n] PP. III. Non. Iun. Gordiano & Auiola Conſs.

Pro plagio ſerui poteſt ipſe criminaliter conueniri: dominus autem ciuiliter noxaliter ſi non conſenſit. Bald. Vel ſic: Pro delicto commiſſo à ſeruo ſi agatur criminaliter, debet ſeruus accuſari: ſi ciuiliter, debet dominus conueniri: quaſi non conſenſerit, facultatem habet dandi ſeruũ pro noxa. Sal.

III. Imp. Diocle. & Maxi. AA. & CC. Eutychio.

SIue ſeruum plagij paras accuſare [o] ſolenniter, [p] præſidem prouinciæ adire non prohiberis: ſiue dominum eius ſollicitati ſerui [q] noxali [r] iudicio, ſiue furti malueris cõuenire, ſuam tibi notionẽ præſes prouincię commodabit: non ignorans, quòd C ſi dominum elegeris, & eo nõ conſentiente, quod intendis, commiſſum probaueris: vel noxæ dedendæ, vel damni ſarciendi, ac pœnæ præſtandæ habeat facultatem. [s] PP V. Non. Octobr. Sirmij. AA. Conſs.

Ex rapina ſerui dominus ignorãs noxaliter conuenitur: ſciens vero & prohibere valens, conuenitur abſque beneficio dandi pro noxa. criminalis vero accuſatio ex delicto ſerui contra dominum non proponitur. Bal.

IIII. Iidem AA. & CC. Soſio.

SI ſeruus [t] ignorãte domino, vel ſciente, &

Siue ſeruũ plagij] CASVS Si ſeruus alicuius ſubtrahit filium tuum: tu potes accuſare ſeruum plagij ſi velis, vel dominum ſuum noxali iudicio conuenire, vel furti, ſed ſi dominus eſt ignorans, nec poſtea habet ratum factum ſerui, noxæ dedẽdæ, vel damni ſarciendi habet electionem.
o Accuſare.] ſcilicet ex l. Fabia de plag. quæ habet locũ quãdo filium tuum hic ſeruus ſubtraxit, & celauit, & ideo accuſatur ſeruus: quia corporalis pœna imponitur, vt j. ad l. Fab. de plag. l. fi. aliàs cõtra, vt ff. de accu. l. hos, § omnibus. dominus etiam hic ꝓ eo poterit allegare, vt j. de accu. l. ij. Accurſius.

Lex Fabia de plagi. vbi locum habeat.

p Solenniter.] inſcribendo te, & libellũ proponendo, vt ff. de accu. l. libellorũ.
q Serui.] ſcilicet nomine.
r Noxali.] ſcilicet ſerui corrupti, vel filij corrupti. Vel dic furti, vt j. ad l. Fab. de plag. l. ſi quis ſeruum, & hic ſubijcit.
s Facultatem.] vt ſupra. l. proxima.

SI ſeruus.] CASVS. Cõuenitur dñs ex delicto ſerui, aut inſolidũ detracta noxæ deditione, aut quatenus ad eũ peruenit ex eo maleficio, aut cõuenitur cũ noxæ deditione. qui tres caſus ſignantur hac lege. [Quòd ſi.] Si vero dñs magis velit ſeruũ dedere ꝓ noxa, tũ adhuc conueniet ꝓ rebus q̃ ad eũ peruenerũt. Si aũt potuit ꝓhibere, & nõ ꝓhibuit, tenet in ſolidũ. Sed quid ſi ſeruus cõmiſit crimẽ publicũ rapiendo vxorẽ alicuius? certe ſi damnum paſſus velit accuſationem publicã inſtituere: debet eam dirigere contra ſeruum, nõ contra dominũ.
t Si ſeruus.] conuenitur dominus ex delicto ſerui,

 aut

aut vt eum noxæ dedat, aut in quantum ad eum peruenit, aut in ſolidũ ſine noxæ deditione: quos tres caſus ponit hæc lex. Annectit & quartum, vbi & ipſe ſeruus conuenitur.

a Vi rapuerit.] & ſic habet locum actio vi bonorum raptorum.

A

prohibere nequeũte, res tuas vi rapuerit,[a] dominum eius apud præſidem prouinciæ, ſi necdum vtilis annus exceſsit, quadrupli: quòd ſi hoc effluxit tẽpus, ſimpli noxali iudicio conuenire[b] potes. qui[c] * ſi noxę maluerit ſeruum dedere: nihilo minus cum ipſo quantũ ad eum peruenit, experiri non prohiberis.[d] Nam ſi eo conſcio, & prohibere valente: detracta noxæ deditione, conuentus ad ſummam condemnationis ſoluendã omnino cõpellendus eſt.[e] Sanè ſi criminis publici accuſationem propter vxorem tuam à ſeruo raptam intendendam putaueris, nõ contra dominum, ſed contra eum ſeruum, quem facinus commiſiſſe proponis, hanc inſtituere debes.[f] PP. XVIII. Kal. Septem. Sirmij. AA. Conss.

* al. quòd.

B

Ciuile iudicium cum ſeruo non cõſiſtit: ſed cum domino eſt agendum. Bal. Vel ſic: Ex delicto ſerui debet dominus ciuiliter conueniri. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Menophilo.

SI tibi per furtum nec manifeſtum ancillã[g] ſeruus[h] ope con ſilioque domini cum alijs rebus ſubtraxerit: cum inter ſeruum[i] & liberum[k] ciuile[l] iudicium conſiſtere non poſsit: eum[m] ob hoc delictum dupli pœnali actione, & de rebus[n] proprijs vendicatione vel cõdictione[o] conuenire potes.[p] S. V. Kalen. April. CC. Conss.

C

b Conuenire] vt J. vi bo rap. l. de his, & ff. eo. l. 2. in prin.

c Qui.] ſcilicet dominus.

d Non prohiberis] vt ff. de vi & vi arma. l. j. §. familiæ, & ff. de pecu. l. licet, §. ex furtiua cauſa.

e Cõpellẽdus eſt.] vt ff. eod. l. 2. circa princ. Acc.

f Debes.] & corporaliter punietur, vt J. ad leg. Iuliam de vi. l. ſi criminis. Ac.

SI tibi per furtũ.] CASVS. Si ſeruus tuus furto non manifeſto rapuit ancillam, dantur cõtra te duæ actiones nõ ciuiles, tamen rei perſecutoriæ. Viu.

g Ancillam]. ſ. tuã.

h Seruus.] alienus.

i Seruum.]. ſ. illum.

k Et liberum] . ſ. te.

l Ciuile.] ſecus in criminali, vt ſ. l. pxi. Item hoc in ciuili regulariter, vt ſ. de iudi. ſeruus, ſed fallit ſ. vbi cau. ſi. l. fina. & ff. de iudi. l. vix.

m Eum] dominum.

n Et de rebus.] ſuis, ſi velis ſuo nomine de contractu noxę deditione agere noxaliter ex maleficio ſerui.

o Vel cõdictione.] in hoc quod ad eũ peruenit, ſecundum Ir. & H. vt ff. de condic. furt. l. proinde, & debes alteram eligere, cum ambę ſint rei perſecutoriæ, vt & ff. de re. iur. l. nemo ex his, §. quotiens.

p Potes.] ſi res peruenit ad eum. Acc.

AD EXHIBENDVM.

Quia in rei vendicatione de qua dixit, & etiam alijs multis opus eſt hac actione, ideo de ea dicit, vt & ff. eo. l. 1. & 2. & 3. § eſt autem.

SI dominium.] CASVS. Si pater tuus ancillam ex ſucceſſione materna ad te pertinẽtem diſtraxit: nec ei ſucceſſiſti: tibi non præiudicat quo minus pro ea rei vendi. & ad exhibendum agere poſſis.

q Pertinuit.] per quod præſumitur ad te pertinere, vt J. de proba. l. ſiue poſſideris, & ſubaudi hic, maxime, nam & ſi ex alia cauſa velles petere ancillã, eſſet hæc actio præambulatoria, vt ff. eo. l. j.

r Nec iure.] quia nullum fecit tibi præiudicium, ſed quantum ad contrahentes ſic, vt J. de bo. ma. l. j. & J. de iure do. l. ſi à matre, & ff. de contrahen. empt. l. rem alienam.

TITVLVS XLII.

AD EXHIBENDVM.

Actio ad exhibendum eſt præparatoria ad rei vendicationem. Bal. Vel ſic: Qui rem ſibi vult vendicare ratione dominij, poteſt prius ad exhibendum experiri. h. d. Salic.

I. Imp. Alexan. A. Creſcenti militi.

SI dominiũ ancillæ de qua agis, ad matrẽ tuã pertinuit,[q] nec iure[r] à patre tuo venundata[ſ] eſt, eiusq; proprietatem tibi vendicare paratus es:[t] præſes prouinciæ exhiberi eam iubebit:[u] vt apud iudicem de rei veritate[x] quæratur.[y] PP. Kalen. Maij, Alexandro. A. Cons.

Ratione criminis ventilandi debet perſona exhiberi. Bal. & Salic.

II. Idem A. Syro.

SI criminis[z] alicuius reus ſeruus poſtulatur,[a] per ad exhibendũ actionem produci[b] à domino,[c] non celari debet. PP. XI. Kal. Decemb. Alexandro. A. Cons.

D

Sententia abſolutoria non nocet agenti de nouo ex cauſa ſuper qua non fuit pronunciatum. Bal. Vel ſic: Abſolutoria ipſa quia reus non poſſidet, non præiudicat quin ex noua poſſeſſione poſſit agi. h. d. Salic.

III. Idem A. Felciſſimæ.

NEque ad exhibendum actio, neq; pro

ſ Venundata eſt.] nec patri tuo ſucceſſeris.

t Paratus es.] cum patri tuo non ſucceſſiſſes, alioquin non audieris, vt ſ. de rei vend. l. cum à matre.

u Iubebit.] ſummatim cognita venditione, & dominij cauſa, vt ff. eo. l. iij. §. iudex, & §. ibidem.

x Veritate.] id eſt, dominio.

y Quæratur.] in iudicio directa in rẽ: vel dic, quæratur, ſcilicet plenarie per probationes teſtiũ & inſtrumentorũ, directo fortan, & per quæſtionem ancillæ, vt J. de quæſt. quotiens, & l. hoc quod placet, & J. de lib. cau. l. eam. ſed ſecus cum in liberali cauſa de dominio eſt incertũ, ff. de quæſt. l. de minore, §. fina. vbi plene diximus quando ſeruus torqueatur.

Probatio multipliciter fieri poteſt.

SI criminis] CASVS. Si ſeruus mihi fecerit damnum, agam contra te actione noxali, vt damnum emendes, aut des pro noxa, & vt eum exhibeas, agam ad exhibendum.

z Si criminis]. i. delicti.

a Poſtulatur] actione noxali, pppoſita contra dominum, vt ff. eod. l. iij. §. ſi quis noxali. Non intelligas ſi accuſatur criminaliter: quia non competit ad exhibendum actio, niſi interſit pecuniariter, vt ff. eod. l. ſi liber homo, & l. de eo, §. j. & l. fin. de quibus autem criminibus poſſit accuſari ſeruus, dicitur. ff. de accu. l. hos accuſare, §. omnibus.

Actio ad exhibendum non competit niſi interſit pecuniariter.

b Produci.] id eſt exhiberi.

c Domino.] ſcilicet in iudicio.

NEque.] CASVS. Si à me rem tuam non poſſidente vendicaſti, vel ad exhibendum egiſti cauſa dominij non expreſſa, & ſuccubuiſti: ſi poſtea incepi poſſidere, non obſtante exceptione rei iudicatæ, ad exhibendum poteris agere. Vel pone caſum vt in gloſſa magna.

Competit

ª Competit.] propter præſentem poſſeſſionem aduerſarij. A

ᵇ Aliter.] quàm tibi fuerit opportunum.

ᶜ Pronunciatum eſt.] quia fuit reus abſolutus.

Caſum poſuit multipliciter. Sn̄ia abſolutoria qn̄ noceat iterum agēti ad eādem rem, & qn̄ non.

ᵈ Litis.] i. inſtantiæ iudicij. Et dic caſum, ꝙ primo non poſſidebat, nunc vero poſſidet, vt ff. de excep. rei iud. l. ſi qs ad exhibēdū, & l. ſi rem, & ff. rem ra. ha. l. procurator, & ff. de rei ven. l. ſin aūt. §. 1. & de nox. l. ſed & ſi, & de iureiur. l. qui iuraſſe. §. ſi. Et potes hic quærere vt ibi. Vel pone ꝙ primo non eram dominus, nunc ſum, quia extitit conditio rei mihi legatæ, vt ff. de exce. rei iudi. l. ſi mater. §. eandem. Vel alio mō quæ ſiui dominium, vt ff. de petit. hære. l. hæreditas, & ff. eo. l. de eo. § ſæpius, & argu. ſ. ſi ſæpius in integ. reſtitu. poſtu. l. 2. Vel tertio pone, qa qui primo egit nomine meo, non habebat mandatū, nunc habet, vt ff. de exce. rei iudi. l. ſi is. §. ſi te. Et diſtingue hic, qa ſi ago in rem vel in perſonam, & ex primo cauſam, non præiudicat in alia, vt ff. de except. rei iudi. l. ſi mater. §. ſi quis autem. Si autem nō ex primo cauſam. ſi quidem in rem ago, & abſoluitur quia non poſſidet, non obſtat mihi exceptio rei iudi. vt ff. de exceptio. rei iudic. l. ſi rem, & l. ſequen. Si vero quia me dominum non probo, nocet mihi, niſi ex ſuperueniente dominio agerem, [1] vt dixi. Vbi autem perſonaliter, & non propoſita cauſa, aut vnam proſequor, & tunc ſerua ſupra de iudi. l. licet. aut omnes, & tunc in omnibus nocet exceptio rei iudi. vt infra de ana. excep. l. ſi.

[1] Vide tu q̄ ego notaui in ca. abbate, ſane, de re iudi. lib. 6.

prietatis vendicatio, ſi nūc competit,ª propterea per empta eſt, quòd aliquando aduerſus te ad exhibendū actione aliterᵇ pronunciatumᶜ eſt, quia commutatione litisᵈ alia res eſſe incipit. PP. Kalen. Septembr. Maximo. II. & Aeliano Conss. B

Contra non exhibentem inſtrumenta iuratur in litem. h. d. Bald. Vel ſic: In actione ad exhibendum, iuratur in litem. h. d. Sal.

IIII. Idem A. Flacillæ

NOn ignorabit iudex,ᵉ ſi inſtrumenta tui iuris, quę penes diuerſam partem fuiſſeᶠ probaueris, ab eiſdem non exhibeantur,ᵍ iuriſiurandi in litemʰ facultatem deferri tibi oportere. PP. III Ka. Mar. Agricola & Clementino Conss.

Actio ad exhibendum proponitur contra poſſeſſorem & contra eum qui dolo deſiit poſſidere. Bal. C

V. Imp. Gord. A. Sabiniano militi.

AD exhibendum actione non tantum eū qui poſsidet, ſed etiam eum teneri, qui dolo fecitⁱ quo minus exhiberet, merito tibi à non contemnendæ auctoritatis iuriſconſulto Modeſtino reſponſum ᵏ ē. PP. II. Id. Febr. Gordiano. A. & Auiola Conss.

Inuaſor inſtrumentorum poteſt criminaliter accuſari, & ciuiliter ad exhibendum con. h. d. Bal. & Sal. B

VI. Imp. Philippus A. Palemonidi.

INſtrumenta ad ius tuūˡ pertinentia, partem diuerſam inuaſiſſeᵐ aſſeuerans, ſi quidem crimenⁿ intendis, ſolennibusᵒ accuſationibus impletis, fidēᵖ aſſeuerationi tuæ facito. Sin vero ad exhibendū intendis, iudiciorum more experire.ᑫ PP. II. Id. Mar. Peregrino & Aeliano Conss.

Qui rem deterioratam ſua culpa exhibet, in factum actione tenetur h. d. Bal. vel ſic: Exhibens rem deterioratam ſua culpa, forma tamen non mutata, liberatur ab actione ad exhibendum, ſed tenetur in factum hoc dicit. Sali. C

VII. Impp. Diocl. & Max. AA. & CC. Vitalianis.

EXhibitionis neceſsita

NOn ignorabit.] CASVS. Si inſtrumenta ad me pertinentia tenuiſti, iurabo in litem pro quanto nollente non exhibuiſſe, & in tantum condemnaberis.

ᵉ Non ignorabit iudex.] turpe eſt patricio ius ignorare, circa quod ipſe verſatur. ff. de orig. iur. l. 2. §. Seruius autem Sulpitius.

ᶠ Fuiſſe.] in initio litis ſecundum Ioan. argumen. infra de fide inſtrumen. l. fina. & j. de reuo. dona. l. his ſolis. §. quicquid igitur. Alij ſubaudiunt, quandocunque. [2] nam præſumunt eum qui aliquando poſſedit, & nunc poſſidere, arg. huius. l. ſed expone vt dixi. Item pro eis. infra de probatio. l. ſiue poſſideris. ſed aliud in dominio, vt ibi. Item pro eis. ff. de exceptio. rei iudi. l. ſi rem. ſed ibi probatur eum non poſſidere eo ipſo quòd contrarium non probatur.

[2] Pro iſta parte gl. facit text. cū gl. in l. prętor. §. ſi iter. ff. mā. [3] Iſtā gl. ſequuntur Odofr. Ci. & Paul.

ᵍ Non exhibeantur.] iuſta cauſa exhibendi à te probata, [3] vt ff. de in lit. iurau. l. in inſtrumentis.

ʰ In litem.] vt & j. eo. l. inſtrumenta, & ff. eo. l. 3. §. præterea. Quandoque fit ad intereſſe tantum condemnatio, puta cum poſſeſſor nihil dolo fecit, ſed culpa, vt ff. eod. l. Iulianus ſcribit. §. ſi. & l. ſed ſi hæreditas, in princip. & l. de eo. §. ſi poſt. Quandoque manu militari, ſicut in rei vendi. vt ſ. de rei ven. l. à poſſidentibus, & ff. de rei ven. l. qui reſtituere.

AD exhibendū.] CASVS. Nō tātum qui poſſidet, ſed & qui dolo deſiit poſſidere, actione ad exhiben. conueniri poterit. & hoc à Modeſtino reſponſum eſt.

ⁱ Dolo fecit.] hic enim tenetur vtiliter, vt hic, & ff. eo. l. Iulianus, in princip. & ff. de regu. iur. l. parem. Sed contra. ff. eo. l. cum ſeruus. vbi dicit quod nulla eſt vtilis ad exhibendum. Sol. verum eſt in eo caſu quem ibi dicit cum ſeruus dolum commiſit. Vel dic, aliud eſt dari vtiliter, quod eſt reſpectu rei, & hoc fieri poteſt, vt hic. aliud vtiliter, quod eſt reſpectu actoris, & hoc non inuenitur, vt ibi. ſed hoc non placet, vt infra eo. l. ſi res, in ſi. Item no. quòd tantum venit hoc caſu in hac actione, quantum in principali. i. quātum intereſt, vt d. l. ff. e. l. Iulianus.

Actio ad exhibendū vtilis, an aliqua ſit.

ᵏ Reſponſum eſt.] vt iuretur in litem contra eum.

INſtrumenta.] CASVS. Si inſtrumēta ad me pertinentia inuaſiſti, aduerſus te criminaliter. l. Iul. de ui pu. ſi cum armis: ſi ſine armis, priuata agere potero. & hoc in prima. Si vero ad exhibendum, & non exhibeas, iurabo in litem.

ˡ Inſtrumenta ad ius tuum.] large accipe, vt inſt. vi bo. rap. §. fina.

ᵐ Inuaſiſſe.] impropriè, vt inſt. vi bo. rap. §. pen. ſic ſ. de rei ven. l. domum. nam pro immobili ad exhibendū non agitur, vt j. quando & qui. l. 2. §. 1. lib. 10. D

ⁿ Crimen.] ſcilicet criminaliter. l. Iulia de vi publica vel priuata.

ᵒ Solennibus.] libello ſolenniter facto. ff. de act. l. libellorum.

ᵖ Fidem.] probationibus luce clarioribus, vt j. de proba. l. ſi. ſed in actione ad exhibendū ſummarium, vt ff. eo. l. 3. §. ſciendum. Et nota ꝙ accuſatio de inſtrumentis ſubtractis quandoque eſt publici iudicij, vt quando teſtamentū alicuius dicitur ſurreptum vel interletum, ex lege Cor. de fal. Si vero alia charta, tunc non videtur eſſe publici iudicij, vt ff. ad leg. Cor. de fal. l. Paulus reſpondit, & l. qui teſtamentum, & j. ad l. Cor. de fal. l. eum qui. Itē nota quādoque non agi pro inſtrumento ad exhibendum, vt ff. e. l. 3. §. ſi quis extra, & §. interdum.

Inſtrorū ſubtracto rū accuſatio cuius iuris ſit.

ᑫ Experire.] vt ſ. eo. l. non ignorabit.

EXhibitionis.] CASVS. Egi aduerſus te ad exhibendum ſeruum. iudex præcepit vt exhiberes. exhibuiſti, ſed deteriorem. ab act. quidem ad exhibē. liberaberis, ſed

ſed quia culpa tua rem deteriorem exhibuiſti, propter dā A num datum actione in factum teneberis.

a Qui facultatem.] exhibendi vel reſtituendi, vt ff. eo. l. 3. §. fina.

b Præcepto.] Iudicis qui præcepit exhiberi. Et ſic no. quòd eſt arbitraria, vt inſtitutio. de act. §. præterea quaſdam.

eius ſimili, vt ſupra, de diuer. reſcript. ſi libellum. Item no. quòd ex hac l. dixit M. ex alterius pacto ſemper dari vtilem actionem, vt hic, & infra, de pact. con. l. pater, & infra, de donat. quæ ſub mod. l. quoties, & ff. depoſiti. l. Publia, & ff. ſi certum peta. l. certi cōdictio. §. ſi numos, & infra per q quas perſon. no. acquiri. l. cum per liberam, & ff. de pignor. actio. l. ſi cum venderet, & ff ſolu. matrim. l. Caius, & ff. de verbor. obligatio. l. quodcunque. ſed Ioan. dicit hæc omnia ſpecialia, & alia plura quæ notantur plene inſti. de ſtipula. §. ſi quis, alij, regulariter contra. ff. de verborum obligation. l. ſtipulatio iſta. §. alteri, & ff. de regul. iuris. l. quo tutela. §. fin.

Actio ad exhibēdū arbitraria eſt.

c Deteriorem.] in eadem forma tamen, vt ſeruum debilitatum vel eluſcatum. at mutata forma ea exhibita, vt ex ſcypho maſſa, tenetur ad exhibendum, vt ff. ad exhib. l. Iulianus ſcribit. §. ſi quis, verſicu. ſed & ſi quis.

d Aequitas.] id eſt talis debet exhiberi, quæ antiquam formam non amittit, vt ff. ad exhibē. l. Iulianus. §. Marcellus ceſſare.

e In factum.] ſubſidiaria legis Aquiliæ, nec obſtat. ff. ad leg. Aquil. l. qui tabulas. nam ibi dicit dari Aquiliam ſcilicet utilem, quæ bene concurrit cum actione in factum, 1 vt diximus. ſupra ad leg. Aquil. l. penult. & final. Item non obſtat, quòd ibidem dicit dari ad exhibendum, quia eſt verum cum exhibet mutata forma. Item contra. ff. depoſiti l. j. §. ſi res depoſita, & ff. commoda. l. 3. § j. Sol. vtrunque refertur ad ſuum tractatū, & rectè: quia differentia eſt inter actionem bonæ fidei, & actionem ſtricti iuris: 2 vt ff. de dolo. l. & eleganter, §. non ſolum. Item contra. ff. de ſolutio. l. etiam. Solutio, ibi aliquid de eo, quod principaliter erat dandum, deerat: hic nihil, licet deterior daretur. Alij dicunt quod hic in factum, quando dominus non eſt actor, quod non placet.

1 Doctores dicunt quod hic non loquitur de illa actione in factū ſpeciali, quæ eſt ſubſidiaria leg. Aqu. ſed ď generali, quæ datur in defectū aliarum actionum, ſecundum P. hic.

2 Iſtam gl. vſq; ad fi. ſequit Pa. & do. hic.

te tenetur, qui facultatē a habēs, culpam, vel dolum in explendo præcepto b committit: ita vt ſi rem deteriorem c exhibuit, æquitas d exhibitionis perficiat, vt quanuis ad exhibendum agi non poſſit, in factum e tamen actio contra eum detur, PP. XVI. Kal. Iunij, Maximo. II. & B Aquilino Conſs.

Ex pacto appoſito per alium in cōtractu commodati, vel depoſiti res mea, acquiritur mihi directa ſi ſum heres paciſcentis: aliàs datur mihi vtilis actio, hoc dicit ſecundum Bald. & eſt lex noua. Vel ſic: Rem propriam ab alio commodatam, vel depoſitam non prohibetur dominus vendicare: & ſpeciale eſt, vt ex pacto deponentis vel commodantis alteri quæratur vtilis actio, hoc dicit, Sal.

VIII. Iidem AA. & CC. Photino.

SI res tuas commodauit aut depoſuit is cuius in precibus meminiſti: aduerſus tenentem, ad exhibendum, vel vendicatione vti C potes. Quòd ſi pactus ſit, vt tibi reſtituantur: ſi quidē ei qui depoſuit, ſucceſſiſti iure hęreditario: depoſiti actione vti nō prohiberis. Si vero nec ciuili nec honorario iure ad te hæreditas eius pertinet: intelligis nullā te ex eius pacto, contra quem ſuppli-cas actionem ſtricto iure habere: vtilis f autem tibi propter æquitatis rationem dabitur depoſiti actio. S. V. Kalen. Maij, Heracliæ. AA. Conſs.

Naturaliter liberatus poteſt condicere inſtrumentum debiti hoc dicit, ſecundum Bald. & eſt no. Vel ſic: Debitori ſoluenti competit actio, vt inſtrumenta debiti exhibeantur, & ei reddantur h. d. Sal.

IX. Iidem AA. & CC. Fauſtino.

SI ex quocunque cōtractu apud præſidē prouinciæ iure debitum, cui oportuerat, te reddidiſſe probaueris: chirographa tua, ex quibus iam nihil peti poteſt, g & inſtrumenta ad eum contractum pertinentia, h tibi naturaliter i liberationem conſecuto, exhiberi ac reddi k iubebit. S. VIII. Kalend. Septem. CC. Conſs.

TITVLVS XLIII.

DE RELIGIOSIS, ET ſumptibus funerum, & aleæ luſu, & aleatoribus.

Corpus humanū ſepultum in vno loco poteſt in alium locum transferri ſubſiſtente iuſta cauſa, & interueniente ſuperioris auctoritate, hoc dicit, Pau. de Caſt.

I. Imp. Antoninus A. Doritæ.

SI res.] CASVS. Rem meam Titio commodaſti, vel penes eum depoſuiſti. aduerſus eum rei vend. & ad exhibend. agere potero. & hoc in prima. Si vero pepigiſti de re mihi reſtituenda cum depoſitario, & ſucceſſi tibi iure hæreditario: agam depoſiti cum depoſitario. & hoc in ſecunda. Si vero nullo iure tibi ſucceſſi, neque ciuili neque prætorio: ex pacto tuo tamen datur vtilis depoſiti actio. & hoc in tertia.

f Vtilis.] contra. ff. eodem. l. cum ſeruus. Solut. nulla eſt vtilis in caſu illius legis. An autem idem in commodato? Videtur, quod non, cum de hoc non reſpondeat: vt inſtit. de inutil. ſtipu. §. quoties. Item quia quod in vna permiſit, in alijs prohibere videtur, vt ff. de iudic. l. cum prætor. ſed Ioan. dicit idem: quia quod ſtatuitur in vna, &

SI ex quocunque.] CASVS. Si decem mihi numeraſti, & me tibi ſoluiſſe probare potero, exhiberi inſtrumenta, id eſt, chirographa, pręſes prouinciæ iubebit: quibus tibi fui obligatus.

g Nihil peti poteſt.] vt & infra, de ſolu. l. ſi actore.

h Pertinentia.] condictione ſine cauſa: vt infra, de condict. ex le. vel ſine cauſa. l. diſſolutę.

i Naturaliter.] & ciuiliter, quia ſolutione: vt inſtitu. qui. mo. tol. oblig. in princip.

k Reddi.] per condictionem ſine cauſa, cum debitor non fuit dominus: quia creditor ſoluit tabellioni: vt hic, & infra, de condict. ex le. vel ſine cau. l. diſſolutæ, & infra de ſolu. l. fina. Si autem debi-D tor ſoluit: agit ad exhibendum, & rei vendicatione: vt hic. Item nota hic vtroque iudicio ſimul agi, ſcilicet exhibitorio & reſtitutorio.

Cōcord. glo. ſuper verbo, reſignant, in c. cum pridē, extra, de trāſact.

DE RELIGIOSIS, ET SVMPTIBVS funerum, & aleæ luſu, & aleatoribus.

De rebus corporalibus quæ vendicantur, & diuiduntur, quia in bonis ſunt, dixit: nunc de his quæ in bonis non ſunt, & ſic nec vendicantur, ſed nec diuiduntur, ſed alio iure defenduntur, vt per actionem in factum. & interdictum de mortuo inferendo. & ſic ponit de religioſis. Sed quia in monumentis faciendis, & cadaueribus inferendis fiunt ſumptus: ideo de his dicit. Et quia extrema luctus gaudia occupant quandoque, ſicut econtra: ideo ſubijcit de aleæ luſu, &c. de quo nihil dicit hic titulus. Et eſt ſic infra titu. 5. nam ibi nihil dicit de rebus creditis, quidam tamen habent vnam legem Græcam pro vltima huius tituli, quæ tractat de iſta materia.

Si vi.]

SI vi fluminis reliquiæ filij tui contingũtur, vel alia iuſta & neceſſaria cauſa interuenit, exiſtimatione rectoris prouinciæ [a] transferre eas in aliũ locum poteris. PP. VIII. K. Nouẽb. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Locus in quo ſepelitur corpus humanum de voluntate domini, efficitur religioſus, & ſic deſinit eſſe in commercio, vt non poſſit vendi, nec obligari, quia in nullius bonis eſt. ſecus ſi contradicente domino, vel etiam ignorante. h. d. Pau. de Caſt.

II. Idem. A. Hilariano.

INuito vel ignorante te ab alio illatum corpus ĩ puram poſſeſsionem tuã, vel lapidem, locum religioſum facere non poteſt. [b] Sin autem voluntate tua mortuum aliquis in locũ tuum intulerit, religioſus iſte efficitur. Quo facto monumentum [c] neq; venire, neque obligari à quoquam prohibente iuris religione poſſe, [d] in dubiũ non venit. PP. Kalen. Maij. Aquilino. II. & Anulino Conss.

Legatarius non tantum legatum, ſed etiam id quod expendit in infirmitate & funere teſtatoris, poteſt repetere. h. d. Sal. Vel ſic: Legatarius non prohibetur vna cum legato petere etiam impenſas quas fecit in perſonam defuncti, vel in eius ſepulturam. h. d. Pa. de Caſt.

III. Imp. Alexander A. Rimo.

LEgatum [e] à defuncto tibi relictum, & quod in funus [f] vel morbum [g] eius erogaſſe te boni viri arbitratu probaueris, præſes prouinciæ ſolui tibi iubebit. PP. V. Non. Iul. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Locus religioſus vendicari non poteſt, quia nullus eſt dominus eius. & vendicatio non competit niſi domino. h. d. primo. Item in ſepulchro familiari quod quis fecit ſibi & familia ſua, omnes hæredes etiam extranei habent ius ſepeliendi, quia cenſentur de familia, nec per diuiſionem bonorum ad vnum tantum poteſt deuenire. h. d. ſecũdo. Itẽ locus profanus licet ſit iuxta locum religioſum, non eſt religioſus. Et ſi eſt deputatus ad vſum alterius loci, dicitur etiã pars vel portio loci illius, & pertinet ad illum ad quem pertinet ipſe locus ad cuius vſum eſt deſtinatus. h. d. tertio. Pau. de Caſt.

IIII. Idem A. Luciano.

SI ſepulchrum [h] monumenti appellatione ſignificas, ſcire debes iure dominij id nullum vendicare [i] poſſe, ſed ſi [k] familiare fuit, ius eius ad oẽs hæredes pertinere, nec diuiſione ad vnum hęredẽ redigi potuiſſe.

¶ Profana tamen loca quæ circa id ſunt, ſi ſemper vicinis ædificiis vſui hominũ deſtinatis ceſſerint, eius ſunt, cui illa [l] quorum partes eſſe viſæ ſunt, ex diuiſione obtigerunt. PP. VI. Non. Nouem. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Voluntas defuncti debet obſeruari, nec poteſt omitti citra conſcientiam læſam: h. d. Bald. Vel ſic: Ad conſtruendum monumentum ſecundum voluntatem defuncti coguntur hæredes non iure actionis, quia non eſt cui competat, ſed officio iudicis. h. d. Pau. de Caſt.

V. Idem A. Caſſio militi.

MIlitis voluntatẽ, quã circa monumentum ſibi faciendum teſtamento expreſsit, & pater & mater eius hæredes negligere non debent. Nam etſi delatio [m] hoc nomine præteritis conſtitutionibus amota eſt, inuidiam [n] tamen, & conſcientiam [o] circa omiſſum ſupremum eiuſmodi officium, & contemptum iudicium defuncti, euitare non poſſunt. PP. VIII. Kal. Maij, Iuliano & Criſpino Conss.

Scripturæ quæ ſunt in lapide monumenti, non faciunt fidem. h. d. ſecundum vnum intellectũ. Bal. Vel ſic: Hoc dicit ſecundũ lecturam ſecũdam, quæ eſt vera: In monumento hæreditario, quod quis fecit pro ſe, & hæredibus ſuis, liberti non habent ius ſepeliendi, ſi non ſunt hæredes, niſi longo tempore præſcripſerint. Pau. de Ca.

VI. Idem A. Primitiuo & aliis.

MOnumentorum [p] inſcriptiones, [q] neque ſepulchrorum iura, neque

[a] SI vi. Rectoris prouinciæ.] Si vero non eſſet iuſta cauſa, exigeretur Auguſtus, vt infra, eod. l. fina. Item hoc ſi erat datus perpetuæ ſepulturæ, aliàs contra. infra, eodem. l. ſi necdum, & eis trãſlatis deſinit prior locus eſſe religioſus, vt ff. eo. l. cum in diuerſis.

[b] INuito. Non poteſt.] vt inſti. de rerum diui. §. religioſum. Accur.

[c] Monumentum.] id eſt ſepulchrum. impropriè enim accipitur, vt ĩ. eo. l. ſi ſepulchrum. nã in monumẽto eſſet ſecus, cũ res eſſet profana, vt ĩ. eo. l. locum.

[d] Poſſe.] inferendi ius tamẽ legatur, vt ĩ. de leg. l. monumẽta.

[e] LEgatum.] hoc actione ex teſtamento.

[f] In funus] hoc venit ĩ funeraria actione.

[g] Vel morbum.] hoc actione neg. ge. vt ff. e. l. impenſa, & l. in eum, & ſ. de petit. hær. l. 4. & de neg. geſt. l. quod in vxorem.

sepulchrũ & monumẽtũ differunt.

[h] SI ſepulchrũ.] Dicitur ſepulchrum poſtquam ibi aliquis ſepultus eſt, ante vero dr̃ monumentum, vt ff. e. l. 2. §. ſepulchrum, & §. monumẽtũ. dicitur & alia ſignificatiõe monumentum, res memoriæ cauſa ĩ poſterum prodita, vt ff. eo. l. monumẽtũ, & l. 2. §. monumentum, & de rerũ diui. l. in tantum. §. ſi.

Monumenti. Dic & alio modo dicuntur monumenta, id eſt fines & termini diuidentes duo prædia vicina, vt ſupra, finium regund. l. 2. quod dic vt ibi in glo.

[i] Vẽdicare.] ſed actione in factum peti poteſt, vt ff. de rei vend. l. in rẽ. §. loca, & l. quæ religioſis.

[k] Sed etſi.] i. quamuis. nam multo magis eſt hoc in hæreditario. Az. & quod ſit familiare, & quod ſit hæreditariũ, dicitur. ff. e. l. familiaria, & l. vel quæ.

[l] Cui illa.] ſ. obtigerunt ex diuiſione, vt dicit. ĩ. & eſt ſic. ff. de leg. 3. l. prædiis. §. fi. & de contrahen. empti. l. in modicis, & l. æde. §. j. Item in fine legis videtur cõtra dictam. l. quæ religioſis. ſed ibi adhærent. hic nõ, ſed ſunt proxima.

[m] MIlitis. Delatio.] id eſt accuſatio vel actio. nã non poſſunt cogi aliqua actione, cum ſoli ſint hæredes. ſed pontificali auctoritate compelluntur, vt ff. de petitio. hæredi. l. hęreditas. §. 1. & de annuis le. l. Quintus.

[n] Inuidiam.] i. blaſphemum.

[o] Et conſcientiã.] ſ. malam.

[p] MOnumentorum.] verba ſunt, mihi & liberis meis. Dic & libertis meis, ſine traditione dominium ſibi non acquiritur.

[q] Inſcriptiones.] ſ. ſic conceptę, Mihi libertisq; meis facio. [r] Et bene dicit, non transferunt, quia nõ ex vi donationis inter viuos, cũ liberti neque per ſe neque per epiſtolã vel nuncium huic donationi conſenſerunt: itẽ nec ex vi vltimæ voluntatis, quia non affuerunt quinque vel ſeptem teſtes. Vel ſecundo [s] dic inſcriptiones tales fuiſſe, Mihi hæredibusque meis facio. & ſecundum hanc non proſunt libertis, cũ non ſint hæredes. Vel dic à quodam extraneo ſine voluntate domini factæ ſunt huiuſmodi inſcriptiones. & ad hoc. ff. e. l. vel quæ. Vel [t] dic inſcriptiones tales fuiſſe ſecundum quod dicitur de iure codicil. l. literæ.

[r] Iſta prima poſitio nõ placet ſcribẽtibus hic.

[s] Iſta ẽ vera. P.

[t] Diuinab Pau.

Vobis

que dominium loci puri ad libertos transferét. Præſcriptio aũt longi tẽporis ſi iuſtam cauſam initio habuit, vobis a proficiet. PP. VIII. K. Iul. Iuliano & Criſpino Conss.

In re ſua vnuſquiſque poteſt ædificare prout vult, dummodo non appa- ret ꝙ ſit prohibitum. h. d. ſecũdũ Sal. Vel ſic: Ornare ſepulchrum non eſt prohibitum. h. d. Sal.

VII. Imp. Gord. A. Claudio.

STatuas ſepulchro ſuperimponere, vel monumento quod à te extructũ profiteris, ornamenta quæ putas, ſuperaddere non prohiberis, cum iure ſuo eorum quæ minus prohibita ſunt, b vnicuique facultas libera non denegetur. PP. III. Kalend. Aug. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.

Sepulchrum familiare non tranſit ad cognatos non hæredes inſtitutos. h. d. Salic.

VIII. Imp. Philippus A. Iulio.

IVs familiarium c ſepulchrorum ad affines d ſeu proximos cognatos e non hæredes inſtitutos minimè pertinet. PP. XVI. Kalẽ. Iul. Peregrino & Aemiliano Conss.

Locus religioſus ſcienter vendi non poteſt, ſed cohærentem loco religioſo quis vendere poteſt. h. d. Salic.

IX. Idem A. & Philippus C. Fauſtinæ.

LOcum quidem religioſum diſtrahi non poſſe manifeſtum eſt: f verũ agrum purum monumento cohærentem profani iuris eſſe, ideoque efficaciter venundari, non eſt opinionis incertæ. PP. VI. Kalen. Decem. Philippo. A. & Titiano Conss.

Corpus depoſitum ſine licentia, poteſt aliò exportari. h. d. Sal.

X. Impp. Diocle. & Max. AA. & CC. Aquilianæ.

SI necdum perpetuę ſepulturæ corpus traditum g eſt, translationem eius facere non prohiberis. h PP. VIII. Id. Februa. Diocletiano. IIII. & Maximiano. III. AA. Conss.

Reus criminis non prohibetur ſepeliri. h. d. Sal.

XI. Iidem AA. & CC. Gaudentio.

OBnoxios criminum digno ſupplicio ſubiectos ſepulturę tradi nõ vetamus. i PP. VIII. Id. Apri. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

Mortuorum corpora non debent in ciuitatibus ſepeliri. h. d. Sal.

XII. Iidem AA. & CC. Victorino.

MOrtuorum reliquias, ne ſanctum k municipiorum ius polluatur, l intra ciuitatem condi, iãpridem vetitũ eſt. m PP. III. Kal. Octo. ipſis IIII. & III. AA. Conss.

Iſta lex dicit idem quod dixi in l. ſi ſepulchrum, ꝙ hæredes etiam extranei habent ius ſepeliendi tam in ſepulchro familiari, quia cenſentur de familia, quam in hæreditario, quia ſunt hæredes. ſed in familiari non habent ius ſepeliendi niſi ſint de familia, id eſt de agnatione, & etiam hæredes extranei, licet non ſint de familia. h. d. P. de Caſ.

XIII. Iidem AA. & CC. Dionyſio.

IVs ſepulchri tam familiaris, quàm hæreditarij ad extraneos etiam hæredes, n familiaris o autem ad familiam, p etiam ſi nullus ex ea hæres ſit, non etiam ad alium quenquã, qui non eſt hæres, pertinere poteſt. S. III. Id. Nouẽb. Sirmij. CC. Conss.

XIIII. Impp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Cynegio P. P.

NEmo humanum corpus q ad alium locũ ſine Auguſti r affatibus transferat. Dat. III. Kalend. Mart Conſtantinop. Honorio nobili puero & Euodio Conss.

Alearum vſus eſt prohibitus, et qui perdit, poteſt repetere, hoc dicit. Sal.

XV. Imp. Iuſtin. A. Ioanni præfe. prætor.

ALearum vſus, antiqua res eſt, & extra operas pugnatoribus conceſſa. Verũ pro tempore prodiit in lachrymas, multa milia extranearum nationum ſuſcipiẽs. Quidã enim nec ludentes, nec ludum ſcientes, ſed numeratione tantum proprias ſubſtantias perdiderunt, die noctuque ludendo argento, apparatu, lapidibus, & auro. Conſequenter autem ex hac inordinatione blaſphemare,

Vobis.] libertis. Sed cõtra. ff. de mor. infe. l. longa. Sol. purus vel profanus locus circa monumentum præſcribitur. vt hic. religioſus nõ, vt ibi. Alij dicunt a ius inferendi poſſe præſcribi, vt hic. ſed dominium ſepulchri non, vt ibi, & infra de leg. l. monumenta.

STatuas.] Not. ex hac l. regulam, ꝙ omnia cẽſentur permiſſa, quæ non reperiuntur prohibita, ſecundum Pau.

b Prohibita ſunt.] ſic. ff. ſi ſer. ven. ſicuti. §. Ariſto. Et arg. ff. qui. ex cauſ. ma. necnon. §. ſed quod, & ſ. de Iudæis. l. nullus.

IVs familiarium.] Not. ꝙ appellatione familiæ non continentur cognati qui ſunt coniuncti p fœminas, nec etiam affines. hoc dicit. Pau. de Caſt.

c Ius familiarium.] quod fit pro ſe & familia, dicitur familiare.

d Ad affines.] Excipe generum & nurum, cum familię appellatione contineãtur, vt infra de verb. ſign. l. fina. Item dic qui ſunt affines, vt ff. de gradibus & affi. l. non facile. § affines.

e Cognatos.] ſecus in agnatis, quia continentur familiæ appellatione, vt ĩ. eo. l. ius ſepulchri, quæ eſt contra, & inſtit. de legi. agna. tu. §. ſunt autem, & ff. de ver. ſig. l. pronunciatio §. communi, & ff. de adopti. l. qui in adoptionem. hodie tamen idem videtur in cognatis, vt in auth. de hæred. quæ ab inteſt. §. nullam, colla. ix.

f LOcum. Manifeſtum eſt.] vt & ſ. eo. l. ſi ſepulchrũ, & inſt. de emptio. & vend. §. fi. & ff. eo. l. vel quæ. § fi.

g SI necdum. Traditum eſt.] vt ff. de ſepul. vio. l. 3. §. non perpetuæ. aliàs ſecus, vt ſ. eo. l. j. & ĩ. eo. l. nemo.

h Non prohiberis.] vt & ff. eo. ſi quis. n. eo animo, & de cada. pu. l. 1. & 2. & fi. Accur.

i OBnoxios. Nõ vetamus.] imo hodie petitio eſt neceſſaria, ſi vel in certum locum relegatus eſt, vel capitaliter damnatus, vt ff. de cadauer. pu. l. 1. & 3.

k MOrtuorum. Sanctum.] vt inſti. de rerum diui. §. ſanctæ.

l Ius polluatur.] Videtur ergo ꝙ reliquiæ pollutæ ſunt, quod dici poteſt. Vel dic ꝙ plerumq; euenit vt res non polluta per ſe, alij iũcta polluat aliam, vt æs auro. ſic & hic.

m Vetitum eſt.] vt & ff. de ſepul. vio. l. prætor. § diuus.

n IVs ſepulchri.] Hæredes ſ. pertinet.

o Familiaris.] i. ſepulchri ius.

p Ad familiam.] agnatorum, nõ cognatorum, vt ſ. eo. l. ius, & facit. ff. eod. l. vel quæ, in princip. & de ſuis & legiti. hær. l. j. § interdum.

q NEmo. Corpus.] perpetuæ ſepulturæ traditum. aliàs contra. ſ. eo. l. ſi necdum.

r Sine Auguſti.] i. papæ, argument. ff. de mor. infe. l. fi. ff. eo. l. oſſa.

Placet ſcribentibus hic.

ſepulchrũ familiare quod dicatur.

Hic omnino videas q̃ notui ĩ cle. j. de hom. in fin. magnæ additionis & q. pe. Rau. q̃ ponitur in calce alphabeti aurei.

Aurũ polluitur ab ære.

An vetuſtis codic. notaĩ Grecã hic cõſtitutionẽ deeẽ, quã inepte Latine factã & corruptã, ne ei' nos ſenſus oĩno fugeret, ſubiicere placuit.

a A Learum vſus. Comonouolon.] Ludus vbi lapis in longum proiicitur.

b Comodaulomolo.] ludus vbi lapis vel palus in breue ſpacium proiicitur.

c Regindalia.] ludus vbi equites currendo in certam rē proiiciunt.

d Et reypuſam.] vbi pondus dentibus eleuatur.

ADDITIO. Circa materiam huius conſtitutionis vide gloſſam in verbo, ad aleas, in c. clerici, extra de vita & hone. cleri. & glo. xxxv. diſtinctio. c. 1. & Abb. in dicto cap. clerici, in vlt. colum. vbi determinat quinque quæſtiones, quarum prima eſt, an ne poſſit repeti quod in ludo perditum eſt? Secunda, an valeat cōſuetudo in contrarium?[1] Tertia, an ex mutuo facto in ludo oriatur actio? Quarta, an valeat tranſactio ibi facta? Quinta, de qua ſolū remittit: an vendēs rem in ludo teneatur de euictione?

re, id eſt deo maledicere conantur, & inſtrumenta conficiunt.

¶ Commodis igitur ſubiectorum proſpicientes, hac generali lege decernimus, vt nulli liceat in publicis vel priuatis domibus vel locis ludere, neque inſpicere. & ſi contra factū fuerit: nulla ſequatur condē- B natio, ſed ſolutum reddatur, & actionibus competentibus repetatur ab his qui dederunt, aut eorum hæredibus, aut his negligentibus, ab eorum procuratoribus, vel patribus ſeu defenſoribus repetat fiſcus, non obſtante niſi quinquaginta annorum præſcriptione. Epiſcopis vero locorum hoc prouidentibus, & præſidum auxilio vtentibus, deinde verò ordi- C nent quinque ludos, * corycouelon, a comodiaulion, b baſilinda, c catampon, d ῥέπτειν λαγέ-ρεας.

¶ Sed nemini permittimus etiam in his ludere vltra vnum ſolidum, etiam ſi multum diues ſit, vt ſi quem vinci contigerit, caſum grauem nō ſuſtineat. Non enim bella ſolummodo bene ordinamus, ſed & D res ludicras.

¶ Sed iſtam interminantes pœnam tranſgreſſoribus, poteſtatem dando epiſcopis hoc inquirendi, & præſidum auxilio ſedandi, prohibemus etiam ne ſint equi lignei. Et ſi quis ex hac occaſione vīcatur, hoc ipſe recuperet, domibus eorum publicatis, vbi hęc reperiuntur.

¶ Sin autem noluerit accipere is qui dedit, procurator noſter hæc inquirat, in opus publicum conuertat.

¶ Similiter prouideant iudices, vt à blaſphemiis, & B periuriis (quæ corū inhibitionibus debent comprimi) omnes penitus conquieſcant.

INCIPIT LIber quartus de rebus creditis, & iureiurando.

De actionibus in rē dictis, de perſonalibus[6] ſequitur. Et primo de his quæ ex contractibus,[3] de quibus totus hic liber tractabit. Et caue tibi, quia in hoc titulo non[+] tractat de hoc ſcilicet de rebus creditis, ſed tantum de iureiurando. ſic & ff quod cum eo. nam non tractatur ibi de his de quibus dicit rubrica, ſed in ſequenti libro, ſcilicet in libro de pecu lio, ſic & ſupra de titulo primo. Item verbū crediti, & verbum rei generalia ſunt, vt ff. e. l. 1. Si quæras quare dixit de creditis rebus, & non de rebus debitis? Reſpon. vnum dicendo, & maximè dignius. alterum dixiſſe videtur. Vel verius,[5] quia tractat quo ad creditores qualiter agant, & non de actionibus reorum. quia ergo tam in realibus, quàm in perſonalibus inopia probationum decurritur ad iuſiurandum, ideo de hoc merito interſerit. Accurſius Floren.

CODICIS D. IVSTINIANI

Sacratiſſimi Principis ex repetita prælectione.

LIBER QVARTVS.

TITVLVS I.

DE REBVS CREDITIS, & iureiurando.

Cauſa iuramento deciſa, non retractatur prætextu periurij, niſi in caſibus in lege expreſſis. h. d. Bal.

1. Imp. Antoninus A. Herculiano.

Cauſa iureiurando ex conſenſu vtriuſque partis, e vel aduerſario D inſerente, f delato & præſtito, vel remiſſo g deciſa, nec periurij prætextu retractari poteſt, h niſi ſpecialiter i hoc lege excipiatur. PP. XV. Kalend. Iul. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

C Auſa] CASVS. Dicebam te mihi teneri in decem, ea denegaſti. detuli tibi iuſiurandum extra iudicium, vel tu mihi detuliſti iudice approbante, vel iudex detulit. iuraui te mihi teneri. an ſi poſtea appareat me peiuraſſe, debeat iuſiurandum retractari, quæritur? dicitur quod nō, niſi hoc lege fuerit expreſſum.

e Vtriuſq; partis.] quo ſolo caſu naſcitur actio ex iureiurando. Sed quā iudex infert parti, vel pars parti in iudicio, cum ſit naſcitura actio ex ſententia, vt ĵ. e. l. actori, nō naſcitur ex iurō ſecundum P. ſed Io. dixit,[7] tunc duas dari in factum, & ad idem, & eidem, & cōtra eundem. nec mirum. quia ex confeſſione datur vna, & ex ſententia poſtea datur alia, ſecundum B. Itē & alias ſæpius duas dari eidem, & in eūdem, & ad eandem rem, vbi tamen vnā intentari ſufficit, vt ff. de actio. empti. l. non eſt nouum, & de fideiuſſ. l. ſi reus. ſic econtra in eo qui debet, vt ff. de duo. re. ſi reus, & de fideiuſſo. l. generaliter. §. 1.

f Interente.] vel referente: nam qui refert, infert. Et dic ſ. in iudicio, vt differat à præcedenti, & cōprehendit hic iudiciale, & neceſſariū, ſed neceſſarium quod defert iudex.

g Vel remiſſo.] tūc enim habetur pro iurato. vt ff. eod. l. non erit. §. fin. & l. remittit.

h Poteſt.] Not. non quæri de periurio. ſic ĵ. l. proxi. & ff. de in lit. iur. l. ſi. & ff. de dolo. l. quid ſi deferēte, & ff. de except. aduerſus.

i Niſi ſpecialiter.] quod amiſſum allegatur,[10] & probatur, &c. Hæc autem exceptio non fit à iuramento voluntario,[11] quia illud nū quam retractatur, vt ff. eod. l. admonēdi. in fin. Sed à iudiciali, quod in caſu vno retractatur, vt infra eod. l. fin.[12] Item neceſſarium in alio caſu, vt ff. eo. admonēdi.[13] Item in alio, vt ĵ. de pœna iud. auth. nouo iure.[14] Sed ibi defertur à lege, nō à iudice vel a partibus. Item

[1] De illa vide Cor. in c. ſi. de cōſue. col. 12. verſic. itē poſt p̄dictū, tenet quod ſic.
[2] Et de aliis quę ad exemplū earum proponūtur, Sal.
[3] Quia ſūt digniores. Azo. Bal. & Sa.
[4] Immo, Bal. & Sa.
[5] Approbatur Iaſ. Bu. Ci. Azo. B. B. & Sal. hic. & Ia. & Pau. in rubric. ff. eo. Creditum & res, verba ſunt generalia.
[6] al. quiſq; ludos, comōbolon comondiaulomolon, rhindalca, Kayron, & ecperuſam. Sed nec permittimus, &c.
[+] Vide in hāc. l. Io. Baptiſtā Piū annotationum poſteriorū c. 72. & Andream Alcia. lib. prętermiſſorum. 1. I dictione luſū aleæ. Nā Alciatum hic ſequitur.
[6] Gloſ. im proprie loquitur, niſi ſic referret ad ti, d iure emphyteuti. Iodocus Lauuer.

[7] Approbatur ſecundum Iac. Butr. Cin. Azo. Batt. B. & Ang. hic, & Sali. in l. actore. ĵ. eo.
[8] Idē Ia. But. & S.
[9] Approbatur ſecundum prædi.
[10] No. ex iſta gl. quod qui allegat caſum fallentiæ lē, cum debet probare ſecundum Iodocum.
[11] Iſta eſt de mente omnium.
[12] Ibi eſt ſpeciale fauore vltimæ volūtatis. Bal.
[13] Ibi eſt ſpeciale in iuramēto neceſſario propter inſtrumēta de nouo reperta.
[14] Dic quod ibi erat iuramētum purgationis, & iſte eſt uerus intellectus illius authent.

Item nec fuit ibi delatum in eo in quo litigium erat. Sed A in voluntario videtur excipi, vt ĩ. de repu. authen. hodie. ſed dic ibi ſimiliter ſpeciale. vel ibi nemo detulit. Item & ſupra de tranſactio. ſi ex falſis. : & infra de dig. l. quoties, lib. 12 & ff. de cri. ſtel. l. de periurio. 2 quibus legibus retractantur iuramenta voluntaria. Sed dic ibi iuratum fuit ſuper vallãdo contractu, hic ſuper lite dirimenda, vt ſit loco probationis. præterea in l. illa, ſi ex falſis, venit contra duo ſ. contra iuramentum, & contra pactum, hic ſolũ peierat. vel ibi non retractatur prætextu periurij, ſed falſitatis: & ſic non eſt contra. Item not. ꝙ iuſiurandũ aliud voluntariũ, aliud iudiciale, aliud neceſſariũ. Volũtariũ extra iudiciũ defert, & ſic dicitur, quod ſponte ſuſcipitur, & refertur, & recuſatur, vt ff. eod. l. iuſiurandũ quod ex conuentione, in princ. Iudiciale defertur in iudicio à parte parti, & iudice approbante & confortante. & hoc poteſt recuſari & referri, vt ĩ e. l. delata, & l. generaliter. §. ſin autem is cui. olim vero non poterat recuſari, vt ff. eo. l. manifeſte. vel expone eam vt ibi dixi. Neceſſarium 3 defert iudex. & neceſſitatem imponit. argu. ff. de in litem iur. l. fi. nec recuſatur niſi iuſta cauſa, vt infra, eo. l. generaliter. §. ſin autem is cui.

Dic quòd hic loquitur i iuro litis deciſiuo: ibi uero nõ erat iuratũ ad deciſionẽ litis, ſed ad obſeruationẽ contractus inualidi: vnde ſi nõ ualet prĩcipale, nec acceſſoriũ. Bal.

2 Dic ꝙ ibi nõ fuit delatum iuſ̃m, ſed vltro præſtitum, & ſic nõ fuit litis deciſiuũ. hic uero ſic. Bal.

3 Approbatur ſecundum Salic. Ang. & P.

Periurus à deo ſolo punitur, nec tenetur crimine læſæ maieſtatis. hoc dicit Bald.

II. Imp. Alex. A. Felici.

IVriſiurandi contempta religio ſatis deum vltorem [a] habet. Periculum autem corporis, vel maieſtatis crimen, [b] ſecundum conſtituta diuorum parentum meorum, etſi [c] per principis venerationem quodam calore fuerit peieratum, inferri nõ placet, [d] PP. VI. Kal. April. Maximo II. & Aeliano Conſs.

Inopia probationum emergente, debet deferri per iudicem iuramentũ cauſæ deciſiuum Bal. Vel ſic: Omnem litem cum cauſa cognitione poteſt iudex iureiurando decidere. Vel ſic: Vbi ſemiplene tantum eſt probatum, põt deferri cauſa cognita ſacramentũ neceſſarium. h. d. Sal.

ADDITIO. Vide ſimilem glo. in §. item ſi quis poſtulante, in verbo, quæritur. inſt. de act. & ampliorem in c. fi. in prin. extra de iureiur.

IVriſiurandi.] CASVS. Quam pœnam pati debeat peierans, quæritur? Dicitur quòd ſatis deum habet vltorem. nec enim ſi per principem eſſet iuratum quodam calore, &c. nec peieranti corporalis pœna eſſet infligenda.

a Vltorem.] q. d. non retractatur hoc ſeculo, & ſic ſunt eadem contraria quę ſunt ſuperiori. l. & ſolue hic vt ibi. Poſſet etiam intelligi hæc lex quando quis iuraret nõ comedere carnes ut tunc ſolum deum habeat ultorem. ſecus ſi ſuum iuramentum prauum alij noceat, ut in contrariis. & ſic nil eſſet contra. Item videtur contra. ſupra de ſum. tri. l. 1. in fi. Sol. 4 hic contemnit religionẽ peierando. ibi uiolando aliter fidem catholicam.

4 Approbatur ſecundum Bart. Bur. Ang. & Bald.

b Crimen.] i. periculum maieſtatis. i. criminis læſæ maieſtatis.

ADDITIO. Facit text. ſing. ſecundum Lud. de Ro. in l. 4 ff. ad leg. Iuliam maie.

c Etſi.] i. quamuis.

d Non placet.] immo videtur in corpore puniri, ut ff. e. l. ſi duo. in fi. Sol. hic per calorem, ibi non, arg. infra ad l. Iul. maie. l. alienam, & ff. de reg. iur. l. quicquid calore. Vel ibi contra duo venit. ſ. pactum, & iuramentum, hic cõtra iuramentum tantum. Vel tertio hic non patitur pœnam corporis, vel pœnam læſæ maieſtatis, ſed certe nec ibi, ſed quandam minorem. Item contrarium huic fini & principio eſt. ſ. de tranſac. l. ſi quis maior, in fi. Sol. hic de alio iuramento dicit.

IN bonæ.] CASVS. Dicebam te mihi teneri in decẽ ex cauſa venditionis, ſed plene probare non potui, quia non habebam niſi vnicum teſtem. tu negabas, propter probationũ inopiã iureiurando delato a parte parti iudice approbante, vel iudice deferente, poterit decidi cã. & iſta ſunt vera nõ ſolũ in cõtractib. bonæ fidei, ſed ſtricti iuris, & in his quæ ex maleficio deſcendunt.

e In bonæ fidei contractibus.] qui enumerantur inſti. de actio. §. actionum.

f Cauſis] non repetit contractibus. nam non ſolũ comprehendit cõtractus ſtricti iuris, ſed etiam delicta, & quaſi delicta. nam ſuper omnibus poteſt iurari, vt hic, & ff. eod. l. 3. §. 1. & ff. rerum amo. l. Marcellus. §. 1.

5 Quando agitur ciuiliter, ſed non quando criminaliter. Bar. Bald. But. Ang. Alb. & Odofr. hic.

III. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Seueræ.

IN bonę fidei contractibus, [e] necnon etiam in cæteris cauſis [f] inopia [g] probationum, [5] per iudicem [h] iureiurando cauſa cognita res decidi oportet. [i] PP. X. Kal. Septembr. Maximo. II. & Aquilino Conſs.

Pupillus tutori iuramentum deferre non poteſt. Bal.

IIII. Imp... AA. & CC. Maximæ.

g Inopia.] ſ. emergẽte.

h Per iudicem.] deferentem iuſiurandum, vel à parte parti delatũ approbantem. & ſic de vtroq; hic dicit.

i Decidi oportet.] i. cauſa definiri põt ſecundum eum qui iurauit, vt ff. e. l. admonendi. Et nota, Si actor plene probat, vincit, ſed ſi nullo modo, abſoluitur reus, licet non iuret, vt ſ. de edend. l. qui accuſare, & de iudi. l. properandum. §. j. & ĩ. de proba. l. ij. niſi in caſibus, 6 in quibus lex defert reo iuramentum ad purgationem ſui, ut ſ. de his qui ad eccleſiam confu. l. fi. §. ſicubi, & ĩ. de fide inſtr. l. fi. & de iure delib. l. fi. §. licentia danda, & in auth. de fide inſtr. § ſi tamen, coll. 6. & ff. de eden. l. prætor. §. ſed ſi inſcio. Si autem actor ſemiplene probauit per ſcripturam domeſticam puta, ut ĩ. de probatio. l. inſtrumenta. vel per com C parationem literarum per quam qualiſqualis colligitur fides, ut in authen. de fide inſtrum. § ſi uero moriatur omnes, & §. ſi uero nullus, colla. 6. Vel per fugam rei qui debuit finito officio reſpondere per ſe, vel per procuratorem, ibi vbi geſſit officium, ut in authen. de colla. §. ſuper hoc, & §. ſi quis autem, colla. 9. Vel per vnum teſtem, quem dico ſemiplene probare. 7 argumen. ff. quemadmodum teſta. aper. l. 1. §. finali, & de dote præleg. l. Theopompus, & ff. eodem. l. ſi duo, in fine primi reſponſi, & ĩ. ad legem Corneliam de fal. l. ſi quis decurio, & ff. de re milita. l. non omnes. §. à barbaris. Item ſi duo faciũt plenam probationem: ergo unus ſemiplenam. nec obſt. ff. de quæſtio. l. maritus. 8 ibi enim non prohibuit quæſtionem haberi, quia non præcedebant indicia, ſed quia in caput domini non debuit torqueri, ut infra de quæſt. l. 1. In prędictis dico caſibus defertur iuramentum per legẽ iſtam, ſed non aperit cui, ſed ponit in cauſæ cognitione. D debet ergo iudex inſpicere, an ſciat veritatem, an non, qui uult iurare, ut eum qui neſciat, iurare non faciat, vt ff. e. l. iuſiurandum & ad pecunias ij. reſpon. & ff. re. amo. l. Marcellus §. qui rerum. & infra de indic. vid. toll. l. 2. Sed quid ſi non interfuit facto, ſed dicat ſcio veritatem per famam? nec tunc ei deferat, vt dicta. l. ij. de indic. uidu. licet quidam 9 contra. Sed quid ſi uterque dicat, ſcio ueritatem? Reſp. deferam actori ſecundum H. qui induxit pro ſe ſemiplenam probationem. Alij ut Azo, deferunt reo, ſi eſt æqualis honeſtatis ut actor. & eſt pro eis. ff. e. l. admonendi, & infra e. l. cum etiam. 10 Item quia contingeret abſurdum. nam cum introduxiſſet actor unum teſtẽ, ut tunc detur ei iuramentum, ergo ipſe tenet uicem alterius teſtis, ſicq; in re ſua teſtificaretur, quod eſſe nõ dẽt, vt infra de teſtib. l. omnibus. Item inſpiciat perſonam actoris, & rei, ſecundum Az. ſi ſit aliàs honeſta, vel nõ. Itẽ perſonã teſtis inducti. arg. ff. de teſti. l. 3 ibi, tu magis, &c. & in authen. de teſtib. §. 1. coll. 7. Item an modica ſit cauſa, an magna, 11 & ſic pro qualitate perſonarum actoris vel rei & teſtium deferam ſacramẽtum huic vel alij, vel

* Cõc. c. 2. circa fi. extra de proba. cũ gl. j.

6 Approbatur per ſ̃d. ſcriben. Iuſ̃m reo defertur in multis caſibus.

7 Idẽ Bar. Cy. B. Ange. Sali. & Albe.

8 Dic ꝙ ibi actor ignorabat veritatẽ, quia agebatur de facto alieno, ideo non deferebatur iuſ̃m. B. & Sali.

9 Idẽ Bal. Iac. Butri. Cy. Ange. & Sali. hic & Batt. P. & Ia. in l. admonendi. ff. eod.

10 Dic ꝙ ibi loquitur in iuramẽto iudiciali, ideo nihil facit p opinione actoris. Sa.

11 Et quæ cauſa ſit magna vel parua, dic hoc attendi ex qualitate perſonarum, & regionis more. Albe. & idẽ Ange.

vel nulli: in caſibus tamen actori tantum defertur in odium rei, vt infra vnde ui. l. ſi quando, & ſ. de iud. l. prope randum. §. 1. & §. ſi autem alterutra.

SI ad excludendam.] CASVS. A tutore pupillus petiit fundum, detulit ſibi iuſiurandum, qui iurauit ſe non debere, & periurus eſt. an non obſtante ꝙ iurauit ſe non debere, poſſit pupillus iterato litem exercere, quæritur? Reſpõ. quod ſic. Vel dic ꝙ deferente pupillo tutor iurauit ſe non teneri ex ea adminiſtratione, quod uerius eſt.

SI ad excludendã tutelæ actionem pupillus iuſiurandũ tutori detulerit,[a] poſtea eandem litem exercere non prohibetur[b] PP. Kalẽ. Iul. ipſis IIII. & III. AA. Conſs.

Relictum à tutore, videtur relictũ à pupillo, & ſi dubitatur de eo, poteſt tutori deferri iuramẽtum. Bal. Vel ſic: Relicta à tutoribus intelliguntur relicta à pupillis, & vbi aduerſarius fatetur, ad ſacramentum non recurritur. Et tutor iurat in cauſa pupillo mota. Salic.

a Detulerit.] aliàs dederit.

b Non prohibetur.] nõ ratione periurij, vt ſ. eo. l. 1. ſed quia detulit ſine auctoritate tutoris. non. n. poteſt dici ꝙ tutor qui iurauit, in hoc ei auctoretur in re ſua, vt ff. de auct. tuto. & cu ra. l. 1. 1 & dicas hic quæ dicuntur. ff. eod. l. iuſiurandum quod ex conuentione. §. 1.

1 Iſta lec. eſt bona, ſed modicę dubitationis, ideo dic ꝙ fuit finita tutela. Sal.

ADDITIO. Dic ꝙ in omni iuramento requiritur ueritas intentionis, iudiciũ diſcretionis, & iuſtitiæ impletio, ĩ auth. quod eis. ĩ. de nupt. Bald.

V. Iidem AA. & CC. Iuliano.

CVm etiam à pupillorum tutoribus velut ab ipſis pupillis relicta[c] fideicommiſſa videantur,[d] ſuper fideicommiſsis præſes prouinciæ cognoſcet, & ſi id tibi relictum eſſe conſtiterit, reddi tibi efficiet. idem[e] ſi inficietur,[f] ad iuſiurandum (ut deſideras) tutorem adiget.[g] PP. IIII. Kal. Decẽb. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

Declaratum ab arbitro, cuius declaratio iuri conſonat, eſt exequendũ ſiue ſequendum à iudice h. d. ſecundũ primam lect. Bald. Vel ſic: Super cauſa ſtatus poteſt iuſiurandum deferri. Salic.

CVm etiam.] CASVS. Teſtamentum feciſti, filium tuũ impuberem inſtituiſti, ei tutorem dediſti, fideicommiſſum mihi reliquiſti. ex cuius ſubſtantia fideicommiſſum ſolui debeat, an tutoris, an pupilli, quæritur? Dicitur quod licet ea quæ à pupillo relicta ſunt, videantur à tutore relicta: tamen ex ſubſtantia pupilli ſunt ſoluenda, & de hoc præſes cognoſcet. & ſi cõſtiterit aliquid mihi fuiſſe relictum, præſes compellet tutorem ad iurandum, aliqua præſumptione pro me faciente.

VI. Iidem AA. & CC. Beſſio.

CVm proponas† partibus placuiſſe, iuriſiurandi religione,[h] generis & ingenuitatis quæſtionẽ decidi,[i] præſes prouinciæ iuxta decretum arbitri ad voluntatis ueſtræ placitũ amitæ tuæ filiis conſulet.[k] PP. V. Id. Feb. Tiberiano & Dione Conſs.

† Iſte tex. eſt ſingu. ſm Ludo. de Ro. ſingu. 446. ſecundum lec. vlt. gl. ad hoc ꝙ arbiter incidenter poteſt cognoſcere de cã ſtatus.

c Relicta] à patre.

d Videantur.] & ſic de bonis pupilli ſoluentur,[2] ut hic, & ff. de lega. 2. l. peto. §. mater, & de lega. 3. l. fina. & infra de fideicommiſſ. l. etiam, & ff. de fideicommiſ. li. l. Thais. §. 2.

2 Cõc. Sa.

e Idem.] ſ. præſes.

f Si inficietur.] i. ſi neget fideicõmiſſum eſſe relictũ, aliqua præſumptione pro te faciente, ſecundum quoſdam.

3 Id eſt uõ cõpellitur iurare debere, de quo non hẽt notitiã. lodo. Laurencenis.

ADDITIO. Quotuplex ſit præſumptio, vide glo. in c. is cui, de ſponſa. & in l. ſi. ff. quod met. cau. & cum iſta gl. concordant Bal. & Sal.

g Adiget.] i. compellet, non tamen vt anceps periuriũ[3] ſubire cogatur, arg. ff. eo. l. iuſiurandum & ad pecunias. ij. reſpon. Sed in iuramento in litem, eſt ſecus: ubi etiã ſciẽs non compellitur iurare, vt ff. de in lit. iuran. l. uideamus, in prin. Quid aũt ſi expreſſe uoluit tutorem dare de ſuo uel pupillo uel extraneo? Reſp. non ualet,[4] niſi aliquid fuerit ei relictum, arg. ff. de fideicom. lib. l. Thais. §. ij. &

4 Idẽ Bal. & Sal.

A facit ĩ. de fideic. l. ſi. & l. ab eo.

CVm proponas.] CASVS. Cum de ſucceſſione cuiuſdam amitæ quæreretur, ſ. an ei poſſent filij ſuccedere, quæſtio ſtatus & generis ab agnatis mouebatur, detulerunt extra ius filiis iuramentum, & iurauerunt. volebant agnati retractare iuſiurandum, quaſi ꝙ talis quæſtio per iuramentum decidi non potuiſſet, fuit de hoc inter eos cõpromiſſum, ſcilicet an talis delatio teneret? pronunciauit arbiter quod tenuit. adhuc nolebant agnati ſeruare ſententiam. dicitur ꝙ præſes prouinciæ ſeruari iubebit. duob. aliis modis poteſt intelligi prout dicitur in glo.

h Religione.] extra ius.

i Decidi.] & deciſa fuit.

k Conſulet.] iubendo iuſiurandum ſeruari. primo enim fuit præſtitum, & cũ diceretur ꝙ non poſſet talis quæſtio iuramento decidi, fuit de hoc compromiſſum, an tenuit talis deciſio? & dixit arbiter quòd ſic. & adhuc non ſeruabatur. præcipiet ergo præſes quod ſeruetur. Vel dic arbitri, id eſt ordinarij iudicis. ſic ſupra de poſtu. l. quiſquis. & hoc dico ne ſit cõtra. ff. de arbit. l. non diſtinguemus. §. de liberali, & ſupra de peda. iud. l. ij. in ſi. Vel dic ꝙ principaliter de hæreditate agebatur coram arbitro, & incidenter de ſtatu argumẽ. ſ. de iudi. l. quotiens.

Filius non poteſt deferre ſacramentum in cauſam patris, niſi habeat mãdatum, uel pater ratificet. h. d. et idem in alia quacunque perſona coniuncta.

B *Bald. Vel ſic: Iuramentum uel delatio unius non præiudicat alteri ratum non habenti. Salic.*

VII. Iidem AA. & CC. Eutychianę.

NEc filius, nec quiſquã alius,[l] nec litigando,[m] nec paciſcendo, ſed neque iuſiurandum citra[n] voluntatem dominę rei deferendo, præiudicium ei facere poteſt. Vnde ſi citra mandatum tuum aliquid[o] erga rem tuam filius tuus geſsit, nec hoc ratum habuiſti, nihil tibi oberit. S. Idib. Nouẽbr. AA. & Conſs.

C *Ex iuramento naſcitur actio in factum ad inſtar iudicati. Bal & Sal.*

VIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

ACtori, delato[p] uel re

NEc filius.] CASVS. An filius debitori patris iuramẽtum deferens, ei poſſit præiudicare, quæritur? Dicitur ꝙ non, neq; litigando neq; paciſcendo, niſi pater quod geſtum erat, ratum habeat.

D l Alius.] niſi de hoc haberet mandatum.

m Litigando.] i. ſuccumbendo.

n Citra.] i. præter. ſic. ff. de pac. l. paciſci, & ad Trebel. l. ſi cui. §. ſi autem à me, & de fur. l. qui uas. §. uetare, & ff. de ſerui. urb. præd. l. inuitum.

o Aliquid.] deferendo forſitan iuſiurandum debitori.[5] Et ſic nota non præiudicari alij per aliũ, vt hic, & arg. ff. de pecu. l. depoſui. §. 1. & ff. eo. l. quanto magis, & l. ſeq. & l. iuſiurandum quod ex conuentione. § fin. & l. tutor, in prin. & ſ. de pac. l. filius, & l. ſeruus, & ff. de ſol. l. filiusfamilias, & ſ. de procu. l. maritus.

5 Approbatur ſm Bal. Ang. & Sal.

ACtori delato.] CASVS. Dicebam te mihi teneri ad decem. negaſti, detuliſti mihi iuramentum, vel detuli tibi iuſiurandum, & tu mihi retuliſti, vel cũ paratus eſſem iurare, mihi remiſiſti. ad ſimilitudinẽ iudicati dabitur mihi actio in factum ex iureiurando.

p Actori delato.] à reo extra iudicium, non à iudice, ſecundum

ſecundum P. ne duæ naſcantur in factum actiones. Nos A contra, ; vt dixi. ſ. co. l. j. Accurſius.

Idẽ Bar. Bu. Ange. Bal. & Ci. in l. 1. ſ. e.

; Remiſſum ſit.] quod fuit ſuſceptum mox quàm fuit delatũ, vt ff. eo. l. non erit. §. fin. & l. remitti, & ad hoc. ff. quib. mo. pig. vel hypo. ſol. l. item. §. 1.

; Vide gl. ĩ c. quia pp. extra de ele. & ĩ c. ſi in quali bet. 22. q. 2.

In factũ] ſ. ſi informiter iurauerit, non referendo ſe ad aliquam ſpeciẽ cauſæ. ſed ſi ſuper aliquo facto nominatim iuratum eſt, veluti ſe vendidiſſe, ſicut venditi ſi vendidiſſet, actio competeret: ſic & nunc vtilis actio datur venditi, vt ff. e. l. ſi duo. §. ſi quis.

Iuſm̃ actoris, quã actionẽ pariat.

lato iureiurando, ſi iurauerit, vel ei remiſſum ſit [a] ſacramentum, ad ſimilitudinem iudicati in factum [b] actio competit. S. XII. Kal. Maij. CC. Conss.

Reus cui iuramentum defertur, tenetur iurare, aut deferre, vel ſoluere. h. d. Bal. Vel ſic: Deferẽs tenetur primo de calumnia iurare, et is cui defertur, tenetur iurare vel deferre, alias compellitur ſoluere. Bal.

IX. Idem A. & CC. Martiano.

Delata [c] conditione iuriſiurandi, reus (ſi non per actorem [d] quo minus de calumnia iuret [e] ſteterit) per iudicem [f] ſoluere [g] vel iurare, niſi referat [h] iuſiurandum, neceſſe habet. [i] S. V. Kal. Maij, Sirmij. AA. Conss.

Etiam in actione depoſiti pōt deferri ſacramentum. Bal. & Sal.

X. Idem. AA. & CC. [illegible]

In actione etiam depoſiti quæ ſuper rebus quaſi ſine ſcriptis datis mouetur, iuſiurandum ad exẽplum cæterorũ [k] bonæ fidei iudiciorũ deferri pōt. S. V. Kal. Dec. CC. Conss.

*Iuramentum delatum poteſt reuocari antequam ſit iuratum vel prenũciatum, & reuocatum non poteſt itera*tò deferri. h. d. not. Bal. Vel ſic: Delatio iuramenti antequam præſtetur vel ſententietur, poteſt reuocari Sal.

XI. Imp. Iuſtinia. A. Ioanni pp. [illegible]

Si quis iuſiurandum intulerit, & necdũ eo præſtito, poſtea (vtpote ſibi allegationibus [l] abundantibus) hoc reuocauerit: ſancimus nemini licere penitus B iterum ad ſacramentum [m] recurrere, (ſatis enim abſurdum eſt redire ad hoc, cui renunciandum putauit, [n] & cum deſperauit aliam probationem, [o] tunc denuo ad religionem conuolare) & iudices nullomodo eos audire ad tales iniquitates [p] venientes.

¶ Si quis autem ſacramentum intulerit, & hoc reuocare maluerit, licere quidẽ ei hoc facere & alias probationes, ſi voluerit, præſtare: ita tamen, vt huiuſmodi licentia vſq; ad litis tantũmodo terminum ei præſtetur. C

¶ Poſt definitiuam [q] autem ſententiã quæ prouocatione ſuſpenſa nõ ſit, vel q̃ poſtquã fuit appellatũ, corroborata fuerit, nullo

Delata.] CASVS Dicebam te mihi teneri in decem: negabas: detuli tibi iuſiurandum. cum hoc cõmuniter placuiſſet, ſi per me nõ ſteterit quo minus de calumnia iurem, ſcilicet quod non animo calumniandi detuli tibi iuſiurandum, iſtorum vnum facies, aut iurabis, aut referes, aut ſolues per iudicis delationem, & compelleris ad probationem, ad aliquod iſtorum.

c Delata.] ſ. quia placet parti, puta actori, cauſam decidi per iuſiurandum.

Iſta eſt de mente omnium. 2 quãuis.

d Per actorẽ] quia niſi iuret, denegabitur ei actio, & habebitur pro remiſſo iuſiurandum, 4 vt ff. e. l. ſi non fuerit.

Cõc. Sa. & But.

e De calumnia iuret.] niſi ſit patron' vel parens, qui de calumnia non iurant, 5 vt ff. eod. l. iuſiurandum. §. qui iuſiurandum.

Idẽ Sali. hic, & Ba. & Iaſ. in l. hic alleg.

f Per iudicem.] delationem approbantem.

g Soluere.] quod petitur.

Idẽ Sali.

h Referat.] qui non debet de calumnia iurare, 6 vt ff. e. l. iuſiurandum & ad pecu. §. ait prætor. Et not. ꝙ quandoque non licet ei referre, vt ĩ. de fideicommiſ. l. fi. & ff. rerum amot. l. Marcellus. §. fi. & ff. de iniur. l. lex Cornelia. §. hac, & ĩ. de iure deliber. l. ſancimus. §. licentia danda, & ſupra de his qui ad eccleſ. confug. l. præſenti. §. ſicubi.

ADDITIO Dic ꝙ in actionibus turpibus vel famoſis deſcendentibus ex delictis, reus præciſe compellitur iurare, nec poteſt referre, in c. fi. extra eo. Ia. in l. iuſiurandum. ff. eodem.

i Habet.] vt & ff. eo. l. manifeſte. Quid ſi fuerit ſuſceptũ? Reſp. non reuocabitur, vt ff. eo. l. manifeſte. ſed certe immo poteſt recuſare, vt ĩ. eo. l. generaliter. §. ſin autem is cui. & ibi ſolues.

ADDITIO. Dic ꝙ hic conuenerat inter partes vt cauſa iuramento decideretur, ibi non. & ſic non corrigitur. Iac. But.

In actione.] CASVS. Depoſui penes te librũ meũ, repetij depoſitum: negaſti me penes te depoſuiſſe: an ego tibi vel tu mihi poſſis iuramentum deferre, quæritur? Dicitur quòd ſic: ad exemplum, &c. videbatur quod non admitteretur delatio in depoſito, ſicut nec compenſatio.

k Cæterorum.] nã & hæc eſt bonæ fidei, vt inſtitu. de act. §. actionum. ſed videtur non deferri, quia nec 7 compenſatio habet locum, vt ĩ. de compen. l. fi. & pro hoc arg. ĩ. de non nu. pe. l. in contractibus §. illo. & quia de dolo tãtum & lata culpa tenetur, & ideo videbatur non admitti iuramentum, quo dicat ſe non teneri vel nõ recepiſſe.

7 Cõc. Ia. But. & Sa.

Si quis.] CASVS Dicebam te mihi teneri in decem: negaſti: detuli tibi iuſiurandum. antequã iurares, aliis probationibus abundanti bus mihi, forte quia inueni inſtrumenta per quæ potui probare, reuocaui iuramẽtum: an his probationibus iterum deficientibus poſſim regredi ad delationẽ iuramenti, quæritur? Dicitur ꝙ non. ſatis enim, &c. nec me admittet iudex. & hoc in prima. ſed vſque ad quod tempus reuocare licet, quæritur? Dicitur ꝙ vſque ad definitiuã ſententiam. nõ poſt ſententiam, quæ prouocatione non fuit ſuſpenſa vel confirmata: ne repe. &c. & hoc in ſecunda. Et qualiter in hac ſecunda parte poni caſus debeat, dic vt ſubiicit. l. proxi. ſ. in princi. in poſitione caſus.

8 Cõc. ea. cũm ueniſſet, cũ gl. fi. in med. extra de teſti.

l Allegationibus.] i. probationibus.

m Ad ſacramentum.] quod iam reuocauit.

D n Putauit.] & renunciauit, & eſt ad hoc. ĩ. de non nu. pe. l. generaliter, & ff. de ſta. ho. l. homo liber, & ff. qui ſatiſd. cog. l. de die. §. fi. & ĩ. de cond. inſer. l. fi. & ĩ. de fi. inſtru. l. cum quidam, & ff. de procu. l. in cauſæ, & de admi. tut. l. cum quæritur. Sed arg. contra. ff. de colla. bo. l. nonnunquam. ſed ibi nulli nocebat.

9 Sing. gl. ſm Lud. de Ro. ſingu. 47.

ADDITIO. Immo & ibi de præiudicio fratrũ, quibus videbatur acquiſitum ius, tractatur, ſed ex benignitate admittitur, ne ſucceſſione de facili priuetur. Salic.

o Probationem.] cuius contemplatione reuocauit iuſiurandum.

p Iniquitates.] variationem, 9 iniquitatem appellat.

10 Iſta gl. ſemper allegatur, ꝙ ſnia q̃ definit unũ articulum cãæ, pōt dici largo mõ & improprie definitiua. Bal.

q Definitiuam.] dicas ꝙ interlocutoria erat, qua pronunciabatur ſacramentum eſſe præſtandum, & ideo dicitur definitiua, quia illud definit. 10 & ſic non corrigitur per ſeq. l. ſecundum Ir. vel dic ꝙ de definitiua dicit. nã poſtea olim iurabatur, vt hic, & ĩ. de ſenten. l. cum iudex. ſed hodie contra, vt ĩ. l. prox. in prin.

Iuramen-

a Iuramentum.] id eſt delationem.

b Exordium.] quod eſſe non debet, vt ∫. de fru. & lit. expen. l. terminato

modo reuocare iuramentum,[1] & iterum ad probationem venire cuiquam concedimus: ne repetita lite, finis negocij alterius cauſæ fiat exordium.[b] Dat. XV. Kal. Octobr. Chalcedone, Decio. V.C. Conſ.

Iſta eſt no. lex, & ita vt illa ſicut eſt in iſto quarto libro, & hoc intendit: Iuramentum ad deciſionem litis delatum à parte, vel in defectum probationis delatum à iudice, ante ſententiam definitiuam, vel in ipſa ſententia eſt præſtandum h. d. vſque ad §. ſed iuramento, Bal. Vel ſic: Si iudex in definitiua ſententia reum condēnat, ſub conditione ſi actor iurauerit, & ſententia ſit appellatione ſuſpenſa: non poterat alter interim iurare: propter quod altero interim moriente ſententia non habebat effectum: nunc prouidetur, vt poſſit iurari etiā appellatione pendente, Salt.

Generaliter.] CASVS In princ. huius l. recitat imperator quandam antiquitatem, quæ talis eſt: Olim ſi Titius à Sempronio decē petijſſet, & intentionē ſuam Titius probauiſſet ſemiplene forte per vnū teſtem: iudex qa nō plene ſibi liquebat ī cauſa, pronunciabat ſic, condēno Sēpronium Titio in decem, quæ petijt Titius, ſi Titius iuret Sempronium ſibi teneri. & à tali ſententia appellabatur. pendente autem appellatione cōtingebat Titium mori: iuramenti delationem ad heredē tranſmittebat: quia forte heres veritatē ignorabat, vel non erat fide dignus, vt defunctus, multæ cauſæ ideo quòd iuramētum poſt ſententiam conſueuit interponi, periclitabantur: propterea hanc antiquitatem corrigit imperator, ſtatuens q omne iuramentum ſiue neceſſarium ſiue iudiciale ante ſententiam præſtetur. Si vero actor reo, vel iudex iuſiurandum deferat: reus poteſt iurare, ſi vult: ſi non vult, reus poteſt actori referre: & habet actor neceſſe iurare. Si vero recuſet, & condemnetur, non appellat, cum non debeat reſpuere in perſona ſua, quod placuit in perſona aduerſarij. Vel pone ſic. Delato iureiurando, ſi nō recuſetur, præſtetur. Si vero referatur, delator nullatenus poteſt recuſare. Si vero recuſetur, & iudex viderit iurandum eſſe: condemnabit illum quantum ad illud capitulum ſuper quo iurare debuit. nec audietur appellans, quis enim ferendus eſt &c.

Sin autem is cui.] Si vero is cui iuramentum defertur vel à parte, vel à iudice, illud recuſauerit, hoc ei facere liceat. ſi tamen iudex viderit eſſe iurandum, condemnabit eum ſuper illo capitulo ſuper quo iurare debuit, quaſi eo referente delator iurare paratus eſſet, & ei fuiſſet remiſſum quando eo volente recuſatur, & hoc eſt qđ ſubijcit, quaſi volente &c. nihilo minus ſuper alijs capitulis lite ſuo marte currente &c. ita tamen q reus proteſtetur quando recuſet: & ſi non audiatur, appellet: & ſi iudex appellationis viderit iurm bene illatum, ſed male recuſatum, confirmabit ſententiam primam iudicis. Si vero fuerit male illatum, & bene recuſatum, reſcindetur prima ſententia: neutri parti quo ad expenſas præiudiciū generando. ſed ſi actor obtinuit in prima ſententia, reus in ſecunda, vel econuerſo, fiet expenſarum inuicem compēſatio. ille vero qui iurm detulit, ſiue iurauit is cui delatum eſt, ſiue ei remiſſum fuerit cum paratus erat iurare, non audiatur appellans. & hoc in ſecunda.

His de præſentib. perſonis.] Prædicta vera ſunt, cū tā actor quàm reus præſens eſt. ſi vero actor ſit præſens, reus abſens, & per procuratorem litiget, ſi debeat iuramentum deferri: datis inducijs præſentare ſe debet corā iudice, & iuramentum ſubire, vel recuſare. Si vero adeo nobilis ſit, vt in prouincia in qua degit, iudex iurandum perſpexerit: mittere debet ad iudicem illius terræ, & ille iuramentum recipiet, & in ſcriptis redigi faciet: ſit illatum, ſiue relatum. ſi ſuſceperit & præſtiterit, vincat. ſi illatum, vel relatum recuſauerit, cauſam amittat: nec deferenti liceat appellare. poterit autem, ſi voluerit ire per ſe vel per procuratorem, & iuramento intereſſe. ſi vero nec ire voluerit, nec procuratorem mittere: reus coram iudice illius prouinciæ iuramentum debet ſubire, vel referre: & debet redigi in actis qualiter iurauerit, vel retulerit: & debet acta mittere ad iudicem, coram quo cauſa agitur. quid autem ſit ſtatuendum de expenſis, iudex examinabit. Interim tamen dū omnia iſta ſiunt, alia capitula cauſæ poterunt examinari, ſed non definitur ſententialiter, & poſtea examinabitur capitulum ſuper quo iuratum eſt. ea vero quæ ſancita ſūt cum tā actor, quàm reus præſens eſt, & in perſonis abſentibus obſeruentur, & hoc in tertia. Iudex vero coram quo cauſa agitur, videre debet qualitatem perſonarum, an iuramentum ſit præſtandum coram ſe, vel alibi, & ſub qua forma: obſeruatis his quæ de iuramento calumniæ ſancita ſunt vel à Iuſtiniano, vel à retro principibus, non derogando per hanc. l. alijs antiquis. ll. quæ ſuper iuramentis præſtandis ſancita ſunt. ſed ſi quid in his deeſt, hoc repleatur: vel ſi quid minus bene dictum eſt, hoc corrigatur: vt eſt in prin. huius l. & hoc in vtraque parte.

XII. Idem A. Demoſthenti P. P.

Generaliter de omnibus iuramentis quæ in litibus[c] offeruntur vel à iudice vel à partibus, definiendum eſt. Cum enim iam increbuit,[d] iudices in pleniſsima[e] definitione[f] ſacramentum imponere:[g] euenit, vt prouocatione[h] lite ſuſpenſa, hi quidē qui iuſiurandum præſtare iuſſi ſunt, ab hac forte luce ſubtrahant, probationes[i] autem rerum † cadāt: cū[k] multum diſcrepet iuramētum hereditarium[l] à principali[m] ſacramēto. ¶ Neceſsitate itaq; rerum coacti, & probationibus

† aliàs, co- tum.

c Quæ in litibus.] non ergo de voluntario[1] iuramento dicit hæc lex.

d Increbuit.] id eſt conſuetudo fuit.[2]

e In pleniſſima.] Id eſt interlocutoria: vt quidam dicunt. Tu dic[3] in definitiua. nam dicit pleniſſima, vt ff. de re iudic. l. j. interlocutoria enim plene non pleniſſime definit.

f Definitione.] & bene: quia ſententia debet continere condemnationem, vel abſolutionem, vt ff. de re iudi. l. j. nam ſub conditione ſolebant ferre ſententiam, ſi iuraret reus, vel actor.

g Imponere.] veluti, condemno Titium Seio in quinquaginta, ſi Seius ſibi iurauerit deberi, vt ſ. l. proxi. in fi. & ∫. de ſen. & inter. l. cum iudex. Vel econtra abſoluo Titium, ſi iurauerit ſe non debere. Accur. Flo.

h Vt prouocatione.] Vel etiam ante appellationem intra decem dies.

i Probationes.] Præſtandæ per eorum iuſiurandum. Et ſic not. quod ſacramentum obtinet locum probationis: vt ∫. de non numer. pecun. l. in contractibus. §. illo, & de iure deliber. l. fi. §. licentia danda, & ff. eo. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. fin. Sed argum. contra.[4] ff. eod. l. cum qui, in princ. ſed illud verum quantum ad pœnam: ſecus autem quantum ad rem. Item quandoque obtinet locum veritatis, vt ff. eo. l. ſed & ſi poſſeſſori. §. j. Quandoque locum ſiue vim litis conteſtatæ, vt ff. eod. l. nam & poſtea. §. ſi is cui. Quandoque vim pacti, vel tranſactionis, vt ff. eo. l. j. & 2. Quandoque vim ſolutionis ſiue acceptilationis, vt ff. eod. l. iuſiurandum etiam, & l. ſequen. §. j. Quandoque vim nouationis: item delegationis, vt ff. eod. l. qui iuraſſe. §. fin.

k Cum.] pro quando. temporaliter melius ponitur, quàm cauſatiue.

l Hæreditarium.] id eſt hæredis.

m A principali.] ſcilicet defuncti: vt quia neſciat hæres veritatē: nam licet ei ignorare, vt ff. de reg. iur. l. qui in alterius, nec de alieno facto compellendus eſt iurare:

1 Quia illud extra iudiciū, & quandocūque Ang.

2 Idē Bal.

3 Et bene Ang.

4 Dic q ibi fuit cōſideratum onus: hic vero effectus. Saly. & Ang.

ut ff. re. amo. l. Marcellus. §. iurare Item poteſt eſſe quòd defunctus bonæ famæ & legalis homo fuit: ſed hæres nequam.

[a] Pinguius.] no. ſic. ſ. de heret. l. quoniam, in fine.

[b] In principio.] id eſt poſt litem conteſtatam. vel id eſt ante.

[c] Definitiua.] id eſt paululum ante ſententiam, quoniam quæ incõtinẽti fiũt ineſſe uidentur, ut ff. ſi cert. peta. l. lecta, & ſ. de pact. l. petens. Alij dicunt, id eſt paululum poſtea: ut non ſit correcta lex ſuperior, & illa quæ eſt. j. de ſen. & interlo. l. cũ iudex. & pro eis facit. j. ea. §. ſi. ubi dicit nõ mutari vetera iura. Tertij dicunt. id eſt in ipſa ſententiæ prolatione. & reddunt ſingula ſingulis. i. ut ad id qđ dicit in prin. litis, vel in medio, referat id quod dicit, non expectata ſententia. & ad id quod dicit, in ipſa definitiua ſententia: referatur, non expectata prouocationis formidine.

ADDITIO. Aduertas ſecundum Cy. hic, ꝙ hoc principium iſtius. l. non corrigit ſuperiorem. l. proximam in fine, licet gl. hoc ibi uelit, & gl. ſi. j. ea. l. ſed ſolum hoc nouum inducit, quod etiam appellatione pendente poſſit hodie iurari, ne probationum copia pereat. & ſic nõ corrigitur etiam hodie. l. cũ iudex. j. de ſent. & interlo. om. iudi. ut uult etiam Bar. & hic & ibi.

[d] Sub ipſo.] id eſt coram. ſic. ſ. de epiſco. audien. l. mathematicos.

A

pinguius [a] ſubuenientes, ad huiuſmodi venimus ſanctionem.

¶ Omne igitur iuramentum ſiue à iudicibus ſiue à partibus illatũ, uel in principio [b] litis, uel in medio, vel in ipſa definitiua [c] ſententia, ſub ipſo [d] iudice detur, nõ expectata [e] vel vltima definitione, vel prouocationis [f] formidine. B

Iuramento præſtito eſt ſtandum, præcedente legitima delatione. ſi autem non eſt præſtitum, ſed recuſatum: ſi quidem ab eo cui refertur, habetur pro conuicto, & non appellatur. ſi autem ab eo cui defertur, poteſt per iudicem haberi pro cõuicto, & contra eum pronunciari definitiue. ſi iuramentum reſpicit totam cauſam, vel interlocutorie ſuper aliquod capitulum: tamen ſi credit ſe grauatum, poterit appellare, & iuſtificare appellationem. h. d. vſque ad. §. hũ de præſentibus. Bal.

Sed iuramento illato, cũ hoc à partibus factum [g] fuerit, & à iudice approbatum, [h] vel ex auctoritate iudicis cuicunq; parti illatum: [i] ſi quidem is cui imponitur ſacramentum, nihil ad hoc fuerit reluctatus: [k] hoc pręſtetur, [l] vel referatur: [m] neceſsitate ei imponenda, cui iure refertur relationis ſacramentũ ſubire: vel ſi hoc recuſauerit, [n] quaſi illato [o] ſacramẽto [p] pręſtito, cauſa [q] uel capitulũ decidatur, [r] nullo loco prouocationi relinquendo. Quis enim ferẽdus eſt ad appellationis ueniens auxiliũ in his quæ ipſe facienda procurauit? [s] C

¶ Sin autem is cui [t] ſacramentum eſt illatum vel à parte, uel à iudice, hoc ſubire minime uoluerit: licentiam quidem habeat ſacramentum recuſare: [u] iudex autem ſi hoc [x] omnimodo præſtandum exiſtimauerit, [y] ſic cauſã dirimat, quaſi uolẽte [z] eo ſacramẽtum ſit recuſatum: & ita cętera ſiue capitula, [a] ſiue totius negotij ſumma examinentur, & lis ſuo marte percurrat, nullo ei obſtaculo obuiante.

¶ Ipſe autem qui ſacramẽtum ſibi [b] illatum dare recuſauerit: uel hoc atteſtetur: [c] uel ſi fortè non audeat, habeat ſibi in ultima prouocatione repoſitum auxilium: [d] † & ſi iudex appellationi pręſidẽs, bene quidẽ illatũ iuſiurãdũ, nõ ritè autem recuſatum pronunciauerit: res ſecundum quod iudicatum eſt, permanebit. Sin autem non ritè quidem illatum, rectè autem recuſatum ſacramentum pronunciauerit: tunc ei licebit emendare ſententiam iudicis, quæ quaſi ex recuſato [e] ſacramẽto ꝓceſ- D

† Scilicet ille cui relatum eſt iuramentum. Sali.

[e] Expectata.] redde ſingula ſingulis, ut dixi. Vel dic nõ expectata ultima definitione, & cum a partibus defertur. uel prouocationis formidine, cum à iudice.

[f] Prouocationis.] quia ſecundum legem poſt ſententiã tantum licet appellare ſ. de epiſcopali audientia. l. 2.

[g] Factum.] id eſt delatum.

[h] Approbatum.] & ſic eſt iudiciale. & ideo dicit approbatum, quia quandoque non approbat, ut ſi ille cui defertur, dicat ſe neſcire veritatem, ut ff. eo. l. iuſiurandũ & ad pecunias, circa prin.

[i] Illatum.] & ſic eſt neceſſarium.

[k] Reluctatus.] id eſt non recuſat.

[l] Hoc præſtetur.] nunc reſpondet.

[m] Vel referatur.] cum a parte infertur, uel etiam cum à iudice: & poterit iſto caſu is cui defertur, recuſare, item appellare, ut infra ea. l. §. ſin autem is cui.

[n] Illato.] id eſt delato.

[o] Sacramento.] quia perinde habetur ac ſi primus iuraſſet.

[p] Præſtito.] ab eo cui ab initio illatum fuit.

[q] Cauſa.] quando ſuper tota cauſa defertur: ſed capitulum, quando ſuper certo capitulo defertur.

[r] Decidatur.] ſic ergo delator non poteſt recuſare, ſi ei refertur: ſed is cui primo delatum fuit, bene poteſt recuſare: vt infra ea. l. §. 1. Itẽ nec appellat: vt hic. quod alteri, cui ſcilicet primo fuerat delatum, non denegatur: quia poteſt appellare, vt infra proxi. §.

[s] Procurauit.] procurauit enim ut lis iureiurando decideretur. & eſt ſic. d. quod quiſque iur. l. j. & ij. & ff. eo. l. iuſiurandum & ad pecu. §. & ſi is.

[t] Cui.] ſiue ſit actor, ſiue reus.

[u] Recuſare.] i. cõtra ſupra eo. l. delata, & ff. eo. l. manifeſte. Sol. hic notum. Vel dic ut in d. l. manifeſte, diximus.

[x] Si hoc.] hoc ad neceſſarium tãtum reſtringitur.

[y] Exiſtimauerit.] id eſt illum cui illatũ eſt, non iuſte recuſaſſe perſpexerit.

[z] Volente.] id eſt ſi cuti ſi alteri retuliſſet: & cum ille ſubire vellet, iſte ei remiſiſſet, & ſic ille recuſaſſet iſto uolente. Vel aliter: id eſt ſi cuti ſi relatum ſibi ſacramentum recuſaſſet, quod ab initio detuliſſet. & hęc duo parita ſũt quo ad ſententiã, non quo ad appellationẽ. nã ſcđm primum intellectum, qui defert uel refert, nõ appellat: ut j. ea. l. § ſiue autem. hic autem qui recuſat, appellat. Item ſecundum aliũ non appellaret, quod hic facit: ut ſubijcit.

1 De hoc uide. c. ul. ubi bo. glo. extra eo. ut.

† Iſte uero eſt ſingu. ſecundum Ang. hic, quod ſententia interlocutoria impugnari & iuſtificari põt ex nouiter agitandis in cauſa appellationis. & uide gl. 2. in c. 1. de his quę ui me. ue cauſa fiunt.

[a] Capitula.] ſuper quibus non eſt iuratum: ut infra ea. l. §. nullo tamen &c. Vel dic ſuper quibus eſt iuratum: ut infra §. proxi. ſed & cauſæ &c.

[b] Sibi.] ſcilicet reus uel actor.

[c] Hoc atteſtetur.] qua ex cauſa ſubire iuſiurandum recuſat? Forte quia dubitat de facto, cum hoc iuramentum ſit ueritatis: ut ff. eo. l. iuſiurandum & ad pecunias. circa prin. & ff. rerum amot. l. Marcellus §. iurare autem Accurſius.

[d] Auxilium.] ille ergo cui defertur, appellat, & dat iudex appellationi: cuius officium quale ſit, itatim ſubijcit.

[e] Ex recuſato.] hoc expone vt ſupra. Et quaſi dicit, ideo quia non per omnia eſt ſimile, ut modo notaui.

Præiu-

ſit: & nihil penitus nec p̄iudicij,[a] nec iniuſti diſpē dij[b] cuicunq; incurret: ſed & cauſæ curſus[c] ab initio vſq; ad nouiſsimū terminum nō impedietur: & lis æqua lance trutinabit̄.

¶ Siue autem illatum iuramentum pręſtitum fuerit, ſiue recuſatum:[d] ipſi parti quæ hoc intulit, nullum prouocationis remedium in hoc reſeruabitur: cum nimis crudele eſt, parti quę hoc detulit,[e] propter hoc ipſum, ꝙ iudex eius petitionem[f] ſecutus eſt, ſupereſſe prouocationem.

Iuramentum defertur abſenti, & debet venire ad iudicem, vel ad committi, vt ſub actorum teſtificatione iuret, vel referat, vel recuſet. Et quæ dicta ſunt de appellatione inter præſentes, dicuntur inter abſentes h.d. vſque ad §. in omnibus. Bal.

His de pręſentibus[g] perſonis ſtatutis,[h] nec abſentes nos fugiunt, ſed etiam eos huic legi ſubiugamus. † & ſi perſonæ præſens nō inueniatur, cui ſacramentum illatum eſt, lite fortè per procuratorem ventilata: neceſſe eſt[i] vel ipſam principalem perſonam datis certis inducijs ad iudicem venire, vt ea quæ de ſacramentis ſtatuta ſunt, impleat: vel ſi iudex exiſtimauerit,[k] in prouincia vbi degit, ſub actorum[l] teſtificatione iuramentum ab ea vel dari, vel referri, vel recuſari, hoc procedere: vt ſingulis caſib. euentus[m] iam definitus imponatur: licentia danda etiā parti alteri, vel per ſe, vel per procuratorē ſuper hoc ipſum ordinatum, adeſſe his quæ de iuramēto agūtur: vel ſi neutrum[n] facere maluerit, & ex vna parte, † ſub fide tamen geſtorum, iuſiurandum præſtari, vel referri, vel recuſari: expenſis ꝓpter huiuſmodi cauſam præſtādis, officio iudicis[o] trutinandis, an ab vtraq;[p] parte, an ab altera[q] oporteat eas dependi: nullo tamen ex hoc litibus impedimento generādo, ſed do nec ea procedunt, alijs vel capitulis† vel litis[r] membris[s] à iudice examinandis, & poſtquam fuerint ei intimata geſta ſuper iuramento ſubſecuta, tunc iterum ad hoc capitulum iudice redeunte, & eo adimpleto ad cætera perueniēte: omnibus alijs quæ de præſentibus ſancita ſunt, & in abſentium parte obſeruandis.

Secundum qualitatem perſonarū iudex compellit ad comparendum in iudicio perſonaliter, vel mittit ad domum. Item lex noua in dubio nō præſumitur corrigere veterem. Bal.

In omnibus autem caſibus in quibus ſacramenta præſtantur, obſeruationē iudicialem permanere cenſemus ſecundum perſonarum qualitatē, ſiue ſub ipſo iudice præſtari oportet iuramentum, ſiue in domibus,[t] ſiue ſacris ſcripturis tactis, ſiue in ſacroſanctis

a Præiudicij.] ex prima ſententia.

b Diſpendij.] nam neuter alteri damnatur in expenſis ob hoc ꝙ calumnioſe egerit. nam unus vicit vnam cām, alius aliam, & ſic quilibet bonam cauſam fouiſſe videtur: vt in auth. de iud. §. oportet, coll. vj. Vel dic, diſpendij ex prima ſententia, ſcilicet quia caſſatur per appellationem. Vel dic id eſt damni.

c Curſus.] quantum eſt in alijs capitulis, vt ī. ead. l. §. nullo. Vel dic etiam huius ſcilicet primæ & ſecundæ. nam procedit, vt moris eſt procedi in cauſis principalibus, & appellationis.

d Recuſatum.] ab eo cui delatum eſt, volente tamen deferente. Dic ergo recuſatum, id eſt remiſſum: ſecus ſi iudex detulit: & is cui delatum eſt, recuſat delatum, vt ſubijcit, cum &c. & ſ. eo. §. ſin autem.

e Detulit.] Not. delator non appellat: ſed relator, ſecundū P. ſic: quia facit hoc ex neceſſitate, vt ff. de conſtit. pecu. l. illud. ſed Ioan. cōtra: quia omnis relator eſt delator.

f Petitionem.] id eſt iuriſiurandi illationem. Et not. hic triplex iuramētum, vt no. ff. eo. l. j. in fi. & ſupra eo. l. j. & eſt voluntarium, quod ſponte ſuſcipitur, & recuſatur, & refertur: vt ff. eo. l. iuſiurandum quod ex cōuentione, in prin. de alijs duob. dicit hæc l. ſunt & alia multa iuramenta, de quib. in corpore iuris tractatur, vt no. ff. eod. ſuper rubrica. Item no. quod in caſibus nullo modo refertur, vt ff. rerū amot. l. Marcellus. §. fin. & l. non magis. Item & ī. de fideicom. l. fi. Item & vbicunq; lex deferat, niſi eadem lex dicat de recuſatione: vt ī. de bo. aucto. iud. poſſ. l. fi. §. fi. & d. l. Marcellus, & ſupra eo. l. delata.

g His de præſentibus.] Perſonarum, quarum eſt negotium, aliæ ſunt præſentes, aliæ abſentes. ſupradicta locū habent inter præſentes. In abſentibus autem non omnino quantum ad expenſarum præſtationē: ſed quædam eorum obtinēt. Item no. ſecundum Ir. ꝙ illatum aucto re iudice iuſiurandum à parte parti: aut ſuſcipitur, aut recuſatur: ſuſceptum, aut præſtatur, aut refertur: relatū rurſus. aut ſuſcipitur, aut recuſatur, qui delatum aut relatum præſtitit, obtinet: qui recuſat ſine cauſa, cadit quidem: ſed qui intulit relatumq; recuſat, non poteſt prouocare, quod ſcilicet alteri nō denegatur. nam appellare poteſt, qui ſacramentum ſibi delatum recuſat, cum iudici videatur, ꝙ iuret. nam contra eū fertur ſentētia, ab abſente quoque altero idem & caſus & iuris euentus deprehēdit. & hoc dicit lex iſta ſecundum Ir.

h Statutis.] vſque nunc.

i Neceſſe eſt.] deferri ergo poteſt abſenti, ſicut & remitti, vt ff. eo. l. pen.

k Exiſtimauerit.] vt ff. eo. l. iuſiurandum. §. ſi de qualitate, alias, deſtinauerit.

l Sub actorum.] cōficiendorum coram iudice illius prouinciæ vbi abſens degit, & ad hoc. ī. de fi. inſtru. l. iudices, & ſ. de iur. calum. l. 2. §. ſin autem, & auth. principales, & ff. eo. l. ad perſonas, & ſ. fin. regun. l. ſi quis.

m Euentus.] vt ſi illatum ſibi ſuſceperit, & præſtiterit, vincat. idem eſt ſi relatum præſtat: ſi autē relatum, vel illatum ſine cauſa recuſat, amittat cauſam: nec liceat ei qui intulit, appellare.

n Neutrum.] i. neq; per ſe, neque per procuratorem.

o Iudicis.] corā quo iuratur.

p Ab vtraq; parte.] cum alteri parti fuit delatum, & ab ea alteri relatum. vel cū vnicuique fuit delatum ſuper diuerſis capitulis, & ſic vtrique profuit ſentētia.

q Ab altera.] cū alteri parti fuit delatū & ab ea præſtitum: quo caſu condemnatur in expenſis pars quę detulit, & ſic ſecundum l. properandum. §. ſi autem alterutra, ſupra de iudic. & in authen. de iudic. §. oportet, collatio. ſexta. Item not. de expenſis officio iudicis imponendis, & ad hoc infra, de appellatio. l. eos. §. ſi quis autem, & infra, de teſtib. l. quoniam liberi.

r Vel litis.] vel pro id eſt.

s Membris.] id eſt capitulis.

t In domibus.] ratione ſexus, vel dignitatis, vt ff. eod. l. ad perſo-

Relator omnis, delator eſt.

† alias ſubiugimus.

Iuſiurandum quandoq; nullo modo refertur.

Summarium totius huius leg.

† Iſte textus eſt ſing. ſecundum Ang. hic ꝙ iuſiurandum iudiciale, vel neceſſariū pōt pręſtari p parte aduerſario etiam abſente, & valebit ſicut ſi aduerſarius eſſet præſens.

† Sing. eſt & ſm Ange. hic, ꝙ licet pendeat dilatio data. ſuper uno tn̄ ſup alijs iudicātis officiū nō ceſſat, & ita limitata ē lex ſiue pars, ſ. de dil.

ad perſonas, & l. iuſiurandum & ad pecunias. §. ſi de A qualitate, & ſupra, de iur. calum. l. 2. § j.

a Oratoriis.] id eſt ſuper altari.

b De calumniæ.] quod præſtatur a deferente. & de his habes. ff. eo. l. iuſiurandum & ad pe. §. ait prætor, & §. qui iuſiurandum.

oratorijs. [a] ſimiliq; modo in ſua firmitate manere, quæ de calumniæ [b] iureiurādo, vel relato ſacramento legib. [c] cauta [d] ſunt, vel à nobis, vel a retro diuis principib. introductá. non. n. vt aliquid derogetur antiquioribus legib. hæc prolata ſunt, ſed vt ſi quid deeſſe eis videatur, hoc repleatur. Recitata ſepties in nouo cōſiſtorio palatij Iuſtiniani. Dat. III. Kalend. Nouemb. Decio. V.C. Cons. B

Iſta eſt no. & facilis lex, & hoc intendit: Cauſa vltima voluntatis falſo iuramento deciſa, retractatur veritate reperta: & in cauſa executionis teſtamenti poteſt obijci leg. Falcidiæ beneficium. h. d. no. Bal. Vel ſic: Iuramentum ſuper vltima voluntate præſtitum retractatur, ſi contrarium poſtea probetur. & ſi Falcidia immineat, illa detrahitur iuramento non obſtante. Sali.

XIII. Idem A. Ioanni. PP.

CVm quis legatū, vel fideicōmiſſum, vtpote ſibi relictū, exigeret, [e] & teſtamento forte nō apparente, pro eo [f] ſacrm̄ ei ab hęrede delatum eſſet, & is religionē ſuā præſtaſſet, affirmans ſibi legatum vel fideicommiſſum derelictum eſſe, & ex huiuſmodi teſtō id, quod petebat, conſecutus eſſet, poſtea autem manifeſtum eſſet [g] ſa- D ctum, nihil ei penitus fuiſſe derelictum: apud antiquos quærebatur, vtrum iuriiurādo ſtandum eſſet, an reſtituere deberet qđ accepiſſet: [h] vel ſi reuera ei derelictum fuiſſet legatum [i] vel fideicommiſſum, an daremus licentiā hæredi Falcidiam, ſi competat, ex hoc retinere? B Nobis itaq; melius viſum eſt repeti ab eo legatum, vel fideicommiſſum, nullumque ex huiuſmodi periurio lucrum [k] ei accedere. Sed ſi verum fuerit inuentum: quartæ detentionem introduci (ſi tamen locū habeat) ne cui [l] ex delicto impium ſibi lucrum afferre noſtris legibus cōcedatur. Dat. XV. Kalen. Nouemb. Conſtantinop. poſt C conſulatum Lampadij & Oreſtæ. VV.CC.

c Legibus.] ſuper iuramento calumniæ, & in litem, & in alijs: vt no. ff. eod. l. 1. etiam ſuper iſto, excepta recuſatione[:] qđ hodie fit, & tpe ſententiæ, vt ſupra ea. l. in prin. & §. ſin aūt is cui. nam olim fiebat poſt ſententiā: vt ſ. ea. l. in prin.

ADDITIO.

Tu dicas hanc gl. cōmuniter reprobari per doct. in eo quod dicit duo noua hac lege induci contra iura vetera. De ſecūdo enim diximus ſupra ea l. in fine. De primo vero, ſcilicet ꝙ hodie poſſit iuramentum iudiciale recuſari: dic hoc verū ſubexiſtente cauſa: vt ſatis probat tit. ſ. in §. ſin autē is cui, iuncto. §. ſeq. & ſic l. manifeſte. ff. eod. non corrigitur hodie, vt dicunt communiter ibi doct. Vide Abbatem in c. ſi. in prin. extra, eo. verſic. ſed cōtra pdicta.

d Cauta ſunt.] exceptis caſibus duobus primis huius. l.

CVm quis.] CASVS. Teſtamētum feciſti, hæredē inſtituiſti. ex eodem teſtamento fundum mihi quaſi relictum ab hærede petij: hæres negauit fuiſſe mihi aliquid relictum. non apparente teſtamento, detulit mihi hæres iuramentum: quæritur an reſtituere debeam quod accepi, cum appareat pòſt nihil mihi fuiſſe relictum? Reſpon. quòd ſic: & hoc in prima. Si vero aliquid fuerit mihi relictum, ſed erat quæſtio inter me, & hæredes an detrahere poſſent Falcidiam, & delato mihi iuramento iuraui Falcidiæ locum non eſſe. ſi poſtea autem iuramentum retractando poſſet hæres Falcidiam detrahere, quæritur? Dicitur quòd ſic: vt non ex periurio meo lucrum conſequar, & hoc in ſecunda.

e Exigeret.] in iudicio.

f Pro eo.] ſcilicet legato.

g Manifeſtum eſſet.] non per teſtes, ſed per ſcripturam teſtamenti ſecundum P. vel dic : etiam per teſtes. Idē Bar. B. & Sal.

h Accepiſſet.] hoc primum ſoluit infra, nobis itaq; &c. aliam quæſtionem ſoluit ibi, ſed & ſi verum &c.

i Legatum.] contra. ff. de dolo. l. quod ſi deferente. Sol. tranſactio non valet in rebus teſtamenti antequam ape A riatur: vt ff. de tranſactio. l. de his controuerſijs, & ſic fuit hic.

k Lucrum.] immo videtur ſtari delationi, vt ff. de dolo. l. quòd ſi deferente, & l. ſeq. vel ſi iuratum eſt ſine delatione, tunc detur de dolo, vt in eod. titu. l. ſi legatarius, quę ſunt contra. nō condictio indebiti, de qua hic dicit. Sol. Hæc corrigit illas, quo ad hunc caſum. & erit ratio: quia ſacramentum obtinet vim tranſactionis, vt ff. eo. l. j. & 2. ſed tranſactio nō poteſt fieri niſi cognitis verbis teſtamenti, ergo nec iuramentum deferri, vt ff. de tranſac. l. de his, & quem admo. teſt. aper. l. j. Vel ibi erant cognita verba teſtamenti: hic non. Item not. hic ſpeciale, vt retractetur iuramentum, vt ſ. eod. l. admonendi. Trāſactio nō poteſt fieri niſi cognitis verbis teſtamenti.

l Ne cui.] potes intelligere, vt de Falcidia non fuerit facta quęſtio: & ideo ipſo iure in ea non obſtat iuramentum. Vel ſecundo dic, quòd de ea fuerit facta quæſtio, & ſacramētum delatum, & iuratum quòd Falcidia non habebat locum. nā dicit ex hoc delicto, ſed poteſt intelligi de alio priuato delicto.

TITVLVS II.

SI CERTVM PETATVR.

Onera hæreditaria inter hæredes pro hæreditarijs portionibus diuiduntur, etiam ſi in prælegatis ſit inæqualitas. h. d. Bal. Vel ſ. c. Hæredes tenentur ad onera hæreditaria nō pro modo prælegatorum, ſed pro hæreditatis rata. Salic.

I. Impp. Seuer. & Antoninus AA. Modeſtino.

NEq; æquā, [m] neque vſi- D

SI CERTVM petatur.

De actionibus perſonalibus dicturus, de condictionibus præmittit, & primo de illa qua petitur certum, quæ eſt generalis, vt ff. eod. l. certi. ſpecialiter etiam dicit: hic tit. de condictione certi ex mutuo, in qua ſeruantur quædam ſpecialia, vt ff. eod. l. ſingularia, & quod hic dicit, ſi cer. peta. id eſt mutuum. nam reſtringitur eius ſignificatio. alij dicunt eſſe actionis nomen. v. ff. de triti. l. 1. Continuatio.

NEque.] CASVS. Teſtamentum feciſti. duos hæredes inſtituiſti, alteri fundum prælegaſti: qualiter inter eos æris alieni facienda eſt diuiſio: an pro portionibus hęreditarijs tantum non habita ratione prælegati, an habita? Reſpon. ꝙ ius inſtitutionis non prælegati inſpiciendum eſt: & qui aliud deſiderat, neque rem vſitatam, neque æquam deſiderat: ſiue dirigit ſermonem ad eum cui nihil erat prælegatum volentem habere rationem prælegati, qui non videtur hoc ignoraſſe, ꝙ pro portione hæreditaria facienda ſit diuiſio æris alieni: cum ipſe creditoribus pro portione ſua cauiſſet. Viuianus.

m Neque æquam.] quo ad ius ſcriptum. Accur.

Neque

a Neque vſitatam.] quoad conſuetudinem.
b Æs alienum.] quod pater tuus debuit, vt ff. de verb. ſi gnifi. l. cedere. §. æs alienum.
c Pertinere.] vt ſ. de pact. l. pacto, & famil. erciſcun. l. licet, & l. ea quæ, & j. de hæred. actio. l. creditores, & l. pro hæreditarijs. & j. de except. l. j. Et eſt alia ratio, quia perſonalis obligatio nõ ſequitur fundum etiam prælegatum, vt ff. ad Trebel. l. j. §. ſi hæres. Item & alia, quia legata non conſueuerunt eſſe de dãno, vt ff. man. l. ſi hę reditatem. ſed reuocantur propter æs alienũ, & debitũ bonorum ſubſidium, vt ſint nulla, vt ff. de hær. inſtit. l. ex facto. 2. §. vnde ſcio, & j. de iure delib. l. ſcimus. §. licentia danda creditoribus.
d Caueris.] per quod agnoſcere videris ꝓ rata, vt infra, ad leg. Falcid. l. j.

y Idē Sal. Bu. & Ba.

tatam [a] rem deſideras, vt æs alienum [b] patris tui non pro portionibus hæreditarijs exoluatis tu, & frater cohæres tuus, ſed ꝓ æſtimatione rerum prælegatarum: cum ſit exploratiiuris, hæreditaria onera ad ſcriptos hæredes pro portionibus hæreditarijs, non pro modo emolumẽti pertinere. [c] Quod nec tu ipſe ignorare videris, cum creditorib. ſecũdum formã veteris iuris ꝓ portione tua caueris. [d] Dat. Kalend. Iul. Chilone & Libone Conſs.

Illa eſt not. lex. Qui pecuniam alienam ſuo nomine mutuat, ſibi ſtipulando ius quærit: quod cedere tenetur. h. d. Bal. Vel ſic. In pecunia aliena non conſiſtit mutuum, tamen numeratori ſibi ſtipulanti quæritur actio, non domino, niſi vt cedat cum compellat. Sal.

II. Imp. Antoninus. A. Hermogeni.

Q Vamuis.] CASVS. Pecuniã meã Titio tu nomine tuo mutuaſti, & eam tibi reddi tuo nomine ſtipulatus es, an mihi quæſita ſit actio aduerſus Titium? Reſpon. non, ſi pecunia conſumpta fuerit. Sed qua actione te conueniã, non aperit. Tu dic, vtili neg. geſt.
e Pecuniam tuam.] per quod videbatur tibi quæſita actio.

QVamuis pecuniam tuam [e] Aſclepiades ſuo [f] nomine

f Suo] ſi autem tuo, eſſet tibi actio quæſita, vt ff. eo. l. certi. §. ſi nummos, licet ſi tibi ſtipulatus eſſet, nulla tibi quæreretur actio, vt in ea. l. §. quoniam.
g Stipulando.] niſi enim eſſet ſtipulatus, non quæreretur tibi actio, niſi ex conſumptione. nam eo modo recõciliatum eſſet mutuum: quod dic, vt ff. eo. l. 2. §. appellata. Item an inouet ſtipulatio ſequens actionem, quæ oritur ex numeratione, & quando dixi. d. eo. l. certi. §. quoniam, in glo. ſcilicet, condicere &c.
g Stipulando.] ſimiliter per vſucapionem, ff. eod. l. non omnis numeratio, circa prin.
h Ius obligationis.] certi condictionis ex ſtipulatione, non ex numeratione &c.
i Mandatis.] ſcilicet, vt negotium tuum geſſiſſe videatur te ratum habente in ſubſidium, pecunia conſumpta per debitorem.
k Conſequeris.] vtili negotiorum geſtorum: vt ſ. de rei vendi. l. mater, & j. de reb. alie. non alie. l. 2. vel depoſiti ſi erat depoſita, & generaliter ex quouis contractu ex quo apud eum fuit. Sed quid ſi pecuniam alienam, quam dedi mutuo, ſtipulatus ſum mihi reddi, & dominus pecuniam ſuam vendicet antequam conſumpta ſit, an tenebitur mihi ille cui numeraui? Videtur quod non, arg. ff. de in rem ver. l. ſed dicendum, & ff. de condic. ſine cau. l. j. in fi. & l. 2. & 3. Item pro hoc. ff. de ſtipu. ſer. l. j. §. 2. Sed ecõtra videtur ꝙ ſic: quia in genere debitor eſt, quod nõ perit: vt j. eo. l. incendium, primum verius eſt. Itẽ quid ſi dedi pecuniam alienam mutuo, nec debitor vult eam

A conſumere, qualiter à me conuenietur? Videtur, ꝙ non poſſit, ar. ff. eo. l. non omnis. §. & cum pecunia. Item condictio ſine cauſa non datur: quia ex cauſa eſt apud eum, quæ non eſt finita: nec datur reſpectu poſſeſſionis: quia ad certæ pecuniæ poſſeſſionem non eſt adſtrictus. Magis videtur verum, [z] vt teneatur quaſi cõſumpta pecunia: quia per eum fit ne conſumat, vt ff. de cond. & dem. l. iure ciuili, ſi vero bona fide hoc faciat, non tenetur: vt quia eſt ei denunciatum à domino ne conſumat, vt ff. e. l. nam & ſi fur, & facit. j. de diſtra. pig. l. ſi maritus, & s. de rei ven. l. ſi ex ea pecunia.

z Iſtud approbare videtur Cy. hic.

crediderit, ſtipulando [g] tamẽ ſibi ius obligationis [h] quęſiuit. quam pecuniam vt poſſis petere, mãdatis [i] tibi ab eo actionib. conſequeris, [k] PP. VII. Kalend. Maij, Meſſala & Sabino Conſs.

Qui officium in prouincia adminiſtrat, fœnus exercere non poteſt. Bal.

B III. Imp. Gordianus. A. Sempronio.

EOs qui officia adminiſtrant, [l] neq; per ſe, neq; per ſuppoſitas perſonas tempore officij ſui in prouincia fœnus [m] agitare poſſe, ſæpe reſcriptum eſt. PP. VIII. Kalen. Septẽ. Gordiano A. & Auiola Conſs.

EOs qui.] CASVS. An poteſtas Bonon. durante ſua adminiſtratione per ſe vel per ſuppoſitam perſonam pecuniam fœnori dare Bononienſi poſſit, quæritur? Dicitur quod non.
l Adminiſtrant.] ad tempus. ſecus ſi ſunt perpetui, vt ff. e. l. præſidis, in prin.
m Fœnus.] ſ. fœnerando. Alij idem ſi ſine fœnore dent: & idem in quolibet contractu, vt ff. eo. l. & principalib. & ſ. de contra. iud. l. j. & ff. de contra. empt. l. non licet, & l. qui officij, & idem arg. ſumere videtur ꝙ poſſit, vt d. l. ff. eo. l. præſidis, in ſi. quod intellige à non ſubditis: ne ſit contra, j. eod. l. pen. Accur.

Qui nomine domini mutuat: ſi dominus nomen debitoris ratum non habet, aget actione mandati, vel vtili abſque ceſſione. Hoc dicit. & eſt no. Baldus.

C IIII. Imp. Philippus A. & Philip. C. Maximo.

SI abſentis [n] pecuniam nomine eius [o] fœnori dediſti, ac reprobato nomine, [p] mandatis

SI abſentis] CASVS. Abſente me pecuniam meã & meo nomine Titio mutuaſti, quem conuenire volebam, ſed mutuum reprobaui: qualiter mihi ſuccurratur ad recuperationem pecuniæ a te mutuatæ, cum tecum actionem non habeam, quæritur? Reſpon. quod cedam tibi actionem, & vteris iure ceſſo. Si vero non cedas, ſiqua non cõpellar, niſi te conueniſſem, & tu exciperes, quia nomine meo mutuaſſes, quo caſu per except. cõpelleret cedere: tunc vtilẽ actionẽ quaſi fictione quadã nomine tuo mutuaſſes, præſes ꝓuinciæ tibi cõpetere nõ negabit.

D

n Si abſentis.] ſcilicet Titij.
o Nomine eius.] vnde directam actionem ei, non tibi quæſitam: vt ff. eo. l. certi §. ſi nummos.
p Reprobato nomine.] ab eo cuius fuit pecunia, volente eo agere tantum aduerſus te. Et dic nomine, id eſt cõtractu vel actione. Vel dic debitore. Vel dic quod reprobat per in integrum reſtitutionem. Vel verius reprobat eo ipſo quod non vult agere ex actione ſibi quæſita. Alij dicunt eo quod ratum non habet, quod non placet: ſed liceat reprobet, vt dixi: tamen ei eſt quæſita etiam ignoranti & inuito, vt & a legatar. ff. de actio. & oblig. l. ſi a furioſo, & ideo eam cedit: vt hic dicit. Sed quid ſi dederit nomine abſentis, & poſtea incontinenti ſibi ſtipulatus eſt? Forte dici poteſt, vt tantum ex ſtipulatione agatur, vt ff. de nouat. l. cum enim. nec dicam priori ablatam actionem: quia nec habuiſſe videtur. Vel dic aliud eſſe

eum quid ſuo nomine numerat, & poſtea ſtipulatur, & aliud cum alterius nomine dedit. ſic ergo tenetur duobus, & cui primo ſoluerit, ille habebit. Vel dic quòd non potuit nouare, vt. ff. de procurat. l. mandato, &. l. procurator totorum, & de iudi. l. ſi petitor, & hoc placet.

a Actionibus.] ſi cedat tibi, actionem directam habes, ſed ſi non, vtilem.

b Idem præſes prouinciæ.

c Si ceſſare.] quia non cogitur mandare, niſi oppoſita exceptione.

d Mandatum.] id eſt ceſſionem.

e Vtilē.] quaſi tuo nomine dediſſes, vt ff de admini. tuto. l. cum quæritur, & ad hoc infra de contra iudi. tu. l. ſi non.

f Tibi.] ſcilicet mutuanti, vel cuius nomine eſt numerata.

Caſum ponit. g Si nō ſinguli.] CASVS. Tres fuerunt confeſſi ſe mutuo decem accepiſſe, & vni tantum fuerunt numerata: dicit quòd alii duo non tenentur, ſi nullum tamen horum quatuor interuenerit, id eſt quia nō obligauerūt † te in ſolidum te vel verbis conſtituentes ſe reos, vel ſi non fideiuſſerunt pro eo qui accepit. Vel non eſt lapſum biennium. Item eodem modo proſequeris, in tribus qui confeſſi fuerunt ſe accepiſſe oleum, ſed vni numerata fuit pecunia. nam duo non tenentur, niſi aliquid ſupradictorum quatuor interuenerit, ſed tunc tenentur ſicut tertius tenebatur. Item ille etiam cui eſt pecunia numerata, non tenetur ad oleum, ſed ad pecuniam quam verè accepit, niſi in ſtipulatione fuerit oleum deductum, vt. j. l. proxime diſtinguitur.

† aliàs additur negatio non.

h Inſolidum.] te & ipſis mandantibus & volentibus.

i Quantitate.] quia numeratione tenetur in ſolidum, ſed hoc quomodo? cum eiuſdem pecuniæ & dominium vel poſſeſſio non poſſit penes plures eſſe in ſolidum, vt ff. commo. l. ſi vt certo. §. fin. Reſpon. ſi vni numeretur aliorum voluntate, vt ff. de ſolu. l. qui hominem. §. j. & ff. de duobus reis. l. eandem, & ad hoc infra de duobus reis. l. exprimere, & infra loca. l. ſi diuiſa.

k Vel ſtipulanti.] repete, ſi non, & ſic fierent per ſtipulationem duo vel plures rei debendi, vt inſtitu. de duo. reis, in princ. & infra de duobus reis. l. propter. Accurſ.

l Vel interceſſionis.] repete, ſi non. ſi ergo interceſſiſſent, in ſolidum tenerentur, vt inſtitu. de fideiuſſ. §. ſi plures.

m Præſtitutum tempus.]. ſ. biennium, vt inſtitu. de. lit. ob. §. multum.

Exceptio nō numeratæ pecuniæ limitata tempore, ſi habeat locum contractu celebrato nō in ſcriptis.

n Rei geſtæ.] qualiter fuiſtis confeſſi, ſed alij fuit data, & non vobis vt ſperabatis. vt ff. j. de cōd. ex lege. l. ſi. ſed oppo. hic nō proponitur q interuenit ſcriptura cōfeſſionis, ergo etiā poſt biēniū poteſt excipi, cū bienniū obligat, vbi literę interueniūt. Sed dic hic ēt fuiſſe ſcripturā. Item nec ob. infra plus vale. quod agi. l. j. quia illa regula fallit in obligatione literarum.

o Multo magis.] ſ. fuit vna ſimulatio, hic duæ, & ideo dicit, multo magis.

p Si pecunia.] quidam habent, ſi pro pecunia numerata, & ſecundum hoc ponitur caſus in hoc loco vt ponitur infra. l. prox. ideo ſubiicit, cum ſi reddendi &c. quia ſi ſtipulatio nouādi animo interponatur, cōtra eſt, vt infra. l. prox. ſed hoc non placet, quia tunc non fieret cōfeſſio olei ſpe accipiendi pecuniā, cum iā erat accepta ab illis qui de oleo confitentur, vnde non haberet locum de proteſtatione exceptionis quam dicit hic locum habere, vt ſubiicit, & huius rei eſt, &c. & c. j. de non num. pe u. l. aduerſus, & alij habent ſinē pro quæ eſt melior. Et dices pecunia numerata, ſcilicet vni confeſſi ! ſunt alij duo de oleo, & ideo ſubiicit, cum ſi reddendi &c. quia ſi ſtipulatio interuenit ab aliis duobus, datur exceptio in factum, vt infra, de non numera. pecunia. l. cum vltra. Vel ſecundum iſtā eandem literam dic, numerata, id eſt numeranda. ſic ſ. de leg. & conſti. l. j. & ſic non fuit alicui numerata, & ſecundum hos duos vltimos modos ſoluitur contrarium. j. de re. permu. l. rebus, cum iſtis confitentibus non fuit numerata aliqua pecunia, vel aliquid aliud datum. Item ſecundum primum non fuit facta confeſſio poſt numerationem incontinenti.

q Stipulatio.] de oleo ſcilicet, ſed tantum confeſſio huius rei de oleo non accepto.

r Conteſtatio ante biennium.

ſ Interceſſit.] ſcilicet numeratio pecuniæ.

t Nihil deberi.] ſcilicet ab accipiente pecuniam.

† In quibuſdā exempl. ſic legitur, cū (ſi de reddēdo oleo ſtipulatio nulla ſubiecta eſt, & huius rei habita eſt ſolennis conteſtatio) in ſuo ſta. re. eo q ve. fac. interceſ. ex olei ac. ſcript. ni. deberi manifeſtū ſit.

actionibus [a] experiris: pręſes prouinciæ iuriſdictionem ſuam prębebit. Idem [b] ſi ceſſare [c] mandatum [d] animaduerterit, vtilē [e] tibi [f] aduerſus debitorem actionem eo nomine competere non negabit Propoſ. XV. Kalen. Mart. præſente & Albino Conſs.

Not. eſt. & h. d. Numeratio in perſona vnius non obligat alios, niſi conſtituerint ſe reos debendi in ſolidum re vel verbis. vel chirographo, & biennium ſit elapſum vel inuicem fideiuſſerint. Bald. Vel ſic, Plures rei debendi poſſunt in ſolidum tam re quam verbis conſtitui & plus valet verum quàm ſimulatum. Salic.

V. Impp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Ariſtodemo & Proculo.

SI non ſinguli [g] in ſolidum [h] accepta mutua quantitate, [i] vel ſtipulanti [k] creditori ſponte vos obligaſtis: licet vni numerata ſit pecunia, vel † interceſſionis [l] nomine hanc pro reo ſuſcepiſtis obligationem: fruſtra veremini ne eius pecuniæ nomine vos conuenire poſſit, quam a-lii mutuo dedit, ſi intra pręſtitutum tēpus [m] rei geſtæ [n] quęſtionem detuliſtis. Ac multo magis [o] inanē timorē geritis, ſi pecunia [p] numerata oleū ſuſceptum inſtrumēto ſit collatū: cum ſi reddēdi † ſtipulatio [q] nulla ſubiecta eſt, & huius rei eſt habita ſolennis conteſtatio, [r] in ſuo ſtatu remanente eo quod vere factum interceſſit, [ſ] ex olei accepti ſcriptura nihil deberi [t] manifeſtum eſt. S. V. Non. Maij. AA. Conſs.

Debitum ex cauſa vna, poteſt in alia cauſa mutui per ſtipulationem transferri, non ſimplici confeſſione, nec nudo pacto. Et licet confeſſio fiat per inſtrumentum, tamen non operatur idem quod ſtipulatio: quia ſtipulatio eſt efficacior contractus qui fit in iure, hoc dicit ſecundum Bald.

VI. Iidem AA. & CC. Nicandro.

SI ex precio [u] debitæ quantitatis, facta nouatione, [x] per ſtipulationem [y] vſuras licitas ab eo cōtra quē ſupplicas, ſtipu-

S I ex precio.] CASVS. Debebas mihi decem ex cauſa venditionis, rogaſti vt dimitterem penes te ex cauſa mutui, & dimiſi, & ſtipulatus ſum ea nouandi animo mihi reddi ex cauſa mutui, & ſimiliter ſtipulatus ſum vſuras: licet falſo demonſtres te debere ex cauſa mutui, quia nouata eſt prima obligatio. dicitur quod legitimas vſuras petere potero. ſi vero vſuras per ſtipulationem non promiſiſti, ſed obligaſti te ad reddenda decem in inſtrumento ex cauſa mutui, & ſimpliciter conueniſti mihi dare vſuras, eas petere non potero, nec mutatur prima obligatio. Viuianus.

u Si ex precio.] id eſt quantitate debita pro precio cuiuſlibet venditionis puta.

x Nouatione.] ipſius ſortis.

y Per ſtipulationem.] & animo nouandi hoc modo, Decem quæ mihi debes ex venditione tali confiteris ex cauſa mutui te debere, & ex cauſa ea reddere per ſtipulationem

pulationem promittis & vſuras, & animo nouandi prio rem obligationem ex venditione.alias non fit nouatio: vt infra de noua.l.fin.

a Præmiſſa.] in inſtrumento.

b Subſtantia.] Inſpicitur ergo quòd cauſa iſta ſuberat, vt hic,& j. ad Macedon.l. ſi filiuſfa.aliquid.

c Citra.] id eſt ſine ſtipulatione.

d Cōſcriptum eſt.] ſcilicet in chirographo. Sed nonne peierauit tabellio, qui hoc ſcripſit? Reſpō. erat priuata ſcriptura,non publica. Vel ſcripſit ꝙ ſic confitebatur, & nō ꝙ ſic eſſet veritas:vt dicebant Iudæi ad Pilatum, Scribe quòd dicit ſe regem Iudæorum, non quòd ſit rex Iudæorum.

Ioan. 19.

e Conuenit.] nudo pacto, & ſic peti nō poteſt, vt infra, de vſur.l. quamuis. ſed in primo caſu huius legis fuerunt vſuræ deductæ in ſtipulationem.

f De præcedenti.] ſola ergo pactione, vel ſcriptura conſtitui non poteſt mutuum.niſi ad manus pecuniam habeat, non dico præſentē, ſed in arca, & ſic ſoluitur contra ff.eo.l. ſingularia, & ff.mā. l.qui negotia. Item adhuc huic reſponſio eſt contra j. de non num. pecu.l.aduerſus. Sol. hic ſcriptura fuit facta ad nouationem, ibi ad nouationis probationem,ſic & ff.de iudi.l.exigere. Vel melius ibi cauta fuit quantitas per ſtipulationem, hic pacto nudo, vt hic diſtinguitur, vel ſol. vt ibi, & concordat huic l.ſupra de tranſac.l. cum ea, & infra ad Vell.l.3 & ſ.de poſt. ſi ſub ſpecie, & j. plus vale. quod agitur.l.j.& ff.de leg.2 l.cum filius.§ dominus.

Mutuum nō poteſt ſola pactione vel ſcriptura conſtitui.

latus es: falſa mutuo datæ quantitatis demonſtratio ꝓmiſſa, [a] cū obligationis ſubſtantia [b] nō defecerit, quo minus vſq; ad modū placitū vſuræ poſsint exigi,nihil nocet. Si vero citra [c] vinculum ſtipulationis tantum mutuam pecuniam datam conſcriptū [d] eſt, & eius præſtari fœnus conuenit, [e] ſimulatis pro infectis habitis, huiuſmodi placitum nihil de præcedenti [f] mutauit obligatione. S XV. Kalen. Decē. AA.Conſs.

B

Agens ex mutuo non habet neceſſe probare originem dominij.h.d.vbi habemus cantum, fruſtra quærimus caſum h.d vel aliter: Repetenti mutuum non poteſt opponi exceptio turpis quæſtus.h.d. & iſte eſt verus intellectus huius legis. Bal. Vel ſic: Contractus ſubſtantia non origo pecuniæ eſt ſpectanda.

VII. Iidem AA.& CC. Pactumeix.

C

NOn vnde originē [g] pecunia quæ mutuo datur,habeat:ſed qui contraxit,ſi vt propriam [h] numerauit, in huiuſmodi obligationibus requiritur. S. V.Non.Octo.Sirmij. AA. Conſs.

Vtile per inutile non vitiatur, & non cauſa poteſt conuerti in cauſam mutui nudo pacto appoſito incontinenti:ſecus ſi ex interuallo: vt ſupra eo.l.ſi ex precio, ſecundum Bart. h.d.Bal.Vel ſic:Si datur ſpecies æſtimata pro pecunia mutuanda,contrahitur mutuum: vſura tamen promiſ-

D

NOn vnde originem.] CASVS. Mutuaui tibi pecuniam redactam ex re furtiua: (quod bene poteſt fieri:quia dominus eſt pecuniæ, licet dominus nō ſit rei furtiuæ.ff.de fur.l.qui vas.§ ſi.) ſi pecuniā mutuaui, nō inquiritur,vnde ad me peruenerit,ſed an ſit mei mutuātis.

g Vnde originem.] id eſt vnde peruenit ad mutuantem, dummodo ſit ſua, vt ſubijcit.

h Si vt propriam.] & ſic ſtatim naſcitur condictio,aliàs demum reconciliato mutuo, vt dixi ſupra eod.l.2. Vel dic propriam, id eſt ſuo nomine:alias alij quæritur condictio,vt ff.eodem.l.certi condictio.§.ſi nummos. Accurſius.

SI pro mutua.] CASVS. Volebam à te mutuo accipere pecuniam, quam cum non haberes ad manum, equum vel ſpeciem aliam æſtimatam, puta xx. de conſenſu vtriuſq; noſtrum mihi tradidiſti,vt ex eo pecuniā redigerem,& haberem eam tanquam mutuatam,& ſtipulatus es eam tibi reddi cum vſuris centeſimis, & aurum tibi pignori obligaui.ex iſto themate elicīūtur tres quæſtiones. Prima eſt, an tenear ad pecuniam,cum mihi numerata non ſit. Secunda, an ad vſuras centeſimas. Tertia, ſi pignus tantū non valeat, an teneor ad prædictam ſolidam quantitatem. Viuianus.

i Æſtimatas.] & ſic æſtimationem videris ab initio accepiſſe, vt hic, & ff. ſi certum petatur.l. rogaſti,& ff. manda.l. qui negocia, prout habes ibi in litera,nihilo minus,ſed ſi habes,nihilo magis,eſt contra. Solut.vt ibi.

k Vſuram.] & ideo per hoc videbatur infirma promiſſio vſurarum: & ſic nihil eo nomine peti poſſe.quod eſt minime verū, ſed potius ſiue ſtipuletur quis vltra ſtatutum modum, ſiue vſuras vſurarum, non ideo minus licitas duntaxat petere poteſt,vt hic, & ff. de vſur.l. placuit,& ff. de condic. indebi.l. ſi non ſortem,in prin. & j.de vſur.l.pro auro, ſed per auth. nec licitas peter,vt j. de vſu.authen ad hęc.

l Legitima.] quantitas.

m Pareas.] vt infra de pignor. l.j.& de diſtracti pignorum, l.3 & ff.ſi certum petatur.l.creditor.2.& infra,de actio.& obligatio. l. aduerſus, & ff.de diſtract.pignorum.l.quæ ſitum.§.finali. ſed Veneti contrarium ſeruant.

Venetorū obſeruatio.

ſa non debetur vltra: nec vitiatur intra legitimum modum: & inſufficientia pignoris non impedit totius debiti exactionem. Salic.

VIII. Iidem AA.& CC. Proculo.

SI pro mutua pecunia quam à creditore poſcebas,argentum, vel iumenta, vel aliàs ſpecies vtriuſq; conſenſu æſtimatas [i] accepiſti, dato auro pignori: licet vltra vſuram * [k] centeſimam vſuras ſtipulanti ſpopondiſti: tamen ſors quæ æſtimatione placito partium definita eſt, & vſurarum titulo legitima [l] [ſumma] tantum recte petitur. Nec q̄c quā tibi prodeſſe poteſt, ꝙ minoris eſſe precij pignus quod dediſti,proponis,quo minus huiuſmodi quantitatis ſolutioni pareas. [m] S.XVII.Kalen. Ianuar.AA.Conſs.

*vnam.

C

Si plures ſimul mutuant, cuilibet pro parte quæritur actio: niſi ſit conuentum quod ſint plures rei credendi re vel verbis inſolidum. Bal.& Salic.

IX. Iidem. AA.& CC.Alexandro.

CVm te [n] in Gallia cū Syntropho certū auri pondus,itemq; numeratam pecuniam mutuo dediſſe, [o] vt Romæ ſolueretur, precibus aſſeueras:aditus cōpetēs iudex, ſi duos reos ſtipulandi, [p] vel re ꝓ ſolido [q] tibi quæſitam actionem, ſiue ab hæredi-

D

CVm te.] CASVS. Titius & Seius Gallio in Gallia decem mutuauerunt, reddenda Romæ. Titius inſolidum petere volebat:nunquid poteſt? diſtinguitur, aut Titius & Seius conſtituerunt ſe duos reos credendi in ſolidum,re vel verbis,aut non. Primo caſu in ſolidum petere poteſt,vel ſi Seij eſſet procurator, vel eius hæredis. Secundo caſu Titius ſolam dimidiam partem conſequetur:& Seius aut eius hæres aliam dimidiam.

n Cum te.] ſcilicet Caium.

o Dediſſe.] Titio pone.

p Stipulandi.] in ſolidum,vt ff.de duo.reis.l.reos.

q Pro ſolido.] ſcilicet,vt dixi,& ſupra eodem.l.ſi non ſinguli.

a Animaduerterit.] ſcilicet iudex.
b Debitum.] Primis duobus caſibus iure tuo. ſed tertio partim tuo nomine, partim procuratorio: vt ff. fa. erciſc. l. planè, in fi. & facit. ſ. de conſortibus eiuſdem lit. l. j.
c Solum.] ſi lite conteſtata, vt ſ. de c. nſor. eiuſ. lit. l. 2

EO quòd.] Poteſt poni in trib. ſcholaribus, qui promittunt domino collectam: eorum nomina in ſchedula aliqua conſcripta ſunt: vult dominus primo pecuniã petere ab eo cuius nomen vltimo ſcriptum eſt. dicunt illi, aut debitum primo ſcriptum exiges totum, aut ſimul, an impedietur exactio, quęritur? Dicitur, quòd non. vel ſic: Mutuaui tribus pecuniã, & quilibet ſe in ſolidũ obligauit. volo petere ab vno: excipit ille, quòd ſolus conueniẽdus nõ eſt: quia tres ſe obligauerunt. Reſpon. quòd non obſtat exceptio mihi talis: vnde ab vno petere poſſum, & hoc in prima. Item ſi mutuaui tibi pecuniam, & ſtipulatus ſum oleũ mihi reddi: petere poſſum: & ſi debitorem pœniteat, quòd ad oleum ſe obligauerit, non ob hoc reſcinditur cõtractus, & hoc in ſecunda.
d Eo quòd.] ſic conſtrue exactio nõ interpellatur, id eſt nõ remouetur, eo quòd vno tantum inſtrumento continetur obligationis probatio proprij debiti ſingulorum. debiti dico à multis. nam dicebatur, prout quodcũque debitum prius in inſtrumento legitur: ita prius exigendum videtur. vel videbatur non poſſe peti, niſi totũ ſimul quod in vno inſtrumento continetur, ſed tamen aliud eſt, vt ff. de euic. l. cum plures.

bus Syntrophi procuratórem te factum animaduerterit: [a] totum debitum, [b] alioq; quod dediſti ſolũ, [c] reſtitui tibi iubebit S. XV. Kal. Ian AA. Conss.

In vno inſtrumento poſſunt contineri obligationes diuerſarum perſonarum: nec vitiatur inſtrumentum, vel probatio. h. d. in primo reſponſo. Item per ſtipulationem alia cauſa in cauſam mutui verti poteſt. h. d. in ſecundo reſponſo. Bal. Vel ſic: De plurium debitis vna charta. vel inſtrumento contentis, vnum ſolum poteſt exigi, vel ſtipulatione nouari: nec pœnitentia vnius contrahentium diſſoluit contractum. Sal.

X. Iidem AA. & CC. Criſpino.

EO quòd [d] à multis proprij debiti ſingulorũ obligationis vno tantum inſtrumento probatio continetur, exactio [e] non interpellatur. [f] nam ſi [g] pro pecunia quam mutuò dediſti, tibi vinũ ſtipulanti, [h] qui debuerant, ſpoponderunt: negócij geſti pœnitẽtia contractum rectè [i] habitum non conſtituit irritum. [k] S. II. Non. Feb. Sirmij AA. Conss.

Caſus aduerſa fortuna non liberat generis debitorem. Bal. & Sal.

XI. Iidem AA. & CC. Maximiano.

INcendium [l] ære alieno [m] non exuit debito

e Exactio.] i. petitio.
f Non interpellatur] id eſt remouetur.
g Nam ſi.] vere prædicta ratione non interpellatur: quia nec iſta quæ ſequitur. Vel dic nam pro certe.
h Stipulanti.] ſecus ſi ſine ſtipulatione tranſlata fuit mutuatio pecuniæ in vinum, vel in aliã ſpeciem, vt ſ. e. l. ſi non ſinguli, in fi. & l. ſi pro mutua.
i Recte.) i. iure ciuili.
k Irritum.] vt ſ. de tranſac. l. quamuis, & j. de contrah. empt. l. non idcirco, in fin. & j. de act. & obl. l. ſicut.

INcendium.] CASVS. Mutuaui tibi decem: poſt omnia bona tua per incendium perierunt: nunquid deſinas mihi eſſe obligatus, quæritur? Dicitur quòd non.
l Incendium] vel alius fortuitus caſus, vt inſtit. quib. mo. re contra. ob. §. item is cui res.
m Ære alieno.] ſiue ſit pecunia, ſiue aliud genus. quod enim in genere debetur, perire non poteſt, vt ff. ad l. Fal. l. in ratione. 2. §. diligenter, ibi, incertæ &c. & de verbo. obl. l. inter ſtipulantem. §. ſacram. at in cæteris contractibus vbi ſpecies debetur mihi, vel mea vel futura mea, interitu eius liberatur: vt ff. de verbor. obligatio. l. ſi ex legati cauſa, & l. ſi ſeruum. ſed fallit, quod hic dicit, in nautica pecunia, vt ff. de nauti. fœ. l. periculi, & infra, de nau. fœ. l. 1. Item in act. noxali, vt ff. de noxa. l. electi. §. ſi is, & in actione de peculio: vbi tempus rei iudicandæ inſpicitur, an ſit in peculio, vt ff. de pecu. l. quæſitum, in princip. & ff. de liber. lega. l. ſi quis reum. §. idem Iulianus, alias eſt. l. ſi filiusfam. & de fideiuſſor. l. cum fideiubeat.

Generis debitũ perire non poteſt. Debitor an & quãdo liberet perempta re debita.

rem. S. II. Id. Febr. Sirmij. AA. Conss.

Obligatus ſoluere cum alio, ſiue pro parte, ſiue inſolidum ſit obligatus: ſoluendo ſolidum pro parte correi, repetit à correo. h. d. tex. & gl. Bal.

XII. Iidem AA. & CC. Theophanio.

SI in rem communẽ cũ Ione mutuam ſumpſiſti pecuniam, [n] nec re, [o] nec ſolennitate verborum vos obligaſtis in ſolidũ: [p] & ſi eam póſt integram ſoluiſti, de reſtituenda tibi parte contra Ionem experiri, [q] vt debitũ [r] poſcẽs, iudice cognoſcẽte potes, [s] S. XV. Kalend. Septembr. CC. Conss.

Actus agentium pariunt obligationem inter contrahentes, quicquid ſit actum inter vnum ex contrahentibus & tertium. h. d. no. Vel ſic: Ille qui contrahit, nomine proprio obligatur: licet gerat in animo non conuertere in vtilitatem ſuam, ſed tertij. h. d. no. & eſt cotidianus iſte caſus, & no. Bal. Vel ſic: Mutuum obligat contrahentes, non dominos rerum in quibus eſt verſum: niſi eorum contemplatione à numerante ſit factum. Sal.

XIII. Iidem AA. & CC. Frontoni.

EVm qui mutuam ſumpſit pecuniam, licet in res alienas, [t] creditore non cõtemplatione domini rerum eam fœnori dante: [u] principaliter obligatum, [x] obnoxium rema-

SI in rem.] CASVS. In refectionem domus cõmunis mihi, & Titio pecuniam mutuaſti. ego totum tibi ſolui: an à Titio petere poſſim, quæritur? Reſpon. quòd ſi ego & Titius nec re nec verbis in ſolidum nos obligauimus, & ego poſtea in ſolidum ſolui: Titium conuenire potero perinde ac ſi ei mutuaſſem: ſed qua actione, non aperit. Tu dic nego. geſto. actio. vel locati. Viuianus.
n Pecuniam.] puta in communem domum reficiendam.
o Nec re.] qualiter fiat, dictum eſt ſupra eod. l. ſi non ſinguli.
p In ſolidum.] quod facere potuiſtis, vt ſupra eodem, l. ſi non ſinguli, quod ſi eſſet & ſolueres, diceris alium liberare, non officio geſtionis, ſed natura obligationis: ſed & tunc actio negotiorum geſtorum locum haberet, vt not. infra, de duobus reis, leg. prima.
q Experiri.] actione negotiorum geſtorum.
r Debitum.] id eſt ſicut ei mutuaſſes aliquid.
ſ Potes.] actione negociorum geſtorum, & ad hoc, ff. loca. l. ſi diuiſa, & infra, de duobus reis, leg. prima, & ibi not.

EVm qui.] CASVS. Si pecuniam quam in rem tuam impendebam, mutuo accepi. & Titius creditor mutuauit non contemplatione tui, ſed mei: quem noſtrum habebit Titius obligatum? Reſpon. quòd me, qui mutuam accepi.
t Alienas.] ſcilicet impendendam.
u Dante.] aliàs haberet eum obligatum actione negociorũ geſtorũ: vt plene dixi. ff. de ne. geſt. l. ſi pupilli. §. j.
x Obligatum.] ſcilicet accipientem.

Mutuæ.]

MVtuæ.] CASVS. Mutuaſti mihi x. confectum A est inde inſtrumentum, cui ſubſcripſit Titius tanquam teſtis. nunquid ſubſcribendo uideatur ſe obligaſſe, quæritur? Reſpond. quòd non: cum ab eo ea tibi reddi ſtipulatus non fuiſſes.

ſi uero temporales, pro republica poſſunt, ut d. l. Caius, ſed ſi pro ſe, ab homine alterius prouinciæ poſſunt, ut hic, & ff. eo. l. præſidis, in fi. l. à ſuo non poſſunt, ut hic, & ſupra eod. l. eos, & ff. eo. l. principalibus, & facit ad hanc l. quod diximus ff. de offic. præto. l. Barbarius.

a Subſcribentem.] ut teſtis, non ut ſe obliget: ut j. de act. & oblig. l. nimia, & j. de fideiuſ. l. ſi pater, & j. de admini. tuto. l. ſi non. & no. ff. de euic. l. quidam.

NOn aduerſus.] CASVS. Mutuaſti mihi decem, poſtea eadẽ decem mutuaui Titio, & deceſſit. uis me conuenire: dico me nõ eſſe conueniendum, ſed hæredes Titij, cui mutuaui. nunquid ſim audiẽdus? Reſpon. quòd non. Viuianus.

b Poſtulas. ut infrà.] de act. & obl. l. eum, & de ſolut. l. cum à quo. & infra, de poſi. l. ſi is, & ff. de cõdic. inde. l. his ſolis. & hoc quando non ideo tenetur, quia habebat actionẽ. aliàs ceſſio pro iuſta præſtatione eſt: ut arg. ff. de pecu. l. quod debetur, in fine.

Ceſſio aliquãdo pro iuſta præſtatione ẽ.

QVisquis.] CASVS. ſi poteſtati Bonon. aliquis de ſua iuriſdictione mutuo fęnebrem pecuniam dedit, unà cum poteſtate exilij pœna plectetur. & hoc in prima. Idẽ ſi duo eundem honorem ambiebant, & alter alteri pecuniam dedit ut deſiſteret, exilij pœna plectetur & hoc in ſecunda. Alius tamẽ eſt modus petendi exemplum in hac ultima parte: ſed dic ut in glo.

c Verſatus.] licet ibi domicilium non habeat.

d Collectarius.] qui mecum eundem deſiderans honorem, dat mihi pecuniam ut deſiſtam, & eum non impediam. Alij dicunt. i. qui emit honorem ut inde duplum colligat, ut in auth. ut iudi. ſine quoquo ſuffrag. §. cogitatio, & §. eos, & §. ſi quis autem, colla. 2.

Collectarius quis dicitur.

e Ambienti.] eundem honorem. Vel dic ſecũdũ alium, id eſt ei qui deſiderat pecuniam pro hoc ſibi dari.

f Pœna.] huic l. & ſ. eo. l. eos, eſt cõtra ff. eo. l. præſidis, & l. principalibus, & ff. de uſur. l. Caius. Sed diſtingue an ſint perpetui, & tũc poſſunt, ut d. ll. cõtrarijs, ff. eo.

1 Iſtã gl. ſequitur Bald. & Cy. hic.

nere oportet. S. XVII. Kal. Nouẽb. Nicomediæ. CC. Conss.

Mutuata pecunia ſubſcriptio non nocet ſubſcribenti. h. d. Bald. Vel ſic. Subſcribens ſe ut teſtis, non obligatur. Salic.

XIIII. Iidem AA. & CC. Hadriano.

MVtuæ pecuniæ quã alijs dedit creditor, citra ſolennitatem verborum ſubſcribentem [a] inſtrumento te non habet B obligatum. Sine die. AA. Conss.

Perſonalis actio non ſequitur debitorem debitoris, & iura non mandantur inuito. hoc dicit. Bald. Vel ſic. Creditor non poteſt cogi à debitore, ut eo dimiſſo agat contra eum cui debitor ipſe pecuniam fœnerauit. Sal.

XV. Iidem AA. & CC. Charidemo.

NOn aduerſus te creditores, qui mutuã ſumpſiſti pecuniam, ſed eius cui hanc credideras, C hæredes experiri, contra iuris formam euidẽter poſtulas. [b] S. V. Kalend. Decembr. CC. Conss.

Qui pecuniam iudici mutuat, præſumitur iudicem corrumpere: & qui propter honorem publicum cõſequendum dat pecuniam, exilij pœna punitur. hoc dicit. In officiali recipiente licet adijciatur titulus mutui, præſumitur barrataria. Bal.

XVI. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Theodoro præfect. præt.

QVisquis iudici fœnebrem pecuniam mu D tuauerit, ſi in prouincia fuerit verſatus, [c] quaſi emptor legum atque prouinciæ, vel ſi quis collectarius [d] honoris precium dederit ambienti: [e] exilij pœna [f] vnà cum ipſo iudice plectetur. Dat. XVII. Kalend. Nouemb. Baſſo & Philippo Conss.

Chirographum non probat debitum, nec eius ſolutionem, nec creditur ei ſi ſit ultra quinquaginta libras auri, niſi adſint ſibi tres ſubſcribentes qui ſint bonæ opinionis. Bald.

XVII. Imp. Iuſtinianus. A. Mennæ præfec. præt.

SVper chirographariis [g] B inſtrumẽtis hęc pro communi vtilitate ſanciẽda duximus, vt ſi quis pecunias credere [h] ſupra quinquaginta libras auri voluerit, [i] vel ſuper reddito debito ſecuritatem accipere, [k] cum amplius ſit memorata quantitate, ſciat nõ aliter debere chirographum à debitore vel [1] creditore [l] recipere, quàm ſi teſtimonium trium teſtium probatæ opinionis C per eorum [m] ſubſcriptiones idem chirographum capiat. Nã ſi contra [n] huiuſmodi obſeruationem chirographum ſuper pecuniis memoratam auri quantitatem excedentibus proferatur, minime hoc admitti à iudicantibus oportet: [o] quod & in futuris creditis vel debitorum ſolutionibus locum habere oportet D. X. Kal. Iun. D Conſtantinop. D. N. Iuſtiniano. A. II. Cons.

IN AVTH. de inſtru. cau. & fide. § oportet vero, col. 6. conſti. 3

Contractus ſupra libram auri celebratus in ſcriptis ab imperito literarum, quinque teſtium eget ſolennitate, inter quos connumeratur tabellio.

SVper.] CASVS. Duo dicuntur in l. iſta. primum, quod ſi debitor in inſtrumento aliquo confiteatur ſe à creditore recepiſſe ultra 50. libras auri: nõ aliter fides huic inſtrumẽto adhibenda eſt, quàm ſi tres teſtes adhibiti fuerint, & ei ſubſcripſerint. idẽ eſt ſi creditor confeſſus fuerit in inſtrumento ſibi à debitore ſolutum, nec ab aliquo iudice tale inſtrumentum admittatur. In fine dicit quòd lex iſta in futuris creditis & debitorum ſolutionibus locũ habeat, nõ in præteritis. Viu.

g Chirographarijs.] à chir, quod eſt manus, & graphe quod eſt ſcriptura.

Chirographarius unde dicitur

h Credere.] i. mutuare.

i Voluerit.] ſ. creditor.

k Accipere.] ſ. debitor.

l A creditore.] ſcilicet debitorem.

1 alias, uel à creditore percipere, quàm ſi teſtimonio trium &c. chirographum uires capiat.

m Per eorum.] capiat dico per eorum &c.

n Nam ſi contra.] in auth. de fi. inſtr. & caute. §. oportet.

o Oportet.] quantum ad probationẽ. ſed contra infra, qui po. in pign. l. ſcripturas. Solu. ibi infra quantitatem iſtam ſubſiſtebat contractus, uel ibi rogati. Item contra infra, de teſti. l. teſtium. Solu. ut ibi. & facit ad l. iſtam, ff de reſcin. uend. l. ſi Titius, & infra, de fideicõmiſ. l. quæſtionem. ſed hodie aliter diſtinguit quàm hæc lex dicat, & ideo uide authen. ſed nouo iure. quæ eſt ex tit. de inſtr. cau. & fi. §. oportet, coll. 6. quam antiqui ita habebant.

SEd nouo iure.] neq; quãtitas ultra unã librã auri, neq; cõtractus diſtinguitur in ciuitate, niſi quinq; teſtib' probatæ opiniõis atq; ſubſcriptionib' adhibitis. & intelligit hęc auth. ſi partes cõtraxerũt ĩ ſcriptis, & nõ ruri. & breuiter dicũt ſi fiat cõtract' ruri, ſtat legi codicis, nec diſtinguit ſi ſit ĩ ſcriptis, uel nõ. ſi uero ĩ ciuitate, ſiq; de in ſcriptis

ſcriptis, ſic ſeruabant auth. ſine ſcriptis, ſtatur legi codi- cis. Sed tu aliter habes authen. Sed nouo iure quinq; teſtes &c. In qua figura caſum hoc modo ſecundum Viuia. CASVS. Hæc auth. in parte corrigit. l. C. & in parte non corrigit: & breuiter tria dicit. In prima corrigit: quia dicebatur in. l. C. ſi quis vellet mutuare pecuniam excedentem ſummam. l. librarum auri: oportebat adhibere in chirographo tres teſtes: aliter tale chirographum non ualebat. hæc auth. hoc corrigit, dicens quòd nõ ſufficiunt tres teſtes ſed quinq; opus ſit, ſi contractus fiat ab imperito literarum: & in ciuitate, & excedat prædictã ſummã. In ſecũda parte permittitur q̃ in cõtractu facto ſine ſcriptis ſufficiant duo teſtes. In tertia dicit q̃ ſi contractus fiat in agris, quòd ius vetus habet locũ in. l. iſta codicis. Viuia.

bellio, ſi autem ſine ſcriptis ſit contractum, teſtibus aut iureiurando cauſa deciditur. Si autem non ſit in ciuitate contractum: propter ſimplicitatem contrahentium vetera iura ſeruantur. hoc dicit text. authen. cum ſuppletione quæ eſt in corpore unde ſumitur Bald.

SEd nouo iure quinq; teſtes adhibendi ſunt, ſi fiat ab imperito[a] literarũ contractus in ſcriptis, & in ciuitate, & excedat libram auri. nam ſi quis facere quemlibet contractum ex non ſcripto voluerit: manifeſtum eſt quia aut per teſtes, aut per iuſiurandum fidem percipiet, actore quidem teſtes deducente, pulſato autem iurante aut referente, ſicut iudex diſpoſuerit. In agris autẽ, q̃ hactenus valuerũt apud eos, & nunc ſint firma.

a Ab imperito.] expone verba breuiter, & vltimo diſtingue, utrum fiat ſuper minori ſumma libræ auri, aut ſuper maiore. & ſi ſuper minori, ſufficiunt duo teſtes ad plenam probationem, ſiue peritus, ſiue imperitus literarum contrahat, ſiue in ſcriptis, ſiue ſine ſcriptis, ruri vel in ciuitate contrahatur. & hoc eſt quod dicitur in authen. de fi. inſtru. §. fin. coll. 6. ibi, vt non de rebus exiguis &c. ſi ſuper maiore: ſi quidem imperitus literarum contrahat, & in ſcriptis & in ciuitate, exiguntur quinque teſtes, inter quos exquiritur tabellio, & omnes ſubſcribere debent cum ipſo contrahente: vel pro contrahente ſubſcribet unus teſtium, & præmittetur ſignum contrahentis, ut in auth. de fi. inſtru. §. oportet, coll. 6. & ideo tanta ſolennitas exigitur, quaſi ſtulte faciat quod de ſcriptura ſe intromittit imperitus. Si uero imperit' ſine ſcriptis contrahat in maiore ſumma, exigentur tres teſtes, vt in auth. de fide inſtru. §. 2. & §. ſed & ſi inſtrumenta, in eo quod dicit, adhibeatur ſimiliter teſtium ex ſcripto præſentia. Cum autem peritus contrahit in maiori ſumma, ſiue in ſcriptis ſiue ſine ſcriptis, exquiruntur tres, vt in prædicto titulo. §. 2. & §. ſed & ſi inſtrumenta, & ſit comparatio literarum priuatarum, ſi priuata interceſſerit ſcriptura, & negetur, ita demum ſi ſuperſint teſtes: nec exigitur eorũ ſubſcriptio. ſed ſi ſubſcripſerint, exigitur vt veniant, & proprijs ſubſcriptionibus atteſtentur. vel ſi nõ ſubſcripſerint: quòd eis præſentibus confectum eſt documentum, & ita collatio, id eſt comparatio adiuuatur augmento teſtium. & in hoc caſu poteſt loqui authen. quæ eſt infra de fide inſtrumen. l. at ſi contractus &c. & in authen. de fide inſtrumen. §. 1. & 2. & 3. vbi autem inde facta eſt publica ſcriptura, quæ reuocatur in dubium, probetur de eius fide per tabellionem, & per eius miniſtrum, & per eum per quem, id eſt per cuius manum numerata eſt pecunia, uel per ſolum tabellionem. non eſt opus vel locus comparationi vel comparatione. Si uero non ſupereſt tabellio, vel miniſter, vel adnumerator pecuniæ, ſit comparatio literarum tabellionis, & ſignorum vel notarum ad plenam fidem, & non ſubſcribẽtium ſit comparatio. Si vero nec tabellio, nec miniſter, nec adnumerator veniant, tabellionis & ſubſcribentium ſit comparatio, & vna qualiſqualis colligitur fides: vt habes hoc in auth. de fide inſtr. §. ſi vero moriantur, & §. ſequ. In ſcriptis autem dico contrahi, quando id agitur, ut aliter non ualeat, niſi facta ſcriptura: vt videtur innui in authen. de fide inſtru. §. & hæc dicimus ſuper inſtrumentis ex ſcripto &c. coll. 6. ſecundũ P. Sed Azo aliter, vt no. in l. contractus, infra, de fide inſtru. Vel dic vt no. inſtit. de contrahen. emp. & ven. §. j. Et hoc in vrbe. in agris vetera iura ſeruantur: vt in authen. de fide inſtru. §. ſi. quæ dicunt vt in omni ſumma ſufficiãt duo teſtes, niſi vbi contractus chirographario inſtrumento initus eſt vltra quinquaginta lib. auri, ubi tres exiguntur: vt in hac. l. aliàs duo. ff. de teſti. l. vbi. Accurſius.

Contractus corã quot teſtibus, & cũ qua ſolẽnitate celebrari debet.

Contractus quando dicitur in ſcriptis celebrari.

TITVLVS III.

DE SVFFRAGIO †

Ex nudo pacto debetur ſalarium aduocato: & ſi ſalarium conſiſtit in quantitate, vel re mobili, vel ſe mouente, non eſt neceſſaria certa ſcriptura promiſsionis uel traditionis: ſecus in re immobili. & ſi aduocatus ſibi ius dicit, tres pœnas patitur: quia de vi punitur, poſſeſsionem reſtituit, & iure (quod per promiſsionem meruit) & patrocinio priuatur. Bald.

† Super hunc tit. vide Alcia. paradox. lib. 2. c. 14.

DE SVFfragio.

Quia ſuffragium petitur per certi condictionem: ut infra eo. l. 1. de qua dicere cœpit. ideo de hoc hic docet. & dicitur propriè ſuffragium ipſum patrocinium quod præſtat aduocatus. nam fragor, id eſt ſonus, inde ſuffragium, id eſt ſonus ille qui fit, vt per eum ſuffragetur alicui: hic autem ponitur impropriè, ſcilicet pro eo quod datur pro patrocinio.

I. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA Rufino. P. P.

SI qui deſideria ſua explicare † cupiẽtes,[b] ſerri ſibi à quoquã ſuffragium poſtulauerint, & ob referendam vicem ſe ſpõſione cõſtrinxerint:[c] p-

† Aliàs, explere. Suffragium.

SI qui.] CASVS Si actor vel reus alicui pro præſtando ſibi patrocinium, certum cõſtituit ſalarium, illud reddat: ſi calliditate moram ſoluendi fecerit, ad ſolutionẽ coarctetur. & hoc in prima. Et ſi in re mobili ſalarium fuit conſtitutum, ſola traditio ad dominium transferendum ſufficit, nec ſcripturam interuenire neceſſe eſt, & eſt contractus firmus. & hoc in ſecunda. Si vero aduocatus rem ſibi conuentam pro ſalario promiſſio tantum vna monitione poſtea facta inuaſit ſua auctoritate: poſſeſſio ad dominum redeat, & à petitione ſua cadat. & hoc in quarta. Viuianus.

b Cupientes.] ſiue condicant pecuniam, ſiue aliud petant.

c Conſtrinxerint.] ſtipulanti. aliàs non obligantur ſecundum quoſdam. Sed dicas hic nudo pacto: & quod ſubijcit, reſtituent, ſcilicet condictione ex hac lege, cum ſtipulatio non interuenit: aliàs ſi interuenit ſtipulatio, agitur certi condictione ex ſtipulatu, ſi certum promiſſum eſt: ſi incertum, actione ex ſtipulatu, vt inſtit. de verbo. obli. in prin. Si autem nullo modo, tunc officio iudicis pro modo litis, & facundia aduocati, & fori conſuetudine, vt in fin. huius legis, & ff. de var. & extraor. cog. l. 1. §. in honorarijs. Si autem eſt conuentum & incertũ, poteſt peti vt conſtituatur certum, ut dictum eſt, licet in procuratore ſecus, vt infra man. l. ſalarium. vbi de hoc dices. Sed quidam dixerunt quod ubi pactum nudum interuenit de eo præſtando, detur actio præſcriptis verbis, uel de dolo, ſi dicas incidere in ſpeciem illam, facio vt des, per l. ff. de præſcrip. uerb. l. naturalis. §. quòd ſi faciã, & hoc præſtito prius patrocinio. quæ opinio non placet. illud autem conſtat, actionem locati locum non habere, cum nec in menſore habeat locum, ut ff. ſi men. fal. mo. dix. l. 1. §. ideo autem. ad hoc. ff. loca. l. qui operas. §. 1.

Aduocati ſalariũ qua actione poteſt peti.

Reſti-

missa reſtituant, [a] cũ ea q̃ optauerint, [b] conſequantur. [c] ſi artibus [d] moras ne [e] ctant: ad ſolutionem debiti coarctandi [f] ſunt.

¶ Et ſi quid eo nomine in auro, vel argento, vel cæteris rebus mobilibus datũ [g] fuerit: traditio ſola [h] ſufficiet, & cõtractus habebit perpetuã firmitatem: quoniã collatio [i] rei mobilis inita, [k] integra fide ac ratione cumulatur. [l] Quòd ſi prædia ruſtica vel vrbana placitũ [m] cõtinebit: [n] ſcriptura quæ ea in alium [o] transferat, [p] emittatur, ſequatur & traditio corporalis, & rem fuiſſe completã geſta [q] teſtentur. aliter .n. ad nouum dominũ trãſire non poſſunt, [r] neq; de vetere iure [ſ] diſcedere.

C ¶ Quòd ſi quis dum ſolo commonitorio [t] ſuffragio * nititur, bona [u] duxerit occupanda: reus temeritatis ac violentiæ retinebitur, ac in ſtatum priſtinum poſſeſsio reducetur, [x] eo à petitione excluſo, qui nõ dubitauit inuadere, quod petere debuiſſet [y]. Dat. III. Nõ. Mart. Arcadio III. & Honorio. II. AA. Conſſ.

* de ſuffragio.

[a] Reſtituant.] id eſt ſoluant.
[b] Optauerint.] ſcilicet ſubſidium patroni.
[c] Conſequantur.] ſcilicet præſtito eis ſuffragio: & ſic eſt arg. ꝙ demum finita cauſa ſit ſalarium præſtandũ. & ſic eſt arg. contra ſupra de iudic. l. properandũ. §. pen. Sed tu dic quòd ſtatim: & quod hic dicit, conſequantur, caute dicit: non enim dicit conſecuti ſunt. Vel dic quòd poſt allegationes & ante ſententiã, & ita iam conſecuti ſunt. ſed hoc non placet. Vel tertio conſequãtur quod optant, eo ipſo quòd aduocat' dicit ſe paratum patrocinium pręſtare. nam hoc deſiderãt, ſcilicet ſibi præſtari, & pręſtat. ergo habent quod optãt. & hæc & prima bona.
[d] Si artibus.] id eſt fraudibus.
[e] Nectant.] id eſt faciant clientuli.
[f] Coarctandi ſunt.] ſcilicet eo modo qui ſequitur.
[g] Datum.] id eſt promiſſum dari.
[h] Sola.] ſcilicet ſine ſcriptura: quæ infra ſtatim erit neceſſaria ad trãſlationẽ dominij.
[i] Quoniam collatio,] id eſt datio.
[k] Inita.] id eſt facta.
[l] Cumulatur.] id eſt firmatur.
[m] Placitũ.] ſcilicet quo de ſalario rei immobilis dandæ conuenit. & eſt in ſcriptis redactum, quod eſt neceſſe.
[n] Continebit.] quando ſalariũ conuenitur pro patrocinio præſtando in re immobili, debet de conuentione fieri ſcriptura: aliàs non transfertur.
[o] In alium.] ſcilicet patronum.
[p] Transferat.] id eſt dominium transferri ſignificet.
[q] Geſta.] id eſt prima ſcriptura, quæ facta eſt de ſalario, ut dixi. debet enim & in ea ſcriptura contineri rem eſſe perfectã & conſummatam. Alij dicunt duas ſcripturas fore neceſſarias, vnã tũc, & aliam nunc: vt hic videtur innui. Vel dic quòd iſtud eſt expoſitio prioris.
[r] Non poſſunt.] Nota ſpeciale: aliàs etiã ante ſcripturã transfertur dominium, licet ſit contractus in ſcriptis: vt no. infra de fi. inſtr. l. contractus. licet B. quandoq; dixiſſet contrarium.
[ſ] Iure.] id eſt dominio.
[t] Cõmonitorio.] id eſt ſola admonitione. Vel id eſt hac ſola ratione quòd commonuit eum ſuffragio.
[u] Bona.] mobilia vel immobilia.
[x] Reducetur.] ſic infra vnde vi. l. ſi quis in tãtam, & inſtitu. de interdic. §. recuperandæ, & ſupra finium regun. l. ſi conſtiterit.
[y] Petere debuiſſet.] per officium quando conuentum non erat, vel alijs modis, vt in prin. dixi. Item not. quòd nomine palmarij, id eſt victoriæ, poteſt aliquid paciſci: vt. ff. de var. cog. l. 1. §. & ſi nomine. Sed tunc quæro, ſi plura fuerunt capitula, & in aliquibus amiſit,
A in alijs vicit: quod conuentum eſt nomine palmarij, in totum vel in partem peti debeat? & forte in totum: quia verum eſt eum viciſſe. Item & quæri poteſt, ſi non non vicit, ſed tranſegit: & puto poſſe, quaſi vicerit, vel quaſi per eum non ſteterit quo minus vincat. pro hoc. ff. man. l. fin. & eſt quęſtio Sabbatina. Itẽ poteſt quęri an etiam pro ſalario vno etiam in cauſa appellationis debeat præſtare patrocinium? quod non puto, ne ſic in infinitum teneatur: arg. ff. de dam. infec. l. qui bona. §. final. & l. ſeq. & l. ſi finita, in princ. & etiam eſt hæc Sabbatina quæſtio, quæ pendet ex ea, an cauſa appellationis ſit eadem cum prima: an alia? & dicimus quòd nõ vt not. ſupra de procurator. l. inuitus. Item & poſſet quæri, an cogatur exire prouinciam, ſi dicatur quòd in cauſa appellationis debeat eũ iuuare? R. quòd nõ, etiam in prima, in qua conſtat quòd vſque ad finem debeat iuuare. quod non puto: vt ff. de procuratorib'. l. ſed & hæ perſonæ. §. non ſolum. vbi de hoc dixi.

Aduocatus, an debeat pro vno ſalario præſtare patrocinium in cauſa appellationis.

TITVLVS IIII.

DE PROHIBITA SEqueſtratione pecuniæ.

B *Non debet incipi à ſequeſtratione, ſed debet ſeruari ordo iuris in conueniendo prius debitorem. h. d. Bal. Vel ſic: Sequeſtratio non eſt facienda, niſi prius debitor ſecundum iuris ordinem ſit conuictus. Salic.*

1. Impp. Honor. & Theodo. AA. Ioanni. P. P.

QVotiens ex quolibet cõtractu pecunia [z] poſtulatur, ſequeſtrationis [a] neceſsitas conquieſcat. Oportet enim debitorem primo cõuinci, & ſic deinde ad ſolutionẽ pulſari. quã rem non tantum iuris ratio, ſed & ipſa æquitas perſuadet, vt pro-

DE PROHIBITA ſequeſtratione.

Ne quis creditor pecuniam vel aliud quod petitur, ſequeſtrandum: ideo de hoc ponit.

QVoties.] CASVS. Peto decem à te. petiſſ ea ſequeſtrari apud iudicẽ, vel apud aliũ: an ſim audiendus? Reſpõ ꝙ nõ, ſed libellũ tibi porrigere debeo, vel probationẽ offerre, & p ſniam facere te cõpelli ad ſolõnẽ. Vin.
[z] Pecunia.] large accipe: vt ff. de verb. ſign. l. pecuniæ verbum, & infra de conſtitu. pecu. l. 2.
D [a] Sequeſtrationis.] eſt autem ſequeſter ille apud quem plures eandem rem de qua controuerſia eſt, deponunt: dictus ab eo quod occurrenti & quaſi ſequenti eos qui contendunt, committitur res: vt ff. de verbo. ſign. l. ſequeſter. Sequeſtratio autem dicitur ipſa ſeparatio rei vel poſſeſſionis. interim autem dum res apud ſequeſtrũ eſt, nec poſſidet actor, nec poſſidet reus, niſi hoc eſſet actum in ſequeſtratione, vt cuſtodiæ tantum cauſa fiat depoſitio: vt ff. depo. l. licet. §. rei depoſitæ. & ff. de acq. poſſ. l. intereſſe. Sponte ergo fieri poteſt ſequeſtratio: non autem cogitur aliquis ad hoc. Sed in caſibus compellitur aliquis. Primus ſi res mobilis petitur, & perſona ſuſpecta ſit quod cum ea fugiat: vt ff. qui ſatiſd. cog. l. ſi fideiuſſor. §. fi. & ff. de off. præſi. l. ſenatuſconſulto. §. fin. & de agri. & cen. l. litibus, lib. 11. Secundus [1] ſit in re mobili vel immobili, ſi poſſidẽs ſit ſuſpectus ne depopuletur fructus, vel ꝙ rem ſit diſſipaturus: vt ff ſolut. matr. l. ſi cum dotem. §. ſin autem, & de app. l. imperatores, & infra quorũ app. l. ab executione. Fit & tertio propter contumaciam non cauentis de collatione facienda: vt ff. de colla. bo. l. j. §. ſi frater.

Sequeſter quis eſt. Sequeſtratio.

Sequeſtratio quibus ex cauſis admittat.

[1] Cõcor. extra de ſequeſtra. c. 1. 2. & 3. & gl. in ca. olim.

bationes ſecum afferat, debitoremq; conuincat [a] pecuniam petiturus. Dat. VI. Id. Iulii Rauennæ, Honorio. XIII. & Theodoſio. X. AA. Conſs.

TITVLVS V.
DE CONDICTIONE indebiti.

Indebitum per errorem ſolutum, niſi ſententiæ auctoritas refragetur, condicitur ſine uſuris h. d. no. ſecundum Bald. Vel ſ. e. Indebitum præter ſententiam per errorem ſolutum, repetitur etiam ab herede ſoluentis: nec ueniunt uſuræ ex mora. Sal.

B

I. Imp. Antoninus A. Mutiano.

PEcuniæ [b] indebitę, [c] per errorem, [d] non ex cauſa iudicati [e] ſolutæ, eſſe repetitionē iure cōdictionis, [f] non ambigitur. Si quid igitur probare potueris patrem tuum, cui hæres extitiſti, amplius debito creditori ſuo perſoluiſſe, repetere potes. [g] Vſuras [h] autem eius ſummæ præſtari tibi fruſtra deſideras. Actione [i] enim condictionis ea ſola [k] quantitas repetitur, quæ indebita [l] ſoluta eſt. PP. III. Kalend. Aug. Antonino. A. IIII. & Balbino Conſs.

Delegatus indebite vero creditori delegantis, a delegante condicit, hoc dicit. Bal. Vel ſic. Indebitum abſque trāſactione per errorem ex delegatione ſolutum, repetitur a delegante, non ab eo qui ex delegatione debitum recepit. Sal.

II. Idem A. Secundinæ.

SI citra vllam tranſactionem [m] pecuniam indebitam alieno creditori promittere delegata es, aduerſus eā [n] quę te delegauit, cōdictionem habere potes. PP. XIIII. Kalen. Ianuar. Antonino. A. IIII. & Balbino Conſs.

Vbi ad repetendum actio oritur, multo fortius ad retinendum exceptio producitur, hoc dicit. Bal. Vel ſic. Qui poteſt ſolutum repetere, fortius poteſt exceptionem opponere, vel liberationem à quantitate indebita condicere. Sal.

C

III. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Pamphilo.

CVm & ſoluta [o] inde-

A ... fra eod. l. indebitum, & ff. eo. l. 1. Dic ergo hic non ex cauſa iudicati, ſcilicet uel ſimili. nam ſufficit ſi legiſlator unum ponat gratia exempli. iſtud tamen quod hic dicis de re iudicata, quandoque recipit inſtantiam uel exceptionem, ſcilicet quia ſolutum ex ea cauſa repetitur, ut ff. de iudic. l. ſi prætor. §. Marcellus, & ff. commo. l. in commodato, §. fin. & l. rem mihi, & ff. de condi. ſine cauſa l. 2.

ſuper verbo, ſequeſtrari, de reſcrip. & vi. gloſſ. 1. in c. 2. extra de ſeque. ubi ponuntur caſus in quibus fit ſequeſtratio

§. ſi frater. Fit quarto propter conditionem perſonæ, vt ſi ſeruus de conditione ſeruitutis proclamat in libertatem, & contra eius dominum pronunciatum eſt. Fit enim ſequeſtratio rerum earum de quibus dubitatur ſi ſint domini, an eius qui dicit ſe liberum, vt infra quibus ad li. procla. non licet. l. ſi. & de adi er. tol. l. 1. §. ſu per peculio.

ADDITIO. Alios caſus in quibus ſequeſtratio fieri poteſt, videre poteris hic per Ioannē Fabrum in ſuo breuiario ſatis ſuccincte. Aduerte tamen hic, ſecundum Bart. quòd licet regulariter non admittatur ſequeſtratio, ut hac l. tamen permittitur bene pernumeratio & deſcriptio rerum in domo exiſtentium & fructuum, quæ ibi percipiūtur. de quo eſt tex. not. ſecundum Bar. hic in l. 1. §. pe. ff. de uen. in poſ. mitten. ubi hoc etiā not. quod notabiliter limitat Bal. hic, niſi fieret cum iniuria, ut in deſcriptione ſupellectilium.

[a] Conuincat.] ſic ſupra de eden. l. qui accuſare.

DE CONDICTIONE indebiti.

Continuatio. *Sicut mutuo (de quo dictum eſt) contrahitur obligatio re: ita in indebito, vt inſtitu. qui. mo. re contra. ob. §. 1. ideo de hoc hic ponit.*

PEcuniæ] CASVS. Primo tradit regulam, deinum exemplum. Dat regulam, quæ talis eſt, indebiti per errorem ſoluti ex cauſa, niſi iudicatum ſolutum fuerit, per condic. inde. competit repetitio, ſed non ueniunt uſuræ niſi in ſtipulatu fuerint deductæ. Viuianus.

[b] Pecuniæ] large accipe pro qualibet re, ut ff. de uerbo. ſigniſi. l. pecuniæ 1. & 2.

[c] Indebitæ] naturaliter & ciuiliter, uel naturaliter tantum: ut plene diximus ſupra de iur. & fac. igno. l. cum quis, in ſi.

[d] Per errorem.] ſcilicet facti, ut quia credebat ſuum procuratorem accepiſſe, uel eum cui ſucceſſit, & ad hoc ff. lo. l. ſed addes, §. ſi quis eum. An idem ſi per errorem iuris? quidam non, nos idem, cum non debeat nocere in damno uitando, ut ff. de iur. & fac. igno. l. error, in ſi.

De debito ciuili tātum, naturali tantum, & ciuili & naturali ſimul, item quando repetitio cōpetit uel non, uide bonam gl. in c. ſi. extra de ſolutio.

[e] Iudicati] nam tunc ſecus. Et ſic not. ſ caſus ubi ſolutum indebitum non repetitur. Primus, quando ex cauſa iudicati, ut hic, & ff. e. l. elegāter, §. 1. & l. Iulianus, & ff. mā. l. ſi fideiuſſor. 1. §. in omnibus, & infra de compen. l. ex cauſa, & ff. fami. erciſcun. l. cum putarem, & ſupra de iuris & fac. igno. l. 1. Secundus, ſi iurauit creditor debitore deferente licet falſo, ut inſtitu. de act. §. item ſi quis poſtulante. Tertius, ſi ex cauſa tranſactionis, ut infra l. proxi. ff. eo. l. in ſumma, in princ. Quartus, ſi ſoluitur ex cauſa quę per inficiationem creſcit, ut infra eo. l. ea quæ. Quintus, ſi ex cauſa pietatis, ut ff. eo. l. cum is, §. pen. & inſtitu. de ob. quæ ex quaſi contra. §. fin. Sextus, ubi ſciens ſoluit, ut in-

[f] Condictionis.] intranſitiue, id eſt eo iure quod eſt condictio. Eſt autē actio ſiue condictio ius perſequendi in iudicio &c. ut inſtitu. de ac. in princ.

[g] Potes.] dic ut ff. de proba. l. cum de indebito.

[h] Vſuras.] ante litem conteſtatā perceptas. nam poſt ſecundum quoſdā currunt. ar. ff. de uſur. l. in fideicommiſſi §. in his, & l. lite, quod non placet. & illa l. lite, in bonæ fidei iudiciis uel quaſi loquitur. Item ille, §. in his, loquitur in fructibus, ut ff. de uſur. l. uideamus 2. in princip. nec ergo etiam poſt currunt in iudiciis. ſ. ſtricti iuris, quod eſt notandum, ut hic, & ff. de noua. l. emptor, & ff. de uſur. l. uideamus, 2. §. ſi actio, & infra de uſur. l. quamuis, & ff. de condict. ob turpem cau. l. quoties.

[i] Actione enim condictionis.] quia ſolum per hanc actionem fructus naturales peti poſſunt: ſed uſura eſt fructus accidentalis. Et dic quod intranſitiue loquitur.

[k] Sola.] ut ff. eod. l. quod per errorem.

[l] Indebita.] ideſt dicere non etiam uſuræ. Incrementa autem naturalia bene ueniunt in hanc actionem, ut fructus & partus, ut ff. eodem l. indebiti, in princip. & ff. de uſur. l. uideamus, 2. § item ſi indebitum. quæ ſunt contra.

D

SI citra.] CASVS. Dicebam te mihi teneri in x. & credebas te mihi debere, creditori meo delegaui te, nulla tranſactione interueniente. ſi ſoluiſti, à me condices per condict. indeb. ſi non ſolueris, compelleris, ſed à me condices ut libereris ab obligatione. Viuianus.

[m] Tranſactionem] uel aliam ſimilem cauſam, ut ſupra l. proxi. diximus.

[n] Aduerſus eam.] cui nihil debebas, & tua ſolutione liberata eſt, & ſic nihil refert an accipiat per ſe uel per alium, ſecundum Ir. & ff. ad Vell. l. non putauit. Et refertas hic quod dicitur, ff. de excep. doli. l. pure, §. ſi eum, & l. Iulianus, & de noua, l. doli, in ſi.

CVm & ſoluta.] CASVS. Si quantitas indebita per ignorantiam ſoluta repeti poteſt, multo magis ſcriptura confecta de indebito ſoluendo condici poteſt. Viuianus.

[o] Cum & ſoluta.] prius emiſſo chirographo ex indebito, uel generaliter dicit.

Multo

a Multo facilius.] nam cui damus actionem, multo magis exceptionem, vt ff. de ſuperfic. l. 1. §. quod autem, & ff. de reg. iur. l. fauorabiliores.

b Condictio.] id eſt repetitio indebiti uel ſine cauſa vel incerti, ſecundum Azo, vt. ff. de condic. ſine cau. l. 1. 2. & 3. & facit ad hanc legem ſupra, l. proxi. & ſupra de tranſact. l. nec intentio, & l. 2. & ff. de act. emp l. ſi hæres, & ſupra de iur. & fac. ig. l. ſi non, & infra de fideiuſ. l. ſi indebitam, & infra de cõdict. ex le. l. ſi non eſt.

bita quantitas ab ignorante repeti poſsit, multo facilius [a] quantitatis indebitæ interpoſitę ſcripturę cõdictio [b] competit, vel doli exceptio agẽti opponitur. S. III. Non. April. Byzantij. A A. Conss.

Qui ſoluendo vel promittendo pœnam poſsibilem negationis euadit, ut indebitum non condicit. Bald. Vel ſic, Solutum vel promiſsum ex cauſa quæ per inficiationem creſcit, non repetitur. hoc dicit.

IIII. Iidem AA. & CC. Heraclio.

EA quæ [c] per inficiationẽ [d] lite creſcũt, [e] ab ignorante [f] etiam indebita ſoluta repeti non poſſe, [g] certiſsimi [h] iuris eſt. Sed & ſi cautio indebitæ pecuniæ ex eadem cauſa interponatur, condictioni locum non eſſe conſtat. S. V. Id. April. Byzantii. A A. Conss.

EA quę.] CASVS. Quædam cauſa eſt quæ per inficiationẽ creſcit, ex qua ſi indebitum fuerit ſolutum, repeti non poteſt, puta in act. l. Aquil. in legato relicto in pias cauſas. & hoc in prima. Idem eſt & ſi ex ea cauſa aliquid fuerit promiſſum, ſcilicet quod condictioni locus non erit, ut ſi datum mihi fuerit dãnum, competit mihi pro damno dato act. l. Aquil. quæ per inficiationem creſcit, non ſi ex ea cauſa mihi ſoluiſti, cum mihi damnum non dediſti: idem eſt ſi promiſiſti, & nondum ſoluiſti. Viuianus.

Cauſa quæ per inficiationẽ creſcit.

Putatiuus ſucceſſor & filius repetit indebitum quod eo nomine ſoluit. Bald. Vel ſic, Debitum hæreditarium per errorem à non ſuccedente ſolutum repetitur. Sali.

V. Iidem A A. & CC. Aſtalo.

SI à patre emancipatus, ei non intra tempora præſtituta [i] iure honorario ſucceſsiſti, quicquid indebitum [k] poſtea per errorem (vtpote patris ſucceſſor) dediſti, [l] eius condictionem tibi competere, non eſt incerti iuris. S. XIIII. Kalend. Maij. A A. Conss.

Indebitum meo nomine ſolutum ratũ habens, condico, Bal. uel ſic, Indebitum alieno nomine ſolutum, ab illo repetitur ſi ratum habet. Sali.

VI. Iidem AA. & CC. Mnaſeæ.

SI per ignorantiam facti [m] non debitam quantitatem pro alio ſoluiſti, & hoc adito rectore prouinciæ fuerit probatum, hanc ei cuius nomine ſoluta eſt, reſtitui eo agente [n] prouidebit. S. VI. Id. Augu. AA. Conss.

Hanc declara ut ſupra, de iur. & fac. ig. l. cum quis. Et adde quod no. in ſtitu. de oblig a. quæ ex quaſi contrac. in fi. Bald & ſic ſummatur. Naturaliter tantum debitum, facti errore ſolutum, repetitur. Sali.

VII. Iidem A A. & C C. Dionyſio.

FIdeicommiſſum vel legatum indebitũ [o] per errorem facti [p] ſolutum, [q] repeti [r] poſſe, explorati

c Ea quæ] puta dãnum erat. x. & iſta poſſunt per inficiationẽ creſcere, quæ x. ſi fuerint ſoluta, licet indebita quo ad ſoluentem, quia alius dedit damnum, non repetuntur, ſed ſi ſoluiſſet aliquid ultra, illud poſſet repetere, quia illud non creſcit per inficiationem. & hoc ſecundum. M. quod H. & Ioan. non placet, quia lex reſpicit cauſam quæ creſcit per inficiationem, ſicut cauſam tranſactionis vel rei iudicatæ, ut ff. ad l. Aquil. ſi ex plagis. §. tabernarius. & ſecundum hoc ſiue damnum tantum ab alio datum alius emendet, ſiue etiam ultra det uel promittat, non repetitur. idem ſi à ſe datum eſt, & cõfitetur. nam ſi ſoluat duplũ uel ultra, idem. Sed an à dãte damnũ repetat? Dic vt ff. de interrog. act. l. qui ſeruũ §. 1.

d Per inficiationem.] vtpote ſi occidiſti animal uicini, uel ſi negaſti legatum eccleſiæ, duplum reddes, ut inſti. de obli. quæ ex qua. contra. naſ. §. viti.

e Creſcunt.] ex l. Aquilia, uel legato, ut ſupra ad leg. Aquil. contra negantem, & inſtitu. de obliga. quæ ex quaſi contractu. §. fi.

f Ab ignorante.] ſcilicet ius, ut quia credebam me teneri pro libero homine. ſecus ſi factum, ſecundum quoſdam. quod non placet, ut dixi ſupra eo. l. 1.

g Non poſſe.] hoc ſi ab alio erant debita. nam ſi ſeruus non erat ab aliquo interfectus uel uulneratus, bene poſſet iſte repetere, ut ff. ad leg. Aquil. l. inde Neratius §. fi. & l. ſeq. & ff. de conſeſ. l. ſi is.

h Certiſſimi.] ſecus in actione quæ ab initio eſt pœnalis, ut ff. eo. l. eleganter, §. fi. & inſtitut. de actio. §. ſed furti. In caſu tamen huius legis dant quidam condictionem ſine cauſa, licet ceſſet indebiti.

SI à patre.] CASVS. Filio emancipato in bonis patris eius delata eſt bonorum poſſeſſ. eam filius intra annum utilem non agnouit, poſt annum credens ſe teneri creditoribus hæreditariis ſoluit, & ſuo nomine, nunquid repetet? Dicitur quod ſic.

i Præſtituta.] ſcilicet intra annum, vt inſtitu. de bonorum poſſeſſ. §. liberis.

k Indebitum.] ſcilicet quantum ad tuam perſonam, qui neque ciuili neque honorario iure ſucceſſiſti.

l Dediſti] tuo no͞ie, alioqn obtineret quod legitur ſ. de peti. hæred. l. de hæreditate, & ff. eo. l. repetitio. quæ ſunt contra. quæ ſolutio probatur ff. de ſol. l. cum quis, §. de peculio. ibi, & magis ſimile &c. & ff. eo. l. ſi pœnæ cauſa § 1.

SI per ignorantiam.] CASVS. Titio debebam decem. Seius amicus credens me non ſoluiſſe, ſatisfecit ei pro me. cui cõpetit indebitæ quantitatis per errorem ſolutæ condictio, quæritur, ſcilicet an mihi, cuius nomine ſolutum eſt, an Seio, qui ſoluit? Reſpon. quòd mihi. Idem & in minus ſolenni uoluntate, ſi ſoluit legatum uel fideicommiſſ. hæres credens ſolennitatem interueniſſe, & ita errabat in facto, poſtea apparuit uoluntatem non fuiſſe ſolennem, an hæres qui ſoluit, per condictionem indebiti repetere poſſit, quæritur? Reſpond. quòd ſic. hoc dicit cum l. ſeq.

m Si per ignorantiam facti.] cum forte ideo eſſet indebita, quia debitor iam perſoluerat, ſecus autem ſi iuris fuiſſet ignorantia hoc caſu ſecundum Ir.

n Eo agente.] & ſic ratum habente quod ſuo nomine eſt ſolutum indebite: aliàs uel mandatis actionibus experieris, uel ceſſante mandato dabitur utilis indebiti, arg. ſupra, ſi certum petatur, l. ſi abſentis ff. eo. l. ſi procurator, & l. indebitum, & leg. dominus. & ad hoc infra per quas. perſon. no. aquir. l. cum per liberam.

o FIdeicommiſſum. Indebitum.] ciuiliter, ſed naturaliter debitum.

p Facti.] quia putauit interceſſiſſe ſolennitatem ſeptem teſtium, quæ non interceſſit. Vel dic ut infra ad leg. Falc. l. error, & ſupra de iur. & fac. igno. l. cum quis.

q Solutum.] per errorem iuris non poſſet, utpote ſi crederet ualere teſtamentum.

r Repeti poſſe.] niſi tale ſit legatum, quod per inficiationem

tionem creſceret, ut venerabilibus locis relictum, vt ĩ. eo. l. ea quæ, & inſtitu. de oblig. quæ ex quaſi contractu, §. fina. & inſtitu. de act. §. item mixta, & §. quadrupli, alias eſt. §. ſed furti.

A

iuris eſt. S. V. Idus Septéb. AA. Conſs.

Procurator falſus tenetur condictione indebiti Bal. Vel ſic: Soluenti falſo procuratori, condictio, non liberatio competit. Salic.

VIII. Iidem AA. & CC. Zypato.

CReditoris falſo procuratori ſoluenti,[a] aduerſus eũ[b] indebiti repetitio, non obligationis liberatio[c] competit. S. Peti. XV. Kalend. Nouembr. AA. Conſs.

B

Dominus ſoluendo ex contractu falſi procuratoris ſiue geſtoris ſine mãdato, videtur approbare contractum. hoc dicit no. Vel ſic: Ille qui facit quod eſt faciendum ſecundum naturam contractus, videtur probare contractum. Baldus.

IX. Iidem AA. & CC. Gratianæ.

INdebitum ſolutũ ſciẽs, non rectè repetit.[d] Citra mandatum[e] autẽ ab alio re diſtracta: dominus euicta re, vel ob præcedẽs vitium[f] ſatis emptori[g] faciens, non indebitũ prætendere poteſt, ſed per hũiuſmodi factum[h] ratum contractum habuiſſe probans, à ſe debitum oſtendit eſſe ſolutum.[i] S. IIII. Non. Decembr Nicomediæ. CC. Conſs.

C

Beneficium electionis non perditur facilitate erroneæ ſolutionis. hoc dicit no ſecundum Baldum Vel ſic: Debitor alternatiue ad duo, ſoluens vtrunque, habet electionem quod repetat, ſicut habebat antequam ſolueret. Sali.

D

CReditoris.] CASVS. Debebam tibi decem. ſolui Titio gerẽti ſe tuum procuratorem: an liberatus ſim a te, vel ſi non, an aduerſus Titium detur mihi indebiti condictio, quæritur? Reſpond. quód liberatus non ſum, & competit mihi condictio: Viuianus.

a Procuratori ſoluẽti.] debitori. procuratori dico, quem putauit in rem ſuam factum, &c.

b Eum.] procuratorem.

c Liberatio.] à vero creditore. Sed videtur huic legi contra. ĩ. de fur. l. falſus, & ff. de condic. cau. da. l. ſi procuratori, & ff. de fur. l. falſus. §. j. & de ſolutio. l. cum quis. §. j. ſed diſtingue, vt d. l. ĩ. de furt. l. falſus.

IN debitum.] CASVS Si ſcio me tibi non debere aliquid, & ſoluo, non repeto. ſed pone, ꝙ Titius rem meam ſine mandato vendidit Seio, & ei euicta eſt: in cauſa euictionis obtuli me defenſioni Titij, & emptori ſatisfeci: vel emptore agente quãto minoris, obtuli me defenſioni illius Titij, & ſatisfeci emptori. an quaſi indebitum videar ſoluiſſe, & repetere poſſim, quæritur? Reſpon. quod non: quia ſatiſfaciendo emptori, videor ratificare vẽditionem factam à Titio, vnde videor quaſi debitum ſoluere. Viuianus.

d Non recte repetit.] vt ff. de reg. iur. l. cuius per errorẽ, & ff. eod. l. j.

e Citra mandatum.] ſi enim mandaſſet, teneretur vtili ex empto, ad exemplum inſtitoriæ, vt ff. de act. empt. l. Iulianus. §. ſi procurator.

f Vitium.] quę redhibitoria erat.

g Emptori.] ex empto, vel ædilitia actione agenti.

h Factum.] quia ſatisfecit.

i Solutum.] ad hoc facit. ff. rem ra. ha. l. Paulus reſpondit, & ff. ad Macedo. l. ſed Iulianus. §. penul. & fi. & l. ſed & ſi pater. rati enim habitio mandato comparatur: vt ĩ. ad Maced. l. fin. & concor. ff. de inoffi. teſta. l. cum qui. §. j. & ff. de euic. l. ſi mancipium. §. duplæ.

Ratihabitio cõparatur mãda-

SI quis ſeruum.] CASVS. Promiſi tibi ſeruum aut decem ſub alternatione, credens me ad vtrunque teneri, per ignorantiam vtrunque ſolui. cuius rei erit repetitio dubitatur: & an promiſſoris eſſet electio, an tui creditoris. Dicit Vlpianus electionem pertinere ad te, cui vtrunque ſolutum eſt, vt reddas vtrum horum volueris. Papinianus econtra, in cuius ſcilicet ſententia erat Iulianus: & in eorum ſententiam declinat Imperator, vt habeam electionem repetendi, quia habui electionem ſoluendi, quod vellem. Viuianus.

X. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto prætorio.

SI quis ſeruum certi nominis aut quandam ſolidorum quantitatem, vel aliam rem promiſerit:[k] & cum licentia ei fuerat vnum ex his[l] ſoluendo liberari, vtrunq; per ignorãtiam[l] dependerit: dubitabatur cuius rei daretur a legib. ei repetitio, vtrũ ne ſerui, an pecuniæ: & vtrũ ſtipulator, an promiſſor habeat huius rei facultatem[m] Et Vlpianus quidem electionem[n] ei præſtat[o] qui vtrunq; accepit, vt hoc reddat, quod ſibi placuerit: & tam Marcellum quàm Celſum ſibi cõſonantes refert.

B

¶ Papinianus autem ipſi qui vtrunque perſoluit, electionem[p] donat: qui & antequam depẽdat, ipſam habet electionẽ quod velit præſtare:[q] & huius ſententię ſublimiſsimũ teſtem adducit Saluium Iulianũ ſummæ auctoritatis hominem, & prætorij edicti perpetui ordinatorem.

C

¶ Nobis hæc decidentibus,[r] Iuliani & Papiniani ſententia placet: vt ipſe habeat electionem † recipiendi, qui & dandi habuit.[ſ] Dat. Kalend. Au-

D

k Promiſerit.] ſub alternatione.

l Per ignorãtiam.] putans ſe vtrunque daturũ promiſiſſe.

m Rei facultatem.] ſcilicet quam velit retinere, vel reſtituere.

n Electionẽ.] quamdiu vtrunque extat, vt ff. eo. l. cum is, in princ.

o Præſtat.] hoc poteſt eſſe verum, cum vel pacto apud creditorem ab initio fuerat electio: vt ff. eo. l. ſi non ſortem, circa finem, vel quãdo à duobus reis promittendi ambo promiſſa ſub alternatione per ignorantiam ſoluta ſunt, vt ff. eod. l. plane. & ſic non corrigitur quod hic dicit, nec quod in lis legibus dicitur. Vel dic. ll. illas & quæ hic dicit Vlpianus, corrigi per Iuſtinianum, vt hic ſequitur.

p Electionem donat.] quamdiu vtrunque extat, vt ff. eo. l. cum is, in prin.

q Præſtare.] vt infra, de verbor. ſignificat. l. cum quidam, in fin.

r Decidentibus.] contra ff. de iure do. l. plerunque, vbi dicitur quód in optione recipientis eſt. Solut. hæc lex corrigit aliam.

ſ Dandi habuit.] hoc verum niſi in duobus caſibus: vt ſupra dixi per l. ff. codem. l. plane, & l. ſi non ſortem. §. final. quæ ſunt contra ſecundum ſe. Vel hæc corrigit illas. Sed qui debet Stichum aut decem, & putat ſe ad alterum præciſe teneri, non repetit, vt ff. de legatis ſecundo l. ſi is cui, ſi vero ſoluerat quinque tantum, nec in quinque poteſt dici liberatus, nec in quinque obligatus: licet in his quinque primo fuit obligatus? eſt ergo inter liberationem, & obligationem quoddam medium, ſcilicet quod ceſſat quandoque obligatio, nec eſt extincta, vt ff. codem lege, ſi non ſortem, §. final. & ff. de ſolut. l. qui res. §. final. ſecundum Azo.

† Gl. a. in ca. j. circa me. de ꝓcura. dicit per hanc. l. quia procurator actoris tenetur oſtẽdere mandatum, vel ſatiſdare d rato, quod ſufficit, ſi vnũ ex his duobus faciat.

† Concor. c. inter cæteras, cum gl. 3. extra de reſcr. & c. referente, extra, de præbẽ. & dignit.

Pro du-

Pro dubietate.] CASVS. Certum eſt, ꝙ qui indebitum ſoluit, repetit. quid ergo ſi aliquis dederit, dubitans an debeat, vel non? de hoc erat quæſtio, quam decidit imperator, dicens ꝙ qui animo titubāte aliquid dedit, vel ſoluit, repetit: nec præſumitur tranſactionem interueniſſe, niſi ab altera parte hoc ſpecialiter fuerit probatū. A

Dubitans pro ignorante hr̄.

a Pro dubietate.] Nota hic quòd dubitans pro ignorante habetur.

b Titubante.] id eſt dubitante debeat, vel non: & ſic quantum ad hunc titulū non eſt differentia inter errorem, & titubationem, & neſcientiam & ignorātiam: nec quantum ad titulum de iuris, & fac. igno. ſed quantum ad alia differūt, vt ſ. de iuris & fact. igno. ſuper ipſa rubrica. & potes dare exēplum huius legis, ff. eo. l. 2. Vel dic quòd nihil dixit. ff. de reg. iur. l. non debet actori. §. in re obſcura.

gust. Conſtantinop. Lampadio & Oreſta. VV. CC. Conss.

Ratione dubitationis oritur condictio indebiti, ſicut ratione erroris h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Indebitum ſolutum ancipiti animo, ſine mente titubante, repetitur. Salt.

XI. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

Pro dubietate [a] eorum qui mente titubante [b] indebitam ſoluerint pecuniam, certamen legum latoribus incidit, idne quod ancipiti animo perſoluerint, poſsint repetere, an non. Quod nos decidētes, ſancimus omnibus qui incerto animo indebitam dederint pecuniam, vel aliā quandam ſpeciem perſoluerint, repetitionem non denegari, & præſumptionem tranſactionis non cōtra eos induci: niſi hoc ſpecialiter ab altera parte approbetur. Dat. Kal. Octob. Conſtantinop. Lampadio & Oreſta. VV. CC. Conss. B C

TITVLVS VI.

DE CONDICTIONE ob cauſam datorum.

Vbi non tenet contractus principalis, pacta adiacentia nil operatur. Vel ſic. Deficiente ſubſtantia, deficit accidens. Vel ſic: Deficiente cauſa, quæ eſt neceſſaria ad effectum producendum, deficit effectus. hoc dicit, ſecundum Bal. Vel ſic: Si pecunia datur ob dotē, & interponitur pactum de lucrando,

DE CONDICTIONE ob cauſam datorum.

Continuatio. Cā & res differunt.

Dictum eſt ſupra de ea condictione quæ datur ob præteritam cauſam. Nunc videamus quæ datur ob cauſam futuram & honeſtam: propriè tamen cauſa dicitur de præterita tantum, vt ff. de condit. & demon. l. ſi ita legatū, § ſi res vero in futurū, vt ff. de condi. indeb. l. damus & cōgruus hæc condictio cum ſuperiori: vtrobique enim interuenit cauſa remittendi animo remitto: neque res emiſſa diſtinguitur: ſed hæc futura, illa præterita reſpicit, vt dixi. Inde eſt quòd illa ſtatim condictio naſcitur poſt ſolutionem: in hac demum cum fuerit ceſſatum, niſi prius pœniteat. D

Pecuniam.] CASVS. Mulier cum aliquo contraxit matrimonium: centum dedit in dotem, & pacta eſt ſibi de dote reſtituenda quocunque modo ſoluto matrimonio poſtea apparuit non contractum matrimonium fuiſſe: quia erant conſanguinei. nunquid actio de dote poſſit repetere dotem, quæritur? Reſpon. ꝙ nō, ſed condic. ob cauſam, & pactum quod interuenit, perinde eſt ac ſi interpoſitum non fuiſſet: quia ſicut matrimonium non valuit, ita nec pactum. Viuianus.

c Quam.] id eſt aliquam. vel dic ad pecuniam recipiendam quam te, &c.

d Pactumque.] id eſt de dote lucranda, vel reſtituenda ſoluto matrimonio.

e Interpoſitum.] de dote lucranda.

f Auctoritate.] quod ex multis cauſis prohibetur, vt not. inſtitu de nup. §. ſunt & aliæ.

g Nullam.] de dote.

h Actionem.] ex eo pacto.

i Habet.] ſ. mulier, vel pactum habet, id eſt continet.

& matrimonium non ſequatur iure impediente, mulier non habet actionem de dote ad repetendum, ſed condictionem ob cauſam: nec pactum vllam habet efficaciam. Salt.

I. Imp. Antoninus A. Calliſthenidi.

Pecuniā quā [c] te ob dotē accepiſſe, pactūq; [d] † qđ interpoſitū [e] (vt fieri, quum iure matrimonium contrahitur, aſſolet) proponis: impediēte quocūq; modo iuris auctoritate [f] matrimonium conſtare, nullam [g] de dote actionē [h] habet: [i] & propterea pecuniam quam eo nomine accepiſti, iure cōdictionis [k] reſtituere debes: & pactum quod ita interpoſitum eſt, perinde ac ſi interpoſitum non eſſet, haberi [l] oportet. PP. VI. Kal. Augu. Læto. II. & Cereale Conss. B C

Si deficit modus appoſitus loco finalis cauſæ ſimpliciter, vel ſecundum quid, repetitur datum. h. d. no. & iſta lex eſt ſubtilis. Bald. Vel ſic. Donatum per patrem filiæ, vt creditoribus paternis ſoluat: ea non ſoluente poteſt repeti per hæredem patris. Sal.

II. Imp. Alexander A. Aſclepiadi.

Si (vt proponis †) pater tuus ea lege ſorori tuæ [m] prædia, cæteraque, quorum meminiſti, dona- D

k Condictionis.] eſt enim perſonalis actio, vt j. de do. quæ ſub mo. l. j. Et intrā ſitine legitur. ſic ī. titul. j. l. j. Et dic hoc caſu condictionē eſſe priuilegiatam, vt ff. de priuile. cre. l. ij. §. fi. & l. ſeq. Sed quō datur condictio pro dote? immo debet cōfiſcari, vt j. de inceſt. nup. l. qcōtra, & ff. de ritu nup. l. inceſtæ, & inſtitu. de nup. §. ſi aduerſus, quæ ſunt contra? Solu. ī legibus illis fuit ſciens, hic ignorans factum, ar. ff. eo. l. j. §. ſed ſi parendi, & l. ij. & j. de interdic. mat. l. ſi tutor. Sed P. dixit etiam ſcientē agere cōdictione ſine cauſa, vt ff. de cō dic. ſine cauſa l. fin. quod non placet: quia ibi nec facto ſecutū fuit matrimonium, vt ibi. Et diſtingue circa hoc, vt j. de inceſt. nup. l. qui contra. Itē nec obſtat ꝙ hic fuit cauſa ſecuta: quia de iure ſequi debet, quod hic non fuit, vt ff. eo. l. iij. §. ſi liber. hæc ergo cōdictio locum habet: quia ob matrimonium datum fuit, vt ff. de iure do. l. dotiſq; & ff. eo. l. ſi extraneus. Item quomodo dat ob cauſam, cum ob nullam cauſam videatur datū? vt ff. de condic. ſine cauſa, l. auunculo? Reſpon. cauſa eſt, ſi genus attendas: nulla eſt, ſi ſpeciem attendas.

Dos data ob matrimonium, qđ de iure nō potuit ſequi, an poſſit repeti.

† aliàs & rectius, pecuniam, quā te ob dotē accepiſſe pcō interpoſito (vt fieri, cū iure matrimoniū cōtrahitur, ad ſolet) proponis: impediente quocunq; modo iuris auctoritate matrimoniū iure, cōdictionis reſtituere debes: & pactum &c.

† Concor. cū hac. l. j de don. l. cum res.

l Haberi oportet.] vbi enim cauſa deficit, & effectus: matrimonium autem eſt cauſa dotis: deficiente ergo matrimonio, non poteſt dos locum habere, vt infra de donatio. ante nupt. l. fin. circa princip. & vbi nulla dos, nulla de dote actio: in qua ſola eſt locus pacto retentionis. ſi ergo nulla eſt de dote actio, nulla retentio ex pacto: vt hic, & in authen. de nupt. §. ſi vero ab initio, colla. 4. & concor. huic legi infra de donatio. l. cum res.

Si vt proponis.] CASVS. Si pater tuus ſorori tuæ emācipatæ prædium dedit, vt creditoribus ſatisfaceret: alioquin reuerteretur prædium ad hæredem: ſi non ſatisfaciat: quæ actio competit tibi ad repetendum quod dedit, ſi pater tuus cōceſſit in fata, vel adhuc ſuperſtes eſt, quæritur? Reſpon. ꝙ condictio ob cauſam. Viuianus.

m Sorori tuæ.] emācipatæ, vel ab alio patre natæ: aliàs ſi in

in poteſtate eſſet donantis, cum patri non fuerit nata A condictio ob cauſam, nec eius filio, ſcilicet fratri huius ſororis poteſt competere, uel forte tunc daretur fratri in ſororem.

uit, ut creditoribus ipſa ſatisfaceret, ac ſi placita obſeruata non eſſent donatio reſolueret, [a] eaque contra fidem negotii geſti verſata eſt, non eſt iniquum actionem cōdictionis ad repetitionem rerum donatarum tibi, qui patri succeſsiſti, decerni. PP. XIIII. Kalend. Decembr. Albino & Maximo Conss. B

[a] Reſolueretur.] ſic. ff. eo. l. 3. in prin. ſed & hoc non dicto idem ius eſſet, cum dicta lex in donatione hoc tacite contineat, ut ſi non fiat quod dictū eſt, reſoluat̃ quod donatū eſt. ſed hic naſcit̃ cōdictio ex ipſo cōtractu. ſed quando nō fuiſſet dictū, tunc ex quaſi cōtractu, vt ff. de cōdic. inde. l. 2. in prin. & l. quod quis ſciēs, ſecūdum quoſdam. ſed uerius eſt ex re ipſa, ſiue ex rei interuentu, ut ar. inſtitut. quibus mod. re contra. obli. §. is quoque. Sed uidetur huic legi contra infra, de reſcin. uen. l. ea. Sol. ut ibi. Item not. dari hoc caſu ob cauſam, cum contractui innominato eſſet appoſita pactio, ut infra de contrahen. emp. l. ſi donationis, & de dona. quæ ſub mo. l. ſi doceas: nihilo minus & actio præſcriptis uerbis, ut infra, de dona. l. cum res, & ff. de donat. l. hæreditatem. ſed ubi eſt nominatus, tantum præſcriptis uerbis, vt ff. de re. permu. l. 1. in ſi. & ff. eod. l. fin. & infra, de pact. inter emp. & uen. l. 1. & l. cum te, & ſupra, fami. erci. l. licet. Sed cum hodie ſit nominatus, ut not. infra, de re. permu. ſuper rubrica, uidetur ex huiuſmodi pacto non dari ob cauſam, ſed præſcriptis uerbis tantum, per quod omnes leges huius tituli uidentur abrogatæ, quæ de donatione dicunt. Sed dic ſpeciale in donatione, ut quanquam ſit hodie nominatus, tamen datur hæc condictio per has leges, ut dicta l. infra, de dona. quæ ſub mo. l. 1. C

Donatio eſt contractus nominatus.

ADDITIO Bart. hic ſic dicit, quòd donatio ſimplex & olim & hodie fuit contractus nominatus, de quo latius per eundem in l. fin. ff. iſto ti. verſi. pro declaranda iſta &c. Donatio uero quæ ſit ob cauſam, non eſt uere donatio, ſed magis ob cauſam datio, ut l. 1. ff. de don. ergo merito dicitur contractus innominatus & olim & hodie.

Pactum in donatione appoſitum ne liceat donatario alienare, operatur quod aut pactum ſeruetur, aut res donata condicatur ab eo. h. d. not. ſecundum Bal.

III. Impp. Valerian. & Gallien. A A. Aurelio & Alexandrę.

EA lege [b] in vos collata donatio, ut neutri alienandę ſuæ portionis facultas ulla competeret, id efficit, ne alteruter ueſtrū dominium prorſus alienet, [c] vel ut donatori, uel B

EA lege.] CASUS Nepotibus tuis prædium dediſti hoc pacto quòd neuter portionem ſuam alienaret, an donatio facta hoc pacto teneat, & quis ſit huius pacti effectus, quæritur? Reſpon. quod tenet, & habet talem effectum, ſcilicet ne timore eius aliquis ad alienationem procedat, tamen tenet, ſi facta fuerit: donatori tamen cōtra donatarium tantum, non autem contra poſſeſſorem alium competet condict. ob cauſam. Vi.

[b] Ea lege.] ideſt eo pacto, ut ff. depoſ. l. 1. § ſi conueniat.

[c] Alienet.] ideſt faciat quòd ille timore pacti ductus de facto non alienabit, ideſt non procedet ad alienationem faciendam de facto, ſed ſi alienabit, tenebit alienatio de iure, & dominium transferetur, ſed donatori dabitur condictio contra alienantem, cum perſonalis ſit actio, non contra poſſeſſorem ad rem, licet hoc quidam dixerūt per l. infra de reuo. do. l. his ſolis. quam rem cum non poſſit reſtituere, reſtituat eius æſtimationem, ſicque aliud petit, & aliud conſequitur, ut ff. ſi cert. peta. l. vinum, & ff. de uer. obli. l. ſi ſeruum. § pen. & ulti. uendicatio enim non datur ei, cum detur condictio. nemo enim poteſt condicere rem ſuam præterquam à fure, ut ff. uſufruct. quemadmo. ca. l. fin. & ſic dominium eſt tranſlatum de primo in ſecundum, & de ſecundo in tertium. Et alia eſt ratio quare ſit tranſlatum de ſecundo in tertium, quia cum nudum pactum, ideſt quodlibet quod rei traditione nō eſt ueſtitum, transferre in aliquem dominium non poteſt, ut ſupra de pact. l. traditionibus, multo minus poteſt rē trāſferre in primum dantem, uel impedire quo minus transferat in ſecundo accipientem, præterquam in pacto legis D commiſſoriæ uel addictionis in diem, ut d. l. traditionibus, & ita ex hac diſiunctiua, altera pars eſt uera, nempe ultima. Alii ut R. dicunt primam partem ueram, ideſt quod non poteſt alienare, nec dominium transferre, ſed ſequēs eſt falſa, & hic dicunt ratione poſſeſſionis dari condictionem. & pro eis infra, de re. ali. nō alie. l. fi. quæ lex eſt contraria noſtræ lecturæ. Sed certe ibi non dicitur quod non poſſit trāſferri dominium in accipientem, ſed adſignantur quæ cōtinentur uerbo alienationis, cum prohibita eſt alienatio. Itē aliud eſt cōtrarium, infra ſi mancip. ita fuer. ali. ut ma. l. ea quidem. Sol. aliud in libertate, quàm aliis rebus, quoniam apponens cōditionem ne manumitteretur, non de actu manumittentis, ſed de beneficio libertatis intellexiſſe uidetur, ut ff. de ſer. expor. l. ſi uenditor. Hic autem de ipſo actu intellexiſſe uidetur. Item eſt alia ratio, quia ſicut difficile reuocatur libertas, ſic difficiliter tribuitur, quod non eſt in aliis rebus, ut ff. qui & à qui. l. generaliter, §. fi. & eſt ſimile ubi libertas eſt deterioris conditionis, ff. de manu. teſta. l. cum ex pluribus, & ff. de leg. j. ſi quis a filio §. ſi quis. Vel dic quod manumiſſio fuerat prohibita propter ſerui delictum: quia dominum offenderat: quod delictum non debet remanere impunitum, vt ff. ad l. Aquil. l. ita vulneratus, & de fide iuſſ. l. ſi ab eo. Vel ideo vt poſſit torqueri, vt veritas eruatur. Vel ideo, quia ſi pęna apponeretur, exigi non poſſet, quia ſic eſſet indignatio pœnę non irrogatæ, vt ff. de ſer. expor. l. ſeruus. Vel diſtinguitur, an prohibeatur alienatio facti, vel iuris tantum, vt hic, & ibi, & ff. de leg. 3. l. pater. §. filiam. Item diſtingue ſuper hac l. vtrum alienatio fuerit prohibita a lege, vel à teſtatore: an pactis contrahentium. In primis duobus caſibus volens alienare non poteſt, nec dominium in accipientem transferre: vt ſupra de legi. & conſtitu. l. non dubium, & inſt. quib. alie. licet, in prin. & ff. de lega. 2. l. peto. §. fi. & l. cum pater. §. libertus, & de leg. 3. l. pater. §. filiam. In tertio bene transfertur dominium, vt hic, & argum. contra. ff. de diſtract. pig. l. ſi creditor. §. fin. Item pro hac diſtinctione eſt. ff. de tranſac. l. cum hi. §. hæc oratio, & §. plures. Item etiam in ultima voluntate ſi ſic eſt dictum, ne alienet extra familiam inter viuos, & extraneum hæredem inſtituat, tranſit ad eum dominium, agitur ad intereſſe, vt ff. de lega. 3. l. pater. §. fundū. Sed ſi per pactum eſt prohibita alienatio, & extraneum hæredem inſtituat, tenet alienatio, ſed agitur ad intereſſe, vt ff. de verbor. obligat. l. ſi ita quis promiſerit decem tibi. § ea lege. Sed contra in auth. de alie. & emphy. §. ſanctiſſimarum, colla. ix. & j. de bon. quæ lib. auth. excipit̃. Sol. ibi in vltima volūtate. Itē in illa de alie. & emphy. pactum conſonat cum l. quæ regulariter prohibet alienationem rei eccleſiaſticæ, vt s. de ſacroſanct. eccle. l. iubemus. 2. & pro hoc eſt. ff. de pactis. l. ſi vnus. §. quod in ſpecie, & hoc ſecundum Io. Sed B. diſtinxit vtrum prohibitio fuerit appoſita in contractu, & in traditione: vel in traditione tantum, vel in contractu tantum. In duobus primis non transfertur dominium: in vltimo ſic. & eſt pro eo in ſeruitute excepta, quæ ſi in vtroque tempore excipiatur, vel tempore traditionis, valet, & datur confeſſoria: alias agitur actione ex eo contractu, vt ff. de actio. empti, & vendi. l. ſi tibi liberum, & de ſer. vrb. prædio. l. ſi binarum. Sed Io. dixit in omnibus illis caſibus, ſcilicet cum excipitur ſeruitus vel vtroque tempore, vel altero poſſe agi actione ex eo contractu: nec competere confeſſoriam ex pacto, cum tunc non potuerit eſſe ſeruitus quæſita: quia ſue rei

Libertas ſicut difficilè reuocatur, ſic difficiliter tribuitur.

Alienantem prohibitam alienari, an transferat dominiū.

res nemini ſeruit. ff. de ſer. ur. prædi. l. in re cōmuni. Tertij diſtinguunt, an appareat cauſa quare prohibita ſit alienatio, & tunc non poteſt ille alienare. an non appareat, & tunc poteſt, ut ff. de leg. 1. l. filiusfamilias. §. diui, & de leg. 3. l. Lucius. 1. reſpon. & l. pater filium §. Iulius Agrippa. Quarti dicunt, refert an inter ſit eius qui prohibuit alienationem, ut tunc non alienet, an non, & tunc ſic. arg. infra de pac. inter empt. & uendi. l. fi. Sed cōtra eos videtur. ff. de ſeru. ruſti. præd. l. cum fundo. Item fortiter huic legi obſtat ff. communi diuidun. l. 3. & l. in hoc iudicium. §. ſi inter ſocios, & ff. pro ſoc. l. idemq; dicendum, in fin. legis, quia pactū ne diuidatur, ita eſt rei annexum, quòd ſequitur poſſeſſorem, id eſt emptorem. at hoc pactum ne alienet, non ſequitur rē: ſed dic, ſequitur quo ad excipiendum, ut ibi, non quo ad agēdum, vt hic. argu. ff. de pac. l. ſi tibi. § pactum.

eius hęredi condictio,[a] ſi non fuerit conditio ſeruata, quæratur. PP. Kal. Apr. Valeriano. IIII. & Gallie. III. AA. Conss.

Defectus ſperati patrocinij, inducit condictionem ob cauſam quatenus cauſa deficit. Bal. Vel ſic: Confeſſus ſe plus recepiſſe quam re uera receperit: poteſt non recepti liberationem condicere. Salic.

B IIII. Iidem AA. & Valerianus C. Annilix.

SI cum exiguam pecuniā reuera ſuſciperes,[b] longe maiorem te accepiſſe cauiſti, eo quòd tibi patrocinium aduerſarius[c] repromitteret, cum dicas fidem promiſsi non ſecutā: vt libereris obligatione eius quod non acceptum propter ſperatum patrocinium ſpopondiſti, per condictionem[d] conſequeris, PP. V. Kalen. Maij, Aemiliano & Baſſo Conss.

Datum militi occaſione procurationis non ſecuta, condicitur. Bald. & Salic.

V. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Martiali.

SI militem ad negotium tuum procuratorem feciſti,[e] cum hoc[f] legibus interdictum ſit, ac propter hoc pecuniam[g] ei nume-

a Condictio.] ob cauſam, quam ſpeciale eſt in donatione dari, ut dixi ſupra. l. proxi.

SI cum exiguam.] CASVS. Accepi mutuo. x. à quodam aduocato, & caui quod accepi. c. ꝓpter ſpem tui patrocinij, quod mihi ꝓmiſit. poſtea ille nō obſeruauit fidē. an liberationem ſponſionis per condictionē conſequi poſſim, quærit. Re. p. ꝙ ſic.

b Suſciperes.] pone decem.

c Aduerſarius.] id eſt ille contra quem agis, ſ. creditor.

d Per condictionem.] ob cauſam, vel exceptionem doli mali potes te tueri, & ad hoc infra de non nu. pecu. l. minorem, & ſupra tit. 1. l. 3. & ſupra de poſtu. l. ſi ſub ſpecie, & ff. de condic. ſine cau. l. 4. & ff. de uar. & extraor. cog. l. 1. § in honorariis, & ſupra de pac. l. creditori.

SI militem.] CASVS. Dediſti pecuniam militi, ut eſſet procurator tuus ad cauſam quandam, obiectum eſt ei, ꝙ procurator eſſe non poteſt, quia miles. nūquid repetes pecuniam quam dediſti? Dicitur quod ſic, per condictionem ob cauſam. Viuianus.

e Feciſti.] de facto, id eſt quantum ad deſtinationem animi tui.

f Cum hoc.] ſcilicet ut miles procurator fiat, ut ſupra de procu. l. militem, & infra loca. l. milites.

g Pecuniā.] ut eā in ſumptus litis erogaret ſm quoſdā.

h Cauſa non ſecuta.] uel quia nolit eſſe procurator, uel quia non poteſt de iure, ut & ar. ff. eo. l. 3. §. ſi liber, & infra. l. proxi. licet ſi nō obijciatur ei exceptio, admittatur, ut ff. de procura. l. filiusfamilias. §. milites, & ſupra de

A procur. l. ita demum. quo caſu ſi peregit, non poteſt repeti quod datum eſt. ſed uidetur huic ex huius pecuniæ datione nullam naſci actionem, ut ff. de actio. & obli. l. nō ſolum. quæ eſt contra. Sol. hic loquitur cum re contrahitur obligatio, ibi cum conſenſu uel uerbis. Vel hic non erat impoſſibilis cōditio prorſus, ut d. l. ſupra de procur. l. ita demum. Item contra infra de lega. l. ab adminiſtratiōe. Sol. ut ibi, & eodem modo ſolue aliud in eo. ti. l. ſi legatarius, i fi.

raſti, quicquid ob cauſam datum eſt, cauſa non ſecuta[h] reſtitui tibi competēs iudex curæ habebit.[i] PP. X. Kalen. Octob. ipſis. IIII. & III. Couss.

Simplex donatio non reuocatur: ſed vbi in cauſa de facto erratur, condicitur per condictionem ob cauſam. Bal. Vel. ſic: Ancilla data vt dantis filia manumittatur, ſi non manumittitur, repetitur, quod ſecus eſt ſi pure donata fuerit. Sali.

VI. Iidem AA. & CC. Cytioni & Plotioni.

CVm ancillam patrem veſtrum ei cōtra quē ſupplicatis, dediſſe proponatis, intereſt multum, vtrumne donandi animo dederit, an ob manumittēdam filiam,[k] quam ancillam exiſtimabat, cum perfecta quidem donatio reuocari non poſsit,[l] C cauſa vero donandi non ſecuta,[m] repetitio competat. S. II. Id. Maij. AA. Conss.

Defectus cauſa in mente retenta, non parit condictionem ob cauſam. h. d. not. ſecundum Bal. & Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Gerōtio.

SI repetendì quod donabas vxori eius quem ad proficiſcendum tecum huiuſmodi liberalitate

i Habebit.] ut arg. ff. locat. l. ex conducto, aliàs. l. ſi uno. §. item cum, & habet hic locum indubitabiliter, cum ignorauit militem, ut ff. loca. l. ſi ignorans, & idem ſi ſciuit militē, ſed credidit eū poſſe procuratorem eſſe, ut non noceat iuris ignorantia in damno uitādo, ſicut nec in condictione indebiti, ut diximus ſupra tit. 1. l. 1. Item ſi ſciebat utrūq;, ſed adiecit conditionem expreſſe, ſi fueris procurator argum. ff. de condi. inde. l. 2. ſecus ſi non dixiſſet, ar. ff. de reg. iu. l. cuius per errorem. Item contra infra eo. l. fi. Sed dic, hic non ſtat per eum, ſed per ius.

CVm ancillam.] CASVS. Pater tuus mihi dedit ancillam quandam, ut ancillam meam filiam ſuam naturalem manumitterem. diſtinguitur hic iſta, aut ſimpliciter dedit, aut dedit ut manumitterem. primo caſu non reuocabitur donatio ſecundo caſu, ſi non feci quod conuenit, aut quia nolui, aut quia non potui, quia forte erat libera, condictio ob cauſam competit. Viu.

D k Filiam.] ſcilicet dedit.

l Non poſſit.] vt infra de contrahen. empt. l. 3. & infra de vſuca. pro donato. l. irritam, & infra de act. & oblig. l. ſi quidem. & hoc niſi ex cauſa ingratitudinis, ut infra de reuo. dona. l. fi.

m Non ſecuta.] quia nec ſequi potuit de iure, ut ſupra l. proxi. & l. 1. & ff. eod. l. 3. §. ſi liber, & ff. manda. cum ſeruus, in fin. Et not. quod libero non poteſt præſtari libertas, non iuris prohibitione, ſed eius impoſſibilitate ſecundum Ir. ſed in caſu ualet libertas libero relicta, ut ff. de fideicommiſſ. lib. l. generaliter. §. ſi homini libero. Item not. ſecundum Azo. qui dicit hic, ceſſante cauſa & cætera, habere locum, ſi cauſa fuerit finalis, non impulſiua, argument. infra. de nupt. leg. imperialis. §. ſed & ſi tales, & de iure dot. leg. ſi mulier dotem. Libertas libero præſtari nequit. Cauſa ceſſante, quādo ceſſet effectus.

SI repetendi.] CASVS. Dedi vxori tuæ. x. ut ſic induceret te ad proficiſcendum mecum ad ſcholas nō

es profectus: an repetere poſſim, quæritur? Diſtinguitur, aut expreſſe dixi ꝙ repeterem niſi ipſe proficiſceretur, aut hoc tacite in animo meo geſtabam. primo caſu repetam per condictionem ob cauſam. ſecundo caſu non repetam. Viuianus.

prouocare ꝓpoſueras, nullam addidiſti cõditioné,[a] remanet integra donatio, cum leuitati perfectam donationem reuocare cupiẽtium, iure occurratur.† S. VII. Kalen. Septemb. AA. Conss.

Defectus finalis cauſæ poſsibilis, parit condictionẽ ob cauſam. Bald. Vel ſic: Datum ob cauſam, cui recipiens non paruit cũ poſſet, repetitur per cõdictionem ob cauſam. h. d. Sali.

VIII. Iidem AA. & CC. Flaniano.

DIctam legem[b] donationi, ſi non[c] impoſſibilem cõtineat cauſam, ab eo qui hanc ſuſcepit, non impletam, condictioni facere locum, iuris dictat diſciplina. quapropter[d] ſi titulo liberalitatis res tuas in ſponſam[e] cõferendo, certam dixiſti legem, nec huic illa, cum poſſet, paruit: ſucceſſores ipſius de repetendis quæ dederas, ſi hoc tibi placuerit, conuenire non prohiberis.[f] S. III. Id. Feb. AA. Conss.

Accipiens à libero non implens cauſam, condictione tenetur: ſecus ſi accipiat à ſeruo proprio, vbi eſt hortandus, nõ arctandus. h. d. ſecundum Bald.

[a] Conditionem.] expreſſe, ſed tacite hoc in mente agebatur ab altera parte tantũ, vt ĩ. de dona. ante nup. l. ſi mater, & ff. e. l. dedi. §. ſi qs quaſi. Si autẽ ab vtraque parte, tunc daretur repetitio, vt i donatione cauſa mortis, vt ff. de don. cau. mort. l. ſenatus. §. 1. & ff. eod. l. cum quis mortis cauſa, & idẽ eſt. ĩ. eo. l. 1. nam ibi ab vtraque parte agebatur, ſi ſequeretur matrimonium, vt ĩ. de dona. ante nupt. l. cum veterum, circa fi. & arg. ff. eo. l. 1. §. fi. & l. ſeq. & l. ſi ſi lius. ſic ergo fuit cauſa impulſiua, non finalis, quia tunc eſſet aliud, vt ff. de donat. l. 2. §. fin. & l. ſeq. & ff. de don. inter virũ & vx. l. ſed ſi mors. §. fi. & ff. de condit. & demo. l. Titio centum, in prin. & concor. huic. l. ĩ. de don. ante nup. l. ſi præfidi, & ĩ. de tranſac. l. ſi maiores, & ff. de duo. reis. l. duos, & ĩ. de re. permu. l. ex placito, & ff. de acq. poſ. l. quod meo. §. ſi furioſo, & ſupra quod me. cau. l. cum te.

† Quia ſi ne conditiõe acta, rũpenda non ſunt, vt 12. q. vlti. c. vlt. in fine.

Cũ ĩpulſiua datum, an poſſit repeti cã nõ ſecuta.

DIctam legem.] CASVS. Sponſus ſponſæ dedit decem, vt illa intra certum tempus veniret ad domum ſuam, non venit cum venire potuit. nũquid repetit ſponſus quod dedit? Reſpon. ꝙ ſic, vel ab ipſa ſi ſuperſtes eſt, vel ab eius ſucceſſoribus ſi deceſſit. Viuianus.

Cõditiõe ſub ĩpoſſibili datũ, an poſſit repeti.

[b] Dictam legem.] id eſt dictum pactum à ſponſo, vt ſtatim dicet.

[c] Si non.] ſi non habes, maxime, ſubaudias, vt probatur ĩ. eo. l. 1. & l. ſi militem, & l. cum ancillam, & ff. eo. l. 3. §. ſi liber. Vel diſtingue an qui dat, ſcit conditionem impoſſibilem, & ſic non repetit. an non: & tunc repetit. ar. ff. de acq. poſ. l. quod meo. §. ſi furioſo, & ff. de cond. ſine cauſa. l. auunculo, & diximus idem. ĩ. de leg. l. ab adminiſtratione. Tertij vt Ir. dicunt: ſi non impoſſibilem. ſ. de natura, vt do tibi decem, ſi cœlum digito tetigeris. nam non repetitur, etiam ſi ceſſat. & eſt ar. ff. de act. & obli. l. non ſolum. & ſic non ſubaudi, maxime.

ADDITIO. Veritas eſt iſta ſecundum Bar. hic, quãdo aliquis dat ob cauſam ĩpoſſibilem ignoranter, habet locum hæc condictio, vt ſupra eo. l. ſi militem. Si vero ſcienter, tunc aut dedit adijciendo conditionem, & repetitur, vt d. l. ſi militem. aut non adijciendo conditionẽ, ſed per modum cauſæ aut modi, & tunc non repetitur, ita loquitur ſecundum eum hæc lex.

[d] Quapropter.] quod dixit in genere, ponit in ſpecie.

[e] In ſponſam.] cui maiori affectione donare videtur, propter ſpem futurarum nuptiarum, vnde videtur conueniens non repeti quod donatum eſt.

[f] Prohiberis.] ad hoc infra de contrahen. emptio. l. 3. & de dona. l. legem. & l. cum res. item contra infra de reſcind. vendi. l. eã. Sol. vt diximus ibi, quia ibi erat aliàs vendituras, hic non erat aliàs donaturus.

IX. Iidem AA. & CC. Bibulo.

SI liber conſtitutus, vt filiæ[g] tuæ manumittãtur, aliquid dediſti, cauſa non ſecuta, de hoc tibi reſtituendo condictio competit.[h] nam ſi[i] quid ſeruus de peculio domino dederit, contra eum quidem nullam actionem[k] habere poteſt, ſed dominum q ſemel accipere pecuniam pro libertate paſſus eſt, aditus prouinciæ rector hortabitur[l] (ſalua reuerentia) fauore ſcilicet libertatis, placito ſuo ſtarẽ.[m] S. III. Id. Feb. Sirmij. AA. Conss.

Si cauſa non impletur caſu fortuito, ceſſat condictio. h. d. cum l. ſeq. ſecũdum Bar. Vel ſic: Si propter caſum fortuitum res non ſequatur: pecunia data non repetitur. Sali.

X. Iidem AA. & CC. Coroniana.

PEcuniam à te datam, ſi hæc cauſa[n] pro qua data eſt, non culpa accipientis, ſed fortuito caſu[o]

SI liber.] CASVS. Stichus cum liber eſſet, decem dedit vt filiæ ſuæ manumitterentur. ſi non fiat quod conuenit, per condic. ob cauſam repetere poteſt. ſed ſi ſeruus meus eſſet, & de peculio mihi dedit. x. aduerſus me acti. non habebit: ſed hortari poteſt præſes prouinciæ, vt fiat quod conuenit, fauore libertatis: ſaluo mihi iure patronatus in illis, ſi eas manumittam. Viuianus.

[g] Filiæ.] ancillæ.

[h] Condictio competit] vt ff. eo. l. dedi. §. 1. & de præſcript. verb. l. ſi tibi. Contra videtur. cum ſuccedat conſtitutio, faciatque eas liberas, vt ff. e. l. ſi pecuniã. §. j. & infra ſi mãci. ita ſue. ali. &c. l. ſi is. ſed illud obtinet cũ data eſt quantitas: ſecus ſi ſpecies, vt ff. de præſcriptis verbis. l. naturalis. §. at cũ do.

[i] Nam ſi.] bene dixi, ſi liber conſtitutus, &c.

[k] Nullam actionem.] neque ad repetendum quod dedit, neque ad implendum quod conuenit, cum iure ordinario domini cum ſeruis paciſcentes, nihil agant, vt ſupra de tranſaction. l. interpoſitas. licet quidam contra, vt ibi diximus. Item contra ff. de manu. l. ſi quis ab alio. ſed ibi ab alio non à ſeruo accepit.

[l] Hortabitur.] non compellet, vt ĩ. de lib. cau. l. cũ affirmes.

[m] Stare.] ſ. ꝙ manumittat.

PEcuniam.] CASVS. Dedi tibi. x. vt præſtares mihi patrocinium: non præſtitiſti, quia deceſſiſti. nunquid ab hæredibus tuis repetam quod dedi? Reſpond. ꝙ non. vel pone ſic ſecundum Azo. Dedi codicem vt ſeruum meum curares, cum eſſes medicus. deceſſit ſine culpa tua, quia caſu fortuito, & ſic eum non curaſti. nunquid quod dedi repeto? Reſpond. quòd non. Si vero per te ſtetiſſet, & non per caſum fortuitum: ſecus eſſet. & hoc dicit. l. ſequens.

[n] Cauſa.] quæ ab accipiente pendet: puta do tibi codicẽ vt me ægrum cures. aliàs enim cauſa non ſecuta qualitercunque, dummodo dantis dolus ceſſet, repetitio competit ſecundum Ir.

[o] Caſu.] contingẽte in pſona ægri cõducẽtis, & pecuniã dantis.

dantis. ſecus ſi in perſona medici locantis operas, ſeu pecuniam recipientis, quia tunc repetitur, vt in contrario. ff. loca. l. ſi vno. §. item cum quidam, niſi in aduocatis, vt ff. de var. cog. l. 1. §. diuus. in quibus eſt ſpeciale.

a Repeti.] ex ceſſatione. Sed nonne licet pœnitere, vt ff. eo. l. ſi pecuniam. in princ. & l. 3. §. 1? Reſp. non, cum impleta ſit cōditio, vel pro impleta habeatur. habet autem pro impleta, cū iam adimpleri non poſſit, ibi autem poterat.

ADDITIO. Bal. hic reprehendit hāc gl. dicens ſic hic dicendum, aut volo repetere quaſi cā non ſecuta, & non poſſum, vt hic, aut quaſi me pœniteat, quia pœnitentiæ eſt locus in cōtractibus innominatis, & poſſum, vt ni contrarijs.

b Aduocationis. Datam.] non ex pacto, ſed ſponte, ut bene faciat ad titulum iſtum.

c Per eos.] ſecus ſi per caſum uel clientulum ſteterit, ut ff. de uar. cog. l. 1. §. pe. & ff. loca. l. qui operas, &c. ſ. de iud. l. properandum. §. honorarijs, & ſ. l. proxi.

Continuatio. DE CONDICTIONE ob turpē cauſam.

Superiores cōdictiones dua reſpiciūt honeſtā cauſam, hæc turpē, et præteritā, et futurā.

non eſt ſecuta: minime repeti[a] poſſe certum eſt. S. III. Non. Decembr. Nicomediæ, CC. Conss.

Si non ſtetit per aduocatum, non reddit ſalariū: alias ſecus ſecūdū Bal.

XI. Idem AA. & CC. Stratonicæ.

ADuocationis cauſa datam[b] pecuniā, ſi per eos[c] qui acceperant, quo minus ſuſceptam fidem impleant, ſtetiſſe probetur, reſtituendam eſſe conuenit. S. XVII. Kalen. Ianua. CC. Conss.

TITVLVS VII. DE CONDICTIONE ob turpem cauſam.

Qui probat cautionē ex turpi cauſa emanatam, per conſequens probat pecuniam non numeratam. Bald. Vel ſic: Promiſſum ex cauſa turpi, non poteſt peti: ideo cauſa turpi probata, reus debet abſolui. Sa.

I. Imp. Antoninus A. Ingenuo.

SI ex cautione[d] tua cōuenīri cœperis: nullam pecuniam te accepiſſe, ſed ob turpem cauſam,[e] & quam fieri prohibitum[f] eſt, interpoſitam cautionem, ei qui[g] ſuper ea re cogniturus eſt, probandum[h] eſt: & eo impleto, abſolutio ſequetur. Sine die & conſule.

Turpe datum non repetitur. hoc dicit. Vel ſic: In pari cauſa criminis uincit reus, etiam tractans de lucro. Bald. Vel ſic: Datum libidinis cauſa, nō repetitur, cū in pari cauſa turpitudinis melior ſit conditio poſſeſſoris. Salic.

II. Idem A. Longino.

CVm te propter turpem[i] cauſam, contra diſciplinam temporū meorum, domum aduerſariæ dediſſe[k] profitearis: fruſtra eam tibi reſtitui deſideras,[l] cum in pari cauſa poſſeſſoris conditio melior[m] habeatur. PP. XV. Kal. Decemb. Læto II. & Cereale Conss.

SI ex cautione.] CASVS. Si alicui lenæ decē promiſiſti ut alicuius mulieris per eā tibi fieret copia & illa decē confeſſus fueris ex cā mutui te accepiſſe ab ea, & ex cautione tua conuenīaris, qualiter tibi ſuccurrendum ſit quæritur? Reſp. q probabis tibi pecuniā numeratam nō fuiſſe, & ex turpi cauſa eā promiſiſſe, quibus duobus probatis abſolueris. Vel pone caſum, q promiſiſti centū cuidam ut faceret alij furtum uel homicidium. Viuianus.

d Si ex cautione.] emiſſā non ſpe numerandæ pecuniæ, licet in ea cōtineatur numerata pecunia, ſed ob turpem cauſam emiſſa.

e Ob turpem cauſam.] ſ. ex utraq; parte, uel alia ſecundum lr. & da exemplum, ſi promitto ne delinquas. Item ſi promitto ut delinquas. Item ſi promitto meretrici. Primo eſt turpitudo ex parte recipientis, ſecundo utriuſque. tertio dantis, ut ff. eo. l. 1. in fin. & l. ubi autem. & l. idem eſt. §. ſed quod meretrici.

f Prohibitum eſt.] poteſt eſſe quòd iſte uoluntarius aſſumpſit ſibi onus, uel aliter habet in ſe implicitam affirmationem, uel præſumitur pro inſtrumento.

g Ei qui.] & ſic not. iudici faciendam fidem, ut ſupra de eden. l. procurator.

h Probandum eſt.] à te. & ita probat non numeratam. & ſic eſt contra. J. de proba. l. actor. & J. de non nu. pec. l. ſi ex cautione. Solu. probat admiſſus, non iuſſus. Vel probat eo ipſo, q non probatur contrarium. ſic. J. qui admi. non poſ. l. ſuper ſeruis, lib. 2. & ff. de iure do. l. dotē quæ in prius. Vel hoc non ſimpliciter negat, ſed negādo aliud aſſerit, ideoq; ab eo exigitur probatio. Sed quare dicit hic q utrunq; probet, cum alterum tantum proba- *(margin: Probatio fit quandoque eo ipſo, q contrariū nō probatur.)*

A re ſufficiat ad hoc ut ſequi debeat abſolutio? Reſp. Reſpexit lex q duplici de cauſa poteſt conueniri. ſ. vel ex mutuo, & tunc debet probare non numeratam eo modo ut dixi. uel ex promiſſione, & tunc ſe promiſiſſe ob turpem cauſam præcedētē. Sed an huiuſmodi exceptiones & probationes etiam poſt biennium admittantur? Quidam q nō, arg. ſ. de poſtulan. l. ſi ſub ſpecie. ſed ibi non negat poſt biennium dari exceptionem doli, licet non detur nō numeratæ pecuniæ, & ita hic poteſt dari poſt biennium doli. Vel quia promiſſum eſt ob turpem cauſam, quod idem eſt. nam præcedentem pactionem turpem conſiderare debemus, ut infra ad Macedonianum l. ſi filiusfa. aliquid. Sed opponit. Nonne abſoluendus eſt hic cōuentus propter primam negatiuam, & ſi non probetur de turpitudine? non. n. debet in eo probando grauari, quo probato non debet releuari, ut. J. de probat. l. ad probationē. Sed dici poteſt hoc eſſe neceſſe poſt biennium. uel hic non ſolū petebat abſolui, uerumetiam cautionem condicebat. & concor. J. de inuti. ſtipula. l. dolo, & l. ex eo, & infra de condic. ſine cau. l. ſi. & ſupra ſi cert. peta. l. ſi non ſinguli.

CVm te.] CASVS. Si mulieri cauſa ſtupri domum dediſti, eam repetere non poteris, quia in pari cauſa turpitudinis potior eſt conditio poſſidentis. Viuianus.

i Turpem.] ut ei commiſceteris, & non erat meretrix.

k Dediſſe.] ſic ergo fecit accipientis, ut inſti. de act. §. ſic itaque.

l Deſideras.] ſic ergo ex inutili contractu dominiū trāſfertur. & ſic eſt contra. ſ. de legi. & conſti. l. nō dubium. Sed die quod hic repetit fiſcus, ut ff. de iure fiſci. l. Lucius.

m Melior.] in pari ergo cā melior &c. ut hic, & ſ. de trāſ. l. trāſactione finita, & ff. de uer. obl. l. ſi ſeruū. §. de illo, & ff. ne qs eū. qui in ius uo. fu. ui exi. l. nā cū uterq;, & ff. eo. l. ſi ob turpē, & de reg. iu. l. in pari, & ne quid in loco pub. l. prior. §. idē. & ff. de calū. l. in hæredē, & J. eo. l. mercalē, & ff. de doli excep. l. apud Celſum. §. Marcellus. Sed qd de pignore? nunquid pignus poterit uendicari uel repeti pignoratitia actione? Rñ. Al. & M. q nō. ſed certe melius eſt ut dicamus pignus poſſe iure dñij uendicari, quia uendicatio cōtra eū ſicut cōtra quemlibet inſtituitur, ut ff. ad exhib. l. de eo. §. pe. & fi. & ff. ſi quadru. pau. ſe. di. l. 1. §. fi. licet ſit arg. cōtra, quia qñq; quis nō tanq̃ quilibet admittitur, ut ſ. de dolo. l. 1. Secus uero in re principali ſoluta, quia eius dñium translatū eſt in accipientē, qd nulla cōdictione uel actione pōt reuocari. & idē in pignore ſi agatur pignoratitia actione ex contractu turpiter celebrato. Sed ecōtra ſi creditrix agat, aut actione ex contractu turpiter celebrato, & nō pōt per hanc legē, cū in pari &c. Nec ob. ff. eo. l. idē. §. ſed qd meretrici, quia quędā honeſte accipiunt, quæ nō honeſte petuntur, ut ff. de uar. cog. l. 1. §. 1. aut hypothecaria, qd pōt, eū contra quēlibet poſſidētē

(margin: Fiſcus repetit datū ab aliquo ob turpē cauſam. Pignus datū ob turpem cauſam, an poſſit uindicari uel repeti ac. pig.)

 detur,

detur, & nõ inſpicit contractũ. arg. d.l. ff. ad exhib. l. de A eo, in fin. ſm H. qđ non placet, quia ſi datur vendicatio debitori nõ poſſidenti ẽt nihilo ſoluto, multo magis exceptio, arg. ff. de ſuperfi. l. 1. §. quod autem ait prætor.

QVod euitandi.] CASVS. Si clericus aliquis, vel inhabilis ad exercitium publicæ militiæ, puta mancus vel claudus, aliquam pecuniam alicui poteſtatẽ habenti vocandi hoĩes ad ciuilia munera, ob vitandã militiam dederit, an repeti poſſit, quæritũ? Dicitur ꝙ ſic, ꝑ condic. ob turpem cauſam, & accipiens de crimine concuſſionis poterit accuſari, & condemnari. ſic intelligo legẽ iſtam de dante qui erat inhabilis. alioquin ſi habilis fuiſſet, vterq; eſſet in turpi cauſa, nec haberet locũ repetitio. Viuianus.

a Tyrocinij.] id eſt militiæ.

b Cõpetentẽ.] inhabilis erat, & ipſo iure excuſatus, ſed quia inquietabatur, dedit.

c Eius.] ſ. iudicis.

d Recipies.] per hãc cõdictionem. & dic ꝙ turpiter accepit, vnde ẽt crimine concuſſionis tenetur, vt ſubijcit. ſed qui dedit, honeſte dedit qa erat inhabilis ad militiã. alias graue eſſet detrectare militiam, vt ff. de re mili. l. qui cum uno. §. poſt deſertionem. nec eſt contra. ſ. qđ me. cã. l. cũ te, qa ibi ſolui.

e Qui.] ſ. iudex.

f Cõcuſſionis.] Crimen concuſſionis, eſt cum aliquis occaſione publici officij quod habet, aliquid extorquet à ſubiectis, vt ff. de cri. con. l. 1. & facit. ff. de contrah. emp. l. nõ licet. & hic tenetur, ſiue erat habilis, ſiue nõ.

* Iſta lex eſt notab. & ad hoc ſemper ſolet allegari, ꝙ allegãs ſuam turpitudinem non eſt audiendus.

Officialis qui, prætextu officij aliquid per concuſſionem accepit, acceptum reſtituit, & criminaliter punitur. Bald. & Sali.

III. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Dizonti militi.

QVod euitandi tyrocinij [a] cauſa dediſſe te apud competentẽ [b] iudicem ei de quo quereris, indubia probationis luce conſtiterit, inſtantia B eius [c] recipies: [d] qui [e] memor cenſuræ publicæ, poſt reſtitutionem pecuniæ etiam concuſsionis [f] crimen inultum eſſe non patietur. PP. III. Kalend. Auguſt. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

In cõdictione ob turpem cauſam non veniunt vſuræ. Bal. & Salic.

IIII. Ijdem. AA. & CC. Rufino.

QVotiens [g] accipientis, non etiam dantis turpis inuenitur cau- C ſa: licet hæc ſecuta fuerit: datum condici tantum, non etiam vſuræ [h] peti poſſunt. S. VII. Id. Ian. Sirmij. AA. Conss.

Qui excludit ſeipſum preponendo, non eſt neceſſe quod excludatur excipiendo, quia ex ſuo officio iudex debet eum excludere. h. d. not. ſecundum Bal. Vel ſic, Promiſſum marito cauſa lenocinij vxoris, non poteſt ab eo exigi, ſicut nec ei ſolutum poteſt repeti. h. d. Sali.

V. Ijdẽ AA. & CC. Bichoporo.

MErcalẽ * te habuiſ- D ſe vxorem ꝓponis, vnde intelligis & confeſſionem lenocinij [i] preces tuas continere, & cautæ quantitatis ob turpẽ cauſam exactioni locum non eſſe. Quãuis enim vtriuſque turpitudo verſatur, ac ſolutæ quantitatis ceſſat repetitio: tamen ex huiuſmodi ſtipulatione contra bonos mores interpoſita, denegandas eſſe actiones, iuris auctoritate demonſtratur. [k] S. VI. Id. Maij. CC. Conss.

QVotiens.] CASVS. Dedi tibi. x. vt furtũ vel homicidium non faceres. licet non feceris, quia tamen gratis abſtinere debuiſti, turpiter feciſti. vnde petam per condict. ob tur. cau. Potes ponere exemplum. ff. eo. l. 1. in fi. & l. 2. & ſi marito alicuius mulieris vt cum ea commiſcereris. x. promiſiſti, an ea petere poſſis, quæritur? Dicitur quod non. Si vero dediſti, quia vterq; noſtrum ſit in pari cauſa turpitudinis, non repetes. hoc dicit cum l. ſequen.

g Quoties.] da exemplum vt ff. eo. l. 1. in fi. & l. 2. & l. ſi. & l. ſi ob turpem, & l. idem. §. 1. & ff. depoſi. l. fin.

h Vſuræ.] quod dic vt ſupra de condictione inde. l. 1.

MErcalem.]

i Lenocinij.] Quid ſit lenocinium, habes. ff. de ritu nup.l. ... mi. l. auxilium. §. ſi. & de adul. l. mariti lenocinium, & l. 1. §. lenocinij, & facit infra de adult. leg. crimen.

Crimen concuſſionis.

Lenocinium.

k Demonſtratur.] vt infra de dona. ante nup. l. ea quæ, & ff. eo. l. ſi ob turpem cauſam.

Fur rerum vel animalium, quicquid accipit pro reſtituendo, turpiter accipit, & reſtituere tenetur. h. d. cum l. ſeq. Bal. Vel ſic, Datũ furi vt rem ſubtractã reſtituat, quaſi turpiter acceptum repeti poteſt h. d. Sal. B

VI. Ijdem AA. & CC. Eutychiæ.

OB reſtituẽda [l] ea [m] quæ ſubtraxerat, accipiẽtem pecuniam, cum eius tãtum interueniat [n] turpitudo, condictione conuentum hanc reſtituere debere conuenit. Dat. XV. Kalend. Iuni. CC. Conss.

C *Recipiens pecuniam vt pecora per eum occultata reſtituat, tenetur illã reſtituere per condictionem ob turpẽ cauſam, & pecora per condictionem furtiuam, tã extãtia, quàm perempta etiam caſu fortuito. h. d. Sali.*

VII. Ijdem AA. & CC. Zenoni.

EVm qui ob reſtituenda quæ abegerat pecora: pecuniam accepit, tã hanc, [o] quàm ea quæ per hoc commiſſum tenuit, [p] reſtituere debere conuenit, licet mortua, vel alio D fortuito caſu perijſſe dicãtur, cũ hoc caſu in rẽ mora [q] fiat. Dat. V. Kalend. Decem. Nicomediæ. AA. Conss.

OB reſtituenda.] CASVS. Si pecuniam meam ſurripuiſti, & ob eam reſtituendã. x. tibi dederim, ea per condi. ob tur. cau. repetere potero, quia licet honeſte dedi, turpiter tamen feciſti, quia gratis reſtituere debebas. Viuianus.

l Ob reſtituenda.] concor. infra. l. proxi. & ff. eo. l. idem. §. quotiens, & l. ſi ob turpem.

m Ea.] vt puta pecora, & ob illa reſtituenda dedi pecuniam.

n Interueniat.] Titius.

EVm qui.] CASVS. Si pecora mea abegiſti, & ad ea reſtituenda pecuniam tibi dedero, non ſolum pecuniã per condict. ob tur. cau. repetere potero, ſed & pecora, licet morte vel aliquo caſu fortuito perierint, reſtituere debes ꝑ cõdi. furtiuam, cũ intelligaris ſemper fuiſſe in mora. Viuianus.

o Tam hanc.] ſcilicet pecuniam per cõdictionem ob tur. cau. vt ff. eo. l. fin. & ſupra. l. proxi. & dic quid ſit crimen abigeatus, vt ff. de abig. l. 1. & fina.

p Tenuit.] ſcilicet pecora, & hoc per condictionem furtiuam.

q Mora.] vt infra de furt. l. ſubtracto, & infra. tim. proxi. l. ante, & ſupra quod met. cauſa. l. prima, & ff. de condictio. furt. leg. in re, & l. fina. & de vi & vi ar. l. 1. §. rectiſſimè, & l. merito. Sed videtur contra infra de fur. l. poſt deciſionem. ſed non obſtat, vt d. l. ſubtracto.

TITVLVS VIII.

DE CONDICTIONE furtiua.

Iſta eſt not. lex, & hoc. d. Plures

DE CONDICTIONE furtiua.

Sicut

Sicut condictio ſuperior reſpicit turpem cauſam: ſic & hęc, & ideo poſt illam ſubijcit de hac. A

PRæſes.] CASVS Si tres mihi pecuniam ſubtraxerunt, agam furti aduerſus quẽlibet in ſolidum, & vno ſoluente alij non liberabũtur. ſecus in cõdi. fur. nam habet electionem quẽ velit in ſolidum conuenire, & vno ſoluente cæteri liberantur. & hanc diuerſitatẽ in inferenda condictione conſiderabit præſes. Viui.

a In ſolidum.] quãdo agitur actione furti, omnes in ſolidum tenẽtur: quando condictione furtiua, vno ſatiſfaciente pro aliis eſt ſatiſfactum.

&c. gl. in me.f . extra his quę metui- ca.fiũt.

b Teneri.] nec vno ſoluente cæteros liberari, vt ff. ad leg. Aquil. l. item Mela. §. ſi plures, & de iuriſd. om. iu. l. ſi quis. §. fi. & l. ſeq.

c Condictionis.] ſ. furtiuæ, quæ non tollitur per actionẽ furti, vel econtra, vt ff. eod. l. ſi pro fure. §. furti. niſi in caſu quando contra tutorem datur in duplũ actio de rationibus diſtrahendis. nã cõdictione liberatur, vt ff. de adminiſt. tuto. l. tres tutores, circa prin. quæ eſt contra.

d Subtractorum.] à pluribus, vt ff. de fur. l. vulgaris. §. pe. & arbo. fur. cę. l. ſi plures.

e Liberari.] à condictione furtiua, nõ ab actione furti, vt ſ. & eſt ratio diuerſitatis, ſecũdum M. quia actio furti ex maleficio datur: ſed condictio furtiua ex poſſeſſione, quod non placet, immo ex variis figuris cauſarum, vt not. ff. eo. l. ſi pro fure. §. fi.

ADDITIO. Videas de hoc plene per Ang. Aret. & dominum Iaſ. de Mai. in §. omnium, ſuper gl. ibi in verbo, modum, inſt. de actio.

Eandem rem furto ſubtrahentes, in ſolidum obligantur, & ſolutio vnius non liberat alium à pœna furti, ſed liberat à condictione furtiua. h. d. ſecundum Bal.

I. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Hermogeni.

PRæſes prouinciæ ſciẽs furti quidẽ actione ſingulos quoſq; in ſolidum [a] teneri, [b] condictionis [c] vero nũmorum furtim ſubtractorum [d] electionem eſſe, ac tum demum, ſi ab vno ſatiſfactũ fuerit, cæteros liberari, [e] iure proferre ſententiam curabit. Da. Kal. Maij. CC. Conſs.

Fur eſt in mora, quæ non purgatur niſi res reſtituatur. h. d. Bald.

II. Iidem AA. & CC. Ariſtæ[illegible] neto.

ANte oblationem interemptæ rei furtiuæ damnum ad furem pertinere, certiſsimi iuris eſt. [f] D. Kal. Maijs. CC. Conſs.

ANte.] CASVS Si rem meam ſurripuiſti, & antequã offeras, perierit, cuius ſit periculum, quæritur? Reſp. tuum. qui ſurripuiſti. Viuia.

f Certiſſimi iuris eſt.] vt ſ. tit. 1. l. fi. in fin. & in concor. ibi poſitis. & dicas hic de purgatione, vt dixi. ĩ. de furt. l. ſubtracto.

TITVLVS IX.

DE CONDICTIONE ex lege, & ſine cauſa, vel iniuſta cauſa.

Fiſcus debitorem debitoris ſui ex cauſa primipili præcedente diſcuſſione ſolẽni, exigit ante diem. Bald. Vel ſic: Propter inopiam debitoris fiſci poteſt debitor debitoris ſui ante tempus exigi. h. d. Sal.

DE CONDICTIONE EX LEGE, ET ſine cauſa, vel iniuſta cauſa.

Continuatio. *Supra ſpeciales condictiones propoſuit, nunc generales, non enim eſt nouum, ut quibuſdam ſpecialiter enumeratis, generale ſubijciatur verbum, &c. vt ff. ad leg. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. inquit.*

A LIcet ante.] CASVS Ex primipilari adminiſtratione tenebaris fiſco in. x. nihil habebas in bonis, niſi quendam debitorẽ in diẽ: an ante diem debitorem tuum conuenire poſſis (immo fiſcus, quod verius eſt) vt pecuniam recipias vt ſic ſatiſfacias fiſco, quęritur? Dicitur quod ſic: licet alias ante diem cum effectu peti nõ poſſint. & propter priuilegium fiſci ages cõdictione ex l. iſta.

g Non poſſint.] obſtante exceptione, vt ff. man. l. ſi mandauero. 2. in princ. & ff. de verb. oblig. l. eum qui kalendis.

h Ex primipilo.] i. ex primipilaria adminiſtratione.

i Præſes.] ſed quomodo præſes cognoſcit inter fiſcum & priuatum? Dic quod hoc facit cum pro curatore Cæſaris, vt ſ. ſi ad ner. fiſc. l. 2.

k Debitorem tuũ.] in diem vel pure.

l Repręſentet.] l. fiſco ille debitor tuus conuentus cõdictione ex lege. & ſic facit hęc lex ad titulum iſtum. Da & alia exẽpla huius condictionis, vt dixi. ff. eo. l. 1.

m Exoluatur.] remiſſo interuſurio medij temporis, argum. ff. ſo. ma. l. ſi conſtante §. quotiens, & facit infra quando fiſ. vel priua. per totum.

ADDITIO. Per hanc legem dicit hic Bald. quod emptores gabellarum pro neceſſitate reipublic. poſſunt exigi ante diem vel tempus: remiſſo tamen eis interuſurio medij temporis. Cõc. ca. cũ pridẽ, cũ gl. ſup verbo, reſignauit, extra de trãſact.

I. Impp. Diocl. & Maximi. AA. Vlpio.

LIcet ante tẽpus debita exigi non poſſint, [g] tamen ſi te ex primipilo [h] debitorem conſtitui fiſci, ac patrimoniũ tuum exhauſtum præſes [i] B prouinciæ compererit, vt ad ſolutionis ſecuritatem ſolum fœnebris pecuniæ ſubſidium ſupereſſe videatur, commonebit debitorem [k] tuum, ſi ſaltem ipſe ſit ſoluendo, vt ante definitum tempus debita repręſentet. [l] vt fiſco, cuius ob neceſsitates publicas cauſam potiorẽ eſſe oportet, debita pecunia exoluatur. [m] S. XIII. Kal. Augu. Sirmij. CC. Conſs.

C *Creditor cui eſt ſatiſfactum, tenetur reddere chirographum debitoris. Bal. Vel ſic: Soluto debito poteſt cautio repeti per condictionem ſine cauſa. h. d. Salic.*

II. Iidem. AA. & CC. Sculatio

DIſſolutæ quãtitatis [n] retentum [o] inſtrumentum, inefficax [p] penes creditorem remanere, & ideo per condictionem [q] reddi oportere, nõ eſt ambiguum. quod nota.

DIſſolutæ quantitatis.] CASVS Si mutuaſti mihi. x. & in diem confectum fuerit inſtrumentum, D & ſolutis tibi. x. inſtrumentum reddere noluiſti, qua actio. te conueniam, vt reddas, quæritur? Reſp. quod cond. ſine cauſa. quod eſt verum, ſi tu ſoluiſti tabellioni pro inſtrumento: alioquin vendicarem, & ad exhibendum agerem, vt ſ. ad exhi. l. ſi.

n Diſſolutæ quantitatis.] id eſt diſſolutæ obligationis pro quantitate competenti. Vel id eſt ſolutæ.

o Retentum.] ſi ex ſua pecunia eſt factum.

p Remanere.] vt infra de ſol. l. nihil, & infra depoſi. l. propter, & infra loca. l. ſi conductionis.

q Per condictionem.] ſine cauſa. & ſic apparet dominiũ inſtrumenti eſſe creditoris, per quod videtur eum non debere reſtituere. ſi enim eſſet debitoris, non daretur ei pro re ſua condictio, vt ff. vſufruct. quemadmod. ca. l. fina. niſi ratione poſſeſſionis daretur, vt ff. de condict. indebit. l. indebiti. §. 1. & hoc cum ex pecunia creditoris fuit ſolutum tabellioni. alias daretur rei vendicatio,

bigui iuris. S. III. Non. April. CC. Conss.

Malæ fidei poſſeſſor fructus percipiendo non facit furtum, ſed conſumendo facit furtum, & tenetur furti. Bal. Vel ſic: Malæ fidei poſſeſſor ad fructus extantes tenetur rei vendicatione: ad conſumptos, condictione ex iniuſta cauſa. Salic.

III. Iidem. AA. & CC. Galatiæ.

Mala fide[a] poſsidés, de ꝓprietate victus, de extantibus[b] fructibus rei vendicatione,[c] de conſumptis vero cōdictione[d] conuentus, eorum reſtitutioni parere cōpelliſ. Dat. Idibus Febru. CC. Conss.

Hanc. l. ſummaui ſupra in l. diſſoluta. Caſus autem patet. Si pecunia nō eſt numerata debitori, debet ei creditor reddere inſtrumētum. Bal. Vel ſic, Confeſſus per ſcripturam ſe mutuū recepiſſe ſpe futura numerationis nō ſecuta: intra biennium poteſt condicere cautionem, & etiā poſtea ſi intra biennium ſit proteſtatio facta h. d. Sali.

IIII. Iidē. AA. & CC. Alexādro.

SI non eſt numeratū, qđ velut accepturum[e] te ſumpſiſſe mutuo ſcripſiſti: & necdum tranſijſſe tempus[f] ſtatutum, vel intra hunc[g] diem habitam conteſtationem monſtrando: reddi[h] tibi cautionē præſidali notione poſtulare potes. Dat. XVII. Kal. Ianu. CC. Conss.

Iſta eſt ſolennis. l. & hoc dicit ſecundum communem lect. Directæ actiones procuratori in rem ſuam mandatæ, mandatore mortuo abſque hærede, iuris artificio in vtiles conuertuntur. h. d. & alibi non reperitur, & legitur tribus modis. duobus modis vt in gl. magna, & tertio modo, vt in gl. parua qua incipit: pro quo forte. Bal. Vel ſic: Si mandator actoris moriatur ſine hærede lite nondum per mandatariū conteſtata, licet procuratorem in rem ſuam factum vtilis actio ei competit. h. d. Salic.

TITVLVS X.

DE OBLIGATIONIBVS & actionibus.

Imp. Gordianus A. Valeriæ.

DAta[i] certę pe

& ad exhibendum debitori: vt. ſ. ad exhibendum. l. fi. & facit. ĩ. l. fi. & ſ. de condic. indebi. l. cum & ſoluta.

Mala fide.] CASVS: Si fundum meum mala fide poſſediſti, quia eum inuaſiſti, & egi & obtinui: quæ act. ad fructus quos percepiſti, agere poſſim, quærit? Rn. quod ad extātes, rei vendica. ad conſumptos, condictione ſine cauſa, ſiue ex iniuſta cauſa. Not. ex hac. l. ꝙ malæ fidei poſſeſſor fructus percipiendo nō facit furtum: ſed conſumendo ſic, ſecundū Bal. & ratio eſt ſecūdum eundem: quia cū nō teneaſ de percipiendis, eſt adſtrictus percipere: & facit hoc de præcepto legis. cōſumere autē non adſtringitur, imò vetatur: quia ſtatim debuit domino reſtituere perceptos. facit quod not. ff. de peti. hæred. l. etiam hæres. § fi. vbi videas.

a Mala fide.] qđ iuris eſt. ſ. bona vel mala fide poſſidere: ſed fructus percipere, facti eſt: vt. ff. de acqu. re. do. l. bonę fidei. §. in contrarium.

b Extantibus.] ſubaudi, ꝑ extātib9 & c.

c Vendicatione.] vt ff. de rei uendi. l. fructus pendentes, &. ſ. de rei uendi l. certū, ubi de hac materia plene dixi. ſed & actione furti & condictione furtiua tenetur. arg. ff. de fur. l. ſi cretæ, & de condictio. indebi. l. ſi urbana.

Poſſeſſor malę fidei qua actiōe cōuenitur pro fructibus conſumptis.

d Condictione.] ſine cauſa, uel iniuſta cauſa: ut. ĩ. de cri. expi. hær. l. aduerſus, in fi. qua tenetur & is qui rem quam emerat ſeruus meus quem poſſidet bona fide, ſibi traditā accepit: ut ff. ſi cert. peta. l. cum fundum. §. ſeruum. ſed etiam rei uendicatione poteſt conueniri pro conſumptis mala fide, quia dolo deſijt poſſidere, ut ff. de reg. iur. l. parem. Item condictione furtiua, ut ff. de condic. fur. l. in re furtiua. §. fi. de percipiendis autem tenetur officio iudicis, ut inſtit. de offi. iudi. §. illorum autem, & ĩ. de fruc. & li. expen. l litigator. & hoc ſi non habet tit. aliàs dic vt. ſ. de rei ven. l. ſi fundum.

SI non eſt.] CASVS. Volebam à te pecuniam accipere mutuo, ſpe futuræ numerationis confeſſus ſum in inſtrumento me recepiſſe. poſtea cum eam numerare debueras, mihi numerare nolebas. qua act. te conuenire poſſim vt reddas inſtrumentum? Reſp. quod ſi biennium intra quod conſueuit opponi exceptio non numeratæ pecuniæ, effluxit: & ante biennium elapſum proteſtatus fuero me velle eam opponere, condicam per condictionem ſine cauſa illud inſtrumentum. Viuianus.

e Accepturū.] aliàs acceptum, aliàs accepturum, ideſt in animo tuo gerebas te accepturum. hoc enim, ſcilicet te accepturum, non debet in inſtrumento ſcribi.

Notarius non debet ſcribere i inſtr̄o ſpē factium.

f Tempus.] ſcilicet biennij, vt ſupra de non nume. pecu. l. in contractibus.

Vel intra hunc.] licet tranſierit iam, quę in ſcriptis eſt eſt proponendus, vt infra de non numera. pecu. authen. hanc querelam.

h Reddi.] condictione ſine cauſa. parum enim refert vtrū ab initio ſine cauſa datum ſit, an cauſa pro qua datū ſit, ſecuta non ſit, vt ff. de condic. ſine cau. l. 1. 2. 3. & 4. & facit ad hanc. l. ſupra, eo. diſſolutæ, & ſi cer. petatur. l. ſi nō ſinguli, & infra de fideiuſſ. l. ſi indebitam, & de non nu. pecu. l. ſi quaſi. Sed quomodo tam breui tempore hæc perſonalis actio tollitur? Reſpon. fingitur nō nata.

DE ACTIONIbus, & obliga.

Quia in ſuperioribus quædam in generali ſeruantur, ideo hic in medio de actionibus & obligationibus ponit.

DAta.] CASVS. Fideiuſſi pro te apud Titiu, tradidi ei pecuniā in ſacco in ſpē, vt mādaret mihi actiones quas habebat contra te, antequam tecum fuiſſem litem conteſtatus, deceſſit Titius. dicitur ꝙ vtilis mihi competit actio cōtra te debitorem. Vel pone caſum i cōtractu nominato, & omnia verba ſtant proprie, & fere omnes glo. ſuperfluunt, vt ſi ego numeraui tibi. c. vt mihi mandares ſuccederes actiones tuas aduerſus tuum debitorem, ipſis ceſſis deceſſiſti antequam eſſem litem conteſtatus cum debitore tuo. dicit ꝙ poſſum agere vtili act. quia in principio ſtatim fuit mihi nata. Viuianus.

i Data.] non vt eum pro quo ſoluiſti, liberare velles, ſed vt actiones eo nomine competentes in te transferantur. Et no. quòd præceſſit pecuniæ dationem pactū de actione cedenda, alias non valeret ceſſio, vt ff. de fideiuſ. l. cū is, & de ſolu. l. Modeſtinus. Item non fuit data pecunia vt quantitas, quia ſic eſſet emptio, ſed vt corpus, vt ff. de legat. 1. l. plane. 1. §. 1. & l. ſed ſi certos, & l. ſi ſeruus legatus viuo. §. qui quinque. & ſic fuit contractus innominatus, do vt facias, vel facio vt des. alioquin ab initio contractus daretur vtilis actio, vt infra de hæredi. vendit. l. emptor, & l. ex nominis, & infra l. proxi. Nam in contractibus nominatis ab initio competit vtilis ſine ceſſione, ſed innominatis in ſubſidium demum, vt hic dicit. Nec obſtat quod dicit, quantitate, quia etiam ſpecies appellatione quantitatis continetur, vt ff. de legat. 3. leg. quiſquis. Item nec quod dicit, ſoluiſti, quod dic, ideſt tradidiſti, ſed M. in quolibet ab initio dat vtilem, & ſubaudit hic, maxime. ſed hodie hæc videntur expedita. Nām cū mandatum non finitur morte procuratoris, nec mādantis finiri debet, vt infra de dona leg. illam. Vel ibi fuit ceſſa, hic mandata ad ſimplex exercitium, ſecundum quoſdā. Vel tertio ſpeciale illud i donatione. Vel illud in quinque aliis caſibus ſpeciale, in quibus ab initio datur vtilis. Primus, in emptione, vt infra de hæredi. vendi. l. emptor, & infra l. proxi. in fin. Secundus, in dote, vt infra l. proxi. Tertius, in nomine dato in ſolutum, ut infra quando fiſc. vel priu. l. fin. Quartus, in nomine dato pignori. ff. de pigno.

Quantitatis appellatione etiā cōtinetur ſpecies.

Actio utilis in aliquibus caſib. ab initio datur ſine ceſſione.

cuniæ quantitate[a] ei cuius meminiſti, in vicem debiti actionem tibi aduerſus debitorem[b] pro quo ſoluiſti,[c] dicis eſſe mandatã,[d] & antequam eo nomine litem conteſtareris,[e] ſine hærede[f] creditorem fati munus[g] impleſſe proponis. quæ ſi ita ſunt,[h] vtilis actio tibi competit,[i] PP. V. Kal. Maij, Attico & Prætextato Conſs.

Vbi nomen debitoris datur in dotẽ, vel datur ex cauſa venditionis, competunt vtiles actiones. h. d.

II. Impp. Valerianus, & Gallienus AA. Cellio.

NOminibus[k] in dotẽ datis, quamuis nec delegatio[l] præceſſerit, nec litis conteſtatio[m] ſubſecuta ſit: vtilem tamen marito[n] actionem ad ſimilitudinẽ eius qui nomen emerit.[o] dari oportere, ſæpe reſcriptum eſt. PP. XIIII. Kalen. Febru. Seculari & Donato Conſs.

Pro debito domini non conuenitur colonus qui ſatisfecit penſione. Bal. & Sal.

III. Impp. Dioc. & Maxim. AA. & CC. Ruſticiano.

B OB cauſam proprii debiti locatoris conueniri colonos, penſionibus ex placito ſatisfacientes,[p] perquàm[q] iniurioſum eſt. PP. Prid. Kal. Ian. Tyberiade, Maximo. II. & Aquilino Conſs.

Bona fides præcipitur conſiderari inter contrahentes h. d. Bal.

IIII. Iidem AA. & CC. Liciniæ.

BOnam fidem in contractibus conſiderari, æquum eſt.[r] C III. Non. Oct. AA. Conſs.

l. cum conuenit. Quintus, in legato nominis, vt j. de leg. ex legato nominis. Et de natiuitate huius vtilis dic vt diximus ibi, & quis debeat in ea iurare de calumnia, dixi s. de iura. calum. l. 2. §. ſin autem. Eſt & ſextus hodie in donatione, vt j. de donatio. l. illam. Reſtat ergo vt in hoc caſu nõ detur ab initio vtilis, ſed in ſubſidium, vt hic. nec etiã in omni nominato. nam in ſocietate ſi velim tibi omnia cõmunicare ex cauſa ſocietatis, non tamẽ dabitur vtilis actio, ſed debeo cedere directas, vt ff. pro ſocio. l. 1. in fin. & l. 2. & 3. & de pecul. l. ſi Sticho. hoc ergo caſu viuente mandante habet directam nomine mandantis, ſuo nomine nullam, ſed mortuo mandante extinguitur directa, & naſcitur vtilis.

a Quantitate.] in ſpecie. ſ. quis in ſæculo, & non in numero, & fuit ibi contractus do vt facias.

b Debitorem.] pro quo forte fideiuſſiſti.

c Soluiſti.] pro cuius obligatione quærẽda ſoluiſti.

Actionem cedere & mandare differunt.

d Mandatã.] aliud eſt cedere actionem, & aliud mandare. nam primo caſu nil penes cedentem remanet, ſecundo caſu remanet directa, ſecundum quoſdam. Sed Io. dixit ꝙ qui cedit, retinet directam, vtilem transfert. ſed qui mandat, tantum committit cauſæ exercitium, & non transfert directam vel vtilem, niſi in caſibus, vt dixi, vel niſi in ſubſidium, vt in hoc caſu, vel niſi fiat mandatum vt fiat procurator in rem ſuam, quo caſu idem eſt cedere, quod mandare, & ita hic poteſt accipi. Tertij dicunt vt Azo & H. inter cedere actionem, & mandare, nullam eſſe differentiam quo ad cedentem vel mandantem, quia ſemper remanent penes eum directæ: licet quo ad eum cui fit ceſſio, differentia ſit, vt modo dixi ſecundum Io. vt ff. pro ſoc. l. 1. in fin. & l. 2. & 3. & de pecu. l. quis ergo. uel nulla eſt quantum ad caſum huius legis, ſecundum M.

e Conteſtareris.] nam tunc ſecus eſſet, vt j. de noua. l. 3.

f Sine hærede.] ſubaudi maxime, ſecundũ M. vt s. dixi.

g Fati munus.] videtur ergo ꝙ mandatum mandantis morte finiatur, etiam ſi in rem ſuam conſtituatur procurator, & ideo in ſubſidium datur vtilis. ſic & j. de contrario iudicio tu. l. ſi non ex propria, & s. ad exhib. l. ſi res, & ff. de pact. l. ſi cum emptore. Item not. rem integram ante litem conteſtatam, vt ff. de iuriſd. om. iu. l. & quia, in ſi. Sed nunquid qui tibi tenetur vtili actione, eſt tibi obligatus? & nunquid in libello vere poteris dicere eum tibi obligatum? Quidam ꝙ non, ſed lex permittit tibi agere vtili actione ad vtilitatem tuam.

Actione vtili qui tenetur, an ſit obligatus.

h Quæ ſi ita ſunt.] quia vtilis & directa idẽ ſunt in ſubſtantia.

i Competit.] contra debitorem nomine tuo, quã vſque nunc non habuiſti.

NOminibus.] CASVS. Mulier marito, debitorem habens, ius quod habebat in debitore, dedit in dotẽ. licet debitorẽ marito non deleget, vtilis tamẽ actio cõpetit ei contra debitorẽ vxoris ſuæ. ſic eſt in eo qui emit à creditore ius quod habebat in debitore. Viuia.

k Nominibus.] i. actionibus.

l Nec delegatio.] ſ. debitoris, quæ fit per ſtipulationem, vt ff. de noua. l. 1. alias. l. delegare. §. 1.

m Conteſtatio.] cõtra debitorem mandata actione, vt j. de noua. l. 3. & hic eſt alius modus delegandi. his. n. duobus modis fit, vt ff. de noua. l. delegare. §. 1.

n Marito.] ſponſo non, vt ff. de iure do. l. ſtipulationem. Sed quæritur, an eadem ſit ſubſtãtia vtilis & directæ actionis? quod Io. dicit, argu. contra. ff. de procur. l. non ſolum. §. ſed interdum, & de iureiuran. l. nã & poſtea. §. iuſiurãdum. ADDITIO. Vide de hac quæſtione p Bar. in l. 1. ff. co. ti. in 3. col. verſic. quæro vtrum actio vtilis & directa, &c.

Actionis directæ & vtilis an ſit eadem ſubſtãtia.

o Emerit.] in quem tranſit ſine ceſſione vtilis, vt hic, & infra de hæ. ve. vel act. vendi. l. emptor, & ff. de pac. l. ſi cum emptore. Et idẽ eſt in quibuſdam aliis quos notaui s. l. proxi. his ergo caſibus ſtatim competit vtilis, ſed facta ceſſione competit directa nomine cedentis. vt enim in venditione rei corporalis non tranſit dominium niſi facta traditione, ut ſupra de rei vend. l. ſeruum. ſic ille cui venditur nomen, vel cui datur in dotem, non habet directam niſi facta ceſſione, vt j. quando fiſcus vel priua. l. ſi. vtilem tamen in caſibus, vt dixi. Sed quia non proprie dicitur traditio incorporaliũ, vt ff. de acquirend. poſſeſſ. l. 3. in princip. ideo nomine cedentis, non ſuo intentat directam, vt ff. pro ſocio. l. 2. & 3.

OB cauſam.] CASVS. An ex contractu domini locãtis fundum colonus conueniri poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non, ſolutis penſionibus conuentis. Viuia.

Colonus an poſſit conueniri pro debito locatoris.

D p Satisfacientes.] alioquin conueniuntur coloni condẽnato prius locatore, vt infra quando fiſcus vel priua. l. 2. 3. & 4. & ff. pro ſoc. l. 2. & 3.

q Perquàm.] i. valde.

BOnam fidem.] in l. iſta ponitur quædam regula circa actiones & obligationes, quæ talis eſt. In omni contractu bona fides exigitur, non tamen omnes actiones ſunt bonæ fidei Viuia.

r Æquum eſt.] exemplum, vt ff. depo. l. bona fides. Et dic in bonæ fidei contractibus exigitur, vt ceſſet dolus ad eorum eſſentiam, vt ff. de dolo. l. & eleganter, in princip. & de contrahend. emptio. l. domum, in fin. niſi quando incideret dolus. in contractibus vero ſtricti iuris quo ad effectum, ſiue incidat dolus, ſiue det cauſam, vt ff. de verb. oblig. l. ſi quis cum aliter. & plene dixi. s. ex qui. cau. maio. l. in contractibus, & vide gl. in c. 3. extra de emptio. & ven. An autem dolus tertij dans cauſam cõtractui, vitiet contractum? Quidam ꝙ ſic, vt dicta l. & eleganter. nos contra per eandem legem, circa princ.

Bona fides quare exigitur in contractibus.

r Aequum eſt.] quia ubi dolus dat cauſam contractui, nullus eſt. ff. de dolo. l. & eleganter.

An 4 Sicut.

Liberum eſt contrahere, & nõ contrahere à principio, ſed poſt obligationem contractam non eſt licitum reſilire. Bald.

V. Iidem AA. & CC. Camerino & Marcuoo.

Sicut initio libera poteſtas vnicuique eſt habendi vel non habẽdi contractus: ita renunciare ſemel conſtitutæ obligationi, aduerſario non conſentiente,[a] nemo poteſt. Quapropter[b] intelligere debetis voluntariæ obligationi ſemel vos nexos, ab hac, non conſentiente altera parte, cuius precibus feciſtis mentionem,[c] minimè poſſe[d] diſcedere. Dat. Non. April. Byzantij. AA & Conss.

Ceſſa perſonali titulo dationis in ſolutum, vel titulo venditionis: hypothecaria etiam intelligitur eſſe ceſſa, ſiue veniat ex obligatione generali ſiue ſpeciali. h. d. no. cum l. ſequ. Bald. Vel ſic: Quando debitor dat ſuo creditori in ſolutum nomen debitoris ſui cuius bona erant etiam hypothecata, poteſt creditor ipſe perſequi pignora, niſi à prioribus creditoribus ſint diſtracta. Salice.

VI. Iidem AA. & CC. Mauricio.

Si in ſolutum nomen debitoris ſui debitor tibi dedit tuus, ac te in rem tuam procuratorem fecit, pignora quæ ſpecialiter vel generaliter habes obligata, perſequere.[e] Quòd ſi ab his quibus fuerant obligata, cum potiores erant, diſtracta probentur, emptoribus auocari non poſſe perſpicis.[f] Da. IX. Ka. Iul. Sirmij. AA. Conss.

Vendita hypothecaria, dicitur vendi actio rei vendicationis. Bald. Vel ſic: Ex ſimplici emptione nominis in emptorem transfertur etiam perſecutio & diſtractio pignoris, & hypotheca venditori competentis, niſi à prioribus creditoribus ſit vendita, vel ab emptoribus præſcripta. h. d. Sal.

VII. Iidem AA. & CC. Dionyſio.

Si à creditore[g] nomen comparaſti:[h] ea pignora quæ venditor nominis perſequi poſſet, apud præſidem prouinciæ vendica.[i] nam ſi debitum ex eius[k] perſona res tibi obligatas tenentes non

Sicut.] præmittit duas regulas. Ab initio cuilibet liberum eſt contrahere vel non: eo celebrato, alter contrahentium altero inuito obligationi ſemel conſtitutæ renuntiare non poteſt. ſi ergo cum aliquo contraxiſti vel vendendo vel locando, eo inuito ab obligatione recedere non potes. Viuianus.

a Non conſentiente.] contra. ff. de commu. ſeruo ma. l. 1. vbi diſſentiente ſocio poteſt mandari.

b Quapropter.] quod dixit in genere, nunc dicit in ſpecie.

c Mentionem.] contra. ff. de cõd. ob. cau. da. l. ſi pecuniam, in princ.

d Minime poſſe.] vt & ff. commo. l. in commodato. §. ſicut, & infra de reſcindend. vend. l. de contractu, & ſupra de tranſacti. l. quanuis, & infra de contrahend. emption. l. non idcirco, in fin. ff. man. l. ſi mandauero. 2. §. ſicut, & ff. de cur. fur. l. cuiusbonis, in princip. & ff. nau. cau. l. 1. §. 1. & ff. de iud. l. interdum. §. ſenator, & ı̄. de dona. l. ſi quis argẽtum. §. fi. & ı̄. ad Vel. l. ſi mulier. 2. §. ſin autem, & l. fin. Et ſic collige ex prædictis, quod qui ex voluntate imponit ſibi neceſſitatẽ, non eſt ei ſubueniendum, vt ff. qui ſatiſd. cog. l. ſi fideiuſſor. §. pen. Et not. hic duas regulas. Prima, quod nemo compellitur contrahere. quod fallit in caſibus, vt no. ı̄. de iure deliberan. l. nec emere. Secunda, quod facto contractu nemo diſcedit altero inuito. quæ fallit in dato ob cauſam, vt ff. de condict. cau. data. l. dedi. §. 1. & l. ſi pecuniã. §. fina. Sed diſtingue, an fiat contractus innominatus gratia tua, vel mea & tua, & tunc obtinet quod hic dicit. an mea tantum, & tunc quod ibi dicit. ſic. ff. de pact. l. ſi cum fundum, ſecundum quoſdam. Item fallit in actione mandati, vt ff. manda. l. ſi mandauero. 2. §. fin. & l. ſi quis alicui. §. qui ſuſcepit mandatum, & in actione pro ſocio. ff. pro ſoc. l. verum. §. fina. Sed ſpecialia ſunt. Vel dic ſecundo quòd in caſibus prædictis non erat nata actio. naſcitur enim mandati ex renunciatione facta re non integra. vel ſi intererſit, vt d. l. ſi mandauero, & inſtitutio. manda. §. fina. Item pro ſocio, ex renunciatione intempeſtiua, vel finita ſocietate, vt d. l. verum §. fina. & infra pro ſoc. l. tandiu, & ff. pro ſoc. l. ſed & ſocius. §. fina. vel aliter, licet ſocius renunciet, tamen remanet obligatus, ſicut poteſt facere emptor renunciare contractui. ſed tamen tenetur ad intereſſe. Item ad illam mandati, dic quòd non naſcitur niſi quando res eſt non integra. vel quando interſit, vt prædixi. vnde reuocando prius non ſe eximit ab obligatione. cum ei non teneatur, vt ff. de verborum obligatio. l. decem. Item nec obſt. ff. depoſi. l. 1. § penultimo, & ff. de preca. l. cum precario. quia precario concedens vel deponens non ſe obligat vt non reuocet. Sed tu dic tertio ſecundum Azo. quod prædicta ratio, quòd actio non ſit nata, non valet, quia non de actione, ſed obligatione hic tractat, quam conſtat natam in caſibus prædictis. Sed plus dico, quia actio depoſiti naſcitur ante dolum commiſſum, vt ff. depoſi. l. 1. §. idem Pomponius quærit, & §. eſt autem. Et idem in conſimilibus, ſed ſecus in pro ſocio. Eſt ergo illa ratio differentiæ, quia in mandato nõ damnificatur dominus vel procurator, vt ff. man. ſi procuratorem. §. mandati. In condictione vero ob cauſam ideo pœniteo, quia is cui dedi, non obligauit me veſtiendo contractum ex parto ſua. in ſocietate eſt ratio, quia agitur ad intereſſe. In depoſito & precario reſ. vt dixi, & eodem modo reſpond. ad illam. ff. ſi cer. pet. l. qui pecuniam.

Cõtract° an reſcindatur p̄ pœnitentiã alterius contrahentiũ.

Si in ſolutum.] CASVS. Si debitor meus in. x. ius quod habet in debitorem ſuum, in ſolutum mihi dederit, pignora ſibi obligata perſequi per hypothecariam actio. poſſum. & hoc in prima. Si vero ab antiquioribus creditoribus à quibus fuit pecunia numerata, fuerint pignora diſtracta, ab emptore ea reuocare non potero. & hoc in ſecũda. Viuianus.

e Perſequere.] per hypothecariam. ſed & perſonalem habes vtilem, vt infra quando fiſ. vel priua. l. fin. & differt hæc ab inferiori l. proxi. quia ibi emit, hic in ſolutum accepit. Item hic accepit in ſolutum ſpecialiter vel generaliter ius pignoris, ibi non.

ADDITIO Aduertas quod finis iſtius glo. non placet doct. volentibus & concludentibus quòd ceſſa perſonali actione, etiam hypothecaria eius acceſſoria intelligitur ceſſa.

f Perſpicis.] vt ı̄. qui po. in pig. ha. l. ſi generaliter, & ı̄ ſi antiquior credi. l. 1. & 2.

Si à creditore.] CASVS. Si comparaui actio. à Titio, pignora quæ Titius habebat obligata, poſſum vendicare ab his qui ea poſſident, & ea diſtrahere poſſum: niſi illi qui poſſident, ſoluant quod mihi debetur. & hoc in prima. Si vero poſſidentes pignora erant potiores, & vendiderint, aut etiam longi temporis præſcriptione tuti ſint qui emerunt, tunc neque vendicare, & per hoc neque diſtrahere poſſum. Viuianus.

g Si à creditore.] ſ. alicuius.

h Comparaſti.] an idem ſi fuerit datum nomen pignori? Reſpond. vtique. cum enim habet principalem vtilem, & acceſſoriam habet, vt ı̄. de hære. ven. l. poſtquam.

i Vendica.] per hypothecariam.

k Ex eius.] ſ. creditoris vendentis.

Non

a Non transferant.] id eſt non ſoluant.
b Iure communi.] ſecundum formam quam habes, ī. de iur. do. impe. l. fin. & facit ī. de hære. vend. l. emptor, & l. ex nominis, & ff. de hęre. vendi. l. emptori nominis.
c Comparauerunt.] ſic ī. ad Macedo. l. ſi permittente.
d Vel longi temporis præſcriptione.] hypothecaria durat quandoque decē annis inter præſentes. xx. inter abſentes, quandoque xxx. annis, vbi ſcilicet, deficit titulus, quandoq; xl. durat, vt ī. ſi aduer. credi. l. j. & ij. & de pręſcript. xxx. annorum, l. ſicut, & l. cum notiſſimi.
e Perhibent.] licet à poſteriorib. emerit.

S I quidē.] CASVS. Diligebam quendam, ſcilicet Seium ea affectione, qua pater filium diligit ſuum, permiſi volēs ei donare, vt acciperet pecuniam à procuratore meo, ille volens me remunerare, mandauit procuratori ſuo vt mihi pecuniam reſtitueret, antequam acciperem, deceſſit Seius, an decem quæ dedi Seio, repetere poſſum, vel a procuratore petere, eo ꝙ mandauit ſibi Seius mihi dandam, quæritur? Reſpon. quod non repetam ab hæredibus, cum perfecta donatio non reuocetur: nec à procuratore repetere potero, quia morte mādantis finitum eſt mandatum, & hoc in prima. Si vero Seio mutuaſſem eā, poſſem ab hæredibus petere: & hoc niſi aliquem debitorem mihi delegauerit, à quo fuerim ſtipulatus illam pecuniam mihi reddi. Viuianus.

A transferant: a iure communi b pignora diſtrahere non prohiberis.

¶ Sanè ſi creditoribus in ordine pignorum antecedentibus venundantibus qui poſſident, comparauerunt, c vel longi temporis præſcriptione d muniti perhibentur; e pignorum diſtrahendorum facultatem te non habere perſpicis. S. III. Kal. Ian. Sirmij. AA. Conss. B

Donatio non finitur morte, ſed permiſsio ordinata ad donationem de futuro, re integra morte finitur. h. d. not. Vel ſic: Mandatum etiam remunerationis gratia, finitur morte mandantis re integra. h. d. ſecundum Pe. & Cy. & Bald.

VIII. Iidem AA. & CC. Creſcentio.

SI quidem donationis cauſa ei quem affectione patris te dilexiſſe proponis, tuam accipere pecuniam permiſiſti: f & hanc tuam liberalitatem ille remunerans, te à procuratore ſuo aliam pecuniam ſumere præcepit, rebuſq; humanis ante perceptionem g fuit exemptus: nec h quod dederas, recuperare, (cū perfectam habuit donationem) nec quod tibi dari mandauit, necdum tibi traditum, petere potes à procuratore. i C

¶ Quòd ſi mutuo dediſti, k nec à delegato l da- D

f Permiſiſti.] donando eidem: & ſic etiam de facto habuit.
g Ante perceptionem.] ideſt antequam perciperes à procuratore.
h Nec.] nunc ſoluit.
i A procuratore.] cum morte mandantis finitum ſit mandatum, vt ff. de le. 2. cum pater, §. Mæuio, & de dona. l. 2. §. ſi pecuniam. Sed contra ī. de dona. l. illā, vbi dicit non finiri morte. Sol. quidam dicunt ꝙ illa corrigit hanc. Alij dicunt ibi ꝙ deceſſit ille cui mandatæ ſunt actiones, hic ille qui mandauit, cui ſolutioni eſt contra, inſtit. mandati, §. item ſi adhuc &c. Tertij dicūt ꝙ hic non mandauit illi cui volebat donare, ſed procuratori quem volebat dare, ibi vero illi cui volebat dare,

A mandauit. Tu dic ꝙ hic nihil mihi donauit vel ceſſit, ſed permiſit vel mandauit vt pecuniam à ſuo procuratore acciperem. vnde ſicut expreſſe pōt reuocare, vt ff. de dona. l. qui ſaxum, ita hic tacite, ſcilicet eo mortuo. Alij tamen alia ratione dixerunt hic non agi, non illa, ꝙ morte ſit finitum mandatū, ſed illa quia iure antiquo ſine traditione donatio nō valebat: nec ab hærede poterat peti: ſic in actione donata nō valebit ſine mādato vel etiam cum mandato, ſed reuocato vel finito, quod nihil eſt quantum ad hanc legem.
k Dediſti.] & ſic non fuit donum.
l Nec à delegato] i. à procuratore.
m Eius.] ſ. cui mutuo dediſti.

ri nouandi cauſa ſtipulatus es: ſucceſſores eius m ſolutioni parere compellantur. Dat. XIII. Kalend. Feb. CC. Conss.

Debitum non eſt exigendum armata manu, ſed ciuiliter in iudicio. hoc dicit Bal. & Salic.

IX. Iidem AA. & CC. Glycōni.

B NEgantes n debitores non oportet armamata vi terreri: o ſed petitore quidem non implēte ſuam intentionem, vel exceptione p ſubmoto, abſolui: conuictos autem cōdemnari, ac iuris remedijs q ad ſolutionem vrgeri cōuenit. Dat. Id. Feb. CC. Conss.

Electa hypotheca, non tollitur perſonalis aduerſus debitorem: & quatenus ex pignore non eſt ſatisfactū, remanet actio prima. Bal. Vel ſic: Pignore electo, pro reſiduo precij remanet integra petitio. hoc dicit. Salic.

C X. Iidem AA. & CC. Rufino.

ADuerſus debitorem electis pignoribus perſonalis actio nō tollitur, ſed eo quod de precio ſeruari potuit, in debitum cōputato, de reſiduo manet integra, r Dat. III. Nonas April. CC. Conss.

Quod mutuatur à colono, nō poteſt repeti à domino, etiam ſi caſtaldi (alias vaſalli) domini fuerint præſentes. h. d. Bald.

XI. Iidem AA. & CC. Fælix.

D NImia credulitate circunuenta es, cum

N Egantes.] CASVS. Si mutuaſti mihi x. & negem tibi me teneri, non debes me armata manu ad ſolutionem compellere, ſed petere debes coram iudice: & te non probante quod intēdis, vel ſi propter exceptionē te remoueo, abſoluar, ſi probaueris, condemnabit me iudex: & per executionē rei iudi. cōpellendus ero ad ſolutionem. Viuianus.
n Negantes.] ſcilicet ſe debere.
o Terreri.] ſic ff. quod metus cauſa. l. extat.
p Exceptione.] etiā poſt impletā & fundatam intentionē, & ad hoc ſ. de rei vēd. l. rea, & de edē. l. qui accuſare, & ī. de excep. l. ſi quidem.
q Remedijs.] vt ff. de re iudica. l. à diuo.

A Duerſus.] CASVS. Mutuaui tibi pecuniam, pignus mihi obligaſti: non ideo quòd cœpi pignus vendicare, tollitur perſonalis actio. ſed ſi precium pignoris ad debitum non ſufficit, pro reſidua quantitate debita te potero conuenire. Viuianus.
r Integra.] vt infra de diſtrac. pigno. l. hypothecis, & de iure dot. impe. l. fina. circa fin. & de pigno. l. prima, & ſupra ſi certum peta. l. ſi pro mutua, & ff. ſi certum peta. l. creditor, ij. & ff. de diſtract. pig. l. quæſitum, & ff. de pec. l. ſi ex duobus, circa princip. & l. quæſitum, §. ſi annua.

N Imia.] CASVS. Si colono meo in rem ſuam decem mutuaſti, à me petere nō poteris: nec mihi præiudicauit præſentia actoris mei, i. caſtaldionis,

quo

quo magis tibi obliger. Viuianus.

a Rem ſuam.] id eſt colonorum, nam ſi domini, ſecus eſſet, vt ĩ. quod cum eo. l. ei qui.

b Actorum.] Caſtaldionum, vel quia ſubſcripſit vt teſtis, vt ſ. ſi cert. petatur. l. mutuæ, ſic econtra. ĩ. eo. l. ij.

quod colonis in rem ſuā[a] mutuo dediſti, à domino prędij poſtulare poſſe credidiſti: nec ad eum obligādum, actorū[b] ipſius adiuuat te pręſentia. Da. VIII. Kalend. Aug. CC. Conſs.

Pro debito pecuniario liber homo ſeruire non cogitur. Bal. & Salic.

XII. Iidem AA. & CC. Iouino.

OB æs alienum[c] ſeruire[d] liberos creditoribus, iura compelli nō patiuntur. Dat. XIII Kal. Nouemb. CC. Conſs.

OB æs alienum.] CASVS. Ob æs alienum quod cō traxi, me facto poſtea non ſoluendo, an ego liber ſeruus creditoris fieri compelli poſſim, quæritur? Reſpon. ꝙ non. vel dic compellēdus ſeruire, & ſic accipitur ſeruire proprie, poſtmodum improprie. tertio dic, ſeruire liberos, id eſt filios obligari. Viuianus.

Aes alienum. Aes proprium.

c Aes alienū.] Aes alienum dicitur qđ nos alijs debemus. Aes ſuum vel noſtrum, quod nobis alij debent, vt ff. de verb. ſign. l. cedere, §. æs.

d Seruire]. i. ſeruos fieri, vel retinē propriam ſignificationem: ſed reperitur inſtantia, ĩ. de cap. l. fi. & ĩ. communia de ma. l. i. §. iij. & cū aliquis ſe obligat ad ſeruiendum vſque ad aliquod tempus. Vel dic, i. filios obligari, vt ĩ. quæ res pigno. oblig. l. q filios, ſed hoc fallit ſecundum B. vt argu. ĩ. de pat. qui filii. l. ij.

IN AVTHEN. vt nulli iudi. lice. habere lo. ſeruat. §. quia vero. colla. ix. conſtit. ix.

Debitorem meum cepi, et detineo: quæritur an puniar, & qualiter? Reſpondetur quòd tripliciter punior: quia priuor iure meo. Secundo, quia debeo tantundem dare detento, vel parentibus eius. Tertio quia punior pœna corporali. Et quia non dicitur qualiter, relinquitur arbitrio iudicis Bald. Vel ſic: Not. ꝙ triplici pœna affligitur qui debitorem ſuum capit & retinet. Secus ſi debitor eſſet fugitiuus: quia capi poteſt, vt ad iudicem ducatur: & tunc modico ſpacio debet retineri: vt no. in l. extat, ff. quod metus cauſa, & l. interdum, 2. § qui furem. ff. de furtis. Salic.

IMmo à debito creditor cadit,[e] tantundē dando uel retento,[f] vel eius parentibus,[g] ipſo quoq; creditore corporalibus pœnis ſubdendo.

Accipiens mutuum obligatur mutuanti, non ei ad quem pecunia propter mercimonia deuenit. Bald. & Salic.

IMmo à debito.] CASVS Hæc authen. non corrigit. l. Codicis, ſed addit, & imponit pœnas tres creditori q compellit debitorē vt ꝓ debito fiat ſeruus eius: quia perdit debitum. Item cogitur tantundem dare ipſi debitori, vel eius parentibus, tertio patitur creditor talia faciens pœnā corporalem. Viuia.

e Creditor cadit.] ſi eum ſeruire compellat.

f Retento] id eſt illi qui fuit retentus vi, etiam ſi pater conſenſiſſet, vt argum. ff. quæ res pign. oblig. poſſ. l. fin.

Pactum ꝙ creditor poſſit debitorē capere, & retinere ꝓ debito, nō valet.

g Parentibus.] agentibus nomine retenti, in quorum poteſtate eſt retentus. Vel dic parentibus qui ſucceſſerant retentis: idem tamen ſi extranei ſucceſſerant: ſed de parentibus dicit ideo, quia frequentius fit. Vel tertio, ſi retentus vellet remittere, parentes poſſunt petere: q a eis videtur fieri iniuria, ff. de libe. cau. l. ij. & iij. & iiij. An autem his legibus poteſt renunciari? Reſpon. non, vt not. in authen. vt ſine prohibi. &c. §. j. colla. vij. alias incipit, ſiue debitra, ſiue credi.

A EVm qui.] CASVS. Si decem mutuaſti mihi, & de his veſtes comparaui, an aduerſus venditorem veſtium actionem habes, quæritur? Reſpon. ꝙ non: ſed contra me cui mutuaſti, agere debes. Vi.

h Mercibus.] ſuis venditis.

XIII. Iidem AA. & CC. Bartimio.

EVm cui mutuam dediſti pecuniam, ad ſolutionem vrgere competenti debes actione. nam aduerſus negociatores quōs ex mercibus[h] pecunias abſtuliſſe[i] tuo debitori proponis, nullam habes actionem.[k] B Dat. XI. Kalend April. CC. Conſs.

Creditori datur ius digendi an agat perſonali vel hypothecaria: immo ius cumulandi perſonalem & hypothecariam in libello. Bal. & hoc iure iſto: hodie ſerua authen. hic poſitam. Salic.

i Abſtuliſſe.] id eſt accepiſſe à debitore tuo, ſic. ff. de furt. l. qui vas, in prin.

k Actionem.] vt ĩ. depoſi. l. ſi is, & ſ. ſi cer. pet. l. non aduerſus, & ff. de cond. indeb. l. his ſolis.

XIIII. Iidem AA. & CC. Hermodoro & Nicomacho.

ESt in arbitrio ueſtro, pſonali debitoris hæredes actione,[l] an eum qui ab his diſtracta ſibiq; tradita pignora[m] tenet, in rem Seruiana, ſi non longi temporis[n] præſcriptione munitus ſit, an C vtroſque cōueniatis. Dat. V. Kalen. Decemb. Nicomediæ. CC. Cons.

EST in arbitrio.] CASVS. Titius obligauit mihi pignus pro pecunia, quam ei mutuaui, & pignus diſtraxit, & vendidit. in electione mea eſt, velim cōuenire Titium actione perſonali, an agere hypothecaria aduerſus emptorem pignoris, niſi poſſeſſor pignoris tueri ſe poſſit præſcriptione longi temporis. Viuianus.

l Actione.] ſcilicet conueniatis.

m Pignora.] vt ĩ. de pigno. l. quamuis perſonali, & l. diſtractis, & l. debitorē, & l. proſecutione, & de pœ. & Salu. inter. l. j. & arg. ĩ. de fideiuſſ. l. j. & hoc in pignore expreſſo, ſecus ſi in tacito etiam iure veteri, vt ff. de iure fiſc. l. Moſchis, & eſt ſimile. ĩ. de ſerui. pig. da. ma. l. j. & 2. & 3. ĩ de pig. l. 2.

n Longi temporis.] de hoc dic vt dixi. ſ. eo. l. ſi à creditore.

IN AVTHEN. de fideiuſ. §. ſed neque ad res. collat. j. conſtit. iiij.

Nota ꝙ non modo principalis, ſed etiam fideiuſſor eſt prius excutiendus, quàm perueniatur ad pignorum poſſeſſores. Salic.

SEd hodie nouo iure prius cōueniendi ſunt omnes fideiuſſores, & mādatores, & ſponſores, q̄ D ad pignorū perueniatur poſſeſſores.[o]

SEd hodie.] CASVS Hæc auth. corrigit. l. codicis, q a prius debet conuenire fideiuſſores, & debitores, quam pignoris poſſeſſores. Viui.

o Poſſeſſores] huic eſt contra, in authē. de liti. §. ad hoc, alias ab hoc, colla. 8. quæ eſt. ĩ. de pigno. authen. hoc ita. B. dicit ꝙ hæc corrigitur. Ir. & Io. dicunt quòd illa de litig. ſecundum iſtam. Vel quod ibi dicit, verum eſt ſi poſſeſſor habeat cauſam a debitore. alioquin contra. ſed hoc non placet: ideo quia dolus auctoris emptori nocere non debet cum conuenitur, vt ff. de exce. doli. l. apud. §. ſi cum, Vel dic vt plene ibi dices.

ADDITIO. Baldus hic dicit notabiliter iſtam authen. non habere locum ſi extraneus poſſeſſor non ſibi, ſed debitori poſſidet pignus. Nam tunc poterit ipſe non excuſſo principali aut eius fideiuſſore, conueniri: quia effectus iudicij fundatur contra principalem: ex quo non tam ipſe poſſeſſor, q̄ principalis cuius nomine poſſidet, videtur conueniri, arg. l. 2. ſ. vbi in rem act.

VT

VT ACTIONES ET AB HAEREDIBVS & contra hæredes incipiant.

Dixit titulo ſuperiori de actionibus. Sed quia quadam ab hæredibus incipiunt, & contra hæredes, ideo de his dicit: & alia prius nata protenduntur contra hæredes, & hæredibus, vt ĩ de hære. act. per totum

TITVLVS XI.

VT ACTIONES ET AB hæredibus, & contra hæredes incipiant.

Stipulatio & legatum poſt mortem collatum incipit ab hærede: & hoc vigore huius legis, remota regula antiquorum. Bald. Vel ſic: Obligationes tam ex contractibus, quam ex vltima voluntate poſſunt ab hærede incipere actiue, & paſſiue remota antiqua regula huic contraria. Sal.

I. Imp. Iuſtin. A. Ioanni. P.P.

B Cvm ſtipulationes & legata, & alios contractus[a] poſt mortem[b] compoſitos, antiquitas[c] quidem reſpuebat, nos autem pro communi hominum vtilitate recepimus:[d] conſentaneũ erat etiam illam[e] regulam, qua vetuſtas vtebatur, more humano emendare.

C ¶ Ab hæredibus enim incipere actiones, vel contra hæredes,[f] veteres nõ concedebant, contemplatione ſtipulationum cæterarumque cauſarum poſt mortem conceptarũ. Sed nobis neceſſe eſt, ne prioris vitij materiam relinquamus, & ipſam regulã de medio tollere, vt liceat & ab hęredibus, & contra hæredes incipere actiones & obligationes: ne propter nimiam ſubtilitatem[g] verborum, voluntates contrahentium impediantur. Dat. XV. Kal. Nouemb. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtæ. VV CC.

TITVLVS XII.

NE VXOR PRO MARITO, vel maritus pro vxore vel mater pro filio conueniatur.

B *Vxor conuenta ex contractu mariti, non habet neceſſe contractum infringere: quia ſiue valeat ſiue non, ex eo conueniri non poteſt. h. d. Bald. Vel ſic: Mulier ex contractu mariti non poteſt conueniri, niſi ex interceſſione à qua iuuatur Velleiano. Sal.*

I. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Aſclepiodotæ.

Fruſtra † diſputas *[h] de contractibus cum marito tuo habitis vtrumne iure ſteterint, an minimè: cum tibi ſufficiat, ſi proprio nomine[i] nullum contractũ C habuiſti, quo minus pro marito tuo conueniri poſſis; quòd nec ſi ſponte pro eo interceſsiſſes, quicquã à te propter ſenatuſconſultum[k] exigi iure potuiſſet. Dat. Prid. Id. Apr. Diocletiano. III. & Maximiano AA. Conſs.

Pro debito mariti non poteſt fieri miſſio in bona vxoris: tamen ſi maritus poſſidebat, habet vxor probare ſe dominã. h. d. no. ſecũdũ B. & Sa.

II. Iidem AA. Terentiæ.

D Ob maritorum culpã vxores inquietari

Cvm & ſtipulationes] CASVS. Olim ſtipulatio poſt mortem alicuius cõtrahentium concepta, vel pridie quàm moreretur, non valebat. Verbi gratia: Si ſtipuler me aliquid daturum poſt mortẽ tuam, non valebat, & ratio quare non valebat, erat illa: quia actio contra hæredẽ & ab hærede incipere non poterat. Quã antiquitatem emendauit Imperator dicens quod ſtipulatio ſic concepta valeat: & quod actiones incipiãt competere hæredi, & aduerſus hæredẽ: ne propter nimiam ſubtilitatem verborum voluntas contrahentium impediatur. Viu.

a Contractus.] ſic ergo innuit ſtipulationem eſſe contractũ, ſed impropriè, vt ff. de verb. ſign. l. Labeo. ij. idẽ innuit in legatis: ſed illa ſunt ex quaſi contractu, vt inſtit. de obliga. quæ ex quaſi cõtra. §. hæres.

b Poſt mortem.] alterius contrahẽtiũ. Verbi gratia: Si promittam me daturũ. x. poſt mortem tuã, vel legem tibi decẽ poſt mortem tuam, quod pro eodem eſt ac ſi hæredi tuo legem, vt habes hæc exempla inſtit. de inut. ſtipula. §. poſt mortem, & §. ſeq. & inſti. de leg §. poſt mortem, & infra de contrahen. ſtipula. l. ſcrupuloſam.

c Antiquitas.] cui videbatur ex facto contrahentium inter ipſos incipere debere obligationem: ſed hoc fallebat in ſtipulatione conditionali, etiam olim, vt inſti. de verbo. oblig. §. ex conditionali.

d Recepimus.] ſcilicet in dicta l. ſcrupuloſam.

e Illam.] non ſolum rem mutare, & ad hoc in authen. de non alie. §. ſinimus, colla. ij.

f Vel contra hæredes.] vt ſi defunctus ad diem certum ſub pœna pecuniam promiſit: eo etiam ante diem mortuo necdum hæreditate adita committitur pœna, vt ff. de verb. oblig. l. ad diem, & ff. de nau. fœ. l. fi. & ad hoc, ff. de verb. oblig. l. quocunque, §. j. imò pone prædicta

A exempla vt modo notaui in alia gloſ. alterius contrahentium &c. Et caue tibi, quia aliter dicitur poſt mortem incipere actio in ſtipulatione, & aliter in legato. In ſtipulatione enim dicitur incipere, non quia nulla fuerit ante mortem, ſed quia nunc incipit eſſe efficax, vt ff. de euic. l. ſi per imprudentiam, §. non mirum. ſed vbi mihi legas poſt mortẽ meã, nunquam mihi debẽ, ſed hæredi meo tantum quaſi ex ſua pſona, vt ff. de euic. l. qui à pupillo, & ff. de act. & obligat. l. obligationum fere, §. j. & ff. quãdo dies le. ce. l. 4. Item huic. l. eſt cõtra, ff. de act. & obl. ſub hac. Sed ibi non poteſt velle hæres, quia nec à principio ſic facta valet: promitto ſi volam, vt ibi dicit. Vel ibi non eſt inutilis ea ratione, quia actio non poſſit ab hærede vel contra hæredem incipere: ſed quia ab initio ex ſui natura inutilis eſt ſic concepta, ſi volam. Item not. argu. de præbenda nõ vacante, vt dixi ſ. de pact. l. fin. & facit. ff. ad leg. Falc. l. pœnales, circa prin. ibi, nec contrariũ ẽ &c.

g Subtilitatem.] ſic ĩ. pro ſoc. l. de ſocietate, & ff. quib. mo. pig. vel hypoth. ſol. l. ſicut, §. ſi debitori. Item ad hoc ĩ. de conſtit. pec. l. penul. prope finem.

NE VXOR PRO marito, &c.

Licet hæres pro defuncto cõuenıatur, vt ſupra tit. 1. non tamẽ ſic eſt in alijs, etiã qui valde coniuncti videntur, vt hoc tit. & ſeq.

Fruſtra diſputas.] CASVS. An ex contractu mariti poſſit conueniri vxor, quæritur? Reſpon. fruſtra diſputat mulier, tenuerit contractus initus cum marito ipſo iure vel non: quia ex contractu mariti non conuenietur propter ſenatuſcon. Velleia. Viuia.

h Diſputas.] aliàs dubitas, ſcilicet tu vxor.

i Si proprio nomine]. i. ad vtilitatem tuam, vt ĩ. loca. l. contractus.

k Senatuſconſultum.] Velleianũ, & vt ĩ. ad Velleia. l. fruſtra. ſed hodie ipſo iure ſeruatur illæſa, quando obligat ſe cum viro, vt in auth. vt nulli iudi. §. & illud vero, colla. ix.

Ob Maritorum.] CASVS. Si maritus alicuius mulieris aliquod crimen commiſit, propter quod omnia bona ſua confiſcantur, & interea bona mulieris occupantur

Actio aliter dicitur incipere in ſtipulatione poſt mortẽ, & aliter in legato.

† Cõcor. cũ hac l. & duab. ſequen. c. ex parte veſtra, cum glo. ſuper verbo, alienat. extra de reſcript.

* dubitas.

cupantur à marito poſſeſſa: cum leges nolint vt ob delictum maritorum vxores inquietentur, procurator Cęſaris qui cognoſcit inter priuatum & fiſcum, probante muliere res occupatas ad ſe pertinere iure dominij, eas faciet ſibi reſtitui. Viu.

Dos aliquãdo retinetur ꝑ debito mariti.

[a] Vetant.] vt infra de dona. inter vir. & vxo l. res, & ↄ. ad legem Iuliam de vi. l. j. & ↄ. de pœn. l. ſancimus. ſed hoc fallit in caſu. ſ. propter primipili neceſſitatẽ, propter quam retinet dos. vt ↄ. in quib. cau. pig. ta. contra. l. ſatis, & de primipilo, l. fin. lib. xij. non autem aliæ res vxoris, vt ↄ. de priuileg. fiſci. l. bona. Sed & maritus ob culpam vxoris cõuenitur in caſu, vt ff. de offic. procon. l. obſeruare, §. proficiſci. Vel ibi ob ſuam propriã, vt ibi dixi.

[b] Occupatæ ſunt.] nomine mariti qui eas poſſidebat.

[c] Probaueris.] ſcilicet tu mulier.

[d] Sequetur.] id eſt faciet tibi reddi: vt hoc publicũ ius ſeruetur, ne mulieres ꝑ altero inquietentur.

leges vetant. [a] Proinde rationalis noſter, ſi res quæ à fiſco occupatæ ſunt, [b] dominij tui eſſe probaueris, [c] ius publicum ſequetur. [d] Dat. III. Non. Septem. Diocletiano & Maximia. AA. Conſs.

Res tradita ad ſuſtentationem filiæ, non præſumuntur eſſe dotales, ſed extra dotem. h. d. not. ſecundum Bal. nec poſſunt capi pro debito mariti. Sali.

B

III. Iidem AA. & CC. Carpophoro.

1 CVm te poſſeſsiones [e] non in dotẽ [f] pro filia tua dediſſe, ſed ad ſuſtentandam eam extra dotis cauſam filiæ tuę prædia aſsignaſſe proponas: ciuilium munerum [g] vel onerum municipaliũ obtentu, ex perſona mariti [h] eius, quomodo [i] matres ex perſona filiorum interpellari [l] nõ poſſunt: cum neque maritum pro vxoris obligatione conueniri poſſe conſtet, [k] niſi ipſe pro ea ſe obnoxium fecit. Certiſsimum enim

C

CVm te poſſeſſiones.] CASVS. Pro filia tua centum in dotem non dediſti, ſed ad ſe ſuſtentandam prædiũ aſſignaſti: maritus ex adminiſtratione tutelæ vel munere ciuitatis alicuius, factus ẽ debitor meꝰ: nunquid prætextu illius debiti poſſit capi illud prædiũ quod in dote non erat, quæritur? Dicitur ꝙ non: quia ſicut nec mater pro obligatione filij ſui obligati tenetur: ita nec maritus pro vxore, ſi poſtea ſe non obligauit: certiſſimum enim eſt &c.

† id eſt inquietari. Bald.

[e] Poſſeſſiones.] id eſt res poſſeſſas.

[f] In dotem.] maxime. nam idem tunc niſi in caſu, vt ↄ. in quib. cau. pig. &c. l. ſatis.

[g] Munerum.] vt tutelæ.

[h] Ex perſona mariti.] ſcilicet interpellari non potes.

[i] Quomodo.] id eſt ſicut.

[k] Conſtet.] vt ff. ad municip. l. Lucius, §. idem reſpondit conſtante, niſi in caſu, vt ff. de offi. procon. l. obſeruare, §. j. & niſi ſolitis modis pro eo ſe obligauerit, & hoc eſt quod ſubijcit, niſi ipſe &c.

[l] Neminem.] niſi pater pro filio, dominus pro ſeruo, hæres pro defuncto: & hoc ideo, quia pro vna perſona cenſetur, vt inſtitu. de inuti. ſtipu. §. ei vero qui, & §. poſt mortem, & infra de impub. & alijs ſubſtitu. l. ſi ne. & in Authen. de iureiur. à mo. præſti. §. j. collat. v. Vel potes dicere: hæc regula de iure ciuili obtinet, non prætorio.

CVm te.] CASVS. Cum mater ex contractu filij, ſi filius fuerit non ſoluendo, partem debiti ſoluerit: an ſuper reſiduo eo prætextu quòd debitũ agnouit partem ſoluendo, conueniri poſſit, quæritur?

A Reſpon. quòd non. & hoc prouidebit competens iudex. Viuianus.

[m] Cum te.] ò mater.

[n] Quòd.] pro quia, debita filij tui ſoluiſti cum non teneteris: volebãt creditores te cogere ad totũ ſoluendũ.

eſt ex alterius contractu neminem [l] obligari. III. Id. Sept. Sirmij. AA. Cõſs.

Gratuita ſolutio partis non grauat in ſolutionem alterius partis. h. d. not. ſecundum Bald. Vel ſic: Licet mater ſoluerit partẽ debiti filij ſui, non propterea poteſt compelli ad ſolutionem reſidui. Salic.

IIII. Iidem AA. & CC. Philoteræ.

2 CVm te [m] ideo ex perſona filij tui cõmemores conueniri, ꝙ [n] pro debitis eius aliquid [o] intuliſſe videaris: defenſionibus tuis vti [p] apud eum cuius ſuper ea re notio eſt, minimè prohiberis: vt is ad ſolutionẽ alieni debiti vrgeri te nõ patiatur. Dat. X. Kalend. Septemb. Titiano & Nepotiano Conſs.

[o] Aliquid.] partem ſoluendo.

[p] Vti.] ne alter pro altero conueniatur. nec obſtat quod aliquid eſt ſolutum, vt hic, & ff. de vſur. l. cum de in rem verſo, & infra de vſur. l. creditor, & infra de excuſa. tut. l. volũtariæ, & ↄ. de pac. l. ſi certis annis. Sed contra ↄ. ad l. Falci. authen. ſed cum teſtator. Solu. hic nullo modo eſt debitũ: ibi ciuiliter & naturaliter, vel ſaltem naturaliter. Itẽ contra ↄ. de fideicommiſ. l. j. Solu. vt ibi.

ADDITIO. Solu. ſic, ibi hęres fuit naturaliter obligatus: & coadiuuat fauor alimentorum, & vltimæ volũtatis cũ diutina pręſtatione, qua viſus eſt in futurum velle ſoluere.

IN AVTHEN. vt non fiant pign. pro alijs, §. j. colla. v. conſti. v.

Qui pro debito vnius ſua auctoritate grauat alium, punitur in quadruplum, & cadit a iure ſuo. Bald. & Sali.

SEd omnino qui alium pro alio ſecundũ formam [q] pignerationis

SEd omnino.] CASVS. Si tibi Anglico vel Hiſpano mutuo pecuniam]: vel ſum ſpoliatus in Anglia vel Hiſpania vel Tuſcia: non propterea ſi inueniam alios Anglicos, vel Hiſpanos, vel Tuſcos, debeo eos pignorare in ciuitate iſta: nec hoc mihi licet facere, immo omnino prohibeor hoc facere: & ſi contra facio, debeo puniri & condemnari in quadruplum eius quod pignoraui: inſuper cadam ab actione mea. Hoc dicit iſta Authen.

[q] Formam.] id eſt vt quæ accipiat, habeat loco pignoris, idemque magis ſi accipiat vt habeat in ſolutum. Aliud puto, ſcilicet quod non habeat locum pœna huius legis, ſi à debitore mea auctoritate debitum vel indebitum auferam: tunc enim ius tantum quod habeo D in re, vt quia obligata: vel pro re, vt quia debita eſt, amitto per edictum diui Marci: ſed per conſtitutionem, ſi quis in tantam, licet ius non habeam, in alio tamen patior pœnam. & eſt pro me, vt tantùm ius quod habeam, perdam, non autem quadruplum, ff. de his quibus vt indig. l. reſcriptũ, vt infra de pœnis, l. ſancimus. Alij putant me ſemper debere cadere à debito, & non tantum pignus occupatum perdam. argumen. ff. quod metus cau. l. extat: ſed ciuitates ſeruant contra hanc Authenticam.

Rẽ mihi obligatã ſi auſero, q̃d perdo.

ADDITIO. Suppleas, concedendo Repreſalias. Huius occaſione Baldus hic pertractat ſuccinctè materiam repreſaliarum, quam quidem ad longum tractat Bartol. in tractatu ſuo repreſaliarum, & Ioan. And. in c. non debet aliquis. † de regul. iur. lib. vj. in Mercurialibus. Petrus de Anchar. in cap. primo. de iniur. lib. vj. & nouiſſime Socinus in conſ. ſuo ccxxxj. inci. cũ

† Vide q̃ ibi notaui.

in præſenti conſultatione, in iſ. parte.

a Id ipſum.] ſcilicet quod eſt exactum.

NE FILIVS PRO PATRE &c.

Putabatur ratione paternitatis, vel filiationis, vel libertinitatis alium conueniri: quod remouet.

NEque.] CASVS Si cum filio ſui iuris effecto contraxiſti pecuniã ei mutuando: patrem, niſi ſpecialiter te obligauerit pro filio, non habes obligatum, & hoc in primo. Si vero filiofamilias in poteſtate exiſtenti ſine iuſſu patris mutuaſti, quatenus eſt in peculio, vel quatenus in rẽ patris verſum eſt, patrem habebis obligatum, vt j. ad Macedonia. l. Zenodorus. Si ergo frater tuus decem à creditore accepit mutuo, & creditor exegit ea à patre tuo, recuperare illa tu hæres poteris per condictionem indebiti: & hoc, quia nomine ſuo ſoluit: ſi vero nomine filij, non repetet.

b In poteſtate.] hic aſſume quod dicit j. amplius &c. & ab eo excipitur, ſi ſine iuſſu, &c. & ſi neque contra ſenatuſconſult. &c. nam tunc ſcilicet ſecũdo caſu in nihil tenetur, vt j. ad Macedo. l. ſi filius tuus, & inſtitu. quod cum eo. §. fin. not. contra Macedonia. autem poteſt accipi multis modis, vt j. ad Macedo. l. Zenodorus. In primo autem ſcilicet quando cum iuſſu: tenetur in ſolidum pater.

c Sine iuſſu.] nec aliud interuenerat, quo ſimiliter in ſolidum teneri poſſit, veluti in rem verſo, vel præpoſito tabernæ, vel negotiationi: quod ſi factũ eſſet, teneretur in ſolidum.

d Extorta.] ſuaſionibus: non p vim. tunc enim caderet à iure ſuo, vt ff. quod metus cauſa, l. extat.

e Recuperabit.] per cõdictionem indebiti: & hoc quia

Iſta glo. ibi, ſuaſionibus, eſt ſing. omnino, vide quæ nota. in extrauag. lo. 22. execrabilis, in prin. circa verbũ extorſiu.

exigit, totum id ipſum quicquid ſit, in quadruplũ vim paſſo reddet: necnon & ab actione pro qua talia præſumit, cadet.

TITVLVS XIII.

NE FILIVS PRO PATRE, vel pater pro filio emancipato, vel libertus pro patrono, vel ſeruus pro domino conueniatur.

Mutuatum filio emancipato, pater reddere non tenetur, mut. autem vero filio in poteſtate in caſu permiſſo, non iuſſu patris, pater tenetur reddere de peculio. Bald.

I. Imp. Gordianus A. Candido militi.

NEque ex ei[a] filij perſona, qui cùm ſui iuris eſſet, mutuã pecuniam accepit, pater eius ſi non fidem ſuam obſtrinxit, conueniri poteſt: neque ex eius quem in poteſtate [b] habet, ſi ſine iuſſu [c] eius contractũ eſt: neque ſi contra ſenatuſconſultum Macedonianum mutua pecunia data eſt, amplius quàm de peculio actionem ſuſtinere cogitur. Qua propter pater tuus, ſi ei pecunia à creditore fratris tui extorta [d] eſt, ad quam reddendam non tenebatur: præſidis prouinciæ auctoritate eam recuperabit. [e] PP. III. Non. Octobr. Pio & Pontiano Conſs.

Filius vt filius non tenetur pro debito patris, nec pro officio ab eo male geſto. h. d. & ideo agens contra filium ex perſona patris, debet facere mentionem q ſit hæres: alias libellus eſt ineptus, vt no. in l. ſi cum do. e. §. transgrediamur. ff. ſolu. mat. Bal.

II. Impp. Diocletia. & Maxim. AA. Neotherio & Eutolmi.

NE contra iuris auctoritatem ab eo qui pa-

A nomine ſuo ſoluit, ſi vero nomine filij, non repetit, vt ff. de condictio. indeb. l. ſi is, quæ eſt contra, & pro hac ſolutione eſt. ff. de conſtitu. pecu. l. j. in fin. & l. ſeq. & ad hoc. ff. ſi cer. peta. l. ſi filiusfamilias, & ff. ad Macedo. l. ſed & ſi pater, §. j.

trem [f] veſtrũ à quo emãcipatos vos dicitis, ad munus ciuile deuocauerat, inquietemini, præſes prouinciæ prouidebit. [g] Dat. VIII. Kal. Febr. Maximo. II. & Aquilino Conſs.

Propter officium filij, pater non tenetur. h. d. Bald. Vel ſic: Si pater contradixit quando filius fuit electus decurio, non poteſt conueniri pro eo. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Theogeni.

SI filiusfamilias inuito[h] patre decurio creatus ſit: pro eo patrem inquietari non poſſe, [i] iure manifeſtiſſimo cautũ eſt G. X. Kalend. Maij, CC. Conſs.

Viuente patre filius non tenetur ad debitum patris. Bald.

IIII. Iidem AA. & CC. Achiuæ.

PAtris † nomine ſuperſtitis filium, nec munerum ciuilium, nec debiti cauſa, perſonali [k] poſſe conueniri actione cõſtat. S. XII. Kal. Mart. Sirmij, CC. Conſs.

Ex contractu patroni vel domini, libertus vel ſeruus non tenetur. Bal.

V. Iidem AA. & CC. Lampetio.

EX patroni [l] vel domini [m] contractu, liberti vel ſerui conueniri non poſſunt. Dat. Idib. April. CC. Conſs.

Iſta eſt notabilis Authentica. Scholares ad legitima ſtudia procedentes, ipſi & eorum nuncij poſſunt ire & ſtare libere & ſecure, tanquã bene meriti & quorum ſcientia mũdus illuminatur, præmia promerentur. eos nullus debet offendere: nec pro alio pignorare, qui contra facit, punitur. Electio quoque datur eis conueniri coram magiſtro vel domino ſuo, aut coram epo. ſub quo velint. & qui eos cõtra priuilegium huius Authentica trahit ad iudicem, perdit

NE contra.] CASVS. Si pater tuus ob adminiſtrationem miniſtratã factus eſt debitor, puta tutelæ, & eſt non ſoluendo: an tu tui iuris effectus, cõueniri pro eo poſſis, quæritur? Dicitur q non.

f Patrem veſtrũ.] viuum adhuc: quia ſi mortuus eẽt, eius ſucceſſione delata ad vos, poſſet vos cõuenire, non quaſi filios, ſed quaſi hæredes, vt & ſ. de filiofami. l. j.

g Prouidebit.] vt j. de primip. l. fi. li. xij.

SI filiusfamilias.] CASVS. An pater pro filio decurione creato, eo mortuo, ſi filius debitor factus fuerit, conueniri poſſit, quæritur? Dicitur quod non, ſi eo inuito factus fuerit decurio.

h Si filiusfamilias inuito.] Si enim patre ſciente, teneretur in ſolidum pater, vt ff. ad municip. l. quotiens, & j. lib. x. de filiofamil. & quẽad. pro eo pa. te. l. j.

i Non poſſe.] niſi de peculio, vt j. qđ cum eo. l. j. & ff. de pecul. l. iij. §. fin. & l. ſeq. & j. quãdo p. uoc. non eſt neceſ. l. ſi pater. Et diſtingue hic vt diximus, j. quod cum eo. l. j.

PAtris.] CASVS. An patre ſuperſtite obligato ratione debiti principalis, puta q acceperit aliquid mutuo ratione puta muneris, filius cõueniri debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Et dico notanter, ſuperſtite: quia ſi eſſet hæres, tunc teneretur, vt hæres.

k Perſonali.] reali forte ſic, ſi rem peculij pater obligauit.

l EX patroni.] tempore contractus.

m Vel domini.] tempore contractus, & facit ff. de act.

† In quibuſdam Codici. hęc. l. patris, & l. ſi filiusfa. inuerſæ ſunt.

act. & obliga. l. ſerui, & ꝟ. de iudi. l. cum debitoris, & de noxa. l. j.

A nales, & ſic ſeruatur, exceptis clericis, qui ſuo non potuerunt priuilegio renunciare, vt ſ. de epiſcop. & cleric. auth. ſtatuimus.

Habita.] CASVS. in hac authen. talis eſt: Imperator primo præcipit ꝙ ſcholares ſecure vadant ad loca ſtudiorum, & nullus eis iniurias inferat: & reddit rationem ibi, dignū enim &c. & rationē rationis ibi, quis. n. &c. deinde concludit ex ſupradictis ibi, hac igitur. Secundo prohibet imperator ne ſcholares dānum patiantur pro delictis vel debitis commiſſis ab alijs: imponēdo pœnam temeratoribus huius l. Tertio dat electionē ſcholaribus ſub quo velint conueniri. Quarto iubet hanc l. poni in titu. iſto, ne pater ꝓ filio. litera ſatis plana eſt de ſe.

causam. Deinde iubet hanc authenticam ſituari ſub hoc titulo. Bald.

h Optione.] id eſt electione. Et not. ꝙ in contractibus alternatiuatum eſt electio rei, vt ff. de iure do. l. plerunque, in fi. ſed in iudicijs actoris, vt ff. de no. ope. nun. l. ſtipulatio §. j. Item in dubio dicto, vt ff. de iudic. l. ſi quis intentione. vel ſi duabus actionibus agere poteſt, eius eſt electio. Item conuenire ſub quo iudice vult: vt ff. de iudi. l. quod legatur, & l. ſi fideicōmiſſum. hoc autem fallit hic fauore ſcholarium. An autem ex quo elegit, variare poteſt? videtur ꝙ ſic vſq; ad litis conteſtationem, ſicut actor, vt ff. de iuriſ. omn. iud. l. ſi conuenerit, & ff. ſolu. matrimo. l. ſi cum dotem, §. eo autem tēpore.

ADDITIO. Hoc intelligas verum, ꝙ ſcholaris poſſit variare ſcilicet ſemel, & non pluries, l. nō vtique, §. j. ff. de eo quod cer. loco, pro quo facit, quia vnū eligendo, videtur recuſare alium: quare ad alium redire nō poteſt, auth. offeratur. ſ. de lit. cōteſt.

i Domino.] legum, qui alias præceptor appellatur, vt ff. de dam. infect. l. ſi ædibus, alias magiſter, vt ff. de arbit. l. qualem, (alias eſt l. dicere.) §. Caſſius.

k Vel magiſtro.] alterius facultatis.

l Dedimus.] ꝑ hāc conſtitutionem. Sed nonne etiam tunc veteri hoc idē erat:

Noua Conſtitu. Friderici.

Habita quidem ſuper hoc diligenti inquiſitione epiſcoporum, abbatum, † ducum, omniū iudicum, & aliorum procerum ſacri noſtri palatij examinatione, [a] omnibus qui cauſa ſtudiorū B peregrinantur ſcholaribus, & maximè diuinarū atque ſacrarum legum [b] profeſſoribus, hoc noſtræ pietatis beneficium indulgemus, vt ad loca in quibus literarum exercētur ſtudia, tàm ipſi quàm eorum nuncij veniant, & in eis ſecurè habitent. Dignum namque exiſtimamus, vt cum omnes bona facientes, noſtram laudē & protectionē omnimodo mereantur, quorum ſcientia totus illuminatur mundus, & ad obediendū deo & nobis eiꝰ miniſtris vita ſubiectorum informatur. quadam ſpeciali [c] dilectione eos ab omni iniuria defendamus. Quis enim eorum nō miſereatur, qui amore ſcientiæ exules facti, de diuitibus pauperes, ſemetipſos exinaniunt, vitam ſuam multis periculis exponunt, & à viliſsimis ſæpe hominibus (quod grauiter ferendum eſt) corporales iniurias ſine cauſa perferūt? ¶ Hac igitur generali & in perpetuum valitura lege decernimus, vt nullus de cætero tàm audax [d] inueniatur, qui aliquā ſcholaribus [e] iniuriam inferre præſumat, nec ob alterius cuiuſcunque prouinciæ delictum ſiue debitū (quod aliquando ex peruerſa [f] conſuetudine factum audiuimus) aliquod damnum eis inferat: ſcituris huiuſmodi ſacræ conſtitutiōis temeratoribus, & etiam ipſis locorum rectoribus, qui hoc vindicare neglexerint, reſtitutionem rerum ablatarum ab C omnibus exigendam in quadruplum: notaq; infamiæ eis ipſo iure irroganda, dignitate ſua ſe carituros * in perpetuum.

¶ Veruntamen ſi litem [g] eis quiſpiam ſuper aliquo negotio mouere voluerit: huius rei optione [h] data ſcholaribꝰ, eos corā dño [i] vel magiſtro [k] † ſuo, vel ipſius ciuitatis epiſcopo, quibus hanc iuriſdictionē dedimus, [l] conueniat.

† Not. hic ꝙ pſonæ eccleſiaſticæ poſsūt eſſe in cōſilijs principū ſecularium, de quo vltra Bal. hic ꝑ canoniſtas in cas nō eſt vo. ti, de vo. quia licet eis prohibeatur vaga & indiſcreta ſecularium negociorum tractatio: poſſunt tamen vnū tractare, c. in archiepiſ. de rapto.

Pedagia ſoluere an teneamur ſcholares.

a Examinatione.] ſicque erit lex ſolennis, vt ſ. de legi. & conſtitu. l. humanū.

b Sacrarum legū.] Not. leges ſacras, vt ſ. de legi. & conſtit. l. leges, iij.

c Speciali.] Nam licet omnes debeant ab iniurijs defendi: hi maxime, ne videantur negligi. Sed an pedagia ſoluant? Reſpon. non, arg. ff. de leg. l. ſi quando. Item quia in vſum proprium ferunt libros & alia, ꝟ. de vecti. & commiſſ. l. vniuerſi. Item quia non eſt conſuetum, vt ff. de pub. & vect. l. iiij. in fin.

Audacia qualiter ſumatur.

d Audax.] Audacia in malum. ſic ꝟ. vnde vi. l. ſi quis in tantam, & ff. ſi pars hæ re. pet. l. j. in fi. & de libe. poſthu. l. Gallus, §. videndum, in fine.

* Irrogata dig. ſua careant in perpetuum.

† Cōcor. c. cum cōtingat, cū glo. ſuper verbo, cōſuetudine in med. de for. cōpet.

e Scholaribus.] cuiuslibet facultatis, vt ſupra, & ſubaudi maxime, nec enim licet alicui alij inferre iniuriam: ſed ideo de his dicit ſpecialiter, ne videantur negligi, vt ff. de iniur. l. item apud, §. hoc edictum. Item quod dicit iniuriam. q. d. vindicando ſe: ſed ad defenſionem ſic, cum moderamine, vt ꝟ. vnde vi. l. j.

f Ex peruerſa conſuetudine.] Not. peruerſam conſuetudinem non ſeruandam, ſic & in auth. vt nul. iudi. §. primo, collatio. ix. & in noua conſti. Fride. de ſta. con. li. ec. edi. §. j. colla. x.

Lis & cauſa quō ſumantur.

g Si litem.] large ponitur pro ciuili & criminali, licet alibi tantum pro pecuniaria, vt ff. de teſti. l. j. & hoc patet ex eo quod ſupra dixit vbi propria auctoritate vendicari prohibuit, ſic & cauſa licet dicatur criminalis, vt d. l. j. quandoque pro ciuili ponitur, vt ſupra de iuriſdictio. omn. iudi. l. in criminali. Sed per ſcholares & doctores renunciatum eſt Bononiæ quantum ad criminalia.

D vt in proœmio, ff. §. in Berytenſium? Reſpond. non: quia ibi tantum de legum profeſſoribus dicit. Item non dicit quod optio eſt ſcholaris, vt hic dicit. Item cum dederit in hoc iuriſdictionem prædictis: nunquid poterunt delegare? videtur quòd non, vt ff. de offic. eius cui man. eſt iuriſ. l. j §. quæ vero. Sed dic quod ſic poteſt: quia non conceditur alicui eo ꝙ de maioribus ſit: ſed cuilibet etiam grammatico: vnde competit iure magiſtratus. nam pro eo quòd regimen iuris poteſt delegari, vt in dicta l. j. §. quæ vero. Sed olim non: cum tantum legum profeſſoribus erat conceſſum: ideo quia de maioribus ſunt. Item nunquid poteſtatem poteſt eligere ſcholaris? Reſpon. ſic: quia ſic erat olim in ſcholaribus legum, vt in proœmio, ff. §. pen. & quia quilibet ibi contrahens ſit de eius foro ratione contractus, niſi per priuilegium eximeretur, vt clerici, vt in Authen. de ſan. epiſc. §. œconomos, colla. ix.

Tentauerit.

a Tentauerit.] Nunquid demum lite conteſtata? Videtur quod ſic: quia tunc videtur vere tractus, vt ff. rem ra. ha. l. amplius, & argumen. ff. quod quiſque iur. l. prima in fin. & ne quis eum qui in ius vo. l. j. §. j. Econtra videtur quòd ſola citatio ſufficiat: quia dicit, tentauerit, licet ille non venerit, vt ſupra de epiſcop. & cler. l. ſi quis non dicam. Sol. nō amittit actor cauſā poſt citationem ſolam ſactam coram poteſtate. ſed ſi demū priuilegio allegato inſtet: nam prius videtur vocari vt ſciatur an velit priuilegium allegare, vt ff. de iudi. l. ſi quis ex aliena. ſi vero vocatur coram eo quem conſtat non eſſe iudicē, tunc nec venire tenetur vocatus, vt ff. de iuriſdi. omn. iud. l. fi. & actor cauſam amittit, vt hic, & ſupra de iure omn. iudi. l. in criminali: Item an poteſt pœnitere vocans? videtur quòd non in alterius iniuriam, vt ff. de reg. iur. l. nemo poteſt. Sed arg. contra, ff. de in ius voc. l. quamuis, ſed ibi nō amiſerat actor actionem: vnde remittit eam patrono: & ei remittitur pœna. Itē quid ſi ſponte reus ſubit iudicium? Reſpon. non punitur actor, vt d. l. quamuis. Item an eſt dilatoria vt tantum ante litis conteſta. poſſit opponi? Reſpon. ſic, cum ſit fori, vt j. de excep. l. fin. Item quid ſi vocans errauit in facto vel iure? Reſpon. videtur ei parci, vt ff. de iuris & fac. igno. l. error, in fine.

A

Qui verò ad alium iudicem eos trahere tentauerit:[a] etiam ſi cauſa iuſtiſsima fuerit, à tali conamine cadat.[b]

Hanc autem legē inter imperiales cōſtitutiones, ſcilicet ſub titulo, Ne filius pro patre, &c. inſeri iuſsimus. Dat. apud Roncalias, anno domini. M. clviij. menſe Nouembri.

B

TITVLVS XIIII.

AN SERVVS PRO ſuo facto poſt manumiſſionem teneatur.

Contrahens in ſtatu libertatis, non conuenitur poſtea liber factus. hoc dicit, vel magiſtraliter: Illud quod eſt in potentia, non diſponit de actu. Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Iuuentiano.

Quanuis cū ſtatulibero[c] cōtraxeris: tamē ex ante geſto te non habere cū eo poſt impletam conditionem libertatis actionem, ſcire debes. PP. IIII. Id.

C

Decemb. Dextro. II. & Priſco Conss.

Accipiens mutuum in ſeruitute, non tenetur liber factus. Bal. & Sal.

II. Imp. Antoninus. A. Bexico.

Creditoribus tuis, q tibi in ſeruitute mutuam pecuniam crediderunt, nulla aduerſus te actio competit: maximè[d] cum peculium tibi non eſſe legatum proponas. PP. III. Kal. Sept. Læto. & Cereale Conss.

Pecunia ob libertatem promiſſa petitur per actionem in factū. Bald. & Salic.

III. Imp. Alex. A. Herodi.

Promiſſæ[e] tibi pecuniæ à ſeruo tuo vt eū manumitteres, ſi poſteaquam manumiſiſti, ſtipulatus ab eo non es, aduerſus eum petitionem per in factum[f] actionem habes. PP. Id. Septemb. Alexandro. A Cons.

Serui delictum quod non parit actionem in ſeruitute, parit in libertate. h. d. Bald. Vel ſic: Seruus ex furto alij facto quam domino, tenetur liber factus. Salic.

b Cadat.] aliàs eſt depriuetur. Sed an ipſo iure, vel per ſententiam? Reſpon. per ſententiam: quia dicit depriuetur vel cadat: & ſic intellige ſ. de iur. omn. iud. l. in criminali. Sed à quo eſt danda? Reſpon. à iudice actoris: ſi illud iudicium fuit declinatum: vel ſi non, idem iudex poterit, cum & hoc ſit ius rei. Sed qua actione? Reſpō. condictione ex hac lege, vt ſ. de condic. ex le. l. j. vel officio iudicis. Item quid ſi iudex ſe iudicem pronunciauit? Reſpon. appellabitur ab eius ſententia.

AN SERVVS PRO SVO FACTO POST manumiſſionem teneatur.

Seruus liber factus alius homo videtur, vt ff. de ſolu. l. quieres, §. artam, & ideo dubitatur an poſſit conueniri de eo quod in ſeruitute fecit.

Quanuis.] CASVS. Si ſeruo tuo ſub conditione libertatem dediſti: & eo pendente conditione cum aliquo contraxit: poſtea extitit conditio: & ita liber effectus eſt: nunquid eum liberum effectum potero conuenire de contractu celebrato dum erat ſtatuliber? Reſpon. quòd non.

c Statulibero] Videbatur liber, vt ff. ſi ex noxa. cau. age. l. fi. & ff. de pœ. l. moris, §. fi. ſed tamen ſeruus eſt, vt ff. de ſtatulibe. l. ſtatuliberi. Vnde ſicut ſeruus non tenetur ex ante geſto, vt infra. l. proxim. & ſupra de nego. geſt. ſi cognati, ita & iſte non tenetur: ſed fallit in caſu quando tenetur de dolo, vt ff. de dolo, l. & eleganter, §. ſeruus pactionis, & de fideicom. lib. l. ſi pure, & infra de liber. le. l. Aurelius, §. Sticho, & ff. quarū rerum act. l. j. §. 4. Item in alio quem habes, j. eod. l. promiſſæ. Item in alio, ff. de nego. geſt. l. eum actum, & l. at qui §. Scæuola. Item in alio, ff. depo. l. ſi apud filium, ſed ibi ex poſteriori detentione. Item fallit in maleficijs & quaſi, vt inſti. de noxa. §. omnis, & facit ff. de ope. liber. l. vt iuriſiurandi.

Statuliber quandoq; tenetur ex ante geſto.

Creditoribus.] CASVS. Seruo meo pecuniam mutuaſti, an aduerſus eum manumiſſum peculio ſuo ei non legato agere poſſis, quæritur? Reſpond. quod non. idem eſt ſi legato, vt ff. de do. præle. l. 2. §. per contrarium.

d Maximè.] Idem ergo ſi eſt legatum; vt hic innuit, & ſic eſt contra, ff. de do. præle. l. 2. §. per contrarium, vbi dicit libertum conueniri, ſi eſt ei peculium legatum. Sol. ſecundū Ioan. & B. & R. non conuenitur orcinus libertus ab initio, vt hic: conuenitur tamen inſpecto exitu, ſcilicet quia ſi hæredes aliquid præſtiterunt, conuenient orcinum libertum, vt ibi, argumen. infra de vſur. rei iudi. l. fin. §. fin. Sed hoc non placet: quia ſic nec aliud eſſet in liberto orcino quàm in eo filio exhæredato, cui dos eſt prælegata: quod eſſe debet, vt ibi dicitur. Dic ergo quòd ibi fuit directò libertas relicta, & peculium legatum. vnde nullo tempore dominium ſerui vel peculij habuit hæres, & ſic tantum manumiſſus tenetur: hic autem per fideicommiſſum, vnde cum potuit hęres dando retinere, & non fecit: merito ipſe tenetur, & non manumiſſus, vt argum. ff. de trib. l. quod in hæredem, §. fin. & de pecu. leg. l. ſi ſeruo: hypothecaria tamen, ſi res peculij fuerint obligatæ, ſemper tenetur manumiſſus, & facit, ff. de act. & oblig. l. ſerui.

Libertus an poſſit conueniri ex cōtractu in ſeruitute facto peculio ſibi legato.

D

Promiſſæ.] CASVS. Si ſeruus tuus promiſit tibi pecuniam vt eum manumitteres, & manumiſiſti, & ab eo manumiſſo reddi ſtipulatus non es: an eam petere poſſis, quæritur? Dicitur quòd ſic per act. in factum; quod eſt ſpeciale.

e Promiſſæ] Secus ſi promiſiſſet operas, quia non tenet promiſſio, niſi poſt manumiſſionem, vt ff. de libe. cauſa, l. fi. & de ope. liber. l. vt iuriſiurandi, & de manumiſ. teſta. l. ſeruum teſtamento.

f Per infactum] quę extraordinaria eſt, & ſic loquitur. ff. qua. re. act. non da. l. fin. §. ij. & argum. ff. ſi quis teſta. li. eſſe iuſ. fu. l. j. Sed contra, ff. de dolo. l. & elegāter, §. ſeruus, vbi de dolo datur. Solu. ibi nihil promiſit ſeruus domino.

Licet,

LIcet.] CASVS Si ancilla tua ſeruitutis tempore tibi furtum fecerit, an eam manumiſſam poſtea furti conuenire poſſis, quæritur? Dicitur ꝙ ſic: cum eam dũ adhuc ancilla erat, conuenire non potueris, & ea manumiſſa, noxa caput ſequitur, id eſt manumiſſam quæ caput eſt effecta, noxa ſequitur.

a Seruitutis tempore.] Signatur cõtra, de noxa. l. j. ſed non eſt contra: quia hic non domino, ſed extraneo ſubtraxit.

b Ob eiuſmodi.] furtum.

c Non poterat.] ſed dominus.

d Furti actione tenetur.] Sed hæc furti actio vnde naſcitur? Reſpon. Io. ex furto in ſeruitute cõmiſſo. nam quæ dabatur in dominum noxaliter, nunc cõpetit in libertum, & ſic de perſona in perſonam facit ſaltum, vt hic, & ff. de capi. demi. l. tutelas, §. iniuriarum, & ſ. de noxa. l. j. & ff. d act. & obliga. l. ſerui, & de noxa. l. qui ex pluribus. At condictió furtiua non datur, niſi liber cõtrectet: vt ff. de condict. fur. l. quod ab alio.

SI vt allegas.] CASVS. Mulier ſeruum ſuum colonum manumiſit adẽpto ei peculio, an ob reliqua quę tempore ſeruitutis contraxit, res quas poſt manumiſſionẽ acquiſiuit, mulier requirere poſſit rei vend. vel hypo. proponendo, quæritur? Dicitur ꝙ non: quia nec perſonaliter ſuper hoc poterit conueniri.

e Adẽpto peculio.] Quid ſi donaſſet peculium manumiſſo? Reſpon. conueniri poſſet: quia non intelligitur eſſe peculium, quod ſibi domino debebatur, vt ff. de pecu. l. ſed ſi damnum, §. peculium, aliàs l. peculium autem, & l. ſi noxali, § quod autem. Azo. Vel ſubaudi, maxime adempto. nam tunc idẽ eſſet, vt ſ. eo. l. j. & ij.

IIII. Imp. Gordianus. A. Hieroni.

LIcet ſeruitutis tempore [a] ea quæ pecuniã matris tuæ ſurripuiſſe dicitur, ob huiuſmodi [b] admiſſum conueniri non poterat: [c] ad libertatem tamen perducta (nã caput noxa ſequitur) furti actione tenetur. [d] PP. Id. Septemb. Pio & Pontiano Conss. B

Seruus qui coluit prædia domini, liber factus non tenetur. Bald.

V. Idem A. Chreſto.

SI (vt allegas) antequã à domino manumittereris, fundos eius coluiſti, poſteaque adempto peculio [e] libertate donatus es: ob reliqua, ſi qua pridem contracta ſunt, res bonorum quas poſtea proprijs laboribus quæſiſti, inquietari minimè poſſunt. PP. XVI. Kalend. Decembr. Ariano & Pappo Conss. C

Ex delicto commiſſo in dominũ, ſeruus non tenetur liber factus. h. d. ſecundum Bald. ſecus ſi liber factus delinqueret. Salic.

VI. Impp. Diocleт. & Maxi. AA. & CC Feliciano.

SIue ſerui ſint hi quorum precibus feciſti mentionem, domi eos cõueni: [f] quia inter dominos ac ſeruos iudiciũ conſtare nullum [g] poteſt, ſiue poſt delictum manumiſſi ſint, ex antecedentibus poſt datam libertatẽ D eos nulla ratio iuris à dominis quondam conueniri patitur. [h] Sanè ſi poſt manumiſſionẽ quid illicitè cõmiſerint, hoc apud præſidem prouinciæ argue, accepturus ex iure ſententiam. [i] Dat. II. Id. April. Byzantij. AA. Conss.

SIue ſerui.] CASVS. Si ſeruus tuus tibi furtũ fecerit, eũ cõuenire nõ poteris in iudicio, ſed verberibus ſubijcitur: cum inter dominum & ſeruum nulla lis conſiſtere poſſit, vt ff. de iudi. l. lis, in fin. niſi in caſibus, vt ff. eo. l. vix. nec ſi poſtea eum manumiſiſti, ex ante geſto cum erat in ſeruitute, tenebitur liber factus, & hoc in prima. Si vero poſt manumiſſionem aliquid commiſit, puta faciendo tibi furtum: eum conuenire poteris. & hoc in ſecunda.

A f Conueni.] verberando, vt ff. de furt. l. ſerui, in fi. & j. de pat. pote. l. ſi congruentius.

g Nullum.] vt ff. de iudi. l. lis, niſi in caſibus, vt in eod. titu. l. vix.

h Patitur.] niſi in caſu, vt ff. ſi quis teſta. li. eſſe iuſ. fue. l. j. & in alio, vt ſ. de peti. hæred. l. fin. in quibus eſt ſpeciale. Et diſtingue hic, ſi ſeruus deliquit in ſeruitute: ſi quidem in dominum, non tenetur liber, vt hic, ſi in extraneũ, tenetur, vt inſtit. de noxa. § omnis. ſi ex cõtractu, ſi quidem an nexa fuit geſtio, & ſibi ſoluere potuit, & non ſoluit, tenetur: alias non, vt ſ. de nego. geſt. l. ſi cognati, & ff. de regul. iur. l. quod quis, niſi in caſu, vt dixi per legem, ſ. de peti. hęre. l. fin. in fin.

i Sententiam.] vt ſ. de noxa. l. j. in fin.

B TITVLVS XV.

QVANDO FISCVS VEL priuatus debitoris ſui debitores conuenire] poſſit vel debeat.

Res tutoris non poſſunt in tenutã capi pro debito pupilli. Bal. & Salic.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Valeriano.

PRopter æs alienum pupilli, res tutoris, qui nihil ex bonis eius tenet, [k] pignori capi non oportet. [l] PP. XI. Kalend. Iun. Laterano & Rufino Conss. C

Si debitor condemnatus aliàs ſoluendo non eſt, in ſubſidium venitur ad nomina debitorum ipſius: & in ipſis nominibus fit executio exemplo iudicati. Bal.

II. Imp. Antoninus A. Marco.

SI in cauſa iudicati Valentis, quem tibi condemnatum eſſe proponis, nihil eſt quod ſine quæſtione [m] pignoris loco capi & diſtrahi poſsit: debitores eius conuenti, [n] ad ſolutionẽ auctoritate pręſidis prouinciæ compelluntur.

QVANDO FIſcus vel priuatus debitoris ſui debitores &c.

Generaliter prohibetur ſupra alium pro alio conueniri: hic permittitur in caſu.

PRopter æs.] CASVS. Pupillus tenetur tibi in decem: an res tutoris bona pupilli non tenentis pignori capi poſſint, quæritur? Dicitur ꝙ nõ.

k Nihil ex bonis eius tenet.] Idem ſi teneret, licet hypothecaria pro eis poſſet teneri. ſed nec ipſi pupillo tenetur ipſe, licet male gerat, niſi finita tutela, vt j. de adminiſtra. tuto. l. ij. & l. rationes, ſed ea finita etiam pro ſuis rebus poteſt hypothecaria conueniri, vt j. de admi. tut. l. pro officio, & facit ff. de reſcinden. vendi. l. fin.

l Non oportet.] per iudicem.

SI in cauſa.] CASVS. Titius debitorem habens, tenetur mihi in decem: qui cum mihi condemnatur, eſt non ſoluendo: an debitorem ſuum conuenire poſſim, quæritur? Dicitur quod ſic: & ad ſolutionem compellitur.

m Sine quæſtione.] Veniunt enim vicini, & dicunt omnes res eſſe ſuas mobiles & immobiles.

n Conuenti] officio iudicis, vt hic, & ff. de re iudi. l. à diuo, §. ſed & illud debet dici, & j. de præto. pign. l. j. & de execu. rei iudi. l. etiam, & ſ. de actio. & obli. l. ob cauſam: hoc tñ ſi confiteatur ſe debere debitor debitoris: cæterum

Seruus delinquens vel contrahens, an liber factus teneatur.

† aliàs exigere.

1 Vicini ſunt, qui ſe inuicẽ clamãtes audire poſſunt, dicit Bar. in l. ſi tertius, col. j ff. de aqua plu. arc. l. j. §. eodẽ aũt tecto. ff. ad Syl. vide etiam Panor. in c. quoſdã, de ꝓlum.

cæterum ſi neget, contra reſcriptum eſt, vt ff. de re iud. l. à diuo. §. ſed vtrum. Nec diſtinguo utrum negetur per malitiam, an non, licet P. diſtinguat. arg. ↄ. de fal. l. 2. tum quia nemo ſcit, tum quia non eſt differentia inter res corporales & nomina, quod lex prædicta videtur velle aperte. Si quæras, quid ſi malitioſe negat? Reſpon. dabitur curator bonis, qui actiones moueat & exerceat, vt. ff. de Car. edic. l. ſed & ſi is qui, §. ſi impubes, & ff. de cura. bo. dan. l. 1. & 2. Poſſum etiam & alio iure conueni re debitorem debitoris ſimiliter iure cōmuni, uidelicet hypothecaria, & tunc ſerua quod dicitur, ff. de pigno. act. l. ſi cōuenerit 2. in prin. iure uero ſpeciali agitur contra debitorē debitoris, ut infra l. proxi. ſi non eſt ſoluendo debitor, ut infra l. proxi. & l. non prius.

Debitorē debitoris cōuenire poſſumus

Per officium procuratoris, Caſaris, debitores debitoris fiſci compelluntur ſoluere debitum fiſco ſi fatentur. Bald.

III. Imp. Gordianus A. Primanio.

SI debitū non inficiantur [a] hi quos obnoxios debitoribus fiſci eſſe proponis, poteſt videri non eſſe iniquum quod deſideras, ut ad ſolutionem per officium procuratoris compellantur. [b] nam ſi quæſtio aliqua refertur, [c] id concedi non oportere, etiam ipſe perſpicis. PP. VI. Kalen. Feb. Sabino & Venuſto Côss.

Contra debitorem debitoris fiſcus non agit, niſi conſtet principalem eius debitorem non eſſe ſoluendo. Bal. & Sal.

IIII. Impp. Diocletianus & Maximianus. AA. & CC. Zoſimo.

C NOn prius ad eos qui debitoribus fiſci noſtri ſunt obligati, actionem fiſcalem [d] extendi oportere, niſi patuerit † principales reos idoneos non eſſe, [e] certiſsimi iuris eſt. S. XII. Kalen. Maij. AA. Conss.

† aliàs, niſi potuerit probari principa. &c.

Dans nomen in ſolutum cedit vtiles, non autem mandat directas, niſi hoc ſpecificet. Bald.

V. Idem AA. & CC. Nanidæ.

IN ſolutum nomine dato, [f] non aliter niſi mādatis [g] actionibus ex perſona ſui debitoris [h] aduerſus eius debitores creditor experiri poteſt, ſuo autē nomine, [i] vtili actione rectè vtetur. Dat. Kal. Ianua. CC. Conss.

B

TITVLVS XVI.

DE HÆREDITARIIS actionibus.

Creditor debitori pro parte ſuccedens, pro aliis partibus contra hæredes agit, & ſi res obligatas teneāt, auocat ab eis. hoc dicit notanter ſecundum Bal. Vel ſic: Alter ex cohæredibus pro pecunia ſibi a defuncto debita poteſt conuenire cohæredes pro rata, & proſequi pignora. Salic.

I. Imp. Gordianus A. Hermetioni.

C PEcuniā quā tibi à matre [k] debitā fuiſſe dicis, ab hǣdibus eiꝰ cohǣdibꝰ tuis ꝓ parte [l] tibi cōpetēte [m] peterē debes.

S I debitum.] CASVS. Titius tenebatur fiſco in x. Seius Titio. Titio inuento non ſoluendo, uult fiſcus propter priuilegiū ſuū cōuenire Seium, an poſſit, quęritur? Diſtinguitur, aut negat Seius ſe Titio teneri, aut confitetur. Primo caſu nō conuenitur à fiſco. Secundo caſu ſic, & ad ſolutionem compellitur per procuratorem Cæſaris qui cognoſcit inter priuatum & fiſcum. & dic conueniri per condic. ex le. ut ff. de condi. ex leg. l. 1. Vel ſecūdo dic ꝙ fiſcus Seium cōuenit, & fecit eum condēnari, & eo non inuento ſoluendo agit contra Titium. & hic eſt caſus quando ex pecunia fiſcali ſecundus debitor conuenitur etiam primo exiſtente ſoluendo, ut hic, & ff. de iur. fiſc. l. 3. §. multa. Vel tertio dic ꝙ Titius mutuauit Seio ea x. Titio non inuento ſoluendo, aget aduerſus Seium.

a Si debitum non inficiantur.] Idem ſi malitioſe inficiantur, ſecundum P. ſed tu dic contra, ut dixi. ſ. l. proxi.

D

b Compellantur.] ſ. officio iudicis, & hoc condemnato prius debitore, ut dixi ſ. l. proxi. Vel dic uerius etiam non condemnato, ſi non eſt ſoluendo, & tunc per condictionem ex lege, ut ſ. de condic. ex le. l. 1. Item tertio caſu, quando ex pecunia fiſcali ſecundus debitor conuenitur etiā primo exiſtente ſoluendo, ut habes hic, & ff. de iur. fiſ. l. 3. §. multa, & infra de conue. fiſ. deb. l. j. li. x.

c Refertur.] iuſte uel non. & dabitur curator bonis, ut ixi ſupra l. proxi.

NOn prius.] CASVS. Debitor debitoris fiſci à fiſco conueniendus non eſt, niſi appareat debitorem principalem ſoluendo non eſſe.

d Fiſcalem.] condictione ex lege, ut ſ. de cōdic. ex leg. l. 1. Vel dic illam utilem quam habet debitor directam.

e Non eſſe.] & in aliis duobus caſibus, ut no. in primo & ult. glo. ſupra proxi. l. ſed priuatus tunc tantum, quando fecit condemnari ſuum debitorem, ut ff. de in diem

A addic. l. ſi. & ſupra eo. l. 1. & 2. & infra l. proxi.

IN ſolutum.] CASVS. Tenebatur mihi Titius in x. ius quod habebat contra Seium debitorem ſuum, dedit mihi in ſolutum. quæ actio mihi competit aduerſus Seium, quæritur? Reſpon. quòd utilis nomine meo, directa uero non, niſi fuerit mihi mādata.

f Dato.] ſed non delegato, quia tunc ſecus eſſet, ut infra de noua. l. 1.

g Mandatis.] ſed ſi fuerit mādata actio, finitur mandatum morte. ſecus ſi ceſſat, ſecundum quoſdam. Sed dic ut not. ſupra de act. & obliga. l. 1.

h Debitoris.] poteſt ſcilicet directa.

i Suo autem nomine.] Suo nomine dicitur agere, nō quia promiſit ei, uel quia ſecum cōtraxit, ſed propter conuentionem quā fecit cum ſuo creditore. Et eſt ſimilitudo inter emptionem rei corporalis, & nominis dationem. nam per ſolam uenditionem non transfertur dominium rei uenditæ, niſi ſequatur traditio. ſic non transfertur actio directa per dationem in ſolutum, niſi ea cedatur. & ſic ſecundum hoc ſuo nomine agit ex ſua perſona, cum utilis actio ei datur à lege. Poteſt etiam dici ſuperiori caſu agi ex perſona debitoris, quia ab eo habeat cauſam. ſic ff. de his q. rot. inſa. l. furti. §. ſi quis alieno. & facit ad l. iſtam, quod not. ſ. de act. & oblig. l. 1. & 2. & l. ſi in ſolutum, & infra, de leg. l. ex legato &, ſ. de nego geſt. l. ſi ab eo, & ſ. de pac. l. pacto, & ſupra, ſi cer. pet. l. ſi abſentis.

Traditio ſicut ſe habet in rebus corporalibus ita ceſſio in actionib.

DE HÆREDITARIIS ACTIONIBVS.

Superiori titu. dixit alterum pro altero conueniri in caſu, hic ponit & alium caſum. Vel aliter: Ab alio debiti nomine alium una eademque actione conueniri poſſe hic inſinuatur, ſuperiori vero titu. alia actione idem fieri declaratur. alia dico quantum ad ius & perſonas, eademque quantum ad rem & cauſam.

D

PEcuniam.] CASVS. Mulier aliqua filio tenebatur in decem, & eum cum duobus aliis hæredibus inſtituit. pro duabus partibus habebit cohæredes ſuos obligatos. pro tertia erit petitio ſua confuſa. & hoc in prima. Si uero filio iure pignoris aliqua obligauit, & ab uno cohæredum inueniantur poſſeſſa, aduerſus eum aget hypothecaria, & in ſolidum. & hoc in ſecunda.

k A matre.] quæ te cum aliis hæredem inſtituit.

l Pro parte.] debiti.

m Competente.] ſcilicet actione, non autem coniungas pro parte tibi cōpetēte. nam pro ea parte, qua ſucceſſit, extinguitur obligatio. non uero in reliquum manet, ut hic, & ſ. de neg. geſt. l. ſi ab eo, & ↄ. de bo. auto. iudi. poſ. l. ſi uxor, & ſ. de pactis, l. debitori, & ↄ. ad leg. Falcid. l. licet. Vel

Debitum rei indiuiduæ an extinguatur totum creditore debitori in partē ſuccedente.

dic pro parte debiti competente tibi, non pro parte hęreditatis. Sed quid ſi mater rem. indiuiduam tibi debuiſſet ut ſeruitutem, nunquid extincta eſt tota actio tua, uel in nullo erit extincta? Reſpon. forte æſtimabitur ſeruitus, & pro parte precii tenebūtur coheredes, ut ff. de leg. 2. l. cū filius, in prin. & ff. ad l. Fal. l. lege Falcidia interueniē te, & ſupra de inoff. teſta. l. cum duobus, & potes hoc diſtinguere, ut dixi ſupra de pact. l. debitori.

Sed & res ſi quę tibi ob idē debitū obligatæ ſunt, perſequi nō prohiberis. [a] PP. XI. Kalend. Mart. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.

Perſonales actiones paſsiue inter herede: diuiduntur pro portionibus hæreditariis, reales uero poſſeſſorem ſequuntur paſsiue. h. d. not. ſecundum Bal. & Sali.

II. Imp. Decius. A. Telemachæ.

B PRo hæreditariis partibus hæredes onera hæreditaria agnoſcere etiam in fiſci rōnibus placuit, [b] niſi intercedat pignus uel hypotheca. tunc enim poſſeſſor obligatæ rei conueniendus eſt. PP. XIIII. Kalen. Nouemb. Aemiliano & Aquilino Conss.

Actio de dote contra hæredes, non contra debitores mariti dirigi debet. hoc dicit ſecundum Bald. & Sali.

III. Impp. Diocletia. & Maxim. A A. & CC. Maximæ.

C HAeredē mariti quondam tui de dote tibi reddenda conueni. perſonalem enim actionem contra debitores hęreditarios tibi decerni fruſtra poſtulas. [c] PP. XIIII. Kalend. Maii. A A. Conss.

Aetas debitoris non infringit ius creditoru. Bald.

IIII. Iidem A A. & CC. Criſpo.

D SVb prætextu ætatis pupilli debitoris hæreditarii [d] creditorū exactionem [e] differri non poſſe, nimis euidens [f] eſt. vnde cum te tutorē proponas, quemadmodum à pupillis creditoribus [g] ſatisfiat, eniti [h] debes. Dat. X. Kalend. Decemb. Sirmii. A A Conss.

Prapoſtera petitio non procedit, & qui ſe in allegatione contrariorum implicat, repellitur ab utroque, poteſt tamen poſtea agere ordinarie. hoc d. Bald. Vel ſic, Prapoſtera petitio non admittitur, & per ſucceſsionem quā creditor facit debitori, actio extinguitur. Sali.

V. Iidem A A. & C C. Iulio.

VT debitum tibi ante

a Non prohiberis.] hypothecaria in ſolidum agendo, uel quaſi Seruiana, licet ſit debitum pro parte extinctum, ad qđ eſt infra de diſtract. pigno. l. quandiu, & ff. famil. erciſcun. l. hæredes §. an ea, in fi. & ff. ad Trebel. l. debitor. ſed pro ea parte qua dominus eſt rei obligatæ, non agit hypothecaria cum effectu, cum in ea remanet hæres, ſed pro aliis ſecūdum Azonem.

PRo hęreditariis.] CASVS. Si debitor meus duos hæredes inſtituit, unū ex. viij. alium ex iiij. unciis, pro portionibus hæreditariis eos conuenire debeo. Si uero pignora mihi obligata aliquis eorum poſſideat, poſſeſſorem tantum habeo obligatum, & hypothecaria eum in ſolidum conuenire potero.

b Placuit.] ut ſupra de pact. l. pacto, & ſi cert. pet. l. 1. & ſupra fami. erciſcun. l. ea quæ, & infra de iure delib. l. ſi te, & infra ſi unus ex pluribus l. 2. & ff de rei uendic. l. ſi poſſeſſor fundi. Sed hoc fallit in caſibus. Primo, quando indiuiduum eſt in obligatione, quo caſu quilibet tenetur in ſolidum, ut ff. de uerbo. oblig. l. in executione, §. 2. Secundo, ſi res quæ debet reſtitui, ab uno teneatur in ſolidum, ut ff. commo. l. 3. §. hæres, & ff. depoſiti, l. ſi duo. Tertio, in pollicitatione facta ob honorem apud reip. tunc enim pollicitator in ſolidum, item hæres eius in ſolidum tenetur. facta uero pollicitatione ſine cauſa, ob id ꝙ opus promiſſum cęptum eſt, ſi bona liberalitati non ſunt ſoluendo ad totum opus, extraneus hæres in quintam partem patrimonii defuncti, liberi uero defuncti in decimam tenentur, ut ff. de polli. l. prima §. ſed ſi quidem, & l. ex pollicitatione. Quarto, in alimentis quæ pro uoluntate iudicis uel defuncti, uel ab uno in ſolidum, uel à pluribus partibus deſignatis petuntur, ut ff. de ali. le. l. 3. in princ. & §. 1. Quinto, ſi teſtator legauerit ab uno hærede creditori hæreditario cauſa debiti compenſandi. tunc enim hæres ille vſque ad quantitatem legati onus æris alieni ſuſtinebit, vt ff. de leg. 2. l. cum ab uno. Sexto, in funeraria quæ non tantum in hæredes pro hæreditariis portionibus, ſed etiam in virum ad quem aliquid peruenit nomine dotis, inſtituitur pro rata portione eius quam lucratus eſt de dote, ut ecce lucratus eſt uir centum, in hæreditate ſunt. cc. ipſe conuenitur pro tertia, & hæredes pro duabus: vt ff. de relig l. quotiens, & l. ueluti, & l. Celſus. 3 Item fal

Hæredes non ſemper tenentur proportionibus hæreditariis.

Actio funeraria cōtra quos cōpetat.

3 Aduer-

A lit in caſu quodam mirabili, quem habes ff. ad l. Falci. l. qui fundum, §. ſi tu ex parte. & hoc in perſonalibus. Reales autem contra poſſidentem ſemper inſtituuntur, ut ff ad exhi. l. de eo. §. ſi. & hic ſubiicit.

HAeredem.] CASVS. An mulier ſtipulata dotem ſibi reddi, diuortio vel morte ſoluto matrimonio, & maritus deceſſit: debitores hæreditarios defuncti act. perſonali pro dote ſibi reddenda conuenire poſſit, quæritur? Dicitur quòd non, ſed hæredem defuncti conueniet.

c Poſtulas.] vt infra eo. l. fin. & infra ſolut. matri. l. dotis. Sed uidetur etiam cōtra debitores eam poſſe experiri, cum omnia bona mariti ſint tacite pro dote obligata, ut infra de rei uxo. act. in prin. ergo & nomina. Inſtituet ergo actionē utilem contra debitores, ut ff. de pign. act. l. ſi conuenerit 2. in princi. & infra, quæ res pig obl. pol. l. nomen. Sed poteſt dici aliud in expreſſa obligatione, & aliud in tacita, ut & aliàs eſt differentia, vt ſupra de actio. & oblig. l. fina. & ff. de iure fiſc. l. Moſchis, ſecundum Azo. Vel dic quod hic denegat perſonalem contra debitores uiri, non hypothecariam. eam ergo intendit dicens, peto à te decem quæ debes uiro vel hæredi eius, quia dico iure hypothecario nomen tui debitoris uel ius obligationis mihi obligatum. non autem dicet ꝙ ſit ei perſonali obligatione obligatus. Sed & perſonali poteſt eum cōuenire debitore prius condemnato, ut ſupra titu. 1. l. 2. Item quod dicit, decerni, ſecundum vetera iura dicit, ſecundum quæ actiones decernebantur à prætore. hodie contra, vt ſupra, de formulis, l. 1. & 2.

SVb prætextu.] CASVS. Titius mihi tenebatur in x. deceſſit, & filium impuberem hæredem inſtituit, an petitio debiti hæreditarij prætextu ætatis in tempus pubertatis differri debeat, quæritur? Dicitur quòd non, ſed tutor mihi ſatisfaciet.

d Hæreditarij.] id eſt qui hoc ipſo debitor eſt, ꝙ hæres eſt, aliàs aliter accipitur, id eſt qui debet hæreditati.

e Exactionem] id eſt petitionem.

f Euidens eſt.] vt & infra mand. l. ſi tibi, & de non nume. pecu. l. ſi intra, in fi. & ff de nego. geſtis. l. Neſennius §. 1. & ff. qui. ex cau. in poſ. ea. l. apud Iulianum. & hoc, niſi fieret ei quæſtio ſtatus & bonorum, vel ſtatus tantum, ut ff. de Carb. edic. l. 3. §. 1. & l. de bonis, §. ita demum, in princ. Accurſius.

g Creditoribus.] hæreditarijs.

h Eniti.] vendendo de bonis eorundem.

VT debitum.] CASVS. Debitor meus in centum me hæredem inſtituit. peruenit hæreditas iſta ad Titiū. volo eum primum conuenire ad centum. an petitio mea per confuſionem ſit ſublata, quid iuris ſit, quæritur? Reſpon. quòd non poſſum eum conuenire ad c. & quaſi

tas ſecundum Cy. hic, ꝙ iſta nō eſt uera fallētia ad text. iſtum, quia in hoc caſu non eſt defunctus obligatus, ita ut obligatio ab eo deſcendat in hæredes. Iſi etiam ut dicit hic Ang. hæredes iſti defuncti tenenē ꝑ hæreditaria portione, quatenus onus funeris reſpicit eos.

& quaſi præpoſtera petitione audiendus non ſum, Vel ſic, Socer meus debebat mihi centum, qui decedens inſtituit me hæredem & Titium. petere uolo tota centum à Titio cohærede meo, & dico, nolo eſſe hæres, debet inquiri an velim eſſe hæres, aut non, & poſtea debeo totum primo petere. ſi non ſum hæres. ſed ſi pro parte ſum hæres, partem debiti potero petere petitione pro parte mea debiti confuſa.

Vt debitum ante tibi de hæreditate.

aditam hæreditatem a ſoluatur, b ac tunc ſi ad te pertineret hæreditas, queri iubeamus, præpoſtera c petitio eſt. Etenim cū tibi ſoceri ſucceſsionem quæſitam patuerit, debiti petitionem extingui per confuſionem non ambigitur. d Dat. Prid. Non. Mart. Sirmij. CC. Conss.

Pro hæreditaria parte, pro qua creditor debitori ſuccedit, confunditur actio, non in totum, niſi fuerit inſtitutus animo compenſandi. hoc dicit ſecundum Bald. Et ſi cohæredes non ſint ſoluendo, poteſt impetrari bonorum ſeparatio. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Domnæ.

SI adulta cuius curam geris, pro triente patruo ſuo (quem etiam tutelam eius adminiſtraſſe proponis) hæres extitit, nec ab eo e quicquam exigere prohibita eſt, f debitum à cohæredibus eius pro beſſe g petere nō prohibetur, cum vltra h eam portionē qua ſucceſsit, petitio non confundatur. i Nam aduerſus adultam k tuam reſcindi poſtulas teſtamentum, ſi quidem l cohæredes eius adeuntes hæreditatem ſe etiam obligant. m & ſi non ſoluendo cōſtituti probentur, n poſtulata ſeparatione, o nullum ei damnum p præſes prouinciæ fieri patietur. q † Dat. Kalend. Decemb. AA. Conss.

Creditor non agit contra legatarios, ſed contra hæredes. hoc dicit. Bald. & Salic. Vel ſic. Perſonalis actio non ſequitur ſingularem ſucceſſorem. Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Apolauſto.

CReditores r hæreditarios aduerſus legatarios non habere perſonalem actionem s conuenit, quippe cum euidentiſsime lex duodecim tabularum t hæredes huic rei u faciat obnoxios. Dat. VI. Id. Decemb. Nicomediæ. CC. Conss.

TITVLVS XVII.

EX DELICTIS DEfunctorum inquantum hæredes conueniantur.

a Aditam hæreditatem.] ſcilicet antequam adeat, vel repudiet.

b Soluatur.] à poſſeſſore rerum hæreditariarum qui te diceba vel negabat hæredem. Sed an eo quòd petit debitum videtur renunciare hæreditati? Reſpon. non, quia expreſſe reſeruat ſibi quæſtionem hæreditatis, vt ff. de condic. indebi. l. ſi quis ſic ſoluerit.

c Præpoſtera. id eſt præponitur qd' poſt ponendum eſt, quod eſt abſurdum, ut ff. de except. l. fundi, & l. fundum, niſi in caſu, ut infra de teſta. l. præpoſteri. Item nota maiorem cauſam præponendam: ſic & ff. de iudic. l. pēt minorem. Item no. φ ideo hic ſeruatur ordo, quia una pendet ex alia. aliàs autē ſeruatur ordo, uel quia præiudicialis ſit una, ut inſtitut. de actio §. præiudiciales, uel quia electione tollantur, ut ff. de tribu. l. quod in hæredem, §. eligere, uel quia ſint contrariæ, ut infra ſi ſeruus extero ſe emi man l. 1.

d Non ambigitur.] vt ſupra de pact. l. debitori, & ff. de fideiuſſ. l. generaliter, & l. hæres à debitore, §. 1. & infra l. proxim.

SI adulta.] CASVS. Titius geſſit tutelam alicuius pupilli, & factus eſt debitor ex mala adminiſtratione in ccc. pupillum cum duobus aliis hæredem inſtituit, nō prohibendo ne a cohæredibus debitum peteret pro duabus partibus. curator pupilli facti adulti cohæredes conuenire poterit, cum ultra ſuam tertiam debiti petitio nō ſit confuſa. hoc in prima. Si uero curator petat reſcindi teſtamentum ob hoc φ petitio pro parte tertia hæredis ſit confuſa, non eſt audiendus, quia ſi hoc petit, magis petit contra utilitatem pupilli, quàm pro utilitate pupilli. & hoc in ſecunda. Si vero cohæredes ſoluēdo nō ſint, petere poterit curator ut bona cohæredis ſeparentur à bonis teſtatoris, & adulto ſatisfiat. & hoc in tertia.

e Nec ab eo.] teſtatore.

f Prohibita eſt.] animo compenſandi, quia tunc non poſſet petere debitum, ex quo hæreditatem uellet, ut infra de hæredib. inſtitu. l. ſi compenſandi, ut ff. de libe. lega. l. tutor, & infra de fideicommiſſ. l. cum neceſſitatem.

g Pro beſſe.] id eſt octo unciis.

h Cum ultra] id eſt ad damnum.

i Non confundatur.] ut ſupra de nego. geſt. l. ſi ab eo, & infra de bon. aucto. iudic. poſ. l. ſi uxor, & infra ad leg. Falcid. l. licet, & infra de contrario iudi. tu. l. ſi pater.

k Aduerſus adultam. id eſt contra eius vtilitatem facis, ſi hoc facis. nam alius accipiet hæreditatem, & eſt ſic infra de his qui ut indig. l. Polla.

l Siquidem.] duo timebat. Primum, ne adulta adeunte, cohæredes non tenerentur. Secundum, dato quòd teneātur, timebat portiones eorum abſorberi per proprios eorum creditores, ſed utrunque timorem remouet.

m Obligant.] adultæ tuæ.

n Probentur.] ſcilicet ſi ſoluatur proprijs creditoribus eorum & hæreditariis. uel dic: Probentur tam ſuis creditoribus quam adultę.

o Separatione.] ſcilicet bonorum defuncti à bonis cohæredum, quam ſeparationem poſtulant à prętore vel pręſide creditores hæreditarij, & ita hoc adulta hic poſtulat infra de bo auct. iudic. poſ. l. eſt iuriſdictionis. & datur cauſa cognita, ſcilicet ſi creditores ab hærede non nouauerint, uel uſuras uel fideiuſſores non acceperint, uel ſi hæreditatis & bonorum hæredis confuſio facta nō fuerit, uel ſi quinquennium nō tranſierit, ut ff. de ſepara. l. 1. §. illud, & §. præterea, & §. quod dictum. Sed creditores hæredis non poſtulant ſeparationem bonorum hæredis à bonis hæreditariis, ut ff. de ſepara. l. 1. §. quæſitum.

p Damnum.] & ſic prodeſt ei adultæ ſeruari teſtamentum, uel ſaltem non obeſt.

q Patietur.] in uim paſſiui ponitur.

CReditores.] CASVS. Si debitor meus me hæredem in c. inſtituit, & multa legauit, an aduerſus legatarios perſonalem habeam act. quæritur? Dicitur φ non, ſed aduerſus hæredem. & hoc uult. l. 12. tab.

r Creditores hæreditarios.] innuit ergo legatarios non eſſe hæreditarios creditores, ſed certe imò ſunt, ut ff. de act. & obl. l. hæreditariarū, niſi cum inter eos & creditores eſt controuerſia, ut hic, & ff de ſepara. l. creditoribus.

s Actionem.] ut & ſupra ſi cert. peta. l. 1. & infra de hæred. inſtitu. l. quotiens, & ff. ad Trebell. l. 1. §. ſi hæres. Sed contra infra de iure delibe. l. fina. §. & ſi præfatam. Solu. ibi hæres non eſt ſoluendo, hic ſic. Vel ſolue ut ibi. Item facias uim in eo quod dicit perſonalem. nam hypothecaria agere poſſunt contra legatarios, ſi res legatæ ſunt obligatæ, ut infra de dona. ante nup. l. de rebus, & infra de dona. l. æris alieni.

t Lex duodecim tabularum] ut & ſupra de pact. l. pacto, & famil. erciſcun. l. licet, & l. ea.

u Huic rei.] ſcilicet ſolutioni debiti.

† In ſcriptis noſtris exē. legit, poſtulata ſeparatione nullum ei damnum fieri patietur. & ita legit Accurſ. exponendo uerbum patietur, paſſiue. In quibuſdam impreſſis ita legitur, at ſi non ſoluendo cōſtituti probētur, poſtulata ſeparatione nullū ei dānū pſes prouincię fieri patietur.

Bonorum defuncti ſeparatio à bonis cohęredū qualiter & quādo petitur.

Legatarii an ſint creditores hæreditarii.

Aliàs §. licētia creditoribus.

EX DELICTIS DEFVNCTORVM inquantum hæredes conueniuntur.

In quantum hæredes ex contractibus defunctorum vel quaſi teneantur, dixit, nunc in quantum ex delictis audi.

P Oſt.] CASVS. Si uim mihi feciſti rẽ meam rapiendo, an hæres tuus ex delicto à te cõmiſſo teneatur, quæri ? Dicitur, quod non niſi tecum fuero litem conteſtatus, uel aliquid ad hæredem occaſione delicti tui perueniſſet.

Actiones ex delicto poſt litem conteſtatam tranſeunt ad hæredes, ſed ante litem conteſtatam non tranſeunt, niſi quatenus ad eos peruenit. Baldus.

I. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Macedoni.

P Oſt litis conteſtationem eo qui vim fecit,[a] uel concuſſionem[b] intulit, vel aliquid deliquit,[c] defuncto, ſucceſſores eius in ſolidum,[d] alioquin[e] in quantum ad eos peruenit, conueniri, iuris abſolutiſsimi eſt, ne alieno ſcelere ditentur.[f] Dat. V. Kalen Maii, Sirmii. CC. Conss.

a Qui uim fecit.] rapiendo mobilem rem, uel inuadendo immobilem, ut inſtit. ui bo. rap. §. ſed necdum.

b Vel concuſſionem.] Da exemplũ ut ſupra quod met. cau. l. ſi per impreſſionem. & de condic. ob tur. cau. l. quæ euitandi. & dic quod in factum datur actio ad repetẽdum, ut ff. de concuſ. l. prima.

c Deliquit.] extra contractum, ut inferendo dolum uel metum. Accur.

d In ſolidum.] ut & ff. de regu. iur. l. omnes actiones, & inſtitut. de perpe. & temp. act. §. pœnales.

e Alioquin.] id eſt ſi lis non eſt conteſtata.

f Scelere ditẽtur.] turpia enim lucra ab hærede ſunt extorquẽda, ut & ff. de calum. l. in hæredem, & quod met. cau. l. uideamus. Et diligenter diſtingue hic, an detur actio ex delicto uel quaſi, an ex contractu uel quaſi. Primo caſu dic quod actiones hæredibus actorum dantur, ut inſtitu. de perpe. & temp. act. §. ſed hæredibus. niſi quando dantur ad uindictam, ut in actione iniuriarum, ut ff. de colla. bo. l. cũ emancipati, §. emancipatus, & in actione in factum quæ datur contra libertum temere uocantem in ius patronum ſine uenia, ut ff. de in ius uoc. l. pe nulti. ubi dicitur quod hæredi non competit. & idem in popularibus actionibus, ut ff. de his qui deiec. uel effu. l. ſi uero plures, §. quæ autem. Non ita in actione in factum de calumniatoribus. nam illa datur aut quia mihi abeſt, aut quia aliquid ad te peruenit, ut ff. de calum. l. hęc actio. poteſt tamen dici ſpeciale in ea, ne detur hæredibus eius qui dedit pecuniã cũ habeat condictionẽ ob turpem cauſam. Econtra regulariter non dantur contra hæredes, niſi in quantum ad eos peruenit, ut hic, & inſtit. de perpe. & temp. act. §. non omnes, & infra de fur. l. furti. Sed hoc fallit in actione ui bonorum raptorum, quæ etiam in id quod ad eos peruenit, non datur, ſed condictio furtiua, ut ff. ui bo. rap. l. 2. §. fi. quæ eſt contra. Item in interdicto unde ui, quod in hæredem nõ datur etiam de eo quod peruenit, ſed in factum, ut ff. de ui & ui arm. l. 1. §. fin. Nec obſtat quod hic dicit de ui, quia hic non dicit datur ui bonorum raptorum, uel interdictum unde ui. immo dicit, uim fecit, uel aliquid deliquit, innuens quod criminalis erat cauſa de ui. & ſic dabitur hic in factum uel condictio furtiua. uel ſecundum P. prætor non dat ut in illis legibus, ſed de æquitate datur in id quod peruenit, ut hic. Item fallit in condictione furtiua quæ datur etiam ſi nõ peruenit, ut ff. de condic. fur. l. in condictione, & l. ſi pro fure, §. fin. Sed dic eam non eſſe ex maleficio, ſed ex uariis figuris cauſarum, ut no. in d. l. ſi pro fure, in ſi. Item fal-

Actiones an & quãdo dentur hæredib[9], & in hæredes.

Cõdictio furtiua unde ſit.

A lit, ff quod quiſque iu. l. 3. §. quod autem, ſed ibi priuilegium durabat hæredi, ſic ergo & pœna. præterea non actio ibi contra hæredẽ datur, ſed exceptione remouetur. Item fallit ſi lis eſt conteſtata, ut hic & dicta regula iuris, ut ff. de reg. iu. l. omnes actiones. Itẽ fallit ff. ad l. Iul. repe. l. 2. ſed ibi lis erat conteſt. In alio tamen eſt ibi ſpeciale, quia ibi conteſtatione non perpetuatur niſi uſque ad annum, ut ibi dr. Vel erat publicũ crimẽ, de quo dicã ſtatim, ſed in duobus caſibus nõ perpetuatur conteſtatione, ut ff. ne de ſtatu defunc. l. 1. §. ſed interdum, & ſ. de dolo, l. fi. Si aũt ſit ex contractu uel quaſi, regulariter datur hæredi, niſi in duobus caſibus ubi non tranſit et lite conteſtata in hæredẽ, ut j. de rei uxo. act. l. 1. §. uideamus git, & ff. de operis liber. l. ſi operarũ iudicio. Itẽ in alio caſu, ſ. in condictione in qua reuocatur donatio quæ non datur hæredi, ut j. de reuocan. do. l. 1. & l. his ſolis. Itẽ contra hæredes dantur

Qui ſe pro alio conſtituit ſoluturum, obligat & ſe & ſucceſſores ſuos. Bald.

I. Imp. Gordianus A. Felici.

S I pro alieno debito te ſoluturũ conſtituiſti,[g] pecuniæ cõſtitutæ actio non ſolum aduerſus te, ſed etiã aduerſus hæredes tuos perpetuo cõpetit. Dat. VII. Kalen. Iul. Sirmii. CC Conss.

IN AVTHEN. ut cum de ap. cog. §. ad hoc aliud. colla. viii. conſti. xj.

Illa authen eſt valde utilis & nota. Perſonale conſtitutum tenet quo ad conſtituentem, ſi unus eſt, in ſolidum. ſi autem plures ſunt nominati copulatiue, pro parte virili. ſi autem diſiunctiue, tunc etiam in ſolidum, ſed impersonale conſtitutum

C ſimiliter regulariter etiã ex doli clauſula, ut ff. de act. & obli. l. ex contractibus, & l. ex depoſiti, & de uerb. obl. l. ex ea parte, §. fi. ſed hoc fallit cum dolus teſtatoris dedit cauſam contractui, & ad hæredẽ dolo ſi aliquid nõ peruenit, ut inſti. de perpe. & temp. act. §. aliquãdo. Itẽ fallit in actione in factũ quæ datur contra menſorem, ut ff. ſi menſor fal. mo. di. l. 3. §. pe. & §. fin. Item in actione tributo, ut ff. de tribu. l. illud, §. pe. & §. fina. Item in actione ex ſtipulatu competenti pro iudicio ſiſti pro eo quod quis conueniebatur iniuriarum, ut ff. ſi quis cau. l. ſi eũ, §. qui iniuriarum. Item fallit ſi interueniat confuſio, de qua dixi ſupra titu. 1. l. 1. In publicis autem criminibus nec hæredibus dãtur, nec contra hęredes etiam lite conteſtata, ut ff. de accu. l. ex iudiciorum, & infra ſi reus uel accu. mor. fu. l. fi. niſi in quinque caſibus. Primus eſt legis Iuliæ maieſtatis in duobus capitulis eiuſdem legis, ut ff. ad l. Iul. ma. l. fin. Secundus eſt crimen hæreſeos, ſupra de hæret. l. 4. & de apoſta. l. apoſtatarũ. Tertius eſt crimẽ repetũdarum. Quartus, de reſiduis. Quintus, peculatus, D ut ff. ad l. Iul. pecul. l. fi. [a] Et facit infra rerum amo. l. de rebus, & de magiſtra. con. l. in hæredes, & ff. de pecul. l. ſumma, §. emptor, & de tribu. l. quod in hæredem, §. toties, Accurſius.

g Aduertas quod præmiſſa, habent locũ de iuri ciuili. de iure uero canonico lõge aliter ẽ dicẽdũ, ut patet ex no. per doc. in c. fi. extra de ſepul. & in c. in literis. de rapt. & in ca. tua, de uſur. & in ca. 3. de pign. & per Fridericum in conſi. ſuo xx. incipiẽte, Nũquid hæres extraneus.

Pœnæ ex publicis criminib[9] in quibus tranſeant contra hęredes.

a Vide gl. in uerb. maieſtatis, in l. ex iudiciorũ ff. de accuſ. quæ ponit octo caſus.

DE CONSTITVTA PECVNIA.

Non ſolum hæreditario, ſed etiam hac actione quis conuenitur alieno nomine, & ideo de hoc hic ponit.

S I pro alieno] CASVS. Tenebaris Titio in x. conſtitui me ſoluturum ei illa. x. non ſolum aduerſus me, ſed & hæredem meum competit actio.

g Conſtituiſti.] nudo pacto ſine ſtipulatione, ut inſtit. de actio. §. de pecunia.

S I quando.] CASVS. Lex non dicit quibus uerbis ſe conſtituit ſoluturũ, ſed auth. diſtinguit; an aliquis dicat, ſatisfaciã tibi pro illo, & tũc tenetur in ſolidũ: an ſic, ſatisfiet tibi à me, & ab illo, & illo, & tunc tenetur pro parte.

parte. Aut ſatisfiet tibi à me, vel ab illo, & tunc tenetur in ſolidum nominato non conſentiente. aut ſatisfiet tibi, uerbo impeiſonali prolato, & tunc in nullo tenetur.

a Promiſit.] vt & in l. codicis dicitur.

a Promiſit.] ſi autem dixit, ſatisfiet impeiſonaliter, non tenetur.

b Solus] alium ergo nō obligat. nam non poteſt quis aliū conſtituere, ut ff. eo. l. eum qui, §. ſed ſi quis conſtituerit, & inſti. de inuti. ſtipu. §. ſi quis alium, & de duo. reis. l. hiſ uer bis. Sic econtra alius non poteſt conſtitui, ut ff. eod. l. eum qui. § Iulianus, lib. xj. ſcribit, & argu. ff. de uerb. obli. l. ſi mihi & Titio, in princ. Item adiicias ſi dixerit, ſatisfiet tibi, hoc non valet. vt in cor. nam perſona loquentis generali ſermone non continetur, ut ff. loca. l. qui inſulam, § fi. & infra de ſolu. l. inquiſitio. non valet. hoc dicit not. ſecundum Bald.

Receptitia.] CASVS. Olim habebant locum duæ actiones ſcilicet receptitia, & de conſtituta, ſed ſolum locum habebant in his quæ pondere, numero, menſurave conſiſtunt, & durabantuſque ad annū. Item inter ueteres erat dubitatio an in debito conditionali uel in diem, competeret actio facto cōſtituto, & receptitia locū habebat quando aliquis conſtitue rat ſe ſoluturū illud quod nullo modo debebatur. Hodie uero ampliat naturā actionis de conſtituta, quæ locum habet in omnibus rebus quæ in ſtipulatum deduci poſſunt, ſiue ſint mobiles, puta liber uel ſeruus, uel immobiles, puta fūdus, & uel ſe mouentes, ut equus, & durat uſque ad xxx. annos, & locum habet in debito tam puro, quàm conditionali, receptitia decreto locum non habente. & hoc in prima. An hæredibus & in hæredes det actio de cōſtituta? Dic quod ſic, nec illud quod nullo modo debitum eſt, conſtitutum tenet, licet olim obtineret per receptitiam, & pro illo debito ſoluto A condictio proponebatur ad repetendum. & nomine pecuniæ continentur omnes res, cum in eam poſſint conuerti, & ueteres omnes res nomine pecuniæ deſignabant. & hoc in ſecunda. Si uero argentarii vel campſores conſuetudinem habent in conſtituendo pro alijs, illa obſeruetur. & hoc in tertia.

SI quādo quis pro ſe uel pro alia perſona pecuniam ſe ſoluere conſtituerit vel ſpoponderit, ſic dicens, Satisfaciam tibi, tenetur pro quātitate quā promiſit.[a] Sin autem ſic dixerit, Satisfiet à me, & ab illo, & illo, illis quidem B quos nominauit, non conſentientibus, ſolus[b] pro rata tantum portione perſoluet. Sin autem dixerit, Satisfiet, verbo imperſonaliter prolato, non tenebitur. Sin autem ſic dixerit: Erit tibi ſatisfactum aut à me, aut ab illo, illo quem nominauit, non cōſentiente, ſolus in ſolidum tenebitur.

In quacunque re debita tenet conſtitutum, non in indebita. Itē actio de pecunia conſtituta durat per xxx. annos & transmittitur hincinde. Item ſtatuta artificum inter ſe ſunt valida h. d. Bal. Vel ſic Actio de conſtituta olim non cōpetebat, niſi quando res conſtituta conſiſtebant in pondere, numero, vel menſura, & non durabat niſi anno, & pro alijs rebus dabatur actio receptitia, hodie vero pro omnibus rebus & ſpeciebus in conſtitutum deductis datur actio de conſtituta, ſublata receptitia, cum omnes ſpecies in pecuniam conuerti poſſint, & durat ſpacio xxx. annorum, & debitum etiam in diem vel ſub conditione poteſt conſtitui, & datur hæredibus, & contra hæredes, dum tamen debitum ſit conſtitutum. Et ſtatuta ab argentariis & mercatoribus, inter eos ſunt ſeruanda. Sal.

II. Imp. Iuſtinianus. A. Ioanni præfect. præt.

RECEPTITIA actione ceſſante quæ ſolennibus verbis compoſita, inuſitato receſsit veſtigio, neceſſarium nobis viſum eſt magis pecuniæ conſtitutæ naturam ampliare. Cum igitur præfata pecuniæ conſtitutæ actio in his tantummodo caſibus à veteribus concluſa eſt, vt exigeret res quæ pondere, numero, menſura cōſiſtunt, in aliis autem rebus nullam haberet communionem,[c] & neque in omnibus caſibus longæua[d] eſſet conſtituta, ſed in ſpeciebus certis annali ſpacio concluderetur,[e] & dubitaretur an pro debito ſub conditione uel in diē conſtituto[f] eam poſsibile eſſet fieri,[g] & an purè conſtituta pecunia contracta valeret,[h] hac apertiſsima[i] lege definimus, vt li C ceat omnibus conſtituere non ſolum res quæ pondere, numero, menſura conſiſtunt, ſed etiam alias omnes, ſiue mobiles, ſiue immobiles ſiue ſeſe mouentes, ſiue inſtrumenta,[k] uel alias quaſcunque res, quas in ſtipulationem poſſunt homines deducere. neque[l] ſit in quocunque caſu annalis, ſed ſiue pro ſe quis conſtituat, ſiue pro alio, ſit & ipſa in tali vitæ menſura, D in qua omnes perſonales actiones poſitæ ſunt, id eſt in annorum metis triginta,[m] & liceat[n] pro debito purè,[o] vel in diem, vel ſub conditione[p] conſtitui, vt &

c Cōmunionem.] Nota tria uitia quæ per ordinem corrigit.

d Longæua.] id eſt perpetua.

e Concluderetur.] quos caſus non habemus.

f Conſtituto.] id eſt exiſtente.

g Fieri.] ſcilicet tātum.

h Valeret.] ſcilicet ſi debitum erat conditionale, uel in diem. Vel dic quòd etiam de puro non uidebatur pure fieri, cum uerba prætoris diem ponunt, ut ff. eod. l. ſi duo. §. finali.

i Hac apertiſſima.] hic corrigit primum uitium.

k Inſtrumēta.] fundi ſecundum quoſdam, vt ff. de fundo inſtru. l. quæſitum, uel etiam pro chartis pone.

l Et neque.] hic corrigitur ſecūdum uitium.

m Triginta.] Not. perſonales actiones xxx. annis durare, ut inſtitut. de perpe. & tempo. act. circa princip. & infra de præſcrip. xxx. ann. l. ſicut in rem. Sed fallit in quibuſdam, ut in actione de dolo, ut ſupra de dolo l. fina. & iniuriarum, ut infra de iniur. l. ſi non conuicii, in fine, & redhibitoria, & quanto minoris, ut ff. de ædil. edict. l. ſciendum, §. fi. & in omnibus prætoriis pœnalibus, ut ff. de act. & oblig. l. in honorariis, & in quibuſdam aliis.

Actiones perſonales xxx. annis durant.

n Et liceat.] Hic corrigitur tertium uitium.

o Pro debito pure.] quod ergo debetur pure, poteſt conſtitui in diem & ſub conditione, ſed non econtra, ut ff. eod. l. id quod, in principio.

p Vel ſub conditione.] ut exiſtente conditione teneatur etiam ſi pure fiat. aliàs utraque actio depereat, ut

non abſimilem penitus ſtipulationi habeat dignitatem, ſuis tamen naturalibus priuilegiis minime defraudata [a] ſit, ſed & hæredibus & contra hæredes [b] competat, vt neque receptitiæ actionis, neque alio indigeat reſpublica in huiuſmodi caſibus adminiculo, ſed ſit pecuniæ conſtitutæ actio per noſtram conſtitutionem ſibi in omnia [c] ſufficiens: ita tamen vt hoc ei inhæreat, vt pro iam debito [d] fiat conſtitutum, cum ſecundum antiquam receptitiam actionem res exigebatur, etiam ſi quid nõ fuerat debitum, cum ſatis abſurdum, & tã noſtris temporibus quàm iuſtis legibus contrarium ſit, permittere per actionem receptitiam res indebitas conſequi, & iterum [e] multas proponere condictiones, [f] quæ & pecunias indebitas, [g] & promiſſiones corrumpi [h] & reſtitui definiunt.

¶ Vt non erubeſcat igitur tale legum iurgium, hoc tantummodo conſtituatur, quod debitum eſt, & omnia quæ de receptitia in diuerſis libris legũlatorum poſita ſunt, aboleantur, & ſit pecuniæ cõſtitutę actio omnes caſus complectẽs qui & per ſtipulationem poſſunt explicari.

¶ Et neminem moueat quòd ſub nomine pecunię etiam omnes res exigi definiamus, cum & in antiquis libris prudentium licet conſtituta pecunia nominabatur, tamen non pecuniæ tantum per eam exigebantur, ſed omnes res

A quæ põdere, numero, menſura conſtitutæ erant. Sed & poſsibile eſt omnes res in pecuniam conuerti. [i] Si enim certa domus, vel certus ager, vel certus homo, vel alia res, quę expreſſa eſt, in conſtituendis rebus ponatur, quid diſtat à nomine ipſius pecuniæ? B Sed vt ſubtilitati eorum ſatisfiat, qui non ſenſum, ſed vana nominum vocabula [k] amplecti deſiderant, ita omnes [l] res veniant in cõſtitutam actionem, tãquam ſi fuiſſet ipſa pecunia conſtituta, cum etiam veteres pecuniæ [m] appellatione omnes res ſignificari definiant, & huiuſmodi vocabulum & in libris iuris auctorum, & in alia antiqua prudentia maniſeſtiſsime inuentum ſit. C

¶ His videlicet quæ argenti diſtractores, & alij negociatores indefenſe [n] conſtituerint, in ſua firmitate ſecundum morem vſque adhuc obtinentem durantibus. Dat. X. Kalend. Mart. poſt conſulatũ Lampadij & Oreſtæ. VV. CC.

D *Beneficium diuiſionis quod competit pluribus fideiuſſoribus, competit pluribus conſtituentibus pro alio. & de ſimilibus idem eſt iudiciũ. Bald.*

III. Idem A. Ioanni. P. P.

Diui Hadriani epiſtolam, [o] quæ de periculo diuidendo inter mandatores & fideiuſſores loquitur, [p] locum habere in his etiã qui pecunias pro aliis ſimul conſtituunt, neceſſarium eſt. Aequitatis † enim ratio diuerſas ſpecies actionis excludere

---

Actio de conſtituta pecunia, in quibus ſit priuilegiata.

ff. eo. l. id quod.
a Defraudata ſit.] vt ſcilicet ex nudo pacto detur, ut inſtitu. de act. §. de pecunia. Item datur ſpacium x. dierum, etiam ſi pure fiat, ut ff. eod. l. promiſſor, §. 1. ſed in hoc ultimo uidetur ius commune, ut ff. de ſolu. l. quod dicimus.
. . . . Tu dicas ꝙ licet ſit iuris communis, ꝙ non ſemper debitor qui pure tenetur, debet cum ſacco uenire paratus, ſed dabuntur induciæ pro arbitrio iudicis, ut in d. l. quod dicimus, tamen eſt priuilegii in iſta actione quòd illud tempus induciarum eſt à lege limitatum ita, ut à iudicereciſius tempus conſtitui nõ poſſit.
b Cõtra hæredes.] ut ſupra eod. l. 1.
c In omnia.] ſ. negotia.
d Pro iam debito.] ſcilicet ciuili & naturali, uel naturali tantum. Item debitum debet eſſe re uel ſpe. ad hoc ff. eod. l. 1. §. debitum, & §. fi. & l. 2. & 3. in pri.
e Et iterum.] ideſt econuerſo.
f Condictiones.] in debiti & ſine cauſa.
g Indebitas.] hoc per indebiti.
h Corrumpi.] hoc per condictionem ſine cauſa, uel incerti, ut ſupra de condict. ex lege l. ult. Alii dicebant repeti cautionem per receptitiã. Alii per actionem de conſtituta, ſed prima placet.
i Conuerti.] non ſic econtra pecunia in res, ut ff. de fideiuſſ. l. ſi ita fideiuſſorem.
k Vocabula.] controuerſiam de nomine pertinacibus hic relinquit. ſic & in topicis Marcus Tullius. Cum res intelligitur, minus de nomine laborandũ eſt.
l Ita omnes.] arg. ꝙ etiam qualibet ultima uoluntas poteſt dici teſtamentum, ut infra communia de leg. l. pe.

Pecuniæ nomen multis modis ponitur.

m Pecuniæ.] nomen pecuniæ quandoque ſtricte ſumitur, ut infra tit. 1. l. 1. & inſti. de emp. & uen. §. item precium. Quandoque largius pro his quæ pondere, numero uel menſura conſiſtunt, ut ff. de leg. 1. l. talis, & ff. ſi cert. petat. l. 2. §. item mutuum. Quandoque largiſſime pro omnibus quæ in patrimonio ſunt, ut hic, & ff. de uerb. ſig. l. pecuniæ uerbum, & l. pecuniæ appellatione. ſed uerbum rei pro his quæ ſunt etiam extra patrimonium, ut ff. de uerb. ſign. l. rei appellati.
n Indefenſe.] ideſt ſine defectu, uel ideſt cum tanto ſtudio ut nõ ſentirent animi fatigationẽ, conſtituebant enim olim argentarii quædam inter ſe forte ut etiam non debitum poſſet conſtitui, & id ſeruabatur inter eos, ut hic, & arg. ff. de edendo l. quædam, § fin. & in authen. de fideiuſ. §. fi. coll. 1. & hoc etiam hodie ſeruaretur, ſi inter ſe huiuſmodi cõſtituerent, ut hic, & d. authen. ſcilicet corã ſuo iudice quẽ habere poſſunt, ut ſupra de iuriſd. omn. iudi. l. fina. non coram alio, cum non ſit commune ius.

Diui.] CASVS. Epiſtola diui Hadriani loquebatur tantum de fideiuſſoribus, vt ſi quatuor pro aliquo fideiuſſerint, poterũt impetrare beneficium diuiſionis, ut quilibet pro parte teneretur, dicit quòd epiſtola iſta locum habeat etiam in his qui conſtituunt ſe pro aliis ſoluturos, nam quilibet in ſolidum tenetur, præſtito tamen beneficio epiſtolæ. ex quo enim eſt eadẽ æquitas in fideiuſſoribus quæ in conſtitutoribus, ergo idem ius obſeruetur.
o Diui Hadriani epiſtolã.] ut infra de fideiuſſ. l. fideiuſſor. hoc eſt uerum ubi ſunt ſoluendo.
p Loquitur.] ut inſtitu. de fideiuſſ. §. ſi plures, & infra de fideiuſſ. l. fideiuſſor, & ff. de fideiuſſo. l. inter fideiuſſores, & l. ſi plures. ſed qñ qs nõ diuidũt inter ſe, ut ff. rẽ pup. ſal. fo. l. 1.

Statuta negociatorũ an ſint ſeruanda.

† Simile in ca. bonę memoriæ, cum glo. ſuper uerb. ſimilitudine de conſti. uel in uti.

Nullo

a Nullo modo.] idem ergo in tutore & curatore, ut ff. de tut. & ratio. diſtra. l. 1. §. nunc tractemus. Item nota, vbi eadem æquitas, ibi idem ius, vt ff. de leg. & ſenatuſconſ. l. nam ut ait, & infra ad l. Falc. l. fi. & ff. ad l. Aquil. l. illud.

A

nullo modo [a] debet. Dat. Kalend. Nouem. poſt Lampadij & Oreſtæ. VV. CC. Conſulatum.

TITVLVS XIX.

DE PROBATIONIBUS.

Sicut actor tenetur probare ſuam intentionem, ita reus ſuam exceptionem. hoc dicit. Cy. Bar & Pau. de Ca.

I. Impp. Seuerus & Antoninus. A A. Fauſtino.

B

Vt [b] creditor qui pecuniã petit numeratam, implere [c] cogitur, ita rurſum [d] debitor qui ſolutam affirmat, eius rei probationem præſtare debet. [e] PP. Prid. Kal. Iulii Dextro. II. & Priſco Conss.

Agens rei vendicatione, probare debet ſe dominum, alias reus abſoluitur, & dominus eſſe præſumitur. Bald. Sal. & Pau. de Caſ.

C

II. Imp. Antoninus. A. Aulizano.

Poſſeſſiones [f] quas ad te pertinere dicis, more iudiciorum [g] perſequere. Non enim poſſeſſori incumbit neceſsitas probandi eas ad ſe pertinere. [h] cum te in probatione ceſſante, [i] dominiũ [k] apud eum remaneat, [l] PP. XV. Kalend. Decem. Læto & Cereale Conss.

DE PROBATIONIBUS.

In prædictis 1 & infra dicendis opus eſt probationibus, 2 & ideo de his ponit. Et eſt probatio rei dubiæ per argumenta oſtenſio. & dicitur ſecundum P. à probè aduerbio. probè enim agit qui probat hoc quod intendit.

Vt creditor.] CASVS. Si creditor à me petit pecuniam, & negem ipſum numeraſſe, probare debet ſe numeraſſe. e conuerſo ſi eam me ſoluiſſe dicam, & neget, debeo probare pecuniam eſſe ſolutam.

b Vt.] id eſt ſicut. Accurſius.

c Implere.] id eſt probare, ſiue debitor neget, 3 ſiue dubitet, vt hic, & infra de non nume. pecu. l. ſi ex cauſa, & l. aſſeueratio, & l. 1. infra, de ſal. cau. adie. & l. ſi nõ deſignata,

d Rurſum.] id eſt contra.

e Præſtare debet.] ſiue neget creditor ſolutum, ſiue dubitet, 4 vt hic, & ff. eo. l. in exceptionibus, & ſupra de rei ven. l. inciuile. Et eueniũt hæc duabus rationibus. Prima, quia debet habere lucrum ille qui aſſerit, ſic & onus, vt ff. de regul. iur. l. ſecundum naturam. Secunda, quia qui dicit, debet probare, vt ff. eo. l. ei incumbit: quandoque tamen ſolutum præſumitur, 5 etſi debitor non probet, ff. eod. l. ſi chirographum.

D

Poſſeſſiones.] CASVS. Titius poſſidet fundum pertinentem ad me, conuenire eum debeo rei uendi. ad fundum, & probare de dominio, quod ſi non probauero, fundus remanebit apud Titium.

f Poſſeſſiones.] id eſt res poſſeſſas.

g Iudiciorum.] dato libello, & alia faciendo, ut ſupra de lit. conteſt. auth. offeratur. Accurſius.

h Ad ſe pertinere.] ut ſupra de eden. l. qui accuſare, & de rei uendi. l. fin. & infra, eo. l. actor, & l. fruſtra, & ſupra de peti. hære. l. cogi, & ff. eo. l. quinquaginta.

i Ceſſante.] Vel quia nolis, uel quia non poſſis.

k Dominium.] Id eſt poſſeſſio 6 ſecundũ Io. ut & ſ. de rei uendi. l. quotiens, & ff. de uerbor. ſignifi. l. interdum.

1 Iſtam continuationem tribui. ſequitur Odoff. Barto. B. Paul. & Sal.
2 Scilicet vt quiſpro ſe obtinere poſſit ſententiã P.
3 Cõcor. An. hic.
4 Idem tenet An. hic.
5 Quæ præſumptio tranſfert onus probandi, ſecundum Cyn.
6 Iſta cenſetur approbata per Barto. & illam ſequitur P.
7 Iſta placet Bal. & Pau.
8 Quo ad ius excipiendi, & retinendi. P.
9 Iſta reprobatur per Pau. hic duabus rationibusquas uide per eundem.
10 Quoca ſu habet beneficiũ diuiſionis, ſi poteſt pbare collegam tempore depoſiti officii fuiſſe ſoluendo. Pau.
11 Iſtud eſt falſum ſecundum do. hic in hoc caſu. de quo vide gloſſ. in uerſi-

Sed P. dicit 7 propriè poni, & præſumi poſſeſſorem. dominum, vt dices infra eo. l. cum res. Teſtij 8 dicunt quod ſponte reus probauit ſe dominum, vt ff. eo. l. circa.

l Remaneat.] de facto.

Si collega fuit ſoluendo tempore depoſiti officij, alter collega non poteſt conueniri, nec eius hæres. Bal. vel ſic. Ex præſenti ſtatu præſumitur in præteritum, & qualis quis hodie reperitur, præſumitur fuiſſe, niſi probetur contrarium. & ad hoc allegatur. Item allegatur quod ex perſona tutoris, qui erat ſoluendo tempore finiti officij. non poteſt quis conueniri. h. d. ſecundum Pau. de Caſtr.

III. Imp. Alexander A. Leanæ & Lupo.

Ex pſona collegæ aui [m] veſtri conueniri non debetis, ſi eundem collegam tempore depoſiti officii ſoluendo fuiſſe oſtenderitis. [n] PP. V. Kal. Ianuar. Pompeiano & Peligno Conss.

Dominium poteſt probari tam per inſtrumentum quam per teſtes. h. d. vel per alia indicia. Pau. de Caſ.

IIII. Idem A. Vito.

Proprietatis dominiũ [o] non tãtum inſtrumento emptionis, [p] ſed & quibuſcũque aliis legitimis [q] probationibus oſtenditur. PP. Kal. Nou. Alexandro A. III. & Dione Conss.

Scriptura priuata ſine aliis adminiculis non ſufficit ad probationem plenam inducendam. hoc dicit. & ut differat à lege ſequenti, pone caſum in ſcriptura priuata debitoris, contra quam agitur. Lex autem ſequẽs, & lex, exemplo, loquuntur in ſcriptura priuata ipſius agentis, vt non faciat fidem pro ſe, ſed nec ſcriptura priuata communis faciat fidem contra ſe, niſi habeat alia adminicula. Pau de Caſt.

Ex perſona.] CASVS. Auus meus & duo alij geſſerunt tutelã cuiuſdam pupilli, & ex mala adminiſtratione facti ſunt debitores pupilli. auus ſoluit centum, & deceſſit me hærede relicto, alij facti ſunt non ſoluendo. vult pupillus factus iam adultus me hæredem aui mei ad cc. conuenire. dico alios contutores aui mei fuiſſe ſoluendo tempore depoſitæ adminiſtrationis, vnde ſibi imputet pupillus qui tantũ ſuperſedit cõuenire: dicitur quod ſi probem hoc, non debeo conueniri ex perſona collegæ aui mei. & dirigit imperator ſermonem [illegible] me hæredem.

m Aui.] cuius eſtis hæredes. Et dic utrũque, id eſt auum & collegam adminiſtraſſe, & auum pro ſua parte ſatiſfeciſſe. 10 Vel dic collegam tantum adminiſtraſſe, & iſtum auum teneri, quia non petiit eum remoueri, quo caſu & magiſtratus primo conuenitur quàm auus, 11 & ſi tempore depoſiti officii fuerit ſoluendo collega, nõ tenetur magiſtratus, nec iſte, 12 ut hic, & ff. de magi. conue. l. 1. §. ſi magiſtratus, & de tut. & ratio. diſtra. l. 1. §. nunc tractemus, & §. uſque adeo, & ff. eod. l. non eſt neceſſe, & infra in quibus cau. habenti tu. l. fi. & de diui. tu. l. 1.

D

n Oſtenderitis.] hoc ideo, quia ex præſenti præſumitur in præteritum, 13 ſic infra de adul. l. ſi qui. Vel dic, quia unus dicit, alius negat, ut infra eod. l. actor.

Proprietatis.] CASVS. Dominium alicuius rei probari poteſt per inſtrumentum emptionale, & per alias probationes legitimas.

o Proprietatis dominium.] id eſt dominium 14 quod eſt proprietas. Eſt enim & aliud 15 dominium, ſcilicet in vſufructu, vnde dicitur, uſusfructus eſt pars dominij, ut ff. de uſufructu. l. 4.

p Emptionis.] non ſolo, ſed cum aliis, 16 vt infra eo. l. cum res. Non enim ſufficit habere inſtrumentum emptionis, quia forte à malæ fidei poſſeſſore emit.

q Legitimis.] vt per famam conſentientem, 17 uel teſtes, uel etiam alia, ut ff. de teſti. l. 3. §. eiuſdem, & ad hoc ſupra famil. erciſcun. l. non ideo.

cul. accipiendum in §. uſque adeo. in l. 1. ff. de tu. & ra. diſtr. & in l. 1. ſ. de tranſa.
12 Quia habet remedium beneficii ordinis. P. de quibus remediis uide latius per Ia. in l. 1. ſupra de tranſa.
13 Sequitur eã Pa. & Bald. quod habet locum in materia neceſſaria uel contingente, ſecundum Bal.
14 Et iſtud eſt directum. Bald. quid ſit dominiũ, uide Ba. in l. ſi quis §. differẽtia, ff. de acquir. poſ.
15 Quod dicitur utile. Bal.
16 Requiſitis ad acquiſitionẽ dominii, ſecundum Barto. & Pau.
17 Id eſt conſonantem cum alia probatione, quo caſu habet effectum coadiuuandi & impugnandi ſecundum Bald. P. & Barba. in addit. ad Bald. hic. ſola etiam probat antiquiſſimum dominium, ſecundum Bald. &

istae eſt ſin gu.gl.ſecũ dum gl.in l.1.ff.ſi.ce gun.

INſtrumenta.] CASVS. Si inueniãtur inſtrumenta in domo mea,in quibus ſcripſi me debere aliquid Titio,non adiecta cauſa ex qua,an per ſe ſufficiant ad debiti probationem, quæritur? Dicitur ꝙ non, & cum aliis probationibus ualent. A

a Inſtrumenta domeſtica.] ideſt priuata, non à tabellione facta, ſed à confitente, ſiue ab alio, ut ſi ſcribo,debeo tibi decem. & dicuntur domeſtica,quaſi in domo mea ſcripta. Et eſt notãdum ꝙ primo ponit genus, poſtea duas ſpecies, quæ ſunt hic, ſcilicet teſtatio, quãdo interueniunt teſtes. ſic & infra titu. 1. l. 1. & ff. de nego. geſt. l. Nelennius, & ff. eo. l. ſi. in princip. Annotatio quando ſine teſtibus, & ſemper [1] ſine cauſa. alias ualet [2] in mutuo poſt biennium, in aliis cauſis ſtatim, ut infra de non num. pecu. l. in contractibus, in princi. & l. generaliter, & ff. qui. ex cau. ma. l. necnon, §. ſi quis.

b Aliis quoque.] niſi tres ſint teſtes inſcripti, ergo cũ aliis proſunt. Et ſic not. quæ non proſunt ſingula, multa iuuant, ut hic, & infra l. proxi. & ff. ex quibus cau. l. necnõ, §. ſi quis ſæpius: nec debet iudex alligare animã ad unam ſpeciem probationum, ut ff. de teſti. l. 3. §. eiuſdem. Argumen. contra infra qui numero tu. l. unica, in fine.

† Cõcor. ca. 2. cum gl. 1. in ſi. extra de ſi. inſtru.

1 Immo loquit de ſcriptura priuata at teſtata, uel nõ habente cauſam obligatoriam, quæ non facit ĩ mutuo poſt biẽnium, uel in aliis cauſis ſtatim plenã fidem de per ſe ſine aliis adminiculis. B. & P.

2 Hoc uerum ſi eſſet confeſſata, ſecus ſi negata, ſecũdum Bald. & Pau.

V. Imp. Philippus A. & Philipp. C. Xi. Sextorio.

INſtrumenta † domeſtica, [a] ſeu priuata teſtatio ſeu adnotatio, ſi non aliis quoque [b] adminiculis adiuuentur, ad probationem ſola non ſufficiũt. PP. VII. Idus April. Philippo. A. & Titiano Cõss.

Rationibus defuncti non ſtatur ad probandum ſibi uel hæredi uel ſcribenti debitum fuiſſe. h. d. Bal. Vel ſic. Rationes priuatæ defuncti non probant ſibi deberi. & verba enunciatiua in vltima voluntate emiſſa ad commodum hæredis, ei non proſunt, nec ad incommodum eius emiſſa ei nocent, niſi teſtator iurauerit. hoc dicit Salic. Vel ſic. Scriptura priuata non facit fidem pro ſcribente, h. d. vſque ad ver. eiuſdem iuris eſt, cum l. exemplo, infra eo. Pau. de Caſt. B

VI. Iidem A. & Cæſar Romulo.

RAtiones [c] defuncti, [d] quę in bonis eius inueniuntur, ad probationem ſibi debitæ quantitatis ſolas ſufficere non poſſe, ſæpe reſcriptum eſt. C

¶ Eiuſdem iuris eſt [e] & ſi in vltima uoluntate defunctus certam pecuniæ quantitatem, [f] aut etiam res certas ſibi deberi ſignificauerit. PP. Idibus Martii, Philippo. A. & Titiano Conss.

ADDITIO. Dic quòd quando plura tendunt ad fundandum diuerſa, tunc procedit contrarium. quando autem tẽdunt ad perficiendum unum totum, tunc procedunt iſta iura ſecundum Bart. in l. 1. §. iidem Cornelio, ff. de quæſt. D

RAtiones.] CASVS. Si ſcripſi in rationibus meis Titium debere mihi decem, hæ rationes ad probationem non ſufficiunt. Idem eſt ſi dicam in teſtamento ꝙ debeam Titio. x. & debeam, non præiudicatur per hoc hæredibus, quod uerum eſt ſi ego teſtator non iuraui, quia ſi iuraui, hæredes tenentur ſeruare iuramentum meum, alioquin amittent omnia quæ ſibi relicta ſunt. & licet hoc iuramentum præiudicet hæredi, non tamen præiudicat creditoribus. h. d. cum authen. ſeq.

c Rationes.] quæ ſint, dic ut ff. de eden. l. ſi quis, §. rationem.

d Defuncti.] ideo, quia credebatur quòd ſi quid eſſet ibi falſum, remouiſſet teſtator.

e Eiuſdem iuris eſt.] ideſt ſicut ſuperiori caſu non operatur aliquod præiudiciũ debitoribus: ſic & in ſequenti nõ parat eis ſecuritatẽ, quod obtinet, ut in auth. hic poſita.

f Quantitatem.] hoc limitat authen. quàm hic ſignat, quia ſi iurauit defunctus, hæres eius plus non poteſt petere, ſed nihilo minus poteſt excipere. Et dic, quantitatem, ſcilicet. x. cum ſibi deberentur [3] xx. Aliud ſi dixit tantum, ſecundum Hu. Sed Azo dicit idem etiam ſi dixit tantum, quia errore id uidetur dixiſſe, cum per hæredem aliter eſſe probetur, niſi iuraſſet, ut in auth. quod obtinet. uel niſi fuerit ſciens, vt. ff. de pac. l. tale, & j. de fal. cauſa adiec. l. 1. in fin. [4] Et no. hic ꝙ enunciatiuæ voluntates deficientium, id eſt morientium, nõ ſunt pro lege ſeruandæ, niſi probentur, vt ff. ad Syllañ. l. 1. §. ſi. & l. 2. & habes hoc etiam ſupra communia vtriuſq; iud. l. ſcriptura, & ff. ad Sylla. l. 3. §. 1. & infra de teſta. l. verba teſtamenti, & ff. de lega. 2. l. Titia, §. Caius. & l. antepe. §. quiſquis, & infra ar. tu. l. 1. Sed in caſu ſeruantur voluntates enunciatiuę, ut ff. ad Syllan. l. 1. §. ſi. & l. 2. ſed diſpoſitiuæ voluntates deficientium ſeruantur, vt in auth. de nup. §. diſponat, col. 4.

3 Placet B. B. & Pau.

4 Opi. H. procedit ubi uerba enunciatiua profeſrunt principaliter, & propter ſe. ſecus ſi propter aliud, quia tũc procederet opinio Azo. Sali.

§ IN AVTHEN. De iureiurando à moriente præſtito. §. vlti. coll. v. conſtitut. ij.

Aſſertioni iurat& teſtatoris hæredes ſtare debent, creditoribus autem non poteſt imponere legem. Baldus.

QVod obtinet [g] omnimodo ſi teſtator nõ iurauerit, alioquin hæredes neceſſe habent teſtatoris religioni ſtare, aut minime fruentur his quæ relicta [h] ſunt, ſed creditoribus nihil ex hoc præiudicii comparabitur. [i] B

Ex propria ſcriptura creditoris non conuincitur debitor, etiam in fiſcali h. d. Bald. Vel ſic. Etiam pro fiſcali debito propria ſcriptura non probat. Salic.

VII. Imp. Gallienus A. Sabino.

EXemplo pernicioſum ẽ, [k] ut ei ſcripturę credatur, qua vnuſquiſque ſibi annotatione propria debitorem conſtituit. vnde neque fiſcũ, [l] neq; alium quemlibet ex ſuis ſubnotationibus debiti probationem præbere oportet. PP. III. Non. Mart. Gallieno A. VII. & Sabinillo Conss. C

g QVod obtinet.] ſcilicet ꝙ defuncti uoluntas nõ præiudicat ueritati, ſed ſi iurat, præiudicat, in caſu ſcilicet quando teſtator iurauit nil ſe habere in bonis plus quam nominauerit: & ita ex hoc paratur præiudicium hæredibus, ſed creditoribus minime. An autem extraneo debitori paratur ſecuritas per iuſiurandum defuncti? Quidam ꝙ non. Tu dic ꝙ ſic, [5] & gratia exempli de hæredibus dicit, qui habebant aliquas res defuncti. D

h Relicta ſunt.] ut infra de fideicommiſſ. authen. hoc amplius.

i Comparabitur.] etiam ſi iurauerit.

ADDITIO. Quia licet hæredes neceſſe habeant ſtare iuramento teſtatoris, non tamen creditores eius. Idem dicit glo. ſuper uerbo, tam graue, in ſi. in c. literas, extra de præſump.

Exemplo.] CASVS. Siue fiſcus ſiue alius quilibet in rationibus ſuis ſcribat quid ſibi debitum ſit, non tamen huic ſcripturę creditur.

Nota ex hac, l. ſingulariter ſecundum Pau. hic, quòd ſcriptura priuata, & ad utilitatem fiſci, non facit plenam fidem.

k Pernicioſum eſt.] ratio quare domeſticis non creditur inſtrumentis. Similis ratio eſt ff. de pœnis, l. ſi quis aliquid, §. qui abortionis.

l Neque fiſcum.] licet priuilegiatus ſit. & facit, ff. de inter-

Iuramentũ defuncti an paret ſecuritatem extraneo debitori.

5 Sequit eam Bar. B. & Sali.

de inter.act.l.de ætate.§.j. Accur.

a Fruſtra. Exigatur.] in probanda intentione, licet in exceptione probanda 1 ſic: vt ĩ. eo.l.j. & ſ. de edẽ. l. qui accuſare, & j. eo.l. actor.

1 Fundata intẽtione actoris, ſecũdũ Bal. & Pau.

Cvm.] CASVS. Si dico me minorem, quia volo excuſari à tutela, vel forte quia nolo liberari à curatoribus: de ætate probare debeo.

Reus non eſt onerandus in probatione. Bald.

VIII. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Publicio & Optato.

FRuſtra veremini ne ab eo qui lite pulſat, probatio exigatur. a PP. XIII. Kalend. • Baſſo & Quintiano Conſs.

Allegans ſe minorem, debet probare ſe minorem. Bal. & Sali.

IX. Iidem AA. & CC. Martianę.

CVm te b minorẽ quinque, & viginti annis eſſe proponas: c adire præſidem prouinciæ debes, & de ea ætate probare. d Da. Idib. April. AA. Conſs.

Illud quod poteſt. & ſolet ab alio abeſſe, non probat illud eſſe. ad hoc allegatur. Vel ſic: Quando ſunt aliqua penitus ſeparata, vno probato reliquum non probatur. h.d. Bal. Vel ſic: Probatio debet eſſe de neceſſario, non de contingenti concludente. Vel ſic: Non probat hoc eſſe, quod ab hoc etiã quandoque contingit abeſſe. Vel ſic: Conſequentia quæ procedit ex fallibili, non eſt bona: quia non efficax, vel neceſſaria. Sali.

X. Iidem AA. & CC. Iſidoro.

NEque natales e tui, licet ingenuũ te probare poſsis, neque honores quibus te functum eſſe commemoras, ido-

b Cum te.] nolens à cura liberari.

c Proponas.] aſſerendo te velle reſtitui ſecundum quoſdam. quod non placet: 2 quia & maior petit reſtitui intra quadriennium. quare dic vt dixi. ff. de mino.l. de ætate. Vel dic, nolebat à curatoribus liberari.

2 Suſtinet ſm Bald. qa licet nõ teneat ꝓbare ſe minorẽ tẽpe quo petit reſtitui, ẽt ſi alleget: tamen tenetur ſe ꝓbare minorẽ tẽpe læſionis. Ba.

d Probare.] teſtibus vel inſtrumentis, vel ẽt corporis aſpectu: vt ff. de minor.l. minor. xxv. annis adito. eſt ergo aliud 3 in ætate quàm in dominio, vbi quis præſumitur dominus, qui aliquando fuit, vt hic. & infra, eod.l. ſiue. non autem ſic præſumitur minor qui aliquando fuit, vt hic, & eſt ratio, 4 quia ſolus temporis curſus facit maiores: non autem mutat dominium. Et diſtingue ſic in ætate, verum intendendo, quid dicat minor: vt quia velit à tutoribus liberari: & tunc ꝓbat: vt ff. de min.l. minor, xxv. annis adito. an negando, 5 puta cum tutores volunt finire tutelam, dicentes eum factum puberem, & tunc non probat. Econtra ſi dicat ſe minorem, probat: quod vel hoc modo probat, quòd tempore contractus fuit minor, vt ſupra de in integr. reſtitut. minorum.l. ſi minorem.

3 Iſtã ſol. ſequitur Ba. Bal. Sal. & Pau.

4 Iſta rõ ẽ bona ſm Bar. & Sa.

5 Diſplicet Bal. Ang. Io. & Pau.

ADDITIO. Dicas breuiter ex mente doctorum quòd ille debet ſemper probare ætatem, qui eam allegat: ſiue actor ad fundandam intentionem ſuam, ſiue reus ad fundãdam exceptionem: de quo eſt caſus, vt dicit Bar. ibi, in l. ſi minorem. ſ. de in integ. reſtit.

NEque natales.] CASVS. Si de poſſeſſione ſeruitutis in libertatem prouocauerit filia tua ancilla, an ſufficiat ad probandum eam liberam, ſi inſtrumentum natiuitatis tuæ oſtendas, quo probatum eſt ingenuum te eſſe, vel aliquando fuiſſe adeptum honores, quæritur? Dicitur, quòd non: quia bene poteſt eſſe quòd ſis ingenuus: filia vero ancilla, puta ſi eam ex matre ancilla ſuſcepiſti: quo caſu partus ventrem ſequitur. * Viuianus.

* Part' vẽtrẽ ſeqtur.

e Natales.] id eſt natiuitates, 6 ſeu ſcripturæ natiuitatis alicuius, quibus continetur quo patre ſit natus, & qua matre, & quibus conſulibus.

6 Sequitur eam Bald. Sa. & Pau.

f Ingenuitate.] & eſt ratio, quia conditio matris inſpicitur in liberis.

g Cum nihil.] probabilitatis, vel neceſſitatis cum partus ventrem ſequatur, vt ſupra de rei uend.l. partum, & ff.

A de ſta.hom.l. & ſeruorum.§. fina. & infra, de libe.cauſ.l. aui, licet ſit argum. contra infra, ne de ſta. defunct.l. ſi pater. 7 Et not. hic argumen. quòd non probat hoc eſſe, quod ab hoc contingit abeſſe: facile ſcilicet, & frequenter, ſic infra eod.l. ad probationem dominij, & l. ad probationem ſeruitutis, vt infra, vnde cognati.l. penul. ſi vero ſunt duo talia quorum vnum non eſt ſine altero, vel raro eſt, 8 vel non eſt ſine altero frequenter, vno probato, probatur & reliquum, vt infra, eodem.l. ſiue poſſidetis, & l. cum precibus, & l. matrem, nam & poteſt mater libera fuiſſe, & filij ſerui eſſe, ſed non præſumitur, vt infra, eodem.l. matrem, & idem in auia materna, & cæteris vſque ad ſextum gradum in quo ſit computatio cognatorum, vt infra, de lib. cauſa.l. aui. In auis & proauis etiam maternis contra: quia fœminarum conditio tantum hic eſt ſpectanda.

7 Dic ꝙ in honorib. fili' ſeqtur cõdõnem patris, ſed in libertate, vel ſeruitute ſeqtur cõdõnẽ matris. Pau.

8 Idẽ Cy. & Pau. & iõ ſcholaris loquẽs cũ puella, nõ ꝓſumitur dicere ꝓr noſter, ſm Bal. & text. eſt in c. nec aliqua. 27. q. 1.

neam probationem pro filię tuæ ingenuitate f cõtinent: cum nihil g prohibeat & te ingenuum, & eã ancillam eſſe. Dat. XVIII. Kal. Maij. AA. Conſs.

Qui vitium inuiſibile obijcit teſtamẽto, illud probare tenetur h.d. Bal. Vel ſic: In dubio præſumitur pro teſtamento, niſi contra probetur. h.d. ſecundum Bar. Vel ſic: Qui teſtamentum impugnat, debet oſtendere cauſam quare careat viribus. Vel ſic: Interu negligentia debet probari, quando intentio fundatur ex ea. Sal.

B

XI. Iidem AA. & CC. Antoniæ.

SI ſcriptum h hæredem ab amita tua, vel de teſtamenti vitio, vel quacũque alia ratione i nõ poſſe obtinere hæreditatem, probari à te poſſe confidis: de hac hæreditate apud rectorem prouinciæ agere potes. k S. V. Kalen. Maij, Heracliæ. AA. & CC. Conſs.

C

Etiam ſine inſtrumentis poteſt probari dominium probando titulum emptionis cum precij numeratione, & vacua poſſeſſionis traditione. h.d. ſecundum Bal. & Sal.

XII. Iidem AA. & CC. Chronię.

CVm res l non inſtrumentis gerantur, ſed

SI ſcriptum.] CASVS. Si amita tua, quæ eſt ſoror patris tui, teſtamentum fecerit, & extraneum inſtituerit: ſi teſtamentum probare poſſis eſſe falſum, uel inſtitutum non capacem, de hæreditate agere poteris. Viuianus.

h Scriptum.] quod ſatis eſt interim pro eo, ſiue poſſideat, ſiue 9 petat.

9 Sequitur Sal. & P.

i Alia ratione.] forte quia non ſit capax. ꝓſumit. n. capax, ut ff. e.l. ab ea parte, uel nõ ſit ſolenne teſtamentũ, uel falſum.

ADDITIO. Iſtud exẽplũ eſt bonũ in ſe, ſed quo ad literã nõ: qa litera ꝓſupponit veritatẽ facti. Bal. & Salic.

k Agere potes.] poſſidens idem probaret. & ad idẽ ſupra de iur. & fac. igno.l. ſi poſt. Arg. contra. ff. de Public.l. quæcunq;.§. fi. 10 & ſ. de inoffi. teſta l. liberi, & j. de codicil. l. nec codicillos. & ff. eod.l. quidam. 11 Et nota quòd hic agitur petitione hæreditatis.

D

10 Ibĩ loqt̃ in extrinſeca ſolẽnitate, & ſeparata, q̃ nõ ꝓſumitur hic intrinſeca. Bal & Sal.

CVm res.] CASVS. Si fundũ à patre tuo emptũ Seius poſſideret, & eũ ꝑ rei vẽd. petere uelles, ſi inſtrumenta emptionalia non hẽres, ſed alias probationes, quibus probare poſſis patrẽ tuũ emiſſe, & precium numeraſſe, & in vacuã poſſeſſionẽ inductũ fuiſſe, & venditorem dominum fuiſſe: tũc ſufficit & licet Pla. hãc quartã non exigebat, tamen dixit ꝙ uendicare poſſis, licet non eſt eius res, qa cõtractus eã firmitatẽ habet ex ſolennitate uerborũ, & ſcriptura interueniẽte, & alijs adminiculis, aliqñ. n. interuenit ſcriptura nõ, vt cõtractus per eã firmitatẽ & ſubſtantiã obtineant: ſed ſolũ ad æternam rei memoriã. Viuian.

11 Illæ leges allegatæ in glo. nõ ſunt cõtra. ſed cõcor. Bal. & & Sal.

l Cum res.] i. obligationes, vt inſti. de rebus cor. & dictio cum, ponitur pro quando. nam quandoque fiunt in ſcriptis, ſi hoc ſcilicet agatur inter partes: & tunc probandum eſt quod totum mundum ſit completum, vt infra, de fide inſtru.l. contractus. Vel dic 12 ꝙ cum, dicit rationem

12 Iſta eſt bona. Pau. & Sal.

nem eius quod ſequitur. & dic ſecundum hoc, geruntur A ſcilicet, vt inde trahant ſubſtantiam, vt ff. de pig. l. contrahitur. 1 & infra de contrahen. emp. l. non idcirco, & ff. de fid. inſtru l. in re.

a Teſtimonium]id eſt probatio.

in hæc rei geſtæ teſtimonium [a] conferatur: factam emptionẽ, [b] & in vacuã [c] poſſeſsionem inductũ patrem tuum, preciumq; numeratum, [d] quibus [e] potes iure proditis probationibus docere debes. Da. V. Non. Octo. A A. & Cons.

Litera per quas quis mulierẽ quandam ſ bi ſororem appellat, eam vere ſororem non faciunt, ſed probant ſm præſum: faciunt: aliter tamen vera, e habere probari poteſt. h. d. primo. Item reſcriptum quo datur arbiter ad diuidendam hæreditatem inter duos velut fratrem & ſororem, & tanquam cohæredes, non præiudicat abſenti. Salic. Vel ſic: Per literas aſſertorias conſanguinitatis, non inducitur conſanguinitas nec probatur, ſi ſimpliciter propter aliud ſunt emiſſæ. h. d. Pan. de Caſt. B

XIII. Iidem A A. & CC. Iuſtino.

Non epiſtolis † neceſſitudo conſanguinitatis, ſed natalibus, [f] vel adoptionis ſolennitate cõiungitur: [g] nec aduerſus abſentem [h] hæreditatis diuidendæ gratia velut cõtra fratrem pro ancilla [i] petitus arbiter, ſubſtantiã perimit veritatis. C

¶ Siue itaq; quaſi ad ſororem, quam ancillam te poſſe probare confidis, epiſtolam emiſiſti; [k] ſiue familiæ erciſcundæ quaſi pro cohærede [l] petitus arbiter doceatur: fraternitatis quæſtio per hæc tolli non potuit. Dat. Kalend. Decemb. A A. Conss.

Qui negat eſſe filium quem tractauit, vt filium, debet probare negatiuam: qua probata, veritati eſt locus, & confeſſio in contrarium eſt irrita. Bal. Vel ſic: Sola profeſſio qua quis aliquem ſuum appellat filium, & econtra non probat quem filium, ſed quaſi poſſeſſio filiationis transfert onus probandi in aduerſarium. Sal.

XIIII. Iidē A A. & CC. Munitiano.

Non nudis [m] † aſſeuerationib. [n] nec ementita profeſsione [o] (licet vtriq; conſentiant,) [p] ſed matrimonio legitimo concepti, vel adoptione ſolenni filij ciuili iure patri conſtituuntur. [q] Si itaq; hũc cõtra quẽ ſupplicas, alienũ [r] eſſe probare confidis: per te, vel per procuratorem affirmationẽ eius falſam detege. [s] Dat. Kal. Decem. A A. Cons.

b Emptionem.] qđ eſt neceſſe. 3 alias nuda traditio non transfert dominium, vt ff. de acquir. rer. dom. l. nunquam. Accur.

c In vacuam.] Dicitur vacua, quam aliquis nõ poſſidet, nec eſt in poſſeſſione: vt ff. de act. empt. l. 2. §. j. & l. 3. Et die 4 quòd demonſtratiue ponitur: non quòd ſit opus ad translationem dominij vacuã tradi, vt ff. de fun. do. l. ſi fundum, licet quidam contra: vt ibi dixi. Item dixit hic P. quòd ſatis eſt ad dominij probationem probare hæc tria, 5 emptionem, & vacuæ poſſeſſionis traditionem, & precium ſolutum. quod non placet: 6 quia poteſt eſſe quòd venditor non fuit dominus, vnde emptor non fit dominus: vt ff. de acquiren. re. do. l. traditio. oportet ergo probare, quòd venditor fuerit dominus: 7 vt ff. de pign. l. & quæ non dum. §. quod dicitur, & de Publi. l. eum. §. Publiciana actio. quod poteſt probari, quia probat eum, vel vſuceperiſſe, vel ſpecificaſſe, vel alijs ſimilibus modis, vt in tit. de re. di. §. ſingulorum, vſque in fin. titu. & ſic ſuppleas hanc l. Vel dic, quod hic agebatur cõtra venditorem, vel eius hæredem, qui non negabat venditorem fuiſſe dominum: quia ſic ſuam, vel anteceſſoris turpitudinem allegaret: quod non poteſt. infra de ſer. pig. da. ma. l. ſi creditoribus. Sed fortè dicebat precium non ſolutum: quare hoc eſt probandum per emptorem. Item dicit P. hic quod ex ipſo, quòd quis poſſidet, vel poſſederit, dominus præſumitur, & vendicat ſi à poſſeſſione cadit. & pro eo ſupra eo. l. 2. in fi. quod non placet: 8 vt ff. de pig. l. & quæ nondum. §. quod dicitur, & de public. l. eum. § Publiciana. Et non ob. infra, de agri. & cenſi. l. ſi coloni. libr. xj quia ibi ſpeciale: vel agitur ibi tantum de poſſeſſione reuocanda, non dominio. D

d Numeratum.]non ergo Publicianam intendit, vt ff. de publ. l. de precio, ſed directam in rem. 9 vt s. de rei vend. l. quotiens.

e Quibus.]de hoc erat quæſtio: quia ſolis inſtrumentis videbantur probari. ſed non eſt ita: vt hic, & s. eodem l. proprietatis.

Non epiſtolis.] CASVS. Si alicui ancillæ epiſtolam miſiſti, in qua eam ſororem vocaſti, illam credens ſororem tuam eſſe, illa petijt iudicem, qui diuideret inter te & ipſam bona hæreditaria: diuiſit, vel non, non curo. ſi poſtea appareat eam ancillam eſſe: an tibi per epiſtolam in qua eam ſororem vocaſti, præiudicaſti, quæritur? Dicitur, quòd non: nec diuiſio facta per iudicem præiudicauit, cum non per epiſtolam ſoror fiat, ſed per conſanguinitatem, vel per adoptionem.

f Natalibus.]id eſt natiuitate, vt infra, de lib. cau. l. parentes.

g Coniungitur.] vt infra, de teſta. l. neque profeſſio, neque liber fit per epiſtolam, vt argum. infra, de libe. cau. l. iubemus, nec cohæres, vt hic ſubijcit, vt ff. de pactis. l. epiſtolam. Et quod dicit, non coniungitur epiſtolis, dic quod nec reuera, neque ad præiudicium, ſecundum quoſdam. nec obſtat. ff. eod. l. quidam, in fin. quia ibi non probant hæredes fratres defuncti: quia erant in poſſeſſione filiationis. 10 Alij vt Iac. quod ad præiudicium valent epiſtolæ, donec econtra probetur, vt arg. ff. de lib. agn. l. j. §. Iulianus, alias eſt §. quod ſenatuſconſulto. ſed videtur, quod per epiſtolam probetur, vt ff. eo. l. fi. j. reſpon. Solu. non probant plene epiſtolæ, vt hic, ſed ſemiplene: vt ibi. 11 & ſic cum alijs proſunt: vt & ſupra cod. l. inſtrumenta.

h Aduerſus abſentem.] id eſt contra illum qui ſuam ancillam vocauerat ſororem.

i Pro ancilla.] à procuratore ancillæ, quẽ conſtituit procuratorem ad petendum iudicem familiæ erciſcundæ, ideo quia ſoror nominata erat, ſecundũ Azo. & ſic duo erant pro ea.

k Emiſiſti.]nec eſt amplius aliquid factum.

l Pro cohærede.] à procuratore ancillæ, quaſi ipſa eſſet cohæres. Azo. & dic quòd hic erat 12 in poſſeſſione fraternitatis: & ideo frater probat.

Non nudis.] CASVS. Nutriui Titium in domo mea tanquam filium, & cum filium nominabam. non præiudicatur mihi per talem aſſeuerationẽ ſi meus filius non ſit.

m Non nudis.] Filius petebat paterna beneficia à patre: hic negat filium.

n Aſſeuerationibus.] aſſeuerare, eſt ſine interrogatione aliquid verum falſumve affirmare: alioquin ſi interrogatus reſpondeat, eſt hoc profiteri, vel profeſſio.

o Profeſſione.]ſcilicet falſa.

p Conſentiant.] vnde videbatur præiudicium veritati fieri per talem conſenſum: id eſt vt vltra non quæratur an filius ſit. Accur.

q Conſtituuntur.] vt & dixi ſupra lege, proxima, in principio.

r Alienum.]ſcilicet filium.

ſ Detege.] cum ille quaſi poſſideat filiationem, 13 & quæſtio eſt, vtrum filius ſit iſtius, vel alienus. ſic & ſupra,

1 Vbi glo. ponit multos caſus I quib. requiritur ſcriptura &c.
2 Sequitur eam Bal.
3 Dic quòd illa dr̃ vacua poſſeſſio, in qua nullus alius participat, ſi autẽ participat & habet poſſeſſionem, neutra dicitur vacua. P.
4 Quaſi diceat, quòd ita de ſcõ hic cõtigit, ſed neceſſariũ non fuit. Sali.
5 Dic quòd iſta tria ſufficiunt ad probandũ dominiũ contra vẽditorẽ, vel eius hęredẽ, non cõtra extraneũ poſſeſſorẽ: ſed requirit, quòd probet vẽditorẽ fuiſſe dominum.
alias, vel.
6 Et bene Bar. & Sa.
7 Gl. j. in c. p tuas, de prob. dicit per illam l. quòd nõ ſufficit ad probationem filiationis ſi quis aliquem filiũ ſuũ nominet, niſi ẽt vt filius habitus ſit ab eo.
7 Placet Pau. de Caſtro hic.
8 Et bene Bar. & Pa. quãdo dominiũ deducitur in iudicio per viã agẽdi, & principaliter: ſecus ſi incidenter, quia tunc ſufficit poſſeſſio de præſenti: & idẽ quãdo excipiẽdo ante fundatã intentionẽ actoris ſecũdũ Bar. & Sa.
9 Sequitur eam Bald. & Sal.
10 Diuinat ad l. quidã. Salic.
11 Dic melius quòd quãdo in epiſtola cõtinentur verba diſpoſitiua, inducunt diſpoſitionẽ ſed quãdo in epiſtola continentur verba enunciatiua, inducunt probationem: ſi verba profertur principaliter, propter ſe: alias non. Bar. B Pa. Ang. & Sali.
12 Diuinat ſm Sal. licet eam ſequatur Ba. & Ang.
† Concor. ad hanc l. gl. j. in c. p tuas, extra de prob.
13 Illud eſt de mente Bar. B. Ang. & Pau. & Sali. & qualiter filiatio poſſit probari, vide plene per Bal. Panor. & Fe. I c. p tuas, extra eod. & per Panor. in ca. tranſmiſſa, qui filij ſint legitimi.

pra.l.proxi.erat in poſſeſſione fraternitatis. Sed ſecundū A Iacob.non erat ita, ſed dicebat ex confeſſione facta extra iudicium plenum alicui fieri præiudicium.

ADDITIO. Dic hoc verum, quando fuit principaliter facta propter filiationem: ſecus ſi propter aliud, vt eſt de mente Sali. de quo per Bartol. in l. j. §. idem per contrarium, ff. de alien. lib.

VIs eius.] CASVS. Duxiſti Stichum ad domū tuam per vim, vt ſic ſeruiret tibi: poſtea fugit. an ob hoc, ꝙ tibi ſeruierit, & ita dicis te eſſe in poſſeſſione ſeruitutis illius, probare debeat ſe eſſe liberum, quæritur? Dicitur quòd non, ſed ſi dicat ſe liberum, debet iudex inquirere an bona fide, an dolo ſit in poſſeſſione. ſi dolo, quod præſumitur quia aufugit, debet probare ſe liberum. ſi bona fide, quod præſumitur ex violentia ſibi facta, debes probare ipſum eſſe ſeruum tuum.

a Vis eius.] id eſt violenta poſſeſſio, quam habet in ſeruo.

b Minime prodeſt.] iuſta tamen prodeſt. & ſic infert, cum igitur, &c. vel plane, & hæc verior.

c Profiteatis.] quod facit contra te.

Qui violēter poſſidet, ab onere probandi non releuatur, immo fortius aggrauatur, h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Ex ſtatu præcedenti colligitur cui incumbat onus probandi in præſenti. Salicetus.

XV. Iidem AA. & CC. Antoniæ.

VIs eius [a] qui ſe dominum contendit, ad imponendum onus probationis ſeruo, minime [b] prodeſt. Cum igitur aufugiſſe te de domo Seueri profitearis: [c] verum [d] nec ab illo iuſto initio, [1] ſed per violentiam aſſeueras te eſſe detentum: inquiſito prius an in poſſeſſione [e] libertatis ſine dolo malo conſtitutus ſis, tunc ēt onus probationis quis debeat ſubire, per huiuſmodi euentū declarabitur. Dat. VI. Kal. Ianua. AA. Conſs. B

[1] aliàs nec ab illo iuſte te initio, ſed per uiolētiam detentum aſſeueras: inquiſito.

Dominium patris præſumitur continuatum in filium hæredem, non in eum qui ſe prætēdit donatarium. Bal. Vel ſic: Filius emancipatus aſſerens rem ſibi donatam à patre, debet illud probare: ſiue ipſe petat ab hærede poſ- C

d Verum.] hoc autem pro te.

e In poſſeſſione.] ſcilicet an ille per violentiam [1] detinuit te: quo caſu præſumeris, quòd bona fide ſis in poſſeſſione libertatis. an non per violentiam, & tunc præſumeris mala fide. Vel aliter id eſt an fugeris: quo caſu præſumitur eum te bona fide tenuiſſe. an non fugeris, & tunc præſumitur mala fide te tenuiſſe. Sed non placet: quia de fuga confitetur: [2] & ſic certa eſt, & ideo non inquiritur: & hac eadem ratione non placet ſecunda expoſitio. Vel tertio [3] ſubaudi, & poſt inquiratur an violenter tenuerit te: & tunc licet aufugeris de domo Seueri, & ſic ī poſſeſſione libertatis ſis dolo malo. & ideo videtur idem ius ſtatuendum: quod eſſet ſi eſſes in poſſeſſione ſeruitutis, vt ſ. vbi cau. ſta. agi debeat. l. j. & ĩ. de libe. cau. l. eam quæ quia. tamen ſeruus iuſtum initium non habuit, commodum poſſeſſionis nanciſci non debet, vt ff. eod. l. ſi quis liberum, & ſuper huiuſmodi quæſtione pronunciabitur, vt hic, & ff. de lib. cau. l. liberis. §. fin. & ff. eod. l. ſi filius. D

[1] Iſta pra eſt de mēte B. & Sa.

[2] Idem B. Pau. & Sa.

[3] Iſta placet Pa. hic

SIue poſſidetis.] CASVS. Titius habebat quatuor filios, duos emancipatos, duos in poteſtate: deceſſit in patria poteſtate conſtitutus inſtitutis hæredibus, emancipatis præteritis, vel exhæredatis: & ita nihil eis dediſſe videtur. emancipati dicunt quoddam prædium ad ſe pertinere cauſa donationis in eos factæ à patre: dicitur, ꝙ ſi poſſiderent prædium, & alij in poteſtate petant: qui in poteſtate non ſunt, habent probare prædium ad ſe pertinere. Si in contrarium, adhuc debent probare emancipati dominium prædij ad ſe pertinere ex cauſa donationis in eos factæ a patre. Not. ex iſta l. quæ ſemper allegatur ad hoc quòd qui ſemel probatur fuiſſe dominus, præſumitur ſemper duraſſe dominus vſque ad mortem: vel ſi viuit, præſumitur hodie eſſe dominus, niſi contrarium probetur. Pau.

ſidente: ſiue hæres ab eo poſſidente petat. Salic.

XVI. Iidem AA. & CC. Philippo. & Sebaſtiano. †

† In ſcriptis exē. legitur Philippæ, & Sebaſtianæ.

SIue poſſidetis prædia quę a patre cōmuni ſibi fratres emancipati donata contendentes vendicāt, ipſis incumbit facti [f] probationis neceſsitas. Siue ipſis [g] ea prædia quaſi à patre veſtro ſibi donata tenētibus, vos cohęredes conſtituti [h] patris petitis: [i] vt intentionem veſtram non conſtitiſſe detegant, vnde domini facti ſunt, [k] emergente queſtione docere cōpelluntur. Dat. X. Kalend. Febr. CC. Conſs.

Probatio concludens ex tempore, requirit probationem illius temporis: & probatio non concludens, non eſt probatio. h. d. ſecundum Bald. Vel ſic: Non ſufficit probari quòd quæſtio ſtatus non moueatur fratribus ut præſumatur quis ingenuus: ſed quod mater fuerit libera ante eius partū. Bal. Vel ſic: Qui fundat intētionem ſuam in tempore agendo, vel excipiendo, debet tempus probare, ad hoc ſemper allegatur. h. d. Pau. de Caſt.

f Facti.] vnde ſcilicet, vel quo titulo ſint ſua.

g Siue ipſis.] præteritis [4] forte, vel exhæredatis.

[4] Cū cā legitima. Salic.

h Conſtituti.] per quod præſumuntur eſſe veſtra. qui enim fuit dominus, adhuc dominus p̄ſumitur, [5] vel eius hæres, vt hic, & ff. de regu. iur. l. quod noſtrum, & argu. ĩ. titu. j. auth. ſi teſtis, & ſ. de ſerui. l. altius, & not. ff. fin. regun. l. in finalibus, ſecus in ætate: [6] vt & ſupra, de in integ. reſti. minor. l. ſi minorem, & dixi. ſ. eo. l. cum te. Vel dic contra, vt not. & bene ibi colligitur in l. ſi minorem. Quid in poſſeſſione? Idem ſecundum P. & H. vt infra, de pign. act. l. ſi creditor, & ſupra, ad exhiben. nō ignorabit. Sed Ioā. non idem: quia facilius amittitur poſſeſſio, quàm dominium, vt ff. de acquiren. poſſeſſio. l. ſi quis ui. §. differentia, & non obſtat lex, ſi creditor, quia habuit cauſam à me, nec illa, non ignorabit, quia probatur, quòd tempore litis conteſtatæ erat apud poſſidentem reum. Vel [7] diſtinguitur quando tractabitur de commodo poſſeſſoris, ut quia dicat ſe uſucepiſſe, & tunc ſit uera opi. Pla. aut de incommodo, ut quis conuenitur reī uendicatione, & tunc eſt uera opin. Ioan. [8] Vel poteſt dici quòd ubi à me uendicas, non pręſumor poſſidere, licet aliquando poſſedi. ſed econtra ſi dico me uſucepiſſe. præſumor, quòd tempore litis conteſtatæ erat apud poſſidentem. ſed econtra conſtat, quòd non præſumor ideo non poſſidere hodie, ꝙ aliquando non poſſedi: [9] ut ff. de except. rei iudic. l. ſi rem, & l. ſi quis ad exhibendum, & ff. rem ra. haberi. l. procurator, in prin.

[5] Si alleget ſe hodie dominum, quia p̄ſumptio iuris non p̄deſt, niſi qui eam allegat. Pa.

[6] Quæ ſolo curſu tēporis mutatur. Bar. B. Pau. & Salic.

[7] Hic ponit quędā additio Odo. quę eſt uera, ſecūdū Bal. B. An. Pa. & Sali.

[8] Scilicet, ꝙ nō præſumit̄ poſſidere, niſi habuerit cām ab actore, vel niſi tpe litis conteſtatæ poſſideret. B. Bal. P. Sali. & Ang.

[9] Sed iſto caſu ſtandū eſt probationi, quā debet facere ille qui dicit Bart.

ADDITIO. Potes apertius dicere ex mente Iac. de Arena, quem ſequitur hic Sali. quòd ſi quis probat te poſſediſſe, ſunt iam x anni, non præſumitur ex hoc, ꝙ hodie poſsideas. ſed ſi quis probat te poſſediſſe iam eſt menſis, uel ſunt x. dies, præſumeris etiam hodie poſſidere: quia in modico interuallo non præſumitur interueniſſe mutatio.

i Petitis.] ſcilicet fundum, & ſequentia erunt uerba reſponſionis. uel petitis hoc ſcilicet, ut intentionem, &c.

k Facti ſunt.] ſic ergo reus probat, & cauſam ſiue titulum dicere cogitur. & ſic eſt contra. ſupra, de rei uendic. l. res, & de petit. hæred. l. cogi, & ſupra, eod. l. fruſtra, & infra eodem. l. actor, & omnes tractantes de tali materia. Sol. ideo probat: quia præſumptio [10] eſt pro actore: ut hic, aliàs non: ut ibi. Et no. hic circa huiuſmodi præſumptio-

[10] Ratione cuius præſumptionis e- rat eius intētio fundata. B.

ſumptionem: quia aut non eſt dubitatio inter partes de facto, & ita lex præſumit ſuper certo facto aliquid, vt te ueſtium ab hoſtib. non eſſe captum, vt ff de teſta. l. lege Cornelia. & idem in cęteris fictionibus, & tunc nunquam admittitur probatio: in contrarium, vt in l. i. quibus mo. ius pa. potc. ſolui §. ſed ſi ab hoſtib. & j. de rei vxo. actiō. l. vna §. accedit, & in j. reſpon. & hæc præſumptio dr̄ ꝓpriè fictio. Vbi autem dubitatio eſt de facto inter partes, vt an quæſierit de bonis mariti vxor: & an contraxerit matrimonium cum libera muliere, ad quā conſuetudinem habebat: & lex de facto de quo dubitabatur, præſumit ſic fuiſſe, vel non: bene admittitur probatio in contrarium, vt j. de dona. inter virum & vxo. l. etiam, & ff de rit. nupt. l. in liberæ, niſi lex præſumat 4 & ſtatuat: quod fit quandoq; ex vigore ſcripturæ, vt j. ar. tu. l. ſi & j. de contrah. ſtip. l. j. & ff. de ver. obl. l. ſciendum. ſed in his duab. quæ ponunt eundem caſum, dicunt quidam ſic, nos contra, vt ff. de pac. l. iuriſgentium. §. quod fere. Itē ad hoc quod eſt hic, facit. j. ad Velleianum l. antiquæ, quandoq; fauore vltimæ voluntatis vt ſ de inoffi. teſt. l. 3. & j. de inſtit. & ſubſti. l. generaliter §. cum autem, ſed hic poſſet probari contrarium. Quandoque fauore dotis, vt j. de rei vxor. act. in prin. 6 Item vt j ad Macedo. l. ſi. Item eſt huic contra, arg. ff. eo. l. cum de indebito. §. ſin autem ꝓ parte, vbi ex ſolutione transfertur onus probādi. ſed hic non fuit ſolutum 7 ſed alio modo ad emancipatos prædia peruenerūt, & adde. ff. qđ met. ca. l. nō eſt veriſimile.

XVII. Iidem AA. & CC. Paulinæ.

MAtrem tuam[a] conſecutam libertatem, ac te poſt editam, vt ingenua probari poſsis, oſtēdi conuenit.[b] Quòd enim fratrib. tuis nulla moueatur quæſtio, ad defenſionem tuam nihil prodeſſe poteſt.[c] Dat. V. Id. Febr. AA. Conſs. B

Statur inſtrumento donec probetur contrarium. Bald. Et plus valet quod agitur, quam id quod in inſtrumento inſcribitur, ſiue ſimulatè concipitur. Salic.

XVIII. Iidem AA. & CC. Violantillę.

CVm precibus tuis ſignifices ignorante te prædium cum cuius meminiſti, ſibi velut à te donatum[d] inſtrumentis inſeri feciſſe: ſi vera ſunt q̄ precibus indidiſti: nec ad nomen[e] factæ donationis C fundus iſte peruenit. vnde adito iudice competenti, probare te oportet[f] cōtra voluntatem tuā hunc fundum inſtrumento aduerſarium tuum ſibi adſcribi laboraſſe, vt ſecundum tenorem reſcripti noſtri poſsis conſequi ſententiam. Dat XII. Id. Apri. Byzantij CC. Conſs.

Exceptio dilatoria in initio litis opponitur, ſed poſt litem conteſtatam venit probanda, fundata intentione actoris. h. d. ſecundum Bal.

XIX. Iidem AA. & CC Menandro.

EXceptionem † dilatoriam[f] opponi quidē initio, probari vero poſtquam actor monſtrauerit quod aſſeuerat, oportet. Dat. XIII. Kal. April. Nicomediæ. CC. Conſs.

IN AVTH. De teſtibus §. quia vero multi. colla. vii conſti. ij.

Iſta eſt not. auth. P. ſi didicit atteſtificata teſtium productio non procedit: ſed ſi non conſtat teſtificata didicita, trina productio fieri poteſt: quarta non, niſi cum quadam ſolennitate: quinta nullo modo. h. d. not. ſecundum Bal. Concordat extra de teſtib. c. in cauſis, & c. ultra tertiam, vbi iſta auth. canonizatur.

MAtrem tuam.] CASVS. Si mulierem aliquam peteris, vt ſeruam tuam, ipſa vero aſſerit ſe eſſe liberam, eo q̄ fratres eius liberi ſint: an eo ipſo probare poſſit ſe liberā, quæritur? Dicitur, q̄ non, ſed oportet q̄ probet matrem ſuā fuiſſe manumiſſam: ideo quia ipſam cōſtitit fuiſſe ancillā aliquādo, & ſe fuiſſe natam ex ea poſt manumiſſionem: quibus probatis erit ingenua. D

a Matrem tuam.] quam ancillam fuiſſet conſtabat.

b Conuenit.] probatur & alijs 8 modis ingenuitas, ſcilicet per teſtificationem natalium, vt ff. de nata. re. l. quæris. Item per ſententiam, vt ff. de ſta. ho. l. ingenuum. Itē q̄ ſit natus ex ancilla paſſa moram in fideicommiſſaria libertate vt j. ad Orficia. l. ſi. Item no. q̄ hic ideo probat quia aliquando fuit mater ancilla: quod non placet: 9 quia probare de manumiſſione modo. quare magis nata præſumeretur ante manumiſſionem, quàm poſt: ſic enim in deterius præſumeretur, quod eſſe non debet, vt ff eod. l. cum de ætate, Dic ergo quòd ideo probat ſe poſt editam quia erat in poſſeſſione ſeruitutis, & ad hoc arg. ſ. de peti. hæred. l. 6. & de rei vend. l. quoties.

ADDITIO. Iſta glo. ibi, dic ergo, bene loquitur, ſi filia erat actrix: ſed ſi erat rea, prout litera innuit, dic q̄ ſi conſtituat ſe probatricem, debet etiam probare ingenuitatem, ſecundum Bal. Pau. & Salic.

c Poteſt.] neq; quo ad neceſſitatem, neque quo ad probabilitatem, vt j. de lib. cau. l. multis.

CVm precibus.] CASVS. Fecit Seius ſcribi in inſtrumento quòd fundum Cornelianum ei dederas, cum de Sempronianο intelligeres: vel debuit ſcribi, q̄ commodaueras, & ſcriptū eſt quòd dederas: an per tale inſtrumentum præiudicetur, quæritur? Dicitur quod ſi probare poſſis hoc eſſe ſcriptum contra voluntatē tuam, tibi non præiudicat.

d A te donatum.] cum de alio intelligeres fundo, 10 vel cum deberet ſcribi, commodo. ſcriptum eſt, dono, vel, loco.

e Ad nomen.] nedum ad rei veritatem, vt & ſ. de ſerij. l. à nullo.

f Oportet.] præſumitur enim interim pro inſtrumento: 11 vt in authen. de fide inſtru. §. ſi vero moriantur, colla. 6. ſed probatio in cōtrarium admittitur, vt plus valeat veritas, quàm ſcriptura: vt hic, & j plus val. quod agi. l. j & j. ſi quis alteri vel ſibi. l. cum propria, & de reb. ali. non alie. l. diſtrahente, & de emancip. l. 2. & de donat. l. nec ignorans, & ff. de except. l. qui agnitis. Sed contra infra arbitr. tut. l. ſi. §. j. & ff. de vſufru. legat. ſi alij. Solu. illa ſpecialia ſunt. 12 & facit extra, de probatio. capit. tertio loco, & ibi not.

EXceptionē.]. CASVS. Mutuaui, & pactum feci de non petendo tibi vſque ad annum. cum ſit dilatoria iſta exceptio, initio opponenda eſt, & probāda poſtquam actor fundauerit intentionem ſuam: & verum eſt quod probare potes prædictam exceptionem, niſi didiceris teſtificata, vel dicta meorum teſtium, & hoc dicit authentica.

f Exceptionem dilatoriam.] Alia enim eſt peremptoria, alia dilatoria: quod dic per exempla, vt inſtit. de except. §. appellantur. Peremptoria poteſt 13 opponi, & probari quandocunque ante ſententiā ſ. poſtquam actor monſtrauerit intentionem ſuam: 14 vt j. de except. l. ſi quidem, & infra, ſenten. reſcindi. non poſſe. l. peremptorias. & infra, de præſcript. longi tempo. l. emptor, & extra, de ordi. cognit. cap. j. hæc tamen lex, & alia de except. videntur velle quod reus debeat eā conteſtari ante probationem actoris: ſed puto 15 quod illa conteſtatio ex voluntate fiat, non ex neceſſitate. Item & quędā peremptoriæ opponuntur poſt ſententiam, 16 vt diximus ſ. de iur. & fac. igno. l. j & j. ſenten. reſcin. non poſſe. l. peremptorias. Si autem dilatoria ſit exceptio, ſi quidem ſolōnis ex pacto vel lege, opponi debet in initio cauſæ, & ſub conditione, ſi actor probauerit intentionem ſuam

1 Sequitur eam Bart. & Pau.
2 Idē Bar. B. & Pau.
3 Quo caſu eſt præſūptio iuris, & de iure, contra quam non admittitur ꝓbatio in cōtrarium niſi ꝑ confeſſionē partis. Ba. B. & Pau. hic.
4 Et bene, vt ꝑ Bart. Ang. Ale. & Iaſ in l. ſciendum. ff. de verb. oblig.
5 Ibi ē p̄ſumptio iuris tātum: ideō admittitur ꝓbatio in contrariū. Ange. hic. & Idē tenet Ia. in d. l. 3.
6 Ibi eſt fictio, nō p̄ſumptio. Bar. Paul. & Sali.
7 Concor. Bar. Bald. Pau. Ang. & Sali.
8 Sed quia manumiſſio hic allegatur, de alijs modis nō erat q̄rendum. Bar. & Sa.
9 Et bene, Bar. Bald. Pa. & Sali.
10 Verunque exemplū eſt verū: ſed ſm eſt amicabilius literæ ſecūdū Sali.
11 Niſi aliqua ſuſpitio ſit contra inſtrumentum propter raſuram, vel quia producens ſimilia ſolitus erat fa-
cere. Bart. in l. j. ſ. de iureiurand. propter calum. dan. & ſequitur iſtam glo. Bar. B. Ang. P. & Sa.
† Concor. c. cū Ioan. de ſi. inſtr.
† De dīa exceptionum vide bonā glo. in c. exceptionem, extra, de exceptio.
12 Quia ibi in l. ſi. pro inſtrō eſt p̄ſumptio iuris & de iure cōtra quā nō admittitur ꝓbatio. S.
13 Idē Ba. & P. dum mō nō ſit cōcluſum in cā, vel renūciatū ꝓbōnib.
14 Hoc eſt de iure cōmuni: quia reo nō incumbit onus ꝓbandi. l. fruſtra ſ. eo.
15 Et bene, Barto. An. Bald. P. & Sal.
16 Quæ ſunt illæ, q̄ non impugnāt ſētentiā quę tātū ſunt limitatoriæ executionis, ſecundū P. & Sal.

ſuam, vt d.l.ſi quidem. ȷ̄. de excep. aliàs ſi diceret ſe debere, ſed ſibi pactum factum, ſtatim actor monſtraſſet per confeſſionem rei. Et intellige 1 cauſæ initium, conteſtationem litis, vel ante, vel circa, vt ſ̄. de iura. calum. l. 2. in prin. & §. fin. Probatur autem hæc exceptio poſtquam actor monſtrauerit quod aſſeuerat vt hic, ita tamen, ſi reus non didicit teſtificata, quia tunc per teſtes non poſſet 2 probare, vt in auth. hic poſita dicit. Si autem ſit declinatoria iudicij: ſi quidem ſciat hanc ſibi competere, in principio opponat, aliàs ſileat, vt ȷ̄. de except. l. fin. & ff. de iud. ſed & ſi ſuſceperit, in princip. Si neſciat, opponat 3 etiam poſt ſententiā, vt falſi procuratoris, & non competentis iudicis, vt ſ̄. de proc. l. licet, & ȷ̄. ſi à non compe. iudice. l. fin.

ADDITIO. Addas hic pulchrā glo. in verbo, in dilatorijs, in c. exceptionem, extra, de except.

1 Sequitur Bar.

† Cōcor. cum hac auth. c. in cauſis, cū ſua gl. extra eo. tit.

2 Imo poſſet: qa hic examināt ſup alijs articulis à primis nullo mō deſcēdētib. nec ipſis contrarijs: de quo latius in authē. ſeq. An. & eſt de mēte Bald. & Pau.

3 Hoc uerum in exceptionib. reddētib. iudiciū retro nullū: ſed ī alijs dic ꝙ ſiue ſciebat, ſiue ignorabat, nō poteſt poſt litem cōte. opponere. Pau. & Sa.

A T qui ſemel[a] † produxerit teſtes, aut bis, aut ter, & teſtificata tractauerit, aut ab aduerſario hoc faciente diſputationē acceperit,[b] & ex hoc teſtificata didicerit:[c] nō habebit licentiam[d] vlterius vti productione[e] teſtium ex diuina etiam iuſsione.[f] A

¶ Si vero hoc non egerit: tunc danda eſt quarta productio[g] teſtium ſacramēto ab eo prius dādo, quòd neq; ſubtraxerit, neq; per contatus eſt ipſe teſtificationes, vel aliquis aduocatorum eius, vel alius pro eo agens: nec per dolū, nec per machinationem, vel artem, quartam productionem[h] teſtium petat fieri. B

Per productionem inſtrumenti ſubtracti non probatur libertas, ſed magis præſumitur contra ſubtrahentē. h. d. no. ſecundum Bal.

XX. Iidem AA. & CC. Philominæ.

S I de poſſeſſione ſeruitutis, emptionis inſtrumentis ſubtractis, in libertatem proclamat Eutychia: cum petitori probationis onus incumbat,[i] intentione ſua defecta, his iuuari minime poteſt.[k] Nam ſi[l] in ſeruitutem petatur: ad emptionis[m] probationem non eſt indicijs alijs opus, ſed inſtrumentorum furtum[n] monſtrare ſufficit. IIII. Non. Dec. Nicomediæ. CC. Conss. B

Inſtrumentum nil aliud probat, quàm illud quod continetur in eo: & quod omittitur in inſtrumento, præſumitur non actum inter partes. Bal. Vel ſic: Ad probationem dominij non ſufficit agenti producere inſtrumentum in quo alius ſuo nomine emit, & probare, ꝙ emit de pecunia ipſius agentis. h. d. ſecundum Pau. de Caſt.

XXI. Iidem AA. & CC. Criſpo.

A D probationem dominij, aliena ſubtrahentes inſtrumēta, his vti minime poſſunt: quippe cum horū lectio non recitantem, ſed quem tenor ſcripturæ deſignat, adiuuet. Cum itaque[o] nec cætera probationum indicia C

A T qui ſemel.] CASVS. Si ego produxi teſtes ſemel vel bis & aperta ſunt dicta teſtium, ita quod ſciam ea quæ dixerunt teſtes, & aduerſarius meus diſputauit ſuper dicta teſtium: non potero poſtea alios teſtes producere. ſi nō didici, poſſum ter vel quater producere. Iurare tamen debeo, quod nec ego nec aduocatus meus, vel alius pro me dicta teſtium perquiſiuit.

a At qui ſemel] quidam legunt hanc auth. ȷ̄. tit. j. l. fin.

b Acceperit.] ac ſi dicat, ſiue à ſe, ſiue ab alio ſciuit.

c Didicerit.] vel ſuorum teſtium, vel aduerſarij, vt in cor. authen. Accur.

d Licentiam.] id eſt facultatem. ff. de rei vendic. l. officium, contra. Solu. vt ibi.

ADDITIO. Dic quòd ibi loquitur in productione quæ fit de nouo ſuper alio articulo, hic ſuper eodem. Bart. & Pau. D

e Productione.] niſi ad reprobationem 4 teſtium, vt ȷ̄. tit. j. l. ſi quis teſtibus, & l. fi. & authen. ſi teſtis. An autem à ſe inductum poſſet reprobare? forte non, vt d. l. ſi quis teſtibus. Item nunquid in cauſa appellationis poſſunt produci? Reſp. utique ſm Azo. 5 vt ȷ̄. de app. l. cos. §. ſi quid, & de temp. appel. l. per hanc, cum ſit alia cauſa à prima. Ala. dicit quòd non, & quia dicit eſſe eandem cauſam, & quia ratio authen. eſt generalis: timor ſcilicet ſubornationis, ſed prima opinio 6 ſeruatur. Sed ius canonicum diſtinguit, an ſuper eodem capitulo, & tunc non poteſt: an ſuper alio, & tunc poteſt: vt extra, de teſtib. capit. fraternitatis. Item an poſt aperturam poſſint inſtrumenta produci? Dic quod ſic: quia ibi non eſt ſuſpicio: & ſic ſe habet conſuetudo.

f Iuſſione.] ff. de min. l. minor. xxv. ann. omiſſam, contra. Solut. vt ibi.

4 Hoc intellige qū ſit reprobatio reſpectu pſonæ. Bar.

5 Iſta eſt uera ſm opinionē legiſtarū. Bal. & Pa.

6 Etiā in foro ciuili per cano. in c. fraternitatis, extra de teſti.

g Productio teſtium.] renunciauerit, vel non renunciauerit teſtibus: ergo ſola ſcientia nocet, ſed renunciatio non, ut in cor. §. illud, & in nouel. de teſti. §. & quia.

h Productionem.] quidam dicunt 7 vnam productionem eſſe cum ſemel producuntur: 8 & ſi eādem die, & intra eadem dilationem iterum producuntur, eſt alia productio. Alij vocant vnam dilationem, productionem vnā, intra quam quotiēs voluerit, poterit producere. ſed prima verior eſt. 9 Item qđ ſi per ſe redierit? Videtur ultimo dicto ſtandum, argum. ff. de manumiſſ. teſta. l. Stichum, & de hæred. inſtit. l. ſi ita ſcriptum, & ȷ̄. de liber. cau. l. cum preciū, ſed puto non habendam 10 ei fidem, ſi cum aliqua parte fuerit locutus.

7 Et bene. Bar Bald. & Sal.

8 Cū examinatione. Bar. B, Ang. & P.

9 Idē ptr.

10 Dic ꝙ ſi incontinēti teſtis redijt pōt corrigere dictū ſuū: ſecus ſi ex interuallo Bal. Pa. & Sali.

S I de poſſeſſione.] CASVS Si ancilla ſubtraxit mihi inſtrumentum emptionis, & de poſſeſſione ſeruitutis in libertatem proclamat, cum ſibi onus probationis incumbat: an ſufficiat ad probandum, quòd ſit libera, ſi penes ſe habeat inſtrumenta emptionis? Dicitur quòd non, & hoc in prima. Si vero de poſſeſſione libertatis eam in ſeruitutem petieris: ſufficiet ad emptionis probationem, ſi probes eam inſtrumenta emptionis ſubtraxiſſe.

i Incumbat.] quod eſt ſi ex poſſeſſione ſeruitutis prouocet in libertatem, ut hic, & ff. eo l. ſi filius, & ȷ̄. de lib. cau. l. non ideo, & idem ſi dolo eſſet in poſſeſſione libertatis, ut ff. de lib. cau. l. liberis, & ſ̄. eod. l. uis eius.

k Minime poteſt.] ut infra, de Lati. liber. tol. §. ille autem.

l Nam ſi.] uere non iuuatur agendo, quia neque excipiendo, ſi non dolo erat in libertatis poſſeſſione.

m Ad emptionis.] ſcilicet Eutychiæ: ſed an hoc ſufficit?

n Furtum.] ab aduerſario factum. 11 ſecus ſi alio, uel fortuito caſu amittatur inſtrumentum, ut in contrario, ȷ̄. tit. j. l. teſtium, in fi. & de fi. inſtru. l. ſicut iniquum, & ȷ̄. de iure dot. l. cum citra, quæ ſunt contra.

11 Quo caſu ſi pōt ꝓbare inſtrumētū eſſe ſubtractū, licet teſtes nō deponāt de eiꝰ tenore, ſtatur iuro perdentis.

A D probationem.] CASVS. Si ex pecunia mea quam penes te depoſui, prædium tuo nomine comparaſti: inſtrumentum emptionis quo continebatur te emiſſe, confectum fuit, & ego illud ſubtraxi: an ad probationem dominij, ſcilicet quòd precium ratione dominij ad me pertineat, eo uti poſſim, quæritur? Dicitur quòd non, cum in eo de me nulla fieret mentio. Item nec ſufficit ſi probem ex pecunia mea emptum fuiſſe, ad dominij probationem.

o Cum itaque.] cum eis ſubtractis uti non poſſis. conſtat autem alijs argumentis uti poſſe, itaque &c.

Compe-

a Competenti.] probando ea quæ dicuntur ſupra eod. A l.cum res.
b Nam res.] bene dixi competenti.
c Probationem.] ſcilicet talem.
d Non conuenit.] quia non prodeſt. ſic ergo nota, ꝙ id debet quis probare, quo probato adiuuetur. ſic & in interrogationibus, & arg. ff. de inoffi. teſtam. l. j. Item not. hic quod res mea pecunia empta, non ideo eſt mea: vt & ̃j. ſi quis alteri, vel ſibi. l. j. & fallit in tribus caſibus, vt dixi. ff. de dona. inter virum, & vxor. l. vxor marito. 1

1 Et in l. ſi vt ꝓponis. ſ. de rei ven.

A D probationem. CASVS. Si Glyconem de poſſeſſione libertatis in ſeruitutem petieris: non ſufficit probare, ꝙ ſeruus tuus ſit, ideo quia mater ſua quæ eſt libera, & fratres ſui aliqui præſtiterūt ſeruitium, vel miniſterium tibi: cū non matris, & fratris conſenſus Glyconi, vt fiat ſeruus, poſſit præiudicare: & eſſe poteſt, quod Glyco ſit liber factus ex eadem matre, fratre ſuo ſeruo exiſtente.

e Ad probationē.] quæ domino incumbit, cum ex libertate petatur in ſeruitutem. aliàs ſecus ſi ex ſeruitute in libertatem petatur, vt ſ. e. l. matrem.

reprobentur: iure competenti, a prædiorum, quæ in quæſtionem veniūt, dominium ad te oſtende pertinere. nam res b vendicantem ab emptore, ſuos numeratos nūmos adſeuerantem, erga probationem c laborare non conuenit. d ſiquidem huiuſmodi licet B probetur factum, tamē intētioni nullum præbet adminiculū. S. VI. Id. Decē. Singiduni. A A Conss.

Per media impertinentia non ſit probatio. Bal. Vel ſic: Ad probandum quem ſeruum, qui eſt in poſſeſſione libertatis, non ſufficit probari matrem exercuiſſe ſeruilia miniſteria, nec fratrem ſeruum eſſe. Bald.

XXII. Iidem AA. & CC. Agathocleæ.

A D probationem e ſeruitutis Glyconis, matrem f eius ac fratrem ſeruilia feciſſe miniſteria, nō C ſufficit: g cum neq; ingenuorum conniuentia h coniunctis neceſsitudine præiudicet, neq; de ſeruis ex eadem matre i natis libertatem vnus adipiſci ꝓ-

f Matrem.] quæ erat libera. Azo.
g Non ſufficit.] vt infra, de lib. cau. l. liberos, in fi. & infra de inge. ma. l. 2. Nam etiam liberi quandoque ſeruilia faciunt miniſteria, vt & ff de vſu & habi. l. cæterum, §. Proculus, & inſtit. de vſu & hab. §. j. Accur.
h Conniuentia.] i. conſenſus matris & fratris, ſcilicet qui ſunt ingenui, non præiudicat filijs, vt ſ. de tranſact. l. tranſactione matris.
i Matre natis.] etiam ancilla.
k Prohibeatur.] vt infra de libe. cau. l. multis, & l. aui, hic tamen ſeruus præſumitur.

A Ctor.] CASVS. Si fundum à te peto, nec probo, quia non poſſum: & peto quòd tu probes contrarium, ſcilicet ꝙ ad me non pertineat: an ſim audiendus, quæritur? & dicitur quòd factum negantis, &c. & intellige ſecundum rerum naturam, & ſecundum ſolitum curſum cauſarum.

l Actor.] actorem accipe 2 etiam pro accuſatore: vt ̃j. eo. l. fi. & pro reo excipiente affirmatiue, vt ff. eod. l. in exceptionibus. non negatiue, vt ̃j. de non numer. pecu. l. ſi ex cautione.

2 Iſtā glo. vſq; ad fi. nē ſequtur Sali.

m Non adſtringit.] quandoq; tamen ab actore præſumptionem pro ſe habente in reum transfertur probatio: vt ſ. eo. l. ſiue poſſidetis, & infra, de dona. inter vi. & vxo. l. etiam, quandoque econtra. à reo in actorem, vt ff. eo. l. ſi pactum, & l. ſi chirographum, & l. cum de inde- A bito, in prin. & §. j. & idem in accuſatore, & in accuſato, ſcilicet ꝙ transferatur probatio de vno in in alium, vt infra ad leg. Iul. de adul. l. ſi hi qui, & in authen. vt li. ma. & auiç. §. quia vero ita comperiuntur, colla. 8. & ſ. de epiſc. & cleri. l. ſi qua per calumniam.

Probatio quandoq; trāsfertur de vno in alium.

hibeatur. k Dat. IX. Kalen. Ian. ipſis. CC. Conss.

Licet actor dicit ſe non poſſe probare, onus tamen probationis non refunditur in reum, h. d. ſecundum Bal. & Salic. & no. Vel ſic: Actori aſſerenti incumbit onus probandi: reo vero neganti non incumbit, etiam ſi actor dicat ſe probare non poſſe: nec propter hoc conuenit in eum onus probandi transferre: quia negatiua probari non pōteſt. h. d. Pau. de Cas.

XXIII. Iidem AA. & CC. Menelao.

A Ctor, l quod aſſeuerat, probare ſe nō poſſe profitendo, reum neceſſitate monſtrandi contrarium non m adſtringit, cū per rerum naturam n factum o negantis probatio nulla ſit. † Dat. VIII. Kal. Ianua. CC. & Conss.

Qui producit ſcripturam ſuſpectam, niſi probet ea veram, punitur iudicis officio tanquam falſarius. hoc dicit ſecundum vnam lecturam. ſecundum aliam, hoc dicit. Qui accuſat inſtrumentum de falſo & non probat punitur tāquam falſarius. Pa. de Ca.

XXIIII. Imppp. Valens Grat. & Valent. AAA. ad Antonium præfectum prætorio.

I Vbemus omnes qui ſcri

n Cum per rerum naturam.] id eſt per ſolitum curſum cauſarum. conſuetudinē. n. alterā naturā appellamus, vt ff. de lib. & poſthum. l. ſi quis poſthumos, in prin. quæ eſt, vt negans probare non debeat, ſed affirmās. Alij vt Ia. dicunt per rerum naturam, vt affirmatum: qa qđ affirmatur, eſt. & ita poteſt probari per differentias & ſpecies, ſed illud quod negatur, non eſt: & ſic non poteſt probari, cum non hēat ſpecies, vel differentias. Sed certe licet ſit verum, ꝙ illud, quod non eſt, non probatur per ſpecies vel differentias: tamen probatur per alia, vt per mediū: vt patet. ̃j. de contrah. & comm. ſtip. l. optimam, in fi. & ſ. eo. l. cum precib.

Conſuetudo altera natura eſt.

ADDITIO. Dic melius, quòd negatiua facti in finiti tempore, & loco nō limitati, non eſt probabilis: negatiua tamen facti finiti tempore & loco limitati, eſt probabilis. Sal.

† Concor. c. ſup hoc, prope fin. extra, de renun. & c. 3. circa fi. de cauſa poſſeſ. & ꝓprie. & c. qm, cōtra falſam, & c. ad nr̄am, extra, c. ti.

o Factum.] ſecus ſi ius: 3 vt ff. eo. l. ab ea parte. immo non ſecus, quia ideo probat negans ius, quia eſt præſumptio pro actore, quòd omnia liceant, vt ff. ex quib. cau. maio. l. necnon. §. j. ſic & in facto, ſi ſit pro actore præſumptio, transfertur in reum probatio: 4 vt diximus modo. Item huic regulæ, ꝙ reus non probet, ſignantur contraria, quæ diximus ff. eo. l. 2. Et diſtingue, vt ibi. & quæſtiones fac quas fecimus in l. circa, in eod. titu. In caſu tamen mere negatiua probatur, vt cum iuro me non conſcium alicuius mali- D gnitatis, vt in auth. de haec. & Fal. §. ſi vero abſunt, co. j. & te non habere vxorem, vt in authen. de ſanc. epiſc. in prin. col. ix. & arg. ſ. de his qui ad eccle. confu. l. fi. §. ſicubi. Sed hæc non ſunt ſacramenta probationis, ſed cuiuſdam purgationis.

3 Quia negatiua iuris nō habens aliquā īmixturā facti, eſt ꝓbabilis ꝑ apertionē libri. Bar.

4 Iſtud dictum placet Sali.

ADDITIO. Aduerte ꝙ triplex eſt negatiua: iuris. ſ. facti, & qualitatis: vt notatur plene per gl. in verſi. per rerum naturam, in c. bonæ. j. extra, de electione. vbi dicitur ꝙ negatiua iuris bene probatur, vt ff. de proba. l. ab ea parte. §. j. Facti negatiua pura & ſimplex probari non poteſt directe, vel indirecte: mixta ſic. Negatiua verò qualitatis poteſt probari ab eo qui dicit, vt hic nō eſt legitimus &c. ibi vide.

I Vbemus.] CASVS. Si ſcripturam aduerſus aliquem ſuſpectam tuleris, & ea vſus fueris: niſi eam probaueris veram, vt falſarius erit puniendus. Vel ſic: Si proferentē ſcripturam de falſo accuſaueris: niſi probes eam falſam, pœnam quam ſuſtineret ipſe ſi tu probaſſes: pæneris tā-

quam

quam falſarius. Secundo caſu expone comminiſcũtur.i. ad memoriã reducunt accuſando falſarios. primo caſu comminiſcuntur.ſ.proferẽdo tanquam mendaces: quia mendaces proferunt ſcripturas ſuſpectas.

a Qui ſcripturas.]i.qui dicũt,vel qđ ad probandũ 1intentionẽ adducunt.

1 Vtraque lectura eſt vera, & not.ſcđm Bal.& eas ſeqĩ Bart.& Pau.

b Suſpectas.]vel ratione perſonæ: quia aliàs fecit malas ſcripturas 2 qui iſtam compoſuit, vt ar.ff. de accu.l.ſi cui.§.iiſdem, & de re mili.l.non omnes.§.à Barbaris,& ĩ.de ſuſcep.& arc.l.ſi aliquid, lib.x.vel rõne chartæ ipſius, vt quia ſit abraſa, 3 vel qa vituperata, argu.ĩ.de edic.diui Hadr.toll.l.fin.in prin.& hic.

2 Approbatur per B.Bal.Pa.& Ang.

3 In loco ſuſpecto. Pau.

c Cõminiſcuntur.] componitur à con,& memini.i.ad memoriam reducũt accuſando.ſ.falſarios.nam niſi probẽt,eãdem patientur pœnam: 4 vt ĩ.tit.2.l.2.& l.fi. Vel dic cõminiſcuntur.i.proferendo & vtendo: à con,& mentior: qa mendaces proferũt,& ſuſpectas, & ad hoc.ĩ.tit.2.l.fi.§.fi.& l.iudices. & ff.ad l.Cor.de fal.l.antepe.& ĩ.de fal.l.vbi, & l.fi. & ſecundum hunc caſum eſt hic ſpeciale,ꝙ ſine accuſatore quis damnatur:vt ĩ.tit.2.l.nullum,& ff.ad le.Iul.de adul.l.2.§.ſi publico,& de ſuſpec.tuto.l.tutor.§.præterea,& concor.extra de confeſ.cap.2.

4 Id eſt accuſãt ſm aliã lecturam.Bal.

† Concor.2.q.vlt.c.ſciant cũcti,& 2.q.6.Epiphanium.

ſcripturas [a] ſuſpectas [b] comminiſcuntur: [c] cum quid in iudicio prompſerint,niſi ipſi adſtruxerint veritatem, vt nefariæ ſcripturę reos, & quaſi falſarios eſſe detinendos. Dat.prid.Id.Ianua.Tiberiade,Valente.V.& Valentiniano Iun.Conss.

Accuſator debet accuſationem ſuam probare per idoneos teſtes, vel per apertiſsima documenta, & indicia indubitata, & luce clariora. hoc dicit ſecundum Bald.Vel ſic: In criminibus probationes debent eſſe luce clariores Sal.

XXV. Imppp.Gratianus, Valentinianus,& Theodoſius AAA. Floro præfecto prætorio.

SCiant † cuncti accuſatores eam ſe rem deferre in publicam notionem debere,quę munita ſit idoneis teſtibus, vel inſtructa apertiſsimis documẽtis, [d] vel indicijs [e] ad probationem indubitatis & luce [f] clarioribus expedita.

SCiant.] CASVS. Si aliquem accuſare volueris de crimine apoſta ſię:afferre debes probationes luce clariores.ſ.per teſtes & cætera indicia ad probationem ſufficientia per ſe,vel cum alijs.

d Documentis.] i.inſtrumentis,puta in crimine falſi:vt infra de contrah.& commit.ſtip.l.optimam.

e Vel indicijs.]per ſe ſufficientibus,vel cum alijs, cum multa ſint.diligentius enim debet fieri examinatio vbi de hominis ſalute tractatur, vt hic, & ĩ.de pœnis.l.qui ſententiam,& de appel.l.addictos, non autem ex præſumptione:quia ſanctius eſt &c vt ff.de pœnis.l.abſentẽ.

f Et luce.] ſcilicet meridiana.hoc tamen fallit,vt ĩ.ad le.Iul.de adul.l.ſi hi qui, & in auth.vt li ma.& auix.§.fi.coll.8.& no.in toto illo generali,dolum præſumi.

DE TESTIBVS.

Continuatio.

Dixit in genere de probationibus,nunc per ſpecies: & primo de vna probatione.

SI tibi.] CASVS. ponitur tribus modis in hac.l.Primo ſic.Si quis aliquem de poſſeſſione libertatis in ſeruitutem petierit, & ille velit probare ſe liberum:quia ſponte forte vult in ſe transferri onus probandi, ſed teſtes non habet:an per inſtrumentum, vel alia argumenta poſſit probare ſe liberum, quæritur? Dicitur ꝙ ſic:quia non ſoli.i.non ſolummodo, &c alia enim ſicut teſtes ſufficiunt ad probationem. Secundo pone caſum ſic:Si ſeruus tuus fugit à te,& eũ dolo malo in poſſeſſione libertatis exiſtentem petieris:neceſſitas probãdi ſe liberum eſſe,ei incumbit, cum dolo malo ſit in libertatis poſſeſſione.Si per teſtes probare non poſſit,probet per inſtrumenta. Tertio ſic: Si ſeruus de poſſeſſione ſeruitutis in libertatẽ proclamauerit,& teſtes nõ habet: probet per inſtr̃a natalium,ſiue alijs indicijs(quod intẽdit)ſe eſſe liberũ,& ſic dic,defendere.i.agere.& ſic reus dr̃ facere controuerſiam, ſed iproprie, vt aliàs.ff.de procu.l.non ſolum.

TITVLVS XX.

DE TESTIBVS.

Ingenuitas poteſt probari non ſolum per teſtes, ſed etiam per inſtrumẽta & alia argumenta ſeu præſumptiones.h.d ſecundum gl.quæ legitur duobus modis.Pau.de Caſ.

I. Imp. Alexander A.Carpo.

SI tibi [g] controuerſia ingenuitatis fiat: defende [h] cauſam tuam inſtrumẽtis & argumentis quibus potes. *So li [i] etenim teſtes ad ingenuitatis probationem non ſufficiunt. PP. X. Kalend. Maij, Maximo II.& Aeliano Conss.

* putas.

Domeſtica teſtimonia repelluntur, Bal.& Salic.

II. Impp.Valerianus & Gallienus AA.Roſæ.

ETiam iure ciuili [k] domeſtici † teſtimonij fides improbatur. PP.III.Kal Sept.Valeriano.III.& Gallieno.II.AA.Conss.

g Si tibi.] in reo poteſt p ni, & ſic probat ex voluntate,vt ff.de probat.l.circa. Vel dic neceſsitate, cum erat dolo malo in poſſeſsione ingenuitatis,vt ff.de lib.cau.l.liberis.§.ſi qs. Vel qđ iam actor ꝓbauerat: vnde incũbebat reo probatio exceptionis, vt ff.de prob.l.in exceptionib.& ad hoc multum facit litera.Vel dic in actore, & ponitur defendere pro agere, vt ff.de his q no.infa.l.furti §.ſi quis,& ff.de re iudi.l.ſæpe.§.j.& ſecundum hoc reus facit controuerſiam: vt & alias.ff.de procu.l.non ſolum.§.ſi ſtatus.

h Defende.] ſ.per traditionem.ſ.vno modo age cauſam defendendo te.vel hoc imperando nõ dicit,ſed conſulẽdo, ſecundum quod litera iacet,& tunc expone,ſoli.i.ſolũmodo ff de vſu.& ha.l.2.Vel dic ſoli,& nihil aliud ius, quod facit generalem excluſionem,vel ſpecialem:& ſic eſt falſa.

5 Iſtæ expoſitiões placent Bar.& Pa.

† Cõcor.gl.in c.licet vniuerſis, ſuper verbo, de familia,extra eo.tit. Teſtis depoſitio ſine redditione cauſæ,an ſufficiat.

i Soli.]id eſt ſolummodo, vt ff.de vſu & hab.l.2.& de vulg.ſubſti.l.qui liberis,in prin.& ibi,Non in ſolo pane viuit homo. & teſtibus ergo & alijs probationibus probatur de ſtatu: vt hic, & infra titu.j.l.ſtatum, & ĩ.de libe.cau.l.nec amiſſa.Vel dic,ſoli, 5 cum non reddant rationem ſui dicti,quam debent facere manifeſtã, vt in auth eo.§.licet,ibi,aut etiam cauſam, &c.coll.7.videtur tamen,ꝙ ſimplex affirmatio, vel negatio eius rei de qua dubitatur,ſufficiat ſine redditione cauſę,vt in authen.vt li.ma.& auix.§.quod autem a nobis,colla.8.& ff.de condit.& demon.l.cum tale.§.falſam, & in auth.de ſanc.epiſco.in prin.coll.ix.& de alie.& emphyteuſi.§.prædicti,& §.etiam ſuper,col.ix.Accur.

Deut.8.

ADDITIO. Dic,quod teſtis tenetur cauſam ſui dicti dicere ſi interrogatur:aliàs non,gloſſ.& Bart.in l.ſolam,ĩ.eo.titu.

6 Diſplicet Bal.qa iſtud edictum nõ reperitur.vide Pan.& Feli.in c.ex literis,ex eo.

ETiam iure ciuili.] CASVS. Non ſolum de iure naturali,ſed ciuili domeſticum reprobatur teſtimonium. vnde illos, qui de familia tua ſunt,in teſtimoniũ producere non potes.

k Etiam iure ciuili.] non ſolum naturali, 6 vt ff.eo.l.penul.Vel dic, non ſolum prætorio.& ſunt domeſtici 7 vt ſupra,de his qui ad eccle.confu.l.fi.§.fin.& ff.de pœnis.l.reſpiciendum.§.furta,& infra, de quæſtionibus.l.pridem,& qui accu.non poſſ.l.penult.Quid in viro, & vxore? Dic quòd ſunt domeſtici. 8 argum.ff.ſi quis cautio.l.ſed & ſi.§.præterea.& ff.de iud.l.interdum, & ad Sylla.l.j.§.ſi vir.Quid ſi petam domeſticum aduerſarij produci? forte cogetur:quia fauore mei forte impediebatur:

7 Sequiť Bart.B.& Pau.& idẽ dicendũ ẽ in ſponſa & concubina, quæ nõ diſtat ab vxore in affectu animi,ſed ſolõ in honore.Bal.

8 Sequitur iſtam gl.Bar.Paul.& Sal.

tur: ar.§.de le.& conſti.l. quod fauore. ſicut diximus de A aduocatis.ff.eo.l.fin.

ADDITIO. Hoc intellige ſecundum Paul. de Caſt.hic, quando ſubeſt ſola ratio domeſticitatis: ſecus ſi etiam reuerentia ſubeſſet, vt quia eſſet libertus aduerſarij, vel vxor, vel cuã cõcubina, ſecundum Bal.hic.

SOlam.] CASVS. Si peto à te fundum, & ſuper dominio fundi induco teſtes: ſi dictum eorũ ſit nudum, puta quia dicant fundum ad me pertinere, ſi non adijciant cãm quomodo ſciant ad me pertinere: non valet huiuſmodi teſtimonium, & ſic ſuã teſtationem per ſciẽtiam dicti ſui debent facere manifeſtam. Vel dic: fuit teſtimoniũ non coram iudice. vel ſola, id eſt ſine ſententia iudicis: qa iudex poſtea nõ tert ſententiam. vel dic ſolą, vt dicitur in gl.

† al. Sola teſtatione prolatam.

a Solam.] ſola ſine iuramento, ſola extra iudicium, ſola ſine adiectione cauſæ. Accurſius.

a Solam.] à iureiurando, vt ĩ.eo l.iuriſiurandi, in princ. vel ſolam à præſentia iudicis, vt in auth.

Iſta eſt no lex, & hoc habet in effectu: Dictum teſtis ſine redditione cauſa non probat, niſi alijs adminiculis appareat eſſe probatum Bal.

III. Imppp. Carus, Carinus, & Numerianus. AAA. Valerio.

SOlam [a] teſtationem [b] prolatam, nec alijs legitimis adminiculis cãm approbatam, nullius eſſe momenti, certum eſt. PP. B VIII. Kalen. Decem. Caro & Carino. AA. Conss.

Verita eſt praponenda gratia, & potentatui. & teſtes deben eſſe veriſimiliter tales, qui praferant & proferant veritatem. ſed d not. Bal Vel ſic: Teſtes deb.nt praponere veritatem gratia & potentia. Salic.

IIII. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. Candido.

EOs teſtes ad veritatem [c] iuuãdam adhiberi oportet, qui omni gratiæ [d] & potentatui [e] fidẽ religioni iudiciariæ [f] debitam poſsint præponere. C

ut defun.ſeu ſu.§: illud, coll.v. Vel ſolam 1 à ſententia iudicis ſequenti, vt ſupra de iudi.l.properandum. Vel ſolam, puta ſi coram vicinis fuerit proteſtatus: vt ĩ.tit.j.l. apud, & ſ.quod met.cau.l.metum. Vel ſolam dicit ſcripturam depoſitionis teſtis ante publicationem, quæ quidem cum in ſe teſtes non contineat, quibus præſentibus aliqui teſtificati fuerunt, non habet uires coram alio iudice. Dicet quis: Nonne eo ipſo quòd tabellio dicta teſtium ſcribit, publica ſunt? Reſpon. non, vt ff eod.l.3.§. idem diuus. ſed tunc cum iudice ordinario 2 audiente, à tabellione dicta teſtium coram teſtibus recipiuntur ad æternam rei memoriam. ſecundum H. non tamen intelligentibus quid dicunt: & citata parte aduerſa. Vel ſolam dicit, id eſt ſine redditione cauſæ, quam interrogatus dicere debet: vt hic, & in auth. de hære.& fal.§.ſi vero abſit, coll.j & de ſanct.epiſ.§.j coll.ix. & in authen. eo.§. & licet, colla.vij & in authen.vt li.mat. & auiæ.§.quod D autem à nobis, colla.viij.& ff.de tranſact.l. cum hi.§.in cauſa. Sed arg.contra.ff.de condi. & demon.l.cum tale. §.falſam. 3 Sin autem non interrogetur de cauſa, ſtabo dicto ſuo: quia non debet eſſe verboſus, arg.ſ. de preci.impe.offe.l.fin. Demum ſi interrogetur, dicere debet, vt arg.ff.de iureiur.l.iuſiurandum & ad pe.§.qui iuſiurandum, & ff.de no oper.nunc.l.de pupillo.§. qui opus, & ff.de dam.infec.l.4.

1 Intellige q non valet atteſtatio non ſecuta ſententia iudicis, vt habeat ſnĩa ſtatĩ executionem paratã ſicut ſnĩa: probabit tamẽ in alio iudicio l.fi.ĩ.cod. Bar.

2 In hoc bene loquitur, Bart.

3 Ibi loquitur in teſtatore deponente. hic vero ĩ teſte ĩ quo non militat eadem ratio. Bar.

ADDITIO. Intellige præcedentia quando teſtis deponit ſuper eo quod cadit ſub ſenſu corporeo. ſi vero deponat ſuper eo quod cadit ſolum ſub iudicio intellectus: vt puta dicit Titium dominum illius fundi: tunc ſemper debet reddere cauſam ſui dicti etiam non interrogatus, ut vult Innocen. in c. cauſam quæ, extra eod.tit. & ſequuntur omnes doctores.

b Teſtationem.] contra.ſ.de ſacroſanct.eccle.authen. hoc ius. ubi dicitur q œconomum non oporteret dicere, vbi vel quæ eccleſia debeat, ſed quòd tantum debeat. & hoc eſt ideo, quia nihil ſibi prodeſſet. Solu. ſi quæratur, tenetur dicere, alias non.

EOs.] CASVS. Quales teſtes admitti debeant in cauſis, quæritur? Dicitur quòd tales, qui magis diligunt veritatem, & fidem, & honeſtatem ſuam: quàm gratiam, vel alicuius potentiam.

PP. V. Kal. Maij, Maximo. II. & Aquilino Conss.

Aſcendentes, vel deſcendentes pro ſe, vel contra ſe non ferunt teſtimonium. Bald.

V. Iidem. AA. & CC. Tertullo.

PArentes [g] & liberi inuicem aduerſus [h] ſe, nec volentes [i] ad teſtimonium admittendi ſunt. PP. IIII. Non. Decemb. Nicomediæ. CC. Conss.

Nemo contra ſe cogitur producere teſtes, & admnare aduerſarium ſuum. Bal. & Sal.

VI. Iidem AA. & CC. Diogeni & Iuuenxæ.

NImis graue † eſt qd petitis, vrgeri partẽ aduerſam ad exhibitionẽ eorum [k] per quos ſibi [l] negotium fiat. vnde intelligitis, quòd intentionis veſtræ proprias afferre debetis probationes, non ad-

c Ad veritatem.] litantem, & dicitur iuuari quando reuelatur. Accur.

d Omni gratiæ.] ſicut vicinus antiquus.

e Et potentatui.] id eſt ſubditi. ff. eod. l. idonei, vbi dicitur, idoneus non eſt, cui poteſt imperari à parte.

f Iudiciariæ.] Not. iudici faciendam probationem: 4 vt ſ. de edend.l. procurator, & de condic. ob turpem cau.l.j. Item not. quod fides eſt præponenda gratiæ, & potentatui: vt & ff.eo.l.3.& l.ob carmen.§.ſi teſtes, & in auth. de teſti.§.ſancimus, coll. vij.

4 Sequitur Bar. & Sa.

† Cõcor: cum hac l. c.j. extra, de prob. & 4.q.3. qui intendit.

PArentes.] CASVS. Nec pater in cauſa filij, quam habet filius cum extraneo: nec econuerſo pro ſe, vel contra ſe, nec volens nec inuitus in teſtimonium admittitur.

g Parentes.] accipe in infinitũ, vt & ff.de in ius vocan. l.quique.§.j. & ſiue ſint liberi in poteſtate, 5 ſiue non cum parens dicatur etiam mater & auus maternus, vt ff. de verb.ſigni.l. liberorum, large enim pro deſcendentibus ſumitur: ſicut & pro aſcendentibus parentes. contra.ff.de probat.l.etiam matris profeſſio. & hoc eſt, quia melius nouit ætatem. 6 Vel poteſt dici ad inſtructionem. Contra.ff.quod cuiuſque vniuer.l.illud, vnde prodeſt conſenſus: ſed hic eſt in alia cauſa. Accur.

h Aduerſus ſe.] ſicut nec pro ſe, vt ff e.l. teſtis idoneus, & l.idonei, & l.pen. & ſ.eo.l.2. Sed quid in filio naturali? Reſpon. idem, arg.ſ.l.proxi.& large intelligi debet, vt ff.de conſti.pecu.l.ſi hoc verum eſt.

i Nec volentes] nedum inuiti, vel ſubaudi, etiã ſi non D habes. Item hoc referas ad vtrunq;, & ad ferentem teſtimonium, & ad eum contra quem fertur, vt ff.de poſtul. l.quos prohibet. Sed de fratre quæro, an contra fratrem admittatur? & pro eo, arg. q ſic. 7 ff.eo.l j §.j. & l.leg. Iul. quæ eſt in eo.tit. loquitur in criminali: niſi forte eſſet 8 in poteſtate eiuſdem, vt inſti.de teſta.§.ſed neque hæres. Item contra.ff de prob.l. etiam matris profeſſio. ſed ſpeciale in ætate probanda. Vel ſolue, vt ibi. item contra ff.de teſt.l.qui teſtamento.§.per contrarium, vbi in teſtamento filijfamilias militis ante miſſionem pater eſt teſtis. Sed reſpon. non filio, ſed inter hæredes filij dicitur eſſe teſtis.

5 Idẽ tenet B.hic, & in l.qui teſtamento.§.quæcunq;. ff. de teſta.

6 In ea tamen ꝓbãda non ſacit tantũ ſidem ſicut extraneus Bar.hic & in §. q̃cunq.c.ſ.allega.

7 Hoc verũ in cã ciuili: niſi ratio domeſticitatis, vel nimis ĩtẽſæ amicitię eos repel at. ſec° vero in cã criminali. Bar hic.

NImis graue.] CASVS. Si peto a te decem, & velim vt produces teſtes ad probandum contra te: nunquid ſum audiendus, quæritur? Dicitur quòd non: quia nimis graue eſt, &c.

k Eorum.] ſcilicet teſtium.

l Sibi.] i.aduerſus ſe, vt ſ.de edẽ.l.j.& l. qui accuſare.

8 Sequitur B. & Ang.

Adduci,

a Adduci.] arg. ſ. de excuſa.tu. l.humanitatis, ſed fallit in caſu, vbi eſt ſpeciale, vt ſ. de aſſeſſ.l. ſi poſt, quæ eſt contra.

b Vel dic ꝙ ibi non probationē, ſed perſonæ pſẽtiam petit pars. Sali.

SEruos.] CASVS. An ſeruus pro domino vel cõtra dominum poſſit induci vel interrogari, quæritur? Dicitur quòd non, ſed de facto proprio ſeruus īterrogari poteſt.

uerſus ſe ab aduerſarijs adduci. a Dat. VI. Kal. Maij. CC. & Conſs.

b Non poſſe.] vt & infra de quæſti.l. hoc quod placet, excep̄tis criminibus adulterij, fraudati cẽſus, & maieſtatis, vt ſ. de quæſtionibus l. j. & excepto caſu qui eſt ſ. de iure delibe. l. fin. §. licentia danda creditoribus.

Seruus non poteſt produci in teſtē contra dominum ſuum: de facto tamen ſuo interrogari poteſt, Salic.

Idem B. & Salic.

VII. Iidem Auguſti & Cæſares Deruloni.

SEruos pro domino, quemadmodum aduerſus eum, interrogari non poſſe: b pro facto autem ſuo c interrogari poſſe, non ambigitur. Dat. Kal. Nouem. Nicomediæ. CC. Conſs.

c Pro facto autem ſuo.] vt ſ de quæſti. l. interrogari, & ff. de ædil. edic. l. quæro, in fin. & ff. de pba. l. cum probatio. & quando recipitur cũ tormentis, vt ff. eo. l. ob carmen, §. ſi ea. his autẽ quæſtionibus fides adhibetur, vt ff. de quæſtionibus, l. edictum, ſed non omnino, vt ff. eo. titul. l. j. §. quæſtioni.

Teſti non iurato, non adhibetur fides. Itē vox vnius, vox nullius. B.

VIII. Imper. Conſtantin. A. ad Iulianum præſidem.

Cõcor. cum iſta gloſ. Sali.

Cõcor. ca. nuper extra eo. tit.

IVriſiurandi d religione teſtes prius quàm perhibeant teſtimonium, iadudũ arctari præcepimus: & vt honeſtioribus potius teſtib9 fides adhibeatur. e Similiter modo ſanximus, f vt vnius g teſtimoniũ nemo iudicum in quacũque cauſa facilè h patiatur admitti. Et nunc manifeſte ſancimus, vt vnius omnino teſtis reſponſio non audiatur, etiam ſi præclaræ i curiæ honore præfulgeat. Dat. VIII. Kal. Sept. Arzi, Optato & Paulino Conſs.

IVriſiurandi.] CASVS. Teſtes debent prius iurare antequàm perhibeant teſtimonium de veritate dicẽda, & hoc in prima. Iudex ſemꝑ debet credere honeſtioribus & etiam ex vna parte productis. & hoc in ſecunda. vnius etiam teſtimonium non admittatur, etiam ſi in dignitate ſit conſtitutus. & hoc in tertia.

d Iuriſiurandi.] corporaliter præſtiti, vt in decre. iij. q. ix. c. hortamur, licet ſit arg. cõtra 2. q. 4. ſi quis presbyter. Item pro vtraque parte, vt arg. in auth. de ſan. epiſ. §. nulli vero, col. ix. Item quòd falſitatem non immiſceat: quia poſſet dicere verum aliquid, & aliud falſum: & ſic ſe habet generalis conſuetudo, & pro hoc ſ. de epiſ. & cler. l. presbyteri. Sed fallit in epiſcopo, qui non iurat, vt ſ. de epiſ. & cler. authen. ſed iudex. Item ſi remittatur cõſenſu partium, vt ar. ff. de ferijs, l. j. & ſ. de tempo. appel. l. fi. in fi. Item quando tractatur de ventre inſpiciendo, in renunciatione quam faciunt obſtetrices etiam ſine iuramento, vt ff. de ventre inſpic. l. j. circa princip. Item præſente vtraque parte iuratur, vt infra eodem l. ſi quando.

Iuramentum quandoque teſtibus remittitur.

e Iuriſiurandi.] quia aliter eſſet ordo præpoſterus.

e Adhibeatur.] dignitas enim, & auctoritas, & opinio, & veri ſimilitudo, in teſtibus attenditur, vt hic, & ff. eo. l. 2. & 3. circa prin. & l. ob carmen, §. fi. & in auth. eo. §. j. col. vij. Azo. Item poteſt aſſignari contra, ex duabus ll. ſ. ti. j. l. ſcripturæ, & l. in exercendis litibus. Sed aliud in inſtrumentis contrarijs: quia producens potuit prouidere: non autem ſic teſtium dicta.

f Sanximus.] ſcilicet iamdudum.

g Vt vnius.] contra ff. de ventre inſpi. l. j. quia creditur obſtetrici, ſed hoc eſt ſpeciale.

h Facilè.] propter tabellionem, cui ſoli quandoque creditur, vt infra ad legem Corne. de fal. l. ſi quis decurio, & in Auth. de fide inſtru. §. ſi verò moriantur, col. vj. Vel dic id eſt facile eſſet & ſtultum ſi pateretur, ſic ff. de fideiuſ. ſi fideiuſſores, & ff. de probat. ſi quis liberum, & infra eo. l. teſtium, & recita hic quæ diximus ſ. de reb. cre. l. 3.

i Si præclaræ] puta ſilentiarius, & ad hoc ſupra de arbi. l. ne in arbitris, §. ſi autem.

Cõcor. c. veniẽs, in fi. & c. licet, in fi. extra eo. tit.

OMnibus.] CASVS. In cauſa quam habebam aduerſus Titium, ordinaui procuratorem: an procurator poſſit induci in teſtimonium? Dicitur quòd non: quia omnibus &c.

In re propria nemo eſt index idoneus. h. d. Bald. nec teſtis. Salic.

IX. Imppp. Valens, Grat. & Valentin. AAA. ad Gracchum. E. vrb.

OMnibus k in re propria l dicendi teſtimonij facultatem iura ſubmouerunt. Dat. V. Kalẽ. Decemb. Valente. V. & Valentiniano Iun. Conſs.

k Omnibus.] ff. eo. tit. l. nullus, ff. quando appel. ſit l. j §. in propria, vbi dicit ꝙ cauſa eſt illius ad quem pertinet emolumentum, & damnum.

Cauſa, cuius ſit.

Cõcor. 4. q. 3. §. nullus.

l In re propria.] principaliter vel ſecundario, puta venditor pro emptore, ꝙ enim ſit ſua cauſa, patet, quia appellat victo emptore, vt ff. de ap. l. ab executore, §. j. & l. à ſententia, & de re iu. l. ſæpe, §. j. Itē biduũ dabatur ſicut in propria, vt ff. quando ap. ſit l. 2. §. ſed ſi alius. Item quia lucrũ & damnum ad eum redit, & ſic eſt propria, vt ff. quando ap. ſit l. j. §. in propria. Sed quidam contra, argum. ff. finium regundo. l. penult. ſed expone vt ibi. Sed contra huic l. inſti. de teſta. §. legatarijs, ſed ibi in cauſa teſtamenti, non ſua fert teſtimonium: nec propter hoc quòd valeat teſtamentum, ſequitur quòd valeat legatum. Item contra infra de fideicommiſ. l. fin. ſed impropriè ibi ponitur nomen teſtis: poſſet tamen ſic intelligi hæc lex, quòd nil eſſet contra, vt dicatur illa propria, quam aliquis per ſe agit, & facit, ff. eodem l. nullus, & ff. de iuriſdictio. omn. iudic. l. qui iuriſdictioni, & de arbi. l. penult.

Teſtes debent eſſe liberi, & non debent eſſe ſocij vel participes criminis, & qui producunt teſtes, debēt eis dare impenſas. h. d. not. Bal. & Sal.

X. Impp. Hono. & Theo. AA. Cæciliano. P. P.

QVoniam m liberi teſtes n ad cauſas o poſtulãtur alienas, p ſi ſocij & participes criminis q non dicantur,

QVoniam liberi.] CASVS. Liberi homines produci debent ad dicendum teſtimonium, in cauſa autem criminali nõ producuntur teſtes eiuſdem criminis participes. Item prouideat iudex vt producens teſtem, eum alat. Idem erit in cauſa ciuili, vt teſtem producens eum alat.

m Quoniam liberi.] continuatur l. ſuperiori. Vel dic ſi permitteretur domino producere ſeruum, nemo dubitaret eum nutriendum, cum & dominus aliàs eū alat, ſed quia liberi & extranei producuntur, ideo dicit qualẽ cautelam iudex adhibeat. & ſic no. ſeruū nõ admitti: quia pro nullo eſt, vt ff. de reg. iur. l. quod attinet, & de teſta. l. qui teſtamento, §. ſeruus Et lege hic authen. ſi teſtis.

Quælibet vera, ſcd'm Ba. & Salic.

n Teſtes] ff. de reg. iur. l. quod attinet, & l. ſeruitutē mortis comparamus.

o Ad cauſas.] propriè hic ponitur. ſ. pro criminali, vt ff. eo. l. j. Acc.

p Alienas.] vt ſupra l. proxim.

q Participes criminis] nõ ergo appellat aliorũ ſocios, oẽs qui ab

qui ab aliquo poſſunt accuſari; ſed ſi de eodem crimine, & vnius abſolutio alteri proſit plene, vt ff. ad leg. Iul. de adul. l. denunciaſſe, §. fi. vel ad qualequale præiudicium, iſti quidem tales non admittuntur ad teſtimonium: & ſic ad prædicta refertur. In caſibus tamen admittuntur, vt ff. de cuſto. re. l. diuus, & j. de male. & mathe. l. fi. & ff. de re mili. l. non omnes, §. fin. ſed ibi non erant ſocij, vt j. de fal. mo. l. j. & s. de ſer. l. prouinciatum, ſed hæc ſpecialia ſunt. Vel dic, iſti tales nō ſunt alendi, cū magis ad excuſationem ſui veniant: & quandoque etiam torquentur, vt s. de ſer. l. prouinciarum, & ſecundū hoc legitur cum ſequēti. Item nunquid in ciuili idem, vt ſocius non admittatur? Ir. ſic, vt in fi. huius l. & hic. Sed ſecundū Io. contra, & hoc in criminali dicit: & quod dicit in fi. non refertur ad omnia: ſed tātum ad alimēta. pro parte ergo ſocij pōt admitti: pro ſua nō, & idem ſi ſine ſocietate res ſit communis: quia licet vnus vincat, nihil alij redit, vt ff. ſi pars hæ. pe. l. j. §. quinimmo. aliud ſi eſſent vere ſocij omnium bonorum, vel illius quod petitur, quaſi ſit futurum commune lucrum, vt ar. ff. quando ap. ſit. l. j. §. in propria. Et an legatarij? reſpon. vt s. l. prox. diximus.

Sed fides ab his notitiæ poſtuletur: [a] in exhibitiōe [b] neceſſariarum [c] perſonarum, hoc eſt teſtium, * talis debet eſſe cautio [d] iudicantis, vt his venturis ad iudiciū, per accuſatorē, [e] vel ab his per quos [f] fuerunt poſtulati, ſumptus [g] cōpetētes dari præcipiat.

¶ Idem iuris eſt [h] & ſi in B pecuniaria cauſa teſtes ab alterutra parte producendi ſunt. Dat. XIII. Kalend. Feb. Rauēnæ, Hono. VIII. & Theo. IIII. AA. Conss.

IN AVTHENT. de teſtibus. §. ſi vero dicatur. colla. vij. conſtitu. ij.

Iſta Auth. eſt not. & diuiditur in duas partes. In prima loquitur quando teſti obijcitur ſtatus inhabilitas. Secundo loquitur quando teſti obijcitur inimicitia ſeu odioſitas. ſecunda ibi, ſi vero. & hoc intendit: Propter exceptionem quæ obijcitur in perſonam teſtis, nō differtur teſtimoniū: niſi pro opponente ſit de iure præſumptio, vel talis aperta probatio quæ teſtimoniū etiam latum prorſus eneruaret. h. d. iſta authen. in ratione ſui. Bald.

C

SI teſtis productus dicatur ſeruilis eſſe fortunæ, & teſtari voluerit, ipſe vero ſe liberum eſſe affirmet: ſi quidem ex natiuitate, impleatur [i] teſtimonium eius: vt ſi is habita diſputatione ſeruus eſſe apparuerit, reſpuatur eius teſtimonium.

D

¶ Si vero libertinum ſe dixerit: prius inſtrumentum ſuæ manumiſſionis oſtendat, quàm teſtificetur: niſi iurauerit ſe alibi probationes habere: quo facto, teſtificatio quidem ſcribatur: ſed niſi inſtrumentum mōſtrauerit, reſpuatur teſtimonium eius.

¶ Si verò dicatur odioſus ex lite criminis inter eos mota, & hoc apparuerit: B non ante audiatur quàm de crimine iudicetur. *

¶ Si verò ex lite pecuniaria [k] vel aliter eſt odioſus: procedat quidem teſtatio, tēpore vero diſputationum ſeruentur huiuſmodi quæſtiones.

Libertus contra patronum non teſtificatur: immo teſtificando punitur. h. d. Bald.

XI. Iidem AA. Georgiæ.

LIbertorū [l] aduerſus patronos illicitas atq; improbas voces pœnæ obiectione præcludimus: C atque ita, vt non ſolummodo ſponte prodire non audeant, ſed ne vocati quidem in iudiciū venire cogantur. D. IIII. Id. Augu. Rauennæ, Mariniano & Aſclepiodoro Conss.

Periurus teſtis delinquens in officij teſtificationis, efficitur de foro iudicis coram quo teſtificatur: nec habet aliquod priuilegium, nec immunitatem propter quam poſſit euitare pœnā pro motu iudicis imponendā. h. d. not. ſecundum Bald.

XII. Imp. Zeno. A. Arcadio. P. P.

D NVllum penitus, cum ſemel ad iudicē quēlibet, licet non ſuū, dicen-

[a] Poſtuletur.] vt in aliena cauſa.

[b] In exhibitione.] id eſt alimento.

[c] Neceſſariarum.] i. teſtium, qui ſunt neceſſarij ad probādū.

[d] Cautio.] id eſt cautela vel prouiſio.

[e] Per accuſatorem] ſolennem.

[f] Per quos.] vt per non ſolennem accuſatorem: vt in crimine notorio, vt j. de accuſa. l. ea quæ. Vel dic per accuſatorem quemcunque, & per quos ſcilicet accuſatos qui quandoque probant, vt j. de aboli. l. fallaciter.

[g] Sumptus.] vt j. de ap. l. eos, §. ſi quis, & eſt arg. quod laboratores debent ali: [2] ſed non eorum inſtrumenta emēdari, vt ff. ad leg. Rho. de iac. l. 2. §. j.

[h] Idem iuris eſt.] quod debeant ali: non autem ad omnia prædicta refertur.

SI teſtis.] CASVS. Bene dixit de liberis: quia ſi ſeruus eſſe dicitur: diſtinguitur, nam qui dicitur ſeruus: aut dicit ſe ingenuum, aut libertum. Primo caſu fert teſtimonium: ſed ſi poſtea apparuerit ſeruus, non valebit teſtimonium eius. Secundo caſu antequam teſtimoniū dicat, oſtendere debet inſtrumentum manumiſſionis: niſi dicat ſe habere inſtrumentum alibi: & teſtificabitur, ſed non valebit teſtimonium, niſi poſtea inſtrumētum manumiſſionis oſtendat. Si vero qui contra me inductus eſt, ſit mihi inimic' ex aliqua cauſa criminali: non audiet, niſi prius de cauſa cognoſcatur. Si vero ex pecuniaria cauſa dicatur teſtis inimicus, fert teſtimoniū: ſed quæſtio illa vtrū ſit inimicus, vel nō, reſeruabitur in tempus diſputationum. [3] h. d. iſta authen.

[i] Impleatur.] id eſt recipiatur. Quid de ſtatuliberis? Reſp. idem, quia ſunt ſerui, vt ff. de ſtatulibe. l. ſtatuliberi. Itē quid de adſcriptitijs? Reſpon. admittuntur, vt arg. s. de epi. & cleri. l. iubemus, & auth. adſcriptitios. Item quid de monachis, & conuerſis? Dic admitti: quia nō inueniuntur repelli, vt ff. eo. l. j. & arg. in authē. de mona. §. cogitandum, coll. j. & idem de conuerſo & regulari canonico.

[k] Pecuniaria.] ſed hic refert, an de omnibus bonis, vel parte maiore: vel de ſtatu, vt tunc non admittatur, vt inſtit. de excuſa. tut. §. itē propter inimicitias, & §. item is, & j. de reuo. do. l. fin. Et no. ex hac authē. quod quidam teſtes in principio repelluntur: alij ex poſt facto. Item no. quod poſt aperturā reprobātur, vt j. eo. ſi quis.

LIbertorum.] CASVS. Aduerſus patronū nec volens, nec inuitus ad teſtimonium admittatur libertus.

[l] Libertorum.] ſic & j. qui accuſa. non poſ. l. fi. ſed nec pro eis, vt j. de quæſti. l. pridem. Quid de hærede patroni extraneo? Reſpon. idem. argu. s. de in ius vo. l. venia, ſed ius ſuccedendi liberti non tranſit ad extraneum hæredem, vt j. de Lati. lib. tol. l. j. §. ſi ſub conditione. Item intellige etiam patronis volentibus, vt argu. ff. de poſtu. l. quos prohibet, & ſolu. matr. l. alia. Argum. contra s. de pac. l. penul. contra alios autem & pro alijs poſſunt, vt s. de poſtulan. l. nec cæterorum.

NVllum.] CASVS. Inter me & Titium vertebatur quædam cauſa: produxi quoſdam teſtes, qui non erant

[1] Glo. precedit de iure ciuili: & quādo qui pducitur, non erat de crimine condēnatus: qa tunc tanq̄ infamis repelleret, de iure vero cano. crimino ſi et non cō demnati repellunt: niſi poſt p actam pœnitentiā. Pa. p text. in c. teſtimonium, extra. eo.

[2] De materia iſtius primæ partis. l. vide quod no. in c. ſi qs teſtiū, extra eo. ti. per glo. & Io. An. in nouella, & in add. Spe. eo. ti. §. qualiter, in additione q̄ incipit, & in pdicta decretali ſtatutum &c. De materia aūt ſecūdæ partis huius l. vide quod no. in c. veniens, extra eo. tit. & in c. j. eo. ti. li. 6. & qd' ibi no. in glo. mag. & qd habentur p gl. in l. ſi quis filiū j. de libe. cauſa. P.

[2] Hoc verū ſi gratis laborent: aliàs ſecus: niſi conuentio vel cōſue-

tudo aliud diſponat. B. B. Sal. & Angel. de quo vide latius p Bar. & Ia. in l. ſi nō ſortem, §. libertus, ff. de condi. indebi.

* Cōcor. glo. ſuper verbo, notabiles, poſt me. I c. ex parte, extra eo. tit.

[3] Iſtā glo. vſq; ad fi. ſequitur Cy. Bal. & Sal.

Monachi poſſunt teſtificari.

erant de foro iudicis cauſæ, vel erant milites: iſti teſtes inueniuntur incredibilia dicere: an iudex eos poſſit punire, cum non ſint de ſua iuriſdictione? Dicitur ꝙ ſic: nec poſſunt allegare priuilegium fori: quia dum ſunt in iudicio, debet ceſſare eorum priuilegium.

A

a Præſcriptionem.] quia ſit clericus.

ADDITIO. Aduertas in quantũ gl. iſta ſentiat clericum in caſu iſtius l. poſſe puniri à iudice laico ꝙ hoc rephendit Ian. in c. verũ, extra de for. cõpet. & poſt eum Pau. de Ca. hic.

b Improbitas.] quia variè.

c Rei qualitas] quę falſitate non caret.

d Præcipimus.] quo minus ꝑ iudicẽ cauſæ verberetur, ſi ſit adminiſtrator: vel per apparitores ſui maioris, ſi nõ ſit adminiſtrator, ſed delegatus, vt in auth. eo § ſi vero ignoti.

e In ciuili.] ſubaudi, etiam.

f Præſidio.] ſcilicet priuilegio fori. alij dicunt de ſportulis.

g Quicunque] aliàs quodcũq; & tũc eſt offenderit: & aliàs, quicunque: & tunc eſt offenderint.

h Animaduertẽdi.] vt in auth. eo. tit. §. ſi vero ignoti. & no. hic quẽ ſine accuſatore damnari, vt dixi ſ. tit. j. l. pe. & ff. eod. l. qui falſa. Sed an pœna leg. Corneliæ: & an adhuc poterit accuſari? Reſp. & alia pœna minor poterit imponi, & poterit accuſari.

SI quis.] CASVS. In cauſa quã habebam cum Titio, produxi teſtes pro me: in alia cauſa quã habuit Seius contra me, eoſdẽ teſtes ꝑduxit contra me: an eos reprobare poſſim, quæritur, dicẽdo eos infames? Dicitur ꝙ non: niſi poſtquam tulerunt pro me teſtimonium, interuenerint inter me & eos capitales inimicitiæ: & niſi velim aſſignare temeritatem in dictis eorum: vel niſi probem eos corruptos per pecuniam.

di gratia teſtimoniũ fuerit ingreſſus: armatam fortè militiam, vel quamlibet aliam fori præſcriptionẽ [a] ad euadendum iudicis motum, quem vel teſtimonij verborum improbitas, [b] vel rei qualitas [c] flagitauerit, poſſe prætẽdere pręcipimus: [d] ſed omnes qui in ciuili [e] ſcilicet cauſa ſuum præbẽt teſtimoniũ, ſeparato, & tanquam ante iudicium interim depoſito exceptionis fori priuilegio, huiuſmodi præſidio [f] denudatos, ita ad iudicantis iterare ſecretum, vt quicunq; [g] aures eius offenderint, non dubitent ſibimet formidãdum: data cunctis iudicibus abſq; vllo præſcriptionis obſtaculo (ſicut ſæpe dictum eſt) in teſtes quorũ voces falſitate vel fraude non carere perſpexerint, ꝓ qualitate videlicet delicti, animaduertendi [h] licentia. Dat. XII. Kal. Iun. Decio & Longino Conss.

B

C

Firmans vel approbans perſonam teſtis in vno actu, firmat & approbat eam in omni alio ſimili: niſi noua infirmandi cauſa ſuperuenerit. h. d. Salic. Et eſt canonizata hac lex 4. q. 3. c. ſi quis teſtibus. Salic. Vel ſic: Contra perſonam teſtis quem quis ſemel produxit, non poteſt opponere, niſi cauſa de nouo emerſerit, ſed contra eius dicta ſic. h. d. ſecundum Bar. Bonus caſus quem tene menti, Paul. de Cast.

XIII. Imp. Iuſtinianus A. Menæ P.P.

SI quis teſtibus vſus fuerit, ijdemq; teſtes aduerſus eum [i] in alia [k] lite producantur: non licebit ei perſonas eorum excipere: [l] niſi oſtenderit inimicitias [m] inter ſe & illos poſtea emerſiſſe, ex q̃bus teſtes repelli leges ꝑcipiunt: non adimenda ſcilicet ei licentia, ex ipſis depoſitionibus teſtimoniũ [n] eorum arguere. [o]

Sed & ſi liquidis probationibus datione vel promiſſione pecuniarum eos corruptos eſſe oſtẽderit: [p] etiam eam allegationẽ integram ei ſeruari præcipimus. Dat. VII. Kalen. Iun. DN. Iuſtinia. A. II. Cons.

Quando debitum eſt contractum in ſcriptis, eius ſolutio probanda eſt per ſcripturam, vel quinque teſtes idoneos qui deponant quomodo fuerunt præſentes ſolutioni. ſed perdita ſcriptura & caſu probato, duo teſtes de vera numeratione deponentes ſufficiunt. h. d. Bald. & Salic.

XIIII. Idem A. Menæ P.P.

TEſtium [q] facilitatẽ, per quos multa veritati contraria perpetrantur, prout poſsibile eſt, reſecantes: omnibus [r]

eritergo idẽ & ſi ſit ſeruus hic teſtis, excipe. ff. de adul. l. ſi vxor, §. vlti. vbi dicitur ꝙ mores non poteſt quis recuſare quos approbauit.

m Niſi oſtenderit inimicitias.] ſcilicet capitales, vt ſ. eo. authen. ſi teſtis. Idem dico, ſi quælibet alia noua interueniat cauſa: non ſic ſi erat antiqua, vt ff. vt in poſſ. leg. l. ſi is à quo, §. fin. & l. ſeq. & ff. de interro. act. l. de ætate, §. ex cauſa, cum eadem ſit ratio æquitatis, vt ſ. de conſti. pecu. l. ſi. licet quidam dicant ſpeciale in his tribus exceptionibus. Acc.

n Teſtimonium.] ſecundo dictum.

o Arguere.] aſſignãdo contrarietatẽ in dictis eorum: & ſic poſt aperturam inducuntur teſtes ad reprobationem aliorum, vt ſ. authen. ſi teſtis, in fin. vt hic ſubijcit. Item videtur huic l. contra ff. eo. l. produci, ſecundum vnum illius l. intellectum, ſed ibi primo cõtra ſe, poſt ea pro ſe: vnde videtur redemptus, hic econtra. Hoc nihil eſt dicere: nam iſti duo caſus ſunt idẽ, ſi bene conſideres, vnde dic ꝙ hic producuntur ab alio, nõ ab illo contra quem primo depoſuerunt. Vel hic in alia lite, vt in princ. huius l. ibi in eadem.

p Oſtẽderit.] vt falſum dicant in ſecundo teſtimonio.

TEſtium facilitatem.] CASVS. Accepi a Titio decẽ mutuo, interueniente ſcriptura, poſtea dico me totam pecuniam vel partẽ ſoluiſſe. econtra aſſerit creditor quòd non. qualiter ſolutionem factam probare poſſim, quæritur? Dicitur quòd per quinque teſtes, qui iurent ſe interfuiſſe ſolutioni factæ: vel per ſcripturam factam a creditore de ſolutione. Sed ſi obligatio contracta eſt ſine ſcriptis, licebit mihi probare per duos teſtes ſolutionẽ fore factam, & hoc in prima. Iſta quæ dicta ſunt, locum habent in futuris temporibus poſt l. iſtam, & non in pecunia quæ dicitur ſoluta ante l. iſtam, & hoc dicitur in ſecunda. Si vero dico ſuper ſolutione ſcripturam me amiſiſſe: probabo amiſſionem per teſtes, & ſolutionem debiti, & hoc in tertia. Et iſti teſtes debent rogari ſiue interſint ſolutioni, ſiue interſint quando creditor confitetur ſibi ſolutam pecuniam. & hoc dicit auth. rogati.

D

i Aduerſus eum.] ff. de nego. geſt. l. Pomponius. j.

k In alia.] nam in eadem non producuntur plus, vt ff. eo. l. produci, & ĩ. eo. l. ſi. § j. Et non diſtinguitur an ab eodem contra quem fuerunt primo producti: an ab alio poſtea producantur, cum ſit eadem ratio, vt ff. de verb. obl. l. a Titio, in ſi. j. reſpon. & ff. ad leg. Aquil. illud.

l Excipere] .i. excipiẽdo repellere, & hoc ideo, quia approbaſſe videtur eorum perſonas, licet inhabiles, vt & ff. ad leg. Iul. de adul. l. ſi vxor, §. ſi. licet ſit argu. contra ff. de inoffi. teſta. l. Papinianus, §. ſed nec. Vel quia cui ſteterit pro ſe, ſtet & contra ſe, vt ĩ. tit. proxim. authen. ad hæc, & ſ. de reb. cre. l. generaliter, §. j. & §. ſi autem.

q Teſtium facilitatem.] nam quandoque magis occultant veritatem, quam dicant, vt in auth. eo. in prin. colla. vij. conſti. ij.

r Omnibus.] ſcilicet debitoribus, & hoc ſi quantitas

Et ſic pars aduerſa non debet eſſe pſens, & concor. c. venerabili, extra e. ti. & c. inquiſitiõis, §. j. de accuſa.

Sic etiã Papa proceſſit ex officio cõtra ſimoniacũ, q̃d dic vt in c. 2. extra de cõfeſ.

Reprobare nõ poſſum quos approbauimus.

Supple cũ glo. capitales tamen, & ſi ſint ſolũ leues, ſm Bal. ĩ margi. in §. teſtis, colla. 3. non adhibetur ei certa fides.

Adde etiam, & cõſang. vel neos ſuos. Bar. cõtra glo. in l. tutor. §. ſi tutor. ff. de ſuſpe. tut.

excedat quinquaginta aureos, aliàs ſufficiunt duo: vt A non de rebus exiguis maximas adſtrictiones homines ſuſtineant, vt in authen. de fide inſtru. §. vt autem, collatio.vj.

coll.vj. Item ſeptem in teſtamentis, vt infra de teſta. l. hac conſultiſſima. Quandoque octo, vt ī. qui teſta. fa. poſ. l. hac conſultiſſima. Quandoque xv. vt cum aliquis eſt promouendus inter agentes in rebus, vt ī. de proxi. ſacr. ſcrin. l. vnicuique, lib. xij. quandoque tres, vt ſ. ſi cer. pet. l. fin. regulariter duo, vt ff. e. vbi numerus, vnus autem non ſufficit, vt ſ. eo. l. iuſiurandi, in fin.

a In ſcriptis.] adiunge debita, & dicitur in ſcriptis, quando eſt actum vt non aliter valeant contractus, a vt ī. tit. j. l. contractus, vel ſecundum alios quocunq; modo ſit actum vt fiat inde ſcriptura.

Contractus qñ dicantur in ſcriptis celebrari.

b Retulerint.] idest ſoluerint.

c Non facile] id eſt quod eſſet facile & leue, & ideo nullo modo fiat, & niſi, quod ſequitur, ponitur exceptiue. a Vel dic, non facile, quia quandoque: & ſic ponitur expoſitiue, vt ff. de pecu. l. quę oīa, in fin. & l. ſequenti. Item videtur quod tres ſufficiant, vt ſ. ſi cer. peta. l. fin. ſed & ibi ſcripturā recipiebat à creditore: hic non.

a Niſi, capitur dupliciter.

a Cōcor. c. licet vniuerſis, cū verbo, quę dā, in fin. extra e. ti.

a Iſte te. eſt valde nota. & ſemper allegatur ad hoc quod teſtis debeat reddere rōnē dicti ſui per ſenſū corporalē: puta viſum vel auditum: quia viſu & auditu percipiūtur. nā non cenſetur fuiſſe pñs niſi audiſſet vel vidiſſet, vt l. diē pferre, §. corā ſ. de arbi. ſed ſi teſtificatur de alijs q̄ nō percipiuntur viſu vel auditu, ſed guſtu vel odoratu, aut tactu, debent deponere ſēſū illi appriatū: aliàs nō eſſet ſufficiens pbatio, vt no. p Bart. in l. p. ī. de verb. obli. Teſtes quæ in certis caſib⁹ requirantur.

d Super huiuſmodi] quinque teſtes idonei.

e Præſto.] ſic ergo de ſua ſcientia debēt reddere teſtimoniū: vt hic, & ſtatim ſubijcit, ſua præſentia, vt in authen. de hære. & Fal. §. ſi vero abſunt, colla. j. De auditu autem alieno nō, niſi in caſu aquæ pluuialis arcendæ, vt ff. de aqua plu. arcen. l. 2. §. antepenul. & de probatio. l. ſi arbiter, & in cā matrimonij. xxxiiij. q. 2. ſuper, quod hodie eſt correctum: vt extra de clandeſti. deſpo. c. j. aliter obſeruatur in ſacramento calumniæ, vt ſ. de iura. ca. l. 2. §. j. & tutoris, vt in auth. vt hi qui obli. ſe habere perhi. res minorum, §. vt autem, col. vj. Item non exigo vt dicant, nos vidimus, ſic enim de alieno viſu teſtificarentur, quod eſſet dutum. qualiter enim vnus ſcit ſi alius vidit? ſed dicat, talis fuit præſens, ne inueniatur varietas temporis: vt in Daniele de varietate loci dicitur de Suſanna: per quod non creditur, vt iij. q. ix. cap. nihilominus, & xxxv. q. vj. de parentela. Item nota quod quandoque de credulitate teſtis auditur, vt ff. de ven. inſpi. l. j. in prin. De tempore autem & veſtibus & ſimilibus inſidiationibus non quæritur, niſi quando videntur ſuſpecti: & tunc ſic, vt ff. ad Syll. l. prius. ſic enim dicit quo in anno flagitiū ſit admiſſum. Sed de loco ſic, vt dix. de Suſanna. Item nota in ſolutione quinque teſtes neceſſarios, vt hic, & in confeſsione, vt in Authentic. rogati, infra eod. & in codicillis, vt infra de codicillis, l. fina. in fin. & in donatione cauſa mortis, vt infra de donat. cau. mor. l. fin. Item alibi, vt in authen. de fide inſtrumen. §. oportet,

prædicimus, vt qui in ſcriptis[a] à ſe debita retulerint,[b] non facile[c] audiātur ſi dicant omnis debiti vel partis ſolutionē ſine ſcriptis ſe feciſſe, velintq; viles & forſitam redēptos teſtes ſuper huiuſmodi[d] ſolutione producere; niſi quinque teſtes idonei,[e] & ſummæ atque integrę opinionis preſto[e] fuerint ſolutioni celebratæ, hique cum ſacramenti[f] religione depoſuerint ſub præſentia ſua debitum eſſe ſolutū: vt ſcientes omnes ita ea ſtatuta[g] eſſe, nō aliter debitum vel partē eius perſoluant, niſi uel ſecuritatem in ſcriptis[h] capiāt, vel obſeruauerint præfatā teſtium probationē: his[i] ſcilicet qui iam[k] ſine ſcriptis debitum vel partem eius ſoluerint, à præſenti ſanctione merito excipiēdis. B

Sin vero facta quidē p ſcripturam ſecuritas[l] ſit, fortuito autem caſu vel incēdij, vel naufragij, vel alterius infortunij[m] perempta, tūc liceat his qui hoc perpeſsi ſunt, cauſam perēptionis probātibus,[n] etiam debiti ſolutionem per teſtes[o] probare, dam- C numque ex amiſsione inſtrumenti effugere. Dat. Kal. Iun. DN. Iuſtiniano. A. II. Cons.

IN AVTHENT. de teſtibus. § & licet. colla. vij. conſtitu. ij.

Iſta Authenti. addit duo ad l. C. ſecūdum verum intellectum. Primo, quod teſtes de quibus illa lex loquitur, debent eſſe rogati, & non fortuiti, ſicut in teſtamentis. Secundum eſt, vt quod ibi dicitur, quod quando quis vult probare ſolutionem debiti de quo apparet per inſtrumentum, locum habeat & in eo qui vult probare confeſsionem creditoris de recepto: licet quidam aliter intelligant: vt in glo. Pau. de Caſt.

Rogati,[p] vt in teſtamentis,[q] nō fortuiti vel tranſeuntes veniāt. Idem eſt ſi poſt ſolutionē rogati interſint confeſsioni[r] creditoris, dicentis pecuniam ſibi debitam ſolutam fuiſſe.

Teſtes abſentes poſſunt cogi venire ad teſtificandum etiam in cauſa pecuniaria, & poſtquam venerint, poſſunt detineri per quindecim dies cū ſatiſdatione de non recedendo, ſi voluerint ſaltem eā præſtare: vel ſi noluerint, cum iuramento: alias violentia non debet eis fieri, & intra dictos quindecim dies debent iurare parte aduerſa præſente vel citata, & deponere dicta ſua: & iudex in hoc debet eſſe ſolicitus, quod ſi factum non fuerit, poſſunt propria authoritate recedere, & ſine licentia iudicis: & iudex qui fuerit negligens, debet puniri. hoc dicit iſta lex ſingularis. Pau. de Caſt.

f Sacramēti.] ideſt iuriſiurandi.

g Statuta.] ſcilicet per hanc legem.

h In ſcriptis.] ſcilicet per apocham, vt infra tit. j. l. plures, nam nihil &c. vt ff. de reg. iur. l. nihil tā naturale.

i His.] ſcilicet excipiēdis, vt poſſint ēt duobus teſtibus probare. Acc.

k Qui iam.] ideſt olim ante hanc legem.

l Securitas ſit.] ſcilicet in ſcriptis.

m Infortunij.] ſunt enim multi fortuiti caſus, vt inſtitu. quibus mo. re contra. oblig. §. item his.

n Probantibus.] ſic ergo qui caſum dicit, eum probet, vt ī. de teſti. l. 2. Item nota quod duo probant ſcilicet caſum, & debiti ſolutionem, & ſic eſt contra, ſupra titu. j. l. ſi de poſſeſſione, vbi ſufficit probare furtum. Solu. ibi delicto aduerſarij amiſſum erat: hic non.

o Per teſtes] ſcilicet duos, vt ff. eodem l. vbi.

p Rogati.] ab eo qui introducit eos, vt in authen. eo. tit. §. & licet, in fine §.

q Vt in teſtamētis] D de quo conſtat etiam veteri iure, vt ff. de teſt. l. hæredes, §. ſi. & ī. de codic. l. ſi. in fin. No. ergo quatuor caſus in quibus ſunt rogati, tres ſunt hic, & quartus eſt ff. de diuor. l. nullū, alias regulariter eſt contra, vt ff. e. l. ad fidē. Alij exigunt hodie ſemp rogatos, p hāc auth. & male.

r Confeſsioni.] in corpo. Authen. non aperitur quod ſunt quinque neceſſarij, & ſic duo ſufficiunt, ſm Ioan. vt ff. eo. l. vbi. Sed Azo. contra. nam ex quo in ſolutione ſic eſt: ergo in confeſſione, cum ſit eadem ratio. H. vero diſtinguit, vt rogati ſufficiant duo, non rogati ſint quinq;: ſiue ſit ſolutio, ſiue cōfeſſio. Itē no. quod ſm iſtā l. teſtiū, & auth. hāc, vī quod cōfeſſio extra iudiciū valeat, ſed hoc eſt ad liberandum: aliud ad obligandū. Itē an contra cōfeſſionē iſtam poſſit veniri intra xxx. dies? Rn. ſic, vt ī. de non nu. pec. l. in cōtractibus. § j. Vel diſtingue, aut fuerit confeſſio ſolēnis. i. corā teſtibus habita, vt tunc nō poſſit venire contra, vt hic, an non, & tunc poſſit, vt ibi. — Confeſſio extra iudicium an valeat.

ſſ

XV. Idem A. Iuliano P.P.

SIquando inuitos [a] teſtes in pecuniarijs cauſis [b] ex noſtra lege [c] aliqs trahere maluerit, ſi quidẽ ſua ſponte fideiuſsionem ſuæ perſonæ [d] ſine damno [e] præſtare velint, hoc fieri: ſin autẽ noluerint, non carcerali cuſtodia detrudi, ſed ſacramento eos B cõmitti cenſemus. Si enim pro toto litis certamine iurijurando teſtium credendum eſſe putauerint hi qui eos produxerint: multo magis [f] præſentiã ſuam teſtibus ſacramento eorum credere debẽt. Sed cum minime oporteat teſtes in huiuſmodi caſibus protelari, & pro alienis commodis ſuas inuenire difficultates: [g] diſponimus non amplius [h] teſtes obſeruare [i] compelli iudi C ces, poſtquam fuerint admoniti, niſi tantum quindecim dies: intra quos iudices prouideãt quatenus cognitionem [k] ſuſcipiãt, in qua teſtes neceſſarij viſi fuerint: vt omnino licẽtia eis concedatur & alterutra [l] parte ceſſante, & minimè eos [m] obſeruare [n] volente, * ſi per executores admoniti venire noluerint, [o] teſtes accipere, & alterutra parte præſente quæ eos ĩtroducit, [p] teſtimonia eorum capere. ¶ His autem diebus effluẽtibus, liceat quidem teſtibus diſcedere à iudice, nullam habente licentiã eos, poſtquam abſuerint, iterũ retrahere. [q] ¶ Ipſum autem iudicem, ſi per eum ſteterit quo minus teſtimonium præſtetur, parti læſæ omnem iacturam [r] pro huiuſmodi cauſa illatam ex ſuis facultatibus reſarcire diſponimus. Dat. XII. Kal. April. Lampadio & Oreſta Cõs.

IN AVTH. de teſti. §. & hic vero quia multoties. coll. vij. conſti. ij.

Teſtes ante litem conteſtatã quandoque recipiuntur & publicantur parte citata legitime: & valent ad æternam rei memoriam. h. d. ut ſecundum Bald. Vel ſic: Teſtes ad æternam rei memoriam poſſunt recipi etiam ante litem conteſtatam, ſi de facili poſſunt mori, vel, in remotis ſunt ſe abſentaturi: parte aduerſa legitimè citata. Salic.

SEd & ſi quis * ab aliquo

SI quando inuitos.] CASVS. In cauſa quam habebam cum Titio in ciuitate Bonon. ꝓduxi teſtes Mutin. ſi dubito de eorum receſſu, ſi velint dare fideiuſſores de ſtando in ciuitate Bonon. donec ferant teſtimonium, poſſunt ſi volunt, vel ſi non poſſunt dare fideiuſſores, aut nolunt: iurent ꝙ non recedẽt: aut ꝙ die eis aſſignata comparebunt ad ferendum teſtimonium veritati, & iſti teſtes cogi poſſunt ꝙ ſtabunt quouſque depoſuerint, & eorũ iuramento neceſſario ſtandũ erit: quia ſi pro principali cauſa creditur eis, multo magis hic, & hoc in prima. Non autẽ compellẽdi ſunt ſtare vltra. xv. dies: intra quos citabit partẽ aduerſam, vt præſto ſit quando dicãt teſtimonium, ſi nõ veniat, iudex audire debet ipſos: & elapſis xv. diebus poterunt reuerti ad propria ſine licentia iudicis, nec redire cõpelluntur. & hoc in ſecunda. Si vero per iudicem ſtetit quo minus teſtimonium dicant: damnũ quod propter hoc altera pars paſſa fuerit, reſarciet ei ex ſuis facultatibus. & hoc in tertia. Et hanc l. intellige in cauſis iã cœptis: non autem in præteritis.

[a] Siquãdo inuitos] ergo inuiti cogunt, vt hic, & ff. de tabu. exhiben. l. locũ, §. exhibere, & quẽadmodum teſta. ape. l. cũ ab initio, & arg. ff. ſi quis cau. l. ij. §. j. & ff. ex quib. cau. maio. l. ſed & ſi, §. fi. & hoc captis pignoribus, vt arg. inſti. de ſatiſd. tu. §. pen. nam & hoc eſt munus publicum, vt d. l. ij. §. j. ſi quis cautionibus, colligitur. Nec ob. ff. quemad. teſt. ape. l. ſed ſi quis ex ſignatoribus, quæ eſt contra: vbi non videntur cogi: quia ibi D erant abſentes, & alterius prouinciæ. Vel aliud eſt in recognitione ſigillorum teſtamenti, quæ poteſt etiam fieri domi: vt ibi, & aliud in teſtibus, qui coram iudice debẽt cogi venire, vt hic. Vel coram eo cui delegat in alia prouincia lege ſtatuente præterquam in criminali: vbi tantum coram eo debent venire, vt in authen. eo. §. & quoniam, & ff. eo. l. iij. §. teſtes. Item ideo dicit ſiquãdo, quia quidam volentes admittuntur, qui inuiti non coguntur, vt ff. eod. l. inuiti, j. & ij. De proxeneticis autem quando cogantur, habes in auth. eo. §. antepenul.

[b] Cauſis.] in criminalibus idem. nam cum quidã excuſentur vt inuiti non dicant, reſtat alios compelli, vt ff. eo. l. iij. §. lege, & l. iiij. & v. Item dic cauſis. ſ. cœptis, non ante litem conteſtatam: niſi in caſu, & hoc dicit auth. ſed & ſi quis, quam lege hic.

[c] Noſtra lege.] ſcilicet Græca, quam non habemus: ſed erat in antiquo Codice.

[d] Suæ perſonæ.] permanſuræ in iudicio donec dicant teſtimonium, quod dicere debent.

[e] Sine damno.] id eſt ſine coactione.

[f] Multo magis.] ſic j. de pact. con. tam ſuper do. l. hac lege, & j. ne fideiuſſ. do. dentur l. ij. & in Lombarda dicitur ꝙ ſocius qui credidit ſocio totum negotium, non põt cum eo inire duellum.

[g] Difficultates.] vt ff. quemad. teſt. ape. l. ſed ſi q̃s ex ſignatoribus.

[h] Non amplius.] .i. non vltra xv. dies.

[i] Obſeruare] id eſt parere iudicibus.

[k] Cognitionem] .i. teſtimonium, per quod cognoſcẽt cauſam.

[l] Et alterutra.] vel ea quæ poſtulauit produci: vel ea contra quam poſtulati ſunt.

[m] Eos.] .ſ. iudices.

[n] Obſeruare.] id eſt obedire, & eſt mala Grammatica.

[o] Noluerint.] ſi ergo velint adeſſe: præſentibus ipſis eſt ꝓferenda probatio, vt hic, & in auth. hic poſita, & j. tit. j. l. iudices, & auth. apud, & in decre. ij. q. j. in primis, in fin. ſic eſt etiam in iuramento calumniæ, vt ſ. de iura. calum. l. ij §. ſi autem. ſed hoc facto nõ poterunt plures produci, cum didicita ſint teſtificata, vt ſ. de proba. authen. at qui ſemel. Vel dic ꝙ iuramentum fiat in præſentia: & ſic prædicta intelligantur. Dictum autem teſtis ſecreto recipiatur, vt per Danielem eſt inductũ: [t] & ſic approbat cõſuetudo gñalis, arg. pro hoc, ſ. eo. l. nullũ. Item licet hic abſente altera parte recipiantur, reſeruat tñ licẽtia obijciẽdi in dicta eorũ, vt j. e l. ſi. §. j. & ſi.

[p] Introducit.] ſiue ſit ille qui primo produxit, ſiue contra quem producti fuerint, qui modo eos producere videtur, cum petit vt iudex eos recipiat, ſi autem vtraq; pars eſſet abſens, non contraheretur eremodicium, nec teſtes teſtificarentur.

[q] Retrahere.] ne leges ſint ludibrio, vt & j. de bo. quæ li. l. ſi. §. vbi autem pueriles, & ff. de ado. l. emancipati, §. fin. al. incipit, adoptare.

[r] Omnem iacturam.] fecit enim litem ſuam, vt inſtit. de oblig. quæ ex quaſi delic. §. j.

SEd & ſi quis.] CASVS in hac Auth. talis eſt: Si Titius aliquid mihi fecerit contra l. quia nõ ſoluit qđ mihi ſoluere tenebatur: & ego teſtes nomino, quos producere volo antequam ei moueam controuerſiã, forte quia abſuturi ſunt, vel de eorum morte timeatur: iudex debet citare partẽ aduerſam, vt præſto ſit qñ ꝓducẽtur. Si venire noluerit, iudex audiet eos, & atteſtationes valebunt, perinde ac ſi aduerſarius fuiſſet præſens: neq;

Teſtes inuiti coguntur, & cõcor. ca. j. & ca. 3. cũ glo. ſuper verbo, timore, extra de teſti. cog.

* Cõcor. ca. in nomine domini, extra de teſti.

* al. Si qs.

[s] Teſtis dictũ ſecreto recipi debet.

[t] Nihilominus in q. 9. ibi vide glo.

obijcere poterit ꝙ vna parte præſente receptæ ſunt.

[a] Contra leges.] vt quia non ſoluitur quod debetur, cũ leges ſuum ius vnicuique tribui volunt, vt inſtit. de iuſtit. & iure. §. iuris præcepta, vel econtra petitur à reo quod non debet.

[b] Publicare.] i. per publicam manũ authenticari: nõ tamẽ in aperto, quia ſic nõ poſſent poſtea ꝓduci teſtes, vt ſ. tit. ꝓx. authẽt. at qui ſemel. Alij dicunt illam habere locum quando inducuntur lite conteſtata: hic ante. Sic ergo licet regulariter poſt litem conteſtatam inducantur: fal lit tamen quãdo poſſunt facile non eſſe, & ſic hoc intellige per id quod eſt ff. ad le. Aquil. in l. j. & j. de vſu. pup. l. pupill. & j. de teſta. l. qui teſtamẽta, & ad idem. ff. eo. l. curent.

[c] Atteſtationes.] i. iuramentum, non dictum. vel dic atteſtationes, ſcilicet faciendas, debet enim videre & audire qui ſunt teſtificantes. Alij dicunt ꝙ etiam dicta, vt notaui modo ſup. l. ſi quando. prima verior.

[d] Vna parte.] quæ productio non valet niſi altera parte vocata, vt hic, & l. ſi quando. ſ. eo. Accur.

Cvm apud.] CASVS. In cauſa quã habebã aduerſus Titium, compromiſimus in arbitrum, & ſub pœna, produxi teſtes, arbiter tulit ſententiam. ſed melius ponitur: aut propter publicationẽ nolui ſtare ſententiæ, & ſolno pœnam conuentam, & volo habere regreſſum aduerſus eum coram iudice ordinario: an teſtes ꝓducti coram arbitro, poſſint produci corã iudice? diſtinguitur: aut oẽs ſunt ſuperſtites, aut nullus, aut quidam. Primo caſu iſte contra quem teſtes producuntur, eliget velit adhuc ꝙ ꝓducantur, an velit ſtare teſtimonijs ſcriptis coram arbitro. Secundo caſu neceſſe habet ille contra quem producuntur, credere ſcripturæ in qua dicta teſtium redigebãtur. Tertio quantum ad mortuos credetur dictis eorum, quantum ad viuentes, reus habet electionem an velit ꝙ iterum producantur, an ꝙ ſtetur dictis eorum, ſalua

[*] Et ſic teſtis põt repetitis vicibus induci & examinari, & cõ cor. c. cõſtitutis, cum gl. ſi. extra eo. titul. & ad hoc iſte tex. reputatur ſingularis, ſm Bar.

aliquid patiatur contra leges, [a] aut aliter læſus, aut damnum patiens, & teſtes apud iudicem producere voluerit, & eorũ teſtimonia publicare: [b] aduerſarius moneatur à iudice, & ſic eo præſente iudex atteſtationes recipiat. Quòd ſi venire noluerit, etiam eo abſente B atteſtationes [c] recipiat: & perinde valebunt, ac ſi eo præſente receptę fuiſſent: nec opponere poterit, ꝙ ex vna parte [d] datæ ſunt.

Teſtibus examinatis coram arbitro, non tenetur quis ſtare coram iudice ſi viuunt ſed poteſt petere eos iterum examinari ſi vult. ſed ſi ſunt mortui, non requiritur vlterior examinatio: ſed ſi ſtandum eſt eis ſicut ſi coram iudice fuiſſent recepti. ſaluo tamen iure opponendi contra perſonas, & dicta. h. d. iſta lex ſingularis, quæ non eſt alibi niſi in l. penul. ff. de arbitris. Tamen illa declaratur & limitatur per iſtam. Pan. de Caſt. C

XVI. Idem A. Iuliano P.P.

Cvm apud cõpromiſſarios [e] judices teſtes fuiſſent producti, variatũ erat vtrum deberet eorũ depoſitionibus ĩ iudicio [f] litigator vti, an non eſſet audiendus. Sancimus igitur, ſi quidem in compromiſſis aliquid pro huiuſmodi cauſa ſtatutum eſt, hoc obſeruari. [g] Sin aũt nihil cõuentum eſt in huiuſmodi caſibus: ſi quidẽ ſuperſint teſtes, licentiam habere eum contra quem depoſitiones eorum proferuntur, ſi eas recuſauerit, concedere teſtes [h] iterum [i] [*] adduci, & non opponi [k] eis quòd iam teſtimonium ſuum dederint. vel ſi hoc concedere minimè maluerit, depoſitiones eorum quaſi factas [l] accipere: omni iure legitimo quod ei competit aduerſus eas, ſeruato. [m] Sin autem ab hac luce omnes ſubtracti [n] ſint: tunc neceſsitatem ei imponi, B fide ſcripturæ approbata, in qua depoſitiones eorũ referuntur, eas quaſi factas [o] accipere. Si vero [*] res permixtæ fuerint, & quidam ex his mortui, alij viuentes: tunc in ſuperſtitum quidẽ teſtimonijs eandem electionẽ ſeruari litigatori, aduerſus quem teſtimonia proferuntur: in morientium [p] autem perſonas depoſitiones eorum non eſſe reſpuendas: omni (ſecundũ C quod iam pręximus [q]) aduerſus eas & teſtes legitimo iure, quod ei competit aduerſus quem proferuntur, integro reſeruato. Dat. VI. Kalendas April. Lampadio & Oreſte Conſs.

TITVLVS XXI.

DE FIDE INSTRVmentorum, [r] & amiſſione [ſ] eorum, & de apochis & antapochis faciendis, & de his quæ ſine ſcriptura fieri poſſunt.

Probato debito per creditorem, debet iudex ad ſolutionem compellere D *debitorem, non obſtante inſtrumenti amiſſione. h. d. Salic. Vel ſic: Perditio inſtrumenti non nocet ſi poteſt fieri probatio per teſtes, vel alios modos legitimos. Et ſic loquitur de ſecunda parte rubricæ, de qua loquuntur multæ aliæ leges. Pan. de Caſt.*

Imp. Antoninus A. Marchiæ.

A ſemper omni allegatione contra dicta eorum in omnibus caſibus prædictis. V iuia.

[e] Cum apud compromiſſarios.] idem delegatos. arg. ff. de iud. l. iudicium ſoluitur. Vel dic proprie poni. i. arbitros, à quibus licet recedere ſoluta pœna & ante ſententiam & poſt, vt ff. de arbi. l. ſi quis rem.

[f] In iudicio.] ſcilicet ordinario.

[g] Obſeruari.] quod ſcilicet per pactum conuenit, vt argu. ff. de re iudi. l. ſi conuenerit.

[h] Teſtes.] ſcilicet omnes, vt differat ab vltimo caſu.

[i] Iterum.] nunquid iurabunt iterum? Reſpon. ſic, arg. ff. de dam. infec. l. qui bona, §. ſi quis ſtipulaturus, & forte idem in cauſa appellationis ſi ſuper nouo articulo vel capitulo inducantur, vt & in ſacramento calũniæ dixi ſ. de iur. calum. in prin. l. 2. ſecundũ Accur.

ADDITIO. Hoc intellige quando in noua inſtantia & coram alio iudice denuo producuntur. ſecus autem ſi in eadẽ inſtantia repetantur ad declarandum id quod non clare dixerunt: quia qui declarat, de nouo nihil inducit l. hæredes, §. ſed & ſi notam ff. de teſta. & l. adeo, § cũ quis, ff. de acquir. rerum do.

[k] Et non opponi.] patet ergo ꝙ alias poteſt opponi, vt ff. eo. l. produci. ſed illud hic non obſtat: quia hic eſt alia cauſa, & alius iudex.

[l] Factas.] coram iudice.

[m] Seruato.] opponendi in dicta & perſonas.

[n] Subtracti.] ſcilicet omnes.

[o] Quaſi factas.] ſcilicet in iudicio.

[p] In morientium.] id eſt mortuorum. Et not. quod in hoc iudicio dictum eſt, valet in alio, [*] vt & ſ. de arbi. l. pe. in fin.

[q] Prædiximus.] ſ. proxi. omni iure &c.

[r] DE FIDE INSTRVMENtorum. &c.

De probatione viua vocis dixit, ſequitur de probatione mortua, id eſt per ſcripturam.

[ſ] Et amiſſione.] id eſt perditione.

Teſtis ſecundo productus an iterum teneatur iurare.

[*] Ex his verbis ſequentibus ſumpſit Papa ea quæ dixit in c. preſentata, poſt med. extra de teſtibus.

[*] Sic dicit in c. vlt. in glo. circa fi. extra de ꝓba. & ca. cũ quæ, extra cod. tit.

Probatio fit viua voce, & mortua.

DEbitores.] CASVS Habebam debitorem, & inſtrumentum amiſi : an mihi obſit inſtrumenti amiſſio, quo minus debitor mihi ſoluat? Reſpon. ꝙ non, ſi per teſtes probare poſſim debitum.

DEbitores tuos quibuſcũque [a] rationibus debere tibi pecuniam ſi probaueris, ad ſolutionem compellet [b] aditus præſes prouinciæ: nec oberit [c] tibi amiſsio inſtrumentorum, ſi modò manifeſtis probationibus eos debitores eſſe apparuerit. PP. V. Id. Septem. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

B

Sententia lata contra vnũ quòd inſtrumentum ſit falſum non præiudicat conſorti eodem inſtrumento utenti : ſed bene poteſt accuſari, & per ſe conuinci. in d. nota. ſecundum Bald. Vel ſic : Alter ex creditoribus poteſt vti inſtrumento de quo alter fuit condemnatus de falſo. Et ſibi nõ præiudicat illa ſententia, licet per neutrum eorum fuit appellatum ab ea. Salic.

II. Imp. Alexander A. Mabiliano.

C

SI vteris [d] inſtrumẽto de quo alius [e] accuſatus falſi victus [f] eſt, & paratus [g] eſt (ſi ita viſum [h] fuerit) à quo pecuniam petis, eiuſdem criminis te reum facere, [i] & diſcrimen [k] periculi [l] pœnę legis Corneliæ ſubire : non oberit [m] ſententia, à qua nec is contra quem data eſt, appellauit: nec tu, qui tunc crimini [n] non eras ſubiectus, appellare debuiſti. [o] PP. III. Kal. Octob. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Qui renunciat vſui inſtrumenti ſuſpecti, tacite videtur fateri inſtrumentum falſum : nec poteſt iterato producere. hoc dicit not. & non eſt alibi. Bald.

III. Idem A. Aeliano.

SI aduerſarius tuus apud acta præſidis prouinciæ, cũ fides inſtrumẽti quod proferebat, in dubium reuocaretur, [p] non vſurum [q] ſe conteſtatus eſt: vereri nõ debes, ne ex ea ſcriptura, quã non eſſe veram etiã profeſsione [r]

D

a Quibuſcunque] ſcilicet idoneis, non enim ad vnam ſpẽm probationis &c. vt ff. de teſt. l. iij. §. eiuſdem, arg. ſ. de eden. l. j. & de rei vendica. l. indicia.

b Compellet] captis pignoribus ſecũdum ordinem iuris, vt ff. de re iudica. l. à diuo, §. j.

c Nec oberit.] Nota non nocere amiſſionem, ſi aliàs probet, vt j. eo. l. ſicut, & l. ſtatum, & l. ſi ſolennibus, & l. inſtrumẽtis, & l. cum inſtrumẽtis, & l. non idcirco. & j. de iure dot. l. cum citra, & ſ. familiæ erciſcundę, nõ ideo, & ff. eo. l. in re, & de pigno. l. cõtrahitur, & ſ. de pac. l. pactum quod bona.

SI vteris.] CASVS. Duo erant creditores ſtipulandi eiuſdem debitoris, & habebant inſtrumentum: vnus creditorũ volebat agere ex inſtrumento illo: debitor vero accuſabat illud inſtrumentũ de falſo, & obtinuit: alius non appellauit: vult alius creditor agere ex eodem inſtrumento, ex quo erat alius condemnatus : quæritur an poſſit? Reſpon. certe põt, cũ ſententia lata inter alios, huic præiudicare non potuit. ſed ſi debitor vult accuſare inſtrumentũ de falſo, ſubijcere ſe debet pœnæ talionis.

d Si vteris.] ſi, id eſt quamuis, vel proprie lege.

e Alius.] vel cohæres, vel correus ſtipulandi, [a] vel cum eſſent duo creditores. fecerunt ſibi caueri in eadẽ charta, ita ꝙ quilibet creditor ſibi in certa quantitate ſeparata cauebat, vt ſ. ſi cert. peta. l. eo quòd.

f Victus eſt.] arg ff. de vi & vi arma l. nam poſtea.

g Paratus.] ſcilicet debitor, à quo &c. & quod dicit, ſi ita viſum fuerit : ideo dicit, quia & ciuiliter poſſet agere excipiendo, vel actione in factum, vt ſ. de tranſact. l. ſi ex falſis, de quo dic vt ibi dixi. Alij dicunt non poſſe ciuiliter agi donec viuit delinquens, vt poſſit de crimine criminaliter accuſari, vt dices j. eo. l. fin. circa prin. Accur.

h Viſum fuerit.] Not. generale dictum, res inter alios &c.

i Reum facere.] id eſt accuſare, eo ꝙ falſo vteris : vt j. ſi reus vel accu. mor. l. iij. vel quia dicat te feciſſe, vel feciſſe fieri.

k Et diſcrimen.] repete, paratus eſt, & dic, diſcrimen. i. damnum.

l Periculi.] ſcilicet pœnæ: quod infligitur per pœnam legis Corneliæ de falſis, quæ eſt deportatio. & omnium bonorum publicatio in libero, in ſeruo vltimum ſupplicium, vt ff. ad legem Corne. de fal. l. j. §. fin. Sed qui ſolũ vtitur & non fecit, an patitur eandem pœnam? Dico ꝙ ſic, ſed põt euadere abſtinendo ab vſu, vt j. ad legem Corne. de fal. l. ſi falſos. Vel dic verius, decennio ſtan ſũ relegandum qui vtitur, niſi deſiſtat, vt ff. de fal. l. falſi, §. ordine. Item no. ꝙ ex hac litera dicunt quidã debere inſcribere accuſantem in libello ſe ſubiturum eandem pœnam quam & reus, ſi non probauerit, ſic j. eo. l. fi. & ff. de accu. l. libellorum. Nos dicimus non eſſe neceſſe, & nihilominus patiet ſimilitudinẽ ſupplicij, vt ſ. de aduo. diuer. iudi. l. j. & ff. de teſtib. l. iij. §. idem diuus. Item cõtra ff. ſi. huius l. ff de inoſſi. teſta. Papinianus. §. fi. quæ eſt contra, vbi præiudicatur legatarijs iure iſto, ſi contra teſtamentum pronunciatur. Sol. ex teſtamento pẽdet petitio omnium quę i eo ſcripta ſunt: quo infirmato, cætera nihil valent, ſed ex inſtrumento non pendet petitio debiti. Sed huic ſolutioni eſt argu. contra ff. de excep. rei iud. l. j. vbi idem in teſtamento dicit, quod hic in inſtrumento debiti : ꝙ alijs non prǽiudicet. Sed dic ꝙ ibi nullum vel irritum dicebat, vbi iudex nihil noui facit, ſed declarat quod eſt: at i querela inoſficio. teſtamẽ. nouũ facit: quia reſcindit, & facit hæredẽ qui non eſt, & deſinere qui eſt, vt dicta l. Papinianus, in fi. & ff. de vulga. ſubſtitu. l. in ſubſtitutione. Alij ſoluunt, quòd ibi fit ius ex ſententia: hic non, quod in idem recidit. Alij, quòd ibi legatarijs, non autem cohæredibus præiudicatur, & ſic non eſt argu. contra ſ. de inoſficio. teſtamen l. cum duobus. Sed contra ſ. de petitio. hæredi. l. fin. §. fin. ſed ſolu. vt ibi. Item contra j. de his quibus vt indig. l. Polla, in fi. Sed ibi expone, retractas. i. retractare intendis, vel ibi tranſactio: hic ſententia. Item quæro, an idem in teſte, vt ſemel falſum dicens non repellatur, ſi ab alio producatur? Reſpon. ſi iudex notauit illum falſum, non idẽ quod hic : aliàs ſi ſimpliciter ſuo dicto non credidit, contra, vt ff ad Turpil. l. j. §. j. & ff de his qui not. infa. l. Lucius.

m Non oberit.] quia res inter alios &c. vt hic, & ff. de re iudica. l. ſæpe, & j. res inter alios, & j. quibus res iud. non noc. per totum.

n Crimini.] id eſt criminationi.

o Debuiſti] ex neceſſitate, potuiſſi tamẽ, vt ff. de appel. l. à ſententia, & l. ab executore, § j.

SI aduerſarius.] CASVS. Debebat mihi Titius xv. habebam inſtrumentum, & teſtes, volebam eum cõuenire ex inſtrumento, forte dicebat Titius inſtrumentum eſſe falſum, vel reuocabatur in dubium, an valeat inſtrumentum vel non. dicebam me nolle eo vti, & ſic ei renunciaui, poſtea penitui, & volebam eo vti, an poſſim, quæritur? Dicitur quòd non.

p Reuocaretur.] aliud forte ſi non reuocaretur: licet diceret ſe non vſurum.

q Non vſurum ſe.] alijs abundantibus probationibus.

r Profeſſione.] cui magis credendum eſt, quàm alicui inſtrumento.

a Vide ſimilem gl. in l. & ſi inſtrumẽta, in 2. gl. j. de fide inſtru. & iure haſt. fiſca. ſm Pau. Et p hunc tex. videtur approbari illorum opinio qui dicunt non valere ſtatutum ꝙ non fiat probatio aliter quàm per ſcripturam.

a Non intelligas ꝙ erant duo rei credendi : qa tũc ſnīa lata cõtra vnũ nocet alteri, vt in l. ex duob', & ibi per Bartol. de duob. reis ſtipu ſm Pau. hic.

Legis Corneliæ de falſis quæ pœna eſt.

a Iſta eſt vera ſm Pa. de Ca. hic : quia minus delinquit qui vtitur & non fabricauit, nec fabricari fecit, ꝙ ille qui fabricauit: & licet ambo incidãt in l. Cor. de fal. minus tamẽ punitur ꝙ ſolum vtitur, ſecundum eundem.

Teſtamentũ ſi infirmetur, pîudicium legatarijs gñatur.

Teſtis ſemel reprobatus in vna cã, an poſſit per aliũ in alia cauſa produci.

a Conſtitit.] vt & ȷ̅.de confeſ.l.j. An autem de falſo A poſſit accuſari? Dic ꝙ non, vt ȷ̅.ad legem Cornel. de fal. l.ſi falſos.

Illatæ.] CASVS. Tenebaris fiſco: ſoluiſti, & à procuratore fiſci recepiſti inſtrumentum de ſoluto, alio inſtrumento in rationibus fiſcalibus, in quibus ſcribebatur ſolutum, penes eum remanente: tuum amiſiſti, ſi procurator te conuenire velit ac ſi non ſoluiſſes, & ſolutionē probare non poſſis, qđ penes eum de ſoluto remanſit, an inſpiciendi facienda ſit tibi copia, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic.

b Illatæ.] id eſt ſolutæ.

c Diſpenſatori.] id eſt procuratori fiſci.

d Inſtrumentorũ.] Nota hic ꝙ quis cõtra ſe exhibere tenetur, contra ſ̅.de teſti. l.nimis graue.

e Defeceris.] Secus ſi probationes habebas, vt ff.de eden. l.ij.& l.ſi quis, §.prohibetur.

f Demonſtrabit.] te deſiderante eas exhiberi tibi, vt ſ̅. de eden. procurator, & l. non eſt, & l. iuſtum.

Sicut iniquum.] CASVS. Tenebaris mihi in x. habebam inſtrumentũ: igne conſumptũ eſt: an à debito libereris, quæritur? Reſp. ꝙ non: nec mihi facile debet credi de amiſſione, niſi probem. vnde ſi per inſtrumenta probare non poſſum quod intendo: ſaltem alijs ꝓbationibus vti debeo ad faciendum fidem.

eius conſtitit,[a] negotiũ denuo repetatur. PP.III. Non.Decem. Maximo II. & Aeliano Conss.

Si debitor fiſci amiſit inſtrumentum ſolutionis, procurator fiſci tenetur ei oſtendere librum rationũ. Sal.

IIII. Imp. Gordianus A. Martino

Illatæ[b] diſpenſatori[c] pecuniæ ſi ob amiſſorũ inſtrumentorum[d] caſum B probatione defeceris:[e] inſpectio rationum fiſcaliũ fidem demõſtrabit.[f] Dat. II. Id. Februar. Gordiano A. & Auiola. Conss.

Qui allegat inſtrumentum caſu perditum, debet probare: & niſi probet caſum, non patrocinatur ei allegatio caſus: ſaluum tamen eſt ius probandi per alias ſpecies probationis h.d.not. Bald. Vel ſic: Si creditor dicat ſe perdidiſſe caſu inſtrumentũ debiti, non debent propterea qui dicuntur debitores, ad ſolutionem vrgeri: niſi creditor probet caſum, & tenorem inſtrumenti. h.d. Salic. Vel ſic: De perditione inſtrumenti non ſtatur ſimplici verbo hoc aſſerentis, ſed habet neceſſe hoc probare. h. d. Pau. de Caſ.

V. Idem A. Priſco & Marco militibus.

Sicut iniquũ eſt, inſtrumentis vi ignis cõſumptis, debitores quantitatũ debitarũ renuere ſolutionem:[g] ita non ſtatim C caſum conquerentibus facilè[h] credendum eſt. Intelligere itaque debetis non exiſtentibus inſtrumẽtis, vel[1][i] alijs argumentis, probare debere fidem[k] D

g Solutionem.] vt ſ.co.l.j.

h Facile.] ſed ſi crederetur ei ꝙ amiſerit, quid prodeſſet? Reſpon. in duobus prodeſſet. Illud enim in caſu recipitur, cum eſt amiſſum inſtrumentum per aduerſarium: vt ſ̅.de probat. l. ſi de poſſeſſione. Item in alio prodeſt, vt exoneretur ſolẽnitate quinque teſtium, vt ſ̅.tit.j.l.teſtium, in fi. Sed hic ſi probet creditor per duos teſtes ſe amiſiſſe inſtrumentum in quo continebatur ꝙ Titius debebat decem, & ipſi audierunt legi, qua te probatur debitũ magis, quàm per quoddam exemplum, cui non creditur niſi originale[2] oſtendatur, vt ȷ̅. de edendo, authen. ſi quis, & ff.cod. l. quicunque? Sed dic ꝙ erit præſumptio ſi hoc probet, vt poſſit deferri iuramentum. Alij dicunt[3] hoc ſufficere, argumento dicta l. ſi de poſſeſſione.

i Vel.] pro ſaltem.

k Fidem.] id eſt veritatem.

1 alijs nõ exiſtẽtib. inſtrumẽtis vos vel alijs argumẽtis ꝓbare, fidẽ precibus &c.

3 Hanc tenent Sa. & Bar.

S Tatum tuum.] CASVS. Manumiſſionis tuæ inſtrumentum amiſiſti: non ob hoc ſtatus tuus periclitatur.

l Certi iuris eſt.] ſi aliæ ſunt probationes, vt & ſ̅.e.l.j. nam & ſine inſtrumẽtis de ſtatu probatur, vt ſ̅.tit.j.l.j. & ȷ̅. de libe. cau. l. nec omiſſa, & ȷ̅. de nupt.l.ſi vicinis.

precibus veſtris adeſſe. PP.III.Kalen.Iun. Sabino II.& Venuſto Conss.

Licet ſit perditum inſtrumentũ manumiſſionis: poteſt tamen probari manumiſſio per teſtes. Pau. de Ca.

VI. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Lucido.

Statum tuum, natali ꝓfeſſione perdita, mutilatum nõ eſſe, certi[l] iuris B eſt. Dat. XIII. Kalẽ. Feb. Nicomediæ, Maximo. II. & Aquilino Conss.

Aliquem eſſe militia perfunctum, & per conſequens habere priuilegia veteranorum: amiſſis inſtrumentis, vel vnde non conſtellit, poteſt probari per teſtes. Bal.

VII. Iidem AA. & CC. Zinimæ.

Si ſolennibus[m] ſtipendijs honeſtè[n] ſacramento[o] ſolutus es: licet ſuper huiuſmodi re inſtrumenta (vt dicis) facta perdita ſint: tamen ſi alijs[p] C euidẽtibus probationibus veritas oſtendi poteſt, veteranorum priuilegia[q] etiam te vſurpare[r] poſſe, dubium non eſt. Dat. XV. Kalen. Iun. Maximo. II. & Aquilino Conss.

Licet dominus perdat inſtrumentum proprietatis, propter hoc nihil accreſcit vſufructuario. h. d. Bald. Vel ſic: Factum fructuarij nõ præiudicat proprietario probanti de ſuo dominio. Salic.

VIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.[4]

D Si conſtiterit proprietatem[ſ] poſſeſſionis de

Si ſolennibus.] CASVS. Princeps quendam dimitit à militia, conceſſis & in ſcriptura redactis priuilegijs, quæ priuilegia conſueuerũt honeſtè dimiſſis à militia concedi: an ei obſit amiſſio inſtrumentorum quibus continebantur priuilegia, quo minus vtatur priuilegio veteranorũ, quæritur? Reſp. ꝙ non, ſi alias habet probationes de miſſione honeſta.

m Si ſolennibus ſtipendijs.] excurſis vel finitis. Accur.

n Honeſtè.] vel cauſarie, ſecus ſi ignominioſe, vt ff. de his qui not. infa. l.ij.§. ignominiæ.

o Sacramento.] qđ faciebant, vt ff. ex quibus cau. maio. l. penult.

p Si alijs.] cum nõ ſis in quaſi poſſeſſione[2] priuilegiorum, alias præſumitur pro te ꝙ ſis honeſte miſſus.[3] Vel negabatur miles fuiſſe, vnde probat militiam, alias præſumitur honeſte miſſus, vt arg. ff. de manumiſ. teſ. l. ſeruos. Sed nonne ſoli eius ſacramento creditur, ſi ante fuerat bonus miles? Quidam ꝙ ſic, vt ff. de re milit. l. non omnes, §. à barbaris. Vel dic[4] ibi ſolum volebat admitti ab hoſtibus rediens, hic autem etiam priuilegia petit. vnde hic plene probat, vt hic, & ſ̅.co.l.j. Accur.

q Priuilegia.] quæ multa ſunt, vt ȷ̅.de vete. per totum, li.xii. & ȷ̅.de excu.vete. & ȷ̅. quando prouo. non eſt neceſſe. l. veteranis.

r Vſurpare.] in bonam partem. i. continue vti, vt ff de vſucap. l.2.

Si conſtiterit.] CASVS. Habebam proprietatem in fundo, cum Titius haberet vſumfructum, an ſi emptionis inſtrumentum proprietatis amiſi, obſit mihi illa amiſſio quo minus proprietatem illam vendicare poſſim, quæritur? Dicitur ꝙ non: ſi aliàs conſtiterit penes me proprietatem fuiſſe.

ſ Proprietatem.] id eſt dominium rei poſſeſſæ.

2 Et ſic innuit qđ quaſi poſſeſſio priuilegij releuat quẽ ab onere ꝓbãdi: qđ diſplicet Pe. Cy. B. & B. p c. cum perſonæ, de priuileg.

3 Immo quãtũ ad cõſequendũ priuilegiũ hoc debet expꝛſſe probari: nec ſufficit quaſi poſſeſſio priuilegij, cũ ius ei reſiſtat. Pe. & Bar.

4 Sequuntur Paul. & B.

5 In quibuſdã Codicib. legitur, Alexandræ, & ȷ̅. ex perſona fructuarij.

Nullum

a Nullum.]vt ſ.de vſufr.l.intereſt,&l.neque.
b Dominio.]nã poſſeſſionem poſſet interuertere,vt ar gu.ff.de vi & vi arma.l.cum fundum, & l.colonus.

INſtrumentis.]CASVS. Habebam rem cum Titio communem. facta eſt diuiſio nulla interueniẽte ſcriptura, an ob hoc ſit minus firma, vel minus ei ſtari debeat, quæritur? Reſpon. ꝙ non.

A NOn idcirco.]CASVS. Si prædium mihi donaſti,& in vacuam poſſeſſionem prædij me induxiſti: an ideo minus valeret donatio ſcriptura non interueniente, quæritur? Dicitur ꝙ non, nec retractari poteſt.

qua agitur, apud vos eſſe, prouidebit iudex ex perſona fructuarij nullum[a] pręiudicium dominio[b] veſtro comparari propter amiſsionem inſtrumentorum. Da.XV.Ka.Mar.Diocle.II.& Maximiano.AA. Conss.

Licet non interueniat inſtrumentum,tamen diuiſio valet Bal.

IX. Iidem AA.& CC.Ariſtæneio.

INſtrumentis etiam non interuenientibus,ſemel diuiſio recte[c] facta non habetur irrita.[d]

Ea quæ poſſunt celebrari ſine inſtrumentorum confeſſione, non perdunt vires ex inſtrumentorum amiſſione. Bal.Vel ſic:Venditio valet etiã ſine ſcriptura:ideo amiſſo inſtrumẽto nõ vitiatur,ſi aliter probetur.Sal.

X. Iidem AA.& CC.Victorino.

CVm inſtrumentis[e] etiam non interuenientibus venditio facta rata maneat, conſequẽter amiſsis etiam quæ interceſſerant, non tolli ſubſtãtiam veritatis placuit.Da. VIII.Kal.Nouemb.Retinalsi.AA.Conss.

Perditis actis poteſt emancipatio probari per teſtes hoc dicit ſecundum Bald.

XI. Iidẽ AA.& CC.Thegenæ.

EMancipatione facta, etſi actorũ tenor non exiſtat,[f] ſi tamen aliis indubiis probationibus vel ex perſonis,[g] vel ex inſtrumentorum incorrupta fide[h] factã eſſe emancipationem probari poſſit, actorum interitu veritas conuelli non ſolet.[i] Da.III.Id.No.AA. Cõss.

Breuis eſt & leuis Vacua poſſeſſionis traditio poteſt probari teſtibus & inſtrumentis.Bald.

XII. Iidem AA.& CC. Dionyſiæ.

B NOn idcirco minus in vacuam[k] inductus prędij poſſeſsionem donationis cauſa, quòd eius facti prætermiſſum[l] inſtrumentum aſſeueratur, hanc obtinere potes. Da. Id. Decemb. Nicomediæ. AA.Conss.

Non debet credi proteſtanti ſuper eo quod non apparet Bald.

XIII. Iidem AA.& CC. Leontio.

APud eos[m] qui rẽ geſtam[n] ignorauerũt, amiſſorum inſtrumentorum habita teſtatio nihil
C ad probationem veritatis prodeſſe poteſt. Da.XVI. Kal.Ian. Nicomediæ. AA. Conss.

Conflictus ſcripturarum ab eadẽ parte productarum, expellit ſubſtantiam probationis.h.d.no.Bal.Vel ſic: Repugnantia ſcripturarum ab eadẽ parte productarum, facit illis fidem non adhiberi.Salic.

XIIII. Iidem AA.& CC. ad Seuerum com. Hiſpaniarum.

SCripturæ[o] † diuerſæ fidem ſibi inuicem derogantes,ab vna eademq; parte prolatę, nihil firmitatis habere poterunt.Da.
D iiij.Kal. Maij, Viminatij. CC.Conss.

c Rectè.]ſecus ſi nõ rectè, vt ſ.communia vtriuſque iudi.l. maioribus, & facit. ff.fami.erciſc.l.non ideo.

d Irrita.]interueniẽte ſtipulatione vel traditione, vt ff. de pac.l diuiſionis.Accurſius.

CVm inſtrumentis.] CASVS. Sicut venditio ſcriptura non interueniente rata manet, ſic & ea interueniente & amiſſa non retractabitur.

e Cum inſtrumentis.] ratio eſt ſequentium. ſic & ſ.de proba.l.cũ res. Sed quid ſi conuenerit vt in ſcriptis fieret, ſed amiſſa ſunt? Reſpon. ſatis eſt ſatisfactum iuri: vnde non tollitur ſubſtantia veritatis,vt ſ.tit.j.l.teſtiũ, in fi.ſed in teſtamẽtis ſecus, vbi amiſſo teſtamento in ſcriptis deficit probatio ſecundum quoſdam. Vel idem, ſi tamen ſit publicatum, vt j. de teſtam.l.2.& facit ſupra, eod.l.1.& infra de emancipat. l.2.

Teſtã in ſcriptis pdito,an deficiat probatio.

EMancipatione.] CASVS. Si interueniẽte ſcriptura filium tuum emãcipaſti: ſi per teſtes vel alia inſtrumenta oſtendere poteris emancipationem iure factam: quo minus valeat, amiſſio ſcripturæ non oberit.

f Non exiſtat.] quia amiſſa ſunt. ſine his.n.non valeret.j.de adopt.l.fi.& de emanc.l.iubemus,in fi. Quidã tamen dicunt ſine ſcriptura fieri poſſe per l.iſtam, & j. de emanci.l.2.& l.prædicta iubemus,loquitur in abſente emancipato,& alia loquitur in adoptione.

Emãcipatio an valeat ſine ſcriptura.

ADDITIO. Paul.de Caſtr. hic dicit primam expoſitionem ſiue opinionem huius gl. tenendam reprobata ſecunda,quod etiam Bart.hic dicit eſſe tutius propter.l.ne in arbitris.ſ.de arbitris, & c.quoniam contra, extra de proba.

g Ex perſonis.]i.ex teſtibus.
h Fide.]puta priuata ſcriptura aduerſarij.
i Non ſolet.]vt ſ.eo.l.1.

k In vacuam.]quãdo nec alius poſſedit,nec eſt in poſſeſſione, vt ff.de actio. empti.l.2.§.1.& l.8. Accur.

l Prætermiſſum.]vt j.de acqu.poſſ.l.minus, & de contrahẽ. empt. l.non idcirco, & ſ. de rei vendic.l. quotiens, & j.de dona.l.in extraneos.

APud eos.]CASVS. Mutuaui tibi.x.confectum eſt inſtrumentum. amiſi illud,vocaui vicinos, & coram eis proteſtatus ſum de amiſsione inſtrumẽti.an huiuſmodi proteſtatio valeat vel ꝓſit ad debitæ quantitatis probationem, vel ad probationem amiſſionis, quęrit? Dicitur ꝙ non. & ſic dic ꝙ apud eos.i. vicinos. Vel ſic,corã iudice coram quo te volebam conuenire, proteſtatus ſum me inſtrumenta amiſiſſe, qui de veritate contractus ignorauit. an mihi proſit illa proteſtatio, quæritur? Dicitur ꝙ non. & ſic dic apud eos.i. iudices.

m Apud eos.] ſ.iudices ſecundum M. & ſic eſt argumen. à contrario ſenſu, ꝙ ſecundum conſcientiã debeat iudicari. Vel dic, apud eos.ſ.teſtes, vt ſ.quod met. ca.l.metum, & ſ.de tranſaction.l.ſi maior.1.

n Geſtam.] i. amiſſionem. vel dic, id eſt veritatem contractus.

† Cõc.ca. ex tenore, extra de reſcriptis, & c. ſcripturi,de fi. inſtru.

SCripturæ.]CASVS. Volo probare fundum Titianum ad me pertinere proprietatis ratione:produco inſtrumentum,quo cõtinetur ꝙ illum fundum emi, & mihi traditus eſt in ſolidum. Item produco aliud inſtrumentum, ꝙ in illo eodem die fuit mihi conſtitutus vſusfr.in eodem prædio. Dicitur ꝙ tales ſcripturæ ſunt diuerſæ,immo potius aduerſæ: vnde non proſunt mihi. Eſt.n.impoſſibile ꝙ eodem tempore ſim dominus in totum,& habeam vſumfr.tantum formalem.alias pone exemplum ad l.iſtam,& dic vt in gl.

o Scripturæ.]ſcilicet publicæ ambæ. ſi autem altera eſt priuata,ſtabo publicæ,cum ſit dignior,vt j.de contrah. ſtipul.l.optimam,in fin.Pone caſum in diuerſis, ita ꝙ nõ aduerſis directo,nec per mediũ, vt ecce profecto duo inſtrumen-

Caſum ponit.

inſtrumenta, in quorum vno cōtinetur me fructuariū, in altero me proprietariū. quod non placet; quia utrumque poteſt eſſe verum, ſi diuerſis temporibus ad me peruenerit vſusfructus & proprietas, ſed eodē tempore nō poſſum eſſe vſufructuarius formali vſufructu, & proprietarius, cū ſua res nemini ſeruiat, ut patet ex definitione uſusfructus, ut inſti. de uſufru. in princ. ſed ſecundum hoc eſſet exemplum in aduerſis directo. nā directe ſequitur, ſi ſum uſufructuarius, ergo non proprietarius, & econtra. Pone ergo quòd profero unum, quo continetur me ſolummodo emiſſe, aliud quo continetur quòd cū uxore mea eandem rem emi, & eadem die, & alijs teſtibus præſentibus. Vel in uno me emiſſe, in alio mihi donatum fuiſſe, & eadem die, quod non eſt ueriſimile, & ideo neutrū ualet, ut hic. Poteſt etiam poni in diuerſis, ita quòd aduerſa non directo, ſed per medium, ut ſi produco unū quo continetur quòd x. mihi ꝓmiſiſti Bononiæ, aliud qđ dicit te promiſiſſe mihi decem Romę, & habent eandem diem, neutri ſtatur per l. iſtā. ſic & cum dico, homo eſt animal, & homo non eſt ſubſtantia, hæc ſunt diuerſa, ita quod aduerſa, non directo, ſed ꝑ medium. Sed quidam dicunt Ioan. in diuerſis tantum legiſſe. l. iſtam, ita ꝙ non in aduerſis. quod falſum eſt. ſed dixit ꝙ in eis poterat intelligi nihilo minus tamen & in aduerſis, vt dixi. ſi hæc ſunt in contrarijs per obliquum, multo magis ſi ſunt directò contraria, ſibi derogant, vt in primo exemplo, quando dicitur eodem tempore me vſufructuarium & proprietarium. Sed quidam contra, & dicunt ſtandum digniori. Prædicta autem ſeruantur quā ab eadem parte producuntur, ut hic. ſi autem vnum ab una parte producitur, aliud ab alia, ſtatur digniori, ut. ī. de contrahen. ſtipu. l. optimam, in fin. Et no. ꝙ non poteſt aptari pro concor. huic. l. ff. de reg. iur. vbi repugnantia. quia ibi eadem ſcriptura ſibi erat contraria. Item intelligimus illam de repugnantia perplexitatis verborū, vt ff. de cond. inſti. l. ſi Titius. uel iuris, ut patet. ff. de uſu & hab. l. per ſeruum. §. fi. & l. uſus pars, & de ſerui. l. uiæ. Sed quidam (ut H.) intelligunt eam in teſtamento duobus codicibus ſcripto, ut dicitur inſtit. de teſta. §. fi. & in uno contineri Stichum legatum Titio, & in alio legatū Seio: neutrum ualet. ſed ſi in eodē eſſet talis diuerſitas, tunc diſtingue vt diximus. ī. de teſt. l. ſi vnus. Item contra, huic. l. ff. de probat. l. cum de ætate. Solu. ut ibi. An autem idem in teſtibus diuerſa uel contraria dicentibus ex una parte productis? M. idem, arg. ī. eo. l. in exercendis. B. contra, quia potuit ſibi prouidere, quod non eſt in teſtibus. Vel aliud in teſtibus ideo, quia uidentur ab utraque parte producti, licet una pars inducat. Vnde ſicut in inſtrumentis à diuerſis partibus prolatis ſtatur digniori, ita in teſtibus pluribus & melioribus ſtabitur, ut ff. de teſti. l. ob carmen. §. ſi teſtes, & l. 3. §. 1. & in authen. de teſtib. §. ſi uero quædam, col. 7.

Inſtrumēta repugnātia an probent.

Teſtes diuerſa uel contraria dicētes, an probent.

ADDITIO. Aduertas ꝙ hæc. l. habet locum non ſolum in actore, ſed etiam in reo. nam licet reus poſſit uti contrarijs defenſionibus. l. nemo ex his. ff. de reg. iu. tamen non poteſt uti contrarijs probationibus, ut dicit Ioan. An. in c. imputari, extra eod. tit.

Tantum valet inſtrumentum ad probandum, quantum depoſitiones teſtium, & econuerſo. h. d. & iſta lex ponit regulam quæ fallit in multis caſibus, in quibus ad ſubſtantiam rei requiritur ſcriptura, & per conſequēs etiam ad probationem, qui ponuntur per gloſſ. in c. 1. de cenſib. lib. 6. & in Specu. de inſtru. edit. §. reſtat. ſecundum Pau. de Caſt.

XV. Imp. Conſtantinus A. ad populum.

IN exercendis [a] litibus eandem vim obtinent tam fides inſtrumentorū, quàm depoſitiones teſtiū. Dat. Romę. XII. Kal. Aug. Gallicano & Baſſo Cōſs.

Ex contractu in ſcriptis non oritur ius, niſi completa ſcriptura munda & ſine vitio in forma in qua fieri conſueuit, & contractu abſoluto, id eſt pro perfecto habito inter partes, interim dum diſſatur, locus eſt pœnitentiæ, & licitum eſt recedere à propoſito. ſaluo quòd præcedētibus arrhis arrha perduntur ex pœnitētia. Et hæc lex dat formam non futuris ſolum, ſed & præteritis & perfectis, niſi quæſtio ſit ſopita tranſactione vel ſententia, & niſi in contractibus veterū emptionum in quibus ſeruari debent ſtatuta veterum, vt hic no. h. d. ſecundum Bald.

XVI. Imp. Iuſtinianus A. Menæ. P. P. P.

COntractus [b] venditionum, vel permutationum, vel donationum, quas [c] intimari non † eſt neceſſarium, dationes ēt arrharū, [d] vel alterius cuiuſcunq; cauſæ, quas tamē in ſcriptis [e] fieri placuit, tranſactionum [f] etiam,

IN exercendis.] Materiam iſtius l. tractant doc. tam legiſtæ quàm canoniſtæ in c. cum Ioannes, extra eo. ti.

a In exercendis.] tantum ualent duo teſtes, quantū inſtrumentum, ut hic. unde licet duo reprobent priuatum inſtrm, ut ī. de contrah. ſtipu. l. optimam, non tamen reprobant publicum, ut hic. tres autē uel quatuor ſic, ut. ſ. de probat. l. cum precibus, & extra eo. c. cū Ioan. niſi eſſet tale, cui eſſet ſtandū præſumptione iuris, & de iure, ut ī. arb. tu. l. fin. Sed eſt contra in auth. eo. §. ſi uero tale aliquid, coll. 6. ubi plus uiuæ uoci credi uidetur ꝙ mortuæ, ſed ibi ex una parte erant inſtrm & teſtes qui pro eo teſtificabātur, ex alia ſolū inſtrm, unde præualent duo. Item uidetur contra. ſ. ti. j. leg. 1. ſed expone ut ibi. Et econtra fallit hęc regula in multis caſibus qui non probant niſi per ſcripturā, ut diximus. ſ. de pact. l. pactū ꝙd bona. Vide hos caſus collectos ꝑ Io. And. ī c. j. de cēſib. li. 6.

Teſtes & inſtrumēta æquiparantur. & concor. gl. in c. cū ueniſſet, ſuper uerbo, teſtimonia, extra de teſt. circa prin.

† In quibuſdam exemplarib. deeſt negatio, non.

COntractus.] CASVS. Contraxi cū Titio uēdendo forte uel permutando, & confeci inſtrm ſuper contractu, ita ut ex ſcriptura non ſolū probationem habeat, ſed ēt capiat ſubſtantiā. Dicitur ꝙ contractus talis uel alius quicunq;, puta donationis, uel trāſactionis, nullam obtinebit firmitatē, niſi abbreuiaturam quam facit tabellio in quaterno ſuo uel ſchedula, in mundū ſit recepta, & niſi in inſtro partes ſe ſubſcribant. antequam. n. mundum ſit cōpletum, ex abbreuiatura ſola nulla dicitur obligatio, nec ex ea abbreuiatura agi pōt, nec poteſt cōpellere uenditorem ut rē tradat, uel ut teneatur ad intereſſe meum, & hoc in prima. Hæc uera ſunt & locum hñt in inſtrumentis quæ fiunt poſt l. iſtā, & in illis inſtrumentis quæ tunc erāt cępta, niſi ſuper his tranſactū ſit, uel iudicatum. ſed inſtra emptionalia, quæ erant cępta tꝑe iſtius legis, debent compleri per iura, ſecundū ꝙ locum habent ante. l. iſtā, & hoc in ſecunda. Si uero dedi arrhas, & nolo ꝑficere cōtractū, ego emptor eas amitto. Si uero uenditor nolit adimplere cōtractū ꝑ traditionē rei, reſtituet arrhas quas accepit, ī duplū, & hoc ī tertia.

b Contractus.] hac. l. dr̃ qñ contractus debet perfici in ſcriptis. Contractus prout refertur ad donationem & tranſactionem, improprie ponitur, prout ad alia, proprie, ut. ff. de uerb. ſig. l. Labeo. §. contractum. Dicitur ergo hic contractus, eo ꝙ conueniunt ſic inter ſe. Ac.

Cōtractus ponitur ꝑprie & improprie.

c Quas.] i. donationes. & dic de illis quæ non excedūt quingentos ſolidos, ut ī. de don. l. pen. Alij dicunt quando fiunt inter coniunctos, exigi ſcripturam, etiam ī. cā ſummam, ut ī. de don. l. data. quod non placet.

d Etiam arrharū.] ut in ſponſalibus exercendis, ut ī. de ſponſali. l. mulier. Et eſt hic arg. contra M. ꝙ contractus arrharum ſit contractus per ſe, ut ff. de act. em. & uend. l. ex empto. §. is qui uina, & ſic poteſt hic locum habere condictio ob cauſam, ut no. ff. de condic. ob cau. l. fi.

Arrharum cōtractus an ſit contractus ꝑ ſe.

e In ſcriptis.] ſ. ut aliter nō ualeat niſi ī de ſcriptura facta. ar. ſ. de proba. l. cum res, ſecundum Ioan. uel ſecundum P. & Azo. quando in contractu uel ante conueniunt ut ſcriptura inde fiat, gerentes in animo nō prius cōtrahere, quàm ſcribatur. ſecus ſi à principio ſimpliciter contrahant, & poſtea ad probationem fit inde ſcriptura.

f Tranſactionū.] improprie dr̃ cōtractus, & ſic in condictione

dictione indebiti, vt l.aſt.quib.mo.re contrahitur ob. §. item is quoque.ſed quia conſenſu fit tranſactio : ideo ſic dicitur ſecundum Ioan.

Scheda quid eſt, Mundũ.

a In inſtrumento]quæ dicuntur vulgo rogationes ſecũdum Io.& ſchedula,vt hic ſubijcit,eſt breuiatura & protocolum, vt in auth. de tab.§.illud,col.4.

b In mundum.] mũdum vocat inſtrumẽtum in quo poſt factam rogationẽ omnia comprehenduntur. & dicitur à mundicia , eo quòd ſine vituperatione debet eſſe.

c Abſoluta.] l.ſubſcripta à partibus , vt in authen.cod §.ſed & ſi inſtrumenta,& §.oportet, coll.6.

d Aliquod ius.]actionis vel obligationis.

e Perficere] .adimplere. nam perfici dicitur ſtatuto precio, vt j.de peri.& commo.rei vend. l.1.ſed adimplere dicitur p traditionem,vt ff de act.empt.l.ſi quis alienam.

f Vel id quod emptoris.] contra M facit, qui dixit venditorẽ præciſe teneri ad rẽ tradendam , vt not. j.de act.emp.l.ſi traditio.item quid ſi tradat venditor ante mũdum completũ : an dominium transfertur? Bul aliquan do dixit ꝙ non , ſed poſteà mutauit conſilium , dicendo ꝙ ſic , vt not.ſ.de ſuffra. l. vnica . & pro hoc ꝙ transeat dominium ex inutili contractu,eſt.ff.de dolo. l.& elegãter , in princip . Item in contractu conditionali , vt ff.de iure dot.l dotis. 1.§.fina.& l.ſequen. & l. ſtipulationem , & infra de donatio. ante nupt. l. cum veterum . Item quomodo rem repetet , cum non poſſit precium petere ? Reſpond. condicet rem condictione ſine cauſa . nec obſt. quod dicere ſolemus , ex contractu nominato traditum non poſſe condici , quia non eſt contractus , nominatus , cum non ſit adhuc perfectus , ſed tantum initiatus. Sed de vſucapione poteſt quæri : ſi dominus non eſt tradens , an cauſam vſucapiendi præſtet ? Reſpond. non . nec mirum : nam cum ſponſa tradidit ſponſo res , licet conditionalis ſit traditio , vt ff. de iure dot. l. plerunque. §.ſi autem. ſit tamen res ſponſi , ſi hac mente tradat : vel niſi appareat quod actum ſit : ſed non vſucapit dotem , niſi poſt nuptias ſecutas , vt ff. de vſucap. pro dote.l. 1. & 2.

Dñium an transferatur ex inutili cõtractu.

g Iam ſcripta.]ante legem iſtam.

h Emptionalibus.]ſecunda exceptio.

i Reddere.] condictione ex hac. l. vel officio iudicis, vel actione ex eo contra . vt ff. de action. empti. l. ex empto. §.is qui vina, & de contrahend empt.l.ſed Celſus.§. 1. Et intellige dari directam ex empto,cum contractus tenuit : vtilem , quando non tenuit : quia mundum non erat completum . Sed quidam non dãt actionem ex eo contractu hoc caſu. Item ſi quis eſt paſſus dãnum arrharum,an nihilo minus teneatur ad intereſſe? Reſpó. non , ſecundum M. & Azonem . Iſta eſt ratio , quia in datione arrarum videor ponere ſpem meam, argument.ff.de precario. l. & habet. §. cum quis,& infra de executio. rei iudi. l. ſi cauſam , & infra de iure deliberand. l.fin. §. ſi vero poſtquam , & §. ſin autem hoc aliquis , & ſupra de reb. credi.l. generaliter.§. ſiue autem , & ff. quemad. teſta. ape. l. ſed & ſi quis, & infra de pac. do.l. fin.§. 1.& ſupra de procura. l. maritus, & ff.de actio.& obligat. l. obligationum fere. §. fin.vbi tacite fit nouatio. Aut ergo agatur ad arrhas,aut ad itereſſe tum , & in eo computentur arrhæ? Sed H. dixit , ſi agitur ad arrhas, nihilo minus poteſt agi ad intereſſe.& forte quod conſecutus eſt pro pœna, id eſt arrhas , in intereſſe computabit, quia cum poſſit petere legalem & conuentionalem, petita vna videtur in reſiduo tantum agi , argumen. ff.vi bon. rap.l. 1.

Arrhas ꝑdens ad nullum aliud intereſſe tenetur.

A quas in inſtrumento [a] recipi conuenit : non aliter vires habere ſancimus,niſi inſtrumenta in mundũ [b] recepta, ſubſcriptionibuſque partium confirmata , & ſi per tabellionem conſcribantur , etiam ab ipſo completa , & poſtremo à partibus abſoluta [c] ſint , B vt nulli liceat prius quàm hæc ita præceſſerint, vel à ſcheda conſcripta(licet literas vnius partis vel ambarum habeat) vel ab ipſo mundo , quod necdum eſt impletum vel abſolutum, aliquod ius [d] ſibi ex eodẽ contractu vel tranſactione vendicare : adeo vt nec illud in huiuſmodi venditionibus liceat dicere , ꝙ precio ſtatuto neceſsitas venditori imponatur vel contractũ venditionis perficere, [e] vel id quod emptoris [f] intereſt,ei perſoluere. Quę tam in poſtea conficiendis inſtrumẽtis , quàm in his quæ iam ſcripta, [g] nondum autem abſoluta ſunt, locum habere præcipimus , niſi iam ſuper his tranſactum ſit vel iudicatum, quæ retractari non poſſunt : exceptis emptionalibus [h] tantum inſtrumentis iam vel in ſcheda,vel in mundo conſcriptis , ad quæ præſentem ſanctionem non extendimus, ſed priſca iura in his tenere concedimus .

¶ Illud etiam adiicientes, vt in poſterũ ſi quæ arrhę ſuper facienda emptione cuiuſcunq; rei datæ ſunt , ſiue i ſcriptis,ſiue ſine ſcriptis:licet nõ ſit ſpãliter adiectũ quid ſuper iiſdem arrhis nõ ꝑcedẽte cõtractu fieri oporteat: tamẽ & qui vendere pollicitus eſt,venditionem recuſans,in duplum eas reddere [i] cogatur , & qui emere pactus eſt , ab emptione recedens , datis à ſe arrhis cadat, repetitione [k] earum denegãda.Dat. Ka. Iun. Da.N. Iuſtiniano. A. II.Cons.

C *Iudices poſſunt committere examinationem abſentium teſtium iudici illius territorij vbi teſtes degunt , & mandare partibus quod ibi compareant : & hoc ſiue teſtes producantur ad probationem , ſiue ad alicuius inſtrumenti reprobationem . hoc dicit. Vel ſic :Teſtium vel inſtrumentorum receptio poteſt ex cauſa committi iudici alterius territorij . h.d not Bald. Vel ſic:Siue teſtes petantur examinari ad probationem principalis negotij , ſiue ad comprobationem alicuius inſtrumenti producti:iudex poteſt cõmittere examinationem abſentium iudici illius territorij quo teſtes degunt , commoneréq; partes debet , vt aſſint delationi ſacramenti ab ipſis teſtibus præſtandi.h.d.& not.Sal.*

D XVII. Idem A.Mennæ.P.P.P.

k Repetitione.]deneganda , venditore contento hac pœna ſecundum nos , vt modo dixi in emptore. Et not.ſecundum H.ꝙ non dico referre quantũ ad iſta an ſit data arrha loco pcij & arrhæ , vel arrhæ tantum,quia illud ad aliud intereſt,vt dicetur.j.quando liceat ab emptio. diſc.l.1.& 2.

IVdices.] CASVS. Habebam cauſam cum Titio, Boniæ. erant teſtes. nouerunt de cauſa Mutinæ . Dicitur quòd iudex illius ciuitatis coram quo ventilatur quæſtio, poteſt mittere litigantes Bononiã, vel procuratores ſuos : & ibi teſtes ferent teſtimonium præſente vtraque parte,quæ eſt coram iudice Mutinen. & poſtea negotium ad priores iudices reuertetur . Et quòd ita poſſint iudices facere , probatur per quandam conſtitutionem Græcam quam non habemus . Idem eſt ſi profero inſtrumentum quod dicitur ſuſpectum , quia ſi teſtes alibi ſunt per quos probare poſſim veritatem huius inſtrumenti,

inſtrumenti, debet iudex permittere vt accedam ad lo- A cum in quo teſtes degunt, & ibi recipiantur eorum teſtimonia, quæ poſtea ad priorem iudicem refe- rentur.

a Iudices.] ſ. iubemus, vel ſancimus, ſubaudi: vel volumus, quod eſt ſ. & incipe cõſtructum, ea quæ.

b Vrbe.] Roma veteri vel noua, per excellentiam, vt inſti. de iure natur. §. ſed quotiens. Acc.

c Diſpoſuimus.] id eſt ad ſimilitudinem eorum quæ ſtatuimus. ſ. de iuram. calum. l. 2. §. ſin autẽ, & de reb. credi. l. penul. §. fi. & ſecundũ hoc ſubaudi, ea: & ſubaudi, ſancimus iudices, &c. Vel verius dic, ſtatuimus ĩ Græca lege quam nõ habemus. Acc.

d Vel procuratores.] aliàs vel procuratori: & tunc plana ẽ. aliàs, uel p procuratores, & tũc dic vel pro etiam, vel ſaltẽ.

e Depoſitionibus.] i. iuramentis, non autem dictis, vt dixi mus. ſ. de teſti. l. penult.

f Res.] i. negotiũ, & hoc vt facilior ſit probatio, vt hic, & ſ. vbi de ratio. l. fin. & ff. de incen. rui. nau. l. ne quid. §. de his, & vt teſtes à ſuis non nocentur negotiis, vt ff. quemad. teſta. aper. l. ſed & ſi quis ex ſignatorib.

g Exiguntur.] quia ſuſpecta videtur prima facie, vt ſ. de prob. l. penul. vnde per teſtes abſentes vult dare fidem inſtrumento.

†Cõc. c. 2. cũ glo. ſup uerbo, admonẽdus, extra de teſti.

IVdices, [a] ſiue in hac inclyta vrbe, [b] ſiue ĩ prouinciis, ſecundum ea quæ diſpoſuimus, [c] vt poſsint ſi hoc perſpexerint, occaſione teſtium in aliis locis degentium litigantes vel procuratores [d] eorum ibi deſtinare, vt depoſitionibus [e] ſub vtriuſque partis præſentia † factis, res [f] ad B eos referatur: etiam in illis ſeruare volumus, qui prolatis inſtrumentis fidẽ adhibere exiguntur, [g] vt ſi popoſcerint, in aliis locis id eis facere permittatur: & hoc ſi iuſtè peti iudex inuenerit ſimilis [h] proferatur ſententia, [i] vt poſtquam in locis opportunis fides inſtrumento data vel minus [k] data fuerit, referatur negotium ad priorem [l] iudicẽ. Dat. C VIII. Id. April. Decio V. C. Conſs.

IN AVTHEN. De teſti. §. & quoniam, & §. hæc omnia, colla. vij. conſtitu. ij.

Receptio teſtium poteſt committi in ciuilibus cauſis, non in criminalibus. Bal. & Sal.

APud eloquẽtiſsimũ [m] aliquem iudicem vel defenſorem ciuitatis, ſiue à prouincia in prouinciã, vel ab vrbe in vrbem, ſiue ab vrbe in prouinciã hæc petantur, ſed hoc in ciuilibus tantummodo cauſis. Nam in criminalibus teſtes apud iudices repræſentandi ſunt, & cum res exegerit, [n] tormentis † ſubiiciendi.

Sicut creditor tenetur facere debitori ſoluenti apocham ſolutionis, ita econtra debitor creditori facere vnã antapocham, in qua continentur ſe ſoluiſſe debitum creditori, quod eſt neceſſarium in annuis vel menſtruis debitis. Bal. & Sal.

XVIII. Idem A. Demoſtheni præfect. præt.

PLures [o] apochis [p] vel redituum vel vſurarum perceptis, [q] ſiquãdo ſuper his fuerit dubitatio exorta, eas [r] habere ſe negando, ius agentium faciunt vacillare, [s] cum coloni aduerſus dominum certantes, & ſibi iniquam ſorte libertatẽ vẽdicãtes,

h Similis.] ſcilicet ei quæ dicta eſt ſupra, proxi. reſpõ. ſ. vt poſſint deſtinare litigantes, vel procuratores eorum.

i Sententia.] interlocutoria, vt ff. de arb. l. qualem. §. fi.

k Minus.] i. non.

l Priorem iudicem.] reſpectu eius apud quẽ ſunt atteſta D tiones productæ, dicitur prior iudex.

APud.] CASVS. Hæc generaliter ſunt vera quæ dicta ſunt, ſiue petantur teſtes de prouincia in prouinciam, &c. & quod dictum eſt, ꝙ iudex iſtius ciuitatis debet partes mittere ad loca in quibus teſtes degũt, habet locum in cauſis ciuilibus. In criminalibus debent duci teſtes coram iudice coram quo cauſa ventilatur, qui põt eos ſubiicere tormentis, ſi eos inuenerit vacillantes. Et not. ꝙ dicta teſtiũ non debent manifeſtari alicui de partibus, ſed debent claudi ſub ſigillo iudicis qui recepit eorum dicta: & debent iſta teſtimonia ſic recepta referri ad priorem iudicem.

m Eloq.] i. ordinarium. & ſubau. recipiantur teſtes. Sed contra videtur in auth. vt def. ſeu ſun. §. illud, coll. 5. vbi dicit non demandari teſtium receptionem. Sed dic, habenti iuriſdictionem poteſt demandari, vt hic, nõ habẽti, non, vt ibi. vel ibi teſtes erant præſentes: hic non.

n Exegerit.] quia vacillant, vt ff. de quæſt. l. ex libero, in princ. & l. vnius. §. teſtes, & ſ. de teſti. l. nullum, & in auth. de teſt. §. 1. col. 7. conſt. 2.

PLures.] CASVS. Locaui tibi fundum, conueniſti vt dares mihi omni anno certam penſionem, puta. x. primo anno ſoluiſti, ſecundo & tertio, &c. vſque ad. xx. ann. de hac ſolutione feci tibi ſcripturam, in qua confeſſus ſum ꝙ tantum recepi nomine ſolutionis, & ei ſubſcripſi, & tibi & nõ mihi parta eſt ſecuritas. elapſis. xxx. annis tenuiſti, nec aliquid recognitionis gratia ſoluiſti. qualiter mihi ſuccurrendum ſit, quæritur? Dicitur quod duplici via. vna eſt, vt retineam exemplum illius apochæ quam dedi tibi, & vt in ea te ſubſcribas. vel ſi faciam apocham de recepto, poſſum petere vt facias antapocham de ſoluto, in qua contineatur ꝙ à me talem fundum recepiſti ſub annua penſione, & quolibet anno tantum ſoluiſti nomine penſionis. & ſi hæc duo non faciã, nullum generabitur mihi præiudicium ſi habeam alias probationes, cum id quod pro me introductũ eſt, in læſionẽ meã non debeat retorqueri. Hæc quæ dicta ſunt in colono poſſunt intelligi in debitore qui tenetur mihi in c. ſub vſuris, & per. xxx. ann. vſuras ſoluit, & ei de recepto feci apocham, & eandem dicat præſcripſiſſe contra me in perſonali actione, qua mihi tenebatur ſpacio triginta annorum.

† Cõc. 5. q. 5. ca. illi qui.

al. ut cũ res, &c. ſubiiciantur.

o Plures.] ſcilicet debitores vel coloni, vt ſubiicit.

p Apochis.] Apocha eſt † de receptis, puta confiteor me recepiſſe tantum, & à creditore fit. & datur debitori, vt ff. de condi. inde. l. fi. §. Titius, & ff. de fur. l. qui tabulas. § apocha, & de acceptil. l. ſi acceptolatum. §. 1. Antapocha vero eſt de ſolutis, & à debitore fit in hunc modum: Confiteor me tantum vſurarũ nomine vel penſionis ſoluiſſe. & creditori datur. & dicitur ab ante, quia fit ante apocham, ſecundum Io. Alij [1] vt B dicunt antapocham ſcripturam debitoris ſ. qua confitetur ſe debere, quod diximus apocham, [1] & dicunt ab anti, quod ẽ contra: quia fit contra primam obligationem, vt quia dicitur, confiteor me debere. quam vocant apocham. Teſtij vt Ia. dicũt ꝙ creditor ſcribit duas apochas, & dat eas debitori, vt vnam ſibi retineat, & in alia ſe ſubſcribat, & reddat eam creditori. quod non placet, vt hac. l. §. 1.

q Perceptis.] à dominis.

r Eas.] ſ. apochas.

ſ Vacillare.] per negationem enim res fit dubia, vt hic, & ſ. quibus ad lib. procla. non lic. l. 3. & de acquirend. poſſeſ.

Illud eſt de mente Bart. & B. Apocha Antapocha.

Et male, ex mente Bart. & P.

Et bene, P. & ſic ẽt apocha eſt ſcriptura in qua debitor cõfitetur ſe debere creditori ex aliqua cã ſm eũdem.

poſſeſſ.l.nemo.

a Temporalem.]immo eſt perpetua, quæ eſt.xxx.ann. ſed .x.vel.xx.eſſet temporalis. ſed expone temporalem, i.cauſam habentem ex tempore. Item not.hic ꝙ annuę præſtationi præſcribitur.xxx.an.quod eſt contra M.[1] vt plene dices. j. de præſc.xxx.ann.l.cũ notiſſimi. § ſi. Item ar. huius l. dixerunt qdã ꝙ ſi.xxx. an.ceſſat in ſolutione colonus, fit domino præiudicium, & amittit poſſeſſionem: ſed aliud ſi ſoluit, vt j.de preſcr. xxx.an.l.male, & ff.de viur. l.cũ quidam.§.diuus. ſed nos[2] non diſtinguemus an ſoluerit, vt.ff.de acq.poſſeſ.l. quãuis. §.1.vel non, vt j.de præſcri.xxx. an.l.2. & ff. de viur. l.cum quidam. § diuus, & dicta l.male.

b Si voluerit is qui.] ſ. dominus vel creditor.

c Exemplar.]ſ.apochæ.

d Eius]ſ.debitoris. Et dicitur apocha iſta ſcriptura facta in præiudicium creditoris. Antapocha quã facit dominus in præiudicium coloni vel debitoris.

e Imponenda.] ſ per cõdictionem ex hac.l. Et dic reddere, id eſt dare, vt ff de verbo.ſignificatio.l. verbum reddendi. Vel dic proprie: quia primo debitor facit antapocham continente tantum ſe ſoluiſſe, & creditori dedit, & creditor ſubſcripſit, & debitori reddidit. repetit ergo nunc illã antapocham, cum & pro eo faciat in eo ꝙ creditor ſubſcripſerat, dũmodo det debitori apocham. vel facit apocham, in qua faciat debitorẽ ſubſcribere, & nõ repeteret antapochã.

f Aequitatis]vt s.de legi.& conſti. l.quod fauore, & j. de ſecun.nupt.l.generaliter.§.1. & ff.de leg.& ſenatuſc. l.nulla. Accur.

[2] Cuius opinio eſt vera eã intelligẽdo in annua pſtatione non reſpectiua ad aliam principaliorẽ, ſed æque principalem. Pau.

[3] Intellige gl. pcedere niſi colonus interuertiſſet poſſeſſionem domini, quia ab eo tpe inciperet præſcribere 30 ann. ſm Pau. & Sal.

[1] Cõc. cũ hoc dicto gl.ſup uerbo, monumenta, in ea. ſignificauit, in med. extra de teſti.

A vel debitores creditoribus ſuis temporalem[a] præſcriptionem opponere cupientes, ad eaſdem inficiationes perueniunt.

¶ Quod reſecantes, iubemus vt in prefatis caſibus vel aliis priuatis ſimilib. ſi voluerit is qui[b] apocham conſcripſit, vel exemplar[c] cũ ſubſcriptione eius[d] qui apocham ſuſcepit ab eo accipere, vel antapochã ſuſcipere, omnis ei licentia hoc facere cõcedatur, neceſsitate imponenda[e] apochæ ſuſceptori antapocham reddere: ita tamen, vt ſi hoc is qui apocham conſcripſerit, facere neglexerit, vel non curauerit: nullum ei præiudicium ex eo ꝙ antapocham non recepit, generetur: cum hoc quod pro quibuſdam introductum eſt, inferre eis iacturam minimè rationi conueniat æquitatis.[f] D.XII. Kal. Octobr. Chalcedone, Decio: V.C.Cons.

Ex ſcriptura priuata prius approbata, item ex ſcriptura forenſi.i.facta coram iudice, & ex ſcriptura publica fit comparatio literarum. & hi qui eam faciunt, debent ſolenniter iurare ꝙ faciant remoto odio vel gratia.i. abſque corruptione alicuius pretij. Bald. Vel ſic: Comparatio literarũ poteſt fieri ex ſcriptura forenſi, vel publica, vel etiam priuata, prius tamen approbata: & hi qui comparationem habent, facere debent prius forma hic ſcripta iurare. Et hoc eſt ſeruandum vbique, et in comparationibus faciendis, non iam factis retractandis. Sali.

B XIX. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

COmparationes[g] literarum ex chirographis[h] fieri, & aliis inſtrumentis quæ non ſunt publicè[i] confecta, ſatis abũdeq; occaſionem criminis falſitatis dare & in iudiciis[k] & in contractibus, manifeſtum eſt.

¶ Ideoq; ſancimus[l] non licere comparationes literarum ex chirographis fieri, niſi trium teſtium habuerint ſubſcriptiones,[m] vt prius[n] literis[o] eorũ[p] fides imponatur, vel ex ipſis hoc deponentibus,[q] ſiue cunctis, ſiue omnimodo duobus[r] ex his, ſine cõparatione literarum teſtiũ[s] procedente, & tunc

COmparationes.] Iſta lex eſt ſolennis, & habet materiam intricatam: ideo diuiditur in tres partes: quia primo præmittit prooemium. Secundo ponit ſtatutum de cauſis. Tertio ponit ſtatutum de modis. Secunda ibi, Ideoque. Tertia ibi, Omnes. CASVS. Olim fiebat comparatio ſiue ſimilitudo de priuata ſcriptura ad priuatam: per quam multæ falſitates committebantur, vt ſi Titius tenebatur Seio in decem, & in inſtrumento confeſſus fuerit Seio in decem ſe teneri: ille negabat ſe inſtrumentum ſcripſiſſe, fiebant comparationes ad iſtam priuatam ſcripturam per aliam ſimilem ſcripturam. Hodie vero non fiet comparatio literarum ex priuatis ſcripturis, niſi ipſæ priuatæ ſcripturæ. ſ.per quas vult probare, habeant ſubſcriptionem trium teſtium: & qui ſuperſtites ſunt, iurent quod ipſi interfuerunt quando inſtrumentum fuit factum, & iurent ſe ſubſcripſiſſe omnes, vel ſaltem duo. alioquin ſi iam deceſſerint, non procedet comparatio: nec aliter facienda eſt literarum comparatio, etiam ſi aliquis proferat inſtrumentum quo continetur quòd debeas mihi decem ad probandum illud quo continetur quòd debeam tibi. xx. facienda eſt etiam comparatio de inſtrumento publico ad inſtrumentum publicum, & de forenſi ad aliud forenſe. & hoc in prima parte. Qui vero petunt comparationem, vel illi qui eam facere debent, vt puta partes in ſcriptura, iurabunt quod neque lucri gratia, neque odio faciunt, neque fieri petunt cõparationem huiuſmodi, ſed bona fide. & hoc in ſecunda. habet autem locum hæc lex in omnibus iudiciis, & tantum in futuris negociis, non præteritis. & hoc in tertia.

g Comparationes.] i.aſſimilationes.

h Ex chirographis.] id eſt priuatis manibus ſcriptis. Accurſius.

i Publice.]id eſt apud iudicem, vel per publicam perſonam.

k In iudiciis.]in iudiciis planum eſt. In contractibus dic ita, quod emebam à te ſi tu oſtenderes mihi inſtrumentum emptionale, quod oſtendis, & ego habeo illud ſuſpectũ. tu probas per quaſdã alias literas: & ſic falſitas in contractibus committitur.

l Sancimus.] Nota propter futurum periculum cauendum aliquid prohiberi. ſic ſupra de reb.credi.l.generaliter, in princip.& ff.qui ſatiſda.cogan. l.ſi fideiuſſor. §.ſi.& de rei vend.l.ſi vero, cum l.præcedenti, & nau. cau.l.1.§.1.

D m Subſcriptiones]hodie idẽ & ſi non ſubſcripſerint ſi tamen interueniunt tres teſtes, vt in auth.e.ti.§.1.& 2. & §.ſi tamen quiſquã, colla.vj. ſm H.vel verius hic loquitur de priuata ſcriptura, ex qua fit comparatio, & qa per eam nitor vincere vel iuuare aliam: ideo magis & ſolennis & authentica debet eſſe: ibi de ea ad quã. Itẽ ibi ſuper ſumma maiore.l.aureorum. Vnde etiam tres exiguntur ibi vt iurẽt, hic duo ſufficiunt, vt hic ſubiicit. Ac.

n Vt prius.]quam comparatio fiat.

o Literis.]dic.i.ſubſcriptioni.

p Eorum.]teſtium.

q Deponentibus.]i.iurantibus.

r Duobus]ſ.teſtibus.& facit pro M.qui dicit ſolẽnitatẽ teſtamenti poſſe per duos teſtes probari: licet ſeptem exigantur in compoſitione, quod diximus. j.de bo.poſ. ſecundum tab.l.fin.

s Teſtium.]quas literas fecerant alibi: & conſtat eos feciſſe hic, ex eo quòd ſubiicit, comparatio efficiatur.

Sed

ex huiuſmodi chartula iã probata cõparatio [a]fiat. aliter [b] etenim fieri comparationem nullo concedimus modo, licet in ſemetipſum [c] aliquis chartam conſcriptam proferat: ſed tantummodo ex forenſibus, [d] vel publicis inſtrumẽtis, vel huiuſmodi chirographis quæ enumerauimus, comparationem trutinãdam. Omnes autem [e] comparationes non aliter fieri concedimus, niſi iuramento antea præſtito ab his [f] qui cõparationem faciunt, fuerit affirmatum ꝙ neque lucri cauſa, neque inimicitiis, neque gratia tenti, huiuſmodi faciunt comparationem, & hoc obſeruari tã in omnibus ſacris noſtris ſcriniis, [g] quàm in apparitione omnis ſublimiſſimæ præfecturæ, necnon magiſteriæ poteſtatis, cæteriſque omnibus iudiciis quæ in orbe noſtro conſtituta ſunt: his omnibus in poſterum obſeruandis.

Comparationes etenim iam antea factas retractari, extra periculum minimè eſt. Dat. XIIII. Kalend. April. Lampadio & Oreſta Conſs.

IN AVTH. De his qui ingrediuntur ad appellat. §. illud etiam iudicauimus. collat. v. conſtitutione. xj.

Adduntur ad l. C. alia duo genera ſcripturarum, ex quibus poteſt fieri comparatio, ſcilicet de ſcriptura quæ producitur per partem aduerſam, & de ſumpta ex archiuo publico. Paul. de Caſt.

AD hæc, [a] ex his literis quibus aduerſarius tuus vtitur, & profert: rectè petis examinationẽ [h] fieri.

Item & charta quæ profertur ex archiuo [i] publico, [k] teſtimonium publicum habet.

IN AVTH. De inſtru. cau. & fid. §. oportet, & §. ſequen. coll. vj. conſtitu. iij.

Ex duobus concurrentibus, ſcilicet quòd contractus ſit factus in ciuitate & excedat libram auri, ſi produco ſchedulam manu tua ſcriptam de tali contractu, quã tu negas, non cre-

Sed quare tertij ad primum non ſit recta via? Reſpon. in tertio non erant literæ cum teſtium inſcriptione. Et, not. hic, & ex eo quod ſubiicit, ſi comparatio efficiatur ſecundum hanc l. plenam fidem haberi comparationi. ſed per authen. non ſufficit ſola comparatio, quia oportet argumento alio eam iuuari, vt in authent. eod. §. ſi quis igitur vult, & §. ſed & ſi quis aut mutui, & §. oportet autem iudicantes, & §. ſi vero nullus, & § ſi vero tale aliquid cõtigerit, & §. ſi vero moriantur. & videtur committi iudici an plenam faciat fidem cõparatio. ſed illud in publicis. ſ. priuatis ſecus: quia ibi aliud exigitur argumentum. & ſic potes hic legere authẽ. at ſi cõtractus, &c. & ibi plene de hoc dices ſtatim. Acc.

a Comparatiõ.] ſ. literarum contrahentium & ſubſcribentium. ꝙ ſi non inueniantur tales ſubſcriptiones, fiat quod hactenus valuit, vt in auth. eo. §. ſi vero nullus horum. Accur.

b Aliter.] aliàs eſt non aliter, & hæc quoq; plana & aliàs naturaliter: & tunc dic. i. naturali ingenio alicuius: vel naturaliter, id eſt ſimpliciter natura literarum tantum inſpecta. Variatio enim plerunque in literis etiam eiuſdẽ inuenitur ex variis cauſis, vt in authen. eo. §. 1. Accur.

c In ſemetipſum.] hoc refertur ad id quod. ſ. dictum eſt ex priuata ſcriptura non fieri comparationem, niſi habeat ſubſcriptionem trium teſtium: licet, &c. vt quia profers contra me inſtrumentum à Titio factum, quo continetur ꝙ mihi debes. x. vt approbes aliud quaſi ab eodem factum, quo continetur me debere tibi. c. Vel dic, emptor nondum numerato precio inſtrumentum venditionis profert, vt res tradatur ſibi. venditor negat eum ſcripſiſſe. vnde emptor producit prioris debiti inſtrumẽtum: in quo caſu magis pro ſe quàm contra ſe facit. Sed hoc reſponſum corrigitur per authen. ad hæc. Item not. hic ex eo ꝙ dicit, licet. &c. & ſi partes velint conſentire comparationi, ꝙ etiam conſenſu partium non poteſt aliter fieri comparatio, niſi ſecundum leges, vt argu. ff. de poſth. l. quos prohibet.

Inſtra ſo-rẽſia quę, & vnde dicuntur.

d Ex forenſibus.] i. eorum quæ conficiuntur in foro. ſ. in iudicio, puta acta quæ fiunt per tabellionem, & generaliter quæ formam publicam habent: ſic dicta, quia eis vtimur in foro. Sed quæritur, an forenſi inſtrumento nõ ſcripto per manum publicam, ſit fides adhibenda vt publico? Reſpond. non. ſed argu. contra. ſ. de dona. l. in donationibus.

e Omnes autem.] Ex quibus inſtrumẽtis debeant fieri comparationes, diximus. nunc autem quomodo.

f Ab his.] ſ. peritis ſcriptoribus, quibus iudex committit: vt arg. ſ. de re mili. l. ſemel, lib. 12. & in authen. de nõ alien. §. quod autem, coll. 2. Iurant autem duo alij hodie, ſcilicet qui inducit inſtrumẽtum ad comparationem, & qui petit eam fieri, ꝙ non aliam habentes probationem veniunt ad comparationem, nec circa eã aliquid egerunt, quod poſſit veritatem abſcõdere, vt in auth. eo. §. ſi vero nihil, & ſic (quod eſt mirabile in hoc caſu) bis de calumnia iuratur. & eſt ſpeciale. ſed regulariter contra, per anteriorem authẽ. vt in auth. de his qui ingr. ad appell. §. ſi. coll. v.

Iuſiur. calũniæ præſtatur bis quãque.

g Scriniis.] i. audientiis, ſic dictæ quia in ſcrinio. i. in pectore principis ſunt iura, vt infra de teſt. l. omnium. Vel quia conſueuerũt ibi eſſe ſcrinij, vt patet in palatio Bon.

AD hæc.] CASVS. Dictũ eſt in l. antiqua ꝙ poteſt fieri comparatio priuatæ ſcripturæ ad priuatam habentem ſubſcriptionem trium teſtium, & ex publico & ex forenſi inſtrumento. addit autem duos modos. Pone ꝙ Titius profert ſcripturam contra me a ſe ſcriptam, quam dico veram. ego profero aliam contra eum, quam dico ab eo Titio eſſe ſcriptam, dicit ꝙ bene poteſt fieri comparatio. Item ſi aliquod inſtrumentum de archiuo publico vel ſcrinio profero, fiet comparatio ex alia ſcriptura quæ producitur ex archiuo publico.

Conc. c. peruenit, poſt prin. 30. q. 1.

h Examinationem.] per comparationes literarum, puta producis literas tuas vel alterius contra me, ego eas confiteor. Vel tu probas & induco aliam priuatam contra te, quam dico te vel eundem feciſſe, & id probo per comparationes literarum, quas cõtra me induxiſti. Ideo corrigitur hic. l. comparationes, in eo quod dicit. licet in ſemetipſum, &c. Alij dicunt ꝙ & hic eſt atteſtatio. i. triũ teſtium præſentia.

ADDITIO Dicas cum Pau. de Caſt. ꝙ l. C. in nullo corrigitur inquantum dicit licet in ſemetipſum, ſed loquitur in alio caſu quam iſta authen. quę loquitur quãdo vna ſcriptura producebatur contra me per te, & alia per me contra te. At l. C. loquitur quando vtraque producebatur ab eadem parte, quo caſu non poteſt fieri cõparatio, quia poteſt ſubeſſe manifeſta fraus. ita dicit ipſe Pau. ſ. l. proxi.

i Publico.] i. arca, in qua reponuntur publicæ ſcripturæ, vt ff. de pœn. l. morit. §. ſolet.

k Teſtimonium publicum.] Non dico ꝙ publica ſit, vel manu publica facta, quia ſic nihil adderet, ſed habet publicum

Compara tiones ex quibus ge nerib ſcri pturarum fiunt.

blicum teſtimonium, eo ipſo ꝙ confitentur magiſtratus ex archiuo eam eſſe. vel eo ipſo ꝙ talia erant ſigna in ea, qualia ſolent fieri. ſ. manu commentarienſis, vt ff. de iur. fiſc. l. in fraudem. § quotiens. Patet ex prædictis ex quinque generibus ſcripturæ fieri comparationes. ſ. ex priuatis ſubſcriptis, ex publicis, ex forenſibus, 1 & ex his duabus quę ſunt in hac authen. Sed an cuilibet, & à quolibet, vel contra quem libet? Reſpon. ſecundum Ioan. ſic, cum ſimpliciter dicatur eam fieri. ſed Hug. totum contrarium. Sic ergo dicit priuati ad priuatum tantum probandum vel improbandum. Item forenſis, ad forenſe tantum probandum vel improbandum. ſic de publico & alijs: non autem publici ad forenſe, vel econtra, nec priuati ad publicum, vel econtra, cum etiam diuerſa forma fuit propoſita. Sed Azo dicit, quando ex vno genere ad aliud, ſi ſint eiuſdem formæ vt ecce forenſe & publicum: nam forenſe poteſt formã habere publicam.

1 Gl. ſuper verbo vires poſt med. in c. quoniam contra, de proba. dicit ꝙ ſcripturæ notariorum iudiciorũ creditur ſine teſtibus in his quæ geſtũtur in iudiciis: ſecus in contractibus.

ADDITIO. Aduertas ꝙ opinio Ioan. volentis inter ſcripturas diuerſorum generum poſſe fieri comparationem, communiter tenetur per doc. reprobatis opinionibus H. & Azo. quia non tractatur hic de comparatione formæ extrinſecæ ſeu qualitatis, ſed de ſubſtantia literarum, & formæ extrinſecæ earum, vt ſciatur ſi ab eodem ſint ſcriptæ, necne, ſecundum Bar.

ditur ſoli comparationi ſine alio argumento, i. ſine teſtificatione teſtium deponentium ꝙ viderunt eam per se ſcribi, licet non interfuerint contractui quod olim non requirebatur, ſed ſoli comparationi ſtabatur, vt in l. C. quæ tamen per hãc corrigitur in hoc. Pau. de Caſt.

A T ſi contractus fiat in ciuitate,[a] & vnam libram auri exceſſerit, omnimodo collationi[b] adſit argumentum[c] quodlibet, nec credatur ei ſoli.[d]

Inſtrumentum cuius fides ſemel eſt approbata, debet iterum produci ſi aduerſarius dicit ſe velle & poſſe redarguere illud de falſo: & ſi non producatur, habetur pro falſo: niſi ille qui nõ producit, ſe perdidiſſe ſolenniter iuret. vel niſi ſit lata ſententia definitiua, quæ in rem iudicatam tranſiuit. hoc dicit not. ſecundum Bald. Vel ſic: Poſtquam inſtrumento publico vel priuato in iudicio producto quis fidẽ impoſuerit, non cogitur illud iteratò producere: licet de falſo is contra quẽ productum fuit, velit id redarguere: niſi petens iuret ꝙ credit ſe falſum illud poſſe probare, quia tunc cogitur iterum illud coram iudice exhibere pro ducere: niſi cauſa ſit iam finita, & ex toto ſopita. vel niſi iuret ꝙ inſtrumẽtum ſit caſu deperditum ſine eius dolo vel culpa. & ſi hoc ſacramentum præſtare noluerit, inſtrumento nulla fides in cauſa adhibenda erit. h. d. tota lex iſta. Sali.

in ſcriptis, vel ſine ſcriptis, tunc tres, vt in authent. eod. §. ſi quis igitur, & §. ſed & ſi quis aut mutui, & §. ſed & ſi inſtrumenta. Et dicitur in ſcriptis, quando id agitur, vt non aliter valeat, niſi fiat ſcriptura, vt innuitur in authent. eod. §. & hæc dicimus, & ſupra eod. l. contractus, in princip. Ex prædictis autem inſtrumentis fit comparatio priuatæ quidem ſcripturæ, ſi ſuperſint teſtes, & ꝓpriæ ſubſcriptioni atteſtẽtur, vel ꝙ eis præſentibus eſt facta charta: & ſic alio argumento iuuatur, vt hic, & in authentic. eod. §. 2. & 3. ſi autẽ eſt publica: tunc ſi ſupereſt tabellio cũ aliis qui interfuerunt, ſiue etiam ipſe ſolus, non fit comparatio, ſed creditur ipſi ſoli tabellioni. ſi vero non ſupereſt, ſed miniſter vel annumerator ſupereſt, fit comparatio literarum tabellionis & ſignorum, & nõ ſubſcribentium. ſed ſi non ſupereſt miniſter vel annumerator: tunc etiã ſubſcribentium fit comparatio, vt in authẽ. eod. §. ſi vero moriantur, & §. ſequen. & hoc in vrbe. in agris ſerua legem veterem, vt in auth. e. §. hæc autem omnia, vt duo ſufficiant: niſi contractus excedat. l. libras auri, vt ſ. ſi cer. peta. l. ſi.

† Glo. ſuper verbo, mandato, in c. 1. extra de procur. inducit hãc l. ꝙ ſi dubitetur de mandato procuratoris, quia ſigillum eſt incognitũ, debet fieri fides de eo.

XX. Idem A. Iuliano P. P.

C Vm quidam[e] inſtrumentum[c] protulerit, vel aliam chartulam[f] eique fidem impoſuerit,[g] poſtea autem perſona cõtra quam iſta chartula vel inſtrumẽtum prolatũ eſt, quaſi falſum[h] hoc conſtitutum redarguere nitatur: ne diutius dubitetur vtrum neceſſitatem ei qui protulit, imponi oporteat repetita vice hoc proferre, an ſufficiat fides iã approbata: ſancimus, ſi quid tale eueniat, eum qui petit iterum eam chartam proferri, prius ſacramẽtũ præſtare, ꝙ exiſtimans[i]

A T ſi contractus.] CASVS. Hoc addit, & dicit ꝙ ſi contractus fiat in ciuitate, & excedit libram auri, non credatur ſoli comparationi literarum: ſed alij teſtes adeſſe debent qui de cauſa veritatem dicant.

a In ciuitate.] ſecus ſi in agris, vt ſtatim dices.

b Collationi.] i. comparationi.

c Argumentum.] alias augmentum. quod dicitur in ea auth. §. oportet.

Comparatio ſola an plene probet.

d Soli.] No. hic effectum comparationis. nam olim in totum credebatur, vt l. comparationes, & in authen. eo. in princip. Hodie vero quandoque committitur iudici, vt vnam qualemqualem inde affirmat fidem, quod eſt in publicis, vt in authen. eo. §. ſi vero nullus horum. quãdoque plus etiam argumenti exigitur, vt hic, quandoque nullo modo, vt quando ab vna parte eſt inſtrumentum & vox viua, ab alia vero ſola comparatio literarum, vt in authent. eod. §. ſi vero tale. licet quidam dicant aliter, ſcilicet plus teſtibus quàm inſtrumentis credi, quod eſt falſum. & habent hic authent. hodie magis. &c. quæ non legitur, ſed intellige vt dixi. & eſt ratio, quia aliter, &c. vt in authen. eod. §. 1. Item cautius fit hodie comparatio. nam diſtinguitur vtrum fiat contractus ſuper minore ſumma libræ auri: & tunc indiſtincte duo teſtes ſufficiunt, ſiue in ſcriptis, ſiue ſine ſcriptis: ſiue à peritis, ſiue non: ſiue in ciuitate, ſiue extra, vt in authen. eo. §. vt autem. ſi vero vltra, ſi quidem imperitus, & in ciuitate & in ſcriptis, tunc quinque, vt in authent. eod. §. oportet. ſi ſine ſcriptis, imperitus, vel econtra peritus,

Comparatio qualiter fit hodie.

C Vm quidam.] CASVS. Petebam à te. x. protuli inſtrumentum, apparuit ſuſpectum. dedi ei fidẽ per duos teſtes. vis vt illud iterum producam, vt illud poſſis accuſare de falſo: an ſis audiendus, quæritur? Reſp. ꝙ ſic, ſi iures propter calumniam hoc te non petere, & ꝙ credis illud poſſe arguere de falſo: quo caſu inſcriptione facta, in qua obligabis te ad pœnam talionis niſi probaueris apud iudicem, compellar id iterum producere. & hoc in prima. Si vero dixi me illud producere nõ poſſe, quia perdidi, & illud non habeo: non aliter ſum audiendus quàm ſi iurem me illud producere non poſſe. & hoc in ſecunda. Si vero nolim iurare, nullam pœnam ſuſtinebo aliam, niſi ꝙ ſcriptura illa viribus carebit, & perinde erit ac ſi confecta non fuiſſet, & hoc in tertia. Quod aũt dictum eſt, ꝙ poſſis petere iterato produci inſtrumentũ cum ſolennitate prædicta, verum eſt vſque ad ſententiã, ſed poſt non. & hoc in quarta.

e Inſtrumentum.] publicum.

f Chartulam.] quancunque etiam priuatam, quãdo eſt producibilis.

g Impoſuerit.] cum appareret ſuſpectum, vt ſ. eo. l. indices, & ſ. de proba. l. penult. vel dic, impoſuerit, ſcilicet productiones.

h Falſum.] ſcilicet accuſando: nam etiam excipiendo dicere poſſet.

i Exiſtimans.] Nota ꝙ ſufficit ſemel exhibuiſſe, niſi iuretur non calumniandi cauſa id ſe poſtulare. ſed hodie non iuratur, cum ſemel ſit iuratum, vt in authen. de his qui ingre. ad app. §. ſi. col. 5. vel verius hæc eſt alia cauſa à prima: quia hæc eſt criminalis. Et ſic no. in criminalibus de calũnia iurari, vt diximus. ſ. de iur. cal. l. j. in prin. & eſt ſimile iuramentum. ff. ad exhib. l. theſaurus.

Pagina:

Ciuiliter agi de crimine an poſſit adhuc eo q illud commiſiſſe dicitur, viuẽte.

ᵃ Pagina.] Quæ inſcriptiones debent fieri ab accuſatoribus, ut dix¹. ſ̃ eo. l. 2 & criminaliter hic agitur. Sed quidam ſumunt hic argumen. quòd donec de crimine poteſt agi criminaliter, quia uiuit qui dicitur cõmiſiſſe crimen, non agitur ciuiliter, & pro eis. ff. de Carbo. edicto. l. 2. & ſ̃. ubi cauſę ſiſ. l. 1. & infra ſi ex fal. inſtrumen. l. & qui, & ſupra eod. l. 2. ſed falſum eſt, ut infra ad l. Cornel. de falſ. l. damus, & l. fin. & ſ̃. de tranſact. l. ſi ex falſis, & dixi ſupra, eod l. 2.

Cõc. c. 2. circa finẽ, cũ gl. j. ex tra de proba.

Actore nõ probante q̃ñ q; cogitur reus ſe defendere.

ᵇ Sacramentum.] quia præſumitur quod habeat eam, cum habuerit tempore litis conteſtatæ, ut ſupra ad exhibend. l. non ignorabit. Item no. ſufficit ſi iuret: ſecus in creditore, ut infra de pign actio. l. ſi creditor. quia ille ex contractu tenetur de dolo & lata culpa & leui: hic nõ. Item creditor liberatur eo probato: hic autem non ſentit tale emolumentum, & ideo ſufficit ſi iuret. & ẽ ſimile huic. j. de iure dot. impe. l. fi. §. ſin autem dubitatio. Item not. hic quod actore nõ probante, cogitur reus ſe defendere per ſacramentum, alioquin contra eũ pronunciatur, ut ſupra de proba. l. pe.

Culpę nomine nullus tenetᵣ in ſuis.

ᶜ Dolo.] de culpa enim in ſuis non tenetur, ut ff. ſol. ma. l. etiam. §. 1. in fi.

ᵈ Subtili reuerentia.] ut ff. de cond. inſtitu. l. quæ ſub conditione, circa princip.

ᵉ Ei.] qui falſum dicit.

ᶠ Per ſolitã.] ut per in integrum reſtitutionem, uel ſupplicationem factã a præfecto prætorio.

ᵍ Et ſopita.] ut & ſ̃. de tranſ. l. fratris, & inſt. de pœ. te. li. circa prin. & j. de agri. & cen. l. litibus, lib. 11. ſed uidetur poſt ſentẽtiam audiri, ut j. ſi ex fal. inſtr. l. 1. & 2. quæ ſunt contra. Solu. hic non ſoli inſtrumento habuit fidem iudex: ibi ſic. Vel hic quando ab initio fuit de hoc quæſtio, ibi quando non. & hæc uera.

ᵍ Cõc. cũ hoc fi. gl. ſuper uerbo, poſt ſñiam, poſt prin. an ca. licet extra de proba.

ſe poſſe falſum redarguere quod prolatum eſt, ad huiuſmodi veniat petitionem. Quid enim ſi cum noſſet deperditã eſſe chartam, vel forte concrematam, vel alio modo deminutam, hanc requiri aſſimulans, & ad difficultatẽ productionis reſpiciens, B huiuſmodi faciat petitionem? Et poſtquam hoc ab actore vel petitore fuerit iuratum, & inſcriptionũ pagina ᵃ apud competentem iudicẽ depoſita: tunc neceſſitatem imponi ei q protulit chartam de qua quæritur, iterum eam apud iudicem criminis proferre, quatenus poſſit apud eum crimen falſitatis ventilari. Sin aũt dicat nõ eſſe ſibi poſſibile eam o- C ſtendere, quia per fortuitos caſus huius copia ei ablepta ſit: tunc ſubeat ſacramentum ᵇ quod nec habeat eandem chartulam, nec alij eam dederit, nec apud aliũ voluntate eius conſtituta ſit, nec dolo malo fecerit quo minus appareat ea, ſed reuera ipſa chartula ſine omni dolo ᶜ ſit deperdita, & productio eius ſibi impoſſibilis ſit. & ſi tale ſubeat ſacramentum, D ab huiuſmodi neceſſitate relaxetur. Quòd ſi prędictum iuſiurandum ſubire minime maluerit: tũc quaſi falſa chartula nullas habeat vires aduerſus eum contra quem prolata eſt, ſed ſit penitus euacuata. Neque.n. vlterius pęnam produci cõtra eos qui nõ iurauerint, volumus: cum forſitan quidam ſubtili ᵈ reuerentia teneri, nec verũ ſacramentum præſtare patiuntur. Eãdem aũt copiã ei ᵉ pręſtamus, donec cauſa apud iudicem ventilatur. Si enim iam pleniſſimum finem accepit, & neque per appellationem ſuſpenſa eſt, neque per ſolitam ᶠ retractationem ad huc lis viuere ſperatur: tunc ſatis durum eſt huiuſmodi querelę indulgeri: ne in infinitum cauſæ retractentur, & ſopita ᵍ iã negotia per hmôi viã iterũ aperiantur, & cõtrariũ aliquid noſtro eueniat propoſito. Dat. V. Kal. Mart. Lampadio & Oreſta. VV. CC. Conſs.

PLVS VALERE QVOD AGITVR, quàm quod ſimulatè concipitur.

Quia per ſcripturam de qua dictũ eſt, aliud fingitur quàm ſit verum: ideo dicit quid prævaleat.

A

TITVLVS XXII.

PLVS VALERE QVOD agitur, quàm quod ſimulatè concipitur.

Veritas prævalet ſcripturæ & ſimulationi Sal.

I. Impp. Valeri. & Gallien. AA. Rufino.

IN contractibus ʰ rei veritas potius quã ſcriptura perſpici debet.

Cum obijcitur ſimulatio, debet inquiri veritas facti h. d. Bal. Vel ſic: Simulatio allegata apud iudicem eſt probanda Sal.

II. Impp. Diocl. & Max. AA. & CC. Soterix.

ACta ſimulata, ᵏ velut merat. pecunia. l. ſi intra. Item 4. & de ſup. leg. l. Labeo.

ʰ In contractibus.] CASVS Emi fundum, confectum eſt inſtrumentum non me, ſed uxorem meam emiſſe. nunquid veritas pręfertur ſcripturæ, quæritur? Reſpond. quod ſic, quia in contractibus, &c.

ʰ In contractibus.] Pręmittit aphoriſmum generalẽ, ſpecialẽ ſubijciens poſtea & pone caſum ut ſupra quod met. cau. l. ſi per impreſſionẽ, & ff. ad Macedo. l. ſi filiusfamilias. 1. §. penult. & l. ſed Iulianus. § mutui, & de leg. 1. l. qui quartam, & de hære. inſtitu. l. quotiens. §. 1. & de dona. inter ui. & ux. l. ſi ſponſus. §. circa, & ſupra de probat. l. cum precibus, & l. ad probationem ſeruitutis, & infra de eman. l. 1. & 2. & infra de dona. l. nec ignorans, & ſupra de tranſactio. l. cum ea, & infra de contrah. empt. l. 3. & ſupra ſi cer. peta. l. ſi ex precio. Sed uidetur huic l. contra, infra arbi. tu. l. fi. ſed ibi ſpeciale, ſicut & ff. de uſuf. le. l. ſi alij, ſecũdum Io. uel ibi non conſtabat aliud actũ, ſecundum R. Item fallit hæc regula infra ad Velleianum. l. antiquę. ibi ſpeciale. ſic & in re iudicata fallit ut ff. de re. iu. l. res iudicata, & in iureiu. ut ff. de iurei. l. ſed & ſi poſſeſſori. § item ſi, & in tranſactione, ut ff. de iureiurã. l. 2. & in repudiatione hæreditatis, ut. ff. de acquirend. hæredi. l. is qui putat, & in caſibus illis ubi fit ius ex ſententia, ut ff. de inofficio. teſtament. l. Papinianus. §. fin. & de ſta. ho. l. ingenuum, & de libe. ag. l. 1. §. fina. & l. 2. & 3. in princip. Item & fallit hæc regula ĩ obligatione literarum poſt biennium, ut infra de non numerat. pecunia. l. ſi intra. Item fallit ut ff. de leg. 1. l. 4. & de ſup. leg. l. Labeo.

Scriptura in multis caſibus pualet ueritati.

ⁱ Veritas.] Hoc uerum eſt ubi paratus eſt probare contrarium.

ACta.] CASVS Tutor rem pupilli emere non poteſt. & ſi ſimulat uxorem emiſſe, magis inſpiciẽda eſt ueritas, quàm quod ſimulate actũ eſt, ut dicatur nullam fuiſſe uenditionem.

ᵏ Acta ſimulata.] forte tutor erat, qui adminiſtrabat: ideoque

ideoq; rē pupilli emere non pōt, ſed facit per vxorē. ff. de auсto. tu. l. v. §. pupillus, & de contrahen. emp. l. ſi in emptione. §. fi. vel in dignitate erat, vt ff. de contrah. emp. l. non licet. vel pone. ſ. quod me. cau. l. ſi per impreſſionem. item etiam, vt ff. pro ſocio. l. cum duob. & ĩ. ſi quis alte. vel ſibi. l. multum, & ĩ. ad Vellei. l. ſi cum pater.

a Sed eius.] ad idem ff. de contrah. emp. l. non licet.

b Non poſſunt.] neque in rei veritate, neque in præiudicio. & fit hæc ſimulatio de perſona in perſonam, vt ĩ. eod. l. ſi quis geſtū, alias a cauſa in cauſam, vt ĩ. l. proxi.

EMptione.] CASVS. Accepi. x. à te mutuo ſub vſuris, & obligaui pignus, tu timens ne diceremis vſurarius, vel ne poſſes vſuras petere iure cano. obſtante, feciſti ſcribi in inſtrumento contractum emptionis, & venditionis interueniſſe, cum interceſſit pignoris obligatio. vnde non ſcriptura, ſed geſtū erit inſpiciendum.

c Emptione.] Simulauit creditor emptionem: & ſic fecit fieri inſtrumentum, cum eſſet pignus: vt ſi ad diem redderetur pecunia, res eſſet inempta. non valet, cum ſit in fraudem legis commiſſa, vt ĩ. de pac. pigno. l. 1. 2. & 3. vel fructus voluit lucrari, ne teneretur computare in ſortē: vel non videri vltra legitimam vſuram eos eſſe: vel euitare iura canonū, quæ de vſuris repetendis dicūt. hæc quidem non valent ſic ſimulata. Quid autem ſi hoc iurauit? Reſpon. idem: vt ĩ. de legi. & conſtit. l. non dubium, in fi. & facit. ĩ. de contrah. emp. l. ſi ancillam.

Cōtractus in fraudē legis factus no valet.

non ipſe, ſed eius a vxor cōparauerit, veritatis ſubſtantiam mutare non poſſunt. b Quæſtio itaq; facti, per iudicem, vel præſidem prouinciæ examinabitur. Dat. X. Kalen. Maij. CC. Conss.

Contractum emptionis intelligitur eſſe factus cauſa pignoris: maxime quando apponitur pactum de reuendendo. Bartol.

III.

EMptione c pignoris cauſa facta, non quod ſcriptum, ſed quod geſtū eſt, inſpicitur. Dat. Kalen. Maij. Sirmij. CC. Conss.

Breuis eſt, & in iſta eſt ſimulatio de perſona ad perſonam, & ideo inſpicitur vera perſona, non ſimulata. hoc dicit Sal. Vel ſic: Perſona quæ vere contraxit, attenditur, non quæ ſimulate fingitur. Salic.

IIII. ... Derio

SI qs geſtū à ſe, aliū egiſſe ſcribi d fecerit, plus actum, ꝗ ſcriptum valet. Dat. VIII. Kalend. Decem. CC. Conss.

Erronea ſubſcriptio vitiat actum. hoc dicit. Bal. Vel ſic: Subſcribens ſe inſtrumento quod non legit, putans cōtinere id quod mandauit, vel quod ſibi perſuaſum extitit, cum aliud contineat: ſibi non præiudicat Sal.

V. ... AA. ... CC. Victori.

SI falſum e inſtrumentū emptionis conſcriptum, tibi velut f locationis quā fieri mādaueras, g ſubſcribere te, non relegē tem, h ſed fidem habentē

aliàs ſub ſcribenti nō relecto ſed fidem habēti ſua ſit &c.

Sing. gl. ſm Iac. in §. fuerat, inſtitu. de act. in gl. ſuper verbo, creditoribus.

d Si quis] CASVS. Mutuaſti mihi x. quia maiores vſuras ſtipulari non poteras, ſuppoſuiſti Titium, qui potuit maiores vſuras ſtipulari, & ſtipulatus eſt: & in inſtrumento Titius non tua perſona comprehenſa fuit. Actum, non ſcriptura, inſpiciendum eſt. Vel pone caſum, vt in gloſſ.

d Scribi.] Mutuatus fui x. feci alium ſcribi in fraudem vſurarum vt infra, de vſur. l. eos §. fin. Vel pone in vendente, qui faciebat alios vendere: ſicut & ſupra eod. l. 2. potius in emente. & ſic differt hæc ab illa. Vel illa ſpecialiter: hæc generaliter. Vel ibi publica charta fuit: hic nō. & facit infra ſi quis alteri, vel ſibi. l. cum propria, & ĩ. ad Vellea. l. ſi cum, & ĩ. de donat. inter vir. & vxo. l. ſi filij.

e SI falſum.] CASVS. Procurator tuus cum deberet locare domum mandato tuo, vendidit eam & fecit te ſubſcribere, cum crederes locationem, ſed erat venditio, nec vt venditio, quia non cogitaſti, nec vt locatio valet: cum accipiens in hoc non conſenſit. ff. de contrahen. emptio. l. in venditionibus, & infra de donatio. l. nec ignorans, & de rebus ali. non alie. l. 2. & mand. l. cum mādati, & ff. de tranſactio. l. cum Aquiliana.

f Velut.] inſtrumentum locationis: tu credebas factum de locatione, & fuit factum de emptione.

g Non relegentem.] ſcilicet inſtrumentum.

h In vtroque.] ſcilicet contractu: nam in venditione non conſenſit qui ſubſcripſit: in locatione non conſenſit qui accepit. Sed ſupra eodem. l. j. vterque conſenſit veritati, & ideo valet.

ſuaſit: neutrum contractū (in vtroque h alterutrius conſenſu deficiente) conſtitiſſe, proculdubio eſt. Dat. XIII. Kalend. Ianuar. CC. Conss.

TITVLVS XXIIII.

DE COMMODATO.

Dixit ſuperius de conditionibus quibus petitur quid dari: nūc de actionibus his quibus intereſſe petitur: quæ quia ex contractibus veniunt, de his dicit, præmittens de eo qui gratia accipientis contrahitur.

Commodatarius de caſu fortuito non tenetur ſecundum ſimplicem naturam contractus, ſed ſecundum naturam expreſſæ conuentionis poteſt teneri de caſu fortuito. h. d. Bald. Vel ſic: Commodatarius non tenetur de caſu fortuito, niſi ſe adſtrinxerit pacto. Salic.

I. ... Maximian.

EA quidem q̃ vi maiore i auferuntur, detrimēto eorum quibus res commodantur, imputari non ſolent. k Sed cū is qui à te commodari l ſibi bouem poſtulabat, hoſtilis incurſionis contemplatione periculum amiſſionis ac fortuuā futuri m damni in ſe ſuſcepiſſe n proponatur: præſes prouinciæ ſi probaueris eum indemnitatē tibi promiſiſſe, placitum conuentionis o implere eum compellet. Da. VI. Kalen. Iun. ipſis. AA. Conss.

Qui intentat certam ſpeciem contractus, debet probare formā ex qua reſultat illa ſpecies h. d. Bal. Vel ſic: Cōmodator debet probare vſum finitū ad quē commodauit. h. d. ſecūdum

EA quidem.] CASVS. Cōmodaui tibi equum. ſi ſine culpa tua perijt caſu fortuito. an teneatis, quæritur? Dicitur quod non, & hoc in prima. Si vero vt duceres ad bellum tibi commodaui, & pepigi, vt teneteris ſi ibi perijſſet, teneberis. & hoc in ſecunda.

i Vi maiore.] cui reſiſti non poteſt, vt ff. quod metus cauſa. l. 2.

k Non ſolent.] iure contractus: niſi vitio eius caſus interuenerit: vt ff. eod. l. in rebus, in princ. l. ſi vt certo. §. quod vero, & §. ſeq. & inſtitut. quib. mod. re contrahitur ob. §. item is.

l Commodari.] ff. commo. l. ſi de damno.

m Futuri.] non eſt contra naturam contractus, ſed præter.

n Suſcepiſſe.] ſpeciali pacto, non generali, vt dixi. ff. ſi quis cau. l. ſed & ſi. §. quæſitum.

o Conuentionis] Contractus enim &c. vt ff depo l. j. § ſi conueniatur, & facit. ff. loca. l. ſi domum, & de contrah. empt. l. ſi quis fundum.

a Conſtituit.] dolo vel culpa, id eſt faciendo quod facere non debuit, vel omittendo, quod facere debuit. ſecus ſi ſeruos pro maleficijs coercuit: vt ff. eo. l. elegāter, in fi.
b Obligatur.] vel ad damnum reſarciendum, vel ad debitum exonerandum: admiſſa compenſatione in eo quo res deterior fcā eſt: vt j̄. eod. l. creditor.

PActū.] CASVS. Obligaſti mihi rem tuam pro. x. cōueni, vt eam diſtraherem pecunia non ſoluta ſua die: an pactum iſtud debitori ꝑiudicet quo minus agat pign. ad id quod excedit debitū, ſi ꝓ maiori precio ſit vēditū: vel quo minus adimatur actio pig. ſi non vendidi, vel dedi pro. xx. cū eſſet obligata ꝓ x. vel dolo vendidi, vel ante diem? Dicitur quòd non.
c Pactum.] quod valet: vt j̄. de pac. pign. l. j. & ff. de pigno. l. ſi fundus, in fi.
d Debitori.] tale pactum non adimit quin creditor poſſit petere.
e Actionem.] ſi forte creditor plus vendiderit: vt ff. codē. l. quāuis, in fi. & l. ſeq. & j̄. de iure dot. impe. l. fi. §. ſi vero creditor. vel nondum vēdidit, vel male vēdidit, vel dolo malo, vel ante diem. vt infra ſi vendi. pignor. aga. l. j.

teriorem conſtituit, [a] eo quoque nomine pigneratitia actione obligatur. [b] PP. VI. Id. Decemb. Antonino. IIII. & Alexandro Conss.

Licet ſit data vendendi facultas: non minus tamen poteſt interim offerri. h. d. Bald. Vel ſic: Pactum quòd liceat creditori pignora vendere, non facit, vt ſi plus debito vendantur, illud creditor ſibi lucretur: ſed reddere debitori tenetur. Sal.

III. Idem A. Hermeo & Maximillæ.

PActū [c] vulgare quod ꝓpoſuiſtis, vt ſi intra certum tēpus pecunia ſoluta non fuiſſet, prędia pignori, vel hypothecæ data vendere liceret: nō adimit debitori [d] aduerſus creditorem pignoratitiā actio rem. [e] PP. XII. Kal. Maij. Maximo II. & Aelia Conss.

Creditor non tenetur de caſu fortuito: qui tamen non præſumitur, niſi probetur. h. d. Bald. Vel ſic: Creditor non tenetur de pignore perdito ſine eius culpa, vel vitio. Sal.

IIII. Idem A. Dioſcoridæ.

SI creditor ſine vitio [f] ſuo argentum pignori datum perdiderit, [g] reſtituere id non cogitur. [h] ſed ſi culpæ reus deprehēditur, [i] vel nō probat manifeſtis [k] rationibus [l] ſe perdidiſſe: [m] quanti debitoris intereſt, condemnari debet. PP. XIII. Kal. Maij, Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Caſus fortuiti, qui non poſſunt præuideri, non veniunt in contractibus bonæ fidei, vel ſtricti iuris. h. d. Bald. Vel ſic: Creditor de caſu fortuito contingente in re pignorata non tenetur. nec à debiti petitione excluditur: niſi de contrario actum fuerit. Sal.

V. Idem A. Trophimæ.

QVæ fortuitis caſibus accidunt, cum præuideri non potuerint (in quibus etiā aggreſſura latronum [n] eſt) nullo bonæ fidei iudicio præſtanē. [o] & ideo creditor pignora quæ huiuſmodi caſu [a] interierint: præſtare non cōpellitur: nec à petitione debiti ſubmouetur, [p]

[l] aliàs, probationibus.

[a] quæ ex huiuſmodi cauſa.

quens cauſam amiſſionis probare debet, ſcilicet ſine culpa ſe perdidiſſe. & pro eo. ff. locati. l. ſi quis fundū, aliàs, ſi quis domum. §. imperator, & j̄. de peri. tu. l. ſi tutor, & ff. de excep. rei iudi. l. ſi rem. ſed M. & Io. & H. & Azo & nos contradicimus. dicimus enim indiſtincte debitorem ꝓbare debere culpā: vt ff. de prob. l. quotiens. §. dolo, & de admi. tu. l. chirographis, in fi. j. reſpō. & de legat. ij. l. omnia, aliàs. l. cum ita legatur. §. ſpecies, & j̄. e. l. ſi nulla, nec ob. d. l. ff. loc. l. ſi quis domum. §. imperator, nec illa, ſi rem, quia ibi probat eo ipſo, ꝙ non probatur contrariū: vt j̄. qui mili. non poſſunt. l. fina. lib. xij. Item pro nobis: quia poteſt vnū eſſe ſine altero. poteſt enim creditor probare amiſſionē: nec tamen ſine culpa. Item quia tantū debet facere confeſſio debitoris confitentis amiſſum, quātū & ſi creditor probauit: nec plus, nec minus. ff. de inoffic. teſta. l. qui de inofficioſo, in fi. Item nec debet creditor in eo probando grauari, quo probato nō debeat releuari: vt j̄. de prob. l. ad probationem. j. Ad l. autem de periculo tut. reſp. vt ff. ſolu. matr. l. Titia, ſecundum Irne. Item argum. contra huic l. j̄. de fide inſtru. l. fi. ſed ibi ſolui.

ADDITIO. Limita opinionem iſtius gl. habere veritatem in his caſibus fortuitis qui de facili, & frequenter eueniunt ſine culpa poſſeſſoris: vt ſunt vis hoſtium, impetus aquarum, & ſimiles, pro quo allegat Salic. hic. l. ſi merces. §. culpæ. ff. loc. & l. pe. in prin. ff. ſol. ma. ſecus in alijs caſibus fortuitis, qui ſine culpa præſumpta de facili non eueniunt: vt eſt furtum, & ſimiles.

SI creditor.] CASVS. Si rem quam creditori meo obligaui, ſine culpa ſua lata, vel leui perdidit, eam reſtituere non compellitur. & hoc in prima. Si vero dolo, vel ſua culpa amiſerit, ipſe mihi tenebitur. & hoc in ſecunda. Si autem ſoluta ſibi pecunia dicit ſe rem ſibi obligatam amiſiſſe, non creditur eius aſſertioni, niſi manifeſtis probationibus hoc oſtenderit, quod ſi non probauerit, quanti mea intereſt, mihi condemnabitur. & hoc in tertia.
f Sine vitio.] id eſt ſine dolo, vel culpa lata, vel leui: de quibus tenetur creditor: vt inſti. quibus mo. re contrahi. ob. §. fi. & ff. eo. l. ſi cum venderet. §. fin. & l. ea. & j̄. de pigno. l. ſicut.
g Perdiderit.] & ita fortuito caſu amiſit.
h Non cogitur.] & ad debitum tenetur debitor. vt j̄. e. l. proxi. in fi.
i Deprehenditur.] tenetur de dolo, & culpa lata & leui.
k Manifeſtis.] non manifeſtiſſimis, ſed in crimine hoc obtinet: vt ſupra de proba. l. ſciant.
l Rationibus.] & hoc ideo probatur, quia contrarium non monſtratur.
m Se perdidiſſe.] hoc probare debet ſecundum omnes, ſcilicet, quòd perdidit pignus: vt infra de teſtament. l. publicati, & ſupra de teſtibus. l. teſtium, in fin. & de fide inſtrumentorum. l. ſicut. Sed an ſine culpa ſe perdidiſſe probare debeat, ſub iudice lis eſt. verbum Horatij. Bul. enim diſtinguebat an debitor confiteatur amiſſum: vt tūc ipſe debitor probet culpam, aut diffiteatur, & tunc creditor probet amiſſionem: & per conſe-

Pignoris amiſſio ꝑ creditorē ꝓbari debet.

QVæ fortuitis.] CASVS. Si creditor pignus ſibi obligatum caſu fortuito perdidit, vel per furtum, nō tenebitur, niſi hoc conuenerit, vt ſi per caſum fortuitū aut alio modo amitteretur pignus, non teneretur debitor ſoluere debitum.
n Latronum.] qui palam homines ſpoliant: vt & infra depoſiti. l. j. & in auth. vt nulli iudi. § pen. col. ix. in furto autem dic, vt ff. pro ſocio. l. cum duobus. § damna.
o Præſtantur.] vt ff. de pigno. l. ſi inter. §. quicquid, & j̄. de pigno. l. ſicut, & ff. eod. l. ſi cum venderet. §. fin. & de nau. fœn. l. fœnerator, & ff. de fideiuſſ. l. amiſſi, in princi. & infra de pericu. & commodo. l. mortis, & infra locati. l. prima. & quarta, & ff. de contrahen emptio. l. fiſtulas. §. fina. & de peric. & commod. rei venditæ. l. hoc itē verum. §. fina & ff. commoda. l. ſi vt certo. §. nunc videndum. & ff. de regulis iuris. l. contractus, & de adminiſtr. rer. ad ciui. perti. l. ſecunda. §. ſi eo tempore, & de præſcriptis verbis. l. ſi tibi rem. ij. reſpon. & intra manda. l. à procuratore.
p Submouetur.] vt inſti. quibus mo. re contrahi. oblig. §. fi. & j̄. de pig. l. ſeruo, & j̄. eo. l. pignus.

a Placuerit.] ſpecialiter & incontinenti, vt ſupra, de ne A go geſt. l. negocium.

C Reditor.] CASVS. Obligaui fundum vel domum: deſtruxiſti. an damni ratio ſit habenda, quæritur? Reſpon. quod ſic: & compenſabitur in debiti quantitatem, & hoc in prima. Idē eſt ſi dolo deteriora ſti: quia act. pig. teneberis, vt talem reſtituas qualem recepiſti. & hoc in ſecunda. Si quis vero ſumptus vtiles, vel neceſſarios in re pignorata fecerit, eos exigere poterit: & hoc in tertia.

Hypotheca & pignus differunt.

b Creditor qui fundos.] Nota quòd hypotheca eſt in re immobili: pignus in re mobili.

c Debiti] id eſt in compenſationem debiti.

d Fecerit] aliàs nō. ſed & ſupra fecit deteriorem, & facit ff. eod. l. eleganter. §. ſi.

e Neceſſarios.] & vtiles, vt ff. eod. l. ſi neceſſarios, & infra de pigno. l. in ſumma, moderatos tamen, vt ff. eod. l. ſi ſeruos.

f I nulla]

Damnum ſine culpa creditoris rerum amiſſarum nō ad creditorem, ſed ad debitorem pertinet, & hoc in prima. Si vero creditor ſimulat ſe amiſiſſe cū non amiſit: ſi poſſidet, debitor aduerſus eum experietur pignoratitia actio. & hoc in ſecunda.

f Nulla culpa.] in faciendo: ſegnitia in omittendo. nam de vtraque tenetur: vt ff. eod. l. ſi ſeruos, & l. eleganter.

g Pertinet.] ut ſupra eo. l. ſi creditor, in prin. & l. quæ fortuitis, & infra, de pigno. l. ſicut, & l. ſeruos.

h Experiri potes.] & facit infra, de diſtra. pigno. l. qui ſub imagine.

P Ignus.] CASVS. Cum pignus in bonis debitoris remanet: ſi perit ſine culpa creditoris, debitori non creditori perire dicitur. Si ergo librum tuum mihi obligaſti, & in horreo depoſui, & perijt: tibi non mihi

nisi inter cōtrahentes placuerit,[a] vt amiſsio pignorum liberet debitorem. PP Idib. April. Fuſco & Dextro Conss.

Creditor tenetur de damno ſua culpa dato tempore obligationis. Bal. Vel ſic: Creditor tenetur pignoratitia pro damno illato in re pignorata eius dolo, vel culpa. & neceſſarios ſumptus in ea factos recuperat. Salic.

VI. Imp. Gordianus A. Iuliano. B

C Reditor qui fundos[b] & domos pignori, vel hypothecæ accepit, damnum in decidendis arboribus, domibusq; deſtruendis ab eo datum, in rationem debiti[c] deducere cogitur. Et ſi dolo vel culpa rem ſuppoſitam deteriorē fecerit,[d] eo quoq; nomine pignoratitia actione tenebitur, vt talem reſtituat qualis fuerat tēpe obligationis. Creditor aūt neceſſarios[e] ſumptus quos circa res pignoratitias fecit, exigere non prohibetur. PP. XIII. Kalend. Auguſt. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss. C

Vera amiſsio prodeſt: ſimulata non prodeſt. Bald. Vel ſic: Creditor non tenetur ſi pignora ſint perdita ſine eius culpa: & perditio ſimulata præſumitur ſi poſtea poſſidere reperitur. Sal.

VII. Idem A. Pomp. Iuliano.

S I nulla culpa[f] ſeu ſegnitia creditori imputari pōt: pignorum amiſſorum diſpendium ad periculum eius minime pertinet.[g] D

¶ Sane ſi ſimulata amiſsione etiamnum eadē pignora (vt aſſeueras) à parte diuerſa poſsidentur: aduerſus eum experiri[h] potes. PP. VIII. Kalend. Martij, Præſente & Albino Cōss.

perijt: & nihilo minus habebo aduerſus te debiti perſecutionem.

i In bonis.] id eſt dominio, vt hic, & ff. de diſtr. pigno. l. reſcriptum, in princ. & ff. de ædil. edic. l. quis ſit fugitiuus. §. pignori, & ff. qui & à quibus ma. lib. non fi. l. generaliter.

Res perit domino rei: & non eſt in culpa, qui facit quod fieri eſt conſuetum. vel qui facit quod facit maior pars hominum. h. d. Bal. Vel ſic: Pignus repoſitum in loco in quo pignora publice conſueuerunt reponi, non perit periculo creditoris: nec debitor propterea liberatur a debito. Sal.

VIII. Impp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Georgio.

P Ignus in bonis[i] debitoris permanere, ideoque[k] ipſi perire,[l] in dubium non venit. Cum igitur aſſeueras in horreis[m] pignora depoſita, conſequens eſt, ſecundū ius perpetuum pignoribus debitori pereuntibus (ſi tamē in horreis, quibus & alij ſolebant publicè[n] vti, res depoſitæ ſint) perſonalē actionem debiti repoſcendi cauſa integram te hābere. PP. VI. Non. Maij, Mediolani. AA. Conss.

Soluto debito, vel oblato & conſignato legitime, creditor poſsidens pignus conueniri poteſt a debitore duplici via: ſcilicet rei vendicatione, & pignoratitia directa. Econtra autem ſi debitor poſſidet, nec debitum ſit ſolutum, vel legitimè conſignatum: conuenitur à creditore hypothecaria, præſcriptione longi temporis non obſtante in aliquo caſuum prædictorū. h. d. Bal. Vel ſic: Debito vero ſoluto, vel oblato conſignato & depoſito, debitor à vendicando pignore non poteſt ſubmoueri longi temporis præſcriptione: tamen agens rei vendicatione & debet probare cauſam ſuæ intentionis. & creditor excipiens de pignore, vel agens hypothecaria debet probare ſuam exceptionem, vel hypothecariam actionem. á qua debitor liberatur, ſi probet debitum ſolutum, vel oblatum & depoſitum. Sal.

IX. Iidem AA. & CC. Alexandro.

N Ec creditores, nec qui his ſucceſſerunt,[o] aduerſus debitores pignori quondā res nexas petentēs, reddita iure debiti quantitate, vel his non

generaliter.

k Ideoque.] non eſt bona ratio. adde ergo, cum creditoris culpa non interuenerit.

l Ipſi perire.] niſi creditori culpa poſſit imputari, vt ſupra l. proxi. vel pactum: vt ſupra titul. proxi. l. j. vel mora: vt ff. depoſi. ſi in Aſia. §. no.

m In horreis.] & in tutiori loco reponi non poterant, vt ff. de damn. infect. l. vtique., & de admini. tuto. l. tutor pro pupillo. §. j.

n Publice] Nota ergo quod non intelligitur culpa, quā conſuetudo admittit. ſic. ff. de ædilit. edic. l. quis ſit fugitiuus. §. apud Labeonem, & argum. ff. ad Macedon. l. 3. Acc.

N Ec creditores.] CASVS. Mutuaui tibi. x. pro eis. x. rem tuam mihi pignori obligaſti: & eam tenui ſpacio. x. an. inter præſentes. xx. inter abſentes. an tibi debitum offerenti opponi poſſit à me uel a ſucceſſore meo longi temporis præſcriptio, quæritur? Dicitur, quod non. ſed ſi debitam quantitatem offeres, & non eam recipere uelim: debes eā conſignare & deponere, & debes probare rem mihi obligatam. & ſi neges pecuniā me tibi mutuaſſe, probare debeo me tibi mutuaſſe ſiue numeraſſe, ſiue poſſideam rem obligatam, ſiue tu. & ſic hoc probato, & oblato a te debito, & me recipere nolente, conſignato & depoſito: facilis erit tibi pignoris liberatio. & hoc in ſecunda.

o Succeſſerunt.] in ius uniuerſum. ſecus in emptoribus, ut infra ſi aduerſus credito. l. diuturnum, & eſt ratio, quia emptos

emptor tenetur tantum rei vendicatione debitori. hic autem etiam pignoratitia, quæ eſt perſonalis, & ſic durat. 30. annis: vt. s. de conſtit. pecu. l. 2.

a Et depoſita.] vt infra de vſur. l. acceptam. in iudicio auté ſola oblatio ſufficit, vt. ff. eo. l. ſi ré. §. fi. & l. aliena §. 1. & ff. quibus modis pign. vel hypothe. ſolui. l. item. §. 1.

Actio pignoratitia eſt perſonalis.

b Longi temporis.] ſcilicet 10. vel. 20. annorũ: quia perſonalis eſt pignoratitia, vt. j. de diſtra. pig. l. vlti. & ideo eius vita. 30. annis durat, vt d. l. de conſtitut. pecu. l. 2. & j. quib. non obſt. long. tẽpo. pręſcrip. l. neq; mutui. Sed quando naſcatur: dic, vt. ff. eo. l. ſi rem. §. omnis. Vel ideo hæres non præſcripſit, quia ſucceſſor eſt ſcientiæ eius, vt. ff. de diuer. pſcrip. l. an vitiũ, ga ergo creditor non pręſcripſit propter conſciẽtiam rei alienę: vt. ff. de vſuca. l. pignori, non dico propter malam fidẽ, ſicut fructuarius & colonus: vt inſti tu. per quas perſo. no. acqui. §. ſed bonæ fidei: idẽ in hærede. Sed an longiſſimo tempore præſcribet? ſo. vtique.

† Facit ad hanc l. gl. 2. in c. vlt. poſt principi. gl. extra de præſcrip.

accipientibus, oblata & conſignata & depoſita,[a] longi[b] temporis præſcriptione muniri poſſunt.[c] vnde intelligis q́ ſi originem[d] rei probare potes: aduerſario tenẽte vendicare dominiũ debes.[e]

¶ Vt autẽ creditor pignoris defenſione ſe tueri[f] poſſit, extorquetur ei neceſſitas probandi[g] debiti: vel ſi tu[h] teneas, per vendicationẽ[i] pignoris hoc idem inducitur:[k] & tibi[l] non erit difficilis[m] vel ſolutione, uel oblatione[n] atque ſolẽni depoſitione pignoris liberatio. Dat. Nonis Maij, ipſis. CC. & Conss.

Pignoratitia cõpetit ſoluto debito hoc primo. Creditor non poteſt hypothecam ſine pacto vel iudicis decreto inuadere. h. d. ſecundo. Baldus.

B

X. Idẽ AA. & CC. Ammiano. C

Pignoris cauſa res obligatas[o], ſoluto debito, reſtitui debere, pignoratitiæ actionis natura declarat.[p] quo iure, ſi titulo[q] pignoris obligaſti[r] mãcipia, per eãdem actionẽ[s] vti potes: nec creditor citra[t] conuentionẽ vel præſidalem[u] iuſſionem debiti cauſa res debitoris arbitrio ſuo auferre poteſt. Dat. V. Kaléd. Ianuar. Simij, ipſis. CC. & Conss.

Fructus extenuant ſortem: quod intellige quando cum ſorte recipiunt ſanctionem, vel à principio, vt poſſe domus: vel ex poſtfacto, quia ſunt conſumpti: vel quaſi, puta commixti, ita quòd non poſſunt diſcerni. Bal. Vel ſic: Creditor fructus perceptos computat in ſortẽ, & reſiduo ſoluto pignus tenetur reſtituere: nec longi temporis præſcriptionem poteſt opponere. Salicetus.

XI. Iidem AA. & CC. Heriſco.

Quo minus fructuum quos creditor ex rebus obligatis accepit,[x] habita ratione, ac reſiduo debito ſoluto, vel ſi per creditorem factũ fuerit quo minus ſolueretur,[y] oblato, & conſignato, & depoſito, pignora quæ in eadem cauſa durant,[z] reſtituat debitori, nullo ſpacio longi temporis defenditur.[a] Dat.

c Poſſunt.] quantũ ad curſum vſurarũ.

d Originem.] id eſt te obligaſſe ei rem & tradidiſſe: & ſic pſumitur habere hodie: quia ab iſto habuit. alias ſecus. niſi poſſediſſet tempore litis conteſtatæ: vt ſupra ad exhibẽ. l. nõ ignorabit. cum ergo poſſidere præſumatur, rei vendicatione tenetur, alias non teneretur: vt. s. de alie. iud. mu. cau. fa. l. 1.

Pignus ſuum vendicanti an poſſit dici, non es dominus,

e Dominium debes.] ſed an creditor poterit dicere, nõ es dominus tu debitor, qui agis rei vendicatione? Quidã quod non, quia non poteſt referre quæſtionem dominij, cum ab eo cautam habeat, & pro eo hæc. l. & infra de non nu. pecu. l. 1. & infra de pręſcrip. 30. an. l. ſi quis emptionis. §. ſed hæc ſuper. Tu dic quod poteſt, vnde etiam dominum ſe eſſe tunc debet probare. & quòd hic dicit ſufficere probare originem, verum eſt, niſi referatur quæſtio dominij. vel dic probare hic originem ſufficit, vt præſcriptio non opponatur. Vel dicit vendicari dominium, id eſt rem ſuam per pignoratitiam actionem. & de hoc dixi infra de præſcript. 30. an. l. ſi quis emptionis. §. penult.

f Se tueri.] cum ipſe poſſidet.

g Probandi.] ſi quæſtio ſit an debeas vel non.

h Tu.] ſcilicet debitor.

i Per vendicationem.] id eſt per quaſi Seruianam vel hypothecariam, quæ idem eſt, vt inſtit. de actio. §. item Seruiana.

k Inducitur.] vt creditor probet debitum.

l Et tibi.] ſcilicet eo prob. to.

m Difficilis.] ſcilicet de iure etiam poſt lõgum tempus: nec poteſt creditor obiicere quare tã longo tẽpore debitorẽ dimiſerit: ut hic, & infra de non nu. pe. l. 1.

n Vel oblatiõe.] vt j. e. l. fi. & de pignoribus. l. creditor, & de lui. pign. l. fi. & de cõpẽſatio. l. inuicem, & ff. de mino. l. ait prætor. §. 1. & infra de vſur. l. acceptam. Ac.

o Ignoris.] CASVS. Soluto debitores, obligata p actionem pignoratitiá reſtituẽda eſt. ſi ergo mancipiũ mihi obligaſti, & debitum ſoluiſti: per act. pign. mãcipium poteris recuperare. an vero ſi non ſoluiſti, propria auctoritate poſſim res tuas mihi obligatas inuadere quæris? Reſpon. quod non, niſi hoc ab initio conuenit: vel iuſſus iudicis interueniſſet.

extra.

o Obligatas.] & tradítas.

p Declarat.] vt j. de lui. pign. l. fin. in fi. Et q́ dicit, ſoluto, dic vel aliàs ſatisfacto, vt. ff. e. l. ſi rem. §. omnis.

q Titulo.] nõ eſt titulus, ſed dic, id eſt modificatione poſſidendi.

r Obligaſti.] id eſt tradidiſti.

s Actionẽ.] pignoratitiam, non tua auctoritate.

t Cõuentionem.] vt ſi cõuenit, vt nõ ſoluto debito liceat creditori auctoritate ſua rem accipere obligatam.

u Vel præſidalẽ.] p quam licet etiam ſine pacto. ſed ſi nullum horum interuenerit, & creditor abſtulerit ſua auctoritate: tenetur l. Iulia de vi, & incidit in edictum diui Marci, vt. ff. qđ met. cauſ. extat, & l. pen. Itẽm vi bonorum raptorũ, ſi res eſt mobilis: vt j. vi bono. rapt. l. res. quamuis autẽ ex conuentione liceat auferre, tamen ciuilius faciet cum iudicis auctoritate, vt l. cõtraria. j. de pign. l. creditores. Item adhuc contra. ff. de damno infec. vtique, ſed ibi inquilinus erat ſuſpectus ne recederet. vel ibi locator quodammodo etiam prius videtur habere poſſeſſionem pignoratitiam, vnde merito ſua auctoritate capit, vt argu. ff. in qui. cau. pignus ta. contrahitur. l. eſt differentia.

Creditor pignus vel hypothecam inuadens propria auctoritate, qua actione tenetur.

D

Quo minus.] CASVS. Si prædium mihi obligaſti, & certo ſpacio. x. vel xx. an. fructus percepi, an facta compenſatione fructuum & debiti vſque ad concurrentem quantitatem, & reſiduo ſoluto vel oblato, conſignato & depoſito, me reſtituere nolente tibi prædium pignoratum, obſtare poſſit longi temporis pręſcriptio, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

x Accepit.] vt. s. eo. l. 1.

y Solueretur.] conſignatione tamen eius facta, vt dixi. s. eod. l. nec creditores, in fi.

z Durant.] nec perdita nec deminuta: aliàs non tenetur niſi in culpa fuerit, vt. s. e. l. creditor qui fundos.

a Defenditur.] ſcilicet creditor, vt & dixi. s. e. l. nec creditores. & facit. ff. de vſur. l. debitor.

DE INSTITORIA ET EXERCITORIA actione.

Continuatio. *Dixi: qualiter ex noſtris conueniamur contractibus: nunc qualiter ex alienis, & de duobus generibus contractuum præmittet, in quibus ſolidum tenemur. Vel dixit de pignore quod eſt acceſſorium: nunc de alijs acceſſorijs. Eſt enim in contrahente ſeruo, vel filio obligatio principalis, naturalis & ciuilis, vel naturalis tantum.*

XII. Kalend. Decemb. CC. Conss.

TITVLVS XXV.

DE INSTITORIA ET exercitoria actione.

Ex contractu ſerui inſtitoris dominus tenetur inſtitoria in ſolidum: ſed ſi non eſt inſtitor, tenetur dominus quatenus in rem ſuam eſt verſum. h.d. Bal. Vel ſic: Seruus inſtitor domini, ex cauſa ſuæ inſtitutionis obligat dominum inſolidum: non inſtitor vero, vel ex cauſa non ſuæ inſtitutionis, obligat de in rem verſo tantum. Sal.

I. Imp. Antoninus. A. Hermeti.

SEruus[a] tuus pecuniã mutuã accipiendo, ita demũ te inſtitoria actione obligauit, ſi cum eum officio alicui vel[b] negotiationi[c] exercendæ præponeres, etiam vt id faceret,[d] ei permiſſum[e] à te, probetur.[f] Quòd ſi hæc actio locum non habeat: ſi quid in rem tuam verſum probabitur, actione in eã rẽ propoſita,[g] cogeris exoluere. PP. VIII. Kalend. Septemb. Duobus & Aſpris Conss.

Ex contractibus ſerui dominus de peculio duntaxat tenetur: niſi alia ratio augeat obligationem, vt præpoſitio vel verſio in rem domini, Bal. & Sal.

II. Imp. Alexander. A. Calliſto.

EX contractibus ſeruorum, quamuis de peculio duntaxat domini teneantur: de eo tamẽ quod in rem eorum[h] verſum eſt, vel cũ inſtitore ex cauſa cui præpoſitus fuit, contractum eſt: etiam inſolidum conueniri poſſe,[i] dubium non eſt.[k] PP. III. Kalend. Maij, Alexandro A. II. & Marcello Conss.

Ex depoſito facto penes inſtitorem, tenetur dominus. h.d. Sal. Vel ſic: Ex illo contractu datur inſtitoria, vel exercitoria, qui celebratus eſt ob cauſam in quam fuit poſitus: & intelligo tacite vel expreſſe. Pau. de Caſt.

III. Idem A. Mattiæ.

INſtitoria tibi aduerſus eum actio competit, à quo ſeruum menſę præpoſitum dicis, ſi eius negocij cauſa quod per eum exercebatur, depoſitam pecuniam nec redditã poteſt probari.[l] PP. Non. Maijs. Agricola & Clementino Conss.

Etiam mulieres tenentur inſtitoria, & exercitoria. Bal.

IIII. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Antigonæ.

ET ſi à muliere[m] magiſter naui præpoſitus fuerit: ex contractibus eius ea exercitoria actione ad ſimilitudinem inſtitoriæ tenetur.[n] PP. XIII. Kal. Nou. Sirmij. CC. Cõs.

Ex contractu præpoſiti ad mutuũ accipiendum, obligatur præponens ad exemplum inſtitoriæ. hoc dicit ſecundum Bal. Vel ſic: Ex contractu facto cum procuratore ſpeciali, datur contra dominum vtilis inſtitoria. hoc dicit. Pau. de Caſt.

V. Iidem AA. & CC. Caio.

SI mutuam pecuniam accipere à te Deme-

SEruum.] CASVS. Si ſeruum tuum alicui ſtationi præpoſuiſti ad emendum frumẽtum, vel vendendum, quæritur, quæ actio locũ habet? Reſpon. quòd inſtitoria, & hoc in prima. Si vero in eã cauſam ei mutuaui, quæ act. te habeã obligatum? Reſpon. quòd inſtitoria. & hoc in ſecunda. Si vero non in eã forte cauſam mutuaui, ſed in rem tuam verſa ſunt: de in rẽ verſo habebo te obligatum.

[a] Seruus.] nam & ſerui & omnes poſſunt eſſe inſtitores: vt ff. eod. l. ſed & ſi quis meam rem. §. parui.

[b] Vel] pro id eſt.

[c] Negotiationi.] dominicæ, non peculiari, quando nõ inſtitoria, ſed tributoria ſibi vendicat locum, vt & ff. eod. l. ſed & ſi pupillus. §. penult.

[d] Faceret.] id eſt acciperet mutuum.

[e] Ei permiſſum.] tacite vel expreſſe.

Exercitoria locum habet tribus concurrentibus.

[f] Probetur.] quod fieri intelligitur quãdo ad emendas merces eum præpoſuit: niſi nominatim hoc prohibuerit, vt ff. de inſtit. l. cuicunque. §. non tamen, & §. ſeq. & ff. ad Macedo. l. ſed Iulianus. §. interdum. Et argum. ff. de exer. act. l. j. § non autem. Et no. quod ad hoc, vt iſta actio locum habeat, tria concurrere oportet, vt in exercitoria, ſcilicet quòd ei mutuaueris pecuniam in eã cauſam, in qua eſt præpoſitus expreſſim, vel tacite. Item quòd ſcias eum præpoſitum in eam cauſam: licet Ia. in hoc contradixerit. Item quòd in eo loco mutues, vbi res ex pecunia tua comparanda reperiatur, vt ff. de exer. l. j. §. non autem, & l. fin.

[g] Propoſita] de in rem verſo, vt j. l. proxi.

EX contractibus.] CASVS. Seruo meo pecuniam mutuaſti, & in rem meam verſa eſt: præpoſui ſeruũ alicui negociationi, & in eam cauſam mutuaſti ei: habebis me obligatum in ſolidum: licet aliàs de contractibus ſeruorum domini duntaxat de peculio teneantur.

[h] Eorum.] ſcilicet dominorum.

[i] Poſſe.] ſcilicet dominos. Accurſius.

[k] Dubium non eſt.] ad hoc concor. ff. eod. l. cuicunque, in prin. & ſi non eſt dominus ſoluendo, conuenitur inſtitor ſi eſt homo liber, vt ff. de inſt. l. j. in fi. & l. 2. Accur.

INſtitoria.] CASVS. Si penes ſeruum tuum quem menſæ nummulariæ præpoſuiſti, aliquam quantitatem pecuniæ in eam cauſam, vt meam cum tua cambirem, depoſui ſi probem depoſitam, & non redditam probas: eo ipſo quod non probatur contrarium, habebo te obligatum inſtitoria.

[l] Poteſt probari.] quod eſt eo ipſo, quod contrarium nõ probatur, vt j. qui mili. non poſ. l. pen. & ſi. lib. xij. nec enim iſte deponens probat nõ redditam, cum ſit negatiua, vt ſ. de prob. l. actor, & dic depoſitam: vt tamen ſi vellet vteretur, vt ff. ſi cer. pet. l. ſi quis nec cauſam. Vel depoſuit cum poſtea cambire ſecum proponebat: aliter non contraherent in cauſam in qua eſſet præpoſitus. & facit ff. eod. l. cuicunque. § j. ver. ſed & ſi in menſa.

ET ſi.] CASVS. Sicut mulier ex contractu, ſi quem præpoſuit alicui negociationi, tenetur inſtitoria: ſic ex cõtractu magiſtri ſi quẽ naui pͅpoſuit, tenetur exercitoria & hoc ad exemplum inſtitoriæ.

[m] Et ſi a muliere.] tractat de vltima parte rubricæ.

[n] Tenetur.] ſicut teneretur inſtitoria, ſi negociationi præpoſuiſſet, vt ff. de inſtito. l. ſed & ſi quis meam. § parui, ſic & in iſta, vt ff. de exerci. l. j. §. cuius, & §. parui, & erat huius. l. dubium, quia videbatur intercedere, ſed nõ eſt verum: immo rem ſuam agit, vnde ceſſat Velleianum, vt ff. ad Velle. l. ſi mulieri. ij.

SI mutuam.] CASVS. Domitianus mandauit Demetriano inſtitori ſuo, vt acciperet mutuam pecuniam à Titio, expendendam forte in negocijs ſuis, qua act. habet Titius dominum obligatum? Reſpon. quod vtili inſtitoria ad exemplum directæ, quia directa non datur: quia negocium vnum fuit mandatum, vt ff. eod. l. in eum, ſecus ſi plura, vt ff. eod. l. cuicunque. § j. vel quod mutuauit Demetriano contemplatione Domitiani, tunc agitur nego. geſt. act. ad exemplum inſtit. vt ff. de nego. geſt.

geſt l.liberto. Vel dic datur inſtitoria non ſolennis ad A exemplum directæ ſolennis quæ olim dabatur, quæ iam ſublata eſt, vt ſupra, de formu.l.j.

a Demetriano.] ſeruo ſuo, ſi autem creditori mandaſſet, haberet contra eum creditor actionem mandati, vt ff. mandat. l. literas.

b Ad exemplum inſtitoriç.] ſcilicet directæ. ſed cur non datur directa hoc caſu? Reſpond. quia vnum negociũ fuit mandatum, vt ff. eod. l. in eum, in princ. ſecus ſi negocium pecuniæ generaliter, vt ff. eod. l. cuicunque. §.j. Alij dicunt quòd mutuaſti Demetriano contemplatione Domitiani, & ſic dicunt dari negociorum geſtorum ad ſimilitudinem inſtitoriæ, vt arg. ff. de neg. geſt. l. liberto, in prin. Vel dic tertio ad ſimilitudinem directæ, quæ cum ſolennitate dabatur olim, quæ hodie eſt ſublata: vt ſupra, de formu. l.j. & diſtingue circa hoc, vt dixi. ſ. ſi cer. pe. l. eum qui mutuam.

triano[a] Domitianus mãdauit, & hoc poſſe probare confidis: ad exemplum inſtitoriæ[b] eundem Domitianum apud competẽtem iudicem potes conuenire. Dat. IIII. Kalen. Nouem. ipſis CC & Conſs.

Ille qui ſequitur voluntatem alicuius, perinde eſt ac ſi ſequeretur mandatum eius. Bal. Vel ſic: Ex contractu celebrato cum ſeruo de voluntate domini, tenetur dominus in ſolidum ad exemplum inſtitoriæ. Sal. B

VI. Iidem AA. & CC. Oneſimę.

QVi ſecutus domini voluntatem, cum ſeruo ipſi[a] habuit contractum: ad inſtar actionis[c] inſtitoriæ recte inſolidum † dominum cõuenit.[d] Dat. XIIII. Kalẽ. Decem. CC. Conſs.

† aliàs p ſolido.

TITVLVS XXVI.

QVOD CVM EO QVI in aliena poteſtate eſt, negocium geſtum eſſe dicetur, vel de peculio, ſiue quod iuſſu, aut de in rem verſo.

Ex officio tutelæ, vel curæ geſta per filium, pater non obligatur niſi peculio tenus, & de in rem verſo: niſi huiuſmodi tutela ex decurionatu in quo pater conſenſerit, ſumpſit officium: quia tunc tenetur inſolidum. Bal.

QVi ſecutus.] CASVS. Lex iſta dicit, ſi contraxi cum ſeruo tuo voluntate tua: tu ad inſtar directæ inſtitoriç teneris mihi inſtitoria vtili inſolidum. hoc dicit.

Dominus qua actione tenet rõne contractus cũ ſeruo celebrati.

c Ad inſtar actionis.] ſcilicet directæ: quia non inſtituerat, ſed ſemel contrahere iuſſerat, vt dixi, ſupra l. proxim. vel ad inſtar eius quæ olim proponebatur cum ſolennitate. Vel dic quòd loquitur quando domini voluntate contraxiſti cum ſeruo, puta quod iuſſit, & tenetur inſolidum quod iuſſu, vt ff. quod iuſſu. l.j. ſicut aliàs ſi teneretur inſtitoria, teneretur inſolidum. & hoc dicit hic. poteſt poni & aliter ſecundum Ioan. vt dicas voluntate domini te contraxiſſe habita inter dominum, & ſeruum: & tunc ceſſat quod iuſſu, vt dicunt, quod non placet: vt ff. quod iuſſu l.j. Alij dicunt mandatum ſeruo, vt accipiat mutuum: ſed non eſt dictum à quo: tunc teneretur quod iuſſu. ſed nos non diſtinguemus. Alij dicunt mutuantem dediſſe contemplatione domini, & ſic dari negociorum geſtorum ad inſtar inſtitoriæ: vt ff. de nego. geſto. l. liberto, in princ. & facit ad l. iſtam. ff. de in rem ver. l. ſi ſer. §.j. ſed quidam aſſignãt eam contrariam.

d Conuenit.] actione quod iuſſu.

QVOD CVM EO QVI IN ALIENA poteſtate eſt, negocium geſtum eſſe dicetur, vel de peculio, ſiue quod iuſſu, aut de in rem verſo.

Continuatio.

Prima pars rubricæ eſt generalis, ſequentes tres ſpeciales: & dantur non in ſolidum hæ actiones, ſed quatenus eſt in peculio, & quatenus eſt iuſſum, & in rem verſum.

CVm filiusfam.] CASVS. Filiusfam. fuit in teſtamento datus tutor. quatenus ex adminiſtratione pater teneatur, quæritur? Reſp. quòd tenetur vtili actione tutelæ quatenus eſt in peculio, vel de in rem verſo, ſi in rẽ eius verſum eſt, vel neg. geſt. cum filius erat curator, & hoc in prima. Si vero voluntate patris creatus fuit decurio, & à magiſtratibus datus tutor: tenebitur pater in ſolidum. & hoc in ſecunda. & perinde tenetur in ſolidum tutelæ, ſicut ſi aliquod publicum munus filius adminiſtraſſet, & male, & hoc in tertia.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Ælio.

CVm, filiusfamiliàs tutor aut curator[e] datur,[f] pater[g] tutelæ, vel negociorum geſtorũ iudicio de peculio & de in rem verſo[h] conueniendus eſt. B

¶ Quòd ſi voluntate eius filius decurio ſit creatus, & à magiſtratib. tutor cõſtitutus:[i] pater in ſolidũ ſatisfacere cogitur: cum id onus[k] exemplo cæterorum munerum ciuilium[l] introductũ intelligatur. Dat. VII. Id. Nouẽb. Dextro II. & Priſco Conſs.

e Curator] in teſtamento: ſed indiget confirmatione: vt inſtit. de cura. §.j.

f Datur.] in teſtamento, agnouit pater, vel non: vt ff. de adminiſt. tuto. l. Lucius. j ſecus ſi à iudice, quia tunc tenetur inſolidum ſi agnouit: vt ff. de tuto. l. ſi filius, quæ eſt contra. vel ibi ſciuit & agnouit: hic licet ſciuit, non agnouit.

g Pater.] agnoſcens vel non, vt dixi.

h In rem verſo.] cõtra. ff. de tuto. l. ſi filius, & ibi ſciuit, & conſenſit, hic non: & ibi publicum auctoritate, & vtilitate, vt decurionatus.

C *Actio naturaliter formata inſolidum ex accidenti moderatur quatenus quis facere poſſit. Bal. Vel ſic: Si filiusfamilias qui patris, vel propria voluntate contraxit, ab hæreditate patris ſe abſtinuit: in quantum facere poteſt, duntaxat cõuenire debet. Sal.*

II. Iidem AA. Annio.

EIus rei noĩe de qua cum filiofamiliàs cõ-

i Tutor conſtitutus.] id eſt filius primo factus decurio. duobus ergo caſibus propter tutelam à filio factam tenetur pater inſolidum, quando à iudice datur, & agnouit pater, vt d. l. ſi filius. Itẽ & quando à iudice: ſed prius erat factus decurio voluntate patris, vt hic. Item alijs duobus tenetur de peculio, & de in rem verſo, ſcilicet qñ à teſtatore, agnouit pater, vel non, vt d. l. Lucius. Item quando à iudice, & pater non agnoſceret, vt dicta l. ſi filius.

Pſ quẽ d modũ teneat pro filio ſuo tutore.

D k Id onus.] ſcilicet tutelę. nam placuit &c. vt inſti. de excu. tut. in princ.

l Munerum ciuilium.] quæ ſunt publica auctoritate, & vtilitate, vt conſulatus & præfectura. nam & ibi pater tenetur in ſolidum: quia fideiubere videtur, vt ff. ad municip. l. quotiens, & familiæ erciſcundæ. l. ſi filia, aliàs l. ſi vni. §. idem ſcribit, ſcilicet quantum ad rem publicam. ſi autem magiſtratus exiſtens malum daret tutorem, & ſic alium à republica læderet, de peculio teneretur pater, vt ff. de pec. l. 3. § fin. & de magiſtrati. conue. l. 1. §. fi. Si aũt munus eſt publicum auctoritate, ſed vtilitate priuatum, vt tutela, dic ut dictum eſt.

EIus rei.] CASVS. Si cum filiofam. contraxeris ſine voluntate patris, vel cum patris voluntate, ſiue illa pecunia verſa eſt in peculium filij, ſiue in rem patris, & pater deceſſit filio hærede inſtituto, & ab hæreditate abſtineat, in id quod facere poteſt, deducto ne egeat, filius conuenietur.

tractum eſt, ſiue ſua voluntate, [a] ſiue eius [b] in cuius poteſtate fuit, ſiue in peculium ipſius, ſiue in rē patris ea pecunia redacta eſt: ſi paterna [c] hæreditate abſtinuit, actionem, niſi in id quod facere poſſit, [d] nō dari, [e] perpetui edicti interpretatione [f] declaratum eſt. PP. VIII. Kalend. Decemb. Dextro. II. & Priſco Conſs.

Paria ſunt mandare & ſubſcribere. hoc dicit text. cum gloſ. Et ſic not. quòd ſubſcriptio domini habet vim mandati. Bald. Vel ſic: Ex contractu celebrato cum ſeruo, etiam domino inſcio, tenetur dominus de in rem verſo. Salicetus.

III. Imp. Antoninus. A. Artemoni.

ETiam ſi non mandāte, neque iubente, [g] neque ſubſcribente [h] domina, pecuniam mutuam ſeruo Priſcæ dediſti: tamē ea quantitas ſi in rem dominæ eius iuſtis erogationibus verſa eſt, de in rem verſo apud ſuum iudicem eam conueni: conſecuturus ſecūdū iuris formā id quod tibi deberi [i] apparuerit. Dat. III. Kal. Iul. Læto & Cereale Conſs.

A

a Voluntate.] ſcilicet tantum.

b Siue eius.] ſubaudi, ſiue & eius.

Filiusfa. in ſex caſib^9 in quantū facere poteſt condēnatur.

c Si paterna.] quaſi dicat, non ſolum ſi viuo patre fuit emancipatus. Sunt enim ſex caſus in quibus in quātū facere poteſt, condemnatur, vt ff. eod. l. 2. & de mino. l. 3. §. ſed vtrum, & de fideiuſ. ſi dubitetur §. filiusfamilias.

d Poſſit.] deducto ne egeat, vt ff. de reg. iur. l. in condemnatione. Itē & hoc poſſe facere dr̄, qđ commode poteſt, vt ff. de verb. ſigni. l. Nepos Proculo. Alii dicunt in quantum patitur patrimoniū, vt in eo qui ceſſit bonis, vt inſtit. de act. §. ſi. Sed quod ſecundum eos habent hi priuilegium? Reſpond. vt vſuræ cēteſimæ poſt condemnationem non currant contra eos, quæ currerent ſi in ſolidum damnarentur. quod non placet. ſed in parentibus & patronis, quibus ſunt alimenta præſtanda, dicūt idem quod nos, ſcilicet condemnari deducto ne egeant.

Alimenta ſūt parētibus & patronis præſtanda.

e Non dari.] habita ratione ne egeant, vt ff. de pecu. l. ſi filius.

f Interpretatione.] id eſt ſententia. ſed & verba dicunt, vt ff. eod. l. 2.

B

ETiā.] CASVS. Si ſeruo, domino nec mandante, nec iubente, nec contractui ſubſcribente, pecuniam mutuaueras, & in rem eius verſa eſt, de in rem verſo habebis obligatum dominum.

g Neque iubente.] vel etiam ratum habente, quibus caſibus habet locum quod iuſſu, vt ff. quod iuſſu. l. 1. in prin. & §. ſi ratum. Nota hic differentiam eſſe inter iuſſum & mandatum, vt in auth. vt nulli iud. §. & hoc vero iubemus, coll. ix. & dixi. ff. quod iuſſu. l. 1. in prin. Item quod dicit, mandāte, dic ſiue ſeruo ſiue contrahenti cum eo: licet P. dixerit contrahenti cum ſeruo tantū facto iuſſu, habere locum quod iuſſu. Sed contra eum, ff. quod iuſſu. l. 1. in prin.

Mandatū & iuſſus differunt.

h Subſcribente.] per quod videtur iubere, vt. ff. quod iuſſu. l. 1. §. ſed & ſi ſerui. Quid autem ſi prohibuiſſet? Reſpondetur, nihilo minus tenetur de peculio, vt. ff. de pecu. l. ſi quis ſeruum. §. etiam. Accurſius.

i Deberi.] vt &. ff. de in rem verſo. l. 1. in prin.

SI ex contractu.] CASVS. Mutuaſti decem filio Titij iubente Titio, & tradidiſti ei vt miniſtro, vel nuncio. Titius deceſſit filio hærede inſtituto, ſed ab hæreditate abſtinente. nunquid filius ex contractu patris tenebitur? Dicitur quod non.

Nuncius ſeu merus miniſter ex contractu nullatenus obligatur: & vtrum ſit nudus miniſter, cognoſcitur ex cauſa & forma. Bald. Vel ſic: Filius vt patris nuncius recipiens pecuniam patri debitam vel creditam, non obligatur. Salicetus.

IIII. Idem A. Lucio.

SI ex contractu patris iuſſu eius mutuam pecuniam accepiſti, [k] teq; eius hæreditate abſtines: fruſtra vereris [l] ne à creditoribus eius cōueniaris. Dat. V. Kal. Ianu. Meſſala & Sabino Conſs.

Filiusfamilias poteſt fideiubere pro alio, ſi ſit ætatis legitimæ. Baldus. Et tenetur in ſolidum: pater vero de peculio tantum. Sal.

V. Imp. Alexander. A. Aſclepiadi.

NVlla res prohibet filiosfamilias ſi pro aliis maiores vigintiquinque annis fideiuſſerint, actione [m] cōpetenti aduerſus eos teneri. Sed ſi duntaxat de peculio tecū [n] agatur: defenſionib. ſi quæ ſibi competunt, vtēris PP. VI. Id. Decemb. Maximo. II. & Aeliano Conſs.

Seruus in præiudicium domini nō transfert poſſeſſionem rei dominicæ: & de facto immiſſum dominus poteſt expellere. Bald.

VI. Impp. Valerian. & Gallienus A A. & Valerian. Cæſ. Mattone.

A

k Accepiſti.] vt nuncius vel miniſter, vt ff. quod iuſſu. l. fi. in princip. Et ar. ff. de proxene. l. 2. ſecus ſe obligando iuſſu patris: quia tum in ſolidum teneretur viuo patre, adeo vt nec poſſet reſtitui in integrum vt. ff. de in integrum reſt. mino. l. 3. §. ſed vtrū. ſed abſtētus damnaretur in quantum facere poteſt, vt ff. quod cum eo. l. pater.

ADDITIO. Aduertas ſecundum Salic. hic, cognoſci quòd iſte filius vt nuncius patris accepit pecuniam mutuo, ex eo quia pater fuit ille qui contraxit: ſic filius capiendo illam pecuniam ad hoc miſſus, voluit patrem ſolum obligatum eſſe. ex cauſa enim cognoſcimus aliquem eſſe nuncium, vt quia vult dominum ſolum obligari: pro quo facit, l. fin ff. quod iuſſu, & l. ii. ff. de inſtito. item ex forma nunciandi, quia ſcilicet verba ſunt concepta in perſona mittentis.

B

l Vereris.] qui non ſuccedit, non tenetur: vt hic, & ſ. ar. ea. l. eum.

NVlla.] CASVS. Si filiusfami. maior. 25. an. apud creditorem tuum pro te fideiuſſit: an teneatur, quæritur? Dicitur quòd ſic. & hoc in prima. Et ſi cum patre de peculio agatur, vtetur filius defenſionibus ſuis: ſed quibus, non apparet. & hoc in ſecūda. Tu dic deducēdo qđ ſibi debetur, vel aliis qui ſunt in poteſtate. Aliter intelligitur hæc ſecunda pars, ſed dic vt in gloſ.

C

D

m Actione.] ex ſtipulatu & in ſolidum dum eſt in poteſtate, vt ff. de iud. l. tam ex contractibus, & de act. & obli. l. filiusfamilias ex omnibus, & de fideiuſ. l. ſi dubitetur. §. filiusfamilias, & infra de fideiuſ. l. filius. & in hoc differt à ſeruo, qui fideiubere non poteſt. Item differūt in compromiſſo. Item in iudicio, vt ff. de pecu. l. 3. §. ſi ſeruus, & §. ſed ſi filius. Item in Macedoniano vt inſtit. quod cum eo. §. 1. &. §. penult. Item ſeruus ex ante geſto non tenetur, ſed filius ſic, vt. ff. de neg. geſt. l. eum actum, & quod cum eo. per totum titu.

n Tecum.] ò pater. vteris quidem in defenſionibus deducendo quod tibi debetur, vel aliis qui ſunt in poteſtate tua, vt. ff. de & pecu. l. ſed ſi damnum. §. præterea. Item quia lapſus ſit annus ab emancipatione filii, vt ff. quando act. de pecu. eſt an. l. 1. in prin. Vel dic, tecum ò fili, cū velis defendere patrem. Vel dic ꝙ cōuenieris vt hæres patris, & tūc his duobus modis eędē ſūt defēſiones, vt ī primo caſu. Vel dic quarto filiū ſuo nomine conueniri.

conueniri. & dices de peculio, id eſt propter peculium, A aut ex ſtipulatu. & dic defenſionibus ſcilicet ſenatuſ conſulti Macedo. Vel quia ſibi inuicē aliquid debeatur.

tum duret actio de peculio, & de in rem uerſo.

e Supereſt ſeruus.] manens in eadem cauſa. & hoc niſi actio præſcriptione aliqua communi tollatur.

f Intra annum.] hoc ſi actio maiori tempore aliàs finienda eſſet, alioquin limitabitur ſuo tempore, puta ſeruo uiuente ſteti per. xxix. annos & dimidium quòd non conueni dominum. poſtea enim non agam intra annum, ſed intra ſex menſes tunc mortuo ſeruo. Itē hoc uerum eſt cum puta erat obligatio, alioquin cōtra, ut ff. qñ a ctio de pec. ē an. l. 1. §. annus, & l. cum poſt.

SI ſeruus.] CASVS. Seruo meo mutuaſti 10. & in locum vſurarum cōceſſit ubi ſine uoluntate mea habitationem cuiuſdā domus meæ, nunquid id mihi præiudicauit? Dī quòd nō, ſed creditorem ingredientē expellere potero.

a Hoſpitium.] id eſt facultatem habitandi, vt. ff. quod iuſſu. l. dominum, & infra ſi alie. res pig. da. ſit. l. nexum. Et ar. ſupra de procur. l. procurator, & infra e. l. ſi liberā. §. qꝫ ſi nō

b Nō obligauerit.] vt neceſſe habeas parēre.

c Et ingrediens] tua auctoritate, & defenderis per vti poſſidetis interdictum. Sed nonne ſeruus dominum ſaltē poſſeſſione priuauerat: vt ff. de acqui. poſ. l. peregre. §. quibus explicitis? ſi ergo faceret ſua auctoritate, incideret in l. ſi quis in tantam, vt infra vnde vi. l. ſi quis in tantam. Solu. hic incontinenti poſt obligationem ſerui venit dominus. argu. ff de vi, & vi ar. l. 3. §. eum igitur: Vel dic, non erat hic res peculiaris, ſed dominica. vnde dominus per ſe poſſidebat. per vim ergo ingrediendo magis ſuam retinere, quā alienā dicitur inuadere, vt ff. de vi & vi ar. l. j. §. vi poſſidere. Vel tertio dic quòd peculiaris erat, ſed ſeruus noluit dñm poſſeſſione priuare, quod ex eo patet, quia ad habitandū tantum conceſſit, aliàs auferret, ut d. l. peregre, Accur.

Seruus an poſſit dominum poſſeſſione ſuæ rei priuare.

SI ſeruus tuus ſine permiſſu tuo accepta pecunia mutua, in vſurarum vicem habitandi facultatem creditori conceſsit, nullo iure aduerſarius tuus hoſpitium [a] ex hac cauſa ſibi vendicat, cum te ſerui factum non obligauerit. [b] & ingrediens, [c] rem tuā, contra vim eius auctoritate cōpetētis iudicis prorogeris. Dat. XII. Kal. Iul. Aemyliano & Baſſo Conſs. B

Ex contractu ſerui tenetur dominus actione de peculio, quæ poſt mortem ſerui vel eius ſtatu mutato durat anno, & ſi aliquid eſt verſum in vtilitatem domini, datur de in rem verſo, quæ durat perpetuo. Ex contractu vero cum libero geſto non obligatur dominus, niſi pecunia in eius vtilitatem ſit verſa, vel ratum habuerit Sali. Vel ſic: Actio de peculio eſt perpetua quouſque viuit ſeruus, & eſt in eiuſdem poteſtate, licet ſit prætoria, quia eſt rei perſecutoria, non pœnalis, ſed mortuo ſeruo, manumiſſo vel alienato, efficitur annalis à tempore mortis, manumiſſionis vel alienationis. Actio vero de in rem verſo ſemper eſt perpetua, etiam poſt manumiſſionē vel alienationem, h. d. vſque ad §. alioquin ſcdm Pa. de Ca.

VII. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Creſcenti.

EI q ſeruo [d] alieno dat pecuniā mutuā, quādiu ſupereſt ſeruus, [e] itē poſt mortē ei[9] itra annū [f] de peculio i dñm cōpetere actionē, vel ſi in rē dñi verſa ſit hæc quātitas, poſt annū ēt ēē honorariā [g] actionē ñ ē ambigui iuris. Quapp [h] ſi qdē i rē dñi pecunia verſa ē, hrdes ei[9] queniare potes de ea sūma, q̄ i rē ipſius ꝓceſsit. Si vero hoc ꝓbari nō potuerit, ꝯſē ut ſuperſtite qdē ſeruo dñm de peculio cōuenias, vel ſi iā ſeru[9] reb[9] humanis exēpt[9] ē, uel diſtract[9], ſeu manumiſs[9], nec ann[9] exceſsit, de peculio quondā aduerſus eum [i] experiri poſsis. C

Supra locutus eſt imperator de cōtractu celebrato cū ſeruo alterius, an dominus ex illo teneatur, et qua actione, & vſque ad quantum. hic loquitur quando cum libero homine gerente negotiū alterius, & recipiente mutuum auctoritate illius cuius negotiū gerit, an dominus teneatur, & quando? Et reſpondetur quod ſi dans mutuum, non habuit reſpectum ad dominū, ſed ad illū cū quo cōtrahebat, ille ſolus tenetur, & non dominus, niſi in duobus caſibus. ſ. ſi pecunia fuiſſet in rem domini verſa, vel ſi dominus habuiſſet ratum contractum. h. d. & reputatur ſingularis. Pau. de Caſt.

Alioqn ſi cū libero [k] res eius agēte cuius precibus meminiſti, cōtractū habuiſti, & eius pſonā [l] elegiſti, puides cōtra dñm nullā te habuiſſe actionē, niſi vel in rē eius pecunia proceſsit, vel hūc cōtractū ratum habuit. [m] Dat. Non. Apri. Byzantij. AA. Côſs.

Pater tenetur in ſolidum ex con-

g Eſſe honorariā.] ſ. de in rem uerſo.

h Quapropter.] qd dixit in genere, dicit in ſpecie.

i Aduerſus eum.] ſcilicet qui habet peculium, vt uenditorē, qui habet pretium peculii & ſerui. Et ſic primo eſt conueniendus, &, poſtea ipſe emptor, ut ff. de pecu. l. ſi creditor, §. 1. & l. ſi ex duobus §. fi. & l. ſequen. & l. hinc quæritur, §. pen.

k Cum libero.] ut procuratore, uel negotiorū geſtore alicuius, uel tutore, uel curatore. Non dicas poſſeſſo bona fide, quia tunc diſtingueretur, an in peculium, quod ad ſe, an quod ad bonæ fi dei poſſeſſorē pertinet, uertiſſet, ut ff. de pec. l. 1. § fi. & l. 2. & l hinc quæritur, § pe.

l Et eius perſonā.] ſcilicet tantum ſcdm nos. Alij dicūt, et domini contemplatione feciſti. Et bene, ſcdm Pa. de Ca. hic

m Ratum habuit.]

d Ingrediens.] ſcilicet tu.

EI qui] CASVS. Quantum duret actio de peculio & de in rem verſo, intendit hæc lex dicere, & loquitur: prima pars in ſeruo, ſecunda in libero. dicit ergo in hac parte generaliter ꝙ qui cum ſeruo alieno contraxit, quandiu ſupereſt ſeruus, vel poſt mortem eius intra annum, habet dominum obligatum de peculio, ſed ſi in rem domini verſum eſt, habet dominum perpetuo obligatum de in rem verſo. Si vero ſeruus deceſſit, vel alienatus ſit, vel manumiſſus, & annus nondum exceſſit, aduerſus eum qui habet peculium, agere poteſt. & hoc in ſecunda. Si vero cum procuratore meo contraxiſti, & fidem eius mutuando pecuniam ſecutus es, nullam aduerſus me habebis act. niſi in rem meam verſa ſit, uel contractū factū cum eo ratum habuero. & hoc in tertia.

d Ei qui ſeruo.] intentio huius, l. eſt oſtendere quan-

D his enim duobus caſibus utilis actio negotiorum geſtorum habebit locum contra dominum, ſecundum Guillelmum, ut infra de re. ali. non ali. l. 1. & ſupra de rei uen. l. mater, non directa, quia non eius nomine dediſti, ut ff. de nego. geſt. l. ſi pupilli, §. ſed ſi ego. Alij dicunt hic habere locum utilem condictionem certi. & ad hoc ꝙ teneatur, ſupra de procur. l. ſi precium, & ſupra ti. 1. l. ſi mutuam. ſed uſ ēt his duobus caſibus dñm nō teneri, ut ſupra ſi tut. uel cura. l. ſi creditor, & ſupra ſi cer. pet. l. eum qui. Sol. illa ſcdm iſtam. uel non datur in dñm actio à principio, ſed ex poſtfacto ſic, rato habito, uel in rem eius uerſo, ut hic, quod in idem cum prima recidit. Sed quō poteſt haberi ratum, cum eius nomine non dederint? Reſpon. etſi ego non dedi eius nomine, ipſe tamen accepit eius nomine, & ideo ſua ratihabitione quæritur ei proprietas pecuniæ, ut ff. de nego. geſt. l. ſi ego, & ſic tenetur, cum re ipſa quaſi ſuum negotium uideatur, facta tali uerſione, & per talem ratihabitionem,

nem, ut ff de nego. geſt. l. ſi pupilli, §. item quæritur. Vel dic, ſecũdum alios, ꝙ licet non egerim ut eum haberem obligatum, non tamen egi contrarium, ſcilicet ut non haberem eum obligatum. differunt enim hæc inter ſe. Et diſtingue circa hoc ut ſupra ſi cer. petat. l. cum qui pecuniam.

SI mandator] CASVS. Si mandaſti mihi ut contraherem cum filio tuo, uel iuſſu tuo contraxi, non ſolum in ſortem, ſed etiã in vſuras, ſi pro ſorte & uſuris te obligaſti, teneberis ut ſoluas, ad hoc ut pignora tua & tuo nomine obligata liberentur. & hoc in prima. Sed ſi tu pater pro filio tuo fideiuſſiſti quando accipiebat pecuniã mutuo, indubitanter tu pater ex illa obligatione poteris cõueniri ut fideiuſſor. & hoc in ſecunda.

a Obligaſti.] ſubaudi, maxime. nam idem & ſi ſimpliciter acceptus ſis, ut ff. loca. l. quæro, in ſi. 1. reſpon.

b Iure detinentur.] Obligatæ. ſ. tuæ, & tua voluntate, ut & infra man. l. ſi tibi. non autem uideris permittere ut obliget, eo ipſo ꝙ mandas mutuari ei, ut ff. quòd iuſſu. l. dominum.

c Ex ea obligatione.] ex ſtipulatu, ſicut extraneus teneretur. Aliud enim aliud iubere, & aliud fideiubere, ut ff. quod iuſſu l. 1. §. quid ergo ſi fideiuſſerit. Et nota in hac, laſes caſus quibus pater tenetur in ſolidum, cum mandauit, & cum iuſſit, & cum fideiuſſit, unde patet ꝙ aliud eſt cum mandauit alicui ꝙ cõtraheret cum filio, quo caſu tenetur ei mandati, & quod iuſſu, ſi eſt in re dominica, ſed in peculiari ſolum quod iuſſit, & aliud cum filio iuſſit, quia tunc tenetur quod iuſſu, non mandati, ſiue in re peculiari, ſiue in dominica, tenetur etiã de in rem verſo. Sed P. aliter dixit. cõtra eum tamen eſt, vt ff. quod iuſſu. l. j. in prin.

Pater ex filii contractu ſæpe tenetur in ſolidum.

† In ſcriptis exẽp. hæc l. ſi ex alio, & l. ſi mãdator, inuerſæ ſunt.

SI ex alio.] CASVS. Filius tuus in poteſtate conſtitutus apud creditorem tuum fideiuſſit pro te, vel cum aliquo contraxit licite non accipiendo pecuniam mutuo contra Maced. non ſolum dum eſt in poteſtate, ſed etiam ſi per mortem tuam ſui iuris ſit effectus, tenebitur pro rata. & ſi tibi hæres extitit, tenebitur in ſolidũm, ſi non, in quãtum facere poteſt. idem ſi per emancipationem ſui iuris ſit effectus, ut ſcilicet conueniri poſſit in quantum &c.

tractu filii, quando mãdauit uel iuſſit eum fieri, uel fideiuſſit pro eo. h. d. alias non tenetur niſi de peculio, vel de in rem verſo, niſi filium prepoſuiſſet negotiationi quæſtuariæ, quia tũc ẽt in ſolidum exercitoria vel inſtitoria tenetur, vt ſupra titu. 1. per totum. Pan. de Caſt.

VIII. Iidẽ AA. & CC. Diogeni.

SI mandator pro filio tuo extitiſti, vel iuſſu tuo cum eo, quem in poteſtate tunc habuiſti, contractum eſt, intelligis & ſorti & vſuris te parere oportere, ſi te his omnibus obligaſti,[a] vt res quę pignoris iure detinentur,[b] liberari poſsint.

¶ Quòd ſi fideiuſſor creditæ pecuniæ intercelsiſti, teneri te ex ea obligatione[c] explorati iuris ẽ. Dat. III. Kal. Maii. CC. Conſs.

Filiusfamilias ex contractu licito tenetur in ſolidum, & liberatus a poteſtate per emancipationem, ex illo conuenitur ſolum, quatenus facere poteſt, & idem de morte patris, dummodo hæres non exiſtat. Sal. Vel ſic: Filiusfamilias ex licito contractu in ſolidum obligatur, & etiam conuenitur uiuente patre, & durante paterna poteſtate, ſed ea ſoluta non tenetur niſi quatenus facere poteſt, niſi ſit hæres patris in ſolidum, vel pro magna parte, quia tunc tenetur in ſolidum. Pan. de Caſt.

IX. Iidem AA. & CC. Iſido.

SI ex alio † contractu, non ex illicita[d] mutui datione debitor extitiſti, uel ꝙ patrem tuum in fidem ſuſcepiſti,[e] tam in patris poſitus poteſtate iure teneris, quàm etiã morte genitoris tui iuris effectus. Et ſi quidem patri hęres extitiſti,[f] in ſolidum, alioquin in quantum facere potes ſecundum edicti formam.[g] Sed & ſi per emancipationem tui iuris effectus es, ſimiliter[h] cõueniri te poſſe, debes intelligere. Dat. VI. Id. Apr. Byzantii CC. Conſs.

Habens liberam adminiſtrationem, poteſt alienare rem domini, non habens, non poteſt alienare. & quidem ſciens eius vitium, non habet iuſtum poſſeſsionis initium. Bald. Vel ſic: Seruus habens liberam peculii adminiſtrationem, poteſt res peculiares alienare, & dominium transferre, aliàs ſecus, quia nec transfert dominium, nec vſucapiendi conditionẽ in ſcientẽ eius cõditionẽ, h. d. Pan. de Ca.

X. Iidẽ AA. & CC. Aphrodiſeo.

SI liberam[i] peculii adminiſtrationem habẽtes, equas de peculio cum fœtu ſerui uendiderunt, reprobandi contractũ dominus nullam habet facultatem. Quòd ſi non habentes liberam[k] peculij adminiſtrationem, rem dominicam[l], eo ignorãte[m] diſtraxerunt, neque dominium, quod non habent,[n] in alium transferre poſſunt, neque conditionem eorum ſeruilem ſcientibus[o] emptoribus poſſeſſionis iuſtum afferunt initium.[p] vnde[q] nõ imme

d Ex illicita.] hoc dicit propter Macedonianum, quia tunc nullo tpe tenetur aliquo modo, ut infra tit. 2. l. pe.

e In fidem ſuſcepiſti.] fideiubẽdo enim pro eo teneris ut hic, & infra de fideiuſſo. l. filiusfamilias, & ff. de fideiuſſ. l. ſi dubitetur, §. filiusfamilias, & ff. qui ſatiſda. coga. l. fideiuſſor, §. & filius, & econtra pater pro filio, & dominus pro ſeruo, ut infra l. proxim. & ff. quod iuſſu l. 1. §. qd ergo. ſi autẽ ſoluiſſet pro patre, teneretur de in rem uerſo pater mutuanti in hãc cauſam, ut ff. de in rem uerſo. l. ſi pro patre, in prin.

Filius pro patre, & pater pro filio fideiubere poteſt.

f Hæres extitiſti.] uel bonorum poſſeſſor, uel ex Trebelliano. Et dic in parte non modica, ſcilicet ad minus in legitima, ut ff. eo. l. 2. & l. 4. in princip. & l. 5. §. 1.

g Formam.] hoc priuilegium perdit filius variis ex cauſis, ut ff. eo. l. 4. §. 1. & vſque in fi.

h Similiter.] ideſt in quantum facere potes, ut ſupra proxim.

SI liberam.] CASVS. Si ſeruus tuus liberam habẽs peculii adminiſtrationem, equas quas habebat in peculio, cum fœtu vendidit, contractum reprobare non potes. & hoc in prima. Si vero ſeruus non habens liberam peculii adminiſtrationẽ, res aliquas peculiares diſtraxit, nec dominium transfert, nec ementibus ſeruilem conditionem non ignorantibus paratur cauſa vſucapiendi, ſi res fuit immobilis. & hoc in ſecunda. Emptor autem qui ſciens res mobiles à ſeruo emit, furti tenetur. & hoc in tertia.

i Si liberam.] ff. de pecul. l. procurator cui.

k Liberam.] quæ ſpecialiter eſt concedenda, vt ff. de pec. l. quam Tuberonis, §. alia.

l Rem dominicam.] ideſt peculiarem. aliàs fruſtra diceret de libera adminiſtratione. nam & hæc peculiaris eſt dominica.

m Eo ignorante.] vel ſciente, ſed prohibente.

n Non habent.] quandoque transfert aliquis quod nõ habet, ut dixi initi quib. ali. licet, §. 1.

o Scientibus.] ſcilicet non habere liberam adminiſtrationem. ſic ſunt malæ fidei qui emunt. Accur.

p Initium.] ideſt titulum vel cauſam vſucapiendi. ſic ponitur infra de præſcrip. xxx. an. l. 2.

q Vnde.] quia non habent iuſtum initium.

a Præſcriptionem.] ſcilicet in immobilibus.
b Ideoque.] quia non ignorauerunt conditionem eorum. Accurſius.
c Etiam furti.] vt pro rebus mobilibus, vt infra de fur. l. 1. & l. eos qui. nam pro immobilibus non fit furtum, vt inſtitu. de vſuca. §. quod autem. Sit ergo diſtingue, quia ſi contraho cum ſeruo habẽte liberam adminiſtrationem, & bona fide, quod iuſſu dominum conuenio. rei quoque mihi traditæ dominiũ acquiro, vel vſucapiendi cauſam mihi paro, vt ff. quod iuſſu. l. 1. §. ſi iuſſu, & in princ. huius l. & ff. de pig. act. l. ſi conuenerit 2. §. fi. & ff. de rei vend. l. ſi quis hac §. fina. & de acquir. poſſeſſ. l. ſi ſeruus. ſi autem nõ habeat liberam, dominium non quæro, ut in 2. reſpon. huius. l. & ff. quod iuſſu l. dominũ. ergo tamẽ de peculio, ut ff. de pecu. l. ſi quis ſeruum, §. fi. ¹ Et ſi procedas & quæras, an ementi cauſa vſucapiẽdi quæritur? hoc caſu dico, ſi res incidit in vitium furti (quod eſt ſtatim cũ ſeruus amouet furandi animo, ſi eſt res dominica, ut infra de ſer fugi. l. 1. ſi uero peculiaris, cũ tradita eſt ſcienti uel ignoranti, ut ff. de fur. l. interdum, 2 §. ſi res,) certe nõ uſucapitur, vt inſtitu. de vſucapioni, §. furtiuæ, ſi autem nõ incidit, & emptor putat ſeruum habere ius diſtrahẽdi, & ſic eſt bonæ fidei, ut ff. de uerb. obl. l. bonæ fidei, vſucapit, ut ff. de uſu. l. ſi ſeruus.

¹ Intelligas iſtud in rebus peculiaribus non traditis ad uendendum, quoniam tales res ad uendendũ traditas pôt alienare ſine côceſſione libere, proquo facit l. cũ tabernã, cũ ibi no. ff. de pig. Actio. de peculio datur in quã tum eſt locupletatũ & non in plus, incertis caſib'.

rito nec longi[e] tẽporis præſcriptionem [a] huiuſmodi poſſeſſoribus prodeſſe manifeſtum eſt. ideoque [b] res mobiles ementes à ſeruo, etiam furti [c] actione tenentur. Dat. V. Non. Octob. Sirmii. CC. Conss.

Ex contractu facto cum ſeruo vel ancilla impubere, non tenetur dominus ſimpliciter de peculio, ſed eatenus quatenus peculium eſt locupletatum. h. d. ſecundum intellectum glo. & doct. regulariter autem actio de peculio datur contra dominum vſque ad vires peculii, etiam ſi ex tali contractu peculium non fuerit in aliquo locupletatum, quia in peculium non eſt verſum ex illo contractu. h. d. Pau. de Caſt.

XI. Iidem AA. & CC. Attalo.

CVm ancilla [d] côtrahenti (quam iure [e] non obligari poſſe cõſtat) aduerſus dominũ in quantum locupletius [f] eius peculium factum eſt, ea ſuperſtite, ac poſt mortem eius intra utilem [g] annum dandam actionem non ambigitur. Dat. prid. Kalend. Decemb. CC. Conss.

Dominus per ſeruum non obligatur de iure ciuili, ſubtilitate tamen ex edicto prætoris tenetur de peculio & de in rem verſo. h. d. tex. ſecundum Bal. Vel ſic: Actio de peculio datur deducto eo quod domino debetur a ſeruo. h. d. Pau. de Caſt.

XII. Iidem AA. & CC. Victori.

DOminũ per ſeruum obligari nõ poſſe, [h] ac tantum de peculio (deducto ſcilicet quod naturaliter ſeruus domino debet [i]) eius creditoribus dari actionem, vel ſi quid in rem eius verſum probetur, de in rem verſo, edicto perpetuo declaratur. Dat. XIII. Kalen. Feb. Sirmii. CC. Conss.

Litera commendatitia & familiares non cenſentur emiſſa animo obligandi, ſed ſimpliciter commendandi. h. d. no ſecundum Bal. Vel ſic: Si pecunia mutuatur ſeruo ſine ſpeciali iuſſu domini, dominus non tenetur quod iuſſu, ſed tantum de peculio, de quo primo deducitur quod debetur domino, nec litera commendatitia obligant commendantem, ideo conſulitur contrahenti cum ſeruo, ut accipiat fideiuſſorem, ne ſibi debitum reperiatur inane. Sali.

XIII. Impp. Honor. & Theod. AA. Ioanni præfect. præt.

DOminos ita cõſtringi manifeſtum eſt actione prætoria, quæ appellatur [Quod iuſſu] ſi certã[k] numerari [l] pceperĩt[m] ſeruo[n] actorive pecuniã. ¶ Igitur hac in perpetuũ edictali lege ſancimus, ut qui ſeruo, [o] colono, conductori, procuratori [p] actorive poſſeſſionis, pecuniam mutuam dat, ſciat dños poſſeſſionũ cultoreſve [q] terrarum obligari non poſſe. [r] Neque familiares epiſtolas, quibus

CVm ancilla.] CASVS. Cum ancilla tua impubere contraxi mutuando ei x. an habeo te obligatum, quæritur? Reſpõ. q ſic, quatenus ex ea pecunia locupletatus es, & ea ſuperſtite & ea mortua intra annum utilem habebo contra te actionem.
d Cum ancilla.] ſcilicet non pubere, ſecundum Ir. vt ff. de pecu. l. 1. §. ſi cum impubere.
e Quam iure.] .ſ. ciuili, nec etiam naturali ſine tutoris auctoritate, ut ff. de act. & obl. l. pupillus. Accurſius.
f Locupletius.] No. ergo quatuor caſus vbi de peculio datur in quantum eſt locupletatum, & non in plus. Primus, ut hic. Secundus, ut in maleficiis, ut ff. de pecu. l. licet, § ex furtiua cauſa. Tertius, ſi mutuam pecuniam accipiat ſeruus ad ludendum, ut ff. de aleæ luſu. l. fina. §. 1. Quartus, ff. de neg. geſt. l. ſi pupilli, §. ſed ſi ego, in fin. §. Vel ſecundum alios loquitur hic etiam in maiore impubere. Et quod dicit, in quantum locupletius, &c. ideſt detracto quod domino debetur.

g Vtilem.] niſi communis præſcriptio obſtat, ut dixi, ſupra eo. l. ei qui.
DOminum.] CASVS. Si ſeruus tuus ſe mihi obligauit, an tu mihi per ſeruum tuũ obligeris quæritur? Reſpon. q dominus per ſeruum obligari non poteſt. Veruntamen habeo aduerſus te act. de peculio, ſi nihil eſt verſum in rem tuã. ſed primo antequã creditoribus detur actio, deducetur id quod ſeruus tuus debuit tibi. ſi autem in rem tuam fuerit uerſum, perpetuo de in rem uerſo dabitur cõtra te actio.
h Non poſſe.] ſcilicet iure ciuili, ſed prætorio ſic ex ea cauſa ex qua ſeruus ciuiliter teneretur ſi eſſet liber, ut ff. de pecu. l. non ſolum §. fina.
i Domino debet.] Item his qui ſunt in eius poteſtate, uel quorum tutelam uel curam gerit ut ff. de pec. l. ſed ſi damnũ, §. 1. alias l. peculium autem deducto, & de tribu. l. 1. in prin. Item pro ſocio, ut ff. de pecu. l. ſi noxali, § fi. & l. ſeq. ſecus in quibuſdam aliis qui uidentur ſocii, quia unus côuentus non deducit alii debitũ, ut ff. de pecu. l. ſed in emptore, & l. ſeq. Item cum agitur de peculio, non æſtimatur ſeruus in ſui peculio, ut ff. de pecu. l. depoſiti §. Stichus.
DOminos.] CASVS. Si ſeruo tuo colono mutuaui. x. nec iuſſiſti q ei mutuarem, an habeam te obligatum quod iuſſu, quæritur? Reſpon. q non. unde à ſeruo fideiuſſorem accipere debeo. & licet non detur in prædictis caſibus quod iuſſu, dabitur tamen utilis & efficax de peculio.
k Si certam.] Idem ſi incertam, ſecundum Bul.
l Numerari.] uel aliter contrahi. ut ff. ad Vell. l. ſi dño.
m Præceperint.] generaliter uel ſpecialiter. uel mandauerint, uel ſubſcripſerint, uel ratum habuerint ff. quod iuſſu, l. 1. & l. dominum.
n Seruo.] non caſtaldioni. actor eſt caſtaldio domini. Caſtaldio, quis dicatur.
o Vt qui ſeruo.] generale eſt, ſequentia ſunt ſpecialia, & omnia in ſeruis. Dic ergo colono ſuo & conductori, ſcilicet ſeruo, qui conducebat & laborabat prædia ad opus domini.
p Procuratori.] ad vnum negotium, actor ad omnia.
q Cultoreſue.] ideſt dominos per alios colẽtes, vel non obligatur vllo modo dominus ſecundum quoſdam, nec ſeruus ciuiliter, ſed naturaliter ſic.
r Non poſſe.] etiam de peculio ſecũdum Io. quod non placet, ut in ſi. huius l. & ff. de pecu. l. ſi quis ſeruum, §. etiam,

etiam, & hic dicas non poſſe ſcilicet quod iuſſu.

a Abſentem.] ſcilicet ſeruum.

b Mentiatur.] vt ſic ei reddatur. non ergo huiuſmodi epiſtolæ ei præiudicant: vt hic, & ff. manda. l. ſi vero nō remunerādi. §. cū quidam, & infra de libe. cauſa. l. iubemus, & de fideicō. lib. l. ex verbo, & ſupra, de proba. l. non epiſtolis.

las, quibus homines plerūque commendāt abſentē,[a] in id trahere conuenit, vt pecuniam quam rogatus non fuerat, impendiſſe ꝓ prædijs mentiatur:[b] cum niſi ſpecialiter[c] vt pecuniam præſtet, à dño fuerit poſtulatus, idem dominus teneri non poſsit:[d] creditaq́; quantitate multari[e] B volumus creditores.,[f] ſi huiuſmodi perſonis nō iubente domino, nec fideiuſſoribus ſpecialiter acceptis, fuerit credita pecunia.[g] Sane creditori damus licentiam, vt ſi liber à rationib.[h] quas gerebat, fuerit inuentus actor, ſeruus, procuratorve prædiorum: vtilis[i] actio pateat de peculio. Dat. V. Idib. Iul. Rauennæ, Honorio. X. & Theodoſio. VI. AA. Conss. C

c Specialiter.] i. expreſſim, ſicut exponitur ſecundū Azo. ī. de neg. geſt. l. negotium. nam generalis iuſſus ſufficit: vt ff. quod iuſſu. l. 1. §. j. licet quidam contra per hoc verbum, ſpecialiter. Itē per hoc quod. ī. de actore & procuratore generali & ſpeciali dicitur, & per hoc quod dicit, nō agi quod iuſſu: collige quod generale mandatum de gerendo negocio, non præiudicat domino vt teneatur quod iuſſu: niſi & liberam concedat administrationē, vt & in procuratore dicimus: vt ff. de procur. l. procurator cui generaliter libera. vel niſi dicat, quodcūq; voles, &c. vt ff. quod iuſſu. l. 1. §. iuſſum.

Mādatum generale an præiudicet domino.

d Teneri non poſſit.] quod iuſſu.

e Multari.] ſ. quo ad actionem quod iuſſu.

f Creditores.] Not. puniuntur in hoc quòd amittunt pecuniam ſic conceſſam.

g Credita pecunia.] nam illi tenerentur: vt inſti. de fideiuſ. §. 1.

h Vt ſi liber à rationibus.] vt quia deducto eo quod domino debetur, aliquid ſupereſt de peculio ſuo, & poſtquam reddiderit rationem domino de omnibus quæ geſſit. Alij etiam fatuè dicunt hoc caſu ſeruum de peculio conueniri, quando liber eſt à ratiocinijs.

i Vtilis.] id eſt efficax. Alij dicunt ideo vtilem, quia tempore mutui credebatur peculium, cum non erat: quia nō erat à domino conceſſum, quod non placet. Et no. quòd quidam habent hic aliam l. quæ incipit, ſi quis cum filio. quæ hic eſſe non debet.

PER QVAS PERSONAS NOBIS acquiratur. D

Dixit qualiter per alios obligemur: nunc qualiter lucremur.

EXcepta.] CASVS Certum eſt ꝙ per liberam perſonam, quæ non eſt iuri noſtro ſubiecta, nihil nobis acquiritur: cauſa tamen poſſeſſionis nobis acquiritur per procur. & hoc in prima. Si vero procurator meus prædium meum vendidit Titio, & pactum inter eos factum eſt, ſubſecuta ſtipulatione, vt ſi precium ſua die non ſolueretur, inemptum eſſet, & liceret mihi rem vendicare: an poſſim agere ex pacto quod interpoſuit procur. meus cum Titio, quæritur? Dicitur quòd non: nec habeo rationē pacti ſeu ſtipulationis vendicationem prædij, ſi in eodem ſtatu eſt quo fuit antequam eſſet vēditio. & hoc in ſecunda. An autē ſeruus meus per traditionē mihi acquirere poſſit, quæritur? Reſpond. quod ſic. & hoc in tertia.

A k Excepta poſſeſſionis cauſa.] Cauſa cauſata poſſeſſionis eſt dominium, & vſucapiendi conditio. nam tradita poſſeſſione vel ſequitur dominium, vel conditio vſucapiendi: & hæc duo per procuratorem quęruntur. ſ. poſſeſſio, & dominium etiam ignoranti: ſed conditio vſucapiendi tantum ſcienti, vt hic, & inſti. eo. §. ex his, & infra de acquir poſſ. l. j. & l. per procuratorem. Item poſſeſſio. l. cōtinua per triēnium vel x. vel xx. annor. eſt cauſa cauſans mediata dominij quærendi, vt ff. de vſuca. l. 3. Item dic, & excepta poſſeſſione: quia & ipſa ſola per procuratorem quæritur, quando non plus eſt penes dantem, vt d. §. ex his, & ff. de acquir. poſſ. l. j. §. per procuratorem, & l. communis. § j. dicitur etiā econtra quo ad aliquid cauſa cauſans dominium poſſeſſionis. nā quia ſum dominus, vendico poſſeſſionem: vt inſti. de actio. §. aliæ. Alij dixerunt ſolam poſſeſſionem quæri per procuratorem: & per poſſeſſionem dominium, vt d. §. ex his, & exponunt excepta cauſa poſſeſſionis, id eſt poſſeſſione. quod non placet: immo & dominium quæritur per procuratorem, vt & ibi dixi.

Poſſeſſionis traditio vnum de duobus operatur.

TITVLVS XXVII.

PER QVAS PERSONAS nobis acquiratur.

Per procuratorem quæritur cauſa poſſeſſionis, non obligatio perſonalis. Ideo pacto legis commiſſoriæ, vel addictionis in diem à procuratore interpoſito, nulla quæritur obligatio domino. Sal. Vel ſic: per procuratorem acquiri poteſt domino tam poſſeſſio, quam etiam dominium: ſed actio perſonalis, vel obligatio non poteſt acquiri ſine ceſſione. h. d. ſecundum lectur. glo. Pau. de Caſt. B

1. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. Marcellæ.

EXcepta poſſeſſionis cā,[k] per liberam perſonā, quæ alterius iuri non eſt ſubdita,[l] nihil acquiri poſſe, indubitati iuris eſt. Si igit̄ ꝓcurator nō ſibi, ſed ei cui⁹ negotia administrabat, redintegratæ[m] rei vendicationē pactus eſt, idq́; pactum etiā C ſtipulatio inſecuta eſt: nulla[n] dño obligatio acq̄ſita

l Non eſt ſubdita.] nam tunc ſecus eſſet, vt inſtit. eo. §. j. & ſeq. & ff. de acquir. rer. do. l. etiam inuitis, & de verb. obl. l. ſeruus vetante.

m Redintegratæ.] ſcilicet venditionis reſciſſionem: vt niſi pecunia ſolueretur, res ſit inempta, & domino traderetur ſecundum Io. vel dominus rem vendicaret. vel dic redintegratæ, id eſt redintegrandæ, & ſic tempus pro tempore. & ſic eſt pactum legis commiſſoriæ. & dic ſiue fecit ſtipulationem, vt ſubijcit: ſiue pactum vt prædixi, hic procurator concepit verba eius in perſona domini vel etiam in ſua, ſed dationem in perſona domini. hæc quidem pactio non quærit domino dominium, vel poſſeſſionem: & ſic non aget, ſed procurator intēdet rei D vendicationem ſecundum quoſdam: quod non placet, vt ille habeat in rem, qui prius non fuerat dominus. Dic ergo non valet domino, vt perſonalem habeat actionē ex ſtipulatione, ſed realem ex pacto de re inempta, vt j. de pactis inter emp. l. commiſſoriæ, non ex illo, vt domino reddatur, vel vt liceat ei vendicare: quia reali actione non dices emptorem perſonaliter obligatum, vt inſt. de act. §. j. Alij dicunt quod non fuit hic pactum legis commiſſoriæ, ſed alicuius rei dandæ pactio. & quod dicit, vendicationem, id eſt dationem, vel reſtitutionem. & ſic nullo iure aget dominus.

n Nulla.] de ſtricto iure, ſed de æquitate ſic, ſecundum M. quod Io. non placet, vt hic, & ff. de viur. l. ſi quis ſolutioni. §. pen. & quod vi aut clam. l. 3. in princip. & ff. de conſtitut. pec. l. & licet, & infra, ſi quis alt. vel ſibi. l. cum per eos, niſi in caſibus poſitis inſtit. de inuti. ſtipul. §. ſi quis alij, vbi fallit hæc regula. Et dic ꝙ nec procuratori eſt quæſitā, niſi eius interſit, vt ff. de verbor. oblig. l. ſtipulatio

Actiones reales facilius quærantur per alterũ, q̃ ꝑſonales.

pulatio iſta, §. pen. & antepe. Item no. hic perſonalia iura, ideſt perſonales actiones non ita acquiri per alterũ ut realia, ideſt rerum, ut rei vendicatio, ideſt dominium uel poſſeſſio. & eſt ratio, quia perſonalia ſcilicet iura & actiones magis ſunt oſſibus obligantis infixa, ut ff. de pecu. l. quis ergo, & ff. pro ſocio, l. 2. & 3.

[a] Res traditæ.] animo transferendi. & hoc ideo, quia nihil proprium habere poteſt, ut in tit. eod. §. item vobis acquiritur.

CVm per liberã.] CASVS. Si procurator meus pecuniam meo nomine mutuauit Seio, an habeam condictionem certi ex mutuo ad pecuniam repetendam, quæritur? dicitur quod ſic. & hoc erat ſecundum antiqua iura. & hoc in prima. Si uero pignora pro mea pecunia mutuata ſuppoſita ſunt, an agere poſſim hypothecaria, quæritur? & dicitur quod ſecundum antiquos nõ poteram, hodie poſſum agere pro pignoribus, etiam non ceſſa mihi actione a procuratore meo.

[b] Numerationem.] alias rationem.

[c] Condictio.] vt ff. ſi cert. peta. l. certi condictio, §. ſi nummos, & ſupra ſi cer. peta. l. ſi abſentis, & ſupra de condic. inde. l. ſi per ignorantiam.

[d] Acquiritur.] & ideo talium neceſſaria erat ceſſio.

[e] Si enim.] hęc ratio non eſt generalis, quia in multis caſibus eſt actio cedenda, nec tamen competit ipſo iure, ut ff. de acqu. poſ. l. poſſeſſio quoque §. & ſi poſſeſſio, ſed hoc in mutuo locum habet. ſed pro hac ratione eſt, quia quod iuris eſt in principali, & in acceſſorio eſſe debet, ut infra de uſu. l. eos, in princip. & ff. de regu. iur. l. cum principalis. Sed contra ff. de pigno. actio. l. ſolutum, §. fina. vbi dicit hypothecariam non quæri per procuratorem. Solu. hic corrigit. Vel ibi dicit plerunque propter hunc caſum. Vel directa non, ut ibi, ſed utilis ſic, ut hic, & argu. ſupra ad exhibend. l. ſi res

[f] Hypothecariam.] q. d. non eſt ratio quare in hoc caſu ſimiliter non quæratur hypothecaria ſine aliqua ceſſione, ſicut & principalis. Item non ob. ſupra eo. l. 1. quia hic ſpeciale circa pecuniam mutuam, ut ff. ſi cert. peta. l. ſingularia. Accurſius.

[g] Acquiſitam.] quaſi diceret, bene debet habere.

eſt. Seruis autem res traditæ[a] dominis acquiruntur. Dat. Kalend. Iul. ipſis & Conss.

Quæſita perſonali ſine ceſſione, ſimiliter quæritur hypothecaria. Bald. Vel ſic. Quando per liberam perſonam alteri acquiritur obligatio perſonalis, ut in mutuo facto nomine alterius, acquiritur etiam hypothecaria. h. d. licet ante hanc l. hoc non eſſet, ſed veniebat cedenda, quæ ceſſio hodie non eſt facienda. Pau. de Caſt.

II. Imp. Iuſtinianus. A Iuliano præfecto prætorio.

CVm per liberam perſonam, ſi pecunia alterius nomine fuerit numerata, acquiratur quidem ei cuius nomine pecunia credita eſt, per huiuſmodi numerationem[b] cõdictio,[c] non autem hypotheca uel pignus eorum quæ procuratori data uel ſuppoſita ſunt, dominis contractus acquiritur,[d] talem differentiam expellentes, ſancimus & condictionem & hypothecariam actionem, uel pignus ipſo iure & ſine aliqua ceſſione ad dominum contractus peruenire. Si enim[e] procuratori neceſſitas legibus impoſita eſt, domino cõtractus cedere actionem, quare quemadmodum ab initio in perſonali actione ceſſio ſuperuacua uidebatur, nõ etiam in pignoribus & hypothecis ſimili modo dominus contractus habeat hypothecariam[f] actioné, ſeu pignoris vinculum, uel retentionem ſibi acquiſitam?[g] Dat. Kalend. Nouembr. Lampadio & Oreſta. VV. CC. Conss.

Si vnus ex pluribus dominis iubet ſeruo communi, vt ſtipuletur ipſi iubenti, & ipſe ſtipulatur alteri, præualet iuſſio, quia iubenti tantum acquirit. Sin autem iubet & ſimpliciter vt ſtipuletur, & non dicit cui, aut ſtipulatur nullo expreſſo nomine dominorum, & ſic ſibi tunc quærit iubenti aut ſtipulatur expreſſim alteri, & acquirit illi. hoc dicit ſecundum lect. Azo quam ſequitur gloſ. Salice. Vel ſic: Seruus communis iuſſus vni ex dominis ſtipulari, ſi ſtipulatur nominatim alteri, id quod ſtipulatur, principaliter ſpectat ad iubentem, & præualet iuſſio nominationi. ſin autem ad nominatum pertinet, uel ad neutrum præualet nominatio, h. d. ſecundum lect. Io. Vel ſic: Iuſſus ſpecialis præualet nominationis, ſed iuſſus generali præualet nominatio. h. d. Pau. de Caſt.

III. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

SI duo[h] vel plures communem ſeruũ habeãt, & unus ex his iuſſerit ut ſuo nomine[i] ſeruus ab aliquo ſtipuletur, decem puta aureos, uel aliam rem, ipſe autem ſeruus nõ eius qui iuſsit, ſed alterius ex dominis ſuis fecit mentionem, & nomine illius ſtipulatus eſt, inter antiquã ſapientiam quærebatur, cui acquiratur actio, uel lucrum quod ex hac cauſa accidit, utrum ei qui iuſsit, an ei cuius ſeruus fecit mẽtionem, an ambobus? Cũque ex omni latere magna pars auctorum multum effuderit tractatum, nobis uerior eorum ſententia uidetur, qui domino qui iuſſit, afferunt ſtipulationem, & ei tantummodo acquiri dixerunt, quàm aliorum qui in alias opiniones

[h] SI duo] CASVS. iſtius l. ponitur in gloſſ. ſed clarius dic quod habebam tecum ſeruum communem, iuſſi ei ut ſtipularetur ex mea cauſa penſionem domus meæ ſtipulatus eſt non mihi iubenti, ſed tibi. non acquirit tibi, ſed mihi. Si vero ſtipulari iuſſi non ex re mea, ſed tua, & ſtipulatus eſt tibi, plus ualet in perſona tua. Idem eſt ſi res ad neutrũ pertinet, ut ſi ſtipulatus ſit aliquid ex operis ſuis, tunc præfertur nominatio. Vel dic ſecundo, refertur an iuſſi ſtipulari ſimpliciter, hoc modo, uade & ſtipuleris. quo caſu ſi tibi ſtipulatur, tibi acquirit, an mihi, & meo nomine, & mihi tũc acquirit, & non nominato. prima poſitio placet Ioan. & ſecunda M.

[h] Si duo.] dic caſum, Duo habent ſeruum communem. vnus iuſſit, ſed alteri eſt ſtipulatus. quis præualet? Et reſpõdeo, ſi cauſa ſpectat ad iubentem, ut ad ſuæ domus penſionem, ſuæque vxoris dotem, præualet iuſſio. ſi ad nominatum pertinet, vel ad neutrum, præualet nominatio, ut ff. de ſtip. ſer. l. proinde, §. fina. & ff. de vſufru. l. adhuc, alias l. ſi ſeruo, §. ſi duos. Quod ergo dicit, quid enim &c. non corrigit principium, & hoc ſecundum Ioan. Ir. & B. ſed non videtur valere, quia ex re vnius poteſt alteri quæri, vt ff. de ſtipu. ſeruo l. ſi ex re. §. 1. Alij dicunt, corrigi principium per finẽ. Tu potes tertio dicere ſecundum antiquos, vt dixit Azo, An ſi ſimpliciter iubeam ſtipulari, & ipſe alium nominat, & tunc quæritur nominato, ut in fi. huius, l. ibi, ſin autem &c. an iuſſi ſtipulari & mihi & meo nomine, & tunc mihi quæſit, licet alium nominet, vt hæc, l. diſtinguere videtur.

[i] Vt ſuo nomine.] qui ſeruus naturaliter domino debet obedire, cum cauſa ſpectat ad iubentem ſecundum primos, vel plane ſecundum Azo.

Iuſſione.

a Iuſſione.] quia loquebatur cum vnus iuſſit, & alium non nominauit.

b Et neſcit.] aliud eſt ignorare, aliud neſcire, vt hæc, l. diſtinguere videtur.

Ignorare & neſcire differunt. Seru⁹ duorum ſtipulando cui acquirit.

ADDITIO. Et dicas quòd neſcire dicimur, quod ſcire non tenemur. Ignorare uero, quod ſcire debemus: vt dicit glo. in l. de ſtatu. ff. de teſta. quæ glo. inſuper ponit differentiam inter dubitationem, & errorē.

c Quod enim.] dixit acquiri iubēti cū ad eum cauſa pertinet, ſin autem ad nominatum tantum, vel ad neutrum, nominato tantū quæritur. & hoc ſubiicit, quod enim &c. ſecundum primos. & accipe hic infra ſin autem &c. vſque ad finem. & poſtea ſume, quod enim &c. vbi reſpondet tacitæ obiectioni, quaſi nominatio non præualeat iuſſui, ſed æqualeat, per regulam antiquam, cui reſpondet. Vel ſecundū Azo. uere in hoc caſu ei qui iuſſit, me deri opus fuit, quia ueteres regulæ hoc prætermiſerūt, quia loquebātur cum vnus iuſſit, & alium non nominauit, uel econtra.

d Abſimilem.] id eſt nō ſuccumbere.

e Nominationi.] id eſt tantum ualet iuſſio ſine nominatione alterius, quantū nominatio ſi fuerit utrunque, & non ex re iubentis ſecundum primos.

f Facere.] etiam ex re alterius ſecūdum primos. uel dic ſimpliciter ſecundum Azo.

g Dominū.] & cauſa non pertinet ad iubentem ſecundum primos.

deferuntur. neque enim malignitati ſeruorū indulgendum eſt, vt liceat eis domini iuſſione[a] contempta, ſua libidine facere ſtipulationem, & ad alium dominum, qui eum forſitam corrupit, alienum lucrum transferre. quod neque ferendum eſt, ſi ſeruus impius domino quidē qui iuſsit, minimè obediēdum exiſtimauerit, alii autem, qui forſitan ignorat & neſcit, [b] repentinum adducat ſolatium. Quod enim[c] ſæpe apud antiquos dicebatur, iuſsionem domini non eſſe abſimilem [d] nominationi, [e] tunc debet obtinere, cum ſeruus iuſſus ab vno ex dominis ſtipulationem facere, [f] ſine nomine ſtipulatus eſt. tūc etenim ei ſoli acquirit, qui iuſsit. Sin autem expreſſerit alium dominum, [g] ſoli illi neceſſe eſt acquiſitionē celebrari. Multo enim amplius oportet valere dominici nominis mentionem, quàm herilem iuſsionem.[h] Dat. XV Kalend. Decem. Lampadio & Oreſta. VV. CC. Conss.

TITVLVS XXVIII. AD SENATVSCONSVLtum Macedonianum.

Mutuans filiofamilias quem probabili ratione patremfamilias arbi-

h Herilem iuſſionem.] cum iubentis non interſit naturaliter, ſiue cum cauſa ad eum non ſpectat, ſecundum G. Ioan. & B. Vel dic ſecundum Azo. cum non iuſſit vt ſibi ſtipularetur, ſed ſimpliciter iuſſit.

AD SENATVSCONSVLTVM MACED.

Dixit ſupra tit. 2 etiam patrem teneri pro filio, nunc etiam filium dicit non teneri cum effectu propter Macedonianum ſenatuſconſultum.

Si filiusfam.] CASVS. Filiofami. dicenti ſe ſui iuris eſſe, pecuniā mutuaſti. an non obſtāte exceptione ſenatuſconſulti Macedonia. eā repetere poſſis. quæritū? dic quod ſic, ſi probare poſſis te ei iuſta ratione credidiſſe, ſcilicet quia ſic agebat, ſic cōtrahebat &c. ac ſi paterfamil. fuiſſet, ut ff. eo. l. ſi quis.

i Iuſta ratione.] non uana ſimplicitate deceptus, nec ignorantia iuris, quia paterfamilias publice uidebatur, & ſic agebat, & ſic contrahebat &c. ut ff. eo. l. ſi quis.

k Edocere potes.] Quod edoces eo ipſo quod contrarium non probatur, ut & infra qui mili. non poſ. l. fin. lib. 12. & hoc quia præſumitur ignorantia, ut ff. de prob. l. uerius. Itē quia dolus obiicitur, ut ff. de proba. l. quotiens, §. qui dolo. Item nota hic, propter mendacium quem grauari, ut hic, & ff. de rei uendi. l. fina. & infrà qui po. in pign. ha. authen. item, & ff. quod cum eo. l. ſed & ſi. §. 1. & l. eum, & ſupra ſi minor ſe maio. dixe. l. 2. & 3.

tratur, non repellitur exceptione ſenatuſconſulti, propter iuſta ignorantia patrocinium. hoc dicit nō ſecundum Bald. Vel dic: Si filiusfamilias aſſerat ſe ſui iuris eſſe mutuanti, hoc iuſta ratione credere ſe dicenti, ceſſat beneficium ſenatuſconſulti Macedoniani. Salic.

I. Imp[illegible]
A. Attio

SI filiusfamilias cum in poteſtate patris eſſet, mutuam à te pecuniam accepit, cum ſe patremfamilias diceret, eiuſque affirmationi credidiſſe te iuſta ratione [i] † edocere potes, [k] exceptio ei denegabitur. PP. X. Kalend. April. Falcone & Claro Conss.

Enumerat quinque caſus in quibus ceſſat ſenatuſconſultum Macedonianum. h. d. no. hac. l. Bald.

II. Impp. Seuer[illegible] & Antoninus AA. [illegible]

ZEnodorus ſi, cum ſui iuris eſſe publicè videretur, [l] aut patris volūtate [m] cōtraxit, aut in eam rem pecuniā accepit, quæ patris oneribus incumberet, [n] vel ſuæ poteſtatis conſtitutus nouatione [o] facta fidem ſuam obligauit, vel aliàs agnouit debitum, [p] non eſſe locum decreto ampliſsimi ordinis, rōnis eſt. PP. V. Kal Mar. Saturnino & Gallo Conss.

Si obligatio eſt licita in origine, eſt

Zenodorus.] CASVS. Lex iſta ponit quinque caſus quibus ceſſat ſenatuſconſul. Macedo. & dicit, filiusfamil. cum uideretur ſui iuris eſſe, qa ſic agebat &c. mutuo accepit pecuniam, uel voluntate patris, uel accepit in rem patris, & conuertit in rem patris, aut in eam rem quæ patris oneribus incumberet, uel ſui iuris effectus animo nouandi promiſit, uel aliàs agnouit, puta ſoluēdo debitum uel partem debiti, an locum habeat ſenatuſconſult. quæritur? Reſpon. quod non. Viui.

† Iſte tex. reputatur ſingularis ſecundum Pet. de Rauenna ad hoc quod ſi ſyndicus uult ſe excuſare quod ignorauit maleficiū eſſe commiſſum, nunquam erit excuſatus niſi conſtet de diligēti in quiſitione eius. & eſt doctrina aurea Baldi hic ſecū dum Ang. in lib. maleficiorū, § verſic. nec non ad denunciationem.

l Videretur.] aliàs, uidebatur. ſic enim agebat &c. ut ff. eo. l. 3.

m Voluntate.] præcedente uel ſequente, ut infra eo. l. ſin uel etiam tantum ſciente, & non contradicente, ut ff. eo. l. ſi tamen, & l. ſi filiusfamilias patre abſente. ad hoc ſupra ne filius pro patre l. prima & ff. de mino. l. 3. §. ſed vtrum. Item patris accipe qui eum habeat in poteſtate, ut ff. eo. l. filium.

ADDITIO. Addas cum Bald. hic ceſſare etiam hoc ſenatuſconſ. ſi filiusfamil. conſueuit accipere pecuniam mutuo, & pater conſueuit ſoluere. ex tali enim cōſuetudine præſumitur patris uoluntas, ut l. Titianus, ff. quod cum eo. & l. uel vniuerſorum, ff. de pigno. act. quæ facit ceſſare Macedo. vt in hac. l.

n Incumberet.] ut dotet ſororem ſuam, ut ff. eod. l. item ſi filiusfa. §. ſed & ſi filius.

o Nouatione.] non per ignorantiam facti, alioquin in factum excipiendum erit, ut ff. eod. l. fin. Accurſius.

p Agnouit debitum.] ſoluendo partem debiti, uel vſuras, vt ff. eodem, l. ſed Iulianus, §. fin. & l. ſequen. Aliud ſi pignus dederit, quia tantum in quantitate pignoris videtur

detur approbare. ſic. ff. eod. l. ſed & ſi pater. in princi. & A eſt ratio quare aliud in ſolutione partis debiti, & aliud in datione pignoris, ut ibi dixi. Accurſius.

SI filiusfa.] CASVS. Vendidi filiofa. librum, & ita erat venditio, & non mutuum in veritate, & in mutuo locum habet Macedo. nõ in uẽditione. ſtipulatus ſum preciũ cum vſuris mihi reddi, an petenti mihi precium condictione certi, quia per talem actio. repetitur mutuum, poſſet mihi opponi exceptio Macedon. quæritur? Reſpondeo ꝙ non, quia initium obligationis, quæ erat ex cauſa vẽditionis nata, potius inſpiciendum eſt, quàm titulus actionis. i. quàm condictio certi quæ cõſueuit dari ad mutuum.

a Dubium eſt.] niſi factum ſit in fraudem, vt ff. eo. l. ſi filiusfa. 1. §. 1. & l. ſed Iulianus, §. mutui, & §. ſed ſi fraus.

b Origo.] idest vtrũ ab initio ſit mutuũ vel alius contractus, non autem titulus, quia licet eadẽ venditori ad precium per ſtipulationẽ promiſſum detur actio, vel actionis titulus, quæ mutuanti datur, ſcilicet certi condictio, ut ff. ſi certum pet. l. certi condictio, in princip. tamen origo inſpicitur, ut hic, & ff. de ſi deiuſſ. l. tutor, & de donatio. l. qui id quod, & de lega. 1. l. cum filius, §. hæres meus & ſuprà ſi certum pet. l. ſi ex precio, & ff. manda. l. ſi procuratorem, in princip. Sed argu. contra ff. de pecu. l. licet, §. idem ſcribit.

ADDITIO. Dicas ꝙ ibi titulus poſterioris obligationis non dependet à cauſa originalis obligationis: ideo ibi cauſa originalis non attenditur, hic vero contra.

ſimpliciter licita in actibus conſecutiuis. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Senatuſconſultum Macedonianum locum habet quando à principio filiofamilias eſt mutuatum, non quando precium ex venditione in mutuum eſt cõuerſum, h. d. Salice. Vel. ſic: In alio contractu quàm mutui non habet locum exceptio Macedoniani. h. d. ſecundum Paulum de Caſtro.

III. Idem AA. Macrino.

a SI filiusfamilias aliqd mercatus, precium B ſtipulanti venditori cum vſurarum acceſsione ſponderet, non eſſe locum ſenatuſconſulto quo fœnerare filiisfamilias eſt prohibitum, nemini dubium eſt.[a] origo [b] enim potius obligationis, quàm titulus actionis conſiderandus eſt. PP. Idibus Mart. Saturnino & Gallo Conss.

Filius conſentiente patre poteſt mutuum accipere, & res patris obligare, & inter creditores prioritas & ordo prælationem inducunt. hoc dicit ſecundum Bald. Et eſt idem caſus qui habetur ſuprà eo. in l. 1. in quo ceſſat ſenatuſconſultum Macedonianum, quando eſt factum patre permittente. hoc dicit ſecundum Pau. de Caſt.

IIII. Idem AA. Cyrillæ.

SI permittente patre,[c] filiofamilias pecuniam mutuam dediſti, ſenatuſconſulti poteſtas non interuenit. Et ideo perſecutio [d] pignoris quod in bonis patris fuit, non denegabitur, præſertim cum & eidem filius hęres extiterit,[e] modo [f] ſi nullus alius iure conuentionis, vel ratione temporis & ordinis potior [g] apparuerit. PP. XII. Kalend. Maii Fabiano & Mutiano Conss.

SI permittente.] CASVS. Si filiofami. permittente patre pecuniã mutuaſti, & rem patris in pignus accepiſti, an ceſſat Macedo. quæritur? Reſpõ. ꝙ ſic, & habebis act. hypothe. ad perſequendum pignus, cum eidem filius hæres extitit, & nullus alius creditor potior te ſit in ordine, & in tempore.

c Patré.] qui filium habebat in poteſtate, aliàs nõ, vt ff. eo. l. filium, & hæc permiſsio inducit quod iuſſu, vt ff. quod iuſſu, l. j. § ſi ratum.

d Perſecutio.] mala illatio videtur. nec enim ideo ꝙ præcepit dari pecuniam, permittit rem obligari, vt ff. quod iuſſu, l. dominum. Reſpon. hic vtrumque permiſit: & ideo bene dicit infra, præſertim &c. Vel dic, non permiſit obligare res: ſed quia ſucceſsit patri, confirmatur pignus, vt ſubijcit. & ſecundum hoc abundat præſertim.

e Hæres extiterit.] quo caſu pignus conualeſcit, etſi ante non valebat, quia ſine voluntate patris erat obligatum, vt ff. de pigno. l. ſi Titio, & de condic. indebi. l. ſi nõ ſortem, §. ſi filius, & ſ. quod cum eo. §. ſi mandator.

f Modo.] Male videtur poſitũ iſtud modo: nam etſi potior ſit alius, hic tamen agit, vt ff. qui potio. in pign. ha. l. ſi prior, §. ſi ſimpliciter. ſed ſic continua: datur perſecutio contra omnem modum.

g Potior.] vt in dote reddenda, & ſimilibus: nam & tunc aduerſus potiorem denegaretur, vt d. l. ſi prior, §. ſi ſimpliciter, & ſ. de actioni. & oblig. l. ſi à creditore, & j. qui pot. in pigno. ha. l. licet.

Ratione legationis & ſtudiorum poteſt mutuari filiofamilias vſque ad debitum & conſuetum modum. Bal. Vel ſic: Ex cauſa legationis & ſtudiorum poteſt mutuari filiofamilias vſque ad debitum modum, & tenentur filius & pater in ſolidum. ex mutuo vero ex cauſa peculiari recepto, pater tenetur actione de peculio tãtum, quæ poſt mortem filii durat anno vtili, niſi patris iuſſus interceſſerit, quia tunc pater perpetuo teneretur, h. d. Salic.

V. Imp. Alexander. A. Muſæ.

MAcedoniani ſenatuſconſulti auctoritas petitionem [h] eius pecuniæ non impedit, quæ filiofamilias ſtudiorum vel legationis cauſa alibi de C genti ad neceſſarios ſumptus, quos patris pietas nõ recuſaret, [i] credita eſt. Sed ex contractu filii poſt mortem eius de peculio actio in patrem competere ita demum poterit, ſi anni vtilis ſpatium petitionem nõ impedit.

¶ Sanè ſi iuſſu patris datũ mutuum probetur, nec in quos vſus verſa ſit pecunia, diſquiri neceſſe eſt, ſed

MAcedoniani.] CASVS. filiofamilias degenti in ſcholis pecuniã mutuaſti, an ceſſat Macedonia. quæritur? Reſpõdetur ꝙ ſic, ſi ad eam quantitatẽ mutuaſti quã pater erat erogaturus, id eſt tenetur erogare. & hoc in prima. & hic in primo caſu competit actio de in rem verſo. In ſecundo de peculio, ideſt ſi in vtiles tantum, & nõ neceſſarios ſumptus creditum eſt. In tertio quod iuſſu. ex contractu filij in patrem poſt mortem filij dabitur actio de peculio: ſi nondum annus exceſſit, & hoc in ſecunda. Si vero in rẽ patris verſa eſt, poſt mortẽ filij ꝑpetuo dabit. & hoc l tertia.

D h Petitionem.] nam tenetur filius in ſolidum, & pater de in rem verſo, vt ff. de in rem verſo, l. iij. §. proinde.

i Non recuſaret.] ideſt recuſare non deberet, vt ff. eo. l. item ſi, §. quod dicitur, & dic ut ibi not. Sed nonne idem & ſi non abſit filius, & in neceſſarios ſumptus ei credatur? Rñ. idem uidetur, arg. ff. eo. l. item ſi, §. fin. & de in rem ver. l. quod ſi, § proinde ſi ſeruus, & l. pen. j. rñ. & l. fi. Sed miraculoſe loquitur hæc l. in principio enim innuit patrem teneri in ſolidum uiuo filio. In ſecundo caſu, de peculio: quare dic ꝙ in ſolidum tenetur quãdo ſumptus fuit talis, quem neceſſe habuit pater facere: ut libros emere, ex quo ad ſcholas miſerat. Si uero non habebat neceſſe, verùm propter filij dilectionem paterna pietas non recuſaret, vt libros cooperire, & literas deaurare: tunc de peculio tenetur etiam eo uiuo, & ſecundum hoc loquitur ſupra ne fil. pro pa. l. j. ibi enim eſt creditũ filiofamilias, ſenatuſconſulto permittente: nec tenetur pater amplius quàm de peculio.

Pater pro mutuo filij quãdoque in ſolidum tenetur.

Perpetua

a Perpetua.] vt ſupra tit. 2. l. ei qui.

SI filius.] Si filiofamilias contra ſenatuſcõſul. Maced. pecuniam mutuaſti, aduerſus patrem de peculio actio non habebis. & hoc in prima. An aũt illud ſenatuſc. tam ad alios q̃ ad filios extendatur, quæritur? Reſpon. q; ſic ad nepotes & pronepotes, licet de filio tantum faciat mentionem. & hoc in ſecunda.

b Aduerſus te.] uel fideiuſſores, vel mãdatores eius, niſi animo donandi interceſſerint, vt ff. eo. l. ſed & ſi. § non ſolũ.

c Dirigi.] a creditore qui ſciuit vel ſcire potuit eum eſſe filiumfamilias, cui crederbat, alias Macedonianum nõ obſtat, vt ff. eo. l. pen.

d Nequaquam poteſt.] quod eſt verum etiam ſi paterfamilias eſſet cum ſe obligauit, & poſtea filiusfamiliàs factus accipiat, ut ff. eod. l. contra etiam, & l. item ſi. §. ſi filius, & l. ſequen.

e Filiusfamilias.] cuiuſcunque dignitatis, licet in milite ſecus dicatur, ut ff. eo. l. 1. §. fina. & infra eo. l. ſi. in. ſi.

f Porrigitur.] ad filios ad & filiasfami. ſimiliter, ut ff. eo. l. ſed & ſi pater, §. hoc ſenatuſconſultum.

SI filiusfam.] Filiusf. ſine voluntate patris uel iuſſu accepit pecuniam mutuo, procedente tempore pater habuit ratum quod filius fecerat. an ceſſet Maced. ſenatuſconſul. quæritur? Reſpon. quod ſic, quia ratihabitio patris trahitur retro, & comparatur mandato. & hoc in prima. Prædicta vera ſunt in filiofa. non milite. Si vero filius fa. miles mutuo accepit, non habet locum, quia præſumit lex quod ipſe expendit illam pecuniam in cauſas caſtren. & emit inde arma &c. Arg. q; ſi prælatus accepit pecuniam mutuo, videtur eam conuertere in vtilitatem eccleſiæ.

* Quæ ſit differẽtia inter iuſſionẽ, mãdatũ, auctoritatẽ, cõſẽſum, dixi in uoce in reg. iur. ratihabitionẽ, li. 6. & notatur p Ange. in §. tutor, inſtit. de aucto. tuto.

g Conſtitueretur.] vt ſupra eod. l. Zenodorus.

h Huiuſmodi] ſcilicet legis.

i Iniquum.] argu. ſupra de epi. aud. l. de creationibus.

perpetua a in patrem etiã mortuo filio eſt actio. PP. Prid. Kalend. Maij, Agricola & Clementino Conss.

Beneficium Macedoniani facit patrem de peculio efficaciter non teneri. & in diſpoſitione legali ſtatuta in filio, locum habent in nepote, vbi eſt eadem ratio. h. d. Sali. Vel ſic: Ex mutuo facto filiofamilias non datur actio de peculio contra patrem. Item ſenatuſconſultum quod loquitur in filiis, habet etiam locum in nepotibus conſtitutis in poteſtate. Pau. de Caſt.

VI. [illegible]

2 SI filius tuus in poteſtate tua agens contra ſenatuſconſultum Macedonianum mutuam ſumpſit pecuniam, actio de peculio aduerſus te b eo nomine efficaciter dirigi c nequaquam d poteſt.

¶ Quod ſenatuſcõſulti auxiliũ, licet filijfamiliàs e meminerit, & ad nepotes & pronepotes porrigitur. f PP. VI. Non. Martij Philippo. A. & Titiano Conss.

Mutuum factum filiofamilias reconciliatur patre ratum habente, quia ratihabitio retro fingitur. Bald. Vel ſic. Ratihabitio patris Macedonianũ excludit. & filiusfamilias miles Macedoniano non iuuatur. h. d. Sali.

VII. [illegible] ... tecto pictorio.

3 SI filius familiàs citra patris iuſsionem, vel mandatum, vel voluntatem pecunias creditas acceperit, poſtea autem pater ratum contractum habuerit, veterum ambiguitatem decidentes, ſancimus, quemadmodum ſi ab initio voluntate patris uel mandatu filiusfamiliàs pecuniam creditam accepiſſet, obnoxius firmiter conſtitueretur, g ita & ſi poſtea ratum pater habuerit contractum, validum eſſe huiuſmodi h contractum, cum teſtimonium paternũ reſpuere ſatis iniquum i ſit. Neceſſe eſt enim patris ratihabitionem uel principali mãdato patris, vel cõſenſui non eſſe abſimilem, cum noſtra nouella lege k generaliter omnis ratihabitio prorſus retrotrahatur, & confirmet l ea quæ ab initio ſubſecuta ſunt. Et hęc quidem de priuatis hominibus ſancienda ſunt.

¶ Sin autem miles filiusfamiliàs pecuniam creditam acceperit, ſiue ſine mandato, ſiue conſenſu vel uoluntate uel ratihabitione patris, ſtare oportet contractum, nulla differentia introducenda ob quam cauſam pecuniæ creditæ, vel ubi conſumptę ſint. In pluribus enim iuris articulis filiifamiliàs milites non abſimiles uidentur hominibus qui ſui iuris m ſunt, & ex præſumptione n omnis miles non creditur in aliud quicquam pecuniam accipere & expendere, niſi in cauſas caſtrenſes. Dat. XII. Kalend. Aug. Lampadio & Oreſt. VV. CC. Conss.

k Nouella lege.] ut infra de dona. inter vi. & vxo. l. donationes, 1. Et not. regulam hanc vt hic, & ibi. & ff. de iud. l. licet, ſed fallit in caſibus, ut ff. ad Trebel. l. ſeruo inuito, & de acquiren. hæredi. l. ſi quis mihi bona, §. iuſſum, & rem ra. hab. l. pe. & ff. de appel. recip. l. 1. & ff. de his qui not. infa. l. quid ergo, in princi. Sed an inuito & contradicente filio poteſt pater habere ratum, vt ſic teneatur etiã filius? Videtur q; non, ut ff. de pact. l. fin. Sed contra puto per hanc legem.

Ratihabitio in multis caſib' mandato non adſimilatur.

l Et confirmet.] infra de donat. inter vi. & vxo. l. antepe.

m Sui iuris.] vt in Macedoniano, ut hic, & ff. eo. l. 1. in fi. & l. 2. & in teſtamẽto, ut inſti. qui teſta. face. poſ. in prin.

n Ex præſumptione.] quæ eſt iuris & de iure, ut & alias infra tit. proxi. l. antiquæ §. ſed ſi quidem. An autem poſſit renunciare filius familiàs Macedoniano, cum mulier poſſit Velleiano, ut ff. ad Vell. l. fin. § pen. & ff eo. l. tamen ſi. & infra quãdo mul. tu. off. fungi poteſt, l. ſi. & authen. matri? Reſpon. minime. cum enim remiſſio ſit donatio, & donare non poteſt, ut ff. de pact. l. contra iuris, §. ſi. & ff. de donat. inter ui. & uxo. ſi ſponſus. §. circa, & ff. de condi. cau. da. l. ſi mulier. Nec ob quod dicitur in Velleiano, quia illud fauore, ut ff de condic. indebi. l. qui exceptione, & hoc odio creditoris inducitur, ut ff eo. l. ſed & ſi pater, §. non ſolum.

Macedoniano renunciari non põt, ſed bene Velleiano

TITVLVS XXIX.

AD SENATVSCONSVLtum Velleianum.

Mulieri ſe pro alio obliganti ſuccurritur: ſed ſine obligatione pro alio ſoluenti minime ſubuenitur. Bald. Vel ſic: Mulieri pro altero intercedenti fideiubendo, uel in ſe obligationem

AD SENATVSconſul. Velleianum.

Sicut filiusfamilias & pater eius habent exceptionem ex ſuperiori ſenatuſconſulto, ita mulier ex hoc ſenatuſconſulto Velleiano, quod ſic nuncupatum eſt a Velleio conſule, qui fuit auctor huius conſtitutionis. Videndum ergo vbi habeat locum, & quando ceſſet, & quod ſit eius officium, vel circa mulierem, vel circa creditorem, quibus detur, & contra quos, & an hodie locum habeat ſenatuſconſultum Velleianum. Arg.

Continuatio.

Mulie-

M Vlieribus.] CASVS. Si mulier pro alio fideiuſſit, & nouandi animo in ſe obligationem ſuſcepit, non tenetur propter Velleia. & hoc in prima. Nec habet locum repetitio ſi mulier non obligata pro alio ſoluit tanquam volens ei donare. & hoc in ſecunda.

[a] Suſcipiunt.] participando. ita ꝙ priſtina maneat, quod fit tribus modis, mandando, fideiubendo, conſtituendo.

[b] Transferunt.] ab initio ſe obligando pro alio: vel ex poſtfacto transferendo in ſe animo nouandi, vt infra eo. l. ſenatuſconſultum.

[c] Si non ignorent.] ſcilicet ipſas eſſe fœminas: ſed ſecus ſi ignorent, quia ſunt veſtitæ veſte virili, vt ff. eo. l. ſi decipiendi. Vel dic, ſciant, ſcilicet eas intercedere. nam ſecus ſi ignorent eas intercedere, vt ff. eo. l. ſi fideiuſſores, & l. vir vxori, in fi. 1. reſpon. Et nota ꝙ ſiue ambo ſciunt. ſ. creditor, & ipſa, ſiue creditor tãtum, ſiue ambo ignorent, ſubuenitur mulieri, vt ff. e. l. vir vxori. non ſic in quarto caſu, cum ipſa ſcit, & creditor ignorat, vt hic dicitur. Item no. ꝙ vbicunque iuuatur, ſi renunciauerit, non excipitur, vt ff. eod. l. fi. §. penulti. & ad Macedo. l. tamen ſi, & ī. de pac. l. ſi quis in conſcribendo, & ī. quando mu. tu. of. fun. poteſt, auth. matri & auiæ.

Mulieres qñq; vt decipiant, veſtes viriles aſſumũt.

[d] Nulla eſt.] fideiubenti enim & non donanti ſuccurrit ſenatus, vt hic, & ff. e. l. ſed ſi ego. eſt enim auariſſimum genus earum, vt d. l. ſed ſi ego, & ff. de dona. inter vi. & vxo. l. ſi ſtipulata. Sed quare ſi ab initio ſoluat pro alio, non repetit vt hic, ſed ſi intercesſit prius, & ſoluat poſt, repetit? Reſp. quia primo caſu videtur donare. ſecundo non, vt ī. eo. l. quanuis.

Mulierum genus ē auariſſimũ.

transferenda, ſuccurritur: ſed pro alio non obligata ſoluenti repetitio nõ datur. h. d. Sal.

I. Imp. Anton. A. Lucillæ.

M Vlieribus quidem quę alienam obligationem ſuſcipiunt, [a] vel in ſe transferunt, [b] ſi id contrahentes non ignorent, [c] ſenatusconſulto ſubuenitur.

¶ Sed ſi pro aliis, cũ obligatę non eſſent, pecuniã exoluerint, intercesſione ceſſante, repetitio nulla [d] eſt. PP. Non. Decemb. Gẽtiano & Baſſo Conss.

Mulier reuera principalis poteſt ſe principaliter obligare. Item & in rem ſuam intercedere poteſt. Bal. Vel ſic: Mulier pro contractu proprio nõ iuuatur Velleiano, nec ſi pro creditore ſe obligat in tantum quantum debet. h. d. Sal.

II. Idem A. Nepotianæ.

F Ruſtra ſenatusconſulti exceptione, quod de intercesſionibus fœminarum factum eſt, vti tentaſti, quoniam principaliter ipſa debitrix fuiſti. eius enim ſenatusconſulti exceptio tunc mulieri datur, cum principaliter ipſa nihil debet, ſed pro alio debitore apud creditorẽ eius intercesſit.

¶ Sin autem pro creditore ſuo alij ſe obligauerit, [e] vel ab eo ſe vel debitorem ſuum delegari [f] paſſa eſt, huius ſenatusconſulti auxilium non habet. PP. iij. Id. Aug. Antonino. A. iiij. & Balbino Conss.

F Ruſtra.] CASVS. Si mulier pro debito ſuo obligatur. non iuuatur per Velleia. & hoc in prima. Itẽ ſi pro creditore ſuo ſe obligat alij: vel creditor mulieris delegat eã alteri creditori, mulier non iuuatur. verbi gratia, mulier tenebatur Seio in. x. Seius eandẽ delegauit Sẽpronio creditori ſuo, non habet locum Velleianum.

[e] Obligauerit.] non tamen animo nouandi, & ita in rẽ ſuam, quare tenetur, vt hic, & ff. eod. l. ſed ſi cum, & l. aliquando, in princip. & l. debitrix, & ī. ne vxor pro ma. l. 1. in princ.

[f] Delegari.] animo nouandi. Acc.

S I cum.] CASVS. Si filius matre fideiubente accipiat. x. mutuo: an locum habeat Velleia, quęritur? Reſpond. quod ſic. vnde ſiue mulier intercedat pro extraneo, ſiue pro filio, locus eſt Velleia. vt hic, & ff. eo. l. 2. §. vlti.

Mulier non minus iuuatur Velleiano, quia intercedit pro filio. h. d. Sal. Vel ſic: Etiam ſi pro filio mater intercedat, iuuatur Velleiano. h. d. Pau. de Caſt.

III. Idem A. Seruato.

S I cum ipſe mutuã pecuniam acciperes, [g] mater tua contra ampliſsimi ordinis conſultum fidem ſuam interpoſuit, exceptione ſe tueri poteſt [h] PP. iij. Id. Aug. Antonino. A. iiij. & Balbino Conss.

[g] Acciperes.] i. accipere velles.

[h] Poteſt. ſic ergo mater nõ fideiubet pro filio, vt hic. Nec ecõtra filia pro patre, vt ī. e. l. ſi paternam.

Mulier iuuatur cum alienam obligationem in ſe tranſtulit, uel bona ſua pro alio obligauit, non ſi non obligata pro alio ſoluit. h. d. Sal. Vel ſic: Iſta lex vult idem in effectu, ꝙ lex prima, ꝙ mulieri ſuccurritur quãdo intercedit, non quando rem ſuã vendit, & precium pro alio ſoluit nulla praecedente intercesſione. h. d. Pau. de Caſt.

IIII. Imp. Alex. A. Alexandriæ.

S Enatusconſultum locum habet ſiue eã obligationem quæ in alterius perſona conſtitit, mulier in ſe tranſtulit, [i] vel participauit, ſiue cum alius pecuniam acciperet, ipſa ſe ab initio [k] reã conſtituit. quod in rerum earũ [l] habitis pro aliis obligationibus admiſſum eſt. [m]

¶ Sed ſi prædia tua annis maior vigintiquinque vẽdidiſti, & pro marito pecuniã ſoluiſti, [n] deficit [o] auxilium ſenatusconſulti. PP. vj. Ka. Ian. Maximo. ij. & Aeliano Conss.

S Enatusconſultũ.] CASVS. Mulier iuuatur ſenatuſc. quãdo per nouationem alienã trãsfert in ſe obligationẽ, vt ſi Titius debeat mihi centũ, poſtea promiſit mulier ſe mihi ea ſoluturã. vel prĩcipaliter, verbi gratia: Volebat ipſa fideiubere, ſed creditor volebat principalẽ debitricẽ eã eſſe, poſtea mãdauit mihi ꝙ pro ea fideiuberem. in hoc caſu mulier iuuatur. & hoc in prima. vel ſi participauerit alius pecuniã, puta alio pecuniã accipiẽte, ipſa ſe obligauit principaliter. verbi gratia: Mulier volebat fideiubere pro me, creditor eã recipere nolebat, vnde principaliter ſe obligauit, & ego fideiuſſi, & habeo pecuniam. Item ſi mulier res ſuas pro alio obligauit. iuuatur ꝑ Velleianum. & hoc in ſecunda. Si vero mulier maior vigintiquinque annis prædia ſua pignorata vẽdidit, & pecuniã creditori mariti ſoluit, non iuuatur. & hoc in tertia. Viuia.

[i] Trãſtulit.] vel participauit fideiubendo.

[k] Ab initio] accipiendo ipſa mutuum. quo caſu datur inſtitutoria, vt ff. e. l. quanuis. §. ſi cum eſſem.

[l] Earum.] ſ. mulierum.

[m] Admiſſum eſt.] vt & ipſæ res non teneantur eũ effectu, vt ī. l. p tox. Accur.

[n] Soluiſti.] quod eſt verum, ſi aliàs eſſet non vẽditura.

[o] Deficit] q̃a donãti nõ ſuccurrit, &c. vt ī. e. l. j. i. fi. ſed à viro repetit, q̃a donatio īter vir. & vx. ſic facta nõ valet, vt ff. de don. inter vi. & vx. l. ſi ſpõſus. §. ſi vxor. itẽ huic reſ. ē cõtra. ff. e. l. fi. § itẽ ſi mulier. So. ibi vẽdidit creditori viri mulier, & ſic ſra⁹ fuit à creditorẽ q̃ ſita, hic ipſamet in-

inuenit alium emptorem.

SI ſine voluntate.] CASVS. Maritus obligauit res vxoris ſuæ ea non conſentiente, non tenentur res. & hoc in prima. Si vero conſenſit marito obliganti, & creditor ſciebat res mulieris eſſe, iuuatur ſenatuſcōſ. & hoc in ſecunda. Si vero mulier tacuit cū maritus res ſuas obligaret, vt deciperet creditorem qui pecuniam præſtitit, non iuuatur. & hoc in tertia.

Maritus non poteſt obligare res vxoris non conſentientis, & hoc de iure communi: nec ſi conſentiat expreſſe, & hoc de iure ſpeciali. Si tamen obligat res vxoris aſſerendo eas proprias vxore præſente & doloſe tacēte, tenet obligatio h.d. not. ſecūdū Bal.

V. Idem A. Felici.

SI ſine voluntate tua [a] res tuę à marito tuo pignori datæ ſunt, non tenē tur. [b]

¶ Quòd ſi conſenſiſti obligationi, ſciēte creditrice, auxilio ſenatuſcōſulti vti potes. [c] Quòd ſi patientiam præſtitiſti, vt quaſi ſuas res maritus obligaret, decipere voluiſti mutuam [d] pecuniam dantē: & ideo tibi non ſuccurretur ſenatuſconſulto, quo infirmitati, non calliditati mulierū conſultū eſt. [e] Dat. XV. Kalē. Iul. Iuliano II. & Criſpino Conss.

Mater poteſt ſe obligare pro facto ſuo, ſed non poteſt conſeruare tutores indemnes ab eo quod eis a filio debebitur. Bal. Vel ſic: Mater quæ indēnitatem tutoribus filiorum promiſit, etiam ſi eis fideiuſſores dederit, vt ei adminiſtrationem permitterēt, Velleiano non iuuatur. Secus ſi pro tutoribus fideiuſſerit h.d. Vel breuius: Mater poteſt pro facto ſuo ſe obligare, ſed pro tutoribus filiorum non poteſt fideiubere h.d. Sal.

VI. Idem A. Torquato.

SI mater cum filiorum ſuorum patrimonium gereret, [f] tutoribus eorū ſecuritatem promiſerit, [g]

Si ſine voluntate tua.] i. inuita vel ignorante.

[b] Non tenentur.] de iure etiam communi hoc eſt, vt hic, & ſ. ne vxor pro ma. l. 1. & ſ. quæ res pign. obl. poſ. l. qui alios, in fi.

[c] Vti potes.] & ita iure ſpeciali, vt ſupra l. prox. & ff. e. l. quanuis, in princ.

[d] Mutuam.] not. ꝙ plus operatur tacitus conſenſus quàm expreſſus, vt ff. de procur. l. filiusfa. §. veterani.

[e] Conſultum eſt.] vt ff. eo l. 1. & 2. & ſ. ſi ali. res pign. da. ſit. l. ſi probaueris. Sed ſolet hic quæri, quare poſſum rem tuam obligare te præſente, vt tibi præiudicē, vt hic, non autem vendere vt tibi præiudicem? Reſpon. pignus re contrahitur, ſed venditio conſenſu. quod non placet, quia & pignus cōtrahitur conſenſu, vt ff. de pignor. actio. l. 1. Dic ergo quia per obligationem rei agitur vt in ipſa re ius creditori quæratur. quod fieri non poteſt niſi volente eo cuius eſt. Merito ergo cum patitur, videtur ſuum accommodare conſenſum, ſine quo obligatio aliter eſſet nulla. At venditio etiam contradicente me fieri poteſt, & tenet inter eos, quia id non agitur per contractum, vt ius in re quæratur: ſed vt alter alteri obligetur de euictione, vt ff. de action. empti. l. ex empto, in princip. Merito ergo cum non impedit contractum contradictio mea, nec præſentia proſit contractui, vt ff. de re iudi. l. ſæpe. §. 1. Sed argumen. contra. ſcilicet quòd videatur conſentire, eſt ff. de euic. l. quidam ex parte. ſed ibi partem precij accepit. & dic vt ibi.

Rē tuā te præſente obligare poſſum, ſed non vendere.

SI mater.] CASVS. Volebat mulier gerere tutelam filij ſui: tutor dubitabat ne ſuſtineret damnum ſi ipſa non bene adminiſtraſſet, mulier ad hoc vt adminiſtrationem haberet, promiſit indemnitatem, vt ſi propter ſuam malam adminiſtrationem vna manu aliquid damni præſtaret filio, ipſa ei alia manu refunderet, & pignora dedit & fideiuſſores. in hoc caſu nec pignora nec fideiuſſores iuuantur. & hoc in prima. Si vero tutor volebat ſe excuſare, & mulier promiſit eum indemnem conſeruare de eo quod impenderet in rem pupilli, an hoc caſu iuuetur, quæritur? Reſpond. quod ſic. & hoc in ſecunda. Si vero petiit tutorem filio, & pro tutore fideiuſſit, q̄a omne periculum in ſe recepit, hoc caſu iuuabitur ſenatuſcōſulto. Velleia, quia videtur intercedere, & hoc in tertia. Viuianus.

& fideiuſſorē præſtiterit, vel pignora dederit, quoniam quodammodo ſuū negotiū geſsiſſe videtur, ſenatuſconſulti auxilio neque ipſa, neq; fideiuſſor ab ea præſtitus, neq; res eius pignoratæ adiuuantur.

¶ Sin autem tutore ſe excuſare volente, ipſa ſe interpoſuit indemnitatem ei repromittens, [h] auxilio ſenatuſconſulti vti minimè prohibetur.

¶ Si vero tutores petiit, & ſponte periculum ſuſcepit, [i] quo minus teneat, auctoritas eā iuris tueē. [k] PP. VI. Id. Octobr. Modeſto & Probo Conss.

Mulier conſentiens fundum ſuum pro alio obligari, inutiliter conſentit, & cum ſit inutile, eſt inutilis venditio eius per creditorem facta, & recuperatur ab emptore non reſtituto precio, & filius vt hæres matris, poteſt infringere factum patris. Bal.

VII. Imp. Gordianus A. Viuiano.

SI ſciens creditor à marito propter propriū debitum [l] obligari fundū mulieris, licet ea conſentiente eum pignori accepit, propter ſenatuſconſulti auxilium vendendo [m] eum, dominium mulieri auferre nequiuit, [n]

[f] Gereret.] i. gerere vellet.

[g] Promiſerit.] propter hoc vt dimitterent eam gerere, ſi ipſi ceſſarent.

[h] Repromittens.] quaſi pro pupillo filio, & ſic iuuatur, vt hic. Sed contra. ff. e. l. quanuis. §. 1. & l. tutor, in princip. Solu. refert an promiſerit indemnitatem pupillo de eo quod debet vel debebit tutor, & tunc ſuſcepit obligationem tutoris. Vel econtra promiſit tutori indemnitatem de eo quod debet vel debebit ei pupillus. & tunc ſuſcepit obligationem pupilli, & in vtroq; eſt interceſſio, & ſic non tenetur, vt hic. Aut promiſit tutori indemnitatem de eo quod debet vel debebit pupillo. vel econtra promiſit indemnitatem pupillo de eo quod debet vel debebit tutori. in vtroque ceſſāt Velleianum, vt in legibus contrariis. & hoc eſt quod dixit Bal. S. & T. tollunt contrariū, quia ſcilicet refert, vt dixi, dicat mulier: promitto quod debes vel debebis. & tunc non intercedit, vt in contrariis. an promitto quod debet vel debebit tibi pupillus, tunc eſt interceſsio, vt hic dicitur.

[i] Suſcepit.] pro tutoribus intercedens.

[k] Tuetur.] niſi ſpecialiter fuerit comprehenſum decreto prætoris, matris periculo dari, vt infra ſi ma. indem. pro. l. fi.

SI ſciens.] CASVS. Si creditor accepit à marito prædium vxoris pignori, ſciens illud ad mulierem pertinere, & vendidit, an præiudicauit mulieri, quæritur? Reſpond. quod non: nec hæres mulieris neceſſe habet refundere precium emptori ſi velit prædium vendicare.

[l] Debitum.] ſ. mariti.

[m] Vendendo.] ſ. creditor.

[n] Nequiuit.] vt & ff. de rei vendi. l. redemptores. §. fi. & l. ſeq.

Nec

a Nec tibi.] ſ. filio qui ſucceſſiſti matri cuius prædium à marito ſuo tuoque patre obligatum fuit, licet ea conſentiente.
b Precio.] ut & ī. de rei ven. l. ſi mancipium, & l. mater.
c Emptori.] loquitur filio mulieris.

SI paternam.] CASVS. Seius habuit duos filios, & duas filias emancipatas. tenebatur Titio in centum. filij & filiæ animo nouandi receperunt in ſe paternam obligationē, & promiſerunt reddere Titio prædicta centum, & redimere pignora patris obligata. an filiæ per beneficium Velleia. ab obligatione liberentur, & ita remanent filij obligati ꝓ medietate: & ſi ita ſit, qualiter ſuccurratur Titio, quæritur? Respond. ꝙ reſtituitur actio in patrem pro ea parte qua filię ſe obligauerunt. & hoc in prima. Item pignora quæ obligauerat, remanēt obligata pro parte filiorum. & hoc in ſecunda. Illa vero quæ fuerunt in prima obligatione, eatenus teneantur, quatenus aduerſus patrem redit actio pro portionibus filiarum.
d Emancipatæ.] hoc nihil ad rem. nā in poteſtate poſitus, poteſt fideiubere pro patre, vt ī. quod cum eo. l. ſi ex alio, & infra đ fideiuſ. l. filiusf. & ff. qui ſatiſd. cog. l. 2. §. & filius.
e Teneri.] ſ. pro eorum virili. Sed videtur inſolidum, ut ff. de fideiuſ. l. ſi Titius, in prin. Solu. hic interceſſerunt non cōſtituendo ſe debere in ſolidum. vnde pro partibus tenentur, vt ff. de duo. re. l. reos. §. fin. ibi in ſolidum ſe reos conſtituerūt. at fideiuſſores tenentur in ſolidum ſemper, etiam ſi hoc nō ſit dictum, vt inſtitutio. de fideiuſ. §. ſi plures. vel aliter. & hic & ibi in ſolidū tenebantur, ſed ibi in ſolidum exempta fuit fœmina, cū in totum fideiuſſerit, hic pro parte ſunt exempta, vt ff. eod. l. vir vxori, in fin. & l. ſeq.
f Conueniri.] ſ. reſtituta in eum prima actione, quæ ſublata erat nouatione.
g Pignora.] licet pater in partem conueniatur, pignora tamen tenentur in ſolidum.

Haſtenus.

Fideiuſſores ſemp inſolidum tenentur.

nec tibi [a] neceſſe eſt (præſtito precio [b] emptori) [c] vendicare, ſi matri hæres extitiſti. PP. XII. Kalē. Octobr. Pio & Pontiano Conss.

Si maſculi permixtim cum fœminis obligationem paternā in ſe transferunt animo nouandi, valet nouatio pro parte maſculorum, & pro ea parte pignus obligationis veteris liberatur: ſed pro parte fœminarum non valet, nec ea enim pignus liberatur, & ſi pater pro obligatione nouāte pignus conſtituit, tenetur in ſolidum partim pro nouatione, partim pro non nouatione. Bal.

VIII. Idem A. Triphoni.

SI paternam obligationem non tantum maſculini ſexus filij, verum etiam filiæ emancipatæ [d] in ſe receperunt, quanuis filię virilibus obligationibus eximantur propter exceptionem quæ ex ſenatuſconſulto Velleiano deſcendit: tamen filios in id in quod ſe obligauerunt, teneri, [e] filiarumq; ſubducta perſona, patrem in id conueniri [f] poſſe in quo conueniretur ſi filiæ non interceſſiſſent, dubiū non eſt.

¶ Pignora [g] tamen patris etſi in poſteriore obligatione accepta [h] ſunt, ſine dubio tenentur. Sed & ſi in priore [i] fuerint obligatione, quatenus ad patrē per reſtitutoriam actionē redit, eatenus [k] tenebūtur. PP. Non. Octobr. Pio & Pontiano Conss.

Mulier poteſt pro alio ſoluere citra interceſſionem: ſecus ſi per prius interceſſerat. Bal. Vel ſic: Si mulier pro alio nulla præcedente promiſſione vel interceſſione ſoluit, non iuuatur Velleiano, ut repetat ab eo cui ſoluit: ſecus ſi præcedente promiſſione vel interceſſione ipſius. h. d. Pa. de C.

IX. Idem A. Proculo.

QVāuis mulier ꝓ alio ſoluere poſsit: tamē ſi pręcedente obligatione quam ſenatuſconſultum de interceſsionib. efficacem eſſe non ſinit, ſolutionem fecerit, eius ſenatuſconſulti beneficio munitam ſe ignorans, [l] locum habet repetitio. [m] PP. Non. Iul. Gordiano. A. & Auiola Conss.

Mulier conducens prædia, obligatur pro ſe. ſed ſi maritus conducit, non poteſt obligari pro marito. h. d. Bal. Vel ſic: Si contrahitur principaliter cum muliere, & ſic negotium ad ipſam pertinet, non iuuatur Velleiano: ſecus ſi contrahitur cum alio, & illa pro illo ſe obligat, & ſic principaliter non pertinet ad eam negotium. h. d. Pau. de Caſt. Idem dicit l. ſi fœnebris, infra eod.

X. Imp. Philippus A. & Philippus Cæſ. Triphonæ.

SI aduerſarius tuus nō cum marito tuo, ſed tecum negotium [n] geſsit, reliqua [o] conductionis q̄ dicis eſſe contracta, [p] ob tentu huiuſmodi obligationum non potes recuſare. [q] Enimuero ſi cū eoſdē fundos nō tibi, ſed marito tuo locaret, perſonā tuam vt idoneam ſecutus eſt, [r] beneficio ampliſsimi ordinis quod factū eſt de interceſsionibus fœminarum, te tueri potes. PP. XVIII. Kal. Sept. Peregrino & Aemyliano Conss.

Mulier poteſt renunciare iuri hypothecarum. h. d. Bal & Sal.

h Accepta.] ſcilicet tantum. & ſic not. tenere acceſſorium in totum, licet principale pro parte tollatur per Velleianum.
i In priore.] quando pater ſe obligauerat.
k Eatenus.] pro parte ergo filiorum, quia tenuit nouatio cum effectu, non tenentur pignora, vt hic innuit, & ff. de noua. l. nouatione, & l. aliam, & infra etiam ob chirogra. pe. pignus te. po. l. 1. ſed pro parte filiarum non tenuit cum effectu, vnde adhuc pro ea parte tenentur, ut hic, & ff. eod. l. aliquando. §. 1. & eſt ratio quare & hoc caſu nouatione non tollatur pignus: quia non tenuit cum effectu. Vel dic, non fuit nouata principalis. ſtatim enim quod fuit perſonalis directa extincta ꝑ nouationē, fuit etꝰ loco à iur ſuppoſita reſtitutoria. vnde omni tempore inuenitur principalis directa, vel vtilis reſtitutoria, & ſic hypothecaria nō extinguitur, vt d. l. aliquando. §. 1. & l. debitrix. §. penul.

QVanuis.] CASVS. Mulier ſi ſoluat pro alio, non iuuatur, quia videtur donare, ſed ſi fideiuſſit, & poſtea ſoluit, ſic.
l Ignorans.] ſcilicet ius vel factum, credens ſe interceſſiſſe, cum non interceſſerit, vt ff. de condi. indebi. l. qui exceptionem, in princip. ſecus ſi ſciēs, quia tūc non repetit, vt ff. de condict. indebi. l. 1. & de reg. iur. l. cuius.
m Repetitio.] id eſt condictio indebiti.

SI aduerſarius.] CASVS. Si aliquis locauit rem nō marito, ſed mulieri: mulier non utitur auxilio Vell. ſed ſi locauit marito, & ipſa interceſſit, vel in ſe recepit obligationem, iuuatur.
n Negotium.] conductionis, & ſine fraude.
o Reliqua.] i. debita.
p Contracta.] i. in obligationem deducta.
q Recuſare.] vt ī. loca. l. contractus, in fin. & ff. eo. l. Se la mancipia.
r Secutus eſt.] ſciens te intercedere. Accur.

XI. Idem A. Heboræ.

ETiam [a] conſtante matrimonio ius hypothecarum [b] ſeu pignorũ marito remitti [c] poſſe, explorati iuris eſt. PP. VIII. Kal. Octobr. Peregrino & Aemyliano Conſs.

Mulier obligans ſe pro dote filiæ, non iuuatur Velleiano. h. d. caue tibi, quia hoc intelligitur interueniente publica perſona, ſed ſi nõ interueniat publica perſona, dic ut infra eod. l. antiqua. §. ſi. Bal. Vel ſic: Fauor dotis facit Velleianum ceſſare. h. d. Sal.

XII. Impp. Valer. & Gallie. AA. Sepiduræ.

SI dotare filiã volẽs, [d] genero res tuas obligaſti, pertinere ad te beneficium ſenatuſconſulti falſo putas. Hanc enim cauſam [e] ab eo beneficio eſſe remouendam prudentes viri putauerũt. [f] PP. IX. Ka. Martij, Tuſco & Baſſo Conſs.

Mulier accipiens mutuum, obligatur ex eo, nec refert qualiter utatur, ſed qualiter contrahat. Bald. Vel ſic: Mulier ſi principaliter mutuum recipiat, non iuuatur, licet poſtea in alienos uſus conuertat. h. d. Salic. Vel ſic: Quando mulier contrahit, et pro ſe, licet utilitatem contractus transferat in alium, etiam creditore ſciente, non iuuatur Velleiano. Paul. de Caſt.

XIII. Impp. Diocl. & Max. AA. Condianæ.

SI fœnebris pecunia iuxta fidem veri [g] à creditore tibi data eſt, ſiue tota quantitas [h] fœnoris, ſiue pars eius in vſum mariti proceſsiſſe proponatur, decreto patrum [i] non adiuuaris, licet creditor cauſam contractus nõ ignorauerit. [k] Da. iij. Kal. Septe. ipſis. AA. & Conſs.

Exceptio Velleiani competit etiã fideiuſſori, niſi ſucceſſerit principali. Sal. Vel ſic: Exceptio Velleiani competens mulieri, competit etiam fideiuſſori ſuo, & mandatori, vel ei cui ipſa mandauit. h. d. cum l. ſequ. Pau. de Caſt.

XIIII. Iidem AA. & CC. Baſiliſſæ.

MVlierem contra ſenatuſconſulti Velleiani auctoritatem nõ poſſe intercedere, [l] eademq; exceptione fideiuſſoré [m] eius vti poſſe, iuris auctoritas probat. Vnde ſi mater tua marito [n] quõdam ſuo hæres non extitit, [o] ſatis idoneæ exceptionis remedio tuta eſt. PP. VIII. Kalen. Apri. Byzantij. CC. Conſs.

Qui mandato mulieris pro alio promittet, ab ipſo initio efficaciter non tenetur. h. d. Bald.

XV. Iidem AA. & CC. Agrippino.

SI vxor pro marito contra ſenatuſconſultum interceſſura, te rogauit mandatorio nomine, vt pro ea tuam fidem obſtringeres: initio contractus per exceptionis auxilium

ETiam.] CASVS. Mulier habebat omnia bona mariti tacite obligata pro dote ſua. ſi ergo conſtãte matrimonio ius hypothecæ ſeu pignoris marito remiſit, an ei ſuccurratur per Vell. quæritur? Dicitur ꝙ nõ. duabus tamen rationibus videbatur contrariũ. Primo ꝑ Velle. quo ſuccurritur mulieri. Itẽ propter remiſſionem ſaltem inter virum & vxorem: quæ videt̃ donatio, non tenet, ergo nec remiſſio. contrarium eſt verum.

[a] Etiam.] dubitatio huius. l. fuit, quia omnia bona viri mulier tacite obligata tenet.

ADDITIO.

Et intelligas hanc. l. & l. iubemus. ĩ. eod. in muliere ſui iuris. ſecus vero ſi eſſet filiaſa. quia tunc non faceret præiudicium patri, nec ſibi, donec fuerit in poteſtate. ita dicit Alexan. de Imo. in addi. ſuis ad Bar. in d. l. iubemus. pro quo allegat nota in l. 2. §. ꝙ ſi in patris. ff. ſol. ma. Secundo intelligas & hãc, & l. iubemus, quãdo maritus in aliis rebus remanet ſoluendo. alias ſecus, vt latius per Bar. in d. l. iubemus.

[b] Hypothecarum.] exceptis his quæ ſpecialiter ob doté obligantur, ſecundum quoſdam.

[c] Remitti.] duabus rationibus videbatur contra, & propter Velleianum quo ſuccurritur mulieribus, ſicut ſi rem ſuã obligant pro alio, ſed tamen hic ſecus eſt, vt ff. eo. l. quanuis, in princi. & propter donationem quæ fit inter virum & vxoré. ſed nec hoc nocet, quia non dicitur donatio, vt hic, & ff. quib. mo. pig. vel hypo. ſolu. l. 1. & l. Lucius, & ff. quæ in frau. credi. l. ſi pignus, & de leg. 3. l. 3. §. fi. Et loquitur hæc l. quando remiſſio fit viro generaliter. nam quãdo fit alij contrahenti cum viro, vel in re vna, vel certus loquitur. ĩ. eo. l. iubemus.

SI dotare.] CASVS. Si mulier pro filia ſua genero ſuo dotem conſtituit, & pro ea res ſuas obligauit, an iuuetur per ſenatuſc. Vell. quæritur? Reſp. ꝙ non. & hoc reſpondent iuriſperiti.

[d] Volens.] o mater.

[e] Cauſam.] ſ. dotis.

[f] Putauerunt.] fauore dotis eſt hic ſpeciale, vt ĩ. e. l. generaliter, & ff. de condi. inde. l. cum his. §. pen. ſimiliter ſunt & alij caſus in quibus ceſſat Velleianum, vt dices. ĩ. eo. l. generaliter.

SI fœnebris.] CASVS. Mulier accepit pecuniã mutuam, ut eam daret viro ſciente creditore: an iuuatur beneficio, quæritur? Dicitur ꝙ non.

[g] Fidẽ veri.] i. ipſa rei veritate, nõ in fraudẽ accipiẽtĩ.

[h] Tota quãtitas.] i. tota quãtitas quæ fœnori data fuit.

[i] Patrum.] i. ſenatorũ, ſed iure ciuili quo impediuntur donationes inter virum & vxorem, iuuaris in quantum es paupetior, & ipſe eſt locupletior, vt ff. de dona. inter virum & vxo. l. 1. & l. ſi ſponſus. §. circa.

[k] Ignorauerit.] immo uidetur eam iuuari, ſi creditor ſciuit, ut ff. eo. l. Seia. §. fin. quæ eſt contra. Sol. hic ſciuit eam accipere vt marito donaret, ibi ut ſe uel rẽ ſuam pro viro obligatam liberaret. Itẽ ſecus ubi daret marito, cum mulieré mãdaſſe pro alio ſciret. nam tunc iuuatur, vt & arg. contra. ff. e. l. ſi. §. ſi mulier ne ipſa, & l. ſi fideiuſſores, & l. quanquam. Vel dic ꝙ in l. Seia, eo animo accepit ab initio, ut ſoluat in cauſam mariti, hic non, ſed poſtea mutauit uoluntatem ſecundũ M. vel refert ibi ſciẽtiam ad illam interceſſionem quam fecit patiendo uirum obligare rem ſuam, quæ eſt interceſſio, ut ſ. eo. l. ſi ſine. hic autem ad mutuũ factum mulieri. Vel ibi fuit fraus facta ſenatuſconſulto, quia cum fideiuberet pro marito, creditor maluit mulieri dare pecuniam, vt ff. eod. l. quanuis. §. ſi cum eſſem, & l. quidam. hic non fuit hæc fraus.

MVlierem.] CASVS. Mulier fideiubens pro alio non tenetur. an autem fideiuſſor eius, ſi primo fideiuſſit, & de illa fideiuſſione fideiuſſoré dedit, teneatur, quæritur? Reſp. ꝙ. non. ſed ſi ei ſucceſſit pro quo interceſſit, non iuuatur.

[l] Poſſe intercedere.] cum effectu.

[m] Fideiuſſorem.] etiam ſi animo donandi interceſſerit, ut ff. e. l. ſi mulier. 3. §. ſi ab ea. Acc.

[n] Marito.] pro quo interceſſit.

[o] Nõ extitit.] ſi aũt extitit, aut interceſſerat ſic à principio, uel ex poſt facto, ꝙ principaliter tenebatur, & tunc tenetur, & exceptione amittit, ut ff. de ſol. l. Stichũ. §. aditio. aut acceſſoriè, & tunc tollitur acceſſoria, & remanet principalis, ut ff. de fideiuſ. l. generaliter, in prin.

SI uxor.] CASVS. Mulier uolebat intercedere pro marito ſuo. creditore nolente eã recipere, mandauit Titio vt pro ea fideiuberet, & fideiuſſit. an teneatur, quæritur? Dr ꝙ non, ſed ei conuento dabitur exceptio Vell.

Securitas.

a Securitas.] vt ff. eo. l. ſi mulier. 3. §. fi. & l. ſi fideiuſſo-res.

SI mulier] CASVS. Tenetur mihi Titius in. x. animo nouandi accepi mulierem quæ in ſe recepit obligationem: an iuuetur per ſenatuſc.? Dicitur q. ſic. ſed an in ueterem debitorẽ mihi detur actio, quæritur? Dicitur q. ſic

b Suſcepit] animo nouandi, uel ab initio, vt ſ. e. l. ſenatuſc.

c Reſciſſoria actio,] i. reſtitutoria datur, quæ ſ. prius dabatur. Vel inſtitutoria. i. q erat danda, vt & ff. eod. l. quãuis. §. quotiens, & §. ſi mulieri hæres, & §. ſi cum eſſem. & hoc verũ eſt etiam ſi creditor ſciuit mulierem nõ teneri, non tamen eã decepit, vt ff. e. l. quidam, & de fideiuſ. l. ſi Titius. Item eſt verum etiam ſub cõditione ea obligata. nã etiam interim hac actione agitur, vt ff. e. l. aliquando. § fi.

SI cum.] CASVS. Calliſtratus accepit pecuniã mutuo, & inde factum ẽ inſtrumẽtum, q vxor ſua, non ipſe accepit mutuam pecuniam: an mulier iuuetur? Reſp. q ceſſante exceptione Velle. magis reſpiciendum eſt quod actum eſt, quã quod ſcriptum eſt, & ita uir tenetur, vxor vero non tenebitur.

d Eam.] ſ. vxorem, quæ ipſo iure tuta ẽ, quia non eſt recurrẽdũ ad extraordinariũ iudicium, vt ff. de mino. l. in cauſæ. 2. ĩ princip.

e Simulata.] vt & ſ. plus vale. quod agitur, &c. l. 1. & l. acta, & l. ſi quis.

FOeminis] CASVS. Si mulier animo nouandi trãſferat in ſe obligationem quatenus Titius tenebatur Seio, ſibi ſuccurritur, niſi Seiũ decepiſſet. quo caſu ſi ipſa excipiat de Velleiano, replicabit Seius de dolo.

obligationi tuæ adhæſit ſecuritas, a qua conuẽtus defendi potes. PP. XVIII. Ka. Iun. Sirmij. CC. Cõss.

Muliere ſubducta, datur in antiquum debitorem reſciſſoria. Bald. Vel ſic: Si mulier alienam obligationem in ſe tranſtulit animo nouãdi, creditori contra debitorem reſtituitur utilis actio prima: ſicut ſupra eo. l. ſi paternam, in fi. Pau. de Caſt.

XVI. Iidem AA. & CC. Rufino.

SI mulier alienam ſuſcepit b obligationẽ, cũ ei per exceptionem Velleiani ſenatuſcõſulti ſuccurratur, creditori contra priores debitores reſciſſoria c actio datur. PP. XVII. Kalend. Febr. Sirmij. CC. Conss.

Si nomen uxoris ſimulatè eſt appoſitum in inſtrumento loco uiri, obligatio eſt ipſo iure nulla ratione ſimulationis: unde non eſt hic locus exceptioni Velleiani, ſed nullitati ipſo iure. Bald.

XVII. Iidem AA. & CC. Alex. & aliis.

SI cum pater veſter à Calliſtrato mutuã ſumpſiſſet pecuniã, velut hãc eius vxor accepiſſet, iſtrumẽtum conſcriptum eſt, nec ad exceptionis tractatum ex ſenatuſconſulto venientem peruenire neceſſe eſt, cum eam d ueritatis ſubſtantia conſtituta potius † quàm ſimulata e geſta tueatur III. Id. Mar. CC. Conss. D

† aliàs. potior, quã, &c.

Mulieri creditorem decipienti nõ datur exceptio Velleiani. Pau. de Ca.

XVIII. Iidem AA. & CC. Zotico.

FOeminis alienas vel veteres f vel nouas obligationes aliqua ratione ſuſcipiẽtibus ſubuenitur,

f Veteres.] per nouationem transferendo in ſe veterẽ obligationem, vel ſuſcipiendo iudicium, vel patiendo ſe delegari, vt ff. de noua. delegare. 1. & ff. de ſolu. l. ſolutionem. vel dic veteres fideiubendo, conſtituendo, vel etiã mandando, vt ff. manda. l. ſi vero non remunerandi. §. ſi poſt creditam. Item quod ſubiicit, nouas, puta cum

A erat contracturus cum alio, creditor elegit mulierem in fraudem ſenatuſc. vt j. l. prox. & in primo caſu datur reſtitutoria, in ſecundo inſtitutoria. i. actio quæ in creditorem dabatur, vel erat danda, vt ff. eod. l. quanuis. §. ſi cũ eſſem, & §. quotiens.

niſi g creditor aliqua ratione per mulierem deceptus ſit. h nam tunc replicatione doli, ſenatuſcõſulti exceptionem remoueri, conſtitutum eſt. Da. V. Id. Nouem. Antiochiæ, CC. Conss.

Mulier etiam ſi in eius perſona obligatio ſumat exordium, iuuatur beneficio Velleiani. Bal. Vel ſic: Mulier B *iuuatur Velleiano, ſi creditor potius eligat cum ea contrahere, quam cũ maſculo. Salic.*

XIX. Iidem AA. & CC. Fauſtinæ.

CVm ad eas etiam obligationes, i quæ ex mulieris perſona calliditate creditoris ſumpſerunt primordium, decretum patrum quod de interceſſione fœminarum factum eſt, pertinere edicto perpetuo k declaratur: ſi tamen creditor qui contrahere cũ alio propoſuerat, mulieris perſonã elegit, exceptione contra petitores ſecundum ea quæ aſſeueras, defendi potes. l Da. XVIII. Kalẽ. Ian. Nicomediæ. CC. Conss. C

Exceptio Velleiani tranſmittitur ad hæredem. Bal. & Sal.

XX. Iidem AA. & CC. Theodotiano.

HAeredes quoq; mulieris aduerſus creditores eadem exceptione quæ ex ſenatuſconſulto introducta eſt, vti poſſe dubium m non eſt. n Da. IX. Kal. Ian. ipſis. CC. Conss. D

Generalis renuntiatio reſtringitur ad contractum ſuper quo interponitur. Bal.

g Niſi creditor.] vt & ff. eo. l. 2. & de regul. iur. l. in eo quod plus. §. fi. & de excep. do. l. apud Celſum. §. Marcellus, in fin. §. vel niſi ſimilis ſit caſus, vt dices infra, e. l. fin.

h Deceptus ſit.] q decepus & non decipientibus iura ſubueniunt, vt ff. eod. l. 2. Sed & ſi vterque ſciuit, non dico ceſſare ſenatuſc. vt quidam dicunt: quia non videtur celatus, &c. ut ff. de act. emp. l. 1. §. fin. H.

Deceptis ſubueniẽdum eſt.

CVm ad eas.] CASVS. Si fideiubeat mulier et quando per calliditatem creditoris obligat ſe, non tenetur. verbigratia, creditor alicui maſculo pecuniã mutuare proponebat, & fœmina pro maſculo debebat intercedere. poſt ea noluit eam accipere pro fideiuſſore, ſed fecit quòd mulier conſtituit ſe reã & principalem debitricem, quanuis alius pecuniam reciperet. an iuuetur, quæritur? Dicitur q ſic.

i Etiam obligationes.] non ſolum ad eas quando intercedit in veterem, vt ſ. eo. l. ſenatus.

k Perpetuo.] i. generali.

l Defendi potes.] ſ. tu mulier, vt ff. eod. l quanuis, aliàs. l. nõ putant. §. ſi cum eſſem. Accur.

HÆredes.] CASVS. Non ſolum mulier ſi interceſſit, iuuatur, ſed & eius hæredes.

m Dubium.] apud ſapientes.

n Dubium non eſt.] & ideo reſtitutoria datur ſimiliter in hæredes, vt ff. eod. l. hæ actiones. ſed videtur exceptionem non dari hæredi, cum perſona facit locum beneficio, vt ff. de regul. iur. l. in omnibus. 2. ſed hoc ſpeciale. Vel aliter ι hoc non eſt ſpeciale, quia iſtud beneficium eſt reale. & ideo transfertur cum re. & quòd ſit reale, dicit l. ff. de excep. l. exceptiones. 2.

ι Ad intellectũ huius gl. vide glo. & ibi ſcribentes in c. priuilegiũ perſonale, li. 6. de reg. iur.

Iubemus.] CASVS. Certum eſt ꝙ mulier habet omnia bona mariti tacite obligata pro dote ſua. pone ergo ꝙ aliquis vult contrahere cum marito alicuius mulieris, ſed dubitat contrahere, quia ſunt omnia bona ſua tacite obligata mulieri. an ipſa poſſit renunciare iuri hypothecæ, vel pignoris, quæritur? Reſpõ. ꝙ ſic. ſed tamen ſi renunciauit in vno contractu, vel duobus etiam verbis generalibus, nõ debet hæc renunciatio trahi ad alias perſonas, nec ad alias res vel alios contractus, niſi de quibus actum eſt. & hæc quæ dicta ſunt, locum habent in contractibus futuris & præteritis non dum ſopitis.

† Cõc. gl. ſ. poſt me. in verſ. ſic vt potes videre in ſimili, in c. ſi diligẽti, de for. compet.

a Certis perſonis.] contrahentibus cũ viro.

b Cuſtodiri.] vt & habes. ſ. eo. l. etiam.

Gñalitas trahit ad ea tñ, de quibus eſt cogitatũ.

c Coarctetur.] arg. contra generalitatẽ, vt non trahatur niſi ad ea ſpecialia de quibus eſt cogitatum, ut ff. de tranſac. l. cũ Aquiliana, & l. qui cum tutoribus, & ſ. de tranſac. l. ſi de certa, & ff. quib. mod. pig. vel hypot. ſolui. l. Paulus, in prin.

d Prætendentibus.] i. contrahentibus.

Siue.] CASVS. Lex antiqua dicit qualiter mulieri præiudicatur ſi renunciet iuri hypoth. quod habet in rebus mariti. hæc authent. addit ꝙ aliquando præiudicat ſibi de dominio alicuius rei ſibi donatæ. pone ꝙ ego vel alius pro me dedit nomine ſponſaliorum ſpõſæ meæ fundum: quæritur an illud prædiũ poſſim alienare? Dicitur ꝙ non, etſi mulier conſentiat, quia ſi alieno habebit rei vendi. ſoluto matrimonio, vel me ad inopiam vergente. Si vero mulier poſt biennium conſentit alienationi quam habet ratam, ſibi præiudicat, ſi habeam alias res ex quibus ſatisfiat ei pro prædio illo. ſi non habeam, non præiudicatur ei: ego autem obligor illis qui mecum contrahunt. hoc in donatione: non ita in dote. ideo enim priuilegia dotis maneant integra: quia dos alienari non poteſt. Viuianus.

e Donatio.] ſupple, & pactum de ea lucranda. aliàs male diceret ſtatim ita dari mulieri rei vendicationẽ ſoluto matrimonio, cum deberet redire ad virũ, ut dos ad mulierem, vt j. de pac. conuen. auth. æqualitas.

f Immobile.] in rebus vxoris mobilibus ſtabo iuri veteri.

XXI. Imp. Anaſtaſius. A. Celeri magiſtro officiorum.

Iubemus licere mulieribus & pro vno contractu, vel certis cõtractibus, ſeu pro vna vel certis perſonis [a] ſeu rebus, iuri hypothecarum ſibi competenti per conſenſum propriũ renũciare: † quodq; ita geſſum ſit, hac auctoritate noſtra firmum illibatumq; cuſtodiri: [b] ita tamen, vt & ſi generaliter tali renũtiatione pro vno (vt dictum eſt) contractu, ſeu certis cõtractibus, vel ad vnam, vel ad certas res ſeu perſonas conſenſum proprium accommodantes vſæ ſunt, vel fuerint: eadem renunciatio ad illos contractus & illas res ſeu perſonas quibus conſenſum ſuum proprium accommodauerunt vel accommodauerint, coarctetur: [c] nec aliis quibuſdam contractibus, quibus minimè mulieres conſenſerunt vel conſenſerint, prætendentibus [d] eam opponendi licentia præbeatur: His ſcilicet omnibus quæ in præſenti per hanc conſultiſsimam legem ſtatuimus, ad præteritos nihilominus contractus pro negociis & cõtrouerſiis necdum tranſactionibus, vel definitiuis ſententiis, ſeu alio legitimo modo ſopitis, locum habituris. Dat. Kalen. April. Anatolio & Agapito Conss.

IN AVTH. Vt immobilia ante nup. dona. §. ſi quis igitur, colla. v. conſtitu. xiiij.

Alienationi ſiue obligationi rei donata propter nuptias mulier conſentire non poteſt niſi certa forma hic expreſſa, & in caſu quo dos eſt ſalua futura, non obſtante conſenſu vel renunciatione. hoc primo. In dote autẽ non ſolũ eſt dicta prohibitio, ſed maior. quia ſi valeret renunciatio, dos eſſet peritura. & hoc in rẽ immobili. Tertio dicitur, ꝙ per hanc auth. non derogatur priuilegijs dotis: quia venit ad priuilegia amplianda, non minuenda. Salic.

Siue à me, † ſiue ab alio pro me fiat donatio [e] propter nuptias, quod ea ex cauſa eſt immobile, [f] neque alienare valeo, neque [g] obligare. in hoc ergo contractu mulieris cõſenſus nihil proficit quo minus demus mulieri in rem actionem [h] in ſponſalitia [i] largitate ſoluto matrimonio: niſi & ſecundò poſt biennium profiteatur, & aliæ res viro ſint, ex quibus ei cõſuli poſsit. Abſq; his [k] enim neque ſi frequenter conſentiat, lędetur: vir tñ obligabitur in aliis rebus ſuis huius obligationis ſeu alienationis occaſione, quæ quantũ ad mulierẽ pro non dicta & pro non ſcripta habetur. & multo magis [l] idẽ in dotibus locum habet, vt non aliquid immobile [m] pro ea [n] alienetur vel obligetur: omnibus tamẽ priuilegiis doti datis, in ſua firmitate durantibus, ſiue agat mulier, ſiue nomine eius alius.

Secunda intercesſio mulieris poſt

Donatio pp nuptias eſt i dominio vxoris.

g Neq; obligare.] cum mulieri eſt obligatum pro dote, vel verius, immo eſt eius dominium, ſicut dotis dominium eſt uiri: & ideo dabit ſtatĩ actionem in rem.

h In rem actionẽ.] quæ datur iure dominij. vel poſſet dici hypothecaria. prima placet.

Spõſalitia largitas q̃ dicatur.

i In ſponſalitia.] i. in donatione propter nuptias, ſicut patet in auth. vt ſpon. lar. l. ſpecialis &c. coll. 9. proprie aũt dicitur ea q̃ fit ante matrimoniũ, quæ valet; ſicut quęlibet ſimplex donatio, vt & ſ. ſi aduer. dona. l. 1. Acc.

† Cõc. eſt hac auth. gloſ. ſuper verbo, alienat, in c. ex parte veſtra, extra de reſ.

k His.] i. niſi hęc duo ſint. ſ. ꝙ ſint alię res, & ſecundus conſenſus, vt j. eo. l. ſi mulier.

l Et multo magis] hęc referũt quidã ad oĩa prædicta. & ſic ẽt dos poterit alienari inæſtimata, ſm hunc modum, quod nõ placet: quia male diceret, & multo potius, &c. Dic ergo ſecundũ Io. vt referatur ad id tãtum quod dixit de ꝓhibẽda alienatione, non ad id quod de permittẽda. ĩ dote ergo & ſi millies cõſentiat, & poſt tẽpora, non præiudicat ſibi, vt inſti. qui. ali. licet, in prin. Alij dicunt, vt la. ꝙ loquitur hæc clauſula de rebus immobilibus datis in dotẽ ęſtimatis: quæ licet poſſunt quantum ad proprietatẽ alienari, qa maritus eſt dominus rei dotalis: remanẽt tñ obligatę mulieri. Vel intelligitur de rebus mobilibus datis ĩ dotẽ inæſtimatis, quæ ſeruari poſſunt, vt ſeruus. aliud in his q̃ non poſſunt ſeruari, quę ſine huiuſmodi ſolennitate alienantur, vt ff. de iure dot. l. res in dotem data.

† Rõ eſt, quia tales res dietĩ corrũpuntur, vnde earũ rerũ non habetur ęſtimatio. l. Marcellus. §. res quę. ff. ad Treb. ſaltẽ poſt triennium, ſ. tra qđ pſũptione iuris innuũtur periſſe, ut in l. 1. C. [illegible] uer. [illegible] quod bene not.

m Immobile.] hoc verbum non eſt in corpore.

n Pro ea.] & ea viuente. ſi aũt eſſet mortua, hæc priuilegia non tranſirent ad extraneos hæredes, ſed ad ſuos, vt ff. ſol. ma. l. etiam, & j. de priuileg. do. l. vna, & j. qui potio. in pig. ha. l. vlt. & in cor. vnde hæc ſumitur, in fi.

Si

bienniũm facta. aufert mulieri beneficium Velleiani. Bal. & Sal.

XXII. Imp. Iuſtinia. A. Iuliano præf. præto.

a SI mulier perfectæ ætatis a conſtituta, poſt interceſsionem vel cautionẽ b conſcripſerit, vel pignus aut interceſſorẽ præſtiterit: ſancimus antiqua legum varietate ceſ B ſante, ſi quidẽ intra biennale iuge tẽpus poſt priorem cautionem numerandum, pro eadem cauſa fecerit cautionẽ, vel pignus aut interceſſorẽ dederit, nihil ſibi præiudicare ꝙ adhuc ex cõſequentia ſuæ fragilitatis in ſecundã iacturam inciderit. c

¶ Sin autem poſt bienniũ hæc fecerit: ſibi imputet, ſi quod ſępius cogitare poterat & euitare, non fecit, ſed vltro firmauit. Videtur etenim ex huiuſmodi temporis prolixitate non pro aliena obligatione ſe illigare, ſed pro ſua cauſa aliquid agere: & tam ex ſecunda cautione d ſeſe obnoxiam facere inquãtum hoc fecit, quàm pignus aut interceſſorem vtiliter dare.

IN AVTH. Vt nulli iu. lic. ha. loci ſerua. §. & illud, coll. ix. conſt. ix.

Mulier conſentiens obligationi viri, vel ſe aut rem ſuam obligans, ipſo iure ſibi nõ præiudicat, niſi quatenus probetur in rem eius verſum. Bal.

SI qua mulier crediti inſtrumento conſentiat proprio viro, aut ſcribat, & propriam ſubſtantiam, aut ſeipſam obligatam faciat: iubemus hoc nullatenus e valere: ſiue ſemel, ſiue multoties huiuſmodi aliquid pro eadem re fiat: ſiue priuatum, ſiue publicũ ſit debitum: ſed ita eſſe, ac ſi neque factum quicquã, neque ſcriptum eſſet: niſi manifeſtè probetur, quòd pecunię in propriã ipſius mulieris vtilitatem expẽſæ ſint.

Mulier fideiubens non gratis, ſed aliquo recepto, non iuuatur beneficio Velleiani. ſed efficaciter obligatur, quia non videtur interceſsiſſe ex leuitate vel fragilitate ſexus, ſed pro præmio conſequẽdo. h. d. primo. Et ſi hoc contineatur in inſtrumento publico ſubſcripto à tribus teſtibus, ſtatur ſuæ confeſsioni abſque alia probatione. aliquo autem iſtorum deficiente, non excluditur a beneficio Velleiani, niſi efficaciter probetur ꝙ precium vel præmium receperit aliter quam per eius confeſsionem. h. d. ſecundo. Et eo caſu quo precium receperit, & ſic excluditur a beneficio Velleiani, ſi interceſsit transferendo in ſe obligationem animo nouandi, & ſic eſt facta nouatio: quatenus tamen mulier nõ eſt ſoluendo, reſtituitur actio in priſtinum debitorem. hoc tertio. Itẽ quando non recepit precium vel pecuniã, C *ſi non intercedit cum inſtrumento publico continente ſubſcriptionem trium teſtium, ipſo iure ſeruatur illæſa: ſi autem cum tali inſtrumento, iuuatur Velleiano: & omnes leges huius tit. tunc vẽdicant ſibi locum. h. d. iſta ſingularis lex & vtilis inducens de nouo quæ de iure veteri non erant inducta. Pau. de Caſt.*

XXIII. Idem A. Iuliano P. P.

ANtiquæ iuriſdictionis retia, f & difficillimos nodos g reſoluentes, & ſuperuacuas diſtinctiones exulare cupiẽtes, ſancimus mulierem ſi in- D terceſſerit, ſiue ab initio, ſiue poſtea aliquid accipiens h vt ſeſe interponat, omnimodo teneri, & non poſſe ſenatuſconſulti Velleiani vti auxilio: ſiue ſine ſcriptis, ſiue per ſcripturã ſeſe interpoſuerit. Sed ſi quidem i in ipſo inſtrumento interceſsionis dixerit ſeſe aliquid accepiſſe, & ſic ad interceſsionem veniſſe, & hoc inſtrumentum publice confe-

SI mulier.] CASVS Mulier. xxv. an. fideiuſſit ꝓ me: poſtea intra biennium confirmauit ſuam fideiuſſionem, quia dedit creditori aliquod pignus, uel fecit inſtrumentum, quæritur, an per talem conſenſum ſibi pręiudicet? Dicitur ꝙ non. Sed ſi poſt biennium dediſſet creditori, bene teneretur.

a Perfectæ ætatis.] xxv. an. vt ſ. de his qui ue. æta. l. fi.

b Vel cautionem.] nomine cautionis intelligitur nuda promiſſio. ĩ. de uerbor. ſignificatio. l. ſancimus.

c Inciderit.] ut ff. de mino. l. 3. §. ſcio.

d Cautione.] plus ergo duæ confeſſiones operantur quã una, ut & ſ. de plus peti. l. 1. in fi. & ĩ. de præſcri. xxx. ann. l. cum notiſſimi. §. ſed & ſi quis, & ĩ. ti. 1. l. in cõtractibus. §. 1.

SI qua.] CASVS In antiqua. l. dictum eſt ꝙ poſt biẽnium conſentiendo mulier ſibi præiudicat confirmando qđ prius fecerat. aut ponit caſum quãdo nõ præiudicat, etſi pluribus uicibus approbet quod fecerat. pone ergo ꝙ Titius volebat alienare ſubſtãtiam uxoris ſuæ qđ nihil eſt: immo loquitur in creditore, pro quo interceſſit, &c. ipſa conſenſit in publico inſtrumento: an ſibi præiudicet, quęritur? Dicitur ꝙ non.

e Nullatenus.] Ipſo iure, etiam ſi iurauit, vt ſ. de legi. & conſt. l. non dubium. Et not. ꝙ argu. huius. l. ſumpſerunt quidam auth. talem, ſed hodie non tenetur, niſi probetur manifeſte pecuniam in utilitatẽ mulieris conuerſam, & ſic dicũt hodie non habere locũ Velleianũ, quia aut non eſt uerſa, & nõ tenetur ipſo iure, aut eſt uerſa, & ipſo iure tenetur cũ effectu. quod non placet, quia etiam per poſteriorẽ authen. de hæredib. ab inteſta. §. ex his, collation. ix. renunciatur Velleiano, ergo locum habet. Eſt ergo quod hic dicit

Velleianum an hodie locum habeat.

A ſpeciale, cum pro uiro intercedit ea ratione, qua & donationes prohibitæ ſunt, ſcilicet ne mutuo amore, &c. ff. de donatio. inter uirum & uxorem. l. 1. 2. & 3. in princip. uel ſecundum B. poteſt intelligi hæc authen. eo caſu loqui cum mulier in inſtrumento publice confecto, & à tribus teſtibus ſubſignato confeſſa eſt ſe precium recepiſſe pro interceſſione: olim enim tunc ceſſabat Velleianũ, vt ĩ l. antiquæ. hodie non, ut hic. niſi probetur illud precium in utilitatem eius eſſe uerſum. & ſic in aliquo corrigitur. l. antiquæ, per authent. iſtam.

ANtiquæ.] CASVS. Mulier accepit pecuniam ut fideiuberet, non iuuatur. & hoc in prima. Sed ſi oſtendatur publicum inſtrumentum tribus teſtibus ſubſignatum, in quo contineatur mulierem pro fideiuſſione pecuniam accepiſſe, inſtrumento ſtabitur. & hoc in ſecunda. Si uero ſine ſcriptis, aut debet creditor probare mulierem accepiſſe pecuniam, & non iuuatur. aut ſi non probet, mulieri ſuccurritur. & hoc in tertia. Si uero alicui mulieri inopi pecuniam dedi ut pro me intercederet, & interceſſit, ſi conueniatur à creditore, non iuuatur. Et ſi ab ea aliquid accipiat, poteſt reſiduum petere à me. & hoc in quarta. Si uero mulier velit ſe obligare pro alio fideiubendo pro eo, non aliter tenetur, niſi intercedat in inſtrumento publice confecto, & à tribus teſtibus ſubſignato. & hoc in quinta.

f Retia] i. diſpoſitiones ex iure profectæ.

g Nodos.] i. per ſimilitudinem.

h Accipiens.] & hoc non negat.

i Sed ſi quidem.] Si conſtet eam aliquid accepiſſe, non iuuatur. ſi uero de hoc dubium ſit, ſic

Ee 4 pro-

probatur ut ſequit.

[a] Eſſe credendum.] An admittatur probatio in contrariū? Reſp. non, quia præſumptio eſt iuris & de iure, contra quā non recipitur probatio, vt & j. arbit. tut. l. fi. & ſ. titu. 1. l. fi. & ſic non obſtat. j. de contrahen. & committ. ſtipulat. l. optimam, & j. tit. proxi. l. in contractibus, in prin. & ſ. de prob. l. cum precibus, & j. de do. cau. non nu. l. fi. quæ ſunt contra. Item nec obeſt ei quod dicit. j. in verſ. ſin autem, ſuper ver. repelli. nam ibi vult ſignari hoc contra. j. eod. §. fin. quia ibi in primo dicto ſecūdum B. nihil accepit. Et eſt ratio quare hic non poteſt probari contrarium, quia per huiuſmodi confeſſionem à iure ſpeciali receditur. ſ. à beneficio Velleiani, quod facilius fit, quàm ſi à communi iure vellet recedere, ſicut erat in cōtrariis legibus, vt in auth. de non alie. §. quia vero veriſimile, in fi. coll. 2. Alij dicunt q hoc euenit quòd non poteſt probari contrarium, quia teſtes ſubſignauerunt: ſecus ſi non ſubſignauerunt, vt in contrariis. Tertij dicunt nō probari contrarium, ſcilicet per duos teſtes, cum & inſtrumentum vicem habeat duorum teſtiū, vt ſ. de fide inſtrumen. l. in exercēdis. ſed per tres vel per plures ſic, vt in contrariis. Accur.

Preſūptio iuris & de iure nō admittit probationē ī cōtrariū.

Renūciat facilius iuri ſpeciali, quam cōi.

[b] Oſtendere eam] cum ipſa neget.

[c] Auxilium.] Velleianum. ſ. ſed hodie ipſo iure ſunt illæſæ, vt j. eo. §. ne autem.

[d] Antiquam actionem.] quando non eſt ſublata, vel ſi eſt ſublata vel non nata, tunc nouam parit, vt ff. eod. l. quamuis. §. quotiens, & §. ſi cum eſſem.

[e] Eum.] debitorem.

[f] Seruari.] creditori.

ctum inueniatur, & à tribus teſtibus cōſignatum: omnimodo eſſe credendum [a] eam pecunias vel res accepiſſe, & non eſſe ei ad ſenatuſconſulti Velleiani auxiliū regreſſum. A

¶ Sin autem ſine ſcriptis interceſſerit, vel inſtrumento non ſic confecto, tunc ſi poſsit ſtipulator oſtendere eam [b] accepiſſe pecunias vel res, & ſic ſubiiſſe obligationem: repelli eam à ſenatuſconſulti iuuamine. B Sin verò hoc minimè fuerit ab eo approbatum: tūc mulieri ſuper eſſe auxilium, [c] & antiquam actionem [d] aduerſus eum [e] ſeruari [f] pro quo mulier interceſsit, uel ei [g] actionem parari.

Mulier quæ pro fideiubendo aliquid accipit, in ſe obligationem alterius animo nouandi transferendo, primo debet excuti. & quatenus non eſt ſoluendo, reſtituitur actio cōtra ueterem debitorem. h. d. & iſte caſus nō reperitur alibi. Bal. & Sal.

C Sed ſi minus idoneæ mulieri conſtitutæ aliquis [h] pecunias vel res dederit, vt pro eo ſeſe obligaret, mulieri quidem quæ re uera hęc accepit, [i] nullus pateat aditus ad ſenatuſconſulti auctoritatem, creditori autem liceat aduerſus eam uenire, & qđ poteſt, ab ea exigere, & in reliquum, antiquum debitorem aggredi, uel in partem, ſi aliquid à muliere poſsit accipere: D uel in totum, ſi ea penitus inopia fatigetur.

Iſte §. eſt ualde no. & h. d. Mulier in inſtrumento publico à tribus teſtibus ſubſcripto intercedēs obligatur: tamen valet beneficium Velleiani in caſibus in quibus dictum beneficium loquitur. ſed ſi omiſſa hac forma intercedit, ipſo iure non obligatur. Bal.

Ne autem [k] mulieres perperam ſeſe pro aliis interponant, ſancimus non aliter eas in tali contractu poſſe pro aliis ſe obligare, niſi inſtrumento publicè confecto, & à tribus teſtibus ſubſignato, accipiāt homines à muliere pro aliis confeſsionem. tunc etenim tantummodo eas obligari, & ſic omnia tractari, quę de interceſsionibus fœminarum, uel ueteribus legibus cauta, uel ab imperiali auctoritate introducta ſunt. Sin autem extra eandem obſeruationem mulieres acceperint intercedentes: pro nihilo habeatur huiuſmodi ſcriptura, uel ſine ſcriptis obligatio, tanquam nec cōfecta nec penitus ſcripta, vt nec ſenatuſconſulti auxilium imploretur, ſed ſit libera & abſoluta, quaſi penitus nullo in eadem cauſa ſubſecuto.

Mulier intercedens pro libertate, tenetur efficaciter libertatem fouere & eſt ſpeciale. h. d. Bal. Vel ſic: Fauor libertatis facit ceſſare Velleianū. h. d. Vel ſic: Mulier intercedens pro ſeruo ut conſequatur libertatem, nō iuuatur Velleiano. Sal.

XXIIII. Idem A. Iuliano P. P.

VEterum ambiguitatem decidentes, ſancimus ſi quis ut ſeruo ſuo manumiſsionem imponat, mulierem acceperit obnoxiam ſeſe pro certa quantitate facientem, ſi in libertatem ſeruum perduxerit, ſiue principaliter mulier ſeſe obligauit, ſiue pro ſeruo hoc fecit, teneri eā rectè oīmodo, ſenatuſconſultum Velleianū in hoc caſu tacere imperantes. [l] Satis etenim acerbum eſt, & pietatis rationi contrarium, dominū ſerui qui credidit mulieri, ſiue ſoli, ſiue poſt ſerui promiſsionem, † & libertatem ſeruo imponere. & ſuum famulum perdere, [m] & ea minime accipere, quibus fretus ad eiuſmodi uenit liberalitatem.

Si maior ætate maſculus uel fœmi

[g] Vel ei.] ſ. creditori.

[h] Aliquis.] debitor.

[i] Accepit.] & hoc conſtat. Acc.

[k] Ne autem.] Bulg. dicit hūc. §. nihil innouare in his caſib. vbi Velleianum mulieribus olim nō ſuccurrebat: ſed in illis tantum, vbi ab obligationibus eas eximebat, in quibus niſi ſic interceſſio fiat in ſcriptis, ſeruantur ipſo iure illæſæ: ſed ſi fiat īterceſſio hoc modo, tunc ope exceptionis. & ſic principium huius. l. non corrigitur per hunc. §. nec duæ ſequentes ll. veterum, & generaliter, quæ poſt iſtā ſunt. Sed M. dixit hunc. §. generaliter loqui, cum dicat interceſſione ſic facta omnia tractari quæ de interceſſionibus cauta ſunt veteribus legibus uel nouis. & ſic niſi ſic intercedat in inſtrumento publice confecto, & a tribus teſtibus ſubſignato, ipſo iure eſt tuta etiam in illis caſibus vbi olim non iuuabatur, & ſic corrigit hic finis huius legis principium. & debet eſſe hæc vltima in hoc titulo ſecundum eū, vt ſic duæ ſequentes per hanc corrigantur. ſi autem intercedat ſic, vt hic dicit, tunc in illis caſibus vbi olim non iuuabatur, nec hodie iuuatur. ī quibus olim iuuabatur, & hodie iuuatur ſimiliter, nō ipſo iure, ſed per exceptionem Velleiani. Prima opinio verior eſt.

VEterum.] CASVS. Seruus tuus promiſit tibi c. vt eum manumitteres. mulier fideiuſſit pro eo, an iuuetur, quæritur? Dicitur q non. hoc eſt fauore libertatis.

[l] Tacere imperantes] fauore libertatis, vt & arg. ff. e. l. aliquando, in princi. & ad hoc ſ. an ſer. ex ſuo fac. l. promiſſæ.

[m] Perdere.] ſic. ff. de act.

† al. ſiue pro ſerui promiſſione.

act. empt. l. emptorem, §. fina.

G Eneraliter.] CASVS. Si maſculus vel fœmina pro aliqua promiſit dotem: mulier promittens an iuuetur, quæritur? Dicitur quod non, & hoc in fauorē dotis.

Dos hēt multa priuilegia.

a Sæpius mollire.] vt nudo pacto oriatur actio, vt j. de dot promiſ. l. ad exactionem. Item in tacita ſtipulatione & tacita hypotheca, vt j. de rei vxo. ac. §. j. & ij. Item vt in ea præferatur alijs creditoribus, vt j. qui po. in pig. hab. l. fin.

b Satisfacere.] ſicut enim &c. vt ſ. de ac. & oblig. l. ſicut.

Velleianū ceſſat in multis caſibus.

c Ceſſante.] ceſſat ergo Velleianum fauore dotis, vt hic, & ſ. eo. l. ſi dotate. Itē libertatis, vt ſ. l. pro xi. Item ſi renūciet, vt ff. eo. l. ſi. §. pen. [1] Item ſi accipiat preciū pro interceſſione, vt ſ. l. antiquæ. Item ſi decipiat, vt ff. eo. l. ſi decipiēdi. Item ſi ſecundo caueat, vt ſ. e. l. ſi mulier. ij. vnde verſus: Caſibus in ſenis mulier ſpondendo tenetur. Pro libertate, pro dote, renunciet: & ſi decipiat, preciū capiat, caueatq; ſecūdo. Item ſeptimus, ſi in rem ſuam, vt ff. eo. tit. l. ſi aliquādo, in princ. & ſ. eod. l. ij. in fin. Idem ſi ſuccedat ei pro quo interceſſit, vt ff. e. l. quanuis, §. plane ſi mihi. Poteſt addi & nonus, vt ſi mulier interceſſit pro me in x. & ſoluit ei prædicta. x. nam ſi conueniatur ex fideiuſſione, non opponet exceptionem, vt ff. eo. l. ſi mulier contra ſenatuſconſul. Velleianum pro me.

1 Hoc intellige verū de conſuetudine de iure vero nō pōt mulier renunciare Velleiano: quia eo ipſo q renūciat, decipitur, vt l. doli, §. diuerſū. ff. d noua. & l. interdū, ff. de min. non ob. l. ſi. in §. pe. ff eo. quia eſt ipſale in renūciatiōe facta in iudicio. ita dicunt cōlter do. ct o. hic, & in d. §. pe.

na dotem pro muliere promiſerit, Velleianum ceſſabit. h. d. Salic. Vel ſic: Mulier intercedens pro dote etiā nudo pacto, efficaciter obligatur. h. d. Vel ſic: Dotis fauore ceſſat Velleianum. h. d.

XXV. Idem A. ad populum vrbis Conſtantinopolitanæ, & vniuerſos prouinciales.

G Eneraliter ſācimus, vt ſi quis maior viginti quinque annis, ſiue maſculus, ſiue fœmina, dotem pollicitus ſit vel ſpoponderit pro qualibet muliere, cum qua matrimonium licitum eſt: omnimodo compellatur ſuā confeſsionem adimplere. neque enim ferendū eſt, quaſi caſu fortuito interueniente mulierem fieri indotatam, & ſic à viro forſitan repelli, & diſtrahi matrimonium. Cū enim ſcimus, fauore dotium & antiquos iuris conditores ſeueritatē legis ſæpius mollire: [a] meritò & nos ad huiuſmodi venimus ſanctionem. Nam ſi ſpontanea voluntate ab initio liberalitatem ſuam oſtēdit: neceſſe eſt eum vel eā ſuis promiſsionibus ſatisfacere: [b] vt quod ab initio ſpōte ſcriptum, aut in pollicitationem deductum eſt, hoc ab inuitis poſtea compleatur: omni auctoritate Velleiani ſenatuſconſulti in hac cauſa ceſſante. [c]

TITVLVS XXX.

DE NON NVMERATA pecunia.

Creditor non præſumitur numeraſſe niſi probet, ſiue pignoratitia conueniatur, ſiue hypothecaria agat. Bald. & Salic.

I. Imp. Seuerus & Antoninus AA. Hilario.

S I pecuniam tibi non eſſe numeratā, atque ideo fruſtra [d] cautionē [e] emiſſam aſſeris, [f] & pignus datum [g] probaturus es: in rem [h] experiri [i] potes. nam intētio [k] dati pignoris, nec numeratæ [l] pecuniæ, non aliter tenebit, quàm ſi de fide debiti conſtiterit. Eademque ratione veritas ſeruetur, ſi te [m] poſsidēte pignus, aduerſarius tuus agere cœperit. [n]

Exceptio non numeratæ pecuniæ oppoſita reſpectu partis, idem operatur quo ad partem: quod ſi opponeretur reſpectu totius, ad totum. h. d. not. Bal. Vel ſic: Exceptio non numeratæ pecuniæ ſicut poteſt opponi pro tota quantitate confeſſata & non numerata, ita pro parte non numerata. Pan.

II. Imp. Antoninus A. Matutio.

DE NON NVMERATA PECVNIA.

Superioribus ſenatuſconſultis ſubuenitur ciuiliter [2] & naturaliter obligatis ratione ſpeciali: hic ciuiliter tantum obligatis ſuccurritur ratione naturali. Et not. q non numerata pecunia dicitur etiam reſpectu creditoris, vt infra eo. l. in contractibus §. ij.

2 Sequitur eam Pau. & Bar. Sali. Secōter moder. in l. cū quis, ſ. de iu. & facti igno.

S I pecuniam.] CASVS. Obligaui me Titio in inſtrumēto ſpe futuræ numerationis: feci inſtrumentum de reddendo pecuniā, & pignora dedi vel obligaui. Titius nō numerat: vnde volo pignus repetere an poſſ.m, quæritur? Dicitur q ſic, ſi probem me pignus dediſſe, cū creditor negat pignus datum, & pecuniam mihi numeratam non fuiſſe, quod probatur eo ipſo, q non probatur contrarium. & hoc in prima. Si vero creditor cōfiteatur pignus conſtitutum, & pecuniā eſſe creditam: oportet q probet pecuniam fuiſſe numeratam, ſi vult agere hypothecaria aduerſus me debitorem poſſidentem pignus. & hoc in ſecunda.

d Fruſtra.] bene dicit fruſtra: quia licet ciuiliter obligetur, habet tamen exceptionem, vt j. eo. l. in contractibus, in princ. etiam ſi promiſerit, vt j. eo. l. cum vltra.

e Cautionem.] id eſt ſimplicem promiſſionem.

f Aſſeris.] i. aſſerēdo dicis. Vel dic aſſeris, i. pbas quod eſt eo ipſo, q non probatur cōtrarium: nā creditori incumbit onus probādi q numerauit, vt j. eo. l. ſi ex cautione, vt & ſ. de probat. l. j. ſimilis probatio eſt j. q mi. non poſ. l. ſuper ſeruis, lib. xij. & ff. d iure dotiū, l. dotē. j.

g Datū.] i. traditū.

Pignus datū ob pecuniā numerandā, numeratione non ſecuta, qua actione repetatur.

h In rem.] ſcilicet pignoratitia propter rem, vt ff. de pigno. act. l. ſolutum, §. ſi quaſi, & ideo bene ſufficit probari pignus datum, vt hic dicit. nam datur pignus ex contractu: & hoc ſecundū nos. Alij dicunt in rē, id eſt rei vēdicatione. ſed ſecundū eos præſens poſſeſſio debet probari, & dominiū, vt & ſ. de alr. iudi. l. j. Sed dic q creditor non obijciebat quæſtionē de dominio: ſed ideo ſe defendebat ſecundum eos, quia nō erat pignus ſibi datum, vt dicebat. Tertij vt H. dicunt q agit rei vendicatione, & ſufficit probare traditionē: quia poſſeſſor nō poteſt de dominio quæſtionem referre, cū cauſam habuit à petente, vt & hoc dixi ſ. de pign. act. l. nec creditores. Quartū dicunt q quis præſumitur poſſidere, quia aliquando poſſedit, ſicut in dominio, vt ſ. de pba. l. ſiue poſſidetis, niſi probet ſe perdidiſſe creditor tōnibus manifeſtis, vt ſ. de pign. act. l. ſi creditor. ſed ſi probat debitor pignus datum pro centum, non videtur q poſſit recuperare niſi ea ſoluat, ſicut & qui iurauit, vt ff. de iureiur. l. ſi duo, §. Marcellus. Item quomodo probat contra ſe? Reſpon. [3] probat non pro data, ſed pro danda pecunia, & ſic non obſtant prædictæ oppoſitiones.

3 Iſti glo. ſeqē Bal. & Salic.

i Experiri.] i. vendicare, vel aliter in rem, i. ad rem.

k Intentio.] bene dico, ſi negetur pignus datū, te pbare debere illud datum, & pecuniam non numeratam. etenim ſi creditor pignus datum confiteatur, ſed pecuniam nō eſſe redditam, oportet ipſum probare pecuniā numeratam, & hoc dicit, nam &c. & dic intentio, i. exceptio dati pignoris oppoſita à creditore, qui enim excipit, agit vel intendit, vt ff. de excep. l. j.

l Nec numeratæ pecuniæ.] id eſt non redditæ pecuniæ.

m Si te.] ſ. debitore.

n Agere cœperit.] actione hypothecaria, & habes hoc de verbo

A ctum inueniatur, & à tribus teſtibus cõſignatum: omnimodo eſſe credendum [a] eam pecunias vel res accepiſſe, & non eſſe ei ad ſenatuſconſulti Velleiani auxiliũ regreſſum. ¶ Sin autem ſine ſcriptis interceſſerit, vel inſtrumento non ſic confecto, tunc ſi poſsit ſtipulator oſtendere eam [b] accepiſſe pecunias vel res, & ſic ſubiiſſe obligationem: repelli eam à ſenatuſconſulti iuuamine. **B** Sin verò hoc minimè fuerit ab eo approbatum: tũc mulieri ſupereſſe auxilium, [c] & antiquam actionem [d] aduerſus eum [e] ſeruari [f] pro quo mulier interceſsit, uel ei [g] actionem parari.

Mulier quæ pro fideiubendo aliquid accepit, in ſe obligationem alterius animo nouandi transferendo, primo debet excuti. & quatenus non eſt ſoluendo, reſtituitur actio cõtra ueterem debitorem h.d. & iſte caſus nõ reperitur alibi. Bal. & Sal.

C Sed ſi minus idoneæ mulieri conſtitutæ aliquis [h] pecunias vel res dederit, vt pro eo ſeſe obligaret, mulieri quidem quæ re uera hęc accepit, [i] nullus pateat aditus ad ſenatuſconſulti auctoritatem, creditori autem liceat aduerſus eam uenire, & qđ poteſt, ab ea exigere, & in reliquum, antiquum debitorem aggredi, uel in partem, ſi aliquid à muliere poſsit accipere: uel in totum, ſi ea penitus inopia fatigetur.

Iſte §. eſt ualde no. & h.d. Mulier in inſtrumento publico à tribus teſtibus ſubſcripto intercedẽs obligatur: tamen valet beneficium Velleiani in caſibus in quibus dictum beneficium loquitur. ſed ſi omiſſa hac forma intercedit, ipſo iure non obligatur. Bal.

D Ne autem [k] mulieres perperam ſeſe pro aliis interponant, ſancimus non aliter eas in tali contractu poſſe pro aliis ſe obligare, niſi inſtrumento publicè confecto, & à tribus teſtibus ſubſignato, accipiãt homines à muliere pro aliis confeſsionem. tunc etenim tantummodo eas obligari, & ſic omnia tractari, quę de interceſsionibus fœminarum, uel ueteribus legibus cauta, uel ab imperiali auctoritate introducta ſunt. Sin autem extra eandem obſeruationem mulieres acceperint intercedentes: pro nihilo habeatur huiuſmodi ſcriptura, uel ſine ſcriptis obligatio, tanquam nec cõfecta nec penitus ſcripta, vt nec ſenatuſconſulti auxilium imploretur, ſed ſit libera & abſoluta, quaſi penitus nullo in eadem cauſa ſubſecuto.

Mulier intercedens pro libertate, tenetur efficaciter libertatem fouere & eſt ſpeciale h.d. Bal. Vel ſic: Fauor libertatis facit ceſſare Velleianũ. h.d. Vel ſic: Mulier intercedens pro ſeruo ut conſequatur libertatem, nõ iuuatur Velleiano. Sal.

XXIIII. Idem A. Iuliano P. P.

VEterum ambiguitatem decidentes, ſancimus ſi quis ut ſeruo ſuo manumiſsionem imponat, mulierem acceperit obnoxiam ſeſe pro certa quantitate facientem, ſi in libertatem ſeruum perduxerit, ſiue principaliter mulier ſeſe obligauit, ſiue pro ſeruo hoc fecit, teneri eã rectè oĩmodo, ſenatuſconſultum Velleianũ in hoc caſu tacere imperantes. [l] Satis etenim acerbum eſt, & pietatis rationi contrarium, dominũ ſerui qui credidit mulieri, ſiue ſoli, ſiue poſt ſerui promiſsionem, † & libertatem ſeruo imponere, & ſuum famulum perdere, [m] & ea minime accipere, quibus fretus ad eiuſmodi uenit liberalitatem.

Si maior ætate maſculus uel fœmi

probatur ut ſequit.

a Eſſe credendum] An admittatur probatio in contrariũ? Reſp. non, quia præſumptio eſt iuris & de iure, contra quã non recipitur probatio, vt & j. arbit. tut. l. fi. & ſ. titu. i. l. fi. & ſic non obſtat. j. de contrahen. & commit. ſtipulat. l. optimam, & j. tit. proxi. l. in contractibus, in prin. & ſ. de prob. l. cum precibus, & j. de do. cau. non nu. l. fi. quæ ſunt contra. Item nec obeſt ei quod dicit. j. in verſ. ſin autem, ſuper ver. repelli. nam ibi vult ſignari hoc contra. j eod. §. fin. quia ibi in primo dicto ſecũdum B. nihil accepit. Et eſt ratio quare hic non poteſt probari contrarium, quia per huiuſmodi confeſſionem à iure ſpeciali receditur. ſ. à beneficio Velleiani, quod facilius fit, quàm ſi à communi iure vellet recedere, ſicut erat in cõtrariis legibus, vt in auth. de non alie. §. quia vero veriſimile, in fi. coll. 2. Alij dicunt ꝙ hoc euenit quòd non poteſt probari contrarium, quia teſtes ſubſignauerunt: ſecus ſi non ſubſignauerunt, vt in contrariis. Tertij dicunt nõ probari contrarium, ſcilicet per duos teſtes, cum & inſtrumentum vicem habeat duorum teſtiũ, vt ſ. de fide inſtrumen. l. in exercẽdis. ſed per tres vel per plures ſic, vt in contrariis. Accur.

Præſũptio iuris & de iure nõ admittit probationẽ in cõtrariũ.

Renũciat facilius in iure ſpeciali, quam cõi.

b Oſtendere eam] cum ipſa neget.

c Auxilium.] Velleianum. ſ. ſed hodie ipſo iure ſunt illæſæ, vt j. eo. §. ne autem.

d Antiquam actionem.] quando non eſt ſublata, vel ſi eſt ſublata vel non nata, tunc nouam parit, vt ff. eod. l. quanuis. § quotiens, & §. ſi cum eſſem.

e Eum.] debitorem.

f Seruari.] creditori.

g Vel ei.] ſ. creditori.

h Aliquis.] debitor.

i Accepit.] & hoc conſtat. Acc.

k Ne autem.] Bulg. dicit hũc §. nihil innouare in his caſib. vbi Velleianum mulieribus olim nõ ſuccurrebat: ſed in illis tantum, vbi ab obligationibus eas eximebat, in quibus niſi ſic interceſſio fiat in ſcriptis, ſeruantur ipſo iure illæſæ: ſed ſi fiat interceſſio hoc modo, tunc ope exceptionis. & ſic principium huius l. non corrigitur per hunc §. nec duæ ſequentes ll. veterum, & generaliter, quæ poſt iſtã ſunt. Sed M. dixit hunc §. generaliter loqui, cum dicat interceſſione ſic facta omnia tractari quæ de interceſſionibus cauta ſunt veteribus legibus uel nouis. & ſic niſi ſic intercedat in inſtrumento publice confecto, & a tribus teſtibus ſubſignato, ipſo iure eſt tuta etiam in illis caſibus vbi olim non iuuabatur, & ſic corrigit hic finis huius legis principium. & debet eſſe hæc vltima in hoc titulo ſecundum eũ, vt ſic duæ ſequentes per hanc corrigantur. ſi autem intercedat ſic, vt hic dicit, tunc in illis caſibus vbi olim non iuuabatur, nec hodie iuuatur. ĩ quibus olim iuuabatur, & hodie iuuatur ſimiliter, nõ ipſo iure, ſed per exceptionem Velleiani. Prima opinio verior eſt.

VEterum.] CASVS. Seruus tuus promiſit tibi c. vt eum manumitteres. mulier fideiuſſit pro eo, an iuuetur, quæritur? Dicitur ꝙ non. hoc eſt fauore libertatis.

† al. ſiue pro ſerui promiſſione.

l Tacere imperantes] fauore libertatis, vt & arg. ff. e. l. aliquando, in princi. & ad hoc ſ. an ſer. ex ſuo fac. l. promiſſæ.

m Perdere.] uc. ff. de act.

act. empt. l. emptorem, §. fina.

GEneraliter.] CASVS. Si maſculus vel fœmina pro aliqua promiſit dotem: mulier promittens an iuuetur, quæritur? Dicitur quod non, & hoc in fauorē dotis.

a Sæpius mollire.] vt nudo pacto oriatur actio, vt ĩ. de dot promiſ. l. ad exactionem. Item in tacita ſtipulatione & tacita hypotheca, vt ĩ. de rei vxo. act. §. j. & ij. Item vt in ea præferatur alijs creditoribus, vt ĩ. qui po. in pig. hab. l. fin.

b Satisfacere.] ſicut enim &c. vt ſ. de ac. & oblig. l. ſicut.

c Ceſſante.] ceſſat ergo Velleianum fauore dotis, vt hic, & ſ. eo. l. ſi dotate. Itē libertatis, vt ſ. l. pro xi. Item ſi renūciet, vt ff. eo. l. ſi. §. pen.[1] Item ſi accipiat precium pro interceſſione, vt ſ. l. antiquæ. Item ſi decipiat, vt ff. eo. l. ſi decipiēdi. Item ſi ſecundo caueat, vt ſ. e. l. ſi mulier. ij. vnde verſus: Caſibus in ſenis mulier ſpondendo tenetur. Pro libertate, pro dote, renunciet: & ſi decipiat, preciū capiat, caueatq; ſecūdo. Item ſeptimus, ſi in rem ſuam, vt ff. eo. tit. l. ſi aliquādo, in princ. & ſ. eod. l. ij. in fin. Idem ſi ſuccedat ei pro quo interceſſit, vt ff. e. l. quamuis, §. plane ſi mihi. Poteſt addi & nonus, vt ſi mulier interceſſit pro me in x. & ſolui ei prædicta x. nam ſi conueniatur ex fideiuſſione, non opponet exceptionem, vt ff. eo. l. ſi mulier contra ſenatuſconſul. Velleianum pro me.

Dos hēt multa priuilegia.

Velleianū ceſſat in multis caſibus.

[1] Hoc intellige verū de conſuetudine de iure vero nō pōt mulier renunciare Velleiano: quia eo ipſo q renūciat, decipitur, vt l. doli, §. diuerſū. ff. d̄ noua. & l. interdū, ff. de min. non ob. l. ſi. in §. pe. ff eo. quia eſt ipſa in renūciatiōe facta in iudicio. ita dicunt cōiter doctor. hic, & in d. §. pe.

na dotem pro muliere promiſerit, Velleianum ceſſabit. h. d. Salic. Vel ſic: Mulier intercedens pro dote etiā nudo pacto, efficaciter obligatur. h. d. Vel ſic: Dotis fauore ceſſat Velleianum. h. d.

XXV. Idem A. ad populum vrbis Conſtantinopolitanæ, & vniuerſos prouinciales.

GEneraliter ſācimus, vt ſi quis maior viginti quinque annis, ſiue maſculus, ſiue fœmina, dotem pollicitus ſit vel ſpoponderit pro qualibet muliere, cum qua matrimonium licitum eſt: omnimodo compellatur ſuā confeſſionem adimplere. neque enim ferendū eſt, quaſi caſu fortuito interueniente mulierem fieri indotatam, & ſic à viro forſitan repelli, & diſtrahi matrimonium. Cū enim ſcimus, fauore dotium & antiquos iuris conditores ſeueritatē legis ſæpius mollire:[a] meritò & nos ad huiuſmodi venimus ſanctionem. Nam ſi ſpontanea voluntate ab initio liberalitatem ſuam oſtēdit: neceſſe eſt eum vel eā ſuis promiſſionibus ſatisfacere:[b] vt quod ab initio ſpōte ſcriptum, aut in pollicitationem deductum eſt, hoc ab inuitis poſtea compleatur: omni auctoritate Velleiani ſenatuſconſulti in hac cauſa ceſſante,[c]

TITVLVS XXX. DE NON NVMERATA pecunia.

Creditor non præſumitur numeraſſe niſi probet, ſiue pignoratitia conuenTatur, ſiue hypothecaria agat. Bald. & Salic.

I. Imp. Seuerus & Antoninus AA. Hilario.

SI pecuniam tibi non eſſe numeratā, atque ideo fruſtra[d] cautionē[e] emiſſam aſſeris,[f] & pignus datum[g] probaturus es: in rem[h] experiri[i] potes. nam intētio[k] dati pignoris, nec numeratæ[l] pecuniæ, non aliter tenebit, quàm ſi de fide debiti conſtiterit. Eademque ratione veritas ſeruetur, ſi te[m] poſsidēte pignus, aduerſarius tuus agere cœperit.[n]

Exceptio non numeratæ pecuniæ oppoſita reſpectu partis, idem operatur quo ad partem: quod ſi opponeretur reſpectu totius, ad totum. h. d. not. Bal. Vel ſic: Exceptio non numeratæ pecuniæ ſicut poteſt opponi pro tota quantitate confeſſata & non numerata, ita pro parte non numerata. Pau.

II. Imp. Antoninus A. Maturio.

DE NON NVMERATA PECVNIA.

Superioribus ſenatuſconſultis ſubuenitur ciuiliter[2] & naturaliter obligatis ratione ſpeciali: hic ciuiliter tantum obligatis ſuccurritur ratione naturali. Et not. q non numerata pecunia dicitur etiam reſpectu creditoris, vt infra eo. l. in contractibus §. ij.

[2] Sequitur eam Pau. & Bar. Salic. & cōiter moder. in l. cū quis, ſ. de iu. & facti igno.

SI pecuniam.] CASVS. Obligaui me Titio in inſtrumēto ſpe futuræ numerationis: feci inſtrumentum de reddendo pecuniā, & pignora dedi vel obligaui. Titius nō numerat: vnde volo pignus repetere an poſſim, quæritur? Dicitur q ſic, ſi probem me pignus dediſſe, cū creditor negat pignus datum, & pecuniam mihi numeratam non fuiſſe, quod probatur eo ipſo, q non probatur contrarium. & hoc in prima. Si vero creditor cōfiteatur pignus conſtitutum, & pecuniā eſſe creditam: oportet q probet pecuniam fuiſſe numeratam, ſi vult agere hypothecaria aduerſus me debitorem poſſidentem pignus. & hoc in ſecunda.

d Fruſtra.] bene dicit fruſtra: quia licet ciuiliter obligetur, habet tamen exceptionem, vt ĩ. eo. l. in contractibus, in princ. etiam ſi promiſerit, vt ĩ. eo. l. cum vltra.

e Cautionem.] id eſt ſimplicem promiſſionem.

f Aſſeris.] i. aſſerēdo vel dicis. Vel dic aſſeris, i. pbas quod eſt eo ipſo, q non probatur cōtrarium: nā creditori incumbit onus probādi q numerauit, vt ĩ. eo. l. ſi ex cautione, vt & ſ. de probat. l. j. ſimilis probatio eſt ĩ. q mi. non poſ. l. ſuper ſeruis, lib. xij. & ff. d̄ iure dotiū, l. dotē. j.

g Datū.] i. traditū.

h In rem.] ſcilicet pignoratitia propter rem, vt ff. de pigno. act. l. ſolutum, §. ſi quaſi, & ideo bene ſufficit probari pignus datum, vt hic dicit. nam datur pignus ex contractu: & hoc ſecundū nos. Alij dicunt in rē, id eſt rei vēdicatione. ſed ſecundū eos præſens poſſeſſio debet probari, & dominiū, vt & ſ. de ali. iudi. l. j. Sed dic q creditor non obijciebat quæſtionē de dominio: ſed ideo ſe defendebat ſecundum eos, quia nō erat pignus ſibi datum, vt dicebat. Tertij vt H. dicunt q agit rei vendicatione, & ſufficit probare traditionē: quia poſſeſſor nō poteſt de dominio quæſtionem referre, cū cauſam habuit à petente, vt & hoc dixi ſ. de pign. act. l. nec creditores. Quarti dicunt q quis præſumitur poſſidere, quis aliquando poſſedit, ſicut in dominio, vt ſ. de pba. l. ſiue poſſidetis, niſi probet ſe perdidiſſe creditor tonibus manifeſtis, vt ſ. de pign. act. l. ſi creditor. ſed ſi probat debitor pignus datum pro centum, non videtur q poſſit recuperare niſi ea ſoluat, ſicut & qui iurauit, vt ff. de iureiur. l. ſi duo, §. Marcellus. Item quomodo probat contra ſe? Reſpon.[3] probat non pro data, ſed pro danda pecunia, & ſic non obſtant prædictæ oppoſitiones.

Pignus datū ob pecuniā numerandā, numeratione non ſecuta, qua actione repetatur.

[3] Iſtā glo. ſeqt̄ Bal. & Salic.

i Experiri.] i. vendicare, vel aliter in rem, i. ad rem.

k Intentio.] bene dico, ſi negetur pignus datū, te pbare debere illud datum, & pecuniam non numeratam. etenim ſi creditor pignus datum confiteatur, ſed pecuniam nō eſſe redditam, oportet ipſum probare pecuniā numeratam, & hoc dicit, nam &c. & dic intentio, i. exceptio dati pignoris oppoſita à creditore, qui enim excipit, agit vel intendit, vt ff. de excep. l. j.

l Nec numeratæ pecuniæ.] id eſt non redditæ pecuniæ.

m Si te.] ſ. debitore.

n Agere cœperit.] actione hypothecaria, & habes hoc de

verbo

verbo ad verbum. ȷ̄. ſi pign. con. nume. pec. ſec. non ſue. l. j. Accurſius.

A antiquæ, quia ibi receditur à beneficio ſpeciali, nec illa ȷ̄. arbit. tut. l. ſi. quia ibi ſpeciale. Item nec obſtat ȷ̄. eo. l. in contractibus, in princ. vbi dicit in inſtrumento datã eſſe &c quia ibi erat priuatum. Vel expone vt ibi dices. Sed & ſi dicat ſic, Accepit, & eſt publicum inſtrumentũ, poteſt contra probari, ſicut contra aliã publicam ſcripturã per tres vel per plures teſtes, vt ſ. de ꝓba. l. cum precibus, & ȷ̄. de contrahen. & commit. ſtipu. l. optimam, in fi. Sed ſi renunciauerit exceptioni non numeratæ pecuniæ: nõne & tunc poteſt opponi? Reſpon. ſecundũ quoſdam ſic, doli exceptio, & interrogabitur creditor, an numerauit: & ſi dixerit, non: ſiue ei ꝓbetur, videtur eſſe in dolo, qui ei non potuit remitti per renunciationem antequam fuit cõmiſſus dolus, vt ff. de pact. l. ſi vnus, §. illud, & l. iuriſgentiũ, §. ſinautem, & de tribu. l. illud, §. j. Duo enim ſunt quæ debitori dantur, ſcilicet exceptio, & ꝙ onus probandi ſibi non imponitur. cum ergo renunciat, huic oneri renunciare videtur, ne nihil renunciatio operetur. Item pro hoc ff. de offi. præſi. l. illicitas, in prin. Item pro hoc quia quantumcunque renunciat, facit ſub ſpe numerationis, quod ſecus eſt cum Velleiano vel alijs exceptionibus renuncietur. Item idem dicas poſt biennium, vt exceptio doli habeat locum. Item pro hoc, quia datur condictio ſine cauſa ad cautionem vſque ad xxx. an. vt ȷ̄. eo. l. ſi quaſi, ergo multo magis exceptio, vt ff. de ſuperfic. l. j. §. quod autem ait. Item ad duo tenetur creditor intra biennium, ſcilicet ad liberandum, & ad reſtituendum chirographum, non ergo temporis curſu liberatur, vt ff. de actio. & obliga. l. obligationum fere, §. placet. Alij vt Azo, dicunt ex toto præiudicare, vt ff. de pact. l. iuriſgentium, §. ait prætor, & §. ſed & ſi quis. & quod dicitur de condictione, dicunt eam dari poſt biennium, quaſi iam numeratum ſit. Item quomodo cõpellitur creditor probare, immo qui excipit, vt ff. de proba. l. in exceptionibus? Sed dic hic ꝙ qui excipit, nil ponit, ſed poſitum negat. vnde non probat, vt ſ. de proba. l. actor, in fin. quod non eſt in alijs exceptionibus regulariter.

Exceptionem non nume. pecu. an poſſit qui ei renunciauit, opponere.

Excipiẽs non ſemper compellitur probare.

MInorem.] CASVS. Volebam à te mutuo accipere xx. numeraſti x. & ſpe futuræ numerationis aliorum x. confeſſus ſui me debere xx. non numeraſti, qualiter mihi ſuccurratur, quæritur? Reſpon. ꝙ ſi probẽ te non numeraſſe integra xx. (quod probabitur, niſi probetur contrarium) ad x. quæ accepi ſola, & ad vſuras in ſtipulatum deductas tantũ teneor.

a Minorem.] ſuperiori lege dixit quando nil accepit, hic quãdo minus quàm ſit confeſſus.

b Conſtiterit.] id eſt probatum fuerit à te, & ſic eſt contra ȷ̄. l. proxim. vbi dicit creditorem probare debere. Solu. ibi totũ negauit debitor: hic partẽ fatebatur. ar. ff. de probat. l. cũ de indebito, §. j. & ȷ̄. eo. l. cum fidem, & probauit hanc negatiuam per confeſſiones, item per numerationes diuerſis tẽporibus factas ſecundum varias quãtitates. Vel verius dic, probas eo ipſo, ꝙ non probatur cõtrarium, vt & ponitur contra ſ. de condic. ob tur. cau. l. j. & ſ. l. proxi. in ver. aſſertis. nã quod iuris eſt de toto quo ad totum, idem de parte quo ad partem, vt ȷ̄. eo. l. cum vltra, & ar. ſ. de condic. ob cau. da. l. ſi cum exiguam, & ff. de rei vendi. l. quæ de tota.

MInorem [a] pecuniam te accepiſſe, & maiorem cautionem interpoſuiſſe, ſi apud eum qui ſuper ea re cogniturus eſt, conſtiterit: [b] nihil vltra quàm accepiſti cũ vſuris in ſtipulatum deductis, reſtituere te iubebit.

Reus cõuentus ex cautione mutui confeſſati, opponens actori exceptionẽ non numeratæ pecuniæ vel doli, definitiue debet abſolui actore non probãte numerationem. Bald. Vel ſic: Si creditori agenti opponatur exceptio non numeratæ pecuniæ: creditor debet probare numerationẽ, alias reus abſoluetur. Salic. B

III. Idem A. Demetrio.

SI ex cautione [c] tua, licet hypotheca data, cõueniri cœperis: exceptione oppoſita ſeu doli [d] ſeu non numeratæ pecuniæ, [e] compellitur petitor probare [f] pecuniam tibi eſſe numeratam: quo non impleto, abſolutio ſequetur. [g]

Qui ex interuallo cautionis præterita debitum agnoſcit, non poteſt opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ. h. d. Bal. & Salic. Vel ſic: Soluens ſcienter partem totius debiti confeſſati, non poteſt pro reſiduo opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ.

IIII. Idem A. Baſſano.

CVm fidem cautionis agnoſcens, etiam ſolutionem portionis debiti vel vſurarum feceris: intelligis te de non numerata pecunia nimium tardè querelam deferre. [h]

C

SI ex cautione.] CASVS. Si confeſſus ſui in inſtrumento me accepiſſe à te mutuam pecuniam ſpe futuræ numerationis, nec numeraſti: ſi conueniat ex cautione mea: oppoſita à me doli except. vel non numeratæ pecuniæ, probabis te numeraſſe: & te non probante abſoluar.

c Si ex cautione.] in qua continetur, confiteor me debere x. ex cauſa mutui, vt inſti. de lit. oblig. §. plane. Vel per ſtipulationem promitto x. reddere quæ confiteor me accepiſſe: quo caſu excipiam in factum, vt ȷ̄. eo. l. cum vltra. Accurſius.

d Doli.] quæ eſt generalis vbicunque alia locum habet, vt ff. de except. doli. l. ij. §. & generaliter, niſi ratio perſonæ vel iuſta ignorantia eam excludant, vt ff. de excep. doli, l. apud, §. aduerſus, & l. 2. §. & generaliter.

e Pecuniæ.] hæc contra omnem datur, etiam contra patrem vel patronum, vt ff. de excep. doli. l. apud, §. aduerſus.

D

f Probare.] ſi vult obtinere, vt ſ. de probat. l. j. & hoc vſque ad biennium, non vltra, niſi antea eſſet conteſtata exceptio, vt ȷ̄. eo. l. in contractibus, in princip. & §. in omni, & loquitur hæc l in mutuo tantum, aliàs ſtatim præiudicat ſibi debitor, vt ȷ̄. eod. l. generaliter. Sed qualis erat hæc cautio? non videtur loqui in priuata: quia hæc nil probat, vt ſupra de probat. l. inſtrumenta, nec de publica, quia illa plene probat, nec poteſt excipi, vt ſupra ti. proxi. l. antiquæ, & infra arbi. tut. l. fin. Sed dic loqui in priuata debitoris, vt inſtit. de litte. obliga. § j. ſecus ſi alius ſcribat me debere, vt d. l. inſtrumenta. Vel non erat ibi cauſa. Item & in publica poteſt loqui ſi ibi dicat, confeſſus eſt ſe accepiſſe, ſecus ſi dicat, accepit: nam tunc plene probat, ſed hoc non debet ſcribere notarius, niſi ſit pecunia in præſenti. nec ob. d. l.

Exceptio nõ numeratæ pecuniæ cõtra quam ſcripturã obijcitur.

g Sequetur.] quid addit hæc l. primæ huius titu? Reſp. hæc dicit de exceptione doli, illa non. Item ibi hypothecaria agebatur: hic condictione certi.

CVm fidem.] CASVS. Confeſſus eras te recepiſſe x. mutuo à Titio: non tibi tamen numerauit, vel ei ſoluiſti, an in non ſolutis exceptionem non nume. pec. & in ſolutis repetitionem habeas, quæritur? Reſpon. ꝙ non: immo ſi errasti, onus probandi tibi incumbit, vt ff. de proba. l. cum de indebito, in prin.

h Deferre.] ſed nonne etiam condictio indebiti datur ei ad repetendum ſolutum, vt per totum titu. de cõdict. indebiti? Reſpon. ſic. ſed hic ſciens ſoluit ſm B. vnde nec ſoluti habet repetitionem, vt ff. de condic. indeb. l. j. & de regul. iur. l. cuius, & ſ. quod met. cau. l. 2 & ȷ̄. ad leg. Fal. authen. ſed cum teſtator, nec non ſoluti habet exceptionem, vt hic. Vel dic ſm M. & Ir. ꝙ errando ſoluit credens ſibi numeratam, & ſic præiudicat ſibi in ſoluendo

ſoluẽdo (melius ſtaret in ſoluto) vt hic, ſcilicet vt onus probandi immineat, ſicut & alias ex cauſa transfertur probandi onus, vt ff. de proba. l. cum de indebito, in princ. non autem in alijs præiudicat, ſicut præiudicat ſ. de pact. l. ſi certis, & hoc quando agnouit quod agnoſcere non tenebatur. Sed econtra quid ſi quis non agnoſcat quod agnoſcere tenetur? Reſpon. in hoc caſu loqtur Authen. quam hic habes, contra qui propriam &c. quæ eſt de trien. & ſemiſ. §. ſtudium, colla. iij.

Contra] CASVS Lex Codicis dicit de eo qui agnouit fidem ſcripturæ. Authen. ponit contrarium, ſcilicet quã do debitor nõ agnoſcit ſcripturam: ſed negat dicens: Ego obligaui me Titio in inſtrumento in quo confeſſus ſum me x. recepiſſe: Titius cõuenit me ex illa propria ſcriptura mea: & ego nego illam, quæritur, vtrum ſim puniẽdus? Reſpon. ꝙ ſi Titius probet me ſcripſiſſe, & pecuniam ſe numeraſſe per teſtes, aut per inſtrumẽtum, in duplum puniar: ſecus ſi mihi detulit iuramentum, & confiteor ipſum numeraſſe, & poſtea dico me ſoluiſſe: non prodeſt mihi ſolutio quã feci, ſed debeo ſoluere totam quantitatem quam petit. Si vero creditor negat propriã ſcripturam de ſolute, eadem pœna puniatur, forma ſacramenti præcedente, idẽ eſt ſi curator adulti negat ſcripturã in cauſa adulti: quia curator punitur, non adultus.

IN AVTHEN. de trien. & ſemiſ. §. ſtudium verò. colla. iij. conſtit. v.

Qui propriam ſcripturam vel numerationem in ea contentam negat, reus actor vel curator, de mendacio conuictus, pœna hic inſerta punitur: à qua releuatur, ſi delato ei iuramento fatetur, hoc dicit not. Bald. Vel ſic: Leges huius tituli prouident ei qui confeſſus eſt ſe recepiſſe quod non recepit: vel quod aſſerit ſe non recepiſſe. Iſta vero authen. prouidet contra eum qui econuerſo negat ſe recepiſſe, quod vere recepit: vel negat ſcripturam factam manu propria, in qua continetur numeratio vel receptio. Pau. de Caſt.

Contrà [a] q propriã [b] ſcripturam qua cõuenitur, [c] abnegat, [d] vel numerationem [e] inficiatur: conuictus, in duplum [f] cõdemnetur, niſi ſacramento [g] illato confiteatur. [h] tunc enim non punitur niſi in expenſas circa probationes factas, actoris iuramento [i] declarandas. At ſi poſt numerationis [k] inficiationem prætendat ſolutionem: omnino ſolidum exigitur, nec prodeſt iam facta ſolutio. [l]

¶ Cõtrà ſi actor literas [m] ſuas à reo prolatas abneget, [n] eadẽ ſit & pœnæ [o] & iuriſiurandi forma: hac † pœna curatori [p] infligẽda, ſi de ſuis literis quæſtionem referat in cauſa eius quem curat.

Exceptio non numeratæ pecuniæ non poteſt opponi obligationi primæ, quæ originem trahat aliunde, quam ex numeratione. h.d. ſecundum gloſ. vel ſecundum Pe. Exceptio quæ non congruit petitioni, non procedit. h.d. Bal. Vel ſic: Exceptio non numeratæ pecuniæ habet locum quandocunque petitur pecunia ut mutuata: non ſi ex alia cauſa. h.d ſecundum lect. Petri. Salic.

V. Imp. Alexander A. Hauſtiano.

Aduerſus petitiones aduerſarij ſi quid iuris habes: vti eo potes. Ignorare autem non debes, non numeratæ pecuniæ exceptionem ibi locũ habere, vbi quaſi [q] credita pecunia petitur. [r]

¶ Cum autem ex præcedente cauſa debiti [s] in chirographum quantitas redigitur: nõ requiritur, an tunc cum cauebatur, numerata ſit: ſed an iuſta cauſa debiti præceſſerit. [t]

a Contrà.] id eſt e contrario.

b Propriam.] id eſt propria manu factam, † negans ſe ſcripſiſſe. Sed quid ſi publicam aliquis abneget eſſe publicam? Reſpon. non habet locum ‡ hæc authen.

† Vel etiã manu tertij à debitore tamẽ factã. Bal.

‡ Niſi ſit publicũ inſtrumẽtũ debitoris. Bal.

c Qua conuenitur.] id eſt ex qua obligatus eſt, ſecus ſi ſine ea ſit obligatus, vt quia vere eſt numeratum ante: ſed tantum ad probationem & in eius præiudicium producitur.

d Abnegat.] ſi ſcripturam & numerationem negat, obtinet quod hic dicit: idem ſi numerationem tantum in ſcriptura cõtentam, dummodo obligatio literis ſit contracta.

e Vel numerationem.] contentam in illa ſcilicet ſcriptura.

f In duplum.] actione ex eo contractu: & eſt pœna ſimpli ſi præceſſerit numeratio. ſi non, eſt pœna dupli, vt in corp. authen.

g Sacramento illato.] à debitore actori: vel econtra ab actore reo, qui confitetur potius quàm iuret: ſed non iurauit hic, cum probata ſit numeratio.

h Confiteatur.] ſic ff. de iureiur. l. eum qui, in prin.

i Iuramento.] ſic ſupra de iudi. l. properandum. §. a.

k Numerationis.] propria ſcriptura contentæ. Vel dic etiam ſcripturæ.

l Facta ſolutio.] ſed cum ſublata erit omnis obligatio ſolutione eius quod debetur, vt inſti. quib. mod. tol. obliga. in prin. qua actione hic duplum vel ſimplũ exigitur? Reſpon. certi condictione, vel prima vtili: quia fingitur non ſoluiſſe, propter mendaciũ. Vel verius condictione † ex hac lege. Itẽ nota creſcere pœnam per inficiationẽ vbi nil debetur, ſecus in lege Aquil. vt ff. de interrog. act. l. cõfeſſionibus, & ad leg. Aquil. l. inde Neratius, §. fi. Itẽ not. propter inficiationẽ creſcere condemnationem, vt inſti. de oblig. quæ ex quaſi contractu, §. fi. & ſ. ad l. Aquil. l. contra negantem. Item nota quem puniri de mendacio, vt ff. de rei vendica. l. pe. & j. qui pot. in pig. ha. authen. item poſſeſſor, in fi. Item quod dicit, omnino in ſolidum exigitur, id eſt tantundem, & ſic habet duplum, cum vnum ſit ſimplum ipſum debitum. Vel dic exigi duplũ præter ipſum debitum quod eſt ei ſolutum.

† ac.

Pœna per inficiationem creſcit.

m Literas.] quibus continetur de ſolutione ſibi facta, quæ dicitur apocha, vt ſ. de fide inſtrumen. l. plures.

n Abneget.] ſi ſcripturam & numerationem negat, obtinet quod hic dicit. idem ſi ſcripturam tantum, idem ſi numerationem ſcriptura contentam, dummodo obligatio literis ſit contracta.

o Et pœnæ.] id eſt eſt vt careat petitis, & in tantundem de ſuo condemnetur condictione ex hac l. niſi iuramentum ſit delatum.

p Curatori.] ſic j. vnde vi. l. meminerint, & ſ. de iudi. l. properandum, §. fin.

Aduerſus.] CASVS. Si tu petis à me x. nõ ex cauſa mutui, ſed ex alia cauſa præcedente, puta venditionis, tunc non debet inquiri, an tu numeraueris, ſed an cauſa quæ præceſſit, fuerit venditio vera, necne. Vel pone caſum vt in gloſſa magna.

q Quaſi.] veritatis expreſſiuum eſt.

r Pecunia petitur.] quia dicit creditor mutuatam, & ex ea cauſa petit, cum mutuata non ſit: & ideo ex ea cauſa peti non poteſt propter hanc exceptionem.

s Debiti.] puta venditionis vel penſionis.

t Præceſſerit.] dic ꝙ decem mihi debebas ex venditione, volui vt confitereris te recepiſſe ea decem à me ex cauſa mutui: certe non requiritur modo an fuit numerata vel forte debita ex cauſa præcedenti vel non, vt hic ſed bene inquiritur, an hæc ſecunda confeſſio fuerit ſtipulatione vallata, vt ſic ex ea agi poſſit: an nõ, & ſic nõ poſſit, vt ſ. ſi certum peta. l. ſi non ſinguli, & l. ſi ex precio

Caſum ponit.

cio, quæ ſunt contra; & ȷ̅.de duobus reis l. 2. Tria enim ſunt ſubaudienda, præſens numeratio, & hæc non probatur, præcedens cauſa debiti: hæc ſic inquiritur, vt hic, ſolennitas cautionis, & hæc ſic vt in contrarijs, & ita loquitur vel quæritur de obligatione ſecunda. hic non quæritur de cauſa debiti, præceſſerit vel non. Vel dic ſecundum M. ꝙ hic erat parata pecunia ad ſoluendum, ibi non. Vel hic fuit confeſſus debitum ꝓcedēs ſe debere ex cauſa locationis vel emptionis, & ſic alia quàm mutui: quare incontinenti ibi præiudicat, vt ȷ̅. eo. l. generaliter, ibi, ex cauſa mutui, quod ex alia debebatur. vel ſecundum Ico. hic chirographum fuit ad ꝓbationem factū, nō ad obligationem vt ex eo agatur: ſed vt præcedens debitum poſſit probari, ibi vero fiebat chirographum ad obligationē, vt ex eo agatur. Item quis hanc præcedentem cām probat? Reſpon. ſecundū Icn. præſumitur pro actore propter hanc cautionem ex l. ȷ̅. eo. generaliter, & probat reus non interceſſiſſe, vt habes in exemplo, ſ̅. de poſtulan. l. iiij.

F Ruſtra.] CASVS. Titius cōfeſſus erat ſe recepiſſe x. à Sempronio ex cauſa mutui: dato quodam ſubſtituto pro ſe debitore, puta Seio, nō numerauit Sempro. pecuniam: an Seio detur exceptio non nume. pecu. ſi conueniatur? Reſpon. ꝙ non: ſed dic verius ꝙ interuenit numeratio.

a Debitorem.] ſecus ſi nec illi erat numeratum, vt ȷ̅. eod. l. tam mandatori.

S I quaſi.] CASVS. Confeſſus fui me recepiſſe à te decem mutuo, non recepi, quia non numeraſti: qualiter mihi ſuccurratur, quæritur? Reſpon. ꝙ conditam ſcripturam in qua confeſſus ſui per condict. ſine cauſa: vel te agente excipiam de non numerata pecunia.

b Cauiſtis.] ideſt reddere promiſiſtis. ſ. pecuniam quam &c.

c Per condictionem.] ſcilicet ſine cauſa, vt ff. de condic. ſine cauſa l. qui ſine, & ſ̅. de condi. inde. l. cum &. ſoluta, & de condict. ex lege, l. fi. & ȷ̅. de fideiuſ. l. ſi indebitam, & de ſolu. l. fi.

d Etſi.] ideſt quamuis.

S I intra.] CASVS. Si is cui competit exceptio non nume. pecu. intra biennium deceſſit, reſiduum tempus quod ſuperfuerit defuncto, dabitur hæredi. & hoc in prima. Si vero intra biennium conteſtatus fuerit litem, perpetuabitur & perpetuo hæredi dabitur. & hoc in ſecunda. Si vero poſt biennium deceſſerit, nec intra illud tempus eam oppoſuerit, hæredi etiā pupillo nō dabitur.

Qui ſe pro alio conſtituit debitorem principaliter vel acceſſorie, non poteſt opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ. Bal. Vel ſic: Suſcipiens in ſe obligationem, non poteſt opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ. Salic.

VI. Idem A. Iuſtino.

F Ruſtra opinaris exceptione non numeratę pecuniæ te eſſe munitū, quando (vt fateris) in eius vicē, qui erat obligatus, B ſubſtitueris te debitorē. a

Obligatio chirographi non numerata pecunia condicitur. Bald. Vel ſic: Qui confeſſus eſt ſpe futura numerationis, & reddere promiſit: poteſt intra biennium condicere obligationem, ſi contra eum non agatur: & ſi agatur, ſufficit quod obyciat exceptionem non numerata pecunia. h. d. Pau. de Caſt.

VII. Idem A. Iuliano & Ammiano.

S I quaſi accepturi mutuam pecuniam aduerſario cauiſtis, b quæ numerata non eſt: per condictionem c obligationem repe C tere, etſi d actor nō petat: vel exceptione non numeratę pecunię aduerſus agētem vti poteſtis.

Exceptio non numerata pecunia tranſmittitur ad hæredem, niſi tempore ſit ſopita. h. d. Bal. & oppoſitio facta per defunctum, prodeſt hæredi. Sali.

VIII. Idem A. Materno.

A e Tempus] olim quinque an. hodie biennium, vt inſti. eo. §. multum.

f Querimonia] vel coram vicinis, uel in domo propria ſm Ia. ſed Io. dicit debere fieri in ſcriptis ad domū creditoris, uel in iudicio ad ſimilitudinem querelæ nō numeratæ dotis. & tūc perpetuam ad hæredes trāſmittit, vt ȷ̅. proxi. rū. & ȷ̅. e. l. in cōtractibus, §. in ol, & auth. hanc autē.

S I intra legibus definitum tempus, e qui cautionē expoſuit, nulla querimonia vſus defunctus eſt: reſiduum tempus eius hæres habebit tam aduerſus creditorem, quàm aduerſus eius hæredem.

¶ Sin autem queſtus eſt, exceptio non numeratæ B pecuniæ hæredi & aduerſus hæredem eius perpetuò competit.

¶ Sin vero legitimum tēpus exceſsit, in querimoniam f creditore minime deducto: omnimodo hæres eius, g etiam ſi pupillus h ſit, debitum ſoluere compellitur.

Qui partem accepit, non tenetur ad ſolidum, ſed duntaxat ad acceptum, dummodo excipiat tpe cōpetenti. h. d. Bald. Vel ſic: Si poſt cautionē factam ex cauſa futura numerationis, partem duntaxat quantitatis cōfeſſata receperit: creditori totum petenti poteſt exceptio obyci ſi tempora competentia nonſint elapſa. Salic.

IX. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. Zoilo.

C Vm vltra hoc quod accepit, re obligari neminem poſſe conſtet: i & ſi ſtipulatione ītérpoſita, placita creditor non de-

g Hæres eius.] ſed ex quo tempore currit contra hæredē? Rñ. ſi eſt minor, cōpleta ætate ſua: licet quidam dixerint ſtatim: ſi maior eſt, ſtatim ab adita hæreditate ſm P. vt ſ̅. de temp. in integ. reſti. l. ea quæ, in fi. & hic innuit: quod vltimū ſcilicet de maiore, nō placet: quia illud in inchoanda, ſecus in complenda: quæ ſtatim currit, vt ibi diximus per l. ff. de in diem addict. l. ſi prædio.

Præſcriptio an currat cōtra hæredem hæreditate nōdum adita.

h Hęres eius] vt C. in quib. cau. in int. re. nō ē nec. l. vlt. ſed intellige quia biennium pa r elapſum erat. Vel diſtingue, vtrum ſuo nomine, vel alterius, ſi non ſuo, non currit, vt ȷ̅. eo. l. in contrac. ſi alieno, bene currit.

h Etiā ſi pupillus.] currit ergo pupillo hæc præſcriptio biēnalis, & ſic eſt contra ſ̅. in quib. cau. in integ. reſti. non eſt ne. l. fi. Solu. hic totū biennium cucurrit contra defunctum: vt hic aperte dicit. Vel dic ſecundum quoſdam licet non cucurriſſet, idem cum deſcendat ex parte defuncti, vt ff. de mino. l. Aemilius, vel ſolue ut ibi. Item not. priuilegiatum ſuccedentem non priuilegiato, non habere priuilegium, vt ſ̅. de hære. act. l. ſub prętextu, & ȷ̅. de his qui. vt indig. l. Polla.

Priuilegiatus ſuccedens non priuilegiato, nō habet priuilegium.

D C Vm vltra hoc.] CASVS. Confeſſus fui me recepiſſe à te decem mutuo in inſtrumēto, nec recepi niſi quinque, quia alia quinque mihi non numeraſti: & ſtipulatus es tota decem tibi reddi: qualiter mihi ſuccurritur, quæritur? Reſpon. ꝙ agente te habeo act. in factum, ſi nondum biennium exceſſerit: vel ſi intra illud tēpus proteſtatus fuerim pecuniam numeratam mihi nō fuiſſe, non obligabor vltra quinque quæ numeraſti.

i Conſtet.] vt ff. de pact. l. ſi tibi, in prin. & ff. ſi cer. peta. l. rogaſti, §. j. & ſ̅. eod. l. minorem. Sed opponitur de duobus reis. nam ad vtrunque non peruenit in ſolidū dominium pecuniæ, vt ff. commo. l. ſi vt certo, §. fi. & de caſtren. pec. l. hæreditate, §. pater, & tamen tenentur in ſolidum. Reſpon. non re, ſed verbis. Vel intellige hic: accepit ipſe vel alius pro eo, ſicut fit in dictis duobus reis: quia autem non obligatur vltra, nec vltra excipitur, ſed ſi obligetur, ut quia fuit ſtipulatus creditor, opus eſt exceptione, & hoc ſubijcit ſecundum quoſdam.

In

a In factum.] quæ per interpretationem inducta eſt ad ſimilitudinem non numeratæ pecuniæ, vt inſti. de excep. in princ. Vel dicitur in factum quando eſt habenda ratio perſonæ, vt ff. de excep. doli l. apud, §. aduerſus. Vel dic φ ſpecies hic promiſſa fuerat, non quantitas. Vel dic quod eadem eſt hæc exceptio & exceptio non numeratæ pecuniæ ſecundũ Ia. Vel verius vbi ſine ſtipulatione, habet locum exceptio non numeratæ pecuniæ. vbi vero cũ ſtipulatione: hæc in factum locum habet.

b In teſtando] id eſt proteſtando, vt ſ. l. proxi. dixi.

derit: in factum [a] eſſe dandam exceptionem conuenit, ſi necdum tempus intra quod huius rei querela deferri debet, tranſijt: vel ſi intra hoc in teſtando [b] iuri paritum ſit: nihil vltra hoc quod accepiſti, ſortis à te nomine aditus rector vel præſes prouinciæ exigi patietur.

B

Exceptio negatiua non requirit probationem, ſecus in affirmatiua. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Exceptio ſolutionis debiti etiam vltra biennium poterit opponi: & affirmanti non neganti incumbit onus probandi. Sali.

X. Iidem A A. Mezentio.

ASſeueratio debitum ſolutum contendentis, [c] temporis diuturnitate non excluditur: [d] nec huic obloquitur, [e] φ exceptio non numeratæ pecuniæ certa die non delata querela prius euaneſcat: [f] cum inter eũ [g] qui factum aſſeuerãs, onus ſubijt [h] probationis, & negantem numeratione͂, (cuius naturali ratione probatio nulla eſt, [i]) & ob hoc ad petitorem eius rei neceſsitatem transferente͂, magna ſit differentia.

C

ASſeueratio.] CASVS. Si affirmo me ſoluiſſe pecuniam quam mutuaſti, vſque ad xxx. annos probare poſſum me ſoluiſſe: ſi dico mihi non numeratã pecuniam, vltra bie͂nium nõ potero opponere exceptione͂ non nume. pecu. & hic caſus non eſt cõtrarius ſuperiori, in priori caſu affirmo: & ideo incũbit mihi probatio: in alio nego: vnde non mihi, ſed creditori incũbit probatio.

c Contendentis.] debitoris.

d Non excluditur.] vt & ff. de excep. doli. l. pure, §. ſi.

e Obloquitur] id eſt contra loquitur, vel contradicit.

f Euaneſcat.] quia pro eo vnum, vt ſcilicet non probet: & contra eũ ſit aliud, ſcilicet vt biennio duret tantum. Acc.

Exceptio non numerata pecuniæ non poteſt opponi contra tranſactionem. Bal. Vel ſic: Petenti ex tranſactione, non obijcitur exceptio non numeratæ pecuniæ. Sali.

XI. Iidem A A. Eutychiano.

SI tranſactionis cauſa dare Palladio pecuniã ſtipulanti ſpopondiſti: exceptione non numeratæ pecuniæ defendi non potes. [k]

B

Exceptio competens reo, competit cuilibet intercedenti pro reo. h. d. Bald. & Salic.

XII. Iidem A A. Seueriano.

TAm mãdatori, quàm fideiuſſori non numeratæ pecuniæ exceptio, exemplo rei principalis competit. [l]

Iſta lex eſt ſolennis. Confeſsio debiti ex alia cauſa quàm mutui vel dotis, eſt efficax ad probandum: recipit tamen probationem in contrarium, ſi vero non probetur, ſtare debet ſua confeſsioni. Et ſi facta eſt in ſcriptis ſeu cum ſcriptura publica vel priuata, non poteſt probari directo cõtrarium niſi per aliam ſcripturam ei contrariam. h. d. iſta lex magiſtra. Pau. de Caſt.

XIII. Imp. Iuſtinus A. Theodoto. P. P.

GEneraliter ſancim⁹, vt ſi quid ſcriptis [m] cautum fuerit pro quibuſcunq; pecunijs ex antecedente cauſa deſcendentibus, [n] eãq; [o] cãm ſpecia-

g Cum inter eum] ſcilicet magna ſit &c. vt in fine.

h Subijt.] vt ſ. de proba. l. j. [1]

i Nulla eſt] vt ſ. de proba. l. actor, ſimiles quide͂ ſunt: quia vterque negat ſe debere, ſed differunt: quia alter factum negat, alter aſſerit, ſecundum Io.

SI tranſactionis.] CASVS. Petebas à me decem: reuocatum erat in dubium an tenerer: tranſeg.: & quinq; ſtipulanti promiſi: ſi conuenias me, an poſſim obijcere excep. non nume. pec. quæritur? Reſpon. φ non: quia ex quo promiſiſti per ſtipulationem, ex cauſa tranſactionis iſta quinque debentur, interceſſerit numeratio vel non.

D

k Non potes.] quia ſubeſt cauſa hoc ipſo φ à lite diſceditur, vt ſ. de tranſac. l. ij. & ff. de condic. inde. l. in ſumma, circa princip.

TAm mandatori.] CASVS. Mandaſti mihi vt mutuarem Titio decem: Titius confeſſus eſt in inſtrumento ſe decem recepiſſe, cum tamen non receperit, quia non numeraui, & pro eo Seius fideiuſſit, an tibi ſicut ei detur excep. non nume. pec. quæritur. Reſpon. φ ſic, & etiam eius fideiuſſori.

l Competit.] [2] inuito etiam reo principali ſicut in alijs, dummodo rei cohæreant, non perſonæ, vt ff. de fideiuſ. l. ex perſona, & l. ſi ſtipulatus eſſes, & ff. de pact. l. fin. & ff. de excep. l. omnes exceptiones, & ſ. eo. l. pe. Sed ex cuius perſona? Reſpon. debitoris. Item nunquid poſt biennium? Reſpon. non. [3] Item nunquid numeratio poſtea facta [4] facit vt fideiuſſori exceptio auferatur? Videtur φ non, vt ff. de pac. l. ſi. Sed dico contra, [5] quia fingitur non cõpetiſſe exceptionem numeratione facta. Ite͂ nunquid hoc dices ſi etiam iam oppoſuit exceptionem fideiuſſor? Reſpon. vtique. Sed nonne licuit reuocare mandatum vel renunciare? Reſpondetur, [6] Aliud eſt reuocare ſiue renunciare mãdatum: & aliud hı͂c exceptionem opponere.

GEneraliter.] CASVS. Debeo tibi decem ex cauſa legati vel venditionis, vel alia, non cuto: nec interceſſit ſcriptura, vel interceſſit, & in illa confeſſus ſum me tibi debere decem, ſi cõuenias me, & inſtrumentum oſte͂das mihi: an habeas neceſſe probare ex qua cauſa promiſi tibi decem, quæritur? Dicitur quod nõ. ſatis enim eſt ſi oſte͂das inſtrumentum prioris confeſſionis, vnde cõpellendus ſum ad ſolutionem niſi probem φ verũ nõ fuit quod etiam confeſſus, verbi gratia. Si cõfeſſus ſum me tibi debere x. ex cauſa legati: & per falſum inſtrumentum, & teſtamentum in quo tibi legatum dicis, verum vel validum non eſt: non teneor tibi ſoluere, alias ſic: quia abſurdum eſſet venire contra confeſſionem propriam.

m Scriptis.] quid ſi ſine ſcriptis fiat huiuſmodi confeſſio? Quidam dicunt φ non habet locum hæc lex. ſed ſecundum Ioan. ſic, quia in fin. dicit, indignum eſt &c. Sed tunc poterit probare contrarium per teſtes? Reſpõ. ſic, ar. ff. de reg. iur. l. nihil tam.

n Deſcendentibus.] vt ex venditione vel locatione, vel etiam ex maleficio.

o Eamque.] ſcilicet venditionis, vel etiam ex maleficio, vt dixi, & ſic alia quàm mutui, quia tunc biennium expectaretur, vt infra l. proxi. vel dotis: quia tunc tempora ſeruantur quæ habes infra de dote cauta non nume. l. ſi. & auth. ibi poſita. [7] Item no. cauſam exprimi. ſi enim nulla exprimeretur, cautio nõ valeret, vt ff. de proba. l. cum de indebito, §. j. & ff. de dona. l. nuda ratio. Sed an ſtipulatio valeat ſine cauſa? Poteſt dici φ ſic ſecundum quoſdam, ſed niſi cauſa probetur, reus abſoluitur, vt ff. de do. excep. l. 2. §. j.

Scriptis.

[1] Iſta lex hic in gl. allegata, & l. præſens notã tur ad hoc φ facta non præſumũtur: ad quod ẽt allegari ſolet l. I libello §. ſa ctæ, ſed vide tu quõ hoc ibi ꝓbetur.

[2] Exceptiones reo cõpetentes, ſunt cõpetẽ ſi deiuſſoribus.

[3] Sequit̃ iſtam Sali. & Paul.

[4] Per creditoré debitori. Albe.

[5] Et bene Cy. Albe. Bal. & Sali. quod eſt verũ, niſi fieret in fraude͂ fideiuſſoris Bald.

[6] Idem Salic.

[7] Cautio non valet ſi nulla cã exprimat̃ conc. c. ſi cautio, cũ gl. de fide inſtru.

liter promiſſor edixerit: non iam ei licentia ſit cauſæ probatione ſtipulatorē exigere, cum ſuis confeſſionibus acquieſcere debeat: nisi certe ipſe è cōtrario per apertiſsima rerum argumenta ſcriptis [a] inſerta, religionem [b] iudicis poſsit inſtruere, ꝙ in alium quēquam [c] modū, & nō in eum quem cautio perhibet, negotium ſubſecutum ſit. Nimis enim indignum [d] eſſe iudicamus, quod ſua quiſque voce dilucidè proteſtatus eſt, id in eūdem caſum infirmare, teſtimonioq; proprio reſiſtere.

Hæc lex eſt ſolennis & not. & legā eam per partes. & hoc intendit: Querela non numeratæ pecuniæ eſt intra biennium continuum proponenda: quo elapſo introduci non poteſt, niſi ætatis vel abſentiæ beneficio. hoc dicit vſque ad §. ſed quoniam. Bald.

XIIII. Imp. Iuſtinia. A. Mennæ. præfecto prætorio.

IN contractibus in quibus pecuniæ vel aliæ res [e] numeratæ vel datæ

Exceptio non numeratæ pecuniæ an poſsit poſt biennium opponi.

alias cū ſuis acqeſcere dictis debeat.

a Scriptis.] non teſtibus, & ſic eſt contra ſ. de fi. inſtru. l. in exercendis. Sol. hic ſpeciale, vt & aliàs ſ. ſi minor ſe ma. di. l. iij. & fin. Alij dicunt etiam per teſtes, quod non placet. Item an per contrariam ſcripturam tollatur talis obligatio literarum: puta ſcribo illum non debere, vel non ſcripſiſſe? Puto ſic, per regulā iuris, vt ff. de reg. iu. l. nihil tam. Item an etiam vltra biennium admittitur? Rñ. ſic ſecundum quoſdam, vt ſ. e. l. aſſeueratio, & eſt etiam ſecundum Pil. ratio, quia ſtatim tenetur, niſi cōtra probetur. Item hoc fallit in caſibus vbi non pōt ꝓbari contrarium. Primus eſt j. arb. tu. l. fin. licet ibi priuata erat ſcriptura: vel fauore pupillorū. Itē in alio fallit, vt ſ. titul. j. l. antiquæ, §. j. ſed ibi receditur a iure ſpeciali, quod eſt facilius quàm à iure cōmuni: vt hic. Item quid ſi creditor confitetur ſibi ſolutū ex alia cauſa quam mutui? an ſtatim ſibi præiudicet: an demum poſt triginta dies, vt j. l. prox. §. ſuper? Et videtur poſt xxx. dies, cum hic aſſerat cauſam confeſſionis: creditor non. ſed poteſt dici ſecundum aliōs idem in liberatione quod in obligatione, vt ſtatim præiudicet. prima placet. ADDITIO. Intelligas hanc l. dicentem debere probari per ſcripturam aliam &c. procedere eo caſu quo qs confitetur inſtrumentum eſſe verum: & cauſam in eo appoſitam fuiſſe de partium voluntate appoſitam: ſecus ſi dicit eam non eſſe veram. Ita limitat hanc. l. Imo, in in c. cum contingat, extra de iureiur. in xlvj. charta.

b Religionem.] not. fidem iudici faciendam, [1] vt diximus ſ. de eden. l. procurator. Et vt hoc plene ſcias, dic cū quis confitetur extra ius, aut pro ſe, vt alium ſibi debere, & tunc non valet, vt ſ. de proba. l. exemplo, aut contra ſe, & tunc vel ad liberandū, & ſi poſt xxx. dies, ſibi præiudicat, non prius, niſi in caſibus, vt j. l. prox. §. ſuper, & §. ij. Aut ſe alij obligando: quo caſu ſubdiſtingue: quia aut certam cauſam non adijcit, & non valet, [2] vt ff. de proba. l. cum de indebito, §. fin. vel adijcit certam: & tunc vel numerationis, vt mutui, vel aliam: ſi numerationis, competit exceptio debitori intra biēnium: & niſi creditor probet, cadit à cauſa: poſt biennium vero nō auditur, vt j. l. proxi. in princip. quia biennium pro numeratione eſt: & ſecundū quoſdam obligatio poſt biennium efficitur naturalis & ciuilis, quæ erat ante tantum ciuilis: ſed ſecundum nos, [3] etiam poſt biennium ciuilis tantum, ſed tamen effectum habet naturalis, vt in ea quæ prouenit ex ſententia, vt ſ. de re. cred. l. actori, & ff. de condic. inde. l. Iulianus. Item ſecundum Iac. & nos etiam poſt biennium admittitur debitor ad probandū, vt diximus in ſimili caſu ſ. eo. l. ſi ex cautione. ſin autē alia eſt cauſa quam numerationis, puta venditionis, tūc ſerua l. iſtam. Item in dote ſerua j. de dote cauta. l. ſi & authen. ibi poſita. Item no. ꝙ licet hic dicatur literarū obligatio: tamen ſola ſcriptura non obligat, ſed neceſſaria eſt ratio intellectualis obligandi, & ſic dicit lex, ff. de act. & obli. l. non figura, non autem per locum vel cauſa doctrinæ dicendo obligatur, vt in eo. tit. l. obligationū ſubſtantia, §. fi. Item not. ꝙ licet quis ſcribat ſe debere alicui non inſerta cauſa, non obligatur, non enim plus facit ſcriptura quam faceret ſtipulatio. Vnde ſic dicendo, debeo tibi decem, non obligatur quis alij. at cum ſcribat confitetur ſe accepiſſe mutuam pecuniam, obligatio oritur ciuilis: ſed exceptio opponitur intra biennium, niſi contrarium probetur, vt in inſti. eo. §. j.

1 Dic ꝙ quādo iſta probatio fit per teſtes, debet fieri pro vtraque parte, ſm Albe.

2 Et hoc quādo cōfeſſio eēt extraiudicialis & emiſſa ſuper obligationibus pſonalib⁹, & tēderet ad aliquē obligādū. Salic.

3 Et bene D. B. Ang. P. & Sali.

c Quenquam.] vt puta quia non fuit vera venditio, ſed donatio: tamen placuit eis aliqua de cauſa vt comprehenderetur in ſcriptis, vt venditio. vel forte cum Titius emeret, placuit aliqua de cauſa Seium in chirographo poni: quo probato, præualet veritas, vt hic, & ſ. plus valē. quod agitur l. j. & ij. & l. ſi quis.

d Indignum.] vt ſ. de reb. cre. l. ſi quis iuſiurandum, & ff. de dona. l. quidā, in fin. j. reſpon. Sed argu. contra ff de inoffi. teſta. l. Papinian⁹, §. ſed nec impuberis. Quid autem ſit ſi huiuſmodi confeſſio fiat in vltima voluntate, diſtingue, aut dicit teſtator, lego tibi x. quę debeo, & es non capax, & ſic omnino non valet: quia in fraudem dictum videtur, vt ff. de proba. l. qui teſtamentum. ſi vero capere poteſt, & iuro: valet, etiam ſi nil debeo, vt ff. de leg. iij. l. cum quis, §. codicillis. ſi non iuraui, ſed quantitatem exprimo, adhuc valet vt fideicommiſſum: tamen non valet vt debitum, cum nil debeatur, vt j. de fal. cau. adie. l. j & ij. & ff. de leg. ij. Lucius Titius. ij. §. quiſquis, ij: ſecus ſi non exprimo, ſed dico, quod debeo lego tibi, & nil debeo: quia non valet, vt ff. de li. le. l. legaui, §. contra, & de leg. j. l. ſi ſic, § j. Si autem econtra dixi, confiteor mihi ſolutum, vel dixi, talis ſoluit mihi, & ideo ab eo peti nolo, videtur velle remittere j. de fal. cauſa adiec. leg. l. j.

Legatū an valeat ſi teſtator dixit, lego tibi x. quæ debeo.

IN contractibus.] CASVS. Olim poterat opponi exceptio non nume pecu. vſque ad v. annos, hodie vſque ab biennium. ſed ſi minor non opponit, poteſt iuuari per reſtitutionem in integrum, & iſta ſunt vera & locum habent in debitore, & hoc in prima. Si vero ſit depoſitarius, qui confitetur res penes ſe eſſe depoſitas: ſtatim ſibi præiudicat. Vel dic & melius loqui in depoſitore, qui confitetur ſibi reſtitutas res depoſitas: qui ſtatim ſibi præiudicat. idem eſt & in procuratore fiſci, qui confitetur ſibi eſſe ſolutas publicas functiones vel tributa. idem eſt in marito, qui primo confeſſus fuit ſibi ſolutam dotem, demum ſecundo confeſſus eſt vxorem ſibi ſoluiſſe: quia non poterit obijcere exceptionē non ſolutæ dotis: ſed ſtatim ſibi præiudicat. Si vero ſit creditor, qui cōfitetur ſibi ſolutum debitum vel in partem vel in ſolidum: ſi reddidit inſtrumentum debitori, vel promiſit reddere, nō præiudicat ſibi ſtatim: ſed poſt lapſum xxx. dierum, intra quos poterit opponere excep. non ſolutæ pecuniæ. & hoc in tertia. An autem creditor ſi velit deferre iuramentum debitori poſt xxx. dies, vt iuret ſe ſoluiſſe, ſit audiendus, quæritur? Dicitur ꝙ non. & hoc in quarta. Qualiter autem is cui competit exceptio non nume. pec. debet eam opponere, quæritur? Reſpon. quòd coram teſtibus debet dicere nō fuiſſe numeratam: & tunc ſi præſens eſt aduerſarius, vocabitur, ſi non eſt præſens, opponet eam coram iudice, ſi vero præſens non ſit aduerſarius, nec ipſe iudex: tunc apud alios iudices eſt opponenda. ſed ſi non ſit alius iudex, tunc coram epiſcopo, & hoc in quinta. Prædicta vera ſunt ſimiliter & in dote non numerata, ſcilicet ꝙ per talem proteſtationem huiuſmodi exceptio non nume. dotis perpetuatur. & hoc in ſexta.

e Aliæ res.] quæ conſiſtunt in numero, pondere, vel menſura. hoc enim intra bienniū in mutuo tantum ſibi vendicat locum, non aliter, vt ſ. l. proxi. dixi. Itē hoc intellige quando fit ſpe futuræ numerationis: alioquin non quæro de non numerata, cū nec actū ſit de numerando,

rando, vt s. eod. l. aduerſus, licet videatur contra s. de A poſitu. l. ſi ſub ſpecie, & ſi cer. pe. l. ſi non ſinguli, ſed in prima ſubaudi, maxime, ſecundum G. ut ibi dixi, & in ll la, ſi non ſinguli, ſperabat mutuari.

a Conſcribuntur.] ſed ſi hoc eſt ita ſcriptum, ſ. pecuniã numeratã, ergo ita eſt, in auth. de ſi. inſtru. §. ſi uero moriã tur, col. vj. Rñ. hic erat priuatũ inſtru. quod nõ probat, vt s. de proba. l. inſtrumenta: uel ſi publicum eſt. expone numeratæ vel datæ. i. confeſſio de numeratione vel datione conſcripta eſt. Item per verba futuri tẽporis cauet ſe redditurum. nam per verba præteriti temporis tantum non contrahitur obligatio literis, ſicut nec ſtipulatio, vt ff. de verb. obli. l. v. §. ſtipulatio, ſm Io. Alij dicunt hic contrahi etiam per verba præſentis temporis, vt inſti. e. §. plane.

eſſe conſcribuntur,[a] non intra quinquenniũ, (quod antea conſtitutum erat) nõ numeratę pecuniæ exceptionem obijcere poſſit, qui accepiſſe pecunias vel alias res ſcriptus ſit, vel ſucceſſor eius: ſed intra ſolum biennium continuum:[b] vt eo elapſo, nullo modo[c] querela nõ numeratæ pecuniæ introduci poſſit: his[d] ſcilicet qui B propter aliquas cauſas ſpecialiter legibus expreſſas etiam elapſo quinquennio in præteritis temporibus adiuuabantur, etiam in poſterum (licet bienniũ pro quinquennio ſtatutũ eſt) eodẽ auxilio potituris.[e]

Hæc eſt ſecunda pars, in qua ponũtur tres caſus in quibus ceſſat exceptio non numeratæ pecuniæ. Primo, quando cautio ſit ex cauſa depoſiti, quod intelligo dummodo non ſit facta fraus de contractu ad contractũ: videlicet ſi cum tacite ageretur quòd eſſet mutuum, fuit appoſitum nomẽ depoſiti. Secundo, quando publicus officialis confitetur ſe recepiſſe publicas functiones. Tertio, quando dotem retro promiſſam maritus confitetur retro ſe recepiſſe, ſecundum Pe. ſed glo. intelligit, & melius, quando fuit gemina confeſſio: in litera tamen hoc non exprimitur. hoc dicit ſecundum Bald. C

Sed quoniam ſecuritatibus[f] & inſtrumentis de

1 Cõ cor. gl. in c. ſi cautio, ſuper verbo, confeſſioni, extra de fid. inſtru.

b Continuum.] 1 quo elapſo in ſimplum tenetur: niſi abneget propriã ſcripturam: ſecus ſi abnegauit propriã ſcripturam vel numerationem in ea cõtentã: tunc enim in duplum, ut s. eo. auth. contra qui propriã.

c Nullo modo] nec ſi vellet probare nõ numeratã pecuniã ſecũdum quoſdam, vt j. eo. §. illo, ſed la. contra. 2 Quid autem ſi creditor bene confiteatur ſe nõ numeraſſe? Dicã iudicem 3 debere abſoluere, cum debeat ſtare cõfeſſioni creditoris contra ſe, ſed H. eſt contra. 4 Item pone poſt bienniũ pecuniam creditorem numeraſſe. Dic tunc id agi, vt ex ſola ſcriptura obligatio teneat, & magis implendæ prioris obligationis gratia numeratio eſt intelligenda D fieri, ut ff. de noua. l. cum enim. Item quid ſi renunciauit exceptioni non numeratæ pecuniæ: an poteſt nihilominus opponere exceptionem doli, vel in factum, vel condictionem ſine cauſa? Dicunt Io. & Azo & H. non, ſed alij 5 contra, vt dixi s. l. ſi ex cautione.

2 Et bene Bal. Sal. & Pau. hic.

3 Et bene ſm Cyn.

4 Et male Cy. & Angel.

5 Dic q ſi fuit in eodẽ inſtrumẽto, nõ valet renũciatio, ſecus ſi in diuerſis: quia tunc valet, & non poteſt opponi iſta exceptio ſecũdum Pau. hic.

d His.] ſcilicet hominibus.

e Potituris.] quales ſunt minores, & abſentes ex iuſta cauſa, qui ut minores hodie ipſo iure iuuantur, vt s. in quibus cau. in integ. reſti. non eſt neceſ. l. ſi.

f Sed quoniam ſecuritatibus.] id eſt inſtrumentis in quibus creditores ſcribunt ſe accepiſſe debitum, id eſt apochis.

g Depoſitarum.] cum hæc lex non diſtinguat an loquatur in deponente vel depoſitario: nec ego diſtinguo. nã ſiue depoſitarius ſcribat, ſtatim ſibi præiudicat, vt & s. l. prox. ſiue deponens ſe accepiſſe, & tunc ſtatim ſibi A præiudicat, ut hic. Sed in depoſitario uidetur q hodie ſint teſtes tres neceſſarij, qui ſubſcribant huiuſmodi inſtrumento, ut in auth. de fid. inſtr. §. j. col vj. ſed ibi loquitur quando contractus ſit in ſcriptis. vel ibi non conſtabat ſcripturam depoſitarij eſſe, & ideo tres exiguntur. Vel ibi erat priuata, hic publica. Vel ibi vt ex ea fiat comparatio ad aliam improbandam.

poſitarum[g] rerum vel pecuniarum talem exceptionẽ opponere litigatores[h] conantur, iuſtum eſſe perſpeximus huiuſmodi poteſtatem in certis quidem caſibus prorſus amputare, in alijs verò breui tempore[i] concludere.

¶ Ideoq; ſancimus inſtrumento quidem depoſitionis[k] certarum rerum vel certæ pecuniæ, ſecuritatibuſque publicarum functionum,[l] (ſiue in ſolidum, ſiue pro parte ſolutę eſſe conſcribãtur) illis ẽt ſecuritatibus quæ poſt cõfectionem dotaliũ inſtrumentorum de ſoluta dote ex parte vel in ſolidũ exponuntur,[m] nullam exceptionẽ non numeratæ pecuniæ penitus[n] opponi.

C *Tertia pars hoc dicit. Contra confeſſionem ad liberandum prætextu numerationis emanantem, necnon contra promiſſionem reddendi inſtrumenti cancellati admittitur exceptio non numeratæ pecuniæ intra xxx. dies tantum. Bald.*

Super cæteris verò ſecuritatibus[o] quæ ſuper priuatis debitis à creditore conſcribuntur, partẽ debiti ſortis vel vſurarum nomine ſolutã eſſe ſigni-

h Litigatores.] ſcilicet contradictores.

i Breui tempore.] ſcilicet triginta dierum, ut j. §. proxi. aliàs dicitur aliter modicum tempus, vt ff. de iudi. l. ſi debitori.

k Depoſitionis.] acceptæ.

l Functionum.] vt ſi procurator fiſci uel adminiſtrator publicas functiones ſolutas fatetur in totum uel in partem, ut j. de apochis pu. l. ſi. lib. x.

m Exponuntur.] à uiro confitente dotem ſibi ſolutã, quæ non eſt.

n Penitus.] nec illã quæ concluditur bienio, uel aliam. Sed eſt contra j. ea. l. §. ſi. in ſi. Sol. hic ſunt duæ confeſſiones, quæ ualẽt plus quàm una, ut & s. de plus peti. l. j. & s. tit. j. ſi mulier. ij. ſed in l. cõtraria, una tantum. Vel hic propria manu ſcripſit inſtrumentũ, ibi non. Vel hic loquitur cũ maritus ſcripſit ſibi ſolutam dotem: ibi cũ mulier ſcripſit ſibi redditam ſoluto matrimonio. Item not. hic tres caſus ubi cõfeſſio de recepto ſtatim præiudicat. Eſt & quartus, ut ſi procurator fiſci cõfitetur precia rerum fiſci uenditarum ſe recepiſſe, ut j. de quadrien. præſcrip. l. oẽs, §. ſi. ſ. ne quis grauetur bis ſol- D uendo fiſco. Eſt & quintus s. tit. j. l. antiquæ, in princip. Sed quid ſi procurator fiſci, qui ſic fuit confeſſus, nõ eſt ſoluendo fiſco: an in debitorem actio dabitur fiſco? Reſpon. ſic, ut j. de cano. fru. l. j. lib. xj. Sed arg. contra j. de conue. fiſc. debi. l. quoniam, lib. x. & ff. de repu. l. ſi. & j. de apoch. pub. l. penult. lib. x. & j. de fideiuſ. l. ij. & j. de quadrien. præſcript. l. j. Item argu. q etiam ab initio nõ valeat confeſſio s. de trãſac. l. præſes, ſed ibi gratis remittebat, hic confitebatur acceptum. Item quæ eſt ratio in caſibus alijs magis quàm in mutuo? Reſpon. quia illa cõfeſſio plurimum fit in mutuo creditore confitente, & & ideo prouidendum fuit, arg. ff. de leg. & ſenatuſcon. l. nam ad ea. Item quid in alijs caſibus à prædictis quinque? Quidam idem quod in his quinq;. Alij idem quod in mutuo, quod uerum eſt, ut j. proxi. §.

Confeſſio de recepto ſtatim præiudicat in quinq; caſibus.

o Super ſecuritatibus.] quæ à creditoribus de ſoluto debito fiunt.

Demon-

ficantes, vel adhuc fœneratitia cautione apud creditorem manente, ſolidi tamen debiti ſolutionem factam eſſe demonſtrantes, [a] vel etiam futuram eſſe redhibitionem inſtrumenti fœneratitij promittentes, [b] vel (ſi qua alterius cuiuſcunque contractus gratia, in quo numeratio pecuniarum, vel datio certarum ſpecierum ſcripta eſt, ſecuritas ſimiliter data ſit) depenſas eſſe pecunias, vel alias res, vel partem earũ ſignificantes: intra triginta tantummodo dies [c] poſt huiuſmodi ſecuritatis expoſitionẽ [d] connumerandos, exceptionem non numeratæ pecuniæ poſſe obijci: vt ſi hi tranſacti fuerint, eadem ſecuritas à iudicantibus omnibus modis admittatur: nec ei liceat [e] qui ſecuritatem expoſuit, poſt exceſſum memoratorum triginta dierum non eſſe ſibi ſolutas pecunias vel alias res dicere.

Quarta pars hoc dicit: Elapſo termino ſ. xxx. non eſt manifeſta turpitudinis nolle iurare, nec iuſiurandum referre. h. d. Bald. Vel ſic: Vbi exceptio non numerata pecunia non poteſt opponi: ibi non poteſt iuramentum deferri. Salic.

Illo videlicet ſemper obſeruando, vt in quibus non permittitur exceptionem non numeratæ pecuniæ opponere, vel ab initio, vel poſt taxatum tempus elapſum: in his nec iuſiurãdũ offerre [f] liceat.

Quinta pars h. d. Querela non numerata pecunia in ſcriptis eſt proponenda coram iudice loci contractus: & abſente aduerſario, & etiam ſine citatione ſola propoſitio præſcriptionẽ interrumpit Bal. Vel ſic. Ad perpetuandum querelam non numerata pecuniæ puenitur hoc ordine: vt eo abſente qui dicitur numeraſſe, vel etiam præſente, ſed adminiſtrationẽ iuriſdictionis habente, querela fiat coram iudice loci: vel nullo iudice ibi exiſtente, coram epiſcopo: eo vero præſente, vel adminiſtrationem iuriſdictionis non habente, eidem fieri debet querela. & hæc omnia in ſcriptis & intra tempora querela p'axa a. Sal.

In oĩ enim tp̃e [g] quod memoratæ exceptioni taxatũ eſt, ei licebit cui talis exceptio cõpetit, vel denũciationibus ſcripto miſsis querelã non numeratæ pecuniæ manifeſtare ei q̃ numeraſſe eã vel alias res dediſſe inſtrumẽto ſcriptus eſt: vel ſi abeſſe eum his locis in quibus contractus factus eſt, contigerit, in hac q̃dẽ alma vrbe apud quẽlibet ordinariũ iudicẽ, in ꝓuicijs verò apud viros clariſsimos rectores earum, vel defenſores locorũ, [h] eandem querelam manifeſtare, eoq; modo ꝑpetuã ſibi exceptionẽ efficere. [i]

¶ Sed ſi præſens [k] quidẽ ſit q̃ pecunias numeraſſe, vel alias res dediſſe ſcriptus eſt, aliquã verò adminiſtrationem in hac alma vrbe vel in prouincijs gerat, vt difficile eſſe videatur denunciationẽ ei mittere: licentiam damus ei q̃ memorata exceptione [l] vti velit, alios iudices adire vel in hac alma urbe, vel in prouincijs, & ꝑ eos ei manifeſtare cui exceptionẽ huiuſmodi obijcit, factam a ſe ſuꝑ nõ numerata pecunia querelã eſſe.

¶ Quòd ſi in prouincijs vel non ſit alius adminiſtrator ciuilis vel militaris, uel propter aliquã cauſam difficile ſit ei qui memoratã querelam opponit, adire eũ, & ea quæ dicta ſunt, facere: licentiam ei damus per uirum reuerendiſsimum epiſcopum eandem ſuam exceptionem creditori manifeſtare, & ita tẽpus ſtatutum interrumpere. Quæ etiam in exceptione non numeratæ dotis locum habere certum eſt.

IN AVTHENT. de tempore non ſolu. pec. ſuper do. §. ſin autem, coll. vij. conſti. x.

HAnc autem querelam [m] in ſcriptis fieri oportet: & ſi quis eam in iudicio faciat, oportet eam mulieri, vel omnimodo ei qui dotem conſcripſit, [n] innoteſcere.

Verum creditor & quilibet iuſtus poſſeſſor vel petitor, poteſt ciuili

[a] Demonſtrãtes.] ſcilicet ſecuritates.
[b] Promittentes.] ſcilicet ſecuritates.
[c] Triginta dies] ſed ante triginta dies quis probabit? Quidam q̃ creditor probabit non ſolutum. Alij q̃ debitor ſolutum, ſicut creditor numeratum, vt ſ. e. l. ſi ex cautione. Itẽ pro hoc ſ. de proba. l. j quod eſt verius.
[d] Expoſitionem] .ſ. connumerandos.
[e] Nec ei liceat.] no. argu. contra Ia. in eo quod dixi ſ. eod. l. ſi ex cautione.
[f] Offerre.] & hoc eſt contra eundem Iac. manifeſte. nam & iuramenti præſtatio eſt probatio, [1] vt j. de iure delibe. l. fin. §. licentia danda. Item ſi iuraui me furtum non feciſſe, nulla alia via de meo furto quæritur, vt ff. de iureiur. l. ſi duo patroni, §. idem Iulianus, & l. qui iuraſſe, §. ſi pater, ſic & hic nulla via veniri poſſit cõtra: nec ergo teneor reſpondere ad interrogationes factas de huiuſmodi materia. Sed poteſt reſpondere ad id quod de iureiurando hic dicit, q̃ ſit nouum ius, & ſecundum id loquitur hoc quod habes ſ. de iureiur. l generaliter, §. ſin autem.

[1] Aſt iſtud ſit verum, vide lautiſſimè vltra oẽs Hip. in rep. rub. C. de probat.

[g] In omni enim tẽpore] .ſ. biennij, vel triginta dierum.
[h] Locorum.] vbi eſt contractus factus.
[i] Efficere.] vt & ſ. eo. l. ſi intra, & l. cũ vltra.
[k] Si præſens.] hoc habes ſ. de epiſcop. audien. l. ſi præſens, & l. fin. & j. de an. excep. l. vt ꝑfectius.
[l] Exceptione.] vt ſicut ſuperiores perpetuãtur, ſic & hæc; & ſic bene ſequitur authen. hanc autẽ, quæ eſt de tp̃e non ſol. pec. ſuper do. §. j. coll. vij. & ſecundum hoc eſt contra ſ. ead. l §. j. ſolue vt ibi. Item contra j. de dote cau. l. ſi. Solue vt ibi.

HAnc autem.] CASVS. In hac authentica dicitur q̃ querela non numeratæ dotis debet fieri in ſcriptis, & ita ſi vult maritus eam opponere, vocet mulierem quæ dotem dedit: vel eũ qui pro ea dotẽ conſtituit, ſuã exceptionem ſibi in ſcriptis offerens.
[m] Hanc autem querelam.] ſcilicet non numeratæ dotis. hoc idem intelligit Ioã. in exceptione non numeratæ pecuniæ: cum eadem ſit ratio vt j. ad le. Fal. l. ſi.
[n] Conſcripſit.] id eſt qui ſcripſit eſt dediſſe.

SI cui.] CASVS. Seius mutuauit Titio decem, & ei obligauit res ſuas. vel forte miſſus fuerat in poſſeſsionem bonorum, ipſo nõ ſoluente. Iſte idẽ Titius obligauit ſe Sẽpronio ſpe futuræ numerationis: ſed nõ numerauit: vult Sẽpronius cõuenire creditores Titij qui habẽt pignus vel cõuentionale vel iudiciale, an poſſint opponere excep. non nu. pe.? Dicit q̃ ſic, ſi tñ creditores ſuccũbant, quia Sẽpronius aduerſus eos obtinuit, non ꝑiudicat Titio: quia res inter alios acta &c.

a Si cui.] ſi debitor non uult excipere de non numerata pecunia contra ciuilem creditorem, creditores ueri exceptione vtuntur.

b Tali auxilio.] ſic ff. de cõtra tabulas, l. ſi poſt mortem, §. ſi. & de ſepa. l. 1. §. ſed ſi quis.

c Vel præſente.] ſed nolente uti, uel latitante.

d Creditores.] ſcilicet ueri, qui cum iam ſint miſſi in poſſeſſionem bonorũ debitoris, conueniuntur à ciuilibus.

e Debita.] ſcilicet pecuniam quam nõ numerauerunt. immo certe & ſi neque agant, neque conueniantur, ſed debitor conuenitur. argu. ff. de appel. l. ſi perluſorio.

f Contra alios.] ſcilicet ciuiles creditores, qui poſſident, ut hic, & ff. de condict. inde. l. tutores.

g Aliquã actionẽ.] puta hypothecariã ex conuentione, uel quia ueri fuerant in poſſeſſionem miſſi, ut ff. de pig. actio. l. non eſt mirum.

Fideiuſſor ciuili obligatiõi tñ accedat.

h Fideiuſſori.] accedit ergo fideiuſſor ciuili obligationi tantum, ut hic, licet quidam contradicant. & quod dicit, præiudicium, ſcilicet plenum, quia res inter alios &c. ut infra res inter alios actas, & ar. ff. de interroga. act. l. ſi defenſor, in princ. generatur tamẽ quale quale præiudicium. unde appellare poſſunt, ut d. l. ſi perluſorio.

INdubitati.] CASVS. Obligaui me Titio ſpe futuræ numerationis, iuraui me ſoluturum. ſi iuraui, an mihi competat exceptio nõ nume. pecu. quæritur? Dicitur q̃ ſic.

Iuramẽto qñ q; ineſt tacita conditio. & hoc ẽt dicit ca. quẽadmodũ, cũ gl. ſup uerbo, cõditio, extra de iureiurã. ubi hanc conditionẽ po

i Sacramenti.] ut, confiteor me debere decem, quæ iuro me redditurum. Et not. hic tacitam conditionem ineſſe iuramento, ſcilicet ſi detur pecunia. & hoc ideo, quia hoc cogitabatur, ut & ar. ff. de acqui. poſ. l. quod meo, §. 1. ſic & ff. q ſatiſd. cog. l. fin. non autem ſic dico, ſecundum Io. ſupra de tranſac. l. ſi ex falſis, quia ibi non agitabatur de falſitate. Vnde ibi non intelligitur tacita conditio.

nit cum multis aliis quæ tacite inſũt iuramẽto.

k Mentionem.] aliàs mentionem, & aliàs cautionem.

ciuili tantum creditori opponere exceptionẽ non numeratæ pecuniæ etiam debitore abſente, uel contradicente, in qua ſi ſuccumbat, debitori uel eius intercesſoribus non præiudicat. hoc dicit not. ſecundum Bald.

XV. Idem A. Mennæ. PP.

A SI cui [a] non numeratæ pecuniæ cõpetere poſſit exceptio, etiam eo ſuperſedente tali auxilio [b] vti, uel præſente, [c] uel abſente, creditores [d] eius (ſiue ipſi cõueniantur, utpote res eius detinentes, ab his qui debita [e] eius exigunt, cui competit huiuſmodi exceptio, uel dotis uel alterius cauſę nomine, ſiue contra alios [f] poſſidẽtes aliquam actionem [g] ipſi moueant) poſſint in examinando negocio ſuis aduerſarijs eandẽ non numeratæ pecuniæ exceptionem opponere, nec eo prohibeãtur q̃ principalis debitor ea nunquam vſus ſit, ita tamen, ut neque principali debitori, neq; fideiuſſori [h] eius aliquod præiudicium generetur, ſi is qui eam exceptionẽ oppoſuerit, victus fuerit, ſed poſſint illi poſtea, ſi cõueniantur, intra ſtatuta ſcilicet tempora, eadem ſe exceptione tueri.

Confeſſus ſpe futura numerationis, ſiue contractus ſit mutui gratuiti, ſiue vſurarum, etiam appoſito iuramento, habet exceptionem non numeratæ pecuniæ. h. d. Bal. Vel ſic: Iuramentum de reddendo ſubiectum cautioni, non impedit exceptionem non numeratæ pecuniæ opponi. Salic.

XVI. Idem A. Ioanni. P. P.

INdubitati iuris eſt, non numeratæ pecunię exceptionem locum habere & in talibus nominibus, uel fœneratitiis, uel aliis cautionibus, quæ etiam ſacramenti [i] habent mentionem. [k] Quæ enim differentia eſt in huiuſmodi exceptione, ſiue iuſiurandum poſitum eſt, ſiue nõ, tam in fœneratitijs, quàm in alijs inſtrumentis, quæ talem exceptionem recipiunt?

B

TITVLVS XXXI.
DE COMPENSATIONIBVS.

Fiſco ex diuerſa ſtatione non opponitur compenſatio, Bald.

I. Imp. Antoninus A. Dianenſi.

ET ſenatus [l] cenſuit, & ſępe reſcriptum [m] eſt, compẽſationi in cauſa fiſcali [n] ita demum locum eſſe, ſi eadem ſtatio [o] quid debeat quæ petit. Atque hoc ius C propter confuſionem [p] diuerſorum officiorum tenaciter ſeruandum eſt.

¶ Si quid autem tibi ex ea ſtatione cuius mentionem feciſti, deberi conſtiterit, quam primum recipies.

Ex cauſa iudicati ſicut non conditur, ita nec compenſatio ipſius admittitur. & exceptio compenſationis poteſt opponi in executione ſententiæ. Bald.

II. Idem A. Aſclepiadæ.

EX cauſa quidem iudicati ſi debitum ſolu- D tum repeti non poteſt, [q] ea propter nec compenſatio eius admitti [r] poteſt. Eum vero qui iudicati conuenitur, compẽſationẽ pecuniæ ſibi debitę implorare poſſe, nemini dubiũ eſt.

Hic enumerantur caſus in quibus ceſſat cõpenſatio ipſo iure in effectu. Bald. Vel ſic: Debitor reipublicæ poteſt ei compenſationem obijcere, niſi ſit debitor ex aliqua de cauſis hic ſubiectis. Sali.

ET ſenatus.] CASVS. Si fiſcus habeat duos ſtationarios, & unus mutuauit mihi x. & alius mihi decem debet, an hincinde locum habeat compẽſatio? Reſpõ. q̃ nõ, propter confuſionẽ, ſcilicet ne cõfundantur diuerſa officia ſtationum. & hoc in prima. Si vero ſtationarius qui petit à me decem, debet mihi decem, põt fieri cõpẽſatio. & hoc in ſecunda.

l Senatus.] cuius nomen non habemus.

m Reſcriptum eſt.] à principibus.

n In cauſa fiſcali.] ſi à fiſco petatur, eodemq; creditore, uel fiſcus petat, idemq; debitor.

o Statio.] habet enĩ fiſcus ſuas ſtationes. ſi ergo una debet fiſco. x. qui fiſcus debet x. alii, non compenſatur, ut hic. ſecus autem ſi fiſcus ſuccedat tali debitori, qui & creditor eſt, quia totum extinguitur, ut j. de ſolu. l. 2.

p Cõfuſionem.] ſ. uitandam, ut & illud: Vnuſquiſque habeat ſuam &c. & eſt ad l. iſtam ar. contra, ff. de adminiſtr. tut. l. inter tutores. L. Cor. 2.

EX cauſa.] CASVS. Petebas à me decem & condemnatus ſum, ſolui ex cauſa iudicati. an poſſim tibi opponere compenſationem pro illis x. quæ tanquam indebita ſolui? Et dicitur q̃ non. ſed ſi nondum ſolui ex cauſa iudicati, bene admittetur compenſatio, ſi aliud in quantitate mihi debeas.

q Non poteſt.] ſunt & alii caſus qui no. j. de cõdi. indeb. l. j.

r Admitti põt.] quia ſic aufert utilitas ſuſæ victori. Et pone exẽplũ q̃ ex iuſta x. tibi

x tibi ſolui, quæ aliàs non debebam. cõuenis me ad alia A x. obiicio tibi compenſationem indebitæ pecuniæ ſolutæ, quaſi mihi tenearis ad eam reddendam, non poſſum, ſed ſoluendo poteſt compenſari ſi condemnato aliquid debetur, vt ff.eo.l.ſi cum militi.§.1.

IN ea.] CASVS. Si debebas x reipubli. & ipſa tibi x. hinc inde admittitur compenſatio, niſi in viij. caſibus. Vnus eſt, ſi debitor ſim eius in kalendis. Secundus eſt, ſi debeo frumentum, vel ſi debeam pedagium, vel tributum ei, uel alimẽtum alicui ſeruienti. uel ſi tale debeam quod in certas res (ut puta ad emendum frumentum,) deputatur. uel ſi debeam fideicommiſ aliquod, vel legatum, & ipſa aliquid debeat, in omnibus his nõ habet locũ cõpẽſatio.

III. Imp. Alexand. A. Capitoni.

IN ea quæ reipublicæ [a] te debere fateris, compenſari ea quæ inuicem ab eadem tibi debentur, is cuius de ea re notio eſt, iubebit, [b] ſi neque ex Kalendario, [c] neque ex vectigalibus, [d] neque ex frumenti vel olei publici pecunia, [e] neque tributorum, [f] neq; B alimentorum, [g] neq; eius qui ſtatutis ſumptibus ſeruit, [h] neque fideicommiſſi ciuitatis [i] debitor ſis.

Compenſatio fit vſque ad concurrentes quantitates ipſo iure, & impedit curſum vſurarum, h. d. Bal. Vel ſic: Vbi quantitas debetur, hinc inde compenſatio fit ipſo iure vſque ad concurrentem quantitatem. & pro ea rata impeditur curſus vſurarum. Salic.

IIII. Idem A. Luciano.

SI conſtat pecuniam inuicẽ deberi, ipſo iure [k] pro ſoluto cõpenſationem haberi oportet ex eo tem- C pore, ex quo ab vtraq; parte debetur, vtique quo ad concurrentes quantitates, eiuſque ſolius quod amplius apud alterum eſt, vſuræ † debentur, ſi modò petitio earum ſubſiſtit. [l]

Non ſolum actio, ſed & officium iudicis, quod olim pro fideicommiſſo proponebatur, poteſt per exceptionem compenſationis excludi. h. d. cõmuſta. l. pecun a verbum. § fin ff. de verbo. ſigni. Bald. Vel ſic: Debitum ex teſtamento poteſt compẽſari. & eius quod poteſt in compenſationem deduci, nõ debentur vſuræ. Salic.

V. Idem A. Honoratæ.

ETiam ſi fideicommiſſum [m] tibi ex eius bonis deberi conſtat, cui debuiſſe [n] te minorem quantitatem dicis, æquitas compenſationis, vſurarum excludit computationem. Petitio autem eius [o] quod amplius tibi deberi probaueris, ſola relinquitur.

Cauta ſed non recepta non poſſunt compenſari, nec quis tenetur ſoluere vbi poteſt compenſare. h. d. Salic. Vel ſic: Si petitur id quod non debetur, obiicitur exceptio intentionis, ſed ſi id quod debetur, obiicitur exceptio compenſationis hoc dicit in effectu ſecundum omnem lectionem glo. quæ legitur multis modis propter duo contraria. Pau. de Caſt.

VI. Idem A. Follidenti.

NEque ſcriptura [p] qua

a In ea quæ reipublicæ.] ſcilicet Romanorum. Vel dic idem in qualibet ciuitate. ut argu. ff. ex quibus cau. ma. l. ſed & ſi per prætorem, §. fin. & l. legatis, & ff. de public. l. ſed & hi. §. 1.

Compenſatio an & quemadmodum ſiſco opponatur.

b Iubebit.] ut procurator Cæſaris, ut ſ. ſi aduer. fiſ. l. 2. Et no. generaliter fiſco compenſari, ut hic, & ſ. eod. l. ſi ſi modò qui fiſco compẽſat intra duos mẽſes probat ſuum debitum, vt ff. de iure fiſc. l. auffertur. §. qui compenſationem. ſed hæc compenſatio ceſſat in caſibus qui ſunt hic, quorum quidam ſunt etiam ff. eod. l. ideo, & l. ob negocium, & d. l. de iur. fiſ. l. auffertur. § vt à debitoribus. Item fallit. ſ. eod. l. j.

Kalendarium quid ſignat.

c Ex kalendario.] liber eſt rationum nominum ſic dictus, quia in kalẽdis fiebant reuocationes [1] debitorum, vt ff. de lega. 3. l. qui filium.

[1] Adde q Kalendis quãq; fiũt feriæ, l. oẽs dies, C. de fer. & l. pridẽ, ff. e. & de Kalendis vide plura in d. tali. 6 & gl. in l. cum qui Kalẽdis, & l. cum biſſextus, ff. de verbo. ſigni.

d Ex vectigalibus.] ſ. ſoluendis pro rebus vehendis, vt j. de vectiga. l. vniuer ſi.

e Pecunia.] vt & j. eo. l. ſi ex venditione.

f Tributorũ.] quę pro prędijs, vel capitibus præſtantur.

g Alimentorum.] ſtatutorũ alicui ſeruienti reipublicæ.

h Seruit.] id eſt quæ ſi ſoluantur, ſtatutum eſt in quos vſus iſta expendantur.

i Ciuitatis.] ſ. cuiuſlibet, vt modo dixi.

SI conſtat.] CASVS. Si debeam tibi decem, tu mihi alia decem, ipſo iure fit compenſatio. Si vero debeo tibi decem, & tu mihi duodecim, opponam tibi compenſationem vſque ad concurrentem quantitatem: de vſuris reſiduis, ſi aliquo iure debeantur, integra manente petitione.

k Ipſo iure] Not. pro M. q ipſo iure fit compenſatio, etſi non opponatur ab homine, ut hic, & infra eod. l. fi. & inſtit. de act. §. in bonæ fidei, Sed Io. dicit eam fieri tunc demum cum ab homine oppoſita fuerit, ut ff. eo. l. 1 & 2. & l. quod Labeo. nam ſi ius ipſum compenſaret, nõ eſſet in hominis poteſtate cum quo debito compenA ſaretur, quod tamen lex dicit ff. eo. l. ſi quid, & l. verum, & l. quod Labeo. Item dicit lex eum male agere, cui obſtat compenſatio, ut ff. eo. l. verum, unde patet eſſe actionem, ſed elidi exceptione, ut ff. quando dies uſuſr. leg. ce. l. 1. §. ſi. Quod autem dicitur alicubi fieri eam ipſo iure, uerum eſt, ſi ab homine opponat, hoc tamen fallit in delictis, ubi ipſo iure fit, ut ff. eod. l. ſi ambo. §. quotiens. Item ad inhibẽdum curſum vſurarum, uel pœnã committendam, uel pignus liberandum, ut hic, & infra l. proxim. & j. de ſolu. l. eius, & ff. eo. l. cum alter. cum enim debeantur ex mora, & nulla eſt mora ubi eſt exceptio, ut ff. ſi cer. pet. l. lecta, in ſi. ergo non currunt.

† Iſtæ vſuræ, non habent locũ hodie no iure canonico. 14. q. 3. c. ſi. & Deu. 24. Et aduerte hic non licere mutuare cum pacto q aliquis tantũdem mutuetur mihi. gl. in c. ſi fœneraris 14. q. 3. quã glo. dicit ſing. Iaſ. l. ex hoc iure, colũ. 11. uer. 15.

l Subſiſtit.] quod eſt in bonæ fidei iudicio ex mora, in ſtricti iuris, ex ſtipulatione, ut ff. de nego. geſt. l. quia tantundem, & j. tit. 1. l. in bonæ fidei, & ſupra, in quib. cau. in integ. reſti. non eſt ne. l. in minorum.

ETiam ſi.] CASVS. Debebas Titio x. legauit tibi duodecim. ſi à te petat decem, an vſque ad concurrentẽ quãtitatem poſſit fieri compenſatio, quæritur? Reſpond. quod ſic, vſurarũ excluſa petitione. nã uſurarum in id quod eſt amplius debito, integra manebit petitio.

m Etiam ſi fideicommiſſum.] quod à ſola liberalitate olim pendebat, unde non uidebatur compenſari, ſed hodie etiam actionis iure, ut inſtit. de fideicommiſ. hære. in princ. & infra communia de leg. l. omne uerbum.

n Debuiſſe.] quod peti poterat, uel ſolutum non repeti, ut ff. eo. l. etiam.

o Eius.] id eſt petitio uſurarum eius fideicommiſſi quod amplius, &c. ut ſupra l. proxi.

NEque ſcriptura.] CASVS. Confeſſus fui me receD piſſe ab uxore mea. c. nomine dotis, nec recepi illa. poſtea ex cauſa futuri diuortij ſurripuit mihi res propter quas tenetur mihi in alijs centum: celebrato diuortio petit à me c. ex confeſſione dotis. qualiter mihi ſuccurratur, quæritur? Reſpon. quòd intra tempus habeo excepti. non nume. pecu. quo elapſo habebit locum cõpenſatio. ſed hoc non placet propter contrarium hic ſignatum. Si uero nõ ex ſcriptura iſta, ſed ex alia cauſa teneat ſibi in c tunc fiet compenſatio iſtorum c. ad alia c. quæ mihi debet eo q res amouit. & ſic poſſunt eſſe duo caſus. Vel dic q ſit vnus tantum ſecundum Accur. & hæc verior. Quatuor modis alijs dic caſum ut notatur in gloſſ.

p Neque ſcriptura.] pone ſic caſum, vt tollas cõtrarium, quòd Titius confeſſus fuit ſe recepiſſe x. ex cauſa mutui à Seia, cum nil accepiſſet, poſtea cepit ab uxore ſua propria in ueritate ex cauſa mutui decem. Primo obiicis Seiæ exceptionem, & hoc uſq; illuc, & cõpẽſationis &c.

Secundo

Secundo caſu obijcit compenſationem vxori in rebus amotis. & hoc uſque in fin. Vel dic quòd ſcripſit ſe.x.accepiſſe mutuo ab vxore, cum nil recepit.intra biennium quidem habet exceptionem contra uxorem. & hoc uſque illuc,& compenſationis &c.poſt biennium non, ſed compenſat in res amotas. & hoc vſque in fi. l. Vel tertio cõfeſſus fuit decem ſe recepiſſe ab vxore ex cauſa mutui, cum v. tantum acciperet.in illis quinque habet exceptionem : vt in prin.in alijs quinq;, quę vere accepit,obijcit compenſationẽ ad res amotas, vt & ℸ. de non numerata pecunia l. minorem. Et ſecundum has tres expoſitiones non eſt contra ℸ. de rei vxo. act.§. ſed nec ob res amotas. cum ibi in dote loquatur, hic non. Vel quarto dic etiã in dotis confeſſione hic loqui, & dic in confeſſione fuiſſe cẽtũ, in datione quinquaginta fuerunt. ꝓ quinquaginta non datis habet locum exceptio non numeratæ dotis, vt in prin. pro alijs obijcit compenſationẽ ad res amotas. Nec obſtat prędicta. l.cõtraria : quia nec hic dicit retentionem fieri dotis perpetuã ob res amotas, ſed maritum non debere prius ſoluere: quod debet, quàm reſpõſum fuerit mutuę petitioni:& poſt quã reſponſum fuerit,& res amotas fuiſſe conſtiterit, compenſatio locum habebit. Vel dic quòd ſcripſit ſe centum in dotem accepiſſe, cum nihil receperit. & idem intra tempora ſtatuta.ℸ.de do.cau.l.fi.& authen.ibi poſita, obijcit exceptionem,vt hic in princi.poſtea obijcit compenſationem, & ſic non obſtat,contrarium, quia hic non fuit dos vere numerata, ibi ſic. Vel hic dos erat in pecunia,ibi in ſpecie. Vel hic res dotales non extabant,ibi ſic, ar.ff ſi cer.pet.l.cũ fundus.§.1.Si quæras qualiter fit hic compenſatio ſpeciei ad quantitatem,dic amotam fuiſſe pecuniam vel frumentum, vel aliud quod in quantitate cõſiſtat. Vel dic, hic,erant amota conſumpta, vnde ad æſtimationem vẽtum fuit.

† aliàs, & contra pẽſationis æquitatẽ iur.&c Caſum literalem ponit multipliciter.

Concor. c.1.cũ gl. 1.extra de mutu. peti.

A cautum eſt accepta quę negas tradita,obligare te cõtra fidem veritatis potuit, & compenſationis † ęquitatem iure poſtulas. non enim prius exolui, quod debere te conſtiterit, æquum eſt, quàm petitioni mutuæ reſponſum † fuerit, eo magis ꝙ ea te perſe qui dicis quæ à muliere diuortij cauſa amota quereris. [a]

Venditor petens precium, patitur compenſationem. fallit in fiſco, hoc dicit.Pau.de Caſt.poſt Salic.

B VII. Idem A. Euzolio.

SI ex venditione preciũ venditori debetur, cõpenſationis ratio opponitur. aduerſus fiſcum enim ſolummodo emptores petitioni precii cõpenſationẽ obiicere prohibẽtur. [b]

Vitricus percipiens fructus ex rebus priuigni,tenetur eis reſtituere.h.d.Bald.Vel ſic Aeſtimatio fructuum debita ab eo cui legatum quantitatis eſt relictum. poteſt cum illa quantitate compenſari.hoc dicit. Salic. Vel ſic: Qui tenetur ad fructus conſumptos,patitur compenſationem. hoc dicit.Pau.de Caſt.

C VIII. Imp. Gordianus. A. Emerito.

SI propter fruct⁹ ex poſſeſsiõe tua perceptos [c] vitricus tuus debitor tibi conſtitutus eſt,cũ id quod à matre tua [d] ei legatum eſt,à te petere cęperit,mutuo [e] debitæ quantitatis apud eum qui ſuper ea re iudicaturus eſt, compenſationem non immerito obijcies.

Nemo compenſat quod ſibi non debetur, Bal.& Sali.

IX. Idem A. Eumenidi.

EIus [f] quod non ei debetur qui conuenitur, ſed alij, compenſatio fieri non poteſt.

Qui pro liberando prædio empto aliquid ſoluit creditori, illud venditori compenſat cum pretio. hoc dicit not.& tene menti caſum.Bald. et Saliceius.

X. Impp. Diocletianus & Maximianus AA.& CC. Nicandro.

QVoniam liberum [g] fundũ diſtractũ tibi proponis, poſt vero, veluti præcedente emptionem obligatione, [h] certũ quid ſoluiſſe, [i] ſi debitũ [k] à te apud præſidẽ prouinciæ petatur,compenſationem eius quod indebitè [l] ſoluiſti,potes opponere.

Quod debetur pupillo à nominatore tutoris, non idonee adminiſtrantis, compenſatur cum eo quod pupillus debet tutori ſoluenti debitum patris pupilli ex adminiſtratione pupilli. Bald. Vel ſic: Si magiſtratus eis tutorem pupillo nominauit, aliquid pro debito paterno pupilli ſoluit,poteſt hoc pupillo contra eum (licet in ſubſidium) agenti compenſare.& ſi in pluri tutor minus idoneus tenetur illud nominator ſoluere cogitur Salic.

D

[a] Quereris.]vt & ℸ.rerum amotarum.l.1.

SI ex venditione.] CASVS Ex cauſa legati debebam tibi.x.tu mihi x.ex cauſa venditionis. quia tibi rem vendidi, nec precium ſoluiſti, an hincinde admittatur cõpenſatio quæritur?Reſpon.quòd ſic.& hoc in prima. Si vero ſ[illegible]cus rem mihi vẽdidit pro x.& mihi ex alia cauſa tenetur in.x.ſi petat ſua x. non potero opponere compenſationem.& hoc in ſecunda.

[b] Prohibentur.]ut diximus ſupra eo.l.3.

SI propter.] CASVS. Si mulier prædium pertinens ad filium ſuum inuito filio ſuo uiro tradidit, & ex eo fructus percepit & conſumpſit, & ratione illorũ fructuum factus ſit debitor filij in c.& poſtea ipſa deceſſit filio hærede inſtituto, relictis uiro. c. nomine legati, an marito petenti. c. ex cauſa legati,poſſit filius obiicere compenſationẽ c.quæ debet uitricus,quæritur ? Dicitur quod ſic.

[c] Perceptos.]& cõſumptos.

[d] Matre tua.] cuius es hæres.

[e] Mutuo.]i.inuicẽ.

EIus.] Pone caſum ut I gl. ſeq.

Caſum ponit.

[f] Eius.]vt ſi decem à te petam,& tu inuenis quendam cui ego debeo decẽ quæ tui cauſa uult mihi remittere ut tibi remittam, non compellor quidem,ut ff. eo.l.in rem, §. 1. & facit in eod. titu.l.ſi cum militi.Sed hæc fallunt in procuratore in rem ſuam,ut ff. eo.l.in rem,in prin. Item in fideiuſſore, qui poteſt obiicere compẽſationem in eo quod ſibi debetur, uel reo principali,ut ff eo.l.5. ſimiliter ſocius quod debetur ſocio,ut ff.de duobus reis ſti. l.ſi duo. Item & in alio caſu, ut ff.eo.l. ſi cum filiofa.§. 1. Quod ergo hic dicit alij, dic omnino alij. Accur.

Cõpẽſare aliqñ quis poteſt qđ ſibi non debetur

ADDITIO.

Addas etiam quòd exceptio compenſationis obſtans venditori,poteſt opponi emptori.ita determinat Di. in c.is qui in ius,in fin. de regu.iur.lib.vj.

QVoniam.] CASVS. Vendidiſti mihi prędium pro decem, & dicebas illud liberum à ſeruitute: erat tamen obligatum Titio pro decem. ſi Titio agenti hypothe. ſolui debitum, an tibi agenti ex vendito ad precium poſſim obijcere compenſationem, quæritur? Reſpon.quod ſic.

[g] Quoniam liberum.]ſcilicet à ſeruitutibus.erat tamen obligatus cuidam creditori.

[h] Obligatione.]ſcilicet perſonali,pro qua hic etiam fundus erat creditori venditoris obligatus.

[i] Soluiſſe.]ſcilicet proponis te emptorem ſoluiſſe creditori venditoris hypothecaria agenti.

[k] Debitum.]ſcilicet preciũ quod debetur ex vẽditione.

[l] Indebite.]quantum ad te, debite tamen quantum ad venditorem.alioquin ſi à neutro debetur,compenſatio-

nem obijcere non poſſet, immo indebitum repeteres. & facit, ff. de rei vend. l. emptor, & ī. de euic. l. cum tibi.

SI tutores.] CASVS. Magiſtratus compulerũt me nominare aliquos tutores quibuſdã pupillis, & illos nominaui. poſtea cum iſti pupillis aliquid deberent ex officio primipili, ſolui pro eis. conuenior à pupillis pro eo quod nominaui tutores minus idoneos, qui facti ſunt debitores pupillorum in x. modo quęro, nũquid poſſim eis obijcere cõpenſationem de eo quod pro eis officia primipili ſolui? reſpondetur quod ſic.

a Pro his. ſcilicet pupillis.

b Soluiſtis.] fuerat tamen enim eorum pater primipilarius, ex cuius mala adminiſtratione pupilli tenebantur.

c Conuenti.] vt inſti. de ſatiſda. tut. §. penul. & ī. de magi. conue. l. 1.

d Vel vos.] repete, vel ſi probetur uos dediſſe noĩe ipſorũ maiorem quan. &c. quaſi diceret, ſiue tantum quantũ tutores eis debebant, fuit id quod pro eis ſoluiſtis, ſiue plus, obijcietis compenſationem. aliàs ſi minus, obijcietis uſque ad concurrentẽ quãtitatem tantum, ut ſ. eod. l. ſi conſtat, & l. etiam.

INuicem.] CASVS. Mutuaui tibi decem, & dediſti mihi pignora. tenebar tibi in v. facta compenſatione uſque ad concurrentẽ quantitatem, reſiduam partem debiti ſolues, uel me recipere nolente conſignabis & depones vt ceſſent vſuræ, & poſtea poteris agere pigno. act. ad recuperandum pignora.

XI. Idem AA. Iuliano & Paulo.

SI tutores pupillis oſſicio magiſtratus urgente nominaſtis, ac pro his [a] propter onus primipili pecuniam ſoluiſtis, [b] ſuperſtitioſam geritis ſolicitudinem ne ab ipſis cõuenti [c] hãc eis imputare minimè poſsitis, uel à uobis quicquam amplius exigatur, ſi tantum [*] quantum eis tutores debuerunt, uel uos [d] nomine ipſorum maiorẽ quantitatem dediſſe probetur.

Qui partem debiti cõpenſat, aliã autem partem offert, conſignat & deponit, poteſt pignus vendicare. Bald. & Sali.

XII. Idem AA. Corneliano.

INuicem debiti compenſatione habita, ſi quid amplius debeas ſoluens, uel accipere creditore nolente offerens & conſignatum deponens, de pignoribus agere potes. [e]

Quod debetur reipublicæ, non poteſt compenſari cum eo quod offic alij debet tanquam priuata & ſingularis perſona. Bal. Vel ſic: Si compenſatio facta in cauſa publica non tenet, ad ſuum debitum qui compenſauit, agere poteſt. Sali.

XIII. Idem AA. & CC. Baſſo.

SI veluti in id debitum, quod ſolenniũ publicarum penſitationum homine debueras, compenſatum tibi, nihil te petiturum poſtea Mutiano [f] ſcripſiſti, redditis [g] his quæ venerant in compenſationẽ, non indebiti ſoluti repetitio, ſed ante debiti competit exactio.

Debiti ad debitũ admittitur compenſatio. fallit in tribus caſibus, ſcilicet quando debitum petitum eſt liquidum, exceptio autem obſcura, & tunc non debet iudex exceptionem admittere, ſed reſeruare excipienti ius petendi. Item quando debetur ex cauſa depoſiti. Item quando debetur ex cauſa rapina uel furti. Bald.

XIIII. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni p. prætorio.

COmpẽſationes ex omnibus actionibus [h] ipſo iure fieri ſancimus, nulla differentia in rem, uel in perſonalibus actionibus inter ſe obſeruanda. Ita tamen compenſationes obijci iubemus, ſi cauſa [i] ex qua compenſatur, liquida ſit, & non multis ambagibus innodata, ſed poſsit iudici facilem exitũ ſui præſtare. ſatis enim miſerabile eſt poſt multa forte uariaque certamina, cum res. iam fuerit approbata, tunc ex altera parte quæ iam pene conuicta [k]

bus, quàm in perſonalibus admittitur compenſatio. In realibus ſic, Si poſſediſti equum meum, & culpa tua periit, teneris mihi ad æſtimationem, quæ ſi fuerit in xxx. & debeam tibi xxx. hincinde fit compenſatio. In perſonalibus ſic: Si debeas ex cauſa mutui x. & ego tibi alia x. fiet compenſatio, ſi debitũ ex utraq; parte ſit liquidum. Si autem ex una parte ſit obſcurum, non erit locus compenſationi, ſed cognoſcetur de cauſa, & hoc in ſecũda. Si vero debeas mihi x. ex cauſa depoſiti, quia apud te rem meam deponebam, & ego tibi ex alia cauſa debeo x. non fiet compenſatio. & hoc in tertia. Si uero poſſeſſionẽ meam ſiue mobilẽ ſiue immobilẽ per vim occupaſti, & diſtracta eſt, teneris ad æſtimationem, quæ ſi fuerit in x. & ego ex alia cauſa tenear tibi in xx. hinc inde non fiet compenſatio odio prædonis. & hoc in quarta.

h Actionibus.] vbi quantitas hincinde debetur, & non obſtat exceptio, ut ff. eo. l. quæcunque, & ſ. eo. l. ſi conſtat, ſecus ſi hincinde ſpecies debetur, uel ab altera parte ſpecies, ab altera quantitas, ut ff. de pig. actio. l. ſi conuenerit 2. reſ. & ff. de condic. inde. l. ſi non ſortem, §. ſi centum, & de impen. in re. do. l. quod dicitur, in prin. & ſ. de rei uendi. l. ſi ex pecunia. & idem ſi hincinde debetur pecunia, ſed ut ſpecies. Cõpenſatio in quibus debitis fit, & in quibus non.

e Agere potes.] pignoratitia actione, vel in rem, ut infra de luitione pigno. l. ſi reddita, & ſ. de pigno. actio. l. nec creditores, & l. quo minus. ſed ad pignoratitiam ſufficeret ſola oblatio in iudicio, ut ff. de pig. act. l. ſi rem alienam §. ſi.

SI veluti.] Pone caſum vt in glo.

f Mutiano.] qui tunc diſpenſator erat reipublicæ, & mihi decem debebat proprio nomine, & ego ſibi decem nomine publico, compenſaui ſecum. tandem eo mortuo compenſatio non ualuit, quia erat in aliquo de ſpecialibus caſibus poſitis ſ. e. l. in ea. & ſic coact[9] fui ſoluere ſequẽti adminiſtratori. agam ego ad meum debitum. ſed ſi compenſatio tenuiſſet, quod poſtea ſoluiſſem, ut indebitum condicerẽ, ut ff. eo. l. ſi ambo, & l. poſtea 1. reſp.

g Redditis.] ſcilicet ſolutis à te alii diſpenſatori.

COmpẽſationes.] CASVS. Tã in actionibus reali-

nam non fit compenſatio, vt ff. de pecu. l. ſi creditor, §. 1. Quid eſt ergo quod hic ſubiicit rei vendicationi opponi compenſationem? Reſpon. deſiit res poſſe hic præſtari dolo uel culpa poſſeſſoris, unde uenitur ad æſtimationem, & ſic fit compenſatio. res ipſa tamen dicitur eſſe in obligatione ſiue petitione, ut ff. de verbo. oblig. l. ſi ſeruum, §. an filius, & §. effectus, & §. nouari autem. Sed ſecundum hoc quomodo æſtimationis, quæ non debetur, fit compenſatio? Reſpond. uidetur eſſe in obligatione inſpecto exitu, & pro hoc eſt quod dicit lex talẽ æſtimationem poſſe conſtitui, ut ff. de conſtit. pec. l. promiſſor, 1. reſponſo. Item quid ſi hincinde debetur in genere, ut equus uel homo? Satis dici poteſt compenſationem ipſo iure admitti, ut ff. ſi pars hæred. peta. l. 1. §. item ſi cum me, & ff. de hęred. inſti. l. qui non militabat 1. reſpon. & de lega. 2. l. unum ex § ſed ſi uno. Itẽ quod ſubijcit, ipſo iure, dic, ut diximus, ſ. eo. l. ſi conſtat.

i Si cauſa.] ſ. ſecunda, ex qua compenſatur.

k Conuicta eſt.] per teſtes, non p cõfeſſionẽ. ar. ff. de iureiu. l. eũ qui, in prin. & no. ff. de reg. iur. l. nemo ex his.

Indaginem.

a Indaginem.] Not. ſic ff. ad exhib. l. 3. §. ibidem, & ff. de offic. proconſul. l. ſi quid erit. & poteſt dici expoſcere maiorẽ indaginem vel examinationem, ſi intra duos menſes non poteſt probari, vt ff. de iure fiſci. l. auſertur. §. qui cõpenſationem. Vel officio iudicis ſit hic. & illud ſpeciale in fiſco.

eſt, opponi compenſationem iam certo & indubitato debito, & moratoriis ambagibus ſpem condemnationis excludi. Hoc itaque iudices obſeruent, & non procliuiores ad admittendas compẽſationes exiſtant, nec molli animo eas ſuſcipiant, ſed iure ſtricto vtentes, ſi inuenerint eas maiorem & ampliorem expoſcere indaginem, [a] eas quidem alii iudicio reſeruent, litem autem priſtinã iam pene expeditam, ſententia terminali [b] componant, excepta actione depoſiti [c] ſecũdum noſtram ſanctionem, [d] in qua nec compenſationi locum eſſe diſpoſuimus.

¶ Poſſeſſionem [e] etiã alienam perperam occupantibus, compenſatio non datur.

b Terminali.] id eſt definitiua.

c Depoſiti] ſ. directa ſecus ſi contraria, qa tũc nõ de fide rupta agit: vt ar. inſti. de act. §. in bonę fidei. vbi dicit ſub prætextu com. &c. Vel dic ſecundum B. idẽ in Vtraq;. ſi ergo eſt in hac ſpeciale, ergo ſecus in commodato, & ſic ibi ſit cõpenſatio. Sed contra ff. de commo l. ſub prætextu Sed ibi nõ compenſatione, ſed retentione vti volebat. Item quod dico in commodato & cæteris perſonalibus, vbi ſpecies petuntur, fieri compẽſationem, intellige ſemper ſi res deſiit poſſe reſtitui. In actione autem in rẽ diximus ſ. ea. l. in prin.

d Sanctionem] ĩ. de poſiti. l. penult.

Compenſatio ceſſat in multis caſib'

e Poſſeſſionẽ.] mobilem vel immobilem. & intellige quã do ad æſtimationẽ fuiſſet peruentum. aliàs nullũ eſſet dubium. Item ratione pœnæ in qua eſt quãtitas, vt. ĩ. vnde vi. l. ſi quis in tantam. Item ratione rerum mobilium amiſſarum, vt ff. de vi & vi ar. l. 1. §. rectiſſime. Habent ergo hæc locum ſiue conditione ex lege, ſiue actiõe in rem, ſiue interdicto agatur ad huiuſmodi poſſeſſionem, & hoc odio huius poſſeſſoris. Sed ar. contra ff. e. l. ſi ambo. vbi in delictis fit compenſatio. Sed ibi in alijs delictis. vel ibi erat hincinde delictum, hic non. Et nota hic caſus vbi ceſſat compenſatio primo odio, vt hic. Item in depoſito eadem ratione, vt ſ. proxi reſpon. Item eadem ratione, vt ff. e. l. ob negotium. Item econtra ceſſat fauore, vt in fiſco in caſibus qui ſunt ſ. e. l. in ea. Itẽ ceſſat quando ſpecies eſt debita, vt dixi in principio huius. l. Item quando res expoſcit maiorem inquiſitionem, vt ſ. ea. l. §. 1. Accurſius.

TITVLVS XXXII. DE VSVRIS.

Vſura per ſtipulationem promiſſa, probata interrogatione præcedente & reſponſione ſequente, debentur iure optimo. Bald. Vel ſic: Probata ſolenni ſtipulatione vſurarum, licet in inſtrumento ſcripta non ſit, vſuræ debentur. Salic.

I. [illegible] Pius

SI interrogatione [f] præcedente promiſſio vſurarum recte [g] facta probetur, licet inſtrumento conſcripta non ſit, [h] tamẽ optimo iure [i] debenſ.

Emptor ex die traditionis poſſeſſionis tenetur venditori ad vſuras precii non numerati, nec ſufficit ipſum precium minus ſolenniter depoſuiſſe. Bald.

II. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Lucio.

VSuras emptor, cui poſſeſſio rei tradita eſt, [k] ſi precium venditori non obtulerit, quamuis pecuniam obſignatam in depoſiti [l] cauſam habuerit, æquitatis ratione præſtare cogitur.

Si vſuræ nudo pacto promittantur, non oritur actio, ſed ſi ſoluantur, nec datur repetitio, nec fit extenuatio ſortis. Bald. Vel ſic: In contractibus ſtrictis iuris citra vinculum ſtipulationis vſuræ non debentur, nudo tamen pacto conuenta non repetuntur, ut extenuant ſortem. Salic.

III. Idem AA. Iuliano.

DE VSVRIS.

Continuatio. *Dixit hucuſq; qualiter actoris intentio minuitur compenſationibus vel alijs exceptionibus, nunc qualiter augeatur.*

SI interrogatione.] CASVS. Mutuaſti mihi decem, & vſuras ſolenniter ſtipulatus es, ſed non interuenit ſcriptura, an nihilominus debeant vſuræ, ꝗrit? Reſpon. ꝙ ſic, ſi fuerint promiſſæ vſq; ad legitimũ modũ.

f Si interrogatione.] quæ ſtipulationibus præmitti ſolet: vt inſti. de verb. oblig. in prin.

f Et ſic põt probari per teſtes qđ in inſtrumẽtis deficit. & facit. c. ſicut nobis, cũ gl. ſuper ver. ex primãtur, prope fi. extra de ſenten. & re iudi.

g Recte.] id eſt ſecundum modum regionis, vt legitimus modus vſurarum non offendatur, vt ff. eo. l. 1. in prin. & ĩ. eo. l. eos. §. ſuper. Et nota hic, quia ſolennitatem dicit, eam probet, vt ff. de Public. l. quæcunque. § fi.

h Non ſit.] nam tunc præſumerentur omnia ſolenniter acta, ut inſtitu. de ſi deiuſſ. §. ſi. & ĩ. de contrahen. ſtipul. l. 1. & ff. de pac. l. iuriſgentium. §. quod fere. Sic ergo refert an teſtes dicant aliquem promiſiſſe, & non valet, niſi dicant præceſſiſſe interrogationem, vt hic. & aliud ſi in inſtrumento hoc dicatur, vt dixi ſecundũ Io. ſed G. etiam in teſtibus dicit idem. ar. ff. de reb. dub. l. quotiens. 2.

i Optimo iure.] qđ moribus inductũ rebuſq; receptum eſt, ſecũdum Ir. Vel dic ſecundum B. deberi vſuras bono iure, vt pacto nudo quando nõ peti, ſed retineri poſſunt, ut infra e. l. 3. Itẽ meliori, vt officio iudicis. ſic enĩ euenit in bonæ fidei iudiciis, ut infra e. l. in bonæ fidei. Item optimo, per ſtipulationem, ut hic. Vel tertio dic optimo, id eſt vtiliſſimo. eſt. n. vtile accipiẽti & dãti, ut ar. inſtitu. quib. mod. re cõtra. obli. §. fi. ſic ergo ſecũdũ B. ius aliud bonum, ut ff. de vſuc. l. j. aliud melius, ut ſupra de proc. l. exigẽdi. aliud optimum, ut hic, & de verb. obl. l. vbi autem, non diuino, vt dices infra co. auth. ad hæc.

Vſuræ debentur iure bono, meliori & optimo.

VSuras.] CASVS. Rem mihi vendidiſti & tradidiſti, ſed preciũ tibi non numeraui, vſuræ ex mora an debeantur, quæritur? Reſpon. quòd ſic. nec obſtat quo minus debeantur, cum penes me aut alium habui precium non legitimè depoſitum, quia non prius oblatum.

k Tradita eſt.] ſecus ſi tradita non eſſet, ut hic, & infra de actio. emp. l. curabit, & ff. de act. emp. l. Iulianus, §. ex uendito, & ff. eo. l. liberalitatis, §. ſi. Sed cum fructus pertineant ad emptorem ex tempore contractus, ut infra de act. empt. l. fructus, ſicq; poſſit eos petere & percipere, videtur ſemper teneri ad uſuras, ut ff. de act. empt. l. Iulianus, §. poſſeſſionem, & de reg. iur. l. qui actionem, & l. qui poteſt? Reſpon. hoc non poteſt obiicere venditor, qui ipſe percepit. An autem hic uſura ſit illicita etiam iure canonico? Reſpondetur ſecundum Azo. & H. non, quia loco intereſſe præſtatur & fructuum, ut hic, & argu. ff. pro ſocio. l. ſocium qui meo.

Vſura aliquãdo eſt licita etiã de iure canonico.

ADDITIO Hoc tenet etiam gl. in c. conqueſtus, extra de vſuris. & ſequitur ibi Abbas, & communiter canoniſtæ. alios etiam quoſdam caſus in quibus eſt licita, ponit eadem glo. in princip. & plures ponuntur 14. q. 3. in ſumma.

l Depoſiti.] immo videtur liberatus, ut infra eod. l. acceptam, & ff. eo. l. euictis, §. 1. Sed dic ꝙ hic depoſuit ſortem ſine vſuris, ut infra debi. ven. pig. impe. non poſ. l. ſi. uel depoſuit, ſcilicet apud ſe vel alium, non tamen legitimè. & hæc melior.

QVamuis.] CASVS Mutuaſti mihi c. pacto incontinenti appoſito, conueni de vſuris præſtandis, an debeantur, quæritur? Reſpon. quòd non, ſed ſi ſolui, non repetam, nec in ſortem ſunt accepto ferẽdæ ſi ex pacto debentur.

QVãuis uſuræ fęnebris pecuniæ[a] citra vĩculum ſtipulationis peti non poſsint, tamen ex pacti[b] conuentione ſolutæ,[c] neque vt indebitæ repetuntur, neque in ſortem accepto ferendæ ſunt.

Pignus obligatum pro minoribus vſuris, non poteſt retineri pro maioribus ex poſteriori contractu naſcentibus ad hoc allegatur. Bal. Vel ſic: Pro vſuris etiam nudo pacto conuentis tempore traditionis pignorum, poſſunt pignora retineri, non pro earum augmento poſtea conuento, niſi ſpecialiter dictum ſit. Sali.

IIII. Iidem AA. Honorio.

PEr retentionem pignoris vſuras ſeruari poſſe[d] de quibus præſtandis conuenit, licet ſtipulatio interpoſita non ſit, merito conſtitutum eſt,[e] & rationem habet, cum pignora conuentione pacti etiam vſuris obſtricta ſint.[f] Sed enim[*] in cauſa de qua agis, hęc ratio ceſſat, ſi quidem tempore contractus[g] de minoribus vſuris petendis conuenit,[h] poſtea autem cum ſe debitor præſtaturum maiores repromiſit,[i] non poteſt videri rata[k] pignoris retentio, quãdo eo tempore quo inſtrumenta emittebantur,[l] nõ conuenit vt pignus etiam ob hanc adiectionem[m] teneatur.

Ratione minoris perceptionis vſurarum præſumitur receſſum à maiori, etiam ſi vſura debeatur reipublicæ. Bald. Vel ſic: Si creditor ſciens minores vſuras receperit per triennium, à maioribus ex tacito pacto intelligitur receſſum, etiam ſi vſura deberetur ciuitati, h. d. no. Sali.

V. Iidem AA. & CC. Sabino & aliis.

ADuerſus[n] creditorẽ vſuras maiores ex ſtipulatu petentem, ſi probetur per certos annos[o] minores poſtea conſecutus, utilis eſt pacti[p] exceptio, ſecundum quod tueri cauſam poteſtis etiam aduerſus defenſores ciuitatis[q] maiores petentes ex cautione,[r] ſi probaueritis ſemper quincunces amitã pupillorũ veſtrorũ, q̃ maiores cauerat, dependiſſe.

Vbi præcedit oblatio, & ſequitur depoſitio, ceſſant vſuræ, & abſente creditore ſufficit offerre in iudicio. Bald. & Sali.

VI. Imp. Antonin. A. Antigneo.

SI creditrici, quæ ex cauſa pignoris obligatã ſibi rẽ tenuit, pecuniã debitã cum vſuris, teſtibus præ

a Pecuniæ] hoc nomen pecunię, ſtricte accipe, ut non contineat cætera in quibus eſt mutuum. alias eſſet contra infra eod. l. frumenti. Itẽ fallit hoc in duobus caſibus, ut ff. eo. l. etiam, & de nauſ. fœ. l. periculi. Item eſt uerum quod hic dicit etiam ſi pactũ de eis præſtandis incontinenti apponatur, ut ff. de præſc. uerb. l. Titius, ſic & alibi pactum incontinenti appoſitum nõ parit actionem, ut ff. de reli. l. q ſi locus, & infra de iure do. l. auia. Regulariter contra etiam in ſtricti iuris iudiciis, ut ff. ſi cert. peta. l. lecta. Sed in bonæ fidei cõtractibus non ſolum ex pacto incontinenti facto debentur uſurę, ſed etiã ex mora, infra de pac. inter empt. l. in initio, & ff. eo. l. cum quidam, §. ex locato, & infra eod. l. in bonæ fidei, & ſupra de pact. l. in bonæ fidei, & ff. depoſiti, l. Lucius, & l. Publia. §. Lucius, & §. Titius, & ff. man. l. qui negotia, & de in rẽ uerſo, l. ſi pro patre, §. in rem.

Vſuræ an debeãt ex pacto incõtinenti appoſito.

* Si enĩ. alias, Sed tantũ.

b Ex pacti.] ſ. nudi.

c Solutę.] nomine uſurarũ. ſecus ſi ſimpliciter, quia tunc in ſortẽ tenerent, ut ff. de ſolu. l. in his, § eidẽ aũt, ſed ſecus ubi ẽt ciuiliter debetur uſura. tunc enim prius in uſuras ſolutum accipitur, ut infra eo. l. ſi uſuras. Sed ex uenditione pignoris redacta pecuniæ, etiam in naturale debitum poteſt retineri, ff. de ſol. l. Paulus reſpondit non ideo, §. 1.

PEr retentionem.] CASVS. Si mihi x. mutuaſti, & pignus dedi, & conueni pacto nudo de præſtandis uſuris, retinebis pignus quouſque ſoluerim uſuras. & hoc in prima. Si uerò promiſi minores uſuras, puta quatuor, & pignus dedi, & poſtea ſequenti die conueni ut ſoluerem maiores uſuras, puta viij. den. an habeas retentionem pignoris pro maioribus, quæritur? Dicitur q non. & hoc in ſecunda.

d Poſſe.] etiam à fiſco ſucceſſore talis debitoris, ut infra de uſur. fiſ. l. 2. lib. x.

e Conſtitutum eſt.] ut ff. de pign. l. grege, §. fi. & de pig. act. l. ſolutum, §. ſiue autem, & infra eod. l. pignoribus.

f Obſtricta ſint.] ſcilicet nominatim.

g Contractus.] pro quo datum fuit pignus.

h Conuenit.] nudo pacto & cum pignore.

i Repromiſit.] nudo pacto: ſed pro his maioribus pignus obligatum non fuit.

k Rata.] alias rata, alias nata. ſed uidetur q ſic, quia tacite ſit repetitum, ut inſti. ad l. Aquil. §. at nec pluſimi, & ff. de uerb. oblig. l. Titia, § idem reſpondit 1. & ff. de condit. inſtitu. l. cum ſeruus, ſed hoc eſt ſpeciale odio uſurarum. Vel dic q ex interuallo cõuenit de maioribus. ar. ff. de adi. leg. l. ſi tibi certam. Itẽ etſi non ſit nata actio, ut tñ habere retentionem, ut j. etiam ob chiro. pe. l. 1. qđ hic negat, ſed hic naturaliter tñ debita erat, uel hic odio uſurarũ.

l Emittebãtur.] pro maiori uſura, uel dic pro minori.

m Adiectionem.] alias actionem, & alias cautionem.

ADuerſus.] CASVS. Mutuaſti mihi x. & promiſi tibi uſuras maiores per ſtipulationem, poſtea conueni de dandis maioribus, an ſi per certos annos minores recepiſti, in maioribus tibi præiudicaſti, quo minus eas petere poſſis, quęritur? Reſpon. q ſic.

n Aduerſus.] hic fuerunt promiſſæ maiores, ſed ſolutæ minores.

o Per certos annos.] decem uel uiginti, ut ff. eo. l. qui ſemiſſes, uel 5. uel 6. uel ſecundum Azo. triennio. arg. j. de fideicommiſ. l. 1.

p Pacti.] ſ. taciti, ut j. l. quamuis. Sed cũ quis præiudicet ſibi minores accipiẽdo, ut hic dicit, quare debitor non præiudicat ſibi dando maiores, ut ff. de ſolu. l. creditor, §. fin.? Reſpon. ut ff. de act. & oblig. l. Arrianus.

Vſuras minores accipiens, ſibi præiudicat.

q Ciuitatis.] ſic ergo remiſerunt tacite uſuras maiores. & ſic eſt cõtra ff. de pact. l. imperatores. Sed ibi expreſſe, hic tacite, ut ar. ff. de procu. l. filiusfamilias, §. ueterani, ſic & contra tacite remittit, non expreſſe, ut in auth. de ſanctiſ. epiſco. §. ſi uero intra, in fi. tit. coll. 9. & in auth. ut cum de ap. cog. §. ſi uero liberi, col. 8. Vel dic q ibi erat liquidum, hic non, ut argum. ſupra de tranſact. l. præſes. Vel tertio hic ciuitas ſucceſſerat creditori, unde debet uti eius iure, ut ff. eo. l. cum quidam, §. fiſcus, uel eorum propria erat pecunia, non ciuitatis. Vel iidem iſti non poſſunt petere maiores, ſed alii defenſores ſucceſſores eorum poſſunt, ut ff. de publica. l. licitatio, §. earum rerum.

Remiſsio tacita aliquando ualet, ubi expreſſa nõ ualeret.

r Ex cautione.] qua cauerat amita pupillorum, cui pupilli ueſtri ſucceſſerunt.

SI creditrici.] CASVS. Mulier mutuauit mihi x. ſub pignore, & uſuras ſtipulata eſt, obtuli pecuniam. ſi illa nolit accipere, qualiter mihi ſuccurratur, quæritur? Reſpon. quòd conſignabo & deponam in ædem ſacram, & ex eodem tempore non currunt uſuræ. & hoc in prima. hæc uera ſunt quando

mulier

mulier pſens eſt. Si vero abſens eſt, interpellabo pſidē.

a Non cogeris] quia ipſo iure es liberatus, vt ỹ. eo. l. acceptam, & hoc niſi idem debitor fuerit in mora re accipiendo pecuniam depoſitam, ut ỹ. eo. l. acceptam, in fin. & ff. eod. l. debitor, quæ ſunt contra.

b Præſidem.] vt & ſ. tit. 2. l. in contractibus. §. pen.

CReditor.] CASVS. Decē mihi mutuaſti: per annum, vel biennium uſuras ſolui: an mihi pręiudicauerim quo magis in poſterum ſoluere tenear, quæritur? Reſpon. ꝙ nō: nec ex tali ſolutione probabis me ad uſuras futuri tēporis teneri, niſi ꝑ inſtrumētum uel alio modo uſuras in ſtipulatū deductas probaueris. Viuia.

c Intendit.] ut & ſ. de proba. l. j.

d Aliquando.] minus tamen triennio, ut non contradicat infra de fideicom. l. j. ſecūdum M. quod non placet; ſed illud fauore alimentorū, hoc odio uſurarum.

e Conſtituunt.] immo uidetur, quòd ſic, ut ff. eo. l. cum de in rem uerſo. Sed ibi petebantur, ut promiſſæ, quæ promiſſio ex diuturna præſtatione probatur: hic autem tantum ex eo quòd præſtitæ erant, & plene dixi de hoc ſupra, de pac. l. ſi certis.

QVamuis.] CASVS. Si debitor à creditore minores vſuras ſtipulatus eſt: & niſi intra certa tempora ſoluerit minores, cōuenit, ut ſoluat maiores: ſi eo elapſo recepit minores: an præiudicauit, quæritur? Reſpond. quòd illæ debebuntur ei, in quarum exactione & ſolutione perſeuerauerit. Viuianus.

f Licitas.] & certas, aliàs non ualet promiſſio: ut ff. eo. l. tutor. §. fin.

g Poſt tempus.] quo potuit petere maiores. Et no. ꝙ differt hæc lex ab illa lege, aduerſus, ſupra eo. quia ibi nō fuerunt promiſſæ minores uſuræ, ſed tantum petitæ & exactæ. Item not. quòd unum ius eligendo, alii renuntiare uidetur, ut & infra de iure do. imp. l. 2. & ff. eo. l. pecuniæ, §. 1. & l. qui remiſſes.

Electione unius tollitur aliud

SI per te.] CASVS. Titius mutuauit mihi decem, & minores uſuras ſtipulatus eſt, cōuenit de præſtandis maioribus ſi ſua die minores non ſoluerem. Titius deceſſit, relictis pupillis hæredibus, minores intra tempus tutores noluerunt accipere. ex quo per me non ſtetit, maiores uſuras non exigent. & hoc in prima. Si uero

ſentibus obtuliſti, eaq; non accipiēte, obſignatam eam depoſuiſti, vſuras ex eò tēpore quo obtuliſti, præſtare non cogeris. [a] abſente vero creditrice, præſidē [b] ſuper hoc interpellare debueras.

Ex præſtatione vſurarum non præſumitur promiſſio earum. Bal.

VII. Idem A. …titeo.

CReditor inſtrumētis ſuis probare debet q̄ intendit, [c] & vſuras ſe ſtipulatum, ſi pōt. Nec enim ſi aliquando [d] ex conſenſu præſtitæ ſunt, obligationem conſtituunt. [e]

Eligens ex duabus clauſulis eiuſdem contractus vnam ex illis, ſcilicet leniorem, grauiori renunciare videtur. Bal. Vel ſic: Si creditor cui ſunt promiſſæ maiores vſuræ in caſu quo minores promiſſæ non fuiſſent ſolutæ, minores exegerit eo tempore quo maiores petere potuit, ſibi præiudicat, ut maiores non exigat. Sali.

VIII. Idem A. Theophoro.

QVāuis Baſſa cū pecuniā mutuā acciperet, minores vſuras Menophani ſpopondit, & niſi intra certū tēpus eas ſoluiſſet, ampliores (licitas [f] tn̄) promiſit, tn̄ ſi poſt tempus [g] cautioni præfinitum creditor eaſdem accepit, nec maiores ſibi dari poſtulauit, ac per hoc non receſsiſſe eum à minorum præſtatione probari pōt,

eas vſuras computari oportet, quarū in exactione creditor perſeuerauit.

Mora tutoris impedit curſum vſurarum quæ veniunt ex mora debitoris. Bal. Vel ſic: Si debitor offerat minores vſuras tempore congruo, ipſe euitat curſum maiorum, & depoſitio ſortis facit ceſſare curſum omnium. Salic.

IX. Idem A. Probo.

SI per te nō ſtat quo minus intra tempora præfinita pecuniam minorum ſolueres vſurarum, ſed per tutores [h] filiorum creditoris, qui eam accipere noluerunt, idque apud iudicem datum probaueris, eius tēporis quo per te nō ſtetiſſe apparuerit, vſuræ maiores [i] nō exigētur. [k] Quòd ſi etiam fortè depoſuiſti, [l] exinde ex quo id factū apparuerit, in vſuras nō conuenieris.

Computatio vſurarum fit in fine cuiuſlibet anni. Bal. Vel ſic: Licet plures præſtationes vſurarum per plures annos factæ in vnum collectæ excedant duplum veræ ſortis, non propterea iudicantur illegitimæ, quia non coarceruatio, ſed ſingulorum annorum præſtatio debet conſiderari. Salicetus.

X. Idem A. Donato.

VSurę [m] per tempora ſolutæ [n] non proficiunt reo ad dupli [o]. computationem. Tunc enim vltra ſortis ſummam vſurę [t] exiguntur, quotiens tēpo-

depoſui & conſignaui ſortem ſolenniter, ex eo quòd depoſui, uſuras amplius ſoluere non compellar. & hoc in ſecunda. Viuianus.

h Per tutores.] idem ſi morte creditoris nemo fuit cui ſolueretur, ut ff. eod. tit. l. pecunia. §. 1.

i Vſuræ maiores.] promiſſæ ſi in minoribus ceſſaret. Et ſic nota quòd ſola oblatione impediuntur uſuræ, quæ nondum cœperunt currere. ſic & in pœna non commiſſa, ut ff. de arbi. l. Celſus, in fin. ſecus in his quæ iam currere cœpiſſent, quia ibi non ſufficit oblatio, uel etiam priuata depoſitio, ut ſupra eod. l. 2. ſed eſt neceſſaria conſignatio & ſolennis depoſitio, ut hic ſubijcit. ſupra eod. l. ſi creditrici, & infra eod. l. acceptam, & infra de ſo. l. obſignatione, & ff. de adminl. tuto. l. tutor pro pupillo, §. 1. & ff. de mi. l. ait prætor, §. 1.

Oblatio ſola an & qn̄ impediat curſum vſurarum.

k Non exigentur.] ope exceptionis.

l Depoſuiſti.] & obtuliſti, & ſolenniter, ut modo dixi. Item quid in alijs rebus debitis? Reſpō. ut infra eod. l. acceptam.

VSuræ.] CASVS. Mutuaſti mihi centum, & ea reſtitui poſt x. an. & omni anno ſolui. xx. nomine uſurarum. in capite x. an. computo omnes uſuras quas ſolui diuerſis temporibus, & inuenio eas excedere ſortem in duplum, & ſic uolo uſuras repetere quaſi maiores centeſimis, an poſſim quæritur? Reſpond. quòd non. nec eſt ita facienda computatio in capite x ann. immo cuiuſlibet anni per ſe. & facta ſic computatione; debet perpendi an uſura excedat ſortem, an non. Viuianus.

m Vſuræ.] nec minores, nec maiores.

n Solutæ.] uel etiam ſoluēndæ. & quod dicit, per tempora, ideſt per plures annos, ut & accipitur in Daniele de Antichriſto: Regnabit Antichriſtus per tempus & tempora, & dimidium temporis, ideſt annum & duos annos, & dimidium annum. nam etiam tantum prædicauit CHRISTVS in terra. & dic. xx. debeo, quorum nomine uſuras per longum tempus ſolui. repetere uſuras quaſi ultra duplum præſtitas non poſſum, quia quæ ſunt ultra duplum uel ultra legitimum modum, in capite anni diſpiciendum eſt.

Antichriſtus regnabit ꝑ tres annos cū dimidio. Danielis 12. cap.

o Dupli.] Vſurarum legitimarum, immo ſortis, ut infra eo. l. cos, § ſupra.

a Tempore ſolutionis] faciendæ pro vno anno.
b Computationem.] ideſt quantitatem ſortis, ut ff. de nautico fœnore l. nihil, §. pen.

E x prædijs.] CASVS. Obligaui tibi prædium pro x. ea tibi obtuli, te accipere nolente conſignaui & depoſui. ex eo tempore

re ſolutionis[a] ſumma vſurarum excedit eam computationem.[b]

Per oblationem impediuntur vſura, & per fructuum acceptionem extenuatur ſors, ſcilicet fructibus conſumptis. Bald.

XI. Idem A. Papilio.

EX prædijs pignori obligatis creditor poſt oblatam ſibi iure pecuniã, quam non ſuſcepit, ſi fructus[c] accepit, exonerari ſortis debitum certum eſt.

Ex nudo pacto in frumento vel hordeo venit acceſsio. Sed quo iure petatur? Dic, ſi pactum fuit incontinẽti appoſitum, per actionem præſcriptis verbis, vel per aliquam de actionibus generalibus, puta per triticariam ſi acceſsio non eſt in pecunia, vel actione in factum, ſiue acceſsio ſit in pecunia ſiue non, vel condictione ex lege. Bald.

XII. Imp. Alexander A. Tyranno.

FRumenti vel hordei mutuo dati acceſsio[d] etiam ex nudo pacto[e] præſtanda eſt.

In bonæ fidei iudiciis veniunt vſuræ ex mora, quæ ſopito iudicio principali peti non poſſunt. Bal.

XIII. Idem A. [illegible]

IN bonæ fidei[f] iudicijs (quale eſt negotiorum etiam geſtorum[g]) vſurarum rationem[h] haberi[i] certum eſt. Sed ſi finitum eſt iudiciũ ſententia, quamuis minoris[k] condemna-

quo obtuli, uſura quæ incepit currere, deſinet currere, & fructus poſt oblationẽ percepti deminuunt ſortem. uel ſic: Conueni ut darem tibi uſuras à Paſcha in antea. ante paſcha obtuli, per oblationem ſolam curſus vſurarum futuri temporis impeditur. & quod dicit, exonerari debitum ſortis, intellige ſcilicet ab uſura futura, cum nõ erat dictum vt creditor perciperet fructus nomine vſurarum. In ſecundo caſu prima poſitio verior eſt. Viuianus.

c Fructus.] qui ex conuentione loco vſurarum percipiebantur, ut infra eo. l. ſi ea lege, & ſecundum hũc caſum fuit hic oblatio, conſignatio, & depoſitio ſortis, ut vſura quæ currere cœperat, deſinat, ut infra eo. l. acceptam. Sed ſecundum hoc nonne ipſo iure eſt liberatus, non ergo dicitur debitũ exonerari propter fructus? Reſpon. conuertit eam poſtea in ſuos vſus. Vel dic ſecundo quod ſola oblatio fuit hic, & futuras quæ non cœperãt currere, impedit, ut ſupra e. l. ſi per te, erant enim cõuentæ à certa die in antea. & quod dicit debitum ſortis exonerari. ſ. ab ipſa vſura futura, ſi ante diem aduenientem obtulit. & ſecundum hoc nil de fructibus erat dictum, vel quod eos perciperet creditor uice uſurarum certa die in antea. Vel dic tertio nullas hic fuiſſe uſuras. & quod dicit poſt oblationem exonerari, ſubaudi, maxime. nam idem & ante, ut ſupra de pig. act. l. 1. & tunc dic debitum ſortis, ideſt debitum quod eſt ſors.

F Rumenti.] CASVS. Si pro x. corbibus frumenti, quos tibi mutuaui, nudo pacto conueniſti mihi xij. dare, an præſtare tenearis, quæritur? Reſpon. quod ſic.
d Acceſſio.] non enim proprie poteſt dici uſura.
e Pacto.] dummodo intra legitimum modum, ut infra eodem. l. eos, §. cæteros. Sed qua actione? Reſpon. per condictionem triticariam, ut ff. de tritica. l. prima. uel dic condictione ex hac l. & facit infra eod. l. oleo. Item not. hic ex nudo pacto deberi uſuram, ut ff. eo. l. ẽt, & de nau. fœ. l. periculi, ſed regulariter contra, ut ſupra, e. l. quãuis, 1. Item not. quod ex nudo pacto hic oritur actio. quod ſpeciale eſt, ut diximus ſupra de pact. l. legem.

Vſura aliquando debet ex nudo pacto.

I N bonæ fidei.] CASVS Tenebaris mihi ad x. act. neg. geſt. quia geſſeras negotia mea, fuiſti in mora, & conueni te, iudex condemnauit te ad x. & de vſuris nihil dicitur, an poſſim petere uſuras, quæritur? Dicitur quod non, niſi à ſententia fuerit appellatum, nec eas quæ cucurrerunt à tempore latæ ſententiæ ante quadrimeſtre, quod datur condemnatis, ſed eo elapſo niſi iudicatis ſatisfiat, vſuras centeſimas petere potero. Viuia.

tio facta eſt non adiectis vſuris, nec prouocatio ſecuta eſt, finita retractãda[l] non ſunt: nec eius temporis quod poſt rem iudicatam fluxerit, vſuræ vllo iure poſtulantur, niſi ex cauſa iudicati.[m]

Habitatio domus pignoratæ non dicitur excedere modum legitimum vſurarum, ſecus in locatione, ſi pluris eſt à creditore locata. Bald.

XIIII. Idem A. Aurelio.

SI ea pactione vxor tua mutuam pecuniam dedit, vt vice vſurarum domũ inhabitaret, pactoque ita vt conuenit vſa eſt, nõ etiam locando domũ penſionem redegit,[n] referri quæſtionẽ, quaſi plus domus redigeret ſi locaret quàm vſurarum legitimarum ratio colligit, minime oportet. Licet enim vberiore ſorte[o] † potuerit contrahi locatio, nõ ideo tamen illicitum fœnus eſſe contractum, ſed vilius conducta[p] habitatio videtur.

† aliàs, maiore ſorte.

Hæc lex habet no. materiam, & hoc intendit: Pœna inſerta in contractu mutui, videtur inſerta loco vſurarum, & vtile per inutile nõ vitiatur. Bal. ideo quatenus excedit legitimum modum, non valet. Sal.

f In bonæ fidei.] & in his quæ naturam habent bonæ fidei, ut s. in quib. cauſ. in integr. reſti. non eſt ne. l. in minorum.
g Geſtorum.] vt in ſti. d. act. §. actionum.
h Rationem.] deſt emolumentum habere.
i Haberi.] officio iudicis ex mora, ut ff. eo. l. mora. § in bonæ fidei, & ff loca. l. quæro, & ff de neg. geſt. l. quia tantundem, & infra de poſiti. l. vſuræ, & infra loca. l. aduerſus.
k Minoris.] ſcilicet propter vſurã de qua non dixit, ut hic ſubijcit.
l Retractanda] quia in bonæ fidei iudiciis nõ eſt alia actio ſortis, & alia uſurarum, ut infra depoſiti l. 4. & ff. de actio. emp. l. qui per colluſionem, §. fi. ſecus ſi alia actione debeantur, ut in ſtricti iuris iudiciis ubi per ſtipulationem debentur, ut s. de iud. l. 1. & ff. de eo quod cer. loco, l. centum.
m Niſi ex cauſa iudicati.] ideſt niſi poſt quatuor menſes quando currunt centeſimæ. ut infra de uſur. rei iudi. l. 2. & fi. ſed M. dixit etiam medio tempore currere, ſi antea fuerat debitor in mora, per l. ff. eod. l. in fideicommiſſ. in princ. quod non placet, quia ibi in fructibus dicit, qui ſunt acceſſio naturalis: ſecus autem in ciuili ut dixi, niſi quando appellaſſet fruſtratorie, ut ff. eo. l. tutor.

S I ea pactione.] CASVS. Mulier aliqua mutuauit mihi x. nomine vſurarum, permiſi ut habitaret in domo mea, quæ inhabitauit, nec alij locauit. poſtea comperio quòd ſi alii locaſſem. xx. percipere potuiſſem, unde quia non debui niſi v. nomine vſurarum, uolo repetere, quæritur, an poſſim? dicitur quod non, quia videor ei locaſſe uiliori precio, quàm alii potui. Viu.
n Redegit.] ſecus ergo ſi locaſſet, & penſiones maiores legitimis uſuris percepiſſet. tunc enim in fraudem legitimæ uſuræ uidetur factum ſecundum Ioan.
o Sorte.] ideſt quantitate.
p Conducta.] quod toleratur ratione incertitudinis, vt infra eod. l. ſi ea. & quia licitum eſt contrahentibus, &c. vt ff.

vt ff.de mino.l.in cauſæ.ij.§.pe. ſecus ergo ſi hæc locatio eſt ultra dimidiam iuſti pretij,ut ĩ.de reſc.uen.l.ij.

Cum allegas.] Mutuaui tibi x. conueni ſi ſua die non ſolueres, ꝙ teneatis ad quadruplum nomine pœnæ præter ſortem: an ualeat conuentio? dr quòd non, niſi uſq; pœnam legitimarũ uſurarum. unde ſuperfluo detracto ſtipulatio uires habebit. Viuianus.

a Vltra.] ſuperfluo ergo detracto ſtipulatio uires habebit: ut hic, & ff.eod.l.pecuniæ,in princip. Et not. quòd H.intelligit hanc l.quando talis erat perſona, quæ conſueuerit fœnerari. quod ſi eſt, contra talem præſumptionem non admittam probationem: in alijs autem dantibus gratis pecuniam,& maxime ius ignorantibus hoc pactum non reprobatur, ut argu.ff.eo. l. qui ſemiſſes §.fin. & ff.de peti. hæredi. l.utrum §. fin. & de pig.act.l.uel uniuerſorum, & de re mili. l. non omnes. §. à barbaris. Alij ut Io. non diſtinguunt. ſit ſolitus fœnerari, uel non. nam ſemper fraudem præſumit ex quantitate pœnę, ut hic,& ff.de actio. empti.l. Iulianus. §. idem Papinianus reſpondiſſe,& ff.eo.l.pœnam,& l.pecuniæ. Nec obſtat.d.l.qui ſemiſſes, quia ibi ex negligentia, hic ex promiſſione petijt uſuras, & hoc ubi pœna adijcitur quantitati. ſecus ſi promiſſæ ſpeciei uel facto, quia tunc tota petitur, ut ff.de actionib.emp.l.Lucius, & ſupra de tranſact.l.promiſſis. Sed ſed ſecundum nos, qui dicimus de uſuris correctis per authen. de eccle.tit. col.ix.qualiter de hac pœna iudicabimus, cum nec pœnam ut dixi,nec uſuras iudicemus? Reſpon.condemnabo in tantam quantitatem nomine pœnæ,quanta eſt legitima uſura.quod nõ placet,quia ſic ſemper poſſet quis ſtipulari nomine pœnæ etiam uſuram. Item non rebus, ſed uerbis lex imponeretur:quod eſſe non debet: ut infra communia de lega.l.ſecunda, in fin.dic ergo quantum intereſt.

Fraudẽ p̃ſumimus ex quantitate pęnę.

Lex rebus & nõ verbis imponi debet.

XV. Imp.Gordianus A. Claudio.

Cvm allegas vxorem tuam ea conditione mille aureorum quantitatem ſumpſiſſe, vt ſi intra diem certum debito ſatis nõ feciſſet,cum pęna quadrupli redderet quod accepit:iuris forma non patitur legem contractus iſti[a] vltra pęnam legitimarũ vſurarũ poſſe procedere.

Fructus nomine vſurarum promiſſi,non poſſunt vltra debitum modum peti.Bald.Vel ſic: Triticum nomine vſurarum promiſſum,non poteſt peti vltra legitimum modum.Sal.

XVI. Idem A.Sulpitio.

Cvm non frumẽtum, ſed pecuniam fœnori te accepiſſe alleges, vt certa modiatio tritici præſtaretur:[b] ac niſi is modius ſua die fuiſſet oblatus, mẽſurarum additamentis in fraudem legitimarum vſurarum grauatũ te eſſe contendas:potes aduerſus improbam[c] petitionem cõpetenti vti defenſione.

IN AVTH. nullum credentem agricolę tenere.§. ſancimus itaque. coll.iiij. conſti.v.

In iſta auth.ponitur acceſſionum, & vſurarum limitatio dupliciter. Primo quando mutuantur agricolis fructus aridi. Secundo quando pecunia. Item ponitur exceſſus modi ipſo iure irritatio. Secunda ibi in ver. ſi aliquid,& ſeipſum ſummat.Bal.

AD hæc, q fructus aridos[d] credidit agricolæ,vel pecuniam,in vno quoq; anno pro modio octauam partem modij,pro ſolido ſiliquam[e] vnã vſurarum nomine accipiens: terram, ſiue aliquid aliud quod pignori accepit, omnimodo reddat. Si aliquid præter hoc commiſerit: ab actione cadat[f] omnimodo.

Ratione incertitudinis futurorum fructuum,aliquid iudicatur iuſtum, quod ſi appareret certum, eſſet iniuſtum.Bal.

Cvm non.] CASVS. Mutuaſti mihi pecuniam, & animo nouandi ſtipulor frumentum tibi reddi uſq; ad certam menſuram,& ſi ſua die non ſoluerem, ſtipulatus es in fraudem legitimarum vſurarum additamentum.tibi petenti obſtat exceptio.Vi.

b Præſtaretur.] nomine ſortis in ſtipulatione deductæ, & animo nouandi obligationem pecuniæ.

c Improbam.] quantum ad additamentum.Ir.

Sequitur authen.ad hæc, quæ eſt in cor. nullum creden.ag coll.4.quam quidam legunt ſuper l. frumenti, alij ſuper legem,oleo.

AD hæc.] CASVS. huius auth. ſic ponitur: Si volo mutuare agricolæ pecuniam uel fructus, poſſum paciſci,ut in fine anni pro modio reddat totum corbẽ frumenti. Si autem maiorem uſuram adducerem in ſtipulationem,cado ab actione mea ipſo iure,uel ope exceptionis:& terra propterea obligata, uel aliquid aliud pignori datum,non tenebitur. Viuian.

d Aridos.] vt frumẽtum & hordeum,& idem in liquidis, ut ar.ĩ.e.l.oleo. Vel verius, in alijs remanet lex antiqua.

e Siliquam.] quid ſit ſiliqua,dic ut no.ſ.de epiſc. & cle. auth.ſed hodie.

f Cadat.] ipſo iure, uel per exceptionẽ, quod verius eſt. Itẽ not. quod hanc authen. Al. & quidam alij intellexerunt in omni homine, non ſolum in agricolis: quia text. in cor.ſit generalior quàm rubrica: ſicut & aliàs eſt ĩ. etiam ob chiro.pe.l.j. nam etiam ad aliam quàm ad pecuniam trahitur ibi tex. in princip. ſed ſecundum eos corrigitur ĩ. eod.l. oleo, ubi vltra octauam permittebatur. Item & lex. ĩ. eo.l. eos, ubi maiorẽ permiſit uſurã, quàm ſit ſiliqua pro ſolido. Tu dic ſecũdum Azo.& H.& Ioan.ꝙ tantum in ruſticis loquitur hæc auth. & ideo in cæteris ſerua leges illas.nam & aliàs ſubuenitur ruſticis plus, quàm alijs: ut infra, de teſtam. leg. final. Et diſtingue circa hoc an mutuet quis pecuniam ad numerum, an aliud quod conſiſtat pondere, numero, uel menſura. primo caſu ſi ſtipuletur in pecunia uſuras, poteſt intra legitimum modum, non ultra, ut infra, eod.l. eos; ſed in ruſticis vſque ad ſiliquam: vt hic. ſi autem ſtipuletur nomine vſurarum aliud quod cõſiſtat pondere, numero, & menſura: ſi quidem certum, non valet vltra legitimum modum: vt hic,& l. cum non frumentum, ſ. proxime: ſi autem incertum modum, tunc etiam vltra legitimum,& vltra centeſimam, vt ĩ.l. proxi.& ſ. eo.l. ſi ea.& eſt ratio: quia in incertitudine ſe poſuit, vt ff. de nau.fœ.l.periculi.nam poteſt eſſe ꝙ plus aut minus percipiet,quàm nũc credat, & hæc ſerua in ruſticis & alijs. Secundo caſu ſcilicet quando mutuauit quod eſt pondere,numero, & menſura, tunc ſi ſtipulatur vſuras, ſiue acceſſiones illius rei pro quantitate illa,vltra centeſimã etiam poteſt ſtipulari: quia tanto minus poterit tunc valere, quòd non excedat, vnde ratione incertitudinis valet, vt innuitur in hac l. vt infra eod. l. oleo: ſed in ruſticis vſque ad octauam modij, vt hic. Sed iure nouo ſecundum Ioan. & Azo. & nos non ſolum in ruſticis, & non ſolum in minorandis vſuris vel acceſſionibus, ſed ex toto tolluntur vſuræ,vt in auth.de eccle. titu.§.j. colla ix. vbi dicit ſeruandas regulas ſanctorum quatuor conciliorum: ſunt enim prohibitæ in Nicæno: vt xlvij.diſtinctio. cap quoniam. Item ſi nulla lex diceret,adhuc non valerent,cum ſint contra legem dei: & inferior non poteſt tollere legem ſuperioris,vt ff.ad Trebel.l.ille à quo,§.tempeſtiuum,& de arb. l. nam magiſtratus. Item Chriſtus ad Paulum dixit: Durũ eſt tibi cõtra ſtimulum calcitrare. Itẽ cõtra naturam eſt vt ſeruus tollat legem domini ſui,vt ſ.de pact.l.ſeruus. non ergo ſtipulato

Vſuras quatenus ſtipulari liceat.

Vſuræ de iure ciuili ſunt cõditæ & ſublatæ.

Legem ſuperioris inferior tollere non poteſt.

ſtipulatio non pignus, non iuramentum de his præſtan A dis tenent, vt ſ. de legi. & conſtitu. l. non dubium, & pro hoc etiam facit multum, quia dicta l. Iuſtiniani, in auth. de eccle. tit. eſt de ſuis vltimis. vnde iam quaſi pęnituiſſe videtur de eo, ꝙ permiſerat eas. nam poſteriora priorib. derogant: vt ff. de iure codi. l. diuus. §. licet, & de lega. j. ſi mihi & tibi. §. fi. nec obſtat huic opinioni in authen. de vſu. nau. colla. ix quæ eſt poſt illam de eccle. titu. & permittit vſuram: quia ſpeciale eſt in nautico fœnore, in quo etiam iure veteri multa erãt ſpecialia, propter periculum quod ſubit creditor: & quòd nudo pacto, & quod ſine ſtipulatione debentur, vt ff. de nau. fœn. l. periculi, & j. eodem. l. eos. § j. Sed contra in authen. de eccle. titu. §. fin autem diſtulerint. Solut. ibi ſpeciale duplici fauore, ſcilicet vltimæ voluntatis, & in legato ad pias cauſas relicto.

Pęn° nauticũ multa habet ſpecialia. * aliàs ,p-uentum.

XVII. Imp. Philippus A. Euxeno.

SI ea lege poſſeſsionem mater tua apud creditorem ſuum obligauit, vt fructus in vicem vſurarũ conſequeretur: obtentu maioris percepti emolumenti, propter incertum fructuum euentũ [i] reſcindi placita non poſſunt. [a] B

Vſuræ indebitæ ſolutæ prius ſorte ſoluta, cum in ſortem cedere non poſſint, vt indebita condicuntur. Bal.

XVIII. Idem A. Caſtori.

INdebitas [b] vſuras etiã ſi ante ſortẽ ſolutę non fuerint, ac propterea minuere eã non potuerint, [c] ſed poſt ſortem redditam creditori fuerint datæ, excluſa veteris iuris [d] varietate, repeti poſſe perpenſa ratione firmatum eſt.

Hæc lex eſt ſingularis. Oblatio de- C *bita & conſignatio ac depoſitio, tempore & loco congruo curſum vſurarum impedit: a periculo caſus fortuiti liberat debitorem: pignora diſſoluit: hypothecaria obſtat: quod etiam in traiectitia pecunia ſeruatur: creditori verò parit actionem contra depoſitarium & quemlibet detẽtorem. ſed ſi debitor depoſitum recuperauit, in veterem obligationem reincidet. hoc dicit. Bal.*

S I ea lege.] CASVS. Mulier obligauit mihi vineam: & in vicem vſurarum conuenit vt reciperem vindemiam. ſi plus emolumenti conſecutus ſim ex fructibus, quàm etiam ſit in vſura: an illud reuocari poſſit, quæritur? Dr̃ ꝙ non: quia potuerat eueniſſe, ꝙ nihil proueniſſet: & tñ neceſſe haberet ſtare conuentioni, & propter incertum non erit retractanda. Vi.

a Non poſſunt.] contrarium non poſtulaturus ſi modicum percepiſſet, vt j. de ſolu. l. cum pro pecunia, & hoc intelligit Io, quando dubitari poterat vtrum tantum perciperetur, an minus: quia conſueuit quandoq; minus, quãdoq; tantum accipi. cæterum ſi indubitabile videtur cõi opinione, etiam ſi aliter poſſet contingere: tamen reſcindentur placita ſecundum Io. vt ar. j. de dona. l. ſancimus. § fi. & arg. j. eo. l. oleo, & ſ. eo. l. ſi ea.

I Ndebitas.] CASVS. Mutuaui tibi x. nec conueni de vſuris. ſi ſoluiſti, an eas, vt in indebitas repetere poſſis, quæritur? Reſpondeo. diſtinguitur: aut eas vſuras ante ſortem ſoluiſti, aut poſt. ſi ante, in ſortem imputabuntur: ſi poſt, repetes per condict. indeb. Viuia. D

b Indebitas] vtroque iure.

c Non potuerint.] tunc enim ſolutæ minuerent ſortem & ſic non repeterentur, vt ff. de condi. indeb. l. ſi non ſortem, in prin.

d Iuris.] quia non diſtinguitur ſoluat ante, vel poſt quo ad hoc: quia lucro creditori non cedunt ante, vel poſt ſoluantur: ſed ante ſolutæ cedunt ſorti, & poſtea ſors ſoluta condicitur: ſed poſt ſolutæ ipſæ eædem condicuntur: vt hic, & ff. de condict. inde. l. ſi non ſortem, in prin. Item non refert ſit pro eis pignus obligatum vel non: & hoc quando vtroque caſu ſunt indebitæ. ſi autem nullo pacto ſunt debitæ, tunc retinentur, vt ſupra eo. l. quamuis. j. & l. per retentionẽ, & j. e. l. ſi vſuras, & l. pignorib. & ff. de ſol. l. ĩ his. §. ĩperator, & l. creditor. §. cũ de ſorte.

A Cceptam.] CASVS. Mutuaui tibi. v. ſub vſuris accepto pignore: obtuliſti ſortem mihi, ſed nolui recipere, vt curſus vſurarum non inhiberetur. quæ- A ritur qualiter tibi ſuccurratur? Dicitur quòd conſignabis & depones in publicum locum, puta in ædem ſacram: & ex tunc periculum erit mei creditoris, & ius pignoris ſoluetur, & non teneberis. & hoc in prima. Et idem de traiectitia pecunia obſeruabitur. & hoc in ſecunda. Qua autem actione perſequi poſſim pecuniam à depoſitario, vel à debitore: dicit in fine, quod actione vtili: ſed nõ aperit quæ actio illa ſit: tu dic depoſiti vel in rem. Viuianus.

XIX. Idem A. Hyreniæ. B

ACceptam mutuo [e] ſortem cum vſuris [f] licitis creditorib. poſt conteſtationem [g] offeras. at ſi non ſuſcipiant: conſignatã in publico depone, vt curſus legitimarum vſurarũ inhibeatur: [h] (in hoc autem caſu [i] publicum intelligi oportet, vel ſacratiſsimas ædes, vel vbi competens iudex ſuper ea re aditus deponi eas diſpoſuerit) quo ſubſecuto, etiam C

e Acceptam mutuo] idem in omni debito, quod poteſt conſignari. ſecus in eo quod conſignari non poteſt, vt j. de donat. ante nup authẽ. dos data. Quid ergo faciet debitor ſpeciei, quæ conſignari non poteſt? Reſpon. offerat. & ſi quidem res oblata poſtea pereat, ſi eſt in ſpecie: iure ipſo debitor liberatur. ſi in genere. per exceptionem ſecundum Io. vt ff. de ſolut. l. qui decem, in princ.

f Cum vſuris.] hoc ideo, quia totum debitum debet offerre, vt curſum vſurarum inhibeat: vt hic, & ff. eod. l. tutor. §. Lucius, niſi in tribus caſibus. Primus quando hoc actum eſt, vt ff. eo. l. tutor. § Lucius. Secundus, quando non eſt liquidum, vt ff. ſi cer pet. l. quidam. Tertius in libertate, vt ff. de ſta. lib. l. cum hæres. §. item ſi decem.

Solutionẽ particularem quandoq; tenetur q̃s recipere.

g Poſt conteſtationem.] id eſt poſt teſtium vocationẽ, & denunciationem: ſicut & alibi. ff. de leg. & conſti. l. fi. & ſ. eo. l. 2. & hoc congruo loco & tempore, vt ff. de ſolut. l. ſi ſoluturus, & de verb. obl. l qui Romæ, & j. de ſol. l. obſignatione §. ſed ita demum.

h Inhibeatur.] quid mirũ? ipſo enim iure omnis obligatio tolli videtur, vt j. de ſolu. l. obſignatione, & ff. manda. l. qui mutuam. §. j. nec obſtat: q non ſit directum dominium creditoris: vnde non datur ei directa rei vendicatio, ſed vtilis, vt j. in fi. huius l nam nihilo minus ipſo iure eſt debitor liberatus: ſicut & hæres cedendo actionem legatario nominis, liberatur ab actione ex teſtamento, non tamen à ſe ſeparari poteſt actio ex toto. D ff. pro ſocio l 3. in princ. & de pecu. l. quid ergo, idem in muliere, quæ fundum in dotem promiſit. nam dando eum liberatur: licet domina remaneat ſecundum quoſdam: vt j. de iure do. l. in rebus, idem in eo qui ſoluit illi procuratori à quo eſt reuocatum mandatum. nam liberatur, licet non efficiatur dominus pecuniæ creditor, vt ff. de ſol. l. vero procuratori. §. ſed & ſi quis mandauerit, & l. cum quis §. ſi debitorem. ſed B. dixit dominium tranſire in dominum propter præcedens mandatum. Vel dicas non ipſo iure, ſed per exceptionem tolli, vt in fi. l. dices. Item hoc verum ſiue vſuræ per ſtipulationem ſiue officio iudicis debeantur. Sed quidam dicunt vt Io. tunc ſola oblatione tolli: quod reproba, vt ſ. eo. l. 2. & l. ex prædijs. Item hoc etiam in currentibus. nam quę nõdum cęperunt currere, etiam ſola oblatione tolluntur, vt ſ. eo. l. ſi per te.

i In hoc autem caſu.] bene hoc caſu dicit. nam aliàs aliter

" Vſurę quæ cœperunt currere, nõ tolluntur ſola oblatione. Oblatio ſola debiti an iducat pignoratitiã actionem.

teraccipitur publici nomen: vt ff. ne quid in loco publ. l. 2. §. publici, & aliter inſtit. de rerum diuiſio. §. j. A

a Periculo.] omnimodo: ſed ſola oblatio liberat ſecundum diſtinctionem quam in prin. legis dixi.

b Tollerur.] vt ff. quibus mo. pig. vel hypo. ſol. l. item liberatur. §. qui paratus, & l. Paulus. §. j. Si quæris an inducat pignoratitiam actionem ſola oblatio? diſtinguitur an fiat in iudicio, & tunc agit pignoratitia? an non, & tunc non: licet poſſit debitor creditorem petentẽ repellere, vt ff. de pig. ac. l. ſi rem alienam, §. fin. & d. l. item liberatur. §. j.

periculo [a] debitor liberabitur, & ius pignorum tolletur: [b] cum Seruiana [c] etiam actio manifeſte declaret pignoris inhiberi perſecutionem, vel ſolutis pecunijs, vel ſi per creditorẽ ſteterit quo minus ſoluantur. [d] Quod ẽt in traiectitijs [e] ſeruari oportet: creditori ſcilicet actione vtili [f] ad exactionem earum non aduerſus debitorem, niſi fortè eas receperit, [g] ſed contra depoſitarium, [h] vel ipſas cõpetente pecunias. [i] B

Mandator & fideiuſſor conuenti vltra legitimum modum vſurarum, ſunt ipſo iure tuti: ſicut reus principalis. h. d. Bal.

XX. Idem A. Ælio.

Conſtitutionibus ſacris, quæ vltra certũ modum vſuras fœnebris pecuniæ exigi prohibent, mandatoribus etiam vel fideiuſſoribus ſubuentũ eſt: quibus [k] quaſi [l] mandator, vel fideiuſſor conuentus vti potes. [m] C

Simpliciter ſolutum cedit in debitum vſurarum h. d. Bal. Vel ſic: Simpliciter ſolutum creditore uolente, cedit in debitum vſurarũ: ſed prius in vſuram, quam in ſortem. h. d. Salic.

XXI. Idem A. Chretino.

Si vſuras præſtari pignore dato conuenerat: [n] & incontinenti [o] numeratione facta, poſtea vel ante, propter quod debitum ſolutionẽ feceras, non deſignaſti: habuit creditor in vſuras tibi accepto ferendæ ſolutæ quantitatis facultatem. [p] B

Pignus obligatũ pro ſorte, & vſuris, poteſt pro vtroque debito retineri: ſed pignus obligatum pro ſorte tantum, non poteſt retineri pro pœna. h. d. Bal. & Salic.

XXII. Idem A. Cætino.

Pignoribus quidem interuenientibus, vſuræ quæ ſine ſtipulatione peti non poterant, pacto [q] retineri poſſunt. C

¶ Verum [r] hoc iure conſtituto, cũ huiuſmodi nullo interpoſito pacto [s] tantummodo certæ ſummæ

c Cum Seruiana.] id eſt quaſi Seruiana, quæ hypothecaria vocatur: vt inſti. de actio. §. item Seruiana.

d Soluantur.] vt ff. de pigno. act. l. aliena. §. fi. & d. l. item liberatur. §. j. & j. de lui. pig. l. fin. & j. de pig. l. ſi dominium, & l. creditor.

e In traiectitijs.] vt debitor offerendo, conſignando, & deponendo liberetur, de quibus dices, j. tit. j. l. j.

f Actione vtili.] depoſiti, vel in rem, & ſic non eſt in eum tranſlatum dominium directum.

g Eas receperit. & hoc caſu loquitur. ff. eo. l. debitor, in fin. ſed qua actione tũc ipſe conuenitur? Prima non: quia ſublata eſt ipſo iure. vnde in perpetuum, &c. vt ff. de ſol. l. qui res. §. aream, & ff. depoſiti l. j. §. ſatiſdatione. Reſpon. vtili in rem, vel ad exhibendum ſicut quilibet alius, vt ſubijcit. Vel dic etiam prima conuenitri, & fingitur non facta depoſitio, cum non durauerit, vt ff. de in rem ver. l. ſi pro patre. §. verſum. Vel tertio dicas tolli per exceptionem, quæ exceptio fit inefficax cum debitor recipit pecuniam.

h Sed contra depoſitarium.] vtili depoſiti.

i Pecunias.] id eſt poſſidentem pecunias vtili in rem. collige ergo ex prædictis oblationem & conſignationẽ, & depoſitionem ipſo iure, vel per exceptionem tollere omnem obligationem: at depoſitio ſola nihil, vt ſupra eo l. 2. in fi. niſi cum non eſt cui offeratur, vt s. eod. l. ſi creditrici, in fi. Item oblatio ſola vſuras futuras impedit, item pœnam committendam impedit, vt ſupra eod l. ſi ſi per te, & ff de arbi. l. Celſus, in fin. non illas quæ cœperant currere, vt ff. de adminiſtr. tute. l. tutor pro pupillo, §. j Item ſola oblatio tollit pignus, vt dixi. Item interitum facit eſſe creditoris, vt ff. de verb. obl. l. ſi ſeruum. §. ſequitur. Item in duobus caſibus ſola oblatio liberat debitorem à debito, vt j. de cond. inſer. l. fi. & j. de ſuſce. & ar. l. j. lib. x. Sed quare ſola oblatio non tollit curſum vſurarum inchoatarum, & tamen facit tranſire interitum? Reſpon. non poſſunt conſignari & deponi illa ſuper quibus tractamus de interitu: & ideo ſufficit oblatio. Itẽ & ſi quandoque poſſunt, tamen in vſura eſt ſola oblatio. cũ vero dicimus de interitu, eſt oblatio, & ſequitur interitus. nam & in pecunia ſi ſequatur interitus, non tenetur debitor, vt ff. de ſol. l. qui decem, in prin. D

Oblatio ſola debiti qd operetur.

Conſtitutionibus.] CASVS Si mihi mutuaſti x. & vſuras vltra legitimum modum ſtipuleris: non ſolũ mihi, ſed & fideiuſſori meo ſubuenietur. Viuianus.

k Quibus.] ſcilicet conſtitutionibus. & facit. s. de non num. pecu. l. tam mandatori, & j. eod. l. eos, in prin. & ff. de excep. l. omnes.

l Quaſi.] pro certe.

m Vti potes.] vt j. de ſolu. l. j. Sed contra, ff. eo. l. j. vbi dicitur, quod pronior ſolutio intelligẽda eſt.

Si vſuras.] CASVS. Mutuaui decem ſub uſuris accepto pignore, quinque ſoluiſti, nec in quam cauſam reciperentur illa v. dictum eſt. dicitur quòd creditor habet electionem computandi in uſuras. Viuian.

n Conuenerat.] per ſtipulationem. Vel dic, nudo pacto. ſed dictum erat, quòd pignus pro eis teneretur: alioquin ſolo pacto promiſſæ ſine pignore, ſi ſoluantur ſine deſignatione, in ſortem tantum debet eligere creditor, ut ff. de ſol. l in his. §. imperator, & l. Paulus, reſpon. non ideo. §. j.

o Incontinenti.] quæ enim incontinenti fiunt, ineſſe uidentur &c. ut hic, & ff. ſi cert. pet. l. lecta. & s. de pac. l petens.

p Facultatem.] ut & j. de ſolu. l. j. & ff. de pig act. l. cum & ſortis, imò uidetur etiam in grauius debitum, & ſic in ſortem, ut ff. de ſolu. l. 1. 2. & 3. Solu. ſecundum quoſdam grauius debitum eſt uſura: quia magis inuite quis ſoluit, quod ad ſe non peruenit. quod non placet: nam & cum quis ſuo nomine debet, item & fideiuſſorio nomine, ſi ſoluit, indiſtincte uidetur ſolutum in duriorem cauſam, & durius eſt quod ſuo nomine, quàm quod alieno, ut ff. de ſolu. l. & magis. Dic ergo ibi loqui cũ ex pluribus cauſis eſt debitor. hic cum ex vna partim principaliter, partim acceſſorie. Accur. D

Pignoribus.] CASVS Mutuaui tibi decem, & obligaſti pignus, & actum eſt ut pro uſuris pignus teneatur. ſi eas ſolẽniter ſtipulatus non ſum, vſuras legitimas petere non poſſum, puta non conuentas per ſtipulationem: habeõ tamen retentionem pignoris pro eis. & hoc in prima. Si uero dictum non erat quod pignus pro eis teneretur, nihil amplius ſorte petere poſſum: nec habeo retẽtionem pignoris, ſed ad reſtitutionem pignoris cõpellẽdus ſum. & hoc in ſecunda. Viuia.

q Pacto.] i. ratione vel nomine pignoris poſſunt, cum hoc dictum eſt ut pignus pro eis uſuris teneatur, ut hic, & s. eo. l. per retentionem.

r Verum.] lege ita: Hoc. ſ. eſt uerum iure conſtituto iãdudum. ſ. in d. l. per retentionem [1] & ff. de pig. l. grege. §. fina. &c.

[1] Ibi uide Sali.

s Pacto.] ut per pignoris retentionem poſſint ſeruari.

Conue-

præſtari pœnam conueniſ ſe proponas: nec peti nec retineri quicquam ampli[a] poteſt, [b] & ad pignoris ſolutionem [c] vrgeri te diſciplina iuris perſpicis.

Non conſideratur quod caſualiter contingit: & illud quod habet in ſe potentiam plus, vel minus, non dicitur excedere modum. h. d. Bal. Vel ſic: Ratione incertitudinis conceditur, quod alias non concederetur. h. d. Sali.

B

XXIII. Idem A. Iaiuni.

OLeo quidem, vel quibuſcunq; fructibus mutuo datis, [d] incerti pretij ratio additamenta vſurarum eiuſdem materiæ ſuaſit admitti.

Mater gerens negotia filij, tenetur ad vſuras pecuniæ quam adminiſtrauit. h. d. Bal. vel quam potuit fœnerare. Salic.

XXIIII. Idem A. ...

SI mater tua maior annis conſtituta, negotia quę ad te pertinent, geſſerit: cum omnem diligentiā [e] præſtare debeat: vſuras pecuniæ tuæ quam adminiſtraſſe fuerit comprobata, [f] præſtare compelli poteſt.

C

Species æſtimata recipit vſuras. hoc dicit. Bal. Vel ſic: Species poteſt dari æſtimata, vt eius æſtimatio conuertatur in mutuum: & tunc creditor poteſt ſtipulari vſuram. h. d. Salic.

a Conueniſſe.] nudo pacto, cum ſine ſtipulatione peti A non poſſit, ſic nec vſura, vt ſ. eo. l. quamuis. j.

b Amplius poteſt.] ſ. ſorte.

c Solutionem.] id eſt reſtitutionem.

OLeo quidem.] CASVS Mutuaui tibi oleum, vt tantundem cum acceſſione in eadem menſura in fine anni redderes. an valeat talis conuentio, quæritur? Dicitur, q̄ ſic: licet hæc acceſſio excedat legitimū modum vſurarum. & hoc ratione incerti precij & incerti exitus introductū eſt.

[a] al. poſſe.

d Mutuo datis.] ita vt tantundem olei cum acceſſione in eadem materia reddatur vſq; ad legitimum modum. Idem etiam ſi fiat ſolutio in pecunia, & valebit etiam vſque ad legitimum modum vſque ad duplum propter incertitudinē. nam poterit eſſe, q̄ longe minus valebit tunc oleum, vel longe plus quàm nunc. & facit. ſ. eod. l. frumenti.

SI mater.] CASVS Mater tua gerens negotia tua, pecuniam tuam fœnori non dedit: ſi dare conſueuiſti, & nō dedit, tenebitur. Vi.

e Diligentiam.] regulariter, vt ſ. de nego. geſt. l. tutori.

f Comprobata] ſi & ipſe dominus conſueuerit fœnerare, vt ff. eo. l. qui ſemiſſes. §. fin. Item hoc ſi potuerit fœnerare. Item præſtat etiam ſic periculum nominum, niſi ſubito ſuas ſubſtantias amiſerint, vt ff. de nego. geſt. at qui natura. §. fin. & l. litis. §. j. Accurſius.

PRo auro.] CASVS Volebam à te recipere x. mutuo: non habebas: ſed aurum æſtimatum dediſti, & D conuenit vt æſtimationem cum vſuris redderem: an valeat hæc conuentio, & debeantur vſuræ, quæritur? reſpō. quòd ſic, & hoc dicit Imperator, vt ſolui & promitti poſſint vſuræ.

g Pro auro, & argento.] his æſtimatis omnibus, quæ cōſiſtunt pondere, numero, vel menſura.

h Et veſte.] æſtimatis datis, vt reddatur æſtimatio, vt & ſ. ſi cer. pet. l. ſi pro mutua. nam ſpecierum non præſtatur vſura, niſi in caſibus, vt ff. eod. l. in fideicommiſſi, in fi. l. cum quidam. §. fi. & de petit. hæred. hæres furioſi. §. fin. vel forte etiam ſi in illis caſibus fuerint ſpecies æſtimatę, arg. j. de ſecund. nup. l. hac edictali. §. his illud.

EOs.] CASVS Mutuaui tibi decem: pignus obligaſti: ſteriſti per triginta an. vel quadraginta, quòd nec ſoluiſti ſortem, nec vſuras, nec pignus petij: certum eſt quòd condictio certi ex mutuo, ſublata eſt ſpacio triginta ann. ſed nunquid petitio vſurarum ſimiliter ſit ſublata, quæritur? Reſpon. videbatur, quòd non, niſi vſurarum illarum, quas potui petijſſe, iam elapſum ſit ſpacium triginta ann. nec petij, puta ſi vſuras primi anni, & ſecundi nolui petere: ſed vſuras ſequentium annorum petij, quia eis nondum præſcribitur per triginta ann. nunquid poſſim petere? Ad hoc reſpon. quod non, quia extincta eſt acceſſoria de vſuris, actione principali de mutuo extincta. & hoc in prima. In ſecunda dicit, q̄ illuſtres, & qui ſuper eos ſunt, poſſunt ſtipulari vſuras vſque ad tertiam cēteſimæ: vtputa ſors eſt in xij. vſura annalis erit quatuor: mercatores poſſunt ſtipulari vſque ad beſſem cēteſimæ: qui ſi mutuarunt triginta ſuo periculo, poſſunt ſtipulari centeſimam, quæ æquiparatur ſorti in annum: & hoc ideo eſt, quia pecunia talis periculo mutuantis eſt, puta cū quis ſtipulatur decem p̄ libra. Alij poſſunt ſtipulari vſque ad mediam centeſimæ: quia ſi mutuaui. xx. poſſum ſtipulari x. creditores non debent detrahere de ſorte. & hoc in tertia. Item per interpoſitas perſonas nō debent maiores vſuras ſtipulari. & hoc in quarta. vnde iſta lex tota loquitur cū non mutuatur agricolæ: ſecus ſi mutuaretur agricolæ: vt in authenti. ad hæc.

XXV. Imp. Conſtanti. A. ad populum.

PRo auro & argento [g] & veſte [h] facto chirographo licitas ſolui vel p̄mitti vſuras iuſſimus.

Iſta lex eſt notabilis: & licet ſit correcta inquantum permittit vſuras, tamen bona notabilia extrahuntur ex ea. & principium hoc dicit in ſumma. Debitor tutus præſcriptione in principali debito, vel re principali, eſt etiam tutus in vſuris cum fructibus. h. d. vſque ad §. ſuper. Bal.

B

XXVI. Imp. Iuſtinian. A. Mennæ P. P.

EOs [i] qui principali actione per exceptionem triginta, vel quadraginta annorum, ſiue perſonali ſiue hypothecaria ceciderunt: iubemus nō poſſe ſuper vſuris, vel fructibus præteriti temporis aliquam mouere quæſtionē, dicendo ex hiſdem temporibus eas velle ſibi perſolui, quæ nō ad triginta, uel quadraginta [k] præteritos annos referuntur, aſſerendo ſingulis annis earum actiones naſci. principali enim actione [*] non ſubſiſtē te, ſatis ſuperuacuum [l] eſt ſuper uſuris, vel fructibus adhuc iudicē cognoſcere.

C

[*] Gl. vlt. ? c. ſi diligē ti, in me. extra, de foro cōpe. inducit hanc l. in ar. q̄ ſublato principali tollī acceſſoriū.

i Eos.] ſcilicet iubemus.

k Vel quadraginta.] hoc refertur ad hypothecariam, vel etiam ad perſonalem, facta in ea conteſtatione litis, vt infra, de præſcript. triginta ann. l. fin. Sed quid ſi hypothecaria ſit ſublata decem, vel viginti annis? quare non agit pro vſura, cum principalis obligatio duret: vt in contrario caſu, vt infra, de luit. pign. l. intelligere? Reſpond. Ioan. hoc verum, cum pro vſura pignora teneantur. Vel intellige hanc l. quando præſcriptione quadraginta annorum tollitur hypothecaria. Item cur tollitur acceſſoria obligatio vſurarum per aliam acceſſoriam ſublatam, immo (vt dicam verius) principalis, ſcilicet vſurarum petitio, quæ eſt principalis quo ad pignus quod pro eis tenetur? Reſpond. hæc ſola ratio non eſt ſufficiens, ſed eam adiuuat: quia ex ſtipulatione agenti ad vſuram, obſtat præſcriptio triginta ann. quæ reſponſio valet, cum triginta ann. vel quadraginta ann. tollitur hypothecaria.

D

l Superuacuum eſt.] vt ff. de re. iu. l. cum principalis, & ſi. de

ff. de pecu. leg. l. nam quæ, & infra, de præſcr. xxx. ann. l. ſi quis emptionis. §. fi. Sed contra infra in prædicto titu. l. cum notiſſimi. §. in his etiam, ubi dicit, ex initio cuiuſcunque anni incipere præſcriptionem. Sol. hic odio uſurarum. uel uerius, ut ibi. Item contra infra de luit. pign. l. intelligere. Solu. de alio acceſſorio ibi: & de alio hic. Item diſtingue hic, an uſuræ debentur iudicis officio? & tunc ſiue tollatur principalis præſcriptione, ut hic: ſiue per ſententiam, ut ſupra eod. l. in bonæ fidei, & infra depoſiti. l. 4. ſiue ſolutione: tollitur ſemper acceſſoria: ut ff. de eo quod certo loco. l. centum, & l. fin. ſi autem ſtipulatione, tunc etiam ſi principalis per præſcriptionem tollitur: & acceſſoria, ut hic. ſecus ſi per ſententiam, uel ſolutionem ſortis, ut dict. l. centum Capuæ. A infra, de vſur. rei iud. l. fin. Item in pupillari pecunia cl... accepta. ff. de neg. geſt. l. qui ſine. Item in quinto, vt ff. pro ſoc. l. cum duobus. §. j. & j. de ædi. pri. l. ſi vt propoſuis. Item in ſexto. vt ſupra, eod. ſi ea. Item no. quòd quandoque lex ſtatuit alium certum modum extra generalitatem quæ hic eſt, vt ſemiſſes, vt j. de his quib. vt indig. l. j. in fin. Item quartam centeſimæ, vt auth. hoc ius porrectum eſt. ſ. de ſacroſan. eccle. Item in agricolis ſiliquam, vt ſupra eo. auth. ad hæc.

Vſuræ an tollantur principali obligatione ſublata.

Modus vſurarum hic taxatur: & non valet conſuetudo quæ vlteriores vſuras permitteret: & fœneratores non poſſunt aliquo prætextu fraudare taxationem huius legis, nec per interpoſitam perſonam circumuenire. Et ſi dubitatur an perſona ſit interpoſita necne, defertur iuramentum purgationis h. d. notanter vſque ad fin. Bal. Vel ſic: Modus vſurarum hic taxatur ſecundum varietatem perſonarum: nec conſuetudo, vel conuentio contraria eſt ſeruanda: & ſi dubitetur an in fraudem perſona ſit interpoſita vel non, ad ſacramentum purgationis recurritur. Salic. B

¶ Super vſurarũ vero quãtitate etiam generalem [a] ſanctionem facere neceſſariũ eſſe duximus, veterem duram & grauiſsimam earum molem ad mediocritatem deducentes. Ideoq; iubemus illuſtrib. quidem perſonis, ſiue eas præcedẽtibus, [b] minime licere vltra tertiam [c] partem centeſimæ, vſurarum nomine in quocunq; contractu uili vel maximo ſtipulari. C

¶ Illos vero qui ergaſterijs [d] præſunt, vel aliquã licitam negociationẽ gerunt, vſq; ad beſſem centeſimæ vſurarũ nomine in quocunq; contractu [e] ſuã ſtipulationem moderari:

¶ In traiectitijs autem cõtractibus, vel ſpecierum [e] fœnori dationib. vſque ad centeſimam tantummodo licere ſtipulari, nec eam excedere, licet veteribus legibus hoc erat conceſſum. D

¶ Cæteros autem omnes homines dimidiam tantummodo centeſimæ vſurarum nomine [f] poſſe ſtipulari: & eam quãtitatem vſurarũ etiam in alijs omnibus caſibus nullo modo ampliari, in quibus citra ſtipulationem exigi vſuræ ſolent: [g] nec liceat iudici memoratam augere taxationem occaſione conſuetudinis [h] in regione obtinentis.

¶ Si quis autem aliquid cõtra modum huius fecerit conſtitutionis, nullam penitus de ſuperfluo [i] hẽat actionem: ſed & ſi acceperit, in ſortem hoc imputare compelletur, [k] interdicta licentia creditoribus ex pecunijs fœnori dãdis aliquid detrahere, vel retinere ſiliquarum [l] nomine, vel ſportularũ, [m] vel alterius cuiuſcunque cauſæ gratia. Nam ſi quid huiuſmodi factum fuerit: principale debitum ab initio ea quantitate minuetur, vt tam ipſa minuenda pars, quàm uſuræ eius exigi prohibeantur.

¶ Machinationes etiam creditorum qui ex hac lege prohibiti maiores vſuras ſtipulari, alios medios ſubijciunt quibus hoc nõ ita interdictum eſt, [n] reſecantes: iubemus ſi quid tale fuerit attentatum, ita vſuras computari, vt neceſſe eſſet, tanquam ſi ipſe qui alium interpoſuit, fuiſſet ſtipulatus. in quo caſu ſacramẽti [o] †

[a] Etiam generalẽ.] non ſolum ſingula exponere.

[b] Præcedentibus.] vt ſuperilluſtribus. vel dic illuſtres, qui tantum dignitatem habent. ſed ſi adminiſtrationem habẽt: tunc dicuntur eos præcedere. Et not. materiam huius l. comprehendi in his verſibus:

Vſurarum taxatio q̃lis eſſe debet.

Diſcant illuſtres ſtipulari poſſe trientes.
Et mercatores ſibi poſſint quærere beſſes.
Quærere ſemiſſes poſſint cõmuniter omnes.
In traiectitijs vires cẽteſima ſumit.

Vſuræ ſpecierum cognitio.

[e] In ſcriptis nr̃is exemp. totum hoc, vſu. no. in quocũ. cõtractu, nõ habetur.

[c] Tertiam partem centeſimæ.] ſors eſt duodecim, vſura ſit in anno quatuor. ſed & ſi octo, tunc eſt beſſis. ſi æquiparatur ſorti, tunc eſt centeſima.

Ergaſterium quid ſit.

[d] Ergaſterijs.] id eſt ſtationibus. ab erga, quod eſt opera, & ſteron quod eſt ſtatio, vt ſupra, de epiſcop. & cleric. l. 2.

[e] Vel ſpecierum.] datarum æſtimatarum, vel pone exẽplum, vt ſupra eod. l. oleo. Et dic ſpecierum datarum, vt traijciantur. item etiam eſt traiectitia, vt ſi piſcatori detur pecunia in apparatum: vel athletæ, vt ſe exerceat, vt ff. de nau. fœ. l. periculi. Nota ergo quatuor caſibus vſuram centeſimam præſtari in traiectitia vel quaſi: vt hic. Item in acceſſione frumenti, vel vini, vel hordei, vt ſupra, eod. l. frumenti. Item poſt tempus quadrimeſtre, vt

Vſura centeſima eſt in multis caſib. præſtanda.

[f] Vſurarum nomine.] etiã fiſcus, vt j. de vſu. fiſ. l. fi. lib. x.

[g] Exigi ſolent.] vt in bonæ fidei iudicijs, vt ſ. eo. l. in bonæ fidei. vel in legatis, & fideicommiſſis, vt ſ. in qui. ca. in integ. reſti. non eſt neceſſ. in minorum. Vel dic, vt ſ. eo. l. frumenti, & ff. eod. l. etiam. H.

[h] Conſuetudinis.] vt & j. quæ ſit lon. cõſue. l. 2. Hoc verũ niſi iurauerit ſequi cõſuetudinem: quod non placet, vt ſ. de legi. & conſti. l. non dubium. Sed minui poſſunt occaſione conſuetudinis. [t] Item vbi ſimpliciter vſuræ legitimæ ſunt promiſſæ, debentur leuiores quæ in ciuitate frequentantur, vt ff. de admin. tut. l. tutor qui. §. ex cæteris, licet ſit arg. contra. ff. eod. l. quod in ſtipulatione.

[t] Idẽ Sal. remittens ad not. in cle. j. extra de vſur.

[i] De ſuperfluo.] no. vtile non vitiari per inutile.

[k] Compelletur.] vt & ff. de cond. indeb. l. ſi non ſortem, in princi. & facit. ff. e. l. vſuras, & l. placuit, & l. Caius, & l. j. in princ.

[l] Siliquarum.] id eſt certum nummorum numerum, vt vnum piſcem emat, & cum ſua familia gaudeat.

[m] Vel ſportularum.] quas forte, vt dicunt quidam, dabunt executoribus pro hac pecunia petenda: vel tabellionibus pro cautione ſcribenda.

[n] Interdictum eſt.] nam quidam poſſunt maiores ſtipulari, quàm alij, vt ſupra, ea. l. §. ſuper. Fit ergo hic fraus de perſona ad perſonam. & facit ad hoc. ff. de legi. & ſenatuſconſul. l. contra legem, & ff. de auctor. tutor. l. pupillus. §. fin.

[o] Sacramenti.] nota vt dixi ſupra, de his qui ad eccle. confu.

† Not. hic Sali. q̃ pp difficultatem pbationũ venit ad iuramẽtũ purgationis. & eſt arg. q̃ valet cõſtitutio epiſcopi admittẽs facilẽ probationem in probando aliquẽ vſurarium.

confu.l.præſenti.§.ſicubi,ſed hodie non valent, vt dixi ſupra eo.authen.ad hæc.

De vſuris.] CASVS Lex ſuperior proxima in futuris non preteritis negotijs locum habet, vt ſi aliqs ante legem iſtam ſtipulatus eſt vltra modum taxatum, præcedens lex vires habet, & ſecundum eam fiet exactio. & hoc in prima. In ſecunda dicit, ꝙ nullus dēt ſtipulari vltra duplum ſortis: ſicut olim fieri conſueuit: nec pignora quorum occaſione cōſuctum erat olim vltra duplum ſtipulari, nullo modo hodie procedant, nec vltra duplum teneātur. & hoc in ſecunda. Hæc quæ dicta ſunt, ſunt obſeruanda in bonæ fidei cōtractibus: & in alijs quibus vſuræ debentur, vel exiguntur. & hoc in tertia. Viuia.

a Statuimus.] ſupra l.proxima.

b Exacturos.] & ſic legitimum modum excedat: & ſic in parte ſeruatur, & in parte non. & ponit exēplum.ff. de legib.& ſenatuſconſ.l. cum lex.

c Exigi.] per retentionem pignoris.

d Cenſemus.] vt & ff.manda.l.precij, & facit ſupra l.proxi.

Vt nullo.] CASVS. Vt vſura vſurarum non exigatur, veteribus legibus fuerat conſtitutum, ſed non ad plenum, quia olim ſi mutuaui decem, poteram redigere vſuras in ſortem: puta ſors erat x. vſura v. poteram redigere in ſortem x. & v. & ita eſſent xv. & illorum xv. poteram ſtipulari vſuras, ſed hoc erat obſeruare verba, & non ſenſum: ideo ſtatuit imperator, vt nullo modo vſura præteriti, vel futuri temporis in ſortem redigatur, ſed maneat vſura ſemp vſuræ: nec ſors incremētum vſurarum ſuſcipiat, ſed ſorti tātum accedat vſurarum incrementum.

e Conſtitutum fuerat.] vt & ff.eod.l. placuit, & de con- ... etiam illationem locū habere ſancimus.

Lex noua trahitur ad præterita quatenus pendet de futuro: non quatenus robur & perfectionem recepit pro tempore præterito.h.d.Bal.

XXVII. Idem A. Menæ præfecto prætorio.

De vſuris, quarum modū iam ſtatuimus,[a] prauam quorundam interpretationē penitus remouentes, B iubems etiam eos qui ante eandem ſanctionem ampliores, quàm ſtatutæ ſunt, vſuras ſtipulati ſunt, ad modū eadem ſanctione taxatum ex tempore lationis eius ſuas moderari actiones: ſcilicet illius temporis, quod ante eam defluxit* legem, pro tenore ſtipulationis vſuras exacturos.[b]

¶ Curſum inſuper vſurarum vltra duplum minimè procedere cōcedimus, nec ſi pignora quędam ꝓ debito creditori data ſint, quorum occaſione quędā veteres leges & vltra duplum vſuras exigi[c] permittebant. quod & in bonæ fidei iudicijs, cæteriſq; omnibus caſibus † in quibus vſuræ exiguntur, ſeruari cenſemus.[d]

Vſura in ſortem conuerti non poteſt & leges non imponuntur verbis, ſed rebus.hoc dicit.Bald.Vel ſic: Sicut vſura vſurarum non poteſt exigi, ita nec in ſortem ſingulis annis imputari, alias lex eſſet impoſita verbis, & non rebus.hoc dicit.Bal.

XXVIII. Idem A. Demoſtheni præfecto prætorio.

Vt nullo modo vſuræ vſurarum à debitoribus exigantur, veteribus quidem legibus conſtitutum[e] fuerat, ſed non perfectiſsimè cautū. Si enim vſuras in ſortem redigere fuerat conceſſum, & toti⁹ ſummæ vſuras ſtipulari: quæ differentia erat debitoribus, à quibus reuera vſurarum vſuræ exigebantur? Hoc certè erat non rebus, ſed verbis tantummodo legem ponere.[f]

¶ Quapropter hac apertiſſima lege definimus nullo modo licere cuiquam vſuras præteriti temporis, vel futuri in ſortem redigere, & earum iterum vſuras ſtipulari. Sed & ſi hoc fuerit ſubſecutum: vſuras quidē ſemper vſuras manere, & nullum vſurarum aliarum incrementum ſentire: ſorti aūt antiquæ tantūmō incremētū vſurarū accedere.

TITVLVS XXXIII.
DE NAVTICO fœnore.

Pro tempore quo creditor ſuſcepit periculum traiectitiæ pecuniæ, vſura centeſima debetur: pro tempore ſequēti communis. hoc dicit cum glo. Sal. C Vel ſic: Eatenus veniunt vſuræ centeſimæ pro pecunia traiectitia, quatenus durat ſuſpicio periculi maris apud creditorem: quod eſt quouſque nauis peruenerit ad portum: quo caſu ceſſant cōes vſuræ, & debentur centeſimæ. poſtea vero veniunt communes, & non centeſimæ. & idem ſi creditor non ſuſcepit in ſe periculū. h.d. cum l.ſeq ſecundum Pau.de Caſt.

I. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Honorato.

Traiectitiā pecuniam, quæ periculo creditoris datur, tamdiu liberam eſſe ab obſeruatione D communium[g] vſurarum, quamdiu nauis ad portum appulerit,[h] manifeſtū eſt.

A iure communi non receditur niſi pactum in contrarium reperiatur. ius autem commune continet l. incendium, ſupra ſi certum peta. quod ergo in contractu non dicitur, pro non intellecto cenſetur.h.d.ſecundum Bald. Vel ſic: Pecunia nautica debitoris eſt periculum, niſi aliud fuerit conuentū, hoc dicit. Salic.

II. Idem AA. Chæſimaniæ.

Cvm dicas te pecuniā ea lege dediſſe, vt in

A dict.indebi.l.ſi non ſortem, in prin. & ſupra ex qui.cau. infa irro.l.improbum.

f Ponere.] quod eſſe non debet: vt infra communia de leg.l.2.in fin. vt ſcilicet vſuræ præteritæ, vel futuræ pariant vſuras, vt & infra, de vſur.rei iudi.l.fin. Sed ſi vſura præterita ſit oblata in præſentia, & poſtea ex cauſa mutui conceſſa, valet. nam duo actus credūtur interueniſſe, ut ff.ſi certum petat.l. ſingularis.

DE NAVTICO fœnore.

Nautica vel traiectitia dicitur pecunia, quæ traditur vt traijciatur, & cuius creditor ſuſcipit periculū: & eius centeſimam vſuram creditori ſtipulari permittitur: tamque præſtabit debitor, quoad periculum ſuſcipit creditor, & ex quo nauem nauigare conuenit, vt ff.eod.l.1.& l.periculi, & infra l.1.& l.fin.

ADDITIO *Aduertas hic, quòd etiam iſte modus fœnerandi, licet creditor ſuſcipiat in ſe periculum pecuniæ, eſt de iure canonico prohibitus, vt in c. nauiganti, i. reſpon. extra, de vſuris.*

Traiectitiam.] CASVS. Si pecuniam traiectitiā ultra mare uehendam mihi credidiſti tuo periculo, & uſuram centeſimam ſtipulatus es: tandiu debebuntur uſuræ centeſimæ, quouſq; nauis appulerit ad portum: tunc enim ceſſat tempeſtas maris, qua ceſſante ceſſant centeſimæ, & tūc incipit eſſe meo periculo, & cōis uſura debebitur. Viuia.

g Communium uſurarum.] ſed nō centeſimarum.

h Appulerit.] ſi eouſque ad ſe periculū creditor ſuſcepit, & exinde communis præſtatur uſura, ſi pecunia non fuerat ſoluta ſeruo ſequenti eius gratia, uel conſignata non fuerit, ut ff.e.l.4. Accur.

Cvm dicas.] CASVS. Si pecuniā mihi

* eandem fluxit.

† cōtractibus.

Pecunia nautica quæ dicatur.

mihi mutuaſti, vt tibi redderetur in ciuitate Hieruſalem, & conuenit, vt eſſet periculo mei debitoris, quæ vſuræ præſtari debeant, quæritur? Reſpondet quod vltra legitimum modum non exigentur. Quis est ille modus, habes. ſ. tit. j. l. eos. § ſuper. Viuianus. A

[a] In ſacra vrbe.] Hieruſalem, vel Romę.
[b] Profitearis.] vnde communi iure eſt periculo debitoris, vt ſupra ſi certũ peta. l. incendium.
[c] Licitum.] quid liceret, habes ſupra, tit. j. l. eos. §. ſuper.

Cvm proponas te.] CASVS. Si mihi pecuniam mutuaſti, periculum quouſque nauis in Africam veniret, & in portu Salonitanorum vbi deferebatur, pecunia ſolueretur, qui portus eſt in Africa, in te ſuſcepiſti: & vſuras ſtipulatus es centeſimas: an ſi antequam nauis ad locum deſtinatum perueniſſet, propter illicitas merces quas vehebam, nauis confiſcatur, periculum pecuniæ amiſſæ ad te pertinere debeat, quæritur? Dicitur quod non: quia pecunia non ex diſcrimine tempeſtatis maris amiſſa eſt, ſed propter illicitas merces, & ſic propter delictũ tuum: vnde ſicut ſi nauis ſalua ad portum veniret, tu teneris. Viuianus.

ſacra vrbe: [a] tibi reſtituere retur, nec incertum periculum, quod ex nauigatione maris metui ſolet, ad te pertinuiſſe profitearis: [b] nõ ẽ dubiũ, pecuniæ creditæ vltra licitum [c] modum te vſuras exigere nõ poſſe.

Iſta lex eſt multum notabilis. Qui ſuſcipit in ſe periculum nauigationis intelligitur in ſe ſuſcipere periculum fortunæ, non culpa debitoris. hoc dicit. Bald. B

III. Iidem AA. Iuniæ.

Cvm proponas te nauticum fœnus ea conditione dediſſe, vt poſt nauigium quod in Africam dirigi debitor aſſeuerabat, in Salonitanorum portum naue delata, fœnebris pecunia tibi redderẽt, ita vt nauigij duntaxat quod in Africam deſtinabatur, periculum ſuſceperis: perq; id vitium debitoris nec loco quidem nauigij ſeruato, illicitis cõparatis mercibus, [d] ea quæ [e] nauis cõtinebat, fiſcum occupaſſe: amiſſarum mercium detrimentum, quod non ex marinæ tempeſtatis [f] diſcrimine, ſed ex pręcipiti auaritia, & inciuili debitoris audacia accidiſſe aſſeueratur, aſſcribi tibi iuris publici rõ nõ permittit. [g] C

[d] Mercibus.] vt atramento (alias ornamento) regali, vel veſtibus imperialibus, vel ſimilibus. nam tunc nauis cũ mercibus confiſcatur, vt ff. de publi. l. cotem. §. dominus, & § illicitarum.
[e] Quæ.] ſcilicet illicita.
[f] Tempeſtas.] ex qua ſola periculum ſuſcepiſti.
[g] Nõ permittit.] culpa enim debitoris præceſſit caſum, vt & ff. commo. l. ſi vt certo. § interdum.

Traiectitiæ.] CASVS. Si pecuniã traiectitiam vſque ad certũ locum mutuaſti, & tuo periculo: quouſque nauis ad locum deſtinatum peruenerit, periculo tuo erit & hoc ſi conuenit, vt periculo tui creditoris eſſet: alioquin ſi non conuenit, periculo mei debitoris erit: nec per caſum naufragij liberor.
[h] Ad debitorem.] vt dixi in rubrica huius tituli.
[i] Non pertinet.] vt ſ. ſi cer. pet. l. incendium.
[k] Conuentione.] id eſt ſi non conuenerit, vt periculum ſubiret creditor, & ad hoc inſtit. quibus modis re contra. ob. §. 2. & ſupra, ſi certum pet. l. incendium.

DEPOSITI, VEL CONTRA.

Dixit de contractibus celebratis gratia accipientis, vt de commodato: nunc gratia dantis tantum: vel quia in depoſito venit vſura, ideo de eo ſubijcit.

Si incurſu.] CASVS. Si veſtes penes me depoſuiſti, & eas fortuito caſu, puta latronũ incurſu amiſi, & ſui interfectus: non ſolũ ego qui de dolo tantum, & lata culpa teneor, liberabor, ſed etiam hæres meus: niſi conuenerit, vt in me fortuitũ caſũ reciperem. ſ. ſpecialiter. & hoc in prima. Si vero prætextu latrocinij hæres falſo aſſeuerauit eas eſſe amiſſas, cũ apud eũ conſtitutæ ſint, vel dolo eas poſſidere deſijt: non ſolum depoſiti, ſed ad exhibẽdum actio, & rei vẽdi. tibi competit: & hoc in ſecunda. No. ex hac lege ſecundũ Baldum, ꝙ non eſt bona conſequentia: fuit a latronib. interfectus, ergo derobatus: quia poteſt eſſe vnum ſine altero: quod tene menti ſecundum eundem.

Debitor generi liberatur per interitum, ſi creditor ſuſcipit in ſe periculum: alias non. hoc dicit. Bal. Vel ſic: Periculum pecuniæ traiectitiæ ſpectat ad debitorem, niſi aliud ſit actum. hoc dicit. Salic.

IIII. Idem AA. Euchariſto.

Traiectitiæ quidẽ pecuniæ quæ periculo creditoris mutuo datur, caſus, antequam ad deſtinatum locum nauis perueniat, ad debitorem [h] non pertinet. [i] Sine huiuſmodi vero conuentione [k] infortunio naufragij debitor non liberabitur. B

TITVLVS XXXIIII.

DEPOSITI, VEL contra.

Caſus verus, non caſus prætenſus liberat debitorem, etiam ſi interficiatur h. d. Bald. Vel ſic: Periculum depoſiti contingens caſu non dolo, vel lata culpa depoſitarij, ſpectat ad deponentem. Salic.

I. Imp. Alexander A. Meſteno.

Si incurſu latronum, vel alio fortuito [l] caſu ornamẽta depoſita apud interfectum [m] perierint: detrimentum ad hæredem eius qui depoſitum accepit, qui dolum ſolum & latam culpam [n] (ſi non aliud ſpecialiter conuenit [o]) præ- C

[l] Vel alio fortuito.] innuit latrocinium eſſe fortuitũ caſum, quod verum eſt, vt ff. pro ſoc. l. cũ duobus. §. damna, & ſ. de pignor. act. l. quæ fortuitis, & inſtitut. quib. mod. re contra. obl. §. item is, & ſ. commo. l. j. Et eſt latrocinium palam, maxime in ſiluis: furtum eſt clam: vt in auth. vt nulli iudi. § pe. colla. ix. Sed an furtũ ſit fortuitus caſus? Vr ꝙ non: cum non videatur fieri ſine culpa, vt d. §. damna. ſed certe immo quãdoq; eſt: vt ff. de furtis. l. eum qui. §. idem ſcribit. — *Latrocinium eſt caſus fortuitus.* — *Furtũ an ſit caſus fortuitus.*

ADDITIO. Dicas quando furtum fit à perſona domeſtica, vel ab eo de quo diligentiſſimus homo non fuiſſet ſuſpicatus: tũc aſſcribitur caſui fortuito, vt d. §. idem ſcribit, aliàs ſecus. D

[m] Interfectum.] eũdemq; depoſitarium, & vel erat nomen proprium, vel quia interfectus fuit à latronibus.
[n] Culpam.] quæ dolo comparatur, vt ff. eo l. quod Nerua, & facit. ff. de re. iur. l. contractus, & ſi quid dolo amiſit non agit furti: ſed ſi culpa, ſic, vt ff. de fur. l. eum § is apud, & § idem ſcribit.
[o] Conuenit.] tunc enim ſeruatur conuentio, vt hic, & ff. eo. l. j. §. ſi conueniat. In alijs etiam caſibus tenetur vltra dolum, & latam culpam, vt ſi ſe obtulit, vt ff. e. l. j. §. ſæpe, vel precium accepit pro cuſtodia, vt ff. commo. l. ſi vt certo. §. nunc videndum. Itẽ ſi gratia accipientis ſit depoſitum, vt ff. ſi cer. pet. l. ſi quis nec. Item ſi mora præcedat caſum: vt ff eo. l. ſi in Aſia. §. fin. Item ſi culpa, vel dolus præceſſit caſum, vt ff. eo. l. quod Nerua, & ff. commo. l. ſi vt certo. §. cõmodatum, & ff. de condit. fur. l. qui furtum, & ff. eo. l. qui furtum, & ff eo. l. j. §. ſi rem. — *Depoſitarius aliqñ tenetur vltra dolum & culpã.*

Commiſſi.]

ſtare debuit, non pertinet. Quòd ſi prætextu latrocinij commiſsi, [a] vel alterius fortuiti caſus, res quæ in poteſtate hæredis ſunt, vel quas dolo deſijt poſsidere, non reſtituuntur: tã depoſiti, quàm ad exhibẽdum actio, ſed & in rem vendicatio competit. [b]

B *In actione depoſiti vſuræ veniunt ex mora. Baldus, & Salicetus. quod intellige in quantitatibus: ſecus ſi in ſpecie, vt ff. de vſu. l. in fideicommiſſi. § ſi h. d. Baldus.*

II. Imp. Gordianus A. Celſo.

VSuræ [c] in depoſiti actione ſicut in cæteris [d] bonæ fidei iudicijs, ex mora venire ſolent. [e]

Depoſitarius vtẽdo facit furtum: & ſi non conuenitur furti, ſed depoſiti, debet agere gratias exactori h. d. Bal. Vel ſic, Si depoſitarius vtatur re depoſita inuito deponente, furtum facit: & ſi non conuenitur furti, ſed depoſiti, debet congratulari exactori. Salicetus. C

III. Idem A. Auſtero.

SI depoſiti experiaris, nõ immeritò etiã vſuras tibi reſtitui flagitabis, [f] cum tibi debeat gratulari [g] ꝙ furti [h] cum actione non facias obnoxium. [i] Siquidem qui rem depoſitam inuito domino ſciens prudensque in vſus ſuos cõuerterit, etiam furti delicto ſuccedit.

Lata definitiua officium iudicis in acceſſorijs conquieſcit. hoc dicit. Bal. concordat Sal.

IIII. Idem A. Timocrati.

SI depoſita pecunia is qui eam ſuſcepit, vſus eſt: [k] non dubium eſt etiã vſuras debere præſtare. ¶ Sed ſi cũ depoſiti actione expertus es, tantũmodo ſortis facta condemnatio eſt, vltra nõ potes propter vſuras experiri. Non enim duæ ſunt actiones, alia ſortis, alia vſurarum, [l] ſed vna: ex qua [m] cõdẽnatiõe fcã, iterata actio rei iudicatę exceptiõe [n] repellit.

Inſtrumenta apud ſequeſtrum depoſita per cõductorem & locatorem, debent de iure reddi conductori facta ſolutione Bal. Vel ſic: Sequeſter tenetur reſtituere ſequeſtrum ei de quo actum fuit impleta cõditione. Item debitor, poſtquam ſoluit, tutus eſt, licet non rehabuerit inſtrumentum debiti. h. d. Pau. de Caſt.

V. Imp. Valerian. & Gallien. AA. Claudiano.

PRopter [o] inſtrumẽta

---

a Commiſsi.] quod falſo aſſerit commiſſum, vt ĩ. de pigno. act. l. ſi nulla, in fi. & l. ſi creditor.

b Competit.] & ſi agat in rem, probat ſe dominum, ſi quæſtio referatur ei de dominio, vt diximus. ſ. de pigno. act. l. nec creditores. Item agitur etiam in factum in caſu, vt ff. de rei vend. l. cum autem.

c VSuræ.] depoſui pecuniam & diu manſit apud te: eam peto: ſi contradicis, veniunt vſuræ ex mora. Item ſi eſt ſpecies depoſita, uenit fructus, & omnis cauſa, & partus, vt ff. eod. l. j. §. hanc actionem, & de vſu. l. videamus. 2.

d In cæteris.] vt ff. de vſur. l. mora. §. in bonæ fidei, & ſ. de vſur. l. in bonæ fidei, & inſtit. de actio. §. actionum.

e Solent.] Vel ſi vſuras percepit, vel ſi pecuniam conſignatam in ſuos vſus conuertit, etiam nulla mora alia interueniente: vt hic, & ff. eo. l. Lucius. j. & l. ſi ſacculum. § fin. & l. dic. §. j. & infra eo. l. ſi depoſiti, & l. ſi is qui depoſitam, & ff. de neg. geſt. l. atqui. §. pe. & de pign. act. l. quamuis §. fina. & l. ſequen. & l. fina. & infra de pac. inter emp. & ven. l. in initio, & infra, de ac. empti. l. curabit, & l. fructus.

SI depoſiti.] CASVS. Si pecuniã depoſitam, ſignatã, & clauſam penes me habeo, nec reſtituo: ex mora teneor ad vſuras: & ſic debeo gratulari deo, ſi conuenias me actione depoſiti, cum furti poſſis me facere obnoxium, quia qui rem depoſitam ſciens in vſus ſuos conuertit, fur etiam tenetur. Viuia.

f Flagitabis.] cum pecunia numerata ſit.

g Gratulari.] ſcilicet depoſitarius.

Depoſitarius utens re depoſita, an furtũ faciat?

h Quòd furti.] Diſtinguitur: aut ſignatam, aut numeratam: ſi ſignatam, tenetur furti ad duplum. ff. e. l. ſi ſacculum: ſi numeratam, tantundem tenetur reddere. D

i Obnoxium.] loquitur ergo cum clauſa eſt depoſita: alioquin ſi aperta, videtur concedere, vt vtatur, vt ff. eo. l. dic. § j. Item ſi expreſſe concedat ab initio, agitur tamen, vt ſit depoſitum, vt ff. eod. l. Lucius. j. & l. ſi ſacculum. § j. aliàs in dubio eſſet mutuum ex tunc, vt ff. ſi cer. pet. l. quòd ſi ab initio.

SI depoſita.] CASVS. Si pecuniam penes me depoſuiſti, & ea vſus fuero: quin ad vſuras tenear, & non ſolum ad eas quibus fuero vſus, dubium non eſt. & hoc in prima. Si vero iudicio depoſiti in ſortem tantum fuero condemnatus, propter vſuras poſtea experiri non poteris: quia ſortis & vſurarum non duæ actiones ſunt, ſed vna. Viuianus.

k Vſus eſt.] cum eſſet clauſa, vt ſupra dixi l. proxi.

l Vſurarum.] quod eſt verum in vſuris quæ petuntur ex officio iudicis in bonæ fidei iudicijs, & illa lex contra. ff. A de eo quod certo loco. l. centum, loquitur in vſuris debitis ex ſtipulatione, & dicit quòd diuerſæ ſunt ſtipulationes, & diuerſa iudicia: quia tunc poſſent peti etiam poſt ſententiam: vt ibi, & de except. rei iudica. l. ſi in iudicio, & ſupra de iudi. l. j.

m Ex qua.] ſcilicet actione.

n exceptione.] prodeſt ergo exceptio rei iudicatæ condemnato. & ſic eſt contra. ff. de excep. rei iudi. l. euidenter, & l. ſi à te. §. j. Sol. no prodeſt ei in quo eſt cõdemnatus, ſed in quo fingitur abſolutus. ſ. de vſuris. ſed hoc nõ placet Io. vt ff. de nego. geſt. l. ſi autem. §. fi. Vel dic non prodeſt antequam ſoluat condemnationẽ: vt ibi. poſtea ſic: vt hic, & ff. de excep. rei iudi. l. ſi quis cum totum. §. planè. nec hoc placet: quia nec hic ſoluerat vſuras. Dic ergo quod hæc eſt ratio: quia non poteſt durare acceſſorium ſine principali: vt hic, & ſ. de vſur. l. in bonæ fidei, & l. eos, in prin. & ſecundum hoc iterata actione uſurarum repellitur exceptione rei iudicatæ, ſcilicet illatæ. & diſtingue, ut & ibi dixi. Sed nõne officium per ſe etiam exercetur? ut in reſtitutione minorum, quare ergo hic non durat poſt ſententiam? Reſpõ. triplex eſt officium. unum quod principaliter intenditur, per quod reſtitutiones petuntur, ut ff. de min. l. quòd ſi minor. § fi. & ſalaria conſtituuntur aduocatis, ut ff. de ua. cog. l. j. §. in honorarijs, & aliud quod inhæret arbitrarijs. & hoc perit pereunte actione principali: ut ff. de eo quod certo lo. l. centum, & l. fin. niſi in caſu, ut ff. eo. tit. l. 3. §. item Iulianus. eſt tertium quod inhæret actionibus bonæ fidei: & hoc ſimiliter cum actione perit: ut hic, & ff. de actioni. empti. l. qui per colluſionem. §. primo, & ſupra, de uſur. l. in bonæ fidei.

Glo. ult. in c. ſi di genti, in fine. inducit hanc l. in arg. ꝙ ubi principale nõ tenet, nec acceſſoriũ.

Officium iudicis eſt triplex.

ADDITIO. Hoc intellige in uſuris actionis bonæ fidei. ſecus uero in fructibus: quia illi ueniunt iure actionis, ut uult gloſſ. in uerb. bonæ fidei, prope fin. in §. actionum, inſtitu. de actio.

PRopter.] CASVS. Ego ex cauſa conductionis fundi debebam tibi decem: ſolui tibi quinque, & inſtrumenta conductionis depoſui apud quendam eo pacto, ut ſoluta reſidua pecunia, illa inſtrumenta mihi redderentur: ſolui reſiduam quantitatem pecuniæ quam debebam, nec inſtrumenta recepi: qualiter mihi ſubuenietur? Reſpond. ſoluta à me pecunia, quæ debebatur ex pacto, poſſum petere inſtrumenta depoſita ab eo apud quem ſunt in ſequeſtro.

o Propter.] loquitur colono qui nummis colit, & partem ſoluerat, & de reſiduo cauerat, & apud communem amicum inſtrumentum depoſuerat.

Aduerſario]

a Aduerſario.] locatore.
b Conductione.] ſ. domus, quia ſoluerat partem, & de communi conſenſu apud alium depoſuerat inſtrumentum.
c Ea.] inſtrumenta.
d Conuenire.] depoſiti ſequeſtraria, vt ff. eo. l. ſi in Aſia, §. cum ſequeſtro, vel præſcriptis verbis, ut ff. de præſcrip. uerb. l. apud, & facit j. l. proxim.
e Tutus es.] vt j. loca. l. ſi côductionis, & ī. de condic. ex lege, l. diſſolutæ.

quidem quæ te depoſuiſſe cum aduerſario [a] tuo dicis, vt reſidua pecunia q̃ ex conductione [b] debebatur, ſoluta, ea [c] reciperes: ſi id quod placuerat impleſti, ſequeſtrum potes conuenire. [d] Quamuis autẽ hæc reddita non fuerint: tamen aduerſus eũ à quo fundum conduxeras, ſi B omne quod ex hoc cõtractu debebatur, reddidiſti: ipſis ſolutionibus tutus es. [e]

Sequeſter inſtrumẽtorum tenetur ea reddere in caſu reddendi. h. d. Bal. Vel ſic: Sequeſter tenetur ſeruare legẽ à partibus ſibi datam. Salic.

VI. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Alexandro.

IS penes quem vtramq; partem tranſactionis, [f] vel alia inſtrumenta commendaſſe dicis: legem qua hæc ſuſcepit, ſeruare neceſſe habet. [g] C

Per inſtrumentum factum inter te & Titium, in quo continetur quod tu mutuaſti ei centum quæ tibi depoſueram, probatur depoſitum inter te & me. hoc dicit. & eſſet difficile reperire iſtum caſum alibi. Bald. Vel ſic: Depoſitarius tenetur deponenti, non ille cui pecuniam depoſitam credidit. Salic.

VII. Iidem AA. Attico.

DEſiderium tuum cũ rationibus iuris non congruit. [h] nam ſi cuſtodiam pecuniæ ſuſcepiſti, quam alijs à te mutuo datam, conſcriptum inſtrumentum quo hanc tibi reddi profiteris, arguit: [i] ſolutionem eius competẽtem improbè recuſas. D

Actio depoſiti perſonalis debitoris non ſequitur debitorem. Bald. Vel ſic:

IS penes] CASVS Si ego & tu inſtrumenta tranſactionũ vel alia ad nos ſpectantia apud aliquẽ commendauimus, fides depoſiti ſeruãda eſt: & ideo illa inſtrumenta debebit reddere alteri noſtrũ vel ambobus, ſi ut nos cõuenimus.
f Partẽ tranſactionis.] idest inſtrumẽta tranſactionum.
g Habet.] vel per actionem depoſiti, vel per actionẽ præſcriptis verbis, ut ſ. l. prox. & ff. de dolo. l. ſi oleũ, in prin. & hoc niſi ſit improba lex, ut ff. de præſcrip. ver. l. ſi rẽ, §. fin.

DEſiderium.] CASVS. Si pecuniam quã penes te depoſui, alij mutuaſti: & inde factũ ſit inſtrumentum, quo cauit ſe redditurum quandocunque eam peteres: ſi te cõueniam, non ob hoc minus ſolutionem pecuniæ improbe recuſas, quia alij mutuo conceſſiſti, & quod de ea reddenda per inſtrumentũ tibi caueri feceris, & ſi id deſideras, deſiderium tuum nulla iuris ratione ſubnixum eſt. Vi n.
h Non congruit:] quod plerunq; euenit.
i Arguit.] ideſt arguit e probat, cum ſit publicum, vt in auth. de fide inſtru. §. ſi vero moriantur, col. vj. Et dic q depoſitarius pecuniæ mutuauerat eam alij, vel depoſuerat apud aliũ forte hoc pacto, vt ſtatim cum deponens repeteret, reddatur pecunia: nunc autem dicit depoſitarius conueniendum debitorem cui mutuauit illam pecuniam vt inſtrumentum dicit, non ſe: quod dicere non poteſt, vt hic, & j. l. prox. & ſ. de act. & obl. l. cum, & ſ. ſi cert. pet. l. non ad- A uerſus, & ff. de condic. indeb. l. his ſolis.

SI is] CASVS. Si pecuniam apud te depoſui, & alij mutuaſti: ſi feciſti conuentionem ſcilicet de cuſtodiendo, & reſtituendo, non ſolum tu teneberis, ſed etiam is qui tibi ſucceſſit, & hoc in prima parte. An autem aduerſus eum cui mutuaſti, actio mihi competat, quæritur? Reſpon. quod ſi extiterit, aduerſus poſſeſſores habeo in rem actionem. & hoc in ſecunda.

Actio depoſiti vt perſonalis, competit contra depoſitarium, & eius hæredẽ, non contra ſingularem eius res debitorem. Salic.

VIII. Iidem AA. Alexandro.

SI is qui depoſitam à te pecuniam accepit, eã ſuo nomine vel cuiuslibet alterius mutuo dedit: tam ipſum de implenda ſuſcepta fide, [k] quàm eius ſucceſſores teneri tibi, certiſſimum eſt. B

¶ Aduerſus eum autẽ qui accepit, nulla actio tibi cõpetit, niſi nummi extent. tunc enim contra poſſidentem vti rei vendicatione [l] potes.

Hæreditas ſuſtinet vicem perſonæ defuncti. hoc dicit. Bald. & Salic. & quod et interim quæritur, hæredibus poſtea adeuntibus quæſitum intelligitur. h. d. Sali. Vel ſic: Ex contractu ſerui hæreditarij acquiritur actio hæreditati iacenti, & per eam poſtea hæredi. Pau. de Caſt.

IX. Iidem AA. Menophyllo, & cæteris. C

CVm hæreditas perſonam domini [m] ſuſtineat: ab hæreditario ſeruo [n] priuſquam patri veſtro ſucceſſeritis, [o] res cõmodatas, [†] ſecundum bonam fidem ab eius qui ſuſcepit ſucceſſoribus apud rectorem prouinciæ petere poteſtis. [p]

Condemnatus in actione depoſiti directa, quia non reſtituebat rem, efficitur infamis. Pau. de Caſt.

X. Iidem AA. & CC. Septimiæ.

QVi depoſitum non reſtituit, ſuo nomine [q] conuentus & condemnatus, ad eius reſtitutionem cum infamiæ periculo vrgetur. D

k Suſcepta fide] ſecundum quam cuſtodire & reſtituere debet, ut plene diximus ſ. l. proxi.
l Vendicatione.] vt & ī. ad exhi. l. ſi res.

CVm hereditas.] CASVS Deceſſit paterfamilias: iacente hæreditate ſeruus hæreditarius quaſdam res penes Titiũ depoſuit: an futurus hæres pro rebus illis depoſitis habet actionẽ aduerſus ſucceſſores depoſitarij, quæritur? Dicitur q ſic. Viuianus.
m Perſonam domini.] vt ff. de acquir. rę. do. l. hæreditas, & inſtit. de ſtipula. ſeruo, in princ. & de hære. inſtit. §. ſeruus autẽ alienus. ff. de nou. l. nouatio. ij. in fin.
n Seruo.] CASVS. Seruus hæreditarius depoſuit, agit hæres poſtea ſuccedens depoſiti, vt hic, & ff. e. l. j. §. idem ſi ſeruus, & ff. de act. & obliga. l. quæ à ſeruo.
o Succeſſeritis] hi enim erant emancipati, vel ſui, ſed ſub conditione poteſtatiua inſtituti: alioquin non hæreditati, ſed ipſis videtur actio quæſita, ſecundum quoſdam. [t] ADDITIO. Ex hac glo. habes q vbi eſt ſuus hæres, ibi nunquam iacet hæreditas: quia exiſtẽtia ſui hæredis inducit continuationem dominij ſine aliquo medio, vt ff. de libe. & poſthu. l. in ſuis. Hæc ex Bald. hic.
p Poteſtis.] hoc, niſi bona fide eidem ſeruo alienato vel manumiſſo ſolutum ſit, vt ff. eo. l. quod ſeruus.

QVi depoſitum] CASVS. Si qs cõuenit directa actione depoſiti, & ſuo noie condẽnatur: eo q rem depoſitam non reddit, notatur infamia. Viuia.
q Suo nomine] nõ hæreditario, tutorio, curatorio,

† aliàs cõmẽdatas.

t Et bene, v. per doc. in l. in ſuis, hic allega.

ratorio,vt ff.de his qui no.infa.l.furti, §. qui alieno , & l.j.& l.ſeruus. A

SI quis.] CASVS. Si decem penes me depoſuiſti : & tu mihi teneris in decem: tibi repetenti depoſitum, an compenſationem obijcere poſſim, quæritur? Dicitur ꝙ non.& hoc in prima.Si vero rem aliquam penes te depoſui, & tu apud me hicinde: quo minus depoſitum repetaſ, nulla obſtabit compenſatio. & hoc in ſecunda. Si vero rē quam penes te depoſui, quo minus mihi reſtituas,contradixerit aliquis ſatiſdante me de ſeruando te indemnem, mihi eā reſtituere debes. & hoc in tertia. Not. primo ex hac l.ſecū dum Bal. hic,ꝙ depoſiti ad depoſitum non fit compenſatio: tamen bene admittitur reconuentio : non cum deſertur liquidū propter non liquidum : ſed reſeruaretur hoc qđ eſt probandum : qđ tene menti ſecundū eundem. No.ſecundo ibi,prima fronte: quia illud quod reſtituitur,debet de proximo reddi : & dicitur prima facie reſtitui , tacit quod not. in c.debitores,extra de iureiur. Bal.

Depoſitarius ſine dilatione compellendus eſt ad reſtitutionem : nec poteſt obijcere compenſationem, vel dicere ſibi in contrarium ſactam proteſtationem.h.d.coniuncta auth.hic poſita.Bal qua lex eſt ſingularis.

XI. Imp. Iuſtin. A. Demoſtheni.

SI quis vel pecunias , vel res quaſdam per depoſitionis acceperit titulum:[a] eas volenti ei q depoſuit , reddere ilico modis omnibus compellatur: nullamq; compenſationem ,[b] vel deductionem,[c] vel doli exceptionem[d] opponat ,[e] quaſi & ipſe quaſdam contra eū qui depoſuit, actiones ꝑſonales, vel in rem, vel hypothecariam prætendēs : cum[f] non ſub hoc modo depoſitum acceperit , vt non conceſſa[g] ei retentio generetur , & contractus qui ex bona fide oritur,ad perfidiam[h] retrahatur.

C ¶ Sed & ſi ex vtraque parte aliquid fuerit depoſitum:nec in hoc caſu compenſationis præpeditio oriatur, ſed depoſitæ quidē res vel pecuniæ ab vtraque[i] parte quàm celerrimè ſine aliquo obſtaculo reſtituantur , ei videlicet primū , qui primus[k] hoc voluerit : & poſtea legitimæ actiones integræ quoque ei reſeruentur. Quod obtinere (ſicut iam dictū eſt) oportet & ſi ex vna parte depoſitio celebrata eſt, ex altera aūt cōpenſatio fuerit oppoſita:vt integra oī ltīma rōne° ſeruata,đpoſitę res vel pecunię prima frōte reſtituantur.

B ¶ Quòd ſi in ſcriptis[l] atteſtatio non per dolum vel fraudem[m] fuerit ei qui depoſitum ſuſcepit , ab alio tranſmiſſa,vt minimè depoſitum reſtituat , hocq; per iuſiurandum affirmauerit,[n] liceat ei qui depoſuit , ſub defenſionis cautela idonea præſtita,[o] res depoſitas quàm ocyſſimè recuperare.

°, actione.

IN AVTH. de depoſito & denuncia. inquilinorū. §.j.coll.vj.conſtitu.fin.

C *Tertia perſona veniens ex tranſuerſo,non poteſt extra iudicium prohibere ne reddatur depoſitum, vel ne inquilinus reddat penſionem domino, vel ne præbenda vel ſalarium præſtetur ei cui debetur. hoc dicit.Bald. Vel ſic : Hodie nulla perſona veniens ex tranſuerſo . poteſt extraiudicialiter interdicere depoſiti reſtitutionē : nec vt inquilinus domino debitā non ſoluat penſionem : nec vt præbenda ſeu ſalarium de publico non ſoluatur ei cui debetur.Salic.*

SEd iam

a Titulum.] aliàs ponitur titulus pro cauſa, qua dominiū vel poſſeſſio transfertur,ſiue de vſucapione quęramus,vel de publiciana, vel de petitione hæreditatis,quæ non datur contra titulo poſſidentem, vt ĩ.in quibus cau. ceſ.lōg.tēp. præſcrip. l.hæreditatem,ſed hic pro detentatione ponitur, & ideo non impediret petitionem hæreditatis, vt ff. de peti. hæredi.l. & non tantum. D

b Compenſationem.] in toto.

c Deductionem.] in partem.

d Exceptionem.] hoc ad vtrunque refertur:& ad hoc ſ.de compen.l.fi.& inſtitu.de act.§.in bonæ fidei,& ff. ad exhiben. l. iij. §.ibidem. Sed nonne ſaltem propter impenſas habet retentionem? P.ſic, ſicut in commodato,vt ff.commod.l.in rebus,§.fin. & ff.de acquir.poſſeſ. l.ſi quis rem, ſed Ioan. contra per literam iſtam.

Depoſitarius an ꝓpter impēſas habeat retentionem.

e Opponat.] nec ſpoliatio opponi poteſt in depoſito ſecundum quoſdam. Alij contra, extra de ordine cogni. c.2.& ibi de hoc in gloſſ.hic patet ſimile ad l.iſtam,extra etiam de depoſito,c.bona fides,circa finem.

f Cum.] pro,quando,ſi autem pro quia poneretur,mala eſſet cauſa vel ratio.

g Non conceſſa.] à iure, vel ſine permiſſu domini : ipſe enim permittere poteſt , vt ff. eod. l. j. §. ſi conueniat. redditur ergo cuilibet etiam prædoni , vt ff. eod. l.j.§.ſi prædo. niſi apud dominum depoſuit non dominus,vt ff.eo.l.bona fides,§.fin.

h Ad perfidiam.] vt & ff.eo.l.j.§.eſt autem, & §. quod autem,& de pact.l.iuriſgentium,§.ſiue autem.

i Ab vtraque.] cum duobus idem priuilegium datur , vterque ſuum contra alium exercet, vt hic, & ff. ex quib. cau. ma.l.fi.

k Qui primus.] vt ff. de iudi. l. qui prior.

l Quòd ſi in ſcriptis.] idem ſi ſine ſcriptis, vt puto , ut argu. ſupra de peti. hæred. l.fin.

m Vel fraudem.] depoſitarij.

n Affirmauerit.] depoſitarius.

o Præſtita.] depoſitario à deponente, & cum fideiuſſoribus , vt recitatus in authen.eo in fi.colla. vj. Sed cum non fuerat litem conteſtatus denuntians, non videtur danda cautio, vt ff. ſi cui plus quam per leg. Falcid. l.hæc autem j. reſpon. & §. hæc cautio.Sed forte ſpeciale eſt in depoſitario, qui recipit gratia deponentis tantum, vel vt ei caueatur ante litem conteſtatā. Vel melius dic nec ibi caueri tā tum poſt litem conteſtatam , immo poſt controuerſiā : ſed controuerſia ēt ante litem conteſt. facta cauetur , vt in eod. titul. l. iij. §. ſi legatarius. Sed ad quid fiet hæc cautio, cum ille qui denuntiauit , nullam habeat actionem de iure : ergo non videtur interponi debere,vt ff.de procur.l.nō cogendum,§.ſi. & ff.vt in poſſeſ.leg.l.ſi is a quo, § diuus? Reſpon. poterit vel iniuſte conueniri vel vinci,vel ſaltem faciet expenſas. Vel dic etiam caueri, vt probet ſibi reſtitutum debitum , ſic & ff.de rei vendi.l.is à quo,& de peti.hæred.l.penul. Item videtur ꝙ de iure communi debeat teneri,vt ff.de eden. l.quædam, §. is autem. Reſpon. hic reſtituit ei à quo cauſam habuit:& ideo non eſt in culpa: hodie autē non præſtatur huiuſmodi cautio : nec curantur huiuſmodi interdictiones per authentic. quam lege hic : ſed iam &c.

SEd iam.] CASVS. In lege Codicis dictum eſt, quòd non poteſt interdici reſtitutio depoſiti,ſed debet depoſitum reſtitui: & poſtea eum qui depoſuit , poterit is apud quem depoſitum erat , conuenire quandocunque voluerit : & ſi contradicat , & ille qui depoſuit, damnum aliquod patiatur : contradicens damnum debet reficere : immo ad tertiam & ad centeſimas

vſuras

vſuras tenebitur, & pœnam eandem ſuſtinebit qui interdixerit colono ne penſionem ſoluat: & magiſtratui ne miniſtret ex publico miniſtrantibus debitas præbendas: quæ panes ciuiles appellantur in corpore.

cautum [a] eſt, ne quis extrinſecus [b] depoſitario interdicat depoſiti reſtitutionem: qua ſubſecuta, [c] depoſitor poſsidens pulſari poterit ab eo qui interdixit.

¶Si contra factum fuerit: damnum [d] quodcunque acciderit ei qui vim paſſus eſt, præſtabitur [e] ab eo qui interdixit, necnon & tertia centeſimæ vſurarum [f] nomine, ex quo facta eſt huiuſmodi conteſtatio.

¶Quibus pœnis ſubiacet, qui vel inquilino dationẽ penſionum, vel publicæ perſonæ [g] panis interdicit adminiſtrationem.

Iſta eſt notabilis lex, & hoc dicit: Si vnus ex hæredibus deponentis recipit ſolummodo portionem qua ſibi contingit: quicquid poſtea contra debitorem accidat, cohæredibus non tenetur. Bald. & Sali.

XII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SVperuacuam veterum differentiam de medio tollentes, ſi quis certum pondus auri vel cõfecti [h] vel in maſſa conſtituti depoſuerit, & plures ſcripſerit hæredes: & vnus ex his contingentem ſibi portionem à depoſitario acceperit, alter ſuperſederit: vel aliàs fortuito caſu impeditus hoc facere non potuerit, & poſtea depoſitarius in aduerſam inciderit fortunam, [i] vel ſine dolo depoſitum perdiderit: ſancimus, non eſſe cohæredi eius licentiam venire contra cohæredem ſuum, & ex eius parte auellere, qđ ipſe ex ſua parte conſequi minimè potuit, quaſi eo quod cohæres accepit, cõi conſtituto: cum ſi certæ pecuniȩ depoſitȩ fuerint, & ſuam partem vnus ex cohæredibus acceperit, nemini veniat in dubium bene eum accepiſſe partem ſuam, & non debere aliam partem attingere. Nobis etenim non videtur eſſe homo obnoxius, [k] neque in maſſa, neq; in ſpecie, [l] neque in pecunia numerata, qui ſuam partem ſuſcepit: ne induſtria pœnas deſidiæ ſoluat. [m] Si enim & alius hȩres tempora opportuna, quemadmodum cohæres eius, obſeruaſſet: & ſuum vterque reciperet, & ſequentibus altercationibus minimè locus relinqueretur.

TITVLVS XXXV.

MANDATI, [n] VEL contra.

Procurator pecuniam verſam in vtilitatem domini repetit per actionem mandati: de ſalario autem prætoris eſt notio. Bal.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Leonidæ.

ADuerſus eũ cuius negotia geſta ſunt, [o] de pecunia q̃

a Cautum.] per authen. in eo. titu. §. j. col. vj.

b Extrinſecus.] ex hoc videtur corrigi quod eſt ff. de rei vẽdi. l. officium, & ff. eod. l. bona fides, vbi dicit dominum admitti ad vendicandum. Solu. dicunt quidam hic extrinſecus, id eſt præter rei dominum, vel eum qui habeat ius in re. Sed Ioan. dicit denunciationem ſimplicem non admitti, vt hic, ſed ſi vendicare vult in iudicio, poteſt. Dic ergo extrinſecus, id eſt præter deponentem.

c Qua ſubſecuta.] id eſt reſtitutione: ſed certe & ea non ſubſecuta, cum ciuiliter & naturaliter poſſideat deponẽs, vt ff. eod. l. licet, §. rei.

d Damnum.] quodcunque fortuiti caſus.

e Præſtabitur.] à denunciatore ſcilicet deponenti, vt in cor. §. nemini.

f Vſurarum.] ſi eſt in pecunia vel auro depoſitum: & idem ſi in ſpeciebus. nam æſtimantur, & æſtimationis datur vſura deponenti, vt in corp. §. j. ſic & ſupra de vſur. l. oleo.

g Vel publicæ perſonæ.] id eſt magiſtratui. inſtitu. de Attil. tu. § penul. ne ſoluant alicui præbendam, quam ex publico deberet habere, vt in cor. §. huic autem.

SVperuacuam.] CASVS. Si rem tuam penes me depoſuiſti, & deceſſiſti hæredibus relictis: & vnus egerit depoſiti aduerſus me: & partem ſuam conſecutus eſt: & alij agere ex negligentia ſuperſederint: ſi poſtea factus fuero non ſoluendo, an cohæredes aduerſus cohæredẽ, qui partem ſuam conſecutus eſt, habeant regreſſum, vt partem illam communicet, quæritur? Reſpon. q́ non.

h Confecti.] ſcilicet in ſpeciem aut quantitatem.

i Fortunam.] vt quia factus eſt non ſoluendo, dolo & lata culpa.

k Obnoxius.] ſ. cohæres: repete cohæredi negligenti.

l Neque in ſpecie.] dum tibili, cum dicatur ſuam partem accepiſſe: vel accepit æſtimationem partis. Si aũt decem (homines puta) eſſent depoſiti, nec quinq; poſſent vni reſtitui, cum in quolibet medietas remanſit. Sed ſecus in quantitatibus, vt ff. de ſolu. l. cum Stichus & Pamphilus, & ff. eo. l. j. §. ſi pecunia, & per hoc eſt, quia ſi quis rogatur reſtituere hæreditatem retenta certa quantitate, illam totam retinet: de portione ſua: ſed ſi rogetur reſtituere retento prædio, alia portio prædij à cohærede qui dominium habet, accipitur, vt ff. ad Trebellianum, l. deducta, §. nummis acceptis, & de leg. 2. l. cũ pater, in princ.

Hæreditate rogatus reſtituere retenta quãtitate vel ꝓdio, quid retinebit.

m Soluat.] [1] ſic ĩ. de allu. & palud. l. fi. & ff. de ne. geſtis l. ſi ex duobus, & ff. de bonis aucto. iud. poſsiden. l. ſi nõ expedierit, §. j. & ff. de condic. indebi. l. tutores, & ff. famil. erciſcun. l. hæredes, §. item ſcribit, & l. Lucius. Sed contra in eo. ti. l. item Labeo, in princ. Solu. hic alij poterat imputari culpa: ibi non. licet enim in quæſtione ponatur quando fuit & quando non fuit in culpa: in reſponſione tamẽ ponit tantùm quando fuit in culpa. Item contra ff. pro ſoc. l. verum, §. ſi cũ tres, vbi vnus de tribus ſocijs quod exigit ab alio, communicat cum tertio. Solu. ſpeciale ibi: quia fraternitatem habet ſocietas, vt in ea. l. in princip.

1 Quia licitum eſt cuilibet ꝓ cõmodo ſuo vigilare. & concor. gl. ſuper verbo, circumuentus, in me, in c. cum olim, extra de ſenten. & re iudi.

MANDATI VEL contra.

Expoſuimus ſupra de contractibus qui re contrahuntur: vt de depoſito, & pignore & indebito, & mutuo, & commodato. Nunc videamus de contractibus in quibus ſolo conſenſu naſcitur obligatio. Et quia inter eos excellentior eſt contractus mãdati (trahit .n. originẽ ex offĩo & amicitia) io primo vidẽdũ eſt de mãdato. Videndũ qđ ſit mandatũ, & unde dicatur mãdatũ, qualiter cõtrahatur, et inter quas ꝑſonas, et in qb. rebus, & quot modis et quãdo naſcatur actio mãdati directa, vel cõtraria, & quãdo cõpetãt, et in quãtũ, et quales ſint. Azo.

n Mandati.] vel alias de mandato.

ADuerſus.] CAS. Si mãdato tuo negotia tua geſſi, & aliqua ipẽdi, vel pecuniã mutuo accepi vt in ea impẽderẽ: non ſolũ ſortẽ, ſed ẽt vſuras actione mãdati cõſeq poteto: & ſalariũ qđ mihi ꝓmiſiſti, mihi reſtitui ꝓuidebit iudex.

o Geſta ſunt.] cum mandato. (Viuia.

a Opibus.] quas fœnerare conſueueris, vt ff. de vſur. l. qui ſemiſſes, §. fi.

b Acceptam.] ſub vſuris.

c Et vſuris.] etiam ſine mora, vt ff. eo. l. ſi vero non remunerandi, §. ſi mihi.

A cum fideiuſſit illius debitoris mandato, incontinenti quædam patri tuo debitor pro fideiuſſione obligauit: ex quo pacto & hypothecaria & præſcriptis verbis actio naſcitur: & mandati actio informatur, vt ff. de pac. l. iuriſgentium, §. quinimo, & ȷ̄. de pact. inter empto. & vendi. l. 2.

d Salario.] certo & promiſſo animo remunerandi laborē, vt ff. eo. l. ſi remunerandi, in princ.

e Præbebitur.] vtrū fuerit licitū vel nō, certum vel incertū. Et vt plene videas: aut eſt incertum, & non valet, vt ȷ̄. eo. titu. l. ſalarium, & ff. eo l. qui mutuam, §. ſalarium, aut certum: & tūc aut erat aliàs facturus, & tūc pro eo incontinēti promiſſo agitur mādati contraria informata, vt hic: ſi ex interuallo, tūc agitur extraordinaria, vt ff. eo. l. ſalarium. Si autem nō erat aliàs facturus: aut tale factum conſueuit locari: & tunc eſt locatio, vt ff. eod. l. j. aut non: & tunc eſt contractus innominatus, & agitur præſcriptis verbis, vt ff. de præſcrip. ver. l. naturalis, §. at cum do. & hoc quando eſt licitum. Si autem mediam vel quotā partem litis paciſcatur, tunc non valet, & punitur, vt ff. eo. l. ſalarium, & l. ſi remunerandi, §. Mauius, & ȷ̄. de poſtu. l. ſi qui. Sed quæro, an hoc ſalarium procuratoris poſſit excedere centum aureos, vt dicitur de aduocatis? Reſpon. non. nam aduocati procuratores dici poſſunt, vt ff. de var. cog. l. j. §. aduocatos, & §. licita.

† Hoc intelligas verum vt cōpetat ꝓcuratori actio ex ꝓmiſsione, iudex tamē ex ſuo officio cōſtituet ei ſalariū, ſecundum meritum eiuſdem: vt dicit Salic. hic.

† aliàs ſui.

Salariū ꝓcuratoris an poſſit excedere centū aureos.

de proprijs opibus a vel ab alijs mutuo acceptam b erogaſti, mandati actione pro ſorte & vſuris c potes experiri.

¶ De ſalario d autē quod promiſit, apud præſidem prouinciæ cognitio præbebitur. e

Actio mandati competit ad pecuniam ſolutam a mandatario, & ad pignora perſequenda. Bald. Vel ſic: Fideiuſſori pro pecunia ab eo ſoluta, a principali recuperanda, & pro pignoribus conſequendis, competit actio mandati. Salic.

B

II. Idem A A. Marcello.

Cvm ex cauſa fideiuſſionis pecuniam patrem f tuum exſoluiſſe ꝓponas, habes mandati actionem: qua non ſolum pecuniam, g ſed etiam pignora h in obligationem deducta, potes conſequi.

Mandatum actionum non excludit mandantem re integra ab agendo. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Mandans alteri actiones, poteſt hoc non obſtante re integra experiri. Pau. de Caſt.

C

III. Idem A A. Germano.

SI pater tuus i tibi ſui † iuris k cōſtituto actionem aduerſus debitores ſuos mandauit: l potuit & ipſe præſens aduerſus eos re integra m experiri. Si quid itaque ab eo apud iudicem actum eſt, reſcindi id nulla ratio patitur.

Procurator repetit ſumptus litis, etiam ſi in cauſa ſuccubuerit. Bald.

IIII. Imp. Alexander A. Veneciano.

ETiam ſi contrariam ſentētiam reportauerunt n qui te ad exercendas cauſas appellationis procuratorē conſtituerūt: ſi tamen nihil culpa tua factum eſt, † ſumptus quos in litem probabili ratione feceras, contraria mandati o actione petere potes.

Procurator qui neglexit mandato bonorum poſſeſsionem non petit, tenetur domino. Bal.

V. Idem A. Guliano.

SI maritus ſororis tuæ tibi procurans petere bonorum poſſeſſionē noluerit, cum ipſo tibi congrediendum p eſt: quam

SI pater tuus.] CASVS. Pater filio ſuo emancipato mandauit vt aduerſus debitores experiretur: nunquid ſi pater præſens venerit, experiri poſſit, quęritur? Dicitur ꝙ ſic, re integra. alioquin ſi res integra non eſt: quod per patrem actum eſt, non reſcindetur. Viuia.

i Si pater tuus.] ſi, id eſt quamuis.

k Sui iuris.] id eſt tui iuris.

l Mandauit.] ad exercitium tantum.

m Re integra.] vt ff. eo. l. ſi vero non remunerandi, §. ſi mādauero exigendam, & inſtitu. manda. §. penul. ſi re vero cōteſtata non poteſt: niſi interueniat aliquid horū, per quod repelluntur procuratores, vt ff. de ꝓcu. l. poſt litem, cum vj. ll. ſeq. & ȷ̄. de ꝓcu. l. procuratoribus. Sed quid ſi faceret hunc filium procuratorē in rem ſuam? Tunc dic vt ȷ̄. de noua. l. iij.

† Allegat ad hoc, ſufficit bono oſatori nihil omittere de his quę ad cām pertinent, & ſi non vincat.

ETiam.] CASVS Duo habentes controuerſiam cum Titio, egerunt, & ſuccubuerunt, appellauerunt, & in cauſa appellationis procuratorem conſtituerunt, & procurator in cauſa appellationis ſine culpa ſua ſuccubuit, an ſumptus quos fecit rationabiliter, conſequi poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, contrario iudicio mandati. Viuia.

n Reportauerunt.] dominus ergo videtur damnatus, ſecundum M. Io. contra, vt dices ȷ̄. de ſen. & interlo. l. j. & quod dicit, reportauerunt: quia tu procurator fuiſti damnatus.

o Mandati.] fuit ergo procurator cum mandato: ſicq; repetit ſumptus, vt hic, & ff. eo. l. qui mutuam, §. fin. & ȷ̄. eo. l. ſi contra licitum, in fi. ſecus ſi ſine mandato defendiſſet: nam tunc demum ſi obtineret, repetit ſumptus: non aliàs, quaſi non vtiliter geſſerit, vt ff. iudi. ſol. l. iam tamen, §. in hac, ij. quæ eſt contra. Sed ſi hic procurator ſua culpa damnificauit dominum in x. & ſuis ſumptibus meliorauit in x. an hæc x. repetat vel compēſet? Videtur quòd non, vt ff. de nego. geſt. l. ſiue hæreditatis, & ff. de lega. j. l. ſi modo nulla.

Procurator ſuccūbens an poſſit ſumptus repetere.

Cōcor. gloſſ. in me. in c. cum pro cauſ. extra de procura.

SI maritus.] CASVS Maritus tuæ ſororis geſſit tua negotia vt procurator, mandaſti ei vt peteret bonorum poſſeſſionem tibi debitam non petijt, & amiſiſti: an aduerſus eum experiri poſſis, quæritur? Dicitur quòd ſic. ſed qua actione, nō apetit, tu dic mandati ad intereſſe. Vivianus.

p Congrediendum eſt] actione mandati ad intereſſe, vt ff. manda. l. ſi ꝓcuratorē, §. mādati. Erat aūt dubitatio, quia

CVm ex cauſa.] CASVS Si pater tuus apud creditorem pro me fideiuſſit, & pignora obligauit, & pecuniam ſoluit, & deceſſit: habebis tu aduerſus me mandati actionem, per quam non ſolum pecuniam, ſed pignus conſequi poteris. Viuia.

f Patrem.] item idem ſi tu hæres eius ſolueris, vt ff. eo. l. hæredem.

D

g Pecuniam.] & eius vſuras.

h Pignora.] puta res patris tui creditori ab ipſo patre obligatas debitore mandante, vt ff. commo. l. ſi vt certo, §. plane ſi ego. Vel ſcd'm alios, à debitore obligata, patre tuo ad hoc ei cōmodante, & hoc caſu agitur cōmodati, vt ff. cōmo. l. ſi vt certo, §. nunc videndum, in prin. vnde lite conteſta. in actione mandati pro pecunia, videtur & ſuper commodato actio conteſtata, vt ȷ̄. de anna. excep. l. fin. Vel tertio dic res debitoris fuiſſe obligatas creditori. nam nō cogeris creditori ſoluere: niſi tibi ceſſerit hypothecariam cōtra debitorem, vt ȷ̄. de fideiuſ. l. ij. & ſic iure exceptionis cōſequeris pignora. Vel quarto debitor obligauit patri tuo pro fideiuſſione quædam pignora, quæ conſequeris hypothecaria à debitore. Et ſecundum hos tres intellectus hæc dictio qua, facit ſimplicem relationem, cum non mandati, ſed alio auxilio pignora petantur, vt & ȷ̄. de iniur. l. dominum. Vel dic quinto quòd

Hæreditas per ꝓcuratorē adiri non poteſt.

quia ſicut hæreditas non poteſt adiri per procuratorē, vt ff. de acqui. hære. l. Paulus, ſic videbatur in bonorum poſſeſſione: ſed eſt contra, quia hæc petitur per procuratorem, vt hic, & ff. de bo. poſ. l. iij. §. acquirere.

[a] Mandaſſe.] ſpecialiter, vt dicunt, arg. ff. de mi. l. illud, §. ſi talis, & ſic eſt in iuſſu, vt ff. de acquir. hære. l. ſi quis mihi, §. ſed vtrum. Sed contra puto. nā cum à geſtore ſine mandato petita poſſint haberi rata, ut ff. ad Trebel. l. ſeruo inuito, circa princ. & de bon. poſſeſſ. l. iij. §. acquirere, & rē rat. hab. l. bonorum, multò magis per ꝓcuratorem generaliter peti poteſt.

querelam ita cum effectu habes, ſi mandaſſe [a] te vt peteretur bonorū poſſeſſio, eumq́; neglexiſſe arguas.

Qui patitur pro ſe alium fideiubere videtur mandare. Bald. & Sali.

VI. Imp. Gordian. A. Solibio.

SI fideiuſſor pro reo patiente [b] fidem ſuā adſtrinxerit: mandati cū eo poſt exolutam pecuniam vel factam condemnationem poteſt actionem exercere.

B

Mutuans ex mandato alterius, obligat ſibi recipientem tanquā principalem ex eo contractu: & mandantem tanquam acceſſorium per actionem mandati. Bald.

VII. Idem A. Aureliano.

SI literas [c] eius ſecutus, qui pecuniæ actor fuerat, ei qui tibi literas tradidit, pecunias credidiſti, tam condictio aduerſus eum [d] qui à te mutuam ſumpſit pecuniam, quàm aduerſus eum cuius mandatum ſecutus es, mādati actio [e] tibi competit.

C

Ex mandato patris competit actio contra hæredem. h. d. Bald. Vel ſic: Mutuans ſeruo ad mandatum domini, habet illum obligatum actione mandati: & hypothecaria poteſt etiam pignora perſequi. Sali.

VIII. Impp. Valerian. & Gallienus AA. & Valer. Cæſ. Lucio.

SI tibi pupillorum pater vt pecuniam in rem ſuā ſeruis eius crederes mandauit, & in hāc rem æquè

D

A ne dixi ī. ſi cer. pet. l. cum qui.

[e] Actio.] contraria.

SI tibi.] CASVS. Si mandato meo ſeruo meo pecuniam credidiſti, & deceſſi filijs relictis impuberibus: an aduerſus pupillos mandati habeas act. quæritur? Reſpon. quòd ſic, tàm ad pecuniam, quàm ad pignora. Viuia.

ipſo præcipiente pignora ſunt obligata: [f] & mandati actione pupillos [g] poſt mortem patris cōuenire, & exequi ius obligationis pignorum [h] poteris, ſi in ſolutione ceſſabitur.

Procurator qui dominum læſit in cauſa etiam in minimo articulo, tenetur domino. Bald.

IX. Impp. Diocl. & Maximia. AA. Marcello.

B

CVm per procuratorem cauſam tuam læſam [i] eſſe dicas, mandati actio aduerſus eum tibi competit.

Hæc eſt ſolennis lex. Fideiuſſor ante ſolutionem non agat mandati, niſi ſit condemnatus, vel niſi debitor bona dilapidet, ita q̄ veriſimiliter periculum ſit in mora: vel niſi ſit conuentum inter reum & ipſum, q̄ poſſit agere quandocunque. hoc primo. Fideiuſſor iniuſte condemnatus appellatione non vſus, non regreditur contra reum. h. d. notanter ſecundum Bal. & Sali.

C

X. Idem AA. Papio.

SI pro ea [†] contra quam ſupplicas, fideiuſſor ſeu mandator intereeſsiſti, & neque cōdemnatus es, neque bona eam dilapidare poſtea cœpiſſe [k] comprobare poſſis, vt tibi iuſtam metuendi cauſam [l] præbeat, neque ab initio ita te obligationem ſuſcepiſſe, [m] vt eam poſſis & ante ſolutionem conuenire: nulla iuris ratione antequam ſatis creditori ꝓ ea feceris, [n] eā ad ſolutionē

D

SI fideiuſſor.] CASVS. Si pro me præſente & patiente fideiuſſiſti, licet non mandaui vt fideiuberes, & ſoluiſti: habebis aduerſus me mandati act. vt tibi indemnitatem præſtem. Viuia.

[b] Patiente.] eſt ergo tacitum mandatum & expreſſum, & ex vtroque datur actio mandati, vt hic, & ff. eod. l. ſi remunerandi, §. ſi paſſus, & l. qui fide, & l. qui patitur, & de regu. iur. l. ſemper qui, & repetit, niſi contradixerit, vel aio donādi fideiuberet, vel in rem ſuam, vel in turpem rem, vel contra bonos mores, vt ff. eod. l. ſi remunerandi, §. ſi paſſus, & l. ſi vero non re, §. ſi adoleſcens, & l. ſi pro te.

SI literas.] CASVS. Mandaui tibi ꝑ epiſtolā, vt mutuares Titio decem: & mutuaſti, tàm me quàm Titium habebis obligatum, vnde contra mandantem habes actionem mandati: & contra accipientem certi condictionem ex mutuo. Viuia.

[c] Si literas.] publicas vel priuatas, quibus mandauit ut crederes ei pecuniam, non vt commendatum eum haberes, ut ff. eo. l. ſi vero, § cum quidam, & ī. quod cū eo. l. vltima.

[d] Aduerſus eum.] ſi non poteſt ſatisfacere accipiens, & debent cedi actiones huic mandanti contra accipientē, vt ff. de fideiuſ. l. ſi mandato, & ff. eo. l. ſi quis alicui, §. fin. Et diſtingue hic breuiter, quia aut dirigitur mandatum ad creditorem, vt pecuniam mutuet procuratori: & ſic loquitur hic, aut procuratori mittitur: & tūc tenetur dominus vtili inſtitoria, vt ī. de exerci. l. ſi mutuam, aut fuit nuncius, & tunc certi condictio contra dominum datur, vt ī. quod cum eo. l. ſi ex contractu. Et de his ple-

[f] Obligata.] à ſeruis.

[g] Pupillos.] non enim eo minus ex contractu patris tenentur, q̄ pupilli ſunt, vt hic, & ſupra de non nu. pecu. l. ſi intra, & de hære. act. l. ſub prætextu. Item not. mandati, mādauerat enim dominus in ſua re, ut dicit: ſecus ſi in peculiari: quia tunc daretur quod iuſ. ut ff. quod iuſſu, l. j. & ī. quod cum eo. l. ſi mandator. poſſet dici vtranque ſimul competere cum dirigitur ad extraneū, non ad filium, vel ad ſeruum.

[h] Pignorum.] per hypothecariā. Acc.

CVm per procuratorem.] CASVS. Si procurator meus cum aduerſario meo colluſit patiendo ſe ſuperari: vel non appellauit cum potuerit: an aduerſus eum habeā mandati actio. quæritur? Dicitur q̄ ſic. Viuianus.

† Cōcor. cum hac l. c. fin. cū gloſ. j. extra de fideiuſſor.

[i] Læſam.] vt quia colluſit cum aduerſario, vt ff. eo. l. ſi ꝓcuratorem, in prin. vel ſi nō appellauit, vt ī. de procu. l. inuitus, vel aliud quid dolo vel culpa fecit, vt s. de ꝓcu. l. ſi ꝓcurator.

SI pro ea.] CASVS. Si pro Titia fideiuſſiſti, vel mandaſti vt ſibi pecunia mutuaretur: an antequā ꝓ ea ſoluas, poſſis agere aduerſus eā, quæritur? Dicitur q̄ non, niſi condemnatus fueris, vel niſi hoc cōuenit, vel niſi Titia incœpiſſet dilapidare bona ſua. & hoc in prima. Si vero tu ꝓ ea fideiuſſor vel mādator extitiſti: & cōuentus except. habēs eā nō oppoſuiſti, aut cōdēnatus nō appellaſti: an mādati ſi qd ꝓ ea ſoluiſti, agere poſſis, quęrit? Dicitur q̄ nō. & hoc in ſecūda.

[k] Cœpiſſe.] aliud ſi iam tempore fideiuſsionis cœperat dilapidare, vt ff. vt in poſ. leg. l. ſi is à quo, & l. plane, & ff. de vaca. mu. l. pen. § vlt.

[l] Cauſam.] quia homines dicunt q̄ male fecit facta ſua, ut & dicemus j. de coll. authen. quod locum, & j. de iure do. l. ubi, & ff. ſolu. matri. l. ſi conſtante.

[m] Suſcepiſſe.] quod facere potuiſti ſpeciali pacto.

[n] Feceris.] nota non poſſe fideiuſſorem agere antequā

vrgeri certum eſt. Fideiuſſorem [a] vero ſeu mandatorem exceptione munitum, [b] & iniuria [c] iudicis damnatum, & appellatione [d] contra bonam fidē minimè vſum, non poſſe mandati agere, manifeſtum eſt.

Procurator tenetur de culpabiliter geſtu & culpabiliter non geſtu. h.d. Bald. Vel ſic: Procurator tenetur de geſtu & gerendu per eum ſuſceptu: & de dolo & lata culpa. Salic.

XI. Iidem AA. Cato.

PRocuratorem non tā tum pro his quæ geſſit, ſed etiam pro his quæ gerenda ſuſcepit, [e] & tā propter exactam ex mandato pecuniam, quàm nō exactam, [f] tàm dolum, quàm culpam, ſumptuū [g] ratione bona fide habita, præſtare neceſſe eſt.

Contra tenorem mandati non valet quod procurator facit. h.d. Bald. Vel ſic: Procurator non ſeruato mandato, non præiudicat domino. Sali.

XII. Iidem AA. Firmo.

CVm † mandati negotij contractum certā accepiſſe legē aſſeueres: eam integram ſecundum bonam fidem cuſtodiri cō uenit. Vnde ſi cōtra [h] mā dati tenoré [i] procurator tuus ad te pertinentem fundum vendidit, nec vē ditionem poſtea ratam habuiſti: dominium tibi auferri non potuit. [k]

† al. incipit, Si mādati.

Procurator tenetur etiam de leuiſſima culpa. h.d. Bald. Vel ſic: Procurator de dolo & omni culpa tenetur, non de caſu fortuito. Salic.

XIII. Iidem AA. Zoſimo.

A Procuratore † dolū & omnem culpam, [l]

† Cōcor. gl. in c. 2. ſuper verbo, reſtituimus, in med. extra de reſti. in integ.

Fideiuſſor an poſſit agere antequā ſoluat.

ſoluat: ſed fallit in quatuor caſibus: ſi dilapidare bona ſua debitor cœperit. Item ſi condemnatus fuerit. Item ſi hoc conuenit, & hi tres ſunt hic. quartus eſt ſi diu ſtetit in obligatione, quod quantum ſit diu, iudex arbitratur, vt ff. eo. l. Lucius, alias autem nō, ſed ſecus in eo qui animo nouandi intercessit, qui ſtatim agit, vt ff. eo. l. ſi mā dato meo, §. ſi iudicio, quæ eſt contra. & eſt ratio: quia iā liberauit eum, ac ſi ſoluiſſet, vt ff. eo. l. inter, §. ſi is. Item ſecus ſi mandem tibi vt mihi ſūdū emas. nam agitur contra me etiam antequam ſoluas, vt ſuſcipiam obligationem, vt ff. eo l. ſi mādato meo, j. reſpon. & de neg. geſt. l. ſi quis mihi mandato, quæ ſunt contra. Sed dic ꝙ ratio eſt diuerſitatis: quia ſi fideiuſſor ſtatim ageret, afficeretur damno debitor, qui modo alium tā commode inuenire non poteſt, vt poterat tunc: quod eſſe non debet, vt ff. cō mo. l. in cōmodato, §. ſicut. Item qui mā datum accepit de fideiubendo, videtur accipere, & de ſoluendo, vt ff. de condic. inde. l. indebitā pecuniam. at qui de emendo fundo mandatum acceperit, non videtur accipere de ſoluendo. Item in caſu etiā poſt ſolutionem nō agit, vt ſi ante diem ſoluendi ſoluit, vt ff. eo. l. ſi mandauero tibi vt pro me, in princ.

ADDITIO. Videas ſimilem glo. in c. ſi. extra de fideiuſ quod capī. ſumptum eſt ex hac l.

a Fideiuſſorem.] dixit ſ. fideiuſſorem damnatum mandati agere poſſe, quatenus autem hoc verum ſit, ſubiungit.

b Munitum.] ſed ſi reus vti non poteſt, & minus honeſta erat, & ſoluit, agere poteſt, vt ff. eo. l. idemq; §. pen.

c Iniuria] ad hoc j. de euictio. l. emptor, & ff. de fideiuſ. l. exceptione, & ff. de euic. l. ſi per imprudentiam. Item contra ff. de pub. l. ſi quis prohibuit, alias incipit, Papinianus lib. vj. ſed ibi ignorabat exceptionem ſibi competere: hic ſciebat.

Fideiuſſor ſi omiſit exceptionē, an ſit ei imputā dum.

d Appellatione] quam interponere debet ex bona fide, vt ſ. de procurat. l. inuitus, niſi reo præſenti denunciet vt appellet, vel niſi propter paupertatem dimittat, vt ff. eo. l. ſi procuratorem, §. ſi ignorantes. Et breuiter de his exceptionibus diſtingue, an ſit declinatoria iudicij quam fideiuſſor omiſit: & tunc nihilominus agit mandati, vt ff. eo. l. ſi fideiuſſor. j. §. quædam: an ſit ſolutionis dilatoria vel peremptoria: licet quidam inter eas diſtinguant: & tunc ſi ex perſona fideiuſſoris competat, & turpis eſt, quia impetrauit ius iniquum, vt dicunt quidam, vel aliter erat turpis, & tunc agit nihilominus mādati, vt ff. eo. l. idemque, §. pen. ſi honeſta, quia pactum fideiuſſori eſt factum ne à ſe vel à reo petatur, & ſic porrigitur ad reum, vt ff. de pact. l. idem, §. j. non aget, vt ff. eo. l. idemque, §. pe. Nec diſtinguo ſciens vel ignorans eam omittat: quia in ſuo facto non probabiliter errat, vt ff. ad Velleia. l. quanquam. Si aūt ad reum non porrigebatur, vt Velleiana vel ſimilis, tunc nihilominus agit, vt ff. eo. l. ſi fideiuſſor, j. §. ſi. Si aūt ex perſona principalis competit: ſi quidem peremptoria, & ſciens eam omittit: non agit mandati. ſed ignorans, ſi quidem ius, non aget: ſi factum, aget, vt ff. eo. l. ſi fideiuſſor, j. §. non male. Si vero dilatoria ſolutionis, non aget interim: ſed demum aduentente die, vt ff. eo. l. ſi mandauero tibi, ij. in princ. Si autem erat talis exceptio reo competēs, qua fideiuſſor vti nō poteſt, non imputatur fideiuſſori, etiam ſi ſciens eam omittit: ſi modò non habuerit facultatem rei cō ueniendi &c. vt ff. eo. l. idemq;. §. pen. & hoc etiam no. ff. eo. l. ſi fideiuſſor, j. §. ſi quædam.

PRocuratorem.] CASVS. Ordinaui procuratorem ad exigendam pecuniam à debitore: ſuſcepit mandatū: nō ſolum de geſtis, ſed etiā de his quæ omiſit gerere, tenetur: tenetur etiam de dolo & culpa: ſed ſi aliquos ſumptus bona fide fecit in adminiſtratione, illos poterit repetere.

e Suſcepit] tenetur enim non quia geſſit, ſed quia gerenda ſuſcepit, vt hic, & ff. eo. l. ſi remunerandi, §. j.

f Non exactā.] quia debuit exigere, vt ff. eo. l. dolus eſt.

g Sumptuum.] vt & ſ. eo. l. etiam, & j. eo. l. ſi contra licitū, in ſi. & ff. eo. l. idemq;, §. idem Labeo, & l. ex mandato.

CVm.] CASVS. Mandaui tibi vt venderes fundū meum pro centum: vendidiſti pro l. nec ratum habui: nunquid mihi præiudicaſti quo minus eum vendicare poſſim, quæritur? Dicitur ꝙ non.

h Contra] .i. citra. ſic ſ. de Iudæis. l. cælicolarum.

i Tenorem] qui erat vt certo pretio venderet, vt ff. eo. l. diligenter, vel vt certæ perſonæ venderet, vt ff. de contrahen. empt. l. cum ſeruo.

k Non potuit.] non ergo nocet domino procurator, ſiue pro parte ſit falſus, quia excedit mandatum, ſiue ex toto, vt hic, & ff. de no. ope. nunc. l. cum procurator, §. ſi. & pro emptore, l. qui fundum, §. procurator, & j. de nouat. l. non abſtulit, & ſ. de procu. l. ſi precium, & l. ſi procurator.

A Procuratore.] CASVS. De dolo & culpa, non caſu fortuito, tenetur procurator.

l Et omnem culpam.] de dolo & lata culpa & leui tenetur ſecundum omnes, vt hic, & ff. eo. l. ſi procuratorem, §. dolo, & l. dolus, & ff. de reg. iur. l. contractus. Sed ſecundum Io. & B. & Azo. etiam de leuiſſima culpa tenetur, vt hic. nam qui omnem dixit, nihil omiſit. ſed Od. & M. contra, vt dices, j. eo. l. in re. Nec obſt. primæ opinioni, ſcilicet de leuiſſima, ff. eo. l. idemque, in prin. vbi dicit, nihil amplius quam bonam fidem. nam expone .i. nihil quod ſit melius. nam nil melius eſt bona fide. Vel ibi emerat procurator, & omnia fecerat, & ſola reſtabat traditio facienda, in qua ſufficit bona fides, quæ ſit in traditione. Item nec ob. ff. de reg. iu. l. contractus, quia ibi non remouet quin de leuiſſima teneatur.

Procurator an teneatur de leuiſſima culp.

ADDITIO Quod aūt ꝑcurator teneatur de leuiſſima culpa, tenet Cy. hic poſt Ia. de Are. & ēt Din. in c. contractus, de re. iu. lib vj. & dicunt rōnē eſſe tacitam aſſertionem induſtriæ ſuſcipientis mandatum: cum procuratot

ratos propter ſolam induſtriam eligatur, ergo &c. vt ar. A ff. de ædil. ed:c. l. ſi quid venditor.

a Improuiſum.] niſi ſpecialiter conuenit, vt & ſ. depo. l. j. & de pig. act. l. quæ fortuitis, & de neg. geſt. l. negotiū, & ſ. commo. l. j. Vel niſi culpa præcedat caſum, vt ff. commo. l. in rebus, & l. ſi vt certo, §. ſed interdum. Item niſi fuerit in mora, vt ff. depo. l. ſi in Aſia, §. fin.

non etiam improuiſum [a] caſum præſtandum eſſe, iuris auctoritate manifeſtè declaratur.

Quod vni ſoluitur plurium voluntate, omnibus videtur eſſe ſolutū. h. d. Bal. Vel ſic: Si is qui mandato alterius rem emit, & illam ei tradidit pro precio quod ſoluit: mandati agitur. hoc dicit. Sal. Vel ſic: Quod vni traditur de mandato alterius, etiam illi traditum videtur. Pau. de Caſt.

XIIII. Iidem AA. Hermiano. B

SI ſecundum mandatū Triphonis & Felicis equos tua pecunia [b] comparatos, vel in ſolutum à proprio [c] debitore tibi traditos, vni de his vtriuſque voluntate dediſti: ad parendum placitis [d] eos mandati iudicio conuentos, bonas fides vrget.

Iſta lex licet ſit breuis, habet tamē materiam opulentam: & quia breuis eſt, ſeipſam ſummat. Bald.

XV. Iidem AA. Feciano.

MAndatum re integra domini morte finitur. [e] C

Si mandatum non impletur, ad intereſſe agitur. Bal. & Sali.

XVI. Iidem AA. Viuiano.

AD comparandas merces data pecunia, qui

SI ſecundum.] CASVS Titio & Seio pecunia tua equos comparaſti: vel in ſolutum à debitore tuo accepiſti: & alteri eorum de voluntate vtriuſque tradidiſti: vt tibi reſtituatur quod nomine equorum à te proficiſcebatur, mādati eos habebis obligatos.

b Tua pecunia.] cōparatos illorum mādato, & ſic ff. eo. l. ſi fundum, & l. qui negotia, § fin.

c A proprio.] ſcilicet tuo, ſubaudi.

d Placitis.] ſ. vt reſtituatur tibi quod equorum nomine à te fuit profectū. Sed nonne videntur illi mihi mandare de re mea vendenda eis: & ſic non valet, vt ſ. tit. j. l. j.? Reſp. immo de aliena, vt eā eis acquiram: quod feci: ex quo facto nihil abeſt.

MAndatum.] CASVS Mandaſti mihi vt fundū tibi emerem: antequam arrhas darem, deceſſiſti: an expiret mandatum, quæritur? Dicitur quòd ſic.

e Finitur.] vt inſtit. eo. § item ſi adhuc, & ff. de ſolu. l. fin. Item no. re integra: aliàs enim ſecus, vt ff. de inſtit. l. ſi quis mancipijs, § eius, & ff. de arbit. l. arbiter. Sed quādo dicitur res integra? Reſpon. in cauſis ante litis conteſtationem, vt ff. de iuriſdi. omn. iudi. l. & quia. in negotijs autem poteſt quæri an incæperit aliquid, vel paramenta fecerit, vt patet ff. de pol. l. j. §. cœpiſſe, & de condict. ob cau. da. l. ſi pecuniam, in princ. Extunc ergo reuocari non poteſt, ne ei ſit ſuum officium damnoſum, vt ff. de furt. l. ſi ſeruus communis, §. quod vero. Item licet mandatum morte finiatur (vt hic dicit) tamen ſi ignorans mandatarius eum mortuum, re adhuc integra aliquid fecerit: poteſt agere contra hęredem, ne iuſta & probabilis ignorantia eum damno afficiat, vt inſti. eod. §. item ſi adhuc, & ff. eod. l. inter, circa princ. Item quod hic dicit, eſt verum: niſi ſit tale mandatum quod ſuſcipiat initium à morte teſtatoris, vt de ſepulchro, vt ff. eo. l. ſi vero, §. fin.

Mandatū cum finiatur re integra, quā dicitur res integra.

AD comparandas.] CASVS. Si mandaui tibi vt ex pecunia mea merces emeres, nec emeris: ſi pecuniā in vſus tuos conuertas, quanti mea intereſt, iudicio mādati mihi condemnaberis.

f Rupta.] quia carius emit, quàm potuerit, vel etiam in ſuam vtilitatem conuertit.

g Intereſt.] quanti ſcilicet tunc cum agitur, intereſt. nā ſi nil intereſt, nil agitur, licet aliquando interfuerit, vt ff. eo. l. ſi procuratorem, §. mandati, ſecus in argentario, vbi ſufficit ſemel interfuiſſe, vt ff. de eden. l. vbi, §. j. & ſimiliter ſecus in eo qui promiſit iudicio ſiſti. ff. ſi quis cau. l. qui autem, §. fina.

mandatum ſuſcepit: fide rupta, [f] quanti intereſt [g] mandatoris, tenetur.

XVII. Iidem AA. Gorgonio.

SAlarium incerta pollicitatione [h] promiſsū peti non poteſt. [i]

Licet contractus principalis ſit ſtricti iuris: acceſſorius tamen poteſt eſſe bonæ fidei, & veniunt vſuræ. Bald. Vel ſic: Mandator ab eo pro quo intercesſit, non tantum quod ſoluit repetit, ſed etiam vſuras ex mora. h. d. Sali. Vel ſic: Qui mandat aliquid mutuari, ſi ſoluit mandatario, repetit ab eo cui mutuum eſt factū. pro quo videtur mandator interceſſiſſe. Pau. de Caſt.

XVIII. Iidem AA. Tuſciano.

POſt ſolutionem [k] à ſe factā, qui dari mutuo mandauit: ab eo pro quo intercesſit, vel ſucceſſoribus eius, quod ſolutū eſt, etiam cum vſuris [l] poſt moram rectè poſtulat. [m]

Vſuræ vltra licitum modum non poſſunt deberi, etiam ſi per ſtipulationem fuerint promiſſæ, vel pro eis datum fuerit pignus. Pau. de Caſt.

XIX. Iidem AA. Lucenio.

PRecij rerum [n] diſtractarum, quas venales præcedente mandato acceperas, vltra licitum vſuras

SAlariū.] CASVS Pro expediendis negotijs meis promiſi ſalarium, ſed incertum, dicēdo ſic: remunerabo laborē tuum, nunquid tale ſalarium peti poteſt, quæritur? Reſpon. quod non.

h Incerta pollicitatione.] re & genere. nam ſi re tantum, valeret, vt promiſſio equi in genere, ſecūdum Io. Item ſi dixero, faciam te militem: non eſt incertum, ſecundum Io.

i Peti non poteſt.] ſed ſolutum retineri poteſt. & quod dicit, pollicitatione, ideo dicit: quia ſi eſſet in ſtipulatione deductum (licet incertum) forſan poſſet agi ex ſtipulatu ſecundum Hug. ſed Azo dicit etiam tūc nō valere: & de pollicitatione ideo dicit, quia ſalariū plerunq; offertur à domino nulla interrogatione facta: ſed ſubito dicit dn̄us, ita & ita faciam tibi, & qua actione petatur ſalarium, dixi ſ. eo. l. j.

POſt.] CASVS. Mandaſti Titio vt mutuaret x. Sempro. ſoluiſti Titio illa x. tam Semproniū, quàm eius hæredes ad ſortem & ad vſuras ex mora act. mandati conuenire poteris.

k Poſt ſolutionem.] mandator ſoluit, & conuenit eum cui mutuari mandauit, & eius hæredes, & quod dicit, poſt ſolutionem, ſcilicet non ante: niſi in caſibus, vt dixi ſ. eo. l. ſi pro ea.

l Cum vſuris.] ex mora vel communi iure debitis: vt in bonæ fidei iudicio, vt ff. eod. l. ſi vero non re, §. ſi mihi, & ſupra eodem l. j. & infra proxim. & ſupra depo. l. 2. Sed contra ff. eo. l. inter, §. præterea, vbi dicit nihil plus venire niſi quod ſoluit, ſed ibi ſupple: niſi ratio vſurarum emergat: vt hic. D

m Poſtulat.] actione mandati.

PRetij rerum.] CASVS Mandaui tibi vt res meas venderes, & ſtipulatus ſum vſuras vltra legitimum modum, puta tres ſolidos pro libra: & pignus dediſti: & vendidiſti res meas, ad precium mihi teneberis, & ad vſuras legitimas, & pignora vltra legitimum modum vſurarum non tenebuntur. Viuianus.

n Precij rerum.] accepiſti res vendendas à me: reddes precium & vſuras legitimas, non vltra, licet in mora fueris, vel in ſtipulationem ſint deductæ, & licet pignora pro his ſint obligata: quia non valet quod ſequitur ex eo, vel ob id, vt ſ. de leg. & conſti. l. non dubium.

A Si contra.] CASVS. Habebam cauſam contra Titium ad c. conueni tibi dare dimidium vt eſſes procurator meus in cauſa: fuiſti, an iudicio mandati agere poſſis ad l. quæritur? Dicitur ꝙ non: & hoc in prima. Si vero mandatum gratuitum ſuſcepiſti, & impendiſti, repetes. Viu.

ex ſtipulatione vel mora præſtare (licet pignora data probentur) compelli non potes.

Illicitum ſalarium non poteſt peti, nec etiam ſumptus quos in lite improba quis fecit. h. d. Bald. Vel ſic: Ex pacto de quota litis nõ poteſt procurator petere: ſed ſi tale pactum non fuit: bene poteſt petere expenſas factas de ſuo. Pau. de Caſt.

XX. Imp. Anaſtaſius A. ...

B Si contra licitum, litis incertum redemiſti: a interdictæ conuentionis tibi fidem impleri fruſtra petis. b Quòd ſi gratuitũ mandatum ſuſcepiſti, ſecundum bonam fidẽ ſumptus rectè poſtulas. c

Condemnatus mandati directa, dicitur infamis: quia licet quis in re propria ſit moderator & arbiter, nõ ſic in re aliena. h. d. not. Bal. Vel ſ. c: Condemnatus in actione directa mandati efficitur infamis: ideo conſulitur procuratoribus, vt ſint diligentes, nõ negligentes. Salic.

XXI. ... nus A. Vo...

C In re mandata d nõ pecuniæ ſolum, e cuius eſt certiſsimum f mandati iudicium, verumetiam exiſtimationis g periculũ

a Redemiſti.] partem dimidiam litis paciſcendo ſecundũ quoſdam vel quantamcunque quotã, vt diximus ſupra de poſtu. l. qui, redemiſti dico modica pecunia data vel nulla: ſed ideo, quia procurabas eius cãm, feciſti tibi conueniri. Et no. contra licitum. nec enim licet procuratori vel aduocato, vt ſ. de procu. l. litem, & ff. eo. l. ſi remunerandi, §. fin. ff. de pact. l. ſumptus.

b Fruſtra petis.] Quid autem ſi de tuo impendiſti, & vtiliter? Reſpon. nihil repetis ex pacto de quota parte litis facto pro expenſis vel actione mandati informata, licet incontinenti fuerit pactum factũ de quota litis: quia illicitũ pactũ non informauit: nec ẽt offõ iudicis, quod ſuper illicitis non eſt implorãdũ: nec actione negotiorum geſtorum, & hoc probatur ex eo quod ſubijcit, ꝙ ſi gratuitum &c. Quidam tamen dicunt contra. nam dant ei negotiorum geſtorum pro expenſis quatenus vtiliter impendit.

Procurator paciſcens de quota litis, an poſſit petere quæ vtiliter expenditur.

c Poſtulas.] vt ff. eo. l. ſi quis alicui, §. fi. & ſ. eo. l. j.

In re.] CASVS. Mãdaui tibi vt gereres negotia mea: recepiſti mandatum, ſi dolum adhibuiſti in gerẽdo, non ſolum in pecunia ad intereſſe mihi condemnaberis, ſed & efficieris infamis: quia ſuas res poteſt quilibet adminiſtrare prout vult: alienas autem non niſi cautiſſimo officio. Viuianus.

d In re mandata.] id eſt in negotio mandato.

e Solum.] ſcilicet eſt periculum.

f Certiſſimum.] immo cum contineat intereſſe, vt ff. eo. l. ſi procuratorem, § mandati, continet incertum, vt & actio præſcriptis verbis dicitur hoc reſpectu incerta, vt j. de rerum permu. l. rebus. Sed dic, id eſt certiſſimum eſt actionem mandati dari, vel etiã eſt certiſſima inſpecto fine: quia iudex certificat, vt inſti. de actio. §. curare.

g Exiſtimationis] i. famæ, ſic accipit. ff. de var. cog. l. penult. dãnatus ergo mandati directa, eſt infamis, vt hic, & ff. de his q not. infa. l. j. §. q pro ſocio, & l. furti, §. mãdati.

ADDITIO. Intelligas hoc, quando eſt damnatus propter dolum ſuum: ſecus vero ſi propter culpam eſſet damnatus, vt dicit glo. in dicto §. qui pro ſocio.

l Arbiter.] ſcilicet exiſtens. i. diſpoſitor. proprie enim non poteſt arbiter quis eſſe in ſua re: vt ff. de arbi. l. pen. & eſt ſimile huic ff. ſolu. mat. l. etiam, §. licet.

j Ex proprio.] quædam enim facimus inuiti, ut ff. de act. emp. l. Iulianus, §. idẽ Celſus, quædã nec volẽtes facimus, vt teſtm̃ ſi ſumus minores xiiij. annorũ, vt inſti. qui. nõ eſt permiſ. fa. teſta. §. præterea, & ad idem inſti. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. §. fin.

eſt. Nam ſuæ quidẽ quiſq; rei moderator atque arbiter, h non omnia negotia, ſed pleraq; ex ꝓprio i animo facit. Aliena verò negocia exacto k officio geruntur: l nec quicquã in eorum adminiſtratione neglectum m ac declinatum n culpa vacuum eſt.

Ex paruitate precij ceſſio actionũ præſumitur ſimulata, & eſt inualida, niſi vſque ad concurrentem quantitatem eius precij numerati. fallit in caſibus hic expreſſis, & ſimilibus eandem rationem habentibus. Si aũt ceſſio non ſit facta cõtemplatione precij, ſed ex mera & pura liberalitate: efficaciter tranſeunt vtiles actiones ſecundum tenorem directarum. h. d. Bald. & eſt ſingularis lex ſecundum Pau. de Caſt.

XXII. Imp. Anaſtaſius A. Euſtachio pp. ...

Per diuerſas o interpellationes ad nos factas, comperimus quoſdã alienis rebus fortuniſque inhiantes, p ceſsiones alijs competentium actionum in ſemetipſos exponi properare: q hocq; modo diuerſis pſonas litigatorũ r vexationibus ſ afficere:

k Exacto.] ideſt exactiſſimo, ſm Ioã. & B. ſic inſt itu. qb. mo. re contrahi. ob. §. item is. venit ergo ſecundum eos in actione mandati etiam leuiſſima culpa ſ. eo. l. a procuratore, & arg. inſti. loca. §. fi. ſicut ibi, Saturnia ſancta dearũ, ideſt maxima ſiue ſãctiſſima. aliàs ſm M. diſtingue, vtrum gratia mandantis tãtum interueniat mãdatum, & tunc præſtabitur dolus & lata culpa tantum: an mandatarij tantũ: & tunc leuiſſima, ſicut in commodato diſtinguitur, ff. commod. l. ſi vt certo, §. interdũ, & l. i reb.

l Geruntur.] ideſt geri debent.

m Neglectum.] cum incępit facere, & deſtitit. Ioan.

n Declinatum.] cũ ab initio commiſit. Vel pone econtra ſm Azonẽ: & vtrũque dictum ponitur pro eodem.

Per diuerſas.] CASVS. Olim ſi aliqs habebat actio. aduerſus alium, & dubitabat aduerſus eum mouere act. poterat vẽdere alicui: ita ꝙ is vel data modica quantitate pecuniæ, vel nulla, ageret. vnde multa mala per talem ceſſionem contingebant. Statuit igitur imperator Anaſtaſius, ꝙ nullus talem act. vendat: quia præſumitur ꝙ ſit ſimulata & non vera venditio. redimens ergo litem quæ eſt c. pro xx. non poterit agere niſi pro xx. & vſuris. In quibuſdã tñ contractibus põt fieri ceſſio, puta inter cohæredes. poteſt enim vnus alij cedere act. Item ſi creditor acceperit à ſuo debitore nomen ſui debitoris in ſolutum, D aget iure ceſſo: vel ſi patiatur creditor controuerſiã ſuper pignoribus ſibi obligatis, põt petere vt debitor cedat ei act. vel ſi patiar act. a non dño ſuper re quã poſſideo: poſſum petere vt mihi cedatur ius fructuarij vel ſuperficiarij, vt ſic poſſim me tueri aduerſus verum dñm. vel ſic: Si poſſideo rem in emphyteuſim, poſſum petere vt dominus mihi cedat act. ſuam. Item legatarij poſſunt petere ſibi fieri ceſſionem ab hęrede. In vltima parte dicit, ꝙ ſi titulo donationis cedat̃ actio, bene tenet ceſſio.

o Per diuerſas.] In primo caſu fuit ſimulatio, in ſecũdo præſumitur, à ſecundo quatuor excipiuntur.

p Inhiantes] i. inſidiantes, ſic & j. de præſcriptio. xxx. an. l. j. in princ.

q Properare.] modicum dãdo pro ceſſione faciẽda, vt j l. proxi. in prin.

r Litigatorum.] debitores puta.

ſ Vexationibus.] in plus petendo.

Cum

cum certum[a] ſit pro indubitatis[b] obligationib. eos magis quibus antea ſupperebant, iura ſua[c] uendicare, quàm ad alios ea transferre velle.[d]

¶ Per hanc itaq; legẽ iubemus in poſterum huiuſmodi conamen[e] inhiberi.† nec enim dubium[f] eſt redemptores litiũ alienarum videri eos eſſe, qui tales ceſsiones[g] in ſe confici cupiunt, ita tamen, vt ſi quis datis pecuniis huiuſmodi ſubierit ceſsionẽ, vſque ad ipſam tantũmodo ſolutarum[h] pecuniarum quantitatem, & vſurarum eius actiones exercere permittatur, licet inſtrumento ceſsionis, venditionis[i] nomẽ inſertũ[k] ſit, exceptis ſcilicet ceſsionibus, quas inter cohæredes pro actionibus hæreditariis fieri contingit,[l] & his,[m] quaſcunq; vel creditor, uel is qui res[n] alienas poſsidet, pro debito, ſeu rerum apud ſe conſtitutarũ munimine ac tuitione accepit necnõ his[o] quas inter legatarios ſeu fideicõmiſſarios, quibus debita[p] vel actiones[q] ſeu res[r] aliæ relictæ ſunt pro his[s] fieri neceſſe ſit. Nulla etenim tali ratione[t] † intercedente, redemptor (ſicuti ſuperius declaratũ eſt) magis[u] exiſtit, qui alienas pecuniis[x] præſtitis ſubiit actiones. Si aũt per donationem[y] ceſsio facta eſt, ſciant omnes huiuſmodi legi locum nõ eſſe, ſed antiqua iura eſſe ſeruãda, vt ceſsiones tam pro exceptis & ſpecialiter enumeratis, quàm aliis cauſis[z] factæ ſeu faciendæ, ſecundum actionũ quæcunque ceſſæ ſunt vel fuerint tenorem, ſine quadã imminutione obtineant.

a Cum certum.] audaciter hoc dicas, cum certum, &c. A dic certum præſumptione iuris, ut ff. de proba. l. cum de indebito, & ff. de alie. iudi. l. item ſi res. §. fi. & l. ſeq. & l. fi. non tamen ſtatur huic præſumptioni, niſi alias probetur ſimulatio.

b Pro indubitatis.] dicuntur indubitatæ, in quibus aduerſarius non negat, aliàs eſt dubia per negationem, ut infra qui. ad lib. procla. non licet. l. 2. & 3.

c Iura ſua.] i. ſibi debita. & large pone vẽdicare, ut etiam contineat actionẽ perſonalem.

d Velle.] i. magis pſumitur quod ei commiſerit, ut quod conſecutus fuerit, partim reddat, & partim retineat. Vel dic quem cedere prædicto modo minori precio.

e Conamen.] ſ. ficti tium.

f Dubium.] pręſumptiue.

g Ceſſiones.] pro nihilo uel modico factas, dolo, vel fraude, vel ſimulatione aliqua.

h Solutarum.] Not. in hoc forte eſt uis, ut ſit neceſſe preciũ ſolutum, ut ſ. de rei vendica. l. quotiens. Item hoc de uſuris uidetur corrigi. j. l. prox. ſed dic ut ibi.

i Venditionis.] quæ ſi uera eſſet, ualeret ceſſio, ut per totum tit. de hæred. vel act. uend. ſed hic loquitur ſecundum Azo. & bene, cum parua pecunia emit, & animo uexandi quare ſolũ quod dedit, repeti permittit hæc lex. ſecus cum iuſta cauſa ſit ceſſio, & non animo uexandi.

k Inſertum.] ſ. pro tota actione.

l Contingit.] quando agunt familiæ erciſcundę, ut j. de litig. l. fi. in fi. & ff. famil. erciſc. l. plane. licet pro hac ceſſione detur minus quàm ceſſio ſit.

m Et his.] ceſſionibus exceptis quaſcunque creditor, ſcilicet accipit pro debito, quod eſt infra, & cum nomen ſui debitoris etiam plus debentis à debitore ſuo accipit in ſolutum. Vel dic, creditor cedit actionem fideiuſſori etiam minus ſoluenti, ut ff. de fideiuſſori. l. ſi fideiuſſores. §. idem reſpon. Vel tertio pone quod rem tuam quam poſſideo, obligaſti Titio creditori tuo, & ego facio mihi cedi ius ſuum pro minore pecunia quàm ei debeatur in illam rem, ut ſim contra te tutus, & ſecundũ hæc duo exempla accipit, id eſt facit, ſic. ff. de dam. infect. l. Proculus. Vel pone quòd ille qui nomine meo eſt ſtipulatus cum mandato uel ſine mandato, non mihi ceſſit.

n Is qui res.] Hoc eſt aliud exemplũ vbi tenet ceſſio, puta accipit quis pro re quam poſſidet, ius emphyteuticarij vel fructuarij, uel ſuperficiarij, uel ſimilis, ut tueatur ſe à domino, licet ualeat plus vel minus quod dat cedenti, quàm illud in quo uult ſe munire. Vel dic cum timerẽ domus meæ ruinam ex domo tua, accepi à te ius quod habes in domo tua, puta rei vendicationẽ, dedi tibi minus quàm valet ius ceſſum quod non placet, quia uerbis tãtum ſit hæc expoſitio. Vel tertio in re quam poſſideo, habes Publicianam, impetro à uero domino ut cedat mihi ius dominij, modicum ſibi dando, ut contra te tueat me, ut ff. de Publicia. l. penul. & fi.

o Necnon his.] ſ. ceſſionibus exceptis, quas inter legatarios, &c. & pone pluribus legatum nomen. tunc enim & ipſi inter ſe cedunt actiones minimo dato, & ab hærede petunt ſibi cedi directam.

p Debita.] i. actiões perſonales, ut dixi modo in exemplo.

q Vel actiones.] ſ. in rem.

r Seu res.] ſ. hæredis. nam ſi teſtatoris, non eſſet neceſſe cedere legatario rei vẽdicationem, cum ſtatim ab adita hæreditate domin' fiat, ut j. communia, de leg. l. 1.

s Pro his.] ſcilicet relictis.

t Ratione.] i. non intercedente aliquo prædictorum caſuũ exceptorum.

u Magis.] quã verus actionis emptor.

x Pecuniis.] paucis ab eo cui facta ẽ ceſſio, illi. ſ. qui cedit. Alij dicunt econtra, præſtitis à cedente illi cui ſit ceſſio, quod non placet.

y Per donationem.] ſ. ueram.

z Quàm aliis cauſis.] Lex iſta uidetur ſibiipſi contraria. ſi enim ualet ceſſio & in exceptis caſibus, & aliis, ergo in omnibus, ergo male dixit in principio. l. nõ ualere. Dic ergo hic loqui de non ſimulatis, puta ex cauſa donationis. ſecus autem in ſimulatis quæ non ualẽt, ut ſ. dixit. Sciendũ eſt ergo quod ſimulata eſt ceſſio, cũ id agitur inter cedentem & eum cui ceditur, quod omne lucrum & emolumentũ ad cedentem referatur, ſed ſimulatur contrariũ. ſ. quod debeat pertinere ad eũ cui ſit ceſſio, & tunc non ualet, ut ſ. plus ualere quod agitur, per totũ. Si autem ſit dubium an ſit ſimulata uel non, præſumitur ſimulata ex paruitate precii. Nam non eſt uериſimile quod pro tam paruo precio ſit facta ceſſio, argumẽ. ff. de tranſact. l. cum hi. §. modus, licet ad dolum arguendum hoc non ſufficiat, ut infra de reſcin. uend. l. dolus. & dic non agit niſi in tantum quantũ dedit, ut ſ. hac. l. 2. reſp. pro reſiduo autem agit qui ceſſit. aliud tamen eſt ubi eſt pro parte uendita, & pro parte donata, ut j. l. proxi. ſecũdum Io. & Azo. Sed quantum precium dicitur modicũ? Reſpon. forte quando nec dimidiam continet actionis, vt infra de reſcin. uen. l. 2. Vel dic, quando deductis expenſis, & labore, & precio, adhuc plus ſatis ualet actio ex qua ſit ceſſio. Item præſumitur ſimulata ſi non reperitur nomen contractus ex quo ſit ceſſio, in ceſſione, ut ſ. hac eadem l. in nuitur ibi, licet inſtrumento. & ſic forte continetur, ille ceſſit illi actionem ſuam contra illum, uel ſimilia. Si uero nomen contractus ibi continetur, non præſumitur ſimulata nec obſtat ſupra ibi, licet inſtrumento, &c. nam intellige quod primo debeat fieri inſtrum venditionis uel donationis, & poſtea ſubſequi ceſſio, ut nõ uideatur fraus facta. hic autem fuerat prius ceſſio facta, & poſtea inſtrumentum contractus, & ideo aliud

† Hoc et prohibet papa in c. ſedes apoſtolica, cũ gl. ſup uerbo, liceat, extra de reſcr.

† Placet Sali. reprobata gl. in l. 2. j. cõ. de leg. quæ uult cõtrariũ.

Hic no. Sa. quod caſus ſingulares & excepti, ob idẽtitatẽ rõnis extendũtur ad ſimiles. de quo pũcto uide poſt alios Dec. in rub. ff. de reg. iur.

Ceſſio quã ſimulata dicatur.

Ceſſio actionis ex quib. pſumatur ſimulata.

Preciũ in ceſſiõe quod dr̃ modicum.

Eſt de mẽte Sal. ſ fin. 3. col. quod ceſſio debet hr̃e proprium titulum.

aliud eſt. Vel verius titulus deficiens facit ſimulatam, ſed A aſſiſtens non facit non ſimulatam, ſi aliud ſit quod faciat ſimulatam, vt paruitas precij, & hoc caſu non admittitur actio, ſed agit qui ceſſit, cum ceſſio non tenuerit, uel ex paruitate p̃cij erat ſimulata. Itẽ tertio p̃ſumitur ſimulata, ſi actio ſit iuſto precio pro parte vendita, & pro alia parte donata, & hic agit is qui emit, in tantum quantum dedit, in reſiduo nullus agit, nec is q ceſſit, nec is cui cedit, vt j. l. proxi. licet aliud ſit cum modica pecunia data pro tali actione, facta eſt ceſſio, vt modo dixi. ſed in caſibus non præſumitur ſimulatio quantuncunque precium datũ ſit pro ceſſione, qui hac lege continentur. & diſtingue hic vt s. ne liceat po. l. 1.

† Cõc. eſt hac l. c. 2. cũ gl. 2. extra de alie. iud. mutã. cau. fa.

ADDITIO Addas poſt Bar. hic præſumi etiam ceſſionẽ ſimulatam, quando precium pro quo facta eſt ceſſio, nõ apparet in veritate ſolutum, hoc ſecundum eum innuitur in hoc tex. iunct. gl. in ver. ſolutarum. s. & j. l. prox. ibi, vero contractu re ipſa p̃ſoluit. ex quo concluditur ſecundum eundem non ſufficere ſi in inſtrumento ceſſionis cedens ſibi ſolutum eſſe confiteatur, niſi reuera ſibi ſolutum probetur. quod verum eſt quantum ad eũ contra quem ceditur: ſed contra ipſum cedentem noceret illa ceſſio.

al. conſe quat quis q̃ quæ præſtitit.

Adde hic et q̃ priuilegiũ fori inhęrẽs in ri ceſſo in ceſſionariũ trãſit, ſed non ſi hæreat cedenti. Sali. in fi. col.

AB Anaſtaſio.] CASVS In ſuperiori lege ſtatuit imperator Anaſtaſius vt non fieret vẽditio, quę dubia erat: ſed quia quidam volentes peruertere ſenſum illius. l. pro parte vendebant, hoc prohibet Iuſtinia. dicens quòd ille cui ceſſa eſt actio, ſic non poteſt agere niſi pro ea quantitate quam dedit, pro reſiduo fiet ceſſio inutilis, quia nec ille qui ceſſit, poteſt agere, nec ille cui ceſſa eſt. Si vero ex cauſa donationis uellet cedere quis act. bene poſſet. in futuris negotiis, non in præteritis locum habet hæc. l. Viuianus.

Hæc eſt no. lex, quæ venit ad præcedentem declaratiue, & hoc intendit in ſumma. Si actio eſt pro parte vẽdita & pro parte donata, præſumitur ceſſio ſimulata. idem ſi ſolum titulus donationis ſit appoſitus, tamen clam aliquid ſit datum nomine precij. His ergo caſibus ceſſionarius non agit niſi quatenus re ipſa perſoluit. cedens et propter ſuam fraudẽ actione priuatur et licet de rigore iſta ſanctio deberet retrotrahi: tamẽ de æquitate non trahitur retro: ſed ad futura tantum porrigitur. h. d. ſecundum Bald.

XXIII. Imp. Iuſtinia. A. Ioanni præf. præto.

AB Anaſtaſio † diuæ memoriæ principe iuſtiſsima conſtitutio conſcripta eſt, [a] tam humanitatis q̃ beneuolentiæ plena: vt ne quis alienum ſubeat debitum ceſsione in eum facta, & ne amplius à debitore conſequatᷣ his quæ præſtitit [b] ceſsiõis auctori, exceptis quibuſdã caſibus, qui ſpecialiter illa ſanctione continentur.

B ¶ Sed cum hi qui circa lites morantur, [c] eandem piam diſpoſitionem in ſua natura remanere minime conceſſerint, inuenientes machinationem vt partẽ quidẽ debiti vẽditionis [d] titulo transferant in aliũ creditorem, reliquam autem partem per coloratam [e] cedant donationẽ, generaliter Anaſtaſianæ cõſtitutioni ſubuenientes, ſancimus, nulli licere, partem quidem debiti cedere pecuniis acceptis, & venditione actionum habita, partem [f] autem donationis titulo videri trãſferre: ſed ſi uoluerit debitum totũ pure donare, & p̃ donationẽ actiones trãſferre, nõ occulte, nec per artes clandeſtinas pecunias ſuſcipere, publicè autem ſimulatam donationẽ celebrare, ſed vndique puram & non diſsimulatam facere donationem. huiuſmodi enim ceſsionib. non aduerſamur. [g]

¶ Si quis [h] autem occulte [i] aliud quidem agere conatur, & pecunias pro B parte accipit, & vẽdit particulatim [k] actiões, partẽ aũt donare ſimulat, vel ipſi qui emptionem actionis partim ſubit, vel forſitan alij per ſuppoſitã perſonam, (quia & hoc ſæpius perpetratum eſſe didicimus) huiuſmodi machinationem penitus amputamus, vt nihil amplius accipiat, q̃ ipſe vero contractu re ipſa perſoluit, [l] ſed oẽ quod ſuperfluũ eſt, C & per figuratam donationem translatum, inutile eſſe ex vtraq; parte [m] cenſemus, & neque ei qui ceſſit actiones, neq; ei qui eas ſuſcipere curauit, aliquid lucri vel fieri vel remanere, vel aliquam contra debitorem vel res ad eũ pertinentes eſſe vtrique eorũ actionem.

¶ Sed & ſi quis donationem quidem omnis debiti facere aſsimulauerit, ut D videatur eſſe tota donatio, aliquid autem occultè ſuſceperit, & in hoc caſu tãtummodo exactionem ſortiri eius quod datum eſſe comprobetur. & ſi hoc [n] à debitore perſoluatur: nulla contra eũ vel ſubſtantiam eius ex diſsimulata donatione oriatur moleſtia. [o] Et iuſtũ quidem fuerat hoc remediũ

a Conſcripta eſt.] de l. ſuperiore dicit.

b Præſtitit.] pro tali actione cedenda.

c Morantur.] qui omnia mala nouerunt, vt in auth. de exhib. §. illud quoque. colla. v.

d Venditionis.] iuſto precio factæ.

e Per coloratam.] quare dicit coloratam, cum vere & iuſto precio vendebat partem, & mera liberalitate aliam partem donat? Reſpond. quia non donaret partem, niſi aliam donatarius emeret. ſimilis color. j. de nat. lib. l. ſi legem, in fi.

f Partem.] hic tangit tertium caſum, quem. j. apertius declarabit.

g Non aduerſamur.] immo conſentimus, vt ſupra. l. proxi. in fi.

h Si quis.] ſ. creditor.

i Occulte.] quia aliàs non erat donaturus, niſi aliam partẽ emiſſet: ſed hic tacebat, & ſic redit ad primum, ut aliquid addat.

k Particulatim.] i. partem actionis.

l Perſoluit.] & etiã vſuras, vt s. l. proxi. circa princi. quæ eſt contra. Vel hæc corrigit illã. vel verius, his tribus caſibus tãtum ſortem petit. ſ. quando pro parte vẽdidit, pro parte donauit alicui directo. itẽ quando per interpoſitam perſonam, vt hic. Item quando aliquid occulte dat, ut ex cauſa donationis tota ſibi cedatur, vt j. prox. § at ſuperior lex loquitur quando modicum aſſignatur pro ceſſione tota facta pro illo modico precio, tunc & precium & uſuras petit emptor, ut ibi.

m Vtraq; parte.] ſ. cedentis, & eius cui ceditur. ſic & in poſſeſſione furioſo tradita, vt ff. de acquir. poſſ. l. quod meo. §. ſi furioſo.

n Et ſi hoc.] ſ. quod vere ſolutum fuit.

o Moleſtia.] ex aliquo.

SI SERVVS EXTERO SE emi mandauerit.

Audiſti generaliter ſupra de mandato, nunc audi ſpecialiter in quodam caſu ſ. cum ſeruus extero ſe emi mandauerit.

Legē unicā diuidit I quatuor.

Et no. quatuor dici in hac l. ſcilicet an fuerit utile mandatum. Item an actio detur ipſi domino ex uenditione, licet mandatum ſit inutile. Itē an ſolutio nummorum peculiariū liberet emptorē. Itē an agat de ancilla & de precio. In primo dicit nullū eſſe mandatū. In ſecundo dari domino actiones ex uendito. In tertio ꝙ emptor non liberatur. In quarto de utroque agi non poſſe. Dic ergo ſi ſeruus extero, &c.

debitoribus ab Anaſtaſianis temporibus imperitiri, ex quibus etiam lex data eſt, quam homines aſtutè lacerandam eſſe exiſtimauerunt. Sed ne videamur in tanta temporum noſtrorum beneuolentia aliquid acerbius admittere, in futuris poſt præſentem legem caſibus hæc B obſeruari cenſemus, vt oē quod contra legem Anaſtaſianam excogitatū eſt, hoc in poſterum noſtro perfruatur remedio.

TITVLVS XXXVI.

SI SERVVS EXTERO ſe emi mandauerit.

Hac lex conſueuit difficilis reputari, & in materia ſeruorum eſt quotidiana, & h.d. Si ſeruus de ſe emēdo mandat extraneo, mādatum in ſuis finibus ſtans non parit actionem aliquam. Si autem mandato fungatur contractus emptionis: ſubſecutiuē actio oritur de æquitate, non ex ſolo C *mandato, ſed emptionis cooperante contractu, & mandatarius idemq́ue emptor ſoluendo precium de peculiaribus nummis ſibi adminiſtratis a ſeruo, non liberatur a precio: ideo nihilominus poteſt ad precium conueniri. non tamen ad rem & precium, contradictione obſtante, quæ nō ſinit produci duo contradictoria ad effectum. h.d. not ſecundum Bald. Vel ſic: Mandatum ſerui mandantis ſe extero emi, eſt inualidum ab initio: ſed conualeſcit emptione ſecuta ex poſtfacto, & non liberatur mandatarius ſoluendo nummos peculiares domino, ſed domino datur electio, agat mandati vt ſeruum conſequatur, vel ex vendito ut precium ei detur, utranque tamen actionem non poteſt cumulare obſtante contrarietate hoc dicit.*

SI ſeruus extero.] CASVS. Seruus mandauit Titio de ſe emendo & manumittendo. ex iſto themate tres eliciuntur queſtiones. prima eſt an ualeat mandatū. Reſp ꝙ non, nec inſpecta perſona ſerui, neq; inſpecta domini. ſerui non, quia cū liber homo de ſe emendo non poſſet mandare, multo minus nec ſeruus ex ꝑſona ſua. domini nō, quia qui mādat rem ſuam à ſe emi, inutiliter mandat, quia cū mandat de emendo, à ſeipſo videtur emere. ſed nulla eſt emptio ſuæ rei. Secūdo q̄ritur, an ex tali mandato dñs habeat actionē mandati, ut ſibi reddatur ſeruus, vel habeat actionē ex vēdito ad cōſequendū preciū? Reſp. ꝙ mandati. Tertio quæritur, an emptor ſoluē do nūmos peculiares, liberatus ſit? Dr̄ ꝙ nō. Quarto q̄ritur, an poſſit intentare vtrāq;? Dr̄ ꝙ non, quia contrariæ ſunt, quia per actionē mandati cōſequeris ſeruū, per D actionē ex uendito, precium eius, & ſic emptor tenebit ſeruum. ſed iſta non poſſunt ſimul ſtare, ut conſequaris precium, & conſequaris ſeruum.

a Extero.] per hoc quod dicit extero, intelligas quemlibet alium à domino & ſeruo.

a Extero.] Exterū ſiue extraneum dic oēm præter dominum. Sed quid ſi dño mandat? Reſp. non ualet, quia à ſeipſo non pōt emere, itē nec ab alio rem ſuā, ut ff de contrah. emp. l. ſuæ rei. Sed quid ſi ſeruus plurium, uni dominorū mandet de ſe emendo ab alio. itē quid ſi rē unius mandet alij emere? Vr̄ ꝙ ualeat, vt ff. de accept. l. an inutilis. §. accepto. Sed puto ꝙ non, cū nec ſi extraneo mandet ualeat, ut hic dicit. l. de ſe emendo.

Seruus ſi mādet domino ſuo de ſe emēdo, nihil ualet.

b Mandauerit.] liber non poſſet hoc mandare, multo minus ſeruus.

c Non poteſt.] ſ. de ſe emendo, & ſic multo minus ſeruus, ut hic, & ff. quibus ad liber. procla. non licet. l. ge- A nulti. in princip. & de libe. cauſa. l. ordinata. §. ſi is. Item aut dices tenere mandatum ſecundum ius naturale, quo eſt liber. & ſic non ualet, cum nec liber mandet, ut dixi. Item ſecundum ius ciuile pro nullo habetur, ut ff. de reg. iur. l. quod attinet.

l. Impp. Diocleт. & Max. AA. & CC. Dionyſiæ.

SI ſeruus extero [a] ſe mandauerit [b] emendū, quā uis nec ex B perſona ſerui (quia hoc liber mandare non pōt [c]) nec ex domini perſona (quoniā qui mandat [d] vt à ſe res comparetur, inutiliter [e] mandat) conſiſtere credebatur actio, tn̄ optima ratione, [f] quia nō id agitur vt ex ipſo mandato, [g] ſed propter mādatū C ex alio contractu naſcat̄ actio, domino quęri placuit obligationem.

¶Si itaq; domino ignorante [h] emi te mandaſti, ac te nummos ſubminiſtrante peculiares ſoluti [i] ſunt, emptori minime liberatio per hmōi factū [k]

d Qui mandat,] cū idem inueniretur uēditor & emptor, qđ eſſe non poteſt, ut ff. de rerum permu. l. 1.

e Inutiliter.] quia tam ſequeretur quod idem eſſet venditor & emptor. in caſu tamen ualet, ut in creditore qui poſſidebat pignus. ff. man. l. ſi mandauero. 2. §. ſi hi.

f Ratione.] ſ. æquitatis, quæ præualet rigori iuris, ut ſ. de iud. l. placuit.

g Ex ipſo mandato.] ſcilicet ſolo, id eſt per conſequens de æquitate. Sed mādatum ſit inutile, uel ſit propter mandatum ex illo contractu.

g Ex ipſo mandato.] nullo alio ſecuto, ſed alio ſecuto. ſ. venditione, datur actio ex mandato, vt ſubijcit ſecundum loā. Sic & alias una ſtipulatio præſtat alij robur, ut inſtitut. de inuti. ſtipu. §. alteri. Sed hic tanto plus, quia cum ſequens cauſa, ſcilicet uenditio ſit bonæ fidei, & præcedens cauſa mādati, facit ſequens, vt ex prima det actio, quod in ſtipulatione non eſt ita. & quod hic ſubiicit, propter mandatum, &c. conuerte literam. i. ex mandato propter alium contractum. Similis conuerſio literæ eſt. ſ. communi diuid. l. 1. Alij ut P. dicunt ex ipſa uenditione dari mandati, ut hic innuit. pro quo eſt, quia & alias ex pacto incontinenti appoſito datur actio ex contractu præcedenti vel ſequenti, ut j. de pac. D l. inter empt. & uend. l. 2. Bul. etiam dicit ex ſe dari actionem mandati. ſ. ab imperatore uiuo, cum non datur per l. ex dicto mandato. ſed prima placet.

h Ignorante.] ſecus ſi ſciret, quia tunc recipiendo ſuum precium ſibi imputat, & emptor liberatur. Vel dic ſecus ſi ſciat, quia tunc ſibi præiudicat in ſeruo, ut non poſſit agere mandati.

i Soluti.] ſibi. ſ. uenditori.

k Per huiuſmodi factum.] i. per huiuſmodi ſolutionem. nam emptor tenetur facere nummos accipientis, ut ff. de action. empti. & vendi. l. ex empto. §. 1. Sed quare nō conceditur ut ex peculio ſoluat, ſicut & ubi manumiſſus eſt ſi decem dederit, ut ff. de ſtatulib. l. ſtatuliberos. §. & parui? Reſpond. quia ibi uoluit teſtator aliquid dari, ſciens illum non habere aliud patrimonium, uidetur permittere, ut & ff. de manu. teſt. l. ſi quis locuples, & de conditio. inſtitutio. l. quæ ſub conditione, & infra de conditio. inter. l. cum patremfamil. at hic nihil poteſt

Manumiſſus ſi x. dederit, ex peculio eā ſoluere poteſt.

uidetur

potuit peruenire. Nec tamen [a] ſi tradita nec manumiſſa es, etiam mandati de ancilla, [b] & empti [c] de precio conſequendo cõtrarias actiones [d] ei exercere concedi placuit. Sane in illius arbitrio relictum eſt, vtrumne mancipium, [e] an precium [f] cõſequi velit, cum ex peculio, quod eius fuit, ſolutio celebrata, obligationis vinculo emptorem liberare non potuerit.

videri permiſiſſe, cum & mandatum à ſeruo emanauerit. Alij diſtinguunt, an ſimpliciter mandat ſeruus ſe emi: an ſe emi ſuis nummis, & manumitti. Primo caſu non poteſt date peculiares nummos, ut hic. Secundo ſic, ut in dicta l. de ſtatulibe. quod non placet. nam hic geritur contractus uenditionis inter dominum & emptorẽ, unde debet ſecũdum commune ius facere nummos capientis, per d. l. ex empto. §. 1. Sed in hoc caſu eſſet tunc uis, quia primo non poſſet agere contra emptorẽ ut manumittatur, ut ff. de manu. l. 4. §. ſi ab ignoto. nec alius ſorte nomine ſerui. at ĩ ſecundo ipſe ſeruus cõſiſtit aduerſus emptorem ut manumittatur, ut ff. de iudi. l. uix, & etiam ipſe vẽditor ratiõe a fectionis, ut ff. manda. l. cũ ſeruus, & pronunciatur liberandus, nõ liber, ut ff. de manu. l. 4. in prin. & ff. de iudi. l. qui ſe.

[a] Nec tamen.] hic mutat perſonam.

[b] De ancilla.] ſ. conſequenda, ut ſtatim dices.

[c] Empti.] i. uenditi, ut & ff. de act. empt. l. veteres. cõtra. ff. de act. empt. & uend. l. ex empto. ubi dicitur quod iniquiſſimum eſt ut re & precio careat. Accur.

[d] Contrarias actjones.] Dic ꝙ loquitur de actione mãdati ad ancillam conſequendam, ſecundum Ioan. ſicut & ſi emi aſinum mandaſſet. & hoc innuit dictio, conſequendo, quæ licet ſit neutri generis, concipit tamen fœmininum, & idem innuit poſtea cum dicit, utrumne mancipium, &c. Alia actio eſt ex vendito ad precium, quæ ſunt contrariæ, cum per vnam auferatur emptori ſeruus, per aliam apud eum remaneat. Et ſic not. contrarias actiones non poſſe quem exercere, ut infra de fur. l. 1. Sed contra hoc quod dicit dari actionem mandati ad ancillam perſequendam, videtur eſſe contra, quia contraria non datur emptori contra me, vt recipiam, ſi nolim. ſi ergo contraria non datur, ergo nec directa, quia vltro citroque eſſe ſolent, ut inſti. de obl. quæ ex quaſi con. in princi & habes hoc. ff man. l. ſeruus meus. Sed dic, eſſe ſolent regulariter. fallit autem in hoc caſu, vt hic & ibi dicitur. & in eo. ti. l. poteſt. Alij vt P. dicunt mandati agi ut manumittatur, & tunc erit contrarietas, cum ſi & precium, & ꝙ manumittatur conſequeretur uenditor, duplici damno emptor afficeretur, quod non placet, quia aut non intereſt mea rõne affectionis alicuius manumitti, & tunc non datur directa mandati, cum non interſit, ut ff e. l. ſi procuratorem. §. mandati. & ſic non eſt contrarietas, cum non ſit actio mandati. aut intereſt, & tunc utraq; intenditur, nec ſunt contrariæ, ut ff. man. l. cum ſeruus. Prętereа eſt cõtra Pi. quod ſequitur, ſane, &c. Nam aperte dicit agi ad ancillã conſequendam: ſed ipſe dicit rei vendicatione. quod nõ placet, quia ſi rei uendicatione ageret, aut eſt precium emptoris ſolutum, & ſic agi non poteſt. aut ſi peculiare vel nullum, erit in emptoris arbitrio offerre precium, vt ff. man. l. diligenter. §. 2. at hic dicit in uenditoris eſſe arbitrio. Accur.

[e] Mancipium.] actione mandati.

[f] Precium.] ſ. actione ex vendito.

TITVLVS XXXVII.

PRO SOCIO.

Valet ſocietas in qua vnus pecuniam cõferre, alter operam. h. d. Bal. concor. Sal.

I. Impp. Dioclet. & Max. AA. & CC. Aurelio.

Societatem, vno pecuniam [g] conferente, alio operam, poſſe contrahi, magis obtinuit. [h]

Ementes prædium communiter, videntur tacite contraxiſſe ſocietatẽ tam rei quàm onerum ſupportandorum propter rem. h. d. not. ſecundum Bal. Vel ſic. Fundus emptus cõiter a duobus, vtroque in poſſeſſionem inducto, communis efficitur, & penſiones ſoluta ab eorũ altero una cũ precio poſſunt peti actione pro ſocio. Sal.

II. [illegible]

Cvm proponas te prędium coniuncto dominio [i] cũ patrono [*] tuo comparaſſe, in poſſeſſionemque tam te quàm ipſum inductum, iuris ratio efficit, vt dominium fundi ad vtrũq; pertineat. [k] Sane quia precium à te ſolo numeratum, [l] & ſolẽnibus penſitationibus, ceſſante ſocio, ſatisfactum eſſe dicis, iudicio ſocietatis id quod eo nomine præſtari oportuerit, conſequeris. [m]

[*] patrui.

Societatis commoda tranſeunt ad heredem. h. d. Bal. & hoc uerum etiã ſi ſit talis ſocietas, quæ ad heredem non tranſeat.

III. Idem AA. & CC. Victorino.

Cvm in ſocietatis con

PRO SOCIO.

Societatẽ.] Ca[sus]. Titius cũ Seio cõtraxit ſocietatem ut Titius pręſtet operã, Seius pecuniam, & lucrum eſſet cõe. an ſic contrahi poſſit ſocietas, quęritur? Dicitur ꝙ ſic.

[g] Pecuniam.] in cõmuni cauſa.

[h] Obtinuit.] quia ſæpe opera alicuius pro pecunia ualet, ut inſtit. eod. §. 2. & ſi partes adiectæ non fuerint, æquales in lucro & damno ſpectãtur, ut ff. eo. l. ſi non fuerint. Sed quæro, an ille qui pecuniam contulit, debeat habere capitale ſaluum in diuiſione ſocietatis. i. ſortem, & lucrũ tantum ex ea prouenięs communicare? Ioã. diſtinguit an ab initio ſic dedit pecuniam ut communicaret, an ut ſua remaneret. In primo caſu communicatur, in ſecundo non. Quid ſi hoc nõ appareat? Reſp. in dubio præſumitur communicata, ut ff. eo. l. 1. §. fi. & l. 2. licet alia ſit huius ciuitatis & quarundã aliarũ conſuetudo. ſ. ꝙ in dubio non præſumatur cõicata. Itẽ quid ſi hic ſors ſit amiſſa, an tantundem debeat reponere, & an ſit cõe periculum? Reſp. nõ eſt cõe periculũ, ut ille qui operã ponebat, aliquid cõferat: ſed finita ẽ ſocietas interẽptione rerũ, ut ff. e. l. verũ. § itereũt, & circa pecuniã conſueuit exhibere operam, quam mõ non habet.

Fac de Are quę ſequntes hic Cynus, reprobãdo iſtã rũ ſionem gloſſæ, dicit ꝙ in dubio non p̃ſumitur pecunia cõicata, & ideo ſaluã eã h̃re debet is q eã cõtulit. Alioquin vt dicit hic P. ſequeretur ꝙ p̃ſtans operã haberet lucrũ, & alius dãnũ, & ſic eſſet inęqualitas, quod eſſe nõ debet.

Cvm proponas.] Casvs Si emendo fundũ cum Titio contraxiſti ſocietatẽ, & tibi & ei traditus eſt fundus ſoluto precio à te, an ideo quia ex tua tantũ pecunia precium ſoluiſti, ad te ſolum pertinere debeat, quæritur? Dicitur ꝙ non, ſed ad utrũque veſtrum, & iudicio ſocietatis conſequeris id quod pro eo ſoluiſti.

[i] Coniuncto dominio.] i. tali animo ut in eo ſocij ſitis, ut ff. eo. l. ut ſit. Alij dicunt, coniuncto, quia & alia prædia communia ibidem confinia habebant, ut ff. e. l. cum duobus, in prin. Accur.

[j] Dominio.] licet ſolueritprecium & penſiones.

[k] Pertineat.] ut ff. de acq. re. do. l. traditio.

[l] Numeratum.] vnde tibi ſoli dominium aſſerebas quęſitum.

[m] Conſequeris.] aliud in ſocio reficiente communẽ inſulam, ut ff. eo. l. cum duobus. aliàs eſt. l. ſi fratres. §. idẽ reſpondit, ſocius, &c.

Cvm in ſocietatis.] Casvs. Si emendo ſalẽ cum Titio ſocietatem contraxiſti, & antequã ad te lucrũ perueniret, in fata deceſſiſti, hęrede relicto, an hæres iudicio ſocietatis partem lucri quæ ad te ſpectabat petere poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ ſic.

a Fides.] ſ. bona, ut ĩ. de act. & obli. l. bonam.
b Æquitatis.] i. bonæ fidei.
c Etiã compendia.] non ſolũ onera, & æqualiter, vt ſubiicit, niſi contra actũ ſit, ut ff. e. l. ſi non fuerint, in pr.
d Participaſſe.] i. partem habuiſſe in ſocietate ſalinarũ.
e Tibi.] agenti actio ne pro ſocio.
f Præcipiet.] licet enim non ſis ſocius, quia non tranſit ſocietas ad hæredem, etiam ſi ſit dictum, vt ff. eo. d. l. nemo, ni ſi in uectigalibus, ut ff. eod. l. adeo: tamen emolumenti ſucceſſor es, ut hic, & ff. eo. l. uerum. §. in hæredem, & agis pro ſocio, ut hic, & incepta negocia debes conſummare, ut ff. eo. l. hæres ſocij.

Tal. bona fides. Societas ad hæredes non tranſit.

g S] ſocietatis.] Duo conſitẽtes ſe ſocios omniũ bonorũ, adinuicem promiſerunt diuidere, p̃ æqualibus partibus. Vel cum de hoc eſſet controuerſia, animo tranſigendi fecerũt eandem promiſſionem per ſtipulationem, quæ ſtipulatio, hoc caſu eſt neceſſaria, cũ iure trãſactionis pactũ interponaẽ, ut ff. ð pa. l. diuiſiõis.

Caſum ponis.

h Inteſtatus.] nam perſonalis obligatio comitatur omnẽ hæredem, vt hic, & ff. ð act. & oblig. l. ex cõtractibus, & facit ad L. infra qui teſta facere poſſ. l. 1. 1. re ſpon.

T] Amdiu.] CASVS. Si cum Titio ſocietatem cõtraxiſti, & diſſoluta cõſenſu ſocietate, aliquid quod ad re cã ſocietatis pertinebat, apud Titiũ remanſit: an illud cõſequi poſſis, q̃ritur? Reſ. q̃ ſic act. pro ſocio, iam nata eſt ſocietate finita.
i Perſeuerat.] ut inſt. eo. §. manet.
k Nata eſt.] fuit ergo ab initio nata, ſed non intentatur niſi finita ſocietate, ſecũdum quoſdam. Vel dic nec ẽt naſci niſi finita ſocietate, ſicut in actione tutelæ dicitur. ff. de tute. & ra. diſt. l. ſi tutor. §. fi. & L. eq. hoc tamen fallit in ſocietate uectigaliũ, vt ff. co. l. actione. § nonnunquam. Et idẽ etiam poſſes dici in ſocietate A priuata, ſi expediat ab ea nõ recedi, & opus ſit ſic agi ut tali caſu, & naſcatur & intentetur ẽt ſocietate durante. Item prædicta uera ſunt, ſi agitur ad perſonales præſtationes hincinde. ſi autem ut res non cõis cõicetur, etiam ea durante agi poteſt, ut ff. e. l. 3. & communi diui. l. 1.

Actio pro ſocio quãdo naſciẽ.

tractibus fides a † exuberet, conueniatque æquitatis b rationibus etiã compendia c æqualiter inter ſocios diuidi, præſes prouinciæ ſi patrem tuum ſalinarum ſocietatem participaſſe, d & non recepta communis cõpendij portione, rebus humanis exẽptum eſſe perſpexerit, cõmodum ſocietatis, qđ deberi iuxta fidem veri conſtiterit, reſtitui tibi e præcipiet. f

Cauſa teſtati uel inteſtati: nõ pertinet ad contractus. h. d. Bal. Vel ſic: Non refert an ſocius decesserit teſtatus uel inteſtatus, quia hæres eius cõuenta tenetur ſeruare. Sal.

IIII. Iidem AA. & CC. Celeri.

SI ſocietatis g iure, vel tranſactionis ſtipulatione ſubdita, bonorũ omnium æquis partibus inter te & Fauiam diuiſionẽ recte fieri placuit, quominus hæc rata ſeruẽtur, nihil intereſt, utrum teſtatus, qui fuerit obligatus, an inteſtatus, h rebus ſit humanis exemptus.

Durat ſocietas ad beneplacitum ſociorum. h. d. Bal. & Sal.

V. Iidem AA. & CC. Theodoro.

TAmdiu ſocietas durat, quamdiu conſenſus partium integer perſeuerat. i Proinde ſi iam tibi pro ſocio nata k eſt actio, eam inferre apud eũ cuius ſuper ea re notio ẽ, non prohiberis.

Societas poteſt contrahi ſub quali bet conditione, quia uoluntates contrahentium ſunt ſeruandæ.

VI. Imp. Iuſtin. A. Ioanni P. P.

DE ſocietate l apud veteres dubitatum eſt, ſi ſub conditione cõtrahi poteſt, puta ſi ille conſul fuerit, ſocietatem eſſe cõtractam.

¶Sed ne ſimili modo apud poſteritatem, ſicut apud antiquitatẽ, huiuſmodi cã ventiletur, ſancimus B ſocietatẽ contrahi poſſe nõ ſolum purè, ſed etiam ſub conditione. Voluntates m etenim legitimè cõtrahentium omnimodo conſeruandæ ſunt.

Curator furioſi poteſt renunciare ſocietati furioſi. & qui habet auctoritatem legitimã in contractu, habet etiam in diſtractu. Bal.

VII. Idem A. Ioanni P. P.

SAncimus, veterum dubitatione ſemota, licẽ C tiam habere furioſi curatorem diſſoluere n (ſi maluerit) ſocietatem furioſi, & ſociis licere ei o renunciare. Et quemadmodum in omnibus contractibus aliis legitimam auctoritatem ei dedimus, ita & in hac parte eum permittimus cõpetenter cõmodis furioſi prouidere.

TITVLVS XXXVIII.

DE CONTRAHENDA emptione & venditione.

Valet uenditio rei etiam exiſtẽtis in alio loco quàm ubi contractus cele D bratur. h. d. Bal. Vel ſic: Non uitiatur uenditio, quia res ſit conſtituta in alio loco quam ubi contrahitur. Sal.

I. Impp. Valeria. & Gallie. AA. Paulo.

VEnditiones etſi ĩ alio loco quã ĩ quo poſſeſsiones conſtitutæ ſunt, fiant, nõ ideo irritæ eſſe creduntur. p

DE ſocietate.] CASVS. An ſub conditione poſſim cõtrahere ſocietatẽ, quæritur? Dr̃ q̃ ſic, licet apud ueteres. ſ. ante iura digeſtorũ, de hoc eẽt dubitatũ. unde tã pure q̃ ſub conditione cõtrahi poteſt.
l De ſocietate apud ueteres.] ãte leges digeſtorũ. nã ẽt per eas põt contrahi ſub cõditione, ut ff eo. l. 1.
m Voluntates.] ut ff. depo. l. 1. §. ſi conueniat.

SAncimus.] CASVS. An curator furioſi diſſolueẽ poſſit ſocietatẽ quã cõtraxit furioſus ante furorẽ, quæritur? Dicitur q̃ ſic, & ſocius furioſi ſocietati renunciare poteſt, licet olim eſſet dubitatũ apud ueteres. unde ſicut curator in aliis cõtractibus habet legitimam adminiſtrationẽ, ita in ſocietate diſtrahenda. Vin.
n Diſſoluere.] renũciando aliis ſociis, uel alij renunciãdo curatori: ſic ſit per procuratorem etiam generalem, ut ff. e. l. actione. §. renunciare.
o Ei.] ſ. curatori.

DE CONTRAhenda emptione, & uenditione.

VEnditiones] CASVS. An rem cõſtitutam Mutinę poſſit aliquis uendere Bononiæ exiſtens, quæritur? Reſpõ. q̃ non refert an præſens ſit res uel non, quo minus ratificetur uẽditio. Viuia.
p Creduntur.] ut & infra ſi quis alteri vel ſibi. l. fi. & de donatio, vt infra de donatio. l. data, in fi. & ſtipulatio, ut ff. de cond. fur. l. parui.

Emptionem

Emptionem.] CASVS. An furioſus uenditionē A rei celebrare poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non, quia non poteſt conſentire, nec ſine conſenſu contrahitur venditio. Si vero dilucida habeat interualla, puta quia ſit furioſus in æſtate, reſipiſcat in vere, & rem ſuam vendat, ſi maior ſit. xxv. annis, tenet uēditio. Item & alios quoſlibet cōtractus poteſt celebrare. Viui

a Deſiderare.] ut inſti. eo. in prin. ſi ergo interuenit error uel in contractu, uel in precio, uel in corpore, uel in qualitate, non valet contractus, vt ff. eo. l. in vēditionibus. idem ſi in ſexu, ut ff. eod. tit. l. alioquin. §. fin. Idē ſi in eſſentia, ut ff. e. l. domum.

b Conſenſum.] vnde nec vēdere nec emere pōt, quandoq; tamē tacite uidetur conſentire, ut ff. ſol. mat. l. 2. §. ſi.

c Contractus.] & omnia quæ vult, quę non infirmātur propter ſuperuenientētem furorem, ut hic, & j. de cur. fu. l. cū aliis, & qui teſta. fa. poſ l. furioſum, & ff. de ſpon. l. furor.

Si donationis.] CASVS. Donaui tibi prædium hoc Pacto ut miniſtres mihi alimenta, & finxi uenditionem interueniſſe. non quod ſimulatum eſt, ſed quod vere geſtū eſt, compelleris ſeruare act. præſcriptis verbis: unde ſi mihi ſubtrahebas alimenta, compelleris ſoluere eadē actione præſcriptis uerbis. Viuianus.

Sal. emptionis deficit ſubſtantia.

d Si donationis.] quæ uere fit.

e Deficit.] quia plus ualet quod agitur.

f Subſtantia.] ſubſtantia emptionis eſt conſenſus, ut ſ. l. proxima. non autem conſentiunt in uenditione, qui licet uerbis emptionem exprimant, corde tamen aliud ſapiunt, ut ff. de rebus dubiis. l. in ambiguo, & hoc quando in totum agebatur ut eſſet donatio. ſi uero precio uiliori, valet venditio niſi inter uirum & uxorem, ut & ff. eod. l. cum in venditione, & l. ſi quis donationis. Item no. hic ſimulatum contractum non tenere, ut ſ. plus val. quod agi. per totum, & ff. eod l. nuda, & de reg. iur. l. imaginaria.

Emptiōis ſubſtātia ē cōſenſus.

g Vt te.] ibi fuit contractus innominatus à muliere. ſ. do ut facias.

h Aleret.] i. hoc pacto ut te alat.

i Perfecta.] olim ſtipulatione ei interpoſita, hodie etiā nudo pacto, ut inſt. de dona. §. perficiuntur. Vel perfecta dicitur. i. impleta traditione, ut ff. de actio. emp. l. ſi quis alienam, & ſ. de act. & obli. l. ſi quidem. facile, autem dicit, quia propter ingratitudinem reuocatur quandoque, ut j. de reuo. dona. l. ſi.

Vbi non eſt conſenſus, ibi deficit ſubſtantia emptionis & venditionis. Bald. Vel ſic: Furioſus non poteſt vendere propter defectum conſenſus, niſi tempore dilucidi interualli. Sal.

II. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Aurto.

Emptionem & venditionē conſenſum deſiderare, [a] nec furioſi vllum eſſe conſenſum, [b] manifeſtum eſt. Intermiſsionis autem tempore furioſos maiores vigintiquinq; annis venditiones & alios quoſlibet contractus [c] poſſe facere, non ambigitur. B

Si non valet quod ago ut ago, valet ut valere poteſt. h. d. Bal. Vel ſic Contractus verus donationis prævalet ſimulatæ venditioni, & pactum de alimentis præſtandis ei adiectum, ſeruandum eſt. h. d. Salice. Vel ſic & clarius: Si fiat donatio re vera, & ſimuletur fieri venditio, valet donatio, nec poteſt reſcindi propter ſimulationem venditionis. Donatarius tamen debet implere modum vel conditionem appoſitam in donatione. h. d. Pau. de Caſt.

III. Iidem AA. Valeriæ.

C Si donationis [d] cauſa, venditionis ſimulatus contractus eſt, emptio in ſui deficit [e] ſubſtantia. [f] † Sane ſi in poſſeſsionē rei, ſub ſpecie venditionis, cā donatiōis, vt te [g] aleret, [h] induxiſti, ſicut perfecta [i] donatio facile reſcindi nō poteſt, ita legi quam tuis rebus donans dixiſti, parere conuenit. [k]

k Conuenit.] actione præſcriptis uerbis, ut j. de re per mu. l. rebus, & ff. de pac. l. in traditionibus, & j. de don. l. legem. uel condictione ob cauſam, ut ff. de præſc. verb. l. naturalis. §. ſin autem rem do. & ſupra de condict. ob cau. l. ea, & l. ſi ut proponis. Vel etiam vtili rei vendicatione, cum ſub modo fuerit donata, vt infra de do. quæ ſub modo l. 1. valet ergo ut donatio, vt j. eo. l. empti. Accur.

Nemo poteſt emere rem ſuam, ut ſi qua tamen ab eo poſſet aliquo remedio euinci. h. d. no ſecundum Bal. cōcor. Sal.

IIII. Iidem AA. Luciano.

Cum res tibi donatas [l] ab hærede [m] donatricis tibi diſtractas [n] eſſe proponas, intelligere debueras duplicari tibi titulum poſſeſsionis [o] nō potuiſſe, † ſed ex donatione & traditione dominum factum te fruſtra emiſſe, cum rei propriæ emptio non poſsit conſiſtere. [p] At tunc demum tibi profuit, ſi ex donatione te nō fuiſſe dominum demonſtretur. C [q] Sane quoniam omnia bona tibi ab ea donata & tradita dicis, ad hoc & à filio facta venditio rerum maternarum afferre, perfecta etiam donatione, poterit defenſionem, ne vel exemplo inoſficioſi teſtamenti poſsit hæc auocare. [r]

Cum res.] CASVS. Berta donauit tibi aliquas res. an valeat emptio ſi ab hęrede ſuo poſtea eas comparaueris, quæritur? Dicitur ꝙ non, quia ſuæ rei, &c. & hoc in prima. Si vero nondū tradidiſſet, ualeret. Item ratione iuris quod habet filius in rebus aliis puta, poteſt agere inofficioſi, quo caſu ſi inofficioſa reperiatur donatio facta à Berta, ualebit emptio.

† quod n. meū eſt, ĩplius meū fieri non pōt. & cō cor. l c. inter dilectos, cūgl. ſuper verbo, meū, extra de ſi de inſtru.

l Donatas.] à Berta ſupple, & traditas, ut patet ſtatim.

m Hærede.] ſ. filio Bertæ.

n Diſtractas.] i. uenditas. ſic ſtricte ponitur, ut ff. de Publicia. l. ſi ego. §. partus. 3. reſpon.

o Poſſeſſionis.] i. dominij, arg. ff. de ver. ſig l. interdū, & poſſidere bene poteſt qs ex pluribus cauſis, vt ff. de acq. poſſ. l. 3. §. ex pluribus ff. de re. iur. l. non ut ex pluribus.

p Conſiſtere.] Not. ſiue ſciens, ſiue ignorans, ut infra eo. l. ſi mater, & ff. eo. l. ſuæ rei, & de pigno. act. l. debitor, niſi ratione poſſeſſionis, uel niſi ſub conditione, uel ratione iuris quod habeat vēditor in ea re, ut ff. eo. l. ſi in emptione. §. rei ſuæ, & l. qui tabernas, & de leg. 1. l. cætera. §. 1. inſtitu. de leg. §. ſi D cui fundus, & idem erit in ultimo caſu huius l. nam ratione iuris querelæ ualet uenditio. Et poteſt reddi ratio quare rei ſuæ emptio non ualeat, quia ſtatim vt facta eſt uenditio, committitur actio ex empto pro euictione, quia & ubi res aliena uenditur, ſi poſtea emptor eius dominus fiat, actio de euictione committitur, ut ff. de euict. l. ſi uendideris. Cum ergo hic emptor ab initio ſit dominus, ſtatim committitur contra venditorem actio de euictione. & emptor tenetur ad precium, ſicque inuicem compenſatione facta cauſa minuendarum litium, nulla uenditio cenſetur, argumē. ff. de compen. l. 1 & 2.

Emptio ſuæ rei quare non valeat.

q Demonſtretur.] quod eſſe pōt, quia tua erat uxor, unde nō ualuit inter uirū & uxorem donatio, ut ff. de dona. inter ui. & ux. l. 1. & hoc ſi reuocauit antequā confirmaretur, ut j. de don. inter ui. & ux. l. donationes. 1.

r Auocare.] quatenus immoderate donatum eſt, quere ſ. l. inofficioſæ donationis, ut ſupra de inof. don. l. cum dona-

donationibus. Et nota hic ꝙ ra ione iuris ualet ven ditio, quod & in legato eſt, ut ff. de leg. 1. l. ſi domus. §. fin. ſed non ſemper, ut ff de leg 2. l. Mæuius. §. penul. quanquam & hic poteſt dici ꝙ non ualeat uenditio, ſed qui emit, habet exceptionem. Sed ſi emit putans eſſe uendentis, & ſic poteſt repetere precium, ut ff. e. l. ſuæ rei. nunquid habet exceptionem pro re, ut non reddatur? Non puto, quia ſic poſtularet contraria, quare non auditur l. vt habeat rē quaſi ualeat uenditio, & repetat preciū quaſi non valeat vēditio, ut arg. ſ. tit. 2. l. 1. in fi.

Cvm ipſe.]CASVS. An res pupilli quas diſtrahi neceſſe eſt propter æs alienum patris, bona fide & palam emere tutor poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, & multo magis uxor ſua.

a Cum ipſe tutor.] auctoritate contutoris.

b Comparare.] cōparare immobilia non poteſt, mobilia autem palam pōt, ut ff. eo. l. ſi in emptione. quæ pro cōtraria ſignatur.

c Prohibetur.] immo prohibetur, ut ff. eo. l. ſi in emptione. §. fi. quæ eſt contra. Solu. ibi adminiſtrabat, hic nō, ſecundū Azo, argu. ff de auc. tut. l. tutores. Sed hoc non placet, ut ff rem pu. ſal. fo. l. 4 §. illud. Vel hic emit à pupillo cum auctoritate contutoris, ar. ff. de auct. tu. l. 4. & 5. § ſed & ſi cū. vnius enim auctoritas ſufficit, licet plures ſint, ut infra de auct. tu. l. fi. ibi uero ſe auctore. Vel dic ꝙ palàm poteſt, ut hic. clam non, ut ibi, arg. ff. de admi. tu. l. non exiſtimo, & de auct. tut. l. pupillus. § ſane, & de ritu nup. l. fi. ſic & infra de dona. l. donatio ſiue. § in conſcribendis. & habēt hęc locum in omni officio publico uel priuato. aliter punitur, ut ff. eod. l. non licet. Item opponitur huic ſolutioni prox. ſecundæ. ff. de admini. tu. l. tutor rerum, in fin. vbi dicit pupillum rem vendicare non poſſe quam ſibi tutor accepit de bonis eius, & precium rationibus pupilli intulit. Sed reſpon. ibi eſt ideo, quia res pupilli erat vſucapta ab hærede tutoris. Vel non ideo quia emptio ualeat, ſed quia bona fide fructus ſiue animalia inde nata ita percepat, unde fecit ſuos. Vel dic, ibi non poteſt vendicare niſi reddat precium quod in ſuam utilitatem peruenit, arg. contra. ĩ. de præd. mi. l. ſi prædium. uel ibi palā egit. Et not ꝙ vbi ex tutoris parte tantum oritur obligatio, ſe auctore obligatur, ut ff. de admi. tut. l. quotiens. §. non tantum.

SI Gaudentius]CASVS. Si Sertæ mancipium minoris, puta. x. cum ualeret. xxx. uendidiſti aīo donādi propter affectū quē habes de ea ducenda, poſtea cum ea nullum contraxiſti matrimoniū, quia ratione cōſanguinitatis diſtractum eſt, an præiudicet ei uel eius hæredi quo minus mancipium vendicare poſſit, quęritur? Dicitur ꝙ non.

Hac eſt no. lex, & h. d. Tam tutor, quam uxor eius poteſt rem pupilli emere palam & bona fide. Bald. & Salic.

V. Iidem AA. Gratiæ.

CVm ipſe tutor [a] nihil ex bonis pupillis quæ diſtrahi poſſunt, comparare [b] palam & bona fide prohibetur, [c] multo magis vxor eius hoc facere poteſt.

B

Res perfecta non uitiatur, licet perueniat ad caſum à quo non poſſet oriri. h. d. Bal. Vel ſic: Donatio ante facta non irritatur, licet matrimonium inter donatorem & donatricē poſtea ſequatur. Sal.

VI. Iidem AA. Lucretio.

SI Gaudentius [d] in matrem tuam titulo venditionis [e] ſine quadā fraude [f] dominium mancipij tranſtulit, non idcirco ꝙ poſtea inter eos matrimonium & diuortium ſecutum dicitur, iuri eius quicquā derogatū eſt, [g] quod vendicare, [h] te matri tuę ſucceſsiſſe probans, minime prohiberis.

Figmentum ueritati non præſtat impedimentum. Bal.

VII. Iidem AA. Piſoni.

SI ancillam ex emptione ſibi quæſitam, mater tua donatione à ſecundo marito poſtea ſe ſimulauit accepiſſe, tituli falſi figmentum, donationis dominiū ei duplicare vel auferre non potuit. [i]

In contractibus nominatis nō habet locū cōdictio ob cauſam. h. d. Bal. vel clarius: Licet precium non ſoluatur, non agit venditor cōdictione ob cauſam ad repetitionem rei, ſed actione ex vendito ad ipſum precium. h. d. Pau. de Caſt.

VIII. Iidem AA. Diogeni.

SI non donationis cā, ſed vere vineas diſtraxiſti, [k] nec preciū numeratum eſt, actio [l] tibi precij, non eorum quæ dediſti, repetitio competit. [m]

C

Sine precio contractus uenditionis non habet ſubſtantiam. Bal. Vel ſic: Sine precio non eſt uenditio, nec precium conuentum non ſolutum facit poſſeſſorem iniuſtum. & ex uenditione ſimulata precium non petitur, nec res tradita repetitur, ſi agebatur ut donaretur. h. d. Sal. vel ſic: In emptorem tranſit dominium facta traditione, licet precium non ſit ſolutum, ſi fuerit habita fides de precio, niſi uenditio ſit inualida, quia non fuerit conuentum de certo precio. & ſi fuit facta animo donandi, precium peti non poteſt. h. d. Pau. de Caſt.

d Si Gaudentius.] proprium nomen.

e Venditionis.] alias donationis, & tunc plana. aliàs uēditionis, & tunc dic factæ minori precio animo donandi, quę ualet inter cæteros, ſed non inter coniuges, ut ff. co. l. ſi quis donationis.

f Fraude.] à matre tua commiſſa.

g Derogatum eſt.] quod uidebatur, cū peruenerit in eum ſtatum à quo incipere non poteſt, ut argum. ff. de uerbo. obliga. l. pluribus. §. & ſi placeat. Vel quia non durauit cauſa propter cuius ſpem facta fuerit, argum. ff. de in rem uer. l. ſi pro patre. §. verſum. ſed nihilo minus valet, ut hic, & ff. de dona. inter uir. & uxo. l. ſi inter extraneos.

h Vēdicare.] ab omni poſſidente.

SI ancillam.]CASVS. Si mater tua ancillam comparauit, & à marito ſuo ſimulauit titulo donationis accepiſſe: an tibi præiudicauit, puta quia dicat maritum ſibi donaſſe conſtante matrimonio, & ideo uelit maritus ancillam à te reuocare: an poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non. Viuia.

i Non potuit.] quia dicit maritus ſe donaſſe conſtante matrimonio, & ideo uelit eam tibi auferre. & facit ſupra e. l. cum res, & ſ. plus val. quod agi. l. 1. & de reg. iur. l. non vt ex pluribus.

SI non.]CASVS. Vineam mihi uendidiſti, nec precium ſoluit an uineam repetere poſſis, quæritur? Dicitur ꝙ non, ſed actione ex vēdito agere potes ad precium.

D

k Diſtraxiſti.] i. vendidiſti.

l Actio.] fide habita de precio.

m Competit.] ut ſupra de rei uendi. l. in ciuile, & ĩ. de reſcin. uend. l. ea conditione, & hoc quando fides eſt habita de precio. aliàs pōt rem uendicare, ut ff. e. l. quod uēdidi, & ff. de tribu. l. procuratoris. § pe. & inſti. de rerum diui § uenditæ. Et dic ꝙ uolebat repetere condictione ob cauſam, ſed non habet locum in contractibus nominatis, vt ff. de rerum permu. l. 1. §. fi.

Cōdictio ob cām locū nō habet in cōtractib. nominatis.

EMpti.] CASVS. Sine precio nulla conſiſtit emptio. & hoc in prima. Si uero precium conſtituatur nec ſoluatur, & res tradatur, non ob hoc minus tenebit uenditio, ſed ages ad precium. & hoc in ſecunda. Si vero venditor precium ſibi ſolutum negaret, non ob hoc minus poſſideat quis quod comparauit. & hoc in tertia. Si vero aliquis prædium tibi donauit, ſimulauit autem ſe uendere, ſi ſubſecuta fuerit traditio, non aget ad preciū, quia

quia perfecta eſt donatio. & hoc in quarta.

a Empti fides.] ab vtroq; contrahentium habita.

b Sine quātitate.] i. precio, & certo, ut inſt. e. l. precium. nec ſine re quæ ueneat, ualet uenditio, niſi in fructibus, & alea, & ſimilibus, ut ff. eo. l. nec emptio.

IX. Iidem AA. Seuero.

EMpti fides [a] ac vēditi ſine quantitate [b] nulla eſt. Placito autē precio non numerato, [c] ſed ſolum tradita poſſeſsione, iſtiuſmodi cōtractus non habetur irritus, [d] nec idcirco is qui comparauit, minus recte poſsidet, [e] q̄ ſoluta ſumma quam dari conuenerat, negatur. Sed & ſi donationis gratia prædij factam venditionē [f] † traditio ſequatur, [g] actione precij nulla competente perficitur donatio.

† al. facta vēditione.

c Non numerato.] fide tamen habita.

d Irritus.] nō enim precij numeratio, ſed conuentio, &c. ut ff. eo. l. 2. §. 1.

e Recte poſſidet.] cum a uenditore habeat, uel eius uoluntate expreſſa uel tacita. alias ſecus, vt infra de acq. poſſ. l. minus, & ff. de acquir. poſſe. l. ſi ex ſtipulatione. Et dic q̄ hic fuit habita fides de precio à venditore.

f Facta venditione.] ſimulata tamen.

g Sequatur.] hoc in re ueteri. hodie etiā nudo pacto fit donatio, ut infra de dona. l. ſi quis argentum. §. fin.

SI mater.] CASVS. Mulier volens dare pecuniā uiro ſuo (quod non potuit, cum non ualeat donatio inter uirum & uxorem.) ſimulauit ſe emere prędium ſuum propriū à marito, & precium ei dedit. an mulieri vel eius hæredi p̄ talem uenditionem præiudicatur quo minus prædium repetere poſſit, quæritur? Dicitur quod non.

Contractus poteſt eſſe nullus dupli ci cauſa, & utraque poteſt eodem libello propons. h. d. no. tex. cum glo. ſecundum Bal. Vel ſic: Si mulier ſimulatè emit rem ſuam tanquam mariti, non præiudicat ſibi. Salice. Vel ſic: emptio rei ſuæ non ualet, nec præiudicat ementi h. d. Pau. de Caſ.

X. Iidem AA. Georgio.

SI mater tua velut ex patris tui [h] bonis prædium ſuum comparauit, cum rei propriæ non conſiſtat emptio, [i] & hanc ſimulatam [k] proponas, huiuſmodi placitum mutare ſubſtantiā veritatis, [l] & ei nocere non potuit. [m]

Contractus non redduntur in inuitum Bald. & Sal.

h Patris tui.] mariti ſui.

i Non conſiſtat emptio.] ut & ff. eod l. ſuæ rei, & l. ſi debitor, niſi ratione poſſeſſionis, [y] ut ff. e. l. ſi in emptione. §. rei ſuæ. uel ſub conditione, ut ff. eod. l. exiſtimo, & ff. de leg. 1. l. cætera. §. 1. & argumen. ff. de uerborum obligatio. l. nemo, & l. exiſtimo, & niſi per alium, [z] ut ff. manda. l. ſi mandauero. 2. § ſi bi, & niſi ratione partis aliorum, ut ff. de in diem addic. l. quod ſi uno, in fine. Sed quidam ibi intelligunt ſub conditione, qua exiſtente, res non ſit noſtra.

y Hoc verū qn̄ per aliqd̄ remediū poſſeſſoriū emptor non poſſit à vēditore poſſeſſionē recuperare, alias ſecus. Bart. & B. in l. ſi in emptiōe. §. rei ſuæ, ī gl. alleg.

z Intellige qn̄ vendēs poterat in uito domino rem diſtrahere. alias ēptio rei ſuæ p̄ alium celebrata non ualet. Cy. & Bal. ī l. unica. ī. ſi ſer. ex.

k Simulatam.] & ideo pro infecta quoque habendam, ut ſupra plus ual. quod agi. Duplici ergo ratione non ualet.

l Subſtantiam ueritatis.] cum fuerit ſimulata.

m Non potuit.] cum ſua erat. ſupra eod. l. ſi ancillam.

INuitum] CASVS. An rem tuam vitioſam per iudicem me poſſis compellere emere, quæritur? Dicitur q̄ non. econtra ſi rem uitioſam habuero, & tu eā deſideraueris, non poteris me cōpellere ut tibi uendam.

XI. Iidem AA. Paterio.

INuitum comparare uel diſtrahere poſtulātis deſiderium iuſtā cauſam nō continet. [n]

Fideiuſſor non eſt de ſubſtantia emptionis, nec de generali natura eius, nec etiam inſtrumentum, nec etiam pœnitentia, quanquam incontinenti poſt actum perfectum ſecuta inualidat ipſum contractum. h. d. no. Bald. Vel ſic: Fideiuſſor de euictione non eſt de ſubſtātia emptionis, nec inſtrumētum tradita poſſeſſionis, & ideo eorū omiſſio non uitiat, nec poſt emptionē factam locus eſt pœnitentiæ, etiam ſi precium non ſit ſolutum, ſed pro eo ſoluendo agi poteſt. Sal.

n Non continet.] ut & ī. de iure delib. l. nec emere, & ſ. de act. & obl. l. ſicut, & ī. loca. l. inuitos, & ī. de nup. l. neq; ab initio, & ff. de pig act. l. quāuis, & ſ. de Iudæis. l. nemo externus, & ī. e. l. dudū. Sed prima fallit in caſibus vbi quis cogitur cōparare, ut ff. de act. emp. l. Iulianus. §. §. idē Celſus, & ff. de le. 1. l. & ſi æquo, & ff. cō: diui. l. cōi diuidūdo. 2. § ſi. & inſti. de leg. §. non ſolū. Item & ſecunda fallit: nā quandoq; quis diſtrahere cogitur, vt ī. de cōi ſer. ma. l. j. licet quidam ibi dicāt q̄ iam erat liber. vnde cū nō ſit ſeruus, non dicitur cogi vendere rem ſuam, licet æſtimationem accipiat. Item fallit. ff. de leg. 1. l. & ſi æquo, & inſtit. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. §. ſi. & ff. de relig. l. ſi quis ſepulchrū, & ī. de patribus qui ſi. diſt. l. 2. & ſi. & ff. de act. emp. l. Iulianus. §. idem Celſus, & ī. e. l. dudum.

XII. Idem AA. Paterno.

NOn idcirco minus [o] emptio perfecta eſt, q̄ emptor fideiuſſorē non accepit, [p] vel inſtrumentum teſtationis vacuæ poſſeſsionis omiſſum eſt. [q] nā ſecundum conſenſum auctoris in poſſeſsionē ingreſſus, recte poſsidet. [r] † precium ſane, ſi eo nomine ſatisfactum non probetur, peti poteſt. [s] nec enim licet incontinenti facta, pœnitentię conteſtatio [t] conſenſu finita reſcindit. [u]

Contractus in alterius contrahentium voluntatem collatus, non intelligitur efficaciter celebratus. Sal. Vel ſic: Contractus ultro citroq; obligatorius non poteſt conferri in uoluntatem uel arbitrium alterius ex contrahentibus, & ſi contra fiat, non ualet Pau. de Caſ.

† al. pro ſ done ſinitus poſſidere. Odoſ.

NOn idcirco.] CASVS Si mihi prædium vēdidiſti, non ob hoc minus tenebit uenditio q̄ fideiuſſorē nomine euictionis non accepi, uel inſtrumentum venditionis nō interuenit, quia ſufficit, q̄ conſenſu tuo ſim introductus in vacuam poſſeſſionē. & hoc in prima. Si vero precium tibi adhuc non ſolui, petere poteris, nec facto cōtractu interueniente conſenſu, ſi pœnitueris, minus ualebit venditio. & hoc in vltima.

o Non idcirco minus.] fallit in ſeruo communi manumiſſo.

p Non accepit.] de euictione, cū nec dādus eſt, niſi actū eſſet, ut ff. de euic. l. emptori, & ff. de præto. ſtipul. l. 1. §. ſtipulatio.

XIII. Iidem AA. Iuliano.

IN vendentis [x] uel emētis uoluntatem colla-

q Omiſſum eſt.] vt ſ. de fide inſtr. l. non idcirco, & ſ. de rei vend. l. quotiens. & ī. de communium re. alie. l. ſi. & ſ. de proba. l. cum res.

r Poſſidet.] ut infra de acquiren. poſſ. l. minus, & ff. de acq. poſſ. l. ſi ex ſtipulatione, & ī. ſi quis alteri uel ſibi. l. ſi emancipatis.

s Peti poteſt] ut d. l. quotiens, & in eo. tit. l. inciuile.

t Conteſtatio.] i. coram teſtibus proteſtatio.

u Reſcindit] ſ. de tranſac. l. quamuis, & de ac. & obl. l. ſicut, & ſi cer. pet. l. eo quòd.

IN vendentis.] CASVS. Vendo tibi ſi emere volueris, uel ego voluero. non ualet emptio. Vel pone caſum ut in gl.

x In vendentis.] Quidam non intelligentes ponunt ca

ta conditione comparādi, quia non adſtringit neceſsitate cōtrahentes, obligatio nulla eſt. idcirco dominus inuitus ex huiuſmodi conuentione rem propriam, vel quilibet alius diſtrahere non compellitur.

Non ſolum proximis & conſortib. ſed etiam alijs liberum eſt arbitriū rem propriam diſtrahendi: non obſtantibus conſtitutionibus quæ olim contrarium diſponebant. h.d. no. Bal. Vel ſic: Iure nouo non cogitur quis prius vendere proximis & conſobrinis, quam extraneis. Salic. Vel ſic: Poteſt quis vendere rem ſuam cui vult, reprobata lege quæ cogebat eum vendere conſortibus, non extraneis. Paulus de Caſtro.

XIIII. Imppp. Valentin. Theod. & Arcad. AAA. Fabiano præfecto pretorio Illyrici, & Italię.

DVdum [a] proximis [b] conſortibusq; conceſſum erat, vt extraneos ab emptione remouerent, neque homines ſuo arbitratu vendenda diſtraherent. ſed quia grauis hæc videtur iniuria, quæ inani honeſtatis colore velatur, vt homines de reb. ſuis facere aliquid cogantur inuiti: [c] ſuperiore lege caſſata, vnuſquiſque ſuo arbitratu quærere, vel probare poſsit emptorem: [d] niſi lex [e] ſpecialiter quaſdam perſonas hoc facere prohibuerit. Dat. VI. Kal. Iunij Vicentię, Tatiano & Symmacho Conss.

B *Precium rei venditæ per tertium arbitratorem diffinitum ſeu declaratum: cogitur emptor ſoluere, & non arbitrante eo non tenet vēditio: quod etiam in locatione ſeruari mandatur. h.d. Vel breuius: Si precium ad tertij arbitrium committitur: illo nō arbitrante contractus redditur nullus, nec a perſona receditur: & illo arbitrante firmatur. Salic. Vel ſic: Si precium committatur in arbitrium vel declarationem tertij, ſecuta declaratione valet contractus: ſed ea non ſecuta non valet, tanquam defecta conditione ſub qua cenſetur contractus celebratus. nec eſt curandum an illi fuerit commiſſa declaratio tanquam amico communi, & ſic fuerit habitus reſpectus ad perſonam eius: an tanquam in arbitrium boni viri, & ſic fuerit habitus reſpectus ad id quod facere debet, vel faceret bonus vir: quia nō ſecuta declaratione, neutro caſu valet contractus, nec receditur ab eius perſona, vt per alium bonum virum declaratio fiat. h.d. iſta lex ſing. quæ quotidie allegatur. Pau. de Caſt.*

Venditio an valeat ſi in alterius arbitrium precium conferatur.

† alias, quæ.

ſum: Vendo tibi talem rem pro quanto volueris, vel quāti æſtimaueris: qui caſus eſt ff. eo. l. quod ſæpe. §. j. Tu dic quòd ipſum commercium, id eſt contractus, qui eſt emptio & venditio, fuit hic poſitum in arbitrium alterius, vt ſi volueris ſic emere. ſic & ff. de act. & obli. l. ſub hac, & de verb. obl. l. centeſimis. §. ſi. Sed videtur contra inſtit. eo. §. emptio, vbi dicit tenere. Sol. aliud eſt cum dico vendo quanti volueris, vt hic, aliud ſi volueris, vt ibi. Alij vt R. quòd vbi expreſſe dixi, quanti fueris arbitratus: tunc nō valet. at vbi vel à te facta fuit, vt ſi volueris emere, valet: ſicut & ſi dicerem, ſi capitolium aſcenderis: quia expreſſa nocent, vt ff. de condit. & demon. l. nonnūquam, & de leg. 3. l. fideicommiſſa. §. ſi fideicommiſſum. Sic ergo dicit hic voluntate, ſcilicet expreſſa. Alij quod ibi fuit collatum in arbitrium alterius contrahentium: vt boni viri arbitrio. Ioan. verò dicit quòd ibi fuit inſtitutio pure facta, ſed reſoluitur ſub conditione, hic autem facta fuit ſub conditione. Tu dic, ſi precium conferatur in alterius arbitrium, non valet, vt ff. eo. l. quod ſæpe. §. j. & idem ſi commercium, vt hic. Porro res ipſa confert: vt inſti. eo. §. emptio. Si aūt in extranei arbitrium preciū conferatur, ſi quidem innominati, non valet, niſi in caſu, vt ff. loc. l. ſi merces, & de pig. l. ſi fundus. §. ſi. Si autē nominati, valet, ſi ipſe fuerit arbitratus, alias non, nec recurritur ad arbitriū boni viri, vt arg. j. eo. l. fin. Si autem arbitretur, ſed male, recurritur ad arbitrium boni viri, vt arg. ff. pro ſocio. l. ſi ita coita, & l. ſocietatem mecum. Accidentale autem, id eſt accidens aliquod quod non eſt de ſubſtantia contractus, ſiue in alterius contrahentium arbitrium, ſiue extranei conferatur, ſicut in ſocietate, ita in venditione ab boni viri arbitrium recurritur, ſiue arbitretur, ſiue non, vt ff. eo. l. hæc venditio, & pro ſocio. l. ſi ita coita, & l. ſocietatē mecū. Quod dixi in venditione, ſerua etiam in locatione, vt arg. j. eo. l. ſi. in fin. In ſtricti vero iuris iudicijs non recurritur ad alterius arbitrium, vt ff. de verbo. obl. l. ſi quis arbitratu, quod poteſt dici ſi non arbitretur. aliàs ſic, vt ff. de oper. li. l. ſi libertus ita. Porro in arbitriū promittētis ſi conferatur tacite, valet, vt ſi aſcenderis capitolium, vt d. l. de cond. & dem. l. nōnunquam: ſi expreſſe, vt ſi uis uel uoles, uel uolueris, nō ualet, ſed ſi cum uoles, uel uolueris, ſic, ut ff. de uer. obl. l. centeſimis. §. ſi ita, & l. à Titio. §. ſi. & l. ſi quis ſtipulatus, & de act. & obli. l. ſub hac. Sed quid ſi dicā, uolo tibi uendere rem iſtam pro x. & tu dicas, ego uolo emere pro x. an erit contracta uenditio? Videtur quod non. nam ſi dicam, uolo aſcendere arborem, non ſequitur quòd aſcendam. Sed certe hoc ualet, cum ſolo conſenſu cōtrahatur.

A at ſibi neceſſe eſt, vt aſcendat, & clarum eſt, quod non aſcendit, licet ſic dicat. ſed hoc non eſt clarum cum non conſentire. nam & his verbis fideicommiſſum relinquitur: vt inſti. de ſingulis re. per fideicom. relic. §. fin. & mandatum contrahitur, vt ff. man. l. j. Item quid ſi dicam, rem meam vellem vendere tibi pro x. & tu dicis, ego vellem emere? Reſpon. nō hoc valet: quia ponitur verbū præteriti imperfecti, quod rem imperfectam ſignificat. Item quid ſi dicam, vendo tibi pro x. ſi uis: & ego emo ſi vis? Reſpond. hoc non valet, ſecundū Azo. per l. iſtā. Alij vt H. quòd ſic: & hęc lex intelligitur quando in futurum apponitur conditio voluntatis. Sed ar. contra. ff. de condit. inſtit. l. ſi Titius.

ADDITIO. Videas ſimilem glo. in l. in perſonam. §. generaliter. ff. de regu. iuris.

† Hanc, l. limita in caſu notabili l. 1. ff. de priui. creditorū. & uideoro do. Io. igneum, quod hic pertractat materiam tetractus.

DVdum.] CASVS. Olim ſi rem meam vendere volebam, non extraneo, ſed conſanguineo, ſi comparare volebat, habebam neceſſe vendere. Itē ſi duo erant conſortes in aliqua re, & vnus volebat vendere rem illam, nō poterat quandiu conſors volebat emere: & ſi alius emebat, conſors poterat offerre precium, & rē recuperare: quod remouet imperator per hanc l. dicens, quod quilibet cuicunque uoluerit, rem ſuam diſtrahere poterit: niſi lex ſpecialiter hoc prohibeat. qualiter hoc faciat, non aperit. tu dic, ſi teſtator alicui rem legauit, ne extra familiam alienet: quo caſu uoluntas ſua tanquam lex ſeruanda eſt, ſi uoluntas non fuerit nuda.

a Proximis.] i. conſanguineis.

b Conſortibusque.] licet non conſanguineis.

c Inuiti.] uendere ei cui nolunt, uendere tamen volunt.

d Emptorem.] ut infra de communium re. alie. l. falſo, & j. de dona. l. portionem, & ſupra communi diuidun. l. j. & ſupra de Iudæis. l. nemo exterus.

e Niſi lex.] forte à teſtatore ſic dicta, uel ab eo qui rem tibi dedit, adiecta, uel ſcripta, ut j. de re. ali. nō ali. l. ſi. Vel ſi emphyteuta uelit uendere emponemata ſua, id eſt, meliorationes, præfertur quidem dominus extraneo, vt infra de iure emphy. l. 2. Item in iudicio communi diuidūdo poſt litem conteſtatam, & in iudicio familiæ erciſcūdæ poſt motam controuerſiam alienationes voluntarię extraneis ſunt interdictæ, vt ſupra communi diui. l. j. in fi. & ff. fam. ercis. l. alienationes. Vel dic, niſi lex, ſcilicet quam habes infra lib. xj. non licere habitatoribus metrocomiæ. l. j.

ADDITIO. Hæc exempla non placent Cy. quia hic loquitur de prohibitione in perſonam: ideo pone exemplum de lege vnica. ſ. ne Chriſtianum man. Vel dic, ſecundum Bal. niſi l. id eſt ſpecialis conſtitutio loci, vel municipa-

le ſtatutum hoc prohibuerit, quia ſtatuta valent, vt C. cō- A ſtitutus, de in integ. reſtitu.

SVper.] CASVS Olim ſi aliquis rem ſuam venderet quanti Titius definiret, dubitatio erat, an valeret talis venditio. Dicit imperator, quòd ſi venditio facta fuit ſub illa conditione, nec deficit conditio, puta quia Titius precium definiuit: emptor ad precium, vēditor ad rem tradendam tenebitur, ſiue in ſcriptis, ſiue ſine ſcriptis celebrata fuerit venditio. Si non definiat, nō valebit, remota diuinatione an ſit collatum arbitrium in certam perſonam, an in virum bonum. & hæc eadē dici poſſunt in locatione, & conductione, cum pēſio in alicuius arbitrium conferatur. Viu.

XV. Imp. Iuſtinian. A. Iuliano præfecto prætorio.

SVper rebus venundandis, ſi quis rem ita comparauerit, vt res vendita eſſet quanti Titius æſtimauerit: magna dubitatio exorta eſt multis antiquæ prudentiæ cultoribus: quā decidentes, ſancimus, cum huiuſmodi conuentio ſu- B per venditione procedat, quanti ille æſtimauerit, ſub hac conditione ſtare venditionem, vt ſi quidem ipſe qui nominatus eſt, precium definierit: omnimodo ſecundum eius æſtimationem & precia perſolui, & venditionem ad effectum peruenire, [a] ſiue in ſcriptis, ſiue ſine ſcriptis contractus celebretur, ſcilicet ſi huiuſmodi pactum, cum in ſcriptis C fuerit redactum, ſecūdum noſtræ legis [b] definitionē per omnia completum & abſolutum ſit.

¶Sin autē vel ipſe noluerit, vel non potuerit precium definire: tunc pro nihilo [c] eſſe venditionem, quaſi nullo precio ſtatuto: nulla coniectura (immo magis diuinatione) in poſterum ſeruanda, vtrum in perſonam certam, an in boni viri arbitrium reſpiciētes contrahentes ad hæc D pacta venerint: [d] quia hoc [e] penitus impoſſibile eſſe credentes, per huiuſmodi ſanctionem expellimus. quod etiam in huiuſmodi locatione locum habere [f] cenſemus.

a Peruenire.] ſiue bene ſiue male ſit arbitratus, ſecundum Azo. Tu dic ſi male, recurritur ad arbitriū boni viri, vt ff. pro ſocio. l. ſi ita coita, & l. ſocietatem mecū. Idem dico in ſtricti iuris iudicijs, vt ff. de ope. lib. l. ſi libertus. 2 licet alij contra, vt ff. de verbo. obli. l. ſi quis arbitratu. Tertij dicunt, vt P. quòd ſi exceſſit dimidiam iuſti precij, petat deceptus reſcindi contractum eo modo, quo ſi ipſemet recte contrahens fuiſſet deceptus: & hoc officio iudicis, vel actione ex eo contractu, data emptori electione, vt j. de reſcind. ven. l. 2. & hoc cum nō doloſe fecit. aliàs tenetur de dolo, ſi non poteſt agi contra contrahentem, quia non participauit dolum, nec eſt deceptio vltra dimidiam.

b Legis.] vt ſupra de fide inſtru. l. contractus.

c Pro nihilo.] vt nec ad alterius arbitrium recurratur. 1 & in ſimili caſu loquitur. ff. de ver. oblig. l. ſi quis arbitratu, hoc tamen fallit in duobus caſibus. Primus, infra de dotis pro. l. 3. & ff. de iur. do. l. cum poſt. §. gener. 2 Secūdus eſt ff. eo l. hæc venditio. 3 Et eſt tertius, infra communia de leg. l. fi. §. j.

ADDITIO Et hoc fauore vltimæ voluntatis, vt nō pereat, licet tertius non arbitretur: ſed recurritur ad ſuperiorem. Pau.

d Venerint.] nam diſtinguebant veteres, vtrum in perſonā certā, an vt in bonum virum in eum conſenſerūt.

e Quia hoc.] id eſt per coniecturam ſcire.

1 Gl. iſtā ſequitē Ba. & Pau.

2 Et hoc fauore dotis, cuius valet promiſſio nulla quantitate ſpecificata, etiā ſi nō fuerit declaratio alteri cōmiſſa. Paul. hic.

3 Et eſt rō quia ibi fuit facta commiſſio ſuper accidentia lib. contractus, hic ſuper precio, quod eſt de ſubſtātia. Pau.

A f Locum habere.] vt ff. loca. l. ſi merces, in prin. & inſt. loc. in prin. ibi, ſi merces. Sed an ſit cogendus arbitrari ille in quem ſic arbitrium eſt collatum? Reſpon. ſic, 4 ſi cum pœna vel pignoribus cautum ſit ſtari eius arbitrio, & ipſe recepit ad definiendum. aliàs non. ſicut & arbiter vt ff. de arbi. l. 3. §. tametſi, & l. litigatores. §. j. & l. non diſtinguemus. §. j. ſed illo non arbitrante vnus alterum compellere non poterit ad eligendū alterū.

ADDITIO. Vt tibi liqueat an & quā precio collato in arbitrium boni viri, ab eius perſona recedatur, diſtingue breuiter ſic poſt Bar. in l. ſi quis arbitratu. ff. de verb. obl. Aut fuit arbitratus inique, & receditur ab eius perſona. l. ſi libertus. 2. ff. de oper. lib. cum ſimilibus. Aut nunquam fuit arbitratus & tunc aut fuit vnus de contrahentibus, & receditur: vt l. hęc venditio. ff. eod. Aut fuit tertius, & tunc aut fuit aſſumptus ſuper contractu perficiendo, & non receditur ab eius perſona, vt hic cum ſimilibus. Aut ſuper contractu perfecto, & in aliquo acceſſorio, & receditur à perſona eius, vt l. domum. ff. eo.

4 Diſplicet Cy. Ange. & Pau. iō dic ſm eoſdē quod ſi cōpromiſſum valet & acceptauit arbitriū, poterit cogi arbitrari: ſiue interuenit pignus vel pœna, ſiue non.

TITVLVS XXXIX.

DE HÆREDITATE vel actione uendita.

Fiſcus hæreditate vendita non tenetur creditoribus hæreditarijs reſpōdere, ſed emptor eſt conueniendus ab B *eis. h. d. no. Bal. Vel ſic: Speciale eſt in fiſco hæreditatem vendente, vt a creditoribus hæreditarijs conueniatur emptor, & non ipſe. Sal. Vel ſic: Quando fiſcus vendit hæreditatem, creditores hæreditarij non debent moleſtare fiſcum, ſed emptorem, & eſt ſpeciale in fiſco h. d. Paulus de Caſt.*

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Geminio.

AEs alienum, hæreditate nomine fiſci vēdita, [g] ad onus emptoris bonorū pertinere, nec C fiſcum [h] creditoribus hæreditarijs reſpondere, certum & abſolutum eſt.

Hæres, & non emptor hæreditatis à creditoribus conuenitur hæreditarijs: & ſi eis ſatisfacere conuenit. nec ad ſatiſdandum tenetur, niſi hac lege emerit. Salic. Vel ſic: Venditor hæreditatis debet conueniri à creditoribus hæreditarijs, non autem emptor, etiam ſi fuit actum inter ipſum, & venditorem, vt deberet illis ſoluere, vel ſatisfacere, quod tamen venditor eis ſoluerit, poteſt per actionem ex vēdito ab emptore recuperare, qui cenſetur eam emiſſe cum commodis, & oneribus: non autem poteſt venditor poſt venditionem & traditionem cō D *pellere emptorem ad ſatiſdandum de ſatisfaciendo creditoribus, ſi tempore venditionis hoc dictum non fuerit, h. d. Paul. de Caſtro.*

DE HÆREDITATE, vel actione vendita.

Dixit 5 de venditione rerum corporalium, nunc incorporalium.

AEs alienum.] CASVS. Hæreditate nomine fiſci vendita emptor tenetur ad onera, & ad æs alienum: & hoc eſt ſpeciale in fiſco. ſecus in priuato venditore hæreditatis.

g Vendita.] à procuratore fiſci.

h Fiſcum.] 6 ſpeciale eſt hic, ſicut & quando vendit bona vacantia, vt ff. de iure fiſci. l. cum qui bona vacantia, aliàs non, vt j. eo. l. proxi. Sed quid ſi emptor non eſt ſoluendo? Reſp. 7 æquū eſt in fiſcū dari actionē. ar. ff. de eo per quem fac. eſt. l. fi. in prin. Item huic l. eſt cōtra. j. de quadrien. præſcr. l. 2. & inſti. de vſuca. §. fin. Sol. 8 hæc per illas corrigitur. Vel aliud 9 in hæreditate priuilegio fiſci, ne vexetur pluribus actionibus, vt hic, & aliud in venditione ſingularium rerum. Eſt & aliud ſpeciale in fiſco: vt qui emit hæreditatem ab eo quaſi vacantem, teneatur petitione hæreditatis, vt ff. de petit. hæred. l. nec

5 Iſtā cōtinuationē ſequitur Cy. & Ba.

6 Approbatur per Odo. Cy. B. & Pau.

7 Idē Cy. & intelligē quod ſic tūc tenet inquātum ad eū peruenit & non vltra. Bal.

8 Iſta eſt falſa: quia legū correctio eſt euitāda. Ang.

9 Hæc poteſt eē vera. An. hic

3 Dic ꝙ aut fiſcus vendit rẽ tanquam ſuam ſimpliciter, & tunc non poteſt res ab emptore euinci: vt iurib. in contrariũ allegatis. aut tanq̃ ſuã ex certa cauſa: & tunc poterit illas res ab emptore euinci. & ſic loquitur iſte §. Cy. in addi. & Bal. hic.

nec vllam, aliàs. l. etiam ſi putauit. §. item ſi quis, 3 cũ alterius rei ſtatim ſit tutus emptor: vt j. de quadrien. preſcript. l. fi. Dicunt tamen quidam hic ita demum teneri emptorem, ſi fiſcus ſciuit. Alij ita demum ſi ignorauit. Alij non diſtinguunt. A

Ratio.] CASVS. Delata erat alicui hæreditas: eam adijt, & mihi vendidit: quis creditorib. hæreditarijs & legatarijs reſpondere teneatur, quæritur? Reſpon. ꝙ tu venditor: & ages aduerſus me actione ex vendito. & hoc in prima. Si vero ſatiſdem de ſuſcipiendis actionibus, & de ſeruando te indemnem an creditoribus hæreditarijs, & legatarijs reſpondere tenear, quæritur? Reſpon. quod non: veruntamen ſi non ſoluero ex forma pacti, poterit vẽditor me reconuenire ad intereſſe.

a Iuris.] id eſt legis, xij. tabularum, & iuris prætorij, quæ volunt vt hæredes creditoribus hæreditarijs teneãtur, vt ſ. de hæred. ac. l. fin. & de pact. l. pacto. nec iõ quia vendunt, deſinunt hæredes eſſe, vel teneri, vt hic, & j. de reuo. his quæ in fra. cre. l. j. & ff. de leg. j. l. quamuis hæres, & arg. ff. de iure do. l. ſi mulier. § j.

II. Imp. Antoninus. A. Floriano.

Ratio iuris [a] poſtulat, vt creditorib. hæreditarijs & legatarijs ſeu fideicommiſſarijs te [b] cõuenire volentibus, tu reſpondeas: [c] & cum eo cui hæreditatem venundediſti, tu experiaris ſuo ordine. [d] Nam vt ſatis tibi detur, [e] ſero deſideras. quoniam eo tempore quo venũdabatur hæreditas, hoc non eſt comprehenſum. [f] Quãuis enim ea lege emerit, vt creditoribus hæreditarijs ſatisfaciat: excipere tamen actiones hæreditarias inuitus cogi [g] non poteſt. [h] B

Actionem ſuam poteſt quis cedere contra inuitum & ignorantem debitorem. Bald. & Salic.

III. Imp. Alexãder. A. Timotheo.

Nominis venditio [i] etiam ignorante, vel C inuito eo aduerſus quem actiones mandantur, contrahi ſolet.

b Te.] ſcilicet venditorem.

c Tu reſpondeas.] non emptor, niſi factus ſis tu nõ ſoluẽdo. ar. ff. de leg. j. l. plane. 2. §. qui rogatus, & ff. de fun. do. l. ſi maritus fundũ. Sed quare nõ ſic creditores pñt emptores conuenire, vt emptor debitores? Reſpõ. venditor de ſuo põt facere quod ei placet, & ſic actiones trãſferre cõtra debitores: ſed de alieno nequaquã, vt ff. de nego. geſt. l. ſoluendo, & ff. de noua. l. ſi Stichum. §. fi.

d Suo ordine.] libello dato, & actione ex vendito, vel negociorũ geſtorũ, vt ff. e. l. 2. §. ſiue, & de proc. l. licet. §. ea.

e Vt ſatis tibi detur.] de ſuſcipiendis actionib. vel de ſeruando indemnẽ. ſic & ff. de iudi. l. in omnib. quæ eſt cõtra. Alij dicunt, ꝙ hoc non petitur ex iuſta cauſa. Tu dic ꝙ petitur hic ſatiſdari. ſ. cum fideiuſſore, quod nõ poteſt: ſed caueri de indemnitate ſic: vt ibi.

f Comprehenſum.] nec natura contractus ea eſt. D

g Cogi.] ſponte poteſt, vt ſupra, de pac. l. 2.

h Non poteſt.] à creditoribus: ſed à te ſic eatenus, vt vel actionem ſuſcipiat, vel quanti tui intereſt præſtet, vt ff. de don. l. hæreditatem, ſic ff. de leg. j. l. apud Iulianum. §. hæres. Alij dicunt ſpeciale in donatione, ſicut in fiſco, vt ſ. eo. l. j. Vel dic à creditorib. non, ſed à te ſic etiam præciſe, vt ff. de no. ope. nun. l. ſtipulatio §. ſiue. Vel refert conuenerit, vt ſatisfaciat, vel vt reſpondeat creditorib. In primo caſu non cogatur ſuſcipere iudicium, in ſecundo ſic.

Nomẽ vẽdi poteſt ignorante debitore, & ẽt inuito, nõ autẽ delegari.

Nominis.] CASVS. Inuito vel ignorante debitore meo, ius quod in eo habeo, diſtrahere poſſum.

i Nominis venditio.] id eſt actionis venditio, fit etiam ignorante debitore, vel inuito cuius nomen venditur: ſiue pure debeat, ſiue non, vt hic, & j. de dona. l. 2. & ff. eo. l. nomina eorum. Secus eſt in delegatione, quæ fit conſentiente demum debitore, vt j. de noua. l. j. Quod ideo A eſt, vt dicunt, quia ibi nullæ reliquiæ actionis penes delegantem remanent. Tu dic clarius, quòd delegatio fit ꝑ nouationem, nouatio per ſtipulationem: at ſtipulatio tantum à præſente & volente contrahitur, vt ff. de verb. oblig. l. j. in princ.

Deceptus in contractu dolo aduerſarij non cogitur adimplere contractum. Bal. & Sal.

IIII. Idem A. Diogeni.

Qui nondum certus [k] de quantitate hæreditatis, perſuadente emptore quaſi exiguam quantitatem, [l] eam vendidit: bonæ fidei iudicio conueniri [m] vt res tradat, vel actiones mandet, non compellitur. nam ſuo quoque iure eorum perſecutionem [n] habet. [o]

Qui.] CASVS. Erat hæreditas mihi delata. dicebas eam non eſſe bonã: vnde vel minori precio eam tibi vendidi: vel cum non eſſem venditurus, dolo induxiſti me ad vendendum. ſi non tradidi, an tradere compellendus ſim, quæritur? Reſpon. ꝙ nõ: ſed ſi tradidi, repetam, & à quolibet poſſidente res hæreditarias perſequi potero.

k Qui nondum certus.] ſecus ſi certus, vt ff. de act. emp. l. j. in fi. Sed nonne ſemper videtur certus, vt j. de reſcind. vend. l. quiſquis, quæ eſt cõtra? Solu. ſpeciale in hæreditate, vt ff. de reg. iu. l. qui in alterius.

l Quantitatem.] ſ. contineat hæreditas. & dic dolo dãte cauſam contractui. & ſic ipſo iure non valet. vel incidente: & tunc actione ex eo contractu, vel exceptione purgatur, vt hic, & ff. de dolo. l. ſi quis affirmauerit, in prin. & de act. empt. l. Iulianus, §. ſi venditor, & §. per contrarium. Et diſtingue hic, vt diximus ſ. ex qui. cau. ma. l. in contractibus.

Emptor hæreditatis mandatis actionibus habet directas, quas concepit in perſonam mandatis: ſed non mandatis actionibus habet vtiles. Bal.

V. Idem A. Oneſimo.

Emptor hæreditatis, actionibus mãdatis, [p] C eo iure vti debet, quo is cuius perſona fungitur: [q]

m Conueniri.] id eſt conuentus.

n Eorum perſecutionem.] quæ ſunt in hæreditate, vel actione de dolo ſi tradidit, vel dolus dedit cauſam: vel petitione hæreditatis, vel rei vendicatione ab extraneis poſſidentibus res hæreditarias.

o Habet.] ſcilicet venditor.

Emptor.] CASVS. Si emiſti ab hærede hæreditatem ſibi delatam, ſi hæres cedit tibi actiones, habes vtiles, & exercitium directarum actionum. ſi non cedit, habes vtiles actiones ſine omni ceſſione.

p Mandatis.] ſcilicet directis: nam vtiles habet ſine ceſſione ex natura contractus, vt j. ſubijcit. in directis ergo eſt procurator in rem ſuam.

D q Fungitur.] agit ergo directa nomine mandantis. nec enim ſeparata eſt à mandante, vt ff. pro ſocio. l. 3. & de pecu. l. quis ergo caſus. Vnde etiam poſt ceſſionem poteſt venditor agere, niſi in tribus caſibus, vt j. de nou. l. 3. Itẽ quæ poterant venditori exceptiones nocere, & iſti noceãt. Item ceſſione facta an ſtatim vtilis deficiat? Reſpon. Io. non: & ſic competit vtilis & directa: nec ſunt duæ, ſed vna duas habens qualitates, alteram iure cõtractus, alteram iure ceſſionis. Alij dicunt ſtatim annihilari vtilem facta ceſſione directæ. quancunq; tamen exerceat, puto eum ſecundum Ioan. iurare de calumnia, cum ſit principalis perſona, & ſuum negocium gerat, vt ſ. de procur. l. qui ſtipendia. Alij diſtinguunt an vtilem intentat, vel directam. Item huiuſmodi ceſſio inutilis videtur, cum & ſine ceſſione detur vtilis, vt hic ſubijcit, & ff. de pac. l. ſi cum emptore, & ff. de pe. hær. l. ei qui, & ſ. de ac. & ob. l. nominibus, & l. ſi à creditore, & j. de leg. l. ex legato, Hæreditatis emptor quã actionẽ habet facta ſibi ceſſione ꝑ vẽditorẽ.

gato, niſi actiones facto hæredis vendentis ſint quæſitæ: quo caſu neceſſaria eſt ceſſio, vt in Trebellianica reſtitutione, vt ff. ad Treb. l. ſi hæres pecuniam.

a Actiones.] etiam ſine ceſſione. Et nota aduerſus debitores. Idem tamen puto aduerſus poſſeſſores ſingulariũ rerum illius hæreditatis, dummodo nõ contra venditorem, qui vtique dominus remanſit. vt j. l. proxi. & poſſet agendo præferri emptori: niſi in tribus caſibus, vt dixi. Quid autem ſi ego à Titio, tu à me emiſti hæreditatem: an vterque noſtrum, an prior tantum habet vtiles actiones? Et dic quòd vltimus emptor.

quamuis vtiles etiam aduerſus debitores hæreditarios actiones[a] emptori tribui placuit.

Poſterior in titulo, ſed prior in poſſeſſione, priori in dominio præfertur. Bald. Vel ſic: Ex ſola venditione hæreditatis dominium rerum poſſeſſarum non transfertur: ideo non prohibetur illas alteri vendere & tradere, licet teneatur priori emptori ad intereſſe. Salic. Vel ſic. Venditor antequam tradat, eſt dominus, & idem alteri vendendo & tradendo transfert dominium: & ſic ſecundus emptor in eo erit potior quam primus, concor. l. quotiens, ſupra de rei vend. Pa. de Caſt.

VI. [illegible]

Qui tibi hæreditatem vendidit, antequam res hæreditarias traderet,[b] dominus earum perſeuerauit:[c] & ideo[d] vendendo eas alijs, dominium transferre potuit. Sed quoniam contractus fidem fregit: ex empto actione cõuentus, quanti tua intereſt, præſtare[e] cogetur.

Nomen poteſt pignorari & vẽdi: & tranſit non ſolum perſonalis, ſed etiam hypothecaria. h. d. Vel ſic: Nomen debitoris poteſt dari pignori: & ille cui datum eſt, poteſt ipſum alteri vendere iure creditoris ſicut aliam rem pignoratam: & emptori datur vtilis actio ad exigendum, ſicut dabatur venditori antequam vẽderet. h. d. tex. cum gl. Pau. de Caſt.

VII. Imp. Diocle. & Maximia. [illegible]

Poſtquã eò decurſum[f] eſt, vt cautiones[g] quoque debitorum pignori dẽtur, ordinarium viſum eſt, poſt nominis vẽditionem

Qui tibi.] CASVS. Hæreditatem mihi vendidiſti: ſi non tradidiſti, adhuc dominus perſeueras. ſed ſi alij vendidiſti, quod potuiſti, actione ex empto ad intereſſe mihi teneberis.

b Traderet.] quod facere debet ſi poteſt. alioquin nihilominus cedere debet earum rerum perſecutionem, vt ff. eo. l. 2. §. perueniſſe.

c Perſeuerauit.] vt j. de actio. emp. l. ſi ancillam, & l. ſi pater, & j. de his qui à non domino. l. qui tibi, & ff de actio. emp. l. Quintus, & ſ. de rei vendic. l. quotiens, & l. ſeruum.

c Perſeuerauit.] vt & ſ. de pact. l. traditionibus, & vſucapionibus dominia trãſferuntur, & non nudis pactis.

d Et ideo.] bona ratio eſt, vt ff. de acqu. rerum do. l. traditio. Sed hoc qualiter, cũ vtilis cõpetebat emptori? Rñ. vt ſ. l. px.

e Præſtare.] Nota ꝓ opinione Io. cõtra M. vt vẽditor pſtando intereſſe liberetur, vt j. de ac. emp. l. ſi traditio.

ADDITIO. Dic hoc verum, ſi venditor non habet facultatem rei tradendæ: aliàs præciſe poterit cogi tradere. gl. in §. precium, inſt. de emp. & vend. Bar. in l. j. ff. de act. emp. Bar. & Ia. in l. ſtipulationes non diuiduntur. ff. de ver. obl. Bal. & Pau. in l. ſi traditio. j. de actio. empt. & Iaſ. in §. actionum, inſt. de act. & Ange. hic.

Poſtquam.] CASVS. Olim tantum corpora obligabãtur. ſed poſtea deuentum eſt ad hoc, vt actiones obligentur. ſi ergo actionem quam habebas aduerſus debitorem tuum, mihi vendidiſti, habeo vtilem actionem.

f Poſtquam eò decurſum eſt.] prius fuit in vſu tantum mobilia impignorari, ſecundo etiam ad immobilia ventũ eſt, tertio ad nomina, ſicut fit in executiõe, vt ff. de re

A iudi. l. à diuo. §. j. Vt ergo ius tuetur creditorem, vt agendo contra debitorem nomen exigat, & exactũ pignoris loco teneat, vel compenſet, vt j. quæ res pig. ob. pot. l. nomen, & ff. de pig. act. l. ſi conuenerit. 2. ſic tuetur emptorem nominis in pignore, vt hic, & ff. eo. l. emptori nominis, & j. l. proxim. in fi. Vel hic dicit de actione principali.

vtiles[h] emptori (ſicut reſpõſum eſt) vel ipſi[i] creditori poſtulanti dandas actiones.[†]

Qui emit nomen, non propterea efficitur dominus rei debitæ, ſed agit ad illam actione perſonali. Bald. Vel ſic: Ex venditione nominis tranſit vtilis, & etiam exercitium directæ ſi cedatur, tam ad debitum, quam ad pignora: non autem dominium rerum pignoratarum. h. d. Pau. de Caſt.

B VIII. [illegible]

Ex nominis emptione dominium rerum[k] obligatarum ad emptorẽ non tranſit: ſed vel in rem ſuam procuratore facto,[l] vel vtilis ſecũdum ea quæ pridem conſtituta ſunt,[m] exemplo creditoris perſecutio[n] tribuitur.

Sicut poteſt vendi actio in perſonam ita actio in rem: & generale ſtatutum generaliter debet intelligi in omni caſu, in quo poteſt ratio aſsignari. Bal. Vel ſic: Sicut per venditionem perſonalis transfertur vtilis, ita per venditionem realis. Salic.

IX. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

C Erti & indubitati iuris eſt, ad ſimilitudinem eius qui perſonalem redemerit[o] actionem, & vtiliter eam mouere ſuo nomine conceditur,[p] etiam eum qui in rẽ actionem comparauerit, eadẽ vti poſſe facultate.[q] Cum enim actionis nomen generale ſit omnium[r] ſiue in rem ſiue in perſonam

g Cautiones.] ſcilicet inſtrumenta.

h Vtiles.] quia ſcriptum tradendo videor remiſiſſe debitum, vt ff. de pact. l. Labeo.

i Vel ipſi.] aliàs vel ipſi: & tunc vel, pro etiam. aliàs velut ipſi, & tunc conſtrue: & dictio ſicut, non ponitur ſimilitudinarie: ſed ſic reſponſum eſt, ſcilicet à ſapientibus ſecũdum hãc lecturam. aliàs deficit vtrunque: & tunc planum eſt.

Ex nominis.] CASVS. Mutuaui tibi. x. & pignus obligaſti. ſi ius quod aduerſus te habeo, vendidero Titio: an dominium pignoris ad emptorem pertranſeat, quæritur. Dicitur ꝙ nõ: nec pignoris perſecutio datur ei, niſi procuratori in rem ſuam conſtituto: directa nomine cedentis, vtilis nomine ſuo, ad exemplũ mei creditoris.

k Dominium rerũ.] quæ ſunt acceſſionis nominis venditi. ſecus autem ſi ipſum pignus ꝑ ſe creditor vẽderet, vt inſti. quib. alie. lic. §. j.

l Facto.] ſubaudi datur directa perſonalis, vel hypothecaria.

m Conſtituta ſunt.] vt dixi. ſ. l. proxi.

n Perſecutio.] quæ directo fuerat creditoris, ſcilicet hypothecaria.

Certi.] CASVS. Certum eſt ꝙ perſonalis actio vendi poteſt per ſupradicta. an ſimiliter in rem actio, quæritur? vt ſi habeam contra te rei vendi. pro re mea: an eã vendere poſſim, quæritur? Rñ. ſic, cum nomen actionis non tantum ad perſonales, ſed & ad reales extendatur.

o Redemerit.] id eſt emerit.

p Conceditur.] vt & ſ. eo. l. nominis, & l. poſtquam, & Lex nominis.

q Facultate.] licet non videtur ſic acquiri vtilis in rem, quæ datur ratione dominij vtilis, niſi traditio interuenerit. idem tamen eſt, vt dicit.

q Facultate.] fallit in actione iniuriarum.

r Omnium.] largiſſime accepto vocabulo: quia nomen actionis continet etiã iudicis officiũ, vt ff. de act. & obli.

L. actionis

† aliàs, nominis eiuſ venditionẽ vtiles actiones emptori (ſicut reſponſum eſt) vt ipſi creditori poſtulãti, dandas.

Actionis nomẽ, officiũ iudicis continet.

l. actionis verbo, aliàs ſtrictius, vt ff. de actio. & obliga. l. actionum genera, aliàs ſtrictiſſimè, vt in eod. tit. de act. & oblig. l. actio. in fin.

a Pateat.] iuris prudentibus dicentibus poſſe vtilem actionem intendere cum qui emit actionem. Item an hypothecaria ſine perſonali poſſit cedi alij creditori, vel non creditori? Reſpond. non, cum ſit acceſſoria, vnde ſine principali non tranſit. Itẽ ſequeretur, quod ſi ageret principali cedens, ꝙ alius perderet hypothecariam ceſſam.

b Differentiam.] q̃a vbi lex nõ diſtinguit, nec nos diſtinguere debemus. ff. de Publici. l. de precio.

Actionis cuiuſlibet an poſſit fieri ceſſio.

c Introducere.] poterit ergo cedi & perſonalis & realis: & ſemper vtilis dabitur procuratori in rem ſuam ſuo nomine: directa nomine cedentis. Sed fallit in actione iniuriarum, quæ nec ante litis conteſtationem poteſt cedi, cum non ſit in bonis, vt ff. de iniur. l. iniuriarum. 3. nec poſt ſacta litigioſa, vt j. de liti. l. 2. ſecundum Io. vel forte poteſt ante. & quod dicitur, non eſt in bonis, verum eſt vt trãſeat ad hæredem viuentibus nobis: tamen cedimus alij. † Item pone me poſſidere codicẽ meum, & vendo ubi actionem in rem competentem mihi nomine codicis: nihil quidem agitur. Si vero dixi competituram, valet, & eſt ſpes vendita, & ages quando alias cœperit poſſidere codicem meũ: & ita videor vendidiſſe, quòd mihi competat. Item no. hic ꝙ verbum legis indefinite prolatum generaliter accipiendum eſt, vt ff. de leg. prę ſtan. l. j. §. j. Idem in verbo, legantis, vt ff. de aur. & argen. leg. l. j. & l. Plautius, & idem in verbo, contrahentis, vt j. quæ res pig. obli. poſſ. l. fi. Arg. contra ſ. de tranſact. l. ſi de certa, & ff. de tranſac. l. qui cum tutoribus, in princ. & in fi. & l. cum Aquiliana.

n vel oxyblatta. Fucus quid eſt.

† Idem tenet glo. in d. l. iniuriarum. 3. & glo. in l. ſi nomen. ff. iſto tit. & ſeq̃. Bart. in d. l. iniuriarũ. Nec obſt. illud generale nõ trãſmiſſibile non eſt ceſſibile. l. ex pluribus. ff. de admin. tu. quia hoc eſt verũ in nõ tranſmiſſibili ſimpliciter: ſed actio iniuriarum ſit bene tranſmiſſibilis à litis conteſtationẽ.

ADDITIO. Dic quòd ibi ex mente proferentis verba generalia erant reſtringenda. quæ mens colligitur ex expreſſione rei vel cãæ. Bar. in l. ſi de certa, alle. in gl.

actionum, & apud omnes veteris iuris conditores hoc nomen in omnibus pateat: [a] nihil eſt tale, quod differentiam [b] in huiuſmodi vtilibus actionibus poſsit introducere. [c]

TITVLVS XL.

QVÆ RES VENDI non poſſunt, & qui vendere vel mercari vetantur.

Prohibentur vendi purpuræ, quibus princeps vtitur cum ſedet in maieſtate: & priuatus hoc faciens, punitur, vt hic. Bal. Vel ſic: Nullus priuatus poteſt de colore purpureo tingere nec mercari nec etiam velius muricis vendere ſub pœna capitis, & publicationis bonorum Salic.

I. Impp. Gratianus, Valentinia. & Theodo. AAA. [illegible] comiti ſacrarum largitionum.

Fvcandæ [d] atque diſtrahendæ purpuræ, vel in ſerico, [e] vel in lana, quæ blatta vel oxobapta [n] atq; hyacinthina dicitur, facultatem nullus poſsit habere priuat[us]. Sin autem aliquis ſupradicti muricis [f] vellus vendiderit, fortunarum ſuarum & capitis ſciat ſe ſubiturum eſſe diſcrimen. [g]

Iſtam l. non ſeruant Piſani, qui emunt ſericum à Barbaris, hoc dicit. hac l. Bald.

II. Idem AAA. Toriobando duci Meſopotamiæ.

COmparandi ſerici à Barbaris facultatem omnibus (ſicut iam pręceptum eſt) [h] præter comitem commerciorum, etiã num iubemus auferri.

Non licet frumenta publici canonis emere in litoribus: & eſt ratio, ne detur materia delinquendi & portandi ad hoſtes, ſecundum Oldra. Vel ſic: Non licet frumentum publici canonis alibi quam in locis ordinatis emere. Salic.

III. Impp. Arcad. & Honor. AA. Ad ſenatum & populum.

QVia nonnunquam [i] in diuerſis litoribus diſtrahi publici canonis frumenta [k] dicuntur, vendentes & emẽtes ſciant capitali pęnæ ſe eſſe ſubdendos, & in publicam fraudem commercia contracta damnari.

Frumentum exercitui miſſum nõ poteſt quis emere ſub pœna hic ſubiecta Salic.

IIII. Impp. Honorius & Theod. AA. Fauſto P. P.

NE frumentum quod deuotiſsimo exercitui mittitur, in prædam lucrumq; vertatur: hac ſanctione decernimus, vt quicũq; hoc fuerit forte mercati, honeſtiores quidẽ ſtylum proſcriptionis, [l] & omnium bonorum amiſſionem incurrant: inferiores [m] autem viliores que perſonæ capitali † ſupplicio ſubiaceant.

† aliàs, capitis.

TITVLVS XLI.

QVÆ RES EXPORTARI non debeant.

QVÆ RES VENDI NON POSSVNT & qui vendere vel mercari vetantur.

Ex prædictis videbatur omnes res poſſe vendi, & quibuslibet: quod hic remouet.

Fvcandæ.] CASVS. Si priuatus quis lanã vel ſericum ex quibus veſtis imperialis fit, vendiderit: nõ ſolum in publicationem bonorum multabitur, ſed capitali ſupplicio ſubijcietur.

d Fucandæ. i.] tingendæ. fucus enim color eſt.

e In ſerico.] ſcilicet ſiue ſit purpura de ſerico, ſiue de lana.

f Muricis.] quod j. vellus appellat. Et not. duo commoda prouenire de hoc murice, ſcilicet de encauſto imperiali: vt ſ. de diuer. re. l. ſacri affatus. Item purpura, vt hic.

g Diſcrimen.] hæc accuſatio poſt mortem concedi videtur, vt ff. de his qui. vt indig. l. j.

COmparandi.] CASVS. Nulli tribuatur licentia comparandi ſericũ, niſi cum licentia illius qui conſueuit emere veſtes imperiales.

h Præceptum eſt.] in ll. quas non habemus. Vel dic vt ſupra l. proxi. vbi prohibuit vendere: & per conſequens emere.

QVia.] CASVS. Qui in fraudẽ reipub. frumẽtum emit capite puniatur.

i Quia nonnunquam.] vt infra de nauicularijs, lib. xj. l. penul.

k Frumenta.] quæ tãtum ad fiſcum deberent deferri, per latores vendebantur, vt j. l. proxi.

NE frumentum.] CASVS. Si frumentum exercitui principis mittatur, nullus niſi de exercitu principis cõparare poterit, quia ſi aliter factum fuerit, ſi eſt honeſtior, deportabitur: inferior capite punietur.

l Proſcriptionis.] id eſt deportationis ſecundum P. nam inferiores capite damnantur. Vel dic, ſtylum proſcriptionis, id eſt publicationis bonorum.

m Inferiores.] deportantur, cum & hæc ſit capitalis pœna, vt ff. de bo. poſſ. l. edicto prætο. §. rei. & in dubio mitiorem pœnam intelligimus, vt ff. de pœ. l. interpretatione, & ſic etiam intellige legem ſuperiorem proximam. Item no. quod dicit inferiores plus puniri, & eſt ſic, vt ff. de incen. rui. nau. l. Pedius, argum. contra. ſ. de epiſco. & cler. l. presbyteri.

QVÆ RES EXPORTARI non debeant.

Ad idem tendit ad quod & ſuperior titulus.

A D Barbaricum.] CASVS. Ad hoſtes, transferendi vinum, vel aliud nulli facultas eſt, nec ad guſtandum: nec eo prætextu, prout ſe mercatores eſſe huiuſmodi commerciorum dicere ſolent.

a Ad Barbaricum.] ſcilicet ſolum.

b Liquaminis.] ſcilicet alterius. nam & ſupradicta liquamina ſunt. Sed quid in aridis? Dic idem eadem ratione.

c Quiſquam.] Romanus.

d Commerciorum.] quia dicit ſe mercatorem.

N Emo.] CASVS. Legati miſſi à barbaris ad ciuitatem Romanam, nullam habeant facultatem comparandi arma, nec ferrum factum vel infectum. quod ſi aliter factum fuerit, venditor cum publicatione bonorum capitali ſententiæ ſubiaceat.

e Alienigenis.] id eſt hoſtibus populi Romani. Accurſius.

f Telis.] & etiam nauium fabricandarum ſcientia vt infra de pœnis.l.fin.& facit infra de littorum, & itinerum cuſto.lib.xij.

† Quis dicatur proditor, vide per Fel. in c. j. de homi.

DE EVNVCHIS.

Scilicet non faciendis vel ſi facti fuerint, confiſcandis, ideoq́ non alienandis: & ſic conuenit cum prædictis.

S I quis.] CASVS. In ditione Romana ſi aliquis poſt has.ll. ſeruum ſuum eunuchum faciat, capite puniatur: & ſeruus applicetur fiſco vnà cum loco vbi hoc cōmiſſum fuerit domino ſciēte, & diſſimulante.

† Fiſco addici.

g Eunuchos.] etiā ſeruos: vt ſtatim probat.

h Capite.] accuſatur enim.l. Cornelia de

Nullum liquamen poteſt transferri ad Barbaros, quantumcunque modicum, etiam cauſa degustandi.

A

I. Impp. Valens & Grat. AA. ad Theodotum magiſtrum militum.

A D Barbaricum [a] transferēdi vini, olei, & liquaminis [b] nullam quiſquam [c] habeat facultatem, nec guſtus quidem cauſa, aut vſus commerciorum. [d]

Non licet vendere arma hoſtib. populi Romani nec eorū legatis, ſub pœna capitis, & confiſcationis bonorum. Salic.

B

I. Imp. Martianus A. Aulo præfecto prætorio.

N Emo alienigenis [e] Barbaris cuiuſcunq; gentis ad hanc vrbem ſacratiſsimam ſub legationis ſpecie, vel ſub quocunque alio colore venientibus, aut in diuerſis alijs ciuitatib. vel locis, loricas, ſcuta & arcus, ſagittas & ſpathas & gladios, vel alterius cuiuſcunq; generis arma audeat venundare. nulla prorſus iiſdem tela, nihil penitus ferri, vel facti iam, vel adhuc infecti, ab aliquo diſtrahatur. Per niciosum nanque Romano imperio, & proditioni † proximū eſt, Barbaros, quos indigere conuenit telis, [f] eos vt validiores reddantur, inſtruere.

C

¶ Si quis autem aliquod armorum genus quarumcunque nationum Barbaris alienigenis contra pietatis noſtræ īterdicta ubicunque uendiderit: bona eius uniuerſa protinus fiſco addici, † ipſum quoq; capitalem pœnam ſubire decernimus.

TITVLVS XLII.

DE EVNVCHIS.

Tanquam homicida punitur ille, qui caſtrat aliquem. Bal. Vel ſic: Faciens quē eunuchū punitur capite: & tā ſeruus quàm locus confiſcatur, vbi ſciēte domino eunuchus efficitur. Sal.

I. Imp. Conſtanti. A. Aurelio duci Meſopotamiæ.

S I quis poſt hāc ſanctionē in orbe Romano eunuchos [g] fecerit, capite [h] puniatur: mancipio tali, necnō etiā loco ubi hoc commiſſum fuerit domino ſciente, & diſsimulante, confiſcando.

Subditi Romano Imperio in loco nullo poſſunt fieri eunuchi: nec facti in aliquem alienari, pœna capitis imminente contra facienti, & tabellioni qui inſtrumentum alienationis conſcripſerit. Barbari autem Romano Imperio non ſubiecti, & extra Romanum imperium eunuchi facti, vbique poſſunt vendi. Salicetus.

I. Imp. Leo A. Viuiano præfecto prætorio.

R Omanæ gentis homines, [i] ſiue in Barbaro, ſiue in Romano ſolo eunuchos factos nullatenus quolibet modo ad dominium cuiuſquam trāsferri iubemus: pœna grauiſsima [k] ſtatuenda aduerſus eos q̧ hoc perpetrare auſi fuerint: tabellione videlicet q̧ huiuſmodi emptionis ſiue cuiuslibet alterius alienationis inſtrumēta cōſcripſerit, & eo qui octauā vel aliquid vectigalis cauſa pro his ſuſceperit, eidē pœnæ ſubijciendo.

D

¶ Barbaræ autem gētis eunuchos extra loca [l] nr̄o imperio ſubiecta factos, cūctis negotiatoribus, vel quibuſcunque alijs emendi in cōmerciis, & vendendi vbi voluerint, tribuimus facultatem.

TITVLVS XLIII.

DE PATRIBVS, QVI filios ſuos diſtraxerunt.

Pater vel alius parens non poteſt ſuos deſcendentes afficere iugo ſeruitutis, vel alterius nexus libertatem impedientis. Bal. Vel ſic: Parentes non poſſunt liberos alienare quoquo titulo, etiam pignoris Sal.

I. Impp. Diocle. & Maximian. AA. ...

L Iberos à parētib' neq;

Sicarijs: vt ff. ad leg. Cor. de Sic. l. iij. §. fi. & l. iiij. licet in quibuſdā terris pro melioribus quo ad quædam reputentur: vt ff. ad le. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum. §. & ſi puerum. quę eſt contra.

R Omanæ.] CASVS. Siue in Romano, ſiue in Barbarico ſolo ſerui Romani eunuchi fiant: nulli comparādi eos licentia tribuatur. ſi qui comparent, pœna grauiſſima puniātur, & tabellio qui inſtrumentum venditionis ſcripſit, ſimili pœna punietur. Qui octauam vel aliquid aliud nomine vectigalis illorū eunuchorum ſuſceperit, totum penes fiſcum remanebit: & qui hoc commiſerit, pœna mortis punietur. & hoc in prima. Eunuchos autem factos extra ſolum Romanum apud Barbaricam gentem cuiſibet comparandi licētia tribuatur. & hoc in ſecunda.

i Homines.] ſcilicet ſeruos. nam poſtea dicit, ad dominium cuiuſquam. H.

k Pęna grauiſſima.] mortis: vt ff. de pœnis. l. vltimum, ſecundum H.

l Extra loca.] apparet ergo in locis noſtri imperij fieri non poſſe. & facit ad hāc l. infra de vecti. l. ex præſtatione.

DE PATRIBVS, qui fi. &c.

Et hic tendit ad idē ad quod ſuperiores.

L Iberos.] CASVS. Nullus titulo donationis, vel venditionis, vel pignoris iure filium alicuius ſuſcipiat à patre: nec excuſabitur ſi prætēdat ignorantiam: ſcilicet quia eum eſſe liberum ignorauit: nec ad alium transferendi tribuatur emptori facultas.

Venditionis.]

a Venditionis.] Not. nullo titulo contrahi ſuper filio, cum liber homo ſit: vt hic, & j. quæ res pig. oblig. poſ. l. qui filios, & de pat. pote. l. abdicatio, & infra de euict. l. ſi tibi, & ff. de euict. l. minor. §. pater, & ff. quæ res pigno. oblig. poſſ. l. fin.

venditionis, a neque donationis titulo, neque pignoris iure, aut alio quolibet modo, nec ſub prætextu ignorantiæ b accipientis, in alium transferri poſſe, manifeſti iuris eſt.

Hæc eſt no. lex. Propter nimiã paupertatem egeſtatemq́ pater vendere poteſt & pignorare filium & filiam: qui tamen poſſunt ad ingenuitatem proclamare ſatisfaciendo creditori, vel quanti homo eſt venditus emptori. h. d. Vel ſic: Propter nimiam paupertatem & famis neceſſitatem poteſt pater vendere filium & filiam: ſed poſtea precio oblato, vel alio æque bono mancipio præſtito, in priſtinam libertatem repeti poſſunt. Salic.

II. Imp. Conſtantin. A. prouincialibus.

SI quis propter nimiam paupertatem egeſtatẽque victus cauſa filium filiamve ſanguinolentus c vendiderit: d venditione in hoc tantummodo caſu valente emptor obtinendi eius ſeruitij habeat facultatem: liceat autem ipſi qui vendidit, vel qui alienatus eſt, aut cuilibet alij ad ingenuitatem eum propriã repetere: modò ſi aut precium offerat e quod poteſt valere, f aut mancipium pro eiuſmodi præſtet.

b Ignorantiæ.] emptoris. Accur.

SI quis. [CASVS. Si pater filium ſuum famis cauſa diſtraxit, certe eius ſeruitio vti poteſt emptor: quia vere ſeruus eius eſt, in hoc caſu valente venditione: ita vt pater, vel ipſe filius eum redimere poſſit oblato emptori precio, aut dato alio mancipio pro filio.

c Sanguinolentus.] aliàs ſanguinolentus: aliàs ſanguinolẽtos. prima melior eſt & ſubaudi aliàs eſt pater ſanguinis, id eſt ſanguine ſine capitaliter puniendus, ſecundum Azo. & H. niſi iuſta cã fuerit quare vendat.

d Vendiderit.] an pignorare poterit eodem caſu? Reſpond. ſic, cum liceat quod maius eſt: vt ff. de regu. iu. l. non debet. j. Sed quidam contra. Item an hoc liceat matri? Reſpon. non, ar. ſ. de tranſa. l. trãſactione. Item nunquid propter aliam ſimilem cauſam neceſſariam permittetur? Reſpon. non, cũ hoc non inueniam.

Filiũ vendere & pignorare põt pater aliquãdo.

1 Quare ergo dantur pro obſidibus ex aliqua cauſa? Reſpõ. vſurpatum eſt. 2 Itẽ an efficitur ſeruus? Quidam quòd non, ſed ſeruit: vt infra, communia de manu. l. j. §. j. ſed Io. dicit vere eum ſeruũ factum. Nec mirum ſi dominus liberare cogitur: quia hoc fit & aliàs, vt ſupra, de epiſ. aud. l. nemini, & inſti. de noxa. §. dominus, & infra, de cap. & poſtli. reuer. l. fi. Idẽ dico de filijs ex filia vendita natis. Item ad hoc infra, de libe. cau. l. rem quidem, & infra, de euictio. l. ſi tibi. Item pro hoc hæc litera, ad ingenuitatem propriam repetere.

1 Idem tenet Di. in ca. in argumentum, de re. iur. lib. vj.

2 Vide textum in ca. ex reſcripto, iũcta gl. in verbo, obſides dedit. extra de iureiuran.

e Offerat.] & conſignet, ſi non vult accipere, vt infra, de commu. ſer. ma. l. j. §. j.

f Poteſt valere] ſi eſſet ſeruus. iuſta enim precia pecuniaria ex præſenti æſtimatione, & non ex præterita emptione conſtituuntur, vt ff. de iure fiſci. l. 3. §. diuus. Accurſius.

TITVLVS XLIIII.

DE RESCINDENDA venditione.

3 Hæc cõtinuatio ẽ de mente Odo. & Cy.

DE RESCINDENDA VENDItione.

Dixit 3 qualiter contrahatur venditio: nunc qualiter reſcindatur altero contrahentium inuito.

SI pater.] CASVS. Pater tuus per metum coactus rem ſuam vendidit, & precium accepit: antequam actio quod metus cauſa intentaretur, deceſſit. an tu qui ei ſucceſſiſti, poſſis quod metus cauſa agere ad rehabendam rem? Dicitur quòd ſic, oblato à te precio.

Reſcinditur venditio facta per metum, maxime ſi precium reſtituitur. Bal. concor. Salic.

I. Imp. Alexand. A. Maroni.

SI pater tuus per vim g coactus domũ vẽdidit, ratum non habebitur, h quod nõ bona fide geſtum eſt. malæ ſidei enim emptio irrita eſt. i Aditus itaq; nomine tuo k præſes prouinciæ, auctoritatem ſuam interponet: maximè l cũ paratum te proponas id qđ precij nomine illatũ eſt, emptori refundere.

Iſta eſt famoſa lex. & habet materiam ſingularem & no. & h. d. vbi re ipſa venditor vltra dimidiam iuſti precij decipitur, ex æquitate huius l. tam ipſi quam heredi eius ſuccurritur, vt vel reſtituto precio res ei reddatur, vel iuſtum precium ſuppleatur: & electio eſt emptoris h. d. Bald. Vel ſic: Venditor deceptus re ipſa vltra dimidiam iuſti precij, poteſt precium reſtituendo rem recuperare, niſi emptor malit iuſtum precium ſupplere. Salic.

II. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. Lupo.

REm 4 maioris precij ſi tu vel pater tuus minoris diſtraxerit: humanum eſt, m vt vel preciũ te reſtituẽte emptoribus,

g Per vim.] ſcilicet compulſiuam. nam de alia dicere non poteſt hic, & hoc quando cadit in hominem conſtãtem: vt ff. quod met. l. metum autem non.

h Non habebitur.] apud iudicem, vt & ſ. de tranſactio. l. interpoſitas, & ff. de auctio. præſt. l. j. in fin. & ff. de reg. iur. l. nihil conſenſui.

i Irrita eſt.] id eſt irritanda 4 per actionem quod metus cauſa. Alij 5 diſtinguunt an metus dat cauſam contractui, vel non: vt in dolo ſimplici &c. & metus in ſe habeat dolum: vt ff. quod me. cau. l. ſi cum exceptione. §. eum qui, & ſic intellige, quòd hic dederit cauſam. & eodem modo intelligitur. ff. quod met. cau. l. ſi mulier. §. ſi dos, ſed verius ibi eſt ſpeciale in dote.

k Tuo.] à te, vel ab alio pro te.

l Maxime.] Ideo dicit maxime: quia & ſi non offerret, adire præſidem poſſet: neceſſe tamen haberet offerre poſtea in lite, ſicut & diximus ſupra, de tranſact. l. ſi maior annis, & ad hoc ſupra de his quę vi, &c. l. ſi vi, & ſupra de reputa. l. j. vel dic 6 quòd abundat maximè. ſic & aliàs infra de ma. teſta. l. ſi. §. ſin autem, & infra de fideicomm. lib. l. cum inter. Vel dic 7 tertio, vt ad hoc reſpiciat, quia licet detur ei actio, quamuis non ſit paratus precium refundere: non tamen irritanda eſt emptio, niſi demum refundat: ſed demum reddito à te precio reſtituatur domus. Vel dic quarto 8 referri hoc ad caſum quando venditio extorta eſt per impreſſionem, vbi non reſtituitur precium: vt ſupra quod metus cauſa. l. ſi per impreſſionem.

4 Iſtam ſequitẽ Ang. Bald. & P. & idẽ dic in omni alia cõuentione. la. ĩ l. interpoſitas. ſ. de tranſact.

5 Et male. Ange. Venditionem per metũ factã ſi quis velit reſcidere, an debeat preciũ offerre.

4 Concor. cũ hac. l. c. cũ dilect⁹. & c. cũ cã, extra, de emptio. & ven. & ibi vide pulchras glo.

6 Iſtam tenent Cy. & Pau.

7 Iſta ſolutio ad idẽ tendit cũ prima. Sal.

8 Diuinatiua eſt.

REm.] CASVS. Si rem quæ. c. valebat, pro. xl. vendidiſti: an reſcindere poſſis venditionem, quęritur? Reſpon. quòd de rigore iuris, non: de æquitate, ſic: refuſo precio quod accepiſti: ita tamen vt emptor eligat velit ſoluere iuſtum precium, & habere rem: vel rem reſtituere refuſo ſibi precio quod dedit. quod quando ſit minus precium, in fin. dicit: illud ſcilicet quod eſt minus dimidia iuſti precij.

m Humanum eſt.] ſecus de rigore iuris, cum liceat contrahentibus ſeſe decipere, vt ff. de mino. l. in cauſæ. 2. §. penult.

AD Barbaricum.] CASVS. Ad hoſtes, transferēdi vinum, vel aliud nulli facultas eſt, nec ad guſtandum: nec eo prætextu, prout ſe mercatores eſſe huiuſmodi commerciorum dicere ſolent.

a Ad Barbaricum.] ſcilicet ſolum.

b Liquaminis.] ſcilicet alterius. nam & ſupradicta liquamina ſunt. Sed quid in aridis? Dic idem eadem ratione.

c Quiſquam.] Romanus.

d Commerciorum.] quia dicit ſe mercatorem.

NEmo.] CASVS. Legati miſſi à barbaris ad ciuitatem Romanam, nullam habeant facultatem comparandi arma, nec ferrum factum vel infectum. quòd ſi aliter factum fuerit, venditor cum publicatione bonorum capitali ſententiæ ſubiaceat.

e Alienigenis.] id eſt hoſtibus populi Romani. Accurſius.

f Telis.] & etiam nauium fabricandarum ſcientia vt infra de pœnis.l.fin.& facit infra de littorum, & itinerum cuſto.lib.xij.

DE EVNVchis.

Scilicet non faciendis vel ſi facti fuerint, confiſcandis, ideoq́ non alienandis: & ſic conuenit cum prædictis.

SI quis.] CASVS. In ditione Romana ſi aliquis poſt has.ll. ſeruum ſuum eunuchum faciat, capite puniatur: & ſeruus applicetur fiſco vnà cum loco vbi hoc cōmiſſum fuerit domino ſciēte, & diſſimulante.

g Eunuchos.] etiā ſeruos: vt ſtatim probat.

h Capite] accuſatur enim.l. Cornelia de Sicarijs: vt ff.ad leg. Cor. de Sic.l.iij.§.fi. & l.iiij. licet in quibuſdā terris pro melioribus quo ad quædam reputentur: vt ff.ad le. Aquil.l. ſi ſeruus ſeruum.§. & ſi puerum. quę eſt contra.

ROmanæ.] CASVS. Siue in Romano, ſiue in Barbarico ſolo ſerui Romani eunuchi fiant: nulli comparādi eos licentia tribuatur. ſi qui comparent, pœna grauiſſima puniātur, & tabellio qui inſtrumentum venditionis ſcripſit, ſimili pœna punietur. Qui octauam vel aliquid aliud nomine vectigalis illorū eunuchorum ſuſceperit, totum penes fiſcum remanebit: & qui hoc commiſerit, pœna mortis punietur. & hoc in prima. Eunuchos autem factos extra ſolum Romanum apud Barbaricam gentem cuilibet comparandi licētia tribuatur. & hoc in ſecunda.

i Homines.] ſcilicet ſeruos. nam poſtea dicit, ad dominium cuiuſquam. H.

k Pęna grauiſſima.] mortis: vt ff.de pœnis.l.vltimum, ſecundum H.

l Extra loca.] apparet ergo in locis noſtri imperij fieri non poſſe. & facit ad hāc l. infra de vecti.l. ex præſtatione.

DE PATRIbus, qui fi.&c.

Et hic tendit ad idē ad quod ſuperiores.

LIberos.] CASVS. Nullus titulo donationis, vel venditionis, vel pignoris iure filium alicuius ſuſcipiat à patre: nec excuſabitur ſi prætēdat ignorantiam: ſcilicet quia eum eſſe liberum ignorauit: nec ad alium transferendi tribuatur emptori facultas.

Venditionis.]

Nullum liquamen poteſt transferri ad Barbaros, quantumcunque modicum, etiam cauſa deguſtandi. A

l. Impp. Valens & Grat. AA. ad Theodorum magiſtrum militum.

AD Barbaricum [a] transferēdi vini, olei, & liquaminis [b] nullam quiſquam [c] habeat facultatem, nec guſtus quidem cauſa, aut vſus commerciorum. [d]

Non licet vendere arma hoſtib. populi Romani nec eorū legatis, ſub pœna capitis, & confiſcationis bonorum. Salic. B

l. Imp. Martianus A. Aulo præfecto prætorio.

NEmo alienigenis [e] Barbaris cuiuſcunq; gentis ad hanc vrbem ſacratiſsimam ſub legationis ſpecie, vel ſub quocunque alio colore venientibus, aut in diuerſis alijs ciuitatib. vel locis, loricas, ſcuta & arcus, ſagittas & ſpathas & gladios, vel alterius cuiuſcunq; generis arma audeat venundare. C nulla prorſus iiſdem tela, nihil penitus ferri, vel facti iam, vel adhuc infecti, ab aliquo diſtrahatur. Pernicioſum nanque Romano imperio, & proditioni † proximū eſt, Barbaros, quos indigere conuenit telis, [f] eos vt validiores reddantur, inſtruere.

¶ Si quis autem aliquod armorum genus quarumcunque nationum Barbaris alienigenis contra pietatis noſtræ īterdicta ubicunque uendiderit: bona eius uniuerſa protinus fiſco addici, † ipſum quoq; capitalem pœnam ſubire decernimus. D

† Quis dicatur proditor, vide per Fel. in c. j. de homi.

† aliàs, ad fiſcū adijci.

TITVLVS XLII.

DE EVNVCHIS.

Tanquam homicida punitur ille, qui caſtrat aliquem. Bal. Vel ſic: Faciens quē eunuchū punitur capite: & tā ſeruus quàm locus confiſcatur, vbi ſciēte domino eunuchus efficitur. Sal.

l. Imp. Conſtant. A. Aurelio duci Meſopotamiæ.

SI quis poſt hāc ſanctionē in orbe Romano eunuchos [g] fecerit, capite [h] puniatur: mancipio tali, necnō etiā loco ubi hoc commiſſum fuerit domino ſciente, & diſsimulante, confiſcando.

Subditi Romano Imperio in loco nullo poſſunt fieri eunuchi: nec facti in aliquem alienari. pœna capitis imminente contra facienti, & tabellioni qui inſtrumentum alienationis conſcripſerit. Barbari autem Romano Imperio non ſubiecti, & extra Romanum imperium eunuchi facti, vbique poſſunt vendi. Salicetus.

ll. Imp. Leo A. Viuiano præfecto prætorio.

ROmanæ gentis homines, [i] ſiue in Barbaro, ſiue in Romano ſolo eunuchos factos nullatenus quolibet modo ad dominium cuiuſquam trāsferri iubemus: pœna grauiſsima [k] ſtatuenda aduerſus eos q hoc perpetrare auſi fuerint: tabellione videlicet q huiuſmodi emptionis ſiue cuiuslibet alterius alienationis inſtrumēta cōſcripſerit, & eo qui octauā vel aliquid vectigalis cauſa pro his ſuſceperit, eidē pœnæ ſubijciendo.

¶ Barbaræ autem gētis eunuchos extra loca [l] nrō imperio ſubiecta factos, cūctis negotiatoribus, vel quibuſcunque alijs emendi in cōmerciis, & vendendi vbi voluerint, tribuimus facultatem.

TITVLVS XLIII.

DE PATRIBVS QVI filios ſuos diſtraxerunt.

Pater vel alius parens non poteſt ſuos deſcendentes afficere iugo ſeruitutis, vel alterius nexus libertatem impedientis. Bal. Vel ſic: Parentes non poſſunt liberos alienare quoquo titulo, etiam pignoris Sal.

I. Impp. Diocle. & Maximian. AA. Papi-

LIberos à parētib' neq;

a Venditionis.] Not. nullo titulo contrahi ſuper filio, cum liber homo ſit: vt hic, & ĩ. quæ res pig. oblig. poſ. l. qui filios, & de pat. pote. l. abdicatio, & infra de euict. l. ſi tibi, & ff. de euict. l. minor. §. pater, & ff. quæ res pigno. oblig. poſſ. l. fin. A

venditionis, [a] neque donationis titulo, neque pignoris iure, aut alio quolibet modo, nec ſub prætextu ignorantiæ [b] accipiẽtis, in alium transferri poſſe, manifeſti iuris eſt.

Hæc eſt no. lex. Propter nimiã paupertatem egeſtatemq́; pater vendere poteſt & pignorare filium & filiam: qui tamen poſſunt ad ingenuitatem proclamare ſatisfaciendo creditori, vel quanti homo eſt venditus emptori. h. d. Vel ſic: Propter nimiam paupertatem & famis neceſſitatem poteſt pater vendere filium & filiam: ſed poſtea precio oblato, vel alio æque bono mancipio præſtito, in priſtinam libertatem repeti poſſ. nt. Salic. B

II. Imp. Conſtantin. A. prouincialibus.

SI quis propter nimiam paupertatem egeſtatẽque victus cauſa filium filiamve ſanguinolentus [c] vendiderit: [d] venditione in hoc tantummodo caſu valente emptor obtinendi eius ſeruitij habeat facultatem: liceat autem ipſi q vendidit, vel qui alienatus eſt, aut cuilibet alij ad ingenuitatem eum propriã repetere: modò ſi aut precium offerat [e] quod poteſt valere, [f] aut mancipium pro eiuſmodi præſtet. C

TITVLVS XLIIII.

DE RESCINDENDA venditione.

b Ignorantiæ.] emptoris. Accur.

SI quis. [CASVS. Si pater filium ſuum famis cauſa diſtraxit, certe eius ſeruitio vti poteſt emptor: quia vere ſeruus eius eſt, in hoc caſu valente venditione: ita vt pater, vel ipſe filius eum redimere poſſit oblato emptori precio, aut dato alio mancipio pro filio.

c Sanguinolentus.] aliàs ſanguinolentus: aliàs ſanguinolẽtos. prima melior eſt & ſubaudi aliàs eſt pater ſanguinis, id eſt ſanguine ſine capitaliter puniendos, ſecundum Azo. & H. niſi iuſta cã fuerit quare vendat.

d Vendiderit.] an pignorare poterit eodem caſu? Reſpond. ſic, cum liceat quod maius eſt: vt ff. de regu. iu. l. non debet. j. Sed quidam contra. Item an hoc liceat matri? Reſpon. non, ar. ĩ. de tranſa. l. trãſactione. Item nunquid propter aliam ſimilem cauſam neceſſariam permittetur? Reſpon. non, cũ hoc non inueniam. [1] Quare ergo dantur pro obſidibus ex aliqua cauſa? Reſpõ. vſurpatum eſt. [2] Itẽ an efficitur ſeruus? Quidam quòd non, ſed ſeruit: vt infra, communia de manu. l. j. §. j. ſed Io. dicit vere eum ſeruũ factum. Nec mirum ſi dominus liberare cogitur: quia hoc ſit & aliàs, vt ſupra, de epiſ. aud. l. nemini, & inſti. de noxa. §. dominus, & infra, de cap. & poſtli. reuer. l. ſi. Idẽ dico de filijs ex filia vendita natis. Item ad hoc infra, de libe. cau. l. rem quidem, & infra, de euictio. l. ſi tibi. Item pro hoc hæc litera, ad ingenuitatem propriam repetere.

e Offerat.] & conſignet, ſi non vult accipere, vt infra, de commu. ſer. ma. l. j. §. j.

f Poteſt valere] ſi eſſet ſeruus. iuſta enim precia pecuniaria ex præſenti æſtimatione, & non ex præterita emptione conſtituuntur, vt ff. de iure fiſci. l. 3. §. diuus. Accurſius.

Filiũ vendere & pignorare põt pater aliquãdo.

[1] Idem tenet Di. in ca. in argumentum, de re. iur. lib. vj.

[2] Vide textum in ca. ex reſcripto, iũcta gl. in verbo, obſides dedit. extra de iureiuran.

DE RESCINDENDA VENDItione.

Dixit [3] qualiter contrahatur venditio: nunc qualiter reſcindatur altero contrahentium inuito.

[3] Hæc cõtinuatio ẽ de mente Odo. & Cy.

SI pater.] CASVS. Pater tuus per metum coactus rem ſuam vendidit, & precium accepit: antequam actio quod metus cauſa intentaretur, deceſſit. an tu qui ei ſucceſſiſti, poſſis quod metus cauſa agere ad rehabendam rem? Dicitur quòd ſic, oblato à te precio.

Reſcinditur venditio facta per metum, maxime ſi precium reſtituitur. Bal. concor. Salic.

I. Imp. Alexand. A. Maroni.

SI pater tuus per vim [g] coactus domũ vẽdidit, ratum non habebitur, [h] quod nõ bona fide geſtum eſt. malæ fidei enim emptio irrita eſt. [i] Aditus itaq; nomine tuo [k] præſes prouinciæ, auctoritatem ſuam interponet: maximè [l] cũ paratum te proponas id qđ precij nomine illatũ eſt, emptori refundere. B

Iſta eſt famoſa lex, & habet materiam ſingularem & no. & h. d. vbi re ipſa venditor vltra dimidiam iuſti precij decipitur, ex æquitate huius l. tam ipſi quam heredi eius ſuccurritur, vt vel reſtituto precio res ei reddatur, vel iuſtum precium ſuppleatur: & electio eſt emptoris h. d. Bald. Vel ſic: Venditor deceptus re ipſa vltra dimidiam iuſti precij, poteſt precium reſtituendo rem recuperare, niſi emptor malit iuſtum precium ſupplere. Salic. C

II. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. Lupo.

REm [a] maioris precij ſi tu vel pater tuus minoris diſtraxerit: humanum eſt, [m] vt vel preciũ te reſtituẽte emptoribus,

g Per vim.] ſcilicet compulſiuam. nam de alia dicere non poteſt hic, & hoc quando cadit in hominem conſtãtem: vt ff. quod met. l. metum autem non.

h Non habebitur.] apud iudicem, vt & ĩ. de tranſactio. l. interpoſitas, & ff. de aucto. præſt. l. j. in fin. & ff. de reg. iur. l. nihil conſenſui.

i Irrita eſt.] id eſt irritanda. [4] per actionem quod metus cauſa. Alij [5] diſtinguunt an metus dat cauſam contractui, vel non: vt in dolo ſimplici &c. & metus in ſe habeat dolum: vt ff. quod me. cau. l. ſi cum exceptione. §. cum qui, & ſic intellige, quòd hic dederit cauſam. & eodem modo intelligitur. ff. quod met. cau. l. ſi mulier. §. ſi dos, ſed verius ibi eſt ſpeciale in dote.

k Tuo.] à te, vel ab alio pro te.

l Maxime.] Ideo dicit maxime: quia & ſi non offerret, adire præſidem poſſet: neceſſe tamen haberet offerre poſtea in lite, ſicut & diximus ſupra, de tranſact. l. ſi maior annis, & ad hoc ſupra de his quę vi, &c. l. ſi vi, & ſupra de reputa. l. j. vel dic [6] quòd abundat maximè. ſic & aliàs infra de ma. teſta. l. ſi. §. ſin autem, & infra de fideicomm. lib. l. cum inter. Vel dic [7] tertio, vt ad hoc reſpiciat, quia licet detur ei actio, quamuis non ſit paratus precium refundere: non tamen irritanda eſt emptio, niſi demum refundat: ſed demum reddito à te precio reſtituatur domus. Vel dic quarto [8] referri hoc ad caſum quando venditio extorta eſt per impreſſionem, vbi non reſtituitur precium: vt ſupra quod metus cauſa. l. ſi per impreſſionem. D

REm.] CASVS. Si rem quæ. c. valebat, pro. xl. vendidiſti: an reſcindere poſſis venditionem, quęritur? Reſpon. quod de rigore iuris, non: de æquitate, ſic: refuſo precio quod accepiſti: ita tamen vt emptor eligat velit ſoluere iuſtum precium, & habere rem: vel rem reſtituere refuſo ſibi precio quod dedit. quod quando ſit minus precium, in fin. dicit: illud ſcilicet quod eſt minus dimidia iuſti precij.

m Humanum eſt.] ſecus de rigore iuris, cum liceat contrahentibus ſeſe decipere, vt ff. de mino. l. in cauſæ. 2. §. penult.

[4] Iſtam ſequitur Ang. Bald. & P. & idẽ dic in omni alia cõuentione. ſa. ĩ l. interpoſitas. ĩ. de tranſact.

[5] Et male. Ange. Venditionem per metũ factã ſi quis velit reſcidere, an debeat preciũ offerre.

[a] Concor. cũ hac. l. c. cũ dilect. & c. cũ cã, extra, de emptio. & ven. & ibi vide pulchras glo.

[6] Iſtam tenent Cy. & Pau.

[7] Iſta ſolutio ad idẽ tendit cũ prima. Sal.

[8] Diuinaſiua eſt.

fundum venundatum [e] recipias , auctoritate iudicis [a] intercedente : vel ſi emptor elegerit , [b] quod deeſt iuſto ꝑcio , recipias . Minus autem precium eſſe videtur , ſi nec dimidia pars veri precij ſoluta ſit .

Neque priuato, neque fiſco licitum eſt recedere a contractu perfecto. Baldus. Salic addit, altero inuito.

III. Iidem AA. Martianæ.

DE contractu venditionis , & emptionis iure ꝑfecto, alterutro inuito, nullo recedi tēpe bona fides patiť, [c] nec ex reſcripto [d] noſtro . quo iure fiſcum [e] noſtrum vti , ſæpe conſtitutum eſt.

Per inſtrumentum emptionis quondam factæ non probatur quod poſterior emptio ſit iniuſta : nec propterea præſumitur mala fides. hoc dicit. Baldus. Vel ſic: Ad reſcindendam venditionem non ſufficit probare, quod res pluris fuerit empta, quàm ſit vendita. h. d. Salicet.

IIII. Iidem AA. Eudoxio.

AD reſcindendam venditionem, & malæ fidei probationem hoc ſolū non ſufficit, ꝙ magno precio fundum comparatum, minoris diſtractum [f] eſſe commemoras.

Ratione doli contractus reſcinditur , & quicquid ſecutum eſt ex eo , vel ob eum hoc dicit. Baldus. Vel ſic: Venditio dolo facta reſcinditur , non ſi bona fide, & mutuo conſenſu . hoc dicit: Salic.

V. Iidem AA. Ruſo.

SI dolo [g] aduerſarij [h] deceptū [i] vēditionē [k] prædij te feciſſe , præſes ꝓuincię aditus animaduerterit : ſciens contrariū eſſe

---

penult. Sed ille rigor mitigatur , cum eſt immenſa deceptio: ſicut & quando ineſt dolus.

a Iudicis.] Sed qua actione? Quidā e officio iudicis per hanc l. & ſupra ex quib. cau. ma. l. in contractibus, & vſque ad xxx. annos quod non poſſet eſſe cum intra quadriēnium ad plus deberet dari officiū iudicis, vt ſupra , de temp. in integ. reſti. l. ſuperuacuum . Tu dic iure actionis, ſcilicet ex eo contractu: cum in bonæ fidei contractibus veniant ea de quibus nec eſt actum , nec cogitatum , vt infra de act. emp. l. 2. Nec ob. quòd quaſi petitur reſcindi. nam etiam ad reſcindendum datur actio ex vendito, vt ff. de contrahen. empti. l. ſed Celſus. §. ſi fundus annua, in qua actione exercet officium iudex. ſic & aliàs ff. quod me. cauſa. l. metum autem præſentem. §. ex hoc edicto . In ſtricti iuris autem iudicijs obſtaret exceptio doli , vt ff. de verb. obligat. l. ſi quis cum aliter , quanquam poſſet dici ibi loqui cum ſtipulatio interpoſita fuit ſuper contractu bonæ fidei . Illud autem conſtat, in alijs bonæ fidei contractibus habere locum legem iſtam . Item quid ſi iſte venditor iurauerit ſe nullo modo uenire contra uenditionem ? Respond. P. quòd nihilo minus tunc habebit locum quod hic dicitur: quia non præciſe agit ut uenditio reſcindatur . Nos contra . quia quodammodo uidetur agere ad reſciſſionem . arg. ff. de condi. inſtitutio l. quæ ſub conditione. § ſi quis ſub. Secus dico in minore qui iurauit: cū ibi iuramentum operetur tantum, ꝙ videatur maior: niſi & ipſe iuraſſet etiam occaſione minoris precij non venire contra, quod ſemper præſumo, cum ſciat vires ſuę rei, ut j. e. l. quiſquis, & ff. de act. empt. l. j. Item quid ſi ipſe emptor rem iam alij vendiderat & tradiderat ? Dico nihilo minus habere locum quod hic dicit : quia per eū factū eſt quo minus habeat. arg. ff. de rei uen. l. ſi hominem, in prin. & ff. de verb. obli. l. ſi ſeruum, §. idemq; , ſecus ſi fortuito caſu periſſet penes iſtum emptorem: quia tunc ſufficit tenere preciolum quod habet, vt ff. de iure do. l. ſi res, § j. Alij dicunt & tunc eum teneri, cum alternatiue ad duo tenebatur, vt ff. de contrahen. emp. l. ſi in emptione, §. pe. Sed certè immo res tantū erat in obligatione, unde ea perēpta nō debet amplius teneri , ut ff. de verb. obli. l. ſi ex legati. Itē habet locū lex iſta econtra ſ. decepto emptore ut res recipiatur. Sed quæ eſt hæc dimidia? Dic in emptore decepto: ſi res ualet decē , emit pro xvj. licet alij dicant, emit pro xxj. quod non placet: quia tunc non dimidiam iuſti precij , ſed duplum egreditur . In uenditore ſicut ſi res ualet decem, uendidit pro quatuor. Et probantur hæc in fi. huius l. & j. eo. l. ſi uoluntate, & j. ſi ma fac. l. j. Et ſic not. ꝙ ſumma captio cōſtituitur, ut ff. de auro & argen. lega. l. ſi uxori . Sed qualiter ſciam quando excedit? Reſpon. non per hoc ꝙ duo uel tres uolunt tantum date , quoniam precia rerum non conſtituuntur ex affectione ſingulorum , ut ff. ad leg. Falc. l. precia, & ff. ad l. Aquil. l. ſi ſeruum meum . Dic ergo inſpici uenditiones factas locorum exiſtentiū iuxta illum . Item rei qualitatem , & redituum quantitatem, vt j. eo. l. ſi quos, & in auth. de alie. & emphy. §. ſanctiſſimas, colla. ix. & de nō alie. §. quia vero Leonis quidem, & §. ſi vero alicuius , coll. 2. & ff. de rebus eorū, l. penul. j. reſpon. & de leg. 2. l. Caius. §. Titius, & ff. de iu. fiſ. l. non intelligitur. §. diui fratres, & ad leg. Falcid. l. 3. in prin. & l. precia , & hoc in immobilib. In mobilibus autem rebus, vt frumento , eſt precium certum. Sed arg. contra. ff. de condic. furt. l. ſi ſeruus, in fi. j reſpon. & ff. ad leg. Fal. l. in lege. 4. §. j. & l. in quantitate. § magna.

b Elegerit.] eſt ergo in poteſtate emptoris, & idem dico ecōtra emptore decepto eſſe in poteſtate venditoris. Et diſtingue ſupra ex quib. cau. ma. l. in contractib.

DE contractu .] CASVS. Si cōtractum venditionis celebraſti , & perfectus eſt: emptore inuito ab eo recedere non potes , nec reſcriptum ſi impetres, vt reſcindatur, valebit : fiſcus etiam eodem iure tenetur.

c Patitur.] fallit in actione redhibitoria. Item in alijs tribus, ſcilicet lege cōmiſſoria, & pacto addictionis in diem, & manus iniectione. Sed his tribus caſibus contrahens ſemel ſic voluit. H. argu. ff. de aqua plu. arcen. l. in diem.

d Nec ex reſcripto.] vt ſupra de rei vend. inciuile, & infra de emancip. lib. l. nec auus, & ſupra de actio. & obliga. l. ſicut.

e Fiſcum.] not. fiſcum vti iure priuati, vt & plenè diximus ſupra de petit. hæred. l. j. Accur.

AD reſcindendam.] CASVS Fundum pro c. emptū vendidi poſtea pro. lx. volo reſcindere venditionē, quaſi dolus interceſſiſſet, pro hoc quòd plus emi. & minus vendidi an poſſim, quæritur? Dicitur quod non: nec ſufficit ad probandum dolum , quòd pluris emptum minoris vendidi: quia poteſt eſſe, quòd tunc quando venditus fuit mihi, plus valuit , quàm nunc quando ego vendidi .

f Diſtractum .] etiam ſi conſtet precium duplicari. H. quia diligentia poſſeſſoris res melioratur, & negligentia deterioratur, vt ff. de iur. fi. l. 3. §. diui.

SI dolo.] CASVS. Si per dolum dantem cauſam contractui, rem tuam quam aliàs non eras diſtracturus , vendidiſti, officio iudicis reſcindetur . Si vero dolus non interceſſerit, & venditio mutuo conſenſu perfecta eſt: non reſcindetur emptore inuito, ſi maior. xxv. annis diſtraxiſti.

g Si dolo.] dante cauſam contractui : aliàs non reſcinderetur, ſed ad ſupplementum ageretur , vt ff. de dolo l. & eleganter, circa prin.

h Aduerſarij.] ſecus ſi dolo tertij : quia tunc agit actione de dolo contra illum tertium, ſi aliter non poſſet res eſſe ſalua venditori: puta quia emptor non fuit conſcius doli, quia tunc teneretur ex vendito. vel ſi fuit , non eſt ſoluendo, vt d. l. & eleganter.

i Deceptum.] id eſt induxiſti me dolo ad vendendam rem quam vendere nolebam, non valet . ſed ſi non fuit dolus, & eram maior, valet venditio.

k Vēditionem.] ſcilicet rectiſſimam oſtendit de facto , vel ſecundo ſi præceſſit venditio vt infirma, ſequitur

vendiuo

---

a Et eorū opinionē ſequit Pet. & Cyn. licet contra teneāt B. Bald. Sali. Ang. & P.

e Notāda eſt iſta gl. ad hoc, ꝙ quocunq; caſu officiū iudicis requirit ad reſcindendum, competit tātū intra quadriennū . Salic.

e aliàs venditum.

Deceptus ultra dimidiam iuſti precij, pōt reſtitui , qualiter ītelligiē illa dimidia.

venditio ut infirmanda.

a Reſcindi venditionem iubebit.] ſcilicet officio ſuo, uel condictione indebiti, ſi putans te obligatum tradidiſti, vel actione de dolo propoſita ſecundum quoſdam. Tu dic actione ex vendito, quæ datur ad reſcindendum re non tradita, ut ff. de act. emp. l. ex empt. §. is qui vina, & de contrahen. empt. l. ſed Celſus, §. ſi fundus annua. t Et reſcindit eatenus quatenus de facto proceſſit, & tibi decepto datur actio, non doloſo, cum ipſo iure nullus ſit in eius præiudicium. u ſic & infra de prædi. mi. l. & ſi is. Vel dic ex venditione ad ſupplementum, cũ vellet ſtare contractui, ut notatur in l. & eleganter.

b Non poſſe.] altero inuito, ut infra quando lice. ab empt. diſce. l. perfectã, in fin. & facit infra de præſcript. long. temp. l. ſi fraude, & ff. pro ſocio, l. 4.

t Nõ obſtant, quia ibi agitur ad reſcindendũ cõtractũ actione ex eo contractu, ex eo quia fiebat reſciſſio ex partium conuentione, hic nõ, immo cõtractus ab initio fuit nullus ipſo iure. Ange.

u Quia nõ obſtãte q fit ipſo iure nullus, ſi decept' voluerit, poterit ſtare contractui. gl. & Bart. in l. & eleganter, alleg. in gloſſ & eſt ſimilis glo in l. in cauſæ 2. circa prin. ff. de mino.

dolum bonæ fidei (quæ in huiuſmodi maximè contractibus exigitur) reſcindi venditionem iubebit.[a]

Quòd ſi iure perfecta venditio eſt à maiore viginti quinque annis, intelligere debes, conſenſu mutuo perfectam venditionem reſolui non poſſe.[b]

Licet quis velit reddere duplum, non reſcinditur venditio perfecta, h. d. Bal. Vel ſic: Venditio non reſcinditur, licet precium duplicatum offeratur. Salic.

VI. Iidem AA. Gratiano.

Non eſt[c] probabilis cauſa propter quam reſcindi conſenſu factam venditionem deſideras. Quamuis enim duplum[d] offeras precium emptori, tamẽ inuitus ad reſcindendam venditionem vrgeri non debet.

Conceſſo vno inconuenienti, ſequitur aliud. ad hoc allegatur. Bald. & Sali. Vel ſic: Etiam militi non debet concedi per reſcriptum facultas reſcindendi venditionem perfectam, & ſi concederetur, eadem iure uti contra ſe teneri. ut h. d. Salic.

VII. Iidem AA. Mucarolo & alijs militibus.

Ratas manere ſemper factas iure[e] vẽditiones, veſtra etiã intereſt.[f] nam ſi oblato precio reſcindere venditionem facilè permittatur,[g] eueniet vt & ſi quid vos de laboribus veſtris à fiſco noſtro vel à priuato comparaueritis, eadem lege conueniamini,[h] quam vobis[i] tribui poſtulatis.[*]

Contractus non reſcinditur, niſi deceptio ſit vltra dimidiam iuſti precij inſpecto tempore contractus h. d. Bal. Vel ſic: Venditio facta paulo viliori precio non reſcinditur, niſi dolus & metus interuenerit. ad quem probandum non ſufficit dicere quòd venditor ab initio ſatis maius precium petijt, quam conuenerit ſecus ſi deceptio vltra dimidiam iuſti precij interuenerit. Salic.

VIII. Iidem AA. Euodiæ.

Si voluntate tua fundũ tuum filius tuus venũdedit, dolus ex calliditate atque inſidijs emptoris argui debet,[k] vel metus mortis, vel cruciatus corporis imminẽs detegi,[l] ne habeatur rata venditio. Hoc enim ſolum,[m] quòd paulo minore precio fundum venditum[n] ſignificas, ad reſcindendam venditionem inualidum eſt. Quòd ſi videlicet contractus emptionis atque venditionis cogitaſſes ſubſtantiam, & quòd emptor viliore comparãdi, vẽditor

c Non eſt.] triplex poterat eſſe cauſa quare venditor uellet reſcindere venditionẽ offerendo duplum precij emptori, ſcilicet quia deceptus fuerat in dimidia iuſti precij. Sed certe hoc licet facere contrahentibus, non tamẽ ultra procedant. Item quia res non erat melior facta, quàm fuerat tempore contractus. Item quia affectionem habet in ea uenditor, at precia rerum ſecundum veritatem, non ex affectione ſingulorum uel vtilitate ſunt æſtimanda, vt ff. ad l. Falcid. l. precia & l. præcedenti, & ff. ad legem Aquiliam, l. ſi ſeruum meum.

Non eſt.] CASVS. Vendidiſti mihi rem pro x. uis reſcindere venditionem offerẽdo mihi duplum precij. an ſis audiẽdus, quæritur? Dr q nõ, quia hæc nõ eſt cã probabilis reſcindendi.

d Duplum.] vel etiam decuplum. Accurſius.

Ratas.] CASVS. Duo milites rem vendiderunt. volebant impetrare reſcriptum, ut liceret eis reſcindere venditionem oblato precio. Dicit imperator q non ſunt audiendi, & non expedit eis reſcindere venditionem, cum alij ſimiliter poſſent impetrare reſcriptum ad reſcindendas ſuas venditiones quas fecerunt cum eis, ſiue fiſcus fuerit, ſiue priuatus qui eis aliquid vendidiſſet, quia eadem l. uti poſſent.

e Factas iure.] cum adſint quæ adeſſe oportet, & abſint quæ abeſſe oportet.

f Veſtra etiam intereſt.] loquitur quibuſdam militibus. & ſic eſt in inſtit. de leg. Fal. §. 1.

g Permittatur.] per reſcriptum, quia priuilegiati erant milites, uel pro priuilegio petebant.

h Conueniamini.] quia quod quiſque iur. &c. ut ff. quod quiſque iur. l. 1. in princ. & infra de fruc. & li. expen. l. fi. & infra de commu. re. alie. l. portionem. Sed ſi concederetur tale reſcriptum, nonne nullum eſſet, cum ex toto abſorberet ius alterius, ut ſupra de preci. imper. offe. l. quotiens, ergo nemo uteretur contra impetrantem, cum nihil obſit conatus &c. ut ff. qđ qſq; iur. l. j. in fi. * Ad hoc dicas q hic nõ dicit q fuit cõceſſũ, vel q cõceſſum valeat, ſed dicit poſito hoc quod non oportet, ſequitur & aliud quod nõ oportet, ut dicit Azo. non valet autem etiam ſi concedatur. Alij dicunt q licet non valet, debet tamen impetrãs uti eodem iure, ut ff. quod quiſque iur. l. 3. in fin. 2. reſpon. & § ſi ipſo quo. Et quod in prima lege dicit, loquitur cum inter non ſubditos fuit latum, qđ non placet, quia in dicta l. 3. bene valet, licet impetrans nõ fuerit eo uſus. Tertij dicunt quod hic petebatur ut fieret generale ius. Quarti quod petebatur ut concederet non obſtante lege aliqua, * uel ex certa ſcientia, qbus caſib' ualeret. prima verior.

* No. hic illud cõe, Qđ quiſq; iuris &c.

* aliàs ue nundatũ.

i Vobis.] ut ff. quod quiſque iur. l. 1. §. fi. & ſupra, de precibus imperatori offerendis l. 1.

Si voluntate.] CASVS. Filius tuus te conſentiente vendidit fundum pro paruo precio, uis reſcindere venditionem propter parui precij quantitatem. an poſſis, quæritur? Dicitur quòd non, quia ad hoc ut poſſis reſcindere contractum, probare debes filium tuum dolo inductum ad uendendum, uel metu quia non eſt reſcindenda venditio propter paruum precium, quia hoc conſueuerunt facere emptores, cum venditores primo offerunt uendere magno precio, & emptores offerunt paruam quantitatem, & poſtea maiorem, & uendentes detrahunt de eo quòd petierant, & ita contendunt inuicem, & poſtea conſentiunt, & ſic propter exiguitatem precij non poterit reſcindi venditio, niſi probes filium tuum deceptum ultra dimidiam iuſti precij.

k Argui debet.] id eſt argute probari, ut ſupra de dolo, l. dolum.

l Detegi.] hæc enim duo inducunt actionem quod metus cauſa, ut ſupra de tranſact. l. interpoſitas, & ad hoc infra, de diſtra. pig. l. & quæ ſub imagine.

m Hoc enim ſolum.] ideo ad hoc quod dixi, probandum te remitto.

Tuetur.

a Tuetur.] ut ff. de pact. l. 2. §. 1.

b Vllam rationẽ.] ꝗuia liceat cõtrahentibus inter ſe &c. vt hic, & ff. de mino. l. in cauſæ 2. §. pe. & ff. loca. l. item ſi precio, § quemadmodum, & ff. de contrahenda emp. l. res bona.

cariore diſtrahẽdi votum gerentes, ad hunc contractum accedãt, vixque poſt multas contentiones, paulatim venditore de eo qđ petierat detrahẽte, emptore autem huic quod obtulerat addẽte, ad certũ conſentiãt precium, profecto perſpiceres neque bonam fidem, quæ emptionis atq; venditionis cõuentionem tuetur, a pati, neq; ullam rationem b concedere reſcindi propter hoc conſenſu finitum cõtractum, uel ſtatim, c vel poſt pretij quantitatis d diſceptationem, d niſi minus dimidia iuſti precii e quod fuerat tempore venditionis, f datum eſſet, electione* iam emptori præſtita g ſeruanda.

Pro pecunia numeranda poſſunt dari pecora, & videtur datum precium. B. Vel ſic: Pro precio vendita res poſſunt res in ſolutum dari, nec ex hoc irritatur venditio, hoc dicit. Sal.

IX. Iidem A A. Domitio.

PRecij cauſa non pecunia numerata, ſed pro ea pecoribus in ſolutum conſentienti h datis, contractus non conſtituitur irritus.

Dolus conſiſtit in animi qualitate, non in rei precio. hoc dicit. Vel ſic: Ex qualitate facti non paruitate precii dolus probatur, qui ſi interuenerit, contra emptorẽ actio cõpetit, non

c Vel ſtatim.] nudo uenditoris uerbo.

d Diſceptationem.] coram iudice.

e Iuſti precii.] de hoc dixi ſupra e. l. 2.

f Tempore venditionis.] Not. vt ff. de iur. fiſc. l. 3. §. dui fratres.

1 Cõcor. gl. in c. cũ cauſam ꝗ inter. extra de teſti.

g Præſtita.] per legem ſupra eo. l. 2.

PRecii.] CASVS. Vendidiſti mihi fundum pro decem, dedi tibi equum in ſolutum. uis reſcindere contractum eo prætextu, quia quantitatem conuentam non ſolui. an poſſis, quæritur? Reſpon. non.

h Conſentienti.] inuito enim non ſoluitur aliud pro alio, ut ff. ſi cert. peta. l. 2. §. mutui, & infra de ſolu. l. eum à quo. Sed contra huic, l. uidetur quod alias dicitur in venditione debere interuenire precium, vt inſtitut. de contrahen. empt. §. item precium, ſed illud quo ad venditionem, non quo ad numerationem, vt ff. de contrah. empt. l. inter. §. ſine precio.

2 Cõcor. c. cũ cauſam. extra de teſti.

Venditio an ualeat ſine precio.

DOlus.] CASVS. Dolo tuo interueniente uendidi tibi rem pro. x. quæ valebat. xv. volo reſcindere cõtractum quaſi dolus commiſſus ſit dando paruũ precium. an poſſim, quæritur? Reſpond. quod dolus qualitate facti non exiguitate precij probatur: qui etiam ſi interceſſiſſet, non aduerſus eum agere poſſum qui rem à te habuit, puta ſecundum emptorem: ſed contra te reſtituar in integrum propter dolum tuum, qui incidit in contractum. Viuianus.

Dolus ꝗ ſic probetur in uẽditione interuenisse.

i Qualitate.] puta quòd emptor plura dixit de re quæ venditur, vituperando eam, diſſimulando præſentia, nũciando futura, vt ff. de act. emp. l. j. & l. Iulianus. §. ſi venditor, & §. per contrarium, & § idem Iulianus, & ad hoc ff. de minor. l. ait prætor. §. proinde, & ſ. de dolo. l. dolũ.

k Non quantitate precij.] vt ſ. eo. l. ad reſcindendam. ſed licet non prorſus valeat, valet tamen cum alijs. & ſic ſoluitur contra. ff. de tranſactio. l. cum hi. §. modus.

l Tranſtulit.] ſiue ſit emptor, ſiue ſit alius eius voluntate.

m Rei uendicatio.] tenuit ergo contractus, & ſi fuit dolus incidẽs, ut ff. de dolo. l. & elegantet, in prin. idem videtur & ſi dedit cauſam contractui, ut eadem l.

n Reſtitutio.] iure actionis, ut infra, de act. empt. l. j. & plene dixi ſuprà ex qui. cau. ma. l. in contractibus.

o Competit.] actione ex uendito, ut reſcindatur.

cõtra eum qui ab emptore emit. Sali.

X. Iidem A A. Secio.

DOlus emptoris, qualitate i facti, non quãtitate precii k æſtimatur. Quem ſi * fuerit interceſſiſſe probatum, non aduerſus eum in quem emptor dominium tranſtulit, l rei vendicatio m vẽditori, ſed cõtra illum cum quo contraxerat, in integrum reſtitutio n competit. o

Scienti non infertur dolus, & licet precium non ſit vſquequaque conueniens, contractus tenet. hoc dicit. Bal. concor. Salice.

XI. Iidem A A. Magnæ.

VEnditor factum p emptoris quod eũ tempore cõtractus latuit, poſt arguẽdo, non quod eo tempore ſcierit quo id ageretur, & conſenſit, de dolo queri poteſt. q Igitur cum patrem tuum, ut maius cõprehenderetur inſtrumento precium, quàm rei quæ diſtrahebatur, eſſe conuenerat, r conſenſiſſe profitearis, propter hoc ſolum de circũſcriptione fruſtra queritur. Sanè s ſi placitum precium non probetur ſolutum, uel in quantitatem debiti t per errorẽ facti compenſari cautum fuerit, hoc reddi rectè poſtulatur. u

Neceſſitas rei familiaris contractũ ineffricacem non reddit, & ſapiens eſt qui non petit illicita. Bald. Vel ſic:

VEnditor.] CASVS. Titius cõparauit à me rem aliquam, & dolo me induxit, poſſum agere aduerſus ipſum, ſi probauero ipſum dolum tempore contractus adhibuiſſe: nec ſciui illum dolum commiſiſſe. & hoc in prima. Sed ſi uendidi Titio fundũ pro. c. & in inſtrumento venditionis ſcriptum ſit ꝙ emit pro cc. non propter hoc reſcinditur uenditio. & hoc in ſecũda. Si tamen Titius adhuc precium non perſoluit, agere poſſum ut ſoluat, uel ſi per errorẽ facta fuerit compenſatio, poſſum hoc non obſtante petere precium. verbi gratia: Titius tenebatur mihi dare c. ex cauſa uenditionis, ipſe dicebat ꝙ debebam ei alia c. ex cauſa mutui, cum in ueritate nõ debebã, & ſic per errorem facta eſt compenſatio, qua non obſtãte agere potero ex vendito ad precium. Viuianus.

* aliàs, ꝙ ſi.

p Factum.] ſcilicet dolum.

q Queri poteſt.] ſcilicet uenditor, quaſi diceret, dolus ſcienti nõ infertur, ſed ignoranti, ut hic, & ff. de regul. iur. l. nemo videtur, & ſupra de trã ſact. l. cum donationis, & hoc uenditore decepto. Idem eſt econtra in emptore decepto, ut ſubijcit. nam ſi pater tuus cum aliquid emeret, conſenſit ut de precio maiore caueret quàm res valeat, infra tamen dimidiam iuſti precij, licet uenditor dolum committat, tamen emptor nõ poteſt conqueri, quia vbi fuit conſenſus, & conſcientia, abeſt dolus.

Dolus nõ infertur ſcienti.

r Conuenerat.] id eſt conueniens erat.

s Sanè.] nunc redit ad primum, quando uenditor fuit deceptus, & dicit ꝙ agitur ad precium non ſolutum. & eſt idem ut ſi cautum fuit ut compenſaretur illud precium cum eo quod dicebatur à venditore debitum emptori, cum non eſſet.

t Debiti.] non ſubſiſtentis. & ad hoc infra de act. emp. l. 2. in princ. & ff. de pac. l. ſi cum te, & ſupra de rei ven. l. inciuile.

u Poſtulatur.] per uenditorem.

Non

Non idcirco.] CASVS. Tenebaris fiſco ob munus publicum in x. vel alij priuato, non curo, uendidiſti mihi prædium non viliori quàm eſſet dimidia iuſti precii, ut ſic fiſco ſatisfaceres, uis reſcindere venditionem, quaſi pro vrgente debito & ſumptibus diſtraxeris, an ſis audiẽdus, quæritur? Dicitur ꝙ non, ſed abſtinere debes à tali petitione illicita, & precium petere, ſi nõdum ſolutum eſt, potes. Viuianus.

a Viliore precio.] aliàs, nõ vilioris precii. & aliàs, non viliori precio, & ſemper ſubaudi, quàm ſit dimidia iuſti precij.

b Debet.] ut infra de pigno. l. cum te. & ad hoc ſupra quæ met. cau. l. cum te.

Si maior.] CASVS. Volebam tibi fundum vendere, ſocer meus nunciauit tibi ne emeres, nihilo minus emiſti: volo hoc prætextu retractare uẽditionem, an poſſim, quæritur? Dicitur ꝙ non, cum maior xxv. annis ſic uẽdidiſti. Viu.

c Si maior.] maximè, licet alia ratione non ualeret, ut ff. de reb. eorum l. 1.

d Denũciauit.] Nota, non nocet denunciatio ab eo facta, qui non habet denunciare, ut hic, & ff. de mino. l. tutor, & infra debitorem ven. pig. impe. non poſ. l. 2. ſecus ſi intereſſet eius qui denunciauit, quia dominus eſſet, ut ſupra de rei uẽ. l. ſi fundum, & ff. quod fal. tuto. auct. l. 2. Accurſius.

Ea conditione.] CASVS. Debes x. fiſco, uendidiſti mihi prædium ut ſoluerem illa x. non ſolui, an debeat reſcindi uenditio, quaſi conditioni non paruerim? Reſpon. ꝙ non, ſed ages ad intereſſe. Viuianus.

e Debebatur.] puta tributa.

f Solutione.] maxime, ut ff. de nego. geſt. l. ſi quis mandato, & de hære. uen. l. 2. §. fin. ſecus in fideiuſſore, ut ſupra man. l. ſi pro ea.

g Experiri poteſt.] ut infra de re. permu. l. rebus, & de dona. l. legem.

h Conſtituitur.] immo uidetur ꝙ ſic, ut infra de pact. inter empto. & uen. l. cum te. Sol. hic erat aliàs uenditurus, ibi non. & eodem modo ſolue alium contrarium ſupra de condic. ob cau. da. l. ſi ut proponis.

Quiſquis.] CASVS. Si prædia alibi ſita mihi uendidiſti, an eo prætextu ꝙ ignoraueris vires illorum prædiorum, quia procul erant ſita, reſcindi poſſit uenditio, quæritur? Reſpon. ꝙ non, quia nullus debet ignorare uires patrimonij ſui. Viuia.

i Quiſquis maior] ſi uero minor, aut nulla eſſet ipſo iure uenditio facta ſine decreto, aut daretur reſtitutio, ut infra de præd. mino. l. ſi quidem, niſi minima eſſet deceptio, ut ff. de in integrum reſtit. l. ſcio.

k Procul poſita.] ad hoc eſt arg. contra infra de fal. mo. l. 1. §. domus.

l Paulo uilioris.] ſecus ergo ſi ultra dimidiam eſſet deceptio, ut ſupra eo. l. 3. licet quidam dicant idem, & tũc hæc lex præſumat eum ſcientem, & ſic donare. Item loquitur hæc lex cum re ipſa eſt deceptus. nam ſi dolo aduerſarij, ſecus eſſet, quia licet iſte ſit in culpa, ille eſt in dolo, qui præponderat, ut ff. ad legem Aquiliam. l. item ſi obſtetrix §. fin.

Dolus præponderat culpæ.

m Immorari.] nota contra aduocatos.

n Vt uires] colendo.

o Emolumenta.] locando.

p Debuerat.] pro eo dem ergo debet haberi ac ſi ipſe ſciuiſſet de his, ut ff. ad l. Aquil. l. idem, §. 1. & ff. ad Vell. l. quamquam, & ff. de ædil. edict. l. 1. §. cauſa, & ff. ſi cer. pet. l. quod te, & pro emp. l. qui fundum, §. ſeruus. Sed arg. contra inſti tut. qui. ma nõ poſ. §. præualuiſſe, & ſupra de hæred. uend. l. qui nondum.

* Cõcor. c. ab excõicato, cũgl. ſup uerbo, de facto, ante mediũ, extra de reſcrip.

ADDITIO.

Dicas quòd in §. præualuiſſe, loquitur in moriente, qui regulariter præſumitur ignorare. vires ſui patrimonij. arg. infra qui teſta. face. poſ. l. hac conſultiſſima, §. at eum humana. in actu uero uiuentis dicas, ſi bona peruenerunt ad eum de nouo, præſumitur eorum uires ignorare. ita loquitur, d. l. qui nondum. Si uero ab antiquo ad eum peruenerunt, tunc ſi erant immobilia, præſumitur ſcire, ut hac l. idem ſi erant mobilia, & præſentia, ſed ſi abſentia erant mobilia, præſumitur ignorare eorum uires, ut l. in fraudem, ff. qui & à qui. vide latius Bart. in authen. ſed cum teſtator, infra ad leg. Falcid.

* Gl. ſup uerbo, ad aliud, in c. cum cãm quæ inter, in ver. ſed qualiter hoc ꝓbatur, extra de teſti. dicit ꝑ hanc l. ꝓpreciũ rei probetur ex qualitate rei.

Venditio facta viliori precio propter munus publicum vel vrgẽs debitum, non reſcinditur. Sali.

XII. Iidem AA. Antiocho.

Non idcirco minus venditio fundi, quòd hũc, ad munus ſumptibus neceſſarijs vrgẽtibus, non viliore precio,[a] vel vrgente debito te diſtraxiſſe contendis, rata manere debet.[b] Ab illicitis itaque B petitionibus abſtinendo, ac precium, ſi non integrũ ſolutum eſt, petẽdo, facies conſultius.

Proteſtatio non habẽtis ius proteſtandi, non officit contractui. h. d. Bal. Vel ſic: Denunciatio vel proteſtatio facta ab eo qui non habet denunciandi ius vel proteſtandi, non officit cõtractui. h. d. Sali.

XIII. Iidẽ AA. & CC. Niſſæ.

Si maior[c] annis viginti quinque fundũ diſtraxiſti, propter hoc ſolum, ꝙ ementi ne compararet, ſocer tuus denunciauit,[d] C emptionem factam à te reſcindi bona fides non patitur.

Licet non ſeruetur modus non reuocatur venditio, ſed agitur ad modum implendum, & æquipollens, h. d. Bal. Vel ſic: Venditio non reſcinditur ex eo quod emptor non ſoluit tributum reipublicæ prout conuenit, ſed emptor tenetur venditori ad intereſſe, h. d. Sali.

XIIII. Iidẽ AA. & CC. Baſilicæ.

Ea conditione diſtractis prædijs, vt quod reipublicæ debebatur,[e] D qui comparauit reſtitueret, vẽditor à ſe celebrata ſolutione,[f] quanti intereſt, experiri[g] poteſt; non ex eo ꝙ emptor non ſatis conuentioni fecit, contractus irritus conſtituitur.[h]

Imputet ſibi ille qui vendidit rem cuius precium ignorauit, quia non debuit eſſe tam negligens & ſupinus, h. d. Bal. Vel ſic: Venditio facta paulo viliori precio, non reſcinditur prætextu ignorantiæ qualitatis rei uiſti precij, h. d. Salic.

XV. Imppp. Gratianus Valent. & Theodo. AAA. ad Hypatium. P. P.

Quiſquis maior[i] ætate prædia etiã procul poſita[k] diſtraxerit, paulo vilioris[l] precij nomine, repetitionis rei venditæ copiam minimè conſequatur. neque enim inanibꝰ immorari[m] ſinatur obiectis, vt vires[n] locorum ſibimet cauſetur incognitas, qui familiaris rei ſcire vires vel merita atque emolumenta[o] ante debuerat.[p] * Dat. VI. Kalend. Maij, Merobaude. II. & Saturnino Conſs.

Publicus exactor debet res vendere gratioſe, neque in ſubhaſtationibus fraudem cõmittere h. d. Bal. & Sali. Vel ſic: Fundus debitoris reipublicæ vendendus ab exactore debet ſubhaſtari. & ſecundum qualitatem eius, & redituum quantitatem æſtimari, ne fraus fiat debitori. aliter venditio facta reſcinditur. h. d. Sali.

XVI. Imppp. Valentin. Theod. & Arcadius AAA. ad Magiilum vicarium Africæ.

Si quos[r] debitorũ mo-

Si quos.] CASVS. Poſſidebas prædium tributarium. ceſſaſti ſoluere tributa. procurator fiſci nuſit peruenire ad uenditionem rerum tuarum. qualiter debeat fieri uenditio? Dicit lex, ſcilicet quòd bona fide debeat celebrari, & quantitas & qualitas redituum conſideranda

derādā eſt, nec villori precio dñt diſtrahi, vt poſſeſſor dā no afficiatur. emptores vero perpetuo dominio gaudebunt, ſi tantum fiſco quantum exegerit vtilitas illius, aut iſtius diſtrahitur. & hoc dicit. Viuia.

a Publicæ.] quia obligati erant communi vel reipublicę.

b Diſtrahere.] per exactorem.

c Aeſtimetur.] Nota fieri æſtimationem rei ſecundum reditus rei, ut ff. de iur. fiſci. l. 3. §. diui fratres, & in auth. de aliena. & emph. §. & hoc autem, col la. ix. Item no. ꝙ ad hoc ut res alicuius propter publicū debitū vendatur, oportet ꝙ diu ſit in ſolutione ceſſatū. Item ꝙ facta ſit ſubhaſtatio. Itē ut detur plus offerenti, & bona ſi de ementi, & iuſto precio. Item auctoritas præſidis, ut hi bes hic, & infra ſi propter publi. pēſi. l. 2. & ſupra ſi aduer. fiſc. l. edicto, & infra, de fide inſtru. & iu. ha. fi. l. 2. & de iu. fiſc. l. 3. lib. 10. & ff. eo. l. fundum. Item not. hac l. ꝙ reſcinditur venditio etiā ratione modicæ iniquitatis.

Venditio bonorum alicui' pp publicum debitū ut valeat, ꝗ requirant

d Ex gratia.] conſequitur enim gratis. & ad hoc ff. de inst. l. ſi pucro, in prin.

e Auctione.] id eſt uēditione quæ utrinque auget etiam uni precium & alteri rem.

H Iqui.] CASVS. Si adſtrictus curiæ, ne curet ciuilia munera, ad alium locum ſe trāſferat, & res ſuas diſtrahat, & poſt venſat occulte, nil ſibi proderit huiuſmodi fuga, & emptor conſcius amiſſione precij multabitur. Viuianus.

le depreſſos neceſsitas publicæ[a] rationis adſtringat proprias diſtrahere[b] facultates: rei qualitas, & redituum quantitas æſtimetur:[c] nec ſub nomine ſub haſtationis publicæ locus fraudibus relinquatur, vt poſſeſsionibus viliore precio diſtractis, plus exactor ex gratia,[d] quàm debitor ex precio conſequatur.

¶ Hi poſtremò ſub empti titulo perpetuo dominij iure potiantur, qui tantū annumerarint fiſco, quantum exegerit vtilitas priuatorum. Etenim periniquum eſt, ut alienis bonis ſub gratioſa auctione[e] diſtractis, parum accedat publico nomini, cum totum pereat debitori.

Furtiui & clandeſtini contractus in præiudicium fiſci non tenent, h. d. not Bal. & Sali. Vel latius: Venditiones factæ in fraudem reipublicæ, irritantur, & emptor conſcius in precio mulctatur. h. d. Sali.

XVII. Impp. Arcadius & Honor. AA. Meſſalæ.

HI qui impoſita munera[f] ciuitatum fuga deſtituunt,[g] vel incūdos furtim exiſtimant eſſe cōtractus: intelligant ſibi nihil hæc profutura eſſe cōmenta, & precio emptorē fugæ conſcium[h] multan-

A hominibus.

l Palatini.] id eſt proceres palatij, quorum conſilio regitur reſpublica, & eſt hoc ideo, quia poſſunt oſtendere minacem ſeruorū, & idem intellige in qualibet alia re, ut ſupra de contract. iudic. l. 1. §. 1. & de offic. re. pro. l. nullum.

Palatinus quis dicat

dum eſſe, quod dederit.

Proceres palatij ſiue conſiliarij qui ſtant ad conſilium domini, non poſſunt emere res ſubditorum, h. d. no. B. Vel ſic: Proceres palatij non poſſunt emere res ſubhaſtatas a fiſco, h. d. Sal.

XVIII. Imppp. Arcad. Honor. & Theodo. AAA. Neſtorio com. rerum priuatarum.

VEſtium, auri, & argenti, ſeu mancipiorum coemendorum,[i] ſi quando à priuatis[k] B noſtris ea contigerit venundari, palatini[l] ſciant ſibi copiam denegatam:[m] pœna in eos[n] amiſsionis[o] precij exercenda.[*]

TITVLVS XLV.

QVANDO LICEAT ab emptione diſcedere.

Sicut emptio & venditio ſolo conſenſu contrahitur, ita ſolo diſſenſu diſtrahitur, niſi a traditione ſumat effectum, quo caſu niſi retrahatur, non diſtrahitur. Bald. Vel ſic: Re integra contrario conſenſu ab emptione diſcedi tur, re vero non integra actus priori ſimilis requiritur. h. d. Salic.

C I. Imp. Gordianus A. ...

RE quidē integra[p] ab emptione & vēditione, vtriuſque partis cōſenſu recedi[q] pōt.[r] Etenim[s] quod cōſenſu contractū ē, cōtrariæ volūtatis adminiculo diſſoluitur.[*] At enim poſt traditionē[t] interpoſitam nuda voluntas nō reſoluit[u] emptio-

m Denegatam.] niſi ad hoc ut ſibi habeant, & retineant, ſecundum B. ut ſupra de contract. iud. l. 1. Vel generaliter loquitur ſecundum ea tempora quando imperator ſufficienter dabat omnia prędicta ipſis palatinis.

n In eos.] palatinos, non venditorem. Azo.

o Amiſſionis.] id eſt venditor ut innocens non punitur.

QVANDO LICEAT ab emptione diſcedere.

Quando altera pars te inuita diſcedit à venditione, dixit nunc quando vtraque volente, audi Accurſ.

[*] aliàs, exercenda.

RE quidē integra.] CASVS Si rem mihi vēdidiſti, nec tradidiſti, nec precium tibi numeraui, an ab emptione recedere poſſimus cōmuni conſenſu, quæ tiuul Dicit ꝙ ſic. Si vero interuenit traditio uel rei, vel precij, vel alterius quod rem nō integram facit, ab emptione recedi nō poteſt nuda uoluntate, niſi contrarius actus interceſſerit, puta ſi retradam tē, tu mihi preciū, quo caſu reſoluitur emptio. Vi.

Cōtinuatio.

[*] Cōcor. text. in c. 2. de reg. iur. in antiquis.

Res qñ dr integra.

f Munera.] ſcilicet perſonalia.

g Deſtituunt.] ſ. officia, vt decuriones, vel ſimiles, vt ſ. de aduoca diuer. iudicio. l. 2. ſi occulte vendunt res ſuas, hoc quidem non licet, vt hic, & ī. qui bo. ce. poſ. l. propter, & ff. ad municip. l. incola, & de mune. & hono. l. ſi quis, & ī. de decur. l. ſi ad magiſtratum, lib. x.

h Conſcium.] vt arg. ff. quæ in fraucred l. ſi debitor in fraudem ſc. us ſi ignorans, vt ff. pro emp. l. qui fundum. §. procurator, & datur precium hoc fiſco.

VEſtium.] Prohibetur hac l. ne ſilentiarij principis à priuatis hominibus veſtes, argentum, aut mancipia emāt, licet alij priuati hoc facere poſſint. quod ſi fecerint, amiſſione precij multentur. Viuia.

i Coemendorum.] negotiandi cauſa, vt & infra de cōmer. & mer. l. nobiliores. B.

k A priuatis.] id eſt a comite rerum priuatarum: id eſt à procuratore fiſci, Vel verius à quibuſlibet priuatis

p Integra.] ſcilicet vere, hoc eſt neque precio ſoluto, neque tradi a re, ut inſtit. qui. mo. tol. obli. §. fi. Vel quaſi, D ut quia homo venditus mortuus ſit, quo caſu pro tradito habetur, ut ff. eo. l. cum emptor, §. fin. & hoc in vero precio rei, ſecus in arrha, ut infra, l. prox. In iuriſdictione autem & iudicio dicitur res integra ante litem conteſtatam, ut ff. de iuriſdict. omnium iudi. l. & quia, & de procur. l. ante litem.

q Recedi.] ita ꝙ res non ſit tradita.

r Poteſt.] vt & ff. de pact. l. iuriſgentium, §. adeo, & l. ab emptione, in prin. & ſupra de tranſact. l. ſi diuerſa.

s Etenim.] bona ratio, ut ff. de re iu. l. nihil tā naturale.

t Poſt traditionem.] ſcilicet rei, & precij, uel alterutrius tantum.

u Reſoluit.] nec pariat actionem: ut retro reddatur quod eſt datum, etiam ſi incontinenti fiat, ut ff. de pact. l. ab emptione § 1 & infra, l. proxim. ... Sed videtur ꝙ debeat tibi competere ex ſtipu. ſi rem uolueris tradere cōtra me preciū petēterū quod vtique verum eſt ſecundum

dum quoſdam.quod non placet,ut J.l.proxi.dices, & di- A
xi.ff.de pactis,l.ab emptione,in fine.

Emptio & venditio qualiter reſoluitur.

a Non actus.] non eſt bona exceptio,quia tunc non uoluntas nuda,ſed actus reſoluit. Et dicunt quidam ꝙ hic actus eſt ſecunda quædam venditio,& debet emptor eodem precio reuendere rem venditori. arg. ff. de contrah.emptio. pacta,in fi.& ff. eo. l.2.quod nō placet, quia tunc eſſent duo contractus. & non diceretur ſecūda emptio reſoluere primā. ſed duæ eſſent, ut ff.de euic.l. ſi ei. erit ergo ſimilis actus ſi retradat rē, & ille precium,ideſt retraditio rei, & retraditio precij, quo facto ipſo iure reſoluitur, licet quidam dicāt quo ad effectū tantum.

b Retroagens.] ideſt in contrariū ducens eam,ſcilicet ab eſſe ad non eſſe.

P Erfectam.] CASVS. Si tem mihi vēdidiſti, nec tradidiſti, nec tibi ꝑciū numeraui, cōtrario conſenſu te adhuc integra reſolui poteſt venditio, & ſi arrhas dedi, repetere potero,ſed qua actio ne, nō aperit. tu dic cōdictione ſine cauſa uel ex empto. & hoc in prima. Si uero partem precij ſolui, ab emptione non poſſum recedere, nec precium quod dedi repetam, ſed actionem habebo ad ea quæ in venditione præſtari conuenit. Viuia.

nem,ſi non actus[a] quoque priori ſimilis retroagens[b] vēditionem, interceſſerit.

Per dationem arrharum res nō deſinit eſſe integra, ſed per ſolutionem partis precij deſinit eſſe integra, h.d. Bal.Vel ſic:Nudo conſenſu re integra ab emptione diſceditur,& arrha data repetuntur,ſed quia parte precij ſoluta res non eſt integra, ideo nudo conſenſu non receditur, ſed ut res tradatur,agitur.Salic.

II. Impp.Diocletianus & Maximianus AA. Felici.

P Erfectam emptionē[c] atque venditionem re integra tantum pacto & conſenſu [d] poſſe diſſolui conſtat. Ergo ſi quidem arrhæ nomine aurum datum ſit, potes hoc ſolum ſecūdum fidem pacti recuperare.[e] Sin vero partem[f] precij perſoluiſti, ad ea quæ venditorem ex venditione oportet præſtare,[g] magis actionem,[h] quàm ad precij quantitatem quā te dediſſe ſignificas habes.

TITVLVS XLVI.

SI PROPTER PVBLICAS PENſITATIONES VENDITIO fuerit celebrata.

Venditio ſolenniter facta ob tributa non ſoluta,non reuocatur, licet à debitore vel creditore tributum poſtea offeratur,h.d.Bald. Vel ſic: Venditio ſolenniter facta per fiſcum,ob ceſſationem tributorum non reſcinditur per priorem dominum, nec per eius creditorem Sali.

c Perfectam emptionem.] quantum ad obligationem. Vnde tam de pura,quàm de conditionali dicit, & ſic dicitur perfecta ff.de pericu. & com. rei uen. l. neceſſario. aliàs autem dicitur perfecta traditione,ut ff.de actio.empti,l.ſi quis alienam rem.

d Pacto & conſenſu.] ideſt pactionali conſenſu mutuo interpoſito,ut neuter alium conueniat,ut inſti.de ſer.§. fi. Idem uidetur & ſi de vno tantum ſit dictum,ut ff. de accep.l.fi.& ff eod.l.cum emptor,in princ.

e Recuperare.]ſcilicet actione ex empto, vel condictione ſine cauſa,uel ob cauſam,vel præſcriptis verbis,ut ff. de act.empt.l.ex empto,§.is qui vina,& §.ego. Item hęc vera,niſi arrha ſit data loco precij, & arrharū, quia tunc ſeruatur id quod eſt vbi non eſt res integra,quod ſatis videtur ſecundum quoſdam quādo in pecunia datur arrha. Item no. hic quod arrhæ datio nō facit rem non eſſe integram, cum ſit contractus per ſe venditioni accedens, ut ſupra de fi.inſtru.l.contractus. Item fidem pacti dicit ideo,quia ex quo conueniunt de diſſoluendo contractu, & de arrhis reddendis conueniſſe videntur.

f Partem.]eſt enim aliud precium uel partem eius,aliud arrham dari.

f Partem.] pro arrhis ex pagamento.

g Præſtare.] quæ habes ff de actio. empt. l. ex empto, in princip.

h Actionē.]ex empto, & hoc doli mali replicatiōe oppoſita, ſi ille exceperit de pacto. Sed pone ꝙ parte precij ſoluta, & re tradita actum eſt ut recedatur a contractu, nunquid in eo quod ſolutum non eſt, habet emptor exceptionem? Videtur quòd ſic,cum nudum pactum pariat exceptionem,ut ff.de pact.l.iuriſgētium,§. ſed cum nulla. Sed dic cōtra, quia iam haberet rē ſibi traditam,& precium,quod eſſet iniquum. Vnde remanet mirabile, ut nudum pactum nō pariat exceptionem. Et eſt ratio, quia nō ad hoc interponitur, ſed ut cōtractus reſcindatur.

Pactū nudum non ſemper parit exceptionem.

I. Imp. Antoninus A. Materno.

V Enditionem ob tributorum ceſſationem factam[i] reuocari non oportet,[k] neque priore domino preciū offerente, neque creditore[l] eius[m] iura hypothecæ ſiue pignoris prætendente. Potior eſt enim cauſa tributorum,quibus priore loco omnia bona ceſſantis obligata ſunt.[n]

Venditio legitimè facta non retractatur ſi autem eſt facta minus legitimè, debet quatenus de facto proceſſit,retractari,citato tamen poſſeſſore, & non aliter.h.d.Bal. Vel ſic: Venditio ob tributa non ſoluta ſolenniter facta non retractatur, ſecus ſi ſolenniter nō fuerit facta. quia quatenus de facto proceſſit reuocatur, citato tamē poſſeſſore,h.d Salic.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Hotio.

S I deſerta prædia ob ceſ-

SI PROPTER publicas pen. ſitat.&c.

Quia ſit venditio quandoque propter publicas penſiones non ſolutas, ut & habet ſupra de reſcin.vend.l.ſi quis. ideo de ea dicit, ſcilicet quando reſcindatur. quod ſit,ſi non eſt ſolenniter facta,ut infra e.l.2. Et dicuntur publica penſitationes annua exactiones tributorum, vel veſtium,vel auri,vel argenti,qua à certis perſonis debebantur fiſco. ſed & ea qua ad viarū vel pontium refectionem præſtanda ſunt à poſſidentibus, ut infra eo.l.fi.

Penſitationes publicæ quæ dicuntur.

V Enditionem.] CASVS. Poſſidebam prædium tributarium,ceſſaui in ſolutione tributorum. exactor tributi prædiū ſolenniter vendidit. an me poſtea offerēte ꝑciū poſſim prædium recuperare,quęritur?Rñ.ꝙ non.Idē eſt in creditore cui obligaui illud prędiū,quia tributorum cā eſt potior,ꝙ cauſa alicuius creditoris. unde ꝑ hoc, quia ceſſaui in ſolutione tributorum,bona ſunt obligata.Viu.

i Ceſſationem factam.] per quantum tempus ſufficiat ceſſaſſe,nō eſt lege expreſſum, & ideo dici poteſt ſecundum Azo.& H.ꝙ biennium debeat tranſire,ſicut in colono priuati,ut ff.loca.l.quæro, §. inter, & ſicut in emphyteuta eccleſiaſticæ rei,ut in auth. de alie. & emphy. D
§.ſi vero quis locator,licet in emphyteuta priuati triennium ſit,ut infra de iure emphy. l. 2. Alij dicunt ſtatim ex quo eſt ceſſatum, per hanc, l. & arg. infra de uec. & com.l.4. Item & pro eis eſt quod dicitur pupillo remitti pœnam poſtquam ceſſatum eſt intra xxx. dies, ut ff. de publica,l.imperatores,§. 1.quaſi ſpeciale ſit in eo.

k Non oportet.]vt infra de remiſ.pign.l.ſi hypothecas, & infra ſi antiquior cre.pignus vendi.l.1. & de quadriē. præſcrip.l.1.2.& 3.& de diſtrac.pig.l.ſi prius.

l Creditore.] niſi potior eſſet tempore, ut infra de priuileg.fiſ l.2.& qui po.in pign.ha.l.ſi fundum, & ff. qui po.in pigno.ha.l.ſi pignus.

m Eius.]quia ſcientes tacuerunt.

n Obligata ſunt.]tacite,ut infra in qui.cau.pig. ta. contr.l.1. Et ſunt multa neceſſaria in hac uenditione, ut diximus ſupra de reſcin.uen.l.ſi quos.

S I deſerta.] CASVS. Si prædium cenſuale,quod poſſidebam,

poſſidebam, quia ceſſaui in ſolutione tributorum, comparaſti, an venditio conuelli poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non. & hoc in prima. Si vero in venditione præſidis auctoritas non interceſſit, rata non eſt habenda venditio, ſed reuocari poterit prædium cum fructibus. & hoc in ſecunda. & hæc omnia fieri debent præſente me qui primo emi prædium illud tributarium. & hoc in tertia. Vi.

a Collationū.] q̄a ceſſabant conferre ad vias reficiendas.

b Vel reliqua.] reliqua dñr non ſolūcū aliquid eſt ſolutum, ſed & cum nihil, ut ff. de verb. ſignifi. l. cæterorum.

c Syncera fide.] & q̄d publicè hic ſubhaſtetur.

d Solenniter.] ſcilicet facta ſubhaſtatione.

e Auctoritate.] licet iuſto precio & ſolenniter facta ſit. Idemque eſt & ſi quid illorum deficiat quæ ſunt neceſſaria, ut diximus ſupra l. proxi.

f Reuocari.] cum fructibus, vt infra de fi. inſtru. & iure haſtæ fi. l. 1. 2. & pen. lib. x.

g Conſulatur.] ſcilicet à domino.

h Præſente eo.] priore emptore. quæ enim cauſæ cognitionem deſiderant, præſentibus partibus agenda ſunt, ut ff. de minori, l. in cauſæ 1. §. cauſa, & l. ſi ex cauſa, §. fi.

SI quis fundum.] CASVS. Si in ſolutione tributi quā pro prædio tributario ſoluere tenebaris, ceſſaſti, & prædium ſolenniter diſtrahatur, uel mancipium, uel alia res quæcunque, vel quia ceſſaſti in ſolutione veſtium quæ debebantur officialibus reip. omni anno, an illa uenditio infirmari poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non. & hoc in prima. niſi minor fuiſti, nec curatoris auctoritas interceſſit. nec refert procurator ſit qui cognoſcit inter priuatum & fiſcum, an præſes pronunciauerit interloquendo ut minorem cenſum debuiſſet, & in ſolutione ceſſaſſet. Viuianus.

i Soluuntur.] ſcilicet fiſco.

k Sub haſta.] ideſt ſubhaſtatione facta, & auctoritate præſidis, & iuſto precio.

l Minoris.] xxv. annis.

m Inſerta.] libello. uel dic ideſt uenditioni.

n Perſonam.] ideſt tutorem, ſed pupillo pœna commiſ-

ſationem collationum, [a] vel reliqua [b] tributorum, ex permiſſu præſidis ab his quibus periculum exactionis tributorum imminet, diſtracta ſyncera fide [c] iuſto precio ſolenniter [d] comparaſti, uenditio ob ſolennes præſtationes neceſſitate facta, conuelli nō debet. B Sin autem venditio nulla iuſta auctoritate [e] præſidis præcedente facta eſt, hanc ratam haberi iura non concedunt. Id itaque quod fruſtra geſtum eſt, reuocari [f] oportet, ita, ut indēnitati tributorum omnibus modis conſulatur. [g] Quæ omnia tractari conuenit præſente eo [h] quem emptorem extitiſſe proponis.

Conuento debitore ac conuicto ob publicas penſitationes non ſolutas, debet ſolennis celebrari venditio. & ſi minor ſit debitor, debet citari legitime ſcilicet, quod compareat cum tutore vel curatore, h. d. Bal. Vel ſic: Si debitor fiſci conuentus, & conuictus ceſſauerit in ſolutione publicarum functionum, ſolennis venditio debet fieri eius bonorum, & ſi debitor ſit minor, debet citari vt compareat cum defenſore, qui etiam venditioni debet abeſſe, h. d. Salic.

III. Imp. Conſtantius A. Pauſtino præſidi Beticę.

SI quis fundū, uel mancipium aliamve rē ob ceſſationem tributorum, uel etiam ob ueſtium auri argentique debitum, quæ D annua exactione ſoluuntur, [i] occupata, conuento

A ſi remittatur, ſi intra xxx. dies vectigal ſoluerit, ut ff. de publica. l. imperatores, §. 1. Sed videtur ſolum iudicem ſufficere, ut ff. de mino. l. ait prętor, §. permittitur etiam, quæ eſt contra. Sol. maior ſolennitas exigitur in alienatione rei minoris, quàm ſi ei ſoluatur, ut ff. de mi. l. quod ſi minor, §. fi.

debitore, & apud iudicem interpellatione celebrata, cum ſolutio ceſſauerit, ſub haſta [k] diſtracta comparauerit, perpetuā emptionis accipiat firmitatē. Sin autem minoris [l] forte perſona fuerit inſerta, [m] neceſſe ſit legitimæ defenſionis uenditioni perſonam [n] adeſſe, B nihilque interſit, vtrūne officium ſummæ rei [o] procuratoris, an certe rectoris prouinciæ, [p] id q̄d debitū fuerit, ꝑpoſuerit. [q]

TITVLVS XLVII.

SINE CENSV VEL RELIQVIS FVNDVM COMPARARI NON POSSE.

Promittens ſoluere tributa rei in dotem data, non tenetur ex promiſſione re ad datatorem reuerſa, h. d. Bal. Vel ſic: Pactum de tributis ſoluendis per mulierem ex re dotali euaneſcit ſoluto matrimonio, re mulieri reſtituta h. d. Sali.

I. Imp. Alexander A. Capitoni.

C EX conuentione quidem qua pactam nouercā tuā cum patre tuo dicis cū ſundum [r] in dotem daret, vt ipſa tributa agnoſceret, [s] actio tibi aduerſus eam competere non poteſt, [t] etiam ſi pactum [u] in ſtipulationem deductum probetur. Sed & ſi fundus æſtimatus, ita ut pars inſtrumenti ſignificat, in dotem datus eſt, D ex uendito [x] actio, ut placitis ſtetur, non competit.

o Summæ rei.] ideſt procurator Cæſaris.

p Prouinciæ.] ideſt officium. alias officij ſui.

q Propoſuerit.] id eſt ſolui iuſſerit in futurum. & ſic auctoritatem præſtitit venditioni.

SINE CENSV vel reliquis &c.

Cenſus dicitur, quod eſt ſoluendum in futurum. reliqua dicuntur in præteritum.

Cēſus, & reliqua diſferunt.

EX conuentione.] CASVS. Mulier marito fundum dedit in dotem tributarium inæſtimatū, & conuenit ut ipſa onera tributaria agnoſceret. deceſſit maritus, & illa in ſolutione tributorum ceſſauit, an hæres viri aduerſus eam vt ſoluat tributa agere poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non, nec ſua intereſt. & hoc in prima. An autem ſi datus eſſet æſtimatus, haberet hæres actionem ex uendito aduerſus mulierem ad faciendum quod conuenit, ſcilicet ut ſoluat tributa, quæritur? Dicitur ꝙ non. & hoc in ſecunda. Viuianus.

r Fundum.] inæſtimatum.

s Agnoſcere.] ideſt ſolueret. Accurſius.

t Nō poteſt.] quia ſicut matrimoniū, ita dos & de dote pactum perſonis eorum cohæret, nec tranſit ad hæredes ſecundū Ir. quæ ratio non placet. Alij dicunt ideo non valere, quia priuatorum pactis ius publicum lædi non oportet. Tu dic tertio, quia ſua nihil intereſt ſecundum Azo. & ſoluto matrimonio dos redeat ad uirum, aliàs ad mulierem.

u Etiam ſi pactum.] quia poſſidens tenetur reddere tributum de iure publico. Vnde pactis priuatorum &c. ff. de pact. l. ius publicum, & hac ratione ſoluto matrimonio deſinit eſſe dotalis, ſcilicet quando inæſtimatus datus eſt. Contra ſupra de pac. l. ex conuentione.

x Ex uendito.] hoc eſt contra ſ. de pact. l. ex conuentione. Solu. dicunt quidam ꝙ ex uendito non datur, ut hic, ſed ex empto ſic, ut ibi. q̄d nihil eſt, quia exponitur hic, id eſt

Id eſt ex empto, vt & ſ. ſi ſer. ex. ſe emi. man. l. j. Alij dicunt ꝙ non valet: ſcilicet in præiudicium fiſci, ſed paciſcentium ſic, quod ſatis dici poteſt. Vel dic ſecundum Io. ꝙ fuit hic facta æſtimatio, vt ſciatur quanto minus naluerit, ut j. de iure dot. l. ſi inter, ibi fuit vera æſtimatio. Vel ſolue vt ibi. Vel hic antequam ſoluat filius, uult agere.

R Ei.] CASVS. Poſſidebã prædium cenſuale: uendidi hoc pacto, ut ego ſuſtineam onera tributorum ſoluẽdorum: an ualeat talis conuentio, quæritur? Dicitur ꝙ non: ſed ea non obſtante tenebitur emptor ad ſolutionem tributorum, cum rem cẽſualem nec uendere ſine cenſu, nec emere cuiquam ſit permiſſum. Viuia.

a Emolumenta.] non minuenda.

b Cauſam.] corrigendam.

c Reliquorum.] id eſt tributorũ remanentium ad ſoluendum.

d Reliqua eorum.] cum pars ſoluta eſt.

e Hac lege] vt nihil ſoluat.

f Pro reliquis.] ſcilicet pro præteritis.

g Vniuerſis.] etiam præteriti temporis, ut ff. de publi. l. imperatores, & xvj. q. j. c. ſi quis laicus.

h Agnoſcere.] ideſt ſoluere.

i Vel vendere.] in præiudicium fiſci, ut ff. de pac. l. inter debitorem, ſed inter ſe agant poſtquam uẽditor ſoluit fiſco, ut ff. de pac. l. epiſtola, §. pactum, nõ autem prius, ut ſ. l. proxima.

† No. hic Sali. ꝙ tenetur emptor pro collectis impoſitis venditori rõne poſſeſſionũ quas emit, non rõne poſſeſſionum quas non emit.

Sequitur authẽ. ſed & periculum, quæ eſt de man. prin. §. non permittas itaque, colla. 3. quæ addit huic l.

PP. No. Decemb. ipſo. A. III. & Dione Conſs.

Comparans fundum ea lege, ne ſoluat cenſum vel tributum, tali pacto non excuſatur quin ſoluere compellatur quod pro ipſa poſſeſſione debetur. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Emens fundum à priuato ea lege, ne ſoluat tributum vel cenſum fiſco, tenetur nedum ad futura, ſed etiam ad præterita, & pactum fiſco non præiudicat. Sali.

B

II. Imp. Conſtantinus A. ad Marcellum.

R Ei annonariæ emolumenta [a] tractantes, cognouimus hanc eſſe cauſam [b] maximè reliquorum, [c] quòd nonnulli captantes aliquorũ momentarias neceſsitates, ſub hac conditione fundos comparant, ut nec reliqua eorũ [d] fiſco inferant, & immunes eos poſsideant. Ideoq; placuit, ut ſi quem conſtiterit huiuſmodi habuiſſe contractum, atque hac lege [e] poſſeſsionem eſſe mercatum, tam pro ſolitis cenſibus fundi cõparati, † quã pro reliquis [f] uniuerſis [g] eiuſdem poſſeſsionis obnoxius teneatur, cum neceſſe ſit eum qui comparauit, cenſum rei cõparatæ agnoſcere, [h] nec liceat cuiquã rem ſine cenſu comparare uel uendere. [i]

C

IN AVTH. de manda. princ. §. non permittas itaque. colla. iij. conſti. iiij.

Iſta eſt not. auth. per quam patet

D

A

O Mnes.] CASVS. Si poſsideam prædium cenſuale: nec dare nec uendere potero hoc pacto, ut penes me omnia onera tributaria reſideant: ſed talis pactio nullius ſit momenti: nec mihi proderit ſcriptura in qua confeſſus eram me promiſiſſe cenſum pro tali agro, vt penes me reſideat: nec ad emptorem tranſtulerim, ut nõ poſſidẽs pro poſſeſſore cogatur. Vi.

n Omnes.] ex hac generalitate lætantur prouinciales, quaſi Italica prædia nõ ſolum prouincialia dent tributa, & pro eis inſtitu. de re. diui. §. per traditionem. Sed certe hoc in prouincialibus locis tantum intelligitur, ſicut & cum dico, omnis homo diligit filium ſuum, refertur ad habentes filios. & illud, omnis homo uidet quod ipſe uidet, refertur ad uidentes. ſic omnis homo timet in mari, ſubauditur, qui ibi ſunt. Item mulier præfertur omnibus creditoribus, uerum eſt talibus qualis eſt ipſa, ideſt hypothecas tacitas non etiam expreſſas habentibus. Item nec illud inſtitut. prodeſt eis, quia quo ad dominij tranſlationem exæquantur Italica & prouincialia prædia, ſicut & aliàs exæquantur eadem quo ad vſucapionem, ut infra de uſuc. tranſfor. l. 1. §. fin. immo & illud inſtit. aperte eſt contra eos, cũ tantùm prouincialia prædia ibi appellet tributaria. Item pro hoc ꝙ tantum prouincialia præſtent, facit ff. de cẽſi. l. 1. nam illæ prouinciæ quæ ius Italicum habent, non pſtant tributa, ergo patet quòd nec Italica. Abſit enim ꝙ dicamus principem & dominam prouinciarum Italiam eſſe ſub tributo, ſicut in lamentatione dicitur de Hieruſalem. Itẽ pro hoc eſt expreſſum ſupra de epiſco. & cleric. l. de his.

Italica prædia nõ debent dare tributa.

Italia eſt prouinciarum dña.

quòd ſi emptor non eſt ſufficiens ad ſoluendum veteres collectas impoſitas venditori quòd fiſcus recurrit contra venditorem, licet non poſſideat, & hoc venditor tenetur profiteri, & promittere tempore contractus. hoc dicit iſta auth. no ſecundum Bald. Vel ſic: Prædia tributaria non poſſunt vendi ſine decreto, ideo iudex diligenter debet examinare an emptor ſit idoneus, & ſoluendo. & ſi reperit eum minus idoneum, non debet auctorari, niſi venditor in ſe ſuſcipiat onus tributorum, h. d. no. Salic.

S Ed & periculum in ſe recipere [k] poteſt, [l] ſi examinatione ante traditionem facta emptor minus idoneus inuentus fuerit. tũc enim vẽditor apud geſta profiteri cogitur, qã periculo ſuo tranſpoſitio ſit fiſcalium [m] tributorũ.

Qui poſſident prædia tributorum, tenentur ſoluere tributa & publicas penſitationes, non obſtante pacto inter emptorem & venditorem appoſito. & pro libra quæ reperitur apud venditorem, tenetur emptor, licet in ipſum emptio tranſlata non ſit, h. d. Bal. Vel ſic. Poſſeſſores prædiorum tenentur ad tributa & publicas penſitationes non obſtante cõuentione contraria cum ſuo auctore inita, licet profeſſio noui poſſeſſoris non ſit iterum facta. Sali.

III. Imp. Iulianus A. Secundo præfect. prætor.

O Mnes [n] pro his agris quos poſsident, publicas pẽſitationes [o] agnoſcant, [p] nec pactionibus contrariis adiuuentur, ſi uenditor aut donator apud ſe collationis [q] ſarcinam pactione illicita uoluerit retinere. [r] & ſi nec-

S Ed & periculum.] CASVS. Hæc Authentic. addit ad l. Codicis, & dicit quòd venditor prædij tributarij poteſt in ſe ſuſcipere periculum ſoluendi tributa illius prædij quod uendidit: immo cogitur ſi conſtet emptorem non eſſe ſufficientem: quia tunc uenditor cogitur coram iudice profiteri, id eſt promittere ꝙ periculo ſuo ſit talis uenditio prædij, id eſt ꝙ ibi ipſe ſubibit ſolutionem tributorum. Viuia.

k Recipere.] ſcilicet uenditor de ſoluendis tributis.

l Poteſt.] ideſt debet, ut colligitur in corpore, ubi eſt, coges, & ita hic ſubijcit, cogitur, &c. & ſic ecõtra debet, pro poteſt. ff. de offi. procõſ. & leg. l. 4. in fin.

m Fiſcalium.] prædiorum, pro quibus fiſco tributa præſtantur.

o Publicas penſitationes.] ſcilicet ſolitas ſolui: & hoc tàm præteritas, quàm futuras, ut ff. de publica. l. imperatores. Item hoc cum à priuato fit venditio, ſecus ſi à procuratore fiſci, qui & peræquator dicitur: quia tunc emptor pro præterito tempore non conuenitur, vt j. de cenſi. li. xj. l. fin.

Per æquator dr̃ qñ que fiſci pcurator.

p Agnoſcant.] ideſt ſoluant.

q Collationis.] quia ſecundum Ir. eſt in præiudicium fiſci.

r Retinere.] non ergo valet hæc pactio in pjudicium fiſci,

fiſci,quo minus poſſeſſor exigatur,ut hic,& ff. de pact.l. inter debitorem, & l. ius publicum, ſed ut emptor poſtquam ſoluerit, agat contra venditorem actione ex empto,uel præſcriptis verbis,bene valet.ut ff. de pact.l.epiſtola, §.pactum, & antequam ſoluat emptor agere non poteſt,ut ſ.e.l.1.Sed ſecus in vſuris ; ubi agitur & antequam ſoluat, & poſt, ut ſ. de pac. l.ex cōuētione. Sed hodie venditor fideiubet quandoque pro emptore, ut ſ.eo. auth. ſed & periculum. Ac.

Profeſſio qualiter accipitur.

a Profeſſio.] idest ſcriptura qua profitetur poſſeſſor tantum ſe debere, & pro tali agro,& ager deſignetur, & eius qualitas,& quātitas, & confines, ut ff de cenſi.l forma. Prædicta quidem ſcriptura non eſt adhuc ab emptore facta, ſed ſola eſt illa, quam facit uenditor cum ipſe cępit illud prædium habere.

b Exigantur.] poſſeſſor enim exigit, ut ſupra in prin. huius,l.& ī. de allu. l. 2.& de pręd mi.l.fi. & ff.de impē. in re. do.fa.l. neque ſtipēdium. etiam eccleſia,ut in decre.xj.q. 1. ſi tributū,& c.magnū.Sed ar.cōtra ff. de leg. 1.l.apud,§.hęres, ſed ibi cogit hæres nō poſſidēs à legatario,non à fiſco.

dū tranſlata ſit profeſsio [a] cenſualis, ſed apud priorē fundi dominum fortè permaneat diſsimulātibus ipſis,ut non poſsidentes pro poſsidētibus exigantur. [b]

TITVLVS XLVIII.

DE PERICVLO ET commodo rei venditæ.

Perfecto contractu commodum & incommodum eſt emptoris : tamen ſi ex cauſa antecedenti res euincitur, ratione euictionis agitur ſi fuerit denunciatum venditori ut adeſſet cauſæ, & emptor non fuit ex contumacia condemnatus hoc dicit Bal. Vel ſic: Emptione perfecta,rei periculum vel incommodum ſpectat ad emptorem,niſi ex cauſa antecedenti res ſit euicta pcedente denūciatione legitima. Sal.

I. Imp. Alexander A. Apollonio.

POſt perfectam [c] venditionem, [d] omne commodum [e] & incōmodum quod rei venditæ contingit, ad emptorem pertinet. [f] Auctor [g] enim ex his tantum cauſis ſuo ordine tenetur, quæ ex præcedente tēpore cauſam euictionis parant, [h]

DE PERICVLO ET COMMODO, &c.

Continuatio.

Quia in re vendita & non tradita ſæpe contingit periculum, ideo de hoc dicit.

POſt perfectā.] CASVS Si rē mihi vēdidiſti, nec tradidiſti,& interijt,aut aliqd ei accidit, ad me emptorē periculū pertinebit,ad venditorē aūt ſi res fuerit uitioſa præcedēti tpe, i.ante vēditionē, aut fuit aliena vel obligata pignori alicui. vnde ſi quis vendat rē alienam vel alij obligatam, & poſt emptionem euincitur illa res ab emptore,hoc periculum pertinet ad vēditorem,dum tamen emptor denunciauerit ei.Viuia.

c Poſt perfectam.] tribus modis dr̄ perfici. Vno quo ad hoc ut non liceat ab ea diſcedi,& hoc modo dī conuentionalis dr̄ perfecta. Alio quo ad periculū,& ita hic.Tertio,qñ res traditur,ut ff.de act.emp l. ſi quis alienam.

d Venditionem.] quantum ad obligationem.

Venditæ rei multiplex utilitas accedere poteſt.

e Cōmodū.] adueniēs rei poſt contractū, ut alluuio,ut ff.e.l.id qđ,& fructus,ut ī.tit.1.l fructus, & fœtus,ut ī. tit. proxi.l. pe. l.ić actiones,l. Aqu.& dāni infecti,& aquę pluuiæ arcēdæ noie rei vēditæ acquiſitæ. Itē acquiſita ex opa ſerui venditi,& ſimilia,ut ff. de act.emp.l.Iulianus, §.ſi fructibus iā maturis,& §. ſi qd ſeruo, & §. idē Celſus. De cōmodo aūt qđ erat tpe contractus,diſtinguitur urbanum prædium a ruſtico,ut ff.de actio.empt.l. Iulianus,§.fi.cum ſeq.uſque ad l.ueteres,& l. ſi venditor. De incōmodo aūt dicas, ꝙ multa ſunt neceſſaria ut ſequatur emptorem,ut not. ff. eo.l.neceſſario,§. 1. Accur.

f Pertinet.] ut hic, & inſtitu. cod. §. cum autem,

A & ff.eo.l.id quod, & infra de iure do.l.cum dotem, in fi.

g Auctor.] idest venditor.

h Parāt.] ſiue de facto, ut quia animal eſt vitioſum, ſiue de iure, ut quia eſt alienū, vel alij obligatū. ſecus aūt ſi ex ſequenti, ut qa libertatem conſecutus eſt ꝓpter præmium, ut infra qui. ex cau. ſer. pro præ. li.acci.per totum titu. Vel quia poſtea factus eſt fugitiuus, ut infra de ædilit. actio.l. ſi apud,& ſi. ff. de hære. vel act. uen l.2. §. ſi uenditor Accurſius.

i Denunciatū eſt] ut hic, & ſupra, ubi in rem act. l. 1. niſi auctoris inſidijs denunciatio fuerit impedita,ut ff. de euic. l. ſi dictum, §.fin. & niſi in caſu, ut ff. de euictio. l. Herēnius.

k Adeſſet .] niſi ſciat.

l Emptore.] nam ſi abſens ut contumax damnatus eſſet, venditorem non grauat,ut ff.de euic. l. ſi ideo.idem ſi ſuerit præſens,ſed iudicis iniuria damnatus,ut in eod.tit l. ſi per imprudentiam, & ī.de euict. l. emptor fundi. Accur.

m Cōtra eū.].ſ.emptorē,ut ī pric.litis.

& ita, ſi ei denunciatum eſt [i] vt cauſæ agēdæ adeſſet, [k] & non abſente emptore [l] contra eum [m] pronunciatum eſt.

B *Cum vinum venditur ad menſuram, antequam menſuretur, periculum mutati vini pertinet ad venditorem. Cum autem non venditur ad menſuram,ſed vt certum corpus, tūc ſtatim periculum eſt emptoris. & quod dictum eſt in vino, idem in oleo, frumento, & cæteris ſimilibus poſt venditionē deterioratis, vel penitus corruptis hoc dicit. Bal. concor. Sal.*

II. Idem A. Iuliano

CVm cōuenit ut ſingulæ [n] amphoræ vini certo ꝑcio veneāt, [o] anteq̄ tradāt, [p] imperfecta [q] ēt tūc vēditiōe, periculū vini mutati, emptoris, q̄ moram [r] mēſuræ faciēdæ nō īterpoſuit, nō fuit. Cū aūt [s] vniuerſum qđ in horreis erat poſitū, veniſſe ſine menſurā, & claues [t] emptoribus C traditas alleges, poſt perfectā vēditionē qđ vino mutato dānū accidit, ad emptorē ptinet. Hæc oīa locū hñt nō ſolū ſi vinū, ſed

CVm conuenit.] CASVS. Cū qs vēdit vinū, refert an I ſpecie, puta ſic, vēdo tibi uinū qđ eſt I cellario illo, aut in quātitate, ut vendo tibi x.corbes uini. Primo caſu ſi uinū mutetur, damnū ad emptorem pertinebit. Scđo caſu ad uenditorē, ſi emptor nō fuerit in mora accipiendi.& iſta uera ſunt nō ſolū in vino, ſed ēt in oleo & frumēto. Vi.

n Singulæ.].i.uniuerſum vinum quod habebat.

o Veneant.] & ſic ſit venditio in quantitate, ſiue in genere, quod idem eſt.

p Tradantur.] ſpeciale. aliàs etiam ante traditionem, ut ſupra l. proxi.

q Imperfecta.] quātū ad periculū, nō quātū ad obligationē. Vel imperfecta, qa tacita ineſt conditio, ſi admēſum fuerit, ut ff. de contrahen.emp. l. quod ſæpe, §. in his.

D r Moram.] nā ex tunc emptoris eſſet periculum, ut hic, & ff.eo.l. ſi per emptorem, in fi.

s Cum autem.] nunc dicit quando in ſpecie.

t Et claues.] ad maiorem euidētiā dicit, idem tamē & ſi nō tradanē, cū idē iuris ſit qđ in cæteris rebus, ut d.l qđ ſæpe, §. in his: ſed & clauiū traditio. facit ut vinū traditū uideaē, ut ff. de contrah. emp. l. clauibus, & plene dicas hic de hac materia ut diximus, ff. eo.l. 1. in princ.

ADDITIO Addas etiam glo. in verbo ſtatim, in §. cum autem, inſti. de emptio.& vendit.

DOlum.] CASV Dolus venditoris emptori nō nocet. ut cōcordet cum titulo, ſic pone caſum: Aliquis mihi uendidit vinū, & aſſeueraui bonitatē uini, dicens vinū eſſe tale, ꝙ poſſet durare vſq; ad nouū annū, immo ꝙ poſſet portari ultra mare ſine periculo: vinū illud mutat circa Paſcha, an periculū ſpectet ad venditorē, an ad emptorē, quærit? Dr̄ quod ad uenditorē, quia dolus uenditoris

ditoris, bona fide ementi nocere non debet. Viuia.

a Dolum.] vt & de eo ſcriptū eſt, qui ſciens bonitatē vini non duraturam, hoc celauit emptorem, ut ff. eod. l. ſi vina quæ. Item hoc dicit quantum ad rei periculum, non quantum ad euictionem. Si tamen dolo eius res periit, ei periit, & non emptori. Vel pone uenditorem in uino vendito lethiferos immiſceuiſſe ſuccos, ¹ uel repudiaſſe hæreditatem, quæ ad ſubſtitutum erat delata. ſi poſtea uendit hæres hæreditariam rē alicui, conueniatur emptor à ſubſtituto, nō nocet emptori mala fides venditoris, cū non habeat rem ex lucratiua cauſa, vt ff. de excep. doli. l. apud Celſum. §. de auctoris. Item φ dicit dolum, intellige niſi ſit talis, qui rem afficiat, ut inſtit. de vſucapionibus. § furtiuæ. Item intellige dolum in contrahendo aduerſus emptorem interpoſitum. Item poteſt poni. ff. de pecu. l. ſumma. §. emptor, & de action. empt. l. 1. § 1. & l. ſicut æquum, & ff de diuer. præſcript. l. an vitium, & ff. de Publicia. l. quæcunque. §. ſi. & ff. quæ ī frau. credi. l. qui autem. §. hoc edictum.

1 Nota bene hanc ſm lectură. Vēditoris mala ſides, an noceat emptori.

b Emptori.] qui nihil doli fecit in emptione contra uenditorem. dicitur & alio modo bonæ fidei, qui credit rem eſſe vendentis, ut ff. de ver. ſig. l. bonæ ſidei.

etiam ſi oleum, vel frumētum, vel his ſimilia venierint, & ea aut deteriorata, aut penitus corrupta fuerint.

Dicit hic Nico. de Matarel. φ hāc l. & quæ ſcripta ſunt: per eā, intelligere non poteſt. Bal.

III. Idem A. Diaphaniæ.

DOlū¹ auctoris, bonæ fidei emptori ᵇ non nocere certi iuris eſt.

Emptione perfecta, niſi mora interueniat, periculum eſt emptoris h. d. Bald. Vel ſic: Perfecta emptione ad emptorem ſpectat periculum re. venditæ, niſi mora venditoris præceſſerit. Sal.

IIII. Imp. Gord. A. Siluro.

CVm inter emptorem & venditorē contractu ſine ſcriptis ᶜ inito, de precio conuenit, moraq; venditoris in traditione non interceſsit, periculo emptoris rem diſtractam eſſe, in dubium non venit. ᵈ

Caſus incendij emptione perfecta emergit emptoris periculo. h. d. Bald. Vel ſic: Si emptio eſt pura, periculum incendij ſpectat ad emptorem. Sal.

V. Impp. Diocletia. & Max. A A. Leontio.

CVm ſpeciem ᵉ venditam per violentiam ignis abſumptam dicas, ſi venditionem nulla conditio ſuſpenderat, ᶠ amiſſæ rei periculum tē ᵍ non adſtringit.

CVm inter] CASVS. Si rē mihi vendidiſti, nec in mora tradendi extiteris, ſi pereat, periculo meo perit. Viuianus.

c Sine ſcriptis.] hoc à compoſitoribus eſt additum ex l. ī. de fide inſtru. l. contractus.

d Non venit.] ut ī. eo. l. 1. & ff. eo. l. lectos, & l. ſi per emptorem.

CVm ſpeciē. CASVS. Si equū mihi vēdidiſti, nec tradidiſti, & igne conſumptus eſt: ſi pura eſt venditio, non ad te, ſed ad me damnum pertinebit. Viu.

e Speciem.] i. certam.

f Suſpēderat.] alioquin periculū perēptionis ad vēditorē, deteriorationis ad emptorem pertinet, vt ff. eo. l. φ ſi pendente, aliàs. l. neceſſario. §. plane ſi pendente.

g Te.] venditorem. & hoc niſi culpa vel mora uel pactū aliud inducat, ut dixi ī. eo. l. 1. Vel niſi venditoris vitio accideret, uel ab eo prouideri potuerit, ut ff. e. l. ſi vēdita.

MOrtis.] CASVS. Vendidi ancillam, antequā traderem deceſſit, an nihilo minus ad precium tenearis, quæritur? Reſp. φ ſic, ſi non fui in mora tradendi. Viuia.

A h Mortis.] qui debet aliquid certum alicui, ut Stichum, ſi eo non exiſtente in mora, decedat Stichus caſu, ipſo iure liberatur, ut hic, & ff. de reſcin. uend. l. cum emptor, & de rei uend. l. cum autem, & ī. eod. l. 1. etiam ſi interceat eo caſu quo non interiiſſet penes eum cui debetur, ſecundum Io. & nos, ut arg. ff. de lega. 1. l. cum res. §. ſi. Econtra ſi in mora debitor, indiſtincte tenetur de caſu per eandem. l. licet quidam contra in vtroq; caſu. ſed ſi debet quis hominem ingenere, & offerat Stichum ei cui obligatus eſt, & ille nolit recipere & Sticho poſtea mortuo caſu, non ipſo iure, ſed per exceptionem liberatur, ut ff. de ſol. l. qui decem, in prin.

Caſus liberat ſpeciei debitorē. Continuatio.

Venditor interitu ſpeciei liberatur ab actione ex empto, & nihilominus emptor tenetur ei ad precium. h. d. Bald. Vel ſic: Si perit ancilla ſine venditoris culpa uel mora, & ſine præterito latenti eius vitio, periculū ſpectat ad emptorem: ideo compelletur ad precij ſolutionem. Sal.

VI. Idem AA. Cenulo.

B MOrtis ʰ caſus ancillæ diſtractæ, etiam ante traditionem ſine mora vēditoris dilatam, non ad vēditorem, ſed ad emptorē pertinet, & hac non ex præterito ⁱ vitio rebus humanis exempta, ſolutionē precij emptor non rectè recuſat. ᵏ

i Ex præterito.] quando tenetur ædilitia actione, vt in ſtra de ædil. act. l. 3. niſi erat manifeſtum, ut ff. de contrah. empt. l. ea quæ.

k Recuſat.] ut ff. de cont. emp. l. ſi in emptione. §. pen.

TITVLVS XLIX.

DE ACTIONIBVS empti & uenditi.

Licet emptor non ſoluat precium, non poteſt ab eo res tradita vendicari, ſed ad precium eſt agendum. h. d. Bal. Vel ſic. Venditor ad precium nō ſolutum poteſt agere, non rem traditam vendicare. Sal.

I. Imp. Anton. A. Delianæ.

C ADuerſus eū cui agrum vendidiſti, iudicio ˡ vēditi conſiſte. ᵐ Nec enim tibi in rē actio cū emptore, qui perſonaliter tibi ſit obligatus, competit. ⁿ

Reſiduum precij poteſt petinon obſtante reſutatione uel compenſatione erronea. Et ſi emptor occupat fructus ad ſe non pertinentes, reſtituere tenetur h. d. Bal. concor Sal.

DE ACTIONIBVS empti & venditi.

Quia parum valerent venditiones niſi actiones darentur, ideo de eis dicit.

ADuerſus eum.] CASVS. Prędiū mihi vendidiſti, & tradidiſti: ſi pciū nō numeraui, an prędiū à me vendicare poſſis, quęritur? Reſp. φ non, ſed ages ad precium actione ex vendito. Viuia.

l Iudicio.] id eſt actione, ſic & ff. de mino. l. in cauſæ. 1.

D §. interdum.

m Conſiſte.] ſcilicet ad precium.

n Competit.] vt & ſupra de rei vend. l. inciuile, & de contrahen. empt. l. non idcirco. Sed contra ff. de tribu. l. l. procuratoris. § penul. & Inſtitu. de re diui. § venditæ. Solu. hic fuit fides habita de precio, vel erat ſolutum, ſed ad aliud agebatur, cum ad multa agatur hac actione. Alij intelligunt hanc l. quòd emptor cui tradita fuit res, reuendidit venditori, ſed non retradidit: vnde perſonaliter agitur contra eum. Et quod dicit, venditi, id eſt empti ſecundum eos. ſic ff. de action. empt. l. veteres. ac ibi & rei vendicatio competit, ſed poteſt agere actione venditi.

VEnditi.] CASVS. Fundum vendidi pro. c. numeraſti. l. ad alia. l. actionem habeo ex vendito. & hoc in prima. Si vero credebam me tibi debere. l. cum non debebam, & compenſauimus: poſtea appareat me nihil tibi debuiſſe: an non obſtante compenſatione

poſſim agere ad partem precij reſiduam? Reſp. ꝙ ſic. & A hoc in ſecunda. Si quos vero fructus percepiſti ante venditionem, teneris mihi reſtituere per actionem ex vendito, quia fructus qui percepti ſunt ante uenditionem, non accedunt uenditioni. & hoc in tertia. Vel pone caſum ut in gl.

a Venditi.]i. ex vendito, quod idem eſt, vt ff. de actio. empt. l. Iulianus. §. ex vendito.

Caſum ponit.

b Aduerſario tuo.] i. contra aduerſariū tuum, id eſt emptorem.

c Deberes.] emptori, cum reuera non deberes, puta quia primo illi aliquid debuiſti, ſed procurator tuus illi ſoluit, quam ſolutionem econtra emptor negabat. unde tu credēs ei, illud compenſaſti quod debebat tibi ex venditione. H. & facit. ſ. de reſcind. uend. l. vēditor, in fi.

d In bonæ fidei contractu.] maxime. nā & in ſtricti iuris ſimiliter adiuuantur, ſaltem doli exceptione oppoſita, ut ff. de uerbo. oblig. l. ſi quis cum aliter. Sed ideo dicit bonæ fidei, quia in eis habet locum magis officium iudicis, quàm in aliis, vt inſt. de act. §. in bonæ fidei, & ſ. de tranſac. l. age.

II. Impp. Valerian. & Gallie. AA. & Valer. Cæſ. Domitiano.

Venditi [a] actionē ad recipiendum reſiduum precium intendere aduerſario [b] tuo poteris. Nec quod in cōpenſationē venerit, quaſi & tu inuicem deberes, [c] id obeſſe tibi poterit, ſi in bonæ fidei contractu [d] (in quo B maiores etiā uigintiquinque annis officio iudicis in his quæ dolo [e] commiſſa ſunt, adiuuantur) iuſto errore te ductū, uel fraude aduerſarij captum, quaſi debitum id eſſet, quod reuera non debebatur, pepigiſſe [f] monſtraueris. Fructus quoq; perceptos [g] ante venditionem [h] contractam, quos cum venditioni non acceſsiſſent, eūdem emptorem inuaſiſſe [i] proponis, eodem iudi- C

e Dolo.] intercedente uel ex propoſito, uel ex ipſa re, ut & ſupra ex qui. cau. ma. l. in contractibus, & ſ. cōmu. vtriuſq; iudi. l. maioribus, & ff. de iure do. l. iure ſuccurſum. §. fi. & ff. de pac. l. ſi cum te.

f Pepigiſſe.] id eſt pacto remiſiſſe, ſcilicet compenſando.

g Perceptos.] licet in fundo ſint.

h Ante uenditionem.] ſolo enim tempore uenditionis cohærentes, uel poſtea percepti accedunt, ut ī. eo. l. fructus, & ff. eo. l. ex empto.

i Inuaſiſſe.] i. rapuiſſe, vt probatur inſtitu. vi bo. rap. §. quod non ſolum. ſicut exponitur ſupra de rei vend. l. domum.

k Eodem iudicio.] ſed cū hi fructus uenditionem non attingant, vt ff. eo. l. fundi. §. ſi ruta, quomodo veniunt fructus in actione ex vendito? Reſpō. immo multa ueniunt de quibus non eſt actum nec cogitatum, ut ff. de contrahen. empt. l. quotiens, & l. ſeq. & de ædil. edic. l. 1. §. cauſa, & de dolo. l. & eleganter. §. non ſolum. Alij dicunt ꝙ à parte hoc erat actum ne uenirent fructus. Alij dicunt, eodem iudicio. i. coram eodem iudice, ſed alia actione, id eſt rei vendicatione ſecundum P. Alij vtili ui bo. rap.

Ex arrhali pacto.] CASVS. Volebam emere rem à Titio. dedi anulum pro arrha. Titius cecidit à poſſeſſione anuli. nunquid vendicare poterit, quæritur? Dicitur ꝙ non: ſed per triticariam condictionem petet. vnde non ex eo quod conuenit ut detur pro arrha, ex tali pacto arrhali competit tibi rei uendi. pro anulo. Vel retēto primo caſu dic ꝙ conuenit ꝙ anulus mihi reſtitueretur ſoluto precio. an eum repetere poſſim precio ſoluto, quæritur? Dī quod ſic, perſonali act. præſcriptis verbis, nō in

A rē ex empto. aliis modis cōſueuit poni, d ic ut not. in gl.

l Ex arrhali pacto.] anulum emptori dedi pro arrhis. vēditor à poſſeſſione cecidit, non poteſt vendicare, ſed ratione poſſeſſionis condicere per triticariam. ſed nec qui dedit, vendicat quaſi ex contractu illo vel pacto. ſed quia alius erat dominus, & hoc, ſi anuli dominium non trāſtuli. Alij dicunt, ſi dedi arrham, nō ideo ſum rei emptæ dominus, ſed perſonaliter ex empto agam. & hoc innuit verbū, præparatur. nam nō dicit, naſcitur. Vel dic tertio, in datione arrhæ conueni ut mihi redderetur precio ſoluto. perſonaliter quidem agam præſcriptis uerbis, non in rem ex pacto, licet quia alias eram dominus, poſſim vēdicare. vel ſi nihil conueni, repetā per condictionem ſine cauſa, & per actionē ex empto, vt. ff. eod. l. ex empto. §. is qui. Vel ſecundum P. loquitur de tacito pacto, quod ſemper intelligit ſuper arrhis, ſcilicet ut emptor pœnitens perdat, venditor duplū reddat, ex quo pacto tacite perſonalis naſcitur obligatio & actio, ut ſ. de fide inſtru. l. cōtractus. Sed opponitur, ſi dedi arrhā hoc pacto vt ſi pœniteam, ſit tua, nonne venditor dominus factus ex hoc pacto vendicat ſi à poſſeſſione cadat? Sed certe non ex pacto, ſed ex traditione & poſſeſſione & dominio: nam ſolum pactum hoc non operatur.

Caſum ponit.

cio [k] repoſces.

Ex arrhali contractu oritur actio perſonalis, non in rem h. d. Bald. Vel ſic: Datum arrharum nomine repetitur perſonali actione. Sal.

III. Impp. Diocle. & Max. AA. Serpodoto.

Ex arrhali pacto [l] perſonalis duntaxat actio paciſcētibus præparatur.

B *Venditor ex mora traditionis tenetur ad intereſſe emptori iuxta arbitrium iudicis de cauſa cognoſcentis. h. d. not. ſecundum Bald. & Sal.*

IIII. Iidem AA. Mutiano.

Si traditio rei venditæ iuxta [m] emptionis cōtractum procacia [n] uenditoris non fiat, quanti intereſſe compleri emptionem fuerit arbitratus præſes prouinciæ, tantum in cōdēnationis taxationē [o] deducere curabit.

C *Emptor qui percipit fructus rei emptæ tenetur ad uſuras precij non ſoluti. Bal. & Sal.*

SI traditio.] CASVS. Emi fundum à Titio, nec vult ex ſua ſuperbia tradere: qualiter mihi ſuccurrat? R e. ꝙ condemnabitur mihi non præciſe ad rem, ſed ad intereſſe.

m Iuxta.] i. ſecundum quod conuenit.

n Procacia.] i. contumacia, habet enim venditor rem, nec tradidit, & ſic condemnatur hic in intereſſe, & arg. eſt contra Mar. vt no. ſ. de hære. ven. l. qui tibi, & no. ff. eod. l. 1.

Venditor an teneatur præciſe ad rē tradendā.

ADDITIO. Dicas poſt Bar. in l. 1. ff. eod. & gl. in D verbo, tradatur, in §. precium, inſt. de empt. & vend. ꝙ ſi uēditor habet facultatem rei tradendæ, tenetur præciſe eam tradere. ſi uero non habet facultatem rei tradendæ, liberatur ſoluendo intereſſe. hæc eſt communis omnium penè doct. diſtinctio. Item de quo intereſſe hic dicat, uide ibidem in not. per gloſ. quæ incipit. Hic nota triplex, &c. Illud nota etiam hic, ꝙ emptori obiicitur exceptio, niſi precium ſoluat, ut ff. eo. l. Iulianus. §. offerri, & econtra emptor obiicit uenditori niſi rem tradat, vt ff. eo. l. qui pendentem. Quid ergo ſi vterque de alio timeat? P. dixit ſequeſtrari utrunq;, vt ar. ff. de ſolu. l. ſi ſoluturus. ſed ibi vtroq; contrahentium uolente, uel ibi iudice iubente facta fuit ſequeſtratio. eſt. n. regulariter prohibita, ut ſ. de probi. ſeq. l. 1. Dic ergo ꝙ prius agens offerat, vt modo dixi, vt arg. ff. de ædil. edict. l. ædiles etiam. §. fi. & ī. e. l. ſi pater tuus, in fi.

o Taxationem.] per ſe vel per emptoris ſacramentum factam.

Curabit.

CVrabit pręſes.] CASVS. Minor xxv. ann. vendidit mihi prædium, ex quo fructus percepi. partẽ precij ſolui, partem non ſolui. tenebor ad precium, & ad vſuras partis precij non ſoluti à tempore traditionis factæ. & hoc duplici ratione: tum quia fructus percepi, tum fauore minoris ætatis. Viuia.

a Reſtituere.] hoc quando ipſe emptor percepit: ſecus ſi ipſe uenditor percepit, & eos emptor conſequitur, ut argu. ff. de pig. act. l. ſi pignore. §. ſi prędo, ſecũdum Ot. & quoſdã alios, quod non placet, ſed ſic eſſe ac ſi agat emptor ad fructus, & venditor agat ad vſuras: aliàs non, cum culpa ſua ſibi obſtet, quoniam rem non tradidit: nam dicet emptor, ut culpent alij, &c. & ff. de iure dot. l. cum in fundo. §. quod ſi acciderit, & pro hoc eſt quod diximus. ff. eod. l. iulianus. §. ex vẽdito. Accur.

b Ratio.] quæ adeo iuſta eſt, vt cum quaſi intereſſe petantur vſuræ: de vſuris etiã iure canonum obtineat quod hic dicit, ſecundum Azo.

c Nulla].vt ſupra in quib. cau. in integ. reſtitu. non eſt neceſſ. l. in minorum. Sed contra. j. de pact. inter empt. & ven. l. in initio. ſed expone ut ibi.

d Interceſſerit.] de iure communi.

VEnditi.] CASVS. Actio venditi nõ ad reſcindendam venditionẽ ſed ad precium competit, niſi hoc conuenerit, ut eſt in emptione ſiue pacto. l. commiſſoriæ, uel addictionis in diem, vel ſi ultra dimidiũ iuſti precij fuerit uẽditor deceptus. Viuianus.

V. Iidem AA. Decimæ.

CVrabit præſes prouinciæ cõpellere emptorem, qui nactus poſſeſsionem fructus percepit, partem precij, quam penes ſe habet, cum vſuris reſtituere,[a] quas & perceptorũ fructuum ratio,[b] & minoris ætatis fauor, licet nulla[c] mora interceſſerit,[d] generauit.

Vendi'ti actio non competit ad contractum reſcindendum, niſi reſciſſio ſumat originem ex conuentione Bal. & Sal.

VI. Iidem AA. Neratio.

2 VEnditi actio, ſi nõ ab initio aliud[e] conuenit, non facilè[f] ad reſcindendam perfectam venditionem, ſed ad precium exigendum cõpetit.

Emptor ſoluens venditori ignorãti nummos proprios ipſius venditoris, non liberatur. Bald. Vel ſic: Venditor non præiudicat ſibi, ſi ignoranter propriam pecuniam nomine precij recipiat. Salic.

VII. Iidem AA. Diodoro.

SI ſeruos diſtraxiſti, ac precium de peculio eorum, quod ad te pertinebat, neſciens[g] vnde ſolueretur, accepiſti, conſequens eſt integrã te habere actionem precij, cum proprij vẽditoris nummi ſoluti non præſtent[h] emptori liberationem.

Emptor re non tradita non efficitur dominus, etiam ſi gerat ſe pro domino ſoluendo tributa vel etiam collectas pro ipſa, & ideo non poteſt vendicare, ſed poteſt agere perſonali ex empto, ut inducatur in uacuã poſſeſſionẽ precio perſoluto. h. d. Ba. Vel ſic: Ante rei traditionẽ aliquod ius reale non transfertur in emptorem, nec ſolutio uectigalis probat traditionẽ: ideo rem non poteſt uendicare, ſed ex empto ut res tradatur poteſt agere: precium tamen compellitur ſoluere. Sal.

A SI ſeruos.] CASVS. Seruum mihi vendidiſti: nummos peculiares, quos mihi ſubminiſtrauit ſeruus tuus, tibi ſolui. an ſim liberatus, quæritur? Dicitur quod non, quia peculium ſeruorum meorum erat meũ: ſed act. habes ex vendito ad precium.

VIII. Iidem AA. Euſebio.

B SI pater tuus venundedit portionem ſuam, nec induxit in uacuam[i] poſſeſsionem prædij, ius omne penes ſe eum retinuiſſe certũ eſt.[k] Neque enim uelut traditionis factæ vectigal exolutũ, ſi ſimulatum factum interceſſit, veritatem mutare potuit.[l] Quapropter aditus præſes prouincię ſi animaduerterit in vacuam poſſeſsionem neq; patrẽ tuum[m] neq; ſucceſſores

C eius emptorẽ vel hęredes ipſius quocunque loco[n] factos induxiſſe, non dubitabit nihil eſſe translatũ pronunciare. Et ſi te ex empto ad inducendum eũ in vacuam poſſeſsionem prædij perſpexerit conueniri, exiſtimabit,[*] an precium ſit ſolutum: ac ſi repererit non eſſe precio ſatisfactum, hoc reſtitui[o] tibi prouidebit.

D *Si venditor aſſerit minus tributũ deberi, cum maius debitum ſit, tenetur emptori ignoranti ad intereſſe. ſcienti autem non tenetur. Sa.*

IX. Iidem AA. Antipatræ.

g Neſciens.] alioquin donare videtur emptori, & ei ſolutum videretur, ut ff. depoſi. l. 1. §. eleganter, & ff. de regu. iur. l. cuius per errorem.

h Non præſtent.] vt & ſupra ſi ſer. exte. l. 1. & ff. manda. l. ſi procuratorem. §. ſi liber homo, in fin. §. & l. ſi mandauero. 2. §. ſi mandauerim, & l. cum ſeruus extero, & de ac. empti. l. ex empto. §. emptor. Sed contra. ff. de manu. l. 4. §. proinde. Solu. licet habeat locũ conſtitutio, vt ſeruus ad libertatẽ perueniat ſolutis peculiaribus nummis, nihilo minus tamen emptor remanet obligatus, ut dicta l. ſi manda. l. cum ſeruus.

SI pater.] CASVS. Pater tuus portionem prædij quod cũ Titio habebat commune, uendidit Seio: ſed eum in uacuam poſſeſſionem non induxit, & ſic adhuc dominus remanſit. ſi tributum pro prædio ſolutum ſit à Seio tanquam eſſet ſuum, non propter hoc mutabitur veritas, ſcilicet quòd pater tuus dominus perſeuerauit. & hoc in ſecunda. Si vero tu cœperis conueniri ex empto à Seio vt eum inducas in poſſeſſionem vacuam, prouidebit præſes, an precium ſit ſolutum. quòd ſi non fuerit, ſolui tibi iubebit. & hoc in tertia.

* æſtimabit.

e Aliud.] nam quandoque aliud conuenit per quod agitur hac actione etiam ad deſtruendam emptionem, vt in pacto legis commiſſoriæ, & addictionis in diem, & in ſimili, ut ff. de le. commiſſ. l. ſi fundus, & infra de pac. inter emp. & uen. l. 1. & 2. & l. cum te, & ff. eod. l. ex empto. §. is qui uina, & de contrahen. emp. l. ſed Celſus. §. ſi fundus.

f Non facilè.] nã quandoq; datur etiam ad deſtruendũ, & etiam ſi nihil fuit actum, ut ſ. de reſcind. vend. l. 2. & ff. eod. l. ex empto. §. ſi quis uirginem, & ar. ſ. quod me. cau. l. ſi ui, & ff. eo. l. ſi hæres. ſed in illis duabus ultimis non agitur ex vendito.

i In uacuam.] demonſtratiue, non cauſatiue dicit. ſufficit. n. ad dominij translationem etiã in non vacuam induci ſecundum nos, vt de fun. do. l. ſi fundum, & not. ſupra de prob. l. cũ res, & dicitur uacua, ut ff. e. l. 2.

Dñij trãſlatio an requirat uacuæ poſ. ſ. ſi onis traditionẽ

k Certum eſt.] ut & ſupra de hære. uend. l. qui tibi, & j. de his qui à non do. l. qui tibi.

l Potuit.] ut ſ. de rei uend. l. ſolennibus, & ff. de acqui. re. do. l. antepe. & j. de don. l. ſi functiones.

m Patrem tuum.] i. venditorem.

n Loco.] i. quocunq; gradu. ſunt. n. multi gradus hæredum, vt inſt. de uulg. ſubſt. in princ.

o Hoc reſtitui.] i. dari vel ſolui, & interim tenebis rem

loco pignoris, ut ff. eo. l. Iulianus. §. offerri, & de hoc di- A xi. ſ. eo. l. ſi traditio.

SI minor.] CASVS. Vendidiſti mihi fundum tributarium ſciens vel ignorans: non curo. dicebas quod nõ debebat niſi .v. nomine tributi, & debebat .x. agam ex empto quanto minus emiſſem. & hoc i prima. Si vero ſciens huiuſmodi onus, illud ſubij, contra te nulla mihi dabitur actio. & hoc in ſecunda.

Capitatio quid ſit.

a Capitatio] id eſt tributum uiue reditus.

b Minus daret.] i. dediſſet. Sed certe immo non uidetur teneri quando ignorauit, ut ff. eo. l. ſi ſterilis §. 1. quæ eſt contra. Sol. hic ſcire potuit vẽditor: ibi non, quia hæreditarium fuit. ar. ff. de reg. iu. l. qui ĩ alterius. Vel dic (quod eſt uerius ſm P.) quod hic aſſeuerauit. arg. ff. eo. l. Iulianus. §. 1. Vel nõ refert vtrum fuerit ſciens an ignorans quantũ ad hoc ut agatur quãto minoris emiſſet emptor, ut hic, & ff. de ædil. edic. l. quotiens. Sed quantum ad actionem ex empto, quæ pro toto ad intereſſe datur, intereſt: quia ſciẽs teneretur in totum, ſed non ignorans, vt ĩ de ædi. ac. l. 1. & ff. de contr. emp. l. Labeo. q̃ ſunt contra. & de hac materia diximus. ff. e. l. Iulianus. §. 1. in glo. immo uidetur, &c. Itẽ not. differentiã inter actionem quãto minoris ciuilem, de qua hic dicit, & prætoriam, quæ datur quanto minoris res eſt, vt ff. de ædil. edi. l quod ſi nolit. §. ſi plures.

Actio quãto minoris, & ex empto, diſferunt.

c Cognouiſſet.] emptor.

d Nullã.] ſ. nomine illius grauaminis, quia dolus, &c. ut ſ. de tranſac. l. cum donationis, & ff. de ac. emp. l. 1. §. 1. D & ĩ. de iu. do. l. ſi à matre, & de euic. l. ſi fundum.

CVm venditorẽ.] CASVS. Inuitaueram quoſdam ad cœnã: conueni cum becario ut mihi venderet carnes: non fecit quod conuenit, ſed ab alio emi maiori precio. quanti mea intererat eas tunc præſtitas fuiſſe quãdo eas præſtari conuenit, tenebitur mihi becarius.

e Interſit.] etiam ſi nũc paratus ſit tradere: quia debuit duo, & tradere, & tunc tradere. ſic & ff. de arbi. l. Celſus. & inſpicitur in hoc intereſſe: quia carius erat tunc: non in hoc quod non habuit familia quid manducaret, ut ff. eo. l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem.

SI ancillam.] CASVS. Ancillam mihi vendidiſti, & tradidiſti, traditione facta eã manumiſiſti an hoc facere potuiſti, quæritur? Reſpõ. quod non: quia ancillæ per traditionem factæ alienæ libertatem dare non potuiſti. Sed quid ſi nondum ancillam tradidiſti, & dominus permanſiſti? Reſp. non retractabitur manumiſſio: ſed tenebetis mihi ad intereſſe.

SI minor à venditore ſiue ſciente ſiue ignorante dicebatur capitatio [a] prędij venditi, & maior inuenta ſit, in tantum conuenitur, in quantũ ſi ſciſſet emptor ab initio, minus daret [b] precij. Sin vero huiuſmodi onus & grauamen functionis cognouiſſet, [c] nullam [d] aduerſus venditorem habet actionem. B

Qui carnem uendi'am non tradit in termino, tenetur ad intereſſe. h. d. Bald. Vel ſic: Si uenditor carnis illam non tradit in termino, tenetur ad intereſſe ualoris, non mœroris. h. d. cum gl. Sal.

X. Iidem AA. Attalo.

CVm venditorem carnis, fide conuentionis rupta, tempore placito hanc non exhibuiſſe proponas, ex empto actione eum, quanti interſit [e] tua ſi tũc tibi præſtita fuiſſet, apud præſidem prouinciæ conuenire potes. C

Poſt uenditionem ancillæ venditor antequam tradat, eſt dominus pleno iure. & ideo poteſt manumittere. h. Bal. ſed tenetur emptori ad intereſſe. Sal.

XI. Iidem AA. Eucarpiæ.

SI ancillam tibi ex cauſa venditionis traditã venditor manumiſit, libertatem alienæ factæ præſtare non potuit. [f] Quòd ſi poſt venditionem ante traditionem manumiſit, pleno iure dominus conſtitutus, ciuem Romanam facere non prohibetur, [g] tibi perſonali propter ruptã fidem contra venditorem actione competente. [h]

Quando uinum uenditur certæ qualitatis & menſuræ, ſtatim periculum & commodum eſt emptoris. h. d. Bald. Vel ſic: Vini in ſpecie uenditi poſtea mutati, ſeu in precio deminuti uel aucti, periculum ſpectat ad emptorem. Et non tradens uinum ad menſuram uenditum, tenetur emptori ad intereſſe. Sal.

XII. Iidem AA. Criſpino.

SIcut periculũ vini mutati quod certum [i] ſuerat comparatum, ad emptorem, ita commodum aucti precij pertinet. [k] Vtque [l] hoc verum eſt, ſic certæ qualitatis [m] ac menſuræ diſtracto vino, fidẽ placiti ſeruandam eſſe conuenit. Quo nõ reſtituto, non precij quantitatis, [n] ſed quanti intereſt

f Nõ potuit.] ut ĩ. de his qui à nõ domi. ma. l. ſi tradita.

g Non prohibetur.] vt & ĩ. de his qui à non domi. ma. l. 2. & 3. & hoc cum emit priuatus. ſecus ſi eccleſia, vt ſ. de ſacroſan. eccle. l. ſi. ſed & hæres ſeruum ſub conditione legatum nõ poteſt manumittere, vt ff. qui & à quib. l. generaliter. nec alienare, ut ĩ. commu. de leg. l. ſi. §. ſed quia, & ff. de leg. 1. l. ſeruo legato. §. 1.

Seru' ſub cõditione legat', nõ põt manumitti.

h Competente.] ut ſ. de hæred. vendi. l. qui tibi, & facit ff. de manumiſſio. l. cum qui.

SIcut.] CASVS. Si vendo tibi. x. corbes ex tali ſegete: poſt venditionem perfectam cõmodum & incommodum ad te emptorem pertinebit. Sed ſi vendo tibi uinum, nec trado, teneor tibi ad intereſſe, non tantum ad precium quod ſoluiſti.

i Certum.] in ſpecie.

k Pertinet.] nam ſecundum naturam eſt, &c. ut ff. de regu. iu. l. ſecundum naturam. Et dic certum. ſ. in ſpecie. Item dic cũ vinum venditur in ſpecie, ſecundum Io. & P. poſt deguſtationem, emptoris eſt periculum, cum vero in quantitate, poſt deguſtationem & menſurationem habitã eſt periculum emptoris, niſi vinũ veneat in auerſione: vt ff. de peric. & com. rei ven. l. ſi quis vina. §. ſi in auerſione. & ff. de cõtrah. emp. l. quod ſæpe. §. in his. Ante menſurationem itaque & deguſtationem periculum eſt venditoris. Omne inquam periculũ ſiue acoris, ſiue mucoris, ſiue effuſionis: niſi emptor periculum in ſe ſuſceperit, vt dixi, vel niſi fuerit in mora deguſtandi: ſed licet & tunc, ſcilicet ante deguſtationem & menſurationem ſit periculum venditoris: trãſfert tamen in emptorem, vt dixi, offerendo & denunciando ei vt deguſtet & metiatur, periculum acoris & mucoris, non effuſionis: ſed omne periculum eſt emptoris poſt deguſtationem & menſurationem, ſed non poſt deguſtationem tantum, niſi periculum deteriorationis tantum: ſed ante deguſtationem omne periculum eſt venditoris. & ſic non eſt ratio eadem contrariorum, vt poſt deguſtationem omne periculum ſit emptoris. ſic ff. de nego. geſt. l. ſi quis negocia aliena gerens indebitum &c. Et hoc ſecundum omnes excepto Azo. qui aliter dixit: vt diximus. ſ. ti. j. l. ij. Accur.

Vini vẽditi, cuius eſt periculũ.

l Vtque.] id eſt ſicut.

m Qualitatis.] Id eſt bonitatis: vt eſt Campaniæ. & nota quod hoc fuit in genere, quod perire non poteſt. ff. ad leg. Fal. l. in ratione. ij. §. incertæ.

n Quantitatis.] ſcilicet de illa vinea, vel de hoc vaſe, nec ſolum conuentum vel commune, ſed etiam ſingulare petitur intereſſe: vt ff. eo. l. j.

Fructũ.

Fructus.] CASVS. Post perfectam venditionem, A fructus ad emptorem transeunt, & emptor tenetur soluere tributa. & hoc in prima. venditor non potest petere nisi precium: nisi emptor fuerit in mora, quo casu peteret usuras.

a Post.] & non ante, ut s. e. l. vendiu j. in §. Acc.

b Perfectum.] ad quod plura sunt necessaria, ut s. ti. 1. l. 1.

c Conuenit.] vt ff. eod. l. Iulianus. §. si fructibus, nisi venditor exceperit, ut ff. de contrahe. emp. l. qui fundum. §. fundi.

d Grauamen.] ut & s. sine cen. uel re. l. 2. & 3.

e Ac si mora.] idem si non fuerit in mora, ut s. eo. l. curabit. cum habeat fruct. vel pactio, vt j. de pac. inter emp. & ven. l. I initio. Sed cum possit venditor petere preciu, ergo habere vr, ut ff. de reg. iur. l. qui actionem. Sed respondeo, hoc non potest dicere emptor cum habeat vel petat fructus, vt & diximus. s. eo. l. curabit.

moram.

f Exigere potest.] vt & ff. de pericu. & commo. rei uen. l. si. & de usur. l. mora. §. in bonæ fidei.

Emptor.] CASVS. Qui uendit seruum, debet promittere quod non sit fugitiuus, & quod sit sanus, & quod non sit erro, & quod sit noxa solut⁹, & quod eum tradet.

g Tradendis.] sed quomodo cauetur de tradendo, cum statim debeant tradi? Resp. forte post certum tempus tradi debebant, vt ff. de iud. l. I ofbus.

h Eorum fuga.] quod absit.

i Sanitate.] quod adsit. & sic de corporali & animi vitio cauetur, vt ff. eo. l. ex empto. §. etiam, & §. animalium. Sed hæres non cauet de corporis vitio pro seruo legato, ut ff. de leg. 1. l. si à substituto. §. hæres.

Erro quis dicatur.

k Erronesq;.] erro dicitur, qui in res nugatorias totum expendit. Qui sint fugitiui & errones, habes. ff. de ædil. edic. l. quis sit fugitiuus, in prin. & §. erronem.

l Noxa solutos.] i. quod eorum nomine dominus noxaliter non teneatur, vel quia nunquam commiserunt delictu, vel quia est satisfactum, vt ff. de ædil. edic. l. quis sit fugitiuus. §. quod aiunt ædiles. sed si domino fecerit furtum, non tenetur nisi dixerit uel promiserit, vt ff. de ædil. edi. l. si furtum, & l. quod si nol it. §. 1.

Vltra modum.] CASVS. Si vendo frumentum pro. v. non possum petere nisi. v. nisi emptor fuerit in mora, vel nisi aliud conuenit, vel dic, si vendam ad certam mensuram, puta. x. corbes, vltra petere non possum, nisi, &c. & tunc petam interesse.

m Vltra modum.] i. quantitatem.

n Exigere potest.] ut s. eo. l. fructus. sed facta mora venit interesse.

emptoris, competit actio.

Perfecto contractu fructus pertinent ad emptorem, ad quem pertinent etiam onera functionum. Econtrario vero ab emptore post moram petitur precium cum usuris. Bal.

XIII. Iidem AA. Alexandro.

FRVctus post [a] perfectum [b] iure contractum, emptoris spectare personam, conuenit. [c] ad quem & functionum grauamen [d] B pertinet.

¶ Venditor quoq; preciu tantum, ac si mora [e] intercessisse probetur, vsuras officio iudicis exigere potest. [f]

Venditor tenetur se obligare particulariter & distincte ad omnia capitula quæ sunt de natura contractus. h. d. no. & tene mentem. Bald. Vel sic: Venditor seruorum tenetur se obligare ad hæc scripta Sal.

XIIII. Iidem AA. Rufoni.

EMptor seruorum certe de his tradendis, [g] & de eorum fuga, [h] iteq; C sanitate, [i] erronesq; [k] non esse, aut noxa solutos, [l] repromitti sibi recte postulat.

Determinata conuentio parit actionem determinato modo. h. d. Bal. Vel sic: Emptor non pot petere vltra conuenta, nisi mora sit facta. Sal.

XV. Iidem AA. Antonio.

VLtra modum [m] tritici distracti citra pactum, in solutione mora non facta, nihil emptor exigere potest. [n]

Fructus pecorum pertinent ad emptorem, & tenetur venditori refarci D *re sumptus quos fecit in pecoribus. h. d. Bal. concor. Sal.*

XVI. Iidem AA. Cyrillo.

POst perfectam [o] venditionem fœtus quidem pecorum emptori, venditori vero sumptus, si quos bona fide fecerit, restitui debere notissimum est. [p]

Venditor non tenetur defendere emptorem a uiolentia quæ sibi de facto infertur. h. d. not. secundum Bal. Vel sic: Violentia facta emptori non nocet venditori, sed emptor contra expellentem habet actionem. Sal.

XVII. Iidem AA. Hermiano & Lupo.

EXpulsos uos de fundo per uiolentiam à Nerone, quem habere ius in eo negatis, [q] profitentes, nullam uobis aduersus eum, ex cuius venditione fundum possidetis, actionem competere probatis [r] Igitur ad instar [s] interdicti seu actionis permissæ experiendum esse perspicitis.

POst perfectam.] CASVS. Si pecora mihi uendidisti, fœtus refusis tibi sumptibus, si quos bona fide fecisti, restituere debes.

o Post perfectam.] ad quod plura sunt necessaria, vt s. titu. prox. l. 1. diximus.

p Notissimum est.] vt & ff. e. l. Iulianus. §. præterea.

EXpulsos.] CASVS. prædium mihi vendidisti, & de euictione mihi promisisti, de eo quod vi expulsus sum à Titio, non agam contra te de euictione, sed aduersus Titium interdicto vnde vi, vel actione in factum, quæ datur loco cuiuslibet interdicti.

q Negatis.] hodie et si haberet, amitteret vt j. vnde ui. l. si quis in tantam.

r Probatis.] nam iniuria quæ fit emptori, non nocet uenditori, ut ff. de euic. l. si per imprudentiam, circa prin.

s Ad instar.] non ideo, quia possit vel interdicto vnde vi agi, uel actione in factum, ut subiicit: sed ideo, quia sublata est antiqua solennitas, vt institution. de interdic. § fina. potest etiam per constitutionem, si quis in tantam, infra vnde vi, experiri. Sed & rei vendicatione. & in hac si succubuerit, aget de euictione, vt ff. de euictionibus. l. euicta. §. duplæ.

TITVLVS L.

SI QVIS ALTERI vel sibi u sub alterius nomine uel aliena pecunia emerit.

Res empta ab uxore de pecunia mariti, ab harede mariti uendicari non potest: sed ad pecuniam est agendum. Bal. & Sal.

I. Imp. Anton. A. Secundino.

SI pecunia [x] patris fundus mancipiaque

SI QVIS ALTERI VEL SIBI, &c.

Regularia uenditionis supra posuit, nunc ponit specialia.

[t] Si quis alteri vel, &c.] s. emerit, quod est infra, de hoc habes infra eo. l. multum, in uersi. si uero.

[u] Vel sibi] *de hoc habes infra in d. l. multum, ibi, au contractu, &c. & in ver. quod si tu quidem emisti.*

SI pecunia patris.] CASVS Si mater tua ex pecunia patris fundu comparauit suo nomine, & sibi traditus est: cui sit acquisitus fundus, quæritur? Respo. matri sed tu qui patri tuo succedis, ad pecuniam eam conuenire poteris, sed qua actione, non aperit. tu dic, neg. ge. si gessit negocia patris vel mandati, si mandatu intercessit.

x Si pecunia patris.] s. tui.

a Comparata] ab eius uxore ſuo nomine.

b Conſtitutam.]ut & j. eo.l.penul.& j.de dona. inter virum & uxo.l.& ſi de ma,& ſ.de rei vend.l.ſi ex ea,& ſ.de proba.l.ad probationem, & ſ.communia utriuſque iudi.l.ſi pattuus, etiam ſi ſocius ſit omnium bonorum, vt ff.de admini.tu.l. Titium. §.altero, & ff.pro ſoc.l.ſi quis ſocietatem. Sed hoc fallit in quatuor caſibus.vnus ſ.de rei vēdic. l.ſi ut proponis. Alius. j.arbi.tut.l.curator, & ff.quādo ex fact. tu. l.2.& idē in prælato uidetur, qui emit ex pecunia eccleſiæ. Item idem ſi uir ex pecunia dotali emerit res aliquas uoluntate vxoris, vt ff.de iure do.l.ita, & l.res quæ. hic tamen concurſu voluntatis vtriuſque videtur dominium in uxorem tranſire. Item & ſi vxor donauerit marito pecuniam, & ille ex illa rem emerit,nec ſoluendo eſt. nam datur mulieri utilis in rem actio, vt ff.de donat. inter ui.& vxo.l.vxor marito.

Empta res ã pecunia mea, ã fit mea. nec õſiſte.

c Propter numerationem.]à patre tuo factam.

d Ciuiliter.]ſi negocia geſſit, negociorū geſtorum, uel mandati: aliàs ſi donauit uir, condictione ſine cauſa, uel ex iniuſta cauſa, uel rei vendicatione ſi extat, & erat hic filius hæres patris, ſed mater uiuebat, & fuit reuocata donatio per virum, ne morte cōfirmetur. Acc.

S I emancipatis.] CASVS. Filio tuo in poteſtate tua conſtituto prædium emiſti, & emācipato tradidiſti: an tibi ſit acquiſitum dominium, quæritur? Reſpond. quòd ſic.idem eſt ſi tu paſſus fuiſti eum in poſſeſſione fundi eſſe.

e Si emancipatis.] alias ſecus,ut & ſ.de inoffi.do.l.2.& de proba.l.ſiue poſſidetis, & j.de dona. l.ſiue.

f Voluntate.]quod ſufficit,ut & j.de acq.poſ.l.minus, & ſ.de contrah.emp.l.non idcirco,in prin. Acc.

M Ancipia.] CASVS Si mater tua tuo nomine & fratris,cui.ſ.fratri ſucceſſiſti,fundum comparauit, & tibi fratrique tuo traditus eſt, licet in inſtrumento venditionis contineatur quòd ipſa pecunia ſua comparauit ipſum, eo non obſtante fundum perſequi poteris.

comparata [a] ſunt, tamen cū emptiones matris tuæ nomine factas eſſe proponas,ignorare nō debes traditione matrem tuam dominam fuiſſe cōſtitutā. [b] Plane ſi pecuniæ petitionem competere tibi propter numerationem [c] precij exiſtimas,ciuiliter [d] cōtende. [e]

Donatio facta filio in poteſtate, confirmatur emancipatione, ſi res fuit filio tradita, uel reperitur in poſſeſſione de uoluntate patris tacita uel expreſſa,h d Bal.Vel ſic: Si pater tradat filio emancipato fundū quē emit eius nomine dum erat in poteſtate uel cum ſciuit poſſidere, donatio perficitur, & emancipato dominium acquiritur.Sal.

II. Imp. Alexand. A. Septimæ & aliis.

S I emancipatis [e] uobis fundos quos nomine veſtro cū in poteſtate ageretis,pater emerat,tradidit, vel in poſſeſſione eorū voluntate [f] patris fuiſtis,dominium acquiſiſtis.

Numerans precium alio emente, non quærit ſibi dominium. h d niſi nomen emptoris fuerit appoſitum ſimulate Bald Vel ſic: Miniſtro non quæritur dominium, licet numerauerit precium.Sal.

III. Idem A.Patrimo.

M Ancipia quorū meminiſti,ſi (vt proponis)nomine tuo, itemque fratris tui, [g] cui ſucceſsiſti,empta, [h] vobis tradita ſunt, licet inſtrumento emptionis matrem tuam pecunias numeraſſe contineatur, [i] perſequi ea more iudiciorum non prohiberis.

g Fratris tui.]ſ.nomine.

h Empta.]ſ.à matre veſtro nomine.

i Continetur.]hoc.n.non probat ſim,ut & ſ.de prob. l.ad probationē.

Probata ſimulatione nihil prodeſt habere penes ſe inſtrumentum,tamē in dubio non præſumitur ſimulatio. h.d.tex.cum gl.Bal.

IIII. Impp. Vale.& Gall. AA.& Valer.Cæſ. Cyrillo.

Q Vanuis inſtrumento emptionis ſocrus nomen inſcripſeris, [k] tamen ſi poſſeſsionē tenens [l] dominus effectus es, ob eam rem fruſtra calūniam mulieris, quanuis ipſa contractus tabulas [m] habeat,reformidas.

B

Si uir emens in ueritate, facit apponi nomen vxoris in inſtrumento ſimulate,acquiritur uiro,non uxori. & uxor poſſidens tenetur reſtituere rē cū fructib. taxatis a iudice. h.d.Bal. Vel ſic: Si maritus de vxore confiſus inſtrumentum emptionis ſcribi fecit in perſona uxoris, & uxor contra fidem rem emptam contulit in filiam, non per aindicatur marito petenti rē cum fructibus reſtitui, probata ſimulatione inſtrumenti.Sal.

V. Impp.Diocl. & Maxim. AA. Vero.

C

C Vm propria pecunia [n] tua te comparāte poſſeſsionem, quōdam vxoris tuæ nomen tantūmodo accommodaſſe [o] dicas, eandemq; occaſione cuſtodiæ ſuæ [p] commiſſorum inſtrumentorum cōtra bonam fidem proprietatem eiuſdem fundi vſurpaſſe dicas, rector prouinciæ pro ſua exercitatione cognitum habens, [q] donationem à non domina vxore tua in filiam ſuam [r] collatam,nullum prçiudicium dominio tuo attuliſſe, docenti [s] tibi ueritatem precibus tuis aſsiſtere, reſtituere eandem poſ-

D

Q Vanuis.] CASVS. Si maritus fundum cōparauit, & in inſtrumento ſcribi fecerit quod ſocrus ſua emerit, cum in ueritate nō emit, magis inſpicitur quod in ueritate actū eſt, quam quod ſimulate conceptum eſt.vnde illa nec totū, nec partem fundi uendicare poterit.

k Inſcripſeris.]i.inſcribi feceris. ſic.ff.de his qui not. infam.l. furti.§.mandati.Vel dic proprie, tu tamē emebas ſecundum vtranque expoſitionem,& aliud agebatur, & aliud ſimulabatur,ut & ſ.plus valere quod agi.l.ſi quis, & j.l.proxi. & l.multum.inſtrumento tamen ſtatur prima facie, ut ſ.de probat.l.cum precibus.

l Tenens.]ſ.tu.

m Tabulas.]i.ſcripturam.

C Vm propria.] CASVS. Ex pecunia tua, & tuo nomine fundum cōparaſti: in inſtrumēto uēditionis nomē vxoris cauſa honoris inſcribi feciſti, illa inſtrumentū ſurripuit,& in filiam ſuam dū tanquam ſuum titulo donationis trāſtulit. nunquid tibi prçiudicauit, quæritur? Reſpō. quod nō.ſed poſt recuperabis fructus quos percepit, æſtimatione taxata, ſi probaueris te emiſſe, & gratia honoris inſtrumento nomē eius inſeruiſſe.

n Cum propria pecunia.]ad remouendum vt de pecunia non teneatis, vel quia ita forte euenerat.

o Accommodaſſe.] forte cauſa honoris, uel forte alia ratione ſimili, quæ redditur. ff.de auctor.tuto.l.pupillus.§.ſane ſiquidem, & infra de commer. & mer. l.nobiliores.

p Suæ.]datiui caſus.

q Habens.]hoc quod ſequitur,donationem,&c.

r Filiam ſuam.]ex alio uiro. Accur.

s Docenti.] quod oportet te facere, cum ſatis ſit pro eo in-

inſtrumento contineri eam emiſſe, vt hic, & ſ. de prob. l. cum precibus, & ſ. plus uale. quod agi. l. acta, & ȷ. de dona. inter uirum & ux. l. ſi filij, & ȷ. de contrah. & cō mitten. ſtipu. l. ſi cum.

a Taxatione.] i. æſtimatione taxata.

A tamen procuratoris non nuncij receperat officium, & ipſe nuncij & non procuratoris concepit verba in emptione. ſ. ſic, uendis illi.

l Ipſius.] per hæc verba, uendis uxori meæ?

m Actionem.] aliud enim in nuncio eſt.

MVltum.] CASVS. Vxor mea comparauit prędium, & ſibi traditū fuit. ego autem numeraui uēditori precium. cui acquiſitū ſit dominium illius prædij, quæritur? Reſpon. quod uxori. ſi enim ſolui precium pro ea, uideor ei precium donaſſe: ſed recuperabo quatenus ſum pauperior, & ipſa locupletior. & hoc in prima. Si vero ego comparaui, & mihi traditum eſt, feci tamen ſcribi in inſtrumento ꝙ vxor mea emit, mihi erit quæſitum dominiū. ſed quid ſi non vt nuncius, ſed ut procurator volens negocium gerere uxoris meæ, dixi ſic uenditori, Vendis vxori meæ tale prædiū? & ipſe reſpondeat, vendo, cui ſit acquiſita actio ex empto, quæritur? Reſpond. ꝙ nec mihi, quia nolui, nec uxori, quia non potui, quia alteri paciſci, &c. ille tamen cui facta eſt traditio, potior erit in dominio fundi. & hoc in tertia.

b Multum.] tres caſus ponit. Acc.

c Numeraſti.] ſ. ipſi mulieri, ut emeret, volens tu uir ei donare. & ſic habent locū ſequentia. alias ſi uenditori numeraſſes ſimiliter uolens ei donare, in ſolidum teneretur, ut ff. de dona. inter uir. & ux. l. quā autem. §. ſi uxor, & l. ſi cum mulier, & ȷ. de donat. inter uirum & uxo. l. & ſi de tua.

ſeſsionē, habita ēt fructuū taxatione, [a] curabit.

Hac lex eſt multum ſingularis, & h. d. Res empta per uxorem de pecunia uiri, efficitur uxoris, tenetur tamen viro quatenus de precio eſt locupletata. ſed res empta per uirū appoſito nomine uxoris in inſtrumento, pertinet ad uirum qui in ſe concepit contractum uerum. ſed ſi vir non cōcepit contractum in ſe, ſed in perſona uxoris abſentis, contractus non tenet: & ideo ex eo non oritur obligatio: ſed tamen traditio facta ex eo transfert dominium. h. d. no. ſecūdū Bal. Vel ſic: Si uxor emit ſibi fundum de pecunia quā uir numerauit ſibi, fundus uxoris efficitur, et maritus pecuniam ab ea repetit, quatenus locupletior exiſtit: ſecus ſi maritus emerit ſibi, ſed nomen uxoris in inſtrumento fecerit ſcribi, quia tunc fundus efficitur mariti ueritate attenta, & nō ſcriptura. & ubi uir procurator uxoris concepit uerba contractus in perſonam uxoris, contractus eſt inutilis, & ideo neutri eorum competit actio, ſed in traditione facta ex eo, is cui traditur, potior in dominio habetur. Sa.

VI. Iidem AA. Dionyſio.

MVltum [b] intereſt vtrūne uxore tua cōparante pecuniam numeraſti, [c] eiq́; poſſeſsio tradita eſt, an contractu emptionis à te nomine tuo habito, [d] tantùm uxoris nomen poſt inſtrumētis inſcribi feceris. Nam [e] ſi quidem vxor tua nomine ſuo emit, eiq́; res traditæ ſunt, nec in te quicquā de his proceſsit, non niſi de precio [f] aduerſus eam, in quantum tu pauperior, & illa locupletior facta eſt, habes actionem.

¶ Quòd ſi tu quidem emiſti, [g] & tibi tradita eſt poſſeſsio, tantū autem nomen vxoris quondam tuę inſtrumento inſcriptum eſt, res geſta [h] potior quā ſcriptura [i] habetur.

¶ Si vero ab initio negocium uxoris gerens, cōparaſti [k] nomine ipſius, [l] empti actionem [m] nec illi, nec tibi quęſiſti, dumq́ue tibi nōuis, nec illi potes. [n] Quare in dominij q̄ſtione ille potior habetur, cui poſſeſsio à domino tradita eſt. [o]

Procurator contrahere poteſt, & debet ex eo agere, uel procuratorē ad agendum conſtituere ad petitionem domini. h. d. Bald. Vel ſic. Mandatarius ſubiectus poteſtati mandantis, ille quærit actionem, non ſubiectus uero ſibi quærit, ſed debet experiri ad petitionē domini, uel procuratorē ad experiendum conſtituere. Sal.

VII. Iidem AA. Gerontio.

n Potes.] Nota quòd poſſum nolo, & quod uolo non poſſum. ſic & infra de don. l. ſiue emācipatis, & infra de iure dot. l. ſi genero. Item not. ꝙ omnis nuncius eſt procurator large. ſed non cōuertitur, vt ff. de procur. l. 1. §. 1. Hic tamen ſtricte accipitur nuncius, & eſt nuncius velut pica & organū domini, & in perſona domini debet cōcipere uerba contractus, & domino quæri dicitur per ſeipſum non per alium. & concipit uerba ſic, uendis illi, ut ff de conſtitut. pe. l. qui autem. §. fina. & l. ſeq. & de contrahen. emption. l. 1. § fina. Si autem dicat nūcius, uendis mihi? & ſic in ſua perſona concipiat verba, ualet ut ſibi quæratur, ſed domino tenetur mādati, ſecundū H. qua ſi male fecerit mandatum, argu. dictæ. l. ff. de procur. l. 1. §. 1. Si autem eſt procurator, tunc uerba cōtractus debet concipere in ſua perſona, & ſibi quærit, ut infra l. proxi. in fin. & ff. de conſtitu. pec. l. eum qui. §. Iulianus quoque, lib. 11. ſcribit, in fi. ſed domino cedere tenetur, ut ff. de acq. poſſ. l. poſſeſſio quoq;. §. etſi poſſeſſio. Si autem in perſona domini, non ualet ſibi, quia non vult, nec domino, quia nō poteſt. Alteri enim ſtipulari, &c. vt ff. de uerbo. obligat. l. ſtipulatio iſta. §. alteri, & ſic hic loquitur, & ff. de contrahen. empt. l. fundus, & de conſtitu. pecu. l. ſed & ſi filio. §. 1. Sed M. dixit alteri per alterum quæri vtilē actionem, ut arg. ff. de act. empt. l. Iulianus. §. ſi procurator, & quod hic dicit, intelligitur non quæri domino. ſ. directam. quod non placet, & in d. l. Iulianus, ideo eſt, quia dabatur in dominum vtilis inſtitoria, vnde iniquum erat niſi & ſibi daretur ex eiuſdem perſona actio. Regulariter ergo non quæritur actio per alterum, niſi in caſibus quos not. inſtitu. de in uti. ſtipu. §. ſi quis alij, ſed dominium & poſſeſſio ſic, ut ſupra per quas perſo. nob. acquir. l. 1. ſpecialiter tamen eſt in quibuſdam, ut in cuiuſcūque perſonam concipiantur uerba, quæratur domino, vt in tutore, & curatore, & actore, ut ff. de conſtituti. pecu. l. eum qui §. fina. Item in ſeruo & etiam in filio quantum ad profectitium peculium, ut inſti. de ſtipu. ſeruo. §. ſiue.

o Tradita eſt.] ut ab eo qui habet ius uendendi, ut & ſupra de rei ven. l. quotiens. Sed qualiter in dominio erit potior, cum contractus in nullius perſona teneat, ut hic,

d Habito.] & te pecuniam numerante.

e Nam.] redit ad primum.

f De precio.] non ergo potes rem, vt & diximus ſ. eo. l. quanuis, & de rei uend. l. ſi ex ea pecunia.

g Si tu quidem emiſti.] redit ad ſecundum.

h Res geſta.] i. ueritas.

i Scriptura.] ſed interim ſtatur ſcripturæ, ut ſ. de prob. l. cum precibus, & ȷ. de contrahen. ſtipu. l. optimam, in fin. continebatur enim in inſtrumento uirum & uxorem emiſſe, uel uxorem tantum, cum tu tantum emeris, & ad hoc ſupra eo. l. quanuis, & l. proxi. & ſupra, plus va. quod agi. l. acta, & ȷ. de contrah. & committ. ſtipul. l. ſi cum tuam. ſi autem de viro tantum contineretur, ſed nomen uxoris tantum eſſet poſitum, ut quia dixiſſet uir, uendis mihi & Bertæ uxori meæ ementi mecū nomine, ſed non te, ut dixit M. quia tunc ſatis patet ſimulatio. & hoc ſecundo modo intelligunt quidam hoc reſponſum.

k Comparaſti.] ſine mandato, uel etiam cū mādato: ſed

Cōc. ea. ex parte, cū gl. j. circa prin. de teſti. ſpo. Procurator & nūcius differunt.

Actio p alterū nō quæritur regulariter.

& nuda traditio non transferat dominium, vt ff. de acq. rerum do. l. nunquã? Reſp. dic dominii .i. poſſeſſionis, ſic ff. de ver ſig. l. interdum. Tu dic ꝙ ex inutili contractu tranſit dominium, ut & ff. de dolo. l. & eleganter, in pri. & dixi ſ. de fide inſtru. l. contractus. Sed quõ obligatio non contrahitur, ſed poſſeſſio & dñium transfertur ex inutili contractu? Reſ. õ. obligatio iuris e: va de ex legitimo tantũ contractu naſcitur obligatio, poſſeſſio vero facti, ideoque ſine obligatione quæritur. ut ar. ff. ex qui. cau. maio. l. denique.

Cum per eos qui negotia tua gerebant, olei materiam te comparaſſe, contractusq; fidem precio ſuſcepto rupiſſe venditorem proponas,[a] ſiquidẽ ex empto, his qui iuri tuo ſubiecti fuerant, contrahẽtibus,[b] tibi quæſita eſt actio uel per te, uel per eũ cui mandaueris.[c]

Sin vero ſui iuris conſtituti, ſecundum mandatum tuum hunc contractum habuerunt,[d] ac ſibi empti quæſierunt actionem, per eos, uel quibus[e] illi dederint mandatum, adi competentem iudicẽ, qui ſecundum bonam fidem (quæ in huiuſmodi contractibus obſeruari ſolet) ſatisfieri prouidebit.

Si unus ex fratribus de pecunia communi emit ſuo nomine, ſibi non alteri fratri dominium acquiritur. h.d. Bal. & Sal.

VIII. Iidem AA. Valentinæ.

A Qui aliena pecunia comparat, non ei cuius nummi fuerunt, ſed ſibi tam actionẽ empti, quàm dominium, ſi ei fuerit tradita poſſeſſio, quærit.[f] Cum itaque de rebus[g] communibus fratrem patruelem tuum quædam comparaſſe contendas, de tua pecunia hunc conueniendo,[h] facies conſultius.[i] Nam in rem de rebus ab eo comparatis, tibi contra eũ petitio non competit.[k]

In contrahendo inter abſentes requiritur nuncius uel epiſtola. h.d. Bald. Vel ſic: Dominium transfertur in eum cui per venditorem res traditur, licet alius pecuniam numerauerit, & venditio inter abſentes requirit nuncium uel epiſtolam. Sal.

IX. Iidem AA. Rufinæ.

B Nihil prohibet, alteroi[l] pecuniam numerante, in alium[m] vel vtriuſque[n] contrahentis conſenſu, uel certe uenditore tantummodo uolente, dominium transferri, eo etiam manifeſte conſtituto[o] ut inter abſentes per mediam perſonam, ueluti per nuncium uel per epiſtolam talis contractus perfici poſsit.

C *TITVLVS LI.*

DE REBVS ALIENIS non alienandis, & de prohibita rerum alienatione vel hypotheca.

Emptor rei alienæ tenetur reſtituere domino, niſi probet quo iure emit, vel niſi præſcripſerit, quo caſu emptor ſecurus eſt. ſed venditor domino tenetur condictione ad precium. h.d. Bal. Vel ſic: Emens rem alienam ſcienter, non uſucapit, & domino reſtituere tenetur. emens vero ignoranter, uſucapit: ideo poſt uſucapionem dominus agit ſolum de precio contra venditorem. Sal.

I. Imp. Alex. A. Cantiano.

D Si præſidi prouinciæ proba--

Audiſti alterius factum alteri non prodeſſe: audi modo non obeſſe.

Cum per eos.] CASVS. Si filius meus uel ſeruus olim nas à Titio meo noie comparauit, nec ille fidem ſeruauit, quia tradere noluit: agam aduerſus eum actione ex empto per me vel per procuratorẽ meum. & hoc in prima. Si vero aliquis tãquam procurator, quia ei mandaui, nomine ſuo fundũ cõparauit: ſi venditor non tradat, aget, ſed non ego: ſed per actio. mandati conſequar vt ipſe cedat mihi actionem quã habet aduerſus uenditorem. & hoc in ſecunda.

a Proponas.] quia non vult tradere.

b Contrahentibus.] ſolarium abſoluti.

c Cui mandaueris.] i. mãdabis, puta procuratorem. & adde quod eſt in fin. adi competentem, &c.

d Habuerunt.] ſuo nomine. aliàs nõ valet, ut ſ. l. prox.

e Vel quibus.] potes enim eos cogere actione mandati vt cedant actionẽ contra venditorem cuiuis, vt hic, & ff. de vſucapi. l. pignori, & ff. de acquirẽ. poſſ. l. poſſeſſio. §. & ſi poſſeſſio, & ff. manda. l. Idemq;. §. ſi cui mãdauero. Itẽ no. hic ꝙ ex alterius contractu alteri non quæritur actio: licet M. dixerit hoc verum de directa, vt & diximus. ſ. e. l. proxi.

Qui aliena.] CASVS. Si pecunia mea tuo noie fundum cõparaſti: ſi tibi tradidit venditor idemq; dominus, tibi eſt dñium acquiſitũ. Si vero nõ tradidit, acquiſita eſt tibi actio ex empto & hoc ĩ prima. Si tua pecunia tibi cũ Titio coi cõparaueris, & tuo noie, cõuenlet te Titius ad partẽ pecuniæ quæ ſua erat, ſed non dabitur in fundum in rem actio. & hoc in ſecunda.

f Quærit.] ut: ſ. e. l.) diximus, & facit ĩ. de diſtr. pig. l. ſi maritus, & ĩ. de pi. l. quãuis ex ea, & ff. pro ſocio. l. ſi quis.

g De rebus.] i. de pecuniis communibus.

h Conueniendo.] pro ſocio, vel condictione ſine cauſa: vel alia generali condictione.

i Conſultius.] pro ſuo poſitiuo ponitur.

k Non cõpetit.] niſi ſit ſocius oium bonorum, vt ĩ. cõia vtriuſq; iudi. l. ſi patruus, ſm H. quod non placet, immo ad communicandum agitur, ut ibi.

Nihil prohibet.] CASVS. Si procurator meus fundũ noie ſuo cõparauit, ſi tñ ipſe venditor geſtiuit ita aſo vt mihi quæreretur, mihi acquiſitum eſt dñium. & hoc in prima. An autẽ inter abſentes vel per epiſtolã uel nunciũ contrahi poſſit venditio, quæritur? Reſp. ꝙ ſic. & hoc in ſecunda.

l Nihil prohibet, altero.] i. procuratore, qui ſciẽti & ignorãti domino quęrit, vt ff. de acq. re. do. l. ſi procurator. ſiue ergo ambo hoc geſtiant, ſiue venditor tantũ, mihi acquiritur, ut hic, & ff. de dona. l. q mihi. idem ſi ſolus procurator hoc geſtiat, ut ff. de acq. poſſ. l. 1. §. hęc quæ de ſeruis. ſecus in negotiorum geſtore, qui non acquirit, ut ff. de nego. geſt. l. ſi ego.

m In alium] cuius nomine empta eſt.

n Vtriuſque] ſcilicet tam eius qui preciũ numerauit, quã vendentis.

o Conſtituto] ut ff. de contrah. emp. l. 1. §. ſi. & ſ. de contrahen. emp. l. 1. & inſt. de oblig. quæ ex conſenſu.

Cõparatiuus pro poſitiuo quãque ponitur.

DE REBVS alienis non alienãdis, &c.

Si præſidi.] CASVS. Si ſeruum meum Titio ſcienti vendidiſti: an eum vendicare poſſim, quæritur? Reſpon quòd ſic. & hoc in prima. Si vero ignorans meum eſſe, emerit & uſuceperit, a te precium recuperabo: ſed non aperit qua actione, tu dic actione nego. geſt. habendo ratam venditionem. & hoc in ſecunda.

tum fuerit,[a] Iulianũ nullo iure[b] munitũ ſeruos[c] tuos ſcientibus[d] vendidiſſe: reſtituere tibi emptores ſeruos iubebit.[e] Quod ſi ignorauerint,[f] & eorũ facti[g] ſunt: precium[h] eorum Iulianum tibi ſoluere iubebit.[i]

Venditio mariti ſigillantis ſigillo uxoris, non officit uxori, quæ non nouit quid ſigillaretur h. d. Bal. Vel ſic: Vxor quæ venditioni rei ſuæ factæ per maritum ignoranter appoſuit ſigillum ſuum, ſibi non præiudicat. Bald.

II. Imp. Gordia. A. Græciæ.

B Diſtrahente marito rẽ tui iuris, ſi cõſenſum ei non accommodaſti,[k] licet ſigillo tuo venditionis inſtrumentum fraude conquiſita[l] ſignaueris: eiuſmodi tamen commentum emptori vſucapione non ſubſecuta, vel longi temporis præſcriptione minime munito, nullam C præſtitiſſe ſecuritatẽ põt.

Non poteſt hæres iure hæreditario vel proprio venire contra factum defuncti, & ſi venit & euincit, tenetur de euictione ad intereſſe. h. d. Bal. & concor. Salic.

III. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. Valeriano.

Venditrici ſuccedenti[m] hæreditario iure perfectam recte[n] venditionem reſcindere, ac dominium reuocare non licet.[o]

Sed & ſi hæc ex perſona ſua vendicet, vel exceptione te doli mali, ſi hanc viã elegeris, tueri: vel euicta re, ſi defenſione[p] mõſtrata vti nolueris, quanti tua intereſt, poteris experiri.[q]

Mater pro debito filij non poteſt res filij dare in ſolutum, niſi filius ratificet. h. d. Bald. Vel ſic: Mater pro debito filij non habet poteſtatem dandi res illius in ſolutum creditore niſi illo conſentiente, vel ratum habente. Salic.

IIII. Iidem AA. Affabili.

C Mancipia patris, qui fundum à Philippo conduxerat, ſucceſsione tibi quæſita, domino fundi pro debitis[s] in ſo-

a Si præſidi prouinciæ probatum fuerit.] Nota iudici faciendam fidem, ut & ff. de proba. l. quinquaginta, in fi.

b Iure.] dominij, vel creditoris, vel officij publici, vel priuati, & hoc præſumitur, niſi contrarium probetur, ſic j. qui m lita. non poſſ. l. ſuper ſeruis, lib. xij. Vel verbum (probationis) ad hoc non refertur, ſed ad verbum, ſcientib⁹, & niſi probaretur ſciẽtia, ignorantes præſumerentur, vt ff de proba. l. verius, & in ſti. de leg. §. non ſolum.

c Seruos.] ſi munitus, ut tutor pupilli, exactor publicorũ per vſucapionem: & in creditore fallit.

d Scientibus.] ſcilicet emptoribus eum non habere ius uendendi. Azo.

e Iubebit.] per rei vendicationem, nõ ad precium, cũ tuo nomine nõ ſit facta venditio: vnde non potes habere ratũ, vt ff. de preca. l. ſi ſeruus, & de nego geſt. l. pupillus, §. ſed ſi ego, niſi in ſubſidiũ re præſcripta vel vſucapta, ut j. ſtatim, vel perempta, ut ff. de neg geſt. l. ſi. M. tamẽ dixit ante vſucapionem cõpletam dari actionem negotiorum geſtorũ, ut not s. de rei vendi. l. mater, & hoc cum à nullo habet cauſam is qui uendidit, uel habet, ſed lucratiuam: aliàs ſi habet, ſed non lucratiuam, cum tantum abſit quantum adiit: non tenetur ad precium ẽt in ſubſidium, vt ff. ſi cer. pet. l. ſi eum ſeruũ.

f Ignorauerint.] quia ſe procuratorem dicebat.

g Facti.] ſcilicet uſucapione.

h Precium.] in ſubſidium aget per actionem negotiorũ geſtorum, ff de nego. geſt. l. vlti.

i Iubebit.] per actionem negotiorum geſtorum, habendo ratum in ſubſidium, ut hic, & s. de rei vẽdi. l. mater, & j. ſi vend. pig aga. l. ſeruos, & ff. depoſiti. l. ſed & ſi non ſit hæres, & de nego geſt. l. fin. & j. tit. j. l j.

Diſtrahente.] CASVS. Si fundum vxoris tuæ ea non conſentiente vendidiſti: & fingens inſtrumentum venditionis eſſe inſtrumentum locationis uel epiſtolam, vxorem tuam induxiſti ut illa ſigillum ſuum apponeret, non præiudicabit mulieri quo magis emptor tueatur: niſi ſit ſecuta præſcriptio, vel vſucapio, ſi res erat mobilis.

k Non accommodaſti.] licet tamen maior eras.

l Conquiſita.] quia dicebat vir ſe locaſſe, ut s. plus va. quod agi. l. fin. vel quia dicebat eſſe epiſtolam, & ad hoc s. de proba. l. cum precibus, & ſume à contrario, ergo ſi ſciuit apponendo ſigillum, uidetur habere ratum, quod eſt no. vt s. de epiſc. & cle. l. ſi qua per calumniam, & ff. rem ra. ha. l. ne ſatiſdatio. Sed arg. contra ff. de pig. act. l. Caius, ſed hic ignorabat: ibi ſciebat ius ſuum vbique durare.

Venditrici.] CASVS. Si mulier rem tuam vendidit, & ei ſucceſſiſti: rata eſt uenditio: nec reuocare poteris: & vendicanti tibi obijciet emptor de dolo, & ſi hac

A exceptione uti noluerit, & euincas rem: aget aduerſus te ex empto ad hoc quod ſua intereſt, vel ex ſtipulatione ad duplum nomine euictionis.

m Venditrici ſuccedenti.] id eſt hæredi venditricis, qui ei ſuccedit iure hæreditario.

n Recte.] dupliciter poteſt intelligi hæc l. nam venditrix nõ domina ſuccedit domino rei, & ſic ex ſua perſona ſcilicet nouo dominio vult vendicare, uel uerius ecõtra dominus rei ſuccedit uenditrici, non dominæ, & ſic ſecundum vtrunque modum non domina vendidit, & ſecundum caſum habes, ff. de euictio. l. Seia, ſed primus eſt in l. vendicantem, & conſtrue diuerſis modis.

o Non licet.] ea ratione, quia res non fuerat defuncti, ſecundum quoſdam.

p Defenſione] id eſt prædicta exceptione doli.

q Experiri.] actione ex empto: poteſt etiam agere ex ſtipulatu ad duplum, vt & ff. de euictio. l. vendicantem, & l. ſequen. & l. Seia, & infra de liber. cau. l. ſi ab eo, & de euictio. l. ſiue poſſeſſio, & ſupra de rei vendica. l. cum à matre, & de reſtitu. mili. l. quæ à patre, & aliud in hærede fideiuſſoris, qui ſuo iure uendicat. j. de euic. l. ſi. non autem ipſe fideiuſſor, ut in eod. tit. l. exceptione: ſed ſi omiſit exceptionem ſua culpa, eſt condemnandus, nihil ergo debet conſequi, ut ff. de euic. l. ſi rem. j. §. ſi duplæ, & de reg. iur. l. quod quis, in fin. Reſpon. hanc culpam non poteſt ſibi uenditor imputare, cum ex ea lucrum ſenſerit. i. rem, ut ff. de iur. dot. l. cum in fundo. § ꝙ ſi mulier. Sed ſi omiſit exceptionem, & ſic ſcienter reddidit: ergo non debet repetere, ut ff. de condic. inde. l. j. quæ eſt contra. Solu. hic habet emptor actionem ex empto & exceptionem: vnde reſtituendo rem ſolum exceptioni renunciare videtur: remanet ergo ſibi actio, maxime cum D ſciat ius ſuum vbique durare, vt ff. qui. mo. pig. vel hypo. ſol. l. ſicut. §. non videtur, ſed in l. contra. ſolam exceptionem facti, vel iuris habet: quam cum ſoluendo perdit, nil remanet. Item & ſi oppoſuit, & non eſt admiſſa exceptio, adhuc agit, vt ff. de euictio. l. ſed & ſi exceptio. nec poteſt venditor dicere pro ſe factam emptori iniuriam, vt ff. de leg. j. l. ſi ſeruus pluſium §. fin.

Mancipia.] CASVS. Pater tuus conduxit fundum à Titio: & in illo fundo agriculturæ cauſa mancipia duxit: deceſſit te inſtituto hærede: mater pro mercede dedit mancipia in ſolutum, an tibi præiudicet, quæritur? Dicitur quòd non. ſed ſi maior annis factum matris ratum non habuiſti, oblata mercede, ſi Titius mancipia non diſtraxit, iure creditoris recuperare poteris.

s Pro debitis.] mercedibus.

a Auferre potuit.] vt & ſupra de rei vendi. l. mater.
b Debito.] quod habet locum etiam ſi eſſes minor, ut ĩ. de prædi. mi. l. vtere.
c Obligata] à patre tuo, & ad hoc ſ. ſi aduer. vẽ. pig. l. 2.
Si fundum.] CASVS. Pater meus mihi emancipato fundum donauit vel vendidit, poſtea eũdem fundum me inuito alij vendidit & tradidit: nunquid potero vendicare? Certe ſic, ſi patri non ſucceſsi, vel emptor nõ præſcripſit.
d Si fundum.] quẽ poſt emancipationẽ quæſiſti. Vel dic aduentitium: & ſecundum hoc dic ſecus ſi ante &c. Accur.
e Poſt emancipationem.] ſecus ſi ante: quia tunc pater eſſet dominus, & ſic poſſet alienare, vt ĩ. de bonis quæ liber. l. fi. §. vbi autem, & §. ipſum autem. Vel dic idem ſi ante, vt ĩ. de bo. ma. l. j.
f Conſentiente] aliter ſi te volente, vt ſ. ſi aduer. dona. l. 2.
g Neque ei ſucceſſiſti.] aliter ſi ſucceſſiſti, vt ſ. eo. l. venditrici.

A lutum mater tua dando, nihil tibi auferre potuit.[a] Ideoque ſi tu maior vigintiquinque annis effectus, ab ea negocium geſtum non feciſti ratum: oblato debito,[b] ſi non hæc locator iure pignoris ſibi obligata[c] vendidit, petere poteris.

B *Filius poteſt venire contra factũ patris iure proprio. hoc dicit. Bald. & Sali. Vel ſic: Si pater vendat rem filij, non præiudicat illi. Salic.*

V. Iidem AA. Aegro.

SI fundum[d] tuũ pater poſt emancipationẽ[e] te non conſentiente[f] venundedit, neque ei ſucceſſiſti,[g] neque poſsidẽs longi temporis præſcriptione munitus[h] eſt: tibi agenti, eum rector prouinciæ reddi efficiet.

h Munitus] tunc enim confirmaretur alienatio, vt ſ. e. l. j. Et ſic no. caſus in quibus res aliena põt alienari. Ac.
C NEmo.] CASVS Si rem meam tibi nõ obligatam, uel non habens ius diſtrahendi, puta ratione officij, diſtraxiſti, mihi non præiudicaſti.
i Nemo.] priuatus, ſecus in fiſco vel imperatore, vt ĩ. ti. j. l. ij. & de quadrien. præſcrip. l. fi. ſecus in flumine, vt ff. de acqui. rerum do. l. ergo, § alluuio.
k Sibi.] quia tunc poteſt vendere ex pacto, vel ex lege, vt ĩ. de iure dom. impe. l. fi. Accur.
l Ex officio.] publico vel priuato, vt tutor, curator, executor, exactor tributorum principis, vel procurator fiſci, vt ff. de fur. l. interdum, ij. §. qui tutelam, & inſtit. de offic. iudi. § fi. & ff. de euictio. l. ſi pignora, & ff. de cenſi. l. forma, §. illam, & l. cum poſſeſſor, §. pro pecunia, & idem in procuratore ſi habet liberum vel ſpeciale mandatum, vt ff. de procu. l. procurator cui, ſecus in viro, vt inſtit. quibus alie. licet, in princip.
m Potuit.] vt & ſ. eo. l. j. & ff. de acquir. rerum domi. l. traditio, ſed fallit in caſibus ſuperioribus legibus notatis.
D SAncimus.] CASVS Quæ verbo alienationis contineantur, intendit dicere hæc lex: ſiue lex, ſiue teſtator, ſiue pacta contrahentium prohibeant alienationem fieri. Dicit ergo quod prohibitus alienare, dominium transferre non poteſt rei quæ alienari prohibetur, nec obligare, nec in emphyteuſin dare, nec in ea vſumfruct. conſtituere: niſi in caſibus in quibus teſtator, vel lex, vel contrahentium pactio alienationem fieri permiſit.
n Sancimus.] hæc lex tractat de vltima parte rubricæ, id eſt de prohibita &c. & enumerantur hac l. quæ continentur appellatione alienationis, ſiue lex, ſiue teſtator, ſiue pactio prohibuerit eam. non autem procedit vt quæratur an transferatur dominium ſi fiat contra prohibitionem: tunc enim dicas, ſi lex prohibeat, non, vt ſ. de legi. & conſti. l. non dubium. Item ſi à teſtatore, cum & eius voluntas ſit lex, vt in auth. de nup. §. diſponat, col. iiij. niſi ſit nudum, vt ff. de leg. j. l. filiusfamilias, §. diui. ſi vero pactio contrahentium prohibeat, nihilominus tranſit. Vt enim pactum ſine traditione non transfert: ita & nõ retransfert, vel translationẽ non impedit, vt ſ. de pactis, l. traditionibus, quod fit in vltimis voluntatibus: vt de facto facta alienatione redeat dominium in eum quem teſtator voluit ſine aliqua traditione, vt ff. de lega. iij. l. pater, §. quindeci, nam & tranſit ſine traditione, ff. de fur. l. à Titio. Alij dicunt idem in prohibitione quæ fit pacto vt dominium non trãſeat, ar. huius l. quæ hęc parificat, ſed certe non in hoc parificat, ſed in eo quòd contineantur appellatiõe alienationis, vt ſi fiat contra, agatur vel rei vendicatione, quando lex vel quando defunctus prohibuit, vel condictione ob cauſam, quando pactio, vt ſ. de condict. ob cau. l. ea lege. Item pro eis ĩ. ſi manci. ita fue. alie. l. ea. ſed ſpeciale in libertate, quia poſtea non poſſet reuocari, vt ff. de mi. l. ſi ex cauſa, §. aduerſus. Vel ideo ſpeciale: quia propter maleficia fiunt huiuſmodi prohibitiones, quæ expedit puniri, vt ĩ. de pœnis, l. ſi operis. Vel ea eſt ratio, quia prohibita alienatione, videtur cogitatum de facto, ſed prohibita manumiſſione, videtur cogitatum de effectu beneficij, vt ff. de ſeruis expor. l. ſi venditor. Alij autem vt non ſit contra dictam l. ea lege ſ. de condic. ob cau. da. dicunt: Aut fuit cogitatum de facto, vt tunc transferatur dominium, ſed agatur ad intereſſe. Aut de effectu transferendi dominium: vt tunc non transferatur dominium. Sed alij diſtinguunt vtrum in tradendo & contrahendo, vel vtrũ in tradendo tantum apponatur prohibitio, vt tunc non transferatur dominium: an in contrahendo tantum, vt tunc transferatur. Et inducunt pro ſe quod eſt ff. de act. emp. l. ſi tibi, & de ſer. vrb. prædi. l. ſi binarum, ſed certe ibi loquitur de quodam pacto imponendæ ſeruitutis, quod ante traditionem imponi non poteſt: cum ſua res nemini ſeruiat ff. ſi vſusfru. pe. l. vti frui. Sed illud magis videtur obſtare, quod eſt in authen. de ali. & emphy. §. ſanctiſſimas, colla. ix. ſed certe ibi non ſolum pactum impedit alienationẽ, ſed generalis prohibitio legis, quæ pactum coadiuuat: ſicut & in alio caſu, vt in authen. vt liceat ma. & auiæ, in princ. colla. viij. vbi ergo pactum non coadiuuatur ſpeciali lege, tranſit dominium, vt dictum eſt.

Dominiũ an trãſferatur ſi res cõtra prohibitionẽ alienatur.

Hanc l. declara per id quod dixi ſupra eo. l. 1. Bald. Vel ſic: Vendens rẽ alienam, non præiudicat domino. Salic.

VI. Iidem AA. Ruſo.

NEmo[i] res ad te pertinentes, non obligatas ſibi,[k] nec ex officio[l] vendendi poteſtatem habens, diſtrahendo, quicquã tibi nocere potuit.[m]

Prohibita alienatione ſimpliciter, videtur prohibitus omnis actus per quem alteri quæritur ius rei. hoc dicit. Bal. Vel ſic. Si res prohibetur alienari, non ſolum prohibetur dominiũ tranſlatio, ſed pignoris obligatio & vſusfructus aliarumque ſeruitutum conſtitutio. Salic.

VII. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

SAncimus,[n] ſiue lex[o] alienationem inhibuerit, ſiue teſtator hoc fecerit,[p] ſiue pactio contrahentium hoc admiſerit[q]

† Bene facit ad hæc l. extra de conſti. ca. nam concupiſcentiam, in glo. ſuper uerbo, oĩa mala.
Maleficia puniri expedit.

o Siue lex.] vt lex Iulia fundi dotalis, vt inſtitu. quibus alie. lic. in princip. Item ſuper rebus minorum, vt ff. de reb. eo. qui. l. j. Item eccleſiaſticarum, vt ſ. de ſacroſan. eccle. l. iubemus, ij.
p Fecerit.] vt vetando quid alienari extra familiam, vt ff. de leg. ij. l. cum pater, §. libertis, & ĩ. de admini. tut. l. tutelam, & ĩ. qui non poſ. ad li. per. l. 2. & de teſta. ma. l. contra uoluntatem, & de fideicommiſſ. l. uoluntas.
q Admiſerit.] quia hoc pacto vendidi, ne alienares, ſicut fuit ſ. de condic. ob cau. l. ea lege, & ĩ. de pac. inter empt. & uendit. l. fina. & ff. de uerb. ſig. l. ſi ita quis promiſerit, §. ea lege. Sed in hoc contra ff. de pact. l. nemo, ſed hic non dicit de effectu pacti, an ualeat uel non: ſed pacto appoſito. quæ comprehenduntur an autem ualeat,

leat, habes j. de pac interempt. & ven. l. fin.

a Dominij alienationem.] quod fit quocunque modo transferatur dominium, vt j. de fun. do. l. 2.

b Prohibendam.] a lege, cum lex: à teſtatore, cum teſtatori: à pacto, cum pactio prohibuerit. Accur.

A non ſolum dominij alienationem, [a] vel mancipiorum manumiſsionem eſſe prohibendam, [b] ſed etiam vſusfructus dationem, vel hypothecam, [c] vel pignoris nexum penitus prohiberi.

¶ Similique modo & ſeruitutes minime imponi, nec emphyteuſeos contractus, niſi in his tantummodo caſibus in quibus conſtitutionum auctoritas, [d] vel teſtatoris voluntas, vel pactionum tenor qui alienationem interdixit, [e] aliquid tale fieri permiſerit. [f] †

TITVLVS LII.

DE COMMVNIVM RErum alienatione.

Qui vendit rem communem, non praeiudicat conſorti, niſi ſecuta vſucapione vel praeſcriptione: quo tamen caſu in ſubſidium tenetur ad partem precij h. d. Bald. Vel ſic: Vendens rem communem non praeiudicat ſocio quin partem ſuam poſſit vendicare, niſi res ſit vſucapta vel praeſcripta: & tunc contra ſocium poteſt agere ad precium. Salic.

I. Imp. Anton. A. Apollodoro.

SI nulla vſucapiõis prorogatiua, vel diuturni ſilentij praeſcriptio emptorem poſſeſſionis [g] quam à cohaeredibus patrui tui [h] diſtractam ſuggeris, pro portione tua munit: in rẽ actio [i] incolumis perſeuerat. at ſi receptum ius [k] ſecuritatem emptori praeſtiterit: arbitrium [l] eſt tibi liberũ conueniendi eos, qui proportione tua ſatis illicitã venditionem celebrauerunt.

Ratione communionis poteſt fiſcus totam rem efficaciter vendere: ſecus in priuato, etiam ſi precium in fiſci vtilitatem conuertat. h. d. Bald. Vel ſic: Si fiſcus rem communem vēdat, praeiudicat ſocio: non ſi priuatus vendat: licet emptor de voluntate venditoris fiſco precium ſoluat. Salic.

II. Idem A. Terentiano.

MVltum intereſt vtrũ cohęredes tui [m] poſſeſſionem communem diſtraxerunt: an verò fiſcus cum partis dominus eſſet, ſoliditatem iuxta propriũ priuilegium [n] vendidit. Etenim ſi à fiſco facta ſit vẽditio: fidem eius infringi, minimè rationis eſt. Si verò cohęredes ſoliditatẽ vendiderunt: licet emptor ab his delegatus partem precij fiſco ſoluerit, [o] alteramque in cautionẽ deduxerit: tamen portioni tuae ea venditio non poteſt obſiſtere.

Quando aliqua communia ſunt pluribus vt ſingulis: vnuſquiſque per ſe habet partẽ ſuã alienandã liberam facultatem. h. d. Bald. Vel ſic: Pars rei communis poteſt vendi etiam extraneo ante intentatum iudicium cõmuni diuidundo. Salic.

---

c Vel hypothecã.] hae non ſunt verae alienationes, cum vſusfructus ſit in re aliena, vt inſtit. de vſufru. in princip. & pignus in bonis debitoris manet, vt ſ. de pig. act. l. pignus, & per contractum emphyteuticum nõ dicitur fieri alienatio, vt j. de iure emphy. l. ij. ſed ex interpretatione loquitur haec lex, vt in authẽ. de non alien. §. alienationis, & §. quia vero Leonis, 2. col. 2. nam vere non eſt alienatio, vt d. l. & ff. de verborum ſignificatio. l. alienationis, & j. de fun. do. l. j. & ij. Item ad pignus eſt argu. contra ff. de pigno. l. in quorũ, ſolue vt ibi. Vel dic quod appellatione alienationis continetur pignus: vt hic, ſed appellatione venditionis non, vt ibi. P.

ADDITIO. Bartol. ibi dicit, aut res prohibetur vendi vel alienari: tunc non poteſt obligari, vt hic. Ratio eſt, quia per obligationem peruenitur ad venditionẽ pignoris, vt l. 2. & 3. ff. de diſtra. pign. ſicut ergo prohibetur venditio, ita & eius praeambulum, vt l. oratio, ff. de ſpon. Quandoque prohibetur perſona emere res, nõ autem prohibetur res vendi: tunc ille non impeditur pignori accipere, caſus eſt in d. l. in quorum, in glo. alle. Ratio, quia licet accipiat pignori, per hoc non conuenit vt ipſe accipiat ſibi in ſolutũ, vel in emptionem, ſed ꝙ alij vendat pro ſuo debito: qđ non eſt prohibitum. hoc tamen limita ſingulariter vt per Bar. hic.

d Auctoritas.] quae permittit rem dotalem, ſi mulieri expedit, alienari, vt ff. de iure dot. l. fin. Item rem eccleſiaſticam, vt ſ. de ſacroſan. eccle. auth. hoc ius, item rem minoris, vt j. de praedi. mi. l. ob aes.

e Interdixit.] ſcilicet generaliter.

f Permiſerit.] ſcilicet ſpecialiter in aliqua perſona vel caſu.

Pignus manet in bonis debitoris.

† Iſta lex circa pric. reputatur ſing. ſm Bartol. ad hoc ꝙ alienatione prohibita videt̃ prohibit' ois actus per quẽ fit translatio dominij directi, vel vtilis, vel alicuius in re.

DE COMMVNIVM RErum alienatione.

SI nulla.] CASVS. Si duo cohaeredes rem habeant communem, & vnus in ſolidum eam vendat cohaerede ignorante: an partẽ ſuam vendicare poſſit? Diſtinguitur: aut emptor praeſcribit, aut non, ſi ſic, non põt. & hoc in prima. & haec ſunt vera nõ ſolum in emptore & cohaerede, ſed & in haerede emptoris, & haerede cohaeredis.

g Poſſeſſionis.] & rerum mobiliũ quae in ea erant, propter quas mentionem facit de vſucapione. Vel qđ dicit de poſſeſſione, & ad mobilem rem & ad immobilem poteſt referri. Accur.

h Patrui tui] patruo hic ſucceſſit, qui patruus ſucceſſerat cũ quibuſdam alijs cuidam alij, cũ quibus cohaeredibus patrui non erat haec res cõmunis huic.

i In rẽ actio.] quae quidem longo tempore tollitur, vt j. in qui. cau. ceſ. long. temp. praeſcrip. l. haereditatem. Sed cõtra in eo. tit. l. vnus, ſed ibi ſolui.

k Ius.] id eſt vſucapio vel praeſcriptio.

l Arbitrium eſt.] ſupple vel non conueniẽdi, & dic actione negociorum geſtorum in ſubſidiũ, vt ſ. tit. j. l. j. & hoc ſi pro parte potuit expediri: aliàs familię erciſcundae, vt ſ. de nego. geſt. l. ſi ab vno, & dixi ſ. famil. erciſ. l. in familiae.

MVltũ] CASVS. Inter duos caſus ponit haec lex differentiam: cum quis habet rem communem cũ aliquo, aut cum priuato, aut cum fiſco. Primo caſu, ſi priuatus rem communem vendat priuato, nõ praeiudicat quo minus eam rem vendicet. Secundo caſu, ſi fiſcus vendat: rata manet venditio propter priuilegium fiſci. vnde in primo caſu licet emptor à priuato delegetur, vt fiſco partem ſoluat, vendicet.

m Tui.] priuati.

n Proprium priuilegium.] quod eſt vt occaſione modicae partis totum poſſit vendere, vel quia melius vendit ſuam partem, vel quia indiuidua eſt, ut j. de vend. re. cõ. l. j. lib. x. Si autem nullam habet ibi partem, aut ſuã credit, tunc habet locum j. de quadrien. praeſcript. l. fin. Si ſciat alienam, non puto ꝙ praeiudicet domino. nam ſi ideo praeiudicat, quia partem habet: ergo ſi partem non habet, non praeiudicat.

o Soluerit.] & ita videbatur conueniens venditionem non

Fiſcus alienam rem vẽdendo, an & quãdo domino praeiudicet.

poſſi debam, quia ceſſaui in ſolutione tributorum, comparaſti, an venditio conuelli poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non. & hoc in prima. Si vero in venditione præſidis auctoritas non interceſſit, rata non eſt habenda venditio, ſed reuocari poterit prædium cum fructibus. & hoc in ſecunda. & hæc omnia fieri debent præſente me qui primo emi prædium illud tributarium. & hoc in tertia. Vi.

a Collationũ.] quæ ceſſabant conferre ad vias reficiendas.

b Vel reliqua.] reliqua dñr non ſolũcũ aliquid eſt ſolutum, ſed & cum nihil, ut ff. de verb. ſignifi. l. cæterorum.

c Syncera fide.] & qđ publicè hic ſubhaſtetur.

d Solenniter.] ſcilicet facta ſubhaſtatione.

e Auctoritate.] licet iuſto precio & ſolenniter facta ſit. Idemque eſt & ſi quid iſtorum deficiat quæ ſunt neceſſaria, ut diximus ſupra l. proxi.

f Reuocari.] cum fructibus, vt infra de fi. inſtru. & iure haſtæ fi. l. 1. 2. & pen. lib. x.

g Conſulatur. ſcilicet à domino.

h Præſente eo.] priore emptore. quæ enim cauſæ cognitionem deſiderant, præſentibus partibus agenda ſunt, ut ff. de minori, l. in cauſæ 1. §. cauſa, & l. ſi ex cauſa, §. ſi.

SI quis fundum.] CASVS. Si in ſolutione tributi quã pro prædio tributario ſoluere tenebaris, ceſſaſti, & prædium ſolenniter diſtrahatur, uel mancipium, uel alia res quæcunque, vel quia ceſſaſti in ſolutione veſtium quæ debebantur officialibus reip. omni anno, an illa uenditio infirmari poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non. & hoc in prima. niſi minor fuiſti, nec curatoris auctoritas interceſſit. nec refert procurator ſit qui cognoſcit inter priuatum & fiſcum, an præſes pronunciauerit interloquendo ut minorem cenſum debuiſſet, & in ſolutione ceſſaſſet. Viuianus.

ſationem collationum,[a] vel reliqua[b] tributorum, ex permiſſu præſidis ab his quibus periculum exactionis tributorum imminet, diſtracta ſyncera fide[c] iuſto precio ſolenniter[d] comparaſti, uenditio ob ſolennes præſtationes neceſsitate facta, conuelli nõ debet. B Sin autem venditio nulla iuſta auctoritate[e] præſidis præcedente facta eſt, hanc ratam haberi iura non concedunt. Id itaque quod fruſtra geſtum eſt, reuocari[f] oportet, ita, ut indẽnitati tributorum omnibus modis conſulatur.[g] Quæ omnia tractari conuenit præſente eo[h] quem emptorem extitiſſe proponis.

Conuento debitore ac conuicto ob publicas penſitationes non ſolutas, debet ſolennis celebrari venditio. & ſi minor ſit debitor, debet citari legitimè, ſcilicet, quod compareat cum tutore vel curatore, h. d. Bal. Vel ſic: Si debitor fiſci conuentus, & conuictus ceſſauerit in ſolutione publicarum functionum, ſolennis venditio debet fieri eius bonorum, & ſi debitor ſit minor, debet citari vt compareat cum defenſore, qui etiam venditioni debet adeſſe, h. d. Salic.

III. Imp. Conſtantius A. Fauſtino præſidi Beticę.

SI quis fundũ, uel mancipium aliamve rẽ ob ceſſationem tributorum, uel etiam ob ueſtium auri argentique debitum, quæ annua exactione ſoluuntur,[i] D occupata, conuento debitore, & apud iudicem interpellatione celebrata, cum ſolutio ceſſauerit, ſub haſta[k] diſtracta comparauerit, perpetuã emptionis accipiat firmitatẽ. Sin autem minoris[l] forte perſona fuerit inſerta,[m] neceſſe ſit legitimæ defenſionis uenditioni perſonam[n] adeſſe, nihilque interſit, vtrũne officium ſummæ rei[o] procuratoris, an certe rectoris prouinciæ,[p] id qđ debitũ fuerit, ꝓpoſuerit.[q]

i Soluuntur.] ſcilicet fiſco.

k Sub haſta.] ideſt ſubhaſtatione facta, & auctoritate præſidis, & iuſto precio.

l Minoris.] xxv. annis.

m Inſerta.] libello. uel dic ideſt uenditioni.

n Perſonam.] ideſt tutorem, ſed pupillo pœna commiſ-

A ſi remittatur, ſi intra xxx. dies vectigal ſoluerit, ut ff. de publica. l. imperatores, §. 1. Sed videtur ſolum iudicem ſufficere, ut ff. de mino. l. ait prętor, §. permittitur etiam, quæ eſt contra. Sol. maior ſolennitas exigitur in alienatione rei minoris, quàm ſi ei ſoluatur, ut ff. de mi. l. quod ſi minor, §. ſi.

o Summæ rei.] ideſt procurator Cæſaris.

p Prouinciæ.] ideſt officium. alias officij ſui.

q Propoſuerit.] ideſt ſolui iuſſerit in futurum. & ſic auctoritatem præſtitit venditioni.

SINE CENSV vel quis &c.

Cenſus dicitur, quod eſt ſoluendum in futurum. reliqua dicuntur in præteritum.

Cēſus, & reliqua differunt.

TITVLVS XLVII.

SINE CENSV VEL RELiquis fundum comparari non poſſe.

Promittens ſoluere tributa rei in dotem data, non tenetur ex promiſſione re ad dotatorem reuerſa, h. d. Bal. Vel ſic: Pactum de tributis ſoluendis per mulierem ex re dotali euaneſcit ſoluto matrimonio, re mulieri reſtituta h. d. Sali.

I. Imp. Alexander A. Capitoni.

C EX conuentione quidem qua pactam nouercã tuã cum patre tuo dicis cũ fundum[r] in dotem daret, vt ipſa tributa agnoſceret,[s] actio tibi aduerſus eam competere non poteſt,[t] etiam ſi pactum[u] in ſtipulationem deductum probetur. Sed & ſi fundus æſtimatus, ita ut pars inſtrumenti ſignificat, in dotem datus eſt, D ex uendito[x] actio, ut placitis ſtetur, non competit.

EX conuentione.] CASVS. Mulier marito fundum dedit in dotem tributarium inæſtimatũ, & conuenit ut ipſa onera tributaria agnoſceret. deceſſit maritus, & illa in ſolutione tributorum ceſſauit, an hæres viri aduerſus eam vt ſoluat tributa agere poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non, nec ſua intereſt. & hoc in prima. An autem ſi datus eſſet æſtimatus, haberet hæres actionem ex uendito aduerſus mulierem ad faciendum quod conuenit, ſcilicet ut ſoluat tributa, quæritur? Dicitur ꝙ non. & hoc in ſecunda. Viuianus.

r Fundum.] inæſtimatum.

s Agnoſcere.] ideſt ſolueret. Accurſius.

t Nõ poteſt.] quia ſicut matrimoniũ, ita dos & de dote pactum perſonis eorum cohæret, nec tranſit ad hæredes ſecundũ Ir. quæ ratio non placet. Alij dicunt ideo non valere, quia priuatorum pactis ius publicum lædi non oportet. Tu dic tertio, quia ſua nihil intereſt ſecundum Azo. & ſoluto matrimonio dos redeat ad uirum, alias ad mulierem.

u Etiam ſi pactum.] quia poſſidens tenetur reddere tributum de iure publico. Vnde pactis priuatorum &c. ff. de pact. l. ius publicum, & hac ratione ſoluto matrimonio deſinit eſſe dotalis, ſcilicet quando inæſtimatus datus eſt. Contra ſupra de pac. l. ex conuentione.

x Ex uendito.] hoc eſt contra ſ. de pact. l. ex conuentione. Solu. dicunt quidam ꝙ ex uendito non datur, ut hic, ſed ex empto ſic, ut ibi. qđ nihil eſt, quia exponitur hic,

id eſt

id eſt ex empto, vt & ꝟ. ſi ſer. ex. ſe emi. man. l. j. Alij dicunt ꝙ non valet: ſcilicet in præiudicium fiſci, ſed paciſcentium ſic, quod ſatis dici poteſt. Vel dic ſecundum Io. ꝙ fuit hic facta æſtimatio, vt ſciatur quanto minus ualuerit, ut ꝟ. de iure dot. l. ſi inter, ibi fuit vera æſtimatio. Vel ſolue vt ibi. Vel hic antequam ſoluat filius, uult agere.

PP. No. Decemb. ipſo. A. III. & Dione Conſs.

Comparans fundum ea lege, ne ſoluat cenſum vel tributum, tali pacto non excuſatur quin ſoluere compellatur quod pro ipſa poſſeſſione debetur. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Emens fundum a priuato ea lege, ne ſoluat tributum vel cenſum fiſco, tenetur nedum ad futura, ſed etiam ad præterita, & pactum fiſco non præiudicat. Sali.

REi.] CASVS. Poſſidebā prædium cenſuale: uendidi hoc pacto, ut ego ſuſtineam onera tributorum ſoluendorum: an ualeat talis conuentio, quæritur? Dicitur ꝙ non: ſed ea non obſtante tenebitur emptor ad ſolutionem tributorum, cum rem cēſualem nec uendere ſine cenſu, nec emere cuiquam ſit permiſſum. Viuia.

a Emolumenta.] non minuenda.

b Cauſam.] corrigendam.

c Reliquorum.] id eſt tributorū remanentium ad ſoluendum.

d Reliqua eorum.] cum pars ſoluta eſt.

e Hac lege] vt nihil ſoluat.

f Pro reliquis.] ſcilicet pro præteritis.

g Vniuerſis.] etiam præteriti temporis, ut ff. de publi. l. imperatores, & xvj. q. j. c. ſi quis laicus.

h Agnoſcere.] id eſt ſoluere.

i Vel vendere.] in præiudicium fiſci, ut ff. de pac. l. inter debitorem, ſed inter ſe agant poſtquam uēditor ſoluit fiſco, ut ff. de pac. l. epiſtola, §. pactum, nō autem prius, ut ꝟ. l. proxima.

† No. hic Sali. ꝙ tenetur emptor pro collectis impoſitis venditori rōne poſſeſſionū quas emit, non rōne poſſeſſionum quas nonemit.

II. Imp. Conſtantinus A. ad Marcellum.

REi annonariæ emolumenta [a] tractantes, cognouimus hanc eſſe cauſam [b] maximè reliquorum, [c] quòd nonnulli captantes aliquorū momentarias neceſſitates, ſub hac conditione fundos comparant, ut nec reliqua eorū [d] fiſco inferant, & immunes eos poſſideant. Ideoq; placuit, ut ſi quem conſtiterit huiuſmodi habuiſſe contractum, atque hac lege [e] poſſeſſionem eſſe mercatum, tam pro ſolitis cenſibus fundi cōparati, † quā pro reliquis [f] uniuerſis [g] eiuſdem poſſeſſionis obnoxius teneatur, cum neceſſe ſit eum qui comparauit, cenſum rei cōparatæ agnoſcere, [h] nec liceat cuiquā rem ſine cenſu comparare uel uendere. [i]

IN AVTH. de mandā. princ. §. non permittas itaque. colla. iij. conſti. iiij.

Iſta eſt not. auth. per quam patet

Sequitur authē. ſed & periculum, quæ eſt de man. prin. §. non permittas itaque, colla. 3. quæ addit huic l.

SEd & periculum.] CASVS. Hæc Authentic. addit ad l. Codicis, & dicit quòd venditor prædij tributarij poteſt in ſe ſuſcipere periculum ſoluendi tributa illius prædij quod uendidit: immo cogitur ſi conſtet emptorem non eſſe ſufficientem: quia tunc uenditor cogitur coram iudice profiteri, id eſt promittere ꝙ periculo ſuo ſit talis uenditio prædij, id eſt ꝙ ibi ipſe ſubibit ſolutionem tributorum. Viuia.

k Recipere.] ſcilicet uenditor de ſoluendis tributis.

l Poteſt.] id eſt debet, ut colligitur in corpore, ubi eſt, coges, & ita hic ſubijcit, cogitur, &c. & ſic ecōtra debet, pro poteſt. ff. de offi. procon. & leg. l. 4. in fin.

m Fiſcalium.] prædiorum, pro quibus fiſco tributa præſtantur.

A OMnes.] CASVS. Si poſſideam prædium cenſuale: nec dare nec uendere potero hoc pacto, ut penes me omnia onera tributaria reſideant: ſed talis pactio nullius ſit momenti: nec mihi proderit ſcriptura in qua confeſſus eram me promiſiſſe cenſum pro tali agro, vt penes me reſideat: nec ad emptorem tranſtulerim, ut nō poſſidēs pro poſſeſſore cogatur. Vi.

quòd ſi emptor non eſt ſufficiens ad ſoluendum veteres collectas impoſitas venditori quòd fiſcus recurrit contra venditorem, licet non poſſideat, & hoc venditor tenetur profiteri, & promittere tempore contractus, hoc dicit iſta auth. no. ſecundum Bald. Vel ſic: Prædia tributaria non poſſunt vendi ſine decreto, ideo index diligenter debet examinare an emptor ſit idoneus, & ſoluendo. & ſi repetit eum minus idoneum, non debet auctorari, niſi venditor in ſe ſuſcipiat onus tributorum, h. d. no Salic.

B SEd & periculum in ſe recipere [k] poteſt, [l] ſi examinatione ante traditionem facta emptor minus idoneus inuentus fuerit. tūc enim vēditor apud geſta profiteri cogitur, qa periculo ſuo tranſpoſitio fit fiſcalium [m] tributorū.

Qui poſſident prædia tributorum, tenentur ſoluere tributa & publicas penſitationes, non obſtante pacto inter emptorem & venditorem appoſito. & pro libra quæ reperitur apud venditorem, tenetur emptor, licet in ipſum emptio tranſlata non ſit, h. d. Bal. Vel ſic. Poſſeſſores prædiorum tenentur ad tributa & publicas penſitationes non obſtante cōuentione contraria cum ſuo auctore inita, licet profeſſio noui poſſeſſoris non ſit iterum facta. Sali.

C III. Imp. Iulianus A. Secundo præfect. prætor.

OMnes [n] pro his agris quos poſſident, publicas pēſitationes [o] agnoſcant, [p] nec pactionibus contrariis adiuuentur, ſi uenditor aut donator apud ſe collationis [q] ſarcinam D pactione illicita uoluerit retinere. [r] & ſi nec-

n Omnes.] ex hac generalitate lætantur prouinciales, qua ſi Italica prædia nō ſolum prouincialia dent tributa, & pro eis inſtitu. de re. diui. §. per traditionem. Sed certe hoc in prouincialibus locis tantum intelligitur, ſicut & cum dico, omnis homo diligit filium ſuum, refertur ad habentes filios. & illud, omnis homo uidet quod ipſe uidet, refertur ad uidentes. ſic omnis homo timet in mari, ſubauditur, qui ibi ſunt. Item mulier præfertur omnibus creditoribus, uerum eſt talibus qualis eſt ipſa, id eſt hypothecas tacitas non etiam expreſſas habentibus. Item nec illud inſtitut. prodeſt eis, quia quo ad dominij tranſlationem exæquantur Italica & prouincialia prædia, ſicut & aliàs exæquantur eadem quo ad vſucapionem, ut infra de uſuc. tranſfor. l. 1. §. fin. immo & illud inſtit. aperte eſt contra eos, cū tantùm prouincialia prædia ibi appellet tributaria. Item pro hoc ꝙ tantum prouincialia præſtent, facit ff. de cēſi. l. 1. nam illæ prouinciæ quæ ius Italicum habent, non pſtant tributa, ergo patet quòd nec Italica. Abſit enim ꝙ dicamus principem & dominam prouinciarum Italiam eſſe ſub tributo, ſicut in lamentatione dicitur de Hieruſalem. Itē pro hoc eſt expreſſum ſupra de epiſco. & cleric. l. de his.

Italica prędia nō debent dare tributa.

Italia eſt prouinciarum dña.

o Publicas penſitationes.] ſcilicet ſolitas ſolui: & hoc tàm præteritas, quàm futuras, ut ff. de publica. l. imperatores. Item hoc cum à priuato fit venditio, ſecus ſi à procuratore fiſci, qui & peræquator dicitur: quia tunc emptor pro præterito tempore non conuenitur, vt ꝟ. de cenſi. li. xj. l. fin.

Per æquator dr qui que fiſci pcurator.

p Agnoſcant.] id eſt ſoluant.

q Collationis.] quia ſecundum Ir. eſt in præiudicium fiſci.

r Retinere.] non ergo valet hæc pactio in pīudicium fiſci,

ſiſci, quo minus poſſeſſor exigatur, ut hic, & ff. de pact. l. inter debitorem, & l. ius publicum, ſed ut emptor poſtquam ſoluerit, agat contra venditorem actione ex empto, uel præſcriptis verbis, bene valet. ut ff. de pact. l. epiſtola, §. pactum, & antequam ſoluat emptor agere non poteſt, ut ſ. e. l. 1. Sed ſecus in vſuris, ubi agitur & antequam ſoluat, & poſt, ut ſ. de pac. l. ex couētione. Sed hodie venditor ſidcinbet quandoque pro emptore, ut ſ. eo. auth. ſed & periculum. Ac.

dū tranſlata ſit profeſsio [a] cenſualis, ſed apud priorē fundi dominum fortè permaneat diſsimulātibus ipſis, ut non poſsidentes pro poſsidētibus exigantur. [b]

TITVLVS XLVIII.

DE PERICVLO ET commodo rei venditæ.

Perfecto contractu commodum & incommodum eſt emptoris: tamen ſi ex cauſa antecedenti res euincitur, ratione euictionis agitur ſi fuerit denunciatum venditori ut adeſſet cauſæ. & emptor non fuit ex contumacia condemnatus hoc dicit Bal. Vel ſic: Emptione perfecta, rei periculum vel incommodum ſpectat ad emptorem, niſi ex cauſa antecedenti res ſit euicta pcedente denūciatione legitima. Sal.

I. Imp. Alexander A. Apollonio.

POſt perfectam venditionem [d] omne commodum [e] & incōmodum quod rei venditæ contingit, ad emptorem pertinet. [f] Auctor [g] enim ex his tantum cauſis ſuo ordine tenetur, quæ ex præcedente tēpore cauſam euictionis parant, [h]

Profeſſio qualiter accipitur.

[a] Profeſſio.] ideſt ſcriptura qua profitetur poſſeſſor tantum ſe debere, & pro tali agro, & ager deſignetur, & eius qualitas, & quātitas, & confines, ut ff de cenſi. l. forma. Prædicta quidem ſcriptura non eſt adhuc ab emptore ſacta, ſed ſola eſt illa, quam facit venditor cum ipſe cœpit illud prædium habere.

[b] Exigantur.] poſſeſſor enim exigit, ut ſupra in prin. huius, l. & j. de allu. l. 2. & de pręd mi. l. ſi. & ff. de impē. in re. do. fa. l. neque ſtipēdium. etiam eccleſia, ut in decre. xj. q. 1. ſi tributū, & c. magnū. Sed ar. cōtra ff. de leg. 1. l. apud, §. hęres, ſed ibi cogit hæres nō poſſidēs à legatario, non à fiſco.

DE PERICVLO ET COMMODO, &c.

Continuatio.

Quia in re vendita & non tradita ſæpe contingit periculum, ideo de hoc dicit.

POſt perfectā.] CASV. Si rē mihi vēdidiſti, nec tradidiſti, & interijt, aut aliqd ei accidit, ad me emptorē periculū pertinebit, ad venditorē aūt ſi res fuerit uitioſa præcedētitpe, i. ante vēditionē, aut fuit aliena vel obligata pignori alicui. vnde ſi quis vendat rē alienam vel alij obligatam, & poſt emptionem euincitur illa res ab emptore, hoc periculum pertinet ad vēditorem, dum tamen emptor denunciauerit ei. Viuia.

[c] Poſt perfectam.] tribus modis dr̄ perfici. Vno quo ad hoc ut non liceat ab ea diſcedi, & hoc modo ēt conuentionalis dr̄ perfecta. Alio quo ad periculū, & ita hic. Tertio, qū res traditur, ut ff. de act. emp l. ſi quis alienam.

[d] Venditionem.] quantum ad obligationem.

Venditæ rei multiplex utilitas accedere poteſt.

[e] Cōmodū.] aduenięs rei poſt contractū, ut alluuio, ut ff. e. l. id qđ, & fructus, ut j. tit. 1. l fructus, & fœtus, ut j. tit. proxi. l. pe. Itē actiones, l. Aqu. & dāni infecti, & aquę pluuiæ arcēdæ noīe rei vēditæ acquiſitæ. Itē acquiſita ex opa ſerui venditi, & ſimilia, ut ff. de act. emp. l. Iulianus, §. ſi fructibus iā maturis, & §. ſi qd ſeruo, & §. idē Celſus. De cōmodo aūt qđ erat tpe contractus, diſtinguitur urbanum prædium a ruſtico, ut ff. de actio. empt. l. Iulianus, §. ſi. cum ſeq. uſque ad l. ueteres, & l. ſi venditor. De incōmodo aūt dicas, ꝙ multa ſunt neceſſaria ut ſequatur emptorem, ut not ff. eo. l. neceſſario, §. 1. Accur.

[f] Pertinet.] ut hic, & inſtitu. eod. §. cum autem, & ff. eo. l. id quod, & infra de iure do. l. cum dotem, in ſi.

[g] Auctor.] ideſt venditor.

[h] Parāt.] ſiue de facto, vt quia animal eſt vitioſum, ſiue de iure, ut quia eſt alienū, vel alij obligatū. ſecus aūt ſi ex ſequenti, ut qa libertatem conſecutus eſt ꝑpter præmium, ut infra qui. ex cau. ſer. pro præ. li. acci. per totum titu. Vel quia poſtea factus eſt fugitiuus, ut infra de ædilit. actio. l. ſi apud, & fa. ff. de hære. vel act. uen l. 2. §. ſi uenditor Accurſius.

& ita, ſi ei denunciatum eſt [i] vt cauſæ agēdæ adeſſet, [k] & non abſente emptore [l] contra eum [n] pronunciatum eſt.

Cum vinum venditur ad menſuram, antequam menſuretur, periculum mutati vini pertinet ad venditorem. Cum autem non venditur ad menſuram, ſed vt certum corpus, tūc ſtatim periculum eſt emptoris. & quod dictum eſt in vino, idem in oleo, frumento, & cæteris ſimilibus poſt venditionē deterioratis, vel penitus corruptis. hoc dicit. Bal. concor. Sal.

II. Idem A. Iuliano.

CVm cōuenit ut ſingulæ [o] amphoræ vini certo ꝓcio veneāt, [p] anteq̄ tradāt, [q] īperfecta ēt tūc vēditiōe, periculū vini mutati, emptoris, ꝗ moram [r] mēſuræ faciēdæ nō īterpoſuit, nō fuit. Cū aūt [s] vniuerſum qđ in horreis erat poſitū, veniſſe ſine menſurā, & claues [t] emptoribus traditas alleges, poſt perfectā vēditionē qđ vino mutato dānū accidit, ad emptorē ꝑtinet. Hæc oīa locū hñt nō ſolū ſi vinū, ſed

[i] Denunciatū eſt] ut hic, & ſupra, ubi in rem act. l. 1. niſi auctoris inſidijs denunciatio fuerit impedita, ut ff. de euic. l. ſi dictum, §. fin. & niſi in caſu, ut ff. de euictio. l. Herēnius.

[k] Adeſſet.] niſi ſciat.

[l] Emptore.] nam ſi abſens ut contumax damnatus eſſet, venditorem non grauat, ut ff. de euic. l. ſi ideo. idem ſi ſuerit præſens, ſed iudicis iniuria damnatus, ut in eod. tit. l. ſi per imprudentiam, & j. de euict. l. emptor fundi. Accur.

[n] Cōtra eū.] ſ. emptorē, ut ſ pric. litis.

CVm conuenit.] CASVS. Cū qs vēdit vinū, refert an ī ſpecie, puta ſic, vēdo tibi uinū qđ eſt ī cellario illo. aut in quātitate, ut vendo tibi x. corbes uini. Primo caſu ſi uinū mutetur, damnū ad emptorem pertinebit. Scđo caſu ad uenditorē, ſi emptor nō fuerit in mora accipiendi. & iſta uera ſunt nō ſolū in vino, ſed ēt in oleo & frumēto. Vi.

[o] Singulæ.] i. uniuerſum vinum quod habebat.

[p] Veneant.] & ſic ſit venditio in quantitate, ſiue in genere, quod idem eſt.

[q] Tradantur.] ſpeciale. aliàs etiam ante traditionem, ut ſupra l. proxi.

[q] Imperfecta.] quātū ad periculū, nō quātū ad obligationē. Vel imperfecta, qa tacita ineſt conditio, ſi admēſum fuerit, ut ff. de contrahen. emp. l. quod ſæpe, §. in his.

[r] Moram.] nā ex tunc emptoris eſſet periculum, ut hic, & ff. eo. l. ſi per emptorem, in ſi.

[s] Cum autem.] nunc dicit quando in ſpecie.

[t] Et claues.] ad maiorem euidētiā dicit, idem tamē & ſi nō tradanē, cū idē iuris ſit qđ in cæteris rebus, ut d. l qđ ſæpe, §. in his: ſed & clauiū traditio. facit ut vinū traditū uideaē, ut ff. de contrah. emp. l. clauibus, & plene dicas hic de hac materia ut, diximus, ff. eo. l. 1. in princ.

ADDITIO Addas etiam glo. in verbo ſtatim, in §. cum autem, inſti. de emptio. & vendit.

DOlum.] CASV. Dolus venditoris emptori nō nocet. ut cōcordet cum titulo, ſic pone caſum: Aliquis mihi uendidit vinū, & aſſeuerauit bonitatē uini, dicens vinū eſſe tale, ꝙ poſſet durare vſq; ad nouū annū, immo ꝙ poſſet portari ultra mare ſine periculo: vinū illud mutaē circa Paſcha, an periculū ſpectet ad rē vēditorē, an ad emptorē, quærit? Dr̄ quod ad uenditorē, quia dolus uenditoris

ditoris, bona fide ementi nocere non debet. Viuia.

a Dolum.] vt & de eo ſcriptū eſt, qui ſciens bonitatē vini non duraturam, hoc celauit emptorem, ut ff. eod. l. ſi vina quæ. Item hoc dicit quantum ad rei periculum, non quantum ad euictionem. Si tamen dolo eius res periit, ei periit, & non emptori. Vel pone uenditorem in uino vendito lethiferos immiſcuiſſe ſuccos, [1] uel repudiaſſe hæreditatem, quæ ad ſubſtitutum erat delata. ſi poſtea uendit hæres hæreditariam rē alicui, conueniatur emptor à ſubſtituto, nō nocet emptori mala fides venditoris, cū non habeat rem ex lucratiua cauſa, vt ff. de excep. doli. l. apud Celſum. §. de auctoris. Item ꝙ dicit dolum, intellige niſi ſit talis, qui rem afficiat, ut inſtit. de vſucapionibus. § furtiuæ. Item intellige dolum in contrahendo aduerſus emptorem interpoſitum. Item poteſt poni. ff. de pecu. l. ſumma §. emptor, & de action. empt. l. 1. § 1. & l. ſicut æquum, & ff. de diuer. præſcript. l. an vitium, & ff. de Publicia. l. quæcunque. §. ſi. & ff. quæ in frau. credi. l. qui autem. §. hoc edictum.

[1] Nota bene hanc ſm lecturā. Venditoris mala ſides, an noceat emptori.

b Emptori.] qui nihil doli fecit in emptione contra uenditorem. dicitur & alio modo bonæ fidei, qui credit rem eſſe vendentis, ut ff. de ver. ſig. l. bonæ fidei.

etiam ſi oleum, vel frumētum, vel his ſimilia uenierint, & ea aut deteriorata, aut penitus corrupta fuerint.

Dicit hic Nico. de Matarel. ꝙ hāc l. & quæ ſcripta ſunt per eā, intelligere non poteſt. Bal.

III. Idem A. Diaphaniæ.

DOlū[a] auctoris, bonę fidei emptori[b] non nocere certi iuris eſt.

Emptione perfecta, niſi mora interueniat, periculum eſt emptoris. h. d. Bald. Vel ſic: Perfecta emptione ad emptorem ſpectat periculum re. uēditæ, niſi mora venditoris præceſſerit. Sal.

IIII. Imp. Gord. A. Siluro.

CVm inter emptorem & venditorē contractu ſine ſcriptis[c] inito, de precio conuenit, moraq; venditoris in traditione non interceſsit, periculo emptoris rem diſtractam eſſe, in dubium non venit. [d]

Caſus incendij emptione perfecta emergit emptoris periculo. h. d. Bald. Vel ſic: Si emptio eſt pura, periculum incendij ſpectat ad emptorem. Sal.

V. Impp. Diocletia. & Max. AA. Leontio.

CVm ſpeciem[e] venditam per violentiam ignis abſumptam dicas, ſi venditionem nulla conditio ſuſpenderat,[f] amiſſæ rei periculum te[g] non adſtringit.

CVm inter] CASVS. Si rē mihi vendidiſti, nec in mora tradendi extiteris, ſi pereat, periculo meo perit. Viuianus.

c Sine ſcriptis.] hoc à compoſitoribus eſt additum ex l. ſ. de fide inſtru. l. contractus.

d Non venit.] ut ſ. eo. l. 1. & ff. eo. l. lectos, & l. ſi per emptorem.

CVm ſpeciē. CASVS. Si equū mihi vēdidiſti, nec tradidiſti, & igne conſumptus eſt: ſi pura eſt venditio, non ad te, ſed ad me damnum pertinebit. Viu.

e Speciem.] i. certam.

f Suſpēderat.] alioquin periculū perēptionis ad vēditorē, deteriorationis ad emptorem pertinet, vt ff. eo. l. ꝙ ſi pendente, aliàs. l. neceſſario. §. plane ſi pendente.

g Te.] venditorem. & hoc niſi culpa vel mora uel pactū aliud inducat, ut dixi ſ. eo. l. 1. Vel niſi venditoris vitio accideret, uel ab eo prouideri potuerit, ut ff. e. l. ſi vēdita.

MOrtis.] CASVS. Vendidi ancillam, antequā traderem deceſſit, an nihilo minus ad precium tenearis, quæritur? Reſp. ꝙ ſic, ſi non fui in mora tradendi. Viuia.

A h Mortis.] qui debet aliquid certum alicui, ut Stichum, ſi eo non exiſtente in mora, decedat Stichus caſu, ipſo iure liberatur, ut hic, & ff. de reſcin. uend. l. cum emptor, & de rei uend. l. cum autem, & ſ. eod. l. 1. etiam ſi interierat eo caſu quo non interiiſſet penes eum cui debetur, ſecundum Io. & nos, ut arg. ff. de lega. 1. l. cum res. §. ſi. E contra ſi in mora debitor, indiſtincte tenetur de caſu per eandem. l. licet quidam contra in vtroq; caſu. ſed ſi debet quis hominem in genere, & offerat Stichum ei cui obligatus eſt, & ille nolit recipere & Sticho poſtea mortuo caſu, non ipſo iure, ſed per exceptionem liberatur, ut ff. de ſol. l. qui decem, in prin.

Caſus liberat ſpeciei debitorē. Continuatio.

Venditor interitu ſpeciei liberatur ab actione ex empto, & nihilominus emptor tenetur ei ad precium. h. d. Bald. Vel ſic: Si perit ancilla ſine venditoris culpa uel mora, & ſine præterito latenti eius uitio, periculū ſpectat ad emptorem: ideo compellitur ad precij ſolutionem Sal.

Idem AA. Cerulo.

MOrtis[h] caſus ancillę diſtractę, etiam ante traditionem ſine mora vēditoris dilatam, non ad vēditorem, ſed ad emptorē pertinet, & hac non ex præterito[i] vitio rebus humanis exempta, ſolutionē precij emptor non rectè recuſat. [k]

i Ex præterito.] quando tenetur ædilitia actione, vt in ſtra de ædil. act. l. 3 niſi erat manifeſtum, ut ff. de contrah. empt. l. ea quæ.

k Recuſat.] ut ff. de cont. emp. l. ſi in emptione. §. pen.

TITVLVS XLIX. DE ACTIONIBVS empti & uenditi.

Licet emptor non ſoluat precium, non poteſt ab eo res tradita vendicari, ſed ad precium eſt agendum. h. d. Bal. Vel ſic: Venditor ad precium nō ſolutum poteſt agere, non rem traditam uendicare Sal.

DE ACTIONIbus empti & vendi-ti.

Quia parum ualerent venditiones niſi actiones darentur, ideo de eis dicit.

I. Imp. Anton. A. Delianæ.

C ADuerſus eū cui agrum vendidiſti, iudicio[l] vēditi conſiſte.[m] Nec enim tibi in rē actio cū emptore, qui perſonaliter tibi ſit obligat⁹, competit. [n]

Reſiduum precij poteſt petinon obſtante refutatione uel compenſatione erronea. Et ſi emptor occupat fructus ad ſe non pertinentes, reſtituere tenetur h. d. Bal. concor Sal.

ADuerſus eum.] CASVS. Prędiū mihi vendidiſti, & tradidiſti: ſi pciū nō numeraui, an pręsaid prędiū à me vendicare poſſis, quęritur? Reſp. ꝙ non, ſed ages ad precium actione ex vendito. Viuia.

l Iudicio] id eſt actione, ſic & ff. de mino. l. in cauſæ. t. §. interdum.

m Conſiſte.] ſcilicet ad precium.

n Competit.] vt & ſupra de rei vend. l. inciuile, & de contrahen. empt. l. non idcirco. Sed contra ff. de tribu. l. l. procuratoris. § penul. & Inſtitu. de re diui. § venditæ. Solu. hic fuit fides habita de precio, vel erat ſolutum, ſed ad aliud agebatur, cum ad multa agatur hac actione. Alij intelligunt hanc l. quòd emptor cui tradita fuit res, reuendidit venditori, ſed non retradidit: vnde perſonaliter agitur contra eum. Et quod dicit, venditi, id eſt empti ſecundum eos. ſic ff. de action. empt. l. veteres. ac ibi & rei vendicatio competit, ſed poteſt agere actione venditi.

VEnditi.] CASVS Fundum vendidi pro. c. numeraſti. l. ad alia. l. actionem habeo ex vendito. & hoc in prima. Si vero credebam me tibi debere. l. cum non debebam, & compenſauimus: poſtea appareat me nihil tibi debuiſſe: an non obſtante compenſatione

poſſim agere ad partem precij reſiduam? Reſp. ꝙ ſic. & A hoc in ſecunda. Si quos vero fructus percepiſti ante venditionem, teneris mihi reſtituere per actionem ex vendito, quia fructus qui percepti ſunt ante uenditionem, non accedunt uenditioni. & hoc in tertia. Vel pone caſum ut in gl.

a Venditi.]i. ex vendito, quod idem eſt, vt ff. de actio. empt. l. Iulianus. §. ex vendito.

Caſum ponit.

b Aduerſario tuo.] i. contra aduerſariũ tuum, id eſt emptorem.

c Deberes] emptori, cum tenera non deberes, puta quia primo illi aliquid debuiſti, ſed procurator tuus illi ſoluit, quam ſolutionem econtra emptor negabat. unde tu credẽs ei, illud compenſaſti quod debebat tibi ex venditione. H. & facit. ſ. de reſcind. uend. l. venditor, in fi.

d In bonæ fidei contractu.] maxime. nã & in ſtricti iuris ſimiliter adiuuantur, ſaltem doli exceptione oppoſita, ut ff. de uerbo. oblig. l. ſi quis cum aliter. Sed ideo dicit bonæ fidei, quia in eis habet locum magis officium iudicis, quàm in aliis, vt inſt. de act. §. in bonæ fidei, & ſ. de tranſac. l. age.

II. Impp. Valeria. & Gallie. A A. & Valer. Caſ. Domitiano.

VEnditi [a] actionẽ ad recipiendum reſiduum precium intendere aduerſario [b] tuo poteris. Nec quod in cõpenſationẽ venerit, quaſi & tu inuicem deberes, [c] id obeſſe tibi poterit, ſi in bonę fidei contractu [d] (in quo B maiores etiã uigintiquinque annis officio iudicis in his quæ dolo [e] commiſſa ſunt, adiuuantur) iuſto errore te ductũ, uel fraude aduerſarij captum, quaſi debitum id eſſet, quod reuera non debebatur, pepigiſſe [f] monſtraueris. Fructus quoq; perceptos [g] ante venditionem [h] contractam, quos cum venditioni non acceſsiſſent, eũdem emptorem inuaſiſſe [i] proponis, eodem iudi C cio [k] repoſces.

Ex arrhali contractu oritur actio perſonalis, non in rem h. d. Bald. Vel ſic: Datum arrharum nomine repetitur perſonali actione. Sal.

III. Impp. Diocle. & Max. A A. Serpodoro.

EX arrhali pacto [l] pſonalis duntaxat actio paciſcẽtibus præparatur.

Venditor ex mora traditionis tenetur ad intereſſe emptori iuxta arbitrium iudicis de cauſa cognoſcentis. h. d. not ſecundum Bald. & Sali.

IIII. Iidem AA. Mutiano.

SI traditio rei venditæ iuxta [m] emptionis cõtractum procacia [n] uenditoris non fiat, quanti intereſſe compleri emptionem fuerit arbitratus pręſes prouinciæ, tantum in cõdẽnationis taxationẽ [o] deducere curabit.

Emptor qui percipit fructus rei empta tenetur ad uſuras precij non ſoluti Bal. & Sal.

e Dolo.] intercedente uel ex propoſito, uel ex ipſa re, ut & ſupra ex qui. cau. ma. l. in contractibus, & ſ. cõmu. vtriuſq; iudi. l. maioribus, & ff. de iure do. l. iure ſuccurſum. §. fi. & ff. de pac. l. ſi cum te.

f Pepigiſſe.] id eſt pacto remiſiſſe, ſcilicet compenſam do.

g Perceptos.] licet in fundo ſint.

h Ante uenditionem.] ſolo enim tempore uenditionis cohærentes, uel poſtea percepti accedunt, ut ĩ. eo. l. fructus, & ff. eo. l. ex empto.

i Inuaſiſſe.] i. rapuiſſe, vt probatur inſtitu. vi bo. rap. §. quod non ſolum. ſicut exponitur ſupra de rei vend. l. dominum.

k Eodem iudicio.] ſed cũ hi fructus uenditionem non attingant, vt ff. eo. l. fundi. §. ſi ruta, quomodo veniunt fructus in actione ex vendito? Reſpõ. immo multa veniunt de quibus non eſt actum nec cogitatum, ut ff. de contrahen. empt. l. quotiens, & l. ſeq. & de ædil. edic. l. 1. §. cauſa, & de dolo. l. & eleganter. §. non ſolum. Alij dicunt ꝙ a parte hoc erat actum ne uenirent fructus. Alij dicunt, eodem iudicio. i. coram eodem iudice, ſed alia actione, id eſt rei vendicatione ſecundum P. Alij vtili ui bo. rap.

EX arrhali pacto.] CASVS. Volebam emere rem à Titio. dedi anulum pro arrha. Titius cecidit à poſſeſſione anuli. nunquid vendicare poterit, quaritur? Dicitur ꝙ non: ſed per triticariam condictionem petet. vnde non ex eo quod conuenit ut detur pro arrha, ex tali pacto arrhali competit tibi rei uendi. pro anulo. Vel retẽto primo caſu dic ꝙ conuenit ꝙ anulus mihi reſtitueretur ſoluto precio. an eum repetere poſſim precio ſoluto, quæritur? Dic quòd ſic, perſonali act. præſcriptis verbis, nõ in rẽ ex empto. aliis modis cõſuenit poni, dic ut not. in gl.

l Ex arrhali pacto.] anulum emptori dedi pro arrhis. venditor à poſſeſſione cecidit, non poteſt vendicare, ſed ratione poſſeſſionis condicere per triticariam. ſed nec qui dedit, vendicat quaſi ex contractu illo vel pacto. ſed quia alius erat dominus, & hoc, ſi anuli dominium non trãſtuli. Alij dicunt, ſi dedi arrham, nõ ideo ſum rei emptæ dominus, ſed perſonaliter ex empto agam. & hoc innuit verbũ, præparatur. nam nõ dicit, naſcitur. Vel dic tertio, in datione arrhæ conueni ut mihi redderetur precio ſoluto. perſonaliter quidem agam præſcriptis uerbis, non in rem ex pacto, licet quia alias eram dominus, poſſim vẽdicare. vel ſi nihil conueni, repetã per condictionem ſine cauſa, & per actionẽ ex empto, vt. ĩ. eod. l. ex empto. §. is qui. Vel ſecundum P. loquitur de tacito pacto, quod ſemper intelligit ſuper arrhis, ſcilicet ut emptor pœnitens perdat, venditor duplũ reddat, ex quo pacto tacite perſonalis naſcitur obligatio & actio, ut ſ. de fide inſtru. l. cõtractus. Sed opponitur, ſi dedi arrhã hoc pacto vt ſi pœniteam, ſit tua, nonne venditor dominus factus ex hoc pacto vendicat ſi à poſſeſſione cadat? Sed certe non ex pacto, ſed ex traditione & poſſeſſione & dominio: nam ſolum pactum hoc non operatur.

Caſum ponit.

SI traditio.] CASVS. Emi fundum à Titio, nec vult ex ſua ſuperbia tradere: qualiter mihi ſuccurratur? Re. ꝙ condemnabitur mihi non præciſe ad rem, ſed ad intereſſe.

m Iuxta.] i. ſecundum quod conuenit.

n Procacia.] i. contumacia, habet enim venditor rem, nec tradidit, & ſic condemnatur hic in intereſſe, & arg. eſt contra Mar. vt no. ſ. de hære. ven. l. qui tibi, & no. ff. eod. l. 1.

Venditor an teneatur pciſe ad rẽ tradendã.

ADDITIO. Dicas poſt Bar. in l. 1. ff. eod. & gl. in D verbo, tradatur, in §. precium, inſt. de empt. & vend. ꝙ ſi uẽditor habet facultatem rei tradendæ, tenetur præciſe eam tradere. ſi uero non habet facultatem rei tradendæ, liberatur ſoluendo intereſſe. hæc eſt communis omnium penẽ doct. diſtinctio. Item de quo intereſſe hic dicat, uide ibidem in not. per gloſ. quæ incipit. Hic nota triplex, &c. Illud nota etiam hic, ꝙ emptori obiicitur exceptio, niſi precium ſoluat, ut ff. eo. l. Iulianus. §. offerri, & econtra emptor obiicit uenditori niſi rem tradat, vt ff. eo. l. qui pendentem. Quid ergo ſi vterque de alio timeat? P. dixit ſequeſtrari utrunq;, vt ar. ff. de ſolu. l. ſi ſoluturus. ſed ibi vtroq; contrahentium uolente, uel ibi iudice iubente facta fuit ſequeſtratio. eſt. n. regulariter prohibita, ut ſ. de prohi. ſeq. l. 1. Dic ergo ꝙ prius agens offerat, vt modo dixi, vt arg. ff. de ædil. edict. l. ædiles etiam. §. ſi. & ĩ. e. l. ſi pater tuus, in fi.

o Taxationem.] per ſe vel per emptoris ſacramentum factam.

Curabit

A

V. Iidem AA. Decimæ.

CVrabit præſes prouinciæ cõpellere emptorem, qui nactus poſſeſſionem fructus percepit, partem precij, quam penes ſe habet, cum vſuris reſtituere,[a] quas & perceptorũ fructuum ratio,[b] & minoris ætatis fauor, licet nulla[c] mora interceſſerit,[d] generauit.

Venditi actio non competit ad contractum reſcindendum, niſi reſciſſio ſumat originem ex conuentione. Bal. & Sal.

B

VI. Iidem AA. Neratio.

VEnditi actio, ſi nõ ab initio aliud[e] conuenit, non facilè[f] ad reſcindendam perfectam venditionem, ſed ad precium exigendum cõpetit.

Emptor ſoluens venditori ignorãti nummos proprios ipſius venditoris, non liberatur. Bald. Vel ſic: Venditor non præiudicat ſibi, ſi ignoranter propriam pecuniam nomine precij recipiat. Salic.

C

VII. Iidem AA. Diodoro.

SI ſeruos diſtraxiſti, ac precium de peculio eorum, quod ad te pertinebat, neſciens[g] vnde ſolueretur, accepiſti, conſequens eſt integrã te habere actionem precij, cum proprij vẽditoris nummi ſoluti non præſtent[h] emptori liberationem.

Emptor re non tradita non efficitur dominus, etiam ſi gerat ſe pro domino ſoluendo tributa vel etiam collectas pro ipſa, & ideo non poteſt vẽdicare, ſed poteſt agere perſonali ex empto, ut inducatur in vacuã poſſeſſionẽ precio perſoluto. h. d. Ba. Vel ſic: Ante rei traditionẽ aliquod ius reale non transfertur in emptorem, nec ſolutio vectigalis probat traditionẽ: ideo rem non poteſt vendicare, ſed ex empto ut res tradatur poteſt agere: precium tamen compellitur ſoluere. Sal.

VIII. Iidem AA. Euſebio.

B SI pater tuus venundedit portionem ſuam, nec induxit in vacuam[i] poſſeſſionem prædij, ius omne penes ſe eum retinuiſſe certũ eſt.[k] Neque enim velut traditionis factæ vectigal exolutũ, ſi ſimulatum factum interceſſit, veritatem mutare potuit.[l] Quapropter aditus præſes prouinciæ ſi animaduerterit in vacuam poſſeſſionem neq; patrẽ tuum[m] neq; ſucceſſores eius emptorẽ vel heredes ipſius quocunque loco[n] factos induxiſſe, non dubitabit nihil eſſe translatũ pronunciare. Et ſi te ex empto ad inducendum eũ in vacuam poſſeſſionem prædij perſpexerit conueniri, exiſtimabit,[*] an precium ſit ſolutum: ac ſi repererit non eſſe precio ſatisfactum, hoc reſtitui[o] tibi prouidebit.

D

Si venditor aſſerit minus tributũ deberi, cum maius debitum ſit, tenetur emptori ignoranti ad intereſſe. ſcienti autem non tenetur. Sa.

IX. Iidem AA. Antipatræ.

CVrabit præſes.] CASVS. Minor xxv. ann. vendidit mihi prædium, ex quo fructus percepi. partẽ precij ſolui, partem non ſolui. tenebor ad precium, & ad vſuras partis precij non ſoluti à tempore traditionis factæ. & hoc duplici ratione: tum quia fructus percepi, tum fauore minoris ætatis. Viuia.

a Reſtituere.] hoc quando ipſe emptor percepit: ſecus ſi ipſe venditor percepit, & eos emptor conſequitur, ut argu. ff. de pig. act. l. ſi pignore. §. ſi prędo, ſecũdum Ot. & quoſdã alios, quod non placet, ſed ſic eſſe ac ſi agat emptor ad fructus, & venditor agat ad vſuras: aliàs non, cum culpa ſua ſibi obſtet, quoniam rem non tradidit: nam dicet emptor, ut culpent alij, &c. & ff. de iure dot. l. cum in fundo. §. quod ſi acciderit, & pro hoc eſt quod diximus. ff. eod. l. iulianus. §. ex vẽdito. Accur.

b Ratio.] quæ adeo iuſta eſt, vt cum quaſi intereſſe petantur vſuræ: de vſuris etiã iure canonum obtineat quod hic dicit, ſecundum Azo.

c Nulla]. vt ſupra in quib. cau. in integ. reſtitu. non eſt neceſſ. l. in minorum. Sed contra. j. de pact. inter empt. & ven. l. in initio. ſed expone ut ibi.

d Interceſſerit.] de iure communi.

VEnditi.] CASVS. Actio venditi nõ ad reſcindendam venditionẽ ſed ad precium competit, niſi hoc conuenerit, ut eſt in emptione ſiue pacto. l. commiſſoriæ, vel addictionis in diem, vel ſi ultra dimidiũ iuſti precij fuerit uẽditor deceptus. Vivianus.

e Aliud.] nam quandoque aliud conuenit per quod agitur hac actione etiam ad deſtruendam emptionem, vt in pacto legis commiſſoriæ, & addictionis in diem, & in ſimili, ut ff. de le. commiſſ. l. ſi fundus, & infra de pac. inter emp. & ven. l. 1. & 2. & l. cum te, & ff. eod. l. ex empto. §. is qui vina, & de contrahen. emp. l. ſed Celſus. §. ſi fundus.

f Non facilè.] nã quandoq; datur etiam ad deſtruendũ, & etiam ſi nihil fuit actum, ut ſ. de reſcind. vend. l. 2. & ff. eod. l. ex empto. §. ſi quis virginem, & ar. ſ. quod me. cau. l. ſi vi, & ff. eo. l. ſi hæres. ſed in illis duabus ultimis non agitur ex vendito.

A SI ſeruos.] CASVS. Seruum mihi vendidiſti: nummos peculiares, quos mihi ſubminiſtrauit ſeruus tuus, tibi ſolui. an ſim liberatus, quæritur? Dicitur ꝙ non, quia peculium ſeruorum meorum erat meũ: ſed act. habes ex vendito ad precium.

g Neſciens.] alioquin donare videtur emptori, & ei ſolutum videretur, ut ff. depoſi. l. 1. §. eleganter, & ff. de regu. iur. l. cuius per errorem.

h Non præſtent.] vt & ſupra ſi ſer. exte. l. 1. & ff. manda. l. ſi procuratorem. §. ſi liber homo, in fin. §. & l. ſi mandauero. 2. §. ſi mandauerim, & l. cum ſeruus extero, & de ac. empti. l. ex empto. §. emptor. Sed contra. ff. de manu. l. 4. §. proinde. Solu. licet habeat locũ conſtitutio, vt ſeruus ad libertatẽ perueniat ſolutis peculiaribus nummis, nihilo minus tamen emptor remanet obligatus, ut dicta l. ff. manda. l. cum ſeruus.

SI pater.] CASVS. Pater tuus portionem prædij quod cũ Titio habebat commune, vendidit Seio: ſed eum in vacuam poſſeſſionem non induxit, & ſic adhuc dominus remanſit. ſi tributum pro prædio ſolutum ſit à Seio tanquam eſſet ſuum, non propter hoc mutabitur veritas, ſcilicet quòd pater tuus dominus perſeuerauit. & hoc in ſecunda. Si vero tu cœperis conueniri ex empto à Seio vt eum inducas in poſſeſſionem vacuam, prouidebit præſes, an precium ſit ſolutum. quòd ſi non fuerit, ſolui tibi iubebit. & hoc in tertia.

* æſtimabit.

i In vacuam.] demonſtratiue, non cauſatiue dicit. ſufficit. n. ad dominij tranſlationem etiã in non vacuam induci ſecundum nos, vt de fun. do. l. ſi fundum, & not. ſupra de prob. l. cũ res, & dicitur vacua, ut ff. e. l. 2.

Dñij trãſlatio antequirat vacuæ poſſeſſionis traditionẽ

k Certum eſt.] ut & ſupra de hære. vend. l. qui tibi, & j. de his qui à non do. l. qui tibi.

l Potuit.] ut ſ. de rei vend. l. ſolennibus, & ff. de acqui. re. do. l. antepe. & j. de don. l. ſi functiones.

m Patrem tuum.] i. venditorem.

n Loco.] i. quocunq; gradu. ſunt. n. multi gradus hæredum, vt inſt. de vulg. ſubſt. in princ.

o Hoc reſtitui.] i. dari vel ſolui, & interim tenebis rem

loco pignoris, ut ff. eo. l. Iulianus. §. offerri, & de hoc di A xi. ſ. eo. l. ſi traditio.

SI minor à venditore ſiue ſciente ſiue ignorãte dicebatur capitatio [a] prędij venditi, & maior inuenta ſit, in tantum conuenitur, in quantũ ſi ſciſſet emptor ab initio, minus daret [b] precij. Sin vero huiuſmodi onus & grauamen functionis cognouiſſet, [c] nullam [d] aduerſus venditorem habet actionem. B

Qui carnem venditam non tradit in termino, tenetur ad intereſſe. h.d. Bald. Vel ſic: Si venditor carnis illam non tradit in termino, tenetur ad intereſſe valoris, non mœroris. h.d. cum gl. Sal.

X. Iidem AA. Attalo.

CVm venditorem carnis, fide conuentionis rupta, tempore placito hanc non exhibuiſſe proponas, ex empto actione eum, quanti intersit [e] tua ſi tũc tibi præſtita fuiſſet, apud præſidem prouinciæ conuenire potes. C

Poſt venditionem ancillæ venditor antequam tradat, eſt dominus pleno iure, & ideo poteſt manumittere. h. Bal. ſed tenetur emptori ad intereſſe. Sal.

XI. Iidem AA. Bucarpiæ.

SI minor.] CASVS. Vendidiſti mihi fundum tributarium ſciens vel ignorans: non curo. dicebas quod nõ debebat niſi .v. nomine tributi, & debebat .x. agam ex empto pro quanto minus emiſſem. & hoc i prima. Si vero ſciens huiuſmodi onus, illud ſubij, contra te nulla mihi dabitur actio. & hoc in ſecunda.

Capitatio quid ſit.

[a] Capitatio] id eſt tributum ſiue reditus.

[b] Minus daret.] i. dediſſet. Sed certe immo non uidetur teneri quando ignorauit, ut ff. eo. l. ſi ſterilis §. 1. quæ eſt contra. Sol. hic ſcire potuit vẽditor: ibi non, quia hæreditarium fuit. ar. ff. de reg. iu. l. qui in alterius. Vel dic (quod eſt uerius ſecundum P.) quod hic aſſeuerauit. arg. ff. eo. l. Iulianus. §. 1. Vel nõ refert vtrum tacuit ſciens an ignorans quantũ ad hoc ut agatur quãto minoris emiſſet emptor, ut hic, & ff. de ædil. edic. l. quoties. Sed quantum ad actionem ex empto, quæ pro toto ad intereſſe datur, intereſt: quia ſciẽs teneretur in totum, ſed non ignorans, vt ſ. de ædi. ac. l. 1. & ff. de contr. emp. l. Labeo. quæ ſunt contra. & de hac materia diximus. ff. e. l. Iulianus. §. 1. in glo. immo uidetur, &c. Itẽ not. differentiã inter actionem quãto minoris ciuilem, de qua hic dicit, & prætoriam, quæ datur quanto minoris res eſt, vt ff. de ædil. edi. l. quod ſi nolit. §. ſi plures.

Actio quãto minoris, & ex empto, diſferunt.

[c] Cognouiſſet.] emptor.

[d] Nullã.] ſ. nomine illius grauaminis, quia dolus, &c. ut ſ. de tranſac. l. cum donationis, & ff. de ac. emp. l. 1. §. 1. D & ſ. de iu. do. l. ſi à matre, & de euic. l. ſi fundum.

CVm venditorẽ.] CASVS. Inuitaueram quoſdam ad cœnã: conueni cum becario ut mihi venderet carnes: non fecit quod conuenit, ſed ab alio emi maiori precio. quanti mea intererat eas tunc præſtitas fuiſſe quãdo eas præſtari conuenit, tenebitur mihi becarius.

[e] Interſit.] etiam ſi nũc paratus ſit tradere: quia debuit duo, & tradere, & tunc tradere. ſic & ff. de arbi. l. Celſus. & inſpicitur in hoc intereſſe: quia carius erat tunc: non in hoc quod non habuit familia quid manducaret, ut ff. eo. l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem.

SI ancillam.] CASVS. Ancillam mihi vendidiſti, & tradidiſti, traditione facta eã manumiſiſti: an hoc facere potuiſti, quæritur? Reſpõ. quod non: quia ancillæ per traditionem factæ alienæ libertatem dare non potuiſti. Sed quid ſi nondum ancillam tradidiſti, & dominus perſeuerasti? Reſp. non retractabitur manumiſſio: ſed tenebitis mihi ad intereſſe.

A [f] Nõ potuit.] ut ſ. de his qui à nõ domi. ma. l. ſi tradita.

[g] Non prohibetur.] vt & ſ. de his qui à non domi. ma. l. 2. & 3. & hoc cum emit priuatus. ſecus ſi eccleſia, vt ſ. de ſacroſan. eccle. l. ſi. ſed & hæres ſeruum ſub conditione legatum nõ poteſt manumittere, vt ff. qui & à quib. l. generaliter. nec alienare, ut ſ. commu. de leg. l. ſi. §. ſed quia, & ff. de leg. 1. l. ſeruo legato. §. 1.

Seru' ſub cõditione legat', nõ põt manumitti.

SI ancillam tibi ex cauſa venditionis traditã venditor manumiſit, libertatem alienæ factæ præſtare non potuit. [f] Quòd ſi poſt venditionem ante traditionem manumiſit, pleno iure dominus conſtitutus, ciuem Romanam facere non prohibetur, [g] tibi perſonali propter ruptã fidem contra venditorem actione competente. [h] B

Quando vinum venditur certæ qualitatis & menſuræ, ſtatim periculum & commodum eſt emptoris. h.d. Bald. Vel ſic: Vini in ſpecie venditi poſtea mutati, ſeu in precio diminuti vel aucti, periculum ſpectat ad emptorem. Et non tradens vinum ad menſuram venditum, tenetur emptori ad intereſſe. Sal.

XII. Iidem AA. Criſpino.

SIcut periculũ vini mutati quod certum [i] fuerat comparatum, ad emptorem, ita commodum aucti precij pertinet. [k] Vtque [l] hoc verum eſt, ſic certæ qualitatis [m] ac menſuræ diſtracto vino, fidẽ placiti ſeruandam eſſe conuenit. Quo nõ reſtituto, non precij quantitatis, [n] ſed quanti intereſt C

[h] Competente.] ut ſ. de hæred. vendi. l. qui tibi, & facit ff. de manumiſſio. l. cum qui.

SIcut.] CASVS. Si vendo tibi .x. corbes ex tali ſegete: poſt venditionem perfectam cõmodum & incommodum ad te emptorem pertinebit. Sed ſi vendo tibi uinum, nec trado, teneor tibi ad intereſſe, non tantum ad precium quod ſoluiſti.

[i] Certum.] in ſpecie.

[k] Pertinet.] nam ſecundum naturam eſt, &c. ut ff. de regu. iu. l. ſecundum naturam. Et dic certum, ſ. in ſpecie. Item dic cũ vinum venditur in ſpecie, ſecundum Io. & P. poſt deguſtationem, emptoris eſt periculum, cum vero in quantitate, poſt deguſtationem & menſurationem habitã eſt periculum emptoris, niſi vinũ veneat in auerſione: vt ff. de pericu. & com. rei ven. l. ſi quis vina. §. ſi in auerſione. & ff. de cõtrah. emp. l. quod ſæpe. §. in his. Ante menſurationem itaque & deguſtationem periculum eſt venditoris. Omne inquam periculũ ſiue acoris, ſiue mucoris, ſiue effuſionis: niſi emptor periculum in ſe ſuſceperit, vt dixi, vel niſi fuerit in mora deguſtandi: ſed licet & tunc, ſcilicet ante deguſtationem & menſurationem ſit periculum venditoris: trãſfert tamen in emptorem, vt dixi, offerendo & denunciando ei vt deguſtet & metiatur, periculum acoris & mucoris, non effuſionis: ſed omne periculum eſt emptoris poſt deguſtationem & menſurationem, ſed non poſt deguſtationem tantum, niſi periculum deteriorationis tantum: ſed ante deguſtationem omne periculum eſt venditoris. & ſic non eſt ratio eadem contrariorum, vt poſt deguſtationem omne periculum ſit emptoris. ſic ff. de nego. geſt. l. ſi quis negotia aliena gerens indebitum &c. Et hoc ſecundum omnes excepto Azo. qui aliter dixit: vt diximus. ſ. ti. j. l. ij. Accur.

Vini vẽditi, cuius eſt periculũ.

[l] Vtque.] id eſt ſicut.

[m] Qualitatis.] id eſt bonitatis: vt eſt Campaniæ. & nota quod hoc fuit in genere, quod perire non poteſt. ff. ad leg. Fal. l. in ratione. ij. §. incertæ.

[n] Quantitatis.] ſcilicet de illa vinea, vel de hoc vaſe, nec ſolum conuentum vel commune, ſed etiam ſingulare petitur intereſſe: vt ſ. eo. l. j.

Fructus.

FRuctus.] CASVS. Poſt perfectam venditionem, fructus ad emptorem tranſeunt, & emptor tenetur ſoluere tributa. & hoc in prima. venditor non poteſt petere niſi precium: niſi emptor fuerit in mora, quo caſu peteret uſuras.

ad certam menſuram, puta x. corbes, vltra petere non poſſum, niſi, &c. & tunc petam intereſſe.

[m] Vltra modum.] i. quantitatem.

[n] Exigere poteſt.] ut ſ. eo. l. fructus. ſed facta mora venit intereſſe.

[a] Poſt.] & non ante, ut ſ. e. t. l. vendidi j. in fi. Acc.

[b] Perfectum.] ad quod plura ſunt neceſſaria, ut ſ. ti. 1. l. 1.

[c] Conuenit.] vt ff. eod. l. Iulianus. §. ſi fructibus, niſi vẽditor exceperit, ut ff. de contrahẽ. emp. l. qui fundum. §. fundi.

[d] Grauamen.] ut & ſ. ſine cen. uel re. l. 2. & 3.

[e] Ac ſi mora.] idem ſi non fuerit in mora, ut ſ. eo l. curabit. cũ habeat fruct⁹, vel pactio, vt j. de pac. inter emp. & ven. l. i initio. Sed cũ poſſit venditor petere preciũ, ergo habere vſ̃, ut ff. de reg. iur. l. qui actionem. Sed reſpõdeo, hoc non põt dicere emptor cum habeat uel petat fructus, vt & diximus. ſ. eo. l. curabit.

moram.

[f] Exigere poteſt.] vt & ff. de pericu. & commo. rei uen. l. ſi. & de uſur. l. mora. §. in bonæ fidei.

Emptor.] CASVS. Qui uendit ſeruum, debet promittere quod non ſit fugitiuus, & quod ſit ſanus, & quod non ſit erro, & quod ſit noxa ſolut⁹, & quod eũ tradet.

[g] Tradendis.] ſed quomodo cauetur de tradendo, cũ ſtatim debeant tradi? Reſp. forte poſt certũ tempus tradi debebant, vt ff. de iud. l. i omnibus.

[h] Eorum fuga.] quod abſit.

[i] Sanitate.] quod adſit. & ſic de corporali & animi vitio cauetur, vt ff. eo. l. ex empto. §. etiam, & §. animalium. Sed hæres non cauet de corporis vitio pro ſeruo legato, ut ff. de leg. 1. l. ſi à ſubſtituto. §. hæres.

Erro quis dicatur.

[k] Erroneſq;] erro dicitur, qui in res nugatorias totum expendit. Qui ſint fugitiui & errones, habes. ff. de ædil. edic. l. quis ſit fugitiuus, in prin. & §. erronem.

[l] Noxa ſolutos.] i. quod eorum nomine dominus noxaliter non teneatur, vel quia nunquam commiſerunt delictũ, vel quia eſt ſatisfactum, vt ff. de ędil. edic. l. quis ſit fugitiuus. §. quod aiunt ædiles. ſed ſi domino fecerit furtum, non tenetur niſi dixerit uel promiſerit, vt ff. de ædil. edi. l. ſi furtum, & l. quod ſi nolit. §. 1.

VLtra modum.] CASVS. Si vendo frumentum pro. v. non poſſum petere niſi. v. niſi emptor fuerit in mora, vel niſi aliud conuenit. vel dic, ſi vendam

emptoris, competit actio.

Perfecto contractu fructus pertinent ad emptorem, ad quẽ pertinent etiã onera functionum. E contrario vero ab emptore poſt moram petitur precium cum uſuris. Bal.

XIII. Iidem AA. Alexandro.

FRVctus poſt [a] perfectum [b] iure contractum, emptoris ſpectare perſonã, cõuenit, [c] ad quẽ & functionũ grauamen [d] pertinet.

¶ Venditor quoq; preciũ tantum, ac ſi mora [e] interceſſiſſe probetur, vſuras officio iudicis exigere poteſt. [f]

Venditor tenetur ſe obligare particulariter & diſtincte ad omnia capitula quæ ſunt de natura contractus. h. d. no. & tene mentis. Bald. Vel ſic: Venditor ſeruorum tenetur ſe obligare ad hæc ſcripta Sal.

XIIII. Iidem AA. Rufoni.

EMptor ſeruorum certè de his tradendis, [g] & de eorum fuga, [h] itẽq; ſanitate, [i] erroneſq; [k] nõ eſſe, aut noxa ſolutos, [l] repromitti ſibi rectè poſtulat.

Determinata conuentio parit actionem determinato modo. h. d. Bal. Vel ſic: Emptor non põt petere vltra conuenta, niſi mora ſit facta. Sal.

XV. Iidem AA. Antonio.

VLtra modum [m] tritici diſtracti citra pactum, in ſolutione mora non facta, nihil emptor exigere poteſt. [n]

Fructus pecorum pertinent ad emptorem, & tenetur venditori reſarcire ſumptus quos fecit in pecoribus. h. d. Bal. concor. Sal.

XVI. Iidem AA. Cyrillo.

POſt perfectam [o] venditionem fœtus quidẽ pecorum emptori, venditori vero ſumptus ſi quos bona fide fecerit, reſtitui debere notiſſimum eſt. [p]

Venditor non tenetur defendere emptorem a violentia quæ ſibi de facto infertur. h. d. not. ſecundum Bal. Vel ſic: Violentia facta emptori non nocet venditori, ſed emptor contra expellentem habet actionem. Sal.

XVII. Iidem AA. Hermiano & Lupo.

EXpulſos uos de fundo per uiolentiam à Nerone, quem habere ius in eo negatis, [q] profitentes, nullã uobis aduerſus eũ, ex cuius vẽditione fundũ poſſidetis, actionem competere probatis. [r] Igitur ad inſtar [s] interdicti ſeu actionis permiſſæ experiendum eſſe perſpicitis.

TITVLVS L.

SI QVIS ALTERI [t] vel ſibi [u] ſub alterius nomine vel aliena pecunia emerit.

Res empta ab uxore de pecunia mariti, ab hærede mariti uendicari non poteſt: ſed ad pecuniam eſt agẽdum. Bal. & Sal.

I. Imp. Anton. A. Secundino.

SI pecunia [x] patris fundus mancipiaque

POſt perfectam.] CASVS. Si pecora mihi uendidiſti, fœtus refuſis tibi ſumptibus, ſi quos bona fide feciſti, reſtituere debes.

[o] Poſt perfectam.] ad quod plura ſunt neceſſaria, vt ſ. titu. prox. l. 1. diximus.

[p] Notiſſimum eſt.] vt & ff. e. l. Iulianus. §. præterea.

EXpulſos.] CASVS. prædium mihi vẽdidiſti, & de euictione mihi promiſiſti, de eo quod vi expulſus ſum à Titio, non agam contra te de euictione, ſed aduerſus Titium interdicto vnde vi, vel actione in factum, quod datur loco cuiuslibet interdicti.

[q] Negatis] hodie & ſi haberet, amitteret vt j. vnde ui. l. ſi quis in tantam.

[r] Probatis.] nam iniuria quæ fit emptori, non nocet uenditori, ut ff. de euic. l. ſi per imprudentiam, circa prin.

[s] Ad inſtar.] non ideo, quia poſſit vel interdicto vnde vi agi, uel actione in factum, ut ſubiicit: ſed ideo, quia ſublata eſt antiqua ſolennitas, vt inſtitution. de interdic. §. fina. poteſt etiam per conſtitutionem, ſi quis in tantam, infra vnde vi, experiri. Sed & rei vendicatione. & in hac ſi ſuccubuerit, aget de euictione, vt ff. de euictionibus. l. euicta. §. duplæ.

SI QVIS ALTERI VEL SIBI, &c.

Regularia venditionis ſupra poſuit, nunc ponit ſpecialia.

[t] Si quis alteri vel, &c.] *ſ. emerit, quod eſt infra, de hoc habes infra eo. l. multum, in verſi. ſi vero.*

[u] Vel ſibi] *de hoc habes infra in d. l. multum, ibi, an contractus, &c. & in ver. quod ſi tu quidem emiſti.*

SI pecunia patris.] CASVS. Si mater tua ex pecunia patris fundũ cõparauit ſuo nomine, & ſibi traditus eſt: cui ſit acquiſitus fundus, quæritur? Reſpõ. matri. ſed tu qui patri tuo ſuccedis, ad pecuniam eam conuenire poteris, ſed qua actione, nõ aperit. tu dic, neg. ge. ſi geſſit negocia patris vel mãdati, ſi mãdatũ interceſſit.

[x] Si pecunia patris.] ſ. tui.

a Comparata] ab eius uxore ſuo nomine.
b Conſtitutam.]ut & j̄. eo.l.penul.& j̄.de dona. inter virum & uxo.l.& ſi de ma,& s̄.de rei vend.l.ſi ex ea,& s̄.de proba.l.ad probationem, & s̄.communia utriuſq; iudi.l.ſi patruus, etiam ſi ſocius ſit omnium bonorum, vt ff.de admini.tu.l. Titium. §.altero, & ff.pro ſoc.l.ſi quis ſocietatem. Sed hoc fallit in quatuor caſibus. vnus s̄.de rei vēdic. l.ſi ut proponis. Alius. j̄.arbi.tut.l.curator, & ff.quādo ex fact. tu. l.2.& idē in prælato uidetur, qui emit ex pecunia eccleſiæ. Item idem ſi uir ex pecunia dotali emerit res aliquas uoluntate vxoris, vt ff.de iure do.l.ita, & l.res quæ. hic tamen concurſu voluntatis vtriuſque videtur dominium in uxorem tranſire. Item & ſi vxor donauerit marito pecuniam, & ille ex illa rem emerit, nec ſoluendo eſt. nam datur mulieri utilis in rem actio, vt ff.de donat. inter ui.& vxo.l.vxor marito.

Empta res d pecunia mea, à ſit mea. c ōſiſt e.

comparata [a] ſunt, tamen cū emptiones matris tuæ nomine factas eſſe proponas, ignorare nō debes traditione matrem tuam dominam fuiſſe cōſtitutā. [b] Plane ſi pecuniæ petitionem competere tibi propter numerationem [c] precij exiſtimas, ciuiliter [d] cōtende. [e] B

Donatio facta filio in poteſtate, confirmatur emancipatione, ſi res fuit filio tradita, uel reperitur in poſſeſſione de uoluntate patris tacita uel expreſſa. h. d. Bal. Vel ſic: Si pater tradat filio emancipato fundū quē emit eius nomine dum erat in poteſtate, uel cum ſciuit poſſidere, donatio perficitur, & emancipato dominium acquiritur. Sal.

II. Imp. Alexand. A. Septimæ & aliis.

SI emancipatis [e] uobis fundos quos nomine veſtro cū in poteſtate ageretis, pater emerat, tradidit, C vel in poſſeſſione eorū voluntate [f] patris fuiſtis, dominium acquiſiſtis.

Numerans precium alio emente, non quærit ſibi dominium. h. d. niſi nomen emptoris fuerit appoſitum ſimulate. Bald. Vel ſic: Miniſtro non quæritur dominium, licet numerauerit precium. Sal.

III. Idem A. Patrimo.

MAncipia quorū meminiſti, ſi (vt proponis) nomine tuo, itemque fratris tui, [g] cui ſucceſſiſti, empta, [h] vobis tradita ſunt, licet inſtrumento D emptionis matrem tuam pecunias numeraſſe contineatur, [i] perſequi ea more iudiciorum non prohiberis.

c Propter numerationem.]à patre tuo factam.
d Ciuiliter.]ſi negocia geſſit, negociorū geſtorum, uel mandati: aliàs ſi donauit mater, condictione ſine cauſa, uel ex iniuſta cauſa, uel rei vendicatione ſi extat, & erat hic filius hæres patris, ſed mater uiuebat, & fuit reuocata donatio per virum, ne morte cōfirmetur. Acc.
SI emancipatis.] CASVS. Filio tuo in poteſtate tua conſtituto prædium emiſti, & emācipato tradidiſti: an tibi ſit acquiſitum dominium, quæritur? Reſpond. quòd ſic. idem eſt ſi tu paſſus fuiſti eum in poſſeſſione fundi eſſe.
e Si emancipatis.] alias ſecus, ut & s̄. de inoffi.do.l.2.& de proba.l.ſiue poſſidetis, & j̄.de dona.l.ſi ne.
f Voluntate.]quod ſufficit, ut & j̄.de acq.poſ.l.minus, & s̄.de contrah.emp.l.non idcirco, in prin. Acc.
MAncipia.] CASVS. Si mater tua tuo nomine & fratris, cui.ſ.fratri ſucceſſiſti, fundum comparauit, & tibi fratrique tuo traditus eſt, licet in inſtrumento venditionis contineatur quòd ipſa pecunia ſua comparauit ipſum, eo non obſtante fundum perſequi poteris.
g Fratris tui.]ſ.nomine.
h Empta.]ſ.à matre veſtro nomine.
i Contineatur.]hoc.n.non probat ſua, ut & s̄.de prob. l.ad probationē. 1.

Probata ſimulatione nihil prodeſt habere penes ſe inſtrumentum, tamē in dubio non præſumitur ſimulatio. h. d. tex. cum gl. Bal.

IIII. Impp. Valc. & Gall. AA. & Valer. Cæſ. Cyrillo.

QVanuis inſtrumento emptionis ſocrus nomen inſcripſeris, [k] tamen ſi poſſeſſionē tenens [l] dominus effectus B es, ob eam rem fruſtra calūniam mulieris, quanuis ipſa contractus tabulas [m] habeat, reformidas.

Si uir emens in ueritate, facit apponi nomen vxoris in inſtrumento ſimulate, acquiritur uiro, non uxori, & uxor poſſidens tenetur reſtituere rē cū fructib. taxatis à iudice. h. d. Bal. Vel ſic: Si maritus de vxore confiſus inſtrumentum emptionis ſcribi fecit in perſona uxoris, & uxor contra fidem rem emptam contulit in filiam, non pr[æ]iudicatur marito petenti rē cum fructibus reſtitui, probata ſimulatione inſtrumenti. Sal.

V. Impp. Diocl. & Maxim. AA. Vero. C

CVm propria pecunia [n] tua te comparāte poſſeſſionem, quōdam vxoris tuæ nomen tantūmodo accommodaſſe [o] dicas, eandemq; occaſione cuſtodiæ ſuæ [p] commiſſorum inſtrumentorum cōtra bonam fidem proprietatem eiuſdem fundi vſurpaſſe dicas, rector prouinciæ pro ſua exercitatione cognitum habens, [q] do- D nationem à non domina vxore tua in filiam ſuam [r] collatam, nullum prȩiudicium dominio tuo attuliſſe, docenti [ſ] tibi ueritatem precibus tuis aſsiſtere, reſtituere eandem poſ

QVanuis.] CASVS. Si maritus fundum cōparauit, & in inſtrumento ſcribi fecerit quod ſocrus ſua emerit, cum in ueritate nō emit, magis inſpicitur quod in ueritate actū eſt, quam quod ſimulate conceptum eſt. vnde illa nec totū, nec partem fundi uendicare poterit.
k Inſcripſeris.]i. inſcribi feceris. ſic. ff. de his qui not. infam.l. furti. §.mandati. Vel dic proprie, tu tamē emebas ſecundum vtranque expoſitionem, & aliud agebatur, & aliud ſimulabatur, ut & s̄.plus valere quod agi.l.ſi quis, & j̄.l.proxi. & l.multum. inſtrumento tamen ſtatur prima facie, ut s̄.de probat.l. cum precibus.
l Tenens.]ſ.tu.
m Tabulas.]i. ſcripturam.
CVm propria.] CASVS. Ex pecunia tua, & tuo nomine fundum cōparaſti: in inſtrumēto uēditionis nomē vxoris cauſa honoris inſcribi feciſti, illa inſtrumentū ſurripuit, & in filiam ſuam dē tanquam ſuum titulo donationis trāſtulit. nunquid tibi prȩiudicauit, quæritur? Reſpō. quod nō. ſed poſt recuperabis fructus quos percepit, æſtimatione taxata, ſi probaueris te emiſſe, & gratia honoris inſtrumento nomē eius inſeruiſſe.
n Cum propria pecunia.]ad remouendum vt de pecunia non tenearis, vel quia ita forte euenerat.
o Accommodaſſe.] forte cauſa honoris, uel forte alia ratione ſimili, quæ redditur. ff. de auctor.tuto.l.pupillus.§.ſane ſiquidem, & infra de commer. & mer. l.nobiliores.
p Suæ.]datiui caſus.
q Habens.]hoc quod ſequitur, donationem, &c.
r Filiam ſuam.]ex alio uiro. Accur.
ſ Docenti.] quod oportet te facere, cum ſatis ſit pro eo in-

inſtrumento contineri eam emiſſe, vt hic, & ī. de prob. l. cum precibus, & ſ. plus uale. quod agi. l. acta, & ĵ. de dona. inter uirum & ux. l. ſi filij, & ĵ. de contra h. & cõmitten. ſtipu. l. ſi cum.

a Taxatione.] i. æſtimatione taxata.

Multum.] CASVS. Vxor mea comparauit prędium, & ſibi traditũ fuit. ego autem numeraui uẽditori precium. cui acquiſitũ ſit dominium illius prædij, quæritur? Reſpon. quod uxori. ſi enim ſolui precium pro ea, uideor ei precium donaſſe: ſed recuperabo quatenus ſum pauperior, & ipſa locupletior. & hoc in prima. Si vero ego comparaui, & mihi traditum eſt, feci tamen ſcribi in inſtrumento ꝙ vxor mea emit, mihi erit quæſitum dominiũ. ſed quid ſi non vt nuncius, ſed ut procurator volens negocium gerere uxoris meæ, dixi ſic uenditori, Vendis vxori meæ tale prædiũ? & ipſe reſpondeat, vendo, cui ſit acquiſita actio ex empto, quæritur? Reſpond. ꝙ nec mihi, quia nolui, nec uxori, quia non potui, quia alteri paciſci, &c. ille tamen cui facta eſt traditio, potior erit in dominio fundi. & hoc in tertia.

ſeſſionẽ, habita & fructuũ taxatione, [a] curabit.

Hac lex eſt multum ſingularis, & h. d. Res empta per uxorem de pecunia uiri, efficitur uxoris, tenetur tamen viro quatenus de precio eſt locupletata. ſed res empta per uirũ appoſito nomine uxoris in inſtrumento, pertinet ad uirum qui in ſe concepit contractum uerum. ſed ſi uir non cõcepit contractum in ſe, ſed in perſona uxoris abſentis, contractus non tenet: & ideo ex eo non oritur obligatio: ſed tamen traditio facta ex eo transfert dominium. h. d. no ſecũdũ Bal. Vel ſic: Si uxor emit ſibi fundum de pecunia quã uir numerauit ſibi, fundus uxoris efficitur, et maritus pecuniam ab ea repetit, quatenus locupletior exiſtit: ſecus ſi maritus emerit ſibi, ſed nomen uxoris in inſtrumento fecerit ſcribi, quia tunc fundus efficitur mariti ueritate attenta, & nõ ſcriptura. & ubi uir procurator uxoris concepit uerba contractus in perſonam uxoris, contractus eſt inutilis, & ideo neutri eorum competit actio, ſed in traditione facta ex eo, is cui traditur, potior in dominio habetur. Sa.

VI. Iidem AA. Dionyſio.

MVltum [b] intereſt vtrũne uxore tua cõparante pecuniam numeraſti, [c] eiq; poſſeſsio tradita eſt, an contractu emptionis à te nomine tuo habito, [d] tantùm uxoris nomen poſt inſtrumẽtis inſcribi feceris. Nam [e] ſi

A quidem vxor tua nomine ſuo emit, eiq; res traditæ ſunt, nec in te quicquã de his proceſsit, non niſi de precio [f] aduerſus eam, in quantum tu pauperior, & illa locupletior facta eſt, habes actionem.

B ¶Quòd ſi tu quidem emiſti, [g] & tibi tradita eſt poſſeſsio, tantũ autem nomen vxoris quondam tuę inſtrumento inſcriptum eſt, res geſta [h] potior quã ſcriptura [i] habetur.

¶Si vero ab initio negocium uxoris gerens, cõparaſti [k] nomine ipſius, [l] empti actionem [m] nec illi, nec tibi quęſiſti, dumque tibi nõuis, nec illi potes. [n] Quare in dominij q̃ſtione ille potior habetur, cui poſſeſsio à domino tradita eſt. [o]

C *Procurator contrahere poteſt, & debet ex eo agere, uel procuratorẽ ad agendum conſtituere ad petitionem domini. h. d. Bald. Vel ſic. Mandatarius ſubiectus poteſtati mandantis, ſibi quærit actionem. non ſubiectus uero ſibi quærit, ſed debet experiri ad petitionẽ domini, uel procuratorẽ ad experiendum conſtituere. Sal.*

VII. Iidem AA. Gerontio.

b Multum.] tres caſus ponit. Acc.

c Numeraſti.] ſ. ipſi mulieri, ut emeret, volens tu uir ei donare. & ſic habent locũ ſequentia. aliàs ſi uenditori numeraſſes ſimiliter uolens ei donare, in ſolidum teneretur, ut ff. de dona. inter uir. & ux. l. qđ autem. §. ſi uxor, & l. ſi cum mulier, & ĵ. de donat. inter uirum & uxo. l. & ſi de tua.

d Habito.] & te pecuniam numerante.

e Nam.] redit ad primum.

f De precio.] non ergo potes rem, vt & diximus ī. eo. l. quamuis, & de rei uend. l. ſi ex ea pecunia.

g Si tu quidem emiſti.] redit ad ſecundum.

h Res geſta.] i. ueritas.

i Scriptura.] ſed interim ſtatur ſcripturæ, ut ī. de prob. l. cum precibus, & ĵ. de contrahen. ſtipu. l. optimam, in fin. continebatur enim in inſtrumento uirum & uxorem emiſſe, uel uxorem tantum, cum tu tantum emeris, & ad hoc ſupra eo. l. quamuis, & l. proxi. & ſupra, plus va. quod agi. l. acta, & ĵ. de contrah. & committ. ſti pul. l. ſi cum tuam. ſi autem de viro tantum contineretur, ſed nomen uxoris tantum eſſet poſitum, ut quia dixiſſet uir, uendis mihi & Bertæ uxori meæ ementi mecũ nomine, ſed non re, ut dixit M. quia tunc ſatis patet ſimulatio. & hoc ſecundo modo intelligunt quidam hoc reſponſum.

k Comparaſti.] ſine mandato, uel etiam cũ mãdato: ſed tamen procuratoris non nuncij receperat officium, & ipſe nuncij & non procuratoris, concepit verba in emptione. ſ. ſic, uendis illi.

l Ipſius.] per hæc verba, uendis uxori meæ?

m Actionem.] aliud enim in nuncio eſt.

n Potes.] Nota quòd poſſum nolo, & quod uolo non poſſum. ſic & infra de don. l. ſiue emãcipatis, & infra de iure dot. l. ſi genero. Item not. ꝙ omnis nuncius eſt procurator large. ſed non cõuertitur, vt ff. de procur. l. 1. §. 1. Hic tamen ſtricte accipitur nuncius, & eſt nuncius velut pica & organũ domini, & in perſona domini debet cõcipere uerba contractus, & domino quæri dicitur per ſeipſum non per alium. & concipit uerba ſic, uendis illi, ut ff. de conſtitut. pe. l. qui autem. §. fina. & l. ſeq. & de contrahen. emption. l. 1. § fina. Si autem dicat nũcius, uendis mihi? & ſic in ſua perſona concipiat verba, ualet ut ſibi quæratur, ſed domino tenetur mãdati, ſecundũ H. qua ſi male fecerit mandatum, argu. dictæ. l. ff. de procur. l. 1. §. 11. Si autem eſt procurator, tunc uerba cõtractus debet concipere in ſua perſona, & ſibi quærit, ut infra l. proxi. in fin. & ff. de conſtitu. pec. l. eum qui. §. Iulianus quoque, lib. 11. ſcribit, in fi. ſed domino cedere tenetur, ut ff. de acq. poſſ. l. poſſeſſio quoq;. §. etſi poſſeſſio. Si autem in perſona domini, non ualet ſibi, quia non vult. nec domino, quia nõ poteſt. Alteri enim ſtipulari, &c. vt ff. de uerbo. obligat. l. ſtipulatio iſta. §. alteri, & ſic hic loquitur, & ff. de contrahen. empt. l. fundus, & de conſtitu. pecu. l. ſed & ſi filio. §. 1. Sed M. dixit alteri per alterum quæri vtilẽ actionem, ut arg. ff. de act. empt. l. Iulianus. §. ſi procurator, & quod hic dicit, intelligitur non quæri domino. ſ. directam. quod non placet, & in d. l. Iulianus, ideo eſt, quia dabatur in dominum vtilis inſtitoria, vnde iniquum erat niſi & ſibi daretur ex eiuſdem perſona actio. Regulariter ergo non quæritur actio per alterum, niſi in caſibus quos not. inſtitu. de in uti. ſtipu. §. ſi quis alij, ſed dominium & poſſeſſio ſic, ut ſupra per quas perſo. nob. acquir. l. 1. ſpeciale tamen eſt in quibuſdam, ut in cuiuſcũque perſonam concipiantur uerba, quæratur domino, vt in tutore, & curatore, & actore, ut ff. de conſtituti. pecu. l. eum qui §. fina. Item in ſeruo & etiam in filio quantum ad profectitium peculium, ut inſti. de ſtipu. ſeruo. §. ſiue.

D

o Tradita eſt.] ut ab eo qui habet ius uendendi, ut & ſupra de rei ven. l. quotiens. Sed qualiter in dominio erit potior, cum contractus in nullius perſona teneat, ut hic, &c.

[l] Cõc. ea. ex parte, cũ gl. j. cir ca prin. de ſetti. ſpo. Procurator & nũcius differunt.

Actio ꝑ alterũ nõ q̃ritur regulariter.

a Si præſidi prouinciæ probatum fuerit.] Nota iudici faciendam fidem, ut & ff. de proba. l. quinquaginta, in fi.

b Iure.] dominij, vel creditoris, vel officij publici, vel priuati, & hoc præſumitur, niſi contrarium probetur, ſic j. qui in lita. non poſſ. l. ſuper ſeruis, lib. xij. Vel verbum (probationis) ad hoc non refertur, ſed ad verbum, ſcientib⁹, & niſi probaretur ſciẽtia, ignorantes præſumerentur, vt ff de proba. l. verius, & in ff. de leg. §. non ſolum.

c Seruos.] ſi munitus, ut tutor pupilli, exactor publicorũ per vſucapionem: & in cred tore fallit.

d Scientibus.] ſcilicet emptoribus eum non habere ius uendendi. Azo.

e Iubebit.] per rei vendicationem, nõ ad precium, cũ tuo nomine nõ ſit facta venditio: vnde non potes habere emũ, vt ff. de preca. l. ſi ſeruus, & de nego geſt. l. pupillus, §. ſed ſi ego, niſi in ſubſidiũ re præſcripta vel vſucapta, ut j. ſtatim, vel perempta, ut ff. de neg geſt. l. ſi. M. tamẽ dixit ante vſucapionem cõpletam dari actionem negotiorum geſtorũ, ut not. ſ. de rei vendi. l. mater, & hoc cum à nullo habet cauſam is qui uendidit, uel habet, ſed lucratiuam: aliàs ſi habet, ſed non lucratiuam, cum tantum abſit quantum adiit: non tenetur ad precium ẽt in ſubſidium, vt ff. ſi cer. pet. l. ſi eum ſeruũ.

f Ignorauerint.] quia ſe procuratorem dicebat.

g Facti.] ſcilicet uſucapione.

h Precium.] in ſubſidium aget per actionem negotiorũ geſtorum, ff de nego. geſt. l. vlti.

i Iubebit.] per actionem negotiorum geſtorum, habendo ratum in ſubſidium, ut hic, & ſ. de rei vẽdi. l. mater, & j. ſi vend. pig. aga. l. ſeruos, & ff. depoſiti. l. ſed & ſi non ſit hæres, & de nego geſt. l. fin. & j. tit. j. l. j.

Diſtrahente.] CASVS. Si fundum vxoris tuæ ea non conſentiente vendidiſti: & fingens inſtrumentum venditionis eſſe inſtrumentum locationis uel epiſtolam, vxorem tuam induxiſti ut illa ſigillum ſuum apponeret, non præiudicabit mulieri quo magis emptor tueatur. niſi ſit ſecuta præſcriptio, vel vſucapio, ſi res erat mobilis.

k Non accommodaſti.] licet tamen maior eras.

l Conquiſita.] quia dicebat vir ſe locaſſe, ut ſ. plus va. quod agi. l. fin. vel quia dicebat eſſe epiſtolam, & ad hoc ſ. de proba. l. cum precibus, & ſume à contrario, ergo ſi ſciuit apponendo ſigillum, uidetur habere ratum, quod eſt no. vt ſ. de epiſc. & cle. l. ſi quis per calumniam, & ff. rem ra. ha. l. ne ſatiſdatio. Sed arg. contra ff. de pig. act. l. Caius, ſed hic ignorabas; ibi ſciebat ius ſuum vbique durare.

Venditrici.] CASVS. Si mulier rem tuam vendidit, & ei ſucceſſiſti, rata eſt uenditio: nec reuocare poteris: & vendicanti tibi objiciet emptor de dolo, & ſi hæc A exceptione uti noluerit, & euincas rem: aget aduerſus te ex empto ad hoc quod ſua intereſt, vel ex ſtipulatione ad duplum nomine euictionis.

m Venditrici ſuccedenti.] id eſt hæredi venditricis, qui ei ſuccedit iure hæreditario.

tum fuerit,[a] Iulianũ nullo iure[b] munitũ ſeruos[c] tuos ſcientibus[d] vendidiſſe: reſtituere tibi emptores ſeruos iubebit.[e] Quod ſi ignorauerint,[f] & eorũ facti[g] ſunt: precium[h] eorum Iulianum tibi ſoluere iubebit.[i]

Venditio mariti ſigillantis ſigillo uxoris, non officit uxori, quæ non nouit quod ſigillaretur h. d. Bal. Vel ſic: Vxor quæ venditioni rei ſuæ factæ per maritum ignoranter appoſuit ſigillum ſuum ſibi non præiudicat. Bald.

II. Imp. Gordia. A. Græciæ.

Diſtrahente marito rẽ tui iuris, ſi cõſenſum ei non accommodaſti,[k] licet ſigillo tuo venditionis inſtrumentum fraude conquiſita[l] ſignaueris: eiuſmodi tamen commentum emptori vſucapione non ſubſecuta, vel longi temporis præſcriptione minime munito, nullam præſtitiſſe ſecuritatẽ põt.

Non poteſt hæres iure hæreditario vel proprio venire contra factum defuncti, & ſi venit & euincit, tenetur de euictione ad intereſſe. h. d. Bal. & concor. Salic.

III. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Valeriano.

Venditrici ſuccedenti[m] hæreditario iure perfectam recte[n] venditionem reſcindere, ac dominium reuocare non licet.[o]

B Sed & ſi hæc ex perſona ſua vendicet, vel exceptione te doli mali, ſi hanc viã elegeris, tueri: vel euictare, ſi defenſione[p] mõſtrata vti nolueris, quanti tua intereſt, poteris experiri.[q]

Mater pro debito filij non poteſt res filij dare in ſolutum, niſi filius ratificet. h. d. Bald. Vel ſic: Mater pro debito filij non habet poteſtatem dandi res illius in ſolutum creditori niſi illo conſentiente, vel ratum habente. Salic.

IIII. Iidem AA. Affabili.

C Mancipia patris, qui fundum à Philippo conduxerat, ſucceſſione tibi quæſita, domino fundi pro debitis[r] in ſo-

n Recte.] dupliciter poteſt intelligi hæc l. nam venditrix nõ domina ſuccedit domino rei, & ſic ex ſua perſona ſcilicet nouo dominio vult vendicare, uel uerius ecõtra dominus rei ſuccedit uenditrici, non dominæ, & ſic ſecundum vtrunque modum non domina vendidit, & ſecundum caſum habes, ff. de euictio. l. Seia, ſed primus eſt in l. vendicantem, & conſtrue diuerſis modis.

o Non licet.] ea ratione, quia res non fuerat defuncti, ſecundum quoſdam.

p Defenſione] id eſt prædicta exceptione doli.

q Experiri.] actione ex empto: poteſt etiam agere ex ſtipulatu ad duplum, vt & ff. de euictio. l. vendicantem, & l. ſequen. & l. Seia, & infra de liber. cau. l. ſi ab eo, & de euictio. l. ſiue poſſeſſio, & ſupra de rei vendica. l. cum à matre, & de reſtitu. mili. l. quæ à patre, & aliud in hærede fideiuſſoris, qui ſuo iure uendicat. j. de euic. l. ſi. non autem ipſe fideiuſſor, ut in eod. tit. l. exceptione: ſed ſi omiſit exceptionem ſua culpa, eſt condemnandus, nihil ergo debet conſequi, ut ff. de euic. l. ſi rem. j. §. ſi duplæ, & de reg. iur. l. quod quis, in fin. Reſpon. hanc culpam non poteſt ſibi uenditor imputare, cum ex ea lucrum ſenſerit. i. rem, ut ff. de iur. dot. l. cum in fundo. § quod ſi mulier. Sed ſi omiſit exceptionem, & ſic ſcienter reddidit: ergo non debet repetere, ut ff. de condic. inde. l. j. quæ eſt contra. Solu. hic habet emptor actionem ex empto & exceptionem: vnde reſtituendo rem ſolum exceptioni renunciare videtur: remanet ergo ſibi actio, maxime cum D ſciat ius ſuum vbique durare, vt ff. qui. mo. pig. vel hypo. ſol. l. ſicut. §. non videtur, ſed in l. contra. ſolam exceptionem facti, vel iuris habet: quam cum ſoluendo perdit, nil remanet. Item & ſi oppoſuit, & non eſt admiſſa exceptio, adhuc agit, vt ff. de euictio. l. ſed & ſi exceptio. nec poteſt venditor dicere pro ſe factam emptori iniuriam, vt ff. de leg. j. l. ſi ſeruus plurium §. fin.

Mancipia.] CASVS. Pater tuus conduxit fundum à Titio: & in illo fundo agriculturæ cauſa mancipia duxit: deceſſit te inſtituto hærede: mater pro mercede dedit mancipia inſolutum, an tibi præiudicet, quæritur? Dicitur quòd non. ſed ſi maior annis factum matris ratum non habuiſti, oblata mercede, ſi Titius mancipia non diſtraxit, iure creditoris recuperare poteris.

r Pro debitis.] mercedibus.

Auferre.]

a Auferre potuit.] vt & ſupra de rei vendi. l. mater.
b Debito.] quod habet locum etiam ſi eſſes minor, vt ĵ. de prædi. mi. l. vtere.
c Obligata] à patre tuo, & ad hoc ſ. ſi aduer. vē. pig l. 2.

SI fundum.] CASVS. Pater meus mihi emancipato fundum donauit vel vendidit, poſtea eūdem fundum me inuito alij vendidit & tradidit: nunquid potero vendicare? Certe ſic, ſi patri non ſucceſsi, vel emptor nō præſcripſit.
d Si fundum.] quē poſt emancipationē quæſiti. Vel dic aduentitium: & ſecundum hoc dic ſecus ſi ante &c. Accur.
e Poſt emancipationem.] ſecus ſi ante: quia tunc pater eſſet dominus, & ſic poſſet alienare, vt ĵ. de bonis quæ liber. l. fi. §. vbi autem, & §. ipſum autem. Vel dic idem ſi ante, vt ĵ. de bo. ma. l. j.
f Conſentiente] aliter ſi te volente, vt ſ. ſi aduer. dona. l. 2.
g Neque ei ſucceſſiſti.] aliter ſi ſucceſſiſti, vt ſ. eo. l. venditrici.

lutum mater tua dando, nihil tibi auferre potuit.[a] Ideoque ſi tu maior vigintiquinque annis effectus, ab ea negocium geſtum non feciſti ratum: oblato debito,[b] ſi non hæc locator iure pignoris ſibi obligata[c] vendidit, petere poteris.

Filius poteſt venire contra factū patris iure proprio. hoc dicit. Bald. & Salic. Vel ſic: Si pater vendat rem filij, non præiudicat illi. Salic.

V. Iidem AA. Acgro.

SI fundum[d] tuū pater poſt emancipationē[e] te non conſentiente[f] venundedit, neque ei ſucceſſiſti,[g] neque poſsidēs longi temporis præſcriptione munitus[h] eſt: tibi agenti, eum rector prouinciæ reddi efficiet.

A minus tranſit. Vt enim pactum ſine traditione non transfert: ita & nō retransfert, vel translationē non impedit, vt ſ. de pactis, l. traditionibus, quod fit in vltimis voluntatibus: vt de facto facta alienatione redeat dominium in eum quem teſtator voluit ſine aliqua traditione, vt ff. de lega. iij. l. pater, §. quindeci, nam & tranſit ſine traditione, ff. de iur. l. à Titio. Alij dicunt idem in prohibitione quæ fit pacto vt dominium non trāſeat, ar. huius l. quæ hęc parificat, ſed certe non in hoc parificat, ſed in eo quòd contineantur appellatiōe alienationis, vt ſi fiat contra, agatur vel rei vendicatione, quando lex vel quando defunctus prohibuit, vel condictione ob cauſam, quando pactio, vt ſ. de condict. ob cau. l. ea lege. Item pro eis ĵ. ſi manci. ita ſue. alie. l. ea. ſed ſpeciale in libertate, quia poſtea non poſſet reuocari, vt ff. de mi. l. ſi ex cauſa, §. aduerſus. Vel ideo ſpeciale: quia ꝓpter maleficia fiunt huiuſmodi prohibitiones, quæ expedit puniri, vt ĵ. de pœnis, l. ſi operis. Vel ea eſt ratio, quia prohibita alienatione, videtur cogitatum de facto, ſed prohibita manumiſſione, videtur cogitatum de effectu beneficij, vt ff. de ſeruis expor. l. ſi venditor. Alij autem vt non ſit contra dictam l. ea lege ſ. de condic. ob cau. da. dicunt: Aut fuit cogitatum de facto, vt tunc transferatur dominium, ſed agatur ad intereſſe. Aut de effectu transferendi dominium: vt tunc non transferatur dominium. Sed alij diſtinguunt vtrum in tradendo & contrahendo, vel vtrū in tradendo tantum apponatur prohibitio, vt tunc non transferatur dominium: an in contrahendo tantum, vt tunc transferatur. Et inducunt pro ſe quod eſt ff. de act. emp. l. ſi tibi, & de ſer. vrb. prædi. l. ſi binarum. ſed certe ibi loquitur de quodam pacto imponendæ ſeruitutis, quod ante traditionem imponi non poteſt: cum ſua res nemini ſeruiat ff. ſi vſuſfru. pe. l. vti frui. Sed illud magis videtur obſtare, quod eſt in authen. de ali. & emphy. §. ſanctiſſimas, colla. ix. ſed certe ibi non ſolum pactum impedit alienationē, ſed generalis prohibitio legis, quæ pactum coadiuuat: ſicut & in alio caſu, vt in authen. vt liceat ma. & auiæ, in princ. colla. viij. vbi ergo pactum non coadiuuatur ſpeciali lege, tranſit dominium, vt dictum eſt.

Hanc l. declara per id quod dixi ſupra eo. l. 1. Bald. Vel ſic: Vendens rē alienam, non præiudicat domino. Salic.

VI. Iidem AA. Ruſo.

NEmo[i] res ad te pertinentes, non obligatas ſibi,[k] nec ex officio[l] vendendi poteſtatem habens, diſtrahendo, quicquā tibi nocere potuit.[m]

B *Prohibita alienatione ſimpliciter, videtur prohibitus omnis actus per quem alteri quæritur ius rei. hoc dicit. Bal. Vel ſic. Si res prohibetur alienari, non ſolum prohibetur dominij translatio, ſed pignoris obligatio & vſuſfructus aliarumque ſeruitutum conſtitutio. Salic.*

VII. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

SAncimus,[n] ſiue lex[o] alienationem inhibuerit, ſiue teſtator hoc fecerit,[p] ſiue pactio contrahentium hoc admiſerit[q]

h Munitus] tunc enim confirmaretur alienatio, vt ſ. e. l. j. Et ſic no. caſus in quibus res aliena pōt alienari. Ac.

C NEmo.] CASVS Si rem meam tibi nō obligatam, uel non habens ius diſtrahendi, puta ratione officij, diſtraxiſti, mihi non præiudicaſti.
i Nemo.] priuatus, ſecus in fiſco vel imperatore, vt ĵ. ti. j. l. ij. & de quadrien. præſcrip. l. fi. ſecus in flumine, vt ff. de acqui. rerum do. l. ergo, § alluuio.
k Sibi.] quia tunc poteſt vendere ex pacto, vel ex lege, vt ĵ. de iure dom. im pe. l. fi. Accur.
l Ex officio.] publico vel priuato, vt tutor, curator, executor, exactor tributorum principis, vel procurator fiſci, vt ff. de fur. l. interdum, ij. §. qui tutelam, & inſtit. de offic. iudi. § fi. & ff. de euictio. l. ſi pignora, & ff. de cenſi. l. forma, §. illam, & l. cum poſſeſſor, §. pro pecunia, & idem in procuratore ſi habet liberum vel ſpeciale mandatum, vt ff. de procu. l. procurator cui, ſecus in viro, vt inſtit. quibus alie. licet, in princip.
m Potuit.] vt & ſ. eo. l. j. & ff. de acquir. rerum domi. l. traditio, ſed fallit in caſibus ſuperioribus legib[9] notatis.

D SAncimus.] CASVS Quæ verbo alienationis continentur, intendit dicere hæc lex: ſiue lex, ſiue teſtator, ſiue pacta contrahentium prohibeant alienationem fieri. Dicit ergo ꝙ prohibitus alienare, dominium transferre non poteſt rei quæ alienari prohibetur, nec obligare, nec in emphyteuſin dare, nec in ea vſumfruct. conſtituere: niſi in caſibus in quibus teſtator, vel lex, vel contrahentium pactio alienationem fieri permiſit.
n Sancimus.] hæc lex tractat de vltima parte rubricæ, id eſt de prohibita &c. & enumerantur hac l. quæ continentur appellatione alienationis, ſiue lex, ſiue teſtator, ſiue pactio prohibuerit eam. non autem procedit vt quæratur an transferatur dominium ſi fiat contra prohibitionem: tunc enim dicas, ſi lex prohibeat, non, vt ſ. de legi. & conſti. l. non dubium. Item ſi à teſtatore, cum & eius voluntas ſit lex, vt in auth. de nup. §. diſponat, col. iiij. niſi ſit nudum, vt ff. de leg. j. l. filiusfamilias, §. diui. ſi vero pactio contrahentium prohibeat, nihilo-

Dominiū an trāſferatur ſi res cōtra prohibitionē alienatur.

o Siue lex.] vt lex Iulia fundi dotalis, vt inſtitu. quibus alie. lic. in princip. Item ſuper rebus minorum, vt ff. de reb. eo. qui. l. j. Item eccleſiaſticarum, vt ſ. de ſacroſan. eccle. l. iubemus, ij.
p Fecerit.] vt vetando quid alienari extra familiam, vt ff. de leg. ij. l. cum pater, §. libertis, & ĵ. de admini. tut. l. tutelam, & ĵ. qui non poſ. ad li. per. l. 2. & de teſta. ma. l. contra uoluntatem, & de fideicommiſſ. l. uoluntas.
q Admiſerit.] quia hoc pacto vendidi, ne alienares, ſicut fuit ſ. de condic. ob cau. l. ea lege, & ĵ. de pac. inter empt. & uendit. l. fina. & ff. de uerb. ſig. l. ſi ita quis promiſerit, §. ea lege. Sed in hoc contra ff. de pact. l. nemo, ſed hic non dicit de effectu pacti, an ualeat uel non: ſed pacto appoſito. quæ comprehenduntur an autem ualeat,

† Bene facit ad hāc l. extra de conſti. ca. nam concupiſcentiam, in glo. ſuper uerbo, ola mala.
Maleficia puniri expedit.

leat, habes ĩ. de pac. interempt. & ven. l. fin.

a Dominij alienationem.] quod ſit quocunque modo transferatur dominium, vt ĩ. de fun. do. l. 2.

b Prohibendam.] a lege, cum lex: à teſtatore, cum teſtatorà pacto, cum pactio prohibuerit. Accur.

c Vel hypothecã.] hæ non ſunt veræ alienationes, cum vſusfructus ſit in re aliena, vt inſtit. de vſuſru. in princip. & pignus in bonis debitoris manet, vt ſ. de pig. act. l. pignus, & per contractum emphyteuticum nõ dicitur fieri alienatio, vt ĩ. de iure emphy. l. ij. ſed ex interpretatione loquitur hæc lex, vt in authẽ. de non alien. §. alienationis, & §. quia vero Leonis, 2. col. 2. nam vere non eſt alienatio, vt d. l. & ff. de verborum ſignificatio. l. alienationis, & ĩ. de fun. do. l. j. & ij. Item ad pignus eſt argu. contra ff. de pigno. l. in quorũ, ſolue vt ibi. Vel dic quod appellatione alienationis continetur pignus: vt hic, ſed appellatione venditionis non, vt ibi. P.

Pignus manet in bonis debitoris.

ADDITIO. Bartol. ibi dicit, aut res prohibetur vendi vel alienari: tunc non poteſt obligari, vt hic. Ratio eſt, quia per obligationem peruenitur ad venditionẽ pignoris, vt l. 2. & 3. ff. de diſtra. pign. ſicut ergo prohibetur venditio, ita & eius præambulum, vt l. oratio, ff. de ſpon. Quandoque prohibetur perſona emere res, nõ autem prohibetur res vendi: tunc ille non impeditur pignori accipere, caſus eſt in d. l. in quorum, in glo. alle. Ratio, quia licet accipiat pignori, per hoc non conuenit vt ipſe accipiat ſibi in ſolutũ, vel in emptionem, ſed ꝙ alij vendat pro ſuo debito: qđ non eſt prohibitum. hoc tamen limita ſingulariter vt per Bar. hic.

† Iſta lex circa pric. reputatur ſing. ſm Bartol. ad hoc ꝙ alienatione prohibita videt̃ prohibit' oĩs actus per quẽ ſit translatio dominij directi, vtilis, vel alicuius in re.

non ſolum dominij alienationem, [a] vel mancipiorum manumiſsionem eſſe prohibendam, [b] ſed etiam vſusfructus dationem, vel hypothecam, [c] vel pignoris nexum penitus prohiberi.

¶ Similique modo & ſeruitutes minime imponi, nec emphyteuſeos contra B ctus, niſi in his tantummodo caſibus in quibus conſtitutionum auctoritas, [d] vel teſtatoris voluntas, vel pactionum tenor qui alienationem interdixit, [e] aliquid tale fieri permiſerit. [f] †

d Auctoritas.] quæ permittit rem dotalem, ſi mulieri expedit, alienari, vt ff. de iure dot. l. fin. Item rem eccleſiaſticam, vt ſ. de ſacroſan. eccle. auth. hoc ius, item rem minoris, vt ĩ. de prædi. mi. l. ob æs.

e Interdixit.] ſcilicet generaliter.

f Permiſerit.] ſcilicet ſpecialiter in aliqua perſona vel caſu.

TITVLVS LII.

DE COMMVNIVM RErum alienatione.

Qui vendit rem communem, non præiudicat conſorti, niſi ſecuta vſucapione vel præſcriptione: quo tamen caſu in ſubſidium tenetur ad partem precij h. d. Bald. Vel ſic: Vendens rem communem non præiudicat ſocio quin partem ſuam poſſit vendicare, niſi res ſit vſucapta vel præſcripta: & tunc contra ſocium poteſt agere ad precium. Salic.

1. Imp. Anton. A. Apollodoro.

SI nulla vſucapiõis prorogatiua, vel diuturni ſilentij præſcriptio emptorem poſſeſſionis [g] quam à cohæredibus patrui tui [h] diſtractam ſuggeris, pro portio D ne tua munit: in rẽ actio [i] incolumis perſeuerat. at ſi receptum ius [k] ſecuritatem emptori præſtiterit: arbitrium [l] eſt tibi liberũ conueniendi eos, qui proportione tua ſatis illicitã venditionem celebrauerunt.

Ratione communionis poteſt fiſcus totam rem efficaciter vendere: ſecus in priuato, etiam ſi precium in fiſci B vtilitatem conuertat. h. d. Bald. Vel ſic: Si fiſcus rem communem vẽdat, præiudicat ſocijs: non ſi priuatus vendat: licet emptor de voluntate venditoris fiſco precium ſoluat. Salic.

II. Idem A. Terentiano.

MVltum intereſt vtrũ cohęredes tui [m] poſſeſsionem communem diſtraxerunt: an verò fiſcus cum partis dominus eſſet, ſoliditatem iuxta propriũ priuilegium [n] vendidit. Etenim ſi à fiſco facta ſit C vẽditio: fidem eius infringi, minimè rationis eſt. Si verò cohęredes ſoliditatẽ vendiderunt: licet emptor ab his delegatus partem precij fiſco ſoluerit, [o] alteramque in cautionẽ deduxerit: tamen portioni tuæ ea venditio non poteſt obſiſtere.

Quando aliqua communia ſunt pluribus vt ſingulis: vnuſquiſque per ſe habet partis ſuæ alienandæ liberam facultatem. h. d. Bald. Vel ſic: Pars rei communis poteſt vendi etiam extraneo ante intentatum iudicium cõ D muni diuidundo. Salic.

A SI nulla.] CASVS. Si duo cohæredes rem habeant communem, & vnus in ſolidum eam vendat cohærede ignorante: an partẽ ſuam vendicare poſſit? Diſtinguitur: aut emptor præſcribit, aut non, ſi ſic, non põt. & hoc in prima. & hæc ſunt vera nõ ſolum in emptore & cohærede, ſed & in hærede emptoris, & hærede cohæredis.

g Poſſeſſionis.] & rerum mobiliũ quæ in ea erant, propter quas mentionem facit de vſucapione. Vel qđ dicit de poſſeſſione, & ad mobilem rem & ad immobilem poteſt referri. Accur.

h Patrui tui] patruo hic ſucceſſit, qui patruus ſucceſſerat cũ quibuſdam alijs cuidam alij, cũ quibus cohæredibus patrui non erat hæc res cõmunis huic.

i In rẽ actio.] quæ quidem longo tempore tollitur, vt ĩ. in qui. cau. ceſ. long. temp. præſcrip. l. hæreditatem. Sed cõtra in eo. tit. l. vnus, ſed ibi ſolui.

k Ius.] ideſt vſucapio vel præſcriptio.

l Arbitrium eſt.] ſupple vel non conueniẽdi, & dic actione negociorum geſtorum in ſubſidiũ, vt ſ. tit. j. l. j. & hoc ſi pro parte potuit expediri: aliàs familię erciſcundæ, vt ſ. de nego. geſt. l. ſi ab vno, & dixi ſ. famil. erciſ. l. in familiæ.

MVltũ] CASVS. Inter duos caſus ponit hæc lex differentiam: cum quis habet rem communem cũ aliquo, aut cum priuato, aut cum fiſco. Primo caſu, ſi priuatus rem communem vendat priuato, nõ præiudicat quo minus eam rem vendicet. Secundo caſu, ſi fiſcus vendat: rata manet venditio propter priuilegium fiſci. vnde in primo caſu licet emptor à priuato delegetur, vt fiſco partem ſoluat, vendicet.

m Tui.] priuati.

n Proprium priuilegium.] quod eſt vt occaſione modicæ partis totum poſſit vendere, vel quia melius vendit ſuam partem, vel quia indiuidua eſt, ut ĩ. de vend. re. cõ. l. j. lib. x. Si autem nullam habet ibi partem, aut ſuã credit, tunc habet locum ĩ. de quadrien. præſcript. l. fin. Si ſciat alienam, non puto ꝙ præiudicet domino. nam ſi ideo præiudicat, quia partem habet: ergo ſi partem non habet, non præiudicat.

Fiſcus alienam rem vẽdendo, an & quãdo domino præiudicet.

o Soluerit.] & ita videbatur conueniens venditionem non

DE COMMVNIVM REcum alienatione.

non poſſe infringi: quia precium fiſcus habet, vt ſ. ſed A tamen ſecus eſt, vt ff. de vſuris, l. cum quidam, §. ſi debitores, & ff. de iure fiſc. l. fiſcus.

Falſo.] CASVS. Si habebam rem cōem cū Titio: an alij quàm Titio partem meam pro indiuiſo antequam diuidat̄ poſſim uendere, quæritur? Reſpō. quidam ꝙ non: ſed male perſuaſi erant.

a Perſuaſum eſt.] vt ſ. de contrahen. empt. l. dudum, & j. de iur. do. l. ante diuiſionem. Acc.

b Antequam cōi diuidundo.] poſt acceptum namque iudicium, ſocijs non cōſentientibus, alienare prohibetur, vt ſ. cōi diui. l. j. ſed in familiæ erciſcundæ ēt poſt motam controuerſiam: quia ſimile eſt petitioni hæreditatis, vt ff. de pet hære. l. diuus, & l. ſed & ſi lege, §. ſi ante litem.

Portionem.] CASVS. Si habebā rem cōem cum milite, partem ſuā alienare non poſſum.

c Tuam.] ideſt tui.

d Eius.] ſcilicet fratris non militis.

e Precio.] quia tua contentus eſſe debes.

f Grauitati conuenit.] vt & ſ. cōia vtriuſque iudi. l. ſi fratres, arg. ſ. de reſcin. vendi. l. ætas.

Si maior.] CASVS. Si prædium mihi & tibi cōe Titio credenti tuum propriū vēdidiſti: parte mea euicta, licet de euictione nihil conuenerit, emptori ad intereſſe teneberis.

g Neſcienti.] quia ſi ſciuit, non tenetur aliqua actione, vt j. de euictio. l. ſi fundū niſi ſtipulatione ꝓſpexerit, vt ſ. cōia vtriuſque iudi. l. ſi fratres, & ff. de doli excep. l. apud Celſum, §. item Labeo ſcribit. Alij dicunt etiam ſcientē agere, ſaltem ad preciū, per l. ff. de act. empt. l. ex empto, § qui autem, quod non placet, & in alio caſu ibi loquitur.

h Conuenerit.] agitur ergo de euictione, licet non conuenerit, vt j. de euict. l. non dubitatur, & ff. de euict. l. 2. & facit ſ. de contrahen. empt. l. non idcirco.

i Emptori.] ſcilicet conuentus actione ex empto pro euictione. Accur.

III. Impp. Diocletian. & Maximianus. A A. Euſebio.

Falſo tibi pſuaſum a eſt, communis prædij portionem pro indiuiſo, antequam communi diuidundo b iudicium dictetur, tantùm ſocio, non ēt extraneo poſſe diſtrahi.

Alienatio pro parte nō valet. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Miles partem rei ſua alienata poteſt vendicare: ſed non ſocij partem etiam ſi pro illa offerat precium. Salic. B

IIII. Iidem A A. Vlpiano militi.

Portionē quidē tuā c militantis frater tuus alienare nō potuit, eius d autem partem precio e ſoluto tibi reſtitui poſtulare, nec militari grauitati conuenit. f

Vbi res pro parte euincitur, pro parte debetur euictio. h. d. Bald. Vel ſic: Euicta etiam rei parte, emptor qui ignoranter emit, agit ad intereſſe: licet ſibi non proſpexerit de euictione. Salic. C

V. Iidem A A. & CC. Olympiano.

Si maior annis vigintiquinque veluti ꝓpria neſcienti g communia cū fratribus tuis prædia diſtraxiſti, licet nullum inſtrumētum interceſſerit, nec quicquam ſpecialiter conuenerit: h alienæ portionis euictione ſecuta, quanti intereſt, emptori i ſolues.

TITVLVS LIII.

REM ALIENAM GERENTIBVS NON INTERDICI RERUM ſuarum alienatione. D

REM ALIENAM GERENTIBVS NON interdici rerum ſuarum alienatione.

Sed tamen tutor conducere vectigal à fiſco non debet, vt infra ne tutor uel cur. uec. cond. l. i.

Non eſt.] CASVS. Tutor vel curator finita tutela vel cura à pupillo conuentus & condemnatus ex mala adminiſtratione tutelæ in c. an res ſuas diſtrahere poſſit, quæritur? Reſpon. quòd ſic: ſed cum ſua cauſa, ſcilicet pignoris. Tacite enim ſunt pupillo obligatę & obligare poteſt tam fiſco, quàm priuato, cum ſua tamen cauſa.

k Vel curatoribus.] & multo minus ꝓcuratoribus, qui priuatum habent officium.

l Sua cauſa.] ſcilicet pignoris. Sūt enim tacite obligata pupillo & adulto, vt j. de admini. tut. l. pro officio, & quod dicit de alienatione, idem eſt de obligatione, vt ſubijcit.

m Onere.] vt & ff. de iure fiſc. l. res, §. j. & j. de diſtra. pig. l. ſi debitor, & ff. de contrahen. empt. l. alienatio.

n Potuiſſet.] vt & ff. qui po. in pig. ha. l. ſi pignus, ſi tamen depoſito officio tutor antequam rationem reddat, cum fiſco contrahat, tenetur l. Cor. de falſis, ſi adhuc viuit ille cuius tutela eſt adminiſtrata vel cura: non aliàs, vt ff. de fal. l. j. §. tutores. Sed ſi cū priuato, tenetur crimine ſtellionatus, quod ſubſidiarium eſt, ut ff. de cri. ſtel. l. iij. §. fin. & ff. de pig. ac. l. tutor, § fi. & concor. ff. de ac. empti. l. ſi hæres, & j. de his qui in prio. cre. lo. ſuc. l. ſi potiores. Accur. — Tutori periculoſum eſt cōtrahere officio depoſito antequam rōnem reddiderit.

Ratione officij male geſti non interdicitur venditio: ſed cum ſua cauſa res transfertur. hoc dicit. Bald. Vel ſic. Tutores vel curatores adminiſtratione durante non prohibentur res ſuas alienare, nec ea finita: licet ſint ex ea cauſa iam condemnati. Salic.

I. Impp. Seuerus & Antoninus A A. Publicæ.

Non eſt interdictum tutoribus vel curatorib9, k etſi ex eo titulo iudicati debitores ſunt conſtituti, cum ſua cauſa l res ſuas alienare. Potuit ergo curator tuus fundum ſuum cū ſuo onere m obligare fiſco noſtro. nā & priuato potuiſſet. n

TITVLVS LIIII.

DE PACTIS INTER emptorem & venditorem compoſitis.

Propter moram ex pacto emptor arrhas perdit, & rem traditam reſtituere tenetur hoc dicit. Bald. Vel ſic: Pactum vt emptor perdat arrhas, & rem reſtituat, ſi intra tempus conuentum non ſoluat precium: eſt ſeruandum Salic.

I. Imp. Antoninus A. Diotimæ.

Si ea lege prędium vendidiſti, vt niſi intra certū tempus precium fuiſſet exolutū, emptrix arrhas perderet, o & dominium ad te pertineret: p fides contractus ſeruanda eſt. q

DE PACTIS INter emptorem &c.

Quia in venditionibus varia apponuntur pacta: ideo de hoc dicit, vel ponit.

Si ea.] CASVS. Vendidiſti mihi prædium ea. l. ut ſi ſtatuto tpe pretium non ſoluerē, arrhas quas dedi, amitterem, & rē tibi reſtituerē, an valeat talis pactio, quæritur? R. ſ. ꝙ ſic.

o Arrhas perderet.] in hoc facit ff. de le. cō. l. de lege, & potes hic dicere diſtinctionem pactorum, quam no. ſ. de pactis, l. in bonæ fidei.

p Pertineret] .i. reſtitueret tibi. ſimilis expoſitio ponit j. de don. añ nup. l. ſi cū añ nuptias & j. de iure do. l. ēt ſi nō, & eſt ad hoc ſ. de tranſac. l. ſi ſup. Et ſic pꝫ ꝙ nō ē pactū l. cōmiſſoriæ, vbi ipſo iure redit dñium: ſed ſit per hæc verba, res ſit inempta, vt & j. eo. l. commiſſoriæ.

q Seruanda eſt.] per actionem ex vendito informatā, vel

vel præſcriptis uerbis,ut ĩ.l.prox.& eundem caſum habes ĩ.l.iij.Item facit ſ.de condi.ob cau.l.ij. & ff.de leg. com.l.fin.

S I fundum.] CASVS. Pater tuus vendidit Titio fundum hoc pacto, vt quãdocunque precium ſibi refunderet, vel hæres,vel intra certa tẽpora, reſtitueret ei fundũ, offerente te, qui es hæres patris, pecuniam, ſi Titius vel hæres eius fundum non reſtituat, agere potes pſcriptis verbis vt fides ſeruetur.

a Ea lege] .i.pacto. Et no.ꝙ nec hic eſt pactum.l.commiſſoriæ.

b Siue hęredes]hoc non fuit neceſſe dici, ut ff. de proba.l. ſi pactum.

c Reſtitueretur].ſ. fundus.

d Teque parato.] ſcilicet venditore, vel hærede venditoris.

e Ex vendito.] informata. Acc.

f Dabitur.] ſic ergo nota duas actiones dari ex hoc pacto incontinenti appoſito, vt & ĩ.de præſcrip.ver.l.rebus, & de donatio. l. legẽ, & de iur. do. l.auia, & ff de actio. empt. l. ſi ſterilis,§ ſi tibi, & ĩ. quando dec. opus non eſt l. j. & ff.de præſcrip. verb. l.ſi vir, & ff.de contrahen. emp. l. qui fundum,in vlt. col. ff.de pac.l.iuriſgentium, §. ſed cum nulla.

g Oblatam.]& conſignatam, & depoſitam, vt ĩ.e.l.ſi à te, & ff.de lege cõmiſſ. l.fin.

h Peruenerunt.]ad hoc eſt ff.de lege cõmiſ.l. ſi fundus, in princip.& l.lege.

Valet pactum de re retrouendẽda, & ex mora ueniunt fructus. hoc d. Bald Vel ſic: Pactum vt emptor rem reſtituat ſi intra certum tempus precium ei offeratur,eſt validum.& ex eo datur actio precium offerenti, & conſignanti:& habetur ratio fructuũ perceptorum poſt oblationem Sali.

II. Imp. Alexander A. Chariſio.

S I fundum parentes tui ea lege [a] vendiderũt, vt ſiue ipſi ſiue hæredes [b] eorum emptori precium quandocunque, vel intra certa tẽpora obtuliſſent, reſtitueretur, [c] teq; parato [d] ſatisfacere conditioni dictæ, hæres emptoris nõ paret: vt contractus fides ſeruetur, actio pręſcriptis verbis, vel ex vendito [e] tibi dabitur, [f] habita ratione eorum quæ poſt oblatam [g] ex pacto quantitatem,ex eo fundo ad aduerſarium peruenerunt. [h]

Valet pactum vt res ad venditorem reuertatur, ſi reſiduum non ſoluatur. Bald Vel ſic: tradens fundum vt precio intra certum tempus non ſoluto,ad ſe reuertatur ex vendito habet actionem, non rei vendicationẽ. Sali.

III. Idem A.Felici militi.

Q Vi ea lege [i] prædiũ vendidit, vt niſi reliquum precium intra certum tempus reſtitutum eſſet,ad ſe reuerteretur: ſi non precariam poſſeſsionem tradidit, [k] rei vendicationem [l] non habet, ſed actionem ex uendito.

Q Vi ea lege]CASVS. Prędium mihi vendidiſti, & partem precij ſolui hoc pacto, ut ſi intra annũ reſiduã partem precij non offerrem, ꝙ prædium ad te reuerteretur,ſi non ſolui vt conueni, an rei vendi.habes pro prædio,quæritur? Reſpon. ꝙ non,ſed actionem perſonalem ex vendito, quia tranſtuliſti dominium:niſi precario poſſeſſionem vſque ad id tempus mihi tradidiſſes: quo caſu competit tibi in rem actio, quia apud te dominium remanſit.

i Qui ea lege.]nec hic fuit pactum legis commiſſoriæ.

k Tradidit.]ſed puré.ſin autem precario tradidiſſet,dominiũ apud ſe retinuiſſet,vt ff.de pca l.& hẽs,§.cũ quis.

l Vendicationem.] quia verbis legis cõmiſſoriæ nõ eſt vſus,ſcilicet ꝙ eſſet res inempta. tunc enim bene vendicaret,vt ĩ.l.prox.& ff.de rei vend.l.ſi quis hac, & eſt ſic ſ.de condict.ob cau.l.ea lege.

C Ommiſſoriæ.]CASVS. Vendidiſti mihi prædiũ hoc pacto, vt ſi ſtatuta die precium non ſoluerem, ꝙ eſſet inemptum,non ſolui: ſed eo elapſo precium cũ vſuris petiuiſti: videris receſſiſſe à priuilegio. l. commiſſoriæ: vnde prædiũ vendicare non poteris.

Qui elegit viam contractus, non poteſt reaſſumere uiam pœnitentiæ & diſtractus.h.d.Bald. Vel ſic:Pacto legis commiſſoriæ non poteſt uti, qui precium uel eius uſuras maluit ſequi. Salic.

IIII. Idem A.Iuliano.

C Ommiſſoriæ venditionis legem exercere nõ poteſt,qui poſt pręſtitutum precij ſoluendi diem, nõ vendicationẽ [m] rei eligere, ſed vſurarũ [n] precij petitionem ſequi maluit.

Vſura ex pacto,ueniunt ex pacto. Vſuræ ex mora, ueniunt ex mora. Bald Vel ſic.Vſuræ deductæ in pactũ iuxta contractum incontinenti appoſitum,iure actionis debentur: non ſi pactum ſit ex internallo appoſitum: quia tunc non ex pacto, ſed iudicis officio tãtum debentur ex mora Sali.

V. Imp.Gordia.A.Longino.

I Nitio venditionis ſi pactus es, [o] vt is cui vendidiſti poſſeſsionem, precij tardius [p] exoluti tibi vſuras penſitaret:non immerito exiſtimas etiã eas tibi, adito præſide prouinciæ, ab emptore præſtari debere. Nam ſi initio contractus non es pactus: ſi cœperis experiri deberi ex mora duntaxat [q] vſuras:tàm ab ipſo debitore, quàm ab eo [r] qui in oẽm [s] cauſam empti ſuam fidem adſtrinxit, de iure poſtulabis.

m Non vendicationem.] poteſt ergo vendicare, vt hic, & ff. de rei vendi. l. ſi quis hac, & de lege commiſſ. l. fin. Sed contra ſ. de pactis, l. traditionibus, & ff. de pac. l. ab emptione,in fin. vbi dicit, nudis pactis nõ transferri dominiũ. Sed dic ſpeciale in pacto. l.cõmiſſoriæ. [1] Item not. nõ eſſe licitum variari,vt ff. e. l. poſt diẽ, & l.de lege, in fin.& de mino. l. Aemilius. Itẽ not. ꝙ quilibet ſuo priuilegio poteſt renunciare, ſic ſ. de pac. l. penult. Item ꝙ qui eligit vnũ ex contrarijs, alij renuntiare videtur, ut ff. de inoffi. teſta.l. mater.

[1] Videtur de mente Sali.& facit pro gl. ꝙ res per cõmiſſum perditur ipſo iure l cõmiſſa, ff. de publi. & ſecundũ omnes doct. iſta gl. eſt indubitata: maxime quando pactũ ſit per verba merè directa & tituli reſciſſiua.

n Vſurarum.]ex pacto incontinenti appoſito debitarũ, vel ex mora,vt ĩ.l.pxi. & facit ff. de dona. cau.mor. l.ſi mortis ij.& ĩ. de iur.do.im pe.l ij.

I Nitio.] CASVS. Vendidiſti mihi prędium hoc pacto, vt ſtatuta die precio non ſoluto, tenerer tibi ad vſuras, ſi nõ ſoluo vſuras,ſoluere compellendus ſum, & hoc in prima: Si vero in initio contractus hoc non pepigiſti:ab eo tempore quo fuero in mora, venient vſuræ:& tàm à me, quàm à fideiuſſore meo eas petere poteris.

o Si pactus es.] incontinenti, etiam citra ſtipulationẽ, vt ff.depoſiti,l.Publia,§.Lucius, & ſ. de pac. l in bonæ fidei,ſecus in fœnebri pecunia,in qua non debentur vſuræ ſine ſtipulatione,vt ſ. de vſur. l.quamuis.j.

p Tardius] à die contractus, puta dabis mihi precium & vſuras vſque dum illud ſolueris?

q Duntaxat].ſ.cũ nec fructus perceperit,ut ff.de act.em. l.Iulianus,§.ex vẽdito,nec minor eſt cui debetur: vt & ſ.de act. emp.l.curabit,& ſ.in quibus cau. in inte. reſt. non eſt ne l.in minorum. Et no. ꝙ hoc caſu officio iudicis petuntur,ut ſ.depoſiti l.4. ſed ſuperiori iure actionis ex eo contractu,uel præſcriptis uerbis,ut ſ. eod. l. 2.

r Ab eo.]ſcilicet fideiuſſore.

s In omnẽ]vt & ff.de vſur.l.ſi quis ſolutioni, §.j.& ſ. num,

man.l.poſt: Et dic idem ſi ſimpliciter fideiuſſit, ac ſi in omnē cauſam: vt plene habes nota. ff. locati, l. quæro, in princ.

Cum te.] CASVS. Vendidi tibi prædium pro x. quod valebat xx. hac l. ut ſi per patriā tuam contingeret me tranſire ꝙ tu honorifice me reciperes, tranſiui, & non recepiſti me, ſed te abſcōdiſti, volo agere ex uendito, ut rē mihi reſtituas, quia hoc conuenit forte, vel ꝙ aliàs nō eſſem diſtracturus, niſi feciſſes quod cōuenit: ideo minori precio vendidi, an reſcindere venditionē poſſim, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, refuſo tibi precio qđ dediſti: quia precio refuſo, nullam uideris paſſus iniuriam.

a Cum te] pone ſic caſū. Dabo tibi fundum pro centum, ſi dederis mihi equū.

b Contēplatione.] dante cauſam contractui.

c Fraudi.] ideſt dāno.

d Quando.] pro quia.

e Conueniat.] immo videtur ad intereſſe tantum agi, ut ꝟ. de reſcin. vendi. l. ea conditione, quæ eſt contra. Solu. hic duo conuenerunt ut aliquid fieret: quod ſi non fieret, ꝙ res reſtitueretꝛ: ibi vnū tantum. Vel verius hic cauſam dedit cōtractui hæc conuentio: quia aliàs non erat contracturus: ibi ſic.

f Perficiet.] ideſt præcipiet per actionem ex vendito, ut ar. ff. de contrahen. empt. l. hæc venditio, §. fi. & l. ſed Celſus, §. j. & l. fundi partem, & ꝟ. de contrahend. empt. l. ſi non donationis, & ꝟ. de dona. l. legem, vel per condictionē ex hac l. non autem per condictionē ob cauſam quæ in contractibus nominatis locum non habet, ut ff. de condic. cau. data. l. fin. Accur.

Cōdictio ob cauſā nō habet locum in contractibus nominatis.

Si non ſeruatur ſubſtantiale pactum, reſcinditur quicquid eſt actū. Subſtantiale eſt, quod cauſam contractui dat. Bald. Vel ſic: Si non impleatur id propter quod fundus exiguo precio venditus fuit, poteſt venditor illum petere ſibi reſtitui cum fructibus. Salic.

VI. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Rimulo.

Cum te a fundū tuū certæ rei contemplatione b inter vos habita, exiguo precio in alium trāſtuliſſe commemores: poterit tibi ea res nō eſſe fraudi: c quando d non impleta promiſſi fide, dominij tui ius in ſuam cauſam reuerti conueniat. e Et ideo aditus competens iudex, fundum cuius mentionem facis, reſtitui tibi cum fructibus ſuis ſine vlla ludificatione ſua auctoritate perficiet: f præcipue cum & aduerſa pars receptis nummis ſuis nullā paſſa videri poſſit iniuriam.

Dilatio qua vim contractus perimit, non poteſt concedi per reſcriptū in forma communi impetratum, ſi autem non perimit, ſed prorogat, ſic. Bald. Vel ſic: Pactum ꝙ res ſit inempta precio reddito, eſt validum, nec tollitur reſcripto, & contra ſe ſubtrahentem, ſufficit oblatio & depoſitio. Salic.

VII. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. Muſæo.

Si à te comparauit is cuius meminiſti: & conuenit, vt ſi intra certum tempus ſoluta g fuerit data quantitas, ſit res inempta: remitti hanc conuentionem reſcripto noſtro non iure petis. h ¶ Sed ſi ſe ſubtrahat, vt iure dominij eandem rem retineat: denunciationis & obſignationis depoſitioniſque remedio contra fraudem i potes iuri tuo conſulere.

Si à te.] CASVS. Vendidiſti mihi prædium hoc pacto, ut ſi ſtatuto die, puta intra annum, precium mihi redderes, ꝙ eſſet inemptum: an poſſis impetrare reſcriptum, ut in longius tempus liceat ſoluere? Reſpō. nec conceſſum tenet. Si vero nolui recipere oblatum à te precium, offeres, depones, & conſignabis. Viuia.

g Soluta]ideſt reddita à venditore emptori.

h Petis.] tu venditor: petebas enim ut quod tibi licebat uſque ad annum, poſſes facere uſque ad biennium, ſcilicet reddere pecuniam, & recipere rem, & ſic eſt contra ꝟ. de preci. impe. offe. l. quotiens. Sol. hic ad actionē petebatur: ibi ad exceptionem. Vel hic magnum, ibi paruum tempus petebatur. Vel hic noluit princeps indulgere.

i Contra fraudē.] emptoris nolētis recipere quod debet, ut hic, & ꝟ. quando decreto opus non eſt l. j. occurritur dico per oblationem & conſignationem & depoſitionem, ut hic, & ꝟ. de iur. emphy. l. 2. in fin.

Illa conuentio rata habetur, quæ tempore contractus celebratur, niſi poſtea reſoluatur. Bald. Vel ſic: Pacta ſunt ſeruanda, niſi contrario pacto tollantur. Salic.

VIII. Iidem AA. & CC. Auxanoni.

Tempore k cōtractus inter emptorem & venditorem habitam conuentionem, integram ſeruari, ſi ab ea poſteriore pacto l non recedatur, certum eſt.

Tempore] CASVS. Pacta quæ inter emptorem & venditorem tempore contractus incōtinēti ante vel poſt appoſita ſunt, ut ꝙ fideiuſſorem mihi dares nomine euictionis, obſeruanda ſunt: niſi vt recedi poſſit, poſtea conueniat.

k Tempore.] ideſt incontinenti ante vel poſt, vt ꝟ. de pactis, l. petens, & l. in bonæ fidei, & ff. de pactis, l. in emptionibus, & l. iuris gentium, §. quinimo, & ꝟ. de rebus alie. non alien. l. fin.

l Pacto] ut ꝟ. de pactis, l. pacta, & arg. ꝟ. de uſur. l. aduerſus, & l. quiuis. Acc.

Valet pactum ꝙ in loco vendito non poſſit monumentum conſtrui, vel capella ædificari, quia prope monumentum & eccleſiam ſæpe conuerſantur inimici. Bald. Vel ſic: Pactum ne in re tradita monumentum extruatur, uel ne iuri humano eximatur, eſt ſeruandum. Sali.

IX. Imp. Iuſtinianus. A. Ioanni præfecto prætorio.

Si quis ita paciſcatur in venditionis vel alienationis m contractu, vt nouo domino n nullo modo liceat in loco vendito, vel alio modo ſibi conceſſo, monumentum extruere, vel alio modo humano iuri eum eximere: o ſancimus, licet hoc apud veteres dubitabatur, tale pactum ex noſtra lege eſſe fouendum, & immutilatū permanere. p Forſitan

Si quis.] CASVS. Vendidiſti mihi prædium hoc pacto, ne liceret mihi in eo facere monumētum, an valeat tale pactum, quæritur? Reſpō. ꝙ licet olim dubitaretur an ualeret, dicit tamen imperator ualere, pōt enim tua intereſſe ne ſit monumentū, ne occaſione monumenti, inimici tui ueniant ad domum tuam quæ iuxta fundum illum eſt, vnde ualebit pactum.

m Vel alienationis] ſcilicet alterius, nam & uenditio alienatio eſt.

n Nouo domino.] ideſt emptori.

o Eximere.] ſcilicet dedicando.

p Permanere.] immo duabus rationibus uidetur non ualere. Prima: quia non intereſt per l. ff. de pact. l. nemo, quæ eſt contra, ſed hic ualet pactum, ut poſſit agere ad intereſſe, ſi contra fiat: alienatio tamen ualet, ut ibi. Vel hic in contractu: & ſic in re quæ erat tradentis, ibi non. Secunda eſt: quia hic non fuit ſtipulatio, vt

ut ff. de relig. l. quòd ſi locus, quæ eſt contra. Solu. hic erat locus purus, ibi iam religioſus, uel religioni deſtinatus. Vel hic corrigit, uel hic fuit ſtipulatio. Sed an agetur ex hac ſtipulatione uel pacto? Quidam quòd non, cum pecuniariter non interſit, ſic & alias ex inutili ſtipulatione non agitur, ut ff. de uerbor. obliga. l. Titia, quod nõ placet, immo pecuniariter poteſt intereſſe propter frequentiam hominũ, uel aliquorum inimicorum qui ad locum illum uenirẽt, & hoc ſubijcit, forſitam enim, &c.

enim multum eius intererat, ne ei vicinus non ſolum quem nollet, aggregaretur, [a] ſed etiam pro quo ſpecialiter interdictũ eſt. Cum etenim vẽditor, vel alter alienator non alia lege ius ſuum transferre paſſus eſt, niſi tali fretus [b] conuentione: quomodo ferendum eſt, aliquam captionem ex varia pati eum interpretatione?

[a] Aggregaretur.] quod eſſet quando pactũ fuiſſet de non alienando.

[b] Fretus.] an tali caſu repetet rẽ actione ex uendito, reddito precio, ut ſ. eod. l. cum te, non rei vẽdicatione, ut dixi. ſ. de rebus alie. non alie. l. fin.

TITVLVS LV.
SI SERVVS EXPORtandus veneat.

Emptor ſerui exportati poteſt eũ manumittere antequam veniat contra pactum, non poſt, & tamen contrauenient fiſci ſeruituti ſubijcitur: quia ad fiſcum pertinet delicta punire vnde omne delictum fiſcum habet vltorem. Bald. Vel ſic: Seruus venditus exportandus (& ſic, ne certo loco moretur: alias liceat venditori manus inijcere) poteſt exportatus (& ſic non rupta fide conuentionis) manumitti, & tunc manumiſſus ad locum prohibitum non poteſt accedere: alias in ſeruitutem deducitur, & à fiſco vendicatur ante tamen manumiſſionem ſi ſit contra factum, habet dominus manus iniectionem. Salic.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Petroniæ.

Lege vẽditionis exportata [c] mancipia ſub denunciatione [d] manus inijciendæ, libertatem ab emptore,

SI SERVVS exportandus ueneat.

Specialia quædam pacta fiunt in uenditionibus ſeruorum: ideo de his dicit.

Lege vẽditionis.] CASVS. Seruum mihi vendidiſti hac l. ut exportaretur intra annum: & niſi exportaretur, quod liceret tibi manumittere, ante tempus eũ manumiſi, tenet manumiſſio, ſed elapſo tempore niſi exportetur, redigetur in ſeruitutem, & fiſco applicabitur. Si uero non manumiſi, nec exportatus eſt, manus iniectio non denegatur.

[c] Exportata.] ideſt exportanda, ſic ſ. de legi. & conſtitu. l. j.

[d] Denunciatione.] ideſt conuentione.

[e] Antequam fides.] poſtea non, ut ĩ. eo. l. ancilla.

[f] Vendicantur.] recidunt ergo in ſeruitutem, & ipſo iure facto dominio fiſci vendicat fiſcus, ut & tacitũ fideicommiſſum, ut ĩ. ad leg. Falcid. l. etiam.

[g] Eadem lege.] Nam ſi fiſcus uendat, ſimili pacto uendet, ut in loco prohibito non moretur. Sed ſi permiſſu emptoris qui emit à fiſco, moratur in loco prohibito, cui datur manus iniectio, primo uenditori, an fiſco? Videtur quod fiſco, alius enim homo uidetur, cum toties ſit mutatus, ut ff. de ſol. l. qui res, §. aream. Sed Io. & Azo dicũt quod primo uenditori: & ſic ſi per plures manus ambulauerit, ſemper prior eſt potior: ſicut & in lege de ſeruo non proſtituendo dicitur, ut ff. eo. l. ſi Titius, & de contrahen. empt. l. ſi quis ſub hac, cum non eius uoluntate peruenerit ad libertatem, ſicut nec perditur condictio furtiua, ff. de condict. furt. l. & ideo, ſed ceſſauit ad tempus actio, ut d. l. qui res, § aream, & de uerbor. oblig. l. inter ſtipulantem, § ſacram.

[h] Veniunt.] ad fiſcum.

[i] Exceperunt.] uel excepiſſe intelliguntur, ut ĩ. eo. l. fina.

vel qui ſucceſsit in locum eius, antequam fides [e] rũpatur, accipere poſſunt.

¶ Quæ tamen à fiſco poſt manumiſsionem vendicantur, [f] & in perpetuam ſeruitutem eadem lege [g] veniunt, [h] cum in his ciuitatibus cõuerſantur, quas contrahentes excepert̃ut. [i]

B ¶ Ante [k] manumiſsioné verò inicijciendæ manus facultas non denegatur, [l] atque ideo non petuntur in publicum.

Pœna conuentionali debet quis eſſe contentus: legalis autem applicabitur fiſco, & qui conſentit pœnam remittit: nec etiam fiſcus petit. Bald.

II. Idem AA. Nedieno.

SI vt manus iniectioné haberes, cauiſti tibi: iure tuo vti potes. [m] Quòd ſi hoc omiſiſti, [n] & pœnam ſtipulatus es: homo quidem fiſco commiſſus C eſt, [o] tu verò nactus es ex ſtipulatu actionem. In omnibus tamẽ quæritur, an domini [p] voluntate [q] in locum prohibitum venerit.

Contra pactum ancilla manumitti non poteſt. Bald. Vel ſic: Vbi ſolum pactum de exportando interuenit, ſolus fiſcus agit. Salic.

III. Imp. Alexander. A. Nonio.

ANcilla quæ exportanda [r] venijt, nec exportata eſt, ſed ab emptore in

[k] Ante.] ideſt fracta fide, quòd in locis prohibitis non moretur.

[l] Denegatur.] ipſo iure ex pacto redeũte dominio in uenditorem, ſicut in pacto l. commiſſoriæ, ſecundum H. vel demum manu iniecta, ſecundum Ioã. & Azo. ut ĩ. l. prox. in princip.

SI ut.] CASVS. Vendidi tibi ſeruum ut exportaretur, ſalua mihi manus iniectione, ſi non exportaretur: eum non exportaſti, manus inijciam. ſi uero non reſeruaui mihi manus iniectionem, ſed ſum ſtipulatus pœnã ſi nõ exportaretur, petam pœnam, & ſeruus confiſcatur, & hoc verum eſt, niſi domini uoluntate in loco ꝓhibito morã fecerit.

[m] Vti potes.] Si contra legem factũ ſit, vt ſ. l. prox. in fin.

[n] Omiſiſti.] iniectionem manus.

[o] Commiſſus eſt.] ſi cõtra factum ſit, ad quem fiſcum ſpectat punire delicta, & ſuccedere delinquentibus, ut ff. de iure fiſc. l. Lucius. Venditor aũt utrunque habere non poteſt, niſi hoc actum eſſet, ut haberet pœnam & ſeruum, ut ff. de tranſact. l. qui fidẽ, & ff. de excep. D do. l. apud Celſum, §. Labeo, & ſ. titul. j. l. j. Item caue: quia dicit, ſtipulatus. nam ſi tantum pactus eſſet de pœna, licet incontinenti, non ualeret, niſi ſua intereſſet: quod non inſpicitur interſit ſua uel non, quando ſtipulatio interuenit, ut hic, & ff. eod. l. ſeruus.

[p] An domini.] quondam, renunciare enim ſuo iuri potuit, ff. de pactis, l. pactum. Vel dic præſentis ſcilicet. nam ſi ſine eius uoluntate moretur, non committitur pœna, ut ff. eo. l. j. & l. ſi Titius.

[q] Voluntate.] pœnitentia ductis.

ANcilla.] CASVS. Si ancillam tibi uendidi hoc pacto, ut exportaretur, nec exportata eſt, & eã manumiſiſti, non ualet manumiſſio: & interueniente fiſci procuratore, qui diſcernet inter fiſcum & priuatum an ancilla debeat publicari uel non, fiſco applicabitur.

[r] Exportanda.] hoc pacto ut extra aliquem locum ſtaret: puta extra Bononiam.

A n.

a A te.] venditore, vel quolibet deferente, vt ff. de iure fiſci. l. j. & eſt procurator Cæſaris iudex in hac cauſa: cum ipſe venditor ſibi non eſt pactus manus iniectionem, ſed tantum dixit, exportetur, ut ſupra l. proxima, 2. reſpon.

† aliàs, morante, in quaem pta, & ma numiſſa eſt.

MOueor.] CASVS. Si ſeruus dominum ſuũ vendidit hoc pacto, vt exportet, & emptor eum de facto manumiſit: ſi poſtea dominus ſeruum accuſauerit, & probauerit: capitali pœna ſeruus plectetur, pendẽte vero lite quouſq; dominus de intentione ſua probauerit, habẽdus erit pro liberto.

b Moueor] & bene debuit moueri.

c Aduerſus eum]. ſ. ſeruum.

d In exemplum]. ſ. ordinarij criminis punietur, hic extra ordinem. Vel dic in exemplum, vt ſcilicet alij terreantur, ı ſic ff de abigeis, l. j. in fin. & de pœnis l. ſi quis aliquid, §. qui abortionis.

ı Placet: & eſt ſingu. glo.

e Deprehenditur.] ſcilicet libertinitatis.] Et ſic not. quo ſtatu te inuenero, eo te tenebo, donec cõtrarium videbo, ut hic, & ĩ. de ſge. ma. l. penult. & ff. de offic. præto. l. Barbarius. Sed in cauſa libertatis & ſeruitutis, & etiam dum agitur vtrum ſeruus ſit in poſſeſſione ſeruitutis necne habetur pro libero interim, & ſic alio ſtatu q̃ prius erat, ut ff. de li be. cau. l. ordinata, & eſt ratio: quia ibi aliàs non poſſet eſſe in iudicio: hic vero poteſt, quia liber.

QVi exportandus.] CASVS. Si ſeruum tuũ mihi vendidiſti hac l. vt à ciuitate Bon. exportetur: an in ciuitate Romana ſtare poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non. Idem ſi conuenit vt exportetur de Hiſpania, ſeu aliqua alia prouincia: quòd ſcilicet in Italia non morabitur.

eadem ciuitate morante, † empta & manumiſſa ẽ: aduerſus legem venditionis libera fieri nõ potuit: & ideo aditus à te[a] procurator meus, partibus ſuis fungetur.

De triplici motu animæ loquitur: nam anima mouetur adm. ratione, & iſte fuit primus ſecundum huius legis ordinem. Secundo mouetur punitione, & iſte fuit ſecundus motus. Tertio mouetur præſumptione: & iſte eſt tertius motus. Bald. Vel ſic: Dicenti ſe venditum à ſeruis proprijs, licet ab emptore manumiſſus, non creditur, niſi per eum ſic eſſe probetur. Salic.

B

IIII. Idem A. Papiæ.

MOueor,[b] quòd te à ſeruis tuis dominũ eorum venijſſe affirmas ſub ea lege, ne in patria moreris, & ab eo cui te emptor prior vendiderat, manumiſſum eſſe dicis. Quare competens iudex aduerſus eum[c] quem pręſentem eſſe dicis, cognitionem ſuam præbebit: & ſi veritas accuſationi aderit: execrabile delictũ in exẽplum[d] capitali pœna vindicabit. Sed quoad vſque probaueris quæ intendis, ſtatus tuus eſſe is uidetur, qui in te poſt manumiſſionem deprehenditur.[e]

C

Odioſum pactum imputatur extenſiue: & patria ſua debet cuilibet eſſe maior omni alia patria. Bald. Vel ſic: Cui ex pacto interdicitur ciuitas ſua, interdicitur etiam Romana: & cui interdicitur certa prouincia, interdicitur etiam tota Italia. Salic.

D

V. Idem A. Seraphiano.

QVi exportandus à domino de ciuitate ſua venit, nec in vrbe[f] Roma morari debet: qui autem de prouincia certa, nec in Italia.[g] Si itaque contra legem conſtitutam factum probare potes: vtere iure quod ꝓpterea tibi competit.

TITVLVS LVI.

SI MANCIPIVM ITA venierit ne proſtituatur.

Vendita ne proſtituatur: ſi contra fit, redit ad venditorem: niſi conſenſerit eam proſtitui. nam tunc fit libera. & ſi primus emptor non proſtituit, ſed ſecundus vel tertius: res redit ad primum, non ad immediatũ venditorem. Bald. Vel ſic: Si ancilla eſt vendita eo pacto ne proſtituatur (alias venditori liceat eam abducere, vel manus iniicere) ea proſtituta, licet ei abducere eam, niſi conſenſerit, quia tunc ad libertatem perducitur. & hæc habent locum etiam ſi per plures emptores tranſierit. Salic.

I. Imp. Alexander A. Sorati.

PRæfectus vrbi[h] amicus noſter, eam quæ ita uenijt, vt ſi proſtituta fuiſſet, abducẽdi poteſtas eſſet ei cui[i] ſecundum cõſtitutionem diui Hadriani id cõpetit: abducendi impertiet facultatem.[k]

¶ Quòd ſi eum patientiã accommodaſſe contra legem[l] quã ipſe dixerat,[m] vt in turpi quæſtu mulier haberetur, animaduerterit: libertate competẽte[n] ſecũdum interpretationẽ eiuſdem principis, perduci eam ad pretorem, cuius de liberali cauſa iuriſdi-

f Nec in vrbe] ſum quia maius: & non debet ſrui maioribus cui eſt interdictum minoribus, ut ff. eo. l. cui pacto, & de interdic. & relega. l. relegatorum, §. fin. & ff. de ſena. l. qui indignus. Item quia Roma communis eſt patria, ut ff ad municipa. l. Roma. Accur.

g In Italia.] hoc ea ratione quam modo dixi. Et not. ꝙ tribus locis videtur hic prohibitus, ſ. illo, & ſua patria: item omni maiori loco, vt hic. ſic & ſi erat pomœrio interdictum, nec in ciuitate moraretur, ut ff. eo. l. cui pacto, ſed minoribus vel poteſt prohibitus maioribus: excepta ſua patria, quæ quantum ad eum eſt, pro maiori habetur, ut ff. de off. præſ. vrb. l. j. §. ſi. quæ tamen quantum ad alios non eſt maior: & ideo non videbatur prohibitus, vt d. l. relegatorum, §. conſtitutum. Vel dic vt ibi.

Pomœrio prohibito, uidetur prohibita ciuitas.

SI MANCIPIVM ita venierit, ne proſtituatur.

Contiuatio.

Vt ſuperius pactum gratia venditoris apponitur ſic & iſtud gratia ſerui. Vnde ſuperius poteſt venditor remittere, vt ſupra eod. l. 2. in fin. hic non poteſt. Accur.

PRæfectus.] Si vẽdidi tibi ancillam ne proſtitueretur: & ſi contra factum eſſet, ꝙ liceret mihi eam abducere: ſi proſtituatur, vtar pacto. & hoc in prima. Si uero cõſilium tibi præbui vt proſtituatur, ancilla perueniet ad libertatem ex conſtitutione diui Hadriani ad Aufidium Victorinum. & hoc in ſecunda. Si uero non cõſenſiſſem, ſed per plures manus ambulauerit, & ultimus emptor eam proſtituit, ad me perueniet. & hoc in tertia.

h Præfectus vrbi.] cuius officiũ eſt tueri ne mancipia proſtituantur, vt ff de offi. pręfect. vrbi. l. j. §. hoc quoque officium.

Mancipia non ſunt proſtituenda.

i Ei cui] ſcilicet venditori.

k Facultatem.] ſi contra pactum fuerit factũ, vel in eius fraudẽ, vt infra eo. l. fin.

l Contra legem.] id eſt conuentionem.

m Dixerat.] contra ſuum ergo pactum venire non põt, vt hic, & ff. commo. l. in commodato, §. ſicut, & ideo quia hoc gratia mancipij fuit poſitum, vnde iam ei hic fauor auferri non poteſt. ſic & ff. de contra tab. l. ſi poſt mortem, in fine. ſed aliud in pacto ſuperioris ti. vt ſupra titul. proxi. l. 2. in fin. & aliud in pacto inferioris tit. ut ĩ. tit. proxi. l. fin. quia in illis legibus pactum fuit gratia venditoris.

n Competente.] non tamen ius patroni habet, ut ff. de in ius voc. l. ſed & ſi, §. proſtituta, & ff. de contrahend. emp. l. ſi quis ſub hoc.

Ordinetur.]

a Ordinetur.] per aſſertores, qui hodie non ſunt, ut infra de aſſer. tol. l. 1. in principio.
b Legis.] id eſt pacti de non proſtituendo. aliàs liceret manum iniicere. Et dic quod ſi is cui vendita eſt ſecundo, ſine ſimili lege eam proſtituat, poteſt abduci mancipiũ, ſi primus vendiderat ſub ipſo pacto manus iniectionis. Si autem dixit ut fieret libera, & libera efficiatur. ſed hoc ipſo quod vendita eſt, ſi non ſimili lege, non iniicitur manus, nec libera efficitur ex cõſtitutione diui Hadriani, ſed ex conſtitutione diui Veſpaſiani ſic, ut ff. de iure patro. l. diuus Veſpaſianus. Accur.
c Comprehendit.] ſcilicet primus venditor.
d Ad primum.] id eſt qui primo proſtituit, nõ dico qui primo emit. Et not. quod ſi pactum primi differat à pacto ſecundi venditoris, quia primum de manus iniectione, ſecũdum quod ſit libera vel ecõtra, ſemper præualet libertatis pactum, eius fauore, ut ff. eo. l. ſi Titius. Et plene no. hic de huiuſmodi conſtitutionibus. habet enim locum conſtitutio diui Hadriani vbi uendo uel ex qualibet cauſa trado ne proſtituatur, & hoc eripit ancillam in libertatem. Vbi autem ſeruaui manusiniectionem, tunc eam ſeruo mihi, niſi ego conſentiam proſtitutioni, ut hic. Eſt etiam edictum diui Veſpaſiani, cum ego ancillam emptam ne proſtituatur, alteri vendo ſine ſimili lege, ut ff. de iure patro. l. diuus Veſpaſianus. Eſt conſtitutio diui Marci & Cõmodi miſſa ad Aufidium Victorinum, ut ſi dono vel uendo ſeruum ut manumittas, uel ſi precium do, non pecuniam in ſpecie, ut manumittas tuum ſeruum, ut j. tit. 1. l. 1. & 2. & l. ſi is qui, & ff. de condictione cau. da. l. dedi, 1. §. ſed ſi tibi, & l. ſi pecuniam, §. 1. & ſi certũ tempus adiiciatur, eo elapſo conſtitutio inducit libertatem, ſi potuit manumitti. Si uero dico, manumittas quando voles, inducitur libertas te mortuo. Si vero, quando poteris, te & ſeruo præſente poſt duos menſes, alioquin poſt quatuor inducitur libertas. Si uero ut manumittas ſimpliciter, dicunt quidam idem quod in caſu proximo ſupra dixi. ergo poſtquam potuiſti manumittere, & ceſſaſti, ut & ff. de præſcript. verb. l. naturalis, §. at cum do, & qui ſine ma. ad libert. per l. Latinus. Eſt & quarta conſtitutio diui Marci & Commodi in ſemeſtribus, cum tra[do] ſeruum ut poſt tempus ſit liber, non comprehendendo factum manumittentis, ut infra titu. 1. l. tertia, & ff. de ſer. expor. l. fina. Eſt & conſtitutio diui Seueri & Antonini ad Vrbium Maximum, cum ſeruus mandat ut emator ſuis nummis, quam habes, ff. de manu. l. 4. & ff. de iudi. l. qui ſe.

† Gl. in e. ſi. ſuper verbo, ut pſo naliter, de offi. dele. Inducit hãc l. quod nomine meo facere nõ debeo, nec alieno.

Seruis ad libertatẽ conſequẽdam multæ conſtitutiones auxiliant.

[A] ctio eſt, vt ibi lis ordinetur,[a] iubebit. Nec enim † tenor legis[b] quam ſemel comprehendit,[c] intermittitur, quod dominium per plures emptorum perſonas ad primum[d] qui proſtituit, ſine lege ſimili peruenit.

Iudex debet ex officio tueri libertatem ancillæ contra pactum proſtitutæ, & de hoc inquirere ex mero officio. Bal. Vel ſic: Ancillam contra legem venditionis proſtitutam, quæ cauetur vt proſtituta libera eſſe debeat, debet iudex facere exhiberi. & ſi pactum negetur, coram competenti iudice cognoſcitur, nec curatur quod pactum ſit in ſcripturam redactum, dummodo de eo conſtet. Sal.

II. Idem A. Seuero præfe. præto.

MVlierem quã ita veniſſe allegas, ne proſtitueretur, aut ſi proſtituta fuerit, libera eſſet, per officium militare[e] exhiberi apud tribunal oportet, ut ſi controuerſia † referatur de pacto, (quod tamen[g] ſi verum eſt, libertas mulieri exiſtente conditione competit) agatur cauſa[h] apud eum cuius de ea re notio eſt.

¶ Hæc autem lex[i] & niſi[k] tabulis venditionis in[C]ſerta ſit, quamuis epiſtola[l] vel ſine ſcriptis facta[m] oſtenditur, valet.

Satis videtur proſtitui, qua in caupona tenetur, & in pactis non debet committi fraus. Bal. Vel ſic: Ancilla quæ non debet ex pacto proſtitui, non debet etiam in caupona retineri. Sal.

III. Idem A. Aurelio.

EAm quæ ita venit, ne corpore quæſtum faceret, nec in caupona ſub [B] ſpecie miniſtrandi[n] proſtitui, ne fraus[i] legi dictæ fiat,[o] oportet.

TITVLVS LVII.

SI MANCIPIVM ITA fuerit alienatum, ut manumittatur, vel contra.

Conſtitutio diſponens in fauorem libertatis in venditione, trahitur ad donationem ex interpretatione extenſiua & poteſt diſponens pœnitere, ſed non hæres eius, & qui habet libertatem non debet petere ſe liberari, ſed in libertate defendi. Bald. Vel ſic: Seruus alteri donatus & traditus, ut certo tempore tranſacto ad libertatem perducatur, tempore tranſacto liber efficitur, niſi donator interim mutauerit voluntatem. Salic.

I. Imp. Alexander A. Patroenſi.

SI Patroclus poſtea quam te Hermiæ donationis cauſa dedit lege dicta, ut ſi xv. an. cõtinuis [p] ...

MVlierem.] CASVS. Si ancillã mihi vendidiſti hoc pacto ut non proſtituatur, & ſi contra fieret, quod libera eſſet, ſi proſti. & controuerſia fuerit quod tale pactum non interceſſerit, officio iudicis exhibere compellar, & erit libera. & licet hoc pactum in ſcriptis non redigatur, non ob hoc minus ualet.
e Militare.] nemine agente. Sunt enim quædam quæ per officiales iudicis nemine agẽte expediunt.
f Controuerſia.] quaſi nõ ea lege vel conditione ſit uendita, vel quaſi conditio non euenit quod vtrunque ſequi neceſſe eſt, ut libera fiat. Azo.
g Quod tamen] interpoſitio eſt.
h Cauſa.] liberalis.
i Lex.] i. pactũ in vẽditione appoſitũ.
k Et niſi.] aliàs, & ſi non. alias, & niſi, & tunc ponitur pro, ſi non. ſic, ff. de ſenat. l. fœminæ, & ff. ſi quis cau. l. ſi eum, §. ſi. in ſi.
l Quamuis epiſtola.] aliàs, quamuis ſine epiſtola.
m Facta] ſcilicet cõuentio. nam epiſtola nunquam fit ſine ſcriptis. Azo. & eſt ad hoc infra de don. l. in extraneos. Item ff. de ma. teſta. l. Stichum Sempronio.

EAm quæ.] CASVS. Si ancilla erat hoc pacto vendita, ne proſtitueretur, ne fraus pacto fiat, in taberna cauſa miniſtrandi vt ſic proſtituatur, morari non poterit.
n Miniſtrandi.] quã ſpẽm aſſumunt quidã volentes male agere, ut ff. de his qui not. infa. l. athletæ, §. ait prætor.
o Fiat.] cum ergo aliquid prohibetur, & id per quod peruenitur ad illud, ſicut & ff. de ſpon. l. oratio, & inſtit. ui bo. rapto. §. 1. Sic econtra cum quid conceditur, & id per quod peruenitur ad illud, ut ff. quemadmodum teſta. ape. l. 2. § inſpectio.

† Si quid prohibet vna uia, altera nõ debet admitti. Cõcor. ca. 10. extra de iteratis, cũ glo. ſuper uerbo, effectũ, extra de procur.

* aliàs rectius legiẽ Si poſtea, quam te Patroclus Hermiæ, &c.

[D] SI MANCIPIVM ITA FVERIT alienatum, ut manumittatur, uel contra.

Specialiter dixit in ſuperioribus titulis duobus pacta contra mancipium & pro eo indulta, nunc mixtim de vtroque, & quando pro eo, & quando contra eum.

SI Patroclus.] CASVS. Dediſti mihi ſeruum hoc pacto, ut xv. an. mihi ſeruiret, & liber eſſet finito tempore. ſi tu interim non pœnitueris, uel in fata conceſſeris, prætertito tempore liber erit. & non ſolum ad uenditos, ſed ad donatos talis pactio extendetur, nec tranſlato dominio eum, alij diſtrahere potuiſti, nec ſeruus de libertate præſtandi litigare habet neceſſe, ſed ex conſtitutione erit liber.
p Continuis.] quare ſi aliquo tempore fugerit, tantundem tpis poſtea debebit ſeruire ut ſit liber, ut ff. de ſtat. lib. l. cum hæres, in fi. & l. ſeruus, qui §. ſeruus, Accur.

a Vt ciuis Romanus.] nam quidam liberti non erant ciues Romani, ſed hodie omnes, vt inſtit. de liber. §. libertinorum.

b Voluntatis.] Poteſt ergo mutare voluntatem, ut hic & ff. de manu. vin. l. ſi pater, & de condic. cau. da. l. ſi pecuniam, §. 1. & ff. de ſer. exportan. l. 3. Sed contra in eod. titu. l. quæ litum, ubi non poteſt mutare. Sol. poteſt, ut conſtitutio non repræſentet libertatẽ, ut hic, ſed non poteſt quin emptor ſi ſponte uelit, poſſit manumittere, ut ibi. uel ſolue ut in d. l. 3. Accurſ.

* Romanus eſſet, tempore peracto (ſi modo Patrocl. non cont. fuerit vo. aut ſi iam deceſſerit) ad li. &c.

ſeruijſſes, ad libertatẽ perducereris, ita vt ciuis Romanus [a] * eſſes tempore peracto, ſi modo Patroclus non contrariæ voluntatis [b] fuerat, aut etiam ſi iam deceſſerat, [c] ad libertatẽ perueniſti, quoniam placuit non ſolum ad venditos, ſed etiã ad donatos [d] eam legem, vt manumitterentur, pertinere.

¶ Nec te potuit, ſemel trãſlato dominio in Hermiã, poſtea alij Patroclus vendere, [e] & ideo non de præſtanda tibi libertate, (quã ex conſtitutione [f] iam fueras adeptus) litigare debuiſti, ſed libertatem quam obtinueras, defendere. [g]

Quod non fit per hominem, reputat. r à lege. Bal. Vel ſic: Seruus venditus vt manumittatur, ad libertatem perducitur, ſi differatur. Salic.

II. Idem A. Eutychiano liberto.

SI ea lege Creſtes [h] ſeruum ſuum, ſed [i] naturalem filiũ, [k] venundedit, [l] vt emptor eum manumitteret, quamuis non eſt manumiſſus, ex conſtitutione diuorum Marci & Commodi ad Aufidium Victorinum, liber eſt. [m]

Pactum eſſendi operatur idẽ quod pactum fiendi. h. d. not. Et inutiliter factum, non impedit diſpoſitionem legalem, vt in ver. nec obeſt. Bal. Vel ſic: Ancilla vendita ut certo tempore elapſo ſit libera, eo tranſacto libera efficitur, licet pactum non contineat factum emptoris in manumittendo de-

c Si iã deceſſerat.] unde iam nõ poteſt mutare volũtatem, nec hæredis voluntas exquiritur, ut d. l. ff. eo. l. 3. ſed contra, ff. de do. inter uirum & uxor. l. quod autem, §. vxor. Sol. ibi non fuit vxor donatarij facta dña.

d Ad donatos.] ex interpretatione cõſtitutionis, ut ff. qui ſine manu. l. mancipia, & hoc faciebat hic quæſtionem.

e Vendere.] ſcilicet in tuum præiudiciũ, quo minus ſis liber finito tempore, uenditio tamen valet, ut ff. de contrah. emp. l. rẽ alienã. Accurſ.

f Ex cõſtitutione.] diuorum Marci & Commodi, ut infra l. proxim.

g Defendere.] argu. contra ff. de uerbo. oblig. l. qui Romæ, §. Flauius. Sed ibi de actu certo manumittendi fuit cogitatũ. Accurſius.

SI ea.] CASVS. Filium tuum naturalem ſeruum, quẽ ex ancilla tua ſuſtuliſti, Titio hoc pacto uendidiſti, ut intra menſem eũ manumitteret. ſi non manumiſit, ex conſtitutione diui Marci & Commodi liber erit. Viuia.

h Creſtes.] maior xxv. an. vt ff. de min. l. uerum, §. quid ſi minor, Azo. Sed certe immo videtur idem etſi minor tum erat filius, ut inſti. qui ma. non poſſ. §. eadem.

i Sed.] pro &.

k Filium.] id eſt qui erat filius.

l Venundedit.] intra duos annos.

m Liber eſt.] vt hic, & ſupra l. proxi. & ff. de in ius uoc. l. ſed ſi hac lege, in princip.

SI Iuſta.] CASVS. Vendidiſti mihi ancillam ſeptennem hoc pacto, ut cum ueniret ad xxv. annum, ad libertatẽ perueniret. illa non manumittitur. nunquid perducitur ad libertatem? Certe ſic, ex conſtitutione

A diuorum Marci & Commodi. & licet manumiſſa non fuerit, quod ex ea poſt prædictum tempus natum eſt, ingenuum eſt. Viuianus.

n Si Iuſta] proprium eſt nomen fœminæ.

o Vt cum haberet annos xxv.] Dubitatio erat, quia non uidebatur paciſci ut manumitteretur.

bere interuenire, ideo poſtea ex ea natus eſt ingenuus. Sali.

III. Idem A. Fulginio.

SI * Iuſta [n] Saturnino puellam nomine Firmam agentem tunc annos ſeptem, hac lege vendiderit, ut cum haberet annos uigintiquinque, [o] libera eſſet, quamuis factum ab B emptore præſtandæ libertatis pacto non ſit inſertum, [p] ſed ut libera eſſet, expreſſum, tamen conſtitutioni diuorum Marci & Commodi in ſemeſtribus ſcriptæ locus eſt, [q] ideoque impleto uiceſimo quinto anno Firma libera facta eſt, nec obeſt ei quòd uiceſimoſeptimo anno manumiſſa eſt, [r] quæ iam ex conſtitutione libera erat. Et is quẽ poſt uiceſimum C quintum annum ex te conceptum enixa eſt, ingenuus eſt.

* aliàs incipit, Cũ Iuſta.

Cum primum poteſt, intelligitur quis in mora fauore libertatis. Bald. Vel ſic: Si dominus recipit precium vt libertatem præſtet ſeruo, mora in manumittendo commiſſa, liber efficitur. Sali.

IIII. Imp. Gordianus A. Iocundæ.

SI is qui precium [s] pro te acceperat vt ſtatuto tempore te libertate donaret, moram repromiſſæ li D bertati præſtitit, ex eo tempore te liberam eſſe effectam manifeſtum eſt, [t] ex

p Inſertum.] ſ. ut manumitteretur.

q Locus eſt.] ſcilicet ex interpretatione. ſed proprie locũ habet conſtitutio diui Hadriani, ut ff. eo. l. fi. ſed vbi comprehenditur factum manumittentis directò, hæc conſtitutio locum habet, ut d. l. fi. & ſupra eod. l. 1. & 2.

r Manumiſſa eſt.] de facto, ut inſtit. de ingenu. § fi.

SI is] CASVS. Vendidiſti mihi ancillã ut intra mẽſem eam manumitterem. non manumiſi, mora mea ei non nocet, cum manumittere potui, quia ex conſtitutione libera erit, & filij poſtea nati erunt ingenui.

s Si is qui preciũ.] puta dominus tuus.

t Manifeſtum eſt.] ut & ff. de ma. l. ſi quis ab alio, & de liber. cau. l. Paulus. Sed contra ff. de cõdic. cauſa da. l. 3. §. ſed ſi tibi, & ff. de præſcrip. verb. l. naturalis, §. at cum do. in quibus dicit non fieri liberum die adueniente. Solu. ibi dabatur pecunia ut ſpecies, hic ut quantitas. Vel ſolue ut in qualibet earũ dixi.

ADDITIO. Dicas clarius poſt communiter docto. in d. §. ſed ſi tibi. Dedi tibi pecuniam, ut ſeruum tuum manumitteres, quem per illam pecuniam à te emi, & ut cum manumitteres intra certum tempus, apud te dimiſi, tunc effluxo tempore à lege fit liber, ut hic. Si uero pecuniam ſimpliciter dedi, ut ſeruum tuum manumitteres intra certum tempus, non tamẽ emẽdo eum, tunc elapſo illo tempore non fit liber à lege. ita loquitur, d. §. ſed ſi tibi, & d. §. at cum do, ſupra alleg. per glo. Si autem dubitetur utrum emerim vel non, tunc diſtinguit Bar. in dicto §. ſed ſi tibi, aut dedi eam in ſacculo, ſcilicet ut ſpeciem, & non præſumitur emptio. aut dedi pecuniam numeratam, tunc ſi illa pecunia correſpondet uero precio ſerui, præſumitur emptio. ſi non correſpondet, ſed eſt minus, non præſumitur emptio, ſed eſt contractus innominatus, ita ut habeat locum tex. in dicto §. ſed

Pecunia põt dari duplici-

ſed ſi tibi, & in d. §. at cum do.

a Poſſet.] & deberet

b Opinionis.] ut ff. de ſta. ho. l. Herennius.

EA quidem.] CASVS. Mihi mancipium uendidiſti hoc pacto, ne manumittam, & ſi contra factum eſſet, ſtipulatus es c. nomine pœnæ, ſi manumiſi, an agere poſſis ad pœnā? Dicitur quòd nō, quia non tenuit manumiſſio, nec ſi me coram procuratore fiſci vocaueris ad pœnam, coram eo reſpondebo: cum non ſit competens iudex.

quo cum poſſet [a] dari libertas, non eſt præſtita: & ideo ex te natos, ingenuos videri procreatos, non incertæ opinionis [b] eſt.

Pactum quod reſiſtit libertati, appoſitum venditioni ſerui proprij, impedit libertatem: pœna tamen petitionem non inducit. Et citatus a iudice incompetente, vel ſub conditione qua non tangit eum: non tenetur comparere h. d. not. Bald. Vel ſic: Seruus uēditus cum pacto ne ad libertatē perducatur ſub certa pœna, per emptorē manumiſſus, liber non efficitur: nec pœna committitur: nec procurator fiſci eſt competens iudex inter priuatos. Salic.

V. Idem A. Martino.

EA quidem mancipia, quorum venditio eā legem accepit, ne ad libertatem perducantur, [c] etiā ſi manumittantur, [d] nanciſci libertatem non poſſunt. [e] Neque enim conditio, quæ perſonæ eius cohæſit, immutari facto eius, qui ea lege comparauit, poteſt.

¶ Nec tamen pœnæ exactio (ſi qua addita eſt) conditioni non ſeruatæ iuſtā exigendi tribuit cāam. [f]

¶ Qua igitur ratione te poterit reuocare ad officium procuratoris, [g] qui eam legem venditioni dedit, perſpici non poteſt: cū nec in priuatorum contractibus fiſcus ſe interponere debeat: & literæ [h] ad te miſſæ, perſonæ factum [i] (ſi nō ipſe manumiſeris) non contineant. [k]

Factum legis excuſat negligentiā hominis. Bald. Vel ſic: Si venditur ancilla ut manumittatur ſub pœna: licet non manumittatur, non poteſt peti pœna: quia per conſtitutionem effecta eſt libera. Salic.

VI. Impp. Diocletian. & Maximin. AA. & CC. Rufinæ.

SI puellam ea lege vendidiſti, vt manumitteretur, & ſi manumiſſa nō eſſet, centum aurei præſtarentur: [l] non ſeruata fide, nihilo minus eam raptam ex veſtigio ſeruitutis ad libertatem, quæ præſtari potuit, conſtitit: [m] nec pecunia [n] quaſi rupta fide ſuſcepta, recte petetur: [o] cum non mutata [p] venditoris voluntate, conditionis poteſtatem poſt manumittentis factum repræſentari, optima ratione placuit.

TITVLVS LVIII.
DE AEDILITIIS actionibus.

Vendens ſcienter ſeruū vitioſum, tenetur non ſolum ad precium, ſed etiam damna petuntur. Bald. Vel ſic: Vendens ſcienter ſeruum fugi-

c Perducantur.] ſcilicet per aliquem, ſecus forte ſi dixi à te non manumitti, quia tūc alij poſſunt manumittere.

d Manumittantur] ſcilicet de facto.

e Non poſſunt.] vt & ff. de manu. l. ſi quis hac, & infra de his qui ad liber. per. non poſſunt l. j. & ar. ff. pro ſocio l. ſed & ſi ſocius. Sed fallit ſi mortem domini uendicauerit, ut ff. ad Sylla. l. iij. §. hi quoque, & ſi ſuis nūmis ſit emptus, vt ff. de manu. l. iiij. §. ſiue autem.

f Cauſam.] quia licet fuerit pœna appoſita, non tamen committitur, vt exigatur ſi contra fiat: cum effectū non habeat manumiſſio, ut j. l. proxim. ſic & ff. vt leg. no. ca. l. licet, ſed hoc fallit ſi etiā de facto noluit manumitti, ut ff. de verborum obligatio. l. qui Romæ, §. Flauius. Sed ſi ea lege donaui uel uendidi, ne tu alienares. poteris quidem alienare, ſed agam condictione ob cauſam ad intereſſe, uel ad precium, ut ſupra de condic. ob cau. l. ea lege, quæ eſt contra. Sed aliud in alienatione, quæ facti eſt, ut & ff. de cur. fur. l. conſilio. Vnde etiam rem alienam uendere poſſumus, non ſolum noſtram ſic prohibitam, ut ff de contrahen. emptio. l. rem alienam. Item incido in pœnam ex ſolo facto, ut ſupra de tranſactio. l. ubi pactum, at manumiſſio eſt iuris, ut hic, & ff. eo. l. ſi uenditor, niſi in caſu, ut ff. de conditio. inſti. l. mulier. §. penul. Vnde quia eſt iuris, non poſſumus alienum ſeruum manumittere, ut infra de his qui à non do. per totum titul. Eſt & alia ratio: quia libertas ſemel præſtita, difficilè reuocatur, ut inſtit quib. ex cauſis manumit. non poſ. §. ſemel alienatio facile. vnde facilius cōtra prohibitionem fit alienatio, quàm manumiſſio, ut arg. infra de app. l. nec cauſas. Alij tamen diſtinguunt, an in cōtrahendo, uel tradendo tantum ſit pactum appoſitum: qđ non placet, ut diximus de rebus alie. non alie. l. ſi.

Alienā rē poſſum vendere, ſed nō ſeruum alienum manumittere.

g Procuratoris.] fiſci, coram quo agebat priuatus contra priuatum ad pœnam, eo quòd contra uenerat manumittendo: ſed hic non eſt competens iudex, ut ſubijcit, ut s. de iuriſdi. om. iudi. l. 2.

h Literæ.] repete, & cum.

i Factum.] id eſt de facto tantum.

k Non contineant.] dic literas iſtas eſſe in quibus uenditor hoc pactum cū emptore facit, ut s. tit. j. l. penul. & habeas hic, non contineant. Vel ſi non habes, repete ſupra poſitum, & ſic venditor miſit, & emptor conſenſerat his literis. Vel dic ſecundo q literas mittebat procurator fiſci ad conuentum, quibus dicebatur: Si manumiſiſti, venias reſpōſurus ad pœnam, aliàs nō uenias. Vel tertio q in literis procuratoris fiſci repetebāt forma pacti, de quo pacto inſerto hic dicit, & hoc ſi habes, non, vel ſubaudias, non. Si vero non habes, dic quòd non manumiſit, ſed alij vendidit, & ille manumiſit, hic nō tenetur, ſi de ſe tantum fuit dictum, vt non manumitteret, & repete, & qua ratione literæ à te &c. perſpici non poteſt.

SI puellam.] CASVS. Ancillam mihi vendidiſti ea lege ut intra annum manumitterem, & ſi manumiſſa non eſſet centum aurei præſtarentur, ſi non manumiſi eam, cū ex conſtitutione ad libertatem peruenerit, an ad pœnam agere poſſis, quæritur? Dicitur, quod non, niſi intra illud tempus uoluntas tua fuerit mutata.

l Præſtarentur] nomine pœnæ.

m Conſtitit.] ex conſtitutione, ut ff. de manu. l. cum minor.

n Pecunia] id eſt pœna.

o Recte petetur.] immo uidetur quòd ſic, ut ff. de uerb. oblig. l. qui Romæ. §. Flauius, & ff. eo. l. ſeruus ea lege, in ſi. Sed in utraque illarum fuit de certo modo manumittendi dictum, ſcilicet uindicta: hic non. & certe quandoque de facto ſolo cogitatur, ut ff. de condit. inſti. l. mulier. § penult.

p Non mutata.] poteſt enim mutare, ut hic, & ff. de condit. inſtit. l. mulier. §. penult. & § z. Sed contra. ff. eod. l. quæſitum, ſed ibi fuit contractus nominatus, hic innominatus, immo dic ut ff eod. l. ſi quis. Item arg. contra ſupra, tit. j. l. j. 2. reſpon.

DE ÆDILITIIS ACTIOnibus.

De actionibus circa venditiones iure ciuili proditis, dictum eſt: ſequitur de prætorijs, quæ ſunt prædictarum pediſſequæ, vt ſupra de vete. iur. enū. l. 2. § quartus.

Continuatio.

Vendens fraudulenter rem vitioſã, mul tũ differt ab ignorã te ueudẽte.

Si nõ ſimpliciter.] CASVS. Si ſciens mihi ignoranti ſeruum vitioſum vendidiſti, non ſolum ad precium, ſed ad damnum teneris.

a Si non ſimpliciter.] id eſt nõ ſine fraude, ſed certe nihil ui detur intereſſe fraude vel ſine fraude hoc fecerit, ut argu. ff. eo. l. 1. §. cauſa, & ſupra de act. empt. l. ſi minor. Sed reſpõ. immo. nam primo caſu tenetur de omni damno, ſecundo non, ut ff. de actio. empt. l. Iulianus, in prin. Item quantum ad exceptionem generalem, quando dixit ſe nolle teneri de aliquo vitio. nã primo non prodeſt ei exceptio, altero ſic, ut ff. de act. empt. l. 1. §. 1. & l. quæro, & ff. de hæred. vendi. l. hoc autem. ſed ſpecialis pactio etiam ſcienti prodeſt, ut ff. de excep. doli. l. apud Celſum, §. item Labeo ſcribit.

b Neſcienti.] ſecus ſi ſcienti, ut ff. eod. l. ſi tamen, §. in ædilitijs. & idem ſi ſupine ignorauit, ut ff. de contrahen. empt. l. ea quæ.

c Abeſt.] idem eſt ſi non abſit, ſed hoc dicit, quia ſemper abeſſe videtur, & eum etiam præſentẽ habere nõ licet. & ſpecies quædam eſt libertatis, eſſe fugitiuum, ut ff. de actio. emp. l. Iul. §. 1. & ff. eo. l. ſi quis ſit fugitiuus, §. idem recte ait. Sed & ideo dicit, abeſt, quia non ſolum conſilij, ſed facti eſt fugere, ut ff. eo. l. quis ſit fugitiuus. Tria ergo hic no. fraudem vendentis, ignorantiam ementis, abſentiam ſerui. Primum non multum operatur quantum ad redhibitionẽ. Secundum multũ. Tertiũ nihil. ut dixi ſuperius.

Libertatis ſpecies eſt eſſe fugitiuum.

tiuum vel aliter vitioſum, tenetur emptori tunc ignoranti ad precium, & omne damnum illatum. Salic.

I. Imp. Antonin. A. Decenſio.

SI non ſimpliciter, [a] ſed conſilio fraudis ſeruum tibi neſciẽti [b] fugitiuum, vel alio modo vitioſum, quis vendidit, iſque idẽ fugitiuus abeſt, [c] B non ſolum in precium ſerui venditorem conueniri, ſed etiam dãnum [d] quod per eum tibi accidit, competens iudex (vt iampridem placuit) præſtari iubebit. [e]

Licet ſeruus poſt annum fugiat, vel poſt multos annos (quod hic dicitur de anno fuga, notat ſalli accidentiã) tamen poteſt agi redhibitoria intra ſex menſes, vel quanto minoris, intra annum. Bald. Vel ſic: Ex fuga ſerui poſt annum contingente non poteſt quanto minoris nec redhibitoria agi. Salic.

II. Imp. Gordian. A. Penthiſilio.

CVm proponas ſeruũ, quem pridem comparaſti, poſt anni [f] tempus fugiſſe, qua ratione eo nomine cum venditore eiuſdem congredi [g] quæras, non poſſum animaduertere. Etenim redhibitoriam actionem ſex menſium [h] temporibus, vel quanto minoris anno concludi, [i] manifeſti iuris eſt.

Quotiens eſt neceſſe probare duo, non ſufficit probare alterum, & hic oportet probare duas fugas, ſi a poſſeſſore incipias. Poteſt quis promittere factum ſerui & ſubditi ſui ſicut ſuũ, quando hoc eſt de natura contractus, & etiam quando eſt vltra naturam. Iudex ſecundum qualitatem probationum debet pronunciare. Bald. Vel ſic: De futuro caſu ſeu vitio ſerui non tenetur venditor, niſi de eo promiſerit. & ſi ad venditorem reuertitur, illum reſtituere tenetur Salic.

III. Impp. Diocletian. & Maximianus. A A. Mutiano.

SI apud priorem dominũ [k] fugiſſe mancipiũ nõ doceatur, fuga poſt vẽditionem interueniens, [l] ad damnum emptoris pertinet. [m]

C ¶ Sin autem venditor non vitioſum etiam in poſterũ fieri ſeruum temere promiſerit, quamuis hoc impoſsibile [n] eſſe videat, tñ ſecũdum fidem antecedentis [o] vel incontinenti ſecuti pacti [p] experiri poſſe nõ ambigitur. Poſteriores enim caſus non venditoris, ſed emptoris periculum expectant. [q]

d Damnum.] ut & ff. eo. l. illud, niſi pro damno ipſo ſeruum pro noxa dimittat, & ſerui precium reddat, ut ff. D eo. l. quæro, & l. cum autem, §. Iulianus.

e Iubebit.] actione ex empto ciuili, quæ quia ſimilitudinem habet cum prætoria, ideo hic ponitur hæc lex. Vel dic de prætoria, per l. ff. eo. l. 1. §. aiunt, in fi. verborũ ædilium, & habent commune ex empto, & ædilitiæ, quia ambæ perſequuntur intereſſe contra ſcientem venditorem. ſecundum Ir.

CVm proponas.] CASVS. Si ſeruus quem comparaſti, poſt annum fugit, ceſſat redhibitoria, quia redhibitoria 6. menſibus, & quanto minoris anno finitur.

f Anni.] currentis à tempore venditionis, ut ff. eod. l. ſciendum, in fin. niſi fuerit emptor ignorans, ut ſtatim dices.

g Congredi.] redhibitoria, uel quanto minoris ex empto vero, ciuili, cum ſit perpetua, agere potes, ſi ante venditionem quoque tale uitium non abſuit. alioquin non ages poſt. Poſteriores enim caſus ad emptorem pertinent, ut & infra l. proxi. & ſupra de periculo & com. rei ven. l. 1. & ff. de ædil. edic. l. ædiles, 1. in princip. & l. actioni.

h Sex menſium.] utilium. & quod ſubijcit de anno, dic utili, ut ff. eo. l. ſciendum, in fi. & ff. de exceptio rei iudi. l. ſi is. & intellige vtile quo ad quid, ſcilicet quia demũ ſcienti currit illud tẽpus. non enim uidetur experiundi poteſtatem habuiſſe, q ignorauit, ut ff. eo. l. cum ſex. Ideoque à tempore ſcientiæ currit temqus continuum, vt & aliàs, ff. de calum. l. annus. Et cane q quandoque redhibitoria itra duos menſes, quanto minoris, ſex menſibus finitur, ſcilicet quando ob hoc ipſum agitur, quia non cauetur, ut ff. eo. l. ſi uenditor.

Redhibitoriæ, & quanto minoris, ipſa qñq; breuiatus.

i Concludi.] tamen actione ex empto poteſt agere.

SI apud.] CASVS. Si ſeruus ad venditorem non fugiat, venditor non tenetur. Si uero uenditor promiſerit in poſterum non fieri uitioſum, quamuis uideatur impoſſibilis promiſſio, tamen tenetur. Si uero fugiat ad uenditorẽ, iuxta rei qualitatẽ præſes dabit ſententiam.

k Dominum.] melius poſſet aſſignari ſuper illo uerbo, nõ doceatur. quia tunc tenetur rei vendicatione ſi fuit dñs in tradendo, ff. de rei uendica. l. ſi ager. ſi autem non fuerit dominus, tenetur Publiciana, licet quidam & tunc dent ei rei vendicationem, dicentes non licere ei referre quæſtionem dominij, ut diximus ſ. de nõ nu pe. l. 1. & ad hoc ff. de cõtrah. emp. l. ſi cum fundum, §. 1. & ſecũdũ hoc pone caſum ut in ultima parte leg. 3.

l Interueniens.] ſ. ſeruus, qui nunquam ante fugerat.

m Pertinet.] ut & ar. ſupra l. proxi.

n Impoſſibile.] quia factum alienum, & ideo propter multam difficultatem quaſi impoſſibile habetur ſed expone id eſt difficile. ſic ff. de his qui deiec. uel effu. l. cum ſanè, aliàs agi non poſſet, ut ff. de reg. iu. l. impoſſibilium. Sed quomodo valet, cum alienum factum nõ poſſit promitti, ut ff. de uerb. obli. l. ſtipulatio iſta, in princip.? Reſpon. videtur promittere ſe curaturum hoc caſu, & ſimilibus. & ſic eſt non ſimplex abnutiuum, ut ff. de uerbo. obli. l. inter ſtipulantem, in princ. Vel prõmiſit duplam. Aliud ſi fieret vitioſus, ut ff. de euic. l. quod dicitur. Vel uidet promittere intereſſe ſi fiat, ut ff. de euic. l. ſi ita qs.

Factũ alienum promitti non poteſt.

o Antecedentis.] ut & ſupra, de pac. l. in bonę fidei, & l. petens, & ſupra, de uſur. l. ſi uſuras, & ff. de ſer. uiba. prædi. l. ſi binarum, & de euic. l. Lucius.

p Pacti.] ſcilicet nudi.

q Expectant.] niſi pactũ aliud facias, ut ſ. dictũ eſt. Accurſius.

a Curabit.] quia ſi dolo venditoris fugit, qui eum corrupit, tenetur ſerui corrupti. Item & rei vendicatione, vel Publiciana tenetur. ut in princi. l. dixi. & facit ad hanc, l. ſ. de contrah. & commit. ſtip. l. non moriturum, §. fi.

¶ Verum cum ſeruum quẽ comparaueras, ad eum qui diſtraxerat, redijſſe contendis, competens iudex perſpectis omnibus, pro repertæ rei qualitate proferre curabit [a] ſententiam.

Res quandoque redhibetur ob pactum, quandoque ob vitium, ut fundus peſtibilis. Bald. Vel ſic: Vbi fundus venditur ſub conditione diſplicentia, eo diſplicente poteſt agi redhibitoria. & idem ſi ſine pacto vendiderit, ſed herbas peſtiferas facit. Salic.

IIII. Idem A A. Fœlo.

SI prædium quis ſub ea lege comparauit, vt ſi diſplicuerit, [b] inemptum ſit, id, utpote ſub conditione [c] venditum, reſolui, & redhibitoriam [d] actionem aduerſus venditorem competere, palam eſt. Idem obſeruatur & ſi peſtibilis fundus, id eſt, peſtibiles herbas, vel lethiferas habens, ignorante emptore diſtractus ſit. nam & in hoc etiã caſu per eandem [e] actionem eum quoque redhibendum eſſe conſtat.

In redhibitoria actione debet probare emptor ſeruum fugitiuum eſſe. Salic.

V. Imppp. Gratia. Valentinian. & Theod. A A A. Nephridio.

HAbito ſemel bonæ fidei contractu, mancipioq; ſuſcepto, & precio ſoluto, ita demum repetendi [f] precij poteſtas eſt ei qui mancipium comparauit, largienda, ſi illud [g] qđ dixerit fugitiuum, poterit exhibere. [h] Hoc enim nõ ſolum in Barbaris, [i] ſed etiam in prouincialibus [k] ſeruis iure præſcriptũ eſt.

SI prædium.] CASVS. Si prædiũ ſub cõditione emas, vt ſi diſpliceat, reſoluatur vẽditio, redhibitoria locũ habet. Idem eſt ſi habebat peſtiferas uel lethiferas herbas.

b Diſplicuerit.] ſcilicet intra tempus præfinitum, quod in perpetuum conueniri poteſt. & ſi quidẽ nihil de tẽpore conuenit, intra dies lx. utiles poteſt redhiberi per actionẽ in factum, ultra non, niſi cauſa cognita, ut & ff. eo. l. ꝙ ſi nolit. §. ſi quid ita. Et datur hæc actio in factum, in quinque caſibus. Primus eſt ut modo dixi. Secũdus ſi venditor non pronunciat de his quibus iubẽt ædiles pronunciari, ſcilicet de natione vel ſimilibus, ut ff. eod. l. ꝙ ſi nolit, §. qui mancipia. Item ſi non cauerit de his, de quibus cauere iubetur, ut ff. eod. l. ſi venditor, & tũc intra duos menſes uel ſex, ut ibi dicitur. Item ad precium, cum fuerit facta redhibitio ſine iudice, ut ff. eo. l. ꝙ ſi nolit, §. in factum. Item propter ornamenta intra lx. dies ad redhibendum, niſi ornamenta dentur, ut ff. eo. l. ædiles, 2. in princi. & §. vendendi. Poteſt dici & ſextus, ſcilicet cum ueteranus pro nouitio eſt venditus, ut ff. eod. l. pręcipiunt ædiles, & l. fi. §. quotiens.

Actio in factum ad redhibendum datur in quinq; caſibus.

c Sub conditione.] ſcilicet reſolutiua, ut arg. ff. de contra hen. empt. l. 3. & inſti. de contrahen. empt. § fi. Accur.

d Redhibitoriam.] ideſt in factum.

e Per eandem.] ſimplex fit relatio. nam non ad in factũ quæ ad redhibendum datur, ſed ad aliam, ſcilicet ex empto redhibitoriam. & ſic pro uera redhibitione hic ponitur, ſupra non, ut ff. eo. l. etiam.

HAbito.] CASVS. Si precium repetas, quia vendidi fugitiuum, probare habes ipſum fugitiuum. & hoc locum habet non ſolum in Barbaris, ſed etiam in prouincialibus ſeruis.

f Repetendi.] per hanc actionem redhibitoriam. Ac.

g Si illud.] ſcilicet mancipium.

h Exhibere.] ideſt probare uel oſtendere. immo videtur & ſi ſit mortuum, ꝙ poſſit redhibitoria agi, ut ff. eo. l. ꝙ ſi nolit, §. idem ait hominem, & §. ſi mancipium, & §. pen. & l. ſi hominem. Idem & ſi eſt in fuga, unde & tunc exhiberi non poteſt, ut ff. eo. l. redhibere, §. fin. quæ omnes ſunt contrariæ. Sol. hic ponitur exhibere, id eſt probare. & nihil eſt contra. Et alij dicunt ꝙ ibi fuit emptor ſine culpa, hic non. Alij ꝙ hic fuit vndique bona fides, ibi tantum in empto re. prima placet.

i In Barbaris.] id eſt mãcipijs noſtris ab hoſtibus captis.

k Sed etiam in prouincialibus.] id eſt natis apud nos.

TITVLVS LIX.

DE MONOPOLIIS, ET conuentu negotiatorum illicito, uel artificio [a] ergo lab orum necnon balneatorum prohibitis, & pactionibus illicitis.

Primo prohibet monopolia generaliter, ſecundo deſcendit ad duplicem ſpeciem. Primo quando ſuper precijs rerum. Secundo quando ſuper operis. Tertio dicit tranſgreſſores ſtatuti illicite non puniri. Quarto mandat contra ſtatuentes inquiri. Quinto imponit pœnã facientibus cõuenticula. Sexto ponit pœnã primatibus collegiorũ. Septimo punit negligentiam iudicũ. partes patent per paragraphos. Bald. Vel ſic: Conuentiones inter negotiatores, & artifices, ne quis eorum minori precio ab eis taxato res vendat, vel ne per vnum inchoatum, per aliũ expediatur ſeu perficiatur, ſunt a iure reprobata, & pœnis hic ſtatutis ſubiecta. Salic.

I. Imp. Zeno. A. Conſtantino præfect. præto.

IVbemus ne quis cuiuſcunque ueſtis, vel piſcis, vel pectinum [a] forte, aut echini, [l] uel cuiuſlibet alterius ad victũ vel ad quemcunque vſum pertinentis ſpeciei, uel cuiuſlibet materiæ, pro ſua auctoritate, uel ſacro iam elicito, aut in poſterũ eliciendo reſcripto, aut pragmatica ſanctione, vel ſacra noſtrę pietatis adnotatione, monopoliũ audeat exercere, neve quis

DE MONOPOlijs, & conuentu negotiatorum illicito, &c.

Quia uenditores illicitas ineunt inter ſe pactiones, ideo eas prohibet hic tit. Et dicitur monopolium, id eſt ſingularis negotiatio in ciuitate, a monon quod eſt unũ, & pola quod eſt uenditor, uel poliũ, quod eſt uenditio, quia ſi uno & certo modo faciẽda negotiatio uel uenditio. Inde etiam dicitur bibliopola, id eſt uenditor librorum. Biblos enim dicitur liber. Item & inde dicitur monopola pen. produc. ſcilicet talis negotiator, qui ſic cum alijs pactus eſt. P. autem deriuauit monopolium a monon quod eſt unũ, & polis quod eſt ciuitas. inde monopolium, id eſt vnica negotiatio in ciuitate, & per hoc uetita, & inde monopolus dicitur pen. correpta, qui ſolus vult eſſe in ciuitate emptor & uenditor.

IVbemus.] CASVS. Prohibet ne alicuius ſpeciei mercatores ſuper rebus vendendis, uel ad certum precium etiam impetrato reſcripto monopolium audeant exercere. Nec cuiuſquam operis artifices ſuper inceptis operibus non complendis. ſi contra fiat, ſine iudiciarijs ſumptibus denuntietur. Facientes monopolium, ſpoliati bonis, in exilium damnantur. Aliarum profeſſionum primates, qui hic nominantur, in quadraginta libris auri puniuntur. Si præſes in punienda venalitate, uel diſſimulatione remiſſus fuerit, in quinquaginta libris auri punitur.

l Echini.] id eſt eborei. uel dic quod echinus eſt paruus piſcis ſemipedalis.

a aliàs, uel artificum, ergo laborum, nec non balneatorum prohibitis illicitis pactionib⁹.

Monopolium quid dicitur eſſe. Bibliopola quis dicatur.

a Pecten nomen piſcis eſt, Pectinibus patulis (dicit Horatius) iactat ſe molle Tarẽtum.

a Venundentur.] Iuſtum eſt enim vnicuique ſua committere, ſupra de Iudæis. l. nemo 2.

b Ergolabi.] id eſt redemptores operum, mancipes.

c Implere.] cõtra hanc artifices faciũt in multis locis.

d Omniaque.] ſepe te, data licentia.

e Denunciandi.] ſic ſupra de epiſcop. & cleric. l. ſi quis in hoc.

f Conſtringere.] forte ꝙ neminem doceant, niſi tantum det.

DE NVNDINIS, & mercationibus.

Occaſione emendi vendendique, quandoque quis impetrat à principe nundinas, id eſt, vt celebretur generale forum in alicuius villa vel poſſeſſione, & ideo de hoc ponit.

Qui exercendorum.] CASVS. Qui nundinas aut mercatum impetrant, nullum ibi venientem conueniãt ratione mercium, aut ratione loci temporalem quæſtum faciant, uel ratione priuati debiti aliquam moleſtiam faciant.

Nundinæ quõ amittantur. g Licentiam.] quã decẽnio nõ utendo amittur, ut ff. e. l. 1.

h Conueniant.] de impetrante reſcriptum dicit. cæterum alij ibi contrahentes cum his qui habent ibi pergulam uel horreum, poſſunt conuenire eoſdem, ut ff. de iudic. l. hæres, §. proinde. Et dicas hic mercibus, ideſt occaſione mercium, & ſic ſubaudi in ſequentibus.

i Venalitijs.] ideſt ſeruis.

Forũ impinguat terram. k Locorum.] ut exigant aliquid ratione locorum. habent enim grande commodum ex eo, quòd propter forum terra eorum impinguatur. argu. ff. de aqua plu. arcen. l. 1. in fin.

DE VECTIGAlibus & commiſſis.

Qua ratione rerum venditarum, vel quo- A *cunque modo quæſitarum ſi deferantur de vna ciuitate in aliam, præſtatur vectigal. ſcilicet octaua, ut infra eod. l. ex præſtatione, & duas partes habet fiſcus, & tertiam ciuitas vel ordo ciuitatis, ut infra eod. l. fin. ideo de his dicit. Et dicitur vectigal, quia præſtatur de rebus quæ vehuntur.*

illicitis habitis conuentionibus coniuret, aut paciſcatur, ut ſpecies diuerſorum corporũ negotiationis, non minoris quàm inter ſe ſtatuerint, venundentur.[a]

¶ Aedificiorum quoque artifices, vel ergolabi,[b] aliorumq; diuerſorum operum profeſſores, & balneatores, penitus arceantur pacta inter ſe componere, vt ne quis, quod alteri commiſſum ſit, opus impleat, aut iniunctam alteri ſolicitudinem alter intercipiat, data licentia vnicuique ab altero inchoatum, & derelictum opus, per alterum ſine aliquo timore diſpendij implere,[c] omniaque[d] huiuſmodi facinora denuntiandi[e] ſine vlla formidine, & ſine iudiciarijs ſumptibus. C

¶ Si quis autem monopolium auſus fuerit exercere, bonis proprijs expoliatus, perpetuitate damnetur exilij.

¶ Cæterarũ præterea profeſſionum primates, ſi in poſterum aut ſuper taxandis rerum precijs, aut ſuper quibuſlibet illicitis placitis, auſi fuerint conuenientes huiuſmodi ſeſe pactis conſtringere,[f] quadraginta librarum auri ſolutione percelli decernimus, officio tuæ ſedis quinquaginta librarum auri condemnatione multando, ſi in prohibitis monopolijs, & interdictis corporum pactionibus commiſſas forte (ſi hoc euenerit) ſaluberrimæ noſtræ diſpoſitionis condemnationes, venalitate interdum, aut diſſimulatione, vel quolibet vitio minus fuerit executum.

TITVLVS LX.

DE NVNDINIS, ET mercationibus.

Illi quibus ſunt nundinæ, non poſſunt uenientes ad nũdinas cauſa debiti arreſtare, nec merces eorum ſequeſtrare, nec aliquam partem mercium ratione territorij accipere, nec aliquod datium imponere, uel pedagium, vel gabellam. nũdinantes enim liberi ſunt tempore nundinarum in acceſſu, mora, & receſſu. Bal. Vel ſic: Tempore nundinarum negotiatores & alij ad nundinas concurrentes, non poſſunt ibi ex ante geſto conueniri. Salic.

1. Impp. Valens & Valentinianus AA. ad Probum præfect. prætor.

Qui exercendorum mercatuum aut nũdinarum licentiam[g] vel veterum indulto, vel noſtra auctoritate meruerunt, ita beneficio reſcripti potiantur, vt nullum in mercatibus atque nundinis ex negotiatorũ mercibus conueniant,[h] vel in venalitijs[i] aut locorum[k] temporali quæſtu & commodo priuata exactione ſectentur, vel ſub prętextu priuati debiti aliquam ibidem concurrentibus moleſtiam poſsint inferre.

TITVLVS LXI.

DE VECTIGALIBVS & commiſſis. D

Libertas præſtita ante motam quæſtionem commiſſi, non reuocatur prætextu uectigalis non ſoluti. Salic.

1. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Victorino.

Si iure[l] manumiſſus es ante quæſtionem[m] commiſſi motã, ſtatum tuũ vectigalis noĩe conuelli non eſt æquum.

Res quæ incidit in commiſſum, poſt quinquennium non poteſt peti. Bald. Vel ſic: Commiſſum non petitur

Vectigal unde dicatur: Caſum ponit. l Si iure.] Dic caſum ꝙ ex aliquo ſeruo delato erat præſtãda octaua, ut ĩ. e. l. ex præſtatione. ſed licet octaua ſit fiſci, & ordinis, tamẽ põt manumitti, cũ vnus ſociorũ alijs ẽt inuitis manumitti, ut ĩ. de com. ſer. ma. l. 1. Vel dic ꝙ aliquis cõduxit vectigal à fiſco, pro quo hic ſeruus, & cætera bona fiſco tacite ſunt obligata, ut ĩ. in qb. cau. pig. ta. contra. l. 1. poteſt tamẽ manumitti. ſecus ſi ſpecialiter & expreſſe, ut ĩ. de ſer. pign. da. ma. l. 2. & 3. Sed primo caſui vr̃ contra, ff de publica. l. commiſſa, vbi totus vr̃ fiſci factus. Sol. ibi fuit omiſſa profeſſio, hic non, ſed facta profeſſione non ſoluit, quo caſu nõ totum habet fiſcus, ſed eius octaua duplicatur, vt ĩ eo l. fin. §. diui quoq; fratres, uel ibi in §. diui, ẽt profeſſio fuerat omiſſa, ſed multũ intererat domini ſeruum nõ perdere, cũ forte vxorẽ corrupit, uel rationẽs reddere debebat.

Vectigali nõ ſolutos an tota res incidat in commiſſum.

ADDITIO.

Potes breuiter & clarius dicere poſt Di. & Bar. in d. l. cõmiſſa, dũ quęritur an ꝓ vectigal non ſolutũ res tota incidat in cõmiſſum, aut quis omiſit ſciẽter profiteri. ſ. ſe debere tm̃ noĩe vectigalis fiſco uel ciuitati, & ſoluere, & tota res incidit in cõmiſſum, d. l. commiſſa: aut profeſſus eſt, ſed non ſoluit, & tũc ſolũ octaua pars publicatur. aut ignorãter omiſit profiteri, & tunc ſi fuit deceptus per publicanũ, duplicatur octaua pars, ut d. §. diui quoque fratres.

m Ante quæſtionẽ.] nam

nam poſt manumitti non potuiſſet factus litigioſus, ut infra de liti, l. 2. in fi.

NEque commiſſum.] CASVS. Poſt quinquennium, niſi ſit lis conteſt. pro commiſſo res vendicari nõ poteſt. & ſi res non extat, nec dolo extare deſierit, non poteſt precium peti.

a Non eſt.] nam ſi eſſet, ppetuata eſſet actio, ut infra de pręſcrip. xxx. anno. l. fi.

b Nec dolo.] uel lata culpa, ut ff. ſi mẽſor fal. mo. dixe. l. 1. § lata, non leui, ſicut etiam in depoſito, quia ſicut ibi gratia deponentis tantum, ita hic tantum gratia fiſci erat. Itẽ not. quòd quinquennio tollitur rei uendicatio fiſci. & ſic uidetur contra ff. de diuer. præſcrip. l. in omnibus. Sed in litera ibi ſoluitur, niſi minora tẽpora, &c. Item contra j. de præſcrip. xxx. ann. omnes. Sed de his dixi ſupra de ſacroſanc. eccle. l. ulti.

Fiſco aliquãdo tollitur rei uẽdicatio quinquennio.

OMnibus.] CASVS. Pœna recognitionis omiſſæ ſuper vectigalibus ẽ militibus remiſſa.

c Tenerentur.] cũ hoc ſit militis priuilegium, apparet aliud eſſe in priuato, ut hic, & ff. eo. l. fin. §. diuus quoq; Pius. Item & pro uectigali non præſtito, ut ff. eo. l. imperatores, & ff. de mi. l. ſi ex cauſa, §. ſi in commiſſum. Item ex illicita delatione, ut ff. eod l. cotem, § dominus. Item ex illicita emptione, ut j. eo. l. ſi quis. Item expone profeſſiones, ideſt ſcripturas quibus continetur ſe tantum debere nomine uectigalis, & nomine talis rei.

Vectigal non ſolutũ & multa alia faciunt res cadere in cõmiſſum

d Depoſito.] ideſt omiſſo.

e Portoria.] ideſt uectigalia.

f Exolue.] ſimiles.

PEnes illum.] CASVS. Remaneãt uectigalia pene illum qui plus dabit, & durent per triennum locatio, poſtea renouetur.

g Extiterit.] ſi modò bene caueat, ut ff. eo. l. licitatio, in prin. & de iure fiſc. l. non intelligitur, §. cum quinquennium, & infra tit. proxi. l. fi.

post quinquennium: nec etiam ante peti poteſt precium rei ſine dolo peremptæ, quæ cecidit in commiſſum. *Salic.*

II. Iidem AA. Linuo.

NEque cõmiſſum quod ante quinquennium factum dicitur, ſi lite res anticipata non eſt, [a] vendicari poteſt, neq; pro re quæ in commiſſi cauſam cecidit, ſi ipſa non exiſtat, B nec dolo [b] ſupprimatur, precium peti poteſt.

Licet milites non incidant in commiſſum, tamẽ ſoluere tenentur omiſſum. Bald. Vel ſic: Miles ob profeſſionem omiſſam priuilegiatur ne incidat in commiſſum. Salic.

III. Iidem AA. Ingenuo militi.

OMnibus militib[9] noſtris proſpeximus, ne ob omiſſas profeſſiones pœna commiſſi tenerentur. [c] Proinde depoſito [d] hoc metu, ſi qua portoria [e] debere te apparuerit, exolue. [f] C

Quando fiſcus vẽdit vel locat prouentus vectigalium, debent concedi plus offerenti, ſi tamẽ idoneè caueat. Item non debet vendi vel locari pro minori ſpacio triennij. Item non debet interrumpi præſtatio, id eſt nec vnum momentum vltra debitum dãdum eſt emptori uel conductori ad ſoluendum fiſco. Item finito triennio de nouo banniuntur, id eſt ſubhaſtantur, & venduntur. Bal. Vel ſic: Locatio vectigalium debet fieri per triennium: & ei qui plus obtulerit in licitatione tempore ſtatuto, debet concedi: & omnino tempore ſtatuto ſoluendum eſt. & triennio finito ad nouam locationem debet procedi. Salic.

IIII. Imp. [illegible] ad Rufum [illegible]

PEnes illum vectigalia manere oportet, qui ſuperior in licitatione extiterit: [g] ita vt non minus quàm triennij fine locatio concludatur, nec vllo modo interrumpatur tẽpus exigendis vectigalibus præſtiturum. Quo peracto tempore, licitationum iura conductionũq; recreari oportet, ac ſimili modo alijs collócari.

Non ſoluitur gabella de eo quod pro uſu proprio, nec de eo quod ad fiſcum portatur, nec de inſtrumentis ruralibus: ſed ſi cauſa negociationis, ſoluitur. Quid ergo ſi dubitetur? Reſpon. recurrendum eſt ad indicia. Bald. Vel ſic: Pro rebus quæ portãtur ad fiſcum, vel proprij vſus cauſa, vel gratia ruris exercendi: non debet vectigal ſolui. Salic.

V. Idem A. Menandro.

VNiuerſi prouinciales pro his rebus quas ad vſum proprium [h] vel ad fiſcum inferunt, vel exercendi ruris gratia reuehunt, [i] nullum vectigal à ſtationarijs exigantur, ea verò quæ extra prædictas cauſas, vel negociationis gratia portantur, ſolitæ præſtationi vel penſitationi ſubiugamus: capitali pœna propoſita ſtationarijs, & vrbanis militibus, C & cæteris perſonis, quorũ auaritia id tentari firmat.

Nullus eſt immunis à ſolutione vectigalium, etiam ſi ſuper immunitate proferat principis reſcriptum: quia præſumitur obreptitium. Salic.

VI. Impp. Valens & Valentinia. AA. ad Florentinum comitem ſacrarum largitionum.

OMnium rerũ ac perſonarum quæ priuatam degunt vitam, in publicis functionibus æqua debet eſſe inſpectio.

¶ Hoc ideo dicimus, quia nonnulli priuatoD rum elicitas ſuffragio proferunt ſanctiones, quibus vectigalia vel cætera huiuſmodi quæ inferri fiſco moris eſt, ſibi aſſerant eſſe conceſſa. [k]

¶ Si quis ergo priuatorum huiuſmodi reſcriptione nitatur, caſſa eadem ſit. Vectigalium enim non parua functio eſt, [l] quæ debet ab omnibus, qui negotiationis ſeu tranſferendarum mercium habent curam, æqua ratione dependi: exceptis nauiculariis, cum ſibi gerere rem probabuntur.

Nomine vectigalis ſoluitur eſtana, à qua nullus eſt immunis. Salicetus.

VNiuerſi.] [illegible] Pro rebus quæ ad uſum propriũ uel ad fiſcum uel ruris gratia uehuntur, uectigal nõ detur, capitalis pœna ſtationarijs, ſi contra faciant, inferatur.

h Proprium.] ſcilicet uitæ ſuæ & familiæ neceſſarias, ut ff. de uſu & ha. l. 2. §. 1. & l. plenum, §. 1.

i Reuehunt.] ideſt deportant ad culturam agrorum. à re, & ueho. Excipiuntur etiam quædam aliæ, ut ff. eod. l. licitatio, §. earum, & §. res, & §. fiſcus, & infra eodem l. omnium, in fin. & l. à legatis. Sed quid ſi gratia domus faciendæ, uel reficiendæ, uel alicuius operis, inferantur? Reſpond. per hanc, l. non uidentur excepta.

OMnium rerum.] CASVS. Omnium rerum ac perſonarum priuatarum circa uectigalia eſt æqua conditio, ut omnes ſoluant, exceptis nauicularijs.

k Conceſſa.] ideſt remiſſa. Et eſt ad l. iſtam in authen. de monachis, §. hinc autem nobis, colla. 1. & infra de anno. & tri. l. omnes, lib. x.

l Non parua functiõ eſt.] & ideo talia reſcripta ſunt dãnoſa fiſco, ideo non ualent, ut ſupra de preci. impera. offe. l. 3.

Vectigalia ſunt principibus utilia.

E X præſtatione.]

a Octauas] Not. octauas. ſic & ſupra de eunuchis, l. 2.

b Facienda.] vt & ſupra e.l.omnibus, in fi. & facit infra de quibus mu. uel præſt. lib. x. l. 2. & 3.

A Legatis.] CASVS. Pro his quæ apportãtur Romam, octauarij recipiant vectigal, non pro his q̃ in regreſſu reportabunt de Ro. lex ſeq. plana eſt.

c A legatis.] id eſt ambaſiatoribus.

d Deuotarum .] id eſt quæ deuotæ ſunt & obediunt populo Rom. aliud in legatis hoſtium, quia cũ illis non eſt cõmercium, ut ff. de verbo. oblig. l. liber homo, & infra tit. 2. l. 2. & l. mercatores, & facit J. de metallarijs, l. j. & v. lib. xj. Accur.

Octauarij qui dicantur.

e Octauarij.] id eſt hi qui ad hoc conſtituti ſunt, ut octauas accipiant.

f Conceſſæ.] ſupra quæ res expor. non de. l. 1. & 2. Accurſius.

g V Surpationẽ. Licẽtiæ.] qa cum liceret accipere vectigal, amodo nõ concedit, nõ tamen permittit traductionem animalium ſine prohibitione illa, forte ſcilicet ne Barbaris concedãt. & non legitur hæc lex.

V Ectigalia quæcunque.]

h Quæſierunt .] à principe.

i Formidari.] infra de paſcuis publi. l. 1. lib. xj. contra H.

k S I quis. Mancipum.] genitiui caſus pluralis numeri. & non legitur.

Q Vicquid contra.]

l Vectigales.] id eſt eos q præſunt vectigalibus exigendis. Azo.

m Largitionalium.] quia largitione principis uel alterius cõſecuti ſunt hanc poteſtatem. Azo. & facit infra tit. 1. l. non ſolent, & non legitur.

n E Xceptis. Ad ſacrum.] Illa enim tantum principi reſeruantur.

o Cætera.] vectigalia.

p Aerario.] Sic ergo duæ partes fiſco, tertia ciuitati, uel ordini ciuitatis datur, ut hic, & eſt ſic infra de operi. pu. l. ne ſplendidiſſimæ, & in authen. de colla. §. iubemus, colla. 9. & infra de diuer. prædijs ur. & ruſti. l. 3. in fi. lib. x j.

Vectigalia quib' ſunt applicãda.

q Conſortium.] id eſt contributio.

r Portionis.] id eſt tertiæ partis, quę ſingulis adſignatur ciuitatibus. Azo. & non legitur hæc in ſcholis.

VECTIGALIA noua inſtitui nõ poſſe.

VII. Iidem AA. & Gratianus. A. ad Archelaum comitẽ Orientis.

E X præſtatione vectigalium nullius omnino nomine quicquam minuatur, quin octauas [a] more ſolito conſtitutas omne hominũ genus quod commercijs voluerit intereſſe, dependat, nulla ſuper hoc militarium perſonarũ exceptione facienda. [b]

Ambaſiatores pro rebus quas portant non ſui vſus gratia ad locum ad quem vadunt, tenentur ſoluere vectigal, non pro his quas portant de loco vnde reuertuntur. Sal.

VIII. Imppp. Gratia. Valenti. & Theod. AAA. Palladio com. ſacra. largi.

A Legatis [c] gentiũ deuotarum, [d] ex his tãtum ſpeciebus quas de locis proprijs vnde conueniunt, huc deportant, octauarij [e] vectigal accipiant, quas vero ex Romano ſolo, quæ ſunt tamẽ lege conceſſæ, [f] ad propria deferunt, has habeant à præſtatione immunes ac liberas.

Licet gabella non ſoluatur, tamen curandum eſt ne ad hoſtes aromata deferantur, h. d. tex cum glo. Bal. Vel ſic: Licet vectigal hodie per Aegyptum non ſoluatur, tamen traductio animalium olim prohibita non permittitur. Salic.

IX. Iidem AAA. eidem com. ſac. largi.

V Surpationem totius licentiæ [g] ſummouemus circa vectigal Arabarchiæ per Aegyptum atq; Auguſtaneam cõſtitutum, nihilq; ſuper traductione animalium (quæ ſine prohibitione ſolita minimè permittenda eſt) temerariè per licentiam vendicari concedimus.

Quod conceditur ciuitati ad anguſtias ſumptuum releuandas, firmum eſſe debet. Bald. Vel ſic: Qualibet ciuitas vectigalia ſibi conceſſa pro ſuis curijs imponere poteſt. Salic.

X. Impp. Arcadius & Honorius AA. Rufino præfecto prato.

V Ectigalia quæcunq; quælibet ciuitates ſibi ac ſuis curijs ad anguſtiarum ſuarũ ſolatia quæſierunt, [h] ſiue illa functionibus curialium ordinum profutura ſunt, ſiue quibuſcunque alijs earundem ciuitatum vſibus deſignantur, firma his, atque ad habendum perpetua manere præcipimus, neque vllam contrariam ſupplicantium ſuper his moleſtiam formidari. [i]

Salinarij ſi emunt ſalinas, nihil poteſt menſurari vel vendi ſine eorum licentia, & pœna eſt ipſis applicanda. Bal. Fa. ff. de act. empt. l. creditor. Vel ſic: Nemini licet vendere ſal ſine licentia publicanorum, alias ſal, & precium cadit in commiſſum, & publicanis debetur. Salic.

XI. Iidem AA. Lampadio. P. P.

S I quis ſine perſona mancipum, [k] id eſt ſalinarum conductorũ, ſales emerit, vendereve tentauerit, ſiue propria audacia, ſiue noſtro munitus oraculo, ſales ipſi vnà cum eorum precio mancipibus addicantur.

Reſcripta contra conſuetudines & ſtatuta vectigalium, non valent. h. d. Salic.

XII. Impp. Honorius & Theodo. AA. Cuſoni comiti ſacrarum largitionum.

Q Vicquid contra vectigales [l] largitionalium [m] titulorum, vel pragmaticis, vel ſacris adnotationibus fuerit elicitũ, effectu & viribus carere cenſemus.

Tertia pars gabellarum & pedagiorum pertinet ad ciuitatem, duæ vero ad fiſcum imperij. Bal. Vel ſic: Vectigalis ſoliti duas partes habet fiſcus, tertiam ciuitas uel municipium, niſi ſit vectigal principe reſeruatum. Salic.

XIII. Impp. Theod. & Valenti. AA. Flauiano. P. P.

E Xceptis his vectigalibus quæ ad ſacrum [n] patrimonium noſtrum quocunque tempore peruenerunt, cætera [o] reipublicæ ciuitatum atq; ordinũ, æſtimatis diſpẽdijs quę pro publicis neceſſitatibus tolerare non deſinunt, reſeruentur, cũ duas portiones ærario [p] noſtro cõferri priſca inſtitutio diſpoſuerat. atque hanc tertiam iubemus adeo in ditione vrbiũ municipumq; cõſiſtere, vt proprij compendij curã non in alieno potius q̃ in ſuo arbitrio nouerint cõſtitutã. ¶ Deſignatæ igitur cõſortium [q] portionis [r] eatenus iuri ordinũ ciuitatumq; obnoxium maneat, vt etiam locandi quanti ſua intereſt, licentiam ſibi nouerint contributam.

TITVLVS LXII.

VECTIGALIA NOVA INSTITVI. &c.

In arduis princeps committit examinationẽ, & ſibi reſeruat deliberationes, ut hic, & no. prudentiam regis. Bald. Vel ſic: Si ca-

NOn quidem.] AVS. Noua vectigalia nō inſtituunt propter temulitatem. hoc in prima.l. Nec decreto ciuium. hoc in ſecunda. Nec inconſulto principe. hoc in tertia. Si vltra modum conſuetum cōductores perceperint, pœna eſt exilij.

a Non quidem.] Cōcor. ff. ad l. Iul. ambitus. l. j. & ff. ad leg. Iuliam de vi pu. l. fi. & infra, ꝺ allu. hi quos, & infra, de execu. mu. l. placet, & infra, lib. x. de colla. dona. & ff. de cen. l. forma. §. j. & non legitur in ſcholis.

b VEctigalia.] Facit. ff. ꝺ publica. l. licitatio. aliàs l. vectigalia. & idem eſt in eccleſiis per concil. Lateranē. vt in c. prohibemus. extra de cēſi. & non legitur hæc in ſcholis.

c NOn ſolent. Inconſultis principibus.] ad hoc ff. de leg. & ſe. con. l. & ideo, & de conſti. princip. l. in rebus. & ſupra titul. j. l. quicquid.

d Reſtitui.] cum pœna: vt ff. de pub. l. licitatio. §. quod illicite, & infra de fur. l. etiam, & ſupra ex quib. cau. infa. irro. l. ij. & infra libro x. de ſuperexacto l. j. & de excu. mu. l. placet, & infra de cenſi. l. peræquatores, libro xj.

e SI prouincialiū. Cōſuetudinē.] ſic. ff. de verb. ſign. l. munus. ij. & facit ad hanc. l. ꝯ. de ædi. priua. l. per prouincias, & ff. de publi. licitatio. §. quod illicite, & l. ſi publicani. §. fin. & ff. ad l. Iul. de vi pu. l. fi. & ſ. tit. 1. l. 3. & non legitur.

* Vide text. & Panor. in ca. ſuper quibuſdā. de ver. ſig.

DE COMMERcijs & mercatoribus.

In hoc tit quadam ſpecialia ponit circa negotiatores pertinentes ad domum principis: & quadam generalia omnium mercatorum.

A *Si expedit alicui ciuitati nouū vectigal imponere, præſes debet principi pro licentia obtinenda reſcribere. Salic.*

I. Impp. Seuerus & Antoninus A A. Victorino.

NOn qdem[a] temere pmittenda eſt nouorū vectigaliū exactio: ſed ſi adeo tenuis ē patria tua, vt extraordinario auxilio iuuari debeat, allega ꝑſidi prouinciæ quæ in libellum cōtuliſti: qui re diligēter inſpecta, vtilitatem cō- B munē intuitus, ſcribet nobis quæ compererit: & an habenda ſit ratio veſtri, & quatenus, exiſtimabimus.

Ciuitates quæ ſunt ſub principe, nō poſſunt imponere noua datia: et impoſita nō debent ſolui. & ſoluta vi vel ſimplicitate, debēt reſtitui. hoc dicit cum ſeq. Bal. Vel ſic: Sola ciuitatum decreta nō ſufficiunt ad noua vectigalia inſtituenda. Sal.

II. Iidem A A. Calliſtiano.

VEctigalia[b] noua nec decreto ciuitatum inſtitui poſſunt.

Vectigal illicitum nō debet exigi: & exactum debet reſtitui. h. d. Sali.

C III. Impp. Gallien. & Valerian. A. A. Tulco, & alijs.

NOn ſolent noua vectigalia incōſultis principibus[c] inſtitui.* Ergo & exigi aliquid, quod illicitè poſcatur, competens iudex vetabit: & id quod exactū videtur, ſi cōtra rationem iuris extortū eſt, reſtitui[d] iubebit.

Vectigal non debet exigi vltra antiquam cōſuetudinem, vel vltra ſtatutum à principe, ſub pœna perpetui exilij. Sal.

D IIII. Imp. Conſtantinus A. ad Felicem præfec. præt.

SI prouincialiū noſtrorū querela de cōductorū auiditate extiterit, & ꝓbatum fuerit vltra antiquā cōſuetudinem,[e] & noſtre terminos iuſsionis aliquid eos profligaſſe: rei tāti criminis perpetuo exilio puniantur. Sub conſpectibus aūt tuis, vel eorum qui tuæ grauitati ſuccedunt, licitationis cura ſeruetur.

A TITVLVS LXIIII.

DE COMMERCIIS, & mercatoribus.

Benigne & ſalua congrua honeſtate ſunt compellendi homines ad ſolutiones fiſcalium. Bald. Vel ſic: Negociatores principis, & etiam mercatores debent benigne moneri vt vectigalia, & debitas penſiones ſoluant. Sali.

I. Impp. Valens & Valentinian. AA. ad Iulianum comitem Orientis.

NEgociatores ſi qui ad domū noſtrā pertinēt, potentiorum B quoq; homines neceſsitatem[f] debitam penſionum (vt honeſtas poſtulat) agnoſcere moneantur:[g] vt per cunctos qui emolumēta negociationib⁹ captāt, tolerabilis fiat agnoſcendæ deuotionis[h] effectus.[i]

Licitum eſt ab hoſtibus furari, & prædari. Bald. Vel ſic: Cum hoſtibus populi Romani, vel ſacri imperij non licet mercari. h. d. ſecundum gloſſ. Salicetus.

C II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Tatiano comiti ſacr. larg.

NOn ſolùm barbaris aurum minimè præbeatur, ſed etiā ſi apud eos inuentum fuerit, ſubtili[k] auferatur ingenio.*

¶ Sed ſi vlterius aurū pro mancipijs, vel quibuſcūq; ſpeciebus ad Barbaricum fuerit tranſlatum à mercatoribus: non iam damnis, ſed ſuppliciis ſubiugētur. Et ſi id iudex repertum[l] non uindicat: tegere ut cōſcius criminoſa feſtinat.

D *Alij ſunt nobiles, alij virtuoſi, alij diuites. vnde virtus non dicitur nobilitas nec diuitia. Ia. But. & qui facit artes mechanicas, non poteſt eſſe nobilis. tex. eſt hic no. Bal. Vel ſic: Potentiores & nobiliores debent ſe a negociationibus abſtinere, ut plebeij facilius poſſint negociari. Salic.*

III. Impp. Hono. & Theod. AA. Theodoro. P. P.

NObiliores[m] natalibus, & honorum luce conſpicuos, & patrimonio ditiores, perniciosum vrbibus mercimoniū

NEgociatores.] Negociatores domus principis, & aliorum potentiorū, debēt moneri vt ſoluant: & fiat effectus tolerabilis agnoſcendæ deuotionis.

f Neceſſitatē.] aliàs neceſſitate debitam penſionem.

g Moneantur.] hic benigne exiguntur debita etiam à quolibet negociatore ad domum principis ꝑtinente.

h Deuotionis.] ſcilicet debiti ſiue vectigalis ſiue alterius: quia cū efficacia benigne, & cum inſtantia humane conueniendi ſunt vt ſoluant: vt ff. de vſuris. l. ſi bene. Azo.

i Effectus.] aliàs affatus: & aliàs effectus.

k NOn ſolū. Subtili.] & hic bonus eſt dolus: vt ff. de dolo. l. j. §. nō fuit. Et erant hi Barbari hoſtes populi Romani: vt ff. de cap. l. nihil. ſubiecti enim imperio deuoti dicuntur: vt ſupra titu 2. l. àlegatis. & facit 22. q 2. c. vtilem.

Deuoti q dicuntur.

* Et not. hic ꝙ nō licet mercatoribus aurū portare ad Barbaros pro mancipiis, vel ſpeciebus accipiendis, & ꝙ aurū debet ab eis ſubtili ingenio auferri.

l Repertū.] ad hoc ꝯ. de priua car. l. 1. & ad legem Iul de vi. l. ſeruos, in fi. & ff. ad Syll. l. 1. in fin. & ff. de ſep. vio. l. 3. §. diuus Hadrianus, & ff. de noxa. l. in delictis, & l. in omnibus. & ꝯ. de priui. ſcho. l. 1. lib. 12. & ff. de his q not. infam. l. quid ergo. §. 2. & in decre. diſti. lxxxiiij. error, & lxxxiij. facientis, & 2. q. 7. negligere. & xxiij. q. 3. qui poteſt, & q. 8. c. præterea.

m NObiliores.] facit. ꝯ. loca. l. milites, & in decre. xiiij. q. iij. clerici, & ſupra, de reicin. ven. l. fin. & ff. de auctor. tutor. l. 5. §. pupillus.

Merca-

exercere prohibemus, vt A inter plebeios & negociatores facilius ſit emẽdi vẽdendiq; commercium.

Non eſt licitum mercationis cauſa conuerſari cum gentibus non gratis populo Romano: ne celentur Romani exploratores arcanorum regni alieni. Et ne pœnam hic imponi ſubditis de eo qđ faciũt extra territoriũ patria. Bal Vel ſic: Dum imperator iniſſet fœdus cum rege Perſarum, ſtatuit quod extra certa loca hic nominata ſubiecti Romano imperio non poſſent mercari à Perſis nec econtra. alias puniuntur ipſi, & iudices per quorum iuerunt limites. excipit legatos Perſarum, qui tempore ſuæ legationis merces duxerunt commutandas. Sal.

IIII. Iidem AA. Anthemio. præfecto prætorio.

MErcatores tam imperio noſtro, quàm Perſarum [a] regi ſubiectos, vltra ea loca in quibus fœderis tempore cum memorata natione nobis conuenit, nundinas exercere minimè oportet, ne alieni regni (quod non conuenit) ſcrutentur arcana.

¶ Nullus igitur poſthac imperio noſtro ſubiectus vltra Niſibin, Callinicum, & Artaxatan emendi ſeu vendendi ſpecies cã proficiſci audeat: nec prętermoratas ciuitates cũ Perſa merces exiſtimet commutandas.

¶ Sciente vtroq; qui contrahit, & ſpecies quæ præter hæc loca fuerint venũdatæ, vel comparatę, ſacro ærario noſtro vendicãdas: & præter earum rerum ac precij amiſsionem, quod fuerit numeratum, vel cõmutatum, exilij ſe pœnæ ſempiternæ ſubdendum.

¶ Non defutura contra iudices eorumq; apparitores per ſingulos cõtractus qui extra memorata loca fuerint agitati, triginta librarum auri condemnatione, per quorum limitem ad inhibita loca mercandi gratia Romanus vel Perſa cõmeauerint. [b]

¶ Exceptis videlicet his qui legatorum Perſarum quolibet tempore ad noſtram clementiam mittendorum iter comitati, merces duxerint commutandas: quibus humanitatis & legationis intuitu extra p̃finita etiam loca mercandi copiam non negamus: niſi ſub ſpecie legationis diutius in qualibet prouincia reſidentes, nec legati reditum ad propria comitentur. [c] B

¶ Hos enim mercaturæ inſiſtentes, non immerito vna cum his cum quibus contraxerint ſeu reſederint, pœna huius ſanctionis perſequetur.

Mercatores ad domum principis pertinentes debent eſſe. cccccl xiij. qui à muneribus perſonalibus ſunt immunes. h. d. Salic.

V. Iidem AA. Aetio præfecto prætorio.

CEſſante omni ambitione, [d] omni licentia, quingentorum ſexagintatrium collegiatorum [e] numerus maneat, nulliq; his addendi mutandive, vel in defuncti locum ſubſtituendi [f] pateat copia, ita, vt iudicio tuæ ſedis ſub ipſorum præſentia corporatorum in eorum locum, quos humani ſubtraxerint caſus, ex eodem quo illi fuerant corpore, ſubrogentur: nulli alij corporatorum præter dictum numerum per patrocinia immunitate conceſſa. C

Tranſgredientes ciuitates prohibitas, vel negociationes prohibitas ſuſcipientes, cuiuſcunque ſint dignitatis, puniuntur pœna exilij, & publicatione bonorum. quod not.

VI. Iidem AA. [illegible] comiti ſacrarum largitionum.

SI qui [g] inclytas nominatim vetuſtis legibus ciuitates tranſgredientes ipſi, vel peregrinos negotiatores ſine comite commerciorum ſuſcipientes fuerint deprehenſi: nec proſcriptionem bonorum, nec pœnam perennis exilij vlterius euadent. Ergo omnes D pariter, ſiue priuati, ſiue cuiuſpiam dignitatis, ſiue in militia conſtituti, ſciant ſibi aut ab huiuſmodi temeritate penitus abſtinendum, aut ſupradicta ſupplicia ſubeundum.

TITVLVS LXIIII.

DE RERVM PERMVTATIONE, & præſcriptis verbis.

In permutatione res venalis, ob euictionem conditio ob cauſam non datur: ſecus in non venali. h. d. Bal. Vel ſic: Si res permutata & euicta venalis fuerat, præſcriptis verbis ad intereſſe agitur: & non conditione ob cauſam ad repetendum datum. ſecus ſi venalis non fuerat expoſita: quia tunc præſcriptis verbis, vel conditione ob cauſam agi poteſt Sali.

I. Imp. Gordianus A. Theraiæ.

Si cum.]

MErcatores.] CASVS. prohibet ne vltra certa loca mercantiæ fiant, & pœnas imponit mercatoribus & iudicibus ſi contra fiat. excipiuntur legati, niſi ſub ſpecie legationis diu morentur in prouincijs. Viuianus.

[a] Perſarum regi.] qui non erat ſubiectus Romano imperio tempore huius l. ſed incępit tempore Iuſtiniani: vt in authen. de hæred. & Falcid. in princ. colla. j.

[b] Commeauerint.] habent enim in ſua cura limites cuſtodire. Azo.

[c] Comitentur.] quo non debent permitti redire, ſi diutius reſideant. Azo. & non legitur.

[d] CEſſante omni ambitione.] loquitur de mercatoribus pertinentibus ad domũ principis: de quibus loquitur ſupra, eodem. l. prima.

[e] Collegiatorum.] quia de eorum collegio, vel corpore erant.

[f] Subſtituendi.] vltra prædictum numerum. ſic & ſupra, de ſacroſanct. eccle. l. non plures, & non legitur.

[g] SI qui.] facit, ſupra eodem. l. mercatores, & non legitur.

DE RERVM permutatione, & præſcriptis verbis.

1 Iſta cõtinuatio placet Cy. & Salic.

Dixit [1] de contractib. nominatis, ex quibus transfertur dominium: nunc de innominatis, ex quibus ſimiliter transfertur antequam dicat de locatione qua eſt nominatus, ſed non transfertur ibi dominiũ & quia inter innominatis præcipuus eſt permutationis, ideo de hoc dicit. Sed quare non dicitur nominatus permutatio, cum elegantius ſit nomen. quam in venditione vel ſimilibus? Reſpon permutare, verbum eſt generale etiam pertinens ad venditionem, & locationem & omnem contractum vbi aliquid hincinde accipitur: ſed alij contractus ſua ſumpſerunt nomina at hic cum datur ſpecies certa pro alia certa, caruit nomine ſpeciali: nã plura ſunt negotia &c. vt ff. de præſcr. verb. l. natura, ſicq; retinuit generale: vnde dicitur innominatus ſ. nomine ſpeciali. Alij aliter reſpondent, vt dixi ff de pac l iuris gentium. §. 1. Accur.

Permutatio quare non dicat cõtractus nõiatus.

*commeauerit.

S I cum.] Iſta lex eſt valde ſingu.ſecundum Barto.Bald.Ange.& Ia.hic, & ſecundum Bal.in l.ſi vt proponis.ff.de condi.ob cauſam,ad hoc quòd licet in contractu permutationis regulariter ſit locus pœnitentiæ: tamē quando res venalis permutatur,nō habet locum pœnitentia: & per conſequens nec condictio ob cauſam ſecūdum eoſdem.& figura caſum in hac. l. vt in glo.proxima.

Caſum ponit.

a Venalē poſſeſſionem.] Patruus tuus venalem poſſeſſionē habebat pro viginti: pater tuus volēs emere, dedit ei nomine precij aliam poſſeſſionem, ſed non taxata quantitate, dicens, bene ſufficiet tibi pro precio rei tuæ quam venalem habes. Poſſeſſio itaque quam pater tuus accepit,euicta eſt. tu qui es hæres patris, ages ad exemplum ex empto actionis, id eſt actione præſcriptis verbis. Vel dic vtili ex empto ad exemplum directæ. nam non fuit emptio, cū non fuit precium certū: nec permutatio, cum patruus propoſitum vendendi haberet, & nomine precij rem acceperit. at ſi cum non haberet propoſitum vendendi, permutauit: euicta re ageret præſcriptis verbis, vel condictione ob cauſam.

1 De hac materia vide bo.tex. in ca.j. & ibi Pan.extra de his quę fi. à pla.

2 Sequitur eam Cyn. Bar.Bald. & Sal.

3 Idē Cy. Bar.& Sa. & eſt notāda ſecūdum eoſdem pro ſignificatione huius verbi, cōparo.

4 Immo. Cy.Bal.& Sal.

5 Vtilis ad exemplū actiōis ex emp. Bar.

6 Id eſt cōuentio de permutando: ſed nō pōt adipiſci dicta cōuentio tradēdo rem alienam. Cy.& Sal.

7 Iſtā glo. ſequit Barto.Ang.& Sal.

8 Idē Ange.j.l.proxima. Emptio & permutatio 1 quibus cōueniāt. & in quibus differant.

I. S I cū patruus tuus venalem [a] poſſeſsionē haberet,pater tuus precij nomine, licet non taxata [b] quantitate, aliam poſſeſsionem dedit: idq; qđ cōparauit, [c] non iniuria iudicis, nec patris tui culpa euictum [d] eſt: ad exemplum ex empto actionis, non immerito id quod tua intereſt, [e] ſi in patris iura ſucceſsiſti, conſequi deſideras.

¶ At enim ſi cum venalis poſſeſsio non eſſet,permutatio facta eſt: idq; quod ab aduerſario præſtitum eſt, [f] euictum eſt:quod datum eſt,ſi hoc elegeris,cū rōne reſtitui poſtulabis. [g]

Permutatio eſt ſimilis vēditioni et ex ea oritur actio pſcriptis verbis, q̄ eſt bona fidei:Bal.Vel ſic:Tria dicit:videlicet q̄ pmutatio ē bonæ fidei:et re ipſa pficitur:& ſimilis eſt emptioni. & q̄a eſt bonæ fidei,tō actio reſultās ex ea, ē bonæ fidei,vt īſt.de act.§.actionū.Sa.

b Taxata.] ex quo apparet nō fuiſſe emptionem. aliàs enim ſecus, vt ſ.de reſcin.ven.l.precij.

c Comparauit.] quantum ad hoc quod alter vendere deſtinauerat.Vel dic [3] quòd comparo eſt verbum generale:vt ff.de contrah.empt.l.j.§.pen.

d Euictum eſt] ſi enim iniuria iudicis,vel culpa patris, quia fuerat abſens,ſit euictum,non ageres: vt ff.de euic. l.ſi per imprudentiam.& l.ſi ideo.Ergo patet quòd fuerit aliena:ergo non fuit permutatio: [4] vt ff.eo.l.j.§.item emptio.vbi dicit impediri. Accurſius.

e Intereſt.] non etiam quod dediſti.ex quo apparet non fuiſſe permutationem,ſed alium contractum innominatum ſimilem emptioni,& permutationi. & dabitur vtilis ex empto ſecundum B.& Azo. vel præſcriptis verbis, [5] ſecundum H.& eſt ad hoc j.de euic.l.ſi prædium.& l. ſi permutationis.

f Præſtitum eſt.] caute dicit, præſtitum: nam & in re aliena conſiſtit permutatio [6] donec euincitur: licet Pe. dius contra videatur ſenſiſſe:vt ff.eo.l.j.circa fi.

g Poſtulabis.] per condictionem ob cauſam. Et no. [7] q aut datur precium pro re, & eſt emptio: aut ſpecies pro ſpecie,& tunc aut incerta pro incerta: vt bouem pro aſino:aut incerta pro certa,aut certa pro incerta: vt oleum pro frumento in genere:vt j.eo.l.emptionem.& his tribus caſibus eſt contractus innominatus generalis:vt do vt des:vt habes hoc.ff.de præſcri.verb.l.naturalis.§ j.& ij.aut certa pro certa,& tūc eſt permutatio:vt j.e.l.quoniam.quæ & ipſa eſt innominatus contractus, & fit nudo pacto: [8] ſed nō naſcit̄ actio niſi re ex altera pte ſecuta:ſicut & in generali, do vt des. Et hac ratione dicitur contineri permutatio ſub illo generali,do vt des. & fa. ff.locati.l.& hæc diſtinctio.

A P Ermutationem.] CASVS. Cum emptione ſimilitudinem habet contractus permutationis, & eſt bonæ fidei.

h Re ipſa.] ſ.inſpecta. Vel dic, id eſt veritate inſpecta. ſic.ff.de iureiu.l. quotiens.

II. Impp.Diocl.& Maximia.AA. Primitiuæ.

P Ermutationem, vt pote re ipſa [h] bonæ fidei conſtitutam, [i] ſicut commemoras, vicem emptionis B obtinere, [k] non eſt iuris incogniti.

In contractibus innominatis cauſa habetur loco conditionis:ſecus in contractibus nominatis h.d. quo ad originem actionis,non quo ad alia. Bal. Vel ſic: Permutatio eſt contractus nudus, niſi interueniat rei vel ſtatur: ſed ſtipulatio eſt cōtractus ſolēnis. Vel ſic: Ex pacto pmutatiōis nō oritur actio, niſi veſtiatur rei interuētu,vel ſolennitate verborū.Vel ſic: Pactū pmutationis nudū a re interuētu,non producit actionem niſi interuenerit ſtipulatio.S.

III. Iidem AA.& CC. Leontio.

E X placito permutationis nulla re ſecuta, [l]

i Cōſtitutā.] vt inſt. de act.§. actionum.

k Obtinere.] vt ff. qui.ex cau.in poſ.ea. l.ſi. In hoc ergo conueniunt: quia vtraq; eſt bonæ fidei: vt d. §.actionum. Itē ex vtraq; paratur cauſa vſucapiendi: vt ff.de vſuc l.ſequitur.§. de illo.Ex vtraque parte præſtatur euictio: vt ſ.l.proxi. Ex vtraque fit redhibitio:vt ff. de ædil.edic.l.ſciēdum.§.pen. Item in vtraque promittitur ſanitas ſerui:vt ff.eo. l.ij. Sed differunt in multis. primo,quia venditio fit cōſenſu: ſed permutatio ex rei traditione: vt j. eo.l.ex placito Item in venditione alius eſt emptor, & alius eſt venditor: ſed in permutatione non diſcernitur. vt ff.eo. l.j.Item in venditione emptor facit precium accipientis:ſed venditor non: at in C permutatione videtur quòd vterque deberet facere accipientis,ſecundum Pedium:vt ff.eod.l.j.in fin. Item in venditione non transfertur dominium niſi pretio ſoluto:licet res tradita ſit: ſecus in alijs contractibus & ſic ſecus in permutatione: vt inſtitu. de rerum diui.§.per traditionem,& §.venditæ. & facit ſupra communia vtriuſque iudi.l.j.

ADDITIO. Vult hæc gl.in fin.quòd.§.venditæ. inſtitu.de rerum diui. ſolum loquatur in contractu emptionis & venditionis,& non in alijs. hoc ipſum etiam vult gloſſ.vnica in l.traditionibus, ſupra de pactis. Sed aduerte quòd gloſſ.in verbo, remanſit in l.cum proponas,ſupra de dolo,& gloſſ.in verbo,facere,in l. ſi ſeruus. §.locaui.ff. de furt. tenet contrarium: quod ſequitur ibi Bar.reprobata hac gl.& glo.in §.traditionibus. pro quo allegat tex.in l.iij.ff.de pig.act.

E X placito.] CASVS. Conueni tecum de permutando prædio meo cum tuo. ſi non interueniat traditio,non naſcitur actio niſi ſtipulatio interuenerit, quia D tunc poſſet agi ex ſtipulatione.

l Nulla re ſecuta.] ſed re ſecuta nunquid ex illo pacto, an rei traditione actio oritur? Dico ex pacto: licet in mutuo & ſimilibus ex ipſa rei traditione naſcatur actio: vt hac l.manifeſte probatur,& ff.de pac.l.iuriſgentiū.§. ſed ſi in alium, in fi.§.j. Idem probatur & in actione de peculio. licet enim ſeruus debeat centum: ſi tñ duo tm̄ ſunt in peculio, ad illa duo tm̄ eſt obligatus:vt ff.de pec. l.quotiens.§.ſi ſemel. Quid ergo ſi poſtea augeatur ei peculium? Adhuc pōt agere creditor ſerui: vt ff.de pecu.l. quæſitum.§.is qui. Sed vnde agit,vel ex qua cauſa? Certe ex eadem ex qua primo egit. nec enim ex incremento peculij actio naſcitur: ſed agitur ex veteri contractu. Hoc etiam ad alias noſtras ſententias prodeſt. Dicimus enim quod ex contractu dudum inito, hodie datur actio:vt patet in mutuo: vt ff de fideiuſſo.l.ſi quis pro eo.§.ſi nummos. & in ſocietate, & in tutela. nam demum

Peculiū ſi minus ſit quàm debitum ſerui, qd iuris.

Actio poteſt hodie dari ex cōtractu dudū inito.

demum finita tutela datur actio, licet quidam dicant na ſci, ſed non intentari: ſed falſum eſt, vt ff. de tutelis & ra. diſtr. l. ſi tutor. §. ſi. & l. ſeq. & arg. ff. de fur. l. ſerui & filij. Idem quandoque in mandato, ut ff. de offic. proconſ. l. obſeruare. §. fina. Idem dicimus in actione ex ſtipulatu pro dote. nec enim naſcitur niſi ſoluto matrimonio. & pro hoc & contra hoc infra de repud. l. j. & ff. d bo. dã. l. ſed & ſi alia, & ff. ſolu. mat. l. hæc actio. Item nun quid ab una parte re tradita, etiam alteri qui non veſtiuit, da tur actio? Ioan. non. & probatur ex neceſſitate ſupra d pac. l. ſi certis. Sed hæc quæſtio videtur fatua. ad quid enim da retur actio, cum ſibi iam ſit adimpletũ, licet ipſe non impleuerit qđ conuentum eſt? Dici põt ad cui ctioné rei ſibi dari.

a Subiecta.] ſ. pacto. primo enim paciſcuntur nudo pacto, ſecundo ſubijcitur ſtipulatio, & ſic naſcitur actio ex ſtipulatu, uel condictio certi ex ſtipulatione, vt inſtitutio. de verbo. obl gat. in princip. Sed in primo caſu huius. l. naſcitur in factum, uel præſcriptis verbis, quod idem eſt, vt in fra l. proxi. & habet locum præſcriptis verbis in pactis incõtinenti appoſitis, vt ſupra de pact. inter emp. & vendit. l. 2. Item ſecundo vbi dubitabatur de nomine contractus, vt ff. de præſcrip. verb. l. j. 2. & 3. & l. ſi tibi rẽ, & de exerci. ac. l. 1.

Actio præſcriptis uerbis, ubi habet locum.

conſtat nemini actionem competere: niſi ſtipulatio ſubiecta,[a] ex verborũ obligatione quæſierit parti bus actionem.

Condictio ob cauſam non datur cõtra ſingularem perſonam ſucceſſorũ, nec actio præſcriptis uerbis: quia per ſonalis actio non ſequitur fundũ. h. d. Bal. Vel ſic: Si res ex cauſa permutationis tradita alteri vendatur, nec recipiens implet conuenta, contra emptorem nulla actio cõpetit, ſed contra eum qui recepit, ut impleat conuẽta, uel ut reſtituat data Sal.

IIII. Idem AA. & CC. eidem Leontio.

Cvm precibus tuis expreſſeris placitum inter te & alium permutationis ĩterceſsiſſe, eumq; fundum à te datum vendidiſſe, contra emptorem quidem te nullam [b] habere actionem perſpicis, cum ab eo ſuſceperit dominium, cui te tradidiſſe titulo permutationis non negas.

¶ Sed ſi ſecundum fidem placiti ſtipulatio ſubiecta eſt, ſucceſſores eiuſdem cũ quo contractum habuiſti, conuenire non prohiberis.[c]

¶ Si verò nulla ſtipulatio interceſsit, pręſcriptis verbis actio ẽ, vt vel fides placiti tibi ſeruetur,[d] uel qđ

Item tertio in tribus contractibus innominatis, ſcilicet do vt des, ſub quo eſt permutatio, & in facio ut facias: &, do vt facias. Sed in quarto, ſcilicet facio ut des, datur de dolo, ut d. l. naturalis. §. quod ſi faciam. Et eſt ratio: quia ex hoc facto mihi abeſt, & tibi non adeſt, ut ſi de manumittendo conueni, vt ſupra de dolo. l. cum proponas. aliàs contra, ſcilicet ſi tibi adeſſet, vt ff. eodem. l. ſolent. Sed hæc ratio fallit in facio vt facias, ſi de manumittendo conuenit hincinde, vt ff. eodem. l. naturalis. §. fina. Sed ibi eſt alia ratio: quia hincinde eſt obligatio facti. vnde condemnatio fit in intereſſe, vt ff. de re iudi. l. ſi quis ab alio. §. finali. Eſt & alia ratio quare de dolo datur, vt diximus. ff. eod. l. naturalis. § quod ſi faciam, & §. 3. Item not. hos contractus cognoſci ex pacto, non ex eo ꝙ præuenitur ab altero, vt ſupra de tranſac. l. cum mota. item in factum actio, in multis ſibi locum vendicat. Primo vbicunque præſcriptis verbis, & tunc dicitur in factum ciuilis, vt ff. eo. l. 1. in fin. Secundo in ſubſidium l. Aquil. vt in inſtitu. ad legem Aquil. in fin. & ff. de dolo.

Actio ĩ factũ ĩ multis habet locum.

l. & eleganter. §. idem Labeo. Item loco edictorum & interdictorum, vt inſt. de interdic. §. fin. Itẽ aliàs ubicũque æquitas ſuadet actionẽ dari vel ex contractu vel quaſi, vel ex maleficio vel quaſi: vnde dicitur naſci ex uariis figuris cauſarum, ut ff. de action. & obligatio. l. 1. & ff. eo. l. quotiens, & ſupra de ſacroſanct. eccle. l. ſancimus, & facit ad l. iſtam. ff. de pac. l. diuiſionis.

alterius accipiendi fundi gratia dediſti, cã non ſecuta reſtituatur.[e]

Iſta uerba, hac conditione ut, non faciunt conditionem, ſed modum. & ex iſto contractu oritur actio præſcriptis uerbis. h. d. Bal. Vel ſic: Qui impleuit permutationem, poteſt agere contra non implentẽ præſcriptis verbis, ut impleat: uel per condictionem ob cauſam ut data reſtituat. Sal.

V. Iidem AA. & CC. Theodolanæ.

Qvoniã aſſeueras patrem tuũ ei contra quem preces fundis, hac conditione dediſſe fundum, vt inuicem domum certam acciperet, aditus pręſes prouincię placitis eum parere, vel ſi cauſam propter quam fundus datus eſt, ſequi non perſpexerit: *conditionis ratione datum [à te] reſtituere, ſicut poſtulas, iubebit.[f]

* proſpexerit.

Actio præſcriptis uerbis ex incerto contractu naſcitur: & ex contractu nominis incerti. Bal. Vel ſic: Re tradita vt impleantur conuenta, præſcriptis verbis actio competit. Sal.

VI. Iidem AA. & CC. Protogeni.

Rebus certa lege [g] traditis, ſi huic non pareatur, præſcriptis verbis incertam [h] ciuilem dandam actionem, iuris aucto

Cvm precibus.] CASVS. Conuenit inter me & te de permutando fundo meo cum tuo. tradidi tibi fundum, & diſtraxiſti, nec uis ſtare placitis: an contra emptorem habeã actio. quæritur? Dicitur ꝙ non: ſed ſi interceſſiſſet ſtipulatio, agam ex ſtipulatu. ſi non: agam præſcriptis verbis, ut facias quod conuenit, vel condic. ſine cau. fundum repetam.

b Nullam] in rem uel in perſonam, qa cum eo non contraxiſti.

c Non prohiberis.] ut ſupra de pact. l. ſi pacto.

d Seruetur.] ſcilicet ut tradat quod conuenit, per hanc præſcriptis uerbis actionem, ut hic, & ff. eo. l. naturalis. §. 1. Sed an præciſe? Videtur ꝙ ſic, ut hic, & infra eod. l. fina. in fi. Sed dico contra, & ſubaudi hic, niſi uelit intereſſe pręſtare, ut hic, & inſtitu. de dona. §. 2. Item quæro ſi ex cauſa permutationis tradidi rem, & fidem non habui de illa, ſed ſtatim ſperabam dandam: an tráſeat dominium? Videtur quòd non, argum. inſtitu. de rerum diui. §. uenditæ. Alij dicunt aliud in permutatione, quàm in uenditione.

ADDITIO. De hoc dicas ut dixi ĩ. eo. l. 2.

e Reſtituatur.] per condictionem ob cauſam da. cã nõ ſecuta, ut hic, & ff. e. l. naturalis. §. 1. & ĩ. e. l. prox.

Qvoniam.] CASVS. Conueni tecum de permutãdo domum meam cum tua: tradidi meam: non facis quod conuenit. agam præſcr. uerb. uel cõdictione ſine cauſa ad repetendum quod dedi.

f Iubebit.] ut ĩ. l. proxi. Item eſt ad l. iſtam quod no. ſupra eo. l. 1.

Rebus] CASVS Si conuenit inter aliquos de permutandis aliquibus rebus, ut ſtetur conuentioni, uel ut præſtetur intereſſe, agetur præſcri. uerb.

g Lege.] i. pacto. ſic. ff. de poſiti. l. 1. §. ſi conuenit.

h Incertam.] quia continet intereſſe quod eſt incertum prima facie, licet poſtea certificetur, ut inſt. de act. §. curare. ſic & ſtipulatio dicitur incerta, eo ꝙ incertum continetur in ea, ut ff. de uerb. obli. l. ubi aũt non. Item ciuilis

Immo & certũ, cũ ſit in rerũ natura: iõ dic ꝙ dr incerta, qa ex incerto contractu habet originẽ, Cy. & Sal.

lis hæc dicitur: quia ex æquitate ciuili datur. vbicunque A .n.ex æquitate ciuili actio datur, præſcriptis verbis dr, vt per exempla d.cas, vt ff.e.l.quotiens, & l.ſi tibi polliceda, & l.quia actionũ, & l.duo. Non tamen nego quin in factũ & præſcriptis verbis quãq; ſint idem, vt diximus. ſ. eo.l.ex placito. itẽ contra huic. l. ff.de pac.l.ſi tibi, in prin. Sol. ibi de ea obligatione q̃ contrahitur, ut ibi dixi, & eodẽ mõ ſol. ff.ſi certũ peta.l.rogaſti. §. 1.

Iſta glo. eſt de mẽte Odofre. Cy. & Sal.

Idẽ præ dictũ.

a Demõſtrat.] ut j. de dona.q̃ ſub mo.l. 1.& de dona. l.legẽ, & l.cũ res, & depac. do.l.legem, & ſ de act.emp.l. 2. & de cõtrahẽ emp.l.ſi donationis, & ſ.de pac l. legẽ, & ff.de pac.l.I traditionibus.

EMptionẽ.] CASVS. Si rẽ meã cum tua permutauero, emptio nõ eſt. Si igitur cõuenit ut darẽ tibi decẽ corbes frumenti, & tu mihi decem cados olei: ſi ſtipulatio ſecuta nõ fuerit, & decem corbes tradidi, nec illas placitis, repetam cõdictione ſine cauſa quod dedi.

b Placuit.] vt ff.de contrah emp.l.1.& dic rebus i.ſpeciebus ab vtraque parte interuenientibus.

c Solennitatẽ.] aliàs obtinet quod eſt ſ. ſi cer.pet.l.ſi nõ ſinguli.

d Potes.] ut & ſ.e. l.quoniã, & ſ de cõdic. ob cauſam. l ex lege, & l.dictã, & j. de dona. l.legem.

EA lege.] CASVS. Si dedi fundum ut annuatim dares mihi decẽ corbes frumenti, vel quolibet menſe vnam corbem: ſi placitis non obtemperes, agam præſcrip. verb.

ritas demonſtrat.[a]

Generis ad genus non eſt emptio, ſed contractus innominatus: & ideo cauſa non ſecuta, habet locum condictio ob cauſam. Bald. Vel ſic: Emptio non eſt ſine precio: ideo ſi frumẽtum datur pro oleo, eſt permutatio. Salicetus.

VII. Idem AA. & CC. Timotheo.

EMptionem rebus fieri non poſſe, pridẽ placuit.[b] Igitur cum frumẽ B ti certam modiationẽ Callimacho & Acamato te dediſſe, vt tibi repræſentent olei deſignatum pondus, aſſeueres: ſi placitis citra ſtipulationis ſolennitatẽ[c] non exhibeant fidem: quantũ dediſti, cauſa non ſecuta condicere pro deſiderio tuo potes.[d]

Ex condictione ob cauſam finalẽ, oritur præſcriptis verbis. Item habet locum condictio ob cauſam tanquam in contractu innominato: ſecus ſi cauſa ſit impulſiua h.d.text.cum glo. & not.hanc legẽm. Bal. Vel ſic: Ex pacto in traditione rei appoſito tanquã veſtito, agitur præſcriptis verbis ut conuenta impleantur. Sal. C

VIII. Iidem AA. & CC. Paulinæ.

EA lege rebus donatis Candido, vt quod placuerat, menſtruum ſeu annuum tibi pręſtaret: cũ huiuſmodi conuentio nõ nudi pacti nomine cẽſeatur, ſed rebus propriis dictę legis ſubſtantia[e] muniatur: ad implendum tibi placitum (ſicut poſtulas) præſcriptis verbis competit[f] actio.

e Subſtantia.] i.ipſa lex dicta rebus propriis rei traditione muniatur. Azo, ut & ſ.eo.l. rebus, cum ſuis concor. & j.de euict.l 2 Et not. q̃ refert cum aliquid do vt aliquid facias, quia aut alias eram daturus, & tunc nulla cõpetit actio, ut ff.de dona l.2.in fi.& l.ſeq. aut non, & tunc vel condictio ob cauſam ad repetendum datur, uel præſcriptis uerbis, ut fiat quod conuenit, vel intereſſe præſtetur. D

f Competit.] ut hic, & dixi ſ.de pac. inter emp.l.cũ te.

DE LOCATO ET CONDVCTO.

Quia locatio ad ſimilitudinem emptionis eſt inducta: ideo de ea ponit poſt venditionem.

DOminus.] CASVS. Locaui tibi horreum vt in eo frumentum tuum reponeres: repoſuiſti, & latronum incurſu vel alio fortuito caſu amiſiſti, puta quia horreũ non erat clauſum periculum rerum repoſitarum ad me non pertinebit. Sed ſi non fractis uel non læſis horreis, dominus horreorum tenetur.

g Latronum.] qui effractis horreis ſurripuerunt ibi poſita.

h His ceſſantibus.] & aliis ſimilibus caſibus fortuitis, q non præſtantur hic: uel ſimili alio iudicio bonæ fidei, ut hic, & ff.eo l.dominus, in princip. & l. ex conducto. §. 1. & l.perinde, & l.ſed & de damno, & l.habitatores, & ſ.de pig. act. l.quæ fortuitis, & depoſi.l 1.& ff.cõmo.l.ad eos, & ff.de act.empt. l. ſi ea res. Sed hoc caſu debet exhibere cuſtodes, ut j e.l.4.

i Extrinſecus.] i.nõ vitio ipſorum rerum depoſitarum. Vel dic i. extra has cauſas, fortuitorum. ſ.caſuum. Et dic mercede, ſcilicet interueniente, ſecundum Ir. ut ff.e.l.qui mercedẽ,

k Illæſis.] per quod præſumitur dominus in culpa prima facie. ſ.eius culpa periiſſe res. Et diſtingue hic ſecundũ Io. ut diximus ff.e.l. dominus. Item not. qđ dicitur uulgo. ſ. an quid de ſuo perdiderit, qui rem commodatam vel depoſitã perdidit. pro quo eſt ff.commoda. l. ſi ut certo, §. quod vero. Accur.

l Depoſitarum.] id eſt poſitarum in dictis horreis. nec enim fuit depoſitum, immo mercede data dominus horreorum retinet dictas merces in horreis ſuis. & ſic fuit locatio, non depoſitum, ut ff.depoſi. l. 1. §. ſi quis ſeruum, in ſecũdo dicto. Si uero econtra depoſitum, tunc tenetur de ſolo dolo & lata culpa, ut ſ.depo.¶. 1. niſi in certis caſibus qui not.ff depoſi.l. 1.§.ſæpe.

• conſiſtens.

TITVLVS LXV.

DE LOCATO, ET conducto.

Locator horrei non tenetur de caſu fortuito uel uiolento: ſed bene tenetur de culpa præſumpta Bal.

I. Imp. Antoninus A. Eripipi.

DOminus horreorum periculũ vis maioris, vel effracturam latronum,[g] conductori p̃ſtare non cogitur His ceſſantibus,[h] ſi quid extrinſecus,[i] ex depoſitis rebus, illæſis[k] horreis, perierit: damnum depoſitarum[l] rerum ei reſarcire debet.

Faber qui præſtitit operam, & nõ recipit mercedem, petet mercedem cũ uſuris h d. Bald Vel ſic: In locato ueniunt uſuræ ex mora. Sal.

II. Idem A. Epicteto.

ADuerſus eos à quibus extruenda ædificia cõduxiſti,[m] ex conducto actione contendens, eo iudicio[n] quod eſt bonæ fidei, debitum cum vſuris[o] ſolitis[p] conſequeris.

Inquilinus qui ſoluit penſionem,

ADuerſus.] CASVS. Si faber opus faciendum à me conduxit, nec præſto ſibi mercedem operæ, aget ex conducto ad intereſſe. Sed nunquid uenient vſuræ ex mora ſicut in cæteris bo. fidei iudiciis? Reſpond. quod ſic.

m Conduxiſti.] conductor dicitur nomine ædificij, & eadem ratione dominus dicitur locator. Item conductor dicitur dominus ratione operæ. & faber locator ratione eiuſdem operæ: unde faber poteſt agere ex locato & conduc. ad mercedem, diuerſis reſpectibus. ſic & ff.ad l.Rho.de iac.l.2. circa prin.

n Eo iudicio.] i.ex conducto, quod eſt bo.fid. ut hic, & inſt.de act.§ actionum.

o Cum uſuris.] mora interueniente, uel alia ſimili cauſa. & ad hoc. ſ.de uſur.l.in bonæ fidei.

p Solitis.] i.quæ in regione frequentantur, vt ff.de vſur. l. 1.in prin.& ff.de admin.tu.l.tutor qui repertorium.§.

ex

ex cæteris. Dũmodo legitimum modum non excedant, A quem habes.ſ.de vſur.l.eos.§.ſuper. Sed iſte qui ſic locauit operas, quando poterit mercedem petere? Reſp. finito opere vel tempore, vt ff.eo.l.opus quod, ſecundũ B. ſed illud quando ſuo periculo conduxit. vnde quando non ſuo periculo cõduxiſſet, poſſet dici econtra, vt arg.ſ.de iud.l.properandũ. §.in honorariis. at in penſione domus vel fundi dices.j.l.prox.

non poteſt per dominum durante locatione expelli: niſi propter neceſſitates domini, vel propter neceſſariam refectionem rei, vel culpam inquilini ab-utentis.h.d.not.Bald.

III. Idem A. Callimorphoni.

Ede,[a] quam te conductã habere dicis, ſi pẽſionem[b] domino in ſolidum[c] ſoluiſti,[d] inuitam te expelli non oportet, niſi propriis vſibus dñs eam neceſſariã[e] eſſe probauerit, B aut corrigere[f] domũ maluerit, aut tu malè in re locata verſata es.[g]

ADDITIO. Tu dicas, quãdo quis locat operas ſuas ad faciendam totam domum vna mercede, inſpiciendam qualitatem perſonæ: puta ſi ſit forte locator pauper, qui non poſſet totam domũ perficere, niſi minutatim des ſibi pecuniam: tunc enim videtur tacite actum, ut etiam ante opus perfectum ſibi pecuniam minutatim præbeas, argu. l. ſi vero non remunerandi. §. fina. ff. mandat. idem ſi conſuetudo ſic eſſet, vt l. ꝙ ſi nolit. §. qui aſſidua. ff. de ædil.edic.

Locãs operas ſuas quãdo poſſit mercedem petere.

Tenetur dominus horreorũ exhibere cuſtodes, & eis exhibitis liberatur. qui cuſtodes ſi reperiuntur culpabiles, debent puniri per præfectum Prætorio ſi inferior iuriſdictio non ſufficit, & ad eum remitti. tamen ſi dominus promiſit cuſtodiam, tenetur iuxta promiſſum. Bald.

IIII. Imp. Alex. A. Sabino.

Ede.] CASVS. Si domũ tuã mihi locaueris: an me inuitũ expellere poſſis, quæritur? Reſpõ. ꝙ non, niſi in ſolutione penſionis domus ceſſauerim: vel eã habitare volueris, vel reficere: aut in domo male fuerim verſatus: puta deſtruendo parietes, vel tectum.

a Aede.] i. de æde. vel. i. ædis: ſic & ibi: Sermonem quem audiſtis, non eſt meus. alij habent, inſula. — Ioan. 14.

b Penſionem.] in pecunia conſiſtentem. aliàs ſi partiarius eſt, vel in alia re conſiſtat merces, agitur pro ſocio vel præſcriptis verbis, vt ff depoſi.l. 1.§. ſi quis ſeruũ, & ff.loca.l.ſi merces.§.vis maior, & ff.commu.diui.l.ſi conuenerit.in fi.

c In ſolidũ.] nã particulariter non ſufficit, vt ff.de vſu.l. tutor.§.Lucius, & ff de colla.bon.l. 1.§. ſi cũ duobus, cũ non minima incommoda habeat particularis ſolutio, vt ff.fami.ercisc.l.plane.

d Soluiſti.] ſ.de facto. Idem dicas ſi paratus ſis ſoluere, vt ff.man.l.diligenter.§.1.& 2 cũ proximus eſt danti, vt in auth.vt exact.inſtan.do.§.fin.col 7. ſed ceſſare per biennium oportet, quando fuit actum vt non expelleretur, [3] vt ff.loca.& condu.l.quæro.§.inter. Accur.

e Neceſſariã.] intellige quando poſt locationẽ ex inopinato ſuperuenit neceſſitas, vt quia alia domus quã habitabat, corruit: vel vxorem duxit. Secus autem ſi tempore contractus hoc prouidere potuit, vt ff.vt in poſ.leg.l. ſi is à quo.§.fi.& l.ſeq.& ff.de inter. act.l.de ætate. §.ex cauſa, & eodem modo dicas in ſeq.caſu.

f Corrigere domũ.] hoc tamẽ ſine damno inquilini procedit, ſecundum Ir.ſ.duobus his caſibus.ſ.primo & ſecundo: in tertio autem opinio eſt, vt pro rata remittatur ei merces vel reſtituatur. & intellige tũc cum neceſſaria fuerit refectio alias ad omne intereſſe inquilini tenetur locator, [5] vt ff.eo.l.qui inſulam, in princi. & l.& hæc diſtinctio, in prin. Accur.

g Verſata es.] hoc caſu dicunt quidam [4] nihil deminuendum de mercede quaſi compenſationẽ eius faciẽdã cum dãno. Nos contra, [6] cũ dominus vel locator poſſit cõuenire inquilinũ pro dãno dato in re locata, actione locati, vt in authẽ. de al. & emphy.§. ſi vero quis, colla.ix.& ff. A in quib.cau.pig.ta.contra.l.non ſolum, aliàs Põponius. ſed & actione legis Aquil.vt ff.eo.l.ſi vulnerauerit. Sunt ergo quatuor caſus, quibus expelli põt inquilinus & etiã colonus. Quorũ primus ille fuit, ſi non ſoluit pẽſionem. ſed ſi nullus iſtorum interueniat, põt reſiſtere colonus & inquilinus, [6] vt ff. uti poſſide. l. ſi duo.§.cũ inquilinus, & de vi & vi arma.l. colonus. Sed quæro, quo tempore eſt ſoluẽda? Reſp. quędam leges videntur in principio, & ſi nõ ſoluit, expellatur, vt hac.l. & ſ. de iudi.l.properandum. §. in honorariis. Quædam in medio, ſicut in ſalario quod fiſcus dat patrono ſuo, vt ſ. de aduo. diuerſ.iudicum.l. per hanc. §.ſexcenti aurei. Quædam in fine, ſicut & cum aliquid debetur in diẽ, vt ff.de verb.oblig.l. qui hoc anno, & ff.de migrando. l. 1. §.ſi penſio. Tu dic, [7] primo ſeruari quod actum eſt, quod ſi nõ apparet, tunc ſerua morem regionis, vt ff.de fun. inſtru. & inſtru.lega. l.cum de lanionis.§.aſinam. quod ſi non appareat, tunc quod minimum eſt.l.in fine anni, vt ff.de reg. iur.l.ſemper in obC ſcuris, & l. ſemper in ſtipulationibus. Sed licet non teneatur perſoluere conductor prius, ſi tamen non ſoluat, poteſt repelli ſecundum Azo. vt hic dicitur, maxime poſt tempus ſoluendæ mercedis: adeo vt ſi pœnam promiſerit, ſi expelleret, non teneatur, vt ff eod. l.quæro.§.inter. Alij [8] vt Hug. dicunt quòd demum tempore conductionis finito poteſt expelli: quia totum debet contractum prius adimplere ex ſua parte, vt argumen. ff.de act. emp.l.Iulianus.§.offerri. Sic & conductor non poteſt agere, niſi ſoluat totam penſionem, vt ff.de migrando.l.j. Sed certe tunc ea ratione poſſet expelli, quia tempus [9] ſit finitum, vt dicta l.vti poſſidetis §.cum inquilinus, & infra eod.l.ne cui. niſi contrarium eſſet actum, vt in quibuſdam aliis caſibus, vt ibi dices, & facit ff.eod.l.quòd ſi domus.

Hãc glo. tenẽt Bal. Ang.& Sali.hic.

2 Iſtã glo. vſq; ad finẽ ſequũt Bal. & Sa.

3 Sequunt eã Bald.& S. Imo tũc ſi velit, poterit inquilinus ei reſiſtere. gl. & Pa. in l. habitatores.ff.eod.

Inquilin' I quatuor caſib. expelli põt.

4 Hãc primã opinionẽ ſequũt P.& Cy.

5 Idẽ Cy. Bal.& Sa.

6 Idẽ Cy. Bal.& Sa.

7 Hanc tenent Bar. Bal. Ang. & Sal.hic.

8 Iſtam tenent Petr. Cy. Bal.& Sal.

9 Pro concordia iſtarũ opinionum vide Iaſ. in l.2. in 11. col. j.đ iu.emphy. & authen.qui res.ſ.đ ſacroſ.eccle.

Ex diui Antonini Pij literis certa forma eſt, vt domini horreorũ effractorum, eiuſmodi querelas deferẽtibus[h] cuſtodes exhibere neceſſe habeãt, nec vltra periculo ſubiecti ſint.[i] ¶ Quod vos quoq; adito præſide prouinciæ impetrabitis. Qui ſi maiorẽ animaduerſionẽ exigere rẽ deprehenderit: ad Domitium Vlpianum Præfectum prætorio, parentem[k] meũ, reos remittere curabit.[l]

¶ Sed quia[m] domini horreorũ nominatim etiã ipſi cuſtodiam repromiſerunt, idem[n] exhibere debent.

Inuecta & illata coloni obligantur pro mercede domino ſcienti: inquilini etiam ignoranti. Bal. Vel ſic: Illata in

ADDITIO. Concor. cum hac l.c.penul.in §.fi. extra iſto titulo.

Ex diui.] CASVS. Si horreũ tibi locaui, vt in eo frumentum tuum reponeres, & cuſtodes exhibui, de forD tuito caſu non teneor: niſi aliud cõueniſſet, quod ut fiat, prouidebit præfectus. & hoc in prima. Si vero conuenerit vt cuſtodiam præſtarem, eam ahibere debeo. & hoc in ſecunda.

h Deferentibus.] hominibus conducentibus horrea.

i Nec vltra.] quàm vt cuſtodes exhibeant, cũ domini depoſitarum rerum tempore depoſitionis ſciebant per cuſtodes horrea exerceri.

k Parentem.] in ſcientia & ætate.

l Curabit.] ſic eſt. ff. de offic.præfec.vigil.l.3.& de leg.3. l.1.§.his quibus.

m Sed quia.] prædicta ſecundum naturam cõtractus, ſed quia, &c. ſic & ſ.commodati.l.1. & ff.eo.l.ſi quis domũ. §.Iulianus.

n Idem.] ſcilicet cuſtodiam, & de hac materia dic plene, ut ff. eodem l. dominus horreorum. Accurſius.

Certi

CErti iuris.] CASVS. Inuecta à colono domino ſciente, loco pignoris tantum tenebuntur. ab inquilino inuecta, omnino tacite ſunt obligata: ſiue dominus ea ſciuit inuecta, ſiue non.

a Voluntate]i. domino ſciente, ut ꝟ. innuit.

b Induxerint.] vt ibi perpetuo ſint quandiu inhabitauerint, vt ff. ꝺ pig. l. debitor, & ff. in qui. cau. pig. tac. l. eo. iure.

Prædium ruſticum per conductorem ſunt domino ſcienti tacite pro penſione obligata. illata vero in urbanum ſunt obligata etiam ignoranti. Sal.

V. [illegible]

CErti iuris eſt, ea quæ voluntate [a] dominorum coloni in fundũ cõductum induxerint, [b] pignoris iure dominis prædiorũ teneri.

c Nam ea quoque.] aliàs hæc quoque. quæ inducuntur domino ignorante. & eſt ratio, quia ſæpe talia inducuntur, q̃ non vult conductor ſciri à locatore, quod de leui non accidit in ruſticis: cum non niſi ligones & aratra: & ſimilia inferant, non pecunias, quas non audent optare, vt ꝟ. de agric. & cenſit. l. domini prædiorum, lib. 11. & ſa. ad. l. iſtam. ꝟ. I qui. cau. pig. ta. con. l. ff. & ff. de pa. l. itẽ quia conuentiones, & ff. in qui. cau. pig. ta. con. l. in prædiis. Sed quid ſi in domũ vel in fundum conductum res alienas quis inferat domino rei ſciente, & non contradicente? Videtur ꝙ ſint obligatæ, vt arg. ff. de pig act. l. aliena, in p in.

Adde ſimilẽ gl. in §. itẽ Seruiana, in ver. coloni, inſt. de act. quam ibi ſequitur Iaſ.

B ¶ Quando autẽ domus locatur, non eſt neceſſaria in rebus inductis vel illatis ſciẽtia dñi. nam ea quoq; [c] pignoris iure tenentur.

Conductor poteſt rem conductam alteri locare, niſi ſit actum ꝙ alteri locari non poſſit. Bald.

VI. [illegible]

NEmo prohibetur [d] rẽ quã conduxit, fruendam alij locare, ſi nihil aliud conuenit.

Fideiubens in prima conductione, non tenetur in ſecunda: ſiue ſit prorogata ſiue innouata, etiã ex conſequentia pr. ma. li. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Fideiuſſor vectigalium finito tempore nõ tenetur, licet upro quo ſideiuſſerit, de nouo reconduxerit Sal.

C VII. Idem [illegible] Terentiano.

SI cũ Hermes vectigal

[illegible] Iſta gl. eſt ſing. ſecũdum Iaſ. in §. Item Seruiana, in 8. col. inſt. de act. ad hoc quòd eo ipſo ꝙ ille cuius res ſunt, ſcit & patitur res ſuas per conductorem inferri in domum conductam, videtur per hoc conſentire, adeo ꝙ res illatæ in domum ſunt tacite obligatæ. & hanc gl. ſequitur ibi Ia. licet Sal. B. & Ang. dicant ibi contrarium.

NEmo.] CASVS. Si locaui domum: an alij locare poſſis, quæritur? Reſp. ꝙ ſic.

d Nemo prohibetur.] alij æque idoneo, & ad eundem v ſum, [2] ar. ff. de vſufr. l. æquiſſimum. §. fi. & l. ſed & ſi qd. §. manciplorum, & de viu & habit. l. non aliter: per nouiſſimum tamẽ retinet dominus poſſeſſiones ſuas, vt ff. de acq. poſ. l. qui vniuerſas. §. fi. ff. loca. & condu. l. ſi cui locauerim, & l. eum in plures, & l. ſi tibi.

2 Sequitur eam Bald.

D **S**I cum.] CASVS. Si vectigal in quinquenniũ à principe conduxiſti, & fideiuſſorem dediſti: finito autẽ tẽpore conductionis tu illud iterum conduxeris: an renouata conductione ignorante fideiuſſore, pro penſione ſuturi temporis fideiuſſor teneatur, quæritur? Dicitur quod non. & eſt arg. ꝙ ſi ſcholaris pro ſcholari fideiuſſerit, & poſtea ignorante fideiuſſore fiat nouatio, ꝙ fideiuſſor non tenetur.

e Octauarum.] ſic dictum, quia octaua ex mercibus pro vectigali aſſumebatur, vt ſupra de vectig. l. à legatis, & l. ex præſtatione.

f Conduceret.] pro certa mercede ſingulis annis, vt ipſe minutatim colligat, & talis cõductor dicitur publicanus vt ff. de publica l. 1. §. hic titulus.

Publicanus quis dicatur.

g Detineretur.] videtur ergo ꝙ inuitus poſſit retineri idẽ conductor. quod videtur verum, ſi non poſſit alij ſic cõ-

Conductor vectigaliũ inuitus qñ que detineri poteſt.

A mode locari, vt hic, & ff. de publi. l. eotem. §. fi. Sed cõtra in e. tit. l. licitatio. §. 1. ſed ibi æque cõmode poterat locari alij. Sed plus eſt contra. ff. de iu. fiſc. l. 3. §. cum quinquẽniũ. vbi dicit non detineri inuitum, et ſi non ſic cõmode poſſit locari alij. Sol. Illa corrigit illã de publica. & hic volens ſuit detẽtus ſecundũ Azo. & H. Vel de rigore loquitur hæc & illa de publica. alia de iure fiſci, ꝺ æquitate, quod in idẽ recidit. Vel verius in illa de publica. maximos perceperat fructus publicanus, ita ꝙ rẽ fortè debilitauerat, & propterea cogitur recõducere: & hic dices ſponte retentum.

octauarum [e] in quinquenniũ continuũ conduceret, [f] fidem tuam obligaſti, poſteaq; ſpatio eius tẽporis expleto, cũ idem Hermes in conductione vt idoneus detineretur, [g] nõ cõſenſiſti, ſed cautionem tibi reddi poſtulaſti: non oportere tẽ de poſterioris temporis periculo adſtringi, competens iudex nõ ignorabit. [h]

1 al. octauarium in quinquennium conduceret.

h Non ignorabit.] vt ar. ff. de pac. l. fin. & ff. eo. l. itẽ quæritur. §. fi. Sed licet de futuro nõ teneatur, an de præterito teneatur? Quidã ꝙ nõ poſt tẽpus, quaſi videatur nouaſſe omnem primã obligationẽ, & remiſiſſe fideiuſſori retinendo conductorem poſt tẽpus, ar. ff. de ſepara. l. 1. §. illud, & de preca. 1. & habet. §. cũ quis. Tu dic ꝙ ſic, ar. ff. man. l qui mutuam. §. non ideo, & ff. de admi. tut. l. Lucius. 2. in prin.

Propter ſterilitatem fit remiſſio, niſi cum ubertate compenſetur. Bal. Vel ſic: Remiſſio congrua debet fieri propter ſterilitatem niſi aliud fuerit conuentum, uel niſi tanta fuerit vbertas aliorum annorum, ꝙ poſſit condignè compenſari cum ſterilitate. Sal.

VIII. Idem A. [illegible]

LIcet certis annuis quãtitatibus [i] fundũ conduxeris: ſi tamẽ expreſſum non eſt in locatione (ut mos regionis poſtulabat) [k] ut ſi qua lue [l] tempeſtatis, vel alio cœli uitio damna accidiſſent, ad onus tuum pertinerent, & quæ euenerunt ſterilitates, [m] vberta

LIcet.] CASVS. Locaui tibi fundum in quinquẽniũ pro ſingulis annis x. corbibus frumenti, vnus annus fuit ſterilis. an illo anno à ſolutione pẽſionis releuari debeas, quæritur? Dic ꝙ ſic, niſi aliud conuenerit, uel niſi fertilitas præcedentium annorum poſſit compenſari cum ſterilitate illius anni.

3 Idẽ Bal. & Sa. hic, adde gl. ſimilẽ, quã ſequit Panor. in c. propter, I ver. magno, extra eo.

i Quantitatibus.] non erat partiarius hic colonus: quia tunc omne damnum & lucrum eſſet commune, [3] vt ff. eo. l. ſi merces. §. ſi vis maior. ſed erat in nummis merces, & ſic proprie conductor dicitur: vel in certa quantitate frumenti, vt. xx. corbium, vbi agitur præſcriptis verbis, vt ff. depoſi. l. 1. §. ſi quis ſeruum. Et erat dubitatio legis: quia annua erat merces conſtituta: & ſi nihil perciperet, videbatur teneri. 4 Vel erat dubitatio in eo: quia cum certa erat merces, ſicut non creſcebat, licet multos haberet fructus: ſic nec deminui videbatur, licet paucos uel nullos colligeret.

4 Dic ꝙ hic erat debitor quãtitatis pp fruct', & eorum reſpectu. iõ habet conſideratio ipſorũ fructuũ, Sal. hic, & Panor. in c. propter, extra eo.

k Poſtulabat.] ſ. exprimi. ſi aſt nil ſubaudiretur, ſed eſſet mos ꝙ non teneretur colonus his caſibus: et ſi nihil eſſet dictũ, ſuperfluo diceret hic: ſi tamen expreſſum non eſt, &c. vt ff. de reg. iur l ſemper in ſtipulationibus. Alij hæc verba adaptant. ꝟ. ibi, repenſatæ non probabuntur, vt mos regionis poſtulabat. & hic omittunt.

l Lue.] aliàs labe, & aliàs lue: & eſt nomen, & ſignificat quandam peſtem ſiue corruptionem ex aliquo elemento prouenientem. Alias eſt verbum, & habet multas ſignificationes. Vnde verſus.

Luo. uarias ſignificationes habet.

Crux luit, æs crepo, lux mala, pignus, enem tenebraſq;.
Aere luo pignus, cruce pœnas, luce tenebras.
Dicitur & luere quando ſaltur ouis.

m Sterilitates.] quando dicitur ſterilitas? quædam quando nec ſemen recolligitur, ut ar. ff. e. l. ex conducto. § ſed & ſi

Sterilitas quando dicatur.

Vbertas quando dicatur.

a Iſta opinio ē magiſtri Ŝ iudicij conductori: quia modicum quid faceret, vt vtrumq; annus ſterilis dici nõ poſſet. dic ergo melius vt per Sal. hic.

& ſi labes, & l. ſi vno anno. §. vbicunque. Sed Io dicit la ſpicit vulgi opinionem. Item quando dicitur eſſe vbertas, vt ſic recompenſet ſterilem annum? dicunt quando bis tantum habuit, quantum ſit ſolitus habere. Sed Ioan. dicit quando tantum habuit, vt facta compenſatione vtriuſque, neuter dicatur ſterilis. Sed ſi nouiſſimus annus fuerit ſterilis, nunquid ex præcedentibus fiet compenſatio? Reſpond. ſic, vt ſic teneatur pro eo ſoluere, ſi dominus ignorauit vbertatem præcedentem quando remiſit pro hoc anno ſterili. Si autē ſciuit, non tenetur remittere: ſed ſi remiſit, videtur donare irreuocabiliter, vt ff. eod. l. ſi ex conducto alias. l. ſi vno anno. §. quid tamen, & ff. de tri. leg. l. ex eo, & de annuis leg. l. legatum. § fini.

ADDITIO

Dicas cum Bart. hic, quem ſequitur Abbas in c. propter ſterilitatem. i. reſpon. extra eo. quod tunc dicitur ſterilitas, et ſit remiſſio pro rata, quando colonus recipit tam modicos fructus, vt ſoluendo penſionem remaneat deceptus vltra dimidiam iuſti precij. eſt enim contractus bonæ fidei, & bona fides non patitur quem ita decipi, vt l. 2. ſupra de reſcinden. vend. pro quo facit iſte textus ibi, rationem tui iuxta bonam fidem. &c.

te aliorum annorum repēſatæ non probabuntur: rationem tui [a] iuxta bonā fidem [b] haberi rectè pollulabis: eamq; formam, qui ex appellatione cognoſcet, [c] ſequetur.

Succeſſor ad quem non deſcendit obligatio perſonalis, i. ſucceſſor ſingularis, non tenetur ſtare colono, vel inquilino: niſi ius coloni vel inquilini ſit reſeruatum in contractu. Bal. Vel ſic: Emptor fundi non tenetur abſque pacto ſtare colono. Sal.

IX. Idem A. Fuſco.

EMptorem [d] quidem fundi neceſſe non eſt ſtare colono, [e] cui prior dominus locauit, niſi ea lege emit. [f] Verum ſi probetur aliquo pacto [g] conſenſiſſe, [h] vt in eadem conductione maneat: quamuis ſine ſcripto, [i] bonæ fidei iudicio ei quod placuit, parere cogetur.

C *Hæres obligatur ex locatione & conductione defuncti, tam perpetua, quā temporali. Bald.*

X. Imp. Gordianus A. Pomponio.

VIam veritatis ignoras, in conductionibus non ſuccedere hæredes conductoris exiſtimans, [k] cū ſiue perpetua conductio eſt, ēt ad hæredes tranſmittatur, ſiue tēporalis, intra tempora locationis hæredi quoque onus contractus incūbat.

B *Reconducere nemo tenetur inuitus. Bal.*

XI. Imp. Philippus A. Theodoro.

INuitos conductores ſeu hæredes eorū poſt tempora locationis impleta non eſſe retinendos, ſæpe reſcriptum eſt. [l]

Damnū in rebus coloni pertinet ad colonum, non ad dominum. Bald. Vel ſic: Damnū illatum per latrones in rebus coloni, exiſtentibus in poſſeſſionibus conductis, non debet reſarciri per locatorem. Sal.

XII. Idem A. Nicæ.

DAmnum quod per aggreſſuram latronum in poſſeſſionibus locatis rei tuæ illatum eſſe proponis, à domina earundem poſſeſſionum, quam nul-

a Rationem tui] poſtulantis remiſſionem, vel vt non præſtes, vt ff. eod. l. ex conducto alias. l. ſi vno anno. §. vbicunque.

b Bonam fidem.] & idem lex præcepit, vt ff. eo. l. ex conducto. §. ſi vis.

c Cognoſcet.] fuerat enim hic iudicatū, ſed altera pars appellauerat.

EMptorem.] CASVS Locaſti mihi fundū, poſtea vendidiſti: an inuito emptore poſſit colonus in eo morari quæritur? Dicitur quod non, niſi hoc pacto cōuenerit inter emptorem & venditorem, vt in ea conductione liceret ei morari.

D

d Emptorem.] quidam habent, emptorem, & bene. alij, emptori, & tunc habet duos ſenſus, vt ſcilicet emptor nō ſtet colono, vel econtra emptori colonus non ſtet. ſed primus intellectus eſt verus propter exceptionem: niſi ea lege, &c. ſed & ſecundus eſt verus: licet non per legem iſtam, ſed per aliam, vt ff. eo l. qui fundum.

e Colono] colonus in villa, inquilinus in ciuitate, vt ff. de acquiren. poſſeſſ. l. res pignoris. An idem ergo in inquilino? Reſpond. ſic, ſecundum Ioan. vt ff. eod. l. ſi merces §. 1. & ff. de action. empti. l. Iulianus. §. penult. ſed nō idem in miſſo in poſſeſſionem à prætore, qui ſtat colono debitoris, vt ff de bon. auct. iudi poſſiden. l. in venditione. §. 1. Item non ſic in eo qui conduxit ad non modicum tempus, qui habet actionem ſi à poſſeſſione cadat, vt ff. ſi ager vectig. per totum, & ff de ſuperfi. l. 1. §.

A 1 & infra de fun. patrimo. l. fin. lib. 11. multo magis ergo exceptionem, vt ca. l. de ſupernc. §. quod autem an prætor. Sed quidam dixerunt idem in eo quod in ſimplici colono: & ſi expellatur, agat contra locantem, vt ff eo. l. ſi mercés. §. 1. Si ergo non tenetur ſtare, & eum expellat, non tenetur vnde vi, aut lege. ſi quis in tantam. & quia colonus non poſſidet ciuiliter vel naturaliter, vt ff. de vſucap. l. non ſolum. §. quod vi ſgo. Item ſecundum Hug. ſi colonus reſiſtat, non tenetur aliqua prædictarum actionū, quia facit cauſa ſui iuris conſeruandi, vt ff. vti poſſi. l. 1. in fin. §. 2. quod potest … ctum: ſed tamen expelli poteſt, vt hæc lex dicit. Item quod hic dicit in emptore, id. in q. olibet ſingulari ſucceſſore, vt & ff de leg. 1. l. nihil proponitur. § fin. & ff eod. l. qui fundum, in fi. & ff. de vſufruct. l. arbores. §. 1. Sed contra eſt. ff de iure fiſ. l. fi. vbi colonus inuito emptore percipit fructus: ſed ibi ſpeciale, ne fiſcus teneat colono. Acc.

f Emit.] tunc enim ſi emptor colonum expellat, tenetur emptor venditori in eo quod venditor colono: non aūt pōt colonus reſiſtere quo minus expellatur, vt ff. e. l. ſi merces. §. 1. & l. ſi fundus, & l. & hæc diſtinctio, & de act. emp. l. Iul. §. pe. Vel poteſt dici colonum habere exceptionē, licet non habeat actionem, vt arg. ī. de euic. l. emptori, & ff. pro ſoc. l. idemq; erit. §. ſi.

Inquilino an teneaē ſtare emptor domus.

g Pacto.] etiam tacito.

h Conſenſiſſe.] ſ. colono.

i Sine ſcripto.] vt & ī. de pact. l. pactum quod bona, & facit ad hoc. ff de reg. iur. l. nemo ad alium, & ff. de contrah. emp. l. alienatio.

VIam.] CASVS An in ius conductionis ſuccedat hæres conductoris, quæritur? Dicit vt quod ſic, ſiue fuerit perpetua conductio. xxx an. ſiue temporalis vſque ad annum. ſi ſi moriatur intra tempora locationis, quia vtroq; caſu tranſmittitur ad hæredes.

k Exiſtimans.] eſt ergo veritas quod ſuccedit, vt hic ſubijcit, & ff. e. l. cum in plures. §. hæredem, & l. ſed addes. §. pen. & ī. de iur. do. l. ſi ſocrus, & Inſt. e. §. fi. & de rerū diui. §. is vero, in eo quod eſt ibi, fere. Sed contra ſupra de vſufru. l. ſi domina. Solu. vt ibi.

ADDITIO Dic quod ibi loquitur de locatione vſusfructus: hic vero proprietatis Oſof. hic, & gl. in l. cōtraria.

INuitos.] CASVS An colonus finito tpe cōductionis poſſit retineri inuitus in locatione? Reſp. quod non.

l Reſcriptum eſt.] vt & ī. de contrah. emp. l. inuitū. Sed contra. ff. de publica l. cotem §. fi. vbi tenetur inuitus. Solu. dixi. ī. e. l. ſi cū Hermes. Item contra. ī. de agricol. & cen. l. cum ſatis §. 1 lib. 11. ſed ibi in perpetuo conducentibus, hic ad tempus dicit.

DAmnum.] CASVS Locaui tibi fundum meum, boues

a Idem Angel.

boues induxiſti, an damnum tibi datum reſarcire debeſ, quæritur? Reſpon. quòd nõ, niſi ego reus criminis fuero.

a Deſideras.] ut & ſ. de actio. empt. l. fina. Sed contra ff. eod. l. ex conducto. §. ſi vis tempeſtatis, vbi dicit dominum præſtare debere colono omnem vim, ſed ibi de diuina dicit, ſcilicet tempeſtate, vbi tenetur dominus, ſcilicet ad mercedem remittendam, ſed hic de humana vi dicit. ADDITIO. Tu dicas, aut damnum cõtingit in fructibus, ſiue in re locata, & tunc debet fieri deminutio mercedis, vt in dicto §. ſi vis, aut damnum cõtingit in rebus proprijs coloni, & non fit deminutio, vt hic. Bar. Bal. Angel. & Salicetus.

S I diuiſa] CASVS Tribus domum tuam diuiſim locaſti, quilibet pro parte ſua tenebitur, nõ autem pro aliena, & vno ſoluente partẽ ſuam, alij non liberantur. Sed ſi conuenit vt quilibet in ſolidum teneretur, hoc caſu quem elegeris, conuenire poteris, & ei ſatisfacienti, cedes actionem aduerſus alios pro quibus ſoluit.

b Si diuiſa.] quia egerunt vt quilibet pro parte tantum teneretur, expreſſe vel tacite ſupplẽdo. vel quilibet ſuam partem conduxit vt ſubijcit.

c Et.] pro id eſt &c.

d Non oportet.] ut & infra de diui. tut. l. 2. §. 1. ſi tamen in ſolidum alter vellet ſoluere, petet ſibi cedi actiones, vt ſupra ſi cer. pet. l. ſi in rem.

e Locatori ſunt obligati.] quia hoc egerunt vt quilibet in ſolidum teneretur etiã iure veteri, vt ff. de duobus re. l. eandem, & l. reos, §. cum tabulis. Accur.

f Auferri.] hoc corrigitur hodie, quia licet ſit actum vt quilibet inſolidum teneatur, tamen pro parte ſunt conueniendi, ſi ambo ſunt ſoluendo, & præſentes, ut in authent. de duob. reis, in princ. colla. vij. Sed & beneficium epiſtolæ diui Hadriani poteſt implorari, vt ff. de tut. & rat. diſt. l. 1. §. nunc tractemus. Accur.

g Habetis ſane.] vt infra de duob. re. l. 1. & de diui. tut. l. 2. in princip. & §. fina. & infra arbi. tut. l. cum interdictę, in fin. & infra. de fideiuſ. l. 2. & ff. eo. l. cum apparebit, & & ff. de euict. l. in creditore, & ff. qui pot. in pig. hab. l. mulier.

h Facultatem.] & neceſſitatem.

i Transferantur.] ſed an in ſolidum, vel pro parte? Reſpon. pro parte, vt ſtatim hic innuit, & ff. de admini. tuto. l. ſi plures tutelam, & ff. de cenſi. l. cum poſſeſſor, & ff. de pecu. l. quæ ſitum. §. 2. ſed pone ceſſionem nõ eſſe factam. Reſpon. ſi ſunt ſocij, dabitur actio pro ſocio ad intereſſe, non ad pignora. ſi non ſint ſocij, ſed vt ſcholares ſunt, tunc dabitur vtilis pro ſocio, vt ff. de his qui deiecerint vel effu. l. perceptione. Alij nullam dant: vt ff. de fideiuſſo. l. Vranius.

k Quorum nomine.] videntur ergo inuicem fideiubere ſecundum hoc quod dicit: vt ff. ad Velleian. leg. vir vxori.

lius criminis ream facere te dicis, reſarciri tibi nulla ratione deſideras. a

Diuiſio contractus inducit diuiſionem obligationis. Et correi habent beneficium cedendarum actionũ pro rata. Bald. Vel ſic: Ex conductione plurium, quilibet tenetur pro parte, niſi quilibet ſe obligauerit inſolidum. & tunc ſoluens ſolidum poteſt petere vt contra alios ſibi cedantur actiones. Salic.

XIII. Impp. Valerianus & Gallienus AA. & Valerian. Cæſ. Heraclidæ.

S I diuiſa b conductio fuit, & c in ſingulis ꝑ partibus facta: alieno nomine conueniri vos non oportet. d

¶ Si autem omnes qui cõducebant, in ſolidum locatori ſunt obligati: e ius ei competens conueniendi quem velit, non debet auferri. f

¶ Habetis ſanè g vos facultatem h locatori offerendi debitum, & vt transferantur i in vos ea quæ ob hanc cõductionem ab his quorum nomine k inquietamini, obligata ſunt, poſtulandi.

Qui locat operas, tenetur operari demum percepta mercede: quia tunc intelligitur fidem fallere, & non ante. h. d. not. tex. cum glo. Bald.

XIIII. Iidem AA. & Cæſ. Iuliano & aliis.

S I hi qui à vobis l redemerant m frumentum & hordeum annonæ n inferẽdũ, accepta pecunia o fidem fefellerũt: ex locato agere cum eis poteſtis.

Conductor indebite expulſus, debite petit pœnam promiſſam. & reponitur in fruitione, ſi ſit appoſita clauſula, rato manente pacto: & ſi non ſoluit penſionem, poteſt eam retinere pro pœna. & gratis fruetur fructibus conducti. Bald.

XV. Iidem AA. & CC. Euphroſynæ.

S I de fundo à locatore expulſa es, cum eo agere ex cõducto p potes: pœnãmq; à locatore, quã præſtari rupta conuentionis fide placuit, q exigere ac retinere potes. r

Pactum ſeruatur & tacito conſenſu conductio renouatur. Bald. Vel ſic: Qui remanet vltra ſuum tempus in re conducta, videtur de nouo cõduxiſſe. Salic.

S I hi.] CASVS. Procurator fiſci conduxit plauſtrum ad ferendum annonam: mercedẽ ſoluit: ſi non facit locator quod conuenit, aget aduerſus eum ex locato.

l Si hi q à vobis.] ſcilicet procuratoribus fiſci. Accurſius.

m Redemerant.] id eſt operas ſuas locauerant circa frumentum vehendum: & frumentum vehendum dicuntur conducere: & ſic locare & cõducere dicunt.

n Annonæ.] publicæ.

o Accepta pecunia.] caute dicit, accepta pecunia, aliàs non eſt locatio, vt ff. depo. l. 1. §. ſi quis ſeruum. Item caute dicit accepta. nam ſicut emptor demum ſoluto precio cogit venditorem ad rem tradendam, ſic & hi conductores frumẽti inferendi accepta pecunia coguntur fidem adimplere, vt ff. de ac. empt. l. Iulianus. §. offerri. & ff. locati. l. 2 in prin.

S I de fundo.] CASVS. Mihi fundũ locaſti, demum me expuliſti. agam ex conducto ad intereſſe, & ſi pœnam promiſiſti ſi me expelleres, agam ad pœnam.

p Ex conducto.] ad intereſſe, in quo venit etiam lucrum, vt ff. eo. l. ſi fundum, § fi. Item & agit ex conducto, ſi quid vtiliter vel neceſſario ſit impenſum, vt ff. eo. l. dominus. §. 1. & l. penul. in prin. An autem per cõſtitutionem, ſi quis in tantam, vel interdicto aliquo ſuccurratur contra dominum? Reſpon. non videtur, cum nullam habeat poſſeſſionem de qua ſit expulſus, nec poteſt dici quòd incontinenti interuerterit poſſeſſionem, & ſic incipit ſibi poſſidere conductor. & ſic ſecundo expulſus agat, per. l. ff. de vi & vi arm. l. 1. §. qui à me vi, quia hæc incontinenti fiunt, vt in eod. tit. l. 3. §. cum igitur. Item an poſſit reſiſtere domino? Reſpon. vt diximus, ſ. e. l. emptorem. Item an & contra extraneum aget interdicto, ſi ab eo repellatur? Reſpon. ſi prius poſſeſſionem interuerterat domino, ſic, alias non, vt ff. de vi & vi ar. l. colonus, & l. cum fundum. Sed an eo ipſo videatur interuertere, quòd inuitus expellitur? Reſpõ. nõ, cum non ſibi, ſed domino ſemper poſſidere intendat. (Colono an ſuccurratur contra dominũ per aliquod interdictũ.)

q Placuit.] interpoſita ſtipulatione vt onus probandi intereſſe, euitetur, vt inſtit. de verb. oblig. §. pen.

r Retinere potes.] ſ. exactam. Vel dic retinere mercedem loco pœnæ, & hoc niſi in caſibus quos habemus ſupra eod. l. æde. altero tamen debet eſſe contentus, niſi ſit actum pacto manente rato, vt ff. de except. do. l. apud Celſum. §. Labeo, & ff. de tranſac. l. qui fidem.

a Venundentur.] Iuſtum eſt enim vnicuique ſua committere, ſupra de Iudæis. l. nemo 2.

b Ergolabi.] id eſt redemptores operum, mancipes.

c Implere.] cõtra hanc artifices faciũt in multis locis.

d Omniaque.] ſepete, data licentia.

e Denunciandi.] ſic ſupra de epiſcop. & cleric. l. ſi quis in hoc.

f Conſtringere.] forte ꝙ neminem doceant, niſi tantum det.

DE NVNDINIS, & mercationibus.

Occaſione emendi vendendique, quandoque quis impetrat à principe nundinas, id eſt, vt celebretur generale forum in alicuius villa vel poſſeſſione, & ideo de hoc ponit.

Qui exercendorum.] CASVS. Qui nundinas aut mercatum impetrant, nullum ibi venientem conueniãt ratione mercium, aut ratione loci temporalem quæſtum faciant, uel ratione priuati debiti aliquam moleſtiam faciant.

Nundinæ quõ amittuntur. g Licentiam.] quã decẽnio nõ utendo amittut, ut ff. e. l. 1.

h Conueniant.] de impetrante reſcriptum dicit. cæterum alij ibi contrahentes cum his qui habent ibi pergulam uel horreum, poſſunt conuenire eoſdem, ut ff. de iudic. l. hæres, §. proinde. Et dicas hic mercibus, id eſt occaſione mercium, & ſic ſubaudi in ſequentibus.

i Venalitijs.] id eſt ſeruis.

k Locorum.] ut exigant aliquid ratione locorum. habent enim grande commodum ex eo, quòd propter forum terra eorum impinguatur. argu. ff. de aqua plu. accen. l. 1. in fin.

Forũ impinguat terram.

DE VECTIGALIBVS & commiſſis.

Qua ratione rerum venditarum, vel quo-

illicitis habitis conuentionibus coniuret, aut paciſcatur, ut ſpecies diuerſorum corporũ negotiationis, non minoris quàm inter ſe ſtatuerint, venundentur. a

¶ Aedificiorum quoque artifices, vel ergolabi, b aliorumq; diuerſorum operum profeſſores, & balneatores, penitus arceantur pacta inter ſe componere, vt ne quis, quod alteri commiſſum ſit, opus impleat, aut iniunctam alteri ſolicitudinem alter intercipiat, data licentia vnicuique ab altero inchoatum, & derelictum opus, per alterum ſine aliquo timore diſpendij implere, c omniaque d huiuſmodi facinora denuntiandi e ſine vlla formidine, & ſine iudiciarijs ſumptibus. B

¶ Si quis autem monopolium auſus fuerit exercere, bonis proprijs expoliatus, perpetuitate damnetur exilij. C

¶ Cæterarũ præterea profeſsionum primates, ſi in poſterum aut ſuper taxandis rerum precijs, aut ſuper quibuſlibet illicitis placitis, auſi fuerint conuenientes huiuſmodi ſeſe pactis conſtringere, f quadraginta librarum auri ſolutione percelli decernimus, officio tuæ ſedis quinquaginta librarum auri condemnatione multando, ſi in prohibitis monopolijs, & interdictis corporum pactionibus commiſſas forte (ſi hoc euenerit) ſaluberrimæ noſtræ diſpoſitionis condemnationes, venalitate interdum, aut diſsimulatione, vel quoli- D

bet vitio minus fuerit executum.

TITVLVS LX.

DE NVNDINIS, ET mercationibus.

Illi quibus ſunt nundinæ, non poſſunt uenientes ad nũdinas cauſa debiti arreſtare, nec merces eorum ſequeſtrare, nec aliquam partem mercium ratione territorij accipere, nec aliquod datium imponere, uel pedagium, vel gabellam. nũdinantes enim liberi ſunt tempore nundinarum in acceſſu, mora, & receſſu. Bal. Vel ſic: Tempore nundinarum negotiatores & alij ad nundinas concurrentes, non poſſunt ibi ex ante geſto conueniri. Salic.

1. Impp. Valens & Valentinianus AA. ad Probum præfect. prætorio.

Qui exercendorum mercatuum aut nũdinarum licentiam g vel veterum indulto, vel noſtra auctoritate meruerunt, ita beneficio reſcripti potiantur, vt nullum in mercatibus atque nundinis ex negotiatorũ mercibus conueniant, h vel in venalitijs i aut locorum k temporali quæſtu & commodo priuata exactione ſectentur, vel ſub prætextu priuati debiti aliquam ibidem concurrentibus moleſtiam poſsint inferre.

TITVLVS LXI.

DE VECTIGALIBVS & commiſſis.

Libertas præſtita ante motam quæſtionem commiſſi, non reuocatur prætextu uectigalis non ſoluti. Salic.

1. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Victorino.

Si iure l manumiſsus es ante quæſtionem m commiſſi morã, ſtatum tuũ vectigalis noĩe conuelli non eſt æquum.

Res quæ incidit in commiſſum, poſt quinquennium non poteſt peti. Bald. Vel ſic: Commiſſum non petitur

A *cunque modo quæſitarum, ſi deferantur de vna ciuitate in aliam, præſtatur vectigal. ſcilicet octaua, ut infra eod. l. ex præſtatione, & duas partes habet fiſcus, & tertiam ciuitas vel ordo ciuitatis, ut infra eod. l. fin. ideo de his dicit. Et dicitur vectigal, quia præſtatur de rebus quæ vehuntur.*

l Si iure.] Dic caſum ꝙ ex aliquo ſeruo delato erat præſtãda octaua, ut ĩ. e. l. ex præſtatione. ſed licet octaua ſit fiſci, & ordinis, tamẽ põt manumitti, cũ vnus ſociorũ alijs ẽt inuitis manumitti, ut ĩ. de com. ſer. ma. l. 1. Vel dic ꝙ aliquis cõduxit vectigal à fiſco, pro quo hic ſeruus, & cætera bona fiſco tacite ſunt obligata, ut ĩ. in qb. cau. pig. ta. contra. l. 1. poteſt tamẽ manumitti. ſecus ſi ſpecialiter & expreſſe, ut ĩ. de ſer. pign. da. ma. l. 2. & 3. Sed primo caſui vr̃ contra, ff. de publica. l. commiſſa, vbi totus vr̃ fiſci factus. Sol. ibi fuit omiſſa profeſſio, hic non, ſed facta profeſſione non ſoluit, quo caſu nõ totum habet fiſcus, ſed eius octaua duplicatur, vt ff. eo l. fin. §. diui quoq; fratres, uel ibi in §. diui, ẽt profeſſio fuerat omiſſa, ſed multũ intererat domini ſeruum nõ perdere, cũ forte vxorẽ corrupit, uel ratiões reddere debebat.

Vectigal unde dicatur: Caſum ponit.

Vectigali nõ ſolutos an totare, incidat in commiſſum.

ADDITIO.

Potes breuiter & clarius dicere poſt Di. & Bar. in d. l. cõmiſſa, dũ quæritur an ꝓꝑ vectigal non ſolutũ res tota incidat in cõmiſſum, aut qs omiſit ſciẽter profiteri. ſ. ſe debere tñ noſe ue ctigalis fiſco uel ciuitati, & ſoluere, & tota res incidit in cõmiſſum. d. l. commiſſa: aut profeſſus eſt, ſed non ſoluit, & tũc ſolũ octaua pars publicatur. aut ignorãter omiſit profiteri, & tunc ſi fuit deceptus per publicanũ, duplicatur octaua pars, ut d. §. diui quoque fratres.

m Ante quæſtionẽ.] nam

nam poſt manumitti non potuiſſet factus litigioſus, ut ff. eo. l. licitatio, in prin. & de iure fiſc. l. non intelligitur, §. cum quinquennium, & infra tit. proxi. l. ſi. infra de liti, l. 2. in fi.

NEque commiſſum.] CASVS. Poſt quinquennium, niſi ſit lis conteſt. pro commiſſo res vendicari nō poteſt. & ſi res non extat, nec dolo extare deſierit, non poteſt precium peti.

a Non eſt.] nam ſi eſſet, ꝑpetuata eſſet actio, ut infra de pręſcrip. xxx. anno. l. ſi.

b Nec dolo.] uel lata culpa, ut ff. ſi mē ſor fal. mo. dixe. l. 1. § lata, non leui, ſicut etiam in depoſito, quia ſicut ibi gratia deponentis tantum, ita hic tantum gratia fiſci erat. Itē not. quód quinquennio tollitur rei uendicatio fiſci. & ſic videtur contra ff. de diuer. præſcrip. l. in omnibus. Sed in litera ibi ſoluitur, niſi minora tēpora, &c. Item contra ĩ. de præſcrip. xxx. ann. omnes. Sed de his dixi ſupra de ſacroſanc. eccle. l. ulti.

Fiſco aliquādo tollitur rei uēdicatio quinquennio.

O Mnibus.] CASVS. Pœna recognitionis omiſſæ ſuper vectigalibus ē militibus remiſſa.

c Tenerentur.] cū hoc ſit militis priuilegium, apparet aliud eſſe in priuato, ut hic, & ff. eo. l. fin. §. diuus quoq; Pius. Item & pro uectigali non præſtito, ut ff. eo. l. imperatores, & ff. de mi. l. ſi ex cauſa, §. ſi in commiſſum. Item ex illicita delatione, ut ff. eod l. cotem, § dominus. Item ex illicita emptione, ut ĩ. eo. l. ſi quis. Item expone profeſſiones, ideſt ſcripturas quibus continetur ſe tantum debere nomine uectigalis, & nomine talis rei.

Vectigal non ſolutū & multa alia faciunt res cadere in cōmiſſum

d Depoſito.] ideſt omiſſo.

e Portoria.] ideſt uectigalia.

f Exolue.] ſimiles.

P Enes illum.] CASVS. Remanent uectigalia pene illum qui plus dabit, & durat per triennium locatio, poſtea renouetur.

g Extiterit.] ſi modo bene caueat, ut

poſt quinquennium: nec etiam ante peti poteſt precium rei ſine dolo peremptæ, quæ cecidit in commiſſum. Salic.

II. Iidem AA. Liquo.

NEque cōmiſſum quod ante quinquennium factum dicitur, ſi lite res anticipata non eſt, [a] vendicari poteſt, neq; pro re quæ in commiſſi cauſam cecidit, ſi ipſa non exiſtat, B nec dolo [b] ſupprimatur, precium peti poteſt.

Licet milites non incidant in commiſſum, tamē ſoluere tenentur omiſſum. Bald. Vel ſic: Miles ob profeſſionem omiſſam priuilegiatur ne incidat in commiſſum Salic.

III. Iidem AA. Ingenuo militi.

OMnibus militib[9] noſtris proſpeximus, ne ob omiſſas profeſſiones pœna commiſſi tenerentur. [c] Proinde depoſito [d] hoc metu, ſi qua portoria [e] debere te apparue- C rit, exolue. [f]

Quando fiſcus vēdit vel locat prouentus vectigalium, debent concedi plus offerenti, ſi tamē idoneè caueat. Item non debet vendi vel locari pro minori ſpacio triennij. Item non debet interrumpi præſtatio, id eſt nec vnum momentum vltra debitum dādum eſt emptori uel conductori ad ſoluendum fiſco. Item finito triennio de nouo banniuntur. id eſt ſubhaſtantur, & venduntur. Bal. Vel ſic: Locatio vectigalium debet fieri per triennium: & ei qui plus obtulerit in licitatione tempore ſtatuto, debet concedi: & omnino tempore ſtatuto ſoluendum eſt. & triennio finito ad nouam locationem debe' procedi. Salic.

IIII. Imp. [...] A. ad Ruſum D

PEnes illum vectigalia manere oportet, qui ſuperior in licitatione extiterit: [g] ita vt non minus quàm triennij ſine locatio concludatur, nec vllo modo interrumpatur tēpus exigendis vectigalibus præſtitutum. Quo peracto tempore, licitationum iura conductionūq; recreari oportet, ac ſimili modo alijs collócari.

Non ſoluitur gabella de eo quod pro uſu proprio, nec de eo quod ad fiſcum portatur, nec de inſtrumentis ruralibus: ſed ſi cauſa negociationis, ſoluitur. Quid ergo ſi dubitetur? Reſpon. recurrendum eſt ad indicia. Bald. Vel ſic: Pro rebus quæ portātur ad fiſcum, vel proprij vſus cauſa, vel gratia ruris exercendi: non debet vectigal ſolui. Salc.

V. Idem A. Meandro.

VNiuerſi prouinciales ꝓ his rebus quas ad vſum proprium [h] vel ad fiſcum inferunt, vel exercendi ruris gratia reuehunt, [i] nullum vectigal à ſtationarijs exigantur, ea verò quæ extra prædictas cauſas, vel negociationis gratia portantur, ſolitæ præſtationi vel penſitationi ſubiugamus: capitali pœna propoſita ſtationarijs, & vrbanis militibus, & cæteris perſonis, quorū auaritia id tentari firmatſ.

Nullus eſt immunis à ſolutione vectigalium, etiam ſi ſuper immunitate proferat principis reſcriptum: quia præſumitur obreptitium. Salic.

VI. Impp. Valens & Valentinia. AA. ad Florentinum comitem ſacrarum largitionum.

OMnium rerū ac perſonarum quæ priuatam degunt vitam, in publicis functionibus æqua debet eſſe inſpectio.

¶ Hoc ideo dicimus, quia nonnulli priuato- D rum elicitas ſuffragio proferunt ſanctiones, quibus vectigalia vel cætera huiuſmodi quæ inferri fiſco moris eſt, ſibi aſſerant eſſe conceſſa. [k]

¶ Si quis ergo priuatorum huiuſmodi reſcriptione nitatur, caſſa eadem ſit. Vectigalium enim non parua functio eſt, [l] quæ debet ab omnibus, qui negotiationis ſeu transferendarum mercium habent curam, æqua ratione dependi: exceptis nauicularijs, cum ſibi gerere rem probabuntur.

Nomine vectigalis ſoluitur octaua, à qua nullus eſt immunis. Salicetus.

VNiuerſi.] CASVS. Pro rebus quæ ad uſum propriū uel ad fiſcum uel ruris gratia uehuntur, uectigal nō detur, capitalis pœna ſtationarijs, ſi contra faciant, inferatur.

h Proprium.] ſcilicet uitæ ſuæ & familiæ neceſſarias, ut ff. de uſu & ha. l. 2. §. 1. & l. plenum, § 1.

i Reuehunt.] ideſt deportant ad culturam agrorum. à re, & ueho. Excipiuntur etiam quædam aliæ, ut ff eod. l. licitatio, §. earum, & §. res, & §. fiſcus, & infra eodem l. omnium, in fin. & l. à legatis. Sed quid ſi gratia domus faciendæ, uel reficiendæ, uel alicuius operis, inferantur? Reſpond. per hanc, l. non uidentur excepta.

O Mnium rerum.] CASVS. Omnium rerum ac perſonarum priuatarum circa uectigalia eſt æqua conditio, ut omnes ſoluant, exceptis nauicularijs.

k Conceſſa.] ideſt remiſſa. Et eſt ad l. iſtam in authen. de monachis, §. hinc autem nobis, colla. 1. & infra de anno. & tri. l. omnes, lib. x.

l Non parua functiō eſt.] & ideo talia reſcripta ſunt dānoſa fiſco, ideo non ualent, ut ſupra de preci. impera. offe. l. 1.

Vectigalia ſunt ꝓ principibus utilia.

a E X præſtatione.] Octauas] Not. octauas. ſic & ſupra de eunuchis, l. 2.

b Facienda.] vt & ſupra e.l.omnibus, in fi. & facit infra de quibus mu.uel præſt.lib.x.l.2.& 3.

A Legatis.] CASVS. Pro his quæ apportãtur Romam, octauarij recipiant vectigal, non pro his q̃ in regreſſu reportabunt de Ro. lex ſeq. plana eſt.

c A legatis.] id eſt ambaſiatoribus.

d Deuotarum .] id eſt quæ deuotæ ſunt & obediunt populo Rom. aliud in legatis hoſtium, quia cũ illis non eſt cõmercium, ut ff. de verbo. oblig. l. liber homo, & infra tit. 2. l. 2. & l. mercatores, & facit j. de metallarijs, l. j. & v. lib. xj. Accur.

Octauarij qui dicantur.

e Octauarij.] id eſt hi qui ad hoc conſtituti ſunt, ut octauas accipiant.

f Conceſſæ.] ſupra quæ res expor. non de. l. 1. & 2. Accurſius.

g V Surpationẽ. Licẽtiæ.] ga cum liceret accipere uectigal, amodo nõ concedit, nõ tamen permittit traductionem animalium ſine prohibitione illa, forte ſcilicet ne Barbaris concedãt. & non legitur hæc lex.

V Ectigalia quæcunque.]

h Quæſierunt.] à principe.

i Formidari.] infra de paſcuis publi. l. 1. lib. xj. contra H.

k S I quis. Mancipum.] genitiui caſus pluralis numeri. & non legitur.

Q Vicquid contra.]

l Vectigales.] id eſt eos q præſunt vectigalibus exigendis. Azo.

m Largitionalium.] quia largitione principis uel alterius cõſe. uti ſunt hanc poteſtatem. Azo. & facit infra tit. 1. l. non ſolent, & non legitur.

n E Xceptis. Ad ſacrum.] Illa enim tantum principi reſeruantur.

o Cætera.] vectigalia.

p Aerario.] Sic ergo duæ partes fiſco, tertia ciuitati, uel ordini ciuitatis datur, ut hic, & eſt ſic infra de operi. pu. l. ne ſplendidiſſimæ, & in authen. de colla. §. iubemus, colla. 9. & infra de diuer. prædijs ur. & ruſti. l. 3. in fi. lib. xj.

Vectigalia quib' ſunt applicãda.

q Conſortium.] id eſt contributio.

r Portionis.] id eſt tertiæ partis, quę ſingulis adſignatur ciuitatibus. Azo. & non legitur hæc in ſcholis.

VII. Iidem AA. & Gratianus. A. ad Archelaum comitẽ Orientis.

E X præſtatione vectigalium nullius omnino nomine quicquam minuatur, quin octauas [a] more ſolito conſtitutas omne hominũ genus quod commercijs voluerit intereſſe, dependat, nulla ſuper hoc militarium perſonarũ exceptione facienda. [b]

Ambaſiatores pro rebus quas portant non ſui vſus gratia ad locum ad quem vadunt, tenentur ſoluere vectigal, non pro his quas portant de loco vnde reuertuntur. Sal.

VIII. Imppp. Gratia. Valenti. & Theod. AAA. Palladio com. ſacra largi.

A Legatis [c] gentiũ deuotarum, [d] ex his tãtum ſpeciebus quas de locis proprijs vnde conueniunt, huc deportant, octauarij [e] vectigal accipiant, quas vero ex Romano ſolo, quæ ſunt tamẽ lege conceſſæ, [f] ad propria deferunt, has habeant à præſtatione immunes ac liberas.

Licet gabella non ſoluatur, tamen curandum eſt ne ad hoſtes aromata deferantur, h. d. tex. cum glo. Bal. Vel ſic: Licet vectigal hodie per Aegyptum non ſoluatur, tamen traductio animalium olim prohibita non permittitur. Sal.

IX. Iidem AAA. eidem com. ſac. largi.

V Surpationem totius licentiæ [g] ſummouemus circa vectigal Arabarchiæ per Aegyptum atq; Auguſtaneam cõſtitutum, nihilq; ſuper traductione animalium (quæ ſine prohibitione ſolita minimè permittenda eſt) temerariè per licentiam vendicari concedimus.

Quod conceditur ciuitati ad anguſtias ſumptuum releuandas, firmum eſſe debet. Bald. Vel ſic: Qualibet ciuitas vectigalia ſibi conceſſa pro ſuis curijs imponere poteſt. Salic.

X. Impp. Arcadius & Honorius AA. Rufino præfecto prato.

V Ectigalia quæcunq; quælibet ciuitates ſibi ac ſuis curijs ad anguſtiarum ſuarũ ſolatia quæſierunt, [h] ſiue illa functionibus curialium ordinum profutura ſunt, ſiue quibuſcunque alijs earundem ciuitatum vſibus deſignantur, firma his, atque ad habendum perpetua manere B præcipimus, neque vllam contrariam ſupplicantium ſuper his moleſtiam formidari. [i]

VECTIGALIA noua inſtitui nõ poſſe.

Salinarij ſi emunt ſalinas, nihil poteſt menſurari vel vendi ſine eorum licentia. & pœna eſt ipſis applicanda. Bal. Fa. ff. de act. empt. l. creditor. Vel ſic: Nemini licet vendere ſal ſine licentia publicanorum, alias ſal, & precium cadit in commiſſum, & publicanis debetur. Sali.

XI. Iidem AA. Lampadio. P. P.

S I quis ſine perſona mancipum, [k] id eſt ſalinarum conductorũ, ſales emerit, vendereve tentauerit, ſiue propria audacia, ſiue noſtro munitus oraculo, ſales ipſi vnà cum eorum precio mancipibus addicantur.

Reſcripta contra conuentiones & ſtatuta vectigalium, non ualent. h. d. Salic.

C XII. Impp. Honorius & Theodo. AA. Cuſoni comiti ſacrarum largitionum.

Q Vicquid contra vectigales [l] largitionalium [m] titulorum, vel pragmaticis, vel ſacris adnotationibus fuerit elicitũ, effectu & viribus carere cenſemus.

Tertia pars gabellarum & pedagiorum pertinet ad ciuitatem, duæ uero ad fiſcum imperij. Bal. Vel ſic: Vectigalis ſoluti duas partes habet fiſcus, tertiam ciuitas uel municipium, niſi ſit uectigal principe reſeruatum. Sali.

XIII. Impp. Theod. & Valenti. AA. Flauiano. P. P.

E Xceptis his vectigalibus quæ ad ſacrum [n] patrimonium noſtrum quocunque tempore peruenerunt, cætera [o] rei publicæ ciuitatum atq; ordinũ, æſtimatis diſpẽdijs quę pro publicis neceſsitatibus tolerare non deſinunt, reſeruentur, cũ duas por- D tiones ærario [p] noſtro cõferri priſca inſtitutio diſpoſuerat. atque hanc tertiam iubemus adeo in ditione vrbiũ municipumq; coſiſtere, vt proprij compendij curã non in alieno potius q̃ in ſuo arbitrio nouerint cõſtitutã. ¶ Deſignatæ igitur cõſortium [q] portionis [r] eatenus iuri ordinũ ciuitatumq; obnoxium maneat, vt etiam locandi quanti ſua intereſt, licentiam ſibi nouerint contributam.

TITVLVS LXII.

VECTIGALIA NOVA INSTITVI. &c.

In arduis princeps committit examinationẽ, & ſibi reſeruat deliberationes; ut hic, & no. prudentiam regis. Bald. Vel ſic: Si ex-

NOn quidē.] A VS. Noua vectigalia nō instituunt propter temulentiam. hoc in prima.l. Nec decreto ciuium. hoc in secunda. Nec inconsulto principe. hoc in tertia. Si vltra modum consuetum cōductores perceperint, pœna eſt exilij.

a Non quidem.] Cōcor.ff.ad l.Iul.ambitus.l.j.& ff.ad leg.Iuliam de vi pu.l.fi.& infra,ꝗ allu.hi quos, & infra, de excu.mu.l. placet, & infra,lib.x.de colla.dona.& ff.de cen.l.forma.§.j.& non legitur in ſcholis.

b VEctigalia.] Facit.ff.ꝗ publica.l.licitatio.aliàs l.vectigalia. & idem eſt in eccleſiis per concil.Lateraū.vt in c.prohibemus. extra de cēſi.& non legitur hæc in ſcholis.

c NOn ſolent. Inconſultis principibus.] ad hoc ff.de leg.& ſe.con.l.& ideo,& de conſti.princip.l.in rebus.& ſupra titul.j. l. quicquid.

* Vide text.& Panor.in ca. ſuper quibuſdā. de ver.ſig.

d Reſtitui.] cum pœna: vt ff.de pub.l.licitatio.§.quod illicite, & infra de fur. l.etiam, & ſupra ex quib.cau. infa. irro. l.ij.& infra libro x. de ſuperexacto.l.j. & de excu.mu.l.placet, & infra de cenſi.l.peræquatores,libro xj.

e SI prouincialiū. Cōſuetudinē.] ſic.ff.de verb.ſign.l.munus.ij.& facit ad hanc.l.ꝗ.de ædi.priua.l.per prouincias, & ff de publi.licitatio.§.quod illicite,& l.ſi publicani. §.fin. & ff.ad l.Iul.de vi pu.l.fi.& ſ.tit.1.l.3. & non legitur.

DE COMMERcijs & mercatoribus.

In hoc tit quædam ſpecialia ponit circa negotiatores pertinentes

Si expedit alicui ciuitati nouū vectigal imponere, præſes debet principi & licentia obtinenda reſcribere. Salt.

I. Impp. Seuerus & Antoninus A A. Victurino.

NOn q̄dem[a] temere p̄mittenda eſt nouorū vectigaliū exactio: ſed ſi adeo tenuis ē patria tua, vt extraordinario auxilio iuuari debeat, allega p̄ſidi prouinciæ quæ in libellum cōtuliſti: qui re diligēter inſpecta, vtilitatem cōmunē intuitus, ſcribet nobis quæ compererit: & an habenda ſit ratio veſtri, & quatenus, exiſtimabimus.

B

Ciuitates quæ ſunt ſub principe, nō poſſunt imponere noua datia: et impoſita nō debent ſolui. & ſoluta vi vel ſimplicitate, debēt reſtitui. hoc dicit cum ſeq. Bal. Vel ſic: Sola ciuitatum decreta nō ſufficiunt ad noua vectigalia inſtituenda. Sal.

II. Iidem AA. Calliſtiano.

VEctigalia[b] noua nec decreto ciuitatum inſtitui poſſunt.

Vectigal illicitum nō debet exigi: & exactum debet reſtitui. h. d. Salt.

C

III. Impp. Gallien.& Valerian. A.A. Tuſco, & alijs.

NOn ſolent noua vectigalia incōſultis principibus[c] inſtitui.* Ergo & exigi aliquid, quod illicitè poſcatur, competens iudex vetabit: & id quod exactū videtur, ſi cōtra rationem iuris extortū eſt, reſtitui[d] iubebit.

Vectigal non debet exigi vltra antiquam cōſuetudinem, vel vltra ſtatutum à principe, ſub pœna perpetui exilij. Sal.

IIII. Imp. Conſtantinus A. ad Felicem præſ. ...

D

SI prouincialiū noſtrorū querela de cōductorū auiditate extiterit, & p̄batum fuerit vltra antiquā cōſuetudinem,[e] & noſtre terminos iuſsionis aliquid eos profligaſſe: rei tāti criminis perpetuo exilio puniantur. Sub conſpectibus aūt tuis, vel eorum qui tuæ grauitati ſuccedunt, licitationis cura ſeruetur.

A

TITVLVS LXIIII.

DE COMMERCIIS, & mercatoribus.

Benigne & ſalua congrua honeſtate ſunt compellendi homines ad ſolutiones fiſcalium. Bald. Vel ſic: Negociatores principis, & etiam mercatores debent benigne moneri vt vectigalia, & debitas penſiones ſoluant. Sali.

I. Impp. Valens & Valentinian. AA. ad Iulianum comitem Orientis.

NEgociatores ſi qui ad domū noſtrā pertinēt, potentiorum quoq; homines neceſsitatem[f] debitam penſionum (vt honeſtas poſtulat) agnoſcere moneantur:[g] vt per cunctos qui emolumēta negociationib' captāt, tolerabilis fiat agnoſcendæ deuotionis[h] effectus.[i]

Licitum eſt ab hoſtibus furari, & prædari. Bald. Vel ſic: Cum hoſtibus populi Romani, vel ſacri imperij non licet mercari. h. d. ſecundum gloſſ. Salicetus.

II. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theod. AAA. Tatiano comiti ſacr. larg.

NOn ſolùm barbaris aurum minimè præbeatur, ſed etiā ſi apud eos inuentum fuerit, ſubtili[k] auferatur ingenio.*

¶ Sed ſi vlterius aurū pro mancipijs, vel quibuſcūq; ſpeciebus ad Barbaricum fuerit tranſlatum à mercatoribus: non iam damnis, ſed ſuppliciis ſubiugētur. Et ſi id iudex repertum[l] non uindicat: tegere ut cōſcius criminoſa feſtinat.

Alij ſunt nobiles, alij virtuoſi, alij diuites. vnde virtus non dicitur nobilitas nec diuitiæ. Ia. But. & qui facit artes mechanicas, non poteſt eſſe nobilis. tex. eſt hic no. Bal. Vel ſic: Potentiores & nobiliores debent ſe à negociationibus abſtinere, ut plebeij facilius poſſunt negociari. Salic.

III. Impp. Hono. & Theod. AA. Theodoro P. P.

NObiliores[m] natalibus, & honorum luce conſpicuos, & patrimonio ditiores, perniciosum vrbibus mercimoniū

ad domum principis: & quædam generalia omnium mercatorum.

NEgociatores.] A S. Negociatores domus principis, & aliorum potentiorū, debēt moneri vt ſoluant: & fiat effectus tolerabilis agnoſcendæ deuotionis.

f Neceſſitatē.] aliàs neceſſitate debitam penſionem.

g Moneantur.] hic benigne exiguntur debita etiam à quolibet negociatore ad domum principis p̄tinente.

h Deuotionis.] ſcilicet debiti ſiue vectigalis ſiue alterius: quia cū efficacia benigne, & cum inſtantia humane conueniendi ſunt vt ſoluant: vt ff. de vſuris. l.ſi bene. Azo.

i Effectus.] aliàs affatus: & aliàs effectus.

k NOn ſolū. Subtili.] & hic bonus eſt dolus: vt ff. de dolo.l.j.§.nō fuit. Et erant hi Barbari hoſtes populi Romani: vt ff.de cap.l.nihil. ſubiecti enim imperio deuoti dicuntur: vt ſupra titu.a.l. àlegatis. & facit 22. q 2.c.vtilem.

Deuoti q dicuntur.

* Et not. hic ꝙ nō licet mercatoribus aurū portare ad Barbaros pro mancipiis, vel ſpeciebus accipiendis, & ꝙ aurū debet ab eis ſubtili ingenio auferri.

l Repertū] ad hoc ꝗ.de priua car.l.1.& ad legem Iul de vi. l.ſeruos, in fi.& ff.ad Syll.l.1.in fin.& ff. de ſep. vio.l.3.§. diuus Hadrianus, & ff. de noxa.l.in delictis, & l.in omnibus. & ꝗ.de priui. ſcho. l.1. lib.12.& ff.de his q not.infam.l. quid ergo.§.2. & in decre. diſti.lxxxiiij.error, & lxxxiiij facientis, & 2.q.[illegible] negligere.& xxiij. qō. 3. qui poteſt, & q.8.c.prætera.

m NObiliores.] facit.ꝗ. loca. l.milites, & in decre. xiiij.q.iij.clerici, & ſupra, de reicin.ven. l.fin.& ff.de auctor. tutor. l. 5. §. pupillus.

Merca-

MErcatores.] CASVS. prohibet ne vltra certa loca mercantiæ fiant, & pœnas imponit mercatoribus & iudicibus ſi contra fiat. excipiuntur legati, niſi ſub ſpecie legationis diu morentur in prouincijs. Viuianus.

[a] Perſarum regi.] qui non erat ſubiectus Romano imperio tempore huius l. ſed incępit tempore Iuſtiniani: vt in authen. de hæred. & Falcid. in princ. colla. j.

[b] Commeauerint.] habent enim in ſua cura limites cuſtodire. Azo.

[c] Comitentur.] quo non debent permitti redire, ſi diutius reſideant. Azo. & non legitur.

[d] CEſſante omni ambitione.] loquitur de mercatoribus pertinentibus ad domû principis: de quibus loquitur ſupra, eodem. l. prima.

[e] Collegiatorum.] quia de eorum collegio, vel corpore erant.

[f] Subſtituendi.] vltra prædictum numerum. ſic & ſupra, de ſacroſanct. eccle. l. non plures, & non legitur.

[g] SI qui.] facit, ſupra eodem. l. mercatores, & non legitur.

DE RERVM permutatione. & præſcriptis verbis.

[1] Iſta cõtinuatio placet Cy. & Salic.

Dixit [1] de contractib. nominatis, ex quibus transfertur dominium: nunc de innominatis, ex quibus ſimiliter transfertur antequam dicat de locatione qua eſt nominatus, ſed non transfertur ibi dominiũ & quia inter inominatos præcipuus eſt permutationis, ideo de hoc dicit. Sed quare non dicitur nominatus permutatio, cum elegantius ſit nomen. quam in venditione vel ſimilibus? Reſpon permutare, ver-

Permutatio quare non dicat cõtractus noiatus.

*commeauerit.

exercere prohibemus, vt inter plebeios & negociatores facilius ſit emẽdi vẽdendiq; commercium. A

Non eſt licitum mercationis cauſa conuerſari cum gentibus non gratis populo Romano: ne celentur Romani exploratores arcanorum regni alieni. Et no pœnam hic imponi ſubditis de eo qđ faciũt extra territoriũ patria. Bal Vel ſic: Dum imperator iuſſet fœdus cum rege Perſarum, ſtatuit quod extra certa loca hic nominata ſubiecti Romano imperio non poſſent mercari à Perſis nec econtra. alias puniuntur ipſi, & iudices per quorum ierunt limites. excipit legatos Perſarum, qui tempore ſuæ legationis merces duxerunt commutandas Sal.

IIII. Iidem A A. Anthemio. præfecto prætorio.

MErcatores tam imperio noſtro, quàm Perſarum [a] regi ſubiectos, vltra ea loca in quibus fœderis tempore cum memorata natione nobis conuenit, nundinas exercere minimè oportet, ne alieni regni (quod non conuenit) ſcrutentur arcana.

¶ Nullus igitur poſthac imperio noſtro ſubiectus vltra Niſibin, Callinicum, & Artaxatan emendi ſeu vendendi ſpecies cũ proficiſci audeat: nec pręter memoratas ciuitates cũ Perſa merces exiſtimet commutandas.

¶ Sciente vtroq; qui contrahit, & ſpecies quæ præter hæc loca fuerint venũdatæ, vel comparatę, ſacro ærario noſtro vendicãdas: & præter earum rerum ac precij amiſsionem, quod fuerit numeratum, vel cõmutatum, exilij ſe pœnæ ſempiternæ ſubdendum.

¶ Non defutura contra iudices eorumq; apparitores per ſingulos cõtractus qui extra memorata loca fuerint agitati, triginta librarum auri condemnatione, per quorum limitem ad inhibita loca mercandi gratia Romanus vel Perſa cõmeauerint. [b]

¶ Exceptis videlicet his qui legatorum Perſarum quolibet tempore ad noſtram clementiam mittendorum iter comitati, merces duxerint commutandas: quibus humanitatis & legationis intuitu extra pfinita etiam loca mercandi copiam non negamus: niſi ſub ſpecie legationis diutius in qualibet prouincia reſidentes, nec legati reditum ad propria comitentur. [c] B

bum eſt generale etiam pertinens ad venditionem, & locationem & omnem contractum ubi aliquid hincinde accipitur: ſed alij contractus ſua ſumpſerunt nomina at hic cum datur ſpecies certa pro alia certa, caruit nõie ſpeciali: nã plura ſunt negotia &c. vt ff. de præſcr verb l natura, ſicq; remanſit generale: vnde dicitur innominatus ſ. nomine ſpeciali. Alij aliter reſpondent, vt dixi ff de pac l iuris gentium. §. 1. Accur.

¶ Hos enim mercaturæ inſiſtentes, non immerito vna cum his cum quibus contraxerint ſeu reſederint, pœna huius ſanctionis perſequetur.

Mercatores ad domum principis pertinentes debent eſſe. ccccclxiij. qui à muneribus perſonalibus ſunt immunes. h. d. Salic.

V. Iidem A A. Aetio præfecto prætorio.

CEſſante omni ambitione, [d] omni licentia, quingentorum ſexagintatrium collegiatorum [e] numerus maneat, nulliq; his addendi mutandive, vel in defuncti locum ſubſtituendi [f] pateat copia, ita, vt iudicio tuæ ſedis ſub ipſorum præſentia corporatorum in eorum locum, quos humani ſubtraxerint caſus, ex eodem quo illi fuerant corpore, ſubrogentur: nulli alij corporatorum præter dictum numerum per patrocinia immunitate conceſſa. C

Tranſgredientes ciuitates prohibitas, vel negociationes prohibitas ſuſcipientes, cuiuſcunque ſint dignitatis, puniuntur pœna exilij, & publicatione bonorum, quod not.

VI. Iidem A A. Comiti ſacrarum largitionum.

SI qui [g] inclytas nominatim vetuſtis legibus ciuitates tranſgredientes ipſi, vel peregrinos negotiatores ſine comite commerciorum ſuſcipientes fuerint deprehenſi: nec proſcriptionem bonorum, nec pœnam perennis exilij vlterius euadent. Ergo omnes pariter, ſiue priuati, ſiue cuiuſpiam dignitatis, ſiue in militia conſtituti, ſciant ſibi aut ab huiuſmodi temeritate penitus abſtinendum, aut ſupradicta ſupplicia ſubeundum. D

TITVLVS LXIIII.

DE RERVM PERMVTATIONE, & præſcriptis verbis.

In permutatione res venalis, ob euictionem condictio ob cauſam non datur: ſecus in non venali. h. d. Bal. Vel ſic: Si res permutata & euicta venalis fuerat, præſcriptis verbis ad intereſſe agitur: & non condictione ob cauſam ad repetendum datum. ſecus ſi venalis non fuerat expoſita: quia tunc præſcriptis verbis, vel condictione ob cauſam agi poteſt Sali.

I. Imp. Gordianus A. Tiberio.

Si cum.]

A

SI cum.] Iſta lex eſt valde ſingu. ſecundum Barto. Bald. Ange. & Ia. hic, & ſecundum Bal. in l. ſi vt propon is. ff. de condi. ob cauſam, ad hoc quòd licet in contractu permutationis regulariter ſit locus pœnitentiæ: tamẽ quando res venalis permutatur, nõ habet locum pœnitentia: & per conſequens nec condictio ob cauſam ſecũdum eoſdem. & figura caſum in hac. l. vt in glo. proxima.

Caſum ponit.

SI cũ patruus tuus venalem [a] poſſeſsionẽ haberet, pater tuus precij nomine, licet non taxata [b] quantitate, aliam poſſeſsionem dedit: idq́; qđ cõparauit, [c] non iniuria iudicis, nec patris tui culpa euictum [d] eſt: ad exemplum ex empto actionis, non immerito id quod tua intereſt, [e] ſi in patris iura ſucceſsiſti, conſequi deſideras.

¶ At enim ſi cum venalis poſſeſsio non eſſet, permutatio facta eſt: idq́; quod ab aduerſario præſtitum eſt, [f] euictum eſt: quod datum eſt, ſi hoc elegeris, cũ rõne reſtitui poſtulabis. [g]

Permutatio eſt ſimilis vẽditioni et ex ea oritur actio pſcriptis verbis, q̃ eſt bona fidei: Bal. Vel ſic: Tria dicit: videlicet q̃ pmutatio ẽ bonæ fidei: et re ipſa pficitur: & ſimilis eſt emptioni. & qa eſt bonæ fidei, iõ actio reſultãs ex ea, ẽ bonæ fidei, vt iſt. de act. § actionũ. Sa.

a Venalẽ poſſeſſionem.] Patruus tuus venalem poſſeſſionẽ habebat pro viginti: pater tuus volẽs emere, dedit ei nomine precij aliam poſſeſſionem, ſed non taxata quantitate, dicens, bene ſufficiet tibi ꝓ precio rei tuæ quam venalem habes. Poſſeſſio itaque quam pater tuus accepit, euicta eſt. tu q es hæres patris, ages ad exemplum ex empto actionis, id eſt actione præſcriptis verbis. Vel dic vtili ex empto ad exemplum directæ. nam non fuit emptio, cũ non fuit precium certũ: nec permutatio, cum patruus propoſitum vendendi haberet, & nomine precij rem acceperit at ſi cum non haberet propoſitum vendendi, permutauit: euicta re ageret præſcriptis verbis, vel condictione ob cauſam.

De hac materia vide bo. tex. in ca. j. & ibi Pan. extra de his q̃ fi. à p̃la.

Sequitur eam Cyn. Bar. Bald. & Sal.

Idẽ Cy. Bar. & Sa. & eſt notãda ſecũdum eoſdem ꝓ ſignificatione huius verbi, cõparo.

Immo. Cy. Bal. & Sal.

Vtili ad exemplũ actiõis ex emp. Bar.

Id eſt cõuentio de permutando: ſed nõ põt adipleri dicta cõuentio tradẽdo rem alienam. Cy. & Sal.

Iſtã glo. ſequit̃ Barto. Ang. & Sal.

Idẽ Ange. j. l. proxima. Emptio & permutatio I quibus cõueniãt. & in quibus differant.

b Taxata.] ex quo apparet nõ fuiſſe emptionem. aliàs enim ſecus, vt ſ. de reſcin. ven. l. precij.

c Comparauit.] quantum ad hoc quod alter vendere deſtinauerat. Vel dic quòd comparo eſt verbum generale: vt ff. de contrah. empt. l. j. § pen.

d Euictum eſt] ſi enim iniuria iudicis, vel culpa patris, quia fuerat abſens, ſit euictum, non ageres: vt ff. de euic. l. ſi per imprudentiam. & l. ſi ideo. Ergo patet quòd fuerit aliena: ergo non fuit permutatio: vt ff. eo. l. j. §. item emptio. vbi dicit impediri. Accurſius.

e Intereſt.] non etiam quod dediſti. ex quo apparet non fuiſſe permutationem, ſed alium contractum innominatum ſimilem emptioni, & permutationi. & dabitur vtilis ex empto ſecundum B. & Azo. vel præſcriptis verbis, ſecundum H. & eſt ad hoc j. de euic. l. ſi prædium. & l. ſi permutationis.

f Præſtitum eſt.] caute dicit, præſtitum: nam & in re aliena conſiſtit permutatio donec euincitur: licet Pedius contra videatur ſenſiſſe: vt ff. eo. l. j. circa ſi.

g Poſtulabis.] per condictionem ob cauſam. Et no. q aut datur precium pro re, & eſt emptio: aut ſpecies pro ſpecie, & tunc aut incerta pro incerta: vt bouem pro aſino: aut incerta pro certa, aut certa pro incerta: vt oleum pro frumento in genere: vt j. eo. l. emptionem. & his tribus caſibus eſt contractus innominatus generalis: vt do vt des: vt habes hoc. ff. de præſcri. verb. l. naturalis. § j. & ij. aut certa pro certa, & tũc eſt permutatio: vt j. e. l. quoniam. quæ & ipſa eſt innominatus contractus, & ſit nudo pacto: ſed nõ naſcit̃ actio niſi re ex altera pte ſecuta: ſicut & in generali. do vt des. Et hac ratione dicitur contineri permutatio ſub illo generali, do vt des. & fa. ff. locati. l. & hæc diſtinctio.

PErmutationem.] CASVS. Cum emptione ſimilitudinem habet contractus permutationis, & eſt bonæ fidei.

h Re ipſa.] ſ. inſpecta. Vel dic, id eſt veritate inſpecta. ſic. ff. de iureiu. l. quotiens.

II. Impp. Diocl. & Maximia. AA. Pannoniæ.

PErmutationem, vt pote re ipſa [h] bonæ fidei conſtitutam, [i] ſicut commemoras, vicem emptio-

B

nis obtinere, [k] non eſt iuris incogniti.

In contractibus innominatis cauſa habetur loco conditionis: ſecus in contractibus nominatis h. d. quo ad originem actionis, non quo ad alia. Bal. Vel ſic: Permutatio eſt contractus nudus, niſi interuentu rei veſtiatur: ſed ſtipulatio eſt cõtractus ſolẽnis. Vel ſic: Ex pacto pmutatiõis nõ oritur actio, niſi veſtiatur rei interuẽtu, vel ſolennitate verborũ. Vel ſic: Pactũ pmutatiõis nudũ à re interuẽtu, non producit actione niſi interuenerit ſtipulatio. S.

i Cõſtitutã.] vt inſt. de act. §. actionum.

k Obtinere.] vt ff. qui. ex cau. in poſ. ea. l. ſi. In hoc ergo conueniunt: quia vtraq; eſt bonæ fidei: vt d. §. actionum. Itẽ ex vtraq; paratur cauſa vſucapiendi: vt ff. de vſuc. l. ſequitur. §. de illo. Ex vtraque parte præſtatur euictio: vt ſ. l. proxi. Ex vtraque fit redhibitio: vt ff. de ædil. edic. l. ſciẽdum. §. pen. Item in vtraque promittitur ſanitas ſerui: vt ff. eo. l. ij. Sed differunt in multis. primo, quia venditio fit cõſenſu: ſed permutatio ex rei traditione: vt j. eo. l. ex placito Item in venditione alius eſt emptor, & alius eſt venditor: ſed in permutatione non diſcernitur. vt ff. eo. l. j. Item in venditione emptor facit precium accipientis: ſed venditor non: at in

C

permutatione videtur quòd vterque deberet facere accipientis, ſecundum Pedium: vt ff. eod. l. j. in fin. Item in venditione non transfertur dominium niſi pretio ſoluto: licet res tradita ſit. ſecus in alijs contractibus & ſic ſecus in permutatione: vt inſtitu. de rerum diui. §. per traditionem, & §. venditæ. & facit ſupra communia vtriuſque iudi. l. j.

III. Idem AA. & CC. Leontio.

EX placito permutationis nulla re ſecuta, [l]

ADDITIO. Vult hæc gl. in fin. quòd. §. venditæ. Inſtitu. de rerum diui. ſolum loquatur in contractu emptionis & venditionis, & non in alijs. hoc ipſum etiam vult gloſſ. vnica in l. traditionibus, ſupra de pactis. Sed aduerte quòd gloſſ. in verbo, remanſit in l. cum proponas, ſupra de dolo, & gloſſ. in verbo, facere, in l. ſi ſeruus. §. locaui. ff. de furt. tenet contrarium: quod ſequitur ibi Bar. reprobata hac gl. & glo. in §. traditionibus. pro quo allegat tex. in l. iij. ff. de pig. act.

EX placito.] CASVS. Conueni tecum de permutando prædio meo cum tuo. ſi non interueniat tradi-

D

tio, non naſcitur actio niſi ſtipulatio interuenerit, quia tunc poſſet agi ex ſtipulatione.

l Nulla re ſecuta.] ſed re ſecuta nunquid ex illo pacto, an rei traditione actio oritur? Dico ex pacto: licet in mutuo & ſimilibus ex ipſa rei traditione naſcatur actio: vt hac l. manifeſte probatur, & ff. de pac. l. iuriſgentiũ. §. ſed ſi in alium, in fi. § j. Idem probatur & in actione de peculio. licet enim ſeruus debeat centum: ſi tñ duo tm̃ ſunt in peculio, ad illa duo tm̃ eſt obligatus: vt ff. de pec. l. quotiens. §. ſi ſemel. Quid ergo ſi poſtea augeatur ei peculium? Adhuc põt agere creditor ſerui: vt ff. de pecu. l. quæſitum. §. is qui. Sed vnde agit, vel ex qua cauſa? Certe ex eadem ex qua primo egit. nec enim ex incremento peculij actio naſcitur: ſed agitur ex veteri contractu. Hoc etiam ad alias noſtras ſententias prodeſt. Dicimus enim quòd ex contractu dudum inito, hodie datur actio: vt patet in mutuo: vt ff de fideiuſſo. l. ſi quis pro eo. § ſi nummos. & in ſocietate, & in tutela. nam

Peculiũ ſi minus ſit quàm debitum ſerui, qd iuris.

Actio poteſt hodie dari ex cõtractu dudũ inito.

demum

demum finita tutela datur actio, licet quidam dicant naſci, ſed non intentari: ſed falſum eſt, vt ff. de tutelis & ra. diſtr. l. ſi tutor. §. ſi. & l. ſeq. & arg. ff. de fur. l. ſerui & filij. Idem quandoque in mandato, ut ff. de offic. proconſ. l. obſeruare. §. fina. Idem dicimus in actione ex ſtipulatu pro dote. nec enim naſcitur niſi ſoluto matrimonio. & pro hoc & contra hoc infra de repud. l. j. & ff. d bo. dā. l. ſed & ſi alia, & ff. ſolu. mat. l. hæc actio. Item nunquid ab una parte re tradita, etiam alteri qui non veſtiuit, datur actio? Ioan. non. & probatur ex neceſſitate ſupra d pac. l. ſi certis. Sed hæc quæſtio videtur fatua. ad quid enim daretur actio, cum ſibi iam ſit adimpletū, licet ipſe non impleuerit qđ cōuentum eſt? Dici pōt ad cui ctionē rei ſibi dari.

a Subiecta.] ſ. pacto. primo enim paciſcuntur nudo pacto, ſecundo ſubiicitur ſtipulatio, & ſic naſcitur actio ex ſtipulatu, uel condictio certi ex ſtipulatione, vt inſtitutio. de verbo. obligat. in princip. Sed in primo caſu huius. l. naſcitur in factum, uel præſcriptis verbis, quod idem eſt, vt infra l. proxi. & habet locum præſcriptis verbis in pactis incōtinenti appoſitis, vt ſupra de pact. inter emp. & vendit. l. 2. Item ſecundo vbi dubitabatur de nomine contractus, vt ff. de præſcrip. verb. l. j. 2. & 3. & l. ſi tibi rē, & de exerci. ac. l. 1. Item tertio in tribus contractibus innominatis, ſcilicet do vt des, ſub quo eſt permutatio, & in facio ut facias: &, do vt facias. Sed in quarto, ſcilicet facio ut des, datur de dolo, ut d. l. naturalis. §. quod ſi faciam. Et eſt ratio: quia ex hoc facto mihi abeſt, & tibi non adeſt, ut ſi de manumittendo conueni, vt ſupra de dolo. l. cum proponas. aliàs contra, ſcilicet ſi tibi adeſſet, vt ff. eodem. l. ſolent. Sed hæc ratio fallit in facio vt facias, ſi de manumittendo conuenit hincinde, vt ff. eodem. l. naturalis. §. fina. Sed ibi eſt alia ratio: quia hincinde eſt obligatio facti. vnde condemnatio fit in intereſſe, vt ff. de re iudi. l. ſi quis ab alio. §. finali. Eſt & alia ratio quare de dolo datur, vt diximus. ff. eod. l. naturalis. §. quod ſi faciam, & §. 3. Item not. hos contractus cognoſci ex pacto, non ex eo φ præuenitur ab altero, vt ſupra de tranſac. l. cum mota. item in factum actio, in multis ſibi locum vendicat. Primo vbicunque præſcriptis verbis, & tunc dicitur in factum ciuilis, vt ff. eo. l. 1. in fin. Secundo in ſubſidium l. Aquil. vt in inſtitu. ad legem Aquil. in fin. & ff. de dolo.

Actio præſcriptis uerbis, ubi habet locum.

Actio ī factū ī multis habet locum.

conſtat nemini actionem competere: niſi ſtipulatio ſubiecta, [a] ex verborū obligatione quæſierit partibus actionem.

Condictio ob cauſam non datur cōtra ſingularem perſonam ſucceſſorū, nec actio præſcriptis uerbis: quia perſonalis actio non ſequitur fundū. h. d. Bal. Vel ſic: Si res ex cauſa permutationis tradita alteri vendatur, nec recipiens implet conuenta, contra emptorem nulla actio cōpetit, ſed contra eum qui recepit, ut impleat conuēta, uel ut reſtituat data. Sal.

IIII. Idem AA. & CC. eidem Leontio.

CVm precibus tuis expreſſeris placitum inter te & alium permutationis interceſsiſſe, eumq; fundum à te datum vendidiſſe, contra emptorem quidem te nullam [b] habere actionem perſpicis, cum ab eo ſuſceperit dominium, cui te tradidiſſe titulo permutationis non negas.

¶ Sed ſi ſecundum fidem placiti ſtipulatio ſubiecta eſt, ſucceſſores eiuſdem cū quo contractum habuiſti, conuenire non prohiberis. [c]

¶ Si verò nulla ſtipulatio interceſsit, pręſcriptis verbis actio ē, vt vel fides placiti tibi ſeruetur, [d] uel qđ alterius accipiendi fundi gratia dediſti, cā non ſecuta reſtituatur. [e]

Iſta uerba hac conditione ut, non faciunt conditionem, ſed modum. & ex iſto contractu oritur actio præſcriptis uerbis. h. d. Bal. Vel ſic: Qui implenti permutationem, poteſt agere contra non implentē præſcriptis verbis, ut impleat: uel per condictionem ob cauſam ut data reſtituat. Sal.

V. Idem AA. & CC. Theodolanæ.

QVoniā aſſeueras patrem tuū ei contra quem preces fundis, hac conditione dediſſe fundum, vt inuicem domum certam acciperet, aditus pręſes prouincię placitis eum parere, vel ſi cauſam propter quam fundus datus eſt, ſequi non perſpexerit: [*] conditionis ratione datum [à te] reſtituere, ſicut poſtulas, iubebit. [f]

* proſpexerit.

Actio præſcriptis uerbis ex incerto contractu naſcitur. & ex contractu non minus incerto. Bal. Vel ſic: Re tradita vt impleantur conuenta, præſcriptis verbis actio competit. Sal.

VI. Idem AA. & CC. Protogeni.

REbus certa lege [g] traditis, ſi huic non pareatur, præſcriptis verbis incertam [h] ciuilem dandam actionem, iuris aucto

l. & eleganter. §. idem Labeo. Item loco edictorum & interdictorum, vt inſt. de interdic. §. fin. Itē aliàs ubicūque æquitas ſuadet actionē dari vel ex contractu vel quaſi, vel ex maleficio vel quaſi: vnde dicitur naſci ex uariis figuris cauſarum, ut ff. de action. & obligatio. l. 1. & ff. eo. l. quotiens, & ſupra de ſacroſanct. eccle. l. ſancimus, & facit ad l. iſtam. ff. de pac. l. diuiſionis.

CVm precibus.] CASVS. Conuenit inter me & te de permutando fundo meo cum tuo. tradidi tibi fundum, & diſtraxiſti, nec uis ſtare placitis: an contra emptorem habeā actio. quæritur? Dicitur φ non: ſed ſi interceſſiſſet ſtipulatio, agam ex ſtipulatu. ſi non: agam præſcriptis verbis, ut facias quod conuenit, vel condic. ſine cau. fundum repetam.

b Nullam] in rem uel in perſonam, qa cum eo non contraxiſti.

c Non prohiberis.] ut ſupra de pact. l. ſi pacto.

d Seruetur.] ſcilicet ut tradat quod conuenit, per hanc præſcriptis uerbis actionem, ut hic, & ff. eo. l. naturalis. §. 1. Sed an præciſe? Videtur φ ſic, ut hic, & infra eod. l. fina. in fi. Sed dico contra, & ſubaudi hic, niſi uelit intereſſe pręſtare, ut hic, & inſtitu. de dona. §. 2. Item quæro ſi ex cauſa permutationis tradidi rem, & fidem non habui de illa, ſed ſtatim ſperabam dandam: an trāſeat dominium? Videtur quòd non, argum. inſtitu. de rerum diui. §. uenditæ. Alij dicunt aliud in permutatione, quàm in uenditione.

ADDITIO. De hoc dicas ut dixi ſ. eo. l. 2.

e Reſtituatur.] per condictionem ob cauſam da. cā nō ſecuta, ut hic, & ff. e. l. naturalis. §. 1. & ī. e. l. prox.

QVoniam.] CASVS Conueni tecum de permutādo domum meam cum tua: tradidi meam: non facis quod conuenit. agam præſcr. uerb. uel cōdictione ſine cauſa ad repetendum quod dedi.

f Iubebit.] ut ſ. l. proxi. Item eſt ad l. iſtam quod no. ſupra eo. l. 1.

REbus] CASVS Si conuenit inter aliquos de permutandis aliquibus rebus, ut ſtetur conuentioni, uel ut præſtetur intereſſe, agetur præſcri. uerb.

g Lege.] i. pacto. ſic. ff. de po ſiti. l. 1. §. ſi conuenit.

h Incertam.] quia continet intereſſe quod eſt incertum prima facie, licet poſtea certificetur, ut inſt. de act. §. curare. ſic & ſtipulatio dicitur incerta, eo φ incertum continetur in ea, ut ff. de uerb. obli. l. ubi aūt non. Item cuiuſ lis

i Immo ē certū, cū ſit in certū natura: iō dic φ dī icerta, qa ex incerto contractu habet originē, Cy. & Sal.

Iſta glo. eſt de mẽte Odofre. Cy. & Sal.

a Idẽ præ dicti.

lis hæc dicitur: quia ex æquitate ciuili datur. vbicunque .n. ex æquitate ciuili ſuccedit actio datur, præſcriptis verbis dr, vt per exempla d. cas, vt ff. e. l. quotiens, & l. ſi tibi poliẽda, & l. quia actionũ, & l. d. o. Non tamen nego qu n in factũ & præſcriptis verbis q̃nq; ſint idem, vt diximus. ſ. eo. l. ex placito. itẽ contra huic. l. ff. de pac. l. ſi tibi, in prin. Sol. ibi de ea obligatione q̃ contrahitur, ut ibi dixi, & eodẽ mõ ſol. ff. ſi certũ peta. l. rogaſti. §. 1.

a Demõſtrat.] ut j. de dona. q̃ ſub mo. l. 1. & de dona. l. legẽ, & l. cũ res, & de pac. do. l. legem, & ſ. de act. emp. l. 2. & de cõtrahẽ emp. l. ſi donationis, & ſ. de pac. l. legẽ, & ff. de pac. l. ſ traditionibus.

EMptionẽ.] CASVS. Si rẽ meã cum tua permutauero, emptio nõ eſt. Si igitur cõuenit ut dare tibi decẽ corbes frumenti, & tu mihi decem cados olei: ſi ſtipulatio ſecuta nõ fuerit, & decem corbes tradidi, nec tu ſtas placitis, repetam cõ dictione ſine cauſa quod dedi.

b Placuit.] vt ff. de contrah. emp. l. 1. & dic rebus i. ſpeciebus ab vtraque parte interuenientibus.

c Solennitatẽ.] aliàs obtinet quod eſt ſ. ſi cer. pet. l. ſi nõ ſinguli.

d Potes.] ut & ſ. e. l. quoniã, & ſ de cõdic. ob cauſam. l. ex lege, & l. dictã, & j. de dona. l. legem.

EA lege.] CASVS. Si dedi fundum ut annuatim dares mihi decẽ corbes frumenti, vel quolibet menſe vnam corbem: ſi placitis non obtemperes, agam præſcrip. verb.

e Subſtantia.] i. ipſa lex dicta rebus propriis rei traditione muniatur. Azo, ut & ſ. eo. l. rebus, cum ſuis concor. & j. de euict. l. 2. Et not. q̃ refert cum aliquid do vt aliquid facias, quia aut aliàs etiam daturus, & tunc nulla cõpetit actio, ut ff. de dona. l. 2. in fi. & l. ſeq. aut non, & tunc vel condictio ob cauſam ad repetendum datur, uel præſcriptis uerbis, ut fiat quod conuenit, vel intereſſe præſtetur.

f Competit.] ut hic, & dixi ſ. de pac. inter emp. l. cũ te.

DE LOCATO ET CONDVCTO.

Quia locatio ad ſimilitudinem emptionis eſt inducta: ideo de ea ponit poſt venditionem.

DOminus.] CASVS. Locaui tibi horreum vt in eo frumentum tuum reponeres: repoſuiſti, & latronum incurſu, vel alio fortuito caſu amiſiſti, puta quia horreũ non erat clauſum: periculum rerum repoſitarum ad me non pertinebit. Sed ſi non fractis uel non læſis horreis, dominus horreorum tenetur.

g Latronum.] qui effractis horreis ſurripuerunt ibi poſita.

h His ceſſantibus.] & aliis ſimilibus caſibus fortuitis, q̃ non præſtantur hic: uel ſimili alio iudicio bonæ fidei, ut hic, & ff. eo. l. dominus, in princip. & l. ex conducto. §. 1. & l. perinde, & l. ſed & de damno, & l. habitatores, & ſ. de pig. act. l. quæ fortuitis, & depoſi. l. 1. & ff. cõmo. l. ad eos, & ff. de act. empt. l. ſi ea res. Sed hoc caſu debet exhibere cuſtodes, ut j. e. l. 4.

i Extrinſecus.] i. nõ vitio ipſarum rerum depoſitarum. Vel dic i. extra has cauſas, fortuitorum. ſ. caſuum. Et dic mercede, ſcilicet interueniente, ſecundum Ir. ut ff. e. l. qui mercedẽ.

k Illæſis.] per quod præſumitur dominus in culpa prima facie. ſ. eius culpa periiſſe res. Et diſtingue hic ſecundũ Io. ut diximus ff. e. l. dominus. Item not. q̃d dicitur uulgo. ſ. an quid de ſuo perdiderit, qui rem commodatam vel depoſitã perdidit. pro quo eſt ff. commoda. l. ſi ut certo. §. quod vero. Accur.

l Depoſitarum.] i. depoſitarum in dictis horreis. nec enim ſunt depoſitum, immo mercede dicta dominus horreorum retinet dictas merces in horreis ſuis. & ſic fuit locatio, non depoſitum, ut ff. depoſi. l. 1. §. ſi quis ſeruum, in ſecũdo dicto. Si uero e contra depoſitum, tunc tenetur de ſolo dolo & lata culpa, ut ſ. depo. ¶. 1. niſi in certis caſibus qui not. ff. depoſi. l. 1. §. ſæpe.

* confiſiens.

A ritas demonſtrat. a

Generis ad genus non eſt emptio, ſed contractus innominatus: & ideo cauſa non ſecuta, habet locum condictio ob cauſam. Bald. Vel ſic: Emptio non eſt ſine precio: ideo ſi frumẽtum datur pro oleo, eſt permutatio. Saliacetus.

VII. Idem AA. & CC. Timotheo.

EMptionem rebus fieri non poſſe, pridẽ placuit. b Igitur cum frumẽ B ti certam modiationẽ Callimacho & Acamato te dediſſe, vt tibi repræſentent olei deſignatum pondus, aſſeueres: ſi placitis citra ſtipulationis ſolennitatẽ c non exhibeant fidem: quantũ dediſti, cauſa non ſecuta condicere pro deſiderio tuo potes. d

Ex condictione ob cauſam finalẽ, oritur præſcriptis verbis. Item habet locum condictio ob cauſam tanquam in contractu innominato: ſecus ſi cauſa ſit impulſiua h. d. text. cum glo. & not. hanc legem. Bal. Vel ſic: Ex pacto in traditione rei appoſito tanquã veſtito, agitur præſcriptis uerbis ut conuenta impleantur. Sal.

VIII. Iidem AA. & CC. Paulinæ.

EA lege rebus donatis Candido, vt quod placuerat, menſtruum ſeu annuum tibi pręſtaret: cũ huiuſmodi conuentio nõ nudi pacti nomine cẽſeatur, ſed rebus propriis dictę le C gis ſubſtantia e muniatur: ad implendum tibi placitum (ſicut poſtulas) præſcriptis verbis competit f actio.

TITVLVS LXV.

DE LOCATO, ET conducto.

Locator horrei non tenetur de caſu fortuito uel violento: ſed bene tenetur de culpa præſumpta. Bal.

I. Imp. Antoninus A. Agrippinæ.

DOminus horreorum periculũ vis maioris, vel effracturam latronum, g conductori pſtare non cogitur. His ceſſantibus, h ſi quid extrinſecus, i ex depoſitis rebus, illæſis k horreis, perierit: damnum depoſitarum l rerum ei reſarcire debet.

Faber qui præſtitit operam, & nõ recepit mercedem, petet mercedem cũ vſuris h. d. Bald. Vel ſic: In locato ne ueniunt vſuræ ex mora. Sal.

II. Idem A. Epicleto.

ADuerſus eos à quibus extruenda ædificia cõduxiſti, m ex conducto actione contendens, * eo iudicio n quod eſt bonæ fidei, debitum cum vſuris o ſolitis p conſequeris.

Inquilinus qui ſoluit penſionem,

D

ADuerſus.] CASVS. Si faber opus faciendum à me conduxit, nec præſto ſibi mercedem operæ, aget ex conducto ad intereſſe. Sed nunquid venient vſuræ ex mora ſicut in cæteris bo. fidei iudiciis? Reſpond. quod ſic.

m Conduxiſti.] conductor dicitur nomine ædificij, & eadem ratione dominus dicitur locator. Item conductor dicitur dominus ratione operæ, & faber locator ratione eiuſdem operæ: unde faber poteſt agere ex locato & conduc. ad mercedem, diuerſis reſpectibus. ſic & ff. ad l. Rho. de iac. l. 2. circa prin.

n Eo iudicio.] i. ex conducto, quod eſt bo. fid. ut hic, & inſt. de act. § actionum.

o Cum uſuris.] mora interueniente, uel alia ſimili cauſa. & ad hoc. ſ. de uſur. l. in bonæ fidei.

p Solitis.] i. quæ in regione frequentantur, vt ff. de vſur. l. 1. in prin. & ff. de admin. tu. l. tutor qui repertorium. §.

ex

ex cæteris. Dũmodo legitimum modum non excedant, A quem habes. ſ. de vſur. l. eos. §. ſuper. Sed iſte qui ſic locauit operas, quando poterit mercedem petere? Reſp. finito opere vel tempore, vt ff. eo. l. opus quod, ſecundũ B ſed illud quando ſuo periculo conduxit. vnde quando non ſuo periculo cõduxiſſet, poſſet dici econtra, vt arg. ſ. de iud. l. properandũ. §. in honorariis. at in penſione domus vel fundi dj-ces. j. l. prox.

ADDITIO. Tu dicas, quãdo quis locat operas ſuas ad faciendam totam domum vna mercede, inſpiciendam qualitatem perſonæ: puta ſi ſit forte locator pauper, qui non poſſet totam domũ perficere, niſi minutatim des ſibi pecuniam: tunc enim videtur tacite actum, ut etiam ante opus perfectum ſibi pecuniam minutatim præbeas, argu. l. ſi vero non remunerandi. §. fina. ff. mandat. idem ſi conſuetudo ſic eſſet, vt l. quod ſi nolit. §. qui aſſidua. ff. de ędil. edic.

Locãs operas ſuas qñ poſſit mercedem petere.

non poteſt per dominum durante locatione expelli: niſi propter neceſſitates domini, vel propter neceſſariam refectionem rei, vel culpam inquilini abutentis. h. d. not. Bald.

III. Idem A. Callimorphonix.

Aede,[a] quam te conductã habere dicis, ſi penſionem[b] domino in ſolidum[c] ſoluiſti,[d] inuitam te expelli non oportet, niſi propriis vſibus dñs eam neceſſariã[e] eſſe probauerit, B aut corrigere[f] domũ maluerit, aut tu malè in re locata verſata es.[g]

Tenetur dominus horreorũ exhibere cuſtodes, & eis exhibitis liberatur. qui cuſtodes ſi reperiuntur culpabiles, debent puniri per præfectum Prætorio: ſi inferior iuriſdictio non ſufficit, & ad eum remitti. tamen ſi dominus promiſit cuſtodiam, tenetur iuxta promiſſum. Bald.

IIII. Imp. Alex. A. Sabino.

Ex diui Antonini Pij literis certa forma eſt, vt domini horreorũ effractorum, eiuſmodi querelas deferẽtibus[h] cuſtodes exhibere neceſſe habeãt, nec vltra[i] piculo ſubiecti ſint. ¶ Quod vos quoq; adito p̃ſide prouinciæ impetrabitis. Qui ſi maiorẽ animaduerſionẽ exigere rẽ deprehenderit: ad Domitium Vlpianum Præfectum prætorio, parentem[k] meũ, reos remittere curabit.[l] ¶ Sed quia[m] domini horreorũ nominatim etiã ipſi cuſtodiam repromiſerunt, idem[n] exhibere debent.

Inuecta & illata coloni obligantur pro mercede domino ſcienti: inquilini etiam ignoranti. Bal. Vel ſic: Illata in

Aede.] CASVS. Si domũ tuã mihi locaueris: an me inuitũ expellere poſſis, quæritur? Reſpõ. quod non, niſi in ſolutione penſionis domus ceſſauerim: vel eã habitare volueris, vel reficere: aut in domo male fuerim verſatus: C puta deſtruendo parietes, vel tectum.

a Aede.] i. de æde. vel. i. ædis: ſic & ibi: Sermonem quem audiſtis, non eſt meus. alij habent, inſula. — Ioan. 14.

b Penſionem.] in pecunia conſiſtentem. aliàs ſi partiarius eſt, vel in alia re conſiſtat merces, agitur pro ſocio vel præſcriptis verbis, vt ff. depoſi. l. 1. §. ſi quis ſeruũ, & ff. loca. l. ſi merces. §. vis maior, & ff. commu. diui. l. ſi conuenerit, in fi.

c In ſolidũ.] nã particulariter non ſufficit, vt ff. de vſu. l. tutor. §. Lucius, & ff de colla. bon. l. 1. §. ſi cũ duobus, cũ non minima incommoda habeat particularis ſolutio, vt ff. fami. erciſc. l. plane.

1 Hãc glo. tenẽt Bal. Ang. & Sali. hic.

d Soluiſti.] ſ. de facto. Idem dicas ſi paratus ſis ſoluere, vt ff. man. l. diligenter. §. 1. & 2 cũ proximus eſt danti, vt in auth. vt exact. inſtan. do. §. fin. col 7. ſed ceſſare per biennium oportet, quando fuit actum vt non expelleretur, 1 vt ff. loca. & condu. l. quæro. §. inter. Accur.

2 Iſtã glo. vſq; ad finẽ ſequũt Bal. & Sa.

e Neceſſariã.] intellige quando poſt locationẽ ex inopinato ſuperuenit neceſſitas, vt quia alia domus quã habitabat, corruit: vel vxorem duxit. 2 Secus autem ſi tempore contractus hoc prouidere potuit, vt ff. vt in poſ. leg. l. ſi is à quo. §. ſi. & l. ſeq. & ff. de inter. act. l. de ætate. §. ex cauſa, & eodem modo dicas in ſeq. caſu. D

3 Sequunt eã Bald. & S. imo tũc ſi velit, poterit inquilinus ei reſiſtere. gl. & Pa. in l. habitatores. ff. eod.

f Corrigere domũ.] hoc tamẽ ſine damno inquilini procedit, ſecundum Ir. ſ. duobus his caſibus. ſ. primo & ſecundo: in tertio autem opinio eſt, vt pro rata remittatur ei merces vel reſtituatur. & intellige tũc cum neceſſaria fuerit refectio alias ad omne intereſſe inquilini tenetur locator, 3 vt ff. eo. l. qui inſulam, in princi. & l. & hæc diſtinctio, in prin. Accur.

Inquilinꝰ 4 quatuor caſib. expelli põt.

g Verſata es.] hoc caſu dicunt quidam 4 nihil deminuendum de mercede quaſi compenſationẽ eius faciẽdã cum dãno. Nos contra, 5 cũ dominus vel locator poſſit cõuenire inquilinũ pro dãno dato in re locata, actione locati, vt in authẽ. de al. & emphy. §. ſi vero quis, colla. ix. & ff. in quib. cau. pig. ta. contra. l. non ſolum, aliàs Põponius. A ſed & actione legis Aquil. vt ff. eo. l. ſi vulnerauerit. Sunt ergo quatuor caſus, quibus expelli põt inquilinus & etiã colonus. Quorũ primus ille fuit, ſi non ſoluit pẽſionem. ſed ſi nullus iſtorum interueniat, põt reſiſtere colonus & inquilinus, 6 vt ff. uti poſſide. l. ſi duo. §. cũ inquilinus, & de vi & vi arma. l. colonus. Sed quæro, quo tempore eſt ſoluẽda? Reſp. quędam leges videtur in principio, & ſi nõ ſoluit, expellatur, vt hac. l. & ſ. de iudi. l. properandum. §. in honorariis. Quædam in medio, ſicut in ſalario quod fiſcus dat patrono ſuo, vt ſ. de aduo. diuerſ. iudicum. l. per hanc. §. ſexcenti aurei. Quædam in fine, ſicut & cum aliquid debetur in diẽ, vt ff. de verb. oblig. l. qui hoc anno, & ff. de migrando. l. 1. §. ſi penſio. Tu dic, 7 primo ſeruari quod actum eſt, quod ſi nõ apparet, tunc ſerua morem regionis, vt ff. de fun. inſtru. & inſtru. lega. l. cum de lanionis. §. a finam. quod ſi non appareat, tunc quod minimum eſt. i. in fine anni, vt ff. de reg. iur. l. ſemper in obſcuris, & l. ſemper in ſtipulationibus. Sed licet non teneatur perſoluere conductor prius, ſi tamen non ſoluat, poteſt repelli ſecundum Azo. vt hic dicitur, maxime poſt tempus ſoluendæ mercedis: adeo vt ſi pœnam promiſerit, ſi expelleret, non teneatur, vt ff. eod. l. quæro. §. inter. Alij 8 vt Hug. dicunt quòd demum tempore conductionis finito poteſt expelli: quia totum debet contractum prius adimplere ex ſua parte, vt argumen. ff. de act. emp. l. Iulianus. §. offerri. Sic & conductor non poteſt agere, niſi ſoluat totam penſionem, vt ff. de migrando. l. j. Sed certe tunc ea ratione poſſet expelli, quia tempus 9 ſit finitum, vt dicta l. vti poſſidetis. §. cum inquilinus, & infra eod. l. ne cui. niſi contrarium eſſet actum, vt in quibuſdam aliis caſibus, vt ibi dices, & facit ff. eod. l. quod ſi domus.

4 Hãc primã opinionẽ ſequũt P. & Cy.

5 Idẽ Cy. Bal. & Sa.

6 Idẽ Cy. Bal. & Sa.

7 Hanc tenent Bar. Bal. Ang. & Sal. hic.

8 Iſtam tenent Petr. Cy. Bal. & Sal.

9 Pro concordia iſtarũ opinionum vide Iaſ. in l. 2. in 11. col. j. de iu. emphy. & authen. qui res. ſ. de ſacroſ. eccle.

ADDITIO. Concor. cum hac l. c. penul. in §. fi. extra iſto titulo.

Ex diui.] CASVS. Si horreũ tibi locaui, vt in eo frumentum tuum reponeres, & cuſtodes exhibui, de fortuito caſu non teneor: niſi aliud cõueniſſet, quod ut fiat, D prouidebit præfectus. & hoc in prima. Si vero conuenerit vt cuſtodiam præſtarem, eam ahibere debeo. & hoc in ſecunda.

h Deferentibus.] hominibus conducentibus horrea.

i Nec vltra.] quàm vt cuſtodes exhibeant, cũ domini depoſitarum rerum tempore depoſitionis ſciebant per cuſtodes horrea exerceri.

k Parentem.] in ſcientia & ætate.

l Curabit.] ſic eſt. ff. de offic. præfec. vigil. l. 3. & de leg. 3. l. 1. §. his quibus.

m Sed quia.] prædicta ſecundum naturam cõtractus, ſed quia, &c. ſic & ſ. commodati. l. 1. & ff. eo. l. ſi quis domũ. §. Iulianus.

n Idem.] ſcilicet cuſtodiam, & de hac materia dic plene, ut ff. eodem l. dominus horreorum. Accurſius.

Certi

CErti iuris.] CASVS Inuecta à colono domino ſciẽte, loco pignoris tantum tenebuntur. ab inquilino inuecta, omnino tacite ſunt obligata: ſiue dominus ea ſciuit inuecta, ſiue non. A

a Voluntate] i. domino ſciente, ut ĩ. innuit.

b Induxerint.] vt ibi perpetuo ſint quandiu inhabitauerint, vt ff. de pig. l. debitor, & ff. in qui. cau. pig. tac. l. eo iure.

c Nam ea quoque.] aliàs hæc quoque. quæ inducuntur domino ignorante. & eſt ratio, quia ſæpe talia inducuntur, q̃ non vult conductor ſciri à locatore, quod de leui non accidit in ruſticis: cum non niſi ligones & aratra: & ſimilia inferant, non pecunias, quas non audent optare, vt ĩ. de agric. & cenſi. l. domini prædiorum, lib. 11. & ſa. ad. l. iſtam. ĩ. l qui. cau. pig. ta. con. l. fi. & ff. de pa. l. itẽ quia conuentiones, & ff. in qui. cau. pig. ta. con. l. in prædiis. Sed quid ſi in domũ vel in fundum conductum res alienas quis inferat domino rei ſciente, & non contradicente? Videtur ꝙ ſint obligatæ, vt arg. ff. de pig act. l. aliena, in p in.

Adde ſimilẽ gl. in §. itẽ Seruiana, in ver. coloni, inſt. de act. quam ibi ſequitur Iaſ.

ADDITIO Iſta gl. eſt ſing. ſecũdum Iaſ. in § item Seruiana, in 8. col. inſt. de act. ad hoc quòd eo ipſo ꝙ ille cuius res ſunt, ſcit & patitur res ſuas per conductorem inferri in domum conductam, videtur per hoc conſentire, adeo ꝙ res illatæ in domum ſunt tacite obligatæ. & hanc gl. ſequitur ibi Ia. licet Sal. B. & Ang. dicant ibi contrarium.

Prædium ruſticum per conductorem ſunt domino ſcienti tacite pro penſione obligata. illata vero in urbanum ſunt obligata etiam ignoranti. Sal.

V. Idem A. Petronię.

CErti iuris eſt, ea quæ voluntate[a] dominorum coloni in fundũ cõductum induxerint,[b] pignoris iure dominis prædiorũ teneri.

¶ Quando autẽ domus locatur, non eſt neceſſaria in rebus inductis vel illatis ſciẽtia dñi. nam ea quoq;[c] pignoris iure tenentur. B

Conductor poteſt rem conductam alteri locare, niſi ſit actum ꝙ alteri locari non poſſit. Bald.

VI. Idem A. Victorino.

NEmo prohibetur[d] rẽ quã conduxit, fruendam alij locare, ſi nihil aliud conuenit.

Fideiubens in prima conductione, non tenetur in ſecunda. ſiue ſit prorogata ſiue innouata, etiã ex conſequentia pr ma. h. d ſecundum Bal. Vel ſic: Fideiuſſor vectigalium finito tempore nõ tenetur, licet is pro quo fideiuſſerit, de nouo reconduxerit Sal. C

VII. Idem A. Terentiano.

SI cũ Hermes vectigal octauarum[e] in quinquenniũ continuũ conduceret,[f] fidem tuam obligaſti, poſteaq; ſpatio eius tẽporis expleto, cũ idem Hermes in conductione vt idoneus detineretur,[g] nõ cõſenſiſti, ſed cautionem tibi reddi poſtulaſti: non oportere tẽ de poſterioris temporis periculo adſtringi, competens iudex nõ ignorabit.[h]

Propter ſterilitatem fit remiſſio, niſi cum ubertate compenſetur Bal. Vel ſic: Remiſſio congrua debet fieri propter ſterilitatem niſi aliud fuerit conuentum, uel niſi tanta fuerit vbertas aliorum annorum, ꝙ poſſit condignè compenſari cum ſterilitate. Sal.

VIII. Idem A. Hygino.

LIcet certis annuis quãtitatibus[i] fundũ conduxeris: ſi tamẽ expreſſum non eſt in locatione (ut mos regionis poſtulabat)[k] ut ſi qua lue[l] tempeſtatis, vel alio cœli uitio damna accidiſſent, ad onus tuum pertinerent, & quæ euenerunt ſterilitates,[m] vberta

NEmo.] CASVS. Si locaui domum: an alij locare poſſis, quæritur? Reſp. ꝙ ſic.

d Nemo prohibetur.] alij æque idoneo, & ad eundem vſum, [3] ar. ff. de vſufr. l. æquiſſimum. §. fi. & l. ſed & ſi qd. §. manciplorum, & de vſu & habit. l. non aliter: per nouiſſimum tamẽ retinet dominus poſſeſſiones ſuas, vt ff. de acq. poſ. l. qui vniuerſas. §. fi. ff. loca. & condu. l. ſi cui locauerim, & l. cum in plures, & l. ſi tibi. D

3 Sequitur eam Bald.

SI cum.] CASVS. Si vectigal in quinquenniũ à principe conduxiſti, & fideiuſſorem dediſti: finito autẽ tẽpore conductionis tu illud iterum conduxeris: an renouata conductione ignorante fideiuſſore, pro penſione futuri temporis fideiuſſor teneatur, quæritur? Dicitur quod non. & eſt arg. ꝙ ſi ſcholaris pro ſcholari fideiuſſerit, & poſtea ignorante fideiuſſore fiat nouatio, ꝙ fideiuſſor non tenetur.

e Octauarum.] ſic dictum, quia octaua ex mercibus pro vectigali aſſumebatur, vt ſupra de vectig. l. à legatis, & l. ex præſtatione.

f Conduceret.] pro certa mercede ſingulis annis, vt ipſe minutatim colligat, & talis cõductor dicitur publicanus vt ff. de publica l. 1. §. hic titulus.

Publicanus quis dicatur.

g Detineretur.] videtur ergo ꝙ inuitus poſſit retineri idẽ conductor. quod videtur verum, ſi non poſſit alij ſic cõmode locari, vt hic, & ff. de publi. l. eotem. §. fi. Sed cõtra in e. tit. l licitatio. §. 1. ſed ibi æque cõmode poterat locari alij. Sed plus eſt contra. ff. de iu. fiſ. l. 3. §. cum quinquẽnniũ. vbi dicit non detineri inuitum, et ſi non ſic cõmode poſſit locari alij. Sol. Illa corrigit illã de publica. & hic volens fuit detẽtus ſecundũ Azo, & H. Vel de rigore loquitur hæc & illa de publica. alia de iure fiſci, q̃ æquitate, quod in idẽ recidit. Vel verius in illa de publica. maximos perceperat fructus publicanus, ita ꝙ rẽ fortè debilitauerat, & propterea cogitur recõducere: & hic dices ſponte retentum.

Conductor vectigaliũ inuitus quãque detineri poteſt.

[1] al. octauarium in quinquennium conduceret.

h Non ignorabit.] vt ar. ff. de pac. l. fin. & ff. eo. l. itẽ quæritur. §. fi. Sed licet de futuro nõ teneatur, an de præterito teneatur? Quidã ꝙ nõ poſt tẽpus, quaſi videatur nouaſſe omnem primã obligationẽ, & remiſiſſe fideiuſſori retinendo conductorem poſt tẽpus, ar. ff. de ſepara. l. 1. §. illud, & de preca. l. & habet. §. cũ quis. Tu dic ꝙ ſic, ar. ff. man. l qui mutuam. §. non ideo, & ff. de admi. tut. l. Lucius. 2. in prin.

LIcet.] CASVS. Locaui tibi fundum in quinquẽniũ pro ſingulis annis x. corbibus frumenti. vnus annus fuit ſterilis. an illo anno à ſolutione penſionis releuari debeas, quæritur? Dr̃ ꝙ ſic, niſi aliud conuenerit, uel niſi fertilitas præcedentium annorum poſſit compenſari cum ſterilitate illius anni.

3 Idẽ Bal. & Sa. hic, adde gl. ſimilẽ, quã ſequit Panor. in c. propter, ſ ver. magno, extra eo.

i Quantitatibus.] non erat partiarius hic colonus: quia tunc omne damnum & lucrum eſſet commune, [3] vt ff. eo. l. ſi merces. §. ſi vis maior. ſed erat in nummis merces, & ſic proprie conductor dicitur: vel in certa quantitate frumenti, vt. xx. corbium, vbi agitur præſcriptis verbis, vt ff. depoſi. l. 1. §. ſi quis ſeruum. Et erat dubitatio legis: quia annua erat merces conſtituta: & ſi nihil perciperet, videbatur teneri. [4] Vel erat dubitatio in eo: quia cum certa erat merces, ſicut non creſcebat, licet multos haberet fructus: ſic nec deminui videbatũ, licet paucos uel nullos colligeret.

4 Dic ꝙ hic erat debitor quãtitatis pp fruct⁹, & eorum reſpectu. iõ habet conſideratio ipſorũ fructuũ, Sal. hic, & Panor. in c. propter, extra eo.

k Poſtulabat.] ſ. exprimi. ſi aũt nil ſubaudiretur, ſed eſſet mos ꝙ non teneretur colonus his caſibus: et ſi nihil eſſet dictũ, ſuperfluo diceret hic: ſi tamen expreſſum non eſt, &c. vt ff. de reg. iur. l ſemper in ſtipulationibus. Alij hæc verba adaptant. ĩ. ibi, repenſatæ non probabuntur, vt mos regionis poſtulabat. & hic omittunt.

l Lue.] aliàs labe, & aliàs lue: & eſt nomen, & ſignificat quandam peſtem ſiue corruptionem ex aliquo elemento prouenientem. Aliàs eſt verbum, & habet multas ſignificationes. Vnde verſus.

Crux luit, æs crepo, lux mala, pignus, et cum tenebrasq́.
Aere luo pignus, cruce pœnas, luce tenebras.
Dicitur & luere quando ſalitur ouis.

Luo, uarias ſignificationes habet.

m Sterilitates.] quando dicitur ſterilitas? quædam quando nec ſemen recolligitur, ut ar. ff. e. l. ex conducto. § ſed & ſi

Sterilitas quando dicatur.

& ſi habes, & l. ſi vno anno. §. vbicunque. Sed Io. dicit in ſpici vulgi opinionem. Item quando dicitur eſſe vbertas, vt ſic recompenſet ſterilem annum? dicunt quando bis tantum habuit, quantum ſit ſolitus habere. Sed Ioan. dicit [l] quando tantum habuit, vt facta compenſatione vtriuſque, neuter dicatur ſterilis. Sed ſi nouiſſimus annus fuerit ſterilis, nunquid ex præcedentibus fiet compenſatio? Reſpond. ſic, vt ſic teneatur pro eo ſoluere, ſi dominus ignorauit vbertatem præcedentem, quando remiſit pro hoc anno ſterili. Si autē ſciuit, non tenetur remittere: ſed ſi remiſit, videtur donare irreuocabiliter, vt ff. eod. l. ſi ex conducto aliàs. l. ſi vno anno. §. quid tamen, & ff. de tri leg. l. ex eo, & de annuis leg. l. legatum. § vini.

Vbertas quando dicatur.

[l] Iſta opinio ē magni p̄iudicij conductori: quia modicum quid faceret, vt vterq; annus ſterilis dici nō poſſet. dic ergo melius ut per Sal. hic.

ADDITIO

Dicas cum Bart. hic, quem ſequitur Abbas in c. propter ſterilitatem. 1. reſpon. extra eo. quod tunc dicitur ſterilitas, vt fiat remiſſio pro tanta, quando colonus recipit tam modicos fructus, vt ſoluendo penſionem remaneat deceptus vltra dimidiam iuſti precij. eſt enim contractus bonæ fidei, & bona fides non patitur quem ita decipi, vt l. 2. ſupra de reſcinden. vend. pro quo facit text. ibi, rationem tui iuxta bonam fidem, &c.

te aliorum annorum repē ſatæ non probabuntur: rationem tui [a] iuxta bonā fidem. [b] haberi rectè poſtulabis: eamq; formam, qui ex appellatione cognoſcet, [c] ſequetur.

Succeſſor ad quem non deſcendit obligatio perſonalis ſucceſſor ſingularis, non tenetur ſtare colono, uel inquilino: niſi in ſ colonis uel inquilinis ſit reſeruatum in contractu. Bal. Vel ſic: Emptor fundi non tenetur abſque pacto ſtare colono Sal.

IX. Idem A. Fuſco.

EMptorem [d] quidem fundi neceſſe non eſt ſtare colono, [e] cui prior dominus locauit, niſi ea lege emit. [f] Verum ſi probetur aliquo pacto [g] conſenſiſſe, [h] vt in eadem conductione maneat: quanuis ſine ſcripto, [i] bonæ fidei iudicio ei quod placuit, parere cogetur.

Hæres obligatur ex locatione & conductione defuncti, tam perpetua, quā temporali. Bald.

X. Imp. Gordianus A. Pomponio.

VIam veritatis ignoras, in conductionibus non ſuccedere hæredes conductoris exiſtimans, [k] cū ſiue perpetua conductio eſt, ēt ad hæredes tranſmittatur, ſiue tēporalis, intra tempora locationis hæredi quoque onus contractus incūbat.

Reconducere nemo tenetur inuitus. Bal.

XI. Imp. Philippus A. Theodoro.

INuitos conductores ſeu hæredes eorū poſt tempora locationis impleta non eſſe retinendos, ſæpe reſcriptum eſt. [l]

Damnū in rebus coloni pertinet ad colonum, non ad dominum. Bald. Vel ſic: Damnū illatum per latrones in rebus coloni, exiſtentibus in poſſeſſionibus conductis, non debet reſarciri per locatorem Sal.

XII. Idem A. Nicæ.

DAmnum quod p̄ aggreſſuram latronum in poſſeſsionibus locatis rei tuæ illatum eſſe proponis, à domina earundem poſſeſsionum, quam nul-

[a] Rationem tui.] poſtulantis remiſſionem, vel vt non præſtes, vt ff. eod. l. ex conducto aliàs. l. ſi vno anno. §. vbicunque.

[b] Bonam fidem.] & idem lex præcepit, vt ff. eo. l. ex cōducto. §. ſi vis.

[c] Cognoſcet.] fuerat enim hic iudicatū, ſed altera pars appellauerat.

EMptorem.] CASVS Locaſti mihi fundū, poſtea vendidiſti: an inuito emptore poſſit colonus in eo morari, quæritur? Dicitur q̄ non, niſi hoc pacto cōuenerit inter emptorem & venditorem, ut in ea conductione liceret ei morari.

[d] Emptorem.] quidam habent, emptorem, & bene. alij, emptori, & tunc habet duos ſenſus, vt ſcilicet emptor nō ſtet colono, vel econtra emptori colonus non ſtet. ſed primus intellectus eſt verus propter exceptionem: niſi ea lege, &c. ſed & ſecundus eſt verus: licet non per legem iſtam, ſed per aliam, vt ff. eo. l. qui fundum.

[e] Colono.] colonus in villa, inquilinus in ciuitate, vt ff. de acquiren. poſſeſſ. l. res pignoris. An idem ergo in inquilino? Reſpond. ſic, ſecundum Ioan. ut ff. eod. l. ſi merces. §. 1. & ff. de action. empti. l. Iulianus. §. penult. ſed nō idem in miſſo in poſſeſſionem à prætore, qui ſtat colono debitoris, vt ff de bon. auct. iudi. poſſiden. l. in venditione. §. 1. Item non ſic in eo qui conduxit ad non modicum tempus, qui habet actionem ſi à poſſeſſione cadat, vt ff. ſi ager vectig. per totum, & ff de ſuperfi. l. 1. §. 1. & inſt. de ſun. patrimo. l. fin. lib. 11. multo magis ergo exceptionem, ut ea l. de ſuperfic. §. quod autem ait prætor. Sed quidam dixerunt idem in eo quod in ſimplici colono: & ſi expellatur, agat contra locantem, vt ff. eo. l. ſi merces. §. 1. Si ergo non tenetur ſtare, & eum expellat, non tenetur vnde vi, aut lege, ſi quis in tantam. & quia colonus non poſſidet ciuiliter vel naturaliter, vt ff. de vſucap. l. non ſolum. §. quod vi ſgo. Item ſecundum Hug. ſi colonus reſiſtat, non tenetur aliquo prædictorum actionū, quia tacit cauſa ſui iuris conſeruandi, vt ff. vti poſſi. l. ſi duo. §. 2. quod poteſt ?nc uctum: ſed tamen expelli poteſt, ut hæc lex dicit. Item quod hic dicit in emptore, id in quolibet ſingulari ſucceſſore, vt & ff. de leg. 1. l. nihil propoſitum. § fin. & ff eod. l. qui fundum, in fi. & ff. de vſufruct. l. arbores. §. 1. Sed contra eſt. ff. de iure fiſ. l. ſi. vbi colonus inuito emptore percipit fructus: ſed ib ſpeciale, ne fiſcus teneat colono. Acc.

[f] Emit.] tunc enim ſi emptor colonum expellat, tenetur emptor venditori in eo quod venditor colono: non aūt pōt colonus reſiſtere quo minus expellatur, ut ff. e. l. ſi merces. §. 1. & l. ſi fundus, & l. & hæc diſtinctio, & de act. emp. l. Iul. §. pe. Vel poteſt dici colonum habere exceptionē, licet non habeat actionem, vt arg. ſ. de euic. l. emptori, & ff. pro ſoc. l. idemq; etit. §. ſi.

Inquilino an teneat ſtare emptor domus.

[g] Pacto.] etiam tacito.

[h] Conſenſiſſe.] ſ. colono.

[i] Sine ſcripto.] ut & ſ. de pact. l. pactum quod bona, & facit ad hoc. ff. de reg. iur. l. nemo ad alium, & ff. de contrah. emp. l. alienatio.

VIam.] CASVS An in ius conductionis ſuccedat hæres conductoris, quæritur? Dicitur q̄ ſic, ſiue fuerit perpetua conductio. xxx an. ſiue temporalis vſque ad annum. ſ. ſi moriatur intra tempora locationis, quia vtroq; caſu tranſmittitur ad hæredes.

[k] Exiſtimans.] eſt ergo veritas q̄ ſuccedit, vt hic ſubiicit, & ff. e. l. cum in plures. §. hæredem, & l. ſed addes. §. pen. & ſ. de iur. do. l. ſi ſocrus, & inſt. e. §. fi. & de rerū diui. §. is vero, in eo q̄ eſt ibi, fere. Sed contra ſupra de vſufru. l. ſi domina. Solu. vt ibi.

ADDITIO Dic q̄ ibi loquitur de locatione vſusfructus: hic vero proprietatis. Odof. hic, & gl. in l. cōtraria.

INuitos.] CASVS An colonus finito t pe cōductionis poſſit retineri inuitus in locatione? Reſp. q̄ non.

[l] Reſcriptum eſt.] vt & ſ. de contrah. emp. l. inuitū. Sed contra. ff. de publica l. cotem §. fi. vbi tenetur inuitus. Solu. dixi. ſ. e. l. ſi cū Hermes. Item contra. ſ. de agricol. & cen. l. cum ſatis §. 1 lib. 11. ſed ibi in perpetuo conducentibus, hic ad tempus dicit.

[a] Idem Angel.

DAmnum.] CASVS Locaui tibi fundum meum, boues

boues induxiſti, an damnum tibi datum reſarcire debeſ, queritur? Reſpon. quòd nō, niſi ego reus criminis fuero.

a Deſideras.] ut & s. de actio. empt. l. fina. Sed contra ff. eod. l. ex conducto. §. ſi vis tempeſtatis, vbi dicit dominum præſtare debere colono omnem vim, ſed ibi de diuina dicit, ſcilicet tempeſtate, vbi tenetur dominus, ſcilicet ad mercedem remittendam, ſed hic de humana vi dicit. ADDITIO. Tu dicas, aut damnum cō tingit in fructibus, ſiue in re locata, & tunc debet fieri deminutio mercedis, vt in dicto §. ſi vis, aut damnum cōtingit in rebus proprijs coloni, & non fit deminutio, vt hic. Bar. Bal. Angel. & Salicetus.

lius criminis ream facere te dicis, reſarciri tibi nulla ratio ne deſideras. [a]

Diuiſio contractus inducit diuiſionem obligationis. Et correi habent beneficium cedendarum actionū pro rata. Bald. Vel ſic: Ex conductione plurium, quilibet tenetur pro parte, niſi quilibet ſe obligauerit inſolidum. & tunc ſoluens ſolidum poteſt petere vt contra alios ſibi cedantur actiones. Salic.

XIII. Impp. Valerianus & Gallienus A A. & Valerian. Cæſ. Heraclia.

SI diuiſa [b] conductio fuit, & [c] in ſingulis pro partibus facta: alieno nomine conueniri vos non oportet. [d]

¶ Si autem omnes qui cōducebant, in ſolidum locatori ſunt obligati: [e] ius ei competens conueniendi quem velit, non debet auferri. [f]

¶ Habetis ſanè [g] vos facultatem [h] locatori offerendi debitum, & vt transferantur [i] in vos ea quæ ob hanc cōductionem ab his quorum nomine [k] inquietamini, obligata ſunt, poſtulandi.

Qui locat operas, tenetur operari demum percepta mercede: quia tunc intelligitur fidem fallere, & non ante. h. d. not. tex. cum glo. Bald.

XIIII. Idem A A. & Cæſ. Iuliano & aliis.

SI hi qui à vobis [l] redemerant [m] frumentum & hordeum annonæ [n] in ferēdū, accepta pecunia [o] fidem feſellerūt: ex locato agere cum eis poteſtis.

Conductor indebite expulſus, debite petit pœnam promiſſam: & reponitur in fruitione, ſi ſit appoſita clauſula, rato manente pacto: & ſi non ſoluit penſionem, poteſt eam retinere pro pœna. & gratis fruetur fructibus conductis. Bald.

XV. Iidem AA. & CC. Euphroſynæ.

SI de fundo à locatore ex pulſa es, cum eo agere ex cōducto [p] potes: pœnāmq; à locatore, quā præſtari rupta conuentionis fide placuit, [q] exigere ac retinere potes. [r]

Pactum ſeruatur & tacito conſenſu conductio renouatur. Bald. Vel ſic: Qui remanet vltra ſuum tempus in re conducta, videtur de nouo cōduxiſſe. Salic.

S I diuiſa] CASVS Tribus domum tuam diuiſim locaſti, quilibet pro parte ſua tenebitur, nō autem pro aliena, & vno ſoluente partē ſuam, alij non liberantur. Sed ſi conuenit vt quilibet in ſolidum teneretur, hoc caſu quem elegeris, conuenire poteris, & ei ſatisfacienti, cedes actionem aduerſus alios pro quibus ſoluit.

b Si diuiſa.] quia egerunt vt quilibet pro parte tantum teneretur, expreſſe vel tacite ſupplēdo. vel quilibet ſuam partem conduxit vt ſubijcit.

c Et.] pro id eſt &c.

d Non oportet.] ut & infra de diui. tut. l. 2. §. 1. ſi tamen in ſolidum alter vellet ſoluere, petet ſibi cedi actiones, vt ſupra ſi cer. pet. l. ſi in rem.

e Locatori ſunt obligati.] quia hoc egerunt vt quilibet in ſolidum teneretur etiā iure veteri, vt ff. de duobus re. l. eandem, & l. reos, §. cum tabulis. Accur.

f Auferri.] hoc corrigitur hodie, quia licet ſit actum vt quilibet inſolidum teneatur, tamen pro parte ſunt conueniendi, ſi ambo ſunt ſoluendo, & præſentes, ut in authent. de duob. reis, in princ. colla. vij. Sed & beneficium epiſtolæ diui Hadriani poteſt implorari, vt ff. de tut. & rat. diſt. l. 1. § nunc tractemus. Accur.

g Habetis ſane.] vt infra de duob. re. l. 1. & de diui. tut. l. 2. in princip. & §. fina. & infra arbi. tut. l. cum interdicte, in fin. & infra de fideiuſ. l. 2. & ff. eo. l. cum apparebit, & & ff. de euict. l. in creditore, & ff. qui pot. in pig. hab. l. mulier.

h Facultatem.] & neceſſitatem.

i Transferantur.] ſed an in ſolidum, vel pro parte? Reſpon. pro parte, vt ſtatim hic innuit, & ff. de admini. tuto. l. ſi plures tutelam, & ff. de cenſi. l. cum poſſeſſor, & ff. de pecu. l. quæ ſitum. §. 2. ſed pone ceſſionem nō eſſe factam. Reſpon. ſi ſunt ſocij, dabitur actio pro ſocio ad intereſſe, non ad pignora. ſi non ſint ſocij, ſed vt ſcholares ſunt, tunc dabitur vtilis pro ſocio, vt ff. de his qui de ſe. vel effu. l. perceptione. Alij nullam dant: vt ff. de fideiuſſo: l. Vranius.

k Quorum nomine.] videntur ergo inuicem fideiubere ſecundum hoc quod dicit: vt ff. ad Vellician. leg. vir vxori.

SI hi.] CASVS. Procurator fiſci conduxit plauſtrum ad ferendum annonam: mercedē ſoluit: ſi non facit locator quod conuenit, aget aduerſus eum ex locato.

l Si hi q a vobis.] ſcilicet procuratoribus fiſci. Accurſius.

m Redemerant.] id eſt operas ſuas locauerant circa frumentum vehendum: & frumentum vehendum dicuntur conducere: & ſic locare & cōducere dicunt.

n Annonæ.] publicæ.

o Accepta pecunia.] caute dicit, accepta pecunia, aliàs non eſt locatio, vt ff. depo. l. 1. §. ſi quis ſeruum. Item caute dicit accepta. nam ſicut emptor demum ſoluto precio cogit venditorem ad rem tradendam, ſic & hi conductores frumēti inferendi accepta pecunia coguntur fidem adimplere, vt ff. de ac. empt. l. Iulianus. §. offerri. & ff. locati. l. 2 in prin.

SI de fundo.] CASVS. Mihi fun dū locaſti, demum me expuliſti. agam ex conducto ad intereſſe, & ſi pœnam promiſiſti ſi me expelleres, agam ad pœnam.

p Ex conducto.] ad intereſſe, in quo venit etiam lucrum, vt ff. eo. l. ſi fundum, § fi. Item & agit ex conducto, ſi quid vtiliter vel neceſſario ſit impenſum, vt ff. eo. l. dominus. §. 1. & l. penul. in prin. An autem per cōſtitutionem, ſi quis in tantam, vel interdicto aliquo ſuccurratur contra dominum? Reſpon. non videtur, cum nullam habeat poſſeſſionem de qua ſit expulſus, nec poteſt dici quòd incontinenti interuerterit poſſeſſionem, & ſic incipit ſibi poſſidere conductor. & ſic ſecundo expulſus agat, per l. ff. de vi & vi arm. l. 1. §. qui à me vi, quia hæc incontinenti fiunt, vt in eod. tit. l. 3. §. cum igitur. Item an poſſit reſiſtere domino? Reſpon. vt diximus, s. e. l. emptorem. Item an & contra extraneum aget interdicto, ſi ab eo repellatur? Reſpon. ſi prius poſſeſſionem interuerterat domino, ſic, alias non, vt ff. de vi & vi ar. l. colonus, & l. cum fundum. Sed an eo ipſo videatur interuertere, quòd inuitus expellitur? Reſpō. nō, cum non ſibi, ſed domino ſemper poſſidere intendat.

• Colono an ſuccurratur contra dominū per aliquod interdictū.

q Placuit.] interpoſita ſtipulatione vt onus probandi intereſſe, euitetur, vt inſtit. de verb. oblig. §. pen.

r Retinere potes.] ſ. exactam. Vel dic retinere mercedem loco pœnæ, & hoc niſi in caſibus quos habemus ſupra eod. l. æde. altero tamen debet eſſe contentus, niſi ſit actum pacto manente rato, vt ff. de except. do. l. apud Celſum. §. Labeo, & ff. de tranſac. l. qui fidem.

LEgem.] CASVS. Locaſti mihi fundum pro x. & ea ſolui: plus petere non potes. Si vero in conductione te conſentiente remanſi: tempore locationis finito eandem conductionem videor renouaſſe, pignoribus remanentibus in cauſa conductionis, quæ fuerunt in prima cōductione vel locatione.

a Oportet.] ſic & ff. eo. l. ſi merces. §. conductor, & ff. de contrahen. empt. l. pacta.

b Repoſci.] hoc in priuatis locationibus, aliàs ſecus: vt j. de allu. & palu. l. 2.

c Tacito conſenſu.] in ſequentem annū, niſi interim dn̄s fuerit cœperit: vel deceſſerit: vt ff. eo. l. qui ad certum.

d Cū vinculo.] ſic ff. ſi cer pet. l. ſi quis nec cauſam. §. pen. & hoc niſi fuerit res aliena illata. nā tūc exigitur nouus domini conſenſus. In vrbanis autem prædijs intelligitur recōductio facta, quatenus inhabitauerat, niſi in ſcriptis aliter comprehenſum ſit: vt ff. eo. l. item quæritur. § qui impleto.

PRæſes.] CASVS Si domum mihi locaſti, nec pēſionē ſua die ſolui: tenebor ad vſuras ex mora: ſicut in cæteris bonæ fidei contractibus.

e Cum ſit bonæ fidei.] vt inſtitu. de act. §. actionū, & ſ. e. l. 2. & l. emptorē.

f Vſuras] vt ſ. e. l. 2 & ff. eo. l. quæro, & de vſur. l. cum quidam §. ex locato.

XVI. Iidem AA. & CC. Timotheo.

LEgem quidem conductionis ſeruari oportet, a nec penſionum nomine amplius quàm conuenit repoſci. b Sin autē tēpus in quo locatus fundus fuerat, ſit exactum, & in eadem locatione conductor permāſerit: tacito cōſenſu c eandem locationē B vnà cum vinculo d pignoris renouare videtur.

Conductor indilate tenetur ſoluere penſionem, & vſuras ex mora. Bald.

XVII. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. Hoſtilio.

PRæſes prouinciæ ea q̃ ex locatione debētur, exolui ſine mora curabit: non ignarus ex locato & conducto actionem, cum ſit bonæ fidei, e poſt moram vſuras f legitimas admittere.

Propter edacitatem vermium fit remiſſio mercedū: & in penſionibus C ſeruanda eſt conſuetudo Bald.

XVIII. Iidem AA. Amno.

EXcepto g tempore, quo edaci locuſtarū h pernicie ſterilitatis vitiū interceſsit, ſequentis temporis fructus, i quos tibi iuxta præteritam conſuetudinem k deberi conſtiterit, reddi tibi præſes prouinciæ iubebit.

EXcepto.] CASVS. Locaſti mihi fundū in triennium: primo anno erat ſterilis: duobus annis ſequētibus fertilis: ſubducto tempore ſterilitatis in reſidui temporis D penſionem ſum obligatus.

Colonus de ſterilitate, non de exiguitate queri poteſt.

g Excepto] niſi ex vbertate aliorum annorū poſſit recōpenſari, vel niſi ſpeciali pacto ſpectet ad ſuum periculū quod ſeruandū eſſet, vt ſupra eo l. legem, & l. licet. Et dic q colonus de ſterilitate poteſt queri, vt hic, & plene diximus. ſ. eo. l. licet, non autem de exiguitate, vt ff. eo. l. ex conducto. §. cum quidam.

h Edaci locuſtarum.] quia omnia edunt.

i Fructus.] id eſt merces propter fructus ſequentis temporis. nam non poteſt intelligi de partiario colono, ſed de eo qui nummis colit: vt ff e. l. ſi merces, §. vis maior. Vel fuit hic contractus innominatus do vt des. ſcilicet vt daret certam menſuram fructuum ſingulis annis, puta decem corbes frumenti, quotcūque fructus percipiat ſingulis annis, ſiue. 10. ſiue 20. ſiue 40. vnde cum hic cōtractus ſit ſimilis locationi, eadem æquitas eſt in iſto ſeruāda, q̃ in illo: vt arg. ff. depoſiti. l. 1. §. ſi quis ſeruum, A & de præſcriptis verbis, l. naturalis. §. ſi.

k Conſuetudinē.] de præſtandis penſionibus. quando enim certa merces nō exprimit, datur quantū ſolet ex conſuetudine dari: vt hic, & arg. ff. de dam. infec l. ſi finita, in prin. & de ædi. edi. l. q ſi nolit. §. quia aſſidua. & eſt ad l. iſtā ff. e. l. ex conducto. §. ſi vis tēpeſtatis.

Conſuetudini & ſtatuto renunciari poteſt expreſſe, nam in tacitu ſemper conſuetudo & ſtatutum uidentur ineſſe: & renunciatio unius non facit alteri iniuriam. Bald. Vel ſic: fides contractus eſt ſeruanda: & remiſſio facta ab uno non præiudicat alteri Salicetus.

XIX. Iidem AA. Valerio.

CIrca locationes atq; conductiones maxime fides l contractus ſeruanda eſt, ſi nihil ſpecialiter B m exprimatur contra conſuetudinem regionis. Quòd ſi alij remiſerint cōtra legē n contractus atq; regionis conſuetudinē pēſiones: hoc alijs præiudicium afferre non poteſt.

Res propria per ignorantiam facta conductio, viribus non ſubſiſtit. Bald. Vel ſic: Conductio rei propriæ non tenet, nec dominiū transfert. Sa.

XX. Iidem AA. Carpophoro.

QVi rem propriā conduxit, exiſtimās o alienam, dominiū non transfert, ſed ineſſicacem conductionis contra C ctum facit.

In contractu locationis non habet locum pœnitentia, etiam ſi non ſit pro pria locatio, ſed contractus. Bald. Vel ſic: A conductione contracta non receditur, licet ab alio plus offeratur. Salicetus.

XXI. Iidem AA. & CC. Antoniæ.

SI olei certa pōderatione fructus anni locaſti: p de contractu bona

CIrca.] CASVS. Pacta q̃ fiunt in locatione, ſeruanda ſunt. ſi ergo locauerint duo mihi fundū, & vnus penſionē pro parte ſua mihi remiſerit: alij nō p̄iudicatur quo minus partē ſuam exigere poſſit.

l Fides.] vt ſ. e. l. legē, maximè autem ideo dicit, q̃a & quædā non dicta ſeruantur, ſi modo bonum & æquū ſit, vt inſtit. de obli. ex cōſenſu, in ſi. & ſ. eo. l. proxima in ſi. & ff. e. l. ex conducto, in princip.

m Specialiter.] repete maxime, & ſic cōtra, proprie ponitur. Vel dic cōtra p præter, vt ff. de pact. l. paciſci. & eodem mō ſubaudi maximè.

n Contra legē, melius dixiſſet, præter legē. nec enim contra legem aliquā fit, ſi aliquis renūciet ei qđ pro ſe introductum ſit. pōt enim de iure hoc fieri, vt ſ. de pact. l. ſi quis in cōſcribēdo, & pdeſt hoc notare propter id qđ diximus ſ. de pact. l. 1. Item no. hic q res inter alios &c. vt & j. l. res inter alios, & ſ. de pact. l. ſi actionē, & ff. de pactis. l. ſi vnus. §. pacta quæ.

QVi rem.] CASVS. Si rem meam quam putabam tuam eſſe, locaſti mihi, non valet locatio, nec in te dominium eſt tranſlatum.

o Exiſtimans] idem ſi ſciens, ſed facilitatem facti notauit, vt j. eo. l. ad probationem. ſed poſſeſſionem perderet ſciens, vt ff. de acquiren. poſ. l. ſi rem aliquam, & l. quod meo, in prin. & ff. de rei vendi. l. quædam mulier, & de vſuca. l. et a quo, & facit ad l. iſtam ff. de acqui. re. do. l. ſi procurator. 2 & ff. de rei vendi. l. inter officium, & ff. e. l. non ſolet, & ſ. de rei vendi. l. te tua, & j. de do. inter vi. & vxo. l. ſi. & ff. de reg. iur. l. neque p gnus.

SI olei.] CASVS. Locaſti mihi fundum vt ſoluerem x. cados olei: & locaſti in triennium, ſolui, alius offert. xv. cados olei: an à contractu locationis recedere poſſis, quæritur? Dicitur quòd non.

Locatio nō poteſt eſſe ſine mercede in pecunia.

p Locaſti.] id eſt vſum conceſſiſti, non tamen fuit locatio: quia ſine mercede in pecunia eſſe non poſſet: vt ff. depoſiti. l. 1 §. ſi quis ſeruū, & de præſ. ver. l. naturalis. §. at cū do, & ff. de do. inter vi. & vxo. l. ſi vir vxori, & ſ. de præ-

de præſcript.ver.(aliàs de re.per.)l.emptionẽ, & argu.ſ. A
de contrahen.empt.l.empti.

ADDITIO. Habes ex hac gl. ꝙ hic nõ erat locatio, ſed erat contractus innominatus: quare dicas ꝙ oleũ hic fuit ſolutũ, & ſic res non erat integra, alias enim eſſet locus pœnitẽtiæ, vt l. ſi pecuniã. ff. de condict.cã data. Itẽ ſuppleas ſecundo q hic erat res expoſita locationi, vnde habet ſimilitudinẽ cũ cõtractu bonæ fidei, arg.l.1. ſ.tit. 1.alias em non eſſet cõtractus ille bonæ fidei: qa contractus innominatus nõ dicitur bonę fidei, niſi in duob' caſibus: ut in ſtitu.de act.§.actionum, ita intelligit Bar. hic hanc.l.

bonæ fidei.

fide [a] habito ꝑpter hoc ſolum, ꝙ alter [b] maiorem obtulit [c] põderationem, recedi non oportet.

Qui promittit operas, tenetur ſeruare bonam fidem. Bald.

XXII. Iidem AA.& CC. Apiniano.

[2] SI hi cõtra quos ſupplicas, facta locatione certi [d] temporis ſuas tibi locauerit operas: quaten' bona fides patitur, cã cognita cõpetens iudex conuentionẽ ſeruari [e] iubebit. [f]

B

Per inſtrumenta locationis non probatur dominium. Et qui rem propriam a ſe poſſeſſam conducit: nõ mutat ſibi poſſeſſionis cauſam. Bald. Vel ſic: Locatio non ſufficit ad probandũ dominiũ contra conductorem, qui poſtea de dominio capit litigare. Salt.

XXIII. Iidem AA.& CC. Felici.

AD probationẽ [g] [1] rei propriæ ſiue defenſionẽ non ſufficit locatio ei facta qui poſt de dominio cœperit contendere: cum in ſciẽtia domini ꝓprij [h] & errãtis [i] nullũ habeat cõſenſum: ſed ex euẽtu, ſi victus fuerit, [k] cõtractus locationis non cõſtitiſſe magis [l] declaratur. Nemo enim ſibi iure poſſeſſionem [m] mutare poteſt.

Ex conductione mariti nõ tenetur uxor: ſed ſi ipſa cõduxit tenetur. Bal. Vel ſic: Contractus cõductionis valet etiam ſine inſtrumẽtis vel ſcriptura: & tenet hæredes conductoris, nõ eius vxorẽ, niſi ipſa poſtea cõduxerit. Sal.

XXIIII. Iidem AA.& CC. Antonino.

B

COntractus locationis cõductioniſq;, nõ interueniẽtibus etiam inſtrumẽtis ratus habeatur, ſm qđ hæredes conductoris, etſi nõ interuenerit [n] inſtrumenta, non vxorẽ [o] conuenire debes. Sane de poſteriore tẽpore quo cõductricẽ ipſam proponis fuiſſe, adeſſe fidẽ precibus tuis probans, penſiones integras ab ea pete.

Cõductor debet prius domũ ſeu poſſeſſionẽ reſtituere, q̃ de proprietate litigare ſeu obijcere. h. d. Bal & Salic.

C

XXV. Iidem AA.& CC. Epagatho.

SI quis cõductionis [p] titulo agrum vel aliam

a Bonæ fide.] maxime, nã idem eſt in ſtricti iuris iudicio: vt ſ. de act.& obligatio. l. ſicut, & ſ. de tranſact.l. quamuis.

b Quòd alter.] ſcilicet tertius.

c Obtulit.] niſi vltra dimidiã eſſet deceptus, vt ſ. de reſcin.ven. l. 2.& l. ſi voluntate.

† Glo. in c. inter dilectos, ſuper verb. qđ meũ, in me. extra de fi. inſtr. inducit hãc l. in arg. ꝙ licet ex pluribus cauſis poſſit fieri traditio rei: ex vna tamen dominium quæritur.

SI hi.] CASVS. Locaſti mihi operas in quinquẽniũ. vt fidẽ cõtract' ſerues, iudex te compellet.

d Certi.] minus. xxx. annis. Quid autẽ ſi in perpetuum vel vltra triginta annos? Ir. ꝙ nõ tenet. Nos ꝙ ſic, cum ſaltem feriatis interpellet diebus, & ſic nõ fit ſeruus: vt & ĩ. de ingc. ma. l. ſi veſtram, & per ſubſtitutum poſſit ſeruire, vt no. ſ. de uſu fru. l. antiquitas.

e Seruari.] & præciſe cogentur ad factum vel ad intereſſe, prout [1] voluerit actor: vt ff. de no. ope. nun. l. ſtipulatio. §. ſiue, & ff. de ver. obli. l ſi fundũ, & ſic intelligit. ff. de aqua plu. arcen. l. ſi Titius, §. officium, & ſi cõtumax fuerit locator, cum præciſe ad factum agitur, iurabitur in litem: vt ff. eo. l. ſi cui. §. 1.

1 Hoc verũ ſi æquitas hoc ſuadeat, quia forte alius neſciret, vel non poſſet tales operas ꝑſtare: alias ſoluendo intereſſe vel pœnã ſi erat promiſſa, liberabitur. Bald.

f Iubebit] ſcilicet vt per id tempus præſtet qđ cõuenit.

AD probationem.] CASVS. Rem meam mihi locaſti. vendicare vis, & probare dominiũ ad te pertinere ꝑ hoc ꝙ mihi locaſti, an ad probationẽ hoc ſufficiat, q̃ritur? Reſp. quòd non. Non enim ſufficit ad probandũ dominium probare me conduxiſſe.

g Ad probationem.] ad probandum quòd res ſit alicuius petentis, non ſufficit ꝓbare ſe locaſſe, nec ecõtra ad defenſionẽ ſe cõduxiſſe, ſed alio modo oportet ꝓbari locãtis vel cõducẽtis dominiũ, [2] vt hic, & ĩ. de ll. cau. l. ad ꝓbationẽ, & ff. eo. l. nõ ſolet, & agebat hic rei vẽdicatione, nõ locati, & ſi quidẽ cõductor probet ſe dominũ, patet ꝙ cõtractus fuit nullus, cũ rei ſuæ nõ ſit locatio: vt ff. depoſiti. l. q rẽ, & de vſuca. l. ei à quo. Dic ergo ad ꝓbationem, ſ. quando petit, ſiue defenſionẽ quãdo poſſidet.

2 Iſtam gl. ſequit Bal. & Sali.

ADDITIO. Quia finita locatione conductor reſtituit, & poſtea agit rei vendicatione. Salice.

h Domini proprij.] conducentis.

i Errantis.] idem in ſciente, vt diximus. ſ. e. l. qui rem.

A

k Victus fuerit.] qui locauit.

l Magis.] electiue ponitur.

m Nemo enim ſibi iure poſſeſſionem.] dic poſſeſſionem, id eſt proprietatem, [3] ſic. ff. de verbo. ſigni. l. interdum, & ſic eſt plana. Alij ſic. bene dixi ſic eſſe in dominio. nam ſecus eſt in poſſeſſione, quã conductor non poteſt ſibi commutare, ſed colonario iure tenet. quod nõ placet, vt ff. de vſucap. l. ei à quo. Alij econtra, [4] vt locator qui poſſidebat pro prædone vel pro poſſeſſore, nõ ideo incipit ꝓ ſuo poſſidere per colonum. Vel quarto non poteſt prodeſſe locatori prædicta locatio ad probationẽ ſui iuris, quia non poteſt ſibi mutare cauſam ſuæ poſſeſſionis. nam nec nullus alius poteſt. Vel quinto nõ mutat aliàs cum locatio tenet, hic autem mutat, quia non tenet locatio, vt ff. de uſuca. l. ei a quo, & de hac mutatione cauſæ poſſeſſionis plene dixi. ĩ. de acquirẽ. poſ. l. cũ nemo. [5] Et ad hoc quòd errans nõ cõſentit, eſt ſ. de iu. & fac. igno. l. non idcirco, & ſ. e. l. qui rem, & ĩ. de præſcript. long. tẽp. l. nec petentem.

3 Et hoc ſiue ſciens ſiue ignorans fuerit ipſe conductor. Cyn.

4 Iſta glo. allegatur ſecundum Salt. hic ad hoc ꝙ locatio non præbet titulũ ſecundum eundem.

5 Vide. c. inter dilectos. vbi Panor. Imo. & Feli. extra de fide inſtru. & c. cum venerabilis, de reli. do. & l. ſolennibus. ſ. de rei vend.

COntractus] CASVS. Fundum mihi locaſti. non ideo quia non interuenit inſtrumentum, minus eſt habendus ratus locationis contractus. nec vxorem meam conuenies, niſi in poſterius tempus de nouo conduxerit.

n Etſi nõ interuenerint,] vt & ſupra de fide inſtrumen. l. ſi conſtiterit, & eſt ratio, quia cum nudo conſenſu contrahatur, neque verba neque ſcriptura deſiderantur, vt ff. eod. l. 1.

o Non vxorem] ſic & ſupra ad Vell. l. ſi aduerſarius, & ſupra ne vxor pro ma. l. 1.

p SI quis conductionis.] Pone caſum quòd vendidi tibi rem retento vſufructu, vel conſtituens me tuo nomine poſſidere, quam tibi poſtea loco, agam finito tempore locationis contra te condictione ex hac l. & poſtea vendicabis tuum dominium, licet duæ regulæ videantur obſtare, vna quæ dicit. cui damus actionem, multo magis exceptionem, vt ff. de ſuperficie. l. 1. §. quod autem ait prætor. Et alia, dolo facit, qui petit quod reſtituturus eſt. Sed hoc expreſsè ſic ordinat lex. Vel vbi lex non ordinat, ſic habent locum prædictæ regulæ. & idẽ põt dici in omnibus qui alieno noĩe tenent, vt in tutore, curatore, geſtore, depoſitario, commodatario, vſuario, & vſufructuario, ſi non eſt in his aliqua iuſta cauſa retinendi, vt ff. de acquiren. poſſ. l. ſi quis rem quam. (Alij dicunt etiam in his dominij cauſam obſtare agenti poſſeſſorio) & agitur his & alijs cauſis vtili cõditione ad inſtar huius directæ, quæ ex hac. l. datur. [6] Vel pone [7] caſum & melius ſecundum quod hæc litera ſonat ſimpliciter, vt ſ. eo. l. ad probationem.

D

Caſum ponit.

6 Iſtam ſequntur Sal. hic.

7 Verum eſt ſm Iaco. de Are. & Ang. hic.

a Reſtituere.] condictione ex hac. l. vt dixi, ſic & aliàs actione ciuili agitur poſſeſſorio, vt ff. de condict. inde. l. indebiti, §. 1. & de tritica, l. 2. vel ēt ex locato 1 agitur hic ad poſſeſſionem, vt ff. locati. l. videamus, §. qui vinum, & argu. ſ. de act. emp. l. 2. in fi. & ſecundum hoc iuratur in litem, vt ff. eo. l. ſi cui. § j. & tūc pœna. l. conductores, j. eod. habebit locum niſi iuſtam cauſam habeat retinendi, vt ff. de acqui ren. poſſ. l. ſi quis rē, & de vi & vi ar. l. colonus, in fi. Sed opponitur, non tenuit locatio rei propriæ, ſicque non poteſt agi ex locato. Reſpō. interim dum eſt dubium vtrum teneat vel non, agi poteſt. vel etiam ſi ſit certum, tamen agitur ſicut & agitur pignoratitia actione vbi etiā conſtat non tenere pignus, vt ff. de pigno. act. l. ſi rē. 1. §. is quoque. ſecus ſi ageret rei vendicatione, quia tunc poteſt excipi, vt ſupra eod. l. ad probationem. Sed videtur huic. l. contra, infra de agr. & cenſi. l. litibus, lib. xj. vbi dicit fructus ſequeſtrandos, & de poſſeſſione cauendum, ſi dominum apparebit melius ius habere. per quod patet quòd non ſtatim reddet. Sol. illa hanc corrigit. Vel hic 2 conſtabat de locatione, ibi non, ſed ab alio forte domino ſe habere dicebat conductor. vnde cum iſte ſeruitium pro eo vellet poteſt de hoc iure ſecum litigare licet aliàs non poſſet ſecum litigare, vt infra in quibus cau. co. cen. l. 1. & 2. lib. xj. & infra de agri. & cen. l. cum ſatis, lib. xj. Vel ſecundum Ir. licet domino ibi non reſtituat ſtatim, tamen non obeſt ei, quia colonus tenetur probare nihilominus alterius eſſe, non eius qui ſe dominum eſſe dicit. Vel ibi loquitur de perpetuo cenſitis, hic non, & hæc vera. Vel hic poſſeſſorio, 3 ibi petitorio petebatur. nam reditus ibi petebantur, & prædium penes colonum eſſe volebat. Item ſecundo eſt contra. ff. depoſi. l. bona fides. vbi deponenti non redditur, ſed domino vero. Solu. ibi petitorio, 4 ſcilicet depoſiti, hic poſſeſſorio, condictione ſcilicet ex hac l. agitur. vel ibi erat fur vel prædo, hic bonæ fidei poſſeſſor. Vel ibi incontinenti paratus erat dominus probare, hic non, arg. ff. ad exhiben. l. 3. §. ibidem. quā diſtinctionem Io. non admittit, quando lex expreſſim ordinat vt prius reſtituatur poſſeſſio, vel cauſa poſſeſſionis prius agatur, & poſtea proprietatis. 5 Vel ibi conſtabat alium dominum, hic non. Item contra. ff. de regu. iur. l. in cōdemnatione, §. fin. & de except. doli. l. dolo. Item & ff. de regul. iur. l. inuitus §. 1. & de ſuperficie l. 1. § quod autem ait. ibi, cui damus actionem &c. Sed illa 6 in petitorio, non in poſſeſſorio intelligenda ſunt, cui demus &c. & eſt ad l. iſtam ſupra de rei vendic. l. ordinarij, & infra de interdict. l. incerti. Sed ibi dicit, hodie conſtat &c. vt not. infra de edicto diui Hadri. tol. l 2.

ADDITIO Colligas hic paruam diſtinctionem ex iuribus in hac gloſ. allega. dum quæritur, an conductor poſſit locatori referre quæſtionem dominij, quia aut de locatione eſt dubium, & poteſt opponi exceptio dominij, vt d. l. litibus, aut conſtat de locatione, & tunc ſi locator agit condictione ex hac. l. non poteſt excipi de dominio, vt hic, ſi vero agit actione ex eo contractu, tunc aut obijcit conductor de dominio proprio, & poteſt, quia illa exceptio perimit in totum ius agentis, vt l. ad probationem, ſupra eod. aut obijcit de dominio tertij, & tunc ſi ille tertius ſibi adſiſtat & agit, & tunc pōt, vt l. bona fides, §. fi. ff. depo. aliàs nō poteſt.

1 Iſte intellectus reprobatur ſecundum Bar. Ange. & Salic. hic, & eſt tex. in contrarium in l. qui rem. ff. depoſi.

2 Iſta lex reputatur ſingularis ſecundum Bar. hic.

3 Hāc tenent Cy. B. & An. hic. & idē Bar. in l. contraria.

4 Ità tenent Iac. de Are. & Sali.

5 Hęc eſt vera ſecūdum Sal. vel dic ꝙ ibi depoſitarius opponebat non ſolū de dominio tertij: ſed etiam ille tertius agebat cōtra eundem, & aſſiſtebat opponenti, ideo prius quæritur qs ſit dominus. Sa.

6 Idem tenet Sali.

Idem Ang. hic.

Bar. Sali. & Ang. in expeditione glo. 2.

quancunque rem accepit: poſſeſsionē prius reſtituere a debet, & tunc de proprietate litigare.

Euaneſcit instrumentum ſi extinguitur debitum. Bald. Vel ſic. Impleta fide conductionis finita agi poteſt contra locatorem, vt retenta vel abrepta reſtituat. Salic.

XXVI. Iidem AA. & CC. Oploni & Hermogeni.

SI conductionis † impletis fidem: b eiuſdē rei gratia factum inſtrumentū euanuit. c Quòd ſi qd veſtrum in fundo d fuit, vel vi direptum e eſt: hoc reſtitui f vobis præſes prouinciæ iubebit.

Si ſolueris pro colono tuo, & tu mihi promittis per ſtipulationem, teneris efficaciter. ſecus ſi nudo pacto fideiubes. Bald. Vel ſic, Vbi nudum pactum non ſufficeret, ſtipulatio prodeſt. hoc dicit Salic. Vel ſic. Pactum cohærentia traditionis non veſtitur, quando cum tertio & non cum recipiente interponitur Salic.

XXVII. Iidem AA. & CC. Heroni.

SI tibi, g quæ pro colonis conducti prędij prorogaſti, h dominus fundi ſtipulanti dare ſpopōdit: competens iudex reddi tibi iubebit. i

Nam ſi conuentio placiti fine ſtetit: k ex nudo pacto perſpicis actionem iure noſtro l naſci non poſſe.

In contractu locationis non veniunt ſarcienda fortuita. Bald. Vel ſic: Conductor locatori & econtra tenetur de dolo & culpa, non de caſu. Salic.

SI conductionis] CASVS. Locaſti mihi fundum, & mercedem ſolui, inſtrumētum locationis euanuit, ſi aliquid in fundo à me inductum eſt, & tu locator illud ſurripueris, dabitur mihi rei vend. vel vi bo. rap. aut ex cōducto, vt illud mihi reſtituas.

b Fidem.] ſoluendo debitam penſionē.

c Euanuit.] vt ſ. de poſiti, l. propter, & ideo condici vel vēdicari poteſt, vt ſ. de condic. ſine cauſa, l. diſſolutæ, & ſ. ad exhi. l. fi.

d In fundo.] à vobis conducto.

e Direptum eſt.] à locatore vel alio.

f Reſtitui.] rei vendicatione, vel ui bonorum raptorum, ut & ſupra eod. l. damnum. vel etiam ex conducto contra locatorem tenentem vel capientem, arg. ſ. de act. empt. l. 2. in fi. & ff. de contrahen. emp. l. quotiens. Accurſius.

SI tibi.] CASVS. Si pro colonis tuis Titius Seio ſolueret, an te habeat obligatum, quæritur? Diſtinguitur, aut Titius ſtipulatus eſt pecuniam ſibi à domino reddi, aut non. ſi ſic, habet te obligatum, ſi non, nō habet. Viuia. Vel pone caſum ut in glo. ſeq.

Caſū ponit dupliciter.

g Si tibi.] pone caſum ſecundum Ir. quòd colonus ſoluit pro colonis, id eſt adſcriptitijs prædij, ſine quibus prædium alienari vel locari non poteſt, vt j. de agri. & cen. quemadmodum, lib. xj. Vel dic quod extraneus aliquis ſoluebat pro colonis, & vtroque caſu ſtipulabatur à domino, aliàs non datur actio.

h Prorogaſti.] aliàs prærogaſti. i. ante tempus ſoluiſti. ſ. creditoribus eorum. Vel dic ſimpliciter. i. ſoluiſti. ſ. creditoribus eorum.

i Iubebit.] ſcilicet condictione certi ex ſtipulatione, vt ff. ſi certum peta. l. ſi quis certum.

k Stetit.] id eſt ſtipulatio non interuenit.

l Iure noſtro.] ſcilicet ciuili, ſed prætorio naſcitur de cōſtituta, ſi eo animo pacti eſtis, aliàs ageres negotiorum geſtorum contra colonos. Sic ergo non obſtat inſtitu. de act. §. de conſtituta. Vel in hoc ſecundo caſu inutiliter fuiſti ſtipulatus, cum vtiliter ſtipulari velles, & ideo nec ex ſtipulatu, quod noluiſti, agere potes, vt ff. de conſtitu. pe. l. 1. §. cum, & adhuc quæritur quomodo præſcriptis verbis non naſcitur, cum incontinenti fuerit pactū factum, vt ſupra, de pact. l. legem, & l. cum proponas 2. & ſupra de re. permu. l. rebus. Reſpon. ſecundum P. ſpeciale, ſicut & alias ff. de reli. & ſum. fu. l. quod ſi locus, & infra de iure do. l. auia. Sed miror quare hoc dixerit, nam pactum vel factum quod ſui vicinitate veſtitur, inter eoſdem 1 eſſe debet, quod hic non fuit, ſed alijs ſoluerat & pro alijs, & adhuc ab alio paciſcebatur reddi ſibi, ſic ergo nō pōt veſtiri. & hoc placet. Tertij dicūt hic ex interuallo appoſitū. Quarti ꝙ ibi in contractu,

1 No. iſtā glo. ſecundū Ang. ꝙ pactū appoſitū iuxta contractum non veſtitur eius cohærentia quando tendit ad vtilitatem tertij.

tractu, hic in diſtractu, & facit ad l. iſtam, ff. de pact. l. iu ſgentium, §. ſed cum nulla, & ꝟ. de pact. cum. l. 1.

A dit ꝟ. de decu. l. ſi quis procurationem, lib. x. & ꝟ. qui. ad conduc. præ. fiſca, acce. non li. lib. xj l. j.

l Conductori.] ſi pro locatore fideiuſſit.

XXVIII. Iidem AA. & CC. eidem Neroni.

IN iudicio tàm locati, quàm conducti, dolum [a] & cuſtodiam, [b] nō etiam caſum, [c] cui reſiſti non poteſt, venire conſtat.

Deſtructa per conductorem, debent reſtitui per ſe, & eius hæredem. Salic.

XXIX. Iidem AA. & CC. Iuliano.

B CVm conductorem ædificia quę ſuſcepit integra, deſtruxiſſe ꝓponis: hæc etiam hæredes [d] eius præſes prouinciæ inſtaurare, ędificiorū inter vos habita ratione, [e] iubebit.

Qui prohibetur eſſe principalis, prohibetur eſſe acceſſorius. Bald. Vel ſic: Curiales nō poſſunt aliena prædia conducere: nec pro conducentibus fideiubere. Salice.

XXX. Impp. Theod. & Valenti. AA. Florentio præfecto prætorio.

C CVrialis neque [f] procurator, neq; conductor [g] alienarū rerum, nec fideiuſſor [l] aut mandator conductoris exiſtat: alioquin nullam obligationē neque locatori [h] neq; cōductori [i] ex huiuſmōi cōtractu competere ſancimus.

Milites non debent omittere vſum armorū, nec eſſe graues vicinis eorū. h. d. Et illi qui aluntur à republica, debent militare pro ipſa, non contra ipſam vel honorem ipſius. tenen ente. Bal. Vel ſic Milites debent ſe abſtinere à conductionibus, niſi gratia ſui vſus Sal.

XXXI. Imp. Leo A. Aſpari magiſtro militum.

MIlites noſtros, alienarum rerum cōductores [k] ſeu ꝓcuratores, [l] aut fideiuſſores vel mandatores conductorum fieri prohibemus: ne omiſſo armorū vſu, ad opus rureſtre ſe cōferant, & vicinis graues præſumptione cinguli militaris exiſtant.

¶ Armis [m] autē, non priuatis negocijs occupētur: vt numeris [n] & ſignis ſuis iugiter inhærētes, rempublicam à qua aluntur, ab omni bellorum neceſsitate defendant. †

Non tenetur dominus relocare eidē ſi non vult: niſi per pactū in ſcriptis factum adſtrinxerit ſe ad reformandū: nam tunc compellitur: & alij locare nō poteſt. h. d. & eſt valde no. lex pro contractibus emphyteuticis, in quibus omittitur renocatio. Bal. Vel ſic: Dominus poteſt locare rem alij cum fuerit finita locatio primi. nec debet primus ſecundo conductori moleſtiam vel litem inferre ſub pœna hic ſubiecta. Salic.

XXXII. Imp. Zeno A. Adamantio præfecto prætorio.

NE cui [o] liceat qui aliquam domū alienā, vel locum aut ergaſteriū nomine conductionis accepit, alteri qui poſt eū [p] domini volūtate ad eandē [q] conductionē acceſsit, litem inferre, [r] quaſi rē illicitam, aut agēti dānoſam

D

IN iudicio.] CASVS. In locato & conducto venit dolus & lata culpa & leuis, non caſus fortuitus. Vnde

a Dolum.] vt abſit.

b Cuſtodiam.] vt abſit, & poteſt cōtingere in conductore culpa circa cuſtodiam, ut ff. nau. cau. ſta. l. nauta. Circa locatorem, quia rem alienam locauit, ut ff e. l. ſi quis domū, vel vitioſam, vt in l. ſed addes, § j. & l. cū in plures, § ſeruum meum. Sed licet ex natura cōtractus veniat cuſtodia, non tamen leuiſſima culpa venit, vt ff. nau. cau ſta. l. idem, § ſed ſi grati: ſi tamē ſpecialiter promittatur cuſtodia, etiam leuiſſima culpa venit ſecundum Io. vt ff. eo. l. qui mercedem.

Locator non tenetur de leuiſſima culpa. Merces ꝓpter caſū remittitur.

c Caſum.] fit enim propter caſum remiſſio mercedis, & ſic neque locatori imputatur: quia aliàs teneretur ad intereſſe, vt ff. eo. l. ſi fundus. Azo. & hoc niſi ex pacto ſpeciali, arg. ꝟ. de neg. geſt. l. negotium, & facit ꝟ. commo. l. j. & ꝟ. man l à procuratore, & de pa. ac. l. creditor.

† Cōcor. gl. j. in fi. in c. pen. ext. de fideiuſſo.

CVm conductorem.] CASVS. Scholaris conduxit hoſpitium integrū: deſtruxit hoſpitium: nunquid tenetur red integrare, quæritur? Reſpon. quod ſic, ſi viuit, & eo mortuo hæredes eius. Nam tenetur conductor ſi fecerit rem deteriorem, ad intereſſe, & poſſet etiā expelli.

d Hæredes.] videbatur quòd non, quia maleficium erat: ſed non eſt ita, vt ff. de act. & obli. l. ex contractibus. & l. ex depoſiti Accur.

e Ratione.] ſcilicet vt talia reſtituantur qualia fuerant tempore conductionis, vel præſtet quanti tua intereſt.

CVrialis.] CASVS. Si aliquis curialis eſt adſtrictus curiæ, non poteſt eſſe conductor vel fideiuſſor ſiue mandator conductoris, & ſi contra facit, ex iſto contractu nulla oritur actio.

f Neque procurator.] veluti qui certa mercede ſibi præſtita cum domino conuenit vt à cæteris conductoribus ipſe exigat ſecundum quoſdam. Vel dic ſimpliciter, ſicut & in clericis, vt in authen. de ſan. epiſ. § alium, col. ix & fac. ꝟ. l. proxi.

g Neque conductor.] ſi tamen in conductione ſucceſſit alij, iure remanet, vt ff. de decu. l. 4.

h Locatori.] ſcilicet ſi cauit, vt ff. eo. l. ſi ignorans, & fa-

MIlites.] CASVS Milites armatæ militiæ prohibētur conducere res alienas, & eſſe fideiuſſores conductorum, ſiue procuratores ſiue mandatores eorum: & debent dare operā armis, non agriculturis, ſiue priuatis negotijs: ita ut nos defendant & rempub. à qua aluntur.

k Cōductores.] ſed an ſtabulum ꝓ equis ſuis, uel alia ad militiam facientia poterit conducere? Reſpon. ſic: & hoc de iure tantum prohibet, ut ꝟ ſubijcit, ne omiſſo &c. & idem in domo reficienda dico, non habitāda, vt ꝟ. eo. l. ſi. in prin. nam & miles punitur, ut ꝟ. eo. tit. l. vlt. ſed locanti & ignoranti parcitur, ut ff. eo. l. ſi ignorans.

l Procuratores.] vt & ꝟ. de procu. l. militem, niſi in rem ſuā, ut in eo tit. l. qui ſtipendia, & ff de procu. l. filiusfamilias, § veterani, & qui ſatiſda. cogan. l. de die, § j. & niſi pro neceſſarijs in cauſa liberali, vt ff de li. cau. l. iij. § militi. Vel niſi pro ſuo matrimonio, ut d. l. filiusfamilias, § veterani. & idem de milite cœleſtis militiæ, quod hic de ſeculari dicit, ut in authen. de ſan. epiſcop. § alium, colum. ix. idem in fabricenſibus, ut infra de fab. l. fin. lib. xj.

m Armis.] ſic infra de iure delib. l. fin. in princip. & ſupra de condict. ob cauſam, l. ſi militem, & infra de re milita. l. milites, ij. lib. xij. & xxj. quæſt. iij. per totum. Accur.

† Sic clerico ꝓhibetur ne poſtulet contra eccleſiā, in qua habet beneficiū, extra de poſtu. c. vlt. & cōcord. huic l. gl. illius c. ſup verbo, contra eccleſiā, poſt prin.

n Vt numeris.] quorum quidam dicuntur militia, alij cohors, alij vexillatio, manipulus, legio, cuneus, ala, ut ff. de his qui no. infa. l. ij. circa princip

n Dictum auctio. Nonio Marcello quod legio cōſtat decem cohortibus, & cohors rurſus diuiditur in quinquaginta manipulos, & aūt manipulus (vt ait Varro) minima exercitus manus, quę vnū ſequitur ſignū, vexillatio non antiqui nominis aut erunt alam equitum.

NE cui.] CASVS. Si alicui conduxerim domū meā vel ergaſterium vſque ad annum, & in ſequenti anno nolo ſibi locare, ſed alij: an poſſit mihi, aut illi cui locaui, aliquam quæſtionem mouere? Reſpon. quod non. & ſi contra fecerit, ſi vilis perſona eſt, verberatur, & in exilium mittitur: ſi nobilis, punitur, in decem lib. auri.

o Ne cui.] ſcilicet ſancimus.

p Poſt eum.] id eſt finita eius conductione.

q Ad eandem.] id eſt eiuſdem rei.

r Inferre.] alioquin ſi damnum per hoc dñs habuerit: agit de dolo vel in factū, ut ff. de dolo, l. ſed quandō, ſe-

Afflict. deci. 238

cũdum H. quod nõ poteſt ſtare, cum habeat actionem ex locato, vt ĩ. l. prox. In l. autem illa, rẽ quandam, non habebat locum aliud auxilium.

a Locandi.] tempore prioris locationis finito, fallit tamen hoc in prædijs fiſcalibus, ĩ. de loca. præ. fiſc. l. congruit, & l. prædia, §. fin. lib. xj. Item fallit in ſcholaribus, ut extra de loca. & conduct. c. ex reſcripto.

b Pacta.] vt non liceret alij locare, donec ille conductam habere vellet, & tantum dare quantum alius. Et not. per ſcripturam ſpeciale, ut ĩ. tit. j. l. j.

c Legibus.] non vi, vel dolo, vel metu.

d Agentis.] ſcilicet prioris.

Conductores.] CASVS. Si cõducis à me rem aliquam, uel precario cõcedo tibi rem aliquam, finito tempore conductionis debes mihi reddere ſi viuis, aut hæredes tui ſi non viuis. Si autem tu aut tui hæredes differant vſq; ad ſententiam definitiuam: competens iudex non ſolum in re, ſed in æſtimatione rei debet te condemnare.

e Precario.] ſic de vtroque loquitur alia, quæ dicit idẽ ĩ. vnde vi. l. non ab re, & quæ hic deſunt, ibi ſupple.

f Volentibus.] ſcilicet iure, vt ſ. l. prox.

g Aeſtimationem] res petitur actione locati, ut ff. eo. l. uideamus, §. qui vinũ, & l. ſi cui, §. qui ſeruum, ſed hæc æſtimatio condictione ex hac. l. proponenda eſt poſt definitiuam ſentẽtiam ſecundũ quoſdam, vt innuit hæc lex: nam tunc demum eſt in obligatione. ſed Io. dicit etiam ante, ſcilicet ſub illa conditione ſi diſtulerit, reſtituere vſque ad litiam.

tentauerit: ſed patere facultatem dominis domos ſuas vel ergaſteria vel loca cui voluerint locãdi. [a] Ipſis nihilo minus qui cõduxerint, ab omni ſuper hoc moleſtia liberis conſeruãdis: niſi forte pacta [b] per ſcripturam ſpecialiter inita cum dominis, vel cum his qui poſtea cõduxerint, legibus [c] uidelicet cognita, agentis [d] intentionibus ſuffragentur.

¶ Quòd ſi quis huiuſmodi controuerſiam ſacris iuſsionibus interdictã crediderit commouendam: ſi priuatus eſt, acriter cæſus exilij ſubeat pœnam: ſi militat, decem librarũ auri diſpendio feriatur.

Qui rem conductam non reſtituit ante condemnatoriam ſententiam, poſtea tenetur etiam ad eius æſtimationem quaſi inuaſor. h. d. Bald. idem Sali.

XXXIII. Idem A. Sebaſtiano præfecto prætorio.

Conductores alienarũ rerum, ſeu alienã cuiuſlibet rei poſſeſsionem precario [e] detinentes, ſeu hæredes eorum, ſi non eã dominis recuperare uolẽtibus [f] reſtituerint, ſed litem vſque ad definitiuam ſentẽtiam expectauerint: non ſolum rem locatam, ſed etiam æſtimationem [g] eius victrici parti ad ſimilitudinem inuaſoris alienæ poſſeſsionis præbere compellantur.

Signa imperialia dicuntur victricia. hodie debet imperator in Italia verecundari de tanta fama, quæ tenet gloriam nominis, ſed non hominis, & tacet infatuatum imperium, dico in Italia: nam in ſua maieſtate confundi non poteſt, vt in authen. quomodo oportet. §. fin. col. 1. Bald. vel ſic: Milites prohibentur à conductione rerum alienarum, aliàs tam ipſi, quam locatores puniuntur pœna hic ſcripta vel inſerta: & quilibet poteſt eos accuſare. Salt.

XXXIIII. Imp. Iuſtinianus A. ad ...onatum.

Licet retro principes [h] multa de militibus q alienas poſſeſsiones vel domos conductionis titulo procurãdas [i] ſuſcipiũt, ſanxiſſe manifeſtum eſt: tamen quia res ſic eſt cõtempta, vt neque intermiſſionis ſacratiſsimæ conſtitutionis [k] milites memores, ad huiuſmodi ſordida audeant venire miniſteria, & relictis ſtudijs publicis, ſigniſque victricibus, ad conductiones alienarum rerum proſilire, & armorum atrocitatem non in hoſtes oſtendere, ſed contra vicinos, & forſitan etiam aduerſus ipſos miſeros colonos, quos ꝓcurandos [l] ſuſceperint, cõuertere: [m] neceſſariũ duximus ad hanc ſacratiſsimam venire conſtitutionem, altius & plenius huiuſmodi cãm corrigentes.

¶ Iubemus itaque omnes omnino qui ſub armis militant, ſiue maiores, ſiue minores, (Milites autem appellamus tam eos qui ſub excelſis magiſtris militum tolerare noſcuntur militiam, quàm qui in vndecim deuotiſsimis ſcholis taxati ſunt, necnon eos qui ſub diuerſis optionibus [n] fœderatorum nomine ſunt decorati) ſaltẽ [o] in poſterum ab omni conductione alienarum rerũ temperare.

¶ Scituros ꝙ ex ipſo contractu ab initio ſine aliquo facto vel aliqua ſentẽtia cadant militia, [p] & nõ ſit regreſſus eis ad priſtinum gradum, neque beneficio imperiali, neque conſenſu vel ꝑmiſſu iudicis, ſub quo tolerandam ſortiti ſunt militiam, ne dum alienas res conductionis titulo eſſe gubernandas exiſtimant, ſuas militias ſuamq; opinionẽ amittant, ex militibus pagani, ex decoratis infames cõſtituti, [q] & qđ poſt hmõi cõductionẽ, (quã penitus interdicimus) à publico ſuſceperint, [r] & hoc

ſed obijcitur, ff. de iudi. l. non quẽadmodũ. Sed reſpõdetur, ꝙ illud eſt verũ in principalibus, ſed hæc æſtimatio eſt acceſſoria.

Licet.] CASVS. Leges aliorũ imperatorum prohibebant milites conducere prædia aliena ne locatoribus & alijs vicinis eſſent iniurioſi, veruntamen quia ll. illæ in multis circunueniebantur, Iuſtinianus imponit pœnam militibus contra faciẽtibus, & dicit ꝙ ſi aliquis miles conduxit rem alienam, ipſo iure fit infamis, & perdit gradum militiæ: & ex illa locatione non datur actio locatori vel cõductori.

h Principes.] vt ſ. eo. l. milites, cũ ſuis concor.

i Procurandas.] . i. reficiendas.

k Conſtitutionis.] ideſt conſtituti.

l Procurandos.] . i. defendendos armis.

m Conuertere] atrocitatem.

n Optionibus.] . i. qui diuerſis temporibus militabant ꝓ mercede. Vel dic optionibus, ideſt electionibus, aliàs opinionibus, vt in authen. vt neque miles, neq; fœderatus, per totum, col. viij. & facit ad l. iſtam in authẽ. vt lic. ma. & auiæ, §. quod aũt, coll. viij.

o Saltem in poſterum.] licet in præterito nõ ita fecerint.

p Cadant militia.] ipſo iure.

q Infames conſtituti.] ipſo iure.

r Suſceperint] nomine ſtipẽdiorum vel alimentorum.

a Et hoc].i.non ſolũ à militia cadent,ſed & hęc pcepta reddent,& hoc cõdictione ex hac l.vel cõdõne indebiti.

b Vt]id eſt ſicut.

c Conſtitutus.] ſactor qui alienum petit, ſibi tamen debitum.

d Elegerit.] cedendo ei actionẽ, quod eſt vetitum: vt ſ.ne lice.po.l.1.& 2.

e Et à ſuis cadat reditibus.]ille qui ceſſit. Vel dic, qui locauit,& facit in authẽ. de eccleſi.titu. §.antepe.col 9.

f Laudandus]ſic.ĩ. de epiſ.& cle.l.nulli, in ſi.

DE IVRE EMphyteutico

Videbatur contractus emphyteuticus ſimilis locationi,ſed non eſt.vt inſti. de loca. & con.§.adeo. & ideo tam. de locato ponitur vicinus tit.iſte.

ADDITIO.

Et ſit contractus emphyteuticus hoc pacto. nã abinitio datur certa quantitas pecuniæ. deinde conſtituitur modica annua penſio in recognitionem potius directi dominij. quam in fructuum percipiendorum recompenſationem.ita dicit Iaſon de Mayno in l. 1. ĩ. eod.

& hoc[a] ſine aliqua mora vel procraſtinatione redere compellantur: Sciturie & ipſis,qui ſuas facultates poſt hanc legem eis ad cõductionẽ permiſerint, noſtra lege eorum conamine violata, quòd nulla eis exactio contra eas conce- B datur:vt[b] qui alieni appetens cõſtitutus[c] militem procuratorem elegerit,[d] & à ſuis cadat reditibus.[e] ¶ Pateat aũt oĩbus huiuſmodi copia apud cõpetentes iudices accuſationis:vt qui in hac cauſa delator exiſtat, laudandus[f] magis quàm vituperandus intelligatur: pœna quam cõtra milites noſtrorum pceptorum contemptores,& ipſos qui eis cõductiones rerum ad ſe pertinentium p C miſerint,ſtatuimus, in futuris cauſis obtinente.

TITVLVS LXVI.

DE IVRE EMPHYteutico.

Contractus emphyteuticus propriã habet naturam atque figuram, exigitq; ſcripturam,& propter particulare damnum emphyteuta non liberatur a canone.Bald.Vel ſic:Contractus emphyteuticus eſt. contractus per ſe diſtans à conductione & locatione: & debet fieri in ſcriptis cum pactis in eo initis.Et ſi de caſu fortuito nihil eſt conuentum,tunc ſi res pereat tota,liberatur emphiteuta:non ſi pereat pro parte. Salicetus.

L. Impp. Zeno. A. Sebaſtiano præfec.præt.

IVs.] CASVS. Emphyteuticus contractus, id eſt meliorationis, neque eſt venditio neque locatio &c.& ſi quis in non modicum tempus, imo in perpetuum concedit mihi fundum vt faciam domum, vt ibi plãtem &c. & reditũ ſibi annuũ reddam: & ſi inter me & dominum fiat aliquod pactum, illud ſeruãdum eſt. verbi gratia: Si conueniat ſcriptura interueniente, quòd ſi flumen auferat totum fundum, vt damnum pertineat ad aliquem noſtrum. Si vero non conuenit, diſtinguitur: aut totus fundus perijt, aut pars fundi. primo caſu damnum reſpicit dñm: ſecundo caſu me emphyteutam.

g Ius emphyteuticarium.] id eſt,contractus emphyteuticus: qui qualiter fiat, habes in ſtit. loca. §. adeo. Circa quem contractum ſunt tria naturalia ſiue tacita pacta. Primum habes in ſi.huius. l.Secundum habes.ĩ.eo.l. 2. §. 1.Tertium habes.ĩ.eo.l. fin.§. 1. Et cum dicit iſte textus,ius emphyteuticarium:ex hoc patet quod emphyteuta habet ius in re,per quod à locatore differt:vt ff.de leg. j.l ſi domus.§.ſin.

h Neque conductionis.] quia non ſolet locatio, &c.ut ff.loca.l.non ſolet, at hic ſic tranſit vtile dominium,& naturalis poſſeſſio & ius conſtituitur in re, vt ff. ſi ag. vec.l.1.§. fin. Item hoc ius in rebus ſoli tantum conſtituitur.

i Alienationis.] quia hic ex quibuſdam cauſis poteſt res auocari, vt infra eod. l. 2. & ſi.Item quia dominium,ſcilicet directum remanet penes dominũ, ſed alienatio eſt actus per quem dominiu trãſfertur: vt ĩ. de fund.do.l.1.Item in vẽditione eſt precium, & certum, & in quantitate,hic autem & in ſpecie, & præterea per ſingulos annos ſoluitur: vt inſtitu. de contrahen.empt.§.preciũ. & §.ſeq. & loc.& cõdu.§.adeo. Item hic neceſſaria eſt ſcriptura:vt hac l.quod in alienatione vel locatione non eſt op³,& in multis alijs: vt curioſus lector poterit reperire.Sed opponitur: quia etiam alienationis vocabulo cõtinetur, ſcilicet donatio in emphyteuſin:vt in Auth. de non alie.§.alienationis, coll. 2. & ſ. de reb.alie.nõ alie.l.ſi. quæ ſunt contra. Solu. non continetur appellatione alienationis ſi proprie & ſtricte accipias, vt ẽ dñij trãſlatio:vt h.c: ſed large ſic, ut ibi.

IVs emphyteuticariũ[g] neque cõductionis,[h] neq; alienationis,[i] eſſe titulis adijciendũ,ſed hoc ius tertium eſſe conſtituimus, ab vtriuſq; memoratorum contractuum B ſocietate ſeu ſimilitudine ſeparatum:conceptionẽ[k] item definitionemq;[l] habere propriam, & iuſtum eſſe validumque contractum,in quo cũcta[m] quæ inter vtraſque contrahentiũ partes ſuper omnibus vel ẽt fortuitis caſibus,[n] pactionibus ſcriptura[o] interueniẽte habitis placuerint, firma illibataque perpetua ſtabilitate modis omnibus debeant cuſtodiri,[p] C ita † vt ſi ĩterdũ ea q̃ fortuitis caſibus eueniunt, pactorũ non fuerint conuẽtione cõcepta: ſi quidẽ tanta emerſerit clades, quæ prorſus etiam ipſius rei q̃ per emphyteuſin data eſt, faciat interitum: hoc non emphyteuticario, cui nihil reliquum permanſit, ſed rei domino, qui quod fatalitate ingruebat,[q] etiam nullo intercedẽte cõtractu habiturus fuerat, D imputetur. ¶ Sin vero particulare[r] vel aliud leue contigerit

k Conceptionem.] in animo contrahẽtium, vel in verbis.

l Definitionemq;.] ſcilicet in lege, hoc eſt obſeruationẽ ſpecialiter definitam.

m Cuncta.] puta pacta.

n Super omnibus vel etiã fortuitis caſibus]veluti de euictione,& de alienatione & cæteris cauſis.

o Scriptura. No. hunc contractum fieri debere in ſcriptis: ſic & aliàs:licet cõtra regulariter:vt no.ſ.de pac. l.pactum quod bona.Vel dic hoc dici de pactis, non de contractu. Vel non prohibet ſine ſcriptis fieri, licet dicatur fieri in ſcriptis.

ADDITIO. Et ſic nota contractum emphiteuticum poſſe fieri ſine ſcriptura, quod approbat conſuetudo,teſte Bart.hic.

p Cuſtodiri.] per condictionem ex l. iſta Zenonis, vel præſcriptis verbis.

q Ingruebat]id eſt eueniebat.

r Particulare.] ſcilicet medietatis: ar. ff. de verb. ſig.l. nomẽ filiarũ.§.portionis & de vſufru.l. etiã partis, ſin M.quod B. nõ placet.Sed dicit particulare,dum non ſit totius

† Iſte tex. reputatur ſingularis, ſecundum Bal. & Franciſc. Cremẽ ſẽ [illegible] hoc quòd ſi de di eccleſiæ domũ ut me alimẽtaret, & poſtea domus eſt combuſta vel alio caſu fortuito ẽſt deſtructa,nihilominus tamen tenetur eccleſia me alimentare: vt per hunc tex.

Idem Bar. Bal.Sal & Ia. reprobatis duabus, opinionibus ſequentibus.

totius rei, id eſt dummodo non ſit tota res extincta, quamuis maior pars perierit, damnum pertinet ad emphyteuticarium, vt inſti. loca. §. adeo, in fi. §. alioquin nō complecteretur omnes caſus hæc l. quod facere vult, cum ſubditur aduerſatiua, ſin vero particulare &c. hoc placet. 1 Sed videtur diſtinguēdum, vt ff. de contrahen. empt. l. domum. Sed ibi ante cōtractum perijt: ſi vero poſt, ſemper eſſet emptoris periculū, vt in venditione: vt inſtitu. de contrahen. empt. §. cū autem. Item contra. huic dicto. j. de allu. & pallu. l. 2. ſed eſt ſpeciale in tributis, vt aucto vel deminuto prædio augeatur vel deminuatur penſio, vt ibi.

1 Et bene Bald. Sali. Albe. & Iaſ.

damnum, ex quo non ipſa rei penitus lædatur ſubſtātia: hoc emphyteuticari[a] ſuis partibus non dubitet adſcribendum.

Pacta emphiteutica ſeruanda ſunt quibus ceſſantibus ſeruanda eſt natura contractus: quæ eſt vt ſi per triennium canon non ſoluatur, poſſit dominus expellere emphyteutam, niſi ſteterit per dominum, & emphyteuta depoſuerit cenſum. Bald. Vel ſic: Pacta inita inter dominum & emphyteutam, ſunt ſeruanda: & maxime ſuper reiectione emphyteutæ. Et ſi de eius reiectione nihil fuerit conuentum, poteſt expelli ſi non ſoluerit per triennium, nulla meliorationis vel alicuius pœnæ habita ratione: niſi per dominum ſteterit quo minus ſolutionem receperit, & emphyteuta conſignauerit, & depoſuerit. Salic.

II. Imp. Iuſtinianus. A. Demoſthenj. P. P.

IN emphyteuticarijs cōtractibus ſancimus, ſi quidē aliquæ pactiones[b] in emphyteuticis inſtrumentis fuerint cōſcriptæ: eaſdem & in omnibus alijs capitulis[c] obſeruari, & de reiectione eius qui emphyteuſin ſuſcepit, ſi ſolitam pēſionem, vel publicarum functionum apochas non præſtiterit.[d]

B

¶ Sin autē nihil ſuper hoc capitulo fuerit pactū, ſed per totum triennium[e] neque pecunias ſoluerit, neque apochas domino tributorum reddiderit,[f] volenti[g] ei licere eum à prædijs emphyteuticarijs repellere:[h] nulla ei in poſterum allegatione nomine meliorationis, vel eorū

a Emphyteuticari'] quia emolumentum ſi qd' acceſſit, forte iure alluuionis, ad eum ſpectat. Sed qd econtra ſi augeatur res, an augeatur penſio? Reſpon. 2 poteſt diſtingui ſi ſit apparens vel latens augmentum, vt alluionis ad inſtar fructuarij, vt ff. de vſufruct. l. item ſi fundi. §. ſed ſi inſulam.

2 Iſta gl. diſplicet B. B. Salic. & Ia. nec debet diſtingui.

IN emphyteuticarijs.] CASVS. Dictum eſt, s. ad quē debet ſpectare periculum rei datæ in emphyteuſin. hic dicit quòd pacta ſi quæ fiant, ſiue ſint de natura cōtractus ſiue de extrinſecis, debeant ſeruari. & ſi non fiāt, debet emphyteuta ſoluere ſingulis annis penſionem, & debet reddere apochas domino, in quibus confitetur ſe ſoluiſſe, & ſi in ſolutione per triennium ceſſauerit, dominus poterit eum expellere, nec ei reſiſtere poterit dicendo ſe fundum meliorasſe, & poſuiſſe emponemata, id eſt aliqua ædificia, allegando quòd dominus pœnæ ſe ſubiecerit ſi emphyteutam expelleret. Item nec emphyteuta poterit obijcere domino quòd penſionem non petijt, quia offerre debuit, & ſi dominus noluit accipere, debet conſignare & deponere.

C

b Pactiones.] præter illas quæ ex natura rei contractus tacite intelliguntur.

c Capitulis.] ſcilicet vel ſuper interitu, vt ſupra l. prox. vel alienatione, vt j. l. proxi. vel ſuper alijs, vel etiam ſuper reijciendo emphyteutam, puta ſi nō ſoluat per quinquennium vel decenniū, vt ſubijcit & de reiectione. &c.

d Apochas non præſtiterit.] id eſt penſio ſoluebatur domino, & functio fiſco pro eodem fundo, & emphyteuta qui ſuſcipiebat apocham à fiſco, id eſt confeſſionem de ſoluto, vt & s. de fi. inſtru. l. plures, debebat eam domino dare in vnoquoque anno: alias ſi non redderet per triennium, expelli poteſt, vt hic. Et hoc ea ratione, quia poſſet eſſe quòd res ad dominum rediret, & fiſcus peteret etiā præteritas functiones. vt ff. de publi. l. imperatores, in princ. Si ergo habuit dominus apocham factam emphyteutæ à publicano, tuebitur ſe cōtra eundē publicanum. Vel dic apocham cum ſubſcriptione ſua, vt d. l. plures.

D

3 Cōcor. cum hac gl. j. circa princ. in ea. literæ extra de dilati.

e Triennium.] 4 in emphyteuta eccleſiæ biennium, vt s. de ſac. ſan. eccl. authen. qui rem. idem in colono priuati, quod hic, ſcilicet de biennio, dicimus, vt ff. loca. l. quæro. §. inter.

4 Intellige ſm diſtinctionē Bart. in l. 1. de s. locas. quā refert hic Io. x. col.

f Reddiderit.] cum ſubſcriptione ſua, vt d. l. plures, vel aliter vt modo dixi. Accurſius.

g Volenti.] quia ſi vellet ad penſionem tantum agere, ex l. Zenonis poſſet.

h Repellere.] per ſe huius. 5 l. auctoritate. ſed melius ſi iudicis auctoritate fiat per libellum, 6 cum poſſideat, vt arg. j. de pig. l. creditores, ſecundum M. & B. nec pertimeſcat crimen, ſi faciat per ſe, cum ſibi arbitrium vltionis ſciat eſſe conceſſum, vt j. de metatis l. deuotum, li. xij. & ad idē. ff. de pigno. l. lex vectigali. Si tamen interuerſa poſſeſſione, ſuo nomine cœpit poſſidere emphyteuta, nō deijcies eum tua auctoritate, 7 vt ff. de vi & vi arma. l. colonus. ſecundū Iz. Sed quid ſi fecerit pactū dominus, vt non liceat ei emphyteutam repellere, etiam ſi penſionē non ſoluat? Reſpondeo pactum ſeruandum, 8 ar. s. de pac. l. pe. quia iuri pro me introducto, renunciare poſſum. Alij diſtinguūt an conueniatur ne omnimodo liceat, & tunc nō valet: an vſque ad certum tēpus, 9 & tunc ſic, vt ff. communi diui. l. in hoc, §. ſi conueniat. Sed eſt ar. contra quòd tale pactum non valeat, vt ff. de preca. l. cum precario. ſed prima eſt verior, & eſt pro ea. ff. depo. l. 1. §. ſi conuenit. Item ſi triennio elapſo dominus recipiat penſionem omnium annorum, quibus eſt ceſſatum, an amodo poterit deijci? Reſpon. non, 10 ar. ff. de lege commiſſ. l. poſt diem. Duorum enim alterum poterat facere dominus, vel deijcere, vel penſionē petere, vt in auth. de ali. & emphy. §. ſi vero quis locator, col. ix eligendo ergo vnū, alteri renūtiaſſe videtur, vt d. l. poſt diem, & l. ſi fundus, §. 1. in eod. titu. Item quis probabit, vtrū emphyteuta ſe ſoluiſſe, an dominus ſibi non fuiſſe ſolutum? Reſpon. emphyteuta, vt argu. s. de proba. l. 1. quod faciet per teſtes, 11 vel inſtrumenta, uel confeſſiones. Vel quòd tribus continuis annis proximis ſoluerit. per quod præſumitur retro ſoluiſſe ſemper, vt j. de apochis pu. l. pe. lib. x. Item quid ſi emphyteuta promiſit pœnam ſi non ſoluerit penſionem, an poterit deijci? Videtur quòd non, quaſi per pœnam renūciauerit dominus deiectioni. ar. j. de pac. con. l. fi. Tu dic contra, 12 ne quod fauore domini, ſcilicet pœna, eſt introductum &c. s. de legi. & ſena. l. quod fauore. & d. l. j. de pactis con. loquitur in priuilegijs, quæ facilius quā iura communia tolluntur. Sed tamen vtrunque, ſcilicet eum deijcere, & pœnam petere non poteſt, niſi hoc actum ſit vt vtrunque poſſit fieri, vt ff. de excep. doli. l. apud Celſum. §. Labeo, & s. de tranſac. l. cum proponas & de verb. obli. l. ita ſtipulatus, in fi. Item ſi ſemel pœna eſt exacta, ſi iterum ſtet per aliud triennium quòd non ſoluat, an iterum poterit exigi? Reſpondeo, non, 13 vt arg. ff. de arb. l. ſi duo §. fi. Nec obſtat etiam ſi ſit dictū rato manente contractu quia non comprehendet pœnæ ſtipulationē, quia non eſt contractus, 12 vt ff. de excep. tio. dol. l. apud Celſū. §. Labeo, niſi expreſſe eſſet dictū, rato manēte &c. vt quotiēs ceſſaueris, totiēs in pœnā incidas, vt d. l. ſi duo § fi. Itē ſi promiſit pœnā rato manēte, &c. & petijt pœnā, & vult nihilominus deijcere, an poteſt? Rñ. ſic. 14 arg. ff. de tranſac. l. q fidē, & l. pacto. & s. de pactis, l. cū proponas. 2. In fauorem enim dñi dictū eſt quòd contractus debeat ratus manere. & pro hoc eſt arg. ff.

5 Idem Imo. Io. An. & Imo. in ca. potuit, extra de loca. & Ia. hic.

6 Immo non requiritur libellus. Alb. & Bald.

7 Ex interuallo, ſed bene incōtinēti Bart. & Iaſ. xxxv. col.

8 Sequuntur omnes docto. dempto. Sali.

9 Hanc etiam ſequuntur oēs doct. indifferenter prout refert hic Ia. xlix. col.

10 Hanc ſequūtur omnes dēpto Ful.

11 Proprie capiēdo: ſed bene large. Bal. Alb. & Sa.

12 Hanc vij. partē ſequuntur omnes docto.

13 Cum glo. tenēt communiter oēs docto. ſecundū diſtinctionem quam refert hic Ia. xliiij. col.

14 Hanc vij. partē gl. ſequuntur oēs doc. indifferenter prout refert Iaſ. hic col. liiii.

arg. ff. de reg. iur. l. cum par, & ſ. de tranſac. l. ſi quis maior. Item quid ſi emphyteuta faciat alium emphyteutã vnum vel plures, & ceſſant in ſolutione canonis: quod auxilium datur domino? Quidam dant ei condictioné ex l. Ioan. dicit quòd vendicat dominium ſuum à ſecundo emphyteuta. & ſi ille excipiat de iure emphyteutico, quòd replicet: quia non debet ei fides ſeruari &c. vt ſ. de pactis. l. cum proponas, 2. & ff. vſuſfructus, quemadmodum ca. l. ſi vſusfructus nomine. Sicque poterit conſequi penſiones. Itẽ quid ſi aliquis non emphyteuta poſſidens fundũ, pro quo xl. annis ſoluit penſionem, deijciatur nunc? Reſpon. non poteſt deijci, ſed præſumo emphyteuticũ contractum celebratum fuiſſe, vt arg. j. de fundis patrimo. l. ſi. & l. ius emphyteutici, li. xj.

emphynemata.

quæ emponemata[a] dicuntur, vel pœna opponẽda:[b] ſed omnimodo eo (ſi dominus voluerit) repellendo, neque prætendente ꝙ non eſt ſuper hac cauſa inquietatus: cum neminem oporteat conuentionem vel admonitioné expectare, ſed vltro ſeſe offerre, & debitum ſpontanea voluntate perſoluere, ſecundum qđ & anteriore lege noſtri numinis generaliter cautum eſt.[c]

¶ Ne autem ex hac cauſa dominis facultas oriatur emphyteutas ſuos repellere, & reditum minime velle ſuſcipere, vt ex huiuſmodi machinatione triennio elapſo, ſuo iure is qui emphyteuſin ſuſcepit, cadat, licentiam ei concedimus, atteſtatione præmiſſa, pecunias offerre, hiſq; obſignatis, & ſecundũ legem[d] depoſitis, minime deiectionis timere periculum.

Emphyteuta poteſt ius ſuum vendere vel non ſecundum tenorem pactorum. ceſſante autem ſuper hoc pacto, dominus eſt requirendus, an velit emere pro tali precio, quod ab alio inuenitur: & expectãdus eſt per duos menſes. & ſi non vult emere, ſed conſentire, debet pro conſenſu in ueſtitura noui emphyteutæ habere quinquageſimam: & ſi non vult emere, nec conſentire, licitum eſt emphiteutæ poſt duos menſes iura ſua vendere perſona nõ prohibita. & ſi aliter vel alij vendat quam liceat, ſua iura perdit. Bal.

Empone- ma quid dicitur.

a Emponemata] aliàs, emphynemata exponunt aliqui, id eſt ædificia, vel ſunt meliorationes.

b Vel pœna opponenda.] promiſſa à dño ſi emphyteutam expelleret, vt ff. loca. l. quæro, §. inter. Et dic quòd emponema Græce, Latine dicitur melioratio, vt hic dicit, & j. l. p xi. in princ.

c Cautum eſt] vt j. de contrahen. ſtipu. l. magnam, & facit, ff. de uſur. l. pecuniæ. §. vſurarum, & ff. de ali. leg. l. libertis, §. manumiſſis, & ff. de leg. com. l. ſi fundus, § fina. Fallit tamen in caſu, vt in operis libertorum, quæ videntur debere peti coram iudice ad hoc vt ſtipulatio committatur, vt ff. de operis liber. l. cum patronus. Vel ibi non fuerat dies præfinitus. Sed quo tempore anni fiat ſolutio? Reſpon. ſecundum quod actum eſt. aliàs etiam inter tres vices poterit ſolui, dũ modo ante kalendas Ianuarij: vt j de colla. fun. pa. l. placuit. lib. xj.

d Et ſecundum legem] ita quòd amodo in ſuos vſus non conuertat, vt s. de vſu. l. acceptam, & j. qui potio. in pigno. ha. l. 1. Sed videtur quòd ſola oblatio ſufficiat, cũ velit pœnam euitare tantum, quod quidam dicunt, arg. j. de ſuſcep. & arca. l. 1. lib. x. & j. de condit. inſer. l. fi. & ff. de arbitris. l. Celſus, in fin. Hic ergo ſubaudies depoſitis, ſcilicet maxime. Alij dicunt quòd eſt hic ſpeciale vt ſola oblatio non liberet etiam à pœna committenda. Sed quid ſi ille qui ſoluere debuit, ignorauit, quia hæres eſt acceptoris, vt ff. de regu. iu. l. qui in alterius, & ſic non ſoluit, an poſſit deijci? Reſpondeo, de ſtricto iure ſic, vt ff. de verb. oblig. l. cum filius §. in hac, & l. ad diẽ, & ff. de nautico fœnore. l. fi. ſed dabitur reſtitutio ex clauſula generali ff. ex qui. cau. maio. l. 1. in fi. Sed de æquitate non poteſt dici: quia non cedit tempus ignoranti: vt ff. quod vi aut clam. l. ſemper. §. hoc interdicto, & ff. de calum. l. annus, & de ædil. edi. l. cum ſex, & ff. quando ap. ſit l. 1. §. dies, & ff. ſi quis inge. eſſe di. l. 2. ſed in illis legibus de vtili anno dicitur. & facit ad finem huius. l. j. de pigno. l. creditor.

CVm.] Caſus. Accepi ab aliquo fundum in emphyteuſin ad non modicum tempus, ædificaui in eo fundo, volo ædificium vendere, quæritur, an poſſim? Dicit quòd ſic, ſi hoc contineatur in inſtrumento emphyteuſeos. Si nihil dictum ſit, nõ poſſum ſine conſenſu domini, nec etiam ius ſi quod habebam in re, non habita volũtate domini vendere poſſum, & ſi volo vẽdere, debeo denunciare domino, & ſi dominus velit tantum dare quantum alius, ille præferatur. Et ſi intra duos mẽſes dominus nolit emere, potero vendere cuicunque voluero, non tamen illi, cui dominus prohibuerit vẽdere, puta quia dixit, do tibi fundum in emphyteuſin hac lege, ne liceat tibi vendere domum, ſi domum ædificaueris, Titio. Si vero alij uendidero, dominus non poterit contradicere tũc, immo emptoré neceſſe habet in poſſeſſionem mittere, nõ per procuratorem, ſed per ſeipſum, vel per literas ſuas, per quas oſtendat ſe vel ſe ipſum mitti in poſſeſ.

III. Idem A. Iuliano P. P.

CVm dubitabatur, vtrũ emphyteuta debeat cum domini voluntate[e] ſuas meliorationes, quæ Græco vocabulo ἐμπονήματα[f] dicũtur alienare, vel ius emphyteuticum in alium transferre, an eius[*] expectare conſenſum:[g] ſancimus, ſi quidem emphyteuticum inſtrumentũ ſuper hoc caſu aliquas pactiones habeat, eas obſeruari. ſin autẽ nullo modo huiuſmodi pactio interpoſita eſt, vel fortè inſtrumentũ emphyteuſeos deperditum eſt:[h] minimè licere emphyteutæ ſine conſenſu domini meliorationes ſuas alijs vendere,[i] vel ius emphy- dirigendas in ciuitate magiſtro cenſus, vel in prouincia præſidi prouinciæ, qui emptorem ducat in poſſeſ. & pro hac inductione, vel renouatione contractus emphyteuſeos, non plus habebit dominus, quàm quinquageſimam rei datæ in emphyteuſin. Sin autem dominus hoc modo poſt duos menſes facere noluerit, licentia datur ex hac. l. ipſi emphyteutæ, emptorem ducere in poſ. domino inuito. & ſi aliter fiat quàm hac. l. continetur, ego cadam à iure.

[*] Aliàs. an vero eius expectare conſenſum non oporteat, ſancim' &c.

e Voluntate.] tacita quaſi ex natura contractus.

f Emponemata.] inde eſt emponematographi: de quibus dicitur j. de decur. l. ſi quos, lib. x. dabantur enim olim ſterilia in emphyteuſin ſola, quia diligentia emphyteutæ fiebant fertilia, ſed hodie ad id ventum eſt, vt omnia dentur. in eccleſiaſticis autem dantur, quæ cõgrua videntur œconomo, vt ſ. de ſacroſan. eccl. authen. perpetua, & authen. ſi quas. Accurſius.

g Conſenſum.] ſcilicet expreſſum.

h Deperditum eſt.] nec adſunt teſtes, qui probent amiſſionem, & quod in eo continebatur, immo ipſum pactũ, alioquin aliud eſſet, ut ſ. de fide inſtru. l. in exercendis. Vel ſecundum quoſdam ideo, quia ſcriptura tantum probatur, quod nihil eſt, quia etiam tunc ſufficeret probari interueniſſe inſtrumentum & amiſſum, & quod in eo contineatur, vt ſ. de fide inſtru. l. emancipatione.

i Alijs vendere.] vendere, & ius emphyteuticũ trãſferre

adeun

idem eſt, ſecundum quoſdam. Sed an donare? Ir. quòd non: quia de alienatione hic fit mentio. Sed certe immo poteſt etiam ſine domini conſenſu: vt j. de ſun. pat. l. j. lib. xij. & inſtitu. loca. §. adeo. & ar. infra de præd. curialium. l. fin. [1] Item an pignorare? & idem dicam quod in dono: vt ff. de pign. actio. l. tutor. §. fi. & de pign. l. lex. Sed cū donat, qualiter dominus petet penſionem à ſecundo emphyteuta? Reſpond. proponat rei vendicationē niſi ſoluat penſionē: vt ff. vſufru. quemadmodum ca. l. ſi vſusfructus nomine. Item an in vēditione debeat cōtineri, ſaluo iure dominij: an ſimpliciter quòd ius emphyteuticum vendat? Puto alterum ſufficere. Item ſi primus emphyteuta vendiderit, & ſecundus velit nunc vendere, cuius exigatē cōſēſus, domini, vel emphyteutæ primi? Quidā dicunt emphyteutæ primi: quia ab eo cauſam habet. Tu dic domini: qa hæc lex dicit domini conſenſum requiri. & primus emphyteuta deſinit dominus eſſe alienando, nec poſſidet ciuiliter, nec naturaliter: vnde eius non eſt quærēda voluntas. Præterea à domino qui induxit eum in poſſeſsionē, videtur habere cauſam: argumentum. ff de religio. l. j. §. j. & ff. ad Syllanianū. l. j. §. j. & ſupra de poſi. authent. ſed iā cautum eſt.

ADDITIO. Iſtā gloſſam in omnibus ſequitur Barto. Baldus, & Salicetus, & eſt de mente aliorū.

a Accipere.] confirmando.

b Vetari.] apponitur enim quandoq; in cōtractu emphyteutico, ne Titius, vel Seius, vel alia pſona, quam nominat, debeat accedere ad emptionē illius rei. Vel dic [2] de hoc vt dicitur ſupra ti j. l. curialis, & l. milites, & l. licet, & ī de ſacroſan. eccle. authen. quibuſcunque. Item ad hoc ſupra de contrahen. emp. l. dudum.

c Tranſponere.] permutando.

d Non contradicere.] ſcilicet cenſemus dominum.

e Per ſe.] ſic ſupra de his qui ve. æta. imp. l. ij. & j. de decur. l. nullus qui nexu, lib. x.

1 Contrariū tenet tamē Bar. hic nō obſtante. d. l. j. & hoc videtur verius.

Emphyteuta emphyteutæ ſi velit vēdere, cui' requirit cōſenſum.

2 Iſte ſecundus intellectus videt magis placere Bartol. Bal. Sal. & Iaco. licet primus ſit verus.

teuticum transferre.

¶ Sed ne hac occaſione accepta, domini minimè cōcedant emphyteutas ſuos accipere[a] precia meliorationum quæ inuenerunt, ſed eos deludāt, & ex hoc commodum emphyteutæ depereat: diſponimus atteſtationem domino trāſmitti, & prædicere quantum precium ab alio reuera accipi poteſt. Et ſi quidē dominus hoc dare maluerit, & tantam præſtare quantitatem, quantam ipſe reuera emphyteuta ab alio accipere pōt: ipſum dominū omnimodo hæc comparare.

¶ Sin autem duorum menſium ſpacium fuerit emēſum, & dominus hoc facere noluerit: licētia emphyteutæ detur vbi voluerit, & ſine conſenſu domini meliorationes ſuas vendere: his tamē perſonis, quæ non ſolent in emphyteuticis contractibus vetari[b] ad huiuſmodi venire emptionem. Neceſsitatem autem habere dominos, ſi alijs melioratio ſecūdum præfatum modum vēdita ſit, accipere emphyteutā: vel ſi ius emphyteuticum ad perſonas non prohibitas, ſed conceſſas & idoneas ad ſoluēdum emphyteuticum canonem, tranſpōere[c] emphyteuta maluerit: non cōtradicere,[d] ſed nouum emphyteutam in poſſeſsionem ſuſcipere, non per conductorem, vel per procuratorem, ſed ipſos dominos per ſe[e] vel per literas ſuas, vel (ſi hoc non potuerint, vel noluerint) per depoſitionem[f] in hac qdē ciuitate apud virum clariſsimum magiſtrum cenſuum, vel pręſentibus tabularijs per atteſtationem,[g] in prouincijs autem per præſides vel defenſores celebrandam.

¶ Et ne auaritia tenti domini, magnam molem pecuniarum propter hoc eſ-
B flagitent: (quod vſque ad pręſens tempus perpetrari cognouimus) non amplius eis liceat pro ſubſcriptione ſua, vel depoſitione, niſi quinquageſimam partem precij,[h] vel æſtimationis[i] loci qui ad aliā perſonam transfertur, accipere.[k]

¶ Si autem nouū emphyteutam, vel emptorē meliorationis ſuſcipere minimè dominus maluerit, &
C atteſtatione facta, intra duos menſes hoc facere ſuperſederit: licere emphyteutę, etiam non conſentientibus dominis ad alios ſuum ius, vel emphyteumata[*] transferre.

¶ Sin autem aliter fuerit verſatus,[l] quàm noſtra conſtitutio diſpoſuit, iure emphyteutico cadat.[m]

CODICIS
D
D. IVSTINIANI
Sacratiſſimi Principis ex repetita prælectione,

LIBER QVINTVS.

TITVLVS I.

DE SPONSALIBVS, & arrhis ſponſalitijs, & proxeneticis.[n]

Diſſolutis ſponſalibus de futuro, licitum eſt alij nubere, Baldus.

f Per depoſitionē.] id eſt qualemcunq; ſcripturam, qua oſtēdat ſe velle nouum emphyteutam ſuſcipere.

g Per atteſtationē.] id eſt ſcripturam cū teſtibus.

h Partem precij.] [3] quando venditur.

i Æſtimationis.] quando alio titulo transfertur, & hoc dicitur hodie pro renouatione dari.

k Accipere.] à nouo emphyteuta.

l Verſatus.] ſcilicet emphyteuta.

m Cadat.] ipſo iure. [4] Quicquid ergo cōtra legem iſtā fiat, poterit dominus rem vendicare: aliud in fructuario: [5] vt ff. de vſufruct. l. qui vſusfructus.

DE SPONSAlibus, & arrhis ſpōſalitijs, & proxeneticis.

Dictum eſt de contractibus rerum, nunc de contractibus perſonarum. Vel ſic: Expediuimus in ſuperiori libro de ſocietate quæ contrahitur propter pecuniam quærendam: nunc audiamus de ſocietate coniugali, quæ celebratur propter prolem procreandam. vel aliter: Audiuimus de contractibus rerum, audiamus & diſſeramus de contractibus perſonarum, quibus perſona perſonæ coniungitur, maſculus fœmina ſociatur. Et quia hoc fit per nuptias, dicamus de nuptijs. Et quia ſponſalia velut præparatoria præueniunt nuptias, de ſponſalibus videamus: & de arrhis, quæ dantur gratia ſponſaliorum, & de proxeneticis, quibus interuenientibus iſta contrahuntur: vt ff. eo. l. vlt. in fi. l. Azo.

n Proxeneticis] *id eſt ſalarijs quæ dantur proxenetis: vt ff. de proxenetis l. ij. ſed de hoc nihil dicitur in nigro. Accurſius.*

3 Idē Io. & eſt ſingu. ſm eūdē.

4 Idē Bar. Bal. Sal. & Iaſ.

5 Idē Iaſ. & ē demētaliorū.

* Emponemata.

Proxenetica quæ dicantur.

6 Alc. li. j. diſpunct. c. 22. legit proxenetris, quē uide.

a A Lij deſponſata.] aliàs deſponſata: & tunc plana, & aliàs deſpõſatę, & tũc dic, non prohibetur, i. non fit prohibitio. Vel habeas in fine, non prohibent in plurali numero. Et nota quòd magis proprie dixiſſet alicui, q̃ alij: ſed propter aliud alij, quod infra eſt, dicit. Item intellige, cum cauſa, uel ſine cauſa: tunc tamen patitur pœnã arrharũ, ut j. e. l. ii. præterea ſecundum canones aliud videtur xxvij. q. ij. deſpõſatas. Sed certe immo idem: quia hic de ea quæ eſt deſpõſata per verba de futuro, quod qualiter fiat, habes ff. eo. l. j. & ij. & facit ad l. iſtã j. de repu. l. ij. & de verb. obli. l. Titia, in princ.

ADDITIO. Videas circa materiam huius l. ca. requiſiuit, cum ibi notatis per gloſſas, & Abba. extra eo.

b S I is. In eadẽ prouincia.] ſed ſi in alia, poſt tres annos, ut j. de repu. l. 2. & hoc ſi abſens ſit ex probabili cauſa tantum, ſi vero abſens ſit ex probabili & neceſſaria cauſa: expectatur donec adſit, ut ff. eod. l. ſæpe, quæ eſt contra.

c Nihil fraudis.] i. damni, neque in pecunia, neq; in fama. Veteres enim prodãno &c. vt ff. de ædil. ædic. l. cum autẽ, §. excipitur.

ADDITIO. Circa huius l. materiã vide c. de illis, & ca. ſicut ex literis, & quæ ibi notãtur per gloſſ. & doctores extra eo.

d A Rrhis.] hæc eadẽ pignora uocantur, vt j. tit. j. l. j.

e Reſtitui.] pœna ex vtraque parte ceſſante.

f Nuptiæ] quæ nũc promittuntur tempore ſponſaliorum.

g Defuncta perſona.] interuenerit oſculum, vel non: licet in donatione propter nuptias ſecus, vt infra titu. 2. l. ſi à ſponſo, committebatur ergo hoc caſu pœna hæredi. ſic & infra titul. 2. l. cum veterum.

h Præbuit.] & ideo tunc amittit arrhas.

S I pater.] CASVS. Pater de filiæ nuptijs ſi pactum fecerit, poſt eius mortem filiæ tutor uel curator non poteſt tranſigere, vel mutare quod pater fecerat.

i De filiæ nuptijs.] de tali, quem iure recuſare non poterat, vt ff. co. l. ſed ea quæ.

k Firmum.] habita ratione vel comparatione eius quod pater fecit, & quod tutor vult, & ſic nõ obſtat, ff. de verbor. obliga. l. Titia, j. reſpon.

l Deſtinatũ.] aliàs deſtinatum: & aliàs definitum, & hoc niſi puella iure recuſet, ſicut eſt in tutore, ff. de confir. tu. l. utilitatem. Accurſius.

m Defenſore.] ideſt tutore, vel curatore.

n Commoda.] ſcilicet pecuniaria tractanda: non autem de maritando eam. in coniunctione ergo puellæ non quæritur conſilium tutoris, ſed ipſius puellę, quæ ſi cultu verecũdiæ non eligat, iudicis erit deliberare, vt infra de nupt. l. in coniunctione, & l. in copulandis, vt ff. eo. l. ſi puellæ, & ff. de ritu nup. l. ſciẽdum, ſecundũ quoſdam, ſed aliæ in curatore dicunt. illa, ſi puellæ, dicit quòd ipſe ſolus nõ poteſt conſtituere ſponſalia, ſed certe cum alijs debet aduocari, vt infra de nupt. l. j. Accur.

o Ipſius fœminæ.] conſentientis tutori vel curatori, & facit ad l. iſtam infra ſi nupt. ex reſcript. pe. l. j. & ff. de diuor. & repu. l. Iulianus.

M Vlier] CASVS. Mulier ſui iuris conſtituta, ſi maior, vel poſt ueniam impetratã arrhas recepit, & non copulat ſe in duplum tenetur. Si minor, ſiue per ſe, uel tuto. vel cura. fecerit: in ſimplum. Si pater, vel mater, vel auus, & maiores ſuſceperint, in duplum tenentur, hæc vera, ſi ſine cauſa deſiſtant, Si vero aliquod impedimentum emerſerit, aut ſciebat qui recepit arrhas, & hoc ſibi imputet: ſi ignorabat, reddat quod ſuſcepit. Et de hoc idem in ſponſo quod in ſponſa dictum eſt quadrupli pœna reiecta, ut fuit olim niſi aliter ſit ex pacto: cautio verò pœnalis interuenire non poteſt.

I. Impp. Diocle. & Maximian. A A. & C C. Annonariæ.

A Lij deſponſata [a] renũtiare conditioni, & nubere alii, non prohibetur.

Sponſa ſponſum abſentem tenetur per biennium expectare: quo elapſo, abſens nubit impunè. Bald. Vel ſic comprehendendo utramque lecturã. h. d. Sponſa per uerba de futuro, debet expectare ſponſum uſque ad tempus conuentum: & ſi non ſit conuentum, uſque ad tempus legitimum, intra quod illo non ueniente poteſt iure ſine metu arrharum alij nubere. Sal.

II. Impp. Conſtantius A. & Conſtans C. ad Cx..ium Probicum præfectum vrbi.

S I is qui puellã ſuis nuptiis pactus eſt, intra biennium exequi nuptias, in eadem prouincia [b] degens, ſuperſederit: eiusq; ſpatii fine decurſo, in alterius poſt ea cõiunctionẽ [o] puella peruenerit: nihil fraudis [c] ei ſit, q̃ nuptias maturando, vota ſua diutius eludi non paſſa eſt.

Obligationem purificatam, ſequentis caſus occurſio non reſoluit. ſecus in obligatione purificanda. Bald. Vel ſic: Caſus non facit quem perdere arrhas ſponſalitias, niſi culpa illius caſum præcedat, quod not. Sal.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius A A. Eutropio P. P.

A Rrhis [d] ſponſaliorũ nomine datis, ſi interea ſponſus vel ſponſa deceſſerit, quæ data ſunt, iubemus reſtitui: [e] niſi cauſam vt nuptiæ [f] non celebrarentur, defũncta [g] perſona iam prębuit. [h]

Promiſſio paterna circa liberos, eſt maioris efficaciæ, quàm tutoris, etiã ſi paterna ſit expreſſa per modum ultimæ voluntatis. hoc ultimum tamen non dicit textus. Bald. Vel ſic: Tutor uel curator non poterit diſſoluere ſponſalia contracta per patrem puellæ. Salic.

IIII. Impp. Honorius & Theodoſius A A. ad Marianum præfectum prætorio.

S I pater pactum de filię nuptiis [i] inierit, & humana ſorte conſumptus, ad uota non potuerit peruenire, id inter ſponſum & ſponſam firmum [k] ratumq; permaneat, quod à patre docebitur deſtinatum: [l] nihilque permittatur habere momẽti, quod cum defenſore, [m] ad quẽ minoris cõmoda [n] pertinebant, docebitur fuiſſe tranſactum. Periniquum eſt enim, vt contra paternam voluntatem, redempti forſitan tutoris aut curatoris admittatur arbitrium: cũ plerumq; etiam ipſius fœminę [o] aduerſus commoda propria inueniatur laborare conſilium. Da. III. Non. Nouembr. Honorio. XIII. & Theodo. X. AA. Conſs.

Qui contraxit ſponſalia, & ea nõ uult exequi: ſi eſt ætatis legitimæ, arrhas quas recepit, reſtituet duplicatas: ſi minor, ſolum quas recepit. Si autẽ pater, uel auus uel alius aſcendens receperunt, & per eos ſtetit: ipſi reſtituunt duplicatas, niſi legibus, uel moribus, uel alia ex cauſa probabili de nouo in notitiam perueniat, uel noniter emergente ſponſalia non mittantur executioni & olim erat pœna quadrupli, hodie dupli, niſi partes de quadruplo uel triplo conueneri nt: extra quam pœnam partes paciſci non poſſunt. Bald.

V. Impp. Leo & Anthemius A A. Erythrio præfecto prætorio.

[margin: o conuentionem.]

[margin: Tutor, aut curator, an debeat ſe intromittere & maritãda puella.]

Mulier.

MVlier [a] iuris ſui conſtituta, arrharũ ſpõſalium nomine vſque ad duplum teneatur, id eſt in id quod accepit, & aliud tantundem, nec amplius, ſi poſt completum viceſimumquintum annũ, vel poſt impetratam veniam ætatis, atque in competenti iudicio comprobatam, B huiuſmodi arrhas ſuſcepit. In ſimplum autem, id eſt tantummodo in id qđ accepit, [b] ſi minoris ætatis eſt: ſiue virgo, ſiue uidua ſit, ſiue per ſe, ſiue per tutorem, [c] aut curatorẽ, vel aliam perſonam eaſdẽ arrhas acceperit. Patrem verò, uel matrẽ legitimæ ætatis conſtitutos, ſiue ſimul, [d] ſiue ſeparatim [e] arrhas ꝓ filia ſuſceperint: C auum etiã, vel proauum, ſi pro nepte, [f] vel pronepte, in duplum tantũmodo cõuenit [g] teneri. Quæ ita cuſtodiri cenſemus, ſi non propter perſonam, [h] vel cõditionem, [i] vel aliã cauſam [k] legibus vel generalibus conſtitutionibus [l] interdictam, futurum matrimonium cõſtare prohibetur. [m] tunc enim quaſi nullo facto, vtpote ſine cauſa eaſdem arrhas præſtitas, tantũmodo reddi [n] D conſequens eſſe præcipimus. His illud quoque [o] adiicimus, vt etiam ſi legibus prohibitæ nõ ſint ſperatæ nuptiæ: poſt arrhas autem ſponſalitias ſponſa coniugium ſpõſi propter turpem, vel prodigam, vel impudicã conuerſationẽ, aut religionis [p] vel ſectæ [q] diuerſitatem recuſauerit, vel eo ꝙ quaſi vir coitum (ex quo ſpes ſobolis oritur) facere [r] nõ potuerit, vel ob aliam iuſtam excuſationis cauſam: ſi quidem probatũ fuerit ante datas eaſdem arrhas ſpõſalitias hoc idem mulierem vel parẽtes [s] eius cognouiſſe: ſibi debeant imputare. [t] Sin vero horũ ignari ſpõſalitias arrhas ſuſceperint, vel poſt arrhas datas aliqua iuſta cauſa pœnitẽtiæ interceſſerit: iiſdem tantũmodo redditis, ſuper alterius ſimpli pœna liberi cuſtodiantur. Quæ omnia [u] ſimili modo ẽt de ſponſis ſuper recipiendis necne arrhis præſtitis cuſtodiri cenſemus: quadrupli uidelicet pœna, quæ in anterioribus legibus definita [x] erat, in qua & arrharum quãtitas imputabatur, ceſſante: niſi ſpecialiter aliud ex cõmuni conſenſu inter contrahentes de eadẽ quadrupli ratione placuerit. [y] ¶ Extra definitionem [z] autem huius legis ſi cautio pœnam ſtipulationis continens fuerit interpoſita, ex vtraque parte nullas uires [a] habebit: cum in contrahendis nuptiis libera † poteſtas [b] eſſe debeat.

a Mulier.] præbens cauſam vt nuptiæ non celebrentur.

b Quod accepit.] ſeruatur ergo ipſo iure illæſa minor à pœna, vel dic, præhabita in integrum reſtitutione.

c Per tutorem.] quia qui per alium accepit &c. vt ff. de adminiſtra. tuto. l. ita autẽ § geſſiſſe.

d Simul.] cum filia.

e Separatum.] id eſt ſine filia.

f Pro nepte.] ſcilicet ſuſceperint.

g Cõuenit teneri.] idem dicam in tutore vel curatore, ſic infra vnde vi. l. meminerint. & ſ. de iudi. l. properandũ, §. ſi. & infra de ſer. fugi. l. quicumque, nam ut patris, ſic & tutoris eſt officium pupillam dotare, ut infra de do. pro. l. ſi. Sed hoc quod ſubiicit, fallit j. titu. j. l. j. quæ eſt contraria. Accurſius.

h Perſonam.] quia ſi turpis, meretricator, uel ſimilis, & alter nobilis, vt ff. de ri. nup. l. lege, & ſic non obſtat infra ti. j l. j.

i Vel conditionẽ.] ut quia eſt filia ſenatoris, & ille libertus, vel hæreticus, vel Iudæus, ut ff. de ri. nup. l. lege, & ſ. de Iudæ. l. ne quis.

k Aliam cauſam.] veluti cognationẽ, vel mortẽ alterius.

l Generalibus conſtitutionibus.] vt in tutoribus & curatoribus, ut infra de interdict. ma. per totum, & deo dicatis, vt ſupra de epiſc. & cleri. l. deo nobis, in prin. & de ſacro fonte ſuſceptis, ut infra de nup. l. ſi quis alũnam.

m Prohibetur] inter eos qui de facto contraxerunt ſponſalia.

n Tãtummodo reddi.] condictione ob cauſam, uel ſine cauſa: & hoc quando ignorauit accipiens, ut ſupra de condict. ob cau. l. j aliàs in duplum ar. infra proxim. §. & hoc in accipiente. in dante autem ſi quidem ignorauit, prædicto modo repetit: ſi ſciuit, non repetit propter ſcelus ſuum, ſed fit arrha caduca. Alij dicunt quod etiam tunc repetit, quaſi nulla fuerit cauſa, ut ff de condic. ſine cauſa l. fin. Sed illam legem intelligimus in ignorante, vt ibi diximus, & ff. de dona inter uirum & uxo. l. cum hic ſtatus §. fin. & infra de inceſt. nup. l qui contra, & ff. de rit. nup. l. præfectus, & ſupra de condic. ob cau. l. j

o His illud quoque.] ſcilicet exceptionibus prædictis, & facit ſupra de epiſco. audien. l. ſi legibus.

p Religionis.] quia non uult iacere in pennis, uel bibere uinum. Accur.

q Sectæ.] quia Pataten us eſt.

r Facere.] facit infra de repudi. l. in cautis, & xxxiij. q. j. cap. j. & ij.

s Vel parentes.] alterius ergo ſcientia alteri nocet, & ſic eſt contra ff. de iuris & fac. igno. l. iniquiſſimum. ſed ſoluitur ſupra de epiſco. audien. l. ſi legibus.

t Imputare.] ut in duplum arrham reddant. ſcienti enim dolus &c. ut ff. de act. empt. l. j. in fin. & ff. de reg. iur. l. nemo fraudatur, & ſupra de tranſa. l. de fideicommiſſo.

u Quæ omnia.] dixit quando mulier accepit arrhas à ſpõſo, nunc ecõtra quãdo ſponſus à muliere, & ſimiliter diſtinguitur in dante & accipiente, ut ſupra.

x Definita erat.] nã petebatur, etſi non erat promiſſa.

y Placuerit.] non erando, & ſic nõ obſtat ff. ſi quis cau. l. ſed & ſi quis, §. fin. vel hic ſpeciale. Itẽ no. pœnam ſtare uſque ad quadruplũ, de quo plene diximus infra de ſenten. quæ pro eo quod intereſt l. j.

z Definitionem.] definitio legis eſt, arrhas in duplum reddi, niſi de pœna uſque ad quadruplum placuerit.

a Nullas uires.] ut & infra de inuti. ſtipu. l. ij & de uerbor. oblig. l. Titia, & l. ſtipulatio hoc modo, & infra de nup. l. neque ab initio.

b Poteſtas.] præterquam à duplo arrharũ, uel à pœna quadrupli pacto comprehenſa, ne ſibiipſi contradicat, ut hic proxime dixit, & infra titul. j l. j. Inter alios tamen quàm inter eos qui nuptias uolunt contrahere, non erit hæc libertas ut ſi promittas mihi x. ſi filia tua non nupſerit filio, aut illi & licet libera ſint matrimonia ab obſeruatione pœnæ: tamen ſi quis filiam ſuam inſtituat ſi nupſerit tibi, non prius ſit hæres, quàm tibi nupſerit, vel tu recuſes neque enim inhoneſta uel remittenda eſt illa conditio, ut ff. de conditio. & demonſtra. l. Titio centum,

Tutor pupillam dotare tenetur.

† Cõcor. c. Gẽma, & c. ſequẽ ſuit, extra de ſpõſa.

Matrimoniũ debet eſſe ab obſeruatione pœnæ liberum.

centum, §. j. & infra de inſtit. & ſub. l. j. & l. reprehendenda.

ADDITIO. Videas de hac materia plene per Abbatem in ca. Gemma mulier, extra eo. & Bar. in l. Titia, in princip. ff. de verbor. obliga.

SI RECTOR prouinciæ &c.

Dixit de ſponſalibus in genere, nunc in ſpecie.

TITVLVS II.

SI RECTOR PROVINCIÆ, vel ad eum pertinentes, ſponſalitias dederint arrhas.

Rector prouinciæ, vel aſſiſtens, cui ipſe præbet fauorem, perdit arrhas quas pro matrimonio contrahendo dedit ſponſæ renuenti: ſed finito officio matrimonium contrahi non eſt prohibitum. Bald.

1. Imppp. Gratian. & Valentin. & Theodoſius AAA. Eutropio P. P.

B Si quis in poteſtate publica poſitus, atq; honore adminiſtrandarum prouinciarum, qui parentibus, aut tutoribus, aut curatorib', aut ipſis quæ matrimoniũ contracturæ ſunt, poteſt eſſe terribilis, arrhas ſponſalitias dederit: iubemus vt deinceps ſiue parentes ſiue eædẽ mutauerint voluntatem: [a] non modo [b] iuris laqueis liberẽtur, pœnæq; ſtatutę expertes ſint: ſed extrinſecus data pignora [c] lucratiua habeant, ſi ea non putent eſſe reddenda. quod ita latè patere volumus, vt non ſolũ circa adminiſtrantes, [d] ſed etiam circa adminiſtrantium filios, nepotes, ac ꝓpinquos, & participes, id eſt, conſiliarios, domeſticoſq;, locum habeat: quibus [e] tamen adminiſtrator operam dederit. C

¶Impleri [f] autem id poſtea [g] matrimonium non vetamus, quod tempore poteſtatis ob eas perſonas de quibus locuti ſumus, arrhis fuerat obligatum, ſi ſponſarum conſenſus accedat. D

Si quis] CASVS. In poteſtate publica cõſtitutus ſeu poſitus, vt rector prouincię, vel proconſul, vel eius filius, vel conſiliarius, aut domeſticus, qui mulieri, aut ſuis parentibus, aut eius tutori vel curatori poteſt eſſe terribilis: ſi cum ea ſponſalia contraxerit, tenent ſponſalia. Sed ſi mulier velit poſtea pœnitere, hoc ſibi licebit, & arrhas non reddet duplicatas, immo ſi fuit coacta contrahere, arrhas retinet. Et ſi poſtea depoſito officio mulier cum talibus voluerit facere matrimonium, bene quidem. Et nota ꝙ hic vocat arrhas pignora.

a Mutauerint volũtatem.] durante officio, ſecundum M.

b Non modo] id eſt non ſolummodo.

c Pignora.] hæc appellauit arrhas titulo ſuperiori: & non eſt vis in nomine. Sed huic videtur cõtra ſupra tit. j. l. fi. §. quæ ita. Solu. ut ibi. Item contra ff. de rit. nupt. l. ſi quis officium, vbi dicit in ſimplum reddi. Sol. ibi finito officio mutauit voluntatẽ, hic eo durante. Vel hæc lex loquitur quando per potentiam vel blanditiam induxit eam ad ſponſalia. Et not. hic deficere regulam quæ eſt ff. eo. ſcilicet de ſpon. l. oratio, nam hic ſunt ſponſalia, ſed matrimonium non poteſt eſſe, vt dicta l. ſi quis officium.

d Adminiſtrantes.] niſi in patria ſua id exerceant, ut ff. de ritu nup. l. eos.

e Quibus.] ſubaudi pro quibus &c. & ſic nota ex illorũ facto ita demum adminiſtrantem damnificari, ſi operã dederit, non aliàs.

f Impleri.] ſi de nouo conſentiãt, ut ff. de ritu nupt. l. eos qui.

g Poſtea.] id eſt honore depoſito. Et ſic no. quòd rector prouinciæ in prouincia quam regit, poteſt habere concubinam, vt ff. de concubi. l. fin. Item filias in matrimonium collocare, vt ff. de ritu nupt. l. ſi quis officium, §. fin. Item ſponſalia contrahere, ſed non ducere vxorem, A ſi tamen depoſito officio de nouo conſentiant, iuſtæ nuptiæ fiunt, vt in eodem tit. l. eos qui. ſi verò poſt depoſitum officium mulier noluerit nuptias contrahere, diſtinguitur: fuerit volens, vel coacta contrahere ſponſalia. primo caſu reddit arrhas, vt d. l. ſi quis officium, ſi coacta, lucratur eas, vt hic.

Sponſalia poſſunt eſſe vbi nõ poteſt eſſe matrimonium.

ADDITIO. Tu dicas ꝙ licet de iure ciuili prohibeatur matrimoniũ inter iſtas perſonas hac l. expreſſas, de iure tamẽ canonico (quod obſeruandũ eſt, & præualet in matrimonijs) tenet matrimonium contractũ inter eas, ut dicit Abbas extra de cogna. lega. ſuper rub. & ſequuntur communiter omnes.

TITVLVS III.

DE DONATIONIBVS ante nuptias, vel propter nuptias, & ſponſalitijs.

Donatio ante nuptias poteſt in dotem conuerti: niſi donatio in tempus matrimonij ſit collata. Bald. Vel ſic: Simpliciter donata a ſponſo ſponſæ, poſſunt in dotem conuerti, ſeu retro dari: niſi fuerint collata in tempus prohibitum matrimonij. Salic.

1. Impp. Seuerus & Antonin. AA. Metrodoro.

Mvltum intereſt, ſi ea [h] quæ donat [i] vir futurus, tradiderit vxori, [k] & poſtea in dotem acceperit: an verò donandi animo dotem auxerit, [l] vt videatur accepiſſe qđ non accepit. priore enim caſu donatio non impeditur, [m] & res quę in ea cauſa ſunt dotis effectæ, iudicio de dote peti poſſunt, poſteriore autem caſu nihil actũ eſt [n] donatione:

DE DONATIONIBUS ante nuptias, vel propter nuptias, & ſponſalitijs.

Dixit de præambulis nuptiarum in duobus proximis titulis: ſequitur de nuptijs, ſed quia huiuſmodi donationes præcedunt: ideo de eis præmittitur: & dicitur ante nuptias, et propter nuptias idẽ, & infra eo. l. fin. & fit in recompenſationem dotis. Sponſalitia verò eſt ſimplex donatio quam ſponſus facit ſponſæ, & econtra, vt infra eod. l. cum te, & alijs pluribus.

Continuatio.

Sponſalitia quæ ſunt.

Mvltũ.] CASVS. Sponſæ meæ futurę dedi centum, contraxi cũ ea matrimoniũ: & dedit mihi in dotem illa c. Dicitur quòd ſoluto matrimonio illa poteſt petere act. de dote. ſed ſi non dediſſet niſi tantum c. & ego confeſſus ſum recepiſſe. cc. ſoluto matrimonio non poterit repetere niſi centum.

h Si ea.] ſcilicet bona.

i Quæ donat.] ſimpliciter.

k Tradiderit vxori.] & ſic perfecta eſt donatio, idem & ſi promiſerit ſic vt teneatur, vt arg. ff. de do. inter virum & vxo. l. iij. §. fi. & l. ſeq. licet ſit ar. contra ff. de do. inter vi. & vxo. l. Papinianus.

l Auxerit.] ſolo pacto, confitendo recepiſſe. xx. cum nihil vel minus receperit. hoc quidem pactum iure veteri etiam (quia nudum) non erat obligatorium, vt j. de dona. l. ſi quis argentum, §. fi.

m Nõ impeditur.] quia cõpleta eſt donatio añ nuptias, & ſic in dotem dari poſſunt, & tanquã in dotẽ datę repetuntur, vt ſubijcit, & j. eo. l. ſi conſentiente, & de ſecun. nup. l. generaliter, & ff. de Publici. l. cũ ſponſus, in prin.

n Nihil actum eſt.] quia in id tempus excurrit dotis cõſtitutio, & ſic donatio eo tempore quo coniugales eſſe incipiunt,

incipiunt, vnde non tenet, vt ĩ. eo. l. quod ſponſæ, & ff. de iur. do. l. ſi res. ij reſpon. & infra de do. cau. l. j. Sed cõtra l. ij. & iij. in eo. titu. Solu. ibi interuenit ſcriptura, hic non: immo ibi morte donantis fuit donatio confirmata; hic diuortio, vel morte donatariæ fuit diſſolutum matrimonium.

& quod in dotem datum non eſt, repeti non poteſt.

Qui probat ſe dediſſe munera parentibus ſponſæ ſub finali cauſa matrimonij contrahendi ea repetit quãlitercumque matrimonio non contracto. Bal. Vel ſic: Donatio facta ob cauſam nuptiarum, cauſa non ſecuta repetitur. Salic.

II. Imp. Alexander A. Attalo.

SI præſidi prouinciæ probaueris, ut Eutychiam vxorem duceres, [a] munera te parentibus eius dediſſe, niſi Eutychia tibi nupſerit, [b] tibi reſtitui quod dediſti, iubebit.

Mulier quæ virum in dote circumuenit, donationem hac contemplatione factam non petit à viro, nec ab eius hærede. Bald. Vel ſic: Mulieri ex pollicitatione vel promiſſione ſponſi agenti, obſtat exceptio doli: ſi cauſa ob quam facta fuit, ſecuta nõ extitit. Salic.

III. Idem A. Marcellæ.

POllicitatione [c] à fratre quondam tuo ſpõſalium cauſa facta, [d] etſi in ſtipulationẽ deducta [e] ſit, ideo [f] præſtanda non fuit, quoniã in dote vxor maritum fefellit exceptionẽ [g] itaque doli aduerſus actionem ex ſtipulatu rectè obijcies.

Paria ſunt aliquid fieri tempore prohibito, vel conferri in tempus prohibitum. Bald. Vel ſic: Donatio facta ſponſæ in tempus matrimonij collata, non valet. Salic.

IIII. Imp. Gordianus A. Marcello.

QVod ſponſæ ea lege donatur, vt tũc dominium eius adipiſcatur, cùm nuptiæ fuerint ſecutæ, ſine effectu [h] eſt.

Impoſſibilitas de iure uitiat promiſſionem etiam à ſciente factam. Bald. Vel ſic: Donatio facta ob modũ impoſſibilem, non ualet: nec poteſt quis duas vxores habere. Salic.

V. Impp. Valerianus, & Gallien. AA. Theodoræ.

EA quæ tibi vt ſponſæ daturum ſe promiſit is qui te ficto cœlibatu, [i] cũ aliã matremfamiliàs [k] domi reliquiſſet, ſolicitauit ad nuptias: petere cum effectu non potes: [l] cum tu ſponſa, vxore domi poſita, non fuiſti.

Præmitte ad euidentiam quòd ſpõſa de futuro poteſt donari. ſed contracto matrimonio per verba de præſenti, non poteſt donari. h. d. & iſta lex non eſt alibi. Bald. Vel ſic: In dubio donatio facta in vxoris domo, præſumitur facta ſponſæ: & eſt valida: in domo viri præſumitur facta vxori. & ſic non valet. h. d. notanter. Salic.

VI. Imp. Aurelianus A. Donatæ.

CVm in te ſimplicẽ do-

SI præſidi.] CASVS. Volebam puellam quandam vxorem ducere: & ideo dedi munera parentibus ſuis: poſtea nolunt mihi illam dare. an munera quę dedi, repetere poſſim, quæritur? Reſpon. quod ſic.

a Vxorem duceres] hoc expreſſo, alioquin contra. ff. de cõdic. cau. da. l. iij. §. ſi quis quaſi, & ſupra de condic. ob cau. l. ſi repetendi. Alij dicunt etiam non expreſſo: quia tacite intelligitur, vt ĩ. eo. l. cum veterum. Sed certe ibi tacite intelligebatur ab vtraque parte, quod ẽt alias vbicunque ſufficeret ad repetẽdum, vt diximus ſupra de condic. ob cau. da. l. ſi repetendi. Sed quid ſi conſtet mea confeſſione me donaſſe: adijcio tamen cauſam matrimonij in donatione fuiſſe expreſſam: ipſi vero dicunt me ſimpliciter donaſſe: quis probabit, vel pro quo præſumetur? Reſpondeo: ſi agam condictione ob cauſam, mihi incumbit onus probandi cauſam: ſi cõdictione ſine cauſa, oportet ꝙ probem ſimpliciter factam: quia non præſumitur donatio, vt ff. de proba. l. cum de indebito, §. j. niſi coniunctio perſonarum aliud inducat, vt ff. illo tit. l. Procula.

Cõfitens ſe donaſſe, ſed ſub cõditione an teneatur hoc probare, quod ſub conditione donauit.

b Nupſerit.] quocunque operam dante, & ſic not. argu. non referre per quem fiat. ſic & ff. de verb. oblig. l. cum ſeruus, & hoc argumentum facit ad multa.

Caſum ponit.

c POllicitatione.] Pone ꝙ frater tuus, cui ſucceſſiſti, ratione dotis promiſit ſponſæ ſuæ ſtipulanti aliqd ſponſalium cauſa, cum dos ei data non fuerit, licet tenebatur ſtricto iure: exceptione tamen ſe defendere potterit, quæ tibi quoque proficiet ſi eius nomine cõueniaris, ad quod eſt ff. de verb. oblig. l. ſi quis cum aliter, & hoc quando ab initio dos debuit promitti, quæ promiſſa vel conſtituta non fuit. & idem dico ſi fuit promiſſa & data, ſed dicebat mulier fundum valere centum, qui vix decem valebat. nam ſaltem nunc dolo facit, vt argu. ff. de doli exceptio. l. 2. §. 1. & 2. & §. generaliter.

d Facta.] ſponſæ ſuæ, & hac cauſa expreſſa. Accur.

e Deducta.] ideſt conuenta per pollicitationem.

f Ideo.] nunc reſpondet.

g Exceptionem.] ob cauſam enim dotis facta fuit promiſſio.

QVod ſponſæ.] CASVS. Eram ducturus quandam in matrimonium: dedi ei centum ſub tali conditione, vt eius fierent poſt contractum matrimonium. Dicitur quòd talis donatio non valet: quia ante matrimoniũ nolui in eam transferre dominium: & poſt contractum matrimonium non poſſum ei donare.

h Sine effectu] quia nec ante matrimonium tranſit dominium, quia noluit: nec poſt, quia nõ potuit, vt ff. de dona. inter virum & vxo. l. cum hic ſtatus, §. ſi ſponſus, & ĩ. de donatio. inter virum & vxor. l. à marito; ſic & ff. de manumiſ. teſta. l. libertas, in princip. ſic ergo quod potuit, noluit, & quod voluit, non potuit, vt hic, & s. ſi quis alteri uel ſibi l. multum, & ff. de rebus dubijs, l. in ambiguo. Sed econtra illa quæ conferuntur in tẽpore ſoluti matrimonij, ualet, ut donatio cauſa mortis, vt ff. de do. inter vir. & vxo. l. ſi eum, §. ſi. & l. ſeq.

EA quæ.] CASVS. Quidam ſalutis ſuæ immemor, cum eſſet in Hiſpania, voluit ibi quandam ducere vxorem, cum tamen in Francia aliam vxorem haberet: & promiſit huic ſecum dæ aliquid nomine dotis: an illud petere poſſit? Reſpon. quod non.

i Cœlibatu.] quia fingebat ſe cœlibẽ, ideſt ſine vxore.

Cœlebs quis dicatur.

k Matremfamilias] ideſt vxorem.

l Non potes.] vt & ĩ. ad l. Iul. de adul. l. eum, in ſi. & facit ĩ. de teſta. l. neq; profeſſio, in ſi. & ĩ. de inge. ma. l. j. & s. de condic. ob turp. cau. l. mercalem, & ĩ. de inceſt. nupt. l. 2. Item not. ꝙ ex eo ꝙ hic dicit non poſſe peti, colligunt quidam ar. ergo nec retinet ſi accepit, ſed nõ valet, ut ff. de condic. indebi. l. ex quibuſdam. Neque enim paria ſunt promiſſio & datio per omnia. nam ſi dedero meretrici, non repeto: ſi non ſolui, non teneor. ergo qui ſciens dedit, non repetit, ſed fiſcus. ſic ſi mulier ſcienter accepit, vt ff. de do. inter vir. & vxor. l. cum hic ſtatus, §. ſi. & facit, ff. de leg. j. l. ſi. nam & ibi non valet relictum vt coniugi quæ coniunx non eſt: ſicut nec hic donatio. Accur.

Meretrici promiſſũ, an teneat.

CVm in te.] CASVS. Ea die qua quis vxorem ducit, donat ei aliquid: poſtea vult reuocare, dicens donationem non valere, quia inter maritum & uxorem donatio non valet, mulier e contrario dicit quòd immo valet: quia non accepit vt vxor, ſed ut ſponſa, quæritur quid iuris ſit? Reſpondet imperator diſtinguendo: aut dedit vir cum iam vxorem domum duxiſſet, & non valet: aut antequam eam duxiſſet domum, & valet, quia primo caſu cenſetur iam vxor, ſecundo vero non.

Simplicem

a Simplicem donationem.] ad differentiam propter nuptias donationis, quæ multiplex eſt: pendet enim ex liberalitate quodammodo, item ex dote.
b A marito] eodem enim die & vir & ſponſus eſſe põt.
c Ante nuptias.] & ſic tenet, vt s. eo. l. j. & ff. de iur. do. l. dotis, j. ij. reſpon. & j. eo. l. ſi ante, & ff. de Publici. l. cum ſpõſus, j. reſpon. Sed quid ſi in via, ſcilicet cum forte in domũ viri ducebatur? Reſpon. idem qđ ſi ſieret in domo ſponſi. arg. ff. de ritu nup. l. denique Cinna, & facit ff. de do. inter virum & vxo. l. inter eos, & l. penul in princ. & §. virgini.
d Retrahi.] quia ꝓhibita eſt inter virũ & vxorem donatio, vt ff. de don. inter virum & vxorem l. j. ij. & iij. retrahitur ergo rei vendicatione ſi extat, ſi conſumpta eſt, condictione ſine cauſa, quatenus locupletior facta ẽ, vt ff. de dona. inter vir. & vxo. l. pen. §. fin. & l. quod autẽ, & l. ſi ſponſus, §. fin. & l. ſeq. Et nota ꝙ fatue quidã hic colligunt ꝙ ſecundum leges traductio ſit neceſſaria ad matrimonium, ſecus ſecũdum canones, quod non placet, vt ff. de reg. iur. l. nuptias, & in authen. de nup. §. nuptiæ, colla. iiij. & ff. de do. inter virum & vxorẽ l. pen. & d. l. denique, & de rit nup. l. muliere, & facit ad l. iſtam j. de inceſt. nup. l. licet.

Matrimoniũ an poſſit, eſſe ſine traductione.

nationem [a] dicas factam eſſe die nuptiarum, & in ambiguum poſſit venire vtrum à ſponſo an à marito [b] donatum ſit: ſic diſtinguendum eſt, vt ſi in tua domo donum acceptum eſt, ante nuptias [c]. videatur facta eſſe donatio. ꝙ ſi penes ſe dedit ſponſus, retrahi [d] poſſit, vxor. n. fuiſti. B

Verbum, remaneat, ponitur pro uerbo reddatur ſiue reſtituatur. Bal. Vel ſic: Mors dicitur matrimonium diſſoluere contra uoluntatem morientis. Vel ſic: Agentem magis, quam uerba ſpectamus. Salic.

VII. Imppp. Carus, Carinus, & Numerianus. AAA. Lucianæ.

SI cũ ante nuptias munera [e] darentur, [f] ita conuentum eſt, atq; huiuſmodi cõſcripta eſt pactio, vt ſi qua ſors [g] extitiſſet contra voluntatem eius, & matrimonium diſtraxiſſet, tunc quæ data erant, C apud eum qui dediſſet, hæredéve eius remanerẽt: [h] poteſt qui hæreditatẽ eius accepit, [i] cui [k] pacta puella munera lege prædicta ſuſceperat, eadem iure poſtulare. [l]

De re donata & tradita nõ poteſt donator reſtari: ſupple in præiudiciũ donatarij. Bald. Vel ſic. Perfecta donatio non reuocatur etiam in ultima uoluntate. Salic.

VIII. Impp. Diocletianus, & Maximianus. AA. & CC. Euphroſynæ.

SI cum ante.] CASVS. Titius ducturus Seiam in vxorem, dedit ei cẽtum ante nuptias hoc pacto, vt ſi contingeret matrimonium diſſolui, ipſa illa c. redderet, ſi matrimonium diſſolutum eſt, poterit hæres Titij illa cẽtum petere. D

e Munera.] ſimplicia, quæ in talibus dari conſueuerũt, vt ff. de verbo. ſign. l. munus, j.
f Darentur.] ſibi puellæ.
g Sors] quia mors alterius eorum interueniret.
h Remanerent.] ideſt reſiderent, & ex hoc verbo erat dubitatio, cum ſtipulatio dandum vel faciendũ debeat continere, quod hic non fuit: ſed ponitur improprie, vt dixi, & ſic j. de iure do. l. etiam ſi non. & ſic nota ſenſum magis quàm verba teſtamenti inſpici: & plus quod actum, quàm quod dictum ſit, intuendum, ut ff. de adi. leg. l. iij. §. conditio, & ff. de contrahen. emp. l. ſed Celſus. ſic & qui ſtipulatur animal eſſe & viuere, intereſſe ſtipulari uidetur, vt ff. de euic. l. ſi ita quis. Accur.

Stipulans animal eſſe & viuere, quid ſtipuletur.

i Accepit.] adeundo vel recipiendo ex conſtitutione A Trebellianica.
k Cui.] ideſt à quo defuncto.
l Poſtulare] actione præſcriptis uerbis, & s. de pac. inter emp. & ve. l. 2. & facit ff. de pac. do. l. inter ſocerũ.

SI ante.] CASVS. Titius maior vigintiquinque annis dedit ſpõſæ ſuæ fundum aliquem in dotem, & eam induxit in poſſeſſionẽ: vult poſtmodum illum fundum alienare, quæritur, vtrum poſſit? Dicitur ꝙ non, ſi non eſt appoſitũ aliquod pactum ꝙ aliquo caſu reuerteretur ad ipſum virũ.
m Matrimonium.] contractum.
n Maior.] ſecus ſi minor, vt infra de prædi. mino. l. prædia.
o Eundem.] ſcilicet fundum.
p Alienare.] ideſt alienare non potuit.
q Potuiſſe.] vtpote quũ alienũ eſt factũ, & ſic j. de do. inter vir. & vxo. l. ſi quidem, & ff. de dona. l. j. & s. de rei vendi. l. quotiens. Item intellige hanc legem ſecundum determinationem legis j. e. l. cum veterum. Vel loquitur hic quando fuit dictum vt nullo caſu repeteretur.

SI ante matrimoniũ [m] maior [n] quinque & viginti annis cõſtitutus, ſpõſæ ſuæ, licet ante ſpõſalia, fundum donauit, eamq; in vacuam induxit poſſeſſionem: poſtea nullo titulo ſuperſtitem, vel teſtamento eundem [o] relinquentẽ, alienare [p] potuiſſe [q] certi ac manifeſti iuris eſt.

Perfecta donatio per reſcriptum principis non poteſt reuocari. Salic.

IX. Iidem AA. & CC. Iuliano.

CVm te ſpõſæ filij tui quædam donaſſe cõfitearis: perfectã donationem reſcindi nec noſtro oportet [r] reſcripto, quam tua voluntas iuriſq; auctoritas fecit ratam.

Ablatum de facto non inducit permiſſionem auferendi de facto: ſed ciuili remedio opus eſt. Bald. Vel ſic: Donatio ſimplex facta ſponſæ non reuocatur, licet matrimonium non ſequatur. h. d. de quo quid iuris, dicetur infra eo. l. cum ueterum. Salic.

CVm te.] CASVS. Dicitur in hac lege ꝙ donatio propter nup. legitime facta, nõ poteſt reſcindi per reſcriptũ principis.
r Oportet] vt infra de reuo. dona. l. ſi apud, & l. ſi donationem, & ſupra de trã ſact. l. quamuis, & ſupra de condic. ob cau. l. ſi repetendi.

X. Iidem AA. & CC. Dionyſio.

SI filiæ tuæ ſponſus ei mancipium donauit, [ſ] ac tu in eum iumenta liberalitatis ratione cõtuliſti, nec nuptijs ſecutis, [t] contra iuris rationem, quod dederat, abſtulit: non inuicem datorum reſtitutio, ſed eius qđ illicite rapuit, repetitio [u] competit.

SI filiæ.] CASVS: Titius filiæ Seij ſponſæ ſuæ mancipium dedit: Seius etiam Titio iumenta quædam liberalitatis cauſa dedit: cõtracto matrimonio Titius per vim abſtulit. dicit imperator ꝙ iſte Titius debet reſtituere id quod per vim abſtulit vxori ſuæ.
ſ Donauit.] ſimpliciter, non contemplatione matrimonij, vt non obſtet infra eod. l. cum veterum. & dic in donatione duo inſpici ſecundum Iın. ius & voluntatem. Vel ſi fuit hæc donat o contemplatione matrimonij, dices corrigi per legem illam, cum veterum.

Donatio an valeat, duo ſunt inſpicienda.

ADDITIO. Prior verior, vt euitetur correctio, ut in authen. quibus mo. nat. effi. ſui § tribus, col. vij. & arg. s. de inoffi. doti. l. vnica.
t Nec nuptijs ſecutis] id eſt non ſecutis, ut ſic, nec negatio neget quod includitur in dictione ſecutis, non in verbo abſtulit, ſicque ponitur nec, pro & non.
u Repetitio.] per actionem vi bonorum raptorum l. ſi quis in tantam, j. vnde vi. & ſecundum primum caſum

ſum dic ꝙ ſimplex donatio non reuocatur: licet matrimonium non ſequatur. ff. de dona. l. j.

S I tibi.] CASVS. Sponſus ſponſæ ſuæ res proprias donauit conferendo in eam ſpõſalitiam largitatẽ: poſtea ſponſus captus eſt ab hoſtibus: nunquid donatio propter hoc efficiatur irrita? Reſpon. quòd non.

a Si tibi.] in præcedenti lege ſimpliciter fuit facta donatio, non ſub conditione futurarum nuptiarum, ſimiliter & in hac, & in ſequẽti lege. Vel dic ſub conditione illa matrimonij: ſed ſecuto matrimonio fuit impleta, j. l. proxi. ſi mater.

b Proprias.] ſui ſponſi.

c Donatio.] hoc immutatur infra eo. l. cum veterum, & l. ſi à ſpõſo. Vel dic vno de prædictis modis duobus intelligi hãc legem.

S I mater] CASVS. Mater ſpõſæ ſpõſo filiæ ſuæ donauit prædia, & eum in vacuam poſſeſſionem induxit, poſtea ſecutæ fuerunt nuptiæ, ſed tandem diuortio ſolutæ, nunquid mater poterit illam donationem reuocare? Certe non, & hoc eſt verum in ſponſalitia largitate, ſecus in donatione ꝓpter nuptias.

d Si mater] expone hanc legem vt dixi ſupra l. prox. & facit ſupra de condic. ob cau. da. l. ſi repetendi, & ff. de vſur. l. cum quidam, §. diuus, & ff. de cõdic. cau. da. l. j.

e Marito.] nam ſocrus donat genero, ſed non ſocer, ut ff. de dona. inter vir. & vxor l. iij. §. ſocrui, & l. cum hic ſtatus, §. oratio, & j. de do. inter vi. & vxo. l. ſi te.

Mors accidẽtalis gladij, ſimplicem donationem non reſcindit. Baldus. Vel ſic: Mors ſponſi non facit donationem ſponſalitiam reuocari. Sali.

XI. Iidem AA. & CC. Nex.

SI tibi [a] res proprias [b] liberalitatis cauſa ſponſus tuus tradidit: eo quòd ab hoſtibus poſtea interfectus eſt, irrita donatio [c] fieri non poteſt.

Quod ſimpliciter donatur, ſimpliciter valet. Bald. Vel ſic: Donatio facta a ſocru, ſi perfecta eſt, non reuocatur. Salicetus.

XII. Iidem AA. & CC. Timotheæ & Cleonimæ.

SI mater [d] veſtra filiæ ſuæ ſpõſo vel marito [e] prædia ſine vlla repetendi lege donauit, & eum in vacuam poſſeſſionem induxit: nuptijs diuortio ſolutis, perfecta non diſſoluitur donatio.

Sponſus rem donatam ſponſa ſequentibus creditoribus obligare non poteſt. Baldus. Vel ſic: Creditor agẽs contra donatariũ hypothecaria, debet probare ſuam hypothecam tempore præceſſiſſe. ſi ergo non apparet vtrum res fuerit prius donata Titio, quàm obligata Seio, Seius agens hypothecaria ſuccumbit: quia non probat rem fuiſſe in bonis debitoris tempore obligationis. Baldus. Vel ſic: Creditor agens hypothecaria, debet probare rem fuiſſe in bonis debitoris tempore obligationis. Sali.

XIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

DE rebus in ſponſam donationis gratia collatis creditores mariti facti, ſi non prius obligatas eas ſibi probent, eam

D E rebus.] CASVS. Sponſus aliquas res ſponſæ donauit, poſtea cœpit ſponſus creditores habere, nunquid creditores poterunt res illas à ſponſa reuocare? R. ſi. ꝙ non, ſi nullo tpe eas obligatas habuerunt.

f Minimè poſſunt.] quia hæredes, non ſucceſſores in rem perſonali actione conueniuntur, vt ſ. de hæredi. vel act. vendi. l. fin. & j. de don. l. æris, & j. de iure do. l. licet dos. hoc verum, niſi ante eſſet eis obligata, vt hic, & j. de do. inter vi. & vxo. l. ſi quidem, & in alio, ſcilicet quando in fraudem eorum eſſet facta, vt j. de reuo. his quæ in frau. cre. l. ij. & ff. quæ in frau. cre. l. ſi. §. j.

S I conſentiente.] CASVS. Sponſus filiæ meæ de conſenſu matris ſuæ mancipia matris in ſponſam contulit, ſecutis nuptijs eadem mancipia inæſtimata recepit in dotem, deceſſit maritus, & ei mater extitit hæres, mater vult offerre mancipiorum æſtimationem, & ea reuocare, poteritne? Certe non.

g Matre ſua.] cuius erant mancipia: & ideo eius exigitur conſenſus.

conuenire minimè poſſunt. [f]

Mater conſentiens donationi rei ſuæ, venire contra non poteſt etiam precium rei offerendo. Baldus. Vel ſic: Filius poteſt donare res matris ea conſentiente. & donatio ſponſalitia poteſt retro in dotem dari: nec mater volens precium dare auditur. Salice.

XIIII. Iidem AA. & CC. Aureliæ.

SI ꝯſentiẽte matre ſua [g] ſponſus filiæ tuę mancipia donauit, & his acceptis in dotem non æſtimatis, [h] in matrimonio poſt deceſsit: mater eademq; hæres eius ꝑcium offerens, reſtitutionẽ eorum improbè [i] recuſat. [k]

Donatio inter ſponſos præſumitur eſſe largitas ſpõſaliorum: & matrimonio non ſecuto, donatum redditur donatori: niſi per ipſum donatorem ſteterit quòd matrimonium non ſequatur. Bald. Vel ſic: Simplex donatio ſponſalitia intelligitur hodie ob cauſam futuri matrimonij facta. & is per quem ſteterit ne matrimoniũ fiat, non repetit quod dedit: & etiam ſibi datum reſtituit. Sali.

XV. Imp. Conſtant. A. ad Maximum præfectum vrbi.

CVm veterum ſententia [l] diſpliceat, quæ donationes [m] in ſponſam nuptijs quoque non ſecutis decreuit valere, ea quę largiendi animo inter ſpõſos & ſponſas iure celebrantur, redigi ad huiuſmodi conditiones iubemus: vt ſiue affinitatis [n] coeũdæ cauſa, ſiue nõ ita [o]

h Non æſtimatis.] aliàs æſtimatio repeteretur, vt j. de iure do. l. quotiens, & l. cum dotem.

i Improbè.] reſtituet ergo mancipia mater ſponſæ matri ſponſi, non eorum precium.

k Recuſat.] repetit ergo ſpõſa, vt hic, & ff. de publici. l. cum ſponſus, in princ. Itẽ ad id quod dicit, conſentiente, facit ff. de euic. l. quidam.

C Vm veterum.] CASVS. Olim ſi ſponſus dabat ſpõſæ, valebat donatio, etiam ſi non fuerit completum matrimoniũ. hodie ſi ſpõſus donat ſpõſæ, vel econuerſo, ſemper intelligitur dare ſub conditione, ſi matrimonium ſequatur. Sed ſi ſponſus donat ſponſę, & parentes ſponſi nolunt perficere matrimonium: tunc ſponſa non tenetur reſtituere donationem quam accepit, ſed promiſſam petere poteſt. Si vero pater ſponſæ noluerit vt perficiatur matrimoniũ: tunc ſponſus & hæredes ſponſi repetere poterũt quod donatum eſt. Idem obſeruetur quando ſponſa donat ſponſo.

l Cum veterũ ſententia.] quæ deprehenditur ſ. eo. l. ſi ſi liç, & l. ſi tibi, ideoq; illæ ad hanc trahendæ ſunt. nã per has duas leges Conſtantini debemus intelligere omnes alias leges iſtius tituli quæ indiſtinctè dicunt valere, & non reuocari donationes inter ſponſos. Alij dixerunt quòd aliæ leges huius tituli loquuntur quando cauſa liberalitatis tantum, & nõ matrimonij, facta eſt donatio. prima placet ſecundum Ir. Item nota ꝙ hæc lex loquitur quando ſtat per alterum: ſi verò per neutrum, tunc loquitur ſupra eo. l. ſi tibi res. Item & loquitur hic vbi non eſt ex mera liberalitate donatio, ſed contemplatione matrimonij: quod ſemper præſumitur, niſi in contrarium ſit actum.

m Donationes] ſcilicet factas.

n Affinitatis.] id eſt matrimonij: quod non eſt affinitas, ſed cauſa affinitatis, vt ff. de gradibus cogna. l. non facile, § affines.

o Siue non ita.] id eſt dicere, ſiue nominatim expreſſit cauſã matrimonij ſe dare, ſiue non.

A vel in poteſtate patris degẽtes, vel vllo modo proprij iuris conſtituti tanquam futuri cauſa matrimonij aliquid ſibiipſi [a], vel conſenſu parentũ mutuo largiantur: ſi quidem ſponſus, vel parentes † eius ſortiri filium noluerint [b] vxorem: id quod ab eo donatum fuerit, nec repetatur traditum: & ſi quid apud donatorem reſedit [c], ad ſponſam & hæredes eius ſummotis ambagibus transferatur. [d] Quòd ſi ſponſa, vel is in cuius agit poteſtate, cauſam non contrahendi matrimonii præbuerit: tunc ſponſo eiuſq; hæredibus ſine aliqua diminutione per condictionem, [e] aut per vtilem actionem in rem [f] redhibeantur. Quæ ſimiliter obſeruari oportet etſi ex parte ſponſæ in ſponſum donatio facta ſit. Dat. XVII. Kalen. Nouẽb. PP. XVI. Kalen. Septemb. Romę, Conſtantino. A. V. & Licinio Conſs.

Dictum eſt ſupra in l. præcedenti quando per pœnitentiam matrimonium non contrahitur: ſequebatur videre quid iuris quando per caſum. & nunc determinat hæc lex quod quando ſponſus donauit ſponſæ, & non interuenit oſculum, repetitur omne datum, ſed ſi interuenerit oſculũ, repetitur dimidia pars: aliam lucratur ſponſa ratione oſculi. Bald.

XVI. Idem A. ad Tiberianu vicarium Hiſpaniarum.

SI à ſponſo rebus ſponſæ donatis interueniente oſculo, [g] ante nuptias hunc vel illam mori contigerit, dimidiam partem rerum donatarum ad ſuperſtitem pertinere præcipimus, dimidiam ad defuncti vel defunctæ hæredes, cuiuſlibet gradus ſint, & quocunque iure [h] ſucceſſerint: vt donatio ſtare ꝓ parte dimidia, & reſolui ꝓ parte dimidia videatur. ¶ Oſculo verò non interueniente, [i] ſiue ſpõſus ſiue ſponſa obierit, totam infirmari donationem, & donatori ſponſo, vel hæredibus eius reſtitui.

B ¶ Quòd ſi ſponſa, interueniente vel nõ interueniente oſculo, donationis titulo (quod raro accidit [k]) fuerit aliquid ſponſo largita, & ante nuptias hunc, vel illam mori contigerit: omni donatione ĩfirmata, ad donatricem ſponſam, ſiue eius ſucceſſores, donatarum rerum dominium transferatur. Accep. XIII. Kal. Maij, Hiſpali. Nepotiano & Pacato Conſs.

Minor in poteſtate patris conſtituta, maxime ſi patris auxilio eſt deſtituta, puta quia pater abeſt: non tenetur inſinuare donationem ante nuptias. Bal. vel ſic: Donatio ante nuptias facta mulieri in minori ætate, non indiget inſinuatione. Salic.

XVII. Impp. Theodoſ. & Valent. AA. Hierio. P. P.

C MInoribus ætate fœminis, etiam actorũ teſtificatione in ante nuptias donatione [l] ad eas facta, omiſſa: ſi patris auxilio deſtitutæ ſint, iuſtè conſulitur, vt firma donatio ſit. Dat. X. Kalẽ. Mart. Conſtantinopol. Tauro & Felice Conſs.

Licet pater tranſeat ad ſecunda vota, vel etiam mater: non tenentur tamen reſeruare filijs primi matrimonij donationem propter nuptias quam recuperauerit pater: nec dotem quam recuperauerit mater ſoluto primo matrimonio. Vel ſic, & breuius: Quod ad alterum ex coniugibus reuertitur de eo quod dedit, non tenetur filijs primi matrimonij reſeruare. Baldus.

XVIII. Imp. Zeno. A. Sebaſtiano Præfecto Prætorio.

SI liberis ex priore matrimonio procreatis pater ad ſecundas migrauerit nuptias, vel non migrauerit, nihil omnino filiis prioris coniugij ex donatione [m] ante nuptias, quam ipſe, vel alius pro ipſo vxori quondam eius matri communium liberorum donauerit, ſeruare cogitur: quoniam & mater liberis ex priore matrimonio extantibus, poſt ſecundas nuptias, multoque amplius ſi non fuerit

a Sibi ipſi.] cum ſui iuris ſunt.
b Noluerint.] ſine cauſa.
c Reſedit.] de his quæ ſe daturum obligauit.
d Transferatur.] cõdictiõe ex hac lege.
e Per condictionẽ.] ex hac lege.
f In rem.] quæ oritur ex tacito pacto. Tacite enim videntur paciſci de reddẽdo ſi matrimonium non ſequatur per factum accipientis. ſic & ff. de iure do. l. ſtipulationem. ſicut ꝓ expreſſo naſceretur, vt j. de donat. quæ ſub mo. l. 1. & 2.

† al. parẽs eius ſortiri filiũ no luerit.

SI à ſponſo.] CASVS. Si ſponſus dedit ſponſæ, diſtinguitur, aut interuenit oſculum, aut non. Primo caſu ſi moriatur ſponſus, vel ſponſa, medietas rerum donatarum remanet penes ſpõſam, medietas penes hæredes. In ſecundo caſu non valet donatio, ſiue ſpõſus ſiue ſponſa moriatur. Sed quid ecõtra ſi ſponſa donauit ſponſo? quod raro accidit: Certe hoc caſu ſi interuenerit oſculum, vel non, ſolida donatio reuocatur.
g Oſculo.] quod mulier dicitur dare, nõ accipere, & gratia viri non mulieris interuenit.
h Iure.] ciuili, vel prætorio.
i Non interueniente.] vel interueniente quidem, ſed fuit illicitum, matrimonio non ſecuto iuris prohibitione.
h Raro accidit.] quia auara eſt. auariſſimum enim genus eſt mulierum, vt ff. ad Velle. l. ſed ſi ego, in fi. & ff. de dona. inter vir. & vxo. l. ſi ſtipulata. §. 1. & quia ſagacior, vt ſ. de his qui ve. ęta. impe. l. 2. §. fœminas.

Oſculum gratia cuius interuenit.

Auariſſimum genus mulierum.

MInorib.] CASVS. Mulier minor 25. annis patre deſtituta, recepit donationem tantæ quantitatis, quæ requirebat inſinuationem, nunquid donatio iſta ſine inſinuatione facta valebit? Certe ſic.

† Ecce hic magis fauet mulieri, quàm viro, contra l. in multis, & ibi not. ꝑ Alber. ff. de leg. ſimilis fauor mulierum eſt in l. 2. C. de his q ven. ęta. impe.

l Donatione.] licet ſit vltra 500. ſolidos, vt & j. de don. l. ſancimus. §. aliàs verò. ſecus ſi eſſet maior, vt hic, & j. de iur. do. l. fi. §. ſimili. Sed hodie idẽ ſi eſſet maior, quia ſi pacta lucri cedant parti mulieris, non nocet inſinuatio omiſſa, ſed econtra nocet viro ad lucrũ dotis, ut j. in auth. eo decurſum eſt.

SI liberis.] CASVS. Pater familiàs habuit primã uxorem, & ex ea ſuſcepit liberos, & dotem lucratus eſt ex pacto, vxore præmortua: nunquid tenetur ſeruare dotẽ liberis primi matrimonij? Certe non, ſi non conuolat ad ſecundas nuptias. Idem econtra eſt in muliere, cui donata eſt donatio propter nuptias à viro.
m Ex donatione.] ad ſe reuerſa, ut debet, quod eſt no. ꝑ l. iſtam, quia ſicut dos ad mulierẽ, ita donatio ad virum redit ſoluto matrimonio, vt hic dicitur. Item dubitatio legis erat ſecundum quoſdã, quia ſi vir lucraretur dotem ex pacto, tenerẽ ſeruare. ſic ex morte mulieris lucrari videtur donationem, ſed certe magis videtur rehabere ſuũ ſic econtra dicas in muliere.

Dos ad mulierem redit soluto matrimonio.

a Nihil.] cum habeat alia bona ex quibus poteſt relinquere vnicuiq; filio tantum, quantum dat ſecundo viro in dotem. & ſic ſoluitur contrarium quod eſt. j. de ſecū. nup. l. hac edictali, in princi. Aliud autem ſi apud maritum aliquid ex dote remaneret, vel apud vxorem ex donatione: quia ſeruare cogeretur, vt infra de ſecun. nup. l. fœminæ.

SI conſtante.] CASVS. Mulier copulauit ſibi Titium in maritu, & paruam dedit dotem, & ille paruam donationem. an illi poſtea conſtante matrimonio poſſit augere dotem, vel ille donationem? Et reſp. ꝙ ſic. Item ſi illa vult augere dotē, ille donationem facere poteſt, vt æqualis ſit quantitas tam dotis quàm donationis. Et pacta quæ apponuntur de non reddenda dote, vel retinenda illa, debebunt obſeruari in donatione: & bona Titij tacitè erunt obligata pro illa quantitate quā mulier adiecit ab eo tēpore quo aucta eſt dos. Et ſicut vir & vxor poſſunt augere dotem & donationem conſtante matrimonio, ita poſſunt deminuere, niſi in caſu. verbi gratia, Maritus vel vxor ſuſcepit filios ex primo matrimonio: vult conuolare ad ſecundum matrimonium: tūc ſi vult mulier dotem, vel partem dotis dare marito, non poteſt: niſi tantum det vnicuique filiorū quos ſuſcepit ex primo matrimonio, quantum dat iſti ſecundo marito. & hoc caſu mulier non poteſt deminuere dotem i fraudem filiorum iure præſumente contra eam ꝙ aliud agat, & aliud agere ſi mulier. pone enim ꝙ mulier dedit cauſa dotis marito. c. ſi vult modò deminuere dotem, non poteſt.

b Interdictas eſſe.] iure ciuili, vt ff. de do. inter vi. & vxo. l. 1. ſed ibi de ſimplici donatione.

A alteri marito ſociata, nihil [a] iiſdem filijs ex dote quam patri eorum ipſa, vel alius pro ea obtulerit, ſeruare compellitur.

Conſtante matrimonio dos & donatio propter nuptias poſſunt de nouo augeri, & de nouo conſtitui, & pacta de nouo apponi, vel vetera prorogari: & hypotheca ex die augmenti contrahi: & econtrario poſſunt dos & donatio minui, niſi illa diminutio fieret in fraudem filiorum primi matrimonij. Bald. & Salic. B

XIX. Imp. Iuſtinus A. Archelao præfect. præt.

SI conſtante matrimonio conſilium augendæ dotis inierit vel vxor fortè, vel eius noīe quilibet alius: nihilo minus marito quoq; liceat, ſeu pro marito cuilibet alij, tanto donationem ante nuptias additamento maiorē facere, quanto dotis augetur titulus. C Nec obſit in huiuſmodi munificentijs interdictas eſſe [b] liberalitates tempore nuptiarum. Indulgendum [c] eſt nanque conſenſui communi partium: ne cum negetur augendæ poteſtas donationis, dotis etiam pigrius [d] conſtituatur augmentum. Idemq; licere præcipimus etiam in his matrimonijs, in quibus interdum accidit ante nuptias quidē donationem nullam eſſe, [e] ſolam vero dotē marito D mulierem obtuliſſe: vt etiam tunc muliere dotē augente, liceat marito quoq; donationem in vxorem ſuā eiuſdem quantitatis [f] facere, quantum aucta dos continere dinoſcitur: pactis videlicet de redhibitione, vel retentione auctæ dotis, vel donationis (prout partes conſenſerint) pro iam ſtatuto modo [g] ineundis, ſiue iniungendis veteribus pactis, quæ initio nuptiarum de ante nuptias donatione, & dote principaliter conſtituenda inita ſunt. [h]

¶Iura etiam hypothecarum, quæ in augenda dote, vel donatione fuerint, ex eo tempore initiū accipiant, ex quo eædem hypothecæ contractæ ſunt, & nō ad prioris dotis, vel ante nuptias donationis tempora referantur. [i]

¶Sed & ſi e cōtrario maritus & vxor ad deminuendam dotē & ante nuptias donationem cōſenſerint: licere eis ad ſimilitudinē deminutionis quæ in dote fit, etiam ante nuptias minuere donationem: vt pacta de amborum deminutionibus ineunda, firma [k] & legitima eſſe intelligantur: exceptis videlicet his caſibus, in quibus aut maritus ex priore matrimonio liberos habens, ad ſecūdas migrauerit nuptias: aut vxor ſimiliter ex anteriore matrimonio liberis extantibus, ſecundo marito ſe iunxerit. in hoc enim ſecundo matrimonio vel a parte mariti, vel a parte mulieris, vel ab vtraque (ſi hoc etiam acciderit) interdictā eſſe deminutionem dotis, vel ante nuptias donationis, ne aliqd aduerſus filios prioris matrimonij machinari [l] videatur, cenſemus.

IN AVTH. de æquali. do. & propter nup. do. §. aliud. colla. vij. conſt. viij.

c Indulgendum.] i. remittendum aliquid de rigore iuris. ſic j. de tempo. appel. l. fi. in fi.

d Pigrius.] ſic j. de bo. quæ li. l. conſtitutionis. §. proſpiciendum.

e Nullam eſſe.] ſ. ab initio.

f Eiuſdem quantitatis.] vt inſtitut. de don. §. eſt & aliud. & dic quantitatis, id eſt quotitatis iure ſto: ſed hodie etiam quantitatis, ut infra de pac. con. l. ex morte, & l. lege, & in authent. æqualitas, ſecundum quoſdam, quod non placet. & illæ leges ad pactum lucri intelliguntur: hæc ad conſtituendam dotem & donationem.

g Statuto modo.] in principio huius legis: vbi dicitur indulgeri ſibi pacta: & ſi nil dicatur, erit & illud ſeruandū, quod in principali erat, vt ff. de pact. do. l. inter ſocerum. § 2.

h Inita ſunt.] cum dos conſtituebatur.

i Referantur.] ſic & j. de ſecun. nup. l. hac edictali. §. fin. & j. de pac. con. l. fin. Sed ar. contra eſt. j. de bon. quæ lib. l. cū oportet, in fi. & infra qui po. in pign. ha l. ſi.

k Firma.] in caſib. illis tantum, vbi licet ſolui dotem conſtante matrimonio, vt ff ſolut. matri. l. ſi conſtante, & de in. dot. l. mutus. § manente. alioquin contra, vt j. ſi dos conſtante matrimonio. l. vnica, quæ eſt contra. Vel dic, hic non erat dos præſtita, ſed promiſſa, & per pactum remiſſa.

l Machinari.] ſed quomodo aliqs poſſet machinari, cum quantum ſit datum ſecundo coniugi nomine dotis vel donationis, ſpectetur tēpus mortis binubi parentis, vt in auth. de nup. §. qui vero hactenus, coll. 4. R. ſi. nihilo minus & tēpus contracti matrimonij inſpicitur enim vtrunq; ie. ſi enim tempore cōtracti matrimonij fuerunt. xx. in dotem data

data ſub pacto de lucrando, tempore autem mortis binu- A bi parentis ſint deminuta in.v. tantum tempus contra- cti matrimonij ſpectatur. Si verò ponas e contra, inſpici- tur tempus mortis binubi. ergo ideo dicit hic, quia cito p hoc.i. per talem deminutionem filij prioris matrimonij grauarentur, qui debent reuocare quod plus eſt, vt j. de ſec. nupt. l. hac edictali. §. ſin vero plus quã ſtatutum eſt. Iſte autem ideo vult deminuere, vt fraudet filios prioris matrimonij, vt non poſſint reuocare. ſ. filij: cum iam tempore mortis non inuenia- tur plus in dote, & ſic debeat communicari cũ filiis & ſecũdi & primi matrimonij, ſecũdum H.

Sequitur authẽtica, Sed iam neceſſe, &c. quæ legitur ſuper principio huius legis, & eſt ex corpore de æqual. do. §. aliud, colla. vij.

Dictum eſt in lege, ſi conſtante, ꝙ licitũ eſt ſi conſtante matrimonio dos augetur, augere vel facere donationẽ propter nuptias. In hac auth. in 1 reſpon. dicitur ꝙ hoc non ſolum eſt permiſſum, ſed eſt neceſſe: ſed ſtatim quæritur, in quibus rebus poſſit fieri iſtud augmentum? Pone ꝙ vir eſt grauatus ære alieno: mulier vult facere augmentum dotis, vt excludat anteriores creditores mariti: vt infra. qui po in pig. ha. l. aſſiduis, an iſtud augmentum poterit fieri in qualibet re? Reſpon. ꝙ hoc caſu deberet fieri in re immobili, non in quantitate. nam ſi fiat in re mobili, vel quantitate, in iſto augmento non vtetur aliquo priuilegio contra creditores mariti. Bal.

Sed iam neceſſe eſt, ſi alia pars augmentũ præſtat, alteram quoq; partẽ incrementum celebrare.[a] & ſi quidem vir alieno ære[b] non impediatur, in rebus quibuſlibet procedat augmentum.[c] At ſi debitor ſit[d]: ne fraudis erga creditores ſuſpicio[e] ſubeſſe poſsit, omnino res C immobiles incremẽto dotis proficiant.

¶ Si enim mulier immobilis ſubſtantiæ domina, res mobiles in augmentum dederit: in hac parte dotis nullo vtetur aduerſ9 alios creditores[f] priuilegio.

Donatio quæ olim ante nuptias dicebatur, hodie propter nuptias appellatur proprio vocabulo ei impoſito, & poteſt fieri conſtante matrimonio. Et pacta dotalia, id eſt in dote appo-

Sed iam] CASVS. Hic dicit ꝙ ſi mulier auxit dotem, maritus poteſt augere donationem: & ſi vir non tenetur aliquo debito, tũc poſſunt augeri donationes vel de rebus mobilibus. Si vero maritus grauetur ære alieno, cum debeat augere dotem, & donationem de rebus immobilibus: quia tunc ſi mulier haberet prædia, & res immobiles, non gauderet aliquo priuilegio.

a Celebrare.] non ergo in voluntate erit, vt erat per legem, ſi conſtante, ſed ex neceſſitate.

b Ære] magno.

c Augmentum] dotis.

d At ſi debitor ſit.] magnæ quantitatis.

e Suſpicio.] alioquin aliud erit. Item hoc erit propter priores creditores, non propter ſequentes, vt videtur: ſed certe eadem fraus aduerſus ſequentes poſſet committi.

f Aduerſus alios creditores.] præcedentes vel etiã ſequẽtes, ſecundum H. & B. & Azo, & Accur.

Cvm multæ] CASVS. Olim ſi donatio fiebat vltra quingentos ſolidos, non valebat ſine inſinuatione: quia ille qui donabat, debebat notificare præſidi, & impetrare licentiam donandi. vnde mariti decipiebant vxores: quia non inſinuabant donationes, vt ſic pro infectis haberentur. Et ſicut dos poteſt conſtitui conſtante matrimonio, ita & donatio propter nuptias. quæ licet fiant conſtante matrimonio, non debent dici ſimplices donationes, ſed propter nuptias: non tamen debet donatio eſſe maioris quantitatis, quam dos. & ſi fuerint ali-

A quæ pacta inter virum & vxorem, puta de dote, vel donatione lucranda: illa obſeruentur. ſed ſi ſuper dona. nõ fiat pactum, ſed ſuper dote ſic: tunc pactum factum in dote intellige repetitum in donatione propter nuptias. Pacta tamen quæ fiunt de dote lucranda, vel donat. intelligi debent in partibus, & non in quãtitatibus. verbi gratia, Mulier dedit mihi dotem. xxx. & fecit pactum de dote lucranda pro tertia. & ego dedi pro dona. xv. & fecit pactum ſimile vxor. habebo. x. ab ea, & illa lucrabitur quinque. Si autem mulier fecit mihi pactum de lucranda tertia parte dotis, & ego de lucranda parte quarta dona. propter nupt. tunc illa tertia deducetur ad quartam. Itẽ donatio ante & poſt matrimoniũ poteſt inſinuari.

ſita, in iſta donatione correlatiuo tacitè intelliguntur repetita. Et poteſt donatio propter nuptias inſinuari tã ante quam poſt matrimonium quocunq; modo durante matrimonio. F.

XX. Imp. Iuſtinianus. A. Ioanni præfecto prætorio.

Cvm multæ nobis interpellationes factæ ſint aduerſus maritos, qui decipiendo ſuas vxores fa- B ciebant donationes, quas ante nuptias antiquitas nominauit, inſinuare autem eas actis interuenientibus ſuperſedebant[g], vt infectæ maneant, & ipſi quidẽ dotis commoda lucrentur,[h] vxores autem[i] ſine nuptiali remedio relinquantur: ſancimus noĩe prius emendato,[k] ita rẽ corrigi, & nõ ante nuptias donationem eãdẽ vocari, ſed propter nuptias dona- C tionẽ. Quare[m] enim dotem quidem etiã cõſtante matrimonio, mulieri marito dare conceditur: donationem autem marito, niſi ante nuptias, facere non permittatur? & quæ hui9 rei differentia rationabilis poteſt inueniri: cũ melius erat mulieribus propter fragilitatem ſexus, quàm maribus ſubueniri? ſicut enim dos propter nu

g Superſedebant.] vſque dum fieret matrimonium per verba de præſenti. Et not. tria vitia olim, ſcilicet quia fiebat ante nuptias donatio hæc, nõ poſt. Secundum, quia vocabatur ante nuptias. Tertium, quia ante, non poſt matrimonium contractum poterat inſinuari. & duo vltima naſcuntur ex primo. primum per Iuſtinianum eſt ſublatum, vt ſupra. l. proxi. ſecundum tollitur hic vſque illuc, ſi igitur &c. tertiũ tollitur infra. §. penultimo.

Donatio propter nuptias olim tria habebat vitia.

h Lucrentur.] ſi pacta dotalia cedebant parti viri.

D i Vxores autem] quæ debuerunt facere inſinuationem, quod in dote non erat opus, cuiuſcunque quantitatis eſſet.

k Emendato.] ſic & inſtitu. de donatio. §. eſt & aliud. & poſtea dicit de inſinuatione, non tamen plene, niſi quod poteſt fieri etiam matrimonio conſtante: vt infra eodem. §. finali. ſed authentica, eo decurſum &c. plene dicet. Et no. tria in hac lege. Primo qualiter probat per multa ſimilia quæ habet cum dote donatio, quòd etiam hoc habeat, vt etiam conſtante matrimonio fieri poſſit: vt dixerat Iuſtinus. & ſic propter nuptias vocetur. & hæc ſunt duo vitia quæ dixi. Secundo de pactione lucrorum, de quo non dixerat in prin. tertio de inſinuatione.

l Rem.] id eſt quæſtionem omiſſæ inſinuationis. non dicas an poſſit fieri conſtante matrimonio: quia hæc eſt ſoluta ſupra. l. proxi. ſed nouas rationes dicit.

m Quare.] bene dico ſic vocari, cum fiat & poſt: & merito fit poſt. quare enim &c.

ptias fit, a & ſine nuptiis b quidem nulla dos c intelligitur, ſine dote autem d nuptiæ poſſunt celebrari; e ita & in donationibus quas mariti faciunt, vel pro his alii, debet eſſe aperta licentia & conſtante matrimonio talē donationē facere, f quia quaſi antipherna g hæc poſſunt intelligi, & non ſimplex donatio. Ideo enim & antiqui h iuris cōditores inter donationes etiam dotes connumerant.

¶ Si igitur & nomine i & ſubſtantia k nihil diſtat à dote ante nuptias donatio: quare non etiam ea ſimili modo & matrimonio contracto dabitur? Sācimus itaque omnes licentiam habere: ſiue prius quàm matrimonia contraxerint, ſiue poſtea, donationes mulieribus dare ꝓpter dotis donationem: vt non ſimplices donationes intelligantur, ſed propter dotem & propter nuptias factæ.

IN AVTHEN. vt immo. ante nup do. §. ſi quis, colla. v. conſtit. xiiij.

Pro donatione propter nuptias competit in rem actio mulieri. Bal.

PErmiſſa eſt l & in rem actio pro tali donatione mulieri aduerſus omnes poſſeſſores.

Finis authenticę.

Sequitur textus Codicis.

Simplices etenim donationes non propter nuptias fiunt, ſed propter nuptias vetitę ſunt: & propter alias cauſas m & libidines forſitan vel vnius partis egeſtatem, nō propter ipſarum nuptiarum affectionem efficiuntur. n Si igitur o dote iam præſtita, maritus nulla ante nuptias donatione facta, donare mulieri res maluerit, ita

A tamē, vt dotis quātitatē p non excedant, & hoc ipſū ſignificauerit, quòd non ſimplicē faciat donationē, ſed propter dotem iam conſcriptam & ipſe ad donationem venerit, licebit hoc ei facere: & ſupponatur pactis dotalibus huiuſmodi donatio: & ſi quidē hoc ſpecialiter fuerit expreſſum, q pacta conuenta ſeruari oportet. r Sin autem donatio quidem talis facta ſit, vtpote dotali

B inſtrumento antecedēte: nullā autem pacta tali donationi poſt nuptias inſerantur: re ipſa videatur hoc eſſe pactum, vt ſecundum dotales cōuentiones intelligantur & in tali donatione pacta fuiſſe conuenta: vt æquis paſſibus s vtraque ambulet, tā dos, quàm donatio: ita tamen, vt Leoniana t conſtitutio (quæ ſuper exæquatione pactionum loquitur, non

C in quantitate, ſed in partibus) u maneat in his caſibus intacta: & non ſolum ea immutilata cuſtodiatur, ſed etiā noſtra, x quā de interpretatione eius fecimus, ambiguitatem eius tollentes. diſparibus etenim pactionibus factis, maiorem lucri partem ad minorem y deducendam eſſe cenſemus, vt eodem modo vterque minorem

D partem lucretur.

IN AVTHEN. vt exact. inſtan. do. §. illud, colla. vij. Conſt. v.

Nota eſt valde. & dicit quòd dos data meretur donationem propter nuptias coæqualem ſibi in quantitate, & quotitate, & pactis ita intelligit glo. Secundo dicit quòd ſi mulier non dedit dotem, ſed promiſit, & vult dare & offerre: deponit & conſignat, ſi res conſignabilis eſt, vel offert tantum, ſi immobilis: (quod ſi modo eſt dati) & promeretur donationem. ſed ſi deffert dotis præſtationem, non meretur propter nuptias præſtationem, alias largitionem. Bal.

a Fit.] etiam conſtante matrimonio.
b Nuptiis.] quia nuptiæ ſunt cauſa cauſans, ſed dos eſt cauſa cauſata, ergo deficiente cauſa cauſante, deficit & cauſa quæ debet cauſari.
c Nulla dos.] ſic & ff. de iur. dot. l. 3. & in authen. de trien. & ſemiſ. §. ſed nec, col. 3.
d Sine dote autem.] argu. contra in decre. 30. q. 5 c. nullum ſine dote.
e Celebrari.] & ſic eſt ſimiliter in donatione.
f Facere.] ſcilicet ſicut eſt in dote.

Antipherna q̄d, & vnde dicatur.

g Antipherna.] cōtra dotem, ab anti quod eſt contra, & pherna, id eſt dos, quaſi contra dotem datio, vt & hæc donatio eſt 1.

1 Vide de hoc Alci. pręter miſſ. lib. 1.

h Antiqui iuris.] dicentis quod alia eſt ſimplex donatio, alia ob cauſam; ſicut eſt dos, & hæc donatio, vt ff. de dona. l. 1
i Nomine.] quia ambæ dicuntur donationes.
k Et ſubſtantia.] quia vtraque fit propter nuptias, & propter vtrāque datur rei vendicatio. & hoc dicit authen. permiſſa eſt, &c. quam hic lege.
l PErmiſſa ē. &c.] Hæc authentica ſumitur in authētic. vt immo ante nupt. do. coll. 5. & in auth. de æqua. do. §. aliud, col. 7. quam habes infra de iur. dot. authentic. donationem.
m Alias cauſas] ne mutuo amore ſpoliētur: & ne melior fiat pauperior, aut deterior fiat ditior, vt ff. de do. inter vir. & vxo. l. 1. 2. & 3. in principio.

Donatio quare eſt inter coniuges prohibita.

n Efficiuntur.] ſicut eſt hic.
o Si igitur.] nunc ſecunda pars incipit.
p Quantitatem nō excedunt.] immo videtur poſſe excedere, vt infra de pac. dot. l. ex morte. quā & cōfirmat infra ea. l. §. ita tamē &c. Sol. vbi à principio cōſtituuntur dos & donatio, poſſunt inæqualiter conſtitui: vt ibi. vbi ex poſtfacto conſtituit alterū, ſecus: ut hic: ſed hodie ſemper ęqualiter, ut in authent. æqualitas, quæ eſt ſuper l. contrariam.

Dos & donatio, an poſſint cōſtitui inęqualiter.

q Expreſſum.] quia pacta ſunt facta in donatione.
r Oportet.] ſcilicet quotam partem dotis, uel donationis debeant lucrari. ſi autem in dote prius data fuit aliquod appoſitum, in donatione poſtea data nullū: quod erat in dote, intelligetur in donatione, & hoc ſubijcit. ſic ergo pactū ſi eſt expreſſum, etiā inæquale, ualet, ut hic, pacta conuenta &c. Sed contra infra de pact. conuen. l. ex morte, ubi ſaltem in quantitate exigit æqualitatem. Sol. hæc corrigit: quod non placet, immo hæc illam cōfirmat: ut infra. §. ita tamen &c. Dic ergo quòd hic dicit quando ex poſtfacto conſtituitur, ibi ab initio utraq;. Sed authentica dicit ubique ſeruari æqualitatem etiam in quantitate, & non ſolum in quotitate. quæ authentica ibi ponitur, æqualitas, &c.
s Aequis paſſibus.] quantum ad pactū.
t Leoniana.] ut infra de pac. con. l. ex morte.
u Partibus.] quotis, quæ corrigitur per authenticam ibi impoſitam.
x Sed etiā noſtra.] ut in eod. tit. l. lege. ambę tamen dicunt quando ab initio eſt utraque conſtituta, ut modo dixi.
y Minorem.] ſi maius reducitur ad minus, ergo aliquod ad nullum, ſi ſuper aliquo eorum ſit nullum, cum id quod nullum ſit, minus ſit, ut ff. de tribu. l.
illud

illud. §.minus. quod eſt falſum, immo nullum ad aliquod, vt ſupra ea.l.§. ſi autem donatio &c. ſic & aliàs fallit argumentum prædictum, vt ſi inſtituam te hæredē in 11.vncijs, & alium ſimpliciter, habet partē vacantē. ſi vero nulla vacet, quia primus in 12. vnc. ſit inſtitutus, alius in medietate tātum, priori adēptum videtur, & ſecundo datū. ſic & in legato, vt infra de lega.l.cum quæſtio.

Dos data.] CASVS. Lex Codicis dicit quòd maritus poteſt facere donationē. Auth. imponit ei neceſſitatē facere donationē. & mulier ſi velit ſoluere dotē, & marit' eā nolit accipere, poteſt eam cōſignare, & deponere coram iudice & corā teſtibus. dicit mulier ſe eſſe paratā ſoluere ſecūdum pactū quod fecit de lucranda donatione.

[a]Meretur.] id eſt debebit eam mulier lucrari ſoluto matrimonio, licet nullum pactum de ea vel eius quota parte lucranda fuerit factum, quod non placet, immo eſt dicere quòd ſicut mulier conſtituit dotem, ita & maritus debet donationem propter nuptias conſtituere. & ſicut dos ad mulierem ſoluto matrimonio redit, niſi pactum ſit de lucrando, vt infra de rei vxor. actio. §. illo proculdubio. ſic & donatio redit ad maritum, cum lex iſta, cum multæ, dicat dotem & donationem propter nuptias æquis paſſibus ambulare. ſed cur meretur vxor, cum ipſa non lucretur eam, niſi ex pacto ſpeciali, vt d.§. illo, nec fructus habeat? Reſpon. vt ſecurior ſit in dote. nam res ſuas vir alienat conſentiente vxore, vt ſupra ad Velle. l. etiam, quod non eſt in donatione, vt in auth. ibi poſita, ſiue à me &c. Sed qua actione agitur vt fiat donatio? Reſpon. condictione ex hac. l. Sed Azo dixit quod agit mulier condictione, vt ſibi tradatur, non autem vt conſtituatur, quia ipſo iure eſt conſtituta in ſimili quantitate quæ eſt dos.

Dos & donatio propter nuptias æquis paſſib. ambulant.

Donatio ꝓpter nuptias quare datur

Dos data donationē propter nuptias mereturr.[a] præterea ſi pars mulieris dotem ſoluere ſit parata, cum ex diuerſo recuſetur, & mulier hoc cōteſtetur: cùmq; ſit res mobilis[b], ſignaculo impoſito recondat: aut ingrediēs iudicium hoc petat fieri, vt parti viri denuncietur: B & ſic nequaquam declinanda eſt donationis exactio[c]. At ſi per dilationem dos viro non detur: etiam donatio prorſus denegetur.

Finis authenticæ.

Sequitur textus Codicis.

Similiq;[d] modo ſi facta quidē fuerit talis donatio, quę antea quidē ante nuptias vocabatur, nunc autem ꝓpter nuptias, non autem fuerit actis interuenientibus inſinuata: licebit etiā C conſtāte matrimonio eam inſinuare, nullo penitus obſtaculo ex nuptiarū interuentu faciendo. Si enim fieri eas poſt nuptias concedatur: multo magis inſinuari. Similique modo & ea conſtitutio, quam ꝓ augēdis tā dotibus, quàm ante nuptias donationibus fecimus,[e] intacta illibataque conſeruetur: omnibus videlicet quæ de ſim D plicibus donationibus inter maritum & vxorē conſtante matrimonio, vel à veteribus[f] vel à nobis ſtatuta ſunt, in ſuo robore duraturis.

[b]Res mobilis.] nam aliter non fit depoſitio, vt arg. ꝟ. quando & quibus quarta pars.l.2.lib. 10.

[c]Exactio.] ſed quid ſi nec fuit conſtituta donatio, nec petita conſtitui, ſed facto diuortio petit eam conſtitui, & lucrari pro tertia cum dotem dediſſet, & de ea lucrāda pro tertia ſit factum pactum? Reſp. non poteſt agere, ſed ſibi imputetur quare conſtante matrimonio non fecit ſibi fieri donationem. Item nunquid pactum de lucranda dimidia parte dotis valebit, cum nullum fiat in donatione? Reſpon. ſic. Alij contra, cum dicat lex iſta, cū multę, diſparibus etenim, &c. & minus dr, & ſi nihil ſit, vt ff. de tri. l.illud.§.pe. & ff. de verb. ſign. l. minus. Sed contra eos eſt ſ. ea.l.§. ſi autem donatio, &c.

[d]Similiq; modo.] tertia pars legis, & refertur ad princi.l.

[e]Fecimus.] ſupra.l. proxi. videtur enim feciſſe, cum fecerit pater eius. Vel dic quod fecit aliam quam nō habemus, ſimilem illi.

[f]A veteribus.] vt ff. de do. inter vir. m & vxor. per totum, & infrà de do. inter vi. & vxo. per totum.

IN AVTHENT. vt ſpon.lar. in princip. coll. ix.conſti. II. & in authen. vt fra.filii.§.illud quoque. colla.ix.conſtit. vii.

Iſta authentica continet ius poſitiuum. Primo quoddam præambulum, ſcilicet quod donatio propter nuptias eſt ſpecialis contractus, id eſt proprius, diſtinctus & validus, & iuſtus. Secundo ſubdit, quòd vbi facta eſt donatio propter nuptias in qua eſt appoſitum pactum de lucrando, conſimile pacto dotis: mulier quæ non inſinuat donationem propter nuptias, non meretur pœnam quin exiſtente conditione lucretur: ſed vir qui non inſinuat, meretur pœnam quod ſibi non prodeſt pactum lucrandæ dotis. Bal.

Eo decurſum.] CASVS. Lex antiqua dicit quòd maritus debet inſinuare donationem. Authent. dicit quòd non eſt neceſſe vt inſinuetur, ſiue maritus fecerit donationem in vxorem ſiue e conuerſo. & quòd dixi, non eſt neceſſe vt inſinuetur, verum eſt quo ad mulierē: quia ſi uxor fecit ei pactū de lucrāda dote, maritus petere nō poteſt dotē, ſi non eſt inſinuata.

Eo decurſum eſt, vt C ſponſalitia[g] largitas ſpecialis[h] ſit contractus, nec inſinuationem[i] deſideret, etiamſi ab alio detur, licet in viri perſonam[k] donatio fiat, quatenus[l] ipſe in hunc contractum conſcribat. hoc quantum ad mulierem[m]. At ſi vir vel alius, qui dederit eam non inſinuet: cum ea ſit quantitas,[n] & pacta dotalium concedant parti[o] viri: nullā ſuper eis habeat D vir actionem.

[g]Sponſalitia] id eſt donatio propter nuptias. & ſic īpropriè dicitur, ſed ꝓpriè illa quam ſponſus ſponſæ, vel econtra dat & facit.

[h]Spālis.] quia quoddam ſpeciale in ea ſeruatur, vt ſubijcit, nec enim inſinuationem, &c. olim contra, niſi in caſu, vt ſupra eo. l. minoribus.

[i]Inſinuationē.] quæ exigitur in donatione excedente quingentos ſolidos, vt infrà de donat. l. pen. & fin.

[k]In viri perſonam.] ſcilicet nomine viri fiat mulieri.

[l]Quatenus.] id eſt eo pacto vt cōſcribat, ſcilicet maritus in hunc cōtractū, id eſt donationē propter nuptias, id eſt dicere hoc pacto, vt fiat inſinuatio, vel vt ſubſcribat maritus.

[m]Quantum ad mulierem.] vt inſinuatio non ſit neceſſaria.

[n]Cū ea ſit quantitas.] quia excedit quingētos ſolidos.

[o]Concedant parti.] dicit enim quod fecerat pactum vir de lucranda dote, quæ erat mille, & ſic vltra quingenta, ſi mulier ſcilicet prædecederet & mulier deberet lucrari donationem propter nuptias ſi vir prædecederet, quæ ſimiliter erat in mille. lucrabitur ergo mulier donationem ſi vir prædecedat, licet non interuenerit inſinuatio, at econtra ſi vxor prædecedat, nō lucrabit vir

de dote, ſi donatio non eſt inſinuata.

N Vnc.] CASVS. Lex Codicis dicit ꝙ conſtante matrimonio poteſt dos minui, iſta authent. corrigit dicens quòd hodie iſtud eſt prohibitum. ſecundo dicit ꝙ maritus vel vxor tenetur dare vni filiorum primi matrimonij tantum quantum dat vir mulieri, vel mulier viro.

P Ater donationem propter nuptias, quã contulit in vxorem, non cogitur ſeruare liberis prioris matrimonij, etſi ad ſecundas nuptias migrauerit. aliud eſt ſi apud maritum aliquid ex dote, vel apud mulierem ex donatione reſedit. Illud enim ſeruare liberis prioris matrimonij debet.

IN AVTHEN. de æqual. do. §. aliud, coll. vij. conſt. viij.

N Vnc inhibetur deminutio ne fraus fiat liberis prioris matrimonij, quorũ vnicuique, etiá cui minus datum eſt, dare tantum cogitur, quantum ſecundę vxori. ita etiam à parte vxoris.

TITVLVS IIII.

DE NVPTIIS.

Quando ſuper maritanda puella diſcordant conſanguinei & tutor, arbitrium iudicis eſt neceſſarium qui debet eligere quod eſt vtilius puellæ, & non pati quod eſt inutile. Bal.

I. Impp. Seuerus & Anton. AA. Portio.

C Vm de nuptiis[a] puellæ q̃ritur, nec inter tutoré & matré & propinquos de eligendo futuro marito conuenit: arbitrium[b] præſidis prouincię neceſſarium eſt.

Etiam ſine ſubſcriptione paterna valet conſenſus patris in nuptijs per filiam contrahendu. Bald.

II. Iidem AA. Trophimæ.

S I nuptiis pater tuus cõſenſit: nihil oberit tibi ꝙ inſtruméto ad matrimonium pertinenti non ſubſcripſit.[c]

Illicitum matrimonium poteſt coram ſuo iudice ſæculari accuſari, & pœna arbitraria imponitur contrahẽti. Bal. Vel ſic: Libertus nec patronã, nec eius filiam, neptem uel proneptẽ poteſt ducere in uxorem. Sal.

B III. Iidem AA. Valeriæ.

L Ibertum, qui patronã ſeu patroni filiam, vel coniugẽ,[d] vel neptẽ, vel proneptem vxorẽ ducere auſus eſt: apud competentẽ iudicem accuſare poteris,[e] moribus tẽpum meorum congruentem[f] ſñiam daturum, quæ hmõi coniunctiones odioſas[g] eẽ merito[h] duxerunt.

Per concubinatum & illicitũ coitum contrahitur affinitas, vnde eius affines prohibentur matrimonio copulari. Bal. Vel ſic: Concubina patris nõ debet eſſe uxor filij. Sal.

C IIII. Imp. Alexander A. Perpetuo.

L Iberi concubinas parẽtum ſuorum vxores[i] ducere nõ poſſunt,[k] quia minus religioſam & probabilem rem facere videntur. Qui ſi contra hoc fecerint, crimen ſtupri committunt.

Qui non contradicit, et patitur cũ poſſit vetare: cenſetur conſentire. h. d. Vel ſic: Patientia habetur pro conſenſu in fauorabilibus. Bal. Vel ſic: Taciturnitas patris habetur pro conſenſu in filij nuptijs. Sal.

D V. Idem A. Maximæ.

S I (vt proponis) pater quondam mariti

DE NVPTIIS.

Dixit de præambulis nuptiarum, ſcilicet ſponſalibus: ſequitur nunc de nuptijs. Vel ſic: Præmiſſis præparatorijs nuptiarum, ponit de nuptijs. Alc.

C Vm de nuptiis.] CASVS. Mulier quædam habebat filiam minorem. xij. ann. cuius malitia ſupplebat ętatem, eratque toro matura: vnde mater & tutor illius puellæ impuberis tractabãt de marito ei tradendo: ſuper quo eligendo fuerunt diſcordes, quæritur qd hoc caſu agendum ſit? Reſp. ꝙ recurrẽdum eſt ad præſidẽ prouinciæ, & ille qui ſibi iuſtior videbitur, pręferetur in nubendo cum puella. Viuia.

a De nuptiis.] futuris. alias ſi non eſſet pupilla, non haberet tutorem, & eius voluntas quæreretur, vt ĩ. co. l. in copulãdis, & l. viduæ, & l. in cõiunctione. Alij dicunt ꝙ hæc puella nolebat ſuam voluntatem dicere, cultu verecundiæ, vt d. l. in coniunctione, qđ tamen non placet, cum & ibi in adulta dicat. — e Potiro. al. Petito.

b Arbitrium.] per quod ſedetur eorũ diſcordia. ſic & inſtit. de ſatiſda. tuto. §. ſin autem, & ff. de admi. tuto. l. 3. §. finali.

S I nuptiis.] CASVS. Filiusfamilias contraxit nuptias conſentiente patre. pater in inſtrumento dotali non ſe ſubſcripſit. nunquid nuptiæ ſunt legitimè contractæ? Reſp ꝙ ſic. Viuianus.

c Non ſubſcripſit.] hoc viſum quandoq;: hodie contra, vt in auth. ſed nouo iure. quæ eſt ĩ. eo.

L Ibertum.] CASVS. Libertus non poteſt contrahere nuptias cum patrona vel patroni filia, vel coniuge, vt nepte, vel pronepte: & ſi contraxit, nuptiæ non valent: vnde de hoc poterit accuſari, & ſuſtinebit pœnas iudicantis. Viuianus.

d Coniugem.] quondam.

e Accuſare poteris.] quicunq; ſis. ſ. de ſtupro, vel adulterio, vel ſacrilegio: niſi vilis eſſet talis fœmina, vt ff. eo. ſcilicet de ritu nup. l. ſi patrona, quæ eſt cõtra.

f Congruentem.] ſ. extra ordinem ſuo officio ſecundũ quoſdam.

g Odioſas.] iure ciuili, ſed non naturali.

h Merito.] propter reuerentiam perſonarum, & facit. ff. e. l. ſenatoris filia, & l. lege.

L Iberi.] CASVS. Filius tuus illam quæ fuit tua concubina, in vxorem ducere non poteſt: & ſi contra fecerit, ſtuprum committit, & lege Iulia de ſtupro tenetur. Viuianus.

i Vxores.] nec concubinas habere, vt ff. de concubi. l. 1. §. penulti.

k Non poſſunt.] ꝓpter affinitatem. Sed certe contra nõ videtur affinitas, cũ dicitur affinitas regularitas perſonarum ex nuptiis coniunctarum, omni carens parentela. at hæc non prouenit ex nuptiis. ſed certe ſic impeditur matrimonium propter illicitam coniũctionem, ſicut per affinitatem, & ſic eſt hic illicita coniunctio, vt ff. eod. l. ſemper. ſed & hic poteſt dici affinitas, vt xxxv. q. iij. c. de inceſtis. — Affinitatis definitio.

ADDITIO. Aduertas ꝙ de iure canonico, non ſolum ex illicito coitu, ſed etiam ex nefario oritur affinitas impediens matrimoniũ contrahendum, & dirimens iam contractum, vt in c. diſcretionẽ, & c. pen. extra de eo qui cogno. conſang. vxo. ſuæ, & c. per tuas, extra de prob. vnde ſecundum canones ſic definitur. Affinitas eſt perſonarũ proximitas ex coitu proueniens omni carens parentela ſanguinis. de quo vide latius per Io. And. in declaratione arboris affinitatis, in principio.

S I vt proponis.] CASVS. Titius patre ſuo ſciente, & non contradicente contraxit matrimonium cũ Berta, ex qua procreauit filium. nunquid iſte filius erit auo ſuo iuſtus nepos? Reſp. ꝙ ſic, & eum agnoſcere tenetur. Viuianus.

Non

[a] Non contradixit.] Idem econtra in patre filiæ nubentis. ff. de ſpon. l. in ſpõſalibus. §. j. Et not. ar. hic, qui tacet, conſentit. ſic. ff. furti aduer. nau, caup. ſta. l. 1. in fin. & ad Maced. l. ſed Iulianus. §. interdum, & l. ſi filiusfa. patre, & ff. nau. caup. l. ſi. & ſ. ad Velleianum. l. ſi ſine. Sed argu. contra. ff de furt. l. qui vas. §. vetare, & adde hic quod dicitur. ff. de contra tabu. l. 3. §. ſi emancipatus.

ETſi contra mandata.] CASVS. Si præſes prouinciæ durante ſuo pręſidatu contraxit nuptias cũ ſibi ſubdita: illæ nuptiæ non valent, veruntamen ſi ſpõſa depoſito officio remanſit in eadem voluntate, nouo cõſenſu interueniente legitimũ erit matrimonium, ſecundũ conſilium Pauli prudẽtiſſimi. Viui.

[b] Mandata.] differentia eſt inter mandata principum & conſtitutiones. nam conſtitutio generale eſt nomen ad omnes leges imperatorias pertinens. Mandatum vero eſt conſtitutio qua cauetur quomodo rector prouinciæ debeat ſe habere in prouincia quam adminiſtrat, vt in authen. de mã da. princip. in princ. colla. iij.

[c] Contractum fit.] Cum adminiſtratore, qui non ſit oriundus inde. non enim qui in ſua patria militat, prohibetur ibi ducere vxorem, vt ff. e. l. ſi quis officiũ, & l. eos qui. concubinam autem poteſt habere, vt ff. de concubi. l. ſi.

[d] Poſt depoſitum.] Nota hic ꝙ poſt depoſitum officium opus eſt nouo conſenſu, ſecus eſt in minore. xij. annis nupta, & loco vxoris habita, quæ ſcilicet legitimo tempore impleto fit vxor, etiam ſine nouo conſenſu, vt arg. ff. de ſponſa. l. quæſitum, & de dona. inter virum & vxorem. l. cum hic ſtatus, in fi. & ff. de ritu nup. l. 4.

ADDITIO. Tu dicas de hoc vt in c. 1. §. idem quoque, de deſponſ. impu. lib. 6.

[e] Poſtea liberos.] quid ſi ante? Reſp. non ſunt legitimi, arg. ff. de ſta. ho. l. Paulus. ſecus in natis ex concubina, vt Inſtit. de nupt. §. fi. Sed cur hoc? Reſpond. quia concubinatus nomen per legem accipit, vt ff. de concu. l. in concubinatu. Sed alij contradixerunt. Sed quare non inſpicitur initium contractus, vt ita nullum ſit matrimonium, vt & aliàs. ff. manda. l. ſi procuratorem. §. 1. & depo. l. 1. §. item ſi ſeruus hæreditarius? Reſpond. non concedo ut contra legem inchoatum conualeſcat: ſed de nouo in

tui, in cuius fuit poteſtate, cognitis nuptiis veſtris, non contradixit, [a] vereri non debes [*] ne nepotem ſuum non agnoſcat.

Quod prohibetur initiari, poteſt poſtea impedimento ceſſante confirmari, accedente conſenſu nouo. Bal. Vel ſic: Matrimonium inualidum ualidatur ex nouo conſenſu adhibito tempore quo ceſſauit cauſa impediẽs. Sal.

B

VI. Imp. Gord. A. Valeriæ.

ETſi contra mandata[b] principũ contractum fit [c] in prouincia conſentiente muliere matrimonium: tſi poſt depoſitum[d] officium, ſi in eadẽ voluntate perſeuerauerit, iuſtæ nuptiæ efficiũtur: & ideo poſtea liberos[e] ſuſceptos, natosq; ex iuſto matrimonio, legitimos eſſe, reſponſum viri prudentiſsimi Pauli declarat.[*]

C

Solennitas requiſita in actu faciẽdo, requiritur in eo reparando, uel reficiendo. Bal. Vel ſic: Sicut conſenſus patris neceſſarius eſt in matrimonio contrahendo à principio, ſic in diſſoluto reparando. Sal.

VII. Idem A. Apro.

SI (vt proponis) poſt querelam de marito à filia tua ad te delatã, diſſolutum eſt matrimoniũ, nec te conſentiente ad eũdem regreſſa eſt: minus legitima coniunctio eſt, ceſſantis patris voluntate, in auius eſt poteſtate, atque ideo non petente [f] filia, petitionem dotis repetere non prohiberis.

Auctoritas curatoris in nuptiis adulta nil operatur, quia perſona curator non datur. Bal. Vel ſic: Non curatorum, uel conſanguineorum, ſed ſolius puellæ conſenſus in eius nuptijs ſpectatur. Sal.

B

VIII. Idem A. Romano.

IN copulandis nuptiis, nec curatoris (qui ſolam rei familiaris ſuſtinet adminiſtrationẽ) nec cognatorum [g] vel affinium vlla auctoritas poteſt interuenire: ſed ſpectanda eſt eius voluntas, [h] de cuius coniunctione tractatur.

** Conſtitutio quædam hoc loco à quibuſdam inſerenda notata, ex prætermiſſis repetenda eſt.*

C

Iſta lex tractat duo. Primo de matrimonio præſumendo. Secundo de ſimulatione præſumenda, & dicit ꝙ nati ex ea quæ eſt vel præſumitur uxor, ſi ſunt nati in domo patris, præſumuntur legitimi. Bal. Vel ſic: ad præſumendum matrimoniũ non ſunt neceſſaria inſtrumenta nuptiarũ, nec ad probationẽ filiationis eſt neceſſariũ inſtrumentũ natiuitatis, ſed ꝙ probetur natus ex ea cũ qua dicitur eſſe legitimum matrimonium, & in domo vicinis ſcientibus. Sal.

IX. Imp. Probus A. Fortunato

SI vicinis vel aliis ſcientibus, vxorem liberorũ

cipit hic finita adminiſtratione. & ſic non obſtat ſupra de legibus, & con. l. non dubium. Alij reſpon. illi. l. ꝙ loquitur in perpetuo prohibitis, quod hic non eſt. concordantiæ ſunt huic. l. infra ſi quacunque præ. po. l. 1. & ſ. ſi rector pro. l. 1. & ff. de ritu nup. l. qui in prouincia, in princip. & ff. de dona. inter vir. & vxo. l. 3. §. 1. & ſ. de don. inter virum & vxorem, le. donationes. 1.

SI vt proponis.] CASVS. Filia mea habebat maritum cum quo contraxerat matrimonium me conſentiẽte, tandem conqueſta de marito ſuo, fuit celebratum diuortium, poſtea reconciliata eſt ſuo marito me inuito. cui competit repetitio dotis, quæritur? Reſpõ. ꝙ tibi patri, quia ſicut filia tua te inuito non poteſt matrimonium contrahere, ita nec marito reconciliari. Viuianus.

[f] Non petente.] immo etiam contradicente. quod aliàs nõ eſſet, vt infra de rei vxo. act. §. & hoc ex rei, & ff. ſolu. ma. l. 2. §. pen. & l. dotem, & & l. voluntate, & facit. ff. de ſtatu ho. l. Paulus, & ff. eo. l. nuptiæ. 2. xxxij. quæ. iij. capit. patrem. Sed contra. xxvij. qu. ij ſufficiat, extra de ſpõſa. cap. cũ cauſa, & ff. de pact. do. l. cum maritus. §. Titius.

ADDITIO. Dicas ꝙ de iure canonico valet matrimonium etiam ſine cõſenſu parentum, vt d. c. cum cauſa, & d. c. ſufficiat. ſ. allegatis per glo.

D

IN copulandis.] CASVS. Si puella eſt adulta, & agitur de nup. præſentibus contrahendis, voluntas puellę, ſi eam vult exprimere, requiritur, non curatoris. cuius officium eſt adminiſtrare, non nubere, nec requiritur cõſenſus propinquorum ſuorum. Viuia.

[g] Nec cognatorum.] ex neceſſitate.

[h] Eius voluntas.] cum vult eam exprimere, alioquin præſidis, ut ſupra eo. l. 1. uel aliud in tutore, quàm in curatore, & eſt ſic ff. de appell. l. cum in vna. §. tutor, & facit. ff. e. l. ſciendum, & ſ. de ſpon. l. ſi patrem. Et no. curatorem principaliter dari rebus, ſed contra in tutore, vt inſt. qui da. tu. poſ. §. certe.

SI vicinis.] CASVS. Contraxi matrimonium cũ Berta nullis confectis dotalibus inſtrumentis, poſtea mihi nati ſunt filij ex ea, non feci natalia inſtrumenta filiorum conſcribi. an ſit legitima vxor, & liberi ex ea nati legitimi, quæritur? Reſp. ꝙ ſic. Viuia.

[*] In antiquiſſ. exẽpla. ita ſcriptũ erat: Vereri nõ debes nepotẽ ſuũ non agnoſcat. rectè ſic. n. in l. 59. §. 1. ff. de iur. do. Florentiæ legit: Vereor nõ ſit obligatus. ſed poſtea ab Idoctis addita eſt particula vt, ſic, Vereri nõ debes vt nepotẽ ſuũ non agnoſcat. Lectionẽ autẽ hãc excuſam nõ reperi in manuſcr. Cont.

[*] ſic in Latinis manuſcr. ſed Græci & Thaleleus lib. 28. βασιλικῶν legũt cõceptos, rectè.

[*] quod extat ff. de ritu nup. l. eos qui. §. vlti.

[*] Pro petẽte, Thaleleus Græcus interpres li. 18. βασιλικῶν legit pœnitẽte, & ita reperi in vno Latino manuſcriptũ fuiſſe, tametſi poſtea in eo emẽdatũ eſt, repetẽte. Cõtius.

a Ad natam filiam.]ex tali matrimonio.
b Pertinentes.]ſ.tabulæ,quæ dicuntur natales. & facit xxx.q.v.per totum.
c Poteſtatem.]niſi in contrarium ſit actum,ꝙ vt concubinam.ſ.eam habeat,vt ff.de concubi. l.in concubinatu. Vel plene dic vt diximus. ff.de rit.nup l.in liberæ. Et not. probationem filiationis. ſic & ff.de his qui ſunt ſui vel alie. iur.filium, & ff. de proba.l.fin. & ſupra de teſti. l.1. & ſupra de rei ven. l.indicia. vere enim probari non poteſt de patre vt ff.de condi. & demon.l.Lucius.

Filiatio qualiter probatur. Pater vere ꝓbari nõ poteſt.

* In vno manuſcr. reperi,vbi n. auctoritas iuris deſit, ibi nullũ matrimoniũ uideri cõtrahi ſępe reſcriptũ eſt.

C Vm te.] CASVS. Si aliqua non eſt filia ſenatoris,ſed vxor: ſi mortuo ſenatore nubat homini inferioris honoris, deſinit clariſſima eſſe.

d Cum te.] differentia eſt inter eam quæ ſortita eſt nomẽ fœminæ clariſſimæ per patrem ſenatorem, & eam quæ propter maritum. Nam primo caſu retinet dignitatem etiam ſi ſit nupta viro ordinis inferioris, dum tamen non plebeio. Sed in ſecundo vxor retinet, ſi eſt vidua: vel nubat, non tamen viro inferioris ordinis, niſi & tunc conſularem dignitatem impetret à principe, vt ff.de ſena. l.fęminę, & l.fin.in princip.& infra de incolis. l. fi. lib.x. & de dignita,l. mulieres,lib.12.& in authentũ.de nupt.§. non tamen, colla.4. & ff. ad muni. l.filij. §.vidua.

† Cõco.c. ex parte. B.in fi.cũ gl.in fi.ex tra de for. cõp.vbi papa uocat reginã Angliæ, q̃ erat relicta à rege Angliæ.
† Conc.cũ hac l.c.nõ eſt,ext.de ſpon. & matri.

e Clariſſimæ.]i.illuſtris.
f Secundi ordinis.] i.plebeij, ſecundum M. vel verius ſimpliciter.i.inferioris.
g Dignitatis.]ſi quã antea habebas.

S I inuita.]CASVS. Si mulier tua volens aut inuita à parentibus ſuis te inuito detinetur, adi præſidem prouinciæ, qui eos coget vt patiantur eam ad te redire. Vivianus.

procreandorum cauſa domi habuiſti,& ex eo matrimonio filia ſuſcepta eſt: quanuis neque nuptiales tabulæ, neque ad natam filiam[a] pertinentes[b] factæ ſunt: non ideo minus veritas matrimonij, aut ſuſceptæ filiæ,ſuam habet poteſtatem.[c] *

Dignitas accidentalis contrario accidente reſoluitur, ſed non ea quæ ex natalium radice proceditur. Bal. Vel ſic: Mulier nobilitatem quam acquiſiuit propter uirum, ſtatim perdit cum alteri inferiori nubit. Sal.

X. Impp. Dioclet.& Max. AA.& CC. Paulinæ.

C Vm te[d] non ex ſenatore patre procreatã, ſed ob matrimonium cũ ſenatore contractum, clariſsimæ[e] fœminæ nomẽ adeptã dicas: claritas quæ beneficio mariti tibi parata eſt, ſi ſecundi ordinis[f] virum poſtea ſortita es: redacta ad prioris dignitatis[g] ſtatum depoſita eſt.

Maritus repetit ſuam uxorem etiã à patre: maxime cum pater retinet eam reluctantem. Bal.

XI. Iidem AA. & CC. Alexandro.

S I inuita[h] † detinetur uxor tua à parentibus ſuis, interpellatus rector prouinciæ amicus noſter, exhibita[i] muliere, voluntatem eius ſecutus, deſiderio tuo medebitur.

Filius non cogitur inuitus ad aliquam uxorem ducendam, ſed quam vult, dum tamen patris conſenſus accedat. Bal.

XII. Iidem AA. & CC. Sabino.

N Ec filium quidẽ familiàs inuitum ad vxorem ducendam cogi, legũ diſciplina permittit.[k] igitur ſicut deſideras, obſeruatis iuris pręceptis[l] ſociare coniugio tuo, quam volueris, non impedieris: ita tamen, vt contrahendis nuptiis patris tui conſenſus accedat.

Per inſtrumenta confecta ſuper dote, non cõtrahitur matrimonium. Itẽ & ſine inſtrumentis matrimoniũ contrahitur, & per indicia probari põt. Bald.

XIII. Idem AA. & CC. Onetimo.

N Eque ſine nuptiis inſtrumenta facta ad probationem matrimonij ſunt idonea, diuerſum veritate continente,[m] neq; nõ interpoſitis inſtrumẽtis,[n] iure contractum matrimonium, irritum eſt,[o] cũ omiſſa quoque ſcriptura, cætera nuptiarum indicia nõ ſint irrita.

Matrimonium debet eſſe liberum. ad hoc allegatur Bal. Vel ſic: Matrimonium debet eſſe liberum in contrahendo, & etiam ab inuicem diuertendo. h.d. uel ſic: In contrahendo & diſſoluendo contractum matrimonij, exigitur libera voluntas. Bar.

XIIII. Iidem AA.& CC. Titio.

1 N Eq; ab initio matrimonium contrahere, neq; diſſociatum reconciliare quiſquam cogi põt. vnde intelligis liberam facultatem contrahendi atq; diſtrahendi[p] matrimonij[q] transferri ad neceſsitatẽ[r] non oportere.

Manumiſſor poteſt accipere in uxorem ſuam libertam. Bal. Vel ſic: Patronus poteſt libertam ſuam in uxorem ducere, niſi ſit in perſonis expreſſe prohibitis. Sal.

A N Ec filium.] CASVS. Filius non poteſt cogi à patre inuitus vxorem ducere. ſimiliter ipſe inuito patre non debet ſibi vxorem eligere. Viuia.
k Permittit.]ut ff.eo.l. non cogitur,& l.ſi patre.
l Iuris præceptis.]quæ ſunt inſtit.eo. per totum. & facit 22. q.2. non omnis. §. cum ergo dicitur, & q.3.c.1. arg.cõtra 27.q.2.c.1.

N Eque.]CASVS. Si inter me & mulierem inſtrumẽtum dotale conſcriptum eſt,& ego non conſenſi in eam per verba de præſenti, non ſufficit dotale inſtrumentum ad conſummationẽ matrimonij, & licet ſit matrimonium contractum, non propter hoc exigitur inſtrumentum dotale. Viuianus.

m Continente.] nã plus valet quod vere eſt geſtum, quam ſcriptum, ut ff.de offic. præſi. l.illicitas. §. veritas, & ſupra plus vale. quod agi. interim tamen ſtatur ſcripturæ publicæ, vt ſ.de probat. l. cum precibus.
n Inſtrumentis.]nõ enim dotibus,ſed affectu matrimonium contrahitur, vt ĩ.de repu.l.iubemus.
o Irritum eſt.] niſi in caſu infra eo.tit. authentic. ſed nouo iure. Item & in alio, ut infra eod.authent. maximis. & in alio ſecundũ quoſdam, vt inſtituto. de nup. §.fina. quod non placet, ut ibi diximus.

N Eque ab initio.] CASVS. Sicut aliquis ab initio nõ cogitur inuitus contrahere matrimonium, ita contracto matrimonio ſi diuortio diſſoluitur, non cogitur reconciliare. Viui.
p Diſtrahendi.] ſecus in contractibus, vt ſupra de actionibus,& obligationib.

h Si inuita.]maxime.nam ſi eſſet volens,eſſet idem.
i Exhibita.]per interdictum de libero homine exhibendo, vt ĩ.de libe.exhibendis l.ſi ad inſtar. Item & vtile de liberis exhibendis, vt ff.de lib.exhib.l.immo.& ſic referatur.l.immo,ad titulum ſub quo poſita eſt, licet quidam contra.

l. ſicut.
q Matrimonij.]quam habet ab initio.
r Neceſſitatem.]ſi dixerit uir uxori, promittis decem, ſi vnquam diuerteris à me? non ualet, ut ff.de uerb.obliga. l.ſtipulatio facta,& l.Titia, & infra de inutilib.ſtip l.libera,& ſupra de ſpon.l. fina.in fin.Sed contra. ff.de donat. inter uirum & uxorem. l.ea quæ. Solut. ibi pecunia proceſſit à ſtipulante, ſed licet non valeat prædicta pœnalis ſtipulatio, pœnam tamen legalem ſubibit, qui ſine

Stipulatio pœnalis in matrimonio non ualet.

causa

cauſa diuertit: vt infra de repu.l.iubemus.

VXorem.] CASVS. Patronus regulariter libertam ſuam in vxorem accipere poteſt, niſi patronus eſſet de his perſonis, quæ prohibentur contrahere cum liberta ſua: puta quia ſenator, vel ſenatoris filius. Viu.

XV. Iidem AA. & CC. Tatiano *

* Titiano.

VXorem libertã ſuam manumiſſori, ſi non ſit ex his perſonis[a] quæ ſpecialiter prohibentur, ducere non eſt interdictũ: & ex eo matrimonio iuſtos patri filios naſci certiſſimum eſt.

IN AVTHEN. vt liberti decætero. §. ſi quis autem. col. vj. conſti. vj.

B

Nulla dignitas prohibet cum liberta nuptias contrahi. ratio eſt: quia redacti ſunt liberti hodie ad ius ingenuorum. Bald. Vel ſic: Hodie quilibet poteſt matrimonium contrahere cum liberta. Salyce us.

SEd nouo iure nulla dignitas prohibet cum liberta[b] nuptias contrahi, dotalibus[c] inſtrumentis confectis.

Hic ponitur vnus caſus in quo alimenta, pietatis cauſa data repeti poſſunt. Bald. Vel ſic: Si pater qui filiam expoſuit, nõ conſentit nuptijs contrahendis cũ filio nutritoris tenetur impenſam alimẽtorũ ſoluere. Sal.

C

XVI. Iidem AA. & CC. Rhodoni.

PAtrem qui filiam expoſuit,[d] hanc nunc adultam ſumptibus, & labore tuo factam, matrimonio coniũgi filio[e] tuo deſiderantis fauere voto conuenit: qui[f] ſi renitatur,[g] alimentorum ſolutioni[h] in hoc ſolummodo caſu parere debet.

Hæc lex ponit quæ ſunt perſonæ cum quibus matrimonium non conſiſtit. Baldus.

D

XVII. Idem AA. & CC.

NEmini liceat contrahere matrimonium cum filia, nepte, vel pronepte:[i] itemq; cum matre, auia, vel proauia, & ex latere amita, ac matertera, ſorore, ſororis filia, & ex ea nepte: præterea fratris [tui] filia, & ex ea nepte: itemq; ex affinibus priuigna, nouerca, nuru, ſocru, cęterisq; q̃ iure antiquo[k] prohibẽtur, à quibus cunctos volumus ſe abſtinere.

Ponitur hic forma qualiter viduæ debent contrahere matrimonium, et qualiter virgines, & de quorum conſenſu. Aduerte tamen, quia iſta forma non eſt ſubſtantialis quantum ad ſubſtantiam matrimonij, ſed eſt quædam forma continens quandam iuſtitiam publicæ honeſtatis. Bald.

XVIII. Imppp. Valentinianus Valens, & Grat. AAA. ad Senatum.

VIduæ[†] intra quintũ, & viceſimum annũ degentes, etiamſi emancipationis libertate gaudẽt, tamen in ſecũdas nuptias ſine patris ſententia[l] non conueniant. Quòd ſi in conuentionis[†] delectu[m] mulieris volũtas pr̃is repugnat ſñiæ, & ppinquorũ, placet admodũ (vt in virginũ coniunctionibus ſancitũ eſt) habendo[n] examini auctoritatem quoq; iudiciariæ cognitionis adiũgi: vt ſi pares[o] ſint genere ac moribus competitores, is potior exiſtimẽ, quem ſibi conſulens mulier approbauerit. Sed ne forte hi qui gradu proximo ad viduarum ſucceſ

† C.T. 3. 7.1.

† al. conditionis, & aliàs coniunctionis. prius illud rectũ eſt, & confirmatur. Cod.Th.

a Ex his perſonis.] puta ſenator, vel ſenatoris filius: vt. ff. de ritu nupt. l. lege Iulia. ſed econtra nõ poteſt: vt ſ. eod. l. libertum. & dic vt ibi. & ratio ĩ propatu eſt.

SEd nouo iure.] CASVS. Si liberam mulierem cum qua non prohibeor contrahere, domi teneo: videor eam in vxorem retinere: niſi ab initio proteſter quòd teneo eam vt concubinã, vt ff. eo. l. libertæ. Sed ſi ſenator tenet libertam in domo ſua, nunq̃ p̃ſumitur ſua vxor, niſi inueniatur dotale inſtrumentum in quo contineatur: cõfiteor me accepiſſe à tali muliere tantũ in dotem, cum qua matrimonium contraxi. Et eſt caſus in quo requiritur dotale inſtrumentum, cõtra hoc quod dicitur ſupra eo. l. neque ſine. Viu.

b Cum liberta.] idẽ econtra, ſecundum H. vt libertus cum filia ſenatoris.

c Dotalibus.] id eſt nuptialibus. & eſt ſpeciale: ſed regulariter cõtra, ſupra eo. l. neque ſine.

PAtrẽ.] CASVS. Titius filiam ſuã expoſuit, id eſt in locum publicum proijci fecit. ego miſericordia motus eam filiam nutriendam ſuſcepi, ita quòd adulta facta eſt: nunc volo q̃ filia Titij nubat filio meo. Titius non vult, an omnes ſumptus quos feci in ea nutrienda, potero à Titio recuperare, quæritur? Reſpon. quòd ſic. Vnde quamuis pietas videatur inhibere repetitionem, tamen quia non vult quòd ſua filia nubat meo filio, ſumptus factos recuperabo.

d Expoſuit.] ſcilicet in hoſpitali.

e Filio tuo deſiderantis.] ſubaudi, tui deſiderantis.

f Qui.] ſcilicet pater.

g Renitatur.] conſentire. Sed videtur quòd patria poteſtas ſit, ſoluta. & ſic eſt contra infra de infan. expo. l. 2. & ſic etiam citra conſenſum eius pater viri poteſt eam dare filio ſuo. quod quidam concedunt.

A vel dic aliud in ſeruo & liberto quàm filio, vt in prædicta l.

h Solutioni.] regulariter contra, vt ſupra de nego. geſt. l. 1. & 2. & ff. de condic. inde. l. cum is. § pe.

NEmini.] CASVS Hæc lex ponit inter quas perſonas nuptiæ ſunt prohibitæ. Et certe inter aſcendentes, & collaterales. Item inter affines. Viui.

i Pronepte.] & vſque in infinitum, vt inſtitu. eo. §. 1. & ff. eod. l. ſororis, & l. nuptiæ conſiſtere. adeo vt ſi Adam viueret, non poſſet cõtrahere matrimonium ſecundum Ioan.

k Antiquo.] niſi ſint in ſeptimo gradu, vt in decret. 35. quæſtione. 2. cap. progeniem, & c. conſanguinitate, & cap. in copulatione, & cap. nulli.

ADDITIO. Hodie prohibitio ſolum extenditur ad quartum gradum incluſiue. cap. non debet, extra de conſangui. & affin.

VIduæ.] CASVS. Si mulier aliqua eſt vidua, & habens patrem ſit emancipata, vel in poteſtate patris, & eſt intra 25. ann. ſi vult contrahere nuptias, debet contrahere cũ patris voluntate. Sed quid? ſi filia vidua vult ſibi eligere vnũ maritum: pater vult alium? Certe ſi æq; bonus ſit ille quem vult eligere mulier, ſicut pater, ſtabitur iudicio mulieris. Sed quid ſi mulier vidua non habeat patrem, & tractatur de eligẽdo mulieri maritũ, quorũ conſenſus requiratur, quæritur? Reſpon. Agnatorũ & cognatorum qui non ſunt ei ſucceſſuri ab inteſtato: quia iſti non videntur ſuſpecti. Viu.

l Sententia.] id eſt ſcientia: non autem conſenſus eſt neceſſarius. Vel dic quòd eſt conſilium, quòd hæc lex dicit, cùm emancipata ſine patre poſſit hoc facere, vt ff. eod. l. filius emancipatus, & de contratabul. l. 3. §. ſi emancipatus, & argum. ĩ. eod l. in coniunctione. ſic eſt ſupra de iure emphy. l. fi.

m Delectu.] i. deliberatione. aliàs, delectum.

n Habendo examini.] id eſt ad habendum examen.

o Pares.] ſi vero impares, protinus debet ei dici vt meliorem eligat.

Suſpicio.

[a] Suſpicio.] ſic & infra ubi pupi. edu. l. 1. & 2. & ſupra titu. 1. authen. ſed iam neceſſe eſt.

[b] Succedere.] id eſt ad deliberationem admitti.

CElebrãdis.] CASVS. Licet inter aſcẽdentes & deſcendentes & collaterales nuptiæ ſint prohibitæ, tamen inter conſobrinos nuptiæ ſunt permiſſæ. Sunt autem conſobrini ex duobus fratribus nati, ſicut cõſororini ex duabus ſororibus nati. Hæc lex hodie non ſeruatur iure canonico. Viuia.

[c] Auctoritate.] quę idem quod hæc lex ſtatuebat.

[d] Fomentis.] quæ erant media iuris prudentia.

[e] Fratribus.] hi ſunt patrueles.

[f] Sororib⁹.] hi ſunt conſobrini, ut inſtit. de gradi. §. quarto gradu.

[g] Legitimi.] hoc eſt uerum iure ſoli, ut hic, & ff. eod. l. 3. & l. non ſolum, §. 1. & inſtitut. eo. §. duorum, ſed non iure poli, ut xxxv. q. 1. capi. cum igitur.

IN cõiunctione.] CASVS. Si filia quæ eſt in poteſtate patris, uult contrahere nuptias, debet contrahere cum uoluntate patris. ſed ſi eſt ſui iuris, & eſt deſtituta patre & matre, non requiritur conſenſus eorũ, ſed ſuiipſius. ſed ſi non vult declarare ſuum arbitrium, tũc recurritur ad propinquos. Viuianus.

[h] Ipſius.] patrisfamilias.

A Caligato.] CASVS. Nedum plebeij poſſunt contrahere nuptias ſine dotalibus inſtrumẽtis, immo & milites.

[i] A caligato.] caligatus dicitur ille, qui habet ocreas ferreas.

[k] Protectoris.] id eſt peditis, qui tegit & protegit armatos milites. Vel caligatum vocat, id eſt infimum & obſcurũ, vt in auth. qui. mo. na. eff. le. §. quiſq. collatio. 6. Protector ergo erit maior, quaſi dicat a minore vſque ad maiorẽ. Vel tertio, eſt militia pedeſtris, & equeſtris. Pedeſtres milites dicunt, qui habent caligas de corio, & hi dicuntur caligati milites. Equeſtres, qui in equis vadunt. & no. q hodie eſt ius generale quod hæc lex dicit, vt ſine ſolennitate ſcripturæ & aliorum quæ dicuntur infra, l. proxi. contrahatur matrimonium. Accurſius.

ſionem vocatur, etiam honeſtas nuptias impediant, ſi huius rei ſuſpicio [a] proceſſerit, eorum volumus auctoritatem iudiciumq; ſuccedere, [b] ad quos etiã ſi fatalis ſors interceſſerit, tamen hæreditatis commodum peruenire nõ poſſit. Dat. XVII. Kal. Aug. Gratiano. A. II. & Probo Cõſs.

Inter conſobrinos conſiſtit matrimonium, dicit glo. iure Romano. ſed non diuino, & ideo nati ex conſobrino ſunt inceſtuoſi, & non ſuccedunt, ſecundum Cy. & Bal.

XIX. Impp. Arcad. & Honor. AA. Euthychiano præfecto prætorio.

CElebrandis inter conſobrinos matrimonijs licentia legis huius ſalubritate indulta eſt, vt reuocata priſci iuris auctoritate, [c] reſtinctisq; calumniarum fomentis, [d] matrimonium inter conſobrinos habeatur legitimum, ſiue ex duobus fratribus [e] ſiue ex duabus ſororibus [f] ſiue ex fratre & ſorore nati sũt, & ex eo matrimonio editi, legitimi, [g] & ſuis patribus ſucceſſores habeãtur. Dat. Stilicone II. & Anthemio Cõss.

In matrimonio per filiam contrahendo patris expectatur arbitrium, ſuuſque conſenſus exigitur, ſed ſi patre caret, matris & propinquorum eſt iudicium requirendum, quibus nõ extãtibus, ſi puella curatorẽ habet, ipſo & propinquis adſiſtentibus, ſi puella cultu verecũdiæ ſpõſum ſibi nõ eligit, iudici eſt deliberare permiſſum. Bal.

XX. Impp. Honor. Theod. AA. ad Theodorum præfectum prætorio.

IN cõiunctione filiarum in ſacris poſitarum, patris expectetur arbitrium. Sed ſi ſui iuris puella ſit, intra quintum & viceſimũ annum conſtituta, ipſius [h] quoque aſſenſus exploretur. Si patris auxilio deſtituta, matris & propinquorum, & ipſius quoque requiratur adultæ iudicium. Si uero vtroque orbata parente, ſub curatoris defenſione conſtituta ſit, & inter honeſtos competitores matrimonij oriatur fortè certamen vt quæratur cui potiſſimum puella iungenda ſit, ſi puella cultu verecundiæ propriam noluerit voluntatem depromere corã poſitis propinquis, iudici deliberare permiſſum eſt cui melius adulta ſocietur.

Dictio à, includit terminum à quo, & dictio vſque, includit terminum ad quem, h. d. vel ſic: Dictio à & dictio vſque, ponuntur incluſiue. nam includunt ſuas extremitates, vt hic dicit Oldr. ergo hac lege à caligato milite vſque ad protectoris perſonam incluſiue ſine aliqua ſolennitate ſcripturarum matrimonium. eſt permiſſum. Bald. vel ſic: Milites etiam caligati ſine antiqua ſolennitate poſſunt nuptias contrahere. Bald.

XXI. Impp. Theod. & Valentin. AA. Baſſo præfect. præto.

A Caligato [*] [i] milite vſque ad protectoris [k] perſonã ſine aliqua ſolennitate matrimoniorum liberam cum ingenuis duntaxat mulieribus contrahendi coniugij permittimus facultatem.

Pompa matrimonij non facit ad eſſe matrimonij. Bald.

XXII. Idem AA. Hierio præfecto prætorio.

SI donationũ [*] ante nuptias, vel dotis inſtrumenta [l] defuerint, põpa [m] ẽt, aliaque nuptiarũ celebritas omittatur, nullus exiſtimet ob id deeſſe recte aliàs inito matrimonio firmitatẽ, vel ex eo natis liberis iura poſſe legitimorũ auferri inter pares honeſtate perſonas nulla lege impediente conſortiũ, qđ ipſorũ cõſenſu, atq; amicorũ fide firmat. Dat. X. Kal Mar. Cõſtãtino po. Felice & Tauro Cõſs.

Clementia decet principem reſtitutio natalibus omnem abſtergit maculam, infectio parentum inficit filium poſt conceptum. inter pares etiam ſine dotalibus inſtrumentis conſiſtit matrimonium. hoc dicit lex ita longa Iaco. de Are. Bal.

XXIII. Imp. Iuſtinia. A. Demoſtheni præfecto prætorio.

IMperialis, beneuolentię

SI donationum.] CASVS. Quidã contraxit matrimonium cum aliqua muliere, nec donauit ei propter nuptias, nec fecit fieri dotale inſtrumentũ, & pompam nuptiarum dimiſit, propterea non deficit matrimonium, & nihilo minus liberi ſuſcepti erũt legitimi. Viuianus.

[l] Inſtrumenta.] ſic & ſupra eo. l. neque ſine, & infra de repu. l. iubemus, & in authent. ut li. ma. & auiæ, §. quia uero du dum, col. viij.

[m] Pompa.] id eſt cõuiuium familiare. Accurſius.

IMperialis.] Diuiditur in tres partes groſſas. Primo ponit procemium. Secundo ponit ſtatutum. Tertio concludit. Iacobus de Aret. Bald. CASVS. Sicut Deus miſeretur hominibus, ita princeps vult prouidere ſubiectis, & eis miſericordiam impertiri. dicit ergo quòd ſi mulier in meretricio degens pœnitere voluerit, poterit poſtea nubere cui voluerit, dum tamẽ interueniant dotalia inſtrumenta, nec vocabitur poſtea ſcenica, & filij nati legitimi erunt, & ſuccedent ex teſtamento vel ab

[*] Id eſt ab infimo vſq; ad ſupremũ militiæ gradum. nam caligatus miles primo gradu fiebat, deinde ſequẽtib. oĩbus intermedijs gradibus decurſis, tandẽ ad ſummũ protectorum gradum euehebatur, quorũ maxima erat prærogatiua adorare purpuram, ut ex notitia vtriuſq; imperij & hiſtorijs imperatorũ didicim⁹. Contius. Protector quis dicatur. Pedeſtres milites qui dicantur. Equeſtres milites.

[*] C. T. 3. 7. 3. Pars l. 8. C. T. li. 3. tit. 5.

vel ab inteſtato. nec nocet eis ſi non nubant ex quo eis permiſſum eſt nubere, quia eis filij poſtea ſuſcepti ſuccedunt. & licet mulier non petat priuilegiū, ſed à principe ei concedatur, munda erit, & filiæ poſtea ſuſceptæ ſcenicę non dicentur, ſed iam natę impetrare poſſunt priuilegium, & nubere cuicunque voluerint, interuenientibus inſtrumentis. filiæ etiam natæ ex ea quę in meretricio uſque ad mortē perſeuerauit, poſt mortem matris poterūt priuilegiū impetrare. Item cōtrahi poteſt matrimonium inter diſpares, quia clariſſimus poterit accipere ſpectabilē in vxorem, ſi interueniant dotalia inſtrumenta. Itē hæc lex locum habet in præteritis negotijs. Viuianus.

a Ad eam.] meliorem conditionem.

b Reſpicientes.] ſcilicet mulieres.

c Nam ita.] ſcilicet ſubleuando lapſus mulierum, ſicut & noſtros lapſus deus miſerator ſubleuat.

† Quædam exē. habent iuſtum ſit.

d Imitari.] Not. ꝙ dicit imitari nimiā, aliàs diuinam clementiam, id eſt dei. quod ideo dicit, quia in ſola pietate poſſumus eſſe deo pares, ſicut dicitur, ſola deos æquat clementia nobis. ſic & in authen. vt iu. ſine quoquo ſuffra. §. itaque, coll. ij. & infra de dona. inter vi. & vxo. l. fi. in fi.

Pietas nos deo parēs facit.

e Itaque.] ſuſpenſiua eſt conſtructio vſque illuc, præſenti ſanctione, &c.

† al. non nullam.

f Nati eſſent.] vt ff. de nata. reſti. l. quærio.

Scenicæ quæ ſint.

g Scenicis.] quæ dicantur ſcenicæ, dicitur in auth. ſcenicas non ſolum &c. collatio. 5. ſcilicet proſtitutæ, hic autem licet de eis tractare intendat, tempeſtauit tā vocabuli ſignifi-

ꝓpriū hoc eſſe iudicātes, vt omni tempore ſubiectorum commoda tam inueſtigare, quàm eis mederi procuremu. ſlapſus quoq; mulierum, per quos indignam honore conuerſationē imbecillitate ſexus elegerint, competenti moderatione ſubleuandos eſſe cēſemus, minimeq; eis ſpē melioris conditionis adimere, vt ad eā a reſpicientes, b improuidam & minus honeſtam electionem facilius derelinquāt. Nam ita c credimus dei beneuolentiam, & circa genus humanum nimiam clementiam (quantum noſtræ naturæ poſsibile eſt) imitari, d q quotidianis hominum peccatis ſemper ignoſcere dignatur, & pœnitentiam ſuſcipere noſtram, & ad meliorem eam ſtatū deducere. Quod ſi circa noſtro ſubiectos imperio nos etiā facere differamus, nulla venia digni eſſe videbimur. Itaque e cum iniuſtū ſit, † ſeruos quidem libertate donatos poſſe per diuinam indulgentiam natalibus ſuis reſtitui, poſtque huiuſmodi principale beneficium ita degere, quaſi nunquam ſeruiſſent, ſed ingenui nati eſſent, f mulieres autem quæ ſcenicis g quidem ludis ſeſe ante imiſcuerunt, poſtea vero ſpreta mala conditione ad meliorem migrauere ſententiam, & inhoneſtā profeſsionem effugerunt, nullam † ſpem principalis habere beneficij, quod eas ad illum ſtatum reduceret, in quo ſi nihil inhoneſti peccatum eſſet, commorari potuerunt.

Scenicæ mulieres ad frugem melioris vitæ reuertentes, poſſunt impetrare à principe vt eis liceat cum cæteris matrimonium contrahere, quo impetrato, ad priſtinum ſtatum in- A *telliguntur reductæ, & nomen ſcenicarum deſinunt habere, & matrimonium cum eis poteſt contrahi impune. & filij ex eis nati erunt legitimi, poſſunt tamen etiam poſt impetrationem à contrahendo ſe abſtinere. Salic.*

Præſenti ſanctione clementiſsima principale beneficium eis ſub ea a lege condonamus, ut ſi derelicta mala & inhoneſta conuerſatione cōmodiorē vitam amplexæ fuerint, honeſtatiq; ſeſe dederint, liceat eis noſtro ſupplicare B numini, vt diuinos affatus ſine dubio mereantur, ad matrimonium eas venire permittentes legitimum, his qui eis cōiungēdi ſunt, nullo timore tenendis, ne ſcitis h præteritarū legum infirmum eſſe videatur tale coniugium, ſed ita validum huiuſmodi permanere matrimoniū confidentibus, quaſi nulla præcedēte inhoneſta vita vxores eas duxerint, ſiue dignita- C te i præditi ſint, ſiue alio modo k ſcenicas in matrimoniū ducere prohibeantur, dum tamē dotalibus l omnimodo inſtrumentis non ſine ſcriptis tale probetur coniugium. Nā omni macula m penitus direpta, & quaſi ſuis natalibus huiuſmodi mulieribus redditis, neque vocabulum n inhoneſtum eis inhærere decætero volumus, neque differentiam aliquam eas D habere cum his quæ nihil ſimile peccauerunt. Sed & liberos ex tali matrimonio procreandos, ſuos & legitimos patri eſſe, licet alios ex priore matrimonio legitimos habeat, vt bona eius tā ab inteſtato q̄ ex teſtō iſti quoq; ſine vllo īpedimēto ꝑcipere poſsīt. Sed & ſi tales mulieres poſt diuinū reſcriptum ad preces earum datum ad matrimoniū venire diſtulerit, o

cationem, earū turpitudinē ſupprimere volens. alias enim dicūtur ſcenicæ, quę ludunt in ſcena, & iſtæ etiam ſunt infames, & de eis etiā poſſet dici hic loq. vt ff. de his qui not. infa. l. 1. & 2. §. fin.

h Scitis.] i. ſtatutis.

a ſubiecta lege, &c.

i Dignitate.] ſibi data.

k Alio modo.] puta data patri, ſcilicet dignitate, ut quia ille ſenator, & hic ſit filius ſenatoris.

l Dotalibus.] id eſt nuptialibus. nam & ſine dote poteſt eſſe matrimonium, ſed non econtra, ut ſ. de dona. ante nu. l. fi. tutius eſt tamē aliquid (licet modicū) in dotem dari.

Matrimonium an poſſit eſſe ſine dote.

m Omni macula.] No. arg. ꝙ teſtis ſit admittendus, licet prius fuerit infamis, ſi accepit pœnitentiam, quod quidam cōcedunt. & pro eis in decretis 32. q. 1. quod autem, & cap. apud. & in Lombarda de periur. capi. fi. l. 2. Sed Ioan. contra, arg. ff. de re mili. l. qui cum vno, §. ignominia, & ff. de ritu nuptia. l. palam, §. non ſolum, & pœnitentia quo ad deum, non quo ad mundum nel ſolum principem valeat ſibi data.

ADDITIO.

Videas de hoc in c. teſtimonium, cum ibi notatis per gloſſam & doctores, extra de teſtibus.

n Vocabulum.] ſic ſ. de ſer. l. à nullo.

o Diſtulerint.] idē & ſi nunquam venerint. ſic & ſupra de condi. ob cau. l. ſi repetēdi. ſic ergo late interpretatē conceſſio. ſic & ff. de cōſti. prin. l. ſi. & ff. de re iud. l. qdam cōſulebat, & ĵ. de bo. vacā. l. ſi qñ ſ. li. x. prædictā aūt interpretationē licet facere, ēt ſi iurauerit cōtrariū. Vnde ſequitur auth. Quod eis &c. quæ eſt ex corpore. Scenicas &c. colla. v.

ſaluā eis nihilominus exi- A ſtimationem ſeruari præcipimus tàm in alijs omnibus, quàm ad tranſmittendam quibus voluerint ſuā ſubſtantiam, & ſuſcipiendam competentem ſibi legibus ab alijs relictam, vel ab inteſtato delatam hæreditatem.

IN AVTHENT. ſcenicas, non ſolum ſi fideiuſſores, §. 13. col. v. conſtitu. iiij.

Iſta auth. continuatur ad l. C. hoc modo: Dictum eſt ſupra in l. Codicis, quod ſcenicæ pœnitentes poſſunt ſupplicare principi vt eis reſtituat famā, vt poſſint nubere honeſtis perſonis. Nunc dubitatur quid ſi illa mulier iurauerit ſemp permanere i illo vitio et in illo opprobrio & libidinis infamia, nunquid iuramentum impediat quin poſſit priuilegium impetrare? Determinat ꝙ iuramētum non valet, quia eſt illicitum, & dicitur ꝙ potius eſt puniendus ille qui exigit tale iuramentum, quàm illa quæ iurat. Bald. B

QVod eis [a] permittitur, [b] etiam ſi iurauerint in tali profeſſione ſe perſeueraturas: quia legibus expreſſum eſt illicitæ rei iuſiurandū ſeruari non oportere: & pœna [c] periurij, ſi qua eſt, in eum conuertenda eſt, qui exigit. C

Finis Authenticæ.

Sequitur textus Codicis.

Qui conſequitur dignitatem, tacitè videtur reſtitutus ad famam. Bald. Vel ſic: Si mulieribus ſcenicis vel quibuſcumque alijs imperator dignitatis titulū conceſſit, videtur cū omni macula & impedimento diſpenſare. Salic.

Similes vero tale merentibus [d] ab imperatore beneficium mulieribus, illas etiā eſſe volumus, quæ dignitatem [e] aliquam habent, [f] etſi non sereniſſimo principi ſupplicauerint: vltroneam [g] tamen donationem [h] ante matrimonium meruerint. ex qua dignitate & aliam etiam omnem maculā per quam certis hominibus legitimè coniungi mulieres prohibentur, aboleri penitus oportet. [i]

Non dicitur ſcenica filia, quæ concepta eſt abſterſa macula, ſed tantum illa, quæ nata eſt vigēte macula. Bal. Vel ſic: Filia nata poſt priuilegium matri conceſſum, illo potentur priuilegio, non prius nata, niſi pro illis fuerat ſupplicatum. Salic.

His illud adiungimus, vt & filiæ huiuſmodi mulierum, ſi quidem poſt expurgationem prioris vitæ matris ſuæ natæ [k] ſint, nō videantur ſcenicarum eſſe filiæ, nec ſubiacere legibus quæ prohibuerunt filias ſcenicarum certos homines in matrimonium ducere. Sin vero ante procreatæ ſint, liceat eis preces offerētibus inuictiſsimo principi, ſacrum ſine obſtaculo vllo mereri reſcriptum: per quod eis ita nubere permittatur, quaſi nō ſint ſcenicæ matris filiæ: nec iā prohibeantur illis copulari, quibus ſcenicæ filias vel dignitatis vel alterius cauſæ gratia vxores ducere interdicitur: vt tamen omni modo dotalia inter eos etiam inſtrumenta conficiantur. Sed & ſi à ſcenica matre procreata, quæ vſq; ad mortem ſuam in eadem ꝓfeſſione durauerit, poſt eius obitum preces imperatoriæ clementiæ obtulerit, & diuinam indulgentiam meruerit, liberationē maternæ iniuriȩ, & nubendi licentiā ſibi condonantem: iſtam quoque poſſe ſine metu priorum legum D in matrimonio illis copulari, qui dudum ſcenicæ filiam vxorem ducere prohibebantur.

Remotis veteribus legibus, quæ diſponebant matrimonia ſine dotalibus inſtrumentis inter impares honeſtate perſonas non valere, ſtatuit imperator ea valere exceptis nefarijs inceſtis, & alijs prohibitis. Bal. Vel ſic: Matrimonia inter pares poſſunt fieri etiam ſine dotalibus inſtrumentis, ſecus ſi perſonæ ſint impares. Salic.

Immo etiam illud remouendū [l] eſſe cenſemus, qđ in priſcis legibus (licet obſcurius) cōſtitutū ē, vt matrimonia inter impares [m] honeſtate perſonas cōtrahēda, nō aliter quidē valeāt, niſi dotalia inſtrumenta confecta fuerint. his vero ēt non intercedentibus, om

Nela-

QVod eis.] CASVS. Hæc auth. non corrigit l. codicis, ſed addit ei: vnde lex codicis dicebat ꝙ mulier impetrabat vt poſſet contrahere nuptias interuenientibus dotalibus inſtrumentis. hæc authent. dicit, ꝙ ſi mulier ſcenica iurauit non relinquere illā vitam, & vult poſtea pœnitere, poteſt hoc facere. nec deſerendo illam vitam peierauit: quia tale ſacramentum eſt illicitū. Viuia.

Sacramentū ex certis cauſis deſeritur.

[a] Quod eis.] alias eis. & alias his.

[b] Permittitur] ſic & alias ex permiſſione legis deſeritur ſacramentum ratione pietatis, vt ff. de obſe. l. nullum, & alias ratione tacitæ cōditionis, vt ſ. de non nu. pecu. l. fin. Item & alias quia contra leges fiat, ut ſ. de legi. & conſtitu. l. non dubium, & ff. de leg. 1. l. ſi quis inquilinos. §. fi. & ff. de pac. l. iuriſgentium. §. & generaliter. & alias habes. Melius eſt vota ſtultæ promiſſionis non implere, quàm crimen admittere. Item tolerabilius eſt iuramētum non implere, quam turpiter facere, vt in decre. xxij. quæ. iiij. c. 1. & cap. vnuſquiſque.

[c] Pœna.] x. librarū auri, vt intra ead. authent. Et not. ꝙ tria debet continere iuramentum, veritatē, iuſtitiam, & iudiciū, quorum ſi quod defuerit, periurus eſt q facit, ut xxij. queſt. 2. animaduertendū. at hic nulla fuit diſcretio, nullum iudicium. de hoc dicitur extra de iureiur. & ſi Chriſtus.

Iuramentum tria continere debet.

[d] Similes merentibus.] ad ſui petitionem.

[e] Dignitatē.] iā principe ſibi datam.

[f] Habent.] per priuilegium principis.

[g] Vltroneam.] ſcilicet ſine adminiſtratione. nā cū adminiſtratione non poſſunt habere, vt ff. de reg. iu. l. 2. niſi forte diceret, nō obſtante lege aliqua. Et erit exēplu qñ ſine adminiſtratione, quia conceſſit ꝙ eſſet illuſtris vel ſimilis, ut ff. de ſena. l. 6.

[h] Donationem.] id eſt conceſſionē dignitatis. ſic & dicitur donari libertas, vt inſtit. de lib. §. 1.

[i] Penitus oportet.] arg. ꝙ hoc ipſo ꝙ cōced. ē dignitas, vr remitti infamia, cum omne id per quod peruenitur ad illud, vr eſſe remiſſum, ut ſ. de digni. l. 2. li. 12.

[k] His illud.] Natæ ſint. arg. ꝙ non eſt dicendus ſacerdotis filius vel regis, qui antequam eſſet pater ſacerdos vel rex, natus eſt, ſicut hic. & econtra qui naſcitur poſtquam mater deſinit eſſe ſcenica. & eſt ſic, ff. de noxa. l. in delictis, §. 1. & ff quod iuſſu. l. ſi tutoris, §. ſi iuſſu, & ff. ad l. Cornel. de fal. l. de eo qui, & ff. de mil. teſt. l. Titius, & ff de decur. l. 2. §. in filijs, & ſ. de decur. l. fin. lib. x. Sed arg. contra ff. de condit. & demonſt. l. ſi ancillæ. Item argu. pro & contra ff. de pœnis l. moris, §. iſtæ, vt ibi.

Regis filius an dicatur qui natus eſt antequam pater eius rex eſſe.

[l] Illud remouendū.] a dubitatione.

[m] Impares.] ut inter clariſſimam & illuſtrem, & inter illuſtrē & ſupillustrē.

a Nefariarum.] quãdo inter aſcendentes & deſcédẽtes.

b Inceſtarum.] inter collaterales vel affines.

Maximis.] CASVS. In l. Codicis dicebatur: Si mulier ſcenica ĩpetrauit à principe quod poſſit cõtrahere nuptias, poterit contrahere dotalibus inſtrumentis interuenientibus. Hæc authen. dicit quæ ſunt perſonæ quæ debent contrahere nuptias ſine dotalibus inſtrumẽtis. Nam regulariter inferiores perſonæ poſſunt cõtrahere nuptias ſine dotalibus inſtrumentis. Fallit in maxima decoratis dignitate. & certe aliæ perſonæ ſolo affectu nuptias contrahũt, exceptis Barbaris. Viuianus.

c Decorati.] vt ſuper illuſtres.

d Ad illuſtres.] decenſiuè & incluſiuè, nam ipſi maximis decorantur dignitatibus.

e Dotalibus.] id eſt inſtrumentis nuptialibus. Nã dos nõ eſt opus, vt dixi ſ. ead. l. Sed arg. cõtra in authen. qui. mo. na. effi. le. §. hoc ergo, col. 6. Item & alias in trib. caſibus exigitur ſcriptura, qui ſunt in hac. l. Eſt & quartus. ſ. eod. authen. ſed nouo iure. regulariter contra, vt ſ. eo. l. neque ſine, & hic ſubijcit.

f Antè cõtractas.] ſ. ante dignitatẽ adeptam: vt in corpore.

g Barbaris.] id eſt ſubiectis noſtræ reipublicæ, quibus ſolo affectu ſine aliqua ſcriptura licet contrahere nuptias: licet maximis decorentur dignitatibus.

h Affectu ſolo.] nõ obſtat inſtitut. eod. §. fina. quia illud quo ad hoc vt filij fiant legitimi, non quo ad ſubſtantiam matrimonii.

Finit gloſ. authent.

Sequit. gloſſa. textus Codicis.

i Subiecto.] id eſt deinceps.

k Succeſſores.] Si p̃dictum priuilegium impetretur.

Sancimus.] CASVS. Si promitto mulieri dare vel facere ſub his verbis, cũ nuptias contraxerit, non intelligimus cum eſt viri potens, ſed cum venerit ad actum nuptialem. Nota circa hanc notabilem legem, quòd tunc ſit:ſfit huic conditioni, quando fit deſponſatio per verba de pręſenti: quod probatur hac. l. ibi, ſed ex quo vota &c. votum enim nuptiarum procedit, quã do fit deſponſatio per verba de præſenti. & ſic dicitur conditio impleta, licet nondum ſit facta coniunctio per carnis copulam. ita dicit Bartol. hic. & idem latius in l. Titio centum. §. Titio genero, in pe.quę ſti ff. de condit. & demonſtra. per. l. cuĩ fuerit, illo titu.

nimodo firma ſint ſine aliqua diſtinctione perſonarum ſi modo liberæ ſint & ingenuæ mulieres, nullaq; nefariarum [a] vel inceſtarum [b] coniunctionum ſuberit ſuſpicio. Nam nefarios & inceſtos coitus omnibus modis amputamus, ſicut & illos qui præteritarum legum ſanctione ſpecialiter veriti ſunt, exceptis videlicet his quos præſenti lege permittimus, legitimiq; matrimonii iure muniri præcipimus.

IN AVTHEN. vt lic. ma. & auiæ, §. quia vero legem. colla. viij. cõſtit. vlti.

Maximis dignitatibus præditi debent matrimonia contrahere cum dotalibus inſtrumentis. excipiuntur ab iſta ſolennitate Barbari ſubiecti Romano imperio. Bald.

Maximis decorati [c] dignitatibus vſque ad illuſtres, [d] non niſi dotalibus [e] inſtrumentis conſcriptis, rite contrahunt nuptias, licet antè contractas [f] retineant, exceptis Barbaris [g], reliqui omnes affectu ſolo [h] rectè cõtrahunt matrimonium.

Sequitur textus Codicis.

Hac lex trahitur etiam ad matrimonia iam contracta poſt imperium Iuſtiniani, non ante. Bald.

His itaque per hanc generalẽ legẽ ita conſtitutis, & decętero conſeruandis, præteritas etiam huiuſmodi coniunctiones ex ſubiecto [i] tempore factas ſecundum prædictam diſpoſitionem iudicari præcipimus, vt ſi quis talem vxorem ab initio noſtri imperii (prout dictum eſt) iam duxerit, & liberos ab ea procreauerit: iuſtos eos & legitimos, & tam ab inteſtato quàm ex teſtamento patris ſucceſſores [k] * habeat, & legitima in poſterum nihilo minus ea vxore permanente, procreati quoq; liberi legitimi ſint.

Vbi ſit mentio nuptiarum non ſufficit nubilis ætas: ſed oportet quòd matrimonium re ipſa contrahatur. hoc dicit ſing. ſecundum Bald. Vel ſic: Conditio nuptiarum impletur per actum & rem ipſam, non per habitum & potentiam. Salicetus.

XXIIII. Idem A. ad Senatum.

Sancimus, ſi quis nuptiarum fecerit mentionem in qualicunque pacto, quod ad dandũ, vel ad faciendũ, vel nõ dandum, vel nõ faciendũ cõcipitur, & ſiue nuptiarum tempus dixerit, ſiue nuptias nominauerit: non aliter intelligi conditionem eſſe adimplendam, vel [non*] extenuandam, niſi ipſa nuptiarum accedat feſtiuitas: [l] & non eſſe tempus inſpiciendum in quo nuptiarum ætas vel fęminis poſt duodecimum annum acceſſerit, vel maribus poſt quartumdecimum annum completum: ſed ex quo vota nuptiarum re ipſa proceſſerint. ſic enim & antiqui iuris contentio dirimetur, & immenſa librorum volumina ad mediocrẽ modum tandẽ peruenient.

Filia vel filij furioſi vel mente capti, ſine conſenſu patris matrimonium contrahere poſſunt: & dotem & donationem ante nuptias cum authoritate curatoru conſtituere: & gratis debet procedere, ne afflicto detur afflictio. Bald. & Sal.

XXV. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

SI furioſi parentis liberi, in cuius poteſtate conſtituti [n] ſunt, nuptias [o] poſſint contrahere, apud veteres agitabat. & quidẽ filiã furioſi marito

l Feſtiuitas.] vt infra de teſta. manu. l. cum teſtator, & argu. ſ. de his qui veni. æta impe. l. fin. & j. de le. hęred. l. ſi maior. Argu. contra j. de fideicommiſſariis libert. l. fideicommiſſaria. Sed ibi ſtatuit certum tempus, hic autem non. Item ibi fauore libertatis. Item argum. contra infra de inſtitut. & ſubſtitut. & reſtitutionib. ſub. condi. fac. l. ſi mater.

m Mediocrem.] aliàs eſt in textu, meliorem.

Si furioſi.] CASVS. Hanc l. habetis. ſ. de epi. audi. l. tam dementis. & vult hæc lex hoc dicere: Sicut filius & filia mente capti poſſunt nuptias contrahere, ita filius furioſi. Sed quomodo hoc poteſt eſſe, cum in nuptiis filii requiratur conſenſus patris? Reſpond. quod debet contrahere cũ conſenſu curatoris mente capti, & propinquorum: & de eorum conſenſu debebit dos & donatio conſtitui arbitrio rectoris prouinciæ, vel arbitrio epiſcopi loci. & pro iſto conſilio ſiue ſcriptura nõ debet furioſus aliquid dare, quia nõ debet amplius affligi.

n Cõſtituti ſunt.] remanent .n. in ptãte, vt ff. de his q ſui, vel alie. iur. ſunt l. patre.

o Nuptias.] vt inſtit. eo. §. 1.

Aliam.]

* p̃ri ſucceſſuros.

* deeſt.

* meliorẽ.

nè iuris antiqui côditores A admiſerunt.ſufficere enim putauerunt ſi pater non contradicat.In filio autem familiàs dubitabatur.& Vlpianus quidem retulit conſtitutionem imperatoris Marci,quæ de furioſo non loquitur, ſed generaliter de filijs mente capti, ſiue maſculi,ſiue fœminæ ſint, qui nuptias contrahunt, ut hoc facere poſsint etiã non adito principe. Et aliam[a] dubitationem ex B hoc emergentem, ſi hoc quod de mente capto conſtitutio induxit etiam in furioſis obtinendum ſit, quaſi exemplo mente capti & furioſi filios adiuuantes.[b] His itaque dubitatis, tales ambiguitates decidentes, ſancimus hic repleri, quod diui Marci conſtitutioni deeſſe videtur, vt non ſolum dementis, ſed[d] etiam furioſi liberi cuiuſcunque ſexus poſ C ſint legitimas contrahere nuptias tam dote, q̃ ante nuptias donatione à curatore eorum præſtãda, æſtimatione tamen in hac regia vrbe excellentiſsimi præfecti urbis, in prouincijs autem virorum clariſſimorum earum præſidũ, vel locorum antiſtitum,[c] tam opinione perſonæ, quàm moderatione[d] dotis & ante nuptias donationis conſtituenda, præſentibus tam curatoribus dementis vel furioſi, quàm his qui ex genere eorum nobiliores ſunt, ita tamen, vt nulla ex hac cauſa oriatur vel in hac regia vrbe vel in prouincijs iactura ſubſtantiæ furioſi, vel mente capti, ſed gratis omnia procedant,ne tale hominum infortunium etiam expenſarum detrimento prægrauetur.

Poteſt quis alumnam ſuam ducere in vxorem, ſed non eam quam de ſacro fonte leuauit Bald. Vel ſic: Cum ancilla manumiſſa patronus poteſt contrahere matrimonium, cum filia vero adoptiua etiam emancipata non poteſt, nec cum aliena de ſacro baptiſmate ſumpta Salic.

XXVI. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

SI quis alumnã[e] ſuam libertate donauerit, & in matrimonio ſuo collocauerit, dubitabatur apud antiquos, vtrumne huiuſmodi nuptiæ legitimæ eſſe videantur, an non. Nos B itaque vetuſtam ambiguitatem decidentes, non eſſe vetitum matrimoniũ cenſemus. ſi enim ex affectu omnes introducuntur nuptiæ, & nihil impium, nec legibus contrarium in tali copula[a] expectamus, quare prædictas nuptias inhibendas exiſtimemus? nec enim homo ſic impius inuenitur, vt quam ab initio loco filię[f] habuit, eam poſtea in ſuo collocet matri- C monio, ſed ei credendum eſt, quia eam & ab initio non vt filiam educauit, & libertate donauit, & dignã eſſe poſtea ſuo putauit matrimonio: Ea videlicet perſona oĩmodo ad nuptias venire prohibenda, quam aliquis, ſiue alumna ſit, ſiue non, à ſacroſancto ſuſcepit baptiſmate, cum nihil aliud ſic inducere poteſt paternã affectionem, & iuſtam nuptiarum pro- D hibitionem, quàm huiuſmodi nexus per quem deo mediantę[g] animæ eorum copulatę ſunt.

Poteſt quis accipere vxorem ſexagenariam, vel decrepita ætatis conſtitutam. Bald.

XXVII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

[a] SAncimus[a] nuptias quæ inter maſculos & fœminas maiores vel minores ſexagenarijs vel quinquagenarijs lege Iulia vel Papia prohibitę ſunt, homines volẽtes[h] contrahere, & ex nullo modo vel ex nulla parte tales nuptias impediri.

Noua dignitas mariti vel ſoceri matrimoniũ non diſſoluit. q̃ felicitas

[a] Aliam. repete, retulit. Vlpianus.

[b] Adiuuantes.] repete, conditores antiqui iuris. aliàs adiuuante.

[c] Antiſtitum.] æſtimatione, repete conſtituẽda, quod eſt ĩ.

[d] Quàm moderatione.] ſic & ff. de iur dotium, l. quæro, & ſupra de epiſc. audien. l. iam dementis. Sed quid ſi idem ſit filius patris curator, quod poteſt, ut ff. de cura. fur. l. 1. Reſpon. ſpecialis ad hoc dabitur, ut argu. ff. de iure do. l. ſiue generalis, quo minus enim curator detur habenti curatorem, regula iuris non eſt impedimento, ut ff. de tut. & cura. da. ab his l. ventri, §. fi. Vel aliter dic quòd prædicta fiant auctore prætore vel iudice, ut & quãdo debitor ſoluere uult minori, vt ff. de mino. l. ait prætor, §. 1. & facit ad l. iſtam, ff. de leg. 3. l. filiæ, & ff eo. l. ſi nepos, & l. ſi ita, & l. ſi filius.

ADDITIO. Not. ex hac gloſſ. quòd filiusfa. poteſt donare cauſa mortis patri in cuius eſt poteſtatę, non auctoritate patris, ſed iudicis. quod not. pro limitatione glo. rem a. qui ſit, l. 1. ff. de aucto. tut. ſecundum And. Barba.

SI quis alumnã.] CASVS. Si ego nutriui aliquã puellam ancillam vel libertam, vel aliqua nutriuit me, ego cũ illa non prohibeor nuptias contrahere, quia licet ad illam habeã affectionem, nõ tamen prohibẽtur nuptiæ inter me & illam. eam tamen quam ſuſcepi de ſacro fonte, ducere non poſſum. Viuianus.

[e] Alumnam.] id eſt quam ipſe aluit cum ſua eſſet ancilla, & inde eam manumiſit, vt ſubijcit. & facit inſtitut. qui ma. nõ poſſunt, §. eadẽ.

[f] Loco filiæ.] ſcilicet adoptiuæ, quam etiam non licet ducere, ut inſtitu. eo. §. & hæc adeo. Vel hic dicit quando aluit ut filiam: ſupra in prin. alitus fuit cum ea. Vel aluit vt ancillã. & facit 29 quęſt. 2. ſi quis ancillam, & infra ad l. Iul. repetun. l. fin.

[g] Deo mediante.] not. eſt ſic ad hunc caſum 30. q. 3. & 4. per totum, & extra de cogna ſpiri. capi. 1. lib. 6.

SAncimus.] CASVS. Olim maſculus qui habebat lx. annos, prohibebatur nuptias contrahere, ſimiliter mulier habens quinquaginta annos, ſed hodie per Iuſti. hoc correctum eſt. Viuia.

[h] Homines volentes.] Dic q̃ lege Papia cautum fuerat quod maſculus maior ſexagenario non contrahat cum maiore vel minore fœmina quinquagenaria, & econtra maior quinquagenaria nõ contrahat cum maiore uel minore ſexagenario, & erat ratio, quia nuptiæ fiũt cauſa liberorũ, quæ cauſa hic deficere videbatur, ſed contra eſt ut hic, & infra de legitim. hæredit. l. ſi maior.

ADDITIO. Hanc legem intellige de tali ſene, qui tamen coire poteſt, licet difficulter. aliàs autem ſi omnino non poſſet coire, non valeret matrimoniũ. facit c. 2. extra de fri. & male. de quo vide latius p Chriſtoph. Porc. in §. 1. in fi. inſtit. de nuptijs.

[a] al. & alia dubitatione ex hoc emergente. al. & aliam dub. ex hoc emergere.

[b] adiuuãte.

[d] Sequẽs huius conſtitutiõis pars iam poſita fuit ſub tit. de epiſcopa. aud. l. iam dementis.

[a] Copulatione. in omnibus manuſc. Matrimonium an poſſit contrahi per ſenes.

[a] In manuſc. hæc l. vlti. eſt huius lib.

SI libertam.] CASVS. Si liberta eſt vxor alicuius, qui poſtea ſenator efficitur, non propter hoc debent nuptiæ diſſolui. nam felicitas caſus mariti non debet eſſe damnoſa vxori. ab initio tamen ſenator non poteſt contrahere matrimonium cum liberta. Secundo dicitur, quòd ſi pater mulieris quæ nupſit liberto, nõ erat ſenator, & poſtea effectus eſt ſenator, nunquid diſſoluitur matrimonium ex eo quod nõ licet filiæ ſenatoris nubere liberto? Reſpon. non. Viuianus.

a Non patitur.] ut ff. eo. l. lege Iulia.

b Decreſcat.] ſic & ſupra de ſtat. & imagi. l. fin. & ff. de condi. & demon. l. falſa, §. ſed ſi cui, & ĩ eo. authenti. maximus. Sed contrà, alterius coniugis infelicitas facit valere matrimonium, quod non valet, vt ff. eo. l. ſi qs in ſenatorio, non autem infelicitas patris, vt ff. de ſenato. l. filiam.

c Deminutũ.] non ergo vitiatur, licet ad eum caſum perueneꝛit, à quo incipere non poteſt, ut & inſti. de leg. §. põt aũt.

d Diſſoluatur.] ſic & ff. ſo. mat. l. ſi cum dotem, §. an autem illa, & ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iuris, l. patre.

e Vna.] ſ. hac.

felicitas viri debet vxori prodeſſe. et ſimiliter felicitas vxoris debet prodeſſe viro, & ſimiliter felicitas ſoceri debet nurui prodeſſe. Bald. Vel ſic: Res perfecta & conſummata non vitiatur, licet veniat ad caſum a quo non potest incipere Salic.

XXVIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SI libertam quis vxorẽ habeat, deinde inter ſenatores ſcribatur dignitate illuſtratus, an ſoluatur matrimonium, apud Vlpianum quærebatur, quia lex Papia inter ſenatores & libertas ſtare connubia non patitur. a Nos igitur dei ſequentes iudicium, nõ patimur in vno eodemq; connubio, mariti felicitatem vxori fieri infortunium, ut quantum vir in altum tollatur, tantum & cõiunx eius decreſcat, b immo magis penitus depereat. abſit itaque à noſtro tempore huiuſmodi aſperitas, & firmum maneat matrimonium, & vxor marito concreſcat, & ſentiat eius fulgorem, ſtabileq́ue maneat matrimonium ex huiuſmodi ſuperuentu minimè deminutum. c Simili modo ſi priuati hominis filia ad liberti veniat connubium, & poſtea pater mulieris ad ſenatoris dignitatem fuerit elatus, taceat Papiæ legis crudeliſsima ſanctio, & neque per hunc modum diſſoluatur d matrimonium inter facti ſenatoris filiam, & libertũ, ne ſoceri proſperitas ſine genero inueniatur. Melius enim eſt legis Papiæ ſeueritatem in utroque caſu compeſcere, quàm eam ſequendo, hominum matrimonia diſpergere, non ex vitio mulieris & mariti, ſed ex proſpera alterutrius partis fortuna. cum enim a ex vna e radice vitium naſcitur, conſequens eſt vt vna lege tollatur.

TITVLVS V.

DE INCESTIS ET INVtilibus nuptijs.

Liberta vxor patroni non poteſt diuertere inuito patrono, & cum alio contrahere matrimonium. Bal.

I. Imp. Alexander A. Amphigono. a

LIberta, eadéque vxor tua, ſi à te inuito diſceſſit, connubium cum alio non habeat, f ſi modò vxorem eam habere velis. g

Binas habens ſeu tenens vxores eſt infamis. Bald.

II. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA. Sebaſtianæ. a

NEminẽ qui ſub ditione a ſit Romani nominis, binas vxores h habere poſſe, uulgo patet, cum etiam in edicto, i prætoris huiuſmodi viri infamia notati ſint. quam rem competens iudex inultam eſſe non patietur.

Inter liberum & ſeruam matrimonium non conſiſtit, & filij qui naſcuntur ex ſerua, dicuntur ſerui, quia ſequuntur conditionem matris. Hoc primo. Decurio qui contraxit matrimonium cũ ſerua, deportatur, bona eius curiæ confiſcantur, puniuntur actores, & procuratores locorum ſcientes, qui paſſi ſunt in domibus dominorum ſuorum huiuſmodi libidinem exerceri, punitur etiã dominus ſi fuit ſciens, & non denuncians. & in publicatione fundi veniunt acceſſoria, mãcipia, & pecora illi fundo deputata: & magis punitur delictum commiſſum in ciuitate quam in agro. hoc dicit hæc lex. Bald.

III. Imp. Conſtantinus. A. Patrocio.

CVm ancillis a non põt

Nuptiæ nefariæ & inceſtæ q̃ ſint.

DE INCESTIS & inutilibus, &c.

Large omnes dicuntur inutiles, ſed nefariæ propriè inter aſcendentes & deſcendẽtes: inceſtæ inter collaterales vel affines, ut inſtitu. eod. §. ergo non omnes, & ff. eod. l. quinetiam, & l. fina. & ff. de adul. l. ſi adulteriũ, 3. reſpõ. Aliæ quæ alijs rationibus prohibẽtur, ſimpliciter inutiles dicuntur, quod multis modis contingit, ut dixιmus inſtit. eo. §. ſunt & alia.

LIberta.] CASVS. Patronus cum ſua liberta matrimonium contraxit, poſtea liberta ipſo inuito à ſe diſceſſit, & alij nupſit, an hoc facere poruit, quæritur? R. ſi. q̃ nõ. & ſi alteri nubit, nõ erit ſua vxor.

f Non habeat.] diuortium tamen tenet, ut ff. de repu. l. fina. in princi. vnde non committitur adulterium cũ ea, ut ff. ad l. Iul. de adulte. l. pen. ſed quo ad hoc ut non poſſit alij nubere, dicitur durare prius matrimonium, ut ff. vnde vir & vxor. l. 1. §. fi. & facit, ff. eo. l. matrimonij, & l. in eo iure, & de diuor. l. penul.

g Velis.] quod qualiter fiat, dic ut ff. de repu. l. fi. Accurſi.

NEminem.] CASVS. In hac l. præcipit imperator, q̃ nullus ſubiectus Romano imperio habeat duas vxores, & ſi habeat vnam de iure, aliam de facto, vltimæ nuptiæ ſunt inutiles, & eo ipſo iure efficitur infamis. Viuianus.

h Binas vxores.] uel ſponſas, uel alteram coniugem, & aliam ſponſam, ut ff. de his qui notan. infam. l. 1. §. fi. & l. quid ergo, § 1. & ſupra de don. ante nup. l. ea quæ.

i In edicto.] nõ eſt bona ratio, quia nubens intra tempus luctus infamatur, ut infra de ſecun. nup. l. 1. tenet tamẽ matrimonium, ut in authen. de reſtit. & ea quæ pa. §. fin. colla. iiij ſed eſt ratio, quia prohibentur à lege, ut hic, & inſti. eo. §. affinitatis, & infra de adulte. l. cum.

CVm ancillis.] CASVS. Si liber homo velit ancillã ducere in vxorem, de iure hoc eſſe non poteſt, cum ea tamẽ poſſet eſſe contubernium. Item decuriones nos poſſunt cũ ancillis contubernium contrahere, & ſi contra fecerint clã in aliqua villa uel prædio, ſi quidem fecerint procuratoribus domi neſcientibus, mulier damnatur in metallum, decurio damnatur in inſulam ſi fuerit ſui iuris, omnibus bonis ſuis confiſcatis ſi nõ habebat aliquos propinquos ab inteſtato. Si autem fecerint procuratoribus domini ſcientibus, ipſi damnãtur in metallum.

a Hęc verba ponuntur in gl. ſuper verbo, nõ is, ante fi. in c. fraternitatis, extra de teſti.

a Amphionis.

a Sebaſtiano. PP.

a conditione.

a C. T. 12. 1.

lū. Si aūt dñs fundi ſciuerit, & permiſerit: ſi patitur fieri in p̄dio ruſtico: q̄ ſunt, in illo prædio, vnà cū prædio confiſcātur. Si aūt patitur fieri in prædio vrbano: quia facinus intra parietes domeſticos cōmiſſum eſt, pœna augetur: quia dimidia pars bonorum ſuorum cōfiſcatur. Viuianus. A

nores. 25. an. quod eſt verū, ſi cū peruenerint ad. 25. an. ipſi facientes prohibitas nuptias diſſoluerint: aliàs dos & donatio propter nuptias confiſcantur. Viuianus.

h Qui contra legum.] ut. ff. de ritu nup. l. lege Papia.

i Mandata.] ut. s. titu. 1. l. & ſi contra.

eſſe connubium.[a] nā ex [b] huiuſmodi contubernio [*] ſerui naſcuntur: ideoque præcipimus ne decuriones in gremia potentiſſimarum domorum libidine ſeruarum ducente confugiant. Si enim decurio clam actoribus, & procuratoribus neſcientibus, alienę fuerit ſeruæ coniunctus: & mulierem in metallum detrudi per ſententiam iudicis iubemus, & ipſum decurionē in inſulam deportari: omnibus bonis eius ciuitati cuius curialis fuerat, mancipandis, ſi patria poteſtate fuerit liberatus, nulloſque [c] habeat liberos, vel parentes, vel etiam propinquos, qui ſecundum legum ordinem ad eius ſucceſſionem vocētur. B Quòd ſi actores vel procuratores loci in quo flagitium admiſſum eſt, fuerint conſcij, vel compertum facinus promere noluerint: metallo eos conuenit implicari. C Si vero dominus loci hoc fieri permiſit, vel poſtea cognitum celauit: [d] ſi quidem in agro id factū eſt, fundus cū mācipiis & pecorib[us] cęteriſque rebus q̄ cultui ruſtico ſuſtinētur, fiſci iuribus vendicetur. Si vero in ciuitate [e] id factū eſt: dimidiā bonorum omnium partē præcipimus confiſcari, pœnam augentes, [f] quoniam intra domeſticos [g] parietes ſcelus admiſſum eſt, quod noluit mox cognitum publicare.

Ex matrimonio reprobato lucra matrimonialia non procedunt: ſed veniunt potius confiſcanda. idem in donatione ſimplici niſi ætas, ſexus, vel iuſta ignorantia excuſet. Bald. Vel ſic: Nuptiæ a iure prohibitæ, ſunt ipſo iure nullæ: & donata hincinde à ſcientibus auferuntur, vt indignis & fiſco applicantur, non ab errantibus iuſte: dum tamen coniunctionem dirimant comperto errore. Salicetus.

1111. Imppp. Valentinianus, Theodo. & Arcad. AAA. ad Andromachum comitem rerum priuatarum.

Qui contra legum [h] pręcepta, vel contra mādata [i] conſtitutioneſque [k] principū nuptias forte contraxerit: nihil ex eodem matrimonio, ſiue ante nuptias donatum, [l] ſiue deinceps quoquo modo datum [m] fuerit, conſequatur: idque totum quod ab alterius liberalitate [n] in alterū proceſſerit, vt indigno indigneve ſublatū, fiſco vendicari [o] ſancimus, exceptis tā fœminis q̄ viris qui aut D errore [p] acerrimo [*] non

a Connubium.] id eſt matrimonium. connubiū & coniugium idem ſunt niſi in caſu, vbi etiam q̄d matrimonium non eſt, dicitur connubiū. ff. de ritu nup. l. in eo. §. hoc caput.

b Nam ex &c] bona ratio, vt in inſti. de pa. po. in princip. appellabitur ergo contubernium, vt infra ad legē Iul. de adul. l. ſerui. Item hoc iure fori, ſecus iure poli, vt extra de coniugio ſer. c. 1.

* Simile ſ. c. ſanè. vbi matrimonia cōtracta per ſacerdotes dicūtur cōtubernia, extra de cleri. coniug.

Contubernium q̄d ſit.

c Nulloſque.] repete, & ſi. Accurſius.

d Cognitum celauit.] & not. hac & ſequenti. l. tandundē eſſe ſiue quid ſciam ab initio eſſe, ſiue poſtea ſciam, ſi patiar. Sed arg. contra. ff. de his qui not. infa. l. quid ergo. facit 34. q. 1. cap. 3. & j. de viuc. transfor l. 1. §. quod & in reb. &. ff. de uſuris, qui ſcit. 9. 1. Item ſume hic argu. quòd parcitur ei qui delictum cognitū a ſe patefecit. ſic. j. de his qui ſe def. l. 1. lib. 10. &. j. l. proxi. dices.

e In ciuitate. ſic & in lege Moſaica diſtinguebatur, ſi fieret adulterium in ciuitate, uel in rure.

f Augentes.] immò in caſu non augetur ſi fundus in uilla ubi hoc factum eſt, plus ualeat, quàm alia ſua bona. Ad q̄d lo. dicit q̄ tūc nō totus fūdus publicaretur, ſed id nō quod eſt minus dimidia. hæc n. lex augere pęnam uoluit. Alij dicunt cōtra, & raro inueniri q̄ decuriones plus habeant extra ciuitatem q̄ intra, & ſic de eo nō ſcauent legiſlatores, ut ff. de leg. & ſenatuſc. l. nam ad ea.

g Domeſticos.] facit. j. de tal. mo. l. 1. & ad. l. Iuliam de adul. l. Gracchus. Accurſius.

Qui contra] CASVS In hac. l. dicitur quæ pœna qui imponitur ei inceſtas nuptias & inutiles cōtrahit. Et dicit, q̄ ſi aliquis contrahit nuptias contra legum præcepta, uel conſtitutiones principum, illæ nuptię non ualēt, & dos data, & donatio propter nuptias debent confiſcari. nā & dos & donatio auferτur accipiēti ut indigno, & fiſco applicatur. Fallit ſi maritus vel fœmnia, uel uterq; eorū iuſto errore facti prohibitas nuptias contraxerūt, quo caſu nec dos, nec donatio propter nuptias publicantur. Item fallit ſi uir uel mulier ſunt mi-

k Conſtitutioneſque] ut. s. de epiſ. & cleri. l. ſi quis nō dicam, & l. raptores, &. s. tit. 1. l. ſi quis alumnam. §. fi. Itē quandoque contra ſenatuſcōſultum, ut. j. tit. 1.

l Donatum.] quod hodie dicitur propter nuptias.

m Datum] ſcilicet pro dote. Accurſius.

n Liberalitate.] extra dotem & donationem pp nuptias.

o Fiſco vendicari.] vt ff. de ri. nupt. l. inceſtæ, & inſtit. de nup. §. ſi aduerſus. & hoc cum vterque ſcienter contraxit. ſi autem à ſciente ignoranti det, apud ignorantem remanet: vt probatur. ff. de lega. 1. l. fin. & de donat. inter vir. & vxo. l. cū hic ſtatus. §. fin. Vel dic aliud eſſe cum relinquitur ei ex teſtamēto. Nā tutor ex teſtamēto quōdam pupillæ ſuę quam duxit, nil poteſt capere. præſumitur enim eam decepiſſe. illa autem e contra ex teſtamēto eius poteſt, vt. d. l. de leg. 1. l. fi. &. ff. de rit. nup. l. præfectus. Item arg. contra. ff. de cōdic. ſine cau. l. auunculo, vbi reſtituitur danti. Solu. ibi nec de facto ſecurū fuit. vel hic ut ibi. Itē contra. j. ti. 1. ſi tutor. vbi ſimiliter reſtituit̄ dāti. Solu. ibi ſpeciale. Vel hic de m̄rimonio p̄hibito legibus, ibi ſenatuſconſulto. Vel ibi loquitur ſcū tutor donat pupillę, hic e conuerſo. Vel hic de ſponſalitia largitate, ibi de dote. Vel ibi in minore 25. annis.

p Errore acerrimo.] [i.] eſt iuſtiſſimo vel fortiſſimo. Et dicas hic breuiter, quod hæc lex p̄pter errorē facti iuſtū & cōtinuū excuſat. Si vero in iure, quātū ad pœnā inceſtus mulier in totū releuat̄, & idē in mare q̄ ſic errat in iure ciuilli, q̄a credidit poſſe contrahere cū pupilla. ſi autē in iure gētiū, in aliquo ſubleuatur, nō in totū, vt. ff. ad l. Iul. de adul. l. ſi adulteriū. §. nōnunquā. in fi. ibi, cū in adulterio &c. &. § ſtuprum, in fi. §. Eſt tamen argu. cōtra. j. titu. 1. l. 1. Sed certe ibi clam fuerat cōtractum, vnde præſumit̄ ſciētia, ſecus ſi palā, quādo bona fides præſumeret̄, vt. ff. de ritu nup. l. fi. Itē q̄d erit de filijs ipſorū? Reſp. nō eſt cautū in lege. Sed dico eſſe legitimos, ſi vterque ignorauit, licet nullum ſit matrimonium: ſicut & in adoptiuis

* acerriſſimo, in q̄a que manuſc. & ſic legi hoc loco ait Alber. de Roſat. in dictionario iuris.

Matrimonium veritū per errorem cōtractū, an excuſet ignorātes. Filij nati ex matri-

adoptiuis contingit, qui ſunt legitimi ſine matrimonio. & hoc dicitur reſcripſiſſe Alexander ex priuilegio cuiſdam, vt dices, ‡. eod. l. ſi quis inceſti. ad hoc, ff. de ritu nupt. l. qui in prouincia. §. diuus, vbi autem alter ſciuit, illi non ſunt legitimi, ſed ignoranti ſic.

ADDITIO. Tu dicas de hoc. Si matrimonium eſt publice contractum in facie eccleſiæ, tunc ſiue vterque ignorauit impedimentum ſiue alter tantum, filij ſunt ſemper legitimi. c. cum inter, & c. ex tenore, extra qui filij ſint legi. Si vero matrimonium eſſet cõtractum clandeſtine, licet vterq; ignoraret impedimentum, non eſſent filij legitimi. c. cum inhibitio, §. ſi quis vero de clandeſtina deſponſa.

a Affectato.] cũ forte potuit ſcire, & noluit.

b Comperto.] parcitur alicui propter ignorantiam, vel cum ſciuit, ſi ſe offerat, alias purget, ſic, ff. depo. l. iij. & ff. de ædil. edic. l. qui ſit fugitiuus, § idem Celſus ait ſi ſeruus, arg. contra, ff. de his qui no. infa. l. quid ergo, in princip. Nã ibi patre neſciente, ſed poſtea ratum habente filius duxit vxorem intra tempus luctus, & tamẽ non notatur pater infamia. Similiter ẽ argu. contra in vſucapione, vbi bona fides ſufficit ab initio & ſi poſtea ſuperuenit ſcientia rei alienæ. non enim vſucapio interrumpitur, nec ideo minus vſucaptor facit fructus ſuos, vt ff. de vſuca. l. qui ſcit. §. fi. & ‡. de vſucap. trãſfor. l. vnica. Sed argu. contra prædictis vbi ſuperueniẽs ſciẽtia nocet, ſicut & in noſtra lege in petitione hæreditatis, vt ff. de peti. hære. l. ſed, & ſi lege, §. conſuluit. Item & in vſucaptione partus, incipiente cognoſcere φ mater ſit furtiua, interrumpitur vſucapio, vt ff. pro ſuo. l. penulti. in princip.

c Procraſtinatione.] ſic in decre. 1. quæſt. 1. cõſtat. Acc.

a C. T. 3. 12. 1. & 2.

a C. T. 3. 12. 2.

a mortuus in ver. & C. Th. recte.

affectato,[a] inſimulatove, neque ex vili cauſa decepti ſunt, aut ætatis lubrico lapſi: quos tamen ita demũ legis noſtræ laqueis eximi placuit, ſi aut errore comperto,[b] aut vbi ad legitimos peruenerint annos, cõiunctionem huiuſmodi ſine vlla procraſtinatione[c] diremerint.

In veteri teſtamento tenebatur quis ducere vxorem fratris eo mortuo: & debebat ei imponere certum nomen. Imperator dicit hic cõtrarium: quia relictam fratris alter frater non ducit eam in vxorem: nec poteſt duas ſorores ſucceſſiue habere in vxores. hoc dicit Vel ſic: Fratris præmortui vxorem vel vxoris præmortuæ ſororem non licet ducere in vxorem. licet præmortuus fratris vxor virgo permanſerit. hoc dicit Salicetus.

V. Iidem AAA. Cynegio.

FRatris [a] [d] vxorem ducendi, vel duabus ſororibus cõiungendi penitus licentiam ſummouemus, nec diſſoluto quocunque modo coniugio.

Inceſtas nuptias contrahentes non perdũt ipſo iure proprias facultates: tamen in hoc puniuntur, quia nõ poſſunt teſtari nec poſſunt habere ſucceſſores, niſi perſonas hic declaratas: quibus non extiſtentibus, ſuccedit fiſcus. Baldus.

VI. Impp. Arcad. & Honorius AA. Eutychiano præfecto prætorio.

SI quis inceſti [a] vetitique [e] coniugij ſeſe nuptijs funeſtauerit, proprias quandiu vixerit, teneat facultates: ſed neque vxorem, neque filios ex ea editos habere credat.[f] Nihil prorſus prædictis neque per interpoſitam quidem perſonam vel donet ſuperſtes, vel moriturus derelinquat. dos ſiqua forte ſolẽniter aut data aut promiſſa fuerit: iuxta ius antiquum fiſci noſtri commodis cedat. teſtamento ſuo extraneis nihil derelinquat: ſed (ſiue teſtato ſiue inteſtato) legibus ei & iure ſuccedant, ſi qui forte ex iuſto & legitimo matrimonio editi fuerint: hoc eſt de deſcẽdẽtibus, filius, filia, nepos, neptis, pronepos, proneptis: de aſcendẽtibus autem, pater, mater, auus, auia: de latere, frater, ſoror, patruus, amita. Teſtandi[g] ſanè ita demum habeat facultatem, vt his tãtummodo perſonis, pro iuris ac legum quod voluerit, arbitrio relinquat, quas ſuccedere imperialis præcepti tenore mandauimus: ita tamen, vt ab hæreditate defuncti penitus arceatur, ſi quis ex his quos memorauimus, in cõtrahẽdis inceſtis nuptijs conſilium iniſſe monſtrabitur: ſucceſſuro in locum illius qui poſt eum gradu[h] proximus inuenitur. Ea ſanè φ de viris cauimus, etiam de fœminis, quæ prædictorũ ſeſe conſortijs commaculauerint, cuſtodiantur. Memoratis vero perſonis non extantibus, noſtro fiſco locus pateat. Dat. VI. Id. Decembr. Conſtãtinop. Arcadio. IIII. & Honorio. III. AA. Conss.

IN AVTHEN. de inceſtis & nefarijs nuptijs, §. j. collatio. ij. conſtitut. ſi na

Iſta authen dicit quòd bona contrahentium inceſtas nuptias ipſo facto ſunt confiſcata. Item dicit quòd filij eorum legitimi ipſo facto ſunt effecti ſui iuris. Item dicit quòd illi debent poni in exilio. Item dicit quod licet pater ſit exul: filius tamen debet eum alere. hoc dicit. Bal.

FRatris.] CASVS. In Liſta dicitur quòd quis non poteſt eam ducere in vxorem quæ fuit vxor fratris ſui. Item ſi aliquis habuit vnam ſororem, non poteſt aliam ducere prima mortua. Viuia.

d Fratris.] facit inſtitu. eo. §. affinitatis, & ‡. eo. l. penult. & fina.

SI quis.] CASVS. Aliquis contraxit inceſtas nuptias, non amittit bona dum uiuit, ſed filij illegitimi erunt, nec pater eis aliqua dare debet nec in teſtamento, nec inter viuos, nec per ſe, nec per interpoſitas perſonas, & dos ſi qua conſtituta eſt, confiſcabitur. & ſi contrahens inceſtas nupt. teſtamentum faceret, non poteſt relinquere extraneis, filijs tamen quos ſuſcepit ex primo matrimonio, poteſt relinquere, & nepotibus, & pronepotibus, patri & matri, & auo & auiæ, fratri & ſorori. ſi tamẽ aliquis eorum cõſilium dederit vt contrahatur tale matrimonium, non habebit aliquid de hæreditate, ſed ille qui eſt in ſecundo gradu. Viuianus.

e Vetitiq;.] propter inceſtum, & ſic ſpecialiter de inceſtis tantum. Et dicitur ceſtus, id eſt cingulum Veneris. vnde inceſtus, id eſt effrenata libido. Vel dic vetiti generaliter, vt ad ſecundam partẽ rubricæ referatur.

Ceſtus. Inceſtus.

f Habere credat.] vt in authent. qui. mo. na. effi. ſui. §. fi. colla. vij. ſed per decre. Alexan. permittitur quòd ſint legitimi eo caſu quo permittitur ſtare matrimonium, vt extra qui fil. ſint legi. c. ex tenore, & ff. de rit. nup. l. qui in prouincia. §. 1.

g Teſtãdi.] imponitur ergo neceſſitas in perſonas certas teſtari, ſic & ‡. de ſecun. nup. l. 3. §. fi. & ‡. de ſacroſan. eccle. authen. ſi qua. Acc.

h Gradu.] niſi ſit alius in eo gradu cum eo qui excluditur. & eſt ad l. iſtam. xxxv. q. 7. quidam, & ‡. de mulie. φ ſer. proprijs, l. 1. & ‡. de ſecũ. nup. l. hac edictali, &

ctali, & ff. de ritu nupt. l. ſemper. Item intellige hanc. l. ſecundum ea quæ notauimus, ſ. l. qui contra, id eſt quã do ſciuerunt. Item ſunt & aliæ pœnæ quas patiuntur prędicti. vnde vide authent. inceſtas, quæ eſt ex titu. de inceſt. nupt. colla. 2.

A cens, ꝙ filijs natis de inceſtuoſo matrimonio non eſt dã da patris ſubſtantia, nec ab eo ali debent. Vhuia.

i Nefario.] large accipe, licet impropriè, vt ſ. proxi. auth. dixi.

k Nec naturales] quales ſunt ex concubina nati, qui ſũt naturales tantum: & legitimi tantum, vt adoptiui: legitimi & naturales, vt ex vxore: nec legitimi nec naturales, vt iſti, de quibus hic dicitur.

INceſtas[a] nuptias contrahẽtis pœna ẽ cõfiſcatio [b] bonorum tam cęterorum quàm dotis, exiliũ etiam, & cinguli [c] (ſi quo potitur) ſpoliatio, verberatio quoque, ſi vilis eſt: fœmina quoque talia ſcienter [d] peccante, ſimili pœnæ ſubiuganda. ſubſtantia ſic amiſſa [e] liberis hoc ipſo ſui iuris effectis, [f] ſi quos habet legitimos, applicetur: [g] vt tamen pater ab eis alatur: quibus non extantibus, fiſco deferẽ. [h]

IN AVTHEN. qui. mod. natu. effi. ſui. §. ſi. colla. vij. conſti. j.

Nefarij, inceſtuoſi, & ſpurij non ſuccedunt nec aluntur. hoc dicit in c. cum haberet, extra de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium, dicitur quòd ſpurij ſunt alendi de æquitate canonica: tamen hoc non puto verum in nefarijs, inceſtuoſis, ſed in ſpurijs ſimpliciter. Bald.

C EX complexu nefario [i] aut inceſto ſeu damnato liberi nec naturales [k] ſunt nominandi, omnis paternæ ſubſtantiæ indigni [l] bñficio, vt nec alanẽ à pr̃e.

Pauper ſi aliàs eſt dignus, nõ dicitur vilis & abiecta perſona: ſed illæ perſonæ dicuntur viles, quæ malis moribus vileſcunt. Bald. vel ſic: Paupertas vel diuitiæ nõ faciunt quem ignobilem vel nobilem eſſe. ſed ſtatus, conditio vel vilitas, & commendatio vitæ. Salic.

VII. Impp. Valentinia. & Martianus. AA. Palladio præfecto prætorio.

D HVmilem [m] * vel abiectã fęminam minimè eam iudicamus intelligi, quæ licet pauper, ab ingenuis tamen parẽtibus nata ſit. vnde licere ſtatuimus ſenatoribus, & quibuſcunque ampliſsimis dignitatibus præditis, [n] ex ingenuis parentibus natas, quanuis pauperes, in matrimonium ſibi accipere, nullamq́ue inter ingenuas & opulentiores [o] ex diuitijs & opulentiore fortuna eſſe diſtantiam.

B Humiles vero abiectaſq́ue perſonas eas tantummodo mulieres eſſe cenſemus: ancillã, ancillę filiã: libertã, libertæ filiam. ſcenicam, ſcenicæ filiam: tabernariam, tabernarij, vel lenonis aut arenarij filiam: aut eam quæ mercimonijs publicè pręfuit. ideòque huiuſmodi inhibuiſſe nuptias ſenatoribus harũ fœminarum, quas modo enumerauimus, æquũ eſt. Dat. Prid. Non. April. Conſtantinop. Aetio & Aſterio * Conss.

Vxorem fratris, & virginem fratre ſuperſtite non poteſt ducere in vxorẽ non obſtante conſuetudine Aegypti, vel reſcripto principis. hoc dicit cum l. ſequenti quæ incipit, ab inceſtu.

VIII. Imp. Zeno. A. Epinico præfecto prætorio.

LIcet quidã Aegyptiorum idcirco mortuorum fratrum ſibi coniuges matrimonio copulauerit, quòd poſt illorum mortẽ manſiſſe virgines dicebantur, arbitrati ſcilicet quod certis legum conditoribus placuit, cùm corpore non conuenerint, nuptias non videri re eſſe cõtractas, & huiuſmodi connubia tunc

INceſtas.] CASVS. Lex Codicis dicit quòd qui inceſtas contrahit nuptias, retinet bona. Authen. corrigit, dicens quòd bona illius confiſcantur, ſi non habet filios, alioquin ſubſtantia eius deuoluitur ad filios & pater debet ali à filijs, & ſi miles eſt qui tale cõtrahit matrimonium, amittit cingulũ, & mittetur in exiliũ: ſi vilis eſt, verberabitur. Vi.

a Inceſtas.] Et hãc & ſequen. auth. intellexerunt quidam tantum de vetitis iure ſanguinis, ſecus ſi aliàs ſint vetitæ, vt cũ ancilla alicuius, quod eſt vetitum, vt ſ. eodem. l. cum ancillis, vnde eius filiũ dicunt naturalem, quod non placet, immo large hanc & proximam authent. accipe, quocunque modo ſint inutiles, arg. in corpore huius authen. & ſ. eodem, l. qui contra, & l. ſi quis inceſti. propriè autem qualiter accipiatur, not. ſ. eodem in rubrica.

b Confiſcatio.] ſcilicet ſi non habet filios legitimos, vt j. proxi. Sed videtur quòd etiam alij excludunt fiſcum, vt in authent. vt nulli iudi. §. ſi. colla. ix. Solu. illa hãc corrigit, vel aliter vt plene dices, j. de bon. dam. authen. bona.

c Cinguli.] id eſt dignitatis. Accur.

d Scienter.] ſecus ſi ignoranter, & idem in mare, ſed non ita ad plenum, vt plene dixi. ſ. eo. l. qui contra legum

e Subſtantia ſic amiſſa.] Redit ad primum caſum quando vir delinquit.

f Effectis.] ipſo iure, vel hoc ipſo ꝙ pater ſupplicio deditus eſt Ad hanc expoſitionem pertinet quod dicitur in corpore, Paternam mox illi accipiant ſucceſſionem, &c.

g Applicetur.] ſcilicet ſubſtantia.

h Defertur] ipſo iure.

EX complexu.] CASVS. Authen. inceſtas, dicit quòd ſubſtantia patris defertur filijs. Authen. hæc addit dicens, ꝙ filijs natis de inceſtuoſo matrimonio non eſt dãda patris ſubſtantia, nec ab eo ali debent. Vhuia.

l Indigni.] & maternæ, quod eſt verum quando coitus per legem poterat accuſari, alias non, ut ſi ex meretrice, quo caſu matri non patri ſuccedit, vt inſtitu. de ſuc. cog. §. vulgo, & ff. de in ius vo. l. quique, in fin. & l. quia. Sed quid ſi non obſtante hac. l. conceſſit imperator talem fieri legitimum? Reſpond. poteſt, vt arg. j. de teſtam. authẽt. hoc inter cum nullus ei legem imponere potuerit, vt ff. de arbi. l. nam magiſtratus. Accur.

HVmilem.] CASVS. Senator vel filius ſenatoris prohibetur contrahere nuptias cũ humili perſona, vt puta cum ancilla, aut eius filia cum ſcenica, aut eius filia, aut cum illa quæ lenocinium exercet. Vi.

m Humilem.] quia inhibitum erat ſenatoribus contrahere nuptias cũ humilioribus fœminis, vt ff. de ritu nupt. l. lege. Papia. Quæ ſunt intelligendæ humiles, hæc lex dicit, quæ innouatur per authẽt. vt liber. decæ §. ſi quis autem, coll. vj. per quam authenti. licet ſenatoribus ducere libertas, dotalibus inſtrumentis cõfectis, ſed per authẽti. vt liceat matri & auiæ. §. quia vero legem dudum, coll. 8. generaliter permittitur idem de omnibus humilioribus perſonis. Accur.

n Præditis.] id eſt ornatis. Accur.

o Opulentiores.] id eſt dicere, non refert, ſi ſint ingenuę, an ſint diuites pecunia, an ſint opulentæ fortuna, id eſt bona conuerſatione vel bonis moribus, & facit in decretis xciij. diſtinc. c. legimus.

LIcet.] CASVS. In l. iſta dicitur quòd in terra Aegypti erat talis lex, quod ſi contraxeram matrimoniũ per ver-

Filij ſunt multiplices.

Nuptiæ ſunt varijs ex cauſis vetitæ.

* Pars huius conſtitutionis iam poſita fuit ſub titulo De legib. l. leges ſacratiſſimæ, Extat autem integra inter Nouellas Martiani typis excuſa.

* Studio reponẽdũ eſt ex Nouella Martiani.

Senatores an poſſint cum fœminis humilioribus contrahere.

per verba de præſenti cum ſorore vna, ſi ante contractũ matrimonium volebam contrahere cum alia ſorore, poteram hoc facere. Sed hæc lex hodie eſt correcta. Viuia.
a Antiquarũ.] ſ.e.l. qui contra, & l. ſi quis inceſti, & eſt ad iſtã l. ſ.e.l. fratris, & j.l. proxi. & ſ. de dona. an nupt. l. cum in te. Accur.

A adulterium. §. ſtuprum & §. non nunquam. ibi enim videtur quod iure ciuili error excuſat à pœna inceſtus in totum etiam mares, nedum fœminas. Sed dic ſpeciale hoc caſu. Vel hic clam, vnde à iure præſumitur ſcientia, vt ff. de ritu nup. l. fi. Item concor. huic l. ſ. de in ius vocan. l. 2. Sed arg. cõtra, j. de his qui ſibi aſſcri. l. ſenatus, & l. penulti. & ff. de iuriſ dict. omnium iudi. l. ſi quis id. §. doli, & de eden l. 1. §. fin. & ſ. titu. 1. l. qui cõtra.

AB inceſtis] CASVS. In hac l. imperator reprobat leges & conſtitutiones quorũdam vſurpatorũ Romani imperij, qui ſuis legibus & conſtitutionibus inceſtas nuptias contrahi permiſerunt. Vnde imperator omnes leges & conſtitutiones tyranni tollit, & præcipit inceſtas nuptias non contrahi etiam ex auctoritate imperialis reſcripti. Viu.
b Ab inceſtis.] ſ. l. proxi. & l. fratris, & j. ſi nu. ex re. pe. l. 2. xxij. j. q. v. inceſtuoſi. Item not. reſcriptum permittens illicitũ matrimoniũ nullius eẽ momẽti.
c Nam.] accipe decernimus, qđ eſt j. DE INTERDICTO matrim. &c.

Dixit qualiter ratione ſanguinis matrimonia prohibentur: nunc autem qualiter ratione officij.

SEnatuſ cõſulti] CASVS. Tutor vel eius filius per ſenatuſcõſul. prohibetur contrahere nuptias cũ pupilla ſua, nec excuſatur prætextu ruſticitatis. Viu.
d Senatuſconſulti.] cuius nomen nõ habemus, & prohibet matrimoniũ inter tutorem vel eius filium & pupillam, vt hic, & ff. de ritu nupt. l. ſenatus, & de ſpon. l. tutor.
ADDITIO. Aduertas tamen quòd matrimonium inter iſtas perſonas contractum, de iure canonico tenet, vt dicit Abbas extra de cogna. le. ſuper tub. Accur.
e Non oportet] Nota errorem vel imperitiam non excuſare. Et ſic eſt contra, ff. de adulte. l. ſi

Error an excuſet à pœna.

temporis celebrata, firmata ſunt: tamen præſenti lege ſancimus, ſi quæ huiuſmodi nuptiæ cõtractæ fuerint, eas, earumque contractores, & ex his progenitos, antiquarum [a] legum tenori ſubiacere, nec ad exemplum Aegyptiorũ (de quibus ſupra dictum eſt) eas videri fuiſſe firmas, vel B eſſe firmandas.

Reſcriptum permittens inceſtuoſum matrimonium, eſt ipſo iure nullum. Salic.

IX. Imp. Anaſtaſius A. Seueriano P. P.

AB inceſtis [b] nuptijs vniuerſi qui noſtro reguntur imperio, nouerint temperandum. nam [c] reſcripta quoque omnia, vel pragmaticas formas, aut conſtitutiones impias quæ quibuſdam perſonis tyran C nidis tempore permiſerũt ſceleſto cõtubernio matrimonij nomẽ imponere, vt fratris filiam, vel ſororis, vel eam quę cũ fratre quõdam nuptiali iure habitauerat, vxorem legitimam turpiſsimo conſortio liceret amplecti, aut vt alia huiuſmodi cõmitterẽtur: viribus carere decernimus: ne diſsimulatione culpabili neſanda licentia corroboretur.

TITVLVS VI.
DE INTERDICTO MAtrimonio inter pupillam & tutorem ſeu curatorem, filioſque eorum.

Ruſticitas vel imperitia non excuſat. Bal Vel ſic: Inter pupillam & tutoris filium prohibitum eſt matrimonium: nec prætextu ignorantiæ excuſatur. Salicetus,

I. Impp. Seuerus & Antoninus A A. Marino.

SEnatuſconſulti [d] auctoritatẽ quo inter pupillam & tutoris filium connubium ſaluberrimè ſublatum eſt, circumueniri ruſticitatis & imperitiæ velamentis non oportet. [e]

Inter matrem pupillæ, & eius tutorem non eſt prohibitum matrimonium, & loquitur expreſſè hic quod vitricus, poteſt eſſe tutor priuigni ſui. Bald.

II. Imp. Alexander. A. Byrtho.

MAter pupillæ cum tutore filiæ ſuæ, vel filio tutoris nuptias contrahere non prohibetur. [f]

Matrimonium rite contractum, ex ſuperuenienti caſu, retractari non debet, hoc dicit. Bal. Vel ſic: Socer nõ prohibetur dari curator nurus: nec cura ſuperueniens dirimit matrimonium legitimè contractum inter adultam & filium curatoris. Salic.

III. Idem A. Rogatiano.

CVm proponas, ei quã matrimonio tuo iunctam ſuggeris, poſt liberos [g] ſuſceptos curatorem patrem tuum datum, quem contendis nec te in poteſtate habuiſſe: [h] cum rite contractum matrimoniũ ex poſtfacto vitiari nõ potuerit, iuſtam interpretationem metuere nõ debes, ne liberi quos habetis, non ex iuſto matrimonio ſuſcepti videantur. [i] Vt autem omnis ſcrupulus [k] auferatur: inſiſtere pater tuus debet, necnon & vxor tua, vt D alius loco eius detur. habebit [l] enim facultatem repetendæ rationis negotiorum geſtorum ab eo qui fuerit ſubſtitutus. [m]

Appellatione filiorum etiam naturales filij continentur Bal Vel ſic: Inter filium liberti, et pupillam cuius ipſe libertus eſt tutor, prohibetur matrimonium. Salic.

IIII. Imp. Philippus A. Higino. [*]

LIbertinum qui filio ſuo naturali, quem in ſeruitute ſuſceperat, [n] po

MAter pupillæ.] Non prohibetur.] nam priuigni ſui tutor quis eſſe poteſt, vt j. de contrario iudi. tu. l. fi.

Vitricus poteſt eſſe tutor priuigni ſui.

CVm proponas.] CASVS. Contraxi matrimoniũ cum aliqua muliere ex qua ſuſcepi liberos, iſta erat minor. xxv. an. poſtea pater meus fuit ei datus curator, nunquid matrimonium diſſoluitur? Certe non, ſed vt omnis ſcrupulus ceſſet, dandus eſt ei alius curator. Viuianus.
g Suſceptos.] maxime. nam idem & nõ ſuſceptis liberis. ſic & ff. de ritu nu. l. qui in prouincia. §. 1. Accur.
h Habuiſſe.] idem eſſet & ſi in poteſtate eſſet, vt ff. de ritu nupt. l. non eſt. Accurſius.
i Videantur] quod enim legitime fit, &c. vt j. de admini. tuto. l. ſancimus. 1.
k Omnis ſcrupulus.] de iure, & de facto. nam tractu temporis diceretur forte curatorem datũ ante matrimonium, & facit, ff de regu. iur. l. quæ dubitationis, & ff. eo. l. pen. §. 2 & j. de exc. tut. l. licet, & l. ampliſſimi. Accurſius.
l Habebit.] ſcilicet vxor tua.
m Subſtitutus.] etiã à patre tuo.
LIbertinũ.] CASVS. Libertus qui fuit tutor filiæ patroni, prohibetur illam ducere in vxorem finita tutela, & etiam filius eius. Viuianus.
n Suſceperat.] nũc libertus. Accur.

* Baiæ.

 Non opor-

ſtali, & ff. de ritu nupt. l. ſemper. Item intellige hanc. l. ſecundum ea quæ notauimus, ſ. l. qui contra, id eſt quã do ſciuerunt. Item ſunt & aliæ pœnæ quas patiuntur pr̨ dicti. vnde vide authent. inceſtas, quæ eſt ex titu. de inceſt. nupt. colla. 2.

INceſtas.] CASVS. Lex Codicis dicit quòd qui inceſtas contrahit nuptias, retinet bona. Authen. corrigit, dicens quòd bona illius confiſcantur, ſi non habet filios, alioquin ſubſtantia eius deuoluitur ad filios & pater debet ali à filijs, & ſi miles eſt qui tale cõtrahit matrimonium, amittit cingulũ, & mittetur in exiliũ: ſi vilis eſt, verberabitur. Vi.

a Inceſtas.] Et hãc & ſequen. auth intellexerunt quidam tã tum de vetitis iure ſanguinis, ſecus ſi alias ſint vetitæ, vt cũ ancilla alicuius, quod eſt vetitum, vt ſ. eodem. l. cum ancillis, vnde eius filiũ dicunt naturalem, quod non placet, immo large hanc & proximam authent. accipe, quocunque modo ſint inutiles, arg. in corpore huius authen. & ſ. eodem, l. qui contra, & l. ſi quis inceſti. proprie autem qualiter accipiatur, not. ſ. eodem in rubrica.

Filij ſunt multiplices.

Nuptiæ ſunt varijs ex cauſis vetitæ.

b Confiſcatio.] ſcilicet ſi non habet filios legitimos, vt j. proxi. Sed videtur quòd etiam alij excludant fiſcum, vt in authent. vt nulli iudi. §. fi. colla. ix. Solu. illa hãc corrigit, vel aliter vt plene dices, j. de bon. dam. authen. bona.

c Cinguli.] id eſt dignitatis. Accur.

d Scienter.] ſecus ſi ignoranter, & idem in mare, ſed non ita ad plenum, vt plene dixi. ſ. eo. l. qui contra legum

e Subſtantia ſic amiſſa.] Redit ad primum caſum quando vir delinquit.

f Effectis.] ipſo iure, vel hoc ipſo ꝙ pater ſupplicio deditus eſt Ad hanc expoſitionem pertinet quod dicitur in corpore, Paternam mox illi accipiant ſucceſſionem, &c.

g Applicetur.] ſcilicet ſubſtantia.

h Defertur.] ipſo iure.

* Pars huius conſtitutionis iam poſita fuit ſub titulo De legib. l. leges ſacratiſſimæ, Extat autem integra inter Nouellas Martiani typis excuſas.

INceſtas[a] nuptias contrahẽtis pœna ẽ cõfiſcatio[b] bonorum tam cęterorum quàm dotis, exiliũ etiam, & cinguli[c] (ſi quo potitur) ſpoliatio, verberatio quoque, ſi vilis eſt: fœmina quoque talia ſcienter[d] peccante, ſimili pœnæ ſubiuganda. ſubſtantia ſic amiſſa[e] liberis hoc ipſo ſui iuris effectis,[f] ſi quos habet legitimos, applicetur:[g] vt tamen pater ab eis alatur: quibus non extantibus, fiſco deferẽ.[h]

IN AVTHEN. qui. mod. natu. effi. ſui. §. fi. colla. vij. conſti. j.

Nefarij, inceſtuoſi, & ſpurij non ſuccedunt nec aluntur, hoc dicit in c. cum haberet, extra de eo qui duxit in matrimonium quam polluit per adulterium, dicitur quod ſpurij ſunt alendi de æquitate canonica: tamen hoc non puto verum in nefarijs, inceſtuoſis, ſed in ſpurijs ſimpliciter. Bald.

EX complexu nefario[i] aut inceſto ſeu damnato liberi nec naturales[k] ſunt nominandi, omnis paternæ ſubſtantiæ indigni[l] bñficio, vt nec alanẽ à pr̃e.

Pauper ſi aliàs eſt dignus, nõ dicitur vilis & abiecta perſona: ſed illa perſonæ dicuntur viles, quæ malis moribus vileſcunt. Bald. vel ſic: Paupertas vel diuitiæ nõ faciunt quem ignobilem vel nobilem eſſe, ſed ſtatus, conditio vel vilitas, & commendatio vitæ. Salic.

VII. Impp. Valentinia. & Martianus, AA. Palladio præfecto prætorio.

HVmilem[m] * vel abiectã fęminam minimè eam iudicamus intelligi, quæ licet pauper, ab ingenuis tamen parẽtibus nata ſit. vnde licere ſtatuimus ſenatoribus, & quibuſcunque ampliſsimis dignitatibus præditis,[n] ex ingenuis parentibus natas, quanuis pauperes, in matrimonium ſibi accipere, nullamq́ue inter ingenuas & opulentiores[o] ex diuitijs & opulentiore fortuna eſſe diſtantiam.

Humiles vero abiectaſq́ue perſonas eas tantummodo mulieres eſſe cenſemus: ancillã, ancillę filiã: libertã, libertæ filiam. ſcenicam, ſcenicæ filiam: tabernariam, tabernarij, vel lenonis aut arenarij filiam: aut eam quæ mercimonijs publicè pręfuit. ideòque huiuſmodi inhibuiſſe nuptias ſenatoribus harũ fœminarum, quas modo enumerauimus, æquũ eſt. Dat. Prid. Non. April. Conſtantinop. Aetio & Aſterio * Conss.

Vxorem fratris, & virginem fratre ſuperſtite non poteſt ducere in vxorẽ non obſtante conſuetudine Aegypti, vel reſcripto principis. hoc dicit cum l. ſequenti quæ incipit, ab inceſtu.

VIII. Imp. Zeno. A. Epinico præfecto prætorio.

LIcet quidã Aegyptiorum idcirco mortuorum fratrum ſibi coniuges matrimonio copulauerít, quòd poſt illorum mortẽ manſiſſe virgines dicebantur, arbitrati ſcilicet quod certis legum conditoribus placuit, cùm corpore non conuenerint, nuptias non videri re eſſe cõtractas, & huiuſmodi connubia tunc

cens, ꝙ filijs natis de inceſtuoſo matrimonio non eſt dãda patris ſubſtantia, nec ab eo ali debent. Vlt. via.

i Nefario.] large accipe, licet impropriè, vt ſ. proxi. auth. dixi.

k Nec naturales] quales ſunt ex concubina nati, qui ſũt naturales tantum: & legitimi tantum, vt adoptiui: legitimi & naturales, vt ex vxore: nec legitimi nec naturales, vt iſti, de quibus hic dicitur.

l Indigni.] & maternæ, quod eſt verum quando coitus per legem poterat accuſari. alias non, ut ſi ex meretrice, quo caſu matri non patri ſuccedit, vt inſtitu. de ſuc. cog. §. vulgo, & ff. de in ius vo. l. quique, in fin. & l. quia. Sed quid ſi non obſtante hac. l. conceſſit imperator talem fieri legitimum? Reſpond. poteſt, vt arg. j. de teſtam. authẽt. hoc inter cum nullus ei legem imponere potuerit, vt ff. de arbi. l. nam magiſtratus. Accur.

HVmilem.] CASVS. Senator vel filius ſenatoris prohibetur contrahere nuptias cũ humili perſona, vt puta cum ancilla, aut eius filia cum ſcenica, aut eius filia, aut cum illa quæ lenocinium exercet. Vi.

m Humilem.] quia inhibitum erat ſenatoribus contrahere nuptias cũ humilioribus fœminis, vt ff. de ritu nupt. l. lege. Papia. Quæ ſunt intelligendæ humiles, hæc lex dicit, quæ innouatur per authẽt. vt liber. decæ §. ſi quis autem, coll. vj. per quam authenti. licet ſenatoribus ducere libertas, dotalibus inſtrumentis cõfectis, ſed per authẽti. vt liceat matri & auiæ. §. quia vero legem dudum, coll. 8. generaliter permittitur idem de omnibus humilioribus perſonis. Accur.

* Studio repoſẽdũ eſt ex Nouella Martiani.

Senatores an poſſint cum fœminis humilioribus contrahere.

n Præditis.] id eſt ornatis. Accur.

o Opulentiores.] id eſt dicere, non refert, ſi ſint ingenuę, an ſint diuites pecunia, an ſint opulentæ fortuna, id eſt bona conuerſatione vel bonis moribus, & facit in decretis xciij. diſtinc. c legimus.

EX complexu.] CASVS. Authen. inceſtas, dicit quòd ſubſtantia patris defertur filijs. Authen. hæc addit di-

LIcet.] CASVS. In l. iſta dicitur quòd in terra Aegypti erat talis lex, quod ſi contraxeram matrimoniũ per ver-

per verba de præſenti cum ſorore vna, ſi ante contractũ matrimonium volebam contrahere cum alia ſorore, poteram hoc facere. Sed hæc lex hodie eſt correcta. Viuia.

a Antiquarũ.] ſ.e.l. qui contra, & l. ſi quis inceſti, & eſt ad iſtã l. ſ.e.l. fratris, & j.l. proxi. & ſ. de dona. añ nupt. l. cum in te. Accur.

A adulterium. §. ſtuprum & §. non nunquam. ibi enim videtur quod iure ciuili error excuſat à pœna inceſtus in totum etiam mares, nedum fœminas. Sed dic ſpeciale hoc caſu. Vel hic clam, vnde à iure præſumitur ſcientia, vt ff. de ritu nup. l. ſi. Item concor. huic l. ſ. de in ius vocan. l. 2. Sed arg. cõtra, j. de his qui ſibi aſſcri. l. ſenatus, & l. penulti. & ff. de iuriſdict. omnium iudi. l. ſi quis id. §. doli, & de eden l. 1. §. fin. & ſ. titu. 1. l. qui cõtra.

AB inceſtis] CASVS. In hac l. imperator reprobat leges & conſtitutiones quorũdam vſurpatorũ Romani imperij, qui ſuis legibus & conſtitutionibus inceſtas nuptias contrahi permiſerunt. Vnde imperator omnes leges & conſtitutiones tyranni tollit, & præcipit inceſtas nuptias non contrahi etiam ex auctoritate imperialis reſcripti. Viu.

b Ab inceſtis.] ſ.l. proxi. & l. fratris, & j. ſi nu. ex re. pe. l. 2. xxij. j. q. v. inceſtuoſi. Item not. reſcriptum permittens illicitũ matrimoniũ nullius eẽ momẽti.

c Nam.] accipe decernimus, qđ eſt j.

DE INTERDICto matrim. &c.

Dixit qualiter ratione ſanguinis matrimonia prohibentur: nunc autem qualiter ratione officij.

SEnatuſcõſulti] CASVS. Tutor vel eius filius per ſenatuſcõſul. prohibetur contrahere nuptias cũ pupilla ſua, nec excuſatur prætextu ruſticitatis. Viu.

d Senatuſconſulti.] cuius nomen nõ habemus, & prohibet matrimoniũ inter tutorem vel eius filium & pupillam, vt hic, & ff. de ritu nupt. l. ſenatus, & de ſpon. l. tutor.

ADDITIO. Aduertas tamen quòd matrimonium inter iſtas perſonas contractum, de iure canonico tenet, vt dicit Abbas extra de cogna. le. ſuper rub. Accur.

Error an excuſet à pœna.

e Non oportet] Nota errorem vel imperitiam non excuſare. Et ſic eſt contra, ff. de adulte. l. ſi

temporis celebrata, firmata ſunt: tamen præſenti lege ſancimus, ſi quæ huiuſmodi nuptiæ cõtractæ fuerint, eas, earumque contractores, & ex his progenitos, antiquarum a legum tenori ſubiacere, nec ad exemplum Aegyptiorũ (de quibus ſupra dictum eſt) eas videri fuiſſe firmas, vel eſſe firmandas.

Reſcriptum permittens inceſtuoſum matrimonium, eſt ipſo iure nullum Salic.

IX. Imp. Anaſtaſius A. Seueriano P.P.

AB inceſtis b nuptijs vniuerſi qui noſtro reguntur imperio, nouerint temperandum. nam c reſcripta quoque omnia, vel pragmaticas formas, aut conſtitutiones impias quæ quibuſdam perſonis tyrannidis tempore permiſerũt ſceleſto cõtubernio matrimonij nomẽ imponere, vt fratris filiam, vel ſororis, vel eam quę cũ fratre quõdam nuptiali iure habitauerat, vxorem legitimam turpiſſimo conſortio liceret amplecti, aut vt alia huiuſmodi cõmitterẽtur: viribus carere decernimus: ne diſſimulatione culpabili nefanda licentia corroboretur.

TITVLVS VI.

DE INTERDICTO MAtrimonio inter pupillam & tutorem ſeu curatorem, filioſque eorum.

Ruſticitas vel imperitia non excuſat. Bal Vel ſic: Inter pupillam & tutoris filium prohibitum eſt matrimonium: nec prætextu ignorantiæ excuſatur. Salicetus,

I. Impp. Seuerus & Antoninus. A.A. Marino.

SEnatuſconſulti d auctoritatẽ quo inter pupillam & tutoris filium connubium ſaluberrimè ſublatum eſt, circunueniri ruſticitatis & imperitiæ velamentis non oportet. e

Inter matrem pupillæ, & eius tutorem non eſt prohibitum matrimonium, & loquitur expreſſè hic quod vitricus poteſt eſſe tutor priuigna ſua. Bald.

II. Imp. Alexander. A. Byrtho,

B MAter pupillæ cum tutore filiæ ſuæ, vel filio tutoris nuptias contrahere non prohibetur. f

Matrimonium rite contractum, ex ſuperuenienti caſu retractari non debet, hoc dicit. Bal. Vel ſic: Socer nõ prohibetur dari curator nurui: nec cura ſuperueniens dirimit matrimonium legitimè contractum inter adultam & filium curatoris. Salic.

III. Idem A. Rogatiano.

CVm proponas, ei quã matrimonio tuo iunctam ſuggeris, poſt liberos g ſuſceptos curatorem patrem tuum datum, quem contendis nec te in poteſtate habuiſſe: h cum rite contractum matrimoniũ ex poſtfacto vitiari nõ poterit, iuſtam interpretationem metuere nõ debes, ne liberi quos habetis, non ex iuſto matrimonio ſuſcepti videantur. i Vt autem omnis ſcrupulus k auferatur: inſiſtere pater tuus debet, necnon & vxor tua, vt D alius loco eius detur. habebit l enim facultatem repetendæ rationis negotiorum geſtorum ab eo qui fuerit ſubſtitutus. m

Appellatione filiorum etiam naturales filij continentur. Bal Vel ſic: Inter filium liberti, et pupillam cuius ipſe libertus eſt tutor, prohibetur matrimonium. Salic.

IIII. Imp. Philippus A. Higino. *

LIbertinum qui filio ſuo naturali, quem in ſeruitute ſuſceperat, n po

MAter pupillæ.] f Non prohibetur.] nam priuigni ſui tutor quis eſſe poteſt, vt j. de contrario iudi. tu. l ſi.

Vitricus poteſt eſſe tutor priuigni ſui.

CVm proponas.] CASVS. Contraxi matrimoniũ cum aliqua muliere ex qua ſuſcepi liberos, iſta erat minor. xxv. an. poſtea pater meus fuit ei datus curator, nunquid matrimonium diſſoluitur? Certe non, ſed vt omnis ſcrupulus ceſſet, dandus eſt ei alius curator. Viuianus.

g Suſceptos.] maxime. nam idem & nõ ſuſceptis liberis. ſic & ff. de ritu nu. l. qui in prouincia. §. 1. Accur.

h Habuiſſe.] idem eſſet & ſi in poteſtate eſſet, vt ff. de ritu nupt. l. non eſt. Accurſius.

i Videantur.] quod enim legitime fit, &c. vt j. de admini. tuto. l. ſancimus. 1.

k Omnis ſcrupulus.] de iure, & de facto. nam tractu temporis diceretur forte curatorem datũ ante matrimonium, & facit, ff. de regu. iur. l. quæ dubitationis, & ff. eo. l. pen. §. 2 & j. de exc. tut. l. licet, & l. ampliſſimi. Accurſius.

l Habebit.] ſcilicet vxor tua.

m Subſtitutus.] etiã à patre tuo.

LIbertinũ.] CASVS. Libertus qui fuit tutor filiæ patroni, prohibetur illam ducere in vxorem finita tutela, & etiam filius eius. Viuianus.

* Bal.

n Suſceperat.] nũc libertus. Accur.

 Non opor-

a Non oportet.] Et relegatur, vt ff. de ritu nupt. l. libertum. 2. in princ. & facit, ſ. de nupt. l. libertum. Acc.

CVratorem.] CASVS. Ponamus quòd fui tutor aut curator alicuius adulti, nunquid filiam meam illi adulto potero matrimonio copulare? Quidam dicebant quòd non, ſed falſo ſuadebant, quia nō timebit pupillus ab vxore & hærede tutoris repoſcere rationem.

ſtea manumiſſo pupillam ſuam, eademq; patroni ſui filiam in matrimonio collocauit: ad ſententiam amplifsimi ordinis, qui huiuſmodi nuptijs interdicendum putauit, pertinere, dubitari non oportet. a

Curator adulto ſuo poteſt in vxorem filiam ſuam dare Bal.

V. Imp. * Philippus A. & Philippus Cæſ. Apuleio.

CVratorem adulto ſuo filiam ſuam nuptui * collocare nō poſſe, falſo b tibi perſuaſum eſt.

Iſta lex determinat ſpacium temporis quod debet interuenire ad hoc ut filius tutoris vel curatoris poſſit contrahere matrimonium cū pupilla vel adulta: quia debet eſſe lapſum tempus xxv. annorum, & vtilis anni. Itē quòd ratio adminiſtrationis ſit reddita. Bald. Vel ſic: Non reddita ratione vel etiam reddita non pōt filius tutoris matrimoniū contrahere cū pupilla, donec ipſa. xxv. annos excesſerit niſi pater puellæ hoc diſpoſuerit Salic.

VI. Impp. Valerianus, & Gallienus AA. Lucio. *

SI patris c tui pupillam nondum reddita tutelæ ratione vel poſt redditā nondum exacto quinto & viceſimo anno, nec non vtili anno, vxorem duxiſti: C nec matrimonium cum ea habuiſſe, nec filium ex huiuſmodi coniunctione procreaſſe videri potes. Sane ſi hoc pater puellæ cum decederet, poſtulauit: & nuptiæ rite contractæ, & filius videtur iure ſuſceptus. d D

Tutor vel curator qui pupillam vel adultam ſuam ſibi vel filio ſuo collocat matrimonio: ipſo facto ſit infamis ex dolo ſuo præſumpto. nam ideo præſumitur contraxiſſe, vt nō reddat rationem adminiſtrationis ratione fraudis commiſſa. Bald.

VII. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA. & CC. Paragonio. *

b Falſo,] quia bene poteſt fieri vt tutor filiam ſuā pupillo, & curator adulto copulet, vt hic, & ff. de ritu nupt. l. libertum. 2. §. tutor, &c. Et ratio eſt, quia nō eſt hic timor ne timeat pupillus ab vxore & hærede tutoris repoſcere rationem, quod eſſet ecōtra, arg. ff. de ritu nupt. l. ſi quis officiū, in principio, & §. fina. & ſ. l. proxi. & l. ſi tutor. Accurſius.

* al. Idem Philippo.

* al. nuptum, al. nuptijs.

SI patris] CASVS. Lex iſta cōtinet mentem totius tituli. Et dicit, ſi fui tutor alicuius puellæ, ipſa non poteſt mihi nubere vel filio meo antequam reddam ei rationem adminiſtrationis tutelę. Itē nec adhuc poteſt nubere ſi eſt intra. xxv. annum, vel intra tempus in quo petiē reſtitutio.

* Aurelio.

c Si patris.] concor. ff. de liberis & poſthu. l. filius à patre, & de ritu nup. non ē tutor, & l. penult. §. de vno, aliàs denuo, & l. non eſt, & l. ſequen. & ſ. de donatio. inter virū & vxorem, l. ſi ex voluntate, & ff. de ſponſali. l. tutor, & ſ. eodē. l. proxima. Accurſius.

d Suſceptus] idem, ſi præceſſerunt ſpōſalia, vt ff. de ritu nupt. l. tutor. vel ſi impetret à prīcipe, vt ff. de ritu nupt. l. non ſolum. §. 1.

SI tutor.] CASVS. Impetraui reſcriptum vt poſſim ducere vxorem adultā cuius fui tutor, an poſſim, quæritur? Reſpond. quòd ſic. Si aūt ſine reſcripto eam duxerim, ero infamis, & dos data repeti poteſt. Vin.

* Paregonio. al. Paregorio.

e Infamia.] ipſo iure. Accur.

f Confeſſum.] ſi confiteatur extra iudicium, non fit infamis, nec fit ei præiudicium, ſed ſi in iure, & ob dolum efficitur infamis, ſecus ſi ob culpam, vt inſtitu. de ſuſpe. tuto. §. ſuſpectus, 2. & ff. de his qui not. infa. l. quoniam, & ff. de interro. ac. l. 1. §. fi.

Confeſſio extraiudicialis non infamat.

SI tutor vel curator pupillam vel adultā quondam ſuam ſibi vel filio ſuo nullo diuino impetrato beneficio in matrimonio collocauerit: manet infamia e contra eum, veluti confeſſum f de tutela: quia huiuſmodi coniunctione fraudem adminiſtrationis B tegere laborauit, & dos data g per condictionem repeti poteſt.

Lex pœnalis diſponens de tutore & curatore intelligitur de tutore & curatore vero, & non ficto. Bald. Vel ſic: Prohibitio facta de tutore vel curatore non extenditur ad protutorem ſiue negotiorum geſtorem Salic.

VIII. Impp. Leo, & Anthemius AA. Erythrio * P.P.

SI quis tutoris vel curatoris nomine vſurpato, id eſt pro tutore ſeu curatore negociorumve geſtore res pupillæ adminiſtrauerit, C eamque ſibi filiove ſuo copulauerit: tales nuptias ſtare, & non ad exemplum h tutorum infirmari ſancimus: ne ex huiuſmodi ſubtili vel maligno tractatu matrimonia, ſeu proles ex his progenita, vel dos ſuper his data vel promiſſa, aliquam læſionē vel calumniam patiantur.

TITVLVS. VII.

SI QVACVNQVE PRAEditus poteſtate, vel ad eum pertinentes, ad ſuppoſitarum iuriſdictioni ſuæ aſpirare tentauerint nuptias.

Qui ſibi ſubiectam ratione iuriſdictionis per metum vel terrorem nititur vxorem accipere, punitur pena. x. lib. auri, & perdit officium ſeu dignitatem ſine ſpe recuperationis: quam ſi denuo vſurpat, expellitur de prouincia in qua deliquit: & tā mulier, quam alij de domo mulieris ab eius iuriſdictione eximuntur in omnibus quæſtionibus ciuilibus & criminalibus: & alium iudicem ſortiuntur. hoc dicit. & eſt not. text. Bald.

g Dos data] cōtra, ſ. tit. 1. l. qui contra. Solu. ut ibi. Item cōcor. huic leg. ff. de ritu. nupt. l. non eſt libertum, in principio, & ff. de ſponſa. l. tutor, & ſ. de excuſatio. tutorum. l. amplisſimi, & ſ. de donatio. inter virum & vxorem, l. ſi ex voluntate, & ff. de donatio. inter virū & vxorem, l. cum hic ſtatus. §. fi. Item facit contra, ſ. de cō dict. ob cauſam. l. 5. Accurſius.

SI quis.] CASVS. Licet ille qui in veritate fuit tutor, vel eius filius, prohibetur cōtrahere nuptias cum illa cuius fuit tutor, non tamen ille qui geſſit negotia pupillæ, aut eius filius. Vin.

* al. Theobotio.

h Et non ad exemplum.] eſt & alia differentia, quia excipitur de dolo tutoris, ſi pupillus ſit locupletior, non etiam de dolo procuratoris, vt ff. de doli except. l. apud. §. illa etiam, & §. ſequenti. Sed opponitur, cū hic protutor teneatur vt tutor de his quæ geſſit, cur hic diuerſum? Item concor. ſ. ſi rector prouinciæ. l. 1. & ff. de regu. iur. l. in ambiguis. Item not. quod licet ſit hic eadem æquitas quæ in lege ſuperiori, non tamē idem ius. Argu. contra, ff. ad leg. Aquiliam, l. illud, & de verb. obli. l. à Titio.

ADDITIO. Dicas quòd nō eſt eadem ratio, quia iſte protutor non habet tantam poteſtatem in pupillum, quantam habet verus tutor.

SI QVACVNque prædi- tus &c.

* *Hic propter officium ſicut titulo ſuperiori matrimonium prohibetur. Item hoc de nuptijs ſupra l. ſi rector prouinciæ &c. de ſponſalibus dixit.*

Si quis

† C.T.3. c.l.

SI quis.] Rector prouinciæ vel iudex ordinarius alicuius loci voluit habere aliquam in vxorem, & cum ipſa recuſaret, ſibi & ſuis parentibus minacem terrorem intulit, qua pœna ſit puniendus, quæritur? Reſpon. quòd patitur pœnam. x. lib. auri, & priuatur dignitate ſua, quam intra biennium recuperare non poterit, & hoc caſu mulier poterit eum recuſare, & vicarium, ſi fuerit in eodē delicto, aliàs non.

* Fauorē, vt ī Cod. Th. & manuſc. ſed ī alijs recte emendatū eſt ſeruorem.

a Ipſis.] ſcilicet mulieribus.

b Sortis].i.cōdōnis, ſit mulier ſubaudi.

c Non peregerit.] ſcilicet de iure.

d Attamen.] ſic & ff. de extraor. cri. l. fi. & ſupra, de epiſc. & cleri. l. ſi quis non dicā. Sed arg. contra, ff. quod quiſq; iur. l. 1. in fi. ſolut. vt ibi.

* Sic repoſuimus ex manuſcri. cū antea perperam legeretur honorem ambierit.

e Vſurpauerit.] illum honorem.

f Biēnium.] ſcilicet continuum.

g Conſtituto.] ſcilicet reuerſo.

h Euitare.] ſi hic ſpecialiter cōceditur declinari ordinarius iudex, ergo regulariter prohibetur, vt ff. ad municip. l. 1. & de hoc diximus ſupra de iudi. l. apertiſſimi, circa medium legis.

i Domus eius.] ſcilicet mulieris quæ circunuenta eſt.

k Vicario.] illius iudicis.

l Vel ſimilis.] veluti legatus proconſulis.

m Præfecturam.] ſcilicet vrbis, & facit, ī. de nupt. l. etſi cōtra.

SI NVPTIÆ ex reſcripto petantur.

Quæ ſcilicet aliàs non valerent: vel etiā quæ aliàs valerent.

QVidā.] CASVS In l.

I. Impp. Gratia. Valentinian. & Theodo. AAA. [illegible]

SI qs † ordinaria vel qualibet prædictus poteſtate, circa nuptias inuitis ipſis a vel parentibus earum contrahendas (ſiue pupillæ, ſiue apud patrem virgines, ſiue viduæ erunt, ſiue ſui iuris viduæ, denique cuiuſcunq; ſortis b) occaſione poteſtatis vtatur, & minacem ſeruorem * ſuū inuitis his quorum vtilitas agitur, exhibere aut exhibuiſſe detegatur: hunc, licet prohibitas nuptias non peregerit, c attamen d pro tali conamine multæ librarum auri decem obnoxium ſtatuimus: & cum honore abierit, peractam dignitatē vſurpare prohibemus: tali ſcilicet pœna, ut ſi circa honorem eum quo male vſus eſt, vendicandum, noſtris ſtatutis parere noluerit: eam prouinciam in qua ſibi vſurpauerit, e habitare per iuge bienniū f non ſinatur. Illo vide licet adijciendo, vt & in poteſtate adhuc conſtituto, g liceat perſonę quam huiuſmodi ambitu circunueniri tentauerit, confeſtim cōteſtatione propoſita, cum ſua ſuorumq; domo iuriſdictionem eius euitare: h curaturis hoc vniuſcuiuſque ciuitatis defenſoribus & eiuſdē iudicis apparitoribus. Et q̄dē ſi hęc prauitatis ordinarij iudicis erit: vniuerſa domus eius i rō, atque omnia vel ciuilia vel criminalia negotia, quandiu idem in adminiſtratione fuerit, vicario k competant. Sin autem vicarius, vel ſimilis l poteſtatis, vim in huiuſmodi matrimonio contrahendo molietur: vi

A ciſsim ordinarius iudex interceſſor exiſtat. Sin autē erunt vtrique ſuſpecti: ad illuſtrem præfecturam m ſpecialiter talium domorum, quādiu ibidē adminiſtrauerint, tuitio p̄tineat.

TITVLVS VIII.

SI NVPTIÆ EX reſcripto petantur.

Non ualet reſcriptum obreptitium uel de illicitis impetratum. Bal. Vel ſic: Per reſcriptum principis mulier inuita non contrahit nuptias. & impetrantis bona publicantur ſine ſpe ueniæ: & filij ex tali coniunctione nati, ſunt illegitimi: impetranti tamen permittitur ut ſponſalia patris conſenſu celebrata, impleantur, uel data nomine arrharum, reddantur. Salic.

B

I. Impp. Hono. & Theodo. AA. Theodoto præfec. præt.

QVidam n * vetuſti iuris ordine o prętermiſſo, obreptione precum nuptias quas ſe intelligunt non mereri, a nobis exiſtimant poſtulandas, ſæpe habere puellę conſenſum confingentes. p quapropter tale ſponſaliū genus præſentis legis definitione prohibemus.

C

Si quis igitur cōtra hāc definitionem nuptias precum ſubreptione meruerit: amiſsionem bonorum, & pœnam deportationis ſubiturum ſe eſſe non ambigat: & amiſſo iure matrimonii, qđ prohibita uſurpatione meruerit, filios ſe ex hac coniunctione ſuſceptos, iuſtos non habiturū, nec vnquam poſtularę indulgentiæ annotātionisve indulto efficacem ſe venię effectum meruiſſe: exceptis his qui parentum ſpōſionem de nuptijs filiarū implere * deſiderant, vel ſponſalia, hoc eſt arrharum data nomine, reddi ſibi q præcepto legū cum ſtatuta pœna depoſcūt. Dat. Kal. Febr. Honorio. VIII. & Theodo. III. AA. Conss.

D

Idem dicit in effectu, quod lex præcedens. Vel, quod in l. præcedenti dixit in genere, hic dicit in ſpecie. Bald. Vel ſic: Reſcriptum per quod inceſta nuptiæ conceduntur, non eſt impetrandum: nec impetratum eſt ſeruandum Salic.

iſta prohibet imperator contrahi prohibitas nuptias, & imponit ei qui contrahit, pœnam. Vltra dicit quòd filij nati ex eis nuptijs, non erunt legitimi. Si tamen quis impetrauerit reſcriptum quòd ſi contraxerit ſponſalia cum aliqua prohibita, cui dederit arrhas, quòd arrhę ſibi reſtituantur, hoc caſu valebit reſcriptū. Viuianus.

n Quidam.] loquitur de his quæ non poſſunt tenere, vnde qui impetrat, ſubſtinet pœnam quā hic dicit, niſi in caſu quem excipit. Poteſt etiam ſecundo intelligi de illo matrimonio loqui, qđ etiam de iure communi tenet. Itē tertio pōt plane intelligi in præſide, vt ſupra, tit. proxi. Accur.

* C. T.3. 10.1.

o Ordine] quo cauetur vt cum non prohibitis contrahatur, ſecūdum primum, vt inſtitu. de nup. §. 1. vel quo cauetur vt liberè contrahantur matrimonia, vt ī. de inuti. ſtip. l. 1. ſcđ in ſcđm caſum, vel quo cauetur vt tales nuptiæ, ſcilicet inter præſidem & ſubiectam, non fiāt ſecundum tertium, vt ī. de nupt. l. etſi contra.

p Confingentes.] ſcilicet cum non habeant, ſecundum omnes caſus, vel etiā habeant ſecundum primum & tertium.

q Reddi ſibi.] ſub alternatione. hi ergo qui conſentiente patre, nullam pœnā patiuntur, & eſt ſic, ī. de interdic. matri. l. ſi tutor, & de ſponſa. l. mulier, & ff. de ritu nupt. l. tutor, & 36 q. 2. c. nullus. Ac.

* Impleri. vet. & Co. Th.

II. Imp. Zeno. A. Baſilio pręfect. prætor.

NEfandiſsimū ſcelus fratris ſororiſve filiæ nuptiarū, quod ſacratiſsimis conſtitutionibus ſub grauiſsimæ pœnę intermi natione damnatum eſt, [a] iterato præſentis diuinæ ſanctionis tenore modis omnibus prohibemus. Precandi quoque in poſterū ſuper tali coniugio (imò potius cōtagio) cunctis licentiam denegamus: [b] vt vnuſquiſq; cognoſcat impetratione quoq; rei cuius ē denegata petitio, nec ſi per ſubreptionem poſt hanc diem obtinuerit, ſibimet profuturam.

TITVLVS IX.

DE SECVNDIS nuptijs.

Mulier nubens ſecundo viro intra tempus luctus punitur pœnis hac lege expreſſis, hæc dicit. Bald.

I. Imppp. Gratian. Valentinian. & Theodo. AAA. Eutropio præfecto prætorio.

SI qua mulier [e] ne quaquā luctus religionē priori viro nuptiarū feſtinatione [c] pręſtiterit: ex iure quidem notiſsimo ſit infamis: [d] præterea ſecundo viro vltra tertiam [e] partem bonorū in doté non det: neq; ei ex teſtamento [f] plus quàm tertiam parté relinquat. Omniū præterea hęreditatū legatorum, fideicommiſſorum, ſuprema volūtate relictorū, [g] mortis cauſa [h] donationū, ſit expers. hæc nanque omnia ab hæredibus, vel cohæredibus aut ab inteſtato [i] ſuccedentibus vendicari iubemus: ne in his in quibus correctionē morum induximus, fiſci videamur habere rationem. His etiā amittendis, quę prior maritus ei ſuprema [k] volūtate reliquerit: quanquam hæc quæ mulieri à priore viro relinquunt, & per immaturum [l] matrimonium vacuata eſſe cœperunt, primo à decem perſonis edicto prętoris enumeratis, [m] id eſt aſcendentibus, [n] & deſcendentibus, [o] ex latere [p] autem vſque ad ſecundum gradum, ſcilicet gradibus ſeruatis, [q] deinde præſumi [r] à fiſco iubemus. Ean-

NEfandiſſimum] CASVS. Si aliquis impetrat à principe vt poſſit contrahere nuptias cum filia ſua, non debet concedi alicui tale reſcriptum, & ſi concedatur, non valet. Viuia.

a Damnatum eſt] vt ſ. de nupt. l. nemini. & inſtitut. de nupt. §. 2. & §. ſi aduerſus, & ſup. de inceſt. nupt. l. fin.

Reſcriptum ſuper matrimonio cōtrahendo an valeat

b Denegamus.] & hoc cum prohibetur iure naturali vel gentium, vt quia ratione ſanguinis vel affinitatis, ſecus vbi de iure ciuili tantū prohibetur, vbi reſcriptum tenet, vt ſupra de interdict. matri. l. pen. & facit infra ad Tertul. l. ſi qua mulier.

DE SECVNDIS Nuptijs

Nuptiæ ſecundæ quę dicantur.

Dixit de primis: ſequitur nunc de ſecundis nuptijs, quæ omnes vlteriores dicuntur: & dic quòd contrahuntur eodem modo: ſed multa conceduntur primis, quæ non ſecundo contrahentibus dātur.

SI qua.] CASVS Si mulier marito mortuo nubat intra annum luctus, ſit infamis, & ſecundo viro non poteſt dare in dotem niſi tertiā partem bonorū ſuorum, nec in teſtamē to relinquere. Item nec ex teſtamento alicuius aliquid capere poterit, vel iure legati, vel inſtitutionis, & ea quæ auferuntur mulieri, dantur hæredibus illius teſtatoris, & non datur fiſco. Si vero maritus prior aliquid ei reliquerat, auferetur mulieri, & applicabitur proximioribus de cognatione primi uiri, vt filio & filiæ. ſecundo, nepoti mariti, tertio, patri & matri, quarto, auo & auiæ, quinto, fratri & ſorori, poſt illos vocatur fiſcus, poterit autem ſuccedere agnatis vſque ad tertium gradum, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, vltra non. & ſic habes ex hac l. v. pœnas quæ imponuntur mulieribus conuolantibus ad ſecundas nuptias intra annum luctus. Sed hodie ſecundum canones impune intra annum luctus nubere poſſunt. Viu.

a Pars. l. ſi qua mulier. ſ. ad Tertullia.

c Feſtinatione.] Nubendo intra annum à tempore mortis primi viri.

d Sit infamis.] vt ff. de his qui not. infa. l. 1. niſi à principe impetret ante, vt ff. illo titul. l. ſolet, vel poſt, ut infra ad Tertul. l. ſi qua, vel niſi decubuerit intra annum, cum vir non eſt lugendus. nam hæc duo ſunt neceſſaria, vt ff. de his qui no. infa. l. liberorum §. 1.

e Vltra tertiam partem.] Minus autem quandoque ſic, quia filij eam coartant, quorum vnicuique &c. vt ſ. eo. tit. l. hac edictali.

f Teſtamento.] Nec etiam inter viuos ſecundum H. ne inueniatur via qua fiat contra legem, vt infra eod. l. hac edictali, in princi. Sed quid ſi in ſolidum faciat eum hæredem? ſi dicas habere totum, contradicit hæc lex. ſi dicas tertiam, ergo erit pro parte inteſtata, & pro parte teſtata, quod eſſe non debet, vt ff. de regu. iur. l. vij. Solu. ſecundum Ioan. in ſolidum eſt hæres, ſed tenetur reſtituere venientibus ab inteſtato, quod vltra tertiam habet, vel ſiſcus aufert quaſi indigno. licet enim ac cepit, non tamē fuit capax, vt ff. de verb. ſignifi. l. aliud. idem in eo qui necem defuncti nō vendicat. hæres enim eſt, ſed aufertur hæreditas ei, vt ff. de vulga. ſubſtitu. l. ex facto. §. Iulianus, & ad Trebel. l. cogi. §. hi qui ſic, & ff. de adop. l. ſi arrogator. Alij dixerunt hic ſpeciale, vt pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus quis decedat, ſic & ff. de inoffi. teſta. l. circa.

Teſtatus pro parte & pro parte inteſtatus quis eſſe non poteſt.

g Relictorum.] ab alio quàm à primo viro.

h Cauſa donationum.] Non idem forte in ea quæ fit inter viuos, arg. ff. de pœ. l. interpretatione.

i Ab inteſtato.] quādo fuit ſola, & dic quocūq; gradu ſint etiam vſque ad decimum, niſi quando à viro priore fuerunt relicta, vt ſubijcit, quanquam hæc &c.

k Suprema.] vel inter viuos, vt infra l. proxi. Sed tunc dicā vendicari tantum ab hæredibus ex teſtamento vel ab inteſtato venientibus.

l Immaturum.] id eſt valde maturum.

m Enumeratis.] qui ſunt cognati: vt in authent. de nup. § primę ſi quidem, colla. 4.

n Aſcendentibus.] patre, matre, auo, & auia.

o Deſcendentibus.] filio, filia, nepote, nepte.

p Ex latere.] fratre ſorore qui omnes in ſecundo gradu ſunt.

q Seruatis.] vt primo qui ſunt in primo gradu, admittātur. Sed an primo linea deſcendens, quam aſcendens? forte ſic, vt in authen. de hæred. ab inteſta. §. 1. collat. ix. Sed an frater & ſoror, auus & auia admittūtur ſimul, eo quòd pares ſunt in gradu? Puto quod ſic ſecundum Azo.

r Præſumi.] id eſt capi. Sed quare cum ab extraneo quid datur non pręſumitur à fiſco, alijs deficientibus? Reſpondeo, quia maior eſt indignatio primi viri ſi ad ſecunda vota tranſeat, quàm alicuius etiam extranei. Item ſi habet ſubſtitutum, an excludat fiſcum? Reſpondeo ſic, arg. infra de cadu. toll. §. in primo, & §. pro ſecundo.

Ab inte-

a Ab inteſtato.] multo magis ex teſtamento, vt ĩ. ea.l. A
b Legitimas] quando ſunt ſuę, vel agnatæ.
c Honorarias.] quando emancipatæ vel cognatæ. Sed cum hodie ſtatim nubere poſſit ſecundum canones, vt in decret. 2. quæſtio. 3. Euphemium, alias Paulum, an patitur iſtas pœnas? Reſpond. quòd nõ, argu. in authent. con ſtitut. quæ de digni. §. illud, collatio. vj. Item nota quòd eædem pœnæ imponũtur parienti intra tẽpus luctus, & ei quæ ſpreto ſacramento deſerit filiorum tutelam.

Mulier nubẽs intra tẽpus luctus an patiatur pœnas legales.

h Hæreditatis.

ADDITIO Addas quòd pœna quæ imponitur mulieri eo quòd nimis feſtinanter nubit, de qua in hac. l. & infra l. proxima, hodie eſt ſublata per dictum Apoſtoli. 1. Corinthio. vij. de quo in cap. penult. & fina. extra iſto titu. Pœna vero quæ imponitur ideo quia nubit ſecundo, de qua in, l. fœminæ, & alijs. ll. huius titu. non eſt ſublata. ita dicunt cõmuniter omnes canoniſtæ in d. c. pe. & fi. de quo vide omnino Abba. in d. c. fi.

Eiſdem] CASVS Addit legi authentica, quòd ſicut mulier quæ nubit intra annum luctus, quinque pœnis punitur, ſic mulier quę peperit poſt. x. menſes intra annum ex alio quàm ex marito, eiſdem pœnis punitur. ſic punitur illa quæ ſuſcepit tutelam filiorum ſuorum, & iurauit non conuolare ad ſecundas nuptias quandiu filij eſſent impuberes, & antequam redderet rationem adminiſtrationis, & peteret filijs tutorem, relicto ſacramento ſecundo nupſit. Viuianus.

dem quoq; mulierem infamem redditam, hereditates ab inteſtato a, vel legitimas, b vel honorarias c nõ vltra tertium gradum ſinimus vendicare.

IN AVTHEN. de nupt. §. ſin autem tutelã, coll. iiij. conſtitu. 1. & ſecunda pars huius authenticæ habetur collatio. iiij. cõſtitu. xj. de reſtitu. & ea quæ parit in xj. mẽſe. §. fi.

Vidua quæ intra annum luctus pa rit, & certum eſt quod non ex priore viro, patitur omnes pœnas, quas patitur nubens intra annum luctus. hoc primo. Item mater, quæ ſuſcepta liberorum tutela, contra ſacramentum denuo nubit non petito tutore, & ratione non reddita ſimiliter patitur omnes pœnas, quas patitur nubens intra annum luctus. Baldus.

B

Eiſdem pœnis d ſubijcitur etiam ea quæ parit e intra luctus tẽpus, ſi modo indubitatum ſit ſobolem hanc ex defuncto non exiſtere. f nam & vſufructu antenuptialis donationis priuatur. g Item & ea quæ ſuſcepta liberorũ tutela, contra ſacramentum, h ſecundo nubit, nõ prius tutorẽ petens, & rationem reddens. & exoluẽs omne quicquid debet. Sed hodie vlteriore iure ſacramẽtum ab ea non exigitur, ſed contractis nuptijs à tutela repellitur.

C

Hic proſequitur materiam l. 1. ſupra eodem, & dicit quòd olim mulier tenebatur lugere virum per menſes decem, & intra iſtud tempus decem menſium non debebat nubere: hodie ſunt additi duo menſes, & ſic annus luctus per duodecim menſes eſt conſtitutus. Bald. Vel ſic, tempus luctus intra quod mulier non poteſt nubere, eſt annus, intra quem nubens, vltra infamiam perdit omnia lucra nuptialia à primo marito habita. Sali.

D

d Eiſdem pœnis.] quas patitur illa quę intra annum nubit, vt in 1. & 2. l. huius tit.

e Parit.] Idem ſi non pariat, ſed ſtuprum committat, vt in authen. de reſti. & ea quæ parit. §. fi. col. vj.

f Non exiſtere, quia poſt decimum menſem ſit nata à tempore mortis primi uiri.

g Priuatur.] Sed quid eſt quod hic dicit, quòd etiam vſumfructum ante nuptialis donationis amittit, cum etiam legitimas nuptias contrahendo donationem illam amiſit, vt infra eod. l. 2. & 3. & authen. vxore, & infra ſi ſecun. nup. mulier. l. 1? Reſpon. habet quidem donationem illam, ſed aufertur ei ut indignæ, vel ſi vere nupſit intra tempus luctus, verum eſt quòd amiſit & proprietatem & vſumfructum, vt ĩ. eo. l. 2. ſed poſtea ſolam proprietatem, vt infra eod. l. 3. ſecundum Hug.

h Sacramentum.] hodie non iurat, vt in authent. vt ſine prohi. matres. coll. vij. Sed an eadẽ pœna habeat locum? Quod videtur per d. authen. vt ſine prohi. ſecundum Io. Alij dicunt contra, cũ propter tria hæc pœna imponitur, vt in corpore vnde hæc ſumitur, ſcilicet de nupt. colla. 4.

II. Iidem AAA. Eutropio PP.

Si qua ex fœminis a perdito marito, intra anni ſpacium alteri feſtinauerit nubere (paruum enim tẽpus poſt decem menſes † ſeruandum adijcimus, i tametſi k id ipsũ exiguũ putemus) probroſis inuſta notis, honeſtioris nobiliſque perſonæ decore l & iure priuetur: atq; omnia quæ de prioris mariti bonis vel iure ſpõſalium, m vel iudicio defuncti coniugis conſecuta fuerat, amittat. n Dat. III. Kalend. Iun. Conſtantinop. Eucherio & Syagrio Conſs.

a C. T. 3. 8.

† Gl. 2. in c. pręterea, d ęrs. & qualita. allegat hanc. l. q 2. menſes ſit modicum tempus.

Iſta lex eſt ſingularis. & hoc dicit, Mulier tranſiens ad ſecunda vota, quicquid ex facultatibus primi viri lucratiuo titulo conſecuta eſt, tenetur moriens liberis communibus reſeruare, vel alteri eorum quem elegit contemplatione meritorum. alienatione in extraneam perſonam penitus reiecta. hoc dicit primo. Item ſi aliquis ex filijs primi matrimonij decedit, ad quæ mater per ſucceſſionẽ eius cõſequitur, fratribus remanentibus ſimiliter reſeruare tenetur, alienatione penitus interdicta. Sed ſi nullus alius filius ſupereſt, mater filio morienti ſuccedit libere & pleno iure, & de bonis ex tali ſucceſſione prouenientibus poteſt libere diſponere & teſtari. Bal. Vel ſic: Mulier tranſiens ad ſecunda vota, tenetur reſeruare filijs primi matrimonij, vel vni ex eis lucra omnia à primo viro peruenta, etiam ſi donationẽ propter nuptias alius dederat ei promiſſo, ſed hoc hodie non uni tantum poteſt relinquere, ſed inter omnes diſtribuitur hoc dicit cum authen ſequentibus Salic.

Si qua.] CASVS. Si mulier intra annum nubat, infamis ſit, & amittat quicquid habuit à marito vel ex teſtamento, vel per don. inter viuos, Viuia.

i Adijcimus.] nam olim forte. x. menſes ſeruabantur, vnde ꝓ tam modico tempore non videbatur puniri.

k Tametſi.] id eſt quamuis. Accur.

l Decore.] hoc niſi ante decubuerit, vt ff. de his qui no. infa. l. liberorum. §. 1. ſecundum M. ſed ibi non erat lugendus, aliàs non ſufficit parere, cum & alia ſit ratio, ſcilicet nequa ſuſpicio &c. vt & in authent. de reſtitu. & ea quæ parit. §. fi. coll. vj. Accur.

m Sponſalium.] de quo non dixerat lex præcedens. Accur.

n Amittat] per ſententiam, matrimonium tamen tenet, ut in authen. de reſtitu cur ergo legitime factum punitur, vt arg. ĩ. ad. l. Iuliam de adulte. l. Gracchus? Reſpon. non matrimonium, ſed nimia feſtinãtia punitur, vt in authen. de nupt. §. primæ ſiquidem, colla. 4. & fac. ĩ. ex qui. cau. infa. irr. l. decreto.

Celeritas nimia quãdo punitur.

Fœminæ.] CASVS. Superiores leges dicunt qualiter puniatur mulier quæ intra tempus luctus nubit: hæc loquitur qualiter punitur illa quæ nubit poſt annũ dimiſſa affectione liberorum, & dicit quòd talis mulier quicquid habuerit ex primo marito ſiue in teſtamento, ſiue inter viuos, reſeruabit filijs primi matrimonij, nec poterit aliqd alienare, & ſi quid alienet, cogetur reſtitue

III. Iidem AAA. Floro * præfecto prætorio.

FOeminæ [a] quæ ſuſceptis ex priore matrimonio filijs, [b] ad ſecūdas poſt tempus luctui ſtatutum [c] tranſierint nuptias: quicquid ex facultatibus priorum maritorum ſponſalium [d] iure, quicquid etiam nuptiarum [e] ſolennitate perceperint, aut quicquid mortis cauſa donationibus factis, aut teſtamēto iure directo aut fideicommiſſi vel legati titulo, vel cuiuſlibet munificæ liberalitatis præmio, ex bonis (vt dictum eſt) priorum maritorum fuerint aſſecutæ: id totum ita vt perceperint, integrum ad filios quos ex præcedēte coniugio habuerint, tranſmittant, vel ad quēlibet ex filijs (dummodo [f] ex his tantum [ſit *] quos tali ſucceſsione digniſsimos [g] iudicamus) in quem contemplatione meritorum liberalitatis ſuę iudicium mater crediderit dirigendum. Nec quicquā eædem fœminæ ex ijſdem facultatibus alienādum in quamlibet extraneam perſonam, vel ſucceſsionem ex alterius matrimonij cō iunctione ſuſceptam, præſumant: atque [h] habeant poteſtatem poſsidendi tantùm atque fruendi in diem vitæ, non etiam alienādi facultate conceſſa. Nam ſi quid ex ijſdem rebus in alium quemlibet fuerit ab ea trāſlatum: ex maternis redintegrabitur [i] facultatibus, quò illibata ad eos quos ſtatuimus liberos, bona & incorrupta perueniant.

Mulier trāſiēs ad ſecūda vota, ſuccedit filijs primi viri ex teſtā° vel ab inteſtato, ut poſſit poſſidere talia bona dū uiuit: tamē extra filios ſuperſtites illius matrimonij alienandi poteſtatem non habet. hoc dicit primo. Et ſi unicus erat filius qui deceſſit, uel ſi plures, & omnes deceſſerunt, tunc habet plenum & liberum dominium, etiam alienandi quamlibet poteſtatem. Baldus. Vel ſic: Mulier tranſiens ad ſecunda vota, tenetur alijs filijs ex primo matrimonio reſeruare quæſita ex ſucceſſione liberorum dicti matrimonij: & ex ijs nullo ſuperſtite pro libito de bonis illis poteſt diſponere. Salic.

A Illud etiā addimus huic legi, vt ſi aliquis ex ijſdem filijs quos ex priore matrimonio ſuſceptos eſſe conſtabit, forte deceſſerit, matre iam ſecundis nuptiis funeſtata, alijs etiam ex eodem matrimonio progenitis

B liberis ſuperſtitibus: id quod per eandem ſucceſſionem [k] ab inteſtato vel ex teſtamento ſuæ poſteritatis mater videbitur cō ſecuta, in diem vitę ſuæ ꝓ ſibi debita portiōe ſola, tātum poſſeſsione delata [l] omne his qui ſupererunt ex priore ſuſceptis matrimonio filijs relinquat: nec ſuper iſtiuſmodi facultatibus teſtandi in quālibet

C extraneam perſonam, vel quicquam alienādi habeat poteſtatem. Quòd ſi nullā ex priore matrimonio habuerit ſucceſsionē, vel natus natiue deceſſerint: omne qđ quoquo modo perceperit, pleno proprietatis iure obtineat, atque in his nanciſcēdi dominij & teſtandi circa quem voluerit, liberam habeat facultatem. Dat. VI. Kalen. Iun. Conſtantinop. Antonio & Syagrio Conſs.

D

IN AVTH. de nup. §. ſi verò expectet, colla. iiij. conſtitu. j.

Iſta authen. ſe habet ad l. C. hoc modo: Dictum erat in l. codicis quòd ſi interuenit pactum de donatione propter nuptias lucranda liberis exiſtentibus, uel ſimpliciter, quòd mater lucratur præmortuo uiro in matrimonio: tamen ſi poſtea tranſit ad ſecunda uota, tale lucrum debet reſeruare filijs primi matrimonij: & ipſa dum uiuit, habet duntaxat poteſtatem ad utendum & fruendum: tamen text. in l. C. nōn declarauerat utrum iſta poteſtas ſit dominium, an uſusfructus: & quidam dicebant quòd erat dominium ad utendum & fruendum. Alij dicebant quod erat uſusfructus formalis, modo iſta authent. decidit quòd dominium ipſo facto eſt perditū: quia deſerit ipſam proprietas, ergo remanet ipſa ſimplex uſufructuaria formalis. Baldus.

In dona-

re tantū de ſuo próprio remanente vſufru. apud eādem mulierem. Item ſi quis de filijs primi matrimonij decedat, poterit ſuccedere filio, id tamen quod percepit de ſucceſſione, debet reſtituere filijs primi matrimonij. Si vero aliqui filij non ſunt ex primo matrimonio, quia omnes deceſſerunt, quicquid iuris percepit ex ſucceſſione filij, vel filiorum, pleno iure habebit. No. ex hoc textu ibi, ſucceſſionem, ꝙ iſtud primum dictum reſpicit principium huius, l. & vult dicere quòd vbi non ſunt filij primi matrimonij, ibi non ſunt pœnæ. concor. §. ſi verò expectet, 1. reſpō. in authent de nupt. colla. 4. & ita notatur hic in glo. 2. huius. l. ſecundum Bal.

[a] Fœminæ.] hucuſque de his quæ intra tempus luctus nupſerint, nunc quando poſtea.

[b] Filijs] ſecus ſi nō haberet filios, cum ceſſet cauſa prohibitionis, ſcilicet amor filiorū, vt in authen. eod. §. ſi vero expectet, & §. primæ ſiquidem, coll. 4. & ĩ. in fin. Accur.

[c] Statutum.] id eſt annum, nam & ſi ante, maiorem patietur pœnam, vt ſ. l. proxi & l. 1.

[d] Sponſalium iure.] id eſt ſimplicis donationis, vel propter nuptias.

[e] Nuptiarum.] vt lucrum donationis ꝓpter nuptias.

[f] Dummodo.] interpoſitio eſt.

[g] Digniſſimos.] qui ſunt capaces. Acc.

[h] Atque.] pro ſed.

[i] Redintegrabitur.] ſcilicet ſi conſumptę ſunt, aliàs vendicantur, vt ĩ. l. proxima, & l. generaliter, & facit, ĩ. ad Tertul. l. mater, & ĩ. titu. proxi. l. 1. & de indi. vi. l. ambiguitatem, & ĩ. ad l. Iul. maie l. quiſquis.

[k] Succeſſionem].ſ. filij, quia mater ſucceſſit filio.

[l] Poſſeſſione delata.] cauſa vtendi & fruendi, vt & ſ. dixi. alij, vt Azo dicunt in plena proprietate, & idem in viro, vt in authent. nequo virum quòd ex dote, colla. viij. Et nota ꝙ ex hac. l. & alia, ĩ. ad Tertul. l. mater, diſtinguitur, nubat ante mortem filij vel poſt, vt no. in dicta l. mater. Accur.

Sequitur authen. In donatione &c. & eſt ex corpore de nupt. §. ſi vero expectet, coll. 4. quā hic lege. Et nota quòd quidam dicūt, quòd mulier habet plenā proprietatem in talibus, cum poſſit teſtari, & ſecundum eos hæc authē. eſt neceſſaria quæ corrigit, quę ſolum vſumfructum eam habere dicit. Sed Bul. dixit tātum vſumfructū eā habere, & teſtatur de alienis ex permiſſione legis, ſic & ſ. de ſacroſanc. eccle. authen. ſi qua. Item ad id quod dicit hæc lex, fœminæ, crediderit dirigēdum, id eſt eligendum vnum de filijs, quod corrigitur per authen. lucrum, quæ ſequitur, & eſt de nupt. l. ſi vero expectet, colla. 4.

* ſic ĩ manuſc. & C. T. 3. 8. 2. perperam antea legebaĩ Theodoro. PP.

† Iſta lex reputatur ſingularis ſecundum Bald. hic.

* deeſt in vet. & Co. The.

IN donatione propter nuptias, etiam ſi alius pro viro dederit, deſerit eam Proprietas.

IN AVTH. colla. conſti. & §. quibus ſupra, verſ. venient autem talia.

Hæc authen, continuatur ad l. C. ita: Dictum erat ibi quod mater tranſiens ad ſecunda vota poterat teſtari inter liberos, & diſponere, & alterum ipſorum pro qualitate meritorum eligere: ſed iſta authen. determinat quod legis diſpoſitio ipſo iure diſtribuit inter liberos talia lucra: & ipſa mater poteſtatem diſtribuendi non habet, & idem in patre lucrante. quod ſi tranſeat ad ſecunda vota, dos ab eo lucrata æqualiter pertinet ad liberos ſuperſtites: & pater non habet aliter diſtribuendi arbitrium. Bald.

B

Verum hoc æqualiter inter liberos lege diſtribuitur, non arbitrio parentis permittitur.

IN AVTH. de nupt. §. hinc nos, collat. iiij. conſtitu. j. & de non eli. ſecũ. nuben. §. cum igitur, colla tio j. conſtit. ij.

C

Iſta eſt bona auth. & dividitur in duas partes. Prima loquitur qualiter mulier quæ tranſit ad ſecunda vota, ſuccedit liberis communibus ex teſtamento. Secunda qualiter ab inteſtato. ſecunda ibi, ab inteſtato quoque. Secũda ſubdividitur in duas partes: quia prima loquitur qualiter ſuccedat ab inteſtato in bonis primi viri. Secunda qualiter ſuccedat ab inteſtato in bonis aliunde quæſitis. Bald.

EX teſtamento[a] quidẽ ſuccedit mater liberis ſuis quæ conuolauit ad ſecundas nuptias, ſicut inſtitutus quilibet.[b] Ab inteſtato quoque vocatur, ſiue ante mortem filij,[c] ſiue poſtea ſecundas ineat nuptias.[d] ſed ab inteſtato eorum ſolum vſumfructum percipit, quæ ex paterna ſubſtantia ad filium peruenerunt. quantum verò ad antenuptialem donationem pertinet, erit ſimiliter ut in reſiduis,[e] omni no ingratitudine & hoc contra matrem fratreſque inſpecta.

IN AVTH. de non eli. §. hoc autem. colla. 1. conſtitu. 2 & de nupt. colla iiii. conſtit. 1. §. quoniã infirmas.

Quod debuit lucrari vir vel uxor in caſu non exiſtentium liberorum, debet lucrari ſi ex poſtfacto res redeat ad eum caſum Vel ſ. c: Quod iuris eſt de toto quo ad totum, ſic de parte quo ad partem. Iaco. But. ſecundum Bald.

SEd & ſi quis, [f]

D

IN donatione.] CASVS. Authentica iſta addit ad legem codicis. Nam l. C. dicebat quòd ſi mulier conuolat ad ſecundas nuptias, perdit donationem propter nuptias, & perdit lucrum cuiuſcunque donationis. Sed hæc authen. addit, & dicit quod ſi maritus non dedit donationem propter nuptias mulieri, ſed aliquis pro viro dedit, illud lucrum perdit quantum ad proprietatem, ſi conuolat ad ſecundas nuptias.

LVerum] CASVS. Hęc authen. corrigit l. C. Nam l. C. dicebat: Si mulier cõuolans ad ſecundas nuptias, poſt annũ dimiſſa affectione filiorum lucrata eſt aliqd ex primo matrimonio, illud lucrum poteſt diuidere inter liberos primi matrimonij, vel oĩbus viriliter, uel cui elegerit, ſed hoc hodie eſt correctũ, & vult hæc authen. vt lucrum per ipſam l. diuidatur inter liberos ęqualiter: non autẽ vult quod mater habeat licentiã diuidendi. Viuianus.

EX teſtamento.] CASVS. Lex codicis dicit quod mulier poteſt ſuccedere filio ſuo: ſed non dicit qualiter: quod aperit authent. quia ſuccedit ex teſtamẽto ſicut quilibet inſtitutus, & ab inteſtato: & ſi filius habuit aliqua bona à patre, mulier nõ habebit niſi vſumfructum. in alijs quæ habuit filius non à patre, habet mulier plenum ius, hoc tamen ita, ſi mater non inueniatur ingrata erga liberos.

a Ex teſtamento.] hæc authen. partim eſt ex titulo de non eligendo ſecundo nuben. §. cum igitur, coll. j. partim ex titulo de nupt. §. hinc nos, colla. iiij.

b Quilibet.] hucuſque eſt ex vtroque.

c Filij.] quem ſolum habebat.

d Nuptias] hoc ex illo de non eligendo, & quod ſubijcit, ſed eorum &c. vſque in fin. eſt de nupt. ſed ad hoc quod dicit ſuccedere ab inteſtato ſimpliciter, eſt contra proximam authen. ſed & ſi quis, vbi aliter ſuccedit. Sed dic, ibi circa donationem ante nuptias, hic circa alia, quod non placet, cum & hic de illa donatione dicat, vt hic in fine. Alij quod ibi fuit ab extraneo facta donatio, hic à viro. Vel verius: illa in donatione, & quando appoſitum fuit pactum: hic generaliter & quando nullum pactum fuit factum de lucrando.

e Reſiduis.] ſcilicet à viro habitis: vt nubens ſecundo amittat ius proprietatis, vt in authen. de nup. §. ſi vero expectet, colla. iiij.

SEd & ſi quis.] CASVS. Lex codicis dicit quod quicquid percepit mulier ex primo matrimonio quocunque tempore, compelletur reſeruare filijs primi matrimonij, hoc autem in donatione propter nupt. diſtinguit: aut pacta eſt mulier de lucranda donatione, aut nõ. Si non, reſtituet eam filijs. Si verò ſic, non ſemper reſtituet: quia pone quòd ſit pacta de lucranda tertia parte donationis ſi maritus decederet ſine liberis: ſi liberis exiſtentibus, pacta eſt de lucranda donatione tota, mortuus eſt maritus exiſtentib' liberis, & ita extitit conditio, habet ergo mulier totam donationem pleno iure ſecundum pactum: conuolat ad ſecundum matrimonium, & ita amittit proprietatem. ſi aliquis ex filijs primi matrimonij ſine filijs decederet, mulier ſuccederet ei in tertiam partem eius partis quæ contingebat filium ex donatione, aliæ duæ partes dantur hæredibus defuncti: & ſi mulier aliquid de rebus illis alienauerit, pro tertia parte confirmatur alienatio, ſed ſi eſſet filio ſuo hæres in totum, confirmaretur alienatio in totum. Vel pone caſum vt in gl. ſequen.

f Sed & ſi quis.] hæc eſt de non eligendo, §. hoc autẽ, & etiam de nupt. §. quoniam infirmas. Et dic caſum. Pactũ fuit vt ſi vir prædecederet, vxor lucriſaceret tertiam partẽ donationis propter nuptias, liberis ſcilicet non extantibus: & idem de viro dictum eſt, poſtea forte tribus relictis liberis deceſſit maritus: & poſtea deceſſit vnus ex liberis, ſicut haberet totam tertiam partem ſi omnes decederent, ſic debet lucrari tertiam partem portionis contingentis decedentem. Quam lecturam quidam improbant: quia liberis exiſtentibus deficit conditio, nec poteſt amodo lucrari mater: ſed tu approba vt in nouellis titul. de muliere quæ poſt mortem mari. l. nullam poſt hanc, & de his quæ ad ſecun. nupt. l. nulla licentia. Et dic quantum acquiritur, id eſt acquiri poſſet ex pacto. &c. & ad dictam opinionem reſponde: quia ſi omnes decederent, perinde haberetur ac ſi à principio nullus natus fuiſſet, quod ergo eſt de toto quo ad totum, idem de parte quo ad partem l. quæ de tota, ff. de rei vendica. Negari tamen non poteſt quin hæc authentica contra ius commune dicat. Alij exigũt hic addi, quòd pactum fuit de lucrando aliquid in caſu exiſtentium liberorum, puta totam donationem quam amiſit nubendo, ſic & ponitur in nouellis in titulo de muliere quæ poſt mortem mariti l. nullam poſt hanc. Contra quod eſt ff. de verborum obligatio. l. ſi ita quis ſtipulatur, & ff. iudica. ſolu. l. conquerebatur, ſi enim

enim committitur pactum in vno caſu, non debet poſtea committi in alio. Ad quod dicas, ꝙ duo fuere pacta. vel aliter, primo caſu committitur ex vi pacti, ſecundo ex vi legis magis quàm ex vi pacti. Tertij ponunt, ꝙ pacta eſt lucrari tertiam partem in caſu non exiſtentium liberorum, in caſu exiſtentium liberorum nihil, ſed totum dictum eſt permanere penes filios. Cui opponitur, ꝙ male diceret redire dominium, cum nũquam fuerit penes eam, & eodem modo primæ poſitioni opponitur. Sed dic ꝙ fuit ſaltem conſtante matrimonio, & amiſit eo ſoluto. Item & per hoc tollitur alia quæſtio, ſi fuit factũ de tertia, lucranda in caſu liberorum exiſtẽtiũ, & de tota in caſu nõ exiſtentium liberorum, & extiterunt, & ſic tertiam lucratur, quam nubendo poſtea amittit, & tunc ſi decedãt omnes, totam lucratur, ſic ergo poſt plus redit, quam primo habebat, male ergo ponitur, redit. Sed dic habito reſpectu, ut dixi, quando matrimonium durabat. Item quid ſi ſimpliciter pepigit de lucrando? Reſpon. in vtrunq; caſum videtur pepigiſſe. Itẽ qd econtra ſi plus pepigit in caſum exiſtentium, puta totum: & minus in caſum non exiſtentiũ, puta tertiam? Dic ſi amiſit nubendo, ꝙ recuperare poterit ex ſecundo pacto ſecundum formam eius, licet ſit minus quàm id qđ ex primo. ſic ergo hæc ſunt paria, ab initio nullos filios extare, & ex poſt facto deficere omnes: vt in auth. vnde hæc ſumitur. & idem ſi vnus decedat: vt quod iuris eſt in toto quo ad totum, idem ſeruetur in parte quo ad partem: vt in Authen. de nupt. §. quoniam infirmas, colla. 4. quod eſt mirabile & voluntatium, & non nitens ratione, cum adhuc aliqui ſint de liberis.

A ex his [a] præmoriatᷣ abſque progenie: redit ad matrẽ [b] dominium quãtum acquiritur ex pacto non exiſtentium liberorum: reſiduum autem conceditur quibuſlibet [c] defuncti hæredibus. [d]

¶ Si quid ergo ex his alienauerit: [e] pro ſupraſcripta portione confirmatur alienatio. quare ſi ſola hæres extiterit, [f] in ſolidum ad ipſam redit, [g] vel alienationem ſequitur.

Ex quocunque coniugio ſuſcepti filij, à ſuis parentibus collatas ſponſalitias largitates ſibi vẽdicant præcipuas. Bal. Vel ſic: Sicut mulier quæ tranſit ad ſecunda vota, tenetur reſeruare liberis illius matrimonij ſponſalitiam largitatem, quam vir primus ei contulit, ita mulier quæ tranſit ad ſecunda vota, ſponſalitiam largitatem ex donatione ſecundi viri ad eam deuolutam tenetur filijs ſecundi viri reſeruare: ſiue ad tertiũ matrimonium tranſeat, ſiue non. Sed alia bona ſimpliciter materna ipſa mulier decedens tranſmittit ad liberos diſponendo de eis prout vult. Ab inteſtato vero omnes filij tam primi quam ſecundi matrimonij ſuccedũt pro numero liberorũ. Bal.

IIII. Imp. Honor. & Theodo. A A. Marino præfecto prætorio.

CVm alijs [h] ſanctionibus [i] iuſſerimus materna bona integra ad liberos peruenire: quod tamẽ mulier mariti largitate [k] percepit, id ex eo tantum liberi coniugio procreati, ſibi ſpeciale tanquam paternum nouerint patrimonium vendicandum.

¶ Itaq; [l] ſi habens [m] filios ad ſecundas nuptias forB taſſe tranſierit: ſponſalitiã largitatem, quam vir ſecundus contulit in vxorẽ, tantummodo filij qui ex ſecundo matrimonio ſuſcepti ſunt, pro ſoliditate poſſideant, nec proſit [n] liberis ex priore ſuſceptis matrimonio, ꝙ mulier ad tertia minimè vota migrauerit.

¶ Quòd ſi poſterior vir ſine liberis ex eodem matrimonio ſuſceptis deceſſeC rit: quicquid ab eo ex ſpõſalium largitate vxor fuerit conſecuta, id ſibi [o] iurique ſuo ſciat eſſe collatum, etiam ſi ex priore matrimonio donator filios reliquiſſe doceatur.

¶ Ad maternas [p] ſanè veniens vel ex hoc vel ex

a Ex his.] ſcilicet filijs ex primo matrimonio natis.

b Redit ad matrem.] quod habuerat tempore matrimonij in donatione, ſecundum primum & tertium caſum & quod amiſit per ſolutionem matrimonij. nã vt dos ad vxorem, ſic donatio ad virum redit ſoluto matrimonio: vt j. de rei vxo. actio. §. illo, nam æquis paſſibus ambulant. vel ſecundum alium caſum dic, redit quod amiſerat per ſecundum matrimonium, cum illud habebat ex pacto exiſtentium liberorum.

c Quibuslibet.] ergo matri, cum ipſa ſit hæres. male ergo ſtat hæc Authenti. Sed dic quòd alios inſtituerat, & matri ſolam legitimam dimiſerat. Vel dic ſpeciale in hac donatione, vt nõ plus debeat habere mater ẽt ſi ei ſuccedat.

d Hæredibus.] ex teſtamento, vel ab inteſtato: vt in corpore.

e Alienauerit.] mulier.

f Extiterit.] puta filio inſtituto.

g Redit.] cum nihil eſt alienatum.

CVm alijs.] CASVS. Sicut mulier cogitur reſtituere quicquid habet ex primo matrimonio filijs primi matrimonij: ita debet reſtitui filijs ſecundi matrimonij quicquid habet ex ſecundo matrimonio. ꝙ ſi non habeat filios ex ſecundo matrimonio, habebit pleno iure: & ea poterit relinquere cuicunq; voluerit. Viuianus.

h Cum alijs] Cum, id eſt quamuis.

i Sãctionibus.] quas non habemus, vel dicit de illa, infra de bo. mater. l. ſi uiua.

k Largitate.] ideſt donatione propter nuptias.

l Itaque.] Nunc dicit in ſpecie quod in genere dixerat. Vel quia ſicut eſt circa primum matrimonium, ſic & circa ſecundum.

m Habens.] ſcilicet mulier.

n Nec proſit.] Videbatur prodeſſe: quia hæc pœna mulieri imponitur, vt non alij relinquere poſſit: quia ſecundò cõtraxit matrimoniũ, per quod tãtùm primis filijs fecit iniuriam, non ſecundis. Vnde primi cum ſecundis videbantur admitti, quod non eſt verum: vt hic dicit, & in authen. de nup. §. illud, colla. iiij. Sed argu. contra infra eod. l. ſi quis prioris, §. talem, vbi etiam filijs primi matrimonij dat de his lucris ſecundi matrimonij, ſed hic de donatione propter nuptias, & de dote: ibi autem de alijs lucris ſecundum Bul. vel hic loquitur D cum filij ſecundi matrimonij vtriuſque parentis hæreditatem adierunt: ibi illius tantum qui lucrifecerat donationem vel dotem, & ideo ibi prædicti filij ſecundi matrimonij habent eam donationem, vel dotem ſimul cum liberis prioris matrimonij ſecundum Ioan. Accurſius.

Mulier ſecundo nubens, primis filijs iniuriã facit.

o Id ſibi.] quaſi dicat, mulier libere habet etiam ſi donator, id eſt vir ſecundus ex alia vxore filios habebat.

p Ad maternas.] lege ſic, ſane omnis poſteritas ex quocunque viro ſuſcepta poſſideat lucrum, ſubaudi, veniens ad matrem: veniens dico ex hoc titulo, ſcilicet donationis propter nuptias, vel ex aliquo alio, ſcilicet ſimplicis donationis inter ſponſos. Vel ſic: Omnis poſteritas veniens ad maternas facultates quæ obueniunt matri ex hoc vel ex alio titulo, quod in idem recidit. In alijs autem lucris à donatione propter nuptias,

ptias, & de dote & ſponſalitia largitate loquitur dictus §. talem, & ibi plene dices.

[a] Suſcepta.] viro ſcilicet in primo, vel in tertio ſecundum quoſdam, vt non obſtet §. talem, & caue tibi, quia non ſunt filij ex hoc coniugio ĩ quo habuit lucrũ, ſed ex alijs viris primis, vel poſterioribus.

[b] Vt à matre] quaſi dicat, ita habebunt ſicut mater volet: verbum enim vt, denotat veritatem.

[c] Collata.] ſcilicet portio.

[d] Decernimus.] in principio legis.

[e] Suſcepti filij.] ſi ſunt filij, aliàs omni poſteritati, vt hoc §. in princip. §.

† Præcipimus. & aliàs, de ceeumus.

Generaliter. CASVS. Sicut mulier conuolans ad ſecundum matrimonium cogitur reſeruare quicquid percepit à primo marito, filijs primi matrimonij: ita vir conuolans ad ſecundũ matrimonium, omnia quæ habuit ex prima vxore, compellitur relinquere filijs primi matrimonij, & filij habent dominium illarum rerũ: & ſi mortuo patre res ab aliquo poſſidentur, filij eas poſſunt vendicare ſi extant: & ſi non extarent res, haberent condictionem ſine cauſa. pater autem dum viuit, poſſidebit res illas, & in morte relinquet filijs ſuis ſicut vult, nec eas alienat. Itẽ filij primi matrimonij poſſunt petere ea quæ pater vel mater lucrati ſunt ex primo matrimonio, ſiue velint adire hæreditatem patris vel matris prius decedẽtis, ſiue non, adire tamen debent hæreditatem illius qui poſterius moritur. Si autẽ vir vel mulier ad matrimoniũ ſecundum non conuolat, poteſt facere de

quolibet alio titulo facultates omnis poſteritas, ex quocunq; ſuſcepta viro,[a] pro debita ſibi portione vt à matre,[b] vel ſpontanea largitate, vel per teſtamentum eius fuerit collata,[c] poſſideat.

¶ Nos enim hac lege id præcipuè cuſtodiẽdum eſſe decernimus,[d] † vt ex quocunque coniugio ſuſcepti[e] filij, patrum ſuorũ ſponſalitias retineant facultates.

Sicut mater tranſiens ad ſecunda vota, lucra prioris matrimonij tenetur reſeruare filijs eiuſdem matrimonij: ita vir tranſiens ad ſecunda vota tenetur reſeruare filijs eiuſdem matrimonij lucra dotis: alienandi facultate penitus interdicta, adminiſtratione tamen permiſſa patri dum viuit, & etiam poteſtate eligendi, ac etiam diuidendi. hoc dicit uſque ad §. in his autem. Bald.

V. Impp. Theo. & Valẽtin. A A. Florentio pfã ſecto pręt.

Generaliter[f] cẽſemus quocunq; caſu[g] conſtitutiones ante hãc legẽ mulierem[h] liberis communibus, morte mariti mr̃imonio diſſoluto quę[i] de bonis mariti ad eã deuoluta ſunt, ſeruare ſanxerunt: iiſdem caſibus maritũ quoq; quę de bonis mulieris ad eũ deuoluta ſunt, morte mulieris matrimonio diſſoluto, communibus liberis ſeruare.

¶ Nec intereſt, ſi alter pro marito donationem ante nuptias, vel pro muliere dotem crediderit offerendam.

¶ Hoc obſeruari præcipimus licet res ante nuptias donatæ[k] (vt aſſolet fieri) in dotem à muliere redigantur.[l]

¶ Dominiũ aũt rerum quę liberis per huius legis vel præteritarum cõſtitutionum auctoritatem ſeruantur, ad liberos pertinere decernimus.

¶ Itaq; defuncto eo q̃ eas liberis ſeruabat, extantes ab omni poſſeſſore liberi vendicabunt,[m] conſumptas vero ab hæredibus eius exigent,[n] qui eas ſeruare debuerat.

¶ Alienandi ſanè, vel obligandi ſuo nomine[o] eas res quæ liberis ſeruari pręceptæ ſunt, eis qui reſeruaturi ſunt, adempta licẽtia eſt.

¶ Negotia vero liberorũ patri vtiliter[p] adminiſtrare concedimus.

¶ Diuidendi quoq; res inter eos liberos ipſis parentibus pro ſuo arbitrio, vel eligendi quem voluerint, licentiam non denegamus.[q]

Lucra quæ debent reſeruari filijs primi matrimonij, pertinent ad eos, ſiue ſint hæredes præmorientis ſiue lucrantis. h. d. vſq; ad §. illud. Bal. Vel ſic: Hæc lucra debẽtur liberis, ſi hæreditatẽ primi parentis nõ adierint: dũmodo hæredes exiſtant ſecundo morientis. hodie vero etiamſi neutrius eorum exiſtant hæredes, dummodo non fuerint ingrati. h. d. cum authenti. hæres. Salic.

In his autem caſibus, in quibus res vt paternas mater liberis cõmunibus ſeruare pręcepta ẽ: (hoc eſt vbi morte mariti matrimonio diſſoluto, mulier ad alias nuptias peruenerit) vel vbi res vt maternas patrem liberis communibus ſeruare cenſuimus: (hoc eſt, vbi morte mulieris matrimonio diſſoluto, vir ad alias nuptias venerit) ſi hr̃ditatem eius parentis q̃ prior mortuus eſt,[r] non adierint liberi: licebit eis, tanquam eius tantum res fuerint qui poſterior moritur[s], eas ſibimet vendicare, ſcilicet ſi eius qui poſterior moritur, hæreditatem crediderint adeundam: ne quod fauore[t] liberorum inductũ eſt, quibuſdam caſibus ad læſionem[u] eorum uideatur inuentum.

rebus illis ad arbitrium ſuum, quas habuit ex primo matrimo. ſi tamen non alienarent, filij poſt mortem parentum poterunt vẽdicare. Viuia.

[f] Generaliter.] id eſt ſiue mulier nubat intra annum, ſiue poſt. Item ſiue mater, ſiue auia.

[g] Quocũque caſu] quod eſt quando ſecundò nubit, vt ſ. e. l. fœminæ, & l. proxi. Item & quando non nubit ſi non alienauit vel conſumpſit, vt infra hac l. in fin.

[h] Mulierem.] migrantem ad ſecundas nuptias.

[i] Quæ.] ea ſubaudi.

[k] Donata.] ſponſæ ſimpliciter, quod poſtea datur in dotem, vt hic, & ſ. de dona. ante nupt. l. j. & l. ſi conſentiente.

[l] Redigantur.] vt ſeruentur filijs primi matrimonij viro lucrante.

[m] Vendicabunt.] vt & j. de bonis quæ lib. l. quæcunque, & argu. ſupra de ſacroſan. eccl. l. iubemus, ij. & j. de repud. l. conſenſu, §. ſi.

[n] Exigent.] condictione ex hac l. ſm Ioan. vel etiam ſine cauſa. argu. contra ſ. de condictio. ſine cauſa l. pen.

[o] Suo nomine.] bene dixit, ſuo nomine: quia filij nomine poteſt, vt ſequitur.

[p] Vtiliter.] immo & non vtiliter: quia erubeſcit lex &c. vt authen. de nup. §. ſed quod ſancitum eſt, colla. iiij.

[q] Nõ denegamus.] immo hodie denegatur, ut ſ. eo. auth. lucrum.

[r] Mortuus eſt.] & qui donauit, vel dedit in dotem.

[s] Moritur.] & qui recepit in dotem.

[t] Fauore.] vt ea bona ſeruentur eis, tãquam primo mortuũ parentis fuiſſent.

[u] Ad læſionẽ.] q̃d vtique

vtiq; fieret, ſi ipſi nõ poſſent ea bona habere niſi prius A adita hæreditate defuncti parentis dantis. fauore enim eorum inductum eſt, vt liceat eis res quas mater accepit a patre, vt paternas: vel quas pater a matre, vt maternas vendicare. hoc aũt ad eorũ læſionem poſſet retorqueri: q̃a ſi nõ adeãt hæreditatem patris morientis qui dedit: videtur ꝙ non poſſint vendicare res ſuas vt paternas: qđ hic remouet. nam hic (vt ſic dicam) aditio omiſſa non eſficit quominus hic admittatur. cui ſimile dicitur ff. de contra tab. l. non tantũ, §. ſi emancipatus, & facit ad hoc ſ. de leg. & conſtit. l. quod fauore, & de fideinſtr. l. plures, & ĩ. de rei vxoriæ actione §. illo. Quod autem hic dicitur, ſi vel eius &c innouat authen. quia hæres lucro cedunt liberis. licet nõ ſint hæredes patris vel matris, vel non ſint hæredes vtriuſque: idem & ſi neutrius ſint, dummodo non ſint ingrati circa vtrumque, vel ſalte circa poſterius decedentem: vnde ſequitur auth. hæ res.

H Ae res] CASVS. Lex Codicis dicit ꝙ filius poterit petere ea quæ pater vel mater lucratus eſt ex primo matrimonio, etſi nõ adeat hæreditatẽ patris vel matris qui poſterius deceſſit. Hæc Auth. corrigit hanc diſtinctionem, dicens ꝙ filij debent habere res. ſiue velint adire hæreditatem parentum, ſiue non.

a Hæ res.] Hæc authenti. eſt ex authẽ. de nupt. §. ſi vero expectet, & §. quoniam infirmas, & §. ſoluto, & §. deinceps, collat. 4.

b Vtriuſq;.] niſi ingrati extiterint, ſi non eſt in textu: & in authent. de nupt. §. & ſuper his quoq; lucris, & §. ſi quis. n. ex his.

c Quod eis] ſcilicet alienare vel conſumere. & facit ĩ. eodem. l. hac edictali. § fina.

d Liberis liceat.] ſed hoc iis non poteſt conſumere vel [illegible] are. & ſic [illegible] ſta authenti. vxore quæ & ipſa in [illegible] quo corrigitur: & ſic [illegible] authenti. ſi tamen. quas ambas lege, & non omittas quod dicit ĩ. eo. in authen ſed & ſi quis.

IN AVTHEN. de nupt. §. ſi verò expectet, & §. quoniam infirmas, & §. ſoluto, colla. iiij. conſtitu. j.

HAe res[a] lucro cedunt liberis, licet hæredes non ſint patris, aut matris, aut vtriuſque,[b] niſi fuerint ingrati, & probetur ingratitudo.

Finit authentica, ſequitur tex. Codicis.

Qui non tranſit ad ſecunda uota, poteſt lucra libere alienare, & conſumere, ſi uero non alienat, nec conſumit, poſſunt liberi illius matrimonij tanquam reſeruata uendicare. Bald.

Illud etiam humanis ſenſibus huic legi credidimus inſerendum, vt eo quoque caſu quo lucratur vel mulier res quæ ad eam à marito perueniũt, vel maritus eas quæ ex bonis mulieris ad eum tranſeunt: hoc eſt vbi primum matrimoniũ alterius morte diſſoluitur, nec ſuperſtes ad ſecundas nuptias peruenit: ſi res vel maritus, vel vxor, hoc eſt qui ſuperſtes eſt, non conſumpſerit, vel alienauerit (quod eis[c] ad ſecundas nuptias non venientibus, quaſi rerum dominis conceſſum eſſe non dubium eſt) liberis[d] liceat res à patre profectas, vt paternas: à matre, vt maternas accipere.

IN AVTHEN. neque virum quod ex dona. §. propterea igitur, coll. viij. conſtitu. fin.

Iſta authen. dicit ꝙ lucrum dotis & donationis propter nuptias omnino eſt reſeruandum filijs illius matrimonij, ſiue matrimonium diſſoluatur morte, ſiue diuortio Bald.

V Xore.] CASVS. Lex C. dicit quòd mater conuolans ad ſecundum matrimonium, nõ poteſt alienare res quas habuit ex primo matrimonio: authenti. confirmat hoc modo: quia ſi maritus aliquid lucratus eſt ex dote: cogitur ſeruare filio, ſiue conuolet ad ſecundum matrimonium, ſiue non. & ſi mulier aliquid lucrata eſt ex donatione propter nuptias a marito: compellitur reſeruare filio, ſiue cõuolet ad ſecundas nuptias ſiue non: & prædicta habent locum nõ ſolum cum matrimonium uxoris vel mariti ſoluitur, ſed etiam in diuortio. Nam quædam eſt conſtitutio quæ loquitur ſuper his lucris. Viuianus.

VXore mortua quod vir ex dote[c] lucratur, filijs communibus omnimodo[f] reſeruatur quantum ad proprietatem, vſufructu patri conceſſo. Idẽ eſt ex parte mulieris, ſi lucretur ex ſponſalitia[g] largitate. Item † ſi aliter[h] B matrimonium ſoluatur, ſuper ijſdem lucris loquitur hæc eadem conſtitutio.[i]

IN AVTHEN. vt fratrum filij. §. quia verò mulieres, colla. ix. conſtitu. vij.

Iſta authen. dicit ꝙ mulier quæ non tranſit ad ſecunda uota, non ſolum habet vſumfructum lucratorum ex cauſa donationis propter nuptias: ſed etiam habet utilem proprietatis partem ſecundum numerum liberorum. Bald.

C SI tamen[k] abſtineat mater à ſecundis nuptijs, habebit & ipſa proprietatis portionem pro numero liberorum. Idem in patre obtinet, & in oĩbus aſcendentibus à ſecũdis nuptijs abſtinentibus.

Mulier ſecundo uiro, uel ulteriori, uel maritus ſecundæ uxori, uel ulteriori, nullo liberalitatis titulo, ſeu nullo lucrandi pacto uel relicto, poteſt plus conferre quam uni liberorum prioris matrimonij minus habenti, & quod ultra reliquit, uel donauit, pro non ſcripto habetur: & quicquid in fraudem huius conſtitutionis agi- D *tur, ipſo iure caſſatur. hoc dicit uſq; ad §. his illud. Bald. Vel ſic: Coniunx tranſiens ad ſecunda uota, non poteſt ullo titulo in ſecundum coniugem transferre plus quam reliquerit uni ex filijs primi matrimonij cui minus reliquerit, & quod ultra reliquerit, non ualet: ſed inter liberos æqualiter diuiditur. Salic.*

VI. Impp. Leo & Anthemius AA. Erythrio præfecto prætorio.

c Ex dote.] Non corrigitur hic lex veius in alijs rebus, niſi in dote & donatione propter nuptias.

f Omnimodo.] id eſt ſiue contraxit ſecundum matrimonium, ſiue non.

g Sponſalitia].i. propter nuptias donatione.

h Aliter.] diuortio.

i Conſtitutio vt ĩ. eo. l. quoniam.

k In quibuſdam exempl. legitur. Idemque ſi aliter matrimonium ſoluatur, omiſſis his uerbis, ſuper iiſdem lucr. loqui. hæc ea. conſtitutio.

SI tamen.] CASVS. Authentica hæc continuatur cum ſuperiori lege, & dicit quòd mater quæ non conuolat ad ſecundum matrimonium, poteſt habere vtilem portionem cũ filijs ſuis in donatione propter nuptias: & idẽ in patre.

k Si tamen.] Hæc ẽ ex corpore, vt fra. filij, §. quia vero mulieres. collat. 9.

H Ac edictali.] CASVS. Superiores leges loquuntur qualiter puniantur mulier & vir ſecundo nubentes, in rebus quas lucrati ſunt ex primo matrimonio, cum conuolant ad ſecundum matrimonium. mulier nec in vltima voluntate, nec inter viuos poteſt plus ſecundo marito dare, vel relinquere, quàm det vni ex filijs primi matrimonij. Idem eſt in auo, & in auia: ſi verò plus detur ſecundo

cundo marito, uel ſecundę vxori: quod plus datum eſt, non valebit. Item mulier proprietatem eorũ quę lucrata eſt à primo marito, perdit: vſumfructum tantũ retinet in rebus immobilibus, mobiles vero res æſtimabuntur, & habebit vſumfru. ſi ſatiſdet ſecundum formam hic poſitam, alioquin res remanebunt penes filios: & filij ſatiſdabunt matri de tertia parte centeſima æſtimationis ſoluenda matri, quæ conſtituitur pro rebus quas mater lucrata eſt. ſi nec filius, nec mater det fideiuſ. mulier habebit vſumfruct. & bona mulieris tacite erut obligata pro rebus illis: & ſi nec vir nec mulier conuolet ad ſecundas nuptias, alienare poterunt ea quæ habent ex primo matrimonio: ſed ſi non alienant, filij priorisma trimonij mortuis parẽtibus vendicabũt, licet hæreditatem parentum non adierint.

a Hac edictali] id eſt generali. Et not. quod hucuſque dixit qualiter puniantur contemptores liberorũ in lucris prouenientibus à defuncto cõiuge: nunc qualiter in alijs eorum bonis.

b Teſtamento] ſcriptura facto.

c Cauſis.] quæ ſunt ĩ. de donatio. inter vir. & vxo. l. donationes j.

d Quàm filio, &c.] Contra ſ. de dona. ante nup. l. ſi liberis. Solu. vt ibi.

e Derelicta.] ſcilicet vltima voluntate.

f Data.] inter viuos.

g Donata.] ob cauſam, vt dos, & donatio ante nuptias: & inſpicitur hoc tẽpore mortis binubi, vt in Authen. de nupt. §. quia vero hactenus, collatio.

Hac edictali [a] lege in perpetuum valitura ſancimus, ſi ex priore matrimonio procreatus liberis pater materve ad ſecũda, vel tertia, aut vlterius repetiti matrimonij vota migrauerit: non ſit ei licitum nouercæ, vel vitrico, teſtamento, [b] vel ſine ſcriptura, ſeu codicillis, hæreditatis iure, ſiue legati, ſiue fideicõmiſſi titulo plus relinquere, nec dotis, aut ante nuptias donationis nomine, ſeu mortis cauſa habita donatione. conferre, nec inter viuos conſcribendis donationibus, (quæ etſi conſtante matrimonio ciuili iure interdictæ ſint, morte tamen donatoris ex certis cauſis [c] confirmari ſolent) quàm filio, [d] vel filiæ, ſi vnus, vel vna extiterit. Quòd ſi plures liberi fuerint: ſingulis æquas partes habentibus, minime plus quàm ad vnumquenque eorum peruenerit, ad eorum liceat vitricum nouercamve transferri.

¶ Si autem nõ æquis portionibus ad eoſdẽ liberos memoratæ transferint [p] facultates: tunc quoque non liceat plus eorum nouercæ, uel vitrico teſtamento relinquere, vel donare, ſeu dotis, vel ante nuptias donationis titulo conferre, quàm filius uel filia habet, cui minor portio vltima voluntate derelicta, [e] uel data [f] fuerit, aut donata: [g] ita tamen, ut quarta pars quæ eiſdem liberis debetur ex legibus, nullo modo minuatur, niſi ex his cauſis [h] quæ de inofficioſo excludunt querelam.

¶ Quam obſeruationem in perſonis etiam aui, uel auiæ, [i] proaui & proauię, nepotum vel neptium, itẽ pronepotũ & proneptiũ, ſiue in poteſtate, ſiue emãcipati emancipatæve ſint, ex paterna, vel materna linea uenientibus, cuſtodiri cenſemus.

¶ Sin uerò plus quàm ſtatutum eſt, aliquid nouercæ vel uitrico relictum, uel donatum, aut datũ fuerit: id quod plus relictum, uel donatum, aut datũ fuerit, tãquam non ſcriptum neque derelictum, uel donatum, aut datum ſit, ad perſonas deferri liberorum, [k] & inter eas diuidi [l] iubemus, omni circunſcriptione, ſiqua per interpoſitam perſonam, uel alio [m] quocunque modo fuerit excogitata, ceſſante.

Mater tranſiens ad ſecunda uota, donec uiuit, rerum mobilium lucratarum percipit commoda, alienatione penitus interdicta. Immobilium verò præſtita ſatiſdatione. & facta æſtimatione, uſumfructum habet. Si autem non uult uel non poteſt ſatiſdare: facultas ſatiſdandi conuertitur ad filios, qui debent ſatiſdare matri pro uſufructu æſtimationis medij temporis: qua ſatiſdatione præſtita, filij poſſunt liberè res alienare: neutro uero ſatiſdante propter impotentiã, vel diſſimulationem, res remanent apud matrem donec uiuit, pro quarũ reſtitutione ſunt tacitè obligata bona matris præſentia & futura: & ipſa mater poſterioribus præfertur creditoribus: & hoc ſi tranſit ad ſecunda vota. Si autem liberorum affectione, uel caſtitate ſeruata non migrauit ad ſecunda uota, remanet dominã pleno iure: & habet alienandi poteſtatem: tamen ſi non alienat, licebit liberis extantia uendicare. Bald. Vel ſic. Si mulier tranſit ad ſecunda uota. proprietas rerum à primo uiro prouentarum in liberos primi matrimonij transfertur: & ipſa uſufructuaria efficitur, quæ pro mobilibus tenetur ſatiſdare forma hic ſcripta: & ea non ſatiſdante, poſſeſſio transfertur in filios ſatiſdantes. & neutro ſatiſdante, poſſeſſio remanet penes matrem: omnibus liberis morientibus, proprietas redit ad matrem. Sali.

His [n] illud adiũgimus, vt mulier in his caſibus, [o] in quibus ante nuptias donationes, cæteras etiam res à marito ad ſe deuo-

iiij. & facit ſupra de inoffi. doti. l. 1. & ſupra de dona. ante nupt. l. ſi conſtãte, §. fi.

h Niſi ex his cauſis.] hoc à compoſitoribus eſt additũ: nec obſt. infra eod. l. cum apertiſſime, quæ hoc quaſi nouũ inducit.

i Aui vel auiæ.] nam auus meus qui nouercam magnam induxit, tantum mihi dabit, quantum illi magnæ nouercæ: quod intellige ſi & pater meus prædeceſſerit.

k Liberorum.] primi matrimonij, ſed per l. ĩ. eo. l. quoniã, etiam ſecundi matrimonij, ſed tertio iure reditur ad iſtud, ut in Authen. poſita ibi, ad eos ſolos, &c.

l Diuidi.] Sed pone quòd mulier quæ tranſiuit ad ſecunda vota, centum tantum habet in bonis, & ea dat ſecundo viro: nunquid totum reuocabunt filij primi matrimonij? Videtur quòd ſic, cum appellatione pluris & totum comprehendatur. argum. infra de hære. inſtitu. l. 2. & ff. de verbor. ſign. l. cæterorum, ſicut & minus diceretur dare quando nil daretur, vt ff. de tribu. l. illud, §. minus, & ff. de verbor. ſign. l. minus. Solu. dico quòd reuocant, vt ſint æquales cum ſecundo viro. Item not. quod hæc lex intelligitur quando fecit pactũ cum ſecundo viro de lucrando, aliàs non habet locum quod hic dicitur, vt diximus ſ. ſi aduer. dotem l. j. Item loquitur hæc lex ſiue non habeat alia bona niſi ea quæ dat ſecundo viro, ſiue habeat, vt in auth. de nup. §. illud, coll. 4

m Alio quocunque] cum fingat ſe vendere cum donet.

n His.] ſcilicet ſupradictis.

Statuta.]

[p] Sin vero nõ æquis por. ad eoſ. liberos memoratis modis trãſierint.

Mulier tranſiens ad ſecũda vota, ſi dat totum quod habet ſecũdo viro, an filij primi reuocare poſſint.

[o] cauſa]

lutas, ſecundum priorum A legum ſtatuta a liberis cō munibus, vt paternas, ſeruare compellitur: hoc eſt vbi morte mariti matrimonio diſſoluto ad alias nuptias venerit, immobilium rerum & mancipiorum, b annonarum quoq; ciuilium c vſuſfructu duntaxat vitæ ſuæ temporibus pótiatur, alienatione earum penitus interdicta.

¶ Mobilium vero rerum, iuſtis precijs æſtimatione habita per eos quos vtraque pars elegerit arbitros B iudicaturos interpoſito † ſacramento, d ſimili modo vſumfructum habeat, ſi idoneam fideiuſsionē e præbuerit, quòd eaſdem res mobiles, vel earū precium filijs & filiabus ex eodem matrimonio procreatis, vel poſt mortem eorū nepotibus & neptibus ex ijſdem liberis procreatis, ſiue oībus, ſiue vno vnave ſuperſtite mori contigerit: f ſecundum legum C modum g reſtituat. vel certe ſi fideiuſsiones idoneas præſtare diſtulerit, aut nequiuerit: prædictæ res mobiles nondum matri à liberis traditæ, apud eoſdem manebunt. Solutę vero eidem matri, vel ab eadem detentæ reſtituentur liberis, ſi tamen ab his fideiuſsio idonea matri fuerit oblata, qua caueri debet, † quòd eidē ſuper- D ſtiti h pro vſufructu earūdem rerum mobilium, vel precio quo taxatæ ſunt, vſurarum nomine centeſimæ partem tertiā annuis quibuſcūque temporibus præſtare non differant: ita tamen, vt in eadē fideiuſſione hoc quoq; caueatur, ꝙ à filijs filiabuſve, vel ex his progenitis liberis, (ſi ſi extant, vel ex ſtipulatione, quæ ante eandem matrem omnes eos obire contigerit) omnes res i prædictæ mobiles ſecūdum legum moderationem matri, vt ad eandem luctuoſum lucrū redeat, reſtituantur. k

¶ Erit itaque licitum vtri libet l parti, quæ fideiuſſionem præbuerit, ſi ſibi commodum eſſe perſpexerit, his rebꝰ mobilibus vti frui, eaſdemq; dare m mutuo, n vel obligare, vel vēdere, vt ex his maximè o liberi acquirentes poſsint materno affectui p ſine ſuo incōmodo deſeruire.

¶ Sin autem vtraque pars prædictam fideiuſsionem diſsimulauerit, aut forte offerre nequiuerit: eædē res apud mulierem vſque in diē vitæ ſuæ manebūt. q

IN AVTHEN. de non eligen. §. aliud, coll. j. conſtitu. ij. & in auth. de nup. §. & quia parum, coll. iiij. conſti. j.

Hac authen. vult quòd ſi maritus aurum, uel pecuniam certam promiſit ex cauſa donationis propter nuptias, & non ſoluit: quòd ſi in ſubſtantia viri non reperiatur quantitas auri vel argenti promiſſa, quòd mulier volens illam exigere: quia ex pacto eſt lucrata, non poſsit illam exigere ab hæredibus: ne compellantur ſubſtantiā vendere: ſed teneantur hæredes cautionē vſurarū præſtare: ſecus ſi quantitas illa eſt reperta in hærede. Sali.

SEd ſi aurum fuerit in donatione propter nuptias r ſcriptum: cautio vſurarum exponitur, non autem aurum exigitur: s niſi forte viri ſubſtantia habeat aurum, & cætera quæ ſcripta fuere.

Finit Authentica, ſequitur textus Codicis.

Bona matris ad ſecunda vota tranſeuntis ſunt obligata filijs pro rebus ab eorum patre ad matrem peruentis à die qua res illa ad matrem peruenerunt: & ideo ſi illas alienet filij vendicare poterunt vt potiores. Sali.

a Statuta] vt ī. eo. l. fœminę, & l. cum a lijs, & l. generaliter.

b Mancipiorum.] quando cenſentur immobilia, vt ff. de diuer. & tempo. præſcrip. l. longe.

c Ciuilium.] quę de público dantur annuatim, vt in auth. de non alie. §. 2. colla. 2. & ī. de anno. ciui. lib. xi. Item no. ꝙ hic loquitur de morte ſoluto matrimonio. nam ſecus ſi per diuortium, quia tunc aliam pœnam patitur, vt ī. de repud. & diuor. l. conſenſu. §. hæc niſi, & & §. ſi vero.

† Not. hic Sal. ꝙ deponentes de peritia artis debent prius iurare, de quo plene Sozi. in tractatu fallen. in reg. 293. in verbo, peritus.

d Sacramēto.] à partibus, nō ab arbitro ſecundum H. nec obſtet authē. decernit ius, ſ. de recept. arbi. Vel dic etiam ab arbitro, quia nō eſt vere arbiter, ſed arbitrator.

e Fideiuſſionem.] quam non præſtaret pater pro bonis maternis, vt ī. de bo. q̄ lib. cum oportet. §. nō autem hypothecam, & l. fi. §. illo proculdubio. vel forte aliud eſt in caſu iſto, & in patre. Item non aliter facit fructus ſuos, vt ff. de vſufru. lega. l. vxori. 1.

f Contingerit.] ſcilicet matrem.

g Legum modum.] vt ipſę ſi extant, eiū deterioratio æſtimetur.

h Superſtiti.] id eſt dum viuit.

i Omnes res.] Item ſi vnus de pluribus decedat, habet locū pactum appoſitum in caſu non exiſtentium filiorum, vt in authen. eod. §. ſed ſi quidem nobis pridem, ſecundum Io. vt ſcilicet tanto minus nunc reſtituat. Aliqui libri habent finem iſtius glo. ſic vt in authen. e. §. & ſancimus. Sed hoc quidem nobis prodeſt ſecundum Io. vt ſcilicet tanto minus non reſtituat.

† aliàs qua cauere debēt.

k Reſtituantur.] cōdictione ex lege, vel rei vendicatione interponitur. ſic ergo eſt aliquis ſolicitus de hæreditate viuentis. Sed arg. contra ff. de vulg. ſubſti. l. 2. §. interdum. ſed ideo eſt hoc, quia ab ea proceſſerunt, & quodammodo, ſcilicet per vſumfructū adhuc ſunt ſuæ.

l Vtrilibet.] primo matri poſtea filijs.

m Dare] cui vult.

n Mutuo] i. ꝓmutuo.

o Maxime] quia ipſi habent dominiū, & mater poſſet idē facere ſi ſatiſdediſſet, cum ad precium teneatur.

p Affectui.] ſ. in vſuris prædictis.

q Manebunt.] Sed quid ſi ambo ſint parati ſatiſdare, ſicut & alias, vt ī. de teſt. ma. l. fin.? Reſpon. poteſt dici meliorē conditionem poſſidentis, vel melius, mater præfertur, quę fructuaria eſt; arg. pro hoc eſt qđ hic in contrario caſu ſta tuitur. Sed arg contra, ff. vſufructua. quemadmodum ca. l. ſi vſusfructus nomine, & facit in autentica de nuptijs, §. ſi autem inteſtatus, colla 4.

SEd ſi aurum.] CASVS. Lex codicis dicebat quod in omnibus rebus mobilibus ſi mulier volebat dare fideiuſſores de rebus reſtituendis filijs cū moreretur, poterat illis rebus vti & frui. Hęc authent. corrigit l. codicis in aliquo, & dicit quòd ſi mulier acceperit centum in donationē propter nuptias in auro, & præmortuo marito ea c. lucrata ſit, ſi ad ſecundas nuptias poſtea cōuolauerit, dicta centum à filijs primi matrimonij etiam datis fideiuſſoribus non exiget, ſed filij præſtabunt cautionem de pſtanda tertia parte centeſimæ illius anni.

r In donatione ꝑꝑ nuptias.] q̄ mulier lucrata ē ex pacto.

s Aurum exigitur.] ſcilicet in ſolutione facienda.

Marita-

A Omnibus videlicet ijſdem maritalibus [a] facultatibus, [b] his ẽt [c] quas hẽt habiturávé eſt, tanquam ſi iure pignoris [d] vel hypothecæ ſuppoſitæ ſint, ſuper eadem ante nuptias donatione vel rebus alijs ad eam ex mariti ſubſtantia deuolutis, ex eo die, quo eædem res ad eã peruenerint, liberis obligatis: vt ſi quis poſt traditas [e] matri, vel detentas ab ea res (ſi ita contigerit) contractum aliquem cum eadem muliere inierit, quæ ſe repetitis nuptijs copulauerit: in vendicandis [f] ijſdem ſuppoſitis rebus poſteriores habeantur: liberis qui ex eodẽ matrimonio procreati ſunt, & nepotibus neptibusque qui ex ijſdẽ liberis geniti sũt, ſine dubio prçponendis.

Pater vel mater non tranſiens ad ſecunda vota, poteſt de lucris nuptialibus diſponere pro libito: & eo vel ea non diſponente poſſunt filij vendicare, licet hæreditatem primi parentis repudiauerint. Salic.

C Sin verò liberorum ſuorum affectione ſeruata, pater materve ad alias nuptias migrare noluerit: neque vir his quæ de bonis vxoris ad ſe tranſeunt, neque mulier rebus quæ ex ſubſtantia mariti ad ſe peruenerũt, pro ſuo arbitrio vti, vel eas vendere, aut quocunque iure vel modo alienare, vel pignoris iure ſeu hypothecæ, ſi voluerint, obligare, vtpote domini earum, prohibebuntur. [g]

D ¶ Extantes autem prędictas res, ſi nõ fuerint alienatæ, vel conſumptæ, vel ſuppoſitæ, licebit liberis vendicare, etiã non adeuntibus hæreditatem parentum. [h] Dat. II. Kal. Martias, Martiano & Zenone Conss.

Iſta lex & principium ſequentis tendunt ad idem. & hoc dicit. Quod debet per lucrantem filijs reſeruari: ſi alter filiorum decedit cum liberis, alter vero adhuc viuit: liberi morientis ſuccedant loco ſui genitoris, & nõ fratres: eis tamen electione reſeruata. Bal. Vel ſic: Filius tranſmittit ad deſcendentes ius vendicandi lucrum ſibi prouenientis propter tranſitũ quem parens fecit ad ſecunda vota, aſcendẽtibus collateralibus excluſis. Salic.

VII. Imp. Zeno. A. Sebaſtiano præfecto prætorio.

B IN quibus caſibus pater dotem, mater ante nuptias donationẽ, vel alias res ad ſe ex altera parte deuolutas, filijs vtriuſque ſexus ſeruare pcepti ſunt: [i] ſi quẽ ex filijs vel filiabus ante patris vel matris obitum mori contigerit (ſiue ante ſecundas nuptias, ſiue poſtea) filio vel filia, nepote vel nepte, vel pluribus, patre ſuo adhuc viuo, uel matre ſuperſtite, C derelictis: portionem quæ defuncto filio, vel filiæ debebatur, [k] vel lucrum ex ea, non ad fratres vel ſorores mortui, ſed ad filios eius, vel filias, vel nepotes vtriuſq; ſexus, aut pronepotes, auis vel proauis ſuperſtitibus, peruenire [l] decernimus: eligendi [m] videlicet, quos voluerint ex liberis ſuperſtitibus, non adempta licentia. Dat. Kalend. Martijs. Ello. V. C. Conss.

D *Sicut non ſuccedunt fratres, ſed liberi, ita nec parentes: & quotquot liberi ex ſtant ex vno filio præmortuo, vnius loco habentur. h. d. vſque ad § illud etiam. addenda principium iſtius l. ad finem ſummarij. l. præcedentis. Item additur hic, quòd omnes nepotes ex vno filio, ad vnam partem vocantur, & patruus ad alteram. Bald.*

VIII. Imp. Iuſtinianus A. Mennæ præfecto prætorio.

a Maritalibus.] id eſt lucris, pro quibus ſunt obligata alia bona mulieris, à primo viro habitis. & dic vt j. eod. l. ſi quis. §. in illo.

b Facultatibus.] idẽ in viro: vt j. eod l. ſi quis, §. in illo, & dic, id eſt lucris habitis à viro. & ſic videntur interim filij, non domini. Vel dic verius eos dominos, & nõ habere hypothecam: vt j. e. l. ſi quis prioris, in fin. ibi, extra memorata &c. & ſubaudi hic, pro eis.

c His etiam.] id eſt facultatibus.

d Pignoris.] expreſſe ſcilicet.

e Traditas.] à filijs, &c. & eſt etiam ad legem iſtã. j. de bon. quæ lib. cum oportet. §. fina. & s. de dona. ante nupt. ſi conſtante. §. pactis, & j. de pact. con. l. fina.

f In vendicandis.] per hypothecariam.

g Prohibebuntur.] vt s. eod. l. generaliter. §. fina.

h Parẽtum.] primo decedentium. nam poſterius decedentium adire debent: vt s. eod. l. generaliter, quod & ipſum recipit correctionẽ: vt in authen. ibi poſita, hæres, &c. Item nouo iure nec pater quod ex dote eſt, nec mater quod ex ante nuptias donatione lucratur: niſi partem pro numero liberorum ſibi competentem in alium transferre poteſt: vt in authentic. vt fra. fil. coll. 9. quæ eſt s. eo. l. generaliter, authẽ. ſi tamen. Item facit in authent. de nupt. §. ſoluto, collat. 4. & j. de bon. quæ lib. l. cum oportet. § ſin autem.

IN quibus.] CASVS. Si pater vel mater ad ſecundas nuptias conuolauerit: lucra quæ habet ex primo matrimonio, cogitur reſeruare filijs primi matrimonij. ſi non ſunt filij, reſtituet nepotibus, & non fratribus defuncti, ſi quis ex filijs deceſſerit. Nota ex hac l. ibi portionem, ſecundum matrimonium, & non ad legem iſtam. j. l. proxima in princi. & infra communia de ſucceſ. l. fina.

quòd beneficia vadunt ſecundum lineã ſanguinis: & potius ſequuntur lineã deſcendentem, quàm tranſuerſalem, ſecundum Bald. hic.

i Præcepti ſunt.] vt s. eo. l. fœminæ, & l. generaliter, in prin.

k Debebatur.] vel deberetur, ſi in tempore ſecundarum nuptiarũ ſuperſtes fuiſſet: & hoc non facta electione a parente.

l Peruenire decernimus.] hoc intellige ſaluo pacto non exiſtentium liberorum: nam ſolum reliquũ conceditur filijs hæredibus extraneis: vt hic, & in authen. de non eli. §. proſpeximus, & §. hoc autẽ, coll. j. Sed per aliam de nupt. §. quoniam infirmas, col. 4. reditur ad legem iſtam: vt s. authen. ſed & ſi quis, ibi, abſq; progenie. &c. Item nota ꝙ dubitatio huius l. eſt & erat, quia cum donatio propter nuptias proceſſerat ex ſubſtãtia patris, mortuo filio ad liberos alios videbatur peruenire, ſcilicet ad fratres defũcti, ad quos etiam bona patris perueniebant. Sed non eſt ita: quia in perpetuum deceſſit ab alijs, quod ad hũc deuenit, ſecundum Ioannem. ſi autem ſine liberis decederet: quid iuris ſit, dicit Authent. ſupra eod. ſed & ſi quis ex his.

m Eligendi.] eliget ergo hic filius de ſuis filijs, ſicut & pater & mater poteſt eligere: vt hic, & s. eod. l. fœminæ, & l. generaliter, §. negocia. Sed an ita corrigatur in hoc caſu, ſicut in patre: vt ſupra eodem authentica. lucrum? quod poteſt dici: ſed alia ratio poſſet aſſignari, ꝙ illud corrigatur, non hoc: quia filijs omnibus fit iniuria per nepotibus. & facit princi. & infra commu-

SI quis.] CASVS. Si pater vel mater conuolauerit ad ſecundum matrimonium, cogitur reſeruare filijs ex primo matrimonio. Et ſi non ſuperſint, reſtituet nepotibus, non fratribus.

[ILLVD.] Si pater vel mater non conuolet ad ſecundum matrimonium, poterit alienare, ſiue ſpecialiter cõcedat, puta legata faciendo, ſiue generaliter inſtituendo hęredē: & ſi non alienauit, filij poterunt vendicare, etiam ſi non adiuerint hæreditatē patris aut matris pri⁹ decedētis: adire tamen debent hæreditatem patris vel matris qui poſterius decedit.

[TALEM.] Hic §. ſic cõtinuatur: In ſuperioribus dictum eſt quòd filij primi matrimonij poſſunt vendicare ea quæ pater vel mater habuit ex primo matrimonio, & ſi nõ adierint hæreditatē patris, vel matris: ſed hęc licentia non cõceditur filijs ſecũdi matrimonij: quia non poſſunt vendicare in totum lucra quæ habuit pater vel mater ex ſecundo matrimonio: ſed pro parte filij primi matrimonij vendicant.

[IN ILLO.] Sicut omnia bona matris, ita omnia bona patris tacite ſunt obligata filijs pro his quæ pater lucratus eſt ex primo matrimonio, & pro alijs rebus quæ ad filios pertinent.

SI quis prioris matrimonii filiorũ ante [a] ſecundas nuptias patris vel matris mortuus fuerit, filiis a ſe, vel nepotibus, vel pronepotibus relictis: partem eius non ad fratres, vel ſi nullus alius frater, vel ſoror ſit, ad patrem, vel matrem eius peruenire, ſed ad filios, vel nepotes, vel pronepotes eiuſdē mortuæ pſonæ ſancimus: vt ſiue vnus, ſiue plures ſint, eam tãtummodo partē vendicare poſsint, quæ mortuo competijt. [b]

Iſtum §. habuimus etiam in ſuperioribus: & dicit quod lucrans, qui non tranſit ad ſecunda uota, poteſt de ipſis lucris diſponere & alienare. ſi vero non diſponit nec alienat: in defectũ prouiſionis hominis ſuccedit prouiſio legalis reſeruans hac lucra filijs & nepotibus. Bald.

Illud [c] etiam certa ſanctione definire cenſemus, vt ſi quis uel ſiqua ex alio matrimonio filiis procreatis, minime ad ſecundas nuptias uenerit: eodē modo liceat quidem genitori uel genitrici res ex priore coniugio [d] ſibi acquiſitas, quomodo uoluerit, alienare, uel adminiſtrare. ſi quæ uero earum minime ſint alienatę, poſsint liberi etiam non adeuntes paternam [e] uel maternã hęreditatē eas uendicare.

Iſte §. continuatur ad præcedentia ſic: Dictum eſt ſupra ꝙ lucrans, qui non tranſit ad ſecunda vota, poteſt libere alienare res lucratas. modo poſſet dubitari, vtrum hæredem inſtituendo ſiue filium, ſiue extraneum, intelligatur alienare? Reſpon. quod ſi ne ſpecialiter relinquat, ſiue hæredem inſtituat, alienaſſe videtur. Bald.

Certũ eſſe ſancimus, [f] † ꝙ etiam illa de cætero uidebitur earũdem fuiſſe rerum alienatio, quæ in teſtamento genitoris, uel genitricis, uel ſpecialiter [g] relinquendo, uel generaliter hæredem inſtituendo, [h] facta ſit.

IN AVTHEN. de nup. §. deinceps, & §. ſoluto, colla. 4. conſti. 1.

Hæc authen. corrigit quod ſupra de inſtitutione hæredis dixit. nam hodie, ſiue hæredem inſtituendo, ſiue generaliter bona ſua relinquendo, nõ dicitur hæc lucra nuptialia alienare, ſeu in alium velle transferre: niſi expreſſe de ijs faciat mentionem, ſed præſumitur liberis ſeruare, hoc dicit. quod not. Bart.

NVnc autem [i] niſi expreſsim tranſponat in alios, præſumitur ipſis conſeruare talia lucra.

Finis Authenticæ.

Sequitur textus Codicis.

Iſte §. reputatur difficilis propter varietatem lecturarum. & ut intelligas, uide Baldum & Salic.

Talem [k] vero licentiam

[a] Ante] idē ſi poſt: vt ſ. l. proxima, in fine.

[b] Competijt]. i. cõpetere poterat, ſic ff. de ſta. lib. l. Labeo, & hoc nõ facta electione à parente, & habes idem quod hic, ſupra l. proxima.

[c] Illud] hæc eadem ſunt ſ. eo. l. generaliter, in fin. & l. hac edictali, in fin.

[d] Ex priore coniugio.] quo ad differentiam ſecundi qđ contrahi potuit, ſed contractum non eſt.

[e] Paternam.] idest eius parentis qui primo deceſſit: adeant tamē hæreditatem eius qui poſterior moriatur, etiam qui eſt lucratus, vt ſ. eod. l. generaliter, §. in his, licet authen. hæc res, corrigat ibi poſita.

[f] Sancimus.] ideſt ſancientes: aliàs ſcientes.

[g] Specialiter.] ideſt particulariter.

[h] Inſtituendo.] ſcilicet in totum. nam alienatio eſt &c. vt infra de fun. do. l. j. & eſt ſimile, quia inſtituendo hæredem videatur alienare, vt ff. de le. 2. l. pero, §. fratre, & de verbor. obli. l. ſi ita quis promiſerit, §. ea lege. Sed argu. contra. ff. de fun. do. l. j. & ff. de alie. iudi. l. ex hoc edicto. §. ſed hæredem.

Hæredem inſtituens alienare videtur.

ADDITIO. Dic, aut prohibitio alienationis eſt facta ſimpliciter, & non intelligitur prohibita tranſmiſſio ad hæredem teſtamentarium, vel legitimum. ita loquitur d. l. j. ff. de fundo do. Aut eſt facta limitatiue: & tunc ſi limitatio eſt facta circa modum, puta quòd nõ fiat alienatio fraudulenta vel doloſa: & tunc etiam non videtur prohibita trãſmiſsio ad hęredem, quia in ea ceſſat dolus, ita loquitur lex, ex hoc edicto, in §. ſed hæredem, ſupra alleg. Si autem prohibitio eſt facta limitatiuè reſpectu perſonæ in quam poteſt alienari, tunc vl tra illam perſonam prohibitio eſt generalis. ita loquitur l. pero, in §. fratre, ff. de legat. 2. & hic cũ ſimilibus, de qua diſtinctione vide latius per Bar. in d. §. fratre.

† aliàs, Cæterum ſancimus.

Sequitur Authen. Nunc autem, quæ eſt de nupt. §. deinceps, & §. ſoluto, collat. iiij.

NVnc.] CASVS. Lex codicis dicit quòd pater videtur alienare ſi aliquē inſtituat: & ſic generaliter. hæc authent. corrigit, quia niſi ſpecialiter concedat alicui lucra quę habet ex primo matrimonio, præſumitur conſeruare talia lucra filijs primi matrimonij.

[i] Nunc autem.] ſic ergo immutat auth. quod dicit lex iſta: quia per authē. præſumitur parens talia lucra conſeruare liberis, niſi expreſſe tranſponat in alios, licet generaliter bona alicui dimittat, & ſic ſpeciale derogat generali, & eſt ſic ff. de leg. iij. l. vxorem, §. feliciſſimo. Sed in quibus rebus habeat locum hæc authen. dubium eſt. nam authen. de nup. §. ſoluto, parenti ad ſecundas nuptias non venienti permittit liberam facultatem alienandi dotem, vel donationem propter nuptias: quam corrigit authen. neque virum quod ex dote eſt, vt ſ. eo. authen. uxore, quæ etiã immutatur per authen. vt ſtra. fil. vt ſupra eo. authen. ſi tamen. vnde poteſt dici quòd hæc authen. non loquitur in illa portione quam lucratur parens ex pacto non exiſtentium liberorum, & in alijs lucris quæ non ſunt dos, vel donatio propter nuptias. Item eſt arg. contra, huic authen. ff. de acquir. re. do. l. quædam, ſed illud regulariter eſt verum, hoc caſualiter.

[k] Talem.] Dic caſum ſic. Conceſſum eſt filijs primi matrimonij vendicare lucra primi matrimonij, etiam non adeuntibus patris vel matris hæreditatem. ſed talem

Caſum ponit.

lem licentiam filij ſecundi matrimonij non paſſi iniuriam per tertium matrimonium non habent, ſcilicet vt ſoli ea lucra habeant ſi filij prioris matrimonij extant. ideoque pro parte ſunt hæredes ſecundi matrimonii. ſed ſecundum hunc caſum eſt contra: vt ſuprà eo. l. cum alijs. Sol. illa trahitur ad iſtam, & ſecundum iſtam intelligitur ſecundum M. vel hic loquitur de ſimplici donatione, quæ debet diuidi inter liberos primi matrimonij & ſecūdi: ſ. vero de donat. propter nupt. quam propriam habere debent. Vel melius: ibi adierunt filij ſecundi matrimonij hæreditatem: & ſic habuerūt præcipuum. adierunt dico parentis à quo lucrum factum eſt, id eſt hæreditatem primo mortui parentis, id eſt ſecundi matrimonii. hic repudiauerunt filii ſecundi matrimonij hæreditatem præmortui parentis, ſed adierunt lucrantis. Vel ibi de ſponſalitia largitate tātum, hic de aliis ſecundum H. Sed vt hoc contrarium euites, dic ſic caſum ſecundum Ioan. Berta habuit primum virum, quo mortuo ſuſceptis liberis lucrata eſt ex primo 10. accepit ſecundum, & eo mortuo ſuſceptis liberis lucrata eſt eodem modo viginti. filii primi matrimonii non adita patris hæreditate, ſed matris tantum poſtea morientis habent præcipua dicta decē quæ ex patre ſuo mater lucrata eſt: filii ſecundi matrimonii ſi non adeant patris hæreditatem à quo mater lucrata eſt, ſed tantum matris, ad quam cum filiis primi matrimonii admittuntur, ſortiuntur dicta viginti cum ſupradictis filiis primi matrimonii. ſecus ſi adiiſſent vtriuſque parentis hæreditatem filij ſecundi matrimonii: quia tunc inſolidum lucrantur illa viginti. & ſic loquitur illa dicta lex cum aliis. & ita ibi adierunt vtriuſque: hic vnius ſcilicet lucrantis. Quod dictum eſt in matre, idem in patre. & idem dicunt in filijs primi matrimonii, ſi tantum poſterius decedenti ſuccedant, vt pro parte vendicent lucra primi matrimonii pro qua ſunt hæredes cum filiis ſecundi matrimonij. Sed Io. contra in hoc. ſunt enim iniuriati primi per ſecundum matrimo- A nium, & ideo vendicant inſolidum ex quantacunque parte ſunt hæredes. filii autem ſecundi matrimonii non patiuntur iniuriam: & hoc ſecundum has leges. nam per authen. fecit, vel non fecit iniuriam, integram tamen ſeruat, vt per authent. neque virum quod ex dote eſt, colla. 7. quæ authent. in nuptialibus lucris tantum loquitur vt ex rubrica apparet. alia enim lucra quomodo velit alienat, niſi ad ſecunda vota conuolet: vt in authen. eo. §. ſi vero expectet, colla. 4. quæ non alienata filiis deferuntur ſecundum H.

datam filiis,[a] vt etiam nō adeuntes[b] paternam vel maternam[c] hæreditatem lucra vendicarent,[d] quæ parens eorum ex matrimonio quod ſecundo toro[e] minime mutauit, ſibi[f] acquiſita non alienauit, nullo modo eis concedimus, ſi paternam vel maternam hæreditatem[g] B ab inteſtato ex parte[h] (ſi forte alij etiam ex anteriore matrimonio morienti parenti filij ſunt) ſibi acquiſierint.[i]

Bona parentum ad ſecunda vota tranſeuntium ſunt liberis quibus debent lucra reſeruari, tacite obligata: nec patria poteſtas impedit iſtam tacitam hypothecam: tamen pater filio ad reddendam rationem adminiſtrationis non cogitur. h. d. cū glo. Bal. Vel ſic: Sicut bona matris, ita patris ad ſecunda vota tranſeuntis ſunt obligata liberis primi matrimonii pro lucris conſeruandis, ac etiam pro alijs bonis a matre vel a materna linea ad filium peruentis, in quibus pater habet vſumfructum: non tamen filii ex cauſis prædictis poſſunt perſcrutari adminiſtrationem parentum. Sal.

¶ In illo etiam veterem[k] ſanctionem adimplentes, præcipimus exemplo matris cuius res poſt ſecundas nuptias filiis ex priore matrimonio natis in hypotheca ſuppoſitæ ſunt, ad conſeruanda eis lucra quæ ex priore matrimonio ad eam peruenerunt: pa D tris quoque bona, quæ habet habiturusq; eſt, filiis ex priore matrimonio natis poſt ſecundas eius nuptias ad ea conſeruanda, quę ex eorum matre lucratus eſt, ſuppoſita eſſe.

¶ Illius[l] etiam patris, qui in ſua poteſtate talem liberum vel liberos habēs, maternam eis ſubſtantiam vel ex materna linea ad B eos deuolutam ſeruare compellitur: bona iiſdem liberis ſuppoſita eſſe ad conſeruandas eaſdem maternas res decernimus: ita tamen, vt occaſione taliū hypothecarum, neque patris, neque matris adminiſtrationem filii valeant perſcrutari, vel aliquam eis mouere ſuper hoc quæſtionē: cū perſpicui ſit iuris, etiā ſi alienata fuerint eorum bona, quæ extra C memorata lucra, vel maternas res ſunt, ius hypothecæ[m] integrum iiſdem manere filiis Dat. III. Id. Decemb. DN. Iuſtiniano. A. II. Cons.

Iſta lex concernit l. hac edictali. & hoc dicit. Totum quod vltra modum ſecundo coniugi datur, vel relinquitur, tanquam non datum liberis vtriuſque matrimonij applicatur. in hoc corrigitur lex. hac edictali. § ſi vero. quæ dicebat quod applicabatur ſolum filijs offenſis per tranſitum ad ſecunda vota, hodie corrigitur hæc lex, et redit ad l. hac edictali, per auth. de nup. § optime, verſic & hoc decernens, & per auth ad eos hic poſitam vnde corrigens corrigitur, & ad priſtinum ſtatum ius reducitur. Bal.

[a] Filijs.] ſecundi matrimonij.

[b] Adeuntes.] & hoc in diuerſis caſibus ſecundum has leges, vt proxi. diximus, ſed hodie licet nullius, vt in authen. hæres. ſ. eo.

[c] Vel maternam.] ſcilicet primo morientis, ſed ſecundi ſic, vt ſupra eo. l. generaliter. §. in his

[d] Vendicarent.] ipſi ſoli.

[e] Secundo toro.] id eſt tertio. omne enim matrimonium poteſt dici ſecundum, quod primum ſequitur. vel forte reſpectu ſecūdi quod eſt primum poſt[1] ſecundum. & ſic de aliis, vt in authen. de hære. & Falcid. §. inordinatum. col. 1.

[f] Sibi.] id eſt parenti.

[g] Hæreditatem.] ad quam venit lucrum.

[h] Ex parte.] quod ita eſſe poteſt, ſi forte &c.

[i] Acquiſierint,] id eſt acquirere potuerint. quaſi dicat, non eius parentis à quo venit lucrum ſecundum caſum Ioan.

[k] Veterem.] ſcilicet illam ſupra eod. l. hac edictali, §. omnibus, vbi dicitur quod hic ſubijcit vſque ibi, patris.

[l] Illius.] etiam patris, non ſolum ſuperioris. Et dic quòd ſ. pro conſeruatione lucrorum, hic pro conſeruatione rerum maternarum.

[m] Ius hypothecæ.] cum res obligatæ tranſeant cum ſua cauſa, vt j. de diſtrac. pignorum. l. ſi debitor. quod autem hic de patre dicit, ſimpliciter verum eſt quod filii in eius poteſtate conſtituti, non debent perſcrutari eius adminiſtrationem, vt in authent. de nup. §. & ita circa taliū, & j. de bonis quæ liber. l. ſi niſi ipſe ſuſpectus habeatur

Mulier binuba ſi ex vtroq; matrimonio lucretur, qualiter illud inter filios diuidetur?

[1] Adde quod ſimiliter oē pōt dici primū ante quod aliud non eſt, vt notat Oldra. conſ. 43 1. col. 2. tex. eſt in c. 10 ſeph. de verb. ſig. vnde dicit hic Sali. quod non extātibus filijs primi matrimonij, filij ſecundi matrimonij habebunt Baroniam in præiudiciū filiorū tertij matrimonij.

habeatur de fraude, vel de alienando: vt ff. ad Trebellianum. l. imperator Hadrianus. ſed in matre nõ eſt ita ſimpliciter admittendam. nam nil prohibet eius adminiſtrationem perquiri in prædictis lucris. & facit j. de bonis mater. l. 1. & de bo. quæ li. l. cum oportet. §. nõ aũt, & §. ſi.

Q Voniam.] CASVS. Mater nõ poteſt plus dare ſecundo marito, quàm dat vni ex filijs primi matrimonii, & ſi dat plus, non valet, quia reſeruabitur filijs primi matrimonij: vt ſuprà eo l. hac edictali. hæc lex corrigit illam, dicens quòd id quod plus datum eſt, pertinet tam ad filios primi matrimonij, quàm ſecundi. Si uero mater ſine cauſa repudiauit patrem, lucrabitur pater dotem, & cõpelletur filio eam reſeruare.

a Quoniam præteritæ.] vt ſuprà eo. l. hac edictali, & de donatio. ante nupt. ſi cõſtante. §. finali.

b Liberis.] ablatiui abſoluti.

c Mẽtio facta. ſ.] vt ipſi aliquid habeãt.

d Pertinere.] ſic ergo per hanc legem corrigitur illa lex, hac edictali, in princi. ſed hæc corrigitur per authenti. quam hic habes ad eos ſolos etiam, &c.

e Ad hæc.] id eſt iuxta hæc.

f Seruari.] ſubaudi, ſancimus.

g Cauſam requiri.] ſ. à qua parte, vel quare ſit miſſum.

A D eos.] CASVS. Lex codicis dicit quòd lucra perueniũt filijs prioris matrimonii & ſecundi. Hæc authent. addit quòd ſi quis decedat relicta ſobole, poterit ad eam quod ad eã peruenit, tranſmittere.

IX. Idem A. Menæ P. P.

Q Voniã præteritæ [a] leges omnia quæ liberis [b] ex priore matrimonio procreatis, mulier quidem ſecundo marito, vir autem ſecundæ vxori dotis, vel ante nuptias donationis nomine, vel alio quocunq; modo dederit, vel reliquerit, his ampliora, quæ vni filio, vel filiæ ex anteriore matrimonio progenitis dãda vel relinquẽda ſunt, reuocata ad ſolos filios, B vel filias ex anteriore matrimonio natos peruenire conſtituerunt, nullaq; in hac parte filiorum ex ſecundo matrimonio natorum mentio facta [c] eſt. hoc quoq; corrigẽtes, omnia quę memorato modo reuocantur, non ſolum ad filios prioris matrimonij ſed etiam ad eos qui ex ſecũdis nuptiis nati fuerint, pertinere, [d] & in capita inter omnes diuidẽda ſancimus. C

Statuta in lucris nuptialibus matrimonio morte ſoluto, locum habent etiam ſi ſoluatur diuortio. Sal.

Ad hæc, [e] lucra quæ marito vel vxori ex dote, uel ante nuptias donatione occaſione repudii accedunt, indiſtinctè poſt ſecundas eorum nuptias liberis ex priore coniugio procreatis ad ſimilitudinẽ matrimonij morte diſſoluti ſeruari, [f] nec de cætero repudij cauſam requiri [g] D uel aliam in ea re exquiſitionẽ fieri. Dat. Idib. Aprilis, Conſtantinop. Decio. V. C. Conss.

IN AVTHEN. de nuptiis. §. j. & §. nec illud, & §. optime, coll. iiij. conſtitutio. i.

Iſta authenti. corrigit l. codicis, & redit ad legem, hac edictali. Et ratio eſt: quia ſoli iniuriam paſſi debent A *conſequi lucrum in recompenſationẽ iniuria. Sal.*

A D eos [h] ſolos etiam nunc pertinet: & ſi quis ex eis præmoritur relicta ſobole, portio eius ad eam defertur.

Ne natura iniuriarentur leges, liberi qui ſunt vere ingrati, nõ habent beneficium l. hac edictali. Bald. Vel ſic: Liberi ingrati non admittuntur ad partem lucri quod debetur filiis primi matrimonii: ex eo quia plus debito ſit datum, vel relictum ſecundo coniugi. Sal.

X. Idem A. Demoſthени præfecto prætorio.

C Vm apertiſſimè legibus [i] caueatur ingratos liberos à maiorũ ſuorum hęreditate merito eſſe repellẽdos: ſi hoc [k] idẽ [l] in ſuis elogijs [m] cõſcripſerint, & reuera hoc fuerit reuelatum, [n] reclamare uř huiuſmodi ſanctioni [o] diualis conſtitutio [p] Leonis inclitæ recordationis, quã ſuper filijs ex priore matrimonio procreatis conſcripſit. Nam cum neceſſitas [q] eſt patri, uel matri, qui ad ſecunda vota migrauerit, tantum præſtare per quacunque cauſam ſecundo marito, vel nouercę, quantum [r] filio vel filiæ ex anterioribus nuptiis progenitis, qui partem minimam habiturus eſt, reliquerit: maxima iniquitas ex hac ſanctione cõtra genitores efficiebatur. liberi etenim ſcientes ꝙ omnimodo aliquid ſibi à genitoribus ſuis etiam nolentibus relinquendũ eſt, D & tantum, quantum ſecũdus maritus, vel nouerca acceperit: omni licentia & laſciuia ſuos genitores iniuriis afficiebant. Quapropter ſancimus, ingratos reuera liberos, neque hoc beneficium, quod diualis conſtitutio Leonis Auguſtę memorię eis prę

terẽ. Item ſi nihil datum fuit filijs prioris matrimonij, & aliquid datum fuerit ſecundo marito, vel vxori, totum reſtituitur filiis illis, ita quòd filij ſecũdi matrimonij quarta debita non fraudantur. Vel aliter, ut no. ĩ. e. l. hac edictali, circa principiũ. Vnde miror etiam quare quæ ſierunt hic quidam, vtrum filij primi matrimonii habebant querelã, ſi nihil eſt eis datum. cũ enim habeant condictionem ex hac authenti. non habet locum querela, vt inſti. de inoffic. teſtamen. §. tam autem &c.

Filijs prioris thori quibus nihil relinquitur, q̃rela non datur.

C Vm apertiſſimè.] CASVS. Si mater vel pater conuolat ad ſecundum matrimonium, non poteſt plus dare ſecũdo marito, vel ſecundæ vxori, quàm vni ex filijs primi matrimonij, vt dicit lex Leonis. hoc diſtinguit hęc lex, quia aut filii ſunt ingrati, aut non. Primo caſu locũ non habet hæc lex Leonis. Secundo caſu ſic, quia non repelluntur. Viuianus.

i Legibus.] vt ſuprà de inofficioſo teſtamento. l. liberi, & l. omnino.

k Si hoc.] id eſt cauſam ingratitudinis.

l Iidem.] ſcilicet parentes.

m In ſuis elogiis.] ſi enim cauſa ingratitudinis non fuit expreſſa, non licet parentibus exhæredare, vt infra de liberis præteritis, authẽ. nõ licet.

n Reuelatum.] id eſt ab hęredibus ꝓbatum.

o Sanctioni.] id eſt ſtatuto veterum legum.

p Cõſtitutio.] q̃ habes ſ. eo. l. hac edictali, in prin.

q Neceſſitas.] ſ. ſi aliqd vult dare, quaſi diceret, non plus.

r Quantum filio.]

h Ad eos.] Hæc authen. ſumitur in authẽ. de nuptiis. §. optime, & §. nec illud, coll. 4. & ſic redit ad legẽ iſtã vehyſteron proteron. ſic & inſtit. de lege Aquilia. §. iniuria.

Ven-

a Vendicare.] immo & illis concedit exhæredare. ſed dic illud à compoſitoribus additum: vel illud uerum in quarta, non autem in beneficio legis Leonis.

b Suam antiquitatem.] id eſt maiores ſuos. Et põt hic legi authentica, quæ dicit ſic: Mater tamen filio donãs, ſi ad ſecundas nuptias venerit, nõ poterit occaſione ingratitudinis reuocare, niſi ex tribus cauſis: Si filius vitæ matris inſidietur: aut manus impias inferat, aut circa totius ſubſtantiæ ablationem agere aliquid aduerſus eam declaretur: ut in auth. co. §. mater, coll. 4.

ſtitit, in poſterum poſſe ſibi vendicare, [a] ſed quaſi ingratos ab omni huiuſmodi lucro repelli. quã obſeruationẽ in perſonis ẽt aui & auiæ, proaui & proauiæ, nepotũ, vel neptiũ, item pronepotum vel proneptium, ſiue in poteſtate, ſiue emancipati emancipatæve ſint, ex paterna B vel materna linea venientibus, cuſtodiri cenſemus.

¶ Sed quemadmodũ genitoribus prouidemus, ita & innocuam poſteritatẽ nullis affici iniurijs patimur: vt non genitores, qui ſeſe ſecundis nuptijs deuouerint, irrationabile odium ad priores liberos forſitan habentes, ſine iuſta ratione eos ingratos vocare concedantur.

¶ Eos etenim liberos hu- C iuſmodi beneficio defraudari volumus, qui re ipſa ingrati circa ſuam antiquitatem [b] ab hæredibus genitorum liquidis & indubitatis probationibus conuicti fuerint ex eiuſmodi caſibus qui antea priſcis legibus enumerati ſũt. Dat. XV. Kalẽ. Octob. Chalcedone, Decio V. C. Conſs.

TITVLVS X.

SI SECVNDO NVPSERIT mulier cui maritus vſumfructum reliquit.

Mulier tranſiens ad ſecunda vota, vſumfructum ſibi relictum a primo marito perdit: & liberis priorũ matrimonij reſtituitur: & ſi eſt in mora expreſſa vel tacita reſtituendi, condemnatur ad omnes fructus quos percepit indebitè: ſecus ſi fuerat lucrata plenum dominium: nam tunc vſumfructum non perdit. Bal.

1. Imppp. Valentin. Theodo. & Arcad. AAA. ad Tatianum P. P.

SI vſumfructũ maritus rerũ ſuarũ decedens vxori reliquerit, eaque in ſecundas nuptias conſortiumq; conuenerit: vſumfructum quẽ ex priore marito cõſecuta fuerit, amittat: atque eum filijs [c] ex eo die quo nupſerit, maturè reſtituat.

¶ Quòd ſi liberos ex priore matrimonio adhuc imbecillitas habebit infantiæ, nec muniat eos tutoris auxilium, ac per huiuſmodi occaſionem mater, quæ relicta fuerant, vſurpauerit: omnia legitimè repetantur, † & cum competẽtibus [d] fructibus ad liquidum deducta ratione reſtituat. Hæc de vſufructu, quem vir extremam cõſtituens voluntatẽ, de rebus propriis vxori reliquerit.

¶ De vſufructu verò rerũ ante nuptias donatarum, ea obſeruari, [e] quæ anteriores cõſtitutiones decreuerunt, ſancimus. Dat. Idi. Martijs, Arcad. A. II. & Rufino. Conſs.

SI SECVNDO nupſerit mulier cui maritus vſumfructum reliquit.

De pœnis ſecundò nubentiũ dixit ſupr. ti. 1. generaliter: nunc ſpecialiter in caſu vno.

Si uſumfructũ.] CASVS. Si uir uxori ſuæ uſumfructũ rerũ ſuarum reliquerit in vltima uoluntate, & illa ad ſecundas nuptias conuolauerit: an uſumfructũ retinere poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non: ſed filiis reſtituet. ꝙ ſi filius fuerit impubes, & propter ætatis imbecillitatẽ vſumfruct. non petierit, nec tutorẽ habuit, & mater vſumfruct. uſurpauerit: rẽ cum fructibus quos percepit, reſtituet: vſufructu rerum donatarum ante nuptias ſuam obtinente firmitatem.

c Filijs.] legitimæ ætatis.

d Et cum competẽtibus.] id eſt perceptis tantũ, non percipiendis ſecundum quoſdam. & ſic intelligunt quod dicitur ſupra de uſufruct. l. ſi pater.

e Ea obſeruari.] ut proprietas amittatur uſufructu retento, ſi ſecundò nupſerit: ut & ſupra tit. 1. l. hac edictali, §. his illud, & l. fœminæ.

Sequitur authen. Hoc locum. quæ legitur in prin. l.

IN AVTHENT. de nup. §. ſi verò ſolum, coll. iiij. conſtit. j.

Iſta authen ſecundum vnam lecturã legis diuiditur in duas partes. Nam in prima loquitur in vſufructu relicto vxori. In ſecunda loquitur in vſufructu qui datur inter viuos, D vel per ſe, vel cum proprietate. ſecunda ibi, ſed vſusfructus. Bal.

HOc locũ [f] hẽt, ſi datus, vel relictus fuerit ea lege, vt ex ſecundis nuptijs interiret: alioquin perſeuerat, ſiue relictus [g] eſſet, ſiue donatus, [h] quibus caſibus licuit. [i]

¶ Sed vſusfructus in dote, ſiue ante nuptias donatione lege permiſſus, nõ põt à teſtatore derogari. [k]

A HOc locum.] CASVS. Lex codicis dicit quòd ſi maritus reliquerit vxori uſumfructũ, perdit illũ ſi ad ſecundas nuptias conuolauerit. Hæc authent. diſtinguit: aut uir dixit expreſsè ꝙ perdat ſi ad ſecunda vota migrauerit, & perdet. aut nihil de hoc dixit: & non perdet, licet ſcdò nubat.

f Hoc locum.] id eſt talis uſuſfructus amiſſio.

g Relictus.] per legatum, vel fideicõmiſſum.

h Donatus.] inter uiuos.

i Licuit.] ſcilicet conſtante matrimonio: quod dic per exempla, vt ff. de donat. inter ui. & uxo. l. ſi ſponſus. §. conceſſa, & §. ſi mariꝰ, & §. ſi quis, & l. qđ ſi vir, & l. quod adipiſcendæ.

k Derogari.] arg. in authen. conſtitutio, quæ de dignitati. §. pen. col. 6. & eſt ratio in ſuperiori caſu: quia cõditio non nubendi ſecundo, non eſt in vidua improbata, ſed in virgine ſic: vt infra de in di. vidui. l. 2. & in authent. cui relictum. Item aliud eſt forte in uſufructu aliorũ lucrorum, quibus poterit derogare teſtator. Sed quid ſi dicat uir, relinquo eam dominam & uſuariam: uel dominã & uſufructuariam, quid habebit mulier per talia legata? Videtur quòd nil, vt ff. de regul. iur. l. ubi repugnantia. E contra ꝙ ſic, vt ſint duo legata, ſcilicet plenæ proprietatis, & vſuſfructus, ut ff. de uſufr. lega. l. ſi Titio fundus. vnde cum proprietatem non habeat: quia teſtator alium inſtituit, habebit uſumfructũ per legem illam, ſicut & aliàs dicitur, lego vſumfructum habitationis. nã uſum habitationis videtur legare: vt ſupra de vſufr. l. cum antiquitas. Alij dicunt eo plus quòd hæredes iure fideicommiſſi teneãtur reſtituere hæreditatem: ſed ſecundum cõſuetudinẽ [l] ſic, & hic cũ dicitur dominam & uſufru-

Conditio nõ nubendi, an ſit reprobata.

Mulier domina, & vſuaria, vel vſufructuaria relicta, quid habere debet.

† Quædã excep. hñt, omnia cũ legitimè repetunt, cum competẽtibus fructibus, ad liquidũ deducta ratione, reſtituat. Et hæc de vſufructu, quem vir extrema cõſtituẽs voluntate de rebus, &c.

l Aliàs legitur hic: ſed ſecundũ cõſuetudinem ſcriptã in curia Bulgari debet habere alimenta.

ctuariam, debet habere alimenta. Sed an in extraneis A inſtitutis habeat locum eadem cõſuetudo? Quidam q non, alij q ſic, ſed de iure uidetur quòd ſic, vt ff. de le. & ſenatuſcon. de quibus, & infra quæ ſit long. conſuet. l. 1. E contra quòd non, quia plenius filijs, quàm extraneis hæreditas debetur, ut infrà de codicill. l. fina. prædictus tamen uſusfructus non ualet ultra dodrantem, ut ff. de uſufruct. l. omnium, & ęſtimatur, ut ff. ad l. Falcid. l. hęreditatum. Item ad hoc infra de indict. uid. l. fina. & not. in authent. de tri. & ſe. §. prohibemus, coll. 3. & expreſsè. ff. de uſufruct. lega. l. uxori. 2. Sed an idem in extraneis inſtitutis? Dico idem. Vel dic quòd non: quia alia ratio eſt ibi, ut infra de codicill. l. fin. Sed argum. contra. ff. de leg. & ſenatuſconſul. l. de quibus. 2. reſpon.

DE DOTIS promiſſione, & nuda pollicitatione.

Dictum eſt de nuptijs, tam primis, quàm ſecundis. cumq́ utriſque dos accedere ſoleat, ea ratione de eius promiſſione, uel pollicitatione ſupponit. Et eſt pollicitatio ſolius offerentis promiſſio: qua pars quidem pacti eſt, ſed ponit partem pro toto, ut ff. de polli. l. iij.

aliàs. Si dote promiſſa. Pollicitatio qd ſit.

TITVLVS XI.

DE DOTIS PROMISſione, & nuda pollicitatione.

Dos incerta re & genere, ex pacto nudo non poteſt peti, etiam ſi nudum ſit pactum in ſcriptura redactum: Bal. vel ſic: Duo ſpecialia circa idem non poſſunt concurrere. h. d. & ad hoc ſemper allegatur. Salic.

I. Imp. Alexander A. Claudiæ

FRuſtra exiſtimas actionē B tibi competere, quaſi promiſſa dos tibi, nec præſtita ſit, cum neque ſpecies vlla, neque quantitas promiſſa ſit, ſed hactenus nuptiali inſtrumento aſſcriptum, quòd ea quæ nubebat, dotem b dare promiſerit. PP. Kal. Aug. Pompeiano & Peligno Conſs.

Qui promittit uſuras dotis, videtur ipſam dotem promittere. Bald. C

II. Imp. Gordian. A. Herodoto præfecto præto.

SI pro dote promiſſa † vſuras dare ſocer tuus ſpopondit: id quod deberi oſtenderis, c competens iudex ſolui tibi præcipiet. d PP. XII. Kal. Septē. Pio & Pontiano Conſs.

Qui committit ſe in arbitrium ſtipulatoris, videtur ſe cõmittere tanquam in arbitrium boni viri. Bald. Etiā ſi promit ens ſit extraneus. Sal.

III. Idem A. Claudio P.

SI quum ea quæ tibi matrimonio copulata eſt, B nuberet, is cuius meminiſti, dotem tibi nō addita quantitate, ſed quodcunque arbitratus e fuiſſet, pro ea daturum ſe rite promiſit, & interpoſitæ ſtipulationis fidem non exhibet: competentibus actionibus f vſus, ad repromiſſi emolumentum iure iudiciorum peruenies. videtur g enim boni viri arbitrium ſtipulationi inſertum eſſe. PP. Kalend. Ianuar. Sabino & Venuſto Conſs. C

Ille qui confitetur ex cauſa dotis plus recepiſſe quàm recepit: poteſt agere vt id quod non recepit, recipiat. h. d. Baldus, & non eſt alibi.

FRuſtra.] CASVS. Si paterfamilias pro filia ſua in genere dotem promittat, nec reddit, & de tali promiſſione dotis generali conficitur inſtrumentum, an maritus eam petere poſſit, quęritur? Dicitur quòd non. & ita dos generaliter promiſſa, puta dicendo ſic, promitto dotem, peti non poteſt.

a Neque quantitas.] ſcilicet certa, ut habeat locum contrarium. Vel dic quòd nec certa nec incerta, & ſic nullum eſt contrarium.

b Dotem.] quę niſi certa ſit, non poteſt peti, ut hic, & arg. ſupra manda. l. ſalarium, & ff. de verbo. oblig. ita ſtipulatus, in princ. & l. triticum. Sed contra, ff. de iure do. l. cum poſt. §. gener. Solu. ibi in arbitrium boni viri erat collata, hic autem nullius, ſecundum Azon. Vel hic promiſit ſe daturum: ibi conſtituturum. hæc non valet, vt ĵ. eod. l. ſi cum, vbi daturum promiſit, & tamen valet. Vel tertio ibi pater promiſit, cuius officium eſt dotare, hic extraneus. quæ non placet. nam & hic ipſamet mulier promittebat. Tu autem dic quòd ibi interuenit ſtipulatio, hic non, nec etiam pactum, ſed ſola ſcriptura, qua continetur quòd ea quæ nupſit, dotem promiſit. Sed huic obijcitur, quòd ex quo ſic eſt ſcriptum, præſumitur & factum, vt inſtit. de fideiuſſo. §. fi. & arg. ĵ. eo. l. 4. ſed in illa l. ĵ. eo. fuit ſcriptū voluntate nubentis, hic ſine voluntate, vel ibi certa quantitas, licet minor ſoluta fuit. vnde propter quantitatem certam pactum ibi interceſſiſſe intelligitur: hic autem tantum dotem promiſſam contineri in inſtrumento. Ad aliam dic, quòd A hic iam duo eſſent ſpecialia, & quòd præſumerentur ſolennitates, & quòd incerta dos valeret, quod eſſe non poteſt. Vel hic nudo pacto, ibi ſtipulatione fuit promiſſa. vnde iam oportet hic eſſe duo ſpecialia. ſ. quòd ex nudo pacto actio daretur, & quòd ad incertum. ibi autē ad vnum tātum, ſcilicet ad incertum, & eiſdem modis ſolue aliud contra. ĵ. eo. ſi cum ea.

Scriptura præſumitſ ſolēniter facta.

Specialia duo circa idē cõcurrere non poſſunt.

SI pro dote.] CASVS. Pater pro filia. c. nomine dotis promiſit, & vſuras ſi ſua die nō ſoluerentur. ſi aliquo tempore vſuras nō ſoluerit, an poſtea ſit compellendus, quæritur? Reſpon. quòd ſic.

aliàs, ſi pro dote.

c Oſtenderis.] ſcilicet dotem & vſurā promiſſam, & idem ſi tātum vſura eſſet promiſſa: nam quòd aliàs facit ſolutio vſurarū per longum tempus, vt ff. de vſur. l. cum de in rem verſo, hoc debet ſtipulatio facere per vnam horam, vt infrà ad legem Falcid. l. fin. & ſic etiam hic quidam dicunt, quòd non fuit promiſſa ſors niſi fictione iuris, per hoc ſcilicet, quòd vſura fuit promiſſa à ſocero dicente, & promittente vſuras pro centum in dotem datis. ex hoc enim & ad ſortem dabitur ex tacito pacto actio. arg. infra eod. l. ſi voluntate. Et ſi hoc approbes, procedit argu. gloſſæ, & poterit tolerari. Iacob.

d Præcipiet.] propoſita certi cōdictione ex ſtipulatu, ſi tamen tu vir ſubeas onera matrimonij. ſecus ſi pater mulieris, vt ff. de iur. dot. cum poſt. §. in domum, & ff. de except. do. l. pater. An autem dicendum ſit idem ſi ſponſus ſponſam exhibeat, quæritur? quod ſatis dici poteſt, vt tunc ſcilicet habeat fructus, & vſuras, aliàs non.

SI quum ea.] CASVS. Si pater pro filia marito nō D certam dotem, ſed qualem ipſe arbitratus eſſet promiſit, nec ſtet placitis, condic. certi ex ſtipul. cōpelletur eam declarare: alioquin recurretur ad arbitrium boni viri.

e Arbitratus.] ſ. is qui dotem promiſit.

f Actionibus.] id eſt actione, puta certi condictione ex ſtipulatu.

g Videtur.] fauore dotis etiam certa intelligitur quantitas, quæ ſcilicet colligitur ex facultatibus & ſecundum dignitatem viri, vt ff. de iure dot. l. quæro, & l. cum poſt. §. gener. & ſic eſt contra. ſ. eo. l. 1. ſed ibi ſolui, quia hic eſt ad arbitrium. Item no. ad arbitrium boni viri recurri, & ſic à perſona recedi, vt ff. de reg. iur. l. in perſonam. §. generaliter, & ff. pro ſocio. l. ſi ſocietatē. 1. & ff. de contrahen. emp. l. hæc venditio, & ſic faciunt ad quæſtionem eius qui ſe cum pignoribus compromiſit in offenſum. Sed ar. contra, vt à perſona non recedatur. ff. de verbo. oblig. l. ſi quis arbitratu, & ff. pro

Arbitriū boni viri qñq; requiritur, & à pſona receditur.

pro ſocio.l.ſi ita erita.

SI voluntate.] CASVS. Pater pro filia centum dedit nomine dotis: fecit confici inſtrumentum, quo continebatur maritum fuiſſe cõfeſſum ſe recepiſſe. 200. tacite videtur pactum de dandis 200.& ea maritus petere poteſt.

A tio.vt infra de re.vxo.act.circa princip. eſt & ſecundum ſpeciale in dote.ſ.eo.l.1.Item tertium ſ.eo. l. ſi voluntate, & facit ĩ.de teſtamen. l. quoniam indignum, & ſ. de non nume.pecu.l. generaliter, & inſtitu.de verbo.oblig.§.in hac, & ſ.ad velleia.l.generaliter. Accurſius.

1 Adde tamé, q iòd nobilis ꝑ ſumit donare, quia donare ꝑ cedit à nobilitate. c. 1. de donat. Barb. in cap. ſedes, de reſcrip.

a Petendis.] id eſt, petes tu vir: niſi animo ſimulandi hæc facta ſunt, vt faciũt ignobiles cum nobiles accipiunt. 1 Et nota mirabilem actionem, cui eſt ar. contra, in mutuo, vt ff. ſi certum petatur.l.qui pecuniã, & facit ſ. de nõ numer.pecun l.in contractibus § ſed quoniam, & ĩ de rei vxoriç act.l.vnica, circa princ. & eſt hoc ſpeciale in dote.

b Conſecutum.] agetur ex prima ſtipulatione: & ſi excipiatur de confeſſione, replicabitur de tacito pacto.

SI pater.] CASVS. Pater pro filia promiſit dotẽ marito filiæ, & deceſſit: an hæredem patris filia pro dote conuenire poſſit, q̃ritur? Dicitur quod non, ſed maritus.

c Soceri.] ſ. tui, id eſt patris tui, ſed ſi tu es hæres, æqualiter cum fratribus, de tuo eſt tota dos ſoluenda, vt ff.de coll. do.l. 1. §. pen. & ĩ. de coll.l.2.

d Actio.] ſecus in legato, vt ff.de lega. 3.l fideicommiſſa. §.interdum, ſecundum lo.&c de legat. 1.l.ſeruo legato. §. ſi teſtator. Acc.

AD exactionẽ.] CASVS. An dotis conuentio ſtipulatione nõ interueniente, & ita nudo pacto fieri poſſit, quæritur? Dicitur quod ſic, & ita ex nudo pacto agi poteſt: quod eſt ſpeciale in dote.

Pactũ nudum quãdoq; parit actionẽ.

e Si ſtipulatio] ſpeciale vt ex nudo pacto oriatur actio, vt hic, & infra de donation.l. ſi quis argentum. ſed regulariter contra, vt ſupra locati.l ſi tibi, ſed hodie fingitur ineſſe ſtipula-

IIII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Rufo.

SI voluntate dotantis in dotali inſtrumento plura tibi tradita ſcripſiſti, quàm ſuſcepiſti: intelligis de his quæ deſunt, petendis,[a] pactum eſſe conſecutum.[b] S. Non. April. AA. Conſs.

Ex promiſſione dotis agit maritus, non mulier. Bal.

Iidem AA. & CC. Daſumianæ.

SI pater marito tuo ſtipulanti promiſerit dotem: non tibi, ſed marito contra ſucceſſores ſoceri[c] cõpetit actio.[d] Dat. VIII. Kalend. December. AA. Conſs.

Dos promiſſa nudo pacto cum ſcriptura vel ſine ſcriptura, peti poteſt. h.d. Vel ſic: Ex nudo pacto dotis præſtanda oritur actio. Bald.

VI. Impp. Theod. & Valentin. AA. Hierio præfecto prætorio.

AD exactionem dotis, quam ſemel præſtari placuit, qualiacũque ſufficere verba cenſemus: ſiue ſcripta fuerint, ſiue non, etiam ſi ſtipulatio[e] in pollicitatione rerum dotalium minimè fuerit ſubſecuta. Dat. Kal. Mart. Felice & & Tauro Conſs.

Pater ſimpliciter dotando filiam, non exprimẽdo de quo patrimonio videtur dotaſſe de proprio patrimonio ipſius patris. ſi vero expreſſit ꝙ dotabat de proprio patrimonio & filiæ: tunc ſi eſt ſoluendo, intelligitur dotaſſe de proprio: ſi vero non eſt ſoluendo intelligitur dotaſſe de patrimonio filiæ. h. d. iſta lex ſingularis & vnica, & vna de quinquaginta deciſionibus Iuſtiniani. Bal.

VII. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

SI pater dotem pro filia ſimpliciter[f] dederit,[g] vel pro filio ante nuptias donationem fecerit,[h] habeat autem filius vel in poteſtate conſtitutus, vel forte emancipatus res maternas, vel ex alio modo tales, quæ acquiſitionem effugiunt,[i] quarum vſuſfructus ſolus apud patrem remanet, vel quocunque modo poterat quaſdam actiones cõtra patrem habere:[k] dubitabatur apud

B veteres, vtrumne videretur pater ex ipſo debito, dotis vel ante nuptias donationis feciſſe promiſſionẽ vel dationẽ, vt ſeſe ab huiuſmodi nexu liberaret: an debitum quidem remaneret in ſua natura, liberalitas autẽ paterna dotẽ vel ante nuptias donationem dare ſuggeſſiſſet.

Et in tali dubitatione multa pars legumlatorũ ſeſe diuiſit: alio etiam in-

C cremento huiuſmodi quæſtioni addito, ſi fortè dixerit ĩ inſtrumẽto dotali, ex rebus paternis & maternis dotẽ vel ante nuptias donationem dare: vtrum pro dimidia parte videatur datio vel promiſſio facta eſſe, an pro rata portione[l] vtriuſque ſubſtantiæ.

¶ Vtramque igitur dubitationem certo fini tradentes, ſancimus, ſi quidem nihil addendum exi-

D ſtimauerit, ſed ſimpliciter dotem vel ante nuptias donationem dederit, vel promiſerit, ex ſua liberalitate[m] hoc feciſſe intelligi[n] debito in ſua figura remanẽte. Neque enim leges incognitæ ſunt, quibus cautum eſt, omnino paternum eſſe officium,[o] dotem vel ante nuptias donationẽ pro ſua dare progenie. Liberalitas itaq; ta-

SI pater.] CASVS. Si pater pro filia dotem dedit, vel dare promiſit, nec expreſſit ex cuius patrimonio, ſcilicet an filiæ, an patris: præſumitur de bonis patris, & non filiæ. Si uero expreſſit de bonis patris & filiæ: ſi pater ſit ſoluendo: de proprijs bonis ipſius videtur dos cõſtituta: ſi nõ de bonis filiæ. Viu.

f Simpliciter.] id eſt nõ deſignato ex quo patrimonio.

g Dederit.] per deſtinationem.

h Fecerit.] deſtinatione.

i Effugiunt] id eſt non acquiruntur patri, vt aduentitia, caſtrenſia, & quaſi caſtrenſia.

k Habere.] cum ſit emancipatus. Vel dic inſpecto naturali iure. Vel dic de ipſis, in quibus pater habet vſumfructũ.

l Pro rata portione.] vt plus de maiore ſubſtantia dare videatur.

m Ex ſua liberalitate] id eſt ſua ſubſtantia.

n Intelligi.] ſecus præſumam in auo materno, argu. ff de neg. geſt. l. Neſennius. nam ibi non compellitur auus dare alimẽta, qa nepotes ſufficientes erant, hic aũt ſic dotare, licet ſibi ſufficiant ſibi.

o Paternum eſſe officium.] vt & ff.de ritu nup.l.qui liberos, non maternum, vt ĩ.tit. 1.l. neque mater. niſi quando eſſet hæretica, vt ſ. de hæretic. l. cognouimus. Quid aũt ſi extraneus dotẽ ꝓ muliere ꝓmiſit, de cuius patrimonio vr̃ promittere, de ſuo, vel mulieris, ſiue patris mulieris? Reſpõ. mulieris, vel patris quaſi eius gerat negotiũ, niſi aliud ꝓ

Dos ſi ꝑ extraneu promittitur, de cuius patrimonio ꝓmiſſa præſumitur.

Oo 3 betur

betur. argu. ff. de nego. geſt. l. Neſennius, & ff. de admi- A ni. tuto. l. cum poſt mortem. §. 1. & de lega. 3. l. vxoré. §. pater.

a Vera.] non ficta, quòd pater iactet ſe dare de ſuo, & de ſubſtantia filiæ detur, vt infra ead. l. in fi.

lis remaneat vera [a] & irreuocabilis, vt puro nomine & liberalitas & debitũ, ſuã ſequantur fortunam.

¶ Vbi autem ex rebus tam ſuis, quàm maternis, [b] vel aliis, quæ non acquirũtur, vel ex ſuis debitis dixerit ſe feciſſe huiuſmodi liberalitates: tunc ſi quidem penitus inopia tentus eſt: ex B illis videri rebus doté vel ante nuptias donationem eſſe datam, quæ ad filios vel filias pertinent. [c] Si vero & ipſe ſubſtantiam idoneam [d] poſſidet, in hoc caſu quaſi de ſuo pr̃imonio dotem vel ante nuptias donationem dediſſe intelligatur. [e] Poterat [f] enim ſecũdum ſuas vires, dotem pro filia, vel ante nuptias donationẽ pro filio dare, & conſentire [g] filiis ſuis, quã C do voluerint partem, vel fortè totam ſuam ſubſtantiam quam habent, paternæ liberalitati [h] pro dote, vel ante nuptias donatione aggregare: vt reuera appareat quid ipſe velit dare, & quid de ſubſtantia filiorum proficiſcatur: ne dũ effuſo ſermone ſeſe iactet, in promptum incidat ſui periculum. [i] Dat. Kalendis. Nouembr. Lampadio, & Oreſta Conss. D

b Maternis.] filio delatis.

c Pertinẽt.] ſed hoc quid prodeſt patri? nam & ſi hoc non præſumeres, tamen non condemnaretur pater, niſi in quantum facere poteſt, vt ff. de re iudi. l. ſed hoc ita. Reſpon. prodeſt quia ſi perueniat hoc caſu ad meliorem fortunam, non poterit cõueniri, cum iam ſolutum eſt marito. ſecus autem ſi de ſuo præſumeres eum ꝓmiſiſſe.

d Idoneam.] ſcilicet tantam vel talem ex qua commode poterat hanc dotem pro filia dare. & accipe commode .i. ſecundum dignitatem & facultatem ſuam, vt ff. de verb. ſign. l. nepos Proculo, & ff. de iure do. l. q̃ro. Sed in caſu ſuperiori Indiſtincte videtẽ teneri de ſuo dare, quãdo ſcilicet ſimpliciter ꝓmiſit. ſed & ibi puto ꝙ ſecũdũ menſurã ſubſtantiæ ſuæ teneatẽ, ſupfluũ vero de bonis filii & filiæ intelligatẽ ꝓmiſſum. nec enim veriſimile eſt, ꝙ vltra ſe obligauerit pater. arg. ff. de vſur. l. ſi ſtipulatus. ſed forte fauore dotis poteſt hic dici cõtrariũ, q: hęc lex videtẽ velle notare differentiam inter primum & ſecundũ caſum.

e Intelligatur.] ſcilicet totum.

f Poterat.] ratio vtriuſque.

g Conſentire.] repete, & poterat &c.

h Liberalitati.] id eſt ei quod pater dedit.

i Periculum.] & ſic qui ſe iactauit, ſe obligat. ſic ff. de ſerui. vrb. prǽd. l. ſi arborem. §. penul. & ff. de reg. iur. l. in ambiguis. arg. contra. ff. de contrah. empt. l. ea quæ.

DE IVRE DOTIVM.

Cõtinuatio.

De dotis promiſſione, & de priuilegijs circa promiſſionem dotis competentibus dictum eſt: ſequitur videre de iure dotiũ, id eſt de iure quod circa dotes promiſſas & præſtitas eſt inductum. Azo.

E Victa.] CASVS. Pater pro filia dedit fundum in dotem, poſtea euictus eſt. an maritus poſſit agere de euictione, quæritur? Diſtinguitur, an incipit dos à datione, aut à promiſſione. ſi à ꝓmiſſione, ſcilicet quòd promittebat de ea præſtanda, aget ex ſtipulatu. ſi à datione, aut erat æſtimata, aut non. Primo caſu aget actione ex empto vtili ad intereſſe. Secundo caſu aut interceſſit bona fides dantis, aut non. ſi ſic, non aget. ſi nõ, aut interceſſit mala fides, ſcilicet mulieris dantis, aut extranei dantis pro ea. Primo caſu datur actio i factũ. Secundo caſu, actio de dolo.

TITVLVS XII.

DE IVRE DOTIVM.

Vbi conſtitutio dotis incipit à promiſſione, re euicta poteſt agi de euictione. ſed vbi incipit a traditione: de euictione non agitur, niſi res æſtimata ſit data, vel dolus dantis dotem, vel tradentis interceſſerit. Bal.

B 1. Impp. Seuerus, & Antoninus AA. Nicephoro.

Victa re quæ fuerat in dotem data, ſi pollicitatio [k] vel ꝓmiſſio [l] fuerit interpoſita: gener contra ſocerum vel mulierem, ſeu hæredes eorum cõdictione, [m] vel ex ſtipulatione [n] agere poteſt.

¶ Sin autem nulla pollicitatio vel ꝓmiſſio interceſſerit: [o] poſt euictionem C eius, ſi quidem res æſtimata fuerit, ex empto [p] competit actio.

[† ¶ Sin verò hoc nõ eſt factum: ſi quidem bona fide eadem res in dotem data eſt, nulla marito [q] competit actio.] Dolo autem dantis interpoſito, [r] de dolo actio aduerſus [s] eũ locũ habebit: niſi à muliere dolus interpoſitus ſit. tũc enim ne famoſa [t] actio aduerſus eã detur, in factum [u] actio D

k Pollicitatio.] ſine interrogatione præcedente, vt ff. de pol lici. l. 3.

l Vel promiſſio.] cũ interrogatione, & dic de dote danda tam hic, quàm in ſuperiori caſu. Vel ꝙ eſt melius, de tradẽda, quo caſu poteſt ad intereſſe agi, ꝙ non eſſet in ſuperiori caſu, ſed ad ęſtimationem tantum, vt ff. de verb. obli. l. ſi fundum tradi. Vel tertio ſcilicet de euictione præſtanda.

m Condictione.] ſcilicet certi. Vel dic condictione ex hac lege. Et not. quod ex nudo pacto datur hic actio, prout ad pollicitationem reſpicit, & ſic contra. argu. ſ. de pact. l. ex conuentione.

n Ex ſtipulatione.] id eſt certi condictione, quæ datur ex ſtipulatione, quaſi nec ſit datum, cum ſit euictũ, vt ff. de ver. obli. l. vbi autẽ. §. fi. & ff. de re. perm. l. 1.

o Interceſſerit.] ſi à datione dos cœpit, ſic & in donatione diſtinguitur, an teneatur de euictione donator vel non, ꝑ legem iſtam.

ADDITIO. Vide glo in verbo, venditionis, in fi. §. perficiuntur. inſtitu. de donationibus.

Donator, an teneatur de euictione.

† Hęc incluſa in quibuſdã codic. nõ habentur.

p Ex empto.] quia æſtimatio facit emptionem, vt. ff. eo. l. plerũque. & l. quotiens, & ſupra de pact. ex l. conuentione.

q Marito.] iure veteri. & facit. ff. de ædil. edic. l. ad res. & de dona. l. Ariſto, ſed hodie ſecundum Azo. ex ſtipulatu competit: quia ſemper fingitur interueniſſe, vt infra de rei vxo. act. §. 1. Sed nos contra. nec enim ibi dicitur quod detur ex ſtipulatu, ſed quòd rebus euictis tacita eſt hypotheca conſtituta, vt ibi dices.

r Interpoſito.] vtpote quia res aliena data eſt.

s Aduerſus eum.] ſcilicet extraneum dotem conſtituentem, non autem contra mulierem, vt ſubiicit.

t Famoſa.] vt ĩ. rerum amota. l. diuortii.

u In factum.] id eſt nomine doli datur in factum, & ſic intellige quod eſt. ff. eod. l. cum poſt. §. cum. res. Sic ergo ex prædictis collige cum datur res in dotem, aut æſtima-

Dotẽ dãs an teneatur de euictione.

competit. PP. Dat. Kalen. Auguſt. Mutiano & Fabiano Conſs.

Filia agens ex proprio contractu non agit pro hæreditaria portione, ſed ſecundum formam contractus: poteſt tamen exceptione repelli ſi instituta ſit animo compenſandi: ſeu iuſſa eſt eſſe contenta portione inſtitutionis & prælegatis, iuſſaq; non petere à marito h.d. Bal. Vel ſic. Filia quæ ſibi fuit ſtipulata partem dotis maternæ de matris voluntate, non prohibetur illam petere, etiam ſi à matre fuerit inſtituta in minori parte: niſi probetur quod mater eam inſtituit, ne à viro eius peteret. Sal.

II. Imp. Antoninus A. Alluuiadi.

SI ſtipulatio de reſtituenda portione dotis datæ ſubiecta [a] eſt, conditioq; eius [b] extitit: habet ex ea actionem is in cuius perſonam vtiliter concepta commiſſaq; eſt. ſecundû quod [c] ſi Polla [d] ſoror tua de reſtituenda ſibi parte dotis habet actionem, eo quòd mater veſtra donandi [e] animo paſſa eſt partē dimidiā dotis poſt obitum matris filiam ſtipulari: [f] metuere non debet doli exceptionem, quòd [g] matri ſuæ, quæ pactum interpoſuit, hæres ex minore [h] quàm dimidia portione extitit: niſi liquido probatum fuerit, matrē eius mutaſſe dotis pacti voluntatem, cōtentāq; eſſe [i] voluiſſe filiam ſuam pro portione hæreditatis prælegationibus, maritumque ſuū exactione liberari voluiſſe. PP. Dat. III. Kalē. Aug. Antonino A. IIII. & Balbino Conſs.

B

Seruus dotalis poteſt per virum in teſtamento & inter viuos manumitti. Bald. & Sal.

III. Imp. Alexander A. Euphemio.

ET ſi [k] dotis exactio, defuncta in matrimonio filia, potuiſſet ad patrē pertinere: † dotalibus [l] tamen ſeruis maritus teſtamento directam & fideicommiſſam libertatem iure dedit, & præſtita reuocari non debuit: [m] cum & inter viuos manumittēdi

C

mancipia dotalia conſtante matrimonio liberā habeat maritus facultatem: PP. VI. Id. Decēb. Antonino & Alexandro Conſs.

Br vis eſt, & per ſe patens. dicit enim quòd mulier marito ſuo poteſt dare in dotem omnia bona ſua quod intellige non ſolum præſentia, ſed & futura, ſi de futuris cauetur expreſſè: aliàs in vniuerſali diſpoſitione translatiua dominij futura non veniunt. Bald.

æſtimata, aut non. Primo caſu, aut ſit æſtimatio vt precium reſtituatur, & tunc eſt vēditio, & re euicta ex empto competit vtilis ad intereſſe: vt j. eo. l. quotiens. aut ideo vt appareat in quantum res deterioretur, vt eo precio quo æſtimata res eſt, reſtituatur, vt j. eo. l. ſi inter virum, & ff. eo. d. l. cum poſt. §. cū res. quo caſu idem eſt ac ſi non eſſet æſtimata. Itaque cum non eſt æſtimata, aut initium capit dos à datione, aut à promiſſione. ſi à datione, aut promiſſum eſt de euictione, & agitur ex ſtipulatu re euicta: aut non eſt promiſſum, & tunc vel bona fides dantis interuenit, vel mala. ſi bona, re euicta non agitur. ſi mala, agitur de dolo aduerſus extraneum dantem. ſed ſi mulier vel pater eius dedit, agitur actione in factum in defectum famoſæ actionis de dolo. Vbi autem res ſiue dos incipit à promiſſione, re euicta agitur ex ſtipulatu, ac ſi data nō eſſet, vt modo diximus.

SI ſtipulatio. CASVS. Materfamil. duas habens filias, Sciam & Pollā: pro Polla dedit cētū in dotē, & paſſa eſt Pollam ſtipulari mediam partem dotis ſibi reddi animo donandi cauſa mortis in caſu diſſoluti matrimonij mortua matre: deceſſit mater, Polla inſtituta hærede pro tertia, ſi diſſoluatur matrimonium vel diuortio, vel morte, an poſſit petere medietatem dotis ſibi reddi aut tertiam, ſicut fuit in tertiam inſtituta? Reſpon. quod poterit petere medietatem, niſi probetur matrem mutaſſe voluntatem.

a Subiecta eſt.] ſcilicet pacto præcedenti ſuper eodem.

b Eius.] ſtipulationis, quia ſolutum matrimonium eſt.

c Secundum quod.] dixit in genere: nunc in ſpecie.

d Si Polla.] pro qua mater dederat dotem.

e Donandi.] cauſa mortis, vel verius mortis cauſa capionis, quod eſt ac ſi inter viuos.

f Stipulari.] & aliam lucraretur vir.

g Quòd.] id eſt quia.

h Ex minore.] quàm dimidia. per quod videbatur in tantum ſtipulationem etiam dotis deminutam.

i Contentamque eſſe.] id eſt voluiſſe filiam contentam eſſe eiuſdem partis dotis, cuius & hæreditatis. Vel dic quòd voluit quòd non haberet aliquid de dote propter hæreditatē, & ſecundum has duas expoſitiones improprie ponitur prælegationibus, id eſt beneficijs dotis, cum non eſſet in teſtamento relicta, ſed inter viuos da-

A ta, id eſt conceſſum ius petendæ dotis. ſed ideo dicitur prælegatio, quia in tempus mortis fuit conceſſum ius petendi, & ſic mortis cauſa donatio, vel capio. ſicq; ſimile legato: vt j. de don. cau. mor. l. ſi. Vel dic tertio ſecundū Io. prælegationibus, id eſt quibuſdam rebus quas ſibi prælegauit. prælegationibus dico valentibus pro portione hæreditatis. nam non valet prælegatio pro ea parte pro qua eſt hæres, ſed pro partibus cohæredū: vt ff. de lega. 1. l. legatum, vlti. §. 1. & hoc intellige ſalua Falcidia ipſi filiæ. Collige ergo hic, quòd ita demum reuocat mater, ſi aliquid pro hoc reliquit quod accipit filia. ſic eſt cōtra. ff. de lega. 3. l. cū quis decedens. §. nuptura. vbi ſola pœnitentia reuocat. Solu. hic valuerat filiæ donatio inter viuos: ibi non. ſed pro ſe matre. vnde hic non poteſt ſuum conſilium ſola pœnitētia in alterius mutare iniuriam. Idem ſi eſſet mera donatio cā mortis: quia ſola pœnitentia poſſet reuocari, ſi ſolo nudo pacto eſſet inita, & ſic inualida iure veteri: vt ff. de donat. l. fina. & facit. ff. de dote prælegat. l. Seia, & de alimen. leg. l. penult. & ſolut. matrimo. l. quæ dotis, & de pact. dotal. l. cum maritus §. fin. & j. de hæredita. actio l. ſi adulta, & j de donat. quæ ſub mo. l. quotiens.

† aliàs pœnitere.

ET ſi dotis.] CASVS. Pater pro filia mancipium dedit in dotem, & maritus in teſtamento ſuo reliquit fideicommiſſ. libertatem: an pater ad quem dotis exactio peruenit, poſſit libertatem reuocare, quæritur? Dicitur quòd non, cum maritus etiam inter viuos poterat ipſum manumiſiſſe.

D

k Etſi.] id eſt quamuis.

l Dotalibus.] & ſic inæſtimatis: vt j. tit. j. § & cū lex.

m Non debuit.] hoc ſi vir eſt ſoluendo: vt & infra de ſer. pign. da. manumiſ. l. 1. & l. fin. & ff. de manumiſ. l. ſeruū dotalem, & ff. ſolut. matrimon. l. dotalem. Item not. hic maritum dominum eſſe rei dotalis: vt & ſupra de rei vend. l. doce, & dices infra eo l. in rebus. nec ob. ff. ſolut. matr. l. ſi conſtante. §. ſi maritus. vbi dicuntur dotales fructus alieni, id eſt non viri. ſed illud propter ſpem, non rem. Inde eſt quòd vir iubet ſeruo dotali hæreditatē adire vel repudiare. ſed M. & P. dicunt virum reddere vxori interim quæſita vſque dū adeat: per quod etiam probatur quòd vir eſt dominus: vt ff. ſol. matri. l. ſeruus dotalis, in fin. nec mirandum ſi quod ſeruus dotalis acquirit nō ex re viri vel opera ſua, vxori vir reſtituat: vt ff. de acqui.

Maritus eſt rei dotalis dominus.

ff.de acquir. hæredi.l.aditio. nam & idem eſt in ſeruo vendito,qui redhibetur,de quo conſtat quod fuit factus emptoris, vt ff.de ædil.edic.l.& generaliter.

N Vlla. CASVS. Omnia quæ habet mulier, poteſt dare in dotē.& hoc nulla lege ꝓhibitū eſt. Viuia.

IIII. Idem A. Valenti.

NVlla lege prohibitū eſt [a] vniuerſa bona in dotem marito fœminā dare P P. IIII. Id. Iul. Maximo II. & Aeliano Conss.

Si res æſtimata eſt in dotem data: ſoluto matrimonio res retinetur per virum, ſi æſtimatio offeratur.h.d. Bal Vel ſic: Aeſtimatio facit emptionem: ſed maritus habet electionem reſtituat rem vel precium. Sal.

V. Idem A.Statiæ.

QVotiens res æſtimatæ in dotem dantur: marit⁹ dominiū [b] conſecutus,ſummæ velut precij debitor efficitur. Si itaq; non cōuenit [c] vt ſoluto matrimonio reſtituerentur, & iure æſtimatæ ſunt, retinebit [d] eas, ſi pecuniam tibi offerat. [e] Dat.III.Id April. Alexandro A. II. & Marcello Conss.

Extraneus dotans, ex nudo pacto incontinenti appoſito ſibi actionem

[a] Prohibitum eſt.] immo permiſſum eſt,vt ff.eo.l. mulier bona. nec ob.ſ. de inoffi.dot. quia non reuocatur ibi quia omnia dedit, ſed qa inofficioſa erat pro filijs.Item eodē mō non ob.ſ. de ſecun. nup. l.hac edictali, in princ. quia & ibi non ideo quia omnia, ſed quia iniuriā facit filijs primi matrimonij. Item eodem modo non ob. ſ. ſi aduerſ. do: l. 1. & ff.de mino.l.ſi ex cauſa.§.in doris, qa & ibi non quia omnia, ſed quia nō erat vir dignus tam magnam dotem habere, & ſic læſa. Item nec ob. quod dicitur quòd immobilia nō poſſint à minore alienari, & ſic nec in dotem dari, quia illud eſt falſum,quia poſſunt ex hac cauſa alienari, vt ff. eo. l.Titia,& infra de administ. tut.l lex quæ tutores,& j. de prædi.mi.l.prædia,& j. ſi ma. tac. ra. ha.l. fin § fi. Sed arg.eſt contra in eo tit.de præd.mi.l.ob æs. ſed & hoc poſito,tamē non quia omnia,ſed quia huiuſmodi rei prohibita eſſet alienatio. & idem ſi datum eſt aliquid ea lege vt non alienet. Item nec ob.ff. eo.l. iure ſuccurſum.§.fi.quia ibi alia deceptio (nō quia omnia, ſi modo maritus eſſet dignus) reſciſſionem inducit.& eodem modo reſpondeo, ad ea quæ dicuntur. ff. eod. l. ſi res.§.1.

Q Votiens.] CASVS. pater pro filia dedit viro fundum æſtimatum in dotem,vir tā non habet neceſſe ſoluere ipſū fundum, ſed æſtimationem. ſed an maritus ſi æſtimationem ſoluere voluerit, poſſit fundum retinere, quæritur? Dicitur quòd ſic, niſi conueniſſet vt ipſe fundus ſolu. matrimo. redderetur, quo caſu fieret quod conuenit.

[b] Dominium.] ex hoc colligitur ꝙ quando inæſtimatæ ſunt,non tranſit dominium, quod eſt falſum, vt dices j.eo.l.in rebus.

[c] Conuenit.] No.ergo duplici modo fieri æſtimationē, vno vt hic,altero vt j.eo.l.ſi inter virum.

[d] Retinebit.] ſubaudi maritus.

[e] Offerat.] vbi ergo eſt dictum cuius eorum ſit electio, illius erit. vt j.de fun.do.l.1.ſi nihil eſt dictum, viri eſt electio, vt ff.eo.l.pleruumque,in fi. Item videtur contra ff.eo l ſi res.§.1 vbi indiſtincte videtur arbitrio viri,ſed hoc ſecundum illam. Item contra ſ.de vſufr.l intereſt. Solu. hoc eſt fauore mulieris.vel lege legem illam vt ibi notaui.

A Via.] CASVS. Differentiā aſſignat inter patrē dātē dotē, & extraneū, quia pater incōtinenti nō poteſt paciſci tātum ſibi reddi,niſi interueniat ſtipulatio, nec actionem ſibi & filiæ quæſitam ſimplici pacto po-

A tetit innouare. extraneus vero vtiliter ſibi paciſcitur. incontinenti dotem reddi, & habet actionem præſcrip verb.

quærit: pater vero communem actionem patris, & filia ſibi nudo pacto conſolidare non poteſt. hoc dicit. Bal. Vel ſic: Pater ex nudo pacto incontinenti appoſito ſuper dote profectitia ſibi reſtituenda agere non poteſt: mater vero & auia ſic h.d.Vel ſic: Pater dotans filiam non poteſt ſibi quærere actionem niſi per ſtipulationem: cæteri etiam poſſunt ex nudo pacto Sal.

VI. Imp.Maximinus. A. Sulpitio.

AVia tua [f] †, eorum quæ pro filia tua [g] in dotem dedit, etſi verborum obligatio non interceſsit, actionem [h] ex fide conuentionis [i] ad te, ſi hęres extitiſti, trāſmittere potuit. Nec enim eadem cauſa eſt patris & matris paciſcentium: quippe matris [k] pactum actionem præſcriptis verbis conſtituit,patris [l] dotis actionē C profectitiæ [m] nomine cōpetentem [n] conuentione ſimplici [o] minimè credi

[f] Auia tua.] differētia eſt inter patrem dātem dotē ꝓ filia, & extraneum. nam pater etiam incontinenti non poteſt paciſci vt ſibi tatum reddatur ſine ſtipulatione, quia officium paternū eſt dotare filias. cū enī ſibi & filiæ quæſierit actionem, nō poteſt ſimplici pacto innouare. at extraneus vtiliter paciſcitur ſibi reddi incontinēti,& oritur actio ꝑſcriptis verbis, nō autem informatur vetus, quę nulla eſt.

[g] Filia tua.] id eſt pronepte ſua, & ſic pro extranea, vt j. tit. 1.§.extraneū.na idem in quolibet extraneo, vt j.eo.l.ſi dotem,& j.de pact. con.l.1.

[h] Actionem.] ſ. ꝑſcriptis verbis, vt ſ. de rerum permut.l. rebus,& ff.de pact.l. in traditione, & ſupra de pact. inter emp.& vendi.l.2.

[i] Cōuētionis.] incōtinēti adhibitæ, quę valuit,vt dixi,ſed nō eſt idē in pacto patris. vere non idē, quippe matris &c.

[k] Matris.] idē in auia,vt in noſtro caſu, & idem in quolibet qui non habet perſonam dotatam in poteſtate, qui omnes dicuntur extranei, vt infra titu.1.§.extraneum.

† Cōcor. cū hac.l. c. inter dilectos, cū glo. ſuper verbo, qđ meu, quæ ponit caſum hui⁹ l.extra de fi. inſtru.

[l] Patris.] ſubaudi, ſed.

[m] Profectitiæ.] profectitiam dotē facit non ius poteſtatis, ſed patris nomen, ſi modo,vt pater dederit, vt & ff. eo.l. profectitia. §.ſi.& §.ſi pater.

[n] Cōpetentem.] id eſt competiturā. nam non vr naſci niſi demum ſoluto matrimonio, vt ff.de bo.dam.l.ſed ſi alia,in fi.& facit infra ſolu.matrimo. l.dos.

[o] Simplici.] ſed ſtipulatione poſſet incōtinenti, non ex interuallo poſt contractum matrimonium, vt ff. ſolu. matrimo.l. quotiens, & ff de pact. dot.l.cum dos, & ff. eod.l.poſt nuptias,& j.l. proxi. Sic ergo not.hic ſpecia- D le vbi ex pacto incontinēti appoſito nō oritur actio. ſic & ſ.de vſur.l.quamuis.1.& ff.de relig.l.quòd ſi locus,& ff. de ſer. expor.l. ſi ſeruus. Si quæratur ratio quare diuerſum in patre & extraneo? Reſpon. quia patri prouiſum eſt per .l.ff.ſolu.matrimo. l.2.§.1. quod non eſt in extraneo, vnde facile eſt vt ſibi poſſit prouidere, vt j. tit. 1.§. accedit. Item ſecunda quia patris officium eſt dotare, non extranei,vt ſ.tit. 1.l fi.& de hæreti.l cognouimus, & ideo pactum nudū facilius operatur in extraneo,quàm in patre. Eſt & tertia, quia cū iā eſſet actio cōmuniter quæſita,nō poteſt filiæ auferri ſine eius volūtate,vt ff.ſo.mat.l quotiens. Sed nonne & ſic eſt acquiſita filiæ ſtatim cū auus maternus vel mater dedit dotem, vt j.tit.1.§.accedit, & ſ.extraneū? Reſpon. ſic,ſed fingit nō quæſita,vt argu ff de noua l.cū enim. Et quarta eſt ratio quæ redditur hic, quia non poteſt ſimplex pactum nouare. & facit ad.l.iſtam.ff.de condict.ob cau.l. ſi extraneus.

Pater dās dotē pro filia ſua, quare nō poſſit actionē ſibi appropriare ſimplici pacto ſicut extraneus

Innouare.

a Innouare.] id eſt ad nouum eſſe reducere, ſcilicet vbi eſt eſſentialiter patris & filiæ communis, vt ſit ſolius patris. B.l.

CVm à ſocero.] CASVS Pater pro filia dedit dotē, nec ipſe ſtipulatus eſt eam ſibi reddi, poſtea pactus eſt cum marito eā ſibi reddi. In ſecundo caſu ſol. matrimo. morte vel diuortio, an præiudicauit filiæ quo minus petere poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non ſi ſine voluntate filiæ pactum fuiſſet interpoſitum. Vipianus.

b Paciſcendo. vt ſibi ſoli reddatur.

c Non potuit.] vt & ff. eo. l. poſt nuptias, & de pact. dot. l. cum dos. ſecus ſi ante, vt ff. ſolu. matri. l. quotiens.

d Sola.] veluti ſui iuris facta emancipatione, vel morte patris, vt infra titu. 1. §. videamus. vel quia pater ſit turpis perſona, aut abſens, vt ff. ſol. matrimo l. ſi cum dotem. §. eo tempore. & facit ff. de mino. l. 3. §. ſed vtrum, in fi. §. & ſicut pater non facit filiæ cōditionem deteriorem, vt hic, ſic nec filia patris, ut ff. ſol. matrimo. l. 2. §. item ſi uoluntate. E contra ſi fiat pactū ab aliquo corū, vt proſit, dic vt diximus. ff. de pact. dot. l. cum dos, in gl. īmo nec &c. & de pact. l. & heredi. §. & filia. & facit ad. l. iſtā ī eo quòd quędam pacta ſuper dote non valent, vt quę ad ius reſpiciunt. ff. de pac. dot. l. ſi pater. §. ex pactis, & l 2 & infra titul 2. l. quamuis. & ſupra. l proxi.

ETiam.] CASVS. Mater pro filia dedit dotē, nec eam ſtipulata eſt ſibi reddi, ſed vt eam ſequeretur vel ad eam pertineret in caſu ſoluto matrimo. morte vel diuortio, licet illa nō fuerit vſa verbis dotem ſibi reddi, an ob hoc minus ſibi ſit ex ſtipulatu pro dote acquiſita actio? Dicitur quòd non, & eadem actione non ſolum dotem repetet, ſed & dotis augmentum. Vipianus.

e Sequerentur.] ſic ſupra de dona. ante nupt. l. ſi cum ante, & ff de pact. l. tale pactum. §. fina. Et not. argu. ſenſum, non uerba ſpectari. ſic & ff. de adimen. lega. l. 3. §. & conditio, & de contrahen. emp l. ſed Celſus, & infra de lib. præ. l. 3. & ff. de pactis. l. tale. 1. reſpō. Argu. contra. ff. de pac. l. iurigentium. §. vtrumque.

Senſum ſpectari potius quàm uerba.

tur innouare[a] Dat. III. Id. Februa. Maximino. A. & Africano Conſs.

In filia quæſitum facto patris, nō poteſt ex poſtfacto ea non conſentiente mutari. Bald. Vel ſic: Pater ſtipulando dotem ſibi reſtitui ex interuallo, non præiudicat filiæ nō conſentienti. Sali.

VII. Imp. Gordianus A. Marco.

CVm à ſocero tuo pro vxore dos tibi daretur, ſi ea in ſtipulationem deducta non eſt ſub tempore dationis, ſed poſt ea: ſocer tuus tecum paciſcendo,[b] ſi id non ex voluntate filiæ ſuæ fecit, conditionem eius lædere non potuit[c] quandoque cuī ſola[d] de dote experiens, id pactum non debere ad ſui diſpēdium operari, de iure defenditur. PP. Dat. Kal. Octob. Pio & Pontiano Conſs.

Verba trahuntur ad intellectum: et diſpoſitum in principali, in augmēto intelligitur tacite repetitum, etiam in obligatione verbali. h. d. Baldus. Vel ſic: Senſum magis ſpectamus, quàm verba. Et pacta inita in aliquo ſubiecto, intelliguntur repetita in eius augmento. Salicetus.

VIII. Idem A. Agrippinæ.

ETiam ſi non dotē reddi ſibi mater, ſed ea quę in dotem data ſunt, vt eam ſequerentur,[e] vel ad ſe pertinerent, in matrimonio defuncta filia, ſtipulata ſit: durante matrimonio filia decedente, actionem ex ſtipulatu videri quæſitam, æquiſſimū

f Cui.] ſcilicet rationi.

g Additamenti.] ut ſunt acceſſiones, uel etiam aliquod ſeparatum augmentum, quod intelligit Ioan. ſi & ſuper hoc incontinenti fuerit pactum, alias non. ſed certe & idem uidetur etiam ſi nullum pactum ſpeciale fiat ſuper augmento, ut ff. de pact. do. l. inter. §. cum inter, & ſupra de donat. ante nup. l. conſtante. § pactis.

eſſe iudicamus. cui[f] conſequēs eſt, vt etiam id qđ additamenti[g] cauſa in dotem datum eſt, eadē actione repetatur. PP. Kalendis Feb. Sabino & Venuſto Conſs.

Inter fiſcum & mulierem prælatio ſumitur ex tempore hoc dicit. Baldus. Vel ſic: Mulier in dote præfertur fiſco poſterius contrahenti. Sal.

IX. Imp. Decius. A. & Cæſar Vrbicanæ.

DOtis tuæ potiorem cauſam magis eſſe[h] conuenit, quàm reipublicæ, cui poſtea idem maritus obnoxius factus eſt. PP. VI. Id. Iunij, Decio. A. & Grato Conſs.

Vbi res æſtimata datur in dotem, tenetur mulier viro actione ex empto, & commoda & incommoda rei pertinent ad maritum. h. d. Baldus: Vel ſic: Quando æſtimatio facit emptionem, mulier tenetur ex empto ad rem, & maritus ſoluto matrimonio tenetur ad æſtimationem, & interim periculum & augmentum ſpectant ad maritum. Salicetus.

X. Impp. Diocle. & Maximian. AA. Ingenuo.

CVm dotem te æſtimatā accepiſſe proficearis: apparet iure communi per pactum quod doti inſertum eſt, formato contractu, ex empto[i] actionē eſſe. Quis enim[k] dubitet æſtimationem à te mulieri deberi, cū periculo tuo res deteriores fiant,[l] vel augmenta lucro tuo recipiantur? PP. XII. Kalendas Maii, Maximo: II. & Aquilino Cōſs.

DOtis.] CASVS. Pater pro filia dedit dotē, maritus poſtea contraxit cum fiſco, & factus eſt eius debitor. quis præferri debeat in bonis mariti, quæritur? Dicit, quòd mulier. Vlpianus.

h Magis eſſe.] fiſcus & fœmina paribus paſſibus ambulant, vnde qui prior eſt tempore potior erit in iure, vt hic, & infra de priuileg. fiſc. l. 2. & facit ex quib. cau. maio. l fina. & infra qui po. io. in pig hab. l. 4. hoc autem niſi ex primipil. cauſa. nam tunc etiā res dotales occupātur pro tali debito, vt infra in qb. cau pig. ta. contra. l. ſatis, & de primipilo l. vtilitas, li. 12. liberi etiam ſi non ſint hæredes, conueniuntur: vt infra de primipilo. l. fin. li. 12.

CVm dotē.] CASVS. Pater pro filia dotis nomine fundū dedit marito æſtimatū. ſi euincatur, an vt talia præſtētur quæ præſtanda ſunt, maritus habeat actionē ex empto, quæritur? Dicit quòd ſic. & commodum dotis ad maritum pertinebit, & tantū ad æſtimationem tenebitur. Vlpianus.

i Ex empto.] vt præſtentur quę præſtanda ſunt etiā euictio, ut & ī. de pact. l. ex conuentione. Sed an etiam ipſa habet ex vendito ſoluto matrimonio ad æſtimationem dotis? Non puto. nec enim ſimplex venditio eſt, vt ff eo. l. quotiens. nec eſt abſurdum ex altera tantum parte dari ex empto, & altera ex ſtipulatu pro dote, vt arg. ff. man. l. poteſt.

k Quis enim.] argumentatur à relatiuis, uel à communiter accidentibus. nam ſi eſt emptio, ergo precium, & e contra.

l Fiant.] hoc ſi poſt matrimonium, non autem ante, ut ff. e. l. plerunque. §. ſi ante.

De his.

Si res dotalis vi auferetur, marito quaeritur actio. h.d. Baldus. Vel sic: Pro rebus dotalibus & abreptis agit maritus, non vxor. Salicetus.

XI. Iidem AA. & CC. Scaeuae.

DE his quæ in dotē data ac direpta [a] commemoras, mariti [b] tui eſſe actionē, [c] nulla eſt dubitatio Dat. X. Kal. Maii, Heracliæ. AA. Conss.

B

Res empta ex pecunia dotali non est dotalis, & ex tali emptione mulieri non acquiritur actio: & ideo si dos est in casu restitutionis, mulier pecuniam repetit, non ad rem agit. h.d. Bald. Vel sic: Fundus emptus ex pecunia dotali, non efficitur vxoris, ideo sola pecunia repetitur, vel eius residuum vbi pars restituta fuit. Sal.

XII. Iidem AA. & CC. Rufinę.

EX pecunia dotali fundus à marito tuo cōparatus, [d] non tibi quæritur, [e] cum neque maritus vxori actionē empti, poſſit acquirere: [f] at dotis tātùm actio tibi competit. Vnde aditus p̄ſes prouinciç, ſi non te tranſegiſſe repererit, ſed ex maiore parte dotem conſecutam, reſiduū reſtitui ꝓuidebit. [g] Dat. VIII. Kalen. Maij, Heracliæ. AA. Conss.

C

Mater non potest dare rem filiorum pro dote sua, & accipienti non competit actio nomine euictionis, si fuit sciens, nisi pactum vel stipulatio intercesserit de euictione praestanda. h.d. Baldus. Vel sic: Mater non potest in praeiudicium filiorum tradere pro sua dote res eorum. Salicetus.

D

XIII. Iidem AA. & CC. Catulae & Statiae.

SI à matre veſtra ſuperſtite aliquid ad vos pertinens, in dotem ſcienti vitrico veſtro datum eſt: intelligitis nullam [h] firmitatem iuris dationem habere, ſi neq; pollicitatio, [i] neque ſtipulatio [k] interceſſit. Dat. prid. Kalend. Maij, Heracliæ. AA. Conss.

Mater non cogitur dotare filiam nisi ex rationabili causa, & nisi ex causis expressis in iure. Item pater ex bonis vxoris suae non pōt dotare filiā communem non consentiente vxore. h.d. Bal. Vel sic: Mater non cogitur dotare filiam nisi ex causa: pater sic: sed non potest de alieno, domino inuito, quod nota. Sal.

XIIII. Iidem AA. & CC. Basilissae.

NEque mater pro filia dotem dare cogitur, niſi ex magna & probabili cauſa, [l] vel lege ſpecialiter expreſſa: neque pater de bonis vxoris ſuæ inuitæ vllam dandi habet facultatem. [m] Dat. Nonis Nouembr. Philippopoli. AA. Conss.

Amissio instrumentorum nō praeiudicat doti: quia substantia dotis etiā sine instrumentis consistit, dummodo probetur per testes vel legitimas praesumptiones. h.d. cum glos. Bal. Vel sic: Amissio instrumentorū dotalium non nocet, si alia sunt probationes. Salic.

XV. Iidem AA. & CC. Vlpiano.

CVm citra fidem etiā inſtrumentorum datam dotem aliunde probanti, [n] poſt diuortium, quondā vxoris tuæ ſecundū bonā fidem reſtitui debere cōſtet: amiſſis [o] etiā inſtrumētis ſine dubio cætera ꝓbationū indicia iure ꝓdita, nō habētur irrita. Dat. VIII. Kal. Aug. Sirmii. AA. Conss.

Soror habens bona indiuisa cū fratre, potest partem suam in dotem dare etiam fratre ignorante vel inuito. h.d. Bal. Vel sic: Communio non impedit partem pro indiuiso dari in dotem. Sal.

A

DE his.] CASVS. Pater pro filia quaſdam res dedit in dotem, & direptæ ſunt, id eſt ablatæ per vim vel raptæ: an maritus habeat, an vxor actionem contra rapientem, quæritur? Dicitur ꝙ vir. Viu.

a Ac direpta.] id eſt vi ablata.

b Mariti.] vtpote domini: vt ſupra de rei vend. l. doce.

c Actionem.] vi bonorum raptorum, vel furti.

EX pecunia.] CASVS. Si maritus ex pecunia dotali fundum emat, & ſuo nomine: cui acquiritur, quæritur? Dicitur quòd non mulieri, ſed viro: quia actio ex empto acquiri mulieri nō potuit: & pro parte reſidua dotis pro dote habet actionem, ſi partem recepit, dum tamen de ea parte non fuerit à muliere tranſactum. Viuianus.

d Comparatus.] nomine ſuo.

e Non tibi quæritur.] vt infra de ſer. pign. da. ma. l. fin. niſi hoc ageretur ab vxore & viro, vt dos fieret, & vtile eſſet mulieri: vt ff. eo. l. res quæ ex dotali. & l. ita conſtante, quæ ſunt contra. Sic econtra ſpeciebus venditis, ſcilicet lapidibus fit pecunia dos, cum hoc agitur, & mulieri eſt vtile, vt ff. e. l. ſi ex lapidicinis. ex pecunia autem minoris vel militis res empta conſtat quòd eſt militis vel minoris: vt. ſ. de rei ven. l. ſi vt proponis, & ff. quando ex fac. tut. l. 2.

Dotalis nō eſt res ex pecunia dotali empta.

f Acquirere.] etiam ſi eius nomine emiſſet: vt & ſupra ſi quis alte. vel ſibi. l. multum, & infra eo. l. ſi genero: auus tamen acquirit nepti, vt ff. ſolu. matri. l. Caius.

g Prouidebit.] ſic & j. de fur. l. poſt deciſionem.

ADDITIO. Intelligas hanc legem veram, ſi aliunde mulieri cōſuli poteſt: alioquin in ſubſidiū bene poſſet ad rē agere: vt l. vxor marito, in fi. ff. de dona. inter vir. & vxo.

SI à matre.] CASVS. De ſubſtantia filiorum dotem dedit mater viro, & non interceſſit ſtipulatio vel pollicitatio. an rebus in dotem datis à filiis euictis agere poſſit maritus de euictione? Reſpon. quod non. Viuianus.

h Nullam.] nec ad dominij tranſlationem, nec ad hoc vt de euictione teneatur, quæ dedit, cum accipiens fuerit ſciēs, vt j. de euict. l. ſi fundum.

i Pollicitatio.] quæ ſufficit in dote conſtituenda: vt ſuprà tit. 1. l. ad exactionem, & quando ſic incipit dos, agitur de euictione, vt ſ. eod. l. 1.

Dos pōt cōſtitui p pollicitationem.

k Stipulatio.] ſ. de euictione, etiam ſi incepit à traditione & dic cum res non fuit æſtimata. nam tunc agitur vtili ex empto, vt ſ. eo. l. 1. & l. cum dotem.

NEque mater.] CASVS. An mater compellenda ſit dare dotem pro filia, quæritur? Dicitur quòd non niſi ex magna & probabili cauſa, vel lege ſpecialiter expreſſa. & hoc in prima. an vero maritus bona vxoris ea inuita poſſit dare in dotem pro filia, quæritur? Dicitur quod non. & hoc in ſecunda. Viuianus.

l Cauſa.] vt quia ſit hæretica, filia vero orthodoxa: vt ſ. de hæreti. l. cognouimus.

m Facultatem.] ſed de ſuis propriis habet neceſſitatem, vt ſ. tit. proxi. l. 6.

CVm citra.] CASVS. An citra confectionem inſtrumēti dotalis dos à muliere ſolu. matrimonio repeti poſſit, quæritur? Reſpō. quod ſic: nec ſibi oberit quòd inſtrumentū dotale nō interuenerit, vel ſi interuenit, & amiſſū ſit, nō oberit quo minus repetat, ſi alias habeat ꝓbationes. Vi.

n Probanti.] per teſtes, vel alias ꝓbationes, vel p̄ſūptiones.

o Amiſſis.] ſic in venditione, vt ſuprà de fide inſtru. l. cum inſtrumentis, & in libertate data. j. de liber. cau. l. ſicut, & ſs. ſuprà de rei vend. l. indicis, & l. cū ſup, & de proba. l. ad probationem, 1. & ff. de fide inſtru. l. in re, & ſuprà de nup. l. neq; ſine.

XVI. Iidem AA. & CC. Amnio.

ANte diuiſionem ſoror tua inteſtato patri etiam ipſa ſuccedens, pro indiuiſo portionem fundi communis in dotem dare non prohibetur.[a] Dat. Nonis. Iul. Sirmii. CC. Conſs.

Dans proprietatem in dotem retento vſufructu, non poteſt in praeiudicium proprietarij vendere, vel alio modo diſponere. Bald.

XVII. Iidem Auguſti & Cęſares Sabino.

REs quas[b] vſufructu[c] ſibi deducto, ſocrus in dotem dedit, venũdando auferre tibi[d] non poteſt. Dat. Non. Iul. Sirmii. CC. Conſs.

Si vir ab vxore recipit nudam proprietatem cum pacto de lucrando à ſocru vſumfructum ſoluto matrimonio morte mulieris, nihil reſtituit: ſecus ſi vſumfructum non recipit in dotem: quia tunc ei non prodeſt pactum de lucrando h.d. Bal. Vel ſic: proprietas poteſt dari in dotem ab vxore, & vſusfructus pro eadem a ſocru: & pactum tunc de lucrando initum cum vxore, nocet in vtroque. morte autem conducentis non extinguitur vſusfructus formalis. Sali.

XVIII. Iidem AA. Meneſtrato.

SI ſocrus tua fundum deducto vſufructu vxori tuae[e] donauit, tibiq; in dotem vxor quidẽ proprietatẽ, ſocrus autẽ vſumfructum dedit:[f] vxore tua rebus humanis in matrimonio exẽpta, fundũ[g] apud te remanſiſſe ſecũdũ placiti[h] inter vos fidẽ, nõ ambigitur. Nam ſi acceptura certũ quid annuum, filiae ſuae vſumfructũ locauit: mortua conductrice, vſusfructus[i] extingui minimè potuit. Dat. XIIII. Kalend. Ianuarii, Sirmij. CC. Conſs.

ANte diuiſionem.] CASVS. Duae ſorores ſucceſſerunt patri ab inteſtato. an altera portionem quam habet in fundo quaſi pro indiuiſo, ante factam diuiſionem poſſit dare in dotem, quaeritur? Dicitur quòd ſic: nec obſtat quod fundus non eſt diuiſus. Viui.

a Prohibetur.] vt & ff. com. diuid. l. 1. & de contrah. emp. dudum, & de com. re. alie. l. falſo. Item hoc caſu etiam lite conteſtata, vt j. de litig. l. fi. in fi.

REs.] CASVS. Si pater pro filia fundũ in dotem dedit, deducto pro ſe vſufructu, & eum vendat: an filię praeiudicet, quaeritur? Dicitur quod non. Vivian.

b Quarum.] id eſt quas.

c Vſufructu.] qui finitus cedit lucro dotis: vt ff. eo. l. 3. Sed contra ff. de pac. dota. l. 4. Sol. hic deduxit vſumfructum, ibi fructum. Iaco.

d Tibi.] marito pro filia tua.

SI ſocrus.] CASVS. Socrus dedit filiae ſuae vxori meae fundum detracto vſufruct. vxor mea dedit mihi eum in dotem, & ſocrus vſumfructum, & fecit mihi pactum vxor mea, & ſocrus de dote lucranda ſi vxor praedecederet. praedeceſſit vxor. an fundus pleno iure penes me remanere debeat, quaeritur? Dicitur quod ſic. ſi verò ſocrus filiae ſuae locaſſet vſumfructum, mortua filia ad ſocrum reuertitur. Viuianus.

e Vxori tuae.] ſcilicet filiae ſuae. & tenuit donatio.

f Dedit.] donando vel faciendo ſimile pactum de lucrando, ſicut & vxor facit ſuper proprietate, & dedit cautalem, quamuis ipſa haberet formalem.

g Fundum.] id eſt plenam proprietatem.

h Placiti.] de lucrando. & hoc cum ſocrus dedit vſumfructum genero ſuo. ſecus autem ſi retinuit, & filiae locauit. & hoc ſubijcit: & ſic ſunt duo caſus: & huic ſecũdo eſt contra ſuprà de vſu fruct. l. ſi domina. Sol. vt ibi.

i Vſusfructus.] ſcilicet formalis.

CVm patrem.] CASVS. Pater duas habẽs filias, Seiam quae erat in poteſtate, & Titiam: pro Titia dedit tibi centum in dotem, & pactus eſt vt matrimonio poſt mortem ſuam ſoluto, quòd medietas dotis ad Seiam perueniret. pater fecit teſtamentum, & Seiam cum quibuſdam aliis haeredem inſtituit, & prohibuit Seiam aliquid à te petere pro dote. an Seia poſſit agere de dote, quaeritur? Diſtinguitur: Aut pater ſtipulatus eſt, & non aget filia: quia alteri, &c. aut ipſa ſtipulata ẽ, & aget eatenus, quatenus eſt inſtituta: & nõ in plus: quia in eo quod plus eſt obſtaret exceptio, ſalua tamen retẽtione Falcid. verbi gratia, Quadraginta habuit ex inſtitutione, & quadraginta ei debebãtur ex ſtipulatione dotis, ſi agat, repellitur except. in 30. & 10. ſibi retinebit ex Falcidia. Viuianus.

Ex ſtipulatione dotantis non quaeritur alteri actio: ſed ſi illemet ſibi ſtipuletur de voluntate dotantis, actio quaeritur: ſed ſi in teſtamento eam exercere prohibeatur, cum ſit haeres inſtitutus a dotante, ſalua Falcidia, parendum eſt voluntati. h. d. Bald. Vel ſic: Ex pacto vel ſtipulatione patris non quaeritur actio filia emancipata. & teſtator poteſt grauare haeredem ne actione ſua agat: ſalua tamen Falcidia. h. d ſecundum lect. glo. Sal.

XIX. Iidem AA. & CC. Achilli.

CVm patrem pro filia dotem tibi dantẽ, ſi poſt mortẽ ſuam[k] in matrimonio conſtituta rebus humanis eadem[l] eximatur, partẽ dimidiam dotis Amnię[m] reddi, pactũ[n] proponas: poſt verò teſtamento facto, cum aliis etiã Amniam hęredem ſcripſiſſe, nec Amniã[o] quicquã ex ſtipulatu petere velle ſanxiſſe: ſiquidem hanc ſibi reddi ſecundum fidem pacti ſtipulatam Amniam non probetur, ex alieno pacto non prorſus ei vlla competit actio.[p] Si verò ex verborum conceptione ſibi Amnia quaeſiuit obligationem, ac tibi[q] teſtatorem proſpexiſſe probetur:[r] contra eã ex ſtipulatu poſt euentum conditionis petentem quatenus accepit[s] ex defun-

k Suã.] id eſt patris.

l Eadem.] filia. nam ſi morte generi ſolueretur matrimonium, non noceret filiae pactum patris: vt infrà tit. 2. l. quamuis.

m Amniae.] proprium nomen eſt filię emancipatę non nuptae.

n Pactũ.] ita quòd ſtipulatus, vt ſtatim ſequitur.

o Nec Amniam.] repete, & proponas patrem ſanxiſſe ſe non velle Amniam aliquid petere ex ſtipulatione patris. Accurſius.

p Actio.] ſcilicet directa. ſic & j. tit. 2 l. quamuis, & l. pactũ, & ſupra ſi quis alte. vel ſibi. l. multum. vtilis ſic, ſi non eſſet teſtamentum. ſic & infra tit. 2. l. pater pro filia. & infra de do. quę ſub modo l. quotiens.

q Tibi.] genero.

r Probetur.] potuit enim dixiſſe gratia cohaeredum: vt ff. de lega. 3. l. fideicõmiſſa. §. interdũ. Item gratia tui, qui eras gener, vt hic dicitur.

s Accepit.] puta accepit quadraginta ex inſtitutione, cum totidem ei deberentur ex ſua ſtipulatione. in triginta patietur exceptiones quae concurrunt cum eo quod ſupereſt deducta quarta, in qua non potuit grauari, vt hic ſubijcit, & ff. ad legem Falcid. l. quod de bonis, §. fina. licet ipſe haeres poſſet ſe in ea grauare vt ff. ad legem Falcid. l. poteſt. Vel & hic poſſet grauari, ſi hoc expreſſe dixiſſet quod animo compenſandi dimittitur: vt ff. ad legem Falcidiam. l. ſi debitor. hodie autem conſtat quod poteſt,

vt

vt infra ad legem Falcidiam, authen. ſed cum teſta- A tor. & facit. ſ. eo. l. ſi ſtipulatio, & contrarium ibi dictum & hic dici poſſet ex. l. ff. de leg. 3. l. cum quis. §. nuptura, & ſolue vt ibi.

a Falcidia.] iure inſtitutionis.

ai voluntate, quæ fuit ſtipulata, exceptione (ſalua Falcidia a) vti potes. Dat. XIII. Kalend. Febr. Sirmij. CC. Conſs.

Fructus dotis pertinent ad maritum onera matrimonij ſuſtinentem quos ſi uxori concedit, repetit ab vxore quatenus vxor locupletior effecta eſt. h. d. Bald. Vel ſic: fructus dotis cedunt lucro mariti, nec poſſunt vxori donari. Salic.

XX. Iidem AA. & Cæſares Tiberio. B

PRo oneribus matrimonij, b mariti lucro fructus totius c dotis eſſe, quos ipſe cepit: vel ſi vxoris capere d donationis cauſa permiſit, cũ in quãtum locupletior e facta eſt, poſſe agere, manifeſtiſſimi iuris eſt. Dat. V. Kal. Maii. Sirmii. CC. Conſs.

Cum res in dotem data æſtimatur, ita vt res ſub eadem æſtimatione reddatur, ipſa res eſt in dotem, non æſtimatio. ſi tamen res eſt deteriorata, debet reſtitui etiam æſtimatione taxata. hoc dicit. Baldus. Vel ſic: Res dotalis æſtimata, deteriorationis gratia repetitur ſoluto matrimonio, & non æſtimatio. Salicetus. C

XXI. Iidem Auguſti, & Cæſares ad Geminium.

SI inter virum & vxorem pactũ ſit interpoſitum, vt ſi matrimonium intra quinquennii forte tempora quoquo modo eſſet diſſolutũ, ſpecies æſti-

PRo oneribus.] CASVS. Fructus dotis lucro cedũt marito propter onus matrimonij quod ſubſtinet. Si vero conſtante matrimõio eos vxori dedit, reuocabit maritus eatenus, quatenus locupletior facta eſt, & vir pauperior. Vi.

Mattrimonij onera ſunt plura.

b Pro oneribus matrimonij.] quæ ſunt plura, & ſuſtinet ea vir, vt ff. ſolu. matrimo. l. ſi cum dotem, §. ſin autem in ſequiſſimo, & ff. de dona. inter virum & vxo. l. ſi quis pro vxore, in prin. & §. 1. & ff. eo. l. dotis fructus, & l. quamuis, in fin. & de doli exceptio. l. fin. in prin. & ff fa mil. erci. l. ſi filia, & l. ſi maritus.

c Totius] niſi forte ſerui dotales quærãt aliquid extra res mariti, vel operam ſuam quod quæritur mulieri.

d Capere.] ſcilicet fructus.

e Locupletior.] & ipſe pauperior: vt & ſupra ſi. quis alteri vel ſibi. l. multum. ibi ergo ipſa vxor & ſui ex eis ſuſtentata eſt: non repetet vir, vt j. tit. 2. l. fructus, & de donat. inter virum & vxo. l. ſi fructus, & ff. de dona. inter uirum & uxor. l. ſi quis pro vxore, quæ ſunt contra. Sed uidetur fructus poſſe donari nec repeti etiam in quo eſt locupletior, ut ff. de donat. inter uirum & uxorem. l. de fru- D ctibus, & ff de uſu. l. fructus, quæ ſunt contra. ſed ibi rem donando donat fructus, licet iure non teneat donatio, hic autem principaliter fructus.

SI inter.] CASVS. Mulier dedit vineam marito in dotem: & pacta eſt ut in caſu ſoluti matrimonij in eadem bonitate, & eodem precio quo tunc æſtimabatur, ſibi redderetur. an maritus ſoluto matrimonio uineam retinere poſſit, & pretium reddere, quæritur? Dicitur quòd non Viuia.

f Aeſtimatæ.] non tamen ut æſtimatio faceret emptionem, ſed ut ſciretur an eſſent deteriores, ut & ff eo l. plerumque. § penult. & l. cum poſt. § cum res, & ff. ſolu. matrimo. l. ſi æſtimatis, & ſ. de uſufr. l. intereſt, & j. ſolu. matri. l. dubium, & ar. ff de æſtima. actio. l. 1. in fi. & uſufruct. quemadmodum ca. l. 1. §. recte. Quid autẽ ſi nõ appareat qua mente fiat æſtimatio? Reſpon. præſumitur illa quæ facit emptionem ut arg ff. loca. l. cum fundus. licẽ

Æſtimatio in dubio facit emptionem.

A quid ſi fuerit uilior in precio, non in ſubſtantia? Vel quid ſi ſit in precio carior, non in ſubſtantia? Reſpon. precium conſiderari.

g Deminuta.] i. uſucapta: quod eſſe põt: ut ff. ſun. do. l. ſi fundus, deperdita uero, quæ in rerum natura deſinit eſſe, & hoc dolo uel culpa uiri. argu. ad hanc expoſitionem. ff. de peti. hæredi. l. deperditum.

matæ f doti datę, preciis quibus æſtimatæ ſunt, redderentur: manifeſtum eſt non precia ſpecierum dari, ſed ipſas ſpẽs debere reſtitui: cum in placitis ſpecierum reddendarum idcirco preciorum nomen videatur annexum, ne ſi ſpecies aliqua deminuta g fuiſſet aut perdita, alio precio quàm quo taxata fuerat, repoſceretur. Dat. Nonis Auguſt. Agrippinæ. CC. Conſs. B

Pater rem quam pro filia dedit in dotem, nec recepit, alienare non poteſt. Bald.

XXII. Iidem Auguſti & Cæſares Lybianæ.

REm quam pater in dotem genero pro filia dedit, nec recepit, h alienare non poteſt. i Dat. V. Kal. Decemb. iiſdem CC. Conſs. C

Vxor non poteſt vendere prædium dotale, nec vendenti conſentire marito non conſentiente. hoc d. Bald. vel ſic: Prædium dotale non poteſt mulier conſtante matrimonio alienare. Salicetus.

XXIII. Iidem AA. & CC. Diogeni.

SI prædium vxor tua dotale k venundedit: ſponte necne contractum ratum habuerit, nihil intereſt l: cum rei tibi

REm quã.] CASVS. Pater pro filia dedit rem inæſtimatam in dotem, & poſtea non fuit ei reſtituta, quia non fuit ſolutum matrimonium. gener conſtante matrimonio rem illam alienauit, nunquid valet talis alienatio, quæritur? Reſpon. quod non. Viuianus.

h Nec recepit.] ſecus ſi recepit, quia tunc alienare poteſt, ut innuit. ſed hodie cõtra, vt j. tit. 3. in auth. ſed quamuis. Vel dic quod ſi ò ſumitur hic arg. a cõtrario. quod in idem recidit.

i Non poteſt] cum non ſit ſuum: nec dotis poteſt conditionem facere deteriorem: ut ff. cod. l. poſt nuptias, & infra de dona. l. conſtante.

SI prędium.] CASVS. An uxor prædium dotale ineſtimatum ſpõte uel coacte inuito uiro alienare poſſit, quæritur? dicitur quod non Viuianus.

k Dotale] ineſtimatum, cuius alienationem inhibet lex Iulia fundi dotalis, ut j. tit. 1. l. & cum lex, & inſtit. quibus alie. licet, in prin.

l Nihil intereſt.] & poſſet ipſa uenire contra uenditionem etiam iuratam, ut ſ. de leg. & con. l. non dubium, D & j. de agri. & cen. l. quemadmodum, lib. 11. Aliud dicunt quidam eſſe hodie per conſtitutionem Friderici, ſacramenta puberum ſponte facta, ſupra, ſi aduer. uendi. ſed certe ſacramentum faceret eam haberi maiorem. at maior contrauenire, ergo & poſt ſacramentũ cũ erit minor, ueniret contra, & ſic etiam ſibi non præiudicat ſecundum lo. Vel dic etiam cum non iurauerit, diſtinguitur utrum ſcienti vel ignoranti vendidit mulier. ſi ſcienti nullatenus tenetur de euictio. ſi ignoranti, obligatur emptori de euictione, licet res eius non fiat, nec eam habere poſſit, ſicut in re ſacra vendita dicitur: vt ff. de contrahen. empt. l. & liberi, & inſtit. de contrahen. emtio §. fi.

ADDITIO. Hæc quæſtio eſt deciſa de iure canonico in cap. cum contingat, extra de iureiur. in anti. & in cap. licet, eo ti. lib. 6. vbi dicitur quod mulier debet uinculo ſuum iuramentum ſeruare.

Dominium

a Dominium.] nota, vt ĩ.eod.l.in rebus.

b I dotem.] CASVS Si patronus pro liberta centum dedit in dotem, nec pactus eſt ea ſibi reddi in caſu ſolut.matrim.& propter culpam mulieris ſolutum eſt matrimonium, vnde vir debet dotem lucrari, an patronus eam dotem repetere poſſit, quæritur? Dicitur quod non, nec ſi poſt diſſolu. matr. pp ingratitudinem eam in ſeruitutem reuocaſſet. Vin.

quæſitę dominium auferre nolenti minimè potuerit. Dat. V. Kal. Octob. Viminatij. CC. Conss.

Vbi mulier ex culpa perdit dotem, dos non reuertitur ad eum qui eam dedit, niſi ſibi fuerit pactus vel ſtipulatus. hoc dicit. Vel ſic: Pœna ſemel cõmiſſa propter repudium non tollitur, licet mulier propter ingratitudinem ſit reuocata in dominus ſeruitutem. h. dicit. Bald. Vel ſic: Vbi mulier ex culpa perdit dotem, non reuertitur ad eum qui dedit, niſi ille ſibi prouiderit. Sal.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Aurelio, & Lyſimacho.

SI dotem[a] marito liberta veſtræ dediſtis, nec eam reddi ſoluto matrimonio[b] vobis incontinenti pacto vel ſtipulatione proſpexiſtis: hanc culpa vxoris diſſoluto matrimonio penes maritum remanſiſſe conſtitit, licet eam ingratam circa vos fuiſſe ostenderitis. Dat. VI. Kal. Nouemb. Antiochiæ. CC. Conss.

Defectus cauſa impulſiua non impedit ius agendi: nec habetur loco contractus formalis, nec loco conditionis, nec loco cauſæ finalis. hoc dicit. Bal. Vel ſic: Stipulatio de dote reddẽda mulieri teſtandi cauſa, committitur illa mortua etiam inteſtata. Sal.

XXV. Iidem AA. & CC. Eutychiano.

SI mulier[c] dotem à viro dari[d] ſtipuletur, vt de ea teſtari[e] poſſit: cũ[h] ordinationis teſtamẽti cogitatio, mortis[i] antecedens tempus ſignificet,[k] nec conditionem, ſed cauſam[l] contineat: inteſtata quoque muliere defuncta ſtipulationem committi proficiet.[m] Dat. III. Id. Nouemb. Antiochiæ. CC. Conss.

Pater non poteſt ſtipulari dotem extraneo reddi. Bald. Vel ſic: Pater non poteſt ſtipulari filio emancipato. h. d. Sal. Vel ſic: Stipulatio alteri interpoſita neutri eſt valida. h. d. Vel ſic: Præter intentionem agentis, & contra prohibitionem iuris non quæritur actio. Sal.

XXVI. Iidem AA. & CC. Demetriacæ.

SI genero dotem dando pro filia pater communis eam reddi tibi extraneo[n] conſtituto ſtipulatus eſt: nec ſibi ceſſante voluntate,[o] nec tibi prohibente iure, quærere potuit actionem.[p] Dat. VI. Kalend. Ian. ipſis. CC. & Conss.

Bona lex & ſingularis eſt iſta. Licet maritus ſit lucratus dotem, non tamen tenetur ad ſoluendum tributa aliarum rerum vxoris ſuæ: ſed tenentur poſſeſſores. h. d. Bal. Vel ſic: Onera hereditaria ſpectant ad heredes, non ad maritum dotem lucrantem. Salicetus.

l Matrimonio.] pacto verò appoſito culpa libertæ non nocet, vt in auth. de nupt. §. eſt quoque quoddam. coll. 4.

c Proſpexiſtis.] ſic ergo ſit uxoris, vt vel reddi, vel in pœnam ei auferri poſſit per maritum.

Fuiſſe.] poſtquam culpam diuortij commiſit. Sed quid ſi ante? Reſp. idẽ, ſi modò in ſeruitutẽ tunc non ſit reuocata; cũ ſit diuortium factũ ſua culpa. Sed an idem ſit in patre, ſi non ſit ſtipulatus ſibi reddi? Reſpon. vtique, licet lex prouideat ei, quia & filiæ prouidet, & tamen amiſit, & ſibi imputet quod non fuerat ſtipulatus ſecundũ H. ar. dictæ auth. de nupt. Et nota de amiſſione dotis, ſicut & infra de rep. & diuor. l. conſenſu, & ff. ſolu. matrimo. l. Lucius. Item facit. ff. eo. l. cum poſt. §. patrona.

l Concor. cũ hac l. gloſ. ſuper verbo, omnibus viri bonis, Ic. ex parte veſtra, extra de conſuetu.

c SI mulier.] CASVS Mulier quæ dotem dederat, cum vellet de ea teſtari, ſtipulata eſt à marito ſibi reddi, vt ex ea teſtaretur. licet decedat ab inteſtato, ſtipulatio tamẽ committitur, quia non fuit conditio appoſita, ſed cauſa efficiens vel impulſiua, ut in tali exemplo, Dedi tibi decem ut emeres ſcyphum. licet non emeris, non reddes mihi decem, quia cauſa hæc fuit impulſiua, quia impellebat me ad dandum tibi decem, & ideo ſiue deceſſit teſtata ſiue inteſtata, debet reddi dos. Viu.

c Mulier.] quæ dotem dederat, cum uellet de ea teſtari, ſtipulata eſt eam à uiro ſibi reddi, ut in ea teſtaretur. licet inteſtata ſit mortua, tamen ſtipulatio committitur. non enim fuit hæc conditio, ſed cauſa ſcilicet impulſiua, uel efficiens non finalis. cum enim ſcires eam uelle teſtari ſuper dote, promiſiſti ei, ſicut ſi dem tibi decem ut emas caligas. nam licet non emas, non reddes decem, quia hæc impulſiua cauſa fuit, ut ff. de donatio. l. 2. §. ſi. & l. ſeq. Et ſunt hic arg. ad quæſtiones huiuſmodi, concedam tibi duos pedes terræ ut ibi proijcias aquam, an tibi eorum proprietas, uel uſus conceſſus uidetur? Et uidetur quod proprietas, eo quod non fuit conditio proiiciẽdi, ſed cauſa dandi. Item ad hanc: dedi prædium ut haberent in uſu aliqui religioſi, ut proprietas data videatur, quaſi non conditio, ſed cauſa ſit inſerta.

l Gloſ. in c. quemadmodũ, ſuper verb. conditio, de iureiu. Iducit hãc l. ad hoc quod licet in iuramentis promiſſorijs inſint certæ cõditiões: nullæ tamen inſunt in iuramẽtis aſſertorijs & concor. 22. q. vlt. c. vlt.

Teneę duos pedes cõcedam, vt ibi proijcias aquã: quid concaditur?

d Dari.] id eſt reddi ſub hoc modo, vt hic dicitur, &c.

e Teſtari.] per quod dicit uir tacitum pactum interueniſſe quòd ipſe lucretur: niſi ipſa teſtetur.

h Cum.] pro quia, ut ſit ratio ſequentis. nõ conditio &c. nam quia hæc ordinatio ſignificat tempus antecedens mortem, ſi dixeris eſſe cõditionẽ, nunquam implebitur ſtipulatio, cum non poſſit ante mortẽ finiri matrimoniũ, & ſic nec dos reddi, ut ĩ. ſi dos conſtante matrim. l. 1 & ſic facit ĩ. de teſta. l. præpoſtere, & de contrah. ſtipu. l. ſecundum. Alij dicunt ideo non valere ſtipulationẽ, quia poſt mortem ſtipulari uidebatur. hodie contra, quia valet: vt inſti. de inuti. ſtipu. §. poſt mortẽ, quod non placet.

i Mortis.] id eſt, mortem.

k Significet.] uel dic ſignans. uel facias. § ibi, inteſtata &c.

l Cauſam.] i. modum. & dic impulſiuam, non finalem.

m Proficiet.] hæredibus, ſcilicet mulieris ab inteſtato venientibus. uidebatur enim ſub conditione facta ſtipulatio. ſcilicet ſi teſtata eſſet, & ideo inteſtata mortua, conditione deficiẽte ſtipulatio euanuiſſe putabatur. ſed non eſt cõditio, quæ ſi deficiat, obſit. ſed ideo fecit, vt ſecurior eſſet. ſic & ſtipulatur mulier dotẽ reddi, & tamen ſine ſtipulatione habet actionem, & hic etiam ſine ſtipulatione poterat de ea teſtari.

SI genero.] CASVS Pater dans dotẽ pro filia, ſtipulatus eſt dam reddi in caſu diſſolu. matri. extraneo, puta filio emancipato. unde extraneus eam non repetet: quia non poteſt, quia ſtipulari alteri quis non poteſt, nec pater, quia noluit ſibi quærere actionem. Viu.

n Extraneo.] puta filio emãcipato. ſecus ſi eſſet in poteſtate, quia eadẽ vox patris & filij intelligitur: vt inſtit. de inuti. ſtipu. §. ſi vero. licet ſit argu. contra. ff. de pact. do. l. cum dos, vbi non eſt eadem vox.

o Voluntate.] ſicut & ĩ. ſi quis alte. vel ſibi. l. multum, & ff. de rebus d. b. j. s. l. in ambiguo.

p Actionem.] directam ſtricto iure, ſed ex æquitate habet utilẽ, ut ĩ. ti. 2. l. pactũ, & l. pe. & ff. ſol. mat. l. Caius. Vel dic quod nullã hẽt hic extraneus, cũ ceſſet ratio, quæ redditur in fine illius. l. Caius. ſ. dotis & conuẽtionis. ſed mulier habet ex l. ſibi datã, ut ĩ. ti. e. §. accedit, & §. extraneum quæ naſcitur ex numeratione, vt & aliàs, ut ff. ſi cer. pet. l. certi condictio §. ſi nummos.

Licet

LIcet dos.] CASVS. Vir pactus cum muliere habẽte prædia tributaria. i. alia q̃ ipſa dotalia, de dote lucranda: ſi decedat mulier: ad quem debeat pertinere onus prædiorum tributariorum quæritur? Reſpond. q ad hæredes mulieris. Viu.

a Licet dos iure.] vt j. vnde vir. auth. p̃terea. 1 vel dic iure. i. pacto.

b Succeſſores.] ſcilicet mulieris.

c Penſitationibus.] quæ non ex rebus dotalibus debentur. alias ſecus, vt ſuprà ſine cenſ. vel reli. l. omnes, & ff. de pub. l. imperatores, in pr. ſed funerari tam ex dote q̃ ex alijs hæreditarijs rebus debet, vt ff. de reli. & ſũpt. fune. l. Celſus. & facit. ſ. de donat. ante nup. l. de rebus.

1 Dicit hic Salic. poſt Cyn. quòd hoc probatur ibi argu. à contrario ſenſu. ſi .n. præmoriat vxor, & matrimonium fuerit cũ dote: vir paup qui relinquit, lucrat dotem: quod dictum ſe quitur ibi Bar. & vide quæ ibi notaui.

XXVII. Iidem AA. & CC. Pompeiano.

LIcet dos iure[a] penes maritum remanſerit: pro rebus tamen hæreditariis ſucceſſores,[b] nõ maritus quondam, ſolennibus penſitationibus[c] parere debent. S. VI. Kalend. Ianuar. Sirmii. CC. Conſs.

Cum auctoritate generalis vel ſpecialis curatoris pōt dos conſtitui: licet curator vel fideiuſſor minus habeant in bonis quàm ſint res in dotem conſtituta. & idem in donatione propter nuptias h. d. Bald. Vel ſic: Auctoritate curatoris generalis vel ſpecialis dos & donatio propter nuptias poſſunt cōſtitui & exigi. Sal.

MVlier.] CASVS. An mulier minor an interueniẽte curatore generali, vel ſpeciali ad hoc dato dotem conſtituere poſſit, quæritur? Dicitur quod ſic. & licet in creatione faciẽda. i. cum ipſe fuerit creatus curator, fideiuſſorẽ dederit in minorẽ q̃titatẽ q̃ dos ſit: non pp hoc minus valebit dotis conſtitutio. Idẽ obſeruandum eſt in don. propter nupt. vbi. l. curatore auctore fieri debeat. Viu.

XXVIII. Imp. Zeno A. Æliano præfecto prętorio.

MVlier in minori ætate conſtituta, dotem marito, cõſentiẽte generali vel ſpeciali curatore[d] recte dare & exigere poteſt[e]: licet ipſe[f] tempore creationis fideiuſſorem in minorem, quàm dos eſt, quantitatem dicitur præſtitiſſe.[g]

¶ Hoc idem obſeruatur & ſi minor ante nuptias[h] donationem conſentien-

d Curatore.] ad hoc dato, vt ff. eo. l. ſiue generalis, & facit inſtit. de cura. §. item inuiti, & j. de admin. tut. l. ſi curatores.

e Poteſt.] ſcilicet à marito.

f Ipſe.] ſcilicet curator.

g Præſtitiſſe.] forte quia tunc paruum erat minoris patrimonium. vel dic hic minor: aliàs curator erat diues.

h Ante nuptias.] facit huic. ſ. ſi aduer. dotem. l. 1.

VBi adhuc.] CASVS. An conſtante matrimo. ſi vir ad inopiam vergat, mulier dotem repetere poſſit, quæritur? Dicitur q ſic. & ſi tenet res mariti, aduerſus creditores mariti agentes habebit exceptionem. Si non tenet: aget aduerſum creditores qui tenent res viri, ſi ipſa ſit prior tempore, ſeu poſterior iure priuilegio legis. & hoc in prima. Nullam vero habet licentiam alienandi res mariti: ſed ex fructibus earum, tam ipſa, quàm vir, q̃ eorum communes filij debent ſuſtentari. & hoc in ſecunda. Creditores vero habebunt maritum obligatum perſonaliter: & aduerſus eum, ſi ad vberiorem fortunam perueniat, agere poterunt. & hoc in tertia. Si qua autem pacta inter virum & vxorem de dote lucranda interceſſerunt, ad illa obligentur. & hoc in quarta. Viuianus.

i Ad inopiam.] habet tamen vt ſibi poſſit mulier conſulere in dote, & donatione pp nuptias & cæteris rebus, vt ſubiicit: & ſic eſt contrarium. ff. ſol. mat. l. ſi conſtante, in princ. vbi dicit tunc demum agi, quando euidentiſſi-

A me apparet mariti facultates non ſufficere. ſ. ſi creditoribus ſoluatur prius. verbi gratia. Dedi centum in dotẽ viro. vir habet 300. debet forte 400 ecce facultas non ſufficit ſi ſolueret eis prius. præueniet ergo ipſa. & ſic nõ eſt contra. aliàs ſi demũ cum nihil haberet, deberet agi, nullũ eſſet legis cõſilium: quia tunc in quantũ facere põt, debet damnari: vt inſtit. de actio. §. itẽ ſi de dote. Item quo peteret donationẽ, & alias res, vt hic ſubijcit: cũ nec dotem poſſit cum eſſe ctu exigere? hodie autem conſtat prius & poſt poſſe agi. ſ. quãdo vir cœpit male vti ſua ſubſtantia, vt authen. de æquali. dot. §. illud, colla. 7. quod inſpiciam ſecũdum opinionem vulgi. arg. ff. de fundo inſtruc. l. cum de lanionis §. aſinam. Sed quid in ſocero qui recepit dotem, ſi vergit ad inopiã? Dico idem quod in viro. arg. ff. de verb. obl. l. a Titio, in fin. & j. ad leg. Falcid. l. fi. Item quid ſi ambo teneantur, ſcilicet ſocer & vir, & alter vergit ad inopiã? Reſpond. iure iſto non poteſt, cum alter ſit ſoluendo: ſed hodie per authent. cõtra, cum male vti iam inchoatum ſit. Ex prędictis collige caſum quo exigitur dos inuito viro etiã conſtante matrimonio. Eſt & alius caſus. ff. eod. l. quemadmodum. §. 1. Sunt & alij vbi ſponte poteſt ſoluere: non autem cogitur: vt ff. eod l. mutus. §. manente. & ff. ſolut. matri. l. quamuis, & l ſed & ſi. Regulariter contra, vt j. ſi dos conſtante matrimonio, per totum. Sed pone in noſtro caſu virum velle dare fideiuſſorem de dote reſtituenda vxori ſoluto matrimonio: nunquid euitabit exactionem dotis ad præſens? quod videtur, vt ar.

te (vt dictum eſt) curatore fecerit. Dat. Kalẽ. Ian. Baſilio. II. & Armatio Conſs.

Lex eſt not. & vtilis, & habet omnia bona ſecum. Viro vergente ad inopiam, etiam conſtante matrimonio mulier poteſt dotem exigere, & hypothecaria agere, ſicut poſſet matrimonio diſſoluto. debet tamen dos exacta pro oneribus matrimonii deB ſeruire: & alienari non poteſt, pactis dotalibus in caſum ſoluti matrimonii reſeruatis. idem in donatione propter nuptias. hoc dicit Bal. Vel ſic: Mulier cum maritus ad inopiam vergit, vel hodie inchoat male vt ſubſtãtia ſua: pro dote & donatione propter nuptias agit & excipit, & à poſſeſſoribus non potioribus auocat hypothecas vt ſe maritumq; ſuſtentet & filios: & eas reſeruat, non alienat: pactaq; dotalia remanent firma, & creditorum iura in poſtea quæſitis integra. h. d. ſecundum dominum meum, cuius verba formaliter ſunt hæc. Sal.

Dos à marito põt repeti ſi ſua ſubſtantia malè cœpit vti.

XXIX. Imp. Iuſtinianus A. Menæ præfecto prætorio.

C VBi adhuc † matrimonio conſtituto maritus ad inopiam[i] ſit deductus, & mulier ſibi proſpicere velit,[k] reſque[l] ſibi ſuppoſitas[m] pro dote, & ante nuptias donatione, rebuſq; extra dotem cõſtitutis tenere: non tantum ma

† Cõcor. cũ hac l. gloſ. ſuper verbo, alienat, in fi. in ca. ex parte veſtra, de reſcrip.

Dos in q̃bus caſib. exigit̃ matrimonio conſtãte.

D ff. ſoluto matrimo. l. ſi conſtante §. quotiens, & ff. qui ſatiſdare cogan. l. ſi fideiuſſor. §. fin. Sed dico contra: quia intra dicit, quod retinere debet ad ſuſtentationem ſui, & vxoris. Item licet dotem non poſſit petere conſtante matrimonio ſi non vergat ad inopiam, an tamen pignus petere poteſt? quod videtur, vt ff. de pigno. l. quæſitum. Sed dico contra: vt ff. de diſtract. pign. l. cum ſoluendo, & quibus modis pignus, vel hypothe. ſoluitur. l. ſoluitur. §. ſi paciſcatur. Accurſius.

k Velit.] agendo perſonali, item reali, vt j. l. prox. §. omnis. Item hypothecaria: vt ſubijcit.

l Reſque.] ſcilicet mariti.

m Suppoſitas.] id eſt obligatas ex conuentione, vel lege pro dote, vt hic, & j. de rei vxo. actio. §. 1. Item pro donatione ante nuptias, vt ſubijcit. & ſ. de donatio. ante nuptias. l. ſi conſtante. §. ita etiam, licet in alijs non ſit priuilegiata donatio vt dos: vt j. qui po. in pig. l. ſi. §. ſi. q eſt contra. Item etiam pro alijs rebus extra dotem, id eſt para-

eſt paraphernis, vt ſubijcit. & infra. de pact. conuen. l. fina. A

riti res ei tenenti, & ſuper his ad iudiciũ vocatæ,[a] exceptionis præſidium ad expellendum ab hypotheca ſecundum creditorem præſtamus: ſed etiam ſi ipſa contra detentatores rerum ad maritũ ſuum pertinentium, ſuper iiſdem hypothecis aliquam actionem ſecundum legum diſtinctionem[b] moueat, nõ obeſſe ei matrimoniũ adhuc conſtitutum ſancimus, ſed ita eam poſſe eaſdem res vendicare[c] vel à creditoribus poſterioribus, vel ab alijs qui nõ potiora iura[d] legibus habere noſcuntur, vt potuiſſet ſi matrimoniũ eo modo[e] diſſolutũ[f] eſſet, quo dotis & ante nuptias donationis exactio ei competere poterat: ita tamen, vt eadem mulier[g] nullam habeat licentiam eas[h] res alienandi viuente marito, & matrimonio inter eos conſtituto:[i] ſed fructibus earum ad ſuſtentationem[k] tam ſui, quàm mariti filiorùmq; ſi quos habet, abutatur:[l] † creditoribus ſcilicet mariti cõtra eũ eiùſque res, ſi quas poſtea forte acquiſierit, B

† vtatur.

a Vocatæ.] ſ. mulieri.

b Secundum legum diſtinctionem.] hoc eſt cõtra alios in rem, contra virum hypothecaria ſecundum quoſdã. quod non placet, ſed dic eam eſſe diſtinctionem quæ ſequitur, ſed ita eã &c. vbi etiã triplex eſt opinio, vt plene diſtinximus. j. qui po. in pig. ha. l. fin.

c Vendicare.] p̃ hypothecariam, ſecũdum Azonem.

d Qui non potiora iura.] contra fiſcum enim vel cęteros priuilegiatos priores tẽpore vel liberos prioris matrimonij non exercet hoc priuilegium, vt l. aſſiduis, & auth. ibi poſita. j. q pot. in pign. ha. & j. de priuileg. fiſci. l. 2. Item contra extraneos poſſeſſores rerum viri non agitur niſi prius viro excuſſo, vt in authẽ. de fideiuſſo. §. ſed neque, colla. 1.

e Eo modo.] non tamen per omnia idem, vt ſubiicit, ita tamen &c.

f Diſſolutum.] nõ per culpam vxoris. aliàs non repeteret, vt infra de repu. l. cõſenſu. P.

g Mulier.] quid de viro ſi alienauit, & de euictione promiſit? Certe tenetur de euictione, non tamẽ præiudicat mulieri alienatio, quia reuocabit, vt. j. de prędi. mino. l. & ſi is.

h Eas res.] idem dicas in re viri data ei in ſolutum pro dote, ſcilicet cum egerit actione perſonali.

i Conſtituto.] quod poſſet ſi uere eſſet ſolutum.

k Ad ſuſtentationem.] ſic ergo fructus donationis ſicut dotis ſeruiũt viro, nõ ſic in fructu paraphernaliũ. Itẽ per hoc ꝙ alitur ab vxore, patet eũ damnandũ hoc caſu in ſolidum, cum non poſſit egere.

l Abutatur.] i. in totum conſumatur ſecundum Ioã. aliàs ponitur in malo vſu, vt. ff. de vſu & ha. l. plenum. § 2. Quid autem ſi maritus efficiatur diues, an reaccipiet dotem? Reſpo. non, ſecundum H. cum ex cauſa iuſta eſt ſoluta.

m Tenore.] quia pacta facta erant de lucrando.

Sequitur authen. donationem &c., quæ eſt in authen. de æquali. dot. §. illud, coll. 7. & legitur ſuper pr. l. l. Accur.

DOnationem.] CASVS. Lex codicis dicit ꝙ mulier agere poteſt aduerſus eos qui tenẽt res mariti. Authen. iſta addit quòd mulier poteſt vendicare res quæ datæ ſunt mulieri in dona. propter nuptias. Viuianus.

n In hoc caſu.] cũ deductus eſt ad inopiã maritus, ac in dote tantum immutatur. ſ. cum inchoauit male vti ſubſtantia ſua nam & in corpore authen. dicit, dedimus ei, quaſi nihil immutet in donatione propter nuptias de eo quod hac. l. codicis ſtatuitur. Vel poteſt dici idem in donatione propter nuptias, quod hodie dicitur in dote.

integra ſua iura habentibus: ipſis etiam marito & vxore poſt matrimonij diſſolutionem ſuper dote & ante nuptias donatione pro dotalium inſtrumentorum tenore[m] integro ſuo iure potituris. Dat. III. Idus Decẽb. DN. Iuſtiniano. A. II. Conss.

IN AVTHENT. de æquali. dot. §. illud, colla. vij. conſtitu. viij.

Marito vergente ad inopiam mulier donationem propter nuptias vendicat vt domina. Salicet.

DOnationem quoque propter nuptias in hoc caſu[n] conſtante matrimonio vendicare[o] põt.

Lex ſolennis. In vendicatione, & hypothecaria rerum dotalium, vel quaſi, mulier omnibus alijs creditoribus antefertur: quia venit ad rem propriam vel quaſi: & ei non currit præſcriptio niſi ex tempore ex quo potuit actionem mouere. & quod poteſt per veritatem introduci, facit fictionem ceſſare. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Mulieri etiam ſoluto matrimonio pro rebus dotalibus etiam æſtimatis competit rei vendicatio & hypothecaria. in quibus præfertur creditoribus ex tempore anterioribus: nec ei vlla currit præſcriptio antequam agere poſſit, ſoluto vel conſtante matrimonio. Salicetus. C

XXX. Idem A. Demoſtheni præfecto prætorio.

IN rebus dotalibus[p] ſiue

o Vendicare poteſt.] directo ſi ponas eã inductã fuiſſe in poſſeſſionem, alioquin vtili, vt in authen. vt ĩmo. ante nuptia. do. §. 1 colla v. Quod autem ipſa ſit domina, probatur ex eo quòd dicitur alienari, vt j. communia de lega. authen. res quæ, & ad Trebel. authen. contra cum rogatus. Itẽ quod dicit eam vendicare, intellige cum pacta erat de lucranda. & hoc innuit finis, huius l. vbi ad huc. ſed & ſi non ſit pacta, idem videtur propter ſpem quam habet lucrand: ſi mariti culpa ſoluatur matrimonium: & ita eius intereſt ne diſſipetur. ſic & in d. authen. cõmunia de lega. & ad Trebel.

IN rebus.] CASVS. Siue res mobilis ſiue æſtimata detur in dotem, morte viri ſol. ma: poterit res vendicare mulier ſi extant. habet etiã hypothecam, & pręfertur omnibus creditoribus mariti etiã anterioribus tẽpore, puta ſi vir fundum habens eum obligauit, deinde eũdem vendiderit mulieri, & illa poſtea eidem viro nuptura in dotem dedit: licet creditor anterior ſit in eo fundo, nõ tamẽ eſt muliere potior. nec eſt mirãdum ſi detur mulieri rei vendicatio, quia illæ res ab initio fuerunt mulieris, licet in diſtinctione iuris dicatur dominium rerum dotalium fuiſſe in virum tranſlatum, & habebit, vtpote quando dedit res ęſtimatas. & hoc in prima. Si vero res inueniãtur ab aliquo poſſeſſæ, an præſcrip. vel vſucap. excluditur mulier à rei vendicatione? Reſpon. ſic, ſi non agit eo tempore quo agere potuit, ſcilicet ſol. ma. & marito vergente ad inopiam. ſi vero agere non potuit, quia vir diues erat, nec adhuc ſolutum eſt mat. non currit ei uſucap. vel p̃ſcrip. & hoc in ſecunda. Cum vero mulier repetit dotem conſtante matrimonio, non eſt neceſſe quòd fingat ſe diuertere à marito. Viuianus. D

p Dotalibus.] largiſſime hic accipe, vt ſubiicit. propriè autem inæſtimatæ dicuntur dotales, vt j. tit. 1. §. & licet, in quibus dolum vel culpam præſtare debet maritus, vt ff. eo. l. mulier bona. §. 1. & ff. ſol. mat. l. etiam. §. licet: ſed & talem diligentiam quam in ſuis, vt. ff. ſolu. matri. l. ſi conſtante. §. ſi maritus.

Maritus quid præſtare debeat in rebus dotalibus.

Aeſtimatæ.

Dos per quas actiones repeti poteſt.

A Aeſtimatæ.] hic de æſtimatis accipe ſecundum quod eſt.ſ.eo.l.ſi inter virum, alias non vendicatio, ſed hypothecaria competeret, cum quaſi emiſſe videatur vir, vt ſ.eod.l. quotiens, ſecundum M. Alii dicunt quòd hic ſeruata fuit electio mulieri rei vel æſtimationis, vt & ff. eo.l. plerunq;.§. ſi. vnde ſi rem eligat, habet directam vendicationem. ſi æſtimationem, tunc hypothecariam. vel dic tertio & verius quòd pro non æſtimatis habet directā, pro his quę ſunt ęſtimatæ, habet vtilē, ſcilicet tunc quādo vir alias non eſt ſoluendo, vt ff. de donat. inter vi.& vxo. l.vxor marito, in fine.

b Prærogatiuā.] ſcilicet volumus, quòd eſt.j.

c Anteriores.] tempore, non priuilegio. nam ex hoc ſolo quòd alius ſit anterior tempore, non præfertur mulieri. nec diſtinguo vtrū alii creditores habeant expreſſam vel tacitā hypothecam, non obſtante l. ſuperiori proxi. quia ibi loquitur de hypothecaria quam habet in aliis rebus viri. hic de illa quam habet in rebus datis in dotem. argu. infra qui po. in pig. hab. authen. ſi quid. Item non videtur quòd alius creditor in re data in dotem, poſſet eſſe prior tempore, niſi ponas quod maritus hanc rem cum ſua eſſet, obligauit creditori, & poſtea vendidit vel donauit alicui mulieri, quam poſtea duxit in vxorem, à qua eādem rem accepit in dotem, ſed tunc ille præfertur. Dicas ergo quòd mulier promiſit viro dari in dotem fundum Cornelianum, non tamen dedit adhuc, vir obligauit iſtud prædium, quod facere potuit, vt ff. de pign.l.1. circa prin. poſtea mulier tradidit. præfertus mulier creditori priori tempore.

mobilibus ſiue immobilibus ſeu ſe mouentibus (ſi tamen extant) ſiue æſtimatæ [a] ſiue inæſtimatæ ſint, mulierem in his vendicandis omnem habere poſt diſſolutum matrimonium prærogatiuam [b] iubemus, & neminem creditorum mariti, qui anteriores [c] ſunt, poſſe ſibi potiorem cauſam in his per hypothecam vēdicare, cū eædē res, & ab initio vxoris fuerint & naturaliter in eius permāſerint dominio. Non enim quòd legum ſubtilitate tranſitus earum in patrimonium B mariti videatur fieri, ideo rei veritas [d] deleta vel confuſa eſt. Volumus itaque eam in rem actionē [e] in huiuſmodi rebus quaſi proprijs habere, & hypothecariam omnibus anteriorem poſſidere: [f] vt ſiue ex naturali iure [g] eiuſdem mulieris res eſſe intelligantur, ſiue ſecundum legum ſubtilitatem ad mariti ſubſtantiam perueniſſe videantur: per vtranque viam, [h] ſiue in rem, ſiue hypothecariā, ei pleniſſime cōſulatur. Omnis [i] autē tēporalis exceptio, [k] ſiue per vſucapionem [l]

d Rei veritas.] quæ eſt ut in eius dominio remanſiſſe uideatur de iure gētium ſecūdum M. Vel quæ eſt ut uideatur eſſe domina quantum ad ſuſtentationem. & ſic iure primæuo ſimilis eſt ueritas, quæ aliorum reſpectu eſt falſitas, ut ff. ad Vellei.l.aliquando, in prin.

e In rem actionem.] ſcilicet contra alios creditores, ſed contra maritum non habet niſi ex ſtipulatu, ſecundum quoſdam. uel rei uendicationem habet inſpecto iure naturali, quo videtur domina. hypothecariam inſpecto iure ciuili in eiuſdem rebus. ſic. j. ad Trebel. authen. contra rogatus. vel tertio rei uendicationem in nō æſtimatis, hypothecariam in æſtimatis: & dic ueram æſtimationem factam ſecundum H.

f Poſſidere.] i. habere. & ſic impropriè ponitur. ff. de acquiren. re. do. l. ſeruus. §. incorporales, & de acquir. poſ. l. 3. in prin.

g Naturali iure.] ſcilicet iure primæuo, quo non diſtinguebantur dominia niſi quantum ad vſum. vnde quia promiſcue cum viro vtitur, cum eo domina eo iure videtur, vt ff. re. amo. l. 1. & j. de fur. l. quanuis, & j. de cri. expil. hære. l. aduerſus. ſic eadem ratione filij dicuntur domini rerum paternarum, vt inſti. de hære. qua. & dif. §. ſui, & ff. de lib. & poſthu. l. in ſuis. Item & quia ſua fuit res, & ad eam eſt reuerſura, dicitur eius eodem iure, non autē iure gētiū vel ciuili. immo ſunt viri, ſcilicet per traditionē, vt inſti. de rerum diui. §. per traditionē. Itē habes expreſſum, vt inſt. quibus alie. licet, in pri. Itē quomodo obligatur ei vt hic dicit, ſi ſua fuit, & ſemper

Dotalium rerum dominiū cuius eſt, an viri, an mulieris.

durare? Itē inuenirentur eſſe duo domini in ſolidum ſi ipſa eſſet domina, cum de viro conſtet, ſcilicet quod ſit dominus: quod eſſe non poteſt, vt ff. commo. l. ſi ut certo loco. §. ſi duobus. nec prodeſt ſi dicas vnum uno iure, ſcilicet naturali, alium ciuili, quia pone uxorem dominium quæ ſuiſſe prius per vſucapionem, & ſic de iure ciuili. Itē pro hoc quia uir uendicat, ut ſ. de rei uend. l. doce ancillam. quod non faceret niſi dominus eſſet, ut ff. de au. & ar. leg. l. Quintus, 2. § 2. item manumittit ſeruum dotalem, ut j. de ſer. pig. da. ma. l. 1. quā ſi nō eſſet domin', nō faceret, ut j. de his q a nō do. ma. l. ſi no proprietatē. Itē ipſe iubet ſeruo dotali hæreditatē adire, ut ff. ſol. matrimo l. ſeruus dotalis. Item pro hoc. ff. de acquiren. poſſeſ. l. Pōponius. §. in dotem, & ff. de fun. do. l. ſi maritus, & de iure dot. l. dotis fructus. §. ſi res, & ſ eo. l. ſi prædiū, & hoc ſecundum Bul. & Io. at M. dixit mulierē dominā de iure naturali. i. gentiū, ſcilicet de re inæſtimata, arg. huius. l. & ff. de colla. bo. l. filiū, & ff. qui ſatiſda. cogā. l. ſciendū. §. ſi fundus. Sed hoc primæuo iure, non naturali, id eſt gentium (ut dixi) intelligitur. Itē pro eo. j. qui pot. in pign. habe. l. aſſiduis, ſed reſpōde ut ibi. Itē pro eo quia uir reſtituit theſaurū quaſi in alieno inuētū, ut ff. ſoluto matrimo. l. diuortio. §. ſi fundū, in fine. Itē de partu ancillæ dotalis, ut j. eo. tit. §. itaq;. ſed hoc facit emptor cū ædhibitoria agit, tamē interim dominus eſt, ut ff. de ædil. edic. l. cū autē §. fin. Itē pro eo. ff. de mino. l. denique. §. ſed utrū, in fi. §. ſed ibi eſt vel ſubauditur quaſi. Item pro eo ſunt arg. illa quę inducimus, ut nō poſſit pater in dotē eā inſtituere: ut dicto. §. ſed utrū, notauimus. De æſtimatis autē cōſtat ſecūdū omnes quod uiri ſunt de iure gētiū & ciuili, ut ff. eo. l. cum poſt. §. in dotē, & ſ. eo. l. quotiēs, licet etiā in his habeat uxor actionē in rem in ſubſidium: ut dixi. Accurſius.

Theſaurus in fundo dotali inuentus cuius ſit.

C

h Vtrāque uiā.] ſcilicet ut ſiue dicas uxorem dominā, præferatur in rei uendicatione, ſiue uirū dicas dominū, dic eā præferri in hypothecaria in eiſdem rebus, vt dixi.

i Omnis.] dixi hēre eam in rē & hypothecariā. hoc uerū. niſi exceptione repellatur, quod fieri poteſt ex tempore quo potuit dos repeti. & hoc dicit. Accurſius.

D k Exceptio.] impropriè ponitur quo ad uſucapionē de qua ſequitur, cū per eam dominium quęratur directum, vt ff. de uſucapionib. l. uſucapio eſt.

l Vſucapionem.] ſcilicet triennii in rebus mobilibus datis in dotē. Sed uidetur etiam ſoluto matrimonio quod remaneāt dotales, ut ff. de fun. do. l. etiā, & ſic nō uſucapiūtur, ut in eo. titu. l. ſi fundū. Sed dic illā l. etiā, loquitur tātū in eo caſu, qui eſt in eod. titu. ſi maritus fuerit. ubi uir factus eſt ſeruus, & ſic ſolutū matrimonium, non tamē dominus alienat. ſecus eſt ſi alio modo ſoluatur, quia deſinūt eſſe dotales, & poſſunt vſucapi, vt hic. uel hic vnū eſt ſpeciale pro muliere, ut etiā cōſtāte matrimonio agat propter inopiā uiri. ſic & aliud eſt cōtra eā, ut uſucapiātur res dotales ſoluto matrimonio. argu. ff. de iureiurā. l. eū qui, in princip. Vel tertio hic habet locū in re æſtimata data, quæ nō eſt dotalis proprie, & tamē uendicat eā uxor in ſubſidiū: ut in princip. huius l. diximus, quæ uendicatio uſucapione tollit. Vel quarto loquitur hic eo caſu quādo ſcilicet

ſ. alienatio permittitur, quod fit quãdoque, vt ff. de fun. do. l. 1. & vt eodem caſu vſucapio permittatur. Vel quarto, quòd hic eſt disiunctiua, cuius altera pars eſt vera, vt ff. de verbo. ſigni. l. hæc verba, ille aut &c quia ſequens, non prima de vſucapione. Vel ſexto loquitur de mobilibus æſtimatis, quia etiam conſtante matrimonio poſſunt alienari, & ſic vſucapi, vt ff. ſolu. matri. l. res. De rebus autẽ viri vſucaptis hic nõ dicit, cũ in eis nõ habeat vxor niſi hypothecã, quę vſucapione trienni nõ tollitur, vt j. de pig. l. vſucapio.

a Siue per viginti.] da exemplum de rei vẽdicatione inter p̃ſentes & abſentes, & hypothecaria cõtra extraneum habentẽ titulũ, vel nõ habẽtẽ titulũ, vt j. de pręſcript. long. temp. l. fi. & 3. ſi aduer. cre. l. 1. & 2.

b Maiore.] vt hypotheca contra ipſum maritũ, quæ xl. ann. durat, & j. de p̃ſcrip. 30. ann. l. cũ notiſſimi, circa prin.

c Vel minore.] xv. annis, quod dic vt j. de præſcript. long. tẽpo. authen. quod ſi quis quibuſdam.

d Mouere.] vt & argu. j. de anna. excep l. 1. § fin. & d. l. cum notiſſimi. § illud, & de bo. quæ li. l. quæcũq;, & de bo. ma. auth. ni ſi.

e Claruerit] cum ex tunc agere poſſit, vt ſ. l. proxi.

f Ficti diuortij] nã olim eo caſu quãdo vergebat ad inopiã, fingebatur diuortiũ, vt ſic ageretur ad dotem, quod hodie non eſt opus, vt hic nunc dicitur.

† Cõcor. glo. ſuper verbo alienat, in fin. in c. ex parte veſtra, extra de conſue.

† Et ſic fictio nõ eſt licita, & cõ tor. 27. di. c. quod interrogaſti.

inducta, ſiue per decem ſiue per uiginti [a] annorum curricula, ſiue per triginta vel quadraginta annorum metas, ſiue ex alio quocunque tẽpore maiore [b] vel minore [c] ſit introducta: ea mulieribus ex eo tempore opponatur, ex quo poſsint actiones mouere, [d] id eſt opulentis quidem maritis conſtitutis, poſt diſſolutum matrimonium: minus autem idoneis ex quo hoc infortunium eis illatum eſſe claruerit: [e] cum conſtante etiam matrimonio † poſſe mulieres contra maritorum parũ idoneorũ bona hypothecas ſuas exercere, iã noſtra lege humanitatis intuitu definitũ ſit: ficti diuortij [f] falſa diſsimulatione in huiuſmodi cã, quam noſtra lex amplexa eſt, ſtirpitus eruenda. † Recitata ſepties in nouo conſiſtorio palatij Iuſtiniani. Dat. III. Kalend. Nouemb. Decio. V.C. Cons.

Extraneo dotante, licet quo ad mulierem dos ſit titulus lucratiuus, & quo ad virum ſit titulus oneroſus: tamen ſicut quo ad virum inſinuatione non eget, ita nec quo ad mulierem: licet excedat legitimam ſummam. hoc primo vſque ad verſi. ſimili quoque modo. hoc intellige niſi ſit pactum de lucranda dote. nam hoc tali pacto vir non gaudet, niſi inſinuetur: vt in authen. eo decurſum. ſupra de dona. ante nupt. In donatione vero propter nuptias, licet quo ad mulierẽ ſit titulus onerosus, quia reciprocus reſpectu dotis: tamen quo ad virum vel quo ad extraneũ quãdo extraneus donat, eſt titulus lucratiuus. ſufficit tamẽ inſinuatio vnius vtriuſque. hoc ſecundo vſq; ad §. præterea. Bal. Vel ſic: Quãdo extraneus, id eſt nõ habens in poteſtate, dat dotẽ pro muliere, talis datio reſpectu viri dicitur donatio ob cãm: reſpectu mulieris donatio ſimplex. nec i diget inſinuatione, licet olim ſecus. Sa.

C Vm quidam.] CASVS. Si quis extraneus olim dabat dotem magnam, id eſt vltra quingentos aureos pro aliqua, & non fuit ſtipulatus dotem ſibi reddi, ſed adhibuit quandam mulierem vt ſtipularetur donare ei volens, maritus poterat eam accipere ſine omni inſinuatione. ſed ſi illa mulier ſtipularetur dotẽ ſibi reddi ſolu. matrimo. non poterat agere, quia non erat inſinuatio, & ſine inſinuatione donatio nõ valet, cum excederet ſummam quingentorum ſolidorum ſm quoſdã, licet litera dicat contra, ſed oportebat vt cederet mulieri act. illi qui pro ea dotem dederat, & ita remanebat aliquãdo mulier indotata. Dicit ergo imperator ꝙ hodie ſi mulier dedit, habet actionem, ſi non dedit ipſa, ſed alius, habet actionem, niſi ille qui dedit dotem pro ea, ſtipulatus eſt eam ſibi reddi, nec neceſſe eſt quòd interueniat inſinuatio. Idem eſt in donatione propter nuptias, vt ſi quis dedit ſponſæ meæ donationem, ſolu. matri. repetet donat. vel mulier ſi fecit pactum de lucranda donat. neque dedit pro me, poterit repetere, niſi tu ſuo dona . tionis ſtipulatus eſt eam ſibi reddi. Item ſi mulier promiſit dotem in rebus immobilibus, ſi non tradat intra biẽnium, poſtea tenebitur ad fructus, penſiones, & alias obuentiones. Si vero in pecunia, tenebitur ad vſuras ex tertia centeſim ę. Si vero aliæ res mobiles ſint & æſtimatæ, idem erit, & debetur æſtimatio cuiuſlibet rei dotalis, nec omnes adunari & æſtimari debẽt. Si vero res mobiles non fuerint æſtimatæ, non debentur vſurę niſi lite conteſta. & poteſt agere maritus pro dote etiam ante biennium. Viuianus.

XXXI. Idem A. Iuliano pręfecto prætorio.

C Vm quidam dotes [g] pro mulieribus dabant, ſiue matres, ſiue alij cognati, ſiue extranei: [h] recte quidẽ eas [i] mariti ſine monumentorũ obſeruatione [k] ſuſcipiebant. Cũ autẽ mulier redhibitionem caſus [l] ſtipulabatur, & huiuſmodi fortuitus caſus [m] eueniſſet: ipſa mulier, vt pote à ſe nõ facta [n] donatione, propter hoc ꝙ monumenta [o] deerant, neceſsitatem habebat actiones in huiuſmodi caſu ad eum q dotẽ dedit, per ceſsionẽ [p] transferre, vel ipſas res [q] reddere: & ita inueniebatur forſitã poſt prolixa matrimonij [r] annorum curricula, & liberos forte editos, infelix mulier indotata.

¶ Sancimus itaque in omnibus huiuſmodi caſibus nullis monumentis [ſ] rem

g Cum quidam dotes.] dotis donatio fit & in virum qui accepit, & in vxorẽ pro qua datur. ſic ergo not. cum extraneus dat dotem alicui marito pro vxore eius, quantum ad mulierẽ dicitur donatio ſimplex, & ideo exigit inſinuationem ſi fiat vltra quingentos ſolidos, quo ad virum eſt donatio ob cauſam ſcilicet ob dotem, & ideo nõ exigitur inſinuatio quo ad eũ.

h Extranei]. ſcilicet alij, nam etiam prædicti extranei ſunt, vt j. ea. l. §. 1. Accurſius.

i Eas] ſ. dotes, quæ factæ ſine vllis monumentis valent.

k Obſeruatione] .i. ſine inſinuatione.

l Caſus] ſcilicet dotis reddendæ in caſu ſi decedat vir.

m Fortuitus caſus.] veluti poſt mortem mariti.

n Non facta.] id eſt non perfecta, nam quo ad eam non valebat, cum non erat inſinuata.

o Monumenta.] à ſe facta.

p Per ceſſionem] .i. ipſa cogebatur cedere actionem dotanti aduerſus maritum, cum ipſa agere non poſſet, vt non perdatur dos, quod eſt mirum. ſic & aliàs alius vtitur ex perſona mea eo iure quo ego vti non poſſum, vt ff. rem rat. haberi. l. procurator. §. ſi procurator. ſic & fideiuſſor agit iure ceſſo quo cedens agere non poſſet, cum ſit ei ſolutum, vt ff. de fideiuſ. l. cum is qui, ſic, ff. ad Velleia. l. quamuis, §. plane ſi mihi. & ff. de pecu. l. quod debetur, & ff. de vſufru. l. qđ meum. Sed arg. contra ff. de pact. l. & hæredi. §. nos autem.

q Res.] ſcilicet exactas.

r Matrimonij.] ſcilicet finiti.

ſ Monumentis.] id eſt inſinuationibus.

indigere, a ſed in omni A perſona b † ratas eſſe huiuſmodi donationes: & mulierem ipſam dotem ſuam habere (cum fortuitus caſus hoc lucrum ei addiderit) & firmiter hoc apud eam permanere: niſi ipſe qui ab initio dotem dedit, ſibi dari in huiuſmodi caſum ſtipulatus ſit. c tunc etenim cum neque ab initio ſuſpicio aliqua liberorum concurrit, d ſed ſibi omnem rem ille qui doté dedit, pepigerit huiuſmodi tractatus habere locum non poteſt. atqui in alijs omnibus caſibus, in quibus ipſe nõ eſt ſtipulatus, triſtitię ſuæ e mulier hoc proprium habeat ſolatiũ per actionem dotis.

Donatio propter nuptias excedens legitimam ſummam debet inſinuari: & inſinuatio facta cum principali prodeſt ei cui in conficiendo eſſet donatum. Salic.

Simili quoque modo ſi quis extraneorum, (id eſt C qui eum pro quo dat, non in poteſtate f habeat) pro alio ante nuptias donationem nupturæ mulieri dederit, & neceſſaria monumenta adhibuerit: cum excedat ſummam legitimam donatio, vel non minor g materfamiliàs nuptura ſit: non ſolum ad eam h cui ante nuptias donatio datur, monumenta ſuam adhibeant firmitatem, ſed etiam ad illum pro quo de D dit: vt ſi lucrum ei ex dotalibus pactis acceſſerit, i hoc nõ cedat donatori, ſed in ſuum lucrum hoc maritus conuertat, firmũmque & irreuocabile habeat: niſi donator & hoc ſibi reddi huiuſmodi caſu fuerit ſtipulatus, ne & in præfato caſu ſimile k anteriori vitium oriatur.

❡ Sin autem minor quantitas ſit, vel ita res geſta ſit, vt monumẽtorum ex omni parte nulla ſit vtilitas: l tunc & donatio ad vtranq; perſonam valeat, m & maritus caſum lucretur: niſi & hic donator eam ſibi ſtipulatus ſit. †

B *Singularis. §. eſt & quotidianus. Curſus biennij in præſtatione dotis neglecta moram inducit, & decurſum vſurarum vſque ad tertiam partem centeſimæ. h. d. principaliter. Bal. Vel ſic: extraneus qui dotem promiſit, per lapſum biennij a tempore contracti matrimonij, ſine alia interpellatione conſtituitur in mora, ut teneatur ad fructus & vſuras hac lege expreſſas: nec propterea prohibetur maritus dotem ante biennium petere etiam ſi promiſſor ſit paratus vſuras & acceſſiones ſoluere. Sal.*

Præterea ſancimus ſi † quis n in doté vel prædia, vel certum reditum, vel ædes, vel panes ciuiles ſponderit o vel ꝓmiſerit: p ſi ex tẽpore matrimonij q biennium r trãſactum ſit: illico redituum vel penſionum, nec non panis ciuilis quæſtum ſ eum præſtare, etiam ſi nõ fuerint adhuc res principales t traditę. & ſi tota dos in auro ſit: itidẽ poſt biennium u vſuras vſque ad tertiam partem centeſimæ præſtari. Sin autẽ aliæ res præter immobiles vel aurum fuerint in doté datæ, ſiue in argento, x ſiue in muliebribus ornamẽtis, ſiue in veſte, ſiue in alijs quibuſcunque: y ſi quidem ęſtimatæ z fuerint, ſimili modo poſt bienniũ a & earum vſuras b ex tertia parte centeſimæ c currere, æſtimatione † earum (quia & hoc apertius declarari oportet) ea intelligenda, quę pro ſingulis ſpeciebus facta eſt, vel pro vnoquoque genere dotalium ſpecierum, id eſt pro argento, vel ornamentis, vel veſte, vel alijs ſpeciebus: & non eſſe expectandam poſt ſingulas æſtimationes vnam coadunationem d totius calculi: quod ſatis

Conteſta-

a Indigere.] cum non excedit legitimam ſummã, aliàs ſecus, vt ĩ. eo. §. ſin autem minor. ſecundum Azo. Vel dic ſecundum H. hoc in dote etiam ſi excedit, ſed in donatione propter nuptias eſt quod dicitur ibi.

† aliàs ſed in omnes perſonas.

b In omni perſona.] ſcilicet vxoris & mariti.

c Stipulatus ſit.] dotem ſibi reddi, vt & ĩ. tit. 1. §. accedit. & facit ſupra de do. ante nuptias. authen. eo decurſum eſt.

d Concurrit] nil enim de liberis, q dedit dotem cogitauit.

e Triſtitiæ ſuæ.] id eſt, mortis mariti, quibuſdam enim læ titia eſt.

Vxores multæ gaudent de morte mariti.

f In poteſtate] ſic dicitur extraneus, ĩ. tit. i. § extraneum, alias aliter, vt ĩ. de impo. lu. deſcript. l. j. lib. x. Accurſius.

g Vel non minor.] vel pro & . i. & non minor, vt ſ. de donat. ante nup. l. minoribus.

h Ad eam.] vt ipſa ex pacto lucretur ſi vir prædeceſſerit, ſed hodie non eſt neceſſaria quantum ad mulierem, vt ſ. de dona. ante nup. auth. eo decurſum eſt.

i Acceſſerit.] vt q a mulier prædeceſſit.

k Simile.] ſcilicet quòd poſt multa tẽpora inueniatur marit' ſine donatione.

l Vtilitas] quia eſt fœmina minor, vt modo dixi.

m Valeat. quod hodie etiam in maiore ſeruatur per auth. illam, eo decurſum eſt, vt modo diximus, & concor. ĩ. de dona. l. ſancimus. §. aliàs, & ff. de donat. l. 2. §. 1.

n Si quis.] ſcilicet extraneus.

o Spoponderit] pollicendo.

p Vel promiſerit.] ſ. per ſtipulationem.

q Ex tẽpore matrimonij.] ſ. contracti.

r Biennium.] elapſum poſt contractũ matrimonium. ideo autẽ de biennio dicit, vt ex tunc in mora videatur.

ſ Quæſtum.] id eſt quod lucrari poſſet is cui debebatur, vt ff. ꝓ ſoc. l. quęſtus, aliàs contra, vt ff. de actio. empt. l. ſi ſterilis, § cum per venditorem.

† aliàs, niſi & hic donator eum ſtipulatus ſit.

t Principales.] ſcilicet prædia, vel alia immobilia.

u Biennium.] & ꝓmiſſionem factam. ſed alterum non ſufficit, vt arg. ff. ſolu. matri. l. d diuiſione.

x In argẽto.] ſi ſint aliæ res.

y Quibuſcunque.] repete, pręter aurũ.

z Æſtimatæ.] ſpeciale eſt ergo in auro vt eius præſtetur vſura, ſit æſtimatũ vel non.

† Sali. hic dicit quod iſta legalis mora ex lapſu biennii inducta in extraneo, non habet locum in vxore cohabitante viro ſuo, quod fuit de mente glo. hic in uerbo, biẽnium, dũ allegat l. d diuiſione.

a Biennium.] mirabili modo inducitur hic mora ex tempore, cum aliàs interpellatio ſit neceſſaria, ſic quandoque purgatur tempore, vt ff. de lega. 2. l. Titia. §. vſuras. Et not. bienniũ ſeruari, in viro annum, vt infra titu. 1. § exactio.

b Earum vſuras.] licet vſura ęſtimationis rerum petatur, non tamen petitur æſtimatio, immo res æſtimatæ.

c Parte centeſimæ] vt ſupra.

d Coadunationẽ] vt vniuerſa quæ æſtimantur, ſint tanti quanti æſtimata sũt an non. nam & poteſt eſſe q vna res iuſte, alia iniuſte æſtimata eſt, & ſic nõ ſit æſtimatio omniũ, vt ff. de ædil. edic l. ſi plura, & l. penult. & ff. de euictio. l. 1. ſed tunc demum vt dicit dicta. l. ſi plura, quãdo ſingulorum non erat precium deſignatũ. ſed hic erat, & ideo non ſit idem ratione prędicta. Item & q a poteſt eſſe quod vna res alio tempore fuit promiſſa, quam alia.

† aliàs. Sed æſtimationẽ earum (quia & hoc apertius declarare oportet) eã intelligendam, quæ pro &c.

a Conteſtatam.] ſcilicet vt veniant fructus, vt ff. de vſur. l. videamus, 2. §. ſi actionem, & eſt ſimilis præſcriptio biennalis, vt ſupra de non nume. pecu. l. in cōtractibus. A

DE REI VXORIÆ ACTIONE IN EX ſtipulatu actionē trāſfuſa, & de natura dotibus &c.

Dos habet tria conſiderandà.

Sicut in quouis alio contractu tria conſiderãtur principaliter ſcilicet conuentio, obligatio, & actio: ſic in dote. ideoque primo conuẽtionem: vt in titulo de dotis promiſſione. ſecũdo obligationem: vt ſupra titulo primo, nunc ponit actionem Sic enim naturaliter debet diſponi. Et nota quòd olim duæ dabantur actiones tam viro pro petenda dote, quam vxori pro repetenda dote: ſcilicet ex ſtipulatu, & rei vxoriæ. ſed hanc tollit dando omne quod in ea vtile erat, actioni ex ſtipulatu, quam reſeruat. & tacitè reſpondet obiectioni in prin. quaſi obyciatur ei, quod vilia tractet, & armis non intendat. & ipſe ad excuſationem ſui reſpondet, rem &c.

ſcrupuloſum & per nimiã ſubtilitatem pernicioſum eſt.

¶ Sin autem minimè res mobiles fuerint æſtimatæ: ea poſt biennium obſeruari, quæ leges poſt litem cõteſtatam a pro omnibus huiuſmodi rebus definiũt.

¶ Sin verò res permixtæ fuerint, & partim in auro, partim in alijs rebus mobilibus vel immobilibus: pro iam facta diuiſione omnia procedere: licentia minimè denegãda marito, quãdo voluerit, dotem petere. Nec is qui debet, putet ſibi licentiam eſſe, reditus, vel penſiones, vel vſuras, vel alias acceſsiones ſoluẽti, dotis ſolutionem protelare: ſed ſiue ante bienniũ, B

REm.] CASVS Crederet aliquis quòd imperator non tractaret de arduis rebus, ſed minimis: ſed nõ eſt verum, quia in præſenti conſtitutione de arduis tractat, quia intendit oſtendere per quam actionem dos ſolu. matrimo. repetatur. & qua actio. maritus petat eam ſibi reddi, ex quo ſemel conſtituta eſt. Olim duabus actionibus petebatur, vel rei vxo. actio. vel ex ſtipulatu. hodie ſublata eſt rei vxo. actio. remanet actio ex ſtipula. & ſi quid vtilitatis habebat illa, hoc in actio. ex ſtipula. tranſlatum eſt, & omnes dotes petuntur actio. ex ſtipul. ſiue interceſſit ſtipulatio, ſiue non, quia & ſi non interuenit, præſumitur interueniſſe, & ſi interuenit, ſed inutilis, puta inter abſentes, præſumitur vtilis, & ex ea agetur. nec mireris quòd dico agi actione ex ſtipulatu, licet non interuenit ſtipulatio, quia hoc ideo eſt ſcilicet, quòd ex nudo pacto non datur actio, vt quando conueni tecum de permutando codice, ſi interuenit rei traditio, vel ſtipulatio, agetur iam ex pacto veſtito. vel da exemplum, & melius, vt hic notatur. Item mulier habet omnia bona mariti tacite obligata pro dote, licet de hoc nihil dictum fuerit, ſicut pupillus habet omnia bona tutoris tacite obligata, & tacite hypothecata. Item non ſolum mulieri datur pro dote, ſed uiro in bonis mulieris & hoc ſiue dos fuerit profectitia, ſeu aduentitia, ſiue data à muliere, ſiue data ab alio. Nec refert vtrum dos ſit promiſſa in ſcriptis, aut non, & hoc actio. ex ſtipula. trāſfuſa in eam rei vxo. actio. & ſicut illa erat bo. fid. ita & iſta. C

[SCIENDVM.] Olim ſi maritus in teſtamento ſuo reliquerat vxori aliqua legata, mulier non poterat petere, ſi volebat petere dotem. vel e cõuerſo, hodie vtrumque petere poteſt, niſi maritus dixit cõtrarium. Item maritus non poteſt retinere dotem propter malos mores mulieris, ne propter hoc inter eos fieret diuortium. Item nec vtetur retentione dotis propter res quas amouit mulier, ſed conueniet eam actio. rerum amotarum. Item non vtetur retentione dotis ſi filios habeat ex vxore, quia pater filios ſuos alere debet, & filias dotare. Item

ſiue poſtea voluerit, dotem pars mariti petere queat, & ſecundum leges eam exigere. Dat. XII. Kalend. April. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

TITVLVS XIII.

DE REI VXORIÆ Actione in ex ſtipulatu actionem transfuſa, & de natura dotibus præſtita.

Pro dote competit actio ex ſtipulatu, et ſi ſtipulatio nõ interceſſerit, vel interceſſit inutiliter. hoc dicit vſque ad §. & vt plenius. Bald.

I. Imp. Iuſtinianus A. ad populum vrbis Conſtantinopolitanæ, & ad vniuerſos prouinciales.

REm in præſenti non minimã aggredimur, ſed in omni pe-

A nec vtetur retentione dotis propter impenſas in fundo dotali factas, ſed ſi accepit fundum in dotem, & partem dotis in re imobili & quantitate, puta, c. & impendit. x. in fundo, deminuetur dos data in x. & hoc quando facit neceſſarias expenſas: ſi vero vtiles, conſequetur eas per acti. mandati, ſi mulier mãdauit, ſiue nego. geſto. ſi non mandauit, voluntariæ non repetuntur, ſed tollitur quod fecit ſine læſione prioris ſtatus rei, & ſi uoluntate vxoris fecit eas. Si vero mulier decedat, hæredes eius repetent dotem, niſi maritus feciſſet pactum de dote lucranda.

[CVM AVTEM.] Olim repetebatur dos ſoluto matri. anua bima trima die, ſi vir conueniebatur rei vxo. act. & condemnabatur in quantum facere potuit. per actionem autem ex ſtipulatu ſtatim & in ſolidũ. hodie in quantum facere poteſt, conuenietur deducto ne egeat, & ſi pauper eſt, nec dotem reddere poteſt, promittet de dote tota reſtituenda, cum ad pinguiorem fortunam peruenerit, & ſi eſt immobilis, ſtatim reſtituetur, mobilis elapſo anno, & ſi non reſtituat, tenebitur ad vſuras vſque ad tertiam centeſimæ, & fructus rerum immobilium debent mulieri reſtitui, & ſi mulier fuerit hæres inſtituta, de iure detrahet Falcidiam, & primo deducet dotem ſuam.

[CVMQVE.] Dicta ſunt quæ ſunt propria tam in rei vxoriæ actione, quam ex ſtipulatu. hic intendit dicere, quòd quæ erant communia tunc, nunc ſunt accommodanda actioni ex ſtipulatu tantum. dicit ergo quòd ſi mulier ancillas dedit in dotem, & pepererint, ſoluto matrimonio, ſi inæſtimatæ ſunt, mulieri debent reſtitui cum partu per actionem ex ſtipulatu. Item quicquid ſerui acquiſierint extra res mariti, & operas ſuas: Fœtus vero animalium, & quicquid fructuum nomine continetur, ad maritum pertinebit pro tempore matrimonij, & fructus vltimi anni in quo matrimonium ſeparatum eſt, habebit maritus pro ea parte anni pro qua ſtetit in matrimonio. D De fructibus autem rerum æſtimatarum nihil mulieri reſtituetur: cum earum commodum & periculum ad virum ſpectet. Si vero pater viri dotem à muliere percepit, & virum cum alijs hæredem inſtituit: detrahet vir dotem de hæreditate, & cauebit cæteris cohæredibus de ſeruando eos indemnes, ſcilicet q̃ à muliere non conuenientur. Si verò mulier fuerit hęres inſtituta, ſiue exhæredata, ſiue emancipata à patre, vel auo, habebit dotem præcipuam: & ſic excludit querelam inofficio. & conferetur ſi decedat inteſtatus, vel ex teſtamento, ſi pater voluerit, & hæc erant communia vtriuſq; actionis.

[ACCEDIT.] Olim ſi extraneus dabat dotem pro muliere, actione rei vxorię poterat dotem repetere, ſcilicet mulier: niſi fuiſſet ſtipulatus dotem ſibi reddi. non ita erat in actio. ex ſtipulatu, ſed hoc habet hodie rei vxo. actio, ſcilicet q̃ mulier habeat ſemper dotis repetitionem: niſi ille extraneus fuerit ſtipulatus ſibi reddi. Extraneus autem omnis ille eſt intelligendus, q̃ non

habet perſonam dotatam in ſua poteſtate, vt eſt pater. Item pater olim actione rei vxoriæ non poterat ſolus dotem repetere non conſentiente filia, & ſi pater antequam conceſſiſſet in fata, actionem moueret de dote, vel licet lis fuiſſet conteſtata, ad hæredes eam non tranſmittebat, ſed ad filiam, quaſi proprium patrimonium, quod non erat in actio. ex ſtipulatu, quia in ea ſolus pater agere poterat filiæ conſenſu non expectato, & tranſmittebatur actio ad hæredem, quod hodie locum non habet, ſed natura rei vxoriæ actionis in hoc caſu ſibi vendicat actio ex ſtipulatu.

‹ reſerantes.

[ET CVM.] In hoc §. lex Iulia prohibet fundum dotalem alienari à viro & hypothecari, etiã conſentiente muliere, quod locum habet nõ ſolum in Italia, ſed in omni terra, nec contradicit huic lex quæ dicit, quod mulieres poſſunt renunciare iuri hypothecarum, ſupra ad Velleia. l. iubemus, quia loquitur ibi quando mulier renũciauerat iuri quod habet in bonis mariti tacite ſibi obligatis. Item ſi aliqua pacta fiant in conſtitutione dotis, puta de dote lucranda, vel ſimilia, illa debent ſeruari, dum tamen legibus non ſint contraria. Et ſi bona gratia ſeparetur matrimonium, non admittitur, infra de repud. l. conſenſu. & hęc lex locum habet in futuris negotijs, non in præteritis. Viui.

nè corpore a iuris effuſam, tam ſuper rei vxoriæ actione quàm ex ſtipulatu: earum communiones & differentias reſecantes, †& in vnum tramitem ex ſtipulatu actionis totum rei vxoriæ ius, quod dignum eſſe valere cenſemus, concludentes.

Rei vxoriæ itaque actione ſublata, ſancimus, omnes dotes b per ex ſtipulatu actionem exigi, c ſiue ſcripta fuerit ſtipulatio, ſiue non: d ut intelligatur re ipſa e ſtipulatio eſſe ſubſecuta. f Eodemq; modo g & ſi inutiliter h facta eſt ſtipulatio. adiuuari enim eam i magis, quàm euaneſcere oportet. Si enim cum vna in inſtrumẽto ſtipulatio valida inueniatur, alijs etiam inutilibus ſuam noſcitur præſtare fortitudinem: k quare non ex noſtra lege huiuſmodi ſtipulationibus robur accedat legitimũ? Eſt enim conſentaneum nobis qui cenſemus l ubi ſtipulatio ſuppoſita non eſt, intelligi eam fuiſſe adhibitam: multo magis m etiam ſi inutilis eſt, validam eam effici. n

Pro dote bona ſunt tacitè obligata. h. d. vſque ad §. ſed & ſi. Bal.

Et vt plenius o dotibus ſubueniatur: quemadmodum in adminiſtratione pupillarium rerum, p & in alijs multis iuris articulis q tacitas hypothecas ineſſe accipimus: ita & in huiuſmodi actione damus ex vtroque r latere hypothecam, s ſiue ex parte mariti pro reſtitutione dotis, ſiue ex parte mulieris pro ipſa dote præſtanda, vel rebus dotalibus euictis: t ſiue ipſæ principales perſonę dotes dederint vel promiſerint, vel ſuſceperint, ſiue aliæ pro his perſonæ, & dos ſiue aduentitia, ſiue profectitia ſit, ſecundum veteris iuris nominationẽ. u Ita enim & imperitia hominum & ruſticitas nihil eis poterit afferre præiudicij: cùm nos illis ignorantibus & neſcientibus in hoc caſu noſtram induxerimus prouidentiam. x Sicut enim &

a Corpore.] Nota corpus iuris, in quo articuli iuris continentur, ſicut corpus humanum ubi membra continentur.

Corpus iuris quid ſit.

b Omnes dotes.] ſiue à parte viri ſiue à parte mulieris, licet de parte viri poſſit dubitari. Item ſiue certa eſt, ſiue incerta, quod eſt notandum, cum ad incerta tãtum alias detur ex ſtipulatu actio, ut inſti. de verb. obli. in prin. licet, & hic quidam dent condictionem certi, ſi certa eſt.

c Exigi.] id eſt peti, vel repeti.

d Siue non.] quia nec promiſſa.

e Re ipſa.] id eſt eo, quòd eſt dos.

f Subſecuta.] ſcilicet conuentionem. Sic ergo nota fingi ſtipulationem vbi non eſt, ſic & ff. de adopt. l. his verbis, & ff. de dam. infect. l. ſi finita, §. eleganter, & in authen. vt nulli iudi. § ſuper hoc autem iubemus, colla. ix. & ff. ſi cui plus quam per legem Falcid. l. niſi, §. item, & de fideiuſſ. tut. l. cum oſtendimus, §. ſi.

g Eodemque modo.] ſcilicet dos petatur ex ſtipulatu.

h Inutiliter.] inſpecto iure communi, vt quia inter abſentes, vel ex interuallo, vel inepta conceptione, non an

A tem ex diſſenſu, puta dixit vir, promittis equum in dotem? mulier dixit, promitto aſinum.

i Eam.] ſcilicet actionem, & ſic, ff. de rebus dubijs, l. quotiens in actionibus.

k Fortitudinem.] da exemplum, quia ſtipulor alteri, hoc non valet, adijcio pœnam, hoc valet, & dat robur inutili, non vt ex ea agatur, ſed pœnæ metu ei pareatur, vt ff. de verb. obli. l. ſtipulatio iſta, §. alteri, & ſupra de pact. l. ſi pacto. hic tamen datur robur ex hac, l. huic, vt etiam ex ea agatur, & ſic fit vtilis, & eſt ſic ſupra ſi cer. exte. ſe emi. l. 1. Sed argu. contra, ff. de his quib. vt indi. l. cũ quidam. nam vtilis non firmat inutilem inſtitutionem, ſed inutilis vitiat vtilem. Item eſt arg. cõtra, ff. de adimen. le. l. 1. nam ibi vtile legatum non dat robur inutili ademptioni. Alij ponunt hic exemplum per l. ſupra de pac. l. in bonę fidei, & l. petens, l. in pacto in continẽti appoſito, cui datur robur vicinitate contractus, ſed illa non eſt ſtipulatio, ſed pactum, vnde primum melius eſt.

Inſtitutio inutilis nõ firmatur per utilem.

l Cenſemus.] hoc quod ſequitur.

m Multo magis.] locus à maiori, quia ſi nullum facimus aliquod, magis inutile, ſic & ff. d pact. l. iuriſgentium, §. adeo, & ſupra de dona. ante nup. l. ſi. §. ſi.

r Concor gl. in c. cũ pridẽ, ſuper uerbo duximus, poſt medium extra de pac.

n Effici.] per hanc legem.

o Vt plenius.] non ſolum in perſonali, verum in reali, hoc eſt in hypothecaria.

p Rerum.] vbi tacita contrahitur hypotheca, vt ĩ. de adminiſtra. tuto. l. pro officio.

D q Articulis.] vt legatis, ut ĩ. communia de leg. l. 1. & in alijs caſibus quos habes, ĩ. in quibus cauſis pig. taci. contra. per totum.

r Ex vtroque latere.] ſed nunquid ſic uir & uxor præferũtur cæteris creditoribus? Reſpon. credo quòd non, cum non inueniamus de hypotheca uiri.

s Hypothecam.] ſcilicet tacitam.

t Euictis.] indiſtincte ergo ré dotali euicta agitur de euictione, & ſic eſt contra ĩ. titu. 1. l. 1. Solu. hæc illam corrigit. uel ſecundum Ir. & bene etiam hæc ſecundum illam, ſcilicet ubi ſtipulatio uel pactum præcedat donationem. Tertij dicunt hic dari hypothecariam indiſtincte, non autem perſonalem, media placet.

u Nominationem.] remanet enim nomen dotis profectitiæ & aduentitiæ, ut ff. de iure dot. l. profectitia, in prin. & §. ſi quis certam.

x Prouidentiam.] dando actionem ex ſtipulatu, & tacitam hypothecam. Accurſius.

Intelliguntur

ſtipulationes & hypothecæ ineſſe dotibus intelliguntur, a & inutiles ſtipulationes emendantur: ſic & in poſterum cauſa inuenietur valida & perfecta, quaſi omnibus dotalibus inſtrumentis à prudentiſſimis viris confectis.

¶ Et nemo putet nos hoc ſancire in his tantummodo dotibus quę inſtrumentis receptæ ſunt. Nihil enim prohibet & ſi ſine ſcriptis b dos vel detur, vel promittatur, vel ſuſcipiatur: ſimili modo intelligi factã ſtipulationem & hypothecam ex vtraque parte, qua ſi fuerit ſcripta. Et natura quidem ex ſtipulatu actionis hęc intelligatur, re vxoria in poſterum ceſſante. †

Actio ex ſtipulatu pro dote, eſt bonæ fidei: item actio rei vxoria eſt ſublata: tamen quod erat vtile in ea, trãſfuſum eſt in actionem ex ſtipulatu. hoc dicit vſque ad §. primum itaque. Baldus.

C Sed etſi non ignoramus ex ſtipulatu actionem ſtricto iure eſſe vallatã, c & non ex bona fide d deſcendere: tñ quia nouã naturã de dote ſtipulatio ſibi inuenit: accommodetur ei natura rei vxoriæ, & bonę fidei beneficium: e & omnes quidem euẽtus f quos dos ex ſtipulatu g habet, maneat h pro ſua natura exercens. Si quid autem optimum ex rei vxoriæ actione inuenimus, hoc in præſenti ſpecialiter ei addimus: vt ſit & noua iſta ex ſtipulatu, quam compoſuimus, & non propria tantum, ſed etiam veteris actionis i pulchritudine decorata.

Vir legans vxori, in dubio non intelligitur legare pro dote: & ideo vtrũque conſequitur. hoc dicit vſque ad §. maneat. Bal. Vel ſic: Relictum à viro vxori, non intelligitur in dubium relictum animo compenſandi cum dote ideo vtrunque poteſt peti. hoc dicit.

A *Vel ſic: Actio ex ſtipulatu pro dote, non minuitur propter legatum factũ vxori, niſi exprimatur. Sali.*

Primùm k itaque quid naturale ſit ex ſtipulatu actionis, exponatur: & ita ſi quid ex actione rei vxorię ſuperuenerit, addatur.

¶ Sciendum itaque eſt edictum l prætoris quod de alterutro m introductum eſt, in ex ſtipulatu actione ceſſare: ita vt vxor & à marito relicta recipiat, & dotem conſequatur: niſi ſpecialiter B pro dote ei maritus ea dereliquit: cùm manifeſtiſsimũ ſit, teſtatorẽ q nõ hoc addiderit, n voluiſſe eam vtrumque conſequi.

Actio ex ſtipulatu actione & paſtiõe transmittitur in heredem hoc dicit. Vel ſic: contractus fictus tranſit in heredem, ſicut contractus verus hoc dicit vſque ad §. ſed nec retentio. Bal. Vel ſic: Actio ex ſtipulatu pro dote tranſit ad ſucceſſores. Sali.

Maneat o ex ſtipulatu actionis ius p ad ſucceſſores q & ſine mora r tranſmiſsionis incorruptum.

C *Propter malos mores vxoris pudorem matrimonij nõ lædentes, propter res donatas, vel amotas, ſeu propter communes liberos alendos: nec propter impenſas in rebus dotalibus factas ſit dotis retentio, ſed prædictæ actionibus competentibus repetuntur. hoc dicit vſque ad § illo. Sali. Vel ſic: Dos non poteſt retineri ob malos mores mulieris, nec ob res donatas, nec res amotas, nec propter liberos, nec propter impenſas vtiles vel voluptarias, ſed propter neceſſarias ſic: quia dotem minuunt ipſo iure. Item poteſt retineri per pactum de lucrando ſi mulier poſt decedit. h. d. vſque ad §. cum autem. Bal.*

Taceat s in ea retentionum verboſitas.

D ¶ Quid enim opus eſt inducere ob mores t retentionem, alio auxilio ex cõſtitutionib⁹ introducto? u vel ex qua cauſa x ob res donatas y retentio introducatur, cum ſit donatori facultas per actionem in rem directam, z vel per vtilem, vel per condictionem ſuo iuri mederi?

¶ Sed nec retentio a ob res amotas neceſſaria eſt,

a Intelliguntur.] ipſo iure, vt j. qui pot. in pig. hab. l. fi. §. ad hæc, & in authen. de æqua. do. §. quia vero & huiuſmodi, & argu. ſ. de iur. & fac. igno. l. fi. & de dotis promiſ. l. ad exactionem.

b Sine ſcriptis.] vt & ſ. de iure dot. l. cum citra.

c Vallatam.] nam non numeratur inter eas quæ bonæ fidei ſunt, vt inſtitut. de actio. §. actionũ.

d Et non ex bona fide] ad differẽtiam ſtricti iuris.

e Beneficium.] erit ergo hoc caſu bonæ fidei, vt hic, & inſtit. de act. §. fuerat.

f Euentus.] id eſt effectus.

g Ex ſtipulatu]. i. ab actione ex ſtipulatu.

h Maneat]. id eſt retineat.

i Actionis.] rei vxoriæ. Ex prædictis ergo collige quinque ſpecialia. Primum, quòd intelligitur ſtipulatio vbi non eſt. Secundum, vbi eſt inutilis, fit vtilis. Item quia datur ex ſtipulatu etiam ad certa. Item quòd eſt bonæ fidei. Quintũ etiam de hypotheca tacita.

k Primum.] quia ſua naturalia retinet, & alia nanciſcitur, itaque ſua naturalia exponamus.

l Edictum.] quod non habemus, ſed cauebatur in eo, vt ſi maritus vxori aliquid in vltima reliquerit voluntate, eſſet contenta alterutro, ſcilicet vel dote, vel legato, quod in actione ex ſtipulatu non erat.

m De alterutro.] aſſequendo tantum.

n Addiderit.] ſcilicet mulierem eſſe alterutro contentam, & fac. ff. fami. erci. l. ſi filia, § pe. & de dote præleg. l. cũ quis, §. 1. & j. de repu. l. iubemus. Sed arg. cõtra, ff. de adimen. le. l. alumnæ, aliàs, l. Titia, §. qui filias, & ff. ſolu. ma. l. ſi cum dotem, §. ſi pater, ſed ibi redditur ratio.

o Maneat] i. trãſeat.

p Ius.] iam competens mulieri.

q Ad ſucceſſores.] vtriuſque partis, mulieris ſcilicet vt repetere poſſint, & marito vt reſtituere debeant, ſed primum fallit in caſu quem habes, j. eod. §. hoc ex rei vxoriæ, vbi non repetit hęres patris mulieris.

r Mora.] in antiquis legibus inſerta, vt j. c. §. exactio.

s Taceat.] Et nota hic quinque caſus in quibus competebat retentio in actione rei vxoriæ, ſed hodie non competit, ob mores, ob res donatas, ob res amotas, ob liberos, ob impenſas.

t Mores.] & malos multos, quorum vnus non ſufficeret, vt in venialibus, nõ criminalibus, vt ſi quotidie ſe inebriet, non tamen frangit matrimonialem pudorem, & facit, j. de repudi. l. fin. in. fi.

u Introducto.] ſcilicet diuortio, vt j. de repud. l. conſenſu.

x Cauſa.] ſcilicet rationabili.

y Donatas.] ſcilicet vxori a viro.

z Directam.] cum res donata extat, ſed vtilem cum eſt mutata conditio, ſiue cum eſt extincta, vt & ff. de dona. inter virum & vxo. l. ſi ſponſus, §. fin. & l. ſeq. & l. vxor marito, in fi. & l. vtilem, & l. mulier, & facit, ſ. de condic. ex lege, l. 3. & ff. de do. prælega. l. dote.

a Nec retentio.] ex ſpeciebus, ſi ſpecies extent, ſi quantitas ſit, compenſatur, & ſic non eſt contra, j. de re. amo. l. 1. & ff. ſolu. ma. l. diuortio, §. ob donationes. & eodem modo ſoluitur aliud cõtra, ſ. de compen. l. neque. Vel ſolue vt ibi.

† aliàs, rei vxoriæ ceſſante actione.

Actio ex ſtipulatu pro dote quinque ſpecialia habet.

Dotis retentio olim propter quinque competebat.

cum pateat omnibus mariti rerum amotarum a iudicium.

¶ Sileat b ob liberos retẽtio, cùm ipſe naturalis ſtimulus † parentes ad liberorum ſuorum educationẽ hortetur: c ne † varium d genus culpæ mariti cõtra vxores excogitent, vt poſſint eadem retentione contra eas vti, cùm & iam imperialibus conſtitutionibus e ſtatutum ſit, ſi culpa mulieris diſſolutum matrimonium fuerit, quid fieri oporteat.

¶ Sed nec ob impẽſas in res dotis factas retentio nobis ſatis videtur eſſe idonea. f Cùm enim neceſſariæ quidem expenſæ dotis minuant quantitatẽ, g vtiles autem non aliter in rei vxoriæ actione detinebantur, niſi ex volũtate h mulieris: non abs re eſt, ſi quidem mulieris voluntas intercedat, mandati actionem à noſtra auctoritate marito cõtra vxorẽ indulgeri: quatenus poſsit per hanc, quod vtiliter impenſum eſt, aſſeruari. vel ſi non intercedat mulieris voluntas, vtiliter tamẽ res geſta eſt: negociorum geſtorum aduerſus eam ſufficere actionem.

¶ Quòd ſi voluptariæ ſint, licet i ex voluntate eius, expenſę: deductio operis quod fecit, ſine læſione tamen prioris ſpeciei, marito relinquatur: vt ſit k omnium retentionum expeditus tractatus, & ex ſtipulatu actio merito ſecundum ſui naturam nullam accipiat retentionem.

Muliere mortua in matrimonio actio ex ſtipulatu, ſecundum ſuam naturam tranſit ad hered. ſ. Sal.

Illo proculdubio in ex ſtipulatu actione ſeruando, vt ſi deceſſerit mulier cõſtante matrimonio, dos non in lucrum mariti cedat, niſi ex quibuſdam pactionibus, l ſed ad mulieris hęredes ex ſtipulatu actio ſecundum ſui naturã B tranſmittatur, ſiue expreſſa fuerit, ſiue ex hac lege ineſſe intelligatur.

In actione de dote maritus condẽnatur in quantum facere poteſt. hoc primo Mobilia, vel iuris quantitates, & genera in dotem data, reſtituuntur poſt annum ſoluto matrimonio, immobilia ſtatim. fructus dotis ex tempore matrimonij diſſoluti ueniunt in reſtitutione h. d. uſq. ad §. igitur. Bal. Vel ſic Hæc actio contra uirum datur in quantum facere poteſt. & rerum mobilium & iurium reſtitutio debet fieri intra annum, rerum verò immobilium incontinenti. & uſuræ debentur a tempore moræ, fructus C vero a tempore ſoluti matrimonij. hoc dicit uſque ad § igitur.

Cum autem m in exactione dotis ex ſtipulatu quidẽ actio naturaliter reſtitutionem dotis à parte mariti vxori ilico n & in ſolidũ fieri iubebat, † rei vxoriæ autẽ annua bima o trima die in his quę pondere, numero, menſura conſiſtunt, exactionem pollicebatur, & nõ in ſolidum, ſed in quantum maritus facere D poteſt, ſi non dolo malo ſuam deminuerit ſubſtantiam: in hac parte rudem figuram p ex ſtipulatu damus actioni: vt ſi matrimonium fuerit diſſolutum, nullo pacto q adhibito, in tantum quidem maritus condemnetur, in quãtum facere poteſt: quia hoc æquiſsimum eſt, & reuerẽtiæ debitum maritali r, ſi nõ dolo malo uerſatus ẽ: ſ

a Amotarum.] vt ĩ. de bo. quæ libe. l. fi. § ipſum autem filium.

b Sileat.] ſubaudiunt quidam, ſcilicet Goſſiani, ſi diuortio ſoluatur matrimonium: alias ſi morte mulieris, dicunt retineri dotem. Sed B. & Ioan. contra, cum hæc lex dicat indeterminate, ut ff. de iu. do. l. iure ſuccurſum eſt, & ĩ. de bonis quę libe. l. 2. & ĩ. ſolu. matrimo. l. dos, vbi de hoc etiam dices, ſed prima opinio ſeruatur.

c Hortetur] vt ĩ. de bo. quæ libe. l. fin. §. ipſum autẽ filium.

d Ne varium] hoc refertur ad hoc quod dixit ſupra de moribus.

e Cõſtitutionibus.] quas habes, ĩ. de repu. per totum.

f Idonea.] vt & ff. de do. pręleg. l. dote.

g Minuant quantitatem.] vt ff. de ritu nup. l. dote, & ff. de impen. in re. do. fa. l. 1 § 1. & l. penul. & inſtitut. de act. §. itẽ ſi de dote. quod intellige cum in quantitate conſiſtit quod deminuitur, vt quia fundus & pecunia ſit in dotem, expenſa quidẽ in fundo facta minuit pecuniã. ſi autem fundus tantum, nec in parte deſinit eſſe dotalis, niſi tanta ſit expenſa quanti eſt fundus. tunc deſinit eſſe dotalis, niſi intra annum impenſas marito obtulerit. interim autẽ an ſit dotalis, & ſic quaſi pignus, an deſiit eſſe dotalis, & redincipiat eſſe dos ſi mulier luat, quidam tenuerunt primam, pro quibus eſt hoc exẽplum, ſi habeo domum quæ valet centum, & debeo centum, verum eſt me habere domum valentem centum, nõ tamen habeo in bonis centum. Scæuola tenuit ſecundam opinionem, vt habes hoc, ff. de in. do. l. ſi is qui § quod dicitur, & ff. de impẽ. in re do. fa. l. quod dicitur.

h Voluntate] vt & ff. de impen. in re. do. fa. l. vtilium.

A i Licet] hoc ſpeciale in dote, vt ff. de impen. in re. do. fa. l. pro voluptarijs, aliàs etiam talia repetuntur ex voluntate domini facta, vt ff. de in rem ver. l. quòd ſi ſeruus, §. ſed ſi mutua, & §. necnon. & facit, ſ. de rei ven. l. domũ.

k Vt ſit.] refert ſe ad omnia prędicta.

l Pactionibus.] id eſt pacto facto de dote lucranda ſi prędecedat vxor, ſic plurale pro ſingulari ponitur, vt ff. de orig. iur. l. 2. §. ex actis Item eſt alius caſus quo remanet apud virum propter adulteriũ, vt ĩ. ad l. Iul. de adul. l. fin.

m Cum autem.] in ſupradictis quidem ſuam naturam exercet hæc actio ex ſtipulatu, ſed in exactione datur ei ius rei vxorię actionis, vt in quantum facere poſſit, damnetur, quod intelligitur deductione egeat, vt ff. de re. iur. l. in condemnatione perſonarum.

n Ilico.] in vtroque male, quòd ilico, & quod in ſolidum.

o Annua bima.] id eſt primo anno tertia, ſecũdo tertia, & in tertio tertia. vt ff. de pac. do. l. aliud, & ff. de ann. leg. l. 3. in princ. & fa. ff. de iur. do. l. cum in fundo. § pen.

p Figuram.] ſumptam ab actione rei vxorię.

q Pacto.] de retẽtione dotis, vel de modo, vel de tẽpore reſtitutionis dotaliũ rerum, vt ff. de pac. dot. l. de die, & ſequentibus. Illud autem non ualet, quòd teneatur maritus in ſolidum, vt ff. ſolu. matri. l. alia. §. 1.

r Maritali.] vt & ff. ſolu. ma. l. aliæ. §. fi. & l. maritum. & ff. de re iudi. l. ſunt qui in id, & inſti. de act. §. item ſi de dote.

ſ Verſatus eſt.] in deminuendo ſubſtãtiam ſuam vt dixit. idem ſi in re dotali diſſipanda dolum cõmiſit, & aliàs nõ eſt ſoluendo, licet in eo quod aliàs nõ ſit ſoluendo, nõ cõmiſerit dolum, vt ff. ſol. matrimo. l. etiam, §. 1. & 2. & hos duos caſus cõprehendit hic ſecun-

† Præſumitur ergo aliquid ratione ſãguinis vt in c. literas, cũ gl. ſuper verbo, in fratrem, extra de pręſum.

† Aliàs, nec.

Dos an minuatur propter impenſã.

* voluntarię.

† Nam tantum durat dos quantum matrimoniũ durat, & ſic ſic habes in ca. quod a te, in 2. cum gl. ſuper verbo, educ. de cleric. coniug. & in c. nuper, de dot. poſt diuor. reſti. Pactum quod maritus teneatur ad dotem reſtituendã in ſolidũ, nõ ualet.

ſecundum Ioan. quibus tenetur in ſolidum.

a Cautione.] forte cum fideiuſſore, vt ar. ff. ſol. ma. l. ſi conſtante, §. quotiens, ſed tunc dic ſimplici, vt ff pro ſoc. l. verum, §. item videndum, ſecus in actione de peculio, vbi non ſit etiam cautio, vt ff. de pecu. l. quotiens, §. ſi ſemel.

b Annum.] poſt ſolutum matrimoniũ computandum.

c Incorporalibus.] vt in nominibus, quandoque tamen incorporalia æquiparantur immobilibus, vt j. de preſcrip. longi tempo. l. fi. in fi. & ff. de iure delib. l. ait prætor, & de re iudi. l. a diuo. §. 1.

d Commune]. ſ. de immobilibus.

e Vſuras æſtimationis.] ſic & s. tit. 1. l. fi. §. præterea, & ſubaudi hic, non ſolum res principales.

f Reſtituendis.] vel ſi malit, petat vſurã æſtimationis, vt modo dixi. Vel forte ſuperiora locum habent cum res deſierant eſſe culpa mariti, hic quando extabant, ſecundũ Azo. Sed quid erit hodie vbi ſoluitur matrimonium per conſanguinitatem? nũquid ſtatim reddetur dos, vel poſt annum, nã nõ poteſt dici diuortium, cum non fuerit matrimoniũ, nec ergo dos? Reſpon. ſtatim, argu. s. de cõdic. ob cau. l. 1. Item quid ſi rebus æſtimatis datis in dotem maritus ſeruauit ſibi electionem, quod poteſt? Reſpon. eligat. quod ſi non faciat, transfertur electio in vxorem, vt ff. de ſolu. l. 1. & ff. de iure do. l. plerunque, §. fi. Item, quid ſi dos cõſiſtit in rebus mobilibus tantum, vnde interim ſe alet mulier? Reſpon. de alijs ſuis bonis. arg. ff. de ven. in poſſeſ. mit. l. extraneo. Sed quid ſi nil aliud habet? Si quidem ſunt hęredes patris, communes filij, ipſi alant matrem, vt j. de bo. quæ libe. l. fin. §. ipſum autem. Sed quid ſi extranei ſunt hæredes, vel diuortio eſt ſolutum matrimonium? Videtur qđ vir vel hæredes eius teneantur alere, ex quo habent dotem, vt ff. de ven. in poſſeſ. mit. l. j. §. mulier, & l. curator, & argu. ff. ad Trebel. l. imperator, & ff. vt in poſ. lega. l. pe. & s. tit. 1. l. vbi adhuc. præterea pro dotis fructibus mulieri dabat alimenta. ergo & hodie alat eam cum penes ſe habeat. arg. in authen. quibus mo. natu. effic. ſui. §. pe. coll. vij. & in auth. de exhibi. §. quoniã, coll.

Dos quando redditur, ſi matrimoniũ per conſanguinitatem ſoluitur.

Mariti hęredes an teneantur vxorem alere.

cautione[a] videlicet ab eo exponenda, quòd ſi ad meliorem fortunam peruenerit, etiam qđ minus perſoluit, hoc reſtituere ꝓcuret.

¶ Exactio autem dotis celebretur non annua bima trima die, ſed omnimodo intra annũ[b] in rebus mobilibus, vel ſe mouẽtibus, vel incorporalibus:[c] cæteris videlicet rebus quæ ſolo continentur, ilico reſtituendis: quod cõmune[d] vtriuſque fuerat actionis.

B ¶ Sin autem ſuperſederit res mobiles vel ſe mouentes vel incorporales poſt annale tempus reſtituere, vel cæteras res ſtatim poſt diſſolutum matrimonium: etiã vſuras æſtimationis[e] omnium rerum quæ extra

C immobiles ſunt vſque ad tertiam partem centeſimę ex bona fide introducendas mari tus præſtet: fructibus videlicet immobilium rerum parti mulieris ex tẽpore diſſoluti matrimonij præſtandis, ſimilique modo penſionibus, vel vecturis nauium ſiue iumentorũ, vel operis ſeruorũ, vel quæſtu ciuilium annonarum, & alijs quæ ſunt eis ſimilia, parti mulieris reſtituendis.[f]

D *Vxor heres inſtituta à marito, & grauata legatis, ante omnia deducit dotem: de reſiduo verò ſoluit legata, deducta Falcidia. hoc dicit vſque ad §. cumq́ ex ſtipulatu. Bald. Vel ſic. Vxor inſtituta à viro, in ratione Falcidiæ dotem vt æs alienum poteſt deducere. Salicetus.*

A v. & ff. de liber. agno. l. ſi quis à liberis, §. ſi vel parens. Item aduc videtur durare primum, cum nec poſſet nubere ſecundo, vt arg. pro hoc. ff. de repu. l. fi. & in authen. de nupt. §. ſoluto, coll. iiij. Item pro hoc, ff. ſolu. matri. l. ſi cum dotem, §. ſin autem, quaſi ſint dotis onus alimẽta vxoris, econtra dilatio legalis debet eſſe vtilis viro, vt arg. ff. ſi cer. pet. l lecta, & ff. de iudi. l. 2. §. in omnibus, & authent. conſti. quæ de digni. §. penul. coll. vj. Sol. Diſtinguunt quidam, an habet alia bona vnde ſe alat, vel non, vt primo caſu non alatur, ſecundo ſic, vt ff. de ven. in poſſeſ. mit. l. extraneo.

ADDITIO Hoc tenent communiter doctores in l. diuortio, in princ. ff. ſolu. matrimonio. Ne aliàs tractaretur de dedecore memoriæ mariti, quòd mulier cogeretur mendicare. Et ſubdit ibi Bartolo. quòd mulier tenetur intra ipſum annum operari in domo hæredum, à quibus ſuſcipit alimenta, ad vtilitatẽ hæredum, per l. ſicut, iuncta gloſſ. ff. de ope. lib. De quo dic latius vt per eundem Bartolum, vbi ſupra.

g Igitur.] quia in prioribus capitulis ſua vtitur natura actio ex ſtipulatu in re petitionis dotis, igitur in ſequẽti vtatur iure retentionis. Hug. Vel ſecundum Azo. quia petere poteſt, vt modo dixi, petat & hoc caſu, ſci licet deducendo.

h Emerſerit.] inter eam, & legatarios.

i Debitum,] vt & ff. ad leg. Falcid. l. pater, in princip. & s. eodem titu. § ſciendum, licet aditione hæreditatis actio ſit confuſa, vt ff. de hære. ven. l. 2. §. fi. & j. ad legem Falci. l. licet.

k Debita.] vt & infra ad legem Falcidiam. l. in imponenda.

l Et ſic.] ſcilicet omni debito deducto.

m Deducere.] ſcilicet de legatis.

n In his caſibus.] ſed non in omnibus, vt ſupra, eod. §. exactio.

o Habeat.] id eſt retineat.

p Communia.] hoc vſque ad §. videamus.

q Ex ſtipulatu.] hoc in §. videamus.

Igitur[g] & in ſequenti capitulo ſua ex ſtipulatu actio vtatur natura: vt ſi mulier à marito fuerit hæres inſtituta, & legis Falcidiæ ratio emerſerit:[h] etiã dotis debitum[i] liceat ei ſicuti alia debita[k] ex ſubſtãtia mariti ſubtrahere, & ſic[l] quartam partem deducere.[m]

Acceſſiones quæ nõ ſunt in fructu augent dotem: vt partus ancillarum: & quæſita per ſeruum dotalem extra operam ſuam, & extra rẽ mariti. Acceſſiones vero q̃ in fructu cenſentur, vt fœtus pecorum, & fructus agrorũ & ſimilia, cedũt lucro viri quoad matrimonium conſiſtit, & fructus vltimi anni pro rata temporis diuiduntur. & prædicta ſunt vera in rebus vere dotalibus, id eſt inæſtimatis: ſed quando ſunt res æſtimata, omnes acceſſiones integraliter ſunt mariti tanquam emptoris, & illud ſit pro caſu ſummario, & pro caſu in terminis. hoc dicit vſque ad §. cautione. Bal. Vel ſic: Partus ancillarum dotalium, & etiam per ſeruos dotales quæſita extra operas eorum, vel res mariti, pertinent ad mulierem: fœtus vero & & fructus pertinent ad maritum: ſed pro rata temporis vltimi anni veniũt diuidendi ſi dos fuit inæſtimata: & ſi tempore diuiſionis alter filiorum dotem vxoris vel nurus detinuerit, præcipuam cautionem de defendendo præſtare tenetur cohæredibus Salic.

Cumque ex ſtipulatu actio in his caſibus[n] quos enumerauimus, propriam naturam habeat:[o] neceſſarium eſt in ſequenti tractatu ea exponere, quæ vel cõmunia[p] ſunt vtriuſque actionis, vel quæ in ſolam ex ſtipulatu[q] actionem

a Æſtimatæ.] quæ vere etiam dicuntur dotales, vt infra ea. l. § & cum lex. & idem dicas ſi ſuat æſtimatæ, ſed cõuenit vt ſoluto matrimonio reddãtur vxori non ſeruata electione viro, vt j. ſol. matrimo. l. 1. aliàs ſecus, vt ff. de iure dot. l. ſi mancipia. & facit ff. de iure do. l. plerunque. §. ſi ſerui. Azo.

b Acquiſierunt.] aſſimilatur ergo maritus fructuario, vt ff. de pecu. l. hinc quæritur, § poteſt, & §. quæ quæſtio.

c Pertinere.] non quod ſint ſua, ſed ſa-cta viri reſtituuntur hac actione, vt hic, & ff. de acquir. hære di. l. aditio, & ff. de iur. dot. l. ſi legato. ſic large dicitur pertinere, vt ff. de verbo. ſigni. l. verbum pertinere.

d Matrimonij.] vt & ĩ. tit. 1. l. pro oneribus.

e Temporis portione.] fructus dotis mariti ſunt, ſed ex quo, & vſque ad qđ tempus, videndum. Et tu dic quòd duo ſunt neceſſaria vt incipiant eſſe viri, ſcilicet matrimonium eſſe factum, & dotẽ traditam. nam ante matrimonium fructus capti augent dotem, & non ſunt viri, ut ff. ſolu. matrimo. l. ſi ante, & poſtea dotis demum ex traditione, ut ff. ſolu. matrimo. l. de diuiſione. Sequitur uſquequo, & quidẽ toto tempore matrimonij uſque ad ultimum annum, & ultimi anni fructus diuiduntur pro rata, ut ſi per octo menſes vltimi anni durauit, habeat uir beſſem fructuum, uxor triẽtem. & incipit ultimus annus habita relatione ad primum, ut & primus incipiat quando p̄dicta duo interueniũt, ſcilicet matrimoniũ, & dos data, ut d. l. de diuiſione. ſin autem talis ſit fundus, qui bis ferat fructus in anno, eadẽ rõ eſt habenda dimidij anni, quæ integri. Vel ſi ſemel in triennio, eadem triennij, quæ & anni Quòd ſi maritus fundum cum fructibus pendentibus reſtituat, cauere debet vxor de fructibus reſtituendis pro rata. & ſi maritus locauit fundum colono, cauebit uxori de reſtituenda parte mercedis pro rata, ut ff. ſol. matrimo. l.

Dotis fructus cuius ſunt.

colligi oportet: vel propria quidem rei vxoriæ actionis, exinde autem ex ſtipulatu actioni accommodanda.

¶ Itaque partus dotalium ancillarum, id eſt quæ æſtimatæ [a] non ſunt, vel quę ſerui dotales ex quacunq; cauſa (niſi ex re mariti, vel operis ſuis) acquiſierũt: [b] ad mulierem pertinere [c] vtraque actio ſimiliter voluit.

¶ Fœtus autem iumentorum, & omnia quæ fructuum nomine continentur, ad lucrum mariti pertineãt pro tempore matrimonij, [d] ſiue æſtimata, ſiue non æſtimata ſint.

¶ Sed & nouiſsimi anni in quo matrimonium ſoluitur, fructus pro rata temporis portione [e] vtrique parti debere aſsignari, cõmune vtriuſque actionis eſt, in rebus ſcilicet non æſtimatis. Aeſtimatarum enim rerum maritus quaſi emptor, & cõmodum ſentiat, & diſpendium ſubeat, & periculum expectet. [f]

Præcipiens dotem tenetur cohæredem ſeruare indemnem. hoc dicit vſque ad §. videamus igitur. Bald.

Cautione videlicet de ſenſionis in ſpecie in qua dotem ſuę vxoris vel nurus [g] in familiæ erciſcundæ iudicio præcipuam filius defuncti detrahit, ſecundum propriam naturam [h] ex ſtipulatu actionis cohæredibus ſuis præſtanda

Actio ex ſtipulatu pro dote profe-ctitia competens, per patris obitum cõſolidatur in filiam emancipatam, etiam exhæredatam. h. d. vſque ad §. quo à nobis. Bald. Vel ſic: Si filia efficiatur ſui iuris morte patris, vel emãcipatione, actio de dote conſolidatur in eius perſona etiam ſi à patre fuerit exhæredata: & dos confertur, & in legitima portione computatur. Sal.

B Videamus [i] igitur quali incremento ei de rei vxoriæ actione accedente, formari decet ex ſtipulatu actionem. Cumq; iuris certi atque indubitati ſit, ſi parens per virilem ſexum aſcendens, dote pro filia vel nepte præſtita, emancipauerit eam, vel ipſe deceſſerit, [k] in rei vxoriæ actione dotem omnimodo ad mulierem pertinere, etiã ſi fuerit exhæredata: [l] (qđ non erat in ex ſtipulatu actione: ibi etenim velut C aliæ actiones [m] in omnes cohæredes actio diuidebatur) æquiſsimum [n] nobis viſum [o] eſt, & in ex ſtipulatu actione mulierem dotem ſuam præcipuam accipere, etſi emancipata vel exhęredata ſit, vel cum alijs hęredibus ſcripta.

Dos imputatur filiæ in legitimam. h. d. Vel ſic: Dos quæ ad filiam reuertitur, et in legitimam imputatur. h. d. vſque ad §. accedat. Bal.

D Quo à nobis recepto, [p] & aliæ multæ ſpecies prõptum accipient exitũ: cùm dos poſsit & de inofficioſo actionem excludere, [q] (maximè [r] ſi ſufficit ad quartam) & in collationem ferri, ſi inteſtatus paterfamiliàs deceſſerit: & teſtamento facto, quan-

A diuortio, & l. ſi alienam.

f Expectet.] ut & ĩ. titu. 1. l. quotiens, & ff. de iure dot. l. plerunque, in princip. §. 1. & 2. & l. 3.

g Nurus.] quæ erat pronurus defuncti, uxor ſcilicet nepotis, quæ omnia præcipere, id eſt ante partem capere debet hic filius, idẽque pater, qui eſt filius ad auum, ut hic, & ff. fami. erciſc. l. ſi filia. §. 1. & ff. de iu. dot. l. ſi is, §. ibi, & ĩ. fami. erciſc. l. 2.

Pronurus.

h Propriam naturam.] non quòd ſub eo modo ſit inuenta, ſed cum natura ſui in ſingulos competat, ne ſine cauſa onerentur, præſtanda eſt cautio, & facit, ff. de dote præleg. l. 1. §. Celſus.

i Videamus igitur.] quia propria ex ſtipulatu, & communia vtriuſque vidimus, igitur propria rei uxoriæ uideamus.

k Deceſſerit.] lite etiam mota, ut infra eo. §. & hoc ex rei uxoriæ actione.

l Exhæredata.] etiam bene, ut ff. de colla. do. l. ſi pater pro filia, & ff. pro ſoc. l. ſi ſocius. §. ne rum.

m Actiones.] ut & ſupra fami. erci. l. ea. & infra ſi unus ex plu. hęre. de. uel cre. l. 1. & 2.

n Æquiſſimum.] aſſume, cumque iuris æquiſſimum.

o Viſum.] nunquid erit hoc uerum etiã quando pater expreſſe fuit ſtipulatus, qđ poteſt, ut & ff. ſol. matri. l. quotiens. in fi. Videtur quòd ſic, ar. ĩ. §. illo, p̄cul, in fi. & auth. ſed quãuis.

p Recepto.] ut ſcilicet filia emancipata habeat dotem præcipuam.

q Excludere.] ut ĩ. de inoffi. teſta. l. quoniam nouella.

r Maximè.] nam & ſi non ſufficit, nõ de inofficioſo teſtamento, ſed ad ſupplementum agitur condictione ex l. ut ſupra de inoffi. teſta. l. omnimodo. Sed hodie iure inſtitutionis debent habere quartam, ut teſtamẽtum ualeat, ut in authen. ut cum de appel. cog. §. aliud, colla. viij. Itẽ in alio corrigitur, q2 hodie ad trientem & ſemiſſem agitur, vt in authent. de trien. & ſemiſ. §. 1. colla. 3.

Inſtitutionis iure debet filijs quarta relinqui.

Hoc teſta-

do hoc teſtator [a] dixerit, quæ omnia ex ſtipulatu actio a rei vxoriæ actione accepit.

Extraneus dans dotē, niſi ſibi paciſcatur, donare cenſetur: & videtur mulier tacite ſtipulata. h. d. vſq; ad. §. cum lex Bald. Vel ſic: Extraneus dotem dans vel promittens pro muliere, cenſetur ei donare, niſi ſtipulatus vel pactus fuerit ſibi reddi. & extraneus dicitur qui non habet in poteſtate. Salicet.

Accedit ei & alia ſpecies ab rei vxoriç actione, ſi quando etenim extraneus dotē dabat, nulla ſtipulatione vel pacto pro reſtitutione eius in ſuam perſonā facto: quiſquis is fuerat, mulier habebat rei vxoriæ actionē: quod antea in ex ſtipulatu actione nō erat. Stipulatione aūt, uel pacto interpoſito, ſtipulator, vel is qui paciſcebatur, habebat vel ex ſtipulatu, vel prçſcriptis verbis ciuilē actionē. In præſenti autem nō ſic eſſe volumus, [b] ſed ſi non ſpecialiter extraneus dotem dādo in ſuam perſonam dotem ſtipulatus ſit, vel pactum fecerit: [c] tunc præſumatur [d] mulierē ipſam ſtipulationē feciſſe, vt ei dos ex huiuſmodi caſu accedat Neq; [e] enim in hac ſpecie volumus videri extraneum tacitam ſtipulationem feciſſe: ne quod pro mulieribus introduximus, hoc aduerſus mulieres [f] conuertatur. Immo magis in huiuſmodi dotibus quæ ab extraneis dantur, vel promittuntur, ipſa mulier feciſſe videatur tacitam ſtipulationem: niſi expreſſim extraneus ſibi dotem reddi pactus fuerit, vel ſtipulatus, cum donaſſe magis mulieri, quā ſibi aliquod ius ſeruaſſe extraneus non ſtipulando videatur.

¶ Extraneū autem intelligimus omnem citra parētem per virilem ſexū aſcēdentem, & in poteſtate [g] dotatam perſonam nō habentem. *Parenti enim tacitā [h] ex ſtipulatu actionem damus.

Actio ex ſtipulatu pro dote conſolidatur in perſona filia, ſicut actio rei vxoria mortuo patre. Salicetus.

Et hoc ex rei vxoriæ actione ſimili modo ex ſtipulatu actioni accommodādū eſt. ſiquando etenim poſt diſſolutum matrimoniū dos a patre eius petebatur: ſi quidē rei vxoriæ fuerat actio, nō poterat ſolus pater ſine conſenſu filię ſuę agere. & ſi necdum actione mota ab hac luce fuerat ſubtractus, & ſi lis conteſtata [i] eſſet, ad filiam quaſi proprium patrimonium [k] dos reuertebatur: qđ nō erat in ex ſtipulatu actione. ibi enim & ſolus actionē habebat, conſenſu filiæ non expectato: & ſi decedebat, ad ſuos hæredes tranſmittebat. ſed rei vxoriæ ius, & in ex ſtipulatu actionē trāſponere, ſatis humanum, ſatis piū, ſatis vtile matrimonijs eſt.

IN AVTHEN. de æqua. dot. §. quia verò iā, colla. vij. conſtit. viij.

Patri dotē filia ad ſe reuerſam ea denuo nubente, non licitum eſt minuere: niſi eius patrimoniū fortuito fuerit deminutum. Bald. & Salice.

Sed quamuis dos poteſtatis ſiue pactionis iure ad patrem redeat: non tamen licet ei filia denuo

[a] Hoc teſtator.] ſcilicet fieri collationem. hodie autem & ſi non dicat, dummodo non dicat contrarium: vt infra de collat. authen. ex teſtamento.

[b] Volumus] i primo caſu quo ad actionē ex ſtipulatu.

[c] Fecerit.] incontinenti in ipſa datione: vt ſupra de iure dot. l. ſi dotem, & l. vna. §. j. & ij. ff. de pact. do. l. ob res. §. j. & ff. ſolu. matri. l. ſi cum dotem. vnde fingitur nec nata mulieri. vt ff. de noua. l. cum enim. Sed quid ſi extraneus cū promiſit dotem, nil ē pactus: ſed poſtea cum ex interuallo dat, vult incontinenti paciſci reſtitui ſibi. vir autem nolit? Videtur ſecundum Hu. quod extraneus poſſit, quaſi tempus dationis inſpiciatur per dictas. ll. & arg. ff. de pact. l. in traditionibus, & ſolu. matri. l. quotiens. & hoc quidam dicunt. ſed Ioā. contra: quia ſibi imputet quod ab initio nō pepigit. Item lex videtur expreſſa infra titu. j. l. ex morte, in fine. Item ex promiſſione fit dos. vnde iam vir nouo pacto non eſt grauandus: vt ff. de condic. cau. dat. l. ſi donaturus, & pro hoc. ff. ſol. matri. l. 2. in prin.

Dotē promittēs ſimpliciter extraneus, an poſſit tradendo paciſci eā ſibi reſtitui.

[d] Præſumatur.] id eſt fingatur. ſuper id enim quod eſt certum, fingitur ſuper incerto præſumitur.

Fingere, & pſumere, differunt.

[e] Neque.] ſcilicet vt tacita ſit ſtipulatio.

[f] Mulieres.] qđ eſſet ſi extraneo tacita ſtipulatio quæreretur: qđ eſſe nō debet: vt hic, & ſupra de leg. & conſtitu. l. quod fauore. & de ſi de inſtru. l. plures, & de procura l. non eo minus, & de ſecun. nup. l. generaliter, & ff. de mino. l. ſi iudex. & facit. ff. de pact. dota. l. cum dos.

[g] In poteſtate.] videntur ergo duo neceſſaria: quod ſit de aſcendentibus, & quod habeat in poteſtate. ſed videtur ſufficere primum. ff. de iur. dot. l. profectitia. §. penulti. & ff. de repu. l. ſi filia, & ff. de euictio. l. pater filiam, & ſoluto matrimo. l. ſi ab hoſtibus, & l. filiæ meæ. quæ ſunt contra. Solutio. ſecundum Ioan. ibi pater fuit ſtipulatus dotem, quam pro emancipata dabat. Vel ſecundum alios lege hic & præter habentem do. &c. ſicut eſt pater adoptiuus, & prima pars capiat aſcendentem, ſiue habeat in poteſtate, ſiue non.

[h] Tacitam.] Sed quid ſi ſtipuletur? videtur non valere propter tacitam. Sed dic fingi tacitam non natam, licet ſit nata: vt ff. de noua. l. cum enim. Alij dicunt nec natam: quia nec omnis numeratio obligat: vt ff. ſi cer. peta. l. non omnis.

[i] Lis conteſtata.] Nota ſpeciale, etiam lite conteſtata non tranſire actionē ad hæredes: vt hic, & infra ſolu. matrimo. l. ij. & ſupra ea. l. §. videamus. Eſt ſecundus: vt ff. de ope. lib. l. ſi operarum iudicio. regulariter contra: vt inſtit. de perpe. & tempo. act. §. pen. Item ad conſenſum dic quòd pater filia demum conſentiente agit: vt hic, & ff. de ſolut. l. qui hominem. §. ſi gener. & l. ſi cum Cornelius, & ff. ſolu. matr. l. 2. §. 1. & ff. de iure dot. l. poſt nuptias. vbi tamen ſemper videtur conſentire, niſi cauſam habeat contradicendi, & contradicat: vt ff. ſolu. matri. l. 2. §. voluntate, & l. dotem. ſed & ipſa filia ſine patre quandoque agit: vt ff. ſoluto matrimo. l. ſi cum dotem. §. eo tempore, & §. ſequen. ſed licet pater exigat, tenetur filiæ ſeruare pro alio viro: ideo ponitur hic authenti. ſed quamuis.

Lite etiā cōteſtata non ſemper tranſit actio ad hæredes.

* dotādā perſonam habētem.

[k] Patrimonium.] ſic. ff. de minori. l. 3. §. ſed verum, in fin. §. & ſupra tit. primo. l. in rebus. Accurſius.

Sequitur authentic. ſed quamuis &c. quæ eſt in authen. de æqualita. dot. §. quia vero, collatio. octaua.

[l] Ed quāuis.] Lex Codicis dicit quòd pater poteſt pro dote agere. hæc authentica addit quòd ſi agat

agat, debet eam dare filiæ ſuæ, ſi vult demum nubere. non poteſt enim eam pater deminuere, niſi forte ſubſtantia patris aliquo caſu deminuta fuiſſet: quia tunc pater filiam ſuam in quantum pati poſſent facultates ſuæ, dotare poſſet.

a Deminuere.] promiſſam autem dotē primo viro, licet ei deminuere ſecundo viro ante matrimonium, vel poſt incōtinenti, vt ff. ſol. matri. l. quotiens. ſi aūt patre viuente filia non nubat: ſi quidē inſtituatur cum extraneis, præcipiet dotem: ſi cū fratribus, conferet dotem, vt ſupra commu. vtriuſque iud. l. fin.

b Menſuram.] niſi nubat contra velle patris, vt ſ. de nup. l. ſi vt proponis. ij.

c Fortuita.] quam ipſe pater debet probare, vt in corpore authen. & arg. infra de teſta. l. publicati. ſi autem ipſa dedit priori, tantundem viro dare debet ſecundo, vt ff. de iur. do. l. dotem. j. ſi extraneus, qui ſit pactus ſibi reddi, dedit primo viro, non eſt dos ſecundo viro, vt ff. de iu. do. l. ſtipulationem, & l. ſeq. niſi conſentiat denuo, vt arg. ff. de pac. do. l. cum maritus, §. Titius.

Finit gloſſ. Authen.

d Et cum lex.] duo dicta legis Iuliæ recitat.

e In prouincialibus] ex differentia enim locorum &c. vt ſ. de temp. in integ. reſti. l. ſuperuacuam.

f Cum autem.] in loco correxi, & in alienatione non videtur corrigendum, ſed & ibi corrigo.

g Donauimus] vt ſ. ea. l. §. j. Accur.

h Voluerit.] quod potuit ea conſentiente.

i Hypothecæ] quas habet in rebus viri, quarum hypothecarum iuri poteſt renunciari, vt ſubijcit & ſ. ad Velleia. l. ēt. quia ergo ſic minui pōt ius mulieris, ſeruetur ei pro re dotali de facto alienata rei vēdicatio ſm̄ Hugo. Alij dicunt in hypothecis quas habet in rebus dotalibus inæſtimatis: quæ quia factæ ſunt mariti, & obligatæ ſunt mulieri pro dote: vt in his non teneat renunciatio, in æſtimatis ſecus: vt ſubijcit. Tertij ſic, licet mulier conſentiat marito alienanti fundum dotalem: non tamen præiudicat ei, in hypothecis enim præiudicat, non in rebus dotalibus, cū vir non eſt ſoluēdo, vt ſ. tit. j. l. in rebus, prima placet.

k Addito.] per hoc quod addatur, & l. Iuliam corrigimus, vt fundum &c.

l Alienare.] ſi contra fiat, ipſe vir vendicat, vt ſ. de rei vēdi. l. doce. non mulier, niſi ſolu. matr. & hoc licēt iurauerit vir, vel vxor, vel vterque, vt ſ. de legi. & conſti. l. nō dubium, & j. de agri. & cen. l. quemadmodum, lib. xj. Sed quid de mobilibus? Videtur ꝙ permittat, eo ꝙ de immobilibus vetat. arg. ff. de iudi. l. cum prætor. Item pro hoc ꝙ ſeruū dotalem manumittit, vt j. de ſer. pi. da. ma. l. j. Vel dic ſpeciale libertatis fauore, concor. inſtitu. quib. alie li. in prin.

m Anaſtaſiana lex] quam habemus ſupra ad Velleia. l. iubemus.

n Nuncupatur.] vt ſ. ea. l. §. itaque partus.

o Contra leges.] qđ erit ſi ſpeciali pacto naturam dotis immutet: & quæ valent, & quæ non, habes ff. de pac. dota. l. ſi pater dotem, per totam legem, & l. de die, & l. ſeq. Accur.

p Ex Theodoſiana.] vt j. de repud. l. ſi conſenſu.

q Vel noſtra lege.] vt j. de repu. l. fin.

r Anaſtaſiana.] vt infra de repu. l. ſi cōſtante.

nubente deminuere[a] priorem dotis menſuram,[b] niſi forte ſubſtātia ſua decreſcat aliqua fortuita[c] clade. tunc enim amplius ſecundo marito in dotē præſtare non cogitur, niſi quātum facultates eius patiuntur.

Finit Authentica.

Sequitur textus legis Codicis.

Res dotalis non poteſt obligari vel alienari etiam muliere accedente conſenſu: licet in alijs rebus mariti mulier poſſit renunciare iuri hypothecarum. Bald. Vel ſic: Fundus dotalis vbique poſitus, non poteſt alienari vel obligari etiam conſentiente muliere. Salic.

Et cum lex[d] Iulia fundi dotalis Italici alienationē prohibebat fieri à marito non conſentiente muliere, hypothecam autem nec ſi mulier cōſentiebat: interrogati ſumus, ſi oporteat huiuſmodi ſanctionē non ſuper Italicis tantummodo fundis, ſed pro omnibus locum habere.

¶ Placet itaque nobis eādem obſeruationē non tātum in Italicis fundis, ſed etiam in prouincialibus[e] extendi.

¶ Cum autem[f] hypothecam ei etiam ex hac lege donauimus:[g] ſufficiēs habet remedium mulier & ſi maritus fundum alienare voluerit.[h] Sed ne & conſenſu mulieris hypothecæ[i] eius minuantur, neceſſarium eſt & in hac parte mulieribus ſubuenire: hoc tantummodo addito,[k] vt fundum dotalem non ſolum hypothecæ titulo dare nec conſentiente muliere maritus poſſit, ſed nec alienare:[l] ne fragilitate naturæ ſuæ in repentinam deducatur inopiā. Licet enim Anaſtaſiana lex[m] de conſentientibus mulieribus, vel ſuo iuri renunciantibus loquatur: tamen eam intelligi oportet in rebus mariti, vel dotis quidem æſtimatis in quibus dominium & periculum mariti eſt.

B ¶ In fundo autem nō æſtimato, qui & dotalis propriè nuncupatur,[n] maneat ius intactum, ex lege quidem Iulia imperfectū, ex noſtra autem auctoritate plenum, atque in omnibus terris effuſum, non tantum Italicis, & ſola hypotheca concluſum.*

Pacta dotalia, quæ dotis conditionem deteriorem non reddunt, ſunt ſeruanda h. d. vſque ad fi. l. Bald. Vel ſic: Pacta dotalia quæ non ſunt contra legem, ſunt obſeruanda, & hæc lex corrigit omnes alias ſibi contrarias: & ſibi locum vendicat in dotibus poſt hanc conſtitutionem datis, vel promiſſis, non ante. Salic.

C Illud etiam generaliter præſenti addere ſanctioni neceſſariū eſſe duximus, vt ſi qua pacta interceſſerint vel pro rēſtitutione dotis, vel pro tēpore, vel ꝓ vſuris, vel pro alia quacunque cauſa, quæ nec cōtra leges,[o] nec contra cōſtitutiones ſunt: ea obſeruentur.

D ¶ Sin autem repudio matrimonium fuerit diſſolutum: omnia iura quæ ex Theodoſiana[p] vel noſtra lege[q] deſcendunt, immutilata cuſtodiantur.

¶ Similique modo ea quę Anaſtaſiana[r] lege ꝓ his quæ bona grātia ſeparantur, enumerata ſunt, firma illibataque permaneant. Et generaliter quicquid ſacratiſſimis conſtitutionibus, vel libris prudentium cautum eſt, quod non contrarium

Mulier an ſibi præiudicet ſi marito alienanti fundū dotalem cōſentiat.

* effuſū, & non tātū in Italicis, ſed in omnibus, & nō ſolum in hypotheca, ſed ēt in alienatione concluſum.

DE

DE PACTIS CONVENTIS TAM SVPER dote, quam ſuper donatione ante nuptias, & paraphernis.

Continuatio. ¶ *Dixit de conſtitutione & obligatione & actione dotium, & donationum propter nuptias: ſuper quibus quia fiunt quædam pacta, de his dicit, & de paraphernis: quæ dicuntur a para quod eſt iuxta: & pherna quod eſt dos, quaſi iuxta dotem, ſcilicet quod uxor præter dotem ſecum ducit, vt ff. de iure do. l. ſi ego. §. dotis, & ſupra de dona. ante nup. l. fina. in principio.*

Parapherna vnde dicantur.

huic legi inueniatur: & hoc in ſua maneat firmitate, & ex ſtipulatu actioni aggregetur, licet ĩ re vxoria tractatum eſt.

¶ Quæ omnia in his tantummodo dotibus locum habere cẽſemus, quę poſt hanc legem datæ fuerint, vel promiſſæ, vel etiam ſine ſcriptis habitæ. inſtrumenta enim iam confecta viribus carere non patimur, ſed ſuum expectare euentum. Dat. Kalend Nouemb. Lampadio & Oreſte Conss.

TITVLVS XIIII.

DE PACTIS CONVENTIS tàm ſuper dote, quam ſuper donatione ante nuptias, & paraphernis.

Iſta lex eſt de verbo ad verbum ſupra de pact. & hoc dicit: Pacta nuda etiam ſuper dote non ſunt ſeruanda: & non dicitur nudum quod cohærentia contractus ſeu traditionis eſt veſtitum. Salic.

I. Impp. Seuerus, & Antoninus A A. Nicæ.

LEgem [a] quã dixiſti cum dotem pro alumna [b] dares, ſeruari oportet: nec obeſſe tibi debet, quod dici ſolet, ex [c] pacto [d] actionem non naſci. tunc enim hoc [e] dicimus [f] cum pactum nudũ [g] eſt: alioquin cum pecunia datur, [h] & aliquid de reddenda ea conuenit, vtilis [i] eſt condictio. [k] PP. VII. Kalendas Feb. Albino & Aemiliano Conss.

Maritus aſſignare debet fructus dotis vxori pro ſuis alimentis: nec poteſt eos condicere. Bald. Vel ſic: Fructus dotis ex pacto verſi in alimenta mulieris, non poſſunt repeti. Salic.

LEgem.] CASVS. Dãs quis dotẽ pro alumna ſua, pactus eſt eã ſibi reddi in caſu ſolu. matri. an ex tali pacto agi poſſit, quæritur? Reſpon. quod ſic, videbatur quod nõ: quia eſt nudum pactum: quod verum non eſt, quia interuenit pecuniæ numeratio.

a Legem] id eſt pactionem, vt ibi dos redderetur in caſu dotis reddendæ.

b Pro alumna.] ſcilicet quam aluiſti.

c Solet] vt ff. de pac. l. iuriſgentium, §. quinimmo.

d Ex pacto.] ſcilicet nudo.

e Hoc.] id eſt hanc regulam.

f Dicimus] ſcilicet habere locum.

g Nudum.] quod veſtitur multis modis, vt not. ſupra de pac. l. legem, quorũ vnus hic ſequitur.

h Datur.] veſtit in noſtro caſu.

i Vtilis.] id eſt efficax.

k Condictio] ſcilicet certi generalis, quæ ad omnia certa datur, vt ff. ſi certũ pet. l. certi cõdictio, in princip. Vel id eſt præſcriptis verbis, vt j. de dona. l. legẽ, quæ cum ſit perſonalis, condictio dicitur, vt inſti. de act. §. appellamus, hæc autem uera, niſi in caſibus quos no. ſupra de vſur. l. iij.

FRuctus.] CASVS. Fecit maritus pactum cum vxore de fructibus fundi dotalis, vt ſe ſuoſq; aleret, elapſo triennio vult vir pœnitere, an fructus quos mulier medio tempore ſuſcepit, repetere poſſit, quæritur? Dicitur quod non. Vel dic ſecundo quod maritus fructus perceperit, & ex eis vxorem & eius familiam alebat: ſi diſſoluatur matrimonium, nunquid mulier poterit repetere fructus? Dicitur quod non. & hoc caſu loquitur viro primo, poſtea mulieri.

l Tuis.] o mulier, & ſic vir non petet à te quaſi donũ, vt ff eo. l. iiij. in fin. & l. ſi pater, §. ex pactis, & ff. de dona. inter vir. & vxor. l. ſi quis pro vxore, §. ſi. Sed contra ſ. de iur. dot. l. pro oneribus. Sol. vt ibi. Vel dic quod viro loquitur: & quod dicit ſecundum pactum, ſcilicet tacitũ, & quod ſubijcit, ſeruierunt: ideo dicit, quia ſecus ſi non ſeruierunt, vt ff. de exceptio. do. l. fina. in princi. prima placet, & facit, ff. de pact. do. l. quæris.

m Poſſe.] per maritum.

II. Imper. Antoninus A. Theodotæ.

A FRuctus prædiorũ in dotem datorum, ſi ſecundum pactũ ſumptibus tuis [l] tuorumq; ſeruierũt: repeti non poſſe, [m] ambigere non debes. Dat. XI. Kalen. April. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

B *Pactum de dote retinenda, prætextu liberorum ipſi mulieri dotem repetenti non obeſt. Bald. Vel ſic: Pactum contra fauorem dotis non valet. Vel ſic: Pater mulieris non poteſt paciſci vt viro præmortuo liberis exiſtentibus pars dotis retineatur pro liberis. Salic.*

III. Imp. Gordianus A. Torquatæ.

QVamuis pater tuus cum te nuptui collocaret, [n] pactus ſit, vt ſi maritus tuus ſuperſtitibus filijs communibus ĩ matrimonio deceſsiſſet, pars dotis liberorum nomine retineatur: eiuſmodi tamen conuentio, quo minus actionem integrę dotis habeas, proficere non poteſt. [o] Dat. VI. Id. Ian. Gordiano. A. & Auiola Conss.

C *Ex pacto matris filio non quæritur actio. Bald. Vel ſic: Pactum matris non prodeſt filio etiam in dote reſtituenda, vt cõtra patrem detur actio: ſed propria filij ſtipulatio ſit. Salic.*

IIII. Idem A. Agatho.

D PActum dotale, quo matrem conueniſſe cũ patre tuo [p] proponis, vt ſi ĩ matrimonio deceſsiſſet, tibi & fratribus tuis dos [q] reſtitueretur: ſi ſtipulatio ex perſona veſtra, cum in poteſtate patris conſtituti

QVamuis.] CASVS. Pater dans dotem pro filia, pactus eſt cum marito de danda medietate dotis filijs decedente marito in matrimonio, an valeat pactum? Dicitur quòd non, ſed pater, vel filia (quod verius eſt) totam dotem repetere poteſt.

n Nuptui collocaret.] data prius dote, & ſic ex interuallo: ſecus ſi in ipſa datione, vt ff. de pact. do. l. quæris, & ſ. de iure dotium, l. cum à ſocero. Vel verius hic de aduentitia dicit. Vel pactum, nõ ſtipulatio fuit, vt ſ. de iure do. l. aula, quis tenetur denuo dotare.

o Non poteſt.] ſcilicet hæredibus viri, vt ff. eo l. 2. & eſt ratio vt ff. ſolu ma. l. j. & ff. de iure do. l. 2.

PActum.] CASVS. Mulier pacta eſt cum marito de reddenda dote filio communi emancipato à patre, ſi in matrimonio deceſſerit: an filius dotem petere poſſit, quæritur? Diſtinguitur: aut filius ſtipulatus eſt eam ſibi reddi, aut non. ſi ſic, repetet, nec tamen ex pacto mulieris filio ſit actio quæſita. ſi non, non repetet.

p Cum patre tuo.] cui eſt data dos conſtante matrimonio.

q Dos reſtitueretur.] nunc vel olim data.

Non

a Non eſſetis.] & ideo à patre ſtipulari potuiſſetis.
b Minus legitima] quia forte nulla.
c Actionem.] directam, ſed vtilem, ſic vt infra eo. l. pater, & ff. ſolu. ma. l. Caius. Alij dicunt ſpeciale in auo & nepote propter rationē quę redditur in dicta lege Caius.

nō eſſetis, a minus legitima b interceſsit: defuncta ea in matrimonio, actionem c vobis quærere non potuit.

Sed ſi obligatione verborum rite intercedente, dotis petitionē habere potuiſti: d maximè e ſi adhuc vinculis poteſtatis patriæ non attingeris, petitionem exequi non prohiberis. PP. V. Id. Iun. Sabino & Venuſto Conss.

Pactum inutile non habet vim pacti, nec vim vltima voluntatis. Bal. Vel ſic: Pactum de futura ſucceſſione non valet etiam inter maritum & uxorem. h. d. ſecundum glo. Vel ſic: Pactum ut bona mulieris poſt eius mortem pertineant ad maritum, non valet Salicetus.

V. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. Claudio.

HAereditas extraneis f teſtamento datur. Cum igitur affirmes dotali inſtrumento pactum interpoſitum g eſſe vice teſtamēti, vt poſt mortem mulieris bona eius ad te pertinerent, quæ dotis titulo tibi h non ſunt obligata: intelligis nulla actione i poſſe conuenire hæredes ſeu ſucceſſores ei', k vt tibi reſtituantur, quæ nullo modo debētur. PP.

d Potuiſti.] ex vera ſtipulatione, nō dicas ex pacto mulieris, ut j. de inuti. ſtip. l. ſi auia.

e Maximè.] abundat, ne ſit contra in ſtit. de inut. ſtipu. §. item inutilis, ſic & j. de ma. te. l. ſi. §. 2. Alij quod hic erat dos aduentitia, ſuper qua tenebat ſtipulatio inter patrem & filium. Vel ſecundū R. erat hic dos ex peculio caſtrenſi, vel quaſi: qui dixit quòd etiam in poteſtate manens filius hanc poſſet ſtipulari, ſi caſtrenſi peculio eam cedere voluiſſet parens.

HAereditas] CASVS iſtius l. ponitur in glo. magna, ſed clarius dic ꝙ mulier pacta eſt cum marito, vt poſt mortem ipſius mulieris omnia bona ſua ad eum peruenirent, deceſſit mulier relictis hæredibus ex teſtamento, vel ab inteſtato, maritus vult vendicare illam hæreditatem oſtendens inſtrumentum dotale, in quo continentur prædicta: nunquid poteſt? Dicitur ꝙ non: quia hæreditas teſtamento, non pactis dari conſueuit. Vel dic: Pactum fuit inter virum & vxorem, vt bona mulieris ad Titium poſt mortem ſuam peruenirent, iure teſtamenti petere hæreditatem non poteſt, quia nec mulier eum inſtituit: nec iure pacti, quia alteri paciſci &c.

f Extraneis.] extraneum appellat eum qui ab inteſtato non ſuccedit.

Caſum ponit dupliciter.

g Interpoſitum.] inter virum & vxorem, dic pactum factum, ut bona mulieris ad te tertium extraneum pertineant poſt mortem mulieris, & hoc quidem non valet iure teſtamenti, vt hic, nec iure pacti, ut ſ. l. proxi. Vel dic ſecundo, vt ad te ſcilicet virum pertineant, & hoc idem non valet iure dotis, quaſi in id tempus conſtituta, quo matrimonium deficit, ſicut nec vſusfructus poſt mortem fructuarij conſtitutus, vt ff. de vſufru. l. Titio cū morietur. nec etiam valet iure teſtamenti, cum non interuenerit teſtamentum, ſed pactum, vt hic, quæ diſcrepant, cum alterum ſcilicet teſtamentum poſſit mutari ex ſola vnius voluntate, alterum non. Item alterum ſcilicet pactum dimittit hæredem obligatum, quod non eodem modo facit teſtamentum. Item alterum ex vnius, alterum ex duorum ad minus voluntate pedet alterum

Teſtamentum & pactum multipliciter differunt.

A ſine traditione transfert dominium, alterū non. Accur.
h Tibi.] ſcilicet extraneo, ſecundum primum caſum. Vel dic, tibi viro, ſecundum alium.
i Nulla actione.] neque reali, neque perſonali. Itē neq; directo, neque iure fideicommiſſi. Item nec vt tua, nec vt tibi debita, vt ſiāt tua, & facit ſupra de pac. l. licet. Si autem à muliere bona eius poſt mortem ſuam aliquis ſtipuletur, valet, vt ſ. de act. ab hæ re. l. j.

k Succeſſores eius.] id eſt hæredes mulieris nō agent contra virum ad obſeruandum pactum. Acc.

Non. Februa. ipſis AA. & Conss.

Pater poteſt iuri ſuo præiudicare per pactum in dote quam dedit pro filia Bal. Vel ſic. Pactū initum cum patre filiam dotante, ut ea mortua in matrimonio viri cedat lucro, valet. Salicetus.

VI. Iidem AA. & CC. Ruſo.

B SI conuenit l vt in matrimonio vxore defuncta, dos penes maritum remaneret: profectitię dotis repetitionem huiuſmodi pactū inhibuiſſe explorati iuris eſt: cum deteriorē cauſam dotis, in quem caſum ſoli patri repetitio cōpetit, pacto poſſe fieri, auctoritate iuris ſæpiſsime ſit reſponsū. m D. V. Non. Maij ipſis AA Conss.

SI conuenit.] CASVS. Pater ex ſuo dans dotem pro filia, conuenit ut ſi filia in matrimonio decederet, ꝙ dos penes maritum remaneret, an valeat pactio? Dicitur ꝙ ſic: quia potuit pater cōditionem ſuā in hoc caſu deteriorem facere per tale pactum: cum ei ſoli competebat dotis repetitio.

l Si conuenit.] ſ. inter ſocerū & maritū.

m Reſponſum.] vt ff. ſolu. ma. l. quotiēs, & ſ. de iure dot. l. cū à ſocero, & ff. eo. l. cum dos, & facit ſ. eo. l. quamuis, & ff. ſolu. ma. l. 2.

Ex ſtipulatione aui poteſt quæri nepotibus ſuis. Bald. Vel ſic. Auus paternus poteſt ſtipulari dotem reſtitui nepotibus mortua filia in matrimonio Salicetus.

C

VII. Iidem AA. & CC. Phileto.

PAter pro filia dotē datam genero, ea prius in matrimonio defuncta, nepotibus n pactus reſtitui: licet his actionem o quærere non potuit †: tñ vtilis eis ex æquitate accōmodabitur actio. p Dat.

PAter.] CASVS. Si pater pro filia nubente genero dotem dederit, & pactus eſt eam in caſu ſoluti matri. morte filię filijs prioris matrimonij reddi, an eā petere poſſint, quæritur? Dicitur qđ ſic, non actione directa, ſed vtili ex æquitate, quia directa per pactum aui eis non erat quæſita. Vel ſic: Pactus eſt eam reddi nepotibus ex eodem matrimonio, quod eſt difficile, vt filij habeāt patrem ſuum obligatum. Vel dic: Pactus eſt nepotibus ex filio, qui erant in eius poteſtate, quibus vtilem quærere potuit, vt ff. de verbo. oblig. l. quodcunque. Prior poſitio verior eſt.

† Quia alteri nemo vtiliter ſtipulatur, tamen nepotibus ex filio pater recte ſtipulatur: hoc operatur exiſtentia patriæ poteſtatis. Salicetus.

D

n Nepotibus] ex ea natis ex alio matrimonio, alij ex eodem matrimonio: quod eſt difficile, vt filij ſuum patrem ſic habeant obligatū. Vel dic, ex alio matrimonio habuerat eos. Vel dic de nepotibus ex filio, quos & in poteſtate habet, quibus quærit vtilem, vt ff. de verb. oblig. l. quodcunque, §. ij.

ADDITIO. Iſtam lecturam tenet hic Bar. dicens eam eſſe veram, ſuperiorem vero falſam: quia per aſcendētes ex linea materna non quæritur actio vtilis, nec directa.

o Actionem.] ſcilicet directam.
p Actio] vt d. l. quodcunque, & facit ſ. ad exhiben. l. ſi res, & j. de don. quæ ſub modo, l. quotiens, & ff. ſoluto matri. l. Caius. Sed contra ſupra de iure doti. m, l. ſi genero.

neto. Solu. vt ibi. Item ſumunt hic argum: quidam quòd vulis actio non naſcitur, ſed accomodatur, vel ex æquitate datur. & eſt pro eis. ff. rem pupilli ſaluam fore. l. nõ quaſi. vbi non naſcitur ipſo iure, ſed datur: licet poteſt dici dari, ſiue accommodari, & etiam naſci quandoque.

A an pater vel mater, vel ipſamet mulier, vel extraneus: nec quis pro marito donationem propter nuptias fecerit, &c. & hoc in tertia. Si vero extraneus pro muliere dotem dederit: ipſa eam repetere poteſt, niſi ille tempore dationis vel promiſſionis pactus ſit vel ſtipulatus eam ſibi reddi. & hoc in quarta.

Hac lege.] CASVS. An maritus de rebus mulieris paraphernalibus, quas extra dotẽ hẽt, muliere contradicẽte pro ſuo arbitrio diſponere poſſit, q̃ritur? Dicitur ꝙ non: licet alias res arbitrio viri gubernandas committat: cum & ipſa marito committitur gubernanda.

a Paraphernа.] Galli peculium appellant, vt ff. de iure dotium, l. ſi ego, §. dotis. Accurſius.

b Bonum.] vt & j. ne fide. do. den. l. 2. Et ſic nota aliud bonum, & aliud æquũ: & æquum pręfertur: vt ſupra de iud. l. placuit, & quandoq; bonum præfertur, vt in vſucapione, vt ff. de vſucap. l. j. quę plene dixi, ff. de iuſti. & iure, l. j in prin. Item nota hic non cogi quem ad bonum, ſic & ff. de in lit. iur. l. videam', §. ſed neq;. Argu. contra ſupra de Iudæis. l. cœlicolarum, & ff. de peri. & commo. rei ven. l. j. § licet.

c Fautores.] vt ff. de eo quod certo lo. da. opor. l. quod ſi Epheſi. §. fin.

Ex morte.] CASVS. Si maritus facit donationẽ in mulierẽ propter nuptias, & ipſa ei dotem dat, non refert an dotis quantitas ſit maior vel minor quàm quantitas donationis, vel e conuerſo. & hoc in prima. Pacta tamẽ quæ fiunt de dote lucranda, vel donatione ꝓpter nuptias, debent æqualia eſſe in partibus: quia ſi maritus paciſcatur de lucranda tertia parte dotis, mulier poteſt paciſci de lucrãda tertia parte donationis ꝓpter nuptias. & hoc in ſecunda. Nec refert quis dedit dotẽ,

XIIII. Kal. Ianuarij Nicomediæ. CC. Conſs.

Vir in paraphernalibus nullum habet ius, nec exercitium uxore prohibente. Vel ſic: Vir non habet adminiſtrationem rerum paraphernalium, ſi uxor contradicat. Bal. Vel ſic: In rebus paraphernis muliere prohibente uir ſe non poteſt immiſcere. Salic.

VIII. Impp. Theodo. & Valent. AA. Hormiſdæ præfecto prætorio.

Hac lege decernim[a], vt vir in his rebus quas extra dotem mulier hẽt, quas Græci parapherna dicunt, nullam vxore prohibente habeat cõmunionẽ, nec aliquam ei neceſſitatem imponat. Quãuis enim bonũ [b] erat mulierem quæ ſeipſam marito committit, res etiã eiuſdem pati arbitrio gubernari: attamen quoniã conditores legum æquitatis conuenit eſſe fautores [c], C nullo modo (vt dictũ eſt) muliere prohibente virum in paraphernis ſe volumus immiſcere. Dat. Idibus.

Aequalitas eſt ſeruanda in pactis appoſitis de lucrando ſuper dote, & donatione propter nuptias ſecundũ. l. C. quotitatiue, ſecundum auth. etiã quantitatiue ſecundum conſuetudinem neutro modo. h d. text. C. & auth. cum glo. hic. Item ille qui dat uel promittit dotẽ pro muliere, tacitè donare, & q ſi mulieri prouidere uidetur, niſi ſibi reſtitui paciſcatur. Bal. Vel ſic: Pacta de lucrando ſuper dote & donatione propter nuptias interpoſita debẽt eſſe æqualia in quoto, non in quanto, a quocunque dos uel donatio detur, hodie uero in his authenti. æqualitas ſeruatur. Sali.

IX. Imperatores Leo & Anthemius AA. Nicoſtrato præfecto prætorio.

Ex morte cuiuſcunq; perſonæ, ſiue mariti, ſiue mulieris, eandem partem, [d] non pecuniæ quãtitatem, tam virum ex dote, [e] quàm mulierẽ ex ante nuptias donatione [f] lucrari decernimus: veluti ſi maritus mille ſolidorum ante nuptias donationem confecerit, licebit mulieri & minoris & amplioris quantitatis dotem offerre, & marito ſimiliter [g] ante nuptias donationem.

B ¶ Hoc tamen obſeruandum [h] eſt, vt quantam [i] partem mulier ſtipuletur ſibi lucro cedere ex ante nuptias donatione, ſi priorem maritũ mori contigerit, tãtam [k] & maritus ex dote partem, non pecunię quantitatẽ ſtipuletur ſibi, ſi conſtante matrimonio prior mulier in fata colla pſa fuerit: & ſi pactum contra vetitum [l] fuerit ſubſecutum, infirmum atque inualidum [m] hoc eſſe, vt nulla ex eo procedere poſsit exactio, præcipimus.

¶ Eadem cuſtodiri cenſemus ſiue pater pro filio, ſiue mater, ſiue ipſe ducturus vxorẽ ſui iuris conſtitutus, ſiue quilibet alius pro eo ante nuptias donationem nupturę dederit, ſeu promiſerit.

¶ Similique modo ſiue pater pro filia, ſiue mater, ſiue ipſa pro ſe, ſui D iuris videlicet conſtituta, ſiue quilibet alius pro ea vxorem ducturo [n] dotem dederit, ſeu promiſerit: quoniam & alio pro ea offerẽte dotem, ipſa eam pro ſe videtur offerre. [o] Quod adeo verũ eſt, vt & ipſa ab alio pro ſe oblatam dotẽ in lucrũ ſuum repoſcat: niſi forte is qui [p] eam obtulerit, ſtatim (id eſt tempore

d Eãdem partem.] id eſt totã, hoc eſt, in quotitate, non in quantitate, vt ſubijcit.

e Ex dote.] ſi præmoritur mulier.

f Donatione.] ſi vir præmoritur.

g Similiter.] ſcilicet licebit offerre minorem quãtitatem, vel maiorem, cum mulier mille obtulerit: quæ ſunt vera ab initio. augmenta enim poſt contractũ matrimonium faciẽda, æqualia debent eſſe: vt ſ. de dona. ante nup. l. ſi conſtante, quæ eſt contra, & l. fi. §. ſin autem. Alij dicunt ꝙ hæc trahiẽ ad illam. Sed hodie etiam ab initio debet eſſe æqualitas, & ſic ſequitur auth. æqualitas.

Dotis & donationis ꝓpter nuptias debet eſſe æqualitas.

h Obſeruandum.] quamuis non ſit neceſſe ꝙ conſtitutio ſit æqualis, tamen pacta lucri debent eſſe æqualia.

i Quantam.] ideſt quotam.

k Tantam.] ideſt totam.

l Vetitum.] ſcilicet paciſcendo non eandem partem. Vel ſecundum alios pone exemplum eius pacti quod eſt ſ. eod. l. quamuis.

m Inualidum hoc eſſe.] hoc per l. j. ꝓxim. corrigitur: quia maius ad minus reducitur, & ſic valet.

n Ducturo] viro.

o Offerre.] ſic ff. de donationibus inter virum & vxorem, l. iij. §. finali, & ff. de admini. tuto. l. ita autem, §. geſſiſſe.

p Is qui.] pater ſcilicet, vel quilibet extraneus quicunque eſt, licet ei dicere legem ſuæ rei, vt ſupra de rei vxor. actio. §. accedit, & ff. ſoluto matrimo. l. ſi cum dotem, in princ.

princip. & ſ. de iur.do.l.fina.§.j.

a Oblationis.]quando ante matrimonium obtulit: vt ſ.dixi, ſiue ſtipulationis tempore, quando poſtea daturus erat,& ſic tempore dationis non poteſt, ubi paciſci, qui ante ſimpliciter promiſerat: vt & diximus ſ.tit.j. §. accedit.

AEqualitas.] CASVS Lex Codicis dicit, ꝙ poteſt eſſe inęqualitas in dote & donatione: authen. dicit ꝙ quantitates debent eſſe æquales, & pacta debent eſſe æqualia & in augmento, & in omnibus: quia ſicut augetur dos, ita debet augeri donatio propter nuptias.

b In lucris.] vt tantum ex pacto lucretur vnus, quantum & alius.

c Præſtatione.] id eſt datione quæ ab initio fit.

d Conſtitutione.] cum promittitur, nõ tamen adhuc datur.

e Pari.] ſcilicet quãtitate. hoc etiam de augmẽtis olim erat: vt ſ.de donati. ante nupt.l.ſi conſtante, & l.fina.§. ſin autẽ. ſed cum hodie vel nulla fiat donatio, vel alia forma, vel minor, dices hanc authen. per conſuetudinem tolli, aut eã loqui tunc tantum, quando pacta lucrorum fiunt. cæterum nulla etiam donatione facta dos conſtituta tenet.

SEd quæ.] CASVS. Lex Codicis dicit ꝙ maius pactũ deducitur ad minus. Authen. determinat: dicens ꝙ hoc verum eſt quãdo mulier promiſit dotem, & tradidit: ſed ſi non dedit, nihil de donatione lucrabitur. Item ſi promiſit centum, & dederit. l. pro l. donationem lucrabitur.

LEge Leonis] CASVS. Si pacta de lucranda dote vel donatione ſint inæqualia, maius lucrũ reducitur ad minus.

f Lege Leonis.]quæ eſt ſupra l. proxima.

g Adiiciente.] immo dicit ibi in verſi. & ſi pactum, quòd

oblationis a ſeu promiſſionis) ſtipulatus vel pactus ſit, vt ſibi dos prædicta reddatur. D. XV. Kal. Septembr. Anthemio. A. II.Conſs.

IN AVTHEN. de æqua do.§.j.colla.vij. conſtitu.viij.

B *Hodie inter dotem & donationem propter nuptias debet eſſe æqualitas tam in conſtituendo, quam in eius augmento, quam etiam in pactis de lucrando.h. d. hodie per conſuetudinem derogatur: quia vel nulla datur donatio, vel minor. Salicetus.*

AEqualitas omnimodo ſeruanda eſt in dote & in donatione ante nuptiali, nõ tantũ in lucris b exinde prouenturis, ſed etiam in præſtatione c & conſtitutione d vtriuſq;. Augmentum quoque vel prorſus non fiat, vel ab vtraq; parte celebretur, pari e ſcilicet quantitate: nevel eo modo ſubuertatur æqualitas.

IN AVTHEN. de non eli. ſecũdo nubentes, §.fina colla.j. conſtit.ij.

SEd quæ nihil ex dote conſcripta præſtitit, nihil omnino viro mortuo percipiet ex donatione. Itẽ quæ minus quàm profeſſa eſt, dedit: pro quantitate pręſtita & lucrũ ſentiat.

Pactum inæquale reducitur ad æquale per modum diminutionis, non per modum augmenti: non tamen reducitur per modum annihilationis ſecundum gl. quia res debet interpretari vt valeat, non vt pereat. Bal. Vel ſic: Maius pactum de lucrando ſuper dote vel donatione non inualidatur, ſed ad paritatem cum minori reducitur. Salicetus.

X. Imp. Iuſtinianus A. Mennæ præfecto prætorio.

LEge Leonis f diuę memorię pacta lucrorũ dotis & ante nuptias donationis paria eſſe ſancien te, nec adijciente g quid fieri oporteat, ſi hoc minimè obſeruatũ ſit: nos omnia clara h eſſe cupientes, præcipimus diſparibus eis factis, maiorẽ lucri partẽ ad minorem deduci, i vt eo modo vterq; minorem partẽ lucretur. Dat. VIII. Id. April. Conſtantinop. Decio. V. C. Cons.

Maritus poteſt mouere actiones paraphernales quarum ſibi ſunt tradita inſtrumenta, & exigere debita: pro quibus reſtituendis bona ſua ſunt tacite obligata: licet vſuras inde perceptas poſſit in ſuam & vxoris vtilitatem conuertere: niſi mulier aliter ſibi proſpexerit: quia prouiſio hominis legis prouiſionem excludit h. d. & non habemus hunc caſum alibi. Bal. Vel ſic: Ex ſola traditione paraphernalium dicitur maritus factus procurator ad exigendum: ideo agens non cauet de rato, & vſuras poteſt in cõmunes vſus conuertere: ſortem verò C *debet ſeruare: & vbi mulier ſibi de hypotheca non prouidet, lex ei tacitam hypothecam in bonis viri concedit: & maritus in his eandem diligentiam debet adhibere, quam in rebus ſuis. h. d. & no. Salice.*

XI. Idem A. Ioanni P. P.

SI mulier marito ſuo nomina, id eſt fœneratitias cautiones quæ extra dotem ſunt, dederit, vt loco paraphernorum apud maritum maneant, & hoc dotali inſtrumento k fuerit aſſcriptum: vtrúmne D habeat aliquas ex his actiones maritus, ſiue directas, ſiue vtiles, an penes vxorem omnes remaneant, & in quem euentum dandæ ſint marito actiones, quęrebatur.

Sancimus itaq; ſi quid tale euenerit: actiones quidẽ omnimodo apud vxorem manere, licentiam autem marito dari eaſdẽ actiones mouere apud competentes iudices, nul-

A nullum eſt. Sed dic, quòd non dicit aliquid, ſcilicet de hoc quòd maius reducatur ad minus. Vel ſecundum alios dicit ibi id pactum nullum, quod contra legem eſt, quale eſt ſ.eod.l. quamuis.

h Clara.] cum nihil ſit legi ita proprium: vt in authen. de teſta. imper. §. nos igitur oĩa, coll. 8

i Deduci.] Quid ſi in dotem nihil eſt pactus maritus vt lucrari poſſet, vel nulla eſt dos data, nec promiſſa: at donatio propter nuptias eſt data, & de ea lucranda pactum interpoſitum fuit? Dicunt quidam pactum aliquod reduci ad nullum, quaſi quod nullum eſt, ſit minus: vt ff. de verb. ſignifi.l.minus. Sed Io. dicit quòd valet, & nullum reducitur ad aliquod, & cõtra eos & pro Ioan. eſt ſupra de dona. ante nupt.l. fin.§.ſin autem donatio. Item videtur cõtra huic. l. ſ. de dona. ante nupt.l.fi.§. ſimiliq; modo. Solu. vt ibi.

SI mulier.] CASVS. Si mulier extra dotem cautiones ſiue inſtrumenta in quibus. l. continebantur ſibi debita, marito tradidit: an aduerſus debitores agere poſſit, quæritur? Reſpõ. ꝙ ſic, muliere volẽte: nec ſatiſdabit eam ratã habiturã. Et ſi exegerit ſortem, reſeruabit mulieri, & uſuras in alimenta eius & familiæ ſuæ conuertet. & hoc in prima. Et ſi mulier pro his cautionibus ſpecialem habet hypothecam, ea debet eſſe contenta: ſi non habeat, generaliter omnia bona mariti erunt obligata ex eo tempore quo incœpit agere: quia ante poterat per maritũ vel per procuratorẽ experiri. & hoc in ſecunda. Maritus autem dum cautiones apud eum ſunt, tenebitur de dolo, & talem diligẽtiam adhibebit, qualẽ in rebus proprijs, ne mulier aliquã patiatur iacturã. & hoc in 3.par. Vi.

k Inſtrumento.] idẽ ſi alio

Pactum nullum reducitur ad aliquid.

ſi alio modo probetur, ſed ſic hic euenit.

a Ratihabitione.] contra ſ. de procurat. l. maritus. Solu. hic in paraphernalibus, ibi in aliis rebus mulieris, quas apud ſe detinuit. Vel hic in cautione, ibi in alijs rebus. Vel hic conſtabat de mandato expreſſo. Vel verius tacitè fuit hoc mandatum, eo ipſo quod cautiones viro ſic erant traditæ: at ibi nullum expreſſum vel tacitum interuenit mandatum.

Inſtrumẽtorũ traditio includit tacitũ mandatũ de agẽdo. Paraphernalium rerum acceſſiones extrinſecas vir partim lucratur, non autẽ intrinſecas.

la ratihabitione [a] ab eo exigenda, & vſuras quidẽ eorũ circa ſe [b] & vxorem expendere: pecunias autẽ ſortis, quas exegerit, ſeruare mulieri, vel in cauſas ad quas ipſa voluerit, diſtribuere: & ſi quidem in dotali inſtrumento hypothecę pro his nominatim à marito ſcriptæ ſint, his eſſe mulierem ad cautelã ſuã contentam. [c] Sin autem minimè hoc ſcriptum inueniatur: ex præſenti noſtra lege habeat hypothecam contra res mariti, ex quo pecunias [d] ille exegit. Ante enim habeat mulier ipſa facultatem, ſi voluerit, ſiue per maritum, ſiue per alias perſonas eaſdem mouere actiones, & ſuas pecunias percipere, & ipſas cautiones [e] à marito recipere, ſecuritate ei [f] competente facienda. ¶ Dum autem apud maritum remanent eædem cautiones: & dolum [g] & diligentiam maritus circa eas præſtare debet, qualem & circa ſuas res habere inuenitur: ne ex eius malignitate vel deſidia aliqua mulieri accedat iactura. Qđ ſi euenerit, ipſe eandem de proprio reſarcire compelletur. Dat. Kal. Nouembr. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs.

b Circa ſe.] Quid in naturalibus fructibus paraphernalium, tunc. ſ. quando non eſt dominium in maritum tranſlatum? prima facie præſumitur non eſſe tranſlatum: vt ff. de iure do. l. ſi ego. §. ſi dotis. Videtur idem quod de vſuris. argu. ff. de uſur. l. vſurę. Sed dic ꝙ non idem, ſed ſunt vxoris: vt ff. ad leg. Falcid. l. penul. in prin. & ff. de dona. inter virum & vxo. l. ſi ſtipulata. § j. licet ibi non erant paraphernales. & eſt ratio: quia in exigendo & agendo ex cautionibus labor eſt. quod non fit in fructibus. Item huic dicto eſt contra. ff. de donat. Inter uir. & uxo. l. ſi ſtipulata. §. j.

c Contentã.] quando ſcilicet ab initio conuenit, ſecus ſi ex poſtfacto, cum iam ſit nata generalis tacita: vt argum. ff. de actio. & oblig. l. quotiens. Et ſunt huic dicto ſimilia: vbi ſi quis ſibi præcauit, quòd lex iam ei nõ caueat: vt ff. de precar. l. & habet. § cũ quis, & j. de execu. rei iudica. l. ſi cauſam, & ff. de bo. liber. l. & ſi ex parte. § fin. & ff. commo. l. ſi vt certo. §. ſi de me, & ff. de ſepara. l. j. §. illud eſt ſciendum, & arg. ff. de col. do. l. pen. Sed contra. ff. de eo, quod cer. lo. l. j. & infra de noua. l. fina. & ff. de iudi. l. 4. §. ſi ex conuentione. 1 Item & no. hic, quod in uno permittitur, in alio prohiberi uidetur: ſic & ff. de fun. inſtru. l. quæſitum. §. idem reſpondit domo ita vt inſtructa. Sed an idem in dote? Ioan. not. & dicit quòd non, ſcilicet ſic feciſſet mulier, quòd ſpeciale pignus accepiſſet. Sed argu. contra. ff. de publi. l. j. §. vnde.

Hominis ꝓuiſio tollit legis ꝓuiſionẽ naſciturã, ſed non natã.

1 Dicas ꝙ hic prouiſio legis erat de iure ſpeciali: in contrarijs verò ď iure cõ., circa quod plene videas per Cy. in l. 2. ſ. de iure emphyteutic.

d Ex quo pecunias.] ſed non ex quo apud eum nomina permanſerunt. ſic & ſ. de do. ante nupt. l. ſi conſtante. §. ita etiam hypothecarum, & de ſecun. nupt. l. hac edictali. §. omnibus.

e Cautiones.] quando non exegerat. & ſic ponitur & pro vel. Vel cautiones appellat quas fecerat vir confitendo ſibi ſolutum a debitoribus mulieris, quod nõ placet, quia illas debitores habent, non vir.

f Ei.] ſcilicet viro, ſcilicet quod mulier de cætero non

A moleſtet eũ petẽdo ab eo forte cautiones nũc ſibi redditas, vel cauebit ei ſe omnia ab eo recepiſſe confitendo.

g Dolum.] ꝙ abſit, vel ſi affuerit, intereſſe præſtetur. Et no. leuem culpam hic tantum venire, ſed in alio procuratore etiam leuiſſimam, vt ſ. mãda. l. à procuratore.

TITVLVS XV.

DE DOTE CAVTA [h] non numerata.

Dos nuda confeſſione non conſtituitur, ſed numeratione. Bald. Vel ſic: Dos confeſſata non numerata, effectualiter repeti non poteſt. Salic.

DE DOTE CAVta [h] non numerata.

Continuatio.

Dictum eſt ſupra de dote præſtita, ſed quia ſæpe inuenitur dos cauta à marito, qui confeſſus eſt eam ſibi numeratam vel traditam, cum non ſit, ponit de dotem cauta, & non numerata. Az.

h Cauta.] *à viro, non numerata à muliere, vel ſecundo: Cauta à muliere cum eſt in ſpecie, ſubaudi & non ſoluta, & non numerata ſimiliter à muliere, ſi eſt in quantitate: & hoc continetur in inſtrumento dotis promiſſionis. Vel tertio dic ꝙ ante confectionem dotalis inſtrumenti cõfeſſus fuit ſibi ſolutã, ſed excipit intra triginta dies. ſi autem poſt, nullo tempore excipitur, vt ſupra de nõ nume pecu. l. in contractibus, §. 1 ſed hodie ſerua Authen & l. fin. in fin. huius tituli.*

I. Impp. Seuerus. & Antoninus AA. & CC. Dyoniſiæ.

DOtem numeratio, [i] non ſcriptura dotalis inſtrumenti [k] facit: [l] & ideo non ignoras ita demum te ad petitionem dotis admitti poſſe, ſi dotem à te re ipſa datã probatura es. Dat. XIII. Kalen. Aug. Chilone & Libone Conſs.

DOtem.] CASVS. Si mulier dotẽ ꝓmiſit marito, nec tradidit, & confeſſus ſit poſt in inſtrumento in dotem ſe recepiſſe, quod non receperit: an mulier aduerſus eũ agere poſſit, quæritur? Dicitur quòd non: quia numeratio, &c.

Licet non interueniat traditio, ſi interuenit id quod per traditionem habet confirmare donationem inter virum, & vxorem, morte donator. confirmatur Bal. Vel ſic. Dos & eius augmentum confeſſa animo donãdi, confirmantur morte confitentis Salicetus.

II. Imp. Alexander A. Papinianæ.

QVod de ſuo maritus conſtante matrimonio donãdi animo in dotem aſſcripſit: ſi ean-

i Numeratio.] vel datio ſi ſpecies ſit quæ dari poſſit, & repeti.

k Inſtrumenti.] priuati. ſecus ſi publici ſecundũ quoſdam. arg. j. arb. tut. l. fi. Sed tu dic aut confeſſio ibi continetur tantũ, aut preceptio: vt diximus ſ. de nõ nu. pecu. l. ſi ex cautione. Item an probet qui excipit? Reſpon. non: ſicut in d. l. ſi ex cautione. & facit. ſ. de probatio. l. neq;. Item hoc intra tempus: vt j. l. fin. vel j. l. proxi.

l Facit.] ſed ſecundum hoc omnes Bononienſes errant in confeſſione dotis. Sed dic, quòd renuncian. exceptioni: aliàs non valet, niſi præſcriptum ſit: vt j. l. fin. & auth. ibi poſita, etiam ſi ante matrimonium: vt ſ. de dona. ante nuptias. l. j. & l. quod ſponſæ.

QVod de ſuo.] CASVS. Mulier dedit. cc. marito: maritus animo donandi confeſſus fuit in inſtrumento ſe recepiſſe ccc. deceſſit maritus conſtante matrimonio. & ita morte eius confirmata eſt donatio: an mulier augmentum dotis. ſ. c. quæ vir confeſſus eſt recepiſſe, poſſit petere ab hæredibus mariti, quæritur? Dicitur ꝙ ſic.

Confe-

dem donationem legitimè confectam a non reuocauit, b qui incrementum doti dedit, & durante matrimonio mortem obijt: ab hæredibus mariti, quatenus liberalitas interpoſita munita c eſt, peti poteſt. d PP. Non. Decemb. Alexandro A.III. & Dione Conss.

Exceptio non numeratæ dotis debet opponi intra annum a die matrimonij morte vel repudio diſſoluti. Bald.

III. Imp. Iuſtinianus A. Menæ præfecto prætorio

IN dotibus, quas datas eſſe dotalibus inſtrumentis e conſcribi moris eſt, cum adhuc nulla datio, ſed pollicitatio f tantum ſubſecuta ſit, liceat non numeratæ pecuniæ exceptionem opponere: non ſolum marito contra vxorem, vel eius hæredes, g morte mulieris vel repudio diſſoluto matrimonio, C ſed etiam hæredibus mariti cuius morte h diſſolutum eſt matrimonium: ſocero i etiam, vel eius hæredibus, k ſi cum filio ſuo dotem ſuſcepiſſe dotalibus inſtrumentis ſcriptum ſit: omnique † perſonæ, l quam dotem ſuſcepiſſe vnà cum marito conſcribitur, & eius ſimiliter hæredibus: ita tamen, vt intra annum m tantum continuum à morte mariti, vel mulieris, vel miſsione repudij computandum, ea licentia detur. Dat. Kal. Iu. DN. Iuſtiniano. AA. II. Cons.

IN AVTH. de temp. non ſolu pe. ſuper dote, §. generaliter, colla vij. conſtitu. x.

B *Annus de quo in l. C. nõ corrigitur, quando ante biennium matrimoniũ ſoluitur hoc primò. Quòd ſi durat vltra biennium, & non excedit decennium, locus eſt querela vſque ad tres menſes, & biennium computatur in his annis. hoc ſecundò. Quod ſi matrimonium diſſoluatur poſt decenniũ, querela denegatur. hoc tertiò. Et minori currit hoc tempus: ideo reſtitutio eſt neceſſaria. Bald.*

QVod n locum habet, ſi intra bienniũ ſoluatur matrimoniũ. ſi autem vltra biennium vſque ad decimum annum o extẽdatur: & ipſi p marito & hæredi eius intra tres menſes querela permittitur. Sed ſi decennium tranſcurrerit: q omnino querela denegatur, permiſſa reſtitutione in integrum præfinita, & ſpecialiter ſi minor ætas r interueniat.

TITVLVS XVI.

DE DONATIONIBVS inter virum & vxorem, & a parentibus in liberos factis, & de ratihabitione.

Licet fiſcus occupet bona vt vacantia, tamen donatio facta in vxorem D *vires non perdit. Baldus. Vel ſic. Donatio inter coniuges confirmatur*

a Confectam.] vt per traditionem, vel ſtipulationem.

b Reuocauit.] expreſſim, vel tacitè: vt per diuortium, vt ff. de dona. inter vir. & vxor. l. & ideo. §. j.

c Munita.] id eſt confirmata morte donantis. Vel ideo dicit quatenus, propter legem Falcidiam, quæ eam minuit, vt ĩ ad legem Falcidiam, l. in donationibus.

d Peti poteſt.] id eſt mulier petet ab hæredibus mariti, vt ff. de dona. inter vir. & vx. l. ſi quis vxori. Sed contra ſ. de dona. ante nup. l. 1. 2. reſponſo. Sol. ibi diuortio ſolutum fuit matrimonium, hic morte. Vel ibi non interuenit ſcriptura: hic ſic. Item & primum reſpon. eiuſdẽ l. eſt contra, quia dicit quòd ab initio valuit, ſed ibi ante matrimoniũ fuit facta donatio, hic poſt. Item contra, ff. de dona. inter virum & vxorem, l. Papinianus, vbi dicit tales donationes non cõfirmari morte, quæ per ſtipulationẽ ſunt factæ. Sed illud accipe quando poſt ſtipulationem nõ fuit ſecuta traditio aliqua, vel aliud quod pro traditione habeatur: hic ſic, quia aliquid vir animo donandi promiſit vxori, & hoc acceptio tulit ei poſtea, & tunc ipſe in dotem aſcripſit: ex quo datum mulieri, & ab ea poſtea in dotem traditum videtur. Vel ſolue vt ibi. Accurſius.

Donatio inter virũ & vxorẽ, ſi non interuenit traditio, non cõfirmatur morte.

IN dotibus.] CASVS. Si mulier promiſit dotem, nec tradidit, ſi maritus ſcripſit ſe dotem recepiſſe, tam ipſe, quã hæredes ſui poſſunt opponere excep. nõ nume. do. intra annum poſt ſolutionem matrimonij, poſtea non. Viui.

e Inſtrumentis.] priuatis, non publicis, ne ſit contra. eI quod diximus ſupra eo. l. 1. nam hic dicit datas.

f Pollicitatio.] ſolius. ſ. offerentis promiſſio, vt ff de pol li. l. pactum, quæ ſufficit hoc caſu, vt ſ. de dotis promiſ. l. ad exactionem.

g Hæredes.] ſcilicet vxoris.

h Cuius morte.] ſcilicet mariti.

i Socero.] id eſt patri viri.

i Cõcor. gl. ſuper verbo, cõfeſſioni, l. c. ſi cautio, extra de fide inſtru.

k Vel eius hæredibus.] ſcilicet liceat opponere exceptionem, ſed ſecundum hoc errant omnes Bononienſes, cũ confiteãtur in inſtrumento dotem accepiſſe, & ſic non valet, vt hæc l. dicitur. Sed dic quòd & ipſi renuntiant exceptioni non numeratæ dotis, & tunc valet, aliàs A non valeret talis confeſſio, vt hac l. dicitur, niſi præſcriptio temporis cucurriſſet, vt infra eodem, l. ſi. & in authen. ibi ſignata. Nec valet quod quidam dicunt quòd aut eſt confeſſio facta ante matrimonium, & tunc valet, aut poſt, & tunc non valet, cum eius confeſſio ante matrimonium facta trahatur ad tempus matrimonij, vt ſupra de dona. ante nup. l. 1. & l. quod ſponſæ, quæ ſunt vera quando confeſſio fuit facta in inſtrumento dotali, vel ante. ſecus autem ſi poſt, quia poſtea nõ excipit, vt in contrario ſupra de non nume. pecu. l. in contractibus. §. 1.

† al. omni denique perſonæ.

l Perſonæ.] licet opponere hanc exceptionem, vt ſupra de epiſco. audien. l. ſi præſens, in fine.

m Annum.] in hoc tempore opponẽdi aliter diſtinguitur hodie.

QVod locum.] CASVS. Lex Codicis dicit quòd poſt annũ opponi non poteſt exceptio nõ nu. do. Auth. hæc determinat quòd poteſt opponi exceptio intra annum, quando matrimonium durauit per biennium: ſi vſque ad x. annos, opponitur except. nõ nu. dotis intra tres menſes, poſtea vero non, niſi eſſent tales perſonæ, quæ petere poſſent in integrum reſtitu. ſicut minor, & reip. cauſa abſens.

n Quòd] ſ. vt exceptio vſque ad annũ tantum detur ſoluto matrimonio.

o Decimum annũ] nondum completũ.

p Ipſi.] ſoluto ſcilicet matrimonio. nã eo durante quoquo tempore decennij opponi poteſt.

q Tranſcurrerit.] & ſupple, & matrimonium poſtea ſoluatur, & idem ſi non ſoluatur. nam nullo modo etiam durante matrimonio videtur poſſe opponi poſt decennium, licet ſuperiores præſcriptiones currant demum ſoluto eo.

r Si minor ætas.] circa quam ſunt multa ſpecialia, vt diximus ſupra de temp. in integ. reſti. auth. ſi minor.

DE DONATIONIBVS INTER VIrum & vxorem, & a parentibus in liberos &c.

Continuatio.

Dixit ſuprà de donationibus propter nuptias, quæ valent propter matrimonium. Nunc de ſimplicibus, quæ propter matrimonia non valent, niſi fiant rata p confirmationẽ mortis, vel aliam. & eſt ratio prohibitionis multiplex: vt ff eo l. 1. 2. & 3. in prin.

Bona.]

Bona.] CASVS. Maritus conſtante matrimonio vxori ſuę donationē fecit, deceſſit nullo hærede relicto, vnde fiſcus omnia bona ſua quaſi vacantia occupauit: an fiſcus donationem factam à viro morte confirmatā reuocare poſſit, quæritur? Dicitur quod non. Vi.

morte donatoris etiam ſine hærede morientis. Salicetus.

I. Imp. Antoninus A. Thriphenæ.

Bona quōdā mariti tui fiſcus ſi nemine ei ſucceſſore exiſtēte vt vacantia [a] occupauerit: donationes ab eo A factæ [b] ſi vſque ad finem vitę in eadem voluntate permanſit, reuocari non poſſunt [c]. PP. III. Id. Ianuar. Duobus & Aſpris Conss.

Miles non poteſt donare focariæ, id eſt concubinæ. Bal. Vel ſic: Miles armata militia non poteſt donare concubinæ. Salicetus.

II. Idem A. Marco militi.

SI ancillam nummis tuis cōparatam eſſe pręſidi prouincię probaueris [d], donationiſque cauſa focariæ tuæ nomine inſtrumentum emptionis eſſe conſcriptum [e]: eam tibi reſtitui iubebit. Nam licet ceſſante iure [f] matrimonii donatio perfici potuerit: [g] milites tamen meos à focariis ſuis hac ratione fictiſq; adulationibus ſpoliari nolo. PP. XII. Kalend. Mar. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Donatio facta ab vxore, confirmatur morte: & ſi erat in patris poteſtate, etiam patris mors requiritur, licet à principio conſenſerit: & donatio facta à ſocero in generum quondam, ſtatim perficitur. Baldus & Salicetus.

III. Idem A. Epicteto.

DOnatio mancipiorum aliarumque rerum, quas tibi ab vxore tua donatas dicis, ſi modo ſuę poteſtatis, cū donaret, fuit, vel patris ſui voluntate id fecit, [h] & in eadem volūtate [i] donationis vſque ad vltimum diem vitæ perſeuerauit: [k] & ex B mea & ex diui Seueri patris mei conſtitutione confirmata eſt. Sin autem poſt mortem filiæ facta eſt [l] donatio à quondam ſocero tuo: etiā inter viuos [m] ea perfici potuit. PP. IIII. Non. Mart. Antonino A. IIII. & Balbino. Conss.

Donatio facta inter ſoceros vel eorum iuri ſubiectos, non valet. Salic.

IIII. Idem A. Claudiano.

C NEc inter eas † quidē perſonas, quarum iuri ſubiecti ſunt [n] vir & vxor, qui quæve [o] in eorū poteſtate ſūt, donationes iure ciuili fieri poſſunt. PP. III. Id. Au. Duobus & Aſpris Conss.

Donatio inter coniuges diuortio infirmatur: vel eorū reſpectu inter prohibitos diuortio infirmatur. Bald. Vel ſic, Donatio genero facta a ſocero non confirmatur huius morte; matrimonio cum filia durante. Salic.

V. Imp. Alexander A. Quintillæ.

D SI (vt proponis) pater tuus in cuius poteſtate fuiſti, marito tuo genero ſuo inſtrumentum debitoris donationis cauſa dedit, iſque [p]

Vxor præfertur fiſco in ſucceſſione.

a Vacātia.] ſed quo modo, cū fiſco vxor præferatur, vt. ī. vn de vir. & vxor. l. 1? Reſpō. nolebat hic vxor ſuccedere.

b Factę.] re, & non ſola ꝓmiſſione. vt ff. eo. l. Papinianus.

c Non poſſunt] ceſſāte hoc caſu priuilegio fiſci. & facit ad legē iſtā ff. de leg. 1. l. quidā. §. quotiēs, & l. filius. § q īteſtato.

SI ancillā.] CASVS. Miles ancillā quā comparauit, concubinæ ſuæ dedit, cōfecto inſtrumēto emptionali in ꝑſona focariæ. an donatio reuocari poſſit, quæritur. Dicitur quod licet donatio tenuerit, quia inter virum & vxorem nō eſt celebrata, tamen ad fauorē militis reuocari poterit. Viui.

d Probaueris.] ò miles. Accurſius.

e Cōſcriptū.] & poſt ei traditū. & ſic alias dominiū trāſiret, vt ī. de do. l. emptionū. ſed hic propter militiam ſecus.

f Iure] q a poterat eſſe nullū matrimōiū inter ipsū & focariā, propter hoc videtur quod donatio ei facta valeat. Accur.

g Potuerit.] de cōmuni iure, vt ff. de dō. l. affectionis. & l. dōationes, ī princip. quę ſunt cōtra. hic tamē nō propter militiā, vt ſubiicit: & facit ff. e. l. oratio, & l. ſi prędia, & ſuprà ſi qs alteri vel ſibi. l. cū ꝓpria, & plus valere quod agi. l. ſi qs, & ī. de rei ven. l. ſi vt proponis, & ī. eo. l. ſi filii.

ADDITIO. Addas ſecundum Ricar. Malumbr. idem in clerico quod hic de milite dicitur, quod ſequitur Bar. hic, & in l. affectionis, ff. de donat. & idem in l. miles ita. § mulier. ff. de milita. teſta. & in l. miles, in princ. ff. de re iudic. vbi addit idem in aduocato, quia hi tres æquiparantur, ſcilicet clericus, aduocatus, & miles, armatæ militiæ. facit gloſſ 2. in dicta l. miles, ff. de re iudi. Prædicta limitat Pet. de Ancha. Conſil. 248. niſi tales perſonæ donarēt propter merita, de qbus ſi cōſtaret aliter quàm per aſſertionem donantis, valeret donatio. ita conſuluit ipſe pro concubina cuiuſdam ſacerdotis.

DOnatio.] CASVS. Si vxor donat marito, aut eſt ſui iuris, aut non. ſi eſt, & in eadem voluntate perſeuerat vſq; ad mortē, cōualeſcit donatio. ſecundo caſu ſi volūtate patris facta eſt donatio, valet, nec reuocatur. & hoc in prima. Si verò mortua filia ſocer in generum dōnem fecerit, non ſolū morte confirmatur, ſed etiam inter viuos perfici poteſt. Viuianus.

h Id fecit.] cum eſſet in poteſtate.

i Voluntate.] hoc quando ſola matrimonij ratione fuit inualida. Ac.

k Perſeuerauit.] quod feciſſe forſitā videtur omnino, ſi nō reuocauit. Item perſeuerauit dico ipſa & pater, ſi in eius erat poteſtate, vt ff. e. l. cū hic ſtatus. §. oratio non ſolum. Item timeo ne cū patris voluntate in cuius poteſtate ſit, ſit donatio, patrem quoq; ꝓmori oporteat, ſicut eſt cum ipſe pater donat, vt infra eod. l. ſi vt proponis.

l Facta eſt.] tibi quōdam coniuncto.

m Etiam inter viuos.] non ſolum oportet demum morte confirmari.

NEc inter eas.] CASVS. An pater uxoris poſſit donare pri uiri, quæritur? Dicitur quòd non, nec qui eſt in eadem poteſtate cum viro, puta frater, pōt donare vxori, vel e conuerſo, quia videntur ſibi adinuicem dare vir & uxor, ut ff. eo. l. 1. Viuia.

† In quibuſdā codici. hæc l. nec īter, præcedit legem, ſi ancillam.

n Subiecti ſunt] ut inter ſoceros. Sed ſocrus nurui poteſt, & ecōtra, quia nō vertitur ibi ius ptātis ut ff. eod. l. 3. §. ſocrui.

Socrus nurui, & e cōtra donare poteſt.

o Qui quæve.] aliàs, qui uel quę &c. puta ſeruos & filios, qui ſunt in poteſtate. qui ergo tangit virum per poteſtatem (quod tribus contingit modis) uxori non poteſt donare, vt hic, & ff eod. l. 3. §. qui in eiuſdem.

SI ut] CASV. Titius marito filię ſuę īſtrumētū quo habebat debitore ubi obligatū, dōauit: deceſſit Titius. diuertit filia. an filia reuocare poſſit dō. quęrit? Dicit ꝙ ſic, q a diuortio ſubſecuto dō non eſt cōfirmata morte Titii.

p Iſque.] ſcilicet pater tuus.

a Non valet.] quia cauſa propter quam ſolet huiuſmodi donatio confirmari, non eſt ſecuta, vt ff. eod. ſed interim. §. ſi.

ETiam] CASVS. Depoſui quandam rem penes te nomine vxoris meæ vt ei reſtitueretur an poſſim illam repetere, quæritur? Dicitur quòd ſic, cum per illa verba non auferatur mihi dominium, nec præſumatur res acquiſita mulieri aliunde, quàm ex rebus meis, ſi inter res mulieris inueniatur.

b Nomine.] quia dixiſti, reddes vxori, vel eius nomine depono: vel, ſuæ ſunt, vel ſimilia.

c Et ſi.] pro etiam.

d Intelligat.] quia forte animum habuiſti donandi, quando dixiſti prædicta, vnde alias valeret: vt ff. de do. l. donationes. §. ſpecies.

e Excepit.] id eſt accepit.

f Irrita ſit.] ſine ſpe confirmationis, vt ff. eo. l. cum hic ſtatus. §. ſi diuortium. ſed & ab initio fuit irrita, fuit tamen ſpes confirmandi. Sic iuris duplicitas eſt, vt ff. de acqui. re. do. l. quæſitum, in ſi.

g Nec eſt.] ſupra aſſerebat mulier ſibi donatas à viro: nunc illud negat, ſed alias dicit ſe acquiſiuiſſe.

Quæſtus turpis ſuſpicio eſt vitanda.

h Merito crediderint.] hoc gratia vitãdę ſuſpitionis turpis quæſtus, vt ff. eo. l. Quintus. ſic & in prælato, vt ſupra de epiſc. & cleri. authen. licentiam. ſecus in tutore, vt infra argu. contra, infra ar. tu. l. ſi defunctus. in filio autem dic vt diximus infra de bo. quæ lib. l. cum oportet, circa princ. & facit ſupra de proba. l. ſiue poſſideris. &c.

matrimonio durante vita functus eſt, ac poſtea à marito diuertiſti: quod geſtũ eſt, nõ valet.[a] PP. Id. Feb. Albino, & Maximo Cõss.

Licet vir deponat rem nomine uxoris non perdit dominium, & donatio facta vxori, ſi uxor præmoritur, reuocatur. Item quicquid acquirit uxor conſtante matrimonio, de bonis mariti præſumitur. B. cõcor. Sal.

VI. Idem A. Nepotiano.

ETiam ſi vxoris tuę nomine[b] res quæ tui iuris fuerant, depoſitæ ſunt: cauſa proprietatis ea ratione mutari nõ potuit, etſi[c] donaſſe te vxori res tuas ex hoc quis intelligat,[d] cum donatio in matrimonio facta, prius mortua ea quę liberalitatẽ excepit,[e] irrita[f] ſit.

¶ Nec eſt[g] ignotum, ꝙ cũ probari non poſsit vnde vxor matrimonij tempore honeſtè quęſierit, de mariti bonis eam habuiſſe, veteres iuris auctores merito crediderint.[h] PP. Non. Decemb. Alexandro A. III. & Dionẽ Conss.

Vxor illicita viro donare non põt effectualiter, nec etiam poteſt talis donatio confirmari. h. d. & not. hunc notabilem caſum. Bal. Vel ſic: Donatio inter coniuges veros non tenet, inter putatiuos vero licet teneat ipſo iure, non tamen in effectu: quia reuocari poteſt. Sal.

VII. Idem A. Theodoræ.

SI ex voluntate patris[i] tui filio tutoris nupta

SI ex volũtate.] CASVS. Si voluntate patris filio tutoris pupilla nupſerit, & conſtante matrimonio in eum dona. fecit, non valet donatio. & hoc in prima. Si vero patre contradicente, licet donatio tenuerit, quia matrimonium nullum fuit, tamen quia mulier fecit quod facere nõ debet, mulieri vtilis dabitur actio ad donationem reuocandam.

i Patris tui] iam mortui.

k Nupta es.] & ſic tenet matrimonium, quod non aliàs teneret, niſi cauſaliter. vt hic, & ſupra de interdi. ma. l. ſi patris. & l. pe. & ff. de ritu nup. l. non eſt, & l. non ſolum. §. de illo. & vbicunque teneret, haberet locum quod hic dicit.

l Non valuit.] voluntate patris ceſſante.

m Vtiles actiones.] rei vendicatio, & condictio ſine cauſa, vt ff. eo. l. ſi ſponſus. §. fin. & ſeq. l. ſed videtur non donanti, ſed fiſco competere reuocationem, vt ff. eod. l. cum hic ſtatus. §. fin. ſolu. ibi ſciebat donationẽ non tenere, hic credebat tenere. Itẽ not. hic ꝙ nõ debet eſſe melioris conditionis, qui delinquit: vt ff. eod. l. 3. §. 1. & de noxa. l. non ſolum, & quod vi aut clam. l. ſeruus, & in authen. de reſti. & ea quæ pa. §. ſi. colla. 4.

Deliquẽs melioris condõnis eſſe non debet.

es:[k] collata in maritum donatio ipſo iure irrita eſt. Sed ſi matrimonium iure non valuit,[l] licet ipſo iure donatio tenuerit: quia tñ indigna perſona eius fuit, qui nec maritus põt dici: vtiles actiones[m] ſuper reuocandis his tibi competunt. PP. Kalend. Octob. Lupo & Maximo Conss.

Fructus conſumpti ex cauſa donationis, non veniunt reſtituendi: ſed extantes ſic. h. d. iſta lex. Bal. Vel ſic: Etiam fructuum donatio non valet inter coniuges: & eatenus reuocatur, quatenus recipiens locupletior efficitur. Salicetus.

VIII. Idem A. Leoni.

SI fructus eorũ prædiorum, quæ in dotẽ accepiſti, matrimonij tẽpore vxorem tuã percipere paſſus es, eoſq; vxor tua conſũpſit:[n] reſtitui tibi poſt diuortium oportere, nulla ratione contendis. Sin aũt ex his locupletior[o] facta eſt: in tantum poteſt conueniri. PP. V. Kal. Octobr. Maximo & Paterno Cõss.

Licet maritus emat rẽ vxori de pecunia ſua: tamen quæritur vxori dominiũ. Bal. Vel ſic: Dominiũ rerum emptarum de pecunia viri vxoris nomine, pertinet ad eam ſi ei ſunt tradita: pecunia tamen tota repetitur, ſi fecit vt geſtor: & ſi vt donator, quatenus eſt locupletior. Sal.

IX. Imp. Gordian. A. Origeni.

ET ſi de tua pecunia mancipia vxori tuæ

SI fructus.] CASVS. Mulier marito ſuo fundum dedit in dotem. patiente marito illa fructus percepit conſtante matrimonio, & conſumpſit. an diuortio facto eos reſtituere debeat, quæritur? & dicitur quod non, ſed quatenus facta ſit locupletior, conueniri poteſt.

n Conſumpſit.] nec locupletior facta eſt, vt hic innuit ſtatim, vt quia aluit ſe & ſuos: quod vir facturus erat, vt ſupra de pac. cõ. l. fructus, & ff. eo. l. ſi quis pro vxore. §. fin.

o Locupletior.] quod eſt, ſi tantundem de ſuo erat erogatura, vt ff. de pet. hære. l. ſed & ſi lege. §. conſuluit, & §. ſeq. & §. quod autẽ, & ff. de ſolu. l. in pupillo. quod inſpicitur tempore litis cõteſtatæ, ut ff. eo. l. quod autẽ, in prin. ſic ergo habes hic nõ tenere donationẽ fructuũ, vt s. de iure dotium. l. pro oneribus. Sed contra ff. eo. l. de fructibus, & ff. de viur. l. fructus. Sol. hic ipſos fructus donauit, ibi autẽ prædia, & credidit tenere donationẽ, aliàs nec eo caſu teneret in fructibus: vt ff. de acqui. poſſeſ. l. quod uxor, & ff. eod. l. ſi uxor filio. Itẽ quod dicit, locupletior, ſubaudi, & uir pauperior, ut ff. eo. l. 4. & l. ſi ſponſus. §. Conceſſa, & §. ſi maritus, & facit infra ſi dos con. ma. l. 1.

ET ſi de tua.] CASVS. Maritus de pecunia ſua prędiũ uxori comparauit. non ad maritum, ſed ad mulierem pertinebit, pecuniæ tamen repetitionem habebit ipſe, ſiue negotium gerens uxoris pecuniam numerauit, ſiue dona ſua in eam conferens, quanti pretij emptor tradiderit, uxor conuenietur: primo caſu nego.

nego geſto. ſecundo caſu condic. ſine cauſa in ſolidum, vel quatenus facta eſt locupletior.

a Comparata ſunt] à te, ut infra eod. l. ſi filii. & multo magis ſi ab ipſa.

b Pertinet] ut & ſupra ſi quis alte. uel ſibi. l. multum.

A commiſit, quæ liberalitatem accepit, ut argu. infra de quæſti. l. nec ſi mors. uel ſecundo ſeparata ſit, id eſt non debuit prætextu criminis uel accuſationis criminalis liberalitatē ſua auctoritate auferre, cū ſit alia hęc, & alia illa cauſa. Et ſic nota. generale. ſecretorū ſecre a, i. ſeparatorum ſeparata debet eſſe ratio, ſic & ff. de minori. l. Papinianus, lib. 2. & ff. de calum. l. fin. & & ff. familiæ erciſcun. l. his conſequenter, §. 1. & infra de edic. diui Hadriani tollend. l. 1. licet autem ſua auctoritate auferre non debuerit: tamē ſi accuſauerit & fecerit cōdemnari, aufertur liberalitas vt indigno, vt infra de his quib. vt indig. l. 1. & de re. do. l. fin. & ff. ſolut. matrimon. l. ſi ab hoſtibus. §. 1. & ff. de his quibus vt indign. l. indignum, & facit ff. de tabu. exhiben. l. 1. §. hoc interdictū. Sed nónne pręcedit criminalis quæſtio ciuilē, vt ſupra de ordin. iud. l. fin? Reſpōdetur ſecūdū duas expoſitiones quas dedi, nō dixit, q pręcedat. & ſic dices quòd criminalis ſecundum illam l. Vel dic quòd licet præponatur criminalis, tamē ea pendēte, & cauſa liberalitatis, quæ eſt ciuilis agiē. Vel dic, in modu exceptionis opponebatur crimen. q. d. non potes agere ad res donatas cum eum occideris. ſed hæc replicat dicens iam prius ſuas factas, & ſic non procedit, vt ſ. de ordi. iu. l. penul.

Separatorū ſeparata debet eſſe ratio. concor. c. itē cū, cū gloſ. ſuper verbo, obijcit, extra de reſtitu. ſpolia.

c Largitus es.] uenditori.

d In ſolidum.] id eſt non quatenus eſt locupletior, ſed tamen in quantum facere poteſt, ne ſit contra ff. de re iudi. l. non tantum, & hoc quādo gerens eius negotium emiſti, & numeraſti. ſi autē animo donandi, tūc in quantum locupletior facta eſt, quod eſt in eo quod valēt mācipia cū uir emit. ſi autem mulier emit, tunc in tantum in quantum eā ære alieno liberauit, cū ſcilicet ſoluit uēditori. ſi uero mulieri numerauit, & ipſa ſoluit uenditori: tunc tenetur mulier in quantum mancipia ualent, ut ff. eod. l. ſi cum uxore, & l. quod autem, §. ſi maritus, & §. eleganter, & §. ſi uxorem, & l. ſi id quod, §. ſi ex decem.

e Competenti.] ſcilicet negotiorū geſtorum primo caſu, altero condictione ſine cauſa. Sed quid ſi dubitetur uoluerit donare, vel eius negotium gerere? Reſpon. ex modo & genere expenſæ æſtimandum eſt; quod dic ut. ff. eodem l. utrum.

Hęc lex ſi marit', & lex ſicut ceſſat. trāſpoſitæ ſunt.

S I maritus.] CASVS. Maritus cuiuſdam mulieris dedit ei quædā prædia conſtante matrimonio, & in eadem voluntate uſque ad mortem perſeuerans deceſſit, & confirmata erat donatio, & hęc ſecundo nupſit, pater primi mariti illa prędia occupauit. an teneatur? Dicitur quòd ſic, ſcilicet act. ui bo. rapto. Si uero pater dicat mulierem maritum interfeciſſe, an eo ipſo quòd accuſatur, debeat mulier amittere prædia, quæritur? Dicitur quòd nō, qa ſeparata eſt cauſa donationis ab actione criminis.

comparata ſunt [a]: tñ ſi ei tradita ſunt, eorum dominium non ad te, ſed ad eā pertinet [b]: pecuniæ autē tantummodo repetitionē habes, ſiue negocium eius gerens numerationē feciſti, ſiue in eā donationē cōferens quātitatē pretij largitus es. [c] Etenim vel in ſolidū, [d] vel quatenus locupletior facta eſt, actione cum ea competenti [e] experiri poteris. PP. VII. Kalend. Octob. Pio & Pontiano Conſs.

Spoliatus, ante omnia eſt reſtituendus: & ſub prætextu criminis non debet quis inuadere poſſeſſionem alterius de facto. hoc d. Vel ſic: Obiectus criminis non impedit quin ſpoliatus ante omnia ſit reſtituendus. Bald. Vel ſic: Spoliatus ante omnia eſt reſtituendus: & ſeparatorum ſeparata debet eſſe ratio. Salic.

X. Idem A. Valeriano.

[f] SI maritus † quondam vxoris tuæ, [f] cum ſui iuris [g] eſſet, in eā prædia vel cætera donationis titulo contulit, & in ea voluntate vſque ad mortem ſuā durauit: ex oratione [h] diui Seueri confirmata eſt donatio. At ſi eas res pater defuncti [i] iniurioſe abſtulit, per præſidē prouinciæ eas reſtituere cogetur. [k] Nec enim quaſi maleficijs eius ſit maritus ex- D tinctus, crimen [l] intēdēs, ſub prætextu accuſationis, [m] quæ donata ſunt, auferre debuit: cum cauſa liberalitatis à criminatione ſeparata ſit. [n] PP. VII. Kalend. Febr. Ariano & Pappo Conſs.

Donatio inter virum & vxorem non confirmatur ad agendum, ſed ad B poſſidendum. Bald. Vel ſic: Ex promiſſione alicuius annui vel menſtrui facta coniugi non agitur, licet ſoluti repetitio non detur. Salic.

XI. Idem A. Maximo.

SIcut ceſſat [o] petitio quantitatis, quam de ſuo maritus vxori in menſes ſingulos, vel annos ſingulos, proprii vſus eius gratia promittit: ita & ex ea cauſa nummi ſoluti erogatiq; [p] † nō dari [q] repetitionem manifeſtum eſt. PP. V. Kalen. Iul. Gordia- C no A. II. & Pompeiano Conſs.

† alias, nūmis ſolutis erogatiſq; non da. &c.

Specialis obligatio reuocat donationem inter virum & vxorem. Bald. Vel ſic: Propter ſpecialem hypothecam reuocatur donatio facta vxori, ſeu inter coniuges. Salic.

XII. Idem A. Secundinæ.

2 SI maritus tuus creditores ſortitus, poſt factā in te donationem, fundū, quem ex donatione iuri tuo vendicas, iiſdem ſpecialiter obligauit: eandem obligationem defenſionis tuæ firmitatem interrum- D

S Icut ceſſat.] CASVS. Si maritus ſingulis annis vel menſibus promiſit vxori ſuæ donare aliquid, illud mulier petere non pōt. ſic & ſi maritus ex ea cauſa ſoluit vxori quod promiſit, & vxor conſumpſit ſolu. matrim. & eo conſumpto nulla competit repetitio marito.

f Vxoris tuę] ſcilicet nunc.

g Sui iuris.] ſcilicet per emancipationem.

h Ex oratione.] quam habes. ff. eo. l. cū hic ſtatus. §. 1.

i Defuncti.] primi uiri.

k Cogetur.] actione ui bo. rap. uel condi. fur. uel interd. unde vi. quod etiam ad mobilia occaſione immobiliū datur, vt ff. ui & ui ar. l. 1. §. ſi fundus à quo.

l Crimen.] i. criminalē accuſationē legis Corne. de ſica.

m Accuſationis.] inſtitutæ iam, uel etiam faciendæ.

n Separata ſit.] id eſt non eſt uerisimile quòd crimen

o Sicut ceſſat.] vt ff. eo. l. ſi id quod §. fina. quod poteſt intelligi per actionem ſcilicet ex ſtipulatu. ſed & in factum poteſt, vt & argu. ff. de pact. do. l. inter. §. conuenit. confirmatur tamen morte annui promiſſio, vt & ff. eo. l. ſi ſtipulata fuerit, quod intellige ratione præteriti, non futuri temporis, vt in eodem titu l. Papinianus.

p Erogatiq;.] id eſt conſumpti. alioquin eſſet repetitio, quatenus alter locupletior, & alter pauperior eſt effectus ſecundum quoſdam.

q Non dari.] niſi ſit immodicum, vt ff eo. l. ex annuo.

S I maritus.] CASVS. Si vir conſtante matrimonio vxori fundum dederit, & eūdē poſtea obligauerit, vel

alii donauerit, vel vendiderit, videtur donationem reuocaſſe. A

a Reuocatam eſſe.] niſi voluerit vir eam remanere, vt ff.eo.l.cum hic ſtatus.§. ſi maritus. Sed contra inſtitu. de leg.§. ſi rem, & §. eidem reſcripſerunt. vbi legatũ nõ reuocatur per ſequẽtem obligationem Solu. Donatio odioſa eſt, legatum econtra fauorabile. Item donatio non tenuit ab initio, ſed legatũ ſic, & ideo facilius donatio reuocatur.

S I quidem] C A S V S. Si uir donat uxori in caſu licito, ſi primo donat, & poſtea obligat, nõ tenet obligatio, nec poteſt uir mulieri derogare. ſi primo obligat, poſtea donat, ſaluo iure pignoris erit: niſi iuri pignoris fuerit præſcriptum.

b Poſſeſſionis.] id eſt dominii. ſic ff. de uerbo. ſig.l.interdũ.

c Iure.] puta eo caſu quo valeat conſtante matrimonio, ut ſtatim dices.

d Saluo iure.] ut & ſupra de dona. ante nup.l.de rebus, & infra de remiſ. pign.l. pe.& de diſtra. pig.l. ſi debitor, & ff. de dona.l.fi.§.1.& ff.de contrahen. empt.l. alienatio.

e Iuris ratio.] veluti præſcriptio, uel quia ſibi ius in re debita dixit, ut ff. quod metus cauſa.l.extat. Vel quia oblatum recuſat, ut ff.de ſolut.l.qde.c. Vel quia aliud pro alio pignorauit, ut in authen. ut nõ ſi. pig. §.1. colla. 9. Vel quia creditor conſenſit, vt ff. quibus. mo pig. uel hypo. ſol. l. ſi conſenſit. in princ.

pere, intelligere debes: cum ſit manifeſtum, non ſolum huiuſmodi obligatione, ſed etiam donatione, vel vẽditione, vel alio quolibet modo rebus alienatis, reuocatam eſſe [a] à viro in mulierem factã donationem. PP. III. Kal. Februarii, Ariano & Pappo Conſs.

Obligatio non impedit translationem dominii: ſed dominii translatio precedens impedit obligationem. Bald. Vel ſic. Donatio valida facta vxori non præiudicat creditori anteriori, ſed ſequenti. Salicet.

XIII. Impp. Diocletia. & Maximian. AA. Rufinæ.

SI quidem ante donationem poſſeſſionis [b] in te iure [c] (vt dicis) à marito collatam, prædiũ ab eodem creditori obligatũ fuerit: alienationem eius ſaluo iure [d] debiti, ſi tamen iuris ratio [e] actionẽ eius creditoris non excludit, factã eſſe nõ dubiũ eſt. ¶ Quod ſi [f] donatione iure celebrata, eo quòd vel ante nuptias [g] facta eſt, [h] vel in iiſdem caſibus, in quibus etiam conſtante matrimonio donatio procedere poteſt, [i] obligatio inſecuta eſt: factum mariti

f Quod ſi.] nunc dicit econtra. Accurſius.

g Ante nuptias.] id eſt ante contractum matrimoniũ.

h Facta eſt.] unde ſtatim ualet, ut & ſupra de don. ante nupt.l.ſi ante, & ff. e.l. inter eos.

i Procedere poteſt.] ut intra annũ, ut ſupra eo.l. ſicut, vel cauſa dignitatis, vt ff. eo.l. quod adipiſcendę. Vel manumiſſionis cauſa, ut ff. eod.l. quod autem.§. finali. Vel cauſa religionis uel pietatis, ut ff. eod.l. ſponſus.§. conceſſa, uſque ad.§. fina.

k Non poſſe.] quia ea demum &c. vt infra quæ res pig. oblig. poſſ. qui filios, & infra ſi ali. res pigno. da. ſit per totum.

E X verbis.] C A S V S. Titius cõſtante matrimonio dedit quoddam prædium uxori ſuæ, & in teſtamento ſuo donationem confirmauit, dicens ſic. Illud prædiũ quod dedi, confirmo vxori meæ, vel tibi habeto: an hæc liberalitas cenſeri debeat legatum habito reſpectu ad tempus donationis, vt primo caſu poſſit petere æſtimationem prædii ab hæredibus, ſecundo caſu prædiũ, quæritur? Reſpon. quòd illa uerba non habent vim legati vel fideicommiſ. ſed tantùm illis verbis videtur confirmaſſe pręcedentem donationem, & ita videtur ei confirmaſſe dominium eiuſdem prædii.

quẽ diem ſuum obiiſſe memoraſti, iuri tuo officere non poſſe [k] certũ eſt. PP. XII. Kalendas Iul. Maximo. II. & Aquilino Cõſs.

Confirmatio donationis inter virũ & vxorẽ facta in teſtamento, non intelligitur eſſe noua diſpoſitio, ſed veteris corroboratio, & retrotrahitur. Bald. Vel ſic: Confirmans id quod per ſe poteſt ſubſiſtentiam habere, non videtur de nouo dare. h.d. Vel ſic: Donatione inter viuos per maritũ vxori collata, in eius teſtamento confirmata, non debetur res, & eius æſtimatio: ſed res tantum ex donatione morte confirmata: de qua poteſt detrahi Falcidia. Salicetus. B

XIIII. Iidem AA. Octauianæ.

EX verbis quæ in poſtremis iudiciis inſerũtur, [l] licet ad fideicõmiſſum uel legatum [m] utilia ſint, nõ tamen omnino legati uel fideicommiſſi perſecutio datur: ſed ita demũ [n] ſi relinquẽdi ſtudio huiuſmodi verba fuerint aſſcripta. vnde [o] te voluntatis, non iuris [p] quæſtionem in preces tuas cõtuliſſe palã eſt. ¶ Cum igitur [q] teſtamento [r] lecto [s] animaduertimus [t] maritum tuum ex pręcedente donatione dominium tibi reſeruaſſe, ſecuritatiq; tuæ ad obtinendam proprietatem cauiſſe: inditorũ verborũ [u] cõ C

l Inſerũtur.] generaliter loquitur.

m Legatum.] ſignificandum & relinquendum.

n Sed ita demum.] id eſt non quotiens talia verba inſeruntur in teſtamẽto, totiens legatum & fideicommiſſum peti poteſt.

o Vnde.] ad quam voluntatem cognoſcẽdam non poteſt commodius attingi, quàm inſpectis uerbis teſtamenti ſuperioribus & inferioribus, & quia hoc eſt, igit lecto &c. ſic ergo licet uerba quę ad legatum uel fideicõmiſſum petendum aliàs ſint idonea, poſita ſunt in teſtamento, non tamen ad petendum ſufficiunt, niſi conſtiterit teſtatorem uoluntate relinquẽdi illa poſuiſſe. Sed e contra ſi ſint inepta ad legatum & fideicommiſſum, valẽt ſi probetur teſtatorem ita uoluiſſe, ut ff. de leg. 3.l. nõ aliter.

p Nõ iuris.] nam cognita voluntate ſcietur quid iuris erit. Itẽ ſecundario quæſtio eſt iuris, quod præſumitur in dubio quando non apparet uolũtas teſtatoris.

q Cum igitur. &c.] quia ita uoluntas teſtatoris ſpectanda eſt.

r Teſtamento.] ergo cum maritus tuus in teſtamento cauit de conſeruanda tibi proprietate rerum prius tibi ab eo donatarum: non pro hoc legaſſe, vel fideicommiſſum reliquiſſe tibi uidetur, ſed quod donauerat, confirmaſſe. nam cum maritus, qui quædam iure, quædam non iure donauerat uxori, legat ei ea quæ viuus donauerat, non ad illa ſpectat legatũ, quæ iure donata ſunt, nec enim eſt opus, ſed ad alia non iure donata, ut ff. de leg. 1.l. ſi quando quis. D

s Lecto.] nunc in ſpecie.

t Animaduertimus.] ex ſuperioribus & inferioribus uerbis, ut & argu. ff. de lega. 1.l. ſi ſeruus plurium.§. fin.

u Verborum.] quæ inſerta fuerant in teſtamẽto, per quę utrumque petere uolebat, & erãt talia, Res à me tibi donatas habeto, uel tibi ſufficiant, ut ff. de leg. 3.l. fideicõmiſſa.§. ſi quis ita, & ſic uolebat & res, & earum æſtimationẽ habere. ſic & infra de cad. toll.l. 1.§ ubi autem legatarii, & ff. de lega. 1.l. ſi pluribus. & ſic dico non eſſe legatum, nec eſſe fideicommiſſum quantum ad æſtimationem præſtandam, ſed eſt fideicommiſſum quantum

tum ad ipſas res, & eas habebit iure legati, non iure donationis, vt ff. de leg. 1. l. ſi quando. vbi autem per tacitam voluntatem confirmatur donatio in teſtamento, puta quia nō reuocatur, habet eas iure donationis.

a Relictum.] ſcilicet æſtimationis rei donatæ, ſed in tercedit fideicōmiſſum, ſi donatarius conueniatur, vt ff. de lega. 3. l. vxori § fin. licet ſi: argu. contra. ff. de [illegible] leg. l. petitor. Vel aliter dic quòd nec in re ſit fideicomiſſum, vt not. contra P. infra eo. l. antepenult. & l. res.

b Senatuſconſulti.] Trebelliani, ſecundum quoſdā, vel facti Fuluio Aemiliano, & Numidio Albino cōſulibus, vt ff. eodē l. cum hic ſtatus. 1. reſpon.

c Cui.] ſcilicet liberalitati, &c. hæc lex argumen. ad confirmationem priuilegiorum quòd nihil nouum dare videatur imperator vel papa ſi vetera indulta confirmet & roboret, vt ar. ff. de lega. 1. l. legata. Sed videtur hæc differentia nulla quo ad effectum, ſcilicet ſiue donet nunc, ſiue primam confirmare videatur. Reſpon. immo eſt differentia, quia poſſet reuocari in dubium vtrū prius donaſſet, vel non. Et not. hic quòd imperator interpretatur voluntatem defuncti, cuius ſolius eſt interpretari voluntates. nam & iura interpretari eſt eius, vt ſupra de leg. & con. l. fi. cum & hæ voluntates pro iure ſeruētur, vt in auth. de nup. § diſponat, colla. 4. & ff ad leg. Fal. l. 1. in princ.

d Potuit.] ſ. vſq; ad dodrātē: vt j. ad le. Fal. in donation.

* liberalitate.

* potuit, dominiū mor. tēp. vbi eſſe addictū.

Papa confirmando vetus, nihil nouū dat.

ceptio non fideicommiſſum relictum [a] oſtendit, ſed ex ſenatuſconſulti [b] auctoritate liberalitatem * mariti tui, cui [c] cuſtodiendæ etiā moriens proſpexerit, quatenus firmare potuit [d] dominiū, mortis tempore tibi eſſe addictam. * PP. III. Noñ. Octob. ipſis & AA. Cōſs. B

Prætextu donationis vxor non poteſt defendere rem donatam quo minus fiſcus agat in ſubſidium, ſed prætextu donationis infirmatæ, nullo modo defenditur cauſa. Bal. Vel ſic: Ex re donata vxo. licet per contractū venditionis ſimulatā, ſatisfieri debet fiſco creditori mariti ex officio primipili, reſiduo remanente vxori, niſi fuiſſet reuocata facta. Salicetus.

XV. Iidē AA. Iuſtinæ & aliis.

SI non verum [e] contractum pater veſter geſſit, ſed ſub ſpecie venditionis donationem poſſeſſionis in matrem veſtram cōtulit, [f] nec ex bonis quæ in perſona [g] patris veſtri permanſiſſe videbantur, C

SI nō.] CASVS. Si maritus uolēs donare vxori cōſtāte matrimonio, & ſciēs ſe nō poſſe, finxit ſe vendere, & in eadem voluntate vſque ad mortem perſeverauit, ſi ex bonis mariti debitoris fiſci ex primipilari adminiſtratione fiſco ſatisfieri non poſſit, an ad ea quæ donauit vxori, peruenire poſſit, quæritur? Dicitur quod ſic. Idem eſt ſi reuocauit donationes, quia tunc non erunt res illæ factæ vxoris, ſed in hæreditate remanſerunt, & ex eis & aliis bonis ſatisfiet fiſco. D

e Si non verum.] nomen infinitum eſt, id eſt ſimulatum. venditio ergo nonfuit, quia noluit. donatio non, quia non potuit. ſi tamen voluerint eſſe venditionem, ſed pretio minori animo donandi, non valet quatenus ex dono locupletior eſt, vt ff. eo. l. ſi ſpōſus. § circa.

f Contulit.] poſtea quam incepit eſſe obnoxius ob primipilariam adminiſtrationem. & ſic erat iam res obligata fiſco, & ideo in ſua cauſa remanſit, vt ſupra eo. l. ſi quidem. Sed quid ſi ante? tunc forte contra, vt infra eo. l. antepenulti. ſed expone quod ibi dicitur, vt dices ibi. In venditione autem vera ſi ante fecit, aliud dicam quàm in donatione.

g Perſona.] id eſt ex bonis quæ remanſerunt apud patrem veſtrum.

h Ob primipilum.] ad quòd tenetur filius etiam ſi non eſt hæres, vt infra de primipil. l. ſ. lib. 12.

i Perſeuerauerit.] quo caſu morte cōfirmatur hæc donatio.

k Pecuniā.] quā debet ex primipilaria adminiſtratione.

l Ex bonis.] reliquis. aliter enim non perueniatur ad extraneum pignoris poſſeſſorem, vt hic, & ff. de iur. fiſci. l. moſi his, & infra de conuen. fi. debi. l. 1. li. 11. aliud autem in expreſſa hypotheca ſecundum has leges, vt infra de pig. l. diſtractis, & l. perſecutionem. Alii ſubaudiunt hic, maxime, ſi non ſufficiunt bona debitoris. hodie autē vbilibet prius debitor conuenitur, ut in auth. de fideiuſ. §. ſed neque col. 1. & facit infra in quib. cau. pig. ta. contra. l. ſatis.

m Relictis.] ſi ex bonis quæ remanſerunt patri veſtro, nō pōt ſatisfieri fiſco, ſupplebitur de bonis datis matri veſtræ à patre veſtro.

ob primipilum [h] indemnitati fiſcali ſatisfieri potuit: licet in eadem donādi voluntate perſeuerauerit: [i] ex eadem tamen poſſeſſione ad ſupplendam pecuniam, [k] quæ ex bonis [l] ab eo relictis [m] colligi nequiuerit, conferendum eſt.

¶ Quòd ſi liberalitatis tenorem mutata voluntate pater tuus interrupit: in hæreditate eius dominiū reſediſſe nulli dubiū eſt. PP. IIII. Kalend. Feb. Tyberiano & Dione Cōſs.

Præſumitur emptio ſimulata, ſi eſt appoſitus titulus in pſona vxoris, et traditio eſt facta ipſi marito. ſecus ſi traditio & titulus in perſona vxoris concurrūt: quia tunc ei acquiritur dominium. Baldus. Vel ſic: Si maritus honoris gratia nomen vxoris aſcribi fecit in inſtrumento emptionis fundi quod fecit, ipſum fundum poteſt vendicare. alias ſi donandi animo: ſolum precium quod ſoluit, poteſt repetere. Salicetus.

XVI. Iidem AA. Theodoro.

SI filii tui [n] emancipati matris hæreditatem ſibi acquiſierunt: proba [o]

SI filii.] CASVS. Maritus filium habens emancipatū prædium comparauit: & in inſtrumēto emptionis fecit comprehendi nomē vxoris. ea mortua ex eius ſucceſſione voluit filius vendicare prædium: an poſſit, quæritur? Diſtinguitur, vtrum honoris cauſa fecerit comprehendi nomen vxoris, aut vt ei donaret. in dubio præſumitur maritum donaſſe. & ſi non probet eum non animo donandi nomē vxoris comprehendiſſe, nihil lucri habebit in præd o filius. ſi uero probet cedet filio prædium, & precium patri. uel pone caſum aliter ut in gloſ. Viuia.

n Si filii tui.] habeo ex uxore duos filios emancipatos, qua mortua filij adierunt hæreditatem eius. inter me & illos oritur lis de quibuſdam prædijs, quæ ego mea, illi matris fuiſſe contendebant, quoniam inſtrumentum emptionis factū erat in perſona matris. Cum ego itaque illa pdia comparauero nomine uxoris nō animo donādi, ſed uolens ei facere honorem, paſſus ſum nomen eius poni in inſtrumēto, uel cū meo, uel eius nomine tātū poteró illa prædia mea facta uendicare. Si vero volēs ei donare, repetam pecuniam, non prædia, quia dominium prædiorum tranſlatum fuit in vxorem. ſed repetā pecuniam, quia illa donatio non fuit confirmata morte mea, quia ſuperuixi vxori, niſi ſit non ſoluendo mulier, quo caſu habeo vtilem in rem ad fundum, vt ff. eo. l. vxor marito. in fi.

o Proba.] cum pro eis ſit publicum inſtrumentum, cui ſtatur, vt ſupra de proba. l. cum precibus. Sed quomodo negatiuam probo, vt ſupra de proba. l. actor? Reſpon. non probo me non donaſſe, ſed hoc, ſcilicet per poſſeſſionem rerum &c. dominum me effectū, me dico viuum duntaxat titulo nominis eius. Alii volunt dicere vt H. ex l. iſta, & ff. de lega. 3. l. vxori. §. fi. & ſ. fam. erc. l. fil. ę, quod præſumatur vir animo donandi feciſſe, niſi contrarium probetur. vnde & vxorem ſuam dicebat ſe ponere

ſimulatè aguntur, quàm quæ in vxorem à marito donationis cauſa tpe matrimonij procedunt, propter iuris ciuilis interdictum a (cum proponas vxorem ſuperſtite marito rebus humanis exēptā b) pro infectis habeantur. Dat. V. Id. Auguſt. Viminatij. CC. Conss. B

Quod expēditur ab vxore pro marito, non repetitur ſi in eius vtilitatem non conuertitur. Salt.

XXI. Iidē AA. & CC. Marcellæ.

SI propriis habitis contractibus c quam acceperas mutuam pecuniā, ꝓ marito donationis cauſa erogaſti: cum hæc d ad dignitatem profuerit, nec locupletior ſit factus: intelligis nullam tibi contra eum competere actionē. Dat. III. Id. Auguſt. Viminatij. CC. Conss. C

Ex iure patronatus non cenſetur locupletior donatarius. Salt.

XXII. Iidem AA. & CC. Archinoæ.

MAritus manumiſſionis cauſa ſeruum mulieri cōſtāte matrimonio donare poteſt. e S. Kal. Auguſt. Sirmii. CC. Cōss.

Donatio valet inter ſocrum & nurum: nec reuocatur ex pœnitentia. Salice.

XXIII. Iidem AA. & CC. Cæcilianæ.

SI te in vacuam f poſſeſſionem prędij ſocrus g D tua titulo donationis ante matrimonium vel poſt induxit: ad reſcindendam donationem pœnitentia

a Interdictum.] vt ff. eo. l. 1.

b Exemptam.] vt & ſupra eo. l. à marito.

SI proprijs. CASVS. Mulier mutuo accipiens pecuniā pro viro animo donandi ſoluit, an competat ſibi repetitio? Dicitur ꝙ nō, niſi ex ea pecunia factus fuerit vir locupletior, vel dignitas inde empta marito fuerit.

c Contractibus.] & ſic non intercesſit.

Obligatio quandoq; ſimul oritur, & extinguitur.

d Cum hæc.] aliàs, cum hæc, & tunc plana. aliàs, cum nec, & tūc ſubaudi, maxime. nam nec tunc repeteretur, vt ff. eod. l. cum adipiſcendæ. hodie tamē nō licet donare cauſa dignitatis, vt infra ad leg. Iul. repet. l. fin.

MAritus.] CASVS. An conſtante matrimonio poſſit maritus donare vxori ſuæ mancipium ad manumittendum, quæritur? Dicitur quod ſic.

e Poteſt.] quo caſu ſimul deſinit & incipit ſeruus eſſe mulieris, vt ff. e. l. quod autem. §. pe. ſicut in acceptilatione ſimul oritur & extinguitur obligatio, vt ff. de noua. l. ſi Stichum. §. 2. & ideo quia non fit ſtatim accipientis, ſed demum cum manumittit, non habet hic locum conſtitutio diuorum fratrū ad Aufidium Victorinum, vt in dicto. §. ff. eo. Adde quod dicitur in ea. l. quod autem, in fi. & l. ſi cum. 1. reſpon. Item qd ſi donat ut poſt certum tempus manumittat? dicūt quidam non tenere, ut ff. de dona. l. Ariſto, nos contra, vt dicta. l. quod autem, in fi. interim tamen ante quā manumittat, poteſt reuocare expreſſe uel tacitè, ut ſupra. e. l. ſi quidem, & facit ǰ. de bo. quæ lib. l. fi. §. fi. & ff. de re. iur. nemo prædo. §. locupletior, & ff. ſolu. ma. l. quòd ſi uir.

SI te.] CASVS. Videtur alicui quòd ſicut ſocer non poteſt donare nurui, ita nec ſocrus, contrarium tamen eſt uerum: nec ſi pœniteat, ualet pœnitentia, quo magis reuocetur donatio.

f Si te in uacuam.] aliter olim non perficiebatur donatio. Azo. & facit ſupra de donat. ante nupt. l. ſi ante. & quod dicit uacuā, demonſtratiue dicit, quod ſic erat, qa uacua erat, ut plene dixi s. de proba. l. cum res.

g Socrus tua.] nurui loquitur.

nihil proficit. h S. Kalend. Nouembr. Brunduſij. CC. Conss.

Licet vir damnetur ad vltimum ſupplicium, non incorporantur fiſco res vxori à viro donatæ. ſed ſi vir ſuperuiuit, interim donatio pendet. Baldus. Vel ſic: Donatio coniugalis confirmatur morte donantis naturali vel ciuili, ex qua libertas perditur, non ſi perditur ciuitas tantum libertate manente: quia tunc mors naturalis expectatur, niſi prius reuocetur. hoc d. & eſt multū not. Salic.

XXIIII. Imp. Conſtan. A. Petronio Probino.

REs vxoris quę vel ſucceſſione qualibet, i vel emptione, vel etiam largitione viri in eam ante reatum iure peruenerāt: damnato ac mortuo k ex pœna marito, vel in ſeruilem conditionem ex pœnę qualitate deducto, l illibatas eſſe præcipio, nec alieni criminis infortunio adſtringi m vxorem: cum paternis maternisve ac ꝓpriis bonis frui eā itegro n legū ſtatuto religioſū ſit, & donatio maritalis ante tēpus criminis ac reatus collata in vxorē, quia pudicitiæ præmio ceſſit, obſeruanda ſit, o tanquam ſi maritum eius natura p non pœna ſubduxerit.

¶ Sin autem aqua & igni ei interdictum erit, vel deportatio q illata, non tamē mors ex pœna ſubſecuta: donationes à viro in vxorem collatæ, adhuc in pendenti r maneant: quia

h Proficit.] ut infra de reuo. do. l. poſſeſſionem, & ar. ǰ. ſi res alie. pi. da. ſit. l. quæ prædium. & eſt ratio quod hic tenet, quia non tangunt ſe per poteſtatem: vt ff. eo. l. 3. §. ſocrui, & ſupra eod. l. ſi conſtante.

REs vxoris.] CASVS. Si maritus vxori conſtante matrimonio animo donandi tradiderit, ſicut morte eius naturali confirmatur donatio, ſic ſi ciuiliter moritur, quia ſeruus pœnæ efficitur. Si uero deportetur, in pendenti erit donatio, quia nec matrimonium diſſoluitur. vnde ſi maritus in ea voluntate vſque in finem vitæ perſeuerauerit, morte eius confirmatur donatio: nullo aduerſus eam fiſco ſeruato regreſſu.

i Qualibet.] parentum vel extraneorū ex teſtamento, vel ab inteſtato, ciuili vel prætorio iure.

k Mortuo.] naturaliter.

l Deducto.] ut in metallū, vt inſtitu. qui mo. ius pa. po. ſol. §. ſerui. & ſic ciuiliter moritur, vt ff. de condi. & demon. l. interdicit, in fi. Sed hoc caſu videtur donatum reuocari, non confirmari, qd hic dicit, vt. ff. eo. l. cum hic ſtatus. §. ſi donator ſeruus, quæ eſt cōtra. Sol. ibi fuit factus ſeruus hominis vir, hic pœnæ. Sed hoc cur tam varie? Reſpon. quia eſt ibi qui poteſt reuocare, ſcilicet dominus. ſed hodie ex delicto non debet quis damnari vt ſit ſeruus pœnæ. & ſic ſequitur authen. ſed hodie, quam hic lege.

Mortuus ciuiliter cēſetur in metallum dānatus.

m Adſtringi.] vt & ſupra ne vxor pro mari. l. ob maritorum, & ǰ. ad leg. Iul. de vi pu. l. 1. & ǰ. de priuile. fiſci. l. 1.

n Integro legum.] nulla lege per hoc immutata, vel contradicente, quia & ſi pater vel auus erit, vſumfructum habebit.

o Obſeruanda ſit.] vt infra de bonis proſcrip. l. ſi quis poſt hanc.

p Natura.] id eſt naturalis diſſolutio animę & corporis.

q Vel deportatio.] quę ſuccedit hodie loco aquę & ignis interdictioni, vt ff. ad le. Iul. pecu. l. 3.

r In pendenti.] vt arg. de leg. 2. l. cum pater. §. hæreditate. An ergo poterit interim reuocare? Reſpon. ſic, vt ff. eo. l. ſed ſi mors. §. 1. & hic ſubiicit, & ar. ff. ad Treb. l. ex facto, §. ſi quis.

nec matrimonium in huiuſmodi caſibus diſſoluitur, ita vt ſi vſque ad vitæ ſuæ tẽpus maritus eas non reuocauerit, ex morte eius confirmẽtur: fiſco noſtro ad eaſdem res nullam in poſterum communionem habituro. Dat. III. Kalend. Martij, Sardiniæ, Criſpo & Conſtantio Conſs.

IN AVTHEN. de nup. §. quod autem, colla. iiij. conſtitu. j.

Duo dicta ponit, & ſecundum infert: ex primo Salic.

SEd hodie nemo bene natus [b] à principio, ex ſupplicio [c] fit ſeruus, & ideo matrimonium non diſſoluitur. [d]

Donationes inter viuos, quæ ſola morte confirmãtur, trahuntur retro. ſed illæ quæ confirmantur in vltima voluntate, quæ per mortem inter viuos valere nõ poſſunt, non habent tractum retro. Bal. Vel ſic: Si donationes ſunt inualidæ ratione poteſtatis vel matrimonij, cõfirmantur morte, & confirmatio trahitur retro. Si autem ſunt inualidæ, quia ſummam excedant legitimam, expreſſa confirmatio in morte requiritur, nec retrotrahitur. Sali.

XXV. Imp. Iuſtinian. A. Menne, præfecto prætorio.

1 DOnationes quas parentes in liberos [e] cuiuſcunq; ſexus in poteſtate ſua conſtitutos conferunt, vel vxor in ſuũ maritum, vel maritus in ſuã vxorem, vel alteruter eorum [f] in aliam perſonã [g] cui conſtante matrimonio donare nõ licet, vel aliæ [h] perſonæ in eam cui [i] donare non poterant: ita firmas eſſe per ſilentiũ [k] donatoris, vel donatricis ſancimus, ſi vſq; ad quantitatem legitimam, [l] vel eam excedentes, actis fuerint intimatæ. Nam amplioris quantitatis donationẽ minime intimatam, [m] nec per ſilentium eius qui donauit, confirmari concedimus. [n]

¶ Sin verò ſpecialiter eas in ſuprema voluntate donator vel donatrix confirmauerit, ſine vlla diſtinctione [o] ratæ habebuntur: ita tamen, vt ſi quidem vltra lege finitam quantitatem expoſitæ, minimè in actis inſinuatæ fuerint: ſpecialis earum confirmatio ex eo tempore vim habeat, ex quo eædem donationes confirmatæ ſunt.

¶ Si verò vel nõ amplior ſit donatio, vel cum amplior eſſet, in actis inſinuata ſit: tunc & ſilentium donatoris vel donatricis, & ſpecialis confirmatio ad illud tempus referatur, [p] quo donatio cõſcripta ſit: ſicut & alias ratihabitio-

Donatio é triplex.

[f] Diſſoluitur.] vt & ff. de bo. dam. l. ſed & ſi, niſi mutet vxor electionem, vt infr. tit. 1. l. 1. Vltimo hic diſtingue triplicem donationem, ſcilicet cauſa mortis, & inter coniuges, & inter viuos. Prima non valet, ſiue fiat ante reatum, ſiue poſt reatum: ante donationem, ſiue poſt: cũ etiam teſtamẽtũ rumpatur, & omnia publicentur, vt ff. de dona. cauſa mor. l. ſi aliquis, & ff. cod. l. cum hic. §. ſi maritus, in fi. §. Secunda ſi quidem ante reatũ, diſtinguitur quæ pœna ſubſequatur, vt vel confirmetur, vel in pendenti remaneat, vt hac l. ſi poſt reatum, non valet, vt hic, & dicta l. cum hic ſtatus §. ſi maritus. poſt damnationem conſtat non tenere. Tertia ſcilicet inter viuos, valet ante reatum: vt infra de bo. proſcri. l. pe. idẽ & poſt reatum: vt ff. de dona. l. poſt cõtractũ, niſi in crimine læſæ maieſtatis, vt infra ad l. Iul. maieſt. l. pe. & fin. poſt damnationem autem non valet, vt d. l. poſt cõtractũ, in fi. Ex prædictis patet quòd donatio inter cõiuges non aſſimilatur omnino donationi cauſa mortis, nec inter viuos.

Sequitur auth ſed hodie, &c. & facit ff. ſolu. mat. l. ſi quis ſic ſtipuletur.

[b] SEd hodie.] Natus, id eſt ingenuus natus.

[c] Ex ſupplicio.] id eſt ex pœna alicuius ſupplicij olim enim ſic, vt ſupra l. proxi. Sed an lex ſit correcta. ff. de pœn. l. qui vltimo? Reſpond. non, [1] quia hæc authen. ſuper viuentibus dicit. Item hæc authẽ. de bene natis eſt intelligenda, vt in corpore innuitur vnde hæc ſumitur, ſcilicet in authent. de nupt. §. quod autem, coll. 4. & liberti, licet nõ per hanc authenticam, tamen per aliam, vt lib. decætero, coll. 6 dicuntur bene nati.

[1] Reſpondeo ita ſecũdũ Sal. pp identitatem rationis: tamen licet q̃ſtio fuerit ſpecialis, tamen deciſio generalis ẽ: ergo &c. l. 1. §. generaliter, ff. de lega. præſtand. immo inquit. l. raptores. ꝟ. de epiſ. & cl. & ꝟ. de rapt. virg. l. raptores, p quas vr̃ iſtud conſtitutum.

[d] Non diſſoluitur.] quod fieret propter inæqualitatẽ ſi alter fieret ſeruus ſecundum leges, vt in corpore, ſed nõ ſic ſecundum canones.

DOnationes.] CASVS. Si maritus dedit vxori conſtante matrimonio vel e conuerſo: licet ab initio donatio non teneat: confirmatur tamen morte, ſi ſubſiſtat infra quantitatẽ quingentorũ ſolidorũ: ſi vltra, non confirmatur niſi fuiſſet inſinuata, vel expreſſe confirmatio interuenerit. & ſi ſit vltra quingenta, & confirmatio ſit expreſſa, ex eo tempore capit firmitatem, ex quo donatio fuerit confirmata, & hoc in prima & ſecunda. ſi infra ſubſiſtit vel excedat, & eſt inſinuata & confirmata, ex eo tẽpore quo erat facta donatio, firmitatẽ capit: ſicut contingit in alijs negocijs in quibus ratihabitio retrotrahitur, ſcilicet ad tempus celebrati contractus, & hoc in tertia: ſubuli diuiſione iuris vel facti decætero locum nõ habente.

[e] In liberos.] gratia ſimilitudinis. & de his dicit, quæ iuris impoſſibilitate ab initio non valẽt, ſed inter cõiuges nõ valent iuris prohibitione.

[f] Eorum.] ſcilicet coniugum.

[g] Perſonam.] quæ ſit ei coniuncta per poteſtatem, vt filio mariti, vel vxoris ſeruo. & de his habes ſupra eodem l. nec inter.

[h] Aliæ.] puta filij, vel ſerui.

[i] Cui.] quæ in poteſtate viri vel vxoris ſit.

[k] Per ſilentium.] quo confirmantur, vt ff. eod. l. cum hic. §. j. §. & ait oratio. curſius.

[l] Legitimam.] ſcilicet quingentorum aureorum hodie, vt infra de donatio. l. penult.

[m] Intimatam.] id eſt in actis non redactam.

[n] Confirmare concedimus.] cum duobus careat adminiculis, ſcilicet ratione perſonę, & ratione rei.

[o] Diſtinctione.] excedãt legitimam quãtitatem, vel nõ, & hoc iure relicti, non donationis, cũ excedit legitimam ſummam.

[p] Referatur.] quantum ad fructus & partus, & vt de damno dato in re non teneatur, vt hic, & ff. de leg. 2. cũ pater, §. pater filiæ, & ff. de donatio. cauſa mor. l. ſi mortis cauſa inter virum. non quantum ad dominium: vt arg. ſupra famil. erciſcund. l. filiæ. & ſic non obſtat ſupra de inoffic. dona. l. 2. vbi dicit huiuſmodi donationes haberi præcipuas iudicio familiæ erciſcundæ. quod non eſſet, niſi dominium apud teſtatorem receſſiſſet, vt ff. famil. erciſcund. ſi quod, & ſupra eo. l. ſi non verum, in fi. & hoc ſecundum Ioann. vel ſolue vt ibi. Alij dicunt etiam dominium retro iuiſſe donatarij fictione huius legis,

legis, licet non potuerit expreſſe transferri tunc, quaſi A plus operetur fictio, quàm veritas, vt arg. ff. de ſolu. l. ſub conditione, & ff. e. l. ſi is ſeruus. Item nota contra P. facere legem iſtam, qui dixit, vbi expreſſe confirmauit, eſſe relictum, vbi tacuit, & ſic tacite habere vim relicti. ſi enim eſſet relictum, non traheretur retro. Item differt à relicto, vel à donatione cauſa mortis in alio, vt no. ſ. co. l. res, in diſtinctione ibi poſita. & facit ĩ. ad leg. Falci. in donationibus. habet ergo vim relicti, vbi teſtator hoc voluit, aliàs non, vt ſ. eod. l. ex verbis. Item eſt contra. ĩ. de col. l. ſi donatione, vbi nec retrotrahitur, nec etiã vt ex nũc valet. ſed ibi vt haberet ĩ peculiũ, fuit donatũ, nõ autẽ ſimpliciter, qđ hic erat. Accur.

a Ratihabitiones.] vt pater qui factum filij accipiẽtis mutuũ, habet ratũ, ut ſ. ad Mace. l. fi. vbi plura dedimus ſimilia. & facit ſ. de nu. l. & ſi cõtra, & ff. de off. pcõſ. l. obſeruare. §. fi. & ĩ. de do. l. data.

b In cæterum.] id eſt de cætero.

c Poſſe.] forte diſtinguebatur vtrum vir donans errabat in facto, credens rem donatam non valere vltra legitimam ſummam. Vel verius, quia credebat valere donationem.

Contractus imperialis eſt lex.

D Onationes.] CASVS. Si princeps donet vxori conſtante matrimonio, vel e conuerſo: indiſtincte valebit donatio, ſiue fuerit expſſ: vel ſilẽtio confirmata, ſiue nõ.

d Sancimus.] ita contractus imperialis eſt lex. ſic infra de bonis quę liber. l. cũ multa, & de qua. preſcri. l. fi. in fi. & in auth. de nõ al. e. §. finimus, colla. 2.

nes[a] negotiorum geſtorum ad illa reduci tempora oportet, in quibus contracta ſunt. Nec in cæterum[b] ſubtilem diuiſionem facti vel iuris introduci poſſe.[c] Dat. Idi. Decemb. DN. Iuſtiniano A. II. Cons.

Contractus qui celebrantur cum imperatore vel Auguſta, habent vim legis. Baldus: & hunc textum non habes alibi. Baldus. Vel ſic: Matrimonium non impedit donationem inter principem & eius vxorem. hoc dicit. Vel ſic: Inter principem & Auguſtam valet donatio ſtatim. Sal. B

XXVI. Idem A. Menne P. P.

a D Onationes quas diuus imperator in piiſſimam reginam ſuã coniugem, vel illa in ſereniſſimum maritum contulerit, illico valere ſancimus,[d] & pleniſſimã habere firmitatem, vtpote imperialibus cõtractibus legis vicẽ obtinentibus, minimeq; opitulatione quadã extrinſecus egentibus. Dat. VIII. Idus. Apri. Decio. V. C. Cons.

Princeps debet eſſe humanus, & nõ ſuperbus. Bald. Vel ſic: Si donator captus ab hoſtibus moriatur, ſiue donatarius captus poſt mortem donatoris redeat, donatio confirmatur. Salicetus.

XXVII. Idem A. Ioanni. P. P.

S I vnus ex his qui matrimonio fuerant copulati, in alium donatione facta, ab hoſtibus captus eſſet, & ĩ ſeruitutẽ deductus, & poſtea ibi morte peremptus: quęrebatur an huiuſmodi liberalitas quam ante fecit, ex hoc roborari videretur, an vacillare? & iterum ſi donator quidẽ in ciuitate Romana conſtitutus deceſſiſſet, mortis autem eius tempore is qui donationem accepiſſet, in captiuitate degeret, & poſt reuerſus eſſet: an videretur & tunc donatio rata haberi? B

¶ Cum itaque in vtroque caſu oporteat Auguſto[e] remedio cauſam dirimi: cũ nihil tam peculiare ſit imperialis maieſtatis quàm humanitas, per quã ſolam Dei ſeruatur imitatio:[f] in ambobus caſibus firmam eſſe donationem cenſemus. Dat. Kal. Decembr. Lampadio, & Oreſta VV. CC. Conss.

TITVLVS XVII.

C DE REPVDIIS, ET IVdicio de moribus ſublato.

Deportatio non facit ſoluere matrimonium: nec vxor perdit dotem ob deportationem mariti. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Deportatione viri ſeu amiſſione ciuitatis matrimonium nõ ſoluitur: dos tamen de equitate repetitur. hoc dicit Sal.

I. Imp. Alexander A. Abutinianę.

M Atrimonium quidem deportatione, vel aquę & ignis[g] interdictione non ſoluit,[h] ſi caſus in quẽ maritus incidit, D nõ mutet vxoris affectionẽ.[i] Ideoq; dotis exactio ipſo iure nõ cõpetit:[k] ſed idotatã eam eſſe cuius lau

DE REPVDIIS, ET IVD. &c.

Omne quod ligatur, ſolubile eſt: vti in auth. de nup. §. deinceps, colla. 4. ſic & poſt ligamina matrimoniorum de ſolutione dicit.

M Atrimonium.] CASVS. Si maritus deportetur, non diſſoluitur matrimoniũ ſi propter ſtatus mutationem viri, mulier affectionem ſuam non mutauit. An autem conſtante matrimonio poſſit dotem repetere? Reſpon. quod licet non iure ſtricto, de ęquitate tamen ſibi concedenda eſt. nec laudabile propoſitum ſuum, ſcilicet quod non vult diuertere à marito, ei erit impedimento quo minus repetat dotem à fiſco bona occupante.

g Vel aq̃ & ignis.] vel pro id eſt, nam pro eodem ponitur, vt ff. ad legem Iul. pecul. l. 3.

h Non ſoluitur.] ſi conſtat matrimonium, ergo habet filios in poteſtate natos, & naſcituros, vt inſtitut. de pat. pot. in princip. Sed cõtra probatur, quia ſi prius habebat, amittit, vt inſtitut. quibus mod. ius pat. poteſta. ſolui. §. cum autem. Item quia poteſtas patria, propria eſt Romanorum ciuiũ, vt ff. de his qui ſunt ſui, vel alieni iu. l. itẽ in poteſtate. Sed hic ciuitatem amittit, & apolis dicitur, vt ff. de leg. 3. l. 1. §. deportatos, & &. §. 2 quibus, & ff. de pœ. l. quidam. Non ergo habet ius patriæ poteſtatis? Reſpond. ad hoc quod eſt ſpecialis caſus vbi natus ex matrimonio non eſt in poteſtate. & quod generaliter dicatur in poteſtate naſci, intelligitur quando nullus mutauit conditionem. Item videtur matrimonium ſolui, vt ff. ſoluto matrimo. l. ſi quis ſic ſtipuletur. Solu. ibi affectionem mutauit mulier repudiando eum, vt hic ſubijcit.

Apolis dicitur ille qui eſt ſine ciuitate.

S I vnus.] CASVS. Si vir donauit vxori, & poſtea capiatur ab hoſtibus, & ibi decedat, an confirmetur donatio, quæritur? Dicitur quod ſic. & hoc in prima. Idem eſt ſi uxor donet, deinde illa capiatur ab hoſtibus, & ibi decedat, quia perinde ęſtimabitur donatio ac ſi domi deceſſiſſet.

e Auguſto.] id eſt imperiali.

f Imitatio.] ſic ſ. de nuptiis. l. imperialis, circa princi. & facit. ff. co. l. cum hic. §. ſi ambo. Accu.

i Affectionem.] quam habet vxor erga virum.

k Non competit.] mulieri ipſo iure quia matrimonium durat, ſed de æquitate agit, & petit à fiſco, vt ſubiicit. & eſt ſpeciale, quod durante matrimonio petatur. ſic & ſupra de iure do. l. vbi. Sed cõtra ff. de bon. dam. l. ſed & ſi, vbi demum

demum morte interueniente agitur Solu.ibi mulier fuit deportata, hic vir. A

a Æquitatis.] inuadente fiſco bona, & per conſequens eſt æquum eum teneri, vt j. ad leg. Iul. de vi. l. 2. & ff. ſol. matri. l. ſi marito, in prin. & facit in authen. de nupt. §. deportatio, colla. 4. & ff. de capti. l. non vt à patre, & ſupra tit. 1. l. res vxoris, & ff. eo. l. 1.

dandum propoſitum eſt, nec ratio ęquitatis,[a] nec exempla permittunt. PP. Nonis Nouembr. Alexandro. A. III. & Dione Côss.

Mulier non tenetur ſponſum vltra triennium expectare: ideo poſtea poterit nubere ſine pœna. hoc dicit. Salicetus.

II. Impp. Valerian. & Gallienus AA. & Valerian. Cæſ. Paulinę.

Liberũ eſt filiæ tuæ[b] ſi ſponſum ſuũ poſt tres peregrinationis annos[*] expectãdũ ſibi vltra nõ putet, omiſſa ſpe huius coniunctionis, matrimonium facere:[c] ne opportunum nubendi tempus amittat: cum poſſet nuncium remittere[d] etiã ſi prçſente illo conſilium mutare voluiſſet. PP. VII. Kalend. April. Aemiliano & Baſſo Conss. B

Diuortium fraudulentum non impedit pactum in caſum mortis collatum. Bald. Vel ſic: Fictum repudium non nocet tertio dotem ſtipulato ſibi reddi matrimonio morte diſſoluto. Sali.

III. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. Tullio.

Dubium non eſt omnia omnino quæ cõſilio rectè[e] geruntur, iure meritoq; effectu & firmitate niti. Quare ſi tu dotẽ pro muliere dediſti, & ex morte[f] eius repetitionem ſtipulatus es, circunſcribendi autem tui cauſa ficto repudio matrimonium breui tẽpore reſciſſum eſt, res dotales quas ante nuptias obtuliſti, prçſes prouinciæ recipere te non dubitabit.[g] Certum eſt enim daturum operam moderatorem prouinciæ, C

vt quæ contra fas geſta ſunt, fructum calliditatis obtinere non poſſint:[h] cum nobis huiuſmodi cõmenta diſpliceant. Imaginarios enim nuncios, id eſt repudia, nullius eſſe momenti, ſiue nuptijs fingant ſe renunciaſſe, ſiue ſponſalibus, etiam veteribus iuris auctoribus, placuit. Dat. II Kal. Septem. Tiberiade. ipſis AA. & CC. Conss.

IIII. Iidem AA. & CC. Piſoni.

Filię diuortium in poteſtate matris nõ eſt.[i] Dat. III. Kal. Ianuar. Sirmij. CC. Conss.

Diuortium filiæ non eſt in poteſtate patris, niſi ex magna & iuſta cauſa: & ſi fuerit emancipata, tunc nullo modo. Baldus, & Salicetus.

V. Iidem AA. & CC. Schytoni.

Diſſentientis patris, qui initio conſenſit matrimonio, cum marito concordante vxore filiafamiliàs, ratam nõ haberi[k] voluntatem diuus Marcus pater noſter religioſiſſimus imperator conſtituit: niſi magna & iuſta cauſa interueniente hoc pater fecerit. Inuitam autem ad maritum redire, nulla iuris præcipit conſtitutio. Emancipatæ vero filiæ pater diuortium in arbitrio ſuo non habet.[l] Dat. V. Kalend. Septemb. Nicomediæ. CC. Conss. D

IN AVTHENT. de nuptiis. §. eſt quoque, colla. iiij. conſtit. j.

Filius familiàs non poteſt diſſoluere matrimonium niſi patre conſentiente: emancipatus ſic. Sali.

Liberum.] CASVS. Si filia tua cum aliquo ſponſalia cõtrahat, an illo peregrinante, nec intra trienniũ reuertente, ne nubendi tempus amittat, poſſit cum alio contrahere, quæritur? Dicitur quod ſic, quia & ſi ſponſus præſens fuiſſet, potuit mulier ſibi miſiſſe nuncium repudij.

[*] ſecundũ cano. non eſt ĩps præfixum, vt in c. de illis, extra de ſpon. et ma.

b Filiæ tuæ] ô mater. Accurſius.

c Facere.] cum alio etiã non miſſo repudio, ſecundum R.

d Remittere.] præſente eod. & hoc eſt poſt biennium, ut s. de ſponſal. l. 2. Dic ergo, ſi non eſt arrha data, quãdocunque poteſt mittere repudium, vt ſupra de ſpon. l. 1. ſed ea data ante biennium inter præſentes, ante triennium inter abſentes non poteſt quin patiatur pœnã arrharum, ſecũdum quod poſt ſtipulæ ſunt, vt hic, & d. l. s. de ſpon. l. 2. & l. fi. & hoc quãdo nõ eſt iuſta cauſa vltra differendi. alias cuã vltra triennium expectãt, vt ff. de ſpõ. ſępe. & hoc in ſpõſalibus. vxor enim cũ certũ ſcit virũ. uiuere, nõ nubit, ſi uero incertũ, quinquẽniũ expectat à tẽpore captiuitatis, ut ff. eod. l. uxores.

ADDITIO. Dicas de hoc vt in ca. in præſentia, extra de ſpon. & in c. dominus ac redẽptor noſter, de ſecun. nup.

Dubium.] CASVS. Pater dedit dotem pro filia, & ſtipulatus eſt eam ſibi reddi ſolu. matrimonio. morte. mulier finxit ſe velle diuertere a marito ſine culpa mariti, ſed ſua, ut ſic maritus dotẽ lucraretur. an talis dolus filiæ, obſit patri, quæritur? Dicitur quòd non, quia talis fraus principi diſplicet, & ideo firmitatem non habebit, quia tantum ea debent obtinere firmitatem, quæ recte & cum conſilio geruntur. unde Salomon: Omnia fac cum conſilio, & non pœnitebis, unde non obſtante tali fraude, poteſt pater dotem repetere in caſu ſolu. matrimo. morte.

e Rectè.] i. rite ſecundum ſolennitatem, qua debent. & eſt ſic infra de appella. l. nominationes, & extra de his quæ fi. à prælat. cap. nouit, & 15. quæſ. 7. c. epiſcopus, & diſt. 84. cap. peruenit.

f Ex morte.] l. ſi decederet in matrimonio, & ita in caſu diuortij non fuiſſet ſtipulatus. ſic & ff. ſol. ma. ff. cum dotem.

g Non dubitabit.] utili actione, licet illa dolo fecerit quo minus conditio ſtipulationis exiſtat, ut. ff. ſolu. ma. l. filię, & ff. eo. l. ſi filia

h Non poſſint.] No. ſic & ſupra de uxo. mili. l. 2.

Filiæ.] CASVS. Si mater ſolueret matrimonium filiæ ea inuita, non eſt audienda.

i Non eſt.] ut s. de inoff. teſta. filia. nec patris, ut ff. de do. inter virum & vxo. l. cũ hic ſtatus. §. ſi ſocer, & infra. l. proxi. ſed ſponſalia dirimere poteſt pater, ut ff. de ſpon. l. in poteſtate.

Diſſentientis.] CASVS. An pater qui ab initio conſenſit in matrimoniũ filię ſuæ, quã habebat i poteſtate, inuita ea poſſit id diſſoluere, quæritur? Dicitur quod non, niſi ex iuſta cauſa ſuum ſponſum repudiauerit. Sed ponamus quòd filia ſecuta uoluntatem patris diuerterit à marito, an poſſit cogere eam inuitam pater redire? Dicitur quòd non. Filiæ uero emancipatę matrimonium nullo modo diſſoluere poteſt pater.

k Non habet.] ne bene concordantia matrimonia pater diſtrahat, ut ff. de li. exhi. l. 1. §. fin. & s. de inof. te. l. filia, & l. cum te. & dixi. s. l. proxi.

l Non habet.] facit j. de nupt. l. ſi ut proponis. 2. & ad prin.

princ.l.aptatur authen.e contra &c. quæ eſt ex corpore A de nupt.§.eſt quoque,col.4.

E Contra.] CASVS. Lex Codicis dicit ꝙ inuita filia pater nõ põt matrimonium diſſoluere: at e conuerſo ſi filia vult renũciare matrimonio in præiudiciũ patris ꝙ dedit dotẽ: an poſſit? Dicit authen. ꝙ non poteſt: quia ſicut in cõiungendo matrimonio neceſſarius conſenſus parentum exigitur, ita i diſſoluẽdo.

a E contra.] i.contra ad legem.

b Læſionẽ.] ut fuit ſupra eo.l. dubium.

c Parentũ.] contra eſt ſ.de iure dot.l.ſi dotem. ſolue vt ibi.

d Diſſoluẽdo.] neutrum horũ iure canonum obſeruatur.

* conſtitutio de his q nuptias iterant, ne &c.

L Icet.] CASVS. Deſtinauit mulier ſponſo libellum repudij, ſed ad eum nõ peruenit, ſed ad ſponſi patrem, vel ad eũ qui erat in poteſtate ſponſi: an diſſoluantur ſpõſalia? Dicitur q ſic.

e Marito.] ſ ab uxore: ſuit tamen traditus alicui de ſua familia quã habet in poteſtate, uel in cuius poteſtate ipſe eſt, ſit, ut ff eo.l.2.in fi. & cauſa debet mitti, ut ĩ.eo.l.cõſenſu.

V Xor.] CASVS. Si marito in militiam profecto, nec etiam ante quatuor annos reuerſo, ita ut uxor neſciat uiuat, aut non, & uelit ad ſecundas nuptias cõuolare, & ducem ſub quo militabat maritus, conſulat de marito: an poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ ſic: nec dicetur in l.Iul. de adulte. incidiſſe: nec dotem amittet: nec clandeſtinas nuptias dicetur contraxiſſe: niſi mulier habuit cõſcientiã alieni tori: quo caſu furtiuæ eſſent nuptiæ.

* al. alterius.

f Soſpitatis.] i.an eſſet mortuus an viuus.

g Ducem.] ſub quo militauit.

* Not. ꝙ dolus probatur, vel reprobatꝰ p indicia. ad quæſtionẽ gl. hic in verbo, violata, adde Io. Andr. in regula, non eſt ſine culpa. lib.6. Adulteriũ non fit ſine dolo.

E Contra[a] ſi filiifamiliàs diſtrahunt parente nolente, quid iuris ſit, exprimit noua conſtitutio de nuptiis, ſcilicet ne * matrimonia diſtrahantur in læſionem[b] parẽtum,[c] qui dotem vel ante nuptias donationẽ obtulerint aut ſuſceperint ſoli, aut cũ B filijs: quia ſicut in contrahendo matrimonio cõſenſus parentum exigitur, ita & in diſſoluendo.[d]

Citatio ad domum valet, licet in citati notitiam non peruenerit. hoc dicit tex.cum gloſ. Salicetus.

VI. Iidem AA. & CC. Phœbo.

L Icet repudii libellus non fuerit traditus vel cognitus marito,[e] diſſoluitur matrimoniũ. Dat. XVIII. Kal. Ianua. Nicomediæ. CC. Conſs.

Mulier quæ de marito per quadriennium noua non habet, palam nubens adulterij, & cæteras pœnas euitat. Salicetus.

VII. Imp. Conſtantinus A. Dalmatio.

C V Xor quæ in militiam profecto marito poſt interuentum annorum quatuor nullum ſoſpitatis[f] eius potuit habere indicium, atque ideo de nuptiis alijs * cogitauit nec tamen antè nupſit, quàm libello ducem[g] ſuper hoc ſuo voto conuenit[h], non * videtur nuptias iniiſſe furtiuas, nec dotis amiſſionem[i] ſuſtinere, nec capitali pœnæ eſſe obnoxia, quæ poſt tã magni tpis iugitatẽ non temerè, nec clanculo, ſed publicè cõteſtatione depo-

h Conuenit.] in quærendo virum an viueret.

i Amiſſionem.] immo recuperabit eã ab hæredibus.

k Violata.] ab aliquo. Nota ergo adulteriũ nõ fieri ſine dolo, & mala cõſcientia, ſic.ff.de adul.l.miles.§.pen. & l.pe. & ſic proſunt, & ſunt arg. ad qõnẽ qua quæritur de eo qui cognouit coniugatã credens ſolutã. & facit ex̃.de

ſec.nup.l.dñs.& 34.q.1.c.1. Sed contra.ff.eo.l.vxores, & in auth. de nup.§.ſed etiã captiuitatis, coll.4. quibus dicitur de quinquennio. Solu. ibi in captiuo, hic in milite. Item contra in auth de nupt.§ nouimus. vbi de militante dicit, & de decennio. Solu. illa corrigit iſtam: ſed & illa corrigitur per aliã quæ eſt in authẽt. vt lic. ma. & auiæ. §. quod autem, col. 8. ex qua ſumitur ea quam hic habes, hodie &c. quæ dicit in infinitum expectari. Accur.

ſita nupſiſſe firmatur.

¶ Ideoque obſeruandum eſt vt ſi adulterii ſuſpicio nulla ſit, nec coniunctio furtiua detegatur: nullũ periculum ab his quorum coniugio erant copulatæ, vereatur, cum ſi conſcientia maritalis tori furtim eſſet violata,[k] diſciplinæ ratio pœnam congruã flagitaret. Da. Neſſo Feliciano, & Titiano Conſs.

IN AVTH. vt lic. ma. & auiæ. §.quod autem à nobis, colla. viij. conſti. fin.

Hodie mulier habens virum in expeditione militiæ, non poteſt licitè nubere, etiam ſi diu eum expectauerit: niſi formam huius legis ſeruauerit.

H Odie * quantiſcunque[l] annis maritus in expeditione manſerit, mulier ſuſtinere debet, licet neq; literas neq; reſpõſum ab eo acceperit. Sed ſi mortuum audierit, non prius nubat, quàm per ſe vel per aliũ, cum ſub quo militabat, adiens, interrogauerit ſi pro veritate mortuus eſt, ut apud geſta deponatur cũ iureiurãdo, ſi mortuus ſit: quo ſubſecuto poſt annum[m] nubat.

D ¶ Si verò præter hæc nupſerit: tã ipſa quàm q eã duxerit, velut adulteri puniãtur. Sed q iurauerit, ſi falſo iuraſſe cõuincatur:[n] militia nudatus, decem libras auri ſoluet illi quem mortuũ fuiſſe mẽtitus eſt: eo licẽtiã habẽte, ſi voluerit, ſuam vxorem recipere.

H Odie.] CASVS. Hæc authen. corrigit l. Codicis. dicebat l. C. ꝙ ſi mulier maritum ſuum in expeditione militari exiſtentem quatuor annis expectauerit, nulla aut literis aut nuncijs habita de mariti vita, aut morte notitia, poteſt impune ad ſecundas nuptias cõuolare. Hæc auth. dicit ꝙ hodie mulier non poteſt alij nubere, ſi maritus fuerit in expeditione quantiſcunq; annis, nedum quatuor annis: licet neque nuncium, neq; literas a marito habuerit: immo debet expectare quoaduſque audiat eũ mortuum eſſe, & tũc nõ debet prius nubere, q̃ ſi adeat per ſe, vel per alium, illum ſub quo maritus militabat, vt ſciat veritatẽ, præſtito ab ipſo iuramento ſub quo militabat, corã actis iudicis ꝙ mortuus ſit. quo ſubſecuto, poſt annum poteſt alij nubere. Sed ſi ille qui iurauit, falſo iurauerit: ipſe priuatur militia, & decẽ libras auri ſoluet illi quem iurauit eſſe mortuum: data licẽtia primo marito, ſi voluerit, ſuam vxorem recipere.

* Cũ hac auth. concor. gl. in c. qm frequenter, I § porro, ſuper verbo, præſumatur, extra vt lit. non conteſt. & c. i preſentia, de ſponſ. & ma.

l Hodie quantiſcunque.] i quotcunq;. Sed contra in auth. de nup.§.nouimus, coll.4. Sol. hic corrigit. Item contra in eo.tit.§.ſed etiam captiuitatis. ſol. ibi in captiuo.

m Poſt annũ.] cõputandũ à tpe iurĩ, vt in corpore. Sed contra. ff.de his qui not.infa.l.genero.§.ſed cũ tpꝰ. vbi ſtatim aſſumit & deponit lugubria. Sol. hæc corrigit vel ibi erat certũ: hic dubiũ, licet iuratum ſit per vnum.

n Conuincatur.] ſupra de reb. cred. & iureiurand l.2. contra.

contra ſol. de alio iuramento dicit.

a Recipere.] quomodo hoc, cum legitime contraxerit? Reſpon. fingitur non contractum uel nullum licet uerum & rectum fuerit.

Diuiſio.

C Onſenſu.] Primo ponit exordiū & rationem legis condendæ vſque ibi, Si qua igitur. Secūdo enumerat cauſas ꝓpter quas vxor poteſt diuertere à viro, vſq; ibi, vir quoq; &c. Tertio enumerat cauſas propter quas vir diſcedere poteſt, vſque ibi, hęc niſi. Quarto ponit diuertentē ſine cauſa, vel cauſam non probantem, vſq; ibi, ſeruis. Quinto ponit per quas perſonas, & qūo ꝓbari poſſit, vſq; ibi, ſi vero. Sexto prouidet liberis lucrantis, vſque ibi, pactiones. Septimo annullat pacta huic legi contraria, vſque ad fin. Sali.

CASVS. Licet ſolo conſenſu contrahatur matrimoniū, non tamen ſolo conſenſu diſſoluitur, niſi miſſo libello repudij prius, vel niſi aliqua ex cauſis in præſenti l. expreſſis inciderit. & hoc fauore liberorū. Si ergo maritus uel vxor in aliquam earum inciderit, impune alter ab altero diſcedere pōt, ſi nec vlla earum interueniente mulier à viro diuertat, vel de aliqua maritum accuſauerit, nec probauerit, amittet dotem, & donationem ante nup. nec intra quinquennium alii nubet. quod ſi fecerit, erit infamis, nec dicetur cōnubium illa coniunctio. ſed qui talem coniūctionē accuſare voluerit, liberam habeat facultatem. ſi uero cauſam probauit, dotē recuperat, & donationē ante nupt. & lucro ſuo cedat, & poſt annū nubat, ne de partu dubitetur cuius fuerit. ſ. an primi, an ſequentis mariti. Si uero vir uxori aliquid de ꝑdictis obiecerit, & probauerit, dotē lucrat̄, & dōnem ante nup. & ſtatim vxorē ducat ſi velit. Si uero nō interueniente aliqua de prædictis cauſis eam dimittat, dotē & donationem amittat. & ſeruus vel ancilla ſi ſit pubes (ſi aliter probari non poſſit an adulterium commiſit) torqueatur, vt ſic ueritas eruatur: quia quæ in domo gerūtur, magis per domeſticos quàm per extraneos ſciri poſſunt [SI VERO.] Si uir aut mulier temere repudiū miſerit, filio aut filijs, ſiue filia aut filiabus ex matrimonio extantibus, quicquid ex nuptiis lucratum fuerit, uel per dotē, uel per donationem ꝓpter nuptias,

rit, ſuā vxorē recipere. a

Matrimonium non poteſt ab altero coniugum diſſolui ſine cauſa legitima hic expreſſa, & vxor contra faciens, dotem perdit: & donationē propter nuptias reſtituit, nec intra quinquennium nubere poteſt. Vir autem contra faciens, dotem reſtituit, & donationem perdet. Et ad probationem cauſæ admittuntur domeſtici, & aliàs inhabiles: lucranſq; debet lucrum liberis reſeruare. & pacta contra hanc legem inita, ſunt ipſo iure nulla. Sali.

VIII. Impp. Theod. & Valentin. AA. Hormiſdæ P.P.

A

C Onſenſu b licita matrimonia poſſe contrahi, contracta non niſi miſſo repudio c diſſolui præcipimus. Solutionem etenim matrimonij difficiliorem d debere eſſe, fauor imperat liberorum. e Cauſas autem repudij hac ſaluberrima lege apertius f deſignamus. Sicut enim ſine iuſta cauſa diſſolui matrimonia iuſto limite prohibemus: ita aduerſa neceſsitate preſsū, g vel preſſam h quamuis infauſto, i attamen neceſſario auxilio cupimus liberari.

B

C

¶ Siqua igitur maritum ſuum adulterum, k aut homicidam, aut veneficum, vel certe contra noſtrum imperium aliquid molientem, vel falſitatis crimine condemnatum inuenerit, ſi ſepulchrorum diſſolutorem, ſi ſacris ędibus aliquid ſubtrahentem, ſi latronem, vel latronum ſuſceptorem, vel abactorē, l aut plagiarium, vel ad contemptum ſui domuſve ſuę m ipſa inſpiciente cum impudicis mulieribus (quod maximè ēt caſtas exaſperat) cœtum ineuntem, ſi ſuę vitę veneno, aut gladio, aut alio ſimili modo inſidiantem, ſi ſe n verberibus o (quæ ingenuis aliena ſunt) afficiētem probauerit: tunc repudij auxilio vti neceſſario ei permittimus libertatem, & cauſas diſſidij legibus comprobare.

D

IN AVTHENT. vt lice. mat. & auię. §. cauſas, collat. viij. conſtit. fin. aliàs. §. quia vero quędā, in fin.

S Ed nouo iure vir qui ſine cauſa hoc fecerit, p ex alia ſubſtantia ſua etiā conſtante matrimonio tātum dabit uxori, quantum tertia pars facit antenuptialis largitatis, ſed matrimonium ob id non ſoluitur.

Finit Authentica.

Sequitur tex. l. C.

¶ Vir quoq; pari fine claudetur, nec licebit ei ſine cauſis apertius q deſigna-

illud filiis & filiabus poſt mortē parētis reſeruabitur, data electione tā uiro q̄ mulieri quē filio[rum] ſū uelit inſtituere in dotem uel donationem, uel cui eā dare uoluerit. & ſi aliqua pacta facta fuerint aduerſus hui[us] legis ſtatuta, puta ꝙ mulier pepigit de non amittenda dote, uel uir de nō amittenda donatione ꝓpter nuptias ſi in aliquā cauſam ꝑdictarū incideret, nullā obtineāt firmitatē. No. ex hac l. ibi exaſperat. ꝙ nihil ē ꝙ tā exaſperet uxorē, niſi īpudicitia uiri. Not. ſcdo ibi, fauētē. & uide qđ not. in c. 1. de pœnis, in clemē. ubi habes glo. magiſtrā. No. tertio. ibi, indignā, ꝙ debet carere connubio, quo ſe indicat indignum. Quarto no. ibi, adierint, à cōtrario ſenſu, ꝙ ſi filius adiſſet, nō poſſet reuocare factū patris. ꝙ dic vt ī. de rei uen. l. cū à matre. Bal. hic.

b Conſenſu.] ſolo ſine aliqua ſolēnitate, & hoc liberorū fauore, ut hic dicit, ſed in caſibus ſpecialibus ſcriptura exigitur, ut inſtit. de nup § fi. & ī. de nup. authē ſed nouo iure. & authē. maximis.

c Miſſo repudio.] & ſic cū ſolēnitate, & iuſta īterueniēte cā.

d Difficiliorem.] q̄ contrahere.

e Liberorū.] arg. ff. de rit. nupt. l. qui in prouincia.

f Apertius.] quàm olim eſſent.

g Preſſum.] uirum.

h Preſſam.] uxorem.

i Infauſto.] id eſt malo omine ſiue infortunio. nam ſpes fuit indiuiduitatis, vt inſtit. de pa. pote. in prin. ſed aliquid ſiniſtrum euenit, qđ & cauſā dat diſſidii, qđ in præſentia ſeptem teſtium fieri debet, ut ff. eo. l. nullum.

k Adulterum.] uidetur contrarium ei quod dicitur. 32. q 2. c. quicquid, & in Lōbarda ſi quis uxorē ſuam amiſerit. l. nulli liceat. ubi dicit ex alia cauſa nō dimitti niſi cauſa fornicationis. & ad hoc in authē. de nup. §. minores, & §. ſi igitur, & §. rurſus, & §. ſi uero, colla. 4.

l Abactorem.] i. abigeum.

m Suæ.] mulieris.

n Se.] ſ. vxorem.

o Verberibus.] ad hæc aptatur authē. ſed novo iure &c. quæ eſt in auth. ut li. ma. & a § ſi qs in ſua domo, & §. cauſas, & §. ſi quis autem propriam, col. 8.

p S Ed nouo] Hoc fecerit. id eſt uxorem uerberibus affecerit.

q Apertius.] quàm olim eſſent.

Marginal notes (right): m al. domi [illegible] ; q al. ante nuptias.

Adul-

tis propriã repudiare iugalem. Nec vllo modo expellat niſi adulterã,[a] vel veneficam, aut homicidã, aut plagiariam, aut ſepulchrorum diſſolutricẽ, aut ex ſacris ædibus aliquid ſubtrahentẽ, aut latronũ fautricem, aut extraneorum virorum ſe ignorante vel nolente conuiuia appetentẽ, aut ipſo inuito ſine iuſta & probabili cauſa foris[b] ſcilicet pernoctantẽ: vel circenſibus vel theatralibus ludis, vel arenarum ſpectaculis in ipſis locis in quibus hæc aſſolẽt celebrari, ſe prohibente gaudentem, vel ſibi veneno, vel gladio, aut alio ſimili modo inſidiatricem, vel contra noſtrum imperiũ aliquid machinãtibus conſciam, ſeu falſitatis ſe crimini immiſcentẽ inuenerit, aut manus audaces ſibi probauerit ingerentem. tunc enim neceſſario ei diſcedendi permittimus facultatem, & cauſas diſſidij legibus cõprobare.

Hæc niſi vir & mulier obſeruauerint[c], vltrice prouidẽtiſſimę legis pœna plectentur. Nam mulier ſi contempta lege repudium mittendum eſſe tentauerit: ſuam dotem, & ante nuptias donationem amittat, nec intra quinquẽniũ nubendi habeat denuo poteſtatem. Aequum eſt enim eã interim carere cõnubio, quo ſe mõſtrauit indignam. Quòd ſi præter hæc nupſerit, erit ipſa quidem infamis: connubium vero illud nolumus nũcupari. Inſuper et ã arguendi hoc ipſum volẽti concedimus libertatem. Si vero[f] cauſam probauerit intentatam, tunc eam & dotem recuperare & ante nuptias donationem lucro habere, aut legibus vẽdicare cenſemus, & nubendi poſt annum[d] ei (ne quis de prole dubitet) permittimus facultatem.

Virum etiam ſi mulierem interdicta[e] arguerit attentãtem: tam dotem, quàm ante nuptias donationem ſibi habere[f] ſeu vendicare, vxoremque (ſi velit) ſtatim ducere, hac iuſta definitione ſancimus.

Sin autem aliter[g] vxori ſuæ renũciare voluerit, dotem redhibeat, & ante nuptias donationem amittat. Seruis etiam ſeu ancillis puberibus, ſi crimen adulterij vel maieſtatis ingeritur, tam viri quàm mulieris, ad examinandã cauſam repudii, quò veritas aut facilius eruatur, aut liquidius deregatur, ſi tamen alia documenta defecerint, quæſtionibus ſubdendis.

Super plagis[h] etiam (vt dictũ eſt) illatis, ab alterutro[i] commouendis, eaſdẽ[k] probationes (quoniam non facilè quę domi geruntur, per alienos poterunt confiteri) volumus obſeruari.

Si vero filio vel filijs, filia vel filiabus extantibus repudium miſſum eſt, omne quicquid ex nuptiis lucratum eſt, filio ſeu filiis, filiæ ſeu filiabus poſt mortem accipientis ſeruari: id eſt ſi pater temere repudiũ miſerit, donationẽ ante nuptias à matre ſeruari. ſi mater:[l] dotem

a Adulteram.] quoniam nõ poteſt eam accuſare, niſi ſe inſcribat, vt in auth. vt li. ma. & a. §. quia vero plurimas, coll. 8.

b Foris.] niſi fuerit apud proprios parentes, vel alios qui ſunt ſine ſuſpitione, vel niſi vir eam de domo ſua eiecerit, vt in authẽ. vt li. ma. & au ę. §. quia vero plurimas, col. 8.

c Obſeruauerint.] quã diuertãt ſine cauſa.

d Poſt annum.] vt ſ. de ſecun. nupt. l. 2.

e Interdicta.] ſ. ea. l. §. vir quoque.

f Sibi habere.] ut tamen accuſando eã de adulterio inſcribat, vt lucretur dotem, vt ſuperiori. §. dixi. Sed quomodo eo caſu dotem habebit? nã ipſa cum ſuo patrimonio vel toto vel parte retruditur in monaſteriũ & reſiduum datur aſcendẽtibus, vel deſcẽdẽtibus, vt in authẽ. vt mul. iudi. §. adulteram, coll. 9? Reſpon. illud intellige de alia ſubſtantia præter dotẽ. Cui reſponſioni obſtat quod eſt in fine eius authen. &c. ſi enim ex auctoritate legis lucraretur maritus totum, cur diceret dotalia pacta ſeruari, cũ & ſine his totũ lucrat, vt hic, ſed vir eligit? Dic ergo ſecundo quod etiã dos ea viuẽte debet monaſterio applicari, quia inde debet ſuſtentari. ea autẽ mortua dos debet dari viro tota vt hic, vel ſecũdũ pactũ, vt ibi. & hoc innuit finis dictæ authenticę. Vel tertio hic loquitur cũ ciuiliter agẽdo cõdictione ſine cauſa vt liberetur, probat de crimine. ibi cum criminaliter inſtituta accuſatione. Item quid dices vbi ſoluitur matrimoniũ ratione affinitatis vel cõſanguinitatis, & poſtea vult vir dotẽ retinere, quia dicit vxorem adulterium cõmiſiſſe? Illa ſe excuſet, quod nõ fuerit vxor, & ſic nec matrimoniũ? pro viro eſt. ff. de dona. inter virũ & vxo l. 3. §. 1. Sed dic cõtra, vt in auth. de nup. §. ſi vero ab initio, col. 4. & ff. rerũ amo. l. in cõcubina. Itẽ pone patrem dotaſſe filiã, an propter filiæ delictũ perdit pr̃ dotem? quod vr̃, quaſi pactũ non valeat quo minus pœna huius legis ſeruetur, vt ĩ. ead. l. in fi. arg. contra. ff. de pac. do l. cum dos, & ſupra. eo. l. dubium, & authent. contra ſi filij &c. & dixi. ſ. de iure dot. l. ſi dotem.

g Sin autẽ aliter.] id eſt ſine aliqua de prædictis cauſis. Et nota hic quòd olim libera erant matrimonia, & ſine cauſa etiam altera parte inuita poterant dirimi, ut ĩ. e. l. proxi. & ĩ. de inuti. ſtip. l. 1. ff. de uerb. oblig. l. Titia. Secundo tempore ex certis cauſis permittitur dirimi miſſo libello repudij, ut hac. l. codicis, cui & aliæ cauſæ adiectæ ſunt tempore ſequenti, ut ĩ. l. proxi. quæ etiam referuntur in authen. de nup. & ĩ. l. in cauſis, & l. fi. Tertio iure abbreuiatæ ſunt & pauciores quàm ſint in codicę, ut in auth. de nup. §. per occaſionem, cum ſequentibus, & §. miſiores, col. 4. Quarto iure adhuc pauciores, ut in auth. ut li. ma. & auiæ. §. quia uero plurimas, colla. 8. Quinto iure, ut canonum, omnes reiectę ſunt, niſi affinitatis, ubi non dirimitur, ſed nullũ fuiſſe declaratur.

h Plagis.] ſubaudi aſiis.

i Ab alterutro.] id eſt vel à uiro, vel ab oxore.

k Eaſdem] ut ſerui ſui quęſtionem mittantur. & eſt ſic. ĩ. de iure delib. l. fi. §. licentia danda, & ĩ. de quæſtio. l. 1. & de adul. l. uerba, & l. in adulterij, & l. fi. & ff. de teſti. l. ſerui, & ĩ. de admin. tu. l. lex quæ, & in authen. de hære. & Falci. §. ſi uero abſunt, colla. 1. & ff. qui & à qui. l. proſpexit, quę faciunt etiã ad id quod hic dicit, ea quæ domi geruntur &c. Sed argu. contra. ſ. de teſti. l. etiam.

l Si mater.] ſcilicet temere

Cõcor. cum hoc, §. c. 1. cum gl. 1. extra vt lit. non conteſt.

Matrimoniũ an dirimi poſſit.

Cõcor. c. dilecto, cum gloſ. extra de offic. archidiaco. &c. tertio loco, extra de probat.

temere libellum miſerit.

a Cenſemus.] huius edicti meminit & J. eod. l. fin. §. eodem.

b Electione ſeruata.] aliud per authent. videtur, vt ſ. de ſecundis nupt. authen. lucrum, ſecundum Ioan. Vel ibi in aliis rebus dicit, ſecundũ H. & Azo. & cõcordat huic. ſ. de ſecundis nupt. l. generaliter.

c Ipſos.] filios.

d Detrimento.] i. propter metum detrimenti.

e Contrarias.] vt quia pepigit de nõ perdenda dote, licet delinquat. nam per hoc ad delinquẽdũ inuitaretur: vt ff. de pac. dot. l. conuenire, & facit. ſ. de pac. l. pacta quæ contra leges.

SI cõſtante] CASVS. Si maritus & vxor cõſenſerint de diſſoluendo matrimonio, mulier nõ expectabit vſque ad 5. ann. ſed poſt annum poterit conuolare ad ſecũdas nuptias, ſi nulla cauſa interuenerit ex illis quæ in. l. conſenſu, continentur.

f Si conſtante, &c.] hęc eſt Anaſtaſii, ſuperior Theodoſii, ſequentes duæ Iuſtiniani, de quibus omnibus meminit ſ. de rei vxo. act. in fi. Sed hodie hæc lex corrigitur. & ſic ſequitur authẽt. quod hodie, &c. quæ eſt vt lic. ma. & auiæ. §. quia vero ex conſenſu, coll. 8. & facit. ſ. de nupt. l. neque ab initio.

g Communi conſenſu.] in hoc differt à ſuperiore lege, quia ſupra propter delictum alterius.

QVod hodie.] CASVS Lex codicis permittebat matrimonium ſeparari conſenſu. Hæc auth. prohibet, niſi caſtitatis amore. quod ſi poſt diuortium aliquis eorũ nubat, vel luxurioſè viuat, filii eorũ debẽt habere omnem eorũ ſubſtãtiã, & ipſi puniti.

h Quod hodie, &c.] vt mutuo conſenſu matrimonium ſepa- A retur, quod per. l. C. ſi conſtante, permittebatur.

i Hoc fiat.] puta quòd ambo ingrediũtur monaſterium vel eccleſiam vouentes caſtitatem. Vel alter tantum ingreditur, & qui in ſeculo remanet, caſtitatem vouet. & facit in authent. de nupt. §. per occaſionem, colla. 4. Azo.

ipſam eidẽ vel eiſdẽ filio ſeu filiæ patre moriẽte dimitti cenſemus:a patri videlicet vel matri in ſcribẽdis filiis hæredibus, ſi vnũ ſeu vnam vel omnes ſcribere, vel vni ex his donare velit, electione ſeruata b nec vllam alienandi ſeu ſupponendi memoratas res permittimus facultatem. Sed ſi aliquid ex hiſdem rebus defuerit, ab hęredibus ſe uearum detentatoribus (ſi tamen non ipſos c hęredes ſcripſerit, aut ſcripti filii nõ adierĩt) reſarciri præcipimus: vt etiam hoc modo inconſulti animi à repudio mittendo detrimento d retrahantur.

¶ Pactiones ſanè ſi quæ aduerſus præſentia ſcita noſtræ maieſtatis fuerint C attẽtatæ, tanquam legibus contrarias e nullam habere volumus firmitatem. Dat. V. Id. Ian. Protogene & Aſtorio Conss.

Iure iſto matrimonium poteſt diſſolui mutuo conſenſu vxoris & mariti. Salicetus.

IX. Imp. Anaſtaſius A. Theodoro. P. P.

SI conſtante f matrimonio, communi conſenſu g tam viri, quàm mulieris repudium ſit miſſum, quo nulla cauſa contine- D tur quæ conſultiſſimæ conſtitutioni diuæ memoriæ Theodoſii & Valentiniani inſerta eſt: licebit mulieri non quinquennium expectare, ſed poſt annum ad ſecundas nuptias conuolare. Da. XV. Kalend. Mart. Anaſtaſio. A. II. Conss.

IN AVTHENT. vt liceat matri & auiæ. §. quia vero ex cõſenſu, col. VIII. conſtitu. ſi.

Communi conſenſu non diſſoluitur matrimonium, niſi religionis & caſtitatis cauſa. Salicetus.

QVod hodie h non licet, niſi caſtitatis cõcupiſcentia hoc fiat: i tam dote, quàm ante nuptias donatione filiis conſeruatis.

B ¶ Quæ ſi alias poſtea nuptias contrahere, vel luxurioſè viuere inueniantur: liberis tradendæ ſunt k earum facultates: delinquentibus earum proprietatẽ amittentibus. l Filiis autẽ non extantibus, fiſco applicãtur. Et qui talia deliquerint, legitimis ſubiiciãtur pœnis.

Propter impotentiam coitus poteſt impune diuortium fieri prius triennio tranſacto. h. d. cum auth. Sal.

X. Imp. Iuſtinianus. A. Menæ præfecto prætorio.

C IN cauſis iamdudũ ſpecialiter definitis, ex quibus rectè mittuntur repudia, illam addimus, vt ſi maritus vxori ab initio m mr̃imonij vſq; ad duos n annos continuos computandos coire minimè propter naturalem o imbecillitatem valeat: poſſit mulier p vel eius parentes ſine periculo dotis amittendę repudium marito mittere: ita tamen, vt ante nuptias donatio eidem marito ſeruetur. Dat. III. Idus. Decemb. D N. Iuſtiniano A. II. Cons.

IN AVTHENT. de nupt. §. per occaſionem, collat. iiij. conſtit. j.

SEd hodie non bienniũ ſolum, ſed trienniũ enumerari volumus ex ipſo tempore copulationis cõputandum.

ADDITIO. Videas de hoc extra de conuerſione coniug. per totum titulum.

k Tradendæ ſunt.] ſcilicet dotes & donationes.

l Proprietatẽ amittẽtibus] Nota ergo quòd licet ingrediatur monaſteriũ pater vel mater, nõ tamẽ continuò eorũ ſubſtãtia traditur filiis, ſed expectatur mors vel delictũ eorũ, vt hic dicitur. de his autẽ bonis aliter diſponitur per aliã authenticam, vt nulli iudi. §. quia vero aliqui, & facit in eod. cor. vt lic. mat. & auię. § prædictis, collat. 8.

t Omnino vide quæ notaui in cap. vn. de voto, libr. 6. & Mari. So. in cõſ. 28. in 1. volu. dicentem Papã poſſe diſſoluere matrimonium præſumptũ ob carnalem copulam.

IN cauſis.] CASVS. Si maritus cum vxore ſua tempore contracti matrimonii per continuum biennium ſteterit, nec propter naturæ imbecillitatẽ eam cognouerit, poterit vxor ei repudiũ mittere, nec dotem amittet, nec vir donationẽ propter nuptias. hodie expectare debet per trienniũ. Itẽ nec poſt triennium hoc licet.

m Ab initio.] ſed quid ſi ab initio coiit, ſed poſt bienniũ vel amplius non potuit? aliud eſt quàm hic dicit, ſecundum canones.

n Ad duos.] hodie tres vt in authen. hic poſita quæ incipit ſed hodie &c. quę eſt de nup. § per occaſionem, colla. 4.

o Naturalem.] vel propter facturas aliquas, alias fracturas aliquas, Accurſius.

p Mulier.] item an contrà vir poſſit inuita vxore dirimere? videtur quòd ſic: quia ſi primo non cognouerat nec conatus fuerat cognoſcere mulierem, nõ imputatur ei, quia nemo peccare

peccare cogitur. ante ergo quàm haberet vxorem, non A ſit is diuertere à muliere. potuit ſciſe an poſſet cognoſcere necne. Item videtur nec tenuiſſe matrimonium, cum ſit caſtratus, vt ff. de iure dot. l. ſi ſerua, quæ eſt contra. Solu. ibi naturaliter, hic ex caſu ſuperuenientis infirmitatis vel alio. & facit in authen. vt li. matri & auię. §. prędictis, colla. 8. & extra de frigi. & male. c. laudabilem, & eo. tit. c. 1. in fi. Sed contra in fi. c. 3. & vlti. & 33. quęſt. j. c. quod autem, & c. ſi per ſortiarias.

Caſtratus ſi contrahat, an matrimonium teneat.

Solo conſenſu etiam abſque dote contrahitur matrimonium, & repudians vxorem indotatam ſine cauſa, punitur in quarta bonorum mulieri applicanda: ita tamen quòd centum libras auri non excedat. & idem contra in vxore indotata virum repudiante. & hoc lucrum debet reſeruari liberis eiuſdē matrimonij, ſi extant: & iudicium de moribus eſt ſublatum: et alia cauſa ad diuortium ſunt addita. Salic.

XI. Idem A. Hermogeni magiſtro officiorum. B

IVbemus, vt quicunque mulierem cum voluntate parentum, aut ſi parentes non habuerit, ſua voluntate maritali affectione [a] in matrimoniū acceperit: etiam ſi dotalia inſtrumenta non interceſſerint, nec dos data fuerit, tanquam ſi cum inſtrumētis [a] dotalibus tale matrimoniū proceſſiſſet, firmū cōiugiū eorum habeatur. Non enim dotibus, ſed affectu [b] matrimonia contrahuntur. C

¶ Si quis autem eam quā ſine dote vxorem acceperat, a coniugio ſuo repellere voluerit: non aliter ei hoc facere liceat, niſi talis culpa interceſſerit, quæ noſtris legibus [c] condemnatur.

¶ Si uero ſine culpa eam reiecerit, vel ipſe talem culpam contra innocentē mulierem commiſerit: cōpellatur ei quartam partem proprię ſubſtantiæ pro rata portione perſoluere: vt ſi quidem quadringentarum librarum auri vel amplius vir ſubſtantiam habeat, centum libras auri mulieri præſtet, & nihil amplius, etſi quantamcunque ſubſtantiam poſſideat. Si vero minus quadringentis libris auri puta ſubſtantia eius fuerit, tunc quarta pars computatione facta puræ [d] ſubſtantiæ eius vſque ad minimā [e] quantitem mulieri detur.

¶ Eodem modo ſeruando & in mulieribus quæ indotatæ conſtitutę, ſi ſine culpa mariti cōſtitutionibus cognita eos repudiauerint, vel ipſæ culpam innocēti marito prębuerint: vt ex vtraque parte æqua lance [f] & æquitas & pœna ſeruetur: Hoc lucro quartæ partis, filiis quidem non extantibus, ipſi viro & mulieri cōpetente, & ab his quo modo voluerint, diſponendo: Filiis autem & deinceps perſonis ex eodem matrimonio interuenientibus, eis ſeruando ad ſimilitudinem dotis & propter nuptias donationis per omnia quæ ſuper his ſtatuta ſunt. [g] D

¶ Inter culpas [h] autem viri & vxoris conſtitutionibus enumeratas & has adiicimus, ſi forte vxor ſua ope vel induſtria abortū fecerit, vel ita luxurioſa eſt, vt commune lauacrū cum viris libidinis cauſa habere audeat: vel dū eſt in matrimonio, aliū maritum ſibi fieri conata [i] fuerit, & in his enim caſibus locum habere conſtitutiones ſancimus, quæ de culpa tam mariti quàm vxoris loquuntur: vt quēadmodū dos uel donatio propter nuptias perit, ita & mulieres indotatę in quartam partē, quā & viris & mulieribus ex hac lege deſtinauimus, amiſſionis periculum ſuſtineant: Iudicio [k] de moribus (quod antea quidē in antiquis legibus poſitum erat, Abolito]

IVbemus.] CASVS. Si maritus ſine cauſa ab vxore diuertat, amittat dotem, & illa donationem, ſi diuertat. Si vero dos vel donatio non fuerit conſtituta, & diuertat ſine cauſa legibus expreſſa: dimittet quartam partem bonorum ſuorum, vt ſi habeat quadringēta auri vel argenti, dimittet ei 100. ſi vero minus habeat, deducto ære alieno quartam habebit in qualibet re: etiam in minima. Idem ſi mulier ſine cauſa diuertat, vel ipſa cauſam præbuerit diuertendi. nam quarta pars bonorum eius viro reſeruabitur, cum erat indotata, & ſi filij extant, lucro illorū cedat illa quarta pars ad ſimilitudinem dotis vel donationis propter nuptias. [INTER] Si mulier indotata ſua ope vel induſtria abortum fecerit, item ſi ſtuphas cum hominibus cauſa libidinis intrauerit inuito marito, item ſi viuente marito de contrahēdo cū alio deliberauerit, eā vir dimittere poteſt, & dimittet ei mulier quartam partem bonorum. iſtæ tres cauſæ cōputari poſſunt inter alias cauſas propter quas vir diuertere poteſt à muliere, & retinere dotem & donationem propter nuptias, iudicio de moribus mulieris hodie quieſcente. olim enim propter malos mores & leues poterat ma

affectu.

a Cum inſtrumentis.] vt & s̄. de nup. l. neque ſine, & l. ſi vicinis.

b Affectu.] vt & s̄. de donatio. ante nup. l. fin. & ff. de reg. iu. l. nuptias, & de don. inter vir. & vxo. l. cum hic. §. ſi mulier, & in authen. de nupt. §. nuptias itaque, coll. 4. contra argu. 30. q. 5. c. nullum.

c Noſtris legibus.] s̄. l. proxi. & s. eo. l. conſenſu. quam. l. conſenſu, ſuam facit per approbationem, ut s̄. de uete. iure enuclean. l. 1. §. merito.

d Puræ.] id eſt deducto ære alieno, ut ff. de iure dotium. l. mulier bona oīa.

e Ad minimam.] id eſt, in qualibet re etiam minima habet quartam. Alii ſic: id eſt ſi paruam ſubſtantiam habeat, & tunc non puniatur in quarta iſta. Accurſius.

f Æqua lance.] non ergo debēt ad impa ria iudicari, ut & 32. q. 1. c. ſi quis. hodie autem uir hanc quartam non habet, ſi ultra tres liberos habeat, ſed pro numero liberorum, ut in authen. ut lic. ma. & auiæ. §. quia uero quædā, colla. 8. quæ hanc corrigit, ſed illa corrigitur per aliam, ut infra. fi. §. fi. col. 9. & ſic redimus ad hāc legem. Acc.

Vir & vxor ad imparia iudicari nō debent.

g Statuta ſunt.] ut s̄. e. l. conſenſu. §. fi. & eadem quæ hic, habes in authē. de nup. §. ſi quis enim duxerit, & in authen. quib. mo. na. effi. leg. §. fin. colla. 6. & facit. s̄. de ſecun. nupt. l. quoniam. §. fi. Ac.

alias, gaudeat.

h Inter culpas.] has tres culpas refert in auth. de nupt. §. has itaque, & ad idem. 32. q. 2. aliquando.

cauſis.

i Conata.] id eſt tractauit de habendo alium uirum. Ac.

k Iudicio.] nunc tractat de ultima parte rubricæ. Accur.

a Abolito.] quod fuerit illud iudicium, ignoramus. Sed A dicamus q multi mali mores & leues, ut inebriationes, & ſimiles, inducebant ſolutionẽ matrimonij: quod hodie non eſt, ut hic, & ſ. de rei uxo. act. l. rem, in princ. §. taceat, & ff. ſolu. matri. l. rei iudicatæ §. 1. in fin. §.

ADDITIO Intelligas q iſtud iudiciũ de moribus eſt ſublatum quantum ad detractionem ſeu compenſationem dotis. Non autem eſt ſublatum quin maritus adhuc poſſit uxorẽ malè morigeratam caſtigare, ut 7. q. 1. ſicut alterius. moderate tamen, ut ibi notatur per gloſ. 1. & 23. q. 4. duo iſta.

quentabatur) penitus abolito. [a]

¶ Omnibus etenim cauſis requiſitis, & plectis, quas antiquitas introducebat, nihil validum præter eas, quas anteriores cõſtitutiones, & præſens diſpoſitio introduxit, inuenimus. Dat. XII. Kalen. Decemb. D N. Iuſtiniano. A. II. B Conss.

SOLVTO MATrimonio quemadmodum dos petatur.

TITVLVS XVIII.

SOLVTO MATRIMOnio quemadmodum dos petatur.

De ſolutione matrimonii dixi, poſt quam dos repetitur ſic de hoc dicamus, & dic petatur, id eſt repetatur. ſic ff de pigno act. l petẽti. vbi ponitur pro repetenti. Accurſius.

Quando agitur de ipſa re data in dotem reddenda, æſtimatio non facit quin in reſtitutione veniat partus rei, puta ancillæ. Bald. Vel ſic: Vbi ancilla in dotem data licet æſtimata, debet reſtitui nedum ipſa, ſed etiã partus poteſt peti. Sali.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Gemini.

DVbium non eſt, poſt æſti C mationẽ dotis, pactione, vel ſtipulatione interpoſita, vt ſi ipſæ res diſſoluto matrimonio extarẽt, vxori reddantur, & ancillas cũ partu ex ſtipulatu [b] iudicio reſtitui oportere. PP. III. Id. April. Laterano & Rufino Conss.

Hæres viri, & etiam hæres hæredis. D

DVbiũ.] CASVS. Si mulier marito ſuo ancillas æſtimatas in dotem dederit, & eas ſtipulata fuerit ſibi reddi in caſu ſol. matri. ſi extarent: vel ſi nõ, æſtimationem earum, & ancillæ dotales pepererũt, an partum cum matre maritus reſtituere debeat, quæritur? Dicitur quòd ſic.

b Ex ſtipulatu.] hodie ſemper fingitur ſtipulatio, olim autẽ ſi interceſſerit ſtipulatio. Sed uidetur partum apud uirum remanere, vt ff. eo. l. pe. §. mancipia, quæ eſt contra. Solu ibi obligauit ſe uir quocunque modo perirent mancipia, ideo lucratur partum. hic ſic ſe obligauit ad iſtam æſtimationẽ, ſi ſua culpa non extarent, non autem de fortuito caſu, ſecundum Io. uel ibi fuerunt æſtimata, ut eodem precio redderẽtur, licet deteriorentur. hic autem reſtitui debebãt ipſa qualiacunque eſſent, aliàs ſi non extarent, tũc æſtimatio. uel ibi fuit uera æſtimatio facta, hic non, ut ſupra de iure dot. l. ſi inter, & ſic concord. ſ. de rei vxo act. §. cumque. uel ibi electio fuerat ſeruata uiro reſtituẽdi res, uel æſtimationem, hic mulieri. uel hic actũ fuit expreſſim ut partus reſtitueretur, ibi non. Itẽ aliud cõtra. ff de iur. do. l. ſi mancipia. vbi ſimiliter partus remanet apud uirum. ſed ſolue eodem modo ut ſuperius dictum eſt.

Ancilla ſi detur i dotem, ſoluto matrimonio cuius erit partus.

c SEcundum.] CASVS. Si pater pro filia dotẽ det, & uiro pater filiæ ſucceſſerit, & omnia bona ſua ob aliquod delictũ cõfiſcata fuerint, an dotẽ ſuã a fiſco filia petere poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic. nec obſtat q pater ſucceſſit generaliter, & ſic actio dotis ſit cõfuſa, quia bene præiudicat quo ad patrẽ, non quo ad filiam extincta erat actio.

c Ratione iuris.] nã uult ius fiſcũ teneri ad dotẽ, ut hic, & ff. ſolu. ma. l. ſi marito, in princip. & ſ. de bon. preſcript. l. ſi ut proponis, & l. ſi deportatus, & l. fi. & ff. de uſur. l. cum de in rem, in fi. & hoc cũ fiſcus ſucceſſit uiro. hic autẽ ſucceſſit uiri hæredi, ſcilicet patri mulieris, quod tantundem ualet, cum hæres hæredis &c. ut ſ. de hæredibus inſtit. l. fin.

Hæres hæredis eſt hæres teſtatoris.

etiam fiſcus, qui occupat bona, tenetur ad reſtitutionem dotis Bald. Vel ſic: Sicut pater per expreſſam exactionem non præiudicat filiæ: ſic nec per tacitam ex quaſi contractu aditionis inductam. Sali.

II. Idem A A. Aquilæ.

SEcundum rationem iuris [c] exiſtimas reſtitui tibi debere dotem à fiſco, qui bona damnati patris tui ſuſcepit. Licet enim viro quondã tuo pater tuus B hæres extiterit, [d] attamẽ iuri tuo hoc derogare nõ poteſt: cum & ipſe pater ſine voluntate tua nec exigere nec accipere dotem poterat. Dat. Prid. Non. April. Apro & Maximo Conss.

d Extiterit.] ſic que videbatur actio dotis confuſione ſublata, quod eſt verũ quo ad patrem, non quo ad filiam. & hoc ſubiicit, attamen &c. cui cũ pre actio communis erat, ut ff. ſol. matri. l. 2. §. 1.

e Cum & ipſe.] bene dico tacitam exactionem non præiudicare filiæ, quia nec expreſſa, ut hic, & ff. ſol mat. l. nõ ſolũ, & l. 2. §. 1. & ff. de ſol. l. qui hominem. §. ſi gener, & ff. de iure dot. l poſt nuptias, & ad legẽ Falci. l. pater filiã, & ſ. eo. l. filiæ. niſi in caſibus, ut ff. ſolu. matri. l. ſi cum dotẽ. §. eo tẽpore, & l. dotẽ, & ſ. de nupt. l. ſi ut proponis. 2. Eſt autẽ tacita exactio, cum quis ſuo debitori ſuccedit, ut & facit hic pater genero, ut ff. de euic. l. ſi ei cui uendidi. §. ſi is qui fundum.

Exactio tacita quæ eſt.

Liberi nati ex matrimonio putatiuo, ſunt ſpurij. Baldus. Vel ſic: Dos data ſeruo quẽ liberum eſſe putauit, repetitur, ſed filij nati licet ſint ingenui, dicuntur ſpurij. Sal.

III. Imp. Antoninus. A. Hoſtiliæ.

SI ignorans [f] ſtatũ Erotis, ut liberum duxiſti, C & dotem [g] dediſti, isque poſtea ſeruus eſt iudicatus: dotem ex peculio recipies, [h] & ſi quid præterea eũ tibi debuiſſe apparuerit.

¶ Filii autẽ tui, vt ex libera [i] nati, incerto [k] tamẽ patre, ſpurii ingenui ĩtelligũtur. PP. III. Kalẽd. Septembr. Læto & Cæreali Cõss. D

SI ignorans.] CASVS. Si mulier ignorans ſeruo ſe copulauit, quem credebat liberum, & dotem dederit, & ille pronunciatus fuerit ſeruus, an dotem de peculio repetere poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic, & filii nati ex contubernio, ingenui ſunt, quia ex matre libera nati, ſed ſpurii erunt. nã ſicut vulgo cõcepti ſpurii ſunt, ita nati ex ſeruo.

f Si ignorans.] ſecus ſi ſciens, ut not. ſ. de cõdic. ob cau. l. 1. in ſimili caſu, licet alii contra.

g Dotem.] quo ad tuam opinionem.

h Recipies.] & ſi quidẽ res extãt, vel aliæ ex his emptæ, præfertur ipſi domino. ſi non extant, præfertur cæteris creditoribus, non autem domino, vt ff. eo. l. ſi cum dotẽ §. ſip. & l. ſeq. & ff de pecul. l ex facto.

i Ex libera.] matre. & facit inſtit. de inge. in Lombarda de his qui in ſerui. al. ſe. de. l. pen. ſed vlt. ma eſt contra.

k Incerto.] quia nullus eſt in ſpecto iure ciuili: vt ff. de reg. iur. l. quod attinet, & ſic non eſt matrimonium, vt in authẽ. de nup. §. ſi vero decretum, & §. ſeq. colla 4. & facit. 29. q. 2. c. ſi quis ingenuus. & c. perlatum. Item nota ex hac

ex hac lege quòd vxor ducit virum.

DOs.] CASVS An pater dans dotem pro filia, ea decedente in matrimonio, & in ſua poteſtate conſtituta poſſit dotem repetere, quæritur? Dicitur quòd ſic.

a Filiafamilias.] & ſic erat in ptãte. nã ſecus ſi emancipata, vt diximus, ſ. de rei vxo. act. §. ex traneũ. hic aũt illud q̃ritur, ſi sũt filij ex eo m̃rimonio, an nihilomin⁹ habeat locũ hæc lex? lo. & B. & Azo, & nos q̃ ſic, niſi ſit factũ pactũ retentionis ff. de pa. do. l. ſi pater dotẽ, & q̃ nobis eſt, ſ. de rei vxo. act. §. ſileat, & d. l. ſi pater dotẽ, & ff de iure dot. l. iure, in princ. & j. de bo. q̃ lib. l. 2. & ff. ſo. ra. ha. l. fi. in prin. & ff. de euic. l. pater, & ff. ſol. matri. l. ſi ab hoſtibus, in prin. & ſ. de neg. geſt. l. quod in vxorem, & de iure. do. l. auia, & ff. de in rem ver. l. & ideo, in fi. & l. ſequen. & ff. ad Maced. ſi filiuſfa. in id. Item probatur hoc aperta ratione. nam actio quæ acquiritur extraneo danti dotem ex pacto, vel ſtipulatione, acquiritur patri ex ipſa lege, ſed extraneus repetit dotem mortua muliere etiã interuenientibus liberis, ergo & pater. Item actio de dote communis eſt patri & filiæ, vnde vel patre mortuo, vel filia emancipata, ad ſolã mulierem pertinet etiam exhæredatã vt ſ. de rei vxo. act. §. videamus. ergo & filia mortua dos generaliter ad patrem pertinet. M. autem dixit contra, & hanc & alias prædictas intelligebat liberis non exiſtentibus, & pro eo inſtit. de hęre. quali. & diffe §. ſui, & ff. de lib. & poſthu. l. in ſuis. Item & j. de coll. illam, ſed ibi reſpon. Sed M. opinio vſu præualet, quia hæc lex intelligitur ſi decedat ſine liberis.

Dos profectitia redire debet ad patrẽ, etiam liberis exiſtẽtibus.

Dos quæ procedit à patre, debet ad eum reuerti hoc dicit. Vel ſic: Per obitum filiæ dos data a patre, reuertitur ad patrem. Bald.

IIII. Imp. Alex. A. Apollonio.

DOs à patre profecta, ſi in matrimonio deceſſerit mulier filiafamiliàs, [a] ad patrem redire debet. PP. XVIII. Kal. Septemb. Fuſco & Dextro Conss.

B

Captiuitas vxoris non facit locum repetitioni dotis: ſed eius mors naturalis. Sali.

V. Impp. Valerianus, & Gallienus AA. & Valerianus C. Iauto.

SI quidem viuit apud hoſtes vxor tua: nondum frater eius quaſi hæres dotem repetere põt. ¶ Si verò diẽ functa eſt, [b] & hæreditatem eius poſſit vendicare: [c] dotis quoque repetitio ei iure competit, cum in ſtipulatũ [d] deducta ſit. PP. II. Non. Maij, Aemyliano & Baſſo Conss.

C

In dote agitur ad recipiendũ. Bal. Vel ſic: Tam marito quam vxori in rei dotalis æſtimatione decepto ſuccurritur. Sali.

VI. Impp. Diocletian. Maximianus. AA. Alexandriæ. & Neroni.

ADDITIO. De hac quæſtione vide latius per Bar. in l. poſt dotem, ff. eo. tit. in uerſi. quinto quęro quid in dote &c. vbi concludit quòd de iure indiſtinctè dos reuerti debet ad maritum, ſubdens ibi vtilitatem iſtius diſſputationis, ſi de iure, aut de cõſuetudine dos reuertatur.

SI quidem.] CASVS. Muliere ab hoſtibus capta, ſi dubium ſit viuat an non, an frater eius dicens ſe hæredem eius dotem à marito petere poſſit quæritur? Diſtinguitur, aut viuit, & tunc non eſt hæres eius, nec dotem petere poteſt, aut non viuit, & tunc dotem repetet, ſi eã ſtipulatus fuerit ipſe, & intellige maxime, quia idẽ eſſet ſi non fuiſſet ſtipulatus illa vel ille, vt ſ. de rei vxo. act. l. 1. §. accedit.

Mortuum eſſe aliquẽ quomodo probatur.

b Functa eſt] ſed quomodo probat eam defunctam? an erit neceſſarius teſtis q̃ mortuã viderit, vel ſepelierit? Dico ſecundum H. famam ſolam ad hoc ſufficere, ſi ergo ſint aliqui qui teſtificentur quòd ſic ſe publica habet fa- A ma in ciuitate ſua quòd ipſa mortua ſit, ſufficit. nam aliter quomodo probaretur, ſecundum Bul. & Io. mortuã eſſe? & ſic innuit lex. j. de captiu. l. nec nos prętermiſimus, ſed R. aperte dicit probari debere.

c Vendicare.] beneficio legis Cornelię, vt j. de ſegi. hæredi. l. ii is, & ff eod. l. ſi ab hoſtibus, in prin. Accur.

d Cum in ſtipulatum.] maxime, nam idem ſi non fuit ſtipulatus, ipſe frater vel illa, quia, tacita ei quæritur, quæ ad fratrem hæredem peruenit, ut ſ. de rei vxo. l. j. §. accedit, & melius in §. illo procul dubio.

SI circumſcripta matre veſtra, viliore precio dotales res æſtimatę ſunt: quid ſuper huiuſmodi contractuũ vitio ſtatutũ ſit, vulgo patet. Proinde [e] ſi doloſis [f] artibus mariti circunuentam matrem veſtram, inque ea æſtimatione circunſcriptam, apud præſidem prouincię euidentibus probationibus oſtenderitis: [g] quandò [h] vobis poſſidentibus ad obtinenda prædia etiam doli mali exceptionis poteſtas opituletur: [i] ſciet quatenus religionem iudicationis ſuæ tẽperare debeat. [k] ¶ Sin autem etiam maritus in æſtimatione grauatũ ſe alleget: veritate examinata, non amplius q̃ precium iuſtum [l] reſtituere compelletur. [m] ¶ Hęc tum locũ habent, [n] cum res in natura ſunt. ſi tamen extinctæ ſint: precium quod dotali inſtrumento inditum eſt, conſiderabitur. PP. VII. Kalendas Nouembr. ipſis AA. Conss.

SI circumſcripta.] CASVS. Si maritus res ſibi datas in dotem æſtimauerit, & mulierem circunuenerit æſtimando minori precio quàm valuerint, filij ſi eas poſſideãt, habebunt excep. multo magis actio. ad æſtimationem, non autem ad ad res ſi extant, & hoc in prima. Si vero vir dicat ſe circunuẽtum in æſtimatione à muliere facta vltra iuſtum precium, nõ tenebitur niſi ad veram æſtimationem, & hoc in ſecunda. Iſta locũ habent cũ res extant. ſi uero precium in dotali inſtrumento cõprehẽſum ſit, conſiderabitur ſi vir doloſe non fuerit verſatus, & hoc in tertia.

e Proinde.] i. ergo.

f Doloſis.] quo caſu debet purgari dolus omnino, vt ff de iure dot. l. iure, §. fi. & ſ. qui. ex cau. maior. l. in contractibus.

g Oſtenderitis] vos hæredes matris.

h Quando.] id eſt quia.

i Opituletur] Nota, cui datur exceptio, eidem datur & actio, quod tamen fallit in multis, vt ff. de condic. inde. l. ex quibus.

D

k Debeat.] faciendo ipſa prædia reſtitui.

l Iuſtum.] arg ad hoc quòd cum emptor ſe grauatum allegat, iuſtum precium reſtituendum ſit.

m Compelletur] ſiue extet res, ſiue non.

n Locum habent] quod hic ſq; in finẽ dicit, refertur ad id. ſ. proinde ſi doloſis artibus &c. & ſic parcitur marito in hoc caſu, vt licet dolo mariti circunuẽta ſit vxor, tamen quando res non extant, non tenetur ad iuſtam æſtimationem communem præſtandam, ſed ad conuentam. Alij legunt ſuperiorem literã ſic, proinde ſi maxime doloſis artibus &c. & ſic iſtud referũt ad ſubauditum caſum, per iſtud verbum, maxime, ſcilicet quando non fuit vir in dolo. hoc enim, placet. ſed ſi fuit in dolo, etiam ad iuſtam tenetur æſtimationem, vt ff. de iure do. l. ſi res, §. Scæuola. & in hoc caſu, ſcilicet quando nõ fuit vir in dolo, generaliter accipiat mulier illam conuentã æſtimationem, etiam ſi ſit minus dimidia iuſti precij, [1] cum ſi

1 Placet Sali. remittenti ad notata g le in l. 2. C. de reſcind. vẽ. in 14. q.

eum ſi æſtimatio facta non eſſet, nil haberet, vt ff. de iure dot. l. ſi res, §. quòd ſi deceſſerit, & §. cæterum. Fallit ergo hæc lex, id eſt finis huius legis, cum vir fuit in dolo, vt dixi. s. Item & cum mulier eſt minor, vt d. l. ſi res, §. idemque. Item & quando inueniebat tempore donationis emptorem plus offerentem, ut eo. l. ſi res, §. plane. Sed illud intellige in minore, non maiore, ut ea. l. ſubijcitur, idque duntaxat &c. Item in quarto, quando ſcilicet ē minor mulier, & extat res. nā reſtituitur, vt iuſtam æſtimationem habeat, vt dicta, l. ſi res, §. ſi mulier, & hoc ſi in æſtimatione ſit deceptio. ſi autem in hoc quòd dedit illam rem aliàs non datura, tunc ad ipſam rem. vel ſi nō extat, ad iuſtam æſtimationem, vt in dicta l. ſi res §. 1. Accurſius.

F Iliæ. CASVS. An pater pecuniam quam dedit filiæ in ſua poteſtate conſtitutæ, adimere poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic, niſi pro filia eam in dotem dediſſet, quo caſu ea inuita adimere non poſſet ſolu. matri. nec ea conſentiente cōſtante matrimonio.

a Pecuniam.] quā ei donaueras tu pater non in dotem. nam ſi ſic, non poſſes adimere, vt in fine huius legis.

b Non potes.] fauore dotis hoc ſpeciale permittitur, vt hic, & infra de colla. l. dotis, & ff. ſolut. matrimo. l. 2. §. 1. & quod dixi ſupra eodem. l. 2.

N Ec maritus.] CASVS. Maritus licet ſol. ma. in quantum facere poteſt, condemnandus ſit, tamen facto eo poſtea idoneo, in reſiduum cōueniri poteſt, nec ſolum ipſe, ſed eius heredes in ſolidum conueniri poſſunt. & ſi ſint non ſoluendo, ſed poſtea facti fuerint ſoluendo, poterunt conueniri. hoc intellige in hæredibus extraneis, ſecus ſi eſſent ſui.

c In quantum facere.] vt ff. ſol. ma. l. maritus, & ff. de re iudi. l. non tantum, & l. ſeq. Sed hoc in caſibus duobus fallit, quibus tenetur in ſolidum, vt not. s. de rei vxo. act. §. cum autem.

d Recuſat.] vt d. §. cum autem, & ff. pro ſocio. l. verum, §. item videndum. Accur.

e Hęredes.] extraneos tamen.

f Conueniendos.] etiam ſi pauperes ſint.

Pater non poteſt adimere filia dotem. Bal. Vel ſic. Pater auferre poteſt filia proſectitia q̄ nō ſunt dotalia. Sal.

VII. Iidem AA. & CC. Bioto.

F Iliæ pecuniam [a] adimere, quam habes in poteſtate, minime prohiberis. Nam ſi pro ea dotē dediſti: hanc conſtante matrimonio, ne conſentiente quidem ipſa: matrimonio autem diſſoluto, eadem inuita repetere nō potes. [b] S. V. Id. Febr. Sirmij. CC. Conss.

Pinguior fortuna mariti facit q̄ poteſt denuo conueniri ad reſiduum dotis. Bal. Vel ſic: Exceptio ne quis teneatur vltra quàm facere poſſit, non prodeſt ei qui poſtea diues factus eſt: nec ad haredes tranſit. Salic.

VIII. Iidem AA. & CC. Salluſtiæ.

N Ec maritus, licet poſt diuortium inquantum [c] facere poſſit, condemnandus eſt, poſtea idoneus factus, qui non reddiderat integrum, reſidui probabiliter ſolutionē recuſat. [d] At cum eius hęredes [e] in ſolidum conueniendos [f] nō ambigatur: [g] ne cum his ſoluendo factis experiri non poſſis, ſuperſtitioſam geris ſolicitudinem. Dat. XIII. Kalēd. April. Sirmij. CC. Conss.

Soluto matrimonio dominium rei dotalis reuertitur ipſo iure, ſed non poſſeſſio: & ideo non poteſt ingredi eā ſine iudicis auctoritate. Bal. Vel ſic: Quis non debet propria auctoritate ingredi poſſeſſionem rei ſibi reſtituendæ: ſed actionem ſibi competentem intentare. Salic.

IX. Iidem AA. & CC. Martiæ.

D Otis actione ſucceſſores mariti ſuper eo quod ei dotis nomine fuerat datum, conuenire debes. [h] Ingrediēdi enim poſſeſſionem rerum dotalium, hæredibus mariti non conſentientibus, ſine auctoritate cōpetentis iudicis nullam habes facultatem. [i] S. Dat. VIII. Kalend. Nouembr. CC. Conss.

Socer qui recepit dotem pro filio tenetur eam reſtituere. Bald. Vel ſic: Pater recipiens dotem pro filio, ad eius reſtitutionem tenetur in ſolidū, non de peculio. Salic.

X. Iidem AA. & CC. Epigono.

S I ſocero [k] filiæ tuæ dotē dediſti: licet in eius poſitus poteſtate gener tuus rebus humanis exemptus ſit: tamen non de peculio, ſed in ſolidum [l] à te, conſentiente filia, conuentum eum ſatisfacere oportet. S. VII. Id. Nouembr. Heracliæ. CC. Conss.

Quando mulier ſuperuiuit, refectio dotis debet ei fieri integraliter. Baldus. Vel ſic: Mortuo viro res debet integra reſtitui mulieri. Salic.

XI. Imperatores Honor. & Theodo. AA. Martiniano. P. P.

S I conſtante matrimonio maritus fatali fuerit ſorte conſumptus: dos quæ data dicitur [m] vel promiſſa [n] ex eius vxoris facultatibus, [o] ad eandem reuertatur: nihilque ſibi ex hoc defuncti hæres audeat vēdicare, [p] quod ad mulierem recurrere fecit obitus maritalis. Da. No. Decemb. Rauennæ, Honorio VIII. & Theodoſio. III. AA. Conss.

g Non ambigatur.] quando nō ſunt ſui, aliàs ſecus, vt ff. ſol. ma l. etiā, & ff. pro ſocio. l. verū. §. patri.

D Otis.] CASVS. Mulier ſol. ma. actione ſibi competenti dotem repetere debet, nec propria auctoritate poteſt ingredi res dotales hæredibus mariti non conſentientibus.

h Cōuenire debes.] vt & ſupra de hære. act. l. hæredem.

i Facultatem.] vt ff. de acquiren. poſ. l. ſi ex ſtipulatione, & ſupra vt ne. l. ſi. iud. au. ſig. impri. re. quas al. de. l. 1. Sed his duob⁹ caſibus quos hic excipit, poteſt, ſcilicet cū iudice, & ex cōuentione, vt j. de pig. l. creditores, & s. de pig. act. l. pe.

S I ſocero.] CASVS. Si pater mulieris dedit dotem ſocero filiæ ſuæ, licet gener ſit mortuus in poteſtate ſui patris, ſolu. matri. ſocer, idemque pater mariti, nō quatenus eſt peculium, ſed in ſolidum pro dote reſtituenda conuenietur, conſentiente filia.

k Si ſocero.] qui eſt pater generi.

l In ſolidum.] habita tamen ratione ne egeat: vt ff. de re iudi. l. non tantum, & l. ſicut, & facit, ff. ſolu. ma. l. ſi cum dotem, §. pe. & l. 2. & de pecu. l. depoſiti. §. 1. & ſupra de rei vxo. act. §. extraneum, & ff. fa. erciſ. l. fundus, 2. in prin.

S I conſtante.] CASVS. Si vir conſtante ma. in fata cōceſſerit, mulier dotē de bonis ſuis profectam petere poteſt, nec hæredes defuncti aliquid ſibi poterunt vendicare.

m Data dicitur.] i. à datione cœpiſſe.

n Vel promiſſa.] i. à promiſſione cœpiſſe. ſi enim tantum eſſet promiſſa, non repeteretur.

o Facultatibus.] maxime, vt s. de rei vxo. act. §. accedit.

p Vendicare.] id eſt retinere.

SI DOS CONSTANTE MATR. &c.

Quia non ſolum ſoluto matrimonio redditur dos: vt ſupra titu. 1. ſed etiam durante quandoque: ideo de hoc dicit. In quo dic: conſtante matrimonio maritus dotem reſtituit ex cauſa neceſſaria quandoque, & quandoque ex cauſa probabili, & quandoque ſine cauſa.

Dos etiã conſtante matrimonio quandoque redd ſeda eſt.

ex cauſa neceſſaria: vt cum maritus ſit non ſoluendo vt ſupra de iure do. l. vbi. Vel cum maritus deportatur, & vxor retinet affectionem: vt ſupra de repu. l. 1. Ex cauſa probabili: vt in caſibus enumeratis ff. de iure dot. l. manus. §. manente, & ff. ſo. ma. l. quamuis, & l. ſeq. Superiori ergo caſu ex neceſſitate: ſecundo ex voluntate viri redditur. Sine cauſa autem redditur: vt in hoc tit. & tunc quia donatio pſumitur, redditur viro.

TITVLVS. XIX.

SI DOS CONSTANTE matrimonio ſoluta fuerit.

Dos conſtante matrimonio non poteſt vxori reſtitui: reſtituta cum fructibus interim perceptis repetitur. Salic.

I. Imperatores Honor. & Theodo. AA. Maximiano præfecto prætorio.

SI conſtante matrimonio à marito vxori dos ſine cã legitima [a] refuſa eſt: (quod legibus ſtare non poteſt: quia donationis inſtar perſpicitũ [b] obtinere) eadem vxore defuncta, ab eius hęredibus cum fructibus [c] ex die refuſæ dotis marito reſtituatur: [d] ita vt proprietas eiuſdẽ liberis ex eadem ſuſceptis competens alienari contra leges a marito nõ poſsit. Dat. V. Non. Nouemb. Honorio. VIII. & Theodoſio III. AA. Conss.

SI conſtante]. CASVS. Maritus conſtante matrimonio dotem reddidit mulieri, non valet redditio, quia inſtar habet donationis, quæ prohibetur fieri inter virum & vxorem. Si ergo ea deceſſerit, ab eo tẽpore quo maritus dotem reddidit, fructus dotis marito reſtituentur cum dote, ita tamen ne proprietatem alienet maritus, ſed ſalua ſit liberis ex ea natis.

a Legitima.] quæ multæ ſunt, vt ff. de iure dot. l. mutus, §. manente,

b Perſpicitur.] id eſt pręſumitur, vt in authen. de nupt. §. dotes, colla. 4.

c Cum fructibus] mala fide perceptis, alioquin contra, vt ff. de vſuris, l. fructus percipiendo, & ff. de acquir. poſſ. l. quod vxor viro, & ff. de do. inter vi. & vx. l. de fructib.

d Reſtituatur] ſcilicet dos. Sed nonne vir cum debeat nunc reddere, dolo facit quod petit, vt ff. de except. do. l. dolo? Reſpon. repetit mobilia, vt gregem, vt ſic vſque ad annum teneat, & ſic non poteſt hæc lex habere locum ſecundum eos in immobili. Alij dicunt repeti, vt ſic pro fructibus pręteritis habeat retentionem, ut arg. ff. de cõdictio indeb. l. qui exceptionem, §. ſi pars. Tu dic ſecundum quod Iuſtinianus intelligit, quòd pactus erat de dote lucranda uir, & ſecundam (prima mortua) accepit vxorem, vnde liberis quos ex ea habuit, ſeruare debet dotem, vt probatur hic intellectus in authen. de nup. §. dotes, colla. 4. vbi hæc lex recitatur, & facit ſupra de ſecun. nup. l. fœminæ hodie tamen per poſteriorem Authent. etiam ſi ſecundã non ducat, debet conſeruare liberis, vt in authen. neque vi, quod ex dote. § præterea, colla. viij.

NE FIDEIVSORES VEL MANDAtores dotium dentur.

Continuatio.

Contra virum & eius heredes agitur: ut ſupra tit. ij l. dotis, nunc contra fideiuſſorem, vel mandatores, qui non tenentur.

SIue] CASVS. Lex ſcripta ſiue conſuetudo quæ iubet vt maritus debeat vxori fideiuſſorem de conſeruanda dote dare, aboleatur, & nõ ſolum non debet dare fideiuſſorem, ſed nec mandatorem, nec à marito, uel patre, uel alijs qui dotem ſuſcipiunt, eſt exigenda cautio, quia ex quo mulier marito ſe committit ſine fideiuſſore, & dotem & alias res ſuas poteſt committere, & h. d. cum l. ſe.

e Siue ex conſuetudine.] ob errorem inducta, uel ante hanc legem.

TITVLVS. XX.

NE FIDEIVSSORES Vel mandatores dotium dentur

Satiſdatio pro dote conſeruanda non debet dari. & ſi eſt data, non tenet. Baldus. Vel ſic: A parte viri fideiuſſor vel mandator non debet dari vxori pro dote conſeruanda. Salic.

I. Imppp. Gra. Valen. & Theo. AAA. Cynegio præfecto prætorio.

SIue ex iure, ſiue ex conſuetudine [e] lex proficiſcitur, vt vir vxori [f] fideiuſſorem ſeruandæ dotis exhibeat: tamen eam iubemus aboleri. Dat. VIII. Nonas Septemb. Eucherio & Syagrio Conss.

II. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto prætorio.

Dotẽ maritus recipiens, an pro illius conſeruatione debeat fideiuſſorem dare?

f Vir uxori fideiuſſorem.] In primis uidetur contra, ff. de iur. do. l. cum dotis, quæ & ſequenti legi ſimiliter cõtradicit. Solu. ibi uir accepit, quod põt: hic uxor à uiro, qđ non põt. Secũdo quid de pignore? vĩ ſecus, cũ & oĩa ſint obligata, niſi dicas ab extraneo amico mariti dari, quia tũc idem quod in fideiuſſore vĩ, ut ar. ĵ. l. pxim. ubi omnem ſatiſdationẽ prohibet. Itẽ an ante matrimonium poteſt dari ſcilicet ſponſæ? uidetur quòd ſic, cum de uiro & uxore tantum hic dicatur, ut arg. ſ. de dona. añ nup. l. ſi ante. Sed tu dic idem quod iam in uiro, cum in eum caſum obligatio conferatur, ut ſ. de dona. ante nupt. l. quod ſponſæ. itẽ an poſt ſolutum matrimonium poteſt dari? Reſpõ. ſic, ut ff. ſol. ma. l. ſi conſtante. §. quotiens, & de except. l. exceptiones, 2. reſpon. & ſ. de rei uxo. act. §. cũ autem in exactione. Item an alius poteſt pro uiro dotẽ accipere, & ſe obligare? quod uidetur, ut ſ. de do. cau. l. fi. Econtra quod non, ut ĵ. l. proxi. poteſt dici, ut cum uiro accipiens teneatur, ut ibi, ſolus accipiens non, ut in l. proxi. immo tenet utrobique, cum non eſt ſatiſdatio, niſi quando alterum eſt acceſſorium. Item ſi extraneus dat dotem, & ſtipulatur, an poteſt accipere? quòd uidetur, quia de uiro & uxore hic dicitur. Vel forte idem qđ in uxore dante, uel patre eius, cum eadem ſit ęquitas, ut arg. ĵ. ad l. Fal. l. fina. Item ſi ipſe uir dat, an teneatur fideiuſſor? Videtur quòd non, per l. iſtam & ſequentem. Sed quidam dicunt ut dari non oporteat, datus tamen teneatur, ſicut in tutore teſtamentario. qui ſatiſdare nõ tenetur, ſi tamẽ ſatiſdederit, tenet, ut ff de fideiuſ. l. Græce. §. à tutore. Alij ſic diſtinguunt, an ab errante, an à ſciente detur, arg. ff. ſi quis cau. l. ſed & ſi quis. § fin. Alij ſic diſtinguunt, an detur pro dote danda ab uxore uiro, uel reſtituenda à viro uxori, & tunc dicunt teneri, ut ff. de iure do. l. cum dotis. an uerò detur pro ea ſeruanda quaſi maritus ſic ſe habeat in adminiſtratione patrimonij ſui, ut non fiat inops, & tunc non tenetur, & ſic loquitur hic titulus nam dicit hic, ſeruandæ, quæ opinio eſt probabilis, & ſic dantur in ciuitate iſta. Sed Azo dixit & nos, nullo modo teneri, ut ſ. de leg. & conſti. l. nõ dubium, & ff. de fideiuſ. l. cum lex. Item an poteſt renũciari huic titulo, quod dicunt quidam ex generali regula ſ. de pac. l. ſi quis in conſcribendo. Sed Azo dicit quod non, in primis ex ipſa rubrica, quæ prohibitoria eſt, ut ff. ne quid in lo. pu. l. 2. in prin. & 2. reſpon. ſicut & alias, ſ. ne Chriſtia. man. & alias, ſ. ne quis in ſua cauſa, in quibus caſibus non poteſt renunciari. nec ergo hic: eſt enim bonum arg. ex rubrica, ut ff. ſi cer. pe. l. 1. Item ſicut prohibet rubrica uiro ne det, ſic textus uxori, ne accipiat, ſi

Etiã ſi addatur in ſtamentũ.

piat. ſi ergo contra fiat, non valet, ſ vt ſ. de legi. & conſti. l. non dubium, & ff. de dona. inter uirum & vxorem, l. 3. §. ſciendum. Item & pro hoc, ff. de arb. l. ſed ſi in ſeruum, §. ſi quis iudex.

G Enerali. Conſtitutionem.] ſ. l. proxi.

A famoſa nec pœnalis alterutri eorum cõpetit actio, ſed in factum pro damnis datis.

g Permittitur actio.] ſecuto diuortio, vt ff. e. l. rerũ. 2. nõ aũt durãte matrimonio, vt hic ſubijcit, conſtante &c.

h Neque pœnalis.] eſt ergo hæc pœnalis, & ideo cõſtante matrimonio ceſſat.

Generali definitione conſtitutionẽ a priſtinam ampliantes, ſancimus nullam eſſe ſatiſdationem, vel mandatum b pro dote exigendũ vel à marito, vel a patre eius, vel ab omnibus qui dotem ſuſcipiunt. c Si enim credendam d mulier ſeſe, ſuamq; dotẽ patri e mariti exiſtimauit: quare fideiuſſor, vel alius interceſſor exigitur, vt cauſa perfidię in cõnubio eorũ generetur? Da. X. Kal. Aug. Lampadio & Oreſta. VV. CC. Conss.

e patri.

TITVLVS XXI.

RERVM AMOTARVM.

Maritus conuentus actione de dote pro rebus amotis põt compenſationem obijcere. Salic.

1. Imperator Alexander A. Polydeucæ.

Compenſationis æquitatẽ iure poſtulas. nõ enim prius exolui qđ debere te conſtiterit, e æquum eſt, quam petitioni mutuæ reſponſum fuerit: eo magis, quòd ea te ꝑſequi dicis, quæ diuortij cauſa amota quereris. ¶ Cum igitur apud competentem iudicem ex ſtipulatu conueniaris: apud eũdem doce tui iuris f res ablatas eſſe. PP. Dat. V. Kalen. Dec. Alexandro. A.

C

D

III. & Dione Conss.

Actio rerum amotarum non competit niſi ſoluto matrimonio. Bal. Matrimonio vero conſtante competit in factum. Salic.

II. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Sereno.

Diuortij cauſa rebus vxoris à marito amotis, vel ab vxore mariti: rerum amotarum edicto perpetuo permittitur g actio. Conſtante etenim matrimonio neutri eorum neq; pœnalis h neque famoſa i actio cõpetit, ſed de damno in factũ k datur actio. Dat. V. Kalen. Octo. ipſis AA. Conss.

B

Succeſſores mulieris tenẽtur actione rerum amotarum, quatenus ad eos peruenit. Bal. Vel ſic: Actio rerum amotarum datur contra hæredes, quatenus ad eos peruenit. Salic.

III. Idem AA. & CC. Quartino.

De rebus quas diuortij cauſa quondã vxorem tuã abſtuliſſe proponis, rerum amotarum actione contra ſucceſſores eius non in ſolidum, ſed in quantum ad eos peruenit: l quod ſi res extent, dominij vendicatione vti non prohiberis. Da. V. No. Decemb. ipſis. AA. Conss.

TITVLVS XXII.

NE PRO DOTE MVLIERIS, bona quondam mariti addicantur, id eſt in ſolidum dentur. †

† aliàs ne pro dote mulieri bona mariti addicãtur.

b Mandatũ.] vbi poteſt aliàs ſatiſdatio eſſe, ibi & mandatum, vt ff. man. l. ſi hæreditatẽ, §. & in ſumma. ſic ergo vbi prohibet alia, & mãdatum, vt hic dicit.

c Suſcipiunt.] contra, ſ. de do. cau. l. ſi. Itẽ cõtra, ff. de iur. do. l. cũ dotis: ſed ſuperiori leg. ſoluim⁹.

d Credendam.] ſimile arg. ſ. de pac. con. l. hac generali, & ſ. de teſti. l. ſiquãdo, in prin. & j. qui po. in pig. ha. l. ſi. & in decre. xij. quæſt. 1. præcipimus.

RERVM AMOTARVM.

Continuatio.

Actio rerum amotarũ quando detur.

De dotis petitione plene dictum eſt: ſed quia in ea ſæpe rerum amotarũ obijcitur cõpenſatio, ut infra e. l. 1. ſupponit de rerum amotione, & earum actione, quæ dicitur rerum amotarũ. Arg. Hæc actio datur cum mulier amouit cõſilio diuortij, & ſecutum diuortium fit: vt ff. eo. l rerum. ij. & ſic cum non fiat diuortium, hodie iure canonum non habet locum, niſi vtilis quando cauſa ſperatæ mortis vel diuortij amouit, & ſecuta non fuit, vt ff. eo. l. ſi mulier nec poteſt dici habere locum vbi ratione ſanguinis fit ſeparatio: cum ibi non tenuerit matrimonium: vt ff. e. l ſi cõcubina. furti autem actio ceſſat, ſecundũ Io. niſi pro cõtrectatione poſtea facta ex fauore matrimonij: vt ff. eo l. 1. & 2. & 3. in prin.

Sed quidã dicunt ꝙ in caſu datur ad quadruplum, vt ff. e. l. ad ſiſcum. quod nõ placet, immo rei pſecutionẽ continet: vt ff. eod. l. ſi mulier. §. hęc actio. ſed ideo dicitur pœnalis, q2 iuratur in litem, & ſic in plus agitur, ꝙ ſit apud amouentẽ, vt ff. eo. l. ſi cum dos, §. ſi. & l. ſeq. & damnum quod maritus habuit, venit, vt ff. e. l. ſi cõcubina. §. pe. & l. ſi mulier. §. rerum, & l. pe. Item eſt qđ dicit nõ dari pœnalem, eſt contra, ff. ad leg. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum, §. ſi cũ maritus. nam actio legis Aquiliæ pœnalis ẽ, vt inſt. ad l. Aq. §. his autem verbis. Sol. in ſimplum datur eo caſu, ſicut & actio ſerui corrupti datur eo caſu in ſimplũ, vt ff de ſer. cor. l. ſi. Item contra. j. de fur. l. ſi. §. ſi. vbi etiam rerum amotarum datur conſtante matrimonio. Sol. vt ibi. & idẽ inter patrem & filium quantũ ad famoſam, non quantũ ad pœnalẽ, vt ff. de fur. ſi quis vxori. § 1.

Actio rerum amotarum eſt pœnalis

i Famoſa actio.] vt furti. hæc aũt nõ eſt famoſa, quia etiã in quondam vxorem non daretur, ut ff. eo. l. 1. & 2.

k In factum.] generalis, quæ ex varijs cauſis ẽ inducta, vt ſ. de ſacroſan. eccle. l. ſancimus, & ſ. de iure dot. l. 1. vel in factum ſubſidiaria. l. Aquil. quæ in ſimplum datur, hic autem nihilominus & directa habet locum.

Compenſationis.] CASVS. Si mulier res mariti ſurripiat, & diuertat, poſtea dotem petat, an vir poſſit compenſare res amotas cum dote, quæritur? Reſpon. quod ſic, alioquin mulier niſi res amotas reſtituat, nõ audietur.

e Conſtiterit.] teneri ex alia cauſa, quàm dotis.

f Tui iuris.] quia vel tuæ ſunt, vel tuo periculo, vt & ff. e. l ſi concubina. §. ſi & concor. ſ. de compen. l. neque. Sed contra, ſ. de rei vxo. act. §. ſed neq; ob res. Sol. hic ex alia cauſa quàm dotis vir debebat, uel hæc per illam corrigitur. Vel hic de dote in quantitate, ibi aũt in ſpecie.

Diuortij.] CASVS. Dicitur in hac. l. ꝙ facto diuortio, rerũ amotarũ actio datur, q2 matri. cõſtan. nec

De rebus.] CASVS. Si vxor tua res amouit, & à te diuertit, hæredes eius non in ſolidum, ſed in quãtum ad eos peruenerit, conuenire poteris, & ſi res amotę extent, eas poteris vendicare.

l Peruenit.] eſt enim ex delicto, vt ff. eo. l. ſi mulier. §. hæc actio, & pœnalis, ut diximus ſupra, l. proxi. & ideo ſic datur, vt hic, & ſupra ex delict. def. l. 1. & infra de fur. l. quamuis. Sed videtur dari in ſolidum, ſicut condictio furtiua, vt ff. eo. l. contra nurum §. ſi poſt. quæ eſt contra. ſed non per omnia condictioni aſſimilatur.

NE PRO DOTE MVLIERIS, &c.

Satis patet continuatio ex præcedentibus, clara.

Vt vxori.]

V xori.] CASVS. Si ſol. matri. morte viri, mulier petat non obſeruando iuris ordinem ſibi addici bona mariti iure dominij pro dote, non eſt audienda. ſed ſi decedente marito non ſoluendo, & ſine ſucceſſore, petit ſe mitti in poſſeſ bon. ſuorum cauſa rei ſeruandæ, debitore non ſibi reſpondente, per l. 2. ff. quibus ex cau. ſis in poſſ. ea. & diſtractis bonis, conſulatur ex edicto de bonis auctorita. iud. poſſ. & ſi emptor non fuerit inuentus, vel inuentus quidem, ſed minus idoneus, dabuntur mulieri bona in ſolutum per l. ſi. j. de iur. do. impe. & ff. de re iudi. l. à diuo. §. exequuntur. & eſt hęc forma iuris, de qua fecit mentionem lex præſens. Viuia.

a Addicantur] citra ordinem iuris. ſic & j. de iure do. impe. l. 1. in ſi. & de bo. auct. iudi. poſſ. l. ſi pro debito, & l. in poſſeſſionem, & ſ. de pact. l. ſi pacto quo pœnam, in fi.

b Iuris formam.] quæ eſt vt mittaris in poſſeſſionem cauſa rei ſeruandæ, debitore non reſpondente, ex titulo. ff. qui. ex cau. in poſſeſ ea. l. 2. & diſtractis bonis conſulatur tibi, quod ſit per alium titulum, ff. de bo. aucto. iudi. poſſ. immo per eũdem titulũ, vt l. Fulcinius, §. 1. & ſi non inuenias emptorem, vel minus idoneum, etiam tibi tunc dabuntur in ſolutum, vt j. de iure do. impe. l. ſi & ff. de re iudi. l. à diuo. §. exequuntur.

In dote exigenda debet iuris ordo ſeruari, non citra ſolennitatẽ debent vxori bona addici. Salic.

1. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. Apollinariæ.

V T vxori pro dote addicãtur [a] bona quondã mariti, iure prohibitum eſt.

¶ Sanè ſi nullo relicto ſucceſſore non idoneus deceſſit: ſecundum iuris formam, [b] quatenus ſucceſſionis modus patitur, indẽ nitati tuæ conſulere non prohiberis. Dat. V. Non. Decembr. AA. Conſs.

TITVLVS XXIII.

DE FVNDO DOTALI.

Vbi electio eſt reſeruata mulieri, fundus dotalis licet æſtimatus non poteſt alienari Saliceti.

1. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Didiæ.

S I æſtimata prædia in dotẽ data ſunt, & conuenit vt electio [c] mulieri ſeruetur: nihilominus lex Iulia [d] locum habet.

¶ Eſt autẽ [e] alienatio omnis actus per quem dominium transfertur. PP. Dat. XII. Kalend. Mart. Antonino A. IIII. & Balbino Conſs.

DE FVNDO DOTALI.

Specialiter de re inæſtimata in dotem data dicit.

S I æſtimata] CASVS. Si mulier prædium æſtimatum. c. in dotem dederit, & conuenerit vt ſolu. ma. eligere velit prædium, vel æſtimationem exigere, vir alienare non poteſt obſtante lege Iulia de fundo dota. quæ vetat fundum inæſtimatum datum alienari, & hoc in prima. alienationis verbo continetur omnis actus per quem transfertur dominium. hoc dicit.

c Electio] rei vel æſtimationis, ſecus ſi eſſet viri, ut ff. eod. l. quod ſi fundus.

d Lex Iulia.] quæ vetat fundum inæſtimatum in dotem datum alienari, vt in auth. vt lice. ma. & auiæ. §. illud, & ſ. de rei vxo. act. l. & cum lex. & ff. eo. l. ſi fundum. nam pro non æſtimato habet, vt ff. de iu. do. l. plerunq;, §. ſi.

e Eſt autem] Bene dixi non poſſe alienari, eſt aũt &c. & cõuerte literã. i. omnis actus per quem dominiũ tranſfertur, eſt alienatio, vt emptio & donatio. & eſt ſic. ff. de ſtatulibe. l. ſtatuliberi à cæteris ſeruis. §. 1. in fi. quãdoq; etiã largius dicitur alienatio, & obligatio, vt ſ. de rebus alie. nõ alie. l. fi. & extra de rebus eccleſiæ nõ alie. c. nulli. Item videtur contra, ſ. de vſufruc. l. intereſt. Solu. ibi vera fuit æſtimatio illo vltimo caſu, quare tenet obligatio. Item cõtra, j. de ſer. pign. da. ma. l. 1. Sol. ſpeciale ibi in libertate. & facit, ſ. de iure dot. l. quotiens, & ff. de iure dot. l. cum in fundo, & inſtitu. quib. alie. licet vel non, in prin.

Maritus non prouocat ad diuiſionẽ fundi dotalis, ſed prouocatur. Bal. Vel ſic: Alienatio fundi dotalis voluntaria eſt prohibita, nõ neceſſaria. Sal.

II. Imp. Gordia. A. Domitiæ.

M Ariti [f] qui fundum communem cũ alio in dotem inæſtimatum † acceperunt, ad communi diuidundo iudicium prouocare non poſſunt, [g] licet ipſi poſſint prouocari. PP. V. Non. Octob. Gordiano A. II. & Pompeiano Conſs.

† aliàs, æſtimatũ.

M Ariti] CASVS Mulier partẽ fundi, quẽ habebat cõmunẽ cũ Titio, p indiuiſo, dedit in dotẽ & inæſtimatũ. nõ põt vir prouocare ad cõmuni diuidundo iudiciũ, q forte adiudicaretur Titio, & ſic alienaretur, qđ vetat lex Iul. ſed Titius põt maritum puocare ad iudiciũ cõmuni diuidundo.

f Mariti.] idem eſt in ſponſo, vt ff. co. l. lex, & j. de bo. q lib. l. nõ ſine rõne. Acc.

g Nõ poſſunt.] idẽ in minore, vt j. de pdijs mino. l. inter oẽs, & eccleſia, vt no. ſ. de ſacroſan. eccle. l. iubem⁹. & hoc ideo, qa ex neceſſitate fieret quædã alienatio, vt ff. de cõdic. furt. l. & ideo, & l. elegãter. ſic ergo in vitus in communione detinetur: regula tñ cõtra, vt no. ſ. cõmuni diuidũ. l. ſi. in caſibus aũt alienãtur, ut ff. e. l. 1. & ff. de iure dot. l. ita cõſtante, & ff. e. l. ſi fundum.

Diuiſionem quidam petere nõ poſſunt.

TITVLVS. XXIIII.

DIVORTIO FACTO, apud quem liberi morari vel educari debeant. †

† aliàs, apud quẽ filij nutriantur.

In arbitrio iudicis eſt, apud quem alantur liberi facto diuortio. hodie ſeruatur authen. hic poſita. Sali.

1. Impp. Diocletia. & Maximi AA. & CC. Caleſtinæ.

L Icet neq; noſtra, neque diuorum parentum noſtrorum vlla conſtitutione caueatur, vt per ſexum liberorum inter parentes [h] diuiſio celebretur: competens tamen iudex æſtimabit [i] vtrum apud patrẽ, an apud matrem matrimonio ſeparato filij morari [k] ac nutriri [l] debeant. S. VIII.

DIVORTIO FACTO, APVD QVEM liberi morari vel educari debeant.

Ex præcedentibus patet continuatio.

L Icet.] CASVS. Si qua lege vel conſtitutione non cauetur apud quem ſolu. matr. mo. liberi vtriuſque ſexus ali debeant, tamen conſiderabit competens iudex, ſcilicet ut maſculi penes patrem, & fœminę penes matrem alantur. Viuia.

h Inter parentes.] ſcilicet vt apud matrem filiæ, apud patrem filij ſint, vt & alibi, j. de cuſto. re. l. quontã vnũ.

i Æſtimabit.] aliter diuidendo vt hic, niſi ex aliqua cã in contrarium moueatur, vt ff. de libe exhiben. l. 1 §. in hoc interdicto. & differt hic tit. ab illo. j. vbi pupilli &c. quia hic viuit pater, ibi deceſſit.

k Morari.] adulti.

l Nutriri] pupilli vel poteſt eſſe quòd alibi morentur, & alibi nutriantur. & facit, xviij q. ij. c. definimus. Per authen. autem plenius dicetur, quæ ſequitur, ſi pater &c.

quæ eſt, vt liceat ma. & auiæ. § illud, colla. 8.

S I pater.] CASVS. Hæc authen. clarificat l. C. & dicit quòd celebrato diuortio ſi maritus dedit cauſam diuortio, & ad ſecundas nuptias mater non conuolauit, liberi debent educari expenſis mariti apud matrem. Similiter econtra ſi mater præſtitit cauſam diuortij, liberi debẽt educari expẽſis matris apud patrem, ſi eſt locuples. ſed ſi pater non eſt idoneus, non tenetur filios alere, immo apud matrem locupletem debent ali. nam & filij locupletes tenẽtur matrem indigentem alere. & quod dictum eſt de matre alenda, & filijs indigentibus, idem per omnia ſeruetur in omnibus aſcendentibus & deſcendentibus indigẽtibus alendis.

a Diuortij.] quæ multæ ſunt, vt diximus, ſ. de repu. l. cõſenſu. §. 1.

b Matrem.] immò vbi pater vult, vt ff. de ven. inſpi. l. 1. §. apud eum. ſed ibi deceſſerat, hic non. Itẽ hic præſtitit cauſam diuortij.

c Matris locupletis expenſis.] Hæc verba, matris locupletis &c. non ſunt in corpore, ſed ſr. adiecit, & ſi habeas ea, dic niſi pater &c. vt referatur ad primũ dictum, ſcilicet quãdo apud matrem ex penſis patris debẽt ali. ſi autem ea verba omittis, dic, niſi &c. referri ad primũ & proximum, vt ſit ſenſus, Si mater præſtat cauſam, ſubaudi tunc apud patrem & à patre aluntur, niſi &c. quia tunc præſtat mater. idem & quando eſt minor triennio, vt ĵ. de pa. pote. l. pe. prima placet.

† Cõcor. 22. q. 4. c. inter cæte ra.

d Deſcendentibus.] vt ff. de lib. ag. l. ſi quis à liberis, in principio.

Kalen. Iul. Veronæ. CC. Conſs.

IN AVTHEN. vt liceat matri & auiæ. §. illud, colla. viij. conſti. ſi.

Mater poteſt petere quòd pater alimentet filium Bal. & tene mente.

S I pater cauſam diuortij[a] preſtiterit, apud matrem[b] ad ſecundas nuptias non venientem liberi nutriantur patris expenſis. Si vero contrà, tunc apud patrem, matris locupletis expenſis:[c] niſi pater minus idoneus ſit. tũc enim apud matrem locupletem nutriantur. Nam quemadmodum locupletes filij matrem alere coguntur egentem: ita iuſtũ decernimus & à matre filios paſci.

¶ Quod de matre & filijs indigentibus dictum eſt, hoc quoque in omnibus aſcendentibus & deſcendẽtibus[d] perſonis vtriuſque naturæ decernimus obſeruari.

TITVLVS XXV.

DE ALENDIS LIBERIS ac parentibus.

Filij diuites tenentur alere parentes. hoc dicit eum l ſeq. Salic.

I. Imp. Antoninus Pius A. Baſſo.

P Arentũ † neceſſitatib[e] liberos ſuccurrere iuſtum eſt. Sine die & conſule.

II. Diui fratres & AA. Celeri.

C Ompetens[f] iudex à filio te ali iubebit, ſi in ea facultate eſt, vt tibi

DE ALENDIS LIBERIS, ac parentibus.

Hic mouebant parentes, & non diuerterũt, uel alter erat mortuus & dicit huncinde alimenta præſtanda.

P Arentum.] CASVS. Filij patrem vergentem ad inopiam alere tenentur, & hoc prouidebit iudex, ſi facultates filij ſuppetant. & hoc dicit. l. ſeq.

e Parentũ neceſſitatibus] id eſt alimentis, vt & ĵ. de bonis quæ lib. l. fi. §. ipſum autem, & de pa. pote. l. filia, & l. nec filium, non autem in ære alieno, vt ſ. de li. ag. l. ſi quis à liberis, §. parens. An autem frater fratrem? Videtur quod ſic, vt arg. ff. de tu. & ra. diſ. l. 1. §. 1. & ff. vbi pu. edu. l. q. filium, & ſa ĵ. l. prox.

Frater fratrem an teneatur alere.

f C Ompetens.] facit ſ. l. prox.

S I competenti.] CASVS. Si pater non vult filium ſuum alere, probet mater filium ſuum eſſe, & ut præſtet ſibi alimenta, compellet competens iudex, & pendente lite filius communis, quia dicit pater eum filium eſſe non ſuũ, apud quem educari debeat, ſcilicet an apud patrem, iudex æſtimabit.

g Ex Claudio.] marito, vt no. ĵ. l. proxi.

h Ei.] ſcilicet maiori triennio. alias mater debet eum alere, vt ĵ. de pa. po. l. nec filium. & ta. ſ. de hæret. l. cognouimus.

S I patrem.] CASVS. Pater filiũ ſuum ſi ei obſequioſus extiterit, alere tenetur, & hoc in prima. ſi no uerit, compelletur a iudice pro modo facultatũ ſuarũ filio præſtare alimenta, & hoc in ſecũda. Si pater dicat eũ filium ſuũ nõ eſſe, in primis an ſit filius, inquiretur.

i Promerueris.] ergo propter ingratitudinem poſſunt denegari alimenta. Vel ſi filius patrem detulerit, ut ff. e. l. ſi quis à liberis, §. ſi quis ex his, in fi. & onus probandi videtur imminere patri, ut ar. ſ. de inoffi. teſt. l. omnimodo, licet ſit ar. cõtra, in eo. tit. l. liberi.

Alimenta sũt ingratis deneganda.

k Non degnabit.] præſtando alimẽta.

l Examinabit.] ſummarium, vt ff. eo. l. ſi quis à liberis, §. ſi uel parens, interim tamen alit, etſi non ſit filius, vt ff. eo. l. 1. §. idem Iulianus, & l. ſi neget. & ſi conſtiterit nõ eſſe legitimum, non alit, ut ff. eod. l. ſi quis à liberis. §. idem reſcripſit, ſecus per authen. ut infra titu. 2. authent. licet.

alimenta præſtare poſſit. Dat. Idib. April. ipſis & Conſs.

Mater agere poteſt contra maritũ vt alat filium. Salic.

III. Idem AA. Titiano.

S I competenti iudici eũ quem te ex Claudio[g] enixam eſſe dicis, filium eius eſſe probaueris: alimẽta ei[h] pro modo facultatum præberi iubebit. Idẽ an apud eum educari debeat, æſtimabit. PP. XIII. Kal. Mart. Romæ, Ruſtico & Aquilino Conſs.

Pater iudicis officio tenetur alere filium non ingratum: & vbi negatur filius, debet de filiatione primo conſtare Salicetus.

IIII. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Sabino

S I patrem tuum officio debito promerueris,[i] paternam pietatem tibi non denegabit.[k] Quod ſi ſponte non fecerit: aditus competens iudex alimenta pro modo facultatum p̃ſtari tibi iubebit: Quòd ſi patrem ſe negabit: quæſtionem iſtam in primis idem iudex examinabit.[l] PP. Non. Februa. Laterano & Rufino Conſs.

TITVLVS XXVI.

DE CONCVBINIS.

Non licet marito concubinam habere. hoc dicit, & in hoc imperator fauet uxoribus Salic.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Populum.

N Emini[m] licẽtia concedatur, coſtante matrimonio, concubinam penes ſe habere. D.

DE CONCVBINIS.

N Emini.] CASVS. Viro conſtante matrimonio concubinam habere non debet.

m Nemini.] facit ĵ. communia de manu. l. fin.

l. ſi. nec vltra vnam concubinam, ut in authen. de trien. & ſe. §. conſideramus, circa ſi. colla. 3.

DE NATVRAlibus &c.

Hi proueniunt ex concubinis. ideo bene ſupponitur titulus.

a Senatores] Sacerdotij. non loquitur de ſacerdotio, id eſt presbyterio, ſed de quadam dignitate, ſic exponit ignotū per ignotius, ſecundum lo.

b Suſceptos.] vt ab vxore velut à concubina. nam nec naturales ſunt, & facit ī. de inceſt. nup. l. humilem.

c Reſcripti.] quid ſi dicit non obſtante lege aliqua? Reſpon. tenet, vt argu. ff. de leg. 3. l. ſi quis in prin.

d Venenis.] vt veneno occiditur corpus, ſic animus iſtarū cōuerſatiōe. Acc.

e Si quid queritur.] interpoſitio eſt.

f Subijci.] ſi dubitetur an apud eas ſint tales res.

g Exiſtant]. ſ. prędictę perſonæ quæ repetere poſſunt.

h Pacto.] quod fecerant poſt mortē defuncti, nam ante non valet, vt ī. de capti. & poſtli. reuer. l. nec nos, & ff. de acquiren. hære. l. qui ſuperſtitis. Alij non diſtinguunt, antea vel poſtea fecerūt. & idem de iuramento dicas, quo iurauerunt ſe non petituros. Et no. noluerint, quia nolle dicor, quod nō poſſum, meo facto impeditus. valuit enim pactum, quia licet pater non poſſit paciſci, extranei poſſunt, ſed fiſcus aufert.

i Ad defenſionē.] id eſt ad defendendum ſe à fiſco, & ad fiſcum vincendum ſi intra duos menſes agant, aliàs repel

a pfectiſſimos.

Mulierū malarum conuerſatione animus occiditur.

Nolle dicor, quod nō poſſū.

XVIII. Kal. Iul. Conſtantinis patre & filio Conss.

TITVLVS XXVII.

DE NATVRALIBVS liberis & matribus eorum, & ex quibus cauſis iuſti efficiuntur.

Nati ex concubinis viliſſimis, & patribus in dignitate poſitis: ſunt ſpurij, & incapaces tam per viam vltimæ volūtatis, quam contractus. Et quod eis aufertur, quibuſdam perſonis applicatur: quibus renitentibus, negligentibus, vel non exiſtentibus, fiſco locus aperitur. Item nec ipſis concubinis aliquid poteſt relinqui, vel donari, vel ficto titulo vendi, vel concedi. Baldus. Vel ſic: In dignitate poſiti non poſſunt nuptias contrahere cum perſonis hic nominatis: aliàs notantur infamia: nec valet matrimonium: & collata liberis ex tali coniugio, vel etiam talibus vxoribus, reuocantur per legitimas perſonas: quibus negligentibus venit fiſcus. hodie vero tenet matrimonium, & collata non reuocantur. Salicetus.

1. Imp. Conſtantinus A. ad Gregorium.

Senatores, ſeu prefectos, a vel quos in ciuitatibus duū uirilitas, vel ſacerdotij, a id eſt Phœniciarchiæ, vel Syriarchiæ ornamenta cō decorant: placet maculam ſubire infamiæ, & alienos à Romanis legibus fieri, ſi ex ancilla, vel ancillę filia: vel liberta, vel libertæ filia: vel ſcenica, vel ſcenicę filia: vel tabernaria, vel tabernariæ filia: vel humili, vel abiecta perſona: vel lenonis, aut arenarij filia, vel quæ mercimonijs publicè præfuit, ſuſceptos b filios in numero legitimorum habere voluerint aut proprio iudicio, aut noſtri ꝓrogatiua reſcripti: c ita vt quicquid talibus liberis pater donauerit (ſeu illos legitimos ſeu naturares dixerit) totum retractum legitimæ ſoboli reddatur, aut fratri, aut ſorori, aut patri, aut matri.

¶ Sed & ſi vxori tali quodcunque datum quolibet genere fuerit, vel emptione collatum: etiam hoc retractū reddi præcipimus.

¶ Ipſas etiam quarum venenis d inficiuntur † animi perditorum (ſi quid quæritur, e vel commendatum dicitur, quod his reddendum eſt quibus iuſſimus, aut fiſco noſtro) tormentis ſubijci f iubemus.

¶ Siue itaque per ipſum donatum eſt qui pater dicitur, vel per alium, ſiue per interpoſitam perſonam, ſiue ab eo emptum, vel ab alio, ſiue ipſorum nomine comparatum: ſtatim retractū reddat̃ qbus iuſsimꝰ: aut ſi nō exiſtāt, g fiſci iuribus vendicetur.

¶ Quòd ſi exiſtant, & in præſentia rerum conſtituti agere noluerint pacto h vel iureiurando excluſi, totum ſine mora fiſcus inuadat. Quibus tacentibus & diſsimulantibus, ad defenſionem i fiſcalem duorum menſium tempora limitentur: intra quæ ſi non retraxerint, vel ꝓpter retrahendum rectorem prouinciæ [non] interpellauerint: quicquid talibus filijs vel vxoribus liberalitas impura contulerit, fiſcus noſter inuadat, donatas vel commendatas k res ſub pœna l quadrupli ſeuera * q̄ſtione, m perquirens. Dat. XII. Kalēd. Aug. Carthagine, Nepotiano & Facundo Conss.

luntur, vt ſubijcit.

k Cōmendatas.] alij vt dentur concubinæ, vel filijs. Acc.

l Pœna.] talibus filijs & cōcubinis inferenda, non forte alij detinenti tales res, & facit ī. de iureſfiſc. l. qui in contractibus, lib. x.

m Quæſtione.] torquentur. enim concubinæ, vt ſ. dixi. ſed hodie hęc conſtitutio eſt abolita, vt in authen quib. mod. nat. effic. lui. §. ſi. colla. vij. quia huiuſmodi fœminę cum omnibus poſſunt contrahere, vt ſ. de nupt. authen. ſed nouo iure, & authen. maximis, & hic habent quidam authen. ſed nouo iure hmōi mulieres.

MAtre] CASVS Si Titius habeat matrem & filios naturales & legitimos. quid naturalibus liberis ex cō cubina, & concubinæ relinquere poſſit, quęritur? Reſpō. quòd vnciam, & ſoli concubinæ, ſi liberos naturales ex ea nō habet, ſemunciam. ſi vltra relinquat, reſtituetur legitimis vel matri.

a Matre.] alicuius qui habet filios naturales.

† aliàs inficiuntur.

Concubinæ cum omnibus poſſunt contrahere.

* ſeua.

IN AVTHEN. vt li. ma. & auiæ. §. quia vero legem, colla. viij conſti. ſi.

SEd nouo iure huiuſmodi mulieres cum omnibus hominibus cōtrahere nuptias poſsūt etiā cū preditis magnis dignitatibus, dū tamē dotalia inſtrumēta ſuper hoc cōficiantur ab illuſtribus.

¶ Reliqui verò citra eos, q maioribus decorati ſunt dignitatibus, ſolo affectu nuptias cōtrahere poſſunt, dum tamen liberæ ſint, cum quibus licet nuptias celebrare.

Iure iſto ſi quis habet matrem, vel filios legitimos, non poteſt naturalibus & eorū matri relinquere vltra vnciā. Et ipſis naturalibus nō extantibus ſolum ſemunciam concubinæ poteſt relinquere, & vltra reliſtum redit ad ſucceſſores. Salic.

II. Impp. Arcad. & Hon. AA. Anthemio P. P.

MAtre, a vel legitimis filijs, vel nepoti-

 Geniuici.]

pluribuſve exiſtẽtibus : bo
A norum ſuorum vnam tan
tum vnciam pater naturalibus filijs, ſeu filiabus, eorumque genitrici:[a] vel ſi ſola ſit concubina, ſemunciam[b] largiendi vel relinquẽdi habeat poteſtatem.

¶ quicquid vero vltra modum conceſſum relictum ſit:legitimis filijs, vel matri,vel cæteris ſucceſſoribus iure reddatur. Dat.id. Nouemb. Stilichone.II.& Anthemio Conſs.

IN AVTEN. quib. mo.natu.effi.ſui.§.ne igitur,colla. vij conſti.j.

Nunc ſoli liberi[c] naturales[d] & legitimi ad hunc modum coarctant,non etiam mater.[e]

Filij naturales legitimantur,ſi per patrem principali curiæ offeruntur: & ſi pater in teſtamẽto ordinat quod ſui filij naturales efficiantur curiales & ipſi hoc no habet ratum, & poſtea inueniuntur paterna bona poſſidere ſeu alienare, compelluntur curiæ deſeruire. quia ex poſteriore poſſeſſione præſumitur fraus. quod eſt notabile. Filia ſi eſt naturalis.efficitur capax ſi ĩ uxorẽ viro traditur curiali. Bal. Vel ſ.c: Pater qui filios naturales tradidit curiæ propriæ ciuitatis, vel ei quæ ſit caput prouinciæ: quando ortum habet ex regia vrbe, poteſt illos in ſolidum hæredes inſtituere: nec poterunt illi conditionem curialem recuſare ſi reperiuntur paterna bona poſſidere. & idem ſi filiam naturalem alicui curiali tradidit in matrimonium. Sal.

III. Impp. Theodo.& Valentinia.A A.ad Apollonium præfectum prætorio.

Si quis naturalem dunstaxat fœcũditatem ſortiatur,ſeu liber[f] ipſe, ſeu curiæ ſit nexibus obligatus:& tradendi filios naturales,vel omnes, vel quoſquemve maluerit, eius ciuitatis curiæ,vnde ipſe oritur,& in ſolidum[g] hæredes ſcribendi liberam ei cõcedimus facultatem.[h]

¶ Quod ſi cui non ex vrbe, ſed ex vico vel poſſeſſione qualibet oriundo,naturales liberi cõtigerint, eoſque velit ſub definitione prædicta curiæ ſplendore honeſtare, & hæreditatis opibus adiuuare:eius ciuitatis aſſcribendi ſunt ordini, ſub qua vicus ille vel poſſeſſio cenſetur.[i]

¶ Quod ſi alterutram regalium ciuitatum[k] patriam ſortiatur: ſit ei liberum ſuſceptam ex inæquali[l] coniugio ſobolẽ, cuiuſcunque ciuitatis decurionibus[m] immiſcere: dum modo ciuitas quę eligiť, totius prouinciæ teneat
B principatum.[n] Indignũ enim eſt, vt qui ſacratiſsimæ vrbis vbere gloriatur, naturales ſuos nõ illuſtris ordine ciuitatis illuminet.

¶ Et hoc ſiue poſtrema deſiniat volũtate, ſiue donatione cuiuſlibet quantitatis in liberos naturales pater conferat.[o]

¶ Et quod de ſubeũda ſorte curiali, ſeu teſtamento ſeu actorum fide cõſtituit, ita ratum eſſe, ſtabiliterq;
C volumus obſeruari,vt ſiue abſtinendo ab hæreditatibus, ſiue abdicando donationes, naturales liberi curialem voluerint euitare fortunã, poſteaque pater narum opum vel in ſolidũ vel ex parte reperti fuerint poſſeſſores, licet eas alienauerint,[p] omnimodo ad conditionem in qua pater eos amplificatis opibus eſſe voluit, etiam inuiti cogantur accedere.[q]
D Sed & ſi filiã naturalem, vel filias habuit, & eã vel eas curiali vel curialibus ciuitatis ex qua oriundus eſt, vel ſub qua uicus vel poſſeſſio vnde oritur, conſiſtit, vel eius ciuitatis quę principatũ totius prouinciæ tenet,matrimonio collocauit: hæc eadem in perſona eius,vel earũ ad exẽplum marium obtinebũt.

Quid[r] em̃ intereſt vtrũ

a Genitrici.] concubinæ ſcilicet.

b Semunciã.] quid ſi ſoli filij? dic ſemũciam: alij dicunt vnciam. ſed licet directe non capiant vltra, iure tamen pupillaris ſubſtitutionis totũ habere poterunt, quod tamen ex bonis patris non fuit, vt ff. de vulg. ſubſtit. ſi is qui, ſed per authen. determinatur hæc lex quæ ſequitur, nunc ſoli &c.q eſt in authen. qui.mo. nat.effi.ſui. §.ne igitur,col.vij.

Nunc.] CASVS. Lex Codicis dicit, ſiue teſtator habeat matrẽ ſiue filios legitimos, poterit relinquere naturalibus tantum vnciam, cõcubinæ tantum ſemunciam. Authen. iſta corrigit,l. C. in hoc quod dicit de matre teſtatoris,qa filij legitimi tantũ impediunt naturales,non mater.

c Soli liberi.] quod accipe in infinitũ, vt ff. de verb. ſigni. l. liberorum, licet in corpore vnde ſumitur,dicat filios.

d Naturales.] ſcilicet tantum.

e Mater.] defuncti.

Si quis.] CASVS. Leges iſtas vſque ad l.humanitatis,poteſtis videre per vos. vnde l. iſta ponit caſum qualiter filium naturalem poſſum efficere legitimum, vt mihi ſuccedat. nã ſi ſum liber homo, & non habeo legitimam ſobolem, ſi volo ipſum tradere curiæ, efficitur legitimus, & ſuccedet mihi ſi ſum natus ex vico illo. Et idem, ſi trado oneribus curiæ ex cuius territorio ſum, & idem ſi ſum ex regali ciuitate. Idẽ eſt ſi habeo filiam naturalem,& nõ habeo legitimã uxorem, ſi trado eã alicui in vxorem illi qui eſt obnoxius curiæ, poterit mihi ſuccedere,qa non refert quideamus onc

ribus curię an per liberos,an per generos.

f Seu liber.] à nexibus curiæ.

g In ſolidum.] non tamen in plus q̃ naturales & ltimos, ſi eos habeat, vt in auth.quib.mod. natu. effic. ſui. §. & quoniam,colla. vij.

h Facultaté.] ſiue habeat legitimos, ſiue non,vt in authẽ. c. §. ſi qs igitur fuerit,niſi habuerit naturalem ex ancilla, quia tũc nõ poteſt, ſi habet legitimos, & tunc quãdo quis ſe offert, non põt ſi habeat fratres legitimos,vt in auth. eo. §.& iſte,& dicto,§. ſi quis igitur fuerit.

i Cenſetur.] ſic ff. ad municip.l.qui ex vico,& ſ.de epiſc.& cleri.nulli & in authen.e.§.ſi quis igitur ex qualibet.

k Ciuitatũ] veteris vel nouæ Romæ.

l Inæquali coniugio.] i.cõcubinatu.

m Decurionibus.] id eſt curialibus.

n Principatum.] vt metropolitana, vt in cor.§ ſi quis igitur ex qualibet.

o Pater conferat.] immo & ſi ab inteſtato decedat hic pater, ſuccedunt ſicut legitimi. ſed non alijs cognatis patris, nec alij cognati iſtis vt in authen. quib. mo.nat.effic. ſui.§. filium vero,colla.7.

p Alienauerint.] poſtquam cœperũt habere.& ſic ex poſſeſſione præiudicatur eis, ſic ĩ.de repu. hęre.l.j.& ff.quibus mo. pig. vel hypo. ſolui.ſicut, §.ſi per uacuum,& in auth. eo.§. ſi vero ab initio,coll. vij.

q Accedere.] & eorum filij,licet ſecus quãdo quis ſe offert vt ĩ. de his qui ſpõ. mu.pu. ſub.l.ſi.li.x.

r Quid enim intereſt] ſic & ĩ authẽ. e §.ſed hoc ſimiliter ſancim'.& arg ff.de iti.actuq; priua l. j. §.pe.& ff.de ver.ob. l.cũ ſeruos,Sed arg. contra, ĩ. de ope. pu.l.ſi.

pu. l. fin. Item argu. contra j. de decu. l. nullus qui, lib. x.

a QVoniam deſideria.] hæc l. loquitur de ſuperiori materia, ſed in ſpecie.

b Concedatur facultas.] quia prius conſenſerat ſe dari curiæ. alioquin permitteretur ei hæreditatem repudiare, & curialem conditionem, vt s. l. prox.

c Philocalum.] ſproprium nomen eſt filij.

d Ciuitatis.] ſcilicet Buſtronæ, vt in authen. eod. §. primus itaque, vbi hic caſus refertur.

DIui.] CASVS. Hæc lex ponit alium modum legitimand.: & dicit, Si ex cõcubina habeo filium naturalem, ſi contraho matrimonium cum ea, illi et ſciunt ſui: ſiue erãt nati ante contractũ matrimonium, ſiue poſt. Et ad iſtam l. concordat inſtitut. de nupt. in fin.

e Conſtantini] hic fuit primus imperator Chriſtianus. Et nõ legitur hæc lex, & habet locum ſecũdum ſua tẽpora quãdo facta fuit. hodie autem aliter eſt, ut j. eo. l. cum quis.

Conſtãtinus fuit primus Imperator Chriſtianus.

per filios, an per generos A commoditatibus ciuitatũ conſulatur? & vtrum nouos lex faciat curiales, an foueat quos inuenit? Dat. XII. Kalen. Ian. Euxodio & Dioſcoro Conss.

Acceptãs onus intelligitur acceptare emolumentum annexum. immo hoc caſu emolumentum eſt irrepudiabile. unde qui iuxta ordinationẽ patris acceptauit decurionatum: hæreditatem ea contemplatione relictã repudiare non poteſt. Bal. Vel ſic: Naturalis per patrem curiæ deputatus, ſi onus agnoſcit, hæreditatem patris non poteſt repudiare. Salic.

IIII. Impp. Leo & Anthemius AA. Armaſio P. P.

QVoniam deſideria[a] morientium ex arbitrio viuentiũ non ſine iuſta ratione colligimus, & is qui naturalẽ filium habens, hortantibus legibus vltro ad inſtar legitimi filij municipalibus eũ voluit aggregare muneribus, & donare patriæ principalẽ: maniſeſtauit, notumq; fecit ſine dubio profeſsione certiſsima facultatum ſuarum omniũ elegiſſe ſe affectione debita ſucceſſorem: cum certe huiuſmodi perſonis adeo ſacratiſsima conſtitutione ſubuentum ſit, vt nec renunciandi eis, aut alienandi, vel repudiandi paternas hæreditates aut donationes in fraudem curiæ concedatur facultas,[b] ſed muneribus patriæ ſuſceptis, patrimonia ſubire cogãtur: nullam ẽ diuerſo calumniantium vocem penitus patiemur admitti, ſed ipſum Philocalum,[c] & paternorum bonorum omnium ab inteſtato hæredem, & noſtræ ciuitatis curiæ principalẽ iniuncta vel iniungẽda ſibi munera ſubire, ex eoq; genitos vel naſcituros filios ſimiliter paternæ cõditioni ſubiacere ꝑcipimus.

¶ Et huiuſmodi formam in omnibus cauſis quæ ſimiliter in quocunque ciuitatis[d] ordine curiaq; contigerint, in poſterum decernimus obſeruari. Dat. Kalend. Ian. Conſtantinop. Iordane & Seuero Conss.

Per ſubſequens matrimonium poſſunt legitimari liberi iã procreati, quod olim erat in contrarium ſtatutum a Conſtãtino, corrigitur, & ſolum præteritis caſibus reſeruatur. hoc dicit. Iſta lex eſt correcta per l. cum quis, infra eo. Bald. Vel ſic: Iure iſto quis poterat concubinam ducere in vxorem ſi ex ea liberos habebat, nec ei vlla proles legitima extabat; & liberi efficiebantur legitimi, et in poteſtate, & poterant ſuccedere ex teſtamento, vel ab inteſtato etiam cum fratribus poſtea natis. ſecus ſi prolem ex concubina non habeat. Salic.

V. Imp. Zeno A. Sebaſtiano præfecto prætorio.

DIui Conſtantini,[e] qui venerãda Chriſtianorum fide Romanum muniuit imperium: ſuper ingenuis concubinis ducẽdis vxoribus, filijs quinetiam ex eiſdẽ vel ante matrimonium vel poſtea progenitis, ſuis ac legitimis habendis, ſacratiſsimam conſtitutionẽ renouantes, iubemus eos qui ante hãc legẽ ingenuarum mulierũ, nuptijs minimè intercedentibus, electo contubernio, cuiuslibet ſexus filios procreauerint: quibus nulla videlicet vxor ẽ, nulla ex iuſto matrimonio B lɩ̃ma ꝓles ſuſcepta: ſi voluerint eas vxores ducere, quæ antea fuerint cõcubinæ: tàm cõiugium legitimum cum huiuſmodi mulieribus ingenuis (vt dictum eſt) poſſe contrahere, quàm filios vtriuſque ſexus ex earundem mulierum priore cõtubernio procreatos, mox poſtquàm nuptiæ cũ matribus eorum fuerint celebratæ, ſuos patri, & in poteſtate fieri: & cum his qui poſtea ex eodẽ matrimonio ſuſcepti fuerint, vel ſolos (ſi nullus alius deinde naſcatur) tàm ex teſtamẽto volentibus patribus etiam ex integro ſuccecedere, quàm ab inteſtato petere hæreditatem C paternam: pactis quæ matrimonij tempore ſuper dotibus vel ante nuptias donationis rebus ſubſecuta fuerint, etiam ad ipſorum perſonas pertinentibus: vt vnà cum fratribus ſuis poſtea ex eiſdem parentibus forte progenitis, aut ſoli (ſi nullus alius ſit procreatus) dotis & ante nuptias donationis pro tenore legum, nec minus pactorum emolumenta percipiant.

¶ Hi vero qui tempore huius ſacratiſsimæ iuſsionis necdum prolem aliquam ex ingenuarum concubinarũ conſortio meruerint, minimè huius legis beneficio perfruantur: cum liceat eaſdem mulieres ſibi prius iure matrimonij copulare, non extantibus legi- D timis liberis, aut vxoribus, & legitimos filios (vtpote nuptijs præcedentibus) procreare: nec audeant quos ex ingenua concubina dilato poſt hanc legem matrimonio naſci voluerint, vt iuſti ac legitimi poſtea videantur, magnopere poſtulare. Dat. X. Kal. Mart. Baſilio. II. & Armaſio Conss.

Per arrogationem poteſt filius naturalis legitimari. hoc eſt correctum per legem ſequentem: quia per hoc aperiretur via libidini. hoc dicit cum l. ſeq. Bald. Vel ſic: Anaſtaſius imperator permittit per hanc legem naturalibus liberis quolibet titulo dari & relinqui non exiſtente legitima ſobole: ac etiam dicit ꝙ propter conſequens matrimonium, & per arrogationem legitimantur. Salic.

VI. Imp. Anaſtaſius A. Sergio P. P.

Iubemus.

Ivbemus a eos quibus A nullis legitimis exiſtẽtibus liberis, in præſenti aliquæ mulieres vxoris loco habentur, b ex his ſibi ꝓgenitos ſeu procreandos, ſuos & in ꝓtãte, legitimoſq́ue habere: propriaſq́ue ſubſtantias ad eos vel per vltimas voluntates, vel ꝑ donationes, ſeu alios legi cognitos titulos (ſi voluerint) transferre, ab inteſtatoq́; quoque ad eorum hęreditatem vocandos, nec aliquas qõnes ſeu altercationes exercẽdi ſub qualibet aſtutia ſubtiliq́; legum vel cõſtitutionum occaſione ſuper his, vel agnatis ſeu cognatis genitoris eorũ, vel quibuſdã alijs ſupereſſe facultatẽ. in poſterum nihilominus quiſquis huiuſmodi mulierem vxoris loco dotalibus inſtrumentis cõfectis habuerit, ꝓ eius ſobole ſimilẽ eandemq́ue formam cuſtodiri, ne adimatur ei licentia ſibi quodammodo per liberos proprium ſuum patrimonium acquirendi.

¶ Filios inſuper & filias iã per diuinos affatus à patribus ſuis in arrogationẽ c ſuſceptos, vel ſuſceptas, huius ꝓuidẽtiſſimæ nr̃ę legis beneficio & iuuamine potiri cenſemus. D. Kalen. April. Anaſtaſio. A. III. & Agapito † Conss.

Lex quæ caſſatur, intelligitur caſſari quo ad futura, non quo ad præterita. Bal. Vel ſic: Hæc lex primo declarat præcedentem, dicens ꝙ illa non uendicat ſibi locum in liberis ex damnato coitu. Secundo caſſat illam in eo quod dixerat naturales effici legitimos per arrogationem: ſtatuens ꝙ illud obtineat uſque ad diem præſentis legis, non poſtea. Salic.

VII. Imp. Iuſtinianus. A. Menno præſe. prætor.

Legem d Anaſtaſij diuinæ recordationis quæ ſuper naturalibus filijs emiſſa eſt, in his valere tantum caſibus cõcedimus, qui nunc vſque ſubſecuti ſunt, pro eiuſdẽ legis tenore in matrimonijs tũc cõſtantibus, vel poſtea cõtractis: ita tamen, ut non aliunde progenitis ſubueniſſe credat, q̃ non ex nefario nec inceſto coniugio.

¶ Naturalibus inſuper filijs vel filiabus ex cuiuslibet mulieris cupidine nõ inceſta, non nefaria procreatis, & in paterna per arrogationem ſeu per adoptionẽ ſacra ſuſceptis, ex B diuinis iuſſionibus, ſiue antequã eadẽ lex irrepſerit, ſiue poſt eandẽ legem vſque ad præſentem diẽ, non ſine ratione duximus ſuffragandum, vt adoptio ſeu arrogatio firma ꝑmaneat, nullis prorſus improbanda quæſtionibus, quaſi quod impetrarunt, lege quadam interdictũ ſit: quoniam & ſi qua prius talis emergebat dubitatio, remittenda fuit, mouente miſericordia, † qua indigni non ſunt qui alieno laborant vitio. e C

¶ Sint itaq; poſt eandẽ arrogationẽ ſeu adoptionẽ ſui, & in ꝓtãte patrũ: ſucceſſioneſq; tàm ab inteſtato q̃ ex teſtamento capiant, prout in arrogatis ſeu adoptatis cõſtitutũ ẽ.

¶ In poſterũ vero ſciãt oẽs legitimis matrimonijs ltĩmam ſibi poſteritatẽ quærẽdã, ac ſi ꝓdicta cõſtitutio lata nõ eſſet, Iniuſta nãq; libidinũ deſideria nulla de cætero venia defendet: nullũ ſubleuabit nouũ adminiculũ ꝓter anteriorũ diſpoſitionũ ordinẽ: non ante lata ſanctio, f quã ex hoc die reſecandã pia ſuggerit rõ: non arrogationum vel adoptionum prætextus, g quę h vlterius minimè ſerendæ ſunt: nõ aſtutiæ, i ſiue diuinis affectãdæ literis, ſiue quibuſdã illicitis ambiendæ machinationibus: k cũ nimis ſit indignum, nimis itẽ impiũ, flagitijs l pręſidia quęrere, vt & petulãtiæ ſeruire liceat, & ius nomẽq; pr̃is, qđ eis denegatũ ẽ, id altero legis colore ꝓſumãt. D. V. Id Nou. Iuſtino. A. et Euth. C. D

Hæc lex tractat de ſucceſſione naturalium, & dicit ad quẽ modum poſſunt capere, amplians ius antiquum: ſed et ampliatur per auth. licet, hic poſitam. Bal. Vel ſic: Iure iſto non extante matre neq; liberis legitimis & naturalibus, ꝑmittitur patri inter viuos, vel in vltima voluntate filijs naturalibus tantũ, dare vſque ad ſex vncias tantum: ab inteſtato vero in nihilõ poſſunt ſuccedere. Salic.

VIII. Imp. Iuſtinianus. A. Menno præſe. præt.

Hvmanitatis m intuitu naturalibus pa-

Iuſtinus fuit pater Iuſtiniani.

a Ivbemus.] hæc Anaſtaſij, & ſuperior Zenonis nõ valẽt, quia ſecundũ ſua tempora loquuntur, ut in authẽ. eo. §. tribus, coll. vij. ſed ſequens ſic, quæ eſt Iuſtini patris Iuſtiniani, vt in auth. eo. §. adoptionis, caſſatur ergo hæc per ſequentem ſecundũ Irn. & nihil valet, & facit ff. de ritu nupt. l. in liberæ.

b Vxoris loco habẽtur.] puta cõcubinæ, quæ tenentur ac ſi eſſent vxores, ſecundum quod hæc lex loquitur ſecundum ſua tempora: dicit enim, in pręſenti aliquæ &c. Vel aliter vere erat effecta vxor, & habebatur loco vxoris. nec obſtat quod dicit, in poſterũ nihilo minus quiſquis huiuſmodi mulierem dotalibus &c. nam poſſet eſſe quòd cum copulauit eam ſibi, non fecit dotalia inſtrumenta: ſed ſi modo faciat, idem erit.

c In arrogationẽ.] hoc vt dixi corrigitur per §. adoptionis, & ĩ. per l. proxi. §. in poſterum, & per authen. quibus mo. na. effi. leg. §. & non nos latuit, collat. vj.

Legem.] CASVS Hæc lex confirmat l. iubemus, & dicit ꝙ ſicut nati ex libero matrimonio, ſunt naturales & legitimi: ita nati ex cõcubina, ſiue contraho matrimonium cum ea, ſiue impetro à principe vt legitimentur.

† aliàs Anatolio & Agap.

d Legem.] & hæc eſt inutilis: niſi abrogaret præcedentẽ ſecundum Ir.

e Vitio.] ſic ĩ. ad legem Iuliam maieſt. l. quiſquis.

f Ante lata ſãctio.] ſubleuabit.

g Prætextus.] ſubleuabit.

h Quæ.] arrogationes & adoptiones.

i Non aſtutiæ.] ſubleuabunt. & eſt ĩ. de priui. ſcho. l. j. li. xij.

k Machinationib.] aliàs imaginationibus.

l Flagitijs] ideſt flagitioſo coitu.

Hvmanitatis.] CASVS In l. iſta dicitur, (quod olim in quadam antiqua l. continebatur) quod naturales filij cum matre ſua poterant ſuccedere ex teſtamento vſque ad tres vncias, hodie vſque ad ſex vncias, quod corrigitur per authen. licet, ſitua tã, ĩ. ſuper. l matre, cod. tit. quæ authen. à pluribus hic legit.

m Humanitatis.] cõcor. ĩ. de confirmã. tu. l. naturalibus, & in authen. de trien. & ſemiſ. §. conſideremus, coll. iij. & ĩ. de inſtit. & ſubſtit. l. generaliter, & in authen. eo. §. diſcretis, colla. vij.

† Venia dignus eſt, qui alieno morbo laborat, con cor. glo. in c. in noſtra, ſuper verbo, inutilem, in fi. extra de procu.

Licet.]

Licet.] CASVS. Hæc authen. legitur ſuper hac l. cōſueuit tamen legi ſuper illa, Humanitatis. Dicit ergo quod Titius qui no habet filios legitimos, nec parentes, poteſt relinquere baſtardis totam ſuam ſubſtantiam, ſiue in teſtamento, ſiue inter viuos. ſi vero tantum habeat parentes, eis relinquat quartam debitam iure naturę reliquum dare poterit filijs naturalibus. ſi decedat ab inteſtato non habens filios legitimos, nec vxorem, quia in fata conceſſit: naturales filij ſuccedunt in duas vncias hæreditatis paternæ, & mater ſuccedit cum eis viriliter, & ſi legitimos filios habeat, & vxor eius viuat: filij naturales debent ali de bonis paternis: quia & ipſi eum alere deberent ſi contingeret ipſum vergere ad inopiam.

a Legitima.] quæ eſt hodie tertia, ut in authen. de trien. & ſemiſ. §. j. colla 3.

b Ab inteſtato.] facit in authē de triē. & ſemiſ. §. conſideremus.

c Coniunx legitima.] de ea quid ad rhombum, cum cognatis extātibus nil ex ſucceſſione vendicare poſſit, ut j. vnde vir & vxor. l. j? Reſpon. licet non capiat, parat tamen naturalibus impedimentū ne capiant: & ſic fallit hęc regula, Si vinco vincentem &c. vt ff. de diuer. & tempora. præſcrip. l. de acceſſionibus. Nam naturales filij repellunt agnatos, quantū eſt in duabus vncijs, vt hic ſubijcit, & agnati vincunt vxorem, vt d. l. j. j. vnde vir & vxor, & tamē naturales non vincūt vxorem, immo vincuntur ab ea, vt hic, & eod. corpo §. ſi quis igitur habens. ſic & alias fallit dicta regula. ff. qui po. in pign. ha. l. Claudius, & in authē. de æquali do. §. his conſequens, colla. vij. & ff. ad Tertul. l. 2. §. obijcitur, & l. æquiſſimum, §. ſi ex filio, & ff. de iniuſt. teſt. l. pen.

tribus hoc indulgemus, vt A liceat eis nulla legitima ſobole vel matre ſubſiſtēte, naturalem vel naturales filios, matremq; eorū non tantum ex tribus vncijs (quod præteritæ leges permittebant) ſed etiam ex duplici portione, id eſt ſex vncijs hæredes ſcribere: vt licet ab inteſtato nullam communionem ad patris naturalis ſucceſsionē habent, ex ſuprema tamē eius voluntate permittatur B eis vſque ad prædictas ſex vncias (ſi hoc ſcilicet naturalis pater voluerit) hæreditatem eius capere: ita tamen, vt memoratam ſex vnciarum quantitatē in omnibus naturalibus filijs & matre eorum minime teſtator excedat. quā & in legatis & in fideicōmiſsis eis relinquendis, & dotibus & donationibus tàm alijs, quàm ante nuptias, vſque ad ſex vnciarum æſtimationem liberā C ſimiliter naturalibus eorū patribus damus poteſtatem.

¶ Hæc autem in futuris tantummodo teſtamētis, vel vltimis voluntatibus, vel dotibus, vel donationibus locum habebunt. Dat. Kal. Ian. Conſtantin. DN. Iuſtinia. A. II. Cons.

IN AVTHEN. quib. modis natu. effi. ſui. §. ſi vero filios, & § fin. colla. vij. conſtit.]

Licet patri ſine legitima prole ſeu parēte, cui relinqui neceſſe eſt decedenti, naturalibus totā ſubſtantiam ſuam vel inter viuos largiri, vel in teſtamento tranſmittere.

¶ Quòd ſi parentes duntaxat ei ſuperſint: legitima [a] parte parentibus relicta, reliquum inter naturales diſtribui permittit.

¶ Ab inteſtato [b] verò cū deſit ſoboles ciuilis, nec ſuperſit coniunx [c] legitima: ſi naturales ex concubina extant, quæ ſola fuerit ei indubitato affectu coniuncta: in duas paternę ſubſtantię vncias † ſuccedant, vt matri inter eos virilis portio (ſi ſupereſt) detur. Huiuſmodi enim naturales filios paſci boni viri arbitrio eſt neceſſe: ſiue legitimi extant, & ſuccedunt: ſiue coniuge viua quilibet alij ſunt hęredes. Hi ergo & parentibus parem præſtent, ſi opus ſit, pietatem. Sed qui ex damnato ſunt coitu, oī prorſus beneficio [d] ſecludantē.

Legitimatus per oblationem curia, conſequitur iura legitimorum ſolum reſpectu legitimantis, non reſpectu cætera cognationis. h. d. Ille autē qui legitimatur per matrimonium, efficitur legitimus quo ad omnes. quia iſta legitimatio naturam imitatur. Bald. Vel ſic: filius legitimatus per oblationem curia, ſoli patri efficitur legitimus ſucceſſor, non alijs agnatis vel cognatis: nec econtra ipſi ſibi Salic.

IX. Idem A. Menæ præfecto prætorio.

Communium rerum [e] eſſe vtilitatem rectè iudicantes, lucidis & omni ambiguitate ſegregatis legibus vti noſtro ſubiectos imperio, ad præſentem ſanctionem venimus: per quam omni dubitatione amputata, quæ vſque adhuc obtinebat, certiſsimum facimus, vt quotiens naturales filij curiali fortunæ patriæ ſui genitoris aſsignantur, vel adhuc viuente patre vel poſt eius obitū pro diſpoſitione teſtamēti ab eo conditi; & eo modo legitima iura in paterna ſucceſsione adipiſcātur, vt (quod rectè fieri minimè dubiū eſt) licet illuſtrem [f] dignitatē, ex qua curialis fortunæ liberatio cōpetere nō pōt, D naturales filij antea meruerint: ne permittatur eis contra ſubſtantiam ab eodē naturali patre deſcendentium, vel aſcēdentium, vel ex latere agnationis, vel cognationis iure eidem patri coniunctorum (licet ipſi legitimi [g] ſucceſſores eidē naturali patri per memoratam fortunam efficiantur) aliquod ius ſibi vendicare. †

¶ Quod & in his locum habebit qui iam à naturali patre curiali conditioni traditi, & adhuc ſuperſtites ſunt: eodem. ſ. mō nec illis contra ſubſtantiam eiuſdem naturalis filij, vel ex eo deſcendentium, vel aſcendētium,

d Beneficio]. etiam imperiali, niſi dicat non obſtante hac lege, argu. ff. de leg. iij. §. ſi quis in princip.

e Communiū rerum.] aliàs omnium rerum.

f Licet illuſtrem.] etſi naturales fiant illuſtres, non tamē deſinunt eſſe curiales. hoc ſi dignitate ſola ſine adminiſtratione fiāt illuſtres, vt j. de decur. l. fin. lib. x.

g Ipſi legitimi.] ad hoc in authen. quibus mo. nat. effi. ſui §. filium, colla. vij.

Præterquam.]

† Cōcor. gl. in c. nā ſi cum pridem, ſuper ver. manzeres, in fin. extra de renun.

Illuſtres fiunt quādoque ſine adminiſtratione.

† Aduertas tū φ hoc pacto legitimatus nō ſuccedit patri in feudū, licèt in alia bona ſuccedat. tex. not. in c. naturales in tī. ſi de feudo defuncti cōtentio ſit inter dominum & agna. in vſi. feu. coll. 10.

a Præterquã ſi quarta.] j. quãdo & qui. quarta pars de, l. j. lib. x.

b Compellantur.] in authen. qui. mo. nat. eſſi. ſui. §. ſi qs autem legitimos, colla. 7. contra. ibi patet ſolutio.

c Maternos eius.] immo videtur ꝙ nulla differentia facta bonorum, vnde ad eum peruenerunt: ſi ſecus habeat tres partes, & iſti cognati quartam, vt in authen. vo. §. ſciendũ. Vel dic ꝙ illa per hanc diſtinguitur.

d Qui poſtea.] id eſt poſt hanc l.

CVm quis.] CASVS. Habebas mulierem quandã in concubinam, & ex illa filios, poſtea cum ea contraxiſti matrimonium, & filios ſuſcepiſti, & dotalia confecta ſunt inſtrumenta: an per ſubſequẽs matrimonium filij prius nati legitimentur? Dicitur ꝙ ſic, & filij nati poſt matrimonium debẽt gratias referre filijs primo natis: quia illi fuerunt cauſa quare iſti erunt futuri legitimi, vel quare pater poſtea concubinam accepit in vxorem.

vel à latere coniunctorũ, A aliquod ſibi ius vendicare valentibus.

Filio legitimato per oblationẽ curia decedente ab inteſtato ſuccedunt eius liberi, portione quarta curia dãda, ſi dicti eius liberi non ſint curiales: nati tamen poſtquam eorum pater fuit oblatus curia, efficiuntur curiales. Salic.

Sed ſi quidem iſte naturalis filius, ſiue poſtquam legitimus ſucceſſor patri effectus ſit, ſiue in antecedente tempore, filios ex legitimo matrimonio, vel alios deſcendentes liberos habeat: eos modis omnibus ad eius ſucceſsionem, ſine teſtamento morientis vocari, nec curiæ locum eſſe, præterquam ſi quarta [a] portio bonorum eius eidem curiæ debeatur, eo ꝙ nullus forte ex mortui liberis curialia munera peragere cogitur: illo videlicet obſeruando, vt hi quos iſte naturalis filius poſteaquam fortunæ curiali datus eſt, procreauerit, & decuriones ſine dubio ſint, & curialia perage C re munia compellantur. [b]

Si legitimatus per oblationem curia, decedat ſine liberis, ſuccedit mater in tertia in reliquum curia. Si vero mater non supereſt, ſuccedit in paternis curia, cognati in reliquis, & ſi eius cognatus curia ſe offerat, omnia etiam paterna ad curiã deuolu nda habebit: etiam eo caſu ſi mater ſuperſit, ad omnia bona extra ſubſtantiã patris quæſita cũ cæteris ſuccedit. Sal.

Si vero ſine liberis cuiuſcunque gradus inteſtatus deceſſerit: ſi quidẽ matre ſuperſtite: tertiã quidem partem bonorum eius matrem habere, duas vero alias partes curiam cui à patre datus eſt.

¶ Sin autem mater quidẽ defuncti non D ſupereſt, alij vero cognati ex materna linea deſcendentes, vel aſcendentes, vel ex latere venientes ad eius vocẽtur ſucceſsionem: tunc ea quidem quæ à patre naturali ad eũ peruenerunt, eidem curiæ competere.

¶ Si quid verò filio poſtea legitimo ſucceſſori effecto, vel à matre ſua uel aliunde quocunq; lĩtimo modo acquiſitum ſit, hoc ad ꝓximos maternos eius [c] cognatos ꝑuenire.

¶ Illo videlicet obſeruãdo, vt ſiue matre ei⁹ ſuperſtite, ſiue ea ante filiũ mortua, aliquis ex eius genere eiuſdẽ curiæ fortunã ſubire paratus ſit: liceat ei offerenti ſe eidẽ curiæ, bona mortui, ꝙ de ſubſtãtia patris ad eũ ꝑ uenerũt, capere muniaq; peragere curialia. quo accidente, mater defuncti (ſi adhuc ſuperſit) non ſolum tertiam partem eorum quæ extra paternam ſubſtantiam filius eius aliunde acquiſiuerit, ſed etiam omnia ea, vel ipſa ſola, vel cum cohæredibus ſuis capiet.

Hæc l. ſtatuta nõ habẽt locũ in iã mortuis, ſed morituris. Sal.

Ea vero quæ de ſucceſſione naturalis filij poſt curialem conditionem morientis cõſtituimus, non tantum in his locum habere debẽt, qui poſtea [d] à patre ſuo naturali curiæ dati fuerint: ſed etiam in illis qui iam dati ſunt, ſi tamen adhuc ſuperſunt.

B ¶ Quòd ſi ante præſentem ſanctionem mortui ſunt: minime ad eorum ſucceſſionem eãdem noſtram ſanctionem extendimus.

Etiam habens filios legitimos, poteſt naturalem curia tradere: ſed non poteſt ei plus relinquere vel donare, quam vni ex filijs legitimis & naturalibus cui minus dederat. Salic.

Et qm oĩmodo fauẽdũ eſt curijs ciuitatũ: illud ẽt in hanc partẽ addendum eſſe cenſemus, ut liceat patrib. naturales filios curiæ patriæ ſuæ tradere, non ſolũ nulla eis lĩtima ſobole exiſtente, ſed ẽt ſi filios, vel alios liberos ex legitimis matrimonijs, procreatos habeant, & eo modo naturales quoq; filios ſibi legitimos ſucceſſores efficere: ita tamẽ, ut minime eiſdem patribus liceat per donationem, uel ultimam uoluntatem amplius C eidem filio naturali dare uel relinquere, ꝙ̃ uni filio ex legitimo matrimonio procreato dederit, uel reliquerit, cui minima portio data uel relicta ſit. Dat. Kal. Iun. DN. Iuſtiniano. A. II. Conss.

Per matrimoniũ legitimãtur liberi naturales primogeniti, et ſuccedunt æqualiter cum liberis poſtea naſcituris. Bald. concor. Salic.

X. Idem A. Demoſtheni præfecto prætorio.

CVm quis à muliere libera, & cuius matrimonium non eſt legib. interdictũ, cuiuſq; cõſuetudine gaudebat, aliquos liberos habuerit minime dotalibus inſtrumentis cõpoſitis, poſtea aũt ex eadẽ affectione ẽt ad nuptialia peruenerit inſtrumenta, & alios iterũ ex eodẽ matrimonio liberos ꝓcreauerit: ne poſteriores liberi qui poſt dotem editi ſunt, ſibi omne paternum patrimoniũ vendicare audeant quaſi iuſti & in poteſtate effecti, fratres ſuos qui ante dotem fuerãt nati, ab hæreditate paterna repellentes: hmõi iniquitatem amputandam cenſemus. Cum enim affectio prioris ſobolis & ad dotalia inſtrumenta efficienda, & ad poſteriorem filiorum edendam progeniẽ præſtiterit occaſionem: quõ non eſt iniquiſſimum, ipſam ſtirpem ſecundæ poſteritatis priorem quaſi

Ex

iniuſtam excludere, cum gratias agere fratrib' ſuis poſteriores debeant, quorũ beneficio ipſi ſunt iuſti filij & nomen & ordinem conſecuti? Neque enim veriſimile eſt, eũ qui poſtea vel donationem vel dotẽ conſcripſerit, ab initio talem affectionem circa mulierem non habuiſſe, quæ eam dignam eſſe vxoris nomine faciebat.

¶ Quapropter ſancimus in huiuſmodi caſibus omnes liberos, ſiue ante dotalia inſtrumenta editi ſint, ſiue poſtea: vna eademque lance trutinari, & omnes filios ſuos ĩ poteſtate ſuis exiſtere genitoribus, vt nec prior nec iunior vllo habeatur diſcrimine: ſed qui ex iiſdem matrimonijs[a] † procreati ſunt, ſimili perfruantur fortuna. Dat. XV. Kal Octob. Chalcedone, Decio V.C. Cõs.

Iſta lex tollit dubium quod inſurgit ex l. præcedenti, & hoc intendit: Per ſequens matrimonium filij nati ex concubina legitimantur, etiam ſi ex eo matrimonio nullus poſtea naſcatur, vel natus viuens non reperiatur tempore mortis patris: & ſi antea nati legitimantur, multo magis qui erant in vtero tempore matrimonij: & tempus conceptionis vel natiuitatis inſpicitur prout liberis eſt vtilius. Salic.

C

XI. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

Nuper legem[b] conſcripſimus, qua iuſſimus ſi quis mulierem in ſuo contubernio collocauerit, non ab initio affectione maritali (eam tamẽ cum qua poterat habere connubium) & ex ea liberos ſuſtulerit, poſtea verò affectione procedente, ẽt nuptialia[c] inſtrumẽta cũ ea fecerit, filioſque vel filias habuerit: non ſolum ſecundos liberos qui poſt dotem editi ſunt, iuſtos, & in poteſtate eſſe patribus: ſed etiam anteriores,

A qui & his qui poſtea nati ſunt, occaſionem legitimi nominis præſtiterunt.

¶ Quam legem quidam putauerunt ſic interpretari, ſiue non progeniti fuerint poſt dotem conſcriptam liberi, ſiue iam ab hac luce ſubtracti: non anteriores filios iuſtos haberi, niſi vtroque pẽ viuentes & ſuperſtites liberi inueniantur, quorum ſuperuacuam ſubtilitatẽ penitus inhibendam cenſemus. Sufficiat etenim talem affectionem habuiſſe vt poſt liberorum editionem & dotalia efficiant inſtrumenta, & ſpem tollẽdæ[d] ſobolis habeant. licet enim hoc quod ſperatum eſt, ad effectum non peruenerit: nihil anterioribus liberis fortuitus caſus derogare concedatur. & multo magis ſi quis mulierem quam in cõtubernio ſuo habuerat, prægnantem fecerit, poſtea autem adhuc grauida muliere conſtituta dotalia fecerit inſtrumenta, & puer vel puella editus vel edita ſit iuſta patri ſoboles naſcatur, & in poteſtate efficiatur, & hæres exiſtat morienti, ſiue ab inteſtato, ſiue ex teſtamento. Satis enim abſurdum eſt, ſi filij poſt dotem progeniti anteriorib. liberis adiutorium afferant, & ipſũ puerũ vel puellã ſibi opitulari nõ poſſe.

B

¶ Et generaliter definimus, & quod ſuper hmõi caſibus variabatur, definitione certa concludimus: vt ſemper in hmõi quęſtionibus in quibus de ſtatu liberorum eſt dubitatio, non conceptionis, ſed partus tempus inſpiciatur, & hoc fauore facimus liberorum, vt editionis tempus ſtatuamus eſſe inſpectãdum: exceptis his tantũmodo caſibus, in quibus conceptionem magis approbari infantium conditionis vtilitas[e] expoſtulat. Dat. XV. Kal Apr. Lãpa. & Oreſte VV.CC. Cõss.

IN AVTHEN. de inceſtis nup. §. dubitatum, colla. ij. conſtitu. vj.

Filij legitimi non impediunt naturales legitimari per ſequens matrimonium. hoc dicit: niſi illi naturales eſſent nati ex ancilla, vt in Auth. ſed noua. quod tamen permittitur, ſi dotalia conficiantur inſtrumenta, vt in authen. noua alia, quæ corrigit Authen ſed noua. & Authen. ſed noua, limitat Authen. quod ius. Salic.

D

Quod ius[f] locum habet & ſi ante hoc conſortium legitimorum pater ſit ex alia coniuge, à qua ſeparatus ſi: legitimè, vel ea mortua.

IN AVTHEN. de trien. & ſemiſ. §. pe. colla. iij. conſtitu. v.

Sed noua conſtitutio[g] non permittit hoc ĩ ancilla, niſi ei q̃ ſine lẽmis alijs reperit.

IN AVTHEN. vt liber. decæ. §. ſi quis autem, colla. vj. conſtitu. vj.

Noua alia conſtitutio[h] hoc generaliter inducere videtur & in his qui ex ancilla ſunt †, vt ex ipſa dotis inſcriptione ſimul

Præterea.]

† aliàs, ex iiſdẽ maioribus ꝓcreati &c.

† Quædã exemp. habent, ſunt, & ipſa dotis inſcriptio ſimul & libertatẽ tribuit, & ius ſuorum, alijs legitimis non exiſtentibus.

a Ex eiſdem matrimonijs] ſcilicet parentibus, & facit inſtit. de nupt. § fin. & ſ. l. proxi. & qđ ibi no. & inſtitu. de hæredi. quæ ab inteſta. §. j. & no ꝙ hæc lex non diſtinguit, habeat legitimos vel non.

b Nuper legem.] ſuperiorẽ proximam.

c Nuptialia.] dic vt diximus inſti. de nu. in fi.

d Tollendæ.] ideſt habendæ.

e Vtilitas.] vt inſti. de ingenuis, §. j. & ff. de ſena. l. emancipatũ, §. ſi quis poſt.

Quodius] CASVS. Lex Codicis dicit ꝙ filij nati ante matrimonium, fiunt legitimi per ſubſequens matrimoniũ: quod verum eſt etiã ſi ex vxore ſua præmortua, vel à qua legitimè per diuortiũ diuerterat, habeat Titius legitimos, quia ſi primo habuit vxorem, & ex ea filios, cum his filij naturales poſſunt legitimari per principem.

f Quod ius.] hæc auth. eſt in authen. de inceſt. nup. §. dubitatum, colla. 2.

Sed noua.] CASVS. Iſta videtur diſtinguere primam authen. quia ſi iſta concubina ancilla fuit, & filios habuit legitimos ante matrimonium, per ſubſequẽs matrimonium non poſſunt legitimari.

g Sed noua conſtitutio.] ſcilicet in authen. de trien. & ſe. § pen. in fi. coll. iij.

Noua alia] CASVS. Hæc loquitur tàm de ancilla, quàm de liberta, quia ſi aliquis deſpõſet ancillam ſuam, & manomittatur, filij nati ex ea legitimantur.

h Noua alia conſtitutio.] vj. quæ eſt vt liberti de cætero. §. ſi quis autem, colla. vj.

PRæterea.] CASVS. Ponit aliũ modum hæc authẽ. qualiter pater põt legitimare filios, vt ſic ſibi ſuccedant, & dicit ꝙ pater poteſt ſupplicare principi vt eos legitimet, ſi non vult mulierem ducere vxorem: vt pote quia deliquit, vel mortua eſt, vel lateat, vel aliàs matrimonium impediatur.

ITem.] CASVS. Iſta auth. ponit alium modum qualiter filij poſſunt ſuccedere patri: dicens ꝙ pater poteſt dicere in teſtamẽto ſuo quòd vult filios ſuos eſſe legitimos, & ſibi ſuccedere, & filij debent oſtendere teſtamentum patris principi, & ſic fient hæredes ſi voluntatem patris vl ımam approbẽt, & hoc ius eſt generale.

† De materia hui' authẽ. vide repetẽtes l. Gallus, ad fi. ff. de lib. & poſth. & eſt in feudalib' conſuetudinib. tlã drix, titu. de ſuc. feudi, ꝙ vaſſallus nõ põt legitimare baſtardũ ſine cõſenſu dñi directi, & legitimorũ hæredũ: vt mihi oſtendit Corneli' Roſa iuuenis in litteris diligẽtia indefeſſa erigata.

a Item ſine legitimis &c.] quæ eſt quibus mo. na. effi. legi §. illud, coll. vj.

b Filij.] ſic ſupra de tranſac. ſi quis maior, ff. de lega 2. cum pater, §. libertis, & de regul. iur. l. cum par, § illi.

SI quis.] CASVS Hæc authen. ponit adhuc aliũ modum per quem ſibi ſuccedunt tanquam legitimi. dicens ꝙ ſi quis habet mulierẽ quæ põt eſſe vxor, & dicat i inſtrumẽto publico vel priuato cum ſubſcriptione trium teſtium fide dignorum, ꝙ vult filios naturales ſuos eſſe & legitimos, erunt ſucceſſores. ꝙ ſi de vno filiorũ dixerit ipſum ſuum eſſe & legitimum: cæteri filij ex eadẽ muliere nati, etiam erunt legitimi.

c Si quis] ſine legitimis forte, verum in corpore non apparitur habuerit legitimos, vel non.

ADDITIO. Dicas ꝙ legitimatio non prodeſt exiſtentibus legitimis, niſi I duo-

& libertas tribuatur, & ius ſuorum. A

IN AVTHEN. quib. mo. na. effi. legi §. ſi vero is qui, & §. ſed & aliud, coll. vj. conſtit. i.

Baſtardi non poſſunt legitimari à comite exiſtentibus legitimis. quod credo verum, niſi conſentientibus legitimis Bald. Vel ſic: Hæc authen. addit, ideo dicit (præterea) quod ſui natura eſt repetitiuum & ampliatiuũ: quaſi dicat, nedum per ſequens matrimonium, vt in authen. præcedentibus, ſed etiam ſine matrimonio per reſcriptum principis naturales legitimantur Salic.

PRæterea † qui legitimam non habet prolem, ſed ex hmõi cõſuetudine duntaxat naturalem, põt, ab eo precibus principi datis, legitimos ſibi cõſtituere, & ſine matrimonio, ſi mulier iã defuncta ſit, vel deliquerit, vel occultetur, vel aliàs venire prohibeatur, vel quoquo modo matrimoniũ impediatur, vt ſacerdotio. B

IN AVTHEN. quib. mo. nat. effi. legit. § illud autem, colla vj. conſti. i. C

Hic additur nouus modus per quẽ filij legitimantur. Bal. & Salic.

ITem ſine legitimis [a] decedens in teſtamento ſcribens velle ſe naturales filios fore legitimos ſucceſſores, licentiã habeat, vt poſt mortem eius filij principi ſupplicent, teſtamentum oſtendentes, & principis & legis dono fiant hæredes, ſi tamen filij [b] voluntatẽ patris amplectantur. quod generaliter obſeruatur: ſed ſi alij quidem volunt legitimi fieri, alij non: volentes fiant, cæteri in iure naturali remaneant. D

IN AVTH. vt liceat matri & auiæ, §. ad hoc autem, colla viij conſti. fi.

Hic additur alius modus legitimãdi naturales, qui eſt in ſe mirabilis, & ideo bene notandus Salic.

SI quis [c] liberos habẽs naturales ex muliere libera, quę vxor ei poterat eſſe, dicat in inſtrumento ſiue publicè ſiue propria manu conſcripto, habente ſubſcriptionẽ trium teſtiũ fide dignorum, ſiue in teſtamẽto, ſiue in geſtis monimentorum hos ſuos eſſe, nec adiecerit naturales: huiuſmodi filij ei legitimi ſucceſſores erunt.

¶ Et ſi vni ex multis filijs teſtimonium quodlibet ex p̃dictis modis p̃buerit: cæteris [d] ex eadẽ muliere natis ad lcĩma iura ſufficiet.

In odioſa appellatione filij non continetur nepos, ſi ratio odij quæ erat in filio, ceſſat in nepote. h. d. hæc lex not. Vel ſic: Vbi fit mentio de filio reſpectu certæ qualitatis, non continetur nepos, qui eſt alterius qualitatis Bal. Vel ſic: Licet iure iſto pater prohibeatur totum relinquere naturali filio, non tamen prohibetur nepoti naturali, ex legitimo nato: nec nepoti legitimo, ex naturali nato: nec nepoti naturali, ex naturali nato. vbi nulla ſubeſt ſoboles lcĩma in ſucceſſionibus ab inteſtato, remanent iura antiqua in ſuo ſtatu Sal.

XII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

CVidam qui iuſtũ filiũ habebat, nepos acceſsit naturalis. Si nepotis nomẽ hmõi ſoboli legibus accommodandũ eſſet, quærebatur. Volebat enim tali naturali nepoti ex ſuo lcĩmo filio iã defuncto progenito totã ſuam ſubſtantiam relinquere, quaſi ſacris cõſtitutionibus tantummodo in filijs naturalibus prohibentibus totum patrimoniũ, ſiue quantam partem voluerit, eis relinquere, & certo fine partes eorum concludentibus.

¶ Huiuſmodi autẽ dubitatio & in alia dubitationis ſpecie ventilata eſt. Quid enim ſi ex naturali filio nepotem habeat auus legitimum patri ſuo, uel naturalem?

¶ In oĩbus itaq; talibus dubitationibus, [e] cũ nulla legitima conſequentia [f] in hmõi pſonis cuſtoditur, ſed interuẽtu ſobolis naturalis nullum ius legitimum ſubeſſe põt, vt neceſsitas relinquendi aliquid eis ex legibus immineat: liceat eis quãtũ voluerint ſuę ſubſtantiæ in eos conferre, ſcilicet nulla legitima ſobole ſubſiſtente. Filijs enim naturalibus relinqui conſtõnes quantũ voluerint, ióꝓhibuerunt, quia vitiũ paternũ refrenandũ eſſe exiſtimauerunt. In nepotibus aũt nõ eadẽ obſeruatio in p̃fatis ſpẽbus cuſtodiẽda, ẽ vbi lcĩma ſoboles minime facit ĩpedimẽtũ. Ea. n. ſubſiſtẽte veterũ cõſtõnũ tenorẽ in naturalib. filijs ſtatutũ & ĩ nepotes extẽdim' [g]

¶ Sed hoc in his tantummodo ſancimus, in

Aperimus.]

bus caſibus. ſ. quando fit per oblationẽ curiæ, & per matrimonium, vt in authen quib. mo. nat. effi. ſui, § generaliter, colla. vij.

d Cæteris.] ſic ſ. de diuer. re. l. j & ſ. de ad. o. diuer. iudicã l. reſtituendæ. Et hic eſt caſus vbi res inter alios acta, alijs prodeſt.

e CVidam. Itaq; talibus dubitationibus.] ſ. tribus, nam ad omnia dictis reſponderi.

f Conſequentia.] quia nec filius, nec nepos legitimus eſt auo: vt ſubijcit in duobus vltimis caſibus.

g Extendimus] & ſic nocet filio patris vita.

Res inter alios acta quandoq; prodeſt alijs.

quibus voluntate aliquid cõſecuti ſunt. Iura etenim ab inteſtato in aui ſucceſſionem nemini eorum penitus aperimus: a & hæc non ſolũ eis accedere cenſemus à ſubſtantia aui paterni naturalis, ſed etiam proaui, uel eius cognationis: ſi quis ſaltem hmôi vocabulum in tã degeneres homines extẽdere maluerit. D. Kal. Nou. Lampadio & Oreſta. VV. CC. Cõss.

TITVLVS XXVIII.

DE TESTAMENTARIA tutela.

Tutor non legitime datus in teſtamento, non tenetur ſi non immiſcet ſe adminiſtrationi. ſi autem ſe immiſcet, tenetur actione negotiorum geſtorum. h. d. iſtæ l. Baldus. Vel ſic: Tutor minus legitime datus non cogitur adminiſtrare. ſponte tamen adminiſtrans, tenetur actione negotiorum geſtorum, & non tutelæ. Salic.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Speratæ.

Robricã dupliciter continuat Accur.

Tutor à iudice ſub cõditione dari non poteſt, bene tamen à teſtatore.

Quem dicis b tibi tutorẽ in teſtamento c patronę datũ, ſi adminiſtrationi ſe non immiſcuit, nulla actione tibi tenetur, neque enim d iure datus tutor fuit.

¶ Quòd ſi adminiſtrauerit ſponte e res tuas: experiri aduerſus eum actione negotiorum geſtorum potes. PP. Kal. Aug. Apro & B Maximo Conss.

Quæ eodem tempore confirmatur, ſimul fieri videntur. Vel ſic: Pater dãdo poſteriorem tutorem, non intelligitur remouere priorem. h. d. Bald. Vel ſic: Tutor teſtamentarius non excluditur per codicillarium datum ex poſtfacto: ſed ſimul tutores erunt ambo. Sal.

II. Imp. Antoninus A. Sabiniano.

ET ſi à patre tuo teſtamento iure tibi tutor datus, eo tempore quo hęres extitiſti, in rebus C humanis fuit: tamen codicillis f alius tutor rectè datus eſt, & vterque propter voluntatẽ teſtatoris tutor erit: g niſi teſtamẽto datũ

a Aperimus.] No. ergo baſtardos non ſuccedere cognatis patris, ut in authen. co. §. filium uero, colla. vij. Sed quid ſi ex ſpurio habeo naturalem uel legitimum nepotem? Vel quid ſi mulier habeat nepotem ex naturali uel ſpurio, uel econtra ex legitimo filio habeat nepotem naturalem? Poteſt reſponderi vt in naturali, ut diſtinguatur habeat legitimã ſobolem uel non. & facit infra ad Orficianum l. pen.

DE TESTAMENTARIA tutela.

Dixit de contractibus: nunc de quaſi contractibus. Vel dixit qualiter viuens pater conſulat filio in alendo, & nunc qualiter moriens in tutela.

Quem dicis] CASVS. Si patronalibertorum tutorem in teſtamento dedit, cum non teneat datio, licet tutor tutelã non adminiſtret, non tenebitur. ſi vero ſpõte geſſit, tenebitur neg. geſt. actione.

b Quem dicis] poteſt quæri hic in prima lege, quare tutor à iudice non poteſt dari ſub conditione, vt ff. de tute. l. muto, §. j. ſed à teſtatore ſic, ut inſti. qui da. tu. poſ. §. ad certum? Rñ. q̃a præſumẽdum eſt ꝙ pater bene faciat ẽt dando ſub conditione: & multum cõfidit lex in eo, adeo ꝙ nunquam ſatiſdat tutor ab eo datus rem pupilli ſaluam fore, ut inſti. de ſatiſda. tuto. §. j. Vel dic actum eſſe legitimum in iudice, qui nõ recipiat diem uel conditionem, ut ff. de reg. iu. l. actus legitimi. Hug. Item an tutor datus in teſtamento pupillo, facto inuentario poſſit conuenire debitorem pupillarem nomine pupilli? Videtur ꝙ non. nam uidetur hic eſſe perplexio. nam non poteſt eſſe tutor, niſi adeatur hæreditas, ut ff. de teſta. tute. l. ſi nemo, j. nec adiri hæreditas, ẽt ſi ſit lucroſa, ſine tutoris auctoritate, ut inſtit. de aucto. tut. §. neque. Sed dic ꝙ iuſſu iudicis adeat, ut j. de iu. delib. l. ſi infanti, in fi. uel datur curator ad adeundum, ut j. de admini. tut. l. cum quædam. Item an tutor inutiliter datus & cõfirmatus, ſit teſtamẽtarius uel datiuus? Dic ut j. tit. j. l. ij. Hug. Item ſi dat tutorem pater in teſtamento facto coram quatuor teſtibus, an ualeat datio? Videtur ꝙ ſic: quia poteſt teſtari quoquo modo uult inter liberos. ſed uerum eſt in hæreditate: quæ etſi decedat ab inteſtato, ex uoto peruenit ad eos. Io. Item quando plures ſunt tutores dati in teſtamento, & omnes decedant: uocantur legitimi. Sed ſi remoueãtur ut ſuſpecti, tunc datiui, ut no. j. ea. l. in magna glo. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis? Reſpon. quia quando ſunt remoti, remanẽt reliquiæ, ut adhuc quaſi uideatur adeſſe tutor, ut j. in quib. cau. ba. tu. l. licet. Item ſi auia det tutorem nepoti, & inſtituat eum: an ualeat datio? Videtur enim ꝙ non: quia lex ſemper dicit de matre quæ eum inſtituit, ut j. eo. l. mater, ſed quod dicit de matre, idem eſt in auia.

Tutoris datio facta in minus ſolenni teſtamẽto, an valeat.

c In teſtamento.] quo alios, non te inſtituit: & idem in patrono, ut ff. eo. l. qui tutelam, §. ſi. ſecus ſi te inſtituiſſet, ut j. eo. l. mater, & ff. de confir. tu. l. ſi patronus.

d Neque enim] bona ratio, unde non habet neceſſe ſe excuſare, vt infra tit. j. l. j. & ff. de excuſ. tu. l. ſcire oportet, §. hoc de his, & j. de appel. l. noiationes &c. ſic ff. de eo qui pro tut. l. j. §. ſed utrum, in princ.

e Sponte.] ſciens ſe non teneri, & ſic de geſtis tantum tenetur, quia ſufficit &c. ut s. de ne. geſt. l. tutori, niſi cum acceſſiſſet oia geſturus, ut ff. de ne geſt. l. ſi pupilli, §. fin. & l. diuortio, §. ſi. ſi autẽ putaſſet ſe teneri, teneretur actione tutelæ j. eo. l. mater, in fin. & de gerẽdis teneretur, ſi alius modò fuerat geſturus, ut ff. de eo qui p tu. l. j. §. pe. & de admi. tut. l. tutores, §. qui ſe, & vtili negociorum geſtorum ſecundum Ion. ut ff. de nego. geſt. l. 3. §. hac actione & infra qui da. tu. poſ. l. militiæ. uel ſecundũ nos non concurrit actio neg. geſtorum cum actione protutelæ, ut dixi in l. 3. ff. de nego ge. §. hac actione. Item not. hic ꝙ qui non tenetur, ſi incipiat, tenetur, ſic & ff. de polli. l. 1. & ff. commo. l. in commodato, §. ſicut. Item no hic ꝙ triplex eſt tutela, teſtamẽtaria, legitima & datiua, de prima hic tit. & ſequens dicũt, de ſecũda, j. tit. 2. de tertia in ſequentibus, quia quamdiu locum habet teſtamentaria, nõ habet locum legitima. Item teſtamentaria & datiua ſimul concurrũt quandoque, vt j. tit. 1. l. ſi ut proponis, ſed legitima nunquam habet locũ cum teſtamẽtaria, neque tutela legitima cũ datiua. Siue ergo nullus eſt datus in teſtõ, ſiue plures dati ſunt, ſed oẽs deceſſerunt, ſuccedit tutor legitimus. ſi uero unus eorum deceſſit, loco eius conſtituitur D datiuus, ſcilicet ſi cæteri non ſufficiũt quia quandiu locũ hẽt teſtamẽtaria, non habet locũ legitima. ſimiliter ſub conditione dato, interim datur datiuus. ſed ſi non ſperatur cõditio extitura habet locũ legitimus. Itẽ ſi teſtamẽto datus eſt excuſatus, uel ut ſuſpectus remotus, uenit datiuus, ut ff. de teſt. tu. l. ſi qs ſub conditione. At vbi habet locũ ltĩma tutela, datus a iudice ipſo iure null' ẽ, ut ff. de tute. & ra. diſt. l. ſi tutor reipublicæ. §. 1. & j. qui da. tu. l. ſi ſororis. Ex prædictis ergo colligitur ꝙ datiua tutela adminiculo teſtamẽtariæ excludit ltĩmã, qđ non põt facere per ſe, & facit s. de neg. geſt. l. curatorem.

Tutela eſt triplex.

ET ſi à patre.] CASVS. Filio ſuo pater tutorẽ dedit in teſtamento. deinde in codicillis dedit alium, an uideatur primum repudiaſſe? Reſpon. ꝙ nõ, niſi hoc expreſſe dixiſſet teſtator.

f Codicillis.] teſtamento confirmatis, ut ff. e. l. iij. Azo. Quod hodie ſemper uerum eſt, ut confirmati uideãtur, ut inſti. de codic. § j.

g Tutor erit.] contra uidebatur, q̃a tutorẽ habẽti &c. vt j.

qui

cui pe.tu.l.antepe.& inſti.de cura.§.interdū, ſed nō poſtea, ſed eodem tempore dari videtur, ac ſi eodem teſtamento, quo conſtat plures dari poſſe, ſm Ioan. Adita ergo hæreditate ſaltem ab vno hærede, incipit tutela omnium, vt ff eo.l.ſi nemo, j. Antea ergo nullus erat prior: & ſic non pōt dici vnum ante alium. l.cui adhuc videbatur poſteriorem dando, priorem remouere, ut ff.de procu.l.ſi quis cum, §.fin. quæ eſt contra. ſed aliud in procuratore, qđ priuatū eſt officiu, vel idem: quia inuenitur ibi vnus ante alium, hic autem non, cum ab adita hæreditate omnes incipiāt hic eſſe tutores, & facit ff. de adimen. lega. l.alumnæ, §. qui filias, & ĵ.de teſtamen.l.ſancimus.

Procuratorem priorē remouet, qui poſteriorem dat.

SI tutores.] CASVS. Si pater filijs dedit tutorē in teſtamento, & vnus ad adultam ætatem peruenit, an fratris ſui pupilli debeat eſſe tutor, & datus in teſtamento remoueri, quæritur? Dicitur q non. ſed ſecundū hoc nulla eſt dubitatio legis: quia minor vigintiquinq; annis tutor eſſe non pōt, vt ĵ. de legit. tut.l. vltima. Dic ergo ſic. Vnus filiorum habebat xxj. ann. alius xiij. qui alio pupillo remanente peruenit ad xxv.an. an tunc erit tutor fratris, qui fuerit datus in teſtamento?

pater alium codicillis dando reprobauerit. tunc enī poſterior ſolus tutor erit. Dat. Id. April. Duobus & Aſpris Conss.

Frater impuberis tutorem teſtamentarium non excludit. Bald. Vel ſic: Tutela teſtamentaria non cedit legitimæ. Salic.

III. Imp. Alexander A. Gordio & alijs.

SI tutores teſtamēto vobis dati ſunt: quanquā vnus veſtrum ſuæ ætatis factus ſit, id eſt pupillarē ætatem exceſſerit, tutela tamen veſtra ad eum [a] nō pertinet. Dat. V. Kal. Ian. Maximo II. & Aeliano Conss.

Mater non dat tutorem filio, niſi eum hæredem inſtituat: datum tamē iudex cum inquiſitione confirmat: et non confirmatus, tenetur pro tutela, ſi gerat. Salic.

IIII. Idem A. Felicianæ.

MAter teſtamento filijs tutores dare nō poteſt, [b] niſi eos hæredes inſtituerit. [c] quando autē eos hæredes non inſtituerit, ſolet [d] ex voluntate defunctæ datus tutor à præſidibus cōfirmari. Nullo verò [e] ex his interueniente, ſi res pupillares, qui dati ſunt, adminiſtrauerint: pro tutelę actione tenentur. PP. VII. Kal. Iu. Iuliano II. & Criſpino Conss.

Si ſeruus alienus cum libertate à patre tutor filio datur, debet redimi & manumitti, & ut curator uel tutor alteri adiungi. h. d. ſecundum utramque lect. Salic.

V. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Dronnæ.

SI pupillorū pater alienum ſeruum de quo poſtulas, & tutorem eſſe voluerit, [f] & liberum: manente tamen alio tutore pupillis ante dato: [g] & redimi & manumitti hūc apud præſidē prouinciæ, & curatorem [h] adiungi oportet. PP. III. Kal. Mar. Seculari & Donato Côss.

Tutor recte datus, tenetur etiam de negligentia. Salic.

VI. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Donnæ.

SI tibi pater auunculū teſtamēto rectè tutorē dedit, nec is excuſatus eſt: eum tutelæ iudicio tā de adminiſtratis, quàm de neglectis [k] (cum ad-

[a] Ad eum.] factum adultum, ſed q erat, remanet. Sed quid miri cum hic erat minor xxv. annis, vt ĵ. de legit. tute.l.fi. Reſpon. olim poterat eſſe tutor minor, ſed excuſabat ſe ſi volebat vt hic, & inſti.de excuſa tut. §. itē minor. ſic ergo hodie inutilis eſt hęc lex. Vel dic q alter habebat vnum menſem, alter tredecim annos & dimidium, quibus datus eſt tutor. maior creuit, ita q factus eſt xxv. annorū. adhuc tñ alter eſt pupillus, & remanet tutor idem, & hoc cum teſtamento datus fuit: ſecus ſi à iudice, vt ff.de tut.& rat.diſtra.l.ſi tutor reipub. §. j. & plene dixi ſ.eo.l.j.in fi. Et no. q dicit ſuæ ætatis, i. adultus, ſecundum primum caſum, vel maior xxv. an. ſecundū aliū, quod probatur ſ.de his qui ve.æta.impetra.l.fi.

MAter.] CASVS. An mater filio ſuo impuberi tutorē dare poſſit, quæritur? Diſtinguitur, aut inſtituit eum hæredem, aut non. Primo caſu poteſt, ſed confirmabitur à iudice: ſed ſine inquiſitione. Si uero dedit, nec inſtitutus eſt, nec tutor confirmatus, & tunc cum inquiſitione non tenet datio.

[b] Non pōt.] vt & ff.de cōfir.tut.l.j.j.reſpō.& ĵ.tit.j.l.j. & de lega.ij.l.peto, §.mater, & ff.eo. l.4. 2. reſpon. & eſt rō: quia nō habet in poteſtate filios, quod eſt neceſſe vt teneat datio in teſtamento, vt inſti.de tute. §.permiſſū.

[c] Inſtituerit.] ſed hoc quilibet extraneus poſſet, ut ff.de confirman.tuto.l ſi patronus: immo non, ſed confirmatur cum inquiſitione. matris vero datio tenet per ſe, ſecundum quoſdam, arg ĵ.titu.j.l.fi. vel ſine inquiſitione hoc caſu confirmatur. Sed videtur contra etiam quādo inſtituit, ſcilicet q non poſſit dare, ut ff.de leg.2. l.peto, §.mater. Solu. hæc illam corrigit, vel ibi expone, non poteſt, ſcilicet a iūre quando non inſtituit, ut ſic cōcordet cū principio iſtius. Vel non poteſt, ut ibi, quia egeat confirmatione quæ omnino fit.

[d] Solet.] non dicit q ſit neceſſe, ſed ſolet ſi expediat pupillo, non aliàs, ut ſ.e. l.iij §. ſed & inquiri. diligenter ergo inquiritur, ſic & in patrono cum non inſtituit, ut ſ.eo. l.quā tutelam, §. ſi ſed cū inſtituit, nulla ſit, vel non tanta.

[e] Nullo vero.] ideſt neque pupillo hærede inſtituto: neque confirmato cū non fuit inſtitutus.

SI pupillorum.] CASVS. Pater filio ſuo impuberi tutorē dedit quendam liberum, & iuſſit alienum ſeruum redimi & manumitti, & eum tutorem dedit filio. eo redempto nihilominus alius erit tutor, & iſto facto libero adiungetur curator, quia tutorem habenti tutor dari non debet.

[f] Voluerit.] quia potuerit, ut inſtitu. qui teſta.da. tu.poſ § j. & ĵ.de fideicō.lib.l. & ſi non aſcripta.

[g] Dato.] à teſtatore eodem teſtamento, vel codicillis, ſecundum Ioan. Vel dic, à iudice. Sed tunc oppones q durante teſtamentaria non habet locum datiua. ſed reſpon. eſſe verum, quando teſtamentaria tenuit ab adita hæreditate, vt cum liber datur, ſed ſecus cum ſeruus, quem oportet prius manumitti. Sed alia ratione non placet, quia non adiungitur tunc, ſed ſolus eſſet, cum ille interim datus deberet deſinere, ut inſtitu. de Attil. tut.§.j prima ergo placet. [i]

[i] Et placet & Sali. fallit tñ ſi patrimonium pupilli eſſet tā amplū, q tutor teſtamentarius non ſufficeret, quia tunc concurret datiuus, vt no.ſ.eo.l. 1. in gl.fi.

[h] Et curatorem.] non tutorem, vt cultes opinionem, quia habenti tutorem &c. vt ĵ.qui pe.tu.l.antepe.& inſtitu. de cura.§.interdum. Vel dic ſecundum Ioan. etiam tutorem, quia eodem tempore dari videntur, vt ſ. e l 2. Tertij dicunt ideo curatorem, quia in minus ſolenni voluntate fuit datus. quod non placet, quia fruſtra diceret debere redimi & manumitti, & facit ĵ.titul.j.l.ſi vt proponis.

SI tibi.] CASVS. Pater filio ſuo auunculum tutorem dedit, an ualeat datio? Valet, quia conuenietur tàm de geſtis, quàm de gerēdis neglectis, actione tutelæ, niſi ſe excuſaſſet.

[i] Si tibi pater.] non ſic in matre, ut infra titul. j. l. j.

[k] Neglectis.] vt & infra ſi tut. non geſſit l. ij. & ff. de ritu nuptia.l.ſi quis tutor, §.quinetiam.

Tutelæ.

Vtelæ.] Finita tutela poteſt adultus tutoré conuenire iudicio tutelæ ad id quod ſibi ex adminiſtratione debetur. & hoc in prima. An aūt in teſtamento dari poſſit curator, quęritur? Dicitur quod non. & hoc in ſecunda.

Solet.] ſine inquiſitione, vt ff. e. l. ſi filio, & inſti. de tut. §. fi. ſed hodie videtur hæc lex corrigi, vt infra de teſta. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto, & ſupra famil. ercīſ. l. fin. quod quidā dicunt. alij tamē e contra. Item an erit teſtamētarius, vel datiuus? Videtur quòd teſtamētarius, vt ff. e. l. 2. & de cura. fur. l. ſi furioſo puberi. Sed dic datiuū, vt ar. ff. de ver. ſign. l. lege, & in authē. de defen. ciui. §. interim, coll. 3. hinc eſt quod ſi mater interueniat ex auth. infra quādo mu. tu. offi. auth. matri. præfert huic. nec obſt. quòd dicitur omnimodo confirmandus, vt d. §. inſtit. de tute. in fin. quia exponitur ibidem ſecundū Io. id eſt ſine inquiſitione. non autē omnimodo, id eſt ſemper. & facit etiā pro matre infra. l. proxi.

ministrari deberent) apud competentem iudicem cōueni, ſecundum bonam fidem tibi ſatisfacere iuſſurum. Subſcr. Non. Aprilis, Sirmii. CC. Conss.

Tutor rectè datur in teſtamento, non curator, licet confirmetur. Sali.

VII.

Tutelæ actione cōtra tutorem mota, quem in teſtamento patris, in cuius fuiſti poteſtate, datum proponis: reddi tibi, ſi quid debetur, competens iudex aditus iubebit. Curatorē enim inutiliter in teſtamento dari non ambigitur. Dat. XVII. Kalend. Maij, Sirmij. CC. Conss.

VIII.

Tutores etiam Græcis verbis licet in teſtamentis relinquere: vt ita tutores dati videantur, ac ſi legitimis verbis eos teſtator dediſſet. Dat. pri. Id. Septemb. Theodoſio A. XIIII. & Maxi. Conss.

TITVLVS XXIX.

DE CONFIRMANDO tutore.

Tutor inutiliter datus, excuſatione non indiget: niſi ex die confirmationis. Cum caſu ſummario concordat. l. Cams teſtamento. ff. de excuſa. tuto. Baldus & Salicetus.

I.

Teſtamēto matris tutores dati, excuſare ſe neceſſe nō habent, niſi decreto ſecundum voluntatem defunctæ, & qdē inquiſitione habita, dati fuerint. PP. III. No. Martij Iuliano II. & Criſpino. Conss.

Tutor relictus à patre in teſtamento non ſolēni vel in epiſtola, non eſt tutor niſi confirmetur per iudicem: nec cedunt ei tempora excuſationum proponendarum. h. d. Bald. Vel ſic: Nec epiſtola, nec teſtamento imperfecto datur tutor legitime: ideo excuſationis tempus non cedit antequam confirmetur. Salicetus.

B II.

Neque per epiſtolam, neq; ex imperfecto teſtamento tutorem rectè dari, indubitati iuris eſt.

¶ Sed voluntas patris in conſtituēdis tutoribus vel curatoribus in huiuſmodi caſibus à iudice, ad cuius officium hęc res pertinet, ſeruari ſolet.

¶ Secundum quæ vereri non debes, ne tempus antequàm confirmareris tibi ceſſerit. PP. VIII. Id. Auguſt. Alexādro A. II. & Marcello Conss.

Tutor confirmandus non impedit quin interim alius poſſit dari: & dato poterit confirmandus adiungi. h. d. Baldus. Vel ſic: Antequam tutor inutiliter a patre datus confirmetur, poteſt per iudicem de alio prouideri, & per eum geſta valent. Vel ſic: Legitime facta non reuocantur: & confirmatio tutoris conſiſtit in deliberatione iudicis: quia omnino eſt confirmandus. Salic.

D III.

Si (vt proponis) pupillo cuius meminiſti, pater inutiliter teſtamento tutores dedit, & priuſquā hi confirmarentur, alii ab eo cuius intereſt, dati ſunt: id quidem quod iure geſtum eſt, reuocari non poteſt. An autem qui iu

Iubebit] finita tutela, nō prius, vt ff. de tu. & rat. diſtra. l. nihil, in prin.

Non ambigitur.] ſed confirmatur, vt ſupra de nego. geſt. l. curatoré, & inſti. de cura. §. dantur.

Tutores.] Non ſolum per uerba Latina, ſed etiā per Græca dari in teſtamento poteſt tutor.

Legitimis.] id eſt Latinis. & facit infra de teſta. l. hac cōſultiſſima, in fine.

Latina verba legitima dicūtur.

Hoc eſt opus quando datio non tenet omnino per ſe.

Teſtamēto.] Tutor à matre in teſtamento datus, ſe excuſare non habet neceſſe, cum datio non teneat, datus tamen à iudice confirmatur, & tutelam adminiſtrabit, vel ſe excuſabit. Vi.

Dati.] antequam tamen dentur, poſſunt ſe excuſare ſi volunt, vt ff. de excuſa. tuto. l. iuriſperitos. §. fina.

Nō habent.] quia non tenet datio, vt & ſupra titu. 1. l. mater. ſed ſecus ſi pater dat, quia debet ſe excuſare, vt ſ. tit. 1. l. ſi tibi pater.

Et quidem inquiſitione.] ſecus cum pater minus legitime dat, ut inſti. de tute. §. fi. & ff. e. l. ſi filio. Sed quare magis inquiritur à matre datus? Reſpon. quia fragile & mutabile eſt mulieris conſilium. & ad hoc ff. de teſta. tute. l. pater, & ff. q. pe. tuto. l. fin. in princ.

Mulieris cōſiliū eſt fragile.

Neque] CASVS. Si tutor in teſtamento imperfecto datur, non tenet datio, confirmari tamen poteſt a iudice. tempus tamen legis datum ad excuſandum ſe, non cedet ante confirmationem.

In conſtituendis.] id eſt confirmandis.

Tutor in teſtamento inualide datus, à iudice tū confirmatus, an dicatur teſtamentarius.

... IO. Tu dicas doctores communiter tenere talem tutorem eſſe teſtamentarium, & ꝑficiendū legitimo. de quo per Bar. in l. 1. ff. eod. ti. An autem iudiciū matris tutoré legitimū expellat? Dic ſecundū Bal. quòd nō, vt infra qui pet. tuto. l. cum à matribus.

Tēpus] quinquaginta dierum quod datur ad conteſtandas excuſationū cauſas, quod currit ex quo incipit tenere decretū. quatuor autem menſes continui ad peragēdū negotiū ex die nominationis, vt ff. de excuſa. tuto l. quinquaginta.

Si vt proponis.] CASVS. Si in teſtamento imperfecto tutor detur, & antequā confirmetur, iudex alium dedit, poſterior erit tutor. an autem qui cū patre litigāt, poſſint eſſe curatores? Prouidebit cōpetēs iudex pro vtilitate pupillorum.

Ab eo.] ſcilicet magiſtratu.

Intereſt.] quatuor enim adeſſe debent, quòd is det, qui iuriſdictionem habet. quòd illi cui dari poſſit, & is detur cuius dandi ſit facultas, & pro tribunali qui dat ſedeat, vt ff. eo. t. naturali. §. 1.

Nō poteſt.] ſic. ſ. de admini. tuto. l. ſancimus. 1. & ad legem

legem Iul. de adult. l. Gracchus. & hoc licet illi erant confirmandi. ſic & ff. de mino. l. in integrũ. & l. ſi mulieri.

a Curatores.] non dixit tutores, ne obſtet regula infra qui pe. tu. l. antepe. Vel dic id eſt tutores. & ſa. ff. de teſt. tu. l. ex ſententia, & ſupra tit. j. l. ſi pupillorum, & quod no. in l. 1. & ſupra l. proxi.

NAturalibus.] CASVS. An pater filio ſuo naturali tutorem in his rebus quas vſque ad modum lege definitum dedit inter viuos, vel reliquerit in vltima volũtate, dari poſſit q̃ritur? Dicitur quòd ſic, tamẽ à iudice confirmabit.

b Quocunque.] inter viuos, vel in vltima voluntate, vt in authen. quib. mo. natu. effi. ſui. §. pen. colla. 7. ſecus ſi nihil dederint, vt. ff. eo. l. naturali, in pri.

c Modum.] ſcilicet vnam vnciam, vel ſex, vel hodie in totũ vt ſupra de nat. lib. 2. & authen. nunc ſo li. Item in. l. humanitatis, & in authẽ. licet. & ſa. infra quã do mu. tu. offi. l. ſi.

Tutor an poſſit dari certæ rei.

Sed oppone, nónne datur certis rebus hic? ſic ergo eſt contra. ff. de teſta. tute. l. certarum, & l. quia perſonę. & inſti. qui teſta. da. tuto. poſ. §. certę? Reſpon. datur etiam rei ſcilicet ſecundario, non principaliter, vt inſtit. de excu. tu. §. datus. uel non datur ẽt rei .ſ. certæ, ſed rei q̃ uę continet ius, vt. ff. eo. l. ſi tamen.

DE [illegible]

Continuatio.

Deficiente teſtamẽtaria ſuccedit hac: vt inſt. de leg. ag. tu. in prin. & hãc nemo dat, ſed lex: vt ff eod. l. legitimas. in princi.

AD auunculos.] CASVS. In hac. l. dicit imperator, q̃

---

dicium patris habent, curatores [a] eidem pupillo conſtitui debeant, aditus competens iudex perſpectis vtilitatibus eius æſtimabit PP. III. Id. April. Modeſto & Probo Conſs.

Tutor datus filio naturali (etiam in teſtamento non ſolenni:) eſt confirmandus ſi patris affectio erga filium naturalem oſtenditur ex eo quòd ei aliquid reliquerit. h. d. Bald. Vel ſic: Tutor datus a patre filio naturali debet petere ſe confirmari: & confirmatus ſolum habet adminiſtrationem in prouentis à patre. Salice.

B IIII. Imp. [illegible]

NAturalibus liberis prouidentes, damus licentiam patribus eorum in his rebus quas quocunque [b] modo eis dederint, vel reliquerint (.ſ. intra præfinitum noſtris legibus modum [c]) & tutorem eis relinquere: qui debet apud competentem iudicem confirmari, & ita res gerere pupillares. Dat. XV. Kalend. April. Conſtantinopo. Lampadio & Oreſta Conſs. C

TITVLVS XXX.

DE LEGITIMA tutela.

Cognatis non defertur legitima tutela hoc dicit lex iſta. ſed agnatis ſic. Vel ſic: Tutela legitima ex lege duodecim tabularum deferebatur ad agnatos, non ad cognatos: & ſic ad patruos, non ad auunculos. Salicetus.

I. Impp. Dioclet. & Maxi[illegible]

AD auũculos [d] nec maſculorum tutelæ ex lege duodecim tabularũ deferuntur: cum ſolummodo patruis, [e] ſi non ſe excuſauerint, id ius tributum ſit. PP. VIII. Kalend. Iun. ipſis AA. IIII. & III. Conſs. D

IN AVTHENT. de h[illegible]re. ab inteſt. §. [illegible] his colla. ix. conſtitu. j.

Hodie tutela legitima defertur ſecundum ordinem ſucceſſionis: vt ſic

---

A *proximior vocetur, dum tamen ſit idoneus: & pluribus extantibus in eodem gradu, magis idoneo committitur adminiſtratio aliorum periculo & cum tacita hypotheca bonorum. Salicetus.*

SIcut hęreditas agnatione non inſpecta proximis defertur, ſic & tutelæ onus comitatur emolumentũ, ſi maſculi & perfectę ſint ætatis, [f] & nulla lege prohibeãtur ſuſcipere. [g] Quòd ſi plures ſint eiuſdem gradus, & ad tutelam vocantur: iubemus cõmuniter apud iudicẽ cõuenientibus, vnũ vel plures eligi, [h] & eum vel eos adminiſtrare: vt magis idoneo vel idoneis cõmittatur tutela, periculo tutelæ omnibus imminente, qui ad tutelam vocantur: & ſubſtantiis eorum minoribus tacite ſubiacẽtibus [i] pro huiuſmodi gubernatione.

C *Etiam minima capitis deminutio interueniens excludit a tutela. h. d. cum glo. Sali.*

II. Iidem. AA. & CC. Aſclepiodoto.

AD agnatos pupilli iure legitimo ſolicitudinem tutelę pertinere niſi capitis deminutionem [k] ſuſtinuerit, manifeſtiſſimum eſt. S. III. Non. April. AA. Conſs.

Etiam ad pupillarum tutelam vocantur maſculi, reiecta cõtraria cõſtitutione Conſtantini. h. d. quam tamen non habemus. Salicetus.

D III. Imp. Leo. A. Erythrio præfecto prætorio.

COnſtitutione diuæ memoriæ Conſtantini, lege Claudia ſublata, [l] pro antiqui iuris auctoritate, ſaluo manente agnationis iure, [m] tam conſanguineus, id eſt frater, q̃ patruus, cæteriq; legitimi ad pupillarem fœminarũ tutelã vocantur. Dat. Kal. Iul. Martiano & Zenone Conſs.

Frater emancipatus eſt legitimus tutor alterius fratris in poteſtate retẽ

---

frater patris, qui eſt agnatus, tutor de iure duodecim tabularum eſſe poteſt.

d Ad auunculos.] qui ſunt matris fratres, & ſic cognati.

e Patruis.] qui ſunt agnati. & idem in his qui ſunt de nouo ſortiti ius agnationis, vt j. de leg. hære. l. fin. §. h. ſed cum iure prætorio admittuntur cognati ad ſucceſſionem, an eodem iure & ad tutelam, quærit ſolan. q̃d videtur. arg. inſtit. de le. patro. tu. hodie autem conſtat per authen. quæ ſequitur, ſicut &c. quę eſt in authẽ. de hęre. ab inteſtato. §. ex his, colla. 9.

Cognati an hodie admittantur ad tutelam.

SIcut. Sint ætatis.] vt & j. eo. l. fin.

f Suſcipere.] vt miles, vt j. qui per tut. l. armatæ, & in aliis caſibus, vt in eo. tit.

h Eligi.] hæc electio fit propter cõmodiorẽ adminiſtrationẽ, vt hic, & ff. de leg. tu. l. legitimos § in legitimis, & ff. de adm. tu. l. 3.

i Tacite ſubiacentibus.] ſcilicet hypotheca obligatis, vt hic, & j. de admin. tut. l. pro officio.

AD agnatos.] CASVS. Tutor pupilli debet eſſe agnatus, niſi maximã vel mediã ca. de minu. paſſus fuerit.

k Capitis deminutionẽ.] maximã vel mediã, uel minimã, ſi eſt legitima tutela, vt inſti. quib. mo. tu. fi. §. ſed & capitis, & ff. de ca. demi. l. tutelas, in princi. & ut j. eo. l. frater.

COnſtitutione.] CASVS. Claudius ſtatuit ut agnatus uocaret ad tutelã fœminarũ, cõſtitutione cuius ceſſante ſtatuit imperator, ut nõ ſolũ patruus, ſed frater ad legitimam pupillorũ tutelam uocetur. Viuianus.

l Sublata.] quę alios filiis, alios filiabus tutores eſſe olebat.

m Iure.] quod eſt in ſtatu

fratre et poſt minima capitis deminutione,ut ǰ l. proxi.

F Rater.] CASVS. An frater emãcipatus non obſtante emancipatione ad legitimam fratris ſui vocari debeat tutelam, quæritur? Dicitur quod ſic, niſi iuſta cauſa poſſit ſe excuſare. nec ob hoc quod ſit emancipatus vel capite minutus, ſe poterit excuſare.

a Antecedere.] excipe hodie filium fratris qui cum eo admittitur, ut ǰ de leg. hære. auth. ceſſante.

b Legitimam.] ſed e contra in poteſtate retentus eſt fiduciarius, ut inſti. de fidu. tut. §. 1. & ſa. ǰ. de legi. hære. l. de emancipatis, & l. me minimus. §. 1. & ǰ. de cura. fur. l. ne lucrum. Sed contra. ſ. de inoffi. teſta. l. fratres. ubi dicit tolli agnationẽ, & ſic nõ erit legitimus, ſed hæc corrigit. Item facit inſtit. de leg. ag. tut. § fi. & inſti. de legi. ag. ſuc. §. fi.

N Emo.] CASVS. Minor. 25. ann. tutor eſſe non poteſt, obſtante minori ætate, an à legitima ſucceſſione propter hoc excludi debeat, quæritur? Dicit quod nõ.

c Annũ impleat.] ut inſti. de fid. tu. in fi. & de excuſ. tut. §. ité maior, & ſu. de legi. hære. l. ſi in h. & ſu. q. ętate ſe excu. lib. 10 l. cum filios.

d Alius prægrauetur.] ſcilicet minor.

e Sub cura agere] quandoque tamen unus curator, & alius ſubcurator, conſtituitur, ut ff. de nego. geſt. ex facto.

Dotẽ accipiente minore, an ſua bona tacite obligentur.

f Cui.] ſ. quibus. uel cui, ſcilicet ætati

g Teneri] arg. ſume q̃ ſi minor accipiat dotẽ, ſi obligant bona eius tacite, ſicut nec hic qd dicit. Aliud q̃ ſic ce ſit legalis obligatio. alias non une decretio.

Cocor. ea. ind. co ru, cu g'o. l. de ætat. & qualit. ex.

ADDITIO. Hanc [illegible]

ti, & filiorum eius. h. d. Bald. Vel ſic: A Sicut frater emancipatus vocatur ad legitimam fratris & ſororis hereditatem, ita ad eorum tutelam. Sal.

IIII. Imp. Anaſtaſius A. Polycarpo. P. P.

F Rater emancipatus, qui in germani ſui vel ſororis ſucceſſione omnes inferiores ſeu prolixiores gradus non tantum cognatorum, ſed etiam agnatorũ antecedere a nobis pro noſtra diſpoſitione B iuſſus eſt, etiam ad legitimam b fratrum & ſororũ, nec nõ liberorũ fratrũ tutelã, quaſi minime patris poteſtate per ius emancipationis relaxatus, ſi non alia iuri cognita excuſatione munitus ſit: vocari. nec ſub prætextu capitis deminutionis alienũ ab huiuſmodi onere ſemetipſum eſſe contẽdere ſancimus. Dat. Kalẽd. April. Ioanne & Paulino C Conſs.

Qui nõ eſt legitimæ ætatis, tutor eſſe non poteſt & a ſucceſſione propter hanc cauſam non repellitur. h. d. Bal. Vel ſic: Minor 25 annis non vocatur ad tutelam vel curam, cum ipſe indigeat tutore vel curatore. Vel breuius. Qui non eſt ætatis perfectæ, non poteſt tutor vel curator eſſe. Salic.

V. Imp. Iuſtinianus A. Demoſthenĩ præfecto prætorio.

N Emo neque frater, neq; alius legitimus in tutelam ſiue ingenui ſiue liberti vocetur, antequam quintum & viceſi- D mum ſuæ ætatis annum impleat. c Immineat eñ cuique pro ſua tantum modo adminiſtratione periculũ, ne alieno onere alius prægrauetur d Sic etenim & pupillis & adultis competens gubernatio inducetur, & naturalis ordo per omnia cõſeruabitur. Cui enim ferẽdũ eſt † eundem eſſe tutorem, & ſub tutela conſtitui: & iterum, eundem eſſe curatorem, & ſub cura agere? e

¶ Hæc certè & nominũ & rerum fœda confuſio eſt.

¶ Diſcretis itaque omnibus, vel datiui vel legitimi fiant tutores vel curatores hi qui talis ætatis ſunt, cui f ſuarum rerum adminiſtratio cõmittitur, quorumque res poſſunt pleniſſimo iure hypothecarum teneri. g

¶ Omnibus quæ de ſucceſſionibus tam ingenuorum, quàm libertorum † prioribus legibus diſpoſita ſunt, in ſuo robore dura turis, nec aliquam imminutionem ex præſentis legis ſanctione accepturis: maximè in libertorum ſucceſſionibus: ne videantur ex eo quòd ad tutelæ grauamen non veniunt, ſucceſſionis emolumentũ amittere. n Recitata ſepties in nouo cõſiſtorio palatij Iuſtiniani. Dat. III. Kalen. Nou. Decio. V. C. Conſ.

† al. libertinorũ, & nõ male.

TITVLVS XXXI.

QVI PETANT TVtores vel curatores.

Minor debet admoneri quòd petat curatorem ad lites: & ſi admonitus non petit, etiam abſenti eidem & inuito dabitur. h. d. Sal. Vel ſic: Volens cum adulto litigare, debet ipſum admonere & ipſe adultus poteſt petere curatorem ſibi dari. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Chryſanthæ.

A Dmone i ado leſcẽtem ad uerſus quẽ cõſiſtere vis, vt curatores ſibi dari poſtulet cũ quibus ſecundũ iuris formam conſiſtas. k qui ſi in petendis his ceſſabit: potes l tu competentem iudicẽ adire, vt in dandis curatoribus officio ſuo m fungatur. PP. II. Non. Feb. Meſſala & Sabino Conſs.

Libertus omittens petere tutores filiis patroni, ſubiacet periculo deſertis obſequii. Sa.

II. Idem A. Epaphrodito.

quæſtionẽ decidit Bal. in repetitione. l. ſi conſtante. ff. ſolu. matri. in tertio modo repetendi, in verſi. quarto quæro, pone q̃ minori. ubi cõſuluit dari dote minori, quod obligationẽ bonorũ expreſſã recipiat cũ iuramẽto, per authen. ſacramenta puberum. ſ. ſi aduer. vendi.

n Amittere.] nam fallit hæc regula vbi eſt ſucceſſionis &c. vt inſti. de le. patro. tute §. fin.

QVI PETANT tutores vel curat.

Venit nunc ad datiuã: & primo quærendo quis petat ea dari.

A Dmone.] CASVS. Si quis habens minorem ſibi obligatũ velit eũ cõuenire, ſi curatorem non habeat, admoneat eum vt curatorem petat. q̃ ſi non petierit, adire poterit iudicem, & petat vt ei detur curator.

i Admone.] ſi vis. nec enim punieris ſi non petas, niſi quia ſi ſententia definitiua daretur pro te, non teneret, vt ſupra de procu. l. non eo minus. vẽditio autẽ fieri poſſet ex interlocutoria vel definitiua de iure lata, ſi nõ defẽderet, licet ſecus ſi eſſet pupillus, vt ff. de bo. aucto. iu. poſ. l. ſi minor, & ff. quib. ex cau. in poſ. ea. l. apud Iulia. Alij autẽ puniuntur ſi nõ petãt, in ſucceſſione & in aliis, vt ff. qui pet. tut. l. 2. & ǰ. de admi. tu. l. ſãcimus. 2. §. ne autẽ, & infra de legi hære. l. ſciãt, & fac. ff de mi. l. ait prætor. §. permittitur.

k Conſiſtas.] alias cõſiſtas, alias cõſiſtar.

l Potes.] nõ autẽ cogeris, vt dixi per. l. dictam, ſi minor.

m Officio ſuo.] qd̃ eſt vt ſi litigas cũ tutore, nõ aliter detẽ curator niſi poſtulãti pupillo, vt ff. de tut. l. ſi habet. §. idẽ Caſſius

Curator qualiter dat adulto.

ſius. ſi cũ alio, datur inuito, vt inſti. de cura. §. itẽ inuiti. A & fac. ff ad Tertul. l. 2. § ſi mater non petierit, & §. ſeq.

Patroni.] CASVS. Libertus filiis patroni ſui tutorem petere debet, quod ſi non fecerit, punietur.
a Nomina.] ſcilicet tutorum.
b Ex quibus.] i. propter quę ſupradicta, ſcilicet aditionem & nominum editionem. Vel dic, ex qbus nominatis.
c Subeas.] emendaris enim verberibus, vt & ff. eo. l. 2. §. liberti, & etiam in ſeruitutem reuocaris, vt dicunt quidam. ff. de iur. patro. l. ingratus, & j. de lib. & eo. lib. l. ſi manumiſſus. & ſic eſt contra j. de lib. cau. l. ſolo. Sed dic, refert inter neceſſarium obſequium, & non neceſſarium, vt ibi diximus.

Libertus non petẽs tutores filijs patroni, qualiter punitur.

In locum.] CASVS. Si tutor pupilli decedit vel relegatur, petente matre alius ei per competentem iudicem ſubſtituendus eſt.
d Filiis.] matri loquitur.
e Poſtula.] ò mater & eſt ad hoc ff. ad Tertul. l. 2. §. ſi mater non petierit, & ff. eo. l. 2. & infra de admini. tuto. l. fina.

Si filiis.] CASVS. Creditor poteſt petere tutorẽ filiis debitoris, ſi conſanguineos non habet qui petant.
f Et ipſe.] ſ. creditor.
g Curare.] caute dicit curare. nã primo rogare debet eos qui poſſunt petere, vt petant, vt ff. eo. l. 2. §. ſi quidem aliqs.

Amita.] CASVS. An ſoror patris filiis tutorem petere poſſit, quæritur? Dicitur quod ſic.
h Non prohibetur.] ſed nec cogit̃ petẽſe, ſed cauſatiue, vt j. de legi. hęre. l. ſciãt.

Matris.] CASVS. Mater filio ſuo tutorem petere debet. an aũt filio curatorem habet neceſſe petere, quęritur? Dicit quòd nõ, cũ ipſe talis ſit, qui ſibiipſi curatorẽ petere poſſit, ſi rei qualitas expoſcat.
i Matris pietas.] i. materna pietas.
k Debes.] ò mulier.
l Et obſeruare.] repete, & materna pietas inſtruere te poteſt quid obſeruare debes, ne quid &c. id eſt quod illi qui petiti & dati ſunt, adminiſtrent. Et bene, vt hic, & j. de admini. tut. l. fi. §. perſonis.

† al. ſecius quàm.

Patroni tui filij ſi eius ętatis ſunt, vt res eorũ per tutores adminiſtrari debeant: cura adire prętorem, & nomina a edere, ex quibus b tutores conſtituãtur: ne ſi ceſſaueris, obſequij deſerti periculũ ſubeas. c PP. III. Non. Iul. Meſſala & Sabino Conſs.

Tutore mortuo mater pupilli debet petere alium dari. h. d.

III. Idem A. [illegible]

In locum tutoris defuncti, vel in perpetuum relegati, alium dari tutorem filiis d tuis idoneum ex eadem prouincia à iudice competente poſtula: e qui ſecundum officium ſuum vtilitatibus eorum prouidebit. PP. III. Id. Iul. Lęto. II. & Cereali Conſs.

Creditor in ſubſidium petit tutorem dari pupillo debitoris ſui. Sal.

IIII. Idem A. [illegible]

Si filiis debitoris tui nõ ſunt neceſſarii, qui tutores petãt: potes & ipſe f curare g vt accipiant, per quos legitimè defendantur. PP. III. Id. Iul. Lęto II. & Cereali Conſs.

V. Idem A. [illegible]

Amita tutores petere filiis fratris ſui non prohibetur. h PP. V. Kal. Iul. Maximo. II. & Aeliano Conſs.

Mater debet tutores petere filiis ſuis, & inueſtigare qualiter adminiſtrant, non autem curatorem. Salic.

VI. Idem A. [illegible]

Matris pietas i inſtruere te poteſt, quos tutores filio tuo petere debes. k Sed & obſeruare l ne quid ſecus quàm† oportet, in re filii tui pupilli agatur. ¶ Petendi autem filiis curatores neceſſitas matribus impoſita non eſt: m cum puberes minores annis vigintiquinque ipſi ſibi curatores, ſi res eorũ exigit, petere debeant. n PP. X. Kal. Octob. Iuliano. II. & Criſpino Conſs.

Volens reddere rationem adminiſtrationis, adulto poteſt petere curatorem dari, cui reddatur ratio. Sal.

B VII. [illegible]

Admone eam quæ quondam pupilla tua fuit, cum eam non tantum viripotentem eſſe, ſed etiam nupſiſſe proponas, vt ſibi petat curatorem. o Quòd ſi ea* petere neglexerit: quo maturius poſſis rationem reddere adminiſtrationis, adito eo cuius ſuper ea re notio eſt, petere curatorem non vetaberis. p PP. VI. Id. Ianua. Gordiano. A. & Auiola Conſs.

C

Et qui adhibuit diligentiam quam debuit adhibere, caſus fortuitus non debet obeſſe. hoc dicit Bald. Vel ſic: Impedimentum ſuperueniens in perſona procuratoris ad tutorem petendum miſſi, excuſat matrem. Sals.

VIII. Imp. [illegible] A. [illegible]

Cum à matribus ſedulum q petendi r tutoris officium exigatur, nec fortuiti caſus impedimentis s aſſcribantur, propona ſque procuratorem, qui ad petendum pupillo tutorem à matre fuerat conſtitutus, à latronibus interfectum, petitionem ex neceſſitate demoratũ eſſe: ab hęreditatis ſucceſſione matrem repelli, t cuius nullum vitium interceſſiſſe aſſeris, perquam durũ eſt. PP. V. Id. Mart. Tiberiano & Dione Conſs.

D

Habenti tutorem mater nõ petit. h. d. Bald. Vel ſic: Non imputatur matri, ſi non petat tutorem filio habenti. Sals.

m Non eſt.] niſi eo caſu quando impubes petitur, vt ff. q. pet. tut. l. 1.
n Debeant.] non alius, vt ff. eo. l. 2. §. curatores.

Gl. ſequitur Sali. & vide Bart. per tex. ibi in l. 2. j. de admi. tu. Bal. in l. precib⁹, in verſic. quid ergo ſi petierit.

Admone.] CASVS. Mater miſit procuratorem ad petendum tutorem filio ſuo, qui à latronibus interfectus eſt: interim deceſſit pupillus. nunquid videbitur non petiiſſe, & ſic excludi debeat à ſucceſſione filij, quæritur? Dicitur quod non, cum non ſtet per eam, ſed per fortuitũ caſum qui prȩuideri nõ poteſt.
o Curatorem.] alias tutelæ iudicio teneris, vt ff. de admin. tut. l. ita autem. §. fi.
p Non vetaberis.] cui reddes rationẽ, vel potes offerre, & conſignare, & deponere, vt ff. de mino. l. ait prętor. §. 1. & fa. ff. de tute. l. qui habet. §. ſi pupillus. 1.

* eum.

Cum à matribus.] CASVS. Si mater filio ſuo habenti tutorem, tutorem non petat, & deceſſit pupillus, an ſit excludenda ab eius ſucceſſione, quæritur? Dicit quod nõ, quia habenti tutorem tutor dari non debet.
q Sedulũ.] i. continuum.
r Petendi.] non accuſandi de ſuſpecto, vt ff. eo. l. fi. §. fi.
s Impedimentis.] ſ. leſionibus. ſ. his qui impediti ſunt. ſic & ff. de adminiſt. re. ad ciui. pert. l. 2. §. ſi eo tempore, & j. de appel. l. præſes.
t Repelli.] ſic & ſi minor eſt, vt s. ſi ad ver. delic. l. licet. ſed licet repellatur quando. ſ. nõ habet iuſtã cauſã, vt hic, & ff. ad Tertyl. l. 2. §. ſi mater nõ petierit; fideicõmiſſũ tamen à patre relictũ non pdit, vt ff. e. l. fi. §. ſi vero.

† Et ſic quod quis inuitus patitur, non eſt illi imputandũ. cõcor. diſ. 5. c. ad eius vero, circa me. cum gloſ. ſuper ver. multa.

vero. ſed hodie videtur etiam illud amittere, vt ĩ. de leg. hære. l. ſciant, & ad Tertyl. l. omnem, & facit. ff. e. l. 2. vel dic vt in l. ſciant.

a Non poſſit.] vt & ĩ. qui da. tuto. poſſ. l. ſi ſororis, & inſtit. de cura. §. interdum, & ĩ. in quib. caſi. tu. ha. tu. da. po. l. licet, vbi plene dices. ſed habenti tutorem datur curator, vt ff. de tu. & cu. da. ab his. l. venti. §. curatorem.

b Non poſtulare.] cum alium haberet.

NEpotibus.] CASVS. Si frater tuus habeat nepotes ex filio, & mater eius tutorem nõ petierit, an tutorem petere poſſis, quæritur? Dicitur ꝙ ſic.

† aliàs neglexiſſe.

c Potes.] nõ tamen obeſt ſi nõ petieris, cũ eorum mater te præceſſerit, vt ff. ad Tertyl. l. 2. §. fi.

Iuris naturalis ignorãtia mulieres nõ excuſat.

MAtres.] CASVS. Non ſolum legitimis filiis, ſed naturalibus mater tutorem petere debet. & ſi non petierit prætẽdẽs ignorantiam iuris, non audietur, nec legis pœnam effugiet.

d Profutura.] quia eſt error in iure naturali, vt ſ. de in ius vo. l. 2. & ff. ſi quid in frau. pa. l. ſi patroni hæres, in prin. & ſic non ob. ff. de iur. & fac. igno. l. error, & l. iuris ignorantia, & ĩ. de codicil. l. fi. §. ſi qs vero, in fi. Vel dic quòd ignorãtia iuris arcet eam à lucro, vt hic. nec obeſt ei in omittendo. & fa. ſ. de iur. & fa. ign. l. fi.

IX. Iidem. AA. Aſclepiodoto.

CVm iure habenti tutorem tutor dari nõ poſſit,[a] intelligis matrem non officium pietatis in petendo tutorem deſeruiſſe, † ſed iure munitam meritò filio ſuo tutorem nõ poſtulare.[b] S. III. Nõ. April. Byzãtii. AA. Cõſs.

B

Negligente matre poſſunt agnati pupilla tius petere tutorẽ dari. Sali.

X. Iidem. AA. & CC. Perio.

NEpotibus fratris tui, ſi eorũ mater in petẽdis tutoribus debito nõ fungatur officio, petere tutores ſolenniter potes[c] S. prid. Kal. Maii, Sirmii. CC. Conſs.

Mater debet petere tutorem filio naturali ſicut legitimis: aliàs ei non ſuccedit. h. d. Bal. Vel ſic: Mater etiã filio naturali tantum tenetur petere tutorem dari, nec ignorantia iuris excuſatur. Sali.

C

XI. Imp. Zeno. A. Dioſcoro præfecto prætorio.

MAtres naturalibus etiam filijs ad ſimilitudinem eorum qui ex iuſtis ac legitimis nuptiis ſunt procreati, petendorum tutorum neceſſitati ſubiaceant: nulla eis ignorantia iuris ad euitanda legibus vel ſacris conſtitutionibus definita, ſi petitionẽ tutorum minus curauerint, profutura.[d] Dat. Kal. Septemb. Conſtantinop. Zenone. A. II. Cons.

TITVLVS XXXII.

VBI PETANTVR TVtores uel curatores.

In loco originis vel domicilij conſtituitur tutor & curator minoribus, non vbi non habent originem vel domicilium. hoc dicit Bald. Vel ſic: Ibi tutor vel curator debet peti vbi pupillus originẽ trahit, vel maiorem partem facultatum habet & domicilium. Sali.

VBI PETANtur tutores uel curatores.

Dixit qui petant: nunc vbi.

MAgiſtratus.] CASVS. Ibi peti debet tutor, vbi pupillus habet domicilium, vel ibi vbi pater ſuus erat oriundus, vel vbi facultates ſuæ conſtitutæ ſunt. ſi vero alibi ſit, reduci debet ad patriam ſuam, & ibi tutor petetur.

e Patris.] ſic & ff. ad muni. l. 1. & l. aſſumptio. §. filius, & ĩ. de muni. & ori. l. filios, & l. origine, lib. 10.

f Facultates.] vt & ĩ. de incol. l. ciues, lib. 10. Sed quid, ſi hẽt facultates, in diuerſis lo. Rñ. iudex cuiuſlibet loci dabit ſuũ tutorem, vt. ff. de tut. & cura. da. ab his. l. pupillo.

A

g Curabunt.] de ea terra, ſecundum Azo.

h Tui.] ò mater.

i Vbi morantur.] non tamẽ ibi domicillium habent. aliàs ratione domicilij poſſent ibi dari, ſecundum Azo. Vel dic ſecundũ. H. etiã ratione domicilii non poſſe dari, niſi ſint ibi facultates, quia Romæ vbi eſt patria communis, non poteſt dari tutor, ſi facultates ſint in ꝓuincia, vt d. l. pupillo.

Tutorem an poſſit dare iudex originis, ſi pupillus ibi nõ habeat facultates.

ADDITIO. Tu dicas quòd iudex originis vel domicilij poteſt dare tutorẽ, cuius adminiſtratio porrigetur ad oĩa bona l. magis puto, §. illud. ff. de reb. eo. & eſt caſus in. l. propter litem. §. licet. ff. de execu. tuto. Ita tenet Bar. hic. & latius in d. l. pupillo, ff de tu. & cu. da. ab his. ſoluens contrariũ qđ format hęc gl. ĩ dicta. l. pupillo.

k Ducũt.] per ſe vel per patrem.

l Suã.] quæ eſt ratione originis, uel facultatum.

m Et ubi patrimonium.] id eſt facultates. & dic &. pro vel.

I. Imp. Antoninus A. Ariſtobulo.

MAgiſtratus eius ciuitatis vnde filii tui originẽ per cõditionem patris[e] ducunt, vel vbi eorum ſunt facultates,[f] tutores vel curatores his quamprimũ ſecundum formam perpetuam dare curabunt.[g] Quod ſi filii tui[h] neque poſſident quicquã in prouincia vbi moranẽ,[i] neq; ĩde originẽ ducunt:[k] reſtituri apud patriam ſuam,[l] & vbi patrimonium[m] habent, morabuntur, & ibi defenſores legitimos ſortientur. † PP. Kal. Octob. Læto. II. & Cereali Conſs.

C

† aliàs morabuntur vt ibi defenſores legitimos ſortiantur.

TITVLVS XXXIII.

DE TVTORIBVS VEL curatoribus illuſtrium vel clariſſimarum perſonarum.

Non exiſtente teſtamẽtario vel legitimo, tutor vel curator dandus illuſtri in vrbe Romana nominandus eſt, per decẽ ex ſenatoribus eligẽdos, & per præfectum vrbis: & per eos nominatus, ab ipſo præfecto confirmatur: & ei ſic confirmato per prætorem decernitur adminiſtratio: nec iſti tenentur in ſubſidiũ propter illius malam adminiſtrationem. In prouincijs vero tutores vel curatores clariſſimarum perſonarum nominantur per curiales, qui in ſubſidiũ ex nominatione tenentur. Sali.

D

DE TVTORIbus uel curatoribus illuſtrium &c.

Quia in illuſtribus & clariſſimis pupillis Romanis ſpecialia quędam ſeruantur, ideo de his ſpecialiter dicit.

ILluſtribus.] CASVS. Pupillis Romę illuſtribus præfectus vrbis cũ 10. ſenatoribus & prætore dabit tutorẽ, & ſi ille ſolus nõ ſufficiat, plures vocabit ad tutelã, & quẽ ſenatores & ꝑtor elegerint, confirmabit præfectus, & de concedenda adminiſtratione ei decretũ prętoris interponetur, nec actione in factũ ſubſidiaria tenebũtur. de his pupillis uero, quibus tutores in teſtamẽto dati nõ ſunt, vel legitimi nõ ſupſint, hæc quæ dicta ſunt, intelligi debẽt. de legibus q̃ ꝑcipiũt ne res pupilli alienẽtur vel obligẽtur, & res tutorum ſint eis tacite obligatæ, ſuã obtinentibus firmitatẽ. in ꝓuincijs an curiales illuſtribus pupillis tutores dent cũ periculo ſuarum facultatũ, ſcilicet ſi non idoneum eligant, teneantur? Reſpon. ꝙ ſic.

I. Impp. Valentinian. Theod. & Arcad. AAA. Proculo præfec. vrbi.

ILlu-

ſius. ſi cũ alio, datur inuito, vt inſti. de cura. §. itẽ inuitl. A & ſac. ff. ad Tertul. l. 2. § ſi mater non petierit, & §. ſeq.

Patroni.] CASVS. Libertus filiis patroni ſui tutorem petere debet, quod ſi non fecerit, punietur.

a Nomina.] ſcilicet tutorum.

b Ex quibus.] i. propter quę ſupradicta, ſcilicet aditionem & nominum editionem. Vel dic, ex qbus nominatis.

c Subeas.] emendaris enim verberibus, vt & ff. eo. l. 2. §. liberti, & etiam in ſeruitutem reuocaris, vt dicunt quidam. ff. de iur. patro. l. ingratus, & j. de lib. & eo. lib. l. ſi manumiſſus. & ſic eſt contra j. de lib. cau. l. ſolo. Sed dic, refert inter neceſſarium obſequium, & non neceſſarium, vt ibi diximus.

Libertus non petẽs tutores filijs patroni, qualiter punitur.

In locum.] CASVS. Si tutor pupilli decedit vel relegatur, petente matre alius ei per competentem iudicem ſubſtituendus eſt.

d Filiis.] matri loquitur.

e Poſtula.] ò mater & eſt ad hoc ff. ad Tertul. l. 2. §. ſi mater non petierit, & ff. eo. l. 2. & infra de admini. tuto. l. fina.

Si filiis.] CASVS. Creditor poteſt petere tutorẽ filiis debitoris, ſi conſanguineos non habet qui petant.

f Et ipſe.] ſ. creditor.

g Curare.] caute dicit curare. nã primo rogare debet eos qui poſſunt petere, vt petant, vt ff. eo. l. 2. §. ſi quidem aliqs.

Amita.] CASVS. An ſoror patris filiis tutorem petere poſſit, quæritur? Dicitur quod ſic.

i Non prohibetur.] ſed nec cogit p̃aſe, ſed cauſatiue, vt j. de legi. hęre. l. ſciãt.

Matris.] CASVS. Mater filio ſuo tutorem petere debet. an aũt filio curatorem habet neceſſe petere, quęritur? Dicit quòd nõ, cũ ipſe talis ſit, qui ſibi ipſi curatorẽ petere poſſit, ſi rei qualitas expoſcat.

† al. ſecius quàm.

l Matris pietas.] i. materna pietas.

k Debes.] ò mulier.

Patroni tui filij ſi eius ętatis ſunt, vt res eorũ per tutores adminiſtrari debeant: cura adire prætorem, & nomina[a] edere, ex quibus[b] tutores conſtituãtur: ne ſi ceſſaueris, obſequij deſerti periculũ ſubeas.[c] PP. III. Non. Iul. Meſſala & Sabino Conss.

Tutore mortuo mater pupilli debet petere alium dari. h. d.

III. [illegible]

In locum tutoris defuncti, vel in perpetuum relegati, alium dari tutorem filiis[d] tuis idoneum ex eadem prouincia à iudice competente poſtula:[e] qui ſecundum officium ſuum vtilitatibus eorum prouidebit. PP. III. Id. Iul. Læto. II. & Cereali Conss.

Creditor in ſubſidium petit tutorem dari pupillo debitoris ſui. Sal.

IIII. Idem A. [illegible]

Si filiis debitoris tui nõ ſunt neceſſarii, qui tutores petãt: potes & ipſe[f] curare[g] vt accipiant, per quos legitimè defendantur. PP. III. Id. Iul. Lęto II. & Cereali Conss.

V. [illegible] A.

Amita tutores petere filiis fratris ſui non prohibetur.[i] PP. V. Kal. Iul. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Mater debet tutores petere filiis ſuis, & inueſtigare qualiter adminiſtrant, non autem curatorem. Sal.

VI. Idem A. [illegible]

Matris pietas[l] inſtruere te poteſt, quos tutores filio tuo petere debes.[k] Sed & obſeruare[l] ne quid ſecus quàm† oportet, in re filii tui pupilli agatur.

¶ Petendi autem filiis curatores neceſsitas matribus impoſita non eſt:[m] cum puberes minores annis vigintiquinque ipſi ſibi curatores, ſi res eorũ exigit, petere debeant.[n] PP. X. Kal. Octob. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Volens reddere rationem adminiſtrationis, adulto poteſt petere curatorem dari, cui reddatur ratio. Sal.

B VII. [illegible]

Admone eam quæ quondam pupilla tua fuit, cum eam non tantum viripotentem eſſe[i], ſed etiam nupſiſſe proponas, vt ſibi petat curatorem.[o] Quòd ſi ea[*] petere neglexerit: quo maturius poſſis rationem reddere adminiſtrationis, adito eo cuius ſuper ea re notio eſt, petere curatorem non vetaberis.[p] PP. VI. Id. Ianua. Gordiano. A. & C Auiola Conss.

Et qui adhibuit diligentiam quam debuit adhibere, caſus fortuitus non debet obeſſe, hoc dicit. Bald. Vel ſic: Impedimentum ſuperueniens in perſona procuratoris ad tutorem petendum miſſi, excuſat matrem. Sali.

VIII. Impp. [illegible]

Cum à matribus, ſedulum[q] petendi[r] tutoris officium exigatur, nec fortuiti caſus impedimentis[s] aſcribantur, propo D naſque procuratorem, qui ad petendum pupillo tutorem à matre fuerat conſtitutus, à latronibus interfectum, petitionem ex neceſſitate demoratũ eſſe: ab hęreditatis ſucceſſione matrem repelli,[t] cuius nullum vitium interceſſiſſe aſſeris, perquam durũ eſt. PP. V. Id. Mart. Tiberiano & Dione Conss.

Habenti tutorem mater nõ petit. h. d. Bald. Vel ſic: Non imputatur matri, ſi non petat tutorem filio habenti. Sali.

l Et obſeruare.] repete, & materna pietas inſtruere te poteſt quid obſeruare debes, ne quid &c. id eſt ꝙ illi qui petiti & dati ſunt, adminiſtrent. & bene, vt hic, & j. de admini. tut. l. fi. §. perſonis.

m Non eſt.] niſi eo caſu quando impuberi petitur, vt ff. q pet. tut. l. 1.

n Debeant.] non alius, vt ff. eo. l. 2. §. curatores.

Admone.] CASVS. Mater miſit procuratorem ad petendum tutorem filio ſuo, qui à latronibus interfectus eſt: interim deceſſit pupillus. nunquid videbitur non petiiſſe, & ſic excludi debeat à ſucceſſione filij, quæritur? Dicitur quòd non, cum non ſtet per eam, ſed per fortuitũ caſum qui pręuideri nõ poteſt.

o Curatorem.] alias tutelæ iudicio teneris, vt ff. de admin. tut. l. ita autem. §. fi.

p Non vetaberis.] cui reddes rationẽ, vel potes offerre, & conſignare, & deponere, vt ff. de mino. l. ait prętor. §. 1. & ſa. ff. de tute. l. qui habet. §. ſi pupillus. 1.

Cum à matribus.] CASVS. Si mater filio ſuo habenti tutorem, tutorem non petat, & deceſſit pupillus, an ſit excludenda ab eius ſucceſſione, quæritur? Dicit ꝙ nõ, quia habenti tutorem tutor dari non debet.

q Sedulũ.] i. continuum.

r Petendi.] non accuſandi de ſuſpecto, vt ff. eo. l. fi. §. fi.

s Impedimentis.] ſ. lęſionibus. i. his qui impediti ſunt. ſic & ff. de adminiſt. re. ad ciui. pert. l. 2. §. ſi eo tempore, & j. de appel. l. præſes.

t Repelli.] ſic & ſi minor eſt, vt s. ſi ad uer. delic. l. licet. ſed licet repellatur quando. ſ. nõ habet iuſtã cauſã, vt hic, & ff. ad Tertyl. l. 2. §. ſi mater nõ petierit; fideicõmiſſũ tamen à patre relictũ non pdit, vt ff. e. l. fi. §. ſi vero.

i Gl. ſequitur Sali. & vide Bart. per tex. ibi in l. 2. j. de admi. tu. Bal. in l. precib⁹, in verſic. quid ergo ſi petierit.

* eum.

† Et ſic quod quis inuitus patitur, non eſt illi imputandũ. cõcor dñ. ſ. c. ad eius vero, circa me. cum glo. ſuper ver. multa.

vero. ſed hodie videtur etiam illud amittere, vt ĩ. de leg. hære. l. ſciant, & ad Tertyl. l. omnem, & facit. ff. e. l. 2. vel dic vt in l. ſciant.

a Non poſſit.] vt & ĩ. qui da. tuto. poſſ. l. ſi ſororis, & inſtit. de cura. §. interdum, & ĩ. in quib. caſi. tu. ha. tu. da. po. l. licet, vbi plene dices. ſed habenti tutorem datur curator, vt ff. de tu. & cu. da. ab his. l. venturi. §. curatorem.

b Non poſtulare.] cum alium haberet.

NEpotibus.] CASVS. Si frater tuus habeat nepotes ex filio, & mater eius tutorem nõ petierit, an tutorem petere poſſis, quæritur? Dicitur ꝙ ſic.

c Potes.] nõ tamen obeſt ſi nõ petieris, cũ eorum mater te præceſſerit, vt ff. ad Tertyl. l. 2. § ſi.

† aliàs neglexiſſe.

MAtres.] CASVS. Non ſolum legitimis filiis, ſed naturalibus mater tutorem petere debet. & ſi non petierit prætẽdẽs ignorantiam iuris, non audietur, nec legis pœnam effugiet.

Iuris naturalis ignorãtia mulieres nõ excuſat.

d Profutura.] quia eſt error in iure naturali, vt ſ. de in ius vo. l. 2. & ff. ſi quid in frau. pa. l. ſi patronus hæres, in prin. & ſic non ob. ff. de iur. & fac. igno. l. error, & l. iuris ignorantia, & ĩ. de codicil. l. fi. §. ſi qs vero, in fi. Vel dic quod ignorãtia iuris arcet eam à lucro, vt hic. nec obeſt ei in omittendo. & fa. ſ. de iur. & fa. ign. l. fi.

IX. Iidem. AA. Aſclepiodoto.

CVm iure habenti tutorem tutor dari nõ poſſit,[a] intelligis matrem non officium pietatis in petendo tutorem deſeruiſſe,† ſed iure munitam meritò filio ſuo tutorem nõ poſtulare.[b] S. III. Nõ. April. Byzãtii. AA. Cõſs.

Negligente matre poſſunt agnati pupilla tuus petere tutorẽ dare. Sal.

X. Iidem. AA. & CC. Patroc.

NEpotibus fratris tui, ſi eorũ mater in petẽdis tutoribus debito nõ fungatur officio, petere tutores ſolenniter potes.[c] S. prid. Kal. Maii, Sirmii. CC. Conſs.

Mater debet petere tutorem filio naturali ſicut legitimis: aliter ei non ſuccedit. h. d. Bal. Vel ſic: Mater etiã filio naturali tantum tenetur petere tutorem dari, nec ignorantia iuris excuſatur. Sal.

XI. Imp. Zeno. A. Dioſcoro præfecto prætorio.

MAtres naturalibus etiam filijs ad ſimilitudinem eorum qui ex iuſtis ac legitimis nuptiis ſunt procreati, petendorum tutorum neceſſitati ſubiaceant: nulla eis ignorantia iuris ad euitanda legibus vel ſacris conſtitutionibus definita, ſi petitionẽ tutorum minus curauerint, profutura.[d] Dat. Kal. Septemb. Conſtantinop. Zenone. A. II. Cons.

VBI PETANTVR tutores uel curatores.

Dixit qui petant: nunc vbi.

MAgiſtratus.] CASVS. Ibi peti debet tutor, vbi pupillus habet domicilium, vel ibi vbi pater ſuus erat oriundus, vel vbi facultates ſuæ conſtitutæ ſunt. ſi vero alibi ſit, reduci debet ad patriam ſuam, & ibi tutor petetur.

e Patris.] ſic & ff. ad muni. l. 1. & l. aſſumptio. §. filius, & ĩ. de muni. & ori. l. filios, & l. origine, lib. 10.

f Facultates.] vt & ĩ. de incol. l. ciues, lib. 10. Sed quid, ſi hẽt facultates in diuerſis lo. Rñ. iudex cuiuſlibet loci dabit ſuũ tutorem, vt. ff. de tut. & cura. da. ab his. l. pupillo.

g Curabunt.] de ea terra, ſecundum Azo.

h Tui.] ò mater.

i Vbi morantur.] non tamẽ ibi domicillium habent. aliàs ratione domicilij poſſent ibi dari, ſecundum Azo. Vel dic ſecundũ. H. etiã ratione domicilii non poſſe dari, niſi ſint ibi facultates, quia Romæ vbi eſt patria communis, non poteſt dari tutor, ſi facultates ſint in ꝓuincia, vt d. l. pupillo.

Tutorem an poſſit dare iudex originis, ſi pupillus ibi nõ habeat facultates.

ADDITIO. Tu dicas quòd iudex originis vel domicilij poteſt dare tutorẽ, cuius adminiſtratio porrigetur ad oĩa bona. l. magis puto, §. illud. ff. de reb. eo. & eſt caſus in. l. propter litem. §. licet. ff. de excu. tuto. ita tenet Bar. hic. & latius in d. l. pupillo, ff de tu. & cu. da. ab his. ſoluens contrariũ qđ format hęc gl. ĩ dicta. l. pupillo.

k Ducũt.] per ſe vel per patrem.

l Suã.] quæ eſt ratio ne originis, uel facultatum.

m Et ubi patrimonium.] id eſt facultates. & dic &. pro vel.

TITVLVS XXXII.

VBI PETANTVR TVtores uel curatores.

In loco originis vel domicilij conſtituitur tutor & curator minoribus, non vbi non habent originem vel domicilium. hoc dicit Bald. Vel ſic: Ibi tutor vel curator debet peti vbi pupillus originẽ trahit, vel maiorem partem facultatum habet & domicilium. Sal.

I. Imp. Antoninus A. Ariſtobulę.

MAgiſtratus eius ciuitatis vnde filii tui originẽ per cõditionem patris[e] ducunt, vel vbi eorum ſunt facultates,[f] tutores vel curatores his quamprimũ ſecundum formam perpetuam dare curabunt.[g] Quod ſi filii tui[h] neque poſſident quicquã in prouincia vbi morantur,[i] neq; ĩde originẽ ducunt:[k] reſtituti apud patriam ſuam,[l] & vbi patrimonium[m] habent, morabuntur,† & ibi defenſores legitimos ſortientur. PP. Kal. Octob. Læto. II. & Cereali Conss.

† aliàs morabuntur vt ibi defenſores legitimos ſortiantur.

TITVLVS XXXIII.

DE TVTORIBVS VEL curatoribus illuſtrium vel clariſſimarum perſonarum.

Non exiſtente teſtamẽtario vel legitimo, tutor vel curator dandus illuſtri in vrbe Romana nominandus eſt per decẽ ex ſenatoribus eligẽdus, & per præfectum vrbis: & per eos nominatus, ab ipſo præfecto confirmatur: & ei ſic confirmato per prætorem decernitur adminiſtratio: nec iſti tenentur in ſubſidiũ propter illius malam adminiſtrationem. In prouincijs vero tutores vel curatores clariſſimarum perſonarum nominantur per curiales, qui in ſubſidiũ ex nominatione tenentur. Sal.

I. Imppp. Valentinian. Theod. & Arcad. AAA. Proculo præfec. vrbi.

ILlu-

DE TVTORIbus uel curatoribus illuſtrium &c.

Quia in illuſtribus & clariſſimis pupillis Romanis ſpecialia quædam ſeruantur, ideo de his ſpecialiter dicit.

ILluſtribus.] CASVS. Pupillis non & illuſtribus præfectus vrbis cũ 10. ſenatoribus & prætore dabit tutorẽ, & ſi ille ſolus nõ ſufficiat, plures vocabit ad tutelã, & quẽ ſenatores & ꝑtor elegerint, confirmabit præfectus, & de concedenda adminiſtratione ei decretũ prętoris interponetur, nec actione in factũ ſubſidiaria tenebũtur. de his pupillis uero, quibus tutores in teſtamẽto dati nõ ſunt, vel legitimi nõ ſuppetũt, hæc quæ dicta ſunt, intelligi debẽt. de legibus ꝙ ꝑcipiũt ne res pupilli alienẽtur vel obligẽtur, & res tutorum ſint eis tacite obligatæ, ſuã obtinentibus firmitatẽ. in ꝓuincijs an curiales illuſtribus pupillis tutores dent cũ periculo ſuarum facultatũ, ſcilicet ſi non idoneum eligant, teneantur? Reſpon. ꝙ ſic.

a Illuſtribus.] ſcilicet Romanis.
b Ex quolibet.] id eſt quouis ordine.
c Retentari.] id eſt creari. uel id eſt retineri. aliàs pſẽtari.
d Expertesq; damni.] quod alias magiſtratus minores expectant per ſubſidiariam actionẽ in factum, qua iſti non tenentur, ut in ff. de ſatiſdat. tu. §. fi. & ff. de admi. tut. l. Æmilius.
e Sigulis creãdorũ.] id eſt nullus ſolus.
f Pares.] i. ſufficientes, vt ff. de neg. geſt. l. ſed an ultro. §. 1.
g Plures.] vni tamẽ cõmittitur adminiſtratio quandoque, ut ff. de admi. tut. l. 3. §. penul. & inſti. de ſatiſda. tut. §. 2. & 3. & in auth. de hæ. ab. inteſt. §. fi. col. 9.
h Præfecturæ.] illi enim eligunt, & hic ſolus confirmat.
i Nomine.] i. nominatione.
k Decretum.] ſ. forte de ſumptibus in pupillum factis, vt ĩ. de adminiſt. tuto. l. 4. vel vt tradatur ei adminiſtratio, vt in authẽ. vt hi q ob. ſe ha. per. res mino. §. fi. col. 6. & ſic habes hic quòd primo eligitur, ſecũdo confirmatur, tertio decretum de adminiſtratione interponitur. ſic & ĩ. de magi. cõuc. l. fina.
l A metu.] quia non dabitur in eos actio ſubſidiaria.
m Prudentiũ.] prędicti præfecti cũ aliis.
n Neque teſtamentarii.] ſic. ĩ. qui da. tuto. vel cura. poſ. l. ſi ſororis.
o Offeruntur.] teſtamentarij uel legitimi, idonei tamen.
p Cauta ſunt.] vt res eorum non poſſint alienari vel obligari & res tutorum ſint eis obligatæ tacite, & ſimilia.
q Curiales.] ſcilicet cuiuſcunque prouinciæ. ſic dicti, quia cõſiliis publicis ſemper intererant.
r Diſcriminis.] ſic ergo ipſi tenentur, vt & ĩ. de magiſtratib. cõue. l. aduerſus.
GEnerali.] CASVS. Adſtrictus curię, illuſtri perſonæ tutor dandus non eſt. Viuia.

ſtribus [a] præfectus vrbi, adhibitis decem viris è numero ſenatus ampliſſimi, & prętore clariſſimo viro, qui tutelaribus cognitionibus præſidet, tutores curatoresve ex quolibet [b] ordine idoneos facit retentari. [c] & ſanè id libero iudicio expertesq; damni [d] conſtituent iudicantes.

B

¶ Et ſi in regendis pupillaribus ſubſtantiis ſinguli creandorum [e] pares [f] eſſe non poſſunt, plures [g] ad hoc ſecundum veteres leges conueniet aduocari, vt quẽ cœtus ille adminiſtrãdis negotiis pupillorũ digniſſimũ iudicabit, ſola ſententia obtineat præfecturę: [h] ſuper cuius nomine, [i] ſolennitate ſeruata poſtea per prætorem interponatur decretum. [k]

C

¶ Itaque hoc modo remoti à metu, [l] qui conſilio affuerint, permanebunt: & paruulis adultisq; clariſſimis iuſta defenſio ſub hac prudentium [m] deliberatione perueniet.

¶ Quod tamen circa eorum perſonas cenſuiſſe nos palam eſt, quibus ſanè neque teſtamentarij [n] defenſores, neque legitimi, vita, ętate, facultatibus ſuppetunt. Nam vbi forte huiuſmodi homines offeruntur? [o] ſi nihil ad defenſionẽ ſuis priuilegiis comparabunt, vt teneri poſſint, iure præſcribimus.

D

¶ Cæterum alia quæ in cauſis minorum antiquis legibus cauta ſunt, [p] manere itemerata decernimus.

¶ In prouinciis autem curiales [q] in nominandis tutoribus & curatoribus clariſſimarũ perſonarũ exhibeãt debitam cautionem, & diſcriminis [r] ſui memores cognoſcant indemnitati minorum obnoxias etiam ſuas deinceps eſſe facultates. Dat. III. Kal. Ianua. Mediolani, Timaſio & Promoto Conſs.

Occupati circa maiora, non vocantur ad minora. h. d. Bal: Vel ſic: Curiales tutores dari illuſtribus prohibentur. Salicetus.

II. Impp. Valentinian. Theod. & Arcad. AAA. Aureliano præfecto vrbi.

GEnerali lege proſpectum eſt, ne qui [ſ] ad illuſtrium ſenatorum tutelam curialibus occupati neceſſitatibus vocẽtur. [t] Dat. VIII. Kalend. Aug. Theodoſio. A. III. & Abũdatio Conſs.

TITVLVS XXXIIII.

QVI DARE TVTORES vel curatores poſſunt, & qui dari non poſſunt.

Ratione dubitationis etiam ſeruis poteſt dari curator ad litem. h. d. Bal. Vel ſic: Et cui mouetur quæſtio ſtatus, dari poteſt tutor vel curator, nõ obſtante litis pendentia. Sal.

I. Imp. Alexander A. Amphibulo.

CVm tibi in ea ætate [u] conſtituto, vt ſi de ſtatu tuo conſtaret, [x] per tutores ſiue curatores negocia tua adminiſtrari deberent, libertatis cõtrouerſiam fieri alleges: non ideo oportuit impediri, quo magis [y] liberali cauſa ordinata, quia interim [z] pro libero habebaris, † curator tibi daretur, per quẽ defendi cauſa tua poteſt. PP. Kal Nouemb. Alexandro. A. Conſs.

Hæc lex loquitur de curatore generali, qui in rebus uxoris dari non põt: ſed curator ad lites bene põt eſſe ma-

ſ Ne qui.] id eſt ne aliqui.
t Vocentur.] quia nõ proſpiceretur pupillis illuſtribus, cum eorum bona ſint fiſco obligata.

QVI DARE TVTORES VEL curatores poſſ. &c.

Dixit qui poſſunt petere, & vbi dari: nunc qui dare, & qui dari.

CVm tibi.] CASVS. Si minori 25. an. ſtatus moueatur quęſtio, an ad defenſionẽ ſuam dari ſibi debeat tutor vel curator, quęritur? Dicitur quod ſic, cum pendẽte liberali cauſa pro libero ſit habendus.
u Ætate.] quia minor es. 25. an. & mouetur tibi qõ ſtatus.
x Conſtaret.] ſcilicet te eſſe liberum.
y Quo magis.] id eſt, quo minus. ſic ſupra de iudic. l. properandum. §. fina. & l. quotiens.
z Quia interim.] i. poſtquam cauſa liberalis eſt ordinata vſque ad ſententiam. & hoc quo ad plura, quo ad quædam tamen non, vt no. in infra de libe. cauſa. l. lite. ſed cum demũ ordinata cauſa liberali datur curator, per quem ordinatur cauſa liberalis? Reſpõ. ſi ordinatio ante litis conteſtationem, & coram iudice, deinde datur curator, & ſic fit litis conteſtatio. Sed pone quod fertur ſententia cõtra ipsũ, an fuerit tutor vel curator ille q fuit datus? Videtur ꝙ non, quia ita demum tenet datio, ſi liber inueniatur, vt ff. de tut. & cura. da. ab. l. ei q. Sed Ioan. dicit ꝙ ſic ratione incertitudinis, ſicut & aliàs ratione dubij cognoſcit iudex verum ſit iudex vel non, vt ff. de iudic. ſi quis ex aliena. & cauſa liberalis ſimiliter tenet ratione dubij inter ſeruum & dominũ. aliàs ſi nõ teneret datio tutoris, nec ſẽtẽtia teneret quaſi contra

† Hic videnda eſt tibi gl. ma. ĩ. de libe. cau. l. lite. Sal. cui adde ſin. Lo. Ro. 576. incipiens, Scis ꝙ docto.

contra minorem indefenſum lata, vel per non legitimã perſonam defenſum. Nec ob. d. l. ei qui, quia non tenet, vt ibi dicit. i. vſq; ad pubertatẽ: vt alias quilibet curator datus pupillo. tenet tñ vſq; ad ſententiam. Si autem pronunciatur liber, tenet vſque ad tempus adultæ ætatis ſi detur pupillo: vel vſque ad 25 annos ſi detur adulto: vt in eo. tit. l. curatorem. cum vero pronũciatur ſeruus, tũc vſque ad ſententiã: vt dixi. Item nonne debuit hæc quæſtio ſtatus in tempus pubertatis differri, ut ff. de Car. edict. l. 3. §. 1? Reſpon. hic ex pedicbat pupillo, vt in prædicta l. §. duę. Vel forte hic erat pubes. & facit. ff. de tut. & cur. da. ab his l. ſi impuberi, in princip.

ritus h. d. Bald. Vel ſic: Maritus non poteſt eſſe curator vxoris. Sal.

II. Idem A. Artemiſiæ.

MAritus etſi rebus vxoris ſuæ debet affectionem, tamen curator ei creari non poteſt. [a] PP. Kalen. Iul. Fuſco. II. & Dextro Conſs.

Carens viſu non poteſt eſſe curator h. d. Bald. Secus ſi vnum oculum tantum amiſiſſet, vt in gloſ. Sal.

III. Imp. Philippus A. Dolenti.

LVminibus [b] captum curatorem haberi debere falſo tibi perſuaſum eſt. PP. XIII. Kalend. Aug. Peregrino, & Aemyliano Conſs.

Vbi eſt defectus perſonæ, ibi non poteſt quis ſibi vendicare nomen tutelæ vel curæ, ſed ſimplicis geſtionis. h. d. Bal. Vel ſic: Miles armata militia non poteſt eſſe tutor vel curator. Salicetus.

IIII. Idem A. Emerito.

MIlitiæ armatæ [c] muneribus occupatus, neque ſi legitimus ſit, neque ſi ex teſtaméto datus fuerit, nec alio modo (etſi voluerit [d]) tutor vel curator fieri poteſt, ſed ſi errore ductus, res adminiſtrauerit, negotiorum geſtorum [e] actione conuenitur. PP. X. Kalend. Auguſt. Peregrino, & Aemyliano Conſs.

Tutor non poteſt dari à indice qui non eſt ſuppoſitus iuriſdictioni ſuæ. Salicetus.

Maritus quare nõ poſſit eſſe curator vxoris ſuæ.

MAritus.] CASVS. An maritus vxori ſuæ minori annis curator creari poſſit, quæritur? Dr quod nõ. Vi.

a Non poteſt.] vt ff. de cur. fur. l. virũ, & idẽ in nuru. ꝟ. de excu. tut. l. licet, & l. ampliſſimi. Sed uidetur tenere datio, cũ ipſe debeat ſe excuſare: vt inſti. de exc. tu. §. pen. & ꝟ. de excu. tu. l. licet. Sed dic improprie dicitur excuſari cũ etſi vellet curator eſſe, non poſſet. & eſt ratio: quia ſi male gerat vir, vxor propter affectionẽ remitteret.

LVminib'.] CASVS. An orbatus vtroque lumine curator dari debeat, quæritur? Dicitur quòd non.

b Luminibus.] caute dicit in plurali, vt ꝟ. qui morbo. l. 1. ſecus ſi vnum oculũ tãtum amiſiſſet, vt infrà de excuſa. tuto. l. frater.

MIlitiæ.] CASVS. An miles poſſit eſſe tutor? dicitur quòd non. nec legitimus, nec dari debet in teſtamento. quòd ſi credat ſe poſſe eſſe tutorem, & res pupilli adminiſtrauerit: non actione tutelæ (quia non poteſt eſſe tutor) ſed act. neg. geſt. pupillo tenebitur. Vi.

c Militię armatæ.] ad differentiam inermis, vt ꝟ. de epiſ. & cler. authen. presbyteros. 2.

d Voluerit.] vt inſtit. de excu. tut. §. idem & in milite, & infra de leg. l. ab adminiſtratione, & facit ſupra loca. l. milites, & de procur. l. ita demum.

e Negociorum geſtorum.] vt & ſupra de teſt. tut. l. 1. & de nego. geſtis. l. curatorem, & ff. de nego. geſt. l. 3. §. hac actione. Item & protutelæ, vt ff. de eo qui pro tut. l. 1. §. ſi quis tamen. ſed in hoc poteſt dici contra: vt in ea. l. §. ſi quis quaſi.

A NEque à præſide.] CASVS. Si præſes & magiſtratus hominem non ſuæ iuriſdictionis nominauerit ad tutelam, non tenet nominatio, nec tenebitur ſi tutelam non adminiſtrauit.

f Municipalibus.] eiuſdem prouincię. Hug.

V. Impp. Diocletianus, & Maximia. AA. & CC. Aemyliano.

NEque à præſide alterius prouinciæ, neq; à magiſtratibus municipalibus [f] tutorem ortum ex alia [g] ciuitate, nec domicilium vbi nominatur, habẽtem, iure dari poſſe ab eo cuius iuriſdictioni ſubiectus non eſt, certiſſimi iuris eſt. Neque ceſſatio in iuncti perperam officij, ad periculum eius pertinet. [h] S. XII. Kalend. Maij AA. Conſs.

B

Matre negligente filijs tutorem petere, alij ad petendum admittuntur: & poteſt præſes tam per ſe, quàm per magiſtratum eis tutorem dare. Salicetus.

VI. Iidem AA. & CC. Leontio.

C QVod dicis [i] matrem filijs tutores nolle petere; ſuper hac re adi præſidem prouinciæ: qui ſi eam neglexiſſe perſpexerit: etiam ipſe [k] magiſtratus dare tutores, vel nomina [l] mittere, [m] vt ab ipſo [n] decreto [o] tribui poſſint, iubere non prohibetur. PP. II. Kalend. Maij AA. Conſs.

Seruus non poteſt dari à iudice tutor vel curator Sal.

VII. Iidem AA. & CC. Ruſo.

D IN ſeruili cõditione con

g Ex alia.] ſcilicet alterius prouinciæ, quando à præſide, vt ſupra qui pe. tut. l. in locum, niſi quã do non inueniuntur in ea prouincia idonei: vt ff. de tutor. & cur. da. ab. l. diuus.

h Pertinet.] vt aliqua actione teneatur, vt arg. ꝟ. de appel. l. nominationes. ſi vero ſpõte geſſit, tenetur negociorum geſtorum, vt ſupra l. proxima. Item not. ſecus in teſtamétario, quàm hic dicitur in datiuo, vt ff. de teſta. tu. l. quæro, in prin. i ſed tamẽ poterit excuſari, ut infra de excu. tut. l. teſtamento, & facit ff. de tut. & cura. dã. ab his. l. 2. & 3. ſupra tit. 2. l. 1. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis? Dic quia in dando à iudice, concurrere debent quatuor, vt not. ſupra de confir. tut. l. ſi vt proponis.

i Et eſt ratio, dicit Salic. quia datiuus datur à iudice, inſpecta ſui iuriſdictione: quam teſtator nõ habet.

QVod dicis.] CASVS. Si mater filijs tutorẽ nõ petit, creditor adire poteſt iudicem, & petere vt iudex eis det tutorẽ.

i Quod dicis.] O tu creditor.

k Etiam ipſe.] ſ. pręſes iubere non prohibetur &c. ſic ergo magiſtratus dat tutores iuſſu præſidis, ſic & inſtitu de Attil. tut. §. penult. Sed contra ff de tuto. & curat. dat. ab his. l. nec mandante. nam eſt mixti imperij datio tutoris, vt ff. de tuto. l. muto, §. tutoris, quæ eſt ſimiliter contra. Solu. non poteſt delegari non habenti iuriſdictionem: ſed habenti ſic. hodie vero poteſt dare magiſtratus municipalis ſiue iuſſu præſidis, cum epiſcopo tamen, vt inſti. de Attil. tut. §. pen. Vel refert inter iubere, & mandare, ſiue delegare.

Tutoris datio an poſſit delegari.

l Nomina.] quod melius eſt. & ita ſe corrigit. Vel dic ſecundum diſtinctionem facultatum, vt inſti. de Attil. tu. § nos autem.

m Mittere.] mittere autem debet nomina tutorũ præſidi alterius prouinciæ, cum in ſua idonei non reperiuntur, vt ff. de tut. & cur. da ab his. l. ius dandi, & l. diuus.

n Ab ipſo.] ſcilicet præſide.

o Decreto.] ſcilicet ſuo præſidis, quo dabit eum tutorem, vel quo concedet ei adminiſtrationem.

IN ſeruili.] CASVS. Præſes vel iudex ſeruũ tutorẽ

dare non poteſt. Viuianus.

a A præſide.] à teſtatore ſic, vt inſti. qui teſta. da. tu. poſ. §. 1.

Creditorem.] CASVS. Creditor pupilli poteſt tutor ei' eſſe, nec petitionẽ debiti amittit, ſed ſibi ſoluere tenetur. Vitia.

b Petitionem.] eorũ quæ ei debebat pupillus cui datus ipſe tutor eſt.

c Non ambigitur.] vt & ff. de contrahẽ. emp. fiſtulas. §. 1. & j. de excu. tu. neq;, & ff. de admini. tut. l. quotiens. §. ſicut, vbi etiam punitur ſi ſibi nõ ſoluat, cũ poſſit, vt inſtitu. de excu. tu. §. itẽ propter litẽ, & j. de in litem dan. tu. l. fi. & ff. de admini. tut. l. ita autem. §. debitor. Sed hodie contra.

Minoris.] CASVS. Authẽ. corrigit l. in eo quod dicit ꝙ creditor pupilli poteſt eſſe tutor eius. & ſi tutor ab initio creditor pupilli non fuerat, ſed poſtea fiat, quia forte pupillus ſucceſſit ei qui erat obligatus tutori, tunc alius debet adiũgi illi tutori. ab initio autẽ debet tutor iurare ſe debitorẽ vel creditorem eſſe pupillo: quia ſi tacet, amittit actio. ſi debitor eſt, licet ſoluit, non liberatur. & ſi tutori cedatur actio aduerſus pupillum, tutor eam exercere non poterit, nec ille qui ceſſit: quia fecit contra ius. Viuia.

d Debitor.] ſed quid ſi eſt in modica quantitate debitor? Reſpondeo, non per hoc prohibetur, arg. ff. de excu. tu. l. non tantum. in prin. & de ven. inſpi. l. 1. in fi. & de pig. act. ſi quis. §. 1. & de leg. tu. legitimos ibi, maxime ſi modica &c. excipitur mater & auia, vt j. tit. 1. auth. ad hæc. Item quid ſi rem minoris poſſideat, vel econtra rẽ eius minor: vnde rei vendicatio competit inter eos? videtur non per hoc prohiberi, vt inſti. de aucto. tu. §. fi. & quia non eſt obligatio, nec actio, vt inſtit. de actio. in prin. & j. ſi vnus ex pl'ur. l. 2. Quidam tamen contra, quia inſtrumenta pertinentia ad talia poſſet ſubtrahere, vt in corpore. §. 1. Itẽ quid ſi habet res cõmunes ſecum? Non videtur prohiberi, vt j. de excu. tu. l. quod res, ſed per authen. hanc poteſt contradici. Item quid ſi eſt naturale tantum debitum inter eos? Videtur prohiberi, quia deduci poteſt, vt ff. de neg. geſt. l. at qui natura: & impedit donationẽ, vt ff. de dona. l. hoc iure. §. ſi quis ſeruo. e cõtra ꝙ nõ, quia nõ dicitur creditor, vt ff. de verb. ſi. l. creditor, & hoc placet, neq; poterit deducere, vt ar. ff. de pet. hæredi. ſi quid poſſeſſor, in prin. ibi, ſed & ſi ipſi &c. Item quid ſi eſt naturale debitum inter eos? Videtur prohiberi. Ac.

Tutor minoris eſſe nõ poteſt, qui eſt eius creditor, vel debitor.

e A curatione.] ſimiliter & à tutela, vt in nouella, tit. qui tuto. vel cura. pupillo, & in aut. eo. §. ſed & ſi quis. ibi, ſed cõiungi tutorem &c. & quia eſt eadem ratio prohibitionis. arg. j. ad l. Fal. l. fina. & colligitur in authen. vt ſine prohib. matres debi. & credit. §. 1. & in rubri. colla. 7. An ergo in omni tutela eſt hoc verũ? Quidã ꝙ ſic, quia generaliter dicit. Alii excipiũt teſtamẽtariũ: qa fides &c. vt inſti. de ſatiſd. tu. §. 1. & ff. de cur. fur. l. ſi furioſo, ĩ fine, & ſ. de epi. au. de creationibus. Sed certe eadẽ ratione datũ ex inquiſitione debẽt excipere, quia & eius

ſtitutum tutorem vel curatorem à præſide [a] dari non poſſe, nullam habet iuris dubitationem. S. II. Non. Iulij, Philippopoli AA. Conss.

Iure iſto creditor poteſt eſſe tutor debitoris, & ſibi ſoluere tutela durante. Salice.

VIII. Iidem AA. & CC. Euelpiſto.

Creditorem debitoribus tutorem datum, non tantum petitionem [b] non amittere, ſed etiam ipſum ſibi poſſe ſoluere, non ambigitur. [c] PP. V. Nõ. Iuñ. CC. Conss.

IN AVTHEN. vt hi qui ob. ſe ha. per. §. ſed & ſi quis, collat. vj. conſtitu. ij.

A fides eſt approbata, vt inſt. de ſatiſd. tu. §. 1. & ſic in ſolis legitimis & datiuis ſine inquiſitione haberet locũ hæc auth. ꝙ M. cõcedit. ſed prima placet, vt omnes etiã teſtamẽtarios cõprehẽdat. nec ob. quaſi videat fides approbata &c. qa iſtud verũ quo ad ſatiſdationẽ vitandã, nõ quo ad ea quæ hac cõſtitutione dicuntur, cũ nec tũc hęc, cõſtitutio fuerit cogitata. Item ex eo ꝙ excipitur mater tantũ & auia, vt j. tit. 1. auth. ad hæc, relinquitur in omnibus aliis loqui. in auth. de non alie. §. vt autẽ, collatio. 2. & videt expreſſum in corpore. §. & hoc dicimus.

Creditor vel debitor minoris non debet eius curam ſuſcipere: & ſi ſuſcipiat & taceat, creditor actionem perdit. Si debitor taceat, ſolutione interim facta non iuuatur: & ſi poſt administrationem ſuſceptam, creditor vel debitor eius efficiatur, curator ei adiungitur: & ſi ceſſionem aliquam contra minorem receperit, illa uti non poterit: ſed minoris lucro cedit. Salicetus.

B Minoris debitor, [d] vel is cui minor tenetur, aut qui minoris res tenet, à curatione [e] prohibetur. [f] Nam & antè curator, ſi minoris creditor [g] efficiatur, nõ ſine [h] adiũcto curatore adminiſtrabit.

Hoc autem [i] ab initio vel pbet, vel iure & ſe credere [k] minorem obligatum, vel res eius habere. Nam ſi taceat, actio-

ADDITIO. Aduertas ꝙ in teſtamentario tutore Ol. quẽ ſequitur Barto. hic, ſic diſtinguit, aut teſtator qui dedit talem tutorem, ſciebat ipſum eſſe debitorem vel creditorem, & tunc poteſt eſſe tutor, quia fides eius &c. aut ignorauit, & tunc vera eſt opinio iſtius gloſſę, quia nõ poteſt videri approbaſſe fidẽ eius quem talem ignorabat. argumen. l. mater. ff. de inofficioſ. teſta. vide latius Barto. hic in ver. quæro an iſta authen.
C habeat locum &c.

f Prohibetur.] ergo ſi vellet, nõ admittitur: vt hic. Sed j. dicitur quod admittatur, ſed amittit debitum. vnde dicunt quidam, non prohibetur quando dimittit debitum, & ſic eſt magis excuſatio quam prohibitio, immo ſeruitur, ſi ſcitur ab initio, vel admiſſus perdit debitũ.

g Creditor.] quid ſi male adminiſtrauit, & ſic factus eſt debitor, vel e cõtra de ſuo impendit, & ſic factus eſt creditor? Reſpon. in talibus non habet locum hæc authent. ſed quando obuenit tutori hæreditas debitoris, vel creditoris minoris, vel minori obuenit hæreditas debitoris uel creditoris tutoris, ut tũc curator adiungatur, ut in corpore §. ſed & ſi quis.

h Non ſine adiuncto.] ergo cum adiuncto ſic. ita quod ab initio valet, non uitiatur, licet in eum caſum perueniat à quo incipere non poteſt, ut inſtitut. de le. §. e contrario. Sed arg cõtra. ff. ad legẽ Aquiliã. l. qui in eũ caſũ.

i Hoc autem.] ne ſit licitum cuilibet euadere tutelam
D ab initio. Sed quid ſi paratus eſt ſoluere quod debet minori? Adhuc uidetur repelli quaſi ſuſpectus, quia ſe ingerit. arg. ff. de procura. l. quæ omnia. e contra quod non, ut ff. de iure immu. l. ſemper. §. cõductores, & de uſufruct. l. cũ fructuarius. Poteſt diſtingui an eſt idoneus uel non, arg. ff. ad l. Cor. de fal. l. uxori. §. 1. & de teſt. tut. l. ex ſententia. Vel poteſt diſtingui an ſe offerat etiam ad tutelam uel non, argu. ff. de condit. & demonſt. l. hæc conditio. 1. Item quid ſi debitum erat ei ſingulis annis? uidetur quod pro annis quibus fuit tutor, amittat debitum, pro ſequentibus reaſſumat, ut ff. de condit. & demonſt. l. pater. §. fin. Alij diſtinguũt, debeat ex ſtipulatione, uel legato, ut primo caſu totum perdat, quaſi una ſtipulatio ſit: ſecundo ualeant prædicta: quia plura ſunt legata. argu. ff. de don. cauſa mor. l. ſenatus. §. fi. Item quid ſi conditionale debitum eſt? Reſpon. idem quod in puro.

k Credere.] ſic. ſ. de iura. calũ. l. 2. & §. 1. ſecus alias, ut, ff. serũ amo. l. Marcellus, & in teſte, ut ſ. de teſti l. teſtiũ.

Iacturam.]

a Iacturam.] hoc ſi ſcivit, alias ſecus. arg. infra de tab. l. generali, lib. 10. & ff. ſi liber. inge. eſſe dic. l. 2. Itẽ quid ſi poſtea ſciuit? Reſpon. tenetur denunciare, aliàs perdit. argu. ſupra de inceſt. nup. l. qui contra, argu. contra. ff. de bo. lib. l. qui cum maior. Vel poteſt dici vt remoueatur ab adminiſtratione.

b Redhibitione.] id eſt ſolutione debiti.

c Alia.] vt quia aliud ꝓ alio ſoluat.

d Solutione.] ſpeciale. alias contra, vt inſtit. qbus modis tol. obligat. in princip.

e Suſcipiat.] durante cura vel ea finita, vt in corpo. §. quod ſi quis, & in nouel. q tuto. vel cura. pupil. c. nulli. & etiam ſorte poſt redditam rationem, licet ſit argu. contra ſupra de interdict. ma. l. ſi patris. ſed ibi ceſſat ratio prohibitionis, hic nõ. Item an hæc authen. habeat locum in adminiſtrãte tantũ? quod vide tur q tã in rubrica, quam in eiuſdẽ corpore de gubernatione in plurimis locis facit mẽtionẽ. Sed poteſt dici cõtra, cũ omnes teneãtur, vt ff. de ſolu. l. quòd ſi forte. §. 1. Accur.

f Agere debet.] ſic ſ. ne li. po. l. 1. & 2.

SI ſororis.] CASVS. Filijs ſororis tuę datus erat tutor patruus eorũ, poſtea iudex volebat eis te dare tutorẽ cõtra regulã iuris, qua dicit quòd habẽti tutorẽ &c. an eo ſe nõ excuſante teneberis ex datione, quæritẽ? dicitur quòd non.

g Cõſtituto.] à lege.

h Dat⁹.] tu q es auũculus, & datus es à iudice, vel in teſtamẽto minus ſolẽni. Et not. hic legitimã ſuperare datiuã regulariter. ſed fallit, vt ff. de teſta. tute. l. ſi quis ſub cõditione.

i Iura.] vt & infra q. ex cau. tu. ha. l. licet.

CVratorẽ.] CASVS. Habenti tutorem vel datiuũ uel legitimum, alius eo non remoto ſubrogari non poteſt. idem eſt in curatore. Si ergo in abſentia curatoris alicuius adulti te iudex curatorem dederit, non tu, ſed primus tenebitur, quia actorem periculo ſuo debuit conſtituere. Viuianus.

† aliàs te- que ad futurum dãnum quod medio tẽpore neg. pup. contigit, eſſe ſuc. &c.

Tutor legitimus ſuperat datiuum.

nis ſuſtinebit iacturam.ᵃ ¶ Item ſi debitor taceat, nec redhibitione,ᵇ nec aliaᶜ tempore curationis ſolutioneᵈ iuuabitur. ¶ Sed ſi actionis ceſſionẽ aduerſus minorem ſuſcipiat,ᵉ nec poſt curã quidem depoſitam ea permittitur vti: nec is qui ceſſerit, agere debet,ᶠ cũ in legẽ commiſerit, licet ceſſio pro iuſtis cauſis facta ſit: ſed minor lucrabitur: His valẽtibus in omni cura, ꝓdigorũ forte, aut furioſorũ, aut dementium, & oĩm quas introducunt leges.

A

Habenti legitimum tutorem non poteſt dari datiuus. h. d. Bald. Vel ſic: Habenti tutorem legitimum non debet dari datiuus, nec datus tenetur adminiſtrare. Sal.

IX. Iidem AA. & CC. Maximiæ.

SI ſororis tuæ filijs, tutore legitimo patruo cõſtituto,ᵍ nec vllo excuſato priuilegio, tutor datusʰ es: cũ hñti tutorem aliũ dari iuraⁱ prohibeãt: neceſſitatẽ adminiſtrationis ad eũ pertinere, nec te datione teneri, non ambigitur. S. III. Kalen. Februa. Sirmij. CC. Conſs.

In locum tutoris vel curatoris non poteſt alius niſi cauſa cognita ſubrogari. h. d. Bal. Vel ſic: Propter abſentiam curatoris alius non adiungitur, nec ſubſtituitur, niſi ille remoto: et curator ante ſuã abſentiã debet actorẽ conſtituere, ne damnũ incurrat. Sal.

X. Iidem AA. & CC. Formiani.

CVratoremᵏ hñti neque adiungiˡ niſi cã cognita, neque in locum eius alium ſubſtitui, niſi ante priore remoto, ambigui iuris non eſt. te quoqueᵐ † abſuturum dãni quod medioⁿ tẽpore negociis pupillaribus contigit, eſſe ſuccedaneum: cũ actorem periculo tuo conſtituere debueras:ᵒ nec iure magr̃atũ in abſentia tua aliũ creaſſe certũ ẽ PP. III. Kal. Apri. Cęſaribus Cõss.

B

Iudicium debet legitime inchoari ad hoc vt poſſit iuridice terminari. h. d. Bald. Vel ſic: Minor non habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio, ideo ei debet dari curator generalis vel ad litem. Sal.

XI. Impp. Conſtan. A. & Conſt. Cæſ. ad Baſſum P. vrbi.

IN vniuerſis litibusᵖ placet non prius puberem iuſtamᑫ habere perſonã, niſi interpoſito decreto, aut adminiſtrãdi patrimonii gratia,ʳ aut in litem fuerit curator datus: vt iuxta præcedẽtia noſtræ pietatis ſtatutaˢ legitimè initiatæ litis agitata ĩ iudiciis cõtrouerſia finiatur. Dat. III. Id. Octo. Aquileię, Cõſtant. A. & Licinio Conss.

C

Curator generalis non poteſt in lite mota facere ordinari ſpecialem tutorem. h. d. Bal. Vel ſic: Curator generalis non poteſt deſerere litem inchoatam, nec adminiſtrationem generalẽ propter ſpecialem Sal.

XII. Imppp. Valentinian. Gratia. & Theodo. AAA. Eutropio.

CVrator adoleſcẽti ordinat⁹, poſt inchoatã litẽ non pt ſub ꝑtextu ſpecialis curatoris à ſeᵗ noĩati aut litẽ cõteſtatã deſerere, aut ab adminiſtratione ſe ſubtrahere. Dat. IIII. Kal. Octob. Cõſtantin. Eucherio & Syagrio Conss.

D

Principis colonus nec alius priuilegiatus debet tutor dari. Sal.

XIII. Impp. Hono. & Theodo. AA. Monaxio P. vrb.

NE magiſtratuũ vlterius procedat licẽtia,

k Curatorem.] aliàs tutorem.

l Neque adiungi.] ſcilicet alium vel actorem, vel curatorem, vel tutorem. Azo. licet regula iuris non ſit impedimento quo minus habenti curatorem curator detur, vt ff. de tuto. & cur. dat. ab his. l. ventri. §. 1.

m Te quoq;.] ſ. priorem curatorem.

n Medio.] poſtquã cœpiſti abeſſe donec reuertaris.

o Debueras.] antequam abeſſes. & hoc ſi neceſſitate impediebaris, ſecundum quoſdã. Tu dic etiã ex voluntate, dũmodo aliqua iuſta cauſa ſit, vt hic, & ff. de admi. tu. l. decreto, in princi. & facit inſtitu. de cur. §. fin. & ſ. eo. l. curator, & de tu. vel cura. qui ſatis non dedit. l. 2.

IN vniuerſis.] CASVS. Minor non habet legitimam perſonã ſtandi in iudicio, niſi generalem vel ſpecialẽ habeat curatorem, vel venia obtenta ætatis. Viu.

p Litibus.] niſi in poſſeſſione momentaria, vt ſ. qui legi. p. l. momentaneæ.

q Iuſtam.] ſ. litigandi, vt ff. de re iudic. l. acta, §. contra, & ſupra ſi aduer. rem iudica. l. cum & minores, & ſupra qui legi. per. l. 2.

r Gratia.] puta data venia ætatis, vt & ſupra de tempor. in integ. reſtitutio. l. ea quæ, §. 1.

s Statuta.] hac leg.

CVrator.] CASVS. An curator in litẽ datus minori, ſi litem fuerit conteſt. eam deſerere poſſit, & ſibi aliũ qui litem peragat, poſſit curatorẽ ſubrogare, quæritur? Dicitur quod non.

t A ſe.] id eſt, ſi qs curator datus adoleſcenti cœpit agere cauſas ipſius, & dicat poſtea quòd quidam alius melius debet eſſe procurator, & ſub tali prætextu velit deſerere adminiſtrationem, concord. ſ. de adminiſt. tut. l. ſi. in princ.

NE magiſtratuum] CASVS. An magiſtratus colonum principis patrimonialem compellere poſſit ad ſuſcipiendũ tutelã, quæritur? Diciturq non. nec aliũ qui habeat priuilegium, quo ſe poſſit excuſare. Viu.

Patrimonia-

plenius deſignamus, ne patrimonialem [a] colonum, ſiue alium, [b] qui priuilegio ab hac nūcupatione [c] defenditur, tutelæ muneris adſtringat officium. Dat. Honorio VIII. & Theodoſio. III. AA Côſs.

TITVLVS XXXV.

QVANDO MVLIER tutelæ officio fungi poteſt.

B

Mulier de iure communi non poteſt tutelæ officio fungi Salice.

I. Imp. Alexander. A. Otaciliæ.

TVtelam adminiſtrare, virile mun' eſt, & vltra ſexū fœmineę infirmitatis tale officium eſt. [d] PP. X. Ka. Octo. Iuliano II. & Criſpino Conſs.

Olim mater non poterat eſſe tutrix niſi per priuilegium impetraret, & renunciaret ſecundis nuptiis, & Velleiano & omni alio auxilio, & habet hoc locum in matribus tam legitimorum, quam baſtardorum. hoc dicit cum l. ſeq. Bald. Vel ſic: Mater ætate maior, ad tutelam filii iure iſto non poterat peruenire exiſtēte teſtamentario vel legitimo, & eis deficientibus ſi volebat hoc impetrare, debebat iurare quòd ad ſecundas non tranſeat nuptias: & ſi poſtea ſecundas ineat nuptias bona huius ſecundi mariti obligantur filiis pro adminiſtratione tutelari. & quando mater ſecundas prælegit nuptias, de alio tutore per iudicem filiis debet prouideri. Salice.

C

II. Imppp. Valētinianus, Theod. & Arcad. AAA. Tatiano PP.

MAtres † quæ amiſſis viris tutelam adminiſtrandorum negotiorū in liberos poſtulant [e], priuſquam confirmatio [f] officii talis in eas iure eueniat, fateantur actis [g] ſacramento præſtito, ad alias ſe nuptias non venire. ¶ Sane in optione huiuſcemodi nulla cogatur, ſed libera in conditiones quas præſtituimus, voluntate deſcendat. nā ſi malūt alia optare mr̃imonia, tutelā adminiſtrare ñ debēt. ¶ Sed † ne ſit facilis in eas [h] poſt tutelam iure ſuſceptam irruptio, bona eius primitus, qui tutelā gerentis [i] affectauerit nuptias, in obligationē venire, & teneri obnoxia rationibus [k] paruulorum pręcipimus: [l] ne quid incuria, [m] ne quid fraude depereat. ¶ His illud adiūgimus, vt mulier ſi ætate maior ē [n], tunc demum petendæ tutelę ius habeat, cum tutor vel teſtamentarius vel legitimus defuerit, vel priuilegio à tutela excuſetur vel ſuſpecti genere ſummoueatur, vel ne ſuis quidem pro animi aut corporis valetudine adminiſtrādis facultatibus idoneus [o] inueniatur. ¶ Quòd ſi fœminæ tutelas refugerint, & præoptauerint nuptias: tunc demum uir illuſtris præfectus vrbi, accito prætore, qui impertiendis tutoribus præſidet, ſiue iudices qui in prouinciis iura reſtituunt, de alio ordine ꝑ inquiſitionē dari minoribus

D defenſores iubebūt. Dat. XII. Kal. Febr. Mediolani, Valentiniano. A. IIII. & Neoterio Conſs.

IN AVTHEN. de hered. ab inteſt. §. ex his, coll. ix conſti. 1.

Mater & auia renuncians interdicta nuptiis & Velleiano (nō extātibus teſtamentariis) præfertur legitimus & datiuus fœminis aliis interdictu. Salice.

MAtri [p] &

a Patrimonialem.] ſcilicet priuatæ rei Cæſaris. nam fiſcalis non excuſatur, vt j. de excuſa. tut. l. coloni, quæ eſt contra. Vel hic de perpetuo, ibi de temporali colono, qui poteſt ſe remouere à cultura.

b Alium.] vt militem, vt ſ. eo. l. militiæ armatæ. Et nota quòd his caſibus ipſo iure non tenet datio. ſed quando poteſt datus ſe excuſare, tenet decretum, niſi ſe excuſet. hic, & ſi uellet, non poteſt. & facit ff. de iure immu. l. ſemper, §. coloni, & §. cōductores. Item no. hic quòd quidam non poſſunt eſſe tutores niſi teſtamētarii, vt ecce ſerui, vt ſ. eo. l. in ſeruili. Item non municipes, vt. ff. de tu. & cura. da. ab his. l. 3. & de teſt. tu. l. quarto, in prin.

c Nuncupatione.] id eſt nominatione.

QVANDO MVLIER tutelæ officio fungi poteſt.

Quod quandoque permittitur, vt infra eo. l. 2. & 3. regulariter contra, vt infra eo. l. 1.

TVtelā.] CASVS. Ad adminiſtrandam tutelam pupillorum maſculus, non fœmina vocabitur, quia tale munus excedit infirmitatē eius ſexus. Viu.

d Officium eſt.] vt &. ff. de teſt. tut. l. iure noſtro. niſi à principe impetret, vt. ff. de tute. l. fi. & facit ad l. iſtam. ff. de reg. iur. l. 2. & de poſtu. l. 1 §. ſexum, & de eden. l. pe. & ad Velleia. l. 1 & ſupra de arb. l. fi. & ff. de ſta. ho. l. in multis. Sed cōtra ff. de neg. geſ. l. qui aliena §. quanquā. ſed ibi non fuit tutrix, licet pater eā rogauerit de filiis.

MAtres.] CASVS Mulier ſi vult adminiſtrare tutelam filiorum, poteſt, ſi hoc impetrauerit a principe, & ei confirmetur. anteq̄ tamen fiat confirmatio, iurare debet ſe nō venturā ad ſecū. nupt. quo ſubſecuto, ſi nubat, omnia bona mariti ſecundi erunt obligata pupillo. ab initio autē electionē habet

A vel nubere, & nō adminiſtrare, an econtra. tunc demū autem mulier ad tutelam admittitur, cum nullus tutor teſtamentarius neque legitimus ſupereſt, vel remouetur vt ſuſpectus, uel ſe excuſauit ꝑꝑ animi vel corporis impedimentū. & tūc ſi mulier magis velit nubere q̄ eſſe tutrix, audienda eſt, & præfectus cum prætore tutorē dabit: in prouinciis rectores earum ſeu iudices ex inquiſitione tutores dabunt. Viuia.

e Poſtulāt.] à principe vel p̄ſide, prouincię, vt & ff. de tu. l. fi.

f Confirmatio.] i. anteq̄ firmiter poſſint gerere ꝑ decretum, vt in aut. ut hi qui oblig §. fi. col. 6.

g Actis.] in ſua prouincia. & eſt ſic ſupra de his qui ven. ætã. l. 2.

h In eas.] ſ. nuptias.

i Gerentis.] ſ. mulieris.

k Rationibus.] ſcilicet præteritis.

l Pręcipimus.] ut & j. in qui. cau. pig. ta. contra l. ſi mater, & in auth. de nup. §. ſi aūt tutelam, coll 4.

m Incuria.] id eſt, per negligentiam.

n Maior eſt.] ut ſupra de legi. tu. l. fi.

o Idoneus.] cum nō eſt idoneus, non uidetur eſſe, ut & ff. quod cuiuſque uniuerſitatis. l. 1. §. & quidem. Et no. q̄ per authen. hic poſitas hęc lex in multis corrigitur. Primo, quia hodie non eſt neceſſe principem adiri. Secūdo, quia non oportet eas iurare. Tertio, quia maiores pœnas patiuntur, ut habes ſ. de ſecū. nup. auth. iiſdem pœnis. Quarto, quia hodie legitimi nō p̄cedūt eas.

MAtri.] CASVS. Dicitur in l. codicis quòd mulier tunc demum admittitur ad tutelam, cum nullus alius legitimus eam pręcedit. hic dicit q̄ mater & auia p̄cedunt tutores legitimos. & mater prius quàm auia admittit. hoc tamē ita ſi corā iudice renūtiēt ſecundis nup. & ſenatuſcōſulto Velleiano. & ſoli teſtamētarii eas pręcedūt, datiui autē & legitimi eas ſequuntur.

p Matri.] legitimæ vel naturali, ut in authen. ut ſine probi.

Seruus tutor eſſe ñ poteſt niſi teſtamētarius.

† Pro hac l. facit, c. ex parte, cum gl ex tra de appell.

† Intellige iſtum verſiculū, niſi iā petitis tutoribus, & reddita ratione ſecūdum matrimoniū ſit contractū. in authenti. de nupt. §. ſi aūt tutelā. ſ. de ſecun. nup. auth. eiſdem, in ſi.

auiæ[a] ſecundũ ordinẽ[b] tutelam[c] etiam ante agnatos ſubire permittimus,[d] ſi inter geſta[e] nuptiis aliis & ſenatuſconſulti Velleiani[f] auxilio renunciauerit: ſolis teſtaſtamẽtaris[g] tutoribus eas præcedẽtibus, legitimis & datiuis poſtpoſitis. Defuncti nanque voluntatem B præponi volumus. præter has autem aliis mulieribus interdicimus officium tutelæ ſubire.

IN AVTHEN vt ſine prohib. mat. debi. & credi. §. propterea igitur, colla. vij. conſtit. iiij.

Primo prohibet, ſecũdo iubet, tertio cõſeruat. Secunda ibi, ſed contractis. Tertia ibi ſalua. & breuius ſum mari non poteſt.

SAcramentum quidem non exigitur,[h] ſed cõtractis ſecundis nuptiis[i] expelli eam à tutela[k] conuenit: ſalua minoribus omni alia (prout iuris eſt) cautela.[l]

IN AVTHENT. col. & conſtit. qbus ſupra.

Matris debitũ non impedit eius tutela, etiã ſi ſit naturalis tantum: agere tamen debet omnia quæ in legitimis ſunt definita.

AD hæc, & ſi debitum inter ipſam & filios quoquo modo vertitur: tutela materna non ideo minus[m] admittitur, debito in ſua natura durante.[n] Poteſt etiam mater naturalium filiorum tutelam

probi. §. 1. in fin. §. col. 7. & j. e. l. fi. in fin. Sed quid ſi eſt A mater, & pater? Dicunt præteriri patrem quaſi legitimũ, vt in. l. 2. & l. fin. in fin. Item quid ſi eſt auus & auia? Dicunt quidam ambos admittendos, cum non ſit cautum quod auia per legitimos repellatur. ſecundum hoc ſi erit mater & auus præponitur auus paternus, cum ſit legitimus, ſed ſi erit pater & auia, æqualiter admittuntur, cum ille vt legitimus, illa per auth. admittatur. Nec ob. quod dicit in fi. hic, ſolis teſtamentariis eas præcedentibus, quia eſt ſenſus. i. nõ legitimi tranſuerſales. ſuperiores autem admittantur vt olim, vt in cor. huius auth. ibi, hoc enim ſeruantes &c. & bene probatur in nouel. co. ti.

a Auiæ.] hoc eſt nouum de auia. mater enim etiam per legem Codicis admittebatur.

b Secundum ordinẽ.] cum primo mater, ſecundo auia admittatur.

c Tutelam.] an idem in cura? Quod videtur, vt in auth. vt ſine prohi. ma. §. quia vero matribus, & §. qui vero multam, col. 7. Item eadem eſt æquitas, argu. j. ad l. Fal. l. fi. Item authen. illa, vt ſine prohi. ma. generaliter C prohibet à tutela & à cura creditorem & debitorem minoris. ſic ergo & ilia, vt ſine prohibitione &c. generaliter videtur excipere, vt ex illius contextu euidenter apparet. l. vt ſine prohibitione &c. & probatur in authen. de filiis ante dota. inſtr. na. §. cum omnibus, colla. 3. Sed contra. j. de cur. fur. l. cum repudiante. Sed poteſt dici correcta per illam authen. vt ſine prohibitione. vel in curatore furioſi ſpeciale eſſe, uel aliter eſſe non poterat, quia & forte minor erat, & ſic prima placet opinio.

Mater nõ cogitur ſuſcipere tutelã filiorum ſuorum.

d Permittimus.] ergo non cogitur, ut hic, & in l. 2. ibi, ſanè in optione &c. & in. l. fi. circa princi. & in authen. ut li. ma. & in auiæ, in prin. colla. 8. licet quidam dixerunt contra. Item nunquid eſt legitima, vel datiua? Videtur legitima, vt j. ad Tertull. l. omnem. e contra datiua, cum legitimi per. l. codicis eam præcedebant, vt in l. 2. & fi. in. fi. præterea. l. non dat, niſi ſe offerat, vt hic colligitur, qđ non fit in legitimis, vt ff. de le. tu. l. legitimos, in prin. præterea non compellitur, nec periculum patitur ſi non ſuſceperit, vt hic colligitur. quare poteſt dici non eſſe da D tiuam nec legitimam, ſed extraordinariam, niſi dicas legitimam, id eſt ſecundum. l. à iudice datam, ſed videtur legitima, vt in auth. de hære. ab inteſt. §. ex his, coll. 19. & authen. presbyteros. 2. ſ. de epi. & cler.

e Inter geſta.] id eſt coram iudice, ſcriptura inde facta.

f Velleiani.] & omni alio auxilio, vt in authen. vt ſine probi. ma. §. quia vero, col. 7. quæ renunciatio quo ad matrimonium non valet, vt in prædicto. §. ſed quo ad Velleianum ſic: vt ff. ad Velle. l. fi. § pe. Sed quibus hæc prodeſt renunciatio, cum pro nemine fideiubeat, ſed pro ſe. ſ. ad Velleia. l. ſi mater, in prin? Reſpon. cum creditoribus pupilli promittat, pro pupillo intercedere videtur. Sed quomodo eis abſentibus facta iudici proderit? Reſpõ. ſi actio quærit ex ſtipulatione iudicis abſenti, multo magis replicatio, vt ſi proponat Velleianum, replicet aduerſarius. i. creditor de renunciatione, vt ff. rem pu. ſal. fo. l. non quaſi. Itẽ contra huic auth. ſ. de procurat. l. alienam. Sol. hic ſpeciale.

g Teſtamẽtariis.] quid ergo ſi ipſa cum alio data fuit in teſtamento? Videtur quod ipſa non debeat confirmari vel dari tutrix, quia teſtamentarius eã præcedat, cum dicas eam datiuã, nõ teſtamentariã. Et cu dicas confirmatum tutorem datiuum, non teſtamentarium, vt no. inſt. de tute. §. fi. & ſ. de confir. tu. l. 2. & per. l. ff. de verbo ſig. l. lege, & in au hen. de defen. ciui. §. interim, colla. 3. Solu. quidam de plano concedunt eam repelli hoc caſu. ſed H. dicit eam admitti. & quod hic dicit quòd teſtamentarii eam repellunt, loquitur quando ipſa non eſt data in teſtamẽto. Pro prima opi. eſt, ff. de teſta. tu. l. iure noſtro. Pro ſecunda eſt in corpore ibi, defuncti nanque &c. & hoc placet. Item quid ſi ſola eſt data? Reſpon. non eſt tutrix, niſi à iudice cõfirmetur, vt ff. de neg geſt. l. q aliena, §. quanquam, ſecundum Azo. Alij dicunt corrigi per. l. huius tit. & ſic dicunt tutricem datam in teſtamento. Vel quòd ibi non fuit data tutrix, licet pater eam de filiis rogauerit. ſed & ſi daretur, nõ confirmaretur vt ex C illa datione: ſed quaſi non eſſet data, dabitur per hanc auth. ſecundum quoſdam. Prima placet: vt ſi eſt data, confirmetur. ar. in corpore ibi, defuncti nanque voluntas &c. nec ob. ff. de teſt. tu. l. iure noſtro. quia in hoc ſit correcta. Item quid ſi datus eſt à iudice tutor matre ignorãte? Videtur non tenere datio, quaſi perperã ſit decretũ interpoſitũ, vt arg. ff. de re. eo. qui. l. magis. §. ſi æs alienũ, & de tu. & cur. da. ab his. l. ſcire oportet, & ſ. q da. tu. poſ. l. ſi ſororis. Sed cõtra eſt, vt ſ. de cõfir. tut. l. ſi vt proponis. Et quod dicit de teſtamentariis, dic etiã de legitimis aſcẽdẽtibus, vt modo notaui ĩ glo. legitimæ vel naturali.

Tutor cõfirmatus eſt datiuus, & nõ teſtamentarius.

SAcramentum.] CASVS. Lex. C. dicit quòd mulier debet iurare, Authen. dicit quòd non, ſed ſi conuolet ad ſecundas nuptias, expellitur à tutela. Authen. ad hæc, addit ei quod lex. C dicit, dicens quòd ſi aliquod debitum contrahatur inter matrem & pupillũ, tamẽ poteſt remanere tutrix. hoc dicit authen. hæc & ſequens.

h Non exigitur.] de non nubendo. & ſic corriguntur D iura quæ dicũt id exigi, vt in l. 2. C. & j. l. fina. & in authen. de nup. §. ſi autem tutelam, colla. 4. & alia plura.

i Contractis ſecundis nuptiis.] quid ſi aliàs luxuriata eſt? Reſpon. eſt idem, arg. in auth. de reſti. & ea quæ. §. fi. coll. 4. & in authen. de nup. §. ſi autem tutelam, coll. 4.

k A tutela.] ſed ad quos redibit hoc caſu? Dic ad datiuam, inſtar eius qui in locum ſuſpecti vel remoti datur, vt ff. de teſta. tu. l. ſi quis ſub conditione. Item & dicitur quòd ipſamet petat j. in qui. cau. pig. ta. con. l. penul. & in authen. de nupt. §. ſi autem tutelam.

l Cautela.] aliàs tutela. nam res mariti ſui & ſuæ ſunt obligatę filiis, vt ſ. in l. 2. & in d authen. de nup. §. ſi autem tutelam.

m AD hæc Non ideo minus.] Idem intelligo in auia & auo, quia affectionis ratio ſupicionem remouet, vt ff. de rit. nup. l. non ſolum. § denuo.

n Durante.] ſecus in alio tutore, vt ſ. tit. 1. auth. minoris &c.

cui pe.tu.l.antepe.& inſti.de cura.§.interdū, ſed nō poſtea, ſed eodem tempore dari videtur, ac ſi eodem teſtamento, quo conſtat plures dari poſſe, ſm Ioan. Adita ergo hæreditate ſaltem ab vno hærede, incipit tutela omnium, vt ff. eo.l.ſi nemo, j. Antea ergo nullus erat prior: & ſic non pōt dici vnum ante alium. l.cui adhuc videbatur poſteriorem dando, priorem remouere, ut ff. de procu.l.ſi quis cum, § ſin. quæ eſt contra. ſed aliud in procuratore, qd' priuatū eſt officiū, vel idem: quia inuenitur ibi vnus ante alium, hic aūt non, cum ab adita hęreditate omnes incipiāt hic eſſe tutores, & facit ff. de adimen. lega. l.alumnæ, §. qui filias, & j. de teſtamen. l.ſancimus.

Procuratorem priorē remouet, qui poſteriorem dat.

SI tutores.] CASVS. Si pater filijs dedit tutorē in teſtamento, & vnus ad adultam ætatem peruenit, an fratris ſui pupilli debeat eſſe tutor, & datus in teſtamento remoueri, quæritur? Dicitur q non. ſed ſecundū hoc nulla eſt dubitatio legis: quia minor vigintiquinq; annis tutor eſſe non pōt, vt j. de legit. tut. l. vltima. Dic ergo ſic. Vnus filiorum habebat xxj. ann. alius xiij. qui alio pupillo remanente peruenit ad xxv. an. an tunc erit tutor fratris, qui fuerit datus in teſtamento?

pater alium codicillis dando reprobauerit. tunc enī poſterior ſolus tutor erit. Dat. Id. April. Duobus & Aſpris Conſs.

Frater impuberis tutorem teſtamentarium non excludit. Bald. Vel ſic: Tutela teſtamentaria non cedit legitimæ. Salic.

III. Imp. Alexander A. Gordio & alijs.

SI tutores teſtamēto vobis dati ſunt: quanquā vnus veſtrum ſuæ ætatis factus ſit, id eſt pupillarē ætatem exceſſerit, tutela tamen veſtra ad eum [a] nō pertinet. Dat. V. Kal. Ian. Maximo II. & Aeliano Conſs.

Mater non dat tutorem filio, niſi eum hæredem inſtituat: datum tamē iudex cum inquiſitione confirmat: et non confirmatus, tenetur protutela, ſi gerat. Salic.

IIII. Idem A. Felicianæ.

MAter teſtamento filijs tutores dare nō poteſt, [b] niſi eos hæredes inſtituerit. [c] quando autē eos hæredes non inſtituerit, ſolet [d] ex voluntate defunctæ datus tutor à præſidibus cōfirmari. Nullo verò [e] ex his interueniente, ſi res pupillares, qui dati ſunt, adminiſtrauerint: protutelę actione tenentur. PP. VII. Kal. Iu. Iuliano II. & Criſpino Conſs.

Si ſeruus alienus cum libertate à patre tutor filio datur, debet redimi & manumitti, & ut curator uel tutor alteri adiungi. h. d. ſecundum vtramque lect. Salic.

V. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Daphnæ.

SI pupillorū pater alienum ſeruum de quo poſtulas, & tutorem eſſe voluerit, [f] & liberum: manente tamen alio tutore pupillis ante dato: [g] & redimi & manumitti húc apud præſidē prouinciæ, & curatorem [h] adiungi oportet. PP. III. Kal. Mar. Seculari & Donato Cōſs.

Tutor recte datus, tenetur etiam de negligentia. Salic.

VI. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Daphnæ.

SI tibi pater [i] auunculū teſtamēto rectè tutorē dedit, nec is excuſatus eſt: eum tutelæ iudicio tā de adminiſtratis, quàm de neglectis [k] (cum ad-

tur cum inquiſitione. matris vero datio tenet per ſe, ſecundum quoſdam, arg j. titu. j. l. fi. vel ſine inquiſitione hoc caſu confirmatur. Sed videtur con[illegible] etiam quādo inſtituit, ſcilicet q non poſſit dare, ut ff. de leg. 2. l. peto, §. mater. Solu. hæc illam corrigit, vel ibi expone, non poteſt, ſcilicet a iūs quando non inſtituit, ut ſic cōcordet cū principio iſtius. Vel non poteſt, ut ibi, quin egeat confirmatione quæ omnino fit.

[d] Solet.] non dicit q ſit neceſſe, ſed ſolet ſi expediat pupillo, non aliàs, ut ff. e. l. iij. §. ſed & inquiri. diligenter ergo inquiritur, ſic & in patrono cum non inſtituit, ut ff. eo. l. quā tutelam, §. ſi ſed cū inſtituit, nulla fit, vel non tanta.

[e] Nullo vero.] ideſt neque pupillo hære de inſtituto: neque confirmato cū non fuit inſtitutus.

SI pupillorum.] CASVS. Pater filio ſuo impuberi tutorē dedit quendam libertum, & iuſſit alienum ſeruum redimi & manumitti, & eum tutorem dedit filio. eo redempto nihilominus alius erit tutor, & iſto facto libero adiungetur curator, quia tutorem habenti tutor dari non debet.

[f] Voluerit.] quia potuerit, ut inſtitu. qui teſta. da. tu. poſ § j. & j. de fideicō. lib. l. & ſi non aſcripta.

[a] Ad eum.] factum adultum, ſed q erat, remanet. Sed quid miri cum hic erat minor xxv. annis, vt j. de legit. tute. l. fi. Reſpon. olim poterat eſſe tutor minor, ſed excuſabat ſe ſi volebat vt hic, & inſti. de excuſa tut. §. itē minor. ſic ergo hodie inutilis eſt hęc lex. Vel dic q alter habebat vnum menſem, alter tredecim annos & dimidium, quibus datus eſt tutor. maior creuit, ita q factus eſt xxv. annorū. adhuc tñ alter eſt pupillus, & remanet tutor idem, & hoc cum teſtamento datus fuit: ſecus ſi à iudice, vt ff. de tut. & rat. diſtra. l. ſi tutor reipub. §. j. & plene dixi s. eo. l. j. in fi. Et no. q dicit ſuæ ætatis, i. adultus, ſecundum primum caſum, vel maior xxv. an. ſecundū aliū, quod probatur s. de his qui ve. æta. impetra. l. fi.

MAter.] CASVS. An mater filio ſuo impuberi tutorē dare poſſit, quæritur? Diſtinguitur, aut inſtituit eum hæredem, aut non. Primo caſu poteſt, ſed confirmabitur à iudice: ſed ſine inquiſitione. Si uero dedit, nec inſtitutus eſt, nec tutor confirmatus, & tunc cum inquiſitione non tenet datio.

[b] Non pōt.] vt & ff. de cōfir. tut. l. j. j. reſpō. & j. tit. j. l. j. & de lega. ij. l. peto, §. mater, & ff. eo. l. 4. 2. reſpon. & eſt rō: quia nō habet in poteſtate filios, quod eſt neceſſe vt teneat datio in teſtamento, vt inſti. de tute. § permiſſū.

[c] Inſtituerit.] ſed hoc quilibet extraneus poſſet, ut ff. de confirman. tuto. l ſi patronus: immo non, ſed confirma

[g] Dato.] à teſtatore eodem teſtamento, vel codicillis, ſecundum Ioan. Vel dic, à iudice. Sed tunc oppones q durante teſtamentaria non habet locum datiua. ſed reſpon. eſſe verum, quando teſtamentaria tenuit ab adita hæreditate, vt cum liber datur, ſed ſecus cum ſeruus, quem oportet prius manumitti. Sed alia ratione non placet, quia non adiungitur tunc, ſed ſolus eſſet, cum ille interim datus deberet deſinere, ut inſtitu. de Attil. tut. §. j prima ergo placet.

[h] Et curatorem.] non tutorem, vt eultes opinionem, quia habenti tutorem &c. vt j. qui pe. tu. l. antepe. & inſtitu. de cura. §. interdum. Vel dic ſecundum Ioan. etiam tutorem, quia eodem tempore dari videntur, vt s. e l 2. Tertij dicunt ideo curatorem, quia in minus ſolenni voluntate fuit datus. quod non placet, quia fruſtra diceret debere redimi & manumitti, & facit j. titul. j. l. ſi vt proponis.

SI tibi.] CASVS. Pater filio ſuo auunculum tutorem dedit, an ualeat datio? Valet, quia conuenietur tàm de geſtis, quàm de gerēdis neglectis, actione tutelæ, niſi ſe excuſaſſet.

[i] Si tibi pater.] non ſic in matre, ut infra titul. j. l. j.

[k] Neglectis.] vt & infra ſi tut. non geſſit l. ij. & ff. de ritu nuptia. l. ſi quis tutor, §. quinetiam.

f Et placet ēt Sali. fallit tñ ſi patrimonium pupilli eſſet tā amplū, q tutor teſtamentarius non ſufficeret, quia tunc concurret datiuus, vt no. s. eo. l. 1. in gl. fi.

Vtelæ.] Finita tutela poteſt adultus tutoré conuenire iudicio tutelæ ad id quod ſibi ex adminiſtratione debetur. & hoc in prima. An aût in teſtamento dari poſſit curator, quæritur? Dicitur quod non. & hoc in ſecunda.

Iubebit.] finita tutela, nō prius, vt ff. de tu. & rat. diſtra. l. mili, in prin.

Non ambigitur.] ſed confirmatur, vt ſupra de nego. geſt. l. curatoré, & inſti. de cura. §. dantur.

Vtores.] Non ſolum per uerba Latina, ſed etiã per Græca dari in teſtamento poteſt tutor.

Latina verba legitima dicũtur.

Legitimis.] id eſt Latinis. & facit infra de teſta. l. hac cõſultiſſima, in fine.

Hoc eſt opus quando datio non tenet omnino per ſe.

Teſtamẽto.] Tutor à matre in teſtamento datus, ſe excuſare non habet neceſſe, cum datio non teneat, datus tamen à iudice confirmatur, & tutelam adminiſtrabit, vel ſe excuſabit. Vi.

Dati.] antequam tamen dentur, poſſunt ſe excuſare ſi volunt, vt ff. de excuſa. tuto. l. iuriſperitos. §. fina.

Nõ habent.] quia non tenet datio, vt & ſupra titu. 1. l. mater. ſed ſecus ſi pater dat, quia debet ſe excuſare, vt s. tit. 1. l. ſi tibi pater.

Et quidem inquiſitione.] ſecus cum pater minus legitime dat, ut inſti. de tute. §. fi. & ff. e. l. ſi filio. Sed quare magis inquiritur a matre datus? Reſpon. quia fragile & mutabile eſt mulieris conſilium. & ad hoc ff. de teſta. tute. l. pater, & ff. q. pe. tuto. l. fin. in princ.

Mulieris cõſiliũ eſt fragile.

miniſtrari deberent) apud competentem iudicem cõueni, ſecundum bonam fidem tibi ſatisfacere iuſſurum. Subſcr. Non. Aprilis, Sirmii. CC. Conſs.

Tutor rectè datur in teſtamento, non curator, licet confirmetur. Sal.

VII.

A

TVtelæ actione cõtra tutorem mota, quem in teſtamento patris, in cuius fuiſti poteſtate, datum proponis: reddi tibi, ſi quid debetur, competens iudex aditus iubebit. Curatorẽ enim inutiliter in teſtamento dari non ambigitur. Dat. XVII. Kalend. Maij, Sirmij. CC. Conſs.

VIII. Impp. Theodoſ. & Valentin. AA. Florentio pp.

TVtores etiam Græcis verbis licet in teſtamentis relinquere: vt ita tutores dati videantur, ac ſi legitimis verbis eos teſtator dediſſet. Dat. pri. Id. Septemb. Theodoſio A. XIIII. & Maxi. Conſs.

TITVLVS XXIX.

DE CONFIRMANDO tutore.

Tutor inutiliter datus, excuſatione non indiget: niſi ex die confirmationis. Cum caſu ſummario concordat. l. Caius teſtamento. ff. de excuſa. tuto. Baldus & Salicetus.

I. Imp. Alexander A. Priſco.

TEſtaméto matris tutores dati, excuſare ſe neceſſe nõ habent, niſi decreto ſecundum voluntatem defunctæ, & q. dé inquiſitione habita, dati fuerint. PP. III. No. Martij Iuliano II. & Criſpino. Conſs.

NEque] CASVS. Si tutor in teſtamento imperfecto datur, non tenet datio, confirmari tamen poteſt a iudice. tempus tamen legis datum ad excuſandum ſe, non cedet ante confirmationem.

In conſtituendis.] id eſt confirmandis.

Tutor relictus à patre in teſtamento non ſolẽni vel in epiſtola, non eſt tutor niſi confirmetur per iudicem: nec cedunt ei tempora excuſationum proponendarum. h. d. Bald. Vel ſic: Nec epiſtola, nec teſtamento imperfecto datur tutor legitime: ideo excuſationis tempus non cedit antequam confirmetur. Salicetus.

B

II. Idem A. Valer.

NEque per epiſtolam, neq; ex imperfecto teſtamento tutorem rectè dari, indubitati iuris eſt.

¶ Sed voluntas patris in conſtituẽdis tutoribus vel curatoribus in huiuſmodi caſibus à iudice, ad cuius officium hęc res pertinet, ſeruari ſolet.

¶ Secundum quæ vereri non debes, ne tempus antequàm confirmareris tibi ceſſerit. PP. VIII. Id. Auguſt. Alexãdro A. II. & Marcello Conſs.

Tutor confirmandus non impedit quin interim alius poſſit dari: & dato poterit confirmandus adiungi. h. d. Baldus Vel ſic: Antequam tutor inutiliter a patre datus confirmetur, poteſt per iudicem de alio prouideri, & per eum geſta valent. Vel ſic: Legitime facta non reuocantur: & confirmatio tutoris conſiſtit in deliberatione iudicis: quia omnino eſt confirmandus. Salic.

D

III. Idem A. Aeliano præfecto prætorio.

SI (vt proponis) pupillo cuius meminiſti, pater inutiliter teſtamento tutores dedit, & priuſquã hi confirmarentur, alii ab eo cuius intereſt, dati ſunt: id quidem quod iure geſtum eſt, reuocari non poteſt. An autem qui iu

Solet.] ſine inquiſitione, vt ff. e. l. ſi filio, & inſti. de tut. §. fi. ſed hodie videtur hæc lex corrigi, vt infra de teſta. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto, & ſupra famil. ercis. l. fin. quod quidã dicunt. alij tamé e contra. Item an erit teſtamẽtarius, vel datiuus? Videtur quod teſtamẽtarius, vt ff. e. l. 2. & de cura. fur. l. ſi furioſo puberi. Sed dic datiuũ, vt ar. ff. de ver. ſigni. l. lege, & in auth. de defen. ciui. §. interim, coll. 3. hinc eſt quod ſi mater interueniat ex auth. infra quãdo mu. tu. off. auth. matri præfert huic. nec obſt. quod dicitur omnimodo confirmandus, vt d. §. inſtit. de tute. in fin. quia exponitur ibidem ſecundũ Io. id eſt ſine inquiſitione. non autẽ omnimodo, id eſt ſemper. & facit etiã pro matre infra. l. proxi.

Tutor in teſtamento inualide datus, à iudice tũ confirmatus, an dicatur teſtamentarius.

ADDITIO. Tu dicas doctores communiter tenere talem tutorem eſſe teſtamentarium, & ꝑficiendũ legitimo. de quo per Bar. in l. 1. ff. eod. ti. An autem iudiciũ matris tutoré legitimũ expellat? Dic ſecundũ Bal. quòd nõ, vt infra qui pet. tuto. l. cum a matribus.

Tẽpus] quinquaginta dierum quod datur ad conteſtandas excuſationũ cauſas, quod currit ex quo incipit tenere decretũ. quatuor autem menſes continui ad peragẽdũ negotiũ ex die nominationis, vt ff. de excuſa. tuto l. quinquaginta.

SI vt proponis.] CASVS. Si in teſtamento imperfecto tutor detur, & antequã confirmetur, iudex alium dedit, poſterior erit tutor. an autem qui cũ patre litigãt, poſſint eſſe curatores? Prouidebit cõpetẽs iudex pro vtilitate pupillorum.

Ab eo.] ſcilicet magiſtratu.

Intereſt.] quatuor enim adeſſe debent, quòd is det, qui iuriſdictionem habet. quòd illi cui dari poſſit, & is detur cuius dandi ſit facultas, & pro tribunali qui dat ſedeat, vt ff. eo. t. naturali. § 1.

Nõ poteſt.] ſic. j. de admini. tuto. l. ſancimus. 1. & ad

legem Iul. de adult. l. Gracchus. & hoc li cet illi erant confir mandi. ſic & ff. de mino. l. in integrũ. & l. ſi mulieri.

[a] Curatores.] non dixit tutores, ne ob ſtet regula infra qui pe. tu. l. antepe. Vel dic id eſt tutores. & ſa. ff. de teſt. tu. l. ex ſententia, & ſupra tit. j. l. ſi pupillorum, & quod no. in l. 1. & ſupra l. proxi.

Naturalibus.] CASVS. An pater filio ſuo naturali tutorem in his rebus quas vſque ad modum lege defini tum dedit inter viuos, vel reliquerit in vltima volũtate, da ri poſſit q̃ritur? Dici tur quòd ſic, tamẽ à iudice confirmabit.

[b] Quocunque.] inter viuos, vel in vltima voluntate, vt in authen. quib. mo. natu. effi. ſui. §. pen. colla. 7. ſecus ſi nihil dederint, vt. ff. eo. l. naturali, in pri.

[c] Modum.] ſcilicet vnam vnciam, vel ſex, vel hodie in totũ vt ſupra de nat. lib. 2. & authen. nunc ſo li. Item in. l. humanitatis, & in authẽ. licet. & ia. infra qui do mu. tu. off. l. ſi. Sed oppone, nónne datur certis rebus hic? ſic ergo eſt contra. ff. de teſta. tute. l. certarum, & l. quia perſonę, & inſtit. qui teſta. da. tuto. poſ. §. certę? Reſpon. datur etiam rei ſcilicet ſecundario, non principaliter, vt inſtit. de excu. tu. §. datus. uel non datur ẽt rei .ſ. certæ, ſed rei, q̃ ꝗ continet ius, vt. ff. eo. l. ſi tamen.

Tutor an poſſit dari certæ rei.

DE LEGITIMA tutela.

Deficiente teſtamẽtaria ſuccedit hac: vt inſt. de leg. ag. tu. in prin. & hãc nemo dat, ſed lex: vt ff eod. l. legitimos. in princi.

Continuatio.

Ad auunculos.] CASVS. In hac. l. dicit imperator, quòd

dicium patris habent, cu ratores [a] eidem pupillo conſtitui debeant, aditus competens iudex perſpectis vtilitatibus eius æſtimabit PP. III. Id. April. Modeſto & Probo Conſs.

Tutor datus filio naturali (etiam in teſtamento non ſolenni) eſt confirmandus ſi patris affectio erga filium naturalem oſtenditur ex eo quód ei aliquid reliquerit. h. d. Bald. Vel ſic: Tutor datus a patre filio naturali debet petere ſe confirmari: & confirmatus ſolum habet adminiſtrationem in prouentu à patre. Salice.

B

IIII. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano p[r]æfecto Prætorio.

Naturalibus liberis prouidentes, damus licentiam patribus eorum in his rebus quas quocunque [b] modo eis dederint, vel reliquerint (.ſ. intra præfinitum noſtris legibus modum [c]) & tutorem eis relinquere: qui debet apud competentem iudicem confirmari, & ita res gerere pupillares. Dat. XV. Kalend. April. Conſtantinopo. Lampadio & Oreſta Conſs.

C

TITVLVS XXX.

DE LEGITIMA tutela.

Cognatis non defertur legitima tutela hoc dicit lex iſta. ſed agnatis ſit. Vel ſic: Tutela legitima ex lege duodecim tabularum deferebatur ad agnatos, non ad cognatos: & ſic ad patruos, non ad auunculos. Salicetus.

I. Imp. Dioclet. & Maximia. AA. Firminæ.

Ad auũculos [d] nec maſculorum tutelæ ex lege duodecim tabularũ deferuntur: cum ſolummodo patruis, [e] ſi non ſe excuſauerint, id ius tributum ſit. PP. VIII. Kalend. Iun. ipſis AA. IIII. & III. Conſs.

IN AVTHENT. de hære. ab inteſt. §. ex his colla. ix. conſtitu. j.

Hodie tutela legitima defertur ſecundum ordinem ſucceſſionis: vt ſic

A *proximior vocetur, dum tamen ſit idoneus: & pluribus extantibus in eodem gradu, magis idoneo committetur adminiſtratio aliorum periculo & cum tacita hypotheca bonorum. Salicetus.*

Sicut hęreditas agnatione non inſpecta proximis defertur, ſic & tutelæ onus comitatur emolumentũ, ſi maſculi & perfectę ſint ętatis, [f] & nulla lege prohibeãtur ſuſcipere. [g] ¶ Quòd ſi plures ſint eiuſdem gradus, & ad tutelam vocantur: iubemus cõmuniter apud iudicẽ cõuenientibus, vnũ vel plures eligi, & [h] eum vel eos adminiſtrare: vt magis idoneo vel idoneis cõmittatur tutela, periculo tutelæ omnibus imminente, qui ad tutelam vocantur: & ſubſtantiis eorum minoribus tacite ſubiacẽtibus [i] pro huiuſmodi gubernatione.

Etiam minima capitis deminutio iure illo excludit a tutela. h. d. cum glo. Sali.

II. Iidem. AA. & CC. Aſclepiodoto.

Ad agnatos pupilli iure legitimo ſolicitudinem tutelę pertinere niſi capitis deminutionem [k] ſuſtinuerit, manifeſtiſſimum eſt. S. III. Non. April. AA. Conſs.

Etiam ad pupillarum tutelam vocantur maſculi, reiecta cõtraria cõſtitutione Conſtantini. h. d. quam tamen non habemus. Salicetus.

III. Imp. Leo. A. Erythrio præfecto prætorio.

Conſtitutione diuæ memoriæ Conſtantini, lege Claudia ſublata, [l] pro antiqui iuris auctoritate, ſaluo manente agnationis iure, [m] tam conſanguineus, id eſt frater, q̃ patruus, cæteriq́; legitimi ad pupillarem fœminarũ tutelã vocantur. Dat. Kal. Iul. Martiano & Zenone Conſs.

Frater emancipatus eſt legitimus tutor alterius fratris in poteſtate retẽ

frater patris, qui eſt agnatus, tutor de iure duodecim tabularum eſſe poteſt.

[d] Ad auunculos.] qui ſunt matris fratres, & ſic cognati.

[e] Patruis.] qui ſunt agnati. & idem in his qui ſunt de nouo ſortiti ius agnationis, vt j. de leg. hære. l. fin. §. ſi. ſed cum iure prætorio admittuntur cognati ad ſucceſſionem, an eodem iure & ad tutelam, quærit lo. an. qđ videtur. arg. inſtit. de le. patro. tu. hodie autem conſtat per authen. quæ ſequitur, ſicut &c. quę eſt in authẽ. de hęre. ab inteſtato. §. ex his, colla. 9.

Cognati an hodie admittantur ad tutelam.

Sicut. Sint ætatis.] vt & j. eo. l. fin.

[f] Suſcipere.] vt miles, vt j. qui per tut. l. armatæ, & in aliis caſibus, vt in eo. tit.

[h] Eligi.] hæc electio fit propter cõmodiorẽ adminiſtrationẽ, vt hic, & ff. de leg. tu. l. legitimos. § in legitimis, & ff. de admi. tu. l. 3.

[i] Tacite ſubiacentibus] ſcilicet pro officio obligatis, vt hic, & j. de admin. tut. l. pro officio.

Ad agnatos.] CASVS. Tutor pupilli debet eſſe agnatus, niſi maximã vel mediã ca. deminu. paſſus fuerit.

[k] Capitis deminutione.] maximã vel mediã, uel minimã, ſi eſt legitima tutela, vt inſti. quib. mo. tu. fi. §. ſed & capitis, & ff. de ca. demi. l. tutelas, in princi. & ut j. eo. l. frater.

Conſtitutione.] CASVS. Claudius ſtatuit ut agnatus uocaret ad tutelã fœminarũ, cõſtitutione cuius ceſſante ſtatuit imperator, ut nõ ſolũ patruus, ſed frater ad legitimam pupillorũ tutelam uocetur. Viuianus.

[l] Sublata.] quę alios filiis, alios filiabus tutores eſſe iubebat.

[m] Iure.] quod eſt in ſtatu

fratre ėt poſt minima capitis deminutione,ut j l.proxi.

a F Rater.] C A S V S. An frater emācipatus non obſtante emancipatione ad legitimam fratris ſui vocari debeat tutelam, quæritur? Dicitur quod ſic, niſi iuſta cauſa poſſit ſe excuſare. nec ob hoc quod ſit emancipatus vel capite minutus, ſe poterit excuſare.

a Antecedere.] excipe hodie filium fratris qui cum eo admittitur,ut j de leg. hære.auth ceſſante.

b Legitimam.] ſed contra in poteſtate retentus eſt fiduciarius, ut inſti.de fi du. tut. §. 1. & ff.j. de legi.hære. l. de emancipatis, & l. meminimus.§. 1. & j. de cura. fur.l. ne lucrum. Sed contra.ff. de inoffi.teſta. l fratres. ubi dicit tolli agnationé, & ſic nō erit legitimus, ſed hæc corrigit. Item facit inſti. de leg. ag.tut. § fi. & inſti. de legi. ag. ſuc.§. ti.

N Emo .] C A S V S. Minor. 25. ann. tutor eſſe non poteſt, obſtante minori ætate, an à legitima ſucceſſione propter hoc excludi debeat, quæritur? Dicit quod nō.

c Annū impleat.] ut inſti.de ſid.tu. in fi.& de excuſ tut .§. itē maior, & ſſ.j. de legi.hęre.l.ſi in fi.& ſſ.a q ętate ſe excu. lib. 10 l. cum alios.

d Alius prægrauetur.] ſcilicet minor.

e Sub cura agere] quandoque tamen unius curator, & alius ſubcurator, conſtituitur,ut ff.de nego geſt.ex facto.

f Cui].i.quibus.vel cui,ſcilicet. ætati.

g Teneri]arg ſume quod ſi minor accipiat dotē nō obligant bona eius tacite, ſicut nec hic quod quidē dnt. Alii quod ſic cū ſit legalis obligatio alias non unde decreto.

ADDITIO. Hanc

Dotē accipiente minore, an ſua bona tacite obligentur,

Cocor. ea. ind. co zu,cū glo. 1.de ætat. & qualit. exua.

ti,& filiorum eius.h.d.Bald.Vel ſic: *Sicut frater emancipatus vocatur ad legitimam fratris & ſororis hereditatem,ita ad eorum tutelam.Sal.*

IIII. Imp. Anaſtaſius A. Polycarpo.P.P.

F Rater emancipatus, qui in germani ſui vel ſororis ſucceſſione omnes inferiores ſeu prolixiores gradus non tantum cognatorum,ſed etiam agnatorum antecedere a nobis pro noſtra diſpoſitione iuſſus eſt, etiam ad legitimam b fratrum & ſororū, nec nō liberorū fratrū tutelā, quaſi minimè patris poteſtate per ius emancipationis relaxatus,ſi non alia iuri cognita excuſatione munitus ſit: vocari.nec ſub prætextu capitis deminutionis alienū ab huiuſmodi onere ſemetipſum eſſe contēdere ſancimus. Dat.Kalēd. April. Ioanne & Paulino Conſs.

Qui nō eſt legitimæ ætatis,tutor eſſe non poteſt & a ſucceſſione propter hanc cauſam non repellitur.h.d Bal. Vel ſic: Minor 25 annis non vocatur ad tutelam vel curam, cum ipſe indigeat tutore vel curatore. Vel breuius. Qui non eſt ætatis perfectæ,non poteſt tutor vel curator eſſe.Salic.

V. Imp. Iuſtinianus A. Demoſtheni præfecto prætorio.

N Emo neque frater, neque alius legitimus in tutelam ſiue ingenui ſiue liberti vocetur, antequam quintum & viceſimum ſuæ ætatis annum impleat. c Immineat enim cuique pro ſua tantum modo adminiſtratione periculū,ne alieno onere alius prægrauetur. d Sic etenim & pupillis & adultis competens gubernatio inducetur,& naturalis ordo per omnia cōſeruabitur. Cui enim ferēdū eſt † eundem eſſe tutorem, & ſub tutela conſtitui: & iterum, eundem eſſe curatorem, & ſub cura agere? e

Hæc certè & nominū & rerum fœda confuſio eſt.

Diſcretis itaque omnibus,vel datiui vel legitimi fiant tutores vel curatores hi qui talis ætatis ſunt,cui f ſuarum rerum adminiſtratio cōmittitur, quorumque res poſſunt pleniſſimo iure hypothecarum teneri. g

Omnibus quæ de ſucceſſionibus tam ingenuorum, quàm libertorum † prioribus legibus diſpoſita ſunt,in ſuo robore duraturis, nec aliquam imminutionem ex præſentis legis ſanctione accepturis: maximè in libertorum ſucceſsionibus: ne videantur ex eo quòd ad tutelæ grauamen non veniunt, ſucceſſionis emolumentū amittere. h Recitata ſepties in nouo cōſiſtorio palatij Iuſtiniani. Dat.III.Kalen. Nou.Decio.V.C Cons.

TITVLVS XXXI.

QVI PETANT TVtores vel curatores.

Minor debet admoneri quòd petat curatorem ad lites: & ſi admonitus non petit,etiam abſenti eidem & inuito dabitur h.d Sal.Vel ſic: Volens cum adulto litigare, debet ipſum admonere & ipſe adultus poteſt petere curatorem ſibi dari.Sal.

I. Imp. Antoninus A. Chryſanthæ.

A Dmone i ado leſcētem ad uerſus quē cōſiſtere vis, vt curatores ſibi dari poſtulet cū quibus ſecundū iuris formam conſiſtas, k qui ſi in petendis his ceſſabit: potes l tu competentem iudicē adire, vt in dandis curatoribus officio ſuo m fungatur.PP.II. Non. Feb. Meſſala & Sabino Conss.

Libertus omittens petere tutores filiis patroni,ſubiacet periculo deſerti obſequii.Sa.

II. Idem A. Epaphrodito.

queſtionē decidit Bar. in repetitione. l ſi conſtante. ff. ſolu. matri. in tertio modo repetendi, in verſi.quarto quæro, pone quod minori.ubi cōſuluit dāri dotē minori, quod obligatione bonorū expreſſā recipiat cū iuramēto, per authen. ſacramenta puberum. ſ. ſi aduer. vendi.

h Amittere.]nam fallit hæc regula vbi eſt ſucceſſionis &c.vt inſti. de le.pa tro.tute §.fin.

QVI PETANT tutores vel cura.

Venit nunc ad datiuā:& primo quærendo quis petat ea dari.

A Dmone.] C A S V S. Si quis habens minorem ſibi obligatū velit eū cōuenire,ſi curatorem non habeat, admoneat eum vt curatorem petat. quod ſi non petierit ,adire poterit iudicem, & petat vt ei detur curator.

i Admone.] ſi vis. nec enim punieris ſi non petas, niſi quia ſi ſententia definitiua daretur pro te,non teneret,vt ſupra de procu l. non eo minus.vēditio autē fieri poſſet ex interlocutoria vel definitiua de iure lata, ſi nō defēdereт,licet ſecus ſi eſſet pupillus, vt ff de bo.aucto.iu. poſ l ſi minor,& ff. quib. ex cau.in poſ. ea.l apud Iulia. Alij autē puniuntur ſi nō petāt, in ſucceſſione & in alijs , vt ſ.qui pet. tut. l. 2. & j.de admi tu.l. ſancimus. 2.§.ne autē, & infra de legi hære. l.ſciāt, & fac.ff de mi.l.ait prætor.§. permittitur.

k Conſiſtas.]alias cōſiſtas,alias cōſiſtat.

l Potes.] nō autē cogeris, vt dixi per.l. dictam,ſi minor.

m Officio ſuo .] quod eſt vt ſi litigat cū tutore,nō aliter det curator niſi poſtulātī pupillo,vt ff de tut.l. q habet. §. idē Caſ-

† al. libertinorū, & nō male.

Curator qualiter dat adul-

ſius. ſi cũ alio, datur inuito, vt inſtit. de cura. §. itẽ inuiti. A & fac. ff. ad Tertul. l. 2. § ſi mater non petierit, & §. ſeq.

P Atroni.] CASVS. Libertus filiis patroni ſui tutorem petere debet, quod ſi non fecerit, punietur.

a Nomina.] ſcilicet tutorum.

b Ex quibus.] i. propter quę ſupradicta, ſcilicet aditionem & nominum editionem. Vel dic, ex qbus nominatis.

c Subeas.] emendaris enim verberibus, vt & ff. eo. l. 2. §. liberti, & etiam in ſeruitutem reuocaris, vt dicunt quidam. ff. de iur. patro. l. ingratus, & j. de lib. & eo. lib. l. ſi manumiſſus. & ſic eſt contra j. de lib. cau. l. ſolo. Sed dic, refert inter neceſſarium obſequium, & non neceſſarium, vt ibi diximus.

Libertus non petēs tutores filijs patroni, qualiter puniatur.

I N locum.] CASVS. Si tutor pupilli decedit vel relegatur, petente matre alius ei per competentem iudicem ſubſtituendus eſt.

d Filiis.] matri loquitur.

e Poſtula.] ô mater & eſt ad hoc ff. ad Tertul. l. 2. §. ſi mater non petierit, & ff. eo. l. 2. & infra de admini. tuto. l. fina.

S I filiis.] CASVS. Creditor poteſt petere tutorē filiis debitoris, ſi conſanguineos non habet qui petant.

f Et ipſe.] ſ. creditor.

g Curare.] caute dicit curare. nã primo rogare debet eos qui poſſunt petere, vt petant, vt ff. eo. l. 2. §. ſi quidem aliqs.

A Mita.] CASVS. An ſoror patris filiis tutorem petere poſſit, quæritur? Dicitur quod ſic.

h Non prohibetur.] ſed nec cogi poſſe, ſed cauſatiue, vt j. de legi. here. l. ſciãt.

M Atris.] CASVS. Mater ſi filio ſuo tutorem petere debet. an aũt ſi filio curatorem habet neceſſe petere, quęritur? Dicit quòd nõ, cũ ipſe talis ſit, qui ſibi ipſi curatorē petere poſſit, ſi rei qualitas expoſcat.

i Matris pietas.] i. materna pietas.

k Debes.] ô mulier. l Et obſeruare.] repete, & materna pietas inſtruere te poteſt quid obſeruare debes, ne quid &c. id eſt φ illi qui petiti & dati ſunt, adminiſtrent. 1 & bene, vt hic, & j. de admini. tut. l. fi. §. perſonis.

† al. ſecius quàm.

P Atroni tui filij ſi eius ętatis ſunt, vt res eorũ per tutores adminiſtrari debeant: cura adire prætorem, & nomina[a] edere, ex quibus[b] tutores conſtituãtur: ne ſi ceſſaueris, obſequij deſerti periculũ ſubeas.[c] PP. III. Non. Iul. Meſſala & Sabino Conss. B

Tutore mortuo mater pupilli debet petere alium dari. h. d.

III. [illegible]

I N locum tutoris defuncti, vel in perpetuum relegati, alium dari tutorem filiis[d] tuis idoneum ex eadem prouincia à iudice competente poſtula:[e] qui ſecundum officium ſuum vtilitatibus eorum prouidebit. PP. III. Id. Iul. Læto. II. & Cereali Conss.

Creditor in ſubſidium petit tutorem dari pupillo debitoris ſui. Sal.

IIII. Idem A. [illegible]

S I filiis debitoris tui nõ ſunt neceſſarii, qui tutores petãt: potes & ipſe[f] curare[g] vt accipiant, per quos legitimè defendantur. PP. III. Id. Iul. Lęto II. & Cereali Conss.

V. [illegible]

A Mita tutores petere filiis fratris ſui non prohibetur.[h] PP. V. Kal. Iul. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Mater debet tutores petere filiis ſuis, & inueſtigare qualiter adminiſtrant, non autem curatores. Sals.

VI. [illegible]

M Atris pietas[i] inſtruere te poteſt, quos tutores filio tuo petere debes.[k] Sed & obſeruare[l] ne quid ſecus quàm † oportet, in re filii tui pupilli agatur.

¶ Petendi autem filiis curatores neceſſitas matribus impoſita non eſt:[m] cum puberes minores annis vigintiquinque ipſi ſibi curatores, ſi res eorũ exigit, petere debeant.[n] PP. X. Kal. Octob. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Volens reddere rationem adminiſtrationis, adulto poteſt petere curatorem dari, cui reddatur ratio. Sals.

VII. [illegible]

A Dmone eam quæ quondam pupilla tua fuit, cum eam non tantum viripotentem eſſe, ſed etiam nupſiſſe proponas, vt ſibi petat curatorem.[o] Quòd ſi ea[*] petere neglexerit: quo maturius poſſis rationem reddere adminiſtrationis, adito eo cuius ſuper ea re notio eſt, petere curatorem non vetaberis.[p] PP. VI. Id. Ianua. Gordiano. A. & Auiola Conss. C

Et qui adhibuit diligentiam quam debuit adhibere, caſus fortuitus non debet obeſſe. hoc dicit Bald. Vel ſic: Impedimentum ſuperueniens in perſona procuratoris ad tutorem petendum miſſi, excuſat matrem. Sals.

VIII. [illegible]

C Vm à matribus, ſedulum[q] petendi[r] tutoris officium exigatur, nec fortuiti caſus impedimentis[s] aſcribantur, proponaſque procuratorem, qui ad petendum pupillo tutorem à matre fuerat conſtitutus, à latronibus interfectum, petitionem ex neceſſitate demoratũ eſſe: ab hęreditatis ſucceſſione matrem repelli,[t] cuius nullum vitium interceſſiſſe aſſeris, perquam durũ eſt. PP. V. Id. Mart. Tiberiano & Dione Conss. D

Habenti tutorem mater nõ petit. h. d. Bald. Vel ſic: Non imputatur matri, ſi non petat tutorem filio habenti. Sals.

m Non eſt.] niſi eo caſu quando impuberi petitur, vt ff. & pet. tut. l. 1.

n Debeant.] non alius, vt ff. eo. l. 2. §. curatores.

A Dmone.] CASVS. Mater mi ſit procuratorem ad petendum tutorem filio ſuo, qui à latronibus interfectus eſt: interim deceſſit pupillus. nunquid videbitur non petiiſſe, & ſic excludi debeat à ſucceſſione filij, quæritur? Dicitur quod non, cum non ſtet per eam, ſed per fortuitũ caſum qui prçuideri nõ poteſt.

o Curatorem.] alias tutelæ iudicio teneris, vt ff. de admin. tut. l. ita autem. §. fi.

p Non vetaberis.] cui reddes rationē, vel potes offerre, & conſignare, & deponere, vt ff. de mino. l. ait prętor. §. 1. & fa. ff. de tute. l. qui habet. §. ſi pupillus. 1.

C Vm à matribus.] CASVS. Si mater filio ſuo habenti tutorem, tutorem non petat, & deceſſit pupillus, an ſit excludenda ab eius ſucceſſione, quæritur? Dicit φ nõ, quia habenti tutorem tutor dari non debet.

q Sedulũ.] i. continuum.

r Petendi.] non accuſandi de ſuſpecto, vt ff. eo. l. fi. §. fi.

s Impedimentis.] l. lęſionibus. l. his qui impediti ſunt. ſic & ff. de adminiſt. tu. ad ciui. pert. l. 2. §. ſi eo tempore, & j. de appel. l. præſes.

t Repelli.] ſic & ſi minor eſt, vt ſ. ſi ad uer. delic. l. licet. ſed licet repellatur quando. ſ. nõ habet iuſtã cauſã, vt hic, & ff. ad Tert. l. l. 2. §. ſi mater nõ petierit; fideicõmiſſũ tamen à patre relictũ non gdit, vt ff. e. l. fi. §. ſi vero.

1 Gl. ſequitur Sali. & vide Bart. per tex. ibi in l. 2. j. de admi. tu. Bal. in l. precib⁹, in verſic. quid ergo ſi petierit.

* eum.

† Et ſic quod quis inuitus patitur, non eſt illi imputandũ. cõcor. di. 5. c. ad eius vero, circa me. cum glo. ſuper ver. multa.

vero. ſed hodie videtur etiam illud amittere, vt ĩ. de leg. A
hære. l. ſciant, & ad Tertyl. l. omnem, & facit. ff. e. l. 2.
vel dic vt in l. ſciant.

a Non poſſit.] vt & ĩ. qui da. tuto. poſſ. l. ſi ſororis, & inſtit. de cura. §. interdum, & ĩ. in quib. caſi. tu. ha. tu. da. po. l. licet, vbi plene dices. ſed habenti tutorem datur curator, vt ff. de tu. & cu. da. ab his. l. venuti. §. curatorem.

b Non poſtulare.] cum alium haberet.

NEpotibus.] CASVS. Si frater tuus habeat nepotes ex filio, & mater eius tutorem nõ petierit, an tutorem petere poſſis, quæritur? Dicitur ꝙ ſic.

† aliàs neglexiſſe.

c Potes.] nõ tamen obeſt ſi nõ petieris, cũ eorum mater te præceſſerit, vt ff. ad Tertyl. l. 2. §. fi.

MAtres.] CASVS. Non ſolum legitimis filiis, ſed naturalibus mater tutorem petere debet. & ſi non petierit prætẽdẽs ignorantiam iuris, non audietur, nec legis pœnam effugiet.

Iuris naturalis ignorãtia mulieres nõ excuſat.

d Profutura.] quia eſt error in iure naturali, vt ſ. de in ius vo. l. 2. & ff. ſi quid in frau. pa. l. ſi patronus heres, in prin. & ſic non ob. ff. de iur. & fac. igno. l. error, & l. iuris ignorantia, & ĩ. de codicil. l. fi. §. ſi qs vero, in fi. Vel dic quod ignorãtia iuris arcet eam à lucro, vt hic. nec obeſt ei in omittendo. & fa. ſ. de iur. & fa. ign. l. fi.

IX. Iidem. AA. Aſclepiodoto.

CVm iure habenti tutorem tutor dari nõ poſſit,[a] intelligis matrem non officium pietatis in petendo tutorem deſeruiſſe,† ſed iure munitam meritò filio ſuo tutorem nõ poſtulare.[b] S. III. Nõ. April. Byzãtii. AA. Cõſs. B

Negligente matre poſſunt agnati pupilli eius petere tutorẽ dari. Sal.

X. Iidem. AA. & CC. Priſco.

NEpotibus fratris tui, ſi eorũ mater in petẽdis tutoribus debito nõ fungatur officio, petere tutores ſolenniter potes.[c] S. prid. Kal. Maii, Sirmii. CC. Conſs.

Mater debet petere tutorem filio naturali ſicut legitimis: aliàs ei non ſuccedit. h. d. Bal. Vel ſic: Mater etiã filio naturali tantum tenetur petere tutorem dari, nec ignorantia iuris excuſatur. Sal. C

XI. Imp. Zeno. A. Dioſcoro præfecto prætorio.

MAtres naturalibus etiam filijs ad ſimilitudinem eorum qui ex iuſtis ac legitimis nuptiis ſunt procreati, petendorum tutorum neceſſitati ſubiaceant: nulla eis ignorantia iuris ad euitanda legibus vel ſacris conſtitutionibus definita, ſi petitionẽ tutorum minus curauerint, profutura.[d] D Dat. Kal. Septemb. Conſtantinop. Zenone. A. II. Cons.

TITVLVS XXXII.

VBI PETANTVR TVtores uel curatores.

In loco originis vel domicilij conſtituitur tutor & curator minoribus, non vbi non habent originem vel domicilium. hoc dicit Bald. Vel ſic: Ibi tutor vel curator debet peti vbi pupillus originẽ trahit, vel maiorem partem facultatum habet & domicilium. Sal.

VBI PETANtur tutores uel curatores.

Dixit qui petant: nunc vbi.

MAgiſtratus.] CASVS. Ibi peti debet tutor, vbi pupillus habet domicilium, vel ibi vbi pater ſuus erat oriundus, vel vbi facultates ſuæ conſtitutæ ſunt. ſi vero alibi ſit, reduci debet ad patriam ſuam, & ibi tutor petetur.

e Patris.] ſic & ff. ad muni. l. 1. & l. aſſumptio. §. filius, & ĩ. de muni. & ori. l. filios, & l. origine, lib. 10.

f Facultates.] vt & ĩ. de incol. l. ciues, lib. 10. Sed quid, ſi hẽt facultates, in diuerſis lo. Rũ. iudex cuiuſlibet loci dabit ſuũ tutorem, vt. ff. de tut. & cura. da. ab his. l. pupillo.

g Curabunt.] de ea terra, ſecundum Azo.

h Tui.] ò mater.

i Vbi morantur.] non tamẽ ibi domicillium habent. aliàs ratione domicilij poſſent ibi dari, ſecundum Azo. Vel dic ſecundũ. H. etiã ratione domicilii non poſſe dari, niſi ſint ibi facultates, quia Romæ vbi eſt patria communis, non poteſt dari tutor, ſi facultates ſint in ꝓuincia, vt d. l. pupillo.

Tutorem an poſſit dare iudex originis, ſi pupillus ibi nõ habeat facultates.

ADDITIO. Tu dicas quòd iudex originis vel domicilij poteſt dare tutorẽ, cuius adminiſtratio porrigetur ad oia bona l. magis puto, §. illud. ff. de reb. eo. & eſt caſus in. l. propter litem. §. licet. ff. de excu. tuto. ita tenet Bar. hic, & latius in d. l. pupillo, ff de tu. & cu. da. ab his. ſoluens contrariũ qđ format hęc gl. đ dicta. l. pupillo.

k Ducũt.] per ſe vel per patrem.

l Suã.] quæ eſt ratione originis, uel facultatum.

m Et ubi patrimonium.] id eſt facultates. & dic &. pro vel.

I. Imp. Antoninus A. Ariſtobulę.

MAgiſtratus eius ciuitatis vnde filii tui originẽ per cõditionem patris[e] ducunt, vel vbi eorum ſunt facultates,[f] tutores vel curatores his quamprimũ ſecundum formam perpetuam dare curabunt.[g] Quod ſi filii tui[h] neque poſſident quicquã in prouincia vbi moranť,[i] neq; ĩde originẽ ducunt:[k] reſtituri apud patriam ſuam,[l] & vbi patrimonium[m] habent, morabuntur, & ibi defenſores legitimos ſortientur.† PP. Kal. Octob. Læto. II. & Cereali Conſs. C

† aliàs morabuntur vt ibi defenſores legitimos ſortiantur.

TITVLVS XXXIII.

DE TVTORIBVS VEL curatoribus illuſtrium vel clariſſimatum perſonarum.

Non exiſtente teſtamẽtario vel legitimo, tutor vel curator dandus illuſtri in vrbe Romana nominandus eſt, per decẽ ex ſenatoribus eligẽdus, & per præfectum vrbis: & per eos nominatus, ab ipſo præfecto confirmatur: & ei ſic confirmato per prætorem decernitur adminiſtratio: nec iſti tenentur in ſubſidiũ propter illius malam adminiſtrationem. In D prouincijs vero tutores vel curatores clariſſimarum perſonarum nominantur per curiales, qui in ſubſidiũ ex nominatione tenentur. Sal.

DE TVORIbus uel curatoribus illuſtrium &c.

Quia in illuſtribus & clariſſimis pupillis Romanis ſpecialia quædam ſeruantur, ideo de his ſpecialiter dicit.

ILluſtribus.] CASVS. Pupillis Romę illuſtribus præfectus vrbis cũ x. ſenatoribus & prætore dabit tutorẽ, & ſi ille ſolus nõ ſufficiat, plures vocabit ad tutelã, & quẽ ſenatores & ꝑtor elegerint, confirmabit præfectus, & de concedenda adminiſtratione ei decretũ prętoris interponetur, nec actione in factũ ſubſidiaria tenebũtur. de his pupillis uero, quibus tutores in teſtamẽto dati nõ ſunt, vel legitimi nõ ſupſint, hæc quæ dicta ſunt, intelligi debẽt. de legibus q̃ ꝑcipiũt ne res pupilli alienẽtur vel obligẽtur, & res tutorum ſint eis tacite obligatæ, ſuã obtinentibus firmitatẽ. in ꝓuincijs an curiales illuſtribus pupillis tutores dent cũ periculo ſuarum facultatũ, ſcilicet ſi non idoneum eligant, teneantur? Reſpon. ꝙ ſic.

I. Impp. Valentinian. Theod. & Arcad. AAA. Proculo pręfec. vrbi.

ILlu-

a Illuſtribus.] ſcilicet Romanis.
b Ex quolibet] id eſt quouis ordine.
c Retentari.] id eſt creari. uel id eſt retineri. aliàs pſętari.
d Expertesq; damni.] quod alias magiſtratus minores expectant per ſubſidiariam actionē in factum, qua illi non tenentur, ut in ſti. de ſatiſdat. tu. §. ñ. & ff. de admi. tut. l. Æmilius.
e Sīguli creãdorũ.] id eſt nullus ſolus.
f Pares.] i. ſufficientes, vt ff. de neg. geſt. l. ſed an ultro. §. 1.
g Plures.] vni tamē cõmittitur adminiſtratio quandoque, ut ff. de admi. tut. l. 3. §. penul. & inſti. de ſatiſda. tut. §. 2. & 3. & in auth. de hær. ab. inteſt. §. ñ. col. 9.
h Præfecturæ.] illi enim eligunt, & hic ſolus confirmat.
i Nomine.] i. nominatione.
k Decretum.] ſ. forte de ſumptibus in pupillum factis, vt ꝫ. de adminiſt. tuto. l. 4. vel vt tradatur eis adminiſtratio, vt in authē. vt hi q̃ ob. ſe ha. per. res mino. §. ñ. col. 6. & ſic habes hic quòd primo eligit, ſecūdo confirmatur, tertio decretum de adminiſtratione interponitur. ſic & ꝫ. de magi. cõue. l. fina.
l A metu.] quia non dabitur in eos actio ſubſidiaria.
m Prudentiũ.] prędicti præfecti cũ aliis.
n Neque teſtamentarii.] ſic. ꝫ. qui da. tuto. vel cura. poſ. l. ſi ſororis.
o Offeruntur.] teſtamentarij uel legitimi, idonei tamen.
p Cauta ſunt.] vt res eorum non poſſint alienari vel obligari & res tutorum ſint eis obligatæ tacite, & ſimilia.
q Curiales.] ſcilicet cuiuſcunque prouinciæ. ſic dicti, quia cõſiliis publicis ſemper intererant.
r Diſcriminis] ſic ergo ipſi tenentur, vt & ꝫ. de magiſtratib. cõue. l. aduerſus.
Generali.] CASVS. Adſtrictus curię, illuſtri perſonæ tutor dandus non eſt. Viuia.

ſtribus a præfectus vrbi, adhibitis decem viris è numero ſenatus ampliſſimi, & prętore clariſſimo viro, qui tutelaribus cognitionibus præſidet, tutores curatoresve ex quolibet b, ordine idoneos facit retentari. c & ſanè id libero iudicio expertesq; damni d conſtituent iudicantes.

¶ Et ſi in regendis pupillaribus ſubſtantiis ſinguli creandorum e pares f eſſe non poſſunt, plures g ad hoc ſecundum veteres leges conueniet aduocari, vt quē cœtus ille adminiſtrãdis negotiis pupillorũ digniſſimũ iudicabit, ſola ſententia obtineat præfecturę: h ſuper cuius nomine, i ſolennitate ſeruata poſtea per prætorem interponatur decretum. k

¶ Itaque hoc modo remoti à metu, l qui conſilio affuerint, permanebunt: & paruulis adultisq; clariſſimis iuſta defenſio ſub hac prudentium m delibera tione perueniet.

¶ Quod tamen circa eorum perſonas cenſuiſſe nos palam eſt, quibus ſanè neque teſtamentarij n defenſores, neque legitimi, vita, ętate, facultatib9 ſuppetunt. Nam vbi forte huiuſmodi homines offeruntur, o ſi nihil ad defenſionē ſuis priuilegiis comparabunt, vt teneri poſſint, iure præſcribimus.

¶ Cæterum alia quæ in cauſis minorum antiquis legibus cauta ſunt, p mane re itemerata decernimus.

¶ In prouinciis autem curiales q in nominandis tutoribus & curatoribus clariſſimarũ perſonarũ exhibeãt debitam cautionem, & diſcriminis r ſui memores cognoſcant indemnitati minorum obnoxias etiam ſuas deinceps eſſe facultates. Dat. III. Kal. Ianua. Mediolani, Timaſio & Promoto Conss.

B

Occupati circa maiora, non vocantur ad minora. h. d. Bal. Vel ſic: Curiales tutores dari illuſtribus prohibentur. Salicetus.

II. Impp. Valentinian. Theod. & Arcad. AAA. Aureliano præfecto vrbi.

GEnerali lege proſpectum eſt, ne qui s ad illuſtrium ſenatorum tutelam curialibus occupati neceſſitatibus vocētur. t Dat. VIII. Kalend. Aug. Theodoſio. A. III. & Abũdatio Conss.

C

TITVLVS XXXIIII.

QVI DARE TVTORES vel curatores poſſunt, & qui dari non poſſunt.

Ratione dubitationis etiam ſeruis poteſt dari curator ad litem. h. d. Bal. Vel ſic: Ei cui mouetur quæſtio ſtatus, dari poteſt tutor vel curator, nõ obſtante litis pendentia. Sal.

I. Imp. Alexander A. Amphibulo.

CVm tibi in ea ætate u conſtituto, vt ſi de ſtatu tuo conſtaret, x

D

per tutores ſiue curatores negocia tua adminiſtrari deberent, libertatis cõtrouerſiam fieri alleges: non ideo oportuit impediri, quo magis y liberali cauſa ordinata, quia interim z pro libero habebaris, † curator tibi daretur, per quē defendi cauſa tua poteſt. PP. Kal Nouemb. Alexandro. A. Conss.

Hæc lex loquitur de curatore generali, qui in rebus uxoris dari non põt: ſed curator ad lites bene põt eſſe ma-

s Ne qui.] id eſt ne aliqui.
t Vocentur.] quia nõ proſpiceretur pupillis illuſtribus, cum eorum bona ſint fiſco obligata.

QVI DARE TVTORES VEL curatores poſſ. &c.

Dixit qui poſſunt petere, & vbi dari: nunc qui dare, & qui dari.

CVm tibi.] CASVS. Si minori 25. an. ſtatus moueatur quęſtio, an ad defenſionē ſuam dari ſibi debeat tutor vel curator, quęritur? Dicitur quod ſic, cum pendēte liberali cauſa pro libero ſit habendus.
u Ætate.] quia minor es. 25. an. & mouetur tibi qõ ſtatus.
x Conſtaret.] ſcilicet te eſſe liberum.
y Quo magis.] id eſt, quo minus, ſic ſupra de iudic. l. properandum. §. fina. & l. quotiens.
z Quia interim.] i. poſtquam cauſa liberalis eſt ordinata vſque ad ſententiam. & hoc quo ad plura, quo ad quædam tamen non, vt no. in infra de libe. cauſa. l. lite. ſed cum demũ ordinata cauſa liberali datur curator, per quem ordinatur cauſa liberalis? Reſpõ. ſi tordinatio ante litis conteſtationem, & coram iudice, deinde datur curator, & ſic ſit litis conteſtatio. Sed pone quod feratur ſententia cõtra ipſũ, an fuerit tutor vel curator ille q̃ fuit datus? Videtur ꝙ non, quia ita demum tenet datio, ſi liber inueniatur, vt ff. de tut. & cura. da. ab. l. ei q̃. Sed Ioan. dicit ꝙ ſic ratione incertitudinis, ſicut & aliàs ratione dubij cognoſcit iudex vtrum ſit iudex vel non, vt ff. de iudic. ſi quis ex aliena. & cauſa liberalis ſimiliter tenet ratione dubij inter ſeruum & dominũ. aliàs ſi nõ teneret datio tutoris, nec ſētētia teneret quaſi contra

† Hic videnda eſt tibi gl. ma. ꝫ. de libe. cau. l. lite. Sal. cui ad de ſin. Lo. Ro. 576. incipiens, Scis ꝙ docto.

contra minorem indefenſum lata, vel per non legitimā perſonam defenſum. Nec ob. d. l. ei qui, quia non tenet, vt ibi dicit. i. vſq; ad pubertatē: vt alias quilibet curator datus pupillo. tenet tñ vſq; ad ſententiam. Si autem pronuncietur liber, tenet vſque ad tempus adultæ ætatis ſi detur pupillo: vel vſque ad 25 annos ſi detur adulto: vt in eo. tit. l. curatorem. cum vero pronūciatur ſeruus, tūc vſque ad ſententiā: vt dixi. Item nonne debuit hæc quæſtio ſtatus in tempus pubertatis differri, ut ff. de Car. edict. l. 3. §. 1? Reſpon. hic expediebat pupillo, vt in prædicta l. §. duę. Vel forte hic erat pubes. & facit. ff. de tut. & cur. da. ab his l. ſi impuberi, in princip.

Maritus quare nō poſſit eſſe curator vxoris ſuæ.

MAritus.] CASVS. An maritus vxori ſuæ minori annis curator creari poſſit, quæritur? Dī quod nō. Vi.

a Non poteſt.] vt ff. de cur. fur. l. virū, & idē in nuru. ĩ. de excu. tut. l. licet, & l. ampliſſimi. Sed uidetur tenere datio, cū ipſe debeat ſe excuſare: vt inſti. de exc. tu. §. pen. & ĩ. de excu. tu. l. licet. Sed dic impropriè dicitur excuſari cū etſi vellet curator eſſe, non poſſet. & eſt ratio: quia ſi male gerat vir, vxor propter affectionē remitteret.

LVminib⁹.] CASVS. An orbatus vtroque lumine curator dari debeat, quæritur? Dicitur quòd non.

b Luminibus.] caute dicit in plurali, vt ĩ. qui morbo. l. 1. ſecus ſi vnum oculū tātum amiſiſſet, vt infrà de excuſa. tuto. l. frater.

...vitus h. d. Bald. Vel ſic: Maritus non poteſt eſſe curator vxoris. Sal.

II. Idem A. Arthemiſiæ.

MAritus etſi rebus vxoris ſuæ debet affectionem, tamen curator ei creari non poteſt. [a] PP. Kalen. Iul. Fuſco. II. & Dextro Conſs.

Carens viſu non poteſt eſſe curator h. d. Bald. Secus ſi vnum oculum tantum amiſiſſet, vt in gloſ. Sal.

III. Imp. Philippus A. Dolenti.

LVminibus [b] captum curatorem haberi debere falſo tibi perſuaſum eſt. PP. XIII. Kalend. Aug. Peregrino, & Aemyliano Conſs.

Vbi eſt defectus perſonæ, ibi non poteſt quis ſibi vendicare nomen tutelæ vel curæ, ſed ſimplicis geſtionis. h. d. Bal. Vel ſic: Miles armatæ militiæ non poteſt eſſe tutor vel curator. Salicetus.

IIII. Idem A. Emerito.

MIlitiæ armatæ [c] muneribus occupatus, neque ſi legitimus ſit, neque ſi ex teſtamēto datus fuerit, nec alio modo (etſi voluerit [d]) tutor vel curator fieri poteſt. ſed ſi errore ductus, res adminiſtrauerit, negotiorum geſtorum [e] actione conuenitur. PP. X. Kalend. Auguſt. Peregrino, & Aemyliano Conſs.

Tutor non poteſt dari à iudice qui non eſt ſuppoſitus iuriſdictioni ſuæ. Salicetus.

MIlitiæ.] CASVS. An miles poſſit eſſe tutor? dicitur quòd non, nec legitimus, nec dari debet in teſtamento. quòd ſi credat ſe poſſe eſſe tutorem, & res pupilli adminiſtrauerit: non actione tutelæ (quia non poteſt eſſe tutor) ſed act. neg. geſt. pupillo tenebitur. Vi.

c Militię armatæ.] ad differentiam inermis, vt ſ. de epiſ. & cler. authen. presbyteros. 2.

d Voluerit.] vt inſtit. de excu tut. §. idem & in milite, & infra de leg. l. ab adminiſtratione, & facit ſupra loca. l. milites, & de procur. l. ita demum.

e Negociorum geſtorum.] vt & ſupra de teſt. tut. l. 1. & de nego. geſtis. l. curatorem, & ff. de nego. geſt. l. 3. §. hac actione. Item & protutelæ, vt ff. de eo qui pro tut. l. 1. §. ſi quis tamen. ſed in hoc poteſt dici contra: vt in ea. l. §. ſi quis quaſi.

NEque à præſide.] CASVS. Si præſes & magiſtratus hominem non ſuæ iuriſdictionis nominauerit ad tutelam, non tenet nominatio, nec tenebitur ſi tutelam non adminiſtrauit.

f Municipalibus.] eiuſdem prouincię. Hug.

g Ex alia.] ſcilicet alterius prouinciæ, quando à præſide, vt ſupra qui pe. tut. l. in locum, niſi quādo non inueniūtur in ea prouincia idonei: vt ff. de tutor. & cur. da. ab l. diuus.

h Pertinet.] vt aliqua actione teneatur, vt arg. ĩ. de appel. l. nominationes. ſi vero ſpōte geſſit, tenetur negociorum geſtorum, vt ſupra l. proxima. Item not. ſecus in teſtamētario, quàm hic dicitur in datiuo, vt ff. de teſta. tu. l. quæro, in prin. [i] ſed tamē poterit excuſari, ut infra de excu. tut. l. teſtamento, & facit ff. de tut. & cura. dā. ab his. l. 2. & 3. ſupra tit. 2. l. 1. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis? Dic quia in dando à iudice, concurrere debent quatuor, vt not. ſupra de confir. tut. l. ſi vt proponis.

[i] Et eſt ratio, dicit Salic. quia datiuus datur à iudice, inſpecta ſui iuriſdictione: quam teſtator ñ habet.

V. Impp. Diocletianus, & Maximia. AA. & CC. Æmylianę.

NEque à præſide alterius prouinciæ, neq; à magiſtratibus municipalibus [f] tutorem ortum ex alia [g] ciuitate, nec domicilium vbi nominatur, habētem, iure dari poſſe ab eo cuius iuriſdictioni ſubiectus non eſt, certiſſimi iuris eſt. Neque ceſſatio iniuncti perperam officij, ad periculum eius pertinet. [h] S. XII. Kalend. Maij AA. Conſs.

Matre negligente filijs tutorem petere, alij ad petendum admittuntur: & poteſt præſes tam per ſe, quàm per magiſtratum eis tutorem dare. Salicetus.

VI. Iidem AA. & CC. Leontio.

QVod dicis [i] matrem filijs tutores nolle petere; ſuper hac re adi præſidem prouinciæ: qui ſi eam neglexiſſe perſpexerit: etiam ipſe [k] magiſtratus dare tutores, vel nomina [l] mittere, [m] vt ab ipſo [n] decreto [o] tribui poſſint, iubere non prohibetur. PP. II. Kalend. Maij AA. Conſs.

QVod dicis.] CASVS. Si mater filijs tutorē nō petit, creditor adire poteſt iudicem, & petere vt iudex eis det tutorē.

i Quod dicis.] O tu creditor.

k Etiam ipſe.] ſ. pręſes iubere non prohibetur &c. ſic ergo magiſtratus dat tutores iuſſu præſidis, ſic & in inſtitu de Attil. tut. §. penult. Sed contra ff. de tuto. & curat. dat. ab his. l. nec mandante. nam eſt mixti imperij datio tutoris, vt ff. de tuto. l. muto, §. tutoris, quæ eſt ſimiliter contra. Solu. non poteſt delegari non habenti iuriſdictionem: ſed habenti ſic. hodie vero poteſt dare magiſtratus municipalis ſiue iuſſu præſidis, cum epiſcopo tamen, vt inſti. de Attil. tut. §. pen. Vel refert inter iubere, & mandare, ſiue delegare.

Tutoris datio an poſſit delegari.

l Nomina.] quod melius eſt. & ita ſe corrigit. Vel dic ſecundum diſtinctionem facultatum, vt inſti. de Attil. tu. § nos autem.

m Mittere.] mittere autem debet nomina tutorū præſidi alterius prouinciæ, cum in ſua idonei non reperiuntur, vt ff. de tut. & cur. da ab his. l. ius dandi, & l. diuus.

n Ab ipſo.] ſcilicet præſide.

o Decreto.] ſcilicet ſuo præſidis, quo dabit eum tutorem, vel quo concedet ei adminiſtrationem.

Sernus non poteſt dari à iudice tutor vel curator Sal.

VII. Iidem AA. & CC. Ruſo.

IN ſeruili cōditione con...

IN ſeruili.] CASVS. Præſes vel iudex ſeruū tutorē

 dare

dare non poteſt. Viuianus.

a A præſide.] à teſtatore ſic, vt inſti. qui teſta. da. tu. poſ. §. 1.

Creditorem.] CASVS. Creditor pupilli poteſt tutor ei' eſſe, nec petitionẽ debiti amittit, ſed ſibi ſoluere tenetur. Viuia.

b Petitionem.] eorũ quæ ei debebat pupillus cui datus ipſe tutor eſt.

c Non ambigitur.] vt & ff. de contrahẽ. emp. fiſtulas. §. 1. & j. de excu. tu. neq;, & ff. de admini. tut. l. quotiens. §. ſicut, vbi etiam punitur ſi ſibi nõ ſoluat, cũ poſſit, vt inſtitu. de excu. tu. §. itẽ propter litẽ, & j. de in litem dan. tu. l. fi. & ff. de admini. tut. l. ita autem. §. debitor. Sed hodie contra.

Minoris.] CASVS. Authẽ. corrigit l. in eo quod dicit ꝙ creditor pupilli poteſt eſſe tutor eius. & ſi tutor ab initio creditor pupilli non fuerat, ſed poſtea fiat, quia forte pupillus ſucceſſit ei qui erat obligatus tutori, tunc alius debet adiũgi illi tutori. ab initio autẽ debet tutor iurare ſe debitorẽ vel creditorem eſſe pupillo: quia ſi tacet, amittit actio. ſi debitor eſt, licet ſoluat, non liberatur. & ſi tutori cedatur actio aduerſus pupillum, tutor eam exercere non poterit, nec ille qui ceſſit: quia fecit contra ius. Viuia.

ſtitutum tutorem vel curatorem à præſide [a] dari non poſſe, nullam habet iuris dubitationem. S. II. Non. Iulij, Philippopoli AA. Conſs.

Iure iſto creditor poteſt eſſe tutor debitoris, & ſibi ſoluere tutela durante. Salice.

VIII. Iidem AA. & CC. Eucloxito.

Creditorem debitoribus tutorem datum, non tantum petitionem [b] non amittere, ſed etiam ipſum ſibi poſſe ſoluere, non ambigitur. [c] PP. V. Noñ. Iuñ. CC. Conſs.

IN AVTHEN. vt hi qui ob. ſe ha. per. S. ſed & ſi quis, collat. vj. conſtitu. ij.

d Debitor.] ſed quid ſi eſt in modica quantitate debitor? Reſpondeo, non per hoc prohibetur, arg. ff. de excu. tu. l. non tantum, in prin & de ven. inſpi. l. 1. in fi. & de pig. act. ſi quis. §. 1. & de leg. tu. legitimos ibi, maxime ſi modica &c. excipitur mater & auia, vt j. tit. 1. auth. ad hæc. Item quid ſi rem minoris poſſideat, vel econtra rẽ eius minor: vnde rei vendicatio competit inter eos? videtur non per hoc prohiberi, vt inſti. de aucto. tu. §. fi. & quia non eſt obligatio, nec actio, vt inſtit. de actio. in prin. & j. ſi vnus ex p'ur. l. 2. Quidam tamen contra, quia inſtrumenta pertinentia ad talia poſſet ſubtrahere, vt in corpore. §. 1. Itẽ quid ſi habet res cõmunes ſecum? Non videtur prohiberi, vt j. de excu. tu. l. quod res, ſed per authen. hanc, poteſt contradici. Item quid ſi eſt naturale tantum debitum inter eos? Videtur prohiberi, quia deduci poteſt, vt ff. de neg. geſt. l. at qui natura: & impedit donationẽ, vt ff. de dona. l. hoc iure. §. ſi quis ſeruo. e cõtra ꝙ nõ, quia nõ dicitẽ creditor, vt ff. de verb. ſi. l. creditor, & hoc placet, neq; poterit deducere, vt ar. ff. de pet. hæredi. ſi quid poſſeſſor, in prin. ibi, ſed & ſi ipſi &c. Item quid ſi eſt naturale debitum inter eos? Videtur prohiberi. Ac.

Tutor minoris eſſe non poteſt, qui eſt eius creditor, vel debitor.

e A curatione.] ſimiliter & à tutela, vt in nouella, tit. qui tuto. vel cura. pupillo, & in aut. eo. §. ſed & ſi quis. ibi, ſed cõiungi tutorem &c. & quia eſt eadem ratio prohibitionis. arg. j. ad l. Fal. l. fina. & colligitur in authen. vt ſine prohib. matres debi. & credit. §. 1. & in rubri. colla. 7. An ergo in omni tutela eſt hoc verũ? Quidã ꝙ ſic, quia generaliter dicit. Alii excipiũt teſtamẽtariũ: qa fides &c. vt inſti. de ſatiſd. tu. §. 1. & ff. de cur. fur. l. ſi furioſo. i fine, & ſ. de epi. au. de creationibus. Sed certe eadẽ ratione datũ ex inquiſitione debẽt excipere, quia & eius fides eſt approbata, vt inſt. de ſatiſd. tu. §. 2. & ſic in ſolis legitimis & datiuis ſine inquiſitione haberet locũ hæc auth. ꝙ M cõcedit. ſed prima placet, vt omnes etiã teſtamẽtarios cõprehẽdat. nec ob. quaſi videat fides approbata &c. qa iſtud verũ quo ad ſatiſdationẽ vitandã, nõ quo ad ea quæ hac cõſtitutione dicuntur, cũ nec tũc hęc, cõſtitutio fuerit cogitata. Item ex eo ꝙ excipitur mater tantũ & auia, vt j. tit. 1. auth. ad hæc, relinquitur in omnibus aliis loqui, in auth. de non alie. §. vt autẽ, collatio. 2. & videt expreſſum in corpore. §. & hoc dicimus.

ADDITIO. Aduertas ꝙ in teſtamenta rio tutore Ol. quẽ ſequitur Barto. hic, ſic diſtinguit, aut teſtator qui dedit talem tutorem, ſciebat ipſum eſſe debitorem vel creditorem, & tunc poteſt eſſe tutor, quia fides eius &c. aut ignorauit, & tunc vera eſt opinio iſtius gloſſę, quia nõ poteſt videri approbaſſe fidẽ eius quem talem ignorabat. argumen. l. mater. ff. de inofficioſ. teſta. vide latius Barto. hic in ver. quæro an iſta authen. habeat locum &c.

Creditor vel debitor minoris non debet eius curam ſuſcipere: & ſi ſuſcipiat & taceat, creditor actionem perdit. Si debitor taceat, ſolutione interim facta non iuuatur: & ſi poſt adminiſtrationem ſuſceptam creditor vel debitor eius efficiatur, curator ei adiungitur: & ſi ceſſionem aliquam contra minorem receperit, illa vti non poterit: ſed minoris lucro cedit. Salicetus.

A

B Minoris debitor, [d] vel is cui minor tenetur, aut qui minoris res tenet, à curatione [e] prohibetur. [f] Nam & antè curator, ſi minoris creditor [g] efficiatur, nõ ſine [h] adiũcto curatore adminiſtrabit.

¶Hoc autem [i] ab initio vel ꝓbet, vel iure & ſe credere [k] minorem obligatum, vel res eius habere. Nam ſi taceat, actio-

C

f Prohibetur.] ergo ſi vellet, nõ admittitur: vt hic. Sed j. dicitur quod admittatur, ſed amittit debitum. vnde dicunt quidam, non prohibetur quando dimittit debitum, & ſic eſt magis excuſatio quam prohibitio, immo reiicitur, ſi ſcitur ab initio, vel admiſſus perdit debitũ.

g Creditor.] quid ſi male adminiſtrauit, & ſic factus eſt debitor, vel e cõtra de ſuo impendit, & ſic factus eſt creditor? Reſpon. in talibus non habet locum hæc authent. ſed quando obuenit tutori hæreditas debitoris, vel creditoris minoris, vel minori obuenit hæreditas debitoris uel creditoris tutoris, ut tũc curator adiungatur, ut in corpore §. ſed & ſi quis.

h Non ſine adiuncto.] ergo cum adiuncto ſic. ita quod ab initio valet, non uitiatur, licet in eum caſum perueniat à quo incipere non poteſt, ut inſtitut. de le. §. e contrario. Sed arg cõtra. ff. ad legẽ Aquiliã. l. qui in eũ caſũ.

i Hoc autem.] ne ſit licitum cuilibet euadere tutelam ab initio. Sed quid ſi paratus eſt ſoluere quod debet minori? Adhuc uidetur repelli quaſi ſuſpectus, quia ſe ingerit. arg. ff. de procura. l. quæ omnia. e contra quòd non, ut ff. de iure immu. l. ſemper. §. cõductores, & de uſufruct. l. cũ fructuarius. Poteſt diſtingui an eſt idoneus uel non, arg. ff. ad l. Cor. de fal. l. uxori. §. 1. & de teſt. tut. l. ex ſententia. Vel poteſt diſtingui an ſe offerat etiam ad tutelam uel non, argu. ff. de condit. & demonſt. l. hæc conditio. 1. Item quid ſi debitum erat ei ſingulis annis? uidetur quòd pro annis quibus fuit tutor, amittat debitum, pro ſequentibus reaſſumat, ut ff. de condit. & demonſt. l. pater. §. fin. Alij diſtinguũt, debeat ex ſtipulatione, uel legato, ut primo caſu totum perdat, quaſi una ſtipulatio ſit: ſecundo ualeant prædicta: quia plura ſunt legata. argu. ff. de don. cauſa mor. l. ſenatus. §. fi. Item quid ſi conditionale debitum eſt? Reſpon. idem quod in puro.

D

k Credere.] ſic. ſ. de iura. calũ. l. 2. & §. 1. ſecus alias, ut, ff. rerũ amo. l. Marcellus, & in teſte, ut ſ. de teſti l. teſtiũ.

Iacturam.]

nis ſuſtinebit iacturam.[a]

¶ Item ſi debitor taceat, nec redhibitione,[b] nec alia[c] tempore curationis ſolutione[d] iuuabitur.

¶ Sed ſi actionis ceſſionẽ aduerſus minorem ſuſcipiat,[e] nec poſt curã quidem depoſitam ea permittitur vti: nec is qui ceſſerit, agere debet,[f] cũ in legẽ commiſerit, licet ceſſio pro iuſtis cauſis facta ſit: ſed minor lucrabitur: His valẽtibus in omni cura, ꝓdigorũ forte, aut furioſorũ, aut dementium, & oĩm quas introducunt leges.

Habenti legitimum tutorem non poteſt dari datiuus. h. d. Bald. Vel ſic: Habenti tutorem legitimum non debet dari datiuus, nec datus tenetur adminiſtrare. Sal.

IX. Iidem AA. & CC. Maximia.

SI ſororis tuæ filijs, tutore legitimo patruo cõſtituto,[g] nec vllo excuſato priuilegio, tutor datus[h] es: cũ hñti tutorem aliũ dari iura[i] prohibeãt: neceſſitatẽ adminiſtrationis ad eũ pertinere, nec te datione teneri, non ambigitur. S. III. Kalen. Februa. Sirmij. CC. Conss.

In locum tutoris vel curatoris non poteſt alius niſi cauſa cognita, ſubrogari h. d. Bal. Vel ſic: Propter abſentiam curatoris alius non adiungitur, nec ſubſtituitur, niſi illo remoto: et curator ante ſuã abſentiã debet actorẽ conſtituere, ne damnũ incurrat. Sal.

X. Iidem AA. & CC. Forminiæ.

CVratorem[k] hñti neque adiungi[l] niſi cã cognita, neque in locum eius alium ſubſtitui, niſi ante priore remoto, ambigui iuris non eſt. te quoque[m] † abſuturum dãni quod medio[n] tẽpore negociis pupillaribus contigit, eſſe ſuccedaneum: cũ actorem periculo tuo conſtituere debueras:[o] nec iure magr̃atũ in abſentia tua aliũ creaſſe certũ ẽ PP. III. Kal. Apri. Cęſaribus Cõss.

Iudicium debet legitime inchoari ad hoc ut poſſit iuridice terminari. h. d. Bald. Vel ſic: Minor non habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio, ideo ei debet dari curator generalis vel ad litem. Sal.

XI. Impp. Conſtan. A. & Conſt. Cæſ. ad Baſſum P. vrbi.

IN vniuerſis litibus[p] placet non prius puberem iuſtam[q] habere perſonã, niſi interpoſito decreto, aut adminiſtrãdi patrimonii gratia,[r] aut in litem fuerit curator datus: vt iuxta præcedẽtia noſtræ pietatis ſtatuta[s] legitimè initiatæ litis agitata ĩ iudiciis cõtrouerſia finiatur. Dat. III. Id. Octo. Aquileię, Cõſtant. A. & Licinio Conss.

Curator generalis non poteſt in lite mota facere ordinari ſpecialem tutorem. h. d. Bal. Vel ſic: Curator generalis non poteſt deſerere litem inchoatam, nec adminiſtrationem generalẽ propter ſpecialem. Sal.

XII. Imppp. Valentinian. Gratia. & Theodo. AAA. Eutropio.

CVrator adoleſcẽti ordinat᷑, poſt inchoatã litẽ non p̃t ſub p̃textu ſpecialis curatoris à ſe[t] noĩati aut litẽ cõteſtatã deſerere, aut ab adminiſtratione ſe ſubtrahere. Dat. IIII. Kal. Octob. Cõſtantin. Eucherio & Syagrio Conss.

Principis colonus nec alius priuilegiatus debet tutor dari. Sal.

XIII. Impp. Hono. & Theodo. AA. Monaxio P. vrb.

NE magiſtratuũ vlterius procedat licẽtia,

[a] Iacturam.] hoc ſi ſciuit, alias ſecus. arg. infra de tab. l. generali, lib. 10. & ff. ſi liber. inge. eſſe dic. l. 2. Itẽ quid ſi poſtea ſciuit? Reſpon. tenetur denunciare, aliàs perdit. argu. ſupra de inceſt. nup. l. qui contra, argu. contra. ff. de bo. lib. l. qui cum maior. Vel poteſt dici vt remoueatur ab adminiſtratione.

[b] Redhibitione.] id eſt ſolutione debiti.

[c] Alia.] vt quia aliud ꝓ alio ſoluat.

[d] Solutione.] ſpeciale. aliàs contra, vt inſtit. qbus modis tol. obligat. in principio.

[e] Suſcipiat.] durante cura vel ea finita, vt in corpo. §. quòd ſi quis, & in nouel. q tuto. vel cura. pupil. c. nulli. & etiam forte poſt redditam rationem, licet ſit argu. contra ſupra de interdict. ma. l. ſi patris. ſed ibi ceſſat ratio prohibitionis, hic nõ. Item an hæc authen. habeat locum in adminiſtrãte tantũ? quod videtur qa tã in rubrica, quàm in eiuſdẽ corpore de gubernatione in plurimis locis facit mẽtionẽ. Sed poteſt dici cõtra, cũ omnes teneãtur, vt ff. de ſolu. l. quòd ſi forte. §. 1. Accur.

[f] Agere debet.] ſic ſ. ne li. po. l. 1. & 2.

SI ſororis.] CASVS. Filiis ſororis tuę datus erat tutor patruus eorũ, poſtea iudex volebat eis te dare tutorẽ cõtra regulã iuris, quæ dicit quòd habẽti tutorẽ &c. an eo ſe nõ excuſante teneberis ex datione, quærit? dicitur quòd non.

[g] Cõſtituto.] à lege.

[h] Dat᷑.] tu q es auũculus, & datus es à iudice, vel in teſtamẽto minus ſolẽni. Et not. hic legitimã ſuperare datiuã regulariter. ſed fallit, vt ff. de teſta. tute. l. ſi quis ſub cõditione.

[i] Iura.] vt & infra q. ex cau. tu. ha. l. licet.

† aliàs teque ad futurum dãnum quod medio tẽpore neg. pup. contigit, eſſe ſuc. &c. Tutor legitimus ſuperat datiuum.

CVratorẽ.] CASVS. Habenti tutorem vel datiuũ uel legitimum, alius eo non remoto ſubrogari non poteſt. idem eſt in curatore. Si ergo in abſentia curatoris alicuius adulti te iudex curatorem dederit, non tu, ſed primus tenebitur, quia actorem periculo ſuo debuit conſtituere. Viuianus.

[k] Curatorem.] aliàs tutorem.

[l] Neque adiungi.] ſcilicet alium vel actorem, vel curatorem, vel tutorem. Azo. licet regula iuris non ſit impedimento quo minus habenti curatorem curator detur, vt ff. de tuto. & cur. dat. ab his. l. ventri. §. 1.

[m] Te quoq;.] ſ. priorem curatorem.

[n] Medio.] poſtquã cœpiſti abeſſe donec reuertaris.

[o] Debueras.] antequam abeſſes. & hoc ſi neceſſitate impediebaris, ſecundum quoſdã. Tu dic etiã ex voluntate, dũmodo aliqua iuſta cauſa ſit, vt hic, & ff. de admi. tu. l. decreto, in princi. & facit inſtitu. de cur. §. fin. & ĩ. eo. l. curator, & de tu. vel cura. qui ſatis non dedit. l. 2.

IN vniuerſis.] CASVS. Minor non habet legitimam perſonã ſtandi in iudicio, niſi generalem vel ſpecialẽ habeat curatorem, vel venia obtenta ætatis. Viu.

[p] Litibus.] niſi in poſſeſſione momentaria, vt ſ. qui legi. p. l. momentaneæ.

[q] Iuſtam.] ſ. litigandi, vt ff. de re iudic. l. acta, §. contra, & ſupra ſi aduer. rem iudica. l. cum & minores, & ſupra qui legi. per. l. 2.

[r] Gratia.] puta data venia ætatis, vt & ſupra de tempor. in integ. reſtitutio. l. ea quæ, §. 1.

[s] Statuta.] hac lege.

CVrator.] CASVS. An curator in litẽ datus minori, ſi litem fuerit conteſt. eam deſerere poſſit, & ſibi aliũ qui litem peragat, poſſit curatorẽ ſubrogare, quæritur? Dicitur quod non.

[t] A ſe.] id eſt, ſi qs curator datus adoleſcenti cœpit agere cauſas ipſius, & dicat poſtea quòd quidam alius melius debet eſſe procurator, & ſub tali prætextu velit deſerere adminiſtrationem, concord. ĩ. de adminiſt. tut. l. fi. in princ.

NE magiſtratuum.] CASVS. An magiſtratus colonum principis patrimonialem compellere poſſit ad ſuſcipiendũ tutelã, quæritur? Dicitur q non. nec aliũ qui habeat priuilegium, quo ſe poſſit excuſare. Viu.

a Patrimonialem.] ſcilicet priuatæ rei Cæſaris. nam fiſcalis non excuſatur, vt j. de excuſa. tut. l. coloni, quæ eſt contra. Vel hic de perpetuo, ibi de temporali colono, qui poteſt ſe remouere a cultura.

b Alium.] vt militem, vt s. eo. l. militiæ armatæ. Et nota quòd his caſibus ipſo iure non tenet datio. ſed quando poteſt datus ſe excuſare, tenet decretum, niſi ſe excuſet. hic, & ſi uellet, non poteſt. & facit ff. de iure immu. l. ſemper, §. coloni, & §. conductores. Item no. hic quòd quidam non poſſunt eſſe tutores niſi teſtamētarii, vt ecce ſerui, vt s. eo. l. in ſeruili. Item non municipes, vt. ff. de tu. & cura, da. ab his. l. 3. & de teſt. tu. l. quarto, in prin.

Seruus tutor eſſe ñ poteſt niſi teſtamētarius.

c Nuncupatione.] id eſt nominatione.

plenius deſignamus, ne patrimonialem [a] colonum, ſiue alium, [b] qui priuilegio ab hac nūcupatione [c] defenditur, tutelæ muneris adſtringat officium. Dat. Honorio VIII. & Theodoſio. III. AA Côss.

TITVLVS XXXV.

QVANDO MVLIER tutelæ officio fungi poteſt.

Mulier de iure communi non poteſt tutelæ officio fungi Salice.

I. Imp. Alexander. A. Otaciliæ.

TVtelam adminiſtrare, virile mun' eſt, & vltra ſexū fœmineæ infirmitatis tale officium eſt. [d] PP. X. Ka. Octo. Iuliano II. & Criſpino Conss.

Olim mater non poterat eſſe tutrix niſi per priuilegium impetraret, & renunciaret ſecundis nuptiis, & Velleiano & omni alio auxilio, & habet hoc locum in matribus tam legitimorum, quam baſtardorum. hoc dicit cum l. ſeq. Bald. Vel ſic: Mater ætate maior, ad tutelam filÿ iure iſto non poterat peruenire exiſtēte teſtamentario vel legitimo, & eis deficientibus ſi volebat hoc impetrare, debebat iurare quòd ad ſecundas non tranſeat nuptias: & ſi poſtea ſecundas ineat nuptias bona huius ſecundi mariti obligantur filiis pro adminiſtratione tutelari. & quando mater ſecundas præelegit nuptias, de alio tutore per iudicem filius debet prouideri. Salice.

QVANDO MVLIER tutelæ officio fungi poteſt.

Quod quandoque admittitur, vt infra eo. l. 2. & 3. regulariter contra, vt infra eo. l. 1.

TVtelā.] CASVS. Ad adminiſtrandam tutelam pupillorum maſculus, non fœmina vocabitur, qa tale munus excedit infirmitatē eius ſexus. Viu.

d Officium eſt.] vt & ff. de teſt. tut. l. iure noſtro. niſi à principe impetret, vt. ff. de tute. l. fi. & facit ad. l. iſtam. ff. de reg. iur. l. 2. & de poſtu. l. 1 §. ſexum, & de eodem. l. pe. & ad Velleia. l. 1. & ſupra de arb. l. fi. & ff. de ſta. ho. l. in multis. Sed cōtra ff. de neg. geſ. l. qui aliena §. quanq̄ ſed ibi non fuit tutrix, licet pater eā rogauerit de filijs.

† Pro hac l. facit, c. ex parte, cum gl. extra de appell.

MAtres.] CASVS. Mulier ſi vult adminiſtrare tutelam filiorum, poteſt, ſi hoc impetrauerit a principe, & ei confirmetur. anteq̄ tamen fiat confirmatio, iurare debet ſe nō venturā ad ſecū. nupt. quo ſubſecuto, ſi nubat, omnia bona mariti ſecundi erunt obligata pupillo. ab initio autē electionē habet

II. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Tatiano PP.

MAtres † quæ amiſſis viris tutelam adminiſtrandorum negotiorū in liberos poſtulant [e], priuſquam confirmatio [f] officii talis in eas iure eueniat, fateantur actis [g] ſacramento præſtito, ad alias ſe nuptias non venire. Sane in optione huiuſcemodi nulla cogatur, ſed libera in conditiones quas præſtituimus, voluntate deſcendat. nā ſi malūt alia optare mrimonia, tutelā adminiſtrare ſi debēt. Sed † ne ſit facilis in eas [h] poſt tutelam iure ſuſceptam irruptio, bona eius primitus, qui tutelā gerentis [i] affectauerit nuptias, in obligationē venire, & teneri obnoxia rationibus [k] paruulorum præcipimus: [l] ne quid incuria, [m] ne quid fraude depereat.

His illud adiūgimus, vt mulier ſi ætate maior ē [n], tunc demum petendæ tutelę ius habeat, cum tutor vel teſtamentarius vel legitimus defuerit, vel priuilegio à tutela excuſetur vel ſuſpecti genere ſummoueatur, vel ne ſuis quidem pro animi aut corporis valetudine adminiſtrādis facultatibus idoneus [o] inueniatur.

Quòd ſi fœminæ tutelas refugerint, & præoptauerint nuptias: tunc demum uir illuſtris præfectus vrbi, accito prætore, qui impertiendis tutoribus præſidet, ſiue iudices qui in prouinciis iura reſtituunt, de alio ordine p inquiſitionē dari minoribus defenſores iubebūt. Dat. XII. Kal. Febr. Mediolani, Valentiniano. A. IIII. & Neoterio Conss.

IN AVTHEN. de hęred. ab inteſt. §. ex his, coll. ix. conſti. 1.

Mater & auia renuncians interacta nuptiis & Velleiano (nō extātibus teſtamentariis) præfertur legitimis & datiuis fœminis aliis interdictis. Salice.

MAtri [p] &

vel nubere, & nō adminiſtrare, aut econtra. tunc demū autem mulier ad tutelam admittitur, cum nullus tutor teſtamentarius neque legitimus ſupereſt, vel remouetur vt ſuſpectus, uel ſe excuſauit pp animi vel corporis impedimentū. & tūc ſi mulier magis velit nubere q̄ eſſe tutrix, audienda eſt, & præfectus cum prætore tutorē dabit: in prouinciis rectores earum ſeu iudices ex inquiſitione tutores dabunt. Viuia.

e Poſtulāt.] à principe vel pſide, puicię, vt & ff. de tu. l. fi.

f Confirmatio.] i. anteq̄ firmiter poſſint gerere p decretum, vt in aut. ut hi qui oblig §. fi. col. 6.

g Actis.] in ſua prouincia. & eſt ſic ſupra de his qui ven. ætat. l. 2.

h In eas.] ſ. nuptias.

i Gerentis.] ſ. mulieris.

k Rationibus.] ſcilicet præteritis.

l Pręcipimus.] ut & j. in qui. cau. pig. ta. contra. l. ſi mater, & in auth. de nup. §. ſi aūt tutelam, coll 4.

m Incuria.] id eſt, per negligentiam.

n Maior eſt.] ut ſupra de legi. tu. l. fi.

o Idoneus.] cum nō eſt idoneus, non uidetur eſſe, ut & ff. quod cuiuſque uniuerſitatis. l. 1. §. & q. dem. Et no. q per authen. hic poſitas hęc lex in multis corrigitur. Primo, quia hodie non eſt neceſſe principem adiri. Secūdo, quia non oportet eas iurare. Tertio, quia maiores pœnas patiuntur, ut habes s. de ſecū. nup. auth. iiſdem pœnis. Quarto, quia hodie legitimi nō pcedūt eas.

MAtri.] CASVS. Dicitur in l. codicis quòd mulier tunc demum admittitur ad tutelam, cum nullus alius legitimus eam pręcedit. hic dicit q mater & auia pcedunt tutores legitimos. & mater prius quàm auia admittit. hoc tamē ita ſi corā iudice renūtiēt ſecundis nup. & ſenatuſcōſulto Velleiano. & ſoli teſtamētarii eas pręcedūt, datiui autē & legitimi eas ſequuntur.

p Matri.] legitimæ vel naturali, ut in authen. ut ſine prohi.

† Intellige iſtum verſiculū, niſi iā petitis tutoribus, & reddita ratione ſecūdum matrimoniū ſit contra &ū. in authenti. de nupt. §. ſi aūt tutelā. s. de ſecun. nup. auth. eiſdem, in ſi.

probi.§. 1.in fin.§.col.7.& ĩ.e.l.ſi.in fin. Sed quid ſi eſt A mater,& pater? Dicunt præferri patrem quaſi legitimũ, vt in. l.2. & l. fin. in fin. Item quid ſi eſt auus & auia? Dicunt quidam ambos admittendos, cum non ſit cautum quod auia per legitimos repellatur. ſecundum hoc ſi erit mater & auus preponitur auus paternus, cum ſit legitimus, ſed ſi erit pater & auia, æqualiter admittuntur, cum ille vt legitimus, illa per auth. ad mittatur. Nec ob. quod dicit in ſi. hic, ſolis teſtamentarus eas præcedentibus, quia eſt ſenſus. i.nõ legitimi tranſuerſales; ſuperiores autem admittantur vt olim, vt in cor. huius auth. ibi, hoc enim ſeruantes &c. & bene probatur in nouel. co. ti.

auiæ [a] ſecundũ ordinẽ [b] tutelam [c] etiam ante agnatos ſubire permittimus, [d] ſi inter geſta [e] nuptiis aliis & ſenatuſconſulti Velleiani [f] auxilio renuntiauerit: ſolis teſtamẽtaris [g] tutoribus eas præcedẽtibus, legitimis & datiuis poſtpoſitis. Defuncti nanque voluntatem B præponi volumus. præter has autem aliis mulieribus interdicimus officium tutelæ ſubire.

IN AVTHEN. vt ſine prohib. mat. debi. & credi.§. propterea igitur, colla.vij.conſtit.iiij.

Primo prohibet, ſecũdo iubet, tertio cõſeruat. Secunda ibi, ſed contractis. Tertia ibi ſalua. & breuius ſum mari non poteſt.

SAcramentum quidem non exigitur, [h] ſed cõtractis ſecundis nuptiis [i] expelli eam à tutela [k] conuenit: ſalua minoribus omni alia (prout iuris eſt) cautela. [l]

IN AVTHENT. col. & conſtit. quibus ſupra.

Matris debitũ non impedit eius tutela, etiã ſi ſit naturalis tantum: agere tamen debet omnia quæ in legitimis ſunt definita.

AD hæc, & ſi debitum inter ipſam & filios quoquo modo vertitur: tutela materna non ideo minus [m] admittitur, debito in ſua natura durante. [n] Poteſt etiam mater naturalium filiorum tutelam

a Auiæ.] hoc eſt nouum de auia. mater enim etiam per legem Codicis admittebatur.

b Secundum ordinẽ.] cum primo mater, ſecundo auia admittatur.

c Tutelam.] an idem in cura? Quod videtur, vt in auth. vt ſine prohi. ma. §. quia vero matribus, & §. qui vero multam, col.7. Item eadem eſt æquitas, argu. ĩ. ad l. Fal. l. ſi. Item authen. illa, vt ſine prohi. ma. generaliter C prohibet à tutela & à cura creditorem & debitorem minoris. ſic ergo & illa, vt ſine prohibitione &c. generaliter videtur excipere, vt ex illius contextu euidenter apparet. l. vt ſine prohibitione &c. & probatur in authen. de filiis ante dota. inſtr. na. §. cum omnibus, colla.3. Sed contra. ĩ. de cur. fur. l. cum repudiante. Sed poteſt dici correcta per illam authen. vt ſine prohibitione. vel in curatore furioſi ſpeciale eſſe, uel aliter eſſe non poterat, quia & forte minor erat, & ſic prima placet opinio.

Mater nõ cogitur ſuſcipere tutelã filiorum ſuorum.

d Permittimus.] ergo non cogitur, ut hic, & in l.2. ibi, ſanè in optione &c. & in. l. ſi. circa princi. & in authen. ut li. ma. & in auiæ, in prin. colla.8. licet quidam dixerunt contra. Item nunquid eſt legitima, vel datiua? Videtur legitima, vt ĩ. ad Tertull. l. omnem. e contra datiua, cum legitimi per. l. codicis eam præcedebant, vt in l. 2. & ſi. in. ſi. præterea. l. non dat, niſi ſe offerat, vt hic colligitur, qđ non ſit in legitimis, vt ff. de le. tu. l. legitimos, in prin. præterea non compellitur, nec periculum patitur ſi non ſuſceperit, vt hic colligitur. quare poteſt dici non eſſe da D tiuam nec legitimam, ſed extraordinariam, niſi dicas legitimam, id eſt ſecundum. l. à iudice datam, ſed videtur legitima, vt in auth. de hære. ab inteſt. §. ex his, coll. 19. & authen. presbyteros. 2. ſ. de epi. & cler.

e Inter geſta.] id eſt coram iudice, ſcriptura inde facta.

f Velleiani.] & omni alio auxilio, vt in authen. vt ſine prohi. ma. §. quia vero, col.7. quæ renuntiatio quo ad matrimonium non valet, vt in præ dicto. §. ſed quo ad Velleianum ſic: vt ff. ad Velle. l. ſi. § pe. Sed quibus hæc prodeſt renunciatio, cum pro nemine fideiubeat, ſed pro ſe. ſ. ad Velleia. l. ſi mater, in prin? Reſpon. cum creditoribus pupilli promittat, pro pupillo intercedere videtur. Sed quomodo eis abſentibus facta iudici proderit? Reſpõ. ſi actio quæritũ ex ſtipulatione iudicis abſenti, multo magis replicatio, vt ſi proponat Velleianum, replicet aduerſarius. i. creditor de renunciatione, vt ff. rem pu. ſal. fo. l. non quaſi. Itẽ contra huic auth. ſ. de procurat. l. alienam. Sol. hic ſpeciale.

g Teſtamẽtarijs.] quid ergo ſi ipſa cum alio data fuit in teſtamento? Videtur quod ipſa non debeat confirmari vel dari tutrix, quia teſtamentarius eã præcedat, cum dicas eam datiuã, nõ teſtamentariã. Et cũ dicas confirmatum tutorem datiuum, non teſtamentarium, vt no. inſt. de tute. §. ſi. & ſ. de confir. tu. l.2. & per. l. ff. de verbo ſig. l. lege, & in authen. de defen. ciui. §. interim, colla. 3. Solu. quidam de plano concedunt eam repelli hoc caſu. ſed H. dicit eam admitti. & quod hic dicit quòd teſtamentarii eam repellunt, loquitur quando ipſa non eſt data in teſtamẽto. Pro prima opi. eſt, ff. de teſta. tu. l. iure noſtro. Pro ſecunda eſt in corpore ibi, defuncti nanque &c. & hoc placet. Item quid ſi ſola eſt data? Reſpon. non eſt tutrix, niſi à iudice cõfirmetur, vt ff. de neg. geſt. l. qui aliena. §. quanquam, ſecundum Azo. Alij dicunt corrigi per. l. huius tit. & ſic dicunt tutricem datam in teſtamento. Vel quòd ibi non fuit data tutrix, licet pater eam de C filiis rogauerit. ſed & ſi daretur, nõ confirmaretur vt ex illa datione: ſed quaſi non eſſet data, dabitur per hanc auth. ſecundum quoſdam. Prima placet: vt ſi eſt data, confirmetur. ar. in corpore ibi, defuncti nanque voluntas &c. nec ob. ff. de teſt. tu. l. iure noſtro. quia in hoc ſit correcta. Item quid ſi datus eſt à iudice tutor matre ignorãte? Videtur non tenere datio, quaſi perperã ſit decretũ interpoſitũ, vt arg. ff. de re. eo. qui. l. magis. §. ſi æs alienũ, & de tu. & cur. da. ab his. l. ſcire oportet, & ſ. qui da. tu. poſ. l. ſi ſororis. Sed cõtra eſt, vt ſ. de cõfir. tut. l. ſi vt proponis. Et quod dicit de teſtamentariis, dic etiã de legitimis aſcẽdẽtibus, vt modo notaui ĩ glo. legitimæ vel naturali.

Tutor cõfirmatus eſt datiuus, & nõ teſtamentarius.

SAcramentum.] CASVS. Lex. C. dicit quod mulier debet iurare, Authen. dicit quòd non, ſed ſi conuolet ad ſecundas nuptias, expellitur à tutela. Authen. ad hæc, addit ei quod lex. C dicit, dicens quòd ſi aliquod debitum contrahatur inter matrem & pupillũ, tamẽ poteſt remanere tutrix. hoc dicit authen. hæc & ſequens.

h Non exigitur.] de non nubendo. & ſic corriguntur D iura quæ dicũt id exigi, vt in l.2.C. & ĩ. l. ſina. & in authen. de nup. §. ſi autem tutelam, colla. 4. & alia plura.

i Contractis ſecundis nuptiis.] quid ſi aliàs luxuriata eſt? Rſpon. eſt idem, arg. in auth. de reſti. & ea quæ. §. ſi. coll.4. & in authen. de nup. § ſi autem tutelam, coll.4.

k A tutela.] ſed ad quos redibit hoc caſu? Dic ad datiuam, inſtar eius qui in locum ſuſpecti vel remoti datur, vt ff. de teſta. tu. l. ſi quis ſub conditione. Item & dicitur quòd ipſamet petat ĩ. in qui. cau. pig. ta. con. l. penul. & in authen. de nupt. §. ſi autem tutelam.

l Cautela] aliàs tutela. nam res mariti ſui & ſuæ ſunt obligatę filiis, vt ſ. in l.2. & in d authen. de nup. §. ſi autem tutelam.

m AD hæc Non ideo minus.] Idem intelligo in auia & auo, quia affectionis ratio ſupicionem remouet, vt ff. de rit. nup. l. non ſolum. §. denuo.

n Durante.] ſecus in alio tutore, vt ſ. tit. 1. auth. minoris &c.

SI pater.] CASVS Pater filio ſuo naturali vnā vnciam de bonis ſuis relinquere poteſt, & ſi non det tutorem, an mater eius poſſit eſſe tutrix? Dr̃ ꝙ ſic, præſtito ab ea ſacramento, ꝙ ad ſecundas nuptias non conuolabit, & debet renunciare omni auxilio legitimo, & beneficio ſenatuſcõſulti Velleiani: his quę in ſuperiori lege, ſacramẽtũ, dicta ſunt, obſeruandis. ſi enim mater nullo exiſtente tutore filiorũ legitimorum nanciſci poteſt tutelam, multo magis poterit eſſe tutrix filij ſui naturalis, cum in hoc caſu deficiat legitima. Viu. A

agere, omnia agens quæcũque in legitimis definita ſunt filiis.

Etiam filiis naturalibus tantum matres poſſunt eſſe tutrices omnia faciẽdo q̃ in legitimis ſunt cauta. Sa.

IIII. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto prætorio.

SI pater ſecundum noſtram conſtitutionẽ,[a] naturalibus liberis in his rebus quæ ab eo in eos ꝓfectæ[b] ſunt, tutorem nõ reliquerit, mater autem B voluerit eorum (ſiue maſculi ſint, ſiue fœminæ) ſubire tutelam: ad exemplum legitimæ ſobolis liceat ei hoc facere, quatenus actis ſub competente iudice interuenientibus, iuramentum antea præſtet, quòd ad nuptias non perueniat, ſed pudicitiam ſuam intactam conſeruet: & renunciet ſenatuſconſulti Velleiani præ C ſidio, omnique alio legitimo auxilio,[c] ſuámq; ſubſtantiam ſupponat: & ita filiorum ſuorum vel filiarum naturalium tutricem eam exiſtere ſancimus.

¶Omnibus quæ pro matribus & liberis earum ex legitimo matrimonio progenitis, diualibus conſtitutionibus cauta ſunt, in huiuſmodi matribus obſeruandis. Si enim in filiis D iuſtis, in quibus & teſtamentarię & legitimę ſunt tutelæ, & tamẽ matribus, his deficiẽtibus, ad prouidẽtiã filiorũ ſuorum venire cõceditur:[d] multo magis in his caſibus, vbi legitima tutela euaneſcit, ſaltẽ alias eis dare humaniſſimũ eſt. Dat. XV. Kal. April. Cõſtãtinop. Lãpadio & Oreſte VV. CC. Conss.

a Secundum noſtrã conſtitutionem.] q̃ eſt ſ. de confirmando tuto. l. ſi.

b Profectæ ſunt.] quæ poſſunt proficiſci, vt ſupra de natu. lib. l. humanitatis. An autem & ſpurij mater tutelam poſſit petere? quod videtur, quia quãtum ad eam non id inſpicitur, vt inſti. de ſeruil. co. §. vulgo, & ad Orfi. §. nouiſſime. Itẽ an alij cognati qui vocantur ad ſucceſſionem, iure prætorio vocẽtur & ad tutelam? dic vt ſupra de legit. tut. l. 1. Hodie autem cõſtat eos vocari iure nouo, vt in authent. de hære. ab inteſt. §. ex his, colla. 9.

Cognati iure nouo vocantur ad tutelã.

c Auxilio.] vt in authen. de nup. §. ſi vero mater, colla 4. & in auth. vt ſine prohib. matres debit. & credit. §. quia vero multa, coll. 7. & facit hoc ad generalẽ renunciationem, vt not. ff. ſi quis cau. l. ſed & ſi, §. quæ ſitũ.

d Conceditur.] vt ſ. l. proxima.

IN QVIBVS caſibus tutorem, vel curatore &c.

Dic vel, pro id eſt. nam nullum caſum ſub hac rub. ponit, quo habenti tutorem detur tutor, ſecundum quoſdam. ſed certe ponitur ff. de excuſa. tut. l. propter litem, & datur intelligi infra eod. l. propter. Item not. hic ſecundum Ir. quid nouo iure vbicunque his legibus tutorem habenti tutor dabatur, non tutor datur, ſed curator ei adiungitur. vt inſtitu. de autor. tuto. §. fin. Hug.

TITVLVS XXXVI.

IN QVIBVS CASIBVS tutorem vel curatorẽ habenti, tutor vel curator dari poteſt.

SI in locum.] CASVS Tutor erat reipublicæ cauſa abſens, interim datus eſt tutor. eo reuerſo ſuſcipiet tutelam: conſulte tamen faciet curator ſi faciat eũ compelli per iudicem, vt adminiſtr. tute. pu. ſuſcipiat. A

Curator datus in locũ abſentis, eo reuerſo deponit officiũ hoc dicit. Bal. Vel ſic: Tutor vel curator datus loco abſentis reipublicæ cauſa deſinit illo reuerſo. Sali.

B I. Imp. Antoninus A. Tiberiano & Ruto.

SI in locum eius tutoris ad tẽpus[e] dati eſtis,[f] q reipublicæ cauſa aberat, iſq; iam finito munere qđ ei iniunctũ eſt, abeſſe deſiit: quin ad eius officium curamq; pertineãt[g] negotia pupillę, ambigere non debetis. Sed cõſultius[h] feceritis ſi C præſidem prouinciæ virũ clariſſimũ adieritis, vt is ad adminiſtrationẽ tutelę cõpellat.[i] PP. VIII. Kalend. Aug. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Curator datus in locũ tutoris tãtenus durat curator, quatenus duraret tutor. h. d. Vel ſic: Curator datus impuberi, nõ durat poſt pubertatẽ. h. d. Bal. Vel ſic: In locũ tutoris excuſati poteſt curator dari: cuius officiũ finitur pubertate pupilli. Sal.

II. Imp. Alexander A. Valentiniano.

POtuit quidẽ & debuit competẽs iudex in lo D cum excuſati tutoris, licet pupillus alios quoſcunq; haberet tutores, curatorẽ dare.[k]

¶Quãuis autem curator cum aliis in locum excuſati tutoris ſubſtitutus ſis: tamẽ periculo adminiſtrationis ultra pubertatis tẽ

e Ad tempus.] hoc non expreſſo. alioquin contra, vt ff. de regul. iur. l. actus.

f Eſtis.] curatores, vt inſtitut. de cur. §. item in locum. ſed & tutores poſſunt dari, ſi hoc iudici ſedeat, vt ff. de tut. l. quæ ſitum, & de ſuſpect. tut. l. 3. §. ſi qs abfuturus. licet quidam exponant in l. illa tutor. i. curator.

g Pertineant.] nec enim vacationẽ aliquam anni habet, vt inſtit. de excu. §. itẽ hi q reipublicę, nec etiam fuit finita tutela pp abſentiam, & ſic modo eſt eadem. nec interim q̃ſiti liberi cũ excuſant: nec põt cõueniri interim directa actione tutelæ, vt ff. de ſuſpect. tut. l. 3. §. quod ſi qs, & de exc. tuto. l. Titius, ſed vtili ſic, vt ff. de tute. & ra. diſtr. l. ſi tutor reipublicæ, in princ. & ff. de ſuſpect. tu. l. 3. §. ſi quis abfuturus, ſecus autem ſi in locum eius qui adhuc non eſt tutor, quia in diem vel ſub conditione datus ſit, alius detur: quia ille deſinit adueniente conditione. Vel dic vt inſtitu. de Atiliano tutore. §. 1.

h Conſultius.] i. conſulte, ne quaſi de culpa, quaſi deſerat, redargui poſſit, vt ar. ff. de admi. tuto. l. tutores. §. q ſe. uel certiorabit neceſſarios impuberis, ut ff. de eo q pro tu. ne go. geſ. l. 1. in fi. Alij dicũt, ꝙ ex urbanitate, ar. ſ. de interdi. ma. l. 3.

i Cõpellat.] captis pignorib. ut inſti. de ſatiſd. tut. §. pe. & facit ſ. de peri. tut. l. ſi.

POtuit.] CASVS Si pupillus plures habeat tutores, & unus ſe excuſauit, in locũ eius ſubrogabitur alius, qui ultra tempora pubertatis adminiſtrare non cogetur, licet curator detur, non tutor.

k Dare.] ſ. curatorem, vel tutorem, vt ff. de teſta. tut. l. ſi quis ſub conditione. §. ſi.

t Non tamen ceſſabit ſua adminiſtratio, niſi prius hic ſatiſdederit. arg. l. ſi impuberi, ff. de tut. & cur. da. ab his, & ar. hic no tatorũ in gloſ. dicit Sal. coadiutorẽ datũ epo, eo mortuo ceſſare. ꝯ: quia iã ſupuenit adminiſtrator legitimus. ſ. capitulũ. vide ca. 1. de cle. ægro. lib. 6.

Non

a Non adſtringeris.] vt ĩ. quando tuto. vel curato. eſſe deſi. l. 1. & ff. de tuto. & cur. da. ab his. l. curatorem.

PRopter.] CASVS Si pupillus tutorem habens, diffuſum habeat patrimonium, & in pluribus locis conſtitutũ, ſi ſolus non ſufficiat, adiungi poterit ei curator.

pora non adſtringeris. a PP. V. Id. Iun. Modeſto & Probo Conss.

Curator adiungitur cauſa cognita. b d. Bal. Vel ſic: Propter latitudinem ſeu diffuſionem patrimonii curator poteſt adiungi curatori. Sal.

III. [illegible]

PRopter late diffuſum, id eſt in diuerſis locis conſtitutum b patrimonium, vel quòd ſolus adminiſtrationi non ſufficias, an tibi tutelã adminiſtrãti adiungi aliquos curatores, c oporteat: præſes prouinciæ, ſi te non ſufficientem deprehenderit, æſtimabit. PP. VIII. Id. Decẽbr. Pompeiano & Peligno Conss.

Loco tutoris remoti, defuncti, vel relegati alius debet ſubſtitui. Sal.

IIII. Impp. Valeria. & Gallien. [illegible]

LIcet tutorẽ habẽti tutor dari nõ poteſt: d tamẽ certis ex cauſis alius idoneus ſubſtitui ſententia competentis iudicis ſolet in locũ ſuſpecti qui cõuictus ac remotus eſt, & in locum excuſati, e vel defuncti, f vel relegati tutoris. PP. Idibus Mart. Seculari. II. & Donato Conss.

Licet alius adiungatur, primus nõ liberatur. Bal. Vel ſic: Propter augmẽtum facultatum, tutori curator ſolet adiungi, tutor tamen non tenetur de geſtis à curatore exiſtente ſoluendo tempore finita tutela. Sal.

b Conſtitutum.] in eadem tamen prouincia: aliàs etiam tutor ei adiungitur, vt ff. de excuſa. tu. l. propter litem. §. fin.

Tutor aliquãdo datur haben ti tutorẽ.

c Curatores.] Not. curatores, vt & ĩ de excu. tu. l. teſtamento, & ff. de adminiſ. tut. l. tutores q poſt §. rerum. & eſt ratio quare non tutor, vt no. ĩ. l. prox. quãdoque tamen etiam tutores dantur, vt ſi in alia prouincia res ſint remotæ vltra centeſimum lapidẽ, vt d. l. propter. & ſic etiam poteſt intelligi d. §. rerum. Itẽ & quando teſtamento datus erat ſub conditione, vel ex die, & ſimilibus, ut ff. de teſt. tu. l. ſi quis ſub conditione, & ĩ. eo. l. licet. Item & quando transfuga eſt primus tutor. Itẽ quando furioſus factus fuerit. ff. de tut. l. ſi quis tutor, & l. cum plura. Item in alio. ĩ. eo. l. fi. Itẽ in alio ĩ. ad Tertu. l. omnẽ, & in authen. de nupt. §. ſi autem tutelam, coll. 4.

LIcet.] CASVS. Quiuis regula ſit ꝙ habenti tut. tu. dari non poteſt, fallit tamen in caſu cũ in locũ ſuſpecti, conuicti, & remoti, vel defuncti, vel relegati, alius ſubrogať.

d Non poteſt.] vt ſ̃. qui pe. tu. l. cum iure. & qui da. tu. vel cu. poſ. l. ſi ſororis, & inſtit. de cur. §. interdũ, & hoc regulariter. tñ &c. vt ſubijcit in exẽplis: vt ff. de teſt. tut. l. ſi quis ſub conditione. Item fallit in alijs, vt not. ſ̃. l. proxi. Sed quæ eſt ratio ꝙ habenti tutorem curator adiungitur, ſed non tutor, vt hac l.? Reſpon. datus tutor plenitudinem poteſtatis habet in pupillum, & eius res, vnde alius ſuperueniens non poſſet habere eandẽ plenitudinẽ, quã curator non appetit, & ſic poteſt adiungi, vt patet, quia tutor datus auctorizat in aditione hæreditatis, & non curator, ut ff. de app. l. cũ in una §. tutor. Item quia tutor perſonæ, & per conſequens rebus omnibus datur, ut inſtitu. qui teſta. da. tu. poſſ. §. certe, & de excuſa. tu. §. datus. Sed curator rebus tantum, vt ſ̃. de nup. l. in copulandis. Item quæ eſt ratio, quòd habenti curatorem poteſt alius curator adiungi, ut ff. de tuto. & cura. da. ab his. l. uentri. §. fi. & non habenti tutorem tutor? Reſpon. ex prædictis ratio colligitur.

Tutor quare dari nõ poteſt tutorem habenti.

e Excuſati.] ad tẽpus, ſecundũ quoſdã: qđ non placet.

f Defuncti.] ciuiliter, vt deportatus, & ſic remanet tutor, & ſic non fallit regula.

CVm ob.] CASVS Cum pupillo habenti tutorẽ obuenit aliquod augmentum, puta hæreditas, ratione cuius datus erat curator, vel adiunctus, nũquid ideo primus deſinit eſſe tutor, quòd alius ſibi adiunctus eſt? Dicitur ꝙ non. & ſi adiunctus tempore finitæ tutelæ ſit ſoluendo, licet poſtea factus ſit nõ idoneus, periculum ad primum tutorẽ non pertinebit. Viu.

V. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Zenoni.

CVm ob augmentum facultatum curatores adiũgi ſoleant, nõ prius g dati h tutores ab adminiſtratione eorũ liberãtur. i Sanè ſi is qui adminiſtrauit, tempore finitæ k tutelæ fuit ſoluendo, ſecuti l temporis periculum ad te m pertinere non potuiſſe, manifeſtũ eſt. Dat. III. Kalẽ. April. CC. Cõss.

TITVLVS XXXVII.

DE ADMINISTRAtione tutorum, vel curatorũ, [illegible]

IN AVTH. [illegible] coll. VI. [illegible]

Hæc auth. non facit ad l. C ſed ad ſecundam partem rubricæ, melius tamen ſtetiſſet poſt l. tutores, infra eo. & ibi eam legit Cyn. & hoc intendit: Vbi reditus prædiorum ſufficiunt pupillo vel adulto, adminiſtrator eius non tenetur pecuniam fœnerare, ſed cautè recondere. Salicetus.

NOuiſſimè n cautum eſt, à curatore o

g Non prius.] ſcilicet quàm adiungendi dentur. hæc eſt falſa. Dic ergo, non prius, ſcilicet p hoc, quàm ſi non adiungerentur, ut ff. de adminiſtratio. tuto. l. quotiens, §. fina. & non curatores, ſed & tutores dari poſſunt, ut dixi ſuprà eod. l. propter.

h Dati.] ſcilicet prius.

i Si is.] ſ. curator, uel tutor adiunctus tibi tutori.

k Finitæ tutelæ.] unde nõ poterat fieri ſuſpectus à te, cũ ſoluendo eſſet, ut ĩ. de diui. tu. l. 2.

l Temporis periculum.] quo factus eſt non ſoluendo, & facit ſupra de proba. l. ex perſona.

† aliàs, & curatorũ, & de pecunia fœneranda.

m Ad te.] tutorem. prius eſt enim conueniendus qui adminiſtrauit augmentũ, quàm primo dati, q non geſſerunt augmentũ, etiã ſi ante deſijt eſſe ſoluendo, ut hic, & ĩ. ſi tut. nõ geſ. l. fin. de diui. tut. l. 1. & l. fi. Sed cõtra. ff. de admi. tu. l. Lucius. 2. §. Sempronij, in fi. §. ubi & nõ gerentẽ dicit ab initio cõueniri: ſed ibi nullo modo erat diuiſa, uel erat à ſe, ut ĩ. de diui. tu. l. 2. in fi. hic autem quodammodo ab ipſo iudice, uel à lege. nam adiunctus poſtea, prima bona adminiſtrare non ſolet, ut d. l. quotiens. §. conſtat.

DE ADMINISTRATIONE &c.

Lege authen. nouiſſimè hic ſuper rubrica: quia dicit de pecunia pupillari fœnerãda, ſed alij legunt infra eo l. lex. vel infra de vſur. pup. Io. legit infra eo. in fi. alij infra eo l. tutores.

NOuiſſimè.] CASVS Lex C. dicit ꝙ tutor dẽt fœnerare pecuniã pup. qđ ſi fœneret, tenebitur pupillo de mutuo, niſi in mobilibus eſſet ſubſtantia, quia tunc eſſet fœnerãdum quantũ ſufficeret ad expenſas pup. & familiæ eius, illa pecunia quæ non fœneratur, diligenter cuſtodienda eſt. ſi tota non ſufficit ad expenſas pup. tota fœnerabitur.

n Nouiſſimè] ſumitur ex corpore, ut hi qui ob. ſe ha. per. res mi. §. quoniam autem, coll. 6. & diſtinguitur ibi plenius, utrum pupillus habeat ſufficientem reditum prædiorum, ut tunc non fœneret, aliàs ſic.

o A curatore.] large ponitur, & ut cõprehẽdat tutores.

Periculo.

pecuniam pupillarem nõ eſſe fœnerandam. quod ſi fecerit, mutui ſubiacebit periculo: a niſi mobilis ſit eius ſubſtãtia, cuius cura adminiſtratur. tunc enim curator illud ſolum mutuare cogatur, quod ad diſpenſationem ſufficiet adoleſcentis, eiuſque rebus. quod verò plus eſt, cautè recondatur: vel niſi ex neceſſitate hoc fecerit, veluti propter expenſas in pupillum faciendas.

Vnus officialis non tenetur de eo quod fecit alius in alio officio, & nõ eodem. Bal. Vel ſic: Curator adulti nõ tenetur pro tutoribus præcedentibus, niſi negligentia in exigendo poſſit ei imputari. Salic.

I. Imp. Seuerus & Antonin. AA. Modeſto.

FRuſtra times adminiſtrare res adoleſcẽtis cuius curator es, ne ex hoc aliquis exiſtimet commune periculum prioris temporis b te recepiſſe: ſed ea quæ agenda putas, age: & (quod magis intereſt omnium partium c) iuſta vt iudex inter te & tutores datus, quãprimũ partibus ſuis fungatur. PP. XII. Kal. Octob. Albino & Aemyliano Conss.

Pro vniuerſali curatione non poteſt agi niſi finito officio. Bal. Vel ſic. Durante officio cura, non agitur vt adminiſtrationis vniuerſalis ratio reddatur. Salic.

II. Iidem AA. Timoni & Elpidophoro.

ADuerſus curatorem adoleſcentis, cui collegę dati eſtis, quãdiu adminiſtratio communis durat, exerceri iudicium nõ poteſt, d PP. II. Kal. Maii, Apro & Maximo Conss.

Expenſa legitima in pupillũ facta, veniunt in rationibus computandæ, licet per iudicem tunc non fuerint decreta. Salic.

III. Imp. Antonin. A. Eumoſo.

SVmptus in pupillum tuum neceſſariò e & ex iuſtis, honeſtiſque cauſis iudici f qui ſuper ea re cogniturus eſt, ſi probabũtur g facti, accepto ferentur, h etiam ſi prętoris decretũ de dãdis eis non ſit interpoſitum. i id nanque, quod à tutoribus ſiue curatoribus bona fide erogat, potius iuſtitia, quàm aliena auctoritate k firmatur, PP. XIIII. Kal. Sep. Duobus & Aſpris Conss.

a Periculo.] etiam fortuiti caſus, quia culpa præceſſit caſum, alias periculum. i. culpa tantum præſtatur, vt infra eo. tit. l. 2 & infra eo. l. de tutoribus. Sed nunquid uſura ad eum pertinet? Videtur quod ſic, ut ff. de reg. iur. l. ſm naturam. Sed arg. cõtra ff. de neg. geſt. l. ſi negocia. non directa dicit, ſed & non de tota adminiſtrationis ratione ibi tractatur, ſed tantum de quodam impenſo ab ipſo curatore. ſed certe imo de directa ibi dicit. Sed dic vt in l. cum curatore, modo no. vel ibi in protutelæ contraria. Sed diſtingue latius, aut cœpit quid debere tutor vel curator ante tutelam vel curam, vt ex mutuo & furto, & conuenitur etiam durante officio, vt infr. de aucto. tutor. §. fin. & ff. de teſta. tut. l. ſi putes, & j. de excu ſa tuto. l. neque à tutela, & l. quod ſi: aut poſt, & tunc in tutela, aut de his quę ad eum non pertinent, & ſic naſcatur, ſed non intentatur, ut in rapina, vel mutuo, vel furto, licet dicant quidam non intentari per ſe, ſed per datum curatorem liti. aut pertinent, & ſic nec etiam naſcitur actio tutelæ, vt ff. de tut. & ra. diſtra. l. ſi tutor, in fi. & l. fi. & l. ſi cum adhuc, alias, ſi cũ tutore, in prin. & l. cũ tutor, & l. niſi, in pri. & de adm. tu. l. cũ plures, licet quidã dicãt actionẽ tutelæ naſci, ſed nõ intentari, quibus obſta. d. l. ſi tutor. Sed videtur naſci, & etiã intentari. vt ff. de ad mi. tut. l. 3 § 2. in fi. ſed ibi extra iudiciũ inquirit rationem vnus ab alio. Sed ſi poſtea naſcitur, vt dixi, vnde naſcitur? Reſpon. ex tutela præcedenti, ſic aliàs ex contractu dudũ inito poſtea naſcitur, vt no. ſ. de rerum permu. l. ex placito. In curatore vero dic quòd omnes naſcuntur & intentantur, niſi actio vtilis negotiorum geſtorum pro generali ratione reddenda, vt apparet ex ſolutione contrariorum prædictorum. & facit ad l. itam ff. de proc. l. qui proprio. §. fi. & l. qui duos.

Tutor an poſſit a pupillo conueniri durante officio.

Actio quandoque naſcitur ex contractu dudũ inito.

F Ruſtra.] A. S. V. s. Tutor pupilli male adminiſtrauit res pupillares. facto eo adulto, datus eſt ei curator, qui timet adminiſtrare curam adulti, ne ſuccedat in periculum adminiſtrationis tẽporis præcedentis. dicit imperator, quod fruſtra timet, ſed curam adminiſtret, & faciat quod intereſt tutoris, pupilli & ſua, & tutorem ex male adminiſtratis conueniat: & qualiter interſit iſtorum, nõ aperit lex. tu dic pupilli intereſt, ne lapſu temporis fiat debitor non ſoluendo. tutoris intereſt, vt cõueniatur, & liberetur ab vſurarũ curſu, nec per negligentiã incidat in neg. geſt. act. Viuianus.

b Prioris tẽporis.] quo pupillus fuit. quod videbat, quia ſucceſſerat in adminiſtratione, ſic & in periculo: ſed non eſt verũ, fa. j. quando ex fac. tuto. l. 1. & ſ. de proba. l. ex perſona.

c Omniũ partiũ.] ſcilicet. tutorũ, adoleſcentis, & veſtra. nam tutorum intereſt, ne proceſſu tẽporis fiat immemor. Vel melius, vt liberetur, & in uſuris non grauetur, ut ſ. ſi a tuet. ſol. l. 1. Adoleſcentis intereſt, ne proceſſu temporis fiat tutor non ſoluendo, uel uetius ut ſuum habeat, ut. j. de uſur. pup. l. 1. & 2 & 3. Intereſt & ueſtra, ne incidatis in actionem negotiorum geſtorum quaſi ex negligentia, vt j. eo l. de tutoribus.

d Ducitus.] Si ex duobus curatoribus alicuius adulti alter alterum nõdum finita curatione adminiſtrationis iure uelit conuenire, an poſſit, quæritur? Dicitur quod non Viuianus.

e Non poteſt.] ut reddat rationem totius adminiſtrationis ut j. eo l. rationes, & ff. de adm. tut. l. actus. Sed contra ff. de tut. & ra. diſtr. l. niſi. §. cum furioſi. ſed ibi furioſi, non adoleſcentis erat curator. & eſt ratio, ut ibi notatur. Item contra in eo tit. l. ſi cum adhuc, al. as ſi cum tutore. §. cum curatore ff. rem pup. ſal. fo. l. non quaſi § hanc ſtipulationem, ſed ibi non ut ratio totius adminiſtrationis reddatur, agitur per actionem negotiorum geſtorum, ſed ex ſtipulatione rem pup. ſal. fo. Item contra ff. de adminiſt. tut. l. cum curatore. Item contra in eo tit. l. ſi cum adhuc, ſed nec ibi agitur negotiorum geſtorum ut ratio reddatur totius adminiſtrationis, ſed furti, uel damni iniuriarum. Item contra ff. de contra. act. tut. l. 1. §. finito, ſed ibi de contraria,

e Vmptus.] Si pupillus finita tutela fructus quos tutor percepit, petat, & dicat ſe in eo multa impendiſſe, an expenſæ veniant in cõputationem quæritur? Dicitur quod ſic licet de his refundendis decretum iudicis non interuenerit, quod iuſtitia, non auctoritate iudicantis, quod bona fide erogatum eſt, debetur. Vi.

e Neceſſariò.] puta in alendo.

f Iudici.] no. iudici. ſic ſ. de condic. ob tur. cau. l. 1.

g Probabuntur.] a te tutore.

h Accepto ferentur] id eſt computabuntur, ſiue rehabebuntur, niſi certum ſalarium pro hoc erat ei conſtitutum, vt ff. de adminiſtrat. tutor. l. à tutoribus. § fin.

i Interpoſitum.] nam expedit quandoque non interponi, vt inf. a de ali. pu. præſtan. l. 2.

k Auctoritate.] ſic ſugta ſi mi. ab hære. ſe. ab. l. 1. Acc.

Niſi.

N [illegible] ſi.] CASVS. Libertus ſi pecuniam pupilli ſui nõ A depoſuerit, vel in emptionem prædiorum colloca uerit, ſed in vſus ſuos conuerterit, ad præfectum vrbis remittetur puniendus. Vel dic quod mulier proponit talem quæſtionem de curatore filiæ ſuæ, qui curator filij ſui, qui patris erat libertus, debebat pro filio ſuo pecuniam, nec eam depoſuit, nec in prædiorum comparationem cõuertit, an ſit puniẽdus, quæritur? Dicitur quod ſic.

ᵃ Filiæ tuæ.] ò mulier quæ es mater.

ᵇ Prædiorum comparationem.] niſi ſit modica ſumma, vt ff. eo. l. ita autem. & ad hoc. ff. eo. l. tutor qui, § ſi poſt, & §. ſi deponi, & j. l. proxima.

ᶜ Puniendus.] vt infra eodem. l. ſi liberti, & ff. de ſuſpec. tut. l. 2. & 3. §. tutor, & §. tutores, & inſtit. de ſuſpe. tut. § li bertus.

F Ruſtra.] CASVS. Si tutor factus fuerit debitor pupilli ex mala adminiſtratione, & curator ei datus tutorem cõuenerit, & cõdemnari fecerit, nec ille parère vult iudicatis, quia timet, ſi ſoluat, & adultus perdat, quod poſſit reſtitui aduerſus ſolutionem, & propter hoc ſoluere condemnationem: cõtradicit, an ſit audiendus quæritur? Dicitur quod non, cũ exacta pecuniam auctoritate iudicis poſſit deponi. Accurſius.

ᵈ Iudicatũ] i. ſatis facere pro iudicato. timebãt enim tutores, quod ſi ſoluerint minori, & pecunia non verteretur in vtilitatẽ pupilli, quod ipſi nõ eſſent liberati, & quod minor reſtitueretur in integrum. Reſpõ. ad hoc impera. quod tutores poſſunt deponere eam in ſacra æde.

† Cõcor. cũ hac l. glo. in ca. placuit, ſuper verbo, cauſæ. 6. q. 6.

Libertus tutor debet a ſe exigere quod debuit, alias remouetur vt ſuſpectus, & venit puniendus. Sal.

IIII. [illegible]

N Iſi eam pecuniã quã conſtiterit libertum paternum tutorem filiæ tuæ ᵃ rationi eius debere, vel depoſuerit, vel in prædiorum cõparationem ᵇ conuerterit: remittetur ad præfectum vrbi, ſecundum ea quæ conſtituta ſunt, arbitrio eius puniẽdus. ᶜ PP. XII. Kal. Oct. Antonino. A. IIII. & Balbino Conſs.

Tutores quondam non vtiliter recuſant ſoluere adulto, cum poſſint auctoritate præſidis, vel eius præcepto. Vel ſic: Non debet retractari ſolutio debiti quæ poteſt tutè fieri. Sal.

V. Idem A. [illegible]

F Ruſtra tutores quondam adoleſcentium, quorũ curã adminiſtras, iudicatum ᵈ facere detrectant, ᵉ cum exacta pecunia poſſit auctoritate præſidis ᶠ in depoſiti ᵍ cauſã haberi. PP. Kal. Iun. Læto. II. & Cereali Conſs.

Sub prætextu vel velamine officij, non debet calumnia committi. Bald. Vel ſic: Tutores vel curatores qui iuſtam cauſam litigandi non habuerint, licet alieno nomine egerint: proprio tamen nomine debent in expenſis condemnari. Sal.

VI. Imp. Alexander [illegible]

N Õn eſt † ignotum, tutores vel curatores adoleſcentium, ſi nomine pupillorum, vel adultorũ ſcientes calumnioſas inſtituant actiones, eo nomine condemnari ʰ oportere:

ᵉ detrectant.] timẽtes reſtitutionem, vt s. ſi aduer. ſol. l. exemplo.

ᶠ Præſidis] & ſic nõ reſtituetur, ut ff. de mino. l. ait prætor. §. quid tamen.

ᵍ In depoſiti.] donec inde ematur prædium, uel aliàs expendatur in neceſſarios vſus adoleſcentis.

N On eſt ignotũ.] CASVS. Tutor vel curator pupilli vel adulti calũnioſe nomine pupilli aduerſus A aliquẽ actionẽ inſtituere nõ debet. quod ſi fecerit, condemnandus erit aduerſæ partis in expenſis, quia prætextu pup. calumnioſa actio inſtituenda non eſt. Viuianus.

ʰ Condemnari.] in expẽſis. ſic infra vnde vi. l. meminerint. in fi. l.

ne ſub prætextu nominis eorum ⁱ propter ſuas ſimultates ᵏ ſecurè lites ſuas ˡ exercere poſſe exiſtiment. PP. VI. Idus Maij, Maximo. II. & Aeliano Conſs.

ⁱ Eorum.] pupillorum, vel adultorum.

ᵏ Simultates.] id eſt calũnioſas intẽtationes, vel, id eſt, patentem odium.

ˡ Suas.] ſcilicet tutorũ, vel curatorum. & idẽ in prælatis eccleſiarũ. & facit. ff. eodẽ. l. quotiẽs. § ſicut, & ff. manda. l. Quintus, & infra de his qui. vt indi. l. Polla, & infra qui accu. nõ poſ. l. 2.

Contra formam datã à teſtatore, non debet tutor rem pupilli vendere. Salicetus.

VII. Idem A. Valerio.

B T Vtelam pupillorum tuorũ ſic adminiſtrare debes, ne ædificiũ quod his relictum eſt, cõtra formam alienandi teſtamento datam vendas. ᵐ PP. VI. Id. Iul Maximo. II. & Aeliano Conſs.

T Vtelam.] CASVS. Teſtator prohibẽs ne ædificiũ quod extruxerat, alienaretur, tutorẽ filio ſuo dedit. an tutor alienare poſſit, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

ᵐ Vẽdas.] vt & s. de re. alie. l. fina. licet aliàs poterãt vendere ædificium olim, infra eod. l. lex quæ.

Ignorans ſe tutorem datum, non tenetur: ſciens verò ſic, & de neglectu conueniri poteſt cum alijs de geſtu vero ab alijs conueniri põ: gerentibus prius excuſſis. d. cum glo. Sal.

VIII. Idem A. [illegible]

E T ſi ſciſſes ⁿ te curatorem datum, nec adminiſtraſſes, cæteris curatoribus, & adminiſtrationem peragentibus, & ſufficientibus damno præſtando, ᵒ contra te actio dari non poteſt.

¶ Sin autem neſciſſes te curatorem datum: etiam ſi ſoluendo cæteri nõ ſint, damni periculũ ad te non redundat. PP. VII. Kalen. Decembr. Alexandro A. III. & Dione Conſs.

E T ſi ſciſſes.] CASVS. quis ſciens ſe cũ aliis datum curatorem, non adminiſtrat, ſi adminiſtrantes ſoluendo ſunt, non tenebitur. ſi autem ignorabat ſe curatorem datũ, licet alij ſoluendo non fuerint, nõ ideo hic tenebitur.

ⁿ Et ſi ſciſſes.] quod pupillus probare debet, vt ff. eo. l. quidã decedens. § fi. & l. hoc autem. Sed arg. cõtra. j. de peric. tu. l. ſi tutor. §. fin. Sed expone vt hic. ubi ergo nulli habet excuſationẽ, ſtatim tenẽ ex quo ſcit, vt hic. & d. l. quidam, in fi. & infra de ſuſpe. tu. l. 2. & ſi habet excuſationẽ, aut eã nõ proſequitur, & ab initio cogitur adminiſtrare, vt ff. eo. l. 1. ſi vero proſequitur, tenetur tunc demum reprobata excuſatione, & adminiſtrare iuſſus, vt ff. eo. l. qui iuſſus, & ff. de excuſa. tuto. l. ſi is qui tres. §. illa quoque.

Tutor quã incipit teneri pupil

Adulta agit contra curatores vt conſtituant ſibi dotem. Bal. Vel ſic: Adulta poteſt petere vt dotetur, curatoribus ceſſantibus. Salic.

IX. Idem A. Inclytæ.

D S I curatores hẽs, ᵖ hiq; dotare te bonis tuis

ᵒ Damno præſtãdo] hoc enim in adminiſtratis, vt hic. at in neglectis omnes tenẽtur, & in his, ſcilicet adminiſtratis, in ſubſidiũ, ut ff. eo. l. tres tutores. §. non ſolũ, & §. itẽ in eo, & de excuſa. tut. l. qd autẽ, & j. ſi tutor nõ geſſe. l. fina. & s. de tranſac. l. 1. & de proba. l. ex perſona.

ᵖ S I curatores habes.] ò adulta.

Modo-

o Moderatum.] ſecundum facultatem & dignitatem, vt ff. de iure dot. l. quæro, & l. cum poſt. §. gener. Et ſi vltra quàm valeat mulieris facultas, cõſtituatur, non valet ipſo iure. ſi autem vltra vires, valet, ſed reſtitutio locum habet, vt ff. de mino. l. ſi ex cauſa. §. in dotis. A poteſt. Vinianus.

g Eorum.] ſcilicet pupillorum.

h Succeſſiſti.] ſcilicet pupillis qui habent tutores; vel curatores. Et dic, de his, ſcilicet agere debes, & hoc ſi es maior vere non ficte, propter liberos. Vel dic, ſucceſſiſti pupillis qui habent tutorem, & adulto, qui habet curatorẽ, quod in idẽ recidit. Tertii dicũt, quod agis cõtra tuũ curatorem, qui non conuenit tutorẽ vel curatorem eius, cui ſucceſſiſti. quæ vltima non conſonat literę.

Dos an poſſit per curatores conſtitui adultæ vltra uires.

b Cogantur.] ſcilicet pro dote. & impendia etiam faciẽt nuptiarum, vt ff. e. l. curator.

SI liberti.] CASVS. Si libertus adulti eiuſdẽq; curator, ſeruum adulti manumiſerit ſine eius cõſenſu, vel ab alio per fraudẽ manumitti paſſus fuerit, reſarciet ei damnum, vel pro modo admiſſi delicti punietur in corpore. Viuianus.

c Lęſa ſit.] quia manumiſiſti ſeruũ aliquẽ eo cõſulente, vt ſ. ſi aduer. lib. l. quos retrahi. Vel aliàs male geſſit aliquid, de culpa quidem tenetur vtili negotiorũ geſtorum iure communi, de dolo etiã criminaliter extraordinarie: vt hic ſubiicit, & dict. l. quos retrahi, & inſtit. de ſuſpect. tut. §. libertus, & ſ. eo. l. niſi. Itẽ nota ſecũdum quoſdam ex hac l. & j. eo. l. ſi tutores, quòd aliud eſt dolus ſiue fraus, & aliud culpa. ſed veritas eſt quod in dolo ineſt culpa, ſed nõ conuertitur.

Hoc nõ præſumitũ cũ fuerit condẽnata. l. Herẽnius, ff. de euict. l. in nitus. ſ. de proc. doc. in c. innotuit, de arbit. c. cum inter. de re iud.

d Dedit.] & curator tenetur in defectum.

SI bonam.] CASVS. Si tutor in cauſa pupilli, ſi bona fuerit, non appellauerit, ſententia lata contra pupillum, vel appellatione interpoſita eam proſequi non curauit, iudicio tutelæ pupillo tenebitur pro indemnitate pupilli conſeruanda. Viuianus.

ceſſant: adito præſide prouinciæ impetrabis, vt qđ moderatum eſt,[a] honeſtæ perſonę, pręſtare cogantur.[b] PP. XVII. Kal. Maij, Agricola & Clemẽtino Conss.

Libertus fraudulenter adminiſtrãs, remouetur & punitur. Salic.

X. Idem A. Rufino.

SI liberti eiuſdemque B curatoris culpa, vel fraude ratio veſtra læſa ſit;[c] ſarciri damnum ab eo qui dedit,[d] præſes prouinciæ curabit, non dubitaturus etiã grauiorẽ executionẽ adhibere, ſi quid tam aperta fraude commiſſum eſt, ut puniẽdum in liberto crimen deprehendatur. PP. XI. Kal. Aug. Agricola & Clementino Cõſs.

Tutor in bona cauſa tenetur appellare & proſequi. Bald. concor. Salicet.

C

XI. Imp. Gordianus A. Cæcilio.

SI bonam[e] cauſam[f] ea cuius tutor es, habuit, & aduerſus latam ſententiam non appellaſti, ſeu poſt appellationẽ prouocationis ſolennia implere ceſſaueris: tutelę iudicio[i] indemnitatẽ pupillæ præſtare debes. PP. Idib. Aug. Gordiano A. & Auiola Conss.

D

Defectus legitimæ ætatis in iudicijs, & rerum ſuarum adminiſtratione, non ſuppletur ex numero liberorum. Sali.

XII. Idem A. [illegible]ianæ.

DE his quæ in fraudẽ adminiſtrationis à tutore geſta, vel negligenter acta à curatoribus eorũ[g] quibus ſucceſſiſti,[h] allegas, agere debes: ſi modò annos legitimæ ætatis impleſti.[i] neque enim ignoras non multum patrocinari fœcũditatem liberorum fœminis[k] ad rerum ſuarũ adminiſtrationem, ſi intra ætatem legitimam ſint cõſtitutæ. PP. III. Non. Octobr. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss.

Tutor agens pro pupillo, non tenetur cauere de rato. h. d. cum gl. Sali.

XIII. Idem A. [illegible]

TVtores debita pupillaria, ſeu depoſita repoſcentes, ad ſatiſdationem[l] compelli non poſſe, manifeſtum eſt. PP. VIII. Kalend. Maii, Ariano & Pappo Conss.

Durante adminiſtratione curator non cogitur rationes reddere. Salic.

XIIII. Imperator Gordianus A. [illegible] C. Clementi.

RAtiones curæ adminiſtratæ ante impletũ quintũ & uiceſimũ annum, durante officio poſci iure non poſſe,[m] manifeſtum eſt. PP. prid. Non. Auguſt. Philippo A. II. & Titiano Conss.

Subſcribens ſe tanq̃ curator, proprio nomine non tenetur. Bald. Vel ſic: De eo quod quis facit vt tutor, vel vt curator, non poteſt conueniri: niſi proprio nomine ſe obligauerit. Sal.

XV. Impp. Diocletianus & Maximian. AA. [illegible]

SI non ſubſcripſiſti quaſi

i Impleſti.] vere, vt hic. vel etiam ficte, vt ſuprà qui dare tutor. poſ. l. in vniuerſis.

k Fœminis.] nec maribus, niſi ad honores, vt ſ. de in integ. reſtitut. mi. l. eo tempore, & ff. de mune. & hono. l. ad rempublicam.

TVtores.] CASVS. Tutor ſi conueniat debitorem pupilli, an debeat ſatiſdare pupillum rẽ ratam habiturum, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

l Ad ſatiſdationẽ.] rem ratã haberi, ſecundum Ioan. niſi dubitaretur an ſit vel duret tutor, vel geſtus illi vulgo cõmiſſus ſit, vt ff. eod. l. vulgo. Hug. ſed certe illa non eſt cautio rati, ſed quod actor non patietur damnũ ob id quod tutor nõ ſit iudicio ſiſti: pupillus tamen cauet, & eos defendet, vt j. eo. l. fi. §. de defenſionem, & §. omnem autem, & fac. ff. quod cuiuſque vniuerſitatis. l. item §. actor.

RAtiones.] m Non poſſe ſubaudi à concuratore. Itẽ nec ab adulto, & hoc ſi poſcatur ratio totius adminiſtrationis, ſed alicuius capituli põt, non tamen à concuratore, qui adminiſtret, alioquin contra, vt. ff. eod. l. 3. §. 1. ſed ab alio, vt dixi ſupra, cod. l. aduerſus. ſed certe lex illa, ff. eodem. l. 3. §. 1. extra iudicium poteſt intelligi conueniri adminiſtrantem à nõ adminiſtrante. Item & actio hic perſonalis à reali diſtinguenda eſt, vt inſtit. de aucto. tut. § fin.

e Si bonam.] in mala ſecus, vt ſ. eo. l. non eſt, & ff. eod. l. quotiens. §. plane, & etiam fac. ff. de euict. l. Herennius Modeſtinus, & ff. man. l. ſi procuratorem. §. ſi ignorantes. ſed in dubio præſumitur mala, vt in di. l. Herennius.

i Iudicio.] vt & ſupra ſi tutor vel curator. l. fi.

DE his.] CASVS. Tutor ex mala adminiſtratione factus eſt debitor pupilli in centum, deceſſit pupil. ſucceſſit ei mulier, vult conuenire tutorem, an poſſit? diſtinguitur, aut eſt minor annis, & non poteſt ſine tutore; nec numerus liberorum in hoc caſu ætatem ſupplebit, vt ſi habeat. 22. annos, & tres liberos. ſi maior,

SI non ſubſcripſiſti.] CASVS. Adultus in aliquo cõtractu pro me fideiuſſit, & curator auctoritatẽ præſtando, non fideiubendo, inſtrumento contractus ſubſcripſit. nunquid conuentus negociorum geſtorum

rũ actio. ab adulto & liberatus ſuper fideiuſſione ab eo A facta conueniri poſſit à creditore tanquam fideiuſſor, quæritur? Dicitur quod non.

a Ea interceſſione.] intercedebat enim minor, cui authorabat curator, & quia male fecit, conuentus fuit à minore, ſed abſolutus a præſide. Vel dic, liberatus à cura generaliter. Al' j dicunt quòd poſt curã finitam ſubſcripſit.

{ aliàs ſi.

b Curator.] dum curator eras, & ſi: con cor. huic.l.intra quã do ex facto tuto.l.1.

c Conueniri poſſis] à creditore, ſic & ſupra ſi cert.pet.l. mutuæ,& intra de fideiuſſoribus,l.ſi pater.

N On omni.] CASVS. Tutor res pupilli diſtrahere nõ poteſt, quaſdam tamen diſtrahere poteſt, non autem donare, ſed ſi donauerit,eas pupillus poterit vendicare.Viuianus.

{ aliàs,rerum.

d Cauſam poſſidendi.] vt animalia ſuperuacua, & veſtes detritas, ut intra eo. l. lex quæ, & facit quod dicitur, dominus eſt tutor, cum bene adminiſtrat, non cum ſpoliat, vt ff.pro emp.l.qui fundum,§.ſi tutor.

Tutor dominus ē, cum bene adminiſtrat.

e Nulla ratione.] vt & ff. eod. l. tutor ad vtilitatem, & l.cum plures,§ 2. & infra ſi ma.ſa.ra.ha.l. fin. & ff. de offic. procur. Cæſ. l. 1. §. ſi rem.Sed fallit in caſibus, ut cum dat mercedes doctoribus,& alimenta ſeruis & libertis, ſolennia munera parentibus,dotem ſorori ex eodem patre natæ, vt ff eodem. l. cum plures.§. cum tutor, & ff.de tute.& rat.diſtra.l. 1.in princ. Accurſius.

Tutor de rebus pupilli aliquando dare poteſt.

D E ſucceſſione.] CASVS. An tutor pupilli teſtamentum facere poſſit. quæritur? Dicitur quòd ſic, & de bonis ſuis in alium donationis titulo transferre. Videbatur quod non,quia omnia bona ſua tacite ſunt obligata pupillo, contrarium tamen eſt verum.

f De ſucceſſione ſua.] ſcilicet tutorum.

g Prohibeantur.] cum ſuo onere, vt & ſ. rem alie. ge.l. vnica,& ff.de contrahen.emp.l.alienatio.

fideiuſſor: fruſtra vereris ne ex ea interceſsione, a qua † ſignaſti vt curator,b olim liberatus (vt aſſirmas) ſententia præſidis,ex officio curatoris conueniri poſsis. c PP. prid. Non. Mart. Diocletiano III. & Maximiano. A A.Conſs.

Tutor non habet poteſtatem donãdi niſi ex cauſis a iure permiſsis: aliàs non præbet iuſtam cauſam poſſidendi Salic.

XVI. Iidem AA.& CC. Proculo.

N On omni titulo res † pupilli poteſtatẽ alienandi tutores habent: ſed adminiſtrationis tantum cauſa diſtrahentes,quę eis venundare licet: iuſtam cauſam poſsidendi d comparantibus pręſtãt. Cum itaque donandi nulla ratione e res eorum quorũ adminiſtrant negotia,poteſtatem habeant,vendicare dominium à poſsidentibus non prohiberis. Dat. X.Kal.Maij, Heracliæ. A A. Conſs.

Tutela officium non prohibet tutorem teſtari:nec ſua donare. Salic.

XVII. Iidem AA.& CC. Marciali.

D E ſucceſsione ſua f tutores fruſtra timent: cum his qui tutelã adminiſtrauerunt, teſtamenti factio non denegetur, nec de bonis ſuis donare aliqd prohibeant. g S.XVI.Kalen. Nouemb.Sirmij. A A.Conſs.

Periculum nominum ſpectat ad tutorem: ideo debet eſſe ſolicitus vt ſoluant,& eis denunciare,& poſtea ſecundum iura pignora vendere. Salic.

XVIII. Iidem AA.& CC. Soterico.

D Ebitoribus pupillæ pro officij ratione tutorem te conſtitutum aſſeueras, ad te nominũ periculo pertinente, h pare re ſolutioni denuncia. Qui ſi ſatis non fecerint,in venditione pignorum vti cõmuni iure i potes. S.prid. Kalend.Ianua.Sirmij. A A. Conſs.

B *Tutor poteſt dari in abſentia Bal. Vel ſic:Tutor datus ſciens, & ſe non excuſans,tenetur.Salic.*

XIX. Iidem AA. & CC. Vindiciano.

T Vtor, licet abſens,decreto datus, ſi ſciens ſolenniter ſe non excuſauerit, k adminiſtrationi conſtituitur obnoxius. l S.iij. Id. Feb. Sirmij. CC. Conſs.

C *Bona tutoris & curatoris ſunt tacite obligata,etiam ſi non ſuſcepiſſet tutelam neceſſariam,nec vnquam aliquid promiſiſſet Bal.Vel ſic Bona tutoris vel curatoris pro geſtis & non geſtis ſunt tacitè obligata pupillo vel adulto, Salicetus.*

XX. Imp Conſtantinus A. Euphemianæ.

P Ro officio adminiſtrationis tutoris vel curatoris bona, ſi debitores m exiſtant, tanquam pignoris titulo obligata, n minores ſibimet vendicare minimè prohibentur.

¶ Idẽ eſt & ſi tutor o vel D curator quis conſtitutus, res minorum non adminiſtrauerit. Dat. vij. Kalen. April. Treueris, Voluſiano & Anniano Conſs.

Tutor non implens conditionem vtilem pupillo, tenetur ad intereſſe. Salicetus.

XXI. Idem A.Maximo præfecto prætorio.

P Vpillorum ſeu mino-

D Ebitoribus.] CASVS. An tutor pupilli poſſit diſtrahere pignora eius debitoris? Dicitur quòd ſic, ſi primo denunciauerit debitori quòd ſoluat. Viui.

h Pertinente.] ſi diſtulerit exigere dum ſunt ſoluendo, vt ſ. eod. l. tuto.es, in fine,& ſ.a.bi. tute.l.2

i Communi iure.] quod eſt infra de diſtract.pi.l ſi in hoc.

T Vtor.] CASVS. Si quis ſciat ſe tutorem datum, nec ſe excuſet, ab inde periculum ad eum pertinebit.Viuia.

k Excuſauerit.] ſcilicet intra tempus ad hoc conſtitutum, ſcilicet l d ecum.

l Obnoxius.] vt ff. eo.l.quidam.§. ſi.& l.hoc autem, & dixi ſ.eo l.& ſi ſciſſes.

P Ro officio.] CASVS. Si tutor vel curator ex mala adminiſtratione factus ſuit debitor pupil. vel adulti,res tu. vel curatoris per hypothecam ſibi obligatas poteſt vendicare pupillus vel adultus a quolibet poſſidente Viui.

m Si debitores.] tutores vel curatores ratione adminiſtrationis.

n Obligata.] vt & ſupra de rei vxo. actione,§.1. & hoc ex eo tempore, ex quo cœpit eſſe tutor argu.in fra de bonis quæ libe.l.cum oportet.§. ſi. vel quo cœpit male adminiſtrare. argu.ſ.de ſecun.nup.l. hac edictali. §. pen.

o Et ſi tutor.] qui tutor nõ adminiſtrans tenetur vtili tutelæ, curator vtili negotiorum geſtorum, vt ff. de rit. nup.l. ſi quis tutor. §. 1. & ff. rem pupil. ſal. fo. l. non quaſi,§. illum, & ff. eo. tutores qui. §. in eum. Sed nunquid bona eius qui gerit pro tutore, ſunt taci te obligata pupillis? Reſpõ. ſic,arg ff.de priui. credi l. dabimus.& ſ. qui pot.in pig. hab. l. aſſiduis, circa prin.ibi,& hoc cum in perſonalibus,&c. & § ad hæc, ibi, cum enim in perſonalibus,& eſt pro hoc ff. de tute.& rat.diſtra.l. vlt.

Pupillo an ſint tacite obligata bona gerẽtis pro tutore.

P Vpillorũ.] CASVS. Dedi det ē pupillo, ſi tutor vellet: noluit, an rei non acquiſitę periculum ad tutorem

peri-

pertineat, cum potuit acquiſiuiſſe, nec fecit, quæritur? Dici tur quod ſic. Viuianus.

a Conditio.] quia non impleuit conditionem ſub qua donatum erat minori.

b Rei amiſſæ.] id eſt non quæſitæ, & ſic impropriè, vt ff. de regu. iur. l. non uidetur. ſic impropriè ponitur, ut inſti tu. ad leg. Aquil. §. il lud. ibi, nam hæredi tatis quoque amiſſæ &c. Item no. quod ſi cit tutor vt actio nó quæratur, & per hoc tenetur pupillo, vt & infra arbit. tute l. quicquid, & ar. infra eo. l. ſi tutoris, & ff. de iniur. l. ſed & ſi vnius §. 1. & arg. ꝫ. de ſer. fugitiuis. l. 5. §. fin. & infra de cu. fu. l. fi. §. 1. ſed non facit vt quæſita pe reat, vt ff. e. l. Lucius, a. § fin. & ſic, infra de acquirenda poſ ſeſ. l. fin. Et facit hæc lex ad quæſtionem, ſi tutor induxit teſta torem ut ſibi relin queret quod pupillo relinquebat. Ité an & hoc caſu petit reſti tui? Reſpon. ſic. ha bet enim electioné vtrú contra tutoré velit agere, ut hic, uel petat reſtitui, vt ſupra ſi tutor vel cu rator interue. l. etiam.

Tutor pupillo tenetur, qui facit ꝙ ei actio non quæratur.

ſum defenſores, ſi per eos donationum códitio[a] neglecta eſt, rei amiſſæ[b] periculum præſtent. Dat. III. Kal. Feb. Romæ, Sabino & Rufino Conſs.

Bona pupillorum quæ poſſunt ſeruando ſeruari, non debent alienari, niſi cauſa neceſſitatis, præcedente inquiſitione, & cauſa probatione, & ſubſecuta decreti interpoſitione. Bal. Vel ſic Immobilia & mobilia quæ ſeruando ſeruantur (præter animalia ſuperuacua) non poſſunt tutores vel curatores alienare, etiam in cauſa dotis ſine decreto iudicis. Sal.

XXII. Idem A. ad populum.

L Ex quæ tutores cura tore que neceſsitate adſtrinxit, vt aurum, argé tum, gemmas, veſtes, cæte raque mobilia precioſa, vt bana etiam prædia, & man cipia, domos, balnea, hor rea, atque omnia quę intra ciuitatem ſunt, véderent, omniaque ad númos redi gerent, præter prædia & mancipia ruſtica, multum minorum vtilitati aduerſa eſt.

¶ Præcipimus itaque, vt hæc omnia nulli tutorum curatorumve liceat ven dere: niſi hac forté neceſ ſitate & lege,[c] qua ruſti cum prædium atque man

L Ex quæ.]C A- ſ V s Lex quæ dam præcipiebat vt omnia bona pupilli per tutorem diſtra herentur, & redige rentur in pecuniam, & illa fœnori date tur præter prædia ru ſtica, quæ lex erat ad uerſa vtilitati pupil. præcipit imperator, vt bona pup. immobilia ſiue mobilia nó diſtrahantur, niſi hoc daretur in dotem, vel donatio nem propter nup. & in huiuſmodi alienatione neceſſe eſt vt interponatur iudicis decretum. Item prohibet ne ſeruum alienet, & cauſam ſubiungit, quia ſcilicet ſi boni ſunt, cuſtodient domum, & res pupilli, ne in his fraudem tutor committat. ſi ſint mali, poterunt torqueri, vt di cant veritatem de his quæ in domo pupil. continentur. & melius eſt ſi ſerui apud pupil. moreantur, quam extra neo ſeruiant, & fugiant, quorum fuga tutoris negligen tiæ aſſcribetur. domus pupilli vendi non debet, quia pa ter pupilli ibi deceſſit, & ibi imagines ſuas habuit, quas conuelli pupillis eſſet lugubre. ſed ſi ruinam patiantur, tutor eas reficere debet, vt ex conductionibus earum poſ ſit pupillus omni anno penſionem percipere.

[SERVI.] Serui qui aliqua arte præditi ſunt, pupillo ſeruiant, & de bonis pupil. alantur. Alij qui arte præ diti non ſunt, partim ex labore ſuo, partim ex ſubſtátia pupil. alantur. Quòd autem ſerui alienari non debeant, duplex eſt pupil. commodum, ſcilicet ne tutores in re bus pupil. fraudem cómittant, vel mater pupil. res pup. ſurripiat, & ad ſecundum maritum perferat. Nec debent

A res pupilli in pecuniam redigi, ne amittantur forte de bitore facto non ſoluendo, nec ſemper poſſet fœnerari. Nullo ergo modo diſtrahat has tutor ſine interpoſitio ne decreti, niſi ſint res quæ ſeruando ſeruari non poſ ſunt, ueluti ueſtes attritæ, & fructus, & animalia ſu perflua.

cipium vendere,[d] vel pi gnorare, vel in donationé propter nuptias, vel in do tem[e] dare in præteritum licebat: ſcilicet per inquiſi tionem[f] iudicis, & proba tionem cauſæ,[g] interpoſi tionemque decreti, vt frau di locus non ſit.

B ¶ Ante omnia[h] igitur vt bana mancipia, quæ totius ſupellectilis notitiam ge runt,[i] ſemper in hęre ditate & in domo retineá tur. nam boni ſerui fraudé fieri prohibebunt: mali, ſi res exegerit, ſub quæſtio ne poſiti, poterunt prode re veritatem: atque ita om nia obſeruabunt, vt nec in uentarium minuere, nec mutare, vel ſubtrahere ali quid tutor valeat. quod[k]

C in veſte, margaritis, gem mis, & vaſculis, cæteraque ſupellectili[l] neceſſarium eſt.

¶ Et tolerabilius eſt (ſi ita[m] contigerit) ſeruos mori ſuis dominis, quàm ſeruire extraneis: quorum fuga potius tutori aſſcri bitur, ſiue negligétia diſſo lutá eſſe patiatur diſcipli-

c Lege.] ſcilicet per iudiciariam auctoritatem.

d Vendere, vel pignorare.] puta ob æs alienum. Item pro iudicio ſiſti poteſt obligari minoris ſub ſtantia, ut infra eo dem, l. fina. §. defen ſionem.

e Vel in dotem.] nota dotem conſti tui à minore in im mobili re, cum de creto. ſic eſt & in donatione propter nuptias, ut ꝫ. ſi ma. fa. l. ſi. §. fi. Sed econ tra in utroque, ꝫ. de præd. mi. l. ob æs, ubi propter æs alienum tantum permittit. Item ad donationé tantum eſt contra in eodem, l. prædia. Solu. prædicta intel lige pro dote & do natione à patre mi noris promiſſa, & ſic eſt æs alienum, de nouo autem con ſtituere non poteſt minor, ut in contra rijs. hoc non placet, quia ſi pater promi ſit dari, poterit iure communi etiam ſi ne decreto, ut ff. de reb. eorum. l. ma gis, §. ſed pater. Item non placet, quia expreſſe dici tur ff. de iur. dot. l. Titia, quod minor dedit prædia in do tem. ſed illam in telligebat Ioan. quòd maior erat tempore donatio nis. Tu ergo dic ſpeciale in dote, & in donatio nibus propter nuptias, & in dicta, l. ob æs alie

D num, tantum ſubaudi, uel aliam ſimilem cauſam, vt ob dotem & donationem propter nuptias. & dictam l. prædia, intellige de donatione ſponſalitia, non pro pter nuptias.

Minoris ſubſtantia pro iudicio ſiſti pôt obligari.

Minor an poſſit ré ſuá immobilem dare in dotem, uel donationem propter nuptias.

No. Sal. quod per domeſticos & familiares probátur res quæ ſunt in domo. fa. ꝫ. de iu. delib. l. fi. §. licentiá. de quo pú cto optimè Lanfran. in c. quoniam contra falſam. §. teſtium depoſitiones, de proba.

f Per inquiſitionem.] quæ in multis conſiſtit, ut ff. de re. eo. l. magis, §. non paſſim.

g Probationem cauſæ.] quare uendat.

h Ante omnia.] generaliter prohibuit, nunc ratione de ſingulis reddit.

i Semper.] referas ad hoc quod ſupra, dictum eſt, niſi hac forte, &c.

k Quod] ſcilicet quòd in inuentario ſcribantur. Vel dic quod in domo retineantur, & non uendantur, quod eſt uerum, ſi non ſunt uſu detritæ, ut ꝫ. ea. l. in fi.

l Supellectili.] impropriè dicit, in cætera ſupellectili, quia ſupellex eſt domeſticum patrisfamilias inſtrumé tum, quod neque argento, auro ve facto, uel ueſti connu meratur, ut ff. de ſupel. le. l. 1.

Supellex quid eſt.

m Si ita.] ſcilicet ſeruiendo eis.

Exec ran-

a Execrantur.] id eſt oderunt ſerui.
b Per hoc.] id eſt per conſeruationem ſeruorum.
c Tunc enim.] i. ſecundum antiquam legem.
d Remota.] quando multoties contingebat quòd pupilli occidebantur à ſeruis.
e Dececit.] id eſt mortuus fuit.
f Pater.] idem ſi aliũde habuit, vt ſubijcit, ergo & domus &c.
g Ergo & domus.] quia aduerſa erat illa lex vtilitati minorum, ergo &c.
h Collapſum.] qđ prius refici debet, quàm nouum fabricari, vt infra de ope. pub. l. fi.
i Vel cuiuſcunque.] vel dic vel alius cuiuſque &c.
k Teſtificatione.] ipſum enim opus in præſentia plurium a iudice viſum, probat quòd eſt reficiẽdum, & quo indigeat ſumptibus. Et ſic not quod ſecũdum conſcientiam iudex iudicat, quia hoc vidēt ut iudex. ſic ff. fi. regun. l. ſi irruptione, §. fi. & de ſer. l. 2. §. fi. & ꝟ. de ali. pup. præſtan. l. fi.
l Precia.] accepta ex venditione domus.
m Deminuta.] poſtea.
n Inferant.] ſeruiẽdo minori, uel locando alij.
o Labore ſuo.] faciẽdo herbam uenalẽ, deferendo lapides, nec. n. hæ artes sũt.
p Taxatione.] facta à defuncto, alias à iudice, uel ipſe minor ſiue tutor taxabit aliquid pro alimentis.
q Lex enim.] diximus ne alienentur ſerui, & hoc propter duplex commodum minorum, & hoc ſubijcit, lex enim &c.
r Tutores.] minoribus inſidiantes.
ſ Fœminas.] matres.
t Vitam.] id eſt res de quibus debent uiuere liberi.
u Huic accedit.] ſ. admiſſioni antiquæ legis, id eſt ſi admittatur. Vel huic rationi, ꝙ ſeruantur ſerui, ut minori præcaueãt, maxime in pecunia q̃ clam facile pōt eis auferri.
x Iam.] id eſt prædictis rationibus.

Iudex interdum iudicat ſecũdum conſciẽtiam.

Vt faciunt Pariſijs, & ẽ ſin. gl. ad deſtruendam mendicitatẽ.

nam, ſiue duritia, vel inedia, atque verberibus eos aſſiciat. Nec enim dominos execrantur, [a] ſed magis diligunt: ita vt hæc lex per hoc [b] quoque melior antiqua ſit. Tunc enim [c] remota [d] ſeruorum cuſtodia, etiam vita minorum ſæpius prodebatur.

¶Nec verò domum vendere liceat, in qua defecit [e] pater, [f] minor creuit, in qua maiorum imagines aut non videre fixas, aut reuulſas videre, ſatis eſt lugubre.

¶Ergo & domus, [g] & cætera omnia immobilia in patrimonio minorum permaneant: nullumque ædificij genus, quod integrũ hæreditas dabat, collapſum [h] tutoris fraude depereat.

¶Sed & ſi parens, vel ille cuiuſcunq; [i] hæres eſt minor, reliquerit deformatũ ędificiũ: tutor teſtificatione [k] operis ipſius, & multorum fide, id reficere cogatur: ita enim annui reditus plus minoribus conferẽt, quàm per fraudes precia [l] deminuta. [m]

¶Serui etiam qui aliqua ſunt arte præditi, operas ſuas commodo minoris inferant: [n] & reliqui qui in vſu minoris domini eſſe non poterunt, quibusque ars nulla eſt, partim labore ſuo, [o] partim alimoniarum taxatione [p] paſcãtur.

¶Lex enim [q] non ſolum contra tutores, [r] ſed etiã contra fœminas: [ſ] immoderatas atque intemperantes proſpexit minoribus: quæ plerumq; nouis maritis non ſolũ res filiorum, ſed ẽt vitam [t] addicunt.

¶Huic [u] accedit, [u] quòd ipſius pecuniæ (in qua robur omne patrimoniorũ veteres poſuerunt) fœnerandi vſus vix diuturnus, vix continuus & ſtabilis eſt, quo ſubſecuto, intercidente ſæpe pecunia, [†] ad nihilum minorum patrimonia deducuntur.

¶Iam [x] ergo venditio tutoris nulla ſit ſine interpoſitione decreti: exceptis [y] his duntaxat veſtibus, quę detritæ vſu, ſeu corruptæ ſeruando ſeruari non potuerint.

¶Animalia quoque ſuperuacua, quãuis minorum, quin veneant, non vetamus. Dat. Id. Mart. Conſtantino. A. VII. & Conſtatino. C. Conſs.

Tempus ſoluendi canonem, ipſo iure non currit minoribus h. d. ſecundum gloſſam: quod eſt menti tenendum. Bal. Vel ſic imputatur tutori, ſi res emphyteutica propter canonem non ſolutum redit ad dominum. Sal.

XXIII. Idem A. Felici.

Si tutoris vel curatoris culpa vel dolo, [z] eo ꝙ vectigal prædio emphyteutico impoſitum minimè depẽdere voluiſsẽt, [a] minoris prædium fuerit amiſſum: [b] damnum [c] quod ei contigit, ex ſubſtãtia eorum reſarciri neceſſe eſt. [d] Dat. XIII. Kalen. Maij, Conſtantinop. Dalmatio & Xenophilo Cõſs.

Tutor & curator quam primum poſſunt debent inuentarium facere de rebus & inſtrumentis ſeu iuribus pupillorum: & mobilia quæ ſeruantur, in tuto collocare: & ex pecunijs prædia idonea (ſi poſſunt) emere: aliàs ſub vſuris eas collocare. Salic.

y Exceptis.] & excipe fructus & reditus, ut ꝟ. eo. l. ancimus. 2. §. fin & pro his non datur reſtitutio, ut ff. de minor. l. & ff. fine, §. idem faciunt, & facit ff. de iure delib. l. ait prætor, & ꝟ qñ decre. opus non eſt, l. & fine, & ff. e. l. tutor qui repertoriũ, §. 1. & ff. de procurator. l. procurator totorum bonorum.

CASVS. Si tutoris.] Si pupillus habeat prædium in emphyteuſim, pro quo ſoluere tenetur fiſco annuũ cẽſum, & in ſolutione per bienniũ uel triẽniũ ceſſauerit per culpã tutoris, & prædiũ à pupillo auferatur, dãnum qđ inde ſit pupillus, tutor reſarciet.

z Vel dolo.] quæ differunt, ut dixi. ſ. e. l. ſi liberti.
a Voluiſſent.] ſcilicet fiſco. ſ. per triẽniũ, ut ſ. de iure emphy. l. 2. ſed ſi intra triginta dies offerat poſt amiſſionẽ, recuperant pro minoribus, ut ff. de publica. l. imperatores. extũc ergo ſic amittitur, ſed poteſt reſtitui in integrũ, ut ff. de minor. l. ſi ex cauſa §. pe. Hodie uero ipſo iure ſeruatur illæſus, ut ſ. ex quib. cau. in integ. reſtit. non eſt neceſ. l. fi. Itẽ cõtra ꝟ. de fun. pa. l. 2. lib. 11. ſed ibi loquitur de prędio ex quo uectigal. præſtabatur Cæſari, hic fiſco.
b Amiſſum.] ſ. prædium qđ exactor tributorũ alij uendidit cũ ſolennitate quã habes ſ. ſi propter pub. pen. l. 2.
c Damnũ.] ſ. amiſſi prædij. ſed hodie cum ſeruetur illæſus ipſo iure, de alio dãno oportet dici, ſi uelis eam tueri, quod poteſt eſſe in expenſis factis pro repetẽdo prædio, uel deteriorationẽ ipſius. Alij tamen dixerunt, ꝙ nõ reſtituitur hoc caſu, nec ſeruat ipſo iure illæſus, ut ꝟ. de fide inſtru. & iure ha. fiſc. l. j. li. x. quod non placet.
d Reſarciri neceſſe eſt.] ut & ar. ꝟ. unde ui. l. meminerint, & ꝟ. arb. tu. l. quicquid. Sed aliud in damno amiſſæ cautionis uectigalis ſoluti, quia non tenetur tutor, ut ff. eo. l. ſine hærede. §. 1. Vel dic idem, ſi tamen culpa poſſit tutori imputari.

Sal. Ext.

Talias, quo ſæpe intercidẽte pecunia.

XXIIII. Imp. Arcadius, & Honorius A A. hæredibus præfecto prætorio.

[a] Tutores vel curatores mox [a] quàm fuerint ordinati, [b] ſub pręſentia publicarum perſonarum [c] inuentarium rerum omnium & inſtrumentorum [d] ſolenniter facere curabunt. [e] Aurum, argentumque, & quicquid vetuſtate temporis non mutatur, [f] ſi in pupilli ſubſtancia reperiatur, in tutiſsima cuſtodia collocent: ita tamen, vt ex mobilibus aut prædia idonea comparentur: aut ſi fortè (vt aſſolet) idonea non potuerint inueniri, iuxta antiqui iuris formam [g] vſurarum creſcat acceſsio: quarum exactio ad periculum tutorum pertinet. Dat. VII. Kalen. Mart. Conſtatinop. Arcad. IIII. & Honorio. III. A A. Conss.

Soluens pupillo cum auctoritate tutoris, vel ipſi tutori, vel curatori decreto iudicis, conſequitur liberationē pleniſſimā. Item laboratores & coloni etiam ſine hac ſolēnitate ſoluētes, liberantur. Tald. Vel ſic: Debitor pupilli ſoluens tutori ex præcepto iudicis pleniſſimam conſequitur liberationē. idem ſi ſine iudice ſoluat annuum reditum, vel alienius rei pēſionem. Sal.

Tutores.] Diuiditur in tres partes. Primo prouidet circa inuentarij confectionem. Secundo circa rerum locationem. Tertio circa prędiorum emptionem, ſecunda ibi, aurum. tertia ibi, ita tamen. Salic. CASVS. Tutor vel curator ſtatim ex quo dati ſunt, debent facere inuentarium in præſentia tabellionis, in quo debent ſcribere omnes res & omnia inſtrumenta quæ inueniuntur in hæreditate pupilli, & aurum & argentum debet in ſecuro loco reponi, & de mobilibus rebus debent comparare prædia, & ſi idonea prædia non inueniantur, pecunia dabitur ad vſuras. Viui.

[a] Mox.] vt ſtatuitur, vt in aditione hæreditatis, & ĵ. de iure delibe. l. fi. §. 1 quod non placet. Sed dic, id eſt quam primum poteſt, id eſt ſtatim, niſi iuſtiſſima cauſa differat, vt ff. eo. l. tutor qui repertorium, in prin. & ad hoc ff. de ſolu. l. ratum, & ff. ad Tertyl. l. 2. §. cōſeitum, & d. l. tutor. Ite de quatuor menſibus poteſt induci. ſ. de epiſco. & cle. authē. presbyteros, 2. ante illud confectum adminiſtrare non debet, niſi quid ſit quod nec modicam ſuſtineat dilationem ut dicta l. ff. eo. l. tutor qui repertorium, in princ.

Tutor an adminiſtrare poſſit inuentario nondum confecto.

[b] Ordinati.] adita tamē hæreditate intra tempus ſtatutū, vt ĵ. de iure delibe. l. fi. §. 1

[c] Publicarum perſonarum.] i. tabulariorum. & ita exponitur, ſ. de epiſco. & cler. l. orphanotrophos, ſufficit tamen vnus tabellio. ſed quia pluraliter dixerat, tutores vel curatores, ſubiungit pluraliter, perſonarum publicarum. vel plurale pro ſingulari ponitur, ſic ſ. de his qui in eccle. ma. l. 1. & dict. l. orphanotrophos. Vel appellat publicas perſonas, id eſt tabelliones & magiſtratum, id eſt ordinarium iudicem, qui debet intereſſe, quod patet, quia lex dicit ex inuentario poſſe conueniri debitores. ergo patet quod apud iudicem facta fuit inſinuatio. alias enim ei non crederetur, vt ff. eo. l. chirographis, & in authen. vt ſpon. lar. §. & inſuper, col. ix. Item & per hoc quod dicitur, decreto ei cōcedi curam, & acta in iudicio fieri, & iuramentum præſtari, vt ĵ. de cura. furi. l. fina. §. ſed cum, & in authen. vt hi qui ob. ſe ha. per. res mi. §. n. colla. vj. & ĵ. arbi. tut. l. fi. & hoc in omni tutore teſtamentario, legitimo, & datiuo intellige, niſi ei teſtator remiſit confectionem inuentarij, vt ĵ. arbi. tu. l. fina.

Inuentarium an poſſit fieri cū vnico tabellione.

Inuentarium faciens tutor an debeat vocare creditores pupilli.

[d] Inſtrumentorum.] nec eſt neceſſe vocari creditores: ſecus vero in hærede, quia ipſe habet beneficia duo propter inuentarium, ſcilicet Falcidiæ, & quia creditoribus pro viribus hæreditarijs tantum tenetur, ac tutori iminet tantum onus, ſecundum Io. Item poteſt compelli vna vice & inter plures vices fieri, ſecundum quod inueniet res, vt ĵ. de cura. furi. l. fina. §. tali.

[e] Curabunt.] alioquin vt ſuſpecti remouerentur. Idem ſi pecuniam ad emptionem prædiorū non depoſuerunt, vt ff. de ſuſpect. tut. l. 3. §. tutores qui repertorium.

[f] Non mutatur.] facile, vt metalla, marmorea. vere enim omnia mutantur, ut in authen. de non alie. §. vt autem, colla. 2. quę ergo facile mutātur, vt fructus, vendere licet, vt ſ. eod. tit. l. lex quæ, in fine, & ĵ. eod. l. fina. & ad hoc in authen. vt hi qui ob. ſe ha. per. §. quoniam, colla. vj.

[g] Formam.] vt ipſe pupillus ſtipuletur, vel eius ſeruus, vel curator in ſubſidiū, vt ff. eo. l. quotiens, in princip. & de electionem pupillo poſtea eligat nomina, vel pecuniam, vt in eod. tit. l. cum quæritur.

XXV. Imp. Iuſtinianus A. Iohāni. præfecto prætorio.

[b] Sancimus, creatione tutorum & curatorū cum omni procedente [h] cautela, licere debitoribus pupillorum vel adultorum ad eos ſolutionem facere: ita tamen, vt prius ſententia [i] iudicialis ſine omni damno [k] celebrata hoc permiſerit. quo ſubſecuto, ſi & iudex hoc pronunciauerit, [l] & debitor perſoluerit: ſequitur huiuſmodi cauſā pleniſsima [m] ſecuritas, vt nemo in poſterum inquietetur. Non enim debet quod rite & ſecundum leges ab initio actum eſt, ex alio euentu reſuſcitari. [n] Non autem hanc legem extendimus [o] etiam in his ſolutionibus, quę vel ex reditibus vel ex penſionibus, [p] vel alijs huiuſmodi [q] cauſis pupillo vel adulto accedūt: ſed ſi extraneus debitor ex fœneratitia forſitan cautione, vel alis ſimilibus [r] cauſis ſolutionem facere & ſe liberare deſiderat. tunc enim eam ſubtilitatem obſeruari cenſemus. Dat. X. Kalend. Mart. Conſtanti-

Sancimus.] CASVS. Debitor pupil. ſi velit ſoluere tutori, neceſſaria eſt iudicis auctoritas ad hoc ut pleniſſimam conſequatur ſecuritatem, & hoc in prima. hoc quod dictū eſt quod in ſolutione facienda ſit neceſſaria iudicis auctoritas, fallit in ſolutione redituum & penſionum. Viui.

[h] procedente.] ſine diſpendio.

[i] Sententia.] præceptiua, vel præcepto.

[k] Damno.] id eſt ſine omni diſpendio.

[l] Pronunciauerit.] vt ſoluatur.

[m] Pleniſſima.] ſiue interuenit tutor & iudex, ſiue iudex tantùm, vt hic, & ff. de mino. l. ait prætor, §. permittitur.

[n] Reſuſcitari.] ſic ĵ. ad l. Iul. de adult. l. Gracchus, & 26. diſtin. c. deinde, in fi. & ĵ. l. b. xj. de expen. lu. l. vnica, & ſ. de confir. tut. l. 3.

[o] Extendimus.] vt ſemper oporteat fieri cum iudice, quia fallit in reditibus & pēſionibus, vt hic, & in vſuris, vt ĵ. eod. l. conſtitutionem. Item in Trebellianica reſtitutione, vt infra ad Trebel. l. ſancimus.

[p] Penſionibus.] in pecunia, ſed ſuperior in alijs.

[q] Alijs huiuſmodi.] vt in vſuris, vt d. l. conſtitutionem & partiario colono.

[r] Alijs ſimilibus.] vt ex venditione, & diſtingue vt diximus ſ. ſi aduer. ſolu. l. 1. & facit, ff. eodem, l. Lucius. 2. §. tutelæ.

Caia

CVm quædam.] CASVS. Si mater filium ſuum prę terierit, & pupillum extraneum cuius tutor eſt filius, inſtituerit hæredem, qualiter filio ſuccurratur, quæritur, quia niſi hæreditatem pupillo acquirat, tenebitur act. tute. ſi acquirat, & nomine pup. adeat, prę iudicat ſibi in actione inoff. quærelæ. Reſp. quòd aduc. id eſt pupillo adeunti auctoritatem præſtare debet, & finita tutela aget de inoffic. Viui.

a Præteriſſet.] qđ pro exhæredatione habetur, vt inſti. de exhæred. lib. §. mater.

b Tutelæ.] cum tutor eſt.

c Negociorum geſtorum.] cum eſt curator, vt ſupra de nego. geſtis l. curatoris.

d Perdit.] nota, ſic & ff. de inoffi. teſt. l. nihil. & l. ſi.

e Hypothecis.] quia pro hac mala adminiſtratione, eorum bona tenebũtur minori, ut ſ. eo. l. pro officio. Vel dic quod in bonis matris habebat hypothecam, vt ſ. de ſecun. nup. l. hac edictali. §. omnibus, in qua videbatur ſibi præiudicari, cum alij bona materna adiudicari volebat. Vel dic tertio quòd quidam rem ſuam minori obligauerat, eandem & curatori ꝓ alio facto. vnde timebat ne ſi pro ſe peteret, teneatur minori, & ſi pro minore peteret, ne præiudicet ſibi ſaltem in præſcriptione.

f Varijs cauſis.] videlicet circa vſuras & alias acceſſiones. Vel dic quòd vendidit minor rem tutoris vel curatoris, quã timet non reuocare, & econtra timet reuocare. Vel dic quòd tutor vel curator vẽdidit rem minoris, contra quam venditionem timet petere reſtitutionem. Vel dic qđ minor emit vel alio modo acquiſiuit ab alio rem tutoris, vel curatoris, quam ſi non reuocet tutor, vel curator, timet ſibi præiudicari. & alia poſſunt poni exempla plura, in quibus omnibus habet locum hæc lex.

g Transferri.] ut & j. quando ex fac. tu. vel cu. l. 1. & ff.

nop. poſt cõſulatum Lampadij & Oreſtis VV.CC.

Licet tutor interponat auctoritatem, vel curator adulto. ius tamẽ ſuũ curator non perdit. Bal. Vel ſic: Si tutor vel curator auctoritatem præſtat pupillo vel adulto adeunti hæreditatem ex teſtamento, in quo tutor ipſe vel curator eſt præteritus, vel exhæredatus: ſibi non præiudicat quo minus teſtamentum expugnare poſſit. Salic.

XXVI. Idem A. Ioanni P.P.

CVm quædam mulier teſtamento condito filium ſuum præteriſſet, [a] idem autem filius qui præteritus erat, vel fratris vel extranei eſſet tutor vel curator, qui ſcriptus à matre tutoris fuerat hæres: in pſenti ſpecie manifeſtiſsimum erat, ſtare tutorem vel curatorẽ in præcipiti loco. ſiue enim auctoritatẽ ſuam vel conſenſum de adeunda hæreditate præſtare pupillo aut adulto minimè voluerit, ne ex hac cã ſua iura aliquod patiantur prę iudicium, (ſatis enim imminet periculum tutelæ, [b] vel vtilis negociorum geſtorum [c] actionis, ne pupillus vel adultus, vt pote ex illius tarditate læſus litẽ ei ingerat) ſiue huiuſmodi timore perterritus, auctor fuerit pupillo vel adulto, periculũ emergebat. dum enim alij conſentit, ipſe ſua iura perdit. [d] videbatur etenim confirmare matris ſuæ iudicium, quod oppugnandum eſſe exiſtimabat. & multę alię inſuper ſpecies oriuntur, ex quibus verendũ ẽ tutori vel curatori circa ſuas res præiudiciũ parari, puta in hypothecis, [e] & alijs varijs cauſis. [f]

¶ Inuenimus autem generaliter definitum, poſt officium depoſitum omnes actiones quas tutor vel curator ex neceſsitate officij ſubierit, in quondam pupillum vel adultum transferri. [g] quare tam optimo exemplo argumẽtati, [h] † necnon & alijs omnibus caſibus, [i] in quibus veretur tutor vel curator ne præiudiciũ ei aliquod fiat, timorẽ eius remouemus.

¶ Damus igitur eis cum ſumma fiducia res pupillorum vel adultorum gubernare: [i] ſcituris quòd lex noſtra ſua eis iura immutilata reſeruat, [k] nihil ex huiuſmodi auctoritate vel conſenſu præiudicij ſubituris. D. X. Kalẽ. Septemb. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV.CC.

Hac lex gloſſat. l. ſancimus. ſ. eo. & hoc intendit l. ſancimus. i. e. in ſi qua loquitur de ſæneratitia cautione, habet locum in principali debito non in vſuris: quia illa poſſunt ſolui ſine iudice, ſicut penſiones & annui reditus: dummodo etiam in vnum collecta nõ excedant ſummã. c. ſolidorum, nec biennij metas. Salic.

XXVII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

COnſtitutionem [l] quã nuper fecimus diſponentes quemadmodum debent ſolutiones in contractibus minorum fieri, ſiue ex reditibus, ſiue ex penſionibus, ſiue ex alijs ſimilibus cauſis, etiã in vſuras [m] extendimus: quæ tamen non ſummatim, neque ex multis annis collectæ iam debent, biennales metas, & centum ſolidorũ [n] quãtitatẽ minimè excedẽtes.

A de re iud. l. ſi ſe, §. tutor, & ff. ſi quis cau. l. ſi. ſecus in procuratore, vt ff. de procu l. procurator qui pro euictione, & ff. manda. l. ſeruum Titij.

h Argumentati.] Prima facie videtur bonum ar. ſed ſi medium ſubaudis, optimum eſt, ſecundum Io. ſic ſcilicet, ideo cum finita eſt tutela, tranſeunt actiones in pupillũ, ne officium ſit ei dãnoſum, vt arg. ff. quẽadmo. teſt. ape. l. ſi quis ex. ergo & cum hic eadem ſit ratio, idem ius dicendum eſt.

i Gubernare.] & ſic auctorare prædictæ aditioni. ſed quãtum ad curatorem eſt contra. ff. de ap. l. cum in vna. §. tutor. Solu. ibi erat ſpecialis curator ad aliqđ, hic generalis ad omnia. Vel hic in adulto, ibi in pupillo cui poteſt prouideri per tutorem.

k Reſeruat] cum ex neceſſitate officij faciant, vt ff. de inoffi. teſta. l. aduerſus, §. tutores, & l. filius. & ff. de his qui. vt indig. l. tutorem, & l. poſt legatum, §. aduocatum, & inſti. de inoffi. teſta. § ſi tutor, ſed aliud in eo qui ex voluntate, vt ff. de inoffi teſta. l. finali.

COnſtitutionẽ.] CASVS. Supra eod. l. ſancimus, cautum eſt qualiter debitor ſoluendo pleniſſimam conſequitur ſecuritatem de ſolutione redituũ & penſionum, hic addit quòd in ſolutione vſurarum ſine interpoſitione decreti iudicis fieri poteſt, & plene conſequitur debitor ſecuritatem quæ non excedat ſummam. c. ſolid. neque tempus biennale, quo caſu decretum iudicis in ſecuritate taliũ vſurarum eſſet interponendum ad hoc vt plene debeat conſequi ſecuritatem. Viuianus.

l Conſtitutionẽ.] quæ eſt ſ. eo. l. ſancimus.

m Etiã in vſuras]. vt & ipſæ poſſint ſolui ſine iudice, & ſequitur pleniſſima ſecuritas.

n Et centum ſolidorũ.] hanc adiectionẽ intellige ſecũdum Ioan.

Officium ſuum nemini debet eſſe damnoſum.

† Iſte tex. ſẽper allegatur ad hoc ꝙ in iure propter identitatem rationis proceditur de ſimilibus ad ſimilia.

† al. nec non & alijs oĩbus cauſis.

dum Ioan.etiam in penſionibus & reditibus.alij contra. Item an vtrumque eſt neceſſe,ſcilicet ut excedant,c.ſolidos & biennium? quod ſatis videtur,vt arg ff.de verb. oblig.l.ſi quis ita ſtipulatus fuerit.x.aureos,& ff.de condit.inſti.l.ſi hæredi plures.Item quòd dicit, ſummatim, dic quòd tot ſunt, quot faciũt ſummã, ſic & ff. de pact. ſi plures.Sed argu.cõtra,ſ.d vſur.l.vſurę.

S Ancimus.] CASVS. Si tutor vel curator pupillorum controuerſiam quã quis habet contra eos, non defendat, vel eorũ cauſam nõ agat, remouebitur à tutela cũ infamia, & tenebitur pupillo ad omne damnum. Si vero inceperunt agere vel defendere, & procedente lite,q litem inchoauerat, factus fuerit furioſus, debet præſtari à matre vel à propinquis curator, & ordinãdus eſt à iudice, & à matre & à propinquis ſolicitãdus eſt vt omni diligentia cauſam agat. Si vero curator ſe excuſat, tunc alius & incontinenti petendus eſt ab his ad quos pertinet periculum petẽdi tutores. & ſic admittetur ad defenſionem pupilli,quòd non ſatiſdabit de rato, nec iudicatum ſolui, ut ſ. e. l.tutores,ſed iudicio ſiſti, & per hanc ſatiſda. poterunt res pupilli obligari ſine decreto iudicis. Cum vero creatur, tutor promittet coram iudice & in ſcriptis quòd pupillum diligenter & ſine dilatione defendet. Licebit aũt tut. vel cura. fructus diſtrahere ſine decreto, vt vinum, frumẽtum, & ſimilia. & pecunia ex vẽditione fructuũ, vnà cũ alijs rebus per eos adminiſtrabitur.

Dat.X. Kalend. Nouembr. Conſtantinop.poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV.CC.

Tutor litem captam non poteſt deſerere. hoc primo. Si pendente lite tutor vel curator efficitur furioſus, alius ſubrogatur, qui litẽ exequitur. hoc ſecundũ Bald Vel ſic : Tutores & curatores ſuos minores a litibus eorũ motis non defendentes, vt ſuſpecti veniunt remouendi,& etiam de proprio damnum reſarcire tenentur Sali.

XXVIII. Item A.Ioanni præfecto prætorio.

a S Ancimus neminem tutorum vel curatorum pupilli,vel adulti,vel furioſi,aliarumque perſonarum [d] quibus tam ex veteribus quàm ex noſtris legibus vel cõſtitutionibus creantur curatores, defenſionem quã pro lite ſuſceperint, [b] recuſare : ſed ab initio litis modis omnibus memoratas perſonas defendere, & litem præparatam ſecundum leges inſtruere: ſcientes quòd hoc munus [c] neceſſarium eſt tam tutelæ, quàm curationi.Et ſi hoc recuſauerint, vel ſubire diſtulerint:non ſolũ vtpõte ſuſpecti amoueantur, [d] amiſſa eorum exiſtimatione: [e] ſed etiam ex ſubſtantia ſua omne detrimentum quod antelatæ perſonæ ex reſcuatione defenſionis ſuſtinent, reſarcire cogantur.

Siue lite conteſtata,ſiue ante(Satiſdatione tamen præſtita) cõuenitur factus ſit demens,vel furioſus, ita q indiget curatore : debet ei curator ad litem dari per iudicem coram quo lis vertitur.hoc dicit.& no.Salic.

Sed & ſi quis [f] ex quadã interpellatione admonitus, [g] pro litis inſtructione conſuetam cautelam [h] expoſuerit, vel poſt litem conteſtatam,quam per ſe, non per procuratorem [i] ſuſceperit,vel demens vel furioſus factus fuerit: ſancimus continuò curatorẽ ei in competenti iudicio ordinari, cura & prouiſione tam iudicis ſub quo lis vertitur,† quàm cognatorum & propinquorum, & actoris, [k] ſi voluerit : vt non ab eo inſtituta lis diutius protrahatur:neceſsitatem habente creato curatore defenſionem ſubire, & cætera litis adimplere.

Ad curam eius qui tenetur petere tutorem ordinari pupillo,ſpectat etiã facere petitos, & ordinatos compelli vt pupillum defendant in lite. Et ſi contingat illum remoueri, debet facere alium idoneum ſubſtitui Sali.

Perſonis etiam quæ periculo [l] proprio vel ſuæ ſubſtantiæ [m] tutores vel curatores petierunt (ſiue matres fortè fuerint, ſiue quidam alij) compellẽdis eos quos ordinauerint [n] tutores vel curatores, præparare [o] talem ſubire defenſionem:vel ſi illi noluerint hoc facere,& propter huiuſmodi defenſionis recuſationem à tutela uel curatione remoueantur: neceſsitatẽ imponimus memoratis perſonis alios tutores (=tutorem). Item & duumuiri,ſi hoc male procurant,vt inſtitu. de ſatiſda.tu.§.penult. Item tutor finita tutela debet admonere de petendo curatore,vt ff.eodem,l.ita autem,§.ſi tutor pupillum.

inuentarium facere differant: vt ĩ.arbit.tu.l.fin.1.reſpõ. Idem ſi non ſatiſdent, vt ĩ.de tuto. vel curato. qui non ſatiſde.l.1.Idem ſi mentiendo dicant alimenta non poſſe dari, vel pecuniam detrectant ad emptionem prædiorum,vt ff.de ſuſpec.tutor.l.3.§.tutor qui,& §.tutores.

Tutores multis ex cauſis remoueri poſſunt.

e Exiſtimatione.] id eſt fama.

f Sed & ſi quis.]hic,§. loquitur de maiore effecto furioſo,cui debet dari curator.

g Admonitus.] id eſt in iudicio vocatus ab aliquo.

h Cautelam.] iudicio ſiſti.

i Per procuratorẽ.] tunc enim procurator perficeret,etiam eo facto furioſo, vt innuitur.

k Actoris.] i. eius qui agebat contra eum quem veriſimile eſt velle proſequi, ſed & idem ſi actor, eſſet furioſus factus & reus vellet procedi.

† Iſtud ſecundum Sali.eſt bene notã. quia de curatore generali, & tutore dubitatur,vt no.l.1.ſ. vbi pe.tuto.vel cura. & per do. in ca. petitio,de proc.

l Periculo.]vt liberti,qui niſi petant tutores, accuſantur vt ingrati, vt ſupra qui pet.tu.l.2.& ff.de iure pa.l. ingratus, & ff.qui pe.tu.l.2.§.liberti.

m Suæ ſubſtantiæ.] vt mater quæ repellitur à ſucceſſione filij, vt ff. qui pe.tu.l.2.§.ſunt autem. ſed certe immò non ſuſtinet periculum ſuæ ſubſtantiæ, niſi ponas quòd petiit minus idoneum,& decreto fuit comprehẽſum eius periculo dari,vt ĩ. ſi mater indem. pro.l.fi. ſed & tutor non rectè datus, cum ſe negotijs immiſcuiſſet,ſi erro re comperto ea deſerat, tenetur eo nomine,niſi à prætore tutores conſtitui petat,vt ff.eod. l tutores,§.qui ſe, & ff. de eo qui pro tu. neg.l.1.§.fin. Item & creditores habent damnum ex retardatione,vt ĩ.ea.l.§. ne au

Tutor finita tutela debet admonere pupillũ de petendo curatore.

a Perſonarum.] vt prodigorum,& amentium, & aliorum ſimilium,vt inſti. de cura.§.3.

b Suſceperint.]ſatiſdando iudicio ſiſti.& ſic iam inchoauerant, vt ſ.qui dare tuto.vel cur.l.curator. idem ſi nil incepiſſent,quia incipere tenentur ut ſubijcit, & ĩ.ea.l.§ perſonis,& ſ. de procura.l.neque.& l 3.

c hoc munus.] ſcilicet defendẽdi. Sed contra, ff.de auc.tu.l.2.§.ſi tutor.ſed aliud in contractibus,vbi non cogitur auctorare, hic in iudicijs.

d Amoueantur.] vt ff.eo.l. ita autem,§.geſſiſſe. Idem ſi

n Ordinauerint.]id eſt ordinari fecerint. ſic, ff. de his qui not.infa.l.furti.§.mandati.

o Præparare.]id eſt inſtare vt dentur quos petierint, & quòd inuentarium faciant, & quòd iurent, & ſic præparant. non autem compellitur mater accuſare vt ſuſpectum,vt ff.qui pet.tu.vel cura.l.fina.§.fina.

Mater nõ cogitur accuſare tutorem vt ſuſpectũ.

Ordina-

a Ordinare.] id eſt ordinandos poſtulare.
b In ipſis geſtis.] id eſt in quibus dãtur, debeant declarare ſe ſubire, &c. vt infra eadem. l. §. omnem autem.
c Declarantes.] hi qui de nouo creantur.
d Subire.] id eſt ſubituros.
e Ne autem tales ꝑſonæ.] minorum, furioſorum, dementium, & ſimilium.
f Recuſationem.] & remotionem propter crimen, vt ſuſpecti. ante enim non ordinatur alius, cum habẽt tutorem, &c. vt ſ. in quibus cau. hab. tu. l. licet.
g Dictum eſt.] ſupra eadem l. in princip. & §. proxi. ſcilicet quando non defendunt.
h Vel alijs.] puta matre & liberto, vt ff. qui pe. tut. l. 2. §. ſunt autem quidam, & not. ſup proxi. §.
i Eos.] .ſ. iudices.
k In hoc caſu.] quã do remotis prioribus alij dantur.
l Conſtituitur.] ſci licet iudicatum ſolui 1 & de rato, vt & ſ. eodem, l. tutores, 2. ſecus in patre defendente filium, qui ſatiſdat de his, ut ff. qui ſatiſda. cog. l. ſi filius fa. quæ eſt contra, cum hic ſuum officium non debeat eſſe damnoſum ſibi, vt argu ff. ex quibus cauſis ma. l. uidelicet. vel defendebat ibi conferendo in ſe iudicium, hic nõ ſic. Vel dic vt ibi.
m Alijſque perſonis.] ut furioſis, vel dementibus.
n Inſtruant.] iudicio ſiſti ergo cauent: ſed aliud in orphanotrophis, qui nec de hoc cauent, vt ſupra de epiſcopis & clericis, l. orphanotrophos.
o Pro cautela.] i. iudicio ſiſti, vt dixi.
p Subſignare.] id eſt obligare, ſic ponitur ff. de iu. immu. l. ſemper. §. conductores.

1 Cõcor. gl. 1. in ſi. in c. mandato, extra de procura.

tores vel curatores ordinare a, in ipſis geſtis b in quibus tutores vel curatores creantur, ex ſua confeſsione declarãtes c talem ſubire d defenſionem.

¶ Ne autem e tales perſonæ ſine prouiſione debita relinquantur, vel contra eos agentium iura diutius protelentur: ſancimus, continuò, id eſt poſt recuſationem f defenſionis, in caſibus videlicet in quibus (ſicut dictũ eſt g) hoc fieri poſsit, creationem aliorum tutorum vel curatorum celebrari: cognatis, alijſque propinquis & affinibus, vel creditoribus, vel alijs h quorum intereſt, adeuntibus, vel admonẽtibus eos i qui ſecundũ leges ius habent tutores vel curatores conſtituere.

Tutores vel curatores non tenentur de iudicato ſoluendo ſatiſdare, ſed tantum de iudicio ſiſti, & in eã cauſam bona minorum poſſunt ſine decreto obligare. Salic.

C Defenſionem autem, & nomen eius in hoc caſu k apertius declarãtes, ne fortè putauerint tutores vel curatores grauamen ſibimet imponi: illam decernimus defenſionem eos ſubire, quæ non ſatiſdatione pro euentu litis conſtituitur, l ſed vt tantummodo litem ſecundum legum ordinem pro pupillo vel adulto alijſque perſonis m inſtruant: n licentiam ex hac noſtra auctoritate habentes, ſine decreto res quarum gubernationẽ gerunt, pro cautela o litis ſubſignare. p

Tutores & curatores ipſe ſua decretionis debent ſpecialiter & expreſſim promittere quod defenſionem minorũ ſuſcipient ſine vlla dilatione. Salic.

Omnem autem dubitationem pro defenſione pupillorum & adultorũ, aliarumque perſonarum, penitus amputantes: ſanci-

A mus, omnes tutores vel curatores non aliàs creari, niſi prius cum alijs q ſolennibus verbis, quæ pro gubernatione rerum tam in geſtis r quàm in cautionibus s ab his conſcribuntur, t & hoc ſpecialiter expreſſerint, ꝙ oĩmodo ſine vlla dilatione defenſionẽ ꝓ pupillis & adultis alijſque u ſ. memoratis perſonis ſubire eos neceſſe ẽ.

B *Tutores & curatores poſſunt vendere fructus rerum minorum ſine decreto pro precio tunc currente in loco in quo diſtrahuntur. Salic.*

Hiſque adijcimus, nullam neq; in hoc capitulo ambiguitatem relinquentes, tutoribus & omnibus curatoribus licere x fructus, ſiue qui ex reditibus prædiorum colliguntur, ſiue qui ex ſubſtantia perſonarum quarum gubernationem habent, inuẽti fuerint, id eſt, vinum, & oleũ, & frumẽtum, vel cuiuſcunque ſpeciei ſunt, ſine decreto y diſtrahere iuſto precio, z qđ in his locis in quibus vẽditio celebratur, tunc temporis noſcitur obtinere: & quæ ex vẽditione eorundem fructuum colliguntur pecuniæ, cum alia pupillorum vel adultorum aliarumq; perſonarum a ſubſtãtia adminiſtrentur. Datum. XII. Kal. Nouemb. Conſtantinop. poſt conſulatum Lã-

D padij & Oreſtis VV. CC.

TITVLVS XXXVIII.

DE PERICVLO TVTOrum & curatorum.

Etiam ad tutorem datum cauſa notitiæ pertinet periculum ſi alios administratores non inſtruxit, vel ſuſpectos gerere permiſit. Bal. Vel ſic: Tutores inſtructionis vel notitiæ cauſa dati, licet non adminiſtrent, tenẽtur de dolo & culpa: ac etiam tenentur alio modo ſuſpectos facere. Salicetus.

L. Imp. ALEX. A. QVINTO.

ET q notitiæ b

T t 4

Et ſic not. ſpeciale, rem minoris immobilem ſine decreto obligari, vel alienari. nã de mobilibus, quæ aliàs poſſunt obligari, vel alienari, nõ debet intelligi.
q Cum alijs.] quæ non ſunt in vſu.
r In geſtis.] id eſt apud iudicem inter acta.
s In cautionibus.] id eſt chartulis.
t Conſcribuntur.] vt rẽ pupilli vel adulti ſaluam fore, & ad hoc ſupra de epiſco. audien l. de creationibus.
u Alijſque.] furioſis vel mente captis.
x Licere] immo & cogitur. alioquin ſpectat ad eum periculum, vt ff. eod. l. ſi res.
y Sine decreto.] vt infra quando decre. opus non eſt, l ſi. & ſupra eodem, l. lex quæ, in fine.
z Precio.] quid ſi iniuſto? Reſpon. non reſcinditur vẽditio, niſi ſordes vel gratia interuenerit, vt ff. de mino. l. & ſi ſine, §. idem faciunt.
a Aliarum perſonarum.] vt furioſorũ, & mente captorum.

Minoris res immobilis quãdoque ſine decreto alienatur.

DE PERICVLO tutor. & curat.

b ET qui notitiæ] Pater teſtamẽto duos viros prudẽtes & locupletes filio tutores dedit. & quia ipſi non nouerant facultates eius, adiũxit eis contutores duos libertos ſuos, qui res ſuas nouerãt, non vt adminiſtrarent, vel non vt in ſolidum, ſed vt alios in adminiſtratione inſtruerent, & quod ab eis gereretur, inſpicerent, tenentur itaque iſti, ſicut & illi, ſiue diſſimulauerint ſcire, ſiue fraudem adhibuerint per ſe tantum, vel participauerint cum alijs, vel ſuſpectos facere omiſerint. licet enim nõ adminiſtrent, debeant tamen inſpicere.

Caſum ponit.

Tutores.]

re qualiter alij adminiſtrant.

a Tutores.]ſupple,vel curatores,vt ſubijcit, qui dati in teſtamento confirmantur, vt inſtit.de cura.§.dantur.

b Patrimonij.] ſic inſtitu.de excuſa.tu.§. ſed & ꝓpter, alij autem omnes accipiuntur in ſolidum,vt ꝭ.de aucto. prætan.l. fi. & facit ff.de ſolu. l. quod ſi forte,§ 1.& ff.de ad mini. tu. l 3. §. 1.& inſtitu.de ſatiſda. tu to.vel cura,§.1.

c Tutores.]prędicti liberti.

d Adhibuerint.] ſine diſſimulatione, & ſoli.

A Deos.] CASVS. Paterfami. latũ habens patrimoniũ in duabus prouincijs vnum in vna dedit tutorem,& alium in alia: degens in vna prouincia,non tenebitur pro his quæ geruntur in alia prouincia,nec ecõuerſo.

e Non porrigitur.] diuiſa adminiſtratio ne a teſtatore, vel à iudice,vt infra de diuiden.tu.l.2.

SI res].CASVS. Si tutor res pupil.in loco non tuto poſuerit, & per incẽdium perierint, tenebitur, quòd ſuo damno non pupilli perierunt. Viui.

f Venundare.] & his duobus modis dãnum fortuiti caſus euitari potuit. Azo. vt ſ̃.de p gn.act.l.pignus, & ff.de damn. infect l.vtique.

g Tuo.] ſubiacenti facilè corruptioni.

h Abſumptę] & ſic fortuito caſu, vnde videbatur te non teneri,vt ꝭ.eo.l.proxi. teneris tamen, quia præuidere potuiſti.

i Probabili.] id eſt nimis improbabili, talia enim per contrarium reſoluũtur, vt ſ̃. de tranſact. l. fratris.

TVtoribus.] CASVS. An tutor de fortuito caſu teneatur,quæritur?Dicunt quòd non,quia præuideri non poterat. Viuia.

k Reſcriptum eſt.] vt ff.eo.l.ſi res,& ſ̃. de pig.act.l.quæ fortuitis,& ff.pro ſoc.l.cum duobus,§. damna,& ſ̃.de neg.geſt.l.negotium.

SI tutor.] CASVS. Siue tutor à matre petatur, ſiue in teſtamento detur,& ignoret ſe datum, res quę perierunt antequam ſciret ſe datum,ad periculum ſuum non

causa liberti tutores [a] dantur,quamuis ſoli adminiſtrandorum negotiorũ pupillorum ſiue adultorum facultatem interdum non accipiant propter tenuitatem ſui patrimonij, [b] periculo tamen omnes ſunt obligati: ſiue ea quæ ſcire debent, ex vtilitate eorum tutores [c] ſiue curatores B diſſimulauerint,ſiue fraudẽ aliquã adhibuerint, [d] vel cum alijs participauerint:aut cum ſuſpectos facere deberent, vel in officio muneris vel debito obſequio ceſſauerint. PP.IX. Kalen. Feb. Alexandro A. II.& Marcello Conſs.

Tutor vnius prouinciæ non tenetur de facto tutoris alterius prouinciæ. Bal. Vel ſic. Si adminiſtratio eſt diuiſa a teſtatore vel a iudice,periculum vnius non ſpectat ad alium. hoc dicit cum gl. Sal.

II. Idem A.Saturo.

AD eos qui in alia prouincia tutellam adminiſtrant,periculum adminiſtrationis ex perſona tutorum qui in alia prouincia res pupilli gerunt,non porrigitur. [e] PP. Non. Iul. Alexandro A. II. & Marcello Conſs.

Tutor qui ſeruat non ſeruanda,tenetur de periculo caſus fortuiti Bal. Vel ſic: Periculum caſus fortuiti ſpectat ad tutorem ſi culpa præcedat caſum:non alias.hoc dicit cum ſequen. Salicetus.

III. Imp.Philippus A.& Philippus Cæſ. Gratiano.

SI res pupillares quas in horreo conditas habere,aut etiam venundare [f] debuiſti,in hoſpitio tuo [g] (vt aſſeueras) vi ignis abſumptæ [h] ſunt: culpã ſeu

A pertinebunt, ſi probauerit ſe neſciuiſſe, quod probatur eo ipſo quòd non probatur contrarium. vel non probabit,ſi vult,quia nec præſumetur ſcire, quia forte non interfuit in teſtamento, vel ad domum ſuam non fuerat denunciatum.Viui.

ſegnitiẽ tuam, non ad tuũ damnum, ſed ad pupilli tui ſpectare diſpendium, minus probabili [i] ratione depoſcis.PP.III. Kalendas April.Philippo A. & Titiano Conſs.

Tutor ſeu curator non tenetur de caſu fortuito.Bald.

IIII. Idem A.& C.Floto.

TVtoribus vel curatoribus fortuitos caſus, aduerſus quos caueri non potuit,imputari non oportere, ſæpe reſcriptũ eſt. [k] PP. XII.Kal.Septemb. Philippo A.& Titiano Conſs.

Probationes iuris & de iure ſunt liquida.Baldus.Vel ſic: Negligentia non aſſcribitur ignoranti, nec periculum temporis ignoti Salicetus.

V. Impp. Dioclet. & Maximia. AA.Seuero.

C SI tutor petitus, [l] vel teſtamento datus, tutorem te conſtitutũ eſſe non ex remiſſioris [m] † negligẽtiæ vitio, ſed iuſtæ ignorationis ratione non didiciſti, idque liquidis probationibus oſtenderis, [n] periculo eius temporis quod ignorante te tranſmiſſum eſt,non teneberis PP. III. Id.Septemb. ipſis IIII. & III. AA.Conſs.

Tutela finita finitur periculum adminiſtrationis.Baldus.

VI. Iidem AA. & CC. Epicteto.

D TEmporis quod inſequitur [o] poſt tutelæ tranſlationem, [p] adminiſtrationis officio finito, ad eos qui fuerunt tutores, gerendæ rei non pertinere [q] periculum, rationis eſt.S.V.Kalend. Decembr. Cæſaribus Conſs.

l Petitus.] à matre, vel ab alijs perſonis quæ petere debent tutores pupillis.

m Remiſſioris.] id eſt magnæ.

n Oſtenderis.] admiſſus, non iuſſus,ſecundum P. Vel dic, probas quando præſumptio ſcientiæ eſt contra te, vt quia interfuiſti teſtamẽto, vel publicè ſciebatur, & ad domum tuam fuerat denunciatum,argu. ff. de iur. & fact. igno. l. nec ſupina. Vel dic probas eo ipſo quòd contrarium nõ probatur,& hoc ideo,ut tollas cõtrarium. ff. eo. l. quidam decedens, §. fin. & l. ſequen. vbi dicit pupillum probare, & ut tollas aliud quod dicit præſumi ignorãtiam,vt ff.de proba. l.verius, & aliud qđ dicit negantem non probare, vt ſupra de proba. l. actor. nec obſtat quod dicit hic,liquidis,quia probationes legum liquidiſſimę [1] ſunt,& concor.ſupra de adminiſtra. tut. l. & ſi ſciſſes, & infra de ſu ſpect.tuto.l.2.

Tutor qui dicit ſe ignoraſſe ꝙ fuerit datus, an probare debeat.

† alliàs remiſſæ.

1 Iſta gl. reputatur ſingu. per omnes doc. hinc eſt quòd transferũt onus probandi in aduerſarium.

TEmporis.] CASVS. Tutor finita tutela de ante geſtis tenetur, non de his quæ poſtea ſunt gerenda.in curatore e contrario, quia nõ de geſtis, ſed de gerendis tenetur. Viu.

o Temporis quod inſequitur.]nec pręcedentis tẽporis periculum ſpectat ad curatores, vt ſupra de admini.tut.l.j.

p Tranſlationem.] quando enim quis deſinit eſſe tutor, trãsfert ad pupillum & actionem, & omnia quæ contracta erant in adminiſtratione.

q Non pertinere.]vt & ff.de admini.tut.l.à tutoribus,§. 1.& l.cum poſt,in prin.& ff. ſi quis cau.l. fi.& infra tit. 1.l.1.& ſupra in qui. cau.ha.tuto l.1.& hoc niſi connexa ſit adminiſtratio,vt infra vt cauſæ poſt pu. l. 1. & ff. de her.tu.l.j.& ff.de tute. & ra. diſtra.l.ſi tutor, & ꝭ.ar. tute.l.

tute.l.tutor, & ff.de admi.tuto.l.ita autem poſt comple A tum. Accur.

QVANDO EX FACTO TVTO. &c.

I Vliana.] CASVS. Mulier quædam tenebatur mihi, & conueni tutorem ſuum, & obtinui: an tequã ſententia mandaretur executioni, facta eſt maior, in cuius bonis facienda ſit executio, ſcilicet in tutoris, uel mulieris, quæritur? Reſpõ. quod in bonis mulieris: quia finita tutela & cura, & rationibus redditis, amplius tutor vel curator non conuenietur.

a Exercenda eſt.] Idem ſi non eſt maior, ut ff. de re iudi. l.4. §.tutor quoque, & ff.de admini. tut. l. 2.

b Conueniendos.] vt & probatur dictis ll.& ff. ſi quis cau.l. fin. hoc tamen fallit quando ex dolo vel culpa tutoris ageretur, ut ff.de act. em. l. Iulianus, §. ſed & cum in facto, & ff.e. l. 3.in princip.& l.4. Item & quando trãſtulit in ſe nouãdo, vt ff.eo.l.v. Item ſecus in procuratore, vt ff.de procu. l. procurator q ſi pro euictione.

E T ſi tutor.] CASVS. Tutor ſi pecuniam pupilli mutuet, & ſtipuletur ſibi reddi: cui acquiſita ſit actio? Reſpõ. quod vtilis pupillo acquiritur.

c Ipſi ſtipulati ſũt.] ſcilicet ſibi.

d Vtilis actio.] ſcilicet certi condictio. Et diſtingue, aut mutuat nomine pupilli, & non ſtipulatur: & iure communi quęritur pupillo certi condictio & hypothecaria, vt ff. ſi certum peta. l. certi condictio, §. ſi nummos, & ſupra per quas perſonas. l. cum per liberã: aut ſuo, & forte etiam ſimiliter ſtipulatur: & tunc iure ſpeciali acquiritur vtilis pupillo & adulto, & furioſo, & prodigo, ut hic, & ff.eo.l.2. & ff.de admini. tuto. l.quotiens, in princ. & ff rem pupil ſal.fo l 3.& 4. & ff de cõſti.pecu.l.eum qui, §. Iulianus, & §.itẽ tutori, & ſi cert. pet.l.ſi pecuniam.aut etiam pupillo ſtipulatur, vel ſibi nomine pupilli: & tunc ſpecialiſſimo iure quæritur ſibi vtilis, ut d.l.eum qui, §. ſi actori, & d.l. de admini.tuto. l.quotiens, §.1. & eiſdem caſibus vbi dico quærere vtilẽ perſonalem, dicam quæri vtilem hypothecariam, argu. ſupra per quas perſonas, l.cũ per liberam. Sed contra ff.de pigno. act. l. ſolutum, §. per liberam. Solu. ibi directam negat pupillo hypothecam acquiri, hic concedit vtilẽ. Vel ſolue ut ibi.

Tutor an quærit per ſtipulationem.

ADDITIO. Dices quòd ibi tutor contraxit in his quæ non pertinebant ad eius adminiſtrationem: ideo nullo modo quærit actionem pupillo, ita vult in effectu glo.ibi, & tenent ibi doc. quod limitat Bartol.ibi, niſi in ſubſidium, ſicut quolibet extraneo contrahente l. filiæ, ff. de ſolutionibus.

TITVLVS XXXIX.

QVANDO EX FACTO tutoris vel curatoris minores agere vel conueniri poſſunt.

Sententia lata contra tutorẽ vel curatorem finito officio non mandatur executioni in eos, ſed in dominũ principalem. Vel ſic: Bald. Niſi dolũ commiſerint, vel nouauerint, ut in gloſſ. Salicet.

I. Imp. Antoninus A. Septimio.

I Vliana, cuius tibi curatores condẽnati ſunt, ſi viceſimũquintum annum ætatis egreſſa eſt: actio iudicati vtilis aduerſus ipſam bonaque eius tibi exercenda eſt.[a] Nam tutores curatoreſq; finito officio non eſſe conueniendos[b] ex adminiſtratione pupillorum vel adoleſcentium, ſępe decretum eſt. PP. VIII. Kal. Iul. Romæ Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Ex ſtipulatione tutoris ſuper re pupilli, pupillo quæritur vtilis actio. Salic.

II. Impe. Alexander A. Soratcho.

E T ſi tutores tui cum pecuniam pupillarẽ crederent, ipſi ſtipulati[c] ſunt: vtilis actio[d] tibi dabitur.

Lex præcedens dixit de acquirẽdo: hæc dicit de obligando. Bald. Vel ſic: Si pecunia mutuo ſumpta per tutorem in vtilitatem pupilli eſt conuerſa, in pupillum competit actio. Salic.

III. Imp. Gordianus A. Prudentiano.

S I in rem minoris pecunia profecta ſit, quę curatori uel tutori eius noĩe minoris mutuo data eſt: merito perſonalis[e] in eũdem minorem actio danda eſt. PP. Non. Septemb. Gordiano A. & Auiola Conss.

Si finito officio tutor perſeuerat in adminiſtratione, ipſe tenetur, & ex eius contractu vtilis actio domino quæritur. Salic.

IIII. Impp. Diocle. & Max. AA. & CC. Maximianæ.

S I hi qui te in pupillari ætate conſtituta tutores fuerint, poſtea in adminiſtratione perſeuerantes, vel curatores cõſtituti, prædia locauerunt: eos competenter conueniri.[f] ſed & ex eorum cõtractu vtilis tibi quæri potuit[g] contra ſucceſſores conductoris actio. S. III. Non. Mar. AA. Conss.

V. Iidem AA. & CC. Oneſimæ.

P Er tutorem pupillo actio, niſi certis ex cauſis[h] quęri† non poteſt. Dat. Idib. Decemb. Cæſaribus Conss.

† al. dari.

TITVLVS XL.

SI EX PLVRIBVS TVtoribus vel curatoribus omnes vel vnus agere† pro minore vel conueniri poſſint.

† In quibuſdam exemp. legitur, vel vnus per agere rem minoris, vel conueniri poſſint.

Vnus ex tutoribus põt cauſam de-

S I in rẽ.] CASVS. Mutuaui tutori nomine pup. x. quæ in rem pupilli conuerſa ſunt: nunquid pupillus tenebitur? Reſpond. quòd ſic actione perſonali: puta cõdictione certi ex mutuo. Viuianus.

e Perſonalis.] vt ff. de pecu. l. ex facto, §. plane, & arg. ff. de euictio. l. illud, § j. & eodem caſu poterit res minoris pignori obligari, ut ff. de pigno. act. l. tutor, in prin. ſecundũ Hug. ſed & illa intelligitur cum decreto, ut ibi not. & dicitur j. de cura. furi. l. 2. Itẽ quod dicit hic in minore, idem dic in eccleſia, ut s. de ſacroſanct. eccl. auth. hoc ius porrectum, & in ciuitate, ut ff. ſi cer. pet. l. ciuitas, & facit s. ſi tutor uel curator l. ſi creditor, & quod ibi notatur, & ff. de in rem verſo l. pater, §. ſeruus, & de mino. l. tutor, §. finali.

S I hi.] CASVS. Si tutor finita tutela in adminiſtratione perſeuerauerit, puta locando prædia pup. an actione vtili tutor tenebit? Reſpon. quod ſic: & ex eius contractu adulto acquiſita eſt actio. Viuia.

f Conueni.] vtili tutelæ, ut infra arb. tute. l. tutor. Sed quomodo cum non ſit tutor? Reſpon. propter præcedentem tutelam, argu. ff. de ſolu. l. cum quis, §. j. & facit ff. de reg. iur. l. ſemper, ſecundum quod B ponit ibi caſum.

g Quæri potuit.] vt & ar. infra de cur. fur. l. 2.

h P Er tutorem. Ex cauſis] ſ. cum in rem pupilli contrahit, non ſi in ſuam.

SI EX PLVRIBVS TVTORIBVS VEL curatoribus omnes vel vnus agere pro minore vel conueniri poſſint.

Continuatio.

Quid ſi vnus confiteatur, alter neget? Dic vt dici conſueuit ff. de procurato. l. pluribus.

ADDITIO. *Continua hanc rubricam ſecundũ Salicetũ ſic:*

ſic: Quia tutores vel curatores, de quibus dictum eſt, contingit quandoque eſſe plures vnius pupilli vel adulti, & dubitatur ſi vnus ex pluribus agere vel conueniri poſſit: ideo ſequitur hæc rubr. Et materiam huius rubri. vide per Baldum in l. cũ magiſtratus, infra quando prouo. Non eſt neceſſ.

fendere alijs negligentibus. Sal. Vel ſic: Quilibet tutorum habet officium in ſolidum. h. d. niſi ſit diuiſum quo ad ius, vel adminiſtrationem. hoc di. eſt cum l. ſeq. Bal.

I. Imp. Antoninus. A. Caſſio militi.

AB vno [a] ex tutorib. vel curatoribus cauſam poſſe minorum defendi, cum alij tutores vel curatores eam defendere noluerint, [b] ignorare non debes. PP. Non. Nouembr. Meſſala & Sabino Conſs.

Quando adminiſtratio eſt diuiſa à teſtatore, vel à iudice, non debet vnus pro rebus ad adminiſtrationẽ alterius ſpectantibus conueniri. Sals.

II. Imp. Conſtantinus A. & Licinius C. ad Symmachum.

SI diuiſum [c] adminiſtrationis periculum per prouincias ſit, his tantum omnibus [d] inſinuari [e] cõuenit, & ab ipſis inferri litem, qui in ea prouincia tutelæ vel curæ officium ſuſtinent, ne de alijs prouincijs defenſores minorum ad iudicia [f] perducãtur. D. Prid. No. Febr. Conſtãtino. A. & Licinio Cæſ. Conſ.

TITVLVS. XLI.

NE TVTOR VEL CVrator vectigalia conducat.

AB vno] CASVS Si pupillus plures habeat tutores, an vnus cauſam pupilli, ſi alij defendere noluerint, poſſit defendere, quæritur? Reſpõ. quòd ſic. Viuia.

a Ab vno] loquitur hic quando non diuiſa eſt adminiſtratio, vel eſt diuiſa à ſeipſis, quod eſt idẽ, vt j. de diui. tute. l. 2. arg. j. l. prox. loquitur quando eſt diuiſa à teſtatore vel à iudice. primo ergo caſu vnius auctoritas ſufficit. quiſquis ille ſit, niſi tale ſit factum quod ipſam tutelam diſſoluat, vt hic, & j. de auct. præſtan. l. fi.

b Noluerint.] vel etiam non potuerint, & ad hoc ff. de admini. tu. l. decreto, §. fi. & l. iij. §. j. & j. de auct. præſtan. l. fi. ſed ſi omnes vellent agere, vel conueniri, poſſunt. Sed an idem in pluribus conſulibus, vt vnus ſolus agat: quod videtur, vt hic. Econtra quod non: cum omnes de calumnia iurẽt, vt ſ. de iuramẽ. calum. l. 2. §. hoc ẽt, ſed prima placet, nec eſt abſonum quod omnes iurent, ſed vnus agat: quia & agit procurator, & iurat dominus, vt ſ. de iuramen. calum. l. 2. §. ſi autem.

SI diuiſum.] CASVS. Si in duabus prouincijs tutores teſtator filio ſuo dederit: vnus in vna, alius in alia cauſam agat. Viuianus.

c Si diuiſum.] à teſtatore, vel iudice.

d His tantum omnibus.] vel alicui eorum, vt ſ. l. prox. vel ideo tantum, quaſi dicat non alijs, qui in alia prouincia adminiſtrant. vel ideo dicit omnibus, quia vno citato, & non reſpondente, conuenitur alius: qui ſi nec ipſe defendat, citatur tertius, & ſic de ſingulis, ſi plures ſint, quia & agnati vocantur, ut & ff. quibus ex cauſis in poſſeſ. ea. l. hæc autem, non quin vnus bene poſſit agere & conueniri etiam ſolus, vt ſ. l. proxi.

e Inſinuari.] ſcilicet libellus petitionis, vel conuentionis.

f Ad iudicia.] alterius prouinciæ, ut & j. de diui. tu. l. 2. & infra de aucto. præſtan. l. fin. in princ. & ff. de admi. tut. l. 3. §. fin.

NE TVTOR VEL CVRATOR, &c.

A COmpetens.] CASVS. Tutor tenebatur pupillo ex mala adminiſtratione in e. vult cõducere vectigal, an ſit admittẽdus, quæritur? Dicitur quod non & hoc in prima. Si verò dixerit ſe non teneri pupillo, cum teneatur, & ſic ad conductionem acceſſerit, ſi pupillo ſatisfecerit, & fiſco, in crimine non fuit. & hoc in ſecũda. Si uero primo fiſco teneatur, deinde tutelam ſuſcipiat, a periculo falſi excuſabitur.

Tutor vel curator prohibetur vectigalia conducere tutela non finita, vel ratione non reddita, ſub pœna falſi, quam euitat ſi ſponte ſatisfecerit vtrique: ante tutelam verò conducens excuſatur a periculo. Salicetus Vel ſic: Periculoſa eſt iſta lex cõtra tutores & curatores qui emunt gabellam communis, & eſt forte ratio legis, quia videntur bona ſua pluribus in ſolidum obligare: quod in hoc caſu eſt crimen falſi: in alio eſt crimen ſtellionatus, vt infra de crimi. ſtel. l. 1. in fine. Bald.

B I. Imp. Antoninus A. Sexto.

COmpetẽs iudex nõ ignorat non eſſe admittẽdos ad vectigalia cõducenda eos, qui pupillorum vel adoleſcentiũ tutelam ſeu curam adminiſtrant, uel qui eius adminiſtrationis rationem non dum reddiderunt. [g]

Sed quamuis contra interdictum ad vectigal cõ- C ducendum acceſſeris: tamen quoniam vltro me adiſti, ſi tàm vectigali, q̃ pupillis ſatisfeceris, falſi crimine [h] carebis. Cum autem fiſco te iam obſtrictum, poſtea tutorem eſſe factum dicas: periculo [i] te excuſare poteris. PP. VIII. Kalend. Auguſt. Romæ Antonino A. IIII. & Balbino Conſs.

g Reddiderunt.] niſi acceſſerit ille cuius tutela vel cura ẽ adminiſtrata. Itẽ ſecus ſi hæreditario iure ſucceſſit in contractum fiſcalem, licet viuat is cuius tutela vel cura adminiſtrata eſt, vt ff. ad leg. Corn. de fal. l. j. §. ijdem principes, & §. ſed & ſi in rẽ.

h Falſi crimine.] in quod incidis. nã conducendo uideris te dicere nõ eſſe tutorem, vel ex ea cauſa non teneri, & ſic crimine falſi teneris, vt hic, & ff. ad l. Corn. de fal. l. j. §. tutores. Sed videtur vtraque via agi, vt j. quando ci. ac. præ. cri. l. j. Solu. ibi fuit actum, hic vltra ſatisfactum eſt, & eſt ſic in crimine ſtellionatus, ut j. de cri. ſtel. l. j. & in falſa moneta, ut ff. de fal. l. qui falſam, & in crimine inceſtus, à quo liberatur ſi ante ſententiam illicitam cõuentionem diremerit, ut ff. ad leg. Iul. de adulte. l. ſi adulterium cum D inceſtu, §. fratres. Alij vt Azo. M. & P. dicunt quod publica accuſatio & ciuilis actio concurrunt, ut in l. contraria, ſed priuata accuſatio & ciuilis actio non, ut hic. Et exponunt hic falſi, id eſt criminis ſtellionatus, quod hic locum habere dicunt, quaſi obliget res obligatas, quod non placet, tum quia hic eſt titulus criminis ſcilicet falſi, vt hic dicit, & ff. ad l. Corn. de fal. l. j. §. tutores, vnde ceſſat ſtellionatus, & facit ff. de cri. ſtel. l. 3. tum quia etiam expreſſe dicit lex de accuſatione priuati delicti quod concurrit cum actione ciuili, ut furti, vt in l. contraria quanquam ipſi dicunt ibi de furto ex quo naſcitur publica accuſatio, ſcilicet ſi quis ſurripiat filium vel ſeruum alterius. prima ergo placet, licet ſi priuato obligat, bene habet locum crimen ſtellionatus, vt ff. de pi. ac. l. tutor, §. fi. & dic. l. de cri. ſtel.

i Periculo.] ſcilicet falſi. ſed quidam dicunt id eſt tutelæ, ut eam ſubire non teneatur, quod non placet, vt j. de excu. tut. l. coloni. Item contra, huic l. ad primam partẽ, ſupra rem alienam ge. l. j. ſed ſpeciale eſt forte in contractu

Tutor vectigal cõducendo, ſe magno ſupponit periculo.

*vltra debiti.

tractu vectigalis. Vel ibi non dicit quòd hoc crimine non teneatur.

DE TVTORE VEL CVRATORE qui ſatis non dedit.

Si nondum] CASVS. An minor à curatore minus idoneo ſacultatibus non moribus, antequam officium curæ compleuerit, poſſit exigere ſatiſdationem, quæritur? Dicitur quod ſic, & antequam agat, cum iudice quod non idoneum dedit tutorem: alioquin niſi ſatiſdederit, remouebitur.

a Ab his.] ſcilicet curatoribus.

b Idoneos.] facultatibus. nam ſi moribus, remouendi eſſent, ut & ſuſpecti, ut inſt. de ſuſpe. tu. §. pe. & §. fi. Et nota testamentarium tutorem non ſatiſdare, vt inſti. de ſatiſda. tu. §. j. etiam non recte datus, qui confirmatur, vt ff. de cõfir. tu. l. j. Idem in datiuo tutore, vel curatore dato ex inquiſitione, ut ibidem: ſed in dato ſine inquiſitione, ſecus, vt hic. ſed hodie ex conſtitutione Græca, quæ refertur inſtitu. de Attil. tut. §. pen. omnis datiuus tenetur ſatiſdare, in teſtamẽtarijs nihil immutat.

Tutores aliqui ſatiſdare nõ tenentur.

c Aduerſario.] aduerſabatur enim magiſtratus vna cum curatoribus, vt non ſatiſdaretur.

E Vm.] CASVS. Si ex pluribus tutoribus vnus tantũ ſuperſtes fuerit, an debeat ſatiſdare, quæritur? Reſpon. quod ſic. & ſi nolit, quia inops eſt, remouebitur ſine infamia, ſi autẽ per fraudem, remouebitur cũ nota infamiæ, & in locum defunctorũ alij ſurrogabuntur, maximè tamen ſi patrimonium pupilli ſit auctum, & illi tutores conueniẽt hæredes defunctorum.

Tutor propter paupertatem ſolam nõ remouetur à tutela.

d Supereſt.] alijs defunctis.

e Si inopia.] ſola paupertas non remouet eum, ſi aliàs eſt diligens, ſed ceſſatio ſatiſdationis propter inopiam, ut ff. de ſuſpe. tu. l. ſuſpectum, & inſtitu. de ſuſpe. tu. §. fi. & hic dicitur.

f Defunctorum.] aliàs eſt in litera, deſertorum, aliàs, defunctorum.

TITVLVS. XLII. DE TVTORE VEL CVRATORE qui ſatis non dedit.

Tutor non admittitur, niſi legitimè ſatiſdederit: & qui non vult ſatiſdare, remouetur. Item non recipit tutor adminiſtrationem antequam ſatiſdet, niſi ſit teſtamentarius, vel confirmatus. vel datus ex inquiſitione. Bal. Vel ſic: Tutor vel curator qui non ſatiſdedit cum debet: adminiſtrare prohibetur, & ad ſatiſdandum compellitur. Sal.

I. Impp. Valeria. & Gallie. AA. Tito & Flauiano.

Si nondũ vobis ætas legitima completa eſt: ſatiſdationem ab his[a] quos minus idoneos[b] curatores vobis ab aduerſario[c] cũ magiſtratu fungeretur, datos dicitis, poſtulate. Prohibẽtur enim ab adminiſtratione, niſi ſecuritati veſtrę ſatiſdatione proſpexerint. PP. Non. Iul. Aemiliano & Baſſo Conſs.

Tutor non ſatiſdans inopia, remouetur à tutela ſine infamia nota: ſecus ſi fraude: & in locũ defunctorũ idonei debet ſubrogari: qui a defunctorũ hæredibus tenetur rõnem exigere. Sa.

II. Iidem AA. & Valer. C. Euploio.

Evm tutorem qui ſupereſt,[d] ſi ſecundũ præſidis præceptum & iuris formam ſatis non dat: remoueri à tutela, ſi inopia[e] hoc faciat, ſine infamia: ſi fraude, etiam cum nota, aditus rector prouinciæ iubebit, & in locum defunctorum[f] alios idoneos ſubſtitui præcipiet: præſertim cum patrimonium pupilli noua hęreditate auctũ eſſe proponas. ¶ Tutores autẽ dati[g] ab hęredibus eorum, quos deceſſiſſe dicis, rationem tutelæ depoſcẽt. PP. Idib. Maij, Seculare & Donato Conſs.

Sententia lata contra tutorem legitimum vel datiuum qui non ſatiſdedit, ipſo iure eſt nulla: ideo reſtitutio non eſt neceſſaria. h. d. Vel generaliter: Geſta à tutore qui non ſatiſdedit, ſunt ipſo iure nulla in præiudicium minoru. Sal.

III. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. Stratonicæ.

In dubium non venit, tutores qui teſtamẽto[h] dati non ſunt, adminiſtrãdi poteſtatem, niſi ſatiſdatione emiſſa ſaluam tutelam fore, non habere. Si igitur tutor[i] qui pro tutelari officio non cauerat, iudicio expertus eſt: aduerſus eum lata ſententia iuri tuo officere ñ potuit:[k] nec ea quæ ab eo geſta ſunt, vllam firmitatem obtinent. Fruſtra igitur in integrum reſtitutionis auxilium deſideras, quando ea quæ ab eo geſta ſunt, ipſo iure irrita ſunt.[l] PP. XVIII. Kal. Ian. Nicomediæ, Dioclet. III. & Maxi. AA. Conſs.

De pluribus tutoribus quorum nullus ſatiſdare tenetur: ſi vnus ſatiſdet, ille in adminiſtratione præfertur. Salicetus.

IIII. Iidem AA. & CC. Tertullo.

Non omnium[m] tutorum par ſimiliſq; cauſa eſt. Quapropter[n] cũ[o] exemplo teſtamentarij[p] confirmatum[q] à pręſide,[r] vel datũ ex inquiſitione, non onerari[s] ſatiſdatione rem pupillorum ſaluam fore, manifeſtum ſit: pluribus tamen datis ex inquiſitione tutoribus, illũ qui ſatis ſecundum formam edicti rem pupilli ſaluam fore dedit,[t] in adminiſtratione præferri iamdudum

g Dati.] de nouo in locum defunctorũ.

I N dubium.] CASVS. Tutor neq; ex teſtamento neq; ex inquiſitione datus ſatiſdabit. ſi vero prius egerit tutor alterius generis nomine pupilli, & ſuccubuerit quàm ſatiſdederit, non præiudicabit pupillo talis ſententia, neque habet neceſſe petere beneficium reſtitutionis.

h Teſtamento.] vel ex inquiſitione, vt j. l. prox. & facit inſtit. de ſatiſda. tu. vel cu. §. j. & ĩ. de epiſ. aud. l. de creationib.

i Si igitur tutor] .ſ. legitimus, vel ſimpliciter datus.

k Non potuit] iſtud habes de verbo ad verbũ ĩ. in qui. cau. in integ. reſt. nõ eſt neceſſ. l. ſi tutor.

l Irrita ſunt.] ut & ff. de mino. l. in cauſæ, 2. in prin.

N On omnium.] CASVS. Non ſolum tutorũ par cõditio eſt. qui. n. dati in teſtõ ſunt vel ex inquiſitione, nõ ſatiſdãt, alij ſatiſdare debẽt rẽ pu. ſaluã fore.

m Non oĩum.] quaſi dicat, quorũdã ſic, quorundam non.

n Quapropter.] .i. quare hoc? Reſpon. cum, &c.

o Cum] id eſt quia.

p Teſtamentarij.] quem conſtat nõ ſatiſdare, ut inſti. de ſatiſda. tu. §. j.

q Confirmatũ.] vt habes exemplũ inſtitu. de tute. §. fi.

r Inquiſitione.] vt d. §. j. iſti. de ſatiſda. tu. vel cu. & ar. ff. de cu. fu. l. bonorũ, & facit j. d. cu. fu. l. ſi. §. j.

s Non onerari.] ſi vnus eſt: ſecus ſi plures, ut ſubijcit, ubi ſatiſdant inter ſe, ſed ibi vnus ex pluribus debet adminiſtrare.

t Dedit.] hanc ſatiſdationem pręſtat tutor contutori quando ipſe ſolus debet adminiſtrare.

Iamdu-

a Iamdudum obtinuit.] vt ff. de teſta. tut. l. teſtamento datos. 2. & inſti. de ſatiſda. tut. §. 2. & ff. de adminiſt. tut. l. 3. & de iniur. l. qui iniuriæ, §. qui in alienis. A

TVtor.] CASVS. An tutor neque in teſtamento, nec ex inquiſitione datus poſſit rem pupilli alienare antequam ſatiſdederit, quæritur? Dicitur q non: ſed non dum præſtita ſatiſdatione petere poteſt bono. poſſeſ. pupillo delatam, poſtquã electus eſt.

b Nihil omnino.] aliàs nihilo minus.

c Poteſt.] vt & ſ. e. l. in dubium, & ff. de rebus eo. qui ſub tutela. l. qui neque, & de cu. fu. l. conſilio, § j. & 2.

d Aperte claret.] & ſi non ſatiſdedit, quãrit, non deminuit, vt & j. qui admit. ad bono. poſſeſ. l. bonorum: immo & ibi damnum eſſe põt, & ideo dic electus, poſt ſatiſdationẽ ſcilicet, ut ſ. eo. l. in dubium.

obtinuit. S. Idibus Dec. Nicomediæ. CC. Conss.

Tutor antequam ſatiſdet, officium non exercet, niſi circa tempore peritura, vel ea quæ neglecta præiudicium afferre non poſſunt. b. d. hæc lex valde nota. Bald.

V. Imp. Conſtantinus & Maximianus AA. Seuero & Maximo CC.

TVtor qui ſatiſdationem cũ ſatiſdare debuit, minimè interpoſuit: nihil omnino b ex bonis pupilli alienare poteſt. c ¶ Poſteaquam autem ad tutelæ adminiſtrationem electus eſt, & bonorum poſſeſsionem pupilli nomine agnoſcere eum potuiſſe, & cætera eius quæ tempore arctarentur, perſequi debuiſſe, aperte claret. d Dix. XI. Kalen. Ian. Conſtantio & Maximiano AA. Conss. B

DE SVSPECTIS tutoribus vel curatoribus.

Vnde oritur accuſatio de ſuſpecto, & qui remoueant, & qui accuſent, habes inſtitu. eo. in princ. & §. 1. & 2. & inſcribit accuſator, vt puto, ſed & ſine accuſatore poteſt procedi, vt ff. eod. l. 3. §. præterea.

LIberti.] CASVS. Tutorẽ filij ſui an accuſare poſſit de ſuſpecto pater, quæritur? Dicitur q ſic, nondum finita tutela, qua finita conueniet cum actione tutelæ pro male adminiſtratis.

e Tuum.] ò mater.

f Pubertate.] vel alio modo.

g Finitum nõ eſt.] tunc ergo locus eſt accuſationi cũ non ẽ locus tutelæ actioni: & ecõtra vbi eſt locus actioni tutelæ, non eſt locus accuſationi, ut hic, & ff eo. l. iij. §. quæri poteſt, & §. ſi quis abfuturus. Item in caſu etiam finita tutela, locus eſt accuſationi, vt ſi datus fuit ad tempus, & ea finita à iudice eſt iterum datus: & non habet contutorem qui prioris tutelæ nomine eum conueniat. nam accuſabitur de ſuſpecto pro prima adminiſtratione, ut etiam in hac male præſumatur eũ acturum, & infametur, ut ff. eo l. iij. §. idem erit quærendum, & §. ſi autem, & §. quòd ſi quis.

Tutelæ actio & accuſatio nõ ſe compatiuntur.

TITVLVS XLIII. DE SVSPECTIS TVTOribus vel curatoribus.

Finito officio non poteſt peti remotio. Bald. Vel ſic. Tutor durante tutela accuſatur de ſuſpecto: & ea finita conuenitur tutelæ iudicio. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Domitiæ.

LIbertũ tuũ e & tutorẽ filij tui, ſi fraudulenter res eius adminiſtrare exiſtimas, ſuſpectũ facere potes, modò ſi officium eius pubertate f pupilli finitum non eſt. g Nam ſi eo iure tutor eſſe deſijt, is iudicio tutelæ cõueniendus eſt. PP. Idibus Auguſt. Romæ, Duobus & Aſpris Conss.

CVratores.] CASVS. Quando curator ſciens ſe curatorem datum, tardius adminiſtrat, ſuo periculo ceſſat, & tenetur. ſi vero fraudulenter ceſſat, remouẽdus eſt vt ſuſpectus: & alius in locum eius ſubſtituendus.

h Tutela.] id eſt cura.

Periculum curæ neglectæ ſpectat ad curatores: & ceſſantes gerere fraude vel dolo, poſſunt remoueri, ut ſuſpecti. Salic.

II. Idem A. Longino.

CVratores quidẽ ſuo periculo quanto tardius ad eos tutela h transfertur, ceſſant. i Quòd ſi in fraudem id eſſe factũ k exiſtimas, ſuſpectos eos poſtula. l qui ſi ſummoueri meruerint, in locum eorũ alios accipies. PP. Idib. Ian. Læto. II. & Cereali Conss.

Tutores poſſunt compelli ad adminiſtrandum, & in contumacia perſeuerantes remouentur ut ſuſpecti. Sa.

III. Imp. Alexander A. Fortunatæ.

PRæſes prouinciæ tutores filiorum tuorum, ſtrictioribus m remedijs adhibitis omnimodo adminiſtrationis officiũ cõpellet agnoſcere. Quòd ſi in eadem contumacia perſeuerauerint: n ſuſpectos poſtulare, o vt alij in locum eorum petantur, nõ prohiberis. PP. Idib. Ian. Alexandro. A. III. & Dione Conss. C

IIII. Idem A. Thalidæ.

ETiam teſtamento p patris tutorem datũ, ſuſpectum poſtulare potes, ſi fraudem tutoris argueris. PP. VIII. Kalend. Ian. Maximo. II. & Paterno Conss. D

In tutore principaliter attenditur perſona, ſecundario patrimonium. Bald. Vel ſic: Non inopia ſola, ſed fraus & ſegnities tutorem reddunt ſuſpectum. Salic.

V. Idem A. Aſclepiadi.

i Ceſſant.] ſi ſciuerunt vel ſcire potuerunt ſe curatores datos, vt ſ. de peri. tut. l. ſi tutor, & de adminiſtra. tuto. l. & ſi ſciſſes.

k Id eſſe factum.] ſcilicet curatores ceſſaſſe.

l Poſtula.] ſic ergo qui non egerit, accuſatur, ut inſtit. eo. §. ſed antequam, & ff. eo. l. impuberibus, §. ſi. Sed contra ff. eo. l. hæc enim, § fin. vbi dicit q qui nihil geſſit, non poteſt poſtulari ſuſpectus. Solu. remouetur, ut hic, non accuſatur, ut ibi, quod nõ placet, cum hic dicat poſtulari. Alij dicunt ſi dolo ceſſat, obtinet quod hic, aliàs quod ibi, vt non remoueatur, ſed adminiſtrare iterum compellatur, & hoc antequã adminiſtret, poſtea verò etiam ob culpam remouetur: ſed ſemper certe videtur in dolo, eo q nõ gerit. Dic ergo q non põt directo ex verbis legis xij. tab. ut ibi, ſed ex interpretatione ſic, vt hic. Alij dicunt q hic iã cœperat gerere.

Tutor nõ gerens an poſſit ſuſpectus poſtulari.

PRæſes.] CASVS. Si tutor datus ad adminiſtrationẽ nõ accedit, cõpelletur captis pignoribus, & ſi in cõtumacia perſeuerauerit, remouebitur vt ſuſpectus, & alius in locum eius ſubrogabitur. Viuia.

m Strictioribus.] id eſt pignorib. captis, vt inſtit. de ſatiſda. tu. §. penul. & ff. de mu. & ho. l. ſi quis. Vel præcipiet ſub banno aliquo, ut ff. de ven. inſpi. l. 1. §. quid ergo.

n Perſeuerauerint.] quia etiam captis pignoribus non adminiſtrant.

o Poſtulare.] ff. eo. l. hæc enim, §. fin. Contra. ſolutio, ut ſ. l. proxima diximus.

ETiam.] CASVS. An tutor teſtamentarius poſſit accuſari de ſuſpecto, quæritur? Dicitur quòd ſic. Viuia.

p Etiam teſtamento.] vt inſtit. eo. §. 2. & ff. eod. l. 1. §. oſtendimus.

IN poſtulādis ſuſpectis tutoribus ſeu curatoribus nō vires patrimoniorum principaliter,[a] ſed an nihil ſegniter, nihil fraudulenter geratur, perpendi oportet. PP. VI. Kalen. Ian. Maximo. II. & Paterno Conss.

Accuſatio de ſuſpecto eſt publica. Bald. Vel ſic: Quilibet (maximè ſi ſit de neceſſarijs) poteſt accuſare tutorem de ſuſpecto. paupertas tamen non eſt iuſta cauſa vt remoueatur: ſed vt alius (ſi vtilis videbitur) adiungatur Sal.

VI. Imp. Gordia. A. Felici.

PIetatis fungeris munere qui fratris tui filios (vt neceſsitudo ſanguinis ſuadet) protegere conaris. Si igitur tutores vel curatores eorum non rectè adminiſtrant, ſuſpectis eis poſtulatis atque oſtenſis, vt alij in locum eorum conſtituantur, facilè impetrabis.[b] Quòd ſi nihil in fraudem egerūt, verùm ita egeni ſunt, vt in eorū adminiſtratione fratris tui filiorum ſubſtātia periclitetur: an eis adiungendus ſit curator qui idoneus facultatib. ſit, rector prouinciæ æſtimabit.[c] ¶ Remouendi[d] autem licentia non ſolùm parentibus[e] vtriuſque ſexus, ſed etiam cognatis, & extraneis, & affinibus, & ipſi cuius res adminiſtrantur, ſi non impubes ſit, arbitrio cognatorum bonæ opinionis conſtitutorum conceditur.[f] PP. V. Idus Noué. Pio & Pontiano Conss.

Pendente cauſa ſuſpecti, debet tutori adminiſtratio interdici. Bald. Vel ſic: Non ſolum remotio, ſed litis pendentia impedit interim adminiſtrationem tutoris. Bal. Vel ſic: Pendente cauſa ſuſpecti, tutor non poteſt adminiſtrare: ſed datur curator qui interim adminiſtret. Sali.

VII. Idem A. Gorgoniæ.

EVm quem vt ſuſpectum tutorem uel curatorem accuſas, pendēte cauſa cognitionis abſtinere ab adminiſtratione rerum tuarum, donec cauſa finiatur, præſes prouinciæ iubebit.[g] Alius tamen interea in locum eius in adminiſtratione rerum ordinandus eſt.[h] PP. VII. Kalend. Mart. Sabino II. & Venuſto Conss.

Vnus tutor non poteſt petere ab altero adminiſtrationis rationem durante tutela. Bald. Vel ſic: Durante adminiſtratione tutor non poteſt petere a contutore vt reddat ſibi rationem adminiſtrationis vniuerſæ. Sa.

VIII. Imp. Philippus A. & Philippus Cæſ. Proculo.

SI non ſuſpectum contutorem tuum poſtulare, ac remouere ab adminiſtratione bonorum pupilli curaueris, admitti nequaquam poteſt ratio deſiderij tui, iam nūc poſtulantis tutelam[i] tibi nomine eiuſdem pupilli reſtitui. PP. XIIII. Kalend. Nouem. Peregrino & Aemyliano Conss.

Remotus ob dolum eſt infamis, nō ob culpam Sal.

IX. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Hammiano.

SVſpectos tutores ex dolo, nō etiam eos qui ob negligentiam[k] remoti ſunt, infames fieri manifeſtum eſt. S. VIII Kal. Maij. CC. Conss.

TITVLVS XLIIII.
DE IN LITEM DANDO tutore vel curatore.

Tutor poteſt agere contra pupillū alio contutore auctore: & ſi nullum

IN poſtulandis.] CASVS. Nemo quia pauper eſt tutor, arguendus eſt vt ſuſpectus, ſed ſi fraudem committat. Viuianus.

a Principaliter.] vt inſtit. eod. §. ſi. aliquid tamen operatur, arg ff. de teſti. l. teſtium, in princip. & ſ. eo. l. pietatis. Item & facilius committitur adminiſtratio diuiti, ut ſ. de peric. tut. l. j. & alias quandoque multum operatur paupertas, vt ff. de priui. credi. l. ſi creditores.

PIetatis.] CASVS An frater filiorum fratris tutores arguere poteſt de ſuſpecto, quæritur? Dicitur quod ſic: & hoc eſt officiū pietatis. & hoc in prima. Si verò fraudem non cōmiſerit, ſed inops factus fuerit, adiungetur ei alius. & hoc in ſecunda. Non ſolum frater & mater, ſed cognati & extranei poſſunt petere vt tutor ſuſpectus remoueatur. Viuia.

b Impetrabis.] nec illis prodeſt ſatiſdare, ut inſtit. eod. §. pen. & ff. eo l. ſuſpectus, & l. quia.

c Aeſtimabit.] quod facere debet, ut & ſ. de pericu. tut. l. j ibi, propter tenuitatem, &c.

d Remouendi.] id eſt petere vt remoueantur, ut ff de his qui not. infa. l furti, § mandati.

e Parentibus.] ut ſuo paterno & materno.

f Conceditur.] ut inſtit. eod §. conſequens, & ff. eo l j §. conſequens, & l. impuberibus, in princ.

EVm quem.] CASVS. Tutor pēdente actione de ſuſpecto non debet adminiſtrare, ſed alius interim qui rem pupilli adminiſtrabit, ſubrogabit. Viu.

g Iubebit.] vt & ff. de ſolu. l. quod ſi forte, § j. & argu. ſ. de ordi. cogn. l. ſi. & ſ. de ſen paſ. l. ſi. & ff. de re mi. l. qui ſtat, & inſtitu. eod. §. ſi quis autē, & dic quod ibi notatur.

h Ordinandus eſt.] ſcilicet curator: quia habenti, &c. vt ſ. in quibus cauſis l. licet.

SI non.] CASVS. An tutor contutorem ſuum poſſit accuſare de ſuſpecto, & remouere ab adminiſtratione, quæritur? Dicitur quod ſic: ſed ſi petat vt ſibi concedatur adminiſtratio tutelæ antequam accuſauerit, non eſt audiendus. vel dic caſum vt not. in gloſſ.

i Tutelam.] id eſt rationem tutelæ. petebat enim à cōtutore rationem tutelæ: hoc fieri non poteſt durante tutela, ut hic, & ſ. de admini. tut. l. 2. & ff de admini. tu. l. cum plures, in prin. accuſet igitur eum de ſuſpecto, & remoueat.

SVſpectos.] CASVS. An tutor remotus ſit īfamis, quæritur? Diſtinguitur, aut remotus eſt ob dolum, & eſt infamis, aut ob culpā, & tunc non eſt infamis.

k Ob negligentiā.] quæ eſt leuis culpa. Sed quid ſi ob latam culpā eſt remotus? Dicunt quidam quod eſt infamis, ut ff. eo. l impuberibus, §. ſi fraus. Tu dic cōtra, ut inſtitu. eo. §. ſuſpectus autē remotus. debet ergo iudex dicere an propter dolum uel non, remoueat eum: quod ſi non dicit, non erit infamis, facta interpretatione benigniori, ut ff eo. l. hæ enim, in prin. & §. j. & argu. ff. de pœnis, l. ſi præſes. poſſet tamē diſtingui an de dolo tantum inculpabatur, vt tunc etiam nō expreſſa cauſa videatur ob dolum remotus, & ſic infamis intelligatur, ut arg. ff. de excep. rei iudi. l. ſi ex teſtamento, & d. l. hæ enim, quæ uidetur contra in eo quod dicit quod ſimpliciter remotus nō eſt infamis, intelligatur quando ex officio remouebatur, non accuſatus, uel obijciebatur dolus & culpa, non dolus tantum, & facit ſupra tit. j. l. & cum.

Tutor ob latā culpā remotus, an ſit infamis.

Infamis nō incurrit qui ex officio iudicis damnatur.

DE IN LITEM dando tutore vel curatore.

Olim tutor dabatur, hodie curator, ut inſtitu. de autho. tut. § fin. & ideo de vtroque dicit. Vel dic correctum lege: ut curator detur. qui & tutor à tuendo dicitur: non autem ſit vere tutor, cum certæ rei non datur, ut inſtitu. qui teſta. da. tu. poſ. § certe niſi in caſu, ut ff. de tut. & cura. da ab his l. impuberi. Quando aūt mitto, & quando poſtulanti datur, diximus ſ. q pe. tu l. 2.

Si

S I quas.] CASVS. Si pupillus plures habet tutores, & vnus habeat cauſam cũ pupillo, alij tutores eum defendunt. ſi uero vnum habeat tantum, & ille habeat cauſam cum pupillo, petat ordinari curatorẽ.

a Habes.] vt quia rei vendicationẽ cõtra eum habes: ſecus in perſonali hodie, vt ſ. qui da. tu. poſſ. authen. minoris.

b Litis.] quæ eſt inter tutorem & pupillum, ut inſt. de au ctо. tut. §. fin.

A N tibi] CASVS iſtius l. ponitur in gl. ſed clarius dic ſic: Duo erãt fratres Seius & Mæuius habentes fundum cõmunem: Seius fundum vendidit in ſolidum, & decedens Mæuium dedit tutorem filio ſuo. an Mæuius fundum vendicare poſſit pro parte ſua, quæritur? Videtur q̃ non poſſit. Prima ratio eſt, quia ſi agat Mæuius, emptor conueniet pu. de euictione ad duplum, & Mæuius habet neceſſe defendere pupillum ſuum, alioquin faceret cõtra officium ſuum. Alia ratio eſt, q̃ ſi vẽderet, poterit obijcere compenſationem pupil. quia pone q̃ pars fundi valeat x. & debeat x. tutor ex adminiſtratione, fiet compenſatio. Si verò Mæuius nihil debeat, cõueniat pu. finita tutela act. tutelæ contraria, ſi poteſt agere pro parte fundi, conſtituto tamẽ curatore. Viuia.

Caſum ponit literalem.

c An tibi.] tu & frater tuus habebatis fundum paternum communem in ſolidum: cum frater vendidit Titio, & de dupla promiſit: qui frater deceſſit, & tu es tutor filij ſui pupilli. ſi vis vendicare partem tuam fundi, teneberis pupillum in cauſa euictionis defendere: & cum damnum dupli habeat per te, ei teneberis. vnde melius eſt q̃ vel compenſando vel agendo alias tibi conſulas: ſed & vendicare potes petito curatore pupillo, qui in cauſa euictionis defendat emptorem. dic ergo an tibi, ſcilicet tutori.

d Officium.] argu. ff. ſi ſer. ven. l. altius, & ff. de condic. indeb. l. frater à fratre, & de admi. tut. l. quotiens, §. itẽ ſi temporali.

e Quantitatem.] in duplum, vel in intereſſe forte nomine euictionis.

f Laudatus.] ab emptore vt defendat eum.

g Cum aut.] ne timeas damnum, cum &c.

h Compenſationis.] cum & tu aliquid pupillo debebas.

contutorem habet, dabitur ei curator ad litem illam defendendam. Salic.

I. Imp. Antoninus. A. Mutiadi.

S I quas petitiones aduerſus pupillos tuos habes: a dirigere eas potes aſsiſtẽtibus cauſamque defendentibus contutoribus tuis: cum & ſi alios tutores non haberẽt, ad hoc genus litis b defendendę curatores accipere deberent. PP. XII. Kalẽ. Aug. Antonino A. IIII. & Balbino Conſs.

Tutor pupilli cuius pater vendidit fundum ſecum communem conſultius faciet ſi tutela durante partem ſuam non vendicet. ſi tamen vult vendicare, debet petere curatorem dari qui emptorem pupilli nomine defendat aduerſus ipſum tutorem fundum vendicantem. Salic.

II. Imp. Alexander A. Euaresto.

A N tibi c partis fundi paterni vendicatio cõpetat: is cuius de ea re notio eſt, æſtimabit. Reſpicere autem debes officiũ d in quo te eſſe tutorem dicis, ne ob eiuſmodi petitionem euictione ſecuta, vltra precij quantitatem e auctoris hæredem pupillum tuum oneres, qui laudatus f per te defendi debeat: cum aut g compenſationis h rationem habere, aut contrario i tutelæ iudicio experiri poſsis.

i Aut contrario.] ideſt quando nihil debes pupillo, & hoc finita tutela, vt ff. de contra. & vti. ac. tut. l. 1. §. finito, & §. quid tamen ſi ideo. & ſic partem precij tantum conſequeris, & ita eſt contra ff. re amo. l. non enim. ſed hic forte habebat rem venalem, vel hic non præciſe, ſed ſi vult maius malũ euitare.

¶ Sed ne tuum ius (ſi qđ habes) impediatur: k ad eam rem defendendam, quæ aduerſus te vendicantem l agenda erit, curatores pupillo petantur. PP. XII. Kal. Maij; Iuliano II. & Criſpino Conſs.

Curator datus certa rei vel litis nõ tenetur de alia geſtione. Bal. Vel ſic: Curator datus ad litem, non ſubijcitur periculo adminiſtrationis. Sal.

III. Imp. Gallienus A. Valerio.

A D protegendam cauſam tutor ſiue curator m datus conueniri nõ poteſt adminiſtrationis n periculo, cũ ſola ſuſcepti negotij o tutela mãdata ẽ. ¶ Si nihil igitur (vt allegas) præter negotiũ p geſſiſti, fruſtra cõueniris. PP. Kalend. April. Valeriano & Luciano Conſs.

Si curator ad litem expendit aliquid pro vtilitate pupilli, debet illud recuperare. Bal. Vel ſic: Curator ad litem, ſumptus repetit quos bona fide fecit. Salic.

IIII. Idem A. Irenæo.

A D litẽ datus tutor, q ſi quid bona fide erogaſti, à contutoribus r more ſolito exigere potes. ſ PP. Kal. Nouem. Paterno & Arceſilao Conſs.

Vbi tutor teſtamentarius vel legitimus eſt cum pupillo litigaturus, debet ei de curatore ad litem facere prouideri: vel poteſt pupillus illius auctoritate procuratorem conſtituere, qui eum ſit defenſurus: & ſi res exegerit, alius tutor ordinabitur. Salic.

k Impediatur.] forte quia lapſu tanti temporis reuocaretur ius tuum in dubium, ut ſic officiũ tuum non ſit tibi damnoſum, ut ff. q. bus ex cau. ma. l. videlicet, & c. ex offi. cij. de præſcrip.

l Vendicãtem.] ab emptore, & ſic defendat hic curator emptorem cõtra tutorem vendicantẽ, vt inſti. de aucto. tu. §. fi. & arg. ff. de ne. geſt. l. at qui, §. cum me. Alij dicunt dandum curatorem, qui ſtatim agat contra tutorem ratione dãni illati, pro eo q̃ tutor vendicat.

A D protegendã.] CASVS. Tutor vel curator datus ad vnum negotium vel rationem, illius nomine tantum tenebitur.

m Siue curator.] ſub audi, diſiunctiue, vt ibi, Alexander ſiue Paris, &c. nã tutor cer æ rei non põt dari, ut not. ſ. in rubrica.

n Adminiſtratiõis] alterius quàm illius quam geſſit.

o Negotij.] ideſt cauſæ.

p Negotium.] ad quod fuiſti datus, & ſic in ſpecie loquitur, ſed ſupra in genere, & facit ff. de admi. tut. l. quotiẽs, §. conſtat.

A D litẽ.] CASVS. Si curator detur ad litem, & impenſam faciat: à contutoribus ſuis exigere poteſt.

q Tutor.] ſecundario, non principaliter, ut inſti. qui teſta. tut. da. poſ §. certæ, & de excu. tut. §. datus, ſed in caſu etiam principaliter, ut not. in rubr. Vel dic tutor, id eſt curator, ſic ponitur ſ. de ſuſpec. tuto. l. curatores, & de condit. & demon. l. pater, §. conditionum.

ADDITIO. Vel dicas q̃ litera ſtat propriè, & referas illa verba, ad litem, ad verbum erogaſti, vt ſit ſenſus, ſi tutor datus, ſcilicet quomodocunque, quid bona fide erogaſti ad litem, &c. ita dicit Chriſtophorus Porcus in §. certæ autem rei, inſtitu. qui teſtam. tuto. dari poſſunt.

r A contutoribus.] vel proprie, vel ideſt à cõcuratorib.

ſ Potes.] per utilem neg. geſt. vt ff. de neg. geſt. l. ex facto, & ſ. de contra. iu. tut. l. 2.

Sine

S Iue ex.] CASVS. Eras tutor fratris tui filijs: noluiſti adminiſtrare, ſciens multas eſſe controuerſias inter te & fratrem tuum. Dicitur ꝙ non eſt tibi timendũ, quia poteris pupil. conuenire: & dabitur tibi curator ad litem, & pendente lite ſi hæreditas aliqua ei obueniat, poteris præſtare au ctoritatem adeundi eam. Viu.

a Dicis.] ne ius qđ habes, perdas.

b Procuratore.] ſcilicet ex voluntate.

c Iuris.] ſcilicet vt ſatiſdet rem pupilli ſaluam fore.

† aliàs, p tineat.

d Vbi tutor exigitur.] idest reconuenitur à pupillo, quo caſu ex actum ſaluũ fore promittit. Vel dic tutor, idest curator, vt ferè per totũ hunc tit. & ſecundũ hoc exigitur, idest neceſſarius eſt, qđ eſt ſemper in tali cauſa. Vel dic tertio exigitur tutor, ut q a dicebat pupillus hæreditatem quãdam ad ſe pertinere, quã & adire volebat: qđ cum curatore facere non poteſt: ſed ecõtra tutor ad ſe pertinere dicit: quare datur tutor, cuius auctoritate adeat, ut ff. de ap. l. cũ in vna, §. tutor, & ff. de auctο. tut. l. curatoré, & tunc etiã in hoc ſatisfit ſolẽnitati iuris, ut detur tutor, & facit ff. de tute. l. qui habet, §. ſi pupillus, & facit inſtit. de cura. §. fin. & ſ. qui dari tuto. poſ. l. creditorum, ſed hodie contra, vt in authen. ibi poſita.

Tutor pro curatore poniẽ quãdoque.

V. Impp. Diocle. & Maximian. AA. & CC. Flagrant.

S Iue ex teſtamẽto, ſiue ex iure legitimo, fratris tui filiorum tutelæ onus ad te perueniat: † vereri non debes de his quæſtionibus, quas aduerſus fratrem tuum quondam tibi fuiſſe dicis: [a] cum ſi qua emerſerit lis, procuratore [b] dato, & illis curatore ad litem conſtituto, & ſolennitati iuris [c] (vbi tutor exigitur [d]) & indemnitati vtriuſque proſpici poſsit. Scrip. IIII. Kalend. Maij. CC. Conss.

B

TITVLVS XLV.

DE EO QVI PRO TVtore negotia geſſit.

Mulier quæ tutrix eſt non poteſt, ſi ſe gerat ut tutrix, actione protutelæ tenetur. Salic.

I. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Marcello.

E Tiam mulieres [e] ſi res pupillares pro tutore [f] adminiſtrauerint, ad præſtandam rationem tenentur. [g] PP. Aemyliano & Baſſo Cõss.

C

Exceptio ꝙ mandatum non ſit ſufficiens, vel non ſit legitimũ, poteſt opponi in quacunque parte iudicij, ſicut & exceptio falſi procuratoris. h. d. cum gloſſ. Bald. Vel ſic: Exceptio tutoris illegitimi poteſt opponi in quacunque parte iudicij. Sal.

DE EO QVI pro tutore negotia geſſit.

Cum tutor non ſit: ut ff. e. l. 1. circa prin.

E Tiam.] CASVS. Mulier credens ſe tutricem filij ſui, adminiſtrauit res pupil. & male, cum tutrix non eſſet, an conueniri poſſit, quæritur? Dicitur quod ſic.

D

e Etiam mulieres.] matres uel aliæ.

f Pro tutore] id eſt quaſi tutrices, cum non ſint. & ſic not. quod qui nec eſt, nec eſſe poteſt tutor, tenetur protutelæ, ut mulier, ut hic, & ſeruus, ut ff. eod. l. 1. §. proinde ſed ſecus ſi ille in cuius bonis geritur, non poteſt habere, ut quia ſit pubes, ut ff. eo. l. j. §. ſi quis quaſi. Et poteſt quæri, quę ſit ratio diuerſitatis. uel poteſt dici idem ſi talis gerit pro tutore, qui nullo modo poſſet eẽ tutor, ut non habeat locum protutelæ, ut ſupra qui tuto. da. poſ. l. militiæ, at mulier & ſeruus quandoque poſſunt ſecundum Azo. & H. quod non placet, quia non eſt uerũ in ſeruo remanente ſeruo.

Actione protutelæ teneẽ, qui nec ẽ, nec eſſe põt tutor.

g Tenentur.] actione protutelæ, quæ eſt priuilegiata, ut tutelæ, ut ff. de priuileg. credi. l. dabimus, §. j. & ante

A etiam pubertatem intenditur, ut ff. eo. l. j. §. cum eo, nec poteſt res minoris diſtrahere, ut ff. de reb. eo. l. qui neque.

N On utiliter.] CASVS. Bonon. non habebat tutorem, mater eius petijt tutorem Mutinen. inutiliter fuit petitus. ueruntamen ſi adminiſtret & cõueniat đbitores pupillares, an poſſit ei obijci ꝙ non ſit de iure tutor, quæritur? Dicitur quòd ſic, ſi mater indemnitatem promiſit.

II. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Marco.

N On vtiliter [h] nominatus tutor pupillorum nomine [i] agendo, licet ex eorum perſona iniũctas [k] impleat intentiones, [l] exceptione [m] (ſi tutor nõ eſt) ſummouetur. D. Non. Decẽ. CC. Conss.

h Vtiliter] ut de aliena prouincia.

i Nomine.] aduerſus debitores.

k Iniunctas] à iudice.

l Intẽtiones.] ñ habita contradictione.

m Exceptione.] ẽt poſt litem conteſtatam, quia ſimilis eſt exceptioni talis procuratoris, ut ſ. de procur. l. licet, & idem in prælato, ut poſſit repelli ſi quoquo modo poſſit uitiari eius electio, ut exceptione repellatur. Item facit ff. de admini. tut. l. vulgo.

Prælatus repelli poteſt ſi eius electio aliqualiter vitiari poſſit.

TITVLVS XLVI.

SI MATER INDEMNItatem promiſit.

Licet mater petierit tutorem dari filio ſuo ſuis periculo: non propterea tenetur ex illo facto, niſi hoc expreſſum fuerit iudicis decreto. h. d. cum l. fin. Salic.

I. Imp. Alexander A. Brutiæ.

S Vo potius [n] periculo magiſtratus tutores, quos [o] petiſti, dederunt: quàm tu contra ſexus conditionem alicui [p] ex ea obligatione obſtricta es, quod tuo periculo tutores filijs tuis dari poſtulaſti. [q] PP. III. Id. Martij, Maximo. III. & Vrbano Conss.

SI MATER INdemnitatem promiſit.

S Vo.] CASVS. Mulier petijt tutorẽ dari filio ſuo, & periculo ſuo: iudex malum dedit tutorem, nũquid pupillus matrem ſuam conueni re poterit, quæritur? Dicitur ꝙ non? ſed iudicem, qui nõ idoneum dedit.

n Suo potius.] electiue.

o Quos petiſti.] ò mater. Accur.

Tutor matri pupilli vel auo adminiſtrationem committens, ab eis indemnitatis promiſſionem recipiens, officio ſuncto conuenitur, & ipſe ab eis conſeruabitur indemnis. Salic.

II. Impp. Philippus A. & Philippus C. Alcibiadi & Menandro.

Q Vædam [r] pupillorũ veſtrorũ [s] à matre,

p Alicui.] vel pupillo pro tutoris debito: vel tutori pro eo quod pupillus debebit: & hoc propter Velleianum: ſecus ſi tutori promiſiſti quod debebis pupillo, vel ecõtra pupillo quod debebis tutori: quia tunc ceſſat, uel ut j. l. prox. & ſ. ad Velleianum, l. ſi mater, dixi, & hoc niſi doloſe petijt non idoneum, ut ff. ad Tert. l. 2. §. nõ ſolũ.

q Poſtulaſti.] niſi decreto hoc eſſet comprehenſum, ut & j. eo. l. ſi item facit ſ. de adminiſt. tut. l. fi. §. perſonis, contra. Solu. vt ibi.

Q Vædam.] CASVS. Mater uel auus maternus petijt a tutoribus filiorum ſuorum, ut quædã poſſit adminiſtrare, & promiſit de præſtando eos indẽnes, adminiſtrauit, & male. ſi potius volunt pupilli conuenire te, quam matrem vel auum, bene poſſunt, ſed à matre vel auo, quæ ſuſcepit adminiſtrationem tutelæ, tutoribus omnimoda præſtabitur indemnitas.

r Quædam.] ſcilicet negotia.

ſ Veſtrorum.] o tutores.

Promiſſam.]

a Promiſſam.] his verbis, promittimus vobis quod pupillis debebitis occaſione veſtræ adminiſtrationis, ut di xi ſ. l. prox.

b Matrem] neque auum, qui nil promiſerunt pupillis, vt ĩ. arb. tutelæ, l. tutorem.

paterno

OB tutorem] CASVS. Mater petijt tutore dari filio ſuo minus idoneũ, & ſuo periculo &c. puta dicendo ſic: Da tutorẽ periculo matris, non poterit cõueniri, nec ea obligatione obſtricta ẽ.

c Decreto.] iudicis, & ipſa contentiẽte, & facit ſ. l. 1. & ſ. ad Velleian. l. ſi mater, in fin.

SI. CONTRA matris voluntatẽ tutor datus ſit.

SI cõtra] CASVS Mater decedẽs ꝓhibuit ne Titius filio ſuo tutor daretur: nihilo minus eum pater dedit: nunquid poterit remoueri, quæritur? Dicitur ꝙ ſic, ſed nõ erit infamis. Viuia.

c Cõtra matris] pręcedentis.

e Voluntatẽ.] prohibentem ne aliquo tẽpore fieret tutor fil. ſui. Accur.

f Filio communi.] ſed cum patri loquatur, qualiter tutorẽ habeat? Reſpon. de filio naturali dicit, ſecundum Azo. vel poteſt etiam de legitimo dici, ſcilicet emancipato, cũ pater non poſſit eſſe tutor aliqua ex cauſa: & ſic iudex det. Vel tertio ẽt ſi non eſt emancipatus, & pater det prohibitũ a matre, non erit quidem tutor: vnde de alio pater prouideat. & ſecundũ hoc dic qđ alij non patri dirigit ſermonẽ. & quod dicit, communi, ſcilicet Titij dantis, & Bertæ prohibentis, ſicq; erit melior conditio prohibentis, ut & ff. communi diuid. l. Sabinus.

itemq; auo materno ad miniſtrata, eorumq; nomine indemnitatem vobis promiſſam a aſſeueratis. Quæ ſi ita ſunt, & ijdẽ pupilli legitimæ ætatis eſſecti, nõ aduerſus matrẽ b ſuam, neque auum, ſed cõtra vos congredi malunt: non immerito indemnitatem ab his præſtari deſiderabitis, quos & adminiſtrationem ſuo periculó pridem ſuſcepiſſe proponitis. PP. IIII. Idus Iul. Præſente & Albino Cõſs.

B

III. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Gaio.

OB tutorem non idoneum à matre petitum, fruſtra vobis eam teneri contenditis, cum nõ niſi ſpecialiter eius periculo dari decreto fuerit cõprehenſum, ex ea obligatione obſtricta ſit. S. Kal. Decem. AA. Conss.

C

TITVLVS XLVII.

SI CONTRA MATRIS voluntatem tutor datus ſit.

Contra matris voluntatem tutor ſi io dari non poteſt. Bald. Vel ſic: tutor datus a iudice vel a patre contra voluntatem matris præmortuæ, ab officio remouebitur, nec infamia notabitur, niſi de fraude conueniatur. h. d. no. Salic.

1. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Tertio.

SI contra matris d vltimam volũtatem e Fuſciniũ filio communi f tutorem datũ probaueris: eum ſine damno exiſtimationis à tutela

D

remouendum prætor decernet, quæ reſcriptio, g ſi in fraude h conuictus fuerit, non ſuffragabitur. i PP. XIII. Kalen. Mart. Laterano & Rufino Conss.

TITVLVS XLVIII.

VT CAVSÆ POST PVbertatem adſit tutor.

Tutor cauſam pupilli inchoatam proſequi tenetur etiam poſt pupillarẽ ætatem, ſi inſtrumenta curatori non reddiderit. Salic.

1. Imp. Philippus A. Dextro.

TVtores k q necdum administrationem ad curatores trãſtulerũt, l defenſioni cauſarum m pupillarium aſſiſtere oportere, ſæpe reſcriptum eſt.

¶ Et ideo ſi (vt proponis) inſtrumẽta quibus aſſeri n poſſunt cauſę prouocationis, etiamnum hi o quorũ meminiſti, apud ſe detinẽt, aditus præſes prouinciæ periculi ſui eos admoneri præcipiet. PP. XII. Kalen. Nouem. Philippo. A. & Titiano Conss.

TITVLVS XLIX.

VBI PVPILLI EDVCAri debeant.

Pupilli educari debent apud matrem, niſi ad ſecunda vota tranſiuerit. Baldus. Vel ſic: Quando de tranſitu matris ad ſecunda vota eſt contentio, iudicis committitur arbitrio: & onus alimentandi pupillum eſt neceſſarium. Salic.

1. Imp. Alexander A. Dionyſiodoro.

EDucatio pupillorũ tuo-

VT CAVSÆ POST PVBERtatem adſit tutor.

TVtores.] CASVS. Pendente tutela cauſam pupilli tutor egit, & ſuccubuit, & appellauit: omnia acta penes eum habet, & factus eſt pup. adultus, nunquid cauſam appellationis proſequi tutor debet? Dicitur quòd ſic.

k Tutores.] vel eorum hæredes, ut ff. de hær. tut. l. j & de ap. l. tutor.

l Tranſtulerunt.] ſecus ſi tranſtulerint, vt ff. de appel. l. tutor, & ff. ſi pen. appel. mors inter l. j. in fi.

m Cauſarum.] cœptarum antequam finiretur tutela pubertate, ut hic erat, & ff. de admi. tut. l. ita autem. §. ſi tutor, & argu. ff. de neg. geſt. l. nam & Seruius, §. ſi viuo, & ĩ. arb. tut. l. tutor poſt puberẽ: ſecus videtur in curatore poſt xxv. an. vt ff. de appel. l. negotiorum, §. fin. ſed magis dic idem, ut ff. de admini. tut. l. ita autem, §. fin. & illa de ap. loquitur quando nõ habebat curator quondã inſtrumẽta, ſed minor factus maior, & facit ad hanc l. ſupra de peri. tut. l. ſi. & ff. rem pu. ſal. fo. l. ſi poſtea, & ff. de admin. tu. l. a tutoribus, §. j. Item not. hic arg. ꝙ procurator & aduocatus ſine nouo ſalario cauſam appellationis agere debẽt, quod Io. non placet.

Aduocat' an teneat appellationis causã ſine nouo ſalario agere.

n Aſſeri.] ſic ergo qui appellat, probat: quod eſt falſum, ut no. ĩ. de app. l. hi q. vide glo. in c. in præſentia, ſuper verbo, ſtandum, extra de renunciatione.

o Hi.] tutores quondam.

VBI PVPILli educari debeant.

Plana eſt differentia inter hunc titu. & illum ſupra de diuor. fa. quia ibi diuortio ſolutum erat matrimonium, hic morte patris.

EDucatio.] CASVS. Si inter matrem & pupillum & tutorem & alios conſanguineos ſit controuerſia apud quem educari debeat pupillus, ſi mater ad ſecundas nuptias non conuolauerit, præferenda eſt. Si autem ad ſecundas nuptias conuolauerit, & orta fuerit quæſtio

g Reſcriptio] ſ. quæ dicit eum remoueri ſine infamia.

h Si in fraude] vt & ſ. de ſuſpec. tu. l. fin.

i Non ſuffragabitur] ſic & monachus licet in minoribus ordinibus conſtitutus, in quibus aliàs ſi non eſſet monachus, poteſt habere vxorem, monachus non habet, vt in authen. de mona. §. ſi vero relinquens, verſi. ꝙ ſi facti, col. j. & facit ad l. ff. de confirman. tu. l. vtilitatẽ.

quæſtio inter matrem & tutores ſeu conſanguineos ſuper tutela pupillorum, debet adiri præſes prouinciæ, qui inſpecta qualitate perſonarum & coniunctione perpẽdet. & ſi iudex decreuerit apud quem educari debeat, ille neceſſe habebit hoc facere. A ſucceſſione, debeat eſſe tutor, non tamen educator.

DE ALIMENTIS PVPILLO &c.

PVpillus.] CASVS. In hac lege dicit imperator quòd ſi tutor non vult præſtare pupillo alimenta, compellitur per iudicem, etiam ſi de ſtatu pupilli moueatur quæſtio, puta quia ſit ſeruus, vel de bonis ſit controuerſia.

a Nulli magis.] quia in illis eſt affectus &c. vt infra de cu. fu. l. fina. 1. reſpon.

Vitricus an poſſit eſſe tutor priuigni.

b Si non vitricum &c.] quia tunc etiã filiorum vitam ei addiceret, vt ſupra de adminiſt. tut. l. lex quę. §. lex enim. Sed nonne poteſt eſſe tutor vitricus? Reſpon. ſic, vt infra de contra. iu. tut. l. fi. Sed reſpon. non per hoc apud eum vel eam debent educari. Alij dicũt quod à patre poteſt dari tutor, non à iudice.

c Quando autem.] retento eodem caſu quando ſecundo nupſit: alias nulla ſuper hoc fieret deliberatio, ſed indiſtinctè matri committeretur, vt ſupra eadẽ l. Vel hic quando mater non apperit, ſed alij dicit committendam, & tutor alij: vel tertio ſupra non fiebat quæſtio inter tutorẽ & matrem & cognatos, hic ſic. prima placet vt in authen. de nup. §. eiuſdem quoque, colla. 4. conſtit. 1.

† aliàs incipit hæc lex. Verũ ne poſthumus ex filia, &c.

d Qualitate.] vt tamen non ſit apud eos qui pudicitiæ eius inſidientur, vt ff. eodem. l. ſi diſcepteiur.

e Coniũctione.] vt ff. eodem. l. 1. & facit ff. de leg. 1. l. ſi ſeruus plurium. §. fi.

f Neceſſitatem.] ſecus in curatore bonorum, vt ff. de cur. bo. dan. l. 1. §. quæritur.

VTrum.] CASVS. Auus maternus & paternus contendebant inter ſe apud quem educari debeat pupillus. iudex æſtimabit quis eorum maiorem affectionem ergà pupillum habeat, & quis magis inſidiaretur vitæ pupilli propter ſpem ſuccedẽdi, vt nõ ille, ſed alius admittatur.

g Ex ſpe ſucceſſionis.] vt illi non concedatur: vt ſupra de nup. l. viduę. §. ſed ne, & ff. codẽ. l. 1. & l. pe. Sed hodie contra, ſecundum quoſdã, vt in authen. de hær. ab inteſt. §. ex his, colla. 9. quod nõ placet, quia licet q prior ſit in

rum nulli magis [a] quàm matri eorum ſi non vitricum [b] eis induxerit, committenda eſt. Qñ autem [c] inter eã & cognatos & tutores ſuper hoc orta fuerit dubitatio, aditus præſes prouincię, inſpecta perſonarũ qualitate [d] & coniũctiõe [e] ꝑpẽdet vbi puer B educari debeat. Si autẽ æſtimauerit apud quẽ educari debeat, is neceſſitatem [f] habebit hoc facere, quod præſes iuſſerit. PP. VII. Id. Febr. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Vbi pupillus educetur, eſt in iudicis arbitrio: de eo tamen qui ei ſuccedere debet, eſt iuſta ſuſpicio. Salice.

II. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Gratę.

VTrum nepos tuus † ex filia apud te, an apud patruum ſuum morari debeat ex ſingulorum af- C fectione, & qui magis ad ſuſpicionem ex ſpe ſucceſſionis [g] proprior ſit, æſtimabitur. S. XVIII. Kalendas Nouemb. Nicomedię. CC. Conss.

TITVLVS L.

DE ALIMENTIS PVpillo preſtandis.

Tutor iudicis officio cogitur alimenta praſtare pupillo. licet pendeat quaſtio de ſtatu ſuo Salicetus.

I. Imp. Antoninus A. Fauſt...

PVpillus, ſi ei alimẽta à tutore ſuo non præſtãtur, ꝑ ſidẽ prouincię adeat: qui, ne in alimẽ- D torũ ꝑſtatione mora fiat, partibus ſuis fungetur. [h] Idem eſt [i] & ſi de ſtatu pupilli ſeu adulti, & de bonis eius controuerſia pendeat. PP. VI. Id. Iul. Rom. Lęto. II. & Cereali Conss.

Pupillus præſumitur alimentatus à tutore, & non præſumitur de nihilo vixiſſe, vel ſine ſumptibus ſtuduiſſe. Baldus. Vel ſic: Tutori conſulitur vt alimenta pupillo præſtanda faciat taxari à prætore: ſi tamen non fecerit, ea, quæ legitimè in eius alimentis impẽdit, poterit ei imputare, & in dubio præſumitur alitus à tutore. Sa.

II. Imp. Alexã. ſer A. Euphid...

QVod plerunq; [k] poſtulatur, vt arbitrio prætoris [l] alimenta pro modo facultatum pupillis vel iuuenibus cõſtituantur: pro officio ſuo, qui aliena negotia gerunt, ne apud iudicem controuerſiam habeãt, [m] faciũt. Cæterum ſi bonus vir & innocens tutor arbitrio ſuo aluit pupillos: quod in C terdum etiam neceſſe eſt fieri, ne ſecreta [n] † patrimonii, [o] & ſuſpectum æs alienum pandatur (quod melius eſt interim taceri, quàm cum de modo bonorum quæritur, vltro proferri, & apud acta ius dicentis cõtra vtilitatem pupillorum deſignari) [p] † nõ dubie accepto ferre debebunt ea quæ vir bonus arbitratur [q] merito ad exhibitionem educationis, miniſteria, [r] ſtudiaq; erogata D eſſe. Nec ferendus eſt iuuenis, q cũ pñs eẽt, ſtudijsq; eruditus atq; alitus eſſet, ſi ea ꝑ aliũ ſe conſecutũ nõ ꝓbet: [s] ſumptus recuſet, q̃ ſi vento [t] vixerit, aut nullo liberi hoĩs ſtudio imbui

h Fungetur.] vt inſti. de ſuſpe. tut. §. ſi quis tutor, & §. ſeq. & ff. de ſuſpec. tut. l. 3. §. tutor qui ad alimenta, & hoc etiã feriato die, vt ff. de fer. l. 2. & etiã ante quadrimeſtre tempus exequitur ſententiam, vt ff. de re iudica. l. 2.

Alimentorum petitio aliqua habet ſingularia.

i Idem eſt.] vt debeant ei præſtari alimenta, vt infra de Carb. edi. l. 2. & ff. de Carb. edi. l. 3.

QVod plerunque.] CASVS. Aliquando petitur à iudice vt cõſtituantur alimẽta pupillo vel adulto, aliquando tutores ſubminiſtrãt alimenta, & impenſas faciunt ſine auctoritate iudicis, quia nolunt declarare facultates pu. ne inde poſſint ſuſtinere damnum: an tales ſumptus repetere poſſint, quęritur? Dicitur quod ſic, quia repetunt ſumptus factos in alimentis, & in magiſtris inſtruentibus pupillum. nec enim dicat ſe vixiſſe vento.

† Omnino videndus ẽ tex. hic in gl. allegatus, & ibi Io. de Pla. q eſt moralis tęxtus.

† aliàs aſſignati.

k Quod plerũque.] q. d. quandoque nõ petunt decerni.

l Prætoris.] qui arbitretur ſecundum quòd legitur. ff. eo. l. 3.

m Habeant.] quia poſtea pupillus diceret quod minus eſſet expenſum.

n Secreta.] ſic infra quando & qui. quar. pars. l. 2. lib. 10.

o Patrimonii.] ſcilicet diuulgentur.

p Deſignari.] id eſt in ſcripturam redigi.

q Arbitratur.] ſic ſupra de admini. tu. l. lex quæ.

r Miniſteria.] id eſt miniſtros.

s Non probet.] ſic ſupra de nego. geſt. l. 2. & facit ff. de nego geſt. l. Nelennius, & de admin. tut. l. cũ plures. §. 1.

Lupus ex vento vixit.

t Vento.] vt lupus.

ARBITRIVM TVTELÆ. id eſt, actio: qualis ſit ſubaudi quæ arbitraria dicitur: quia arbitriũ in iudicio habet locum, cum bonæ fidei ſit.

Cum.] CASVS Si paterfam. in teſtamẽto ſuo tutorem dederit filio ſuo, & dixerit ſe. c. habere in bonis, cum non habeat niſi .l. an in ratione reddenda pupⁱ præiudicetur tutori, quo magis petatur, quęritur? Dicit quòd nõ. Idẽ eſt ſi dixerit teſtator ſe nõ habere niſi. 10. cum habeat .l. quia non præiudicabitur pupillo.

a Ratio.] quę erbi debet, vt ff. de tut. & ra diſt. l. 1. §. officio.

b Minuit.] nam non enunciatiuę voluntates, ſed diſpoſitiuæ ſeruantur, vt hic, & ff. de leg. 2. l. Titia. §. Caius & ſ. cõmunia vtri. iudi. l. ſcriptura, & infra de teſta. l. verba. niſi in caſu quando iurat, vt ſupra de proba. l. rões, & in authen. quod obtinet.

Voluntates enunciatiuę nõ ſunt ſeruandæ.

Nomina.] CASVS. Quando tutor acceſſit ad gerenda negotia pupilli, omnes debitores patris erant ſoluendo. ſi ergo tutor dolo vel culpa non exegerit, & facti fuerint non ſoluendo, an periculum ſpectet tutori, quęritur? Dicitur quòd ſic.

c Suſceptę tutelæ.] quod probari debet à pupillo, vt ff. de cõdit. & de. l. antep. & de ma. conue. l. 1. §. ſi magiſtratus.

d Culpam.] no. dolum & latam culpam tantum hoc caſu venire, ſecundum H. ſic & in alio caſu, vt ff. de admin. tut. l. tutor, qui repu. §. competit. ſed regulariter etiam leuis, vt infra eodem. l. quicquid.

e Negligentia.] quæ eſt lata culpa. & facit. ff. ſi cer. pet. l. periculũ, & ff. de admini. re. ad ci. perti. l. 2. §. ſi eo, & de ma. con. l. 1. §. ſi magiſtratus, & ff. de ſol. l. Stichũ, §. pe. & ff. de neg geſt. l. litis. §. 1. & ſupra de adm. tu. l. debitoribus, & de vſur. l. ſi bene.

Si curator.] CASVS Iudex præcepit tutori vt de pecunia pup. compararet prædia, & ille ſibi, non pupillo comparauit. in electione pupilli eſt vel petere prędia empta de pecunia ſua, vel pecuniã cũ vſuris centeſimis.

f Curator.] ſcilicet tenetur tibi, ſecũdum Azo. vel id eſt curatorem. ſic infra de fideicommiſ. l. eam quam frater.

g Elige.] ſubaudi ergo.

meruerit. PP. Non. Decemb. Maximo. II. & Aeliano Conſs.

TITVLVS LI.

ARBITRIVM TVTELÆ.

In præiudicium tutoris non ſtatur æſtimationi bonorum quam teſtator in ſuo teſtamento fecit, vel dixit ſe habere. Vel ſic: Verba enunciatiua teſtatoris non inducunt diſpoſitionẽ in præiudicium tutorum. Bal. Vel ſic: Non ſecundum teſtatoris æſtimationem, ſed ſecundum veritatem tenetur tutor reddere rationem. Sal.

I. Imp. Antoninus A. Leoni.

Cum tutelæ adminiſtratæ ratio [a] à te peti cœperit: neq; veritati, neq; iuſtis probationibus officit, quod (vt dicis) teſtator modum patrimonij ſui verbis teſtamenti ampliauit vel minuit. [b] PP. V. Kal. Octob. Duobus & Aſpris Conſs.

In exigendis nominibus debitorũ tutor tenetur tãtũ de lata culpa. Sal.

II. Idem A. Præſentino.

Nomina paternorum debitorum ſi idonea fuerint initio ſuſceptæ [c] tutelæ, & per latã culpã [d] tutoris minus idonea tempore tutelæ eſſe cœperũt: iudex qui ſuper ea re datus fuerit, deſpiciet: & ſi palam dolo tutoris vel manifeſta negligentia [e] ceſſatum eſt, tutelæ iudicio damnũ quod ex ceſſatione accidiſſet, pupillo præſtãdum eſſe, ſtatuere curabit. PP. No. Iul. Antonino A. IIII. & Balbino Conſs.

Minoris eſt electio vtrum petat rẽ emptam ex pecunia ſua, licet non nomine ſuo: an pecuniam ipſam cum vſuris centeſimis. Salic.

III. Idem A. Vitalio.

Si curator [f] [†] poſt decretum præſidis, ſublata pecunia quæ ad comparationem poſſeſſionis fuerat depoſita, ſibi prædium comparauit: elige [g] vtrũ malis in emptione negotium tibi eum geſſiſſe, [h] an quia in vſus ſuos pecuniæ conuerſæ ſunt, legitimas [i] vſuras ab eo accipere: ſecundũ quę iudex tutelæ iudicio redditus, partẽ religionis implebit. [k] PP. III. Kalẽ. Iul. Leto. II. & Cereali Conſs.

† aliàs incipit, Curator qui.

Tutor aliquãdo de dolo & lata culpa ſolũ tenetur.

Filius abſtẽtus per tutores ab hæreditate, creditoribus patris non tenetur: licet à tutoribus conſequatur intereſſe, quia eũ abſtinuerunt ab hæreditate locupleti. idem ſi cum eis tranſegerit. Bal. Vel ſic: Licet minor conſequi poſſet, vel conſecutus fuerit damnum ſibi illatum à tutore, eo à paterna hæreditate abſtinente: nõ propterea poteſt ipſe à creditoribus hæreditarijs conueniri. Sal.

IIII. Imp. Alexander A. Aglao.

Eum qui [l] bonis paternis ſecundum edicti formã [m] abſtẽtus eſt, hæreditarijs actionib. cõueniri nulla rõ ſuadet. [n] Nec ad rẽ facit, [o] quod aduerſus curatores vel tutores, ſi nõ cõſulte abſtẽtus ſit, actio ei competat. Nihil [p] quippe in ea actione, [q] [*] quàm ex officio geſta

* aliàs, in ea, quæ ex &c.

h Geſſiſſe.] & ſic prædium petere, vt ff. quando ex fa. tut. l. 2. & facit ſupra de rei vendi. l. ſi vt proponis.

i Legitimas.] id eſt maximas ſiue cẽteſimas, vt ff. de nego. geſt. l. ſi ſine, & ĩ. de vſur. pu. l. j. & pro hac pecunia & vſuris erat eadẽ res obligata, vt infra de ſer. pig. da. ma. l. ſi tutor.

k Implebit.] data tibi electione.

Eum qui.] CASVS. Filiũ tuũ impuberem hæredẽ inſtituiſti, & tutor abſtinuit ab hæreditate pupilli, & damnificatus eſt tantũ in c. puta hæreditas ualebat mille, & in nõgentis tenebatur creditoribus. pupil. egit aduerſus tutorẽ ad intereſſe qđ erat in c. & ei cõdẽnatus eſt tutor, quod per culpã ſuam fecit eu abſtinere, nũquid creditores poterũt cõuenire pupillũ actio. hæreditaria, quærit? Dicit quod nõ, quia hoc quod cõſecutus eſt nomine tranſactionis, nõ videt conſecutus nomine hæreditatis. Vel pone caſum aliter ut in glo.

l Eum qui.] tutores abſtinuerunt pupillum ab hæreditate paterna minus conſulte. tenentur ergo hoc nomine. unde uidetur quod ſi pupillus qđ conſequi poteſt à tutoribus propter hoc, quod creditores hæreditarii ualeãt eũ cõuenire. Sed dicit hic cõtra, quia cõſequitur quod intereſt eum non eſſe abſtentum, & illud eſt deducto ære alieno.

Caſum ponit.

Minor qui ſe ab hæreditate paterna abſtinuit, an à creditoribus hæreditarijs conueniri poſſit.

m Formã.] quæ eſt ut antequã de hęreditate qđ amoueat, abſtineat, non poſt, ut ff. de acqr. hæred. l. ſi ſeruũ. §. prætor ait.

n Suadet.] ut & ſ. qđ cũ eo. l. ſi ex cõtractu, & ĩ. de reuocã. his quæ in fraud. cred. l. 2. ſed hoc fallit in caſibus, vt ĩ. de primipilo. l. fin. lib. 12. & quãdo inſtitutus abſtinens accepit pecuniam à ſtatulibero. vt ff. de acquiren. hæredi. l. pro hærede. §. Papinianus ſcribit. Itẽ ſi aliquid ex hęreditate amouit, ut dicta. l. ſi ſeruum. Item ſi per ſuppoſitã perſonã bona patris mercetur, vt ff. de acquiren. hæred. l. ſi is qui bonis.

o Facit.] ut magis teneatur actionibus hæreditariis.

p Nihil.] eorum.

q In ea actione.] tutelæ. q. d. hoc uenit in actione tutelæ, quod intereſt ratione abſtentionis, quod eſt ære alieno deducto, non quod male geſſit uel adminiſtrauit res hæreditarias, quod fecit forte nõ adeũdo, vel in adeũdo, ſed per reſtitutionem eam dimiſit, uel etiam nil adminiſtra-

ſunt vel geri debebunt, veniet, ſed culpa ſolūmodo, quantique interfuit eius non fuiſſe abſtentum, æſtimabitur. Cui conſequens eſt, vt ſi propter eam cauſam tranſegiſti [a] cum tutoribus vel curatoribus, nulla aduerſus te creditoribus patris tui petitio competat. PP. III. alendas Maij. Alexandro. A. Cons. B

Quando plures tenentur eodem iure, & ratione eiuſdem officij: omnes ſunt ad eundem iudicem remittendi. Bal. Vel ſic: Tutores omnes, & eorū hæredes, coram eodem iudice debent conueniri ex eadem tutela, & idem iudex debet delegari. Sal.

V. Imp. Gordianus A. Victorino.

OMnes tutores, ſeu hæredes eorum qui adminiſtrauerunt tutelam, [b] ad eundem iudicem ire debere iampridem conſtitutum eſt. [c] C

Cum igitur patrem tuum cum alio tutelam adminiſtraſſe alleges: præſes prouinciæ eundem iudicem aduerſus te atque hæredes contutorum patris tui dare debebit, quatenus quiſque condemnari debeat, examinaturum. PP. X. Kalen. Auguſti, Pio & Pontiano Conss.

Minor poteſt approbare cōtractū qui non tenet ſi vult, & ad reliquum pretium agere contra adminiſtratorem. Bal. Vel ſic: In electione minoris eſt ratificare venditionem inualidam a tutore factam, & pretium iuſtum (licet vilius ſit venditum) iure communi petere ab ipſo vendente, & poſtea ad alios peruenire, & ſi omnes tutores pariter vendiderunt, vnus inſolidum conueniri poteſt, ſed eo conuento, ſunt contra alios cedendæ actiones. Sal.

VI. Impp. Diocletia. & Maxim. AA. & CC. Cononi & aliis.

CVm interdictæ [d] venditionis vitium, [e] etiam precij fraude tutor veſter cumulaſſe proponatur: nō dubitabit præſes prouinciæ, quando venditionem confirmare voluiſtis, [f] reſiduum [g] precium cum vſuris venditæ à tutore poſſeſſionis celeriter vobis reſtitui [h] iubere.

¶ Quod autem petitis ab hæredibus [i] eius qui vendidit, pretium vobis exolui, ſuperfluò à nobis [k] deſideratis: quia nec præſidis experientiam poſſit hoc latere, tutores qui geſſerunt, ſiue eorum hæredes, ob ea negotia quę per eos adminiſtrata ſūt, principali loco conueniri debere: cæteris ob culpæ rationē non ſeruati detrimēti periculo ſubſtitutis: [l] vel ſi pariter adminiſtraſſe doceantur, etiā aduerſus vnū, liberum experiūdi arbitrium competere: ita vt actiones quas aduerſus alios habetis, ad electū trāsferātur. [m] PP. IIII Kalēd. Septembr. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

Tutor vel curator nedum tenetur de damno illato, ſed etiam de lucro omiſſo: & in actione tutelæ, vel vtili actione negociorum geſtorum venit etiam leuis culpa. Sal.

VII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

D QVicquid tutoris dolo vel lata culpa, aut leui, [n] ſeu curatoris minores amiſerint, vel cum poſſent, non acquiſierint: [o] hoc in tutelę ſeu negotiorum geſtorum vtile [p] iudicium venire, non eſt incerti iuris. S. Pridie Idus Aprilis. AA. Conss.

Actiones tutelæ non praſcribitur longo tempore. Salic.

VIII. Iidem AA. & CC. Dalmatio.

TVtores tutelæ conue-

miniſtrauit, quia tunc ipſam hęreditatem adire videtur. A

a Tranſegiſti.] & aliquid ex ea trāſactione habes quod occaſione hæreditatis habes.

OMnes.] CASVS. Tam tutores, ſi plures habet pupillus, quàm eorum hæredes, coram eodem iudice conueniendi ſunt. Si igitur pater tuus cum alio tutore adminiſtrauerit, & vterque deceſſit, idē iudex pu. dabitur aduerſus te, & hæredē tutoris.

b Tutelam.] ſcilicet eandem.

c Cōſtitutum eſt.] ne diuidatur continentia cauſæ, vt ff. de qui. re. ad eun. iu. ea. l. 1. & 2. & ſupra de iud. licet, & l. nulli, & ff. de li. cau. l. ſi pariter, & de eden. l. ſi quis. § 1. in ſi.

Cauſæ cōtinentia non eſt diuidenda.

CVm īterdictę.] CASVS. Tutor in duobus peccauit, tum quia vendidit rē pupilli, tum quia paruo pretio, & de pretio aliquid ſubtraxit. ſi minor vult habere ratam venditionem, poteſt repetere pretium quod recepit tutor, & ſi tutor, vnam partem pretij pupillo reſtituerit, uel pretio minus iuſto vēdiderit, reſidui pretij neceſſaria eſt reſtitutio, quia iure communi tutus eſt, & illos qui geſſerunt, poterit cōuenire, cum plures habuit tutores, & ſi omnes geſſerunt, poterit eligere vnum ex tutoribus, & conuenire eum, pupillus tamen cedet act. quā habet aduerſus alios. Viu.

d Interdictę.] à lege, vt ff. de re. eorū. l. 1.

e Vitium.] vel quia ſibi retineat, vel quia gratioſe vēdidit minus quàm valet.

f Voluiſtis.] nam & infirmare poteritis, vt ff. de admini. tut. l. cum plures. §. 1. & facit. ff. de neg. geſt. l. Pōponius. 1.

g Reſiduū pretiū.] habebat enim pupillus partem pretij, & aliam petere vult à tutore, quam apud ſe tutor retinuerat. Vel dic, reſiduum iuſtæ æſtimationis. & cōfirmauerat pupillus q fuerat alienata, non autem pro tali pretio.

h Reſtitui.] à tutore vel ab emptore, ſi non ſoluit.

i Ab hæredibus eius.] ſcilicet tutoris.

k A nobis.] cum ſuperfluum ſit &c. vt infra de theſau. l. 1. in fine. lib. 10. & ff. ad municip. l. 1.

l Subſtitutis.] ſi nō eſt ſoluendo, qui adminiſtrauit: vt plene dices. j. de diui. tut. l. 2.

m Transferantur.] vt & ff. de tut. & rat. di. l. cum pupillus, & infra de fideiuſſ. l. 2. & ī. loca. l. ſi diuiſa.

QVicquid.] Hæc lex plana ē: ideo pone caſum per teipſum.

n Leui.] non leuiſſima. & da exēplum. ff. ſi cer. pe. l. periculum. Item rationes debet cōficere, & cōfectas exhibere: vt ff. de tut. & ra. diſtr. l. 1. §. officio: quandoque lata culpa tātum venit, ut dixi ī. eo. l. nomina.

o Nō acquiſierint.] cum conditio quærendi extiteret, vt & ſupra de adminiſtr. tu. l. pupillorum, & ff. ad legem Aquil. l. inde Neratius, §. idem Iulianus, & l. ſi ſeruum meū, vel vſuras ex re pupillari, vel ſimilia, vt ff. de admin. tut. l. ſine hærede, §. Modeſtinus, & §. idem reſpōdeo. Sed quid ſi aliquis vel. t relinquere aliquid pupillo, & tutor fecit ſibi relinqui? non videtur teneri, argumen. ff. de iniur. l. iniuriarum. §. ſi quid autem. non enim contra ſuam vtilitatem tenetur ei prouidere: vt ff. de in litem iurand. l. videamus. § ſed nec tutorem, & argum. ff. de adminiſtr. tut. l. Lucius. 2. §. Sempronius. Sed argu. contra. ff. de adminiſtra. tut. l. tutor ſecundum digni. §. nō eſt. & eſt quęſtio Sabbatina.

Tutor ſi fecit ſibi relinq quod pupillo volebat aliquis relinquere, an tenetur.

p Vtile.] vt ſupra de nego. geſt. l. curatoris.

TVtores.] CASVS. Actio tutelæ, perſonalis eſt. ſi ergo ſteterim per decem

decem vel viginti.ann. quòd non egi, an repellar præſcriptione? Dicitur quòd non.

a Prohibet.] vt & infra qui. non obſtat longi tempo. præſcript. l. neque, & ſupra de conſti. pecu. l. 2.

A ter virum & vxorem. l. etiam.

TVtor.] CASVS. durante tutela tutor inchoauit ædificare domum, finita tutela connexis completis, ad alia gerenda non acceſſit, de non geſtis non tenebitur.

TVtorem.] CASVS. Tutor finita tutela conueniēdus eſt vt rationem reddat, & reliqua deferat, id eſt quæ remanſerunt penes eū ex adminiſtratione. Si vero dicat ſe non eſſe conueniēdum, quia ceſſit matri administrationem, & illa indemnitatem ſibi promiſit, & ita mater debet conueniri, an ſit audiēdus, quæritur? Dicitur quòd non, ſed tutorem conueniet minor, & tutor matrē ex ſtipulatu.

b Rationem.] geſtorum.

c Reliquorum.] ſcilicet non geſtorum ſecundum Hu. quod non placet, immo rationem, computādo, reliquorum, reddēdo, vt ff. de cond. & dem. l. cū ſeruus.

d Promiſiſſe.] tenet enim ceſſante Velleiano, cum ſuum gerat negotium, vt & ſupra ſi mater indē. promiſ. l. quædam.

e Ex ſtipulatu.] directa: vtilis tamen datur ſecū dum quoſdam. quod non placet, niſi quādo prius condemnaretur tutor, vt ff. de re iudica. l. à diuo. §. ſic quoque.

SI defunctus.] CASVS. Tutor in initio quādo erat tutor datus, erat pauper, pendente tutela factus eſt diues. vult pupillus vendicare prædia quæ comparauit ſibi tutor, tanquam empta de bonis pupilli, nunquid poteſt, quæritur? Dicitur quod non, quia non ſufficit ad probationem quod ex bonis ſuis factus fuerit diues, quia ab initio geſtionis pauper erat.

f Nam quòd.] vere aliis, nam &c.

Filius acquirēs, an acquirat patri.

g Quæritur.] vt & ſupra de vſufruct. l. fi. in princip. Et eſt argu. quòd ea quę acquirit filius, nō acquirit patri. Sed argu. contra ſupra de epiſcop. & cler. authen. licentiam. & de donatio. , inter virum & vxorem. l. etiam.

1 Ad ſe gl. ſi. in fi. i l.

niri longi temporis præſcriptio nō prohibet. [a] vnde ſi his tranſactione vel nouatione aut acceptilatione liberationem non p̄ſtitiſti: apud rectorē prouinciæ quæcunq; tibi debentur, repetere non prohiberis. S. XIIII. Kalendas Maij. AA. Conss.

Contra tutorem debet pupillus agere, non contra eum qui indemnitatē promiſit. Sal.

IX. Iidem AA. & CC. Iuliano.

TVtorem quōdam, vt tam rationem, [b] q̄ ſi quid reliquorum [c] nomine debet, reddat, apud prętorem conuenire potes. quamuis enim matrē tuā ſuſceptis bonis veſtris indemnitatem pro hac adminiſtratione tutori ſe p̄ſtiturā promiſiſſe [d] proponatur: tamen aduerſus tutorem tibi tutelę, non aduerſus matris ſucceſſores ex ſtipulatu [e] competit actio. S. Prid. Kal. Ian. AA. Conss.

Licet tempore quo tutor acceſſit ad gerendam tutelam, eſſet pauper, & finita geſtione reperiatur diues: tamen præſumitur ſua induſtria & labore, non ex bonis pupilli ditatus. Bal. Vel ſic: Quæſita a tutore tutela durante, non præſumuntur quæſita de bonis pupilli: ideo nō ea vēdicare, ſed tutelæ iudicio agere debet. Sal.

X. Iidem AA. & CC. Pomponio.

SI defunctus tutelam veſtrā adminiſtrauit, non rerum eius dominium vēdicare vel tenere potes, ſed tutelæ contra eius ſucceſſores tibi cōpetit actio. Debitum autem alijs indicijs comprobari oportet. nam q [f] neq; ipſe, neque vxor eius quicquam ante adminiſtrationem habuerūt: non idoneum huius continet indicium. Nec. n. pauperibus induſtria vel augmentum patrimonij, quod laboribus & multis caſibus quęritur, [g] interdicendum eſt. S. X. Kal. Febr. Sirmij. Cæſaribus Conss.

B *Tutor tenetur etiam poſt tempus tutelæ tranſactæ. Bal. Vel ſic: Adminiſtrata poſt finitam tutelā, prioribus connexa, veniunt in actione tutelæ. Salicetus.*

XI. Iidē AA. & CC. Chriſiano.

TVtor poſt puberē ętatem puellę ſi in adminiſtratione [h] connexa perſeuerauerit, [i] tutelæ actione totius temporis rationem pręſtare cogitur. ¶ Sin autem poſt finitam adminiſtrationē in hiſdē rebus minimè ſe immiſcuerit, temporis quod inſequitur, periculum ad eū non pertinet. S. Kalendis C Decembr. Anchialo, Cæſaribus Conss.

Vide per te hanc l. Salicetus.

XII. Iidem AA. & CC. Quintillæ.

TVtelę actio tam hęredibus, [k] quàm et contra ſucceſſores [l] competit. S. X. Kal. Decemb. Sirmij, Cęſaribus Conss.

*Cōfeſſio tutoris extra inuentariū, non præiudicat veritati ſed confeſſio facta per inuentarium, adeo præiudicat q non poteſt contra probari. hoc primo. Tutori non poteſt adminiſtra*D *tio decerni, niſi inuentario ſolenniter præcedente niſi teſtator vetuerit inuentarium fieri. Item qui non facit inuentarium, reputatur ſuſpectus: & debet remoueri, et puniri. Bal. Vel ſic: Confeſſio profitentis maiorē eſſe quantitatē patrimonij pupilli quam ſit, non præiudicat ſibi, niſi inuentariū fecit ſcribi: quia tunc probatio in contrarium non admittitur. Sal.*

XIII. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano. P. P.

VEteris iuris dubitatio-

h Adminiſtratione connexa.] vt quia tempore pupillaris ætatis cœpit facere domum, poſt eandē ætatem completam perfecit domum, nō tenet ad alia. vel dic poſt finitam adminiſtrationem, ſcilicet ante (ſubaudi) tranſlationē factam ad curatorem. nam & in connexa adminiſtratione non tenetur, vt ff. de adminiſt. tut. l. à tutoribus. §. 1. & ſic diuerſimodè punctabis. ſed ſi continueret, negotiorum geſtorum non tutelæ teneretur, cum nō teneatur adminiſtrare. & facit. ff. de neg. geſt. l. cum actum.

i Perſeuerauerit.] quidam intelligunt hoc in principio, ſiue ſit connexa ſiue non, dummodo continue perſeueret. quod non placet, ſed in connexis tantum dixit, vt veniāt in tutelæ iudicium. alia in actionē negotiorū geſtorum, vt ff. de tu. & ra. diſt. l. ſi tutor poſt. Et dic quòd perſeuerare tenet tutor & curator in cōnexis ante tranſlationem, non poſt, vt hic, & ſupra vt cau. poſt pu. l. vnica, & ff. de admini. tu. l. ita autem. § pen. & §. fin. & l. tutorem qui. §. tutelam. ibi, ſic enim &c. & ff. de app. l. tutor, & ſupra de peri. tu. l. temporis. Sed quid ſi in cōnexa ceſſauit ad tēpus, & poſtea reaſſumpſit ante tranſlationem? Dicam in tutelæ iudicium venire, cū gerere teneatur, vt dictum eſt.

k TVtelę actio.] Hæredibus.] ſed aliter quàm pupillo, vt ff. de admi. tut. l. ex pluribus.

l Succeſſores.] ſed aliter quàm in tutorem, vt infra de hæred. tu. per totum.

VEteris.] CASVS. Si tutor ex iudiciū cōfitetur plus eſſe

defenſionis, de iure fiſci. § eſt ſingu. ſcd'm Bar. in l. cum oportet, ff. de bon. quæ lib. licet eā hic reprobet. vide tamē Alexā. in additio. ad Bart. in l. diuus, ff. de bo. dam.

Tutor tenetur in connexis perſeuerare.

nē decidentes, ſancimus, ſi quidem tutor uel curator pro ſubſtantia pupilli uel adulti aliquid vbicunque dixerit,[a] ad majorem quantitatem eam[b] reducens, ſiue pro utilitate pupilli vel adulti,[c] ſiue per ſuam ſimplicitatē, ſiue ꝑ aliam quācūq; cauſam:[d] nihil veritati præiudicare,[e] B ſed hoc obtinere, qđ ipſius rei inducit natura, & menſura pupillaris vel adulti oſtēdit ſubſtātiæ.[f]

¶ Sin autem inuētario publicè facto res pupillares vel adulti inſcripſerit,[g] & ipſe per huiuſmodi ſcripturam confeſſus fuerit ampliorem quantitatem ſubſtantiæ: non eſſe aliud inſpiciendum niſi hoc ꝙ inſcripſerit, & ſecundum vires eiuſdem ſcripturæ C patrimonium pupilli vel adulti exigi. neque enim ſic homo ſimplex (immo magis ſtultus) inuenitur, vt in publico inuentario ſcribi contra ſe * aliquid patiatur.[h]

Tutor vel curator ante adminiſtrationem ei decretam, & confectionem inuentarij ſibi à teſtatore non remiſſi, non poteſt adminiſtrare, & inuentarium non conficiens remouetur vt ſuſpectus, niſi teſtator remiſerit. Sal.

¶ Illo proculdubio obſeruando, vt non audeat tu D tor vel curator res pupillares uel adulti aliter attingere, vel vllam ſibi cōmunionē ad eas vendicaret[i] niſi prius inuentario publicè facto,[k] ſecundū morem ſolitum res ei tradantur: niſi teſtatores qui ſubſtantiam tranſmittūt, ſpecialiter inuentarium conſcribi vetuerint.

¶ Scituris tutoribus & curatoribus, quòd ſi inuentarium facere neglexerint,[l] & quaſi ſuſpecti[m] ab officio remouebuntur, & pœnis legitimis quæ contra eos interminatæ ſunt, ſubiacebunt: & poſtea perpetua macula infamiæ notabuntur, neque ab imperiali beneficio ab- B ſolutione huius notæ fruituri. Dat. Idib. Augu. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs.

TITVLVS LII.

DE DIVIDENDA TVtela, & pro qua parte quiſque tutorum conueniatur.

Si tutor qui tenebatur per prius, tempore officij depoſiti eſt ſoluendo, collega non tenetur. Bald. Vel ſic: Tutor non tenetur ex facto contutoris qui fuit ſoluendo tempore depoſitæ ſiue finitæ adminiſtrationis. Salic.

I. Imp. Gordianus A. Opiato.

C SI poſt finitū adminiſtracionis officium collegæ tui indemnitati præſtandæ idonei fuerint,[n] poſteaq; dū nō conueniuntur, minus idonei effecti ſunt: vitium alienæ ceſſationis ad diſpendium tuum pertinere, iuris ratio non patitur.[o] PP. VI. Id. Martii, Gordiano A. II. & Pompeiano Conſs.

Vbi adminiſtratio non eſt diuiſa, D *omnes tutores tenentur aquè principaliter, & per prius: ſed vbi eſt diuiſa à teſtatore vel à iudice, non tenetur vnus pro alterius geſtione, niſi in caſibus ſpecialibus. diuiſio vero quā tutores inter ſe propria auctoritate faciunt, non officit pupillo. h. d. Bald. Vel ſic: Si adminiſtratio tutelæ vel curæ non fuerit diuiſa vel ab ipſis tutoribus vel curatoribus diuiſa fuerit: poteſt quilibet eorum conueniri in ſolidū. ſecus ſi fuerit diuiſa à teſtatore vel à iudice: quia quilibet tenetur ꝓ parte, niſi in caſibus hic poſitis. Sal.*

II. Impp. Carinus, & Numerianus AA. Primigenio.

SI diuiſio adminiſtratio-

---

eſſe in bonis ꝙ ſit, vt pupillus ſit cum nobili muliere cō A tractutus mr̃imoniū, ſibi non ꝑiudicat, & hoc in prima. Si vero tutor in inuentario ſcripſerit. 100. eſſe in hæreditate, cū nō ſint niſi 50. ꝑiudicat ſibi, quia creditur publico inſtr̃o, & hoc in ſecunda. Non autem accedit tutor ad adminiſtrandas res pupillares, niſi prius facto inuentario, niſi teſtator præceperit inuētarium non fieri, & hoc in tertia. Si vero inuentarium non fecerit, remouebitur vt ſuſpectus, & erit infamis, nec beneficio principali erit abſolutus, & alijs pœnis legitimis ſubiugabitř.

[a] Dixerit.] confitēdo extra ius, & extra inuentarium.

[b] Eam.] ſubſtantiā.

[c] Adulti.] ſic ſupra de ali. pu. præſ. l. fi.

[d] Cauſam.] quia ſic credebat forte.

[e] Præiudicare.] nō ergo valet confeſſio ex̃ ius. & ſic ſubaudi, facit. ff. de inter. act. l. 1. in fi.

[f] Subſtantiæ.] ut & ſupra de iuris & facti ignoran. l. cū falſa.

[g] Inſcripſerit. ſic ergo non auditur probatio in cōtrarium, vt ſupra ad Velleia. l. antiquæ §. 1. in authen. ut li. ma. & auiæ. § ad hęc, col. 8. conſt. 13. Sed contra ſupra de proba. l. cū precibus. Solu. hic eo patiēte & uolente, uel ipſomet ſcribēte ſic ſcriptū eſt, ibi eo ignorante qđ ſcriberetur. uel ſpeciale eſt, quia cum magna ſolennitate fit inuentarium. & hoc etiam modo ſoluitur ſupra plus ua. quod agi. l. 1. & ſ. ſi quis al. uel ſibi. l. cū ꝓpria, quę ſūt cōtra.

[h] Patiatur.] ſibi ergo præiudicat ſi patitur, ut hic, & ff. de hæredit. tut. l. cum oſtendimus. §. fina. & facit infra de hęredi. inſtit. l. fina.

[i] Vēdicare.] niſi res petituras, ut. ff. de admini. tut. l. tutor, qui repertoriū. §. 1.

[k] Facto.] quo ſcribūtur inuenta. ſic & infra de cu. fu. l. fi. §. pe. ar. ſ. de epi. & cl. l. nulli. §. cū aūt uir.

[l] Neglexerint.] quo ipſo præſumitur dolo facere, niſi ſubſit aliqua cauſa neceſſaria, ut d. l. tutor, in princip.

[m] Suſpecti.] violenta eſt hæc præſumptio, ut ff. de ſuſpect. tutori. l. 3. §. tutor, & pœnas alias habent, vt ſubijcit, quia in vinculis detruduntur, ut d. l. 3. §. tutores, & hoc niſi aliquo uinculo neceſſitudinis uel affinitatis ſint pupillo coniuncti, ut ff. de ſuſpec. tuto. l. ſi tutor. Vel illud intellige cū ob aliā cauſam remouetur vt ſuſpectus. Vel dic ut ibi.

DE DIVIDENda tutela. &c.

ſcilicet à iudice: vel diuiſa, ſ. à defuncto.

S[...] poſt.] CASVS. Si pupillus plures habeat tutores, & finita tutela omnes fuerint ſoluendo, & datus fuerit curator, nec il. e egerit, & aliquis eorum fuerit factus non ſoluēdo, periculum ad contutorem nō pertinebit, ſed ad curatorē, qui cum agere potuit cū effectu, agere ſuperſedit.

[n] Fuerint.] ſic ꝭ. de fideiuſſ. l. fideiuſſor.

[o] Non patitur.] ut ſupra de proba. ex perſona, & ff. adminiſt. tut. l. tutores q poſt. §. tutoribus, & l. Aemylius, & ff. rē pu. ſal. fo. l. fi. & ſ. in qbus cau. tut. ha. l. fi.

SI diuiſio.] CASVS. Si pupillus plures habeat tutores, aut facta eſt diuiſio īter eos à iudice, vel à teſtatore, aut nō. ſi nō, electionē habeat pupillus finita tutela quem velit cōuenire, & in ſolidū, ceſſione tamē cōuētionis & exactionis ſibi cōpetētis aduerſus alios cōtutores ſuos facta. & hoc in prima. Si facta eſt aut à iudice, aut à teſtatore, aut à ſe, iſtis duobus primis caſibus vnus ex alterius adminiſtratione nō tenebitur, niſi ꝑ dolū aliū ſuſpectū remoueri nō fecerit, uel tarde remouit, cum alter factus fuerit non ſoluēdo, uel ſi accuſaue rit de ſuſpecto

* Hic tex. allegatř ad hoc ſicut l. cum de indebito. ff. de probat. quod nemo pręſumit uelle iactare ſuum.

Præſumptio uiolēta eſt contra tutorē qui inuentarium neglexit facere.

Tutores pupillo obligati, quo ordine conueniantur.

nis inter tutores ſiue curatores in eodem loco ſeu prouincia [a] conſtitutos facta necdum fuerit: licentiam habet adoleſcens & vnum eorum eligere, [b] & totum debitum exigere: ceſsione videlicet ab eo aduerſus cæteros tutores, ſeu curatores, actionum ei competentium facienda. [c]

¶ In diuiſionem autem administratione deducta, [d] ſiue à præſide, ſiue teſtatoris voluntate, vnumquéq; pro ſua administratione conuenire poteſt, periculũ inuicem tutoribus, ſeu curatoribus non ſuſtinentibus: niſi per dolum aut culpam ſuſpectum non remouerunt, vel tardè ſuſpicionis rationẽ mouerunt, cũ alter eorum non ſoluendo effectus ſit, vel ſuſpicionis cauſam agẽdo ſua ſpõte iura pupilli prodiderunt. [e]

¶ Nec prodeſt eis dicentibus eum contutorem ſuũ non adminiſtraſſe [f] res pupillares.

¶ Sin vero ipſi inter ſe res adminiſtrationis diuiſerũt, non prohibetur adoleſcens vnũ ex his in ſolidum [g] conuenire, ita vt actiões quas aduerſus alios habet, ad electum transferat. PP. emiſſa. XII. Kalen. April. Carino. II. & Numeriano. AA. Conss.

ſuſpecto, & colluſit patiendo ſe ſuperari propter aliquã pecuniæ quantitatem: & ſi dicat contutorem non adminiſtraſſe, per hoc non excuſabitur, quia & de non adminiſtratis tenebitur. & hoc in ſecunda. Si vero ipſi inter ſe diuiſerunt, perinde eſt quaſi diuiſio facta non eſſet. & quilibet inſolidum conuenietur, & vno conuento & exacto, cedet ſibi pu. actio. aduerſus alium, & hoc in tertia. Viu.

a Seu prouincia.] ſecus ergo vbi diuerſarum prouinciarũ fuerint, vt ſupra de peri. tut. l. 2. & ſi vnus ex plur. tut. l. 2. & ff. de cur. bo. dan. l. 2. §. 1.

b Eligere.] vt ſ. tit. 1. l. cum interdictæ, & arg. ff. de cur. bo. dan. l. 3. Vel dic, ſi oẽs adminiſtrent, aut nullus, habet electionem pupillus. ſi vnus adminiſtrauit, & alius non, in adminiſtratus [h] primo conuenitur qui geſſit, ſecundo magiſtratus, deinde alius. at in nõ geſtis omnes tenentur, vt infra ſi tu. non geſſ. l. fi. & ff. de adminiſtrat. tut. l. tres. §. itẽ in eo, & infra de hæredib. tut. l. pater.

c Facienda.] Item alia duo beneficia habet, ſcilicet vt actio diuidatur, & vtilis (etiam non ceſſa) detur, vt ff. de tu. & ra. diſtr. l. 1. §. nũc tractemus, & infra de contra. iu. tut. l. 2. ſed fideiuſſoribus tutoris denegatur, vt ff. rem pu. ſal. for. l. fin. §. 1. ſed ſi eſſent plures fideiuſſores, alter vnius tutoris, alter alterius tutoris, non denegatur eis hoc beneficium, vt ff. de hære. tu. l. pupillus. nec obſtat lex ſequens, ſi fideiuſſores, quia pupillus accepit nouam cautionem, & ſic ſibi fecit præiudicium. Et nota quòd primum, & vltimum beneficium non dantur doloſis, ſed medium de diuidenda actione ſic, vt ff. de tut. & rat. diſtra. l. 1. §. nunc tractemus, & de adminiſtr. tut. l. ſi plures, ſecundũ H. licet Azo. non conceſſerit.

d Deducta.] ablatiui abſoluti.

e Prodiderunt.] idem ſi vnus non inſtruat alterũ ſuper eo quod alter neſcit ad ſuam geſtionem pertinere, vt ff. de admin. tu. l. Titiũ, §. tutores. Idẽ ſi non exegit ſatiſdationẽ rem pu. ſalu. fo. cum videret eum fieri non ſoluendo, ut ff. de admi. tut. l. tres tutores. §. fi.

f Non adminiſtraſſe.] nam nihilo minus poterunt accuſari de ſuſpecto, vt inſti. de ſuſpect. tut. §. ſuſpectus autem eſt.

g In ſolidum.] aliud in pluribus adminiſtratoribus reipubl. ut j. de conue. fi. deb. l. 1. & l qm, lib. 10 & quo quiſque or. con. l. 1. & 2 & fi. lib. 11. & facit. ff. de neg geſt. l. cum alicui, & ff. de adm. tut. l. Lucius, 2. §. Sempronij, & §. maxime, in fi. & ff. ad munici. l. impeatores, & arg. ff. de adminiſtr. tut. l. ſi pupillus alterum. Ex prædictis collige, quia aut eſt diuiſa à teſtatore, vel à iudice, & tunc non tenetur vnus pro altero, niſi in tribus caſibus hic poſitis, & duobus additis. ſi à nullo, uel à ſeipſis eſt diuiſa, ſiue omnes adminiſtrent, ſiue nullus, omnes tenentur in ſolidum, ut in fi. huius l. & in prin. ſi unus geſſit, alter non, tunc primo gerens, ſecundo magiſtratus, tertio non gerens, niſi quando debuit non gerens, facere alium ſuſpectum, uel tarde fecit, uel colluſit, ut j. ſi tutor non geſ. l. 1. & ff. de tute. & rat. diſ. l. 1. §. uſqueadeo, & infra de uſu. pu. l. 2. Aliud in curatore bonorum, ut ff. de cu. bo. dan. l. 2. §. fi. quia uoluntariè conſtituitur, ut in ead. l. §. quæritur. ubicunque dixi eos in ſolidum teneri, triplex datur remediũ alijs, ſed doloſis vnũ tantum, ſecũdum Azo. ſed nec unũ quidẽ, ut modo nota. & de hac materia dixi ſupra de tranſact. l. 1. & d. §. nunc tractemus, & tacit ſ. de loca. & con. l. ſi diuiſa. in fi.

Pacto tutorum non obſtante prius conuenitur gerens, & eius hæredes, quàm non gerens. Sal.

III. Imp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Zotico.

Licet tutorum conuentione [h] mutuũ periculum minimè finiatur: tñ eũ qui adminiſtrauit, ſi ſoluẽdo ſit, primo loco, eiuſq; ſucceſſores cõueniẽdos eſſe, nõ ambigitur. [i] S. IIII. Kal. Octob. CC. Conss.

Licet.] CASVS. Conuenit inter duos tutores vt vnus adminiſtraret, alius non. pactum illud non præiudicat quo minus quem velit, conueniat pupillus, vel quo minus periculum ad vtrumq; pertineat, niſi quòd prius conuenietur q adminiſtrauit, ſi ſoluendo ſit, vel eius hæres.

h Licet tutorũ conuentione.] ſic ſ. de pac. l. debitorũ, & l. pacto, & ff. de adm. re. ad ci. perti. l. 2. §. ius reipublicæ.

i Non ambigitur.] vt j. ſi tu. non geſſ. l. 2. & ſ. titu. 1. l. cum interdictæ, & ff. de admin. tut. l. tres tutores, & j. ſi tu. reipu. l. 1. & quod not. ſupra l. proxi.

TITVLVS LIIII.

DE IN LITEM iurando.

Contra hæredem tutoris ob dolum vel latam culpam inſtrumenta non reſtituentem, iuratur in litem. Sal.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Aſclepio.

Aduerſus hæredes tutoris ad transferẽdam tutelam [k] iudicem accipiens, tempore litis [l] inſtrumenta ad puberem pertinentia [m] re-

DE IN LITEM IVRANDO.

Quia in actione tutelæ ob culpam ſpecialiter iuratur in litẽ: vt infra eo l. alio, quod aliàs non eſt, vt ff eo l. ſiue, & l videamus. §. fin. & l. in actionibus. §. 1. ideo ponitur hic titulus.

Aduerſus.] CASVS. Si hæres tutoris res, vel inſtrumenta minoris detineat finita tutela, & datus eſt curator: aget aduerſus eum vt reſtituat. Si vero dolo vel culpa lata inſtrumenta non exhibeat, poterit curator aduerſus eum iurare in litem, pro quanto nollet inſtrumentis carere, vel ſibi non exhibita fuiſſe. Viu.

k Tutelam.] id eſt tutelarem adminiſtrationem in te curatorem, qui & quondam cum alio fuiſti tutor.

l Litis.] & ſententiæ, ne ſit contra ff. ad exhiben. l. ſigni. §. fi. Vel illud in realibus, vel in rem ſcriptis, hoc in perſonalibus, vt tempus litis ſufficiat, vt ibi not.

m Pertinentia.] vel quia ſua, vel ſibi debita, vel ab eo poſſeſſa,

poſſeſſa, vt ff. de verbo. ſig. l. verbum, pertinere. A

a Deſiderabis.] tu curator.

b Dolo.] vel culpa, licet finita ſit tutela, vt infra eo. l. alio, maximè poſt lit. conteſt. commiſſa, vt ff. de preca. l. quæſitum. §. ſi ſeruitute.

c Quondam.] cuius & tutor fuiſti, & nunc curator es.

d Volueris.] nō enī cogeris. & mater nō admittitur etiam volens: ſed ipſe adultus, ſi vult, poteſt, vt ff. eo. l. videamus, in princi. & facit ad prin. l. 3̄. arbit. tu. l. tutelæ.

IS qui.] CASVS. Curator te poſcens rationē tutoris ab hærede tutoris, non compellitur iurare in litem. ſed ſi vult poteſt, ſi hæres aut hæres hæredis inſtrumenta pupilli quondā dolo vel lata culpa exhibere detrectat. & hoc in prima. Si verò dolus vel culpa non interuenit, non iurabitur in litem, ſed iudex de veritate inquiret.

e Repoſcit.] nomine minoris, ſiue tutor ſiue curator ſit, & contra tutorē vel curatorem vel eorū hæredes agit, & idē ſi ipſemet ageret auctoritate tutoris vel curatoris.

f Ita demum.] hæc verba, ita demū, determinant verbum, dolo, quod eſt infra, & ſubaudies, vel lata culpa. & ſimilis remota determinatio eſt. ff. de fur. l. ſi vendidero. §. ſi Titius. Vel ſubaudi, maxime hæres remotus. nā idē ſi eſt primus, & eſt ſimile ſubauditum. ff. pro ſoc. l. ſi non fuerit. §. 1.

ſtitui deſiderabis.[a] Quod ſi dolo[b] non exhibeatur: in litem iurandi tibi facultas erit, modò ſi quondā[c] pupillo debitam affectionem ad vincula quoque religionis extendere volueris.[d] PP. Ka. Aug. Anton. II. & Geta. II. Conſs.

Nemo inuitus iurat in litem: & contra hæredem tutoris, etiam ſi ſit hæres hæredis, ob dolum vel latam culpam non reſtituentem iuratur in litem, & ubi dolus & lata culpa ceſſant, aliter per iudicem de ueritate inquiritur Salicetus. B

II. Imp. Antonin. A. Seuero.

IS qui rationem tutelæ ſeu curæ reſpoſcit,[e] inuitus in litem iurare compelli non poteſt: ſed volens ita demum[f] audiendus eſt, ſi hæres per longā ſucceſſionem[g] tutoris inſtrumenta pupillaria dolo vel circunueniendi pupupilli gratia exhibere nō vult. Sin verò neque dolus,[h] neque lata culpa,[i] neque fraus hæredis conuincitur: omiſſa iuriſiurādi facultate, iudex de veritate cognoſcet: quę etiam argumentis[k] liquidis inueſtigari poteſt. PP. XI. Kalen. Octobr. Duobus & Aſpris Conſs.

Pupillus vel adultus non poteſt liquidum debitum gratis remittere.

g Per longam ſucceſſionem.] forte quia eſt hæres hæredis tutoris.

h Neque dolus.] dolus palam & clam committitur, ſed fraus palam, vt & ff. de pact. l. iuriſgentium. §. dolo.

i Culpa.] ſcilicet tutoris ſecundum quoſdam, vel verius hæredis. Et not. quod ex lata culpa etiam hæredis, ſecūdum nos iuratur in litem, vt hic. Arg. à contra. ſumitur, ſed aduerſus tutorem etiam de leui. & ſic nō ob. 3̄. eod. l. alio, quæ eſt contra. Alii dicunt ex dolo & lata culpa tutoris iurari in litem, ſed ex dolo tantum hæredis per hoc quod modo dixit, dolo. Et quod hic ſubiicit, de lata culpa, ſimilitudinem notando inter dolum & latā culpam, dicit ideo, vt innuat vt tunc iuretur, ſi lata culpa committatur ab hærede. ſic & ff. familiæ erciſcund. l. 2. §. 1. ſed prima placet.

Iuramētū in litē cōtra tutorē & eius hęredem, ex quibus ꝓſtetur.

k Argumētis.] non ſolum iureiurando, quod eſt ſpecies ꝓbationis, quod tamē ante & poſt poteſt taxari, licet q̄dam dicant hodie contra, vt no. ff. eo. l. videamus. §. pe. nult. & ſupra de iudi. authen. poſt iuſiurandum.

SVmma.] CASVS. Duobus adminiſtratione rerum iniūcta, vnus adminiſtrauit, alius ceſſauit. qui geſſit, dicebat minorē damnificatum fuiſſe in centum per hoc ꝙ alius nō geſſit, & iurauit aduerſus eum in litem, & iudex cōdemnauit eū in centum. minor circunuentus forte fecit ei pactum de nō petendo, nunqd ei noceat, quæritur? Dicitur ꝙ nō, eo ꝙ non interuenit curatoris auctoritas. Vel ſic: Petiit ſocius vt tranſigeretur ſuper prædicta ſumma, an poſſit fieri tranſactio, quæritur? Dicitur quod non. prima poſitio verior eſt.

Bald. Vel ſic: Minor non poteſt remittere pacto condemnationem ſecutam iuramento in litem præſtito. Sal.

III. Idem A. Triciano.

SVmma[l] ſententia cōprehenſa, quam ceſſantibus[m] curatoribus quondā tuis iudex ſecutus iuriſiurādi à te prolati religionem, in condemnationem deduxit, minui pacto[n] nō potuit. PP. Kalend. Iul. Læto. II. & Cereali Conſs.

l Summa.] id eſt quantitas.

m Ceſſantibus.] ſcilicet in reſtituendis rebus adulti.

n Pacto.] q̄a gratis non valet, cum ſit minor, vt ſupra de pact. l. pactum curatoris. nec tranſigendo, cum ſit res certa, vt ſupra de tranſacti. l. ſi de certa, & l. ſi cauſa cognita, & ff. de trāſa. l. & poſt. §. ſi. & ff. de condic. inde. l. elegāter. §. ſi quis poſt. ſed ſi eſſet maior, valeret pactum, & nouatio, vt ff. de re iudi. l. 4. & §. ſi ex conuentione.

Contra tutorem etiam propter leuem culpam iuratur in litem: contra vero tutoris hæredem, propter dolum & latam culpā tantum: niſi lis fuiſſet conteſtata cum tutore defuncto, quia tunc contra eius hæredem iurabitur propter leuem eius culpam. Sa.

IIII. Imp. Gordia. A. Mutiano.

ALio iure eſt[o] tutor, alio hęres eius. Tutor enim inuentariū cæteraq; inſtrumenta ſi non proferat,[p] in litem iuſiurandū aduerſus ſe pōt admittere. C At enim hęres eius ita demum, ſi reperta in hæreditate, dolo malo[q] non exhibeat. Sed cum aduerſus ipſum tutorem litem conteſtatam eſſe dicatis: transferentibus vobis in hæredes eius actionē, pręſes prouinciæ partes ſuas exhibebit: non ignorans, niſi exhibeantur inſtrā, quatenus iuxta formā con

ALio iure.] CASVS. Alio iure tenetur tutor, alio iure hęres eius, quia aduerſus tutorē, ſi inſtrumenta nō exhibeat dolo, lata culpa vel leui, iuratur in litē, aduerſus hęredem non, niſi inſtrumēta fuerint in hæreditate inuenta, & illa dolo vel lata culpa nō exhibeat. & hoc in prima. D Si vero lis cū tutore fuerit cōteſtata, in trāſferēda actione in hæredem, præſes partibus ſuis fungetur, & niſi inſtrumēta exhibeātur, nō ignorabit qualiter ꝓcedet. ſed nō aperit qua actione. Tu dic quòd deferet iuramētū hęredi, ſicut poterat deferre defuncto, vt ff. de hære. tuto. l. cum oſtendimus, & l. ulti.

o Alio iure eſt.] id eſt tenetur.

p Non proferat.] dolo, vel lata culpa vel leui. alioquin. l. ſin non per leuē, nō eſſet aliud in tutore quàm in hærede, pro cuius lata culpa iuratur. & ſic eſt ſpeciale, ut ꝓpter culpā iuretur. aliàs cōtra, vt ff. eo. l. videamus §. ſi.

q Dolo malo.] ſupple uel lata culpa, ut ſ. eo. l. is qui, vel lege vt ibi not. Item de dolo ipſius hæredis dicit, nō defuncti, quia tunc non iuratur in litem contra hæredē pro dolo defuncti, ſed commune intereſſe petitur, ut infra l. proxima. Sed cū propter latam culpā uel leuem iuratur, an ueniat ſingulare intereſſe in facti cognitione iudiciaria ſine alia probatione, ſicut & quando propter. Quæſtio notabilis.

pter dolum iuratur? Reſpon. commune intereſſe venire, vt ff. eo. l. 2. §. 1. ſecundum Azo. & ſatis eſt à probatione releuari.

a Moderari.] ſic deferendo iuramentum contra hæredem, vt poterat contra defunctum deferri, vt ff. de fideiuſ. & nomi. & hær. tu. l. cum oſtendimus, & l. fi.

ſtitutionũ partes ſuas debeat moderari. a PP. VII. Kalend. Octob. Pio & Põtiano Conss.

Propter dolum defuncti non iuratur contra hæredes h. d. quod tene mẽ. Bald. Vel ſic: Ob dolum proprium non tutoris contra hæredem iuratur in litem hoc dicit. Sali.

V. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Artemidoro.

LIcet aduerſus hęredes ob non factum inuentarium iuſiurandum in actione tutelæ prætermitti placuerit: b iudicem tamen datum, *velut ex dolo tutoris aliis indiciis inſtructum, aduerſus eos ferre ſententiam conuenit. S. VIII. Kal. Ianu. Nicomediæ, CC. Conss.

*aliàs iudicem tũ vel ex dolo &c.

Licet.] CASVS. Si tutor inuentarium non fecit, & deceſſit, aduerſus hæredem in litem non iurabitur, ſed conueniri poterit de dolo defuncti ad commune intereſſe.

b Placuerit.] Apparet hic quòd propter dolum defuncti non iuratur aduerſus hæredem in litem, ſed ob ſuum hæredis, vt ſupra eo. l. is qui, & l. alio. Itẽ aduerſus tutorem ipſum ex tali dolo iuratur, vt ff. de admini. tu. l. tutor qui repertoriũ, in pri. Alii dixerunt tantum defunctum in culpa fuiſſe. nam & ſi in dolo, etiam aduerſus hæredem ob dolum defuncti iuraretur.

TITVLVS LIIII.

DE HÆREDIBVS TVtorum vel curatorum.

Hæredes tutoris non tenentur ex leui culpa tutoris. hoc dicit totus iſte titulus. Bald. Vel ſic: Hæredes tutoris non tenentur ex leui culpa defuncti niſi in tribus caſibus hic expreſſis. h. d. Saliceius.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Fuſciano.

HAeredes tutorum ob neglĩgẽtiam c quæ non latæ culpæ cõparari poſſit, condemnari non oportet: d ſi non cõtra tutorẽ lis inchoata e eſt, neque ex dãno pupilli lucrũ f captatũ, aut gratia pſtitũ ſit g. PP. VI. Id. Mar. Laterano & Rufino Cõss.

De non geſto à tutore, tenetur eius hæres. h. d. Sali.

DE HÆREDIbus tutorum vel curatorum.

HAeredes.] CASVS. De negligentia tutoris quę dolo non comparatur, an hæredes eius cõueniri poſſint, q̃ritur? Reſpõ. quod non, niſi lis fuerit conteſta. cũ defuncto, vel aliqd ad eũ peruenerit ex bonis pup. vel cũ pupillo acqrere potuit, alij ceſſit, vt ff. mãdati. l. ſi procurator. §. vlti.

c Ob negligentiã.] ſcilicet defuncti.

d Non oportet.] ex dolo ergo defuncti & lata culpa hæres tenetur, non leui, vt hic, & ſ. de nego. geſtis. l. curatoris. ff. eo. l. fina. §. 1. & de actio. & obliga. l. ex depoſiti, & l. ex contractibus, & arg. ff. de ma. conue. l. non ſimiliter, & ĩ. de ma. cõue. l. in hæredes, niſi in tribus caſibus, vt ſubiicit.

Hæres tenetur ex dolo, & lata culpa defuncti.

e Inchoata eſt.] vt ſupra titu. 1. l. alio, in fi. & ff. eo. l. fi.

f Lucrum.] vt infra eo. l. fin. & ff. de calũ. l. in hæredẽ.

g Præſtitum ſit.] vt quod potuit pupillo quærere tutor, alij permiſit, vt ff. mãda. l. ſi procuratorem. §. fina. lucrũ enim eſt ex alieno &c. vt ff. de fur. l. ſi pignore. §. 1.

PAter.] CASVS. Si plures dati ſunt tutores alicui, & quidã geſſerãt, & quidã nõ, nõ gerentes vel eorũ hæredes tenentur: prius tamẽ cõueniẽdi ſunt q geſſerũt.

h Vel vtili.] vel pro id eſt. nam vtili non directa tenetur qui nõ geſſit, vt ff. rem pupil ſal. fo. l. non quaſi. §. 1. Vel dic tutelæ, ſcilicet vtili. vel vtili, ſcilicet negotiorum geſtorũ cõtra hæredem curatoris. ſ. de neg. geſ. l. curatoris.

II. Imp. Antoninus A. Valentino & Materno.

PAter veſter tutor vel curator datus, ſi ſe nõ excuſauit, nõ ideo vos minus hæredes eius tutelæ vel vtili h iudicio conueniri poteſtis, i quòd eum tutelam ſeu curam non adminiſtraſſe dicitis. nam & ceſſationis ratio reddenda eſt. Prius tamen propter actum ſuum eos conueniẽdos eſſe, qui adminiſtrauerunt, ſæpe reſcriptũ eſt. k PP. XI. Kal. Mart. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Hæredes tutoris tenẽtur de eo quod defunctus a ſe vel ab alio non exegit. hoc dicit. Saliceus.

III. Idem A. Vitę.

ADuerſus hæredes l quondam tutoris tui tutelæ actione conſiſte. In iudicium autem veniet ẽt id quod tibi tutor ex cauſa fideiusſionis m debuit. PP. IIII. Non. Iul Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Hæredes tenentur ad eos peruenta reſtituere, & de neglectu a defuncto rationem reddere h. d. Sali.

IIII. Imp. Alexander A. Frontino.

HAeredes eorum qui tutelã vel curã adminiſtrauerũt, ſi quid ad eos ex re pupilli vel adulti peruenerit, reſtituere coguntur. n

¶ In eo etiã q tutor vel curator adminiſtrare debuit nec adminiſtrauit, rationem reddere eos debere, non eſt ambigendum. o

i Poteſtis.] cum ex dolo vel lata culpa tantum defuncti hæres teneatur, vt ſupra. l. proxi. apparet quòd ceſſatio eſt dolus, vel lata culpa. vt hic, & infra tit. 1. l. 2.

k Reſcriptum eſt.] vt ſ. tit. 2. l. licet, & ſ. arb. tu. l. cum interdictæ, & ſupra de admi. tu. l. & ſi ſciſſes, & infra ſi tu. rei pub. cau. l. 1.

ADuerſus.] CASVS. Si tutor in cauſa pupilli contraxit, & fideiuſſorẽ non idoneum accepit, puta quia mutuauit pecuniam pu. an teneatur eo nomine, quæritur? Dicitur quòd ſic. Vel ſic: Aliquis fideiuſſit pro Titio apud Seium: Seius filio ſuo fideiuſſorem dedit tutorem, ſi à ſeipſo non exegerit Titio facto non ſoluendo, vel Titium non conuenit, poterit pupillus ex cauſa fideiuſſionis actione tutelę eum conuenire, eo quòd conuerſa ſit prima actio in actionem tutelæ.

l Aduerſus hęredes.] qui ſi mares ſunt, & legitimæ ætatis, debent explicare quæ per defunctũ inchoata ſunt, vt ff. eo. l. 1.

m Fideiuſſionis.] puta quia malum fideiuſſorem accepit in cauſam pupilli. nam tenetur eo nomine. Vel aliter, quia cum debuit exigere alios debitores pupilli, & ſeipſum debet exigere, & ſi non fecit, deuoluitur in actionẽ tutelæ prima actio, vt ff. de adminiſtratio. tutor. l. quotiens. §. 1. etiam ſi prima erat finita tempore, vt d. l. quotiens, & ff. de fideiuſ. tu. l. tutor datus, & ff. de neg. geſt. l. diuortio. §. penul. & §. fin. & l. qui ſiue. Accurſius.

Tutor à ſe ut ab alijs debet exigere.

HÆredes.] CASVS. Si ad tutoris hæredes vel curatoris aliquid ex re pu. vel adulti pueniat, an id reſtituere debeant quæritur? Dicitur quod ſic. & ſiue adminiſtrauerit tutor vel curator, ſiue non, tenebuntur. Viu.

n Coguntur.] vt ſupra eo. l. 1.

o Ambigendum.] vt ſupra eo. l. pater. & facit ſ. arbi. tu. l. tutelæ.

SI TVTOR VEL CVRATOR non geſſerit.

Continuatio.

Qualiter is qui geſſit teneatur, dictum eſt: videamus qualiter is qui non geſſit conueniatur, & quando ſine quo ordine. Azo.

Certū ē.] CASVS. Si plures dati ſunt tutores, & q. dam gerant, & quidā non, non gerētes ſi ſoluendo non ſunt, qui geſſerunt, vel eos de ſuſpecto nō accuſauerit, quin teneātur, dubiū nō eſt. & hoc in prima. Si ergo libertus & patronus dati fuerūt tutores, & patronus fuerit ſuſpectus, nō debet libertus excuſari ſi eo prætextu dimittat patronū accuſare, qa nō liceat ſibi aduerſus patronum famoſam inſtituere actionē, cū poſſit officium iudicis implorare ſi aliquid de rebus pupilli periret, ut amoueretur, & alius daretur. Vi.

a Debuerūt.] vt in ſra. l. proxi. & ſ. de teſta. tut. l. ſi tibi pater, & ff. de ritu nup. l. ſi quis tutor. §. gn. etiā. licet enim geſſiſſe videatur & q p aliū gerit, vt ff. de ad mini. tut. l. ita autē. §. geſſiſſe, & l. tres tutores, & ff. de fide iuſſ. tut. l. 2. nihilominus tamen tenetur, ff. manda. l. ſi procuratorem. §. ſi tutores.

b Non potuerunt.] dic ut dixi ſupra, de proba. l. ex perſona. & j. ſi tutor reipub. l. 1. vide l. ſi. j. de fideiuſ. tuto. vbi ſimilia verba habent.

c Omiſerunt.] hic dic ſicut dixi ſupra de diui. tut. l. 2.

d Patronum tuum] qui & contutor erat.

e Actionem.] id eſt accuſationem de ſuſpecto. nā actionem pecuniariam etiam famoſam pupilli nomine poteſt intendere, ut ff. de in ius uocan. l. quæſitum. quæ eſt contra. Vel dic proprie, & non poteſt. ſcilicet ſuo nomine intendere, niſi ex magna cauſa, ut ff. de in ius uocan. l. ſed ſi hac lege. § ſi ſed nomine pupilli ſic, ut in contrariis. Vel dic, non poteſt accuſare, ſcilicet per libellum, ſed implorando officium iudicis ſic, ut ſubiic. i. quod dic, ut in ſumma de ob. patro. præſtan.

Tutor ſuſpectus qq; ſine accuſatore remouetur.

f Potuiſti.] implorādo per officium iudicis vt ille remoueatur, & alius detur, cum ſine accuſatore hoc fieri poſſit, ut ff. de ſuſpec. tuto. l. 3 §. præterea. Sed quidam dicunt hic peti curatorem, non eum remoueri, cum ſit coniūctus pupillo neceſſitudinis uinculo, ut ff. de ſuſpe. tut. l. ſi tut. in prin. quod non placet, quia nō pupilli, ſed contutoris erat patronus. ſanius tamen poteſt legi in patrono pupilli.

PP. VIII. Ka. Nouē. Alex. A. III. & Dione Conss.

TITVLVS LV.
SI TVTOR VEL CVrator non geſſerit.

Qui nō admittitur ad accuſandū, poteſt eſſe promotor inquiſitionis, & poteſt implorare officium iudicis in locum deficiētis accuſatoris, quod eſt nota. dignum. Bald. Vel ſic: Tutori etiam non gerenti imputatur ſi contutorem ſuſpectum non fecit: & libertus qui non poteſt patronum de ſuſpecto accuſare, non prohibetur iudicis officium implorare. Salicetus.

A

1. Imp. Alexander A. Zotico.

Certū eſt nō ſolū eos q geſſerunt, ſed etiā qui gerere debuerunt, [a] tutelæ teneri etiam in ea quę à contutoribus ſeruari non potuerunt: [b] ſi modo cum eos ſuſpectos facere deberent, id officium omiſerunt. [c]

B

¶ Tu autem etſi cōtra patronum [d] tuum famoſam actionem [e] inſtituere nō potuiſti: prouidere tamē ne quid tutelæ deeſſet, ne ceſſariis poſtulationibus apud eum cuius de ea re iuriſdictio fuit, potuiſti. [f] PP. II. Id. Decemb. Maximo. II. & Aeliano Cōſs.

C

Viſe.] CASVS Si duo tutores dati ſunt pupillo, & unus gerat, alius nō, ille qui nō gerit, nō tenet ſi alter q geſſit, idoneus eſt. Si uero aliqua ſūt quę nullo eorū geſta ſunt, ad utrūq; periculū cōmuniter pertinet. Viuianus.

Contutor pro geſtis à contutore idoneo non tenetur in ſubſidium: pro neglectis ab vtroque pariter tenetur cum illis. Salice.

II. Idem A. Iuſto.

Qui ſe non immiſcuerunt tutelæ vel curæ, ex perſona eorū qui geſſerunt, & idonei ſunt, non onerantur.

¶ Si qua uero ſunt, quę cū geri debuerint, omiſſa ſunt: latæ culpę ratio omnes ęqualiter tenet, [g] PP. VIII. Kal. Maii, Iuliano II. & Criſpino Conss.

g Tenet.] niſi erant appēdicia eorū quæ geſſa sūt, ut ff. de admi. tu. l. tres tutores. §. item in eo, & facit ſ. l. proxi. in prin. & de diui. tut. l. fin. & ff. rē pupi. ſal. fo. l. nō quaſi. §. ſi qs p curator. Et nota cū qs ad tutelā uocat, aut inutiliter, & non tenet ſi ſe nō immiſcuit, aliās ſic negotiorū geſtorum, ut ſ. de teſtamē. tute. l. 1. aut utiliter, & tūc ſi nō habet excuſationē, tenet ex quo ſcit ſe nominatū, niſi alius gerat, vt ſ. de admini. tut. l. & ſi ſciſſes. ſi habet, aut exequitur eā intra legitimū tēpus, & tūc nō tenetur. aut nō exequitur eam intra legitimū tēpus, & tunc p toto tēpore tenet, ſi iuſſus eſt adminiſtrare, ut ff. de excu. tu. l. ſi is qui tres.

Tutor datus alicui pupillo quando teneatur, & quādo nō.

TITVLVS LVI.
DE VSVRIS PVpillaribus. [h]

DE VSVRIS pupillaribus.

Si tutor pecuniam pupilli in vſus ſuos conuertit, ad vſuras tenetur. Salice.

Continuatio.

Quia in actione tutela vſurarū fit condēnatio, de vſuris pupillaribus ſupponit. Azo.

h Pupillaribus.] pupillares dicūtur, quas p cōditione ſua perſona poteſt pupillus ſtipulari ſecūdum modū qui eſt ſupra de vſur. l. eos.

Pupillares uſurę quę dicantur.

1. Imp. Antoninus A. Creſcentino.

Tutorē vel curatorem pecuniæ quā in vſus ſuos cōuertit, legitimas [i] uſuras præſtare debere, olim placuit, PP. Non. Iun. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Tutor tenetur ad vſuras etiam eius quod à contutore debetur, vel pro contutore debet. Salice.

II. Imp. Alexāder A. Ampliato.

Eius quod ex cauſa tutelę debet, vſuras prę

Vtorē.] CASVS An tutor vel curator q pecuniā pupilli uel adulti in uſus ſuos cōuertit, ad legitimas teneat uſuras, quæritur? Dicitur q ſic. Viuianus.

D

i Legitimas] id eſt pupillares, nō minuēdas ex more regionis, & hoc ſi palā cōuertit, & ſic loquitur. ff. de admi. tut. l. tutor qui §. quæ aūt ſunt. Vel dic legitimas. i. cēteſimas, ut quādo cōuertit clam, ut ff. de admi. tut. l. non exiſtimo, & ff. de nego. geſt. l. q ſine, & omnes dicuntur legitimæ, id eſt à lege ſtatutæ. & facit. ſ. arb. tu. l 3. & de poſiti. l. ſi depoſiti. Et not. q 10d quandoque præſtantur cēteſimæ, quandoque pupillares, ita ut nō minuātur per conſuetudinem regionis, ut pa et p d. l. ff. de admi. tuto. l. tutor qui repertorium. §. ſi poſt uſque in fi.

Tutor pecuniā pupillarē in ſuos uſus cōuertēs, ad quas uſuras tenetur.

Eius.] CASVS. Si plures ſunt tutores, & unus uel ex perſona ſua, quia geſſit, & male, uel omiſit, cū gerere debuit, uel ex alterius perſona qui ſoluendo non eſt, conueniatur, & non ſoluat, an teneatur ad uſuras, quæritur? Dicitur quod ſic, licet uideatur quod ex perſona alterius uſuras ſoluere non debeat, quia euenit ut ab alio uſuræ præſtentur, ſi contutorem ſuum ſuſpectum non fecerit, cum facere potuit. Viuia.

Dubium

a Dubiũ non eſt.]vt ff.rem pupilli ſal. fore. l. ſi poſtea. A

b Muneris.] qui cum ſuſpectus remoueri debuit, remotus non eſt.

c Solutionis.]ſortis & vſurarum.

d Quia nõ] id ſcilicet vt vſuræ præſtentur pro alio &c. vt hic, & ff. de admini.tut.l.tutor qui repertorium. §. pe.

e Imputari poſſit.] hoc poteſt admitti diuiſa tutela à teſtatore vel iudice, vt ſupra de diui.tut.l.2. Si autem non erat diuiſa, & omnes geſſerunt, vt hic erat: omnes tenẽtur inſolidũ, etiã ſi nõ debuit vel potuit remouere vt ſuſpectum.

SI pecuniam.] CASVS. Si tutor pecuniam pupilli fœnerare, vel in emptionem prędiorum idonee collocare non potuit: an ad vſuras pecuniæ ſi eã depoſuit, teneatur, quæritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

f Conuertere potuiſti.] quod credendum non eſt, ſi mutuam ſuam dedit, vt ff. de adminiſtratio. tut.l. cum plures.§. ſi. & l. ſeq.§.non eſt, & facit in eod. titu. l.ita autem depoſitioni, in princi. & in authen. vt hi qui obli.§.quòd ſi mobilis, col.6.

PVpillus.] CASVS. Si tutor finita tutela credat ſe debere pupillo pecuniam, & pupillus noluit eum conuenire, vel rationes audire adminiſtrationis propter curſum vſurarũ, an poſſit adultum compellere vel facere cõpelli vt eũ cõueniat, quæritur? Dicitur quod non, ſed ſæpius debet facere pupillum ad iudicium citari, vt ſic magis cõtumax præſumatur, & ſic ei ſecurius poſſit prouideri. qualiter autẽ hoc fieri debeat, nõ aperit. Tu dic quòd offerre debet. ſi nõ accipiat declaret hoc iudici, & actor cõſignet, & deponat, & ſic inhibet vſurarum curſus. Idẽ eſt in curatore obſeruãdũ. Viu.

ſtari oportere, dubium nõ eſt: [a] quãuis aliis pro participe muneris [b] neceſſitas ſolutionis [c] irrogetur: quia non [d] id aliàs cõtingit, quàm ſi ceſſatio cõtutoris in ſuſpecto faciendo imputari poſſit. [e] PP. XIII. Kal. Iul. Iuliano. II. & Criſpino Conſs.

Non imputatur tutori ſi non potuit negotiari cum pecunia pupillari, ſed tenuit eam mortuam. Bald. Vel ſic: Si tutori non poteſt culpa imputari, ad vſuras non tenetur. Sal.

III. Idem A. Vitalio.

SI pecuniam pupillarem neque idoneis hominibus credere, neque in emptionem poſſeſſionum cõuertere potuiſti: [f] non ignorabit iudex vſuras eius à te exigi non oportere. PP. Idibus April. Modeſto & Probo Conſs.

Obligatus ad rationem reddẽdam aduerſa parte nolente agere, poteſt petere teſtes recipi ad æternam rei memoriam: per quos fiet probatio ſui iuris. hoc dicit ſecundum vnam lecturam. Et item quòd aſſignetur aduerſario terminus ad agendum. hoc dicit ſecundum aliam. ſed primam notabiliorem puto. Bald. Vel ſic: Tutor non poteſt pupillum ſuum quondam compellere vt agat contra eum, ſed denunciationibus factis poteſt coram præſide ea ad quæ tenetur, deponere: & pro depoſitis non currẽt vſuræ. hoc dicit ſecundum aliam lecturam. & hoc intendit Reus non poteſt compellere eum qui ſuũ ſe dicit creditorem, vt agat: ſed poteſt eius teſtes facere examinari ad perpetuam rei memoriam, vel poteſt petere vt ei præfigatur tẽpus vltra quod non audiatur. Salſ. C D

IIII. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Ditatio & Aurelio.

PVpillus agere vobiſcum actione tutelæ compelli non poteſt. [g] Verum aduerſus futuram calumniam, vt & ſi quid ei debetis, curſus inhibeatur vſurarũ, denunciationibus frequenter [h] interpoſitis, ad iudicium eum prouocate: ac ſi rem diſſimulatione pferat, [i] actis apud præſidem prouinciæ factis, † voluntatis [k] veſtræ rationem declarate. quo facto tã vobiſipſis, quàm ſecuritati [l] filiorum veſtrorum conſuletis. Quod & in curatoribus locum habet. PP. III. Kalend. Sept. Sirmii. CC. Conſs. B

† Glo. 1. Iin c. ſi. de ſi. inſtru. inducit hanc l. in arg. q̃ teſtes & probatio debẽt in publicã formam redigi. & ſic non peribunt.

TITVLVS LVII.
DE FIDEIVSSORIBVS tutorum vel curatorum.

Cum tutore & cum fideiuſſore non poteſt pupillus inſolidum agere. Salſ.

I. Imp. Alexander A. Felici.

ELigere debes vtrum cum ipſis tutoribus vel curatoribus, ſeu hæredibus eorum, an cũ his qui pro ipſis ſe obligauerunt, agere debeas, vel, (ſi ita malis) diuidere [m] actionem. Nam in ſolidum & cum reo & cũ fideiuſſoribus agi [n] iure nõ poteſt. PP. X. Kal. Feb. Iuliano. II. & Criſpino Conſs.

Iſta lex probat quòd fideiuſſor tutoris poteſt ſe obligare ſub duabus formis, ſcilicet ſimpliciter, & in defectum tutoris. & vtraque forma bona eſt. licet prima ſit pura; ſecũda cõditionalis. quod eſt notabile. et ideo dicunt: inſtrumenta: & ſi dictus tutor non ſolueret, talis fideiuſſor promiſit de ſuo ſoluere & adimplere. Bald. Vel ſic: Pro ea parte quam tutor ſoluit, liberatur fideiuſſor ſuus: ſiue ſit ſimpliciter acceptus, ſiue rem pupilli ſaluam fore, vel indemnitatem promiſit. Salicetus.

II. Idem A. Priſco.

NOn eſt ambigui iuris, electo reo & ſol-

i Proferat.]i. differat.

k Voluntatis.] quæ eſt quia vultis ſoluere. & quod ſubiicit, quo facto, ſupple & depoſitis ſolenniter, vt ff. de procur. l. ſi reus. Vel dic quæ voluntas eſt quod vultis producere teſtes ad perpetuam memoriam qualiter nihil debeus, vel ſi debetis, qualiter offertis, vt futura vſura impediatur. & pro hoc eſt quod ſubiicit, actis etiam &c. vt in authẽ. de teſti. §. pe. colla. 7. Tertiũ etiam eſt conſilium, vt petat à iudice vt ſtatuat tempus pupillo, vltra quod nõ audiat eum agentẽ, vt j. de ingenu. ma. l. diffamari, & ſi qb: ex cau. ma. l. ſed & ſi.§. ait prætor.

DE FIDEIVSſoribus tu. &c.

ELigere.] CASVS. Finita tutela pupill⁹ habet eligere vtrum velit agere cum tutoribus ſeu curatoribus, vel cum eorum hæredibus, vel cum fideiuſſoribus eorũ, vel velit agere pro parte cum tutoribus vel cum curatoribus, vel cum hæredibus eorum, & pro parte cũ eorũ fideiuſſoribus. Si autem velit omnes in ſolidũ conuenire, hoc ſibi non licebit. Vi.

l Eligere debes.]vt ſ. de acti. & oblig. l. eſt in arbitrio. ſed hodie contra, vt in authent. de fideiuſ. §. 1. colla. 1.

m Diuidere.] inter reũ & fideiuſſores, vt ff. de duo. re. l. reos, in princ. ſed fideiuſſores cõtra pupillum non habent beneficium epiſtolę, vt ff. rem pup. ſal. ſo. l. fina.

n Agi.] ita q̃ exigiẽ.

NOn eſt.] CASVS. Si tutor teneatur pupillo, & ſoluat, liberatur fideiuſſor. Si vero fideiubeat pro tutore, refert an ſimpliciter, an interueniente ſtipulatione rẽ pupil. ſaluã fore. primo caſu tutore ſoluẽte liberat fideiuſſor. ſecũdo caſu tutore ſatiſfaciente nõ dicitur liberatus, ſed nõ incidiſſe in obligationem. vel primò caſu obligatur fideiuſſor in totũ: ſecundo in id tantũ quod à tutore ſeruari nõ poteſt. Vi.

g Compelli non poteſt.]ſupra vt nemo inui. l. 1. ſed fallit in caſibus, vt ibi not.

h Frequenter.]vt ex hoc magis cõtumax præſumatur.

Liberati.

a Liberari.] vt inſtitu.quib.mo. tol.oblig.in princ.& ꝑ. de fideiuſ.l.ſi indebitam,in fin. A

b Simpliciter.] ſic dicens,pro iſto fideiubeo.

c Planè.]ſed nonne idem in primo caſu quod in his duobus eſt? Reſpon.non,quia primo ab initio fuit obligatus, ſicq; poſtea liberatur: ſed in his non fuit obligatus ſicque non liberari, ſed non incidere in obligationem dicitur,niſi in id quod deeſt, vt hic & ff.de verbo.oblig.l. decē.

uente, fideiuſſorem liberari, a & ideo ſi ſimpliciter b acceptus eſt fideiuſſor in id quod tutor ſeu curator debiturus eſſet:cū proponas tutorem ſeu curatorem cōdemnatum ſoluiſſe, quid dubium eſt fideiuſſorem liberatū eſſe? ¶ Planè c ſi ſtipulatio rē ſaluam pupillo fore; interpoſita eſt: vel cautum eſt in id quod à tutore vel curatore ſeruari nō poteſt, manet fideiuſſor obligat⁹ ad ſupplendā tibi indemnitatem. PP. VII. Kal. Auguſt. Fuſco. II. & Dextro Conſs. B

TITVLVS LVIII.

DE CONTRARIO IVdicio tutelæ.

Actio extincta cedi non poteſt. Bald. Vel ſic: Poſt ſolutionem ſimpliciter factam non poteſt fieri, nec valet ceſſio. ſecus ſi ſoluatur cum pacto vt cedatur. Salicetus. C

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Stratoni.

SI pro contutore iudicato d pecuniā ſoluiſti: nullum iudicium tibi contra pupillū competit, vt delegetur tibi aduerſus liberatum actio. e

¶ Quod ſi nomē emiſti, f in rem ſuam g procurator datus, h hæredes i iudicati poteris conuenire. k PP. VII. Kal. Mart. Fabiano & Mutiano Conſs. D

DE CONTRArio iudicio tute.

SI pro contutore.] CASVS. Si finita tutela pupillus vnū de tutoribus ob cōmunē dolum conuenerit, & condemnari fecerit, & alius pro cōdemnato ſoluerit, ſi poſtea alia die velit vt pupillus cedat ſibi act. aduerſus contutorē, an contrario iudicio tutelę ad id faciēdū poſſit pupillum conuenire, quęritur? Dicitur quòd non. Si vero ſoluerit vt cederetur ei actio, hoc caſu videtur actionē emiſſe. & vt ea ſibi cedatur, poterit pupillum conuenire. Viuianus.

d Iudicato.] id eſt cōdemnato propter communē dolum, vel tuum tantum, cū te diuiſim adminiſtrātem, ſupectū facere debuerit, ſecundum quoſdam.

e Actio.] ſcilicet cōtra eum qui iam per ſolutionem tuam liberatus eſt, tuo tñ nomine vtilem habes, vt infra.l.proxi. ſecundum Ir.

f Emiſti.] dicendo, ideo ſoluo, vt cedas actionem.

g Suam]. id eſt tuā.

h Dat⁹.] ſcilicet tu.

i Hæredes.] contutoris.

k Conuenire.] vt ff.de ſolu.l.Modeſtinus,& ſic quæ eſt inutilis cedenti, erit vtilis ei cui ceſſa eſt, vt ff. manda.l.Papinianus,& ff.de cen ſi.l.cū poſſeſſor,in princ.& facit.ff.de ma.con.l.2.& 3. & facit.ꝑ. de ſolu.l.nulla.

SI non.] CASVS. Duo erant tutores qui male adminiſtrabāt bona pupilli. finita tutela pupillus contra vnum qui erat abſens egit, & inſolidum condemnari fecit, nec ille ſciuit ſe condemnatum, nec appellauit, & ſic acquieuit eo ſoluente. iſte condēnatus conueniet pupillū vt ſibi cedat act.aduerſus cōtutorē, vel ſi nō cedat, cōueniet tutorē vtili nego.geſt.act. vel tutelæ. Viu.

l Si non ex propria culpa.] Duo erant tutores puellæ, vnus qui erat abſens electus à pupilla, in ſolidum fuit cōdemnatus.

Casum ponit.

l Non ex propria culpa.] idem ſi ex proprio dolo, vt actio ei non cedatur, vt ff. de tut.& ra.diſt.l.1.§.nūc tractemus, ſic & ff. pro ſoc.l. cū duobus. §. fin. ſic & procurator qui ſoluit propter ſuum delictum, vt ff. de procur. l. qui proprio.§. itē cōtra.

Vbi probationes ſunt liquidæ, condemnatus in abſentia, non præſumitur condemnatus ex contumacia, ſed propter malam cauſam. Bal. Vel ſic: Tutor non ex propria, ſed contutoris culpa condēnatus ſoluēs, habet beneficium ceſſionis, & vtilis actionis. Salic.

II. Imp. Antonin. A. Primitiuo.

SI non ex propria culpa l ſolus pupillæ condemnatus es, ſed abſens m & indefenſus acquieuiſti: cum ex cauſa iudicati ſatiſfacere cœperis, n actiones aduerſus contutores tuos mandari o tibi à pupilla deſiderabis, p vel vtili actione q vteris. PP. II. Id. Octob. Duobus & Aſpris Conſs. B

Pro illa parte ad quā pupillus ſuccedit tutori, extinguitur actio tutelæ, & non in pluri: & erogata à tutore bona fide, poſſunt per cohæredē pupillo compenſari, vel contrario iudicio repeti. Salice.

III. Impp. Diocle. & Maximian. AA. Theſidi.

C SI pater tuus quem priuigni ſui tutelam adminiſtraſſe proponis, r teſtamento rectè facto, pupillo etiam quondam ſuo hærede inſtituto, deceſſit: quoniam nō niſi pro portione hæreditaria tutelæ petitionem confuſione cōſtet extingui, s pro reſidua parte ſuccedentē patri, tutelæ te conuenit apud cōpetentem iudicē reddere rationem: qui ſecundum bonam fidem, eorū etiā quę patrē tuū in rē eius erogaſſe dicis, admiſſa cōpenſatione, t reliqui D

m Abſens.] cum conſtabat eum malam fouere cauſam, alioquin contra, vt ff.de euic.l. ſi ideo, & l.ſi per imprudentiam. Vel dic quòd fuit abſens ex iuſta & probabili cauſa.

n Cœperis.] opponitur ergo hæc exceptio cedēdarū actionum etiam poſt ſententiam, ſ vt hic, & ff.de fideiuſſo.l. ſi fideiuſſores.

ſ Dic hoc eſſe generale, vt oīs exceptio q̄ non tractat de ęquitate ſentētiæ, opponatur.

o Mādari] pro parte, non in ſolidū, vt ff.de tut.& ra.diſt.l. cū pupillus,& de admi.tu.l.ſi plures,i fi.

p Deſiderabis.] contra.ſ̄.l.proxi.vbi nō mandatur à pupillo. Solu. ibi ſoluit, hic non.

q Vtili actione.] ſcilicet neg.geſt.vel tutelæ, ſecundum Azo. ſic & ff. de nego. geſt.l.ex facto, & ſ̄. ſi cer. peta. l. ſi abſentis,& ff.de act.& oblig. l. 1. in fin.ſecus in fideiuſſoribus vt ff. de fideiuſ. l.vt fideiuſſor.

SI pater.] CASVS. Pater tuus adminiſtrauit tutelam priuigni ſui, & ex mala adminiſtratione tenebatur pupillo priuigno in 400. deceſſit priuigno & te hæredibus inſtitutis, & ita confuſione extincta eſt actio. reliqua 200. à te petere poterit. Si vero pater aliqua in rē priuigni impendit, vſq; ad concurrentem q̄titatē cōpenſabit. Si vero quingenta impendit, & in 400 tantū tenebatur, nec agere velit plus ſciens fuiſſe erogatum q̄ debitum ſit: poteris eum conuenire contrario iudicio in id quod ſupereſt deducto debito. Viu.

r Proponis.] Not. vitricum poſſe eſſe tutorem priuigni, non tamen apud eum ali, vt hic, & ſ̄. ubi pu.edu.de.l. 1.

s Extingui.] vt ſupra de neg.geſt.l.ſi ab eo,& de hære. ac.l.ſi adulta,& infra ad legem Falcid.l.licet,& ſupra de rei vendic.l.cum à patre.

t Compenſatione.] ſic ſupra communi diui.l.4.in fi.& ff.commo.l.in rebus.§.fi.

Poter

(ſi quid amplius debetur) faciet condemnationem. ¶ Quòd ſi ſciens amplius in rem ſuã erogatũ, agẽdũ propterea tutelę nõ putauerit: eum contrario iudicio conuenire potes. [a] S. XVIII. Kal. Ian. CC. Cõss.

TITVLVS LIX.

DE AVCTORITATE præſtanda.

Pupillus poteſt ſibi ſtipulari ſine tutore, ſed non actionem remittere. hoc d. cum l. ſeq. Sal.

B

I. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Antoniano.

NEq; tutoris, neq; curatoris abſentia quicq̃ ſtipulationi pro pupillo [b] vel adulto habitæ nocet. Sine die. AA. Conss.

II. Iidem AA. & CC. Serenæ.

NEque actiones † ſine tutoris [c] auctoritate in ætate pupillari cõſtituta remittẽdo, quicq̃ amittere poteris. [d] S. XVII. Kalend. Maij. CC. Conss. C

† aliàs incipit. Nec actiones.

Emens à pupillo ſine tutore, non præſcribit. Sal.

III. Iidem AA. & CC. Caio.

EVm qui à pupillo ſine tutoris auctoritate diſtrahenda comparauit, longi temporis ſpaciũ non defendit. [e] S. III. Kal. Decemb. CC. Conss.

Minor non poteſt eſſe in iudicio criminali ſine tutoris vel curatoris auctoritate. Sal. D

IIII. Imp. Iuſtinianus A. Ioãnni præfect. prætorio.

CLarum poſteritati ſacientes, ſancimus omnino debere & agentibus & pulſatis in criminalibus cauſis minoribus vigintiquinque annis adeſſe tutores vel curatores, in quibus caſibus adultos & pupillos leges accuſari concedunt, [f] cum cautius & melius ſit cum ſuaſione perfectiſſima & reſpõſa [g] facere minores, litemque inferre, [h] ne ex ſua imperitia vel iuuenili calore aliquid vel dicãt vel taceãt, quod ſi fuiſſet prolatum vel nõ expreſſum, prodeſſe eis poterat, & à deteriore calculo [i] eos eripere. Dat. X. Kalend. Mart. Conſtantinopol. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC.

In omnibus actibus ſufficit auctoritas vnius tutoris, niſi adminiſtratio ſit diuiſa & niſi auctoretur ſuper eo quod finit officium. Bal. Vel ſic: In gerẽdis a minoribus, ſufficit vnius tutoris vel curatoris auctoritas interpoſita ſuper, his quæ ſpectant ad eius adminiſtrationem: niſi ſit actus per quem tutela finiatur: quia tunc omnium conſenſus exigitur. Sal. C

V. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

VEterem dubitationẽ amputantes per quã teſtamentarij quidem vel per inquiſitionem dati tutoris & ° [k] vnius auctoritas ſufficiebat, licet plures fuerant, non tamen diuerſis regionibus deſtinati, legitimi autem vel ſimpliciter dati omnes conſentire compellebãtur: [l] ſancimus, ſi plures tutores fuerint ordinati, ſiue in teſtamento paterno, ſiue ex lege vocati, ſiue à iudice, vel ex inquiſitione vel ſimpliciter dati, vnius tutoris auctoritatẽ pro omnibus tutoribus ſufficere, [m] vbi nondum diuiſa D

° aliàs, & uacat.

---

a Potes.] ſic ff. commo. l. in commodato. §. 1.

DE AVCTORITATE PRÆSTANDA.

De tutoribus & curatoribus dictum eſt, & quia oportet eos auctoritatẽ præſtare minoribus in his quæ agunt vel paciſcuntur in præiudiciũ ſuum, ponit de auctoritate præſtanda. Azo.

Cõtinuatio.

NEq; tutoris.] CASVS. Si pupillus ſine tutoris auctoritate ſtipuletur aliquid ſibi dari vel fieri, an valeat ſtipulatio, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. Viu.

b Pro pupillo.] niſi ſit infans, ut ff. de verb. obl. l. mulier. Excepto uno caſu, ut ff. rem pupill. ſal. fo. l. ſeruum, & facit inſti. de auct. tut. in prin. & infra de contrahen. ſtipu. l. neq;.

NEq; actiones.] CASVS. Si pupillus aduerſus aliquẽ act. habeat, an ſine tutoris auctoritate eã remittere poſſit, quęritur? Dicitur ꝙ non. Viu.

c Tutoris.] non ſolum domini.

d Poteris.] quãdoq; nec prodeſſe ſibi poteſt, ut inſt. de auct. tut. §. neque.

EVm qui.] CASVS. Si à pupillo ſine tutoris auctoritate diſtractũ fundum cõparaſti, eum præſcribere nõ potuiſti. Viu.

e Non defendit.] ut infra de uſucap. pro emp. l. cũ qui, & ff. ſi cer. pet. l. nõ omnis. §. ſi pupillus, ſed certe immo uidetur ꝙ ſic, ut ff. pro empt. l. 2. §. ſi à pupillo. quæ eſt contra. Solu. Diſtingue, cũ quis emit aliquid à pupillo ſine tutore, ſciens eũ impuberem, ſiue credat eam rem tenere, ſiue non, cum errat in iure, nõ uſucapit, ut ff. de uſucap. l. nũquam. Si uero putat puberem, aut eſt mobilis res quę emitur, & aliena, & uſucapitur, & ſic loquitur contrarium, aut immobilis, & tũc non uſucapitur, cum nõ poſſit alienari, ut hic. ſi autem eſt pupilli etiam mobilis, non uſucapitur, ut ff. de uſucap. l. ubi, & ff. de acquir. rer. domi. l. bonæ fidei.

Pupillus uendẽs rẽ aliquã ſine tutore, an præſtet uſucapiendi conditionem.

CLarum.] CASVS. In hac l. dicit imperator, quòd tam in ciuili cauſa quàm in criminali, ſi pupillus uel adultus conueniatur uel conueniat, interuenire debet tutor uel curator ad hoc vt teneat quod actum eſt: ne dicat pupillus quod ſibi noceat, uel taceat quod ſibi prodeſt. Viu.

f Concedũt.] quod eſt in omni crimine excepto crimine carnis, ut ff. de reg. iur. l. pupillum, & de tribu. l. 3. §. fi. & inſtitu. de oblig. ex delic. §. fi. & ff. de fur. l. impuberẽ, & ff. de adulte. l. ſi minor.

g Reſponſa.] quan. conueniuntur.

h Inferre.] cum pulſant, quod faciunt in accuſando, proſequendo ſuã uel ſuorum iniuriam, ut ff. de accuſa. l. 2. & l. hi tamen, & ĩ. de adul. l. propter.

i Calculo.] id eſt ſententia. non ergo ualet ſententia ipſo iure ſine tutoris auctoritate in iudicio, ut hic, & ſ. ſi aduerſ. rem iudi. l. cum minores, & qui le. per. l. 2. ſed cõtractus ualet, licet reſtituatur. primum fallit in iudicio momentaneæ poſſeſſionis, ut ſupra qui le. per. l. fi.

Sententia in pupillũ lata ſine tutoris auctoritate, nõ ualet.

VEterem.] CASVS. Olim ſi plures erant tutores dati in teſtamento, uel à iudice, uel à lege, uel ex inquiſitione, unius dati in teſtamento auctoritas ſufficiebat. ſi plures erant legitimi, non unius, ſed omnium ſufficiebat auctoritas. hodie uero nulla erit differẽtia cuiuſcunque generis ſint tutores: dum tñ adminiſtratio nõ ſit diuiſa. tũc enim quilibet ꝓ ſua regione, ſeu parte pſtabit auctoritatẽ, niſi tale factũ fuerit, per quod ſoluitur tutela, v. g. Pupillus uult ſe dare alicui in arrogationem, finitur tutela. unde in hoc caſu oẽs tutores debent præſtare auctoritatem, nec unus ſufficit, quia quod omnes tangit &c. Viu.

k Et.] pro etiam.

l Compellebantur.] cuius diſtinctionis erat arg. ſ. de tu. vel cura. qui ſã. non de. l. omnium.

m Sufficere.] vt & ſ. ſi vnus ex plu. l. 1. & ff. de cura. fur.

eſt adminiſtratio vel ꝑ regionibus, vel pro ſubſtantiæ partibus. ibi etenim neceſſe eſt ſingulos pro ſuis partibus vel regionibus auctoritatem pupillo præſtare: quia in hoc caſu non abſimiles [a] eſſe teſtamentariis, & per inquiſitionẽ datis legitimos, & ſimpliciter datos iubemus, eo quòd fideiuſſionis onere prægrauantur, [b] & ſubſidiariæ actionis adminiculum ſperatur. [c]

B

¶ Sed hæc omnia ita accipienda ſunt, ſi nõ res quæ agitur, ſolutionem faciat ipſius tutelæ: vt puta ſi pupillus in arrogationem ſe dare deſiderat Etenim abſurdum eſt [d] ſolui tutelã nõ cõſentiẽte, ſed forſitan ignorãte eo q tutor fuerat ordinat9. Tũc etenim, ſiue teſtamẽtarii, ſiue ꝑ inquiſitionẽ dati, ſiue legitimi, ſiue ſimpliciter creati ſunt: neceſſe eſt oẽs ſuam auctoritatem præſtare: vt quod omnes ſimiliter [e] tangit, ab omnibus cõprobetur. Quæ omnia ſimili modo & in curatoribus obſeruari oportet. Dat Kalend. Septemb. Conſtãtinop. poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis VV.CC.

C

TITVLVS LX.

QVANDO TVTORES vel curatores eſſe deſinant.

Finitur officium adiuncti ſimul cum officio eius cui adiungitur. Bal. Vel ſic: Finito officio eius cui quis adiungitur finitur & eius qui adiungitur. Sali.

I. Imp. Anton. A. Hermulę.

SI curatores tutorib9 adiũcti ſunt, [f] pubertate pupilli, tã tutorũ quàm curatorũ adiũctorũ officiũ finiri, [g] ideoq; alios propter ætatis infirmitatẽ curatores eſſe dandos, [h] manifeſtiſſimum eſt. PP. IIII. Kalẽ. Auguſt. Romę, Antonino. A. IIII. & Balbino Conſs.

Pupillus non poteſt caſſare tutorem. Sal.

II. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Menippo.

TVtoris officium ex ſola voluntate pupilli non finiri, certiſſimum eſt. [i] S. XIII. Kal. Februa. Cæſaribus Conſs.

III. Imp. Iuſtinian. A. Mennę præfecto prætorio.

INdecoram obſeruationem in examinãda marium pubertate reſecantes, iubemus quemadmodum fœminæ poſt impletos duodecim annos omnimodo pubeſcere † iudicantur, ita & mares poſt exceſſum quatuordecim annorum puberes exiſtimentur, indagatione corporis inhoneſta ceſſãte. [k] Dat. VIII. Idus Aprilis Conſtantinopo. Decio V. C. Cons.

D

TITVLVS LXI.

DE ACTORE A TVTORE ſeu curatore dando.

Etiam pater tutor filii non conſtituit procuratorem. ſed actorem ante litẽ conteſtatam. Bal Vel ſic: Tutor pro rebus pupilli petendis non conſtituit procuratorem, ſed actorem. Sal.

I. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Alphocrationi.

SI ſui iuris [l] cõſtituti filii tui, matri ſucceſſerũt, licet te tutorẽ eorũ eſſe probet: tamen nõ per procuratorẽ, [m] ſed

fur. l. conſilio. §. ſi. argu. ff. de offic. proconſ. l. 1. §. 1.

a Abſimiles.] ſed ſimiles.

b Prægrauantur.] vt & ff. iudi. ſol. l. 3. §. ſi tutor, & de cura. bo. dan. l. 2. §. 1.

c Speratur.] in ipſos magiſtratus, vt inſti. de ſatiſdat. §. penult.

d Abſurdum eſt.] vt & ff. de adopt. l. quod nec, & l. nã ita, & de aqua plu. arcen. l. in concedẽdo, & l. ſi autem plures, & ff. de re iudi. l. duo ex tribus, & j. de app. l. nominationes, & j. de omni agr. deſer. l. quicunque deſertum, in ſi. lib. 11. & extra de temp. ordi. l. ſi archiepiſcopus, & de offi. archid. ca. ad hæc. Sed fallit hoc vbicũque conſenſus tacitus ſufficit. & facit. j. de cura. fur. l. fin.

e Similiter.] id eſt æqualiter.

QVANDO TVtores &c.

Quia actio tutelæ demum finita tutela naſcitur, & intentatur, vel diximus. s. arbi. tut. videamus quando tutores vel curatores deſinant eſſe. Azo.

SI curatores.] CASVS. Si tutor non ſufficiat ad adminiſtrationẽ tutelæ, pupillus poteſt petere vt ſibi adiungatur curator, qui eo tempore quo tutela finiatur, ab officio curæ eximitur, hoc eſt cum tempus pubertatis aduenerit. quo peruento, dandus eſt ſibi alius curator ꝓpter ætatis infirmitatem. Viu.

f Adiuncti ſunt.] quod quãdoque fit: vt inſti. de cura. §. interdum.

g Finiri.] vt s. in quibus cau. tu. ha. l. potuit, & ff. de tuto. & & cur. da. ab his. l. curatorẽ, & de tut. & ra. diſtr. l. niſi, in principio.

h Eſſe dandos.] vt ff. de mino. l. 1. in ſi.

TVtoris.] CASVS. Si pupillus tu ſibi datũ non plus habere voluerit, an ſola volũtas eius ſufficiat ad hoc quòd finiatur officiũ tutelæ, quæritur? Diciť quòd nõ. Viu.

a Certiſſimum eſt.] ſic. ff. de offic. præſi. l. legatus. certi enim ſunt modi quibus finitur, vt inſtitu. qui. mo. tu. fin. per totum.

IN decoram.] CASVS. Adueniente tempore pubertatis an finitur officium tutelæ? Dicitur quod ſic. qualiter autẽ hoc ſciebatur? olim fiebat corporis indagatio: ſed hodie fœmina cum peruenit ad 12. an. iudicatur pubes, maſculus, cũ peruenit ad 14. an. Viuia.

k Ceſſãte.] vt inſtitu. quibus mod. tut. fin. in princip.

ADDITIO Hanc l. intellige quantum ad tutelam, vel ſimilia: ſecus vero quo ad matrimoniũ cõtrahendum, quia tũc bene debet fieri corporis indagatio, ſi dubium ſit an ſint puberes, hoc eſt an generare iã poſſint, necne, vt in. c. puberes. [1] extra de deſpon. impube.

DE ACTORE à tutore &c.

Quoniam ſæpe contingit tutorẽ vel curatorem impedire gerere minorum negocia, & æquum eſt interim prouidere minoribus, ponit de actore ordinando a tutore ſeu curatore. Azo.

SI ſui iuris.] CASVS. Pater ſi filii ſui emancipati erat tutor legitimus, obuenit pupil. hæreditas materna, quam pater adminiſtrare nõ poterat, quia oportebat eum abeſſe cauſa reipubli. an poſſit petere actorem, quæritur? Dicitur quod ſic: ſed procuratorẽ conſtituere non poteſt, quia dominus non eſt. Viuia.

l Si ſui iuris.] quia emancipati à te, per quod es legitimus eorũ tutor, vt hic, & inſtitu. de legi. paren. tu.

m Nõ ꝑ procuratorem.] quia non es dominus rerum filii, vt ff. de procur. l. 1. ſed per actorem, vt ſubiicit. & j. de appel. l. ſi actor, & s. de procur. l. neque: ipſe tamen pupillus cum auctoritate tutoris, vel ipſe tutor lite conteſtata ordinat, vt dicta. l. neque, & hoc in iudicis. ad negotia vero etiã procurator ordinat ꝓcuratorẽ, vt ff. mãdati. l. ſi procuratorem,

Omnes tã gens, ab omnibus approbeť. Cõcor. extra de reg. iur. c. quod omnes, & c. ſi archiepiſcopus, cũ. gl. ſup ver. cum omnibus, de temp. or.

1 Ibi eſt gl. alia, quòd exiſtentia an horũ ſinõ adſit poteſtas coeundi, nõ inducit matrimoniũ etiã cũ cõſenſu. Cõtinuatio.

† Aliàs, omnimodo puberes iud. &c.

curatoris.§.ſi quis.Similem actorem ordinat epiſcopus. A non ſyndicum,cum non ſit vniuerſitas. & hic actor de calumnia iurat,cum legitimam perſonam habeat,vt dixi.ſ.de iuram.calum.l.2.§.1.& §.ſin autem vel dignitas,& non conſtituitur hic actor niſi ex cauſa,vt inſtit. de cura.§ ſi.& ff.de adminiſtra.tut.l.decreto, & hoc ſubijcit.nam abſens erat à pupillo.

a A te.] id eſt petitum conſtitui per iudicem,vt d.§.inſtit. de cura.§. ſi.

b Peti conuenit.] à poſſidentibus, & facit ſupra qui da. tu. poſſ.l. curatorē, & ff.de tutelis.l.ſolet.

actorem decreto conſtitutū à te, [a] res eorū te abſente peti cōuenit. [b] S. Non. Ian.Sirmij.CC.Conss.

DE EXCVSATIONIBVS tutorum & curatorum, & de temporibus earum.

Spado non excuſatur à tutela. Sal.

I. Impp.Seuerus & Antoninus AA. Auiolæ.

Falſa ſuaſione B credis te propterea quòd ſpado [c] ſis,immunitatem à tutelis habere. PP. Kalend. Maij Chilone & Libone Conss.

Curator generaliter & ſimpliciter datus,intelligitur et datus ad bona extra prouinciā ſituata: ſed de facili ab illis obtinebit liberationem.Sal.

II. Iidem AA. Habentiano & Corontio.

SI curatores [d] dati eſtis [d] generaliter, [e] nec decreto ſignificatū eſt C Italicarum tantùm rerum vobis munus iniunctum: adire debetis competentē iudicē, vt vos à prouinciali adminiſtratione liberet. [f] qđ ſi factū fuerit, [g] petent ſibi in prouincia curatores adoleſcētes. PP. VIII.Kalēd.Sept. Chilone & Libone Conss.

Ingenuus excuſatur à tutela libertini: & ſi excuſatio rejciatur, debet appellare: alias tenetur.Sal.

III. Iidem AA.Crispino.

EXcuſatiōis quidē tuę, D ſi ingenuus [h] liberti-

DE EXCVSAtionibus tutorum & curatorum, & de tēporib. earū

Qualiter tutores & curatores ordinentur,itē remoueātur vt ſuſpecti & reprobi, dictū eſt. Nūc videamus qualiter excuſētur quaſi minus idonei.Azo.

c Falſa ſuaſione. Spado.] idem in caſtrato, ſecundū Io.ut ff. eo. l. ſpadonem, in prin.licet ī adoptionibus, & matrimonio, & ſubſtitutione poſthumi ſit differētia inter ſpadonē & caſtratū, ut inſtitu.de adopt.§ ſed & illud,& ff. de iure do.l. ſi ſerua.§. ſpadoni,& ff.de libe.& poh.l.ſed eſt quæſitum.§.1.

†Gl.in c. ſuper quōnū. ſuper verbo, vices ſuas. extra de offic. deleg. inducit hāc l. in arg. quòd ſimpliciter cōmittens vices ſuas, totū cōmiſiſſe videtur.

Curatores a quibus dari poſſunt.

SI curatores.] CASVS. Alicui erat dat* tutor,aliàs curator generaliter: minor habet patrimoniū ſuū tā in Italia, quàm ī prouincia, an curator Italicus poſſit ſe excuſare ne ſit curator in prouincia? Dicitur quòd ſic,quo facto dandus eſt ſibi curator in prouincia.Viuianus.

d Dati eſtis.] à principe,uel ab alio eo mādāte,uel à teſtatore,ut ī.e.l.teſtamēto, aliàs nō poſſetis ab eodē iudice, tā in Italia quàm in prouincia dari cū ī Italia prętor,ī prouincia pſes debeat dare,ut ff.de tuto.& cur. da.ab.l.pupillo.

e Generaliter.] ut inſtitu.de excuſ.tut.& cura.§. datus, & ff.de aur.& argen.leg.l.Plautius.

f Liberet.] quod facere debet cū ſit is de Italia,ut ī.eo.l. teſtamento, & ff.e.l.illud uſitatum,& l.propter,§. licet.

g Fuerit.] id eſt fueritis liberati à prouinciali adminiſtratione. Vel id eſt ſi tantùm Italicarum decreto munus eſt iniunctum.

EXcuſationis.] CASVS. Ingenuus excuſationem habet ne liberto detur tutor.ſed cū aliquis prętēdat

A hāc exceptionē,& iudex eā repellat quaſi tarde prætendiſſet,niſi appellet, habet neceſſe parēre ſentētiæ. Viui.

h Ingenuus.] idem & libertus, ſi modo impetrauit ius aureorum anulorum,ut ff.eo.l.cum ex oratione. liberti ergo erunt tutores aliorum,ut ff.de tu. & cura. da. ab.l pupillo.§.liberti.ſed contra libertus nō ſe excuſat à tutela patroni, vt infra eo. l. nec ſenatorum, & l.libertos.

no tutor datus es, certa cauſa eſt.

¶ Sed cū te præſes prouinciæ audiendum nō putauerit propter pręſcriptionē, quaſi tardius [i] adires, nec à decreto prouocaueris: [k] intelligis parendum eſſe ſententiæ. PP. Idib. Mart. Albino & Aeliano Conss.

Si Maritus ignorans curator detur vxori,excuſatur à pœna ſenatuſconſulti,dum tamen alium petat ſubſtitui.Salicetus.

IIII. Imp. Antoninus A. Agatho Dæmoni.

AMpliſſimi ordinis cōſulto [*] qui pupillam ſuam vxorem ducit, nuptias contrahere non intelligitur, [l] & tamē infamis conſtituitur. [m]

¶ Sed ſi tu Demetriæ, cū eam in matrimonio haberes,abſens & ignorans cu- C rator conſtitutus es: potes eſſe ſecurus, [n] dum tamen alius ſubſtituatur. Non enim debet ignorantia maritorum,ampliſſimi ordinis conſulto fraus quęri.PP.XI.Kalend. Iul. Sabino & Aemyliano Conss.

Libertus nullam habet excuſationem a tutela vel cura filiorum patroni. & ideo licet fuerit eorum tutor, non prohibetur eis eſſe curator.Sali.

V. Imp. Alexander A. Baſſino.

LIbertos [o] à tutela vel cura liberorū patroni D ſeu patronæ nullam excuſationem [p] impetrare

i Quaſi tardius.] non vſque ad quinquaginta dies.

k Prouocaueris.] quod potuiſti,vt ff. quando ap. ſit.l. 1.§. ſi quis tutor.

AMpliſſimi.] CASVS. Si tutor cōtrahit cum pupilla nuptias, nō eſt matrimonium,& erit infamis. ſi vero aliqs vxorē habens minorē,cum abſens eſſet, datus ſit ei curator,an impediatur matrimoniū, quæritur? Dicit quòd nō, ſed debet ei alius ſubſtitui. non enim debet ipſemet maritus remanere in cura per hoc quod dicit ſe ignoraſſe curatorem datum. Viu.

*conſulto.

l Nō intelligitur.] tum quia contra legem,tum quia pupilla eſt adhuc, vt hic, & ff. de adulte. l. qui pupillam.

m Conſtituitur.] vt ſ.de interdic. matrimo.l.ſi tutor,& not. factum infamare, licet de iure non teneat, vt infra de adulte. l. cum qui, & ff.de his qui not.infami. leg. quid ergo §.cum autem, & argu.ff ad leg.Cornel. de falſis. l. ſi quis legatum,in prin. & argu.ff.de ritu nupt.l. palam,§ pe. in fine.

n Securus.] vt non vitietur matrimonium,nec infameris,dū tamen &c.& hoc ex voluntate vt ſ. de interdic. matrimo.l.cum proponas, ſecundum quoſdam.ſed illud quo ad matrimonium,quia nihilo minus durat,vt dicit.l.cum proponas,& ff.de ritu nup.l.pe. §.ſed videamus,ſed infamiam non euitat, niſi curatorē petat,vt hic,& ī.eod.l.licet,& ad hoc quòd alterum petat,facit.ff.de adminiſtra.tut.l.tutores.§.qui ſe,& de eo qui pro tutore.l.1.§. fin. & ſ. de adminiſtr. tut. l. fin. §. perſonis.Item ſunt argu.hæc.ff.de mor.infe. l. 1.§. ſi.& ff.de ſepul.viol.l.ſepulchri.

o Libertos.] ſponte manumiſſos. ſed ex neceſſitate manumiſſi poſſunt ſe excuſare,vt ff.e.l.libertum §.pen.l.quanquam.

p Nullam excuſationem.] nec propter numerum liberorum,vel aliam.

Adminiſtra-

a Adminiſtrauerunt.] propter hoc alius excuſaretur, vt infra cod. l. curator, libertus non, vt hic. Item not. argu. quòd clericus qui beneficium habet ab eccleſia, ab onere ſibi iniuncto ſe excuſare non debeat, cum & ipſa loco pupillæ ſit, vt argu. ſ. de aduo. diuer. iudiciorū. l. a.

A in calculo errauerit, & error ſit in ſententia expreſſus, quia tunc ſententia non valeret ipſo iure, vt ff. quæ ſen ten. ſine. ap. l. 1. in princ.

f Non prouocauit] quod fieri poteſt, ſed non à nominatione, vt ff. quādo ap. ſit. l. 1. §. ſi quis tutor, & j. e. l. tutores. ſed aliud in aliis noiationibus munerum quæ ſunt publica auctoritate & vtilitate, vt infra de appell. l. hi qui. niſi in caſu, vt j. quando prouo. nō eſt. ne. l. 3.

poſſe ampliſſimus ordo auctore diuo Marco cenſuit. Et ideo nec illud eis pdeſſe debet quo minus curatores etiā inuiti, patroni, ſeu patronæ liberis dentur, quòd eorundem tutelam adminiſtrauerunt.[a]

Terminus ad excuſandum ſe, nō labitur ignoranti. Baldus. Vel ſic: Tutores vel curatores dati habent quinquaginta dies ad ſe excuſandum: qui incipiunt currere à tempore ſciētia. & ſi excuſatio reijcitur, debet appellari. Salicetus.

VI. Idem A. Maximiano.

QVinquaginta dies qui præfiniti ſunt ad profeſſionē[b] excuſationis iis qui tutores ſeu curatores dati ſunt, ex eo die cedere, ex quo decretum prætoris, aut teſtamentum parentis notū factum fuerit[c] ei qui ad munus vocatus fuerit, ipſa conſtitutio[d] quæ hoc induxit, ſanxit.

¶ Sed ſi quis in eius temporis cōputatione ab eo cuius de ea re notio fuerit, iniuriā paſſus,[e] nō prouocauit,[f] acquieſcere[g] rebus iudicatis debet. PP. III. No. Maii, Iuliano. II. & Criſpino Conſs.

Iure iſto debitum vel creditum non excuſat à tutela, ſed alium facit adiungi. Sal.

VII. Idem A. Antonio.

NEque à tutela neque à cura ideo quis excuſatur, quòd creditor ſiue debitor eius eſt cui tutor ſiue curator datus eſt:[h] ſed participem in munere habere debet, vt ſi res exegerit, is qui alieno auxilio eget, defendatur.[i] PP. III. Idus Iulii,

B Iuliano. II. & Criſpino Conſs.

Colonus fiſci non excuſatur à tutela Sal:

VIII. Idem A. Maximo.

COloni, id eſt conductores prædiorū ad fiſcum pertinentium, hoc nomine excuſationem à muneribus ciuilibus[k] nō habent: ideoque iniunctę tutelæ munere fungi debēt. PP. IIII. Ka. Feb. Fuſco & Dextro Conſs.

Monoculus non excuſatur à tutela vel cura. Salicetus.

C IX. Idem A. Romano.

FRater tuus non ideo à tutela vel cura excuſari debet, quòd oculum amiſit.[l] proinde intelligis munus ſuſceptum eū deſerere nō poſſe.[m] PP. Kalend. Feb. Modeſto & Probo Conſs.

Exactor tributorum durante tempore exactionis excuſatur à tutela vel cura. Sal.

X. Idem A. Criſpino.

D EXactores tributorū tanto tempore[n] quāto rationem tributariam tractauerint, non ſolum ab oneribus,[o] ſed etiam ibi ab aliis muneribus, non tutelis excuſantur. Vel ibi de conductore vectigalis, hic alicuius prædij. quod eſt verius, ſecundum Azo.

QVinquaginta.] CASVS. Certū eſt quòd. l. dies dantur volenti ſe excuſare à cura vel tutela, ſed à quo tempore incipiant currere, quæritur? Dicitur quod ab eo tēpore ex quo quis ſcit ſe datum tutorem vel curatorem. ſi iudex non admiſit eius excuſationē, quia ſi intra. l. dies non venit, nec appellauit, videtur acquieuiſſe iudicis ſententiæ. Viuianus.

b Profeſſionem.] id eſt proteſtationem apud tribunal, vt ff. e. l. ſcire. §. ſcire autem oportet, & habet locum hoc ſi eſt intra cētum milliaria, ſi vero vltra, pro viginti milliaribus habet vnum diē, & amplius. 30. dies dū non minus ſint q̄ quinquaginta, vt inſtit. eo. §. qui autem excuſare, & ff. eo. l. ſcire. §. aliud dictum.

c Factum fuerit.] quia in facie, vel ad domum ei per prętorē ſit dictum, vt & ff. e. l. ſcire. §. quinquaginta. & ſic præſumitur ignorare, niſi probetur per talia ſcire, vt & diximus. ſ. de peri. tut. l. pe.

d Conſtitutio.] Marci, vt dicta. l. ſcire. §. aliud, in princ. §. & j. eo. l. tutores. Ad peragendum negocium quatuor menſes dātur ex die nominationis, vt ff. e. l. quinquaginta. Sed opponitur, ſi prędicta currunt à tēpore ſcientiæ, & iſta à tēpore nominationis, ergo prius debebit quandoque negocium terminari quàm inchoari, ſi ponas poſt quatuor menſes ſciuiſſe. Quare dic quatuor mēſes currere à die nominationis, ſcilicet & ſcientiæ. ſic & tempus ſex menſium quod datur agenti redhibitoria, datur ex tempore venditionis, ut ff. de ædil. edic. l. ſciendum. §. fin. ſubaudiendum eſt, & ſcientiæ vitii vel morbi, vt ff. illo titu. l. cum ſex Vel ſi diceres ſtatim currere mēſes quatuor ante ſcientiam, reſtituam eum ex generali clauſula, vt ff. ex qui. cau. ma. l. 1 in. fin. & argu. ff. quod vi aut clam. l. ſemper. §. hoc interdictum, prima verior.

e Paſſus.] quia iudex eius excuſationem non admiſit, quia intra quinquaginta dies nō venerat, nō dicas quòd

g Acqueſcere.] Not. arg de tacito cōſenſu. lic. ſ. de poſtu. l. 1. & de erro. aduo. l. ſi. & diſtingue vt dixi. ſ. ſi tu. ñ geſſ. l. 2.

NEq; à tutela.] CASVS. Ex prætextu quod quis ſit debitor uel creditor pupilli vel adulti, à tutela vel cura ſe excuſare non poteſt. ſed alius debet ſibi adiungi, vt ſi creditor eſt, & velit pupillum conuenire, defendat eum adiūctus. Viui.

h Datus eſt.] ut j. eo. l. quod tes, & j. qui da. tu. poſ l. creditorem, etiam ſi lis mota ſit, niſi de maiori parte bonorū ſit, ut inſtit. eo. § item propter. ſed hodie contra, vt in authen. vt hi qui obli. §. 2. colla. vi.

i Defenditur.] ut inſtitu. de auctor. tu. § fin. & ſupra de in li. dan. tu. l. 1.

k COloni. Ciuilibus.] id eſt tutelis q̄ ciuiles ſunt, id eſt a iure ciuili inductæ, vt ff. de tu. l. 1. Sed & contra. ſ. qui da. tut. poſ. l. ſi. ſed ibi in colono Cæſaris. Vel dic vt ibi dixi. Item cōtra. ff. de iure immu. l. ſemp. §. conductores. Solu.

l FRater Amiſit.] vnum. ſecus ſi ambos. vt j. qui mor. l. 1. & ſ. qui da. tu. l. luminibus, & ff. e. l. poſt

m Non poſſe.] ſic. ff. de mino. l. verum. §. ex facto.

n EXactores. Tanto tempore.] etiam poſtquam deſiit, habeat tantundem, quod non placet, ſed dic tanto, id eſt interim dum tractant. Et idem in omni eo cui princeps curam alicuius rei mandauit, vt ff. eo l. geometræ, & l. menſores, & inſti. eo. § item diuus Marcus, ſed ſecus in abſente reipublicæ cauſa, qui quādoq; ad annū, qñq; ad plus, quādoq; in ppetuū excuſat, vt ff. e. l. ſed & milites, & inſti. eo. §. item hi q rei.

o Oneribus.] aliis.

Teſtamento

curatoris.§.ſi quis.Similem actorem ordinat epiſcopus, non ſyndicum,cum non ſit vniuerſitas. & hic actor de calumnia iurat,cum legitimam perſonam habeat,vt dixi.ſ.de iuram.calum.l.2.§.1.& §.fin autem vel dignitas,& non conſtituitur hic actor niſi ex cauſa,vt inſtit. de cura.§ fi.& ff.de adminiſtra.tut.l.decreto, & hoc ſubijcit.nam abſens erat à pupillo.

a A te.] id eſt petitum conſtitui per iudicem,vt d §.inſtit. de cura.§. fi.

b Peti conuenit.] à poſſidentibus, & facit ſupra qui da. tu. poſſ.l. curatorē, & ff.de tutelis.l.ſoler.

actorem decreto conſtitutū à te, [a] res eorū te abſente peti cōuenit. [b] S. Non. Ian.Sirmij.CC.Conſs.

DE EXCVSATIONIBVS tutorum & curatorum, & de temporibus earum.

Spado non excuſatur à tutela.Sal.

I. Impp.Seuerus & Antoninus AA. Auiolæ.

B Alſa ſuaſione credis te,propterea quòd ſpado [c] ſis,immunitatem a tutelis habere. PP. Kalend. Maij Chilone & Libone Conſs.

Curator generaliter & ſimpliciter datus,intelligitur et datus ad bona extra prouinciā ſituata: ſed de facili ab illis obtinebit liberationem.Sal.

II. Iidem AA.Habentiano & Colconio.

SI curatores [i] dati eſtis [d] generaliter, [e] nec decreto ſignificatū eſt Italicarum tantùm rerum vobis munus iniunctum: adire debetis competentē iudicē, vt vos à prouinciali adminiſtratione liberet. [f] quòd ſi factū fuerit, [g] petent ſibi in prouincia curatores adoleſcētes. PP. VIII.Kalēd.Sept.Chilone & Libone Conſs.

Ingenuus excuſatur à tutela libertini: & ſi excuſatio reijciatur, debet appellare: alias tenetur.Sal.

III. [illegible] AA.Campino.

Excuſatiōis quidē tuę, ſi ingenuus [h] liberti

DE EXCVSAtionibus tutorum & curatorum, & de tēporib' earū.

Qualiter tutores & curatores ordinentur,vel remouantur vt ſuſpecti & reprobi, dictū eſt. Nūc videamus qualiter excuſētur qua ſi minus idonei.Azo.

c Falſa ſuaſione. Spado.] idem in caſtrato, ſecundū Io.ut ff. eo. l. ſpadonem, in prin.licet ī adoptionibus, & matrimonio, & ſubſtitutione,poſthumi ſit differētia inter ſpadonē & caſtratū, ut in ſtitu.de adopt. §.ſed & illud,& ff. de iure do.l. ſi ſerua.§. ſpadoni,& ff.de libe.& poſt.l.ſed eſt quæſitum.§.1.

†Gl.in c. ſuper qōnū. ſuper verbo, vices ſuas. extra de offic. deleg. inducit hāc l. in arg. quòd ſimpliciter cōmittens vices ſuas, totū cōmiſiſſe videtur.

Curatores a quibus dari poſſunt.

SI curatores.] CASVS. Alicui erat dat' tutor,aliàs curator generaliter: minor habet patrimoniū ſuū tā in Italia, quàm ī prouincia,an curator Italicus poſſit ſe excuſare ne ſit curator in prouincia? Dicitur quòd ſic,quo facto dandus eſt ſibi curator in prouincia.Viuianus.

d Dati eſtis.] à principe,uel ab alio eo mādāte,uel à teſtatore,ut ī.e.l.teſtamēto, alias nō poſſetis ab eodē iudice, tā in Italia quàm in prouincia dari cū ī Italia pretor,ī prouincia preſes debeat dare,ut ff.de tuto.& cur. da.ab.l.pupillo.

e Generaliter.] ut inſtitu.de excuſ.tut.& cura.§. datus, & ff.de aur.& argen.leg.l.Plautius.

f Liberet.] quod facere debet cū ſit is de Italia,ut ī.eo.l. teſtamento, & ff.e.l.illud uſitatum,& l.propter,§. licet.

g Fuerit.] id eſt fueritis liberati à prouinciali adminiſtratione. Vel id eſt ſi tantùm Italicarum decreto munus eſt iniunctum.

Excuſationis.] CASVS. Ingenuus excuſationem habet ne liberto detur tutor.ſed cū aliquis pigrēdat

A hāc exceptionē,& iudex eā repellat quaſi tarde prætenderet,niſi appellet, habet neceſſe parere ſententiæ. Viui.

h Ingenuus.] idem ſi libertus, ſi modo impetrauit ius aureorum anulorum,ut ff.eo.l.cum ex oratione. liberti ergo erunt tutores aliorum,ut ff.de tu. & cura. da. ab.l pupillo.§.liberti.ſed contra libertus nō ſe excuſat à tutela patroni, vt infra eo. l. nec ſenatorum, & l.libertos.

i Quaſi tardius.] non vſque ad quinquaginta dies.

k Prouocaueris.] quod potuiſti,vt ff. quando ap. ſit.l. 1. §. ſi quis tutor.

no tutor datus es, certa cauta eſt.

¶ Sed cū te præſes prouinciæ audiendum nō putauerit propter pręſcriptionē, quaſi tardius [i] adires, nec à decreto prouocaueris: [k] intelligis parendum eſſe ſententiæ. PP. Idib. Mart. Albino & Aeliano Conſs.

Si Maritus ignorans curator detur vxori,excuſatur à pœna ſenatuſconſulti,dum tamen alium petat ſubſtitui.Salicetus.

IIII. Imp. Antoninus A. Agatho Dæmoni.

AMpliſſimi ordinis cōſulto [*] qui pupillam ſuam vxorem ducit, nuptias contrahere non intelligitur, [l] & tamē infamis conſtituitur. [m]

¶ Sed ſi tu Demetriæ, cū eam in matrimonio haberes,abſens & ignorans curator conſtitutus es: potes C eſſe ſecurus, [n] dum tamen alius ſubſtituatur. Non enim debet ignorantia maritorum,ampliſſimi ordinis conſulto fraus quęri.PP.XI.Kalend. Iul. Sabino & Aemyliano Conſs.

Libertus nullam habet excuſationem à tutela vel cura filiorum patroni. & ideo licet fuerit eorum tutor, non prohibetur eis eſſe curator Sal.

V. Imp. Alexander A. Baſſo.

LIbertos [o] à tutela vel cura liberorū patroni D ſeu patronæ nullam excuſationem [p] impetrare

AMpliſſimi.] CASVS Si tutor cōtrahit cum pupilla nuptias, nō eſt matrimonium,& erit infamis. ſi vero aliqs vxorē habens minorē,cum abſens eſſet, datus ſit ei curator,an impediatur matrimoniū, quæritur? Dicit quòd nō, ſed debet ei alius ſubſtitui. non enim debet ipſemet maritus remanere in cura per hoc quód dicit ſe ignoraſſe curatorem datum. Viu.

* conſilio.

l Nō intelligitur.] tum quia contra legem,tum quia pupilla eſt adhuc, vt hic, & ff. de adulte. l. qui pupillam.

m Conſtituitur.] vt ſ.de interdic. matrimo.l.ſi tutor,& not. factum infamare, licet de iure non teneat, vt infra de adulte. l. eum qui, & ff.de his qui not.infami. leg. quid ergo §.cum autem, & argu.ff ad leg.Cornel. de falſis. l. ſi quis legatum,in prin. & argu.ff.de ritu nupt.l. palam,§ pe. in fine.

n Securus.] vt non vitietur matrimonium,nec infameris,dū tamen &c.& hoc ex voluntate vt ſ. de interdic. matrimo.l.cum proponas, ſecundum quoſdam.ſed illud quo ad matrimonium,quia nihilo minus durat,vt dicit.l.cum proponas,& ff.de ritu nup.l.pe. §.ſed videamus,ſed infamiam non euitat, niſi curatorē petat,vt hic,& ī.eod.l.licet,& ad hoc quod alterum petat,facit.ff.de adminiſtra.tut.l.tutores.§.qui ſe,& de eo qui pro tutore.l.1.§. fin. & ſ. de adminiſtr. tut. l. fin. §. perſonis.Item ſunt argu.hæc.ff.de mor.infe. l. 1.§. fi.& ff.de ſepul.viol.l.ſepulchri.

o Libertos.] ſponte manumiſſos. ſed ex neceſſitate manumiſſi poſſunt ſe excuſare,vt ff.e.l.libertum §.pen.l.quanquam.

p Nullam excuſationem.] nec propter numerum liberorum,vel aliam.

Adminiſtra-

a Adminiſtrauerunt.] propter hoc alius excuſaretur, vt infra cod.l.curator, libertus non, vt hic. Item not. argu. quòd clericus qui beneficium habet ab eccleſia, ab onere ſibi iniuncto ſe excuſare non debeat, cum & ipſe loco pupillæ ſit, vt argu. ſ. de adeo.diuer. iudiciorũ.l.2. A in calculo errauerit, & error ſit in ſententia expreſſus, quia tunc ſententia non valeret ipſo iure, vt ff. quæ ſen ten. ſine ap.l.1.in princ.

f Non prouocauit] quod fieri poteſt, ſed non à nominatione, vt ff. quãdo ap. ſit.l.1.§. ſi quis tutor, & ĩ.e.l. tutores. ſed aliud in aliis nominationibus munerum quæ ſunt publica auctoritate & vtilitate, vt infra de appell. l. hi qui. niſi in caſu, vt ĩ. quando prouo. nõ eſt. ne.l.3.

g Acqeſcere.] Not. arg de tacito cõſen ſu. ſic.ſ. de poſtu. l. 1. & de erro. aduo.l. ſi & diſtingue vt dixi.ſ. ſi tu.ũ geſſ.l.2.

Q Vinquaginta.] CASVS. Certũ eſt quòd .l. dies dantur volentiſe excuſare à cura vel tutela, ſed à quo tempore incipiant currere, quæritur? Dicitur quod ab eo tẽpore ex quo quis ſcit ſe datum tutorem vel curatorem. ſi iudex non admiſit eius excuſationẽ, quia ſi intra .l. dies non venit, nec appellauit, videtur acquieuiſſe iudicis ſententiæ. Viuianus.

b Profeſſionem.] id eſt proteſtationem apud tribunal, vt ff. e.l. ſcire. §. ſcire autem oportet, & habet locum hoc ſi eſt intra cẽtum milliaria, ſi vero vltra, pro viginti milliaribus habet vnum diẽ, & amplius. 30. dies dũ non minus ſint q̃ quinquaginta, vt inſtit.eo.§. qui autem excuſare, & ff. eo.l. ſcire. §. aliud dictum.

c Factum fuerit.] quia in facie, vel ad domum ei per pręto rẽ ſit dictum, vt & ff.e.l.ſcire. §. quinquaginta. & ſic præſumitur ignorare, niſi probetur per talia ſcire, vt & diximus. ſ. de peri. tut.l. pe.

d Conſtitutio.] Marci, vt dicta.l. ſcire. §. aliud, in princ. §. & ĩ.eo.l. tutores. Ad peragendum negocium quatuor menſes dãtur ex die nominationis, vt ff.e.l. quinquaginta. Sed opponitur, ſi prędicta currunt à tẽpore ſcientiæ, & iſta à tẽpore nominationis, ergo prius debebit quandoque negocium terminari quàm inchoari, ſi ponas poſt quatuor menſes ſciuiſſe. Quare dic quatuor mẽſes currere à die nominationis, ſcilicet & ſcientiæ. ſic & tempus ſex menſium quod datur agenti redhibitoria, datur ex tempore venditionis, ut ff. de ædil. edic. l. ſciendum. §. ſin. ſubaudiendum eſt, & ſcientiæ vitii vel morbi, vt ff. illo titu.l. cum ſex. Vel ſi diceres ſtatim currere mẽſes quatuor ante ſcientiam, reſtituam eum ex generali clauſula, vt ff. ex qui. cau. ma. l. 1 in. fin. & argu. ff. quod vi aut clam. l. ſemper. §. hoc interdictum, prima verior.

e Paſſus.] quia iudex eius excuſationem non admiſit, quia intra quinquaginta dies nõ venerat, nõ dicas quòd

poſſe ampliſſimus ordo auctore diuo Marco cenſuit. Et ideo nec illud eis pdeſſe debet quo minus curatores etiã inuiti, patroni, ſeu patronæ liberis dentur, quòd eorundem tutelam adminiſtrauerunt. [a]

B

Terminus ad excuſandum ſe. nõ labitur ignoranti. Baldus. Vel ſic: Tutores vel curatores dati habent quinquaginta dies ad ſe excuſandum: qui incipiunt currere à tempore ſciẽtia. & ſi excuſatio reyjcitur, debet appellari. Salicetus.

VI. Idem A. Maximiano.

Q Vinquaginta dies qui præfiniti ſunt ad profeſſionẽ [b] excuſationis iis qui tutores ſeu curatores dati ſunt, ex eo die cedere, ex quo decretum prætoris, aut teſtamentum parentis notũ factum fuerit [c] ei qui ad munus vocatus fuerit, ipſa conſtitutio [d] quæ hoc induxit, ſanxit.

C

¶ Sed ſi quis in eius temporis cõputatione ab eo cuius de ea re notio fuerit, iniuriã paſſus, [e] nõ pvocauit, [f] acquieſcere [g] rebus iudicatis debet. PP. III. No. Maii, Iuliano. II. & Criſpino Conſs.

Iure iſto debitum vel creditum non excuſat à tutela, ſed alium facit adiungi. Sal.

D

VII. Idem A. Antonio.

N Eque à tutela neque à cura ideo quis excuſatur, quòd creditor ſiue debitor eius eſt cui tutor ſiue curator datus eſt: [h] ſed participem in munere habere debet, vt ſi res exegerit, is qui alieno auxilio eget, defendatur. [i] PP. III. Idus Iulii, Iuliano. II. & Criſpino Conſs.

Colonus fiſci non excuſatur à tutela Sal.

VIII. Idem A. Maximo.

C Oloni, id eſt conductores prædiorũ ad fiſcum pertinentium, hoc nomine excuſationem à muneribus ciuilibus [k] nõ habent: ideoque iniunctę tutelæ munere fungi debẽt. PP. IIII. Ka. Feb. Fuſco & Dextro Conſs.

Monoculus non excuſatur à tutela vel cura. Salicetus.

IX. Idem A. Romano.

F Rater tuus non ideo à tutela vel cura excuſari debet, quòd oculum amiſit. [l] proinde intelligis munus ſuſceptum eũ deferere nõ poſſe. [m] PP. Kalend. Feb. Modeſto & Probo Conſs.

Exactor tributorum durante tempore exactionis excuſatur à tutela vel cura. Sal.

X. Idem A. Criſpino.

E Xactores tributorũ tanto tempore [n] quãto rationem tributariam tractauerint, non ſolum ab oneribus, [o] ſed etiam ibi ab aliis muneribus, non tutelis excuſantur. Vel ibi de conductore vectigalis, hic alicuius prædij. quod eſt verius, ſecundum Azo.

N Eq; à tutela.] CASVS. Ex prætextu q̃ quis ſit debitor uel creditor pupilli vel adulti, à tutela vel cura ſe excuſare non poteſt. ſed alius debet ſibi adiungi, vt ſi creditor eſt, & velit pupillum conuenire, defendat eum adiũctus. Viui.

h Datus eſt.] ut ĩ. eo.l. q̃ res, & ĩ. qui da. tu. poſ l. creditorem, etiam ſi lis mota ſit, niſi de maiori parte bonorũ ſit, ut inſtit. eo.§. item propter. ſed hodie contra, vt in authen. vt hi qui obli.§.2. colla.vi.

i Defenditur.] ut inſtitu. de auctor. tu. § fin. & ſupra de in li.dan.tu.l.1.

k C Oloni. Ciuilibus.] id eſt tutelis q̃ ciuiles ſunt, id eſt à iure ciuili inductæ, vt ff. de tu.l. 1. Sed & contra. ſ. q da. tut. poſ.l. ſi. ſed ibi in colono Cæſaris. Vel dic vt ibi dixi. Item cõtra. ff. de iure immu.l. ſemp. §. conductores. Solu.

l F Rater Amiſit.] vnum. ſecus ſi ambos. vt ĩ qui mor.l. 1. & ſ. qui da. tu.l. luminibus, & ff e.l. poſt

m Non poſſe.] ſic. ff. de mino. l. verum. §. ex facto.

n E Xactores Tanto tempore.] etiam poſtquam deſiit, habeat tantundem, quod non placet, ſed dic tanto, id eſt interim dum tractant. Et idem in omni eo cui princeps curam alicuius rei mandauit, vt ff. eo l geometræ, & l. menſores, & inſti. eo.§ item diuus Marcus, ſed ſecus in abſente reipublicæ cauſa, qui quãdoq; ad annũ, q̃nq; ad plus, quãdoq; in ppetuũ excuſat, vt ff. e.l. ſed & milites, & inſti. eo.§. item hi q rei.

o Oneribus.] aliis.

Teſtamento.] CASVS. Si pupillus habeat patrimonium in Italia, & in prouincia, tutor ei datus ſimpliciter, intra .l. diem excuſationem habebit, ſcilicet quod vtrobique domicilium non habet, proponere debet. quod ſi tempus fluxit, videtur dationi conſenſiſſe, & vtriuſque patrimonij erit tutor, ſed propter latum patrimoniũ poterit adiũgi curator. Viuian.

a Poſtulare debuiſti.] & habuiſſes, vt ff. eo. l. illud, & ſ. eo. l. 2. & ſ. qui da. tuto. poſ. l. neq; à pũde.

b Diffuſum patrimonium.] in eadem prouincia vnde es.

c Aeſtimabit.] vt & ſ. in quibus cau. habenti. l. 3. in fi.

à tutelis vacationem habere, dubitare non debuiſti. Dat. Idibus Auguſt. Alexandro. A. III. & Dione Conſs.

Tutor teſtamentarius tenetur bona adminiſtrare etiam extra prouinciam conſtituta, niſi ab hoc ſe excuſauerit: propter tamen inſufficientiã curator adiungitur. Sal.

XI. Idem A. Hylæ.

Teſtamento tutor datus, vt à bonis his excuſateris, quæ pupilli tui in alia prouincia quàm vnde es, vbique moraris, poſſident: intra quinquageſimum diem poſtulare debuiſti [a]. Quod ſi facere ceſſaſti, excuſatio quidem temporis præſcriptione ſummouetur: ſed propter latè diffuſum pãtrimoniũ [b] an tibi adiungi aliquos curatores oporteat, præſes prouinciæ, ſi te inſufficiẽtem deprehenderit, æſtimabit [c]. PP. VIII. Id. Decem. Pompeiano & Peligno Conſs. B C

Habens priuilegium circa plura, per actum contrarium in vno actu ſpecialiter factum nõ perdit in alijs. Bald. Vel ſic: Per vnum actum contrarium quis non perdit in alijs priuilegium, habens effectum reiterabilem & ſucceſſiuum. Salic.

XII. Imp. Gordian. A. Valẽtino.

Volũtariæ [d] † tutelæ munera priuilegiis [e] nihil derogant. PP. XI. Kalen. Nouembr. Pio & Pontiano Conſs. D

Liberti non excuſantur à tutela quia gerunt patronorum negotia: niſi patronus ſit ſenator: & tunc vnus tantum excuſatur. Salicetus.

XIII. [illegible]

Ne ſenatorum quidẽ liberti, nedum cæterorum, propterea quia patronorum negotia gerunt [f], à muneribus ciuilibus habent immunitatẽ. tantũmodo etenim vnus ſenatoris libertus, qui patroni negotia gerit, à tutela ſiue cura vacationem habet [g]. PP. X. Kal. Febr. Gordiano A. & Auiola Conſs.

Qui nominat aliquẽ ad munera, vt eum redimere faciat, criminaliter punitur. qui vero nominat vt lite fatigetur, ad expenſas ei reficiendas ciuiliter tenetur. Salic.

XIIII. Idem A. Heraclidæ.

Seueriter [h] præſes prouinciæ exequetur, ſi animaduerterit auunculũ tuum propterea nominari [i] tutorem, vt metu huiuſmodi creationis à magiſtratibus iniuriam redimat. Quinetiam ſi aliqua ei excuſatio copẽtit, & nõ alia cauſa nominatus eſt, quàm vt lite fatigetur: ‡ quod in eam rem abſumptum fuerit, is qui eum nominauit, iuxta formam conſtitutionum ei reddere cogetur [k]. PP. Idib. Septemb. Gordiano A. & Auiola Conſs.

Finita tutela durat quæſtio inchoata propter periculum medij temporis. Bald. Vel ſic: Licet pupilli efficiantur adulti, lite ſuper excuſatione pendente: tamen cauſa propter periculum medij temporis debet terminari. Salicetus.

XV. Idem A. Tauro.

Quanquam in tutela detẽtus [l], eo quòd excuſatio quã obiiciebas, non eſt admiſſa, prouocationis auxilium flagitaueris [m], & in medio

Voluntariæ.] CASVS. Si quis habebat excuſationem, & voluntarie, ſeu ſponte ſuſcepit tutelam, non propter hoc compellitur aliã ſuſcipere, vt ſ. de epiſ. & cler. auth. presbyteros. Vel ſic: Licet unus excuſationem habẽs ſpõte ſuſcipiat, nõ præiudicat alij qui ſimilem excuſationẽ habet, vt ff. de priu. vetera. l. 2. Vel dic, non præiudicat † priuilegio pup. quo minus tutoris bona ſint pupillo obligata. Vi.

d Volũtariæ.] ſi cũ haberes excuſationem, ſponte vnam ſuſcepiſti tutelam, non per hoc compelleris aliam accipere vt hic, & ſupra de epiſco. & cleri. authent. presbyteros. 2. & infra de his qui ſpon. mu. l. 2. lib. 10. Vel ſecundo, licet vnus ſponte ſuſcipiat, non præiudicat alii qui habet ſimilem excuſationem, vt ff. de priuile. veteta. l. 2. illam tamen adimplere tenetur, vt ff. de va. & excu. mu. l. prætor. §. ſi poſt cauſam, & j. de his qui ſpon. pu. mu. l. 1. lib. 10.

e Priuilegijs.] ſ. ſuis, vel alterius, vt dixi. Vel dic tertio, id eſt pupilli quo minus eius bona teneantur pupillo. & facit. ff. de operis lib. l. operis non impoſitus, & ſupra ne filius pro patre. l. fi.

† al. Volũtaria.

Tutor habens excuſationem à tutela: ſi vnam ſpõte recipit, non propter hoc cogitur aliam accipere.

‡ al. neq;

Ne ſenatorum.] CASVS. Non ſolum liberti aliorum, ſed nec ſenatorum ſi gerant tutelam vel curã patroni, à muneribus ciuilibus ſe excuſare poſſunt, ſi vero ſenator tãtũ habeat vnum libertũ qui datus ſit tutor patrono, ille à tutela vel cura habet excuſationem. Viuianus.

f Gerunt.] vt tutores vel curatores.

g Vacationẽ habet.] vt & ff. eo. l. ſpadonẽ. §. liberti, & l. cũ ex oratione, in fin. Sed cõtra in eo. tit. l. libertu, in fi. Sol. ibi præteritas nõ reiicit, ſed à nouis excuſatur, vt hic. Item contra in eo. tit. l. libertus. ſed ibi intellige quod non erat ſolus. Item contra primo caſui huius. l. ff. ad muni. l. libertus. So. licet in plurali numero loquatur illa. l. libertus, quod liberti gerentes patronorum negotia, excuſantur, diuiſim intellige, id eſt ille illius ſolus, & iſte iſtius. ſic. ff. de verb. ſigni. l. littus. § fi.

Seueriter.] CASVS. Iudex nominauit aliquem ad tutelam vel curam, non vt ille fieret tutor, ſed vt redimeret & daret pecuniã iudici ne aſſumeretur tutor. ſi excuſationem habet, quicquid impendit, recuperabit à iudice qui eum nominauit. Vi.

h Seueriter.] quia lex Iulia repetũdarũ eũ damnabit, vt ff. ad leg. Iul. repe. l. 3. & 4. Itẽ cõdictione ob turpem cauſam, quãdo accepiſſet pecuniam ob hoc, & cõcuſſionis crimine, vt ſ. de condic. ob tur. cau. l. quod euitandi, actio vero in factũ de calũnia nõ videtur habere locũ, quia non nominauit per pecuniam, licet quidam dicant contra.

i Nominari.] à Titio puta.

k Cogetur.] ex officio iudicis, vel actione in factum generali, vt ff. de vac. mu. l. 1. §. 1. & j. de decuri. l. 2. in fi. & de ſump. recu. l. 1. lib. x.

Quanquam.] CASVS. Nominatus ad tutelam volebat ſe excuſare, iudex nõ admiſit excuſationẽ ſuam, & ideo appellauit. pẽdẽte appellatione factus eſt pubes, an cauſa appellõnis agitari debeat, quæritur? Dicitur quod ſic, propter periculum medij temporis quod effluxit poſt appellationem, vt ſi appareat quod malitioſe ceſſauit, teneatur. alioquin nõ. Vi.

l Detentus.] per ſententiam iudicis.

m Flagitaueris.] quod potes facere, vt & ff. quæ ſentẽ. ſine app.

‡ al. quàm vt litigetur.

app.l.1.§.item cum contra ſacras.

a Examinanda eſt.] ratione præteriti temporis, vt ſi appareat quòd per malitiam ceſſauerit, teneatur, aliàs nō, vt ff.eo. qui teſtamento, & argu. ǰ. tit. 1.l.1.& ff. de vſu.l. tutor. ſic, ff. de vſufr.l. quæ ſitum, & ff. de vſufru. lega. l. ſi mihi vſusfructus, & ff. de ritu. nup. l. ſi quis tutor. §. ſi. & ǰ. ſi pen. ap.l. ſi pater, & ff. ſi tu. uel cura. app.l.1.& 2. & ff. de admini. tuto. l. tutores, §. tutor datus. Sed arg. contra in dicta. l. de ritu nup. l. ſi qs tutor. §. qd ergo.

A tempore hi quorum meminiſti, in adulta ętate agere cœperint: tamen non eo minus cauſa interpoſitæ prouocationis propter periculum adminiſtrationis eius temporis iudiciorũ more examinãda eſt. [a] PP. VIII. Kalen. Nouemb. Ariano & Pappo Conss.

B *Propter litem maioris partis bonorum quis excuſatur à tutela hoc dicit de hoc dic hodie ut in authen. maioris ſupra qui tuto. da. poſ. Salic.*

XVI. Imp. Philippus A. Theodoto.

SI (vt allegas) tutor his datus es cum quibus diſceptationem hæreditatis tibi eſſe proponis, & tempora antiquitus excuſationibus prǽſtituta etiam nunc opitulantur: adire præſidem prouinciæ potes, formæ ſuper ea re ſtatutorum principalium obtemperari pro ſua grauitate iuſſurum. [b] PP. X. Kal. Augu. Peregrino & Aemyliano Conss. C

Datus curator nurui ſuæ, debet ſe excuſare: alias incidit in infamiam. Salic.

XVII. Impp. Gallien. & Valeria. AA. Epagatho.

LIcet orationis [c] ſub diuo Marco habitę verba deficiant: is tamen qui poſt contractas nuptias nurui ſuæ curator datur, excuſare [d] ſe debet, ne manifeſtam † ſententiam [e] eius offendat, & labem pudoris [f] contrahat. Dat. VI. Id. Ianua. Valeriano. II. & Luciano Conss. D

A creatione tutoris nõ appellatur, ſed excuſatio proponitur, & inopia pupilli non excuſat à tutela. Salic.

XVIII. Impp. Diocletianus, & Maximianus AA. & CC. Sabino & alijs.

TVtores nominatos appellationem interponere neceſſe non habere, certiſsimi iuris eſt. [g] Quapropter licet non appellaſti: ſi quam te excuſationẽ habere confidis, intra tempus quod diui Marci conſtitutione prǽſcriptũ ẽ, [h] hac apud præſidem prouincię vti non prohiberis. Nam quòd omnium bonorum patrem pupilli vſumfructum reliquiſſe quondam vxori ſuæ proponis: ad excuſandos vos à tutela non eſt idoneum. [i] Dat. Non. April. CC. Cons.

Debitum matris non excuſat à tutela filij Bald. & Salicetus.

XIX. Iidem AA. & CC. Dionyſio.

INuſitatam rem deſideras, de tutela filię [k] † te dimitti poſtulans, quòd te poſſe contrario tutelæ iudicio [l] matrem eius conuenire contendis. Sine die & Conss.

A cura eius cuius tutor fuit iuſte ſe quis excuſat. Salicetus.

XX. Iidem AA. & CC. Cratino.

CVrator adultis nominatus, quorum tutor antea fueras, inuitus in adminiſtratione teneri non potes. Proinde ſi dies [m] excuſationibus præfinitus nondum exceſsit, vti competẽti defenſione potes [n] S. X. Kal. Decemb. Nicomediæ. CC. Conss.

Communio non excuſat à tutela. Salicetus.

XXI. Iidem AA. & CC. Parammoni.

QVòd res cum vterinis fratribus tibi cõmunes eſſe profitearis, ad excuſationem tutelæ nõ eſt idoneum, cum

SI ut allegas.] CASVS. Nominatus ad tutelam, dicebat ſe controuerſiam habere cum pupillo ſuper omnibus bonis, aut e cõuerſo. & per hoc volebat ſe excuſare, an hoc ſufficiat, quæritur? Dicitur qđ ſic, ſi habet excuſationem intra. l. dies, & opponat, vt inſtit. e. §. item propter litem, & ff. eo. l. propter, in fi. Viui.

b Iuſſurum.] quia admittet excuſationem tuam, vt inſti. eod. §. item propter, & ff. eodem. l. propter.

LIcet.] CASVS. Cum minore annis ſi matrimonium contraxiſti, & ei pater tuus datus fuerit curator, ſi ſe non excuſet, non ſolum offendit orationem diui Marci, qua cauetur quòd gener nõ debet eẽ curator vxoris filij, ſed infamis efficitur. Viuia.

c Licet orationis.] quæ prohibuit tutorem dare ſuam pupillam filio ſuo in vxorem.

d Excuſare.] ut adminiſtret. à decreto enim non ſe excuſat, cum non teneat ipſum, vt s̃. qui dare tut. poſ. l. maritus.

e Sententiam.] quę eſt vt etiam ſi prius eſt vxor, non poſſis poſtea eſſe curator, licet verba de ea quæ erat prius pupilla, dicant. Et ſic no. ubi eadem æquitas, ibi idem ius. ſic, ǰ. ad le. Fal. l. fin.

f Labẽ pudoris.] id eſt efficiatur infamis. & facit, s̃. de interdicto matrimonio. l. 3. & s̃. eo. l. ampliſſimi.

TVtores.] CASVS. Nominatus ad tutelam vel curam, ſi excuſationem ſuam habet, appellare non habet neceſſe, ſed eam proponat intra. l. dies an autem ſufficiat quòd teſtator relinquit vxori ſuæ vſumfru. omniũ bonorum ſuorum, & pupillus nihil habet, quæritur? Dicitur quod non, quia perſonæ nõ rei principaliter datur tutor, vt in ſtitu. qui da. tu. poſ. Viui.

g Certiſſimi iuris eſt.] vt inſtitu. eod. §. qui autem excuſare, & ff. eod. l. quinquaginta.

h Præſcriptũ eſt.] vt & s̃. eod. l. quinquaginta.

i Idoneum.] cum principaliter perſonæ tutor detur, vt inſtit. qui teſta. da. tu. poſ. §. certe, & ff. de admini. tuto. l. cum plures, §. 1. Item de hoc vſufructu non poſſunt hodie fraudari, ut s̃. de inoffi. teſta. authen. nouiſſima.

INuſitatam.] CASVS. Nominatus ad tutelam volebat ſe excuſare per hoc, quòd habebat matrem pupilli obligatam contrario iudicio tutelæ, quia aliquãdo fuerat tutor, & in eam impenderat, nunquid ſufficit talis excuſatio, quæritur? Dicitur quòd non. Viui.

k Filiæ]. ſ. Bertæ.

l Contrario tutelæ iudicio.] vt quia eius tutor fueris, vel ſucceſſiſti ei q eius fuerit tutor. Acc.

CVrator.] CASVS. Si pupilli alicuius tutelam adminiſtraſti, deinde eo facto adulto, curator nominatus fuiſti, an poſſis te excuſare per hoc ꝙ eras ei tutor? Dicit ꝙ ſic: & eã oppones ab eo tẽpore quo ſciuiſti te curatorẽ nominatum. Viuia.

m Dies] qui currit à die cõfirmationis, vt ff. eo. l. Caius.

n Potes.] ut inſti. e. §. qui tutelam, & ff. eo. l. Caius, ſed fallit in liberto, vt s̃. eo. l. libertos.

QVod res.] CASVS. Tres habebas fratres vterinos, ſi datus fueris eis tutor, non poteris te excuſare per hoc, quod habeas cum eis aliquas res, cum dato curatore poſſit diuiſio fieri. Viuianus.

† al. manifeſte.

Ius idem ſit, vbi eſt eadem æquitas,

Tutor principaliter perſonæ datur.

† filij.

a Poſſit.] vt inſtitut. de aucto. tut. §. fin. & ſupra de in lit. dan. tu. l. 1. & 2. & facit ſupra eod. l. neque à tutela. Et poteſt dici quòd nec per authen. illam minoris, quæ eſt ſupra qui da. tut. poſ. corrigatur hęc, cum de perſonali obligatione loquatur.

Tutor vel curator an poſſit eſſe habens rem communem cum pupillo ſeu adulto.

ADDITIO Contrarium tenet glo. 1. in verſi. item quid ſi habet res communes ſecum, &c. in dicta auth. minoris, quam gloſ. in hoc communiter docto. approbant, vt ibi teſtatur Barto. quia in communione oritur quidam quaſi cõtractus producens obligationem & actionem communi diuidundo, & ſic poteſt dici debitor & creditor, & per conſequens nõ poteſt hodie eſſe tutor vel curator per dictam authen. minoris, vbi latius vide de hoc per eundem Bar. in ver. quærit glo. quid ſi habet &c.

SI tutor.] CASVS Si nominatus ad tutelam ſe excuſet, & cum excuſatione ſua fuerit abſolutus, an periculum adminiſtrationis ad eum ſpectare debeat, quæritur? Dicitur quòd non. Viu.

b Abſolutus es.] etiam iniuſte, dummodo non per malitiam, & ſic ſententia quodammodo facit ius.

HVmanitatis.] CASVS. Nominatus ad tutelam vel curam ſi velit ſe excuſare per hoc, quod pupillus litem habeat cum ſorore ſua, quò l præſumi poſſet quod ratione affectionis pateretur ſe ſuperari, an ſit audiendus, quæritur? Dicitur quòd ſic, & ei dandus eſt alius tutor, qui propter affectionem defendere pupillum non impediatur.

c Actionum.] ſcilicet ſuſcipiendarum.

harũ diuiſio curatore dato fieri poſſit. [a] XVIII. Kal. Ianuar. Nicomediæ. CC. Conſs.

Periculum tutelæ non ſpectat ad eũ cuius excuſatio fuit approbata. Sa.

XXII. Iidem Augusti & Cæſares Hermodoro.

SI tutor nominatus decreto præſidis, habens excuſationẽ abſolutus es: [b] ad te non pertinere periculum adminiſtrationis, manifeſtum eſt. Dat. XIII. Kal. Ia. Nicomediæ. CC. Côſs.

Non cogitur quis ſuſcipere tutelã vel patrocinium contra fratres, vel filios fratris, nec etiam diceretur confidatus in cauſa. Bal. Vel ſic: Propter magnam litem quã habet ſoror creati tutoris cum pupillo, poteſt ipſe à tutela excuſari. Salicetus.

XXIII. Iidem AA. & CC. Neophyto.

HVmanitatis ac religionis ratio nõ permittit, vt aduerſus ſororẽ, vel filios ſororis actionũ [c] neceſſitates [d] tutelæ [e] occaſione ſuſcipias: [f] cũ & ipſius etiam pupilli cui tutor datus es, aliud exigere videatur vtilitas. ſ. vt eum tutorem [g] potius habeat, qui ad defenſionem eius non inhibeatur affectu.

¶ Iuxta formã igitur quã cõſulti dedimus, prætorẽ [i] adiri oportet: vt & iuſto tuo deſiderio, & pupilli ipſius commodo conſulatur. S. VI. Kalen. Februa. Sirmij Tuſco & Anulino. Conſs.

Nauicularij excuſantur à tutela extraneorum: non eorum qui ſunt de corpore ſuo. Salicetus.

XXIIII. Impp. Arcadius & Honor. AA. Flauiano præfecto prætorio.

A tutorem. vel detur curator.

b Affectu.] hic conſanguinitas inducit ſuſpicionem. ſic & ff. de iniur. l. lex Cornelia, & ff. de iuriſdic. omnium iudi. l. qui iuriſdictioni, & argu. ff. de procurato. l. aut affinitate. quandoque econtra remouet, ut ff. de ritu nupt. l. nõ ſolum, §. de illo.

Cõſanguinitas inſpicionẽ quandoqs remouet.

EXcuſationem nauicularijs tutelæ ſiue curę hactenus ipſis tribuimus, vt in huiuſmodi officijs minoribus ſui tantum corporis obligentur. [k] Dat. III. Nonas Mart. Mediolani. AA. Conſs.

Conſiliarij principis excuſantur à tutela. Salicetus.

B XXV. Imp. Anaſta. A. Antiocho præpoſito ſacri cubiculi.

VIros clariſſimos ſacri noſtri palatij ſilẽtiarios circa latus noſtrum militãtes, de tutelis & curationibus excuſari † ſancimus. [l] Dat. Kal. Ianua. Ioanne & Aſclepione Conſs.

i Prætorẽ.] quo auctore hæc fiant. ipſo enim iure datio tenet, & facit. ī. de lib. cau. l. ſi filium.

k EXcuſationẽ.] Obligẽtur.] ſic & infra de excu. vete. l. 2. & ff. eod. l. non tantum, §. eos, & §. fin. Et ſunt nauicularij, qui publicas naues faciunt, vel conducunt, ff. de iur. immu. l. ſemper, §. negociatores, & §. immunitates, & §. diuus.

Nauicularij qui ſint.

l VIros. Sancimus.] Etiam ſi inceperunt iam adminiſtrare, vt ff. eod. l. iuriſperitos, in princip. & ff. de mino. l. verum, §. ex facto, & infra de ſilẽ. l. fina. lib. xij.

† Sic excuſatur clericus à ſeũdẽtia beneficit ſui quando eſt in ſeruitio epiſcopi, vt ca. de cætero, de cle. non reſi.

TITVLVS LXIII.

SI TVTOR VEL CVRAtor falſis allegationibus excuſatus ſit.

Excuſatio conceſſa ob falſas allegationes, ipſo iure non tenet. Bar. Vel ſic: Approbatio excuſationis ex falſis allegationibus interpoſita, non prodeſt tutori, & ideo periculum tutelæ ſpectat ad eum. Salic.

C I. Imp. Alexander A. Symmacho & Diotimo.

SI abſẽtib[m] neceſſarijs [n] perſonis, vel his qui ſua ſpõte [o] vos defendere volebant, non competentibus [p] allegationibus qui vobis tutores aut curatores dati erant, liberati eſſe à munere viſi ſunt: ne eis circumueniſſe iudicis religionẽ proſit, [q] præſes prouinciæ audiet vos: & ſi iniuſtum [r] decretum extorſiſſe eos apparuerit, exinde ad eos pe

D

SI TVTOR VEL curator falſis allegationibus &c.

SI abſentibus] CASVS Noiat' ad tutelã abſentib' parẽtibus pupilli qui eum debebãt defendere, falſam excuſationẽ prætendebat, forte dicendo quod habebat tres liberos, cum eſſet Romanus, & non habebat niſi duos, & abſolutus ẽ. ſi poſtea appareat eum falſo ſe excuſaſſe, & iudicem circũueniſſe, periculum adminiſtrationis ad eum pertinebit ab eo tempore quo datus erat tutor. Viuia.

m Si abſẽtibus] maxime, vt ff. de re iudica. l. acta. §. contra.

n Neceſſarijs.] id eſt cõſanguineis, vt ff. de iuſti. & iu. l. ſi. vel curatoribus q in talem cauſam dantur, ut inſtit. de auctor. tuto. § fina.

d Neceſſitates.] cum ipſe pupillus ſit debitor ſororis tuę vel filiorum ſororis.

e Tutelæ.] quã habes, à qua nõ excuſas te, vt ſ. e. l. neq;.

f Suſcipias.] ex hac litera uidetur ſolui qđ' quæritur, an quis poſſit cõpelli poſtulare cõtra fratres, vel ſorores, vel eorũ filios. Itẽ an vaſſallus ſit excuſatus, ſi domino ſuo non pateat contra fratrem, vel ſororem, vel eorũ filios.

g Tutorem.] & ſic datur alius tutor, id eſt alium habeat

o Sponte.] quicunque ſint, argu. ff. qui. ex cau. in poſſ. ea. l. hæc autem, in principio.

p Non competentibus.] id eſt falſis, vel iniuſtis.

q Proſit.] ſic ī. de tranſac. l. tranſactione. 2. & ī. ſi contra ius vel vti. publ. l. & ſi non cognitio.

r Et ſi iniuſtum.] id eſt iniuſte, vel iniuſtum, ſic, ff. de re iudi. l. 4. §. condemnatum.

Ex quo

a Ex quo dati ſunt.] vt inſtitu. de excuſa. tu. §. fi. & ī. de prædi. mi. l. & ſi præſes, & argu. ſ. titu. 1. l. quanquam, & ff. de admi. tut. l. 1. 2. reſpon. & l. quidam, §. fi. & facit ff. de mi. l. verum, §. ex facto, & ff. de ritu nupt. l. ſi quis tutor, in principio.

A excuſare ſe debet ne medij temporis periculo adſtringatur, quod ſi non fecerit conuenietur, ſed poſtulabit ille qui interim adminiſtrauit, ut prius conueniatur. Viuianus.

d Ad tempus.] ſed reuerſi ſtatim reaſſumunt: ſecus in his qui abſentes vocantur, vt inſti. eod. § item hi qui reipublicę, & ī. l. proxi.

Tutores.] CASVS. Si tutor vel curator poſtquã incępit adminiſtrare, ſe excuſauerit, nõ valet excuſatio, licet legitima fuiſſet. Viu.

b Manifeſtũ eſt.] licet enim legitimã habeat excuſationem, amittit eam ſi cœperit adminiſtrare, ut hic, & ff. de excuſa. tut. l. non tantum, §. vacare, niſi in caſibus. Primus inſtitu. §. pe. Secundus, ff. de mino. l. verum, §. ex facto. Tertius, ſupra, tit. 1. l. fi. Quartus, ff. eod. iuriſperitos. Alius in l. poſt ſuſceptam. Item no. q etiam ſi vera ſit excuſatio, & non iuſta, non prodeſt, & eſt ſpeciale fauore minoris, vt ſententia contra ius eius lata, nõ præiudicet ei, ut hic, & ſ. l. proxi. ſecus in maiore, vt ſ. tit. 1. l. quinquaginta. Item nota quod prætextu falſæ allegationis indiſtinctè retractatur ſententia, ſiue fuit de falſo quæſitum, ſiue nõ, ut hic, quod ſecus eſt aliàs ſi prius fuit de falſo quæſitum, vt ſ. de fide inſtru. l. fi. in fin.

Tutelam ſumpta etiam adminiſtratione quãdoque deſerere licet.

Sententia contra ius minoris lata, ei nõ prẹiudicat.

Si vt proponis.] CASVS. Si tutor vel curator de facto ſe excuſet, & iudex gratiã vel amore eius admiſit, & à tutela abſoluerit, nihilo minus adhuc tutor permanebit, habita abſolutione pro nulla. Viuianus.

c Ambitione.] quia iudici dignitatẽ promiſit, vt gratioſam daret ſententiam, & ſic eſt contra, ff. ad Trebel. l. ſeruo inuito, §. cum prętor. Solu. hoc ſpeciale hic fauore pupillorum. Si vero per pecuniam, tunc nullius ſententia teneret, vt infra, quando prouo. non eſt neceſ. l. venales.

Sententia venalis nõ tenet.

riculum adminiſtrationis pertinere pronũciabit, ex quo dati ſunt.[a] PP. XII. K. Maij, Maximo. II. & Aeliano Conss.

Poſt ſumptam adminiſtrationem fruſtra quis ſe excuſat. Salicetus.

II. Imp. Philippus A. & Philippus C. Aulizano.

Tutores quos poſtea quàm bona pupillorum adminiſtrauerunt, à præſide prouinciæ quaſi re integra excuſari ſe impetraſſe aſſeueras, periculum adminiſtrationis euitare minime poſſe, manifeſtum eſt.[b] PP. XIIII. Kalend. Iun. Philippo A. & Titiano Conss. B

Excuſatio per ambitionem obtenta, non prodeſt. Salicetus.

III. Idem A. & C. Octauio.

Si (vt proponis) pars diuerſa ab adminiſtratione tutelæ ſeu curæ tuæ, itẽque fratris tui ambitione[c] potius quàm iuris ratione ſe excuſauit: periculo iniuncti muneris minime liberata eſt. Sine die & conſule. C

TITVLVS LXIIII.

SI TVTOR VEL CVRATOR REIPUBLICÆ CAUSA ABERIT.

A tutela ſuſcepta debet tutor petere ſe excuſari ſi ſit abſuturus reipublicæ cauſa: aliàs periculũ ſpectat ad ipſum & reuerſi, a noua tutela ſuſcipiẽda habent vacationem per annum. h. d. totus titulus. Salic.

I. Imp. Gordianus A. Guttio.

Qui tutores vel curatores dati, reipublicæ cauſa abfuturi ſunt, ad tempus[d] ſe excuſare debent à tutela,[e] ne etiã medij temporis periculo obſtringantur. Quod quidem ſi tu feciſti, eius interualli quo abfuiſti, periculum non debes pertimeſcere. Quod ſi id prætermiſiſti,[f] vt priore loco is conueniatur qui adminiſtrauit, de iure poſtulabis.[g] PP. Idib. Mart. Gordiano. A. & Auiola Conss.

II. Idem A. Reginio.

Certum eſt[h] eos qui reipublicæ cauſa abeſſe deſierunt, ab oĩ noua tutela anno vacare debere. PP. V. Kal. Mar. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.

TITVLVS LXV.

DE EXCVSATIONIBVS VETERANORUM.

Veterani excuſantur à tutelis præterquam filiorum veteranorum, vel commilitonum ſuorum: & vnam tantum tunc ſuſcipere compelluntur. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Saturnino.

Qui cauſaria miſſione[i] ſacramẽto poſt viginti[k] annorum ſtipẽdia ſoluũtur, & integram famam retinent: ad publica priuilegia veteranis cõceſſa pertinent.[l] PP. VII. Id. Auguſt. Antonino A. IIII. & Balbino Conss. D

Licet lex vel ſtatutum dicat quòd aliquis nõ poſſit compelli, debet intelligi cum vtitur ſuis defenſionibus: aliàs poteſt cogi. Bal.

II. Imp. Gordianus A. Celeri veterano.

his qui abſentes vocantur, vt inſti. eod. § item hi qui reipublicę, & ī. l. proxi.

e A tutela.] & petere curatorẽ, vt d. §. & facit ſ. de excuſa. tut. l. ampliſſimi.

f Prætermiſiſti.] id eſt ad tempus non te excuſaſti.

g Poſtulabis.] hic dic vt ſ. ſi tut. non geſ. l. 1. nec eſt contra, inſtit. de cu. §. fi. quia ibi de actore dicit conſtituto periculo abſentis, hic de curatore.

Certum.] CASVS. Ei qui abfuit reipub. cauſa, & & reuerſus eſt, datur annus, vt a tutela ſe excuſet. Vel habet excuſationem à noua tutela à tempore reuerſionis. Viuia.

h Certum eſt.] vt inſtit. eod. §. item hi qui reipublicæ.

DE EXCVSATIONIBUS VETERANORUM.

Qui cauſaria.] CASVS. Miles q viginti annis ſtetit cũ principe, ſi ex honeſta cauſa remittatur, puta cauſa infirmitatis, idem priuilegiũ habet quod veteranus, quia ſicut à tutela non ſui corporis excuſatur, ita à tutela miſſus aliorum excuſationẽ habet, ne ſit tutor, quam opponet, & intra dies ab eo tempore quo ſcit ſe datum tutorem, & hoc in l. ſeq. Viuia.

i Miſſione.] triplex eſt miſſio, vt ff. de his qui not. infa. l. 2. §. ignominiæ. ſed qui ignominia mittitur, ab vrbicis excuſatur tutelis, vt ff. de excu. tut. l. ſed & milites. §. ſed & ignominia. aliàs, ſcribit autem Vlpianus.

k poſt uiginti.] quid ſi ante? Non idem, vt ī. de his qui non imple. ſtipen. l. fi. lib. x.

l Pertinẽt.] quæ multa ſunt, vt ī. quando prouo. non eſt neceſſ. l. veteranis, & ff. de priuile. vete. per totum.

Si tutor vel curator reipublicæ cauſa aberit.

Qui tutores.] CASVS. Si tutor datus pendente tutela reipub. cauſa abeſſe cœpit, tũ

a Qvod placuit. Compelli.] facit s. de excuſa. tut. l. penul. & ff. eo. l. administrantes, §. fi. & l. fi. j. quando prouoca. non eſt neceſ. l. veteranis, & ff. de procu. l. filiusfamil. §. veterani. Item facit ff. de teſti. l. ex eo.

A

e Pater. Septuaginta] vt & ff. e. l. excuſantur, in prin. ſic in teſte, vt ff. de teſtibus, l. in uiti: ſecus in alto publico perſonali munere, ut à lv. annis s. excuſentur, vt j. qui ęta te. l. fi. lib. x.

QVI NVMERO liberorum ſe excuſant.

Qvi ad tutelā.] CASVS. Aliquis habens Romæ liberos tres īcolumes, aut quatuor ī Italia, aut quinq; in prouincia, an liberatur ab onere tutelæ? Et dicitur quòd ſic, Viuia.

b Qui ad tutelam.] Idem habes inſti. eo. in princip. & j. de his qui nume. lib. l. fi. lib. x. ſecus in patrimonialibus, vt in eo. titul. l. 2.

Neque filia.] CASVS. Liberi proſunt patri, vt ſuperiori l. proxima, ſed ſi quis habet filiam, & ex ea nepotes, ſi illa decedat, an nepotes proſint auo materno, quæritur? Dicitur quòd non, ſed patri. Viuia.

c Nepotes.] ex filia, & eſt plana. Vel dic ex filio, ſed tūc mortuo patre proficerēt auo, vt vnius loco numerentur, vt inſti. eo. in prin. & ff. eo. l. excuſantur, §. 2.

QVI MORBO ſe excuſant.

d Lvminibus. Excuſationē.] vt j. qui morbo. l. 1. lib. x. & s. qui da tu. poſſ. l. luminibus, & ff. cod. poſt ſuſceptā. & impropriè poteſt dici excuſatio, cum & ſi vellent, non poſſent, vt dictis ll. continentur. ſic inſtitu. eodem, §. minores. Item ſecus in patrimonialibus muneribus, vt ff. de decurio. l. honores, §. 2. ſed ex poſtfacto excus non deſinit, vt ff de aucto. tut. & ſi tutor. Item ſecus ſi vnum tantum oculum amiſit, vt ſupra de excuſa. tuto. l. fra ter.

Qvod placuit veteranos tantummodo cō veterani filiorum ſeu militum, & quidē vnā tutelam ſeu curam eodem tempore adminiſtrare cōpelli: a eò pertinet, vt ſi alijs dati fuerint, intra ſolennia tempora cauſas excuſationis ad competentē iudicem deferant. PP. III. Kal. Iul. Gordiano. A. & Auiola Conss.

TITVLVS LXVI.

QVI NVMERO LIBERORVM ſe excuſant.

Tres liberi in Roma, quatuor in Italia, quinque in prouincia, excuſant parentes a tutela: & mortui non computantur, neque nepotes ex filio ſuperſtite. hoc dicit totus tit. quod not. Sal.

I. Imp. Seuerus & Antoninus A. Herodiano.

Qvi ad tutelam b vel curam vocantur, Romæ quidem triū liberorū incolumium numero, de quorum etiam ſtatu non ambigitur: in Italia vero quatuor, in prouincijs autē quinque, habent excuſationem. PP. Non. April. Geta, & Plautiano Conss.

II. Imp. Antoninus A. Marcello.

Neque filia amiſſa numero prodeſt ad declinanda municipalia munera, neque nepotes c numerantur, quorum pater ſupereſt, cū ſuo noīe patri proſint. Dat. Id. Iun. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

TITVLVS LXVII.

QVI MORBO SE excuſant.

Propter morbos hic ſcriptos quis excuſatur à tutela vel cura. Sal.

I. Impp. Philip pus A. & Philip pus C. ...

Lvminibus captus, aut ſurdus, aut mutus, aut furioſus, aut perpetua valetudine tentus, tutelæ ſeu curæ excuſationē d habet. PP. XIII. Kal. April. Præſente & Albino Cōss.

TITVLVS LXVIII.

QVI ÆTATE SE excuſant.

Septuagenarius excuſatur à tutela & cura: Sal.

B I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Seuero.

Pater tuus ſi maior eſt annis ſeptuaginta, e ad tutelam ſeu curā euocatus, excuſare ſe ſolēniter pōt. PP. V. Idus Septemb. Chilone & Libone Conss.

TITVLVS LXIX.

QVI NVMERO TVTELARUM ſe excuſant.

C *Plura imperfecta non faciunt vnū perfectum. ad hoc allegatur. Bal. Vel ſic: Tria onera tutelarum non affectata, excuſationem prabent a quocūque, quandiu durant, & dua imperfecta excuſationes diuerſi generis non faciunt vnam perfectam. Sal.*

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Pompeiano.

Si tres f tutelas vel curas codē tēpore nō defuncto riè g ſuſceptas adminiſtras: onere D quartæ tutelæ ſeu curationis pupillorū ſeu adoleſcētiū non grauaberis. Finito aūt officio pubertate pupillorum, vel ætate adoleſcētium, aliæ ſubſtitui poſſunt, licet nondum ratio tutelæ ſeu curæ adminiſtratæ reddita ſit. Sed imperfectæ diuerſæ ſpecies vacationis, licet permixtæ, ad excuſationē non proficiunt. h Scire igitur

QVI NVMERO tutelarum ſe excuſant.

Si tres.] CASVS. Habens tres tutelas, uel curas, à quarta vacationem habet. ſi vero finitæ ſunt, alia poterit ſurrogari. Si vero qs habeat duos filios, & duas tutelas cum iſtę tutelæ ſint imperfectæ, an faciant vnā perfectā? Dicitur quod nō. Vi.

f Si tres.] quandoq; non ſufficiunt, & quandoque vna ſufficit, & ſic arbitrio iudicis relinquitur, vt ff. eo. l. ſi is qui. §. penulti.

g Nō defunctorie.] id eſt trāſitoriè, quia ſecus ſi tranſitoriè, quia debent finiri cito, vt & ff. eo. l. nō tantum, in princip. Vel dic, id eſt nō affectatè, vt & ff. eo. l. tria, & inſtit. eo. §. item tria.

h Non proficiunt.] niſi ſint eiuſdem generis, vt duæ tutelę, & duæ curæ, vt ff. e. l. excuſantur, §. amplius. Et no. hic, quæ non proſunt ſingula, nec multa iuuāt, ſic ff. de iuriſdi. om. iudic. l. ſi idem, & s. de vſu. l. vluræ, & j. de donat. l. ſancimus §. ſi quis autem. Sed argu. cōtra s. de probatio. l. inſtrumenta, & ff. de vſur. l. ſtipulatus, & in authē. de fide inſtrumen. §. ſi vero adminiſtrator, & §. ſi vero nullus, col. vj. & j. de inſtit. & ſubſtit. l. ſi pater. nam nec inſtitutio ſub conditione per ſe ſine exhæredatione, nec econtra valet, ſed ſimul ſic. Et facit ad teſtes diuerſa probantes.

ADDITIO Vi deas pulchram gloſſam. 3. quæſt. ix. in cap. nihilo minus, & gloſſam fin. in l. ob

Teſtes ſingulares non probant.

Lob carmen, in fi. ff. de teſtibus, & text. in c. dilectus, ex- A tra de elect.

DE CVRATORE FVRIOSI, VEL PRODIGI.

Cõtinuatio. *Dictum eſt ſupra de curatoribus minorum, ſequitur videre de curatore earum perſonarum quæ propter furorem vel propter prodigalitatem rebus ſuis ſupereſſe non poſſunt. Azo.*

a Curatores. impleta] vere, non tunc, vt s. de his qui ve. æta. impe. l. fi. Quid ergo ſi fuerit minor xxv. annis? Reſpon. vt minori detur tutor, vel curator, non vt furioſo, vt ff. de tut. l. qui habet, in prin.

b Prodigis.] q neq; tẽpus neque finem habẽt expenſarum, vt ff. eo. l. 1 §. 1.

c Furioſis.] qui loco abſentium ſunt, vt ff. de reg. iur. l. vbi nõ §. fi. ſic ergo & abſenti datur, vt ff. qui bus ex cau. ma. l. ab hoſtibus, in prin. & j. de cap. l. 3. Item & datur luxurioſè viuenti, vt ff. eod. l. & mulieri, & ſimilibus, vt inſtitu. de curato. §. 2.

d Solent.] an ante dationem curatoris poteſt contrahi cum prodigo poſt interdictionem bonorum? Certe non puto, licet ſit arg. contra s. de in integrũ reſti. mino. l. ſi curatorẽ, in eo quòd ibi aſſimilat minorem habentem curatorem, prodigo. Vel dic q non poteſt extunc cum eo cõtrahi, quia facta interdictione eſt prodigus in curatione agnatorum, vt not. dominus Azo in ſumma huius tit. §. in prodigis autem. Item an teneat datio ſi detur vt furioſo cum furioſus non ſit? Argu. quòd non. ff. de tutoribus & curato. da. ab his, l. Seiæ. Quidam contra, quia ibi propter ætatem dabatur.

Prodigus poſt interdictionẽ bonorum antequam ſibi detur curator, an poſſit contrahere.

debes eum qui duos filios habet, & duas tutelas adminiſtrat, excuſationẽ non mereri. PP. IIII. Idus Octobr. Antonino A. II. & Geta. II Conſs.

TITVLVS LXX.

DE CVRATORE FVrioſi, vel prodigi.

Finita cauſa naturali inſpicitur cauſa accidentalis. Bal. Vel ſic: Poſt. B xxv. annum datur curator furioſo, vel prodigo. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Marcianæ.

Curatores impleta[a] legitima ætate prodigis[b] vel furioſis[c] ſolent[d] tribui. PP. IIII. Kalend. Aug. Meſſala & Sabino Conſs.

Iura loquentia de minoribus, extenduntur ad furioſos & prodigos. Bal. Vel ſic: Res furioſi nõ alienatur ſine decreto, ſicut nec res pupilli. Sal.

II. Imp. Gordianus A. Aurio. C

Orationis[e] diui Seueri beneficium quo poſſeſsiones ruſticas ſine decreto pręſidis pupillorũ ſeu adoleſcentiũ[f] diſtrahi vel obligari prohibitũ eſt, non iniuria etiam ad agnatum[g] furioſi porrigitur.

¶ Si igitur citra decretum præſidis fundus mente capti etiam ab agnato eius tibi pignori nexus eſt, vinculum pignoris in eo non conſiſtit:[h] vtilẽ tamen ad uerſus eũ perſonalẽ[i] actionem, ſi ob eius vtilitatẽ pecunia mutua accepta ẽ, poteris habere. I. P. Ka. Ianua. Pio & Pontiano Conſs.

Ad petitionem filij datur curator patri mente capto. Bald. Vel ſic: Per procuratorem furioſi, vel mente capti poteſt reſtitui in integrum. Salic.

III. Idem A. Aurelię.

Si pater tuus mentis cõpos non eſt, pete ei[k] curatores, per quos ſi qd geſtum eſt quod reuocari oporteat, cauſa cognita in priſtinum ſtatum reſtitui poſsit.[l] PP. VII. Id. April. Gord. A. & Auiola Cõss.

Mater non poteſt adminiſtrare res filij furioſi, vel mente capti, nec filium obligare. Bal. Vel ſic: Furioſi nulla eſt repudiatio matrimonij. nec mater præiudicat filio ſi non ſit eius adminiſtratrix. Salic.

IIII. Impp. Diocle. & Maximian. AA. Aſclepiodoto.

Cum repudiante[m] furioſa ſui iuris cõſtituta[n] maritum,[o] qui ſolus repudiare potuit,[p] quondam matrem furioſæ marito quondam eius inſtrumẽta confeciſſe ſignifices: intelligis nihil eam contra furioſam diſponere potuiſſe, cum eius ad eam iure non pertinuerit defenſio.[q] S. Idib. April.

e Orationis.] CASVS. Tutor vel curator prædium minoris ſine decreto alienare vel obligare non poteſt, & hoc oratione diui Seueri cauetur. ſed an huiuſmodi oratio extendatur ad cura. furioſi & prodigi, vt ille ſine decreto alienare non poſſit, quæritur? Dicitur quod ſic, vnde ſi obligetur, non tenet pignoris obligatio, creditor tamen habet perſonalem actionem aduerſus furioſum vel prodigum, ſi pecunia in vtilitatem ſuam fuerit conuerſa.

e Orationis] quæ eſt, ff. de reb. eo. l. 1. circa principium.

f Adoleſcentium.] videtur ergo ex eo quod eſt hic, & ff. de reb. eo. l. 1. circa principium, quòd oratio pertineat quo ad verba & quo ad ſententiã ad tutorem & curatorem, ſed ad curatorem furioſi ſola ſententia, & hoc dicunt quidam. Sed tu dic quo ad ſententiam intelligi hæc prædicta, vt d. l. ff. de re. eo. l. 1. & intellige de curatore non quo ad verba, vt ff. de re. eo. l qui neq; te.

g Ad agnatum.] eundemque curatorem, & idem in alijs rebus quæ prohibẽtur alienari, vt s. de admini. tut. l. lex quæ, ſecundum H. & forte idem in pręſcriptione & alijs beneficijs quę minoribus dantur, vt s. in quib. cau. reſti. in in teg. non eſt ne. l. fi.

h Non conſiſtit] Sed contra ff. eod. l. pignus, vbi dicit poſſe obligari, ſed ibi cum decreto intellige.

i Perſonalem.] vt s. quando ex fac. tu. l. ſi in rem, & j. de vſucap. pro empt. l. eum, ſed & retentio nẽ pignoris habet, vt ff. de rebus eo. l. ſi pupillorum, §. penult. & l. ſi fundum §. fina. & infra titu. 1. l. vtere.

Si pater.] CASVS. In hac lege dicitur quod filius patri mente capto curatorem petere debet, per quem ſi quid alienatum eſt, reuocari poſſit.

k Pete ei.] ſed & tu potes eſſe curator, vt ff eod. l. 1. in fi. & l. 2. & l. 4.

† In ſcriptis noſtris exe. legitur.

l Poſſit.] per iudicem.

Cum repudiãte.] CASVS. Si maritus vxorem ſuã a patre emancipatam, furioſam repudiauerit, & mater vi ro pactum fecerit de non reddenda dote, vel alijs rebus filiæ, an præiudicet, quæritur? Dicitur quòd non. Vel pone caſum aliter ut in gloſ.

Cum repudiante furioſam ſui iuris conſtitutam marito quę, &c.

Caſum ponit.

m Cum repudiante.] Delata fuit hæreditas viro & vxori furioſa, mater eius repudiauit, non po eſt, ſed vir ſic. Ioan. quod non placet, ſed de repudio matrimonij dicit.

n Conſtituta.] idem multo magis de ea quæ eſt in poteſtate. ſed de hac dubitatur, quia plus iuris mater in ea habere videtur quam in ea quæ eſt in poteſtate.

o Maritum.] aliàs marito, ſecundum Ioan. & tunc vnũ marito abundat. Vel non abundat, & tunc dic, repudiauit hæreditatem marito ſecum inſtituto, vt eam hæreditatem ſibi haberet.

p Repudiare potuit.] hæreditatem ſecundum Ioan. Tu dic, id eſt vxorem, ſcilicet non furioſam. Vel dic etiam furioſam, ſi modo furor tantus eſt, vt iocari non poſſit, vt ff. ſol. matri. l. ſi cum dotem, §. ſi maritus. & ff. de repud. l. Iulianus.

q Defenſio.] ſic ff. de neg. geſt. l. qui aliena §. quanquam, & ff. de reg. iur. l. fœminæ, niſi ſit tutrix, vt s. quãdo mu. tu. of.

tu.offic.ſun.po.authen.matri & auiæ.

NE lucrum.] CASVS Olim ſi pater duos habens filios vnum emanciparet: ille fratri ſuo ſuccedere nõ poterat. hodie ſecus eſt quia emancipatus ſuccedere poteſt, vnde cum emolumentum ſentit, onus debet ſentire, quòd vocabitur ad tutelam fratris ſui furioſi.

a Antea.] id eſt ante noſtra tempora, ſcilicet per l. xij. tab. ſed per Iuſtinia. ſuccedit, vt ĩ. de legit. hære. l. fin. in fi.

b Tutelæ.] immo & de tutela diximus in d. l. de leg. hære. l. fi. in fi. vnde dic tutelæ, id eſt curę furioſorũ, vt ſubijcit. vel nihil videmur dixiſſe, niſi plene dicamus, arg. ĩ. e. ad Sil. l. pen. in fi. & facit, ĩ. de leg. tut. l. frater, & ĩ. de leg. hære. l. de emancipatis.

c Eos.] ſcilicet emãcipatos.

d Duodecim.] id eſt ac ſi lege xij. tab. vocarentur.

† Salic. dicit hanc l. multum bene probare ꝙ de mente legis 12. tabularum etiam edictum ſucceſſoriũ habeat locum hodie ĩ ſuis, quibus à iure ciuili datum eſt beneficium abſtinendi. Diuiſio.

CVm alijs s.] Primò diſputatio antiqua. Secundò deciſio noua diſtinguendo. ſecũda ibi, nos itaque. Sali. CASVS. Cum quis furioſus eſt, aut perpetuo, aut ad tempus, primo caſu curator adminiſtrare debet continue, nec eius cura finitur. Si autẽ dilucida habeat interualla, an interim debeat ceſſare cura? Dicitur quòd certũ eſt conſtitutum, ſed in dilucido interuallo hæreditatem adire, vel contrahere poteſt ſine auctoritate curatoris.

e Impoſſibile.] id eſt difficile, ſic ff. de his qui deiece. vel eff. l. 2.

Impoſſibile quandoque ꝓ difficili ponitur.

f Remotus.] ſed non eſt.

g Viuit.] contra, ff. eod. l. 1. §. 1. ubi dicit durare & finiri cum furore. ſed hoc corrigit. vel ibi quo ad exercitium, & hic ſecũdum illam, vel ibi non habebat interualla.

h Competunt.] vt teſtamentum, vt ĩ. qui teſta. face. poſ l. furioſum.

i Stimulis.] id eſt cum ſtimulis.

k In contractu.] quem habuit tempore ſanæ mentis, ut per traditionẽ vel quid ſimile impleatur à curatore: nõ autem intelligas de eo quem habet tempore furoris, quia ibi ſolus curator ſufficit, vt ff. de re. iu. l. in negocijs. Vel loquitur ſecundum quorundã opinionẽ quæ tangitur, ĩ. l. ꝓx. §. ſin autem ex alia, prope finem, §. Vel dic contractus à ſe curatore faciendos.

l Crebra.] Nota aliquid cõſtitui nimiæ frequentiæ vitandæ cauſa. ſic ĩ. de bonis quæ lib. l. fi. §. penult. vt ſic infinitas euitetur, ſic ĩ. de ſacroſan. eccleſ. l. vt inter.

Byzantij AA. Conss.

Frater eſt legitimus curator fratris furioſi, vel mente capti. Bald. Vel ſic: Fratres emancipati qui hodie vocantur ad ſucceſſionem ſororum, eis furẽtibus ſunt curatores legitimi. Sal.

V Imp. Anaſtaſius A. ad populum.

NE lucrum quidem antea[a] indebitæ ſucceſſionis emãcipato vel emãcipatis deputaſſe, nihil vero de oneribus tutelæ[b] proſpexiſſe videamur: curatores nihilo minus eos[c] pro duodecim[d] tabularum lege furioſis fratribus & ſororibus, vtpote legitimos exiſtere,† hac legis ſanctione decernimus.

Curator furioſi habentis dilucida interualla, dicitur curator etiam dũ iſte habet dilucida interualla: tamẽ adminiſtrare non poteſt. vna eſt ergo cura continua, ſed adminiſtratio eſt diſcontinua. Bald. Vel ſic: Curator datus furioſo habenti dilucida interualla, non deſinit curator eſſe tempore quo ille ſanæ mentis efficitur: ſed exercitium adminiſtrationis ſibi non competit. & poteſt tunc ille cui curator eſt datus, omnia per ſe agere: ſed furore ſuperueniente exercitium reſtituitur curatori. Salic.

VI. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm alijs quidem hominibus continuum furoris infortunium accidat, alios autem morbus non ſine laxamento aggrediatur, ſed in quibuſdam temporibus quædam eis intermiſsio perueniat, & in hoc ipſo multa ſit differentia, vt quibuſdam breues inducias, alijs maiores ab huiuſmodi vitio indulcantur: antiquitas diſputabat, vtrumne in medijs furoris interuallis permaneret eis curatoris interceſſio, an cum furore quieſcẽte finita, iterum morbo aduenienteredintegraretur. ¶ Nos itaque eius ambiguitatem decidentes, ſancimus (cum incertum eſt in hmõi furioſis hominibus, quãdo reſipuerint, ſiue ex longo, ſiue ex propinquo ſpacio, & impoſsibile[e] eſt & in cõfinio furoris, & ſanitatis eum ſæpius conſtitui, & poſt longum tempus ſub eadem eſſe varietate, vt in quibuſdam videatur etiam penè furor eſſe remotus[f]) curatoris creationem nõ eſſe finiendam, ſed manere quidem eum, donec talis furioſus viuit:[g] quia non eſt penè tempus in quo huiuſmodi morbus deſperatur: ſed per interualla quæ perfectiſsima ſunt, nihil curatorem agere, ſed ipſum poſſe furioſum, dum ſapit, & hæreditatem adire, & omnia alia facere quæ ſanis hominibus competunt.[h] ¶ Sin autem furor ſtimulis[i] ſuis iterum eum accenderit: curatorem in cõtractu[k] ſuo coniungi, vt nomen quidem curatoris in omne tempus habeat, effectum autem, quotiens morbus redierit: ne crebra[l] vel quaſi ludibrioſa fiat curatoris creatio, & frequenter tam naſcatur quàm deſinere videatur. Dat. Kal. Septemb. Lampadio & Oreſte VV. CC. Conss.

Hanc. l. legam per partes: & ex huiuſmodi lectura apparebit legis diuiſio. caſus huius primæ partis. Furioſo in poteſtate patris conſtituto non datur curator, ſed eius pater eſt legitimus adminiſtrator, ei vero exiſtenti ſui iuris pater curator dabitur hæc dicit vſque ad § ſin autem parentes. Bald.

CVm furioſus.] CASVS. In hac, l. vſque ad finẽ talis eſt, Si furioſus eſt in patris poteſtate, adminiſtrabit bona filij caſtrenſia, vel quaſi, nec dabitur furioſo curator. Si vero pater moriatur, furioſum poteſt inſtituere hęredẽ, & ei ſubſtituere, vt ĩ. de impu. & alijs ſubſtitu. l. vnam, & ſi furioſus moriatur, tranſmittit hæreditatem ad eos qui ei ſuccedũt ab inteſtato, & ſi furioſo deferatur aliqua hæreditas, curator eius poterit agnoſcere bonorũ poſſeſſionẽ, & hæreditatẽ adire. Et ſi datus fuerit curator in teſtamẽto patris, nõ ſatiſdabit de bene adminiſtrando. ſi non ſit datus in teſtamento, ſed à iudice, vel à lege, qa eſt proximus agnatus, tunc nõ cogitur ſatiſdare, ſi idoneã habeat ſubſtãtiam, iurabit tamen corã epiſcopo & tribus primatibus quod bene adminiſtrabit bona furioſi, & faciet inuentariũ. Si vero nõ habeat idoneam ſubſtantiã, dabit fideiuſſores, & cõſtituet apud prę ſidẽ ꝓuinciæ. Et omnia quæ acquirũtur furioſo ex cãlegati vel ex quacunq; cã, debet adminiſtrare, & ſi compos mẽtis factus fuerit, retineõiq eum ſi

VII. Idem A. Iuliano pręfecto prætorio.

CVm furioſus quẽ mor-

eum ſi vult, vel repudiabit. Si uero moriatur in furore, A peruenient bona ad eos ad quos eſſent peruentura ſi nũquam furioſus fuiſſet Si vero curator decedat, alius in locum eius ſubrogabitur. Habeat autem hæc lex locum in futuris negocijs, non præteritis.

bus detinet perpetuus, in ſacris [a] parentis ſui conſtitutus eſt: indubitatè curatorem [b] habere non poteſt: quia ſufficit ei ad gubernationem rerum quæ ex caſtrenſi peculio, vel aliter [c] ad eum peruenerunt, & vel ante furorem ei acquiſitę ſunt, vel in furore obueniunt, [d] vel in B his quorum proprietas ei tãmmodo competit, [e] pr̃na verecundia Quis em̃ talis affectus extraneus inueniatur, vt vincat paternum? [f] vel cui alij credendum eſt res liberorum gubernandas parentibus derelictis? Licet Tertullian* iuris antiqui interpres, libro ſingulari quem de caſtrenſi peculio condidit, C tali tractatu propoſito videatur obſcure eandem attingere ſententiam, nos tamen hoc apertiſsimè introduximus.

Pater poteſt furioſo ſubſtituere exemplariter, & relinquere curatorẽ. & ſi filius eſt in poteſta e, quæritur ei paterna hæreditas ipſo iure. Bald Vel ſic: Pater poteſt filium furioſum hæredem inſtituere, & ei ſecundum formam iuris ſubſtituere. & ſi decedat ab inteſtato, hæreditas deuoluitur ad filium furioſum etiam ſui iuris conſtitutum hoc dicit vſque ad § ſin autem ex alia Salic.

Sin autem parentes ab hac luce decedere contigerit, noſtra conſtitutio [g] quam promulgauimus de his quæ in teſtamento furioſo relinquẽda ſunt, vel ſubſtitutione eorũ, in ſuo robore permaneat.

[a] In ſacris.] ſcilicet vinculis.

[b] Curatorem.] aliũ ſcilicet a patre. ſed nec pater eſt curator, ſed legitimus adminiſtrator quãdoque tamen rebus principaliter quas non vult agnoſcere pater, datur curator. ſic infra de bo. quę liber. l. fi. §. 1. & in authen. vt lic. mat. & auię, in princip. colla. viij. vel ibi ſanæ mentis erat.

[c] Vel aliter.] vt ex quaſi caſtrenſi peculio.

[d] Obueniunt.] per ſeruos, vel per legata, quæ cum acquirũtur ignorantibus, ergo & furioſis.

[e] Competit.] vt in aduentitijs.

[f] Paternum.] ſic, ſ. de epiſco. audien. l. de creationibus, & ff. de ritu nuptiar. l. fi. §. denuo. & j. de impu. & al. ſubſti. l. humanitatis.

Ex iſta glo. iũcto tex. habes quòd nullus affectus vincit paternum. de quo. l. iſti quidẽ. ff. quod metus cauſa.

[g] Conſtitutio.] quã habes, j. de imp. & al. ſub. l. humanitatis.

[h] Sui iuris ſit.] ſcilicet nunc, non tunc cum moriebatur pater, alioquin ſuus hęres ei eſſe non poteſt.

[i] Quaſi debita.] vt & j. de codicil. l. finali. §. penulti. & j. de impo lucra. deſ. l. 1. lib. x.

[k] Suus hęres.] vt ſic ſtatim curator poſſit adminiſtrare. non autem dicas quod ſic ſit hæres ipſo iure, vt ſtatim teneatur creditoribus, & non poſſit abſtinere. & ſic quod eius fauore eſſet inductum, in eius lęſionem redundaret. Eſt ergo nomine, ſed non re, vt dicimus in eo qui eſt ſanæ mentis, ut ſ. ſi, vt ſe ab hęred. abſti. l. 1. vnde interim decedens non tranſmittit, ſicut nec infans, ut infra de iure deliberan. l. ſi infanti. §. ſin vero vel non ſit. Sed argu. contra prædicta inſtitu. de hæred. quæ ab inteſta. §. poſthumi, & infra de ſuis & legiti. l. apud hoſtes, & ff. de acquiren. hęredita. l. neceſſarijs.

[l] Admitti debeat.] ſcilicet vel non. nam, ff. de ſuc. edi. l. 1. §. furioſi, dicitur quòd curator furioſi non poteſt repudiare bonorum poſſeſſionem, quia nec delata eſt. ſed ſi non eſt delata, ergo curator eam petere non poteſt. ſed econtra dicitur quòd poteſt petere, ff. de bonorum poſſeſ. fur. infan. l. 1. in princ. ſed prima intelligitur, non videtur delata, vt poſſit repudiari. quia non poteſt, ſed peti ſic. Vel poteſt peti vt ſit bonorum poſſeſſor de facto, non autem de iure, ſicut de facto videtur intelligi. ff. de bono. poſſeſſ. l. non eſt ambigendum. nam cũ dicit ventrem & furioſum contra fiſcũ admitti in bonorum poſſeſſionem, de poſſeſſione facti eſt intelligendum. nam ſi de bonorum poſſeſſione iuris intelligeres, multi alij fiſco pręferuntur, vt infra vnde vir & vxor. l. 1. Vel gratia exempli de his ibi dicit. quicquid ergo olim fuerit, hodie poteſt petere curator nomine furioſi bonorũ poſſeſſionem iuris & facti, & facit eum bonorum poſſeſſorem per legem iſtã, licet quidam dicant de facto ei quæri tantum, vt dicet j. ead. l. § tali itaque. ſed cum factus ſit bonorum poſſeſſor, & poſtea reſipiſcat, & nolit habere, an remaneat hæres? quod videtur, quia ſi ſemel eſt hæres &c. vt ff. de mino. l. & ſi ſine, §. ſed quod Papinianus. niſi per querelam inofficioſi teſtamenti, vel ſeruus factus ſit, vel memoria defuncti damnata, vt ff. de vulgar. ſubſtitutio. l. in ſubſtitutione, & l. ex facto, in fin. & inſtitut. de hæredi. quę ab inteſta §. per contrarium. ſed dic quòd dimittere poteſt, & perinde erit ac ſi non fuiſſet agnita, vt infra, eodem, §. ſin autem ipſe, ſicut & qui appellat, ſi non proſequatur.

Furioſi curator an poſſit bonorum poſſeſſionem repudiare.

[g] Sin uero perpetuo furioſus ſui iuris ſit, [h] tunc in paterna quidem hæreditate quę quaſi debita [i] ad poſteritatem ſuam deuoluitur, nulla eſt iuri veterum dubitatio, cum ilico appareat, & ſuus hæres [k] exiſtat ſuis parentibus.

Curator furioſi cui eſt delata hæreditas extranei, poteſt agnoſcere bonorum poſſeſſionem nomine furioſi Bal. Vel ſic: Si hæreditas extranei deuoluitur ad furioſum, non petit ipſe bonorũ poſſeſſionem: ſed eius curator ſic. hoc dicit vſque ad §. ſed cum antiquitas. Salicetus.

Sin autem ex alia quacunque cauſa hæreditas ad eũ vel ſucceſsio perueniat: tunc magna & inextricabilis vetuſtiſsimo iuri dubitatio exorta eſt, ſiue adire hæreditatem, vel bonorũ poſſeſsionem petere furioſus poſſit, ſiue non, & ſi curator eius ad bonorum poſſeſſionem petẽdam admitti [l] debeat. & iuris auctores ex vtroque latere magnum habuere certamen.

[g] Nos itaque vtranque auctorum aciem certo fœdere compeſcẽtes, ſancimus furioſum quidẽ nullo modo poſſe vel hæreditatem adire, vel bonorum poſſeſſionem agnoſcere: curato D ri autem eius licẽtiam damus (imo magis neceſſitatem imponimus) ſi vtilem ei eſſe ſucceſſionem exiſtimauerit, eã bonorũ poſſeſſionẽ agnoſcere quæ antea ex decreto [m] dabatur, &

[m] Ex decreto.] quia opus erat petenti adire prætorem, & ſolennibus verbis petere, & ipſum prætorem decernere, & dicitur decretalis. ſed quòd ſic ei liceat, conceditur edicto prætoris mortui, & ſic dicitur edictalis, vt ff. de bono. poſſeſſ. l. 3. §. proinde, & ff. de ſucceſſ. edi. l. 1. §. decretalis, & ff. ſi tab. teſta. exta. l. 1. hodie vero per

Bonorum poſſeſſio eſt duplex.

ad ſimilitudinem bonorū A poſſeſsionis habere: cum petitio [a] bonorum poſſeſſionis Conſtantiniana [b] lege ſublata ſit, & ab ea introducta obſeruatio quæ pro antiqua [c] ſufficit petitione.

Curator poteſt dari furioſo in patris teſtamento, & non tenetur ſatiſdare: debet tamen antequam adminiſtret, obſeruare & iurare hic ſcripta. & ſi nullus ei a patre ſit datus, peruenitur ad legitimum idoneum: aliàs ad datiuum qui forma hic ſcripta debet creari. hoc dicit vſque ad §. tali itaque Salic.

B Sed cum antiquitas in curatore furioſi multas ambages conſtituit, quemadmodum [d] ab eo cautio vel ſatiſdatio detur, vel pro quibus rebus, [e] & quibus † perſonis, & ſi omnis curator [f] talem præſtet cautelam: neceſſarium nobis viſum eſt, vt humano generi conſulentes, omnē quidem obſcuritatem, & inextricabilem circuitum tollamus, compendioſo autem & dilucido remedio totum complectamur.

¶ Et prius de creatione curatoris qui furioſis vtriuſque ſexus datur, ſancientes: tunc [g] & alijs certum finem imponemus.

¶ Et ſi quidem parens curatorem furioſo vel furioſæ [h] in vltimo elogio hæredibus inſtitutis vel exhæredatis dederit, vbi & fide iuſſionem ceſſare neceſſe eſt, paterno teſtimonio pro eius ſatiſdatione ſufficiente: ipſe qui datus eſt, ad curationem perueniat: [i] ita tamen, vt in hac florentiſſima ciuitate apud vrbicariam præfecturam deducatur: in prouincia autem apud præſidem eius, præſente etiam tam viro religioſiſſimo locorum antiſtite, quàm tribus primatibus: [k] & actis interuenientibus, tactis ſacroſanctis [l] euangelijs, edicat omnia ſe rectè & cum vtilitate furioſi agere, & neque prætermittere ea quæ vtilia furioſo eſſe putauerit, neque admittere quæ inutilia exiſtimauerit.

IN AVTHEN. vt hi qui oblig. §. penult. coll. vj. conſtit. ij.

QVod nunc generale eſt circa omnes curatores, ut iurent B quidem, non tamen à ratiocinijs ſint exēpti. Idem eſt in tutore.

Sequitur textus Codicis.

Et inuentario cum omni ſubtilitate publice ſcripto, res ſuſcipiat, & eas ſecundum ſui opinionem diſponat ſub hypotheca rerum ad eum pertinentium, ad ſimilitudinem tutorū [m] & curatorum adulti.

¶ Sin autem teſtamentum C quidem parēs eius non confecerit, lex autem curatorem vtpote agnatum vocauerit, [n] vel eo ceſſante, aut non idoneo [o] forſitan exiſtente, ex iudiciali electione curatorem ei dare neceſſe fuerit: tunc ſecundum præfatam diuiſionem in hac quidem florentiſſima ciuitate apud glorioſiſsimā vrbicariam præfecturam creatio procedat.

D ¶ Sed ſi quidem nobilis ſit furioſi [p] perſona, etiam florentiſſimo ſenatu conuocando, ut ex inquiſitione curator optimæ atque integræ opinionis nominetur.

¶ Sin vero non talis perſona ſit, etiam ſolo viro glorioſiſſimo præfecto vrbi præſidente hoc procedat.

¶ Et ſi quidem curator ſubſtātiam idoneam poſſideat, eo ſufficiēte ad fidem gubernationis, & ſine aliqua ſatiſdatione nominationem eius procedere.

¶ Sin autem non talis eius cenſus inueniatur, & tunc fideiuſsio in qu[illegible] poſsibile eſt, ab eo exploretur, creatione omnimodo ſi-

vero per Conſtantinum vtraque ſolennitas eſt ſublata, & ſine petitione hereditatis, dummodo coram iudice dicebat ſe velle bonorum poſſeſſorem eſſe, nec eſt opus eam decerni, vt hic ſubijcit, & infra, qui admit. ad bono. poſ. l. fi. quidam tamen dicunt per Conſtantinum ſolam ſolennitatem petendi ſublatam, non decretum.

[a] Cum petitio.] ſcilicet ſolennis.

[b] Conſtantiniana.] dic. l. ij. qui admit. ad bono. poſſ. l. fi.

[c] Antiqua.] ſcilicet ſolenni. Sed nunquid ſecundum Hug. hodie irritantur teſtamenta per ſolam agnitionem, cum dicā irritandum per contra tab. non irritum ipſo iure? Re ſpon. idē vt hic innuit.

† Aliàs vel pro quibus perſonis.

[d] Quemadmodū.] cum fideiuſſore, vel ſine, vel hypotheca, vel coram quo.

[e] Rebus.] mobilibus vel immobilibus, vel pro quibus.

[f] Omnis curator.] ſiue teſtamento, vel aliter datus.

[g] Tunc.] id eſt ſimul cum curatoris creatione.

[h] Vel furioſæ.] vel prodigo, vt ſ. eod. l. penul. 2. reſpon.

[i] Perueniat.] poſt cōfirmationem iudicis & decretum, ut ſubijcit. non enim teſtamento perfecte dari poteſt, vt ſubijcit, & ſ. de confir. tuto. l. 1. & ff. eo. l. pe. in principio.

[k] Primatibus.] hoc expone vt ſ. de epiſco. audien. l. de creationibus, vbi ſunt hæc de verbo ad verbum.

[l] Sacroſanctis euangelijs.] idem faciunt hodie omnes curatores & tutores, & ſic lege hic authē. quod nunc generale &c. quæ eſt in authen. vt hi qui obliga. res, §. pe. coll. vj.

QVod nunc] CASVS. Dicit lex C. quod curator furio-

ſi debet iurare coram epiſcopo & primatibus quòd bn adminiſtrabit: hæc authenti. amplıat hoc eſſe verū in omnibus curatoribus, quod ſcilicet iurent ſe recte adminiſtraturos: non tamen propter hoc iuramentum excuſabuntur à rationibus reddendis.

[m] Tutorum.] quorum res hypothecatæ ſunt, vt ſ. de admi. tuto. l. pro officio, & facit ad inuētarium, ut ſ. de admini. tuto. l. tutores, 2. & ſ. arbi. tute. l. fi. §. fi. Item facit ad teſtimonium paternum, ſ. de tuto. vel curato. qui ſatis non dedit. l. in dubium, & inſtitu. de ſatiſda. tuto. §. 1 & ff. de teſtam. tute. l. teſtamento datos, 2. in prin.

[n] Agnatum vocauerit] vt inſti. de cura. §. item furioſi, & ar. ff. de legi. tuto. l. legitimus, & ſenatuſconſultū quā doque vocat, vt per eum ſoluatur creditoribus, vt ff. eod. l. curator.

[o] Idoneo.] quod pro eodem eſt ac ſi ceſſaſſet, vt ff. quod cuiuſque vni. no. l. 1. §. & quidem.

[p] Nobilis ſit furioſi.] ſic ſ. de tuto. & cura. illu. perſo. l. 1.

Pro ci-

ctis ſcripturis propoſitis [a] in omni cauſa celebrāda: ipſo autē curatore, cuiuſcunque vel ſubſtantiæ vel dignitatis eſt, præfatum ſacramentum pro vtiliter rebus gerendis præſtante, & inuentarium publicè cō ſcribente, quatenus poſſint vndiq; res furioſi vtiliter gubernari.

¶ In prouincijs etiam his omnibus obſeruandis, ut apud præſidem cuiuſcunque prouinciæ, & uirum religioſiſsimum epiſcopū ciuitatis, necnon tres primates, memorata creatio procedat: eadem obſeruatione [b] & pro iureiurando, & pro inuentario, & ſati datione, & hypotheca rerum curatoris, modis omnibus adhibenda.

Curator furioſi poſtquam iurauit. & ſatiſdedit, & promiſit promittenda, & recepit adminiſtrationem per decretum, poteſt agnoſcere bonorum poſſeſſionem delatam furioſo. & bona ea occaſione peruenta tenetur in inuentario addere. ſaluo iure repudiandi & acceptandi furioſo ſi reſipuerit. ſed ſi in furore decedit, ex acceptatione curatoris non fit tranſmiſsio bonorum poſſeſsionis. legatum autem bene tranſmittetur ad hæredem furioſi. hoc dicit. Bal. Vel ſic: Hæreditas furioſo delata poteſt per eius curatorem adiri: ita ut ſi furioſus effi ciatur ſanæ mentis, poſsit eam ſibi retinere vel repudiare: & ſi reſipuerit, uel in furore deceſſerit, ad ſubſtitutum deuoluitur, & ſi nullus ſit ſubſtitutus, deuoluitur ad eos qui ſuccederent: ſi furioſus in medio non fuiſſet. legata vero ad eius hæredes tranſmittit cum poteſtate repudiandi. hoc dicit vſque ad §. ſin autem curator. Sal.

Tali itaque ordinatione in curatore furioſi diſpoſita, ſi quid poſtea ad furioſum peruenerit, ſiue ex hæreditate, vel ſucceſſione, vel legato, vel fideicommiſſo, uel alio quocūque modo: hoc furioſo accedat [c] & cum alia eius ſubſtantia manibus curatoris tradatur, † inuentario etiam ſuper his omnibus rebus ſcilicet faciendo: & ſub eius cura cuſtodiatur, quatenus ſi quidē reſipuerit furioſus, & acquiſitionem admiſerit, ip ſi reſtituatur.

¶ Sin autem in furore diē ſuum finierit, vel ad ſuam ſanitatem perueniens eam repudiauerit: ſi quidē ſucceſsio eſt, ad eos referatur (volentes tamen [d]) ideſt vel ad ſubſtitutum, vel ab inteſtato [e] hæredes, uel ad noſtrum ærarium: eo ſcilicet obſeruando, vt hi veniant ad ſucceſsionem, qui mortis tempore furioſi propinquiores exiſtant ei ad cuius bona vocabuntur, ſi non in medio eſſet furioſus, omni ſatiſdatione vel cautione [f] quā per inextricabilem circuitum veteris iuris auctores induxērūt, radicitus exciſa: legatis aūt proculdubio & fideicommiſsis, cæteriſq; acquiſitionibus furioſo acquirēdis, [g] & ſubſtantiæ eius aggregādis. Sin aūt ipſe reſipuerit, & ea [h] admittere noluerit, & apertè hęc reſpuerit, vel hæres eius hoc fecerit: à ſubſtantia eius illico ſeparandis, quaſi nec fuerint ab initio ad eum deuoluta, & per legitimū tramitē ambulantibus, ſubſtantiā furioſi neq; prægrauantibus, neque adiuuantibus.

Quod eſt dictum in creatione curatoris à principio, idem intelligitur in ſubrogatione loco creati hoc dicit. Bald. Vel ſic: Mortuo curatore furioſi, vel eo ut ſuſpecto remoto debet alius ſubrogari hoc dicit vſque ad §. hæc autem. Salic.

Sin autem curator furioſi ſecundum noſtram legem nominatus deceſſerit, ſub eodē modo, eademque obſeruatione alius creabitur, quemadmodum & ſi ſuſpectus reperiatur, alter ſurrogetur. quod & veteribus legibus placuit.

Diſpoſitio legis huius habet locum in curatoribus poſt hanc l. creandis, non in prius creatis hoc dicit vſq; ad finem. Salic.

Hæc aūt omnia q̄ de creationibus curatorum per nouā definitionē introducta ſunt, futuris caſibus imponātur, & neq; antea facti curatores remoueātur, [i] neq; aliquid eis nouū accedat, ſed antiquo ordine ſtatuti in antiquos (quantū ad creationē) permaneāt terminos, cautione videlicet vel ſatiſdatione q̄ antiquitus fuerat introducta, [k] ſup poſtea venientibus ad furioſos ſucceſsionibus minimè præſtanda. Dat. Kal. Sept. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs.

[a] Propoſitis.] & tacitus accur.

[b] Eadem obſeruatione.] quę eſt dicta in ciuitate Romana.

[c] Accedat.] ſic ergo curator adit hæreditatem, & ut eſt contra ff. de appel. l. cum in vna, §. fin. Solu. ibi in curatore pupilli dicit. Vel ſolu. vt ibi plene diximus. Sed an ſic adeat, vt furioſus fiat hæres? Dixi q ſic ſ. eo. §. ſin autem ex alia, in gloſ. ſcilicet vel non &c. Alij dicunt q non ſit hæres, ſcilicet vt dominium rerum habeat: ſed quantum ad adminiſtrationem, vt furioſo accedat p hūc, §. nam his demum cauſis quæritur furioſo, ex quibus ſanæ mentis homini acquiritur ignoranti, ut inſtit. de hære. quæ ab inteſt. § ſui. Pro prima opinione eſt ff. de lega. 2. l. Licinius Lucullo. Sed ſecundi reſpondent q de facto tantum ibi habuit. Itē pro prima ff. ad Trebel. l. cum hæres inſtitutus. Sed ſecundi dicunt q vere non fuit hæres, licet actiones hæreditarias cedat: quia & creditor hoc facit, vt inſtitu. qui. ali. licet. §. j. vel ſpeciale ut nā ibi hæres, eo q tenetur trāsferre actiones, ſic in eo. tit. l. cogi. §. hi qui ſolidū. Pro ſecūda opinione ē. ff. de acqui. hære. l. ſi quis alicui, §. fin. Itē videtur q nec commodum quærat, ut ff. de acquir. hære. l. Antiſtius, §. in libro. Sed de commodo dōij ibi intellige, quod nō placet. Vel recitat ibi quorundam opinionē quę hic reprobatur.

[d] Volentes tamē.] ſic j. de iure delibe. l. nec emere.

[e] Ab inteſtato hæredes.] qui defuncto ſucceſſiſſent, niſi furioſus fuiſſet in medio: & cū fructibus medij temporis, vt hic ſubijcit, & ff. de peritio. hære. l. hæres, in princ.

[f] Vel cautione.] qualis fuerit, ignoramus.

[g] Acquirendis.] per hoc q aduerſatur dicendo, legatis autē: patet q aliter in hæreditate eſt. Et eſt ratio, quia recta uia dominium quæritur ē legato. ut ff. de fur. l. a Titio, nō ſic in hæreditate niſi adeat: quod fit animo, ut inſtitu. de hære. quali. & diffe. §. fin. Item legatum ſi ne onere, ſed hæreditas non, ut ff. mā da. l. ſi hæreditatē, & ideo ad ſuum hæredem tranſmittit legata, licet in furore decedat, vt hic dicit. Accurſius.

[h] Ea.] legata.

[i] Remoueantur.] ſic ſ. de legi. & conſtitu. l. leges. 2.

[k] Introducta.] quā ignoramus.

† Per tex. ī. n Sali. videtur dicē dū q per aditionē curatoris quęratur furioſo dominiū, & ideo legata à furioſo peruenē, & actiones tranſferuntur in eū, tamē inquit Sali. non eſt incommutabiliter dominus, niſi reſipuerit.

Legati dominium recta via quæritur, nō autem hęreditas.

DE PRÆDIIS ET ALIIS REBVS minorum ſine decreto non alienandis vel obligandis.

Dictum eſt ſupra qualiter prouideatur minoribus circa tutorem vel curatorem, nunc autem ponit qualiter prouideatur eis circa conſeruationem rerum ipſorum: ſ.eq. imprimitur rubrica: De prædijs vel alijs rebus minorum ſine decreto non alienandis, Azo.

V Enditio.] CASVS. Pater obligauit prædiũ minoris vel ſuum hoc pacto ut ſi ſua die pecunia non ſolueretur, liceret ei vendere, & deceſſit, & ſucceſſit ei minor. non ſatiſfaciente ſua die minore creditor prædium diſtraxit, vult minor reuocare prędium quaſi alienatum contra ſenatuſcon. quo cauetur ꝙ prædium minoris ſine decreto alienari non debet: an ſit audiendus, quæritur? Dicitur ꝙ non. Si tamen creditor uiliori precio vẽdidit quàm prædium ualeret: poteſt iudex eum reſtituere, vt ſibi iuſtum preciũ reſtituatur. Et quod dicitur in ſenatuſcõ. tunc locũ habet cũ minor ipſe prædiũ vendidit ſine decreto. vel ꝙ minor nõ ſoluit, miſſus eſt in poſſeſ. alicuius prædij ex cauſa iudicati diſtracti.

TITVLVS LXXI.

DE PRÆDIIS ET ALIIS rebus minorum ſine decreto non alienandis vel obligandis.

Per uiam ſecundi decreti poſſunt adulti res alienari hoc dicit. Vel ſic: Prohibitio alienationis rerum minorũ ſine decreto non extẽditur ad alienationes neceſſarias: ſed ex cauſa dabitur reſtitutio Salic.

I. Imp. Antoninus. A. Muciano.

V Enditio quidem prædij qđ iure pignoris [a] vel in cauſa iudicati captum & diſtractũ eſt, [b] ad ſenatuſconſultũ [c] quod de non alienandis prædijs pupillorum vel adoleſcentium, niſi auctore prætorę vel præſide prouinciæ factum eſt, nõ pertinet. ſed ſi etiãnum in ea ætate es, cui ſubueniri ſolet: [d] aditus competens iudex, an te in integrum reſtituere debeat, præſente diuerſa parte [e] cauſa cognita diſpiciet. [f] PP. XIII. Kal. Decembr. Duobus & Aſpris Conss.

Quando contractus non tenet ipſo iure, non debet peti in integrum reſtitutio. hoc dicit. Qui habent uiam explicatam, non debent petere uiam implicatam. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Vbi venditio pignoris eſt ipſo iure nulla, reſtitutio ratione ætatis non eſt ipſo iure neceſſaria, ſecus ſi ſit aliqua, & ſi interuenit læſio non modica, vel fraus cum emptore ſit participata Sal.

II. Imp. Gordianus. A. Clearcho & alijs. † falsiàs, & Aphrodiſeo.

N On eſt vobis neceſſaria in integrum reſtitutio, ſi tutores vel curatores veſtri poſſeſsionẽ, licet pignori nexam, vendiderunt [g] ſine decreto. ¶ Quòd ſi creditores [h] id fecerunt: ita demũ iuxta formam edicti beneficiũ [i] tibi impertietur, ſi fraudulenta venditione, participante conſilio emptoris, damnum tibi inflictum eſſe doceatur. [k] PP. III. Kalen. Februa. Gordiano. A. & Auiola Conss.

Pater non poteſt alienare rem filij ſine decreto h.d. Bal. Vel ſic: Pater curator filij non poteſt prædia alienare ſine decreto. Sal.

III. Impp. Valeria. & Gallienus. AA. Theodoſiano & alijs.

C Vm emancipatis vobis prædium acquiſitum foret, [l] alienari à patre eodemq; curatore [m] ſine præſidis auctoritate non potuit: maximè ſi tanquam [n] ſuum eſſet, non tanquam pupillare, venderit: itaque illibata vobis perſecutio eius manet. PP. III. Non. Ian. Tuſco & Baſſo Conss.

Minor frater non poteſt alienare in fratrem maiorem ſine decreto rẽ prohibitam alienari. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Immobilia minorum nullo titulo alienantur ſine decreto, ideo tradita vendicantur, redditis tamẽ quæ acceperunt. Salic.

IIII. Idem AA. Mithridati.

N On ſolum per uenditionem ruſtica ꝑdia

---

a Pignoris.] ſcilicet conuentionalis, vel cum decreto, ob æs alienum obligatũ. Vel dic ꝙ vocatus noluit venire ad cauſam: vel cauere de damno infecto, uel pro legato, ut ff. eo. l. 3. §. 1. Et quod ſubijcit, ex cauſa iudicati, dic nec reſtitui, niſi ex cauſa: ut quia graue damnum habet, ut ff. de minori. l. ſi ex cauſa, & ſic ex neceſſitate permittitur quod aliàs non permitteret, ut ar. ff. de fundo do. l. 1. Vel pone econtra exemplum, quia alterius prædium pupillo eſt obligatum, quod vendit, ut ff. eo. l. magis, §. j.

b Diſtractum eſt.] a creditore.

c Senatuſconſultum] id eſt ad orationem imperatoris Seueri in ſenatu recitatam, ut ff. eo. l. 1.

d Solet.] ſ. intra quadriennium.

e Parte.] vt ff. de mino. l. in cauſæ, 1. §. cauſa, & l. verum § ſciendum.

f Diſpiciet.] & hæc cognitio poteſt delegari, ut s. ubi & apud quem, l. fin. ſecus in decreto ſuper alienatione interponendo, ut argu. ff. de tranſact. l. cum hi, §. ſi prætor, & ſa. infra l. proxima.

N On eſt.] CASVS. Si tutor pupil. licet alij obligatam diſtrahat poſſeſſionem ſine decreto, ipſo iure non tenebit alienatio: nec reſtitutio in integrum ẽ neceſſaria. & hoc in prima. Si vero creditor, minore non ſoluente, iure creditoris ſine decreto diſtrahat, valet venditio. ſed ſi fraudẽ in venditione commiſit, reſtituetur minor. & hoc in ſcda.

g Vendiderunt.] credentes ſibi licere qđ creditori licebat. cũ ergo ipſo iure nõ teneat ſine decreto, ut ff. eo. l. 1. ergo ceſſat reſtitutio, ut ff. de mino. l. in cauſæ, a. in prin.

† Cõcor. c. conſtitutus, circa fin. in gl. ſuper verbo, ſolennitas, extra de reſti. in integ.

h Quòd ſi creditores.] qui iure facere poſſunt ſine decreto, licet tutius cum decreto, ut ff. eo. l. j. § ſi communis, & l. ſi pupillorum, §. j.

i Beneficium]. ſ. reſtitutionis cõtra emptorem.

k Doceatur.] Idem ſi enorme damnum fuerit paſſus, licet nõ interuenerit fraus, ut s. ſi aduer. vendi. pign. l. j. quę eſt contra. pro minimo autem non daretur reſtitutio, vt ff. de in integ. reſti. l. ſcio. Et potes hic referre quę diximus. s. ſi aduer. ven. pigno. l. 2.

C Vm emancipatis.] CASVS. An pater filij ſui emancipati minoris prædium minori acquiſitum, ſine decreto alienare poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ nõ, etiam ſi tanquã ſuum eſſet vendidiſſet, nõ vt pupillare.

l Foret.] vel directo vel vtiliter, ſiue ius in eo hẽat, vel bona fide poſſideat, ut ff. e. l. 3. § pe. & ãn pe. & l. magis, §. j.

m Curatore] .i. tutore, cum hic pater, & ille impubes ab eo emancipatus eſſet, ut inſtit. de legi paren. tut. & hic ſubijcit. ſic & alias vnum ponitur pro alio s. de in litem dan. tut. l. tutorem. Vel dic hos adultos & patrem & curatorem, & quod dicit pupillare, ſcilicet quondam.

n Tanquam ſuum.] vbi etiam hæc ratio impedit, ut ar. ff. de cura. fur. l. Iulianus, in ti.

N On ſolum.] CASVS. Certum eſt ꝙ oratione diui Seueri cauetur, vt prædium minoris ſine decreto alienari non poſſit titulo venditionis. an idẽ ſit in alijs titulis alienationis, puta donationis, vel tranſactionis, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. Si ergo minor ex cauſa falſa vendidit fratri fundum ſine decreto, reuocari poterit, reſtituto

tuto fratri ſi quid minor ab eo percepit.

a Prohibentur.] it & ſ. de his qui ve. ætа. impe. l. fin. & dic φ eaſdem appellat ruſtica & ſuburbana hoc titulo.

b Poſſunt.] in ſuis caſibus, ut j. tit. prox. per totum.

c Dediſti.] ſecus ſi fundum de quo litigabat minor diuiſit, aliquo ſib. dato nomine tranſactionis, ut ſ. de tranſac. l. præſes, immo idem, vt ff. de tranſac. l. cũ hi, §. ſi cum his.

d Mutuo.] ſi: ſ. de reputatio. l. j. & ſ. ſi aduerſus tranſact. l. 1. & 2.

Et ſi præſes] CASVS. Iudex circumuentus falſis allegationibus, puta quia dicebatur φ æs alienum urgebat, cũ non immineret: de prædio minoris alienando decretum interpoſuit: non valet decretum, nec alienatio, vnde prædiũ alienatũ minor vendicare poterit.

e Actionem.] in rẽ & in perſonam contra tutorem uel curatorem, ut ff. eo. l. magis, §. pen.

f Reſeruauit.] nullum. n. fuit decretũ, & ſic nulla alienatio. ſic j. ſi ex fal. allega. l. 1. & arg. ff. quibus ex cauſis in poſſeſ. ea. l. Fulcinius, §. ſi quis bona poſſederit, & ff. eo. l. quauis. Sed arg. contra inſti tu. qui manumit. nõ poſſ. §. ſemel, ſed ibi improprie ponit falſa.

g Quam.] ſ. in genere, nũc in ſpecie.

h Tu quoque.] ſ. minor.

Minorum] CASVS. Si minor vel eius procurator præſidi de interponendo decretum libellum porrexit, nõ ſtatim decernere debet ut res minoris vẽdatur, ſed cauſam examinabit.

i Libello.] quo petitur decretum, & cauſa inſeritur. non ergo aſſertioni libello factæ creditur, ſed neceſſe eſt probari cauſam. Vel dic φ procurator ad hanc cauſam non põt conſtitui, ſicut in excuſatione tutelæ, ut ff. de excuſa. tuto. l. excuſare, & arg. s. ſi propter pu. pen. l. ii. & ar. ii.

Procurator nõ ſemper conſtitui poteſt.

vel ſuburbana pupilli vel adoleſcentes alienare prohibentur:[a] ſed neq; tranſactionis ratione neq; permutatione, & multò magis donatiõe, vel alio quo quo modo ea transferre ſine decreto à dominio ſuo poſſunt.[b]

B

¶ Igitur & tu ſi fratribus tuis per tranſactionẽ fundum dediſti,[c] vendicare eum potes: ſed & ſi quid inuicem ab eis ex eodem pacto cõſecutus es, id mutuo[d] reſtituere debes. PP. XV. Kal. Maij, Seculari. II. & Donato Conss.

Decretum ex falſa cauſa alienationis interpoſitum, non tenet. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Decretum ex falſa cauſa interpoſitum, eſt ipſo iure nullum: ideo illo non obſtante, non tenet alienatio Sal.

V. Iidem AA. Sereno.

C

Et ſi præſes prouinciæ decreuerit aliená dum vel obligandum pupilli ſuburbanum vel ruſticum prædium, tamen actionem[e] pupillo, ſi falſis allegationibus circumuentam religionem eius probare poſsit, ſenatus reſeruauit:[f] quam[g] exercere tu quoque[h] non vetaberis. PP. III. Kal. Maij, Seculari. II. & Donato Cõss.

Non ſufficit cauſas allegare, ſed oportet probare h. d. Vel ſic: Ad petendum interponi decretum ſuper alienatione rei minoris, non põt conſtitui procurator hoc dicit ſecũdum alium intellectum ſingularem. Bald. Vel ſic: Non ſufficit cauſam alienationis proponi coram iudice: ſed eſt neceſſe ut apud acta probetur, & ut decretum interponatur. Sal.

VI. Imppp. Carus, Carinus, & Numeria. AAA. Varo.

D

Minorum poſſeſsionis venditio, per procuratorẽm delato ad prætorem vel præſidem prouinciæ libello,[i] fieri non potuit, cum ea res confici recté aliter non poſsit, niſi apud acta cauſis probatis, quæ venditionis neceſsitatem inferant, decretũ ſolenniter interponatur. S. Non. Maij, Caro & Carino. AA. Conss.

A de offic. eius cui manda. eſt iur. l. 2. §. 1. Sed contra ff. de minor. l. illud, §. ſi talis. ſed ibi ad fauorem, hic ad damnum, & tamen non poteſt ibi fieri ſine ſpẽli mandato.

Si ad reſoluendam.] CASVS. Pater filio ſuo minori & emancipato prædium donauit, poſtea filius ſine decreto de reddendo patri cautionem emiſit: tamen contra ſenatuſconſultum huius cautio ſic emiſſa filio non præiudicabit.

k Contulerat.] tradendo.

l Cautionem.] de reddendo prædio dato à patre.

m Emiſiſti.] ex interuallo.

n Conſulti] quo colligitur, ſicut in tradendo nõ poteſt dominium in aliũ trãſferre, ſic nec ſtipulãti poteſt id promittere, cum iam habere videtur ſtipulator, ut ff. de regul. iuris l. qui actionem, & facit ſ. ſi aduerſus dona. l. 2.

Sicut minor non poteſt alienare rem non alienabilem: ita nec eam poteſt refutare vel finire. h. d. Bald. Vel ſic: Sicut minor non poteſt alienare immobilia ſine decreto: ita nec ad alienandum ſe obligare.

VII. Iidem AA. Iſidoro.

Si ad reſoluẽdam donationem, quam in emãcipatum te pater contulerat,[k] minor uigintiquinque annis cautionem[l] ei emiſiſti:[m] cum huiuſmodi ſcriptura contra ſenatuſconſulti[n] auctoritaté data ſit, non oberit iuri tuo. PP. vj. Id. Decem. Caro & Carino. AA. Conss.

Etiam propter nuptias nõ poteſt minor alienare ſua auctoritate rem non alienandam. h. d. Bald. Vel ſic: Ex cauſa ſponſalitiæ largitatis immobilia nõ alienantur ſine decreto Sal.

VIII. Impp. Diocleт. & Maxim. AA. Theodotæ.

Prædia ruſtica quæ cõtra ſenatuſconſultum data eſſe ante nuptias ſpõſaliorum nomine, precum tuarum confeſsio oſtẽdit: cum proprietas ad te[o] propter iuris interdictũ tranſire non potuerit,[p] in dominio mariti permanſiſſe palam eſt. PP. iij. Non. Nouemb. Diocletiano & Ariſtobolo Conss.

Licet ex priuilegio non obligetur fideiuſſor, cui priuilegium non competit obligatur. h. d. Bald. Vel ſic: Licet alienatio ſit prohibita minorum fauore, tamen alij non prohibentur ſe & res ſuas obligare Vel ſic: Prohibitio extra perſonam & cauſam prohibitionis non egreditur. Salic.

IX. Iidem AA. Muciano.

Et ſi is quẽm prædium ruſticum minoris diſtraxiſſe affirmas, curatoris officio functꝰ id fecit:

Prædia ruſtica.] CASVS. Minor ſponſæ ſuæ donauit prædium ante nuptias nomine ſponſaliorum ſine decreto, an valeat donatio, quæritur? Dicitur quòd non, vtpote facta contra ſenatuſconſultum.

o Ad te.] vxorem.

p Non potuerit.] immo, ut ſ. ſi aduer. dona. l. 1. quæ eſt cõtra. Sol. ibi mobiles, hic immobiles. Vel ibi decretum fuit: hic non. Vel hic ſpõſalitia, ibi propter nuptias, hoc placet. Itẽ contra ſ. de admini. tuto. l. lex. Solu. non eſt contra, quia ibi nil de donatione dicit. Item contra j. ſi maior fac. l. fina §. cum autem. Solu. ut ibi.

Et ſi] CASVS. Tutor uel curator ſi prædium minoris alienauerit ſine decreto, an illud minor reuocare poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic. Pignora autem quæ curator emptori ob euictionẽ obligauit, poterit emptor perſequi.

Oratio-

a Orationem.] Id eſt contra ſenatuſconſultum ad orationem factum, vt ſ.co.l.1.
b Reſciſſa eſt.] quatenus de facto proceſſit, cum de iure non teneat, ſic ſ. de reſcinden. vendi. l.ſi dolo, & ff. de actio. emp.l.ex empto, §.is qui vina, & ſic de ſacroſan. eccle. l.iubemus, 2. §. poſt ſtatutum.

venditio tamen contra diui Seueri orationem a facta, præſidis ſententia nõ immerito reſciſſa eſt. b

¶ Pignora c ſane d quæ ob euictionis periculum idem curator ex rebus ꝓprijs tibi obligauit, non ꝓhiberis perſequi. e PP. Non.Nouemb.Diocletiano & Ariſtobolo Conss.

Minor rem non rite alienatam vendicat, nec reſtituit precium, niſi quatenus recepiſſe probatur. h.d. Bal. Vel ſic: Minor vendicans eius prædia non iure alienata, tenetur reſtituere precium, quatenus probatur in eius vtilitatem verſum. Salic.

X. Idem AA. Grato.

PRædiorum quæ ſine decreto alienata ſunt, dominium tibi perſequenti præſes opem feret, apud quem ſi illuxerit, non vniuerſa precia quæ curatori tuo data ſunt, in patrimonium tuum proceſſiſſe, ꝓ ea duntaxat pecuniæ parte te conueniri permittet, quã in facultates tuas erogatam eſſe conſtiterit. f S.VI.Id. Aug. ipſis AA.& Conss.

Vbi contractus peccat in ſolennitate, non eſt tractandum de precij paritate: ſecus vbi omnia ſunt ſolenniter acta. h.d. Bald. Vel ſic: Vbi alienatio eſt nulla, minori reſtitutio non eſt neceſſaria: ſecus ſi ſit aliqua, &

c Pignora.] quid ſi ſimplum de euictione promiſit? Reſp. tenetur, ut ff. de euictio. l. minor, xxv. annis.
d Sane.] immo qd quid ſequitur &c. vt ſ. de legi. & conſtit. l. non dubium, quæ eſt contra. Solu. illa in his quæ ſtant in finibus prohibitionis, nec aliam ſpecialem pœnam imponit, nam ad illa de quibus eſt ſpecialiter cautum, nõ porrigitur generalitas. vt ff. de verb. oblig. l. doli, & de pæ. l. pen. ſecundum Io. Vel illud intelligitur de his quæ fiunt cõtra cõmunes leges: illud de eo quod fit contra priuilegium, & nõ contra leges communes. Vel hoc ideo contingit, quia curator ẽ extra cauſam prohibitionis: & hoc pignus minorem non onerat: & ſic quantũ ad minorem vt nõ tenet principale, ita nec ſubſecutũ, & ſic loquitur aliud contra. ff. de fideiuſ. l. cum lex, quantum autẽ ad tutorem, principale tenet, 1 ſic & ſubſecutum, ſic & ff. de dona. inter vi. & vxo. l. cũ hic ſtatus, §. ſi ſocer nurui, & ff. de diuor. l. fin. in princ. & j. de bo. mater. l. 1. Vel quarto, ibi de his quæ habent perpetuam cauſam prohibitionis. Vel quinto, refert vẽdiderit tutor, ut hic, an pupillus eo auctore, vt ibi.

Generalitas nõ porrigitur ad ſpecialiter cauta.

1 Nota ex hac gl. relata ad tex. ꝙ acceſſorium non ſequitur ſuum principale, ubi in acceſſorio nõ eſt eadẽ ratio.

e Perſequi.] tu emptor.

PRædiorum.] CASVS. Si prædium ſuum minor ſine decreto alienauerit, poterit id reuocare: ita tamẽ, ut precium quatenus in vtilitatem ſuam cõuerſum eſt, emptori reſtituat.

f Conſtiterit.] nota ergo ꝙ emptor probat minorem locupletatum, cum tutori eſt ſoluta, ſecus ſi ipſi pupillo: quia tunc pupillus probat non eſſe verſum, vt j. eo. l. ſi prædium, & ff. de minor. l. nam & poſtea, §. ſi minor, quæ eſt contra. Sed fallit in creditore, ut ſ. ſi aduer. cred. l. 1. & 2. Vel hoc quando contractus eſt nullus: ſic quia competat pupillo directa rei vendicatio, & aduerſarius excipiat, dicens eum locupletatum, & ita ſuam exceptionem probare debeat, ſcilicet ſe minorem, & læſum, vt ff. de proba. l. in exceptionibus, & j. eo. l. vtere, & l. ſi prædium. ibi autem tenet, cum agit minor petendo reſtitui, ꝓpter intentionem ſuam probare debet, ſcilicet ſe

A minorem & læſum, ut j. eo. l. ſi. & ff. de cura. fur. l. conſilio, §. ſi. & ff. eo. l. ſi pupillorum, §. ſi. & l. ſi fundus, & ff. de mino. l. patri, §. item. Vel planius, aut non tenet, & probat emptor, ut hic, & j. eo. l. vtere, & l. ſi prædium. Aut tenet, & tunc minor, ut ff. de minor. l. nam & poſtea, §. ſi minor. Accurſius.

Minor petens reſtitutionẽ, ꝓbet ſe minorẽ & læſum.

læſo in precio ſit ſecuta. Salic.

XI. Idem AA. Trophimo.

SI quidem ſine decreto minor annis patronus tuus g ruſticum prædium venundedit: ſuperuacuũ eſt de vili precio tractare, cum ſenatuſcõſulti auctoritas retento dominio alienandi viam obſtruxerit. h

B ¶ Si vero iure interpoſito decreto venditionem vili precio eius poſſeſſionis cuius vires ignorabat, fecit: iuxta perpetui edicti auctoritatem in integrũ reſtitutio, i cauſa tamen cognita, præbetur. S. XII. Kalen. Decemb. ipſis AA. & Conss.

Ob æs alienum et ſimilem cauſam poſſunt alienari res minorum. Salic.

XII. Iidem AA. & CC. Leontio.

C OB æs alienum tantum k cauſa cognita præſidali decreto prædium ruſticum minoris prouinciale l diſtrahi permittitur. Dat. II. Kalẽdas Maij Heracliç. CC. Conss.

Minor non poteſt vendere ſuam emphyteuſin ſine decreto. Bal. Vel ſic: Non tantum proprium, ſed nec vectigale vel emphyteuticarium prædium vendit minor ſine decreto. Sal.

SI quidem.] CASVS. Minor prædium ſuum ſine decreto alienauit, non refert, an venderit vili precio vel non: quia non tenebit venditio. & hoc in prima. Si vero interpoſito decreto alienauit, ſed ignorans vires prædij minori precio quam valuit, tenebit alienatio, ſed reſtituetur, vt iuſtũ precium ei ſuppleatur.

g Patronus tuus.] ò liberte, idem & curator.

h Obſtruxerit.] vt & ſ. eo. l. 1.

i Reſtitutio.] ad hoc vt precium ſuppleatur, vel res reddatur, ſi vt minori venderet, deceptus eſt. & hoc data electione emptori, alioquin ſi in hoc ipſo quod vendiderit, eſt deceptus, ad rem ipſam, vt ar. ff. de iure dot. l. ſi res, §. 1. & ff. de dona. inter vir. & vxo. l. ſi ſponſus, §. circa, & arg. ſ. de reſcin. ven. l. 2. Sed videtur iudicis decretum facere ceſſare reſtitutionem, vt ff. de minor. l. an prætor, §. quid tamen, ſed aliud eſt cũ pro recipiente ſibi debitum, & aliud cũ pro alienante interponitur, ut ibi dixi. Itẽ ad hoc quod dicit de uili precio, facit ff. de tranſac. l. cum hi, §. ſi quis de alimentis, & ſ. de reſcin. ven. l. quiſquis.

Reſtitutionẽ an faciat ceſſare decretum iudicis.

D OB æs.] CASVS. Si minor alicui in centum teneatur, an vt liberetur interpoſito decreto poſſit ruſticum prædium alienare, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, etiam prouinciale.

k Alienum tantum.] vel ſimilem cauſam, ut dotem, ut plene dixi ſ. de admi. tut. l. lex quæ, in princ. Vel donationem propter nuptias, ut ſ. ſi ma. ia. l. ſi §. ſi. Item ob famem. ar. ſ. de pa. qui ſi. diſ. l. 1 & 2. cum perſonæ rebus præponantur, ut ſ. de ſacroſan. eccle. l. ſancimus. Forte & ob famem coniunctarum perſonarum, vt ff. de tut. & ra. diſt. l. 1 §. ſed nonnullos. Idem dicunt de fundo ſterili, at ſupra de ſacroſan. eccle. authen. item prædiũ, quod non placet, quia non videtur ſterile, quod vendi poteſt, ut ff. ad leg. Falci. l. 3. & ff. eo. l. ſi fundus, niſi forte nil poſſet percipi.

Perſonæ ſunt rebus ꝓferendæ. Not. gl. quia ſingu. eſt.

l Prouinciale.] econtra videbatur, quia directum dominium venditoris vel minoris non erat, & l. c. ff. eo. l. magis, §. nec tamen.

Etiam.

A

Etiam.] CASVS. Si minor habeat prædium in emphyteutin, vel tale pro quo reddat tributum fiſco vel Cæſari: an id ſine decreto alienari poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non.

a Etiam uectigale.] quod præſtat vectigal fiſco.

b Patrimoniale.] quod Cæſari.

c Emphyteuticũ.] quod priuato, & idẽ ſi quodcunque ius habet in re, ut ff. eo. l. iij. §. ſed ius.

Vtere.] CASVS Si minor prædium ſuum prouinciale ſine decreto diſtrahat, ut emptor nomine precij fiſco cuius debitor erat minor, uel creditori ſuo uel patriæ ſatiſfaceret, & prædium reuocare uoluerit: an ei agenti, niſi precium cum vſuris fiſco debitis reſtituat emptori, obſtet doli exceptio, quæritur? Dicitur ꝙ ſic, & hoc cauetur reſponſo Papi. & cæterorum iuriſconſ.

d Precibus.] id eſt in libello precum.

e Oppone.] tu emptor.

f Ob eorum.] ſ. minorum, & habes idẽ ff. eo. l. ſi fundus, §. fi. & l. ſi pupillorũ, §. per & ff. de mino. l. tutor, & ff. de cur. fur. l. conſilio, §. j. & ĩ. titul. 2. l. ſi contra ampliſſimi, & ff. de acquir. rer. domi. l. bonæ fidei.

g Venundatos.] à minore.

Si minor.] CASVS. Tenebatur mihi minor in fundo Semproniano, dedit mihi in ſolutũ alium ſine decreto, cum debuit dediſſe Sempronianũ: an id vendicare poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic.

h Aliud.] ſcilicet pdium, & ita alterum puta debitum, poterit alienare, aliud non, ſic eſt differentia inter fundum & fundum, ut ff. eo. l. magis, §. ſi fundus, & §. ſi pupillus. Sed argu. contra ff. eo. l. ſi pupillorum, §. fin. vbi fundus primo obligatus cum decreto, alteri pro eodem debito exoluendo ſine decreto obligatur, ſed ibi ideo, quia in locum primæ obligationis ſuccedit eadem res.

i Debeies.] ex perſona eius cui ſucceſſiſti.

XIII. Iidem AA. & CC. Zenophilæ.

Etiam vectigale[a] vel patrimoniale[b] ſiue emphyteuticum[c] prędiũ ſine decreto præſidis diſtrahi non licet. Da. VIII. Kalendas Septem. Sirmij. CC. Conſs.

Etiam ex contractu mutui ſecuta traditione propter reciprocam præſtationem cauſatur ius retinendi. h. d. Bald. Vel ſic: Minor à vendicando alienata, repellitur ſi precium in ſuũ debitum verſum non reſtituat cum vſuris. Salic.

B

XIIII. Iidem AA. & CC. Phrominio.

Vtere viri prudentiſſimi Papiniani reſponſo, cæterorumq; quorum precibus[d] feciſti mẽtionem, ſententijs, ac doli mali exceptionem oppone,[e] precium ob eorũ[f] debitum ſolutum probãs, ſi ſortem cum vſuris, quæ fiſco deberentur, pupilli nõ offerentes, fundos prouinciales citra decretum præſidis venundatos[g] cũ fructibus petant. Dat. IX. Kalen. Decemb. ipſis CC. Conſs.

C

Non poteſt minor ſoluere ſine decreto aliud pro alio in his quæ nõ poſſunt alienari. h. d. Bald. Vel ſic: Immobilia pro alio debito non poſſunt in ſolutum dari ſine decreto. Salic.

XV. Iidem AA. & CC. Sabinę.

Si minor vigintiquinq; annis prædium ruſticum, cum aliud[h] deberes,[i] ſine decreto in ſolutum dediſti, dominium à te diſcedere nõ permittit ſenatuſcõſulti auctoritas. Dat. VIII. Kalen. Decem. CC. Conſs.

D

Minor qui ex precio fundi venditi ſoluit onera & tributa, precium non recuperat, niſi reſtituat quod accepit. Bald. Vel ſic: Immobilia alienata ſine decreto iudicis in cuius territorio ſunt ſita, poſſunt cum fructibus vendicari: ſed precium in vtilitatẽ minoris uerſum, cum uſuris debet reſtitui, & ſumptus melioraitionis Salicetus.

Si prædium.] Primo conſulit minori, ſecundo emptori. ſecunda ibi, emptor. CASVS. Si minoris ruſticum prædium vel ſuburbanum ſine decreto alienetur, non tenebit alienatio: ſed agetur & reſtituetur ſibi prædium cum fructibus ſi extent, conſumptos condicet. ſi tamen emptor probet preciũ fuiſſe verſum in utilitatẽ minoris, repelletur minor doli exceptione, ſi non ſoluat precium cum uſuris, & ſumptus ſi quos fecit in prædio. Nota ex textu ſufficere decretum illius iudicis in cuius territorio res eſt, ſufficeret & decretum illius iudicis qui habet pupillum ſub ſe, licet nõ habeat rem ſub ſe, ut l. magis puto, §. illud, ff. de rebus eorum.

Diuiſio.

k Suburbanũ.] pro eodem ponit ruſticum & ſuburbanũ, uel ſuburbanum eſt quod eſt iuxta vrbanum, vt horti in ciuitate, & extra.

l Non loco.] nã urbanum põt eſſe in rure & in ciuitate, ut ff. de verb. ſign. l. vrbana prædia, & l. urbana familia, & ecõtra ruſticum in ciuitate.

m Probare.] ex voluntate, non ex neceſſitate, ut dixi ſ. e. l. prædiorũ, ſm H. & Azo. vel etiam ex neceſſitate, cum cõtractus non tenuerit, ut ibi dixi.

n Facultatibus] mobilibus, ut ff. e. l. magis, §. item requirat, & ad hoc ſ. de his q ve. æta. impe. l. eos, & ĩ. tit. 1. l. prædiũ, & ff. eo. l. 3. & ĩ. tit. 2. l. ſi contra ampliſſimi, & ſ. de códic. ex le. l. ſi mala, & ff. de peti. hære. l. ſed & ſi lege, §. ſcire, & ff. de min. l. intra utile, & l. tutor. in fi. & ff. eo. l. ſi fundus, §. quanquam, & l. penult.

XVI. Iidem AA. & CC. Eutychiæ.

Si prædium ruſticũ vel ſuburbanum[k] (quod ab vrbanis non loco,[l] ſed qualitate ſecernit) in pupillari ætate conſtituta tutore auctore, vel adulta ſine decreto præſidis prouinciæ in qua ſitum eſt, venũ dediſti: ſecundum ſententiam ſenatuſcõſulti dominium eius ſiue ius à te diſcedere non potuit, ſed vendicationem eius, & fructuum, vel his non exiſtentibus, condictionem competere conſtitit.

¶ Emptor autem ſi probare[m] potuerit ex cæteris facultatibus[n] obedire te muneribus ſiue oneribus non potuiſſe, ad vtilitates præterea tuas ceſsiſſe pecuniam quam precij nomine ſumpſeras: doli exceptionis auxilio precium cum uſuris quas præſtitura eſſes, & ſumptus meliorati prædij ſeruare tantũmodo poteſt. Dat. VI. Id. April. Anchialo. CC. Conſs.

Non poteſt minor diuidere immobilia, niſi prouocetur à maiore. h. d. Bal. Vel ſic: Minor non alienat etiã in communi, ſine decreto: nec prouocat ad diuiſionem: ſed prouocatur à maiore, & tunc ſine decreto procedit alienatio. Salic.

XVII. Iidem AA. & CC. Philippo.

Inter omnes minores[o] nec cõmune pdiũ ſine decreto alienari licet, ſed nec ad communi diuidundo iudicium prouocare. ſed ſi maior cuius fundus erat communis, ad diuiſionem prouocet, etiam ſi ſine decreto fiat diuiſio, bene tenet.

Inter.] CASVS. Si minor cum minore habeat rem cõmunem, ſine decreto alienare non licet, ſed nec ad communi diuidundo iudicium prouocare. ſed ſi maior cuius fundus erat communis, ad diuiſionem prouocet, etiam ſi ſine decreto fiat diuiſio, bene tenet.

o Minores] vterq; enim eorum erat minor. ſic ff. eod. l. ſi

l. ſi pupillorum.

a Diſtrahi] etiam per diuiſionem. Eſt enim quędam alienatio per diuiſionem & adiudicationem.

b Sine decreto.] vt & ff. eo. l. 1. §. ſi communis, & eſt ratio, quia ex neceſſitate fit, & ſic & ff. de condict. furt. l. & ideo, & arg. ſupra de fun. do. l. 1. & facit ſ. tit. i. l. 1. & fin.

SI minores.] CASVS. Si minor nomine ſuo vel patris fiſco vel priuato teneatur, an interpoſito decreto res ſuas diſtrahere poſſit, quæritur? Dicitur q ſic.

c Debitis duntaxat.] determinat debitis, non autem ea quæ ſequuntur.

d Obnoxij.] ad pecuniam, ſecus ſi ad rem certam, tunc enim diſtinguitur, patris, an ſuo nomine debeant, vt ff. eo. l. magis. § ſi pupillus, & §. ſed & ſi pr.

e Prætore.] id eſt prætore quem conſtituit Cōſtantinus.

f Fide.] quia non inuenitur vnde aliū de commode potuerit debitū ſolui. nec enim frumentum, nec alia neceſſaria debuerunt vendi, vt arg. ff. de verb ſignifi. l. Nepos Proculo.

g QVANDO DEcreto opus non eſt.

Diximus quādo decreto opus ſit. modo exponamus caſus in quibus non eſt opus iudicis decreto, Azo Not. caſus vbi non eſt opus decreto Primus ſupra tit. 1 l penult. Secundus ſi non caueatur de damno infecto. ff. de dam infec l. ſi finita. §. ſi pupillus. Item in alio quando defunctus permiſit: vt infra eod. l. 1. §. 1. & ff eo. l. 1. §. 1. Item in alio: vt infra eod. titu. l. 2. Item ſi iurauit, quod plene dixi ſupra ſi aduer. vē. authen. ſacramenta. Item alius: vt ff. eod. l. magis. §. ſed ſi pater. Item in alio: ut infra eo. l ſina. Item in alio, vt ſupra de admini tuto l ſina. § defenſonē. Acc.

Continuatio.

Minorū bona multis in caſibus ſine decreto aliena ri poſſunt.

SI probare.] CASVS. Si mandauit te

decreto prędidis ſententia ſenatuſconſulti diſtrahi [a] patitur. nam ad diuiſionis cauſam prouocāte tantūmodo maiore ſocio, eius alienationem & ſine decreto [b] fieri iampridē obtinuit. Dat. VII. Id. Decē. CC. Conss.

Propter debitum fiſcale (puta propter data & collectas) poteſt alienari res minoru interueniente decreto. Bald. Vel ſic: Etiam propter debita fiſcalia non poſſunt minorum prædia alienari, niſi cauſa probata, & interueniente decreto. Salic.

B

XVIII. Imp. Conſtan. A. & Cōſtant. C. ad Seuerum.

SI minores vel ex patris nomine vel ex ſuo debitis duntaxat [c] fiſcalibus vrgētibus, vel ex priuatis contractibus reperiantur obnoxij: [d] decreti interpoſitio à Conſtantiniano prætore [e] celebranda eſt, probatis examinatiſq; cauſis: vt pateſacta rerum fide, [f] firma venditio perſeueret. Dat. XII. Kal. Ianua. Probiano & Iuliano Cōss.

C

TITVLVS LXXII.

QVANDO DECRETO opus non eſt. [g]

Emptor mandauit reſtitui rē emptam refuſo precio. poteſt hoc fieri, licet hæres ſit minor: quia voluntas teſtatoris operatur idem quod decretū iudicu. h. d. Bald. Vel ſic: Conuentio paterna in contractu appoſita facit alienationem rei minoris valere ſine decreto. Vel ſic: Ex voluntate paterna poſſunt immobilia pupilli alienari ſine decreto. Salic.

D

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Valentino.

SI probare [h] potes [i] patrem pupilli cuius tutores cōueniſti, [k] cōſenſiſſe [l] vt reddito tibi prædio precium reciperet: id quod conuenit, ſeruabitur. Neq; enim in ea re auctoritas præſidis neceſſaria eſt, vt tutorum ſolicitudini conſulatur, ſi voluntati [m] defuncti pareant. Dat. VI. Kalē. Ianua. Antonino & Geta Conss.

Idem operatur reſcriptum principis quod decretum inferioru ſolenniter emanatum. h. d. Vel ſic: Habens verbum ſuperioris, non indiget verbo inferioru. Bald. Vel ſic: Conceſſio principis ſpecialis habet vim decreti. Salic.

II. Imp. Aurelianus A. pulchro.

ILlud requirendū eſt, an adito principe Saturninus vir clariſsimus [n] ſpecialiter ius venditionis acceperit. Ad inſtar enim præſidalis decreti conceſſio † principalis accedit. Dat. Id. Ianuarij. *

Alienatio facta ex patris voluntate vel teſtatoru, valet ſine decreto. Salic.

III. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Saturniniano.

PRædium ruſticum vel ſuburbanum à minore vigintiquinque annis alienari ſine decreto præſidis (niſi parentis voluntas, vel teſtatoris, ex cuius bonis ad minorem peruenit, ſuper alienando eo aliquid mandaſſe deprehendatur [o]) nulla ratione poteſt. Dat. XII. Kal. April. Nicomediæ. AA. Conss.

Veſtes detrita & animalia ſuperuacua poſſunt alienari ſine decreto. Salic.

IIII. Imp. Conſtantinus A. ad populum.

ET ſine interpoſitione decreti tutores & curatores quarumcunq; perſonarum veſtes detritas & ſuperuacua animalia vendere permittimus. [p] Dat. Id. Mar. Conſtantino. A. VII. & Conſtantio Cæſ. IIII. Conss.

A ſtator ut reddito precio minor tibi prædium reſtituat, decretum non eſt neceſſarium.

h Si probare.] ſic ſupra de pact. inter empt. & vendi. l. 2.

i Potes.] tu venditor.

k Conueniſti.] ex vendito, vel præſcriptis verbis.

l Conſenſiſſe.] in pacto emptionis.

m Voluntati.] habita in pacto venditionis.

ILlud.] CASVS. Minor impetrauit à principe vt liceret ſibi prædium diſtrahere ſine decreto: ſi diſtrahat, an valeat alienatio? Dicitur quòd ſic, quia priuilegium loco eſt decreti.

n Vir clariſſimus.] minor xxv. annis. non enim ſufficit generaliter veniā ætatis impetrari, vt ſupra de his qui ven. ætа. impe. l. pen. & fi. quæ eſt contra. ſic & hoc caſu ceſſat reſtitutio, vt ſupra, de his qui ve. ætа. impe. l. 1. & poteſt forte dici hoc caſu ſaltem coram iudice inquiri cauſam vendendi, licet decretum non interponatur, vt ſupra, de his qui ve. ætа. imp. l. 2. — † alias cōſenſio.

PRædium.] CASVS. In hac l. dicitur quòd prædiū minoris ſine decreto alienari non poteſt, niſi in teſtamēto vel codicil. vt alienetur, iubeat teſtator.

o Deprehendatur.] teſtamento vel codicillis, vel niſi parens vel ille cui minor ſucceſſit, ad alienandum aliquo modo fuerit obligatus, vt ff. eod. l. 1. §. 1. & l. magis, §. ſi pupillus. Sed quid ſi mandauit generaliter, vt multi faciunt de rebus ſuis vēdēdis, vel tutoribus, vel curatoribus, vel fideicommiſſarijs, nunquid poterūt mittere manum ad quam rem velint? quod puto ex hac l. & ff. eod. l. 1. §. 1. & fa. ſupra de his qui ve. ætа. impe. l. 2. & 3. & ſupra, eodem. l. 1.

p ET ſine. Permittimus.] vt & ſ. de

de admini. tuto. l. lex, §. fin. & ff. de mino. l. & ſi ſine, §. quæſitum. A

SI QVIS IGNORANS REM MINO. &c.

Continuatio. *Quoniam res minoris ab aliquibus diſtrahuntur tanquam ſint eorum propriæ, ſine decreto: ideo quid iuris ſit ſi ſine decreto ignorans quis rem eſſe minoris, ab extraneo comparauerit, ponit.*

TITVLVS LXXIII.

SI QVIS IGNORANS rem minoris eſſe, ſine decreto comparauerit.

Qui emit rem minoris tanquam minoris, non præſcribit: ſi autem tanquam maioris bona fide, præſcribit. Bald. Vel ſic: Emptor bonæ fidei præſcribit, non malæ fidei. h. d. primo in vendente vt alienam: ſecundo vt propriam. ſecunda ibi, ſi uero. Salic.

I. Imp. Gordianus A. Felici.

SI ea quæ iure tutoris hæreditario [a] vel honorario titulo ſucceſsit, poſſeſsionẽ tuã vendiderit: ſi ut pupillarẽ diſtraxit: emptor qui ſciẽs [b] à tutoris hærede mercatus eſt, cum officium morte finiatur, [c] alienam rem cõparando, de temporis interuallo nullam potuit acquirere defenſionem. Si uero ut ſuã diſtraxit, ignoranſque rem alienam emptor comparauit: neq; ſtatim per traditionem poſſeſsionis dñs effectus [d] ẽ, ſed tãtummodo aduerſus te ſtatuti temporis [e] (cũ te legitimæ ætatis eſſe nõ diffitearis) poteſt vti præſcriptione. Da. V. Id. Sept. Pio & Pontiano Conſs. B C

SI ea.] CASVS. Hæres tutoris rem pupilli diſtraxit: an eã pup. vendicare poſſit? Diſtinguit, aut diſtraxit ut ſuã, aut vt pupillarem. Secũdo caſu, ſi emptor ſciens, nulla temporis præſcriptione tutus eſt. Primo caſu, ſi emptor erat ignorans, licet dominus nõ fuerit factus ſtatim cum res tradebatur: tamen ſi eam poſt legitimam ætatem minoris præſcripſerit, vẽdicanti obſtat præſcriptio.

a Hæreditario.] id eſt iure ciuili.

b Qui ſciens.] rem eſſe pupilli, & non tenere venditionẽ: & ſic duo obſtãt emptori vel præſcriptori, mala fides, & quod pupillaris eſt res. idem ſi ſciat eſſe pupilli, & credat licere emere ab hærede tutoris: ſed tunc impedit iuris error, ut ff. de vſuc. l. nũquam, in princ. & pro empto. l. 2. §. ſi quis à pupillo.

Præſcriptio impeditur per iuris errorem.

c Finiatur.] vt & ĩ. de nego. geſt. l. curatoris, inchoata tamẽ debet perficere, ut ff. de hæred. tut. l. 1.

d Effectus.] cum à non dño habeat, ut ff. de acquirẽ. re. do. l. traditio.

e Statuti temporis] x. vel xx. ann. quod demum eo facto maiore currit, ut hic, & ĩ. qui. non ob. long. temp. præſcrip. l. non eſt incognitum, & ĩ. eo. l. fi. Et eſt ratio: quia cum tempore minoris ætatis non poteſt alienari, ergo nec vſucapi, ut ff. de verb. ſig. l. alienationis.

Rem alienatam ſine decreto uendicat minor cum fructibus, niſi emptor fuerit bonæ fidei. Salic.

II. Idem A. Criſpinæ.

SI contra ampliſsimi ordinis decretum poſſeſſiones tuæ diſtractæ ſunt, conueni earum poſſeſſorem: vt (ſi ita probaueris [f] geſtum) & poſſeſsio retrahatur, & fructus uniuerſi [g] reuocentur: ſi non bona fide [h] emptorẽ fuiſſe, qui emit, conſtiterit. Dat. XVI. Kalend. [i] Gordiano. A. II. & Pompeiano Conſs. D

SI contra.] CASVS. Tutor uel curator ſi rem minoris alienauerit ſine decreto, reſcindi poteſt venditio: nec tantum res, ſed in reſtitutionem venient etiam fructus, ſiue extent, ſiue conſumpti ſint, ſi emptor non bona fide emit.

f Probaueris.] quod eſt eo ipſo quod contrarium non probatur. ſic ĩ. tit. 2. l. ſi prædium. ſic ergo probat aduerſarius ſolennitatem, ut & aliàs qui ſolennitatem dicit, probet, ut ff. de pub. in rem actio. l. quæcunque, §. fi. Sed ac. contra inſtitu. de fideiuſ. §. fi.

g Vniuerſi.] extent vel non, ut & ĩ. tit. 2. l. ſi prædium.

h Si non bona fide.] etiam in iure errantem, ut ff. de peti. hære. l. ſed & ſi lege, §. ſcire. Sed opponitur, non põt vſucapi: ergo nec fructus poteſt lucrari, ut ff. de vſucap. l. vbi lex. Sed reſpõ. ibi propter rei uitiũ, hic propter defectũ ſolennitatis, vel propter ætatẽ, quæ non noceret ad fructus, vt ff. de acquir. rer. do. l. bonæ fidei.

Minus legitime alienata vendicantur etiam à ſecundo emptore, niſi ſit munitus præſcriptione. Sali.

III. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Agathæ.

POſſeſsiones tuæ ruſticæ vel ſuburbanæ ſine cognitione cauſæ & interpoſitione decreti contra ſenatuſconſultum alienatæ, nec à ſecundo emptore, [i] recte tenentur, niſi ſtatutum tẽporis ſpaciũ [k] interceſſerit. [l] Dat. Idib. Februa. Nicomediæ. CC. Conſs.

POſſeſsiones.] CASVS. Si tutor rem pupilli ut ſuam ſine decreto alienauerit, & ille in quẽ alienata eſt, ſecũdo vendiderit: ſecundus emptor ſecurus non erit, niſi poſt ætatem legitimam minoris eam præſcripſerit.

i Emptore.] etiam bonæ fidei.

k Spatium].ſ. x. vel xx. annorum.

l Interceſſerit] poſt minorem ætatẽ, ut ſ. eod. l. j. ſed hodie malæ fidei poſſeſſore alienante &c. ut ĩ. de præſcrip. long. temp. auth. malæ fidei. Sed opponitur: Nonne etiam olim prohibebatur alienari, ut ff. de re. eo. l. 1. ergo & vſucapi, ut ff. de verb. ſig. l. alienationis. ergo bona fides non prodeſt, ut ff. de vſucap. l. vbi lex? Reſpõ. interim dum minor eſt, & ſicut prohibetur alienatio, & vſucapio ẽ prohibita, ſed poſt minorẽ ætatẽ vtraque valet, ut hic. Vel ibi prohibetur, quia furtiua, hic propter defectum ſolennitatis, ut dixi ſ. eo. l. 1.

Emens à donatario minoris poteſt præſcribere ſi habet bonam fidem, & continuat poſſeſſionem longo tempore. h. d. Bald. Vel ſic: Is qui emit ab eo cui minor donauit ſine decreto, præſcribit contra eum à die quo factus eſt maior, ſpacio decem annorum eo præſente, vel viginti eo abſente. Sal.

IIII. Iidem AA. & CC. Alexandro.

QVoniã aduerſus emptorem, [m] ad quem ex perſona eius cui contra ſenatuſconſultum donata res [n] eſt, iuſto titulo interueniente, ea res de qua lis eſt, tranſitum fecit: requirere oportebit, an præſente priore dño, & maiore effecto, [o] ſine

QVoniam aduerſus.] CASVS. Si prædium à minore mihi donatum ſine decreto, vel ab eius curatore vel tutore, alij bona fide ementi vendidero, an teneat venditio? Reſpon. quòd ſi emptor præſente domino & maiore facto prædium decem annis eo præſente, vel xx. eo abſente tenuerit, ſecurus erit, & vendicanti obſtat exceptio.

m Quoniam aduerſus emptorem.] ſcilicet agitur.

n Donata res.] vt ſ. tit. 2. l. non ſolum.

o Effecto.] quare hoc, cum & contra minores olim huiuſmodi præſcriptiones currebant, licet hodie ſit ſecus, vt ſ. in qui. cau. in integrum reſti. l. fin.? Reſpon. immo nõ currebãt in huiuſmodi caſibus, cũ nec alienari poterãt. vt ff. de verb. ſig. l. alienationis, & argu. ff. de fun. do. l. ſi fundum. ſic & in quibuſdam alijs erat, quæ ipſo iure non

Præſcriptiones an currãt contra minores.

non currebant olim, ut diximus ſ. in qui cau. in integrũ reſti. l. fi. Vel dic hoc additum à compoſitoribus. Vel tertio ideo dicit maiore effecto, vt nec reſtitutio detur: hodie conſtat ipſo iure prius non currere. d. l. ſ. in qui. cau. in integ. reſti. l. fi. & facit ſ. e. l. 1. in fi. & j. qui. non ob. long temp. præ.

l. non eſt incognitum, ſed videtur etiã poſtea nõ poſſe vſucapi, cum initiũ ſit inſpiciendum in vſucapione, ut ff. de vſu cap. l. ſequitur, §. de illo, in fi. §. quo hic inſpecto non procedit uſucapio: ſed dic vitiũ eſſe rei & perſonæ, primum impedit: & demum eo finito currit vſucapio, nullo ad principium poſt habito reſpectu, ut ff de uſucap. l. vbi lex, §. interdum, & l. non ſolum, §. quod uulgo. ſed perſonæ vitium licet eo finito currat præſcriptio, tamen ex bona fide & titulo ante vitium habito procedit, ut hic, & ſ. eo. l. 1. in fi. & facit j. tit. 1. l. ſi ſine. Sed contra j. tit. proxi. l. fi. ubi quinque annos dicit ſufficere, ſed ibi ſolues.

Vſucapionem impedit duplex vitium.

alias vẽditionem.

controuerſia bona fide decennio, uel abſente viginti annis, qui quæſtionem patitur, poſſeſſor fuiſſe monſtretur.

¶ Quod ſi apud grauitatẽ tuam manifeſte conſtiterit, ſine vlla cunctatione, habita lõgi temporis præſcriptione petitorẽ oportebit excludi. Dat. VI. Id. Iun. Doroſtoli. CC. Cõſs.

TITVLVS LXXIIII.

SI MAIOR FACTVS alienationem † factam ſine decreto ratam habuerit.

Licet minor factus maior ratam habeat alienationem prædij intra dimidiam iuſti precij venditi, poteſt nihilo minus ipſum uendicare, niſi ſibi iuſtum precium ſuppleatur, vel in debito compenſetur Salı.

SI MAIOR FActus alienationem, &c.

Cõfirmatio.

Licet uenditio prædij minoris ſine decreto ſit nulla, contingit tamen eam aliquando cõfirmari, puta per ratihabitionem, & ideo ponit de ea, Azo. uel ſic: Superiori titulo vẽdidit tutor uel curator rem minoris ut ſuam, hic ut minoris, quo caſu ſiue ipſe minor ſiue tutor vel curator, ſiue ambo vendant, & maior factus ratum habuit expreſſe: & quod ſine decreto factũ erat, tenet. Idem ſi tacite, puta tacendo per quinque annos in alijs contractibus: ſed in donationibus decennium, niſi donatio propter nuptias ſit: vbi quinque anni ſufficiunt, ut infra eo. l. fin.

I. Imp. Gordianus A. Liciniæ.

CVm ꝓponas curatorẽ patris tui non interpoſito præſidis decreto prædium ruſticum hæredi creditoris [a] ſeu tutori eius [b] deſtinaſſe [c] venundare, eamq; venditionem deceptum patrẽ tuũ ratam habuiſſe, [d] ſi minore [e] precio diſtractum eſt prædium, & incõſulto errore lapſum patrem tuũ, perperam venditioni conſenſum dediſſe cõſtiterit: non abs re erit ſuperfluũ [f] precij in compenſationẽ deduci, quod præſidis prouiſione fieri conuenit: cuius ſolertiæ congruũ eſt, ſi [g] diuerſa pars bonam fidem non amplectatur, in arbitrio eius [h] ponere, an velit poſſeſſionem cum fructibus reſtituere, [i] ita ut fœnebris [k] pecunia cũ competentibus vſuris reſtituatur. Dat. Non. Oct. Pio & Pontiano Conſs.

CVm proponas.] CASVS. Curator patris tui creditori uel hæredi uel tutori filij creditoris prædium quod ualebat xl. cum debitum nõ eſſet niſi x. dedit inſolutum, vel vendidit: & ita ultra dimidiam iuſti precij deceptus eſt, maior factus ratam habuit uenditionem, & deceſſit: an tu igitur qui ei ſucceſſiſti, deſiderare poſſis ut iuſtum precium tibi ſuppleatur compenſando ſi quid ei debes vſque ad competentem concurrentem quantitatem, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, & niſi ſuppleat, prædium cum fructibus recuperabit, & hoc vel hoc eligere poterit hæres creditoris, ut ſuppleatur iuſtum precium cum vſuris, aut prædium recuperet.

a Hæredi creditoris.] ſcilicet ſui.

b Eius.] ſcilicet creditoris.

c Deſtinaſſe.] & vendidit vel deſtinauit, quod de iure non potuit.

d Ratam habuiſſe] expreſſe, cum eſſet maior factus, & ſic iam non poteſt reuocari, licet ſine decreto facta.

e Si minore.] quàm ſit dimidia iuſti precij, ut patet ſtatim. pro tali ergo hic talis ratihabitio habetur, ac ſi in maiore ætate venderet: ſed tunc daretur electio emptori, an redderet rem, uel iuſtum precium suppleret, ut ſ. de reſcin. ven. l. 2. & l. ſi volũtate, & nunc erit idẽ, ut hic ſubijcit. Alij dicunt fuiſſe hic deceptionem in eo ꝙ dolo emptoris fuit inductus ad habẽdum ratum, cum putaret precio iuſto factam fuiſſe venditionem, quod non placet.

f Superfluum.] iuſtum precium erat decem, conuentum puta, quatuor, quæ ſoluta ſunt: ſex ergo quæ remanent, compenſantur cum eo quod hic quondam minor ſuo creditori debuit.

g Si.] id eſt quãuis non habuit bonam fidem, uel ponitur conditionaliter, ſcilicet ſi nõ vult adimplere qđ debet, ſoluendo ſcilicet uel cõpenſando.

h In arbitrio eius.] id eſt aduerſæ partis, hoc eſt hæredis creditoris.

i Reſtituere.] ſupple, an quod iuſto precio deeſt, ſuppleꝛe ſoluendo uel cõpenſando. Sed cõtra j. de præſcr. xxx. an. l. 1. in fi. Sol. ibi dolo, hic ipſa re interuenit deceptio.

k Fœnebris.] quæ ut creditori ei debebatur.

Prædium minoris minus legitimè alienatum reuocatur, niſi præſcriptio vel ratihabitio poſt maiorem ætatẽ interuenerit. Salic.

II. Idem A. Alexandro.

SI ſine decreto præſidis ꝓdia tua à tutore tuo alienata ſunt, [l] nec ſpeciali confirmatione, [m] vel (ſi bona fide poſſeſſor fuiſſet [n]) ſtatuti temporis ex curſu id quod perperam eſt actum, fuerat ſtabilitũ: præſes prouinciæ poſſeſſionem in ius tuum retrahet. Dat. VII. Kal. Ian. Pio & Pontiano Conſs.

Re immobili minoris alienata titulo oneroſo, procedit confirmatio contractus & traditionis taciturnitate quinquennij poſt ætatem legitimam inchoandi. Si autẽ titulo lucratiuo: ad confirmationem traditionis & tituli requiritur ſilentium longi temporis, h. d. Bald. Vel ſic: Si immobilia ſunt alienata ſine decreto titulo oneroſo ab ipſo minore, uel ab eius adminiſtratore eo ſciente & patiente, & factus maior taceat per quinquẽniũ, inducitur quædam tacita ratihabitio, contra quam uenire non poteſt. Sin autem ſunt alienata titulo lucratiuo, requiritur taciturnitas longi tẽporis, ad reuocationem autem admittitur etiam hæres, qui ſi & ipſe ſit minor, tempus quod ſupererat defuncto ex decennio vel quinquennio, non currit, ſed demum eo facto maiore Sali.

SI ſine decreto.] CASVS. Dicit imperator in hac lege, ꝙ ſi tutor rem minoris ſine decreto alienauerit ut ſuam, niſi fuerit bonæ fidei poſſeſſor in quem res alienata eſt, & tutus fuerit præſcripti. vel cõfirmatione, quo minus minor vendicare rem poſſit, non ſibi ꝑiudicabit.

l Alienata ſunt] tanquam ſua, & ſic facit hæc lex cum titulo ſuperiori, ut ſ. tit. 1. l. 1. & l. fi.

m Cõfirmatione.] ſic j. ſi alie. res pign. da. fit. l. antepe.

n Poſſeſſor fuiſſet.] putans dñm fuiſſe vendentem, vel habuiſſe ius diſtrahendi, ut ff. de verb. ſig. l. bonæ fidei.

Si

SI quādo.] CASVS. Si res minoris ſine decreto alie A netur, ſiue adhuc fuerit ſub curatore ſiue non, per hoc quòd ueniam ætatis impetrauerit, non ualet alienatio ab initio. ſi tamē minor nihil dicat tēpore minoris ætatis, & poſt 25. an. per quinquenniū tacuerit, non audit ſi vult poſtea reſcindere vēditionē. & hoc in prima. Si uero minor ſine decreto res ſuas donauerit, & per 10. an. inter pręſentes, per 20. inter abſētes res donatarius tenuerit: poſtquam factus fuerit maior, ſecurus erit. & hoc in ſecūda. Ita ſcilicet, vt ſi maiori aliquid ſupereſt de quinquēnio, quia cucurrit biennium, & ſuccedat ei minor, illud quod ſupererat defuncto, puta triennium, currat ei poſt legitimam ætatem ad præſcriptionem complendam. & hoc in tertia.

[a] Sine decreto.] ſi vero interueniſſet decretum, daretur reſtitutio vſque ad quadriennium poſt legitimam ætatem, vt ſ. de præd. mino. l. ſi quidem, & ſ. de temp. in integ reſti. l. fin.

[b] Minorū.] hic ſubdiuidit, vel adhuc, &c. & ſic in duobus tātū caſibus loquitē, qū ſcilicet minor habet curatorē, itē qū non habet quia veniam ætatis impetrauit, & eius res eſt alienata vel obligata, quod quidam dicunt. ſed certè idem ſi curatorem non habet, nec impetrauit veniam. Vel dic in quatuor caſibus loquitur. ſ. quando minor auctoritate tutorum vel curatorum vendit. Item e contra quando tutor præſente & volente minore. Item quando alias eſt minor ſine tutore vel curatore conſtitutus, nec tamen impetrauit veniam. Item & quando impetrauit veniam, & hoc quaſi conſonat cum prædictis. Quod autem dixi habere locum cum tutor vendidit præſente & volente pupillo, intellige ſecundum Azo. ſi pupillus intelligit quid agatur, alias perinde habetur ac ſi non eſſet præſens. & ſic habet locū titulus ſuperior, q de pſcriptione 10. vel 20. annorum dicit. Sed Pla. dixit hunc titulum locum habere, qui de quinque annis dicit, cum nomine pupilli fecit tutor venditionem. Sed opponitur prædictis, ſi minori præſcribitur. 5. ann. maiori verò 10. melioris conditionis eſt maior quàm minor. R eſpon. hoc verum in maiore, quando ſine eius voluntate venditur. aliàs etiā ſtatim non poſſet contra venire. ꝑterea maior venit cōtra litē conteſtādo, hic minor quocunq; modo voluntatē contrariam declarando. Itē adhuc opponitur quia videtur hic malæ fidei emptor tueri ſe. 5. ann. ſed ſ. titu. 1. l. 1. & l. fina. quæ ſunt contra, bonæ fidei tuetur ſe. 10. annis, uel. 20. & ſic deterioris cōditionis eſt bonæ fidei, quàm malæ fidei Sed reſponde, hic quoquo modo declarando voluntatem contrariam, venit minor cōtra malæ fidei poſſeſſorem. vel ibi ſuo nomine vēdit tutor, hic nomine minoris facta eſt venditio. Porro vbi vendidit vel obligauit minor habens tutorem vel curatorem, ſine eo non valet, vt ſ. de in integrum reſti. mi. l. ſi curatorem. & ſic non habet locum lex iſta, quia cum non ſubſit verus titulus, nō habet locum vſucapio, & ſic nec iſtud quinquennium. Item dixerunt quidam eam non habere locum cum quis minor non habens tutorem vel curatorem, & nō impetrata venia vēdidit, quod non placet H. Si autem tutor vel curator vel aliquis extraneus vēdidit rē minoris vt ſuam, ignorante minore: ſi quidem emptor fuit bonæ fidei, habet locū pręſcriptio. 10. vel. 20. an. q̄ incipit currere poſt legitimam ætatem completam Si autē ſciebat emptor rem eſſe minoris, & ſic non poſſe diſtrahi ſine decreto, vel etiā putabat poſſe diſtrahi ſine decreto, & ſic errabat in iure, habet locum pręſcriptio. 30. an. quæ incipit currere poſtquam habuit 14. an. vt ſ. titu. 1. l. 1. & l. fi. & ĩ. de præſcrip. 30. vel. xl. an. l. ſicut. Sed Pla. hoc caſu etiam poſt legitimā ætatem incipere dicebat præſcriptionem. 30. anno. & pro eo. ĩ. de bo. ma. auth. niſi, & ĩ. de an. excep. l. 1. §. fina.

†al. minorum.

Minor an ſit deterioris cōditionis quàm maior in pſcriptione.

Minoris rē ſi quis vendat vt ſuam, an habeat locum præſcriptio.

III. Imp. Iuſtinianus A. Mennę præfect. præt.

SI quando ſine decreto, [a] minorum, [b] vel adhuc ſub curatoribus cōſtitutorum, vel per veniā ætatis eorum curam excedentium, res alienantur vel ſupponūtur, & ad perfectam ętatem iidem minores prouecti longo ſilētio B querelam huiuſmodi tradiderint, [c] vt inutilis alienatio vel ſuppoſitio diuturno ſilentio roboretur, certum tempus ad talem confirmationē præfinitum eſſe cenſemus.

¶ Ideoque præcipimus, ſi per quinque continuos annos poſt impletam minorē †ætatem, id eſt poſt vigintiquinque annos cōnumerandos, nihil cōqueſtus [d] eſt ſuper tali alienatione vel ſuppoſitione is C qui eam fecit, vel hæres eius, minime poſſe retractari eam occaſione prætermiſſionis decreti, ſed ſic tenere, quaſi ab initio [e] legitimo decreto fuiſſet res alienata vel ſuppoſita.

¶ Cum autem donationes à minoribus nec cum decreto celebrari [f] poſſint, ſi minor vel poſt veniam ætatis rem immobilē donationis titulo in alium (excepta propter nuptias donatione [g]) trāſcripſerit, nō aliter hoc firmitatem habebit, niſi poſt vigintiquinq; annos impletos, inter præſentes quidem decennium, inter abſentes autē vicenniū donatore acqeſcēte effluxerit, vt tamen in hęredis perſona [h] illud tātūmodo tempꝰ accedat, ꝗđ pꝰ eiuſdē hęredis [k] minoris ætatē ſilētio trāſactum ſit. Dat. Idib. April. Decio. V.C. Cons.

[c] Tradiderint.] tacendo: ſi autem expreſsè, ſtatim poſſet eam confirmare, vt ſ. e. l. 1. & 2. & ſ. ſi maior fa. l. 1. & 2.

[d] Conqueſtus eſt.] neque in iudicio, neq; extra iudiciū. Sed quid ſi extra conqueſtus eſt, narrādo querelam emptori? Videtur quòd ſufficiat. arg. ff. de arbi. l. non diſtinguemus. §. cum quidam, ſecundum Azo ſed H. cōtra, ſcilicet vt coram iudice fiat. arg. ſ. de non nume. pecu. authen. hanc. ſed ibi tenuit contractus, hic non.

[e] Quaſi ab initio.] & ita emptor incipit dñs eſſe. & ſic plus operatur hæc præſcriptio, q̄ alia præſcriptio 30. an.

[f] Celebrari poſſint.] niſi præceptoribus, vt ff. de admini. tu. l. cum plures. §. j. uel alimētis neceſſariis, vt ff. de tu. & ra. diſtra. l. 1. §. ſed nonnullos, & niſi in donatione propter nuptias, vt ſubiicit. Item excipiunt quidam D ſponſalitiam largitatem, vt ſ. ſi aduer. dona. l. j. ſed ibi in rebus mobilibus facta fuit. Nam ſi in immobilibus, non valeret, vt ſ. de prædiis minorum. l. prædia.

[g] Excepta propter nuptias donatione.] quæ tenet ab initio, vt arg. ff. de iure do. l. Titia, & ſic eſt contra ſ. de prædi. mi. l. prædia. ſolu. hic corrigit. Vel dic quòd non valet, vt ibi. ſed quinque annis confirmatur, vt cæteræ alienationes per. l. iſtā ſecundū Io. Vel hic de donatione propter nuptias, ibi de ſpōſalitia, id eſt de ſimplici. & de hoc dixi. ſ. de admi. tu. l. lex, quę, circa prin.

[h] In hæredis perſona.] eius qui donauit vel vendidit, ut referatur ad utrunque.

[i] Accedat.] ad complendam præſcriptionem, vt ff. de mino. l. interdum, in fin.

[k] Hæredis.] ſic lege vt ſit ſenſus, quòd ſi hæres maioris eſt minor, id ex quinquēnio uel decēnio, quod ſupererat defuncto, currit hæredi demum cum erit maior. & ſic

intranſitiue, id eſt hæredis qui eſt minor. & ſic eſt con A tra M. &. P. in eo quod no. ſ. de temp. in integr. reſti. l. ea quæ. §. fi. At ipſi ſic legunt, vt hic ſit ſenſus, quod ſtatim hæredi minori currit tempus, quod de quinquennio ſupererat, & dicunt quòd poſt eiuſdem ætatem, ſcilicet defuncti. quod non placet.

TITVLVS LXXV.

DE MAGISTRATIBVS conueniendis. a

DE MAGIſtratibus conueniendis.

Continuatio.

Non ſolum tutores & curatores occaſione tutelæ vel curæ conueniuntur, ſed etiã magiſtratus, & ſcriba, & æſtimatores patrimonii, & ſimiles qui ratione publici officii tenentur prouidere minoribus: & ideo ponit de magiſtratibus conueniendis Azo.

a De magiſtratibus conueniendis] *hi in ſubſidium conueniuntur: vt inſtitu. de ſatiſda. tu. §. pen*

Minores in ſubſidium habent regreſſum contra magiſtratus qui eis tutores vel curatores dederunt. & cõtra fideiuſſores, quos illi de indemnitate receperant. h. d. Primo ſoluit unã quæſtionem vſque ibi, ſed aduerſus. Secundò ſoluit aliam vſq; ibi, quam ſi exercueris. Tertio nemini dubiũ remouet in fauorem magiſtratuũ. Sa.

I. Imp. Antoninus A. Mutiano.

SI magiſtratus b à tutoribus, ſeu curatoribus quos tibi dederint, ſeu nominauerint, ſtipulati ſunt ſe eo nomine indemnes c futuros, & ſi quid præſtitiſſent, repetituros, † inque eam rem fideiuſſores acceperunt: extra rẽ d ſaluam fore ſatiſdationẽ, actio e quam aduerſus tutores, ſeu curatores tuos inſtituiſti, alienam f obli- C gationem nõ reſoluit. Sed aduerſus magiſtratus qui curatorem dederũt, actio vtilis g ita demum competit, ſi vniuerſis bonis excuſſis, h reuocatisq; q̃ eum i in fraudem alienaſſe conſtiterit, indẽnitati tuæ in ſolidũ ſatisfieri nõ potuit. ¶ Quam k ſi exercueris: l mandatis tibi ab eis, m a-

† al. recepturos.

SI magiſtratus.] CASVS. Poteſtas Bonon. dedit cu. pu. tutor repromiſit rem pu. ſal. fo. & fideiuſſores eo nomine dedit. Itẽ dedit tutor fideiuſſorem de ſeruando eum indemnem, id eſt poteſtatem. poſtea apparet eum tutorem ſoluere non poſſe adminiſtrata tutela, & ex mala adminiſtratione tenetur pupil. in c. finita tutela agit adultus aduerſus tutorẽ quondam. non per hoc liberatur magiſtratus: ſed ſi ſoluendo non inueniatur ipſe, vel eius fideiuſſor, in ſubſidium conuenietur magiſtratus ut cedat ſibi actiones aduerſus fideiuſſores quos magiſtratus nomine ſuo accepit, D qui & ſine ceſſione vtilem habent actionem contra fideiuſſores nomine pupilli acceptos.

b Si magiſtratus.] dic q magiſtratus qui tutores dedit, exegit à tutoribus fideiuſſores rem pupilli ſaluam fore. Item & alios de ſua propria indemnitate. licet pupillus agat contra tutores, non tollitur actio contra magiſtratum, ſed tenetur in ſubſidium, & poterit cedere actionem contra fideiuſſores quos accepit, & ſine ceſſione habet utilem.

c Indemnes futuros.] an tutores hoc tenebantur promittere? Reſpo. ita. ſicut & quando vnus alii committit geſtionem, vt inſtitu. de ſatiſd. tu. §. 1. & 2.

d Extra rem.] id eſt præter rem.

e Actio.] vtilis tutelæ, vel negotiorum geſtorum.

f Alienam.] qua tenetur magiſtratus.

g Vtilis] tutelæ, vt ff. eo. l. ii. uel in factum.

h Bonis excuſſis.] tutorum omnium ſi omnes geſſerunt, & non eſt diuiſa tutela, uel eſt, ſed a ſe, vt ff. eo. l.

Tutores & magiſtratus quo ordi-

duo. Si autem aliquis geſſerit, alter non, prius magiſtratus conuenitur, quã ille qui non geſſit, niſi imputetur cõtutori non gerenti, quod tutorem non remouit ut ſuſpectũ, uel tarde remouit, uel accuſando prodidit iura eius, ut ff. de tu. & ra. diſ. l. 1. §. uſque, & ff. de admi. tut. l. Lucius. 2. §. pẽ.

ne ſunt cõueniẽdi à pupillo.

ctionibus aduerſus fideiuſſores n quos acceperunt, conſiſtere potes, licet vtilem actionem ſine ceſſione habeas. Accepta Non. Ianuar. Duobus & Aſpris Conſs.

Ex lata culpa magiſtratus tenetur eius hæres, non ex leui. Sal.

II. Imp. Alexand. A. Paterno.

B IN hęredes magiſtratus, cuius o non lata culpa p idoneè cautũ pupillo non eſt, non ſolet actio dari. PP. III. Non. Iul. Iuliano. II & Criſpino Conſs.

Magiſtratus qui ſunt ſoluendo, habent beneficium diuiſionis. Sal.

III. Imp. Gordia. A. Probiano.

SI tu & collega tuus cũ magiſtratu fungeremini, minus idoneum tutorem dediſtis, cautionemq; idoneam non exegiſtis, q nec aliàs ſeruari pupillo C indemnitas poteſt, r & vtrique ſoluendo eſtis, pro virili s parte in vos actionem dari non iniuria poſtulabis. t Dat. VIII. Kalen. Nouemb. Pio & Pontiano Conſs.

Contra magiſtratũ agitur in ſubſidium, id eſt excuſſis tutoribus, collegis & fideiuſſoribus. Sal.

IIII. Idem A. Aruntiano.

ADuerſus nominatorẽ

i Eum.] tutorem uel curatorẽ. & ſubaudi, & excuſſis etiã fideiuſſoribus, vt ĩ. eo. l. aduerſus.

k Quam.] ſcilicet utilem contra magiſtratum.

l Exercueris.] non tamen exegiſti, quia ſi ultra diceret, mãdatis.

m Ab eis.] magiſtratibus.

n Fideiuſſòres.] dicit de his qui fuerũt accepti pro rem pupilli ſaluam fore, cõtra quos etiam ſine ceſſione habet utilem, ut hic, & ff. eo. l. 1. §. exigere, & interim non tenetur magiſtratus, ut ĩ. eo. l. aduerſus. It. dixit de aliis à magiſtratu acceptis pro ſua indemnitate. quod nõ placet, quia & in eos actionem non habet, niſi demum cũ damnum fuerit paſſus. Præterea non accepit eos nomine minoris. vnde quomodo vtilis daretur minori, quod hic dicit? & facit ĩ. de cõue. fiſc. de l. 3. lib. 10. & ĩ. quo quiſ or. cõ. l. 2. lib. 11. & ff. de admin. tut. l. Lucius. 2. §. Sempronius.

o IN hæredes. Cuius.] i. magiſtratus.

p Non lata culpa.] ſed leui. Et ſic nota. ex dolo & lata culpa magiſtratus tenetur hæres, non pro leui, vt hic, & ff. D eo. l. non ſimiliter, & l. quod ad hæredẽ, niſi lite cõteſt. pro leui contra magiſtratum: vt ff. de precario. l. quæ ſiluum. §. antepe. & arg. ſ. de hære. tut. l. 1.

SI tu & collega.]

q Non exegiſtis] leui culpa, nõ lata vel dolo, quia tũc in ſolidũ teneremini cũ effectu. vt ff. e. l. in magiſtratibus.

r Poteſt.] vt infra. l proxi.

s Pro virili parte.] niſi actum ſit inter eos vt alterius tantum periculo dentur, vel alter tantum nominauit: quibus caſibus hi primo conueniuntur, non autem alij liberãtur, vt ff. eo. l. 1. §. ſi inter magiſtratus, & ff. ad municipalem. l. imperator. §. fi. & caue: quia alter ſeruatur in pluribus fideiuſſoribus vnius tutoris, quorum quilibet inſolidum tenetur ceſſis actionibus, vt ff. rem pup. ſal. for. l. vlt. Item not. ſi non ſunt ſoluendo hi magiſtratus, nõ habet pupillus priuilegium ante alios creditores in bonis eorum: vt ff. eo. l. 1. §. priuilegium.

Fideiuſſores cõplures vni⁹ tutoris quo teneãtur.

t Poſtulabis.] tu conuentus in ſolidum.

ADuerſus.] CASVS. Ita demũ ad magiſtratum qui tutorem

tutorem dedit, peruenitur, ſi tutor vel eius fideiuſſor A ſoluendo non ſint, vt bonis eorum excuſſis, pupillo ſatisfieri idoneè non poſſit.

a Collegarum.] id eſt contutorum, qui cum eo adminiſtrauerunt in ſimul, vel vnus quædam, alius quædam alia, vt ff. eo.l. duo. nam ſi non adminiſtrant, tertio loco eſſent conueniendi, niſi in ſuſpecto faciendo ceſſaſſent, vel tarde feciſſent, vel prodidiſſent, vt ff. eo.l. proponebatur, & dixi ſupra eo.l. 1. & facit ſ. ſi tut. non geſ.l. 1. & de diui.tu. l. 2.

tutoris vel curatoris minus idonei non ante perueniri poteſt, quàm ſi bonis nominati, itemque fideiuſſoris eius, nec nõ collegarum, a ad quorum periculũ cõſortium adminiſtrationis ſpectat, excuſſis, non ſit indemnitati pupilli vel adulti ſatiſfactum. b PP. Idib. Martij. Attico & Prætextato Conss. B

Iſta lex idem dicit quod præcedẽs, ſed addit de tempore finiti officij. & hoc intendit: Sufficit tutores fuiſſe ſoluendo tempore depoſiti officii, vt ad magiſtratum non poſſit perueniri. Salicetus.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus. AA. Eugeniæ.

IN magiſtratus municipales c tutorũ nominatores, ſi adminiſtrationis d finito tempore non C fuerint ſoluẽdo, e nec ex cautione fideiuſſionis f ſolidum exigi poſſit: pupillis quondam in ſubſidium indẽnitatis nomine actionem vtilem g competere ex ſenatuſconſulto quod auctore diuo Traiano parente noſtro factum eſt, conſtitit. Dat. VII. Idibus Decembris ipſis & Conss.

Si notarius qui inuentarium ſcripſit, minorem æſtimationem rerum D fecerit & ſecundum illam fideiuſſorem recepit: tenetur minori actione

b Satisfactum.] & ſi nunc inueniuntur non ſoluendo, præſumuntur tempore dationis fuiſſe non ſoluẽdo, & ſic onus probandi pupillo nõ imminet, vt ff. eo.l. 1. §. ſi magiſtratus, & dixi. ſ. de probat. l. ex perſona. Item contra. ff. ad municip. l. imperator, ſed ibi patet ſolutio.

IN magiſtratus.] CASVS. Aduerſus magiſtratum vtilis in ſubſidium pupillo cõpetit actio, ſi nec tutor, nec fideiuſſor qui fideiuſſit rem pupi. ſaluam fore, fuerit ſoluendo.

c Municipales.] nõ autem in eorum fideiuſſores, qui rem pupilli ſaluam fore promiſerant, vt ff. ad muni. l. 2. §. pe. & ff. eo l. 1. 2. reſpon.

d Adminiſtrationis.] ſcilicet tutelæ.

e Soluendo.] ſ. tutores.

f Fideiuſſionis.] datę ob rem pupilli ſaluam fore, vt & ſ. e. l. proxi.

g Vtilem.] tutelæ, ſecundum Azo. vel in factum, ſecũdum H. quæ dicitur eadẽ cum ſit omnino ſimilis, vt ff. e.l. fi. & facit. ff. de confir. tut. l. 4. & in authen. de indi. §. nullo, col. 6. Sed contra inſtit. de ſatiſ. tuto. §. neque autem, vbi dicit magiſtratum uel prætorẽ vel præſidẽ nõ teneri. Ad qđ dic ꝙ quidã ſunt ad quos pertinet tantum dare tutorem vel curatorem, non autem exigere ſatiſdationem, vt ſunt præſides, & hi non tenentur, vt ibi. Alij qui vtrunque, & alii qui tantum exigere ſatiſdationem poſſunt, & hi tenentur, vt hic, & ff. de admini. tut. l. Aemylius Dexter.

Magiſtratus non oẽs tenentur de mala adminiſtratione tutorum.

n Cum ſit.] CASVS. Prætor dedit curatorẽ, & generalem adminiſtrationem ei mandauit, deinde decretum interpoſuit ut faceret inuentarium, & ſecundum eius quantitatem fideiuſſores daret. ſcriba inuentarii ſcripſit minus ualere patrimonium, & æſtimationem rerum ibi compertarum, ut ſic minus locupletes fideiuſſores poſſent accipi. tenetur, ut hic, & ff. eo. l. 1. §. diuus.

i Adiecta.] i. lata. uel. i. poſt dationem curatoris eſt adiectum de commiſſione adminiſtrationis.

in factum: nec ex hoc vitiatur datio curatoris. Salicetus.

VI. Imp. Zeno. A. Aeliano præfecto prætorio.

CVm h ſit adiecta i prętoris ſententia generalem curatori adminiſtrationem mandantis, & quod eam k pro more ſe B quitur decretũ l, pariter ſit compoſitum: manifeſtum eſt non curatoris m dationem fuiſſe inualidã, ſed in ęſtimanda adultæ ſubſtantia, ſcribæ vitium, qui tanquam nõ amplius ducentis libris auri patrimonium valeret, fideiuſſorem †acceperat, interceſſiſſe. in quo caſu non curatoris erit ratio reprehendenda, ſiqua læſio n rebus minoris illata fuiſſe C aduerſus legum ordinem comprobetur, ſed ſuper negligentia vel dolo ſcribæ, qui veram ſubſtantiæ taxationem paſſus eſt occultari, legibus o erit agẽdum. Dat. V. Kal. Ianuar. Baſilio. V.C. Cons.

CODICIS D. IVSTINIANI

Sacratiſſimi Principis ex repetita prælectione,

LIBER SEXTVS.

k Et quod eam.] ſ. ſententiam, quæ interlocutoria dici poteſt, uel magis decretum, ut in auth. ut hi qui ob. §. fina. col 6.

l Decretum.] de faciendo inuentarium, & fideiuſſoribus dandis. Alii dicunt de traditione rerum, ut ſ. de epiſc. audient. l. de creationibus. Alij de alimẽtis pupillo præſtandis, vel decernẽdis. Alij dicunt de quadam ſolẽnitate quæ obſeruabatur quandoque in datione tutorum, ut ſ. de tu. & cura. illuſtri. per. l. 1.

m Non curatoris.] ſ. tantum, & hoc quãdo ipſe fecit ſic ſcribi. uel ſi nõ fuit ĩ fraude, plane leges.

† aliàs fideiuſſionem.

n Siqua læſio.] quia male adminiſtrauit, & nunc eſt non ſoluendo ipſe vel fideiuſſores, & hoc ſiue fuit in fraude, ſiue non ipſe curator: uel ſi tutor dãno dato ab aliquo in rebus æſtimauit damnum rerũ prout erant æſtimatæ à ſcriba. uel uendidit ideo minori precio credens iuſtam fuiſſe æſtimationem ſcribæ.

ADDITIO. No. quod tutor uel curator uendens rem ſicuti æſtimata eſt auctoritate publica, excuſatur, licet plus ualeat, quod tamen intelligas ſecundum Bar. hic, niſi manifeſtum eſſet illam æſtimationem eſſe iniuſtam, uel ſi de hoc eſt publica fama in uicinia & locis circunſtantibus. tunc enim tutor non poſſet dicere ſe credere illam æſtimationem eſſe iuſtam. arg. ſ. de peri. tut. l. ſi tutor petitus.

o Legibus.] condictione ex. l. iſta ſecundum quoſdam. Vel dic actione in factum qua tenetur etiam magiſtratus, vt ff. e. l. fi. & dicam in electione eſſe minoris an magiſtratum prius vel ſcribam & æſtimatorẽ velit conuenire, licet dicant quidam primo tutorem gerentem, ſecundo magiſtratum, tertio non gerentem cõuenire, & hoc bene, quarto ſcribas, quinto æſtimatores. quæ vltima nulla lege probantur. Accur.

DE SERVIS FVGITIVIS, &c.

a *Remota etiam alia continuatione, dic, quia ſupra dixit de actionibus, quæ ſunt ex contractu: vt in 4.lib. vel ex quaſi: vt in 5 ideo ſubijcit de his quæ fiunt ex maleficio: & ſic de furtis Sed. quia ſeruus facit furtum ſui, ideo de eo præmittit, & de ſimilibus.*

Iſtã cõtinuationem ſequuntur Cyn. Bar. Bal. Sali. quamuis Fulg. Angelus, & Pau. reprehẽdãt, ſed Ia. dicit hic quod parum cit ca, hoc eſt curandũ. quod no. Dic vt per Salic. in l.pen. ĵ.co.

b Libertis.] *ſcilicet ciuitatum.*

c Ciuitatum.] *Romanæ, vel alterius argumen ut infra. eodẽ. l.mancipia, & l.penultima.*

d Artificibus.] *ſcilicet ciuitatum: licet nõ ſint ſerui: vt infra eo.l fin.*

e Priuatam.] *ſcilicet ſingulorum de populo. Azo.*

f Dominicam.] *id eſt imperatoris.*

TITVLVS I.

DE SERVIS FVGITIVIS, a & libertis b mancipiiſq́ue ciuitatum c artificibus, d & ad diuerſa opera deputatis, & ad rem priuatam e vel dominicam f pertinentibus.

Fuga ſeruũ efficit vt vſucapi vel præſcribi non poſſit. Baldus.

I. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Aemyliæ.

Diuiſio Idẽ Pau. Idẽ Salicetus.

4 Seruum.] Tria facit. Primò ponit dictum. Secundò conſequentiã. Tertio rationem conſequentiæ. partes patent. h.d. Bald. vel ſic, Hæc lex tria continet dicta. Primò ponitur primum dictum. Secundò conſecutiuũ illius. Tertio ratio illius conſecutiui. Et ſecundum hoc poteſt poni caſus, vt litera iacet hoc modo, vt ponatur pro quæſtione, An ſeruus qui fugit à domino, furtum faciat ſui? Vel aliter poteſt poni caſus, vt dicamus ſic: Seruus aliquis fugit à domino, aliquis eum recipit, qui eum vendit bona fide alij ementi, quæritur, vtrum ille emptor poſſit ſeruum vſucapere vel præſcribere? Et dicitur quòd non, propter rationem quæ in fine ponitur, & in principio, quia furtum ſui fecit.

Caſum dupliciter ponit.

g Seruum fugitiuum.] duobus modis poteſt poni caſus. Primo ſic, In hac lege quæritur an ſeruus alicuius ſi fugit à domino, dicatur facere furtum ſui? Et reſpondetur quòd ſic, ex quo ſequitur quòd nõ poteſt præſcribi, cuius reſponſionis ratio eſt, ne &c. Vel poteſt poni ſic, Seruus meus fugit à me, & iuit ad quendam. ille poſſidens eum vendidit bona fide ementi, quæritur, an emptor poſſit vſucapere? Et reſpõdeo certè quòd non, duabus rationibus. Prima, quia fecit furtum ſui. Secunda, ne fuga ſeruorum ſit dominis damnoſa. Vel pone vt in glo. quæ incipit, Sed quæ dubitatio.

h Facere.] vt & ff.de fur.l. ancilla. Sed contra infra eo. tit.l. qui ſeruo. in prin. vbi dicit quòd non facit furtum, qui fugam ſeruo perſuadet. Solu. illud ideo, quia nemo ex conſilio tenetur. Non autem dicit fugientem non facere furtum ſui. & dic quis ſit fugitiuus & erro, vt ff.de ędil.edict.l.quis ſit fugitiuus. in princ. & §. erronem. quod tamen in vno dicitur, & in alio exauditur, ut ff.eo.l.1.§.pen.licet quidam contra.

ADDITIO. Aduertas q̃ ſolutionẽ iſtius glo. ad l.qui ſeruo, in ea alleg. reprehẽdũt communiter doct. nam ex conſilio fraudulento obligatur quis, vt ff. de reg. iur l. conſilii. Vnde dicas ſecundum doc. quòd ſeruus fugitiuus facit furtũ ſui, vt hic. tamẽ iſtud non eſt proprium & regulare furtum, quia in furto requiritur quod ſit differentia inter contrectantẽ & rem contrectatã, vt l. 1. ff. de furtis, ſed hic eſt idem. ergo non eſt regulare furtũ. & ideo præſtans opem huic irregulari furto, non tenetur furti, niſi furtũ regulare ſequatur, vt in l. cõtraria.

i Et ideo.] Nõ valet hæc argumẽtatio. nam fallit in debitore ſurripiente pignus creditori, qui facit furtum ratione poſſeſſionis, & tamen eſt res vſucapibilis, vt ff.de vſucap l.ſequitur.§. ſi rem. addo ergo hic quoddã medium, & eſt res furtiua, & ſic valet, vt inſti. de vſuca §. furtiuæ, niſi purgetur vitium, vt in eo tit.§. aliquando. Vel poteſt aliter ſolui.ſ.quòd ibi ſit ſpeciale in eo fure, & dic quòd vna negatiua abundat. ſic in auth. de hære. & Fal. §. inordinatum, col. 1. & ff. de dam. infe. l. flumi num.§.1. alias enim duæ negationes faciunt vnam affirmationem, vt ff. de ver. ſig. l. duobus.

A

k Nec vſucapionem.] triennij.

l Præſcriptionem.] Sed quæ dubitatio eſt de longi temporis præſcriptione, quæ in rebus tãtum immobilibus locum habet, vt ĵ. in qui. cau. ceſ. lon. temp. præſcripti. l. in ſeruorum? Reſpon. ſecundum quoſdam hic loquitur de mancipijs adſcriptitiis, qui ſunt pars ſoli, vt ff. de diuerſ. & temp. præſcript. l. 3. in quibus licet aliàs locũ habeat longi temporis præſcriptio: hic tñ ceſſat, quia fugitiuus eſt. Et ſi quæratur quomodo fit furtum, cum iudicetur immobilis, & rerum immobilium

SEruum fugitiuum g ſui furtum facere, † h & ideo i non habere locum nec vſucapionem, k nec longi tẽporis l præſcriptionem, l manifeſtum eſt,

† Etiam ſi per aliũ non fuit apprehenſus. Pau.

† De iſto ſeruo contra dominũ à quo aufugit. Pau.

B

non fit furtum, ut inſtitut. de vſucap. §. quòd autem ad eas? Reſpond. ad ſimilitudinem 5 cretæ, quæ eſt naturaliter immobilis, licet ſeparata efficiatur mobilis, ut ff. de fur. l. ſi cretæ. Item ſi quæratur, ſi emi adſcriptitium tuum bona fide à non domino, quomodo præſcribam, cum non poſſit alienari ſine dolo, vt infra de agri. & cen. l. quemadmodum, lib. 11. ergo nec vſucapi, vt ff. de verb. ſig. l. alienationis? Reſpon. illa. l. quẽ madmodum, loquitur quando dominus vendidit, & quaſi manifeſta erat ibi fraus domini, quia parum terra dabatur, & omnes adſcriptitij vendebantur. ſed in noſtro caſu non ſic, quia præſcribetur habito titulo & bona fide emẽtis & vẽdentis. ſed prædicta poſitio non placet, 8 quia eadem remanet quæſtio de vſucapionibus cum facias loqui de immobili, ſcilicet adſcriptitio. Dic ergo caſum, 7 quod loquitur de præſcriptione 20. annorum, quæ aliàs datur bona fide moſatũ in libertate, quã hic non habuit, & ideo non præſcribit libertatem. vt ĵ. de præſcrip. long. temp quæ pro liberta. l. 1. & 2. & qđ de vſucapione dicit, dic ſi ab alio poſſideatur titulo & bona fide. & ſic ſunt duo caſus. Vel dic, quòd nec tempore quo mobilia, nec quo immobilia præſcribuntur ſic ĩ. ſi aduerſus credi. l. 1. vel poteſt dici quòd imperator non habuit reſpectum ad tantam ſubtilitatem, ſed cum reſpondetet de vno, ſcilicet vſucapione, incidit in aliud, ſcilicet in præſcriptionem, ut & aliàs. ff ad legem Falc. l. 1. §. ſed operis. 10 & familiæ erciſcundæ. l. 2. §. ſi quarta. ſicuti ſæpe cõtingit cũ aliquis petit a me decẽ, & reſpõdeo nec decem, nec quinque dabo tibi, vel nec decem nec aliud. & ponitur in ſeruo vt in re mobili. Item quæro, cũ ſeruus fugitiuus a dño poſſideatur, niſi diu moretur in libertate, vel ab alio poſſideatur, ut ff. de acqui. poſſ. l. 1. §. per ſeruũ. & l. 3. § ſi ſeruus, & l. ítẽ quæ nob. s, & l. per eum. §. ſi. qualiter domino eius poteſt fieri furtum? Reſpondetur, 11 hic poſſidet à dño aĩo, nõ corpore, ut ff. de acq. poſ. l. 3. §. ſi ſeruus, & ſic detentionem non habet. Vel hic poſſidebat, ſed non detinebat,

C

Hucuſque gl. ſequuntur Bar. Bal. & Salice. 6 Et bene. Bart. Salicet. & Ia. 7 Placet Bart. & Iau. licet Bal. Ful. & Salice. teneãt cõtra. 8 Iſta eſt bona. Bar. & Salic. 9 Omnes ſunt bonę dẽpta prima, quæ eſt falſa ſecundum Bar. Bal. & Ia. 10 Verſiculus eſt ſub § ſi vſuſfructus.

D

qa fugitiuus poſſidetur animo ſolo. ſi.n. poſſideretẽ animo & corpore, nõ fieret furtũ, vt ff. de acqui. pol. l. rem quæ nobis, & ad hoc inſtit. de ob. quæ ex delicto. §. placuit. 12 Itẽ quomodo fit domino furtum, vt. ff. de fu. l. interdũ. 2. §. cum autẽ. quæ eſt cõtra. vbi dicit quòd quãdiu res ſurrepta domino per ſeruũ eſt penes ſeruũ, nõ mutatur eius cõditio? Reſpõdetur, 13 illa loquitur in peculiaribus, aliud autẽ in dominicis, v. hic, in qbus fit furtũ etiam ſi penes ſeruum conſiſtant. ipſe enim non dicitur eſſe in ſui peculio, ſed dicitur res dominica ipſemet, vt. ff. de pecu. l. depoſui. §. Stichus, & de pecu. lega. l. Stichus habet, in fin. Sed quare ſecus in dominicis? Reſpon. 14 quia in peculiaribus videtur habere quandam licentiam contrectandi & damnificandi dominum, vt ff. de pecu. l. ſi ſeruus. §. etiam, ſed in dominicis non, vt in fine huius. l Inde eſt quòd res peculiaris ab alio ſurrepta, ſi redeat in poteſtatem ſerui, purgatur vitium, ſed non ſic de de dominica, vt ff. de vſucap. l. ſequitur. §. Labeo, & prædi. l. interdum. § ſi res.

11 Idem Bar. Ba. & Sal. & Ia. quãuis diſpliceat P. 12 Verſiculus eſt ſuo §. ſuſtum. 13 Iſta placet Bart. Bal. Pau. & Sal.

14 Idẽ Sa. & eſt de mẽte Ba. Bald. & Paul.

Item

Item quid valet fieri furtum in dominicis per ſeruum, cũ non poteſt agi furti: vt inſti. de obli. quæ ex delict. §. hiſ Reſpõ. propter vſucapionem, vt hic & ibi dicit. Itẽ nun quid 30. annis præſcribetur ſeruus fugitiuus? Videtur quòd ſic, [i] vt infra de præſcript. 30. annorum. l. ſicut, & l. omnes, e contra quòd non, cum teneatur poſſeſſio, in eo. tit. l. male. extũc ergo ex quo deſinã poſſidere, præſcribetur. 30. ann. Accurſ. ADDITIO. Tu dic quòd gloſ. inepte loquitur ſecundum Paul. & Iaſ. quo ad materiam. l. noſtræ. notanda tamen eſt ad hoc quòd præſcriptio ſine poſſeſſione ciuili nõ currit. Iaſ.

ℹdẽ Bar. & uide Ia ſo. hic.

ne ſeruorum fuga [a] dominis ſuis ex quacunque cauſa [c] fiat damnoſa. [c] S. Idib. Decem. Maximo. II. & Aquilino Conſs.

Officio iudicum conceditur dominis poteſtas perſequendi ſeruos proprios fugitiuos in domibus alienis. hoc dicit Baldus, concorda: Salicetus.

II. Idẽ A A. & C C. Pompeiano.

Requirendi fugitiuos poteſtatem fieri dominis, præſidalis officij eſt. [d] Dat. Kalendis Maijs, Cæſarib. Conſs.

Serui ad Barbaros fugientes, in actu fugæ deprehenſi, grauiter pro motu iudicis puniuntur, mutilatione ſcilicet pedis, aut pœna metalli, vel ſimili. h. d. Bal. & Sali.

III. Imp. Conſtantin. A. ad Probum.

Si fugitiui ſerui deprehendendãtur [e] ad Barbaros [f] tranſeuntes, aut pede amputato [g] debilitentur, aut metallo [h] dentur, aut qualibet alia pœna [i] afficiantur. Sine die & Conſ.

IN AVTHEN. ut nulli iudicum. §. quia vero nos oportet, coll. ix. conſt. ix.

Hodie loco pedis ſuccedit manus abſciſsio: pro furto vero, ſola fuſtiũ caſtigatio ſed ꝓ latrocinio, furca. Sa.

[a] Ne ſeruorum fuga.] id eſt effectus fugæ, quæ eſt vſucapio vel præſcriptio. [b] Ex quacunque cauſa.] hoc quod dicit, ex quacunque cauſa, poteſt ſe referre ex parte ſubiecti & ex parte prædicati. ex parte prædicati, ſcilicet ne fuga ſeruorũ ſit damnoſa domino ex quacũque cauſa, expone, ſ. vſucapionis, aut pſcriptionis. Sed ex parte ſubiecti, ſcilicet ita ne fuga ſeruorum ex quacunque cauſa, expone, ſcilicet leui aut iniuſta. ſecus ſi magna vel iuſta: [z] ut ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. l. 2. & inſtitu. de his qui ſunt ſui vel alieni iur. §. vlt. tunc enim bene p. ç iudicaret domino, vt ibi dicitur.

ℹGloſ. ſequuntur Bar. & Sa.

[c] Fiat damnoſa.] quo ad uſucapionem.

Requirẽdi.] CASVS. Si ſeruus meus in domum alicuius potentis ſe receperit, in quam ad requirendum eum intrare non audeo, præſes facit eam requiri. [d] Officij eſt.] vt & ff. e. l. diuus. alioquin & magiſtratus [3] in c. ſolidis, & qui non patitur apud ſe inquiri, in totidem punitur, ut ff. e. l. 1. §. hoc autem, & eadem pœna imponitur ſuſcipienti alienum ſeruum, & non reddenti intra. 20. dies, ut e. l. 1. §. 1. & omnes iſtas pœnas dicas applicari fiſco, cum mulctæ appellentur, ut s de modo mulcta. l. mulctarum. eſt & alia, quæ datur actori, ut j. eo. l. quicunq;. Et dic, officij eſt, id eſt ad eius officium pertinet.

ℹIſtã glo. uſq; ad fi. ſequuntur Pau. & Sa.

Si fugitiui.] CASVS Si ſeruus meus fugit ad hoſtes & in itinere deprehenſus eſt, quam pœnam ſubire debeat, quæritur? Dicitur quod amputandus eſt pes, aut detur metallo, aut alia pœna affici debet.

[e] Deprehẽdantur.] in itinere. ſecus ſi ad hoſtes [4] iam peruenerint, & ſic fuerit delictum conſummatũ, quia tunc ultimo ſupplicio puniuntur, ut ff. de pœ. l. ſi quis aliquid. §. 1. quæ eſt contra. ſi tamen non petatur puniri, domino iure poſtliminij redditur, ut ff. de captiuis & poſtlimi. l. reuer. l. poſtliminium. §. transfugæ.

ℹdẽ Bar. Pau. & Salice.

[f] Ad Barbaros.] id eſt hoſtes populi Romani, ut s. de commer. & mer. l. 2.

[g] Amputato.] & ſic punitur in eo in quo deliquit.

[h] Metallo.] q̃ ſit hæc pœna, & operis metalli, & miniſterij metallorum, habes. ff. d pœ. l. aut dãnum. §. inter eos, & §. ſiquis, & §. in miniſterio, & inſti. qui. mo. ius pat. põt. ſol. §. pœnę.

Ed nouo iure ſi criminis qualitas mẽbri abſciſſionẽ exigat, [k] vna ſola manus [l] abſcindetur, ſed ꝓ furto nec morietur, nec aliquod membrũ abſcindetur, ſed aliter caſtigabitur. [m]

¶ Fures [n] autem vocãtur, qui occultè & ſine armis huiuſmodi delinquunt. Qui autem violenter aggrediuntur, aut cum armis, aut ſine armis, aut in domibus, aut in itineribus, aut in mari, pœnis legalibus ſubijciantur.

In iſta lege plura bona dicam. & hoc intendit: Suſcipientes ſeruũ fugitiuum ſcienter, pro ſingulo ſeruo & vice qualibet puniũtur: tamẽ de delicto tutoris vel curatoris ipſi puniuntur, & non dominus, & qui non poteſt ſoluere in ære, luit in corpore. erranti parcitur: & ſi a domino cœpit malitia, punitur, ſeruo prœmiabitur, & veritas eruatur per ſerui fugitiui torturã h. d. Bal. Vel ſic. Doloſe fugitiuum occultans, ad eum cum pari vel 20. ſolidis tenetur & pœna reiteratur. augetur delictum reiterãti & tutori, non minori ſuſcipiens vero ſine dolo, non tenetur, ſed doloſe mittens, ſeruo tertio & confiſcato punitur. Salicetus.

IIII. Imp. Cõſtãt. A. ad Valeria.

Qvicunq; fugitiuum ſeruũ in domũ vel

[i] Alia pœna.] ſ. ſimili, [3] uel extraordinaria, ut ff. de pœ. l. hodie. ſed in hoc quod dicit, pedem amputari, corrigitur per auth. ſed nouo iure, quæ hic ponit. [k] Ed nouo iure. [l] Exigat.] quod euenit in quatuor caſibus. [4] Vnus eſt hic in l. ſi fugitiui. Secundus in exactoribus tributorũ ſi non faciunt apochã de ſuſceptis, id eſt ſcripturam in qua ſcribuntur ea quæ ſuſcipiunt exactores debitorũ, ut in auth. de mãda. prin. §. coges, co. 3. Tertius eſt in nouellis de quibuſdam hæreticis [7] &c. Et eſt quartus in Lombarda quæ dicit manum præcidẽ dã tabellioni ſi fecerit falſum inſtrumẽtum, vt in Lõbarda de eo q fecit falſum tit. l. 1. in caſu etiam ex lege Corne. ſupplicium patitur fugitiuus nõ ſolũ rõne fugę, ſed cũ adiẽcto, ut ff. ad Sylla. l. 3. §. de his. [8] & l. lege Cornelia, in fi. 1. reſpon. [l] Vna ſola manus.] Sed quæ? Reſpon. [9] illa in qua minus poteſt, ut ff. de pœ. l. interpretatione, licet alii contra. ADDITIO. Opinionẽ huius gl. tenẽt Bar. hic, & etiã Pau. de Caſt. ubdens quod ſi quis habet manum aridã, quod illa ſit amputanda, & quòd deformitas etiam in hoc facit pœnã. & ita determinant Io. And in c. in pœnis, de reg. iur. lib. 6. in Mercurialibus, & Ang. hic qui ꝓ hoc allegat bonum tex. in l. 3. §. 2. ff. arbo. fur. cæſa.

[m] Caſtigabitur.] ſcilicet fuſtibus, niſi ſit publicus latro, [10] qui. ſ. conſueuit furari, [11] qui debet furcis ſuſpẽdi, ut ff. de pœ. l. capitaliũ. §. famoſos, & hic ſubicit ſtatim. [n] Fures.] quidã non habent hic plus. ſic tñ eſt in cor. vnde hæc ſumitur, ut in auth. ut nulli iudi. §. quia uero nos oportet, col. 9.

Qvicunq;.] CASVS. Si inſcio me ſeruũ meum in agro tuo, uel in domo tua recepiſti, qualiter puniẽdus ſis, quęritur? Reſpõ. quòd eundem reddes cum æquè bono, uel 20. ſol. Si autẽ ſecũdo uel tertio eũ receperis, cũ ipſo duos uel tres, aut dictã ſummã ꝓ unoquoq; dabis. & iſtud locũ habet ſi in domo pupilli receptus fuerit, ſcilicet ꝙ tutor eadẽ pœna feriat. ſi ſoluẽdo non fueris, ſupplebis in pœna qđ nõ eſt in pecunia. ſi autem ſeruus conſtitutus penes te propter mercedem ſe dixerit ingenuum, miſſus forte à me, ut prædi-

[5] Nota ꝙ dictio alius, alia, aliud, ẽ implicatiua ſimilium. Bal. Ang. Pau. & Sa.

[6] Iſtã glo. ſequuntur Bar. & Sa. & uide alios duos caſus per Sali. hic.

[7] Pro parte hęreſi, aliàs debent comburi, ſecũdũ Ange.

[8] Verſ. eſt ſub §. utrum.

[9] Idẽ Bar. Bald. Pau. & Sal.

[10] Singularis gl. ſecundum Ang. in §. ex maleficijs, 2. col. inſti. de actio.

[11] Talis non dr famoſus latro, ſed famoſus fur. Bar. Bald. Pau. Ang. & Sa.

ctam pecuniam extorqueret, cum nihil dolo feciſti, ex cuſaberis. Torquebitur autem ſeruus, ut appareat an ip ſum miſerit. quod ſi appareat, perdant non ſolum petitionem in pœnæ, ſed etiam ſeruum.

a Suſcepit.] ſcilicet dolo malo, volens dominum fraudare ſeruo, ut patet. ff. de ſer. cor. l. 1. §. ɋ autem, & l. doli. Speciale eſt tamẽ in colonis Illyricanis, ut ſi quis eos recepit ignorans, nihilominus teneatur in quadruplum præter operas & dãnum quod locis quæ deſeruerant, factum eſt, ut infra de colo. Illyri. l. 1. li. 11. & hoc forte habet locum quã do putabat colonũ alienum, ſed neſciebat cuius eſſet. ſi autem credidit ingenuum, nullam patietur pœnam, ut ĵ. ca. l. §. ɋ ſi ſeruus.

b Vel uigiti ſolidis.] talẽ ſolidũ 1 accipe, q valeat unũ aureũ, ut ff. de in ius uoc. l. fi. & inſtitu. de pœ. te. li. §. fi. & 72. tales aurei faciunt unam libram auri: ut infra de ſuſcep. & arc. l. quotiens, li. 10. Sed cuius eſt electio, ſi detur alius par, vel ſolidi. 20? Reſpon. debentis, 2 ut. ff. de iur. do. l. plerumque, in fi. Itẽ qua actione hoc petitur? Reſpon. uel condictione ex hac l. 3 ut. ff. de condi. ex leg. l. 1. uel actione ſerui corrupti, 4 ut ff. de ſeruo corrup. l. 1. in princip. Item not. quód non habetur ratio quantũ valuerit ſeruus. nam ſemper vel viginti ſolidos cum eo, licet multo plus valuerit, reddet, vel alium parem: ſic & infra de cond inſer. l. fi. ſed aliàs contra infra de communi ſer. ma. l. 1. in fi. 5 Item not. quod hæc pœna danda actori, non remittitur etiam ſi eum pœniteat, & velit reſtituere intra 20. dies Sed illa quæ datur fiſco in ſuſcipientem, remittitur ſi intra 20. dies pœniteat, vt ff. e. l. 1 §. 1 & eſt ratio: quia mitius cum lege, 6 quàm cũ eius miniſtro agitur: vt ff. de arbi l. Celſus, & in auth de iudi. §. oportet, colla. 6. Item no. quód etiam l. Fa. de pla. poteſt accuſari iſte: vt ĵ. ad leg. Fa. de pla. l. ſi quis.

c Vel tertio.] non ita ſi quarto ſecundum M. vt ſupra de modo mul l. fi. Vel dicas aliud in multa, 7 de qua ibi dicitur, aliud in pœna, quæ certa imponitur à lege: vt hic. argu. ad hanc ſolu. vt ff. de pri. deli. l. nunquam. Itẽ not. hic ex iteratione delicti augeri 8 pœnam vt ſupra de epiſ. aud. l. 3. in fi.

d Minorum.] id eſt cum tutores vel curatores in domibus vel agris minorum fugitiuum ſuſceperint. ſic ſi patiantur fabricari falſam monetam in prædio pupilli: vt ĵ. de falſa mone. l. 1. in fi. & ĵ. vnde vi. l. meminerint.

e Caſtigatio.] ſ. corporalis, 9 qđ eſt generale: 10 vt ff. de iuriſ. om iud l. ſi quis id, §. in ſeruos, & de in ius voc. l. fi. & ĵ. de ſepul. viol. l. fi. & ff. de pœ. l. 1. §. generaliter.

f Mercede.] maxime: ſed hoc ideo dicit, quia tunc magis eſt credibile ɋ ignoret.

g Incuſari.] cum non ſciuit eum fugitiuum. nam credidit dicenti ſe ingenuum.

in agrum inſcio domino eius ſuſcepit, a eum cum alio pari vel viginti ſolidis b reddat. Si verò ſecundò vel tertiò c eum ſuſceperit: pter ipſum, duos vel tres alios, vel prædictam æſtimationem pro vnoquoque ſeruo domino repræſentet.

In minorum d perſona tutoribus vel curatoribus pœna ſimili imminente.

Quòd ſi ad prædictam pœnam ſoluendam is qui ſuſceperit, minime ſufficiat, æſtimatione competẽtis iudicis caſtigatio e in eum procedat.

Quòd ſi ſeruus fugitiuus ingenuum ſe eſſe mentitus, ſub mercede f apud aliquẽ fuerit: nihil is q eũ habuit, poterit incuſari. g

Sanè mancipiũ torqueri oportet, h vt manifeſtet vtrum propter lucrum capiẽdum callidè à domino ad domum vel ad agrum eius qui eum ſuſcepit, immiſſus ſit, an non.

Quòd ſi malignè factũ eſſe, ex ſerui interrogatione i patuerit: ſeruo etiam ſuo k eum qui hoc fecerit, priuari oportet, & ad fiſcũ pertinere mancipiũ. Dat. V. Kalend. Iul. Gallicano & Baſſo Conſs.

Officialis in ſuo officio negligens, condemnatur: nec poteſt abſolutoriũ reſcriptũ impetrare, nec iſta abſolutio dat iudici regreſſum contra partẽ cui fauit iniuſte. Bal. Vel ſic: Qui ſolicitauit ad fugam ciuitatis mancipium, tenetur cum eo alterum reſtituere, & duodecim ſolidos quod obtinet in libertis artificibus ſolicitatis: & negligens officialis ad duo ſimilia mancipia tenetur. Sal.

V. Idem A. ad Ianuatium.

MAncipia l diuerſis artibus pdita q ad rẽpublicã ptinẽt, ĩ iiſdẽ ciuitatibus placet pmanere: m ita vt ſi quis tale mãcipiũ ſolicitauerit, n vel auocandũ o crediderit: cum ſeruo altero ſolicitatum

h Oportet.] ad petitionem conuenti ad ſeruum & ad pœnam.

i Interrogatione.] No. duo mirabilia. Primum ɋ ſeruus torquetur contra dominum: quod eſt contra ius cõmune: vt infra de quæſtio. l. 1. & l. ſeruos, & ſuprà de teſti. l. ſeruos, quæ ſunt contra. ſed hic ſpeciale: vel non debet interrogari, vt ibi, niſi p facto ſuo: 11 vt hic, & ĵ. de quæſtio. l. interrogari, & intellige ſi indicia præcedant. 12 nam à qõne nõ eſt incipiendum, ut ff. de quæſtio. l. 1. in pr. ſecundum quod creditur ei 13 cũ pcedentibus indicijs: vt hic, & ff. de ædil. edi. l. quæro, §. fi. & ĵ. e. l. cum ſeruum.

k Seruo etiam ſuo.] q. d. non ſolum pœnam petere non poterit: ſed etiam ſeruo &c. & intellige cum malignitas cœpit, à dño. 14 ſecus aũt ſi cœpiſſet à poſſeſſore, vt ĵ. ti. 1. l. ſi quis ſeruo, quæ eſt contra. Et quia pro fugitiuis receptis variæ inueniuntur pœnæ: ideo dic, 15 ɋ ſi ſeruum priuati recepit quis, reddit eum cum alio pari, vel 20. ſolidis vt hac l. ſi autem fiſci occultat, & ipſum, & 12. libras argẽti reddet, vt ĵ. eo. l. ſi quis. ſi imperatoris, tunc ipſum, & librã auri, vt ĵ. de fugi. col. 2. lib. 12. ſi ciuitatis, & ipſum cum pari & 12. ſoli. reddet. & idem in liberto ciuitatis, vt ĵ. l. proxi. Si autem eſt liber & artifex ciuitati adſtrictus, tunc obtinet quod dicitur ĵ. eo. l. fi. Si vero ſit ſeruus Illyricanus, tenetur in quadruplum præter operas & damnum: vt infra de colo. Illyri. l. 1. lib. 11. Si Thracenſis, duas libras auri: vt infra de colo. Thracen. l. 1. eo. lib. Si aũt ſunt tributarij, vel inquilini alicuius priuati, tunc ipſum dño, & alium æque bonũ, & 12 libras argenti fiſco præſtat: vt infr. de agri. & cẽſi. l. ſeruos, in fi. li. 11. Itẽ ſi Gynęciarius, punit in 5. libris auri. Itẽ qui textrinũ recepit, in tribus libris auri, vt ĵ, de murileg. l. 5. & 6. lib. 11.

MAncipia.] CASVS. Si mancipiũ ciuitatis alicuius (non intelligas Romanæ ne ſit contra ĵ. eo. l. ſi quis ſeruum.) auocandum crediderit, cum altero ſeruo & 10. ſolid. ciuitati reſtituet. ſi libertum, eadem pœna, id eſt 12. ſolid. &c. cum alteri libertus præſtari nõ poſſit, cum ſit liber & ſi defenſor ciuitatis non reuocet, duos reddat, nec reſcriptum vt liberetur à pœna, impetratum valeat. nec retentionem illius mancipij ſibi ven [illegible], ɋ ipſum comparauerunt ſoluendo duos. & hoc ſubijcit, venditione &c.

l Mancipia] publica ciuitatis alicuius, puta Bonon. ſic. etiam ponitur ff. de publi. l. ſed & hi. §. præterea. nec. n. loquitur de Romana ciuitate, quia ibi alia pœna imponitur, vt infra eo. l. pe. quæ eſt contra.

m Permanere.] in quibus. ſ. ſunt conſtituta à rectoribus.

n Solicitauerit] vt alio vadat.

o Auocandum.] id eſt, ut ad ſe vadat, & intellige in vtroq; caſu cũ effectu. i. cũ iuit, aliàs fruſtra diceret, reſtituat:

Hæc dictio inclu ſiuè ponitur. Pau.

1 Qui ſolidus legalis hodie nõ eſt in vſu. Sali.

2 Iſte tex. ſolet allegari ad hoc, ɋ qui nõ hẽt in ære, luat ĩ corpore.

2 Seqt̃ eũ Bart. Bal. Ang. & S.

3 Iſta placet Bar. & Sal.

4 Nihil ẽ. Salic.

5 Ibi fit æſtimatio q ad aliud. B.

6 Idẽ ẽ cũ fiſco. Sali.

7 Sequitur eũ Sal. & Paul.

8 Melius diceret iterari ſcł m Paul.

9 Vide Iaſ. in §. pœnales, inſti. de act.

10 Cõcor. c. finẽ, circa fi. cum gl. & d dolo & cõtu.

11 Sequit̃ eũ Salic. & Paul.

12 Et bene Saly.

13 No. ɋ credit̃ unico teſti de facto proprio deponenti con currẽtib. alijs indicijs. Pau.

14 Seqtur eam Paul. Salicet. & Corn.

15 No. diſtinctionẽ quã ſequũtur hic Bal. Ang. Sa. Pau. & Corn.

reſtituat, [a] duodecim ſolidorum ſumma inferēda reipublicę illius ciuitatis, cuius mancipium abduxerit.

[b] Libertis quoque artificibus, ſi ſolicitati fuerint, cum eadem forma [b] ciuitati reddendis: ita vt pro fugitiuo ſeruo, ſi ſolicitudine defenſoris non fuerit requiſitus & reuocatus, idem defenſor duo vicaria mācipia exigat, [c] nec beneficio principali [d] nec venditione [e] in eius perſona iā decætero valituris. D.XVI.Kalēd.Mart. Conſtantinop. A.V.& Licinio Cæſ.Conss.

Si repetēti ſeruum fugitiuum cū pœna, quæſtio dominij refertur: per torturam ſerui ilico aperta ueritate lis dirimitur. Bald.concor.Salic.

VI. Idem A. ad Tyberianum comitem Hiſpaniarum.

CVm ſeruum quiſpiā repetit [f] fugitiuum, & alius euitandæ legis gratia, quę in occultantes mancipia certam pœnam ſtatuit, [g] proprietatem opponit, [h] uel in vocem libertatis eum animauerit: [i] illico neqſſimus [k] verbero, [l] ſuper quo ambigitur, tormentis ſubiiciatur, vt aperta veritate, diſceptationis terminus fiat. [m] quod nō ſolum vtriſque iurgantibus proderit, [n] ſed etiā ſeruorum animos à fuga poterit deterrere. Dat. XV.Kalend.Septemb. Pacatiano, & Hilariano Conss.

Qui occultat ſeruum fiſci, pœna huius legis tenetur. Bal. Vel ſic: Occultans ſeruū fiſci tenetur ad illum, & ad xij. libr as argenti. Salic.

VII. Imppp. Valens, Valentinia. & Gratia. AAA. ad Felicem conſularem.

SI quis ſeruū fiſcalē [o] putauerit occultandū, non ſolum eum reſtituere, ſed etiam duodecim libras argenti [p] pœnę nomine fiſci iuribus dependere compellatur. Dat. II. Id. April. Gratiano. II. & Probo Conss.

Si ſeruus publicis operibus deputatus connubium contrahit cum ancilla: ipſe, uxor & liberi in publicum retrahuntur. Bald.

VIII. Imppp. Valentinian. Theodoſ. & Archadius AAA. Albino præſ. urbi Romę.

SI qui publicorum ſeruorum [q] fabricis, ſeu aliis operibus publicis deputati, tanquam propriæ conditionis immemores, domibus ſe alienis, & priuatarum ancillarum [r] conſortiis [s] adiunxerint; tam ipſi, quàm vxores [t] eorum, & liberi, confeſtim cōditioni priſtinę [u] laboriq; reſtituantur. [x] Da. VIII. Ka. Au. Timaſio & Promoto Conss.

ſituat: ſed & ſi non iret, teneretur tantùm ſerui corrupti, vt ff. de ſer. cor. l. 1. §. perſuadere.

[a] Reſtituat.] forte & ſi erat furtum manifeſtum, vt hic, ſit ſpeciale, vt & aliàs ſ. de Paganis. l. Chriſtianis.

[b] Cum eadem forma.] i. cum pœna 12. ſolidorum. libertus enim alius cū ſit liber, præſtari nō poteſt ſecūdū Azo. Vel dic cauſa neceſſitatis, vt eſt hic, & alium pręſtari, ſicut & aliàs, ut ff. de fun. do. l. 1. aliter autem in liberto ſolicitato priuati, quia in ſola redditione operarū tenetur cum eo, vt j. de ope. lib. l. ſi.

[c] Exigatur.] ſed nōne punitur pœna cētum ſolidorum, vt ff. eo. l. 1. §. hoc autem? R͞n. non, quia loquitur ibi de priuati ſeruo, hic ciuitatis. Vel meli⁹ hic loquitur de defenſore illius ciuitatis cuius mancipia ſunt abducta, ibi de eo in cuius ciuitatem ſunt abducta. Item no. hic negligentem administratorem puniri, vt ſ. de offic. præfe. præt. Orientis. l. ſi quos, & de admi. tut. l. pupillorum. repelli etiam poteſt ab adminiſtratione, vt ſ. de procu. l. eum qui, & prædic. l. ſi quos.

Adminiſtrator negligens punitur.

[d] Principali.] i. principis, quo pœna ſibi remittatur.

[e] Nec venditione.] quaſi litis æſtimationem præſtiterit, pœnam ſoluendo, & ideo iure venditionis ſibi competere retētionem aſſerebat, vt arg. ff pro emptore. l. 2. in ſin. & l. 3. qđ remouet, licet olim obtinuerat. Vel dic quòd ſolicitata ei de cætero vendi nō poſſunt. & hæc locum habent, ſi exponas eius, ſcilicet defenſoris. ſi vero dicas eius, id eſt ſerui, eſt ſenſus vt ipſe ſeruus in ſui pœnam amodo vendi non poſſit.

CVm ſeruum.] CASVS Si ſeruū meū fugitiuū requirā, & vendicanti, id eſt, pœnam mihi repetenti, te quaſi dominum obieciſti, vel eū vt prouocaret in libertatē induxiſti, torqueatur ſeruus, vt ſic veritas appareat, nec ſolum mihi & tibi proderit (& ſic intellige diuiſiue quòd non ſolū, quia ſimiliter vtrique proderit) verum etiā coercebuntur a fuga alii ſerui, cum ſciant ſe eſſe torquendos.

[f] Repetit.] rei vendicatione.

[g] Statuit.] vt ſ. eo. l. quicunque.

[h] Opponit.] dicens quod ſit ſuus, vel non ſit petentis.

[i] Animauerit.] i. induxerit eum vt diceret ſe liberum.

[k] Nequiſſimus.] ſcilicet ſeruus.

[l] Verbero.] i. verberibus dignus. Vel dic quòd verbero ſit proprium nomen.

[m] Terminus fiat.] vt ſ. de rei ven. l. cum ſuper, & j. de libe. cau. l. ea quæ, & ſ. eo. l. quicunque.

[n] Proderit.] ad præſumptionē. Azo. vel ad probationem, vt hic dicitur, terminus, &c.

* detinere.

SI quis.] CASVS Si ſeruum fiſci quis occultauerit, qua pœna debeat puniri, quæritur? Et dicit quòd dictū ſeruū cum 12. lib. argenti reſtituet.

[o] Seruū fiſcalē] .ſ. Romanæ ciuitatis, vel ipſius imperii. aliter in patrimoniali ſeruo imperatoris ſtatuēdū eſt, & in ſeruo priuati alicuius, & in aliis multis ſeruis, vt plene dixi. ſ. e. l. qcūq; in ſi.

[p] Duodecim libras argenti.] ſic ergo poteſt excedere quadruplū, ſi ſeruus vilis erat. & ſic eſt cōtra inſtit. de act. §. oēs. Sol. pœna nō excedit quadruplum, quādo inuenitur impoſita per nomina reſpectiua, ut duplū triplum &c. vt ibi. ſed quādo certa imponitur, poteſt excedere quadruplum, ut hic.

Pœna an poſſit excedere quadruplum.

SI qui.] CASVS Si ſeruus publicus, puta faber, in domū alicuius ſe receperit, & contubernio ancillæ dñi domus ſciēte domino ſe coniūxerit, tā ipſe, q̄ uxor eius & filii priſtinę ſerui tuti reſtituantur. Vi.

[q] Seruorū.] improprie dicit, ſeruorū, .nā liberi erant, ſed ſeruire tenebātur. de ſeruis autem talibus publicis dixit. ſ. eo. l. mancipia. Ac.

[r] Ancillarū.] ſciētibus dominis ancillarū, nō aliter ſecundum Ioan. ut arg. j. de bonis liber. l. 2. & j. de infan. expoſi. l. 1.

[s] Cōſortiis.] nec enim cū ancillis eſt matrimoniū, ſed contubernium, ut ſ. de inceſt. nup. l. cum ancillis.

[t] Vxores.] improprie dicit uxores. Vel dic quòd illæ fuerant liberæ factæ. Accur.

[u] Priſtinæ.] id eſt primæ.

[x] Reſtituātur.] ꝓprie ponitur prout refertur ad mares, ſed ꝓut ad fœminas & filios, improprie. ſic & aliàs uerbū ſemel poſitū ponit ꝓprie, & imꝓprie ut ff. ſi cer. pe. l. certi cōdictio, in prin. Et not. hic quod filius, patris ſequitur conditionem. & ſic eſt contra. ſ. de rei uend. l. partū. Sol. hic ſpeciale in odiū dñi ancillæ. Vel dic q̄ in hoc

Verbū idē pōt ꝓprie & improprie poni.

hoc ſequetur matrem, nam & mater ſequitur uirum.

DE FVRTIS ET SERVO CORRVPTO.

Specialiter de furtis hominum dixit, nunc generaliter de furtis cuiuslibet rei. vel ſic: Quia corrumpuntur ſerui vt fugiāt, & occaſione fugæ committitur furtū: ideo de hoc ponitur rubrica.

1 Vtraque continuatio eſt iungēda. Sal.

TITVLVS II.

DE FVRTIS, ET SERuo corrupto.

Allegans contraria agendo, non auditur. hoc dicit, & iſta lex ſemper adhoc allegatur. Bald. Vel ſic: Actor vnam ex pluribus actionibus ſibi cōtrariis neceſſario eligit, nec poſtea variat, ſed electione ſibi præiudicat. Salic.

I. Impp. Seuerus & Antonin. AA. Theozeni.

SI pecunia tua mādantibus ſeruis[a] tuis † quidā prędia comparauerunt,[b] eligere debes, vtrum furti actionem & cōdictionem,[c] an mandati potius inferre debeas. neque enim æquitas patitur, † vt & criminis[d] cauſam perſequaris,[e] & bonę fidei contractum[f] impleri poſtules. D. XI. Kalend. Maij, Seuero & Albino Conss.

SI pecunia.] CASVS. Si mādato ſeruorū tuorū ex pecunia tua quis prædium vel rē aliquam ſciens nolēte te cōparauit, an cū eo furti, & condic. furti, & mādati, quia ſi ex cōtractu ſerui tui tibi acquiſita ſit actio, agere poſſis, quæritur? Reſpō. quod electionē habes vel mādati, vel furti, ſed ſimul non, quia agēdo mandati comprobas factū ſerui tui, agēdo furti, non approbas, & ita eſſes tibi contrarius, quod eſſe non debet.

† aliàs deeſt dictio, tuis.

a Seruis.] ſ. tuis.

ADDITIO. Intellige de ſeruis nō habentibus alienandi poteſtatē ſm Ange.

† Concor. cum hac. l. c. ſollicitudinē, in fin. extra de appell.

b Comparauerūt.] ſcientes te nolle, vt ſ. quod cū eo. l. ſi liberā, & ff. commo. l. ſi ſeruus.

2 Contrariū iſtius. l. eſt ſeparatum ab aliis legibus. Bart. Paul. Ale. & Ia. Contraria allegans non eſt audiendus: ſic ēt de iure canonico per factū contrariū quis renunciat iuri ſuo: vt in ca. 1. cū gl. 1. extra de cler. cōiug.

c Cōdōnē.] furtiuā.

d Criminis.] ſ. furti.

e Perſequaris &c.] ſic fit & alias, vt ff. ad leg. Aqui. l. ſed & ſi is.

f Bonæ fidei cōtractum.] ſ. mandati, qui eſt bonæ fidei, vt inſti. de act. §. actionem. Sed certe immo videtur concurrere cauſa criminis cum cauſa bonæ fidei, vt ff. pro ſoc. l. rei cōis, & l. ſeq & ſ. depoſi. l. 3. & ff. cōmo. l. ſi ſeruus, & ff. manda. l. ſi mandauero. 2. §. ſi tibi, quæ ſunt cōtra. Sol. hic eſſet ſibi contrarius, ſi mandati & furti ageret. nā agēdo mādati, approbat factū ſerui, agēdo furti, reprobat. Vnde quaſi ſibi cōtrarius repellitur, quod eſt no. vt ff. de condi. & demō. l. Titię, & ff. de mino. l. ſi filius emācipatus, & ff. quando ap. ſit l. 2 §. ſed ſi alius, & de peti. hære. l. ſi teſtamētū falſū, & ſ. ſi ſeruus extero l. 1. & j. de codicil. l. fin. & ſ. de pac. inter emp. l. commiſſorię. & ff. de leg. 2. l. cum filius. §. variis, & ff. de tribu. l. quod in hæredē, §. eligere. In legibus 3 autem contrariis agēdo pro ſocio & furti, vel locati & furti, vel cōmodati & furti, vel mādati & furti, vel depoſiti & furti, quæ ſunt caſus cōtrariarum legū, nō eſt ſibi contrarius, cum utroque agatur ad improbandum factum aduerſarii. Et vt clarius videas, dic quod hic ex alterius contractu, ibi ex ſuo. 4 vnde hic cōtingit hæc contrarietas, ibi non. eſt etiā ratio, ne rem & precium conſequatur, vt ff. de fur. l. ſi is cui, cui eſt contraria. d. l. rei communis. Sed ibi ſolui. Quandoque tamen contrarias proponēs actiones, auditur, vt ff. quorum lega. l. 1. §. quod autem. 5 Sed quare illud fit, plene dixi. ff. de tribu. l. quod in hæredem. §. eligere. Alii reſpondent illi. l. ſi mādauero. 2 §. ſi tibi. ff. māda. quod ibi natiuitas, vt naſcatur mādati & furti permittitur, ſed nō exercitium, 6 vt hic innuit.

3 Hanc ſolutionem quo ad omnes leges excepta. l. ſi ſeruus, ſequit Bart. Paul. Sali. Ful. & Ia.

4 Diſplicet Barto. Paul. Sali. & Iac.

5 Ibi erat dubium propter factū aduerſarij. Bart. Sali. & Iac.

6 Iſtā ſolutionē quo ad l. ſi ſeruus, ſequit Bart. Pau. Sal. & Iaſ. licet diſpliceat Bal.

INciuilem.] CASVS. Si rem mihi ſurrepiā penes te reperero, nec reſtituere vis, niſi reſtituto precio tibi, qa dicis te emiſſe, & hoc probare poſſis, an ſis audiēdus, quæritur? Rñ. quòd nō, qa inciuile eſt quod petis. Ad talium ergo rerū emptionē facile nō debes accedere, cū prauā ſuſpicionem incurrere poſſis, & damnificari in reſtitutione rei, precio non reſtituto.

Pretio retinere, & ſolitus à furibus emere, ſuſpectus habetur. Bal. & cōtractus ſuper rebus furtiuis plures frequentatus, habetur ſuſpectus. Sal.

II. Idem AA. negotiatoribus.

INciuilem[g] rem deſideratis,[h] vt agnitas[i] res furtiuas[k] non prius reddatis, quàm precium fuerit ſolutū à dominis.[l] ¶ Curate igitur cautius[m] negotiari, ne non tantum in damna huiuſmodi, ſed etiam in criminis ſuſpicionem incidatis.[n] PP. Kalend. Decemb. Chilone & Libone Conss.

Per deſtinationem dedicationis non tranſit res in templum, nec templo quæritur actio hoc dicit Iaco. But. ſecundum Bal.

III. Idem A. Antonin. A. Secundo.

SI nondum rem templo diuino dedicatā[o] vitricus tuus furto abſtulit, habes[p] aduerſus eum furti actionem. PP. VI. Id. Septemb. Læto II. & Cęreali Conss.

g Inciuilem.] & cōtra ius, vt hic, & j. de euic. l. ſuper empti, & ſ. de rei uendi. l. ſi mancipium, & ideo non auditur, ut ſ. de preci. impe. offe. l. nec damnoſā.

h Deſideratis.] uos emptores.

i Agnitas.] id eſt habitas.

k Furtiuas.] & idē dicas ſi non ſint furtiuæ, per prædictas leges.

l A dñis.] ſed quid ſi bonæ fidei poſſeſſor erat, is cui furtū factū erat? an habeat contra poſſidentem aliquod auxilium? Videtur quòd ſic, vt j. de agric. & cenſi. l. ſi coloni, lib. 11.

ADDITIO. Videas de hoc Abbatē in c. ſi diligenti, extra de pręſcrip. in uerſi. nunquid autē antiquiori poſſeſſori. ubi tenet, quòd antiquior poſſeſſor pōt contra ſecundum poſſeſſorem etiam bona fide poſſidentem implorare officium iudicis: vel agere condictione ex l. ſi coloni, allegata in hac glo.

m Cautius.] non eſt participatio poſitiui: vt ff. de neg. geſt. l. hæres.

n Incidatis.] vel propter frequētem negociationem talium rerum: vel propter crimina talia ſæpe commiſſa: non autem ob hoc, quod res furtiua apud ipſum reperitur. Alij dicunt, vt P. adeò eum fieri ſuſpectum, quod niſi oſtendat venditorem, furti conueniatur: niſi ſit grauis & honeſta perſona, ſed prima verior eſt.

Emens rē à fure, an præſumatur particeps fraudis.

ADDITIO. Bart. hic dicit inſpiciendum eſſe quanto pretio emerit, & vtrum emerit clam, aut palam, & ſic ex iſtis indiciis dolus perpenditur, vt l. dolum, ſupra de dolo.

SI nondum.] CASVS. Si rem templo dedicare propoſuiſti, nec dedicaſti, & eam vitricus tuus ſurripiat, an tibi furti teneatur, quæritur? Reſpond. quòd ſic. ratio dubitationis fuit, qa videbatur quòd eccleſia agere deberet: ſecus tamen eſt.

o Dedicatam.] deſtinaueras tamē in animo, & voueras, nec ad actum proceſſeras dedicandi. tunc enim eſſet dedicata, vt ff. de libe. cau. l. ſeruos, & ff. de pollicit. l. 2. in prin. & §. ſi. & non fieret furtum, ſed fieret ſacrilegiū, ſi de facto auferatur. iſta enim duo interuenire oportet, vt ff. ad leg. Iul. peculatus. l. diuus, & de pœnis. l. aut facta. §. locus, licet decretiſtę dicant vnum ſufficere, vt 17. q. 4. c. quiſquis. In vltima autem voluntate ſi quis præcipit rem dedicari, hæres tenetur, & ſic forte exit res de bonis hæredis propter teſtamentum auctoritatem, vt in dicta l. de pollicita l. 2. & de libera. cauſa. l. ſeruos, & ff. de furtis. l. à Titio.

p Habes.] tu, qui dominus es, non templum. & hęc erat dubitatio.

Aduerſus.

A Duerſus.] CASVS. Si ſeruum meum, vt deterior fieret ſolicitaſti, aut per te nõ ſtetit quo minus &c. teneberis ſerui corrupti: ſi occultaſti, furti. nec ſolum per me, ſed per procuratorẽ agere poſſum, quod intellige ciuiliter. Tres ll. ſeq. ſatis claræ ſunt. A

a Duntaxat.] q. d. non aduerſus hæredem. nec enim poteſt, vt ff. de ſer. cor. l. hæc actio. Vel coniunge hoc aduerbiũ duntaxat, cum illo verbo, ſolicitaſſe. quaſi dicat, ſolicitauit, non etiam occultauit, vel contrectauit.

b Fecit.] idem ſi nõ fecit, & per eũ non remanſit quin corrumperet eum, vt infra eo. l. ſi quis. vel ibi ſpeciale.

Serui corruptiõ actio ne qd contineatur.

c Serui corrupti.] in qua actione venit ſerui corrupti æſtimatio in duplum, & æſtimatio etiam rerum ſecum ablatarum, vt ff de ſeruo corru. l. ſi quis, in fi. & l. in hoc iudicio.

d Potes] tu dominus ſerui, etiam furti. quaſi dicat, non ſolu ſerui corrupti.

e Per procuratorẽ] ciuiliter agens. quod eſt regulare, vt ibi, per me, vel per procuratorem ago, vt ff. de inſtit. l. ſed ſi vnius. §. idem Iulianus. non criminaliter poteſt agi per procuratorem, vt infra ad leg. Corne. de fal. l. de fide, & ff. de publi. iudi. l. pen. §. ad crimen. Sed nũquid vna iſtarum per alterã tollitur? Reſpon. quod non cum ex diuerſis cauſis dentur, vt ff. de priua. deli. l. nunquam. §. pen. Ac.

Pro ſeruo ſolicitato agitur ſerui corrupti, pro ſubtracto, furti. & vtraque ciuiliter põt per procuratorem exerceri. hoc dicit Iac. Butr. ſecundum Bal. Vel ſic: Solicitãs tantum ſeruum actione ſerui corrupti: ſolicitatum vero occultans, etiam furti poteſt conueniri. Salicetus.

IIII. Imp. Alexander A. Aurelio Herodi.

A Duerſus eum duntaxat,[a] quem ſeruum tuum ſolicitaſſe dicis, ſi eum deterioris animi fecit,[b] ſerui corrupti[c] agere potes.[d] B

¶ Quòd ſi ſolicitatum occultauerit, etiam furti cũ eodem agere potes. quas actiones etiam per procuratorem[e] exercere minimè prohiberis. PP. Idib. Septẽb. Alexan. A. Conſ.

Poſſeſſor rei furtiuæ auctorem ſuũ ex vrbanitate tenetur in iudicio nominare, ſi vult euitare ſuſpicionem quæ a bono viro debet eſſe remota. Bald & Salicetus.

V. Idem A Cornelio.

C Iuile[f] eſt quod à te aduerſarius tuus exigit, vt rei quam apud te fuiſſe[g] fateris, exhibeas venditorem.[h] nam à tranſeũte & ignoto te emiſſe, dicere non cõuenit, volenti euitare alienam bono viro[i] ſuſpicionem. PP.

III. Kal Maij, Maximo. II. & Aeliano Conſs.

Vendens vel donans ſeruum alienum, domino non præiudicat: & ſi contrectat, furtum facit. Bal. Vel ſic: Contrahens in re aliena, non præiudicat domino ignorãti ſi tamen contrectat, tenetur furti Sali.

VI. Idem A. Tryphid ro.

A Lienum ſeruum ſine volũtate domini qui ſciens vẽdiderit,[k] ſeu donauerit,[l] vel alio modo alienauerit: nihil domino deminuere poteſt. Et ſi cõtrectet, vel apud ſe detinuerit: etiam furtũ[m] facit. PP. Kalend Maij, Iuliano II. & Criſpino Conſs.

Qui pecuniam quam ad alium perferẽdam accepit, in vſus ſuos conuertit: furti tenetur. Bal. & Sali.

VII. Idem A. Dato.

S I is cui te pecuniam ad matrem tuam perferẽdam dediſſe proponis, parua quãtitate numerata,[n] reliquam in vſus ſuos conuertit, furtum fecit.[o] PP. Idib. Iun. Modeſto & Probo Conſs. C

Si publicanus prætextu officij aliquid aufert dolo malo, tenetur furti, & efficitur res furtiua. & non poteſt vſucapi. Bal. Vel ſic: Tributorum exactor ſciens uel deberi, aliquid exportãs, tenetur furti: exportatumq; furtiuum efficitur, nec vſucapitur, ſed a domino vendicatur. Sali.

care debet. & ſic videtur proprie velle text. in d. c. qui cum fure. nihil enim dicit de fure, ſed de furto: ſed iudex ex officio implorato, vel dum procedit per inquiſitionẽ generalem, poteſt quem compellere ad indicandum furẽ. argu. l. 3. & l. congruit. ff. de offi. præſidis. Rectè ergo poſſunt epiſcopi (vt dicit idem Abbas vbi ſ.) admonere & excommunicare nõ indicantes furem, vel furtũ, quia ſuperiores tenẽtur omnibus modis purgare prouinciam malis hominibus: vnde ex hac cauſa poſſunt compellere quẽ ad manifeſtandum. Nõ ob. prædictis ſi dicatur quod ad inſtantiam partis qs tenetur perhibere teſtimonium cõtra furẽ. argu. l. nullum. C. de teſti. ergo tenetur indicare. Nam aliud eſt perhibere teſtimonium, aliud eſt indicare ſine teſtimonio. Nam cum quis teſtificat, iam fur erat detectus per accuſationem. ſecus autem quando fur eſt omnino occultus, quia tunc ad inſtantiam partis quis nõ tenetur indicare furem.

g Fuiſſe.] non quòd præſumatur hodie eſſe apud te, quia aliquando poſſediſti, cum habeat plurimũ facti poſſeſſio, & ab inuito vel ignorante poteſt diſcedere. ſecus in dominio vt ſ. de prob. 1 l. ſi ue poſſidetis, & ff. de regu. iu. l. id quod noſtrum. Sed præſumitur aliquali præſumptione eſſe rem furtiuã ex qualitate rei & perſonæ, vt ff. de quæſt. l. de minore. §. pen. & de re mili. non omnes. §. à Barbaris, & de offi. præſi. l. diuus.

1 Ibi ẽ materia gloſ. & late dixi in lectura mea Pariſienſi topicorũ.

f C Iuile] Implorabam officium iudicis, vt diceret vẽditorem. Ciuile. q d. vrbanum eſt & elegans. Sed an põt cogi per officium, vel per actionem? Reſpõdetur nequaquam, vt ſupra de peti hæredi. l. cogi. nam nemo cogitur indicare furem, vt ff. de fur. l. qui vas. §. qui furẽ. & licite accipitur merces propter indicium, vt ff. de præſcri. verb. l. ſolent, & de condic. ob. tur. cauſam, l. idem. §. fina. quod non eſſet ſi quis indicare teneretur, vt ff. de condic. ob tur. cau. l. 1. §. fi. & l. 2. & ſi. Sed ar. contra in decre. eo. tit. qui cum fure. & quotidie faciunt epiſcopi, quia excommunicant etiam ſcientes furtum factum eſſe, niſi manifeſtauerint veritatem. Sed nonne ad minus tanquam teſtis in iudicio debet furem quilibet indicare, cũ compellatur teſtificari cõtra furẽ, vt ff. de ab. exh l. locũ. §. hoc interdictum, & ff. de teſti. l. 1? Reſpon. illud ſit, quia iam mihi furti agenti erat notum, ſed iudici tantum volebam fieri notum, vt argu. ff. de vſur. l. ſi quis ſolutioni. §. pe.

Furẽ indicare nemo tenet.

Epi excõicare poſſunt ſcientes furtũ, niſi indicauerint.

ADDITIO. Tu concludas poſt Bart. hic & Abba. in ca. qui cum fure, extra de furtis, quòd furtum quis indi

h Venditorẽ.] ſic & aliás quis purgat ſuam innocentiã, vt ĩ. ad leg. Corne. de fal. l. maiorem. D

i Bono viro.] i. quæ eſt aliena à bono viro.

k A Lienum vendiderit.] quod & ſine cõtrectatione eſſe poteſt, vt ſi rẽ apud emptorem conſtitutã ei vendã, & tũc nõ eſt furtũ, vt in fine huius legis innuit.

Venditio aliquando ſine contrectatione fit.

l Donauerit.] quia ſpecies lucri eſt, vt ff. e. ſi pignore. §. 1. Azo.

m Furtum facit.] vt ĩ. eo. l. ſi ſeruum, & ĩ. de vſuca. pro emp. l. 1. & l. ſciens, & pro donato. l. 2. Et not. quòd qui detinet, facit furtum. quod intellige, ſi detinet mouẽdo vel includẽdo quod eſt contrectatio: alioquin non eſſet furtum, vt ff. ad exhi. l. theſaurus, & ff. e. l. ſi quis vxori. §. neque verbo, & l. inficiando. Item iſte plagium committit, vt ĩ. ad leg Fab. de Pla. l. ſi quis.

n S I is. Numerata.] ſ. matri.

o Furtum fecit.] hic diſtingue, an fuerit miſſus à matre, vt tunc agat cõdictione furtiua, vt puta ſibi quæ ſuo domino.

dominio. Item actione furti: quia eius intereſt. ego quoque furti agam, ſi mea intereſt, an à me, vt tunc mihi condictio furtiua, & actio furti detur: matri quoque, quia eius intereſt, detur actio furti, vt ff. de acquirend. rerū do. l. pē. in princi. & ff. co. l. cū q §. ſi epiſtola, & de dona. inter virum & vxo. l. ſed interim. §. antepen. & l. ſi ſponſus, in prin. Item actio negotiorū geſtorum datur matri, vt ff. de neg. geſt. l. ſi pupilli. §. ſi quis pecuniam. Item mihi dat actio mādati, vt ff. māda. l. ſi vero nō remuneradi. §. dedi.

E Tiā.] CASVS. Si nomine tributorum ſciens me nihil debere, ancillam meam abduxiſti, & vendidiſti: nō ſolum teneberis furti, ſed nec emptor vſucapiet, & contra quemlibet poſſidentem competit mihi vendicatio.

a Etiam furti actione.] nō ſolum actione in factū ex titu. de publicanis in duplum tenetur: vt ff. de publica. l. 1. §. quidem edictum.

b Tenetur.] immo videtur quod non, vt ſ ex qui. cau. in ſa. irro. l. 2. quę eſt contra. Solu. hic ſciens, ibi non. vel hic ſua auctoritate accepit, ibi compulit ad volendum. Vel verius ibi fuit cōdēnatus actione in factum in duplum ex edicto de publicanis, quæ non infamat, nec videtur ob hoc furti condemnatus, vt ibi dicit. non autem negat eum poſſe conueniri furti. Ita ſolu. placet Gy. Item contra. ff. vi bo. rap. l. 2. §. ſi publicanus. vbi dicit eum non teneri vi bo. rap. Sol. ibi bona fide accepit credens adhuc aliquid deberi, hic mala.

c Ipſius.] ſ. ancillæ.

VIII. Idem A. Valentino.

E Tiam furti actione [a] tributorum exactor tenetur, [b] ſi te non ceſſante in tributoria exactione, ſciens quòd nihil debetur, ancillam tui iuris abduxit, aut vendidit. quæ res facit, vt nec emptor vſucapiat, vendicatioque tibi ipſius [c] cōpetat. PP. X. Kalend. Mart. Pompeiano & Peligno Conſs.

Res furtiua vel vi poſſiſſa periculum ad furem & violetum pertinet, niſi moram offerendo purgauerit. Bal. concordat Sal.

IX. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Ædiſio.

S Vbtracto furto, vel vi abrepto mācipio, quā-† uis hoc [d] rebus humanis non oblatum [e] fuerit exemptum: tam ad raptorem, quàm ad furem periculum redundabit, [f] & vterque eorum pœna legitima [g] coercebitur. S. VII. Kal. Febr. Sirmii.

† aliàs, q̄tis rebus hum. &c.

S Vbtracto.] CASVS. Seruum meum mihi ſurripuiſti & rapuiſti, nec obtuliſti, & deceſſit, an interitu libereris quæritur? Reſpon. quod non, ſed pœnæ legitimæ ſubiacebis. nec obſtat. ff. de verb. oblig. l. ſi ex legati, qa ſpeciale eſt in fure, q interitu ſpeciei nō liberetur, cum ſemper intelligatur eſſe in mora.

d Hoc.] ſcilicet mancipium.

e Oblatum.] à fure domino. Nam oblatio rei furtiuæ purgat vitium. i. morā & intellige ſecuta peremptione, cum per dominum ſtat quominus accipiat. Item ſi ſtipuletur a fure nouandi animo, etiam te non præſente, vel etiam te præſente, & non nouandi animo. ff. de ſolu. l. qui decem. §. idem, & ff. de condic. furti. l. parui, & ibi not. & concipitur ſtipulatio hoc modo. promittis quod ex cauſa condictionis debes? nō autem valet ſi ſeruum ipſum nominatum ſtipuler dari mihi, vt ff. de verbo. oblig. l. certe debemus. §. ſi.

f Redundabit.] vt & ſupra. quod met. cau. l. 1. & ff. de vi & vi ar. l. meritò, & l. 1. §. rectiſſime, & ſupra de condic. fur. l. ante oblationem, & ff. de fur. l. in furti actione, §. 1. & intellige de vi ablatiua. ſecus in compulſiua, vbi tenetur de interitu ante ſententiam, ſed poſt non intra quadrimeſtre tempus, poſtea vero ſic, vt ff. quod me. cau. l. ſi cum ex. §. quod ſi homo.

; Et ſic nullus caſus excuſat latronē. cōcor. gl. ſup verbo, reſtitutus, in ca. oli vobis, circa me. glo. extra de reſt. ſp. Plagiū qs cōmittat

g Legitima.] ciuili, & criminali extraordinaria, vt ff. de pœna. deli. l. ſina.

S I abducta.] CASVS. Si ſeruum meū mihi ſubripuiſti, vel abductū emiſti: vſucapere nō potuiſti, niſi purgato vitio in poteſtatē meam reuertatur. ſi ergo deceſſi, vt hæredi meo reſtituas, præſes prouidebit.

Res furtiua non poteſt vſucapi, & ſucceſſori debet reſtitui. Baldus. Vel ſic: Subtracta, vel plagio exportata, non vſucapiuntur vt vitioſa, ſed domino, & eius hæredi debent reſtitui. Salicetus.

X. Idem AA. & CC. Valerio.

S I abducta mācipia furto vel plagio, [h] venundata præſes prouinciæ perſpexerit, cùm nec ab emptore propter cohærens vitium, antequam ad dominum poſſeſſio reuertatur, [i] hęc vſucapi poſſint, & te ei cuius fuerit, ſucceſſiſſe [k] repererit: reſtitui tibi prouidebit. Sine die & conſule.

Quod poſt aditam hæreditatem & poſſeſſionem apprehenſam nouerca abſtulit, in furti actionē venit. Bal. Vel ſic. Vxor quondam defuncti ſubtrahens hæreditate adita, & poſſeſſione apprehenſa, furti manifeſti tenetur ad quadruplum, nec manifeſti ad duplum. Sals.

XI. Idem AA. & CC. Demoſtheni.

D E his quę ſubtraxiſſe

h Plagio.] plagium cōmittit, qui ſciens liberum hominem vel ſeruum alienum emit, vel vendit, vel aliàs celat, vt dominū ſeruo ſuo proprio priuet, & hoc habeat ex cōſuetudine, vt ff. ad leg. Fab. de plagi. l. pē. in prin.

i Reuertatur.] ſcilicet vere vel interpretatiue: vere, vt puta ſi res in poteſtatem domini ſcientis fuerit reuerſa, ita vt ab eo auelli non poſſit, vt ff. de vſuca. l. ſequitur. §. tunc in poteſtate, & ī de vſuca. pro empt. l. ſi partem. Interpretatiue ſic, vt ſi litis æſtimationem pro ea dominus accepit, vel alii fuerit tradita voluntate eius, vel fur à domino emit: vt ff. de vſuc. l. ſequitur. §. tunc in poteſtatem, & l. ſi fur. 1. reſpon. Item quod dicit ad dominum, idem dic & ſi in quaſi domini poteſtatem peruenerit, vt tutoris, vt ff. de furti. l. inter dum. 2 §. qui tutelam. Item ſi eſt res peculiaris, ſufficit ſi in poteſtatem ſerui redierit, vt ff. de vſucap. l. ſequitur §. Labeo.

k Succeſiſſe.] de ſucceſſore ſic dicas, quia aut vniuerſalis eſt, & tunc datur ei actio furti, vt inſtitu. de perpe. & tempo. ac. in princ. videlicet ex contrectatione quæ fuit facta prius in vita defuncti, & non ex ea quæ poſtea, cum eadem ſit perſona cenſenda, vt in auth. de iureiur. à mo. præſti. §. 1. col. 5. & ipſi defuncto ex prima & non ex aſſidua contrectatione dabatur actio furti, vt ff. de fur. l. ei qui, ergo & idem in hærede dicendum eſt. Aut eſt ſingularis, & tunc ex ſequenti contrectatione, non ex prima agitur, vt quia ſit legatarius, vel ſimilis, vt ff. eo. l. ſi dominium, & l. ſi is qui rem, §. 1. Sed quomodo aget furti, qui nunquam poſſedit? Reſpon. non miteris: quia hoc propter factum iuris contingit. condictio vero furtiua domino ſoli competit, vt dictis legibus continetur. Item nota quòd ſupradicta locum habent quando bona adhuc dominum habebant: ſecus, ſi iacente hæreditate fiat furtum, quia iacente hęreditate non poteſt fieri furtum, niſi in tribus caſibus, puta pro re hæreditaria depoſita ſiue commodata ſubtracta vel obligata, vel in qua vſusfructus alienus ſit, vt ff. de vſucap. l. ſi homo, & ff. eo l. hęreditariæ, & l. ſequenti.

Furti actio an & vnde competat ſucceſſori, cui furtū factū eſt.

D E his.] CASVS. Si inſtituto filio impubere hærede teſtator deceſſit, & poſt apprehenſa bona à pupillo, nouerca eius aliqua ſubtraxit an eam furti conueniri poſſit, quæritur? Reſp. quòd ſic, & furti manifeſti ſi fuerit manifeſtū, vel nō manifeſti, ſi nō manifeſtū. nec ob ſt.

Iacēte hæreditate furtū fieri non pt, niſi in trib. caſibus.

obſt. ꝟ.eo.l.quamuis,quia poſt bona habuit ibi: hic ante. A

a Pupilli.] ex hæreditate ad pupillum deuoluta.

b Si eam.] ſcilicet nouercam.

c Dominus.] & poſſeſſor, ſubaudi, vt ff.de cri.expi.hær. l.2.& de vſuca.l.ſi homo.prius enim q̃ ſit hæres poſſeſſor, non dicitur fieri furtum, vt dictis legibus, & ff.eo.l.hæreditatię,& ff.de cri. expi. hæred.l. final. Vel dic, dominus, id eſt poſſeſſor.nam dominium pro poſſeſſione quandoque accipitur, & e conuerſo: vt ſupra de rei vend.l.quotiens, & ff. de verbor. ſignific. l. interdum, ratione autem prius facti furti non tenetur tam famoſa actione, vt infra de cri. expi. hæred. l. aduerſus. Et ſic tribus temporibus poteſt ſurripere. In vita viri. Itē poſt mortem ante apprehenſa bona, & iſtis caſibus non conuenitur actione famoſa: vt ꝟ.eo.l quamuis,quę eſt contra. Aut poſt apprehenſa bona,& tunc furti, vt hic. Sed quid ſi prius ſurripuit, & poſt apprehenſionem contrectat? Reſpon.tenetur furti. nam naſcitur, actio ex vltima contrectatione, ſi non ex prima fuit nata, vt & in ſeruo, vt ſupr.de noxa.l.1.

Vxor res mariti tribus tpib. ſurripit.

nouercam pupilli [a] tui precibus ſignificas, rectorem adi prouinciæ: qui ſi eam [b] poſtea quàm dominus [c] rerum is [d] pro quo ſupplicas, factus eſt, aliquid furatam [e] cognouerit: non ignorat [f] in quadruplum furti manifeſti: nec manifeſti verò, dupli B actione furti conſtituta, cōdemnationem formari. Dat. VII. Kal. Septembr. Viminatii.CC.Conss.

Partus ancillæ furtiuæ editus penes furem, eſt furtiuus, & non poteſt vſucapi: & pro eo competit condictio furtiua, & rei vendicatio, & furti actio: & perſecutoria non tollitur per pœnalem, nec econtra: & dicitur etiā fur, qui a fure ſcienter mercatur. Bald.concor.Sal.

XII. Iidem AA. & CC. Quintæ.

ANcillę ſubtractæ partus apud furem editi priuſquam à domino poſſideāt, vſucapi nequeūt. [g] matris furem, etiam horum [h] cauſa furti actione teneri conuenit. quapropter furti actione & cōdi C ctione, vel aduerſus poſſidentem rei vendicatione de mancipiis vti non prohiberis: cùm altera [i] pœnam continens, alterius [k] electione minimè tolli poſſit. Nam extra pęnam rei perſecutionem eſſe, nulla iuris quęſtio [l] eſt, B † cùm etiam [m] hi qui aliena mancipia comparauerint, [n] ſi hanc cauſam nō ignorent, furti actione teneātur. Data Idib. Octob. Sirmij.CC.Conss.

Tranſactio, nō partis perceptio impedit petitionem reſidui. Bal. concordat Sali.

XIII. Iidem AA. & CC. Domno.

POſt deciſionem [o] furti [p] leges agi prohibent. Quòd ſi non tranſegiſti, ſed de ſublatis partem tantum accepiſti: [q] reſiduum vendicare, vel cōdicere, & actione furti apud præſidem prouinciæ agere potes. Dat. Kalend. Decembr Sirmij. CC.Conss.

d Is.] ſ. pupillus.

e Furatam.] ſcilicet nouercam.

f Non ignorat.] ſ. præſes prouinciæ.

ANcillæ.] CASVS. Si ancillam prægnātem mihi ſurripuiſti, & apud te peperit: nomine partus, & furti & condic.fur.mihi teneberis, & à quolibet poſſidente potero vendicare: nec vſucapietur, niſi demum purgato vitio, ſed an act.furti per cōdic.vel e contra tollatur? Reſpon.φ non: quia extra pœnam &c. nec ſolum furti tu mihi teneris, ſed emptor ſciens partum eſſe in cauſa furtiua, vel qui rem alienam emit quancunque.

g Nequeunt.] immo, vt infra de vſucap pro emptore l. ſi matrem, quæ eſt contra. Solu.ibi apud bonæ fidei emptorem conceptus fuit & editus: hic editus tantum, ſcilicet apud furem.

h Horum.] ſcilicet partuum, non ſolum matris.

i Altera.] ſcilicet actio furti. Et nota alterum de tribus dici. ſic ſupra de hæret.l.quicunque. Item nota quòd nō tollitur perſecutoria per pœnalem, nec e contra, ſed vna perſecutoria per aliam ſic: vt hic, & ff.de condic fur.l. ſi pro fure.§.1.& ff.de fur.l.ſi pignore.§.1. Item pœnalis per pœnalem, in id in quod concurrunt, vt ff.vi bon. rapt.l.1.

k Alterius.] ſcilicet actionis.

l Quæſtio.] ſcilicet dubitabilis, quia eſt caſus legis: vt ff.eo.l.ſi pignore.§.cum furti.

m Cum etiam.] bene dico fures alienorum mancipiorum teneri, cum etiam &c. Et diſtingue hic, quòd partus ancillæ furtiuæ quandoque eſt furtiuus, & eius no- A mine competit actio furti, vt ſi concepit ancilla, & peperit apud furem, vel ſaltem peperit: vt hic in princip.l. & ff.de furt.l.qui vas.§.ſi ancilla, in princi.§. aut concepit apud furem, & peperit apud bonæ fidei poſſeſſorem, & tunc eſt furtiuus, ſed eius nomine non datur actio furti. & idē in vacca, vt ead.l.§.ſi ancilla. nec ob. ff.de vſucap.l.ſi aliena, in fi. vbi dicit poſſe vſucapi partum editū apud bonæ fidei poſſeſſorem, quia corrigitur per d.§.ſi ancilla. Vel loquitur quando non apud furem, ſed apud hæredem concepit, & peperit penes bonæ fidei poſſeſſorem. aut concepit & peperit apud bonæ fidei poſſeſſorem, & tunc non eſt furtiuus, nec eius nomine datur actio furti: vt ꝟ. pro empt.l.ſi matrem. Et ſi quæras, an poſſit vſucapi partus à bonę fidei poſſeſſore furtiuæ ancillæ, vel non, attende, ſciuerit bonæ fidei poſſeſſor matrem alienam antequam conciperet: & tunc non vſucaperet: vt ff.de vſucap.l.ſequitur,§.de illo, & §.ſed & ſi vt ſeruum, & §.ſi antequam: aut poſtquam cōcepit: & tunc ſi ſciat ſimpliciter alienam, non furtiuam, non impeditur vſucapio: ut ff.de. uſucap.l.iuſto.§.& ſi poſſeſſionis. Si uero antequam pariat, ſciat furtiuam, impeditur uſucapio. Sed ſi poſtquam peperit ſciat furtiuam, interpellatur uſucapio, niſi denunciauerit domino ſe habere ancillam, & partū eius, ſi poteſt, aliàs ſi non poteſt denunciare, excuſatur, & procedit uſucapio, ut ff. pro ſuo.l.ſi ancillā. Et nota hic, quòd ſuperueniens ſcientia in partu, impedit uſucapionem. & eſt ratio, quia in eo non habetur titulus, ut ff.de leg.2.l.ſi quod ex Pamphila, licet habea- D tur in matre, alias contra, ut ꝟ.de uſucap. transfor.l.1. §.hoc proculdubio.

n Comparauerint.] à fure.

POſt.] CASVS. Furtum mihi feciſti, & tranſegi, nec ſoluiſti quod conuenit te dare. nunquid habeo regreſſum ad act. furti? Reſpon. quòd non. ſi autem mihi plura ſurripuiſti, nunquid ꝓ reſiduis agam furti? Rñ. φ ſic, & condic.furti & rei vend. contra poſſidentem.

o Poſt deciſionem.] i. tranſactionē ſup furto factam.

p Furti.] furti nomē poteſt determinare uerbum, deciſionē, uel uerbum, agi. Sed ſi eſt tranſactum ſuper furti actione, nunquid condictio tollitur? Reſpon. non, ut ff.de condic fur.l.ſi pro furti. ſecus ſi iurauerit ſe furtū non feciſſe, quia uidetur de toto iuraſſe, ut ff.de iureiur. l.ſi duo.§.idē Iul.& ia.ff.de pac.l ſi tibi decem.§.1.

q Partem tātum accepiſti.] quod nomine tranſactionis fieri non potuit, cum tranſactio ſit de re dubia, ut ff.de tranſac.l.1. Item non fit niſi aliquo dato, uel retento, quod hic non eſt, ut ꝟ.de tranſac.l.tranſactio, & ſa. infra

Alterū aliqn de tribus dicit. Tu dicas φ hæc dictio altera, ſtat ꝓpriè hic. nā hoc importat, φ actio furti pęnalis pro vno, condictio furtiua, & rei vēdicatio ꝓ altero ponuntur vnde rectè ſtat hic hęc dictio altera, q.dicat tex. ꝑſecutoria non tollitur ꝑ pœnalē.

† Hic tex. ſemꝑ allegatur ad hoc, vbi ē caſus ī iure expreſſus, nulla eſt dubitatio.

infra de dona.l.ſi donationis,& ſ.de cond.ob tur.cau.l. A cum qui,& infra de ſol.l.intereſt.

EOs.] CASVS. Si ſeruus mihi ſurripuit aliquid,& alij cui ſciēti tradidit:q̃rit,qualiter mihi teneat receptator? Dr̃ ꝙ ipſe tenebitur mihi non ſolū de ſuſceptis,ſed etiam actione furti.

a Eos qui a ſeruo.] idē ſi a filio,vel vxore,vel ab alio,qui ſeruiat,cū eadem ſit ratio: vt hic, & infra ad legem Fab.de Plagi.l. ſi quis,& ſ. qđ cum eo. l. ſi liberā, in ſi. & ff. commo. l.ſi ſeruus, & de ſeruo corrupt. l. Neratius.§.ſi. & ff.ad le. Iul. pecu. l. ſacrilegij.§.ſi.Sed ipſi ſerui,vel filij, furti nō tenentur, vt ff.eo.l. ſerui & filij, & inſti. de obliga. quæ ex deli.§ hi,& ſ. de noxal.l.1.& ff.de iud. l.lis nulla.

FVrti.] CASVS. Titius ſurripuit rem meā,qua actione agā aduerſus hæredes ipſius Titij,q̃ritur? & reſpōdetur ꝙ rei vendicatione.

b Succeſſores.] vt inſti.de perp.& tēp. act.§.1.niſi in id qđ ad eos peruenit,ſecūdum quoſdā. quod nihil eſt: quia nec ad id tenentur ex ꝑſona defuncti, ſed ex ſua. ſed condict. furtiua tenētur etiā ex perſona defuncti: quod patet: quia et tenentur etiam ſi nihil ad eos peruenit: vt inſti.de obli. quæ ex delic.naſ.§. fin.

c In rē.] & furti ex ſua contrectatione: & quid in eā veniat, docetur. ff.eod.l.qui tabulas,& l.quidam tabularum.

d SI ſeruū.Venundedit.] & tradidit,vel accipere paſſus fuerit, vel apud emptorem eſſe reliquerit, vel præſentē exiſtentē vendidit: vt ff.eo.l.falſus.§.ſed & ſi is qui. alias non eſſet furtum, cum ſola uenditione non contrectetur, ut ff. e.l. ſi quis uxori.§.neque uerbo.

† Ar.iſti° text. dicit Sal ꝙ vendens rem alienā abſentē, cuius tamen habet poſſeſſionē, & conſtituēs ſe nomine emptoris poſſidere,cōmittit furtum.bene facit. ſ. e. l. alienū, in ſi.

Recipiens in cuſtodia res furtiuas, furti tenetur: Bald. Vel ſic: Receptator furtorum, tenetur furti. Sali.

XIIII. Iidem AA. & CC. Dionyſio.

EOs qui à ſeruo a furtim ablata ſcientes ſuſceperint, non tantum de ſuſceptis cōuenire, ſed etiam pœnali furti actione potes. Dat. VIII. Kalend. Ianua. Sirmii, CC. Conss. B

Actio pœnalis non tranſit contra ſucceſſores, ſecus in perſecutoria Bal. concorda: Saluetus.

XV. Iidem. AA. & CC. Socrati.

FVrti actione minimè teneri ſucceſſores, b ignorare nō debueras: de inſtrumentis autem ablatis, in rem c actione tenentes conuenire potes. D.III.Kalend.Ianua.Sirmii CC. Conss.

Si paſtor efficitur lupus, tenetur furti. Bal. Vel ſic: Rem alienam contrectans,verè,vel fictè: tenetur furti hoc dicit cum glo. Sali. C

XVI. Iidem AA. & CC. Artemidoro. & alijs.

SI † ſeruum veſtrum nutriēdum quid ſuſceperat, venūdedit, d furtū cōmiſit. Dat. Kal. Octob. Viminatii.CC.Conss.

Crimen expilatæ hæreditatis non poteſt contra vxorem defuncti intentari: ſed rei vendicatio intentabitur. Bal & Sali.

XVII. Iidē. AA. & CC. Cononi.

QVamuis etiam expilatæ hæreditatis criminis promiſ- D cuus e vſus exemplo f actionis furti ream vxorē fieri non patiatur: g tamē hæredes, itemque filii ſuper his quæ de patris bonis poſſidet, h aduerſus eam in rem actione experiri non prohibētur. Dat. Idib. Decemb CC.Conss.

QVamuis.] CASVS. Si vxor marito, vel e conuerſo aliquid ſurripiat, non dabitur inter eos actio furti, cum ſit famoſa, quia inter tam coniunctas perſonas dari non debet. ſi ergo mortuo marito vxor res hæreditarias ſubtraxit ante apprehenſa bona ab hærede, cum iam promiſcuus ſit uſus rerum mariti & uxoris (quia indifferenter utitur maritus rebus uxoris, & e conuerſo) non conuenietur crimine expilatæ hæreditatis, cum ſit famoſa,ſed conuenietur actione in rem pro rebus ſubtractis. Viuia.

e Promiſcuus.] eſt enim ſocia diuinæ & humanæ uitæ, ut ĩ.de crimi.expi.hæredi.l. aduerſus, & ff.rerū amo.l. 1.& ff de ritu nup.l.1.& ideo quod habet unus, & alius: ut ff.de uſu & hab.l.cæterum.

f Exemplo.] qua. n. ratione furti denegatur.l.quia eſt famoſa,eadē & hæc,ut ff. de cri.expi.hæredi.l. pen.& ff.rerū amo. l.2.& ff de neg.geſt. l.hæres,& ſ.rer.am. l.2. Alia autem ratio quandoq; facit ceſſare actionē furti, vbi datur crimen expil. hære.ut quia res eſt hæreditaria: ut ff.de cri.expi. hære.l 2.& ff.de fur.l. hæreditariæ. Acc.

g Patiatur. ſ. eo. l. de his,contra.Solu. ut ibi.

h Poſſidet.] ſcilicet uxor.

IN eum.] CASVS. Naui ſubmerſa aliquis ſurripuit bona q̃ ex naui ceciderūt, quæritur, qualiter teneatur? Rũ.quod intra annū tenetur in quadruplu,poſt annum uero tenetur in ſimplū, præter aliā pœnā quæ olim ſtatuta eſt, veluti furti, ui bonorū raptorū,uel ex lege Aquil. Viuia.

Qui ex naufragio vel incēdio ſurripit,intra annum ad quadruplum: poſt annū tenetur ad ſimplum.& poterit criminaliter cōueniri. Bal.et S.

XVIII. Iidem AA. & CC. Dionyſiodoro.

IN eum qui ex naufragio vel incendio cepiſſe, i vel in his rebus dāni quid dediſſe dicitur: intra annum vtilem ei cui res abeſt, quadrupli, poſt annum in ſimplum actionem k proditam, l præter pœnam olim ſtatutam, m edicti forma perpetui n declarat. D.Kal.Iā. Nicomediæ.CC.Conss.

Noua conſtitutio Friderici imperatoris de ſtatutis & conſuetudinibus contra eccleſiæ libertatē editis, tollendis, coll.ix. C

Res naufragorum auferri non poſſunt prætextu alicuius conſuetudinis vel ſtatuti,niſi eſſent res piratarum vel hoſtiū Chriſtiani nominis,vel imperij: & puniuntur tranſgreſſores. Bald. Vel ſic: Hodie contra ſurripiētem de naufragio, pœna extaucta: quia publicantur bona, & omnis cōtraria conſuetudo vel ſtatutum caſſatur: niſi eſſent nauigia piratica,vel hæretica,vel imperij inimica: pro quibus nulla imponitur pœna. Sal.

NAuigia quocunque locorum peruenerint, ſi quo caſu cōtingēte rupta fuerint,vel aliàs ad terrā peruenerint,tam D

i Cepiſſe.] ſiue rapiat, ſiue recipiat ut ff.de incen.rui.nau. l.3.§.nō ſolum. Ac.

k Actionem.] in factum.

l Proditam.] i. datā ex edicti forma,quæ eſt ff.de incen. rui. nau.l 1.in prin.

m Olim ſtatutā.] ut furti,uel ui bonorū raptorū,uel ex lege Aquil.& exacta una pœna, tollitur alia, niſi in eo qđ excedit, ut. ff. ui bono. rap.l.1. Vel pœnam intellige criminalē, de qua dicitur. ff. de incēdio, rui. nau. l. Pedius. poteſt etiam ex l. Iul. de ui accuſari, ut ff ad l. Iul.de ui pri.l.1.Item hodie imponitur pœna maior in naufragio, per auth.hic poſitam.

n Perpetui.] id eſt generalis, quod tamen habet locum tunc ſolum quando in ipſo tempore naufragij fit, ut ff. de incen rui.nau.l.1.§. fin.& l.2. & 3.in prin Sed hodie generalius ꝓuidetur per auth. nauigia,quā hic lege.

NAuigia.] CASVS. Hæc auth. non corrigit.l. codicis, ſed addit dicens, ꝙ omnia debent nautis uel dominis rerum reſtitui, ſi nauis periculum paſſa fuerit, & tollit imperator omnem conſuetudinem contrariam huic conſtitutioni. Excipit imperator naues piratarū uel

ipſa nauigia, q̄ nauigā-tium bona illis integra reſeruentur, ad quos ſpectabāt antequam nauigia huiuſmodi periculum incurriſſent,[b] ſublata penitus omnium locorum conſuetudine,[c] quæ huic aduerſatur ſanctioni: niſi talia ſint nauigia, quæ piraticam exerceāt prauitatem, aut ſint nobis ſiue Chriſtiano nomini inimica.[d] Tranſgreſſores autem huius noſtræ conſtitutionis bonorum ſuorum publicatione multentur, & ſi res exegerit, eorum audacia iuxta mandatum noſtrum modis aliis compeſcatur.

Quod falſo procuratori ſoluitur, tanquam a fure condicitur, & ad pœnam dupli tenetur. Bal. & Sal.

XIX. Iidem AA. & CC. Neſtizo.

F Alſus[e] procurator depoſitum[f] recipiendo, vel æs alienum exigē-do[g] citra[h] domini volūtatem, furtū facit, ac præter rei reſtitutionem actione dupli, nec manifeſti furti conuenitur.[i] Sine die & conſule.

In delictis quæ poſſunt trahi in exemplum, punitur factum, licet nō ſit perfectum. Bal. Vel ſic: Punitur delictum conſummatum facto & animo delinquentis, licet ſecundum veram definitionem delicti non ſit perpetratum. Salicetus.

B XX. Imper. Iuſtinia. A. Iuliano P.P.

S I quis ſeruo alieno ſuaſerit vt aliquam rē domini ſui ſurriperet, & ad ſe deferret, ſeruus autem hoc domino manifeſtauerit, & domino concedente res eius ad iniquum huiuſmodi ſuaſionis auctorē pertulerit, & ipſe inuentus fuerit rem detinens, quali[k] teneat actione is qui res ſuſcepit, vtrumne ꝓ occaſione furti, an pro

C ſeruo corrupto, quia eum corrumpere voluerit: an non ſolum furti,[l] ſed etiam ſerui corrupti is obligetur, veteres dubitauerunt. Nobis itaque eorum altercationes decidētibus placuit n̄ ſolū furti actio-

vel paganorum inimica Chriſtiano nomini. Vltimo imponit pœnam tranſgreſſoribus. A

a Reſeruentur.] vt ff. de inc. rui. naufr. l. fi. in prin. & j. de naufr. l. penul. in prin. & l. 1. in prin. lib. 11. & inſti. de re. diui. §. fi. & ff. ad leg. Rho. de iac. l. qui leuādæ, in prin.

b Incurriſſent.] nec enim debet addi afflictio afflicto, vt j. de naufra. l. 1. in fi. lib. 11. & ff. de offi. præſi. l. diuus. Et not. ꝙ hæc cauſa de repetendis huiuſmodi bonis, debet incipi intra annū, vt j. de nauf. l. 2. lib. 11. & perfici poſt inchoationem vſq; ad biennium, vt j. de nauf. l. penult. lib. 11 quod eſt ſpeciale, aliàs vſque ad triennium, vt ſ. de iudi. l. properandum.

Afflictio nō debet addi afflictio.

c Cōſuetudine.] hic ergo tollitur commun. opinio, qui dicebant conſuetudinem circa talia præualere legi, vt diximus. ff. ad legē Rho. de iac. l. domine imperator. alias deprecatio.

d Inimica] nam cū faciunt contra legem, non debent eius vti auxilio, vt ff. de mino. l. auxilium, in fine.

Diuiſio.

F Alſus.] Diuiditur in duas partes. Nam primo dicit in quod crimen labatur. Secundo, qua pœna, & quibus actionibus conueniatur. Salicet. CASVS. Si rē quā penes te depoſui, alius nomine meo mandatum non habens recepit, vel à debitore debitum meum exegit, an furti teneatur, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, & condic. fur.

e Falſus.] qui eſt ſiue non habuit vnquam mandatum, ſiue habuit quidem, ſed reuocatum eſt.

f Depoſitum.] quo ad depoſitum dic ꝙ depoſitarius nō agit, ſed deponens. Nam aut fuit in dolo, & tunc non debet conſequi depoſitarius de improbitate ſua actionē, vt ff. de fur. l. itaque fullo. aut non, & tunc non intereſt ſua, & ideo nō agit, vt inſti. de obli. quæ ex delic. §. furti, & inſtit. vi bon. rap. §. fin. & ff. de fur. l. eum qui. §. is autem. aliàs incipit, is cuius intereſt. in caſu tamen agit depoſitarius furti, vt inſtitu. vi bon. rapt. §. ſanè.

D

g Exigendo.] hoc verbum quandam imponit neceſſitatem. ff. de lega. 3. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. idem tamen erit & ſi ſpontè dedit.

h Citra] alias cōtra. ſed ponit̄ tūc ꝓ citra. ſufficit enim ſi non cōſentit dominus, vt ff. eo. l. qui vas. §. vetare.

i Conuenitur.] à ſoluente, vt ff. eod. l. falſus §. 1. quę actio euaneſcit domino habente ratam ſolutionem, vt ff. eod. l. ſi vendidero § ſi Titius. & ff. de condic. inde. l. ſi procurator, in fin. Huic autem l. eſt contra. ſ. de condict. inde. l. creditoris. vbi dicit dari condictionem indebiti. Item contra. ff. de condi. cauſa data. l. ſi procuratori, vbi dicit dari condictionem ob cauſam, hic autem dicit dari actionem furti. Diſtingue ergo, cum falſus procurator accipit debitum, aut nunquam habuit mandatum, aut habuit, ſed fuit reuocatum. Primo caſu aut debitor credidit ſe liberatū, & trāſtulit dñium pecuniæ in accipientem, quia credebat eum procuratorem in rem ſuā, & tunc datur condictio indebiti, vt d. l. creditoris. aut tradit vt ferat domino, & ipſe animo intercipiendi accipit, & tunc datur ſoluenti actio furti & condictio furtiua, vt hic, & ff. eo. l. falſus. §. 1. aut dedit vt faciat eum liberari, & facit accipientis pecuniam, & tunc condictione ob cauſam, vt d. l. ſi procuratori. Illud etiam not. quòd qui accipit, non tenetur debitori furti, ſi debitor tranſtulit in eum dominium pecuniæ, vt ff. de condic. cauſa data. l. penult. & ff. eod. l. falſus. §. 1. licet M. contra per l. antepenult. eiuſdem titu. de condictio. cauſa da. ſi autem habuerit procurator mandatum, ſed fuerit reuocatum, liberatur debitor ipſo iure, ſi bonum animū habuit procurator cum accepit, aliàs ſi malum, tunc per exceptionem, vt ff. de ſolu. l. cū qs. § 1. & inſti. mād. §. recte. creditori aūt in ſecūdo caſu cōdictio furtiua ceditur à debitore, ſed primo datur ſibi condictio ex ſua perſona, & furti actio, vt in d. l. dicitur, & ff. de ſolu. l. ſi quis ſeruo, in fi. cum enim pecuniā bono animo accepit procurator, poſſeſſionem domino quæſiuit, & per conſequens dominium, & ſic condictio furtiua domino datur, ut ff. de condic. fur. l. 1. Bene dico liberari debitorem ipſo iure, uel ope exceptionis. nam licet ſit reuocatum mandatum, tamen contingunt prædicta propter præcedens mandatum. arg. ff. pro emp. l. 2. §. ſi a furioſo, & de reg. iuris. l. ſemper qui.

Procurator falſus accipiens debitū, an liberet ſoluentem, & qua actione cōueniri poſſit.

ADDITIO. De iſta materia, an procurator falſus poſſit repetere depoſitum, & æs alienum, uide hic plene per Ioannem Fabrum in ſuo breuiario.

S I quis.] CASVS. Si ſeruum ſolicitaſti ut aliquas res mihi ſurriperet, & ad te perferret, ſi hoc mihi ſignificauerit ſeruus, & me ſciente & uolente res meas ad te pertulit, an furti & ſerui corrupti act. mihi tenearis, quæritur? Reſp. quòd licet furtum non fiat niſi domino inuito, quod hic non eſt: item nec ſerui corrupti datur actio, niſi ſeruus uere fuerit corruptus, quod hic non eſt, cum tamē per te non ſteterit, teneberis furti & ſerui corrupti, tanquam fuiſſet corruptus in ueritate, ne impunitate conceſſa, talia in ſeruis alienis committas.

k Quali.] id eſt qua.

l Non ſolum furti] de qua conſtabat ante. l. iſtam.

Dari.

nem, ſed etiam ſerui corrupti contra eum dari.[a] licet enim ſeruus minimè deterior factus eſt, tamen conſilium corruptoris ad perniciem probitatis ſerui introductum eſt. & quémadmodum ſecúdum iuris regulas [b] furtum quidem non eſt commiſſum, quia is videtur furtum committere, qui cótra domini voluntaté res eius cótrectat, [c] ipſe autem furti actione propter dolú ſuú tenetur: ita & ſerui corrupti contra eú actio ꝓp ſuú vitiú ñ ab re extendatur, [d] vt ſit ei pęnalis actio impoſita, tanquam re ipſa fuiſſet ſeruus corruptus: ne ex huiuſmodi impunitate & in alium ſeruú, qui facilè poſſit corrumpi, [e] hoc facere pertêtet. Dat. Ka. Aug. Lápadio & Oreſte, VV. CC. Conss.

Pro ſeruo bona fide poſſeſſo conuenitur bonæ fidei poſſeſſor furti noxali, dum eum poſſidet: h.d. vſque ad verſ. ſin autem. ipſo vero deſinente poſſidere, poteſt agi furti contra verum dominum h.d. vſque ad §. de eo. Vltimo dicit quod pro libero homine nõ habet locum actio noxalis. Bal. & concordat Salicetus.

XXI. Idem. A. Iuliano. P. P.

Apud antiquos quærebatur, ſi ſeruus quem aliquis bona fide poſſideat, furtú cómiſerit alienarum rerum, vel ipſius apud quem cóſtitutus eſt, an ipſe qui eum bona fide detinet, noxalé furti actionem aduerſus verum dominum habeat, vel ipſe [f] ab eo qui furtú paſſus eſt, ꝓdicta cóueniat actione. ¶ Cumq́; generalis regula ab [g] antiqua prudentia expoſita eſt huius [h] hominis gratia, pro quo noxalé furti actioné ſuſcipere quis compellitur, aduerſus alium furti actionem habere non concedens: quidam ita eam per coniecturam [i] interpretati ſunt aduerſus bonę fidei quidem poſſeſſorem nullo modo furti actioné extendi: ipſi autem, ſi furtú fuerit paſſus, aduerſus verum †dominú furti actioné noxalem rectè decerni. ¶ Tunc [k] auté bonę fidei poſſeſſorem [l] furti nomine, quod paſſus eſt, noxalé actioné contra dominum habere poſſe, quando ſeruus ſub domini ſui fuerit conſtitutus poſſeſſione: & pro his rebus poſſe eú aduerſus dominum habere actioné, non ſolú quas ſeruus ſubtraxit iá apud eú [m] cóſtitutus, ſed & quas †furatus eſt, quãdo fugit qdé à bonæ fidei poſſeſſore, adhuc auté nondú ſub manibus domini ſui fuerit cóſtitutus. Quam interpretationem priſca quidem iura ꝑ coniecturam introducebát: nos aút altius & verius ad eam reſpicientes, generalem regulam ſic ab initio eſſe prolatam accipimus. ¶ Cum igitur bonæ fidei poſſeſſor domini cogitatione [n] furé poſſidet: meritò, donec apud eum conſtitutus eſt, & aliis tenetur noxali [o] actione, ſi extranei furtum à ſeruo fuerint paſſi, & ipſe aduerſus verú dominú nó habet actionem, ſecundum regulam dicétem: Qui habet aduerſus aliú furti actionem, ipſe ea teneri non poteſt. ¶ Sin aút deſinat in ſerui retétione, & ille apud verum dominum fuerit inuentus: tunc ipſe quidé noxali furti actione minimè poteſt teneri, aduerſus aút verú dominú habet ipſe furti noxalé actioné [p] ꝓ reb⁹ quas vel túc furatus eſt, cú eſt apud verú dominú, vel antea poſtq̃ bonę fidei poſſeſſoris retétioné exceſſit, necdú apud verú dominú fact⁹ eſt. [q] Sic iterú regulæ generali caſus euenit cóſentaneus. Qui enim habet tunc furti actionem aduerſus dominum, ipſe aliis teneri furti actione non poteſt. & ſic ex tempo-

Omnibus

[a] Dari.] imò dominus debet ꝑdere ſeruum: vt ĩ. titu. 1. l. 4. in fin. quæ eſt cótra. Sol ut ibi.

[b] Regulas.] quas habes hic, & ff. eo. l. inter omnes. §. recte, & de dona. inter vi. & vx. l. de eo, in fi. & inſti. de ob. quę ex delict. §. 1. & §. vnde.

[c] Contrectat] quod hic nõ fecit, imo voluntate domini poſſidet res à ſeruo portatas.

[d] Extẽdatur.] punitur ergo affectus, etſi non ſequitur effectus, vt ĩ. de epiſco. & cleric. l. ſi quis nõ dicam. Sed cum ſolum intereſſe veniat in hac actione, quomodo intentetur hic, cum nihil interſit, vt ff. de ſer. cor. l. ſi quis. §. fin. & l. præterita? Reſpon. æſtimabitur hic quod æſtimaretur, ſi vere corruptus eſſet, vt hic dicit.

[e] Corrumpi facilè.] & no. quod idem dico in ſil o, cum eadẽ ſit æquitas, vt ĩ. de iudi. l. placuit, & dixi. ff. de ſer. corru. l. vt tantum. §. 1.

[f] APud antiquos. vel ipſe] poſſeſſor.

[g] Regula.] quã habes hic, & ff. de noxa. l. antepe. & de iniur. l. ſed ſi vnius. §. ſi ſeruus. & ar. ff. de eden. l. ſi quis. §. prohibetur Sed arg. contra. ff. de exercito. l. ſi cũ, I prin. & nau. cau. ſta. l. 4. §. pen.

[h] Huius.] aliàs cuius. & eſt hęc regula.

[i] Coniecturam.] i. à contrario ſenſu. melius diceretur e contrario. eſt enim coniectura, quando ſenſus tacite ex litera elicitur, & nõ eſt in litera expreſſum. & ſic eſt argu. quod elicitur tacite. Regula ita dicit: Eius ſerui nomine cuius quis tenetur, noxali eius noĩe non agit, conuertit ꝑ coniecturã, ergo cuius noĩe agit, eius nomine non tenetur. cum ergo bo. fi. poſſ. agat contra dominũ, ſi ſibi fiat furtum, ergo eius nomine non tenetur.

[k] Tũc.] dixit quòd habet actionem furti bonæ fidei poſſeſſor, nũc dicit quando.

[l] Poſſeſſorem.] tempore facti furti.

[m] Eum.] ſcilicet verum dominum.

[n] Cogitatione.] i. credẽs ſe dominum.

[o] Aliis tenetur noxali.] No. bonę fidei poſſeſſorem teneri noxali, magis autem & ſi malæ fidei, vt ff. de noxa. l. bona fide, & l. non ſolum. Sed contra. ff. ad le. Aqui. l. ſi ſeruus ſeruum. §. ſerui. vbi dicit non teneri bonę fidei poſſeſſorem noxali Aquil. Sol. ſpeciale in l. Aquil. vt & alia multa. Vel dic quòd non ib. poſſidebat tũc, ſicut & hic diſtinguitur.

[p] Noxalem actionem.] ſed & ipſam poſſeſſionẽ ſerui poſſet condicere, ſi credat ſuũ, vt ĩ. de agri. & cen. l. ſi coloni, lib. 11.

[q] Factus eſt.] ſed ꝓ eo quod fecerit apud bo. fi. poſ. conſtitutus, nõ agit etiã poſtea, vt inſti. de noxa. §. omnes, & ff. e. l. ſerui & filij, in prin. niſi tunc cum ſeruus erit penes dominum, & ſic res penes eum ſeruum, vt ff. de fur. l. ſi ſeruus cõmunis, poſt prin.

Affectus ſine effectu punitꝰ. concor. c. nuper, cũ gloſ. ſuper verbo, in ipſis, extra de bigam.

Coniectura qd eſt.

† Veterẽ.

Bonæ fide poſſeſſor tenetꝰ noxali.

† Eſt ſeruus, ergo eſt fur gl. in l. Iulianus. §. qui furẽ, ff. de act. empt. Virgili. in Bucolicis: Quid dñi facient, audent cum talia fures?

re omnibus diſcretis, [a] vetuſtiſsima dubitatio noſtro fœdere conquieſcat, & bonæ fidei poſſeſſor in parte certa temporis habeat actionem, & non teneatur actione: & ipſe dominus in alio tẽpore nō teneatur actione: & in alio [b] ſub actione conſtituatur.

¶ De eo autem, qui liber conſtitutus, ab alio bona fide tenetur, [c] ſi furtum commiſerit: rectè & ſine aliqua dubitatione dicitur poſſe eum, qui liber eſt cognitus, & ab ipſo qui bona fide eum detinet, pro furto conueniri, & bonæ fidei poſſeſſorem, ſi extraneo furtum liber commiſerit, nō poſſe conueniri, ſed ipſum pro ſuo furto reſpondere: [d] quia generalis regula [e] de ſeruo prolata eſt: & pro eo qui non ſeruus, ſed liber, & ſuę poteſtatis eſt, noxalē moueri actionem, impoſſibile, noſtriſque legibus incognitum eſt. [f] Dat. Kalend. Octobr. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs.

Prætendentibus intereſſe ex iuſta cauſa & probabili, competit actio furti: & re commodata ſubtracta domino datur electio agendi contra furem, vel commodatarium: quorum vno ſcienter electo, vel a commodatario domino ſatisfacto, ei non competit amplius ius variandi. h. d. vſque ad. §. ſed cum in ſecundam Sal. Vel ſic: Actio furti ei cuius intereſt, datur: & ſi res commodata ſubtrahatur, eſt in electione domini vtrum agat contra furem, an commodatarium: & vno electo, contra alium non poterit agere ſi fuerit ſciens, ſecus ſi neſciens, vel dubitans, niſi ſibi a cōmodatario fuerit ſatisfactum. h. d. vſque ad §. ſed cum in ſecundam. Et diuiditur vſque ibi in tres partes principales: quia primo ponit regulam. Secundo mouet quandam dubia. & auget dubitationes ex opinionibus veterum. Tertio terminat ea. Partes patent in litera. Al.

XXII. Idem A. Ioanni P. P.

Maniſeſtiſsimi quidē iuris eſt, perpetrato furto ei competere furti A actionem, cuius intereſt ne furtum cōmittatur. [g]

¶ Sed quærebatur [h] apud antiquos legum interpretes, ſi quis commodauit alij rem ad ſe pertinentē, & ipſa ſubtracta eſt: an furti actio aduerſus furem inſtitui poſſit ab eo qui rē vtendā ſuſcepit, idoneo [i] ſcilicet cōſtituto: quia & ipſe commodati actione à domino pro ea re conueniri poſſit? Et hoc quidē B penè iam fuerat conceſſum, [k] vt habeat ipſe actionem, niſi inopia dinoſcatur laborare. tunc enim furti actionem domino competere dicebant.

¶ Sed ea ſatis increbuit † dubitatio, ſi tēpore quo furtum committebatur, idoneus erat is qui rem cōmodatam acceperat, poſtea autem ad inopiam peruenit, antequam moueatur actio quæ ei antea C competebat, an debeat actio quæ ſemel ei acquiſita eſt, firmiter apud eum manere, vel ad dominum reuerti? Tum & hoc quærebatur, an in caſu furti actio ambulatoria [l] ſit, necne. Sed omnem [m] talē tractatū alia ſequitur ſubdiuiſio, ſi ex parte ſoluēdo ſit is qui rē vtēdam accepit, vt poſſit nō in totum, ſed particularem ſolutionem ei facere: an habeat furti actionem, vel D non?

¶ Tales itaque ambiguitates veterum, immo magis (quod melius dicendū eſt) ambages nobis decidentibus, in tanta rerum difficultate ſimplicior [n] ſententia placuit: vt in domini ſit voluntate, [o] ſiue commodati actionem aduerſus res accipiētem mouere deſiderat, ſiue furti aduerſus eum qui rē ſurripuit: & alterutra earum electa, dominū nō poſſe ex pœnitentia [p] ad

Quaſi.

---

a Omnibus diſcretis.] diſtingue tempora, & concordabis ſcripturam ſic & in decret. 2. quæſtio. 1. c. ſi peccauerit.
b Et in alio.] ſ. tẽpe.
c Bona fide tenetur.] tanquã ſeruus.
d Reſpōdere.] vt ff. ad l. Aquil. l. liber homo. §. ſi liber homo, & de iureiu. act. l. cōfeſſionibus, in fine.
e Regula.] poſita hac. l. ſ. circa princ.
f Incognitum eſt.] vt inſtitu. de noxa. §. ſi. Sed in eo quod dicit poſſeſſum teneri poſſidenti, eſt cōtra. ff. eo. l. ſi libertus patrono. vbi dicit non agi. Sol. illud intelligendum eſt cū modicę rei ſit furtum, hic cu magnæ. ar. ff. de acquirē. re. do. l. homo liber. §. 1. & ff. de pœn. l. reſpiciēdum. §. furta. Præterea hic loquitur de eo liberto, quem puto ſeruum meum, & bona fide poſſideo. at ibi non poſſideo eum, quia bene ſcio eum eſſe liberum. Sed quid ſi bonæ fidei poſſeſſor ſoluerit, nonne repetet ab ipſo libero? Reſpond. ſic, quia ipſo geſtu fecit ſuum negotium, vt ff. de nego. geſt. l. ſoluendo, & quia ſæpe extra id quod agitur, tacita naſcitur obligatio, vt & d. commo. l. ſi is qui, & argumen. ff. de petit. hær. l. ſi quid poſſeſſor, in prin. Sed argu contra. ff. commo. d. ui l. in hoc iudicium §. diuerſum.

Obligatio ſæpe naſcitur extra id quod agitur.

g Manifeſtiſſimi. Cōmittatur.] vt inſti. de oblig. quæ ex delic. §. furti, & ff. eod. l. cuius intereſt, & l. is cuius. Eſt autem hoc ſic exaudiēdū, vt ei detur actio furti, cuius intereſt ex honeſta & probabili cauſa ratione iuris, id eſt dominij quod habet iure, vel quaſi iuris, vt vſuſfructus, vt ff. e. l. creditoris. §. 1. aut poſſeſſionis, vt in creditore, vt d. l. creditoris, & ff. eo. l. itaque. §. ſed & ſi res, non ex lucratiua cauſa, vel ratione cuſtodię quam debet præſtare ex voluntate domini. Probabilem cauſam, ſed non honeſtam habet fur, vnde non agit, niſi in caſu, vt ff. e. l. itaque. §. ſed furti, & l. qui vas. §. ſi ego. E contra honeſtam habet, non probabilem, cui res ex contractu aliquo debetur, vnde non agit furti, vt ff. e. l. ſi is cui, & l. eū qui emit, in prin. & l. in cuius intereſt, in fine. Itē non ex lucratiua, ideo dixi, quia pro lucro, vt quia poterat vſucapere, non agitur furti, vt ff. eo. l. ſi is cui. §. eius. Item ratione cuſtodiæ propter commodatarium, vel ſimiles, vt infra ea. l. §. tales.

Furti actio cui cōpetat.

h Sed quærebatur.] prima quæſtio.
i Idoneo.] ſcilicet ſoluendo.
k Conceſſum.] vt ff. e. l. itaque, & inſti. de obli. q̃ ex deli. §. Item ſi fullo, & §. quæ de fullone. Ac.
l Ambulatoria.] vt ſi primo non erat ſoluendo, poſtea factus eſt ſoluēdo, vel e contra. & eſt ſimile verbū. ff. de fun. do. l. erit, & de adi. leg. l. 4. Ac.
m Sed omnem.] hic incipit tertia q̃ſtio.
n Simplicior.] no. ſimplicitatem placere legi, vt inſtitu. de fideicom. hære. §. ſed quia, & de legi. ag. ſuc. §. ſed quia.
o Volūtate.] hoc regulariter, ſed in caſu fallit, vt ĩ. ea. l. §. ſi.
p Ex pœnitentia.] vt & argu. infra de codi. l. fin. in princ. & ſic nota varietatē non admitti. Sed argu. contra. ff. de col. bo. l. nonnunq̃.

† al. increpuit.

Simplicitas legi placet.

a Quaſi.] iſtud quaſi abūdat, vel eſt expſſiuū veritatis.
b Eum.] ſcilicet commodatarium.
c Ipſi quidem.] ſcilicet commodanti.
d Sciens.] ſic ff. de inoffi. teſta. l. nihil. §. ſi cū filius.
e Accepit.] ex commodato.

i Suppoſitum.] id eſt furtum.
k Cum manifeſtiſſimum.] bene dico impediri variationem poſt ſatisfactionem, cum manifeſtum ſit quòd quandoque etiam ante ſatisfactionem impeditur, vt in caſu contrario & hic dicit.

A alteram venire actionē: ſed ſi quidem furē elegerit, illum qui rem vtendā accepit, penitus liberari. Sin autem quaſi [a] commodator veniat aduerſus eum [b] qui rem commodatam accepit: ipſi quidē [c] nullo modo competere poſſe aduerſus furem furti actionem: eum autē qui pro re commodata conuenitur, poſſe aduerſus furē quidem furti actionem habere: ita tamē, ſi dominus ſciēs [d] rē eſſe ſurreptā, aduerſus eū cui res cōmodata fuit, ꝑueniat.

¶ Sin autē neſcius & dubitans [e] rem non eſſe apud eum, commodati actionē inſtituit, poſtea autem re comperta voluit remittere quidem commodati actionem, ad furti autem peruenire: tunc licentia ei concedatur & aduerſus furem venire: nullo obſtaculo ei opponendo, qm̄ iam incertus conſtitutus mouit aduerſus eum qui rem vtendam accepit, [e] commodati actionem: niſi domino [f] ab eo [g] ſatiſfactum eſt. tunc etenim omnimodo [h] furem à domino quidem furti actione liberari, ſuppoſitum [i] autem eſſe ei qui pro re ſibi commodata domino ſatiſfecit, cum manifeſtiſſimum [k] ſit, etiam ſi ab initio dominus actionem inſtituit commodati, ignorans rem eſſe ſurreptam, poſtea autem hoc ei cognito aduerſus furem trāſiuit: omnimodo liberari eum qui rem cōmodatā ſuſceperit, quencunque cauſæ exitum aduerſus furem dn̄s habuerit: eadem definitione obtinente, ſiue in partem, ſiue in ſolidū ſoluendo ſit is qui rē commodatam accepit.

Si commodatarius à fure rem & pœnam exigit, non tenetur domino pœnam reddere: quia ſuo periculo eſt expertus: hoc dicit vſque ad l. § cū autem. Bald. concordat Salicetus.

C Sed cum in ſecundam dubitationem incidebant, [l] quid ſtatuendum ſit, ſi quis rem commodatam habuerit, quam aliquis [m] furto ſubtraxerit, & lite pulſatus [n] cōdemnationem paſſus fuerit, non tantum in rem furtiuam, [o] ſed etiam in pœnā furti, & poſtea dn̄s rei venerit omnē cōdēnationē accipere deſiderās, [p] vt pote ex ſuæ rei occaſione ortā: [q] alia dubitatio īcidit veteribus, vtrumne D

f Domino.] ſ. rei.
g Ab eo.] cōmodatario.
h Tunc etenim omnimodo.] arg. eſt ad hoc. ſ. de iur. & facti igno. l. error. Et not. differentiā inter commodatariū & vſufructuarium, creditorem & fullonem. Nam primo caſu datur domino electio, vt hic. etiam in ſequentibus duobus agit dominus, & ipſi actio furti datur, ff. e. l. inter omnes. §. ſi ſeruus, & l. itaque fullo. §. ſi in vltimo datur fulloni tantum, niſi ſit non ſoluendo, vt ff. e. l. itaque. in princip. & inſtitu. de obliga. quæ ex delic. §. fulloni, & intellige non ſoluendo, etiā ſi pro parte ſit ſoluēdo, vt ff. de verb. ſigni. l ſoluendo. Sed quæritur quæ ſit ratio diuerſitatis, ꝙ aliud ſtatuitur in cōmodatario & aliud in fullone & ſarcinatore? Reſpon. quia contractus qui cum fullone initur, ſit gratia vtriuſque, vnde fauemus ei magis quàm commodatario, cum quo non initur contractus niſi gratia ipſius tantum, & plus conceditur commodanti qui liberalitatē exercuit. Et nota quod leges videntur circa hanc materiam variare. nam quādo pluriū intereſt, videntur quædam leges dicere, quòd vni tātùm detur, aliæ ꝙ pluribus. & ideo dic ꝙ qn̄ rei ſubtractæ plures ſunt dn̄i, vel pluriū intereſt rōne dominii, quilibet agit in partē, vt eo. l. fullo. §. frugibus. & l. ſi quis vxori. §. ſi ſulphurariæ. quandoque plurium intereſt ratione cuſtodiæ, & tunc quilibet agit in ſolidum. Sed ſi vnus ſit conſecutus, alter amplius non agit, vt ff. commo. l. ſi vt certo. §. ſi. & l. ſeq. quandoque alter eſt dominus, & alter habet ius in re, & ſi quidem ius illud habet ſimilitudinem cum dominio, vtrique competit, vt eſt cum vnus habet vſumfructū, alter habet proprietatem: ut ff. e. l. inter omnes. §. ſi ſeruus. ſi autem non habet illud ius ſimilitudinem cum dominio, vt quia eſt ius pignoris, & tūc quandoq; creditori tantum datur, quandoque debitori tantum, quandoque vtrique. datur tantum creditori, quando culpa eius interuenit in ſurripiendo, quia eſt obligatus ad eius reſtitutionem. Accurſius.

Cōmodatario minus fauetur quàm fulloni.

l Incidebant.] ſcilicet quærentes.
m Aliquis.] ſ. fur.
n Pulſatus.] ſ. fur.
o Rem furtiuam.] ſed qua actione? Reſpon. cōdictio. incerti ſecundum H. ut ff. de condictio. furti. l. & ideo. §. ſi. non cōdic. fur. quæ ſoli domino datur, vt ff. de condic. fur. l. 1. Sed Azo dicit actione in factum, vel officio iudicis, ut ibi no. in l. & ideo. & glo. iſta quę dicit dari cōdictionem incerti, male dicit, quia illud eſt uerum in eo qui habet ius in re. quare dicit referre ſi domino ſubtrahatur, quia tunc ei datur condictio furtiua, ut ff. de cōdictio. fur. l. 1. ſi ſubtrahatur ei qui habet ius in re, datur condictio incerti, vt in creditore, ut ff. de condict. fur. l. & ideo, in fine. ſi ſubtrahatur bonæ fidei poſſeſſori datur triticaria. ff. de tritic. l. 1. ſi habenti ſciētiam rei alienæ, uoluntate tamē domini, ut hic, ſubtrahatur, ad rē recuperandam datur officium iudicis, uel condict. ex lege, ut infra de agricol. & cenſitis. l. ſi coloni, lib. 11.

ADDITIO. Hęc gloſ teſte Bart. hic bene dicit præterquam in fine. ubi vult cōmodatarium habere condictionē ex. l. ſi coloni, infra de agrico. & cenſi. lib. 11. quia hoc falſum eſt. Nam illa condictio competit tantum ei qui poſſidebat, ut latius in eadem l. notatur per eundem Bartol.

Commodatarius qua actione recuperat rem ſuam commodatam à fure.

p Deſiderans.] hoc cum dominus ratā habet exactionem, petendo quod eſt exactum. Sed quid ſi uelit furem conuenire? Reſpon. poteſt, ut ſ. proxi. §. ſed nunquid tunc fur afficietur duplici damno?

ADDITIO. Aduertas quod Dinus in l. licet. §. ſi ff. nau. cau. ſta. tenens contra gloſſam dicit, quòd poſtquam fur exactus eſt ab uno, non poteſt iterum conueniri. nec obſtat. § præcedens, quia loquitur ante furem exactum, quod etiam ſequitur Barto. hic.

q Ortam.] ſcilicet condemnationem. Nota occaſione rei meæ quæſitum mihi deberi, vt ff. de rei vendi. l. ſolum. §. 1. & ff. commo. l. ſi is qui. §. ſi quem quæſitum, & ff. ad Trebel. l. quia poterat.

Peruenire]

rem tãtum ſuam, vel eius A æſtimationem conſequatur, an etiam ſummam pœnalẽ? Et licet ab antiquis variatum eſt, & ab ipſo Papiniano in contrarias declinante ſententias: tamen nobis hoc decidentibus, Papinianus, licet variauerit, eligendus eſt, non in prima ſed in ſecunda eius definitione, in qua lucrũ ſtatuit minimè ad dominum B rei peruenire.[a] vbi enim periculum, ibi & lucrũ collocetur:[b] ne ſit dãno tantum deditus qui rẽ cõmodatam accepit, ſed liceat ei etiã lucrũ ſperare.

Si marito res commodata, ab vxore ſubtrahatur ſi vxor a domino eligatur, conuenitur furti ſi eligatur maritus, tenetur ei vxor actione in factum propter res amotas, nec poteſt vxor eligi a domino rei ſi maritus extiterit ſoluendo, etiam ſi hoc affectauerit maritus. hoc dicit. Et nota ſingularem caſum de iſto furto domeſtico quod fit per vxorem viro de re aliena, cuius periculum pertinebat ad maritum quia non agitur furti, niſi in ſubſidiũ. Bal.

Cum autem in cõfinio C earum dubitationum tertia exorta eſt quęſtio, quare non & eam decidimus? Cum enim apertiſſimi iuris ſit, non poſſe maritum cõſtante matrimonio furti actionem contra ſuam vxorem habere,[c] quia lex ita atrocem actionem dare in perſonam ita ſibi coniunctã erubuit:[d] eiuſmodi incidit veterum ſenſibus quæſtio.

¶ Quidam etenim re ſibi D commodata, huiuſmodi rei furtũ à ſua muliere paſſus eſt. & dubitabat, vtrũne domino rei furti actio contra mulierem præſtaretur, an propter neceſſitatem cauſæ & maritus[e] eius, vtpote actioni cõmodati ſuppoſitus, poſſit habere furti actionem? Et auctores quidem iuris ſatis & in hac ſpecie contra ſe iurgium exercuerunt: ex pſenti autem lege, & anterioribus noſtris deciſionibus quæ in iſta poſitę ſunt cõſtitutione, poteſt & hæc ſpecies apertius dirimi. Si enim domino dedimus[f] electionem ad quem voluerit peruenire: ſiue ad eum qui rem commodatã accepit, ſiue contra eum qui furtum commiſit: & in hac ſpecie maritus quidem propter matrimonij pudorem, non furti, ſed rerum amotarum[g] actionẽ habeat, ſi ipſum dominus elegerit. Dominus autem omnem licentiam poſſideat, ſiue aduerſus maritũ commodati, ſiue aduerſus mulierem furti actionẽ[h] extendere: ita tamen, vt ſi ipſe qui rem commodatã accepit, ſoluendo[i] ſit, nullo modo aduerſus mulierem furti actio extẽdatur: ne ex huiuſmodi occaſione inter maritũ & vxorem qui nõ bene ſecum viuũt, aliqua machinatio oriatur & forſitan marito volente vxor eius extrahatur,[k] & furti patiatur pœnalẽ condemnationem. Dat. XV. Kal. Sept. Lampadio & Oreſte VV.CC. Conſs.

TITVLVS III.

DE OPERIS LIBERTORUM.

Opera promiſſa debent præſtari, non earum precium, niſi ex cauſa neceſſitatis. hoc dicit. Primo loquitur quando opera ſunt impoſita. an peti poſſint. vſque ibi, Solet. Secundo an poſſit peti precium operarum, vſq; ibi Cum & ſi opera Tertio loquitur quãdo opera non ſunt impoſita, vſque ad finem Bal. Vel ſic: Operas tempore manumiſſionis impoſitas libertus debet præſtare Sed pro futuris precium non pot e exigi, niſi conuentum, vel ob neceſſitatem alimentorum. Salic.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Romano.

SI tẽpore manumiſſionis[l]

[a] peruenire.] idem in conductore, vt ff. loca. l. ſi qui. ſecus in creditore, vt ff. de pigno. ac. l. ſi pignore. Sed quare ſecus? Reſpon. quia creditor nullum vſum amittit. nec enim debebat vti, alias cõmitteret furtum, vt inſtitu. de obligat. quæ ex delic. §. placuit. at commodatarius & conductor amittunt vſum, qua re habent lucrum. Item & aliud eſt in creditore, quia creditor non ad tantam diligẽtiam tenetur, ſicut commodatarius tenetur, vt ff. commo. l. ſi vt certo §. 1. & de regu. iu. l. contractus.

Commodatarius ad maiorẽ diligentiam tenetur quàm creditor.

[b] Collocetur.] vt & j. de cadu. tol. §. pro ſecũdo, & ff. de reg. iu. l. ſecundum naturam. Arg. contra, ff. de procu. l. qui proprio. §. procurator vt in cæteris.

[c] Vxorem habere.] vt ff. de fur. l. ſi quis vxori, in principio.

[d] Erubuit] vt & ſ. de iure do. l. 1. in fi. & ſ. rerũ amo. l. 2. ſed ibi rem viri ſurripuit.

[e] Maritus.] ſi ipſe eligitur. Accurſius.

[f] Dño dedimus.] vt ſ. ea. l. § tales.

[g] Sed rerum amotarum.] ſcilicet, ſoluto matrimonio, ſed eodem conſtante in factum. Et ſic non obſtat cõtrarium ſignatum, ſ. rerum amo. l. 2. Vel dic conſtante matrimonio dari rerum amo. ſed in ſimplum fauore matrimonij ad exemplũ actionis ſerui corrupti, vt ff. de ſer. cor. l. fi. & l. Aquiliæ, vt ff ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruum, §. ſi cum maritus. Vel tertio regulare eſt quod, ſ. dicitur, hic aũt ſpeciale propter neceſſitatem, vt ſ. proxi. Vel quarto datur actio rerũ amo. id eſt, in factũ nomine re. amot. ſic expone, ff. de fur. l. ſi quis vxori, circa princ.

Rerum amotarũ an poſſit dari conſtãte matrimonio.

[h] Furti actionem.] id eſt in factũ nomine furti.

[i] Soluendo.] hic eſt contra, ſ. reru amo. l. ante penul. ſed ibi rem viri ſurripuit extraneo, quare extraneus cõtra eam agit furti, hic econtra ſurripuit rem extranei viro. Sed quare aliud hic? Reſpõ. quia hic fuit furtum factum viro, licet extraneus agat. vnde tardius permittitur extraneo agere cõtra mulierem, ibi autem extraneo fuit factum furtum.

[k] Extrahatur.] ad iudicium, & eſt ſic, ff. de l. be. exhi. l. 1. in fine.

DE OPERIS libertorum.

Quia occaſione operarum liberti fugiunt à nobis: ideo ſubijcit de operis libertorum.

SI tempore.] CASVS Si ſeruũ meũ manumiſero, & ei operas impoſuero, an ad præſtationem teneatur, quæritur? Reſpond. quòd ſic. ſed ſi operas nolo, ſed pecuniã pro operis in iſto liberto, an ſim audiendus? Reſpon. quod non. ſi autem conuenit vt aliquid mihi pro operis, puta caponẽ præſtet, ad hoc mihi tenetur: tamen caſus eſt in quo cogi poſſet vt precium præſtaret, ſi vergam ad inopiam, quia etiam ſi nõ teneretur ad operas, defectis tamẽ facultatib. meis, tenetur me alere.

[l] Si tempore manumiſſionis.] id eſt ſtatim poſt manumiſſionem. nam ante ſeruus non obligaretur, vt ff. e. l. ut iuris iurandi, & de li. cau. l. fin. Sed puto quòd etiam prius obligetur, ſi ſtatim tamen poſtea ſequatur manumiſſio, vt ff. ſi cer. pe. l. lecta, & ſupra de pac. l. ſi petens. Itẽ ſi poſtea ex interuallo, ſi modo

actum fuit tunc vt poſtea imponerentur, vt ff.de ſolu.l. Modeſtinus.

operæ tibi a impoſitæ ſunt, b ſcis te eas præſtare debere. c

¶ Solet autem inter patronos & libertos conuenire, vt pro operis d aliquid præſtetur: e licet preciū peti non poſſit, niſi quando propter inopiam pro alimentis id f extra ordinem peti neceſſitas ſuaſerit: cum etſi operæ non erant impoſitæ, defectis tamen facultatibus patroni, eū alere cogebaris. g PP. III. Kalend. Ian. Chilone & Libone Conss.

Non præſtat beneficium qui impendit debitum: & ideo præmium nō meretur: & erronea promiſſio operarum non valet. Bal. & Salic. Vel ſic: Ex neceſſitate manumittens, in ſeruitutem non reuocat, nec imponit operas. Iaco. Butri.

a Tibi]liberto.

b Impoſitæ ſunt.]per ſtipulationem vel iuſiurandum, & ſic ſpeciale eſt hic, vt pactum veſtiatur iureiurando, vt ff eo.l. vt iuriſiurandi, & de lib. cauſa.l. fin. & agitur condictione certi ſi certa eſt opera, ad inſtar pecuniæ creditæ, vt ff. eod. l. à duobus, aliàs actione ex ſtipulatu, vt inſti. de verb.ob.in prin. Sed videtur quòd ſemper ſit agendum ex ſtipulatu. nam opera eſt diurnum officium, ut ff.eo. l. 1. & ita factum quod in certum eſt quo ad ſubſtantiam, & ita petetur actione ex ſtipulatu.ad quod facit, ff.de verbo.obli. l. vbi autem non apparet.§. qui id quod in faciēdo.nec obſt. l. illa à duobus, vbi dicitur quod petitur opera ſicut pecunia credita, quia illud eſt verum quando petitur æſtimatio. Sed nonne operarū aliæ certæ, aliæ incertæ? Reſpon. Illud verum quantum ad quantitatem, ſecus quo ad ſubſtantiam, ſicut in omni facto leges notant. prędicta vero ſunt in impoſitione facta per ſtipulationem: ſi autem per iuſiurandum, tunc actio in factum datur.

Pactum veſtitur iureiurando.

Opera eſt diurnum officium.

Operę ſunt duplices.

c Debere.]ſcilicet ſi non ex neceſſitate, ſed ex liberalitate propria manumiſit, vt ī.eo.l.2.

d Pro operis.]olim impoſitis.

e Aliquid præſtetur.] puta equus, vel bos, vel alia ſpecies, licet precium nō poſſit peti operarum futurarum, id eſt cogi ab initio præſtari etiam conuentum, quod non placet, vt ī.l.ſi quam. Vel dic licet precium non poſſit peti, ſcilicet ſic vt remaneat integrum ius patronatus vt ī.eo.l. ſi quam. Vel dic ſecundo, quo ad primum articulum ſolet conueniri, vt puta in caſibus ſi libertus vltro obtulit. Item propter inopiam patroni. Item ſi tale genus eſt operarum quod non competat patrono, vt ſi libertus ſit medicus, vel pantomimus, cuius ſi velit patronus operis vti, ſemper oportebit eum ægrotare, vel ludos celebrare, vt hic, & ff eo.l. patronus, & l. ſi libertus. 1.his ceſſantibus non poteſt peti pecunia, niſi propter inopiam. Vel dic tertio ſecundum Azo. conueniri pro operis, ſcilicet præteritis, licet pro futuris non vt remaneat ius patroni integrum, vt ī.eo.l. ſi quam, niſi in caſu, vt ī.eod.l.nec patronis. Ad omnes autem prædictas expoſitiones bene adaptatur, niſi quando &c. Sed videtur quòd etiam inopem eum non tenetur alere, vt ff.de lib.ag.l. ſi quis à liberis, §. ſi quis à liberti: ſed hic non dicitur libertum ſoluentem precium operarum, teneri ad alimenta, ſed tantum ad præſtationem operarum futurarum. dicitur tamen, ff.eod.l. libertus qui operarum, vbi dicit patronum perdere ius ſuccedendi propter operas futuras. Secundo dicit quod non reuerentiam. Tertio dicit diuerſum in alimentis. Sed dic diuerſum, à reuerentia. Vel illud, ff.de lib.ag. verum eſt cum petijt & exegit & conuenit eum dare precium, ſecus ſi tantum petijt, & non exegit, vt ff.de iure.pat.l. ſicut, & ff. eod.l. libertus qui operarum. Vel aliter hic non dicit φ ipſe cogatur eum alere, cum exegit ab eo operarum precium, ſed dicit φ patronus poteſt eū cogere ſoluere precium operarum propter inopiam alimentorum.

Operarū futurarū an poſſit peti precium.

f Id.]ſcilicet precium futurarum operarum.

g Cogebaris.] ſicut econtra te alere cogitur, alioquin ius patronatus amitteret, vt ff.de iure pat.l. diuus.§.fin. Nota etiam ex hac lege φ neceſſitas nō habet legē in eo quod dicit, niſi quādo &c. & facit ff.de off.pro con.l. 1. Itē nota φ plus ſubuenitur pauperi quàm diuiti, vt & ſupra de epiſc. & cle.l. ſi quis ad declinandam, §. penult.

II. Iidem AA. Euthycheti.

Manumiſſionis cauſa traditus, h neque in ſeruitutem i reduci à manumiſſore poteſt, neque impoſitas k operas præſtare cogitur. PP. VI. Kalen. Maij, Antonino. A. II. & Geta II. Conss.

Operarum indebita præſtatio condicitur hoc dicit. Vel ſic: Et qui manumittit, acceptis ab extraneo nummis, operæ non debentur. Bald.

Manumiſſionis] Casus. Seruum tuū mihi tradidiſti, vt eum manumitterem, manumiſi. an eum poſſim in ſeruitutem reuocare quęritur? Reſpon. φ nō. & licet ei operas impoſuerim, petere operas non poſſum ex neceſſitate manumiſſionis.

h Traditus.] vt eū alius manumittat.

i In ſeruitutem.] ſi licet ſit ingratus, vt ī. de lib.& eo. li.l. 1.& ff. eod.l. ſi quis hac, in princ.

k Neque impoſitas.].ſ.de facto. de iure.n. imponi non poterūt, cū nō ſpōte, ſed ex neceſſitate eſt manumiſſus, niſi ſciens non poſſe imponi paſſus eſt, vt ff.e.l. Campanus. Itē & in alio caſu, vt ff.de bon. li.l. qui ex cā fideicōmiſſi. Item & in alio caſu, vt ī. e.l. mater. Item videtur huic legi contra, ff.de do.inter vi.& vxo.l. ſi eum ſeruū, §. ſi pecunia. Solu. ibi loquitur in eo caſu cum ſciens nō poſſe imponi, paſſus ē, vel cū nō manumittit ex neceſſitate. nō enim cogi poterat mulier, nec venire poterat ad libertatem, ſi ipſa non manumiſiſſet. Vnde ſi manumiſit, gratis manumittere videtur, quare operas imponere pōt. Not. etiā ex hac lege regulam φ ille ſolus imponit operas, q ex voluntate manumittit, niſi in caſibus, ut modo notaui. Item aliam, φ ille ſolus reuocat in ſeruitutē qui ſponte manumittit, vt ī.de lib.& eorum lib.l. 1. Sed in contra tabulas ſeruatur alia regula, φ quilibet qui gratis vel non gratis manumittit, habet ius ſuccedendi, niſi in caſibus, vt quando alienum ſeruum redimo ſuis nummis, vel ab extraneo accipio pecuniam pro manumittēdo, ut ff.de bo.lib.l. etiam.§. ſi quis nummos, & § ſed ſi hac. Sed forte iſti duo caſus nō excipiunt ī beneficio quod habet patronus ne vocet in ius ſine venia, vt ff.de in ius vocan.l. adoptiuum.§. fin. & l. is quoque, & l. ſed ſi hac lege. 1

Operas imponit qui ex voluntate manumittit.

1 Adde.l. 2. ī. de in ius vocā.

III. Iidem AA. Quintiano.

Qui nummis acceptis ab extraneo, l ſeruū ſuum manumiſit, & pro operis pecuniam ab eo accepit: ſiue fuerant operæ impoſitæ, ſiue nō, vt indebitam ſolutā reddere cogitur. m PP. Ka. Nouem. Al-

Qui nūmis.] Casus. Si tibi decem dedi, ut ſeruū tuum manumitteres, & pro operis pecuniā exegiſti, eam vt indebitam reddere compelleris, ſiue fuerint operæ impoſitæ, ſiue non.

l Ab extraneo.] à quo etiam inuito libertas poteſt extorqueri, vt ff.de manu.l. ſi quis ab alio: ſecus ſi à ſeruo, vt infra de ob ſe.l. etiam qui. Vel ab extraneo ſi pactum factum fuerit cum ſeruo, vt ff. de obſe.l. Titius puerum, & ī. titu. 1.l. 1. & arg. ī. de li. cau. l. cum affirmes.

m Cogitur.]ſcilicet ſi credens ſe debere ſoluit. vel tantū condicit, quantum conducturus erat patronus, vt ff.de condic. inde. l. ſi non ſortē, §. libertus: alioquin donare vř, vt ff.e.l. Cāpanus. ſed videtur contra, vt ff.de do.inter vi. & vxo. l. ſi eum. §. ſi pecunia. vbi accepit precium, & poteſt imponere operas, & non cogitur manumitte-

numittere. nam quidam huic legi non ſuperiori eam ſignant contrariam, & ſoluũt quòd ibi accepit pecuniam ab ipſo ſeruo, hic ab alio. Sed forte ibi nihil refert, à ſeruo, vel ab alio accipiat. nam & ibi in fine loquitur & cũ ab alio accepit, ſed tamen dabat pro ſeruo, & ſic eſt bona ſolutio. Vel ibi non dicit operas impoſitas eodem caſu quo accepit pecuniã ſed duo caſus ſunt. nam vtrique iſti & ſuperiori eſt contraria. Solue ergo & ſigna contrarium, ut dixi in ſuperiori. l. quia nõ cogitur manumittere, quia nec erat ſeruus, niſi cum manumittit.

SI quam.] CASVS Si te manumiſero, & operas impoſuero, & eas tibi vendidero, puta pro centum, an ad precium mihi tenearis, quæritur? Reſpon. quod ſic, niſi onerandæ &c. quaſi dicat patron[a], promittis mihi decem ſi me offẽderis &c. vt ff qua. re. ac. non da. l. 1. §. quæ onerandæ. ſed tu manumiſſus liberam habebis teſtamenti factionem.

bino & Aemyliano Cõss.

Precium operarum promiſſum poteſt peti: tamen exigens perdit ius patronatus: & non tenet promiſſio facta cauſa libertatis onerandæ. Bald. Vel ſic: Exactio precij futurarum operarum priuat patronum a iure patronatus: & promiſſio facta cauſa onerandæ libertatis non valet. Salic.

IIII. Imp. Antoninus A. Valeriano.

SI quam [a] tibi pecuniã à liberto tuo ex venditione [b] operarum [c] deberi probaueris, reſtitui tibi à liberto tuo præſes iubebit. Ex hoc enim [d] liberam [e] teſtamenti factionẽ libertus habet: [f] modò [g] ſi non onerãdæ libertatis gratia emiſſam eſſe cautionẽ probabitur. PP. XIIII. Kalend. Maij, Duobus & Aſpris Conss.

[a] Si quam.] primus actus eſt impoſitio operarum, & in iſto perdit contra tabulas, ſecundum. H. ſed Azo quòd nõ, ſecundus actus eſt operarum exactio. Tertius de precio ſeu mercede futurarum operarum conuentio. operarum exactio tollit contra tabulas. precij conuentio (ſequatur exactio vel nõn) tollit omnia iura patronatus, niſi ſponte libertus offerat, vel niſi inopia ſit patroni.

[b] Ex venditione.] conſenſu vtriuſque partis inita.

[c] Operarum.] prius impoſitarum. Vel dic præteritarum & futurarum.

[d] Ex hoc enim.] id eſt ex vẽditione, uel exactione operarum, vel mercedis, nõ ex ſola impoſitione operarum, ut ff. de lib. ag. l. ſi quis à liberis, §. ſi quis à liberti. Alij ut Hugo de porta Rauennata, ex ſola impoſitione, vt ar. j. de bo. poſ. contra tab. liber. l. 2. Argu. contra H. ff. de iure pa. l. ſicut. pro vtriſque eſt, ff. de ope. lib. l. libertus qui operarum. Item pro Azo. quia operas vel mercedem pro operis, ſiue precium operarum accipere à liberto nõ eſt prohibitum, vtpote cum lex ei permittat ſoluere ſi velit, vt ff. eo. l. patronus, in fi. & ff. qui & à qui. manumiſſ. l. fi. §. 1. ſed exigere, id eſt ab eo inuito operas extorquere, vel obligare inuitum ad mercedem, eſt prohibitum. Vnde dico quòd ex ſola exactione operarum amittit patronus contra tabulas, ſed cætera iura patronatus retinet, ut ff. qui & à qui. l. fi. §. fin. ſed ſi exigat mercedem ſiue precium operarum, vel obligationem mercedis, tunc incidit in legem Æliam Sentiam, & ſic amittit omnia iura patronatus, ut prædicta, l. cõtinetur. Diſtingue ergo quia aut facit hoc patronus ad poſtulationem & rogatum liberti, forte quia libertus vult magis mercedem dare quã operas ſoluere. Vel petit libertus gratia ſui amici à patrono, quatenus locet ei operas ſuas. & tunc non delinquit patronus. aut exigit patronus mercedẽ, vel obligationẽ mercedis extorquendo ab inuito liberto, & tunc ſi quidẽ pro præterita opera, id eſt pro ea quam non prǽſtitit ſuo tempore, non amittit ius patronatus, quia precium operæ præteritæ accepit: ſi vero pro futura, ſi quidem patronus facit ex neceſſitate, puta alimentorum, non amittit

Operarũ preciũ an liceat exigere.

ius patronatus: ſecus ſi ex voluntate. & probantur hæc omnia, ff. de ope. liber. l. patronus, per totam, l. & l. ſi libertus autem, & de lib. ag. l. ſi quis à liberis, §. ſi quis, & hic, & j. eo. l. nec patronis, & ſ. l. 1. Si uero quis exigit operas, non deſinit eſſe patronus quantum ad alia, ſed quantum ad contra tabulas, ſicut & j. de bo. poſ. contra tab. liber. l. 2. & ff. de iure pa. l. ſicut. exhibebit ergo ei reuerẽtiam, & cætera iura patronatus. aliàs .n. non eſſet differentia, exigat operas vel mercedem operarũ, quod lex voluit, vt ff. eo. l. patronus, & ff. qui & à qui. l. fin. §. 1.

[e] Liberam.] huius verbi expoſitio eſt, j. de bono. poſ. contra tabu liber. l. 2. ſecundum Azo.

[f] Habet.] quantum ad eum qui vendidit; non fratrem, vt ff. de bo. liber. l. Iulianus ait ſecundum M.

[g] Modò.] dixit dandam pecuniam ex venditione operarũ debitam, modo ſi non onerandæ &c. & ſic poteſt referri hæc determinatio ad id quod primo dixit, non ad proximè dictum. Vel poteſt determinare & referri ad proximum dictum, id eſt dicere, habet liberam teſtamenti factionem ex venditione facta iuſto precio, animo petendi ſine exactione &c. modo ſi non &c. Quia tunc non ideo conſequitur liberam teſtamenti factionem libertus, quando iniuſto precio, quia lex non præſumit quòd exigat, niſi exactio fiat, vt ff. eo l. quæ onerandæ. Quando autem onerandæ libertatis cauſa cautio emiſſa dicetur, habes, ſi qua. rerum actio non datur, l. 1. §. quæ onerandæ, & l. fin. § ſi ſeruus, puta ſi dicat ſic patronus, promittis mihi xx. ſi me offenderis? Item bene dicit eũ conſequi liberam teſtamenti factionem, quia non eſt æquũ, vt vtrumque ſcilicet & viuentis operas, & mortui ſucceſſionem cõſequatur, vt j. de Lati. liber. tol. l. vna. §. illud.

Libertatis onerandæ cauſa quo modo fiat cautio.

Manumittens ex neceſſitate, operas non imponit: ſed manumittens ante tempus, ſicut facit gratiam temporis, ita interim imponere poteſt operas: in ſeruitutem tamen reuocare nõ poteſt. h. d. tex. & glo. Bal. Vel ſic. Manumittens ante tempus quo teneatur manumittere, pro tempore anticipato poteſt operas imponere, & non vltra. Salicetus.

V. Idem A. Terentio.

MAter tua ab eo quem ex cauſa fideicommiſſi manumiſit, operas impoſitas petere non poteſt: [h] niſi eius tantum [i] temporis, quo eum antè manumiſit, quàm dies fideicommiſſę libertatis exiſteret. ſed niſi ei honorem patronis debitũ exhibuerit, adeat competentem iudicem pro modo admiſſi vindicaturum. [k] PP. III.

MAter.] CASVS Rogaui in teſtamento meo matrẽ meam, vt Stichum manumitteret poſt quinquennium: manumiſit poſt annum ex cauſa aliqua, & operas impoſuit. Dicitur quòd illa impoſitio operarum tenet, & ante quinquennium finitur, & eas petere poſſet, ſed nõ vltra: ſed ſi non exhibeat reuerentiam, puta de aſſurgendo ei, caſtigabitur.

[h] Non poteſt.] excipitur in filio teſtatoris rogato per fideicommiſſum manumittere, vt ff. de bo. lib. l. quæ ex cauſa. & bene dicit, non poteſt. non enim voluntate ſua ſed neceſſitate manumiſit. Item licet teſtator iuſſerit, vt hæredi promitteret operas, tamen non cogitur promittere, & ſi promiſerit, actio in eum non datur, vt ff. eod. l. cerdonem, ſicut nec is cui bona addicta ſunt cauſa conſeruandarum libertatum, petere poteſt ab his qui directo vel per fideicommiſſum libertatem ab eo acceperunt, vt ff. eo. l. ſi quis hac, §. 1. Accur.

[i] Niſi eius tantum.] & ad hoc eſt, ff. de hæred. inſti. l. 3. §. qui fideicommiſſam, in fine.

[k] Vindicaturum.] non vt reuocetur in ſeruitutem, ſed vt caſtigetur, vt ſupra eo. l. manumiſſionis, & infra de liber. & eo. lib. l. 1. & ff. de offi. præfec. vr. l. 1. §. cum patronatus: habet tamen contra tabulas, vt j. de bo. poſ. cõtra tabu. liber. l. 1. & facit ad legem. iſtã, ff. de bo. liber. l.

 etiam,

etiam,& ff eodem l.Campanus, & ff.de ritu.nup.l.proximè,& ff.de in ius vocan.l.is quoque.Accur.

NEc patronis.] CASVS Dicit Imperator in hac.l. quòd futuræ operę precium patronus à liberto extorquere non debet, ſed bene liceat accipere,ſi conſentiat libertus, & hoc ſi certa opera ſit impoſita. præteritæ autem poteſt. Libertus autem duos habens filios, ſiue ſemel, ſiue diuerſis temporibus, obligatione operarum liberatur.

Idus Maij, Duobus & Aſpris Conss.

Pro operis futuris non licet mercedem accipere, pro præteritis ſ.c.& duo filij ab operarum præſtatione liberant. Bald.& Sal.c.

VI. Imp. Alexander A. Minicio.

NEc patronis pro operis a mercedem accipere licet: quamuis ſi indictæ b operæ præſtitæ non ſint, ad pecuniæ exactionem c obſequij non præſtiti æſtimatio conuertatur.

¶ Qui autem duos d filios in poteſtate, vel e diuerſis temporibus habuit: lege Iulia de maritandis ordinibus obligatione operarũ liberatur. Dat. XII. Kalen. Iun. Iuliano II. & Criſpino Conss.

Emptus ſuis nummis & manumiſſus, non debet operas: nec reuocatur in ſeruitutem vt ingratus, licet vere ſit libertus. Bald.& Salic.

VII. Idem A. Auguſtino.

SI tuis nũmis f emptus es ab eo à quo manumiſſus es, nec operas ei debes, nec puniri ab eo vt ingratus potes: patronum tamen tuum eſſe cum negari non oportet. g Dat. III. Id. Septembr. Iuliano. II.& Criſpino Conss.

Vxor non debet operas marito: ſed eo inuito non poteſt diuertere. Bald. Vel ſic: Liberta uxor patroni facta nõ tenetur ad operas Salic.

VIII. Idem A. Victorio.

LIbertæ tuæ, ducendo eam vxorem, h digni tatem auxiſti: i & ideo nõ

a Pro operis.] futuris, quod verum eſt, niſi in caſibus, vt ff. eo. l. patronus,& l. ſi libertus artem, & dixi ſ.e. l. ſi quã.

b Si indictæ.] de incertis dicit, quæ non cedunt, niſi indicantur. aliud autem de certis, vt ff. eodem. l. ſi quis hac. §. 1. & l. quotiens.

De materia iſti' gl. videdi ſunt ſcribentes in l. ſtipulationes nõ diuiduntur.

c Exactionẽ.] Nota ar. quòd qui tenetur ad factum, poſſit ſe liberare præſtando pecuniam pro æſtimatione, nec p̃cise condemnandus eſt ad factum, vt eſt ar. ff. de re iudi. l. ſi quis ab alio, §. fin.& dic vt ibi.

d Qui autem duos.] vel vnum quinquennalem. excipitur autem ille qui artem ludricam exercuit, & qui operas locauit ſuas, vt pugnet cum beſtijs, vt ff eo. l. qui libertinos. Itẽ ſoluitur obligatio operarum ratione infirmitatis liberti, vel dignitatis ei ſuperuenientis, ut ff. eo. l. libertus qui poſt, & l. nec audiendus, & l. interdum. Item ratione ætatis, l. annorum, vt ff. eo, l. liberta maior. Item propter præſumptam voluntatem patroni, quod habes infra eo. l. libertæ, & ff. e. l. liberta ſi in concubinatu. Item ratione vitandæ ſiniſtræ ſuſpicionis, ut infra eodem l. quod ex liberta. §. is autẽ.

taſſda poteſt.

Operarũ obligatio quandoq; ſoluitur.

e Vel.] expone pro etiam.

SI tuis.] CASVS. Si ſeruum tuum pecunia ſua redemero, & eum manumiſero an ei operas imponere poſſim, vel ut ingratum in ſeruitutem reuocare? Reſpõ. quòd non: quo ad alia tamen habeo iura patronatus. Vi.

f Si tuis nũmis.] quod impropriè dicitur, vt ff. de manumiſ. l. 4.

g Non oportet.] quo ad alia iura patronatus. & concor. ff. de in ius voc. l. ſed ſi hac lege. Sed contra, ſ. de Lati. liber. tol. l. una. §. illud. Sol. ibi accepit ab extraneo, hic à ſeruo, vt ſ. tit. 1. l. 1.

LIbertę.] CASVS. Si libertam tuam in vxorem duxeris, tibi præſtare operas cogenda non eſt, etiam diuortio facto, cum alij inuito te nubere non poſſit, & hoc contentus eſſe debes.

eſt cogenda operas tibi p̃ſtare, cum poſſis legis beneficio contentus eſſe, q̃ inuito te alij non poſſit k iuſte nubere. D. X. Ka. Mar. Fuſco & Dextro Conss.

Lex iſta legitur duobus modis. ſecundum primam lec. h. d. Qui honoratur commodo non pecuniario, non poteſt onere fideicommiſſi grauari. Legitur ſecundo modo ſic: Tempus adiectum libertati uidetur repetitum ad limitandam præſtationem in conditione libertatis adiectam. Vel ſic Tẽpus appoſitum principali depoſito, intelligitur repetitum in qualibet eius coherentia vel appendice. Bald. Vel ſic: Tempus adiectum libertatis præſtationi, intelligitur omnis ſermo impoſitum limitare. Salic.

IX. Idem A. Herculiano.

TItius ſi cum teſtamẽtũ faceret, ſeruo ſuo Caio libertatem cum conditione hac dedit, *Caium ſeruum meum à die mortis meæ annis tribus peractis manumitti uolo ita tamen, vt præſtet hæredibus meis ſicut me viuo præſtabat.* & cum idem ſeruus teſtatori diurnũ quiddam præſtaret, & poſt mortẽ eius vſque ad diem præſtandæ libertatis etiam hæredibus præſtiterit: manifeſtũ eſt, quòd adeptus libertatem, ad eãdem præſtationem compelli l non poſſit. m D. VII. Id. Augu. Fuſco & Dextro Conss.

Opera perſonam principaliter concernentes, ad hæredem non transmittitur extraneum, nec marito debẽtur ex perſona uxoris. Bald. concor. Sali.

X. Imp. Alexander A. Cæcilio.

h Vxorem.] idem ſi habuit eam concubinã, vt ff. eo. l. liberta ſi in concubinatu.

i Auxiſti.] vt & ar. infra de cap.& poſt limi. reuer. l. ſi is qui te. & impropriè ponitur hic dignitatem.

k Non poſſit.] vt ff. de rit. nup. l. in eo iure, & de repu. l. patrono, & l. fina. Sed nunquid idem erit poſt diuortium? Reſpondetur, idem, licet ſit argu. contra, ff. eod. l. plane. Sed ibi in alio caſu dicit, ſcilicet quando conceſſit alij nubere. Itẽ quod dicit hic, non eſt cogenda præſtare, verum eſt ex obligatione, qua tenebatur vt liberta, ſed tenetur præſtare operas vt vxor viro, ſicut aliàs habeẽ vxorem in uiri ſeruitio debere eſſe, vt ff. de donation. inter virum vxor. l. ſed ſi vir ex lana, & ff. eodem. l. ſicut patronus.

Vxo. debet eſſe in uiri ſeruitio.

TItius.] CASVS. Deceſſit pater famil. & ſeruo ſuo in teſtamento reliquit libertatem poſt lapſum triennij ſub hac conditione, vt quod ſibi in vita præſtiterit, puta diurnũ obſequium, hæredibus præſtaret. mortuo teſtatore præſtitit vſque ad diẽ præſtitæ libertatis, & eã aſſecutus eſt, an vlterius ad illud teneatur, quæritur? Reſpõdetur quòd non, quia nil pecuniarum ipſi fuerat relictum.

Fideicommiſſum ab eo relinqui nõ poteſt cui non eſt relicta pecunia.

l Compelli.] duabus rationibus, ſcilicet quia iſte manumittit ex neceſſitate, ut ſupra eodem. l. 2. & quia liber homo non tenetur ad operas, nec etiam libertus, ex quo nõ ſunt impoſitæ, vt ff. de libera. cauſa. l. fin. Odofre.

m Non poſſit.] quia non poteſt ab eo relinqui fideicõmiſſum, cui non eſt relicta pecunia, vt ff. de lega. 1. l. plane. 2. §. fina. & l. videndum. Vel eſt hoc ex vi repetitionis, quia cum iuſſerit eum ſeruire vſque ad triennium, idem & in præſtatione dixiſſe videtur, vt arg. ff. de condi. inſtit. l. cum ſeruus, & ff. de condit. & demonſt. l. aula. & facit, ff. de manu. l. cauſam. §. ſi.

Libe-

Liberti.] CASVS. Si ſeruum meum manumiſero, & operas impoſuero, & deceſſero, extraneo hæredi ad præſtationem operarum non tenebitur, neque liberta marito patronæ ſuæ.

Neque extraneis.] ſed filijs ſic, vt infra, l. pe. & infra de obſe. l. etiam. filijs dico etiam exhæredatis, non tamen mala mente, vt ff. de bo. li. l. ſi patronus, 2. §. ſi quis nō.

b Debent.] primo dicto eſt contra, ſupra de in ius uoc. l. 2. ſecundo eſt contra, in eo. titu. l. 1. Solu. primi contrarij. hic loquitur de obſequialibus, quæ ſunt in faciendo, ibi de obſequialibus quæ ſunt in nō faciendo, vt arg. ff. eo. l. fabriles, ſecundum contrarium ſolue ut ibi. Sed uidetur q; etiam illa quæ eſt in non faciendo, non tranſeat ad hæredem extraneum nam datur in eū de dolo actio, ut ff. de dolo, l. hæredibus. Sed reſpō. ibi de calculo, non de infamia agitur, ut ȷ̄. eo. tit. l. Sabinus. Poſſet etiam ſecundo intelligi quòd hæc lex dicit in operis incertis, ut ff. eo. l. ſi operarum iudicio, Diſtinctionem autē de operis dic vt dixi. ff. de cōdic. inde. l. ſi non ſortem. §. libertus.

In non nullis exē. hæc l. liberti, præcedit. l. nec patronis.

Operæ obſequiales ſunt duplices.

Liberti † libertæq; defunctorum, operas neque extraneis [a] hæredibus patronorum, neque maritis patronarū debēt. [b] PP. Kal. Nouēb. Alexandro. A. Conſ.

Filij libertorum ſunt ingenui. Et potentius eſt matrimonium, quam ius patronatus. Bal. Vel ſic: Natus ex liberta eſt ingenuus: & conſentiens ei vt nubat, operas non exigit: iura tamen patronatus retinet. Salic.

XI. Imp. Gordianus A. Atticano.

Quod ex liberta muliere naſcitur, ingenuum eſt. [c] Is autem qui libertæ [d] ſuæ nubendi commodauit aſſenſum: quāuis operas [e] ab ea exigere non poſſit, [f] iura tamen patronatus nō amittit. PP. III. No. Auguſt. Pio & Pontiano Conſs.

Liberti poſſunt morari vbi volūt. & eſt arg. quod poſtquam monachus eſt licentiatus vt tranſeat ad aliam religionem, non pertinet deinceps ad abbatem primi monaſterij inquirere vbi moretur, nec eum ad monaſteriū reuocare: manumiſſus enim eſt. Bald. Vel ſic: Libertus poteſt morari vbiq;, dum tamen operas præſtet: quas debet: nec per filios patroni poteſt in ſeruitutem reuocari, niſi probetur ingratus. Salicetus.

XII. Impp. Diocletian. & Maximianus A A. Veneriæ.

Qui manumittuntur, liberum vbi voluerint, commorandi arbitrium [g] habent: nec à preſtare tibi poſſint, nec ab hęredibus tuis in ſeruitutem reuocabuntur, niſi ingrati. Nec enim iura compellunt libertum ſtare cum patrono.

g Arbitrium.] ita tamen morari debent, vt operas poſſint exhibere patronis, ut ff. eodem. l. quod niſi. §. ex prouicia, & l. hę demū, in fi. quæ ſunt contra. Accur.

patronorum filijs, quibus ſolam reuerentiam [h] debent, ad ſeruiendi neceſſitatem redigi poſſunt, niſi ingrati probentur: [i] cū neque cum patrono habitare libertos iura compellant. [k] S. IX. Kalend. Iun. ipſis. A A. & Conſs.

Qui alienum libertum occultat, tenetur loco ipſius ad operarum præſtationem. Baldus. concor. Salic.

XIII. Imppp. Valens, Valentinia. & Gratia. A A A. ad Probum præfect. pręto.

In redhibitione [l] operarum maneat pœna [m] in eum qui libertum alienum recipiendum eſſe duxerit. Dat. III. Id. Iul. Gratiano. A. II. & Probo Cōſs.

h Reuerentiam.] Quid ſi operas? Reſpon. idem, licet ſi uelint recedere, poſſint agere ad cautionem, ut ff. de iudi. l. in omnibus, & arg. ff. de condic. cau. da. l. ſi pecuniam. §. item ſi quis. ibi plene dicitur.

i Probentur.] tunc ſic, ut hic, & infra de lib. & eo. li. l. 3.

k Compellant.] niſi manumiſiſſet eos hac conditione, ut argu. ff. de condi. & demon. l. Titio centum, §. Titio. 2. in fi. & ff. de al. lega. l. libertis, 2. in fi.

In redhibitione.] CASVS. Si libertum meum qui ad operas mihi tenebatur, occultaſti, eas operas ad quas præſtandas mihi obligatus eſt, reddere compelleris.

l In redhibitione.] id eſt redditione.

m Pœna.] quia pro eis tenetur tantum pro quibus occultatus erat obligatus, aliud in liberto ciuitatis, ut ſupra de ſer. fugiti. l. mancipia. §. libertis, addunt tamen hic quidam, & omnis damni cum pœna quadrupli prę ter redditionem operarum, ut arg. infra de colonis Illy. l. 1. §. 1. li. xj. Sed ibi in ſeruo, hic in liberto, unde contra in eadem lege in fine. Sed de his omnibus dic ut diximus ſupra de ſeruis fugi. l. quicunque. Accur.

TITVLVS IIII.

DE BONIS LIBERTORVM, & iure patronatus.

Datio pecunia, & pactum de manumittendo cum futuro domino, impedit contra tabulas: ſecus ſi cum præſenti. Item fiſcus ſuccedit in iure patronatus Bal. Vel ſic: Pactum cum domino præſenti de libertate præſtanda non arctat, etiam ſi dominus pecuniam recipiat: cum domino vero futuro ſecus et iura libertorum tranſeunt in fiſcum bonis patroni confiſcatis. Salicetus.

I. Impp. Seuerus & Antoninus A A. Secundæ.

Multū intereſt, vtrū quis ſuis nūmis [n] emptus ac manumiſſus ſit ab

c Ingenuum eſt.] ut inſt. de inge. in prin.

d Libertæ.] ſecus in liberto accipiente uxorem, quia ibi non eſt ſuſpicio, ſi ipſe operas præſtet, ut ff. eo. l. ſi quis hac. §. etiam. Item ſecus ſi eſt patrona fœmina, quia & ei poſſunt præſtari operæ, & filiæ & nepti patroni, cum nec ibi ſit ſuſpicio, ut ff. eo. l. ſicut patronus. §. fi.

e Operas.] futuri, non præteriti temporis, ut ff. e. l. ſi libertus ita. §. fi.

f Non poſſit.] cauſa turpis uitādę ſuſpicionis, quæ quia quandoque ceſſat, ceſſat & lex, ut modo dixi. & facit huic, l. ȷ̄. de Lati. liber. tol. authen. ad hæc & ff. eo. l. ſicut patronus, in prin. & ĩ. eo. l. libertæ. Sed contra. ȷ̄. tit. 3. l. 2. Solu. ut ibi. Item habent locum hæc durante matrimonio, ſecus ſi finitum ſit, ut ff. eo. l. plane. Accur.

Quod ex liberta.] CASVS. Si libertæ tuæ nubēdi præſtitiſti aſſenſum, ad operas tibi non tenebitur propter turpem ſuſpicionem uitandam: tamen ius patronatus retines, puta qd' conſiſtit in aſſurgē do & in ſuccedendo. Viuianus.

Qui manumittunt.] CASVS. Serui tui manumiſſi ubi morari uoluerint, poſſunt, ita tamen, ut operas

DE BONIS LIBERTORVM, &c.

De bonis &c. Non ſolum operas, ſed & ſucceſſionem & multa alia iura vendicamus in libertos: ideo de bonis libertorum & e iure patronatus ponit &c. Continuatio.

Multum.] iſta lex diuiditur in duas partes. Nā primo ponit quoddā dictū cū diſtinctione, ſecūdo infert ex ſecūdo membro diſtinctionis. ſecunda ibi, Et ideo. Bal. CASVS. Si ſeruū meū ſua pecunia redemeris, & manumiſeris, an tibi ius ſuccedēdi ĩ bonis liberti ex teſtō vel ab inteſtato ꝑ cōtra tab. cōpetat? q̃ritur? Rñ. q nō. Si aūt pecuniā mihi dedit, & eū manumiſero, ſuccedā. ſi ergo ob crimē aliqd' cōdemnatus fuero, & mihi fiſcus ſuccedit, an in iura liberti ſuccedere debeat, q̃ritur? Dicitur q ſic. Diuiſio.

n Nūmis.] qd' ĩpropriè dicit, vt ff. de manu. l. 4. in prin.

emptore, an à domino [a] ſuo data pecunia mereatur libertatẽ. Priore enim caſu ad bona eius contra tabulas admitti patronum non placet, poſteriore vero omnia iura patronatus retinet. [b]

¶ Et ideo [c] cum Sabiniani patroni filij, [d] qui plenũ ius [e] habuit, vt hoſtis [f] publici bona fiſco vendicata ſint, ſecũdum ea quæ diuo Pertinaci placuerunt, & nos ſecuti ſumus, ĩ iura libertorum eius fiſcus noſter ſucceſſit. PP. V. Non. Iul. Fauſtino & Rufino Cons.

Diſſimulans pro conſentiente habetur: & ius ſuum perdit. Baldus & Salicetus.

II. Impp. Valens, & Valentin. A A. ad Florianum comitem rerum priuatarum.

SI liberti conniuentibus [g] patronis conſortium cum ancillis coloniſve noſtris [h] elegerint: ſciant illi [i] ſe deinceps cõmoda patronatus amiſſuros. D. III. Idus Octob. Treueri, Lupicino & Iouino VV. CC. Conss.

Qui remittit ius patronatus, omne ius perdit præter reuerentiam, & ius reuocandi in ſeruitutem ob ingratitudinem. ſed reſtitutus natalibus, quaſi meram ingenuitatem conſequitur: & in ſeruitutem reuocari non poteſt. Baldus. Et perdenti ius patronatus propter eius delictum, nullus honor debetur. Salic.

III. Imp. Iuſtinianus A. Demoſtheni præfecto prętorio.

SI quis patronorum in poſterum [k] huiuſmodi narrationem conceperit, vel in libertatibus, quę inter viuos actitantur, [l] vel in his quæ ex teſtamẽto vel codicillis ſcriptis vel ſine ſcriptis [m] habitis proficiſcuntur, vt liberti eorum à iure patronatus liberentur, antiqua interpretatione ſemota, [n] non dubitet etiam patronat⁹ ius ex ſola tali verborum conceptione libertis eſſe remittendum: [o] nec eorum [p] ſucceſſionibus, quæ [q] ab inteſtato deſcendunt, quas veteres etiam poſt huiuſmodi actus ſeruari in libertorum bonis decreuerunt, à nobis [r] patronis integris reſeruandis. [ſ]

¶ Sed quemadmodum in

Manumittere coactus, operas imponere non poteſt.

a A domino.] hic coniunge, libertatem mereatur, & dic data pecunia ſcilicet à ſeruo ipſo, vt infra ti. 2. l. etiam, j. ſecus ſi ab extraneo dominus pecuniam accepit, quia ſi tunc paciſcitur cum ſeruo tantum, eſt idem quod in ſuperiori caſu quando accepit à ſeruo, & ſic intellige, ff. de obſeq. l. Titius puerum. ſi cum extraneo, nec imponit operas, nec ſuccedit, vt ſupra ti. 1. l. qui nummis, & infra de Lati. liber. tol. l. 1. §. illud, quæ ſunt contra.

b Retinet.] Opponitur, iſte compelli tur manumittere, vt infra de libe. cauſ. l. cum affirmes, & ff. ſi li. inge. eſſe di. l. 2. in prin. & ff. de acqui. hęre. l. ſi ſeruum §. ſi quis, ergo operas imponere non poteſt, ut ſupra ti. 1. l. 2. ergo non retinet omnia iura patronatus, qđ hic dicitur? Reſpon. in prima dicis, hortabitur. In ſecunda, ſponte recepit, & eſt fauor præſtitæ libertatis. In tertia, non præſenti, ſed futuro domino dabat. Vel ſuccurritur non vt ſit liber, ſed vt non ſit neceſſarius hæres. ſic ergo dices eum non compelli, vt ſupra de tranſact. interpoſitas. Alij dicunt eum cogi. & quod hic dicit omnia, reſtringunt ad id de quo dicitur hic, ſcilicet de ſucceſſione tam per contra tabulas, quàm ab inteſtato, vt ff. eodem, l. qui ex cauſa, & infra de bo. poſ. contra tab. liber. l. 1. Accur.

c Et ideo.] concludit ad ſecundum caſum. ideo ſic conſtrue, ideo cum bona filij Sabiniani patroni, id eſt qui erat patronus (qui ſcilicet Sabinianus plenũ ius habuit) bona dico ſint vendicata fiſco, vt hoſtis publici ſcilicet filij ſecundum ea quæ &c.

d Filij.] ſ. Sabiniani, filij dicti patroni.

e Plenum ius.] poſt mortem patris ſi eos habeat ex ſucceſſione patris. Vel dic quòd ſuo iure habebat, & ſemper referas te ad ſecundum caſum quando accepta pecunia à ſeruo manumiſit.

f Hoſtis.] & ſic crimine læſæ maieſtatis. Et dic hic bona venire ad fiſcum, & ſic eſt contra, ff. ad legem Iul. maie. l. eorum, vbi dicit venire ad filios. Sol. hic non habebat filios liberos, ſecundum R. ſed hoc non valet, quia etiam ſi habeat filios, non tranſeunt ad eos hæc iura, vt ff. de interdic. & relega. l. 3. Dic ergo quòd ſi ideo hoc crimine damnatur, quod aliquid in principem commiſit, tunc non tranſeunt ad filios, vt hic, & d. l. de interdic. & relega. l. 3. aut in alio capitulo eiuſdem, l. quę multa ſunt, vt ff. ad legem Iul maie. l. 1. 2. & 3. & tunc veniunt ad filios, vt in l. contraria, Si autem opponatur ex eo quòd eſt, ff. de iure patro. l. iura. vbi indiſtincte videtur dari filijs, dic quòd ibi ſpecialiter fuit cuidam conceſſum loco priuilegij. Vel dic quod in alijs capitulis fuit ibi damnatus, non quòd commiſerit in principem. Vel ſolue tertio dictam, l. eorum, quòd quædam iura reſeruantur extraneis hæredibus, ut ſupra de in ius vocan. l. 2. & hæc ad fiſcum poſſunt tranſire, vt hic: iura vero ſuccedendi reſeruantur liberis, vt infra de Lati. liber. tol. l. j. §. ſed & ſi ſub conditione, & in l. contraria, ſed media ſolutio verior eſt.

SI liberti.] CASVS. Si te conſentiente libertus tuus ancillæ principis ſe coniunxit, in eo commodum patronatus amittis. Viuia.

g Conniuentibus.] id eſt conſentientibus, & facit ſupra de ſer. fugi l. fi. & infra de Lati. liber. tol. authen. ad hæc, & ſupra ti. 1. l. quod ex liberta. §. 1. Accurſius.

h Noſtris.] id eſt imperatoris.

i Illi.] patroni.

SI quis.] CASVS. Seruum tuum inter viuos, vel vltima voluntate manumiſiſti, & ei dixiſti, remitto tibi iura patronatus, quæritur, quid conſecutus fuerit iſta remiſſione? Reſpon. quòd tantum ſere conſequitur, quantum conſequeretur per reſtitutionem nataliũ, & ſere, dicit, quia ſi eſſet reſtitutus natalibus, reuerentiam tibi non deberet, nec in ſeruitutem reuocari poſſet propter ingratitudinem: ſed ſecus eſt in tali remiſſione, quia poteſt reuocari, & hoc ita, ſaluis tamen ut olim natalium reſtitutione & alijs caſibus, quibus iura patronatus amittuntur.

k In poſterum.] id eſt poſt legem hanc.

l Actitantur.] id eſt dantur.

m Sine ſcriptis] nota codicillos poſſe fieri ſine ſcriptis, vt & ſupra de ſacroſan. eccl. l. generali, & infra de codicil. l. fi. in fi.

n Semota.] id eſt remota.

o Remittendum.] id eſt eſſe remiſſum.

p Eorum.] ſcilicet libertorum.

q Quæ.] ſcilicet ſucceſſiones.

r A nobis.] huius legis auctoritate.

ſ Reſeruandis.] vt in authen. vt liber. de cæ. §. illud, coll. vj. Sed certe immo videtur reſeruari, vt ff. eo. l. Paulus, §. patroni, quæ eſt contra. Sol. aliud eſt remittere iura patronatus, quod facere poteſt vt hic, quia in vita liberti competit. aliud eſt concedere liberam teſtamenti factionem, quæ conceſſio aut vi pacti valet, quod eſt falſum, quia eſt de futura ſucceſſione, vt ſ. de inof. teſta l. ſi quando. §. 1. aut vi repudiationis, quod eſt falſum. ff. de acqui-

acquiren. hære. l. qui ſuperſtitis. Secus tamen eſſet ſi à principe liberam teſtamenti factionem conſequeretur, vt ff.co. l.etiam, §. 1. Vel dic ꝙ ibi filius patroni patre ſuo viuente miſit epiſtolam in qua conceſſit liberã teſtamenti factionem. Vel tertio hic corrigitur.

A iure.pa.l.cũ. Itẽ ſi exigit mercedẽ pro operis futuris, vt ſ.tit.1.l.ſi quã, & j.de bo.poſ.contra tabu.liber.l.1.& l. fi. Sunt & alij caſus, q nõ in pœnã patroni faciunt amittere ius patronatus, vt ꝓpter præmiũ liberti, vt ff.de iure pa.l. penul. in prin. Itẽ propter nataliũ reſtitutionẽ,

a Omne ius tollitur.] vt ff.e.l.etiam, §.plane.

b Eandem vim.] ſe re.non enim eadem vis eſt, ut habes infra ſtatim.

c Conceſſio.] id eſt remiſſio.

d Pœne ſolis] ſcilicet reſtitutionibus natalium, pœnè autem dicit quia & quidam alij ſunt modi per quos inducitur ingenuitas, vt infra de Lati.lib.tol.§.ſed ſcimus,& §.ſimiliq; modo ſi quis, & §.illud etiã, & authen. ibi poſita, & infra q mili. non poſſunt, l. ſuper ſeruis, lib. 12. & j.de infan.ex.l.ſi na.& ff.de ſtatu ho. l.ingenuum,& in authen.de mona.§.1. in fi.col.1

e Reuerentia.] redit ad primũ caſum. Sed ſi omnis reuerẽtia durat, ergo nil eſt amiſſum præter contra tabulas, quod ſupra negaſſe uidetur. Vnde dic quod & in ius vocari poteſt ſine venia. vt & aliàs quando patronus adegit ad iuſiurãdum ne vxorem accipiat, vt ff. de in ius voc. l.adoptiuum, §.fi.

Patronus aliquando ſine uenia in ius uocari poteſt à liberto.

f Cõpetit.] de quo dicit j.de liber.& e. lib.l.2.

g Etſi.] .i. quamuis.

h Hæc.] .ſ.reuerentia & ius reuocandi in ſeruitutem.

natalium reſtitutione omne ius tollitur a patronatus, ita & in huiuſmodi verbis eandem vim b eſſe obſeruandam omnes non ignorant.

¶ Idemque iuris eſt ſi inter uiuos manumiſſione impoſita, in vltimis voluntatibus cõceſſio c data fuerit patronatus: ita tamen, vt in omnibus natalium reſtitutiones, ex quibus penè ſolis d ingenuitas mera libertis competit, tam obtineant, quàm in noſtra republica polleant: cum nobis cordi eſt ingenuis magis hominibus quàm libertis eam frequentari. Reuerentia e tamen quæ à libertis patronis debetur, & iure quod aduerſus ingratos libertos patronis competit, f integris reſeruandis, etſi g per verborum conceptionem ſecundum à nobis inductum modum ius patronatus fuerit amiſſum: cũ etiam hæc h ingenuitatis præmio tollãtur, quam i penè ſola nataliũ reſtitutio inducit: his videlicet caſibus per quos pœnalibus modis ius patronatus k quaſi ab indignis patronis eripitur, in ſuo robore duraturis. Recitata ſepties in nouo cõſiſtorio palatij Iuſtiniani. Dat. III. Kal. Nouẽb. Decio. V. C. Conss.

TITVLVS V.

SI IN FRAVDEM PAtroni a libertis alienatio facta ſit

B

Alienata in fraudem patroni, reuocantur vſque ad legitimam portionem. Bald. & Sal.

I. Impp. Diocletianus, & Maximianus. AA.& CC. Claudio.

SI in fraudẽ patroni libertus aliquid alienauerit: l quatenus legitima m pars deminuta eſt, reuocandi tributam conuenit n eſſe poteſtatem. Dat. Kalen. Nouembr. Sirmij, Cæſarib. Conss.

C

Patronus hæres liberti poteſt per Caluiſianam reuocare alienata in fraudem eius, niſi alienationem habuit ratam, Bal. quia tunc non poteſt, nec eius hæres. Salicetus.

II. Iidem AA.& CC. Iuliæ.

DEfuncto quidem liberto patronus inteſtato ſuccedẽs, o per actionẽ Caluiſianã in eius frau

vt hac, l. Itẽ propter deportationẽ liberti vel patroni, vt ff. de iur. pa.l.cum patronum. Itẽ ſi efficitur minor cẽtenario nõ in fraudem, vt inſti. de ſuc.liber.§.ſed noſtra. Secus in fraudẽ, vt ff.de iure pat. l. ſi libertus. Item ꝓpter conceſſionẽ debitę partis, vt inſti. de ſuc.liber. §. ſed noſtra. ſed iſti vltimi duo modi, tantum à contra tabulas repellunt.

SI IN FRAVdem &c

Quia quandoque libertus alienat, vt debita portione patronum fraudet, ideo de hoc ponit.

Continuatio.

SI in fraudem.] CASVS Certum eſt ꝙ patronus in bonis liberti in tertiam ſuccedere debet. ſi ergo libertus in fraudem patroni bona ſua alienauit, vſque ad legitimam, quæ alienata ſunt, reuocari poſſunt. Viuia.

l Alienauerit.] inter viuos, vbi duo ſũt neceſſaria. ſ.ira & euentus, vt ff eo. l. 1.§. 1.& hic dicam ſtatim. Item dic ꝙ alienauit gratis: ſecus ſi non gratis, vt ff.e.l. 1.§.ſi qs ĩ fraudem,& §.ſi mutuã.

i Quam.] .ſ.ingenuitatẽ, & plene expone vt ſ. ꝓx. Ac.

k Ius patronatus.] hic duo ſcias, & quæ ſunt patronatus iura, & q ſunt hi caſus de quibus hic dicit. Sunt aũt ſex principalia. Primũ, ꝙ turpis actio etiã de facto nõ proponatur aduerſus eũ, vt ff.de obſeq.l.honori, & l.parens. Secundũ, ꝙ turpis exceptio, vt ff.de excep. do.l.apud.§.aduerſus. Tertiũ, de reuerẽtia ſiue in faciẽdo, ſiue in nõ faciẽdo, q̃ debetur ẽ ſine impoſitione, vt ff.de condi.inde. j.ſi non fortẽ.§.libertus, in prin. Quartum, de præſtatione alimentorum, ut ff.de libe.ag. l.ſi quis à liberis. §.ſolent. Quintũ de reuocatione in ſeruitutẽ, vt hic, & j.de lib.& eo.lib.l.2.& hæc non datur niſi ſpõte manumittẽti, ut ſ.ti.1.l.2. Sextum, ius ſuccedẽdi, de quo dicit hæc lex, & j.ti.1.l.1. plenius dicam. Circa autem operas eſt ius, ſed ex impoſitione eſt illud, vt ſ.tit. 1.l. 1. Econtra hæc iura amittuntur in quibuſdam caſibus, & quandoq; propter culpam patroni, vt hic dicit, vt ecce propter denegationem alimentorum, vt ff.de iure patro.l.diuus, §. fi. Itẽ ꝑ ꝑexactionem iuriſiurandi, vt ff.de iure pa.l.qui cõtra legẽ. Itẽ ſi eum crimine capitis accuſauit, ut ff. de

Patronatus iura ſunt ſex.

Ius patronatus in certis caſibus amittitur.

m Legitima.] q̃ eſt tertia, vt inſti.de ſuc.libe.§.ſed nr̃a.

n Conuenit.] nõ per petitionem hæreditatis, quia patroni eſt debitor, non hæreditarius, vt ff.de petitio. hæred. l.ꝙ ſi in diem.§.pe. Sed per Caluiſianam, vt j.l. proxi. Et diſtingue hic, quia aut alienat libertus in vltima voluntate, & tunc ſolus ſufficit euentus, vt ff.eo.tit.l.1.§.1. quia pars patroni cenſetur vt æs alienum, vt ff.de dona. l.ſi patronus, qđ æs alienũ ante relicta eſt detrahendũ, vt ff.ad Trebellia.l.1.§.penult. Aut inter viuos, & tunc ſine dolo malo valet, ut ff.de probat.l.patronus. Si dolo, aut in fraudem legis, ſcilicet ut ſit minor centenario, & tunc ipſo iure non valet, & totũ reuocatur. Aut in fraudem patroni tantum, & tunc valet. Sed reuocatur quatenus eſt legitima tantum, ut ff.de iure patrona.l.ſi libertus. Accurſius.

Patronus an reuocet per libertum alienata.

DEfuncto.] CASVS. Alienata à liberto in fraudẽ patroni reuocari poſſunt per act. Caluiſianam, quatenus eſt legitima. Si autem fundum libertis alicui dedit, & poſt mortẽ liberti patronus donationẽ ratã habuerit an ſucceſſores patroni eã reuocare poſſint, q̃rit. R̃ñ. ꝙ nõ

o Succedens.] ſcilicet in totũ, quando non ſunt liberi, vt inſtitu.

præſide coercebitur. Non enim ſtatim ad litigandum currere debu-rat. & ſi hoc tibi facere vel let, non conuicia dicere, ſed honore debito reſeruato coram iudice pecuniam petere debuit.

a Si manumiſſori.] .i. patrono. loquitur enim liberto.

b Vim & audaciã.] ſcilicet quòd violentus erat, vel econtra quòd tu faceres cum verberari.

c Haberet.] conſecutiue, non cauſatiue, vt ſ. de aud. l. properandum. §. & ſi quidem, & inſtit. de actio. §. tripli. Vel dic haberet, id eſt habere poſſet.

d Æſtimabit.] quòd qualiter fiat, plene dices. j. titulo j. l. 2.

e Debebatur.] ſcilicet à patrono.

f Non protinus.] vt & j. ad legem Corneliam de fal. l. & ſi ad te. nam præcedere debet admonitio, vt j. de pigno. l. debitores, & in decre. 12. q. 2. c. indigne, & 2. q. 1. ſi peccauerit, & 45. diſtin. c. ſed illud, & i auth. vt hic. ma. & auiæ. §. his illud, colla. 8. & argu. ſ. de epiſ. & cleric. l. ſi quis curialis.

g Auderes.] cum venia, vel ſine venia.

h Potuiſti.] hoc quilibet debet facere, ſed maxime liberti, vt hic, & ſ. de poſtu. l. quiſquis.

IIII. Idem A. Victorino.

SI manumiſſori [a] tuo vim & audaciã [b] obiciſti, ei qui te beneficio ſuo ex ſeruitute liberando vt aduerſarium te haberet, [c] fecit: præſes prouinciæ quatenus coercere eiuſmodi temerariam licentiam debeat, æſtimabit. [d]

Nam ſi qua tibi pecunia debebatur, [e] ſiue de rebus aduerſus patronum diſceptatio fuerat, non protinus [f] ad litigandum currere debueras. maximè autẽ ſi hoc facere auderes, [g] ſine atrocitate certe verborum æquitatem petitionis tuæ cõmendare iudici potuiſti, [h] omni honore patrono debito reſeruato. PP. II. Kal. Octob. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Patrono damnato tenetur libertus præſtare reuerentiam liberis eius. Saliceтus.

V. Imp. Gordianus A. Sulpitiæ.

ETiam liberis damnatorum [i] conſuetum obſequium [k] libertos paternos præſtare debere, in dubium non venit.

Proinde ſi non agnoſcũt reuerentiæ debitę munus: non immerito videntur ipſi aduerſus ſe prouocare ſeueritatem. [l] PP. Non. Septemb. Sabino. II. & Venuſto Conss.

Libertus tenetur ad obſequium nõ ad operas nõ impoſitas, nec poteſt per patronum inuinculari. Salic.

VI. Idem A. Cornelio.

LIbertos, ſiue libertas, maxime quibus impoſitæ operæ non ſunt, conſuetum potius obſequiũ [m] quàm ſeruile miniſterium manumiſſoribus exhibere debere, neque vincula perpeti, [n] non eſt opinionis incertæ. Dat. III. Kalend. April. Attico & Prætextato Conss.

ETiam.] CASVS. Si te condemnato ob crimen aliquod, libertus tuus liberis tuis reuerẽtiam præſtare non vult, merito erit puniendus.

i Damnatorum.] ſcilicet patronorũ.

k Obſequium.] quod conſiſtit in alendo, & aſſurgendo, & ſimilibus, vt diximus, ſ. de ope. lib. l. liberti. Item videtur contra. ff. de interdic. & releg. l. 3. ſed ſol. vt ſ. de bo. lib. l. 1.

l Seueritatẽ.] quod plene dic vt j. tit. j. l. 2.

LIbertos.] CASVS. Seruum tuum manumiſiſti. poſtea uis, vt fodiat in aliquo loco inhoneſto tota die, vel aliquod turpe faciat, an hoc teneatur, quæritur? Reſpon. quòd non, nec eum inuinculare poteſ, ſed ad conſuetum ſeruitium tibi tenebitur, vt aſſurgere tibi, & ſimilia.

m Obſequium.] facit. ſ. de in ius vocan. l. venia, & ſ. de oper. liber. l. qui manumittuntur.

n Perpeti.] id eſt pati.

Priuignis & filiis patronæ debetur reuerentia, alias punitur libertus. Bal. concord. Salic.

VII. Impp. Diocletia. & Maximian. AA. Metrodoro.

NEque libertis [o] nouercæ, iniuriæ inferendæ priuignis eius libera facultas eſſe debet. paternos etiam libertos (ſicut dicis) iniurioſos tibi fuiſſe, ferendum non eſt. [p]

Præſes igitur prouinciæ vindictam tibi perſonarũ conditioni congruentẽ [q] impertiri non dubitabit. Dat. V. Id. Maij, Maximo II. & Aquilino Conss.

VIII. Iidem AA. Hermiæ.

NEque patronæ tuæ obſequijs refragari te fas eſt. [r] Dat. XII. Kalen. Febr. Diocletiano & Maximiano. AA. Conss.

NEque.] CASVS. Si qua mulier libertum habeat, facultas nulla liberto tribuatur inferendi iniuriam priuignis patronæ ſuæ. & hoc in prima. Si autem libertus patris tui iniurioſus tibi extiterit, providebit iudex.

o Neque libertis nouercæ.] id eſt liberti nouercæ non debent eſſe iniurioſi priuignis patronæ ſuæ.

p Non eſt.] vt & ff. de iure pat. l. iura, & j. tit. 1. l. liberti non modo. & intellige iniuriam etiam ſi ceſſauerint præſtare obſequium.

q Congruentem.] quod dices infra tit. 1. l. 2.

NEque patronę.] CASVS. Si mulier aliqua ſeruũ ſuum manumiſit, an ei obſequiũ præſtare teneatur, quæritur? Reſpon. quòd ſic.

r Fas eſt.] nec liberorum eius, cum & operas eis debeas, & ab inteſtato ſuccedant, vt ff. de oper. libe. l. vt iuriſiurandi, in fi. & de iur. patro. l. ſatis conſtat. Accurſius.

TITVLVS VII.

DE LIBERTIS, ET eorum liberis.

Qui ex neceſſitate manumittit, ius reuocandi in ſeruitutem non habet. Bal. ſed ex voluntate ſic. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Daphno.

NOn eſt ignotum, quod ea quæ ex cauſa fideicommiſſi manumiſit, vt ingratum libertũ accuſare [s] nõ poteſt, cum id iudiciũ extra ordinẽ [t] prębeatur ei qui voluntate ſer-

DE LIBERTIS, & eorum liberis.

Continuatio.

Quibus debeat præſtari obſequium, dictum eſt ſupra tit. proxi. Nunc econtra qui puniantur & qualiter propter non præſtitum.

NOn eſt.] CASVS. Rogata fuit mulier aliqua in vltima voluntate, vt ſeruum ſuum manumitteret, & manumiſit: nunquid ſi libertus cauſas ingratitudinis commiſerit eum ingratum accuſare poſſit, quæritur? Reſpon. quod non, quia ille tantum poteſt accuſare libertũ de ingratitudine, qui ſponte manumiſit, & nõ ex neceſſitate.

s Accuſare non poteſt.] vt reuocet in ſeruitutem, ſed petere ut caſtigetur, vt ſupra, de ope. lib. l. mater, & ff. de iure patro. l. 1.

t Extra ordinem.] id eſt officio iudicis, vt arg. ff. de pœnis. l. hodie, & de hoc dices infra l. penul.

Gratui-

a Gratuitam.] maxime: nam idem & ſi pecuniam accepit à ſeruo, vt ſupra tit. 1. l. etiam. 1.

SI manumiſſus.] CASVS. Si libertus tuus tibi ingratus extitit, vel culpę contraxerit offenſam, & hoc coram ordinario iudice vel delegato oſtenderis, in ſeruitutem reuocabitur, & filij eius poſt reuocationem, qui in ſeruitute nati & cōcepti fuerunt. Si aūt coram principe fuit manumiſſus, deinde in ſeruitutem vt ingratus reuocatus, poſtea autem ex pœnitentia ita dignum ſe oſtendit, ut dominus eum uelit fieri liberum, non aliàs ad libertatem perducetur, niſi dominus hoc à principe impetrauerit, quia ſine principe non reuocatur in libertatem.

uo ſuo libertatem gratuitam [a] præſtitit, non qui debitam reſtituit. PP. V. Kalen. Maij, Meſſala & Sabino Conss.

Pro leui iniuria in faciendo cōmiſſa libertus in ſeruitutem reuocatur. quod non nocet filijs ante natis, ſed poſtea naſcituris. nec poterit ſine licentia principis ulterius ad libertatē perduci: quia per ſententiam eſt priuatus. Bald. concor. Salic.

II. Imp. Conſtantin. A. ad Maximum præfectum vrbi.

SI manumiſſus ingratus circa patronum ſuū [b] extiterit, & quadam iactātia vel contumacia ceruicem aduerſus eum erexerit, aut leuis [c] offenſę cōtraxerit culpam: à patrono rurſus ſub imperiū [d] ditionemq; [e] mittatur, ſi in iudicio [f] uel apud pedaneos [g] iudices patroni querela exorta [h] ingratū eum oſtendat: filijs [i] etiā qui poſtea nati [k] fuerint, ſeruituris: [l] quoniam illis delicta parentum non nocent, quos tunc eſſe ortos [m] conſtiterit, dum libertate illi [n] potirentur.

B ¶ Sane ſi is q in noſtro [o] † conſilio vindicta [p] liberatus eſt, poſt coercitionem [q] ex pœnitentia dignum ſe præſtiterit ut ei ciuitas [r] Romana reddatur, non prius fruetur beneficio libertatis, quàm ſi hoc patronus [ſ] eius oblatis [t] precibus impetrauerit. Da. Idib. April. Romę,

† aliàs q noſtro conſilio.

b Patronum ſuū.] quid ſi plures erant patroni, & vnus vult reuocare, alter non cui non fuit ingratus? Videtur omniū conſenſus neceſſarius, ut ff. qui & à q. ma. liberi non fiāt, l. ſi quis hac, §. quotiens. ſed puto contra, quod enim ibi dicitur exponitur à Plac. omnium conſenſus, ſcilicet offenſorum, alioquin contra, cum quiſque ſit in ſolidum patronus, ut ff. de ritu nupt. l. illud, & l. filio.

Libertus an pp leuē offenſam reuocetur in ſeruitutē. Legatum non reuocatur ex leui culpa legatarij.

c Aut leuis.] immo uidetur non reuocari propter leuē offenſam, ut j. de libe. cau. l. ſolo, quæ eſt contra. Solu. ibi in non faciendo fuit offenſa, hic in faciendo. Et not. hic pro leui culpa magnam pœnam imponi, ſic ſ. de hæret. & Ma. l. omnes vetitæ, in fin. & j. de primicę. l. 1. lib. xij. ſed legata non reuocantur ex leui culpa legatarij, ut ff. de adimen. leg. l. 3. in fin. hodie tamen addunt quidam, q pro leui offenſa non retrahatur in ſeruitutem, ſed ex certis cauſis expreſſis in authen. vt lib. dece. §. illud, colla vj. Sed nos dicimus contra, argu. eiuſdem, §. in princip. & dictum §. intellige quando remiſit ius patronatus. nam & adhuc reuocat, ut ſ. de bo. lib. l. fin. §. reuerentia.

d Sub imperium.] id eſt dominium, ſed contra ſ. titul. prox. l. ſi manumiſſori, ubi dicitur q præſes prouinciæ ipſum coercebit. Dicas quòd in arbitrio patroni eſt, vtrū præſidi velit oſtendere, vel non.

e Ditionemq;.] ideſt iuriſdictionem.

f Si in iudicio.] ſcilicet ordinario.

g Pedaneos.] ſcilicet delegatos. Et ſic eſt contra ſ. de peda. iudi. l. placet, 1. in fin. Solu. ibi dubius erat ſtatus, hic autem certus, ſed reuocatur in alium.

h Exorta.] aliàs exerta, ideſt exempta, aliàs exercita, ideſt à patrono propoſita.

i Filijs.] ſed nonne partus ſequitur uentrem, & ſufficit medio tempore liberam matrem habuiſſe, ut inſtit. de inge. §. j. in fi. ergo filij qui aliquando liberi fuerint, ſerui fieri non poſſunt. propter hoc dic, manumiſſus vel manumiſſa, quod quandoque fit, ut ff. de verb. ſign. l. 1. Vel dic q lex iſta loquitur de ſeruis murilegulis, qui ſequuntur cōditionē patris, ut j. de murilegu. l. vlt. lib. xj.

k Nati].ſ. ex ancilla manumiſſa quæ ex ingratitudine fuit reuocata, ſubaudi, & concepti. ſic ff. de viuca. l. ſequitur, § de illo, & ff. de pign. l. Paulus, §. 1. nam ante cōcepti, pro natis habentur, ut ff. de ſta. ho. l. qui in vtero. Et not. hic argumentum q ſi vaſallus commiſit feloniā,

A filijs prius natis feudum non auſertur. Vel generalius nota regulam: Delictum patris filijs non nocet, ut j. de lib. cau. l. fin. §. 1. & ff. de pœn. l. 3. & l. crimen, & ff. de in ius voc. l. adoptiuum, §. fin. & in decre. 1. q. 4. cap. 1. & xxiiij. quæſt. 3. c. j. & diſtinct. 56. per totum.

Feudū n auferatur filijs iam natis pp delictum patris.

ADDITIO. Tu diſtinguas breuiter in quæſtione illa quā facit gloſſa iſta de feudo ex mēte Bar. in l. 3. ff. de interdic. & releg. quia aut cōmittit pater aliquod delictū propter qd debet directo feudo priuari: vt quia delinquit contra dominum, uel aliquid facit contra conuentionem feudi, tunc delictum patris nocet filio, ut in c. 1. in titu. ſi vaſſal. feu. priua. cui de. Aut committit aliud delictū, pp quod ſcilicet nō debet principaliter feudo priuari, ſed cōſequenter cadit ab illo, ut quia nō delinquit cōtra dominū, vel cōtra promiſſiones factas in feudo: tunc aut tale feudū debet tranſire ad filium ex perſona patris tanquam ad patris ſucceſſorē: & hoc caſu filius priuatur illo feudo. Aut tranſit ad eū ſuo iure, ut quia filius, non quia hæres & ſucceſſor: &

C tunc ſibi illud retinet, ut probatur in d. l. 3. ff. de interdic. & releg. Vide etiam Abba. in c. fin. extra de feudis.

l Seruituris.] ideſt ſeruis futuris, ſi tamen ex ancilla huius patroni ſint nati. Vel dic etiam ex aliena muliere, vt liberta vel ſerua, ſi tamen filij neceſſe habeant ſequi conditionem patris, ut in caſibus, ut j. de murilegu. l. fi. li. xj. & ſ. de ſer. fugi. l. fi. Et ſic non eſt contra. ſ. de rei vin. l. partum. Vel reſolue in principio huius legis maſculinum in fœmininum, ut aliàs ff. de vſur. l. equis. Et dic ſeruituris, ſcilicet patrono.

m Ortos.] vel conceptos, ut modo dixi, ſua vero delicta nocerent eis, ut j. eo. l. fin.

n Illi.] liberti reuocati in ſeruitutem.

o In noſtro.] ideſt coram nobis.

p Vindicta.] ideſt cauſa cognita.

q Coercitionem.] id eſt reuocationem in ſeruitutem.

r Ciuitas.] ideſt libertas.

ſ Patronus.] quondā: nunc dñs. vnde Virgilius, Facilis deſcenſus auerni: Noctes atq; dies patet atri ianua ditis: D Sed reuocare gradum, ſuperaſq; euadere ad auras, Hoc opus, hic labor eſt. Vt aūt ſcias ex qbus cauſis fiat reuocatio, dic aut ex voluntate manumittit̄, aut ex neceſſitate. Primo caſu ſi eſt ingratus, ut qa non pſtat obſequiū, non reuocat̄, ut j. de libe. cā. l. ſolo, niſi opportunū erat, ut circa alimenta, ut ff. de lib. agno. l. alimenta, §. imperatores, cōminari tñ pōt, ut ff de iure pat. l. ingratus. Si aūt eſt ingratus, qa iniuriā facit patrono, ēt pp leuem culpā reuocat̄ in ſeruitutem, vt hac l. niſi pronus remiſerit ius pronatus, vt in authen. vt lib. decæ. §. illud, colla. vj. nam tunc pp graues offenſas reuocat̄, non pp leues. Secūdo, qñ. ſ. ex neceſſitate, tunc eadem fit diſtinctio. ſed non eadem pœnæ impoſitio. nam ſi non præſtat obſequium. primo cōminatur ei prætor: ſecundo extra ordinē coercitionē imponit, ſi non pdeſt cōminatio à pore facta, ſed ſi faciat iniuriā, ſi quidē ad verba, damnat̄ in exiliū, ſi ad factum, damnatur in metallum, vt ff. de iu. pat. l. 1.

Virgilius.

Libertus ex quibus cauſis in ſeruitutē reuocatur

t Oblatis.] ſcilicet Imperatori.

Liberti.]

Liberti.] CASVS. Non magis audietur libertus con A tra filium patroni, ſi eum ſine venia in ius vocauerit, quàm contra patronum, cui ſi ingratus extiterit, dabitur ei actio, ideſt officium iudicis propter ingratitudinem, ut in ſeruitutem reuocetur. Vel ſic: Quæritur, utrū liberti debeant reuerentiam & obſequiū filijs patroni? Reſp. ꝙ ſic, eodem modo ſicut & patrono: quibus ſi fuerint ingrati, reuocari poſſunt in ſeruitutem.

a Modo.] ideſt ſolummodo.

b Audiantur.] ſine venia.

c Hæredibus.] etiā extraneis, ut ſ. de in ius vocan. l. 2.

d Quibus.] ſ. hæredibus etiā extraneis ſm Placen. Sed tu reſtringe hoc tantū ad filios, qui reuocant, non autē extraneus hæres, vel etiam ſuus, ultra filium, ut ſ. eo. l. 1. & in authen. ut lib. de cæ. §. illud, colla vj. & ff. de verb. ſign. l. ſciēdū, §. itē in lege.

e Ingrati.] ſi habes, ingratis ſubaudi ſcilicet exiſtentibus libertis: ſi habes, ingrati actio, ſecundū quoſdam, dicas ꝙ eſt proprium actionis nomen qua fit reuocatio. Alij dicunt utilem rei vendicationem, & eam appellant actionem ingrati, id eſt pp ingratitudinem, argu. ſ. de reuoc. donatio. l. his ſolis, & ff. de donatio. cauſa mortis. l. ſi mortis cauſa res. Tu dic dari officium iudicis, ut ſ. e. l. 1. & dices hic actio ingrati, ideſt propter ingratitudinem officio iudicis, &c. & facit ad l. iſtam ſ. de oper. lib. l. qui manumittuntur, & ff. de in ius voc. l. quique, & l. ſi libertus, quæ reuocatio etiā per procuratorem fieri poteſt, ut ff. de obſeq. l. per procuratorem.

f Illi.] ſcilicet liberti.

Libertinæ.] CASVS. Si liberti vel eorum liberi militiam conſecuti fuerint: non propter hoc minus in ſeruitutem reuocabuntur ſi ingrati extiterint.

g Si militantes.] ſi, id eſt quamuis.

h Reducentur.] ſic ergo no. ꝙ licet filij liberti ſint ingenui, tamen præſtant reuerentiam, licet non tantam ſicut pater, ut ff. de iniur. l. non ſolum, § quanquam, in fin. §. & propter proprium delictum in ſeruitutem reuocantur, ut hic, non patris, ut ſ. eo l. 2. & eſt etiam ꝓ hoc ipſa rubrica, quia fruſtra diceret, & eorum liberis, cum ſufficeret, de libertis, utar. ff. de lega. j. l. ſi quādo, in prin. Item facit: quia ſicut etiam non patrono debetur reuerentia propter patronum, ut filijs patroni uiuente patre & vxore, ut ſ. de ope. liber. l. penul. ita & non libertus præſtat obſequium propter libertum, ut hic. Nec obſtat ff. de obſe. liber. l. hæres, vbi dicit ꝙ hæres liberti habet iura extranei hominis: quia illud intellige in hærede extraneo. Vel verius ibi poſt mortem liberti, hic autem loquitur eo viuente. Alij dicunt tales filios non reuocari per dictam l. hæres, & hic intelligunt filij, ſcilicet eū patribus manumiſſi.

†Per iſtū text. dicit Petr⁹ Ra. in dictis ſuis extra uagātib⁹, in extrauag. volo tibi dicere duas laudes ſeruorum, valere conſequentiā, eſt ſeruus, ergo nequam.

Liberti ſi lij quiingenui ſūt, an ꝑpter ſuā ingratitudinē in ſeruitutem rediguntur.

Conſtan. A.V. & Conſtante Cæſ. Conss.

Reuerentia debetur etiam hæredibus extraneis: & eis competit officiū iudicis pro ingratitudine arcenda. Bald. Vel ſic. Reuerentia debetur filijs & hæredibus patroni, qui habent ēt ius in ſeruitutem reuocandi. Salic.

III. Impp. Hono. & Theodo. AA. ad Senatum.

Liberti non modo [a] ad uerſus patronos non audiantur, [b] verumetiam B eandem quam patronis ipſis debent reuerentiā, præſtent hæ[c]dibus pronorū: quibus [d] ingrati [e] actio, ſicut ipſis manumiſſorib⁹, deferetur, ſi illi [f] datę ſibi libertatis immemores, nequitiam † receperint ſeruilis ingenij. Dat. VII. Id. Auguſt. Rauennæ, Mariniano & Aſclepiodoto Conss.

Ingenuus liberti filius propter ingratitudinem viuente patre commiſſam, poteſt reuocari in ſeruitutem: & hoc operatur conditio patris. quod eſt not. Salic. C

IIII. Impp. Hono. & Theodo. AA. Baſio præfecto prætorio.

Libertinæ conditionis homines, vel eorum filij, etiam ſi militantes [g] docebuntur ingrati: ad ſeruitutis nexum procul dubio reducentur. [h] Da. Kal. April. Rauen. Theodoſio. XI. & Valētiniano. AA. Conss.

TITVLVS VIII.

DE IVRE AVREORVM anulorum, & de natalibus reſtituendis.

Ciuitas non poteſt quem natalibus reſtituere. Bal. Vel ſic: Ius aureorum anulorum, & reſtitutio natalium, à ſolo principe conceditur, non ab ordine decurionum. Salic.

I. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. Philadelpho.

Natales [i] antiquos, & ius ingenuitatis non ordo præſtare decurionum, ſed à nobis[k] peti potuit. Dat. XV. Kalē. April. Rauennę, ipſis AA. & Conss.

Ius aureorum anulorum non eſt vera reſtitutio natalium: ſed habet ſimilitudinem eius. Bald. Vel ſic: Natalibus efficiuntur ingenui, non qui ius anulorum aureorum tantū ſunt aſſecuti. Salic.

II. Iidem AA. & CC. Eumeni.

Aureorum vſus anulorum beneficio principali tributus, [l] libertini-

DE IVRE AVreorum anulorum, & de natalibus reſtituendis.

Quia per reſtitutionem natalium, & per ius aureorum anulorū perduntur iura prædicta patronorum, ideo de his dicit.

Continuatio.

Natales] CASVS. Si libertus tuus te conſentiente ingenuitatem quam quilibet ex prima natura cōſecutus eſt, impetrare voluerit, à quo ſit impetranda, quæritur? Reſpon. ꝙ non à decurionibus, ſed à principe.

i Natales antiquos] ideſt in quibus oēs homines nati ſunt liberi & ingenui de iure naturali, ut inſti. de iur. nat. §. ius autem gentium, nō ſeruitutis, in qua ſeruitute natus fuit iſte qui petijt natalibus antiquis reſtitui, ut ff. de nata. reſti. l. 2.

k A nobis.] & hoc conſentiente patrono, ut ff. de nata. reſti. l. fina. ſed ad utilitatem petentis ſunt, vt habeat ingenuū tutorem vel curatorem, & ad onus, ut non excuſet ſe à tutela ingenui, ut ff. de excuſa. tut. l. cum ex oratione.

Aureorum.] CASVS. Si quis ius aureorum anulorū à principe impetrauerit: an plenam, an ſemiplenā ingenuitatem conſequatur, quæritur? Reſpon. ꝙ ſemiplenam: quia in uita ſua erit ingenuus quo ad hoc vt matrimonium cum filia ſenatoris cōtrahere poſsit, vel quo ad honorem. minor autem habebitur vt libertus: quia D ſuccedit ei per contra tabu. ſecus autem ſi natalium reſtitutionem impetrauerit: quia plenam conſequitur. ergo ius eſt aureorum anulorum ſecundum quoſdam, quando princeps concedit liberto vt portet aureū anulum in digito, nec aliter libertis licebit. vel dic vt dixi ꝙ erat ingenuus dum vixit &c. Eſt ergo ius aureorum anulorum ſignum ſemiplenæ ingenuitatis, & libertinitatis prætéritæ.

l Tributus.] hoc eſt, quia olim liberti anulos ferre non poterāt: quod non puto. Sed dic ꝙ concedebatur à principe hoc priuilegium, ita ꝙ neceſſe habebant portare in ſignum ſemiplenæ non plenæ ingenuitatis, & præteritæ libertinitatis, ut hic. uiuebant enim ut ingenui quātum ad matrimonia contrahenda, & honores: moriebantur autem ut liberti: quia patronus habet contra tabulas, ut ff. de bo. liber. l. etiā, in prin. Et qđ dixi haberi pro

pro ingenuo, verum eſt quantum ad commoda, non incommoda. vnde participat legato libertis relicto, vt ff. de cõdi. & demõ. l. falſa, §. 1. & ff. de iu. aureo. anu. l. j.

a Imaginem.] mirabiliter poſuit imaginem: nam licet viuus pro ingenuo reputetur: tamen quia defert anulos, repræſentatur imago præteritę libertinitatis, ſecundum Ioan.

b Ingenuitatis.] ſcilicet plenæ, quia ſic etiam poſt mortem duraret, quod non eſt, vt ſ. proxi. not. In caſu etiam in vita non habentur pro ingenuis, ſcilicet quo ad tormenta, ut ff. ad Sylla. l. idemque erit, quæ eſt argum. contra.

tatis quoad uiuunt imaginem, a non ſtatum ingenuitatis b præſtat.

¶ Natalibus autem antiquis reſtituti liberti, ingenui noſtro conſtituuntur beneficio. Dat. XIII. Kal. Sirmij. CC. Conss.

IN AVTHEN. vt liberti de cętero §. j. & §. illud. coll. vi. conſt. vi.

Hodie ſola manumiſſione quilibet libertus conſequitur ius aureorũ anulorum. Sali.

SEd hodie quia manumittentes ſeruos ſuos ciues denunciant Romanos: (non enim c aliter licet) ex ipſa manumiſſione, aureorum anulorum, & regenerationis d ius habent, vt ſint quidem liberi & ingenui, ſed iure patronatus illæſo. e

Sequitur Authen. Sed hodie, quæ eſt in authen. ut lib. de cætero, §. 1. & §. illud, col. vj. quam hic lege.

c SEd hodie. Non enim.] interpoſitio eſt.

d Regenerationis] nam quaſi modo ſit renatus, id eſt iterũ natus in ingenuitate, ita eſt ingenuus: vt hic, & ff. de nata. reſti. l. 2.

e Illæſo.] quoad patronum, non quo ad alios.

TITVLVS IX.

QVI ADMITTI AD BONORUM poſſeſſionem poſſunt, & intra quod tempus.

Filius ignorante patre poteſt bonorũ poſſeſſionem ſibi debitam petere, quã patri ratum habenti quæritur, & curſu temporũ non petita perditur. Sali. Vel ſic: Bonorum poſſeſſio delata filio, quam patre ignorante intra tempus debitum petere neglexit, perditur: quia etiam ignorante patre eam petere poterat: licet patri antequam ratum haberet, non acquiratur. Alexander. Vel ſic: Negligentia filij in bonorum poſſeſſione petenda, præiudicat patri. hoc dicit.

QVI ADMITTI ad bonorum poſſeſſione poſſunt, & intra quod tẽpus.

Occaſione bonorum poſſeſſionũ quæ datur in bonis libertorum, ponit generaliter 1 de omnibus bonorum poſſeſſionibus. Et dic quod hic titulus eſt generalis ad ſequentes vſque ad titulũ de repud. bonorum poſſeſ. Item dic quod bonorum poſſeſſio eſt ius proſequendi retinendique patrimonij, ſiue rei quæ cuiuſque, cum is moritur, fuerit, vt ff. eo. l. 3. §. bonorum. Et intellige ius propter quod proſequimur, non quo ad differentiam bonorum poſſeſ. hæred. peti. Item prætorium, non ciuile ad differentiam hæreditatis petiti. Et nota hic quæ dixi initio eodem in fine. Accur.

BOnorum.] CASVS. Filio meo in poteſtate mea conſtituto delata eſt bonor. poſſeſ. in bonis matris, vel alicuius alteri' ex parte matris ex teſtamento, vel ab inteſtato me ignorante: intra tempus centum dierũ eam non petijt, id eſt non agnouit, an amiſſa ſit, quæritur? Reſp. quod ſic, cum etiam ignorante me potuit petijſſe, id eſt agnouiſſe, & mihi ratum habenti emolumentũ acquiſiuiſſe.

f Bonorum poſſeſſio.] ſcilicet vnde legitimi: quia ex Orficiano matri ſucceſſit ab inteſtato, ut ff. vnde legitimi. l. 2. §. fi. & l. 3. & infra ad Orficia. l. 1. Vel dic quælibet alia ei delata, vt ſecundum tabulas, vel vnde cognati, uel quacunque ex cauſa aduentitia.

ADDITIO. Quia viſo quod pater viuebat, non poterat eſſe profectitia, ſecundum Iudocum.

g Delata.] in bonis maternis, quæ vocatur legitima.

h Ignorante.] immo videtur quod non eo ignorante, & ſic non amittat, quia non currit ei alias præſcriptio, vt j. de anna. excep. l. 1. in fin. quæ eſt contra. Solu. perdit tranſacto tempore, ſcilicet ex quo filius petere potuit,

1 Iſtã continuationẽ ſequũtur Cy. B. Sal. Cor. & Iaſo. & eſt de mẽte aliorũ ſcribẽtiũ.

2 Idem Bar. & Ia.

3 Sequitur Bal. Salic. Ale. & Ia.

4 Placet Bal. Salic. ſed diſplicet Alex.

5 Vtraq; bona. Cy. B. B. Salic. Cor. Al. & Iaſ.

computando. Sed hæc ſolutio non eſt ad primum punctum ignorantiæ. Vel dic quod ſi patrem certiorare potuit, & non fecit: tunc obtinet quod hic dicit. ſi vero nõ potuit, vel ſi certiorauit, nec ille habuit ratum: tunc non currit, vt ff. quis ord. in bono. poſſeſ. l. fin. §. 1. Vel hæc in acquirendis: illa in acquiſitis. argu. j. de acquir. poſſ. l. fi. Vel verius hic extraordinarie permittit, ſcilicet iudicis officio peti decretalem: illa vero iure actionis agere. ut ar. ff. de ali. & cib. leg. l. ſeruos. Duæ 7 vltimæ veriores ſunt, & his ẽt duobus modis vltimis ſoluitur ſ. de pac. l. filius. Sed hodie inuito & ignorante, vt modo notaui, immo etiã hodie debet conſentire pater, infra de bonis quæ libe. l. fin. §. 1. ſed ibi agit: hic officiũ implorat, 9 quod poteſt etiam ſeruus, vt ff. eo. l. ſeruus.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Martino.

BOnorũ poſſeſſio f filiofamilias delata, g cũ ignorãte h quoque patre poſſit peti, emolumentum i etiã patri allatura, ſi ratam k petitionem pater habuerit; amittitur tranſacto tẽpore. l Sine die & conſule.

Bonorum poſſeſſio habet tẽpus à iure limitatum. Bald. Vel ſic: Bonorum poſſeſſio ei qui non eſt de lib. rũ delata, intra centum dies peti debet. Sal. Vel ſic. Bonorum poſſeſſio quæ defertur tranſuerſalibus, intra centũ dies debet peti. Alexander.

II. Idem AA. Criſpino.

SI bonorũ poſſeſſio tibi

i Emolumentum.] olim in totum, hodie tantum ad vſumfructum, vt inſti. per quas perſo. no. acqui. §. 1.

k Ratam.] expreſsè, vel tacitè etiã ſecundum Azo. vt ſupra de peti. hære. l. ſi filius, & ff. de bono. pol. l. fi. & de acqui. hære. l. q in aliena, ſed hodie poteſt petere patre inuito, vt & j. de bon. quæ lib. l. fi. § ſin autem patre recuſante, ergo eo ignorante, vt ff. de regulis iuris, l. qui poteſt, ſed tamen ratihabitio acquiret ei vſumfructum adhuc, vt hic.

l Tranſacto tempore.] ſcilicet anni ex quocunque capite filius petat, 12 vt ff. de ſuc. edic. l. 1. §. ſed videndũ, & §. largius. & §. vltimo, in fine, & ff. quis ordo in bonorum poſſeſſione ſer. l. penul. §. finali. Sed quid ſi defertur extraneo? Habet centum dies utiles, 13 ut j. l. proxi. Sed quando incipit currere? Reſpondeo, ex quo filius ſciuit ſibi delatam, ut ff. de iur. & fac. ignoran. l. 1. & patrem potuit certiorare, ut ff. quis ordo in bon. poſſeſ. ſer. l. fin. in princ. quod vlti. non placet, niſi iure antiquo quo acquirebantur omnia patri, hodie non: niſi cõtemplatione patris inſtituerentur, quo caſu in profectitio computantur, vt ff. de vulgari ſubſtitutione, l. ſed ſi plures, §. in arrogato: ſed in aduentitio, & inuito, & ignorante petit, vt modo diximus. Sed quę eſt bonorum poſſeſſio, quæ amittitur? Reſpon. nõ decretalis, quia non eſt delata, ſed edictalis, & ſpes habendæ decretalis, vt ff. de ſuc. edi. l. 1. §. decretalis, & §. qui ſemel. Itẽ quare petitur bonorum poſſeſſio non præcedente iuſſu, ſed hæreditas non aditur niſi pręcedente iuſſu, ut ff. de acquirenda hæreditate l. ſi quis mihi bona fide, §. iuſſũ? Reſpon. hæreditatis aditio eſt de iure ciuili, ſecundũ quod introducta eſt patria poteſtas, vt inſtit. de pa. pote. §. eius autem. at bonorum poſſeſſio eſt de iure prętorio, ſecundum quod non curatur patria poteſtas, ut inſtit. de hære. quæ ab inteſta. §. emancipati.

SI bonorum.] CASVS. Si alicui delata eſt bonorum poſſeſ.

6 Id eſt, non ſatisfit textui innuenti præſcriptionẽ currere ignoranti, ſecundum Iodo.

7 Iſtã tenent Cy. B. B. P. S. Cor. Ale. & Ia.

8 Immo ſola vltima ſecundum prædictos ſcribentes.

9 Ex quo no. quod nlt' põt implorare officium iudicis ſine cõſenſu paterno, quod intelligẽdũ modo actus non expediat in figura iudicij. Io.

10 Gl. placet B. Sal. Ang. Ful. Alc. & Ia. diſplicet tamẽ Bal. & Pau.

11 Sequitur eã Bart. B. Ful. & Sa. & Alex. licet Ange. & Iaſ. teneant contrarium.

12 Placet Bal. Salic. Cor. & Ia.

13 Idẽ Sa. & eſt de mẽte aliorum.

14 Idẽ B. Sali. Pau. Ale. & Ia.

15 In gb' profectitijs nihil per iura moderna ẽ innouatũ, & ad hoc allegatur iſta gl. quę placet B. B. & do.

16 Idẽ B. Bal. Sal. & Cor.

17 Placet B. B. Sali. Cor. Ale. & Iaſ.

poſſeſ. in bonis alicuius conſanguinei ſui collateralis: quanto tempore licet ei eam agnoſcere intra quod ſi agni a non fuerit, de cætero eſt amiſſa, quæritur? Reſpondetur quod intra centum dies.

a Duntaxat.] ſi enim eſſet de liberis, etiam ſi alio capite veniat quam per vnde liberi, habet annum: vt ff. quis or. in bon. pot. ſer. l. penul. & de ſucceſ. edic. l. j. §. largius.

b Proximitatis.] id eſt cõſanguinitatis tranſuerſal. s.

INfantis.] CASVS. Infanti delata eſt bo. poſ. & eam tutor nomine ſuo petijt, & antequã fari poſſit, & ita factum tutoris ratum habere, deceſſit, ad quem ea deueniat, quæritur? Huic quæſtioni non reſpondetur. Tu dic ad ſucceſſores defuncti, vel veri' ad ſuos.

c Agnitam.] ſcilicet per tutorem, 2 vt j. eo. l. bonorum.

d Cõpetere.] ſ. alijs 3 ſucceſſori defuncti, quaſi nec fuerit delata infanti, vt ar. ſ. de cura. furio. l fi. §. finautem in furore, & ff. de ſucceſ. edic. l. 1. §. furioſi. 4 Ar. cõtra ff. de acqr. hære. l. Antiſtius, §. fi. 5 Vel dic 6 ſucceſſori ipſius infantis, cum recte ſit ei petita, ut ar. ff. e. l. tutor, & l. ſi pupillo. & j. de iure delibe. l. ſi in ſanti, §. parente, & j. de bono. pol. contra tab. l. 2. in fi. Sed ego 7 dico etiam iure veteri eſſe legem expreſſam, vt hæreditas infanti deferatur, ut ff. ad Tertul. l. 1. § ſed ſi infanti.

EMãcipata.] CASVS. Filius emancipatus non vocabatur ad ſucceſſionem patris per l. 12. tab. ſed per prætorẽ: ſi ergo filię emãcipatæ delata eſt bonorum poſſeſſio in bonis patris, & eam intra annum non agnouit: hanc ad ſuos ſucceſſores non tranſmittit.

e Agnouit.] petendo decretalem, ſiue ex certa ſcientia, ſiue ex errore iuris, vt j. eo. l. iuris. 8

f Nullam.] nam bonorum poſſeſſionem quis non trãſmittit: 9 vt ff. eo. l. 3. §. acquirere, niſi in caſu, 10 vt ff. de bono. poſſeſ. contra tabu. l illud, §. fin. & l. ſed & ſi deceſſit, ſed de iure ciuili tranſmiſſio fit ad ſuos. 11 vt j. de his qui ante apertas tabul. l. 1. 12 non ad alios, ut j. de cadu. tol. §. in nouiſſimo.

QVandiu.] CASVS. Delata eſt bonorum poſſeſ alicui in bonis cuiuſdam, de quo quæſtio eſt, deceſſit teſtatus an inteſtatus, & ita ignorat, competat bonorũ poſſeſ. aut non. nunquid currit ei tempus ſtatutum ad petendum bonorum poſſeſ. quæritur? Reſpondetur quod non: quia errat in facto, ſecus ſi ſciret ſe eſſe proximiorem, ſed ignorat ſibi poſſe deferri bonorum poſſeſ. & ſic errat in iure, nec excuſatur, vt ſ. de iuris & fac. igno. l. ſi emancipata.

g Per facti] quia alius oppoſuit dicẽdo ſe proximiorem, vel ſe inſtitutum.

h Capite.] agnationis vel cognationis, & facit j. de ſecun. tab. l. 1.

duntaxat [a] competit proximitatis [b] noĩe, habuiſti ſpatium centum dierum vtilium, ex quo eũ defunctum ſciſti, ad bonorum poſſeſsionem amplectendam. Dat. III. Non. Nouemb. Geta Cons.

Bonorum poſſeſſio per tutorem nomine infantis agnita, etiam perfectè acquiritur: & ideo ad eius hæredem tranſmittitur. Alex.

III. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Creſcentio.

INfantis nomine agnitam [c] bonorum poſſeſſionem, & antequã loqueretur, diem functi, rectè cõpetere, [d] nulla dubitatio eſt. S. Kalend. Ian. Maximo II. & Aquilino Conss.

Emancipati debent intra annum agnoſcere bonorum poſſeſſionem: vnde liberi: aliàs ipſi & eorum ſucceſſores ſunt excluſi. h. d. Salic. Vel ſic: Bonorum poſſeſſio etiam liberis competens, ſi non fuerit petita, non tranſmittitur ad hæredes. Alex.

IIII. Iidem AA. & CC. Marcello.

EMancipata ſi nõ agnouit [e] intra annũ [Vnde liberi] bonorum poſſeſſionem, nullam [f] ad hæredes vendicationem ſucceſſionis trãſmittere potuit. Da. III. Kalen. Maij, Heracliæ, CC. Conss.

Ignorans non poteſt agnoſcere, nec labitur ei tempus. Bal. Vel ſic: Ei qui certus non eſt, an ex teſtamento, vel ab inteſtato bonorum poſſeſſio deferatur, vel ex quo capite ſuccedere debeat: non currit tempus bonorũ poſſeſſionis. Alexan.

V. Iidem AA. & CC. Maximo.

QVandiu per facti [g] quæſtionem incertum eſt, vtrumne ſecundum tabulas an ab inteſtato, & ex quo capite [h] poſſeſsio ſit delata, ne tibi tempus agnoſcendæ bonorum poſſeſsionis prẽfinitum cedat, ſuperſtitioſam geris ſolicitudinẽ.

Ignorantia iuris non prodeſt mulieri intra tempus legitimum bonorum poſſeſſionem non agnoſcenti. Sa li. Vel ſic: In lucris ignorantia iuris mulieri non prodeſt. Alex.

VI. Iidem AA. & CC. Frõtinæ.

IVris ignorantiam nec mulieribus prodeſſe in edicti perpetui curſu [i] de agnoſcenda bonorum poſſeſsione, [k] manifeſtum eſt. [l] Da. III. Kalen. Maij, Sirmij, Cæſaribus Conss.

Tutor ſolus poteſt agnoſcere bonorum poſſeſſionem pupillo delatam: nec econtra poteſt ſolus pupillus agnoſcere ſine tutore, niſi iudex ex certa ſcientia defectum tutoris ſuppleat. Baldus, Salicetus & Alexan.

VII. Pars epiſtolæ Conſtantij, & Maximiani Auguſtorum, & Seueri & Maximiani nobiliſſimorum Cæſarum.

BOnorum quidem poſſeſsionem [m] pupilli nomine agnoſcere [n] tutorem potuiſſe, apertè declaratur: ipſe autem pupillus bonorum poſſeſsionem ſine tutoris auctoritate amplecti non poteſt, niſi etiam impuberi ſine tutoris auctoritate hoc poſtulanti, ſciens [o] hoc competẽs iudex dederit bonorũ

IVris.] CASVS. Alicui mulieri delata eſt bo. poſ. quæ ignorat ſibi tempus ſtatutum currere: & ſic ignorantia iuris non petijt bonorũ poſſeſ. nec agnouit, elapſo tempore credit ſe poſſe petere, & ſic ignorat ius, nunquid ſibi præiudicat? Reſpon. quòd ſic.

i Curſu.] ſ. anni, vel cẽtum dierum, quo minus ſcilicet currat.

k Bonorum poſſeſſione.] mulieri delata.

l Manifeſtum eſt.] vt ff. de iur. & facti igno. l. j. ſed facti ſic, 13 ut ſupra l. proxi. ſed iuris, diſtingue ſi potuit conſulere peritiores: 14 vt ff. eod. l. in bonorum, & quis or. in bonorum poſſeſ. ſer. l. 2. §. ſi. & facit ſupra de iur. & fac. igno. l. ſi emancipata.

BOnorum.] CASVS. Si pupillo delata fuerit bonorum poſſeſ. an tutor eam agnoſcere poſſit, quæritur? Reſp. quòd ſic: ſed an pupillus ſine tutoris auctoritate? Reſpõ. quod non, niſi ei tutorem non habẽti, vel negligentem habenti, iudex eam ei decreuerit: quo caſu emolumentum ſibi acquirit.

m Poſſeſſionem.] pupillo delatam.

n Agnoſcere.] etiam ſine conſenſu pupilli, quod tũc eſt verum, ſi conſentire nequeat, 15 puta ſi ſit infans, ut j. de iur. delibe. l. ſi infanti, quòd ſi intelligere valeat, oportet eius conſenſum interuenire, 16 vt j. de iure de libe. l. potuit, & facit ſ. eodem l. infantis, & ff. eodem, l. tutor.

ADDITIO. Nihil eſt, quia illa iura loquuntur in aditione. Cy. Bar. P. & Salic.

o Sciens.] ſcilicet eum non habere tutorem, & etiã impuberem eſſe &c. ſic & j. eod. l. ſi ſeruus, in princ. & j. de

1 Idẽ Sal. Paul. Ale. & Iaſ. & e de mente B. & Bal.

2 Etiã per quecunq; alium iudice volẽte. Imo. & Ale.

3 Iſta opi. diſplicet ſcri.

4 Illa iura loquunt I furioſo, hic loquit I infante. B. B. Sali. Paul. Ale. & Iaſ.

5 Ibi loqtur quãdo furioſus ẽ hæres per aliũ, utputa per ſeruum, uel furioſus ẽ neceſſarius. Ale. Sali. & Iaſ. & eſt de mẽte aliorũ.

6 Idẽ Bar. & Iaſ.

7 Et bene Sal. Ale. & Iaſ.

8 Idem P. & eſt de mẽte aliorum.

9 Hoc verũ qñ deceſſit poſt tempus de finitũ ad petẽdã bonorũ poſſeſſionẽ. Bar. Sa. & eſt de mẽte aliorũ.

10 Idem Rogerius. P. Ang. & Alex.

11 Id eſt ꝓprios. la io.

12 Illa lex nõ loquit de tranſmiſſione quæ fit iure ſuitatis: ſed ex cõſtitutione Theodoſiana. Iodoc. & do.

13 Quę ignorãtia regulariter oẽs excludit. B. Al. & Iaſ.

14 Idẽ B. P. Pau. Sa. Al. & Iaſ. & intellige ſi in ꝓpiquo ſũt. alias ſec'. Ale. & de mẽte aliorum.

15 Immo & eſt verũ ſi conſẽtire poſſit. Bar. P. Alc. & Ia ſo. tenẽdo gl. huic cõtrariã I l. impuberi, de tuto. & cur. ff.

16 Cõtrariũ tenet gl. in l. potuit, j. de iur. delib. Bartol. & alij.

de iure delib. l. ſi infanti, in fi. l. & ff. de offic. præto. Barbarius. §. ſed & ſi ſciſſet. Et not. hic iudicem ſecundum conſcientiam 1 ſuam debere poſſe iudicare. Item videtur huic l. contra. inſti. de aucto. tut. § neque. Sed intellige 2 illud, niſi competens iudex &c. vt hic habetur. facit enim tantum hic auctoritas 3 iudicis, quantum duas tutoris, ſic ff. de minori. l. ait prætor, §. quid tamen.

1 Inſormatã à iure & ab actis iudiciarijs. Fulgo. Sa. Al. & Iaſ. & vide de hoc Pan. & Feli. in c. paſtorali, §. præterea, ext. & offic. dele. & Iaſ. in §. ſi minus, inſt. de ac.

2 Sequitur Bart. Sali. & Pau.

3 Dic ꝙ hic iudex ſupplet defectum tutoris, quãdo ipſe eſt abſens vel non eſt. Sali. Pau. & Iaſ.

4 Idẽ B. & Sali.

5 Quãdo dubitat ſi potuit cõſulere peritiores vel non. Iaſ. & vide Barba. in c. cũ vniuerſorũ, de rerũ permu. vbi inquit ꝙ in his quæ ſunt iuris diuini & naturalis, & etiã ruſtico ſagaci non eſt parcendũ.

6 Illa lex nõ loquitur de ruſticitate, ſed de ſimplicitate militis. Iod.

7 Oẽs lecturæ approbãtur per Bar. & iſta magis placet ſibi & eã etiã ſequitur Salic. diſplicet tamen Ale. & Ia.

8 Iſta di-

Qvicunque.] CASVS: Olim non per quę libet verba petebãt bo. poſ. alicui delata in bonis agnatorum indiſtinctè, ſed verba ſolennia proponebantur, vt à ſyllaba cadens, à cauſa caderet, an iſtud hodie obſeruetur, quæritur? Reſpon. ꝙ nõ: ſed ſufficit quomodo velit ſuam uoluntatem declarare.

a Ruſticitatem.] id eſt iuris ignorantiã.

b Aliam rationẽ.] iuſtam. ſi ergo non petijt intra tempus ſtatutum per ignorantiam facti, non obeſt, 4 vt hic, & ff. de iur. & fa. igno. l. 1. ſed ignorantia iuris ſuccurrit 5 ruſticitati, ut ff. de iuriſ dict. omn. iudic. ſi quis id, §. doli. & de eden. l. 1. in fine, & ff. de iure delibe. l. ſi. na in princip. & in fin. 6 Vel dic ſecundo 7 non petijt, ſcilicet iudice ſedente pro tribunali. hoc enim non eſt neceſſe, vt infra l. proxi. & eſt ad hoc ff. eo. l. 3. §. pen. Vel dic 8 tertio non petijt cũ cum ſolennitate verborũ qua erat olim neceſſe peti, ut ff. de ori. iur. l. 2. §. oĩum, & ad hunc modum bene ſupponitur ſequens lex.

c Sãctio] ideſt hæc lex.

Vt verborum.] CASVS. Tria dicit. Primum quòd antiquæ ſolennitates quæ circa bonor. poſſeſ. agnoſcendam frequentabantur, hodie ceſſant. Secundo quòd qualiscunque proteſtatio bonorum poſſeſsio. agnoſcendæ apud iudicem propoſita hodie ſufficit: tempore antiquitus circa petendam bonorum poſſeſſio. ſtatuto obſeruando. Tertio dicit quòd ſi primus repudiet ante finem ſui temporis, ſequens verò negligat petere ſeu agnoſcere bonorum poſſeſſio. nam ſi non peteret, ſeu agnoſceret, nihilo minus tamen ſtatim ei cederet legitimum

poſſeſsionem. tunc enim emolumentum ſucceſsionis videtur ei prætorio iure quæſitum eſſe. VI. Id. Sept. Conſtantio & Maximiano Conss.

Ruſticitas, ignorantia facti, et alia iuſta ratio, impediunt currere tẽpus præfixum ad bonorum poſſeſſionem agnoſcendam. h. d. ſecundum primã lectu. vel ſecundum aliam: Non uitiatur petitio bonorum poſſeſſionis, licet fuerit petita iudice non ſedente pro tribunali, vel fuerit defectus ſolennitatis verborum. Alexander.

VIII. Imp. Conſtantius A. ad [illegible].

Qvicunque res ex parentum uel proximorum ſucceſsione iure ſibi competere confidit: ſciat ſibi non obeſſe ſi per ruſticitatem, a vel ignorantiam facti, uel abſentiam, vel quamcunque aliam rationem b intra p̃finitum tempus bonorum poſſeſsionem minimè petiſſe noſcatur: quoniã hæc ſanctio c huiuſmodi conſuetudinis neceſsitatẽ mutauit. Da. prid. Id. Mar. Heliopoli, Conſtantio A. & Conſtante Cæſ. Conss.

Hodie ſufficit bonorum poſſeſſionis agnitio facta coram iudice ſine eius decreti interpoſitione: dũmodo agnoſcatur intra legitimum tempus quod currit ſecundo ſtatim cum excluditur primus: & agnitio ſecundi intra tempus primi nondum excluſi, non præiudicat illi. hoc dicit ſecundum Salicetum. Vel ſic: Sicut excluſa eſt verborum inanium ſolennitas per titulum ſupra de formulis, & per l. præcedentem: ita excluditur ꝙ non ſit

A tempus.

d Excludimus.] Si habes, excludimus, 9 dic ut ſupra de formulis. l. 1. & 2. ſi habes excludimus, dic vt ſupra l. proxi. ſecundum vltimum modum.

e Captiones.] id eſt deceptiones.

neceſſaria petitio bonorum poſſeſſionis decernenda à iudice: ſed ſufficiat ſimplex agnitio coram quocunque iudice facta intra tempora à iure veteri præfixa: quæ tempora currunt ſecundo ſtatim cum excluditur primus. & agnitio ſecundi intra tẽpus primi nondum excluſi non nocet primo, nec ſibypſi. h. d. ſecundum omnẽ lecturam. Alexander.

IX. Idem A. ad populum.

B] Vt verborum inaniũ excludimus d captiones, e ita hoc obſeruari decernimus, ut apud quemlibet iudicem, vel etiã apud duumuiros, qualiſcunque teſtatio f amplectendæ hęreditatis oſtendatur, ſtatutis priſco iure tẽporibus coarctanda: eo addito, ut etiam ſi intra alienam vicem, ideſt prioris gradus, properantius exeratur, g
C nihilo minus tamen efficaciam parem quaſi ſuis ſit vſa curriculis, h conſequatur. Da. Kalen. Februarij, Laodiceæ.

TITVLVS X.

QVANDO NON PETENTIVM partes petentibus accreſcant.

In ſucceſſionibus non petentiũ portiones accreſcunt petentibus. h. d. Salicetus. Vel ſic: Quando pluribus eſt debita bonorum poſſeſſio, & alter acceptat: alter vero temporis lapſu vel repudiatione excluditur: portio excluſi accreſcit ei qui acceptauit, ſi ille qui de iure prætorio a portione ſua erat
D *excluſus, non poterat de iure ciuili ſuccedere: & ſic per aliam uiam portionem illam conſequi. hoc dicit. Alexander.*

I. Imp. Gordianus A. Marthanæ.

f Teſtatio.] nec eſt opus aperire tabulas, 10 vt ff. de ſecun. tab. l. j. §. ſufficit, nec decretũ iudicis exigitur. & ſic videtur quòd nõ ſit opus hodie bonorum poſſeſſionem decretalem petere, ſed ſufficit coram iudice delatam agnoſcere, 11 vt ſupra de cura. fur. l. fina. § nos itaque: argumen. tamen contra infra communia de ſuc. l. 1. & ff. de exceptio. l. exceptiones opponuntur, in fin. ubi dicitur cum ſolennitate peti: ſed illæ per hanc corriguntur. 12

g Properantius exeratur.] ideſt petatur, 13 vel aperiatur 14 via petendi, aliàs exeratur, id eſt ad bonorum poſſeſſionẽ concurrit. & dic 15 properantius, id eſt properãter ante curſum anni: id eſt dicere, ſi primus repudiet ante ſuum tempus finitum: ſequẽs autem nolit ſtatim ſibi computari tempus: ſed finito tempore primi ac ſi nõ repudiaſſet, non poteſt hoc facere: ſed ſtatim incipit currere, ut hic, & in inſtitu. eodem §. fin. & ff. de ſucceſ. ead. l. 1. §. quibus, & argum. ad hoc ff. de acquir. hære. l. ſi quis hæres ita ſcriptus. Item argumen. ad hoc. ff. ad l. Iul. de adul. ſi maritus §. ſi negauerit, & l. quinquennium. Vel expone 16 ſecundo, ſi intra alienam vicem, id eſt ſi intra tempora primi petat ſecundus, ei nil præiudicat, ut ff. de bo. li. ſi filius qui patri, §. cum filius, & ff. de inoffi. teſta. l. filio, §. contra.

h Curriculis.] currit enim vſque ad annum vel centum dies, & eſt ad legem iſtam infra de leg. l. in legatis.

QVANDO NON PETENTIVM partes petentibus accreſcant.

Quia unus ex his quibus bonorum poſſeſſio defertur, quandoque excluditur 17 & accreſcit alijs: ideo de hoc ponit.

ſplicet ſi Al. & Ia.

9 Idẽ Ia.

10 Idẽ Sa. & Ial. & é de mente aliorum.

11 Et ſic hodie de iudicialis, & non decretalis ex mente Ia.

12 Et bene Bar. Sa li. & Iaſ.

13 Iſta expoſitio procedit tenẽdo ſm intellectum glo. Iaſ.

14 Iſta eſt melior & procedit tenendo primum intellectum glo. Ia.

15 Iſtã gl. ſequuntur oẽs ſcribẽtes hic. dicit tñ Iaſ. ꝙ non cõgruit text.

16 Iſta ẽt nõ cõgruit textui: iõ dic ꝙ agnita bonorũ poſſeſ. per cõſtitutũ ſcdo gradu intra tpa primi antequã primus eſſet excluſus, ideo excluſo & requiritur alia agnitio, ſec. Iaſ.

17 Per lapſum tẽporis & per repudiationem. Iode

18 Glo. ſequitur Cyn. & Sal.

Quotiens.]

Votiés [a] pluribus liberis, ceſſante legitima ſucceſsione, bonorum poſſeſsio defertur: beneficium edicti perpetui [b] quibuſdam omittentibus, [c] his ſolis qui bonorum poſſeſsioné agnouerunt, portionem non petétium accreſcere, [d] in dubium non venit. Da. Idib. Ian. Peregrino & Aemyliano Conſs.

TITVLVS XI.

DE BONORVM POSſeſsione ſecundum tabulas.

Donec cauſa falſi per appellationẽ diſcutitur, bonorum poſſeſſio agnoſci non poteſt. h. d. Bald. & Salic. vel ſic: Pendente lite ſuper viribus teſtamẽti, & per conſequens ſtante dubio an habeat locum bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas, non poteſt peti bonorũ poſſeſſio ab inteſtato. Alexander.

I. Imp. Alexander A. Vitali.

Pendente appellatione [e] à ſententia qua falſũ [f] teſtamentũ pronunciatũ eſt, incerto [g] adhuc an defunctus inteſtatus deceſſerit: proximitatis nomine bonorũ poſſeſsioni [h] locus non eſt. Dat. III. Kalen. Maij. Maximo II. & Aeliano Conſs.

Quotiens.] CASVS. Duobus fratribus emancipatis delata eſt bo. poſſ. vnus petit, alius repudiat, vel tempore excluſus eſt, an portio ſua alij accreſcat, quæritur? Reſp. q ſic. vel ſic: Si in bonis teſtatoris habẽtis quatuor liberos, eis vnde liberi deferatur bon. poſ. & duo petant, & duo repudiant, an repudiantiũ portio accreſcat petẽtibus, uel excludãtur tempore, quæritur? Reſpon. q ſic, reiecta agnatorũ ſucceſſione. q. d. quãdiu ſunt liberi, non habent locum agnati. vel pone in liberis petentibus maternã ſucceſſionem.

a Quotiens.] Caſus iſte [1] ponitur in liberis qui ſucceſſionẽ maternæ lineæ, non paternæ poterãt vẽdicare, & ſic nulla via amodo admittũtur, accipiãt alij vel non. Et ideo dicit, ceſſante ltima ſucceſſione, quia ſi lege xij. tabularum patri, vel alicui alteri de paterna linea ſuccedere poſſet, & nollet de iure prætorio admitti per vnde liberi, ipſe ſibi ex alio capite tanquã agnatus ſuccederet, cæteris excluſis, ut ff. de ſuc. edi. l. 1. §. ſed videndum. Ita tamen ſi cæteri eſſent in remotioribus gradibus [2] quam ipſe, & nullus alius eſt in eo capite vnde iſte eſt excluſus. nã qui erant in eodem capite, eum excludunt, ſi accipiant, cum ex eo capite quo quis excluditur, nunquam admittitur, vt inſti. de hæredi. quæ ab inteſta. §. admonendi, & ff. vnde cogna. l. legitimis, & l. octaui. Et quod dicit, bonorum poſſeſſio, ſcilicet vnde cognati, nam vnde liberi nõ datur [3] in bonis maternis, ut j. de ſuis & legi. hæred l. quotiens, nec ex lege xij. tabularum vocantur, ſed per prætorem, vt inſti. de ſucceſſio. cogna. in princ. Nec obſtat quod dixi ſupra titu. 1. l. 1. competere vnde legitimi. nam prout vellent [4] admitti ex ſenatuſconſulto Orfiſiano, habent vnde legitimi, prout cognati habent vnde cognati. & ſecundum hunc caſum & ſequentem dic, ceſſante legitima ſucceſſione, id eſt in quibus ceſſat legitima ſucceſſio. Vel pone ſecundo [5] in liberis emancipatis, quorum ſucceſſio non eſt legitima per legem xij. tabularum, vt inſti. de ſucceſſio. cogna. in prin. ſi ergo fuerunt tempore excluſi, cæteri admittuntur. ſi autẽ eſſent in poteſtate, & ſic eſſet legitima ſucceſſio, perpetuo admittuntur, [6] quia ſunt ſui & neceſſarij hæredes, vt inſti. de hære. quali. & diffe. §. ſui, ſi legitimo iure. id eſt ciuili velint ſuccedere, ut inſti. de perpe. & temp. act. in princ. & ſic fruſtra diceret alijs accreſcere. Item cũ inuiti accipiant, & ſic non repudiant, ergo nec tempore excluduntur iure ciuili, ſed de iure prætorio [7] ſecus, ut inſti. de hæred. qualit. & diffe. §. ſui. Vel dic tertio [8] q ſic de facto erat q ceſſabat legitima ſucceſſio. Idem tamen eſt ſi non ceſſaret. Vel planius [9] dic q legitimam appellat agnatos. Et dic ceſſante, id eſt reiecta. donec enim ſunt liberi, non habet locum vnde agnati, ut j. vnde liberi. l. ex teſtamento, & inſti. de hære. quæ ab inteſta. §. admonendi, & hunc verſum, ceſſante &c. pone in fine.

b Perpetui.] id eſt generalis, quo duo permittebantur, ſcilicet petere, & intra annum petere.

c Omittentibus.] ſcilicet repudiando vel tacendo, ut ff. eo. l. 3. in fine, & l. ſequenti.

d Accreſcere.] ſed an ipſo iure, ut non habeãt neceſſe plus petere, an verò petent ſicut ille erat petiturus, in cuius locum ſuccedunt? Reſp. [10] diſtingue, ſi enim eodẽ iure admittebantur: ipſo iure accreſcit. ſi diuerſo, tunc ſecus, vt ff. de bo. poſſ l. ſed cum patrono, in princ. Item nunquid inter hæredes de iure ciuili accreſcit? Reſpon. ſic, [11] vt infra de cadu. toll. §. his ita, & ff. ad Teſtul. l. j. §. ſi nemo, & eodem modo, vt non ſit neceſſe iterum adire ſi eodem iure admittebãtur, niſi in caſu, [12] quando ſeruus meus pro parte pure, & pro parte ſub conditione fuit inſtitutus, & iuſſu meo ſtatim ex pura inſtitutione adiit. nam iterum oportebit adire [13] exiſtente conditione, vt ff. de acquir. hæredita. l. ſi ſolus. §. fina. Item pro qua parte accreſcit ſingulis? Reſpon. [14] pro ea, pro qua in prima admittebantur, vt infra de impu. & alijs ſubſti l j. Item nunquid etiam inuitis? Reſpon. ſic. argum. ff. de acquiren. hæred. l. cum hæreditate, [15] & infra de cadu. tollen. l. j. §. his ita, in prin. §. & facit. ff. de ſuis & legi. l. ſi ex pluribus, & ff. de bo. poſſ. l. ei qui admiſit. & ff. de inoffi. teſta. l. ſi proponas. §. ſi. & infra de iure deliber. l. quidam. [16]

DE BONORVM POSSESSIONE &c.

Suprà dixit de bonorum poſſeſſione in genere: nunc ponit [17] in ſpecie.

Pendente.] CASVS. Fecit quis teſtamẽtum, & extraneum inſtituit, & arguitur de falſo. lata ſententia, quòd ſit verum, vel falſum, non curo, appellatum eſt. Pendẽte appellatione elapſum eſt ſpatium centum dierum, vel decem annorum. quæritur, an decennium currat, cum poſſit petere bon. poſſeſ. vnde agnati vel cognati? Reſpond. quod non poteſt ei imputari cur non petat interim dum dubitabatur de veritate teſtamenti. Vel dic ſic, deceſſit quis extraneo hærede inſtituto. proximus agnatus arguebat teſtamentum de falſo, & ſecundum eum pronunciatum eſt, appellauit. an pendente appellatione poſſit agnatus petere bonorum poſſeſ. quæritur? Reſpon. quòd non, cum incertum ſit iudici appellationis an inteſtatus deceſſerit ante confirmationem primæ ſententiæ.

e Pendente appellatione.] ſ. interpoſita à ſententia.

f Falſum.] legitimo agente contra ſcriptum.

g Incerto.] ſcilicet exiſtente, id eſt quia incertum eſt adhuc an &c. & ſunt ablatiui abſoluti.

h Bonorum poſſeſſioni.] vnde cognati, quia quandiu poteſt eſſe ex teſtamento &c. vt ff. de reg. iuris. l. quandiu. Item quia nil eſt [18] innouandum pendente appellatione, vt ff. nil inno. ap. pen l. j. Tertia [19] ratio eſt per l. ſupra titu. j. l. quandiu. Sed nonne hic diſtinguitur, vt dicitur. ff. de acq. hær. l. cum falſum. vt ſi dicatur inſtitutus feciſſe falſum, cum ſciat ſe non feciſſe, poſſit adire ſi alius non poſſit? Reſpon. non: [20] ibi enim erat aditio, quæ conſiſtit in nuda voluntate, quod põt facere, cum habeat bonam conſcientiam. bonorum autẽ poſſeſſionem conſequi non põt quis, niſi certũ ſit iudici teſtatorem deceſſiſſe teſtatum, vel inteſtatũ. cum ipſe habeat decernere bonorum poſſeſſionem ſm antiqua iura, vel ſecundum noua neceſſe ſit ad minus quod voluntas

1 Licet iſta caſus poſitio defendat à Pau. Ale. Fulg. diſplicet tñ Pe. Cy. Iaco. But. Ba. B. An. Co. & Ia. ſecundum Iod.

2 Iſtud eſt diuinare ſecundum ſcrib. hic.

3 Et bene Paul. Ale. & Iaſ.

4 Iſta defenſio placet Cyno & Bar. diſplicet tñ Cor. & Ia.

5 Sequunt Odo. Cy. Albe. Pau. & Ia. intelligẽdo generaliter I filiis emãcipatis, & in poteſtate, qui expreſſe vel tacitè ſunt excluſi ab hæreditate paterna

6 Id eſt intra ſpatiũ 30. annorum. ſecus pòſt, ſecundum Iaſ. quãuis ſecũdũ Bal. & An. ſit iſta gl. ſingularis. Ia.

7 Notabilis glo. ſm Bar. P. Al. & Ia. cõtra Bal.

8 Reprobatur Cy. Ba. Sal. P. Al. & Iaſ. eſt tamen ſingularis ſm vnum effectũ, q ex verbis narratiuis facti non eſt licitũ arguere. Lu. de Roma. in authen. ſimiliter. j. ad l. Falci.

9 Sequunt

Cy. B. Ange. & Ale.

10 Idẽ B. Pau. Alex. & Iaſ.

11 Et bene, ſm pdic. ſcribẽ.

12 Ille caſus loquit in alio iure accreſcendi, qd euenit ex diſpoſitione hominis, hic ex diſpoſitione legis, ſecũdũ Ia.

13 Ratione iuſſus domini, non ratione iuris accreſcendi, ſecundum eundem.

14 Idem Bar. Salic. Paul. Ale. & Iaſ.

15 Ille tex. nõ pbat, ſed ponit caſum in quo nõ habet locum ius accreſcendi hærede inuito. Ale. & Iaſ.

16 Male allegat illã. l. quia ibi hẽt plures partes ex aſſignatione teſtatoris, ſecundũ Iodo.

17 Iſta cõtinuatio ẽ de mente oium ſcriben. ſecundũ Iodoc.

18 Idẽ pẽdente dubio an appellatio ſit admittẽda, & etiã idẽ pẽdente cã nullitatis. Iaſ.

19 Iſtæ tres rõnes approbãt per Iaſ. & ſũt de mẽte aliorũ ſcriben.

20 Idem

Bar. Bald. Alc. Paul. Cor. & Ia ſin.

voluntas declaretur in præſentia iudicis: certus autem non eſt, donec quæſtio ſal ſi ventiletur, ut ſ. ti. 2. l. quandiu, & facit j. communia de ſuc. l. antequam.

ADDITIO Bart. hic dicit idem hodie in bonorum poſſeſſione, quod in aditione hæreditatis, quia hodie ſufficit ſola agnitio ſine decreto, ut ſ. tit. 2. l. fina.

Ubi teſtamentum in ſcriptis conditum eſt, habet locum directa bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas. Si autem teſtamentum fuit conditum ſine ſcriptis per nuncupationem, tunc habet locum bonorum poſſeſſio ſecundum nuncupationem, ſeu bonorum poſſeſſio ſecundum tabulas utilis. h. d. tex. cum glo. Alex.

Bonorum] CASVS. Certũ eſt ꝙ hæredi inſtituto datur bonorum poſſeſ. ſecundum tabu. ſi teſtamentum factum ſit in tabulis, ſiue in chartis, ſiue in membranis. ſed qualiter dãda eſt bonorum poſſeſſio? dicitur in litera. Vel ſic: Quis petere poteſt bono. poſ. ſecundum tab. quæritur. Reſpondetur ꝙ ille cui defertur ex teſtamento ſolenniter facto, in quo teſtes adhibiti ſunt, & non ſubſcripſerunt: ꝙ quadam ſolennitate deficiente, iure dicet deferri bonorum poſſeſſio ſecundum nũcupationẽ, vel utilis ſecundum tabulas.

II. Imp. Gordia. A. Cornelio.

BOnorum quidem poſſeſſionem ex edicto prætoris non niſi ſecundũ eas tabulas quæ ſeptem teſtiũ ſignis [a] ſignatæ [b] ſunt, peti poſſe, in dubiũ non venit. Verumſi eundem numerum affuiſſe ſine ſcriptis teſtamento condito, doceri poteſt, [c] iure ciuili teſtamentum factum videri, ac ſecundum nuncupationem [d] bonorum poſſeſſionem [e] deferri, explorati iuris eſt. PP. xij. Kalen. Martij, Attico & prætextato Conſs.

TITVLVS XII.

DE BONORVM POSſeſſione contra tabulas, quam prætor liberis pollicetur.

a Signis.] ideſt ſigillis, ut ff. eo. l. cum tabulæ. ſubſcriptiones eſſe ibi etiã debẽt, & alia quæ in teſtamento in ſcriptis cõdito ſunt neceſſaria, ut inſti. de teſta. or. §. ſed cum paulatim.

b Signatæ.] ideſt ſigillatæ.

c Doceri poteſt.] duobus vel tribus teſtibus ſm H. [1] & Gulielmum, ut ff. de teſti. l. ubi, & ar. de fid. inſtru. l. 1. & hoc ideo, quia dubitatur de ſolennitate tãtũ, ſicut aliàs inſtitu. de fideicom. hære. §. fi. ubi aũt dubitatur de uolũtate, ſeptem ſunt neceſſarij, quod improbo oino, qa non poteſt eſſe de ſolẽnitate quæſtio, quin ſit de voluntate. nam ſi bonorum poſſeſſionem ſecũdum tabulas petas, probare debes [2] vij. teſtes corã teſtatore fuiſſe: & ideo ut te hæredem inſtitueret, ſicque inſtituit. Cum hoc autem probas, voluntatẽ defuncti probas: quare ſufficiũt. Item, ſi hoc non probas, bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas non habebis. pro nobis eſt j. de fideicommiſ. l. quæſtionem, in fine, & j. de codicil. l. ſi quis agere, § fin. Nec obſtat quod dicunt aliud de voluntate, & aliud de ſolennitate, ut in legato quod confitetur hæres relictũ, ſed non ſolenniter: quia & tunc eſt de uoluntate ſolenni quæſtio, an teſtator voluerit teſtari, & ſolenniter ſit teſtatus, ſm Bul. Tu diſtingue [3] ultra, an factũ velit probare, & tunc per duos, & an ſit factum, & tunc per ſeptem. Sed primum probare parum prodeſt: qa adhuc non dabitur propter talem probationem ſecundum tabulas, ſed retardaẽ aditio ab inteſtato, ut ſ. l. px Acc.

d Nuncupationem.] quæ etiam dici poteſt utilis ſecundum tabulas.

e Bonorum poſſeſſionem.] ſecundum tabulas.

DE BONORVM POSSESSIONE. &c.

Quare prætereuntur [4] quandoque liberi à parentibus, idem de hoc dicit. Sed quare hic titulus ponitur poſt præcedentem, cùm in digeſtis ſit econtra? Reſpon. [5] hic conſiderauit dignitatem. eſt enim dignior ſecundum tabulas quæ datur ex uoluntate, quàm contra tabulas quæ datur contra voluntatem, ut ff de bono. poſſ. l. ſi cum patrono, ſed in ff conſiderauit ordinem decernendarum cauſarum prius enim competit contra tabulas, & niſi conſtet eam peti non poſſe, non poteſt peti ſecundum tabu. ut ff de ſecund. tabu. l. [illegible] expectanda, & ff eo. l. illud, § fin.

[1] Cuius opinio cõmuniter eſt reprobata: niſi tẽt factus cõtractus in teſtamẽto, uel eſſet perdita ſcriptura publica confecta ex eo. Pa. Ale. & Ia.

[2] Iſta eſt uera ſecũdũ eoſdẽ.

[3] Iſta nõ tenetur ſecundum Bart. Bal. Pau. Ale. & Iaſ.

[4] Iſta cõtinuatio approbaẽ per doct.

[5] Idẽ ſcribẽtes hic.

Rupto teſtamento per bonorũ poſſeſſionem contra tabulas, adhuc debẽtur legata relicta liberis & parentibus, ſeu alijs coniunctis perſonis in edicto prætoris expreſſis: Alexander poſt Baldum, & Salic.

I. Imp. Alexan. A. Ruſo.

LIberi, [f] contratabulas parentum bonorũ poſſeſſione admiſſa, [g] ſolis parentibus & liberis [h] legata [i] pręſtare ſecundum edictum [k] debent. PP. iiij. Idus Octob. Maximo. ij. & Aeliano Conſs.

Liberi.] CASVS. Fecit aliquis teſtamẽtum, inſtituit extraneum hæredem, liberis ſuis prætеritis, parentibus reliquit legata, vni liberorũ data eſt bono. poſſeſſio contra tabulas, quæritur, an legata debeantur? Reſpondetur ꝙ ſic, parentibus. Vel ſic: ſi extraneo hærede inſtituto, alicui prætеrito vel exhæredato delata ſit bonorũ poſſeſſio cõtra tabulas, an legata alijs perſonis relicta debeãtur quàm coniunctis, quæritur? Reſpon. ꝙ non: quod hodie uerum non eſt, ut j. de liber. præte. authen. ex cauſa, quæ eſt contra. ſed hoc per illud corrigitur.

Natiuitate poſthumi præteriti, teſtamentum rumpitur ipſo iure: & nihilo minus intentari poteſt bonorũ poſſeſſio contra tabulas: quæ ſi petita fuerit, ceſſare facit bonorum poſſeſſionem ſecundum tabulas. hoc dicit. Bal. Sal. & Al.

II. Idem A. Claræ.

POſthumo nato, ꝙ neque hæres [l] inſtitutus à patre, neque nominatim [m] exhæredatus eſt,

f Liberi.] ſcilicet prætеriti.

g Admiſſa.] ideſt petita & habita.

h Et liberis.] & quibuſdam alijs perſonis, [6] ut ff. e. l. 1. & 3. & l. uirilis, §. fi. & ff de vſufr. l. ſi extraneo, in prin. quæ ſunt contra. Et nota ꝙ lex iſta non vr̃ hodie habere locum, [7] nam irritato teſtamento quo ad inſtitutionem, cætera manent firma, ut j. de libe. præte. vel exhæ. authen. ex cauſa. Item contra j. de fideicommiſſ. l. quidam. ſolu. ut ibi.

ADDITIO Dic ꝙ ibi erant relicta legata ab emancipato præterito, hic ab inſtituto. Bar. Bal. Pau. Ale. & Ias.

i Legata.] ſcilicet relicta ab extraneo hærede inſtituto.

k Edictũ.] qđ ẽ ff. de leg. præſ. cõtra tab bo. poſ. pe. l. j.

l Poſthumo.] CASVS. Si teſtator vxore prægnante relicta, neque inſtituit neque expreſſe exhæredauit poſthumum, poſthumo nato rumpitur teſtamentũ ipſo iure, de iure ciuili, hoc eſt abſque conditione ſeu bo. po. pet contra tabu. hoc in prima. Secundò dicit ꝙ iſte tor petat bonor. poſſ. contra tabu. & ſic quaſi huic iuri ſeu priuilegio iuris ciuilis uelit renunciare, vt hac uia non prima, irritet teſtamentum de iure prætorio, propter quod prætorio iure tenet teſtamentum, & prætorio irritari poteſt, quia ſicut prætor non potuit facere hæredem, ita non potuit facere ut quis deſinat eſſe hæres. Vel ſic: aliquis fecit teſtamentum, nulla facta mentione eius qui fuit in vtero uxoris ſuæ, qui tandem natus eſt: teſtamentum rumpit, ſi nomine illius petita ſit bonorum poſſ. quod nihil eſt.

Neque hęres] ſed & hæres inſtitutus cõmittente alio edictum, poteſt petere, ut ſ. eo. l. ſi poſt mortem, in fi.

m Nominatim.] nã nolatim & olim & hodie pot exhęredari, licet olim aliter poſſit exhæredari poſthumus ſ. inter cæteros: hodie aũt inter eos nulla eſt dria, [8] vt iſti. de

[6] Similibus. Nam hic dictio taxatiua nõ excludit cas' ſimiles, ſed diſſimiles tantum. Pa. Alex. & Ias.

[7] Immo habet locum in omnibus caſibus in quibus nõ conſeruãtur legata ex diſpoſi tione dictæ auth. ſm eoſdem.

[8] Idẽ Ba. Bal. Salic. & Iaſ.

[9] Iſta eſt de mente ſcribẽtiũ.

de exhære.lib.§.1.& 2.& 3.& 4.& ↄ.de lib. præt.l.ſi §. A ſi.Itē no.hic ꝙ neq; inſtitutus,neq; exhēdatus habet cō tra tabulas,vt hic,& ff.eo.l.1.ſi modo rite eſt exhēdatus & purè & ab omni gradu: aliàs ſi ab vno, cōtra ſequētē petet bonorū 1 poſſeſſionē nō accipiente ea primo gradu,ut ff.eo.l.non putauit.§.1.2.& 3.& de libe.& poſthu.l.& ſi pepercit. idem in præterito, quādo pro exhæredatione habetur præteritio, vt inſtitu. de exhæred.lib.§. mater.& ideo dicit lex non habere locum : contra tabulas in teſtamentis fœminarū, vt ff.e.l. illud.§. ad teſtamenta.

1 Idē ſcribētes.

Bonorū poſ. cōtra tab. quib. detur.

2 Idē Sal. Ale.& Ia.

teſtam̄ rumpitur.[a] Et ſi contra tabulas bonorum poſſeſſio infantis nomine à tutore petita[b] eſt: ſecūdum tabulas[c] bonorum poſſeſſio locū habere non poteſt. Dat.Kal.Mart. Iuliano II.& Criſpino Cōſſ.

TITVLVS XIII.

DE BONORVM POSſeſſione contra tabulas liberti,q̄ patronis libertisque eorū datur.

Etiam patronus qui ex neceſſitate manumiſit: ſi fuit à liberto præteritus, habet bonorū poſſeſſionem contra tabulas,per quam auocat ab hærede ſcripto legitimam portionē tātum, a qua excluditur per operarū & munerum exactionē.hoc dicit cū.l.ſequen.Alexāder poſt Baldum & Salicetum.

I. Imp. Gordian. A. Heracliano.

Licet[d] ex cauſa[e] fideicō miſſi manumiſſus ſit is quē ex voluntate patris cum ſorore C tua te manumiſiſſe proponis:[f] tamen ſi extraneos ſcripſit hęredes: partis[g] legitimæ contra tabulas eius bonorū poſſeſſionem petendo, vel contra nuncupationem, ſi teſtamentum ſine ſcriptis conditum eſt, intra tempora[h] edicto præſtituta eam partem poteris obtinere. PP. VI. Kalen. Decēb.Gordiano A. & Auiola Conſſ.

a Rūpitur.] de iure ciuili. ſed de iure prætorio dic id eſt rumpetur q̄tū ad contra tabulas.

b Petita eſt.] ſed qualiter poteſt dari contra tabulas, cum ſit nullum, vt ſupra l.proxi.& ff.de iniuſto,rupt.teſta.l.1.& quod nullum eſt rūpi nō poteſt,vt ff. de iniuſto rup. teſta.l.nā & ſi ſub cōditione.Reſpō.: licet ſit reſciſſum iure ciuili, ęquitate tamē prętoria eſt aliqd,vnde infirmatur eo iure quo ſuo ſiſtere fingitur. hac etiā ratione ſuus præteritus poteſt dicere nullū, & petere contra tabulas diuerſis reſpectibus, ut inſtra de lib. pręt.l.ſi.§. ſancimus itaq;,in fi.

3 Contrariū tenent oēs ſcribētes: quia vtroq; caſu eſt annullatum.

c Secundum tabulas.] quæ datur extraneo inſtituto. nā hic nō habebit. Sed nonne ſecūdū tabulas & contra tabulas ſimul habere locū poſſunt, vt ff.de leg.præſtā.l.is qui § ſed ſi ſcriptus, quæ eſt cōtra? Reſpō. ibi nō dicit quòd hæres ſcriptus petierit bonorū poſſeſſionē ſecūdū tabulas.hoc enim facere non poſſet. ſed dicit quòd adiuit hęreditatē, 4 quod de iure ciuili eſt intelligēdū. ſimul ergo locū nō habēt. D Arg.cōtra.ff.de bo.poſ.l.ſed cū patrono. Sed ibi eodem modo reſponderi poteſt. Sed litera aliquātulū repugnat. vnde poteſt dici 5 aliud in contra tabulas quæ dat patrono.& eſt ratio, quia non rumpit totū teſtamentū, ut ea quæ datur liberis, vt dicā ↄ. titu.1.l.1. in fin. gloſſ. Itē eſt contrarium huic.l.ↄ.de iur. delib.l.potuit.Sol.vt ibi.

4 Idē oēs.

5 Placet Bart.

DE BONORVM POSSESSIONE &c.

Occaſione bonorum poſſeſſionis quæ datur in bonis ingenuorum,ponit & de ea quæ datur in bonis libertorum. 6

6 Iſta cōtinuatio ē de mente omnium ſcribētiū.

d Licet] CASVS. Deceſſit quis filio & filia relictis hæredibus, quos rogauit vt Stichū manumitterent,& manumiſerunt. libertus ille deceſſit, & inſtituit extraneū hæredem,nulla patronis ſuis relicta portione legitima. quæritur,vtrum poſſit petere bono. poſſeſ.cōtra tabu. ſi teſtamentum factum eſt? Dicitur quòd ſic, vel per cōtra tabulas nuncupatam vel nuncupatiuam, quæ eſt vtilis bo.poſſ.ſi teſtamentum eſt nuncupatiuum.

d Licet.] libertus minor centenario poteſt exhæredare 7 patronum : ſi inteſtatus decedat, ſuccedunt liberi, ſi quos habet,quibus nō extantibus,admittitur patronus, at centenarius vel maior ſi inteſtatus decedat, ſuccedūt liberi ſi quos habet, illis deficiētibus ſuccedit patronus. qui ſi exhæredet patronū inſtituto extraneo,expugnat patronus teſtamentum, olim in dimidiā, hodie in tertiā, vt inſt. de ſuc lib § ſed noſtra, quod eſt ſpeciale in hac contra tabulas, vt pro ea parte tantùm expugnetur. nam in ea quæ datur liberis, ſecus, quia in totum, vt ff. de cōtra tabulas.l. ſi duobus § cū emācipatus alias eſt. l. cū emancipatus.

7 Gl. vult dicere, p̄cise. Ale. & Iaſ.

Patronus qđ ius hēt in bonis libertis.

e Ex cauſa.] ff. de bo lib.l.q ex cauſa.

f Proponis.] in nli.

g Partis.] olim dimidię,hodie tertię.

h Tempora.] ſcilicet c.dierum.

II. Imp. Anton. A. Aſclepiodoto

Patronus, liberti muneribus[i] electis[k] & operis,[l] à contra tabulas B bonorum poſſeſſione repellitur. Dat. XIII. Kalē. Mar. Viatore & Aemyliano Conſſ.

TITVLVS XIIII.

VNDE LIBERI.

Bonorum poſſeſſio vnde liberi, filios agnoſcentes pro rata facit hæredes. & donec eſt locus ſucceſſioni deſcendentium, nullus alius poteſt ſuccedere.& quouſq; ſperatur cauſa teſtati, ceſſat cauſa inteſtati.h.d. cum.l.ſeq.Ale.

I. Impp. Diocletia. & Maximianus AA. Stepedoni.

Si auus tuus relictis tribus emancipatis filiis deceſſerit, hique bonorum poſſeſſionem, Vnde liberi, acceperint: pro rata[m] portione hæredes[n] eos extitiſſe,[o] palam eſt. Dat. IIII. Nonas. * Maximo II.& Aquilino Conſs.

Patronus.] CASVS. Certum eſt quòd patrono cōpetit bo. poſ.contra tabu.liberti pro parte legitima. ſi autē poſtea accepit operas vel mercedē pro operis, vel munera, repellitur à bo pol. contra tab.liberti.

i Muneribus.] munus dicitur cum cauſa, donum ſimplex dū tamen nō ſit opera:vt ff.de verb.ſig. inter donū.

Munus,& donū quo differunt.

k Electis] i.exactis.

l Operis] reuēditis ſubaudi, ſecundum Azo.argu.ff.qui & à quib. ma.li.nō fi.l.ſi.§ his verbis.vel ſubaudi, ſcilicet exactis,prout plenè hoc notaut ſuprà de ope.lib.ſi quam,& ad hoc.ff de libe. ag.l. ſi quis à lib.§. ſi quis.immo ex ſola impoſitione, 8 quo ad contra tabulas,ſecundum Hugo. de Porta D Rauennata.

8 Diſplicet Alex. & Iaſ.

VNDE LIBERI.

Dixit de bonorum poſſeſſionibus quæ ex teſtamento ſunt, nūc de his quæ ſunt ab inteſtato Et not ꝙ illis datur vnde liberi,quibus contra tabulas: vt ff.ſi ta.te. nulla ex.l.1.§ veſtè. vnde in bonis maternis nō datur,vt infra de ſuis & legiti.l.ſi.

Bonorum poſſ. vnde liberi quibus detur.

Si auus] CASVS Deceſſit qs inteſtatus relictis tribus filiis emācipatis, quæritur,ſub qua forma petitur bonorū poſſeſſio, Vnde liberi ſuccederent? Reſpōdetur quòd omnes ſuccedunt æqualiter.

m Pro rata.] id eſt virili.nō in ſolidum, 9 vt ff. ſi pars hære peta.l.1.& ff.de ſecundum tabu.l.1 § pro qua.

9 Idē Bar. & Sal.

n Hæredes.] id eſt ſucceſſores, & loco hæredum conſtitutos. nam prætor 10 hæredes facere non potuit, quos ſolus vocauit, vt inſti. eo.§. quos autem.

10 Sequūt oēs ſcribē.

o Extitiſſe.] ex prætoris beneficio. nam ius ciuile 12. tabularū non cognoſcebat 11 emācipatos,ſed expellebat vt ex-

11 Sequit Bar. & Sa.

vt extraneos, vt inſti. de hęre. q̃ ab inteſt. §. emãcipati.

EX teſtamento.] Caſus. Deceſſit quis: ei ſucceſſit filius ſuus vel nepos ex teſtamẽto vel ab inteſtato, ei vult ſuccedere aliquis in vlteriori gradu, nũquid poteſt? Reſpon. quòd non.

a Nepote.] quem nemo præcedit.

b Nemo.] alius vlterior. Azo. qui non ſit in eadem paritate & æquitate, vt ſecum poſſit admitti, vt pronepos ex tertio filio, vt inſti. de hære. quæ ab inteſt. §. cum filius.

c Ab inteſtato.] niſi in militis teſtamẽto, cui licet pro parte decedere teſtato, ꝓ parte ĩteſtato, vt ff. de mili. teſta. l. ſi miles vnum. idem etiam in alio quandoq; contingit ex poſt facto, vt ff. de inoffi. teſta. l. circa, & l. nam & ſi. §. ſi filius.

1 Idem Bar. & Salice.

II. Iidem AA. & CC. Zoſimo.

EX teſtamento vel ab inteſtato exiſtente filio vel nepote[a] ſuo hęrede, nemo[b] poteſt ab ĩteſtato[c] hęres exiſtere.[d] Dat. III. Id. Mart. ipſis AA. & Conss.

Si nepos hæreditatem paternam repudiat, auitam hæreditatem qua patri delata eſt, conſequi non poteſt de iure ciuili, ſed per bonorum poſſeſſionem. Vnde liberi, de iure prætorio. h. d. Alex concor. Bal. & Salice.

d Exiſtere.] nã ſicut per teſtm̃, ita ꝓ ſuum hęredẽ quiuis alius excludit. 2 & facit. ĩ. cõmunia de ſucceſ. l. anteq̃.

2 Idem tenent B. B. Pau. & Ia.

QVi ſe.] Caſus. Aliquis habebat filium emancipatum, & ex eo nepotem emancipatũ. deceſſit primo auus ab inteſtato non adita hæreditate aui à patre, vel adita, non curo, ille nepos repudiat hęreditatem patris, & vult ſuccedere auo ſuo, quod poteſt. Dicitur, cum ſit incognitus à iure ciuili, non poteſt, ſed ex beneficio prætoris petere poteſt bo. poſ.

e Qui.] ſcilicet nepos.

f Inteſtatum.] quot modis accidat, dicitur inſtit. de hęred. quæ ab inteſta. in princi.

g Negat.] ſcilicet repudiando. ſecus ſi dicat 3 non ſum hæres, vel non adeo, vt ff. ad Tertul. l. filii. §. 1. & nota. ſ. de iu. & fac. igno. l. 2. quandoque tamen ponitur negat, 4 pro non dicit, vt ſupra de peti. hæred. l. ſi putas, in fin. l. Si ergo ponas nec filium nec nepotem in poteſtate aui fuiſſe, vel etiam nepotẽ tantum fuiſſe emãcipatũ, indubitãter obtinet q̃d hic dicit, vt inſt. de exhęreda. lib. §. emãcipatos. ſi ponas vtrũq; 5 in poteſtate, & tunc non admittitur vt ſuus, quia præcedit eum pater ſecundum Io. vt inſtitu. de hæred. qualit. & diffe. §. ſui. niſi in duobus caſibus, vt ff. de cõdi. inſti. l. ſi. & ff. e. l. ſcripto hærede, & de ſuis & legi. l. 1. §. ſciendũ. 6 ibi eſt vterque caſus. nec vt agnatus olim, quia inter agnatos non erat locus ſucceſſorio edicto, vt d. l. ſcripto. Sed cum hodie iure inſtitutionum ſucceſſoriũ locũ habeat in agnatis, videtur ꝙ etiam ſine bonorum poſſeſſione admittitur nepos, vt inſti. de leg. agn. ſuc. §. placebat. 7 & ſi poneres filium emãcipatum, nepotem in poteſtate retẽtum, videtur quòd ẽt nepos vt ſuus admittitur, ut inſti. de hære. quali. & diff. §. ſui. Sed in eo quòd dicit negat, ſcilicet ſecundum duos primos caſus, videtur nil intereſſe, neget vel non. nã aut accepit filius bona patris ſui adeũdo, ſit emancipatus uel non: aut non. primo caſu ſunt bona adeundo cõmixta, & quaſi vna habẽda eſt. unde nõ poteſt habere nepos bona aui, niſi omnia, ſcilicet aui & patris habeat, nec cum bonorum poſſeſſione vel ſine. ff. de acquiren. hæred. l. 1. in ſecundo nõ oportet quòd neget: quia duæ hæreditates ſunt, quod hic dicit fore neceſſe. ſed ſecundum Io. 8 reſpon. loquitur in emancipato filio non apprehendente bona patris, & ideo dicit, negat, quia vbi negat, nunquam per bonorum poſſeſſionẽ poteſt ſuſcipere facultates aui. ſed ſi contenderet ſe hęredem patris, poſſet in vno caſu, ſcilicet cum ſuus pater ſucceſſiſſet auo. nam eſſet hæres de iure ciuili. nam hæres hæredis &c. Item ſimiliter poteſt loqui in filio qui erat in poteſtate, & repudiauit bona patris, & ideo dicit, negat, quia ſi contenderet nepos ſe hæredem patris ſui, aliquo caſu haberet bona aui ſine bonorum

3 Idem B. B. & Ia. licet diſpliceat Ia.

4 Et bene B. B. Sali. & Ia.

5 Iſtam lecturam tenent. B. B. P. Salic. & Ia.

6 Iſta intra loquuntur ĩ ſucceſſione teſtamentaria. hic in ſucceſſione ab inteſtato. B. B. P. Sal. Alexã. & Ia.

7 Glo. ſequũt Bar. & quid dicant cæteri.

8 Diſplicet Bart. B P. & Ia. quoad tex. licet ſit uera in ſe.

A poſſeſſione, ſcilicet cum ſuus pater nõ abſtinuiſſet. nam hæres hæredis &c. 9 vt infra de hære. inſti. l. ſi. Item 10 ideo dicit maxime, quia de exiſtente in poteſtate magis dubitabatur, ſed tamen idem eſt in eo. l. nam tanquam ſuũ cõſtat eũ admitti nõ poſſe de iure ciuili, q̃a ſucceſſorium non habet locum in ſuis, vt ff. de ſuis & legi. hęre. l. 1. §. ſciendum. Item quia ſuus repudiare non poteſt de iure ciuili, inſtitu. de hæredi. qualita. & diff. §. ſui. Item alia ratione, quia alius præcedebat eum tẽpore mortis aui, puta pater, vt inſt. de hære. quæ ab inteſta. §. ita tamen. Item nec tanquam agnatus, quia ſucceſſorium ſimiliter non habebat locum in agnatis olim, vt inſtitu. de legi. agn. ſucceſ. §. placebat. Itẽ quia non erat proximior tempore mortis aui, vt inſtitut. de leg. agn. ſucceſſ. §. ſi plures. Tanquam cognatus conſtat quòd non poterat admitti ſine bonorum poſſeſſione, vt inſti. de ſucc. cog. in prin. ſed hodie tanquam agnatus 11 poteſt admitti, cũ ſucceſſoriũ habeat locũ in agnatis, vt d. §. placebat. Itẽ & tanquam ſuus, 12 cum & ibi detur facultas abſtinendi primo, & ſic deferatur proximo, & ſic habeat locum ſucceſſorium etiam in ſuis, vt inſti. de hære. qua. & dif. §. ſed his, & ff. de acqui. hære. l. neceſſariis.

III. Imp. Conſtantinus A. ad Leontium comitem. R. P. Oriens.

QVi[e] ſe patris poſt auum inteſtatum[f] defuncti negat[g] hęredẽ, mortui aui paterni ſuſcipere facultates[h] non põt,[i] maxime emancipatus, niſi per bonorum[k] poſſeſſionem ad huiuſmodi beneficiũ[l] peruenerit.[m]

9 In hoc glo. bene dicit ſecũdum mentem ſcribentium.

10 Iſta gl. vſque ad ſi. eſt gl. Hugo. ſecũdũ Bal. & alios.

† Al. inteſtato.

11 Et ſi agnatis tra[n]ſuerſalib[us], uel deſcẽdentib[us] repudiantibus hæreditatem. ſecus ĩ deliberantibus, vt in iſta. l. Alexã. & Iaſ.

12 Nihil eſt ſecũdũ Iaſ. in 16. col. & ita debet intelligi. B. in l. 1. §. poſt ſuos. ff. de ſuis & le. hęr.

B

h Facultates.] id eſt hæreditatem. 13 Hic autem quæritur, an filius filii emancipati conceptus poſt emancipationem, ſit agnatus auo? quod nego 14 omnino. nam iura agnationis per emãcipationem ẽt inter fratres tolluntur, vt ſupra de inoffi. teſt. l. fratres, niſi per Anaſtaſium, vt ſupra de leg. tu. l. 4. ergo inter hunc nepotem & auum non obſtat, ſi dicas quòd coniunctus eſt per maſculinum ſexum, ergo eſt agnatus. fallit enim in ſuis cognatis. tamen negari non poteſt quin ipſe emancipatus nepos vocetur per vnde cognati, vt inſti. de hære. quæ ab inteſt. §. admonẽdi. & lex expreſſim decidit quæſtionem, vt inſti. de ſuc. cog. 1. reſpon. & infra de legi. hære. l. meminimus. §. cum igitur, ſecundum Azo. Item quæritur, an vnde liberi detur patri in bonis filii emancipati inteſtati mortui? Reſpon. Pla. quòd ſic, vel vnde parentes impoſito nomine. quod ſtare non poſſe probo per locũ à partibus remotis. nã aut erat ſuus, aut emãcipatus. ſi ſuus, aut habebat caſtrenſe, aut quaſi caſtrenſe peculium, aut non. ſi habebat, & fecit teſtamentum, excluditur pater. ẽt exhęredatus, uel pręteritus: 15 ut ſ. de inoffic. teſta. l. ſi. ſed ſi non fecit teſtamentum, pater occupat iure peculii, 16 ut ff. de caſtren. pecul. l. 2. ſi autem nec caſtrenſe nec quaſi caſtrẽſe habebat, nec olim, nec hodie põt teſtari, cum oĩa ſint patris, 17 vt ĩ. de bo. quæ li. l. ſi. §. filiis aũt familias. cum uero eſt emancipatus, & non contracta fiducia, nil habet tunc pater, ut inſti. de le. ag. ſuc. §. ſi. ſi contracta fiducia, aut fecit teſtamentum, aut non. primo caſu ſi exhæredauit patrem, habet querelam. ſi præteriit, habet contra tabulas, ut ff. de inoffic. teſta. l. mater, & l. nam & ſi, & l. filio. §. contra. Si autem non fecit teſtamentum, cũ alius non præcedat patrẽ, pater habebit bonorum poſſeſſionem, vnde legitimi, vt inſtitu. de leg. ag. ſuc. § ſi. Sed certe & ſi habeat vnde parentes, vel vnde liberi vtilem, non eſt abſurdum, 18 & facit ad l. iſtam ſupra ſi vt ab hæred. ſe abſti. l. 2. & ff. de bo. lib. l. ſi ex patronis. §. ſi. & ſ. de inof. teſta. l. ſi quis filium. §. 1.

i Non poteſt.] ſcilicet de iure ciuili.

k Per bonorum.] i. ius prætoriũ, quia non de iure ciuili.

l Beneficium.] id eſt huiuſmodi bona.

m Peruenerit.] per vnde liberi, 19 alii dicũt per unde cognati,

C

13 Idem Iaſ. & eſt de mente aliorum.

14 Et bene, ſecũdũ omnes.

D

15 Hodie non competit ſibi q̃rela. Iaſ.

16 Immo iure hæreditario. Ia.

17 Fallum eſt ſecũdũ Ia. loquendo in aduẽtitiis quo ad proprietatem.

18 Iſtam partẽ gl. tenet B. B. Sali. Alex. & Iaſ.

19 Sequitur Bar. in fin. & Iaſ. in 8. col.

gnati, & unde agnati.

VNDE LEGITIMI, ET VNDE COGNATI.

Legitimi ſunt agnati, & etiã quidam cognati, qui in loco agnatorum ſunt, vt ſunt filij ſororis. Item vterini, vt infra de leg. hære. l. pe. & fi. Itẽ quia ex Orficia. vel Tertullia. admittuntur, vt ff. eodem. l. 1. § ſi & l. ſeq. Poſtquam ergo dixit de illa quæ datur liberis, dicit de illa quæ datur agnatis, & tertio de illa quæ datur cognatis. hic. n. eſt ordo, vt ff. ſitã. te l. 1.

ᵗ Sequitur ſcribẽ. hic.

Conſobrinorum.] CASVS. Deceſſit filius ſororis matris meæ, & volo adipiſci bona ſua: quæritur, an poſſim? Dicitur quod ſi nemo ſit ei proximior, poſſum ei ſuccedere per bo. poſ. vnde cognati. vel ſic, filij duarum ſororũ ſunt cõſobrini. ſi ergo vnus decedat ab inteſtato, an alius ei poſſit ſuccedere per bo. poſ. vnde cognati, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, ſi nullus ſit proximior. ſed ſi agnatus bo. poſ. petat dicendo ſe velle eſſe bo. poſ. petat eam per poſ. hære. peti. ut ff de poſ. hære. peti. l. 1.

ᵃ Cõſobrinorum.] conſobrini dicuntur ex duabus ſororibus nati, vt inſti. de gradibus. §. quarto gradu.

ᵇ Neceſſitudinis.] i. cognationis, vt ff. de iuſti. & iure l. fi.

ᶜ Eorum poſſeſſionẽ.] p vnde cognati.

ᵈ Perſequi.] vel per bonorũ poſſeſſionẽ hære. peti. vt ff de bo. poſ. l. j. & 2. vel vendicãdo res ſingulas, cũ ſis dñs factus per agnitionẽ, ² vt hic, & ff. de bono. poſſeſ. l. 1.

† In quibuſdam exemp. legitur, Cũ propius ſobrino, i. cõſobrina nati reb⁹ humanis inteſtato defunctum poo. &c. Conſobrini qui dicantur.

² Iſta gl. eſt de mẽte ſcribentium.

Dat. VIII. Idus April. Limenio & Catulino Cõss.

TITVLVS XV.

VNDE LEGITIMI, ET vnde cognati.

Cognati per lineam tranſuerſalẽ vt ſunt conſobrini, ſiue per lineam deſcendentiũ, vt ſunt nepotes ex filia ſuccedunt cognatis tam tranſuerſalibus, quàm aſcendentibus de iure prætorio per bonorum poſſeſſionem. Vnde cognati, hoc dicit cum duabus. ll. ſeq. Alexander.

I. Imp. Alexander. A. Vlpio.

Conſobrinorũ ᵃ tuorũ inteſtatorũ bona ſi ad prioris neceſſitudinis ᵇ neminẽ iure pertinuerint, tu q̃ eorũ poſſeſſionem ᶜ agnouiſti, perſequi ᵈ non prohiberis. Dat. III. Id. Aug. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

B

Ad hæreditatem natræ conſobrinæ. non peruenitur ſine bonorum poſſeſſione de iure prætorio. Sal.

II. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Zenoni.

C

Cum propiorem ᵉ † ſobrinum, id eſt natum à conſobrina rebus humanis inteſtatũ defunctum proponas, intelligis ſine auxilio bonorum poſſeſſionis eius te ſucceſſionem vẽdicare nõ poſſe. ᶠ Dat. VII. Kalend. Iun. Laodiceæ. AA. Conss.

D

Nepotes ex eadem filia nati ſuccedãt auo in viriis per vnde cognati. Sal.

Cum propiorem.] CASVS. Quidam deceſſit de filiis conſobrinæ meæ nullo condito teſtamento. Dicitur quòd ego ei ſuccedere poſſum per bono. poſ. & dicti ſunt conſobrini filij duarum ſororum, propiores ſobrini, filij conſobrinorum.

ᵉ Cum propiorem.] i. in quinto gradu à cõſobrina, qui reſpectu ſequentis dicitur ſobrinus propior. ſic dicitur vt inſti. de gradi. §. quinto & §. ſexto.

ᶠ Non poſſe.] cum non ſit tibi agnatus.

Nepotibus.] CASVS. De prædictis nepotibus ex filia quæritur qualiter ſuccedant auo ſuo materno? Reſpõ. quòd pro uirili portione, & iure prætorio, ſi ſint ex eadem filia.

ᵍ Nepotibus.] ex una filia. ſi autem ex duabus eſſent, ſuccederent in ſtirpem, ut inſti. de hære. quæ ab inteſta. §. cum autem.

ʰ Portione.] dic de iure honorario, ſ. per bonorum poſſeſſionẽ unde cognati. nã unde liberi eis nõ datur, ut ĩ. de ſuis & legiti. hære. l. fi. & q̃ ſit ratio, dic ut ibi no.

ⁱ Honorario.] non ſolum conſtitutionibus, cum deminutione tamen tertię partis quandoque, ut inſtit. de hęre. quæ ab inteſt. §. itẽ vetuſtas, & ĩ. de colla. l. illam, ſed hodie cõtra, ut in auth. ibi poſita.

III. Iidem AA. & CC. Felici.

Nepotibus ᵍ aui materni pro virili portione ʰ etiam iure honorario ⁱ ſucceſſio defertur. Dat. Idib. Octobr. Sirmii. CC. Conss.

Probatio debet eſſe de neceſſario concludentibus. ad hoc allegatur ſecundum Baldum & Salicetum. Vel ſic: Ad probandum quem eſſe hæredem defuncti, non ſufficit probare ꝙ poſſideat bona hæreditaria ipſius defuncti. Alexan.

IIII. Iidem AA. Syriſtæ.

Non hoc, ᵏ an tenuerit ˡ quis res hæreditarias, necne, † ſine volũtate acquirendæ ſibi hæreditatis, quærendũ ᵐ eſt. ſed an admiſerit ⁿ hæreditatem, vel bonorum poſſeſſionẽ. Dat. XI. Kal. Ian. Sirmii. CC. Conss.

† Alc. li. 1. diſpũ. ca. 7. uerba hęc, ſine uoluntate ſibi acquirendæ hęreditatis, abũdare dicit, & cancellis eſſe inducenda.

Linea cognatorum non poteſt ſuccedere niſi de iure prætorio per bonorum poſſeſſionem, quam nemo inuitus agnoſcere compellitur. Alex. concor. Bald. & Sali.

Non hoc.] CASVS. Si mihi delata eſt bo. poſſeſ. ex aliquo capite, & eam tenui animo deliberãdi, an eam uideat agnouiſſe, quęritur? Reſpõ. ꝙ no. Quòd ſi eam agnouerim tantũ ſine corporali apprehenſione, an mihi ſufficiat, quæritur? Dicitur ꝙ ſic.

ᵏ Non hoc.] ſi dubitet an quis ſit bonorum poſſeſſor, nõ inquiritur an poſſideat bona uel non, ſed an petat decretalem. & iſte eſt caſus.

ˡ An tenuerit.] id eſt ſi poſſedit etiã de facto.

ᵐ Quærendum.] not. ergo quòd non pbat hoc eſſe quod ab hoc contingit abeſſe, quia plerumque abeſſe contingit, id eſt quem non eſſe hæredẽ, licet apprehendat. ideo non ſequit, ſi apprehendit, ergo eſt hæres, ut quia eſt prædo. & cõtra adire poteſt etiã ſi nihil attingat, ut ff de acqui. hæredi. l. pro hęrede, ĩ prin. & l. gerit pro hærede, & infra de iure deli. l. ſi auia, & l. ſi ſorori, & ff. de rei uẽdi. l. ſi ager, in fi. & ſunt ſimilia huic generali multa quæ notaui ſ. de proba. l. neque natales.

ⁿ An admiſerit.] i. adiuerit, uel agnouerit.

V. Iidem AA. Platoni.

Certum quidem eſt. cognationis iure citra admiſſionem bonorũ poſſeſſionis neminem poſſe ſuccedere: ᵒ defuncti † vero cognati ᵖ ſuccedere nolentes, bonorum poſſeſſionem petere non vrgentur. ᑫ Dat. XII. Kalend. Mart. Sirmii CC. Conss.

† defuncti.

Certum eſt.] CASVS. Si mihi delata fuerit bono. poſſeſ. in bonis cognati de iure prętorio, certe non poſſum ſuccedere niſi ea petita & admiſſa, quã admittere nõ cõpellor. Vel ſic: Nõ poſſum ſuccedere alicui iure cognationis, niſi petierim bono. poſ. à iudice. ſi autem petere nolo, non compellor.

ᵒ Succedere.] de iure prętorio, uerum eſt, ſed per auth. ſecus.

ᵖ Cognati.] nominatiui: ſed defuncti, eſt genitiui ca⁹.

ᑫ Non urgentur.] ut ff. de bono. poſ. l. 3. §. inuito, & infra de iure deliber. l. nec emere. Et not. hic tria. Primo uſq. ad quem gradum datur agnatis & cognatis bonorum poſſeſſio? Reſpon. uſque ad 10. agnatis. & uſque ad 7. ³ cognatis & quibuſdam perſonis de ſeptem, ut inſti.

³ Immo uſque ad 10. ſecundũ docto. hic.

inſtit. de ſucceſſ. cog. §. fin. & ff. vnde cog. l. 1. §. hæc au A tem. Secundo quot ſunt bonorũ poſſeſſiones? Et dic ꝙ hodie ſunt ſex ordinariæ, ſeptima extraordinaria, quæ datur quoties ex nouis legibus datur hæreditas ex teſtã, vel ab inteſtato, ideoq; dicit extraordinaria, 1 q̃a nõ habet certã ſedẽ ex teſtamento, vel ab inteſtato, vt inſti. eo. §. decima, in fi. §. & §. ſeptima. Prædictarum autem ſex, ſunt duæ ex teſtamento, quatuor ab inteſtato. Ex teſtamento ſecundum tabulas, & contra tabulas, quę dicitur ex teſtamento, non quia nitatur ſecundũ tabulas, immo contra tabulas. ſed ideo q̃ non habet locum niſi facto teſtamento, vt inſti. eo. §. ſunt autem. Quatuor ab inteſtato, vt Vnde liberi, & Vnde agnati, & Vnde cognati. de quibus duabus dicit hic titulus, licet leges ſub eo poſitæ de cognatis dicant. Item Vnde vir & vxor, ſed olim aliæ plures erant inſertæ, ut habes hic, & inſtitu. eod. §. & cum de teſtamentis, vſque ad. §. ſeptima. Præter has. 7. ſunt tres 2 etiam hodie, quæ non tribuunt ius in proprietate, ſed in poſſeſſione tantum, vt Carboniana, & quæ datur ventri, de quibus dices infra de Carbo. edic. l. 1. Item quæ datur gratia agnoſcendæ litis, vt ff. de inoffi. teſtamen. l. Papinianus. §. 1. & ſ. de inoffi. teſtamen. l. 2. Tertio not. an ſint ſublatæ bonorum poſſeſſiones per noua iura. quod quidam dicunt, ſed eſt falſum, niſi in duabus. Dic ergo quod eundem locum tenent hodie, quem olim. nã ſecũdum tabulas nec olim nec hodie eſt neceſſaria, cum detur ſcripto petitio hæreditatis, & poſſit adire de iure ciuili, niſi in tribus caſibus. 3 Primus eſt ff. de iniuſto teſta. l. poſthumus, quando poſthumus, qui rumpit, deceſſit viuo teſtatore. Secundus, inſtitut. quibus mo. teſta. in tit. §. non tamen. vbi capitis deminutione teſtamentum fuit infirmatum, ſed tempore mortis inuenitur ſui iuris. Tertius ff. de ſecundum tabu. l. 2. §. ſi ſub conditione, vbi etiam pendente conditione, petitur bonorum poſſeſſio. In his tribus etiam hodie eſt neceſſaria. Contra tabulas autem, ſicut olim fuit, neceſſaria, ſic & hodie, 4 & eiſdem datur perſonis, quas habes ff. de contra tabu. l. 1. Vnde liberi, fuit olim neceſſaria emancipatis, vt ſ. qui admittit ad bono. poſſeſ. poſſunt. l. emancipata, ſed hodie non eſt, vt in authen. de hæredi. ab inteſta. §. 1. colla. 9. Vnde legitimi, nec hodie nec olim 5 erat neceſſaria, cum ex. l. 12. tabularum ſuccederent, vt inſtitu. de legit. agna. ſucceſ. in prin. Vnde cognati, fuit olim neceſſaria, vt ſ. eo. l. 2. ſed hodie non eſt, vt in authen. de hære. ab inteſt. §. nullam. Vnde vir & vxor, & hodie & olim eſt neceſſaria, vt ĩ. vnde vir & vxor. l. 1.

Bonorũ poſſeſſiones ſunt ſeptem.

1 Idẽ Sa. Alexã. & Iaſ.

2 Idem B. & alii.

Bonorũ poſſeſſiones an ſint hodie ſublatæ.

3 Idem Bart. Bal. Sal. & Iaſ.

4 Quid do cauta præteritionis apponitẽ, ſecũdũ omnes ſcribẽtes.

5 Immo Salicet. & Iaſ.

ADDITIO. Videas Ange. Are. inſtitu. de exhære. liberorum in princi. qui ponit. 21. caſus, in quibus hodie eſt neceſſaria bonorum poſſeſſio. Et aduertas, quia multum refert, an quis de iure ciuili poteſt adire hæreditatẽ, vel an de iure prętorio hoc per bonorũ poſſeſſionẽ facere debeat: quia priori caſu hoc licet vſque ad triginta annos, vt l. licet, cum ibi no. ĩ. de iure delibe. Poſteriore vero, ſi quidem eſt de liberis, ad annum tantum, ſi extraneus, ſolum ad centum dies, vt l. 1. §. 1 ff. quis ordo in bono. poſſeſ. ſeruetur.

TITVLVS XVI.

DE SVCCESSORIO edicto.

Excluſo primo, vel priore in ordine, admittitur ſequens in gradu, vel in capite. Bal. & Sal. Vel ſic Si primus in ordine non agnouit bonorum poſſeſſionem, admittitur ſequens per ſucceſſorium edictum. Sa.

I. Imp. Alexander A. Iuliano.

S I mater tua propter furorem ſuũ B patrui ſui a bonorũ poſſeſſionem b nõ accepit, c tu filius eius d ad eorundẽ bonorum patrui e magni poſſeſſionẽ f ex edicto, g quo prioribus non petentibus, ſequentibus permittitur, admiſſus es. PP. III. Idus Decembris, Maximo. II. & Aeliano Cõss.

Si primus non agnouit bonorum poſſeſſionem, vel agnouit, ſed non vt debuit, ſequens admittitur per ſucceſſorium edictum. ſecus ſi agnouit vt debuit. Alex. Bal. & Salic.

DE SVCCESSORIO EDICTO.

Quia in prædictis bonorum poſſeſſionibus locus eſt ſucceſſorio edicto, ideo de eo dicit, 6 Et nota quòd quandoque eſt de capite in caput, vt deficiente capite liberorũ, admittantur agnati, & deficientibus agnatis, tũc cognati, & vltimo vir & vxor: vt ff. ſi tabulæ teſtamen. nul. exta. l. 1. quandoque de gradu in gradũ, quãdo plures perſonæ ſunt in eodem capite nam deficiẽte prima, admittitur ſecunda, vt ff. eodem l. 1 §. quibus. Item nota quod hic titulus propter creditores eſt indultus, ne longa mora eis fiat, 7 vt ff. eodem l. 1 in principio. Sed videtur quod parum valet hoc auxilium legis creditoribus, cum multi anni poterunt currere ante quam omnes liberi in infinitum habeant annum pro quolibet gradu: & agnati vſq; ad decem, & cognati ad ſeptem, & quilibet habet centum dies. Reſpond. hoc raro contingit, quod quis tot habeat. Item dico etiã intra tempora primi interrogari ſequẽtes à creditoribus, an admittẽ. argu. ff eo l. 1. §. ſanè. Item ſic fit & albi, vt ff. de curato. bonis dan. l. 1. Item no. quod in ſuis non erat locus ſucceſſorio de iure ciuili, de gradu in gradũ, vt. ff. de ſuis & legitimis l. 1. §. ſciendum & eſt ratio, quia primus repudiare non poterat, ſed hodie poteſt, vnde habet locum ſucceſſorium edictum, vt inſti. de hære. quali. & diffe. §. ſui. eadem ratione nec de capite liberorũ in agnatos olim. Item nec in agnatis habebat locũ de gradu in gradum, per l. 12. tabularũ: ſed hodie ſic, 9 vt inſti de leg. agna. ſucceſ. §. placebat.

6 Placet B. B. P. Ale. & Ia.

7 Sequuntur Iaſ. & Bar. licet Pau. aliter dicat.

8 Sequuntur Bald. Alexa. & Iaſo. licet Pau. contra.

9 Et bene indubitanter in tranſuerſalibus. B. B. & Ale. hic.

S I mater.] CASVS. Delata fuit bonorũ poſſeſſio matri meæ in bonis paternis. in furore conſtituta, nõ petit bonorum poſſeſſio. vnde agnati, & ſic, excluſa eſt. an ego. qui ſum in ſequẽti gradu petere poſſim, quæ. tur? R. ñ. quod ſic, ex edicto ſucceſſorio, vnde cognati.

a Sui.] qui ſibi eſt agnatus.

b Bonorum poſſeſſionem.] vnde agnati.

c Non accepit.] Idem ſi petit 10 per procuratorem, aliàs curatorem, & in furore, vel etiam poſt furorem deceſſit antequam ipſa mater ratificaret agnitionem vel petitionem curatoris, vt ſ. de cura. fu. l. vlti. § pen.

d Eius.] matris.

e Patrui magni.] qui eſt tibi cognatus, & tamen dicitur mihi patruus magnus. nam qui eſt patruus matri meę, eſt mihi magnus. & qui eſt ei auunculus, eſt mihi magnus. & ſic e contra ex patre patris, vt ff. de gradi. l. iuriſconſultus § patruus, ſecundum Ioan. Sed Pla. contra. dixit enim improprie hic patruum 11 dici, cum non ſit agnatus.

f Poſſeſſionem.] aliàs ſucceſſionem unde agnati.

g Ex edicto.] ſucceſſorio. Eſt enim edictum ſucceſſorium, quod prioribus non petentibus, ſequentibus per D mittitur. & eſt in hac lege de capite in caput, & de gradu in gradum. vnde intellige quòd non erant alij agnati. aliàs ipſi vſque ad decimum præferentur gradum, 12 vt ff eodem lege. 1. §. quibus, & inſtitut. de hære. quæ ab inteſta. § admonendi. Sed videtur quòd hic non habeat locum ſucceſſorium edictum, quia furioſo non fuit delata bonorum poſſeſſio, vt ff. eodem. l. 1. §. furioſi, & de bonorum poſſeſſio delata in fan. l. 1. Sed poteſt dici 13 quòd erat delata ante furorem. Vel melius ſecundum Azo. 14 ſi ea facta ſanæ mẽtis non accepit, defertur ſequentibus, vt ſupra de cura. furio. l. fi. §. pen. & facit ſupra qui admit. ad bon. poſſ. l. infantis, & ĩ. de impub. & ali ſubſt. l. antepen. & ff. de peti. hæredi. l. hæres, in princip.

10 Sequũtur doctores.

11 Iſtũ tenet Iaſ. licet Bart. ambas approbet.

Edictum ſucceſſorium quid ſit.

12 Immo non iſto iure, nec de iure authen. B B. Pa. Ale. & Iaſ.

13 Diſplicet B. & aliis.

14 Iſta placet omnibus.

S Lauiæ.] CASVS. Mulier aliqua habebat filium, & ex ea nepotes duos, & duos fratres, quorum alter habebat filium. deceſſit mater, & filius, & frater qui habebat filium, deceſſerunt nepotes, ad quorum ſucceſſionem an admitti debeat filius fratris, qui eſt eis in quinto, an frater mulieris, qui eſt eis in quarto gradu, quæritur?

ritur? Reſpõ q admittitur frater, ſed ſi non venit, vel ve nit & venire non debet, ut ex teſtõ cũ ſit falſum, uel nõ ab inteſtato, cum uenire poſſit, admittitur filius fratris. Ve. pone caſum aliter ut in gl. proxi. A

[a] Si auiæ.] pone caſũ. [1] Betta habuit nepotes ex filio mortuo. Item fratrẽ, item nepotem [2] ex alio fratre mortuo. mortua Betta decedunt nepotes ex filio, ad quorum ſucceſſionem ſi frater Bettæ ueniat, qui eſt in quarto gradu eis, non ueniet fili' alterius fratris, q eſt eis in quinto. aliàs ſi non uenit, uel uenit non ut debet, filius alterius fratris uenit. Dic er go: Si auiæ, ſ. Bettæ.

[1] Glo. omittit trũ cum q debet addi. & ſic caſus eſt ue rus. Ia.

[2] Impropriè ſecũdum Ia. & eſt de mẽte aliorũ.

[3] Aliàs Si auiæ frater, eorũ de quorũ &c.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Firmo.

SI auiæ [a] eorũ [b] frater [c] de quorum [d] ſucceſſione agitur, velut ex teſtamento adiit hęreditatẽ [e] quos inteſtatos deceſſiſſe, ac falsũ teſtamẽtũ prolatum contendis, [f] & ab inteſtato nõ petita bonorum poſſesſione, vita functus [g] eſt, ac tu, [h] licet quinto gradu cõſtitutus, ex ſucceſſorio capite petiiſti bonorum poſſeſſionem, vel necdum excluſus petas, eorũ ſucceſsionẽ potes vendicare. Nam ſi is [i] quem quarto gradu conſtitutũ eſſe non ambigitur, ex edicto petiit, [k] nec hoc te latuit, fruſtra nobis ſupplicaſti. Dat. VI. Id. April. Sirmii. CC. Conss. B C

[b] Eorum.] nepotum prædictæ auiæ, qui ſunt et auiæ in ſecundo gradu. ergo fratri i quarto. ergo filio fratris ĩ quinto.

[c] Frater.] Lucius, qui eſt in ſecundo gradu ei.

[d] De quorum.] iſti duo nepotes uocabãtur, unus Titius, alter Seius.

[e] Hæreditatem.] nepotum prædictorum

[f] Contendis.] tu filius alterius fratris.

[g] Functus.] Lucius.

[h] Ac tu.] filius alterius fratris auiæ, qui vocatur Sẽpronius, pone.

[i] Si is.] i. Lucius frater auiæ, qui nõ potuit adire ex teſtamento quod erat falſum.

[k] Petiit.] quod potuit. nec enim hæres ſcriptus, ſcilicet frater auiæ, videtur renunciaſſe ab inteſtato ſucceſſioni cum ignorauit [9] teſtamentum non valere, vt ff. de inoffi. teſt. l. mater, niſi ignoraſſet ius, vt ff. ſi quid in frau. pa. l. ſi patronus, in prin. & de bo. lib. l. Paulus. 2. §. patronus, & ff. de peti. hæred. l. legitimam. Item nota q. qd hos gradus ſic computant quidam: Iſti duo nepotes ſunt i gradu ſecũdo, auia in tertio, frater auię in quarto, filius fratris auiæ in quinto. ſed hoc ſtare non poteſt: quia gradus qui eſt inter duos nepotes, hic computandus non eſt. Alii dixerunt quod loquitur de nepote fratris, intellige, id eſt de filio filii fratris. hic forte computando, duo nepotes de quorum ſucceſſione agitur, ſunt auiæ in ſecũdo, fratri auię in tertio, filio fratris auię in quarto. ergo nepotibus iſtius fratris in quinto, quod nil eſt, quia omittitur gradus proauiæ. Item quia ſecundum iſtam computationem, frater auiæ eſt in tertio, & litera dicit in quarto. Tu ergo [4] computa, quòd iſti nepotes ſunt in primo gradu matri ſuæ vel patri, auiæ, in ſecũdo: proauiæ, in tertio, filio proauię & fratri auiæ, in quarto, ergo iſti nepoti in quinto, vt patet in inſtit. de gradibus §. primo, & § ſecundo, & §. tertio, & §. quarto, & §. quinto. Si quæris quare proauiam numeroi? Reſpon. [5] quia ſemper eſt eundũ & recurrẽdum ad perſonam in qua vnũ fuerunt, vt ff. de gradi. l. iuriſconſultus. prope prin. D

[9] Sequuntur B. B. P. Alexã. & Iaſ.

[4] Et bene. & iſtę duę coputationes reprobantur. & placet Bar. iſta coputatio.

[5] Idem Alex. & Iaſ.

[6] Iſta cõtinuatio eſt de mente doct.

DE CARBONIANO EDICTO.

Dictum eſt de bonorum poſſeſſionibus quæ tribuunt ius in proprietate, nunc de his [6] quæ in poſſeſſione tantum, vt ff ne vi fiat ei l. pr. § ſi. & §. pe. & ff. eo l pe. & dicitur Carbonianum, a Carbone pratore ar. inſti. de acti. § alia. in ſi.

[l] Si tibi.] CASVS. Deceſſit pater ſu. relicto filio impubere, nec inſtituto, nec exhæredato, cui ſi moueat quæſtio ſtatus, l. quod ſpurius ſit, vel ſeruus ex ancilla, ab agnatis volẽtibus venire ad ſucceſſionẽ defuncti, nec à po bo. diſcedere velit impubes anteq̃ ad 14 an. veniret, an ſit audiẽdus, quæritẽ Dicit q ſic, & erit in poſ. bo. ex Carbo. edicto. itaq; mater ſatiſdet de ſeſti. bonis aduenientetempore pubertatis, ſi appareat filiũ eſſe ſeruum. qui ſi ſatiſd re noluerint, agnati ſimul cũ ipſo i poſ. erũt, nulla eis pendente tempore impubertatis, emolumentorum ſpe relicta, ſed ex bonis filius interim alatur;. & hic expone in litera quod dicit vendicat, retinẽdo. Vel dic q nõ ſunt in poſ. bon ſed vindicat, & ſi proprie ponitur vendicat, ſcilicet cõ ueniendo. & dic quòd deceſſit relicto filio impubere, cuius hæreditas ab aliquo poſſidetur, impubes [n] intentat

TITVLVS XVII.

DE CARBONIANO edicto.

Si filio impuberi mouetur quæſtio ſtatus, & hæreditatis, debet ex Carboniano edicto differri quæſtio in tẽpus pubertatis, & impub's præſtita cautione ſi nõ poſſidet, conſtituitur poſſeſſor bonorum hæreditatis, vel ſi poſſidet, eius poſſeſſio confirmatur. Si vero non ſatiſdat, erunt vna cum eo in poſſeſſione illi qui contradicunt. Alex poſt Bal. & Sal.

I. Idem AA. & CC. Florę.

SI tibi [l] ac filio [m] tuo ab his contra quos ſupplicas, ſtatus mouetur quæſtio [n] perſpicis pręmaturè rerũ quas velut de patris [o] ſucceſsione filius tuus vẽdicat, [p] reſtitutionem poſtulari, cum ſi in pupillari permaneat ætate,

petit. hæredi. quia in ea neceſſe habet plene docere de iure ſuo, conſulitur ei, vt modo dixi. ergo dicitur q erit in poſſeſ. vſque ad tempus pubertatis, præſtita tamen ſatiſdatione. Vel pone aliter caſum vt in gl.

[l] Si tibi.] loquitur imperator matri pro filio impubere ſupplicanti. Et dic caſum [7] ſecundum lo. quòd impubes poſſidebat, & aduerſarij eius proponet ſi petitionẽ hæreditatis: iſte impubes dicebat ſe hæredem, illi replicabant eum ſeruum. quantũ eſt pro bonis, hoc non poſſunt, quia præmature id eſt nimis cito petunt. nam qõ ſeruitutis in tempus pubertatis differtur ſic exponitur. ff. de de colla. bon. l. 1. §. ſi impubere. & quòd dicit vendicat, ſcilicet retinendo. Vel ſecundum alios dic caſum [8] quod mater nomine filij agebat petitione hæreditatis aliis poſſidentibus, ſcilicet agnatis defuncti, illi excipiebant eum ſeruum. Imperator ei conſuluit vt petat tantum poſſeſſionem ex hoc edicto, & non maturet in petitorio, quia graue eſſet ei probare propter filii debilitatem, & aduerſariorum potentiam. Sed huic poſitioni eſt contra ſupra de ordi. iudi. l. 1. quia ibi agit impubes, & occaſione ſtatus nõ differtur. Sed dic [9] quòd ibi expediebat ei nõ differri. Vel hic poſſeſſorio, ibi petitorio. Vel ſolue vt ibi.

[7] Placet. B. B. & Paul diſplicet, tamen quo ad text. Alexã & Iaſ.

[8] Vtraque caſus poſitio placet B. B. & Ia.

[9] Et bene. Bar. Sal. & Iaſ.

[m] Filio.] ut quia tu ancilla, & filius tuus ſeruus dicitur, vel ſpurius. Et dic quòd filius nec fuit inſtitutus, nec exhæredatus, quia tunc ceſſaret Carbonianũ, [10] vt ff. e. l. cum fine. & eſt ratio, quia inſtitutus habet ſecundum tabulas, & exhæredatus iuſte repellitur, vt ff. eo. l. 1. §. Pomponius.

[10] Idẽ B. B. Sal. Ale. & Ia.

[n] Quæſtio.] in modũ replicationis ſecundũ primũ, vel exceptionis ſecundum alium.

[o] Patris.] ſecus [11] de matris vel alterius lineæ fœminę, eũ illis ſ. perſonis nõ detur Carboniana, qbus & cõtra tabulas poteſt dari, vt ff. e. l. 1. §. & generaliter, & l. de bonis. ſed in bonis matris nõ dat cõtra tabulas, cũ pretio ſit habeatur pexhæredatione. Ergo nec Carboniana.

[11] Idem Barto. & alii.

[p] Vẽdicat.] retinẽdo ſecudũ Io. vel ꝓprie ſecũdũ Albet.

a Secundum formam.] quæ eſt vt ſatiſdatio præcedat vt ſubijcit, & tunc demum detur, quando ſtatus & rerum 1 ſit quæſtio. ſi vero ſtatus tantum, nō differtur ex Carboniano, vt ff. e. tit. l. de bonis. §. 1. ſed ex cōſtitutionibus, vt ff. eo. l. 3. §. 1. Item ſi de bonis tantū, ſimiliter nō differtur, vt ff. e. l. 1. §. ſi quis filium.

1 Idem B. Bal. P. Alex. & Iaſ.

ſecundum formam[a] edicti Carboniani data bonorum poſſeſſione, ſatiſdatione impleta,[b] tunc demum in poſſeſſionē eū cōſtitui conueniat: vel hac,[c] non oblata, portionem,[d] ab omnibus,[e] quam vendicat, poſſideri: ſeruitutis vero quæſtionem in tempus pubertatis differri.[f] Dat. XII. Kalen. Nouem. Sirmii. CC. Conss.

Ex ſummaria cognitione peruenitur ad Carbonianum. Bal. Vel ſic: Bonorum poſſeſſio Carboniana conceditur ſemiplene probanti ea quæ in hac lege continentur. Alexan.

II. Imppp. Theodo. Arcad. & Honor. AAA. ad Rufinum præfectum prætorio.

Carbonianum[g] edictum, ſub perſonis legitimis ex indubitato[h] matrimonio[i] cuſtodito partu, & probata legitima ſucceſsione, deferē,[k] ſcilicet vt in poſſeſsione nouus[l] hæres cōſtitutus, vſque ad pubertatis annos ſine inquietudine rebus vtatur interdū alienis.[m] Dat. III. Kalend. Octob. Theodoſio. A. III. & Habundantio Conss.

b Impleta.] ſcilicet de reſtituendis bonis, ſi apparuerit eū non filium, vt ff. de col. bo. l. 3. §. emancipatus, & ff. e. l. ſi is qui. §. an autem. Sed P. dixit eum cauere de vtendo arbitrio 2 boni viri ad inſtar fructuarii, vt ff. vſufru. quemad. ca. l. 1. in princ.

2 Dic q̄ vtrūq; capitulu debet in ſatiſdatione cōprehendi. B. & Salic.

c Hac.] ſcilicet ſatiſdatione.

d Portionem.] vt quia non habebat in bonis paternis niſi portionem, cū forte haberet frat. ē.

e Ab omnibus.] ſcilicet pupillo & aduerſatiis, etiam ſi ſint extranei, vt ff. e. l. 1. §. 1. ſed no alētur 3 inde, ſed vice ſatiſdationis erunt ſimul in poſſeſſione, vt ff. eo. l. de bonis §. qui pupillo. ſi autem ſint de liberis, ſiue caueāt, ſiue nō, erūt in poſſeſſione, 4 ut ff. eod. l. ſed & ſi is, in princip.

3 Idē Sal. & Iaſ.

4 Sequuntur Bar. & Iaſ.

f Differri.] hoc ſi puberi expediat. ſecus ſi expediat ſtatim agi, ut ff. eo. l. 3. §. duo. Item & nunquid differtur queſtio quo ad matrē? Reſp. Pla. non, 5 ut ff. eo. l. 1. §. ſi. nec tamen fiet præiudicium cauſæ filii, ſiue perdat mater, vt j. de lib. cau. l. ſi. ſiue vincat, ut ff. eo. l. 3 §. ſi mater. nec ob. l. 1. in fi. ff. eo. quia ſententia contra matrem lata, non nocet filio, 6 ſed cōtra ſe ipſum data. Itē nunquid Carbonianum cū ordinaria bonorum poſſeſſione datur? Reſp. quod non, ut ff. e. l. ſi impubes. in fi. Sed contra uidetur. ff. eo. l. 3. §. miſſum, in fi. §. Sed reſp. ibi dicitur, oportebit ordinariā petere, qui Carbonianam petit: & non dicit oportet, uel oportebit. dico ſi bonorū poſſeſſionē petere uellet. Sed nonne & qui Carbonianam habet, un debita exigit, ut ff. eo. l. pe? R. eſp. ſic forte a uolentibus, non inuitis, uel nō ut bonorū poſſeſſor iuris, ſed Carboniani tantū &c. ADDITIO. Dicas ſic, aut ipſe non ſatiſdedit, & tunc non poteſt intentare actionem. aut ſatiſdedit, & tunc aut vult intentare directam tanquam hæres, & non poteſt: aut uult intentare tanquam bonorum poſſeſſor Carbonianus, & poteſt, ut ff. e. l. pe. & l. 3 §. miſſum. qui §. declarat iſtam materiam, ut dicit Bar. hic.

5 Et bene. B. B. P. Alex. & Iaſ.

6 Immo nocet quo ad tale præiudiciū, vt ibi, nō quo ad plenū p̄iudiciū, vt hic. Cy. & la. licet glo. ſequatur Bar.

Carbonianum.] CASVS. Celebrato diuortio inter te & uxorē tuam, ſignificauit tibi uxor tua, q̄ ex te fuit prægnās, feciſti inſpici uentrē, cuſtodiri partū, deceſſiſti, tibi uoluit ſuccedere impubes, mouetur ſibi controuerſia, quòd filius tuus non ſit, nūquid ſi in poſ. bo. mitti petat uſque ad tempus pubertatis, audiendus eſt? Reſpon. quod ſic, ſi partus fuerit cuſtoditus, & hoc probet, & nō plenarie cognoſcet. alioquin ſi plene probaretur, haberetur pro inſtituto, & adiret hæreditatem, ut ff. e. l. cum ſine, & interim alerur de bonis, non ob ſiſte quòd dici poſſit quia nutritus fuerit alienis bonis, ſi poſtea apparuerit eum filium tuum non eſſe. Viu.

g Carbonianū.] id eſt commodum edicti Carboniani. Et capias ita conſtructionem, Carbonianum edictum defertur, intellige puero, & hoc dico cuſtodito partu ſub legitimis perſonis.

Ordo literæ.

h Indubitato.] ſubaudi, ex partu dico nato.

i Matrimonio.] ſcilicet nato. Vel dic, exiſtente.

k Defertur.] uſque ad annum, 7 ut omnes bonorum poſſeſſiones, ut ff. eo. l. 3. §. miſſum: Sed ſi hæc probentur, ſcilicet matrimonium indubitatum, & partum ſub legitimis perſonis cuſtoditū eſſe, de quibus dicitur. ff. de ven. inſpi. l. 1. §. de inſpiciēdo, & q̄ ſit legitima ſucceſſio, id eſt q̄ ſint legitimi ſucceſſores, id eſt filij legitimi quod ſequitur ex duobus primis, non habet Carbonianā, cū poſſit adire, & petere ſuo iure ſicut ſi eſſet inſtitutus, vt ff. eo. l. cum ſine, in prin. ſed ſubaudi i omnibus, tum ſtatim, 8 vel ſemiplene, vt ff. eo. l. 3. §. cauſę. vel quod dicit de partu cuſtodiendo, dicit ideo, quia ſi mulier vētrē cuſtodiri paſſa nō fuerit, denegatur partui Carboniana, vt ff. de vē. inſpi. l. j. §. ſi cui, & l. edictum. Azo.

7 Idē Bar.

8 Sequitur Bar. Alex. & Sali.

l Nouus.] ſcilicet præſumptiuè.

m Alienis.] ſi patet eum nō filium, nec repetuntur ſumptus, 9 vt ff. ſi mulier vē. nomine. l. 1. §. intereſſe, & ff. de inoffic. teſta. lege qui de inofficioſo, ſic & ff. de peti. hære. l. hæres furioſi. §. ſed & ſi quid. Accur.

9 Idē Bal. Sal. Alex. & Iaſ. in l. p̄cedenti.

TITVLVS XVIII.

VNDE VIR ET VXOR.

Coniunctis deficientibus, vir & vxor ab inteſtato vocantur ex quarto capite edicti. Vel ſic: Deficientibus coniunctis, vir & vxor inuicem ſuccedūt ex edicto, fiſco excluſo. Sali. Vel ſic: Deficientibus agnatis omnibus & cognatis, vir ſuccedit vxori, & econtra: quia ex quarto capite edicti, per bonorum poſſeſſionem, quæ vnde vir & vxor appellatur. Alex.

I. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Hierio præfecto prætorio.

Maritus & vxor[n] ab inteſtato[o] inuicē ſibi in ſolidū pro antiquo[p] iure ſuccedāt, quotiens deficit omnis parentum liberorumve, ſeu propinquorum legitima vel naturalis[q] ſucceſſio fiſco excluſo.[r] Dat. XII. Kal. Mar. Hierio & Ardaburio Conss.

VNDE VIR ET VXOR.

Deficientibus prædictis datūr hæc, vt infra eo. titu. l. 1.

Maritus.] CASVS. Si decedit vxor tua nec agnato nec cognato relicto, ei ſuccedis bono poſ. vnde vir & vxor, fiſco excluſo, & e conuerſo. Viuianus.

n Et vxor.] .ſ. ſi matrimonium eſt tempore mortis, vt hic, & ff. e. l. 1. §. vt autem.

o Ab inteſtato.] vt ff. eo. l. 1. in fi.

p Antiquo iure.] quod eſt ff eo. l. 1.

q Naturalis.] legitima ex parte patris, naturalis ex parte matris: ſed hoc fallit in caſu ſ. in ſocio liberalitatis imperialis, qui vxorem excludit in illa liberalitate, vt j. ſi lib. imperialis ſocius ſine hæ. l. 1. lib. 10.

r Excluſo.] pp vxorem, vt hic. Itē propter alios quoſdam fiſcus excluditur, de quibus dicitur. j. de hæred. decu. per totum titulum. vxor autem per illos non excluditur. ergo not. vxorem ſuccedere aliis deficientibus. Itē in alio caſu vir ſuccedit vxori ſuæ cum filiis eiuſdem emancipatis in virilem vſumfructū, vt j. de bo. ma. l. 3. in

Vxor viro ſuccedit aliis deficiētibus.

in princ. Item in tertio caſu, de quo vide auth. præterea A &c. quam hic lege.

a Præterea. Note.] aut donatione propter nuptias, vt in authē. de exhiben. reis. §. quoniam vero, colla. 5. vnde ſumitur hæc authen. vſque illuc, tres ſunt &c. Itē & in fine abinde, imputabitur autē &c. reliqua ſumitur, vt liceat matri & auiæ. §. quia vero legem. 2. coll. 8. nec ob. q̄ ī d. auth. diſtinguat virum ab vxore, quia corrigitur in hoc per authen. vt fratrum fi. §. fin. colla 9.

Diues & pauper, q. dicuntur.

b Locuples.] quis dicitur locuples vel inops? Reſp. meta eſt. l. aureorū, vt ff. de accuſa. l. nonnulli. vel. c. aureorū, vt inſti. de ſuc. liber. §. ſed noſtra. vel verius iudicatur quis locuples vel non, officio iudicis, vt arg. ſupra de epiſ. audien. l. tā dementis.

† Hāc auth. Mari. Socinus ī cōſ. 108. in 1. vol. pulcherrime declarat, dicens quod vxor per hanc authen. non poteſt reuocare alienata inter viuos, ſi habeat minꝰ quarta.

c Vna] ſiue teſtatus ſiue inteſtatus deceſſit.

d Matrimonii.] qui vocabuntur ad hæreditatem patris vnà cum nouerca.

e Non extantibus.] quid ſi liberi non extant, ſed aſcendentes? Reſpond. idem obſeruandum, ſecūdum H. Item quid ſi nullus neque aſcendentiū, neq; deſcendentium? Reſpon. vocantur vxor & vir in totum, excluſis tranſuerſalibus ſecundum B. Sed P. cōtra. Accur.

ADDITIO. Potes dicere quòd hoc caſu lucratur proprietatē quartæ portionis, quod ſatis videtur velle hæc authen. ſi bene inſpiciatur: quod tenet etiam Bar. hic.

DE REPVDIANda &c.

Dixit de acquirenda, nunc de repudianda: Et not. quod edicta li. repudiari poteſt. & ſic loquitur ff. ſi tab. teſt. nulla ex. l. vna § 1. & ī. l. 1. decretalis nō. nā nō ante dicere ū. quia nō habetur, nec poſt, ſicut nec hæreditas, vt ff. de ſucceſſ. edic. l. 1 § decretalis. & infra de repud. hære. l. ſicut.

f Mancipatus. Patroni] vt ī. de poſtu. l. velamēto. fallit ī fiſco, vt ff. de iure fiſci. l. ſi fiſcus: pp aduocatū tamē datur dilatio, vt ff. ex quib. ca. ma. l. ait prætor, in fi. & l. ab hoſtibus. §. ſed quod ſimpliciter.

Vbi matrimonium fuit ſine dote & coniunx præmoriens eſt locuples, & ſuperſtes laborat inopia, licet extent filij defunctæ perſonæ tam ex eodem matrimonio, quàm ex alio coniunx ſuperſtes ſuccedit in quarta parte, ſi liberi nō ſunt vltra tres, alias ſuccedit in virili cum liberis, & legatum ſibi factum à defuncto computatur in ipſam quartam. Alexan.

IN AVTHENT. de exhibend. & introduc. reis. §. quoniam vero, in fi. B col. v. conſtitutio. vj. & coll. viij. cōſti. vlt. vt li. matri & auiæ. §. quia vero. ij.

Præterea ſi † matrimonium ſit abſq; dote, a coniunx autem præmoriens locuples b ſit, ſuperſtes vero laboret inopia: ſuccedet vnà c cum liberis communibus alteriuſve matrimonii in quartā, ſi tres ſint vel pauciores. Quòd ſi plures ſint, in virilem portionem, vt tamē C eiuſdem matrimonii d liberis proprietatē ſeruet, ſi extiterint. his vero nō e extantibus, vel ſi nullos habuerit, potietur etiam dominio, & imputabiť legatum in talem portionē.

TITVLVS XIX. DE REPVDIANDA bonorum poſſeſſione.

In repudiando bonorum poſſeſſionem non requiritur præſentia aduocati. h. Baldus Sal. & Alexan.

I. Imp. Diocle. & Maximian. D AA. Theodoriano.

Emancipatus, repudiata bonorum poſſeſſione, abſentiæ patroni f cauſę velamento rurſus ad eandem redire quæſtionem fruſtra conatur. Sine die & conſule.

Pater non poteſt iura filij repudiare in iudicio vel extra. Baldus. Vel ſic: Pater non poteſt repudiare iura filio delata. Sali.

II. Iidem AA. & CC. Theodoro.

Filio delatam g bonorum poſſeſſionem, patri ad fraudem h filij repudiare nō licet. Dat. VI. Ka. Decemb. Nicomediæ. CC. Conſs.

g Filio delatā.] ex linea materna, & ſic locū habet hæc lex etiā apud Iuſtinianū, anteq̄ fieret l. vlt. ī. de bo. q̄ libe. p. l. ī. de bo. ma. l. 1. & 2. & 3. & de bo. q̄ libe. l. pe. p. l. aūt vlti. cōſtat q̄ habet locū ī qualibet hæreditate filio delata niſi occaſione patris, [1] vt ff. de vul. ſubſti. l. ſed ſi plures §. in arrogato. Item nota ſecus in ſeruo eſſe, quàm hic dicat in filio, vt ff. de ſucceſ. edic. l. j. §. per ſeruū. & ff. de leg. 1. l. l. ſeruo. & econtra ſi filius non repudiat in præiudicium patris, vt d. l. 1 & ī de bo. q̄ libe l. fi. licet taciturnitas filii patri obſit, ſi eū certiorare potuit, vt ff qs or in bon. poſ. ſer. l. fin. & facit. ff. de bon poſſeſ. l. tutor, & ī. de acquir. hered. l. is qui, §. fin.

h Ad fraudem] i. ad damnum... veteres enim fraudē pro pœna accipiebāt, vt in l cum autem §. excipitē. ff. de ædil. edic. & no. ī. de ſpō. l. 2.

[1] Placet P. Alexā. & Iaſ.

[2] Iſtud diſplicet p̄dictis.

TITVLVS XX. DE COLLATIONIBVS.

Vbi ex teſtamento cum effectu ſuccedit ur, collatio ceſſat. Baldus. Vel ſic: Iure iſto inter ſuccedentes ex teſtamento, ceſſat collatio niſi teſtator cauerit de contrario. Salicet. Vel ſic: Cum ſuccedit emancipatus filius patri vna cum filiis in poteſtate, ex teſtamento patris: tunc nō confert emācipatus bona ſua etiam quæ a patre ſibi donata fuerunt. Alexander.

DE COLLATIONIBVS. [3] *Quia inter bonorū poſſeſſiones habet locū collatio, nūc de ea dicit.*

[3] Iſta continuatio placet Cy. & Sali. & eſt de mēte Bart.

I. Imp. Alexander A. Deuterio.

Emācipatos i liberos teſtamēto hæredes ſcriptos, k & ex eo l ſucceſſionem obtinētes, m à patre donata fratribus conferre non oportere, n ſi pater vt hoc fiat, ſupremis iudiciis non cauit, manifeſti iuris eſt. PP. III. Id. Iul. Iuliano. II. & Criſpino Conſs.

Hodie ex teſtamento non ceſſat collatio, niſi pater vetuit, ideo dotis & aliorum datorum fit collatio. Salice. Vel ſic: In caſibus in quibus olim erat facienda collatio inter ſuccedentes ab inteſtato facienda eſt etiam hodie ſi ſuccedatur ex teſtamento: niſi teſtator prohibuerit Alexander.

IN AVTHENT. de triē. & ſemiſ. §. illud quoq; bene, colla. iij. conſtitu. vj.

ADDITIO. Illud nō videtur verū, q̄ p̄ſupponitur q̄ inter bonorū poſſeſſiones paſſ ſiue ſit locus collationis, q̄ eſt falſū, ut no. in l ſi emancipati infra e. l an. De.

Emancipatos.] CASVS. Deceſſit pater habens quoſdā filios, quos ī vita emācipauit, q̄ bꝰ q̄dā cōſulit. an ea cōferre debeāt facto teſtamēto, & eis hæredibꝰ īſtitutis? Rñ. quòd non, niſi hoc expreſſiſſet teſtator.

i Emācipatos.] idē ſi eſſent in poteſtate conſtituti.

k Scriptos.] cū aliis ī pōte conſtitutis. [4]

l Ex eo.] ſcilicet teſtamento.

[4] Gloſ. ſequitur Sa. [5] Sequitur glo. Bart. Io. Fab. & Iaſ.

m Obtinentes.] idem eſſet ſi cum poſſent ex teſtamēto ſuccedere, errore ſucceſſerūt ab inteſtato, [5] vt ff. de col. do. l. filius emancipatus, circa prin.

n Non oportere.] Nota non fieri collationem de iure antiquo, ſi teſtatus quis deceſſit [6] vt hic, & ī. eod. l. filiæ dotem, & l. filiam. Sed contra. ff. de inoffi. teſta. l. ſi non mortis. 2. reſpon. vbi etiam ex teſtamento fit collatio. Solu. licet in primo reſpon. loqueretur quando teſtatus.

[6] Quia tūc ceſſat iiuria quā p̄tor faciebat ſuis admittendo emancipatos. P. Ful. Ale. & Ia.

tus decederet, in ſecundo tamen mutat caſum, ſ. quando inteſtatus. Itē hoc iure veteri, ſed ſecus per auth. ex teſtamento &c. quam hic lege.

E X teſtamento.] CASVS. Ex teſtamento & ab inteſtato ceſſat dotis & aliorum datorū collatio, ſi pater hoc dixerit, nō aliter. Viuia.

a Ex teſtamento.] ſubaudi & ab inteſtato, ſi nō habes hic, ut in corpore huius authen.

b Datorum.] non ſimpliciter, ſed ob cauſam, puta dotis & donationis ꝓpter nuptias, & cauſa militiæ. Sed donatio ſimplex non confertur, 1 ſicut nec olī, ut ī.eo.l.pē. niſi in tribus caſibus. 2 Primus cū uni filio donatem inter uiuos, alteri ob cauſam, ne emergat inæqualitas, fit collatio, vt in d.l.ī.eo.l.pen. Secundus, quando pater hoc expreſſit, ut ſ. de inoffic. teſta. l. ſi quando. §. ſi. & ff. de inoffic. teſta. l. ſi nō mortis. in princ. Tertius, quando dedit ei vt filio, ſiue vt habeat in peculio ꝓ ſe 3 ſtrio, vt ī. eod. l. ſi donatione. Si uero in emancipatum eſſet collata, non cōfertur, etiam iubente patre, quia tenuit à principio donatio, vt ſ. de inof do. l. pater 2. reſpon. & hæc ſecūdum B. & Azo. & Py. & Lot. & Balduinum. & pro eis etiā facit quòd nouæ leges etiam determinantur per veteres, vt ff. de leg. & ſenatuſcon. l. non eſt nouum, & l. ſeq. Item quia huiuſmodi ſimplices donationes capiunt vim relicti, cū morte confirmētur, ideoque habet locum Falcidia, vt ī. ad l. Falcid. l. pen. ex quibus non fit collatio, ut ī. e. l. à patre. Sed huic reſpondet M quòd non eſt relictum, licet habeat vim relicti. Io. autem & Pla. dicunt etiam donata ſimpliciter conferri, propter generalia verba huius authē. & arg. ff. de aleato. l. 1. §. 2. Item nō diſtinguit hæc lex, ergo nec nos, vt ff. de Public. in rem act. l. de precio. Item cum dos quæ de bonis patris diſceſſit, conferatur, vt ff. ad l. Falcid. l. pater, & de colla. do. l. 1. multo magis etiam donatio quæ remanſit in bonis, conferenda eſt, & ſecundum hoc correcta eſt lex antiqua quæ dicit ſimplicem donationem non conferri, niſi in caſu, ut ī. eo. l. pen. Tu dicas breuiter cum Di. hic (quem in hoc ſequuntur omnes fere ſcribentes) quòd aut donatio ſimplex fit filio emancipato, & illa confertur, vt ī. e. l. ut liberis. §. fina. aut fit filio in poteſtate, & iſta non confertur regulariter. Ratio, quia iſta donatio non valet in vita, ſed aſſumit ſibi vim poſt mortem, & habetur vt legatum, vel fideicommiſſum, vt l. in donationibus, infrà ad legem Falcid. ſed & legata & fideicommiſſa non conferuntur, vt infra eodem. l. à patre. ergo nec talis donatio. fallit in tribus caſibus in princip. iſtius gloſ. enumeratis.

1 Iſta eſt vera. Di. B. B. Ang. Sa. P. Ale. & Iaſ.

2 Et bene B. B. Di. An. & Al.

3 Dic ꝙ gl. inepte loquitur, quia tunc nō eſt ſtricta dandum de collatione, ſed de diuiſione, quia tunc non exit patrimonium patris, vt l. certum, ſ. fa. ercīſ. Pau. Al. & Iaſ.

Reprobatur per text. in l. vt liberis. §. fi. ī. eo. Dy. Ba. B. Pau. Al. & Ia.

Illa. l. nihil facit debuit enī allegare. l. in donationibus, eo. tit. Iaſ. Debuit allegare. l. ſi emancipati. ī. eo. Iaſ.

E X teſtamento a & ab inteſtato ceſſat dotis & aliorum datorum b collatio, ita demū ſi parens hoc deſignauit expreſſim: aliis quæ de collatione dicta ſunt, ſuum robur obtinentibus.

Dotis promiſſa & non ſoluta fit collatio per modum liberandi à neceſſitate præſtandi. hoc dicit. Vel de indēnitate cauendi. vt in gloſ. Salicet. Vel ſic: Dos promiſſa per patrem & non ſoluta, confertur per filiam, faciendo fratres cohæredes ſuos liberari à marito ſuo pro portionibus eorum. Als.

II. Idem A. Primo.

S I pater inteſtatus deceſſerit relictis duobus filiis, & filia, cuius nomine dotem prōmiſerat: portiones hæreditatis æquæ c ſunt, & dos nihilominus ita conferenda eſt, ut pro portionib d. fratres eius e à neceſſitate præſtandæ eius f dotis liberentur. g Dat. III. Id. Septembr. Tullia. II. & Criſpino Cōſſ.

Pactum quòd filia dote contenta patri ab inteſtato non ſuccedat, nō valet, & ideo hoc non obſtante ſuccedit, dummodo dotem conferat. hoc dicit. Alexand. & concor. Bald. & Sal.

A S I pater.] CASVS. Pro filia tua dotem promiſiſti, & antequā ſolueres, deceſſiſti relictis duobus filiis, & filia. tibi æqualiter ab inteſtato ſuccedūt. ſi filia dotem conferat, fratres eius liberātur ab obligatione qua tenētur ex promiſſione patris, & ipſa ſoluet. Viu anus.

c Aequæ.] id eſt æquales. Accurſius.

d Pro portionibus.] ſcilicet duabus, cum duo ſint fratres, & dotis obligatio inter hæredes diuidītur, vt ſ. ſi cer. peta. l. 1.

e Eius.] ſororis.

f Eius.] dotis.

g Liberentur.] nam cum petitur conferri dos, nec hoc fieri poſſit, quia nō habet eā, facit eos liberari, vel cauit de indemnitate, quando ſoluta nō eſt, ut hic, 7 & ff. de colla. do. l. 1. §. pe. & fa. ercīſc. l. filia, in prin. ſed ſi eſſet ſoluta, tanto minus acciperet, vt ī. e. l. dotis.

7 Iſtā gl. ſequitur Ba. P. Ale. & Iaſ.

III. Idem A. Alexandro.

P Actum dotali inſtrumento cōprehenſum, vt contenta h dote quæ in matrimonio collocabatur, nullum ad bona paterna regreſſum haberet, iuris B auctoritate improbatur: i nec inteſtato patri ſuccedere filia ea ratione prohibetur. Dotem ſanè quam accepit, fratribus qui in poteſtate manſerunt, conferre k debet. Dat. XIIII. Ka. Iul. Agricola & Clementino Conſs.

In ſucceſſione ab inteſtato, vel ꝑ contra tabulas, locum habet collatio, & non ex teſtamento iure ſtio. & dos adventitia & profectitia confertur fratribus in poteſtate, emancipatis vero uel non ſuis profectitia tantum. Sal. Vel ſic: Filia in poteſtate confert fratri ſuo in ꝑtāte non ſolū dotem profectitiam, C ſed etiam aduentitiam: ſed fratri ſuo qui non eſſet in poteſtate, non confert niſi profectitiam. Alex.

P Actum.] CASVS. Dediſti dotem pro filia tua, & conuenisti cū ea ꝙ eſſet contenta de dote ſua, nullo ſibi regreſſu in bonis tuis vel fratrum relictuo. te decedente an teneatur filia ſtare pacto, quæritur? Reſpon. ꝙ no, ſed ſuccedit, & cōfert dotem fratribus ſuis q erāt in poteſtate tua. Vi.

h Cōtenta.] ſcilicet mulier.

i Improbatur.] quia eſt de futura ſucceſſione, quæ ſiue ſit de ſuccedendo 8 ſiue de nō ſuccedēdo, nō valet, vt ſ. de pact. l. pactū quod dotali, & l. fin. de inoffi. teſta. l. ſi quādo. §. 1 & ff. de ſuis & legiti. l. ſi. Sed quid ſi iurauit? Reſp. ſecundū P. tenet. 9 Sed tu dic cōtra, vt ſ. de leg. & cōſtit. l. nō dubiū, in fi. & de nupt. auth. quæ eis. Itē quid ſi cū vxore mea faciā pactū vt ex ea nati nō ſuccedāt? Dicunt quidā, vt Py. valere. vt p l. Friderici imperatoris. l. imperialē. §. fi. in titu. de prohi. feu. alie. p Fride. Tu dic cōtra, 10 vt ſ. de trāſa. l. trāſactione matris. Itē op. ouif, D cū valeat pactum vt pater filio nō ſuccedat, vt ff. ſi à pa. qs ſu. ma. l. 1. §. ſi, vel parēs, quæ eſt cōtra. quare nō hic? Solu. nō, ita debet patri filij hæreditas, ſicut patris filio, vt ff. de inoffic. teſta. l. nā & ſi. Vel dic, pater ꝑ pactū admittebat, ſcilicet ſi cōtracta fiducia emācipare, ſic etiā per contrariū pactū repellitur, vt inſtit. de leg. ag. ſuc. §. fin. Vel verius 11 ibi nō vi pacti repellit, ſed quia deliquit accipiendo precium emancipationis, vt argu. ſ. de oper. lib. l. ſi quam.

8 Iſtud nō valet, quia eſt contra bonos mores. Ia.

9 Et bene Bart. & doct.

10 Et bene de iure cōmuni, vbi non eſſet vlus in contrarium: aliàs ſecus Bart. P. Sa li. Alexā. & Iaſ.

11 Iſtam ſequitur Ale. & Iaſ. licet Imo. reprehendat eam.

k Conferre.] tā profectitiā quàm aduentitiam ſuis, ſed emācipatis profectitiam tantum, vt ī. l. proxi.

IIII. Imp. Gord. Aug. A. Marino.

F Iliæ dotē in medium

F Iliæ.] CASVS. Certum eſt quod filia dotem debet cōferre in illa demum locum habet collatio ſi ſuccedat ab inteſtato, vel contra tabu. ſed nunquid conferre debet cū fratribus qui ſunt in poteſtate magis quā illis qui nō ſunt in poteſtate? Reſpon. quòd ſic, ſed illis qui ſunt in poteſtate, confert tā aduentitiam quàm profectitiam dotem, aliis tantum profectitiam. Viuianus.

a Ab inteſtato] ſed quid ſi pro parte teſtamentum in- A firmetur? Dic quod ceſſat collatio, ac ſi teneret in totū, 3 ut ff. de de colla. do. l. pater filium.

b Vel contra tabulas] Si hæc eſt bona diuiſio, ergo nõ ſuccedit ab inteſtato qui ſuccedit per contra tabulas. Sed contra ſ. eo. l. vt liberis. Sed dic, 2 de iure ciuili non ſuccedit ab inteſtato, ſed iure prætorio ſic. Vel dic 3 hic hoc ſolū voluit diuidere, ſiue nullo facto teſto, & ſic proprie. ſiue aliquo facto, ſed annihilato per contra tabulas quod per eodē eſt, ſed i caſu quo venit per contra tabulas, nõ cõferet, ut ſi cõ miſſo ab alte ro edicto inſtitut', admittat per contra tabulas, & nihil habet pluſquā iure inſtitutionis haberet, 4 vt ff. de colla. do. l. ſi filia fuerit, & de cõtra tabulas. l. ſi filiū. §. & hoc conſequens.

c Profectitiā.] quæ de bonis vel rebus patris proficiſcitur.

d Aduētitiam.] hoc quod de aduentitiis dicitur, corrigitur 5 ſ. cod. l. fi. prima autem pars huius legis corrigitur per auth. ſ. eo. l. ex teſtamento.

e Nõ ſunt] ut nepotibus ex filia qui nec ſui ſunt, nec emancipati, emancipari autem non cogerētur, ut ſ. eo. l. ſi emancipati. 1. reſpon. ſecundum quoſdam, & ſic dicunt hoc à compoſitoribus additum. 6 Vel dic quòd licet nullo modo conferatur e[m]ācipatis, 7 dos tamen confertur ſecundum Py. ſu dic 8 ſecundum Ioan. & Azo. hic loqui de emancipatis, licet in tertie non conferāt, vt dicta. l. ſi emancipati.

2 Gloſ. b. me dicit ſecundum Salicet.
2 Iſta nõ tenetur. Iaſ. & doct.
3 Iſta eſt vera ſecū dum eoſdem.
4 Gl. ſequitur Al. in l. 1. ſ. eo.
5 Sequuntur Iaſ. & doct.
6 Hæc nõ valet, quia continet diuiſionē Iaſ. & doct.
7 Iſta eſt falſa. Iaſ.
8 Iſta eſt vera. Iac. But. P. Al. et Iaſon.

ita demum conferre cogū tur, ſi vel ab inteſtato a ſuc cedant, vel contra tabulas b petant. nec dubium eſt profectitiā c ſeu aduētitiam d dotem à patre datam vel conſtitutam, fratribus qui in poteſtate fuerūt, conferendam eſſe.

¶ His etenim qui in familia defuncti non ſunt, e profectitiam tātummodo dotem poſt varias prudentium opiniones conferri placuit. PP. IIII Id. Mar. Gordiano. A. & Auiola Conſs.

Dos data confertur conſtante matrimonio minus accipiendo de portione hæreditatis. hoc dici Alexand. Bald. & Salic.

V. Idem A. Alexandro.

Dotis quidem petitio f perſeuerāte matrimonio tibi g non competebat. quāuis enim eam inteſtato patre defuncto, fratri conferre debueras: non tamen eo nomine aduerſus maritum tibi actio potuit eſſe: cum eo minus in partem tibi delatæ ſucceſſionis patris h auferre potueris. i Da. Non. Septēb. Gordiano. A. & Auiola Conſs.

Hac authen. limitat legem codicis dicentem quòd filia imputat totam dotem in portione ſua hæreditatis: & quod dos remanet exigenda ſuo periculo. ut habeat locum in duobus caſibus. Primus quando maritus eſt idoneus & ſoluendo tempore collationis faciendæ. Secundus, quando non erat idoneus, tamen filia poterat imputari culpa quare dotem non exegit viro vergēte ad inopiam, ſi fuit in facultate mulieris exigere dotem & hoc uſque ibi, quod ei licet. ibi autem ponit caſus in quibus fuit in ſua poteſtate exigere. Primus eſt, ſi filia erat ſui iuris, & legitimæ ætatis. ſi autem erat in poteſtate patris, adhuc in tribus caſibus exigere poteſt. Primus ſi pater cōſenſit filiæ ut exigeret. Secūdus, quando non conſenſit, tamen dos erat aduentitia, puta data à matre, non à patre. Tertius, quādo dos erat data à patre & erat magna. nam tunc filia poteſt exigere etiam inuito patre. & hoc ſit loco ſummarii. Alex.

IN AVTH. de æqualitate dotis. § illud quoq;, colla. vii. conſtitu. viii.

Quod locum k habet ſiue pars viri ſit idonea, l ſiue mulieri poſſit imputari, quare marito ad inopiam vergēte, m ex lege Iuſtiniani n etiam conſtante matrimonio non exegerit dotem. C

¶ Quod ei licet, o cū & ſui iuris ſit, & legitimæ ætatis, p & cum mater q obtulerit dotem, & pater ei conſentiat r agenti. his ceſſantibus, s ſolam actionem (licet inanem) conferens, partem ex hæreditate feret. hoc cum dos t parua ſit.

¶ Sed dotem magnam u quæ conferri ſperatur, inuito etiam patre filia exigere poteſt.

D ¶ Hæc obſeruantur vbi.

Quod locum.] CASVS. Quod in l. dicitur, locum habet ſiue vir ſit ſoluendo, vel poſſit imputari mulieri quia dotem non exegit in caſu. l. quia licebat ei exigere cum erat ſui iuris & maior: vel ſi dotem dediſſet mater patre conſentiente, & his ceſſantibus ſuſficiet conferre act. etſi inanem. hæc uera cum dos eſt parua, quia ſi magna, poterat inuito patre exig. hæc vera etſi ſucceſſio ſit aucta. Viuianus.

k Quod locū] hęc au hen. dicit in quatuor caſibus habere locum. l. codicis. Primus, quando maritus eſt ſoluendo. Itē ſecundus, quādo maritus non eſt ſoluendo, ſed mulieri poteſt imputari quare non agit quando potuit, quia ſui iuris, & ætatis legitimæ. Tertius, quando non cōſentiente patre poteſt agere, vt quia dos à matre vel extraneo fuit data, vt ab auo materno, & de eius bonis ſiue ſucceſſione tractatur: ſed forte immo hic exigitur conſenſus. 10 Quartus, cū dos data eſſet ampla. Vel dic, 11 duo ſunt caſus, ſed ſecundus diuiditur in quatuor.

l Idonea.] aliter non, vt ff. de colla. do. l. 1. §. cum dos.

m Vergente.] in cor pore authen. eſt, n[o]n ſe inchoāte vel iui ſubſtantia. Azo.

n Iuſtiniani.] quæ eſt ſ. de iure dot. l. ubi, & l. in rebus.

o Licet.] ſcilicet exigere dotem. & dic cum, id eſt quando.

p Aetatis] 25. 13 annorū, alias in iudicio eſſe non poteſt, 13 vt ſ. qui legit. perſo. l. 2.

q Et cū mater.] retēta eadē poſitione, vergente viro ad inopiā, nā nec patris cōſenſus exigitur, 14 cū non ſit, profectitia, nec matris, cū nec ſit in poteſtate, & caue qua de matris ſucceſſione agit, ut in cor. in prin. & in ū. §. & ſ. eo. l. vt liberis.

r Conſentiat agēti.] ſed quare ipſe pater nõ agit, vt ſ. de bo. quæ lib. l. fina. 9 vbi autē, quæ eſt cõtra? Solu. 15 hic corrigit, vel illa non negat 16 filio agēti poteſtatē, licet concedat patri Vel hic ſpeciale, vt poſſit agere filia fauore dotis, ut arg. ff. ſol. matri. l. 1.

s His ceſſantibus.] ſcilicet quia non eſt ſoluendo, nec mulieri poteſt culpa aſcribi. Accurſius.

t Cū dos.] nūc ponit quartū caſum de ſecundo mēbro.

u Magnam] magnam, vel paruā intellige 17 ſecūdū qualita-

Dos data confertur in quatuor caſibus cõſtante matrimonio.
10 Nihil eſt. B. B. P Sal. Alc. & Iaſon.
11 Illud tenet Ba. & Paul
12 Non quia ætas legitima dicitur 25. ... mēte Alc. & Iaſon.
13 Hoc verum quando eſſet cauſa ... dotalis. ... ſi in ... de ... in uſu matri moniali. Bal. ſic ...
14 Gl. ... ſequuntur B. & Salic. hic.
15 Hæc nõ eſt bona, quia vitanda eſt legum correctio. l. præcipimus. in fin. ſ. de ap. Al.
16 Iſta cõmuniter approbat, licet Ludo. Rom. aliter tenet, & ... ic. Alex.
17 Glo. ... quūt Bar. & Aug.

D Otis.] CASVS. Pro filia dotem dediſti, durante matrimonio deceſſiſti. quomodo fiet collatio, cum non poſſit dos repeti conſtante matrimonio, niſi in caſu, ſi vir bona ſua dilapidet, vel re ſua male vtatur? Reſpond. dotis exactio non competit, ſed tanto minus accipiet filia de hæreditate, quantum in dote ſua eſt. Viuianus.

f Petitio.] contra iura.

g Tibi.] filiæ.

h Patris.] ſubaudi, bonorum.

i Potueris.] ſic ergo hæc mulier totam dotem ſuo retinebit 9 periculo, quod tamen locum habet, ſcilicet quòd retineat ſuo periculo, ſiue pars &c. Et nota quòd in legato in diem, vel conditionali, ſecus eſt, vt ff. e. l. 2. §. id quoque.

9 Glo. ſequitur Pa.

qualitatem perſonarum. argu. ff. de iure dot. l. ſiue generalis.

EA demum] CASVS. Filius emancipatus conferre debet ea quæ ante mortem patris acquiſiuit, & de illis deducitur æs alienum, quia poſtea quæſita conferre non debet. Viuianus.

a Eorum.] ſcilicet emancipatorum.

b Fuerunt.] ſecus ſi ante extiterūt de bonis, vt quia euicta, vt ff. de euic. l. pater filiæ. vel quia pater, idemque filius, pro filia tua aliqua dederat in dotem, vt ff. de colla. do. l. 1. in fine.

ADDITIO. Tu dic iſtud verū, ſi adhuc durat matrimonium, vt l. filium ff. eod. ſi autem ſit ſolutum morte filiæ, tunc tenetur conferre. nō morte generi, non, quia iterum tenetur dotare filiam. Salicet. & Alexand.

c Impleuit.] id eſt deceſſit.

d Ab ipſis.] ſcilicet emancipatis.

e Alijs.] ſcilicet per ſonis extraneis.

f Debentur.] cum omnia vndecunque quæſita in vita patris, conferat, ut hac l. debet tamen detrahi æs alienum, cum nihil videatur habere niſi deducto ære alieno, vt ff. de verb. ſign. l. ſubſignatum. § 1. Itē excipe caſtrenſe, & quaſi caſtrenſe, vt j. eo. ſi liæ, licet aliud in his quæ poſt mortem patris quæſita ſunt, vt j. eod. l. nec emancipati. Item quod dicit, debentur, & quod dicit, fuerunt, dic re vel ſpe, vt ff. eod. l. 2 §. ſed ſi ſub cōditione, & § id quoque, & §. illud.

que collationis rō emergit, etiam ſi auita ſit ſucceſſio.

Emācipatus cōferre debetur ea tantum bona quæ habuit tempore mortis illius de cuius hæreditate tractatur, ære alieno deducto hoc dicit Alexan. poſt Bald. & Sal.

VI. Idem A. Claudio.

EA demum ab emancipatis fratribus, his q remāſerunt in poteſtate, conferri conſueuerunt, quæ in bonis eorum [a] fuerunt [b] eo tēpore q id pater fati munus impleuit: [c] exceptis his videlicet quę ab ipſis [d] aliis [e] debentur. [f] Dat. VII. Kalend. Maij, Peregrino & Aemyliano Conss.

In ſucceſſione ex teſtamēto iure iſto ceſſat collatio, niſi pater expreſſim dixerit Salic. Vel ſic. Filia quæ ſuccedit ex teſtamento, dotem non confert, niſi teſtator expreſſerit. Alex.

VII. Imp. Philippus A. Tyranniæ.

FIliam teſtamento patris inſtitutam hęredem, fratribus iiſdemque cohæredibus dotem conferre nō oportere, niſi pater hoc ipſum ſpecialiter deſignauerit, explorati iuris eſt. [g] PP. VI. Kalend. Maij. Præſente & Albino Conss.

Si diuiſio facta eſt, et collatio per errorem vel per deceptionem omiſſa debet officio iudicis compelli ad conferendum ille qui conferre tenebatur. Alexander.

VIII. Impp. Diocle. & Maximianus. AA. Callippo.

SI ſoror tua in paternorum bonorum diuiſione [h] te feſellit, nec dotē quā acceperat a patre veſtro inteſtato diē functo, contulit, præſes prouinciæ, examinatis partium allegationibus, [i] cum bonis dotem confundi iubebit: & quod deducta ratione plus apud eam eſſe animaduerterit, tibi reſtitui [k] iubebit. Idem eſt & & ſi arbitro [l] dato diuiſio celebrata eſt. S. VI. Id. Iul. ipſis. AA. Conss.

Emancipati inuicem non conferunt: ſed emancipatis ſui conferunt, ſi ab inteſtato ſuccedunt. Baldus.

IX. Idē AA. & CC. Oneſimo.

SI emancipati vtriſque à patre fuiſtis: collatio ceſſat. [m] Sin-

hæreditatē diuiſiſti vel in iudicio, vel extra, ſi ipſa dotē nō contulit, vel qa ignorauit, vel quia decepit, an cogi poſſit vt conferat, quæritur? Reſp. q ſic, & ſi plus acceperit q̄ debuerit, iudex faciet eam reſtituere. Viu.

h Diuiſione.] ſine iudice facta, vt differat à ſequenti, in quo eſt idem.

i Partiū allegationibus.] Nota iudicem debere iudicare ſecundum allegata & probata, vt hic, & ff. de offi. præſ. l. illicitas. § veritas.

k Reſtitui.] nā imperitia cohæredum iuriſdictionis, id eſt iuris, vt fiat collatio, ſuper quo iure iudex exercet iuriſdictionem, formam mutare non poteſt, ut ff. fami. erciſcun. l. ſi filia, in princ. & de pact. l. tres fratres. Item ex eo quod dicit, iubebit nota officio iudicis quem cōpelli ad collationem directè. vt hic, & ff de coll. do. l. 1. in prin. ſecundū Azo. Vel dic ſecundum H. non eſſe neceſſarium. nam cum denegentur actiones hæreditariæ non cōferenti, vt j. eo. titu. l. poſthumo. in fi. l. large accipe hoc verbū, iubebit, vt & ff. de dolo. l. & eleganter, in prin. Vnde ſi non conferat quæ debet conferre, poterunt vendicari quæ plus iuſto ſunt apud eā, ſicut ſi nulla diuiſio eſſet facta.

l Arbitro] quia & tunc res non diuiſæ, diuidentur, ſed tamen ſoluit pœnam, quia contra ſententiam arbitri venit. & ſic eſt idem, ſed non per omnia idem, cum ſuperiori caſu in nullam incidit pœnam. Vel dic, ſi dolus aduerſarij interfuit, non committit pœnā cum effectu, vt ſ. de arb. l. arbitrorū, & ff. de iudi. l. ſi prætor, & ſ. cōmunia vtriuſq; iud. l. 3. Poteſt dicere arbitrū, id eſt delegatū a iudice. nam & tunc res non diuiſæ, diuidentur: non tamen contra ſententiam fiet, ut ff. famil. erciſcun. l. cum putarem.

FIliam.] CASVS. pro filia dotem dediſti, & deceſſiſti, & filios & filiam hæredes inſtituiſti: an dotē conferre debeas filia, quæritur? Reſpon. quòd non, niſi hoc expreſſeris. Viuianus.

g Iuris eſt.] iure iſto, vt ſ. e. l. 1. & ff. fami. erciſcun. l. Pomponius Philadelphus, & ſ. cōia vtriuſque iudi. l. illud. circa prin. & tt. de colla. do. l. 3. in prin. Sed contra. ff. eo. titu. de colla. do. l. in adoptionem. vbi etiā inſtituta confert. Solu. ibi erat in adoptionem data, & ſic non erat in poteſtate naturalis patris, a quo fuit inſtituta: hic erat in eius poteſtate. ſed hoc non valet, quia non eſt differentia inter ſuam & emancipatā quo ad dotis collationem. Dic, ergo quòd ibi filia inſtituta expugnauit teſtamentum per contra tabulas, propter fratrem præteritum cōmittentem edictum, & plus habet nunc ex eo quam ex inſtitutione, vt ff. cod. titu. l. 3. Vel ibi fuit inſtituta non a patre, ſed ab extraneo, unde hæreditatem & dotē confert. Et nota quòd ius huius legis corrigitur hodie per authen. ſ. eo. l. 1. poſitam.

SI ſoror] CASVS. Si patre tuo decedente ab inteſtato, cum ſorore tua pro qua pater tuus dedit dotē,

SI emancipati.] CASVS. Emancipati inter ſe non conferunt. ſi alter fuit emancipatus, alter in poteſtate, & pater ab inteſtato deceſſerit, quæ emācipatus in emancipatione uel poſt acquiſiuit, confert. Viuianus.

m Ceſſat.] multo magis ſuus emancipato non confert, vt hic innuit. Sed contra. ſ. e. l. filiæ. Dic ergo quod emācipati inter ſe conferunt profectitia tm̄, vt d. l. filię. ff. de coniungen. cum emanc. l. 1. § penul. ſed adueniitia non, vt hic. Vel quod ibi dicit, ſcilicet de coniungēdis cum emancipato &c. nepoti cōferendum, intelligitur quod à ſuo patre non auo fuerat emancipatus. Vel dic nepoti emācipato cōferri ex pſona ſui patris qui in poteſtate aui remāſit, & cu hic filius emancipatus tenebatur conferre. Itē ceſſat collatio, ubi filius cum extraneo inſtituitur, ut ſ. communia utriuſque. l. fin. § ſin autem.

ADDITIO.

Iſtud eſt verum, ſi non dolo malo exiuerunt de bonis ipſius. ſi autem dolo ipſius, tūc tenētur cōferre, vt l. 1. §. confertur. ff. eo. Salic. P. & Iaſon.

2 Vt eſt debitū cōditionale ex contractu. ſecus ſi ex vltima voluntate, quia tunc retro trahitur. Bal. & Ange.

3 Et bene Alex.

4 Iſta eſt vera. Alex. & Iaſ. & eam communiter tenent doc. licet Ful. dicat quod diuinat.

5 Glo. ſequitur Bar. Bal. Ioan. Fab. Salic. & Iaſ.

6 Trāſeūt cum glo. Ba. & Pau.

7 Iſta opi. quoad hāc l. procedit ſine ſcrupulo. Alexand.

8 Reprobatur, cū non habeant earū rerum dominiū, ſecūdū Iaſ. quamuis ſecundum Alex. & Fulg. ſuſtinetur.

9 Iſta eſt vera ſecundū eoſdē.

10 Quia eſt exceptio limitatiua, quę officio iudicis nobili expedit ſecundum Bald.

11 Cōtrariū tenet glo. mag. j. eo. quæ communiter approbatur.

12 Iſta reprobat per Alex. & Iaſ.

13 Etiā reprobat ſecundum eoſdem.

14 Reprobat Iaſ. licet eam ſequitur Cy. & ſali.

ADDITIO. Materiam iſtam, an filij ſiue ſui ſiue emãcipati teneãtur conferre, & an filius prior debeat conferre bona ſibi pro titulo aſſignata, & libros à patre ſibi datos, vide plene hic in breuiario Ioannis Fabri.

a Sin autẽ frater.] loquitur imperator filio emãcipato.

b Nec vllum teſtamentum.] quia tunc collatio non fieret, vt ſ. e. l. 1. Et nota hanc legem quòd nullo teſtamento facto habet locum collatio. nam leges veteres. ff. non loquuntur de collatione facienda, niſi quando ſuccedatur [1] per cõtra tabulas.

c Iudicium.] de inhibenda collatione. Vel dic teſtamentũ, inſcriptis, iudicium ſcilicet nuncupatiuum, nõ autem ſimpliciter [2] accipias quod quodlibet iudicium impediat collationẽ, quia nõ codicillus, vt j. eo. l. filiã.

... autem frater [a] tuus in poteſtate patris mortis tempore fuerat, nec vllum teſtamentum [b] relictum eſt vel nouiſſimum iudiciũ [c] communis patris, teque emancipatum probatum fuerit, [d] ab inteſtato te ad ſucceſſionem paternam venientem, [e] ad collationẽ forma edicti perpetui certo iure [f] prouocat. [g] S. VI. Kalend. Maij. Heracliç. CC. Conss.

Relictum in codicillis filia capit, licet dotem non conferat. Bal. Vel ſic: Veniens titulo ſingulari non confert. b d Vel ſic: Filia quæ vniuerſali titulo & directo non ſuccedit, non tenetur conferre. Salic. Vel ſic. Filia recipiens legata ſiue in teſtamento ſiue in codicillis, ſi nullam partem hæreditatis petat, dotem conferre non tenetur. h. d. ſecundum vnum ſenſum literæ licet aliter ſummetur per Bar. & minus rectè, dum dicit: Ea quæ in vltima voluntate relinquuntur, in collationem non veniunt: nam iſtud non dicitur hic, ſed in. l. filia, & in. l. filiam infra eod. Alexander.

d Fuerit.] ab alio tuo fratre q erat in poteſtate.

e Veniẽtem.] in ca ſu etiam ab inteſtato veniens non cõfert, vt. ff. de contra tabu. l. filium. §. videam, & §. hoc ſit, & dixi ſ. e. l. filię, & l. filiã. Et nota hac lege qd olim & hodie de collatione teneatur. Emancipati ergo emancipatis non conferunt niſi profectitia, vt ſ. eo. l. filiæ, ſecundum primam ſolutionem contrarii ſupra ſignati. Vel dic non conferunt etiam profectitia, [3] ſecundum Azo. vt hac. l. 1. reſpon. Idem in his qui nec ſui nec emancipati ſunt, quia & eadem ratione non conferunt inter ſe, vt ex filia nepotes. emancipati ſuis omnia conferunt, vt hac. l. §. ſin autem, & ſ. eo. l. ea demum, & j. e. l. nec emancipati. ſui autem emancipatis conferunt, ſed non omnia, quia non aduentitia, ſed profectitia, [4] vt ſupra eo. l. filiæ. §. his etenim. Item ſui ſuis omnia conferunt, vt d. l. filiæ, & hoc de iure veteri. Hodie idẽ in & perſonis primo poſitis, ſcilicet emancipatis, vt ſicut ſui inter ſe conferunt profectitia tantum, ita emancipati inter ſe conferunt profectitia tantum. & dic quòd ſui emancipatis, & emancipatis ſui tantum profectitia conferunt, vt j. eo. l. ſi. nec obſtat authen. quę dicit eſſe ſublatum ius emancipationis, vt in auth. de hęre. ab inteſtata §. nullam, colla. 9. quia illud quo ad ſuccedendum, non quo ad conferendũ. nam & in aliis multis etiam hodie remanent differentiæ [5] inter ſuos & emãcipatos, vt in expugnatione teſtamẽtũ, vt inſti. de exhęre. libe. in princ. §. emancipati, & §. noſtra: & quantum ad acquiſitionem, cum emancipatus non quærat patri, vt ſ. de inofficio. do. l. 2. Item quo ad vocationem in ius, vt ſupra, de in ius vo. l. qui in poteſtate. Alii vt H. [6] etiam quo ad collationem. & dicunt non eſſe differentiam inter emancipatos & ſuos, per dictam authen. in ſuis vero & cæteris id eſt in nepotibus & filia, & cæteris qui conferre tenentur, vt in authen. quod locũ, & j. eo. vt liberis, verum eſt quòd aduentitia non conferunt, vt infra eo. l. ſin. Item hodie ex teſtamento. & ab inteſtato conferunt, vt j. eo. titu. authen. ex teſtamento.

1 Immo & quando aliter ſuccedebat. P. & Alexan.

2 Totam gl. ſequitur Pau. Alex. & Iaſon.

3 Et bene. Bart. reprobata prima gl. illius legis.

4 Ob cauſam tantũ ſecundum Bart. & Iaſon.

5 Glo. ſequunt docto. hic.

6 Et maſe, ſecũdũ doct. hic.

ADDITIO. Addas hic notabiliter cum cõ Baldo, q collatio ſolũ habet locũ inter deſcẽdẽtes cũ agitur de hæreditate aſcendentis, & inter illos quibus debetur legitima, & altero iſtorum deficiente non habet locum, ſi omnes leges mundi percunctatus fueris. Ex quibus infertur ſecundum Paul. de Caſtr. quòd in ſucceſſione collateralium non habet locum collatio etiam de his quæ prouenerint ab eo de cuius ſucceſſione agitur: nec etiam in ſucceſſione aſcendentium ſi ſuccedant deſcendentibus, licet illis debeatur legitima à deſcendentibus, quia nulla lege cauetur, quòd tales conferant, quæ nota, & memoria tua tene.

X. Iidem AA. & CC. Hirenæ.

A Patre verbis precariis in codicillis relictum extero [h] iure capiẽs filia, ad collationem dotis vrgeri non poteſt. S. VI. Kalen. Decẽb. Sirmii. CC. Cõss.

Emancipatus confert non ſolum iam nato, ſed etiam poſthumo poſtquam natus fuerit: & nõ conferenti denegantur actiones. hoc dicit. Alexan poſt Bald. & Salic.

XI. Iidem AA. & CC. Artemiæ.

POſthumo pterito patris teſtamentum rumpenti, atque inteſtato ſuccedenti, emancipatum petita bonorum poſſeſſione [i] conferre debere bona ſua, perpetuo edicto cauetur: cum his etiam q ſui futuri [k] eſſent, ſi viuo patre nati fuiſſent, conferre debere manifeſtè ſignificat, & emãcipatis, ſi legi datę collationis non ...

f Iure.] id eſt certo modo, vt conferas.

g Prouocat.] ſcilicet frater tuus.

A Patre.] CASVS. Certum eſt quòd filia tenetur dotem conferre ſi ab inteſtato ſuccedat, vel ex teſtamento. ſi pater hoc expreſſerit. ſi autẽ nec ſuccedat ex teſtamento, nec ab inteſtato, ſed accepit legatum relictum à patre, an debeat conferre, quæritur? Reſpon. quòd non. Viu.

h Extero.] id eſt iure cuiuſdam extranei, non vt hæres vel bonorum poſſeſſor. Vnde not. neminem conferre niſi in vniuerſum ius ſuccedat, vt j. eo. l. filiam. in caſu [7] tamen licet vt filia capiat, non tamen confert dotem, vt puta teſtator vnũ filium præterit, aliũ filiũ inſtituit, filiæ legatũ dedit. nunc expugnato teſtamẽto p contra tabulas habet filia legatum, & vt filia, ut ff. de colla. do. l. ſi pater pro filia. ſed ſi filia fuerit ex minima parte inſtituta, & illa contenta noluit petere contra tabulas, non oneratur collatione, [8] vt ff. de colla. do. ſi fuerit. & eſt ratio, quia ex iudicio patris habet illam minimam partem. habet enim eã ex inſtitutione. quòd ſi veniret per contra tabulas, aucta portione ſua conferre tenetur, vt ibi.

POſthumo.] CASVS. Filium habebas, emãcipaſti, & deceſſiſti, uxore tua pgnãte relicta, & hær. de extraneo inſtituto. naſcitur poſthumus. cum poſt teſtamentum petit emancipatus bono. poſſeſſ. nunquid tenetur conferre cum poſthumo quæ acquiſiuit? Reſpon. quòd ſic ſicut cõferret illis q fuiſſent in poteſtate patris mortis eius tempore: alioquin denegabitur emancipato actio. Viuia.

i Bonorum poſſeſſione.] ſcilicet vnde liberi. Item conſtrue hanc literam. Item nota quòd nõ poteſt huic poſthumo obiici, quòd non erat in rebus humanis tempore mortis patris, cum pro nato habeatur, vt ff. de ſtatu homi. l. qui in vtero. ſed ſi mortuus naſcitur, nõ nocet, vt ff. de verbo. ſigni. l. qui mortui. [9] Porro antequam naſcatur, ei non confertur, licet mulier in poſſeſſionem cauſa ventris mittatur, vt ff. de colla. bo. l. vltima.

k Futuri] ſcilicet in poteſtate, vt inſti. de tute. §. penult.

Actiones.

7 Dic q il le caſus eſt ſpecialis. Ioan. Fab.

8 Glo. ſequitur Sal. & Alex.

9 Glo. ſequitur Sa.

a Actiones.] amplius & iudicis officio cogi poteſt, vt ſ. eod. l. ſi ſoror, ſecundum lo. nam parum noceret dene garí actiones, cũ iã habeant partẽ ſuã. item nõ denegari actionẽ nõ conferenti, vt ff. de colla. bo. l. 1. §. ſi cũ duobus, & j. l. prox. in prin. & l. aliam.

m Non poteſt.] vt. j. eo. l. nec emancipati.

n Si is.] fundus.

o Conſtitutæ.] immo idẽ eſt in emancipatis, vt. j. eo l. vt liberis, in fin. 4

p Poſtul.as.] immo ſecundum ius, vt. ſ. familiæ erciſ.

Collatio-nẽ facere duplicites quis com-pellitur.

F Iliæ.] CASVS. Dotem pro filia promiſi, ipſa relicta & filiis in poteſtate mortis ipſe deceſſi, nunquid conferet dotem, quæritur? Reſpon. quod ſic, alioquin denegabitur ei actio. Item nunquid & frater tenetur ei peculium ſuum cõferre? Reſpon. quod ſic, niſi ſit caſtrenſe, vel præcipuum relictum à patre. an res peculiares ſint apud eũ, an penes alium, dũmodo nec deſierint eſſe in peculio eorum, non refert. Viuia.

b In ſacris.] id eſt vinculis patriæ poteſtatis, vt ſ. de eo ff. præto. l. 1. in fi. eſt enim inæſtimabilis, vt ff. de lega. 1. l. filiusfamilias § ſecundum vulgarem. Accurſius.

c Conferat.] ſ. accipiendo minus de hæreditate, vt ſ. eod. l. dotis.

d Cõ tituitis.] emãcipatis enim ſolam profectitiam, vt ſ. eo. l. filiæ, in fi.

e Denegari.] quæ & illa denegabitur ei quã hæreditas diuiditur, id eſt famil. erciſcun. vt j. eo. l. filiam.

f Cum.] pro quod & autem pro ſed, cõſtrue alias eſt in tex tu quin autem. & ponitur pro ſed, vel pro certe.

g Neq; caſtrenſe.] vel quaſi, vt ff. de col. bo. l. 1. §. nec caſtrenſe idem hodie in quolibet aduentitio, vt j. eo. l. fi.

h Relictum.] vel quaſi, vt ſi pater donauit cõferendo in eam ſupremum iudicium, vt ſ. eo. l. proxi.

i Non poſſint.] nec confertur profectitium, ſed diuiditur: vnde bene ſubdicis, ſed in diuiſionem &c. & quod dicitur conferri, id eſt in medium deduci. & facit. ſ. fami. erciſcun. l. ceſtum.

k Ex hoc.] ſ. peculio.

l Durãtes.] id eſt neq; deperditæ ſunt, neq; deminutæ.

S I donatione.] CASVS. Deceſſiſti relictis filio & filia. filius poſt mortem patris acquiſiuit fundum: nũquid tenetur conferre? Reſpond. quod non ſi autem illi quid filiæ tuæ dediſti, vt haberet in peculio, tenetur illud communicare, nec precium vendicare poteſt. Viu.

† aliàs Quod, aliàs Quin.

1 Ope exceptionis, & nõ ipſo iure. Roma. Alex. & Iaſ.

Sequitur gl. Bar. B. Pau. Salic. & Alex.

2 Et bene ſecundum eoſdem.

pareant, denegãdas actiones,[a] non eſt ambigui iuris. V. Kalend. Ianu. ipſis. AA. & Conss.

Qui tenetur conferre, ſi partem hæreditatis petat collationem offerre debet, alias a petitione remouetur, et peculium profectitium filio conceſſum, non cõfertur, ſed tanquam res cõmunis ſeu hæreditaria diuiditur: caſtrenſia vero & lega'a no conferũtur, nec diuiduntur, ſed præcipua ſunt. Alexan.

XII. Idem AA. & CC. Philantex.

2 F Iliæ, licet maneat in ſacris,[b] ſi dotẽ non conferat[c] quã mortis tempore cõmunis patris habuit, fratribus in eadẽ familia conſtitutis,[d] actiones hæreditarias denegari[e] nõ ambigitur.

¶ Vnde conſulte ac pro iuris ratione collationem fratribus tuis quos in patris cõmunis mortis tempore fuiſſe poteſtate proponis, efferes.

¶ Cum[f] † autem fratres tui durantes in familia patris, peculium (ſi hoc neque[g] caſtrenſe, neq; relictum[h] eis doceatur) præcipuum habere non poſſint,[i] 1 ſed in diuiſionem paternæ veniat hæreditatis, nec quicquam mutet penes quẽ res ex hoc[k] proficiſcentes, & in eadẽ cauſa durãtes,[l] cõſtitutæ reperiãtur, abſoluti manifeſtiq; iuris eſt. D. XI. Kal.

Febr. Sirmii CC. Cons.

Quæſita poſt mortem patris non conferuntur, & conceſſa in peculium profectitium ſiue, diuiduntur inter filios ſuccedentes patri. Bald. Sal. & Alexand.

XIII. Idem AA. & CC. Antilliæ.

S I donatione tibi poſt mortem patris fundũ quæſiſti, ſoror tua portionem eius vendicare non poteſt.[m] Nam ſi is[n] filia familias cõſtitutæ[o] tibi à patre donatus eſt, cum ſorore patri communi ſuccedens, eum præcipuum habere contra iura poſtulas.[p] Dat. VI. Id. Febr. Sirmij, iiſdemque. CC. Conss.

Ius petẽdi collationem tranſit ad hæredes, & nõ conferenti denegãtur actiones per quas ſuam portionẽ hæreditatis conſequi poſſet. Alexan.

XIIII. Iidem AA. & CC. Siſatonicæ.

S I maritus quondam tuus ab inteſtato[q] patri ſuo hæres extitit, & ei poſthumus à te editus ſucceſſit, actiões hæreditarias amitæ[r] filii veſtri quas habuit patris ſui mortis tempore, dotem non conferẽti, denegare[s] præſes nõ dubitabit. PP. VII. Kalen. Mart. Trimontii, Tuſco & Anulino Conss.

Quæſita poſt mortẽ defuncti non conferuntur. Bal. Sal. & Alex.

XV. Iidem AA. & CC. Philippo.

N Ec emancipati[t] poſt

l. filiæ cuius, quæ eſt contra. Solu hic donauit 5 concedendo in peculium, ibi in eam cõferens ſupremum iudicium, velut extraneo, id eſt bene merito. Si quæras qualiter ſcitur quando donatur bene merito? Reſp. 6 ſi pœſſeſſerint merita, 7 quibus nõ ſiſteret nitentibus non eſſet donatio, nec inſpecto ſi dixit pater, do vt extraneo, vt ff. de caſtren. pecu. l. caſtrenſe, & l. ſi ſore, in prin. nec tenet ab initio, nec poſtea confirmatur. in alia ſic, vt hic, & ſ. dona. inter vir. & vxo. l. donationes. 8 quã diſtinctionem facius quidam in emancipato. Sed quomodo, cum peculium habere non poſſit, ut ſ. de inoffi. teſta. l. vna. in fin? Dicam ergo vt j. eo. l. vt liberis, in fin. Item contra. ſ. de inoffic. do. pater ſed ibi ſol ui. Alias dic vt mõ ſolui. & facit. ff. de re ſe. l. emptor, § ſi.

S I maritus.] CASVS. Deceſſit qs inteſtatus, relictis filia & filio, filius habuit vxorem, & deceſſit ea prægnante, natus eſt poſthumus an filia ſoror patris poſthumi, & eiuſdẽ poſthumi amita debeat conferre dotẽ poſthumo volens cum eo vnà ue cedere? Reſpond. quod ſic. Viuia.

q Ab inteſtato.] quid ſi per contra tabulas? Reſp. idem, vt ff. eod. l. 1. §. ibidem, & l. prætor. 1. reſpon.

r Amitæ.] i. ſorori mariti tui. & accipe infrà, dotem nõ conferenti.

s Denegare.] quaſi dicat, amita non ſolũ fratri ſuo, ſed & hæredi eius conferre debet, vt ff. eo l. cum emancipati, in prin.

N Ec emancipati.] CASVS. Poſt mortem patris, ac quiſita filij emãcipati nõ cõferũt. quid ergo ſi vnus eſt in poteſtate in morte patris, alius emãcipatus, an ſua bona in morte patris quæſita conferre debeant, quæritur: Dicitur quod nõ. & hæc poſterior maiorem habet dubitationem quàm prior. Viu.

t Nec emancipati.] nedũ ſui, vt ſ. eo. l. ſi donatione. & dic

4 Illa lex nihil facit ad propoſitũ. Alex.

5 Item ſe quũtur do cto. hic.

6 Places Bart. & alijs.

7 Diuinat, ideo dic quod ibi pater emit nomine filiæ & tradidit ex mente Bart. & Iaſon.

8 Et male. Bal. & Salic. Alexã. & Iaſon.

9 Dic quod ibi fuit donatio mortis confirmata, hic fuit conceſſio in peculium. Bal. in cõtrarium.

dic[1] quæſita quocunq; modo: puta legata etiam tūc relicta quando erat in poteſtate ſub conditione: quæ cōditio erat poſt mortem patris, vt ff. eo. l. prætor. 1. reſp. & l. 2. § id quoque, ſecus in ſtipulatione: vt ff. de verborum oblig. l. ſi filius. & facit ſupra e. l. ea demū, & ff. eo. l. 1. §. ſi ab emācipato, & § ſi ab ipſo, & l. ſeq §. id quoque.

f Nulla diſcretione.] id eſt diſtinctione.
g In ipſos ſponſos] dummodo conſtet[4] propter ſponſam eas factas, ſecundum Ioan.
h Eius.] parentis.
i Quæ.] ſcilicet bona.

mortem communis patris quæſita conferre cogūtur: ſed hæc retinentes, eius bona pro hęreditaria diuidunt portione. Dat. Idibus Decembr. ipſis. CC. Conss.

Codicilli non impediunt collationem. & relicta in eis non veniunt conferenda Sal. & Alex.

XVI. Iidem AA. & CC. Socrati.

[2] Filiam cum fratribus ſuis cohæredibus inteſtato patri ſuccedētem, vltra[a] relictum codicillis non conferentem dotem, iudicio familiæ erciſcundæ nihil poſſe conſequi, ſumma cum ratione placuit.[b] Dat. V. Kal. Ian. Ipſis. CC. & Conss.

Quando ab inteſtato ſucceditur, dos & donatio propter nuptias inter liberos cuiuſcunque gradus, & cuiuſcunque ſexus, tam exiſtentes in poteſtate illius de cuius hæreditate agitur, quàm non exiſtentes, debet conferri, ſi tractatur de ſucceſſione illius qui dotem, aut donationem propter nuptias conſtituit donatio autem facta filio emancipato ab emancipante tempore emancipationis, vel poſt, confertur eo modo quo per iura vetera conferebantur cætera bona emancipatorum. Alex.

XVII. Imp. Leo. A. Erythrio, præfecto prætorio.

Vt liberis tam[c] maſculini, quàm fœminini ſexus, ſiue ſui iuris, ſiue in poteſtate cōſtitutis, quocunque iure inteſtatæ ſucceſſionis, id eſt, aut teſtamento penitus non cō-

B

dito, aut ſi factum fuerit, contra tabulas bonorum poſſeſſione petita,[d] vel inofficioſi querela mota reſciſſo,[e] æqua lance pariq; modo proſpici poſſit: hoc etiam æquitatis ſtudio præſenti legi credimus inſerendum, vt in diuidendis rebus ab inteſtato defunctorum parentum, tam dos, quàm ante nuptias donatio conferatur, quam pater, vel mater, auus vel auia, proauus vel proauia, paternus vel maternus, dederit vel promiſerit pro filio vel filia, nepote vel nepte, pronepote vel pronepte, nulla diſcretione[f] intercedente, vtrum in ipſas ſponſas pro liberis ſuis memorati parentes donationem contulerint, an in ipſos[g] ſponſos earum, vt per eos eadem in ſponſas donatio celebretur: vt in diuidendis rebus ab inteſtato defuncti parentis cuius de hæreditate agitur, eadem dos, vel ante nuptias donatio ex ſubſtantia eius[h] profecta conferatur: emācipatis videlicet liberis vtriuſque ſexus, pro tenore præcedētium legum ea quæ[i] in ipſa emancipatione à parentibus ſuis (vt adſolet fieri) cōſequūtur,[k] vel poſt emancipationem

C

D

Filiā.] CASVS. Deceſſit aliquis inteſtatus relicto filio, & filia, cui in vita dotem dedit, & legatum reliquit codicillis: an cōferre debeat dotem? Reſpō. quod ſic, ſi ſuccedere velit: ſed legatū habebit præcipuum Vi.

a Vltra.] i. præter.
b Placuit.] vt & ſ. eodem. l. à patre, & ſ. familię erciſcundę. ſi quæ fideicommiſſorum.

Vt liberis.] CASVS. Vult Imperator ſeruare ęquitatem inter oēs liberos: vt ſiue fuerint fœminini ſexus, ſiue maſculini, ſiue ſui iuris, ſiue emancipati, ſuccedant ab inteſtato: hoc eſt ſiue cōdito teſtamento, ſed reſciſſo per cōtra tabulas vel per querelam inoffic. ſiue ab inteſtato penitus: & pater vel mater dotē pro filia dederit. & ſic de alijs, vt in litera, vel dona. pro filio propter nup ſiue filius eam non recepit, ſed vxor: vel e contra filia dotē nō receperit, ſed maritus, vel e conuerſo: tā dos, quàm donatio conferatur, his ſeruatis quæ circa emancipatos veteres. ll. ſtatuerunt, vt quæcunq; acquiſierunt, vel in emancipatione, vel poſt, conferant ſecūdum tenorem veterum tamē legum. Viu.

c Vt liberis tā] modo ſeipſum exponit.
d Petita.] Fit ergo inteſtatus per contra tabulas, ut hic. & hoc cum ante aditam hęreditatem eſt expoſita: ut ff. de contra tab. l. illud. aliàs teneret iure ciuili, licet non æquitate prætoria: ut ſ. eo l. filiæ dotē, quæ eſt contrarium prætor non facit deſinere hæredem, nec eſſe: ut in ſtitu. de bo. poſſ § quos autem. uel dic. ut in d. l. filiæ. Et ſic nota[2] quòd ſeptem modis fit quis inteſtatus: quinque ante aditionem, & duobus poſt: ut hic, & inſtitu de hære. ab inteſta. in prin. Item quod ſubijcit habere locū collationem, quando querela agitur: dic quòd aliud erat iure ueteri:[3] ut ff. de col. do. l pater filium.
e Reſciſſo.] ſcilicet teſtamento.

k Conſequuntur.] ut habeant in peculio,[5] ſcilicet profectitio: ut eadē, quæ in ſuis, ſeruetur diſtinctio in his: ut ſupra eo. ſi donatione. quod non placet.[6] ut ar. ff. de iure codicil. l. quidā referunt. §. eſſe enim debet, & ff de teſta. l. 4. nā cū ſui iuris ſunt, peculium habere non poſſunt: ut ſupra de inoffi. teſta. l. ſi. Dic ergo ſecundo[7] collationem faciēdam pro tenore pręcedētium legum, puta ſi dicatur à donante: ut infra eod. l. pen. in fin. & ff de inofficio. teſtamen. l. ſi non mortis cauſa. in princi. & ſ. de inoffic. teſta. l. ſi quādo, in fin & l. quoniam nouella. ſecundum Io. hoc non placet,[8] quia illę non ſunt pręcedētes, ſed iſtę, niſi dicas quòd aliæ ueteres erant, quę dicebant idem.[9] Et ſecūdum hoc dic leges veteres dixiſſe idem, quod dicit. l. penul. Tertij dicunt quòd lex inferior, illud, in ſuis[10] loquitur: & hæc in emācipato. ideoq; diſtinguunt inter collata tempore emancipationis tunc, uel poſtea: ut ea conferant, ut hic: & alia quæ ante emācipationem, ut illa, non: ut ibi, ſed nec has habemus. Et nota quod quædā noua inducit hęc lex: quia cū per ueteres leges ff. emancipati non conferūt adinuicem ſecundū quoſdam, nec ſui ſuis, cum non habeant[11] contra tabulas: nec ſui emancipatis, ſed ſolum emancipati ſuis: hodie par eſt omnium cauſa, ſeu conditio Itaq; ſui emācipatis, & ſuis, & nec emancipatis, nec ſuis, & emancipati conferunt emancipatis ſecundum H.[12] & ſupra hac l. ſed non ſecundum Azo. ut not. ſupra l. ſi emancipati. Item inducit ſecundum nouum, quod circa querelam dixi[13] in princip. huius legis. Tertio, quia olim emancipatus omnia, quæ habebat tempore mortis patris, debebat conferre: vt ſupra eo. l. ea demum, hodie per Leonē non confert, niſi à patre donata tempore emancipationis, vel poſtea. ergo aliunde quæſita non confert, à contrario ſenſu. L. hoc tamen dicere non placet, nec Leo

[1] Et bene. Ioan. Fab.
[2] Glo. ſequitur Barto. Paul. Ale. & Iaſ.
[3] Immo aliud non erat de iure veteri. Bar. Bald. Pau. Sali. Ale. & Ia.
[4] Singularis gl. ſm Ang. hic.
[5] Immo non habebāt in peculio, ſed erāt bene donata. Bart. Pau. Ale. & Ia.
[6] Et bene Bartol. & alij.
[7] Iſta diſplicet Ba. Paul. Ale. & Iaſ.
[8] Et bene ſm pdic. ſcribētes.
[9] Immo non dicūt idē: quia loquūtur de legitima, nō de collatiōe, ſm eoſdē.
[10] Melius dixiſſet, in non ſuis, nec emancipatis. Alex. & Iaſ. licet gl. ſ. ſequatur Bar.
[11] Immo hāt. Barr. Bal. Paul. & Alex.
[12] Cuius opinio cōmuniter approbat. Alex.
[13] Nihil eſt Bart.

1 Sequitur glo. Alexand.

Leo [1] hoc vetat. Vnde dic, [2] & quarto pro tenore præcedentium legum. ſ. co. l. ea demum. vt vndecũque quæſita conferantur, ſed per authen. ex teſtamento, tantũ à patre data. A

2 Iſta reſpõſio quo ad quęſtionem placet Ba. Pa. Alexan. & Iaſ.

perſonæ quæ enumerãtur in l. codicis, ſuccedunt æqualiter non cum deminutione tertiæ partis. ideo iunge legi huic authen. quæ tertiæ.

a Ab eiſdem.] ſecus ſi ab alijs.

d Duximus.] & eam decidemus. ĩ. §. talem.

e Nam ſi.] & hæc eſt dubitatio, nam &c.

Liberos.] CASVS. Si qs fuerit emancipatus auctoritate principis, quæritur, vtrum teneatur conferre quę acquiſiuit poſt emãcipationem, ac ſi coram quolibet iudice fuiſſet emãcipatus? Reſpõ quòd ſic. Viuianus.

b Legis.] quæ dicitur de emancipatione abſentis, vt ĩ. de de emanc. lib. l. iubemus.

c Ex antiquo iure.] per ſimulatas uenditiones, vel principis reſcripto, vt inſtitu. qui. mo. ius pa. pote. ſolui. § præterea.

Illã.] CASVS. Si maſculus inteſtatus decedit filio vel filia ſuperſtitibus, & ex filia mortua nepotibus relictis, non refert quot vel cuius generis. vel ſi fœmina decedat inteſtata, filio vel filia mortuo, vel mortua (non refert in hoc caſu) nepotibus vel neptibus relictis, nepotes ſeu neptes hodie ſicut olim cũ deminutione tertiæ partis, quæ matrem ſuam contingebat, vnà cum materteris, auunculis, patruis, & amitis ſuccedent ei. hæc ex prima parte colligũtur. In ſecunda verò colligitur, quòd prædictæ perſonæ inuicem conferũt donationes propter nup. & dotes à parentibus ſuis ꝓ ſe cõſtitutas non obſtãte cõſtitutione diuorũ Arcadij & Honorij, quæ videbatur ſolũmodo à nepotibus cũ auunculis fore conferendum, qa tamẽ circa patruos & materteras & amitas æquitas & ratio reperiatur æqualis, idem ius obſeruetur in collatione, ſubtilitate prædictę conſtitutionis non obſtante. Hodie tamẽ

ab eiſdẽ [a] parentibus acquſierint, collaturis. Dat. V. Kalend. Mar. Buſeo & Ioanne Conss.

Quocunque modo liberi ſui iuris efficiantur, ad collationem vt emancipati vocantur. Sal. & Alex.

XVIII. Imp. Anaſtaſius A. Conſtantino præfecto pretorio.

Liberos qui per noſtrę legis [b] auctoritatem, B per oblationem precum & imperiale reſcriptum, ſui iuris effecti fuerint, ad ſimilitudinem cæterorum qui emancipati ex antiquo iure [c] ſunt, collationes facere iubemus compelli ſecundum ea quæ ſuper cæteris emancipatis ſtatuta ſunt. Dat. XII. Kal. Aug. Conſtantinopoli, Probo & Auieno iuniore Conss.

Nepotes ex filia, qui ſuccedunt auo materno cũ materteris, & auũculis in illa portione in qua ſuccederet mater ſi viueret, excepta tertia parte, quæ accreſcit auunculis & materteris: item nepotes ex filio vel filia, qui ſuccedunt auiæ vnà cũ patruis, auunculis, amitis, & materteris, cũ dicta deminutione tertiæ partis debẽt adinuicem conferre tam dotẽ quam donationem propter nuptias datam ipſis patruis, auunculis, amitis, & materteris, per ipſos conferẽdam nepotibus aui, quam etiam dotem, vel donationem propter nuptias datam patri vel matri dictorum nepotum conferendam per dictos nepotes dictis patruis. Alexan. C

XIX. Imp. Iuſtinianus A. Mennæ præfecto prætorio. D

Illam merito dubitationẽ amputare duxim⁹, [d] quæ ſuper collatione dotis, vel ante nuptias donationis, inter certas perſonas ſatis iam ventilata eſt. Nam ſi [e] inteſtatus quis [f] defunctus eſſet filio vel filiis, aut filia vel filiabus relictis, & ex mortua filia vel filio cuiuſcũq; ſexus aut numeri nepotibus, [g] vel ſi qua inteſtata defuncta eſſet, filio quidẽ vel filijs, filia uel filiabus ſimiliter relictis, ex mortuo vero filio vel filia itidem nepotibus cuiuſcunque ſexus aut numeri, de modo quidem ſucceſſionis minime dubitabatur, ſed palã erat quòd huiuſmodi [h] nepotes duas partes paternæ [i] vel maternę [k] portionis tãtum haberẽt, tertiã partẽ patruis ſuis vel auũculis, uel amitis vel materteris, pro iam poſita cõſtitutione [l] concedentes. de collatione vero dotis, vel ante nuptias donationis, quam defuncta perſona [m] pro filio vel filia ſuperſtitibus, & pro mortuo vel mortua [n] filio vel filia dediſſet, multa dubitatio orta eſt. ſuperſtitibus quidem filiis [o] defunctæ perſonæ non debere ſe dotẽ, vel ante nuptias donationem pro ſe datã à ſuo patre vel matre, conferre filijs mortui fratris ſui, vel mortuæ ſororis ſuæ cõtendentibus, eo quod nulla [p] cõſtitutio ſuper huiuſmodi [q] collatione poſita eſſet: nepotibus uerò mortuæ perſonę non tm̃ huic reſiſtentibus, ſed etiam aſſerentibus quòd onus collationis conſtitutione [r] Arcadii & Honorij diuæ memoriæ ſibi impoſitũ, in perſonis tantummodo ſuorum auunculorum, nõ etiam patruorum, vel amitarum, vel materterarum locũ habere poſſet. ¶ Talem igitur ſubtilem dubitationem amputantes, præcipimus tam filios vel filias defunctæ p

f Quis.] maſculus.

g Nepotibus.] ſubaudi, relictis.

h Huiuſmodi nepotes.] Si moritur fœmina, non diſtinguitur, reliquat ex filio nepotes, an ex filia. nam vtrobiq; cum deminutione admittitur. ſi vero moriatur maſculus, & relinquat nepotes ex filio, eiuſdem iuris ſunt, cuius & filius. ſi ex filia, admittũtur cum deminutione tertiæ partis; [3] vt hic, & in inſtitu. de hære. quæ ab inteſt. §. item vetuſtas.

i Paternæ.] ſcilicet quãdo fœmina deceſſit.

k Maternæ.] ſiue fœmina ſiue maſculus deceſſerit.

l Conſtitutione.] vt ĩ. de ſuis & leg. lib. l. ſi defunctus.

m Perſona.] de cuius hæreditate nũc agitur.

n Mortua.] ex quibus remanſerunt nepotes, qui ſuccedunt cum patruis, vel auunculis, vel ſimilibus.

o Filijs.] qui ſunt patrui ad nepotes.

p Nulla cõſtitutio.] immo videtur qđ ſic, vt ſ. e. l. ſi maritus. Sed certè ibi filius eius de cuius hæreditate agitur, & filia viuebant tempore mortis [4] eius, de cuius hæreditate agitur, & poſtea natus erat nepos ex filio. ſed hic fuit natus nepos ex filio, filio dico ꝑ mortuo, viuo eo de cuius hæreditate agitur. Itẽ obiicitur de illa. ſ. eo. vt liberis. at illa loquitur de collatione facienda in nepotes & neptes, ac patruos & & amitas, auunculos & materteras.

q Huiuſmodi.] dico patruorum, vel ſimilium conferre nolentium.

r Conſtitutione.] quã non habemus.

Nepotes ex fœmina & ex maſculo deſcendentes an admittantur eodẽ modo.

3 Sequitur totam iſtã gloſ. Alex. & Iaſ.

4 Sequitur gloſ. Bar. & Sa.

Auun-

a Auunculis.] cum deceſſit maſculus, uel fœmina, auus, vel auia.
b Amitis.] hoc etiam quando mortua eſt fœmina.
c Dotem.] mulieris.
d Donationem.] maſculi.

ſonæ dotem vel ante nuptias donationem a parẽtibus ſuis ſibi datam conferre nepotibus uel neptibus mortuæ perſonæ: q̃ eoſdẽ nepotes vel neptes patruis ſuis aut auunculis,[a] amitis[b] etiã & materteris dotem,[c] vel ante nuptias donationem[d] patris[e] ſui, vel matris, quã ꝓ eo vel ea mortua ꝑſona[f] dedit, ſimiliter conferre:[g] vt commixtis huiuſmodi collationibus cũ bonis mortuæ perſonæ, duas quidem partes nepotes vel neptes habeant illius portionis quæ patri vel matri eorum, ſi ſupereſſet, deferebatur: tertiam[h] vero eiuſdem portionis partem vnà cum ſibi competentibus portionibus filij vel filiæ defunctæ perſonæ, cuius de hereditate agitur, capiant. Dat. Kal Iun. Conſtantinopo. DN. Iuſtinia. A. PP. II. Cons.

IN AVTHENTI. de trien. & ſe. §. neque illo. colla. iij. conſti. v.

QVæ tertiæ[i] portionis deminutio correctionem nouo iure[k] capit, ad æqualitatis iuſtitiã redacta in omnibus talibus perſonis.

e Patris.] & hoc qñ deceſſerit fœmina, & ſunt ex filio nepotes.
f Mortua perſona.] tres ſunt dotes de quibus omnibus fit mẽtio in hac glo. Quid dices in dote vel donatione propter nuptias, quã dedit illis nepotibus auus vel auia eorum, de cuius hæreditate agitur? Reſpon. vt ſibi inuicem nepotes, nõ patruis vel auunculis vel materteris debeant conferre, vt ff. de coniun. cum emã. li. l. 1. §. ſi ſit. Sed cũ hodie titulus ille ſit ſublatus,[1] dico & hoc, ſcilicet correctum, vt debeat patruis conferre, & ecõtra. Si autem pater vel mater eorum decediſſet dotem, locum haberet quod dicitur ff. eod. filiũ emancipatum. Vel dic ꝙ hic idem erit ꝓ ſ. ſ. dixi, & in l. fi. iam, dicitur de patre nepotis an con erat.
g Conferre.] lex iſta pro M. facere videtur, qui dotem filiæ mortuæ liberis exiſtentibus. nõ eſſe patri reſtituendam dicebat. ſi enim reſtitueretur, quare liberis filii ex hac lege neceſſitas imponeretur de collatione faciẽda, cũ ad auũ, qui poſt filium deceſſit, dos reuertatur? Sed reſpõ.[3] quòd hic erat filia emancipata. vnde non ad patrem, ſed ad ſuos heredes tranſmiſit petitionẽ dotis. ut ſ. de rei vxo. act. §. accedit. ſed hodie M. opinio ſeruatur. & habes de hac opinione plura notata. ſ. ſolu. matrimo. l. dos. Ac.
h Tertiam.] quæ tertiæ &c. Et ſic lege anthẽ. quæ tertię.
i QVæ tertiæ.] quæ auferebatur nepotibus, vt ſ. l. proxi. in prin.
k Nouo iure.] ſcilicet inſtitutionum, vt inſtitu. de hære. quæ ab inteſta. §. fi. ſecundum M. quod non placet, quia ibi adimit quandam portionem, quæ deferebatur agnatis, vt j. de ſuis & leg. hære. l. fin. Dic ergo nouo iure, ſcilicet authen.
Illud.] CASVS. Primo dicit quòd omnia quæ ad repellendum querelam inofficioſi cõputantur in quartam partem portionis quæ contingeret aliquem ab inteſtato ſi nõ foret exhæredatus, conferuntur. Secundo dicit quòd non tenet regula e conuerſo, puta ꝙ ea quæ cõ-

1 Hoc nihil facit ad ꝓpoſitũ. Paul. Alex. & Iaſ. & an ſit verum quòd ille titulus ſit ſublatus, vide Garſiam in l. Gallus. ff. de lib. & poſthu.
2 Scilicet quod non debent cõferre. Bar. Pau. Salic. Alexã. & Iaſ..
3 Iſta reſpõſio placet Paul. Salic. & Alexan.

A feruntur, computentur: niſi de his quæ conferuntur, ſpecialiter à lege fuerit expreſſum vt computentur. Tertio dicit quòd ſimplex donatio non confertur, ſi non hoc donator expreſſerit, niſi quis in quoſdam filios & filias donationẽ propter nup. & dotẽ, in quoſdam vero ſimplicem donationem contulerit.

Quæ condito teſtamẽto in legitima computantur, debent etiam conferri quandò ab inteſtato ſuccedirur: non econtra illa quæ ab inteſtato cõferuntur, debent in legitimam imputari facto teſtamento: niſi hoc reperiatur expreſſe cautum. & donatio ſimplex facta deſcendenti ab aſcendente, non confertur: niſi fuerit expreſſe dictum, vel niſi frater vel ſoror petens collationem, habeat dotem vel donationem propter nuptias, quam illi conferre tenentur. Alex.

XX. Idem A. Mennæ præfecto prætorio.

ILlud ſine ratione à quibuſdam in dubietatẽ deductum, plana ſanctione reuelamus: vt omnia[l] quę in quartã portionẽ ab inteſtato[m] ſucceſſionis computantur his qui ad actionẽ de inofficioſo teſtamẽto vocãtur: ẽt ſi inteſtatus is deceſſerit ad cuius hæreditatẽ veniunt: omnimodo cohæredibus ſuis cõferant. Quod tã[n] in alijs,[o] q̃ in his quæ occaſione militię vni heredũ ex defuncti pecuniis acquiſitæ lucratur is qui militiam meruit, locum habebit: vt lucrum[p] quod tẽpore mortis defuncti ad eũ[q] peruenire poterat,[r] non ſolũ teſtamento condito quartæ parti[s] ab inteſtato[t] ſucceſſionis computetur, ſed etiam ab inteſtato[u] conferatur.

D ¶ Hæc autem regula,[x] vt

l Omnia.] ſcilicet data inter viuos. nam in relictis fallit hoc,[1] vt patet cuilibet, vt ſ. e. l. filiam. 2. imputantur enim in quartã, non tamẽ conferũtur, ut ſ. de inoffi. teſta. authen. nouiſſima.
m Ab inteſtato.] id eſt quartã eius quã eſſet quis habiturus ab inteſtato.
n Quod tam.] id eſt dicta regula.
o In aliis.] puta dote & donatione propter nuptias.
p Lucrũ.] pecunia autem pro illa militia data à patre tempore militiæ acquiſitæ, item pecunia q̃ tenet adhuc ex promiſſione patris pro dicta militia, nõ debebit conferri, vt ff. eo. l. 1. §. ſed an id, quæ eſt contra. ſed hæc ſolutio videtur eſſe falſa,[4] quia ſecundum hoc nõ eẽt ſpeciale in ſilentiarijs, quod lex vult, vt ſ. de inofficio. teſta. l. omnimodo. § fina. Dic ergo quòd lucrũ æſtimatur tẽpore mortis vt conferatur, vt hic: ſed lucrum non poteſt dici, niſi deducta oneris æſtimatione quod quis ſubijt propter militiã, vt ff. pro ſocio. l. Mutius, quæ quidẽ æſtimatio oneris nõ cõfert, immo præcipua ei adiudicatur, vt ibi.
q Ad eum.] ſcilicet filium militem.

1 Idem Bart. Bal. & Paul.
4 Immo nõ eſt falſa, ſed cõiungenda cũ ſequenti. ideo dic quòd æſtimatio militiæ ſit conferẽda deductis expenſis, non ipſa militia, vt in contrario. Alexã. & Iaſ.

r Poterat.] pone militiam emptam centum. tempore mortis valet l. onus militiæ eſt. 30. quod ſupereſt, lucrum eſt, ſcilicet. 20. quos ſcilicet 20. confert, vt hic. ſed aliud non, ut in contrario.
s Parti.] illius partis quæ debentur ab inteſtato, vt ff. de inoffic. teſtamen. l. Papinianus. § ſi quis mortis. hodie vero habet trientem vel ſemiſſem ſuæ partis, ſecundum numerum liberorum, vt in authent. de trien. & ſemiſ. §. 1. colla. 3.
t Ab inteſtato.] moriente parente.
u Ab inteſtato.] uel teſtamento expugnato per contra tabulas, ut ſ. eo. l. vt liberis.
x Hæc autem regula.] duæ ergo ſunt regulæ, vna eſt ꝙ omnia quæ cõputãtur in quartã, cõferũtur. alia ecõtra. Primã cõprobat Iuſtinia. ſecundam improbat, quędam enim data cõferũtur quæ ĩ quartã minime cõputãtur, ut donatio

omnia quæ portioni quartę computantur, etiam ab inteſtato conferãtur, minimè è contrario tenebit, vt poſsit quis dicere etiã illa quæ conferuntur, omnimodo in quartam partem his computari qui ad inofficioſi querelam vocantur. Ea enim tantummodo ex his quæ conferuntur, memoratæ portioni computabuntur, pro quibus ſpecialiter legibus ut hoc fieret, expreſsũ eſt. B ¶ Ad hæc [a] cum ante nuptias donatio vel dos à patre data, vel matre, vel aliis parentibus pro filio vel filia, nepote, vel nepte, cæteriſq; deſcẽdentibus conferatur, ſi unus vel vna liberorum ante nuptias tantummodo donationem vel dotem, non etiam ſimplicem donationem accepit, uel acceperit, alter vero vel altera neq; dotẽ neq; donationẽ ante nuptias à parente ſuo ſuſcepit, vel ſuſceperit, ſed ſimplicem tantummodo donationem, ne ex eo iniuſtum aliquid oriatur, ſi ea quidem perſona quæ ante nuptias donationem vel dotem ſuſcepit, conferre eam cogẽda ſit, illa vero quæ ſimplicem tantummodo donationẽ meruit, ad collationẽ eius minime coarctanda. ſi quid huiuſmodi acciderit, iubemus ad ſimilitudinem eius qui ante nuptias donationem vel dotem conferre cogitur, etiam illã perſonam quæ nulla dote vel ante nuptias donatione data, ſolam ſimplicem donationem à parentibus ſuis accepit, cõferre eam, nec recuſare collationem ex eo quòd ſimplex donatio non aliter confertur, niſi huiuſmodi legem do- A nator tempore donationis ſuæ indulgẽtiæ impoſuerit. [b] Dat. VIII. Idus Aug Conſtantinopo. Decio. V.C. Conss.

Aduentitia hodie non conferuntur ſicut nec caſtrenſia, vel quaſi caſtrenſia. Bald & Salicetus. †

XXI. Idem A. Ioanni P. prætorio.

VT nemini de cætero ſuper collatione dubietas oriatur, neceſſariũ duximus conſtitutioni [c] quam iam † fauore liberorum fecimus, hoc addere, vt res quas parentibus acquirendas [d] eſſe prohibuimus, nec collationi poſt obitũ eorum inter liberos ſubiaceant. Vt enim caſtrenſe [e] peculium in commune conferre in hæreditate diuidenda, & ex priſci iuris auctoritate minimè cogebantur, ita & alias res quæ minime parẽtibus acquiruntur, [f] proprias [1] liberis manere cẽſemus. Dat. XV. Kal. C Nouẽ. Lampadio & Oreſte VV.CC. Conss. anno. II.

TITVLVS XXI.

DE TESTAMENTO militis.

Inſtitutus à milite ſpecifice in paganicis, nõ habet ius accreſcendi in caſtrenſibus, nec e conuerſo, ſiue in illis aliquis fuerit inſtitutus, & repudiauerit, ſiue nullus fuerit inſtitutus, vnde pertinẽt ad venientes ab inteſtato cũ miles poſsit decedere pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus hoc dicit cum l. ſequen. Alexan.

I. Imp. Antoninus. † A. Floro militi.

FRater tuus miles ſi te D ſpecialiter ĩ bonis quę in paganico habebat, hæredem fecit, bona quę in caſtris reliquit, petere non potes, etiam ſi is, [1] qui eorũ [g] hæres inſtitutus eſt, adire ea noluerit: ſed ab inteſtato ſuccedentes veniunt, modo [h] ſi in eius locũ ſubſtitutus nõ es, & liquidò probeẽ [i] †

---

donatio ſimplex, [1] quæ quãdoq; confertur, cuius exempli probãdi gratia ſubiicit, ad hoc &c. i. iuxta hoc. Potes & euidentiorẽ ponere inſtantiã, quòd donatio ante nuptias conferebaẽ tempore huius legis, vt ſ. eo. l. ut liberis. ſed non cõputabatur [2] in quartã. ut ſ. de inoffi teſta. l quoniã nouella.

a Ad hæc.] id eſt iuxta hoc.

b Impoſuerit.] ut ſ. de inofficio. teſta. l. ſi quãdo. § & generaliter. & § illud. Sic ergo ſimplex donatio confertur duobus caſibus, ſcilicet quando hoc dicit donator. Item quando [illegible] ĩ æqualitas, [3] an autem hodie [illegible] conferatur, ſcilicet donatio ſimplex, dixi ſuprà e. auth. ex teſtamento. Sed quid ſi & dotẽ habeat & donationem ſimplicem altera filia, alia uero dotem tantum? Nõ puto [4] per hanc. l. tunc donationẽ ſimplicem conferri, niſi donator hoc dixerit. & facit ad l. iſtam ſ. cõmunia vtriuſque iudi. l. fi.

VT nemini] CASVS Filiusfami. habet bona caſtrenſia & profectitia & aduentitia. in oĩbus iſtis bonis ceſſat collatio, præterquã in profectitijs. Viui.

c Conſtitutioni.] vt ĩ. de bo. quæ lib. l. cũ oportet, quæ licet poſterior ſit in ordine, tamẽ prior fuit quã iſta ĩ cõpoſitione.

d Acquirẽdas.] quo ad proprietatem.

e Caſtrẽſe.] vel quaſi. vt ff. e l. 1. §. nec caſtrẽſe, & ſupra eo. l. filiæ licet.

f Acquiruntur.] quãtum ad proprietatẽ [5] & ad hoc. ĩ. de bo. quæ libe. l. quod ſcitis, & in authen. de hære. ab inteſta. in prin. colla. 9.

DE TESTAmento militis.

Poſt ſucceſſiones prætorias, ponit ſimiles & acquirere, ſcilicet ex teſtamento militis primo.

FRater.] CASVS. Miles aliquis deceſſit habens bona duplicis ſeruitutis, ſ. paganica & caſtrẽſia. ſi ergo te fratrẽ ſuũ in bonis paganicis hæredẽ inſtituit, ſiue hæredẽ in caſtrẽſibus bonis nõ inſtituit, ſiue inſtituit ſed ea adire noluit, ad te nõ venient iure accreſcẽdi, ſed ad ſuccedentẽ ab inteſtato, niſi inſtituto ſubſtituerit, ſi probatũ fuerit ab inſtituto, uel à ſuccedẽtib. ab inteſtato miliẽ nolle caſtrẽſia ad te peruenire. [illegible] aliũ ni ſi prohibeĩ, [illegible] accreſcẽd, quod probaẽ eo ipſo, quia non prob. ĩ ipſum noluit ſe ad te bona deferri, & ita probabis [illegible] xime, quia cum uoluntas pro iure ſeruatur. ſed quod à lege in uno conceditur, in reliquo prohibeẽ. ſic ergo inſtituendo eũ in paganis, caſtrẽſia uideẽ ademiſſe. ff. de iud. l cũ prætor.

g Eorum.] ſ. bonorum caſtrenſium.

h Modo.] i. tũc eſt verũ quod diximus, ſi in eius &c. & accipe ſi nõ, pro alſi. Ac.

i Probetur.] quod eſt eo ipſo quod non probatur cõtrarium, ſecundũ lo. ut ff. eo. l. ſi duobus. ſic ĩ. tit. 1 l. 2. & ſic non eſt contra. ĩ. l. proxi. Vel dic melius vt mihi uidetur, probatur ſcilicet ex uoluntate militis defuncti. nã ſi te hæredem fecit in paganicis, uidetur te prohibuiſſe in caſtrẽſibus, vt quæ ĩ vno cõceſſit, ĩ alio videatur prohibuiſſe: nam ſic eſt ĩ l. ut ff. de iudi. l. cum prætor. & hæc uolũtas eſt lex. ut ĩ. ſubiicit. nam uoluntas &c. Alij dicunt contra. ſ. quod hæc uoluntas ſit liquido probanda. aliud autẽ eſt ſi caſtrenſia

---

[1] Reprobaẽ. Batt. Paul. Sali. & Alex.

[2] Olim hodie ſic. Ale. & Ia. Donatio ſimplex duob. caſibus cõfertur.

[3] Et ſic ſi filius in poteſtate debet cõferre donationẽ ſimplicẽ emãcipato Pa. Ale. & Ia.

[4] Idẽ Bar. Bald. Pau. Ale. & Ia.

[5] Quod ẽ verum tã in filijs in poteſtate exiſtentibus, quã in emãcipatis. P. Ale. & Ia.

[1] Hęc lex appendix quædam eſt ad l. cum oportet. ĩ. de bon. quæ libe. Contius.

Blẽnio ante hãc legẽ. De eo Conſ. intelligit .n. l. cum oportet. ĩ. de bon. quæ lib. Cõtius.

[illegible] Hoc eſt proprias, et peculiares non obnoxias. alio quin. iã aũ conſtitutæ erant ut eſſent propriæ filiorũ uſu. d. l. cum oportet. Cont.

[illegible] Qui, & Caracalla, & Baſſianus fratricida cognominatus. Cont.

Quaſi dicat, nec principali iure, nec iure accreſcendi. Cõtius.

Probaẽ, ſ. vel manifeſte. multũ aũt intereſt vtro modo legatẽ. Cõtius.

fratrē tuum caſtrenſia bona ad te pertinere noluiſſe. Nam volũtas militis [a] in expeditione occupati, pro iure ſeruatur. Accepta. V. Id. Septemb. Duobus & Aſpris Conss.

Inſtitutio non trahit ad ſe inſtitutionem in diuerſis hæreditatibus æque principalibus hoc dicit. Bal. Vel ſic inſtitutio facta in caſtrenſibus, non trahit ad ſe paganica: ſed inſtitutio ſimpliciter facta comprehendit omnia. Salicetus.

II. Idem A. Septimo militi.

Miles ſi caſtrenſium tantummodo bonorum cõmilitonem [b] ſuũ inſtituit hæredem: cętera bona [c] eius, vt ĩteſtati defuncti, mater eius iure poſſidebit. [d]

¶ Quòd ſi extraneum [e] ſcripſit hæredem, iſque adijt hæreditatem: bona eius in te transferri nõ iure deſideras. [f] PP. XI. Kal. Mart. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Inſtitutio hæredum à milite facta potius ſecundum ius cõmune quam militare interpretatur. h. d. Sal. Vel ſic: Inſtitutio hæredum à milite facta per quotas, ſecundum illas trahitur ad omnia bona. Alexand.

III. Idem A. Vindiciano.

Quanquam militum teſtamenta iuris vinculis non ſubijciantur, [g] cum propter ſimplicitatem militarem quomodo velint & quomodo poſſint, ea facere his concedatur: tamen in Valeriani quondam centurionis teſtamento inſtitutio etiam iure cõmuni accepit auctoritatem. Nã cum paterfamilias filiam ex duabus vncijs, vxorem ex vncia hæredes ſcripſerit, nec de reſiduis portionibus quicquam ſignificauerit: in tres partes diuiſiſſe eum apparet [h] hæreditatem: vt duas habeat quę ſextantem accepit: tertiã quæ ex vncia hæres eſt inſtituta. PP. Kal. Nouemb. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Priuilegium militis non tollit legem eius fauore inductam, ob imbecillitatem conſilij Bald. & Alex.

IIII. Imp. Alexand. A. Iunio.

Si Rufinus [i] vir clariſſimus tribunus laticlauius [k] † maior annis lege [l] definitis faciens teſtamentum, te manumiſit: iuſtam tibi libertatem competiſſe, ſcire debes.

A ſtrenſia bona tibi dederit, de alijs vero nil dixit, vt ĩ. l. proxi. quæ eſt contra ſecundum hunc caſum.

a Nam voluntas militis] id eſt militantis. nam ſecus in veterano, vt ff. e. l. idem & l. ſi §. ſi vero. Et diſtingue hic q̃a ſi miles alium in paganicis, & alterum in caſtrenſibus inſtituit, nõ eſt ius accreſcendi inter eos, quaſi duarum ſint hæreditatum hæredes, vt ff. famil. erciſc. l. hæredes. §. 1. & ff. e. l. ſi certarum. §. Iulianus, & l. ſi duobus, & de bo. lib. l. ſi filius, § 1. etiam ſi inſtitutus ex caſtrenſibus non adiuit, vt hic, niſi in caſu, ſcilicet ſi altera bona æri alieno non ſufficiant, vt d. l. ſi certum, §. Iulianus, in fi. §. & niſi alius inſtitutus, ab inteſtato primum locum obtineret: ſed tunc non vendicat iure inſtitutionis, ſed tã quam ab inteſtato, vt d. l. ſi filius. §. 1. ſi autem vnũ ex vna re, alium ex alia, uel vnum ex vncia, aliũ ex caſtrenſibus, eſt ius accreſcendi inter eos, vt ĩ. eod. l. quanquam, & ff. e. l. ſi certarũ. 1. reſpon. Non obſtat quod dicitur. ff. e. l. ſi miles vnum, vbi ſi miles vnum ex fundo hæredem ſcripſit, creditur quantũ ad reſiduum patrimonium inteſtatus deceſſiſſe. creditur. n. ita à iure, ſi probetur militem hoc uoluiſſe. ſi aũt miles unũ inſtituat in paganicis, & in caſtrēſibus neminē, pertinent caſtrenſia ad hæredē ab inteſtato venientem, vt hic, niſi probetur voluntas militis contraria. idem & econtra, ſcilicet ſi vnum inſtituat in caſtrenſibus, non diſtinguò cõmilitonem vel aliũ, & neminem in paganicis, pertinebunt enim ad hæredē iure inteſtati ut hic, & ĩ. l. proxi. ſi autē vnũ poſt tempus inſtituit, interim habet locum cauſa inteſtati, vt ff. e. l. miles ita, circa prin.

Miles.] CASUS. Si in bonis caſtren. cõmilitonem ſuum miles inſtituerit, in paganicis nullũ, ad ea vocabitur mater proximioribus deficientibus, tanquam ab inteſtato. ſi aũt vnum in caſtrenſibus, aliũ in paganicis inſtituit, mater non vocabitur, ex quo adijt paganica bona.

b Commilitonem.] vel alium quemlibet.

c Bona.] ſcilicet paganica.

d Poſſidebit.] etiam ſi nihil probet, ſecũdum Ioan. Sed contra, ſ. l. proxi. in fi. vbi videtur quòd mater probet. Sol. aliud cum quis inſtituitur in paganicis, quia tunc trahuntur caſtrenſia quaſi acceſſoria, vt ibi: aut ecõtra, & tunc non trahuntur, vt hic. at Ioan. contra, & intelligit ibi eo ipſo probatum, quòd non probatur contra.

e Quòd ſi extraneum] in paganicis, & alium in caſtrēſibus, vt ſ. dixi: ſecus ſi tantum in caſtrēſibus extraneũ. Alij cõtra, diſtinguũt. n. vtrũ cõmilitonē vel extraneũ inſtituerit in caſtrenſibus tantũ, ut primo caſu nõ habeat omnia bona, quaſi ſit inſtitutus ſolummodo cã militiæ, in ſecundo ſic, vt in ſecundo caſu legis.

f Deſideras.] tu mater.

Quanquã.] CASUS. Si miles filiã ſuam ex duabus uncijs, & uxorem ex una inſtituit, quid iuris ſit de alijs bonis, q̃ritur? ſ. vtrũ perueniant ad ſuccedentem ab inteſtato, puta ad matrē? Reſpon. ꝙ uidetur his uerbis filiã inſtituiſſe ex duab' partibus hæreditatis, & uxorē ex tertia: nec iſtud habet locum in milite, ſed in quolibet altero priuato q̃ iure communi teſtatur. Primo dicit ꝙ miles in expeditione cõſtitutus, abſq; omni iuris ciuilis ſubtilitate prout uult, põt teſtari. ſecũdo q̃ritur, ſi miles filiã ſuam ex duabus vncijs, uxorem uero ex una hęredē ſibi inſtituit, de reſiduis aũt nihil diſpoſuerit, quid iuris ſit de dodrãte, hoc ē de ix. uncijs? & reſpõ. ꝙ etiã de iure cõmuni p̃ſumatur abſq; omni priuilegio militari hæreditatē ſuã in tres p̃tes diuiſiſſe, hoc ē ut filia duas partes habeat, uxor tertiã. hoc ē ut idē uoluiſſe de reſiduo quod uoluit inſtituẽdo intelligatur. Viu.

g Non ſubijciantur.] ex toto: ſubijciuntur tamē in quibuſdã quandoq;, ſicut & quilibet paganus, ut ĩ. e. l. ꝓxi. & l. captatorias, & ff. e. l. neq; n. §. 1 in 2. reſpõ. & §. ſi ſeruum, & l. in fraudem. 1. reſpon. & §. ſi quis. & §. ſi.

h Apparet.] etiã iure cõmuni, ut dixi. ff. de hęred. inſti. l. ſi interdũ, §. pater, & l. ſi ita, §. 1 & inſtit. de hære. inſtit. §. hr̃ditas, & arg. ff. ad Treb. l. Marcel in prin. & §. j. Sed ar. cõtra, ff. e. l. ſi miles unũ, ubi inteſtat' quo [illegible] cętera uidet̃. Sed dic uidet̃, ſi probetur teſtatorē hoc uoluiſſe.

Si Rufinus] CASUS Si miles. xx. an. ſeruũ ſuũ manumiſerit, liber erit. ſi minor, non erit liber uetante. l. Ælia Sẽtia, niſi ex cauſa ꝓbabili ipſum manumiſerit, puta ſi ſit alumnus eius uel pædagogus, uel cõſanguineus, ut inſtitu. qui manu. non poſ. § eadem. Viuia.

i Si Rufinus.] ante caſus poſitionem dic quod dicitur inſti. qui. ex cau. ma. non li §. ea, & l. lecta, dic quæ innouentur per d. §. & per authen. ibi poſitam.

k Laticlaui'.] nomē ē dignitatis. Vel dic ꝙ erat claua de metallo, quã ꝓijciebat tribun' ĩter cõfertiſſimos hoſtes, & ſic cęteri oẽs fortiter pugnabãt, ita ꝙ clauam illã reſuperabant.

l Lege.] Scilicet Aelia Sentia.

Militis plures hæredes ſi ſint inſtituti, an ſit locus iuri accreſcendi inter eos.

† In uet. manu ſcri pt. latiſclauis, ſed puto legend. laticlaui' id eſt Senator. nã Auguſtus liberis Senatorum ꝓtinus latũ clauum & tribunatum legionum, præfecturaſque alarũ dabat Sueto. in Auguſt. Contius.

Laticlauius qualiter accipitur.

a Annis.]ſcilicet.xx.vt inſti.qui manumit.non poſ.§. eadem,& j.de fideicom.lib.l. minor,& ff.de fideicom. lib.l.ergo,§.item ſi minor.
b Nec militibus.]vt & ff.de manumiſ. teſta.l.3.& ff.e. l.ſi à milite.§.1.

Quòd ſi minor annis[a] ex lege conſtitutus fuerit, cum faceret teſtamẽtum, lege impediente nullam libertatẽ adeptus es, quę in hac parte nec militibus[b] remiſſa eſt.

Quod ſi idem teſtator cauſam manumittendi te habuit, quæ probabilis viuo manumittente cõſilio futura eſſet: quia[c] per fideicommiſſum data[d] libertas à quolibet minore annis, ei cuius cauſa probari potuit, pſtari debet, ex teſtamento militis eiuſmodi ſeruis iuſtam libertatem[e] competere, conſequens eſt. Dat. XVI. Kalẽ. Decemb. Alexandro. A. Cons.

B

Ex teſtamento militis quando valet iure militari, quilibet capere põt, niſi ſit ſpecialiter prohibitum. Alex.

C

Idem A. Sozonemo.

EX teſtamẽto militis, ſiue adhuc in militia[f] ſiue intra[g] annum miſſus honeſtè[h] deceſſit, hæreditas & legata omnibus quibus relicta ſunt, debentur, quia inter cætera q̄ militibus conceſſa ſunt, liberum arbitrium quibus velint relinquendi ſupremis[iudicijs[†] ſuis]conceſſum eſt: niſi lex ſpecialiter eos[i] ꝓhibuerit. D. XVII. Kalen. Februa. Iuliano. II. & Criſpino CC. Conss.

D

Subſtitutio reciproca ſiue breuiloqua facta perſonis imparibus, continet vulgares ſubſtitutiones tantum, quæ poterant fieri cuilibet eorum: ſed pupillarem ſubſtitutionem quæ non

c Quia.] vt quia fuit eius pædagogus.
d Data.]id eſt relicta.
e Iuſtam libertatem.]id eſt directã ſecundum P.ſed dic ſecundum Ioan. ꝙ tantum fideicommiſſariã poteſt relinquere,ut d. l.ſi à milite. §. 1. & facit ff.de ma. vindi. l.ſi rogatus. Accurſius.

EX teſtamento] CASVS. Priuilegium factionis teſtamenti, militi cõceditur dum eſt in militia. Si ergo dũ eſt in militia teſtamentum fecit, an eo reuerſo valeat, quæritur? Dicitur ꝙ ſic: poſt tempus reuerſionis poteſt inſtituere in teſtamẽto quemcunque velit, niſi lex hoc ei prohibuerit, vel ſi miles intra annum miſſus eſt honeſte, vel in militia conſtitutus, hæredem iure militari poteſt & legata relinquere. & debebuntur, niſi lex &c.
f In militia.]& iure militari facto.
g Intra annum.] hoc habes.ff.e.l teſtamẽta eorum, & l.quod dicitur, & l. quod conſtitutum, & dic vt ff.ad l.Fal. l.ad veterani,& l.ſi miles.
h Honeſte.] ſecus ſi ignominioſe remittatur, vt prædictæ leges dicunt.
i Eos.]. ſ. milites, vel eos qui ex teſtamento capiunt, vt habetis exemplum ff.e.l. neq;enim,§. 2. & l. miles ita, §. mulier, & ff. de his quæ pro non ſcrip. ha.l 3.& j. de hæret.& Manichæ.l.fina.

† al. inclusa defunt, non inepte. Contius.

IN teſtamento.] CASVS. Si priuatus.i.non miles decedat duobus hæredibus inſtitutis, fratre ſcilicet & filio ſeu filia impubere, & eos adinuicem ſubſtituat his verbis, vos inuicem ſubſtituo, quid his verbis ſignificetur, quæritur? Reſpon. ꝙ hoc ſignificauit ꝙ patruus ſit hæres in totũ. ſi impubes nõ ſit hæres, & e conuerſo ſi patruus non ſit hæres, impubes ſuccedat in ſolidũ, & locũ habet tantũ vulgaris. & eſt ratio, qa patruo non põt

A ſubſtitui pupillariter & ſic vitat inæqualitas. & e cõuerſo erit in milite retẽto e. caſu, ſ. ꝙ miles fratrẽ ſuũ & filiã iſtituit, & eos adinuicẽ his verbis ſubſtituit, vos inuicẽ ſubſtituo. ꝙ ſi patruus deceſſit poſtquã hæres fuerit. admittitur ſubſtitutio filiæ, nõ ſolũ ſi nõ fuerit hæres, vt qa antequã adiuit, deceſſit & ſic adhuc non fuit hęres, uel ſi filia deceſſit, ſimiliter miles erit hrs, licet filia hęres nõ fuit, qa non adiuit, ſed deceſſit in pupillari ætate, & in ſubſtitutionẽ prędictã incidit iſta pupillaris, qđ nõ erat in priuato, & hoc fauore militari. & hoc ẽ verũ ſi mater pupillæ nõ cõtradixerit patruo, & patruus ꝓbauerit fratrem ſuum expreſſe hoc voluiſſe, q a extraneis hæredib⁹ poſtquã hęredes fuerint, ſubſtituere põt indirecto. Viuia.

poterat fieri niſi tantum alteri eorũ, non continet: nec etiam continet ſubſtitutionem militarem: quamuis illa potuiſſet fieri ex priuilegio militum cuilibet eorum: quia in dubio præſumitur miles velle vti iure communi, & non priuilegio: & hoc niſi aliter de voluntate militis probetur. Alex.

VI. Idem A. Valentino.

IN teſtamento quidẽ eius qui non miles fuit, ſi duobus hæredibus inſtitutis,[k] altero cui[l] potuit vſque ad tempus pubertatis parens facere teſtamentum,[m] altero cui poſteaquam hæres extitit, ſubſtituere non potuit,[n] inuicem ſubſtitutio eiſdem[o] verbis facta eſt: in eum ſolum caſum eam locum habere ſententijs prudentium[p] virorũ, & conſtitutionibus[q] diuorum parentum meorũ placet, quo vtrique pari ratione potuit ſubſtitui.[r]

Sed cum ex teſtamento militis[s] controuerſiam eſſe proponas, defuncta paruula eius filia poſteaquã hęres extitit[t] patri, cũ qua ſimul æquis partibus hæres inſtitutus eras,[u] ſubſtitutione inuicẽ[x] facta: & mater quidem inteſtatæ filiæ ſibi ſucceſſionem defendat, tu autem ex ſubſtitutione[y] ad te ptinere contẽdas: iuris quidem ratio manifeſta eſt, licere militibus ꝓprio priuilegio etiã hæredibus[z] extraneis, poſteaquam hęredes extiterunt, mortuis ſubſtituere: ſed tibi pro

k Inſtitutis.] ſcilicet æqualiter.
l Cui.].ſ.minori.
m Facere teſtamentum.] qđ ut facere poſſit, tria ſunt neceſſaria, vt ſit de liberis, itẽ vt ſit pupillus, itẽ ut in poteſtate vt inſti.de pu. ſub.ĩ pri.& ff.đ vul. & pu. ſubſti.l.2.

Subſtitutioni pupillari tria ſunt neceſſaria.

n Non potuit.] qa alterum prædictorum trium defuit.
o Eiſdem.].i. vos inuicem ſubſtituo.
p Prudentium.] vt ff.de vulg. & pupil. ſub. l. iam hoc iure, §.ſed ſi alterum.
q Cõſtitutionibus] vt j. de ĩpu. & alijs ſubſti.l.2. & l.q̄uis.
r Subſtitui.]ſcilicet in vulgarem.
ſ Militis.] qui ita ſubſtituit filiam pupillã & fratres quos inſtituerat.
t Extitit.]& ſic expirat vulgaris ſubſtitutio.
u Inſtitutus eras.] o frater teſtantis.
x Inuicem.]his verbis, iuicẽ ſubſtituo.
y Subſtitutione.].ſ.pupillari, quæ econtra in perſona tua locum habere non poſſet, ut inſti. de pup. ſubſti.§. extraneo.
z Hæredibus.]non ſolum ſuis & minoribus, ſed etiam extraneis & maioribus, & directo, vt hic, & ff.e. l.milites etiam, niſi mater eſſet in medio, vt in fi. l. dices. nã aliàs niſi directo liceret, nullum eſſet priuilegium militis, vt inſtit.de pupil.ſubſti.§.fina.
a Tibi.]id eſt à te fratre.

Senſo-

a Senſerit.] ſ. quòd expreſſe voluit te admitti ex ſubſti A tutione tacita pupillari. nam etiam in teſtamento militis tacita ſubſtitutio contra matrem non admittitur, vt ῑ. de impub. & alijs ſubſti. l. precibus. expreſſe autē vult per hæc verba, ſi Lucius deceſſerit, Sempronius hæres eſto, vt ff. eod. tit. l. miles ita, §. 1. & in prin. & l. in fraudē. §. penul. Idem ſi ita cite, vt vos inuicem ſubſtituo, ſi modò hoc probetur voluiſſe per aliqua extrinſeca, ut in hac. l. quę quodammodo ſunt expreſſa, vt ff. de vul. ſubſti. l. Lucius. Sed in quo erit priuilegium militis, cum voluntatis relinquatur quæſtio, cum & priuatus hoc faciat, vt ff. e. l. iam hoc iure, in ſi & ff. ad Trebel. l. Scæuola? Reſpon. hic aliquæ pręſumptiones erāt cōtra eum. Alij dicūt quòd probat eo ipſo quòd contrariū nō probatur. Sed tu dicas cum hoc non ꝓbatur, nullū habet miles priuilegium, ſed hoc probato habet, quia eſt directa ſubſtitutio, niſi mater eſſet in medio. ſed ſi fuiſſet priuatus teſtator. hoc ꝓbato quòd hoc ſenſit, eſſet fideicommiſſaria tantum, & & eſt hæc vera. Sed Pi. dixit quòd hæc erat fideicommiſſaria, & pro eo. ῑ. de impub. & alijs ſubſti. l. precibus, & ff. de vulga. ſubſti. l. centurio. ſed certe ibi erat mater in medio, contra quā eius fauore non ualet iure directo, & ita erat in noſtro caſu. ſecundum hoc nullum eſt priuilegium, quando mater eſt in medio. Item ſatis habet lex. quòd vſque ad pubertatem valuit iure directo. item quęro, intra quātum tempus valet hæc ſubſtitutio fratri facta?

Subſtitutio tacita nō admittitur contra matrē etiam in teſtamento militis.

bandum eſt an ita frater tuus ſenſerit. [a] PP. XI. Kalend. Maij, Fuſco. II. & Dextro Conſs.

Verba enuntiatiua principaliter propter aliud & non propter ſe emiſſa non inducūt diſpoſitionem in teſtamento pagani, ſed in teſtamento militis ſic, cōcurrente fauore libertatis, niſi probetur error. Alexand.

VII. Idem A. Fortunato.

EX his verbis, Fortunato liberto [b] meo do lego, [c] vendicare tibi libertatem non potes, [d] ſi pagani teſtamentum proponatur.

B

¶At enim cum teſtatorē militem fuiſſe proponas: ſi non errore [e] ductus libertum te crediderit, ſed dandæ libertatis animum habuerit: [f] libertatem eq dem directam competere tibi, ſed & legati vendicationem habere te, prærogatiua militaris priuilegij præſtat. D. XII. Kalen. Ianua. Alexandro A. II. & Marcello Conſs.

C

Miles poteſt decedere pro parte temporis teſtatus, & pro parte temporis inteſtatus. Sal.

ADDITIO. Pro ſolutione iſtius quæſtionis dicas cū B. hic diſtinguendo, aut nō cōſtat ꝙ miles voluerit ſubſtituere poſt aditam hrēditatem, & finitur adita hæreditate, vt hac l. aut conſtat ꝙ ſubſtituere voluit poſt aditā hæreditatē, & tunc aut voluit ſubſtituere limitate vſq; ad tempora pubertatis, & in filio pupillo valeret iure pupillari, & in extraneo ualeret iure compēdioſę, ſcđm tū diſtinctionem inſequentē, vt l. cēturio. ff. de vulga. & pupil. ſubſtitu. Si vero voluerit ſubſtituere ſimpliciter, & indeterminate quandocunque deceſſerit, tunc ſi mater non eſt in medio, ſemper valeret iure directo, vt dicta l. centurio: ſi vero mater eſt in medio, tunc aut teſtator eſt vſus verbis directis, & valet iure directo, vt dicta l. centurio: ſi vero eſt vſus verbis communibus, tunc valet iure fideicommiſſi poſt tempora pubertatis fauore matris, vt l. precibus, & ῑ. de impub. & alijs ſubſti. quam diſtinctionem tene memoria.

EX his.] CASVS. ſi priuatus volens aliquid relinquere ſeruo, vocet eum libertum, dicens, liberto meo tali, cum eſſet ſeruus, talem rē lego, an propter hoc ſit liber, quæritur? Reſp: quòd non, nec etiam legatum petere poteſt. In milite diſtinguitur, aut ſciuerit eum ſeruum, & animo donandi libertatem eum vocauerit libertum, quo caſu directe erit liber. nam ſi ignorauit, non erit liber. Viuianus.

b Liberto.] qui ſeruus erat.

VIII. Imp. Gordianus A. Æterno militi.

CErti iuris eſt, militē ad tempus etiam hæredem inſtituere poſſe. [g] PP. III. Kalen. Octob. Pio & Pontiano Conſs.

Præteritio militis facta de filio quem ſcit ſe habere pro exhæredatione habetur fauore militis, & validitate ſui teſtamenti: ſecus ſi filium ſe habere ignorat quia tunc teſtamentum erit nullum ſicut teſtamentum pagani præſumitur autem ſciuiſſe eo ipſo quod filium nominans ei legauerit. hoc dicit cum l. ſeq. Alexand.

IX. Idem A. Valerio.

SIcut certi iuris eſt, militem qui ſcit ſe filium habere, alioſq; ſcripſit hęredes, tacitè eum exhæredare intelligi: [h] ita ſi ignorās ſe filium habere, alios ſcribat hæredes, nō obeſſe filio ademptā hęreditatē: ſed minimè [i] valēte teſtamēto, ſi ſit [k] in poteſtate, eum ad ſucceſsionē venire, [l] in dubijs non habetur. PP. V. Non. Octobr. Pio, & Pontiano Conſs.

c Lego.] ſ. decem.

d Non potes.] nec legatum, ut ῑ. de le. l. ſeruis, & de neceſ. ſer. hære. inſtitu. l. 2. Et ſic nota quòd huiuſmodi enunciatio non valet. Sed argu. contra, ff. de pact. l. tale, in prin. Item videtur quòd licet legatum non valet, quòd tamen valeat libertas, vt ff. de manumiſ. teſta. l. diuus, licet ibi fuit ſubſtitutus cū libertate. vnde licet deficerat cōditio ſubſtitutionis, non tamen debet deficere libertas.

e Nō errore.] quia credebat eum eſſe ſeruum, & ob hoc vocauit eum libertum, quia volebat eum eſſe liberum, vt ſ. de iur. & fac. igno. l. cum teſtamentum.

Libertas valet, licet legatum non valeat.

f Habuerit.] quod præſumitur, vt ff. e. l. Lucius, §. 1. & in authen. ut li. decæ. §. ſi quis autem, col. vj. & in auth. ut lic. ma. & auiæ. §. 1. coll. viij.

CErti iuris.] CASVS. Dicit imperator in hac. l. quòd miles inſtituere poteſt hæredem vſque ad decennium, vt ex tunc ad alium deferatur hæreditas: ſecus in priuato, & in eo qui non eſt miles. Viuia.

g Poſſe] ff. e. l. ſi in fraudē, §. miles, & l. quærebatur, & l. miles ita, in princ. & §. 1. ſecus in priuato, vt ff. de hære. inſtit. l. hæreditas.

SIcut.] CASVS. Miles ſciens ſe filium habere, ſi extraneos inſtituit, eum exhęredare intelligitur. Si aūt credens ſe non habere, extraneos inſtituit, & habuerit filium, hæres erit, quaſi ipſo iure teſtamentum non valeat, & hoc ſi ſit in poteſtate. Sed quid erit ſi ſit emancipatus? Reſp. idem propter priuilegium militis. Viui.

D

h Intelligi.] ut inſtitu. de exhære. lib. § ſed ſi in expeditione, & ff. de bo. lib. l. ſi patronus teſtamento, in prin. & l. Paulus. 2. § fina.

i Minime.] ſcilicet ipſo iure, ut ff. eo. l. militis, §. miles in ſupremis, & argu ff. de lib. & poſthu. l. Titius. in prin. & ſic idem iuris eſt in milite & in priuato quando ignorant: ſed quādo ſciunt, diuerſum, quia miles videtur exhæredaſſe, ſed à priuato factum, non valet ipſo iure vt inſti. de exhęre. lib. in prin.

k Si ſit.] ſcilicet filius. quid autem in emancipato? Repond. ualet, ſed rumpitur per contra tabulas, vt ῑ. de lib. præte. l. fin. §. ſancimus.

l Venire] ab inteſtato, non autem per querelam, cum ipſo iure ſit nullum teſtamentum, niſi in caſu quando voluit quemlibet naſciturum eſſe exhæredatum, vt ff. eodem titu. l. qui iure.

SI cum.] CASVS. Si miles habens vxorem prægnantem, hoc ignorans, filiam quæ erat in vtero prætererit, non exhæredaſſe eam intelligitur. ſi ſciens ſe filiam habere, appellando eã filiam in teſtamento, ei reliquit legatum, nec eam inſtituit, exhæredaſſe videtur, Viuia.

a Mentionem.] & ſic præteriuit, ut inſtitu. de here. quæ ab inteſt. § eadem.

b Inſligit.] vt ſ. l. proxi.

c Legatum.] præſumitur enim quòd ſciuerit ſe filiam habere, vt inſtitu. de exhære. lib. §. ſed fœminini.

d Exhæredauit.] in teſtamento fictione: ſecus eſt in priuato, quia ſi ei in teſtamento reliquit legatum, non videtur eam exhæredaſſe, vnde illud imputatur in quartam, & agitur ad ſupplementum, ſi quid deeſt, vt ſ. de inoffic. teſt. l. omnimodo, & l. ſcimus. Item hodie eſt cõtra, niſi dicas militis priuilegium nam ſemper inſerẽda eſt cauſa ingratitudinis ſecundu Azo. vt in authen. nõ licet, infra de libe. præte.

CAptatorias.] CASVS. Non ſolum in teſtamento alicuius priuati inualida eſt captioſa inſtitutio, ſed nec in militis quæ in arbitrium alterius confertur, ſic: Inſtituo hæredem, ſi Titio placuerit. Viuianus.

e Captatorias.] Captatoria dicitur inſtitutio cuius conditio confertur ad ſecretum alienæ voluntatis, puta inſtituo te, ſi Titius voluerit, vel ille ſit hæres quem Titius voluerit, vel ſis hæres ſi me inſtitueris ſed in prætéritũ hoc valet, vt ſis hæres ſi me inſtituiſti, ut ff. de hære. inſti. l. captatorias, & l. illæ autem, & l. illa inſtitutio, in prin. Item ſecus ſi dicatur, inſtituo te ſi Seius capitoliũ aſcendat, quia expreſſa nocent, non expreſſa non nocent, vt ff. de condi. & demon. l. nonnunquam. Item libertas ualet, licet ſit captatoria, vt ff. de fideicommiſſ. li. l. fideicommiſſaria. 2.

f Manifeſtum eſt.] vt ff. de lega. j. l. captatoriæ.

IN teſtamento.] CASVS. Si priuatus hæredem inſtituerit, & legatis & fideicommiſſis totam hæreditatẽ exhauſit, hæres quartam detrahere poteſt. ſed an ſit ſic in milite, quæritur? Reſpon. quòd non, quia omnimodo debet eius voluntas ſeruari pp priuilegium ſuum, ſi autem plus petatur quàm ſit in eius patrimonio, petenti obſtabit exceptio.

g In teſtamento.] ſ. iure militari facto, ſecus ſi iure cõmuni, vt j. e. l. pe. Item ſecus in veterano, vt & ff. ad le. Fal. l. ad ueterani.

h In legatis] vt j. ad legẽ Falci. l. in teſtamẽto. ff. ad legẽ Fal. l. ſi poſt, & l. ſi miles, & l. fi. & ff. e. l. ſi certarũ, in. fi.

i Et fideicõmiſſis] generalibus & ſpecialibus, vt ff. ad Trebel. l. 1 §. penulti. Sed contra in ea. l. 1. §. in filij, ſed ibi dicit habere locum Treb. in teſtamẽto militis quo ad alia remedia, non quo ad quartam.

k Sane.] poſtulatur à legatarijs. nã à creditoribus etiã vltra poteſt peti, vt j. de iure delibe l. fi. §. 1.

l Potes.] nec. n. vltra q̃ ad eũ peruenit, tenet, vt hic, & ff. e. l. ſi vero, §. qd ergo, & ad legẽ Fal. l. in ratione. §. qđ vulgo, & ff. ſi cui plus q̃ per legẽ Fal. l. 1. §. in quibuſdã, & ad Treb. l. 1 §. penult. hoc aũt hodie verũ eſt ſi fecerit inuentariũ, aliàs tenetur in ſolidũ, vt in authen. de hære. & Falcid. §. ſi vero nõ fecerit, col. 1.

Poſthumus vel iam natus à milite ignorante præteritus, ab inteſtato ei ſuccedit: eo ſciente, habetur pro exhæredato: & ſcientia eius probatur, ſi de eo fecit mentionem in teſtamento. Salic. concor. Bald.

X. Imp. Phil. ppt A. & Philip. C. Iulio militi.

SI cum vel in vtero haberetur filia inſcio patre milite, ab eo præterita ſit: vel cum in rebus humanis eam non eſſe falſo rumore perlato pater putauit, nullam eius in teſtamento fecit mẽtionem: a ſilentium huiuſmodi, exhæredationis notam nequaquam infligit. b

Is autem miles q teſtamento filiam ſuam appellauit, eique legatum c dedit: non inſtituendo eam hæredem, exhæredauit. d PP. XII. Kal. Iun. Præſente & Albino Conſs.

Captatoria inſtitutio non valet etiam in militis teſtamento. Baldus & Salic.

XI. Iidem A. & C. Aemyliano militi.

CAptatorias e inſtitutiones etiam in militis teſtamento nullius eſſe momenti, manifeſtum eſt. f PP. VII. Kalen. Iul. Præſente & Albino Cõſs.

In teſtamento militis ceſſat Falcidia: & hæres facto inuentario, vltra vires hereditarias non tenetur hoc dicit. Salic. Vel ſic: Legata & fideicommiſſa à milite relicta non defalcantur, ſi vires patrimonij non excedunt: ſed ſi excedunt, deminuuntur quatenus excedunt. Alexand.

XII. Iidem A. & C. Dominæ.

IN teſtamento g militis legem Falcidiam & in legatis h & fideicõmiſſis i ceſſare, explorati iuris eſt.

Sanè k ſi quid vltra vires patrimonij poſtulatẽ, competẽti defenſione tueri te potes. l PP. VI. Non. Iul. Præſente & Albino Conſs.

Reſeruatio teſtamenti facta militi damnato de crimine capitali, non extenditur niſi ad caſtrenſia: & ab inteſtato ſuccedit fiſcus in paganicis. Alexander.

XIII. Impp. Valerian. & Gallie. AA. Claudiæ.

ET militibus noſtris, centurionibus m quoque ob flagitiũ militare n damnatis, non aliarum quàm caſtrenſium rerum teſtamentum facere permittitur, o & inteſtatis p iure proprio ſucceditur à fiſco. q Prop. Non. Aug. Valeriano & Gallie. AA. III. & II. Conſs.

In teſtamento militis non requiritur ſolennitas iuris communis. hoc dicit. Alexã. Et hæres ſcriptus in eo, præfertur ſuccedẽti ab inteſtato. Sal.

XIIII. Impp. Diocleti. & Maximianus. AA. hæredibus Maximi.

SI à fratre ſuo militãte

ET militibus.] CASVS. Similes cõſtitutus in militia aliqd cõmiſit, vt qa arma ſua alienauit, vel duci belli nõ obtẽperauit, an teſtamẽtum facere poſſit, q̃ritur? Rñ. φ ſic ſ. in caſtrenſibus bonis tantũ. ſi aũt inteſtat⁹ deceſſit, fiſcus ei ſuccedit.

m Cẽturionibus.] qui forte præerant centum militibus.

n Militare.] q̃ ſunt multa, vt patet. ff. de re milit. per totum, & in l 3.

o Permittitur.] ſed & in illis ſi hoc eis permiſſũ ſit a principe vel à iudice, vt ff. de legat. 3. l. ſi quis in prin. §. 1. & de iniu. teſt. l. ſi qs filio ex. §. irritũ, & de dona. inter vi. & vxo l. cum hic ſtatus, §. ſi miles.

p Inteſtatis.] i. poſito qđ nõ fecerint teſtamentum.

q A fiſco.] hoc plane intelligitur in paganicis, & in caſtrẽſibus dixit Iac. idem. Sed cõtra eũ, d. de vetera. & mili. ſi. e. l. j. vbi dr̃, φ ſuccedunt cognati, quod determinatur per l. 2. eiuſdem tit. ſcilicet vſq; ad quintum gradũ, & poſt admittitur fiſcus etiã in caſtrẽſibus. Et vt plene videas, diſtingue, an pp cõmune delictũ ſit dãnatus, vt tũc nõ liceat ei dãnato teſtari, vt dicta. l. ff. de vetera. & & mili. ſuc. l. 1. an pp militare, & tũc ſi de fide rupta, nõ liceat: ſi alias, de caſtrẽſib⁹ põt ſi hoc ẽ ei cõceſſũ à iudice q cũ cõdẽnauit, vt ff. de leg. 3. l. ſi qs, in prin. §. miles: ſi nõ caſtrẽſi nõ põt, ut hic, & ff. eo. l. ex militari. ſi autem deceſſit inteſtatus, dic vt ſ. dixi in prin gloſ.

SI a fratre.] CASVS. Frater matris tuæ in minus ſolẽni teſtamẽto, puta adhibitis tm̃ duobus teſtib⁹, te hæredem

Marginalia:

1 Quæ ſit captatoria inſtitutio, quamque à vera eius definitione & demõſtratione aberret Accurſius, vide Ange. Auguſti. li. 4. emẽda. c. 15. Contius.

2 Hæc nõ eſt captatoria, i. deniq; ea valere videtur. c. cum tibi, ext. de teſtamẽtis. l. fideicõ. miſſaria. de fideicõ. liberta. Contius.

Centuriones qui dicantur.

Miles dãnatus de crimine, an poſſit teſtamentum facere.

redem inſtituit, nũquid obſtante q̃ minus ſolenne fuit teſtamentum, frater tuus vel filius eiuſdem fratris euincet hæreditatem, quæritur? Reſpon. q̃ nõ, & hoc propter priuilegium militare.

e Filios.] ſcilicet fratris nam in filijs militis ſeruatur q̃d dicitur ſ.eo.l. ſicut.

Milites.] CASVS. Miles inſtituere hæredẽ poteſt in militia conſtitutus, ſiue vxorẽ, ſiue filios, ſiue quẽ libet alium, nec inquiretur filius an fuerit bene vel nõ, vel fuerit inſtitutus dignitate vel nõ, vel liber an ſeruus propter priuilegiũ militis, cætera plana ſunt. Viui.

b Degentes.] in exercitu.

c Meritum.] id eſt vtrum meruit eſſe heres, an non.

Militis teſtamentũ quot teſtibus probari debet.

d Libertas.] ſ. vtrũ ſit ſeruus, an liber.

e Sub ipſo tempore.] ita tamẽ q̃ hoc legitimis probationibus oſtendatur. ſ. duobus teſtibus, licet non rogatis, vt ff. eo. l. Lucius. cum autem non occupatur tanta neceſſitate, & eſt in caſtris, exigitur conuocatio & rogatio, vt voluntatem audiant duo teſtes, vt ff. eo. l. diuus, & inſtit. eo. §. 2. ſi autem ſit in domo ſua, exigitur ſolennitas communis, vt inſtitu. eo. §. j. & ſ̄. eo. l. pe.

Criniarios.] CASVS. Si ſcriniarius, id eſt notarius, intitulatus in matricula militum inueniatur, vel magiſtro militum obtẽperans, an priuilegium habeat militis in teſtando, quæritur? Reſpon. q̃ nõ, licet videatur contra, ff. eo. l. vlti. Sol. ibi fuit notarius in loco hoſtili, vel iurauit ſe non vitaturum mortem propter rempublicam.

f Scriniarios.] i. notarios ſiue tabelliones & eſt vulgare Romanorum.

mater veſtra ſcripta hæres, ſucceſſionem eius ſibi quæſiuit: quãuis teſtamẽti ſcriptura non continet iuris obſeruationem: hanc tamen hæreditatem fratrem teſtatoris vel eius filios [a] ab inteſtato euincere non potuiſſe, iure conſtitit. PP. V. Non. Maij, ipſis. AA. & Conſs.

Milites in expeditione degentes, priuilegium habẽt ut teſtari valeant quomodo volunt, & quomodo poſſunt: & ideo quod in vagina, vel clypeo, vel puluere cum gladio ſcripſerint, habetur pro teſtamẽto ſolenni. Alexand.

XV. Imp. Conſtantinus A. ad populum.

Milites in expeditione degẽtes, [b] ſi vxores, aut filios, aut amicos, aut commilitones ſuos, poſtremo cuiuſlibet generis homines amplecti voluerint ſupremæ voluntatis affectu: quomodo poſſint, ac velint, teſtentur: nec vxorum, aut filiorum eorum, cum voluntatem patris reportauerint, meritum [c] aut libertas [d] dignitaſve quæratur.

¶ Proinde ſicut iuris rationibus licuit, ac ſemper licebit, ſi quid in vagina, aut clypeo literis ſanguine ſuo rutilantibus adnotauerint, aut in puluere inſcripſerint gladio ſub ipſo tempore [e] quo in prælio vitæ ſortem derelinquũt, huiuſmodi voluntatem ſtabilẽ eſſe oportet. Dat. III. Id. Aug. Nicomediæ, Optato & Paulino Conſs.

Notarij & apparitores militum non gaudent priuilegio militari, licet in matricula militum deſcripti ſint. Alexander.

XVI. Imp. Anaſtaſius A. Hierio præfecto prætorio.

Scriniarios [f] vel apparitores qui virorũ magnificorum magiſtrorum militum iuſſionibus vel actibus obtemperant: etſi nomina eorum matricu- A lis militaribus referri videantur, nullatenus [g] tamen in vltimis à ſe conficiendis voluntatibus iuris militaris habere facultatem decernimus. Dat. Id. Feb. Conſtantinop. Paulo. V. C. Cons.

Miles non militans, non gaudet priuilegio militu. Bal. Salic. & Alex.

XVII. Imp. Iuſtinia. A. Menæ præfecto prætorio. †

Ne quidam putarent B in omni tempore licere militibus teſtamenta quoquo modo voluerint componere: [h] † ſancimus his ſolis q in expeditionibus occupati ſunt, memoratũ indulgeri circa vltimas voluntates cõficiẽdas beneficium. [i] D. IIII. Idus Apri. Decio V. C. Conss.

Pupillus licet ſit tribunus, ſeu capitaneus militum, non poteſt teſtari. Alex. concor. Bal. & Salic.

XVIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

Licet antiquis legibus permittebatur pupil C lis, [k] ſi tribunatum numerorum merebantur, vltimum elogium conficere poſſe: attamen indignũ noſtris temporibus eſſe videtur, eum qui ſtabilem mentem nondũ adeptus eſt, propter priuilegia [l] militum, ſapientium hominum iura pertractare, & in tam tenera ætate ex tali licentia parẽtibus fortè ſuis vel alijs propinquis nocere, propriã ſub- D ſtantiam extraneis relinquendo.

¶ Ideoq; hoc fieri [m] nullo modo concedimus. D. Kalend. Nouem. poſt conſulatum Lãpadij & Oreſtis. VV. CC. anno ſecundo.

TITVLVS XXII.

QVI TESTAMENTA facere poſſunt, vel non.

Societas vel communio incidens, vel ex conuentione procedens, non impedit ius teſtandi. h. d. Salic. Vel ſic:

g Nullatenus] immo vr̄ q̃ ſic, vt ff. eo. l. ſi. & de bono. poſſe. ex teſta. mili. l. 1. quę ſunt cõtra. Sol. diſtingue vtrũ ſunt in loco hoſtili, vt tunc habeant priuilegium militum, vt ibi, an nõ, vt tũc non habeant priuilegiũ, ut hic. Vel dic q̃ ibi loqtur de his q iurauerant ſe nõ euitaturos mortem reipublicæ cauſa.

† Iunge. l. vlt. ſ. de teſti. milit. Cõtius.

Ne quidã.] CASVS. Teſtari quoquo modo voluerit, militi permittitur dũ eſt in expeditione, ſecus ſi extra, quia habetur loco priuati. Vi.

† Quod ante hãc legem licuiſſe ait Theophilus §. Illis, Inſti. e. Cõtius.

h Componere.] ſ. ſuum teſtamentũ.

i Beneficium.] no. vt & ff. e. l. diuus, & inſtitu. e. § illis, & ſ̄. q. nõ ob. lõg. tẽp. præſcri. l. ſancimus, & ſ. d̄ teſti. mi. l. ſi.

Licet.] CASVS. Pupillo militi tribunatum adepto olim teſtari licebat, quod innouat Imperator, cum inſtabilẽ mentem habeat, & extraneos inſtituẽdo heredes ꝓpinquis ſuis nocere poſſit. nullo mõ itaq; etiã tribunus creat⁹ habebit teſtĩ libertatem. Viui.

k Pupillis.] militibus, ſic & ff. de excuſa. tuto. l. ſed & milites. § iam autẽ.

l Priuilegia.] i. q̃ miles & tribunus.

m Fieri.] i. pupillũ creari tribunum, vt ff. d̄ mune & hono. l. ad rempublicam. Vel dic verius creatum poſſe teſtari.

QVI TESTAMENTA facere &c.

Qui teſtantur iure ſpeciali. ſ. dixi: nunc qui communi

ADDITIO. Iſta cõtinuatio nõ eſt perfecta, & adde ad eã ĩ ſi. Modo vidẽdũ eſt d̄ his perſonis q̃ poſſũt teſtari vel non: ut l. ſi q̃ramus. ff. d. teſta. & ideo iſte titu. ꝓcedit tit. de teſta. Iaſon.

Cõtinuatio.

Habens cum alio bona communia, nō prohibetur de partem ſua teſtari. Alexander.

I. Imp. Gordianus. A. Petronio militi.

QVanquam omnium bonorū ſocer tuus, itē que frater ei[a] ſocij fuerint: tamen non eo minus idē frater eius cum fati munus impleret, teſtamento ſuo potuit ſibi hæredē inſtituere quem vellet.[a] Itē non idcirco minus is teſtamenti factionem habet, ꝙ indiuiſam ſucceſſionem[b] cum ſorore ſua dicatur habuiſſe.[c] PP. XII. Kalend. Auguſt. Ariano & Pappo Conss.

Licet teſtator ſeipſum interficiat, teſtamentum tamen eius non irritatur, ſi tempore quo teſtatus eſt, erat ſanæ mentis: niſi ſe interfecerit metu futuræ pœnæ alicuius delicti per eum commiſſi. Alexand.

II. Impp. Diocletianus. & Maximia. AA. & CC. Viatori & Ponuæ.

SI is qui te cum vxore tua hęredem ſcripſit, quando teſtamentum ordinauit, ſanæ mētis fuit, nec poſtea alicuius ſceleris cōſcientia obſtrictus, ſed aut impatiens doloris, aut aliqua furoris rabie[d] conſtrictus, ſe præcipitem dedit, eiuſque innocentia liquidis probationibus[e] cōmendari poteſt à te: adſcitæ[f] mortis obtentu poſtremum eius iudicium conuelli[g] nō debet. Quod ſi futuræ pœnæ metu, voluntaria morte ſuppliciū anteuerterit: ratam[h] voluntatē eius[i] conſeruari leges vetant. PP. Kale. Decemb. ipſis. AA. & Conss.

Senectus aut corporis infirmitas factionem teſtamenti non impediunt in homine ſanæ mentis: ſed patria poteſtas bene impedit. Alexand. concor. Bald. & Salic.

III. Iidem AA. & CC. Licinio.

SEnium quidem ætatis, vel ægritudinem corporis, ſynceritatem mentis tenentibus, teſtamenti factionem certum eſt non auferre.[k]

¶ Filium[l] autem qui in poteſtate eſt, teſtamētum facere non poſſe,[m] indubitati iuris eſt. Dat. IIII. Non. April. Sirmij, CC. Conss.

Pupillus non poteſt teſtari, ſed ille qui exceſſit pupillarem ætatem, poteſt licet malitia non ſuppleat, vel licet nondum ſit ætatis xxv. annorum hoc dicit ſecundum glo. & doct. Alexan.

IIII. Iidem. AA. & CC. Radoni.

SI frater patruelis[n] tu[s] ante decimumquartū ætatis ſuę annum deceſſit, cum facere non potuit[o] teſtamentum:[p] nihil rectè ex eius poſtremo iudicio[q] poſtulatur. Nam ſi

QVanquam.] CASVS. Paterſami. omnia bona ſua habens communia cū fratre ſuo pro indiuiſo, filiam ſuam Titio matrimonio collocatam in teſtamento ſuo hæredem inſtituit, an valeat inſtitutio, quæritur? Videbatur quòd non, quia non uidebatur habere proprium, cum omnia bona ſua erant communia, ſecus tamen eſt. Et ita eſt argumētum quòd idem quod commune mihi eſt cum alio, meū eſt. idem eſt ſi cum ſorore tua communem hæreditatem habuiſti, nihilominus valebit teſtamētum tuum. Viuia.

a Vellet.] ut ſupra pro ſoc. l. ſi ſocietatis, & ff. pro ſoc. l. cū duobus, aliàs eſt, l. ſi fratres, §. idem reſpondit. 1.

b Succeſſionem.] quaſi enim non haberet proprium, videbatur non poſſe teſtari, & eſt eadem cā dubitationis in proxi. reſponſo.

c Habuiſſe.] ex alia cauſa quam ſocietatis.

SI is.] CASVS. Aliquis dū erat ſanæ mentis, te & vxorem tuam hęredes inſtituit, deinde ſe præcipitauit. an valeat teſtamētum, quæritur? Diſtinguitur, aut impatiens doloris hoc fecit, quia fuit valetudine detentus, quo caſu valet teſtamentum, aut metu futuræ pœnæ, quo caſu non valebit, ſed ſuccedet ei fiſcus. Viuianus.

d Rabie.] idem ſi pudore æris alieni,[1] vt ff. de iu. fiſ. l. in fraudem, §. j. Accurſius.

e Probationibus.] quod probatur eo ipſo, quod contrarium non probatur,[2] vt ff. de bō. eor. qui mor. ſibi conſci. l. fi. § fi. & ſic, j. titu. 1. l. omnium, §. cum hoc ipſum. Vel ſi [3] erant præſumptiones in contrarium. Et eſt hic annectenda diſtinctio ſi mortem ſibi conſciuit metu criminis cuius accuſatio poterat inſti tui poſt mortem, vt ff. de accuſa. l. ex iudiciorum, quo caſu publicanda ſunt[4] bona. ſi autem metu alterius criminis quod eſſet publicum & capitale, ſi quidem antequam in eo deprehenderetur, vel lis aduerſus eum conteſtaretur, non publicarentur[5] bona: alioquin ſic, ſi conſcientia criminis hoc fecerit, vt præalleg. l. Si autem erat crimen extraordinarium, puta furtum vel ſimile, non publicantur,[6] ſiue ante, ſiue poſt mortem ſibi conſciuit,[7] vt ff. de bo. eo. l. fi. & ad idē j. de bo. eor. l. 1. & ff. de iniu. teſta. l. ſi quis filio exhære. §. pinde, & §. ſeq. & de dona. inter virū & vxor. l. cum hic. §. ſi maritus, & j. ſi reus vel accu. mor. ſuc. l. defunctis, & ff. de ædil. edic. l. bouem. §. mortis.

f Adſcitæ.] .i. quia mortem ſibi conſciuerit, quia ſeipſum occiderit

g Conuelli.] id eſt remoueri.

h Ratam.] ſcilicet taliter teſtantis.

i Eius] ſ. criminoſi.

SEnium.] An ſenex vel æger poſſit facere teſtamentū, quæritur? Reſpon. quod ſic, ſed filiusfamiliàs non. Cætera plana ſunt vſque ad l. hac conſultiſſima. Viui.

k Non auferre.] nā quia non erat ſanus, inferebatur, ergo inſanus, ergo furioſus, ſed nō ualet, ut s. de tranſac. l. ſanum, & ff. eo. l. 2.

l Filium.] aliàs eſt lex, & aliàs, §.

m Non poſſe.] etiā cum voluntate patris,[8] vt inſtitu. e. in princ. & ff. eo. l. q in poteſtate. ſed donare pōt cauſa mortis patre permittente, ut ff. de don. cau. mori. l. tam is, §. filiusfamil. & de don. l. filiusfamilias, §. penulti. ſed quæ eſt ratio? Reſpon. quia teſtamenti factio eſt publici iuris,[9] ſed donatio priuati, vt ff. eod. l. 3. Vel dic ꝙ inſtitutio non debet pēdere ex alieno arbitrio, vt ff. de hęre. inſtitu. l. illa inſtitutio.

ADDITIO. Iſtæ duę rationes ſunt de mente Bar. Bal. Pau. & Iaſ. & cum dicit gloſ. quòd inſtitutio non debet pendere ex alieno arbitrio, fallit hoc de iure canonico, quia poteſt pendere ex alieno arbitrio ad pias cauſas, c. cum eſſes, extra de teſtamen.

n SI frater patruelis.] Quis ſit, habes inſti. de grad co. §. 3.

o Non potuit.] nec etiam cum tutore, quia tutor datur vt viuo, non vt ei mortuo conſulat.

ADDITIO. Tu dic ꝙ immo propterea, quia vltima voluntas non debet pendere ex alieno arbitrio. Iaſ. licet Bald. & Salic. gloſ. inſequantur.

p Teſtamentum.] ſed de facto fecit.

q Iudicio.] ſic ergo pupillus non teſtatur, vt hic, & inſti tu. e. §. 2. & s. titu. 2. l. vlti. & j. quando prouo. non eſt neceſ. l. 2. & de leg. hæredi. l. ſciant.

Ætatem.]

[1] Sequitur Sali.
[2] Iſta eſt bona Sali. & ſequitur eam Fulgo.
[3] Iſta magis concludit. Sali. & Paul.
[4] Sequitur gloſ. Bal. Pau. Sali. Ale. & Iaſ.
[5] Gl. ſequtur Bald. ſed re, pbatur p Alexan. poſt docto.
[6] Singularis gl. ſm Bal. in l. 3. j. ſi pe. ap pel. mors interue. & ſm Alex. & Iaſ. hic.
[7] Et Bene Bal. & Sa.
[8] Sequitur gloſ. Salic. & docto.
[9] In quo quis non repręſentat perſonam duorum, ſed vnius tantum. Bar. Paul.

a Ætatem.] ſcilicet xiiij. an.
b Egreſſus.] vel pride ante, vt ff. eo. l. qua ætate.
c Veſtigia.] ſcilicet ætatem. xxv. an. vt ff. de mino. l. 1. vel nondum potens erat coire.
d Eunuchis liceat. Omnium.] erat autem dubitatio 1 ex eo quòd teſtes ſunt neceſſarij teſtamẽto, ſed eunuchus nõ habet teſtes, ſed aliter hincinde accipitur nomen teſtis.

hanc ætatem [a] egreſſus [b] licet uigoris nondũ emerſiſſent veſtigia, [c] ſuum ſolenniter ordinauit iudicium: hoc euellere fruſtra conaris. S. VI. Id. Nouẽb. Pantichi. CC. Conss.

Inhabilitas ad generandum, non inhabilitat ad teſtandum. Salic.

V. Imp. Conſtantinus A. ad Ruſinum præfec. præt.

EVnuchis liceat facere teſtamentum, componere poſtremas exemplo omnium [d] voluntates, cõſcribere codicillos ſalua teſtamentorum obſeruãtia. Dat. V. Kalend. Mart. Sirmij, Conſtantio. A. V. & Conſtante Cæſ. Conss.

Qui imperatorem ſibi fecit hæredem, non prohibetur alium ſibi inſtituere, & imperatorem reuocare. Sal.

VI. Idem A. ad Voluſianum præfectum vrbi.

SI quis imperatorẽ fortè hæredẽ inſtituerit, habeat mutandi iudicij facultatem, & quemcunque voluerit, ſecundum leges in teſtamento ſuo hæredẽ ſcribendi. [e] Dat. XII. Kalẽ. Mart. Mediolani. Arbitione & Lolliano Conss.

Imperator & Auguſta in teſtamenti factione paſſiua & actiua vtũtur iure communi: ideo mutare & mutare hæredes poſſunt. Salic.

VII. Imppp. Valens, Valentinia. & Grat. AAA. Maximo.

CVm hæredes inſtituũtur imperator ſeu Auguſta, ius commune cũ cæteris habeant. [f] Quod & in codicillis † & fideicõmiſſarijs epiſtolis [g] iure ſcriptis obſeruãdum erit. ¶ Et ſicuti priſcis legibus cautum eſt, Imperatori quoque & Auguſtæ teſtamentum facere liceat, [h] & mutare. D. VII. Id Aug. Gratiano. A. II. & Probo Conss.

Cæci utroque lumine ex accidenti vel à natura poſſunt ſuas vltimas voluntates per nuncupationem cõdere, ſeruatis tamen ſolennitatibus in hac lege comprehenſis. Alex.

VIII. Imp. Iuſtinus A. Demoſtheni præf. præt.

HAc conſultiſsima lege ſancimus, vt carẽtes oculis, ſeu morbo, vitiove, ſeu ita nati, per nuncupationem [i] ſuæ condãt moderamina voluntatis: ſcilicet præſentibus ſeptẽ teſtibus, † quos alijs quoque teſtamentis intereſſe iuris eſt, tabulario etiam: vt cunctis ibidem collectis, primum ad ſe conuocatos omnes, vt ſine ſcriptis [k] teſtentur, edoceãt: [l] deinde exprimant nomina ſpecialiter hæredum, & dignitates ſingulorum, & indicia, [m] ne ſola nominum commemoratio quicquam ambiguitatis pariat: & ex quanta parte, vel ex quot vncijs in ſucceſſionem admitti debeant: & quid vnumquenque legatarium ſeu fideicommiſſarium aſſequi velint: omnia denique palam [n] edicant quæ vltimarum capit diſpoſitionum ſeries lege conceſſa.

¶ Quibus omnibus ex ordine peroratis vno eodemque loco & tempore, ſed & tabularij manu conſcriptis ſub obtutu ſeptem (vt dictum eſt) teſtium, & eorundem teſtium manu ſubſcriptis, dehinc conſignatis tam ab eiſdem teſtibus quàm à tabulario, plenum obtinebit robur teſtantis arbitrium.

¶ Quæ in eundem modum erunt obſeruande, quamuis non hæredes inſtituere, ſed legata ſolum vel fideicommiſſa, & in ſumma

1 Trupha eſt. Bald. ideo dic ꝙ eunuchus eſt homo imperfectus, quare videbatur ꝙ nõ poſſit teſtari. Bal. Salic. licet Bar. contra.

e SI quis imperatorem Scribẽdi.] & ita iure priuati vtitur princeps, vt J. titu. 1. l. ex imperfecto, & l. omnium, circa fi. & l. non dubium, & ſ. de leg. & conſtit. l. digna, & J. ad l. Fal. l. 4. & J. l. proxi. & ff. de lega. 3. l. ex imperfecto.

f CVm hęredes. Habeãt.] quo ad teſtamenti ſolennitatem, 2 vt ſ. l. proxi. & ſic non eſt contra, ff. de lega. 2. l. quod principi.

2 Paſſiue, non actiue. Paul.

g Epiſtolis.] vt J. de fideicom. l. & in epiſtola.

h Liceat.] idem in papa ſecundũ Ioan. ADDITIO. Tu dic uerum quo ad bona patrimonialia ſed non quo ad papatum, eſt gloſ. ſingul. in cap. apoſtoli viij. quæſt. 1. ſecundum Philip Fran. in rub. de teſta. lib. 6.

HAc conſultiſſima.] CASVS. Qualiter cæc' naturaliter ſiue ex morbo, facere debet teſtamentum, quæritur? Reſpon. quòd primo vocabit teſtes ſeptem, & tabularium, coram eis dicet ꝙ vult facere teſtamentum nuncupatiuum Hæredẽ certum nominabit, ne nominis error ambiguitatem generare poſſit, ex quot vncijs velit eum eſſe hæredem, & quid vnumquenque legatarium velit capere. quibus & à tabellione ſcriptis, & à teſtibus ſubſcriptis & ſignatis, plenum robur obtineat teſtamentum, & hoc in prima. Si autem codicillos velit facere, nec hẽdẽ inſtituere, ſed legata alia relin-

† Quod cõtra fuerat à Theodoſio & Arcad. cõſtitutum C. Theo. lib. 4. tit. 4. l. 2. Cõtius.

A quere, prædicta ſeruetur ſolennitas. præterquam in numero teſtiũ, ne ſit contra, J. de codicil. l. vlt. §. in omni, & cuicunque velit, ſiue teſtamentum fecerit, ſiue codicillos, vno tẽpore cõmittit ad ſcribendum, & alio tempore poterit facere recitari tam ſibi quàm teſtibus, vt proteſtetur ſe taliter teſtamentum confeciſſe vel codicillos, teſtium ſubſcriptione inſecuta, & hoc in ſecunda. Si tabellio inuentus non fuerit, octauus teſtis loco ſuo adhibeatur in teſtamento, ſic facto codicillo poterit cui vult ex teſtibus ad cuſtodiendum committere: quod habere poteſt locum nõ tantum in cæco, ſed in alio, ſed maxime &c. & hoc in tertia parte. Viuia.

i Per nuncupationem.] id eſt per teſtamentum nuncupatiuum ſine ſolennitate, non tamen ſine ſcriptura, ut in ſiit. eo. § cæcus. Sed quare dicitur hoc nuncupatiuum, cũ tamen habeat tantam ſimilitudinem cum ſcripto? Reſpõ. 3 quia teſtator non ſignat, nec ſubſcribit, nec nomen hæredis ſcribit, quod in eo eſſet neceſſe, ut J. ti. 1. l. iubemus. Itẽ teſtes debẽt omnia ſcire quæ in hoc continentur. 4 ibi non oportet, vt hac, l. & J. tit. 1. l. hac conſultiſſima.

k Scriptis.] ſcilicet ſine ſolennitate.

l Edoceant.] ſ. cæci. quod eſt hic ſpeciale 5 aliàs ſecus, ut J. ti. 1. l. in teſtamentis, quod eſt verius. Vel hoc corrigitur, 6 & facit, ff. de adop. l. etiam cæcus.

m Et indicia.] hoc ubi propter ſolum nomen poteſt oriri ambiguitas. Quid enim ſi Galloperſſum 7 inſtituat, qui nunquã inuenitur niſi hic?

n Palam.] quid ſit palã, dic vt ff. e. l. hæredes, in principio.

† Cõcor. c. licet, extra de teſti. Teſtamẽtũ aliqñ dicitur nuncupatiuũ.

3 Sequitur gl. B. & Iaſ.

4 Et bene. Salic.

5 Iſtam ſequitur Cynus Raynerius, B. P. Fulgo. Alex. & Iaſ.

6 Placet Salicet.

7 Qui fuit bedellus. Azo. Cy. Bart. & Ange.

ꝙ codicillis[a] habenť congrua, duxerint ordinanda.

¶ At cum[b] humana fragilitas mortis præcipue cogitatione perturbata, minus memoria[c] poſſit res plures conſequi: patebit eis[d] licentia voluntatem ſuam ſiue in teſtamenti, ſiue in codicilli tenore compoſitam cui velint, ſcribendam credere:[e] ut in eodem loco poſtea conuocatis teſtibus & tabulario, re etiam (ut dictum eſt) patefacta cuius cauſa conuocati ſunt, etiam chartula promatur, quam ſuſceptam teſtatori recitabit tabularius, ſimul & teſtibus: ut vbi tenor eorum cunctis innotuerit, elogium ipſe ſuum profiteatur agnoſcere, & ex animi ſui quæ lecta ſunt, diſpoſuiſſe ſententia, & in fine ſubſcriptio ſequatur teſtium, nec non omnium ſignacula tam teſtium, (prout dictum eſt) quàm tabularij.

¶ Sed quia tabulariroum copia non in oībus locis datur quærentibus, iubemus vbi tabularius reperiri non poſſit, octauum[f] adhiberi teſtem, vt quod tabulario pro ſupradicto modo commiſimus, id ꝑ octauum teſtem effectum capiat: libera poteſtate concedenda voluntates ſuas in prædictum modum ordinātibus, chartulam ita ſubſcriptam, ita denique cōſignatam vt an telatæ formæ declarant, cui velint ex teſtibus cuſtodiendam mandare. Sic fieri nanque confidimus, vt non recipiat † ſe tantùm in cæcis teſtandi[g] licentia: ſed ne locum quidem vllum relinquat inſidijs, tot oculis[h] ſpecta A ta,[i] tot īſinuata ſēſib[k], tot inſuper in tuto locata manibus. Dat. Kalend. Iul. Conſtatinopoli, Iuſtiniano & Valerio Conſs.

Furioſus habens dilucida interualla poteſt in illis interuallis condere teſtamentum: dummodo ante quam furor ſuperuenerit, cœperit teſtari, & finierit: ſed ſi antequam compleret ſuperueniat furor, quod ante factum eſt, pro nihilo habetur: ideo ceſſante furore non poterit cōplere: ſed habebit neceſſe de nouo incipere. Ale.

IX. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto prætorio.

B FVrioſum in ſuis inducijs † vltimum condere elogium poſſe, licet ab antiquis dubitabatur, tamen & retro principibus & nobis placuit.

¶ Nunc aūt hoc decidendum eſt, quod ſimili modo antiquos animos mouit, ſi cœpto teſtamento furor eum inuaſit. Sancimus itaque tale teſtamentum hominis, qui in ipſo actu teſtamēti aduerſa valetudine tētus eſt, pro nihilo eſſe.[l] Si uero voluerit in dilucidis interuallis C aliquod condere teſtamētum, vel vltimam voluntatē, & hoc ſana mente incœperit facere, & cōſummauerit nullo tali morbo interueniente: ſtare teſtamētum ſiue quancunque vltimam voluntatem cenſemus:[m] ſi & alia omnia acceſſerint, quæ in huiuſmodi actibus legitima obſeruatio requirit. D. Kal. Septemb. Conſtan. Lāpadio D & Oreſte. VV. CC. Cōſs.

Surdus & mutus à natura teſtari non poteſt. Si vero ex accidenti, poteſt, dummodo ſcribere ſciat, & manu ſua ſcripſerit voluntatem ſuam. Ille vero qui mutus non eſt, ſed tantum ſurdus à natura vel ex accidenti, poteſt indiſtincte teſtari, etiam ſi neſciat ſcribere, ſi ſuam intentionem verbis exprimere poteſt. Mutus autem qui ſurdus non eſt, teſtari non poteſt, niſi ſcribere ſciat, & manu ſua ſcripſerit. Alex.

X. Idem A. Ioanni P. P.

DIſcretis[a] ſurdo & muto, quia non ſem

a Codicillis.] ſic ergo in codicillis hoc caſu exiguntur octo teſtes, quod eſt ſpeciale. 1 Vel dic non referri 2 ad omnia ꝑ dicta, ſed [illegible] aliās ꝑter numerū teſtiū, & ſic ſufficiūt quinque, vt ī. de codicillis, l. fi. §. in omni.

b At cum.] hic verſus nil hic addit, niſi hoc ꝙ cæcus ſub obtutu teſtium non habet neceſſe facere ſcribi, licet id dixerit, ſ. poterit igitur & alio tēpore prius ſcribi, & tunc legi & ſubſcribi.

ADDITIO. Dicit hic Ange. ꝙ hoc intelligitur quando erat in extremis vitæ cōſtitutus, & hāc gloſ. ſequunť doct.

c Memoria.] vt in authen. de trien. & ſemiſſe. § illud quoque, col. 3

d Eis.] ſ. cæcis.

e Cedere.] i. concedere, puta prius.

f Octauum.] ergo tabularius computatur in numero octo teſtium qui hic exiguntur, ſic & in authen. de fide inſtru. § oportet, vero col. 6. & ff. e. l. Domitius. Idem & in alijs teſtamentis, vt loco vnius cōputetur, & ſic ſufficiant ſex teſtes & tabellio. idē vbicunq; exiguntur duo vel quinq;. Sed Bandinus contra, 3 quia non probatur per talē ſcripturam, licet per teſtes probetur, inter quos ſit tabellio, & ſic erit hoc caſu ſpeciale.

g Teſtandi.] nam & alij poſſunt prædictomodo teſtari, ſed nō habent neceſſe.

h Oculis.] ſ. licet cæcus non viderit.

i Spectata.] neutraliter ponuntur hæc noīa, & ſūt pluralis numeri, & reguni à verbo relinquat.

k Senſibus.] hoībus habētibus ſenſū.

ADDITIO. Aduertas ſecundū Bal. & Sali. hic ꝙ cæcus qui teſtatur inter liberos, nō habet neceſſe obſeruare ſolēnitatē huius. l. hoc tenet etiam Ange. Are. in §. cæcus aut, inſtit. qbus nō eſt ꝑmiſſum fa. teſta.

FVrioſum.] CASVS. An furioſus poſſit facere teſtamentū, q̄ritur? Dicitur ꝙ ſic dū eſt intra dilucidū interuallū, licet hoc antiquis in dubiū veniſſet. Sed qd ſi incœperit cōdere teſtamentū, & eū furor inuadit, an valebit teſtamētū, q̄ritur? & rñ. Iuſtinianus ꝙ non valet. & eſt ratio qa circa indiuiduū ſola inchoatio nihil operatur. Si vero in dilucidis interuallis cœperit, & perfecerit, tenet, ſi iuris ſolennitate fuerit ſubnixum. Viuia.

l Pro nihilo eē.] nihil. n. videť facere, q partē indiuidui facit vt hic, & ff. de arb. l. dicere, §. ſed ſi d̄ pluribus, & l. q tñ, circa princ. vno. n. cōtextu teſtari debet, vt ff. e. l. hæredes. §. fi.

m Cenſemus.] vt in ſtitu. e. § furioſi.

DIſcretis.] CASVS. An ſurd⁹ & mutus poſſint cōdere teſtamentū, diſtinguitur, aut ſunt cōiūcta vitia, aut diſiūcta: ſi coniuncta, quia ſit, ſcilicet ſurdus & mutus à natura. i. à natiuitate puta, aut ex morbo ſuperueniente, primo caſu nec facit teſtamētū, nec codicillos &c. Secundo caſu facere pōt, ſi ſcribere ſciat. Si autem fuerit ſurdus & non mutus, quod raro cōtingit, aut à natura, aut morbo ſuperuenienti, in primo caſu fuit dubitatio & altercatio, in ſecundo non. Si fuerit mutus & non ſurdus, & ſcribere ſciat teſtamentum facere poteſt, ſiue mutus fuit a natura, ſiue ſuperueniente morbo, & iſta non ſolum habent locū in maſculis, ſed in fœminis.

a Diſcretis.] id eſt ſeparatus.

Concur-

2 Iſtam ſequit Bu. Bal. Fulgo. Roman. & Alex. & 1 hoc iſte tex. eſt ſing. ſecū dū Ang. 2 Glo. ſequitur Sa. & Paul. & dicit Iaſ. Adhibitis quinque teſtibus d̄bet ad di tabelio.

Tabellio ñ cōputetur ī numero teſtiū in teſtamēto.

3 Iſta eſt vera, & communiter tenetur. Salic.

† decipiat.

† In meo vet. manuſcripto le. dilucidis inducijs. rectè. vide. l. Diuus, De off. præſ. Bontius.

* ſequitur.

A per huiuſmodi vitia [a] ſibi concurrunt: [a] ſancimus, ſi qs utroq; morbo ſimul laboret, ideſt, vt neque audire, neque loqui poſſit, & hoc ex ipſa natura habeat: [b] neque teſtamentũ facere, neque codicillos, neque fideicommiſſum relinquere, neque mortis cã donationem celebrare cõcedatur, nec libertatem [c] ſiue vindicta, ſiue alio modo imponere: eidem legi tàm maſculos quàm fœminas obedire imperantes.

B ¶ Vbi autẽ & hmôi vitij non naturalis ſiue maſculo, ſiue fœminę accidit calamitas, ſed morbus poſtea ſuperueniens & vocẽ abſtulit, [d] & aures concluſit, ſi ponamus huiuſmodi perſonam literas ſcientẽ: omnia quæ priori interdiximus, hæc ei ſua manu ſcribenti permittimus. [e]

¶ Sin autem infortunium diſcretum eſt, quod ita rarò [f] contingit: & ſurdis, licet naturaliter hmôi ſenſus variatus eſt, tamen omnia facere & ĩ teſtamẽtis, & in codicillis & in mortis cauſa donationibus, & in libertatibus, & in omnibus alijs permittimus.

¶ Si enim vox articulata ei à natura [g] conceſſa eſt: nihil prohibet eũ omnia quæ voluerit, facere: quia ſcimus quoſdam iuriſperitos, & hoc ſubtilius cogitaſſe, [h] & nullum [i] eſſe expoſuiſſe, qui penitus [k] non exaudiat, ſi quis ſupra cerebrum illius loquatur, ſecundum quod Iubentio Celſo placuit.

¶ In eo autẽ cui morbus poſtea ſuperueniens auditum tãtummodo abſtulit: nec dubitari poteſt, quin poſſit omnia ſine aliquo obſtaculo facere.

¶ Sin vero aures quidem apertæ ſint, & vocem recipientes, lingua aũt eius penitus ꝓpedita: licet à veteribus auctorib. ſæpius de hoc variatum eſt: attamen ſi hunc peritũ [l] literarum eſſe ꝓponamus, nihil ꝓhibet eum ſcribentẽ hęc oĩa facere, ſiue naturaliter, ſiue per interuentũ morbi hmôi infortuniũ ei acceſſerit: nullo diſcrimine [m] neq; in maſculis [n] neq; in fœminis in omni iſta conſtitutione ſeruando. Dat. XV. Kalẽ. Martij, Conſtantinopoli poſt conſulatum Lãpa. & Oreſtis VV.CC.

Filiusfamilias non poteſt teſtari vel codicillari in aduentitijs, ſed in caſtrenſibus vel quaſi bene poteſt. h. d. cum l. ſeq. Alcian.

XI. Idem A. Ioanni. P.P.

NEmo ex lege quã nuper ꝓmulgauimus, [o] in rebus quæ parẽtibus acquiri non poſſunt, exiſtimet aliquid eſſe innouandum, aut ꝑmiſſum eſſe fi- C lijsfamiliàs cuiuſcũq; gradus vel ſexus teſtamẽta facere, ſiue ſine patris cõſenſu bona poſſideant ſecundũ noſtrę legis diſtinctionem, ſiue cũ eorum uolũtate. Nullo etenim modo hoc eis permittim[us]: [p] ſed antiqua lex [q] per omnia conſequetur, q̃ filijsfamiliàs, niſi in certis [r] caſibus teſtamenta facere nullo modo concedit, & in his perſonis [s] quę huiuſmodi D facultatẽ [t] habere iam cõceſſæ ſunt. [u] S. Da. Kalen. Septemb. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV.CC.

XII. Idem A. Ioanni. P.P.

OMnes omnino, quibus quaſi caſtrenſia peculia habere ex legib. [x] conceſſum eſt, habeant licentiam in ea tantummodo vltimas voluntates condere ſecundum noſtrę

---

a Concurrunt.] licet uideatur ſtatim velle dicere quando ſunt uitia ſeparata: ꝓmiſit tamen duos caſus quando ſunt coniuncta

b Natura habeat.] ideſt ab origine, vel à natiuitate. nam qlibet homo de natura habet, ut audiat & loquatur.

c Libertatem.] contra ff. qui & à qui. l. j. ſed ibi erat ſeparatum. [1]

d Abſtulit.] .ſ. morbus.

e Permittimus.] ſed in ſuperiori caſu nullo tempore [2] potuit dicere: ſed & p aliũ põt ſcribere, ſi hoc à principe impetret; [3] vt ff. eo. l. ſi mutus. loquitur autẽ de eo muto & ſurdo, qui prorſus non audiũt, nec loquuntur. alias enim omnia facere poſſunt, ut inſtitu. eod. §. item ſurdus & mutus.

f Raro.] not. ꝙ raro contingit ꝙ ſi aliquis ſit ſurdus, quin mutus ſit: & ecõtra.

g A natura.] ideſt ab origine.

h Cogitaſſe.] ſubaudi & expoſuiſſe.

i Nullum.] .ſ. ſurdum.

k Qui penitus.] .ſ. cui vox articulata fuit conceſſa. Sed ui detur ſurdum nullo modo poſſe teſtari, vt ff. vnde cogn. l. octaui, §. fratris. Reſpon. illud ſecundũ ius vetus, ſecundum quod non poterat [4] teſtari, niſi impetraret à principe, vt ff. eo. l. ſi mutus. Vel loquitur ibi de ſurdo & muto à natiuitate vel ex accidenti: ſed ignorabat literas.

l Si hũc peritum.] non ergo alias, arg. ſumpto à contrario ſenſu, arg. ff. de offi. eius cui manda. eſt iuriſ. l. 1. §. huius rei.

m Diſcrimine] ideſt differentia.

n In maſculis.] niſi in militibus, [5] vt inſtitu. de teſta. mili. §. quinimo. Item dic hic eos qui non poſſunt facere teſtamẽtum, ut diximus inſtitu. eo. §. finali.

NEmo.] CASVS In rebus acquiſitis per filiumfa. puta in profectitijs vel aduentitijs, quia proprietatem habet filiusfami. pater vſumfruct. teſtandi non habeat licentiam filiusfa. niſi tantũ in his caſibus in quib. ei à veteribus legib. permiſſum eſt: hoc autem eſt in caſtrenſibus vel quaſi: nec tale teſtamentũ quetelæ inofficioſi ſubiacebit, & hoc dicit cum l. ſeq.

o Promulgauimus] vt ſ. dixi de colla. l. fi. vel dic vt ĩ. de bo. quæ lib. l. fin. §. filijs autem familias.

p Permittimus.] .ſ. vt poſſit facere teſtamentũ [6] in aduentitijs.

q Antiqua lex.] multæ ſunt. ll. antiquæ quæ hoc dicũt, vt ff. de dona. cauſa mor. l. tam is, §. j. & ff. e. l. qui in poteſtate, in princ. & ſ. eo. l. ſenium, in fi. & inſtitu. co. in princip.

r Certis.] in caſtrẽſi uel quaſi, ut ĩ. l. proxi. in fi.

s Perſonis] inſtituẽdis.

t Facultatem.] capacem. ſ.

u Conceſſæ ſunt.] q. d. non relinquant non capaci in illis caſibus, in quib. põt facere teſtamẽtum.

ADDITIO. An autem filiusfamilias poſſit teſtari in his aduẽtitijs, in quibus patri non quæritur vſusfructus (qd' eſt in caſibus, auth. excipitur cum 2. ſequen. iuncta gl. vlt. authẽ. ĩ. de bo. quæ lib.) dubitari poteſt: ſed cõmunis opinio Bart. & aliorum in d. l. q in poteſtate, ff. eo. eſt, ꝙ non, per textum iſtum.

x OMnes. Ex legibus.] permittitur. n. ex diuerſis legibus, ut ſ. de epiſc. & cle. l. ſacroſanctę, & l. cum lege, & de aduoc. diuer. iudicio l. fori.

Conſtitu-

---

1 Glo. ſequit Paul. & Ia. vel dic ꝙ ibi impetrauit à principe. Cy. B. & Ale.

2 Niſi ad pias cauſas. Bald. Alex. licet Ro. & Ia. contra.

3 Placet Al. diſplicet Paulo & Iaſ.

4 Siue ambos defectus haberet, ſiue alterum tantum. Pau.

5 Gl. ſeqt Salicet. & Alex. licet Iaſ. cõtra.

6 Etiam ſi in illis patri nõ quęratur vſuſfructus. An. Paul. Al. & Iaſ.

a Conſtitutionis.] vt ſupra de inoffic. teſta. l. fin.
b Præſtitit.] in caſu contra, ut ī. de epiſcop. & cler. authen. presbyteros. j. ſuper l. cum lege, ſed dic vt ibi.
ADDITIO. Imo dic quod hodie teſtamenta filiorum teſtantium de caſtrenſibus vel quaſi, poſſunt expugnari per querelā. Paul. Alex. & Iaſ.

[illegible]

Dixit de teſtante: nunc de teſtamento.

[illegible] Eſtes.] CASVS. Siue teſtamentum in ſcriptis fuerit, ſiue non: ſeptem teſtes ſunt neceſſarij. vel dic certius quod hic loquatur de teſtamentis in ſcriptis factis. Si ergo quis fecit teſtamentum, & habuerit ſeptē teſtes, & credebantur omnes eſſe liberi, cum duo eſſent ſerui: an hoc cōperto poſtea valeat minus teſtamentum, quæritur? Reſpon. quod non, cum eo tempore quo adhibiti fuerunt, eis ſtatus quæſtio non mouebatur. Viuia.
c In hac cauſa.] id eſt in caſu primo huius legis.
d Signabatur.] quo tempore conſideratur cōditio vera vel putatiua, vt valeat teſtamētum, vt hic, & ff. eo. l. ad teſtiū, §. conditio.
e Omnium.] error ergo communis aliquid facit, vt ff. de officio præto. l. Barbarius, & j. de Lati. li. tol. l. j. §. ſed & qui domini, & ff. ad Macedo. l. 3. & j. de ſenten. & interlo. omn. iudi. l. ſi arbiter.
f Vſque adhuc.] ſcilicet quando fuit adhibitus. Et nota quod licet valeat teſtamentum, non tamen in iudicio poterit hic teſtis produci, vt ī. de teſti. l. quoniam liberi. Et ſi dicas, quid ergo prodeſt quod valeat teſtamentum? Reſp. multum: quia poteſt probari per publicam ſcripturam, vel fortes confitetur aduerſarius taliter conditum eſſe teſtamentum. Nam & per eos qui mortui ſunt, vel inſames facti, vel abſentes, non poteſt probari, vt ff. de Carbo. edict. l. 3. §. duæ cauſæ, & tamen valet. ſic ergo & in nuncupatiuo poteſt hæc loqui, quod vel per publicam ſcripturam, vel per confeſſionem probetur: & ſic habet ſe conſuetudo, & facit ad hoc j. de don. l. in donationibus, & ī. arbit. tut. l. fin. & j. de edic. diui Hadriani tol. l. fin. Alij dicunt eam loqui tantùm quando fit in ſcriptis, & ſic intelligunt quod eſt inſtitu. de teſta. §. teſtes. Et nuncupatiuum dicunt non poſſe probari per ſcripturā publicam, cum illa tantum duorum teſtium vim obtineat, ut ī. de fide inſtru. l. in exercendis. & ſic oportet hodie viuentes eſſe vij. vt j. de fideicom. l. fi. & ibi plenè de hoc dixi.

cōſtitutionis a tenorem, quæ talibus teſtamentis de inofficioſi querela immunitatem præſtitit. b Dat. III. Non. Decembr. Conſtantinop. poſt conſulatum Lāpadij & Oreſtis. VV. CC.

TITVLVS XXIII. DE TESTAMENTIS, & quemadmodum teſtamenta ordinentur.

Conditio teſtiu ſpectatur ſecūdum tempus quo teſtamentum ſignatur, & error communis pro veritate habetur. h. d. Vel ſic: Sufficit habilitas vera, vel communiter putatiua teſtiu teſtamentary, ſecundum tempus ſignationis teſtamenti. h. d. Salic. Vel ſic. Valet teſtamentum ad quod teſtis ſeruus communi opinione reputatus tunc liber, fuit adhibitus. Alex.

I. [illegible]

Teſtes, † ſerui an liberi fuerint, non in hac cauſa c tractari oportet: cum eo tempore quo teſtamentum ſignabatur, d omnium e conſenſu liberorum loco habiti ſint, nec quiſquam eis vſque adhuc f ſtatus controuerſiam mouerit. Sine die & conſule. †

Scriptura teſtamenti publicata fidem facit, etiam ſi originalis ſcriptura vaſit deperdita. hoc dicit Alex. concor. Bal. & Salic.

II. [illegible]

Publicati g † ſemel teſtamenti fides, h quāuis ipſa materia, i in qua primum à teſtatore ſcriptum relictum fuit, caſu qui probatur, k intercidit: nihilo minus valet. l PP. Kalen. Iun. Fuſco. II. & Dextro Conſs.

Licet imperator legibus ſit ſolutus, tamen viuere vult legibus: & ideo nō admittitur ex imperfecto teſtamento. hoc dicit. Salic. Vel ſic: Si teſtamentum eſt imperfectum, non valet: etiam ſi princeps in eo ſit inſtitutus. Alexander.

III. [illegible]

Ex imperfecto teſtamēto nec imperatorem hæreditatē vendicare poſſe, ſæpe conſtitutū eſt. m † ¶ Licet enī lex imperij n † ſolennibus iuris imperatorem ſoluerit: nihil tamē tàm propriū imperij eſt, quàm legibus viuere. o PP. XI. Kalen. Ian. Lupo & Maximo Conſs.

Error in nomine proprio vel appellatiuo, ſiue deſignatiuo ſingularis rei vel perſona, non efficit teſtamento, niſi reddat diſpoſitionem omnino incertam hoc dicit. Bald. Vel ſic: Falſa demonſtratio non vitiat, ſi de corpore conſtat. Alex.

Publicati.] CASVS. Fecit quis teſtamentum non in ſcriptis, vel in ſcriptis, ſed à priuato confectum: hæres de morte teſtium timens, vel quia fuit corroſum, vel membrana in breui peritura, fecit illud publicari coram iudice, & teſtes fecit iurare omnia eſſe vera quæ in eo continebantur, & publica charta cōfecta eſt: an valeat publicatio, quæritur? Reſpon. quod ſic, licet caſu amiſſum fuerit: quod probare debet hæres: quia qui caſum allegat, ipſum probare debet. Viuianus.
g Publicati] hæc publicatio ſic fieri debet, ut coram iudice ordinario, vt intra eo. l. teſtamenta omnia, & teſtamentū aperiatur, & teſtes iurent, ita eſt verum ſicut ſcriptum eſt: & poſtea in publica charta cōſcribetur, ſecundum Ioan. vel etiam in eadem vbi prius erat ſcriptum, ſed ſi ſcriptum non erat, publicabit hæc voluntas, & proderit, ut licet amodo moriatur aliquis de teſtibus, probetur per ſcripturam, quæ prius non erat, vel erat priuata. Alij dicunt quod hic fit publicatio etiam viuēte teſtatore: quod non placet.
ADDITIO. Tu dic hoc verum, niſi fieret de conſenſu teſtatoris. Cy. Fulgo. & Ia.
h Fides.] fides quæ habetur publicato teſtamento.
i Materia.] ſcilicet originali.
k Qui probatur.] id eſt probandus eſt. Nota ergo quod qui caſum dicit, eum probat, vt infra eodem l. conſulta, & inſtitu qui mo. teſt. in fir. §. fin. & j. quemadmodum teſta. ape. l. codicillos, melius facit l. ſicut, ſupra de fide inſtrumen. & dixi. ff. de eden. l. ſi quis ex argentarijs, §. fina & facit ad hanc l. j. eo. l. conſulta.
l Valet.] exemplo ergo creditur, ſed dic vt diximus ī. de eden. authen. ſi quis.
Ex imperfecto.] CASVS. Licet in minus ſolenni teſtamento, quia non fuerunt adhibiti niſi duo teſtes, inſtitutus fuerit princeps, non etiam ob hoc firmū erit: quia licet legibus non ſubijciatur princeps, tamen legibus viuere ciuile eſt. Viuia.
m Conſtitutum eſt.] vt ī. tit. j. l. ſi quis, & l ſequen & ff. de lega. 3. l. ex imperfecto, & j. eo. l. nolumus, & inſtitu. quib. mo. teſta. in fir. §. fi.
n Lex imperij.] id eſt lex regia, dando ſupremam poteſtatem principi, ut inſti. de iure na. §. ſed & quod principi, & exemit eum à ſolennibus iuris, ut licet non obſeruet in teſtamentis & in alijs ſolennia iuris, tñ nemo ſit qui ea poſſit infirmare: vt ff. de arb. l. nā magiſtratus.
o Viuere.] vt ī. de leg. & conſti. l. digna.

Catoniū verum appellat Theoph. Inſt. e. §. ſed cū aliqs. Illā aūt obſeruādū eſt, hāc ſingularem eſſe Hadriani legē in toto hoc Codice, cæteras vero oēs poſteriorū eſſe principū. Contius.
Cōcor. gl. in c. pteres, extra d teſt. cogen.
Idē DD. Seuer. & Anto. poſtea reſcripſerūt ait Iuſtinia. e. ti. Inſti. qd reſcriptū non extat. Contius.
Glo. ſequitur Fulg. Corne. & Iaſ.
Idē B. B. P. Alc. & Iaſ.
Et bene Iaſon.
Diuinat ſm Alex. & Iaſ.
Immo dic quod log tur tā ī teſtamento nūcupatiuo, q̄ in ſcriptis. Iaſ.
Et male Ange.

Publicatio teſtamēti qualiter fieri debeat.
Cōcor. ſuper uerbo, iniungo, in c. cū in iure peritus, de off. deleg.
Etiā corā iudice delegato, per text. in c. fi. de fi. inſtr. Cy. Ale. Cor. & Iaſ.
Vt à Pertinace, Inſti. quibus mo. teſta. infirm. §. vlt. Contius.
Legē imperij vocat quam Vlp. legē regiā, quæ de imperio principis lata ē qd' ad tēpora Augusti retetendū puto, tametſi non deſunt qui à Romulo latam primū cōtendāt ex Liuio li. 34. Contius.
Cōc. 2. q. 7. c. nos ſi incompetenter.
Iſtā gl. ſequūtur cōiter do.
Quādo actus fit à principe, ſecus ſi à priuato: licet conſerat in priſcipē. Pau. & Iaſ.

Si

IIII. Imp. Gordianus A. Rufino.

SI in nomine, [a] vel pręnomine ſeu cognomine, [b] [ſeu agnomine] teſtator errauerit, nec tamē de quo ſenſerit, incertum ſit: error huiuſmodi nihil officit veritati. PP. XII. Kalen. Ian. Gordiano A. & Auiola Conſs.

Aſſeueratio alterius non facit filium eum, qui non eſt: & quod relinquitur alicui ut filio, non debetur ſi appareat illum non fuiſſe filium. Alexander.

V. Impp. Valerianus & Gallie. AA. Lucillo.

NEque profeſsio, [c] † neque aſſeueratio † nuncupantium filios qui non ſunt, veritati præiudicat: [d] & quę ut filijs teſtamento relinquuntur, iuxta ea quæ à principibus ſtatuta ſunt, non deberi [e] certi iuris ē. Accepta VI. Nonas Iulij, Valeriano & Gallieno. AA. III. & II. Conſs.

Verba enunciatiua teſtatoris non inducunt diſpoſitionem in præiudicium eorum quos grauare non poterat. Alexan.

VI. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Terentiæ.

VErba teſtamēti, quibus mater veſtra decedens nihil ſe cuiquam donaſſe [f] ſignificauit: ſi res ſe aliter [g] habeat, fidē veri non perſtringunt. [h] PP. III. Non. Nouem. Diocletiano A. & Ariſtobolo Conſs.

Error ſcribentis, veritati non nocet: ideo ſi apparet de voluntate teſtatoris, licet per errorem ſcribentis ſcripta non fuerit, habetur pro ſcripta. Alexan.

VII. Iidem AA. Rufinæ.

ERrore ſcribentis teſtamentum, iuris ſolennitas mutilari [i] nequaquam poteſt, [k] quando [l] minus ſcriptum, plus nuncupatum videtur, & ideo recte teſtamento condito, quanquam deſit, hæres eſto: [m] cōſequens eſt, exiſtente hærede legata ſeu fideicommiſſa iuxta uolūtatem teſtatoris oportere dari. PP. XVII. Kal. Feb. ipſis AA. IIII. & III. Conſs.

Propter neceſſitatem diſpoſitio iuris interdum ſuſpenditur: non autē in totum tollitur. h. d. Salicetus, & Alexander.

VIII. Iidem AA. Marcellino.

CAſus maioris ac noui cōtingētis rōne, aduerſus [n] timorē cōtagionis, q̄ [o] teſtes deterret, [p] licet aliquid de iure laxatū eſt: non tamē prorſus [q] ...

SI in nomine.] CASVS. Teſtator errauit in nomine hæredis dicendo: inſtituo Mæuium hæredem, cum vocaretur Titius, an ob hoc minus ualeat teſtamentum & hæredis inſtitutio, quæritur? Reſpondeo q non: cum certum ſit de quo ſenſit. Viuianus.

a Si in nomine.] ꝓprio, ſecus ſi appellatiuo, prænomine, vt Marcus Tullius, cognomine, affinitatis, agnomine, ab euentu.

b Cognomine.] q.d. hic dicit de errore nominis hæredis, ut ff. de bo. poſſ. ſecundum tab. l. ſi ita, §. ſed & cum, idem de errore nominis legatarij, vt in ſt. de leg. §. ſi quis in nomine, & expone hæc verba vt ibi. idem in errore rei legatæ, ut j. de leg. l. ſi Forti dianum. vel promiſſę, vt ff. de ver. obli. l. ſi in nomine. vel repetitæ, vt ff. de rei ven. l. ſi frumentū, §. finali.

NEque ꝓfeſſio.] CASVS. Si Titium filium tuū aſſeueraſti, nec erat, & eum tanquam filium in teſtamento inſtituiſti: an valeat teſtamentum, quæritur? Reſpondeo q non, nec hæredis inſtitutio. Viuia.

c Neque profeſſio.] ſcilicet patris.

d Præiudicat.] vt ꝑ hoc probentur filij, vt inſtit. de adop. §. fin. & j. de proba. l. non epiſtolis, & l. non nudis, & ff. de lib. agn. l. 1. §. Iulianus. ſed contra ff. de prob. l. fin. ſed præſumptionē faciūt, vt ibi diximus.

e Non deberi.] vt infra tit. 1. l. ſi pater, & ff. de hæredi. inſtitu. l. quotiens, in prin. Sed contra ff. de hæred. inſtit. l. nemo, §. qui fratter non eſt: ſed ibi ſciens, [3] non fratrem diligens ut fratrem, inſtituit hæredem, & ſic reſpon. infra tit. proxim. l. non ideo.

VErba.] CASVS. Si mater tua donationem inter uiuos fecit: & in teſtamento ſe non donaſſe aſſeuerauit, an ueritati præiudicetur, ſcilicet quò magis reuocetur donatio? Reſpon. quòd non. Viuianus.

f Donaſſe.] & in ueritate donauerat, ſcilicet inter uiuos: & tunc nullo modo veritas perſtringitur. Vel dic cauſa mortis: & tunc licet actio ſit, vnde veritas nō perſtringitur, obſtat tamen exceptio: quia ſe hæredem velle liberare oſtendit, ut j. de fal. cauſa adiec. l. j. ſecundū Io. Sed econtra ſi ſe donaſſe diceret aliquid certū, vim habet relicti, vt ff. de dona. l. ex hac ſcriptura.

g Si aliter.] quia donauit.

h Non perſtringunt.] teſtatoribus enim obtēperatur, non etiam creditur, ut ff. ad Sylla. l. ſi quis in graui, § j.

Sed nonne uoluntates defunctorum ſunt ſeruandæ, vt in authen. de nup. §. diſponat, colla. 4.? Reſpon. ſic voluntates diſpoſitiuæ, ſed hic dixit enunciando, non diſponendo. ſic ſupra de proba. l. rationes, & communia vtriuſque iudi. l. ſcriptura, & in authen. de iureiur. à mo. §. 1. colla. v.

ERrore.] CASVS. Si in teſtamento tuo præſentibus ſeptem teſtibus dixiſti: Titius hæres eſto, & talis tabellio ſcripſit tantum, Titius: an infirmetur teſtamentum, quæritur? Reſpon. q non, ſed valebit inſtitutio hæredis: & ex eo teſtamento legata debentur, & peti poſſunt.

i Mutilari.] id eſt non valere.

k Poteſt.] vt infra eodem l. ambiguitates.

l Quando.] aliàs quamuis.

m Hæres eſto.] non q hoc totum deſit, ſed deeſt, hæres, aut deeſt, eſto. ſufficit enim ſcribere Titius hæres, vel Titius eſto. Non autem ſicut dixit Pla. ſufficit ſcribere ſolū hæredis nomen, [4] puta Titius, licet hoc voluerit dicere per l. iſtam. Sed contra eum eſt ff. de hære. inſtit. l. 1. §. finautē. Vel dic q hic deerat hoc totum, ſed appoſita erant alia equipollentia uerba, [5] puta hǣditatis meæ dominus eſto, ut ff. de hæredi. inſti. l. his verbis, in princ. vel ita cōtinebatur, Titius hæreditatis meæ, & ita deerat hæres eſto, & pro hoc facit ff. de lega. 1. l. vnum ex familia, §. fi. & l. cum pater, §. cum imperfecta, & intra eodem, l. teſtamentum. Nota ergo ex hac, l. plus dici quàm ſcribi: vel aliter vt ff. de hæred. inſti. l. quotiens, §. 1. Sed contra, ff. de iur. codi. l. fi. Sol. ibi fuit omiſſa teſtatoris voluntate, hic ſcribentis error.

CAſus.] CASVS. Si teſtamentum ſeptem teſtibus præſentibus commode inchoaſti, & nondum completo vnum teſtium inuaſit morbus caducus, & eo poſtea reſtituto redijt: & coram eo vel alio eius loco ſuppoſito teſtator profiteatur, an non obſtante illo interuallo valeat minus teſtamentum, quæritur? Reſpon. q nō, licet enim ob talem neceſſitatem remiſſum ſit eis ut conueniant: non tamen eſt eis remiſſum ne redeant, ſed redire debent: quia neceſſe eſt vt ſufficiens numerus teſtium adhibeatur. Viuia.

n Aduerſus.] id eſt propter.

o Quæ.] ſcilicet contagio.

p Teſtes deterret.] timorem infert alijs.

q Prorſus.] quin valeat teſtamentum.

Reliqua.]

---

[1] illa verba, ſeu agnomine] in quibuſdam etiā meis manuſcriptis deſunt, in alijs autē adſunt, ut & §. ſi in noīe, Inſti. de legatis. porro ea Anton. Auguſti. li. 3. emē. c. 8. ait expungenda tanquā à nouis Grāmaticis addita. q.d. non temere credide rim. Contius.

[2] Proprij noīs: ſec' ſi appellatiui. Bald. Paul. Ale. & Iaſ.

† de profeſſione Icenſum, Itellige. Cōtius.

† Cōcor. glo. j. in c. per tuas, extra de proba.

[3] Glo. ſequtur B. B. & P. Alc. & Iaſ.

[3] Et bene ſecūdum prædi. ſcriben.

Defuncto rū voluntates diſpoſitiuæ ſūt ſeruandę, ſed non enunciatiuæ.

[4] Iſta ſolutio ē cōtra iſtum text. Sali. Paul. Ale. & Iaſ.

[5] Iſta ſol. eſt diuinatiua ad text. eſt tamen vera in ſe. Sali. Pau. Alex. & Iaſ.

[6] Iſta ēt ē diuinatiua. Barto. Bal. Alex. & Iaſ.

[7] Sequitur eam Bart. reprobat tamen per Pau. & Ia.

a Reliqua.] præcedens: aliàs reliqua, ideſt facienda.
b Iungi.] i. diſiungi.
c Sociari.] ideſt diſſociari.
d Remiſſum eſt.] ideſt conceſſum eſt eis diſſociari: dū tamen ſtatim vel ipſi iidem redeant, ut ff. eo. l. qui teſtamento. §. fi. & l hæredes, §. fi. vel ſi neceſſe erit, alij ſupponantur, [1] qui interrogabunt, teſtatorē an habeat rata præcedentia: & ſic procedetur in teſtamento, ut j. e. l. cum antiquitas, §. ſin autem. ADDITIO. Ex hac l. not. ſm Bal. ꝙ ſacerdos propter ſuperuenientes excommunicatos officium miſſæ poteſt ſuſpendere.

[1] Iſta gl. eſt de mēte Pau. Sa lic. Alexā. & Iaſonis.

reliqua [a] teſtamentorum ſolennitas perempta eſt. Teſtes enim huiuſmodi morbo oppreſſos eo tempore iungi [b] atque ſociari [c] remiſſum eſt: [d] non etiam conueniendi numeri eorum obſeruatio ſublata eſt. D. XVI. Ka. Iul. ipſis IIII. & III. AA. Conss.

B

Teſtes adhibiti ad teſtamentum, debent eſſe in præſentia teſtatoris, & vno & eodem contextu fungi officio teſtium, niſi ex priuilegio patriæ conceſſo aliud permitteretur: & non valeret reſcriptum propter quod reſcinditur teſtamentum iure factum: & non vitiatur teſtamentum, licet per alium fuerit ſubtractum. hoc dicit cum duabus. ll. ſeq. Alexander.

IX. Iidem AA. Pattoclæ.

SI non ſpeciali priuilegio [e] patriæ tuæ iuris obſeruatio relaxata eſt, & teſtes non in conſpectu [f] teſtatoris [g] teſtimoniorum officio [h] functi ſunt: nullo iure [i] teſtamentum valet. PP. X. Kalendas Iul. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

C

Teſtamentum iure perfectum nō reſcinditur per reſcriptum. Salic.

X. Iidem AA. & CC. Menophelimo.

SI teſtamentum iure factum ſit, & hęres ſit capax: auctoritate reſcripti noſtri [k] reſcindi nō oportet. [l] Dat. XV. Kalen. Auguſti. AA. Conss.

Furtum non uitiat teſtamentum ſubtractum. h. d. Vel ſic: Vitium furti, vt extrinſecum, non habet uitiare teſtamentum. Salic.

D

XI. Iidem AA. & CC. Zenoni.

NOn idcirco minus iure factum teſtamentum ſuas obtinet vires, ꝙ poſt mortē teſtatoris ſubtractum [l] probatur. S. Da. Prid. Id. Nouembr. AA. Conss.

Defectus ſolennitatis facit totum teſtamētum deficere: raſura vero vel interlineatura aut cancellatio non dicitur defectus ſolennitatis: ideo nō facit teſtamentum deficere, & ſi quæratur an deficere faciat partem illā quæ cancellata reperitur, diſtinguitur an fuerit cancellata a teſtatore ex propoſito: & tunc facit deficere. ſecus ſi per inaduertentiam, vel ab alio extraneo. h. d. cum ſuppletionibus opportunis. Alex.

XII. Iidem. AA. & CC. Mattonæ.

SI vnus de ſeptem teſtibus defuerit, † vel coram teſtatore omnes eodē loco teſtes ſuo vel alieno anulo [m] non ſignauerint: iure deficit teſtamentū. [n]

¶ De his autē quæ interleta [o] ſiue ſupraſcripta dicis, non ad iuris ſolennitatem, ſed ad fidei [p] pertinent quæſtionem: vt appareat [q] verum teſtatoris voluntate emendationem meruerint, vel ab altero inconſulte deleta ſint, an ab aliquo falſo [r] hæc fuerint commiſſa. [s] S. Dat. Prid. No. Iulij, Philippopo. AA. Conss.

Nemo poteſt facere quo minus leges in ſuo teſtamento locum habeāt. Alexan.

XIII. Iidem. AA. & CC. Eutyphidæ.

TEſtandi cauſa de pecunia [t] ſua, legibus

SI non] CASVS. Hæres Titius inſtitutus dicebat teſtamentum eſſe validū, & producebat teſtes, qui tamen nō fuerūt præſentes qñ factum fuit teſtamētum, ſed tantum recitari audierunt: & ex animi ſui iudicio hæc diſpoſita eſſe dixerunt, recitato tamen prius teſtamēto: an valeat tale teſtamētum? Dicitur ꝙ non. Viuia.

e Si non ſpeciali priuilegio.] ab imperatore conceſſo, in quo dicatur, non obſtante l. ſ. de inoff. teſta. ſi quando, in princ.

f In conſpectu.] teſtes coadunati eodē tempore.

g Teſtatoris] dic de hoc vt j. e. l. ſi vnus. Accurſius.

h Officio.] ſcilicet audiendo teſtatorē, ſigillando & ſignādo.

i Nullo iure.] ſpeciali vel communi, vt hic, & j. eod. l. ſi vnus, & ff. eo. l. pen.

[2] Notabilis gl. ſm Ludoui. & Corn. ꝙ reſcriptū iuri cōtrariū debet habere clauſulā derogatoriam.

† Vide in c. audita, cū glo. ſuper verbo, intelleximus, extra de reſtit. ſpolia.

SI teſtamentum] CASVS. Feciſti teſtamentum, & in eo extraneum filio ex cauſa exhæredato inſtituiſti, nō obſtante principis reſcripto valebit teſtamentum: nec reſcinditur à filio. Viuia.

k Reſcripti noſtri.] etiam ſi concedamus, ut ſ. de preci. impe. off. l. reſcripta.

NOn idcirco.] CASVS. Teſtamentum feciſti, & deceſſiſti, ſubtractum eſt teſtamentum, an ob hoc uitioſum ſit, ꝙ furtiuum ſit factum, quæritur? Reſpondeo quòd non. ratio dubitationis erat: quia videbatur uitioſum, quia furtiuum: ſed tale furtum non facit ipſum non ualere: ſed tantum falſitas: vel ſi ſit minus ſolenne. Viuia.

A

l Subtractū.] vnde videbatur vitioſum, ut inſti. de vſucap. §. furtiuæ. ſed hoc vitium non nocet [3] quo minus valeat: vt hic, & ff. de bo. poſſ. ſecūdū tabu l. 1. §. ſufficit.

[3] Glo. ſequitur P. & Ia.

SI vnus.] CASVS. Si non iure teſtaris, quia ſex teſtes adhibuiſti, vel ſeptem: ſi tamen ſigillis ſuis vel alienis non ſignabant: non valet teſtamentum. Sin autem iure teſtatus es, ſed aliqua litera in teſtamento cancellata eſt, & ēt vel ſupraſcriptū vel additum: an illi teſtamento adhibēda eſt fides, quæritur? Dicitur ꝙ iudex inſpicere debet an aliquid per teſtatorem fuit emendatum, vel aliquid deletū &c. quid autem iuris ſit, non dicit. Tu dic qđ quando teſtator noluit emendare, non valet quod deletum eſt: in alijs valet. Vi.

m Anulo.] ideſt ſigillo.

n Teſtamentum.] vt ſ. eo. l. ſi non ſpeciali, & j. eod. l. hac cōſultiſſima, in princip. quod de anulo dicit: conſtat omnes vno poſſe ſignare, vt inſtitu. eo. §. poſſunt ſimiliter & vij. Sed an duobus uel tribus, dubitant aliqui: ſed dico quòd poſſunt.

† Cōcor. c. cauſam matrimonij, cū gl. ſuper verbo, ſolummodo, in princi. de off. deleg. & 66. diſ. c. porro.

o Interleta.] id eſt cancellata, aliàs, interſignata.

p Fidei.] vt ſi verbū illud eſt deletum, ſuper quo erat uis quęſtionis, nō adhibeā ei fidem, ut ff. de fide inſtru. l. 2. niſi ſecundum quòd hic ſtatim diſtinguitur: ſi autē alibi, valeat, vt ſ. de tranſac. l. ſi ex falſis.

q Vt appareat.] id eſt, inquiratur ad hoc vt pateat quid iuris ſit: & hoc quando deletum eſt verbū de quo eſt quæſtio.

r Falſo.] dic nominaliter, vel aduerbialiter.

s Commiſſa.] an aliquo caſu, ut j. eo. l pen. In primo caſu quando voluit teſtator emendare, non valet: aliàs valet: vt hic, & ff. de his quæ in teſta. dele. l. 1. §. 1. in prin. & de bonorum poſſeſſione ſecundum ta. l. 1. §. ſi tolæ, & ff. eo. l. ad teſtium, §. ſi igitur, & ff. ſi ta. teſt. nul. ex l. j.

TEſtandi.] CASVS. Licet pecunia tua ſit in qua teſtari vis, non ob hoc quocunque modo volueris, teſtandi habes facultatem: ſed ſecūdum formam iuris ſeruatam, quam mutare nō potes, nec iuri publico derogare.

t De pecunia] videbatur quē poſſe teſtari de ſuo vt vellet, vt ff. ad le. Fal. l. 1. in prin. ſed eſt intelligendū legitime.

Certis.

a Certis.] id eſt certis obſeruationibus & ſolennitatibus à legibus inductis: non autem derogare eſt permiſſum, vt & ſ. de teſta. l. ſi quando, in princip. & ff. de leg. j. l. nemo poteſt, & de adminiſt. tut. l. quidam decedens. ed argu. contra ff. de leg. 2. codicillis. §. ii. A

certis[a] facultas ē permiſſa: non autem iuriſdictionis mutare formam, vel iuri publico derogare cui quam permiſſum eſt.

Qui heredes facit, videtur velle teſtari. Vel ſic: Rei qualitas, agentis intentionem demonſtrat. Bal. Vel ſic: Qui hæredem inſtituit, vel filium exhæredat, cenſetur voluiſſe teſtari, & non codicillari: & ideo ſi talis diſpoſitio non valet vt teſtamentum, non valebit etiam vt codicilli. Alex.

XIIII. Idem AA. & CC. Acilleo.

NOn codicillum,[b] † ſed teſtamentū auiā veſtram facere voluiſſe, inſtitutio & exhæredatio facta probant euidenter. Subſcr. Idib. Decem. CC. Conss.

Hodie in inſtitutione hæredis non requiritur ſolennitas verborum: ſed ſufficiunt qualibet verba voluntatem teſtatoris exprimentia, ſiue imperatiui modi, ſiue indicatiui, aut directa, aut obliqua. Alex.

XV. Imp. Conſtantin. † A. ad Populum.

QVoniam indignum eſt ob inanem obſeruationē irritas fieri tabulas & iudicia mortuorum, placuit ademptis his, quorū imaginarius[c] vſus eſt, inſtitutioni hæredis verborum non eſſe neceſſariā obſeruantiā, verū imperatiuis & directis[d] verbis fiat, aut inflexis.[e] Nec enim intereſt † ſi dicatur, [hæredem facio, vel inſtituo] vel volo, vel mādo, vel cupio, vel eſto, vel erit: ſed quibuslibet confecta ſententijs, vel in quolibet loquendi genere formata inſtitutio valeat, ſi modò per eā liquebit voluntatis intentio. Nec neceſſaria ſunt momenta[f] C D

verborum, quæ forte ſeminecis[g] & balbutiens † lingua profudit. † Et in poſtremis ergo iudicijs ordinandis amota erit ſolēniū verborum neceſſitas: vt qui facultates proprias cupiunt ordinare, in quacunque inſtrumēti materia[h] conſcribere, & quibuſcunque uerbis vti, liberam habeant facultatem. S. Dat. Kal. Febr. Serdicæ, Conſtātio A. † & Conſtante. A. CC. Conss. B

Dignitas inſtituti vel legatarij nō vitiat inſtitutionem vel legatum. & approbatio hæredis approbantis teſtamentum non ſolenne, facit ipſum ad præſtationem compelli. Alexan.

XVI. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodo. AAA. Eutropio. P. P.

NOn dubium nec incertum eſt, ſicut imperatorib. ita qualibet dignitate vel poteſtate decoratis † viris, tàm hæreditatem, quàm legatum ſeu fideicommiſſum relinqui poſſe.[i]

¶ Illud etiam adijciendū eſt, vt qui ex teſtamento vel ab inteſtato hæres extiterit, etſi voluntas[k] defuncti circa legata ſeu fideicōmiſſa ſeu libertates legibus non ſit ſubnixa: tamen ſi ſua ſponte agnouerit,[l] implendi[m] eam neceſſitatem habeat. S. Dat. Kalen. Iul. Theſſalonicæ, Gratiano. V. & Theodoſio. AA. Conss.

Superflua non vitiant: ſed omiſſio neceſſariorum omnem diſpoſitionem vitiat. Alex.

XVII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Æternali proconſuli Aſiæ.

ADDITIO. Dicas quod ibi erat ſolennitas ſufficiens ad codicillos, ideo valet iure codicillorū.

b NOn codicillum.] Pone. Legatarius petebat legatum: hæres dicit non valere teſtamētum, quia tantum quinque teſtes fuerunt. replicat legatarius quod ſu t codicill': duplicat hæres, quod teſtator voluit teſtari, quod patet per inſtitutiones & exhæredationes, quæ fiunt tantum in teſtamēto, t vt ff. de iure codicil. l. illud, §. tractari, & j. de codicillis, l. ſi idem, § fin. & inſti. de codi. §. pen. vnde non valet vt codicillus, vt ff. de iure codi. l. j. cum hoc ibi dictum non ſit, vt j. de codicil. l. ſi. item no. quod eligēdo vnum, ſcilicet teſtari, videtur renunciare codicillis: qui ſunt in contrarium, ſic & ff. de leg. con. l. poſt dieim, & j. de repudi. hæred. l. fin. §. fin. Sed arg. cōtra ff. de ſerui. l. ſi tam anguſti.

ADDITIO. Ibi vnum erat ſub altero: hic verò vnum erat alteri contrarium. Bald.

QVoniam.] CASVS. Ad hoc quod teſtamentum valeat, non refert, an verbis idicatiuis vel imperatiuis, in nominatiuo vel accuſatiuo fuerit hæredis inſtitutio facta: ita tamē vt ex ea teſtatoris voluntas appareat. Item nec neceſſe eſt vt eodem momento inchoetur & cōpleatur, quod olim forte fuit obſeruatū, ſed quibuſcunq; verbis, vel in quacunq; charta ordinandi teſtamentum habeat facultatem.

c Imaginarius.] quia imaginem veritatis habēt, non veritatem.

d Directis.] id eſt, indicatiuis.

e Inflexis.] inflexa dicuntur omnia nomina [a] in omnibus ſuis caſibus, præterquam in nominatiuo.

f Momenta.] ſcilicet obſeruari, vt in quibus momentis cœperit & compleat.

g Seminecis] i. ſemimortui. ſic ergo ſolennitas verborū tollitur, vt ſ. de formul. l. 1. & 2. & j. eo. l. in teſtamētis.

h Materia.] membranis vel chartis, vt hic, & inſtitutio. eodem, §. nihil, & ff de bonorum poſſeſſione ſecundum tabul. lege. 1. 1. reſpon.

NOn dubium.] Sicut principi relinqui poteſt in teſtamento, vel hæres inſtitui: ita alijs in dignitate poſitus, pōt: uidebatur quod non: quia diuitibus relinquere non oportet: contrarium tamē videtur verum: an aūt hæres in minus ſolēni teſtamento inſtitutus ex quo legata non debent, ſi ſciēs ea ſoluerit, repetat, quæritur? Reſpon. quod non repetet: quia tametſi eſſent indebita iure ciuili, erant tamen debita iure naturali.

i Poſſe.] non videbatur teſtator ſanæ mentis, qui talibus vel tam diuitibus relinquebat: ſed tamē valet, vt hic, & ſ. ti. 1. l. cum hæredes, & l. ſi quis.

k Voluntas] codicillis declarata, quādo inteſtatus deceſſit.

l Agnouerit] .ſ. ſoluēdo, ſciens voluntatē non ualere, vt j. de fideicom. l. 2. & l. ſi veritas, vel alimenta per triennium, [s] vt in eo. ti. l. 1. vel promittendo [t] ſciens ſimiliter non valere, vt hic, & j. ad l. Falci. l. ſi. alioquin ſi extra iudicium dicat, approbo quod fecit pater meus non promittendo vel ſoluendo, non præiudicat ſibi, vt ſ. de iur. & fac. igno. l. poſt diuiſionem, & l cum teſtamentum. Sed nūquid ſi vnum in totum ſoluit, in alijs ſibi præiudicat? Reſpon. non. [s] arg. ſ. ne vxor pro ma l. fin. & ſ. de excu. tut. l. voluntariæ. nec obſtat authentic. ſed cum teſtator j. ad leg. Falcid. quia loquitur ibi cum teſtamentum valuit, licet nimium eſſet grauatus hæres.

m Implendi.] quando non ſoluit.

Inſtitutiones & exhæredationes tātum fiunt in teſtamētis.

† Sic ſingulari quoque numero dixit Iuſtin. cū Gaius plurali ſp numero proferri dicat l. non eſt ſine liberis, de ver. ſignifi. Cōtius.

: Sequitur gl. Bar. B. Ang. Pau. Alc. & Ia.

† Cōſtantius & Cōſtās AAA. apparet hoc eē addendū ex l. i legatis, j. de legatis, quę eſt pars hui'. Idē tamē à Cōſtātino magno hoīū Imperatorū patre conſtitutum fuiſſe tàm in ſcriptis quàm nuncupatiuis teſtamētis, ait Euſebius li. 1 t. de vita Cōſtantini. Contius.

a Sequitur gl. B. Pau. Ale. & Iaſ.

† Olim vero inter erat: & à pleriſque improba-

bat hmōi inſtitutio: vt refert Vlpian. in fragm. tit. 21. Contius.

† Al. balbutientis. Contius.

† Singul. text. iū cū gl. ſm Angel. Paul. Alexā. & Iaſ. hic.

† Iterum hic addēdū eſſe apparet cum ex catalogo conſulum, tū ex l. in legatis, j. de legatis, quæ eſt huius legis particula. Contius.

† Vt etiā Procōſuli in prouincia manēti: qua de re longa eſt Ciceronis diſputatio pro Flacco. Contius.

† Illi duo itellectus ſunt in ſe veri, ſed non congruunt literæ. B. B. P. & Iaſ.

† Iſte ē verus intellectus ſecūdum prædictos ſcribē.

Legatum vnum ſoluēs in minus ſolemni volūtate relictū, an in alijs ſibi præiudicet.

Et bene ſecundum prædic.

TEſtamentum.] CASVS. an verborum geminatio A infirmet teſtamentum, quæritur? Reſpon. ꝙ non: verbi gratia ſi teſtator dixerit, Valeat iure teſtamenti valeat iure codicillorum, cum ſuperflua &c. Viuia.

a Hoc.] ſcilicet teſtamentum.

b Deficiens] i. teſtator, vt quia dicit, Vel iure teſtamenti valeat, vel iure codicillorum, ut ĩ. de codicil. l. fi.

c Prætermiſſa] qđ fit, dum laboro fieri breuis, ut ĩ. de app. l. ſi. §. ĩ refutatorijs.

d Contractus] ſ. ali quos: non autem teſtamentũ vocat contractum: quia de eo ſpecialiter ſubijcit, & quia verba cõtraxerunt &c. vt ff. de verb. ſig. l. verba.

e Officiunt.] ideſt nocent.

f Voluntati] vt diximus, ſ. eo. l. errore, in fi.

g Cautela.] duas not. regulas. Prima, ꝙ abundans cautela vel ſuperfluitas non vitiat contractum, vt hic, & ff. de neg. geſt. l. ſi pupilli, §. j. & ff. de reg. iur. l. nõ ſolent, & de verbo. oblig. l quæ extrinſecus. Secunda, vt idem ſit in teſtamẽto, vt hic, & ff de adimen. lega. l ſi ſeruo, in fi & ĩ. de inſtitu. & ſubſtitu. l. reprehendenda, in ſua prima fallit ff de regul. iur. l actus, & de fideiuſſ. Græce. §. ſi quis Stichum, & l. ſi fideiuſſor obligari, §. j & ff de ſerui. l. pro parte, §. fin.

ADDITIO. Dic ꝙ in illis legibus eſt ſuperfluitas vitioſa contra formam & naturam actus, hic vero non. Alexander & Iaſon.

TEſtamentum † non ideo infirmari debebit, ꝙ diuerſis hoc [a] deficiens [b] nominibus appellauit, cum ſuperflua non noceant.

¶ Nanque neceſſaria prætermiſſa [c] imminuunt cõtractus, [d] & teſtatoris officiunt [e] voluntati, [f] non abundans cautela. [g] Dat. XII. Kalend April. Arcadio. IIII. & Honorio. III. AA. Conss. B

Inſinuatio facta coram non competenti iudice, non tenet. Bal. Vel ſic: Publicatio teſtamenti fieri debet coram magiſtro cenſus in vrbe: & ſi fieret coram alio iudice, tanquam coram incompetenti facta, nõ valeret. Alexander.

XVIII. Iidem AA. Africano præfect. vrbi.

TEſtamenta omnia, [h] † cæteraq; quæ apud officium cenſuale publicari ſolent, [i] in eodem loco C reſeruentur, † nec vſquã permittatur fieri vlla trãſlatio. [k] Mos [l] nanque retinẽdus eſt fideliſsimæ vetuſtatis: quem [m] ſi quis in hac vrbe voluerit mutare, irritam [n] mortuorũ videri faciet voluntatẽ. Dat. XII. Kalend. Octobr. Conſtantinop. Cæſario & Attico Conss.

Teſtamẽtum factum coram principe, ſeu principi per oblatas preces inſinuatum, valet tanquam ſolenniſsimum, etiam ſine ſolennitate teſtiũ. licet princeps ad ſupplicationem nihil reſcripſerit, dum tamen illud teſtamẽtum ſit ultimum: & hæres ſcriptus in eo poteſt nedum bonorum poſſeſſionem ex eo agnoſcere, ſed etiam hæreditatem adire, & omnia facere quæ ſcriptis hæredibus competunt: dũmodo teſtator habuerit factionem teſtamenti, et nullus alius defectus interuenerit, quam numeri teſtium. ve quæritur tamen quod per alios teſtes probetur quod principi fuerit inſinuatum teſtamentum, ſi de hoc dubitetur. h. d. Ale. poſt Bal. & Salic.

XIX. Impp. Honorius, & Theo. AA. Ioanni P.P.

OMnium † teſtamentorum [o] ſolennitatẽ ſuperare videtur, quod inſertum mera fide precibus [p] inter tot [q] nobiles probataſq; perſonas, etiã conſcientiam principis tenet. † C

¶ Sicut ergo ſecurus [r] erit, qui actis cuiuſcunque iudicis, aut municipum, aut auribus priuatorum mentis ſuæ poſtremum publicauit [s] iudicium: ita nec de eius vnquam ſucceſsione [t] tractabitur, q [u] nobis medijs, [x] & toto iure (quod

TEſtamenta.] CASVS. Si teſtamentum debeat publicari, coram quo iudice facienda ſit publicatio? D Reſpon ꝙ coram magiſtro cẽſus: nec coram alio. & hoc de antiquiori conſuetudine: quæ ſi immutetur, morientium mutabitur iudicium. Vel ſic: Cum quis haberet teſtamentum in quo fuit ſcriptus hæres, per quod poſſet docere de inſtitutione ſua, ſi forte timeat ne deficeret: vel quia corroſum erat, vel vetuſtum, & velit ilico publicari ad perpetuam rei memoriam: coram quo iudice fieri debet, quæritur? Dicitur quòd coram magiſtro cenſus.

h Teſtamenta omnia.] in ſcriptis ergo & ſine ſcriptis, ut ſ. l. 2. dixi.

i Solent.] ut donationes & ſimilia, ut ĩ. de dona. l. ſecũdum diui.

k Tranſlatio.] vt apud alium iudicem publicentur, ſ ut hic, & d. l. ſecundum diui, & ĩ. eo. l. conſulta, & ſ. de epiſcop. & cleri. l. repetita, ſed hodie videtur coram defenſore ciuitatis, ut in authen. de defen. ciui. §. nulla, colla. 3. quæ eſt contra. Solu. hæc lex cum prædictis concor. in ciuitate Romana dicit & Conſtantinopolitana: illa in prouincijs & extra vrbem, vt ĩ. de dona. l. in hac. Sed contra ĩ. l. proxi. in princip. ſed expone vt ibi.

l Mos.] ideſt conſuetudo.

m Quem.] ſcilicet morem.

n Irritam.] non tamen erit irrita, ut ĩ. eo l. conſulta.

OMnium] CASVS. Si teſtamentum feciſti, & illud principi inſinuaſti: an ob id ſolẽne dici poſſit, teſtibus non adhibitis, quos adhiberi in teſtamẽto neceſſe eſt, ac ſi coram quouis iudice præſentibus ſeptem teſtibus conditum ſit? Reſpon. ꝙ ſic. An autem minus valeat, ꝙ ſuper hoc reſcriptum principis non habuiſti, quæritur? Reſpon. ꝙ non. An autẽ poſt audientiam tibi à principe præſtitam mutare poſſis voluntatem, quæritur? Dicitur ꝙ ſic: cum iudicium tuum principi inſinuatum, ita firmum eſt, ſi id cõfirmaueris, & vltimũ ſit, quod probabitur eo ipſo ꝙ non probatur contrarium. ſ. ꝙ aliud non feciſti: nec neceſſe eſt ꝙ ſucceſſor tuus iudicem adeat cauſa petendi bono. poſſeſ. quia ſola voluntas ſufficit illius in adeũda hæreditate. poterit ergo q teſtari voluerit, & potuit lege non prohibente, hæredẽ principi declarare: nec timere dẽt hæres, ſi probare poſſit voluntatẽ ſic principi oblatã fuiſſe, niſi aliud ſibi aduerſet. ſ. ꝙ non ſit capax, vel poſſit teſtm̃ per querelam inoffi. irritari, vel ꝙ teſtm̃ ñ poſſit facere defunctꝰ &c.

o Omnium teſtamentorum] Sic cõſtrue, ideſt teſtamẽtum, quod tenet conſcientiam principis, inter tot nobiles probataſq; perſonas: illud dico inſertum mera fide.

p Precibus] ſ. de quo fit mentio in libello precũ porrectatum principi, vt ipſe interueniat, vr̃ ſuperare &c. Ego aliter conſtruo: omnium teſtamentorum ſolennitatẽ ſuperare vr̃, ſubaudi id teſtamentum, quod tenet ẽi conſcientiam principis, ſubaudi, exiſtentis inter tot &c. inſertum precibus: ſubaudi, factis mera fide, i. bona fide.

q Inter tot.] q. d. multas: quia princeps non poteſt eſſe ſine multis, ſicut nec epiſcopus, ut in authen. qũo opor. epiſcopos, § illud.

r Securus.] ſcilicet hæres.

s Publicauit] .i. manifeſtauit, † ſiue condidit: & ſic nõ eſt contra ſ. eo. l. proxi. Alij dicunt † loqui hic extra urbem: ibi in vrbe, vbi eſt magiſter cenſus.

t Succeſſione] actiue, i. de ſucceſſione hr̃dis, q ſuccedit.

u Qui.] ſcilicet hæres.

x Medijs.] ideſt, imperatore præſente.

† Ex codice Theodoſi. li. 4. ti. 4. l. 3. vbi ẽt additur, tatũ eſſe teſtamentum qđ quinque teſtes ſignauerint. Eſt & hęc lex pars l. cogi. ſ. de petit. hæredita. q̃ a idẽ dies & cõſul. Contius.

† Notabilis glo. ꝙ appellatione contractus nõ uenit teſtamẽtũ, nec cõtra. Bal. Paul. & Iaſ.

† Ex codice Theodoſiano lib 4. ti 4. l. 4. Contius.

† Legẽdũ eſt, reſeruẽtur, ex vete. lib. quibuſdã manuſcriptis & Codice Theodoſiano, & Tridinianis Codicib. impꝛ̃ſſis, qui in pleriſque cæteris & recẽtiorib. emendatiores ſunt. Sed & Iuſtinus in l. Conſulta. ĩ. e. huius legis ſaciens mẽtionẽ, ait eam prohibuiſſe teſtamenta apud aliũ agiri &c. Contius.

† Niſi magiſter cenſus eſſet abſens. Alex.

† Nouum genus teſtamenti & veteribus inauditũ per hanc legẽ introducitur, quod Theodoſianũ dici põt: cuius fit mẽtio in Nouel. Theodoſij. Contius.

† Cõcor. gl. ſi. in ſi. in c. 1. extra de tranſac.

Ordo literæ.

† Iſta expoſitio ñ congruit literæ.

† Et male Ale. & Iaſ.

Teſte.

in noſtris eſt ſcrinijs conſtitutum) teſte [a] ſuccedit.

¶ Nec ſanè illud hæredibus nocere permittimus, ſi reſcripta [b] noſtra nihil de eadē voluntate reſponderint.[c] Voluntates etenim hominum audire volumus, nō iubere: ne poſt ſententiam noſtram [d] inhibitum uideatur commutationis arbitrium: cùm hoc ipſum quod per ſupplicationē noſtris auribus intimatur, ita demum firmum ſit, ſi vltimum comprobetur,[e] nec contra iudicium ſuū defunctus poſt ea veniſſe detegatur.

¶ Ne quid ſanè prętermiſiſſe credamur: huiuſmodi inſtitutionis ſucceſſoribus deſignatis, omnia quæ ſcriptis hæredibus competunt, iubemus eos habere, nec ſuper bonorum [f] poſſeſſionis petitione vllam controuerſiam naſci: cùm pro hęrede agere cuncta ſufficiat, & ius omne ipſa cōplere [g] aditio videatur. Omnibus etenim præſtandum eſſe cēſemus, vt libero arbitrio, cui [h] teſtandi facultas ſuppetit, ſucceſſorē ſuum oblatis precibus poſsit declarare: & ſtabile ſciat eſſe quod fecerit.

¶ Nec inſtitutus hæres ꝑtimeſcat, cum oblatas [i] preces ſecundum voluntatem defuncti idoneis teſtibus [k] poſsit approbare, ſi ei [l] alia nocere non poſſunt.[m] Dat. XII. Kalend. Mart. Rauennæ, poſt conſulatum Honorij. VIII. † & Theodoſij. V. AA.

Teſtamentum primum validum non rumpitur per aliud ſequens non ſolenne, licet in ipſo ſequenti fuerit ſcriptus hæres princeps, vel alius magne potentia. hoc dicit ſecundum intellectum glo. & Bar. ſed ſecundum alium intellectum, quem approbant omnes alij doctores. h. d. Teſtamentū in ſcriptis ſolenniter conditum, non tollitur perſequens etiam ſolenne ſine ſcriptis conditum, in quo princeps vel alius potens diceretur inſtitutus. Alexander.

XX. Eorundem AA. edictum ad populum vrbis Conſtantinopolitanæ, & omnes prouinciales.

NOlumus conuelli † deficiētium ſcriptas iure ac ſolenniter uoluntates,[n] dum quoddam morientis ſupremum & non ſcriptum [o] proceſsiſſe cōfirmatur [p] arbitrium, tanquam patrimonium ſuum ad nos deficiens maluerit pertinere.

¶ Omnibus † enim priuatis & militantibus interdicimus, ne huiuſmodi perhibeant [q] teſtimonia: & falſi criminis reos teneri præcipimus, ſi cùm ſcriptę iure ac ſolenniter deficientium extiterint voluntates, nō ſcriptum aliquid ſub noſtrorum nominum mentione falſo adſtruere moliantur.

¶ Nemo itaque relictus hæres, vel legibus ad ſucceſsionē vocatus, noſtrū, vel potentium nomē horreſcat: nemo ferre teſtimonia in hunc modum, uel ſuſcipere [r] in geſtis huiuſmodi uoces audeat noſtro vel etiam priuatorum potentium nomine. Da. VII. Id. Mar. Cōſtantino. Theo. A. VII. & Palladio Conss.

Teſtamentum non in ſcriptis fieri debet ſecundum formam hac lege traditā. hoc dicit vſque ad §. ex imperfecto. Alex. concor. Bal. & Sal.

XXI. Impp. Theodo. & Valenti. AA. Florentio P.P.

HActōſultiſsima; lege

a Teſte.] id eſt teſtificante. ſic in inſtit. de pub. iud. §. item lex Cornelia de ſicarijs. ibi, vltore ferro.
b Reſcripta.] id eſt, ſi noſtra voluntas.
c Reſponderint.] id eſt, licet non approbauerimus.
d Noſtram.] quæ per præſentiam colligitur.
e Comprobetur.] quod eſt eo ipſo ꝙ non probatur contrarium, vt hic ſubijcit, nec &c. ſic & ī. tit. e. l. ſi is.
f Bonorum.] i. nō eſt neceſſe 1 vt ſucceſſor adeat iudicē cauſa petendę bonorū poſſeſſionis: quia ſufficit ſola uoluntas.
g Complere.] quantum ad acquiſitionē dominij, plene datur per teſtamentū, plenius per mortē, pleniſſime per aditionem.
h Cui.] id eſt quib. de plurali aūt trāſit ad ſingulare, ſic ī. de in ius vocan. l. ſi.
i Oblatas.] ipſum veniſſe, & ſe inſtitutum eſſe hæredem, ſecundum Azo.
k Teſtibus.] ex hoc videtur ꝙ ſolus imperator non ſufficeret: vt hic, & ī. de teſti. l. iuriſiurandi, quod verum eſt 2 ſecundum Azo. & H. ſed quidam dicunt ſolū eum ſufficere, & 3 quædā verba in hac l. illud uelle uidentur, vt ſ. eo in prin. ibi, qui nobis &c. & quod hic dicit, non obſtat: quia non exigitur iudiciū defuncti teſtibus probari: ſed preces principi porrectas, ſecūdum defuncti voluntatē. Quid ergo ſecūdum primos operatur imp.? Reſpon. ꝙ teſtamentum habetur ꝓ publicato, ut ī. ea. l. ibi, ſicut ergo &c. vnde licet amittatur originale, nihilominus tamen pot adiri hæreditas ex eo: ac ſi eſſet publicatum 4 coram magiſtro cenſus: quod non eſſet aliàs, ut ĩ. de cadu. tollen. §. & cum triplici. Item quia non habet neceſſe petere bonorum poſſeſſionem, licet ſit talis q etiam iure nouo nō admittatur ſine ea: 5 vt habes i caſu ff. de iniuſt. rup. teſta. l. poſthumus, & aliàs vt not. ī. vnde cog. l. ſi. item ſufficiunt hic duo teſtes, vt not. ĩ. eod. l. hac conſultiſſima.
l Et.] hæredi.
m Non poſſunt.] nec querela inofficioſi teſtamenti, neċ cōtra tabulas, & potuit teſtari defunctus, & hæres ē capax.

NOlumus.] Casus. Si iure teſtamentum factum ſit, & hæredes inſtituti: & ſi principi fuerit per alium ſuggeſtum ꝙ in minus ſolenni teſtō hæres ſit inſtitutus: an eo ipſo ꝙ princeps in minus ſolenni inſtitutus eſt, irritatur prius ſolenne per cōſequens nō ſolēne? Rn. ꝙ non: ſed ſuggeſtori faciēdi teſtamentum facultas interdicatur, & falſarius iudicetur: nec timeat hæres inſtitutus, nec iudex taliū teſtimoniū audiat: nec petentium nomina recipiat.
n Volūtates.] ꝓ nō ſolennes, vt ſubijcit.
o Scriptum.] nō ſolenne: aliud ſi eēt ſolēne, 6 licet nō ſcriptum, ut ſ. c. l. ex imperfecto, & inſti. q. mo. teſt. infir. §. fin.
p Confirmatur.] ab aliquibus qui volūt nobis blādiri: & forte nō erat verū, vt locū habeat qd' ſequitur de pœna falſi: idē tñ ſi eſſet verū, ex quo non eſt ſolēne. vel cōfirmatur. i. dicitur.
q Perhibeant.] id eſt, dicimus vt non perhibeant.
r Suſcipere] aliquis ſcilicet iudex.

HAc conſultiſſima.] Casus. Si ſeptē teſtibus adhibitis ſubſcribentibus & ſignantibus teſtamētum feciſti, & id ſignaſti, & ligatum oſtendiſti: an ob hoc infirmari debeat, ꝙ ignorauerūt teſtes quæ in eo ſcripta ſunt? Reſpō. ꝙ non, cum tu illud ſcripſiſti, vel alius, & ei ſubſcripſiſti. Si autē literas ignoraſti, & ſubſcribere nequiuiſti, adhibitis ſeptem teſtibus cum ſcriptore, firmum maneat

1 Iſta gl. reprehēditur inquātū innuit, ꝙ hæres ſcriptus corā principe non poſſit agnoſcere bonorum poſ. de iure prætor. Fulgo.

Imperator ſolus an ſufficiat in cōdēdo teſtamento.

2 Immo eſt falsū. B. B. Sali. & Iaſ.

3 Iſta cōīter tenē, & eſt vera. Alc. & Iaſ.

4 Et bene Bald. & Alex.

† Legēdū. IX.

5 Iſta gl. eſt ſing. in cōdē Ange. in l. filio præterito, ff. de iniuſt. teſ. & ſm Ful. & Ia. hic.

6 Immo idem ſi eſſet ſolēne, dū tñ ſit nuncupatiuū. Cy. Bald. Ful. P. & Ale. licet Bart. glo. ſequatur.

† Ex Codice Theodoſiano li. 4. ti. 4. l. 5. Contius.

† Voluerūt impp. occurrere hmōi calūnijs quales refert Sue. in Domitia. multas ſub eo cōfiſcatas hæreditates vno dicēte ſe audiſſe dominū illius hæreditatis inſtituētem Cæſarem hæredem. Contius.

† Sūpta ē hęc lex ex Nouell. Do. Theodoſij Iunioris, q̃ typis extant excuſæ: vbi & integrior extat: quā vt cū hac lege cōferant iuri operā dantes, moneo: continet enim elegātiſsimam ꝑfationē, qua totius legis condendę conſilium & cauſam aperit. Cōtius.

maneat teſtamentum, etſi ea quæ in eo ſcripta ſunt, teſtes ignorauerunt: nec neceſſe eſt ꝙ eodem tempore inchoetur & compleatur teſtamentum: ſed diuerſo bene poteſt. Ad hoc autem vt compleatur, & valeat, teſtes ſubſcribant & ſigillent ſimul & ſemel, alioquin non valeat teſtamentum.

ſancimus licere per ſcripturam [a] conficientibus teſtamẽtum, ſi nullum ſcire volunt ea quæ in eo [b] ſcripta ſunt, conſignatam, vel ligatam, vel tantum clauſam, inuolutamque [c] proferre ſcripturam, vel ipſius teſtatoris, vel cuiuſlibet alterius manu conſcriptam, [d] eamq; rogatis [e] teſtibus ſeptem numero ciuibus [f] Romanis, puberibus, omnibus ſimul offerre ſignandam & ſubſcribendam: dum tamẽ teſtibus preſentibus teſtator ſuum eſſe teſtamentum dixerit, quod offertur, eique ipſe corã teſtibus ſua manu in reliqua parte teſtamenti ſubſcripſerit: [g] quo facto, & teſtibus vno eodemq; die ac tempore ſubſcribentibus & conſignantibus, teſtamẽtum valere: nec ideo infirmari, ꝙ teſtes neſciant quę in eo ſcripta ſunt teſtamento.

Quòd ſi literas teſtator ignoret, † vel ſubſcribere nequeat: octauo ſubſcriptore pro eo adhibito, eadem ſeruari decernimus.

In omnibus autem teſtamentis, quæ præſentibus vel abſentibus teſtibus dictantur, ſuperfluũ eſt uno eodemq; tempore exigere teſtatorem & teſtes adhibere, & dictare ſuum arbitrium, & finire teſtamẽtũ.

[EX IMPERFECTO.] Si teſtamẽtum minus ſolenne condidiſti, puta adhibitis duobus teſtibus, an valeat, refert an inter liberos factum fuerit, an admixta perſona extranei. Primo caſu valebit ſimpliciter: in ſecundo caſu in perſona extranei nõ valebit: in perſona liberorum ſic, & eis accreſcit.

a Per ſcripturam.] loquitur ergo de teſtamẽto in ſcriptis, cuius ſecreta teſtes ſcire [1] non oportet, vt ſubijcit ĩ. ea l. ibi, nec ideo &c. & ff. e. l. qui teſtamento, §. fi. ſed aliud in nuncupatiuo, vt ĩ. ea l. §. per nuncupationem: quia teſtes debent ſcire [2] quæ in teſtamẽto ſcribunt.

b In eo.] ſcilicet teſtamento.

c Inuolutam.] ſ. in linteo, vt ff. eo. l. ad teſtium, §. fi. Alij dicunt inuolutam, id eſt valde obſcuram, quaſi obſcuris verbis dictatam.

d Conſcriptam.] i. ſubſcriptã: hoc quo ad nomen hæredis corrigitur: quia teſtator debet illud manu ſua ſcribere, ſi poteſt, vt ĩ. eod. l. iubemus, in princ. ſed & illa corrigitur per auth. ibi poſitam, & ſic reditur ad iſtam.

e Rogatis.] [3] vt ff. eo l. hæredes, in fin. & ĩ. de codicil. l. fi. §. fin. & in authẽ. de teſti. §. & licet, in fi. coll. vij. Item not. [4] ſeptem teſtes: & hoc regulariter, quandoque enim octo, vt quando teſtator non ſubſcripſit, vt in fi huius reſpon. Item in teſtamento cæci, vt ſ. tit. 1. l. hac conſultiſſima. Item quandoque duo, vt ſ. de teſtamen. mili. l. milites. Item & quando ipſe princeps hoc indulſit, vt ſ. eo. l. ſi non ſpeciali. Item & quando ipſe princeps interfuit, vt ſ. eo. l. omnium teſtamentorum. Item quandoque quinque, vt ĩ. eo. l. fina. Item quãdo pater teſtatur inter filios, ſufficiunt minus ſeptem, ut ĩ. eo. § ex imperfecto.

f Ciuibus] id eſt liberis hominibus. [5] Item puberes, vt ſubijcit, ut in inſtitu eo. § teſtes autem.

g Subſcripſerit.] ĩ. eo. l. cum antiquitas, in fi. contra ſolu. illa corrigit iſtam, in caſu ſcilicet quando teſtator ſcripſit totum ſua manu: in alio non.

1 Si tamẽ ſcirent, nõ vitiaretur. Fulg. P. & Iaſ.

2 Sequitur glo. Salic.

† Id eſt, ſcribere, & literas pingere neſciat. Contius. Teſtamentũ imperfectũ valet iter liberos.

3 Intellige à teſtatore vel à notario, vel à quolibet extraneo pręſente & patiente teſtatore. Iaſ.

4 Glo. totam ſequitur B. Sal. P. & Ale. & eſt magiſtra, ſecundum Iaſ.

5 Et bene per l. qui teſtamento, §. ſeruus, ff. eo.

A

Sed licet alio tempore dictatum ſcriptumve proferatur teſtamentum, ſufficiet vno tempore eodẽque die, nullo actu [h] extraneo interueniente, teſtes oẽs, videlicet ſimul, nec diuerſis tẽporibus ſubſcribere ſignareque teſtamentum.

B

Finem autem teſtamẽti ſubſcriptiones [i] & ſignacula teſtium eſſe decernimus.

Non ſubſcriptum [k] autem † à teſtibus, ac non ſignatum teſtamentum, pro infecto haberi conuenit.

Teſtamentum imperfectum ratione ſolennitatis, valet inter liberos tantum. Alex.

Ex imperfecto [l] autem teſtamento voluntatem tenere defuncti, niſi inter ſolos liberos [m] à parẽtibus

C

vtriuſque ſexus habeatur, non volumus.

Si vero in huiuſmodi voluntate liberis alia fit extranea mixta perſona: certum eſt eam uoluntatẽ defuncti quantum ad illam duntaxat permixtam perſonam pro nullo haberi, ſed liberis accreſcere.

Hodie teſtamentum in ſcriptis minus ſolenne inter liberos conditum, ita demum valet, ſi forma hic ſcripta ſeruatur: & tunc in eo legata & fideicommiſſa ac libertates quibuſcunque relinqui poſſunt. Sal. & Alex.

D

IN AVTHEN. de teſta. imperfectis. §. nos igitur omnia, coll. viij. conſtit. 3.

h Nullo actu.] ſcilicet alieno, vt ff. eod. l. hæredes, in fi. niſi ex neceſſitate, [6] vt ĩ. eo. l. cum antiquitas, circa principium.

i Subſcriptiones.] ĩ. eo. l. cum antiquitas, §. ſi tamen in quendam, cõtra. vbi dicit & ĩ media parte teſtamenti fieri poſſe ſubſcriptionẽ: ſed ibi eſt ſpeciale, vel corrigit. Vel dicit ibi de medio temporis, non de medio teſtamenti.

k Non ſubſcriptũ] ſcilicet ſubſcriptione teſtis: & debet cõtineri nomen teſtis & teſtatoris: & quilibet debet ſubſcribere pro ſe, non vnus pro alio, vt ff. eo. l. pen. niſi in teſtamẽto ruſtici: vbi vnus pro alio ſubſcribit, vt ĩ. eo. l. fin.

l Ex imperfecto.] ſcripto vel non.

m Liberos.] inter eos ergo tenet. Sed contra ff. de confir. tut. l. qui à patre, vbi innuit non tenere. Solu. [7] dicunt quidam hanc ſcripturã eſſe codicillum, non teſtamentum: & arbiter familiæ erciſcundæ ſequitur patris voluntatem in diuidendo, licet ab inteſtato, vt ſ. familiæ erciſcundæ l. inter omnes. Tu dic [8] illam l. qui à patre, corrigi per l. Conſtãtini, ſcilicet inter omnes, quæ in parẽtibus maribus tantũ dicit ſed hæc Theodoſij dicit etiam in fœminis idem, ſic. n. dicit: vtriuſq; ſexus. Item quod hic dicit quo ad extraneum non valere, eſt argumentum, ff. de don. inter virum & vxorem. l. cum hic ſtatus, §. ſi ſocer nurui. Sed cõtra ff. de leg. 2. l. peto, §. mater. Sed dic ꝙ dixit ibi valere pro codicillis. Vel dic ꝙ perfectum erat ibi teſtamentum: ſed dicitur imperfectum quo ad tutoris dationem: non quo ad fideicommiſſum ex eo dandum. Vel ibi de liberis erat fideicommiſſarius.

ADDITIO. Aduertas ſecundum Specul. in titu. de inſtru. editione. § compendioſe, verſicu. quid ſi filius, ꝙ iſte. §. non habet locum in filijs inſtituentibus hæredes parentes ſuos in minus ſolenni voluntate Item aduerte ſecundum Paulum de Caſt. hic, & in l. inter omnes, ſ. famil. erciſcun. quòd hic textus habet etiam locum in liberis naturalibus: quod tenet idem Specu. vbi ſupra verſi. quid

6 niſi cõiopi. repurentur liberi. P. & Iaſ.

6 Et bene Sali. Pau. & Iaſ.

Teſtis vnus an pro alio ſcribere poſſit in teſtamento.

† Aliàs, non ſubſcriptum nãque à teſtibus ac ſignatum teſta. &c.

7 Nihil ẽ, ſm doct.

8 Etiã nihil eſt: quia illa nulla lege corrigitur: ibi enim ĩ teſtatore, qui ẽ extranea perſona, vnde priuilegiũ in teſtatore, pręcedi non pt l. impuberi, ff. de admin. tuto. Bart.

quid ſi pater. argu. l. naturalibus, ſ. de confir. tuto.

QVod ſine.] Casvs Iſta authentica continuatur ad authenticam quæ eſt, ſ. famil. erciſcun. auth. ſi modo, quia ibi dicit lex, inter omnes, quod pater poteſt relinquere bona ſua per modum inſtitutionis etiam in teſtamento imperfecto inter liberos ſuos, tamē & auth. quæ ſequitur illam, l. immediate, dicit illud eſſe verum, ſi pater & liberi ſubſcripſerint huic voluntati. hæc, l. dicit q̄ parens etiam poteſt liberos inſtituere ſine ſcriptis in teſtamento imperfecto nuncupatiuo: authētica autem iſta hoc in parte corrigit, dicens quòd parens ſi ſcit literas, debet ſubſcribere propria manu noīa liberorum, & tempus, & alia q̄ ſequuntur in litera.

a Quod ſine.] ſcilicet teſtamentum patris &c. & continuatur hæc auth. 1 cū ea quæ eſt ſupra familiæ erciſcundæ, q̄ incipit, ſi modo &c. & vtranque authen. intellexerunt doctores noſtri, cum teſtamentum condidit pater in ſcriptis. Si vero condidit ſine ſcriptis, cur exigitur ſubſcriptio, cum nulla præceſſit ſcriptura? & ideo ſeruamus §. ex imperfecto, & l. illam, iter omnes, ſupra familiæ erciſcundæ, ut minus ſolennis valeat, ſi ex duobus tamen maribus vel fœminis p̄betur, vt ff. de mili. teſtamen. l. Lucius, ſ. reſpon. licet aliàs repellantur fœminæ, vt ff. de teſta l. qui teſtamento, §. mulier. derogatur 2 ergo prædicto, § ex imperfecto, in eo quod fit in ſcriptis, licet generaliter loqueretur ſecundum Azo. 3 M. vero putabat ei I totū, derogatū vt hodie pater minus ſolenniter teſtari nō poſſit, niſi faciat q̄ in hac authen. dicūtur: & exigebat numerū ſepté teſtium, ſi non ſit ibi hæc obſeruatio teſtium, cum in hac voluntate poſſit legari extraneis. Prædictum autem teſtamentum non rumpitur niſi ut dicit ſequens authen. hoc inter &c.

HOc inter.] CASVS. Hęc authentica eſt contraria ſuperiori, quia tractat de deſtructione primi teſtamenti, dicens, quod ſi teſtator velit infirmare primum teſtamentum, vocet ſeptem teſtes, & coram eis declaret ſe nolle valere primum teſtamentum, & tunc faciat aliud teſtamentum, vel perfectum, vel non inter liberos.

QVod ſine a ſubſcriptione ita procedit, ſi parens literas edoctus, manu propria, non ſignis, ſed literarum conſequentia declaret & tempus, & liberorum nomina, item & vnciarū numerum, ſeu ſigna rerum ſpecialium: in quo & alijs legari, & fideicommitti, & libertas relinqui pōt.

Teſtamentum factum inter liberos, non reuocatur per aliud teſtamē tum: niſi ſecundum teſtamentum ſit ſolenne, & teſtator in ſecundo declaret ſe nolle illud primum teſtamentum valere. Alexand.

IN AVTHEN. de teſt. imperfe. §. & ſi quidem, colla. viij. conſtit. iij.

HOc inter liberos teſtamentum ita infirmatur, ſi parens ſeptem teſtibus adhibitis declaret ſe nolle tale teſtamentū valere, b & aliam diſponat voluntatem, vel in teſtamento perfecto, vel in nō ſcripta perfecta volūtate.

Finit text. authen.

Sequitur textus Codicis.

Teſtamentum nuncupatiuum fieri debet coram ſeptem teſtibus ad hoc conuocatis, & teſtatoris voluntatem audientibus. hoc dicit uſque ad § ſi quis autem. Alexand.

Per nuncupationé quoque, hoc eſt ſine ſcriptura, c teſtamenta non aliàs valere ſancimus, quàm ſi ſeptem teſtes (vt ſuprà dictum eſt) ſimul vno eodé que tempore collecti, teſtatoris voluntatem, vt teſtamentum ſine ſcriptura facientis audierint. d

Primum teſtamentum perfectum & ſolenne, non tollitur per ſecundum imperfectum, niſi tribus concurrentibus, ſcilicet quod in primo teſtamento ſolenni fuerunt inſtituti extranei, & quòd in ſecundo non ſolenni fuerunt inſtituti uenientes ab inteſtato & quòd ſaltem in ſecundo interfuerunt quinque teſtes: quibus concurrentibus adhuc ſecundum teſtamētum non ualet ut teſtamentum, ſed ut uoluntas inteſtati h. d. uſque ad finem. Alexand.

Si quis autem teſtamento iure perfecto poſtea ad aliud venerit teſtamentū: non aliàs quod antè factum eſt, infirmari decernimus, e q̄ ſi id qđ ſecundò facere teſtator īſtituit, iure fuerit conſummatū.

¶ Niſi fortè in priore teſtamento ſcriptis his qui ab inteſtato ad teſtatoris hæreditatem vel ſucceſſionem venire non poterant, in ſecunda volūtate teſtator eos ſcribere inſtituit, qui ab inteſtato ad eius hęreditatem vocantur. eo. n. caſu licet imperfecta videat ſcriptura poſterior, infirmato priore teſtamēto ſecūdā eius voluntaté non quàſi teſtamentū, ſed quaſi voluntatem vltimā inteſtati ualere ſancims: f in qua voluntate quinque teſtamentum.

[PER NVNCVPATIONEM.] Si ſine ſcriptis vis teſtari, adhibe teſtes ſeptem, & coram eis volūtatem tuam declara.

[SI QVIS.] Si primo teſtamento facto & perfecto, ſecundum fiat an valeat, quæritur? Reſpond. quòd non, aliàs valebit, niſi integre fuerit conſummatum, niſi in caſu, ſcilicet ſi in primo teſtamento ſcriptus fuerit hæres, qui ab inteſtato defuncto ſuccedere non poterat, in ſecundo minus ſolenni ſcriptus fuerit hęres qui ſuccedit ab inteſtato, & ſic ſolēne primum per minus ſolenne ſubſequens tollitur, quinque tamen teſtes neceſſarij ſunt ad minus, quòd ſi adhibiti non fuerint, non valebit. Nec ſolum in Latino poteſt condi teſtamentum, ſed etiam in Græco. Viuia.

b Valere.] non igitur ſufficit facere ſecundum, niſi dicat, non obſtante primo, quod nolo valere, & ſic eſt arg. pro reſcriptis contra legem indultis, vt nō valeant niſi dicatur non obſtante tali lege, 4 vt ff. de lega. 3. l. ſi quis in principio, & eſt propter præcedentem ſolennitatem. 5 aliàs ex eo quod fit ſecundū rumpitur primum, vt infra eo. l. penul. & ambæ iſtæ ſunt in authen. de teſtamen. imperfe. §. nos omnia igitur, colla. viij.

Sequitur gloſſa textus. l. C.

c Sine ſcriptura.] vel etiam cum ſcriptura, ſed ad hoc tātum, 6 vt probaretur ſic fuiſſe factum nuncupatiuum 4 teſtamentum.

d Audierint] ut inſti. eo. §. ſi. & arg. ſupra tit. 1 l. hac cō ſultiſſima, non autem dico quòd hæc verba habeat teſtator neceſſe dicere, ut infra eodem, l. in teſtamentis, vel ſi habebat neceſſe per l. iſtam, corrigitur per l. illam.

e Decernimus.] ſcilicet per compoſitionem ſecundi, ſed & alijs modis poteſt infirmari, vt per inciſionem chartæ, ut infra eodem, l. noſtram, quę eſt contra.

f Sancimus.] ſic ergo ſolennis & valida tollitur per nō ſolennem, in qua ſunt ſcripti coniuncti. erat idem etiā in ueteri iure, vt ff. de iniuſto teſta. l. 2. Vel dic illud ibi à compoſitoribus codicis ſtatutum. Sunt & alij 7 duo caſus, vt quando ſecunda voluntas eſt militaris, vt dicta, l. 2. Item quando prima erat valida fauore militiæ, vt ff. de mili. teſtamen. l. eius militis. §. fin. Eſt hodie quartus, vt in-

1 Sequitur gloſſ. Bar. Bal. & Alex.

2 Placet Pau. Sall. Alex. & Iaſ.

3 Et malè, ſecundum Pau. & Alex.

4 Et bene. Bald. & Cor.

5 Iſta ratio nō eſt bona, ideo dic q̄ iſtud eſt introductū fauore liberorū, ut hic eſt text. Sal. Alex. & Iaſ. Reſcriptū contra legem non valet, niſi dicatur, nō obſtāte tali lege.

6 Sequitur, gloſ. Pau. Al. & Iaſ. Teſtamētū ſolēne in multis caſib⁹ tollitur per ſm non ſolenne.

7 Glo. ſequitur B. Bal. Sali. & Iaſ.

vt j. eodem, l. ſancimus, circa finem. Alibi autem ſerua regulam, vt non tollatur primum per ſecundum minus ſolenne, ut hic, & in inſtitu. quibus modis teſtamen. infir. §. ex eo, & ff. de adimen. lega. l. ex parte, & ff. eodem, l. heredes, §. ſi quid. Sed certe & alias præterquam in prædictis quatuor caſibus videtur tolli primum per minus ſolenne, vt j. de his quib. vt indig. l. hæreditas, quæ eſt contra: ſed ibi non dicitur illa ſecunda voluntas, cum dicit, nō mereri, qa in nullum eſt collata, & ideo fiſcus habet. Item adhuc idē, vt ff. de his quibus vt indig. l. cum quidā, quæ eſt contra: ſed ibi ſecundum teſtamentum erat perfectum, & omni ſolēnitate vallatum, & ideo tollit primū, licet ſcripti in eo ſecundo nō eſſent capaces. Item adhuc videtur idem, vt ff. de cond. inſtit. l. penulti. §. fina. vbi facto teſtamento apponit teſtator conditionem in codicillis, qua non completa dicit hæreditatē auferri īſtituto. Sed dic, quòd inuanū cogitauit teſtator. Item idē adhuc. ff. de acquiren. hæredi. l. Claudius: ſed ibi primum ſolenne nō valet, quia prius deceſſit hæres, qui ex eo adiret hæreditatem, non autem rumpitur per ſecundum minus ſolenne.

a Depoſitiones.] hic nota quòd ſufficit ſi teſtes iurati dicant tabellioni, ita teſtatus eſt, ut ſit inſtrumentū & teſtamentum. ſic & j. eodem, l. fina. §. pe. Sed cōtra eſt, quod enim hic & j. dicitur, intellige vt iurent in cauſa corā iudice. nunquam enim reperitur quod tabelliones poſſent recipere talia ſacramenta. appellantur ergo depoſitiones, ſcripturę quæ fiunt de his quæ ſacramento aſſeruntur, ut hic, & ſic ponitur ſupra de epiſ. audien. l. iubemus.

b Quo non facto.] id eſt non adhibitis quinque teſtibus. Accurſius.

c Valebit.] niſi in quatuor caſibus, quos mō notaui.

d Græcè.] vt ff. eodem, l. qui teſtamento, §. fi. ſic & ff. de verb. obliga. l. 1. §. fin. Sed arg. contra, ff. de bonorum poſſeſ. l. ſed cum patrono. §. fi. ſed ibi notis ſcripſit, non Græcis literis.

teſtium iuratorum depoſitiones [a] ſufficiunt: quo non facto, [b] valebit [c] primū teſtamētū, licet in eo ſcripti videant extranei.

Poteſt quis teſtari Græcè & Latinè. Bald. & Salicetus.

Illud etiam huic legi proſpeximus inſerēdum, vt etiam Græcè [d] omnibus liceat teſtari. † Dat. Idibus Septem. Theodo. A. XVII. & Feſto Conss.

In teſtamento poſſunt relinqui legata tam dictatoribus teſtamenti, quam teſtibus eiuſdem teſtamenti. Alex. concor. Bal. & Sal.

XXII. Imp. Zeno A. Sebaſtiano præfecto prætorio.

Dictantibus teſtamenta, vel aliam quamlibet vltimam volūtatem, legatum, vel fideicommiſſum, vel quodcūq; aliud, quolibet legitimo titulo teſtatorē poſſe relinquere, minimè dubitandū ē. [e] Teſtibus etiam ad efficiendam volūtatem adhibitis pro ſuo libito quod voluerit teſtator, relinquere non prohibetur. [f] Da. Ka. Maij, Cōſtantinop. Baſilio Iuniore. V. C. Cons.

Pro inſinuatione ſeu publicatione teſtamenti nil ſolui debet magiſtro cenſus, ſi hæreditas ſummam cētum aureorum non excedit: & talis inſinuatio fieri debet coram magiſtro cenſus: & facta coram alio iudice ecclesiaſtico, vel ſeculari, non valet ipſo iure: tanquam facta coram iudice incompetenti: tamen per hoc non præiudicatur vltimæ voluntati, quin de nouo inſinuari poſſit coram competenti iudice. Alexand.

XXIII. Imp. Iuſtinus A. Archelao præfecto prætorio.

Conſulta diualia [g] † quibus conſideratè proſpectum eſt, ne voluntates vltimæ deficientiū in hac regia vrbe confectæ apud aliū aperiri poſſint, quàm apud virū clariſſimū pro tempore cenſus magiſtrum, monumētis [h] interuenientibus pro iuris ordine: neve in hæreditate cuius ſumma cētum aureorum precium nō excedit, mercedis quicquam aut ſumptuum, cenſum adminiſtrantes, aut cenſualis apparitio ſuper intimandis iiſdem elogijs audeant aſſequi, firma nunc quoque dicimus: ac repetita † promulgatione, nō ſolum iudices quorumlibet tribunalium, verumetiam defenſores eccleſiarum, [i] quos turpiſſimum intimationis genus irrepſerat, præmonēdos cēſemus, ne rem attingant, quę nemini prorſus omnium ſecundum conſtitutionum præcepta, quā cenſus magiſtro competit. Abſurdum eſt namq;, ſi promiſcuis actibus rerū turbētur officia, [k] & alij creditum, alius ſubtrahat: & præcipuè clericis, [l] quibus opprobrium eſt ſi peritos ſe velint [m] diſceptationū eſſe forenſium. Pœna etiam temeratoribus præſentis ſanctionis feriēdis quinquaginta librarū auri. [n] Nec enim concedendū eſt † vt ſuprema vota deficiētium, euerſionis † quicquam ex incongrua inſinuatione contrahāt, dū res ab incōgruis

D Ictantibus.] CASVS. An dictanti teſtamentū, vel teſti adhibito, aliquid legari vel relinqui poſſit? Reſpōdeo quod ſic, (ratio dubitationis fuit quod eſt infra de his q ſibi aſcribunt in teſtamento, l. 2.) ſed ibi dictauit & ſcripſit.

e Dubitādum eſt.] immo uidetur quod non, ut infra de his qui ſibi aſcribunt in teſtamento, l. 2. quę eſt contra, Solu. ibi dictauit & ſcripſit, hic tantum dictauit.

f Prohibetur.] vt & ff. eodem. l. qui teſtamento, in prin. & inſtit. eodem, §. legatarijs, & ff. de rebus dub. l. ſi quis ita.

C Onſulta.] CASVS. Quod in pluribus, ll. dictum eſt quod publicatio ſit coram magiſtro cenſus facienda, eſt vt ſ. de epi. & cle. l. repetita, & l. placet, & ſupra eodem, l. teſtamenta, & infra de donatio. l. in hac, & infra eodem, l. diui. per hanc legem confirmat. prohibet ergo quod coram nullo fiat, niſi coram magiſtro cēſus, nec fiat coram clericis, quibus opprobrium eſt &c. Si qui autem huius legis trāſgreſſores fuerint, pœna quinquaginta aureorum multentur. Viuianus.

g Cōſulta diualia.] id eſt reſcripta, quæ ſunt ſup. de epiſco. & cleri. l. repetita, & l. placet, & infra de donatio. l. in hac, & l. ſecundum diui, & ſupra eodem. l. teſtamenta.

h Monumentis.] i. publicis ſcripturis.

i Defenſores eccleſiarum.] ſ. clerici.

k Officia.] vt & ſupra de aſſeſſo. l. nemo, & ſupra de poſtu. l. quiſquis. §. fi.

l Clericis.] ut d. l. ſupra de epiſco. & cleri. l. repetita.

m Se velint.] ſcilicet oſtendere.

n Auri.] teſtamentum aūt non ob hoc vitiatur, & redditur ratio, & hoc ſubijcit, nec enim &c.

o Incongruis.] ſic ſupra eodem, l. ſi vnus, ibi, vel ab altero &c.

1 Ita quod propter hoc nō rūpit primum. Bar.

2 Et tuto tes relinquere, ut apparet ex. l. vlt. ſ. de teſta. tutela. quia huius pars eſt, habetque eundem diem & Conſulem. Conſtius.

3 Immo tex. dicit ibi quod non tollit. Al. & Iaſ.

4 Sequitur Bar. Sali. Al. & Iaſ.

5 libitu

4 Diuinat ſecundum prædictos ſcrib.

Teſtes deponentes de reuocatione teſtamenti, an debeāt deponere coram notario, an coram iudice.

† id eſt. l. Teſtamēta. ſ. e. vt ad eā adnotaui. Contius.

5 Sequitur gloſſ. Pau. & Alexā.

6 Sequitur Bal. Ang. Pau. Sali. Al. & Iaſ.

† Hinc ſumpta eſt. l. Repetita. ſ. de epiſcopis. Contius.

† hic corrigit poſteriorē clauſulam. l. teſtamenta, ſ. e. Contius.

† aliàs, reprehenſionis.

Ambi-

vſurpantur audacter. Dat. XIII. Kalendas Decemb. Cōſtantinopo. Iuſtino. A. II. & Opilione Conſs.

Verborum ambiguitas, vel ordinis peruerſio, ſi a tabellionis errore procedant, non vitiant. Alexand. & Saliceтus.

XXIIII. Imp. Iuſtinian. A. Mennæ præfecto prætorio.

AMbiguitates quæ vel imperitia [a] vel deſidia teſtamenta conſcribentium oriuntur, reſecandas eſſe cenſemus: & ſiue inſtitutio hæredum poſt legatorum donationes ſcripta ſit, vel alia prætermiſſa ſit obſeruatio, nō ex mente [b] teſtatoris, ſed vitio tabellionis, vel alterius q̃ teſtamētum ſcribit, [c] nulli licentiam concedimus per eam occaſionem teſtatoris volūtatem ſubuertere, vel minuere. Da. Kalendis Ianua. DN. Iuſtiniano. A. PP. II. Cōs.

Tranſpoſitio verborum nō vitiat contractum, nec vltimam voluntatem. Baldus, Salicetus & Alexand.

XXV. Idem A. Mennæ P. P.

PRæpoſteri [d] reprehēſionem, quam [e] nouella cōſtitutio [f] diui Leonis in dotalibus inſtrumentis ſuſtuliſſe noſcitur: in alijs quoque omnibus tam contractibus [g] quàm teſtamētis [h] tollimus: vt tali exceptione ceſſante, & ſtipulatio & alij contractus, & teſtóris voluntas indubitate valeant, exactione videlicet poſt conditionem vel diem competente. [i] S. D. VII. Id. Decembr. DN. Iuſtiniano A. PP. II. Cōs.

Valet teſtamentum nuncupatiuū, licet teſtator non exprimat coram teſtibus illa formalia verba ſcil. eos ipſos teſtes eſſe vocatos eo quia vult ſine ſcriptis teſtari. Alexander.

XXVI. Idem A. Mennæ P. P.

IN teſtamentis ſine ſcriptis faciendis omnem formalem obſeruationem penitus amputamus: [k] vt poſtquam ſeptē teſtes conuenerint, ſatis ſit volūtatē teſtatoris vel teſtatricis ſimul omnibus manifeſtari, ſignificantis ad quos ſubſtantiam ſuam peruenire uelit, vel quibus legata dare, vel fideicommiſſa, vel libertates diſponere, etiā ſi non ante huiuſmodi diſpoſitionem prædixerit teſtator vel teſtatrix illa formalia verba, [l] *ideo eoſdem teſtes conueniſſe, quòd ſine ſcriptis ſuam voluntatem vel teſtamentum componere cenſuit.* S. Dat. IIII. Id. Decem Conſtantinop. DN Iuſtiniano. A. PP. II. Cōs.

Teſtamentum perfectum, ſolo curſu temporis non tollitur, ſed per ſequens perfectum teſtamentum, vel per ſolam contrariam voluntatem in actu vel coram tribus teſtibus declaratam cum tranſcurſu decennij ex tempore facti prioris teſtamenti Alexander & poſt Baldum & Salicetum.

D XXVII. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

SAncimus, [†] ſi quis legitimo modo condidit

AMbiguitates] CASVS. Si teſtamentum iure feciſti, licet ordo ſcripturæ in eo, vitio notarij & imperitia non ſeruatur, vt quia primo ſcripſit legata, deinde hæredis inſtitutionem, cum e conuerſo fieri debeat, an ob hoc minus valeat teſtamentum, quæritur? Reſpōdeo q́ non, licet antiquitus hoc obſeruaretur, quo non obſeruato non valuit teſtamentum.

a Vel imperitia.] vel errore, ut ſ. eo. l. errore.

b Non ex mente.] hodie idem etſi ex mente, vt inſtit. de lega. §. ante hæredis. vel dic q̀ hoc refertur ad alia, nō ad capitulum primū: quandoque tamen ſeruat ordo, ut prius inſtitutio, quàm ſubſtitutio erit, vt ff. de vulga. ſubſtit. l. moribus, §. prius. Item non dico quòd hæc lex habeat locum ſi imperitia tabellionis minor numerus teſtium interueniat, vel quid de iuris ordine, id eſt ſolennitate immutetur, ſecundum Azo. trāſpoſitio ergo erronea non nocet, ſed ſolennitatis omiſſio ſic.

c Scribit.] qui tamē ſeruus eſſe non debet, ut ī. de tabel. l. generali, lib. x.

PRæpoſteri.] CASVS. Si teſtamētum iure feciſti, & rogaſti mihi ab hærede tuo decem, & reliquiſti his verbis ſi nauis venerit, tūc intra diem mortis meę proximum, vel pridie q̃ moriar, illi dato decem, an iſta præpoſteratio ſermonis, cū debeat venire nauis, deinde legatum præſtet, uitiet teſtamentum, quęritur? Reſpon. q̀ non, nec tantum in teſtamento non nocet ꝑpoſteratio, ſed nec etiam in cōtractibus, ut Inſtitu. de inuti. ſtipu. §. item ſi quis. Item nec in dotibus, ut ſupra de iure do. l. ſi mulier, & licet taliter relictū valeat, exactio tamē eius non competit niſi poſt diem vel conditionem exiſtentem. Viuia.

d Præpoſteri.] id eſt præpoſterationis vitium, præpoſteritas vitiabat olim contractus & vltimas voluntates.

e Quam.] ſcilicet reprehenſionem.

f Conſtitutio] ut ſupra de iure doti. l. ſi mulier, nā ibi prius continebatur de dote & poſtea de teſtamento ipſa vero prius teſtari & poſtea dotem reddi volebat. Itē ſm Ioa. ſi ita dicatur, ſi dabis mihi noīe dotis decē, promittis te nupturam mihi? primo enim nubere, poſtea dos dari debet, ſed hoc exemplum non eſt huius legis.

g Contractibus] vt ecce ſi Titius fuerit conſul vſque ad annum, tunc ex hac die decem dare ſpondes. tempus .n. dationis præcedit, conditio ſequitur, cum econtra fieri debeat, vt inſtitu. de inuti. ſtipu. §. item ſi quis.

h Teſtamentis] vt ſi dicam, ſi nauis venerit ex Aſia quandocunque, vel intra annum, tunc intra proximum diē mortis meę decē dato. nam primo venire poſtea dari debet, vt ff. de condi. & demon. l. qui hæredi. §. fi. & de pec. lega. l. quidam. Sic ergo generaliter no. præpoſterationem non nocere: ſed hoc fallit, vt ſupra de hęre. actio. l. ut debitum, & infra de execu. rei iudi. l. j. & de ſenten. & interlocu. l. ꝓlatam, quę ſunt argu. contra.

ADDITIO. Dic q̀ ibi erat ordo neceſſitatis, hic voluntatis, cuius peruerſio actū non uitiat. Bar. in l. 2. §. prius, ff. de vulg.

i Competente.] vt argu. ſ. vt actio. ab hærede. l. 1.

IN teſtamentis.] CASVS. Non ſcriptis condidiſti teſtamentum, & ſeptē teſtes adhibuiſti, coram quibus ſubſtantiam tuam ad quos pertinere volebas, ſignificaſti, an ideo minus valeat teſtamentum, quòd iſta verba non expreſſeris, vos teſtes vocaui quia ſine ſcriptis ſupremam voluntatem meam declarare volo, quæritur? Reſpond. quòd non licet antiquitus hoc obſeruarent, & prædicta verba neceſſario erant exprimenda.

k Amputamus.] vt ſ. eod. l. quoniam indignum.

l Formalia verba.] quorum ſenſus hic eſt, ideo eoſdem. vel proprie hæc erant uerba. Sed contra ſupra qui teſta. fa. poſſunt, l. hac conſultiſſima. Solu. ibi in cæco, hic in vidente.

SAncimus.] CASVS. Si teſtamentum iure feciſti, & conualuiſti, & decennio elapſo voluntatem tuam nō mutaſti, firmum manet teſtamentum. Si autem medio tempore voluntatem tuam mutaſti, & aliud teſtamentum condidiſti, ſi ſolenne fuit, ipſo iure tollitur primum. Si autem dixiſti te nolle primum teſtamentum valere,

c Ibi loquitur de errore teſtatoris, hic de errore notarij. Alex.

z Idē Cy. Bal. Ang. Pau. Salic. & Alex.

f Illa nō eſt conſtitu. Leōis, ſed Diocletiani. Alex. Nec ad rē de qua hic agitur, ꝑtinet. Contius.

Teſtamētum an uitietur per prępoſterationē.

† Hac lege abrogat legem Honorianam quæ extat in Cod. Theodoſ. li. 4. ti. 4. l. 6. Contius.

valere, vel alijs quibuſcunque verbis apparuerit te velle contrarium, & hoc etiam coram iudice præſentibus ad minus tribus teſtibus declarauer:s, & decennium à tempore voluntatis contrariæ (ſecundum quoſdam) vel cõpoſitionis teſtamenti (ſecundum alios) effluxerit, vtrum maneat teſtamentum primum ratũ? Dicitur quòd non, immo rumpitur.

A lant ipſo iure primas, quũuis poſtea incidantur, & hanc approbo. Vel ibi non durauit [3] ſecundum teſtamentum, cum tabulas inciderit, hic durauit.

e Fuerit.] aliàs fiat, id eſt, ſit emenſum à tempore ſcilicet quo monſtrauit contrariam voluntatem ſecundum quoſdam, vt colligunt hic. Tu dic à tẽpore compoſitionis teſtamenti, vt patet in princ. huius, l. ſed primi ſubaudiũt hic poſt, nos ante.

teſtamentum, & poſt eius confectionem decennium profluxerit: ſi quidem nulla innouatio vel contraria voluntas teſtatoris apparuerit, hoc eſſe firmum. Quod enim non mutatur, quare ſtare[a] prohibetur † Quemadmodũ[b] enim qui teſtamentum fecit, & nihil uoluit contrarium, B inteſtatus efficitur[c]?

¶ Sin autem in medio tẽpore contraria teſtatoris voluntas oſtenditur: † ſi quidem perfectiſsima eſt ſecundi teſtamenti confectio, ipſo iure[d] prius tollitur teſtamentum. ſin autem teſtator tantummodo dixerit non voluiſſe prius ſtare teſtamentũ, vel alijs verbis vtendo contrariam aperuerit voluntatẽ, C & hoc vel per teſtes idoneos nõ minus tribus, vel inter acta manifeſtauerit, & decenniũ fuerit[e] emenſum: [1] tunc irritum eſt teſtamentum tam ex contraria volũtate, quàm ex curſu temporali. Aliter etenĩ teſtamenta mortuorũ per decennij tranſcurſionem euaneſcere nullo patimur modo, prioribus conſtitutionibus,[f] † quę ſuper huiuſmodi teſtamentis euacuandis latæ fuerant, penitus antiquandis[g]. Dat.

XV. Kal. April. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV CC. Conſs.

Modicum internallum ſine actus contrarius ex neceſſitate naturæ proueniens teſtatori: vel teſtibus non vitiat teſtamentum Salic. vel ſic: In teſtamentis & quibuslibet vltimis voluntatibus ordinandis non debet interuenire actus ullus extraneus: niſi ex neceſſitate teſtatoris uel teſtibus imminente: & ſi neceſſitas breui tempore poſſit tranſire, expectandus eſt ipſe teſtis: alias loco eius eſt alius ſurrogãdus. Et teſtamentum quod teſtator manu propria ſcripſerit, & in aliqua parte teſtamenti illud ſe ſcripſiſſe ſignificauit, valet: licet aliter ſe teſtator non ſubſcripſerit. Alexan.

XXVIII. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm antiquitas teſtamẽta fieri voluerit[h] nullo actu interueniente, & huiuſmodi verborum compoſitio non rite interpretata[i] penè[k] in perniciem & teſtãtium & teſtamentorum[l] proceſſerit: ſancimus in tempore quo teſtamentum cõditur, vel codicillus[m] naſcitur, vel vltima quædam diſpoſitio ſecundum priſtinam obſeruationẽ celebratur (nihil enim[n] ex ea penitus immutandum eſſe cẽſemus) ea quidẽ quæ minimè neceſſaria ſunt, nullo procedere modo. quippe cauſa ſubtiliſſima[o] ꝓpoſita, ea D quæ ſuperflua[p] ſunt, minimè debent intercedere. Si quid autẽ neceſſarium eue

a State.] certe pro nihilo, ut hic, & infra de appel. l. præcipimus, in fi. & ſupra de teſta. tu. l. 2. & in auth. quib. mo. na. effi ſui. §. tribus, colla. vij. Sed arg. cõtra, ff. de adimen. lega. l. alumnę. § qui filias ex diſparibus.

ADDITIO. Iſte. §. eſt ſub. l. Titia, & dic quòd concor. cum hac, l. quia ibi prima diuiſio nõ reformatur niſi in his quæ venerunt in ſecunda. Cy. Ang. Sali. & Alexand.

b Quemadmodũ.] id eſt qualiter, interrogatiue loquitur.

c Efficitur.] certe nullo modo.

d Ipſo iure.] immo videtur ope exceptionis, vt ff. de bonorum poſſeſſione ſecũdum tabu. l. pe. §. teſtamẽto, ibi, nec putauerit quiſquam &c. Solu. ibi vltimæ tabulę non erant ſolennes, [1] & in eis dixerat, quos in primis tabulis inſtitui, non meruerũt meũ iudicium, vnde non ipſo iure eſt irritum, vt infra de his quib. vt indig. l. hęreditas, ſed per exceptionẽ, vt ibi. hic vero vltimum teſtamentum ſolenne erat. Alij dicunt hic quòd hoc ipſo iure ſcilicet ope exceptionis, quod nõ placet. [2] Tu dic quod ibi dicit de exceptione, referatur non ad proximum, [3] ſed [illegible] primum caſum, ſcilicet quãdo teſtator poſt teſtamentum fuit arrogatus: deinde ſui iuris factus declarauit ſe velle teſtamentum ſeruari. quia ergo ſua voluntas non poteſt facere quin arrogatio tenuerit, & ipſum teſtamentum primum irritum ſit, non ipſo iure reconualeſcit, ſed exceptione repelluntur venientes ab inteſtato, qui hæredibus in eo inſtitutis volunt hæreditatẽ auferre, vnde dicitur ambulatoria &c. vt ff. de adimen. lega. l. 3. in fi. & l. 4. Nec obſtat ꝙ ibi dicuntur ſimilia, quia in aliquo, non per omnia ſimilia ſunt. vtrobique enim ſtatur primo iudicio, quod quodam modo erat expugnatum. Vel loquitur, [4] ibi cum teſtator incidit ſecundas tabulas, vt hæredes in eis inſtitui exceptione repellantur, non autem quòd illæ non tol-

f Cõſtitutionibus.] id eſt legibus.

g Antiquandis.] id eſt tollendis.

CAm antiquitas] CASVS. Decebãt olim antiqui, quod teſtamenta debebant fieri vno cõtextu, nullo actu extraneo interueniente: hoc tamen limitat imperator, dicẽs quòd ſi forte teſtator aliqua neceſſitate conſtrictus, puta vel medicinæ capiẽdæ, vel cauſa forte cacandi, vel alia neceſſitate vrgẽte vellet receder modicum incœpto teſtamento, & poſtea iterum reuerti, & reſiduam partem teſtamenti perficere, hoc facere poteſt: ſimiliter & teſtes, dũ tamen teſtis non diu abſit. quòd ſi forte opus eſſet ei diu abeſſe, & non poſſet reuerti, & teſtator periclitaretur tunc eſſet alius ſurrogandus. Secundo dicit imperator quòd vult corrigere quandam conſtitutionem, quæ dicebat quod ſeptem teſtes debent adhiberi in teſtamentis, & ſubſcriptio ipſius teſtatoris: dicit lex quòd ſi teſtator totum teſtamentum ſcripſerit ſua manu, non eſt opus ſua ſubſcriptione: ſimiliter de codicillis dicit. textus ſatis prolixus eſt, hoc tamen dicit in caſu.

h Voluerit.] vt ff. eo. l. hæredes. §. fi.

i Interpretata.] paſſiuè.

k Penè.] [illegible] eſt fere, qui ſcilicet interim moriebantur.

l Et teſtamentorum.] quę nihil valebant.

m Codicillus.] Not. in ſingulari numero ut diximus, ſ. de ſacroſanct. eccleſ. l. generali. & dic naſcitur, id eſt incipit fieri.

n Nihil enim.] interpoſitio eſt.

o Subtiliſſima.] ablatiui abſoluti.

p Superflua.] id eſt extranea facta, non ſuperflua dicta, alioquin cõtra, ſ. e. l. teſtamentũ: vel illa in uerbis, hæc in acti-

† Cõcor. glo. in c. cum cauſam, ſuper verbo, perſonas, circa me. extra de teſti.

† Cõcor. c. 1. cũ gl. ſuper verbo, mortis, l. med. extra de his quę vi met. cau. Teſtamẽtũ ſecundũ an ipſo iure tollat primũ.

1 Diuinat ſecũdum Alexand.

† al. elapſum.

† Theodoſij & Honorij quæ extant in Codi. Theodoſia., e. titul. l. nequis poſt dië. Conſtius.

2 Quia violat text. ſecundum Ale.

3 Hæc eſt de mente illius literæ, cum clauſula ſi ſi. poſita debeat referri ad omnia p̃cedentia. Salice. & Alex.

4 Iſta eſt vera ſm Bar. & alios.

5 Placet Butr. diſplicet tamen Ange. & Ale.

nerit, & ipſum corpus laborantis reſpiciens contigerit id eſt vel victus neceſſarij, vel potionis oblatio, vel medicaminis datio, vel impoſitio, quibus relictis ipſa ſanitas teſtatoris periclitetur, vel ſi quis neceſſarius naturæ vſus ad depoſitionem ſuperflui pōderis immineat vel teſtatori vel teſtibus, non eſſe ex hac cauſa teſtamentum ſubuertendum, licet morbus comitialis a (qđ & factum eſſe comperimus) vni ex teſtibus contigerit: ſed eo quod vrget & imminet, b repleto, c vel depoſito, d iterum ſolita per teſtamenti factionem adimpleri.

¶ Et ſi quidem à teſtatore aliquid fiat e teſtibus paulìſper ſeparatis, cùm corā his facere aliquid naturale teſtator erubeſcat: iterum introductis teſtibus, conſequentia factionis teſtamenti procedere.

¶ Si tamen in quēdam vel quoſdam teſtium aliquid tale contingat: ſi quidem ex breui temporis interuallo neceſſitas poteſt trāſire: iterum eorundem teſtium reuerſum expectari & ſolēnia peragi ſancim⁹.

¶ Sin autem longiore ſpacio refectio fortuiti caſus indigeat, & maximè ſi ſalus teſtatoris periclitantis immineat: tunc illo uel illis teſtibus circa quos aliquid tale eueniet, ſeparatis, alios ſurrogari, & ab eo f vel ab eis tam teſtatorem quàm alios teſtes ſciſcitari, g † ſi ea quæ eorū præſentiam antecedunt, oīa corā his proceſsiſſent.

¶ Et ſi hoc fuerit vndique manifeſtum, iubemus tūc eos h vel eum vnà cū alijs teſtibus, ea quæ oportet, facere, etſi i in medio k

A ſubſcriptiones teſtiū iam fuerant ſubſecutæ. Sic etenī & naturæ medemur, & mortuorū elogia in ſuo ſtatu facimus permanere.

Olim teſtator neceſſario habebat ſubſcribere manu propria: & hoc hodie verum eſt, niſi ſcribat teſtamentum manu propria, quia tunc non habet neceſſe ſubſcribere. hoc dicit ſecundum Old. Et ſic nota quòd in ſcriptura priuati teſtatoris non requiritur ſubſcriptio. Bald.

B Cum autem conſtitutione l quæ de teſtamētis ordināđis proceſsit, caue tur, m quatenus ſeptē teſtiū præſentia in teſtamētis requiratur, & ſubſcriptio à teſtatore fiat, vel ab aliquo pro eo, & cōſtitutio ſic edixit, Octauo ſubſcriptore adhibito: & quidam teſtamentum ſuum omne manu propria conſcripſit, & poſt ei⁹ literas teſtes adhibiti ſuas ſubſcriptiones ſuppoſuerūt, aliaq; omnia ſolenniter in teſtamēto peracta ſunt, & teſtamentū ex hoc dubitabat̄ an irritū factū eſſet: eandē conſtitutionē corrigētes, n ſancimus, ſi q̄s ſua manu totū teſtamentū vel codicillum conſcripſerit, & hoc ſpecialiter in ſcriptura repoſuerit, ꝙ hęc ſua manu confecit: ſufficiat ei totius teſtamēti ſcriptura, & non

C alia ſubſcriptio requiratur neq; ab eo neq; pro eo ab alio: ſed ſequātur huiuſmodi ſcripturam & literæ teſtium, & omnis q̄ expectatur obſeruatio: & ſic teſtamentū validū, & codicillus, † ſi quinq; teſtiū literæ teſtatoris ſcripturæ coadunētur, in ſua firmitate remaneāt, & nemo callidus machinator huiuſmodi iniquitatis in poſterū inueniat. D VI. K Apr Cōſtan. Lāp. & Oreſte. VV. CC. Cōss. († Sic ſingulari numero poſuit Diocl. l. 14. ſ. eo. ubi ad notaui. Contius.)

In teſtamēto inſcriptis nomen cuiuslibet hæredis inſtituti debet eſſe ſcriptū manu teſtatoris, aut eius voce nūcupatū corā teſtibus, & ab iſtis teſtibus in ſubſcriptionibus declaratū: alioquin illius hæredis inſtitutio nulla eſt, in cuius perſona hæc forma ſeruata non fuit. quod in futuris tantum teſtamentis poſt hanc legem locum habet. & notarius qui contra fecerit, falſi pœna punitur. Alexand.

D XXIX. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

Iubemus omnino teſtatore, ſi vires habeat ad ſcribendū, nomē hæredis vel hæredū in ſua ſubſcriptiōe, vel ī quacūq; parte teſtamēti ponere: vt ſit manifeſtū ſecundum illius volūtatem hæreditatē eſſe tranſmiſſam.

¶ Sin aūt forſitā ex morbi acerbitate, vel literarū † īperitia, hoc facere minimè potuerit: o teſtibus teſtamēti pſētibus, nomē vel nomina hr̄dis vel hęredū ab eo nūcupari, vt omnimodo ſciāt teſtes, q̄ ſint ſcripti hr̄des: & ita certo hr̄dis nomine ſucceſsio ꝓcedat. († Artis literarum manu pīgēdarum.)

¶ Si n. talis eſt teſtator, qui neque ſcribere,

---

in actibus.

a Comitialis.] id eſt caducus

b Imminet.] puta ſitis.

c Repleto.] ut potu.

d Depoſito. vt onere.

e Fiat.] vt cum iam inceptum eſt teſtamentum.

f Ab eo.] ſurrogato, vel ſurrogatis.

g Sciſcitari.] id eſt interrogari, quaſi dicat, cum breuiter repetita erunt coram ſurrogatis, quæ ante eorum præſentiam facta erant, quærent ſurrogati à teſtatore & a teſtibus qui ibi ſemper fuerunt, Repetiiſtis corā nobis omnia quę ante nos feceratis, & diſpolue ratis, & pro hoc ſ. de appel. l. ampliorem, ut 7. q. 1. nihil. Alij dicunt quod interrogabunt, an ea q̄ facta fuerunt, ſint facta coram recedentibus. nec enim eſt opus quòd ipſi ſciāt quæ illa ſunt, & pro hoc eſt, ſ. eod. l. hac cōſultiſſima, in princip. Expone ergo coram his, id eſt ſurrogatis, ſecundum primam, vel coram recedentibus, ſecundū aliam expoſitionē. (Textum dupliciter exponit.)

h Tunc eos.] ſurrogatos vel ſurrogatum.

i Etſi.] .i. quamuis.

k In medio.] ſcilicet tēpore poſtquā quidam receſſerūt, & antequam alij ſurrogarentur. & ſic nō eſt contra ſupra, eo. l. hac conſultiſſima, §. j. Item in eo quòd hic diuerſis temporibus ſubſcribitur, ē contra, ſupra eodem l. hac conſultiſſima, §. in omnibus, ſed dic quòd hoc fit hic ex neceſſitate.

l Cum autem conſtitutione.] quæ eſt contra ſ. eod. l. hac conſultiſſima, in fi. 1. reſpon. quæ modo corrigitur, in eo capitulo, aliàs caſu. († Paſſiuè hic accipiendum eſt. Contius.)

m Cauetur.] modo recitat aliqua quæ dicuntur in eadem, l. ſ. hac conſultiſſima, in prin. l.

n Corrigentes.] hoc ſcilicet caſu quando teſtator ſcripſit ſua manu, vt argu. ſ. eo. auth. quod ſine.

Iubemus.] CASVS. Iſta lex & ſequentes vſque ad titulum ſequentem, procedunt per textū prolixum, & ſatis claræ ſunt: uide textum quia caſum ſuper eis ſcribere eſſet obtundere auditores.

o Minimè potuerit.] vel noluerit, vt infra dicitur §. oportet enim &c. in fine. §.

a Cōmittitur.] id eſt cōmitteretur de facili, ſi permitteremus tales teſtari.
b Quam.] falſitatē.
c A republica.] vt j. de fideicom. l. fi.
d Tota.] id eſt omnia, ſic, ff. de fideiuſ. l. ſi debitori.
e In eius] valet ergo in nominatis, & non in alijs. Sed videtur in nullo valere, vt ff. e. l. ſi is, quæ eſt contra. Sol. hoc nouum, illud vetus ius. Vel ibi certum erat quòd alios erat inſtituturus, hic nō: ſed certe & hic dico certū: alioquin nulla eſſet quæſtio. Sed tu dic quòd hic erat certū quos alios erat inſtituturus, quia forte vni teſtiū eius nomē expreſſerat, qui dixit alijs. Vel ipſemet dixerat eis: ibi non erat certū quos alios erat inſtituturus, & ideo hic valet in inſtitutis, & aliorum portio eis accreſcit, ibi non valet.
f Eos.] ſ. teſtes.
g Ex voce.] immò & nutu, ut ff. de leg. 2. l. cum proponebatur, & ff. de leg. 3. l. nutu, quæ ſunt contra. Solu. hic in inſtitutione hæredis, ibi in legatis & fideicōmiſſis. Item contra ſ. eo. l. hac conſultiſſima, in prin. Sol. vt ibi in glo. conſcriptam.
h Quemadmodū.] not. regulam, vt quæ ſeruantur in vno, ſeruentur & in alio, vt hic, & ſupra titu. 1. l. hac conſultiſſima, in prin. & in authen. de hæredi. & Fal. § penult. colla. 1. Sed quid ſi alius exprimat, & ipſe ꝓfiteatur ſe agnoſcere uerbis? Reſpon. ſufficit, ut ſupra tit. 1. l. hac conſultiſſima, §. at cum humana. nam & ibi in non cæco loquitur, vt etiam ibi dicitur, ſic fieri &c. & pro hoc eſt authen. ſignata hic, & non obſeruato, &c. & ff. eo. l. hęredes, in prin. & §. q̃ vero quis: non

† Hic debet legi auth. Et non obſeruato. j. e. vt in vet. libris. Cōtius.

neque articulatè loqui poteſt, mortuo ſimilis eſt, & falſitas in elogijs committitur. a

¶ Quam, b vt exul fiat à republica c noſtra, maximè in teſtamentorum cōfectione, cupientes, hanc edictalem legem in orbē terrarum ponimus.

¶ Quod ſi nō fuerit obſeruatum, & nomen hæredis vel hæredum non fuerit manu teſtatoris ſcriptū, vel voce coram teſtibus nuncupatum: hoc teſtamentum ſtare minimè patimur, vel in totū, ſi tota d hæredum noīa fuerint prætermiſſa: vel in eius e hæredis inſtitutionem, cuius nomen neque lingua neq; manus teſtatoris ſignificauit. Sed ne aliqua forſitan obliuio teſtiū animis incūbat, pluribus interdum nominibus hrēdum expreſſis, ipſi teſtes in ſuis ſubſcriptionibus (cū teſtator hęc nō ſcripſerit, ſed nuncupauerit) eorū noīa ſubſcribere nō differant ad æternā rei memoriam.

¶ Sin verò ipſe teſtator in qualicunque parte teſtamenti nomina hæredum (ſicut dictum eſt) ſcripſerit: ſuperuacuum eſt poſtea teſtes in ſua ſubſcriptione hæc exprimere: cū forſitan nec eos f ſcire teſtator ſuos hæredes voluerit, & ſemel cā ex ipſi' teſtatoris ſcriptura appareat. †

¶ Oportet .n. omnimodo vel ex literis teſtatoris, vel ex g voce quidē teſtatoris, literis aūt teſtium q̃ ad elogiū conficiendū fuerint cōuocati, nomina manifeſtari hæredū. Quēadmodū h .n. in elogio qđ ſine ſcriptura cōficitur, neceſſe eſt teſtatorē voce exprimere nomen vel nomina hæredū: ita & in teſtamētis per ſcripturā conficiēdis, cū ipſe teſtator manu ſua ſcribere hæredes i vèl noluerit, vel minimè potuerit, voce tñ eius eos manifeſtari oportet.

¶ Quæ in poſterum tantummodo obſeruari cenſemus: ut q̃ teſtamenta poſt hanc nouellā noſtri numinis legē conficiuntur, hæc cum tali obſeruatione procedāt. Quid.n. k antiquitas peccauit, q̃ p̄ſentis legis inſcia, priſtinā ſecuta eſt obſeruationem?

¶ Scituris & tabelliōibus & his qui conficienda teſtamēta procurāt, q̃ ſi aliter facere auſi fuerint, pœnā falſitatis nō euitabunt, quaſi doloſe l in tā neceſſaria cā verſati. Dat. Kal. † Mart. Cōſtantinopo. poſt conſulat. Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

IN AVTHEN. vt ſponſa. larg. §. quia verò. colla. ix. conſtit. ij.

Hodie teſtator non tenetur nuncupare nomen hæredis quando teſtatur in ſcriptis Salic. & Alexand. Et factu eſt quòd per ſe, vel per quemcunque alium ſcribat nomen hæredis. Alexander.

ET non m obſeruato eo, ſubuenitur teſtamentis, ſiue per ſe, ſiue p alium quis inſcribat n nomen hæredis.

Si teſtator teſtamentum iure factum inciderit, vel ſigna remouerit conſulto, tunc non valebit teſtamentum: aliàs autem remanebit validum. Alexander.

XXX. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

NOſtrā ꝓuiſionē, maximè circa vltima elogia defunctorum, nunc etiam extēdi o properamus.

¶ Vnde cū inuenerimus quaſdā controuerſias veterib. iuris interpretatoribus exortas pp teſtamētū qđ legitimo mō cōditū, ſeptē que teſtiū ſigna habēs, poſtea fortuito caſu, vel per ipſius teſtatoris operā lino o toto, vel plurima: eius parte inciſa, in ambiguitatē incidit: ſolitū ei ꝓbemus remediū, ſancientes, ſi quidem teſtator linū vel ſignacula inciderit, vel abſtulerit: p vtpote eius volun-

Non va-

tamē dicitur facere teſtamētum per alium. illud enim prohibitum eſt, ut ff. de hæredi. inſtitu. l. illa inſtitutio.
i Hæredes.] vnde non valet teſtamentum ſine hæredis inſtitutione, vt ff. de his quæ in teſta. de. l. proxime.
k Quid enim antiquitas peccauit.] quaſi dicat nihil, vt hic & in auth. vt fac. no. con. §. ſancimus, colla. v. in auth. hæc conſtitutio interpretatur conſtitutionē &c. §. propterea, in fi. colla. vj. & j. de decu. l. pe. in fi. libr. x. & ſ. de legi. & cōſtitu. l. leges & conſtitutiones, & in authen. de trien. & ſe. §. ſi autem, col. 3. & in authen. de nup. § 2. colla. 4.
l Doloſe.] præſumptio eſt iuris, & de iure, cum conſtitutiones principum ignorauerint, ut ſ. de iuris & fac. ignoran. l. cōſtitutiones.
m ET non obſeruato.] Redit ad legem veterē. ſ. e. l. hac conſultiſſima, in princip.
n Inſcribat.] habet ergo locum quando in ſcriptis fit teſtamentum, non ergo corrigitur ius vetus, cum teſtamentū fit ſine ſcriptis: idem tamen & ibi dici poſſet, &c.
o NOſtram prouiſionem. Lino.] in quo ſigilla erant appenſa.
p Inciderit vel abſtulerit.] in ambiguis.

† Huius ſubſcriptionis meminit idē Iuſtinianus in Nouell. 66. §. pe. Contius.

* Oſtēdi. : Not. idē iudiciū de toto, vel maxima ei' parte. facit pro teſtibus dr cētibus q̃ Titius depilauit totum caput Ioan. qui tamē totū maximā partem depilauit.

tate mutata, teſtamentum non valere. [a] ſin autem ex alia quacunque cauſa hoc contigerit, [b] durante teſtamento ſcriptos hæredes ad hęreditatem [c] vocari: maximè [d] cum noſtra conſtitutio, quã ꝑ tuitione teſtamentorum promulgauimus, teſtatorem diſpoſuerit vel ſua manu nomen hęredis ſcribere, vel ſi imperitia literarũ, vel aduerſa valetudine, ſeu alio modo hoc facere non poſsit: teſtes ipſos audito nomine hæredis, ſub præſentia ipſius teſtatoris nomen hæredis ſuis ſubſcriptiõibus declarare. D. XV. Kalen. Nouemb. Conſtatinop. poſt conſul. Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

Ruſticani in locis in quibus eſt raritas literatorum teſtari poſſunt ſecũdum eorum conſuetudinem: dum tamen ſeptem literati ſe ſubſcribentes adhibeantur, ſi haberi poſſunt: aut nõ literati, ſi alij haberi non poſſunt, ſaltem quinque adhibeantur, qui mutua vice ſubſcribant. Alexan.

XXXI. Idem A. Joanni præfecto prætorio.

[e] ET ab antiqs legibus, & à diuerſis retro principibus ſemper ruſticitati [e] conſultum eſt, & in multis legum ſubtilitatibus ſtricta obſeruatio eis remiſſa: quod ex ipſis rerum inuenimus documentis. Cum enim [f] teſtamentorum ordinatio ſub certa definitione legum inſtituta ſit: homines ruſtici, & quibus non eſt literarum peritia, quomodo poſſunt tantam legum ſubtilitatẽ cuſtodire in vltimis ſuis voluntatibus? Ideoque ad dei humanitatem [g] reſpicientes, neceſſarium duximus per hanc legem eorũ ſimplicitati ſubuenire. Sancimus itaque in omnibus quidem ciuitatibus, & in caſtris orbis Romani, vbi & leges noſtræ [h] manifeſtę ſunt, & literarũ viget ſcientia: omnia quæ in libris noſtrorũ Digeſtorũ, ſeu Inſtitutionũ, & imperialibus ſanctionibus noſtriſque diſpoſitionibus in condendis teſtamẽtis cauta ſunt, obſeruari, nullamque ex præſenti lege fieri innouationem. In illis vero locis, in quibus raro inueniuntur homines literati, per præſentem legẽ ruſticanis concedimus antiquam eorum conſuetudinem [i] legis uicem obtinere: ita tamen, [k] vt ubi ſciẽtes literas inuenti fuerint, ſeptem teſtes (quos ad teſtimonium conuocari neceſſe eſt) adhibeantur, & vnuſquiſque pro ſua perſona ſubſcribat. Vbi autẽ non inueniuntur literati, ſeptem teſtes ẽt ſine ſcriptura [l] teſtimonium adhibentes, admitti. [m]

¶ Sin autem in illo loco minimè inuenti fuerint ſeptem teſtes, vſque ad quinque modis omnibus teſtes adhiberi iubemus: minus autem nullo modo concedimus.

¶ Si verò vnus, aut duo

Teſtamẽtũ nuda volũtate non conſtituitur, nec tollitur.

Teſtamẽtũ ſi incidatur per teſtatorẽ, quibus applicetur hǽrditas.

a Non valere.] ſcilicet efficaciter, vt ff. eo. l. ad teſtium, § ſi ſigna turbata. nam ſi agant hæredes, obſtat exceptio, vt ff. de bo. poſſ. ſecundum tabu. l. penult. §. teſtamento, & ff. e. l. hæredes. §. 1. & ff. de his quæ in teſta. delen. l. 1. §. ſed conſulto. Vt enim non conſtituitur teſtamentum nuda volũtate, vel facto, ita nec debet tolli, vt eadem ſit ratio contrariorũ, vt ff. de regu. iur. l. nihil tam naturale. Item quibus applicabit hæc hæreditas? Videtur ſico, vt ff. de his q̃ in teſta. delen. l. proximè, in princi. Sed cõtra uidetur, quod venientibus ab inteſtato, vt ff. ſi tab. teſta. nul. ext. l. 1. §. penult. quare dicunt quidam primò agnatos admitti, ſed eis deficientibus ſiſcũ, & ſic loquuntur dictæ leges. Tu dic ꝙ ſi ideo incidat, vt inteſtatus decedat, veniũt agnati, vt ff. de his quæ in teſta. del. l. ſi. ſed ſi ideo, quia reputat hæredes indignos, tunc ſiſcus, vt ſ. de his qui. vt indig. l. hæreditas. Sed qd ſi non appareat? Reſpon. ſiſcus venit fauore legatorum. ſoluet enim legata, quod non facerent venientes ab inteſtato, vt dicta l. proximè, §. ſed in re dubia, & ff. ad Syllan. l. cum ſiſco, & ſi quis aliquem. teſta. pro. l. ſi quis, §. ſi fidei, & ff. de his quibus ut indig. l. cum quidam, §. vltimo.

ADDITIO. Tu dicas in hoc tertio caſu, aut probatur hæredes offendiſſe teſtatorem, & tunc gloſſa eſt vera. aut hoc nõ probatur, & tunc gloſſa eſt falſa, quia præſumitur voluiſſe decedere inteſtatus, ita dicit Di. in l. proximè, ff. de his quæ in teſt. del. vt refert ibi Bal. quẽ de hoc ibi latius vide, & habes ibi ſimilem gloſſ. in verbo, vendicarentur.

b Contigerit.] vel à teſtatore, vel ab alio extraneo.

c Ad hæreditatem.] ut ſupra eodem, l. ſi vnus, licet non detur bonorum poſſeſſio ſecundum tabu. vt ff. de bonorum poſſ. ſecundum tab. l. 1. §. ſemel, & §. ſi linum, & §. ſi roſæ: & hoc ſi viuo teſtatore, & nondum prolatis tabulis coram iudice, aliàs datur ſecundum tabulas, ut ff. ſi tabulæ teſtamenti nullæ extabunt. l. 1.

d Maximè.] maxime dico hæredes iuuari hoc caſu, qa & ſuperiori lege iuuantur. l. iubemus, licet teſtator eos non ſcripſit, & hoc ſubijcit, & cætera.

e ET ab antiqs. Ruſticitati.] vt patet per alias leges, ff. ad Sylla. l. 3. §. ſi quis ignorans, & de iure ſiſci. l. 2. §. ſina. & de vent. inſpicien. l. 1. § ſi. & de iuriſdi. omnium iudic. l. ſi quis id, §. 2. & de proba. l. cum de indebito. §. 2. & de eden. l. 1. §. fin. & ſi quis in ius voc. nõ ierit. l. 2. §. 1. & ſ. de rei uxo. act. §. ita n. Sed arg. contra ſ. de in ius voc. l. venia. ſed dic quòd naturalis iuris ignorantia nec ruſticũ excuſat.

f Enim.] pro certe.

g Humanitatem.] ſic ſ. de uete. iure enucl. l. tanta, in princ.

h Leges noſtræ.] idem ergo in villis & caſtris Bonon. quia eam legitimã nutricem legum bene quis appellat, vt in proœmio ff. §. hæc autem, & quia vbi eſt eadẽ ratio, & idem ius debet eſſe, ut ff. ad le. Aqui. l. illud.

Bononie eſt nutrix legum.

i Cõſuetudinem.] quam neſcimus.

k Ita tamen.] ex hoc apparet quòd loquitur in caſtro, vbi proceſſerat conſuetudo in cõfectione teſtamenti faciẽdi contra legem, cui conſuetudini deſeruit, ſed non per omnia, vt ſubijcit, ſi ergo in caſtro non ſit conſuetudo [i] contraria legi, commune legẽ ſeruabo.

l Dic melius, quòd iſta lex valet i loco in quo nõ viget conſuetudo, ꝗ qua in lex ga illa non eſt cauſa finalis iſti' legis, ſed ſolum impulſiua. Iaſ. Iau.

l Scriptura.] teſtamenti, & ſic loquitur hæc lex in teſtamento in ſcriptis, & nuncupatiuo, ſecundum quoſdam. Alij vt Azo, dicunt loqui tantum in teſtamento in ſcriptis, & exponũt hoc, id eſt, ſine ſubſcriptione teſtium, ſed alij ſubſcribunt pro eis, vt infra ſubijcit in §. ſi vero.

m Admitti.] ſcilicet in teſtamento ſine ſcriptis, ſecundum quoſdam, vel in ſcriptis ſecundum Azo. quod ius tamen quod in vno eſt, & in alio eſt obſeruandum, ut

diximus;ſ.e.l. iubemus.§.quemadmodum.

a Subſcriptionē.] ſit p aliū ſubſcriptio, vt in auth.ð fide inſtru.§.oportet vero, coll.6. Sed ar. cōtra ſ. de aſſeſ. l.2.

b Iurati.] vt ſ.eo.l.hac conſultiſſima, § penulti.

A amittitur ciuitas, vt inſti.de capi.de.§.minima.

e Non fuiſſent.] hoc verum quantum ad inſtitutionē, ſed fiſcus habet, ut infra de his quibus vt indign. l. hæreditas.

ADDITIO. Hanc gloſſam dicentem fiſcum capere tale relictum, reprehendunt hic omnes fere doctores, teſte hic etiam Barto.per l.ſi in metallum, ff. de his quæ pro non ſcriptis habentur.

Deportato relictū quis capiet.

DE HÆREDIBVS INSTITVEN. &c.

Continuatio.

Supra dictū eſt de his qui inſtituunt, nūc de his qui inſtituūtur. Vel aliter: Audiuimus ſupra de teſtamento, quod eſt quoddā totū, nūc audiamus de eius partibus. Et quia ſupra tractauimus de prima parte, id eſt de inſtituentibus: annectamus de hæredibus inſtituendis: & quæ perſona hæredes inſtitui non poſſunt Azo.

vel plures fuerint literati: liceat eis pro ignorantibus literas, præſentibus tamen, ſubſcriptionem [a] ſuā interponere: ſic tamen, vt ipſi teſtes cognoſcant teſtatoris voluntatem: & maximè quem vel quos hęredes ſibi relinquere voluerit: & hoc poſt mortē teſtōris iurati [b] deponāt. B

¶ Quod igitur quiſque ruſticorum (ſicut prędictum eſt) pro ſuis rebus diſpoſuerit: hoc omnimodo, legum ſubtilitate remiſſa, firmum validumque conſiſtat. Dat. III. Non. Iul. Conſtantinop. DN. Iuſtiniano. A. IIII. & Paulino. V.C. Conss.

TITVLVS XXIIII.

DE HÆREDIBVS INſtituendis, & quæ perſonæ hæredes inſtitui non poſſunt.

Inſtitutio deportati habetur pro nō ſcripta: quia deportatus eſt incapax aditionis hæreditatis Alexand.

I. Imp. Titus Ælius † Antoninus. A. Anthetiano.

QVi deportantur, ſi hæredes ſcribantur, tāquā [c] peregrini capere nō poſſunt, [d] ſed hæreditas in ea cauſa eſt, in qua eſſet ſi ſcripti hæredes non fuiſſent. [e] Sine die & conſule.

Apellatione reſidui totum continetur, quando non reperitur pars in cuius defectum poſſit verbum illud verificari. Alexand.

QVi deportantur.] CASVS. Si teſtamētum feciſti, & hæredem inſtituiſti deportatum, an valeat inſtitutio, quæritur? Reſpō. q̄ nō, ſed perinde ē ac ſi ſcriptus nō eſſet, nec eſt ſimilis peregrino, q inſtitui pōt, vt inſtitu.eo. §.vlti. vel dic q̄ quodā modo dicat ſimilitudinē. nō.n. peregrinꝰ. i. ad peregrinitatē deductus, puta deportatꝰ capere pōt.

c Tanquā.] quaſi dicat, non eſt ſimilitudo inter eos & peregrinos, q peregrini capiunt, ut inſtitu.e. §.fin. hi aūt nō. Vel dic q̄ dictio tanquā, notat veritatē. & ſic in mala parte ponit peregrinus, vt ff. e.l. ſed & ſi ſub cōditione. § ſolemus. & ff. de in ius vocā. l. ſed & ſi hac. §. ſed & ſi per pœnam.

d Nō poſſunt.] quia ea quę ſunt iuris ciuilis, perdunt, ſicut eſt ciuitas, & ſimilia, vt eſt hic, & ff. de mili. teſtamen. l. neq;, § j. & de pœ. l. quidam, q pro mortuis habentur, vt ff. de cōtra tab. l. 1. §. penul. & arg. de his quæ pro non ſcrip. ha. l.3. ſed quæ ſunt iuris naturalis, non, vt matrimonium, & libertatem, vt ff. de ſenten. paſ. l. 2. & 3. Sed uidetur eos capere poſſe, ut ff. de reb dub. l. ſi cognatis, quę eſt contra, vbi capit quis ex teſtamento, qui cognatus eſſe deſinit, quod eſſe non potuit niſi perderet ciuitatem, ſcilicet per maximam vel mediam capitis deminutionē, vt inſtit. de capi. demi. §. penul. Solu. loquitur ibi de ciuili cognatione, ſcilicet quæ per adoptionem erat quæſita, vt ff. de adop. l. qui in adoptionem, quæ per minimam capitis deminutionē perditur, l. per emancipationem, & ſic non

a In quibuſdā vet. li. notatur de cē Gręcam cōſtitutionē.

† Al. M. Aelius. aliàs. T. Aureliꝰ. Legitur in omnib. vet. Titus &c. ſignificatur autem Antoninꝰ Pius, qui hoc prænomine ſecernitur à ſequentib. Antoninis. Cōtius.

II. Imp. Antoni. A. Cælitio. †

PAter tuus, ſi ex reſidua parte hæres inſtitutus eſt, quam alter hęres ſcriptus capere non poterat, iſque [f] ad nullam partem hęreditatis per conditionem [g] ſuam admitti potuit: ex aſſe hr̄s extitit. [h] nam reſidui commemoratio, etiam totum [i] admittit. † PP. XV. Kalend. Iul. Romæ, Duobus & Aſpris Conss.

Subſtitutus vulgariter ſeruo teſtatoris, & alterius quem teſtator tanquā proprium libertum inſtituerat, admittitur vel repellitur ſecundum quod de mente teſtatoris fuiſſe probatur. Alexan.

III. Imp. Alexander A. Vitali militi.

CVm proponas Alexādrum equitem teſtamento primo loco Iulianum vt libertum ſuum hęredem inſtituiſſe, eique C ſubſtituiſſe his verbis, *Quod ſi* [k] *ex aliqua cauſa primus hæres hæreditatem meam adire noluerit, vel non potuerit: tunc in locum eius ſecundum hæredem ſubſtituo Vitalem.* poſt mortem autem teſtatoris † Iulianū ſeruum communem fuiſſe defuncti militis & Zoili fratris eius apparuerit: an tu [l] ex ſubſtitutiōe admittaris, volūtatis eſt quęſtio. Nā ſi credēs eum propriū & ſuum libertum, [m] hæredem inſtituit, nec per D eum ad alium quenquam hæreditatem pertinere voluit [n], extitit conditio ſub

PAter tuus.] CASVS. Si teſtamētum feciſti, & in tertiam bonorum tuorum non capacem, puta natum ex nefando coitu inſtituiſti, Titio ex reſiduo inſtituto, quid appellatione reſidui contineatur, quæritur? Reſpondetur q̄ tota hæreditas, & ita erit Titius in totum hęres, cum non capax ad aliquam partem hęreditatis admitti non poteſt. Vi.

f Iſque.] id eſt alter hæres.

g Cōditionem.] vt quia ex nefario coitu ē natus, vel aliàs non capax, ut no. in inſtit. de leg. §. legati, & in authen. qui. mod. natu. effi. ſui. §. fin. colla. vij.

h Extitit.] ſcilicet pater tuus.

i Totum.] vt & ff. de verborum ſignificatione, l. cæterorū, & ff. eodem, l. quod ſi Mauius, & facit, ff. eod. l. item quod Sabinus. § ſed ſi aſſe, & ſupra de teſta. mil. l. quanquam, in fi. & ff. de fideiuſſ. l. amiſſi, in princi. & de dona. cauſa mortis. l. ei qui.

CVm proponas.] CASVS. Alexander miles & Zoilus habebāt ſeruum communem Iulianum, Alexander credens Iulianum eſſe libertum ſuum, primum eū hæredē inſtituit, & ei Vitalē ſubſtituit, hoc mō, Si Iulianus hr̄s nō erit, Vitalē ſubſtituo, deceſſit Alex. apparuit poſtea Iulianū fuiſſe ſeruū Alex. & Zoili, quid his verbis ſubſtitutionis ſignificet, quęrit? vel qualiter admitti debeat ſubſtitutus; q̄ritur? Rn̄. aut voluit teſtator per Iulianū alij acquiri hr̄ditatē, cū credebat eū liberū, aut noluit. Primo caſu non admittitur ſubſtitutus, ſecundo caſu ſic. Viuia.

k Quòd ſi.] ecce verba ſubſtituentis.

l An tu.] ſcilicet Vitalis.

m Libertum.] futurum.

n Voluit.] id eſt dicitur voluiſſe.

† Al. Cęcilio. Cōt.

† Nō verborū proprietate, ſed iuris interpretatione. l. cęterorum, de verb. ſignifica. Contius.

† Al. additur, ſi, iec. &c. Cont.

Hære-

a Hæreditas eſt.] imò videtur ꝙ nihil valeat totum teſtamentum, vt ff. de mili. teſta. l. neque enim, §. ſi ſeruū proprium, quæ eſt contra. Solu. ibi erat proprius teſtatoris errantis & credentis eum liberum, hic cōmunis: imò nec ibi nec hic tenet quantum ad ſeruum. ſi autem ſciuiſſet, ſeruum, eſſet & hæres & liber, ut inſti. eo. in princ ſi alienus totus, pōt inſtitui ſine libertate, vt ff. e. l. ſi ſeruus alien°, & l. ſi alienū ſeruum: ſi communis, etiam cum libertate ſi hoc exprimat, & eum poſtea redimat. ff. eo. l. ſed & ſi ſub conditione, §. ſi ſeruū. hodie ſerua in ſeruo communi quod dicitur intra cōmunia de manu. l. 1.

b Subſcriptæ.] in teſtamento.

c Ad ius.] ideſt ad eam ſignificationē quam facit ius, quādo teſtator ſcit ſeruum, hoc eſt, vel ſibi facto liberto, vel præſenti vel futuro domino acquirat, vt inſt. de vulg. ſubſti. §. ſi. & hic ſubijcit.

d Retulit.] ideſt retuliſſe dicitur.

e Alium.] ſcilicet dominum.

f Potuit enim.] interpoſitio eſt, & dic ꝙ vere poteſt dici illa conditio, ſi hæres nō erit: quia poteſt eſſe, & non eſſe, etiā domino iubente, & eum etiam excorīate, & ita demū &c. ſi autem paruit ſpōte, quærit domino, vt ſubijcit. Vel aliter conſtrue, vt ſi nec per ſe alium fecerit hæredem, ita demum ſubſtitutus admittatur, ſubſtitutioni locus non eſt. ſi tamen paruit domino, & adijt: potuit enim, &c. & ſic plana. Sed quid in tertio caſu, ſi paruit, ſed coactus? Quidam dicūt dominum non fieri hæredem, vt ff. de acqui. hære. l. qui in aliena, §. ſi. Tu dic ꝙ ſic, vt ff. ſi omiſ. cau. teſt. l. 1. §. 1. & in dicta l. qui in aliena, adiuit errans, vel iuſſit ab alio, non à domino coactus. Item nota ꝙ loquitur hæc lex cum certum eſt de voluntate teſtatoris. ſi autem eſt dubium, diuiditur hæreditas inter dominum ſerui inſtituti, & ſubſtitutum. ut ff eo. l. ſi pater, & plene diſtinxi, vt inſtitu. de vulg. ſubſt. §. fin. licet P. & R. intelligant legē iſtam cum dubitatur an voluit defunctus per Iulianum alium fieri hæredem an non: quod eſt expreſsè contra legem iſtam.

g Locus non eſt.] niſi in caſu, cum duo ſ. erant domini huius Iuliani, & alterius iuſſu adijt, & alterius non, ut ff. de vulg. ſubſt. l. ſi. in prin.

ſtitutionis, tibiq; hęreditas[a] delata eſt.

¶ Quòd ſi verba ſubſtitutiōis ſubſcriptę[b] ad ius[c] retulit,[d] vt ſi nec per ſemetipſum alium[e] feciſſet hæredem (potuit[f] enim, quāuis iubente domino, nolle adire) ita demū ſubſtitutus vocaretur: ſi tamē paruerit domino, & adierit: ſubſtitutioni locus nō eſt.[g] PP. VI. Kalen. Maij, Maximo. II. & Aeliano Conss.

Institutio facta de aliquo tanquā de filio vel de fratre cum non ſit, habetur pro non facta, & hæreditas eſt in cauſa inteſtati hoc dicit cum l. nec apud, infra eo. Alex.

IIII. Imp. Gordianus, A. Vlpio.

SI pater tuus eum quaſi filiū[h] ſuum hæredem inſtituit, quem falſa opinione ductus ſuū eſſe credebat, non inſtituturus[i] ſi alienum noſſet, iſq; poſtea ſubditus[l] eſſe oſtenſus eſt: auferendam[k] ei ſucceſsionem, diuorum Seueri & Antonini placitis continetur. PP. Prid. Non. Octobr. Pio & Pontiano Conss.

Non vitiatur inſtitutio, ſi vxor appellatur affinis. Alex.

V. Idem A. Caſſiano.

NOn ideo min° vxor tua iure hæres videtur inſtituta, ꝙ non vxor, ſed affinis[l] teſtamento nominata eſt. PP. V. Kal. Octobr. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conss.

Inſtitutio facta de parte hæreditatis animo compenſandi totum debitum, petitionem debiti excludit. Alex.

VI. Imp. Philippus. A. & Philippus. C. Antonio.

SI compēſandi debiti[m] gratia vxor maritum fecit hæredem, deſiderio tuo[n] præter portionem hæreditatis debitum quoque reſtitui poſtulantis, non tantum iuris ſeueritas, † verùm etiam defunctæ volūtas refragatur.[o] PP. XII. Kalen. Mart. Præſente & Albino Conss.

Non poteſt quis adoptari vt frater: & inſtitutus vt frater a teſtatore errante nihil debet habere. Sali.

VII. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Zioni. †

A quis filium. Itē & illa inſtitutio valet. Ille impijſſimus filius meus hæres eſto, ut ff. eo. l. his verbis, §. j. ſed & illa exhæredatio: Ille quem ſcio ex me natum non eſſe, exhęres eſto, non ualet, ut ff. de libe. & poſthu. l. ſi poſthumus, §. ſi quis ita.

i Nō inſtituturus.] quod preſumitur: ſecus ſi ſuum non crederet, licet filium nominaret, ut ff. de cō di. & demon. l. falſa demonſtratio, in principio.

k Auferendam]. ut ſ. de teſta. l. neque profeſſio, & j. de fideicom. l. eam quā, & de præſcrip. lōg. temp. l. ſi is. Sed ar. contra ff. de iniur. l. eum qui, §. ſi iniuria, & cū auferatur huic vt indigno, videtur applicari fiſco, ut ff. de iure fiſci. l. aufertur, quod poteſt eſſe verum, ſecundum P. & H. cum alij ab inteſtato non ſunt: aliter illi admittuntur, ut j. eo. l. nec apud.

ADDITIO. Dicas ꝙ ſi quid aufertur ab indigno, qui ſua culpa eſt indignus, tunc hoc applicatur fiſco, & ita loquitur regula, quę auferuntur ab indigno &c. vt l. Papinianus, §. meminiſſe, ff. de inoffi. teſt. Si uero non ſua culpa, ſed aliàs idignus eſt: nō tūc applicatē fiſco, ut l. nec apud, j. eo. ita uult Bart. hic.

† In vet. manuſcri. legit, ſubditiuus, rectè. Contius.

Seruus ēt ſi excoriaretur à domino, pōt nolle adire.

† Legis Papiæ, quæ vetat coniuges inter ſe ex teſtamentis capere, ſed cōpēſandi debiti gratia ſine illius legis fraude inter ſe capere poterāt. Anto. Cō.

† Al. Cizonio.

Vxor non eſt affinis.

SI pater] CASVS. Pater tuus Titium hæredem inſtituit, credens eſſe filium ſuum cum non eſſet, an ei auferenda ſit hæreditas, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic. cui autem ſit applicanda, non aperit. Tu dic venientibus ab inteſtato: qui ſi non ſunt, applicanda eſt fiſco. Viuia.

h Quaſi filium.] ſecus econtra ſi vere filium, ut extraneum inſtituit: quia ualet, vt ff. de Carbo. edic. l. j. §. ſi

NOn ideo.] CASVS. Si teſtamentum feciſti, & vxorem hæredem inſtituiſti: an ob hoc ꝙ eam affinem in teſtamento nominaſti, cum non propriè dicatur affinis, ſed affinitatis principium, valeat minus inſtitutio quæritur? Reſpon. ꝙ non. Viuia.

l Affinis.] non enim ipſa eſt affinis, ſed cauſa affinitatis, ut dices j. communia de ſuc. l. affinitatis.

SI compenſandi] CASVS. Tenebatur vxor tua tibi in x. hæredem te in teſtamento ſuo in dimidiam bonorū ſuorū inſtituit, & alium in dimidiam: & te hæredem inſtituit, vt ſibi cōpenſates x. in quibus tibi tenebatē, & à cohærede debitū uel partē debiti petis, an ſis audiēdus, quæritē R. ꝙ nō obſtabit tibi ſola iuris ſeueritas, vt ſerues voluntatē defuncti, ſed ēt ipſa defuncti uolūtas. Vi.

m Si compenſandi debiti.] quod vxor viro debuit.

n Tuo.] o vir.

o Refragatur.] id eſt reſiſtit, & ideo non audiris, vt hic, & ſ. de neg. geſt. l. ſi ab eo, & de hære. act. l. vt debitum, & j. de bon. aucto. iudi. poſſ. l. ſi vxor, & ff. de leg. 2. l. creditorem, & de condi. inſti. l. mulier, & ad leg. Falc. l. ſi debitor. Sed ar. contra in eo. ti. quod de bonis §. cum fideicommiſſum: ſed dic ut ibi notatur.

NEc apud.] CASVS. Coram non habente iuriſdictionem, aliquem in fratrem adoptaſti: eum hæredem inſtituiſti, cum non tenuit adoptio, quia receptum non eſt ut aliquis in fratrē adoptetur: an valeat inſtitutio

tio, quæritur? Reſpon. ꝙ non: ſed ab inſtituto auferenda eſt hæreditas. Viuianus.

Nec apud peregrinos [a] fratrem ſibi quiſquā per adoptionem facere poterat.

¶ Cum igitur quod patrē tuum voluiſſe facere dicis, irritum ſit: portionem hæreditatis quam is aduerſus quem ſupplicas, velut adoptatus frater [b] hæres inſtitutus tenet, reſtitui tibi præſes prouinciæ curæ habebit. [c] PP. III. No. Decembr. Diocletiano. II. & Ariſtobulo Conſs.

Collegium non approbatum nō poteſt inſtitui. Alex.

VIII. Idem A A. Hadriano.

Collegiū ſi nullo ſpeciali priuilegio ſubnixum ſit, hęreditatem capere non poſſe, [d] dubium non eſt. PP. X. Kal. Iun. ipſis. IIII. & III. A A. Conſs.

Poteſt quis hæres inſtitui cum ipſemet inſtitutus morietur. hoc dicit ſecundum primam lecturam gloſſæ, ſecundum quam non debet eſſe in textu dictio quis. & ſecundum aliam lecturam hoc intendit: Poteſt quis inſtitui cum teſtator morietur. Alex.

IX. Iidem A A. & C C. Felici.

Xtraneum etiam cū quis moreretur, [e] † hæredē ſcribi ſibi placuit. PP. XVI. Kalend. Nouem. Sirmij. A A. Conſs.

Qui per ſe capere non poteſt, etiā per alium capere non poterit: & ignotus poteſt hæres inſtitui: & ciuitates poſſunt capere relicta vniuerſalia & particularia. hoc dicit cum duabus legibus ſequen.

X. Iidem A A. & C C. Aſclepiadi.

Neque per ſe hæredes inſtitutos, quib. hoc conceſſum non eſt, neque per ſeruos proprios hæreditatem poſſe quærere, iuris dictat ratio. [f] S. XVI. Kal. Septemb. Sirmij, Cæſaribus Conss.

Ignotus poteſt hæres inſtitui. Salic.

XI. Impp. Theodo. & Valentin. A A. Hierio P. P.

Extraneum etiam penitus ignotum, [g] hęredem quis inſtituere poteſt. D. XI. Kalen. Mart. Cōſtantinop. Felice & Tauro Conss.

Ciuitates poſſunt capere relicta tā vniuerſalia, quàm particularia, corporalia & incorporalia. Bal. Vel ſic: Ciuitates poſſunt hæredes inſtitui, & eis legari, & fideicommitti. Salic.

XII. Imp. Leo A. Erythrio præfecto prætorio.

Hæreditatis, vel legati, ſeu fideicommiſsi, aut donationis titulis domus, aut annonæ ciuiles, † aut quælibet ædificia, vel mancipia, ad ius inclytæ vrbis, [h] vel alterius cuiuslibet ciuitatis [i] † peruenire poſſunt. Dāt. V. Kalē. Mart. Martiano & Zenone Conss.

Inſtitutus in re certa, habetur loco legatarij, vniuerſaliter inſtituto hæreditatem adeunte. Sal. Vel ſic: Inſtitutus in re certa, uel iuſſus eſſe contentus re certa, pro ſua inſtitutione habetur loco legatarij quo ad hoc, ut actionibus hæreditarijs uti non poſſit. Alexan.

XIII. Imp. Iuſtinian. A. Mennæ præfecto prætorio.

Quotiens certi quidē ex certa re ſcripti

---

[a] Nec apud peregrinos.] id eſt iuriſdictionem non habētes, Vel dic, id eſt deportatos. Vel dic, id eſt barbaros, ſiue hoſtes populi Romani. Sed certe nec apud aliquem in fratrem, licet in filium ſic coram iudice competente.

[b] Frater.] quæ eſt ratio quòd fratrem non poſſum adoptare, id eſt, aliquem extraneū loco fratris? Reſpondetur: quia adoptio imitatur naturam, vt inſtitu. de adop. §. minorē. Sed hoc naturale eſt, ꝙ frater à fratre nō naſcatur: ergo adoptari non poteſt aliquis in fratrem.

[c] Habebit.] vt ĩ. de fideicom. l. eam quā. Sed ar. contra ff. eo. l. nemo, §. q frater. Item ar. ff. de iure fiſci. l. aufertur, in pri. & ff. de ædil. edic. l. cum autem, in fine.

Collegium.] CASVS. An illicito collegio relinqui hæreditas poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non. Viuia.

[d] Non poſſe.] nullum autem eſt ſubnixum, niſi contra probet, vt ff. de colle. illi. l. 3. §. in ſumma. probantur aūt multa, & ideo dic. eis legari poteſt, alijs nō, vt ff. quod cuiuſque vniuerſi. l. 1. & ĩ. de ſacroſan. eccle. l. 1. & de reb. dub. l. cum ſenatus, & de lega. 1. l. ſi hæres, §. vicis, & ad Treb. l. omnibus, & ſupra de Iudæis. l. 1.

Xtraneum] CASVS. teſtamentum feciſti: extraneum hæredem inſtituiſti his uerbis, inſtituo te cum morieris, an valeat inſtitutio, quæritur? Reſp. ꝙ ſic. Vel ſic: an poſſim mihi hæredem inſtituere ſic, Ille ſit mihi hæres cum morietur? Reſpon. ꝙ ſic. Viuia.

[e] Cum quis moreretur].i. cum hac adiectione, cum moreretur, ſcilicet hæres extraneus: quæ adiectio habetur pro non adiecta, ut ff. eo. l. hæreditas, & ff. de noua. l. ſi pupillus, §. qui ſub conditione, licet in legato diſtinguatur an dicat, lego tibi cum morieris, quo caſu ualet ſtatim, licet differatur: aut lego tibi cum morietur hæres, & tunc eſt conditionale, vt non tranſmittatur interim ſi legatarius viuo hærede decedat, ut ff. de condi. & demō. l. hæres meus, & ff. quando di. leg. ce. l. ſi cum hæres, niſi in libertate, quæ ſic relicta, pro nulla habetur, ut ff. de manu. teſtam. l. libertas, & in vſufructu, ut ff. de uſufru. l. Titio. Alij dicunt, vt Azo, hanc inſtitutionem eſſe conditionalem, & ita ſuſpendendam, vt & in ſimili caſu, ut ff. de condi. inſti. l. fin. Alij, cum morietur. i. cum erit in periculo mortis: quod quaſi in idem recidit, uel cum morietur. l. teſtator.

Neque.] CASVS. Si non capacem, puta hæreticum, vel ex nefario coitu ſuſceptum inſtituiſti, an valeat inſtitutio, quæritur? Reſpon. ꝙ non: nec etiam ſi ſeruum ſuū hæredē inſtituiſti, non acquiretur hæreditas, quia qui per ſe hæres inſtitui nō poteſt, nec per aliū vt ff. eo. l. minus. Viuianus.

[f] Ratio.] nam qui per ſe inſtitui non poteſt, nec per ſeruos, ut hic, & ff. eo. l. non minus. nec ob. ff. de ædil. edic. l. cū autem §. fin. quia ibi emptor erat capax. Nec ff. de acqui. hæred. l. ſi ſeruus eius, quia ibi fuit ante aditionē manumiſſus: vnde ſibi adit. Et econtra, quod poteſt domino relinqui, & ſeruo, vt ff. de lega. 1. l. ſi mihi & tibi, §. regula, ſed & hoc fallit ff. de leg. 2. l. debitor, §. fi. & de ſerui. lega. l. & ſi maxime.

Xtraneum.] CASVS. An ignotū mihi poſſim hæredē inſtituere, quæritur? Reſp. ꝙ ſic. Viuia.

[g] Ignotum.] vt inſti. de hære. inſtitu. §. fina.

Hæreditatis.] CASVS. An Romanæ ciuitati iure inſtitutionis, vel legati, vel donationis, aliquid relinqui poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic. & cuilibet alij ciuitati. Viuianus.

[h] Vrbis] veteris, vel nouæ Romæ.

[i] Ciuitatis.] vt ff. ad Trebel. l. omnibus, & de leg. 1. l. ſi hæres, §. vicis, & l. ſi quis à filio, §. fin.

Quotiens] CASVS. Duos hæredes ex certa re, puta ex vinea vel domo hæredes inſtituiſti: alios ſimpliciter non facta mentione rerum certarū, vel in certis partibus, puta vnum ex tribus vncijs, alium ex quatuor, an illi qui ex rebus certis inſtituti ſunt, conueniri poſſint à creditoribus hæreditarijs, quæritur? Reſpon. ꝙ non: quia ſunt loco legatariorum, non hæredū. Alij autem conueniendi ſunt, & agere poſſunt: nec aliqu id

---

Adoptio nō poteſt fieri de aliquo in fratrem.

† Variant hic libri veteres. q dā habēt, cū moreretur, vt tūc ſic accipiatur teſtatorē locutū: Titius cū morietur, hęs eſto, quod non puto valere, quia vltimo vitæ momento non pōt adire. Alij libri habent, cum quis moreretur, vt dixerit teſtator. Titius hæres eſto cum Sempronius morietur, qd' magis probo. Anto. Contius.

Legatum non valeat ſi dicatur, lego tibi cum morieris.

† Vide Tourellū de militijs ex caſu, & l. iubem', C. de ſac. ſanc. eccl.

† Olim nec municipia nec municipes poterāt inſtitui. Vipia. Prag. tit. 22. Cōtius.

quid actionum competentium hæreditariarum hæredibus inſtitutis in certis partibus, vel ſine partibus g alios in incertis rebus inſtitutis, deminui debet. Viuia.

a Legatariorum.] Arg. contra s. de inoffi. teſta. authen. nouiſſima.

ADDITIO Dicas poſt Bar. & Bal. in l. ex facto ij. de hære. inſtituen. & eundem Bar. hic, quod hæres inſtitutus ex re certa, non eſt hæres vniuerſalis, nec eſt legatarius: ſed eſt vna tertia ſpecies per ſe, quæ vocatur hæres ex re certa, quæ partim capit de natura inſtituti vniuerſaliter, & partim de natura legatarij: quod declara vt latius per dictos Bar. & Bald. vbi ſupra.

b Ex certa parte.] puta vnum in ſex vncijs, & alium in alijs ſex vncijs.

c Sine parte.] puta in omnibus alijs inſtituit duos.

d Referuntur] duodecim. ſ. vt inſtit. de hær. inſtit. §. hæreditas.

e Scriptorum.] Cũ ipſi non teneantur, vt hic, & s. de hær. act. l. creditores. Sed videtur eos eſſe loco hæredum, qui ex certa re ſcribuntur, vt ff. eo. l. 1. §. ſi ex fundo. & l. quoties, §. ſi duo, & l. ex facto 2. per totam primam columnã, quæ ſunt contra. Solu. ſecundum quoſdã hic fuit res certa demõſtrata nomine proprio, ibi appellatiuo, vel demonſtratiuo, quod non placet, vt ff. ſi cer. pet. l. certũ. Dic ergo quod ibi non erant alij inſtituti. vnde ne inueniatur paterfamilias deceſſiſſe pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus datur eis totum. hic autẽ ſunt & alij inſtituti, qui ſunt hæredes in vniuerſo.

Hęredis loco an reputetur, q ex certa re ſcribit.

C Vm in libris.] CASVS. Hæredem inſtituiſti his verbis: Sempronius Plotij hæres eſto, an valeat inſtitutio, quærebatur, dicebãt antiqui valere, quaſi in tuo nomine erraſſes. Dicit imperator hanc ſententiam ſupinam: cũ non ſit veriſimile aliquem ignorare ſuum nomen, & hoc ſi ſint interpretanda verba inſtitutionis: quòd ſi tu Plotij fuiſti hæres, & Sẽpronium ſic inſtituiſti: & Sempronius erit hæres tuus, & per conſequens erit hæres Plotij: per regulã qua dicitur, quod hæres hæredis, teſtatoris eſt hæres. Vel ſi Plotium hæredem inſtituiſti, & ſi hæres non eſſet, ei Sempronium ſubſtituiſti. Vel ſic: adieciſti Sempronium in eius loco, vel in totum, vel in partem quaſi ex ſubſtitutione quadam vocari deberet. Si autẽ nec Plotio hæres extitiſti, neque Plotium hęredem inſtituiſti, nec tu Plotius vocabaris, non valet inſtitutio: cum non ſit veriſimile te nomẽ tuum ignoraſſe. Vianus.

f Species] ideſt quæſtio.

g Quidam.] ſcilicet Titius.

h Nominis.] ſcilicet ſui.

i Teſtatoris eſſe hæredem.] vt ff. de peti. hære. l. 1. 2. & 3. & s. de vſufru. l. antiquitas, & ff. de verb. ſign. l. hæredis, & l. ſciendum, & ff. de acquirenda hære. l. ſi quis filium, § fin.

k Ex conſequẽtia.] ideſt quaſi cõſequẽtia, quę fit ex noſtra interpretatione. Et nota vulgarem ſubſtitutionẽ fieri verbis affirmatiuis, ſic ff. eodem l. Titius.

l Et ſic.] ſupple, nec ipſe teſtator Plotius vocatur. nã hic eſt indubitabilis caſus.

A ſunt hæredes, vel certis rebus pro ſua inſtitutione contenti eſſe iuſſi ſunt, quos legatariorum [a] loco haberi certum eſt: alij verò ex certa [b] parte, vel ſine parte, [c] qui pro veterũ legum tenore ad certam vnciarum inſtitutionẽ referuntur: [d] eos tantummodo omnibus hæreditarijs actionibus vti vel conueniri decernimus, qui ex certa parte vel ſine parte ſcripti fuerint, nec aliquã deminutionem earundem actionum occaſione hæredũ ex certa re ſcriptorũ [e] fieri. Dat. VIII. Id. April. Conſtantinop. Decio. V. C. Cons.

Inſtitutio quæ non poteſt ſaluari ſecundum proprium et directũ ſignificatum verborum, ſaluatur ſecundũ improprium & indirectum, ſi fieri poteſt: aliàs redditur nulla potius quam ſuſtineatur prætextu erroris teſtatoris, ſi eſt talis error, qui oſtendit fatuitatem. Alex.

XIIII. Idem A. Ioanni P. P.

CVm in libris Vlpiani, quos ad Maſuriũ Sabinum ſcripſit, talis ſpecies [f] relata ſit: hanc apertius expedire nobis viſum eſt.

¶ Quidam [g] teſtamentum faciens ita inſtituit, *Sempronius Plotij hæres eſto*. Veteres quidem exiſtimabant errorem nominis [h] eſſe, & ſic inſtitutionẽ valere, quaſi teſtator Plotius nominaretur, & Sempronium ſibi ſcripſiſſet hæredem: ſed huiuſmodi ſentẽtiam craſſiorem eſſe exiſtimamus. neque enim ſic homo ſupinus, imò magis ſtultus inuenitur, vt ſuum nomen ignoret. ſed ſi quidem ipſe teſtator Plotio cuidam hæres extitit: manifeſtum eſt ſibi Sempronium hæredem inſtituiſſe, vt per mediam ipſius teſtatoris perſonam Plotij hæres efficiatur. Et hoc argumẽtamur ex antiqua regula, quę voluit hæredẽ hæredis, teſtatoris eſſe hæredem. [i]

B ¶ Sin aũt nihil tale factũ eſt, ſuperuacuam & inanẽ huiuſmodi inſtitutionem eſſe: niſi prius hrde Plotio ſibi inſtituto, ſic adiecerit, *Sempronius Plotij hæres eſto*. Tunc etenim exiſtimandũ eſt eum dixiſſe, ſi non Plotius hæres ſibi fuerit, tunc Sempronium in totum † partem ve Plotij ex ſubſtitutione vocari: ita vt ex cõſequentia [k] verborum Plotius quidem inſtitutus, Sẽpronius autem ſubſtitutus inueniatur.

† Al. in locum partemve.

C ¶ Sin autem neque ipſe teſtator Plotio hęres extitit, neque Plotium hæredem antea ſcripſit, & ſic [l] Sempronium Plotio hæredem eſſe voluit: nullius eſſe momenti talem inſtitutionẽ, cum non eſt veriſimile in ſuum nomen quenquã erraſſe. Dat. III. Kal. Auguſt. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC.

TITVLVS XXV.

D DE INSTITVTIONIBUS & ſubſtitutionibus, & reſtitutionibus ſub conditione factis.

Cõditio mixta depẽdens ex facto inſtituti, et alterius tertij, dẽt implere vel ipediri ex facto illius tertij ad hoc vt inſtitutus poſſit adire: Sal. & Ale.

DE INSTITVTIONIBUS &c.

Dictum eſt ſupra de hæredibus inſtituẽdis: ſed quia hæredis inſtitutio fit ſub conditione: ideo de inſtitutione conditionali videndũ eſt. Azo.

Continuatio.

I. Impp. Seuerus & Antoninus. AA. Alexandro.

CVm auũ maternũ ea conditione filiã tuam hæredẽ inſtituiſſe proponas, ſi Anthylli

C Vm auum.] CASVS. Teſtamentũ fecit ti neptẽ tuã. i. filiã filiæ tuæ, ſub tali condõne inſtituiſti, ſi nuberet filio Anthylli, per eã nõ ſtat quo

quo minus pareat conditioni, ſed per filium Anthylli, qui cum ea contrahere non vult: an ad hæreditatem ſuam admittenda ſit, quæritur? Rñ. ꝙ ſic: quia habetur conditio pro completa, cum per eam non ſtat quo minus impleatur. Viuianus.

A

neo ſuo, cum hoc liceat, nec officium iudicis implorare debuit, cum per eam ſtetit. Viuia.

b Matris tuæ.] ſecus in patre, qui non poteſt ſub conditione, niſi ſit poteſtatiua, filium inſtituere. ut ff. de hære. inſti. l. ſuus, in princ. & l. ſi pater filium, ĩ. eod.

filio nupſiſſet: non prius eam hæredem exiſtere, quàm cõditioni paruerit, aut Anthylli filio recuſante, matrimonium impeditum fuerit, manifeſtum eſt. [a] PP. Kal. Octob. Anulino & Frontone Conss.

Vbi conditio non eſt turpis, debet hæres inſtitutus parere: aliàs ſubſtitutus admittitur, & inſtitutus a ſucceſſione repellitur. Sal. & Alex.

B

II. Imp. Antoninus A. C[illegible]liæ.

CONditioni ſub qua teſtaméto matris tuæ [b] hæres inſtituta es, ſi non paruiſti: locum habet ſubſtitutio. Nec enim videri poteſt ſub ſpecie turpium nuptiarum viduitatem [c] tibi indixiſſe, cum † te filio ſororis ſuę cõſobrino tuo probabili conſilio matrimonio iungere voluerit. [d] Nec extraordinario auxilio indiges, [e] cum ex his precibus quas libello complexa es, declaretur

C

non per eum ſtetiſſe quo minus ſupremæ voluntati matris tuæ teſtatricis ſatisfieret. PP. VIII. Id. Mar. Romę, Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Conditio emancipationis verificatur etiam per mortem naturalem patris, vel eius deportationem. Sal. poſt Bal. Vel ſic: Inſtitutio collata in vnũ caſum, extenditur ad alium ſibi ſimilem. h. d. Vel ſic: Non refert quid ex æquipollentibus fiat. Alex.

III. Idem Auguſtus Maxentio & aliis.

SI mater vos ſub conditione emancipationis hæredes inſtituit, & prius quàm voluntati defunctæ pareretur, ſententiã [f] deportationis pater meruit, vel aliter [g] defunctus eſt: morte eius vel alio modo patria ptãte liberati, [h] ius adeundæ hæreditatis cũ ſua [i] cauſa quæſiſtis. S. Prid. Kal. Maij. Sabino & Auulino Conss.

a Manifeſtum eſt.] nam videtur impleta, cum per eam nõ remaneat, ut hic, & ĩ. de his quę ſub modo. l. 1. & ff. de acq. hæred. l. ventre, & quãdo dies leg. ced. l. ſi poſt, §. ſed ſi ita. Sed contra ĩ. de cõdi. inſer. l. legatum. Sol. hic erat aliàs relicturus, ibi non, ſecundum quoſdam. Vel ibi fuit in mora, hic nõ. Tu diſtingue ſm Ioan. aut cõditio appoſita conſiſtit i facto eius cui relinquitur: aut eius & alterius. ſi in facto eius tantum cui relinquitur: puta ſi manumiſerit ſeruũ ſuum: tunc ſi conditio deficit per factũ ſuum, nõ aſſequitur relictum, vt ff. de cõdi. inſtit. l. vlt. ſi aũt conditio deficit per caſum quia moritur ſeruus: conſequitur relictum, ut ff. de cõdi. inſtitu. l. quæ ſub conditione, §. quotiens, niſi fuerit in mora manumittendi, ut ff de condi. & demon. l. pe. §. 1. ſi deficit per alium, puta quia alius interfecit ſeruum: tunç agit lege Aquilia contra interfectorem ad æſtimationem eius quod ſibi relictum erat, vt ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius, §. idem Iulianus. Sed argu. contra ff. de conditio. & demonſtratio. l. ſi Titius. Si autem non ſit ſoluendo interfector, ex æquitate poteſt dici hunc admitti ad id quod ſibi relictum erat, vt ff. de condi. & demon. l. Titio centum, §. fi. & de eo per quem fac. eſt l. fi. ſi vero cõſiſtat in facto eius cui relinquitur, & alterius, ſi quidem per caſum fortuitũ deficiat, amittit relictum, vt ibi. Sed ar. contra ff. de leg. 1. l. ſi fundũ, 2. §. Iulianus, in fi. aliàs eſt l. ſi Titio, ſed ibi non fuit cõditio, ſed modus. Item arg. contra ff. de annu. lega. l. annua, in princ. ſed illud fauore alimentorum. Item ar. cõtra ff. de condi. inſtit. l. vter ex fratribus, ſed ibi non per caſum, ſed per alterius factum ſtetit. ſi non per caſum, ſed per alterius factum, non amittit, ut hic. Et probatur hæc diſtinctio. ff. de conditio. & demonſtra. l. in teſtamento. idem eſt in illa conditione, Si decem Titio dederit: quia conſtitit ex facto eius & alterius, niſi aliud dicatur fauore libertatis, ut ff. de conditio. & demonſtra. l. cum ita datur, & de condi. inſtitu. l. 3. Item quod dicit hæc lex, eſt verũ, ſi honeſtè poteſt nubere mulier: aliàs non excluditur, ut ff. de condi. & demonſtra. l. cum ita legatum ſit. Planius dic ꝙ hic per alium, in l. contraria per caſum fuit impedita.

Hæreditas vel legatũ ſub conditione relictum, an debeatur ſi cõditioni non pareatur.

† Al. induxiſſe, in li. manuſcri. Contius.

COnditioni.] CASVS. Mater filiam hæredem inſtituit, ſi conſobrino ſuo nuberet, & ſi non nuberet, ſubſtituit Titium: per ipſam ſtat quo minus pareatur conditioni, an locum habeat ſubſtitutio, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, nec eſt audienda ſi allegarit hanc conditionem turpem eſſe, ſcilicet ꝙ nubere debuit conſangui

c Viduitatem] quã videretur indicere, ſi nuptiæ eſſent turpes: vt patet in l. cũ ita legatum, §. fi. ff. de condi. & demõ.

d Voluerit.] eſt eñ iure fori licitum, ut & ĩ. de nup. l. celebrandis, non autem iure poli.

e Indiges] id eſt nõ habebis, licet indigeas, vt ff. de cõdi. & demon. l. Titio centum, § 1. quod extraordinarium locũ haberet, ſi ſtaret p illum, non per te, ut ĩ. eo. ti. l. proxi. Ordinarium aũt, quando eſſet cõditio impleta, ut ff. de cõdi. & demon. l. legata ſub conditione: & hoc ſi honeſtè ei nubere poterat. aliàs conſequitur purè, ut ff. de condi. & demonſtra. l. cũ ita legatum, & l. hoc modo. Item arg. cõtra ff. de verb. obli. l. Titia.

SI mater vos.] CASVS. Mater filium ſuum ſub hac conditione hæredẽ inſtituit, ſi pater eum emanciparet, conditione pendente ſi pater decedat, vel ſi deportetur, an conditio habetur pro impleta vt locum habeat inſtitutio, quærit? Rñ. ꝙ ſic, & ad eum hæreditas tranſit cum onere ſuo. Viu.

f Sententiam]. ſ. deportationis, & ſic filius factus eſt ſui iuris, ut inſtitu. quib. mo. ius pa. po. ſol. §. cum autẽ.

g Vel aliter.] ſuperiori enim fuit mors, ſcilicet ciuilis: hic naturalis, ut ff. de contra tab. l. j. §. fin. & ff. de condi. & demon. l. intercidit.

h Liberati.] qui modi ſunt multi, vt inſtit. quib. mod. ius pa. po. ſol. per totum.

i Sua cauſa] id eſt cũ ſuo onere. & ſic nota ex hac. l. effectum non modum conſiderari. nihil enim refert quid de æquipollentibus fiat, ut hic, & ff. de condi. & demon. l. Iulianus ait. & de lega. 3. l. fideicommiſſa. §. ſi cui. & de condi. inde. l. ſeruo, & infra de donat. quæ ſub modo, l. ſi quid, & facit ſupra de inoff. teſtamen. l. filius matrẽ, & ff. ad Treb. l. mulier 1. in prin. Sed argu. contra ſupra de his qui ve. ætã impe. l. fi. & de nup. l. ſancimus.

D

Æquipollentium quid fiat, nihil refert.

ADDITIO. Pro ſolutione iſtarum duarum legum vide Bart. in l. Gallus, §. & quid ſi tantum, ff. de libe. & poſthu. ver. his præmiſſis &c.

SI pater.] CASVS. Si filium tuum ſub conditione poteſtatiua ſi decem daret, quod potuit, inſtituiſti, valet inſtitutio. ſi ſub caſuali, puta ſi nauis venerit ex Aſia, nõ valet nec inſtitutio, nec teſtamentum. ſi tamẽ vltra mare fuerit, & eum inſtituiſti ſi in prouinciã ſuam rediret, cum hoc non tam ex voluntate ſua pendeat, quàm ex inſidijs fortunæ, quia multi caſus accidere poſſunt propter quos redire impediatur, non valebit inſtitutio, ſed hæreditatem tuam adeat ab inteſtato, cũ non valeat teſtamentum, & illud deduci poſſit in quæſtionem, l. ſcili

ccl an

cet an valeat teſtamentum tale. Viuia.

a Ipſius.] ſcilicet filij.

b Erat.] vt ſtatim ponet exemplum. l. iſta de mixta. Et ſic nota ꝙ filius ſub caſuali vel mixta conditione non poteſt inſtitui, ſed ſub poteſtatiua ſic, vt hic, & ff. de hæred. inſtit. l. ſuus, in prin. & §. puto, & l. iã dubitari, & de condi. inſtit. l. fin. & de condi. & demõ. l. Lucius. & ſic exhæredatio pure fieri debet, ut ff. de lib. & poſthu. l. & ſi ne percerit, § pure, ſed vtrunque ſimul fieri poteſt, ſ. inſtitutio conditionalis & exhæredatio ſub contraria cõditione, vt hic, & ff. de liber. & poſt hu. l. filius à patre, in princ. Quid autem de nepote & alijs inferioribus? Reſpon. non idem quod in filio: ſed ſub qualibet conditione poſſunt inſtitui vel exhæredari, ut ff. de hæredi. inſtit. l. ſed ſi in conditione, §. nepotes, ſecundum quoſdã. Tu dic ꝙ ſi nemo nepotẽ præcedat tempore teſtamẽti, & ſic eſt ſuus, idem quod in filio, aliàs non idẽ, vt in fine illius. §. nepotes. Bul. tamen diſtinxit: cum filius inſtituitur ſub mixta conditione, vtrũ per eũ ſtet quo minus impleatur conditio, an per caſum. primo caſu non admittitur, ſecundo ſic, ut argu. j. de neceſſ. ser. l. fi. Quæ diſtinctio non placet, cum ſtatim ſit nullum teſtamentũ in quo ſub conditione caſuali vel mixta ẽ filius inſtitutus, hodie vero filius & quilibet ſuus hæres inſtitutus debet habere debitum bonorũ ſubſidium ſine omni condõne & dilatione, vt ſ. de inof. teſt. l. quoniam in prioribus. Accur.

Filius an poſſit ſub cõditione inſtitui?

Nepos an poſſit ſub conditione inſtitui vel exhæredari.

† Legendũ maximæ, ut patet ex verbis legis. Contius.

Defuncti voluntas in ambiguo benigne eſt interpretanda.

Filius in poteſtate non poteſt hæres inſtitui a patre ſub cõditione quæ in eius poteſtate non ſit, ut eſt caſualis vel etiam mixta quæ pendet ex facto inſtituti, & à caſu fortuito, & ſi aliter fiat, non valet teſtamentum: & hæreditas ab inteſtato poteſt adiri, niſi filius fuerit in defectum illius conditionis exhæredatus. Alex.

IIII. Imp. Alexander A. Aemyliano.

A SI pater filium quem in poteſtate habebat, ſub cõditione quæ in ipſius [a] poteſtate non erat, [b] hæredem ſcripſit, nec in defectum eius exhęredauit: iure teſtatus nõ videtur.[c] ¶ Cum autem [d] trans mare & longe te[e] agentem ſub hac conditione hæredem ſcriptum eſſe dicas, ſi in patriam quæ in prouincia Mauritaniæ erat, regreſſus fuiſſes, nec exhęredatum te alleges, ſi in eum locum non rediſſes: manifeſtum eſt multis caſibus non voluntarijs, ſed fortuitis euenire potuiſſe ut eam [f] implere nõ poſſes: & ideo [g] adire hęreditatẽ non prohiberis. PP. VI. Ka. Apr. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Conditio dirimendi matrimonium, tanquam turpis reijcitur de inſtitutione, & remanet inſtitutio pura: & ſi de facto fuerit impleta conditio, nõ cogitur in implemento perſiſtere: immo licet ab implemento recedat, hæreditatem habet ſicut ſi non impleuiſſet. Alex.

V. Impp. Valeria. & Gallien. A A. Maximo. †

REprehendenda [h] tu magis es quàm mater tua. illa enim ſi hæredem te ſibi eſſe vellet: [i] id quod eſt inutile, [k] matrimoniũ te dirimere cũ viro non iuberet. tu porro voluntatem eius diuortio comprobaſti.[l] Oportuerat autem, etſi cõditio huiuſmodi admitteretur, B præferre lucro concordiã maritalem. Enimuęro cũ boni mores hæc [m] obſeruari vetent: ſine vllo damno coniunctionem retinere potuiſti. Redi igitur ad maritum, ſciens hęreditatem matris, etiam ſi redieris, retenturã: quippe quã retineres licet prorſus ab eo nõ receſsiſſes. PP. XII. Kalend. Decemb. Valeriano. IIII. & Gallieno. III. A A. Conss.

C * *Græca conſtitutio Iuſtiniani.*

Disiunctiua poſita inter conditiones negatiuas, reſoluitur in coniunctiuam fauore liberorum: quod ad extraneos eſt extenſum. Salic. Vel ſic; Subſtitutio uel fideicommiſſaria reſtitutum per teſtatorem ſub conditione ſi inſtitutus ſeu grauatus deceſſerit ſine liberis, una cum pluribus alijs conditionibus alternatiuè poſitis, non habent effectum niſi omnes conditiones exiſtant: & ſic alternatiua ponitur pro copulatiua. Alex.

VI. Idem A. ad Senatum.

GEneraliter ſancim[*], ſi quis ita verba ſua D compoſuerit vt edicat, Si filius vel filia inteſtatus vel inteſtata, vel ſine liberis †[aut ſine † teſtõ] [n]

per eum non ſtetiſſet quo minus condõnẽ impleret: & ſic remota condõne de medio valet teſtm̃. Sed dico um ab inteſtato, cũ teſtm̃, ipſo iure nullũ ſit. Sed cõtra hoc eſt valde quod dr̃ ff. de ſecun. tab. l. 2. §. ſi ſub condõne, ſed ibi in emancipato dicit. Vel dic ꝙ ex teſtõ adire põt ſi vult: qa ſuo fauore dr̃ nullum, ut ff. de iniuſto rup. teſta. l. filius, & ff. de iure dotium, l. ſi res, §. 1. & ſimile no. ſ. de contra tab. l. 2. ſecundum Azo.

REprehendẽda.] CASVS. Mater filiam ſuam hac conditione hæredẽ inſtituit, ſi à viro diuerteret. filia lucrũ concordiæ maritali præferens, à viro diuertit, an ualeat inſtitutio quæritur? Rñ. ꝙ ſic, & perinde eſt ac ſi conditio appoſita nõ fuiſſet, vnde redire debet: & conditione non obſtante, cum fuerit turpis hr̃ditatẽ retinere, ſed tñ implendo conditionem deliquit. Viuia.

h Reprehendẽda.] illa qdẽ eſt reprehendẽda, qa noluit te hr̃dẽ eſſe libere, vt debuit ſed tu plus.

i Vellet.] libere, vt debuit.

k Inutile] hoc. ſ. matrimonium &c.

l Cõprobaſti] facto datur uolũtas intelligi, ut hic, & ff. de le. & ſenatuſconſul. l. de quibus in fi.

m Hæc]. ſ. hmõi turpes cõdõnes, vt hic & ſ. de inof. teſ. l. cũ te pietatis, & j. de cõdit. inſer. l. 2. & ff. de vſu & habi. l. ſed neque, §. ſed ſi vſus, & argu. ff. de condit. & de. l. obtinuit, & j. de his q̃ pœnę no. l. j.

GEneraliter.] CASVS. Teſtamentum feciſti, & hæredem inſtituiſti, & adieciſti ſi ſine liberis decederet, vel cum viro non contraheret, vel inteſtata decederet: alij hæreditatem reſtitueret, vel ei aliũ ſubſtitueret, an hæc oratio diſiuncta vel coniuncta intelligatur, quæritur? Reſpon. ꝙ coniuncta: quia ſi nullum fiat horũ, locũ habet ſubſtitutio: nec vnum tantum, ſi non fiat, locum facit ſubſtitutioni vel reſtitutioni: nec illud habet locũ tantum in filio tuo inſtituto, ſed in extraneo. Viu.

† aliàs & tecti[*], vel & ſine liberis, vel ſine nuptijs deceſ. &c.

† inclusa deſunt in vet. libris. Contius.

n Sine teſtamento.] hoc videtur ſuperfluũ. nam ſ. dixit inteſtatus vel inteſtata. vnde quidam hoc dãnant. Sed dic ꝙ ideo dixit, ut det intelligere quòd non refert an dicat per hæc verba, inteſtatus: vel per hæc, ſine teſtamẽto, & per hoc dicit, aut: ſed in alijs dicit vel, & ſic tantũ fuerunt

c Non videtur.] deficiente enim conditione inuenitur ſuus hæres neque inſtitutus, neque exhæredatus, & ſic non ualet, ut inſtit. de exhære. li. in prin.

d Cum aũt] nũc in ſpecie dicit, & ſ. in genere dixerat.

e Te.] filium.

f Vt eam.] ſcilicet conditionem ſi in patriam quæ &c. vt ff. de dona. cau. mor. l. ſenatus, §. mortis. Alij ponunt hanc gloſſam ſuper uerbo, in patriam.

g Et ideo.] non aperit ex teſtamento, vel ab inteſtato. Sed Ir. dixit ex teſtõ benigne interpretatum voluntatẽ defuncti in ambiguo, quaſi voluerit eum hr̃dẽ eſſe, ſi nõ

vel ſine nuptijs deceſſerit: [a] & ipſe uel ipſa liberos ſuſtulerit, ſiue nuptias contraxerit, ſiue teſtamentum fecerit: firmiter rès poſsideri, & non eſſe locũ ſubſtitutioni eorum, vel reſtitutioni. [b] Si enim nihil ex his fuerit ſubſecutum: tunc valere conditionem, & res ſecundum verba teſtamenti reſtitui, vt incertus [c] ſucceſsionis morientis exitus videatur certo ſubſtitutionis vel reſtitutionis fine cõcludi. Cui enim ferendus eſt intellectus, ſi forſitan teſtamẽtũ quidem non fecerit, poſteritatem autem habuerit: propter huiuſmodi verborum anguſtias liberos eius omni penè [d] fructu paterno defraudari?

Viam itaq; impiam obſtruentes, vt ne quis alius deuiet, huiuſmodi facimus ſanctionem: & hanc legem in perpetuum valituram inducimus tàm patribus quàm liberis gratã: quo exemplo etiam alijs perſonis, licet extraneæ ſint, de quibus huiuſmodi aliquid ſcriptũ fuerit, medemur.

Subſtitutio facta per fideicommiſſum generale vel particulare liberis nedum legitimis & naturalibus, ſed etiam naturalibus tantum poſt mortem eorum, intelligitur facta ſi ipſi liberi ſine legitimis deſcendentibus deceſſerint. Alex.

Cum aũt [e] inuenimus excelſi ingenij Papinianũ in huiuſmodi caſu, in quo pater filijs ſuis ſubſtituit, [f] nulla liberorum [g] ex his procreandorum adiectione habita, optimo intellectu diſpoſuiſſe, euaneſcere ſubſtitutionem, ſi is qui ſubſtitutione prægrauatus eſt, pater efficiatur, & liberos ſuſtulerit: intelligentem [h] non eſſe veriſimile, patrem, ſi de nepotibus cogitauerit, talem feciſſe ſubſtitutionem: humanitatis intuitu hoc & latius & pinguius interpretandum eſſe credidimus, vt & ſi qs naturales [i] filios [k] hẽat, & partem eis reliquerit vel dederit vſque ad modum quẽ nos ſtatuimus, [l] & ſubſtitutioni eos ſubiugauerit, nulla liberorũ eorum mẽtione facta: & hic intelligi euaneſcere ſubſtitutionem, liberis eam excludentibus, & intellectu optimo his qui ad ſubſtitutionem vocantur, obſiſtente, & non concedente ad eos eam partẽ venire, ſed ad filios vel filias, nepotes † vel neptes, pronepotes uel proneptes morientis tranſmittente, & nõ aliter ſubſtitutione locum accipiente, niſi ipſi liberi ſine iuſta ſobole [m] deceſſerint: vt quod inter iuſtos liberos ſancitum eſt, [n] hoc & in naturales [o] filios extendatur. [p] Quæ omnia & in legatis & fideicommiſsis ſpecialibus locum habere ſancimus. Dat. XI. Kalend. Auguſt. Conſtantinopo. Lampadio & Oreſte VV. CC. Cons.

Sufficit conditionem caſualem vel poteſtatiuam non facilem impleri viuo teſtatore, vt hæreditas, legatum vel fideicommiſſum poſtea debeatur. Salic. Vel ſic: Sufficit conditionem caſualem vel mixtam ſemel impletam fuiſſe etiam teſtatore viuente: licet implementum non durauerit. Alex.

VII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SI quis hæredẽ ſcripſerit ſub tali conditione,

fuerunt tres conditiones, vt hic patet: ſed aliter ſuperfluum eſſet.

a Deceſſerit.] ſcilicet ei ſubſtituo talem, uel reſtituat hę reditatem tali.

b Reſtitutioni.] ponitur ergo vel, pro &, vt ff. de verb. ſign. l. ſæpe.

c Incertus] ſi enim diſiunctiue acciperetur, dubium eſſet ꝓpter quẽ caſum nõ exiſtentem admitteretur ſubſtitutus, qđ eſſe non debet, ut ff quando dies leg. ced. l. hmõi. nunc vero ſcimus ꝙ propter vnũ caſum tantum admittitur, id eſt quando nihil horum interuenit.

d Penè.] hoc dicit propter Falcidiam, & facit ad hoc ĩ. de verbo. ſign. l. cũ quidam, & ff. ad Treb. l. ex facto, & de verbo. obli. l. ſi ita quis ſtipulatus. [*Cum autem.*] CASVS. Hæredem filium inſtituiſti, & rogaſti vt quando decederet, hæreditatẽ Titio reſtitueret: an illa conditio tacitè ſubintelligi debet, ſi ſine liberis decedat, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic. & hoc dicit Papi. Dicit ĩperator ꝙ iſtud non ſolum debet in filio legitimo & naturali intelligi, ſed in filio naturali, ſi eum inſtituiſti, & ei ſubſtituiſti in ea parte, in qua parte põt, vt libere legatũ habeat locum, non autem ſubſtitutio. & iſtud non ſolum habet locum in hęreditate relicta, ſed in legato & fideicõmiſ. Viuia.

e Cum autem] ſ. interpretatus eſt cõditionem non exiſtere, quæ extitit, hic econtra tacitam intelligi interpretatur.

f Subſtituit.] per fideicommiſſum, ſed an idem in matre? quod videtur: vt ar. ĩ. proxi reſpon.

g Liberorũ] ſi enim dixit de filijs, tunc id quod dixit, ſeruãdum eſt, dummodo non ſit contra ius.

h Intelligentẽ.] ſcilicet Papinianum.

i Naturales.] ſcilicet tantum, & non legitimos. in his enim addit Iuſtinianus.

k Filios.] idem enim in omni poſteritate, vt ĩ. de fideicommiſ. l. cum acutiſſimi: in extraneis vero contra, licet in primo caſu huius legis idẽ ius ſit in extraneis quod in ſuis.

l Statuimus.] ſ. de nat. libe. l. humanitatis, & auth. ibi ſignata, vnde apparet legem iſtam eſſe Iuſtiniani, licet quidã aliter habeant. Vel dic quod de ſecunda lege illius tituli ſit hic mentio.

m Sobole.] non ergo naturalis ſoboles excludit ſubſtitutũ, niſi id voluerit teſtator, uel in dignitate non erat poſitus, vel ſoboles erat libertina teſtatori forte, vel rogato, vt ff. ad Trebel. l. ex facto, §. ſi quis rogatus, ĩ. ſecundum Azo. Alij dicũt naturalem excludere ſubſtitutũ, vt d. l. ex facto, in d. §. & l. hæredibus, §. fin. & de leg. 2. l. cũ pater, §. volo, & l. Lucius, 2. § fin. quæ ſunt contra, & hic ſubaudies, maxime. vel refert an prĩceps ſubintelligat: quia teſtator dixit in inſtitutione, te inſtituo: & ſi deceſſeris, hæreditatem reſtituas tali. quo caſu lex intelligit ſi deceſſeris ſine liberis, & tunc obtinet quod dicit hic, an teſtator expreſſit, & tunc naturalis excludit ſubſtitutum. Vel refert, ſit naturalis de naturali: quo caſu excluditur ſubſtitutus, vel de legitimo: quo caſu per naturalẽ nõ excluditur ſubſtitutus, ut arg. ſ. de na. li. l fi. & facit ad hoc quod notatur, ff. de leg. 2. l. antepenul. §. fina.

n Sancitum eſt.] à Papiniano.

o Naturales.] ſcilicet tantum.

p Extendatur.] ſcilicet à nobis.

SI quis hæredẽ.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredẽ inſtituiſti ſub tali conditione, ſi cõſul, &c. vel filiam, ſi nupſiſſet. quando dicitur

† Et ſic nepotes ſi ſuperſint, faciunt euaneſcere ſubſtitutionem & cõcor glo. poſt medium c. n præſentia, extra de ꝓbatio. Subſtitutus, an excludatur per naturalem ſobolem.

citur impleta conditio, quæritur? Reſpon. ꝙ non refert A impleatur teſtatore viuo, vel tempore mortis, vel poſt eius mortem, ad hoc vt valeat inſtitutio, & iſta ſunt vera non ſolum in hæreditate relicta, ſed in legatis & fideicommiſ. & libertatibus. ſed diſtingue an fuerit conditio caſualis, aut poteſtatiua. Si caſualis, ante mortem teſtatoris impleri poteſt: ſi poteſtatiua, aut eſt in dãdo, aut in faciendo: ſi in dãdo, mortuo teſtatore neceſſe eſt eam adimpleri: ſi in faciendo, & facile eſt eam adimpleri, vt dare ſcilicet, ſolum morte teſtatoris neceſſe eſt adimpleri, & not. ꝙ ſufficit aliquid fieri, licet hoc factum non duret. Viuianus.

a Completam.] hic dic ꝙ ſi cõditio eſt caſualis, etiam ante mortem poteſt impleri, & etiã ignorãte eo cui proficit eã impleri, ſi autẽ nõ eſt caſualis, ſi quidẽ eſt in dando: tunc mortuo demum teſtatore impletur, & à ſciente: ſi aũt in facto, ſi quidem tale eſt qđ facile fieri poteſt, vt aſcendere capitolium: tunc idem ſicut in dãdo dixi, ſi vero non facile, vt ſi Titius erit ... vel nupſerit ... etiam viuo ...ore, vt dixi in ...ali etiã ab ignorante. & probantur hæc hic, & ff. de cõdi. & demon. l. 2. & l. hæc conditio, 1 in princip. & l. ſi iam, & l. Publius, & l. multum intereſt, & l. conditionum, & de hæred. inſtitu. l. ſi quis inſtituatur. Item nota hic ꝙ ſufficit factum, licet non duret factum, vt ff. loca. l. maritus. Sed arg. contra ff. de in rem verſo. l. ſi pro patre, §. verſum.

S I teſtamentum] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, & adieciſti, ſit ille hæres ſecundum conditiones, ſcilicet eodem teſtamẽto ſcriptas & ſcribendas l. ſi nulla fuerit ſubſcriptio, an valeat teſtamentum & hæredis inſtitutio, quæritur? Reſp. ꝙ ſic, & conditio reiecta & vacua eſt intelligenda, exẽplo eius qui reipub. certos vicos reliquit, & dixit ſe velle alia ſcriptura fines declarare, & quotiens vel quomodo debeant in eis exerceri: nec fecit morte præuentus. quæritur an valeat relictum? Reſpon. ꝙ ſic. & quod ſequitur, referas ad primum caſum. Si autem aliqua conditio appoſita fuit in aliqua parte teſtamenti, ad illam referẽda eſt inſtitutio, & erit conditionalis. Viuia.

b Putam habere inſtitutionem.] immo videtur non valere, ut ff. de hæred. inſtit. l. quotiens, §. tantundem. Solu. ibi ſententia Marcelli dicitur, & mala, ut in eo. titu. 1. l. 2. Vel dic ſecundum Ioan. ibi loquitur cum teſtator deſtinauerat, & in animo habuerat inſerere conditionem, ſed præuentus morte non inſeruit. hic autẽ nõ: licet eſſet pollicitus ſe inſerturum. Vel aliter hic dixit, hæres eſto ſecundũ cõditionem &c. ibi, hæres erit ſecundũ conditionem &c. Vel ibi non eſt hæres vt uoluit teſtator, ſcilicet ſub conditione, ſed pure ut hic. Vel dic, ibi habuit in animo perficere teſtamentum, & morte præuentus eſt, & ſic ex imperfecto teſtamento nihil debetur, vt ff. de teſta. l. ex ea ſcriptura, in prin. hic compleuit &c.

c Papinianus reſpõdit.] ſic ff. de lega. 2. l. cum pater, §. ſi.

d Certaminis] aliàs, certã in his, & aliàs, certaminis.

e Non fecit.] id eſt nõ declarauit fines vel formã certaminis.

f Copulaſſet.] quæ enim incontinenti fiunt, videntur ineſſe, ut ff. ſi cer. pet. l. lecta, & ff. de condi. tio. & demon. l. non ad ea, & de ver. obl. l. ſi ita ſtipulatus, §. Chryſogonus, & ar. ff. de hære. inſti. l. aſſe, & de condi. inſti. l. inſtitutio.

C Vm quidam.] CASVS. Quidam teſtamentũ fecit: vxorem ex vna parte, & eum qui in ventre erat, ex alia hæredem inſtituit: & adiecit, Si poſthumus natus nõ erit, Vitalis ſit hæres in ea parte quæ ad poſthumum peruentura erat, natus eſt poſthumus viuus, & impubes deceſſit, an mater ad partem ſuam vocetur, an ſubſtitutus, quæritur? De hoc dubitat Papinianus, dicens voluntatis eſſe quæſtionem. opinabatur aũt teſtato[r] voluiſſe poſthumo nato & impubere mortuo, matrem vocari ſubſtituto excluſo, & pro ea allegat. Imperator

Si ille conſul factus fuerit vel prætor. vel ita filiam ſuam inſtituerit hæredem, *Si nupta fuerit.* viuo autem teſtatore vel ille conſul proceſſerit, vel prætor fuerit factus, vel filia eius nupta fuerit, vel adhuc viuo teſtatore conſulatum quidẽ vel præturã ille depoſuerit, † filia autẽ eius à marito diuerterit: omni veterum dubitatione exploſa, ſancimus, quandocunque impleta fuerit conditio, ſiue viuo eo, ſiue mortis tẽpore, ſiue poſt mortẽ: conditionem videri eſſe completam.[a] Quod & in legatis & fideicommiſſis & libertatibus obtinendum eſſe cenſemus: ne dum nimia vtimur circa huiuſmodi ſenſus ſubtilitate, iudicia teſtantium defraudẽtur. Dat. IX. Kalen. Augu. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC.

† Illi depoſuerũt, filia autẽ eius diuerterit: omni &c.

Accidentia deficientia non vitiãt teſtamentum. h. d. ſecundum Iaco. Butr. Vel ſic: Licet teſtator omiſerit exprimere conditiones quas pollicitus fuit dicere, non vitiatur teſtamentum: ſed poſtea in quacunque parte teſtamenti adiectæ, diſpoſitionem reddunt conditionalem. Salic. Vel ſic: Inſtitutio facta ſub conditione, vel modo vel demonſtratione inferius exprimendis a teſtatore, non vitiatur: licet poſtea non exprimãtur. Si vero exprimatur conditio etiã in fine teſtamenti, reddit inſtitutionem cõditionalem, ſicut ſi a principio fuiſſet appoſita. Alex.

VIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SI teſtamentum ita ſcriptum inueniatur, *Ille hæres eſto ſecundum conditiones infraſcriptas.* ſi quidem nihil eſt adiectum, neque aliqua conditio in teſtamento poſita eſt: ſuperuacuam eſſe conditionum pollicitationẽ ſancimus, & teſtamentum purã habere inſtitutionem.[b] Et argumento vtimur quod B Papinianus reſpondit.[c] " † Vicos reipublicæ relictos qui proprios fines habebant, non ideo ex fideicommiſſo minus deberi, ꝙ teſtator fines eorum & certaminis[d] formã qđ celebrari ſingulis annis voluit, alia ſcriptura ſe declaraturum promiſit, ac poſtea morte præuentus non fecit.[e]

† Verba Papiniani in l. cum pater, 77. §. vlt. de leg. 2. Cõtius. *quam.

¶ Sin autem conditiones quaſdam in quauis parte C teſtamenti poſuit: tunc videri ab initio conditionalem eſſe inſtitutionem, & ſic omnia compleri, tanquam ſi teſtator ipſas inſtitutiones eiſdem conditionibus copulaſſet[f] quæ infra conſcriptæ ſunt. Da. VI. Kalen. Auguſt. Conſtãtinopo. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC.

*Tacita pupillaris non admittitur contra matrem dum viuit: ſed ſi ma*D*ter ante mortem impuberis exijt de medio, admittitur ſubſtitutus. hoc dicit ſecundum communem opinionem gloſſatorum & doctorum. Ale. concor. Bald. & Salic.*

IX. Idem A. Ioanni P.P.

CVm quidam prægnãtem habens coniugem, ſcripſit hæredem ip-

perator diſtinguit, aut editus eſt partus, aut nõ: ſi editus, aut viua matre deceſſit, aut matre præmortua. Primo caſu admittitur mater: nec habet locũ ſubſtitutio. In ſecundo caſu eſt locus ſubſtitutioni. Si autẽ editus nõ eſt, vel editus præmortua tamen matre, ex verbis teſtamẽti locũ habebit ſubſtitutio, & uocabit Vitalis. Viuia.

ſam quidem ſuam vxorẽ ex parte, ventrẽ vero ex alia parte, & adiecit: ſi nõ poſthumus natus fuerit, alium ſibi hæredem eſſe: poſthumus autem natus impubes deceſsit: dubitabatur quid iuris ſit, tàm Vlpiano quàm Papiniano viris diſertiſsimis voluntatis eſſe quæſtionem ſcri B bentibus, cũ opinabatur a Papinianus eũdem b teſtatorem voluiſſe poſthumo nato & impubere defuncto, matrem magis ad eius venire ſucceſsionem, quàm ſubſtitutum.

¶ Si enim ſuæ c ſubſtãtiæ partẽ vxori dereliquit, d multo magis e & luctuoſam f hęreditatem ad matrem venire curauit.

¶ Nos itaque in hac ſpecie Papiniani dubitationẽ C reſecãtes, ſubſtitutionem quidem in huiuſmodi caſu, vbi poſthumus natus adhuc impubes viua matre deceſſerit, reſpuẽdam eſſe cenſemus.

¶ Túc autem tantummodo 1 ſubſtitutionẽ admittimus, cũ poſthumus minime edit⁹ fuerit, vel poſt eius partũ mater prior g deceſſerit. Dat. III. Kalẽ. Augu. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & D Oreſtis VV. CC.

a Opinabatur.] nõ autem pro certo dicebat, vnde in fine corrigitur, in eo ſcilicet ꝙ dubitabat: quoniam dubitádũ non erat.

b Ideo] quia expreſſam pupillarẽ nõ fecit, ſed tacitam. Itẽ quia partem ei reliquit, ut ſubijcit.

c Suæ]. ſ. teſtatoris.

d Dereliqt]. ſ. teſtõr.

e Multo magis.] id eſt non minus.

f Luctuoſam.] ſic inſtit. ad Tertul. in princ. & j. de his q ante aper. tabu. l. 1. in fine.

g Prior] ideſt prius quam partus. Sic ergo nota ꝙ tacita ſubſtitutio contra matrem non admittitur: ſed hoc dicunt eſſe verum, cum & ipſa ſit inſtituta, nõ aliter: nos idem ſemper, ut j. tit. 1. l. precibus, niſi in breuiloqua duobus impuberibus facta, ſic, & vos inuicem ſubſtituo. nã quatuor ſubſtitutiones vidẽtur, vt ff. de vulg. ſubſtituti. l. Lucius. Sed nunquid tacita vulgaris quæ intelligit in expreſſa pupillari, ut ff. eo. l. iã hoc iure, & l. quamuis, excludit matrem? Reſpondet ſic: quia tractat de ſucceſſione viri, non hæreditate filij, ſed mariti, cum filius non fuerit hæres: ideo ex vulgari tacita quę inerat vel expreſſa, admittitur ſubſtitutus, ſed non tenetur &c.

a aliàs, iõ.

a Reiecta inepta ſubſtitutionũ diuiſione & arbore, ſic ex legi. Romanis diuido. Subſtitutionum alias ſimplex, alia duplex l. j. eo. Alia vulgaris, i. directa, ſi cut vulgaris actio dr̃ directa l. 46. e. Alia pupillaris, alia quaſi pupillaris ſeu Iuſtinianea. l humanitatis j. eo. Alia cõis ſiue gñalis, q̃ diuidit in ſimplicẽ & reciprocã ſibi inuicẽ factã l. iam hoc iure. l. Lucius, ff. eo. Alia militaris, alia fideicommiſſaria. ſed hęc poſtrema abuſiuè appellat ſubſtitutio. Anto. Cõtius.

1 aliàs omiſſo.

1 Placet P. Ale. & Ia.

TITVLVS XXVI.

DE IMPVBERVM, ET alijs ſubſtitutionibus a

DE IMPVB. ET ALIIS SVBSTITVTIONIB. *ideſt dicere: de pupillari ſubſtitutione, & alijs quæ ſiunt alijs. ſunt enim multæ, ut dicetur infra eod. l. precibus.*

CVm hæredes.] CASVS. Teſtamentum feciſti: tres hæredes ex partibus diſparibus inſtituiſti, puta vnum ex ſex uncijs, alium ex duabus, tertium ex quatuor: & eos ad inuicem ſubſtituiſti, hoc modo, Vos inuicem ſubſtituo: ſubſtitutus in ſex partem ſuam repudiauit: ad illam vocabuntur cohæredes alij iure ſubſtit. ſed pro quibus partibus qõ eſt, ſ. an pro æqualibus an pro hæreditarijs? Rñ. ꝙ pro hæreditarijs, ſ. inſtitutus in quatuor vncijs, vocetur in quatuor, alius ad duas. præſumimus enim teſtõrẽ tacite hoc voluiſſe, ut eædem partes quæ erant expreſſæ in inſtitutione, intelligantur repetitæ in ſubſtitutione. Viuia.

h Ex diſparibus partibus.] puta 3 vnus ex ſex: alius ex quatuor, alius ex duabus uncijs.

i Vllarum] ſi enim facta eſſet mentio partium in ſubſtitutione, ſeruaret hoc qd' 1 dictum eſſet.

k Expreſſæ ſunt.] vt ſi nõ ſit hæres qui fuit inſtitut⁹ ex ſex: quatuor accreſcent habenti quatuor, & duæ habenti duas, 4 vt hic, & inſtit. e. §. & ſi ex diſparib. & ff. eo. l. qui liberis in fine, & l. ſed ſi plures, & l. cohæredi, §. j. Sic ergo prima voluntas trahit ad ſe ultimam, ut ff de leg. 1. l. ſi mihi & tibi, §. ſi. Item hoc verum 5 nominib⁹ appellatiuis poſitis in ſubſtitutione: ſecus ſi proprijs, ut ff. ad Treb. l. nonnunquã, & l. quotiens. Itẽ ſecus ſi quandam pecuniam quantitatẽ iuſſit eos dare, ut ff. ad Treb. l. quotiens, & de reb. dub. l. ſi is q ducenta, §. fina.

Portiones aſsignatæ in inſtitutione, uidentur repetitæ in ſubſtitutione reciproca. Bal. Vel ſic: Portiones in inſtitutione adiectæ, intelliguntur in ſubſtitutione breuiloqua tacitè repetitæ. Sali. Vel ſic: Partes adiectæ in inſtitutione, repetitæ cenſentur in ſubſtitutione. Alexan.

I. Imp. M. [illegible] Antoninus A. Secundo.

CVm hęredes ex diſparibus partibus h inſtituti, & inuicem ſubſtituti ſunt, nec in ſubſtitutione facta eſt vllarum i partium mẽtio: verum eſt nõ alias partes teſtatorem ſubſtitutioni tacitè inſeruiſſe quàm q́ manifeſtè in inſtitutione expreſſæ ſunt. k Da. Claro II. & Seuero Conſs.

Subſtitutio breuiloqua ſeu reciproca facta perſonis imparibus, non continet pupillarem in perſona impuberis: ſed in perſona omnium continet uulgarem tantum quæ poterit omnibus fieri. Alexan.

II. Impp. Se[illegible] & Antoninus AA. [illegible]

HAereditate [illegible] quidẽ defuncti inteſtati filij delatam tibi l dubitari non oportet. ſubſtitutio enim teſtamento patris facta, ad pubertatis m tẽpora n porrigi non poteſt: quia ipſo & alijs non eiuſdem conditionis o hæredibus inſtitutis, & inuicem ſubſtitutis, propter eorum perſonam quibus in vnũ caſum duntaxat p ſubſtitui poteſt, etiam in filio

HAereditatẽ.] CASVS. Feciſti teſtamẽ[illegible] [illegible]redes [illegible] [illegible] & eum [illegible] ſtituiſti: impube[illegible] hæreditatem adijt, in pupillari ętate deceſſit: vult mater ad partem ſuã admitti ab inteſtato: vult & ſubſtitutus, quis eorũ admitti debeat, quęritur? Reſpon. ꝙ mater. videretur tñ cõtra, ꝙ ſi ſol⁹ inſtitutus eẽt impubes, & aliquis ei ſubſtitutus, in duobus caſibus admittitur ſubſtitutus. ſ. ſi inſtitutus hæres nõ eſſet, vel eſſet, & in pupillari ætate deceſſiſſet: ſed hoc non habet locũ hic: quia cum pubes ſibi, eſt ſubſtitutus & ecõuerſo, non põt eſſe ſubſtitutio, niſi in vno caſu, ſ. ſi hẽs non erit: ergo e conuerſo ſi impubes non hæres erit. ergo ex quo adijt, hæres eſt, nec habet locũ ſubſtitutio. Vi.

l Tibi.] ſcilicet matri.

m Pubertatis.] ideſt à tempore pupillaris ætatis 6 vſque ad vltimam ætatem.

n Tempora.] ſcilicet futura.

o Conditionis.] vel quia puberes, uel quia non erãt in poteſtate.

p Duntaxat.] ideſt tantummodo.

3 Iſtã caſus poſitione legitur Iaſ. & eſt de mẽte omniũ ſcrib.

3 Iſta gl. eſt de mẽte omniũ ſcriben.

1 Titulus legendũ, ut ſit D. Pius à quo Iuſtinianus recitat id conſtitutum quod hac lege ſancitur, §. & ſi ex diſparib⁹. Inſtitu. de uulga. ſubſtitutio. Anto. Cõtius.

4 Idem ſi inſtitutus I quatuor moriatur. Pau. & eſt de mẽte aliorum.

5 Idẽ Bar. Bal. Pal. Ale [illegible]

[illegible] ſian⁹ eius filius, quẽ Papinianum inter fecit. Citatur autem hæc lex i l. 4. ff eo. Contius.

6 Iſta glo. eſt de mẽte Alc. & Iaſ.

Et

Idē nō eſt de mē te Bar. Ba. Pau. Salic. Al. & Iaſ.

Et ratio.] ſcilicet æqualitatis. ſic infra de prox. ſa. ſcri. l. in ſacri, lib. 12. vbi dicit, æqualitatem litigatoribus volo ſeruare.

Conſtituit.] vt ff. eodē l. iam. aliàs, nam hoc iure. §. 2. & ad idē ſupra de teſta. mili. l. in teſtamēto. 1. & j. eodē l. quamuis, in fi.

A & ī. eodē. l. 2. Sed arg. cōtra ff. de cōdi. & demō. l. taliſ. §. ſi. vbi pluralis ſermo pro ſingulari accipitur. ſed fallit illa regula hoc caſu quando cum alio inſtituitur.

Poſt aditam] CASVS Si teſtamentum feciſti, & hæredem inſtituiſti, & vulgariter ſubſtituiſti hoc modo, ſi ille hæres non erit, &c. adita hæreditate ab inſtituto euaneſcit ſubſtitutio non eſt ſic in pupillari ſubſtitutione, quia licet impubes adeat & decedat in pupillari ætate, locū habet ſubſtitutio. Viuia.

Non qui dē meus, ſed Cōmodi. Cōtius.

H Aeres.] Mater teſtamentum fecit, & hæredem filiam inſtituit. filia nō vult ſuccedere ex teſtamēto, ſed ab inteſtato per bo. poſ. vnde legitimi, an locum habeat ſubſtitutio, quæritur? R. ſi. quod ſic. & ſi ſubſtitutus hæres apprehēdat ſucceſſionem, tunc poſſeſſoriam hæreditatis petitionē intēdere non poterit. ſi quā āt actionem habuit contra matrē, eam contra ſubſtitutum exercere poteſt. Viu.

Voluiſti.] ſcilicet vnde legitimi, vt ff. vnde legi. l. 2. in fi. & l. 3.

Val. Achillæ. Con.

Ipſum.] vt ī. de in offi. teſta. l. ſi maritus.

Vendicare.] huic enim locus non eſt, niſi prius teſtamentaria omnis deficiat. vt ff. de reg. iur. l. quādiu, & de acquir. hære. l. quandiu.

Placet Bal. Pau. Ale. & Ia.

QVamuis.] CASVS. Teſtm feciſti. vxorem & filium tuum impuberem hæredes inſtituiſti. Firmianū eis ſubſtituiſti. adiit impubes hæreditatem, & in pupillari ætate deceſſit, an ad partem ſubſtitutus vel aliquis veniens ab inteſtato debeat admitti? Reſpond. quod licet alias vbi impubes eſt inſtitutus & ſolus, & ei aliquis ſubſtitutus vulgariter, locum habet ſubſtitutio tacita pupillaris, hic gratia vitandæ inæqualitatis locum non habebit. Vitianus.

Placuerit.] ſapientibus.

Impuberi.] ſi ſolus fuerit inſtitutus.

Placet ſ præd. ſcriben.

Nō erit.] ille ſcilicet, hæres ſit.

Et be. Pau. & Iaſ.

Deceſſit.] regulariter, vt hic & ff. eodem. l. iam hoc iure. §. 2. Sed fallit in duobus caſibus, vt in eadem. l. iam hoc iure. §. 1. in. fi. & l. cum ex filio. §. filio.

Placet Bald. Pau. Ale. & Ia.

In eum.] ſcilicet vulgarē. infra eodē. l. cū quidam.

idem debere ſeruari, & ratio ſuadet, & diuus Marcus pater conſtituit. PP. VI. Kal. Aug. Chilone & Libone Conss.

Verba, ſi hæres non erit, intelliguntur ſcilicet ex teſtamento: et ſic ſubſtitutio vulgaris cauſam inteſtati excludit. Bal. Vel ſic. Repudiante inſtituto, ſit locus vulgariter ſubſtituto: & contra eum autem competunt actiones hæreditaria. Salicet. Vel ſic: Hæc verba ſi hæres non erit, appoſita in ſubſtitutione vulgari, intelliguntur ſcilicet ex teſtamento. ideo ſi inſtitutus repudiat ex teſtamēto, facit locum ſubſtituto, nec poteſt inſtitutus ſuccedere ab inteſtato. ſi quid tamen ſibi debebatur a defuncto, illud totū a ſubſtituto petere poteſt. Ale.

III. Imp. Alexand. A. Achillæ.

HAeres inſtituta matris teſtamento, ſi ſucceſſionem ex teſtamēto omiſiſti, & ab inteſtato bonorum poſſeſſionis ius habere voluiſti, ſubſtituto locum quin feceris, in dubium non venit. Proinde ſi ſubſtitutus hæreditatem amplexus eſt, actionibus quæ tibi aduerſus matrem competebant, ipſum conuenire, non ſucceſſionem ab inteſtato potes vendicare. PP. XI. Kalen. Septembr. Maximo II. & Aeliano Conss.

Natura copulæ eſt reſtringere copulata ad vniformem interpretationem iuris non ad difformem. Bald. Vel ſic: Verbum commune pariter relatū ad duo, debet operari pariter in vtroque. h. d. ſecundum Ia. But. Vel ſic. Vulgaris facta filio impuberi comprehendit pupillarem ex interpretata mēte, & facta ſimul duobus inæqualibus, in neutro pupillarem cōtinet: h. d. Vel ſic. vulgaris expreſſa facta ſimul filio impuberi & alteri cui non poterat fieri pupillaris ſubſtitutio nō continet tacitā pupillarem in perſona impuberis ob vitandam inæqualitatem. Alex.

IIII. Idem A. Firmiano.

QVāuis placuerit ſubſtitutionem impuberi qui in poteſtate teſtatoris fuerit, à parente factam ita, *ſi hæres non erit,* porrigi ad eum caſum quo poſtea quàm hæres extitit, impubes deceſſit, ſi modò non contrariam defuncti voluntatē extitiſſe probetur: cum tamen proponas ita ſubſtitutionem factam eſſe, *Si mihi Firmianus filius & Aelia vxor mea (quod abominor) hæredes non erūt, in locum eorum Publius Firmianus hæres eſto:* manifeſtum eſt in eum caſum factam ſubſtitutionē, quo vterque hæredum ſubſtitui potuit. PP. IIII. Kal. Iul. Fuſco. II. & Dextro Conss.

Per aditionem hæreditatis extinguitur vulgaris ſubſtitutio Salic. & Alexander.

V. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. Hadrianæ.

POſt aditam hæreditatem directæ ſubſtitutiones non impuberibus filiis factę, expirare ſolent. PP. X. Kal. Iun. ipſis. IIII. & III. AA. Cōss.

Inter inſtitutos qui ad inuicē ſunt ſubſtituti, habet locum etiam ius accreſcendi. Ale. concor. Bal. & Sal.

Iidem AA. & CC. Quintiano.

TEſtamēto iure facto, multis inſtitutis hæredibus, & inuicem ſubſtitutis, adeūtibus ſuam portionem etiam inuitis, cohæredum repudiantium accreſcit portio. Sine die & conſule.

Per ſubſtitutionē pupillarem ſucceditur pupillo ex teſtamento. & venientes ab inteſtato repelluntur. Alexander. concor. Bal. Sal.

VII. Iidē AA. & CC. Felicιano.

Poſt aditā.] ab inſtituto.

Directę.] i. vulgares, vt hic, & infra de leg. l. ſi legata. ſed etiam in impuberibus idem dici debet, licet remaneat tacita pupillaris, vt ī. l. proxima in prin. Illud tamen verum eſt quod in pupillaribus etiam directe poteſt ſubſtitui poſt aditam hæreditatem, quod in aliis fieri nō poteſt: vt ſupra de inoffi. teſta. l. ex tribus.

Solent.] immo cōtra in authē. de hæredi. & Fal. §. ſi vero inſtitutio, col. 1. Solu. hæc corrigitur, vel ibi ex vi legis, non ſubſtitutionis admittit. Itē quid ſi minor adiit & reſtitutus eſt? Reſpon. ſubſtitutio locū habet, vt ī. de minor. l. & ſi ſine. §. ſed quod Papinianus, & ff. eod. l. 2. §. ergo.

TEſtamēto] CASVS. Si teſtamentum feciſti, & plures hæredes inſtituiſti, & ad inuicem ſubſtituiſti, vnus eorum portionem ſuā repudiauerat, ad eā vocabuntur ſubſtituti. Viuia.

Accreſcit.] vt ī. quando non pe. partes. l. 1. & de ſucc. edi. l. 1. & ff. de ſuis & legit. hære. l. ſi ex pluribus, & ēt inuitis, vt hic dicit, ſi & ſuā partē velint, vt & j. de iure deli. l. qdā, in fi. & de cad. tollen. l. 1. §. his ita, & ff. de acquir. hære. l. 1. & 2. & l. cū hæreditate. & de leg. 2. neminē. Sed nunquid hoc caſu poterit admitti ſubſtitutus? Reſp. ſic, vt ff. de acquir. hæ. l. ſi quis hęres inſtitutus.

Diſplicet Bart. Pau. Ale. & Iaſ. & hic ſit reſolutio eiuſdē naturę & cōditionis, q̄ eſt pluralitas ſine eodem.

D Marco. l. iam hoc. ff. e. Conſl. i. vulgarem extēdi ad pupillarē.

Placet Bar. Bald. Paul. Ale. & Iaſ.

Cōcor. Bald. Pau. Al. & Iaſ.

Sequuntur prædi. ſcriben.

Verſi. eſt ſub §. hæc omnia.

Idē Bal. Pau. Ale. & Iaſ.

Et bene ſecundum præ. dic. ſcribē.

Verſi. eſt ſub §. interdū.

Ibi ſolū tractatur de iure accreſcendi: hic de iure accreſcendi vnito cum iure ſubſtitutionis. Ba. Bald. Pau. Al. & Iaſ.

SI teſtamento.] CASVS Teſtamentum feciſti, filiam tuam impuberem inſtituiſti, & ei pupillariter ſubſtituiſti hoc modo, filiam meam inſtituo hæredem. & ſi hæres non erit, vel erit & deceſſerit in pupillari ætate, Titium ei ſubſtituo. ſi hæres ſit, quia hæreditatem adeat, intra autē tempora deceſſerit pupillaria, an vocetur ſubſtitutus, an veniēs ab inteſtato, quæritur. Rñ. quod ſubſtitutus excludit venientem ab inteſtato. Viuianus.

SI teſtamento [iure] ſacto, intra pupillarem ætatem & in ſua [a] poteſtate conſtitutæ filię, ſi intra pubertatem deceſſerit, directis verbis pater ſubſtituit, hęredem te factum [b] ex teſtamento poſt euētū cōditionis, inteſtati ſucceſſionē [c] excluſiſſe cōſtat. S. Kal. Ian. Sirmii. AA. Cōſs. B

Subſtitutus vulgariter, per aditionem hæredis instituti excluditur: nec admittitur ex tacita pupillari ſi mater pupilli erat in medio ille vero qui fuit expreſſe pupillariter ſubſtitutus, per aditionem hæreditatis non excluditur, ſed matre excluſa admittitur ad hæreditatem pupilli in pupillari ætate decedentis, idem ſi ſit compendioſe ſubſtitutus, & pupillus deceſſit in pupillari ætate ſi vero deceſſit poſt, non admittitur ſubſtitutus ex pupillari ad hæreditatem pupilli, ſed ex fideicommiſſo ad bona tantum teſtatoris ſibi reſtituenda per matrem, quæ fuit hæres ab inteſtato filii. Alexand.

VIII. Idem AA. & CC. [illegible]

PRecibus tuis [d] manifeſtius exprimere debueras, [e] maritus quondā tuus miles defunctus, quem [f] teſtamento facto hęredem communem filium veſtrum inſtituiſſe proponis, [g] & ſecundum hęredē [h] ſcripſiſſe, vtrum ne in primum [i] caſum, an in ſecundum filio ſuo, quē habuit in poteſtate mortis tempore, ſi intra decimum quartum ſuę ætatis annum, [k] aut poſtea [l] deceſſerit, ſubſtituerit. Nam non eſt incerti iuris, quòd ſi quidem in patris militis poſitus poteſtate, [m] primo tantum caſu [n] habuit ſubſtitutum, & patri hęres extitit: [o] eo defuncto [p] ad te [q] omnimodo [r] eius pertineat ſucceſſio. Si verò ſubſtitutio in ſecundum caſum, [s] vel expreſſa [t] vel cōpendioſa [u] non vſq; ad certam [x] ętatem ſacta reperiatur, ſi quidem [y] intra pubertatem C deceſſerit, [z] eos habeat hęredes [a] quos pater ei cōſtituit, [b] & adierint [c] hęreditatē. Si verò poſt [d] pubertatem, [e] tūc eius te ſucceſſionē obtinente, veluti ex cauſa fideicōmiſſi [f]

[a] Et in ſua.] ſcilicet patris.

[b] Factum.] ſcilicet ſubſtitutum pupillariter.

[c] Succeſſionem.] id eſt venientes ab inteſtato excluſiſti, cum hæres ſis ex teſtamento, [1] vt ff. de acquir. hære. l. 3.

PRecibus.] CASVS. Teſtamētum feciſti, hæredē filium tuum impuberem inſtituiſti, & ei ſubſtiuiſti Titiū: filius in pupillari ætate, adita tamen hęreditate à filio, deceſſit, vnd mater admitti ad hæreditatē vult, & ſubſtitutus, quis cui præferri debeat, quærit mulier à principe. Dicit imperator, o mulier manifeſtius debueras mihi precibus tuis ſignificaſſe qualiter facta fuiſſet ſubſtitutio, an pupillaris, an vulgaris, an cōpēdioſa. Si uulgaris, vt quia ſic dixit teſtator: Filium meum hæredem inſtituo, & ſi hæres non erit, ſubſtituo Titium. quo caſu ſi filius tuus adiuit hęreditatem, euaneſcit ſubſtitutio, & ad eius hæreditatem admitteris. ſi pupillaris hoc modo, ſi hæres non erit, vel erit, & in pupillari ætate deceſſerit, vocabitur ſubſtitutus, & tu excluderis. Si compendioſa, ſic: filium hæredem inſtituo, & quandocunque deceſſerit, ſiue in pupillari ætate ſiue poſt, Titium ſubſtituo. quo caſu ſi intra pubertatem deceſſerit, admittitur ſubſtitutus ſi hæreditatem adire voluerit. D alioquin admitteris tu mulier. Si poſt tempora pubertatis deceſſit, admitteris ab inteſtato ad hæreditatem, ſed eam ſubſtituto ex cauſa fideicommiſſi reſtitues. Vi.

[d] Precibus tuis.] ò mater.

[e] Debueras.] benigne reſpondet, vt ſ. de tranſactio. l. vt reſponſum, & repetit quæſtionem imperator. aliàs non benigne, vt ff de teſta. l. Domitius. [2]

[f] Quem.] ſcilicet maritum.

[g] Proponis.] ſcilicet tu, ò mater.

[h] Hæredem.] ſ. ſubſtitutum, nec aperit qualem, [3] vulgarem, vel pupillarem, vel compendioſam, exprime ergo vtrum &c.

[i] Primum.] id eſt uulgarem fecit, ſecundum hæredem.

[k] Annum.] accipe, deceſſerit, & eſt pupillaris.

[l] Aut poſtea.] ſ. quandocunque. & hæc eſt fideicommiſſaria, uel compendioſa. Et uere diſtinguendi ſunt ſinguli caſus, cum in unoquoque eorum alia propria & diſtincta habeatur ratio, ut ecce, nam &c.

[m] Poteſtate.] maxime ſcilicet.

[n] Primo caſu.] id eſt in uulgarē, [6] ut ſi hæres non erit filius, Titius ſit hæres.

[o] Extitit.] ſicque expirauit ſubſtitutio, [7] ut ſupra eodē. l. poſt aditam.

[p] Defuncto.] filio ſcilicet.

[q] Ad te.] ſcilicet matrem.

[r] Omnimodo.] immo ex tacita pupillari uidetur uulgariter ſubſtitutus admitti, ut. ff eodem. l. iā hoc iure. §. 1. & ſ. eodem. l. quamuis, quæ eſt contra. Sol. ſpāle [8] hic in matre vt cōtra eam tacita pupillaris non admittatur. Sed an poteſt admitti probatio in contrarium, ſcilicet quod defunctus voluit per tacitam excludere matrem? Reſpon. ſic, [9] ut ſ. de teſta. mili. l. in teſtamento. 1. in fi. & ff. eodem. l. iā hoc, in fine.

[s] In ſecundum caſum.] Secundum caſum appellat pupillarem & compendioſam, [10] quia utraque locum habet ſi pupillus ſit hæres, & poſtea deſinat. [11] & ideo hunc caſum ſecundū diuidit in expreſſam pupillarē, quæ ſic fit: Si filius meus erit [12] hæres, & in pupillari ætate deceſſerit, ille ſit hæres. Et cōpendioſa ſic: Quoquo tempore filius meus decedat, ille ſit hęres. & ſic directis uerbis. [13] & rogo ut hęreditas ad Titium perueniat. & ſubaūdi, id eſt non uſque &c. quia hoc eſt exemplum compendioſæ.

[t] Expreſſa.] ſcilicet pupillaris.

[u] Compendioſa.] idem in pupillo his uerbis, quandocunque deceſſerit, ipſe ſit hæres. Et dic, compendioſa, in qua tacita ineſt pupillaris & fideicommiſſaria.

[x] Certam.] maxime. nam idem ſi uſque ad. 25. an. ut l. centurio, ff. eodem. Vel dic ætatem, ſcilicet 14. annorū.

[y] Si quidem.] ad utranque ſe refert, ad pupillarem & compendioſam.

[z] Deceſſerit.] ſcilicet filius.

[a] Hæredes.] ſ. directo, ſiue pupillaris, ſiue cōpēdioſa ſit.

[b] Conſtituit.] id eſt ſubſtituit.

[c] Adierint.] alias etiam ad matrem uenirent, ut & in ſuperiori caſu, quia ſi ſubſtitutus non adierit, inſtitutus tranſmittit hæreditatem ad ſuos hæredes.

[d] Si uero poſt.] ſcilicet deceſſit filius. hoc referas [14] ad cōpēdioſam tm̄. nā ſi tm̄ uulgariter uel pupillariter ſubſtituiſſet, & fuiſſet hæres, licet decederet pubes factus iā, ut hic deceſſit, mater haberet totū, & nihil redderet.

[e] Pubertatem.] ſcilicet ſi deceſſit filius.

[f] Fideicommiſſi.] ſecus dicerem ſi mater non eſſet in medio, [15] id eſt ſi nō supereſſet. nā tunc facta cōpēdioſa à milite, intelligerem eam ſubſtitutionem eſſe directam omni tempore tam poſt pubertatem, quàm ante, cum

[] deeſt in veter. Cod.

[1] Iſta gl. eſt de mēte Ba. Bal. Pau. Ale. & Iaſ.

[2] Et ibi p Bart.

[3] Dic eam eſſe cōpēdioſā quo ad terminos. l. noſtræ, & olim pe directam ſecūdū Chriſtof. de Caſtel. Fulg. Ale. & Ia.

[4] Iſta diſplicet Al. & Iaſ.

[5] Placet Ale. & Ia.

[6] Idē Bal. Sal. & Iaſ. & eſt de mēte aliorum.

[7] Et habuit adire, quia ſublata fuit ſuitas per dationem ſubſtitutionis vulgaris. Ia.

[8] Placet Bar. Bald. Pa. Sal. Al. & Ia. licet Fulg. contra.

[9] Idem prædi. ſcribentes.

[10] Immo tertiū caſum vocat cōpendioſam. Ia. in pra [illegible] luti uis at [illegible] cet Bal. r. A. Ale. & I.

[12] Iſta verba nō ſunt de neceſſitate pupillaris ſubſtitutionis. Pa. & Al. hic.

[13] Et bñ. Pa. & Al.

[14] Sequūtur Bar. B. Paul. Ale. & Iaſ.

[15] Placet Ci. & Bar. licet diſpliceat Bald. Fulg. Ale. & Iaſ.

cum videam militem poſt pubertatem poſſe facere directam ſubſtitutionem, vt ſupra de teſta. mili. l. in teſtamento. 1. in fi. & ff. de mili. teſta. l. milites etiam in his. Sic & alias fauetur matri, quia tacita pupillaris contra matrem non admittitur etiam iure fideicommiſſi, licet alios venientes ab inteſtato repellat dicta ſubſtitutio tacita, vt ſupra tit. 1. l. fi. ſed ibi fuit vulgaris expreſſa, hic cōpēdioſa, & ideo hic non eſt bona ſimilitudo. 1 Py. tamen dixit, 2 quod miles puberi directe ſubſtituere non poteſt, ſed per fideicōmiſſum. vbi ergo puberi; ſubſtituit miles compendioſe, ſcilicet ſic, Quandocūque deceſſerit, ille ſit hæres ei, non attenditur ſit mater vel non, quia ſemper valet iure directo. at

bona quæ cum moreretur[a] patris eius fuerint, à te[b] peti poſſunt.[c] S. V. Id. Aprilis AA. Conss.

Parentibus vtriuſque ſexus permittitur filiis mente captis ſaltem in legitima inſtitutis ſubſtituere de veſte, ad ſimilitudinem pupillaris, cū illi per ſe non poſſint teſtari, ſicut nec pupillus: & finitur ſubſtitutio cum peruenerint ad ſanam mentē, non tamen debēt ſubſtituere extraneum ſi tales mente capti haberent filios, ſed alterum de filiis vel ſi non haberent filios, ſed fratres, alterum de ipſis. Alexander.

IX. Imp. Iuſtinia. A. Mēnę P.P.

vbi ſit ita compendioſa impuberi à milite, ſatis habet lex quod vſque ad pubertatem valeat iure directo, poſtea per fideicommiſſum propter matrem, vt hac l. dicitur, & hic eſt caſus huius legis. 4 Dicitur ergo compendioſa, quia ſub compendio verborum continetur pupillaris, ſi impubes decedat. ſi autem poſtea, verba directa trahuntur ad fideicommiſſum, 5 & ſic duas cōtinet, 6 & ſit directis verbis, 7 & pupillo tantum. Et ſic pupillaris alia expreſſa, alia tacita, & continentur in compendioſa, vt hic dicitur. Sed in pagano dic, ſi paganus ita ſubſtituat, ſi filius meus quandocunque deceſſerit, Titius ſit hæres. ſubſtitutus capiet bona iure directo, ſi decedat in pupillari ætate, & mater omnino repellitur. ſi autem decedat poſtea, nihil habebit ſubſtitutus. 8 & ſic nihil differt paganus à milite, vt ff. eo. l. in pupillari, & l. centurio, & l. verbis, & hic mater admittitur, & quilibet ab inteſtato, nec ex fideicommiſſo bona reſtituit, ut ex prædicta l. centurio, patet per contrarium ſenſum, quia ita dicit in milite: ſecus ergo in pagano. Sed ſi ita ſubſtituat, Si filius meus quandocunque decedat, ſubſtituo ſibi illum: hanc ſemper reputo 9 fideicommiſſariā, quia verbum ſubſtituo, aptatur ad fideicomiſſariam, vt ſ. tit. 1 l. generaliter, §. fi. & eſt alia quàm compendioſa. 10 & quia talis interpretatio omni tempore rem valere ſuadet, vt ff. de rebus dubijs. l. quotiens. 2. ſed ſuperiori caſu verba directa hoc interpretari non permittunt, & hic ſemper mater admittitur, & reſtituit, vt ff. de vulgari ſubſtitutione. l. cohæredi. §. cum filiæ. Si vero ita ſubſtituat, ſi filius quandocunque deceſſerit ſine liberis, ille ſit hæres, vel illū ſubſtituo. hanc ſemper interpretor fideicommiſſariam, 11 quia talibus verbis non directa, ſed fideicommiſſaria conſueuit de iure & de facto fieri. 12 nam ſi directa, nō valet poſt pubertatem, ergo nec ante. Item vna eſt, ſed non eſt directa; ergo fideicommiſſaria pro tempore toto. & quia illud verbum, ſine liberis, innuit quòd etiam in pupillari ætate ſubſtituit per fideicommiſſum, quia tunc liberos habere non poteſt. & verba directa trahuntur ad fideicommiſſum, vt ff. ad Trebellianum. l. Scæuola. hoc caſu ſicut ſuperiori admittitur mater, ſed reſtituit detracta quarta, vt dicta l. cohæredi. §. cum filiæ. Si vero ſic dicat, ſi filius meus deceſſerit in pupillari ætate, vel poſtea ſine liberis, illum ſubſtituo, duæ ſunt ſubſtitutiones, 13 pupillaris expreſſa, & fideicommiſſaria, propter diſtinctionē & alternationē tēporū, ad quæ ſingula verbū ſubſtituo, adaptatur diuerſis modis. Accur.

a Moreretur.] ſcilicet pater miles.

b A te.] matre.

c Peti poſſunt.] aliàs peti poſſunt, & aliàs petere poſſunt. & idem eſt ſenſus, quaſi d. ſubſtituti petēt à matre, reſtituit ergo mater ſecundū Ir. 14 retenta quarta per Trebellianum. Tu dic immo non retenta 15 ſi miles erat, vt infra ad legem Falci. in teſtamento, & ſupra de teſt. mil. l. in teſtamēto, 2. & ff. ad Trebel. l. 1. §. ſi is qui. verb. denique. Aliud ſi fuiſſet veteranus vel paganus, vt ff. ad leg. Falcid. l. ad veterani. Nec ob. quod dicitur ff. ad Trebel. l. 1. §. ti. in fi. & l. 2. qa quantum ad alia cōmoda locum habet Trebellianum in teſtamento militis, nō autē quātū ad hoc: iura tamen ſepulchrorū remanent, 16 vt ff. ad Trebel. l. quia perinde. Item bona filij, q̄ aliunde habuit, 17 vt hic in fi. ibi, bona &c. & d. l. centurio. & de teſta. mili. l. miles ita. §. exhæredato. Itē in Falcidia iure naturæ debita, non potuit grauari filius, 18 vt ſupra de inoffic. teſta. l. quoniam in prioribus, quam habet mater. Item notant hic quidam vt Irnerius ꝙ tacita ſubſtitutio contra matrem admittitur hic fauore militis, qđ nihil eſt, 19 imò nō, vt ſupra in primo caſu huius legis. & ſupra de teſta. mili. l. in teſtamento. 1. & quod hic dicit, loquitur in compendioſa, quæ ſub compendio verborum continet expreſſam pupillarem, licet non ſpecificatam. & fideicōmiſſariam ſi decedat pubes. & idē in breuiloqua, quæ etiam contra matrem admittitur, vt ff. eodem. l. Lucius quia ex ſignificatione illorum verborum, vos inuicē ſubſtituo, quatuor ſubſtitutiones breuiter declarantur, ſcilicet duæ pupillares, & duæ vulgares, & omnes expreſſæ, ſed tacita pupillaris quæ continetur in vulgari, non declaratur ex ſignificatione verborum, ſed ex interpretatione legis colligitur, & ideo cōtra matrem non admittitur. 20 Vel ideo ſic dicitur breuiloqua, quia non eſt veriſimile quòd teſtator vxorem ſuam, hoc eſt matrem impuberis, voluerit præferre alij filio ſuo, ſecus ergo in extraneo vulgariter ſubſtituto. vltimo diſtingue vt inſtitu. de pupil. ſubſti. §. qua ratione diximus.

ADDITIO. Videas etiā pulchram gl. quæ eſt in verbo, ſi abſque liberis moreretur, in ca. Rainutius, extra de teſta. & gloſſam in verbo, abſque deductione, in ſecunda eius parte vſque ad finem. in capi. ſi pater, de teſta. lib. 6. & ibi Ioan. And. in nouel. ſua qui ibi examinat intellectum præſentis legis, de quo latius per Bartolum in l. centurio. ff. eodem.

HVmanitatis intuitu parentibus[d] indulgemus, vt ſi filium, nepotem,[e] vel pronepotem cuiuſcunque ſexus habeant, nec alia proles deſcēdentium eis ſit, iſte tamē filius, vel filia, nepos vel neptis: pronepos, vel ꝓneptis: mente captus, vel mēte capta ꝑpetuò ſit: vel ſi duo vel plures iſti fuerīt, nullus vero eorū ſapiat: liceat hiſdē parētibus lītima[f]

HVmanitatis. CASVS. An pater filio vel filiæ, nepoti vel nepti, vel ſic deinceps mentæ captæ ſubſtituere quemlibet indifferenter poſſit, hoc eſt, ſi moriatur mente captus, quæritur? Reſpon. aut mente captus hæredem habet ex ſe, aut non. Si vnum vel plures habeat, tunc vel omnes uel certos habet neceſſe ſubſtituere. Si non, ſed, fratrem habet, eum ſubſtituet &c. alioquin quemcunque vult ei ſubſtituere poteſt, ita tamen quòd euaneſcat ſubſtitutio ſtatim ex quo reſipuerit. & hoc ad modum pupillaris, vt ſicut nulli querelę locus eſt in debito bonorum ſubſidio, ſi pupillo in eo ſubſtituatur, ita nec in hac exemplari ſubſtitutione. Viuianus.

d Parentibus.] maſculis 21 & fœminis, vt infra eadē l. ibi, qui vel quæ &c.

e Nepotem.] filio ſuo mortuo.

f Legitima.] ad minus.

ADDITIO. Dic ꝙ immo ſufficit quòd aliquid, etiā ſi ſit minus. Bart. in l. ex facto. ff. eodem. Sali. Alexand. & Iaſon hic.

1 Et bene. Bal. Paul. Al. & Iaſ.

2 Et male. Cin. & cæteri.

3 Placet Cin. Pet. Bart. B. & coincidit cū prima. duplicet tñ Fulgoſ. & Iaſ.

4 Dic ꝙ iſta l. concord. cum alijs legibus cōtrarijs, ſecundu ſcribē.

5 Nihil ē ſm Bart. & alios.

6 Immo ꝑ cōtinere quinq; ſm mētē ſcriben.

7 Immo & verbis cōibus, & obliqs. c. Raynald. de teſta. extra Bal. Sal. Alex. & Iaſ.

8 Placet Bar. Bald. Pau. Alex. & Iaſ.

9 Immo intra pupillarē ætatē valebit vt directa: poſtea vt obliqua. Alex. & Iaſ.

10 Diſplicet B. Pa. Ale. & Ia.

11 Immo erit directa intra pubertatē. Din. & Bart. in l. centurio, ff. eodē. & Pau. Alex. & Iaſ. hic.

12 Nihil eſt Alexā. & Ia.

13 Idē B. Bal. Paul. Ale. & Ia. hic & ſ d. l. cēturio, ff. eod. qui dñt eam ſingularē.

14 Et male. Ba. Pa. Al. & Iaſ.

15 Et bene Bar. & alij.

16 Sequitr iſtā vtilitatem Bart. & alij.

17 Iſta vtilitas non eſt bona ſm Salic.

18 Singularis eſt ſecundum Angel.

19 Et bene. Bar. & alij.

20 Hucuſque ſequit Bar. Bald. Paul. Ale. & Iaſ.

21 Gl. placet Bar. B. Pau. Alex. & Iaſ.

a Subſtituere.] in illa legitima.

b Pupillaris.] vt enim in bonorum debito ſubſidio ſubſtituitur pupillo, ſic huic, 1 vt ſupra de inoff. teſtam. l. ex tribus. nec poteſt conqueri, cum magis ſit ei conſultum, quàm ſi grauatus. nam ipſi tunc ſibi teſtari nõ poſſunt, vt inſtitu. eodẽ. §. 1. In multis tamen hæc à pupillari differt, ut quilibet per hanc legem videre poteſt.

c Oriatur.] nam cu ratot furioſi diceret inofficioſum nomine furioſi, cum in legitima ſit grauatus ſed non poteſt hoc dicere, vt hic.

d Reſipuerint.] facti fuerint ſanæ mẽtis.

e Ceſſet.] vel ſi filius ei filio naſcatur, vt ff. eo. l. ex facto, in prin. & in fi.

f Vel.] pro ſed.

g Certos.] mirabile videtur quod ponit de vno vel de certis, quia ſecundum hoc quidam ex filijs furioſi videntur a ſua ſucceſſione contra pietatem repelli: ſed ius ſubſtitutionem eſſe nullam dici nõ poteſt, quia huius legis auctoritate firmatur, vt inſtitu. de exhæreda. libe. in prin. Sed reſpondeo hoc eſſe verum, cũ pater quandam ſubſtituit, & alios excludat, hi poſtea per querelam reſcindẽt teſtamentum. Si vero ab initio prætereantur, nulla erit ſubſtitutio, 3 ſicut ſi ipſe furioſus factus ſanæ mentis ſeciſſet teſtamentũ, & præterijſſet vnum de filijs.

portiõe ei vel eis relicta, quos voluerint, his ſubſti tuere,[a] vt occaſionẽ huiuſmodi ſubſtitutionis ad exẽplũ pupillaris [b] q̃rela nulla ꝯ teſtm̃ eorũ oriat.[c] ¶ Ita tamẽ, vt ſi poſtea reſipuerit, vel reſipuerint,[d] talis ſubſtitutio ceſſet.[e] ¶ Vel [f] ſi filia † aut alii deſcendentes ex huiuſmodi B di mente capta perſona, ſapientes ſint: non liceat parenti qui vel quæ teſtatur, alios quàm ex eo deſcendentes, vnum, vel certos,[g] vel oẽs ſubſtituere. ¶ Sin vero etiam liberi teſtatori vel teſtatrici ſint ſapientes, ex his vero perſonis quæ mente captæ ſunt, nullus deſcendat: ad fratres eorum vnum, vel certos, vel omnes eandẽ fieri ſubſtitutionẽ opor C tet. Dat. III Id. Decemb. Conſtãtinop. DN Iuſtinia. A PP. II. Conſs.

Subſtitutus pupillariter duobus impuberibus cum expreſſione nominis collectiui, ſcilicet ſi ambo ſeu vterque deceſſerit in pupillari ætate, non admittitur ſi vnus primo deceſſerit in pupillari ætate altero ſuperſtite, niſi etiam alter. & ſic vterque in pupillari ætate decedat. Alex. poſt Bald. & Salic.

X. Idem A. Ioann. P. P.

CVm quidam duobus impuberibus filijs ſuis hæredibus inſtitutis adiecit, ſi vterque impu D bes deceſſerit, illum [h] ſibi hæredem eſſe: dubitabatur apud antiquos legũ auctores, vtrùmne tunc voluerit ſubſtitutum admitti, cum vterque filius eius in prima ætate deceſſerit: an alterutro decedente, illico ſubſtitutum in eius partem ſuccedere. B Et placuit Sabino ſubſtitutionem tunc locum habere, cum vterq;[i] deceſſerit. cogitaſſe enim patrem primo filio decedente, fratrem ſuum in eius portionem ſuccedere.[k] ¶ Nos eiuſdem Sabini veriorem ſententiam exiſtimantes, non aliter ſubſtitutionem admittẽdam eſſe cenſemus, niſi vterque eorum in prima ætate deceſſerit. Dat VI. Kal. Aug. C Cõſtã. poſt cõſulatũ Lampadii & Oreſtis VV. CC.

Subſtitutus proprio nomine, cum hæredibus inſtitutis per verba diſtributiua. Quiſquis mihi hæres erit, admittitur pro virili, & pater adueſtus vna cum filiis ad vnam virilem tantum. Salicet. Vel ſic: Si cum pluribus inſtitutis tertius ſubſtituatur cum additione nominis diſtributiui, admittetur quilibet pro virili. Vbi autem teſtator dixit, Titius cum filiis ſuis & Sempronius hæredes ſunto: Titium vna cum filiis in ſemiſſem, Sẽpronium in aliũ ſemiſſem inſtituiſſe videtur. Alexander.

XI. Idem A. Ioann. P. P.

SI quis duobus hęredib⁹ D inſtitutis,[l] filio ſuo

CVm quidam.] CASVS. Teſtamẽtũ feciſti, duos impuberes filios inſtituiſti: & eis Titiũ ſubſtituiſti his verbis, ſi vterq; intra tempus pubertatis deceſſerit, ſit hæres Titius. deceſſit alter. quis ad ſuã partem, an ſubſtitutus, an cohæres vocetur, quæritur? Reſpond. quod non habet locũ ſubſtitutio, niſi vterq; in pupillari ætate deceſſerit, quo caſu vocabit inſtitutus, & non ſubſtitutus. Vin.

h Illum.] puta Titium.

i Cum vterque.] vt ar. ĩ e. l. quamuis, in fi. & ff. ad Treb. l. Seius. 4 Sed contra ff. de inoff. teſta. l. pe. 5 vbi etiam vno decedente vocatur ſubſtitutus. Sol. 6 ibi nominatim facta fuit ſubſtitutio ſingulis, hic omnibus ſimul. Vel hic ſpeciale 7 in filiis, ſecus in extraneis, vt ibi. Et hac ſecundo modo poterit ſolui aliud contra. ff. ad Trebel. hæredes mei. §. cum ita. immo non. Vel ſol. quia [8] deceſſit fideicommiſſarius conditionalis ante cõditionis euẽtũ, vt ſ. de ead. tol. §. in nouiſſimo. hæc ſolutio nulla eſt: quia in l. cõtraria non deceſſit fideicommiſſarius, id eſt ille cui debebatur fideicommiſſum, ſed ille qui debebat. Vel hic 9 deficit conditio in perſona primi morientis: quia deceſſit pubes. ibi extitit in perſona ſcdi qa deceſſit ſine liberis. Vel ibi l fideicõmiſſaria, 10 hic in directa ſubſtitutione. nec eſt contra. ff de cond. & de mon. l. falſa. §. fi.

ADDITIO. Hãc quæſtionẽ an requiratur quòd conditio ſubſtitutionis exiſtat in pſona vtriuſque, pulchre tractat & diſtinguit Bar. in d. l. hæredes mei. §. cum ita, in glo. al. leg. Et quantum ad caſum illius pñtis legis ſic diſtinguas breuiter, quia aut ſuperest aliquis de liberis q ex præſumpta voluntate defuncti ſubſtitutos excludat, tunc ſubſtitutus excluditur. ita loquitur hæc lex. Si vero ille qui ſupereſt, nõ ſit talis ſed forte eſt in eodem vel pari gradu cum ſubſtituto, tunc ſubſtitutus admittitur. ita loquitur d. §. cũ ita, & hoc in caſu, vt dixi, præſentis legis, quæ loquit in pupillari ſubſtitutione.

k Succedere.] vt ff. eodem. l. qui duos, & l. ſi pater impuberes, & l. uel ſingulis & inſtitu. eod. §. ut ſingulis, ff ad Treb. cum quis.

SI quis.] CASVS. Teſtm̃ feciſti: Titium & Seium vna cum filio tuo impubere hæredes inſtituiſti, & eos & Caiũ filio tuo ſubſtituiſti his verbis. Quiſquis mihi hæres erit, & Caius filio meo hæres eſto. ſi decedat impubes intra tẽpus pubertatis, qualiter partis ſuæ inter ſubſtitutos fiat diſtributio, quæritur, vtrum ſcilicet Titius & Seius in dimidiam, & Caius ad aliam uocetur, an vnuſquiſque in trientem vocabitur? & dicas quòd unuſquiſque in trientem vocabitur. Si autem ita dixit: Titius vna cum filijs ſuis, & Sempronius hæres eſto. an Titius in vnam dimidiam cum filiis ſuis, & Sempronius in aliam vocetur, an vnuſquiſque in uirilem, ut quot ſint perſonæ, tot fiant portiones, quæritur? Reſpõ quòd una dimidia dabitur Titio cum filiis ſuis, qui cum eo una perſona cenſentur, alia Sempronio. Viui.

l Inſtitutis.] præter filium impuberem, quem etiam inſtituit. Et nota quod duas præmittit quæſtiones, poſtea per ordinem ſoluit.

1 Nec eſt opus impetratiõe fienda à principe: licet ſecus eſſet de iure Digeſtorũ. Ba. Bal. Paul. Al. & Iaſ.

† In ſcriptis noſtris exẽpl legitur, ſed ſi filii uel alii &c.

2 Placet Bar. Bal. Pau. Ale. & Ia. ſi ea tñ ei nõ ſuperſtiſtat pater teſtator. Ba. & Iaſ.

3 Placet Bar. in l. ex facto, in 7. col. ff. eo & ibi Ange. & Ale. & hic Iaſ. licet diſplicet Bar. Ci. & Paul.

4 Illa lex nihil facit ad propoſitum. Iaſ.

5 Parum facit ad contrariũ. Iaſ.

6 Idẽ B. P. Salice. & Iaſ.

7 Iſta nõ eſt de mẽte ſcribentiom.

8 Diſplicet communiter ſcribentibus hic.

9 Sequitur eã Ba. P. Salice. & Iaſ.

10 Iſta vera eſt in ſe. Iaſ. ſed diſplicet omnibus.

Hæres

impuberi eos vnà cũ alio tertio ſubſtituerit, & verba teſtamenti ita compoſuerit: *Quiſquis mihi hæres erit, & Titius filio meo hære. eſto.*[a] ſecũdũ quod apud Vlpianum inuenimus, mortuo impubere filio quærebatur, quo ad ſubſtitutionem vocentur tres ſubſtituti, verùmne duo priores, qui & patri hæredes fuerãt ſcripti, in dimidiã vocentur, tertius in reliquã dimidiã: an tres ſubſtituti, vnuſquiſq; ex triẽte, ad ſubſtitutionem vocẽtur? Alia applicata dubitatione, ſi quis hæredem ita ſcripſerit, *Titius vnà cum filiis ſuis, & Sẽpronius hæredes mihi ſunto.* & in præſenti enĩ ſpecie quærebatur ſecundum Vlpianum voluntas teſtantis, vtrumne Titiũ vnà cum filiis[b] ſuis in dimidiam uocet, & Sempronium in aliam dimidiam, an omnes in virilem portionem. Nobis autem in prima quidẽ ſpecie videtur tres ſubſtitutos, unumquenque in triẽtem[c] vocari, in ſecunda autẽ ſpecie, cùm & natura pater & filius eadem eſſe perſona penè intelligantur,[d] dimidiam quidem partẽ Titio cum filiis[e] ſuis, alteram autem partem Sempronio aſſignari Dat. VI. Kalẽdas Auguſt. Conſtanti. poſt conſulat. Lampadij & Oreſtis VV.CC.

TITVLVS XXVII.

DE NECESSARIIS ſeruis hæredibus inſtituendis vel ſubſtituendis.

Inſtitutio de ſeruo non ſpecialiter pignorato facta ab omnino non exiſtente ſoluendo, facit eum liberũ, & hæredem neceſſarium etiã in præiudicium creditoris. Salicet. Vel ſic: Ille qui non eſt ſoluendo, poteſt vnũ ex ſeruis ſuis inſtituere, & eum ſibi neceſſarium hæredem & liberum facere. fallit, niſi illum ſeruum ſpecialiter creditoribus obligaſſet. Alexan.

I. Imp. Pertinax. A. Lucretio.

IS qui ſoluẽdo non eſt, hæredẽ neceſſarium[f] etiã in fraudem creditorũ relinquere poteſt. ſed ſi pignori[h] datus fuiſti,[i] & in eadẽ cauſa permanſiſti[k] ne ab eo quidẽ debitore qui ſoluẽdo nõ fuit, liber & hæres neceſſarius exiſtere potuiſti. PP XI. Kalen. April. Falcone & Claro Conss.

In inſtitutione qua ſcienter enunciatiue dicit ſeruum ſuum eſſe liberum, videtur ei libertatem relinquere, fauore libertatis, & inſtitutionis, quæ eſt caput & fundamẽtum teſtamenti ſecus agitur in legato. Alex.

II. Imp. Ant. A. Annio, & aliis.

a Hæres eſto.] Not. ex hoc quòd dicit filio meo, quòd pupillaris fuit ſubſtitutio, non autem dixit, mihi.

b Cũ fil. ſuis.] ſecus ſi dixiſſet cum hæredibus, ſecundũ quoſdam, vt ſtatim dices.

c In trientem.] vt ff. de leg. 2 l. antepẽ. §. Lucius Titius teſtamẽto. 2 Sed argu. contra ff. e. l. qui liberis. in ſi. & l. ſi pater. j. vbi dicit hæredes in vnam dimidiam, & extraneum in aliam dimidiam vocari. Solu. hic corrigit. 3 Vel hoc in paternis bonis, & illud in bonis filij, vt illa lex, ſi pater. videtur diſtinguere. Vel melius 4 hic habẽt triẽtes in ſubſtitutione: quia & trientes habẽt in inſtitutione, vt indicat hæc litera. inſt. tunc enim filium, & duos alios ſeparatim quemque inſtituendo: ſecus ſi ita inſtituiſſet illos duos, & filium, quia tunc haberent dimidiam inſtitutionis iure tantum, & aliam filius, vt ff. de hæredi. inſtitu. l. Titius fundi, & l. liber homo. §. Titius, & ſic iure inſtitutionis haberent dimidiam tantum. & ita loquitur lex contra. Nec obſtat huic ſolutioni ff. eodẽ. l. qui cum plures, vbi dicit extraneum habere virilem ſubſtitutionis: quia loquitur[5] quando hæredes ſeparati fuerunt in inſtitutione, ſicut & in noſtra lege euenit. nam & hic habet virilem. Item cõtra huic reſpon. ff. de vſufruct. accre. l. ſi quis Titio, in 2. reſponſo. Sed expone 7 ibi Titio, & hæredibus ſuis, ſcilicet Titij legatarij, non ſuis, ſcilicet teſtatoris.

d Eſſe perſona penè intelligantur. Vnde quod vnus dicit,[8] & alter videtur dicere, vt inſtit. de inuti. ſtipul. §. ei vero qui, & vbi eſt vnus, & alter videtur eſſe, vt infra de agri. & cenſi. l. cum ſcimus. §. ſi. lib. 11. & idem in hærede, & in teſtatore, vt in auth. de iureiur. à mo. præſ. §. 1. col. 5. Accurſi.

e Filijs.] immo Titius tertiam, & filii tertiam debent habere, vt ff. de vſufruct. accre. l. ſi quis Titio. 2. reſponſo. quæ eſt contra. Solu.[9] verbum, eadem, hic poſitum, tollit contrarium. contingit enim, & facit quòd quaſi idem ſit cum filiis, vt arg. infra de cadu. tol. §. ſin autem ex his, & ff. de leg. 1. l. plane. 2. reſpon. & ideo vna portio omnibus aſſignatur, vt hic. hoc non valet,[10] quia & ſi non ponatur verbum, eadem, idem eſt, vt. ff. de hæredi. inſtitu. l. Titius fundi, & l. liber homo. §. Titius, & l. interdum. 1. reſpon. Tu dic, [11] quod ibi dicit, cum hæredibus, ſcilicet defuncti, non ſui, ſcilicet, legata. ſ. j. ut ergo duo ibi adiecti debent habere viriles, & hæredes defuncti aliam, quam inter ſe diuident,[12] pro hæreditaria portione, vt ff. eodem. l. qui cum plures. Vel ibi dixit de hæredibus, hic filiis, quod non placet[13] per authen. de iureiurã. à mo. circa princip. colla. 5. Vel refert quando vnus miſcetur cum aliis, an ponantur aliorum propria nomina quæ denotant ſingulos an appellatiua quæ generaliter omnes, non ſingulariter ſingulos demonſtrent. In primo iunguntur omnes nomina tamen in viriles partes eius partis quæ eis datur, puta Titius, Mæuius, & Sempronius hæredes, Caius hæres eſto. In ſecundo omnes qui appellatiuo nomine continentur, coniungũtur, vt ibi ſit de hæredibus. Sed alius cuius nomen propriũ poſitum eſt, vt eſt ibi, Titius, habet virilem de iure communi, vt ibi. ſed excipitur in patre, ut hic, qui nihil habet niſi in parte filiorũ.

DE NECESSARIIS ſeruis hæredibus inſtituendis vel ſubſtituendis.

Quia quædam ſpecialia in ſeruis inſtitutis ſeruantur, ideo de his ſpecialiter dicit.

IS qui.] CASVS. An debitor, qui ſoluendo non eſt, ſeruum ſibi neceſſarium hæredem inſtituere poſſit, quæritur? Reſpon. quod ſic, niſi fuit alicui ſpecialiter creditori pignori obligatus, quo caſu ſi in eadem cauſa maneat, nec à debitore luatur, nec erit hæres, nec liber.

f Is qui.] ſcilicet debitor multorum.

g Neceſſarium.] ſcilicet vnum tantum, niſi in caſu, vbi etiã cũ alio, vt ff. de hæred. inſti. l. ei qui. Quid autẽ ſi plures nominet? ſi quidem ordine, tunc primus, vt ff. qui & à qui. l. ſi quis habens, & de hære. inſtitu. l. qui non ſoluendo: ſi ſimul, tunc neuter, vt ff. de hære. inſti. l. qui ſoluendo.

h Pignori.] ſcilicet ſpecialiter. ſecus generaliter, vt infra de ſeruo pign. da. ma. l. ab eo. & ff. de in quib. cau. pig. tacite contra. l. eſt differentia.

i Fuiſti.] tu ſerue.

k Permanſiſti.] ſecus enim ſi ipſe ſeruus offerat pecuniam, vt. ff. de hære. inſtit. l. pignori.

1 Idem tñ ſi dixiſſet. Sal. & Al. per l. proxi. præce.

2 Dic quod ille §. eſt de directo cõtra iſtã legẽ: & ſic nõ cõcordat. Ale. & Iaſ.

3 Iſta ſolutio reprobatur ſecundum Bart. Pau. Al. & Iaſ.

4 Iſta ſolutio eſt de directo cõtra l. contrariã. & iõ dic melius quod in l. in contra. allegata nõ fuit appoſita dictio quiſquis. diſtributiua: hic ſi fuit appoſita. Al. & Iaſ.

5 Placet Sali. & Alexã. quo ad hoc.

6 Immo ſolue, vt ibi per gl. in verbo, hæreditarias. placet hæc Ale. & Iaſo. in eius ſecunda ſolutione.

7 Diſplicet Bar. B. Pa. Al. & Iaſ. quia ibi nõ fuit poſita dictio quiſquis: hic ſic: ſecundum eoſdem.

8 Hoc verũ quoad ea quæ ſunt iuris: ſecus ſi facti. Ia.

9 Placet Saliceto.

10 Et bñ. Bal. Paul. Al. & Iaſ.

11 Sequũtur prædicti ſcribentes hic.

12 Illud ſi tendit ad ſolutionẽ contrarij, ſed ad declarationem quæſtionis ſequẽ. j. ibi, vel refert &c. Bart. Al. & Iaſ.

13 Et bene. Barto. Paul. Ale. & Iaſ.

† al. Lucio.

Continuatio.

Cum ſerui.] CASVS. Si hæredem ſeruum tuum libertũ appellando inſtituiſti hoc modo, ille libertus meus ſit mihi hæres, an ſit liber, & inſtitutio ualeat, quæritur? Reſp. ꝙ ſic. legatũ autẽ nõ ualet, ut ſi dixiſſet teſtator, illis libertis meis relĩquo. 10. nõ ualet legatũ, ſi ſint ſerui, ut ſ. de teſta. l. teſtamẽto militis, & l. ex his.

Vos, additur ĩ veterib. manuſcriptis & in nõnullis exemp. hæc. l. cũ ſerui. præcedit. l. is qui.

Cum † ſerui cõſtituti, ſub appellatione [a] libertorum hæredes ſcripti eſſetis: [b] ea ſcriptura benigna interpretatione perinde habenda eſt, ac ſi liberi & hæredes inſtituti fuiſſetis: quod in legato [c] locum non habet. [d] Accepta. VII. Kalen. Mart. Priſco, & Apollinari Conss. B

Tutor non poteſt ſeruum pupilli ſui facere ſibi neceſſarium hæredem: ſi tamen ipſum inſtituit, remanet ſeruus: & iuſſu pupilli poteſt adire, & ſibi hæreditatem acquirere. Ale.

III. Impp. Diocles. & Maximia. AA. [illegible]

Si tutor ancillam tuam contubernio ſuo coniunxit, ac poſt hæredem eam inſtituit: [e] neque dominium ex huiuſmodi facto tibi auferri potuit: [f] & vt eius aditione [g] iuſſu tuo tibi per hanc ſucceſſio [h] quæratur, iure cõceſſam habes facultatem. S. XVI. Kalẽ. Ianua. Sirmij. AA. Conss. C

Licet ſeruus pupillo ſubſtitutus à gradu inſtitutorum adeuntium ſit conſecutus directam libertatem: tamen poſtea ex ſubſtitutione pupillari efficitur pupillo hæres neceſſarius. Alexand. poſt Salic.

IIII. Imp. Iuſtinian. A. Iuliano pp.

Cum quidam ſuum pupillum [i] hęredem inſtituit, & ſeruo directis verbis libertatẽ reliquit, & in ſecũdo gradu in quo pupillarem ſubſtitutionẽ faciebat, ipſum ſeruum ſine libertate [k] pupillo ſuo ſubſtituit: quęrebatur inter prudentes, ſi ex huiuſmodi ſubſtitutione hęres neceſſari⁹ pupillo exiſteret. D Cauſa enim altercationis ex vetere regula orta eſt, qua omnibus placuerat hunc ſeruum neceſſarium hęredem domino fieri, cui in eodẽ gradu & hæreditas & libertas relinquebatur. In præſenti autem non in vnum tam libertas quàm ſubſtitutio congregata eſt, ſed in aliũ & alium [l] gradum.

Nobis itaq; eandẽ altercationem decidentibus, mirabile viſum eſt, ſi quis putet ex huiuſmodi ſcrupuloſitate impediri teſtatoris voluntatem, maximè domini, & exiſtimet non fieri ſeruum hæredẽ neceſſarium, ſed ei licentiam præſtet & libertatẽ conſequi, & hæreditatem reſpuere, & domini voluntati reclamare. Qui ſi hoc facere † tentauerit, etiam puniendus eſt. ſit itaque & viuo pupillo liber, quia teſtator hoc voluit. & mortuo pupillo neceſſarius hæres, quia & hoc [m] voluit teſtator. Dat. XV. Kal. Decemb. Cõſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

† In vet. eſt differe. Contius.

Inſtitutio facta de ſeruo proprio, tacitè eidem tribuit libertatem, ſicut tacita tutoris factio de eo: nec reuocatur per ſimplex legatum de eo poſtea factum. Salic. Vel ſic: Tacita libertas vel expreſſa præualet legato. Iaco. Butri. Vel ſic: Si ſeruus fuerit hæres inſtitutus in totum vel in partem, vel tutor datus, erit hæres ac tutor: & vtroque caſu erit liber: licet de libertate nulla fuerit facta mentio in teſtamẽto: nec reuocatur libertas per ſimplex legatum de eo poſtea factum. hoc dicit prima pars vſque ad §. ſed cum veteres. Alexand.

V. Idem A. Ioanni pp.

Quidam † cũ teſtamẽ-

† Ex 50. Deciſionibus.

[a] Apellatione.] immo etiã ſi ſimpliciter, ut ĩ. eo. l. penul. Sed contra ſ. de hære. inſtit. l. cum proponas: ſed ibi communis, hic proprius inſtituentis. Itẽ hic ſciens, ibi errans, ut ff. de teſta. mili. l. neque. § ſi ſeruum.

[b] Scripti eſſetis.] à domino ueſtro.

[c] Quod in legato.] id eſt dicere, ſi lego ſecundum Ioan. modo his uerbis, lego tali liberto meo. 10. nõ e. it ꝑ hoc liber.

[d] Habet.] ut ſ. de teſta. mili. l. ex his.

Si tutor.] CASVS. Tutor ſi ancillam pupilli contubernio ſibi adiunxit, & & hæredẽ inſtituit, an præiudicetur pupillo, quo magis ei auferatur dominiũ ancillæ? Reſpon. quòd non, ſed ſi ea adierit hæreditatem, eam acquirit domino iuſſu ſuo.

[e] Inſtituit.] eam ancillam.

[f] Potuit.] ſic. ff. pro empto. l. qui fundũ. §. ſi tutor, & ff. de fur. l. interdũ. 2. §. fi.

[g] Aditione.] ſ. ancillæ tuæ, iuſſu pupilli.

[h] Succeſſio.] tutoris.

Cum quidam.] CASVS. Teſtamentum feciſti, pupillum filium tuũ inſtituiſti, ſeruo tuo directis uerbis libertatem dediſti, in ſecundo gradu eundẽ filio tuo impuberi nulla facta mentione libertatis ſubſtituiſti, an filio tuo impuberi ex ſubſtitutione ſit hęres neceſſarius cui in eodem gradu nõ eſt libertas relicta & hæreditas, huic autem ex teſtamẽto paterno uidetur relicta libertas, ex pupillari hæreditas? Dicit ergo Imperator, ꝙ uiuo filio, ſit liber, qa hoc uoluit teſtator. eo mortuo ſit ei hęres neceſſari⁹, qa & hoc uoluit teſtator.

[i] Pupillum.] qui & filius erat in poteſtate.

A [k] Sine libertate.] id eſt non facta mentione libertatis.

[l] Alium & alium.] ex paterno enim teſtamento uidetur quòd ſit conſecutus libertatem, ex pupillari hæreditatẽ. Nã & in fideicõmiſſaria hæreditatis reſtitutione video intereſſe, an ab eodem gradu relinquatur libertas & fideicõmiſſaria hæreditas ſeruo, an a diuerſis, vt ff. ad Trebell. l. ſi res. §. ſi ſeruus. & facit ad legẽ iſtam. ff. de uulga. & pupil. ſubſt. l. ſed & ſi plures. §. quos.

[m] Quia & hoc.] ſcilicet quòd eſſet neceſſarius hæres mortuo pupillo.

Quidam.] CASVS. Is teſtamentũ feciſti, & duos hæredes inſtituiſti, vnum ex vna dimidia, ſcilicet libertũ, ſeruũ vero ex alia, nulla facta mẽtione libertatis, & eũ poſtea Titio legaſti vel ante, & poſtea eum hæredẽ inſtituiſti, an valeat inſtitutio, uel legatũ, & an iſti Titio acquiratur? olim erat altercatio, cuius erat materia dubitationis, quod ſeruus erat ſine libertate inſtitutus. ne autem dubitationi remaneat locus, dicit imperator ꝙ ſeruus hæres inſtitutus nulla facta mẽtione libertatis, præſumitur liber, cũ ex ipſa datione iure læ teſtator voluiſſe eum liberũ eſſe præſumatur. & hoc in prima. An autem ſi ſeruus in teſtamento fuerit pro parte inſtitutus, in codicillis quę fuerit ei libertas relicta, an valeat inſtitutio, & ſit liber & hęres? Reſpondetur ꝙ hæres eſt & liber. ex quo enim hęres eſt inſtitutus, nec in teſtamẽto, nec in codicillis eſt libertas relicta, præſumitur tamen liber; ergo & hic. ſecus in legato ſine libertate relicto ſeruo, non eo ipſo quòd tibi legatum relictum eſt, efficitur liber, cum hæredi nulla pateat facultas auferendi legatum. & hoc in ſecunda. Si autem ſeruum legaſti in priori teſtamento, & filium tuum impuberẽ inſtituiſti, & ei ſeruũ ſine libertate ſubſtituiſti,

quæ-

tũ conderet, duobus [a] hæredibus ſcriptis, vnum [b] quidẽ ex parte inſtituit, [c] ſeruum autem ſuum, cuius & nomen addidit, ex reliqua parte ſine libertate [d] ſcripſit hæredem, & poſtea eundem ſeruũ alii legauit, vel poſt inſtitutionem hæredis, [e] ſeruum per legatum alii aſſignauit, & tunc hæredẽ eũ ſine libertate [f] inſtituit. Dubitabatur ſi huiuſmodi legatum, vel inſtitutio aliquas vires poſſet habere, & cui acquiratur legatũ vel inſtitutio. Dubitationis autem materia erat, quòd adhuc ſeruum ſuũ conſtitutum hæredem ſine libertate ſcripſerat, & tanta inter veteres exorta eſt cõtentio, vt vix poſſibile ſit videri eandem decidere. Sed antiquitatem quidem hæc altercantem relinquẽdo, † nobis alius modus huius deciſionis inuentus eſt: quia ſemper veſtigia voluntatis ſequimur teſtatorum.

¶ Cum igitur inuenimus noſtro iure hoc eſſe inductũ, vt ſiquis ſeruum ſuũ tutorem filijs ſuis reliquerit ſine libertate, ex ipſa tutelæ datione præſumatur ẽt libertatem ei fauore pupillorum impoſuiſſe: [g] quare nõ hoc etiam in hæreditate & humanius, & fauore libertatis inducimus, vt ſi quis ſeruum ſuum ſcripſerit hęredem ſine libertate, omnino ciuis Romanus efficiatur: quo inducto [h] neq; acquiſitio, neq; tã effuſus veterũ, atq; inextricabilis tractatus locum habeat? Neque.n. ferendum eſt ſupponere [i] quoſdam [k] eſſe ita ſupinos, [l] vt eundem ſeruum & hæredem inſtituãt ſine libertate, & iterũ alij

A per legatum eundem ſeruum aſſignent. [m]

Vtiliter datum, ex inutili confirmatione non vitiatur. Iac. But. ſecundum Bal. Vel ſic: Simplex hæredis inſtitutio facta de ſeruo in teſtamẽto, non vitiatur: licet poſtea libertas relinquatur in codicillis, in quibus dari non poteſt hæreditas, & hoc ideo, quia per ſimplicem inſtitutionem factã in teſtamento intelligitur relicta libertas hoc dicit ſecunda pars uſque ad. ¶. illo Alexander.

¶ Sed cum veteres & aliã propoſuerunt ambiguitatem, dicentes, ſi quis ſeruum ſuum in teſtamento B quidem hæredem ex parte ſine libertate ſcripſerit, in codicillis autem libertatem ei reliquerit: ſi poſſit inſtitutio valere, & ille tam hęres quàm liber fieri, ne videatur per codicillos hæreditas confirmari, in quibus hæreditas dari [n] ſecundum veteres regulas non poteſt.

¶ Nos itaq; in tali diſpoſitione, licet in codicillis fuerit ſcripta, [o] & libertatem & hæreditatem ſimul ſeruis per noſtram liberalitatem & benignam interpretationem indulgemus, vt gratulentur, cũ non ſerui remaneant, ſed & liberi & hæredes efficiantur: cum tanta [p] in eos noſtri numinis beneuolentia effuſa [q] eſt, vt etſi libertas eis neque teſtamento neq; codicillis data ſit: tamen hæreditate ſeruis relicta, [r] quaſi iniũctam eſſe libertatẽ [s] D videri poſſit.

Aliud debetur ex vrbanitate, quod non debetur obligationis neceſſitate. Bal. Vel ſic: Licet legatum factum ſeruo proprio ſine libertate, non valeat de rigore iuris, nec ulla actio ex illo cõpetat: impius tamen & ingratus eſt hæres, qui illud ſoluere negat. hoc dicit uſque ad ¶ qua iuris. Ale.

¶ Illo videlicet obſeruando, vt ſi legatũ, vel fideicõmiſſum eis ſine libertate relinquatur, maneant [t] in ſeruitute: non tamen ita impii hęredes exiſtant, vt libe-

quæritur, an valeat ſubſtitutio, & per ſeruũ hęreditas mortuo pupillo intra pubertatis tempora legatario quęrat, aut in ſerui perſona valeat vt ſibi acquirat, an vero valeat, quòd ſine libertate facta eſt? Reſpõdeo quòd legatum eſt in ſuſpenſo, quia ſi mortuus fuerit impubes, locum habet ſubſtitutio, & erit ſeruus liber, & hæres, nec legatario acquirit. ſi impubes ad pubertatẽ peruenerit, euaneſcit ſubſtitutio, & trãſit ſeruus ĩ dominiũ legatarii. ſi enim in ſuſpenſo eſſet libertas, ſi facta fuiſſet ſubſtitutio cũ libertate, ita & cum ſine adiectione libertatis facta eſt, vt adueniente cõditione ſit hæres, & liber, & ſeruus ſubſtitutus.

a Duobus.] id eſt libero, & ſeruo, vt ſubdit.

b Vnum.] ſcilicet liberum.

† aliàs, relinquẽdũ eſt: nobis autẽ alius mo. &c.

c Inſtituit.] quaſi dicat, legauit eundẽ, vel antequam inſtitueretur, vel poſt.

d Libertate.] id eſt ſine mẽtione facta libertatis. Nam ſi cum libertate inſtituiſſet, ſiue antequã legaret, non reuocaretur per legatũ, ſiue poſtquam legauit, ſicq; reuocauit legatum, vt ff de libe. & poſthu. ſi ita. §. regula. nec eſſet aliqua dubitatio.

e Hæredis.] ſcilicet extranei.

f Sine libertate.] dic ut ſupra.

Seruus ex datiõe tutelæ liber fit.

g Impoſuiſſe.] No. ex ipſa datione tutelæ eſt liber, vt hic, & j. de fideicõmiſ. lib. l. & ſi non adſcripta, & ff. de fideicõ. liber. l. generaliter. §. ſi quis tutorem, & inſtitut. q. teſta. da. tu. poſſunt, in princip. Itẽ non obſtat huic. l. inſt. de hære. inſtit. §. ſeruus autẽ à dño, quia ibi alienauit in vita. hic in morte inſtituit, & poſtea legauit. Sed ſi primo inſtituit, poſtea legauit, nonne videbit deſtitiſſe à prima voluntate, vt ff. de vulg. ſub. l. ſi quis cum quem? Reſpõ. non eſt ita, vt ff. de lib. & poſthu. l. ſi ita. §. regula, & de leg. 2. l. ſi idem. niſi in caſu, vt ff. de lega. 1. l. ſeruum. §. ſi idem.

h Inducto.] id eſt, ita tali quæſtione expedita, ſcilicet quòd debeat eſſe liber, & hæres.

i Supponere.] id eſt ſignificare.

k Quoſdam.] teſtantes.

l Supinos.] certe immo is de quo. ſ. dictum eſt, ita fuit ſupinus. ſed dicit hic ſine libertate, id eſt vt nolit eum conſequi libertatem, & vt non præſumatur ei dediſſe libertatem.

m Aſſignent.] teſtãtes.

n Dari.] directe, ſed per obliquũ poteſt, vt j. de codicil. l. hæreditatem, & ff. ad Trebell. l. Scæuola.

o Scripta.] ſcilicet libertas.

p Cum tãta.] argu à maiori, quaſi dicat, cũ inſtituit eum hæredem, & nihil dixit de libertate, erit hæres, & liber, multo magis quando dixit cum libertate, quãuis non in teſtamento, ſed in codicillis. — Argum̃ à maiori eſt validum.

q Effuſa eſt.] vt ſ. eo. in prima parte. l.

r Relicta.] vt nihil de libertate ſit dictum.

s Libertatem.] id eſt nulla mentione de libertate facta.

t Maneant in ſeruitute.] vt ff. de adim. leg. l. & ſi transferã, & j de fideicõmiſ. l. ex fideicommiſſo, & ff. famil. erciſc. l. ex parte. §. ſeruo, & de manu. teſt. l. qui potuerũt, & ff. de lega. 3. l. ſi legatarius. §. 1. & inſti. de leg. §. an ſeruo.

Legatum ſeruo proprio factũ ſine libertate, an valeat.

tio, quæritur? Reſpon. ꝙ non: ſed ab inſtituto auferenda eſt hæreditas. Viuianus.

a Nec apud peregrinos.] ideſt iuriſdictionem non habẽtes. Vel dic, id eſt deportatos. Vel dic, id eſt barbaros, ſiue hoſtes populi Romani. Sed certe nec apud aliquem in fratrem, licet in filium ſic coram iudice competente.

Adoptio nõ poteſt fieri de aliquo in fratrem.

b Frater.] quæ eſt ratio quòd fratrem non poſſum adoptare, id eſt, aliquem extraneũ loco fratris? Reſpondetur: quia adoptio imitatur naturam, vt inſtitu. de adop. §. minorẽ. Sed hoc naturale eſt, ꝙ frater à fratre nõ naſcatur: ergo adoptari non poteſt aliquis in fratrem.

c Habebit.] vt ĩ. de fideicom. l. eam quã. Sed ar. contra ff. eo. l. nemo, §. q frater. Item ar. ff. de iure fiſci. l. aufertur, in pri. & ff. de ædil. edic. l. cum autem, in fine.

Collegium.] CASVS. An illicito collegio relinqui hæreditas poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non. Viuia.

d Non poſſe.] nullum autem eſt ſubnixum, niſi contra ꝓbet, vt ff. de colle. illi. l. 3. §. in ſumma. probantur aũt multa, & ideo dic, eis legari poteſt, alijs nõ, vt ff. quod cuiuſque vniuerſi. l. 1. & ĩ. de ſacroſan. eccle. l. 1. & de reb. dub. l. cum ſe natus, & de lega. 1. l. ſi hæres, §. vicis, & ad Treb. l. omnibus, & ſupra de Iudæis. l. 1.

† Variant hic libri veteres. quidã habẽt, cũ moreretur, vt tũc ſic accipias teſtatorẽ locutũ: Titius cũ morietur, hæres eſto, quod non puto valere, quia vltimo vitæ momento non põt adire. Alij libri habent, cum quis moreretur, vt dixerit teſtator. Titius hæres eſto cum Sempronius morietur, qđ magis probo. Anto. Contius.

Legatum an valeat ſi dicatur, lego tibi cum morieris.

Xtraneum] CASVS. teſtamentum feciſti: extraneum hæredem inſtituiſti his uerbis, inſtituo te cum morieris, an valeat inſtitutio, quæritur? Reſp. ꝙ ſic. Vel ſic: an poſſim mihi hæredem inſtituere ſic, Ille ſit mihi hæres cum morietur? Reſpon. ꝙ ſic. Viuia.

e Cum quis moreretur].i. cum hac adiectione, cum moreretur, ſcilicet hæres extraneus: quæ adiectio habetur pro non adiecta, ut ff. eo. l. hæreditas, & ff. de noua. l. ſi pupillus, §. qui ſub conditione, licet in legato diſtinguatur an dicat, lego tibi cum morieris, quo caſu ualet ſtatim, licet differatur: aut lego tibi cum morietur hæres, & tunc eſt conditionale, vt non tranſmittatur interim ſi legatarius viuo hærede decedat, ut ff. de condi. & demõ. l. hæres meus, & ff. quando di. leg. ce. l. ſi cum hæres, niſi in libertate, quæ ſic relicta, pro nulla habetur, ut ff. de manu. teſtam. l. libertas, & in vſufructu, ut ff. de uſufru. l. Titio. Alij dicunt, vt Azo, hanc inſtitutionem eſſe conditionalem, & ita ſuſpendendam, vt & in ſimili caſu, ut ff. de condi. inſti. l. fin. Alij, cum morietur, i. cum erit in periculo mortis: quod quaſi in idem recidit, uel cum morietur. ſ. teſtator.

NEc apđ peregrinos a fratrem ſibi quiſquã per adoptionem facere poterat.

Cum igitur quod patrẽ tuum voluiſſe facere dicis, irritum ſit: portionem hæreditatis quam is aduerſus quem ſupplicas, velut adoptatus frater b hæres inſtitutus tenet, reſtitui tibi præſes prouinciæ curæ habebit. c PP. III. No. Decembr. Diocletiano. II. & Ariſtobulo Conſs.

Collegium non approbatum nõ poteſt inſtitui. Alex.

VIII. Idem AA. Hadriano.

COllegiũ ſi nullo ſpeciali priuilegio ſubnixum ſit, hęreditatem capere non poſſe, d dubium non eſt. PP. X. Kal. Iun. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

Poteſt quis hæres inſtitui cum ipſemet inſtitutus morietur. hoc dicit ſecundum primam lecturam gloſſa, ſecundum quam non debet eſſe in textu dictio quis. & ſecundum aliam lecturam hoc intendit: Poteſt quis inſtitui cum teſtator moritur. Alex.

IX. Idem AA. & CC. Felix.

EXtraneum etiam cũ quis moreretur, e † hæredẽ ſcribi ſibi placuit. PP. XVI. Kalend. Nouem. Sirmij. AA. Conſs.

Qui per ſe capere non poteſt, etiã per alium capere non poterit: & ignotus poteſt hæres inſtitui: & ciuitates poſſunt capere relicta vniuerſalia & particularia, hoc dicit cum duabus legibus ſequen.

X. Iidem AA. & CC. Aſclepiadæ.

NEque per ſe hæredes inſtitutos, quib. hoc conceſſum non eſt, neque per ſeruos proprios hæreditatem poſſe quærere, iuris dictat ratio. f S. XVI. Kal. Septemb. Sirmij, Cæſaribus Conſs.

Ignotus poteſt hæres inſtitui. Salic.

XI. Impp. Theodo. & Valentin. AA. Hierio P. P.

EXtraneum etiam penitus ignotum, g hæredem quis inſtituere poteſt. D. XI. Kalen. Mart. Cõſtantinop. Felice & Tauro Conſs.

Ciuitates poſſunt capere relicta tã vniuerſalia, quam particularia, corporalia & incorporalia. Bal. Vel ſic: Ciuitates poſſunt hæredes inſtitui, & eis legari, & fideicommitti. Salic.

XII. Imp. Leo A. Erythrio præfecto prætorio.

HAereditatis, vel legati, ſeu fideicommiſſi, aut donationis titulis domus, aut annonæ ciuiles, † aut quælibet ædificia, vel mancipia, ad ius inclytæ vrbis, h vel alterius cuiuslibet ciuitatis i peruenire poſſunt. Dat. V. Kalẽ. Mart. Martiano & Zenone Conſs.

Inſtitutus in re certa, habetur loco legatarij, vniuerſaliter inſtituto hæreditatem adeunte. Sal. Vel ſic: Inſtitutus in re certa, uel iuſſus eſſe contentus re certa, pro ſua inſtitutione habetur loco legatarij quo ad hoc, ut actionibus hæreditarijs uti non poſſit. Alexan.

XIII. Imp. Iuſtinian. A. Menæ præfecto prætorio.

QVotiens certi quidẽ ex certa re ſcripti

NEque.] CASVS. Si non capacem, puta hæreticum, vel ex nefario coitu ſuſceptum inſtituiſti, an valeat inſtitutio, quæritur? Reſpon. ꝙ non: nec etiam ſi ſeruum tuũ hæredẽ inſtituiſti, non acquiretur hæreditas, quia qui per ſe hæres inſtitui nõ poteſt, nec per aliũ vt ff. eo. l. minus. Viuianus.

f Ratio.] nam qui per ſe inſtitui non poteſt, nec per ſeruos, ut hic, & ff. eo. l. non minus. nec ob. ff. de ædil. edic. l. cũ autem. §. fin. quia ibi emptor erat capax. Nec ff. de acqui. hæred. l. ſi ſeruus eius, quia ibi fuit ante aditionẽ manumiſſus: vnde ſibi adit. Et econtra, quod poteſt domino relinqui, & ſeruo, vt ff. de lega. 1. l. ſi mihi & tibi, §. regula, ſed & hoc fallit ff. de leg. 2. l. debitor, §. fi. & de ſerui. lega. l. & maxime.

† Vide Taurellũ de militijs ex caſu, & l. iubem⁹. C. de ſac. ſanc. eccl.

EXtraneum.] CASVS. An ignotũ mihi poſſim hæredẽ inſtituere, quæritur? Reſp. ꝙ ſic. Viuia.

g Ignotum.] vt inſti. de hære. inſtitu. §. fina.

† Olim nec municipia nec municipes poterãt inſtitui. Vlpia. Frag. tit. 22. Contius.

HAereditatis.] CASVS. An Romanæ ciuitati iure inſtitutionis, vel legati, vel donationis, aliquid relinqui poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic. & cuilibet alij ciuitati. Viuianus.

h Vrbis] veteris, vel nouæ Romæ.

i Ciuitatis.] vt ff. ad Trebel. l. omnibus, & de leg. j. l. ſi hæres, §. vicis, & l. ſi quis à filio, §. fin.

QVotiens] CASVS. Duos hæredes ex certa re, puta ex vinea vel domo hæredes inſtituiſti: alios ſimpliciter non facta mentione rerum certarũ, vel in certis partibus, puta vnum ex tribus vncijs, alium ex quatuor, an illi qui ex rebus certis inſtituti ſunt, conueniri poſſint à creditoribus hæreditarijs, quæritur? Reſpon. ꝙ non: quia ſunt loco legatariorum, non hæredũ. Alij autem conueniendi ſunt, & agere poſſunt: nec aliquid

tranch hamp nº 20

quid actionum competentium hæreditariarum hæredibus inſtitutis in certis partibus, vel ſine partibus g alios in incertis rebus inſtitutis, deminui debet. Viuia.

a Legatariorum.] Arg. contra ꝟ. de inoffi. teſta. authen. nouiſſima.

ſes. Dicit imperator hanc ſententiam ſupinam: cū non ſit veriſimile aliquem ignorare ſuum nomen, & hoc ſi ſint interpretanda verba inſtitutionis: quòd ſi tu Plotij fuiſti hæres, & Sēpronium ſic inſtituiſti: & Sempronius eris hæres tuus, & per conſequens erit hæres Plotij: per regulā qua dicitur, ꝙ hæres hæredis, teſtatoris eſt hæres. Vel ſi Plotium hæredem inſtituiſti, & ſi hæres non eſſet, ei Sempronium ſubſtituiſti. Vel ſic: adieciſti Sempronium in eius loco, vel in totum, vel in partem quaſi ex ſubſtitutione quadam vocari deberet. Si autē nec Plotio hæres extitiſti, neque Plotium hęredem inſtituiſti, nec tu Plotius vocabaris, non valet inſtitutio: cum non ſit veriſimile te nomē tuum ignoraſſe. Vianus.

ſunt hæredes, vel certis rebus pro ſua inſtitutione contenti eſſe iuſſi ſunt, quos legatariorum[a] loco haberi certum eſt: alij verò ex certa[b] parte, vel ſine parte,[c] qui pro veterū legum tenore ad certam vnciarum inſtitutionē referuntur:[d] eos tantummodo omnibus hæreditarijs actionibus vti vel conueniri decernimus, qui ex certa parte vel ſine parte ſcripti fuerint, nec aliquā deminutionem earundem actionum occaſione hæredū ex certa re ſcriptorū[e] fieri. Dat. VIII. Id. April. Conſtantinop. Decio. V. C. Cons.

Inſtitutio quæ non poteſt ſaluari ſecundum proprium et directū ſignificatum verborum, ſaluatur ſecundū improprium & indirectum, ſi fieri poteſt: aliàs redditur nulla potius quam ſuſtineatur prætextu erroris teſtatoris, ſi eſt talis error, qui oſtendit fatuitatem. Alex.

XIIII. Idem A. Ioanni P. P.

CVm in libris Vlpiani, quos ad Maſuriū Sabinum ſcripſit, talis ſpecies[f] relata ſit: hanc apertius expedire nobis viſum eſt.

¶ Quidam[g] teſtamentum faciens ita inſtituit, *Sempronius Plotii hæres eſto*. Veteres quidem exiſtimabant errorem nominis[h] eſſe, & ſic inſtitutionē valere, quaſi teſtator Plotius nominaretur, & Sempronium ſibi ſcripſiſſet hæredem: ſed huiuſmodi ſententiam craſsiorem eſſe exiſtimamus. neque enim ſic homo ſupinus, imò magis ſtultus inuenitur, vt ſuum nomen ignoret. ſed ſi quidem ipſe teſtator Plotio cuidam hæres extitit: manifeſtum eſt ſibi Sempronium hæredem inſtituiſſe, vt per mediam ipſius teſtatoris perſonam Plotij hæres efficiatur. Et hoc argumētamur ex antiqua regula, quę voluit hæredē hæredis, teſtatoris eſſe hæredem.[i]

B ¶ Sin aūt nihil tale factū eſt, ſuperuacuam & inanē huiuſmodi inſtitutionem eſſe: niſi prius hrēde Plotio ſibi inſtituto, ſic adiecerit, *Sempronius Plotii hæres eſto*. Tunc etenim exiſtimandū eſt eum dixiſſe, ſi non Plotius hæres ſibi fuerit, tunc Sempronium in totum † partem ve Plotij ex ſubſtitutione vocari: ita vt ex cōſequentia[k] verborum Plotius quidem inſtitutus, Sēpronius autem ſubſtitutus C inueniatur.

¶ Sin autem neque ipſe teſtator Plotio hęres extitit, neque Plotium hæredem antea ſcripſit, & ſic[l] Sempronium Plotio hæredem eſſe voluit: nullius eſſe momenti talem inſtitutionē, cum non eſt veriſimile in ſuum nomen quenquā erraſſe. Dat. III. Kal. Auguſt. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC.

† Al. in locum partemve.

TITVLVS XXV.

D DE INSTITVTIONIbus & ſubſtitutionibus, & reſtitutionibus ſub conditione factis.

Cōditio mixta depēdens ex facto inſtituti, et alterius tertij, dēt impleri vel īpediri ex facto illius tertij ad hoc vt inſtitutus poſſit adire: Sal. & Ale.

I. Impp. Seuerus & Antoninus. AA. Alexandro.

CVm auū maternū ea conditione filiā tuam hæredē inſtituiſſe proponas, ſi Anthylli

ADDITIO. Dicas poſt Bar. & Bal. in l. ex facto ij. de hære. inſtituen. & eundem Bar. hic, ꝙ hæres inſtitutus ex re certa, non eſt hæres vniuerſalis, nec eſt legatarius: ſed eſt vna tertia ſpecies per ſe, quæ vocatur hæres ex re certa, quæ partim capit de natura inſtituti vniuerſaliter, & partim de natura legatarij: quod declara vt latius per dictos Bar. & Bald. vbi ſupra.

b Ex certa parte.] puta vnum in ſex vncijs, & alium in alijs ſex vncijs.

c Sine parte.] puta in omnibus alijs inſtituit duos.

d Referuntur] duodecim. ſ. vt inſtit. de hær. inſtit. § hæreditas.

e Scriptorum.] Cū ipſi non teneantur, vt hic, & ꝟ. de hær. act. l. creditores. Sed videtur eos eſſe loco hæredum, qui ex certa re ſcribuntur, vt ff. eo. l. 1. §. ſi ex fundo. & l. quotiēs, §. ſi duo, & l. ex facto 2. per totam primam columnā, quæ ſunt contra. Solu. ſecundum quoſdā hic fuit res certa demōſtrata nomine proprio, ibi appellatiuo, vel demonſtratiuo, quod non placet, vt ff. ſi cer. pet. l. certū. Dic ergo ꝙ ibi non erant alij inſtituti. vnde ne inueniatur paterfamilias deceſſiſſe pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus datur eis totum. hic autē ſunt & alij inſtituti, qui ſunt hæredes in vniuerſo.

Hęredis loco an reputetur, q ex certa re ſcribit.

CVm in libris.] CASVS. Hæredem inſtituiſti his verbis: Sempronius Plotij hæres eſto, an valeat inſtitutio, quærebatur, dicebāt antiqui valere, quaſi in tuo nomine errat

f Species] ideſt quæſtio.

g Quidam.] ſcilicet Titius.

h Nominis.] ſcilicet ſui.

i Teſtatoris eſſe hæredem.] vt ff. de peti. hære. l. 1. 2. & 3. & ꝟ. de vſufru. l. antiquitas, & ff. de verb. ſign. l. hæredis, & l. ſciendum, & ff. de acquirenda hære. l. ſi quis filium, § fin.

k Ex conſequētia.] ideſt quaſi cōſequētia, quę fit ex noſtra interpretatione. Et nota vulgatem ſubſtitutionē fieri verbis affirmatiuis, ſic ff. eodem l. Titius.

l Et ſic.] ſupple, nec ipſe teſtator Plotius vocatur. nā hic eſt indubitabilis caſus.

DE INSTITVtionibus &c.

Dictum eſt ſupra de hæredibus inſtituēdis: ſed quia hæredis inſtitutio fit ſub conditione: ideo de inſtitutione conditionali videndū eſt. Azo.

Continuatio.

CVm auum.] CASVS. Teſtamentū fecit neptē tuā, i. filiā filiæ tuæ, ſub tali condōne inſtituiſti, ſi nuberet filio Anthylli, per eā nō ſtat quo

tio, quæritur? Reſpon. ꝙ non: ſed ab inſtituto auferenda eſt hæreditas. Viuianus.

a Nec apud peregrinos.] id eſt iuriſdictionem non habẽtes. Vel dic, id eſt deportatos. Vel dic, id eſt barbaros, ſicut hoſtes populi Romani. Sed certe nec apud aliquem in fratrem, licet in filium ſic coram iudice competente.

Adoptio nõ poteſt fieri de aliquo in fratrem.

b Frater.] quæ eſt ratio quòd fratrem non poſſum adoptare, id eſt, aliquem extraneũ loco fratris? Reſpondetur: quia adoptio imitatur naturam, vt inſtitu. de adop. §. minorẽ. Sed hoc naturale eſt, ꝙ frater à fratre nõ naſcatur: ergo adoptari non poteſt aliquis in fratrem.

c Habebit.] vt ĩ. de fideicom. l. eam quã. Sed ar. contra ff. eo. l. nemo, §. q frater. Item ar. ff. de iure fiſci. l. aufertur, in pri. & ff. de ædil. edic. l. cum autem, in fine.

Collegium.] CASVS. An illicito collegio relinqui hæreditas poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non. Viuia.

d Non poſſe.] nullum autem eſt ſubnixum, niſi contra ꝓbeẽ, vt ff. de colle. illi. l. 3. §. in ſumma. probantur aũt multa, & ideo dic, eis legari poteſt, alijs nõ, vt ff. quod cuiuſque vniuerſi. l. 1. & ĩ. de ſacroſan. eccle. l. 1. & de reb. dub. l. cum ſenatus, & de lega. 1. l. ſi hæres, §. vicis, & ad Treb l. omnibus, & ſupra de Iudæis. l. 1.

† Variant hic libri veteres. q dã habẽt, cũ moreretur, vt tũc ſic accipias teſtatorẽ locutũ: Titius cũ morietur, hęs eſto, quod non puto valere, quia vltimo vitæ momento non põt adire. Alij libri habent, cum quis moreretur, vt dixerit teſtator. Titius hæres eſto cum Sempronius morietur, qđ magis probo. Anto. Contius.

Xtraneum.] CASVS. teſtamentum feciſti: extraneum hæredem inſtituiſti his uerbis, inſtituo te cum morieris, an valeat inſtitutio, quæritur? Reſp. ꝙ ſic. Vel ſic: an poſſim mihi hæredem iſtituere ſic, Ille ſit mihi hæres cum morietur? Reſpon. ꝙ ſic. Viuia.

e Cum quis moreretur.] i. cum hac adiectione, cum moreretur, ſcilicet hæres extraneus: quæ adiectio habetur pro non adiecta, ut ff. eo. l. hæreditas, & ff. de noua. l. ſi pupillus, §. qui ſub conditione, licet in legato diſtinguatur an dicat, lego tibi cum morieris, quo caſu ualet ſtatim, licet differatur: aut lego tibi cum morietur hæres, & tunc eſt conditionale, vt non tranſmittatur interim ſi legatarius viuo hærede decedat, ut ff. de condi. & demõ. l. hæres meus, & ff. quando di. leg. ce. l. ſi cum hæres, niſi in libertate, quæ ſic relicta, pro nulla habetur, ut ff. de manu. teſtam. l. libertas, & in vſufructu, ut ff. de uſufru. l. Titio. Alij dicunt, vt Azo, hanc inſtitutionem eſſe conditionalem, & ita ſuſpendendam, vt & in ſimili caſu, ut ff. de condi. inſti. l. fin. Alij, cum morietur, i. cum erit in periculo mortis: quod quaſi in idem recidit, uel cum morietur. ſ. teſtator.

Legatum an valeat ſi dicatur, lego tibi cum morieris.

Nec apud peregrinos a fratrem ſibi quiſquã per adoptionem facere poterat.

¶ Cum igitur quod patrẽ tuum voluiſſe facere dicis, irritum ſit: portionem hæreditatis quam is aduerſus quem ſupplicas, velut adoptatus frater b hæres inſtitutus tenet, reſtitui tibi præſes prouinciæ curæ habebit. c PP. III. No. Decembr. Diocletiano. II. & Ariſtobulo Conſs.

Collegium non approbatum nõ poteſt inſtitui. Alex.

VIII. Iidem AA. Hadriano.

Collegiũ ſi nullo ſpeciali priuilegio ſubnixum ſit, hęreditatem capere non poſſe, d dubium non eſt. PP. X. Kal. Iun. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

Poteſt quis hæres inſtitui cum ipſemet inſtitutus morietur. hoc dicit ſecundum primam lecturam gloſſæ, ſecundum quam non debet eſſe in textu dictio quis. & ſecundum aliam lecturam hoc intendit: Poteſt quis inſtitui cum teſtator morietur. Alex.

IX. Iidem AA. & CC. Iuliæ.

Extraneum etiam cũ quis moreretur, e † hæredẽ ſcribi ſibi placuit. PP. XVI. Kalend. Nouem. Sirmij. AA. Conſs.

Qui per ſe capere non poteſt, etiã per alium capere non poterit: & ignotus poteſt hæres inſtitui: & ciuitates poſſunt capere relicta vniuerſalia & particularia. hoc dicit cum duabus legibus ſequen.

X. Iidem AA. & CC. Aſclepiadæ.

Neque per ſe hæredes inſtitutos, quib. hoc conceſſum non eſt, neque per ſeruos proprios hæreditatem poſſe quærere, iuris dictat ratio. f S. XVI. Kal. Septemb. Sirmij, Cæſaribus Conſs.

Ignotus poteſt hæres inſtitui. Sal.

XI. Impp. Theodo. & Valentin. AA Hierio. P. P.

Extraneum etiam penitus ignotum, g hęredem quis inſtituere poteſt. D. XI. Kalen. Mart. Cõſtantinop. Felice & Tauro Conſs.

Ciuitates poſſunt capere relicta tã vniuerſalia, quam particularia, corporalia & incorporalia. Bal. Vel ſic: Ciuitates poſſunt hæredes inſtitui, & eis legari, & fideicommitti. Salic.

XII. Imp. Leo A. Erythrio præfecto prætorio.

Haereditatis, vel legati, ſeu fideicommiſsi, aut donationis titulis domus, aut annonæ ciuiles, † aut quælibet ædificia, vel mancipia, ad ius inclytæ vrbis, h vel alterius cuiuslibet ciuitatis i † peruenire poſſunt. Dat. V. Kalẽ. Mart. Martiano & Zenone Conſs.

Inſtitutus in re certa, habetur loco legatarij, vniuerſaliter inſtituto hæreditatem adeunte. Sal. Vel ſic: Inſtitutus in re certa, uel iuſſus eſſe contentus re certa, pro ſua inſtitutione habetur loco legatarij quo ad hoc, ut actionibus hæreditarijs uti non poſſit. Alexan.

XIII. Imp. Iuſtinian. A. Mennæ præfecto prætorio.

Qvotiens certi quidẽ ex certa re ſcripti

Neque.] CASVS. Si non capacem, puta hæreticum, vel ex neſario coitu ſuſceptum inſtituiſti, an valeat inſtitutio, quæritur? Reſpon. ꝙ non: nec etiam ſi ſeruum ſuũ hæredẽ inſtituiſti, non acquiretur hæreditas, quia qui per ſe hæres inſtitui nõ poteſt, nec per aliũ vt ff. eo. l. minus. Viuianus.

f Ratio.] nam qui per ſe inſtitui non poteſt, nec per ſeruos, ut hic, & ff. eo. l. non minus. nec ob. ff. de ædil. edic. l. cũ autem, §. fin. quia ibi emptor erat capax. Nec ff. de acqui. hæred. l. ſi ſeruus eius, quia ibi fuit ante aditionẽ manumiſſus: vnde ſibi adit. Et econtra, quod poteſt domino relinqui, & ſeruo, vt ff. de lega. 1. l. ſi mihi & tibi, §. regula, ſed & hoc fallit ff. de leg. 2. l. debitor, §. fi. & de ſerui. lega l. & ſi maxime.

Extraneum.] CASVS. An ignotũ mihi poſſim hæredẽ inſtituere, quæritur? Reſp. ꝙ ſic. Viuia.

g Ignotum.] vt inſti. de hære. inſtitu. §. fina.

Haereditatis.] CASVS. An Romanæ ciuitati iure inſtitutionis, vel legati, vel donationis, aliquid relinqui poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic. & cuilibet alij ciuitati. Viuianus.

† Vide Taurellũ de militijs ex caſu, & l. iubem⁹. C. de ſac. ſanc. eccl.

† Olim nec municipia nec municipes poterãt inſtitui. Vlpia. Frag. tit. 22. Contius.

h Vrbis] veteris, vel nouæ Romæ.

i Ciuitatis.] vt ff. ad Trebel. l. omnibus, & de leg. j. l. ſi hæres, §. vicis, & l. ſi quis à filio, §. fin.

Qvotiens] CASVS. Duos hæredes ex certa re, puta ex vinea vel domo hæredes inſtituiſti: alios ſimpliciter non facta mentione rerum certarũ, vel in certis partibus, puta vnum ex tribus vncijs, alium ex quatuor, an illi qui ex rebus certis inſtituti ſunt, conueniri poſſint à creditoribus hæreditarijs, quæritur? Reſpon. ꝙ non: quia ſunt loco legatariorum, non hæredũ. Alij autem conueniendi ſunt, & agere poſſunt: nec aliqu id

ſunt hæredes, vel certis rē bus pro ſua inſtitutione contenti eſſe iuſsi ſunt, quos legatariorum [a] loco haberi certum eſt: alij verò ex certa [b] parte, vel ſine parte, [c] qui pro veterū legum tenore ad certam vnciarum inſtitutioné referuntur: [d] eos tantummodo omnibus hæreditarijs actionibus vti vel conueniri decernimus, qui ex certa parte vel ſine parte ſcripti fuerint, nec aliquā deminutionem earundem actionum occaſione hæredū ex certa re ſcriptorū [e] fieri. Dat. VIII. Id. April. Conſtantinop. Decio. V. C. Cons.

Inſtitutio quæ non poteſt ſaluari ſecundum proprium & directū ſignificatum verborum, ſaluatur ſecundū improprium & indirectum, ſi fieri poteſt: aliàs redditur nulla potius quam ſuſtineatur prætextu erroris teſtatoris, ſi eſt talis error, qui oſtendit fatuitatem. Alex.

XIIII. Idem A. Ioanni P. P.

CVm in libris Vlpiani, quos ad Maſuriū Sabinum ſcripſit, talis ſpecies [f] relata ſit: hanc apertius expedire nobis viſum eſt.

¶ Quidam [g] teſtamentum faciens ita inſtituit, *Sempronius Plotii hæres eſto.* Veteres quidem exiſtimabant errorem nominis [h] eſſe, & ſic inſtitutioné valere, quaſi teſtator Plotius nominaretur, & Sempronium ſibi ſcripſiſſet hæredem: ſed huiuſmodi ſentētiam craſsiorem eſſe exiſtimamus. neque enim ſic homo ſupinus, imò magis ſtultus inuenitur, vt ſuum nomen ignoret. ſed ſi quidem ipſe teſtator Plotio cuidam hæres extitit: manifeſtum eſt ſibi Sempronium hæredem inſtituiſſe, vt per mediam ipſius teſtatoris perſonam Plotij hæres efficiatur. Et hoc argumētamur ex antiqua regula, quę voluit hæredē hæredis, teſtatoris eſſe hæredem. [i]

¶ Sin aūt nihil tale factū eſt, ſuperuacuam & inanē huiuſmodi inſtitutionem eſſe: niſi prius hrēde Plotio ſibi inſtituto, ſic adiecerit, *Sempronius Plotii hæres eſto.* Tunc etenim exiſtimandū eſt eum dixiſſe, ſi non Plotius hæres ſibi fuerit, tunc Sempronium in totum † partemve Plotij ex ſubſtitutione vocari: ita vt ex cōſequentia [k] verborum Plotius quidem inſtitutus, Sēpronius autem ſubſtitutus inueniatur.

¶ Sin autem neque ipſe teſtator Plotio hęres extitit, neque Plotium hæredem antea ſcripſit, & ſic [l] Sempronium Plotio hæredem eſſe voluit: nullius eſſe momenti talem inſtitutionē, cum non eſt veriſimile in ſuum nomen quenquā errasſe. Dat. III. Kal. Auguſt. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC.

TITVLVS XXV.

DE INSTITVTIONIbus & ſubſtitutionibus, & reſtitutionibus ſub conditione factis.

Cōditio mixta depēdens ex facto inſtituti, et alterius tertij, dēt impleri vel īpediri ex facto illius tertij ad hoc vt inſtitutus poſſit adire: Sal. & Ale.

I. Impp. Seuerus & Antoninus. A A. Alexandro.

CVm auū maternū ea conditione filiā tuam hæredē inſtituiſſe proponas, ſi Anthylli

---

Quid actionum competentium hæreditariarum hæredibus inſtitutis in certis partibus, vel ſine partibus g alios in incertis rebus inſtitutis, deminui debet. Viuia.

a Legatariorum.] Arg. contra ſ. de inoffi. teſta. authen. nouiſſima.

ADDITIO. Dicas poſt Bar. & Bal. in l. ex facto ij. de hære. inſtituen. & eundem Bar. hic, q hæres inſtitutus ex re certa, non eſt hæres vniuerſalis, nec eſt legatarius: ſed eſt vna tertia ſpecies per ſe, quæ vocatur hæres ex re certa, quæ partim capit de natura inſtituti vniuerſaliter, & partim de natura legatarij: quod declara vt latius per dictos Bar. & Bald. vbi ſupra.

b Ex certa parte.] puta vnum in ſex vncijs, & alium in alijs ſex vncijs.

c Sine parte.] puta in omnibus alijs inſtituit duos.

d Referuntur.] duodecim. ſ. vt inſtit. de hær. inſtit. §. hæreditas.

e Scriptorum.] Cū ipſi non teneantur, vt hic, & ſ. de hær. act. l. creditores. Sed videtur eos eſſe loco hæredum, qui ex certa re ſcribuntur, vt ff. eo. l. 1. §. ſi ex fundo. & l. quotiés, §. ſi duo, & l. ex facto 2. per totam primam columnā, quæ ſunt contra. Solu. ſecundum quoſdā hic fuit res certa demōſtrata nomine proprio, ibi appellatiuo, vel demonſtratiuo, quod non placet, vt ff. ſi cer. pet. l. certū. Dic ergo q ibi non erant alij inſtituti. vnde ne inueniatur paterfamilias deceſſiſſe pro parte teſtatus, & pro parte inteſtatus datur eis totum. hic autē ſunt & alij inſtituti, qui ſunt hæredes in vniuerſo.

CVm in libris.] CASVS. Hæredem inſtituiſti his verbis: Sempronius Plotij hæres eſto, an valeat inſtitutio, quærebatur, dicebāt antiqui valere, quaſi in tuo nomine errasſes. Dicit imperator hanc ſententiam ſupinam: cū non ſit veriſimile aliquem ignorare ſuum nomen, & hoc ſi ſint interpretanda verba inſtitutionis: quòd ſi tu Plotij fuiſti hæres, & Sēpronium ſic inſtituiſti: & Sempronius erit hæres tuus, & per conſequens erit hæres Plotij: per regulā qua dicitur, q hæres hæredis, teſtatoris eſt hæres. Vel ſi Plotium hæredem inſtituiſti, & ſi hæres non eſſet, ei Sempronium ſubſtituiſti. Vel ſic: adiecisti Sempronium in eius loco, vel in totum, vel in partem quaſi ex ſubſtitutione quadam vocari deberet. Si autē nec Plotio hæres extitiſti, neque Plotium hęredem inſtituiſti, nec tu Plotius vocabaris, non valet inſtitutio: cum non ſit veriſimile te nomē tuum ignoraſſe. Vivianus.

f Species] id eſt quæſtio.

g Quidam.] ſcilicet Titius.

h Nominis.] ſcilicet ſui.

i Teſtatoris eſſe hæredem.] vt ff. de peti. hære. l. 1. 2. & 3. & ſ. de vſufru. l. antiquitas, & ff. de verb. ſign. l. hæredis, & l. ſciendum, & ff. de acquirenda hære. l. ſi quis filium, §. fin.

k Ex conſequētia.] id eſt quaſi cōſequētia, quę fit ex noſtra interpretatione. Et nota vulgarem ſubſtitutionē fieri verbis affirmatiuis, ſic ff. eodem l. Titius.

l Et ſic.] ſupple, nec ipſe teſtator Plotius vocatur. nā hic eſt indubitabilis caſus.

DE INSTITVtionibus &c.

Dictum eſt ſupra de hæredibus inſtituēdis: ſed quia hæredis inſtitutio fit ſub conditione: ideo de inſtitutione conditionali videndū eſt. Azo.

CVm auum.] CASVS. Teſtamentū feciſti neptē tuā filiā filiæ tuæ, ſub tali condōne inſtituiſti, ſi nuberet filio Anthylli, per eā nō ſtat quo

Hęredis loco an reputetur, q ex certa re ſcribit.

† Al. in locum partemve.

Continuatio.

quo minus pareat conditioni, ſed per filium Anthylli, A qui cum ea contrahere non vult: an ad hæreditatem ſuam admittenda ſit, quæritur? Rñ. ꝙ ſic: quia habetur conditio pro completa, cum per eam non ſtat quo minus impleatur. Viuianus.

a Manifeſtum eſt.] nam videtur impleta, cum per eam nõ remaneat, ut hic, & ꝑ. de his quę ſub modo. l. 1. & ff. de acq. hæred. l. ventre, & quãdo dies leg. ced. l. ſi poſt, §. ſed ſi ita. Sed contra ꝑ. de cõdi. inſer. l. legatum. Sol. hic erat aliàs relicturus, ibi non, ſecundum quoſdam. Vel ibi fuit in mora, hic nõ. Tu diſtingue ſm Ioan. aut cõditio appoſita conſiſtit ĩ facto eius cui relinquitur: aut eius & alterius. ſi in facto eius tantum cui relinquitur: puta ſi manumiſerit ſeruũ ſuum: tunc ſi conditio deficit per factũ ſuum, nõ aſſequitur relictum, vt ff. de cõdi. inſtit. l. vlt. ſi aũt conditio deficit per caſum quia moritur ſeruus: conſequitur relictum, ut ff. de cõdi. inſtitu. l. quæ ſub conditione, §. quotiens, niſi fuerit in mora manumittendi, ut ff. de condi. & demon. l. pe. §. 1. ſi deficit per alium, puta quia alius interfecit ſeruum: tunç agit lege Aquilia contra interfectorem ad æſtimationem eius quod ſibi relictum erat, vt ff. ad l. Aquil. l. inde Neratius, §. idem Iulianus. Sed argu. contra ff. de conditio. & demonſtratio. l. ſi Titius. Si autem non ſit ſoluendo interfector, ex æquitate poteſt dici hunc admitti ad id quod ſibi relictum erat, vt ff. de condi. & demon. l. Titio centum, §. fi. & de eo per quem fac. eſt l. fi. ſi vero cõſiſtat in facto eius cui relinquitur, & alterius, ſi quidem per caſum fortuitũ deficiat, amittit relictum, vt ibi. Sed ar. contra ff. de leg. 1. l. ſi fundũ, 2. §. Iulianus, in fi. aliàs eſt l. ſi Titio, ſed ibi non fuit cõditio, ſed modus. Item arg. contra ff. de annu. lega. l. annua, in princ. ſed illud fauore alimentorum. Item ar. cõtra ff. de condi. inſtit. l. vter ex fratribus, ſed ibi non per caſum, ſed per alterius factum ſtetit. ſi non per caſum, ſed per alterius factum, non amittit, ut hic. Et probatur hæc diſtinctio. ff. de conditio. & demonſtra. l. in teſtamento. idem eſt in illa conditione, Si decem Titio dederit: quia conſtitit ex facto eius & alterius, niſi aliud dicatur fauore libertatis, ut ff. de conditio. & demonſtra. l. cum ita datur, & de condi. inſtitu. l. 3. Item quod dicit hæc lex, eſt verũ, ſi honeſtè poteſt nubere mulier: aliàs non excluditur, ut ff. de condi. & demonſtra. l. cum ita legatum ſit. Planius dic ꝙ hic per alium, in l. contraria per caſum fuit impedita.

Hæreditas vel legatũ ſub conditione relictum, an debeatur ſi cõditioni non pareatur.

† Al. induxiſſe, in li. manuſcri. Contius.

filio nupſiſſet: non prius eam hæredem exiſtere, quàm cõditioni paruerit, aut Anthylli filio recuſante, matrimonium impeditum fuerit, manifeſtum eſt. a PP. Kal. Octob. Anulino & Frontone Conſs.

Vbi conditio non eſt turpis, debet hæres inſtitutus parere: alias ſubſtitutus admittitur, & inſtitutus à ſucceſſione repellitur. Sal. & Alex. B

II. Imp. Antoninus. A. Caſſiæ.

CONditioni ſub qua teſtamẽto matris tuæ b hæres inſtituta es, ſi non paruiſti: locum habet ſubſtitutio. Nec enim videri poteſt ſub ſpecie turpium nuptiarum viduitatem c tibi indixiſſe, cum † te filio ſororis ſuę cõſobrino tuo probabili conſilio matrimonio iungere voluerit. d Nec extraordinario auxilio indiges, e cum ex his precibus quas libello complexa es, declaretur C non per eum ſtetiſſe quo minus ſupremæ voluntati matris tuæ teſtatricis ſatisfieret. PP. VIII. Id Mar. Romę, Antonino. A. IIII. & Balbino Conſs.

Conditio emancipationis verificatur etiam per mortem naturale patris, vel eius deportationem. Sal. poſt Bal. Vel ſic: Inſtitutio collata in vnũ caſum, extenditur ad alium ſibi ſimilem. h. d. Vel ſic: Non refert quid ex æquipollentibus fiat. Alex.

III. Idem Auguſtus Maxentio & alijs.

SI mater vos ſub conditione emancipationis hæredes inſtituit, & prius quàm voluntati defunctæ pareretur, ſententiã f deportationis pater meruit, vel aliter g defunctus eſt: morte eius vel alio modo patria ptãte liberati, h ius adeundæ hæreditatis cũ ſua i cauſa quæſiſtis. S. Prid. Kal. Maij. Sabino & Auulino Conſs.

neo ſuo, cum hoc liceat, nec officium iudicis implorare debuit, cum per eam ſtetit. Viuia.

b Matris tuæ.] ſecus in patre, qui non poteſt ſub conditione, niſi ſit poteſtatiua, filium inſtituere, ut ff. de hære. inſti. l. ſuus, in princ. & l. ſi pater filium, ꝑ. eod.

c Viduitatem] quã videretur indicere, ſi nuptiæ eſſent turpes: vt patet in l. cũ ita legatum, §. ſi ff. de condi. & demõ.

d Voluerit.] etiã eni iure fori licitum, ut & ꝑ. de nup. l. celebrandis, non autem iure poli.

e Indiges] id eſt nõ habebis, licet indigeas, vt ff. de cõdi & demon. l. Titio centum, § 1. quod extraordinarium locũ haberet, ſi ſtaret ꝑ illum, non per te, ut ꝑ. eo. ti. l. proxi. Ordinarium aũt, quando eſſet cõditio impleta, ut ff. de cõdi. & demon. l. legata ſub conditione: & hoc ſi honeſtè ei nubere poterat. aliàs conſequitur purè, ut ff. de condi. & demonſtra. l. cũ ita legatum, & l. hoc modo. Item arg. cõtra ff. de verb. obli. l. Titia.

SI mater vos.] CASVS. Mater filium ſuum ſub hac conditione hæredẽ inſtituit, ſi pater eum emanciparet, conditione pendente ſi pater decedat, vel ſi deportetur, an conditio habetur pro impleta vt locum habeat inſtitutio, quærit? Rñ. ꝙ ſic, & ad eum hæreditas tranſit cum onere ſuo. Viu.

f Sententiam].ſ. deportationis, & ſic filius factus eſt ſui iuris, ut inſtitu. quib. mo. ius pa. po. ſol. §. cum autẽ.

g Vel aliter.] ſuperiori enim fuit mors, ſcilicet ciuilis: hic naturalis, ut ff. de contra tab. l. j. §. fin. & ff. de condi. & demon. l. intercidit.

h Liberati.] qui modi ſunt multi, vt inſtit. quib. mod. ius pa. po. ſol. per totum.

i Sua cauſa] id eſt cũ ſuo onere. & ſic nota ex hac. l. effectum non modum conſiderari. nihil enim refert quid de æquipollentibus fiat, ut hic, & ff. de condi. & demon. D l. Iulianus ait. & de lega. 3 l. fideicommiſſa. §. ſi cui. & de condi inde. l. ſeruo, & infra de donat. quæ ſub modo, l. ſi quid, & facit ſupra de inoff. teſtamen. l. filius matrẽ, & ff. ad Treb. l. mulier 1 in prin. Sed argu. contra ſupra de his qui ve. ætа. impe l. fi. & de nup. l. ſancimus.

Æquipollentium quid fiat, nihil refert.

ADDITIO. Pro ſolutione iſtarum duarum legum vide Bart. in l. Gallus, §. & quid ſi tantum, ff. de libe. & poſthu. ver. his præmiſſis &c.

COnditioni.] CASVS. Mater filiam hæredem inſtituit, ſi conſobrino ſuo nuberet, & ſi non nuberet, ſubſtituit Titium: per ipſam ſtat quo minus pareatur conditioni, an locum habeat ſubſtitutio, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, nec eſt audienda ſi allegarit hanc conditionem turpem eſſe, ſcilicet ꝙ nubere debui: conſangui

SI pater.] CASVS. Si filium tuum ſub conditione poteſtatiua ſi decem daret, quod potuit, inſtituiſti, valet inſtitutio. ſi ſub caſuali, puta ſi nauis venerit ex Aſia, nõ valet nec inſtitutio, nec teſtamentum. ſi tamẽ vltra mare fuerit, & eum inſtituiſti ſi in prouinciã ſuam rediret, cum hoc non tam ex voluntate ſua pendeat, quàm ex inſidijs fortunæ, quia multi caſus accidere poſſunt propter quos redire impediatur, non valebit inſtitutio, ſed hæreditatem tuam adeat ab inteſtato, cũ non valeat teſtamentum, & illud deduci poſſit in quæſtionem, l. ſcili

ccc1 an

cet an valeat teſtamentum tale. Vinia.

a Ipſius.] ſcilicet filij.

b Erat.] vt ſtatim ponet exemplum. l. iſta de mixta. Et ſic nota ꝙ filius ſub caſuali vel mixta conditione non poteſt inſtitui, ſed ſub poteſtatiua ſic, vt hic, & ff. de hæred. inſtit. l. ſuus, in prin. & §. puto, & l. iã dubitari, & de condi. inſtit. l. fin. & de condi. & demõ. l. Lucius. & ſic exhæredatio pure fieri debet, ut ff. de lib. & poſthu. l. & ſi pe perierit, § pure, ſed vtrunque ſimul fieri poteſt, ſ. inſtitutio conditionalis & exhæredatio ſub contraria cõditione, vt hic, & ff. de liber. & poſt hu. l. filius à patre, in princ. Quid autem de nepote & alijs inferioribus? Reſpon. non idem quod in filio: ſed ſub qualibet conditione poſſunt inſtitui vel exhæredari, ut ff. de hæredi. inſtit. l. ſed ſi in conditione, §. nepotes, ſecundum quoſdã. Tu dic ꝙ ſi nemo nepotẽ præcedat tempore teſtamẽti, & ſic eſt ſuus, idem quod in filio, aliàs non idẽ, vt in fine illius. §. nepotes. Bul. tamen diſtinxit: cum filius inſtituitur ſub mixta conditione, vtrũ per eũ ſtet quo minus impleatur conditio, an per caſum. primo caſu non admittitur, ſecundo ſic, ut argu. ĩ. de neceſſ. ser. l. ſi. Quæ diſtinctio non placet, cum ſtatim ſit nullum teſtamentũ in quo ſub conditione caſuali vel mixta ẽ filius inſtitutus, hodie vero filius & q. libet ſuus hæres inſtitutus debet habere debitum bonorũ ſubſidium ſine omni condõne & dilatione, vt ſ. de inof. teſt. l. quoniam in prioribus. Accur.

Filius an poſſit ſub cõditione inſtitui?

Nepos an poſſit ſub conditione iſtitui vel exhæredari.

† Legendũ maximæ, ut patet ex verbis legis. Contius.

Filius in poteſtate non poteſt hæres inſtitui a patre ſub cõditione quæ in eius poteſtate non ſit, ut eſt caſualis vel etiam mixta quæ pendet ex facto inſtituti, & à caſu fortuito, & ſi aliter fiat, non valet teſtamentum: & hæreditas ab inteſtato poteſt adiri, niſi filius fuerit in defectum illius conditionis exhæredatus. Alex.

IIII. Imp. Alexander A. Aemyliano.

SI pater filium quem in poteſtate habebat, ſub cõditione quæ in ipſius [a] poteſtate non erat, [b] hæredem ſcripſit, nec in defectum eius exhęredauit: iure teſtatus nõ videtur.[c] ¶ Cum autem [d] trans mare & longe te[e] agentem ſub hac conditione hæredem ſcriptum eſſe dicas, ſi in patriam quæ in prouincia Mauritaniæ erat, regreſſus fuiſſes, nec exhęredatum te alleges, ſi in eum locum non rediſſes: manifeſtum eſt multis caſibus non voluntarijs, ſed fortuitis euenire potuiſſe ut eam [f] implere nõ poſſes: & ideo [g] adire hęreditatẽ non prohiberis. PP. VI. Ka. Apr. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Conditio dirimendi matrimoniũ, tanquam turpis reijcitur de inſtitutione, & remanet inſtitutio pura: & ſi de facto fuerit impleta conditio, nõ cogitur in implemento perſiſtere: immo licet ab implemento recedat, hæreditatem habet ſicut ſi non impleuiſſet. Alex.

V. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Maximo. †

REprehendenda [h] tu magis es quàm mater tua. illa enim ſi hæredem te ſibi eſſe vellet: [i] id quod eſt inutile, [k] matrimoniũ te dirimere cũ viro non iuberet. tu porro voluntatem eius diuortio comprobaſti.[l] Oportuerat autem, etſi cõditio huiuſmodi admitteretur, præferre lucro concordiã maritalem. Enimuęro cũ boni mores hæc [m] obſeruari vetent: ſine vllo damno coniunctionem retinere potuiſti. Redi igitur ad maritum, ſciens hęreditatem matris, etiam ſi redieris, retenturã: quippe quã retineres licet prorſus ab eo nõ receſsiſſes. PP. XII. Kalend. Decemb. Valeriano. IIII. & Gallieno. III. AA. Conss.

* *Græca conſtitutio Iuſtiniani.*

Diſiunctiua poſita inter conditiones negatiuas, reſoluitur in coniunctiuam fauore liberorum: quod ad extraneos eſt extenſum. Salic. Vel ſic: Subſtitutio uel fideicommiſſum relictum per teſtatorem ſub conditione ſi inſtitutus ſeu grauatus deceſſerit ſine liberis, una cum pluribus alijs conditionibus alternatiuè poſitis, non habent effectum niſi omnes conditiones exiſtant: & ſic alternatiua ponitur pro copulatiua. Alex.

VI. Idem A. ad Senatum.

GEneraliter ſancim[a], ſi quis ita verba ſua compoſuerit vt edicat, Si filius vel filia inteſtatus vel inteſtata, vel ſine liberis †[aut ſine † teſtõ] [n]

c Non videtur.] deficiente enim conditione inuenitur ſuus hæres neque inſtitutus, neque exhæredatus, & ſic non ualet, ut inſtit. de exhære. li. in prin.

d Cum aũt.] nũc in ſpecie dicit, & ſ. in genere dixerat.

e Te.] filium.

f Vt eam.] ſcilicet conditionem ſi in patriam quæ &c. vt ff. de dona. cau. mor. l. ſenatus, §. mortis. Alij ponunt hanc gloſſam ſuper uerbo, in patriam.

g Et ideo.] non aperit ex teſtamento, vel ab inteſtato. Sed Ir. dixit ex teſtõ benigne interpretatus voluntatẽ defuncti in ambiguo, quaſi voluerit eum hrẽdẽ eſſe, ſi mõ per eum non ſtetiſſet quo minus condõnẽ impleret: & ſic remota condõne de medio valet teſtm̃. Sed dico tm̃ ab inteſtato, cũ teſtm̃. ipſo iure nullũ ſit. Sed cõtra hoc eſt valde quod dr̃ ff. de ſecun. tab. l. 2 §. ſi ſub condõne, ſed ibi in emancipato dicit. Vel dic ꝙ ex teſtõ adire põt ſi vult: qa ſuo fauore dr̃ nullum, ut ff. de iniuſto rup. teſta. l. filius, & ff. de iure dotium, l. ſi res, §. 1. & ſimile no. ĩ. de contra tab. l. 2. ſecundum Azo.

Defuncti voluntas in ambiguo benigne eſt interpretanda.

REprehendẽda.] CASVS. Mater filiam ſuam hac conditione hæredẽ inſtituit, ſi à viro diuerteret. filia lucrũ concordiæ maritali præferens, à viro diuertit, an ualeat inſtitutio quæritur? Rñ. ꝙ ſic, & perinde eſt ac ſi conditio appoſita nõ fuiſſet, vnde redire debet: & conditione non obſtante, cum fuerit turpis hr̃ditatẽ retinere, ſed tñ implendo conditionem deliquit. Vinis.

h Reprehendẽda.] illa qdẽ eſt reprehendẽda, qa noluit te hr̃dẽ eſſe libere, vt debuit ſed tu plus.

i Vellet.] libere, vt debuit.

k Inutile] hoc. ſ. matrimonium &c.

l Cõprobaſti] facto datur uolũtas intelligi, ut hic, & ff. de le. & ſenatuſconſul. l. de quibus in fi.

m Hæc]. i. hmõi turpes cõdõnes, vt hic & ſ. de inof. teſ. l. cũ te pietatis, & ĩ. đ cõdit. inſer. l. 2 & ff. đ vſu & habi. l. ſed neque, §. ſed ſi vſus, & argu. ff. de condit. & de. l. obtinuit, & ĩ. đ his q̃ pœnę no. l. j.

GEneraliter.] CASVS. Teſtamentum feciſti, & hæredem inſtituiſti, & adiecisti ſi ſine liberis decederet, vel cum viro non contraheret, vel inteſtata decederet: alij hæreditatem reſtitueret, vel ei altũ ſubſtitueret, an hæc oratio diſiuncta vel coniuncta intelligatur, quæritur? Reſpon. ꝙ coniuncta: quia ſi nullum fiat horũ, locũ habet ſubſtitutio: nec vnum tantum, ſi non fiat, locum facit ſubſtitutioni vel reſtitutioni: nec illud habet locũ tantum in filio tuo inſtituto, ſed in extraneo. Viu.

† aliàs & teſti[a], vel ẽt ſine liberis, vel ſine nuptijs deceſ. &c.

† incluſa deſunt in vet. libris. Contius.

n Sine teſtamento.] hoc videtur ſuperfluũ. nam ſ. dixit inteſtatus vel inteſtata. vnde quidam hoc dãnant. Sed dic ꝙ ideo dicit, ut det intelligere quòd non refert an dicat per hæc verba, inteſtatus: vel per hæc, ſine teſtamẽto, & per hoc dicit, aut: ſed in alijs dicit vel, & ſic tantũ

fuerant

fuerunt tres conditiones, vt hic patet: ſed aliter ſuperfluum eſſet.

i Deceſſerit.]ſcilicet ei ſubſtituo talem, uel reſtituat hęreditatem tali.

b Reſtitutioni.]ponitur ergo vel, pro &, vt ff. de verb. ſign. l. ſæpe.

A licet tantum, & non legitimos. in his enim addit Iuſtinianus.

k Filios.]idem enim in omni poſteritate, vt j. de fideicommiſ. l. cum acutiſſimi: in extraneis vero contra, licet in primo caſu huius legis idẽ ius ſit in extraneis quod in ſuis.

c Incertus]ſi enim diſiunctiue accipere tur, dubium eſſet, ꝑpter quẽ caſum nõ exiſtentem admitteretur ſubſtitutus, qđ eſſe non debet, ut ff quando dies leg. ced. l. hmõi. nunc vero ſcimus ꝙ propter vnũ caſum tantum admittitur, id eſt quando nihil horum interuenit.

d Penè.] hoc dicit propter Falcidiam, & facit ad hoc j. de verbo ſign. l. cũ quidam, & ff. ad Treb. l. ex facto, & de verbo. obli. l. ſi ita quis ſtipulatus. [*Cum autem.*] CASVS Hæredem filium inſtituiſti, & rogaſti vt quando decederet, hæreditatẽ Titio reſtitueret: an illa conditio tacitè ſubintelligi debet, ſi ſine liberis decedat, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic. & hoc dicit Papi. Dicit īperator ꝙ iſtud non ſolum debet in filio legitimo & naturali intelligi, ſed in filio naturali, ſi eum inſtituiſti, & ei ſubſtituiſti in ea parte, in qua parte põt, vt libere legatũ habeat locum, non autem ſubſtitutio. & iſtud non ſolum habet locum in hęreditate relicta, ſed in legato & fideicõmiſ. Viuia.

e Cum autem.] ī. interpretatus eſt cõditionem non exiſtere, quæ extitit, hic econtra tacitam intelligi interpretatur.

f Subſtituit.] per fideicommiſſum, ſed an idem in matre? quod videtur: vt ar. j. proxi reſpon.

g Liberorũ]ſi enim dixit de filijs, tunc id quod dixit, ſeruãdum eſt, dummodo non ſit contra ius.

h Intelligentẽ.] ſcilicet Papinianum.

i Naturales.] ſci-

vel ſine nuptijs deceſſerit: a & ipſe uel ipſa liberos ſuſtulerit, ſiue nuptias contraxerit, ſiue teſtamentum fecerit: firmiter res poſſideri, & non eſſe locũ ſubſtitutioni eorum, vel reſtitutioni. b Si enim nihil ex his fuerit ſubſecutum: tunc valere conditionem, & res ſecundum verba teſtamenti reſtitui, vt incertus c ſucceſsionis morientis exitus videatur certo ſubſtitutionis vel reſtitutionis fine cõcludi. Cui enim ferendus eſt intellectus, ſi forſitan teſtamẽtũ quidem non fecerit, poſteritatem autem habuerit: propter huiuſmodi verborum anguſtias liberos eius omni penè d fructu paterno defraudari. B

e Viam itaq; impiam obſtruentes, vt ne quis alius deuiet, huiuſmodi facimus ſanctionem: & hanc legem in perpetuum valituram inducimus tàm patribus quàm liberis gratã: quo exemplo etiam alijs perſonis, licet extraneæ ſint, de quibus huiuſmodi aliquid ſcriptũ fuerit, medemur.

Subſtitutio facta per fideicommiſſum generale vel particulare liberis nedum legitimis & naturalibus, ſed etiam naturalibus tantum poſt mortem eorum, intelligitur facta ſi ipſi liberi ſine legitimis deſcendentibus deceſſerint. Alex.

Cum aũt e inuenimus excelſi ingenij Papinianũ in huiuſmodi caſu, in quo pater filijs ſuis ſubſtituit, f nulla liberorum g ex his procreandorum adiectione habita, optimo intellectu diſpoſuiſſe, euaneſcere ſubſtitutionem, ſi is qui ſubſtitutione prægrauatus eſt, pater efficiatur, & liberos ſuſtulerit: intelligentem h non eſſe veriſimile, patrem, ſi de nepotibus cogitauerit, talem feciſſe ſubſtitutionem: humanitatis intuitu hoc & latius & pinguius interpretandum eſſe credidimus, vt & ſi qs naturales i filios k hẽat, & partem eis reliquerit vel dederit vſque ad modum quẽ nos ſtatuimus, l & ſubſtitutioni eos ſubiugauerit, nulla liberorũ eorum mẽtione facta: & hic intelligi euaneſcere ſubſtitutionem, liberis eam excludentibus, & intellectu optimo his qui ad ſubſtitutionem vocantur, obſiſtente, & non concedente ad eos eam partẽ venire, ſed C ad filios vel filias, nepotes † vel neptes, pronepotes uel proneptes morientis tranſmittente, & nõ aliter ſubſtitutione locum accipiente, niſi ipſi liberi ſine iuſta ſobole m deceſſerint: vt quod inter iuſtos liberos ſancitum eſt, n hoc & in naturales o filios extendatur. p Quæ omnia & in legatis & fideicommiſsis ſpecialibus locum habere ſancimus. Dat. XI. Kalend. D Auguſt. Conſtantinopo. Lampadio & Oreſte VV. CC. Conſ.

Sufficit conditionem caſualem vel poteſtatiuam non factam impleri viuo teſtatore vt hæreditas, legatum vel fideicommiſſum poſtea debeatur. Salic. Vel ſic: Sufficit conditionem caſualem vel mixtam ſemel impletam fuiſſe etiam teſtatore uiuente: licet impleméntum non durauerit. Alex.

VII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SI quis hæredẽ ſcripſerit ſub tali conditione,

l Statuimus.] ī. de nat. libe. l. humanitatis, & auth. ibi ſignata, vnde apparet legem iſtam eſſe Iuſtiniani, licet quidã aliter habeant. Vel dic quòd de ſecunda lege illius tituli ſit hic mentio.

m Sobole.] non ergo naturalis ſoboles excludit ſubſtitutũ, niſi id voluerit teſtator, uel in dignitate non erat poſitus, vel ſoboles erat libertina teſtatori forte, vel rogato, vt ff. ad Trebel. l. ex facto, §. ſi quis rogatus, ſecundum Azo. Alij dicũt naturalem excludere ſubſtitutũ, vt d. l. ex facto, in d. §. & l. hæredibus, §. fin. & de leg. 2. l. cũ pater, §. volo, & l. Lucius, 2. § fin. quæ ſunt contra, & hic ſubaudies, maxime. vel refert an prīceps ſubintelligat: quia teſtator dixit in inſtitutione, te inſtituo: & ſi deceſſeris, hæreditatem reſtituas tali. quo caſu lex intelligit ſi deceſſeris ſine liberis, & tunc obtinet quod dicit hic, an teſtator expreſſit, & tunc naturalis excludit ſubſtitutum. Vel refert, ſit naturalis de naturali: quo caſu excluditur ſubſtitutus, vel de legitimo: quo caſu per naturalẽ non excluditur ſubſtitutus, ut arg. ī. de na. li. l fi. & facit ad hoc quod notatur, ff. de leg. 2. l. antepenul. §. fina.

n Sancitum eſt.] à Papiniano.

o Naturales.] ſcilicet tantum.

p Extendatur.] ſcilicet à nobis.

SI quis hæredẽ.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredẽ inſtituiſti ſub tali conditione, ſi cõſul, &c. vel filiam, ſi nupſiſſet. quando dicitur

† Et ſic nepotes ſi ſuperſunt, faciunt euaneſcere ſubſtitutionem & cõcor gio. poſt medium. c in præſentia, extra de ꝓbatio. Subſtitutus, an excludatur per naturalem ſobolem.

citur impleta conditio, quæritur? Reſpon. ꝙ non refert A impleatur teſtatore viuo, vel tempore mortis, vel poſt eius mortem, ad hoc vt valeat inſtitutio, & iſta ſunt vera non ſolum in hæreditate relicta, ſed in legatis & fideicommiſſ. & libertatibus. ſed diſtingue an fuerit conditio caſualis, aut poteſtatiua. Si caſualis, ante mortem teſtatoris impleri poteſt: ſi poteſtatiua, aut eſt in dādo, aut in faciendo: ſi in dādo, mortuo teſtatore neceſſe eſt eam adimpleri: ſi in faciendo, & facile eſt eam adimpleri, vt dare ſcilicet, ſolum morte teſtatoris neceſſe eſt adimpleri, & not. ꝙ ſufficit aliquid fieri, licet hoc factum non duret. Viuianus.

a Completam.] hic dic ꝙ ſi cōditio eſt caſualis, etiam ante mortem poteſt impleri, & etiā ignorāte eo cui proficit eā impleri, ſi autē nō eſt caſualis, ſi quidē eſt in dando: tunc mortuo demum teſtatore impletur, & à ſciente: ſi aūt in facto, ſi quidem tale eſt q[d] facile fieri poteſt, vt aſcendere capitolium: tunc idem ſicut in dādo dixi, ſi vero non facile, vt ſi Titius erit [...] vel nupſerit [...] etiam viuo [...]ore, vt dixi in [...]ali etiā ab ignorante, & probantur hæc hic, & ff. de cōdi. & demon. l. 2. & l. hæc conditio, ſ in princip. & l. ſi iam, & l. Publius, & l. multum intereſt, & l. conditionum, & de hæred. inſtitu. l. ſi quis inſtituatur. Item nota hic ꝙ ſufficit factum, licet non duret factum, vt ff. loca. l. maritus. Sed arg. contra ff. de in rem verſo. l. ſi pro patre, §. verſum.

† Illi depoſuerūt, filia autē eius diuerterit: omni &c.

Conditio quādo debeat impleri.

Si ille conſul factus fuerit vel prætor. vel ita filiam ſuam inſtituerit hæredem, *Si nupta fuerit.* viuo autem teſtatore vel ille conſul proceſſerit, vel prætor fuerit factus, vel filia eius nupta fuerit, vel adhuc viuo teſtatore conſulatum quidē vel præturā ille depoſuerit, † filia autē eius à marito diuerterit: omni veterum dubitatione exploſa, ſancimus, quandocunque impleta fuerit conditio, ſiue viuo eo, ſiue mortis tēpore, ſiue poſt mortē: conditionem videri eſſe completam. a Quod & in legatis & fideicommiſſis & libertatibus obtinendum eſſe cenſemus: ne dum nimia vtimur circa huiuſmodi ſenſus ſubtilitate, iudicia teſtantium defraudētur. Dat. IX. Kalen. Augu. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC.

Accidentia deficientia non vitiāt teſtamentum. h. d. ſecundum Iaco. Butr. Vel ſic: Licet teſtator omiſerit exprimere conditiones quas pollicitus fuit dicere, non vitiatur teſtamentum: ſed poſtea in quacunque parte teſtamenti adiectæ, diſpoſitionem reddunt conditionalem. Salic. Vel ſic: Inſtitutio facta ſub conditione, vel modo vel demonſtratione inferius exprimendis a teſtatore, non vitiatur: licet poſtea non exprimātur. Si vero exprimatur conditio etiā in fine teſtamenti, reddit inſtitutionem cōditionalem, ſicut ſi a principio fuiſſet appoſita. Alex.

VIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SI teſtamentum ita ſcriptum inueniatur, *Ille hæres eſto ſecundum conditiones infraſcriptas.* ſi quidem nihil eſt adiectum, neque aliqua conditio in teſtamento poſita eſt: ſuperuacuam eſſe conditionum pollicitationē ſancimus, & teſtamentum purā habere inſtitutionem. b Et argumento vtimur quod B Papinianus reſpondit. c " † Vicos reipublicæ relictos qui proprios fines habebant, non ideo ex fideicommiſſo minus deberi, ꝙ teſtator fines eorum & certaminis d formā q[d] * celebrari ſingulis annis voluit, alia ſcriptura ſe declaraturum promiſit, ac poſtea morte præuentus non fecit. e "

¶ Sin autem conditiones quaſdam in quauis parte C teſtamenti poſuit: tunc videri ab initio conditionalem eſſe inſtitutionem, & ſic omnia compleri, tanquam ſi teſtator ipſas inſtitutiones eiſdem conditionibus copulaſſet f quæ infra conſcriptæ ſunt. Da. VI. Kalen. Auguſt. Conſtātinopo. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC.

† Verba Papiniani in l. cum pater, 77. §. vlt. de leg. 2. Cōtius.

* quam.

Tacita pupillaris non admittitur contra matrem dum viuit: ſed ſi mater ante mortem impuberis exijt de D medio, admittitur ſubſtitutus. hoc dicit ſecundum communem opinionem gloſſatorum & doctorum. Alex. concor. Bald. & Salic.

IX. Idem A. Ioanni P. P.

CVm quidam prægnātem habens coniugem, ſcripſit hęredem ip-

SI teſtamentum] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, & adieciſti, ſit ille hæres ſecundum conditiones, ſcilicet eodem teſtamēto ſcriptas & ſcribendas l. ſi nulla fuerit ſubſcriptio, an valeat teſtamentum & hæredis inſtitutio, quæritur? Reſp. ꝙ ſic, & conditio reiecta & vacua eſt intelligenda, exēplo eius qui reipub. certos vicos reliquit, & dixit ſe velle alia ſcriptura fines declarare, & quotiens vel quomodo debeant in eis exercere: nec fecit morte præuentus. quæritur an valeat relictum? Reſpon. ꝙ ſic. & quod ſequitur, referas ad primum caſum. Si autem aliqua conditio appoſita fuit in aliqua parte teſtamenti, ad illam referēda eſt inſtitutio, & erit conditionalis. Viuia.

[...]tres e[...] ſecun[...]m con[...]iones [...]ta ſcri[...]s: ſi nō [...]bat, teſta[...]ntum [...]leat.

b Puram habere inſtitutionem.] immo videtur non valere, ut ff. de hæred. inſtit. l. quotiens, §. tantundem. Solu. ibi ſententia Marcelli dicitur, & mala, ut in eo. titu. 1. l. 2. Vel dic ſecundum Ioan. ibi loquitur cum teſtator deſtinauerat, & in animo habuerat inſerere conditionem, ſed præuentus morte non inſeruit. hic autē nō: licet eſſet pollicitus ſe inſerturum. Vel aliter hic dixit, hæres eſto ſecundū cōditionem &c. ibi, hæres erit ſecundū conditionem &c. Vel ibi non eſt hæres vt uoluit teſtator, ſcilicet ſub conditione, ſed pure ut hic. Vel dic, ibi habuit in animo perficere teſtamentum, & morte pręuentus eſt, & ſic ex imperfecto teſtamento nihil debetur, vt ff. de teſta. l. ex ea ſcriptura, in prin. hic compleuit &c.

c Papinianus reſpōdit.] ſic ff. de lega. 2. l. cum pater, §. ſi.

d Certaminis] aliàs, certā in his, & aliàs, certaminis.

e Non fecit.] id eſt nō declarauit fines vel formā certaminis.

f Copulaſſet.] quæ enim incontinenti fiunt, videntur ineſſe, ut ff. ſi cer. pet. l. lecta, & ff. de condi. tio. & demon. l. non ad ea, & de ver. obl. l. ſi ita ſtipulatus, §. Chryſogonus, & ar. ff. de hære. inſti. l. aſſe, & de condi. inſti. l. inſtitutio.

CVm quidam.] CASVS. Quidam teſtamentū fecit: vxorem ex vna parte, & eum qui in ventre erat, ex alia hæredem inſtituit: & adiecit, Si poſthumus natus nō erit, Vitalis ſit hæres in ea parte quæ ad poſthumum peruentura erat, natus eſt poſthumus viuus, & impubes deceſſit, an mater ad partem ſuam vocetur, an ſubſtitutus, quæritur? De hoc dubitat Papinianus, dicens voluntatis eſſe quæſtionem. opinabatur aūt teſtato[r] voluiſſe poſthumo nato & impubere mortuo, matrem vocari ſubſtituto excluſo, & pro ea allegat. Imperator

perator diſtinguit, aut editus eſt partus, aut nō: ſi editus, aut viua matre deceſſit, aut matre præmortua. Primo caſu admittitur mater: nec habet locū ſubſtitutio. In ſecundo caſu eſt locus ſubſtitutioni. Si autē editus nō eſt, vel editus præmortua tamen matre, ex verbis teſtamēti locū habebit ſubſtitutio, & uocabit Vitalis. Viuia.

ſam quidem ſuam vxorē ex parte, ventrē vero ex alia parte, & adiecit: ſi nō poſthumus natus fuerit, alium ſibi hæredem eſſe: poſthumus autem natus impubes deceſsit: dubitabatur quid iuris ſit, tàm Vlpiano quàm Papiniano viris diſertiſsimis voluntatis eſſe quæſtionem ſcri B bentibus, cū opinabatur a Papinianus eūdem b teſtatorem voluiſſe poſthumo nato & impubere defuncto, matrem magis ad eius venire ſucceſsionem, quàm ſubſtitutum.

¶ Si enim ſuæ c ſubſtātiæ partē vxori dereliquit, d multo magis e & luctuoſam f hęreditatem ad matrem venire curauit.

¶ Nos itaque in hac ſpecie Papiniani dubitationē reſecātes, ſubſtitutionem quidem in huiuſmodi caſu, vbi poſthumus natus adhuc impubes viua matre deceſſerit, reſpuēdam eſſe cenſemus. C

¶ Tūc autem tantummodo 7 ſubſtitutionē admittimus, cū poſthumus minime edit9 fuerit, vel poſt eius partū mater prior g deceſſerit. Dat. III. Kalē. Augu. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC. D

a Opinabatur.] nō autem pro certo dicebat, vnde in fine corrigitur, in eo ſcilicet ꝙ dubitabat: quoniam dubitādū non erat.

b Ideo] quia expreſſam pupillarē nō fecit, ſed tacitam. Itē quia partem ei reliquit, ut ſubijcit.

c Suæ]. ſ. teſtatoris.

d Dereliqt]. ſ. teſtōr.

e Multo magis.] id eſt non minus.

f Luctuoſam.] ſic inſtit. ad Tertul. in princ. & ī. de his q ante aper. tabu. l. 1. in fine.

g Prior] ideſt priuſquam partus. Sic ergo nota ꝙ tacita ſubſtitutio contra matrem non admittitur: ſed hoc dicunt eſſe verum, cum & ipſa ſit inſtituta, nō aliter: nos idem ſemper, ut ī. tit. 1. l. precibus, niſi in breuiloqua duobus impuberibus facta, ſic, & vos inuicem ſubſtituo: nā quatuor ſubſtitutiones videntur, vt ff. de vulg. ſubſtituti. l. Lucius. Sed nunquid tacita vulgaris quæ intelligit ī expreſſa pupillari, ut ſ. eo. l. 1. à hoc iure, & l. quamuis, excludit matrem? Reſpondet ſic: quia tractat de ſucceſſione viri, non hæreditate filij, ſed mariti, cum filius non fuerit hæres: ideo ex vulgari tacita quę inerat vel expreſſa, admittitur ſubſtitutus, ſed non tenetur &c.

a aliàs, iō.

7 Reiecta inepta ſubſtitutionū diuiſione & arbore, ſic ex legi. Romanis diuido. Subſtitutionum alias ſimplex, alia duplex l. j. eo. Alia vulgaris, i. directa, ſicut vulgaris actio dr̄ directa l. 46. e. Alia pupillaris, alia quaſi pupillaris ſeu Iuſtinianea. l humanitatis ī. eo. Alia cōis ſiue gn̄alis, q̄ diuidit in ſimplicē & reciprocā ſibi inuicē factā l. iam hoc iure. l. Lucius, ff. eo. Alia militaris, alia fideicommiſſaria. ſed hęc poſtrema abuſiuè appellat ſubſtitutio. Anto. Cōtius.

† aliàs omniſo.

1 Placet P. Ale. & Ia.

TITVLVS XXVI.

DE IMPVBERVM, ET alijs ſubſtitutionibus.

DE IMPVB. ET ALIIS SVBSTITVTIONIB. *ideſt dicere, de pupillari ſubſtitutione, & alijs quæ ſunt alijs. ſunt enim multa, ut d cetur infra eod l. precibus.*

C Vm hæredes.] CASVS. Teſtamentum feciſti: tres hæredes ex partibus diſparibus inſtituiſti, puta vnum ex ſex uncijs, alium ex duabus, tertium ex quatuor: & eos adinuicem ſubſtituiſti, hoc modo, Vos inuicem ſubſtituo: ſubſtitutus in ſex partem ſuam repudiauit: ad illam vocabuntur cohæredes alij iure ſubſtit. ſed pro quibus partibus qō eſt, ſ. an pro æqualibus an pro hæreditarijs? Rn̄. ꝙ pro hæreditarijs, ſ. inſtitutus in quatuor vncijs, vocetur in quatuor, alius ad duas. præſumimus enim teſtōrē tacite hoc voluiſſe, ut eædem partes quæ erant expreſſæ in inſtitutione, intelligantur repetitæ in ſubſtitutione. Viuia. A

h Ex diſparibus partibus.] puta 3 vnus ex ſex: alius ex quatuor, alius ex duabus uncijs.

i Vllarum] ſi enim facta eſſet mentio partium in ſubſtitutione, ſerua. et hoc qd' 1 dictum eſſet.

k Expreſſæ ſunt.] vt ſi nō ſit hæres q fuit inſtitut9 ex ſex: quatuor accreſcent habenti quatuor, & duæ habenti duas, 4 vt hic, & inſtit. e. §. & ſi ex diſparib. & ff. eo. l. qui liberis in fine, & l. ſed ſi plures, & l coh æredi, §. j. Sic ergo prima voluntas trahit ad ſe ultimam, ut ff de leg. 1. l. ſi mihi & tibi, §. ſi. Item hoc verum 2 nominib9 appellatiuis poſitis in ſubſtitutione: ſecus ſi proprijs, ut ff. ad Treb. l. nonnunquā, & l. quotiens. Itē ſecus ſi quandam partem quantitatē iuſſit eos dare, ut ff. ad Treb. l. quotiens, & de reb. dub. l. ſi is q ducenta, §. fina.

Portiones aſignatæ in inſtitutione, uidentur repetita in ſubſtitutione reciproca. Bal. Vel ſic: Portiones in inſtitutione aducta, intelliguntur in ſubſtitutione breuiloqua tacitè repetita. Sali. Vel ſic: Partes adiecta in inſtitutione, repetita cenſentur in ſubſtitutione Alexan.

I. Imp. M. Aelius Antoninus. A. Secundo.

C Vm hęredes ex diſparibus partibus h inſtituti, & inuicem ſubſtituti ſunt, nec in ſubſtitutione facta eſt vllarum i partium mētio: verum eſt nō alias partes teſtatorem ſubſtitutioni tacitè inſeruiſſe quàm q́ manifeſtè in inſtitutione expreſſæ ſunt. k Da. Claro II. & Seuero Conss.

Subſtitutio breuiloqua ſeu reciproca facta perſonis imparibus, non continet pupillarem in perſona impuberis: ſed in perſona omnium continet uulgarem tantum quæ poterit omnibus fieri. Alexan.

II. Impp. Se[...] & Antoninus AA [...]

H Aereditate [...] defuncti inteſtati filij delatam tibi l dubitari non oportet. ſubſtitutio enim teſtamento patris facta, ad pubertatis m tpa n porrigi non poteſt: quia ipſo & alijs non eiuſdem conditionis o hæredibus inſtitutis, & inuicem ſubſtitutis, propter eorum perſonam quibus in vnū caſum duntaxat p ſubſtitui poteſt, etiam in filio

H Aereditatē.] CASVS. Feciſti teſtamē[...] [...]redes [...] & eos [...] ſtituiſti: impub[...] reditatem adijt, in pupillari ętate deceſſit: vult mater ad partem ſuā admitti ab inteſtato: vult & ſubſtitutus, quis eorū admitti debeat, quęritur? Reſpon. ꝙ mater. videretur tn̄ cōtra, ꝙ ſi ſol9 inſtitutus eēt impubes, & aliquis ei ſubſtitutus, in duobus caſibus admittitur ſubſtitutus. ſ. ſi inſtitutus hæres nō eſſet, vel eſſet, & in pupillari ætate deceſſiſſet: ſed hoc non habet locū hic: quia cum pubes ſibi, eſt ſubſtitutus & ecōuerſo, non pōt eſſe ſubſtitutio, niſi in vno caſu, ſ. ſi hr̄s non erit: ergo e conuerſo ſi impubes non hæres erit. ergo ex quo adijt, hæres eſt, nec habet locū ſubſtitutio. Vi.

l Tibi.] ſcilicet matri.

m Pubertatis.] ideſt à tempore pupillaris ætatis 6 vſque ad vltimam ætatem.

n Tempora.] ſcilicet futura.

o Conditionis.] vel quia puberes, uel quia non erāt in poteſtate.

p Duntaxat.] ideſt tantummodo.

3 Iſtē caſus poſitionē ſeqtur Iaſ. & eſt de mēte omniū ſcrib.

1 Iſta gl. eſt de mēte omniū ſcriben.

2 Titus legendū, ut ſit D. Pius à quo Iuſtinianus recitat id conſtitutum quod hac lege ſancitur, §. & ſi ex diſparib9. Inſtitu. de uulga. ſubſtitutio. Anto. Cōtius.

4 Idem ſi inſtitutus l quatuor moriatur. Pau. & eſt de mente aliorum.

5 Idē Bar. Bal. Paul. Ale[...]

[...] ſian9 eius filius, quā Papinianum intel fecit. Citatur autem hæc lex ī l. 4. ff. eo. Contius.

6 Iſta glo. eſt de mēte Ale. & Iaſ.

Et

c Iſta nō eſt de mē te Bar. Bal. Pau. Salic. Al. & Iaſ.

b Et ratio.] ſcilicet æqualitatis. i ſic infra de prox. ſa. ſcri. l. in ſacri, lib. 12. vbi dicit, æqualitatem litigatoribus volo ſeruar.

Conſtituit.] vt ff. eodē l. iam. aliàs, nam hoc iure. §. 2. & ad idē ſupra de teſta. mili. l. in teſtamēto. 1. & j. eodē l. quamuis, in fi.

A & j. eodē. l. 2. Sed arg. cōtra ff. de cōdi. & demō. l. talia. §. fi. vbi pluralis ſermo pro ſingulari accipitur. ſed fallit illa regula hoc caſu quando cum alio inſtituitur.

6 Diſplicet Bart. Pau. Ale. & Iaſ. & hæc ſit reſolutio eiuſdē naturę & cōditionis, q̄ eſt pluralitas, & in eo ſdem.

t D Marco. l. iam hoc. ff. e. Conſ. i. vulgarem extēdi ad pupillarē.

7 Placet Bar. Bald. Paul. Ale. & Iaſ.

8 Cōcor. Ba. d. Pau. Al. & Iaſ.

9 Sequuntur pædi. ſcriben.

10 Verſi. eſt ſub §. hæc omnia.

11 Idē Bal. Pau. Ale. & Iaſ.

12 Et bene ſecundum prædic. ſcribē.

13 Verſi. eſt ſub §. interdū.

14 Ibi ſolē tractatur de iure accreſcendi: hic de iure accreſcendi vnito cum iure ſubſtitutionis. Ba. Bald. Pau. Al. & Iaſ.

2 non qui dē meus, ſed Cōmo di. Cōtius.

Tal. Achil la. Con.

1 Placet Bal. Pau. Ale. & Ia.

2 Placet ſupra dict. ſcriben.

3 Et bene. Pau. Al. & Ia.

4 Placet Bald. Pau. Alt. & Ia.

Actes.] CASVS. Mater teſtamentum fecit, & hæredem filiam inſtituit. filia nō vult ſuccedere ex teſtamēto, ſed ab inteſtato per bo. poſ. vnde legitimi, an locum habeat ſubſtitutio, quæritur? R. q. ſic. & ſi ſubſtitutus hæres apprehēdat ſucceſſionem, ſua poſſeſſionem hæreditatis petitionē intēdere non poteſt. ſi quā ſit actionem habuit contra matrē, eam contra ſubſtitutum exercere poterit. Viu.

c Voluiſti.] per vnde legitimi, vt ff. vnde legi. l. 2. in fi. & l. 3.

d Ipſum.] vt ſ. de inoffi. teſta. l. ſi maritus.

e Vendicare.] huic enim locus non eſt, niſi prius teſtamentaria: omnis deficiat. vt ff. de reg. iur. l. quādiu, & de acquir. hære. l. quandiu.

Quamuis.] CASVS. Teſtamentū feciſti, vxorem & filium tuum impuberem hęredes inſtituiſti. Firmianū eis ſubſtituiſti. adijt impubes hæreditatem, & in pupillari ætate deceſſit, an ad partem ſubſtitutus vel aliquis veniens ab inteſtato debeat admitti? Reſpond. quod licet alias vbi impubes eſt inſtitutus & ſolus, & ei aliquis ſubſtitutus vulgariter, locum habet ſubſtitutio tacita pupillaris, hic gratia vitande inæqualitatis locum non habebit. Viuianus.

f Placuerit.] ſapientibus.

g Impuberi.] ſi ſolus fuerit inſtitutus.

h Nō erit.] ille ſcilicet hæres ſit.

i Deceſſit.] regulariter, vt hic & ff. eodem. l. iam hoc iure. §. 2. Sed fallit in duobus caſibus, vt in eadem. l. iam hoc iure. §. 1. in. fi. & l. cum ex filio. §. filio.

k In eum.] ſcilicet vulgarē. l infra eodē. l. cū quidam.

idem debere ſeruari, & ratio [b] ſuadet, & diuus Marcus pater [t] cōſtituit. PP. VI. Kal. Aug. Chilone & Libone Conſs.

Verba, ſi hæres non erit, intelliguntur ſcilicet ex teſtamento: et ideo ſub ſtitutis vulgaris cauſam inteſtati excludit. Bal. Vel ſic. Repudiante inſtituto, fit locus vulgariter ſubſtituto: & contra eum adeuntem competunt actiones hæreditaria. Salicet. Vel ſic: Hæc verba, ſi hæres non erit, appoſita in ſubſtitutione vulgari, intelliguntur ſcilicet ex teſtamento: ideo ſi inſtitutus repudiat ex teſtamēto, facit locum ſubſtituto, nec poteſt inſtitutus ſuccedere ab inteſtato, ſi quid tamen ſibi debebatur à defuncto, illud totū à ſubſtituto petere poteſt. Ale.

III. Imp. Alexand. A. Achillæ.

Hæres inſtituta matris teſtamento, ſi ſucceſſionem ex teſtamēto omiſiſti, & ab inteſtato bonorum poſſeſſionis ius habere voluiſti, [c] ſubſtituto locum quin feceris, in dubium non venit. Proinde ſi ſubſtitutus hæreditatem amplexus eſt, actionibus quæ tibi aduerſus matrem competebant, ipſum [d] conuenire, non ſucceſſionem ab inteſtato potes vendicare. [e] PP. XI. Kalen. Septembr. Maximo II. & Aeliano Conſs.

Natura copulæ eſt reſtringere copulata ad vniformem interpretationem iuris non ad difformem. Bald. Vel ſic: Verbum commune pariter relatū ad duo, debet operari pariter in vtroque. h. d. ſecundum Ia. But. Vel ſic. Vulgaris facta filio impuberi comprehendit pupillarem ex interpretata mēte, & facta ſimul duobus inæqualibus, in neutro pupillarem cōtinet: h. d. Vel ſic: vulgaris expreſſa facta ſimul filio impuberi & alteri cui non poterat fieri pupillaris ſubſtitutio nō continet tacitā pupillarem in perſona impuberis ob uitandam inæqualitatem. Alex.

IIII. Idem A. Firmiano.

Quāuis placuerit [f] ſubſtitutionem impuberi [g] qui in poteſtate teſtatoris fuerit, à parente factam ita, *ſi hæres non erit*, [h] porrigi ad eum caſum quo poſtea quàm hæres extitit, impubes deceſſit, [i] ſi modò non contrariam defuncti voluntatē extitiſſe probetur: cum tamen proponas ita ſubſtitutionem factam eſſe, *Si mihi Firmianus filius & Aelia vxor mea (quod abominor) hæredes non erūt, in locum eorum Publius Firmianus hæres eſto*: manifeſtum eſt in eum [k] caſum factam ſubſtitutionē, quo vterque hæredum ſubſtitui potuit. PP. IIII. Kal. Iul. Fuſco. II. & Dextro Conſs.

Per aditionem hæreditatis extinguitur vulgaris ſubſtitutio. Salic. & Alexander.

V. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. Hadrianæ.

Poſt aditam [l] hęreditatem directæ [m] ſubſtitutiones non impuberibus filiis factę, expirare ſolent. [n] PP. X. Kal. Iun. ipſis. IIII. & III. AA. Cōſs.

Inter inſtitutos qui ad inuicē ſunt ſubſtituti, habet locum etiam ius accreſcendi. Ale. concor. Bal. & Sal.

Iidem AA. & CC. Quintiano.

Teſtamēto iure facto, multis inſtitutis hæredibus, & inuicem ſubſtitutis, adeūtibus ſuam portionem etiam inuitis, cohæredum repudiantium accreſcit [o] portio. Sine die & conſule.

Per ſubſtitutionē pupillarem ſuccedit pupillo ex teſtamento. & venientes ab inteſtato repelluntur. Alexander. concor. Bal. Sal.

VII. Iidē AA. & CC. Feliciano.

Poſt aditam.] CASVS. Si teſtamentum feciſti, & hæredem inſtituiſti, & vulgariter ſubſtituiſti hoc modo, ſi ille hæres non erit, &c. adita hæreditate ab inſtituto euaneſcit ſubſtitutio non eſt ſic in pupillari ſubſtitutione, quia licet impubes adeat & decedat in pupillari ætate, locū habet ſubſtitutio. Viuia.

l Poſt aditā.] ab inſtituto.

m Directæ.] i. vulgares, [7] vt hic, & infra de leg. l. ſi legata. ſed etiam in impuberibus idem dici debet, [8] licet remaneat tacita pupillaris, vt ſ. l. proxima. Illud tamen verum eſt quod in pubertatibus etiam directe poteſt ſubſtitui [9] poſt aditam hæreditatem, quod in aliis fieri nō poteſt: vt ſupra de inoffi. teſta. l. ex tribus.

n Solent.] immo cōtra in authē. de hæredi. & Fal. §. ſi vero inſtitutio, [10] col la. 1. Solu. hæc corrigitur, vel ibi ex vi legis, non ſubſtitutionis admittit. [11] Itē quid ſi minor adijt & reſtitutus eſt? Reſpon. [12] ſubſtitutio locū habet, vt ſ. de mino. l. & ſi ſine. §. ſed quod Papinianus, & ff. eod. l. 2. §. CASVS. [13]

Teſtamēto.] CASVS. Si teſtamentum feciſti, & plures hæredes inſtituiſti, & ad inuicem ſubſtituiſti, vnus eorum portionem ſuā repudiauerat, ad eā vocabuntur ſubſtituti. Viuia.

o Accreſcit.] vt ſ. quando non pe. partes. l. 1. & de ſuce. edi. l. 1. & ff. de ſuis & legit. hære. l. ſi ex pluribus, & ēt inuitis, vt hic dicit, ſi ſuā partē velint, vt & j. de iure delib. l. quā, in fi. & de cad. tollen. l. 1. §. his ita, [y] ff. de acquir. hære. l. 1. & 2. & l. cū. [14] & de leg. 2. neminē. Sed nunquid hoc caſu poterit admitti ſubſtitutus? Reſp. ſic, vt ff. de acquir. hæ. l. ſi quis hęres inſtitutus.

SI teſtamento.] [illegible] Teſtamentum feciſti, fi- A liam tuam impuberem inſtituiſti, & ei pupillariter ſubſtituiſti hoc modo, filiam meam inſtituo hæredem. & ſi hæres non erit, vel erit & deceſſerit in pupillari ætate, Titium ei ſubſtituo. ſi hæres ſit, quia hæreditatem adeat, intra autẽ tempora deceſſerit pupillaria, an vocetur ſubſtitutus, an veniẽs ab inteſtato, quæritur. Rñ. ꝙ ſubſtitutus excludit venientem ab inteſtato. Viuianus.

[] deeſt in veter. Con.

a Et in ſua.] ſcilicet patris.

b Factum.] ſcilicet ſubſtitutum pupillariter.

c Succeſſionem.] id eſt venientes ab inteſtato excluſiſti, cum hæres ſis ex teſtamento, [1] vt ff. de acquir. hære. l. 3.

[1] Iſta gl. eſt de mẽte Ba. Bal. Pau. Ale. & Iaſ.

SI teſtamento [iure] facto, intra pupillarem ætatem & in ſua [a] poteſtate conſtitutæ filię, ſi intra pubertatem deceſſerit, directis verbis pater ſubſtituit, hęredem te factum [b] ex teſtamento poſt euẽtũ cõditionis, inteſtati ſucceſſionẽ [c] excluſiſſe cõſtat. S. Kal. Ian. Sirmii. AA. Cóſs. B

Subſtitutus vulgariter, per aditionem hæredis inſtituti excluditur: nec admittitur ex tacita pupillari ſi mater pupilli erat in medio ille vero qui fuit expreſſe pupillariter ſubſtitutus, per aditionem hæreditatis non excluditur. ſed matre excluſa admittitur ad hæreditatem pupilli in pupillari ætate decedentis, idem ſi ſit compẽdioſe ſubſtitutus, & pupillus deceſſit in pupillari ætate ſi vero deceſſit poſt. non admittitur ſubſtitutus ex pupillari ad hæreditatem pupilli, ſed ex fideicommiſſo ad bona tantum teſtatoris ſibi reſtituenda per matrem, quæ fuit hæres ab inteſtato filii. Alexand.

VIII. Iidem AA. & CC. Patronę.

PRecibus tuis [d] manifeſtius exprimere debueras, [e] maritus quondã tuus miles defunctus, quem [f] teſtamento facto hęredem communem filium veſtrum inſtituiſſe proponis, [g] & ſecundum hęredẽ [h] ſcripſiſſe, verum ne in primum [i] caſum, an in ſecundum filio ſuo, quẽ habuit in poteſtate mortis tempore, ſi intra decimum quartum ſuę ætatis annum, [k] aut poſtea [l] deceſſerit, ſubſtituerit. Nam B non eſt incerti iuris, quòd ſi quidem in patris militis poſitus poteſtate, [m] primo tantum caſu [n] habuit ſubſtitutum, & patri hęres extitit: [o] eo defuncto [p] ad te [q] omnimodo [r] eius pertineat ſucceſſio. Si verò ſubſtitutio in ſecundum caſum, [s] vel expreſſa [t] vel cõpendioſa [u] non vſq; ad certam [x] ętatem facta reperiatur, ſi quidem [y] intra pubertatem C deceſſerit, [z] eos habeat hęredes [a] quos pater ei cõſtituit, [b] & adierint [c] hęreditatẽ. Si verò poſt [d] pubertatem, [e] tũc eius te ſucceſſionẽ obtinente, veluti ex cauſa fideicõmiſſi [f]

PRecibus.] A [illegible] Teſtamẽtum feciſti, hæredẽ filium tuum impuberem inſtituiſti, & ei ſubſtiuiſti Titiũ: filius in pupillari ætate, adita tamen hęreditate à filio, deceſſit, vnđ mater admitti ad hæreditatẽ vult, & ſubſtitutus, quis cui præferri debeat, quærit mulier à principe. Dicit imperator, o mulier manifeſtius debueras mihi precibus tuis ſignificaſſe qualiter facta fuiſſet ſubſtitutio, an pupillaris, an vulgaris, an cõpẽdioſa. Si uulgaris, vt quia ſic dixit teſtator: Filium meum hæredem inſtituo. & ſi hæres non erit, ſubſtituo Titium. quo caſu ſi filius tuus adiuit hęreditatem, euaneſcit ſubſtitutio, & ad eius hæreditatem admitteris. ſi pupillaris hoc modo, ſi hæres non erit, vel erit, & in pupillari ætate deceſſerit, vocabitur ſubſtitutus, & tu excluderis. Si compendioſa, ſic: filium hæredem inſtituo, & quandocunque deceſſerit, ſiue in pupillari ætate ſiue poſt, Titium ſubſtituo. quo caſu ſi intra pubertatem deceſſerit, [2] admittitur ſubſtitutus ſi hæreditatem adire voluerit. D alioquin admitteris tu mulier. Si poſt tempora pubertatis deceſſit, admitteris ab inteſtato ad hæreditatem, ſed eam ſubſtituto ex cauſa fideicommiſſi reſtitues. Vi.

[2] Et ibi p Bart.

d Precibus tuis.] ò mater.

e Debueras.] benigne reſpondet, vt ſ. de tranſactio. l. vt reſponſum, & repetit quæſitionem imperator. aliàs non benigne, vt ff. de teſta. l. Domitius. [3]

[3] Dic eam eſſe cõpẽdioſã quo ad terminos l. noſtræ, & oĩ tpe directam ſecũdũ Chriſtof. de Caſtel. Fulg. Ale. & Ia.

f Quem.] ſcilicet maritum.

g Proponis.] ſcilicet tu, ò mater.

h Hæredem.] ſ. ſubſtitutum, nec aperit qualem, [4] vulgarem, vel pupillarem, vel compendioſam, exprime ergo vtrum &c.

[4] Iſta diſplicet Al. & Iaſ.

i Primum.] id eſt uulgarem fecit, ſecundum hæredem.

k Annum.] accipe. deceſſerit, & [illegible] pupillaris.

l Aut poſtea.] ſ. quandocunque. & hæc eſt fideicommiſſaria [5] uel compendioſa. Et uere diſtinguendi ſunt ſinguli caſus, cum in unoquoque caſu propria & A diſtincta habeatur ratio, ut ecce, nam &c.

[5] Placet Ale. & Ia.

m Poteſtate.] maxime ſcilicet.

n Primo caſu.] id eſt in uulgarẽ, [6] ut ſi hæres non erit filius, Titius ſit hæres.

[6] Idẽ Bal. Sal. & Iaſ. & eſt de mẽte aliorum.

o Extitit.] ſicque expirauit ſubſtitutio, [7] ut ſupra eodẽ. l. poſt aditam.

[7] Et habuit adire, q̃a ſublata fuit ſuitas per dationem ſubſtitutionis vulgaris. Ia.

p Defuncto.] filio ſcilicet.

q Ad te.] ſcilicet matrem.

r Omnimodo.] immo ex tacita pupillari uidetur uulgariter ſubſtitut' admitti, ut. ff eodem. l. iã hoc iure. §. 1. & ſ. eodem. l. quamuis, quæ eſt contra. Sol. ſpãle [8] hic in matre vt cõtra eam tacita pupillaris non admittatur. Sed an poteſt admitti probatio in contrarium, ſcilicet quòd defunctus voluit per tacitam excludere matrem? Reſpon. ſic, [9] ut ſ. de teſta. mili. l. in teſtamento. 1. in fi. & ff. eodem l. iã hoc, in fine.

[8] Placet Bar. Bald. Pa. Sal. Al. & Ia. licet Fulg. contra.

[9] Idem prædi. ſed bene tes.

s In ſecundum caſum.] Secundum caſum appellat pupillarem & compẽdioſam, [10] q̃a utraq; locum habet ſi pupillus ſit hæres, & poſtea definat. [11] & ideo hunc caſum ſecundũ diuidit in expreſſam pupillarẽ, quæ ſic fit: Si filius meus erit [12] hæres, & in pupillari ætate deceſſerit, ille ſit hæres. Et cõpendioſa ſic: Quoquo tempore filiusmeus decedat, ille ſit hęres. & ſic directis uerbis. [13] & rogo ut hęreditas ad Titium perueniat. & ſubaũdi, id eſt non uſque &c. quia hoc eſt exemplum compendioſæ.

[10] Immo tertiũ caſum vocat cõpendioſam. Ia. in pra[illegible]

[11] [illegible] luti[illegible] uis[illegible] at [illegible] cet [illegible] Bal[illegible] P. A[illegible] Ale. & I[illegible]

[12] Iſta verba nõ ſunt de neceſſitate pupillaris ſubſtitutionis. Pa. & Al. hic.

[13] Et bñ. Pa. & Al.

t Expreſſa.] ſcilicet pupillaris.

u Compendioſa.] idem in pupillo his uerbis, quandocunque deceſſerit, ipſe ſit hæres. Et dic, compendioſa, in qua tacita ineſt pupillaris & fideicommiſſaria.

x Certam.] maxime. nam idem ſi uſque ad. 25. an. ut l. centurio, ff. eodem. Vel dic ætatem, ſcilicet 14. annorũ.

y Si quidem.] ad utranque ſe refert, ad pupillarem & compendioſam.

z Deceſſerit.] ſcilicet filius.

a Hæredes.] ſ. directo, ſiue pupillaris, ſiue cõpẽdioſa ſit.

b Conſtituit.] id eſt ſubſtituit.

c Adierint.] aliàs etiam ad matrem uenirent, ut & in ſuperiori caſu, quia ſi ſubſtitutus non adierit, inſtitutus tranſmittit hæreditatem ad ſuos hæredes.

d Si uero poſt.] ſcilicet deceſſit filius. hoc referas [14] ad cõpẽdioſam tm̃. nã ſi tm̃ uulgariter uel pupillariter ſubſtituiſſet, & fuiſſet hæres, licet decederet pubes factus iã, ut hic deceſſit, mater haberet totũ, & nihil redderet.

[14] Sequitur Bar. B. Paul. Ale. & Iaſ.

e Pubertatem.] ſcilicet ſi deceſſit filius.

f Fideicommiſſi.] ſecus dicerem ſi mater non eſſet in medio, [15] id eſt ſi nõ funereſſet. nã tunc facta cõpẽdioſa a milite, intelligerem eam ſubſtitutionem eſſe directam omni tempore tam poſt pubertatem, quam ante, cum

[15] Placet Ci. & Bar. licet diſpliceat Bald. Fulg. Ale. & Iaſ.

cum videam militem poſt pubertatem poſſe facere directam ſubſtitutionem, vt ſupra de teſta.mili.l. in teſtamento. 1.in fi.& ff.d. mili.teſta.l.milites etiam in his. Sic & alias fauetur matri, quia tacita pupillaris contra matrem non admittitur etiam iure fideicommiſſi, licet alios venientes ab inteſtato repellat dicta ſubſtitutio tacita, vt ſupra tit. 1.l.fi.ſed ibi fuit vulgaris expreſſa, hic copẽdioſa. & ideo hic non eſt bona ſimilitudo. 1 Py. tamen dixit, 2 quod miles puberi directe ſubſtituere non poteſt, ſed per fideicõmiſſum. vbi ergo puberi, ſubſtituit miles compendioſe, ſcilicet ſic, Quandocũque deceſſerit, ille ſit hæres ei, non attenditur ſit mater vel non, quia ſemper valet iure directo. at

bona quæ cum morerentur[a] patris eius fuerint, à te[b] peti poſſunt.[c] S. V.Id. Aprilis AA. Conſs.

Parentibus vtriuſque ſexus permittitur filiis mente captis ſaltem in legitima inſtitutis ſubſtituere directo, ad ſimilitudinem pupillaris, cũ illi per ſe non poſſint teſtari, ſicut nec pupillus: & finitur ſubſtitutio cum peruenerint ad ſanam mentẽ, non tamen debẽt ſubſtituere extraneum ſi tales mente capti haberent filios, ſed alterum de filiis vel ſi non haberent filios, ſed fratres, alterum de ipſis. Alexander.

IX. Imp. Iuſtinian. A. Mẽnę. P.P.

vbi fit ita compendioſa impuberi à milite, ſatis habet lex quod vſque ad pubertatem valeat iure directo, poſtea per fideicommiſſum propter matrem, vt hac l. dicitur, & hic eſt caſus huius legis. 4 Dicitur ergo compendioſa, quia ſub compendio verborum continetur pupillaris, ſi impubes decedat. ſi autem poſtea, verba directa trahuntur ad fideicommiſſum, 5 & ſic duas cõtinet, 6 & ſit directis verbis, 7 & pupillo tantum. Et ſic pupillaris alia expreſſa, alia tacita, & continentur in compendioſa, vt hic dicitur. Sed in pagano dic, ſi paganus ita ſubſtituat, ſi filius meus quandocunque deceſſerit, Titius ſit hæres. ſubſtitutus capiet bona iure directo, ſi decedat in pupillari ætate, & mater omnino repellitur. ſi autem decedat poſtea, nihil habebit ſubſtitutus. 8 & ſic nihil differt paganus à milite, vt ff. eo. l. in pupillari, & l.centurio,& l. verbis, & hic mater admittitur, & quilibet ab inteſtato, nec ex fideicommiſſo bona reſtituit, ut ex prædicta l.centurio, patet per contrarium ſenſum, quia ita dicit in milite: ſecus ergo in pagano. Sed ſi ita ſubſtituat, Si filius meus quandocunque decedat, ſubſtituo ſibi illum: hanc ſemper reputo 9 fideicommiſſariã, quia verbum ſubſtituo, aptatur ad fideicomiſſariam, vt ſ. tit. 1 l.generaliter,§.fi.& eſt alia quàm compendioſa. 10 & quia talis interpretatio omni tempore rem valere ſuadet, vt ff. de rebus dubijs.l. quotiens.2.ſed ſuperiori caſu verba directa hoc interpretari non permittunt,& hic ſemper mater admittitur, & reſtituit, vt ff. de vulgari ſubſtitutione. l. cohæredi.§. cum filiæ. Si vero ita ſubſtituat, ſi filius quandocunque deceſſerit ſine liberis, ille ſit hæres, vel illũ ſubſtituo. hanc ſemper interpretor fideicommiſſariam, 11 quia talibus verbis non directa, ſed fideicommiſſaria conſueuit de iure & de facto fieri. 12 nam ſi directa, nõ valet poſt pubertatem, ergo nec ante. Item vna eſt, ſed non eſt directa; ergo fideicommiſſaria pro tempore toto. & quia illud verbum, ſine liberis, innuit quòd etiam in pupillari ætate ſubſtituit per fideicommiſſum, quia tunc liberos habere non poteſt. & verba directa trahuntur ad fideicommiſſum, vt ff.ad Trebellianum.l.Scæuola. hoc caſu ſicut ſuperiori admittitur mater, ſed reſtituit detracta quarta, vt dicta l.cohæredi.§. cum filiæ. Si vero ſic dicat, ſi filius meus deceſſerit in pupillari ætate, vel poſtea ſine liberis, illum ſubſtituo, duæ ſunt ſubſtitutiones, pupillaris expreſſa,& fideicommiſſaria, propter diſtinctionẽ & alternationẽ tẽporũ, ad quæ ſingula verbũ ſubſtituo, adaptatur diuerſis modis. Accur.

a Morerentur.] ſcilicet pater miles.

b A te.] matre.

c Peti poſſunt.] aliàs peti poſſunt, & aliàs petere poſſunt. & idem eſt ſenſus, quaſi d. ſubſtituti petẽt à matre, reſtituit ergo mater ſecundũ Ir. 14 retenta quarta per Trebellianum. Tu dic immo non retenta 15 ſi miles erat, vt infra ad legem Falci.in teſtamento, & ſupra de teſt.mil.l.in teſtamẽto,2.& ff. ad Trebel.l. 1.§.ſi is qui. verb.denique. Aliud ſi fuiſſet veteranus vel paganus, vt ff. ad leg.Falcid.l.ad veterani. Nec ob.quod dicitur ff. ad Trebel.l. 1.§.ſi.in fi.& l.2.quia quantum ad alia cõmoda locum habet Trebellianum in teſtamento militis. nõ autẽ quãtũ ad hoc: iura tamen ſepulchrorũ remanent, 16 vt ff.ad Trebel l. quia perinde. Item bona filij, q̃ aliunde habuit, 17 vt hic in fi. ibi, bona &c. & d.l.centurio.& de teſta.mili.l. miles ita. §.exhæredato. Itẽ in Falcidia iure naturæ debita, non potuit grauari filius, 18 vt ſupra de inoffic. teſta. l.quoniam in prioribus, quam habet mater. Item notant hic quidam vt Irnerius quod tacita ſubſtitutio contra matrem admittitur hic fauore militis, quod nihil eſt. 19 imò nõ, vt ſupra in primo caſu huius legis. & ſupra de teſta. mili.l.in teſtamento.1.& quod hic dicit, loquitur in compendioſa, quæ ſub compendio verborum continet expreſſam pupillarem, licet non ſpecificatam. & fideicõmiſſariam ſi decedat pubes. & idẽ in breuiloqua, quæ etiam contra matrem admittitur, vt ff. eodem. l. Lucius quia ex ſignificatione illorum verborum, vos inuicẽ ſubſtituo, quatuor ſubſtitutiones breuiter declarantur, ſcilicet duæ pupillares, & duæ vulgares, & omnes expreſſæ, ſed tacita pupillaris quæ continetur in vulgari, non declaratur ex ſignificatione verborum, ſed ex interpretatione legis colligitur, & ideo cõtra matrem non admittitur. 20 Vel ideo ſic dicitur breuiloqua, quia non eſt veriſimile quòd teſtator vxorem ſuam, hoc eſt matrem impuberis, voluerit præferre alij filio ſuo, ſecus ergo in extraneo vulgariter ſubſtituto. vltimo diſtingue vt inſtitu.de pupil.ſubſti.§.qua ratione diximus.

ADDITIO. Videas etiã pulchram gl.quæ eſt in verbo, ſi abſque liberis moreretur, in ca. Rainutius, extra de teſta. & gloſſam in verbo, abſque deductione, in ſecunda eius parte vſque ad finem. in capi. ſi pater, de teſta. lib.6.& ibi Ioan.And. in nouel. ſua qui ibi examinat intellectum præſentis legis, de quo latius per Bartolum in l.centurio.ff.eodem.

Humanitatis intuitu parentibus[d] indulgemus, vt ſi filium, nepotem,[e] vel pronepotem cuiuſcunque ſexus habeant, nec alia proles deſcẽdentium eis ſit, iſte tamẽ filius, vel filia, nepos vel neptis: pronepos, vel pneptis: mente captus, vel mẽte capta ppetuò ſit: vel ſi duo vel plures iſti fuerĩt, nullus vero eorũ ſapiat: liceat hiſdẽ parẽtibus legitima[f]

HVmanitatis. CASVS. An pater filio vel filiæ, nepoti vel nepti, vel ſic deinceps mente captæ ſubſtituere quemlibet indifferenter poſſit, hoc eſt, ſi moriatur mente captus, quæritur? Reſpon. aut mente captus hæredem habet ex ſe, aut non. Si vnum vel plures habeat, tunc vel omnes uel certos habet neceſſe ſubſtituere. Si non, ſed, fratrem habet, eum ſubſtituet &c. alioquin quemcunque vult ei ſubſtituere poteſt, ita tamen quod euaneſcat ſubſtitutio ſtatim ex quo reſipuerit. & hoc ad modum pupillaris, vt ſicut nulli querelę locus eſt in debito bonorum ſubſidio, ſi pupillo in eo ſubſtituatur, ita nec in hac exemplari ſubſtitutione. Viuianus.

d Parentibus.] maſculis 21 & fœminis, vt infra eadẽ l.ibi, qui vel quæ &c.

e Nepotem.] filio ſuo mortuo.

f Legitima.] ad minus.

ADDITIO. Dic quod immo ſufficit quòd aliquid, etiã ſi ſit minus. Bart. in l. ex facto. ff. eodem. Sali. Alexand. & Iaſon. hic.

Et bene. Bal. Paul. Al. & Iaſ.
2 Et male. Cin. & exten.
3 Placet Cin. Pet. Bart. B & concedit cũ prima. diſplicet tñ Fulgoſ. & Iaſ.
4 Dic quod iſta l. concord. cum alijs legibus cõtrarijs ſecundu ſcribẽ.
5 Nihil ẽ ſm Bart. & alios.
6 Immo ſi cõuneſe quinq; ſm mẽtẽ ſcriben.
7 Immo & verbis cõibus, & obliqs. c. Raynald. de teſta. extra Bal. Sal. Alex. & Iaſ.
8 Placet Bar. Bald. Pau. Alex. & Iaſ.
9 Immo intra pupillarẽ ætatẽ valebit vt directa: poſtea vt obliqua. Alex. & Iaſ.
10 Diſplicet B. Pa. Ale. & Ia.
11 Immo erit directa intra pubertatẽ. Din. & Bart. in l. centurio. ff. codẽ. & Pau. Alex. & Iaſ. hic.
12 Nihil eſt Alexã. & Ia.
13 Idẽ B. Bal. Paul. Ale. & Ia. hic & l d. l. cẽturio, ff. eod. qui dãt eam ſingularẽ.

14 Et male. Ba. Pa. Al. & Iaſ.
15 Et bene Bar. & alij.
16 Sequitur iſtã vtilitatem Bart. & alij.
17 Iſta vtilitas non eſt bona ſm Salic.
18 Singularis eſt ſecundum Angel.
19 Et bene. Bar. & alii.
20 Hucuſque ſequitur Bar. Bald. Paul. Ale. & Iaſ.
21 Gl. placet Bar. B. Pau. Alex. & Iaſ.

a Subſtituere.] in illa legitima.

b Pupillaris.] vt enim in bonorum debito ſubſidio ſubſtituitur pupillo, ſic huic, 1 vt ſupra de inoffi. teſtam. l. ex tribus. nec poteſt conqueri, cum magis ſit ei conſultum, quam ſi grauatus. nam ipſi tunc ſibi teſtari nõ poſſunt, vt inſtitu. eodẽ. §. 1. In multis tamen hæc à pupillari differt, ut quilibet per hanc legem videre poteſt.

c Oritur.] nam curator furioſi diceret inofficioſum nomine furioſi, cum in legitima ſit grauatus ſed non poteſt hoc dicere, vt hic.

d Reſipuerint.] factũ fuerunt ſanæ mẽtis.

e Ceſſet.] vel ſi filius ei filio ex æuat, vt ff. eo. l. ex facto, in prin. Ac. ſuas.

f Vel.] pro ſed.

g Certos.] mirabile videtur quod ponit de vno vel de certis, quia ſecundum hoc quidam ex filijs ſuriosi videntur a ſua ſucceſſione contra pietatem repelli, vt in ius ſubſtitutionem eſſe: nullam dici nõ poteſt, quia huius legis auctoritate firmatur, vt inſtitu. de exhæreda. libe. in prin. Sed reſpondeo hoc eſſe verum, cũ pater quoſdam ſubſtituit, & alios exhæredat, hi poſtea per querelam reſcindẽt teſtamentum. Si vero ab initio præterеantur, nulla erit ſubſtitutio, 3 ſicut ſi ipſe furioſus factus ſanæ mentis fecitſſet teſtamentũ, & prætеrijſſet vnum de filijs.

1 Nec eſt opus impetratiõe fienda à principe: licet ſecus eſſet de iure Digeſtorũ. Ba. Bal. Paul. Al. & Iaſ.

2 In ſcriptis noſtris exẽpl legitur, ſed ſi filii uel alii &c.

2 Placet Bart. Bal. Pau. Ale. & Ia. ſi ea tñẽ et nõ ſuperſtitant pater teſtator. Ba. & Iaſ.

3 Placet Bar. in l. ex facto, in 7. col. ff. eo. & ibi Ange. & Ale. & hic Iaſ. licet di p'i ceat hic Bart. Cu. & Paul

4 Illa lex nihil facit ad propoſitum. Iaſ.

5 Parum facit ad contrariũ. Iaſ

6 Idẽ B. P. Salice. & Iaſ.

7 Iſta nõ eſt de mẽte ſcribentium.

8 Diſplicet communiter ſcribentibus hic.

portiõe ei vel eis relicta, quos voluerint, his ſubſtituere,[a] vt occaſioné huiuſmodi ſubſtitutionis ad exẽplũ pupillaris [b] q̃rela nulla ꝯ teſtm̃ eorũ oriatur.[c] ¶ Ita tamẽ, vt ſi poſtea reſipuerit, vel reſipuerint,[d] talis ſubſtitutio ceſſet.[e] ¶ Vel [f] ſi filia 1 aut alii deſcendentes ex huiuſmodi mente capta perſona, ſapientes ſint: non liceat parenti qui vel quæ teſtatur, alios quàm ex eo deſcendentes, vnum, vel certos,[g] vel oẽs ſubſtituere. ¶ Sin vero etiam liberi teſtatori vel teſtatrici ſint ſapientes, ex his vero perſonis quæ mente captæ ſunt, nullus deſcendat: ad fratres eorum vnum, vel certos, vel omnes eandẽ fieri ſubſtitutionẽ oportet. Dat. III Id. Decemb. Conſtãtinop. DN. Iuſtinia. A PP. II. Conſs.

Subſtituens pupillariter duobus impuberibus cum expreſſione nominis collectiui, ſcilicet ſi ambo ſeu vterque deceſſerit in pupillari ætate, non admittitur ſi vnus primo deceſſerit in pupillari ætate alio ſuperſtite, niſi etiam alter, & ſic vterque in pupillari ætate decedat. Alex. poſt Bald. & Sal.

X. Idem A. Ioanni P. P.

CVm quidam duobus impuberibus filijs ſuis hæredibus inſtitutis adiecit, ſi vterque impubes deceſſerit, illum [h] ſibi hæredem eſſe: dubitabatur apud antiquos legũ auctores, vtrùmne tunc voluerit ſubſtitutum admitti, cum vterque filius eius in prima ætate deceſſerit: an alterutro decedente, illico ſubſtitutum in eius partem ſuccedere. Et placuit Sabino ſubſtitutionem tunc locum habere, cum vterq; [i] deceſſerit. cogitaſſe enim patrem primo filio decedente, fratrem ſuum in eius portionem ſuccedere.[k] ¶ Nos eiuſdem Sabini veriorem ſententiam exiſtimantes, non aliter ſubſtitutionem admittẽdam eſſe cenſemus, niſi vterque eorum in prima ætate deceſſerit. Dat VI. Kal. Aug. Cõſtã. poſt cõſulatũ Lampadii & Oreſtis VV. CC.

Subſtitutus proprio nomine, cum hæredibus inſtitutis per verba diſtributiua. Quiſquis mihi hæres erit, admittitur pro virili. & pater adiectus vna cum filiis ad vnam virilem tantum. Salicet. Vel ſic: Si cum pluribus inſtitutis tertius ſubſtituatur cum additione nominis diſtributiui, admittetur quilibet pro virili. Vbi autem teſtator dixit, Titius cum filiis ſuis & Sempronius hæredes ſunto: Titium vna cum filiis in ſemiſſem, Sẽpronium in aliũ ſemiſſem inſtituiſſe videtur. Alexander.

XI. Idem A. Ioann. P. P.

SI quis duobus hæredib⁹ inſtitutis,[l] filio ſuo

CVm quidam.] CASVS. Teſtamẽtũ feciſti, duos impuberes filios inſtituiſti: & eis Titiũ ſubſtituiſti his verbis, ſi vterq; intra tempus pubertatis deceſſerit, ſit hæres Titius. deceſſit alter. quis ad ſuã partem, an ſubſtitutus, an cohæres vocetur, quæritur? Reſpond. quod non habet locũ ſubſtitutio, niſi vterq; in pupillari ætate deceſſerit, quo caſu vocabit inſtitutus, & non ſubſtitutus. Vin.

h Illum.] puta Titium.

i Cum vterque.] vt ar. ĩ e. l. quamuis, in fi. & ff. ad Treb. l. Seius. 4 Sed contra ſ. de inoff. teſta l. pe. 5 vbi etiam vno decedente vocatur ſubſtitutus. Sol. 6 ibi nominatim facta fuit ſubſtitutio ſingulis, hic omnibus ſimul. Vel hic ſpeciale 7 in filiis, ſecus in extraneis, vt ibi. Et hoc ſecundo modo poterit ſolui aliud contra. ff. ad Trebel. hæredes mei. §. cum ita. in uno non. Vel ibi quia 8 deceſſit fideicommiſſarius conditionalis ante cõditionis euẽtũ, vt ſ. de ead tol. §. in nouiſſimo. hæc ſolutio nulla eſt: quia in l. cõtraria non deceſſit fideicommiſſarius, id eſt ille cui debebatur fideicommiſſum, ſed ille qui debebat. Vel hic 9 deficit conditio in perſona primi morientis: quia deceſſit pubes. ibi extitit in perſona ſcd'i qa deceſſit ſine liberis. Vel ibi 10 fideicõmiſſaria, hic in directa ſubſtitutione. nec eſt contra. ff de cond. & de mon. l. falſa. §. fi.

ADDITIO. Hanc quæſtionẽ an requiratur quòd conditio ſubſtitutionis exiſtat in pſona vtriuſque, pulchre tractat & diſtinguit Bar. in d. l. hæredes mei. §. cum ita, in glo. alleg. Et quantum ad caſum iſtius p̃ſentis legis ſic diſtinguas breuiter, quia aut ſupereſt aliquis de liberis q ex præſumpta voluntate defuncti ſubſtitutos excludat, tunc ſubſtitutus excluditur. ita loquitur hæc lex. Si vero ille qui ſupereſt, nõ ſit talis, ſed forte eſt in eodem vel pari gradu cum ſubſtituto, tunc ſubſtitutus admittitur. ita loquitur d. §. cũ ita, & hoc in caſu, vt dixi, præſentis legis, quæ loquit in pupillari ſubſtitutione.

k Succedere.] vt ff. eodem. l. qui duos, & l. ſi pater impuberes, & l. uel ſingulis & inſtitu. eod. §. ut ſingulis, ff ad Treb. eadem qu.

9 Sequitur eã Ba. P. Salice. & Iaſ.

10 Iſta vera eſt in ſe. Iaſ. ſed diſplicet omnibus.

SI quis.] CASVS. Teſtm̃ feciſti: Titium & Seium vna cum filio tuo impubere hæredes inſtituiſti, & eos & Caiũ filio tuo ſubſtituiſti his verbis. Quiſquis mihi hæres erit, & Caius filio meo hæres eſto. ſi decedat impubes intra tp̃a pubertatis, qualiter partis ſuæ inter ſubſtitutos fiat diſtributio, quæritur, vtrum ſcilicet Titius & Seius in dimidiam, & Caius ad aliam vocetur, an vnuſquiſque in trientem vocabitur? & dicas quòd vnuſquiſque in trientem vocabitur. Si autem ita dixit: Titius vna cum filijs ſuis, & Sempronius hæres eſto. an Titius in vnam dimidiam cum filiis ſuis, & Sempronius in aliam vocetur, an vnuſquiſque in virilem, ut quot ſint perſonæ, tot fiant portiones, quæritur? Reſpõ. quod vna dimidia dabitur Titio cum filiis ſuis, qui cum eo vna perſona cenſentur, alia Sempronio. Viui.

l Inſtitutis.] præter filium impuberem, quem etiam inſtituit. Et nota quod duas præmittit quæſtiones, poſtea per ordinem ſoluit.

Hæres

impuberi eos vnà cū alio tertio ſubſtituerit, & verba teſtamenti ita compoſuerit: *Quiſquis mihi hæres erit, & Titius filio meo hære. eſto.*[a] ſecūdū quod apud Vlpianum inuenimus, mortuo impubere filio quærebatur, quō ad ſubſtitutionem vocentur tres ſubſtituti. verùmne duo priores, qui & patri hæredes fuerāt ſcripti, in dimidiā vocentur, tertius in reliq̄ dimidiā: an tres ſubſtituti, vnuſquiſq; ex triēte, ad ſubſtitutionem vocētur? Alia applicata dubitatione, ſi quis hæredem ita ſcripſerit, *Titius vnà cum filiis ſuis, & Sēpronius hæredes mihi ſunto.* & in præſenti enī ſpecie quærebatur ſecundum Vlpianum voluntas teſtantis, vtrumne Titiū vnà cum filiis[b] ſuis in dimidiam uocet, & Sempronium in aliam dimidiam, an omnes in virilem portionem. Nobis autem in prima quidē ſpecie videtur tres ſubſtitutos, unumquenque in triētem[c] vocari, in ſecunda autē ſpecie, cùm & natura pater & filius eadem eſſe perſona penè intelligantur,[d] dimidiam quidem partē Titio cum filiis[e] ſuis, alteram autem partem Sempronio aſſignari Dat. VI. Kalēdas Auguſt. Conſtanti. poſt conſulat. Lampadij & Oreſtis VV.CC.

TITVLVS XXVII.

DE NECESSARIIS ſeruis hæredibus inſtituendis vel ſubſtituendis.

B *Inſtitutio de ſeruo non ſpecialiter pignorato facta ab omnino non exiſtente ſoluendo, facit eum liberū, & hæredem neceſſarium etiā in præiudicium creditoris. Salicet. Vel ſic: Ille qui non eſt ſoluendo, poteſt vnū ex ſeruis ſuis inſtituere, & eum ſibi neceſſarium hæredem & liberum facere. fallit, niſi illum ſeruum ſpecialiter creditoribus obligaſſet. Alexan.*

I Imp. Pertinax. A. Lucretio. †

IS qui ſoluēdo non eſt, hæredē neceſſarium[f] etiā in fraudem creditorū relinquere poteſt. ſed ſi pignori[h] datus fuiſti,[i] & in eadē cauſa permanſiſti[k] ne ab eo qdē debitore qui ſoluēdo nō fuit, liber & hæres neceſſarius exiſtere potuiſti. PP XI. Kalen. April. Falcone & Claro Conſs.

C

In inſtitutione qui ſcienter enunciatiue dicit ſeruum ſuum eſſe liberum, videtur ei libertatem relinquere, fauore libertatis, & inſtitutionis, quæ eſt caput & fundamētum teſtamenti ſecus igitur in legato. Alex.

II Imp. Ant. A. Antonio, & aliis.

D

a Hæres eſto.] Not. ex hoc quòd dicit filio meo, quòd pupillaris fuit ſubſtitutio, non autem dixit, mihi.

b Cū filijs.] ſecus ſi dixiſſet cum hæredibus, ſecundū quoſdam, vt ſtatim dicet.

c In trientem.] vt ff. de leg. 2 l. antepē. §. Lucius Titius teſtamēto. 1 Sed arg. contra ff. e. l. qui liberis. in ti. & l. ſi pater. j. vbi dicit hæredes in vnam dimidiam, & extraneum in aliam dimidiam vocari. Solu. hic corrigit. 2 Vel hoc in paternis bonis, & illud in bonis filij, vt illa lex, ſi pater. videtur diſtinguere. Vel melius 3 hic habēt triētes in ſubſtitutione: quia & trientes habēt in inſtitutione, vt indicat hæc litera. inſtituit enim filium, & duos alios ſeparatim quemque inſtituendo: ſecus ſi ita inſtituiſſet illos duos, & filium, quia tunc haberent dimidiam inſtitutionis iure tantum, & aliam filius, vt ff de hæredi inſtitu. l. Titius fundi, & l. liber homo. §. Titius, & ſic iure inſtitutionis haberent dimidiam tantum. & ita loquitur lex contra. Nec obſtat huic ſolutioni. ff. eodē. l. qui cum plures, vbi dicit extraneum habere virilem ſubſtitutionis: quia loquitur 6 quando hæredes ſeparati fuerunt in inſtitutione, ſicut & in noſtra lege euenit. nam & hic habet virilem. Item cōtra huic reſpon. ff. de vſufruct. accre. l. ſi quis Titio, in 1. reſponſo. Sed expone 7 ibi Titio, & hæredibus ſuis, ſcilicet Titij legatarij, non ſuis, ſcilicet teſtatoris.

d Eſſe perſona penè intelligantur. Vnde quod vnus dicit, 8 & alter videtur dicere, vt inſtit. de inuti. ſtipul. §. ei vero qui, & vbi eſt vnus, & alter videtur eſſe, vt infra de agri. & cenſi. l. cum ſcimus. §. ſi. lib. 11. & idem in hærede, & in teſtatore, vt in auth. de iureiur. à mo. præſ. §. 1. col. 5. Accurſi.

e Filijs.] immo Titius tertiam, & filii tertiam debent habere, vt ff. de vſufruct. accre. l. ſi quis Titio. 2. reſponſo. quæ eſt contra. Solu. 9 verbum, eadem, hic poſitum, tollit contrarium. contingit enim, & facit quod quaſi idem ſit cum filiis, vt arg. infra de cadu. tol. §. ſin autem ex his, & ff. de leg. 1. l. plane. 2. reſpon. & ideo vna portio omnibus aſſignatur, vt hic. hoc non valet, 10 quia & ſi non ponatur verbum, eadem, idem eſt, vt. ff. de hæredi. inſtitu. l. Titius fundi, & l. liber homo. §. Titius, & l. interdum. 1. reſpon. Tu dic, 11 quod ibi dicit, cum hæredibus, ſcilicet defuncti, non ſui, ſcilicet, legatarij. tu ergo duo ibi adiecti debent habere viriles, & hæredes defuncti aliam, quam inter ſe diuident 12 pro hæreditaria portione, vt ff. eodem. l. qui cum plures. Vel ibi dixit de hæredibus, hic filiis, quod non placet 13 per authen. de iureiurā. à mo. circa princip. colla. 5. Vel refert quando vnus miſcetur cum alijs, an ponantur aliorum propria nomina quæ denotant ſingulos, an appellatiua quæ generaliter omnes, non ſingulariter ſingules demonſtrent. In primo iunguntur omnes nominatim in viriles partes eius partis quę eis datur, puta Titius, Mæuius, & Sempronius hæredes, Caius hæres eſto. In ſecundo omnes qui appellatiuo nomine continentur, coniungūtur, vt ibi fit de hæredibus. Sed alius cuius nomen propriū poſitum eſt, vt eſt ibi, Titius, habet virilem de iure communi, vt ibi. ſed excipitur in patre, ut hic, qui nihil habet niſi in parte filiorū.

DE NECESSARIIS ſeruis hæredibus inſtituendis vel ſubſtituendis.

Quia quædam ſpecialia in ſeruis inſtitutis ſeruantur, ideo de his ſpecialiter dicit.

IS qui.] An debitor, qui ſoluendo non eſt, ſeruum ſibi neceſſarium hæredem inſtituere poſſit, quæritur? Reſpon. quòd ſic, niſi fuit alicui ſpecialiter creditori pignori obligatus, quo caſu ſi in eadem cauſa maneat, nec a debitore luatur, nec erit hæres, nec liber.

f Is qui.] ſcilicet debitor multorum.

g Neceſſarium.] ſcilicet vnum tantum, niſi in caſu, vbi etiā cū alio, vt ff. de hæred. inſti. l. ei qui. Quid autē ſi plures nominet? ſi quidem ordine, tunc primus, vt ff. qui & à qui. l. ſi quis habens, & de hære. inſtitu. l. qui non ſoluendo: ſi ſimul, tunc neuter, vt ff. de hære. inſti. l. qui ſoluendo.

h Pignori.] ſcilicet ſpecialiter. ſecus generaliter, vt infra de ſeruo pign. da. ma. l. ab eo. & ff. de In quib. cau. pig. tacite contra. l. eſt differentia.

i Fuiſti.] tu ſerue.

k Permanſiſti.] ſecus enim ſi ipſe ſeruus offerat pecuniam, vt. ff. de hære. inſtit. l. pignori.

[Marginal notes, left:]

a Idem tū ſi dixiſſet. Sal. & Al. per l. proxi. præce.

2 Dic quòd ille §. eſt de directo cōtra iſtā legē: & ſic nō cōcordat. Ale. & Iaſ.

3 Iſta ſolutio reprobatur ſm Bart. Pau. Al. & Iaſ.

4 Iſta ſolutio eſt de directo cōtra l. contrariā. & iō dic melius quòd in l. in contra. allegata nō fuit appoſita dictio quiſquis. dic. tribuitur: hic ſi fuit appoſita. Al. & Iaſ.

5 Placet Sali. & Alexā. quo ad hoc.

6 Immo ſolue, vt ibi per gl. in verbo, hæreditatis. placet hæc Ale. & Iaſo. in eius ſecunda ſolutione.

7 Diſplicet Bar. B. Pa. Al. & Iaſ. quia ibi nō fuit poſita dictio quiſquis: hic ſic: ſed in eoſdem.

8 Hoc verū quoad ea quæ ſunt iuris: ſec. ſi facti. Ia.

9 Placet Salicetο.

10 Et benè. Bal. Paul. Al. & Iaſ.

[Marginal notes, right:]

11 Sequitur prædicti ſcribentes hic.

12 Illud ſi tendit ad ſolutionē contrarij, ſed ad declarationem quæſtionis ſequē. j. ibi, vel refert &c. Bart. Al. & Iaſ.

13 Et benè. Bart. Paul. Ale. & Iaſ.

† al. Lucio.

Continuatio.

A

CVm † ſerui cõſtituti, ſub appellatione [a] libertorum hæredes ſcripti eſſetis: [b] ea ſcriptura benigna interpretatione perinde habenda eſt, ac ſi liberi & hæredes inſtituti fuiſſetis: quod in legato [c] locum non habet. [d] Accepta. VII. Kalen. Mart. Priſco, & Apollinari Conſs. B

Tutor non poteſt ſeruum pupilli ſui facere ſibi neceſſarium hæredem: ſi tamen ipſum inſtituit, remanet ſeruus: & iuſſu pupilli poteſt adire, & ſibi hæreditatem acquirere. Ale.

III. Imp. Diocle. & Maximia. AA. [illegible]

SI tutor ancillam tuam contubernio ſuo coniunxit, ac poſt hæredem eam inſtituit: [e] neque dominium ex huiuſmodi facto tibi auferri potuit: [f] & vteius aditione [g] iuſſu tuo tibi per hanc ſucceſſio [h] quæratur, iure cõceſſam habes facultatem. S. XVI. Kalẽ. Ianua. Sirmij. AA. Conſs. C

Licet ſeruus pupillo ſubſtitutus à gradu inſtitutorum adeuntium ſit conſecutus directam libertatem: tamen poſtea ex ſubſtitutione pupillari efficitur pupillo hæres neceſſarius. Alexand. poſt Salic.

IIII. Imp. Iuſtinian. A. Iuliano pręf. pręt.

CVm quidam ſuum pupillum [i] hęredem inſtituit, & ſeruo directis verbis libertatẽ reliquit, & in ſecũdo gradu in quo pupillarem ſubſtitutioné faciebat, ipſum ſeruum ſine libertate [k] pupillo ſuo ſubſtituit: quęrebatur inter prudentes, ſi ex huiuſmodi ſubſtitutione hęres neceſſari⁹ pupillo exiſteret. Cauſa enim altercationis ex vetere regula orta eſt, qua omnibus placuerat hunc ſeruum neceſſarium hęredem domino fieri, cui in eodẽ gradu & hæreditas & libertas relinquebatur. In præſenti autem non in vnum tam libertas quàm ſubſtitutio congregata eſt, ſed in aliũ & alium [l] gradum.

Nobis itaq; eandẽ altercationem decidentibus, mirabile viſum eſt, ſi quis putet ex huiuſmodi ſcrupuloſitate impediri teſtatoris voluntatem, maximè domini, & exiſtimet non fieri ſeruum hæredẽ neceſſarium, ſed ei licentiam præſtet & libertatẽ conſequi, & hæreditatem reſpuere, & domini voluntati reclamare. Qui ſi hoc facere † tentauerit, etiam puniendus eſt. ſit itaque & viuo pupillo liber, quia teſtator hoc voluit. & mortuo pupillo neceſſarius hæres, quia & hoc [m] voluit teſtator. Dat. XV. Kal. Decemb. Cõſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs. D

Inſtitutio facta de ſeruo proprio, tacite eidem tribuit libertatem, ſicut tacita tutoris factio de eo: nec reuocatur per ſimplex legatum de eo poſtea factum. Salic. Vel ſic: Tacita libertas vel expreſſa præualet legato. Iaco. Butri. Vel ſic: Si ſeruus fuerit hæres inſtitutus in totum vel in partem, vel tutor datus, erit hæres ac tutor: & vtroque caſu erit liber: licet de libertate nulla fuerit facta mentio in teſtamẽto: nec reuocatur libertas per ſimplex legatum de eo poſtea factum. hoc dicit prima pars vſque ad §. ſed cum veteres. Alexand.

V. Idem A. Ioanni P.P.

QVidam † cũ teſtamẽ-

CVm ſerui.] CASVS Si hæredem ſeruum tuum libertũ appellando inſtituiſti hoc modo, ille libertus meus ſit mihi hæres, an ſit liber, & inſtitutio ualeat, quæritur? Reſp. φ ſic. legatũ autẽ nõ ualet, ut ſi dixiſſet teſtator, illis libertis meis relĩquo. 10. nõ ualet legatũ, ſi ſint ſerui, ut ſ. de teſta. l. teſtamẽto militis, & l. ex his.

a Appellatione.] immo etiã ſi ſimpliciter, ut j. eo. l. penul. Sed contra ſ. de hære. inſtit. l. cum proponas: ſed ibi communis, hic proprius inſtituentis. Itẽ hic ſciens, ibi errans, ut ff de teſta. mili. l. neque. § ſi ſeruum.

b Scripti eſſetis.] à domino ueſtro.

c Quod in legato.] Id eſt dicere, ſi lego ſecundum Ioan. modo his uerbis, lego tali liberto meo. 10. nõ e. it p hoc liber.

d Habet.] ut ſ. de teſta. mili. l. ex his.

SI tutor.] CASVS Tutor ſi ancillam pupilli contubernio ſibi adiunxit, & & hæredẽ inſtituit, an præiudicetur pupillo, quo magis ei auferatur dominiũ ancillæ? Reſpon. quod non, ſed ſi ea adierit hæreditatem, eam acquirit domino iuſſu ſuo.

e Inſtituit.] eam ancillam.

f Potuit.] ſic. ff. pro empto. l. qui fundũ. §. ſi tutor, & ff. de fur. l. interdũ. 2. §. ſi.

g Aditione.] ſ. ancillæ tuæ, iuſſu pupilli.

h Succeſſio.] tutoris.

CVm quidam.] CASVS. Teſtamentum feciſti, pupillum filium tuũ inſtituiſti, ſeruo tuo directis uerbis libertatem dediſti, in ſecundo gradu eundẽ filio tuo impuberi nulla facta mentione libertatis ſubſtituiſti, an filio tuo impuberi ex ſubſtitutione ſit hęres neceſſarius cui in eodem gradu nõ eſt libertas relicta & hæreditas, huic autem ex teſtamẽto paterno uidetur relicta libertas, ex pupillari hæreditas? Dicit ergo Imperator, φ uiuo filio, ſit liber, qa hoc uoluit teſtator. eo mortuo ſit ei hęres neceſſari⁹, qa & hoc uoluit teſtator.

i Pupillum.] qui & filius erat in poteſtate.

k Sine libertate.] id eſt non facta mentione libertatis.

l Alium & alium.] ex paterno enim teſtamento uidetur quod ſit conſecutus libertatem, ex pupillari hæreditatẽ. Nã & in fideicõmiſſaria hæreditatis reſtitutione video intereſſe, an ab eodem gradu relinquat libertas & fideicõmiſſaria hæreditas ſeruo, an a diuerſis, vt ff. ad Trebell. l. ſi ser. §. ſi ſeruus. & facit ad legẽ iſtam. ff. de uulga. & pupil. ſubſt. l. ſed & ſi plures. §. quos.

m Quia & hoc.] ſcilicet quod eſſet neceſſarius hæres mortuo pupillo.

QVidam.] CASVS. is teſtamentũ feciſti, & duos hæredes inſtituiſti, vnum ex vna dimidia, ſcilicet libertũ, ſeruũ vero ex alia, nulla facta mẽtione libertatis, & eũ poſtea Titio legaſti vel ante, & poſtea cum hæredẽ inſtituiſti, an valeat inſtitutio, uel legatũ, & an iſti Titio acquiratur? olim erat altercatio, cuius erat materia dubitationis, quod ſeruus erat ſine libertate inſtitutus. ne autem dubitationi remaneat locus, dicit imperator φ ſeruus hæres inſtitutus nulla facta mẽtione libertatis, præſumitur liber, cũ ex ipſa datione iure læ teſtator voluiſſe eum liberũ eſſe præſumatur. & hoc in prima. An autem ſi ſeruus in teſtamento fuerit pro parte inſtitutus, in codicillisque fuerit ei libertas relicta, an valeat inſtitutio, & ſit liber & hęres? Reſpondetur φ hæres eſt & liber. ex quo enim hęres eſt inſtitutus, nec in teſtamẽto, nec in codicillis eſt libertas relicta, præſumitur tamen liber; ergo & hic. ſecus in legato ſine libertate relicto ſeruo, non eo ipſo quòd ſibi legatum relictum eſt, efficitur liber. cum hæredi nulla pateat facultas a iferendi legatum. & hoc in ſecunda. Si autem ſeruum legaſti in priori teſtamento, & filium tuum impuberẽ inſtituiſti, & ei ſeruũ ſine libertate ſubſtituiſti, quæ-

† Vos, additur ĩ veterib. manuſcriptis & in nõnullis exemp. hæc. l cu ſerui. præcedit. l. is qui.

† In vet. eſt differre. Contin.

† Ex 50. Deciſionibus.

tũ conderet, duobus [a] hæredibus ſcriptis, vnum [b] quidẽ ex parte inſtituit, [c] ſeruum autem ſuum, cuius & nomen addidit, ex reliqua parte ſine libertate [d] ſcripſit hæredem, & poſtea eundem ſeruũ alii legauit, vel poſt inſtitutionem hæredis, [e] ſeruum per legatum alii aſſignauit, & tunc hæredẽ eũ ſine libertate [f] inſtituit. Dubitabatur ſi huiuſmodi legatum, vel inſtitutio aliquas vires poſſet habere, & cui acquiratur legatũ vel inſtitutio. Dubitationis autem materia erat, quòd adhuc ſeruum ſuũ conſtitutum hæredem ſine libertate ſcripſerat, & tanta inter veteres exorta eſt cõtentio, vt vix poſſibile ſit videri eandem decidere. Sed antiquitatem quidem hæc altercantem relinquẽdo, † nobis alius modus huius deciſionis inuentus eſt: quia ſemper veſtigia voluntatis ſequimur teſtatorum.

Cum igitur inuenimus noſtro iure hoc eſſe inductũ, vt ſiquis ſeruum ſuũ tutorem filijs ſuis reliquerit ſine libertate, ex ipſa tutelæ datione præſumatur ẽt libertatem ei fauore pupillorum impoſuiſſe: [g] quare nõ hoc etiam in hæreditate & humanius, & fauore libertatis inducimus, vt ſi quis ſeruum ſuum ſcripſerit hęredem ſine libertate, omnino ciuis Romanus efficiatur: quo inducto [h] neq; acquiſitio, neq; tã effuſus veterũ, atq; inextricabilis tractatus locum habeat? Neque.n. ferendum eſt ſupponere [i] quoſdam [k] eſſe ita ſupinos, [l] vt eundem ſeruum & hæredem inſtituãt ſine libertate, & iterũ alij

A per legatum eundem ſeruum aſſignent. [m]

Vtiliter datum, ex inutili confirmatione non vitiatur. Iac. But. ſecundum Bal. Vel ſic: Simplex hæredis inſtitutio facta de ſeruo in teſtamẽto, non vitiatur: licet poſtea libertas relinquatur in codicillis, in quibus dari non poteſt hæreditas, & hoc ideo, quia per ſimplicem inſtitutionem factã in teſtamento intelligitur relicta libertas hoc dicit ſecunda pars uſque ad. ℣. illo Alexander.

Sed cum veteres & aliã propoſuerunt ambiguitatem, dicentes, ſi quis ſeruum ſuum in teſtamento

B quidem hæredem ex parte ſine libertate ſcripſerit, in codicillis autem libertatem ei reliquerit: ſi poſſit inſtitutio valere, & ille tam hęres quàm liber fieri, ne videatur per codicillos hæreditas confirmari, in quibus hæreditas dari [n] ſecundum veteres regulas non poteſt.

Nos itaq; in tali diſpoſitione, licet in codicillis fuerit ſcripta, [o] & libertatem & hæreditatem ſi

C mul ſeruis per noſtram liberalitatem & benignam interpretationem indulgemus, vt gratulentur, cũ non ſerui remaneant, ſed & liberi & hæredes efficiantur: cum tanta [p] in eos noſtri numinis beneuolentia effuſa [q] eſt, vt etſi libertas eis neque teſtamento neq; codicillis data ſit: tamen hæreditate ſeruis relicta, [r] quaſi iniũctam eſſe libertatẽ [s]

D videri poſſit.

Aliud debetur ex vrbanitate, quod non debetur obligationis neceſſitate. Bal. Vel ſic: Licet legatum factum ſeruo proprio ſine libertate, non valeat de rigore iuris, nec ulla actio ex illo cõpetat: impius tamen & ingratus eſt hæres, qui illud ſoluere negat. hoc dicit uſque ad ℣ qua iuris. Ale.

Illo videlicet obſeruando, vt ſi legatũ, vel fideicõmiſſum eis ſine libertate relinquatur, maneant [t] in ſeruitute: non tamen ita impii hęredes exiſtant, vt libe-

quæritur, an valeat ſubſtitutio, & per ſeruũ hæreditas mortuo pupillo intra pubertatis tempora legatario quęrat, aut in ſerui perſona valeat vt ſibi acquirat, an vero valeat, quod ſine libertate facta eſt? Reſpõdeo quòd legatum eſt in ſuſpenſo, quia ſi mortuus fuerit impubes, locum habet ſubſtitutio, & erit ſeruus liber, & hæres, nec legatario acquirit. ſi impubes ad pubertatẽ peruenerit, euaneſcit ſubſtitutio, & trãſit ſeruus i dominiũ legatarii. ſi enim in ſuſpenſo eſſet libertas, ú facta fuiſſet ſubſtitutio cũ libertate, ita & cum ſine adiectione libertatus facta eſt, vt adueniente coditione ſit hæres, & liber, & ſeruus ſubſtitutus.

[a] Duobus.] id eſt libero, & ſeruo, vt ſubiicit.

[b] Vnum.] ſcilicet liberum.

[c] Inſtituit.] quaſi dicat, legauit eundẽ, vel antequam inſtitueretur, vel poſt.

[d] Libertate.] id eſt ſine mẽtione facta libertatis. Nam ſi cum libertate inſtituiſſet, ſiue antequã legaret, non reuocaretur per legatũ, ſiue poſtquam legauit, ſicq; reuocauit legatum, vt ff. de libe. & poſthu. ſi ita. §. regula. nec eſſet aliqua dubitatio.

[e] Hæredis.] ſcilicet extranei.

[f] Sine libertate.] dic ut ſupra.

[g] Impoſuiſſe.] No. ex ipſa datione tutelæ eſt liber, vt hic, & ĩ. de fideicõmiſ. lib. l. & ſi non adſcripta, & ff. de fideicõ. liber. l. generaliter. §. ſi quis tutorem, & inſtitut. q. teſta. da. tu. poſſunt, in princip. Itẽ non obſtat huic. l. inſt. de hære. inſtit. §. ſeruus autẽ à dño, quia ibi alienauit in vita. hic in morte inſtituit, & poſtea legauit. Sed ſi primo inſtituit, poſtea legauit, nonne videbit deſtitiſſe à prima voluntate, vt ff. de vulg. ſub. l. ſi quis eum quem? Reſpõ. non eſt ita, vt ff. de lib. & poſthu. l. ſi ita. §. regula, & de leg. 2. l. ſi idem. niſi in caſu, vt ff. de lega. 1. l. ſeruum. §. ſi idem.

[h] Inducto.] id eſt, ita tali quæſtione expedita, ſcilicet quòd debeat eſſe liber, & hæres.

[i] Supponere.] id eſt ſignificare.

[k] Quoſdam.] teſtantes.

[l] Supinos.] certe immo is de quo. ſ. dictum eſt, ita fuit ſupinus. ſed dicit hic ſine libertate, id eſt vt nolit eum conſequi libertatem, & vt non præſumatur ei dediſſe libertatem.

[m] Aſſignent.] teſtãtes.

[n] Dari.] directe, ſed per obliquũ poteſt, vt ĩ. de codicil. l. hæreditatem, & ff. ad Trebell. l. Scæuola.

[o] Scripta.] ſcilicet libertas.

[p] Cum tãta.] argu. à maiori, quaſi dicat, cũ inſtituit eum hæredem, & nihil dixit de libertate, erit hæres, & liber, multo magis quando dixit cum libertate, quãuis non in teſtamento, ſed in codicillis.

[q] Effuſa eſt.] vt ſ. eo. in prima parte l.

[r] Relicta.] vt nihil de libertate ſit dictum.

[s] Libertatem.] id eſt nulla mentione de libertate facta.

[t] Maneant in ſeruitute.] vt ff. de adim. leg. l. & ſi transferã, & ĩ de fideicõmiſ. l. ex fideicommiſſo, & ff. famil. erciſc. l. ex parte. §. ſeruo, & de manu. teſt. l. qui potuerũt, & ff. de lega. 3. l. ſi legatarius. §. 1. & inſti. de leg. §. an ſeruo.

† aliàs, relinquẽdũ eſt: nobis autẽ alius mo. &c.

Seruus ex datiõe tutelæ liber fit.

Argum̃ à maiori eſt validum.

Legatum ſeruo proprio factũ ſine libertate, an ualeat.

[a] al. vt liberalitate teſtatoris ſeruiles labores &c.

[a] Donēt.] quod certe ſi fecerint. i. non dederint legatum à teſtatore, opinionē ſuam aggrauant, huius tamē relicti nulla petitio eſt. ſic ſupra de relig. l. militis. & ſic non eſt contra ī. de leg. l. ſeruis. Alij dicunt ꝙ non valet legatum vt ibi, niſi ſit modicum, vt hic. Alij dicunt quòd nullum valet niſi ad alimenta relictum, vt ff. de ali. leg. l. ſeruos, & tunc officio iudicis petitur: ſed certe ibi alieni, non hæredis ſerui erant, vt ff de lib. cau. l. ſeruos. In noſtro ergo caſu nec in alimenta valebit. & qđ hic dicit, ad exhortationē non coactionem dicit, vt primo dixi. Quid ergo ſi ſeruū ſub conditione liberū eſſe iuſſit, & ei legatū dedit? Si quidē conditionem exituram certū eſt, tenet legatum. ſi vero incertum eſt, legatum eſt in ſuſpenſo. ſi vero libertas ꝓpter cōditionē eſt inutiliter data, nec tenet legatū, vt ff. de ma. teſta. l. ſi qs ita ſit legatus, & l. Stichus. Item cōtra ff de ma. teſt. l. diuus Pius, in eo ꝙ hic remanet ſeruus, tamen habet præciſe legatū. ſed ibi vī repetita conditio libertatis. ſic ff d cōd. inſtit. l. cum ſeruus.

[b] Definitio.] vt intelligatur liber ex ſubſtitutione, licet aliquid non ſit dictum de libertate.

[c] Legauerit.] & filiū ſuum pupillū hæredem inſtituerit.

[d] Eum.] ſ. ſeruum.

[e] Euētū.] hoc ideo, quia incertum eſt an conditio libertati appoſita exiſtet. alioquin ſi certum eſſet eam exiturā ab initio, inutile eſſet legatum ſerui, vt ff. de leg. 1. ſi poſt mortem §. fin. & de man. teſt. l. ſi peculium prælegat im. §. ſi ſeruus. in legato tamen relicto ab

ralitatem [a] teſtatoris, & ſeruiles labores debita remuneratione defraudare conentur, & nō derelictū, licet adhuc ſeruis conſtitutis, donent. [a]

Secundus gradus inducit ſuſpenſionem in primo, & videtur ordo conuerſus, ſed non eſt propter libertatē. Bald. Vel ſic: Hæc eſt vltima pars quæ hoc intendit: ſi ſeruus a primo gradu legatus eſt, & poſtea pupillariter ſubſtituatur, pendet legatum ex euentu pupillaris conditionis, quia ſi conditio euenerit, erit liber, & hæres pupillo, & legatum deficiet. alias autem valebit legatum h. d. vſque ad finē: Alexander.

Quę iuris noſtri definitio [b] etiam ad aliam ſpeciem dubitatam benignè extēdatur. Si qs etenim teſtamento principali ſeruum ſuū cuidam legauerit, [c] in pupillari aūt ſubſtitutione eūdē ſeruū filio ſuo ſine libertate ſubſtituerit, quærebatur, ſiue vtilis eſſet talis ſubſtitutio, & per ſeruum legatum ſubſtitutio poſt mortem pupilli legatario acquiratur, ſiue inutilis eſſet huiuſmodi ſubſtitutio, quia ſine libertate in ſeruum propriū facta eſt? Melius itaque nobis videtur, legatario eum [d] non ſtatim acquiri ſancire, ſed expectandum eſſe ſubſtitutionis euētū, [e] & ſi quidem pupillo mortuo locus fuerit ſubſtitutioni, & liber & hęres efficiatur. ſin autē ſubſtitutio minimè locum habuerit forſitan pupillo iam in pubertatem perueniente, tunc ad legatarij dominiū tranſeat. Quemadmodum enim veteres, ſi cū libertate ſubſtitutio fuiſſet, hoc inducebant, [f] quatenus [g] in ſuſpenſo fiat libertas, & ſtatuliber intelligatur, ita & ex noſtra interpretatione, & ſine adiectione libertatis ī ſubſtitutione, & liber, & hæres pupillo exiſtat. Dat. II. Kal Maij Conſtāti-

A nop. poſt conſulatū Lāpadii & Oreſtis. VV.CC.

Si ſeruo purè inſtituto à domino relinquatur libertas ſub conditione quæ non exiſtat, ſi quidem erit poteſtatiua, non erit hæres nec liber. Si autē caſualis vel mixta, & per eum non ſtat quo minus exiſtat, erit liber, & non hæres ſi hæreditas eſt ſoluendo, ſed ſi non eſt ſoluendo, erit hæres & liber. h. d. iſta lex ſingularis. Alexan.

VI. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

DEciſione [h] nr̄a quā decimus, ſancientes eum qui à domino ſuo ſi- B ne libertate hæres inſtituitur, videri libertatē accepiſſe, in propria firmitate durante, ſi quis ſeruum ſuum purè quidem hęredem inſtituerit, libertatē aūt ſub conditione ei donauerit, ſi quidem conditio talis ſit, quę in poteſtate ſerui poſita eſt, ille aūt eā neglexerit, minimeque cōpleuerit, & libertate eū, & hæreditate ſua culpa [i] defraudari. Sin autē caſua- C lis conditio eſt, & ex fortunæ inſidiis defecerit, tunc humanitatis intuitu libertatem quidem ei omnimodo competere, [k] hæreditatem autem, ſi quidē ſoluendo ſit, ad alios venire, quos leges vocant ſi nō aliquis fuiſſet ſubſtitutus. Sin autem ſoluendo non ſit, [l] vt neceſſarius hæres inſtitutus, ſimul & libertatem & hæreditatem obtineat. Tunc enim ſecundū definitionem tam veteris D quàm noſtræ deciſionis, & liber & hæres neceſſarius exiſtat. Dat. II. Kalendas Auguſt. Conſtantinopo. poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis VV. CC.

extraneo ipſi ſeruo cui à domino relicta eſt libertas, nulla ſit ſuſpenſio, vt ff. de lega. j. l. ſi poſt mortē. 1. reſpon. Azo. & facit ff. de fideicommiſ. libe. l. ſi ſeruus, & ff. de vul. ſub. l. ſi quis, in prin. & de lega. 1. l. ſi fundum. 1. §. cum ſtatu.

[f] Inducebant.] & non aliter. nec ob. ff. de ma. teſta. l. diuus Pius, quia ibi per priuilegium fuit indultum. Vel verius, alius eſt ibi caſus.

[g] Quatenus.] ꝓ vt.

[?] DEciſione] CASVS. Si ſeruū tuum purè inſtituiſti, & ſub conditione ei libertatem reliquiſti, quam implere potuit, & noluit, puta ſi daret 5. an. fiat hæres & liber, quæritur? Reſpond. quòd non. ſi autem conditio fuerit caſualis, puta ſi nauis venerit ex Aſia, ſub qua fuit libertas ſibi relicta, hoc retento quòd fuerit hęres inſtitutus, aut hæreditas eſt ſoluendo, aut nō. Primo caſu erit liber, & veniet hæreditas ad proximum agnatum defuncti, niſi facta fuit ſubſtitutio, quo caſu vocabitur ſubſtitutus. Secundo caſu erit liber ſeruus, & hæres neceſſarius.

[h] Deciſione.] vt ſupra l. prox. § cū igit.

[i] Culpa.] vt & aliàs infra de ma. teſta. l. fi. § ſi vero quidā.

[k] Competere.] ſed qua voluntate? dic ex inſtitutione.

[l] Soluēdo nō ſit.] ſic ff. de mino. l. & ſi ſine. §. ſed qđ Papin.

DE LIBERIS præteritis &c.

Quia in teſtamentis exhæredātur & præteruntur liberi, ideo dicit de hoc. Continuatio. Ex 50. deciſionib.

TITVLVS XXVIII.

DE LIBERIS PRÆTERITIS, vel exhæredatis.

Exhæredatio ab omnibus gradibus facta expreſſe vel tacite, facit valere gradus qui alias ratione præteritionis vitiarētur, & in dubio intelligitur facta ex omnibus gradibus, ſi eſt facta poſt omnes gradus, niſi de contraria ratione appareat. Accurſ. poſt Bald. in & Salicetum.

Cum

CVm poſt.] CASVS. Si teſtamentũ feciſti, & hæredes inſtituiſti, & eos inuicem ſubſtituiſti, filium exhęredaſti, & adiecisti, ab omnibus gradibus inſtitutionis ſiue ſubſtitutionis filium meum exhęredo, an valeat teſtamentum, quæritur? Respond. quod ſic. Si autem hoc expreſſiſti, alio autem modo, quod ſemper præſumitur, nec admittit ꝓbatio in cõtrarium ſi taceat, vt ff. eodem. l. 3. in fi. appareat aũt te hoc voluiſſe, valebit teſtamentum. vnde ſi tu omnes inſtituiſti, & eos ad inuicẽ ſubſtituiſti, & filium exhęredaſti, ab vtroque gradu iudicabitur exhęredatus, quia idẽ ſunt inſtitutio & ſubſtitutio. & eſt ratio, quia magis exhęredetur à gradu inſtitutionis, quàm ſubſtitutionis, ergo ab vtroque.

A

I. Imp. Antoninus A. Fauiano.

CVm poſt omnes hęredũ gradus [a] exhæredatio ſcribitur, ſi adiiciat teſtator, ab omnibus ſe gradibus exhæredare, nõ dubitatur iuri ſatiſfactum eſſe. Et ideo etiam ſi id [b] non adiiciatur, appareat tñ eum id eo cõſilio [c] ſcripſiſſe, [1] vt ab omnibus exhęredaret, rectè factum teſtamentum videtur. B

¶ Proinde [d] cum paterfamilias filiis inſtitutis [e] & inuicem ſubſtitutis, [f] filiũ exhæredauerit, [g] intelligendus eſt exhæredationem ab vtroque [h] gradu feciſſe. Nam cum iidem hæredes inſtituti ſunt, [i] nulla [k] ratio reddi poteſt, quare videatur in poſteriore tantum caſu exhæredare voluiſſe. PP. VI. Ka. Iul. Chilone & Libone Cõſs.

Nepos qui poſt mortem patris incipit tenere primum locũ in ſuitate, ſi reperitur præteritus, teſtamentum rumpit. Alexander.

II. Imp. Alexander A. Heraclidę.

SI auus tuus, qui patrẽ tuum & nouercam [l] æquis portionibus [m] hæredes inſtituit, cum te [n] quoq; haberet in poteſtate, teſtamẽto nominatim non exhęredauit, mortuo patre tuo viuo auo, [o] ſine impedimento [p] legis Velleiæ ſuccedendo in patris tui locũ, rupiſti aui teſtamentum, & ad te hæreditas eius tota pertinuit. PP. VI. Id. April. Fuſco. II. & Dextro Conſs.

Interpretatio non debet fieri ad literam, ſed ad ſenſum, quia ſenſus verbis præualet. Bal. Vel ſic: Qui alienus à ſubſtantia teſtatoris eſſe præcipitur, exhæredari dicitur. Vel ſic: Vbi mẽs eſt certa, nõ curatur interpretatio à mẽte aliena. Sal. Vel ſic: Ad exhæredationẽ inducẽdã ſufficiunt quæcunque verba per quæ conſtat, quòd teſtator voluit filium a ſua hæreditate eſſe alienum. Alexander. C

III. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

SI quis

Nota in teſtis omnino ſe quendam voluntatẽ teſtatoris.

a filium.

a Gradus.] primus gradus dicitur inſtitutorum, ſecundus ſubſtitutorum, & ſic de ſingulis, vt inſtit. de vulg. ſubſt. in princ.

b Si id.] i. ſi nõ expreſſit teſtator velle ab omnibus gradibus exhęredare.

c Conſilio.] id eſt animo, quod præſumitur, niſi dicat ſe ab vno exhęredare, vt ff. eodem titul. l. 3. §. fin. & ꝗ ſubiiciet ſtatim.

d Proinde.] quod dixit in genere, dicit in ſpecie.

e Inſtitutis.] hic eſt primus gradus.

f Subſtitutis.] hic eſt ſecundus

g Exhęredauerit.] & ſic poſt omnes gradus

h Ab vtroque.] ſcilicet inſtitutionis & ſubſtitutionis.

i Inſtituti ſunt.] ſcilicet & qui ſubſtituti.

k Nulla.] vr̃ ergo ab omnibus exhęredaſſe, nec probatio in contrarium admittitur, vt ff. de verb. obl. l. à Titio. in fi. 1 Et nota quòd exhæredatio quandoque fit ante omnes gradus, & tunc ab omnibus videtur exheredaſſe, vt ff. eodem. l. 3. §. ante hæredis, quandoque poſt, & tunc idem, vt hic. quandoque inter gradus, vt inter inſtitutum & ſubſtitutum, & tunc idem, vt ff. eod. l. 3. §. ſed etiam inter. Sed ibi ſubaudiunt quidam niſi teſtator dicat quod vel à primo tantum gradu exhæredet, vel à ſecundo, quia tunc ille gradus à quo exhæredat, valeat, alius non à quo non exhæredat. & ſic intelligunt. ff. eod. l. 3. §. fi. & de iniuſt. teſt. l. 3. §. fi. Sed nos dicimus ſecundum Azo. & B. quòd ſic dicere non poteſt, quia ſi ſic à perſona certa exhæredaſſet, ſcilicet inſtituti vel ſubſtituti, quod non valet, vt ff. eodem. l. 3. §. niſi forte. Sed tu dic, à perſona non poteſt, à gradu vno toto poteſt, vt no. ff. eodem. l. 3. §. filius, quandoq; fit inter gradũ, vt inter vnum inſtitutum, & alium, vel inter vnum ſubſtitutum, & alium: & tunc ab eo gradu toto valet: vt ff. eo. l. 3. § filius, & in alio non valet. Et ſic euenit mirabile, ꝙ incipit valere teſtamẽtum quandoq; ab inſtitutione, quandoq; à ſubſtitutione: vt ff. de iniuſt. teſt. l. pen. & ſic intelligo. ff. eo. l. 3. §. fi. de iniuſt. teſt. l. 3. §. fi. A re autẽ certa non valet exhęredatio, licet valeat inſtitutio: vt ff. eo. l. cum quidam, & ſupra de hære. inſtit. l. quotiens.

1 Tu dicas ſtã contrario. hic q imo ad mittitur probatio in contrariũ: vt argu. ff. de teſt. mi lit. l. in teſtamento 1.

SI auus.] CASVS. Si auus tuus patrem tuum, & nouercã ex æquis portionibus hæredes inſtituit, nec te nominatim exhæredauit, ſed inter cæteros, dicendo cęteros liberos meos exhæredo: an patre tuo mortuo auo tuo viuo, beneficio legis Vell. in locum patris tui ſuccedens, rumpere poſſis teſtamentum, quæritur? Reſpond. quòd ſic: & tota eius hęreditas ad te pertinebit, ſed nõ beneficio legis Velleiæ, ſed huius cõſtitutionis, vt inſt. de exhæred. libe. §. 1. & §. poſthumorũ, in fin. vel ſic, ponens eum, nec inter cęteros exhęredatum, ſed prętęritum: tunc forte beneficio Legis Velleię ei ſuccurreretur. & hoc videtur hęc lex innuere.

l Nouercam.] id eſt patris tui vxorem.

m Portionibus.] id eſt quemlibet in dimidiam.

n Cum te.] nepotẽ.

o Viuo auo. quid autem ſi poſt mortem aui deceſſit pater? Reſpon. 1 nõ rumpitur teſtamentum. vt ff de libe. & poſthu. l. ſi quis poſthumos. §. 1. & ſupra de inoffi. teſt. l. ſi quis filium.

p Sine impedimento.] id eſt lege Velleia concedente ſecundum quoſdam. Melius 3 ergo dixiſſet, cum auxilio legis Velleię Nam non tantum non impedit, ſed ẽt ſuas vires ſibi ex toto porrigit: vt ſui patris locum obtineat, & aui teſtamentum expugnet, vt ff. de iniuſt. teſt. l. poſthumorum, & inſtit. de exhęred lib. §. poſthumorum. Sed illud forte ideo dixit: quia certus modus inſtituendi, vel exhæredandi per legem Velleiã eſt introductus. Vnde non videbatur debere habere beneficium legis Velleiæ, cum ita non eſſet inſtitutus, vt ff. de liber. & poſth. l. Gallus, in principio. vel aliter, beneficium legis Velleię in his locum habet ex verbis legis Velleię, qui naſcuntur mortuo patre, & viuo auo, ſed ex interpretatione legis Velleię habet 4 & ille qui natus eſt viuo patre & auo, vt dicta l. Gallus, §. nunc de lege Tu dic verius ideo nepotem iſtum videri repellendum per legem Velleiam, quia exhęredatus erat inter cęteros, 5 vt innuit hęc litera, quod ſufficiebat per antiqua iura, & per legem Velleiam, & ſic per eam valet exhęredatio, & impeditur. Sed hodie exhęredandi ſunt nominatim omnes, vt hic, & inſtitu. de exhęre. libe. §. poſthumorum, in fi. §. ibi, ne ergo, &c. & infra eod. l. fin. in princip. ibi, & inter nepotes, &c. & §. ſancimus, & ſic hic habetur mentio noui iuris. D

SI quis.] CASVS. Si pater in teſtamento dixerit, filium meum volo eſſe alienum à ſubſtantia mea; an exhęredatus intelligatur, an pręteritus verbis his? Rñ. quòd exhæredatus, cum enim ſenſus teſtantis appareat,

2 Idẽ Bar. Bal. Pa. & Angel.

3 Iſtam ſequuntur Ba. Bal. & oẽs vltramontani, licet oẽs ſint in te verę. Bar. reprobantur tamẽ p Paul. & Iaſ. hic: quia tex. debet proprie intelligi: rã lex Velleia prouidet, ne teſtamenta rumpãtur in l. Gallus §. ille caſus, verſic poſteriore ff. e.

4 Immo ex verbis ſecundi capitis legis Velleię, vt per Iaſ. in prępluditis. §. nũc de lege, hic al leg.

5 Iſtã ſequitẽ Ang. hic. & quãdo dicatẽ fieri inter liberos, vt de gloſ. in § 1 inſtit. de exhær. libe.

[a] al. vt liberalitate teſtatoris ſeruiles labores &c.

[a] Donẽt.] quod certe ſi fecerint. i. non dederint legatum à teſtatore, opinionẽ ſuam aggrauant, huius tamẽ relicti nulla petitio eſt. ſic ſupra de relig. l. militis. & ſic non eſt contra j. de leg. l. ſeruis. Alij dicunt ꝙ non valet legatum vt ibi, niſi ſit modicum, vt hic. Alij dicunt quòd nullum valet niſi ad alimenta relictum, vt ff. de ali. leg. l. ſeruos, & tunc officio iudicis petitur: ſed certe ibi alieni, non hæredis ſerui erant, vt ff de lib. cau. l. ſeruos. In noſtro ergo caſu nec in alimenta valebit. & qđ hic dicit, ad exhortationẽ non coactionem dicit, vt primo dixi. Quid ergo ſi ſeruũ ſub conditione liberũ eſſe iuſſit, & ei legatũ dedit? Si quidẽ conditionem exituram certũ eſt, tenet legatum. ſi vero incertum eſt, legatum eſt in ſuſpenſo. ſi vero libertas ꝓpter cõditionẽ eſt inutiliter data, nec tenet legatũ, vt ff. de ma. teſta. l. ſi qs ita ſit legatus, & l. Stichus. Item contra ff de ma. teſt. l. diuus Pius, in eo ꝙ hic remanet ſeruus, tamen habet præciſe legatũ. ſed ibi vr̃ repetita conditio libertatis. ſic ff d cõd. inſtit. l. cum ſeruus.

[b] Definitio] vt intelligatur liber ex ſubſtitutione, licet aliquid non ſit dictum de libertate.

[c] Legauerit.] & filiũ ſuum pupillũ hæredem inſtituerit.

[d] Eum.] ſ. ſeruum.

[e] Euẽtũ.] hoc ideo, quia incertum eſt an conditio libertati appoſita exiſtet. alioquin ſi certum eſſet eam exiturã ab initio, inutile eſſet legatum ſerui, vt ff. de leg. i. ſi poſt mortem §. fin. & de man. teſt. l. ſi peculium prælegatum. §. ſi ſeruus. in legato tamen relicto ab

ralitatem [a] teſtatoris, & ſeruiles labores debita remuneratione defraudare conentur, & nõ derelictũ, licet adhuc ſeruis conſtitutis, donent. [a]

Secundus gradus inducit ſuſpenſionem in primo. & videtur ordo conuerſus. ſed non eſt propter libertatẽ. Bald. Vel ſic: Hæc eſt vltima pars quæ hoc intendit: ſi ſeruus à primo gradu legatus eſt. & poſtea pupillariter ſubſtituatur pendet legatum ex euentu pupillaris conditionis, quia ſi conditio eueniat, erit liber, & hæres pupillo, & legatum deficiet. aliàs autem valebit legatum h. d. vſque ad finẽ: Alexander.

Quę iuris noſtri definitio [b] etiam ad aliam ſpeciem dubitatam benignè extẽdatur. Si qs etenim teſtamento principali ſeruum ſuũ cuidam legauerit, [c] in pupillari aũt ſubſtitutione eũ dẽ ſeruũ filio ſuo ſine libertate ſubſtituerit, quærebatur, ſiue vtilis eſſet talis ſubſtitutio, & per ſeruum legatum ſubſtitutio poſt mortem pupilli legatario acquiratur, ſiue inutilis eſſet huiuſmodi ſubſtitutio, quia ſine libertate in ſeruum propriũ facta eſt? Melius itaque nobis videtur, legatario eum [d] non ſtatim acquiri ſancire, ſed expectandum eſſe ſubſtitutionis euẽtũ: [e] & ſi quidem pupillo mortuo locus fuerit ſubſtitutioni, & liber & hęres efficiatur. ſinautẽ ſubſtitutio minimè locum habuerit forſitan pupillo iam in pubertatem perueniente, tunc ad legatarij dominiũ tranſeat. Quemadmodum enim veteres, ſi cũ libertate ſubſtitutio fuiſſet, hoc inducebant, [f] quatenus [g] in ſuſpenſo fiat libertas, & ſtatuliber intelligaẽ, ita & ex noſtra interpretatione, & ſine adiectione libertatis i ſubſtitutione, & liber, & hæres pupillo exiſtat. Dat. II. Kal Maij Conſtãti-

A nop. poſt conſulatũ Lãpadii & Oreſtis. VV.CC.

Si ſeruo purè inſtituto à domino relinquatur libertas ſub conditione quæ non exiſtat, ſi quidem erit poteſtatiua, non erit hæres nec liber. Si autẽ caſualis vel mixta, & per eum non ſtat quo minus exiſtat, erit liber, & non hæres ſi hæreditas eſt ſoluendo, ſed ſi non eſt ſoluendo, erit hæres & liber. h. d. iſta lex ſingularis. Alexan.

VI. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

DEciſione [h] nr̃a quã fecimus, ſancientes eum qui à domino ſuo ſi-
B ne libertate hæres inſtituitur, videri libertatẽ accepiſſe, in propria firmitate durante, ſi quis ſeruum ſuum purè quidem hęredem inſtituerit, libertatẽ aũt ſub conditione ei donauerit, ſi quidem conditio talis ſit, quę in poteſtate ſerui poſita eſt, ille aũt eã neglexerit, minimeque cõpleuerit, & libertate eũ, & hæreditate ſua culpa [i] defraudari. Sin autẽ caſua-
C lis conditio eſt, & ex fortunæ inſidiis defecerit, tunc humanitatis intuitu libertatem quidem ei omnimodo competere, [k] hæreditatem autem, ſi quidẽ ſoluendo ſit, ad alios venire, quos leges vocant ſi nõ aliquis fuiſſet ſubſtitutus. Sin autem ſoluendo non ſit, [l] vt neceſſarius hæres inſtitutus, ſimul & libertatem & hæreditatem obtineat. Tunc enim ſecundũ
D definitionem tam veteris quàm noſtræ deciſionis, & liber & hæres neceſſarius exiſtat. Dat. II. Kalendas Auguſt. Conſtantinopo. poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis VV. CC.

TITVLVS XXVIII.

DE LIBERIS PRÆTERITIS, vel exhæredatis.

Exhæredatio ab omnibus gradibus facta expreſſe vel tacite, facit valere gradus qui alias ratione præteritionis vitiarẽtur, & in dubio intelligitur facta ex omnibus gradibus, ſi eſt facta poſt omnes gradus, niſi de contraria ratione appareat. Alexã. poſt Baldum & Salicetum.

extraneo ipſi ſeruo cui à domino relicta eſt libertas, nulla fit ſuſpenſio, vt ff. de lega. j. l. ſi poſt mortẽ. I. reſpon. Azo. & facit ff. de fideicommiſ. libe. l. ſi ſeruus, & ff. de vul. ſub. l. ſi quis, in prin. & de lega. i. l. ſi fundum. i. §. cum ſtatu.

[f] Inducebant.] & non aliter. nec ob. ff. de ma. teſta. l. diuus Pius, quia ibi per priuilegium fuit indultum. Vel verius, alius eſt ibi caſus.

[g] Quatenus.] ꝓ vt.

DEciſione] CASVS. Si ſeruũ tuum pure inſtituiſti, & ſub conditione ei libertatem reliquiſti, quam implere potuit, & noluit, puta ſi daret 5. an. fiat hæres & liber, quæritur? Reſpond. quod non. ſi autem conditio fuerit caſualis, puta ſi nauis venerit ex Aſia, ſub qua fuit libertas ſibi relicta, hoc tenento quod fuerit hęres inſtitutus, aut hæreditas eſt ſoluendo, aut nõ. Primo caſu erit liber, & veniet hæreditas ad proximum agnatum defuncti, niſi facta fuit ſubſtitutio, quo caſu vocabitur ſubſtitutus. Secundo caſu erit liber ſeruus, & hæres neceſſarius.

[h] Deciſione.] vt ſupra l. prox. §. cũ igit.

[i] Culpa.] vt & aliàs infra de ma. teſta. l. fi. § ſi vero quidã.

[k] Competere.] ſed qua volũtate? dic ex inſtitutione.

[l] Soluẽdo nõ ſit.] ſic ff. de mino. l. & ſi ſine. §. ſed qđ Papin.

DE LIBERIS præteritis &c.

Quia in teſtamentis exhæredãtur & præteruntur liberi, ideo dicit de hoc.

Continuatio. Ex 50. deciſionib.

Cum

Cum poſt.] CASVS. Si teſtamentū feciſti, A & hæredes inſtituiſti, & eos inuicem ſubſtituiſti, filium exhęredaſti, & adiecisti, ab omnibus gradibus inſtitutionis ſiue ſubſtitutionis filium meum exhęredo, an valeat teſtamentum, quæritur? Reſpond. quòd ſic. Si autem hoc ex preſſiſti, alio autem modo, quod ſemper præſumitur, nec admittit ꝓbatio in cōtrarium ſi taceat, vt ff. eodem. l. 3. in fi. appareat aūt te hoc voluiſſe, valebit teſtamentum. vnde ſi tu omnes inſtituiſti, & eos adinuicē ſubſtituiſti, & filium ex hęredaſti, ab vtroque gradu iudicabitur exhęredatus, quia idē ſunt inſtitutio & ſubſtitutio. & eſt ratio, quia magis exhę redetur à gradu inſtitutionis, quàm ſubſtitutionis, ergo ab vtroque.

a Gradus.] primus gradus dicitur inſtitutorum, ſecundus ſubſtitutorum, & ſic de ſingulis, vt inſtit. de vulg. ſubſti. in princ.

b Si id.] i. ſi nō expreſſit teſtator velle ab omnibus gradibus exhęredare.

c Conſilio.] id eſt animo, quod præſumitur, niſi dicat ſe ab vno exhęredare, vt ff. eodem titul. l. 3. §. fin. & ꝗ ſubiiciet ſtatim.

d Proinde.] quod dixit in genere, dicit in ſpecie.

e Inſtitutis.] hic eſt primus gradus.

f Subſtitutis.] hic eſt ſecundus.

g Exhęredauerit.] & ſic poſt omnes gradus

h Ab vtroque.] ſcilicet inſtitutionis & ſubſtitutionis.

i Inſtituti ſunt.] ſcilicet & qui ſubſtituti.

k Nulla.] vī ergo ab omnibus exhæredaſſe, nec probatio in contrarium admittitur, vt ff. de verb. obl. l. à Titio. in fi. 1 Et nota quòd exhæredatio quandoque fit ante omnes gradus, & tunc ab omnibus videtur exheredaſſe, vt ff. eodem. l. 3. §. ante hæredis, quandoque poſt, & tunc idem, vt hic. quandoque inter gradus, vt inter inſtitutum & ſubſtitutum, & tunc idem, vt ff. eod. l. 3. §. ſed etiam inter. Sed ibi ſubaudiunt quidam niſi teſtator dicat quod vel à primo tantum gradu exhæredet, vel à ſecundo, quia tunc ille gradus à quo exhæredat, valeat, alius non à quo non exhæredat. & ſic intelligunt. ff. eod. l. 3. §. fi. & de iniuſt. teſt. l. 3. §. fi. Sed nos dicimus ſecundum Azo. & B. quòd ſic dicere non poteſt, quia ſic à perſona certa exhæredaſſet, ſcilicet inſtituti vel ſubſtituti, quod non valet, vt ff. eodem. l. 3. §. niſi forte. Sed tu dic, à perſona non poteſt, à gradu vno toto poteſt, vt no. ff. eodem. l. 3. §. filius, quandoq; fit inter gradū, vt inter vnum inſtitutum, & alium, vel inter vnum ſubſtitutum, & alium: & tunc ab eo gradu toto valet: vt ff eo. l. 3. § filius, & in alio non valet. Et ſic euenit mirabile, ꝙ incipit valere teſtamētum quandoq; ab inſtitutione, quandoq; à ſubſtitutione: vt ff. de iniuſt. teſt. l. pen. & ſic intelligo. ff. eo. l. 3. §. fi. de iniuſt. teſt. l. 3. §. fi. A te autē certa non valet exhæredatio, licet valeat inſtitutio: vt ff. eo. l. cum quidam, & ſupra de hære. inſtit. l. quotiens.

Nota in teſtis omnino ſe quendam voluntatē teſtatoris.

Filium.

1 Tu dicas hic cōiter docto. hic q imo ad mittitur ꝓbatio in cōtrariū: vt argu. ſ. de teſt. mi lit. l. in teſtamento 1.

I. Imp. Antoninus A. Faniano.

Cum poſt omnes hęredū gradus a exhæredatio ſcribitur, ſi adiiciat teſtator, ab omnibus ſe gradibus exhæredare, nō dubitatur iuri ſatiſfactum eſſe. Et ideo etiam ſi id b non adiiciatur, appa B reat tñ eum id eo cōſilio c ſcripſiſſe, 1 vt ab omnibus exhęredaret, rectè factum teſtamentum videtur.

¶ Proinde d cum paterfamilias filiis inſtitutis e & inuicem ſubſtitutis, f filiū * exhæredauerit, g intelligendus eſt exhæredationem ab vtroque h gradu feciſſe. Nam cum iidem hæredes inſtituti ſunt, i nulla k ratio reddi poteſt, quare videatur in poſteriore tantum caſu exhæredare voluiſſe. PP. VI. Kal. Iul. Chilone & Libone Cōſs.

Nepos qui poſt mortem patris incipit tenere primum locū in ſuitate, ſi reperitur præteritus, teſtamentum rumpit. Alexander.

II. Imp. Alexander A. Heraclidę.

Si auus tuus, qui patrē tuum & nouercam l æquis portionibus m hæredes inſtituit, cum te n quoq; haberet in poteſtate, teſtamēto nominatim non exhęredauit, mortuo patre tuo viuo auo, o ſine impedimento p legis Velleiæ ſuccedendo in patris tui locū, rupiſti aui teſtamentum, & ad te hæreditas eius tota pertinuit. PP. VI. Id. April. Fuſco. II. & Dextro Conſs.

Interpretatio non debet fieri ad literam, ſed ad ſenſum, quia ſenſus verbis prævalet. Bal. Vel ſic: Qui alienus à ſubſtantia teſtatoris eſſe præcipitur, exhæredari dicitur Vel ſic: Vbi mēs eſt certa, nō curatur interpretatio à mēte aliena Sal. Vel ſic: Ad exhæredationē inducēdā ſufficiunt quæcunque verba per quæ conſtat, quod teſtator voluit filium à ſua hæreditate eſſe alienum. Alexander. C

III. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

Si quis

Si auus.] CASVS. Si auus tuus patrem tuum, & nouercā ex æquis portionibus hæredes inſtituit, nec te nominatim exhæredauit, ſed inter cæteros, dicendo cęteros liberos meos exhæredo: an patre tuo mortuo auo tuo viuo, beneficio legis Vell. in locum patris tui ſuccedens, rumpere poſſis teſtamentum, quæritur? Reſpond. quòd ſic: & tota eius hęreditas ad te pertinebit, ſed nō beneficio legis Velleiæ, ſed huius cōſtitutionis, vt inſt. de exhæred. libe. §. 1. & §. poſthumorū, in fin. vel ſic, ponens eum, nec inter cęteros exhęredatum, ſed præteritum: tunc forte beneficio Legis Velleię ei ſuccurretur. & hoc videtur hęc lex innuere.

l Nouercam] id eſt patris tui vxorem.

m Portionibus] id eſt quemlibet in dimidiam.

n Cum te.] nepotē.

o Viuo auo. quid autem ſi poſt mortem aui deceſſit pater? Reſpon. 2 nō rumpitur teſtamentum. vt ff. de libe. & poſthu. l. ſi quis poſthumos. §. 1. & ſupra de inoffi. teſt l. ſi quis filium.

p Sine impedimento.] id eſt lege Velleia concedente ſecundum quoſdam. Melius 3 ergo dixiſſet, cum auxilio legis Velleię Nam non tantum non impedit, ſed & ſuas vires ſibi ex toto porrigit: vt ſui patris locum obtineat, & aui teſtamentum expugnet. vt ff. de iniuſt. teſt. l. poſthumorum, & inſtit. de exhęred lib. §. poſthumorum. Sed illud forte ideo dixit: quia certus modus inſtituendi, vel exhæredandi per legem Velleiā eſt introductus. Vnde non videbatur debere habere beneficium legis Velleiæ, cum ita non eſſet inſtitutus, vt ff de liber. & poſth. l. Gallus, in principio. vel aliter, beneficium legis D Velleię in his locum habet ex verbis legis Velleię, qui naſcuntur mortuo patre, & viuo auo, ſed ex interpretatione legis Velleię habet 4 & ille qui natus eſt viuo patre & auo, vt dicta l. Gallus, §. nunc de lege Tu dic vero ideo nepotem iſtum videri repellendum per legem Velleiam, quia exhęredatus erat inter cęteros, 5 vt innuit hęc litera, quod ſufficiebat per antiqua iura, & per legem Velleiam, & ſic per eam valet exhęredatio, & impeditur. Sed hodie exhęredandi ſunt nominatim omnes, vt hic, & inſtitu. de exhere. libe. §. poſthumorum, in fi. §. ibi, ne ergo, &c. & infra eod. l. fin. in princip. ibi, & inter nepotes, &c. & §. ſancimus, & ſic hic habetur mentio noui iuris.

Si quis.] CASVS. Si pater in teſtamento dixerit, filium meum volo eſſe alienum à ſubſtantia mea, an exhęredatus intelligatur, an præteritus verbis his? Rū. quòd exhæredatus, cum enim ſenſus teſtantis appareat,

2 Idē Bar. Bal. Pa. & Angel.

3 Itaīn ſequuntur Ba. Bal. & oēs vltramontani, licet oēs ſint in te vera. Bar. reprobantur tamē p Paul. & Iaſ. hic: quia tex. debet proprie intelligi: nā lex Velleia prouidet, ne teſtamenta rumpātur in l Gallus §. ille caſus, verſic poſteriore ff. e.

4 Immo ex verbis ſecundi capitis legis Velleię, vt per Iaſ. in preludiis. §. nūc de lege, hic al leg.

5 Iſtā ſequitē Ang. hic. & quādo dicat fieri inter liberos, vi de gloſ. in § 1 inſtit. de exhær. libe.

ſtat, verborum interpretatio requirenda non eſt.

a Filium.] alio inſtituto hærede.

b Exhæredauit.] & alium filium vel extraneum hęredē inſtituit.

filium[a] proprium ita exhæredauerit,[b] *Ille filius meus alienus meæ ſubſtantiæ fiat.* talis filius ex huiuſmodi verborum cōceptione nō præteritus, ſed exhæredatus intelligitur.[c] Cū enim manifeſtiſſimus eſt ſēſus[d] teſtatoris, verborū interp̄tatio[e] nuſq̄[†] tm̄ valeat, vt melior ſenſu[f] exiſtat. Dat. X. K. Mar. Cōſtantinopo. poſt conſulatum Lāpadii & Oreſtis VV.CC.

B

Hæc lex eſt obſcura, & hoc intendit: Sublatis aliquibus vitijs antiquis, hodie idem ſtatuitur in filiis maribus, quod in fœminis, & e contra; tam in ſucceſſionibus ex teſtamento quam ab inteſtato, & in iure dicendi nullum, vel contra tabulandi, ac ētiam in modo exhæredandi, quod obtinet etiam in nepotibus, & in iam natis vel naſcituris. Salicet. Vel ſic. Fœminæ exequantur maſculis, & nepotes filiis, & poſthumi tam natis, vt eodem modo ſint inſtituendi omnes, & eodem modo debeant exhæredari, & ſi prætereantur, eadem habent remedia rumpendi, licet de media iuris prudentia maſculi eſſent melioris conditionis quam fœmina in pluribus. Primo, quia licet ab inteſtato eſſent pares, ſi tamen fiebat teſtamentum, plus erat relinquendum maſculo quam fœminæ pro ſua legitima & ſi exhæredabantur, debebant maſculi exhæredari nominatim fœminæ autem po erant exhæredari inter cæteros. Si vero prætteribantur inſtituto extraneo, poterat maſculus totum teſtamentum impugnare & m̄ de iure ciuili, quam per bonorum poſſeſſionē de iure prætorio, & totam hæreditatem cōſequi: fœmina vero non impugnabat teſtamentum, niſi pro dimidia per ius accreſcēdi, & de illa dimidia cogi poterat etiā ad ſolutionem legatorum, vſque ad dodrantem illius dimidiæ: et ſic remanebat ſibi tātū vncia cum dimidia totius hæreditatis, quæ dicitur ſeſcūx: & erat deterioris conditionis, quam ſi fuiſſet exhæredata: quo caſu habuiſſet querelam in toto, niſi ei fuiſſet relicta quarta pars totius & ſimiliter naſcituri erant alterius conditionis, quam iam nati, in modo exhæredationis ſed hodie idē ius ſeruatur in omnibus, & debent exhæredari nominatim nepotes & poſthumi ſicut filii iam nati. Alex.

IIII. Idem A. Ioanni.[†] P.P.

MAximū vitiū antiq̄ ſubtilitatis pn̄ti lege corrigimus, q̄ putauit alia eſſe iura obſeruāda in ſucceſſione parentū, ſi ex teſtamēto veniāt, in maſculis, & alia in fœminis,[g] cum ab inteſtato[h] ſimile ius vtrique ſexui ſeruauerint. Et alijs[i] verbis exhæredari filium debere ſanxerunt, aliis filiam, & inter nepotes[k] exhæredandos alia[l] iura ciuilia, alia prætoria introduxerunt. & ſi p̄teritus fuerat filius, vel ipſo iure teſtamentū euertebat, vel cōtra tabulas bonorum poſſeſſionem in totum accipiebat. Filia aūt præterita[m] ius accreſcendi[n] ex iure vetere accipiebat,[o] vt eodem momento & teſtamentū patris quodāmodo ex parte iure accreſcendi[p] euerteret, & ipſa[q] quaſi ſcripta legatis[r] ſupponeretur: ex prætore[s] autem habebat[t] cōtra tabulas bonorum poſſeſſionem in totum. Conſtitutio aūt magni Antonini eā in tātū coarctabat,[u]

C

D

c Intelligitur.] nō præterite, quod[1] eſt nullam de eo facere mentionem, ut inſtit. de hære. quæ ab inteſt. §. eadem. ſed his verbis &c. vt ff. de hæred. inſti. l. his verbis. Acc.

d Senſus.] id eſt mens.

e Interpretatio.] id eſt verus ſenſus,[2] qui non præteritionem, ſed exhæredationem deſignat.

f Sēſu.] vt ff. de adi. lega. l. 3. §. conditio. & 38. di. ca. ſedulo.[3] Sed argu. contra ff. de vſufruc. lega. l. ſi alii, in fin. & de re iudi. l. in ſumma, in princ.

MAximū.] C[4] Y S V S. in hac l. ſex vitia recitantur, quæ ex ipſa recipiunt emēdationē, quæ ſecundum antiqua iura circa ſucceſſionem, exhæredationem, & præteritionem liberorum fieri conuenerunt. Primum, cum filij tam maſculi quàm fœminæ ſine delectu ab inteſtato ſuccederent, circa diſpoſitionem teſtamentariam inęqua lia iura receperunt. ſed quæ vel qualia, nec hæc lex, nec alia recitat expreſſe. Secundum, q̄ filij nominatim exhæredabantur, & filiæ inter cęteros. Tertium, quòd circa exhæredationem nepotum ex filiis, iura pręttoria & ciuilia varie ſtatuerunt. Quartum, ſi filius in poteſtate conſtitutus ſoret p̄teritus, ipſo iure de iure ciuili paternū euertebat teſtamentum, vel de iure prætorio per bonorum poſſeſſ. filia vero præterita, per ius accreſcendi non in ſolidum, ſed pro dimidia illud rumpebat, ſuppoſita tamen legatis præſtandis ab inſtituto hærede relictis, vſque ad dodrantem ſui ſemiſſis. admittebatur tamen in ſolidum de iure prætorio ad patris ſucceſſionem per bonorum poſſeſ. hoc tamen beneficio per conſtitutionem diui Antonini ad ius antiquum iterum redacto, & ex hoc emergebat quintum vitium, puta quòd filia præterita, quæ paternam non meruit indignationem, magis grauabatur, quàm exhæredata, quod fieri conſueuit ex culpa, ſi ponas hæredem inſtitutū legatis pluribus oneratum, maxime cum hodie per conſtitutionem Iuſtiniani aucta quarta ſit, quandoque in trientem, quandoque in ſemiſſem. Videns igitur Iuſtinianus quòd introducētes huiuſmodi differētias, potius naturā accuſarēt, quàm iura ſtatuerent, ſanciuit tam ex teſtamento quàm ab inteſtato filium & filiam pariter debere vocari. & hoc ad primum. & ſimilibus verbis pariter exhæredari. & hoc ad ſecundum. & hęc in vtroque caſu tam ad neptes quàm ad nepotes ex filiis extenduntur. & hoc ad tertium. Itē filię prætteritæ vt filii contra tabulas habeant bonorum poſſeſſionē, ſi ipſæ fuerint emācipatæ: vel in ſacris poſitæ ipſo iure, vt ſui euertāt teſtamētū. & hoc ad quartū, & ad quintū. In vltima parte dicit q̄ etiā circa exhæredationem poſthumarum filiarū & iam natarū differentia fuit, puta quod ſi poſthuma exhęredaretur, aliquid ei relinquebatur, quod in iā natis non fuit neceſſe. & hoc totum reuocatur ad ſtatum maſculorum ſuorū hæredum.

g In fœminis.] primum vitium.

h Ab inteſtato.] ratio quare ſit vitium.

i Et aliis.] ſecundū vitium, quia filij nominatim, filiæ inter cæteros.

k Nepotes.] tertiū vitium.

l Alia.] id eſt alia vitia.

m Præterita.] quartum vitium. Vel dic quod exemplificat primum.

n Accreſcendi.] id eſt accreſcebat ſiue dabat ei ſemis eius, quod ab inteſtato erat habitura, & vſque ad dodrātē eius ſemiſſis poterat grauari legatis, vt j. ibi. cum enim &c.

o Accipiebat.] non autem poterat dicere nullum, vt inſtit. de exhære. libe. in principio.

p Accreſcendi.] accreſcebat enim, id eſt accedebat ei, & decreſcebat inſtituto.

q Et ipſa.] ſcilicet filia præterita.

r Legatis.] ab inteſtato relictis, ad inſtar filii, qui petit contra tabulas.

s Ex prætore.] id eſt ex iure prætorio.

t Habebat.] ſcilicet filia.

u Coarctabat.] ſcilicet in bonorum poſſeſſione petenda, in quantū iure ciuili prius petebat, ſcilicet ſemiſſem petat

1 Iſta glo. reprobat: quia dr̄ p̄teritus, niſi inſtituatur, vel exhæredet. Bar. Ang. & Iaſ.

2 Ponit rationē dubitandi. Alex. al. nunquam.

3 Et can. Marcion. 8. q. 1.

† al. Iuliano.

petat per bonorum poſſeſſionem, & præſtet legata vſq; ad dodrantem eius ſemiſſis, vt erat de iure primo ciuili: quam conſtitutionem Antonini non habemus.

a Accreſcendi.] ſcilicet de iure ciuili.

b Tales differentias.] ratio quare ſint vitia omnia præter tertium præcedentia.

A legata. Hæc tamen iniuria alibi reperitur: vt ff. de contra tab. l. non putauit, in fi. 1 nam & emancipatus filius ſi fuit præteritus, & petat contra tabulas, certis perſonis præſtat legata. exhæredatus vero nullis omnino: 3 vt ff. de lega. præſtan. l. 1. & l. Papinianus, § ſi & l. Titia. ff. de inoffi. teſt.

in quantum ius accreſcendi [a] competebat. Qui.n. tales differentias [b] inducunt, [c] quaſi naturæ accuſatores exiſtunt, cur nõ totos [d] maſculos generauit, vt vnde generentur, non fiant. [e] Nam hoc corrigentes, maiorum [f] noſtrorum ſequimur veſtigia, [g] qui eandem obſeruationẽ B colere manifeſtiſſimè viſi ſunt. Scimus etenim antea [h] ſimili modo & filiũ & filiam, & alios omnes inter cæteros [i] exhæredatos ſcribere eſſe conceſſum. [Tũ etiam] centumuiri [k] aliam differentiam introduxerunt: [l] & ex hac iniquitate vitiũ emerſit, quale ex libris Vlpiani, quos ad edictum [m] prætoris fecit, inuẽtũ à Tribuniano viro glorioſiſſimo nr̃o quæſtore cæteriſq; viris facundiſſimis cõpoſitoribus iuris enucleati, ad noſtras aures relatũ eſt. Nam cũ vltimum adiutoriũ de C inofficioſi querela poſitũ eſſet, & nemo [n] ex alio ortus [o] præſidio ad hanc [p] decurrere poſſet: inuenta fuerat filia præterita minus habens, q̃ filia exhæredata. Cũ.n. per cõtra tabulas bonorum poſſeſſionẽ, D vel ius accreſcendi, ſemiſſem [q] ſubſtantiæ filia præterita accipiebat, & omnibus legata præſtare compellebatur, ſcilicet vſq; ad dodrantem ſuæ portionis: remanebat ei ſeſcuncia [r] tantummodo in ſua ſucceſſione. Quòd ſi fuiſſet exhæredata, quarta pars omnimodo totius ſubſtantiæ [s] ei relinqui debebat. & quam iniuria dignã pater exiſtimabat, amplius habebat ea quam taciturnitate in inſtitutione [t] p̃terijt. etſi [u] ſecundum noſtræ conſtitutionis [x] definitionem, quam de ſupplemento quadrantis diſpoſuimus, repletio fuerat introducta: ſimili modo exhæredatæ [y] in quartam partẽ repletio accedebat. & ita [z] vitium permanſit, vt nec ex noſtra conſtitutione emendationem aliquam ſentiret. [a]

4 Sancimus itaq; quemadmodum in ſucceſſionibus parentum quæ ab inteſtato deferuntur, æqua lance & mares & fœminæ vocantur: [b] ita & in ſcriptura teſtamentorum eas honorari, [c] & ſimilibus verbis exhæredationes noĩatim [d] procedere, [e] & contra tabulas bonorũ poſſeſſionẽ talem habere, [f] qualem filius vel ſuus [g] vel emancipatus haberet: ut & ipſa [h] ſi fuerit præterita, ad inſtar filij emancipati, vel ſui, vel teſtamentum ipſo iure euertat, vel per con-

c Inducunt.] ſcilicet inter maſculos & fœminas.

d Totos.] id eſt omnes. Et nota non licere 1 accuſare naturam: vt infra de leg. hære l. lege. 12. tab. & inſti. de exhæ re. li. §. noſtra.

e Non fiant.] mulieres.

f Maiorum.] ſcilicet ab antiquiſſimis temporibus: vt in l. 12. tabularum: ut infra de leg. hære. l. lege.

g Veſtigia.] quo ad æqualitatem maris, & fœminæ, non quo ad exhæredationem.

h Antea.] id eſt antiquiſſimo tempore ante prædicta iura.

i Inter cæteros.] id eſt, nõ nominatim.

k Centumuiri] nota tria eſſe iura in filia. Primum, quod filia inter cæteros. Secundum, quod alijs verbis. Item de iure accreſcendi. Et dic centumuiri, id eſt ſenatores, qui centum numero erant: vt hic, & ſupra de pet. hære. l. ſi. & eſt hoc quintum vitium.

l Introduxerunt.] introducentes petitionem hæreditatis acta prius querela.

m Ad edictum.] ſ. exponendum.

n Et nemo.] repete, cum &c.

o Ortus.] id eſt filius. Nam nati, filij dicuntur. Vel dic, id eſt fetus, quaſi dicat, qui habet aliud auxilium, non habet querelam: vt hic, & inſtitu. de inoffic. teſtam. §. tam autem.

p Ad hanc.] ſcilicet querelam.

q Semiſſem.] i. eius partis quam ab inteſtato haberet.

r Seſcuncia.] id eſt vncia, & dimidia: vt ff. de inofficio. teſtam. l. Papinianus. §. proinde ſi ſint, 4 & hoc facta relatione ad totum quod ab inteſtato erat habitura, cum primo vnus ſemis ei auferatur, poſtea dodrans remanentis ſemiſſis.

s Totius ſubſtantiæ.] id eſt totius ſibi debitæ portionis ab inteſtato. præterita vero habebat dimidiam illius portionis: & in dodrante illius dimidiæ grauabatur ad

Sed hodie iure authenticorum [a] idem poteſt probari. Pone quod me exhæredauit pater meus, non adiecta cauſa: & legatum mihi reliquit: teſtamẽtum non valet quantum ad inſtitutionẽ, ſed quantum ad legata ſic: ergo habeo legatum, & pariter ſuccedam cum fratribus quaſi ab inteſtato: & ita plus habeo q̃ etiam ipſi inſtituti, vel multo magis q̃ præteriti. 4 Sed quidam dicunt non tenere hoc legatum, cum non ſit veriſimile quod teſtator voluerit me habere, ſi teſtm̃ nõ valeret. ADDITIO Iſtã opinionem tenuit Mar. Sylle. vt refert Bart. in authent. ex cauſa, infra eod. in pen. col. verſ. quæro quid ſi aliquid erat &c. quã ſequitur ibi ipſe Bart. hac potiſſimum ratione, quia indignus eſt conſequi ex teſtamento, quod impugnauit: vt ff. de inoffic. teſt. l. Papinianus. §. meminiſſe, cum ſimilibus. & videtur expreſſus caſus ſecundum eum in l. filiũ, §. omnibus, ff. de lega. præſtan.

t Inſtitutione.] de alio facta.

u Etſi.] i. quamuis.

x Conſtitutionis.] quæ eſt ſupra de inoffic. teſta. l. ſi quis filium. §. ſancimus. Vel verius illa, omnimodo.

y Exhæredatæ.] & non præteritæ.

z Et ita.] quia præterita præſtat ex ſua portione legata, ſed non exhæredata.

a Sentiret.] quia non dedimus ſupplementũ præteritæ.

b Vocantur.] vt ſupra eadem. l. in prin.

c Honorari] hoc ad primum, vt. ſ. non prætereantur.

d Nominatim.] quid ſit nominatim, habes. ff. eod. l. 1. & 2. & hoc ad ſecundum.

e Procedere.] de ſecundo vitio.

f Talem habere.] quartum & quintum vitium.

g Suus.] qui habet vtrũq;: emãcipatus tm̃ alterũ. ſimi conſultio ĩ. de coll. l. illã, & inſtit. qui teſt. dari tu. poſ.

h Ipſa.] ſcilicet filia. (§. ſi. Non

1 Quia parcendũ eſt vitio naturali. l. fluminũ, ff. de damn. infe.

2 Fiat, in vet. manuſcrip. te. Contius.

[] pro incluſ. in vet. leg. Tamen ſi.

Senatores dñr centumuiri.

2 Voluit allegare. l. filiũ. §. fi. eo. titu. Cin. Ale. & Iaſ.

3 Dic ſecũdum Ful. Alc. & Ia. hic q̃ iſte tex. conſiderauit q̃ quãtu ad quartã a lege debitã ipſi filiæ eſt vitiũ quod exhæredatus in illa ſit melioris conditionis, q̃ præteritus.

4 Hoc ſequit Paul.

a Non patiatur.] nam & ſuis prætericis datur contra tabulas, vt hic & inſti. de hæred. quæ ab inteſta. §. cadē.

b Et hæc.] hoc ad tertium.

c Progeniti.] nam nepotes ex filia cum deminutione tertiæ partis veniunt, vt ſ. de coll. l. illum, quod tamen corrigitur per authen. ibi poſitā. Ac.

d Sed quia.] hoc erat ſextum vitium.

e In poſthumis.] hodie poſthumi exhæredari non poſſunt, cum nullam cauſam ingratitudinis poſſint committere, vt ſ. de inoffi. teſt. l. ſi quis in ſuo. §. legis, & eſt lex Iuſtinia. & poſt iſtam quæ eſt cōtra. Item per authē. eſt idem. Nam debet cauſam ingratitudinis inſerere, quam ergo inſeret i poſthumo? & hoc dicit authen. non licet &c. quam lege hic. & poſtea authē. ex cauſa.

f Poſthumā.] id eſt nondum natam.

Poſthumi non poſſunt exhæredari.

Nō licet.] CASVS. Hæc authent. corrigit iura antiqua. In hoc iure antiquo liberi poterant exhæredari ſine cauſa. hodie iſtud ē correctum, quia nō licet parentibus exhæredare vel præterire liberos, niſi inſeratur vna ex 14. cauſis legibus approbata. ſed ſi vna illarum inſeritur, & inuenitur vera, filius vel filia excluditur à querela. ſi non inuenitur vera, vocatur ad querelā: vnde ſi nō inſeritur cauſa exhæredationis, non valet exhæredatio, nec præteritio, nec teſtamentum.

g Parenti.] mari vel fœminæ, cum de præteritione dicat: vt inſti. de exhære lib. §. mater. Accur.

h Præterire.] id eſt nec inſtituere, nec exhæredare, vt inſti. de hære. quæ ab inteſt. §. eadem.

i Probetur.] ab hæredibus, vt ſ. de inoffi. teſt. l. liberi, & l. omnimodo. Accur.

k Quatuordecim.] quibus filii à parētibus exhæredantur: ſed ſeptem ſunt in quibus exhæredantur ſuperiores ab inferioribus. ut in cor. auth. vnde hæ ſumuntur, in §. aliud, cum ſequen. § & §. hæc quidem, & tres quibus exhæredatur frater uel ſoror, etiam turpi perſona inſtituta, vt in authē. de nup. §. ingratitudinis, col. 4.

Ex cauſa.] CASVS. Iſtam authen. ita continuabis ad l. C. & ad ſuperiorem authen. Olim nō erat neceſſe inſeri cauſam exhæredationis, hodie neceſſe eſt, & ſi non inſeritur, non ualet teſtamentum quantum ad inſtitutionem, quantum ad alia ſic. Ponetis ergo in hac authen. ita caſum: Pater extraneum inſtituit, filium exhæredauit, nulla cauſa inſerta quæ ſit. l. approbata uel mater filium præteriit, & extraneum inſtituit, nulla cauſa à l. approbata inſerta, vnde non ualet teſtamentum quantum ad inſtitutionem. nam filius dicet teſtamentum ipſo iure nullum, & ſuccedet ab inteſtato: uerumtamen legata & fideicommiſſa præſtare tenetur, quia licet ipſo iure non valet teſtamentū quantum ad inſtitutionem, cætera tamen omnia firma remanent.

A

tra tabulas bonorum poſſeſſionē ſtare hoc non patiatur.[a] Et hæc[b] non ſolum in filiabus obtinere, ſed etiam in nepotibus & neptibus, & deinceps obſeruari cenſemus, ſi tñ ex maſculis pgeniti[c] ſunt. ¶ Sed quia[d] & aliud vitium fuerat ſub obtentu differentiæ introductum, & alia iura exhæredationis in poſthumis,[e] alia in iam natis obſeruabantur: cum neceſſe fuerat poſthumam[f] inter cæteros exhæredatam etiā legato honorari, filiā autē iam progenitam etiam ſine datione legati: & hoc breuiſſimo incremento verborum ad pleniſſimā definitionē deduximus, ſancientes eadem iura obtinere & in poſthumis exhæredandis, ſiue maſculini, ſiue fœminini ſexus ſint, quæ in filiis & filiabus iam ſtatuimus: vt etiā ipſi vel ipſæ nominatim exhærederetur, id eſt poſthumi vel poſthumæ facta mentione. Dat. Kalendis Septemb. Conſtantinop. poſt conſulat. Lampadii & Oreſtis VV. CC.

IN AVTHEN. ut cum de ap. cog. §. aliud quoque capitulum. cum ſequentibus. §§. col. viij. conſtit. xij.

B

In exhæredatione requiritur expreſſe cauſa legitima. quæ ab hærede probari debet, alias exhæredatio nō valet Salicetus & Alaxander.

NOn licet parēti[g] aliquem ex liberis exhæredare, vel pterire,[h] niſi is probetur[i] ingratus, & ingratitudinis cauſas nominatim inſerat teſtamento.

¶ Cauſæ vero ingratitudinis noua conſtitutione expreſſæ sūt quatuordecī[k].

IN AVTHEN. ut cum de ap. cog. §. aliud, & § ſeq. & §. ſiue igitur, & §. & hæc, i fi. col. viij. cōſt. xj.

C

Propter breuitatem non ſummatur. ſed poteſt diuidi in tres partes. Primo vnum dictum ponit. Secundo illud limitat & reſtringit Tertio dubium remouet. ſecunda ibi quantum. tertia ibi, cætera. Alex.

EX cauſa[l] exhæredationis vel pteritionis irritum eſt[m] teſtamentū

l Ex cauſa.] omiſſa in teſtamento, & tunc ponitur irritū ipſo iure. Vel ſecundo cauſa fuit inſerta in teſtamento, ſed per hæredem non probata, & tunc irritum, id eſt irritandum.

m Irritum eſt.] Ipſo iure cauſa inſerta, & non probata, & ſic non habet hodie locum querela niſi inter fratres turpibus perſonis ſcriptis hæredibus. Nam aut non eſt inſerta cauſa, & ſic non ualet, ut ſupra authen. nō licet. aut inſerta & probata, & tunc inexpugnabiliter ualet, ut in authen. de hære. & Fal. §. exhæredatos, col. 1. aut non probata, & tūc ipſo iure non ualet, ut hic, & hoc ſecundum M. Tu dic[1] ſecundum Io. quòd habet locum quando eſt inſerta, & non probata, & uerbum hoc, irritum, non eſt in corpore, ſed eſt ibi euacuatio, in §. ſi quis de prædictis. & in §. ſiue igitur. Subaudi ergo, per querelam, uel per cōtra tabulas ſi fuerit præteritus emancipatus, uel ſuus, ſed ſuus ſi uult, poteſt etiam dicere nullum[2] cum eſt præteritus. Nec obſtat,[3] quod alibi dicitur non eſſe differentiam patriæ poteſtatis, ut in authen. de hære. ab inteſt. §. nullam uero, col. 9. Nam uerum eſt utrunque admitti, ſed quemque ſuo iure. per ius autem ciuile ſoli ſui admittebātur. Et eodem modo reſpon. ad illam inſti. de exhære. li. §. noſtra. Item loquitur[4] dicta authen. cum nullum factū eſt teſtamētum, & ſecundum hoc irritum, id eſt irritandum. Vel ſi dicas ipſo iure, expone ex cauſa, ſcilicet omiſſa, ut ſequitur, ſed ab inteſtato ſuccedunt. Item ſi prædictum verbum eſſet in corpore auth. tamē præcedunt uerba illa, ex cauſa illa pteritionis, quaſi ſola præteritio uel exhæredatio non ſit cauſa q teſtm̄ ſit ipſo iure nullū, ſed ēt illa, ſ. ſi exhæredatio non ſit rite facta, id eſt ſi legitima cauſa non ſit inſerta, quare fiat exhæredatio. Si ergo continuatur, debet aliquod eſſe teſtamentum ſecundum omnes, ſed irritandum eſt per querelam, uel aliis communibus modis. Vnde dic generaliter quod omnis exhæredatus, uel pro exhæredato habitus, & ſolus habet querelam, & ſolā querelā inoff. teſtamenti. Igitur[5] ſi eſt in poteſtate exhæredatus, habet querelam, & ſolam querelam inoffi. teſt. ſi præteritus, ipſo iure nullum dicit. Item bon. poſſeſ. contra tabulas petere poteſt. Si ſit emancipatus & exhæredatus,

D

1 Iſta eſt vera Bar. Bal. Ang. Pau. & cōmuniter omnes.

2 Et hoc habet plus q emācipatus. Paul. & Iaſ.

3 Hic gl. format tacitam oppoſitionē ad id qđ incidēter ſupra dixerat. Pa. Ale. & Ia.

4 Hęc vera. Pa. Al. & Ia. & pt iūgi cū prima. Fulg.

5 Cōclude hic meliꝰ vt p Paul. & Iaſ.

redatus, querelam habet, & illam ſolam, vt ff. de lib. & poſthu. l. vlt & de bonorum poſſ. contra tab. l. 1. ſi præteritus, habet ſolam contra tabulas. ſi autem ſit præteritus vel exhæredatus ab aſcendentibus per matrem, (& ſemper dic cum ca. ſi, quia cons. præteritio pro exhæredatione habetur) ſolam habet querelam. idem intelligo ſi mater vel aliquis aſcendẽs per matrem prætereatur à filio, vt habeatur pro exhæredata, [1] vt ſupra de inoffi. te. ſta. l. cum filium. & hoc cum tractatur de ſucceſſione aſcendentium. Si autẽ econtra, ſi quidem erat filius, & in poteſtate, & ſit teſtatus ſuper rebus non caſtrẽſibus, vel quaſi, non valet teſtamentum, vt j. de bo. quæ lib. l. ſi. §. filiis autem. Si autem ſuper caſtrenſi vel quaſi, cõſtat quòd nulli ſubiacet querelæ, [2] vt ſ. de inoffi. teſta. l. ſi. §. ſi. Si autem eſt emancipatus, & patrem exhæredat, habet querelam. ſi præterat, habet contra tabulas patet, vt ff. ſi a pa. quis ſu. ma. l. 1. in prin. & ff. de inoffi. teſta. l. pater. Item opponitur ſ. de teſt. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto. Sed ibi de imperfecto quoad numerum teſtiũ, & aliarũ ſolennitatum, hic, quo ad præteritionem vel exhæredationem, & ſecundum hoc facit j. proxi. glo. in fi.

1 Sequit eſt Pau. & ſicut eſt au&ta hodie legitima deſcẽdentium, ita aſcẽdẽtiũ, & debet relinqui iure inſtitutionis. Ang. & Pau.

† al. Britanicio. Cõtius.

2 Imo hodie. Bar. Bald. Pau. Al. & Iaſ.

quátũ ad inſtitutiones cętera nãq; firma pmanẽt.

TITVLVS XXIX.

DE POSTHVMIS HÆREDIBVS inſtituendis, vel exhæredandis, vel præteritis.

Per natiuitatem poſthumi præteriti teſtamentum rumpitur, & legata non debentur. Alexan. poſt Bal. & Salice.

Imp. Antoninus A. [illegible]

SI poſt teſtamentum factũ, quo poſthumorum ſuorum nullam mentionem teſtator fecit, filium filiamve ſuſcepit, inteſtato[b] vita functus eſt, cum agnatione poſthumi vel poſthumę, cuius non meminit, teſtamentum ruptum fit.[c] ¶ Ex rupto autem teſtamento nihil deberi,[d] ne

[e] Cętera] ſic ergo petentur legata actione ex teſtamẽto, quaſi non reſciſſo, vt hic, & in cor. auth. §. ſiue igitur, in fi. §. & tñ filius ſuccedit ab inteſtato quo ad quid, ergo eſt teſtatus quo ad quid, & quo ad quid non, ſic ſ. de teſta. l. hac cõſultiſſima. §. ex imperfect. Vel dic agi cõditione ex lege ad hęc legata. Sed pone quod teſtator dixit, ſi non valet iure teſtamẽti, valeat iure codicillorum, vel alterius cuiuſlibet vltimæ voluntatis. An petentur legata vt ab inteſtato? Reſpon. hæc auhẽ. videtur velle ſolum ex teſtamento. verum videtur eo caſu loqui, quo alio modo non poterant valere legata: ſed certe nec hæc alio modo valent, [4] licet hac verba ſint adiecta, ſi non vale &c. vt ff. de inoffi. teſt. l Titia, in fi. & de leg. 3. l. patronus. §. fi. Item ſi hæc verba dixit, ſi non valet &c. nunquid hæres ſcriptus poterit tanquam ab inteſtato relictum petere ex cauſa fideicommiſſi à filio exiſtente herede ab inteſtato, vt ſibi reſtituat hæreditatem retenta quarta, quaſi trahatur hæredis inſtitutio directa ad fideicõmiſſariã, vt dicit lex in ſubſt. tutione, vt ff. ad Trebel. l. Scæuola? Reſpon. ita videtur. quidam tamen contra quaſi prædicta adiectio nil operetur hic, ſed tunc tantum operetur, cum deficit teſtamentum ſolennitate iuris, quia ibi non eſt ſolennis numerus teſtium, vel 7. ſigilla, vel huiuſmodi. ſecus ubi deficit ratione præteritionis. quòd eſt uerum per l. Titia ſed ubi non poteſt dici inofficioſum, ſecus dicã, vt d. l. Titia, & nota. ut. ff. de teſta. l. ex ea ſcriptura.

3 Prima eſt uera, & magis cõmunis. Bar. Bald. Pau. Alc. & Iaſ.

4 Opinio glo. eſt ue ra, ſcilicet quod legata petãtur actione ex teſtã ñ utili uirtute clauſulæ, ſed eius fundamẽtũ eſt falſũ hodie. Bar. Ang. Pau. Alc. & Ia.

DE POSTHVMIS HÆREDIBVS INSTItuendis, uel exhęredandis, uel præteritis.

Quinque modis poſthumus ſcilicet natus poſt mortem patris. Itẽ poſt teſtamẽtũ ante mortẽ, vt ff. de inoffi. te. l. 3. §. Itẽ arrogato filio poſt teſtamẽtũ. Itẽ poſt mortẽ aui, quia rumpit nepos in ſui patris poteſtate eſſe, vt poſthumus Itẽ nepos aus moriente filio, vt ff. de lib. & poſthu. l. filius a patre &c.

ADDITIO. *Licet hac glo. approbetur per Salicetum, Corneum, Alexand & Ia. & per Alexan. in rub. ff eo. tamen dominus præceptor meus Iodocus Lauuerenus eam reprehendit in repetitione 'ua l. Gallus, ff. eo. hic in tertio modo ibi, item arrogato filio &c. Et aliter ponit exemplum, ſcilicet ſi aliquis arrogat aliũ quam ſuum.*

que peti poſſe, explorati iuris eſt. Dat. & PP. IIII. Kalend. Iul. Antonino. A. IIII. & Balbino Conſs.

Abortiuus non rũpit teſtamentum, ſed natus viuus, licet ilico deceſſerit. Alex poſt Bal. & Sal.

II. Impp. Diocle. & Maximian. AA. & CC. [illegible]

VXoris abortu[e] teſtamentum mariti non ſolui: [f] poſthumo verò pręterito, quamuis natus ilico deceſſerit[g], non reſtitui[h] ruptum, iuris euidentiſſimi eſt. S. XII. Kalen. Mart Sirmij, Cęſaribus Conſs.

Poſthumus natus viuus, licet ilico decedat, rumpit teſtamentum ſi ipſe ad nullum declinat monſtrum vel prodigium. Sal. & Alex.

III. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni pp. [illegible]

QVod [i] certatum eſt apud veteres, nos decidimus. Cũ igitur

SI poſt.] CASVS. teſtamentũ fecisti, & hęredes inſtituiſti, nec de naſciturus mentionem feciſti, aliquis natus eſt, an rumpatur teſtamentum, quæritur? Reſpon. quòd nec ex eo aliquid debetur ut peti poſſit.

[b] Inteſtato.] nunc reſpondet.

[c] Ruptum ſit.] ut inſ. de exhære. li. §. 1.

[d] Nihil deberi.] ut ff. de iniuſ. teſt. l. ſi uxorem, & ff. de lega. 2. l. ſi quis teſtamẽto, & ff. de fideic. lib. l. generaliter. §. ex teſtamento. ſecus autem iure auth. in hoc caſu, ut ſupra titu. authen. ex cauſa. Vel dic quòd ibi loquitur in nato præterito, hic in poſthumo. Item cõtra. ff. de iniuſ. teſt l poſthumus, & l. filio, Solu. ut dicas infra l. proxi.

ADDITIO. Tu diſtinguas, quia aut teſtator ſciuit ſe habere uxorẽ pręgnantem, & tunc ualent, & conſeruantur legata & fideicommiſſa, per dictam authen. ex cauſa. aut ignorauit, & tunc ſecus, quę diſtinctio in filiis iam natis pręteritis etiam adhiberi poteſt. pro qua facit. l. ſicut certi, & l. ſi cum uel in utero, ſupra de teſta. mili. & uult Bar. in d. auth. ex cauſa, & idem in l. filio. ff. de iniuſ. teſta.

Poſthumus dicitur quiq; modis.

Teſtamẽto rupto p agnationẽ poſthumi, an debeantur legata.

Ex ſo. decisionibus. corrigit autem ſententiam Pomponij in l. commodiſſime. de. li. & poſthumis. Contius.

VXoris.] CASVS. Teſtamentum feciſti, & hæredem inſtituiſti, nec de naſcituris mẽtionem feciſti, uxor tua fecit abortum. an teſtamentum rumpatur, quæritur? Dicitur quòd non. Si autem uiuus natus eſt, licet incõtinenti deceſſerit, rumpitur teſtamentum.

[e] Abortu.] prauũ mortuum fecit.

[f] Non ſolui.] cum nec natus uideatur, ut ff. de uerbor. ſig. l. qui mortui.

[g] Deceſſerit.] miſit tamen uocem, ut differt à l. ſeq.

[h] Reſtitui.] ut ff. de liberis & poſthumis. l. quod dicitur, & inſti. de exhæredatione liber. §. 1. Sed contra. ff. de iniuſto teſtamento. l. poſthumus. Solu. ibi uiuo teſtatore & natus fuit, & deceſſit, hic poſt. Vel ibi de æquitate, & hic de rigore. Itẽ contra. ff. de iniuſto teſtamento. l. filio. Solu. ibi nato præterito. hic in poſthumo. Vel ibi de æquitate, ut ibi dicit, hic de rigore.

ADDITIO. Tu uideas hic pulchram & breuẽ diſtinctionẽ Bart. pro concordia legum in hac glo. pro contra uis allegatarum.

QVod certatum.] CASVS. Cum poſthumus natus, uoce tamen nõ emiſſa ab hac luce ſubtractus eſt, an rumpat teſtamentum, apud ueteres erat quæſitum quam ſoluit Sabinus dicens, Si uiuus natus eſt, non

obſtante eo quòd ante vocē emiſſam vita functus eſt, rumpet teſtamentum. eodem modo & ſi mutus natus eſt in quam ſententiam declinat imperator ſtatuens quòd quiſquis natus talis fuerit, licet in terram ceciderit, vel in manibus obſtetricis deceſſerit, rumpat ſi totus proceſſerit, ad nullum declinans monſtrum vel prodigium.

A

Filiū alius antecedere non poteſt.

a Fuiſſet.] viuo pře.

Si nō.] ſi pro quia. cum enim ſit filius, alius eum antecedere non poteſt, vt inſti. de hære. qua. & dif §. ſui. Secus ergo ſi alius præcederet, vt quia hic eſſet nepos qui naſcitur, vt ff. de mili. teſt. l. ſi filiusfamilias. 1. §. ſed ſi filiusfamilias.

† faciebat. vet. Contius.

c Naſcēdo.] ſcilicet viuus, & duraſſet viuus.

d Elogio.] id eſt teſtamento.

e Viuus.] & deceſſerit.

f Hoc ipſum.] id eſt vocē nō emitteret.

† in vet. manuſcripto, rūpi teſtamentum apparere, quod &c. rectè. Contius.

g Rumpi.] vt ſupra l. proxi. & ff. eod. l. quod dicitur.

h Monſtrum.] hi enim non ſunt liberi, ff. de ſta. hom. l. non ſunt liberi, & de verb. ſi. l. oſtētū. Sed arg. contra eodē tit. de verb. ſignifi. l. quæret aliqs. ſed ibi quo ad hoc vt matri proficiant, nō vt ſibi. Vel refert an ex beſtia.

†al. I vet. corrūpi. Contius.

is qui in ventre portabatur, præteritus fuerat, qui ſi ad lucem fuiſſet[a] redactus, ſuus hæres patri extiſteret, ſi nō[b] alius eū antecederet, & naſcēdo[c] ruptū teſtamētū faceret,† ſi poſthumus in hūc qdē orbē deuolutus eſt, voce aūt nō emiſſa ab hac luce ſubtractus eſt, dubitabatur ſi is poſthumus ruptum facere teſtm̄ poſſet: & veterū aīi turbati ſunt, qd de paterno elogio[d] ſtatuēdū ſit. Cūq; Sabiniani exiſtimabāt, ſi viuus[e] natus eſſet, & ſi vocē nō emiſit, rūpi teſtamentum: apparetq;,† quòd & ſi mutus fuerat, hoc ipſum[f] faciebat, eorū etiam nos laudamus ſententiam, & ſancimus, ſi viuus, perfectè natus eſt, licet illico poſtquam in terram cecidit, vel in manibus obſtetricis deceſſit, nihilominus teſtamentū rumpi,[g] hoc tantummodo requirendo, ſi viuus ad orbē totus pceſſit, ad nullū declinās mōſtrum[h] vel pdigiū, Dat. XV. Kal. Decēb. Cōſtātinop. Lāpadio & Oreſte VV.CC. Conſs.

B

C

QVidam.] CASVS. Teſtamētum feciſti his verbis, vnuſquiſque mihi natus intra decem menſes poſt mortem meā, ille ſit mihi heres. ille, ſi viuo te aliquis natus fuerit, an præteritus eſſe videatur, quo magis rumpatur teſtamentum, quæritur? Reſpond. quòd Vtroque ſermone, ſiue viuo te, ſiue poſt mortem tuam intra 10. menſes computandos à tempore mortis tuæ aliquis natus fuerit, maneat voluntas tua firma, ne pœnā præteritionis patiaris, qui filios non præteriiſti.

In vltimis voluntatibus caſus omiſſus habetur pro expreſſo ſi non ſit diuerſitatis ratio, et tractetur de fauore, non de odio. hoc dicit Salicet. Vel ſic: Inſtitutio facta de poſthumo naſcituro poſt mortem, trahitur ad poſthumum natum in vita, ſi teſtator

D

i Quidam.] duobus modis dic caſum Primo, inſtituo poſthumū qui mihi naſcetur poſt mortē meā intra 10. menſes, ſed hic natus in vita poſt teſtamentum fingitur inſtitutus, licet non ſit. Secundo, inſtituo poſthumū qui mihi naſcetur vſque ad decem menſes completos, qui menſes computentur poſt mortem meā. & ſecūdū hūc ſecundum caſum ponitur intra, pro citra. in primo nō.

k Intra.] id eſt citra.

l Decem menſium.] extunc currentium.

m Poſt mortem meā.] computandos an cucurrerint.

n Mortis.] i. poſt mortem ſecundum primum caſum.

o Videantur.] filii nati in vita.

p Non contineri.] & ſic præteriti.

q Non præterit.] ergo hæc lex interpretatur quòd ſicut teſtator voluit eū eſſe hæredē ſi naſcerē poſt mortem, ſic eadē ratione & ſi in vita, vt hic. arg. ſ. de inoffi. teſta. l. 3. & ff. eo. tit. l. ſi ita. 1. reſpon. & ff. de condic. cau. da. l. ſi extraneus, niſi appareat teſtatorē contra ſenſiſſe, ſcilicet quod in vnum caſum tantum voluit prouidere, vt ff. eo. l. cōmodiſſime, quæ eſt contra. & ff. ſol. ma. l. ſi cum dotem, in prin. quæ eſt arg. contra. Vel ſolue, quia hoc nouū, illud autem vetus, quod eſt in l. commodiſſime. Vel dic tertio quòd hic ſubauditur, etiam, in verbis teſtatoris. quaſi d. etiam poſt mortem. quæ non placet, quia ſic poſſet & ibi ſubaudiri. Dic ergo quarto, & eſt ſecunda poſitio caſus, quòd hæc verba, editi fuerint, quæ ſunt in primo dicto, item naſcentur, quod eſt in ſecundo, non determinentur per illa verba, poſt mortem, ſed per illa intra decem menſes cōnumerandos, & currentes ex tūc & computandos, i. inueſtigandos poſt mortem, an currant ante vel poſt, & nō refert, an cucurrerint ante mortē uel poſt. nā & illi menſes qui præcedunt mortem, ſunt proximi morti, ſicut & qui ſequuntur, & ſic ponitur intra, pro citra. Item quod in fine dicit, a morte connumerandos, ex pone, id eſt inueſtigandos an etiam in uita cucurrerunt. Item contra ſecundum primum caſum. ff. de ven. in poſ. mit. l. 1. §. ſed & ſi quis ventrem. ubi tantum poſt mortem, & tantum in tempus quod teſtator expreſſit, uidetur cautum. Sed ibi in exhæredatione, hic in inſtitutione, ut ff. e. l. cum quidā. & facit l. Gallus. §. nunc de lege. ff. eodem.

putabat ipſum naſciturum demum poſt mortē, quia veriſimile eſt quod ſi putaſſet eum naſci in vita, eodem modo inſtituiſſet. hoc dicit ſecundum communem intellectum doct. Ale.

IIII. Idem A. Iuliano P.P.

QVidam[i] cū teſtamētū faciebat his verbis vſus eſt: *Si filius vel filia intra*[k] *decē menſiū*[l] *ſpaciū poſt mortē meā*[m] *editi fuerint, hæredes ſunto.* Vel ita dixit: *Filius vel filia, qui intra decē mēſes proximos mortis*[n] *meæ naſcentur, hæredes ſunto.* iurgium antiquis interpretatoribus† legum exortū eſt, an† videantur[o] non contineri[p] teſtō, & hoc ruptū facere. ¶ Nobis itaq; eorum ſententiam decidentibus, cū frequentiſſimas leges poſuimus teſtatorum voluntates adiuuantes, ex neutra huiuſmodi verborum compoſitione ruptum fieri teſtamentum videtur: ſed ſiue viuo teſtatore, ſiue poſt mortem eius intra decem menſes à morte teſtatoris numerandos filius vel filia fuerint progeniti: maneat teſtatoris voluntas immutilata, ne pœnā patiaē pteritionis, q ſuos filios nō præteriit.[q] D. XII. Kal. Decēb. Cōſtātinop. Lampadio & Oreſtæ. VV.CC. Conſs.

† Iuliano. in vet. teſtè. Contius.

† Ex quia quag. deci correxit ſecundum legē 10. ff. e. Cōtius.

† vt Pōponio. l. 10. ff. eodem. Contius.

† videtur hic deſiderari hæc verba, an filij viuo eo nati &c. ut ex ſequētib. verbis liquet. Contius.

TITVLVS XXX.

DE IVRE DELIBERANDI, & de adeunda[r] vel acquirenda[ſ] hæreditate.

DE IVRE DELIBERANDI, & de adeunda vel acquirenda hæreditate

De hoc dicit l. cum antiquioribus. & l. fi.

r Adeunda.] *ab extraneo: ſed ſui dicuntur ſe immiſcere, vt inſtit. de hære. qua. & dif. §. in extraneis.*

ſ Acquirenda.] *a quocunque ſuo, vel extraneo.*

S À patre.] CASVS Filiæ emancipatæ delata erat bo.poſ.in bonis patris, ſeruũ hæreditarium manumiſit: res quaſdam ob funeris impenſam diſtraxit. an videatur ſe alligaſſe hæreditati quo magis à creditoribus hæreditarijs côueniri poſſit, quęritur? Reſpondeo ꝙ non, ſi bon.poſſ.nõ agnouit: quia hoc modo non videtur pro hærede gerere filia emácipata. Vi.

Emãcipatus manumittẽs nõ videt gerere ꝓ hęre.

a Obligata.] ſubaudi, ideo quod &c. & ſic no. quod propter talia non videtur gerere pro hærede: vt hic, & ff. de reli.l. at ſi quis §. interdum. Sed contra.ff. eodẽ, ſcilicet de acquiren. hæred.l. Iulianus, & alias incipit, ſi pupillus. §. ſi ſeruum, vbi manumittendo fit hæres. Solut. 1 hic de filia emancipata: ibi de filio in poteſtate, qui fit hęres, niſi proteſtetur, vt ff. eodem titul.l. pro hærede. § 1 & infra de repu.hære. l. 1. Fallit tamen in filiofamilias milite, qui manumittendo ſeruũ patris non fit hæres, quamuis ſit in poteſtate: vt ff. eo l. Iulianus, §. ſi.vel ibi in d.§. fin. eſt ideo in milite, 2 quia prius ſe abſtinuerat: vnde non videtur pœnitere de abſtinentia manumittendo.

1 Et bene ſecũdum omnes.

† al. Florẽtiano.

2 Immo ibi fit manumiſſio de ſeruo non hæreditario, hic de hæreditario: ideo ſec°. Dyn Bart. Paul. Ale. & Iaſ.

ADDITIO. Aduertas quòd cum hodie per iura auth. ſit ſublata differentia emancipationis, & patriæ poteſtatis, & quilibet ſuccedat de iure ciuili, per iſtũ actum extraiudiciarium de quo hæc. l. loquitur, induceretẽ aditio, vt dicit hic Bar. & tenet hic expreſsè Cynus.

Iure iſto emancipatus non efficitur hæres ab inteſtato ex ſola manumiſſione, vel alia geſtione. Sal. Vel ſic: Ille qui de iure prætorio tantum poteſt eſſe hæres, licet faciat extra modictum actus qui non poſſunt fieri citra nomen, & ius hæredis: non implicatur oneribus hæreditarijs. ſecus ſi poterat eſſe hæres de iure ciuili, h. d. cum l. ſeq. Alex.

I. Imp. Antoninus A. Titiæ.

SI à pr͞e emancipata, eo defuncto, bonorum poſſeſſionẽ nõ agnouiſti: fruſtra vereris, ne hæreditati paternæ ſis obligata, [a] quòd ſeruum eius nullo iure manumiſiſti, res quoq; & mancipia quædam propter funeris impenſas diſtraxiſti. PP. Kal. Iul. Meſſala & Sabino Conſs.

Filius ſoluens ſimpliciter debitũ patris defuncti, præſumitur ſoluere vt hæres. Sal poſt Bal.

II. Imp. Alexander A. Florentino † militi.

CVm debitum paternum te exoluiſſe alleges, pro portione hæreditaria [b] agnouiſſe te hæreditatem defuncti, non ambigitur. [c] PP. VI. Idus. Febr. Maximo II. & Aeliano Conſs.

Filius in poteſtate, ſtatim mortuo patre efficitur hæres ipſo iure: & hæreditatem tranſmittit ad hæredes, etiam ſi de immixtione aliter non appareat: & ſic excluduntur alij venientes ab inteſtato à ſucceſſione patrui: ſecus ſi eſt emancipatus. Alex.

CVm debitum.] CASVS Si obligatus creditoribus teſtamentum feciſti, & hæredes inſtituiſti: an eo ipſo quòd aliquis debitum paternum ſoluit pro portione hæreditaria, videatur hæreditatem defuncti agnouiſſe, quæritur? Reſpon. quòd ſic.

b Hæreditaria.] id eſt portione quæ tangeret te, ſi expreſsè velles adire hæreditatem.

c Ambigitur.] vt ſupra de inoffi.teſt.l. parentibus, vt ff. eodem. ſ. de acq. hæred.l. pro hærede. §. 1. Arg. contra ĩ. de re iudi.l. ad ſolutionem.

SI fratris.] CASVS. Frater tuus teſtamentum fecit, filium ſuum hæredem inſtituit, qui erat in poteſtate patris mortis tẽpore, & hoc in parte, vel in toto. in hoc tamen erat differentia olim, quòd ſi aliquis inſtitutus

A eſſet in parte, apertis tabulis adire potuit: ſi in toto, clauſis: hodie tamen pariter. Si ergo filius hæreditatem eius non adiuit, licet intra paucos dies poſt mortem patris deceſſerit filius: non propter hoc ad hæreditatem eius admittitur frater, ſed ad poſteros ſuos eam tranſmittit. Si autem ſui iuris effectus, ante aditam hæreditatẽ deceſſerit filius, nec aliquis alius proximior ſit, tanquam legitimus hæres fratri tuo ſuccedens, vel per bon.poſſ. intra ann. ſi nondum tempus petendi eã exceſſit: bona eius à quocunque poſſeſſa petere potes, ſi aliquis de deſcendẽtibus ſuperſtes nõ fuerit.

III. Imp. Gordianus A. Florentino militi.

SI fratris tui filius mortis tẽpore in patris ſui fuit poteſtate, ſiue ex aſſe hæres inſtitutus eſt, etiam clauſis tabulis hæres potuit exiſtere: ſiue ex parte, [d] nihilo minus ſtatim ſuus ei hæres extitit: nec

B eapropter ꝙ intra paucos dies mortis patris ſui conceſſit in fatũ, [e] tu ad eiuſdem fratris tui potes accedere ſucceſſionem. [f]

¶. Quòd ſi cum [g] iuris ſui eſſet, ante [h] aditam hæreditatem [i] deceſſit, tuq; fratri tuo legitimus hęres extitiſti: ſiue intra tp͞a edicto præfinita, [k] bonorum poſſeſſionẽ agnouiſti: quę hæreditariarum facultatũ ſunt, vel quæ ab alio iniu-

C ria detinentur, præſidis diligentia tibi reſtituẽtur. [l] PP. XV. Kal. Septem. Gordiano A. II. & Pompeiano Conſs.

Non refert, an aliquid faciam, an voluntate mea fiat Bal. Vel ſic: Hæreditatem delatam filiofamilias pater poteſt adire volente filio. Alex.

IIII. Imp. Decius A. Athenaidi.

FIliofamilias delata hęreditate, ſi pater pro hærede voluntate filij geſſit: ſolennitati iuris ſatisfactum [m] videri, ſæpe re-

D ſcriptum eſt. PP. X. Kal.

d Ex parte.] hoc ſpeciale in filijs: vt ex parte hæredes poſſint adire clauſis tabulis: ſecus in alijs ſecundum antiqua iura: 3 vt ff. de iur. & fac. ign.l. j. §. ſi. Sed hodie etiam quilibet clauſis tabulis poteſt adire hæreditatem, etiam ex parte hæres: vt infra de cad. tol.l. 1. §. cũ igitur, & §. in nouiſſimo, in pri. §.

3 Placet Bar. Paul. Al. & Iaſ. Hæreditatẽ clauſis tabulis q.libet adire poteſt.

e Fatum.] antequã adiret hęreditatem.

f Succeſſionem.] nam cum ſit de ſuis, tranſmittit ad poſteros etiam non aditam: quod eſt ſpeciale in filijs: in alijs ſecus: vt infra de his qui ante ap.ta.l. j. & de cad. tol. § in nouiſſimo, ſecundum quoſdam. Vel hic adiuerat: quod eſt verum. 4

g Quòd ſi cum.] dic ꝙ in prima parte erat in poteſtate, & adiuit & tũc trãſmittit ad poſteros: & ſi enon habet patruus, vel non adiuit & tunc ſimiliter non habet patruus, vt hæres fratris, licet poſſit adire, vt hæres nepotis, ſi proximiores non habet, vel alios non inſtituat. In ſecunda vero erat emancipatus filius, & non adiuit. vnde frater ſuccedit fratri ab inteſtato, non habens inferiores, vel ſuperiores.

4 Immo vtraque lectura diſplicet B. Bald. Pau. Al. & Iaſ. Et dic, ꝙ eſt ſpeciale in filio familias: qa vigore ſuitatis, hæreditas non adita trãsfertur ad quoſcũ que ſibi eoſdem.

h Ante.] cum aſcendentibus, vel deſcendentibus.

i Aditam hæreditatem.] iure ciuili.

k Præfinita.] iure prætorio.

l Reſtituentur.] cum non adiuerit.

FIliofamilias.] CASVS. Si filio delata ſit hæreditas, pater eo volente poteſt ſe pro hærede gerere, quaſi dicat, & ei acquiret hæreditatem; & ſic ſolennitati &c. quaſi dicat, hæres eſt.

m Satisfactum.] & ſic eſt hæres filius: vt hic, & ĩ. de bo.quæ lib.l. ſi. §. vbi autem in vnũ, & ſ. de peti. hær. l. ſi filius,

ſilius, & ff. eodem l. ſi qui. §. ſi. Accur.

Potuit.] CASVS Si pupillo delata ſit hæreditas, pupilli tutor eã adire debet, vt inſti. de auct. tu. tutor ãt pupillo ignorante, ei hæreditatem acquirere non põt: quia voluntas pupilli & actus interuenire debet.

tab. l. 2. ſed aliàs ſolus tutor non quærit hæreditatem. vt hic dicit, ſed bonorum poſſeſſionem quærit: 11 ut ff. de bono. poſſ. l. ſi pupi lo tutor, & l. tutor, & ſic ſolus tutor ſufficit, non autem ſolus pupillus. Item reſtitutio hæreditatis ſoli tutori non eſt facienda, vt ff. ad Trebell. l. ſed nec ipſi, 12 niſi eſſet infans, vt intra ad Trebel. l. ſancimus, in princip.

11 Et bene. Bar. & prædi.

12 Placet. Pa. Ale. & Iaſ.

1 Attamē requiritur q͂ habeat quin q; annos et intellectum, vt poſſit pręſbere cõſenſum. aliàs ſec². Pau. Corneus et Ia.

2 Immo nõ eſt ſub audiēdū. Paul. & Cor.

3 Sequitũ eã Barto. Bal. Sa. & Paul.

4 Etiam ſi hæreditas fuerit locuples, ſiue lucroſa. Bal. Sa. & Iaſ. licet. Pau. contra.

5 Sequitur eam Bart. Bal. Sal. & Pa. & Iaſ. aliàs. ꝑ uenire.

6 Idem ꝑ digo. Sali. & Corne.

7 Scilicet perfectè. Bart. Pau. & Iaſ.

8 Placet Bar. Pau. Ale. & Ia.

9 Et bene Bart. quia ſolummodo requiritur ad declarationem volũtatis. Bal. & Pau.

10 Et bene. Bal. P. Al. & Iaſ.

Pupillus.] ſiue ſit maior infante, ſiue non, [1] ut. ff. ad Trebel. l. ſeruo inuito. §. ſi pupillo Alij exigunt quòd ſit ma or infante, licet non in telligat, ut ff. eod l. pupillus: ſed ego ſu baudio ibi, maxime, [2] ſecũdũ Azo. Item quod dicit ibi pro hærede, expone, id eſt pro uero domino, [a] ut inſtitu. de hæred. qua. & d ff. §. fi. Itē quod dicit, tutore auctore, non aliàs, ut inſtitu. de aucto. tut §. neque, & ff. eo. l. ſi ad pupillum ſic & hæreditas eſt huic pupillo reſtituenda [4] cum tutoris auctoritate, ut ff. ad Treb l. reſtituta. §. ſi Item in bonorum poſſeſſione, niſi præter ſcriēs &c. vt ſupra qui ad mit. ad bo. p. ſ. l. bonorum quidem, & ff. de bon. poſ. l. 1. & l. ſeruus §. impubes. Aliud ĩ poſſeſſione rei ſingularis, quam ſolus quærit, vt ff de acquirend. poſſeſ. l. quamuis. Curatoris autem auctoritas ſecundum Azo. in adeundo nõ ſufficit pupillo, [5] ut ff. de ap. l. cum in una §. tutor. quod uerũ eſt in pupillo. Nam in adulto [6] ſecus, ut ſupra de ad mini. tut. l. cum quidam.

[b] Auctore.] id eſt ꝑ tutorem.

[c] Et uolũtas.] licet cauſam ex teſtamento, uel ab inteſtato, uel ut agnatus, uel ut cognatus acquirēdæ hæreditatis nõ intelligat, [7] ut ſſ. e. l. pupillus: & hoc ſi

Mart. Decio. A. & Grato Conſs.

Hæreditatem delatam pupillo debet pupillus adire cum auctoritate tutoris: & alter ſine altero adire non poteſt. Alexander. concord. Bal & Salicet.

V. Impp. Valerian. & Gallienus AA. Paulo.

Potuit pupillus [a] pro hærede tutore aucto re [b] gerēdo conſequi ſucceſſionem: ſed ipſius actus & voluntas [c] fuit neceſſaria. [d] Nam ſi quid neſciēte [e] eo tutor egit, illi hæreditatem non potuit acquirere. PP. XVI. Kalend. Iul. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

Qui de hæreditate ſibi relicta teſtatur, eo ipſo ipſam adire uidetur. Bal. Vel ſic: Solo animo aditur hæreditas, quãdo ſufficit in ultima uolantate attendere. Alex.

VI. Impp. Diocle. & Maximian. AA. Philippæ.

Si auia [f] tua patrem tuum ex duabus vnciis ſcripſit hæredem, ex ſola animi deſtinatione pater tuus hæres fieri poterat [g]. [h] Igitur ſi teſtamento ſuo eaſdem vncias ad te pertinere [i] decreuit, apud rectorem prouinciæ duarum vnciarum ius perſequi poteris. PP. XVI. Kal. Aug. Sirmii, ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

Hæreditas fratri non adita, non tranſmittitur h. d. Bal. Sal. & Alexander.

VII. Iidem AA. & CC. Euſebino.

Voniam ſororē tuã prius defunctam eſſe proponis, quàm cognoſceret an à fratre ſibi aliquid hæreditatis fuiſſet relictum: manifeſtum atq; euidens eſt, antequam pro hærede gereret, vel bonorum poſſeſſionē admitteret, defuncti † ſucceſſionem eam non potuiſſe ad hæredes ſuos [k] tranſmittere. [l] PP. Kalend. Maii, Thiralli. AA. Conſs.

Non videtur qui dicit tacuit, renunciaſſe hæreditati paternæ Bal. Vel ſic: Ius adeundi vel immiſcendi ſe hæreditati, non tollitur ſpatio longi temporis. hoc dicit Alexan poſt Bald. & Sali.

VIII. Iidem AA. & CC. Claudio.

Licet incontinenti ſui hæredes ſe paternis nõ immiſcuerint [l] bonis: tamen ignorantes delatã ſibi eſſe hæreditatem, longi [m] temporis præſcriptione, quo minus hanc rectè vendicent, excludi non poſſunt. S. XVII. Kalend. Ian. Sirmij. AA. Conſs.

Ille cui delata eſt hæreditas, ad inſtantiam creditorum interrogari poteſt, an velit eſſe hæres, vel non & ſi petat terminum ad deliberandum, debet ſibi moderate ſtatui per iudicē. Alexander. concord. Bald. & Salicetus.

IX. Iidem AA. & CC. Platoni.

Si auia tua.] CASVS Auia tua patrem tuũ ex duabus vnciis hæredem inſtituit, & ante apprehenſionem earum ſciens eas ſibi relictas, deceſſit & i eis te hæredē inſtituit, vel ad te pertinere decreuit: an eas perſequi poſſis eo non obſtante quod eam nõ apprehendit pater tuus, quæritur? Respon. quòd ſic.

[f] Si auia.] ſcilicet paterna.

[g] Poterat.] ut inſt. de hære. qu. & diſ. §. fina.

[h] Suo.] patris tui.

[i] Decreuit.] ſciēs ſibi relictas. aliàs nõ tranſmittit, vt. ĩ. l. proxi. ſed in legato hoc plus eſt, quia ab ignorante 13 tranſmittitur, vt ff. de legat. 1. l. ſeruum filii. §. ſi quis rem, & l. ſi fundum, §. ſi Titius.

13 Idem Bal. Pau. & Alex.

† al. miſcuerunt. vel.

† aliàs de ſanctum.

Voniã] CASVS Si ſoror tuæ in bonis fratris tui vel alicuius agnati delata erat bo. poſ. vel hæreditas tel ſtã, & anteq̃ cognoſceret, deceſſit, an ad poſteros ſucceſſionem eã tranſmittere poſſit, quæritur? Reſpon. quod non, cum nec ſe pro hærede geſſit, nec bonorũ poſſeſſionē petiit.

[k] Suos.] id eſt quos habet etiam filios, cũ veniat a fratre.

[l] Tranſmittere.] vt ſupra qui admit. ad bon. poſ. poſſunt. l. emãcipata. Sed hoc fallit 14 in ſuis hæredibus, ut ĩ. de his qui ante aper. ta. l. 1. & facit ĩ. l. proxi.

14 Tu dic q͂ hic loquitur in hæreditate collaterali. ibi aſcēdentiũ. Sali. Ale. & Iaſ.

inuitus ab actu. nam ſi à uolũtate, illa ſufficit [8] etiam ſine actu, ut inſti. de hæred. qua. & diſ. §. fin. ſic ſupra de inoffic. dona. l. ſi liqueat, & ff. de acquirend. poſſ. l. quemadmodum. Alij dicunt quòd eſt neceſſarius actus ad probationem voluntatis, quod non placet, [9] quia bene poteſt probari voluntas ſine actu.

Neceſſaria.] id eſt, ſi ipſe tutor gerat pro hærede.

[d] Neſciente.] qui tamen iſ ſcire poterat. aliàs ſecus. nã infans bene poteſt [10] quæri per tutorem etiam ſine eo, ut infra eod. l. ſi infanti. §. 1. & ſupra de bo. poſ. contra

Licet.] CASVS Si filio in ſacris patris mortis eius tempore conſtituto, delata fuerit hæreditas, & ignoraret ſibi delatam, ſi ſe non immiſcuit, an præſcriptione 10 uel 20. an. excludi poſſit, quo minus uendicet, quæritur? Reſpon. quod non.

[m] Longi.] longiſſimo autem poſſent, quia omnis actio eo tempore tollitur, ut intra de præſcri. 30. ann. l. ſicut, & l. omnes, & facit infra l. proxi.

Si curato-

a SI curatoris. Delata.] ſcilicet alicui. & loquitur adul to, qui vult conuenire hæredem curatoris,

b Licet adire.] intra annum, ſecundum P. & ſecundum nos perpetuo, ut arg. ſupra, l. proxi. & dices infra eod. l. cum antiquioribus.

c Hæredes.] necne, & hoc ad petitionem tuam.

d Statuet.] vt ff. eo. l. 1. in fi & 2. & j. e. l. fi. §. ſi vero poſtquam, & ar. ff. ex q. cau. in poſ. ea. l. ſi diu, & de bo. au. iud. poſ. l. 3. & de cu. bo. d. l. 1. & ad Treb. l. ſed & ſi, §. plane, & de inter. act. l. qui in terrogatur, & de iureiur. l. iuſiurandum & ad pecunias. 2. reſpon.

SI te.] CASVS. Si filiofa. maiori 25. an. delata ſit paterna hæreditas, puta quia pater eum hæredē inſtituit, & ei ſe immiſcuerit, an prætextu q̃ minus ſoluendo ſit, quia pater inopia laborabat, vel quia frater ſuus aliquid de portione ſua, quæ ſua credebatur eſſe, rumpendo teſtamētum eripuit, an a creditoribus hæreditarijs ſe liberare poſſit quo minus ab eis cōueniatur pro portione ſua, quæritur? Reſpon. quòd non.

e Maior.] ſi minor eſſes, reſtitui poſſes.

f Inopia.] nam etiā vltra vires hæreditatis creditoribus tenetur hæres, ſed nō legatarijs: vt ff. ad Trebel. l. n. §. is qui quadringenta.

g Fratris.] quod eſt nullum.

h Arcere.] id eſt liberare, & dicitur ab arce, quod eſt locus tutiſſimus, per ſimilitudinem, ut ff. ad leg. l. Iul. maie. l. 3. Sic not. quòd licet ab aliquo patiaris iniuriam, non tamen alij per hoc iniurioſus eris, ut ff. fam. erciſc. l. ſi filia, in prin.

1 Et bene, niſi hodie quādo nō confecerit inuentariū, auth. ſed cū teſtator. j. ad le. Fal. Bal. P. & Iaſ. Arcere qd & vnde dicatur.

ADDITIO. Aduertas quòd de iure canonico admittitur aliquando exceptio ſpoliationis factæ à tertio, de quo videas in c. frequens, in princ. & §. 1. de reſti. ſpo. lib. 6.

R Enitente.] CASVS. Si filiofam. legitima fuerit delata hæreditas, an ſi eo renitente & contradicente pater eam repudiauerit, ſibi præiudicetur? Reſpon. quòd non. nec etiam ſi ſeruum hæreditarium manumiſerit, pater ei præiudicabit.

i Renitente.] id eſt contradicente.

k Abſumere.] ſcilicet repudiando. ſic ſupra de repu. bon. poſ. l. filio, & j. de bo. quæ lib. l. fi. §. 1. & ff. de acquir. hære. l. is qui hæres. § fi.

l Seruos.] vt infra, de his qui à non do. ma. l. 1.

SI curatoris quondam tui teſtamento iure facto, vel ab inteſtato legitima delata [a] eſt ſucceſsio: hoc caſu ei qui non repudiauit hæreditatem, eam licet adire. [b] Rector igitur prouinciæ aditus, ſi hæreditati nec dum ſunt obligati, eos an heredes [c] ſint, interrogare debebit: ac ſi tempus ad deliberandum petierint, moderatum ſtatuet. [d] S. XVI. Kalendas Ianua. Sirmij. A A. Conss.

Expulſus ſiue ſpoliatus non eſt propterea à ſuis creditoribus liberatus h. d. quia violentia tertij non excuſat debitorem, nec inopia. Iac. But. ſecundum Bald. Vel ſic: Inopia defuncti, vel iniuria illata à tertio, non excuſat hæredem quin teneatur creditoribus. Alexander.

X. Iidem A A. & CC. Sabinæ.

SI te bonis paternis maior [e] quinque & viginti annis immiſcuiſti: neque inopia [f] patris te excuſat, neque vis fratris [g] portionem tuam, vel teſtamentū eripientis arcere [h] de exactione creditorum qui iure ciuili pro hæreditaria portione te conueniunt, poteſt. S. XVI. Kal. Ianuar. Sirmij, Cæſaribus Conss.

Pater hæreditatem filio delatam, ſine filij voluntate repudiare non poteſt. hoc dicit, Alexander. Vel ſeruos hæreditarios manumittere. Bald. & Salicetus.

XI. Iidem AA. & CC. Philumenæ.

R Enitente [i] te pater tuus in cuius fuiſti poteſtate, neque ſpem delatæ tibi legitimæ quærendæ ſucceſſionis abſumere, [k] neque hæreditarios manumittendo ſeruos, [l] his præſtare libertatē potuit. S. VI. Id. Febru. Sirmij. CC. Conss.

Agnoſcens bonorum poſſeſſionem de iure prætorio, conſequitur in effectu illud quod conſequitur ille qui adit de iure ciuili. h. d. ſecundum vnum intellectum. Vel ſic, ſecūdum intellectum Bar. Qui agnoſcit de iure prætorio, videtur adire de iure ciuili. h. d. ſecundum Bar. ſubdentem hoc eſſe verum, niſi primo fuiſſet excluſus de iure ciuili. Alexan.

XII. Iidem A A. & CC. Antonio.

PVberē agnoſcentē [m] bonorum poſſeſſionē, poſtea quàm ei fuit hæreditas delata, pro hærede gerere non ambigitur. [n] S. III. Kal. Decembr. CC. Conss.

Omiſſo prætoris beneficio, poteſt ſuus hæres ſuccedere de iure ciuili. B. & Sal. Vel ſic: Qui perdidit bonorum poſſeſſionem, non propterea à iure adeundi excluditur de iure ciuili. Ale.

XIII. Iidē A A. & CC. Sclepolidi.

SVum hæredem [o] omiſſa [p] bonorum poſſeſſione, paternam ſucceſſionem obtinere potuiſſe, [q] certi iuris eſt. S. III Id. Decemb. Nicomediæ. CC. Conss.

Hæreditas poteſt quæri, licet bona non poſſideantur. Bal. Vel ſic: Apprehenſio bonorum non eſt de ſubſtantia aditionis hæreditatis. Sal. Vel ſic: Per aditionem hæreditatis acquirit hæres dominiū rerū hæreditariarū: etiam ſi poſſeſſionem non apprehēdat, & eas vendicare poteſt aduerſus poſſidentes. Alexan.

XIIII. Iidem A A. & CC. Flauiç.

PVberem.] CASVS. Si puberi delata fuerit hæreditas, & de iure prætorio bono. poſſet. vnde agnati, vel vnde liberi, non curo. agnouerit, an pro hærede gerere videatur quæritur? Reſpon. quòd ſic, & intellige quòd gerit pro hærede de iure prætorio. Et potes ponere quando non habuit tutorem, & erit tunc quæſtio an per ſe poſſet petere bonorum poſſeſſionem, & ſic pro hærede gerere: ſed prima poſitio verior eſt. Viuia.

m Puberem agnoſcentem.] olim per decretum, hodie non.

n Ambigitur.] mirabile eſt quod hic dicitur, nam ſecundum hoc quod hic dicitur, quicunque de iure ciuili adire poteſt, ſi petat bonorum poſſeſſionem, videtur pro hærede gerere, & ita adire de iu. ciuili. 2 Quid ergo facit ei poſtea data bonorum poſſeſſio decretalis? Reſpon. pro hærede gerit, ſcilicet de iure prætorio, & ſic improprie ponitur pro hærede. nam licet vno iure repudiare, & altero amplecti, vt ff. de inoff. teſta. l. filio & de leg. præſtan. l. is qui in poteſtate, & j. l. proxi. ſed non eſt hodie neceſſe vt à iudice decernatur, ut ſ. qui admit. ad bo. poſ. l. penul. & l. fin.

2 Iſtū intellectū ſequitur hic Iau.

SVum hæredem.] CASVS. Suus hæres ſuccedere poteſt de iure prætorio, petendo bonorum poſſeſſionem. Pone etiam de iure ciuili ſi repudiauit bonorum poſſeſſionem ſucceſſio ad eundem iure ciuili defertur, & eam adire poteſt. Viuia.

o Suum hæredem.] ſecus in emancipato, 3 vt ſ. eod. l. 1. Item hoc intellige, niſi ſit inſtitutus, & habeat ſubſtitutum, 4 ad quem prius poſſeſſio defertur, ut ſ. de im pu. & al. ſub l. 3.

p Omiſſa.] id eſt repudiata.

q Potuiſſe.] de iure ciuili.

3 Et bene B. & Sali. 4 Reprobatur ſm But. Sal. P. Ale. Cor. & Iaſ.

SI ſorori.] CASVS. Si fratri tuo in bonis ſororis ſuæ delata eſt bono.poſſeſ. vnde agnati, licet eam corporaliter non apprehenderit hæreditatem, tamen eo ipſo quod voluit hæres eſſe, Contra poſſidentes pro hærede vel pro poſſeſſore experiri vel contiſtere poteſt.

a Tenuiſſe.] non.n. hoc, &c. vt s. vnde cog. l. non hoc, & ff. de rei ven. l. ſi ager, & ad Trebel. l. facta; & de bo. poſſeſ. l. 3. §. hæreditas, & §. bonorum.

b Experiri poteſt.] petitione hæreditatis contra poſſidentes pro hærede, vel pro poſſeſſore: ſi autem titulo, tunc rei vendicatione, ut ſupra de pe. hære. l. hęreditatis.

SI ſorori ſuæ frater tu[a] ciuili vel honorario ſucceſsit iure, licet res ex eius bonis deſcendentes non probetur tenuiſſe: [a] hæres tamen effectus, contra poſsidentes experiri poteſt. [b] S. XII. Kal. Ian. Nicomediæ, CC. Conss.

In quærendo hæreditatis commodo tempus aditionis inſpicitur. Bal. Vel ſic: In quærẽdo commodo hæreditatis patri, tẽpus aditionis filij inſpicitur. Salic. Vel ſic: Si tempore aditæ hæreditatis reperiatur quis eſſe ſui iuris, acquirit eam ſibi: licet tempore quo fuit delata, eſſet in patria poteſtate. Alexander.

NOn eſt dubiũ] CASVS. Si filiofami. delata ſit hęreditas, iuſſu patris eam adire poteſt. Si ergo tempore delationis fuit in poteſtate, & antequam iuſſu patris adiret, ſui iuris effectus ſit, an eã ſuo arbitrio adire, & ſibi acquirere poſſit, quæritur? Reſp. quòd ſic.

1 Scilicet cõditionalis: ſecus in puro. Pa. & Alex.

2 placet Bar. Pau. Alex. & Iaſ.

c Quærere.] idem in legato, 1 vt ff. de reg. iu. l. quæ legata, & ff. quando di. le. ce. l. ſi vſusfructus, §. fi. ſecus 2 in ſtipulatione, ut ff. de ver. oblig. l. ſi filiusfa. ſic & in ſeruo, vt inſti. de hære. inſti. §. ſeruus autem a domino.

XV. Imp. Conſtantius A. ad Leontium comitem Orientis.

NOn eſt dubium, ſi priuſquam filius iuſſu patris adierit hæreditatem, propriæ poteſtatis effectus ſit, arbitrio ſuo eundem hãc ſibi potuiſſe quærere. [c] Data. XVII. Kalen. April. Limenio & Catulino Conss.

Ad contrahendum, vel quaſi, nemo inuitus compellitur. Bald. & Sal.

XVI. Impp. Arcad. & Hono. AA. Annodio.

† Hanc materiam tractant Platea in l. 1. de capreſ. lib. 10. & Panor. in ca. 3. de emp. & ven.

NEc † emere, [d] nec donatũ aſſequi, nec damnoſam quiſquam hæreditatem [e] adire compel-

NEc emere.] CASVS. Si aliquis vult mihi rem ſuam vendere, non compellor emere. Item nec ſi mihi donare uelit, non compellor accipere. An autem ſi mihi delata ſit hęreditas, eam adire compellendus ſim, quæritur? Reſpon. quòd non.

3 Et bene ſecũdum prædic doct.

d Nec emere.] regulariter hoc accipe, ut ſupra de contrahen. emp. l. inuitum. Sed fallit 3 vt dixi. ff. de act. emp. l. Iulianus. §. idem Celſus. Secundum, ſimiliter regulare ut ff. de re. iur. l. inuito, & de don. l. hoc iure. §. nõ poteſt, & hoc directo: ſed per medium fallit: 4 vt ſi quis meo creditori ſoluat, ut inſt. qui. mo. tol. obl. in princi. & ff. de neg. geſt. l. ſoluendo, & de ſol. l. ſolutionem.

4 Idem Pau. Alc. & Iaſ.

5 Placet Bar. Pau. Ale. & Ia.

e Hæreditatem.] nec bonorum poſſeſſionem, vt ff. de bon. poſ. l. 3. §. inuito, & s. vnde cog. l. certum eſt. Sed hoc fallit 5 in hærede rogato de reſtituendo, ut ff. ad Trebel. ille à quo. §. tempeſtiuum, & l. quia poterat, & in ſeruo neceſſario hærede inſtituto, ut inſtit. de hær. qua. & diff. §. 1. & ff. de uul. ſub. l. ſed & ſi plures, §. filiæ, & infrá eo. l. cum aliquis, & ſupra de neceſ. ſer. l. fi.

† Cretionum ſimpliciũ & vulgariũ veterẽ ſolennitatẽ reperies hodie in Vlpia. quę nunquam uiderat Alciatus. Cõtius.

CRetionum.] CASVS. Olim ſi alicui eſſet delata hæreditas, uel bo. poſ. non licebat, eam adire niſi tertia feria, vel 5. vel. 7. & in patrimonio, quia magis hominis natura in his confortatur, quod hodie per hanc, l. amouetur. Vel ſic: Cretiones dicuntur iudiciales dies, in quibus ſolebat adiri prætor pro hæreditate adeunda. credidit enim ſe habiturum gratiam pro benignitatẽ planetæ cui deputati erant illi dies, quod per l. iſtã prohibetur.

f Cretionum.] † criſis iudicium, criſis natura, vnde critici dies dicuntur in quibus melius confortatur natura, vt omnes impares, vt 3. 5. 7. in quibus tantũ diebus olim adire licebat. ſecundum Azo. & H. 6 ſed ſecundum Ir. cretio eſt certus numerus dierũ intra quẽ teſtator volebat adiri. Vel pone caſum, ut ff. eodem, l. ſi quis hæres.

† Quę cretionũ ſolennitas fuerit, dubitat Ale. diſpun. li. 3. c. 7.

6 Iſta lectura eſt vera, & cõmuniter approbata. Al hic,

litur. Da. VI. Kalen. Ianua. Olybrio & Probino Cõss.

Quolibet die poteſt hæreditas adiri. Salic. & Alexan.

XVII. Iidem & Theodo. AAA. Anthemio præfecto prętorio.

CRetionum [f] † ſcrupuloſam ſolẽnitatem † hac lege penitus amputari decernimus. Da. V. Ka. April. Conſtantinop. Honorio VII. & Theodoſio. AA. Conss.

Hæreditatem infanti delatã aſcendens per lineam paternam (ſiue in eius poteſtate ſit, ſiue non) ſolus poteſt adire tam viuo infante, & illius infantis nomine, quam eo mortuo, & tunc ſuo proprio nomine tanquam ad ipſum traſmiſſam. Si uero talem aſcendentem non habet, ſed habet tutorem, tunc tutor poteſt adire tutoris nomine uiuente infante: ſed eo mortuo hæreditate non adita, non tranſmittitur hæreditas: & perinde eſt ac ſi hæreditas non fuiſſet delata infanti & idem ſi tutorem non haberet. delatam vero pupillo maiori, nec ſolus pater, nec ſolus tutor adire poteſt: ſed ipſe pupillus cum illorum conſenſu. & ſi neutrum eorum habet, tunc auctoritate iudicis. Alex.

XVIII. Impp. Theodo. & Valentin. AA. ad Senatum.

SI infanti, id eſt minori ſeptem annis, [g] in poteſtate patris vel aui vel proaui conſtituto vel conſtitutæ, hæreditas ſit derelicta, [h] vel ab ĩteſtato de-

SI infanti.] CASVS. Si alicui ſit delata hæreditas, aut eſt minor. 7 annis, aut maior. ſi minor, aut eſt in poteſtate patris: aut non: ſi eſt in poteſtate, aut nomine ſuo pater eam adire vult, aut non. ſi vult, ſiue fuerit delata à matre, vel à materna linea, ſcilicet aſcendentibus, ſiue à quibuſcunque perſonis, eam adire poteſt. ſi non adiuit, quaſi filio acquiſitã occupare poteſt iure paterno, ſi in prædicta ætate infans deceſſerit. Si vero non eſt in poteſtate, aut habet tutorem, aut non: ſi habet, ſiue ſit legitimus, id eſt à lege datus, ſiue datiuus id eſt a iudice datus hæredi infanti, ſiue ſuperſtes fuerit pater, ſiue iam conceſſit in fata, eam ei acquirere, vel bonorum poſſeſſionẽ ei delatam petere poteſt, ſi non habet tutorem. aut habet, & ipſe non petierit, tunc venient illi ad hæreditatem, qui venturi eſſent ſi nunquam infanti delata fuiſſet, & ea quæ in princip. legis dicta ſunt de infante in poteſtate conſtituto, intelligi poſſunt de iam egreſſo poteſtatem. ſi autem egreſſus fuerit, & in pupillari ætate deceſſerit, ea obſeruãda ſunt in perſona ſua, quæ antiquis ſtatuta ſunt legibus. quæ autem illa ſunt, non aperit. Tu dic, ut ita demum tranſmittat pupillus hæreditatem ad ſuos poſteros, ſi ipſe ſibi vel tutor vel curator quæſiuit. ſi autem non deceſſit, adire poteſt hæreditatem ſibi delatam conſentiente patre ſi in poteſtate eius ſit. ſi non ſit, & tutorem habet, tutore auctore, ſi autem tutorem non habeat, adire debet prætorem, & eius decreto eam ſibi quærere.

† Totus hic caſus ut ineptus eſt remouendus. Contius.

† Tota hæc gloſ. & inepta & falſa eſt excepta Irnerij ſententia. Cõtius.

g Septem annis.] quid ſi eſt maior infante? Reſpon. conſentiente eo 7 demum adit pater, & ipſe filius patre conſentiente, vt infra eadem. l. §. fin. & argu. ſupra eodem, l. potuit, & ff. de acqui. hære. l. is qui hæres §. fi. & l. is poteſt repudiare. Sed arg. contra, infra, de bo. quæ lib. l. fi. §. vbi autem puerilis ætas, vbi indiſtinctè dicit patrem poſſe adire ſi filius eſt in ætate puerili. Sed ibi expone 8 puerilis, id eſt infantulis. Accurſius.

7 Glo. ſequitur B. Bal. & Sa.

8 Et bene, ſm prædic.

h Derelicta.] ſcilicet ex teſtamento.

Hæredi

lata à matre, vel linea ex qua mater deſcendit, vel alijs quibuſcunque perſonis: licebit parẽtibus eius, ſub quorum poteſtate eſt, adire eius nomine hæreditatem,[a] vel bonorũ poſſeſsionem[b] petere.[c]

¶ Sed ſi hoc parens neglexerit, & in memorata ætate infans deceſſerit: tunc parentem quidem ſuperſtitem omnia ex quacunque ſucceſsione ad eundẽ infantem deuoluta, iure patrio[1] quaſi iam infanti quęſita[d] capere. Parente vero non ſubſiſtẽte, ſi quidem poſt eius obitum tutor infanti[e] ſit, vel datus[f] fuerit: poſſe eum[g] etiam adhuc infante pupillo conſtituto, eius nomine[h] adire hæreditatẽ, ſiue viuo parẽte, ſiue poſt mortem eius ad eum[i] deuolutam, vel bonorum poſſeſsionem petere, & eo modo eidem infanti hæreditatem quærere.[k]

¶ Sin vero vel non ſit tutor, vel cum ſit, ea facere neglexerit: tunc eodem infante in ea ętate defuncto, omnes hæreditates[l] ad eum deuolutas, & non agnitas ita intelligi, quaſi ab initio non eſſent ad eũ delatæ: & eo modo ad illas perſonas[m] perueniãt quæ vocabantur, ſi minime hæreditas infanti fuiſſet delata.

¶ Ea vero quæ de infante in poteſtate parentum cõſtituto ſtatuimus, locum habebunt, & ſi quacunq;[n] cauſa ſui iuris idem infans inueniatur.[o]

¶ Si autem ſeptem annos ætatis pupillus exceſſerit, & priore parente mortuo,[p] in pupillari ætate fati munus impleuerit: ea obtinere præcipimus, quæ veteribus continentur[q] legibus: nulla dubietate relicta, quin pupillus poſt impletos ſeptem annos ſuæ ætatis ipſe adire hæreditatem, vel bonorum poſſeſsionem petere, conſentiente parente, ſi ſub eius poteſtate ſit: vel cum tutoris auctoritate, ſi ſui iuris ſit, poſſit: vel ſi non habeat tutorẽ, adire ꝓtorẽ, & eius decreto hoc ius[r]

a Hæreditatem.] de iure ciuili.

b Bonorum poſſeſſionem.] de iure pretorio.

c Petere.] ex perſona impuberis, non ſua, vt ff. de bo. poſ. l. ſeruum, §. impubes, & §. fi. quæ eſt contra.

Infanti quæ ſita.] ex quo videtur quòd patri non ſit neceſſe adire, ſed vt cętera bona filij iure peculij occupet, vt inſtitu. qui. non eſt per. ſa te. §. j. alij contra.[1] Hodie tamen videtur hæres filio, vt in auth. de hære. ab inteſta. §. ſi igitur defunctus, col. 9. Sed qualiter ut ſibi quæſitam capiet, cum nec infanti ceſſerit dies hæreditatis[2] quærendæ, quia non poteſt petere, ſicut nec furioſo interim dum eſt in furore, ut ff. de bono. poſſ. fu. com. l. 1. Item quando dicitur cedere diem, vt ff. de bo. poſ. l. ſeruus, §. impubes, & §. fi? Reſpon.[3] dicitur cedere diem in præiudicium patris, vt poſt tempus non admittatur, pupillus autem non excluditur. poteſt plane pater ſicut tutor pupillo quærere bonorũ poſſeſſionem, vel hæreditatem, licet ſecus in furioſo,[4] vt ſ. de cur. fu. l. fi. § ſin autem, in fi. Sed hodie per hanc legem ſpeciale inducitur in filio, vt & ſi nõ ſit quęſita à pat. filio, tamen vt quæſitam pater petere poſſit, ſi uelit, ſi tamen filius in infantia deceſſerit, nõ aliter. Itẽ videtur hæc regula fallere.[5] ff. de acqui. hære. l. is poteſt, quia pater ignorante filio repudiare non poteſt, vt ſ. eo. l. tenitente: tamen vt hic dicit, ei ignoranti acquirere poteſt. Item quæritur cum filius impubes exiſtens in patria poteſtate, eo auctore non obligatur, ut inſtit. de inuti. ſtip. §. pupillus, in fi. quare eo auctore hæreditatem acquirere poteſt, cum per hęreditatis acquiſitionem creditoribus obligetur? Reſpon.[6] quia hic potius eſt commodum. Item contra j. ad Orfi. l. 2. Solu. ibi iam exceſſit[7] infantiam, qui deceſſit.

e Infanti ſit.] à lege.

f Datus.] à iudice.

g Eum.] idem & in curatore dico ſecundum H. vt ſ. de admi. tu. l. cum quædam. Sed ar. contra, ff. de ap. l. cum, in vna, §. tutor. prima in adulto, ſecunda in pupillo.

h Eius nomine adire hæreditatem.] ſ. eo. l. potuit.

i Eum.] ſcilicet pupillum.

k Quęrere.] vt ff. de bono. poſſeſ. l. tutor, ad Treb. l. ſeruo inuito. §. ſi pupillo, & j. ad Treb. l. ſancimus. non ergo per ſe, ut j. ad Tertul. l. j. & facit ſupra qui admit. ad bono. poſſ. l. infantis.

l Hæreditates.] nunquid idem erit in paterna? Videtur enim ꝙ illa ſit ſibi q̃ſita ipſo iure,[8] vt ff. de acquirẽ. hære. l. neceſſarijs, ut dicit lex in furioſo, ut ſ. de cu. fu. l. fi. §. ſin aũt perpetuo, & ideo eam tranſmittat etiam ad extraneos hæredes, non ſolum ſuos. Nec obſtat ſupra de cur. fu. l. fi. §. talis, quia illud videtur intelligendũ de hęreditate extranei, non paterna. Vel dic[9] ꝙ hic de omni hęreditate dicit, etiam paterna. Nec obſtat qđ lex dicit de furioſo, ſ. de cura. fur. l. fi. §. ſin autẽ perpetuo, vt ibi diximus.

ADDITIO. Bar hic in vlti col verſicul. omiſſis truſis ego cõſului &c. tenet primã opinionẽ huius gloſ. ſ. ꝙ hæreditas patris non adita indiſtinctè trãſmittatẽ per filium in pñte, qđ ꝓbat multis medijs ſoluẽdo contrariũ quod poſſet hic formari de hoc tex.

m Ad illas perſonas.] ſed cur non deuoluitur hic ad hæredes pupilli, ut ſ. ꝓxi. §. ad patrem? Reſpõ. ꝙ hæredes pupilli poſſunt habere recurſum contra tutorẽ,[10] pater uero ſi hæreditatẽ non habet, contra nullum habet recurſum niſi cõtra ſeipſum: ſed contra ſeipſum venire non poteſt. Itẽ quid ſi nullum habuit tutorem? Reſpon. neceſſe habes idem dicere, vt non tranſmittat, ut in prin. huius, §. licet ceſſet ratio ꝑdicta; & ſic eſt ſpeciale[11] in patre, qui occupat vt pater, quod alius non poteſt. Accur. Et dicas ſm Guil. ꝙ perueniẽt ſucceſſio infanti delata, ad eos ad quos perueniret ſi nunquam infanti fuiſſet delata huiuſmodi ſucceſſio, ut in litera pręſenti, & ſibi imputent hæredes pupilli quare tutorem non petierunt, vt ff. ad Tertul. l. 2. §. ſi mater, & ſ. qui pe. tu. l. 2. cõtra quem ſi negligens, vel in culpa fuiſſet, poſſent habere recurſum, ſ. arbi. tut. l. quicquid.

n Quacunque.] ſed quomodo poteſt eſſe quòd iſte ſit ſui iuris, cum quando emancipatur, habeat neceſſe conſentire, & iſte non poteſt, cum ſit infans? Reſpon auctoritate principis, vt j. de eman. l. iubemus. Accur.

o Inueniatur.] cũ pater ſupereſt: alioquin ſi deceſſerit, diuerſa ſunt iura, vt ex prædictis colligitur.

p Mortuo.] vel etiam viuo, vbi quid iuris ſit, dicitur j. de bo. quæ lib. l. fi. §. vbi autem.

q Continentur.] vt ita demum tranſmittat pupillus hæreditatem, ſi ipſe quæſiuit, vel tutor, vel curator & hoc de hæreditate extranei: ſecus in paterna quam tranſmittit ad ſuos vt j. de his qui ante ap. ta. l. 1. in fi.

r Hoc ius.] ſcilicet hæreditatem, ut ſupra qui admit. ad bo. poſſ. poſſunt. l. bonorum quidem, & ff. de bo. poſ. l. pe. Accur. alias ſine prætore ipſo iure non alligatur hæreditati,

1 Iſtã tenent Bar. Bal. ange. Sa. Corne. & Ia.

2 Melius feciſſet gl. ſi iſtud cõtrarium non tãgeret ſm. B. & Pau. de Caſtro.

[1] Id eſt patriæ poteſtatis, q̃ quicquid filius habet, patri acquirit, Contius.

3 Et bene. Bart. Bal. Ang. Sal. Al. & Iaſ.

4 Sequuntur eã præ dic. ſcriben.

5 Immo nõ fallit, cum ibi loquatur in his q non poſſunt adire nomine ꝓprio, qđ ſecus in his qui ꝓprio nomine poſſunt. Bar. Bal. Sal. & Iaſ.

6 Reprobatur per text. in l. potuit. ſ. eod Bart. Sali. Pau. Cor. & Ia.

7 Sequuntur eũ B. Bal. Sal. & Pau.

8 Iſtam ſequuntur B. Bal. Sal. & Iaſ.

9 Iſtam ſequũtur Raph. & Ful.

10 Iſtam ſequuntur Bar. Bald. Pau. Sali. Cor. & Iaſ.

11 Iſta eſt melior ratio. Bart. Sa. & Iaſ.

ditati,vt ff. de acq. hære.l.ei q.in fi.& l.neceſſarijs,in fi. A nus:ſed continuus eſt ex quo incipit currere.

m Minime.] ſubaudi etiam, nam idẽ ſi petita, vt ſ.dixi.
n Inſinuatum.]id eſt inſinuatione cognitum.
o Ab inteſtato.] ſicque ſine inſinuatione.
p Vel aliter]id eſt de iure prætorio.

CVm antiquioribus.] CASVS. Ponamus: Titio delata fuit hæreditas,quæritur, vtrum ipſe tranſmittat eam ad poſteritatem ſuam,ſi decedat? Diſtinguitur,aut eſt ſuus hæres,aut extraneus. Si ſuus,tranſmittit, ſiue ſciuerit, ſiue ignorauerit ſibi fuiſſe delatã, & ſine aditione, ita tamen ſi eam non repudiarit, ſeu tempus de adeundo ſibi datum à iudice (vt in prima parte) vel à iure(vt in ſecuda) non præterierit. Si quidem extraneus, tunc aut intra tempus deliberandi petijt inſtrumenta,quæ tranſmittere poteſt, aut non: & tunc diſtingue, aut ſcit ſibi delatam , aut ignorat. ſi ignorat,quandocunque decedit ignorans,non tranſmittit. ſi ſcit:aut decedit intra annum, vel poſt. ſi intra annum, tunc tranſmittit, & tantum temporis etiam quantũ ei ſupererat de anno illo ad deliberandũ. ſi uero poſt decedat , non tranſmittit. ipſe autẽ ſi viuat, perpetuo adire poterit, licet Ro. dixerit cõtrarium.

conſequi.D.VI.Id No.Rauen. Theodo. XII. & Valentin.II.AA.Conss.

Ius deliberandi currit ſolum ſcienti:& cum patre ſuperextantis regulariter hodie a quacunque tranſmittitur in quẽcunque:quod olim erat in filijs ſpeciale. Sa. Vel ſic:Sciẽs hæreditatem ſibi eſſe delatam,ius deliberãdi & adeũdi tranſmittit ad quoſcunq; hæredes ſi decedat intra annum a die ſcientiæ vt poſſit adire intra reſiduũ temporis:quo elapſo excludentur hæredes a iure adeundi. h.d. hæc lex ſingularis Alexand. B

XIX. Imp. Iuſtinian. A. Demoſtheni præfecto prætorio.

CVm in antiquioribus legibus, & præcipuè in quæſtionibus Iulij Pauli inuenirem[a] filiosfamilias paternam hęreditatem deliberantes, [a] poſſe & in ſuam poſteritatem hanc tranſmittere: [b] & alijs [c] etiam quibuſdam adiectis, quæ in huiuſmodi perſonis præcipua [d] ſunt: eam deliberationem & in omnes ſucceſſores, ſiue cognatos, ſiue extraneos duximus eſſe protelandam. C Ideoque ſancimus, ſi quis vel ex teſtamento, vel ab inteſtato vocatus, deliberationem [e] meruerit, [f] vel ſi hoc quidem nõ fecerit, non tamen ſucceſſioni renunciauerit, vt ex hac cauſa deliberare videatur: ſed nec aliquid geſſerit, D quod aditionem , vel pro hærede geſtionem inducat: [g] prædictum arbitriũ in ſucceſſionẽ ſuam [h] trãſmittat:ita tamen,vt vnius anni ſpacio [i] eadem tranſmiſſio fuerit concluſa. [k] Et ſi quidem is q ſciens [l] hæreditatem vel ab inteſtato vel ex teſtamento ſibi eſſe delatam , deliberatione minimè [m] petita,intra annale tempus deceſſerit:hoc ius ad ſuam ſucceſſionem intra annale tempus extendat. Si enim ipſe , poſtquam teſtamẽtum fuerit inſinuatum , [n] vel ab inteſtato, [o] vel ex teſtamento , vel aliter [p] ei cognitum ſit hæredem eum vocatum fuiſſe, [q] annali tempore tranſlapſo nihil fecerit, ex quo vel adeundam vel renunciandam hæreditatem manifeſtauerit:is cum ſucceſſione ſua ab huiuſmodi beneficio [r] excludatur. Sin aũt inſtante annali tempore deceſſerit , reliquum tempus pro adeunda hæreditate ſuis ſucceſſoribus ſine aliqua dubietate reliquat: [ſ] quo completo nec hæredibus eius ali⁹ regreſſus in hẽditatẽ habẽdã ſeruabit. [t] Recitata ſeptimo in nouo cõ

a Deliberantes.]an ſit adeunda, vel nõ.

b Hanc tranſmittere.] ſcilicet deliberationem,& ſuccedendi ius.

c Et alijs.] ſcilicet priuilegijs.

d Præcipua ſunt.] vt ſuã abdicationẽ poſſit, reuocare intra triennium, vt ĩ. de repu.hæred.l. fi. vel vt poſſint hæreditatem nõdum aditam etiam ignorantes ſibi delatam ad ſuos trãſmittere hæredes,vt ĩ.de his qui ante aper.ta.l.1.

1 Placet B.Pa.Ale. & Iaſ.

e Deliberationem.] & ius adeundi.

f Meruerit.]a lege,& eſt annalis.non aũt dices à iudice viuente,vt innuitur,ĩ.ea l.in verſi.deliberatione minime petita &c. Alij dicunt , à principe, vel a iudice,ut innuit ſtatim,vel hoc quidem &c.& ſm hoc tenebis tẽpus quod habes ĩ.e.l.fi.§.& ſi quidẽ,& 2 ſi ſcda verior. Acc.

2 Sequuntur eã Pa. Ale.& Ia. Sui etiam ignorãtes tranſmittunt hęreditatem.

g Inducat.]qa tunc nõ eſſet dubiũ quin tranſmitteret.

h Suam] de extraneis hæredibus loquitur. ſuis enim alia forma tranſmiſſionis eſt data,vt etiam ignorantes tranſmittant, vt ſtatim dices.

i Anni ſpacio.]computando à tempore quo potuit adire prædeceſſor.

k Concluſa.].i.anno finito, hærede poſtea moriẽte ius deliberationis ad extraneos hæredes nõ tranſmittitur.

l Qui ſciens.]Nota quòd currit annus ad deliberandũ à tempore ſcientiæ, & quo ad hoc poteſt dici vtilis an-

q Fuiſſe.] veluti cũ pater occupat 3 bona filij iure peculij. Vel quãdo filio arrogato defertur quarta. Vel quando qs ſuccedit ei qui teſtamentũ non poterat facere, q proprie nõ dicitur inteſtatus. proprie. n. dicitur inteſtatus,q cũ teſtamẽtũ facere poſſet,inteſtatus deceſſit,vt ff. de ſuis & leg.l. 1.in princ.

3 Iſtud exẽplũ eſt falſum ſecundum prædi.ſcriben.

4 Diſplicet Pa.Al. & Iaſ.

5 Iſtud exẽplũ eſt tolerabile B.Pa.Ale. & Iaſ.

r Beneficio.].i. a iure trãſmiſſionis, ſed non a iure ſuccedendi, ſi ipſe viuat. Sed P.dixit 6 ab ipſa ſucceſſione, vt nec ipſe viuus vltra annum poſſit adire , nec ad aliũ tranſmittere. Et circa hanc materiã dic ꝙ ſuus perpetuo adit, vt ſ.e.l.licet, & perpetuo trãſmittit ad ſuos, vt ĩ. de his q ante ap.ta.l. 1. & de cadu. tol. §.in nouiſſimo: hoc ita, niſi repudiauit , vel certũ tẽpus ſtatutũ ad adeundam hæreditatẽ nõ prætetijt, vt ff.de acqui. hęre. l.quãdiu inſtitutus, & de bo.auct.iu.poſſi.l.ſi ſeruus. hoc tñ videtur immutatum quo ad hoc,ut ĩ.e.l. ſcimus.§.ſin autem hoc aliquis. Extraneus aũt cũ deceſſerit,ſi ignoraret ſibi delatã, omnino hẽs eius excluditur,vt ſ. e.l.qm.Si aũt ſciuit, ſi quidẽ ceſſerat dies hẽditatis qua potuit adiri , aut deceſſit intra annum,& tunc reliquum tempus tranſmittit ad hæredem,vt hic,aut poſt,& tunc nihil habebit hæres,vt hic dicitur.ſi aũt dies non ceſſit , vt qa ſub conditione erat relicta,vel ſm veteres leges ſi erat hæres ex parte, cum non erant apertæ tabulæ, nihil ad hæredem,quandocunque decedat,tranſmittit,vt ĩ. de cadu. tol. §. ſin aũt aliquid ſub conditione. ſi vero non deceſſit, perpetuo poteſt adire,ſicut & ſuus, ſi non repudiauerit,vel certũ tẽpus a iudice ſibi ſtatutũ nõ fluxit. Sed P. intra annũ tm̃ dicebat extraneũ admitti Sed cõtra eũ facit aperte,qđ dicit ſ. de inoffic.teſta,l.ſcimus.§.fi. Itẽ regula facit cõtra eũ,q̃ ita dicit indefinite:Hẽdi q nõ repudiauit, licet adire,ut ſ.e.l.ſi curatoris Item aditio eſt de iure ciuili, non ergo terminatur anno,ut inſtit.de perpe. & temp.act.in princ.& facit ſ. de non nu.pec.l.ſi intra.

6 Et male B. Ale. & Iaſ.

7 Iſtã cõmuniter ſequuntur ſcriben. hic.

8 Et male.Bar.

ſ Relinquat.]& ita facit ff.de acquiren.hære.l. ventre.

t Seruabitur.] immo præter hoc debet habere quatuor menſes,

menſes, ut j. ſi pen. appel. l. ſi vnus. §. ſi. quæ eſt contra. Solu. ibi quatuor menſes, qui vltra tempus deliberandi dantur ad appellationis exercitium, non ad deliberandum, vel hic à iudice indultum eſt tempus, ibi à principe. prima verior eſt.

[Placet c. Bald. Ale. Iaſ.]

ter impuberis. hic enim etſi pupillus abſtinuit, ipſe tamẽ abſtinere non potuit, vt d. l. quæſitum, & l. Iulianus. 7 & de priui. cre. l. pater, & de vul ſub. ſed ſi plures. § filio, & l. ſi filius. Item cum vnus ex hæredibus adijt, alter poſtea repudiat, qui primo adiuit, etiam totam poteſt repudiare 8 hæreditatẽ, vbi creditores contenti ſunt ſua parte, ut ff. de acqui. hæreditate, & hoc in hæreditatibus, ſecus in legatis. Nam quotiens plures res enumeratæ mihi relinquũtur, vnam repudio, alterã 9 admitto, ſi volo. ſi autem non enumerantur, vt puta gregem reliquit, non poſſum vnam ouem admittere, & alteram repudiare, quia vnum legatum eſt, licet hæredes mei poſſint, ut ff. de leg. 1. l. legatarius, & de leg. 2. l. neminem, & l. ſed duobus, & l. grege. Vt autem ſit tibi certum de hæreditate hominis, 10 diſtingue ita. Si ex teſtamentis plurium plures deferantur hæreditates, vnã adiri, alteram repudiari poſſe certũ eſt. 11 Si autem ex teſtamento vnius plures portiones, altera pure, altera ſub conditione, vel plures per filium vel per filios, uel per ſeruum, vel per ſeruos, vel per me, & filium, nunquam vna admiſſa altera repudiatur, ut ff. de acquir. hæreditate, l. 2. & l. ſi ſolus, & hic Si uero vna iure inſtitutionis altera iure ſubſtitutionis deferatur, una poteſt admitti, altera repudiari, licet omiſſa iure accreſcendi obueniat, ut ff. de acqui. hęre. l. ſi tu ex parte. Vbi autem ex teſtamẽto vnius plures deferuntur hæreditates, puta paterna & pupillaris,

[7 Aliàs incipit, ſi filius quæ ſe.]

[8 Sequuntur B. Ba. Ale. & Ia.]

[9 Placet ꝓ di. ſcribe. quãdo ſũt plura legata rectè nominat. B.]

[10 Iſtud eſt ſuperfluum, quia hæreditas viuentis nulla eſt. Iaſ.]

[11 Placet B. P. Ale. & Iaſ.]

Q Vidam.] CASVS. Titius in teſtamento ſuo inſtituit ſibi hæredem, pone Seium in certa re, ſeu in quarta parte hæreditatis ſ. in prima parte teſtamenti: hæredẽ inſtituit, quæritur, vtrũ quaſdam inſtitutiones poſſit repudiare, & alteras agnoſcere? Item quæritur, ſi Titio filio ſuo impuberi ſibi hæredi in parte inſtituto, Seiũ ſibi hæredem in altera inſtitutum ſubſtituat, an poſſit commodum inſtitutionis agnoſcere, & id quod ſibi ex ſubſtitutione defertur, ſi locum habeat ſubſtitutio, repudiare, vel e cõuerſo? & reſpõ. vel omnia agnoſcet vel oĩa repudiabit.

a Quidam elogi.] id eſt teſtamento.

b Tantas.] id eſt totidem.

c Quantaſcunq;.] id eſt, quotcunque.

d Quem.] ſcilicet extraneum.

e Admittantur.] vt j. de cadu. to. §. his ita, & ſ. de impu. & alijs ſub. l. teſtamento, & ff. de hær. inſtit. l. liber homo. §. ſi. ff. de bo. li. l. ſi libertus prætcrito ſed certe ſummo uidetur q od licet paternam acceperit, non tamen cogatur pupillarem accipere. vt ff. de acq. hæ. l. ſi tu ex par e §. ſi. & l. quæſitum. Solu. 2 quidã dicunt ſpeciale in fratre inſtituto pro parte, & ſubſtituto fratri pupillo, ut in in ea. l. quæſitum. Alij, 3 quòd hæc corrigit illas. Tu dic: 4 ſi ſubſtitutus primo adiuit paternam. pupillarem admittere cogitur, vt hic. Si autem non adiuit paternam, & vult habere pupillarem, ſi quidem pupillus abſtinuit ab hæreditate paterna, recuſando eam, poteſt ſubſtitutus habere pupillarem: hoc ita, ſi pupillus habeat cohæredem qui adiuerit, alias non, 5 cum pupillarem non habeat non adita hæreditate ex principali, ut ff. de vul. & pupil. ſubſtitu. l. 2. verſi. adeo. Si autem non abſtinuit, non poteſt ſeparare paternam. ſi vult pupillarem, licet pupillus potuit, quod eſt notabile ſecundum. Io. 6 niſi hic ſubſtitutus ſit fra-

[Hæreditatem pupillarem an poſſit repudiare qui paternam acceptauit.]

[1 Diſplicet omnibus, & reſpicit contrariũ. l. quæſitum.]

[2 Diſplicet ſimiliter omnibus.]

[4 Placet B. & alijs ſcriben.]

[3 Et bene ſi erat cohæres extraneus. aliàs ſec. Alexand.]

[6 Diſplicet B. B. Pau. Ale. & Iaſ.]

ſiſtorio palatij Iuſtiniani. Dat. III Kal. Nouemb. Decio V. C. Cons.

Inſtitutus in diuerſis partibus, nõ poteſt vnam partem amplecti, & alteram repudiare. hoc primo. inſtitutus & pupillariter ſubſtitutus, nõ poteſt inſtitutionem amplecti & ſubſtitutionem repudiare hoc dicit ſecundum Oldra. Bal. Vel ſic: inſtitutus in diuerſis portionibus eiuſdem hæreditatis ab eodem teſtatore ſi vnã agnoſcit, omnis agnoſcere videtur. Item qui agnoſcit paternam, cogitur agnoſcere pupillarem. Alex.

XX. Idem A. Ioanni. P. P.

Q Vidam elogio [a] cõdito hæredem ſcripſit in certas vncias, & poſt certa uerba teſtamenti eundem in alias uncias, vel tantas, [b] vel quantaſcunque, [c] & tertio vel in aliam partem hæreditatis, vel in quendam vnciarum modum: ille autem vnam inſtitutionem vel duas admittens, vnam vel duas, vel quantaſcunque reſpuendas eſſe cenſuit: quærebatur apud veteres, ſi hoc ei facere permittatur. Similiq; modo dubitabatur, ſi impuberem quis filium ſuum hæredem ex parte inſtituit, & quẽdam extraneum in aliam partem, quem [d] pupillariter ſubſtituit: & poſtquam teſtator deceſſit, pupillus quidem patri eius hæres extitit, extraneus autem hæreditatem adijt: & poſtea adhuc in prima ætate pupillus conſtitutus ab hac luce ſubtra-

B

C

D

ctus eſt, & pupillaris ſubſtitutio locum ſibi vendicauit. Cumque ſubſtitutus eandem partem admittere noluit, quęſitum eſt, ſi poteſt iam hæres ex principali teſtamento factus, pupillarem ſubſtitutionẽ repudiare? Vtranque igitur dubitationem ſimul decidendã eſſe cenſemus. Placuit etenim nobis, ſiue in inſtitutione, ſiue in pupillari ſubſtitutione vt vel omnia admittantur, [e] vel omnia repudientur, & neceſsitas imponatur hæredi particulari facto, vel aliam aut alias partes hæreditatis admittere, vel etiam ſubſtitutionem pupillarem. D. Prid. Ka. Maij Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

Obedientia ad unum effectum, non extendit ſe ad alium Bal. Vel ſic. Obediens obeditione coacta non perdit ius contradicendi in actibus in quibus nõ tenetur obedire. h. d. Vel ſic. Compulſio iure non facit quem teneri ad obedientiam. niſi quatenus eſt de iure h. d. Vel ſic: Obedientia circa vnum actũ in quo quis tenetur obedire, non præiudicat in alio actu in quo quis non tenetur obedire. Vel ſic. Per compulſionem legalem non acquiritur aliqua poſſeſſio in ſubdito, niſi ea quæ debetur de iure. Vel ſic: Si ille qui litigat ſuper libertate æſtimatur hæres tanquam ſeruus illius cum quo litigat, compellitur per iudicem cauſa ne præiudicio litis adire hæreditatẽ iuſſu illius, & ei acquirere. Si vero tanquam liber, tũc expectatur finis litis. & ſi pronunciabitur ſeruus, idem erit: ſi uero liber, ſecus: quia poterit adire per ſe. Alex.

paterna admiſſa, nunquam repudiatur pupillaris. ſi autẽ velit pupillarem adire & repudiare paternam, ſi pupillus eſt inſtitutus, diſtinguitur, abſtinuit necne, ut ſ. dixi. & hoc de eo qui in poteſtate erat. Alij enim ſic ſubſtitui non poteſt. Si autem pupillus inſtitutus non erat cui ſcilicet pupillo ſubſtitutus eſt alius, ſed ſolus ſubſtitutus erat inſtitutus, ſi quidem is inſtitutus & ſubſtitutus fuerit neceſſarius hæres, licet abſtinuerit à paterna, habet pupillarem, 12 quia nihilominus eſt hæres, ut ff. de fideicommiſſ. liberta. l. cum quaſi. §. ſed & ſi quis ſuus. ſi autem ſit extraneus qui non habeat

[12 Idem B. B. Ale. & Iaſ.]

[a] al. vt liberalitate teſtatoris ſeruiles labores &c.

[a] Donēt.] quod certe ſi fecerint. i. non dederint legatum à teſtatore, opinionē ſuam aggrauant, huius tamē relicti nulla petitio eſt. ſic ſupra de relig. l. militis. & ſic non eſt contra ĵ. de leg. l. ſeruis. Alij dicunt ꝙ non valet legatum vt ibi, niſi ſit modicum, vt hic. Alij dicunt quòd nullum valet niſi ad alimenta relictum, vt ff. de all. leg. l. ſeruos, & tunc officio iudicis petitur: ſed certe ibi alieni, non hæredis ſerui erant, vt ff de lib. cau. l. ſeruos. In noſtro ergo caſu nec in alimenta valebit. & q̄d hic dicit, ad exhortationē non coactionem dicit, vt primo dixi. Quid ergo ſi ſeruū ſub conditione liberū eſſe iuſſit, & ei legatū dedit? Si quidē conditionem extituram certū eſt, tenet legatum. ſi vero incertum eſt, legatum eſt in ſuſpenſo. ſi vero libertas ꝓpter cōditionē eſt inutiliter data, nec tenet legatū, vt ff. de ma. teſta. l. ſi q̄s ita ſit legatus, & l. Stichus. Item cōtra ff de ma. teſt. l. diuus Pius, in eo ꝙ hic remanet ſeruus, tamen habet præciſe legatū. ſed ibi vr̄ repetita conditio libertatis. ſic ff. d cōd. inſtit. l. cum ſeruus.

[b] Definitio.] vt itel ligatur liber ex ſubſtitutione, licet aliquid non ſit dictum de libertate.

[c] Legauerit.] & filiū ſuum pupillū hæredem inſtituerit.

[d] Eum.] ſ. ſeruum.

[e] Euētū] hoc ideo, quia incertum eſt an conditio. libertati appoſita exiſtet. alioquin ſi certum eſſet eam extiturā ab initio, inutile eſſet legatum ſerui, vt ff. de leg. 1. ſi poſt mortem §. fin. & de man. teſt. l. ſi peculium prælegat in §. ſi ſeruus. in legato tamen relicto ab

ralitatem [a] teſtatoris, & ſeruiles labores debita remuneratione defraudare conentur, & nō derelictū, licet adhuc ſeruis conſtitutis, donent. [a]

Secundus gradus inducit ſuſpenſionem in primo, & videtur ordo conuerſus, ſed non eſt propter libertatē. Bala. Vel ſic: Hæc eſt vltima pars quæ hoc intendit: ſi ſeruus à primo gradu legatus eſt, & poſtea pupillariter ſubſtituatur pendet legatum ex euentu pupillaris conditionis, quia ſi conditio eueniat, erit liber, & hæres pupillo, & legatum deficiet. aliàs autem valebit legatum h. d. vſque ad finē: Alexander.

Quę iuris noſtri definitio [b] etiam ad aliam ſpeciem dubitatam benignè extēdatur. Si q̄s etenim teſtamento principali ſeruum ſuū cuidam legauerit, [c] in pupillari aūt ſubſtitutione eūdē ſeruū filio ſuo ſine libertate ſubſtituerit, quærebatur, ſiue utilis eſſet talis ſubſtitutio, & per ſeruum legatum ſubſtitutio poſt mortem pupilli legatario acquiratur, ſiue inutilis eſſet huiuſmodi ſubſtitutio, quia ſine libertate in ſeruum propriū facta eſt? Melius itaque nobis videtur, legatario eum [d] non ſtatim acquiri ſancire, ſed expectandum eſſe ſubſtitutionis euētū, [e] & ſi quidem pupillo mortuo locus fuerit ſubſtitutioni, & liber & hęres efficiatur. ſinautē ſubſtitutio minimè locum habuerit forſitan pupillo iam in pubertatem perueniente, tunc ad legatarij dominiū tranſeat. Quemadmodum enim veteres, ſi cū libertate ſubſtitutio fuiſſet, hoc inducebant, [f] quatenus [g] in ſuſpenſo fiat libertas, & ſtatuliber intelligaē, ita & ex noſtra interpretatione, & ſine adiectione libertatis i ſubſtitutione, & liber, & hæres pupillo exiſtat. Dat. 11. Kal Maij Conſtāti

A nop. poſt conſulatū Lāpadii & Oreſtis. VV. CC.

Si ſeruo purè inſtituto à domino relinquatur libertas ſub conditione quæ non exiſtat, ſi quidem erit poteſtatiua, non erit hæres nec liber. Si autē caſualis vel mixta, & per eum non ſtat quo minus exiſtat, erit liber, & non hæres ſi hæreditas eſt ſoluendo, ſed ſi non eſt ſoluendo, erit hæres & liber. h. d. iſta lex ſingularis. Alexan.

VI. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

Deciſione [h] nr̄a quā fecimus, ſancientes eum qui à domino ſuo ſi-

B ne libertate hæres inſtituitur, videri libertatē accepiſſe, in propria firmitate durante, ſi quis ſeruum ſuum purè quidem hęredem inſtituerit, libertatē aūt ſub conditione ei donauerit, ſi quidem conditio talis ſit, quę in poteſtate ſerui poſita eſt, ille aūt eā neglexerit, minimeque cōpleuerit, & libertate eū, & hæreditate ſua culpa [i] defraudari. Sin autē caſua

C lis conditio eſt, & ex fortunæ inſidiis defecerit, tunc humanitatis intuitu libertatem quidem ei omnimodo competere, [k] hæreditatem autem, ſi quidē ſoluendo ſit, ad alios venire, quos leges vocant ſi nō aliquis fuiſſet ſubſtitutus. Sin autem ſoluendo non ſit, [l] vt neceſſarius hæres inſtitutus, ſimul & libertatem & hæreditatem obtineat. Tunc enim ſecundū definitionem tam veteris

D quàm noſtræ deciſionis, & liber & hæres neceſſarius exiſtat. Dat. 11. Kalendas Auguſt. Conſtantinopo. poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis VV. CC.

extraneo ipſi ſeruo cui à domino relicta eſt libertas, nulla fit ſuſpenſio, vt ff. de lega. j. l. ſi poſt mortē. 1. reſpon. Azo. & facit ff. de fideicommiſ. libe. l. ſi ſeruus, & ff. de vul. ſub. l. ſi quis, in prin. & de lega. 1. l. ſi fundum. 1. §. cum ſtatu.

[f] Inducebant.] & non aliter. nec ob. ff. de ma. teſta. l. diuus Pius. quia ibi per priuilegium fuit indultum. Vel verius, alius eſt ibi caſus.

[g] Quatenus.] ꝓ vt.

Deciſione] CASUS. Si ſeruū tuum purè inſtituiſti, & ſub conditione ei libertatem reliquiſti, quam implere potuit, & noluit, puta ſi daret 5. au. fiat hæres & liber, quæritur? Reſpond. quòd non. ſi autem conditio fuerit caſualis, puta ſi nauis venerit ex Aſia, ſub qua fuit libertas ſibi relicta, hoc tetento quòd fuerit hęres inſtitutus, aut hæreditas eſt ſoluendo, aut nō. Primo caſu erit liber, & veniet hæreditas ad proximum agnatum defuncti, niſi facta fuit ſubſtitutio, quo caſu vocabitur ſubſtitutus. Secundo caſu erit liber ſeruus, & hæres neceſſarius.

[h] Deciſione.] vt ſupra l. prox. § cū igit.

[i] Culpa.] vt & aliàs infra de ma. teſta. l. ſi. § ſi vero quidā.

[k] Competere.] ſed qua voluntate? dic ex inſtitutione.

[l] Soluēdo nō ſit.] ſic ff. de mino. l. & ſi ſine. §. ſed q̄d Papin.

DE LIBERIS præteritis &c.

Quia in teſtamentis exhæredātur & præterentur liberi, ideo dicit de hoc.

Continuatio. Ex 50. deciſionib.

TITVLVS XXVIII.

DE LIBERIS PRÆTERITIS, vel exhæredatis.

Exhæredatio ab omnibus gradibus facta expreſſe vel tacitè, facit valere gradus qui alias ratione præteritionis vitiarētur, & in dubio intelligitur facta ex omnibus gradibus, ſi eſt facta poſt omnes gradus, niſi de contraria ratione appareat. Alex. poſt Bald. um & Sal. cetum.

Cum

CVm poſt.] CASVS. Si teſtamentũ feciſti, & hæredes inſtituiſti, & eos inuicem ſubſtituiſti, filium exhęredaſti, & adiecisti, ab omnibus gradibus inſtitutionis ſiue ſubſtitutionis filium meum exhęredo, an valeat teſtamentum, quæritur? Reſpond. quod ſic. Si autem hoc expreſſiſti, alio autem modo, quod ſemper præſumitur, nec admittit ꝓbatio in cõtrarium ſi taceat, vt ff. eodem. l. 3. in fi. appareat aũt te hoc voluiſſe, valebit teſtamentum. vnde ſi tu omnes inſtituiſti, & eos adinuicẽ ſubſtituiſti, & filium exhęredaſti, ab vtroque gradu iudicabitur exhęredatus, quia idẽ ſunt inſtitutio & ſubſtitutio. & eſt ratio, quia magis exhęredetur à gradu inſtitutionis, quam ſubſtitutionis, ergo ab vtroque.

¹Nota in teſtis omnino ſe quendam voluntatẽ teſtatoris.

I. Imp. Antoninus A. Fauiano.

CVm poſt omnes hęredũ gradus [a] exhæredatio ſcribitur, ſi adiiciat teſtator, ab omnibus ſe gradibus exhæredare, nõ dubitatur iuri ſatiſfactum eſſe. Et ideo etiam ſi id [b] non adiiciatur, appa B reat tñ eum id eo cõſilio [c] ſcripſiſſe, ¹vt ab omnibus exhęredaret, rectè factum teſtamentum videtur.

¶Proinde [d] cum paterfamilias filiis inſtitutis [e] & inuicem ſubſtitutis, [f] filiũ [o] exhæredauerit, [g] intelligendus eſt exhæredationem ab vtroque [h] gradu feciſſe. Nam cum iidem hæredes inſtituti ſunt, [i] nulla [k] ratio reddi poteſt, quare videatur in poſteriore tantum caſu exhæredare voluiſſe. PP. VI. Ka. Iul. Chilone & Libone Cõſs.

a Gradus.] primus gradus dicitur inſtitutorum, ſecundus ſubſtitutorum, & ſic de ſingulis, vt inſtit. de vulg. ſubſti. in princ.

o filium.

b Si id.] i. ſi nõ expreſſit teſtator velle ab omnibus gradibus exhęredare.

c Conſilio.] id eſt animo, quo i præſumitur, niſi dicat ſe ab vno exhęredare, vt ff. eodem titul. l. 3. §. fin. & l. ſubiiciet ſtatim.

d Proinde] quod dixit in genere, dicit in ſpecie.

e Inſtitutis.] hic eſt primus gradus.

f Subſtitutis.] hic eſt ſecundus

g Exhęredauerit.] & ſic poſt omnes gradus

h Ab vtroque.] ſcilicet inſtitutionis & ſubſtitutionis.

i Inſtituti ſunt.] ſcilicet & qui ſubſtituti.

k Nulla.] vñ ergo ab omnibus exhęredaſſe, nec probatio in contrarium admittitur, vt ff. de verb. obl. l. à Titio. in fi. ¹ Et nota quòd exhæredatio quandoque fit ante omnes gradus, & tunc ab omnibus videtur exheredaſſe, vt ff. eodem. l. 3. §. ante hæredis, quandoque poſt, D & tunc idem, vt hic. quandoque inter gradus, vt inter inſtitutum & ſubſtitutum, & tunc idem, vt ff. eod. l. 3. §. ſed etiam inter. Sed ibi ſubaudiunt quidam niſi teſtator dicat quod vel à primo tantum gradu exhæredet, vel à ſecundo, quia tunc ille gradus à quo exhæredat, valeat, alius non à quo non exhæredat. & ſic intelligunt. ff. eod. l. 3. §. fi. & de iniuſt. teſt. l. 3. §. fi. Sed nos dicimus ſecundum Azo. & B. quòd ſic dicere non poteſt, quia ſic à perſona certa exhæredaſſet, ſcilicet inſtituti vel ſubſtituti, quod non valet, vt ff. eodem. l. 3. §. niſi forte. Sed tu dic, à perſona non poteſt, à gradu vno toto poteſt, vt no. ff. eodem. l. 3. §. filius, quandoq; fit inter gradũ, vt inter vnum inſtitutum, & alium, vel inter vnum ſubſtitutum, & alium: & tunc ab eo gradu toto valet: vt ff eo. l. 3. § filius, & in alio non valet. Et ſic euenit mirabile, ꝙ incipit valere teſtamẽtum quandoq; ab inſtitutione, quandoq; à ſubſtitutione: vt ff. de iniuſt. teſt. l. pen. & ſic

¹Tu dicas ſic cõtter doct. hic ꝙ imo admittitur ꝓbatio in cõtrariũ: vt argu. ff. de teſt. mi lit. l. in teſtamento 1.

A intelligo. ff. eo. l. 3. §. fi. de iniuſt. teſt. l. 3. §. fi. A re autẽ certa non valet exhęredatio, licet valeat inſtitutio: vt ff. eo. l. cum quidam, & ſupra de hære. inſtit. l. quotiens.

SI auus.] CASVS. Si auus tuus patrem tuum, & nouercã exæquis portionibus hæredes inſtituit, nec te nominatim exhæredauit, ſed inter cæteros, dicendo cęteros liberos meos exhæredo: an patre tuo mortuo auo tuo viuo, beneficio legis Vell. in locum patris tui ſuccedens, rumpere poſſis teſtamentum, quæritur? Reſpond. quòd ſic: & tota eius hęreditas ad te pertinebit, ſed nõ beneficio legis Velleiæ, ſed huius cõſtitutionis, vt inſt. de exhæred. libe. §. 1. & §. poſthumorũ, in fin. vel ſic, ponens eum, nec inter cęteros exhęredatum, ſed pręteritum: tunc forte beneficio Legis Velleię ei ſuccurretur. & hoc videtur hęc lex innuere.

Nepos qui poſt mortem patris incipit tenere primum locũ in ſuitate, ſi reperitur præteritus, teſtamentum rumpit. Alexander.

II. Imp. Alexander A. Heraclidę.

SI auus tuus, qui patrẽ tuum & nouercam [l] æquis portionibus [m] hæredes inſtituit, cum te [n] quoq; haberet in poteſtate, teſtamẽto nominatim non exhęredauit, mortuo patre tuo viuo auo, [o] ſine B impedimento [p] legis Velleiæ ſuccedendo in patris tui locũ, rupiſti aui teſtamentum, & ad te hæreditas eius tota pertinuit. PP. VI. Id. April. Fuſco. II. & Dextro Conss.

Interpretatio non debet fieri ad litteram, ſed ad ſenſum, quia ſenſus verbis prævalet. Bal. Vel ſic: Qui alienus a ſubſtantia teſtatoris eſſe præcipitur, exhæredari dicitur. Vel ſic: Vbi mẽs eſt certa, nõ curatur interpretatio à mẽte aliena. Sal. Vel ſic: Ad exhæredationẽ inducẽdã ſufficiunt quæcunque verba per quæ conſtat, quòd C *teſtator voluit filium a ſua hæreditate eſſe alienum. Alexander.*

III. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

SI quis

l Nouercam.] id eſt patris tui vxorem.

m Portionibus] id eſt quemlibet in dimidiam.

n Cum te.] nepotẽ.

o Viuo auo. quid autem ſi poſt mortem aui deceſſit pater? Reſpon. ² nõ rumpitur teſtamentum. vt ff de libe. & poſthu. l. ſi quis poſthumos. §. 1. & ſupra de inoffi. teſt. l. ſi quis filium.

p Sine impedimento.] id eſt lege Velleia concedente ſecundum quoſdam. Melius ³ ergo dixiſſet, cum auxilio legis Velleię Nam non tantum non impedit, ſed ẽt ſuas vires ſibi ex toto porrigit: vt ſui patris locum obtineat, & aui teſtamentum expugnet. vt ff. de iniuſt. teſt. l. poſthumorum, & inſtit. de exhęred lib. §. poſthumorum. Sed illud forte ideo dixit: quia certus modus inſtituendi, vel exhæredandi per legem Velleiã eſt introductus. Vnde non videbatur debere habere beneficium legis Velleiæ, cum ita non eſſet inſtitutus, vt ff de liber. & D poſth. l. Gallus, in principio. vel aliter, beneficium legis Velleię in his locum habet ex verbis legis Velleię, qui naſcuntur mortuo patre, & viuo auo, ſed ex interpretatione legis Velleię habet ⁴ & ille qui natus eſt viuo patre & auo, vt dicta l. Gallus, §. nunc de lege Tu dic verius ideo nepotem iſtum videri repellendum per legem Velleiam, quia exhęredatus erat inter cęteros, ⁵ vt innuit hęc litera, quod ſufficiebat per antiqua iura, & per legem Velleiam, & ſic per eam valet exhęredatio, & impeditur. Sed hodie exhęredandi ſunt nominatim omnes, vt hic, & inſtitu. de exhęre. libe. §. poſthumorum, in fi. §. ibi, ne ergo, &c. & infra eod. l. fin. in princip. ibi, & inter nepotes, &c. & §. ſancimus, & ſic hic habetur mentio noui iuris.

SI quis.] CASVS. Si pater in teſtamento dixerit, filium meum volo eſſe alienum à ſubſtantia mea, an exhęredatus intelligatur, an pręteritus verbis his? Rñ. quòd exhæredatus, cum enim ſenſus teſtantis appareat,

²Idẽ Bar. Bal. Pa. & Angel.

³Itam ſequuntur Ba. Bal. & oẽs vltramontani, licet oẽs ſint in te verę. Bar. reprobantur tamẽ p Paul. & Iaſ. hic: quia tex. debet proprie intelligi: nã lex Velleia prouidet, ne teſtamenta rumpãtur in l. Gallus §. & e caſus, verſic poſteriore ff. e.

⁴Immo ex verbis ſecundi capitis legis Velleię, vt per Iaſ. in pręludiis. §. nũc de lege, hic al leg.

⁵Iſtã ſequitur Ang. hic. & quãdo dicatur fieri inter liberos, vide gloſ. in § 1 inſtit. de exhær. libe.

rat, verborum interpretatio requirenda non eſt.

a Filium.] alio inſtituto hærede.

b Exhæredauit.] & alium filium vel extraneum hęredē inſtituit.

c Intelligitur.] nā præterire, 1 eſt nullam de eo facere mentionem, ut inſtit. de hære. quæ ab inteſt. §. eadem. ſed his verbis &c. vt ff. de hæred. inſti. l. his verbis. Acc.

d Senſus.] id eſt mens.

e Interpretatio.] id eſt verus ſenſus, 2 qui non præteritionem, ſed exhæredationem deſignat.

f Sēſu.] vt ff. de adi. lega. l. 3. §. conditio. & 38. di. ca. ſedulo. 3 Sed argu. contra ff. de vſufruc. lega. l. ſi alii, in fin. & de re iudi. l. in ſumma, in princ.

1 Iſta glo. reprobat: quia dr̄ p̄teritus, niſi inſtituatur, vel exhæredetur. Bar. Ang. & Iaſ.

2 Ponit rationē dubitandi. Alex. al. nunquam.

3 Et can. Marcion. 1. q. 1.

filium[a] proprium ita exhæredauerit,[b] *Ille filius meus alienus meæ ſubſtantiæ fiat.* talis filius ex huiuſmodi verborum cōceptione nō præteritus, ſed exhæredatus intelligitur.[c] Cū enim manifeſtiſſimus eſt ſēſus[d] teſtatoris, verborū interp̄tatio[e] nusq̄ tm̄ valeat, vt melior ſenſu[f] exiſtat. Dat. X. K. Mar. Cōſtantinopo. poſt conſulatum Lāpadii & Oreſtis VV. CC.

Hæc lex eſt obſcura, & hoc intendit: Sublatis aliquibus vitijs antiquis, hodie idem ſtatuitur in filiis maribus, quod in fœminis, & e contra, tam in ſucceſſionibus ex teſtamento quam ab inteſtato, & in iure dicendi nullum, vel contra tabulandi, ac ēt in modo exhæredandi. quod obtinet etiam in nepotibus, & in iam natis vel naſcituris. Salicet. Vel ſic. Fœminæ exæquantur maſculis, & nepotes filiis, & poſthumi iam natis, vt eodem modo ſint inſtituendi omnes, & eodem modo debeant exhæredari, & ſi prætereantur, eadem habent remedia rumpendi. licet de media iuris prudentia maſculi eſſent melioris conditionis quam fœminæ in pluribus. Primo, quia licet ab inteſtato eſſent pares, ſi tamen fiebat teſtamentum, plus erat relinquendum maſculo quam fœminæ pro ſua legitima & ſi exhæredabantur, debebant maſculi exhæredari nominatim fœminæ autem poterant exhæredari inter cæteros. Si vero præteriebantur inſtituto extraneo, poterat maſculus totum teſtamentum impugnare & tā de iure ciuili, quam per bonorum poſſeſſionē de iure prætorio, & totam hæreditatem cōſequi: fœmina vero non impugnabat teſtamentum, niſi pro dimidia per ius accreſcēdi, & de illa dimidia cogi poterat etiā ad ſolutionem legatorum, vſque ad dodrantem illius dimidiæ: et ſic remanebat ſibi tātū vncia cum dimidia totius hæreditatis, qua dicitur ſeſcūx: & erat deterioris conditionis, quam ſi fuiſſet exhæredata: quo caſu habuiſſet querelam in toto, niſi ei fuiſſet relicta quarta pars totius & ſimiliter naſcituri erant alterius conditionis, quam iam nati, in modo exhæredationis ſed hodie idē ius ſeruatur in omnibus, & debent exhæredari nominatim nepotes & poſthumi ſicut filii iam nati. Alex.

M Aximū.] CASVS in hac l. ſex vitia recitantur, quæ ex ipſa recipiunt emēdationē, quæ ſecundum antiqua iura circa ſucceſſionem, exhæredationem, & præteritionem liberorum fieri conueuerunt. Primum, cum filij tam maſculi quàm fœminæ ſine delectu ab inteſtato ſuccederent, circa diſpoſitionem teſtamentariam inęqualia iura receperunt. ſed quæ vel quatia, nec hæc lex, nec alia recitat expreſſè. Secundum, q̄ filij nominatim exhæredabantur, & filiæ inter cęteros. Tertium, quòd circa exhæredationem nepotum ex filiis, iura pręctoria & ciuilia varie ſtatuerunt. Quartum, ſi filius in poteſtate conſtitutus foret p̄teritus, ipſo iure de iure ciuili paternū euertebat teſtamentum, vel de iure prætorio per bonorum poſſeſſ. filia vero præterita, per ius accreſcendi non in ſolidum, ſed pro dimidia illud rumpebat, ſuppoſita tamen legatis præſtandis ab inſtituto hærede relictis, vſque ad dodrantem ſui ſemiſſis. admittebatur tamen in ſolidum de iure prætorio ad patris ſucceſſionem per bonorum poſſeſ. hoc tamen beneficio per conſtitutionem diui Antonini ad ius antiquum iterum redacto, & ex hoc emergebat quintum vitium, puta quod filia præterita, quæ paternam non meruit indignationem, magis grauabatur, quam exhæredata, quod fieri conſueuit ex culpa, ſi ponas hæredem inſtitutū legatis pluribus oneratum, maxime cum hodie per conſtitutionem Iuſtiniani aucta quarta ſit, quandoque in trientem, quandoque in ſemiſſem. Videns igitur Iuſtinianus quòd introducentes huiuſmodi differētias, potius naturā accuſarēt, quàm iura ſtatuerent, ſanciuit tam ex teſtamento quàm ab inteſtato filium & filiam pariter debere vocari. & hoc ad primum. & ſimilibus verbis pariter exhæredari. & hoc ad ſecundum. & hęc in vtroque caſu tam ad neptes quàm ad nepotes ex filiis extenduntur. & hoc ad tertium. Itē filię præteritæ vt filii contra tabulas habeant bonorum poſſeſſionē, ſi ipſæ fuerint emācipatæ: vel in ſacris poſitæ ipſo iure, vt ſui euertāt teſtamētū. & hoc ad quartū, & ad quintū. In vltima parte dicit q̄ etiā circa exhæredationem poſthumarum filiarū & iam natarū differentia ſuit, puta quod ſi poſthuma exhęredaretur, aliquid ei relinquebatur, quod in iā natis non fuit neceſſe. & hoc totum reuocatur ad ſtatum maſculorum ſuorū hæredum.

IIII. Idem A. Iuliano.† P. P.

† al. Iuliano.

A
B
M Aximū vitiū antiq̄ ſubtilitatis p̄nti lege corrigimus, q̄ putauit alia eſſe iura obſeruāda in ſucceſſione parentū, ſi ex teſtamēto veniāt, in maſculis, & alia in fœminis,[g] cum ab inteſtato[h] ſimile ius vtrique ſexui ſeruauerint. Et alijs[i] verbis exhæredari filium debere ſanxerunt, aliis filiam, & inter nepotes[k] exhæredandos alia[l] iura ciuilia, alia prætoria introduxerunt. & ſi
C
p̄teritus fuerat filius, vel ipſo iure teſtamentū euertebat, vel cōtra tabulas bonorum poſſeſſionem in totum accipiebat. Filia aūt præterita[m] ius accreſcendi[n] ex iure vetere accipiebat,[o] vt eodem momento & teſtamentū patris quodāmodo ex parte iure accreſcendi[p] euerteret, & ipſa[q] quaſi ſcripta legatis[r] ſupponeretur: ex prætore[s] autem habebat[t] cōtra tabulas bonorum poſ-
D
ſeſſionem in totum. Conſtitutio aūt magni Antonini eā in tātū coarctabat,[u]

g In fœminis.] primum vitium.

h Ab inteſtato.] ratio quare ſit vitium.

i Et aliis.] ſecundū vitium, quia filij nominatim, filiæ inter cæteros.

k Nepotes.] tertiū vitium.

l Alia.] id eſt alia vitia.

m Præterita.] quartum vitium. Vel dic quòd exemplificat primum.

n Accreſcendi.] id eſt accreſcebat ſiue dabatē ei ſemis eius, quod ab inteſtato erat habitura, & vſque ad dodrātē eius ſemiſſis poterat grauari legatis, vt ī. ibi. cum enim &c.

o Accipiebat.] non autem poterat dicere nullum, vt in ſtit. de exhære. libe. in principio.

p Accreſcendi.] accreſcebat enim, id eſt accedebat ei, & decreſcebat inſtituto.

q Et ipſa.] ſcilicet filia præterita.

r Legatis.] ab inteſtato relictis, ad inſtar filii, qui petit contra tabulas.

s Ex prætore.] id eſt ex iure prætorio.

t Habebat.] ſcilicet filia.

u Coarctabat.] ſcilicet in bonorum poſſeſſione petendā, in quantū iure ciuili prius petebat, ſcilicet ſemiſſem

petat

petat per bonorum poſſeſſionem, & præſtet legata vſq; ad dodrantem eius ſemiſſis, vt erat de iure primo ciuili: quam conſtitutionem Antonini non habemus.

a Accreſcendi.] ſcilicet de iure ciuili.

b Tales differentias.] ratio quare ſint vitia omnia præter tertium præcedentis.

c Inducunt.] ſcilicet inter maſculos & fœminas.

d Totos.] id eſt omnes. Et nota non licere 1 accuſare naturam: vt infra de leg. hære. l. lege. 12. tab. & inſti. de exhæ re. li. §. noſtra

e Non fiant.] mulieres.

f Maiorum.] ſcilicet ab antiquiſſimis temporibus: vt in l. 12. tabularum: ut infra de leg. hære. l. legē.

g Veſtigia.] quo ad æqualitatem maris, & fœminæ, non quo ad exhæredationem.

h Antea.] id eſt antiquiſſimo tempore ante prædicta iura.

i Inter cæteros.] id eſt, nõ nominatim.

k Centumuiri.] nota tria eſſe iura in filia. Primum, quod filia inter cæteros. Secundum, quod alijs verbis. Item de iure accreſcendi. Et dic centumuiri, id eſt ſenatores, qui centum numero erant: vt hic, & ſupra de pet. hære. l. fi. & eſt hoc quintum vitium.

l Introduxerunt.] introducentes petitionem hæreditatis acta prius querela.

m Ad edictum.] ſ. exponendum.

n Et nemo.] repete, cum &c.

o Ortus.] id eſt filius. Nam nati, filij dicuntur. Vel dic, id eſt tertius, quaſi dicat, qui habet aliud auxilium, non habet querelam: vt hic, & inſtitu. de inoffic. teſtam. §. tam autem.

p Ad hanc.] ſcilicet querelam.

q Semiſſem.] i. eius partis quam ab inteſtato haberet.

r Seſcuncia.] id eſt vncia, & dimidia: vt ff. de inofficio. teſtam. l. Papinianus. §. proinde ſi ſint, & hoc facta relatione ad totum quod ab inteſtato erat habitura, cum primo vnus ſemis ei auferatur, poſtea dodrans remanentis ſemiſſis.

ſ Totius ſubſtantiæ.] id eſt totius ſibi debitæ portionis ab inteſtato. præterita vero habebat dimidiam illius portionis: & in dodrante illius dimidiæ grauabatur ad legata. Hæc tamen iniuria alibi reperitur: vt ff. de contra tab. l. non putauit, in fi. 2 nam & emancipatus filius ſi fuit præteritus, & petat contra tabulas, certis perſonis præſtat legata. exhæredatus vero nullis omnino: 3 vt ff. de lega. præſtan. l. 1. & l. Papinianus, § ſi & l. Titia. ff. de inoffi. teſt. Sed hodie iure authenticorum idem poteſt probari. Pone quod me exhæredauit pater meus, non adiecta cauſa: & legatum mihi reliquit: teſtamẽtum non valet quantum ad inſtitutionẽ, ſed quantum ad legata ſic: ergo habeo legatum, & pariter ſuccedam cum fratribus quaſi ab inteſtato: & ita plus habeo q̃ etiam ipſi inſtituti, vel multo magis q̃ præteriti. 4 Sed quidam dicunt non tenere hoc legatum, cum non eſt veriſimile quod teſtator voluerit me habere, ſi teſtm̃ nõ valeret. ADDITIO. Iſtã opinionem tenuit Mar. Syllc. vt refert Bart. in authent. ex cauſa, infra cod. in pen. col. verſ. quæro quid ſi aliquid erat &c. quã ſequitur ibi ipſe Bart hac potiſſimum ratione, quia indignus eſt conſequi ex teſtamento, quod impugnauit: vt ff. de inoffic. teſt. l. Papinianus. §. meminiſſe, cum ſimilibus. & videtur expreſſus caſus ſecundum eum in l. filiũ, §. omnibus, ff. de lega. præſtan.

in quantum ius accreſcendi [a] competebat. Qui.n. tales differentias [b] inducunt, [c] quaſi naturæ accuſatores exiſtunt, cur nõ totos [d] maſculos generauit, vt vnde generentur, non fiant. [e] 2 Nam hoc corrigentes, maiorum [f] noſtrorum ſequimur veſtigia, [g] qui eandem obſeruationẽ colere manifeſtiſſimè viſi ſunt. Scimus etenim antea [h] ſimili modo & filiũ & filiam, & alios omnes inter cæteros [i] exhæredatos ſcribere eſſe conceſſum. [Tũ etiam] centumuiri [k] aliam differentiam introduxerunt: [l] & ex hac iniquitate vitiũ emerſit, quale ex libris Vlpiani, quos ad edictum [m] prætoris fecit, inuẽtũ à Tribuniano viro glorioſiſſimo nr̃o quæſtore cæteriſq; viris facundiſſimis cõpoſitoribus iuris enucleati, ad noſtras aures relatũ eſt. Nam cũ vltimum adiutoriũ de inofficioſi querela poſitũ eſſet, & nemo [n] ex alio ortus [o] præſidio ad hanc [p] decurrere poſſet: inuenta fuerat filia præterita minus habens, q̃ filia exhæredata. Cũ.n. per cõtra tabulas bonorum poſſeſſionẽ, vel ius accreſcendi, ſemiſſem [q] ſubſtantiæ filia præterita accipiebat, & omnibus legata præſtare compellebatur, ſcilicet vſq; ad dodrantem ſuæ portionis: remanebat ei ſeſcuncia [r] tantummodo in ſua ſucceſſione. Quòd ſi fuiſſet exhæredata, quarta pars omnimodo totius ſubſtantiæ [ſ] ei relinqui debebat. & quam iniuria dignã pater exiſtimabat, amplius habebat ea quam taciturnitate in inſtitutione [t] p̃terijt. etſi [u] ſecundum noſtræ conſtitutionis [x] definitionem, quam de ſupplemento quadrantis diſpoſuimus, repletio fuerat introducta: ſimili modo exhæredatæ [y] in quartam partẽ repletio accedebat. & ita [z] vitium permanſit, vt nec ex noſtra conſtitutione emendationem aliquam ſentiret. [a]

4 Sancimus itaq; quemadmodum in ſucceſſionibus parentum quæ ab inteſtato deferuntur, æqua lance & mares & fœminæ vocãtur: [b] ita & in ſcriptura teſtamentorum eas honorari, [c] & ſimilibus verbis exhæredationes noĩatim [d] procedere, [e] & contra tabulas bonorũ poſſeſſionẽ talem habere, [f] qualem filius vel ſuus [g] vel emancipatus haberet: ut & ipſa [h] ſi fuerit præterita, ad inſtar filij emancipati, vel ſui, vel teſtamentum ipſo iure euertat, vel per con-

t Inſtitutione.] de alio facta.

u Etſi.] i. quamuis.

x Conſtitutionis.] quæ eſt ſupra de inoffic. teſta. l. ſi quis filium. §. ſancimus. Vel verius illa, omnimodo.

y Exhæredatæ.] & non præteritæ.

z Et ita.] quia præterita præſtat ex ſua portione legata, ſed non exhæredata.

a Sentiret.] quia non dedimus ſupplementũ præteritæ.

b Vocantur.] vt ſupra eadem. l. in prin.

c Honorari.] hoc ad primum, vt. ſ. non prætereantur.

d Nominatim.] quid ſit nominatim, habes. ff. eod. l. 1. & 2. & hoc ad ſecundum.

e Procedere.] de ſecundo vitio.

f Talem habere.] quartum & quintum vitium.

g Suus.] qui habet vtrũq;: emãcipatus tm̃ alterũ. ſimi confuſio ſ. de coll. l. illã, & inſtit. qui teſt. dari tu. poſ. (§. ſi.

h Ipſa.] ſcilicet filia.

1 Quia parcendũ eſt vitio naturali. l. fluminũ, ff. de dam. inſe.

2 Fiat, in vet. manuſcrip. & c. Contius.

O pro inclu. i vet. leg. Tametſi.

Senatores dñr centumuiri.

2 Voluit allegare. l. filiũ. §. fi. eo. titu. C. n. Ale. & Iaſ.

3 Dic ſecũdum Ful. Alc. & Ia. hic q́ iſte tex. conſiderauit q́ quãtu ad quartã à lege debitã ipſi filia eſt vitiũ quod exhæredatus in illa ſit melioris conditionis, q̃ præteritus.

4 Hoc ſequit Paul.

a Non patiatur.] nam & ſuis præteritis datur contra tabulas, vt hic & inſti. de hæred. quæ ab inteſta. §. cadē.
b Et hæc.] hoc ad tertium.
c Progeniti.] nam nepotes ex filia cum deminutione tertiæ partis veniunt, vt ſ. de coll. l. illum, quod tamen corrigitur per authen. ibi poſitā. Ac.
d Sed quia.] hoc erat ſextum vitium.
e In poſthumis.] hodie poſthumi exhæredari non poſſunt, cum nullam cauſam ingratitudinis poſſint committere, vt ſ. de inoffi. teſt. l. ſi quis in ſuo. §. legis, & eſt lex Iuſtinia. & poſt iſtam quæ eſt cōtra. Item per authē. eſt idem. Nam debet cauſam ingratitudinis inſerere, quam ergo inſeret ī poſthumo? & hoc dicit authen. non licet &c. quam lege hic, & poſtea authē. ex cauſa.
f Poſthumā.] id eſt nondum natam.

Poſthumi non poſſunt exhęredari.

Nō licet.] CASVS. Hæc authent. corrigit iura antiqua. In hoc iure antiquo liberi poterant exhęredari ſine cauſa. hodie iſtud ē correctum, quia nō licet parentibus exhæredare vel præterire liberos, niſi inſeratur vna ex 14. cauſis legibus approbata. ſed ſi vna illarum inſeritur, & inuenitur vera, filius vel filia excluditur à querela. ſi non inuenitur vera, vocatur ad querelā: vnde ſi nō inſeritur cauſa exhæredationis, non valet exhæredatio, nec præteritio, nec teſtamentum.

filius dicet teſtamentum ipſo iure nullum, & ſuccedet ab inteſtato: ueruntamen legata & fideicommiſſa præſtare tenetur, quia licet ipſo iure non valet teſtamentū quantum ad inſtitutionem, cætera tamen omnia firma remanent.

tra tabulas bonorum poſſeſſionē ſtare hoc non patiatur.[a] Et hæc[b] non ſolum in filiabus obtinere, ſed etiam in nepotibus & neptibus, & deinceps obſeruari cenſemus, ſi tñ ex maſculis ꝓgeniti[c] ſunt. ¶ Sed quia[d] & aliud vitium fuerat ſub obtentu differentiæ introductum, & alia iura exhæredationis in poſthumis,[e] alia in iam natis obſeruabantur: cum neceſſe fuerat poſthumam[f] inter cæteros exhæreditam etiā legato honorari, filiā autē iam progenitam etiam ſine datione legati: & hoc breuiſſimo incremento verborum ad pleniſſimā definitionē deduximus, ſancientes eadem iura obtinere & in poſthumis exhæredandis, ſiue maſculini, ſiue fœminini ſexus ſint, quæ in filiis & filiabus iam ſtatuimus: vt etiā ipſi vel ipſæ nominatim exhæredētur, id eſt poſthumi vel poſthumæ facta mentione. Dat. Kalendis Septemb. Conſtantinop. poſt conſulat. Lampadii & Oreſtis VV. CC.

A

IN AVTHEN. ut cum de ap. cog. §. aliud quoque capitulum. cum ſequentibus. §§. col. viij. conſtit. xij.

In exhæredatione requiritur expreſſio cauſæ legitimæ, quæ ab hærede probari debet, alias exhæredatio nō ualet. Salicetus & Alexander.

B

Non licet paretī[g] aliquem ex liberis exhæredare, vel ꝑterire,[h] niſi is probetur[i] ingratus, & ingratitudinis cauſas nominatim inſerat teſtamento.

¶ Cauſę vero ingratitudinis noua conſtitutione expreſſę ſūt quatuordecī.[k]

IN AVTHEN. ut cum de ap. cog. §. aliud, & § ſeq. & §. ſiue igitur, & §. & hæc, ī ſi. col. viij cōſt. xj.

C

Propter breuitatem non ſummatur, ſed poteſt diuidi in tres partes. Primo unum dictum ponit. Secundo illud limitat & reſtringit. Tertio dubium remouet. ſecunda ibi quantum. tertia ibi, cætera. Alex.

Ex cauſa[l] exhæredationis vel ꝑteritionis irritum eſt[m] teſtamentū

l Ex cauſa.] omiſſa in teſtamento, & tunc ponitur irritū ipſo iure. Vel ſecundo cauſa fuit inſerta in teſtamento, ſed per hæredem non probata, & tunc irritum, id eſt irritandum.
m Irritum eſt.] ipſo iure cauſa inſerta, & non probata, & ſic non habet hodie locum querela niſi inter fratres turpibus perſonis ſcriptis hæredibus. Nam aut non eſt inſerta cauſa, & ſic non ualet, ut ſupra authen. nō licet. aut inſerta & probata, & tunc inexpugnabiliter ualet, ut in authen. de hære. & Fal. §. exhæredatos, col. 1. aut non probata, & tūc ipſo iure non ualet, ut hic, & hoc ſecundum M. Tu dic:[1] ſecundum Io. quòd habet locum quando eſt inſerta, & non probata, & uerbum hoc, irritum, non eſt in corpore, ſed eſt ibi euacuatio, in §. ſi quis de prædictis. & in §. ſiue igitur. Subaudi ergo, per querelam, uel per cōtra tabulas ſi fuerit præteritus emancipatus, uel ſuus, ſed ſuus ſi uult, poteſt etiam dicere nullum[2] cum eſt præteritus. Nec obſtat, quod alibi dicitur non eſſe differentiam patriæ poteſtatis, ut in authen. de hære. ab inteſt. §. nullam uero, col. 9. Nam uerum eſt utrunque admitti, ſed quemque ſuo iure. per ius autem ciuile ſoli ſui admittebantur. Et eodem modo reſpon. ad illam inſti. de exhære. li. §. noſtra. Item loquitur[4] dicta authen, cum nullum factū eſt teſtamētum, & ſecundum hoc irritum, id eſt irritandum. Vel ſi dicas ipſo iure, expone ex cauſa, ſcilicet omiſſa, ut ſequitur, ſed ab inteſtato ſuccedunt. Item ſi prædictum verbum eſſet in corpore auth. tamē præcedunt uerba illa, ex cauſa illa ꝑteritionis, quaſi ſola præteritio uel exhæredatio non ſit cauſa ꝙ teſtm̄ ſit ipſo iure nullū, ſed ēt illa, ſ. ſi exhæredatio non ſit rite facta, id eſt ſi legitima cauſa non ſit inſerta, quare fiat exhæredatio. Si ergo continuatur, debet aliquod eſſe teſtamentum ſecundum omnes, ſed irritandum eſt per querelam, uel aliis communibus modis. Vnde dic generaliter quod omnis exhæredatus, uel pro exhæredato habitus, & ſolus habet querelam, & ſolā querelā inoff. teſtamenti. Igitur ſi eſt in poteſtate exhæredatus, habet querelam, & ſolam querelam inoffi. teſt. ſi præteritus, ipſo iure nullum dicit. Item bon. poſſeſ. contra tabulas petere poteſt. Si ſit emancipatus & exhæredatus,

g Parenti.] mari vel fœminæ, cum de præteritione dicat: vt inſti. de exhære. lib. §. mater. Accur.
h Præterire.] id eſt nec inſtituere, nec exhæredare, vt inſti. de hære. quæ ab inteſt. §. eodem.
i Probetur.] ab hæredibus, vt ſ. de inoffi. teſt. l. liberi, & l. omnimodo. Accur.
k Quatuordecim.] quibus filii à parētibus exhęredantur: ſed ſeptem ſunt in quibus exhęredantur ſuperiores ab inferioribus, ut in cor. auth. vnde hæ ſumuntur, in §. aliud, cum ſequen. § & §. hæc quidem, & tres quibus exhæredatur frater uel ſoror, etiam turpi perſona inſtituta, vt in authē. de nup. §. ingratitudinis, col. 4.

Ex cauſa.] CASVS. Iſtam authen. ita continuabis ad l. C. & ad ſuperiorem authen. Olim nō erat neceſſe inſeri cauſam exhæredationis, hodie neceſſe eſt, & ſi non inſeritur, non ualet teſtamentum quantum ad inſtitutionem, quantum ad alia ſic. Ponetis ergo in hac authen. ita caſum: Pater extraneum inſtituit, filium exhæredauit, nulla cauſa inſerta quæ ſit. l. approbata uel mater filium præteriit, & extraneum inſtituit, nulla cauſa à l. approbata inſerta, vnde non ualet teſtamentum quantum ad inſtitutionem. nam

D

1 Iſta eſt vera Bar. Bal. Ang. Pau. & cōmuniter omnes.
2 Et hoc habet plus ꝙ emācipatus. Paul. & Iaſ.
3 Hic gl. format tacitam oppoſitionē ad id ꝙ incidēter ſupra dixerat. Pa. Ale. & Ia.
4 Hęc vera. Pa. Al. & Ia. & ꝑ iūgi cū prima. Fulg.
5 Cōcludit hic meliꝰ vt ꝑ Paul. & Iaſ.

hæredatus, querelam habet, & illam ſolam, vt ff. de lib. & poſthu. l. vlt. & de bonorum poſſ. contra tab. l. 1. ſi præteritus, habet ſolam contra tabulas. ſi autem ſit præteritus vel exhæredatus ab aſcendentibus per matrem, (& ſemper dic cum caſu, quia eorũ præteritio pro exhæredatione habetur) ſolam habet querelam. idem intelligo ſi mater vel aliquis aſcendẽs per matrem prætereatur à filio, vt habeatur pro exhæredata, vt ſupra de inoffi. te ſta. l. cum filium. & hoc cum tractatur de ſucceſsione aſcendentium. Si autẽ cõtra, ſi quidem erat filius, & in poteſtate, & ſit teſtatus ſuper rebus non caſtrẽſibus, vel quaſi, non valet teſtamentum, vt j. de bo. quæ lib. l. ſi. §. filius autem. Si autem ſuper caſtrenſi vel quaſi, cõſtat quòd nulli ſubiacet querelæ, vt j. de inoffi. teſta. l. ſi. §. ſi. Si autem eſt emancipatus, & patrem exhæredat, habet querelam. ſi prætereat, habet contra tabulas pater, vt ff. ſi à pa. quis ſu. ma. l. 1. in prin. & ff. de inoffi. teſta. l. pater. Item opponitur j. de teſt. l. hac conſultiſſima §. ex imperfecto. Sed ibi de imperfecto quo ad numerum teſtiũ, & aliarũ ſolennitatum, hic quo ad præteritionem vel exhæredationem, & ſecundum hoc facit j. proxi. glo. in fi.

quãtũ ad inſtitutiones cętera nãq; firma ꝑmanẽt.

TITVLVS XXIX.

DE POSTHVMIS HÆredibus inſtituendis, vel exhæredandis, vel præteritis.

Per natiuitatem poſthumi præteriti teſtamentum rumpitur, & legata non debentur. Alexan. poſt Bal. & Salice.

Imp. Antoninus A. Dinatæ.

SI poſt teſtamentum factũ, quo poſthumorum ſuorum nullam mentionem teſtator fecit, filium filiamve ſuſcepit, inteſtato[b] vita functus eſt, cum agnatione poſthumi vel poſthumę, cuius non meminit, teſtamentum ruptum fit.[c] ¶ Ex rupto autem teſtamento nihil deberi,[d] ne

i Itẽ arrogato filio poſt teſtamẽtũ. Itẽ poſt mortẽ aui. qa tunc pit nepos in ſui patris poteſtate eſſe, vt poſthumus Itẽ nepos aut moriente filio, vt ff. de lib. & poſthu. l. filius a patre §. 1.

ADDITIO. Licet hæc glo. approbetur per Salicetum, Cornetum, Alexand. & Ia. & per Alexan. in rub. ff. eo. tamen dominus præceptor meus Iodocus Lauuerenis eam reprehendit in repetitione ſua l. Gallus. ff. eo. hic in tertio modo ibi. item arrogato filio &c. Et aliter ponit exemplum, ſcilicet ſi aliquis arrogat aliũ quam ſuum.

que peti poſſe, explorati iuris eſt. Dat. & PP. IIII. Kalend. Iul. Antonino. A. IIII. & Balbino Conſs.

Abortiuus non rũpit teſtamentum, ſed natus viuus licet ilico deceſſerit. Alex. poſt Bal. & Sal.

II. Impp. Diocle. & Maximian. AA. & CC. Tertio.

VXoris abortu[e] teſtamentum mariti non ſolui:[f] poſthumo verò præterito, quamuis natus ilico deceſſerit,[g] non reſtitui[h] ruptum, iuris euidentiſſimi eſt. S. XII. Kalen. Mart. Sirmij, Cęſaribus Conſs.

Poſthumus natus viuus, licet ilico decedat, rumpit teſtamentum ſi ipſe ad nullum declinat monſtrum vel prodigium. Sal. & Alex.

III. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prętorio.

QVod[i] certatum eſt apud veteres, nos decidimus. Cũ igitur

a SI poſt.] CASVS. Teſtamentũ fecit, & hæredes inſtituiſti, nec de naſcituris mentionem feciſti, aliquis natus eſt, an rumpatur teſtamentum, quæritur? Reſpon. quòd nec ex eo aliquid debetur ut peti poſſit.
b Inteſtato.] nunc reſpondet.
c Ruptum ſit.] ut inſti. de exhære. li. §. 1.
d Nihil deberi.] ut ff. de iniuſt. teſt. l. quod uxorem, & ff. de lega. 2. l. ſi quis teſtamẽto, & ff. de fideic. lib. l. generaliter. §. ex teſtamento. ſecus autem iure autẽ in hoc caſu, ut ſupra titu. 1. authen. ex cauſa. Vel dic quòd ibi loquitur in nato præterito, hic in poſthumo. Item contra. ff. de iniuſt. teſt. l. poſthumus, & l. filio. Solu. ut dices infra l. proxi.

ADDITIO. Tu diſtinguas, quia aut teſtator ſciuit ſe habere uxorẽ prægnantem, & tunc ualent, & conſeruantur legata & fideicommiſſa, per dictam authen. ex cauſa. aut ignorauit, & tunc ſecus, quę diſtinctio in filiis iam natis præteritis etiam adhiberi poteſt. pro qua facit. l. ſicut certi, & l. ſi cum uel in utero, ſupra de teſta. mili. & vult Bar. in d. auth. ex cauſa, & idem in l. filio. ff. de iniuſt. teſta.

e VXori.] CASVS. Teſtamentum feciſti, & hæredem inſtituiſti, nec de naſcituris mẽtionem feciſti, uxor tua fecit abortum, an teſtamentum rumpatur, quæritur? Dicitur quod non. Si autem uiuus natus eſt, licet incõtinenti deceſſerit, rumpitur teſtamentum.
e Abortu.] pꝛta mortuum fecit.
f Non ſolui.] cum nec natus uideatur, ut ff. de verbor. ſigni. l. qui mortui.
g Deceſſerit.] niſi tamen nocere, ut differt à l. ſeq.
h Reſtitui.] ut ff. de liberis & poſthumis. l. quod dicitur, & Inſti. de exhæredatione liber. §. 1. Sed contra. ff. de iniuſto teſtamento. l. poſthumo. Solu. ibi viuo teſtatore & natus fuit, & deceſſit, hic poſt. Vel ibi de æquitate, & hic de rigore. Itẽ contra. ff. de iniuſto teſtamento. l. filio. Solu. ibi nato præterito, hic in poſthumo. Vel ibi de æquitate, ut ibi dicit, hic de rigore.

ADDITIO. Tu uideas hic pulchram & breuẽ diſtinctionẽ Bart. pro concordia legum in hac glo. pro contrariis allegatarum.

i QVod certatum.] CASVS. Cum poſthumus natus, uoce tamen nõ emiſſa ab hac luce ſubtractus eſt an rumpat teſtamentum, apud ueteres erat quæſitum quidam ſolum Sabinus dicens, ſi uiuus natus eſt, non

e Cętera.] ſic ergo petentur legata actione ex teſtamẽto, quaſi non reſciſſo, vt hic, & in cor. auth. §. ſiue igitur, in fi. §. & tñ filius ſuccedit ab inteſtato quo ad quid, ergo eſt teſtatus quo ad quid, & quo ad quid non, ſic j. de teſta. l. hac cõſultiſſima. §. ex imperfect. Vel dic agi cõdictione ex lege ad hęc legata. Sed pone quod teſtator dixit, ſi non valet iure teſtamẽti, valeat iure codicillorum, vel alterius cuiuſlibet vltimæ voluntatis. An petentur legata vt ab inteſtato? Reſpon. hæc authẽ. videtur velle ſolum ex teſtamento. verùm videtur eo caſu loqui, quo alio modo non poterant valere legata: ſed certè nec hæc alio modo valent, licet hæc verba ſint adiecta, ſi non vale &c. vt ff. de inoffi. teſt. l. Titia, in fi. & de leg. 3. l. patronus. §. ſi. Item ſi hæc verba dixit, ſi non valet &c. nunquid hæres ſcriptus poteſt tanquam ab inteſtato relictum petere ex cauſa fideicommiſſi à filio exiſtente hęrede ab inteſtato, vt ibi reſtituat hæreditatem retenta quarta, quaſi trahatur hæredis inſtitutio directa ad fideicõmiſſariã, vt dicit lex in ſubſt. tutione, vt ff. ad Trebel. l. Scæuola? Reſpon. ita videtur. quidam tamen contra quaſi prædicta adiectio nil operetur hic, ſed tunc tantum operetur, cum deficit teſtamẽtum ſolennitate iuris, quia ibi non eſt ſolennis numerus teſtium, vel 7. ſigilla, vel huiuſmodi, ſecus ubi deficit ratione præteritionis. quod eſt uerum per l. ſi. ſed ubi non poteſt dici inofficioſum, ſecus dicã, vt d. l. Titia, & notatur. ff. de teſta. l. ex ea ſcriptura.

DE POSTHVMIS HÆREDIBVS INSTItuendis, uel exhæredandis, uel præteritis.

Quinque modis ſi poſthumus, ſcilicet natus poſt mortem patris. Itẽ poſt teſtamentũ ante mortẽ, vt ff. de iniuſt. te. l. 3. §.

1 Sequitur Pau. & ſicut eſt aucta hodie legitima deſcẽdentium, ita aſcẽdẽtiũ, & debet reling. iure inſtitutionis. Ang. & Pau.
† al. Britanicio. Cõtius.
2 Imo hodie. Bar. Bald. Pau. Al. & Ias.
3 Prima eſt uera, & magis cõmunis. Bar. Bald. Pau. Alc. & Iaſ.
4 Opinio glo. eſt uera, ſcilicet quòd legata petãtur actione ex teſtã ñ utili, uiectã te clauſula, ſed eius fundamẽtũ eſt falſũ hodie. Bar. Ang. Pau. Alc. & Ia.

Poſthumus dicit quinq; modis.
Teſtamẽto rupto ꝑ agnationẽ poſthumi, an debeantur legata.
Ex ſo. deciſionibus. corrigit autem ſentẽtiam Pomponij in l. commodiſſime, de. li. & poſthumis. Contius.

obſtante eo quòd ante vocē emiſſam vita functus eſt, rumpet teſtamentum. eodem modo & ſi mutus natus eſt in quam ſententiam declinat imperator ſtatuens quòd quiſquis natus talis fuerit, licet in terram ceciderit, vel in manibus obſtetricis deceſſerit, rumpat ſi totus proceſſerit, ad nullum declinans monſtrum vel prodigium. A

is qui in ventre portabatur, præteritus fuerat, qui ſi ad lucem fuiſſet [a] redactus, ſuus hæres patri exiſteret, ſi nō [b] alius eū antecederet, & naſcēdo [c] ruptū teſtamētū faceret, [†] ſi poſthumus in hūc qdē orbē deuolutus eſt, voce aūt nō emiſſa ab hac luce ſubtractus eſt, dubitabatur ſi is poſthumus ruptum facere teſtm̄ poſſet: & veterū aī turbati ſunt, qd de paterno elogio [d] ſtatuēdū ſit. B Cūq; Sabiniani exiſtimabāt, ſi viuus [e] natus eſſet, & ſi vocē nō emiſit, rūpi teſtamentum: apparetq;, [†] quòd & ſi mutus fuerat, hoc ipſum [f] faciebat, eorū etiam nos laudamus ſententiam, & ſancimus, ſi viuus, perfectè natus eſt, licet illico poſtquam in terram cecidit, vel in manibus obſtetricis deceſſit, C nihilominus teſtamentū rumpi, [†] [g] hoc tantummodo requirendo, ſi viuus ad orbē totus pceſſit, ad nullū declinās mōſtrum [h] vel pdigiū, Dat. XV. Kal. Decēb. Cōſtātinop. Lāpadio & Oreſte VV.CC. Conss.

a Fuiſſet.] viuo pře.

b Si nō.] ſi pro quia. cum enim ſit filius, alius eum antecedere non poteſt, vt inſti. de hære. qua. & dif. §. ſui. Secus ergo ſi alius præcederet, vt quia hic eſſet nepos qui naſcitur, vt ff. de mili. teſt. l. ſi filiusfamilias. 2. §. ſed ſi filiusfamilias.

c Naſcēdo.] ſcilicet viuus, & duraſſet viuus.

d Elogio.] id eſt teſtamento.

e Viuus.] & deceſſerit.

f Hoc ipſum.] id eſt vocē nō emitteret.

g Rumpi.] vt ſupra l. proxi. & ff. eod. l. quod dicitur.

h Monſtrum.] hi enim non ſunt liberi, ff. de ſta. hom. l. non ſunt liberi, & de verb. ſi. l. oſtētū. Sed arg. contra eodē tit. de verb. ſignif. l. quæret aliqs. ſed ibi quo ad hoc vt matri proficiant, nō vt ſibi. Vel refert an ex beſtia.

Filiū alius antecedere non poteſt.

† faciebat. vet. Contius.

† in vet. manuſcripto, rupi teſtamentum apparere, quod &c. rectè. Contius.

† al. I vet. corrūpi. Contius.

In vltimis voluntatibus caſus omiſſus habetur pro expreſſo ſi non ſit diuerſitatis ratio, et tractetur de fauore, non de odio. hoc dicit Salicet. Vel ſic: Inſtitutio facta de poſthumo naſcituro poſt mortem, trahitur ad poſthumum natum in vita, ſi teſtator D putabat ipſum naſciturum demum poſt mortē, quia veriſimile eſt quod ſi putaſſet eum naſci in vita, eodem modo inſtituiſſet. hoc dicit ſecundum communem intellectum doct. Ale.

IIII. Idem A. Iuliano P. P.

Qvidam [i] [†] cū teſtamētū faciebat his verbis vſus eſt: *Si filius vel filia intra* [k] *decē menſiū* [l] *ſpaciū poſt mortē meā* [m] *editi fuerint, hæredes ſunto.* Vel ita dixit: *Filius vel filia, qui intra decē mēſes proximos mortis* [n] *meæ naſcentur, hæredes ſunto.* iurgium antiquis interpretatoribus [†] legum exortū eſt, an [†] videantur [o] non contineri [p] teſtō, & hoc ruptū facere. [q] Nobis itaq; eorum ſententiam decidentibus, cū frequentiſſimas leges poſuimus teſtatorum voluntates adiuuantes, ex neutra huiuſmodi verborum compoſitione ruptum fieri teſtamentum videtur: ſed ſiue viuo teſtatore, ſiue poſt mortem eius intra decem menſes à morte teſtatoris numerandos filius vel filia fuerint progeniti: maneat teſtatoris voluntas immutilata, ne pęnā patiat pteritionis, q ſuos filios nō præteriit. [†] D. XII. Kal. Decēb. Cōſtātinop. Lampadio & Oreſtæ. VV.CC. Conss.

Qvidam.] CASVS Teſtamētum feciſti his verbis, vnuſquiſque mihi natus intra decem menſes poſt mortem meā, ille ſit mihi hęres. ille, ſi viuo te aliquis natus fuerit, an præteritus eſſe videatur, quo magis rumpatur teſtamentum, quæritur? Reſpond. quòd Vtroque ſermone, ſiue viuo te, ſiue poſt mortem tuam intra 10. menſes computandos à tempore mortis tuæ aliquis natus fuerit, maneat voluntas tua firma, ne pœnā præteritionis patiaris, qui filios non præteriſti.

i Quidam.] duobus modis dic caſum. Primo, inſtituo poſthumū qui mihi naſcetur poſt mortē meā intra 10. menſes, ſed hic natus in vita poſt teſtamentum fingitur inſtitutus, licet non ſit. Secundo, inſtituo poſthumū qui mihi naſcetur vſque ad decem menſes completos, qui menſes computentur poſt mortem meā. & ſecūdū hūc ſecundum caſum ponitur intra, pro citra: in primo nō.

k Intra.] id eſt citra.

l Decem menſium.] extunc currentium.

m Poſt mortem meā.] computandos an cucurrerint.

n Mortis.] i. poſt mortem ſecundum primum caſum.

o Videantur.] filii nati in vita.

p Non contineri.] & ſic præteriti.

q Non præteriit.] ergo hæc lex interpretatur quòd ſicut teſtator voluit eū eſſe hæredē ſi naſceretur poſt mortem, ſic eadē ratione & ſi in vita, vt hic. arg. ſ. de inoffi. teſta. l. 3. & ff. eo. tit. l. ſi ita. 1. reſpon. & ff. de condic. cau. da. l. ſi extraneus, niſi appareat teſtatorē contra ſenſiſſe, ſcilicet quòd in vnum caſum tantum voluit prouidere, vt ff. eo. l. cōmodiſſime, quæ eſt contra. & ff. ſol. ma. l. ſi cum dotem, in prin. quæ eſt arg. contra. Vel ſolue, quia hoc nouū, illud autem vetus, quod eſt in l. commodiſſime. Vel dic tertio quòd hic ſubaudiatur, etiam, in verbis teſtatoris. quaſi d. etiam poſt mortem. quæ non placet, quia ſic poſſet & ibi ſubaudiri. Dic ergo quarto, & eſt ſecunda poſitio caſus, quòd hæc verba, editi fuerint, quæ ſunt in primo dicto, item, naſcentur, quod eſt in ſecundo, non determinentur per illa verba, poſt mortem, ſed per illa intra decem menſes cōnumerandos, & currentes ex tūc & computandos, i. inueſtigandos poſt mortem, an currant ante vel poſt, & nō refert, an cucurrerint ante mortē uel poſt. nā & illi menſes qui præcedunt mortem, ſunt proximi morti, ſicut & qui ſequuntur, & ſic ponitur intra, pro citra. Item quod in fine dicit, a morte connumerandos, expone, id eſt inueſtigandos an etiam in uita cucurrerunt. Item contra ſecundum primum caſum. ff. de ven. in poſſ. mit. l. 1. §. ſed & ſi quis ventrem. ubi tantum poſt mortem, & tantum in tempus quod teſtator expreſſit, uidetur cautum. Sed ibi in exhæredatione, hic in inſtitutione, ut ff. e. l. cum quidā. & facit l. Gallus. §. nunc de lege. ff. eodem.

† Iuliano. in vet. rectè. Contius.

† Ex quin quag. deci. corrigit ſt legē 10. ff. e. Contius.

† vt Pōponio. l. 10. ff. eodem. Contius.

† videtur hic deſiderari hæc verba, an filij viuo eo nati &c. ut ex ſequētib. verbis liquet. Contius.

TITVLVS XXX.

DE IVRE DELIBERANDI, & de adeunda [r] uel acquirenda [s] hæreditate.

DE IVRE DELIBERANDI, & de adeunda [illegible] hæreditate.

De hoc dicit l. cum antiquioribus. & l. fi.

r Adeunda.] *ab extraneo: ſed ſui dicuntur ſe immiſcere, vt inſtit. de hære. qua. & dif. §. in extraneis.*

s Acquirenda.] *a quocunque ſuo, vel extraneo.*

Iure iſto emancipatus non efficitur hæres ab inteſtato ex ſola manumiſſione, vel alia geſtione. Sal. Vel ſic: Ille qui de iure prætorio tantum poteſt eſſe hæres, licet faciat extra iudicium actus qui non poſſunt fieri citra nomen, & ius hæredis: non implicatur oneribus hæreditarijs. ſecus ſi poterat eſſe hæres de iure ciuili. h. d. cum l. ſeq. Alex.

I. Imp. Antoninus A. Titiæ.

SI à pr͡e emancipata, eo defuncto, bonorum poſſeſsionē nō agnouiſti: fruſtra vereris, ne hæreditati paternæ ſis obligata,[a] quòd ſeruum eius nullo iure manumiſiſti, res quoq; & mancipia quædam propter funeris impenſas diſtraxiſti. PP. Kal. Iul. Meſſala & Sabino Conss.

Filius ſoluens ſimpliciter debitū patris defuncti, præſumitur ſoluere vt hæres. Sal. poſt Bal.

II. Imp. Alexander A. Florentino militi.

CVm debitum paternum te exoluiſſe alleges, pro portione hæreditaria[b] agnouiſſe te hæreditatem defuncti, non ambigitur.[c] PP. VI. Idus. Febr. Maximo II. & Aeliano Conss.

Filius in poteſtate, ſtatim mortuo patre efficitur hæres ipſo iure: & hæreditatem tranſmittit ad hæredes, etiam ſi de immixtione aliter non appareat: & ſic excluduntur alij venientes ab inteſtato à ſucceſſione patrui: ſecus ſi eſt emancipatus. Alex.

III. Imp. Gordianus A. Florentino militi.

SI fratris tui filius mortis tēpore in patris ſui fuit poteſtate, ſiue ex aſſe hæres inſtitutus eſt, etiam clauſis tabulis hæres potuit exiſtere: ſiue ex parte,[d] nihilo minus ſtatim ſuus ei hæres extitit: nec ea propter ꝙ intra paucos dies mortis patris ſui conceſſit in fatū,[e] tu ad eiuſdem fratris tui potes accedere ſucceſſionem.[f]

¶. Quòd ſi cum[g] iuris ſui eſſet, ante[h] aditam hæreditatem[i] deceſſit, tuq; fratri tuo legitimus hęres extitiſti: ſiue intra t͡pa edicto præfinita,[k] bonorum poſſeſſionē agnouiſti: quę hæreditariarum facultatū ſunt, vel quæ ab alio iniuria detinentur, præſidis diligentia tibi reſtituētur.[l] PP. XV. Kal. Septem. Gordiano A. II. & Pompeiano Conss.

Non refert, an aliquid factam, an voluntate mea fiat. Bal. Vel ſic: Hæreditatem delatam filiofamilias pater poteſt adire volente filio. Alex.

IIII. Imp. Decius A. Athenaidi.

FIliofamilias delata hę reditate, ſi pater pro hærede voluntate filij geſſit: ſolennitati iuris ſatiſfactum[m] videri, ſæpe reſcriptum eſt. PP. X. Kal.

SI à patre.] CASVS. Filiæ emācipatæ delata erat bo. poſ. in bonis patris, ſeruū hæreditarium manumiſit: res quaſdam ob funeris impenſam diſtraxit. an videatur ſe alligaſſe hæreditati quo magis à creditoribus hæreditarijs cōueniri poſſit, quęritur? Reſpondeo ꝙ non, ſi bon. poſſ. nō agnouit: quia hoc modo non videtur pro hærede gerere filia emācipata. Vi.

a Obligata.] ſubaudi, ideo quod &c. & ſic no. quod propter talia non videtur gerere pro hærede: vt hic, & ff. de reli. l. ai ſi quis. §. interdum. Sed contra. ff. eodē, ſcilicet de acquiren. hæred. l. Iulianus, & alias incipit, ſi pupillus. §. ſi ſeruum, vbi manumittendo fit hæres. Solut.[1] hic de filia emancipata: ibi de filio in poteſtate, qui fit hęres, niſi proteſtetur: vt ff. eodem titul. l. pro hærede. §. 1. & infra de repu. hære. l. 1. Fallit tamen in filiofamilias milite, qui manumittendo ſeruū patris non fit hæres, quamuis ſit in poteſtate: vt ff. eo l. Iulianus, §. ſi. vel ibi in d. §. fin. eſt ideo in milite,[2] quia prius ſe abſtinuerat: vnde non videtur pœnitere de abſtinentia manumittendo.

ADDITIO. Aduertas quòd cum hodie per iura auth. ſit ſublata differentia emancipationis, & patriæ poteſtatis, & quilibet ſuccedat de iure ciuili, per iſtū actum extraiudiciarium de quo hæc. l. loquitur, induceret aditio, vt dicit hic Bar. & tenet hic expreſsè Cynus.

CVm debitum.] CASVS. Si obligatus creditoribus teſtamentum feciſti, & hæredes inſtituiſti: an eo ipſo quòd aliquis debitum paternum ſoluit pro portione hæreditaria, videatur hæreditatem defuncti agnouiſſe, quæritur? Reſpon. quòd ſic.

b Hæreditaria.] id eſt portione quæ tangeret te, ſi expreſsè velles adire hæreditatem.

c Ambigitur.] vt ſupra de inoffi. teſt. l. parentibus, vt ff. eodem. ſ. de acq. hæred. l. pro hærede. §. 1. Arg. contra ĩ. de re iudi. l. ad ſolutionem.

SI fratris.] CASVS. Frater tuus teſtamentum fecit, filium ſuum hæredem inſtituit, qui erat in poteſtate patris mortis tēpore, & hoc in parte, vel in toto. in hoc tamen erat differentia olim, quòd ſi aliquis inſtitutus eſſet in parte, apertis tabulis adire potuit: ſi in toto, clauſis: hodie tamen pariter. Si ergo filius hæreditatem eius non adiuit, licet intra paucos dies poſt mortem patris deceſſerit filius: non propter hoc ad hæreditatem eius admittitur frater, ſed ad poſteros ſuos eam tranſmittit. Si autem ſui iuris effectus, ante aditam hæreditatē deceſſerit filius, nec aliquis alius proximior ſit, tanquam legitimus hæres fratri tuo ſuccedens, vel per bon. poſſ. intra ann. ſi nondum tempus petendi eā exceſſit: bona eius à quocunque poſſeſſa petere potes, ſi aliqs de deſcendētibus ſuperſtes nō fuerit.

d Ex parte.] hoc ſpeciale in filijs: vt ex parte hæredes poſſint adire clauſis tabulis: ſecus in alijs ſecundum antiqua iura:[3] vt ff. de iur. & fac. ign. l. j. §. ſi. Sed hodie etiam quilibet clauſis tabulis poteſt adire hæreditatem, etiam ex parte hæres: vt infra de cad. tol. l. 1. §. cū igitur, & §. in nouiſſimo, in pri. §.

e Fatum.] antequā adiret hęreditatem.

f Succeſſionem.] nam cum ſit de ſuis, tranſmittit ad poſteros etiam non aditam: quod eſt ſpeciale in filijs: in alijs ſecus: vt infra de his qui ante ap. ta. l. j. & de cad. tol. § in nouiſſimo, ſecundum quoſdam. Vel hic adiuerat: quod eſt verum.[4]

g Quòd ſi cum.] dic ꝙ in prima parte erat in poteſtate, & adiuit: & tūc trāſmittit ad poſteros: & ſic non habet patruus. vel non adiuit: & tunc ſimiliter non habet patruus, vt hæres fratris, licet poſſit adire, vt hæres nepotis, ſi proximiores non habet, vel alios non inſtituat. In ſecunda vero erat emancipatus filius, & non adiuit. vnde frater ſuccedit fratri ab inteſtato, non habenti inferiores, vel ſuperiores.

h Ante.] cum aſcendentibus, vel deſcendentibus.

i Aditam hæreditatem.] iure ciuili.

k Præfinita.] iure prætorio.

l Reſtituentur.] cum non adiuerit.

FIliofamilias.] CASVS. Si filio delata ſit hæreditas, pater eo volente poteſt ſe pro hærede gerere, quaſi dicat, & ei acquiret hæreditatem: & ſic ſolennitati &c. quaſi dicat, hæres eſt.

m Satisfactum.] & ſic eſt hæres filius: vt hic, & ĩ. de bo. quæ lib. l. ſi. §. vbi autem in vnū, & ĩ. de peti. hær. l. ſi filius,

Emācipatus manu mittēs nō videt gerere p hęre.

1 Et bene ſecūdum omnes.

† al. Florētiano.

2 Immo ibi fit manumiſſio de ſeruo non hæreditario, hic de hæreditario: ideo ſecᵉ. D n Bart. Paul. Alc. & Iaſ.

3 Placet Bar. Paul. Al. & Iaſ. Hæreditatē clauſis tabulis q̃libet adire poteſt.

4 Immo vtraque lectura diſplicet B. Bald. Pau. Al. & Iaſ. Et dic, ꝙ eſt ſpeciale in filiofamilias: q̃a vigore ſuitatis, hæreditas non adita trāſfertur ad quoſcūque ſcdm eoſdem.

filius,& ff.eodem l.is qui.§.ſi. Accur.

POtuit.] CASVS Si pupillo delata ſit hæreditas, pupilli tutor eã adire debet, vt inſti.de auct. tu.tutor ât pupillo ignorante, ei hæreditatem acquirere non pôt: quia voluntas pupilli & actus interuenire debet.

Pupillus.] ſiue ſit maior infante, ſiue non, ut. ff.ad Trebel.l.ſeruo inuito.§. ſi pupillo Alij exiguat quòd ſit maior infante, licet non intelligat, ut ff.eod l. pupillus: ſed ego ſubaudio ibi, maxime, ſecũdũ Azo. Item quod dicit ibi pro hærede, expone, id eſt pro uero domino, ut inſtitu. de hæred.qua.& diff. §.fi. Itẽ quod dicit, tutore auctore, non aliàs, ut inſtitu. de aucto. tut §.neque. & ff. eo.l. ſi ad pupillum ſic & hæreditas eſt huic pupillo reſtituenda cum tutoris auctoritate, ut ff.ad Treb l. reſtituta.§.ſi Item in bonorum poſſeſſione, niſi prætor ſciẽs &c.vt ſupra qui ad mit.ad bo. poſ.l.bonorum quidem, & ff.de bon.poſ.l.1.& l.ſeruus §.impubes. Aliud in poſſeſſione rei ſingularis, quam ſolus quærit, vt ff de acquirend. poſſeſ. l. quamuis. Curatoris autem auctoritas ſecundum Azo. in adeundo nõ ſufficit pupillo, ut ff. de ap.l.cum in una §. tutor.quod uerũ eſt in pupillo. Nam in adulto ſecus, ut ſupra de admini. tut.l.cum quidam.

Auctore.] id eſt per tutorem.

Et uolũtas] licet cauſam ex teſtamento, uel ab inteſtato, uel ut agnatus, uel ut cognatus acquirẽdæ hæreditatis nõ intelligat, ut ſ.e. l.pupillus: & hoc ſi incipias ab actu. nam ſi à uolũtate, illa ſufficit etiam ſine actu, ut inſti.de hæred.qua. & diff §.fin. ſic ſupra de inoffic. dona.l ſi liquet,& ff.de acquirend. poſſ.l. quemadmodum. Alij dicunt quòd eſt neceſſarius actus ad probationem voluntatis, quod non placet, quia bene poteſt probari voluntas ſine actu.

Neceſſaria.] id eſt, ſi ipſe tutor gerat pro hærede.

Neſciente.] qui tamen iã ſcire poterat. aliàs ſecus. nã infanti bene poteſt quæri per tutorem etiam ſine eo, ut infra eod l.ſi infanti. §.1.& ſupra de bo.poſ. contra tab. l.2. ſed aliàs ſolus tutor non quærit hæreditatem. vt hic dicit, ſed bonorum poſſeſſionem quærit: ut ff.de bono.poſſ.l.ſi pupillo tutor,& l. tutor, & ſic ſolus tutor ſufficit, non autem ſolus pupillus. Item reſtitutio hæreditatis ſoli tutori non eſt facienda, vt ff. ad Trebel.l.ſed nec ipſi, niſi eſſet infans, vt infra ad Trebel l. ſancimus, in princip.

Mart. Decio. A. & Grato Conss.

Hæreditatem delatam pupillo debet pupillus adire cum auctoritate tutoris: & alter ſine altero adire non poteſt. Alexander. concord. Bal & Salicet.

V. Impp. Valerian. & Gallienus AA. Paulo.

POtuit pupillus [a] pro hærede tutore auctore [b] gerẽdo conſequi ſucceſſionem. ſed ipſius actus & voluntas [c] fuit neceſſaria. [d] Nam ſi quid neſciẽte [e] eo tutor egit, illi hæreditatem non potuit acquirere. PP. XVI. Kalend. Iul.ipſis. IIII.& III. AA. Conss.

Qui de hæreditate ſibi relicta tractatur, eo ipſo ipſam adire videtur Bal. Vel ſic Solo animo aditur hæreditas, quam ſufficit in vltima voluntate oſtendere. Alex.

VI. Impp. Diocle. & Maximian. AA. Philippæ.

SI auia [f] tua patrem ſuum ex duabus vnciis ſcripſit hæredem, ex ſola animi deſtinatione pater tuus hæres fieri poterat [g]. [h] Igitur ſi teſtamento ſuo eaſdem vncias ad te pertinere [i] decreuit, apud rectorem prouinciæ duarum vnciarum ius perſequi poteris. PP. XVI. Kal. Aug. Sirmii, ipſis. IIII.& III. AA. Conss.

Hæreditas fratris non adita, non tranſmittitur h.d. Bal. Sal. & Alexander.

VII. Iidem AA. & CC. Euſobino.

QVoniam ſororẽ tuã prius defunctam eſſe proponis, quàm cognoſceret an à fratre ſibi aliquid hæreditatis fuiſſet relictum: manifeſtum atq; euidens eſt, antequam pro hærede gereret, vel bonorum poſſeſſionẽ admitteret, defuncti † ſucceſſionem eam non potuiſſe ad hæredes ſuos [k] tranſmittere. [l] PP. Kalend. Maii, Thiralli. AA. Conss.

Non videtur qui diu tacuit, renunciaſſe hæreditati paternæ Bal. Vel ſic: Ius adeundi vel immiſcendi ſe hæreditati, non tollitur ſpacio longi temporis. hoc dicit Alexan poſt Bald. & Sali.

VIII. Iidem AA. & CC. Claudio.

LIcet incontinenti ſui hæredes ſe paternis nõ immiſcuerint † bonis: tamen ignorantes delatã ſibi eſſe hæreditatem, longi [m] temporis præſcriptione, quo minus hanc rectè vendicent, excludi non poſſunt. S. XVII. Kalend. Ian. Sirmij. AA. Conss.

Ille cui delata eſt hæreditas, ad inſtantiam creditorum interrogari poteſt, an velit eſſe hæres, vel non & ſi petat terminum ad deliberandum, debet ſibi moderate ſtatui per iudicẽ. Alexander. concord. Bald. & Salicetus.

IX. Iidem AA. & CC. Platoni.

SI auia tua.] CASVS Auia tua patrem tuũ ex duabus vnciis hæredem inſtituit, & ante apprehenſionem earum ſciens eas ſibi relictas, deceſſit & in eis te hæredẽ inſtituit, vel ad te pertinere decreuit. an eas perſequi poſſis eo non obſtante quod eas nõ apprehendit pater tuus, quæritur? Reſpon. quod ſic.

Si auia.] licet ſit pa- terna.

Poterat.] ut inſt. de hære.qua.& diſ. §.fina.

Suo.] patris tui.

Decreuit.] ſciẽs ſibi relictas. alias nõ tranſmittit, vt. ĩ.l. proxi. ſed in legato hoc plus eſt, quia ab ignorante tranſmittitur, vt ff.de legat. 1.l. ſeruum filii. §. ſi quis rem, & l. ſi fundum, §.ſi Titius.

QVoniã] CASVS Si ſorori tuæ in bonis fratris tui vel alterius cuius agnati delata erat bo.poſ. vel hæreditas tel ſtã, & antequã cognoſceret, deceſſit, an ad poſteros ſucceſſionem eã tranſmittere poſſit, quæritur? Reſpon. quod non, cum nec ſe pro hærede geſſit, nec bonorũ poſſeſſionẽ petiit.

Suos.] id eſt quos habet etiam filios, cũ veniat a fratre.

Tranſmittere.] vt ſupra qui admit. ad bon.poſ.poſſunt.l emãcipata. Sed hoc fallit in ſuis hæredibus, ut ĩ. de his qui ante aper.ta.l.1. & facit ſ. l.proxi.

LIcet.] CASVS Si filio in factis patris mortis eius tempore conſtituto, delata fuerit hæreditas, & ignoret ſibi delatam, ſi ſe non immiſcuit, an præſcriptione 10 uel 20. an.excludi poſſit, quo minus uendicet, quæritur? Reſpon.quod non.

Longi] longiſſimo autem poſſent, quia omnis actio eo tempore tollitur, ut infra de præſcri.30.ann.l. ſicut,& l.omnes, & facit infra.l.proxi.

Attamẽ requiritur quod habeat quinque annos et intellectum, vt poſſit præbere cõſenſum. alias ſecus. Pau. Corneus et Ia.

Immo nõ eſt ſubaudiẽdũ. Paul. & Cor.

Sequitur eũ Barto. Bal.Sa. & Paul.

Etiam ſi hæreditas fuerit locuples, ſiue lucroſa. Bal.Sa. & Iaſ. licet. Pau. contra.

Sequitur eum Bart. Bal. Sal.& Pa. & Iaſ.

alias. pro uenire.

Idem pro digo. Sali. & Corne.

Scilicet perfectè. Bart. Pau. & Iaſ.

Placet Bar. Pau. Ale.& Ia.

Et bene Bart. quia ſolummodo requiritur ad declarationem volũtatis. Bal. & Pau.

Et bene. Bal.P. Al. & Iaſ.

Et bene. Bar. & prædi.

Placet. Pa. Ale. & Iaſ.

† aliàs defunctam.

Idem Bal. Pau. & Alex.

† al. miſcuerint. vel.

Tu dic quod hic loquitur in hæreditate collateraliũ ibi aſcẽdentiũ. Sali. Ale. & Iaſ.

Si curato-

a S I curatoris. Delata.] ſcilicet alicui. & loquitur adulto, qui vult conuenire hæredem curatoris.
b Licet adire.] intra annum, ſecundum P. & ſecundum nos perpetuo, ut arg. ſupra, l. proxi. & dices infra eod. l. cum antiquioribus.
c Hæredes.] necne, & hoc ad petitionem tuam.
d Statuet.] vt ff. eo. l. 1. in fi. & 2. & j. e. l. fi. §. ſi vero poſtquam, & ar. ff. ex q. cau. in poſ. ea. l. ſi diu, & de bo. au. iud. poſ. l. 3. & de cu. bo. d. l. 1. & ad Treb. l. ſed & ſi, §. plane, & de inter. act. l. qui interrogatur, & de iureiur. l. iuſiurandum & ad pecunias. a. reſpon.

S I te.] CASVS. Si filiofa. maiori 25. an. delata ſit paterna hæreditas, puta quia pater eum hæredē inſtituit, & ei ſe immiſcuerit, an prætextu q minus ſoluendo ſit, quia pater inopia laborabat, vel quia frater ſuus aliquid de portione ſua, quæ ſua credebatur eſſe, rumpendo teſtamētum eripuit, an à creditoribus hæreditarijs ſe liberare poſſit quo minus ab eis cōueniatur pro portione ſua, quæritur? Reſpon. quod non.
e Maior.] ſi minor eſſes, reſtitui poſſes.
f Inopia.] nam etiā vltra vires hæreditatis creditoribus tenetur hæres, ſed nō legatarijs: vt ff. ad Trebel. l. n. §. is qui quadringenta.
g Fratris.] quod eſt nullum.
h Arcere.] id eſt liberare, & dicitur ab arce, quod eſt locus tutiſſimus, per ſimilitudinem, ut ff. ad leg. l. Iul. maie. l. 3. Sic not. quod licet ab aliquo patiaris iniuriam, non tamen alij per hoc iniurioſus eris, ut ff. fami. erciſc. l. ſi filia, in prin.

1 Et bene, niſi hodie quādo nō confecerit inuentarium, auth. ſed cū teſtator. j. ad le. Fal. Bal. P. & Iaſ. Arcere qd & vnde dicatur.

ADDITIO. Aduertas quod de iure canonico admittitur aliquando exceptio ſpoliationis factæ à tertio, de quo videas in c. frequens, in princ. & §. 1. de reſti. ſpo. lib. 6.

R Enitente.] CASVS. Si filiofam. legitima fuerit delata hæreditas, an ſi eo renitente & contradicente pater eam repudiauerit, ſibi præiudicetur? Reſpon. quod non. nec etiam ſi ſeruum hæreditarium manumiſerit, pater ei præiudicabit.

S I curatoris quondam tui teſtamento iure facto, vel ab inteſtato legitima delata [a] eſt ſucceſsio: hoc caſu ei qui non repudiauit hæreditatem, eam licet adire. [b] Rector igitur prouinciæ aditus, ſi hæreditati necdum ſunt obligati, eos an heredes [c] ſint, interrogare debebit: ac ſi tempus ad deliberandum petierint, moderatum ſtatuet. [d] S. XVI. Kalendas Ianua. Sirmij. AA. Conss.

Expulſus ſiue ſpoliatus non eſt propterea a ſuis creditoribus liberatus h. d. quia violentia tertij non excuſat debitorem, nec inopia. Iac. But. ſecundum Bald. Vel ſic: Inopia defuncti, vel iniuria illata à tertio, non excuſat hæredem quin teneatur creditoribus. Alexander.

X. Iidem AA. & CC. Sabinæ.

S I te bonis paternis maior [e] quinque & viginti annis immiſcuiſti: neque inopia [f] patris te excuſat, neque vis fratris [g] portionem tuam, vel teſtamentū eripientis arcere [h] de exactione creditorum qui iure ciuili pro hæreditaria portione te conueniunt, poteſt. S. XVI. Kal. Ianuar. Sirmij, Cæſaribus Conss.

Pater hæreditatem filio delatam, ſine filij voluntate repudiare non poteſt. hoc dicit, Alexander. Vel ſeruos hæreditarios manumittere. Bald. & Salicetus.

XI. Iidem AA. & CC. Philumenæ.

R Enitente [i] te pater tuus in cuius fuiſti poteſtate, neque ſpem delatæ tibi legitimæ quærendæ ſucceſsionis abſumere, [k] neque hæreditarios manumittendo ſeruos, [l] his præſtare libertatē potuit. S. VI. Id. Februa. Sirmij. CC. Conss.

Agnoſcens bonorum poſſeſsionem de iure prætorio, conſequitur in effectu illud quod conſequitur ille qui adit de iure ciuili. h. d. ſecundum vnum intellectum. Vel ſic. ſecundum intellectum Bar. Qui agnoſcit de iure prætorio, videtur adire de iure ciuili. h. d. ſecundum Bar. ſubdentem hoc eſſe verum niſi primo fuiſſet excluſus de iure ciuili. Alexan.

XII. Iidem AA. & CC. Antonio.

P Vberē agnoſcentē [m] bonorum poſſeſsionē, poſtea quàm ei fuit hæreditas delata, pro hærede gerere non ambigitur. [n] S. III. Kal. Decembr. CC. Conss.

Omiſſo prætoris beneficio, poteſt ſuus hæres ſuccedere de iure ciuili. B. & Sal. Vel ſic: Qui perdidit bonorum poſſeſsionem, non propterea a iure adeundi excluditur de iure ciuili. Ale.

XIII. Iidē AA. & CC. Sclepolidi.

S Vum hæredem [o] omiſſa [p] bonorum poſſeſſione, paternam ſucceſsionem obtinere potuiſſe, [q] certi iuris eſt. S. III. Id. Decemb. Nicomediæ. CC. Conss.

Hæreditas poteſt quæri, licet bona non poſſideantur. Bal. Vel ſic: Apprehenſio bonorum non eſt de ſubſtantia aditionis hæreditatis. Sal. Vel ſic: Per aditionem hæreditatis acquirit hæres dominiū rerū hæreditariarū: etiam ſi poſſeſsionem no apprehēdat, & eas vendicare poteſt aduerſus poſſidentes. Alexan.

XIIII. Iidem AA. & CC. Flauiæ.

i Renitente.] id eſt contradicente.
k Abſumere.] ſcilicet repudiando. ſic ſupra de repu. bon. poſ. l. filio, & j. de bo. quæ lib. l. fi. §. 1. & ff. de acquir. hære. l. is qui hæres. § fi.
l Seruos.] vt infra, de his qui à non do. ma. l. 1.

P Vberem.] CASVS. Si puberi delata fuerit hæreditas, & de iure prætorio bonorum poſſeſ. vnde agnati, vel vnde liberi, non curo, agnouerit, an pro hærede gerere videatur quæritur? Reſpon. quod ſic, & intelligo quod gerit pro hærede de iure prætorio. Et potes ponere quando non habuit tutorem, & erit tunc quæſtio an per ſe poſſet petere bonorum poſſeſſionem, & ſic pro hærede gerere: ſed prima poſitio verior eſt. Viuia.
m Puberem agnoſcentem.] olim per decretum, hodie non.
n Ambigitur.] mirabile eſt quod hic dicitur, nam ſecundum hoc quod hic dicitur, quicunque de iure ciuili adire poteſt, ſi petat bonorum poſſeſſionem, videtur pro hærede gerere, & ita adire de iu. ciuili. 2 Quid ergo facit ei poſtea data bonorum poſſeſſio decretalis? Reſpon. pro hærede gerit, ſcilicet de iure prætorio, & ſic impropriè ponitur pro hærede. nam licet vno iure repudiare, & altero amplecti, vt ff. de inoff. teſta. l. filio & de leg. præſtan. l. is qui in poteſtate, & j. l. proxi. ſed non eſt hodie neceſſe vt a iudice decernatur, ut ſ. qui admit. ad bo. poſ. l. penul. & l. fin.

2 Iſtū intellectū ſequitur hic Fau.

S Vum hæredem.] CASVS Suus hæres ſuccedere poteſt de iure prætorio, petendo bonorum poſſeſſionem. Pone etiam de iure ciuili ſi repudiauit bonorum poſſeſſionem ſucceſſio ad eundem iure ciuili defertur, & eam adire poteſt. Viuia.
o Suum hæredem.] ſecus in emancipato, 3 vt ſ. eod. l. 1. Item hoc intellige, niſi ſit inſtitutus, & habeat ſubſtitutum, 4 ad quem prius poſſeſſio defertur, ut ſ. de im pu. & al. ſub l. 3.
p Omiſſa.] id eſt repudiata.
q Potuiſſe.] de iure ciuili.

3 Et bene B. & Sali. 4 Reprobatur Fm. But. Sal. P. Ale. Cor. & Iaſ.

SI ſorori.] CASVS. Si fratri tuo in bonis ſororis ſuæ delata eſt bono. poſſeſ. vnde agnati, licet eam corporaliter non apprehenderit hæreditatem, tamen eo ipſo quod voluit hæres eſſe, Contra poſſidentes pro hærede vel pro poſſeſſore experiri vel conſiſtere poteſt.

a Tenuiſſe.] non.n. hoc. &c. vt ſ. vnde cog. l. non hoc, & ff. de rei ven. l. ſi ager, & ad Trebel. l. facta; & de bo. poſſeſ. l. 3. §. hæreditas, & §. bonorum.

b Experiri poteſt.] petitione hæreditatis contra poſſidentes pro hærede, vel pro poſſeſſore: ſi autem titulo, tunc rei vendicatione, ut ſupra de pe. hære. l. hæreditatis.

SI ſorori ſuæ frater tu[a] ciuili vel honorario ſucceſsit iure, licet res ex eius bonis deſcendentes non probetur tenuiſſe: [a] hæres tamen effectus, cõtra poſsidentes experiri poteſt. [b] S. XII. Kal. Ian. Nicomediæ, CC. Conſs.

In quærendo hæreditatis commodo tempus aditionis inſpicitur. Bal. Vel ſic: In quærẽdo commodo hæreditatis patris, tẽpus aditionis filij inſpicitur. Salic. Vel ſic: Si tempore adita hæreditatis reperiatur quis eſſe ſui iuris, acquirit eam ſibi: licet tempore quo fuit delata, eſſet in patria poteſtate. Alexander.

XV. Imp. Conſtantius A. ad Leontium comitem Orientis.

NOn eſt dubium, ſi priuſquam filius iuſſu patris adierit hæreditatem, propriæ poteſtatis effectus ſit, arbitrio ſuo eundem hãc ſibi potuiſſe quærere. [c] Data. XVII. Kalen. April. Limenio & Catulino Conſs.

Ad contrahendum, vel quaſi, nemo inuitus compellitur. Bald. & Sal.

XVI. Impp. Arcad. & Hono. AA. Annodio.

NEc † emere, [d] nec donatũ aſſequi, nec damnoſam quiſquam hæreditatem [e] adire compellitur. Da. VI. Kalen. Ianua. Olybrio & Probino Cõss.

Quolibet die poteſt hæreditas adiri. Salic. & Alexan.

XVII. Idem & Theodo. AAA. Anthemio præfecto prætorio.

CRetionum [f] † ſcrupuloſam ſolénitatem † hac lege penitus amputari decernimus. Da. V. Ka. April. Conſtantinop. Honorio VII. & Theodoſio. AA. Conſs.

Hæreditatem infanti delatã aſcendens per lineam paternam (ſiue in eius poteſtate ſit, ſiue non) ſolus poteſt adire tam viuo infante, & illius infantis nomine, quam eo mortuo, & tunc ſuo proprio nomine tanquam ad ipſum traſmiſſam. Si uero talem aſcendentem non habet, ſed habet tutorem. tunc tutor poteſt adire tutorio nomine viuente infante: ſed eo mortuo hæreditate non adita, non tranſmittitur hæreditas: & perinde eſt ac ſi hæreditas non fuiſſet delata infanti & idem ſi tutorem non haberet. delatam vero pupillo maiori, nec ſolus pater, nec ſolus tutor adire poteſt: ſed ipſe pupillus cum illorum conſenſu. & ſi neutrum eorum habet, tunc auctoritate iudicis. Alex.

XVIII. Impp. Theodo. & Valentin. AA. ad Senatum.

SI infanti, id eſt minori ſeptem annis, [g] in poteſtate patris vel aui vel proaui conſtituto vel conſtitutæ, hæreditas ſit derelicta, [h] vel ab ĩteſtato de-

NOn eſt dubiũ] CASVS. Si filiofami. delata ſit hæreditas, iuſſu patris eam adire poteſt. Si ergo tempore delationis fuit in poteſtate, & antequam iuſſu patris adiret, ſui iuris effectus ſit, an eã ſuo arbitrio adire, & ſibi acquirere poſſit, quæritur? Reſp. quòd ſic.

c Quærere.] idem in legato, 1 vt ff. de reg. iu. l. quæ legata, & ff. quando di. le. ce. ſi vſusfructus, §. ſi. ſecus 2 in ſtipulatione, ut ff. de ver. oblig. l. ſi filius fa. ſic & i ſeruo, vt inſti. de hære. inſti. §. ſeruus autem à domino.

NEc emere.] CASVS. Si aliquis vult mihi rem ſuam vendere, non compellor emere. Item nec ſi mihi donare uelit, non compellor accipere. An autem ſi mihi delata ſit hęreditas, eam adire compellendus ſim, quæritur? Reſpon. quòd non.

d Nec emere.] regulariter hoc accipe, ut ſupra de contrahen. emp. l. inuitum. Sed fallit 3 vt dixi. ff. de act. emp. l. Iulianus. §. idem Celſus. Secundum, ſimiliter regulare ut ff. de re. iur. l. inuito, & de don. l. hoc iure. §. nõ poteſt, & hoc directo: ſed per medium fallit: 4 vt ſi quis meo creditori ſoluat, ut inſt. qui. mo. tol. obl. in princi. & ff. de neg. geſt. l. ſoluendo, & de ſol. l. ſolutionem.

e Hæreditatem.] nec bonorum poſſeſſionem, vt ff. de bon. poſ. l. 3. §. inuito, & ſ. vnde cog. l. certum eſt. Sed hoc fallit 5 in hærede rogato de reſtituendo, ut ff. ad Trebel. ille à quo. §. tempeſtiuum, & l. quia poterat, & in ſeruo neceſſario hærede inſtituto, ut inſtit. de hær. qua. & diff. §. 1. & ff. de uul. ſub. l. ſed & ſi plures, §. filiæ, & infrà eo. l. cum aliquis, & ſupra de neceſ. ſer. l. ſi.

CRetionum.] CASVS. Olim ſi alicui eſſet delata hæreditas, uel bo. poſ. non licebat eam adire niſi tertia feria, vel 5. vel. 7. & in patrimonio, quia magis hominis natura in his confortatur, quod hodie per hanc, l. amouetur. Vel ſic: Cretiones dicuntur iudiciales dies, in quibus ſolebat adiri prætor pro hæreditate adeunda. credidit enim ſe habiturum gratiam pp benignitatẽ planetæ cui deputati erant illi dies, quod per l. iſtã prohibetur.

f Cretionum.] † criſis iudicium, criſis natura, vnde critici dies dicuntur in quibus melius confortatur natura, vt omnes impares, vt 3. 5. 7. in quibus tantũ diebus olim adire licebat. ſecundum Azo. & H. 6 ſed ſecundum Ir. cretio eſt certus numerus dierũ intra quẽ teſtator volebat adiri. Vel pone caſum, ut ſ. eodem, l. ſi quis hæres.

SI infanti.] CASVS. Si alicui ſit delata hæreditas, aut eſt minor 7 annis, aut maior. ſi minor, aut eſt in poteſtate patris: aut non: ſi eſt in poteſtate, aut nomine ſuo pater eam adire vult, aut non. ſi vult, ſiue fuerit delata à matre, vel à materna linea, ſcilicet aſcendentibus, ſiue à quibuſcunque perſonis, eam adire poteſt. ſi non adiuit, quaſi filio acquiſitã occupare poteſt iure paterno, ſi in prædicta ætate infans deceſſerit. Si vero non eſt in poteſtate, aut habet tutorem, aut non: ſi habet, ſiue ſit legitimus, id eſt à lege datus, ſiue datiuus id eſt a iudice datus hæredi infanti, ſiue ſuperſtes fuerit pater, ſiue iam conceſſit in fata, eam ei acquirere, vel bonorum poſſeſſionẽ ei delatam petere poteſt, ſi non habet tutorem. aut habet, & ipſe non petierit, tunc venient illi ad hæreditatem, qui venturi eſſent ſi nunquam infanti delata fuiſſet, & ea quæ in principio legis dicta ſunt de infante in poteſtate conſtituto, intelligi poſſunt de iam egreſſo poteſtatem. ſi autem egreſſus fuerit, & in pupillari ætate deceſſerit, ea obſeruãda ſunt in perſona ſua, quæ antiquis ſtatuta ſunt legibus. quæ autem illa ſunt, non apetit. Tu dic, ut ita demum tranſmittat, pupillus hæreditatem ad ſuos poſteros, ſi ipſe ſibi vel tutor vel curator quæſiuit. ſi autem non deceſſit, adire poteſt hæreditatem ſibi delatam conſentiente patre ſi in poteſtate eius ſit. ſi non ſit, & tutorem habet, tutore auctore, ſi autem tutorem non habeat, adire debet prætorem, & eius decreto eam ſibi quærere.

g Septem annis.] quid ſi eſt maior infante? Reſpon. conſentiente eo 7 demum adit pater, & ipſe filius patre conſentiente, vt infra eadem. l. §. fin. & argu. ſupra eodem, l. potuit. & ff. de acqui. hære. l. is qui hæres §. fi. & l. is poteſt repudiare. Sed arg. contra, infra, de bo. quæ lib. l. fi. §. vbi autem puerilis ætas, vbi indiſtinctè dicit patrem poſſe adire ſi filius eſt in ætate puerili. Sed ibi expone 8 puerilis, id eſt infantulis. Accurſius.

h Derelicta.] ſcilicet ex teſtamento.

1 Scilicet cõditionalis ſecus in puro. Pa. & Alex.

2 placet Bar. Pau. Alex. & ſal.

† Hanc materiam tractant Platea in l. 1. de expreſ. lib. 10. & Panor. in ca. 3 de emp. & ven.

3 Et bene ſecũdum prædic doct.

4 Idem Pau. Ale. & ſal.

5 Placet Bar. Pau. Ale. & Ia.

† Cretionum ſimpliciũ & vulgariũ veterẽ ſolennitatẽ reperies hodie in Vlpia. quę nunquam viderat Alciatus. Cõtius.

† Quę cretionũ ſolennitas fuerit, dubitat Ale. diſpun. li. 3. c. 7.

6 Iſta lectura eſt vera, & cõmuniter approbata. Al hic.

† Totus hic caſus ut ineptus eſt remouendus. Contius.

† Tota hæc gloſ. & inepta & falſa eſt excepta lege nerij ſententia. Cõtius.

7 Glo. ſequitur B. Bal. & Sa.

8 Et bene, ſm prædic.

Hæredi

lata à matre, vel linea ex qua mater deſcendit, vel alijs quibuſcunque perſonis: licebit parētibus eius, ſub quorum poteſtate eſt, adire eius nomine hæreditatem,[a] vel bonorū poſſeſſionem[b] petere.[c]

¶ Sed ſi hoc parens neglexerit, & in memorata ætate infans deceſſerit: tunc B parentem quidem ſuperſtitem omnia ex quacunque ſucceſsione ad eundē infantem deuoluta, iure patrio[†] quaſi iam infanti quęſita[d] capere. Parente vero non ſubſiſtēte, ſi quidem poſt eius obitum tutor infanti[e] ſit, vel datus[f] fuerit: poſſe eum[g] etiam adhuc infante pupillo conſtituto, eius nomine[h] adire hæreditatē, ſiue viuo parēte, ſiue poſt mortem eius ad eum[i] deuolutam, vel bonorum poſſeſsionem petere, & eo modo eidem infanti hæreditatem quærere.[k]

¶ Sin vero vel non ſit tutor, vel cum ſit, ea facere neglexerit: tunc eodem infante in ea ętate defuncto, omnes hæreditates[l] ad eum deuolutas, & non agnitas ita intelligi, quaſi ab initio non eſſent ad eū delatæ: & eo modo ad illas perſonas[m] perueniāt quæ vocabantur, ſi minime hæreditas infanti fuiſſet delata.

¶ Ea vero quæ de infante in poteſtate parentum cōſtituto ſtatuimus, locum habebunt, & ſi quacunq;[n] cauſa ſui iuris idem infans inueniatur.[o]

¶ Si autem ſeptem annos ætatis pupillus exceſſerit, & priore parente mortuo,[p] in pupillari ætate fati munus impleuerit: ea obtinere præcipimus, quæ veteribus continentur[q] legibus: nulla dubietate relicta, quin pupillus poſt C impletos ſeptem annos ſuæ ætatis ipſe adire hæreditatem, vel bonorum poſſeſsionem petere, conſentiente parente, ſi ſub eius poteſtate ſit: vel cum tutoris auctoritate, ſi ſui iuris ſit, poſſit: vel ſi non habeat tutorē, adire p̄torē, & eius decreto hoc ius[r]

a Hæreditatem.] de iure ciuili.

b Bonorum poſſeſſionem.] de iure pretorio.

c Petere.] ex perſona impuberis, non ſua, vt ff. de bo. poſ. l. ſeruum, §. impubes, & §. fi. quæ eſt contra.

d Infanti quæſita.] ex quo videtur quòd patri non ſit neceſſe adire, ſed vt cętera bona filij iure peculij occupet, vt inſtitu. qui. non eſt per. ſa. te. §. j. alij contra.[1] Hodie tamen videtur hæres filio, vt in auth. de hære. ab inteſta. §. ſi igitur defunctus, col. 9. Sed qualiter ut ſibi quæſitam capiet, cum nec infanti ceſſerit dies hæreditatis[2] quærendæ, quia non poteſt peti, ſicut nec furioſo interim dum eſt in furore, ut ff. de bono. poſſ. fu. com. l. 1. Item quando dicitur cedere diem, vt ff. de bo. poſ. l. ſeruus, §. impubes, & §. fi? Reſpon.[3] dicitur cedere diem in præiudicium patris, vt poſt tempus non admittatur, pupillus autem non excluditur. poteſt plane pater ſicut tutor pupillo quærere bonorū poſſeſſionem, vel hæreditatem, licet ſecus in furioſo,[4] vt ſ. de cur. fu. l. fi. § ſin autem, in fi. Sed hodie per hanc legem ſpeciale inducitur in filio, vt & ſi nō ſit quęſita à pat. filio, tamen vt quæſitam pater petere poſſit, ſi uelit, ſi tamen filius in infantia deceſſerit, nō aliter. Itē videtur hæc regula fallere.[5] ff. de acqui. hære. l. poteſt, quia pater ignorante filio repudiare non poteſt, vt ſ. eo. l. ſententiæ: tamen vt hic dicit, ei ignoranti acquirere poteſt. Item quæritur cum filius impubes exiſtens in patria poteſtate, eo auctore non obligatur, ut inſtit. de inuti. ſtip. §. pupillus, in fi. quare eo auctore hæreditatem acquirere poteſt, cum per hęreditatis acquiſitionem creditoribus obligetur? Reſpon.[6] quia hic potius eſt commodum. Item contra j. ad Orfi. l. 2. Solu. ibi iam exceſſit[7] infantiam, qui deceſſit.

D

e Infanti ſit.] à lege.

f Datus.] à iudice.

g Eum.] idem & in curatore dico ſecundum H. vt ſ. de admi. tu. l. cum quædam. Sed ar. contra, ff. de ap. l. cum, in vna, §. tutor. prima in adulto, ſecunda in pupillo.

h Eius nomine adire hæreditatem.] ſ. eo. l. potuit.

i Eum.] ſcilicet pupillum.

k Quęrere.] vt ff. de bono. poſſeſ. l. tutor, ad Treb. l. ſeruo inuito. §. ſi pupillo, & j. ad Treb. l. ſancimus. non ergo per ſe, ut j. ad Tertul. l. j. & facit ſupra qui admit. ad bono. poſſ. l. infantis.

l Hæreditates.] nunquid idem erit in paterna? Videtur A enim quòd illa ſit ſibi quæſita ipſo iure,[8] vt ff. de acquirē. hære. l. neceſſarijs, ut dicit lex in furioſo, ut ſ. de cu. fu. l. fi. §. ſin aūt perpetuo, & ideo eam tranſmittat etiam ad extraneos hæredes, non ſolum ſuos. Nec obſtat ſupra de cur. fu. l. fi. §. talis, quia illud videtur intelligendū de hæreditate extranei, non paterna. Vel dic quòd hic de omni hæreditate dicit, etiam paterna. Nec obſtat quod lex dicit de furioſo,[9] ſ. de cura. fur. l. fi. §. ſin autē perpetuo, vt ibi diximus. ADDITIO. Bar hic in vlti col verſicul. omiſſis truſis ego cōſului &c. tenet primā opinionē huius gloſ. ſ. quòd hæreditas patris non adita indiſtinctè trāſmittat per filium in p̄tāte, quod p̄bat multis modijs ſoluēdo contrariū quod poſſet hic formari de hoc tex.

m Ad illas perſonas.] ſed cur non deuoluitur hic ad hæredes pupilli, ut ſ. p̄xi §. ad patrem? Reſpō. quòd hæredes pupilli poſſunt habere recurſum contra tutorē,[10] pater uero ſi hæreditatē non habet, contra nullum habet recurſum niſi cōtra ſeipſum: ſed contra ſeipſum venire non poteſt. Itē quid ſi nullum habuit tutorem? Reſpon. neceſſe habes idem dicere, vt non tranſmittat, ut in prin. huius, §. licet ceſſet ratio p̄dicta, & ſic eſt ſpeciale[11] in patre, qui occupat vt pater, quod alius non poteſt. Accur. Et dicas ſm Guil. quòd peruenit ſucceſſio infanti delata, ad eos ad quos perueniret ſi nunquam infanti fuiſſet delata huiuſmodi ſucceſſio, ut in litera pręſenti, & ſibi imputent hæredes pupilli quare tutorem non petierunt, vt ff. ad Tertul. l. 2. §. ſi mater, & ſ. qui pe. tu. l. 2. cōtra quem ſi negligens, vel in culpa fuiſſet, poſſent habere recurſum, ſ. arbi. tut. l. quicquid.

n Quacunque.] ſed quomodo poteſt eſſe quòd iſte ſit ſui iuris, cum quando emancipatur, habeat neceſſe conſentire, & iſte non poteſt, cum ſit infans? Reſpon auctoritate principis, vt j. de eman. l. iubemus. Accur.

o Inueniatur.] cū pater ſupereſt: alioquin ſi deceſſerit, diuerſa ſunt iura, vt ex prædictis colligitur.

p Mortuo.] vel etiam viuo, vbi quid iuris ſit, dicitur j. de bo. quæ lib. l. fi. §. vbi autem.

q Continentur.] vt ita demum tranſmittat pupillus hæreditatem, ſi ipſe quæſiuit, vel tutor, vel curator & hoc de hæreditate extranei: ſecus in paterna quam tranſmittit ad ſuos vt j. de his qui ante ap. ta. l. 1. in fi.

r Hoc ius.] ſcilicet hæreditatem, ut ſupra qui admit. ad bo. poſſ. poſſunt. l. bonorum quidem, & ff de bo. poſſ. l. pe. Accur. alias ſine prætore ipſo iure non alligatur hæreditati,

1 Iſtā tenent Bar. Bal. ange. Sa. Corne. & Ia.

2 Melius feciſſet gl. ſi iſtud cōtrarium non tāgeret ſm. B. & Pau. de Caſtro.

† Id eſt patriæ poteſtatis, quia quicquid filius habet, patri acquirit, Contius.

3 Et bene. Bart. Bal. Ang. Sal. Al. & Iaſ.

4 Sequuntur eā præ dic. ſcriben.

5 Immo nō fallit, cum ibi loquatur in his q non poſſut adire nomine p̄prio, quod ſecus in his qui p̄prio nomine poſſunt. Bar. Bal. Sal. & Iaſ.

6 Reprobatur per text. in l. potuit. ſ. eod Bart. Sali. Pau. Cor. & Ia.

7 Sequuntur eā B. Bal. Sal. & Pau.

8 Iſtam ſequntur B. Bal. Sal. & Iaſ.

9 Iſtam ſequūtur Raph. & Ful.

10 Iſtam ſequuntur Bar. Bald. Pau. Salt. Cor. & Iaſ.

11 Iſta eſt melior ratio. Bart. Sa. & Iaſ.

ditati,

ditati, vt ff. de acq. hære. l. ei q. in fi. & l. neceſſarijs, in fi. A nus: ſed continuus eſt ex quo incipit currere.

m Minimè.] ſubaudi etiam, nam idē ſi petita, vt ſ. dixi.

n Inſinuatum.] id eſt inſinuatione cognitum.

o Ab inteſtato.] ſicque ſine inſinuatione.

p Vel aliter.] id eſt de iure prætorio.

conſequi. D. VI. Id No. Rauen. Theodo. XII. & Valentin. II. AA. Conss.

Ius deliberandi currit ſolum ſcienti: & cum patre ſuperextantis regulariter hodie à quocunque transmittitur in quēcunque: quod olim erat in filijs ſpeciale. Sa. Vel ſic: Sciēs hæreditatem ſibi eſſe delatam, ius deliberādi & adeūdi tranſmittit ad quoſcunque hæredes ſi decedat intra annum a die ſcientiæ vt poſſit adire intra reſiduū temporis: quo elapſo excludentur hæredes à iure adeundi. h. d. hæc lex ſingularis Alexand.

XIX. Imp. Iuſtinian. A. Demoſtheni præfecto prætorio.

CVm in antiquioribus legibus, & præcipuè in quæſtionibus Iulij Pauli inuenirem filiosfamilias paternam hęreditatem deliberantes, [a] poſſe & in ſuam poſteritatem hanc tranſmittere: [b] & alijs [c] etiam quibuſdam adiectis, quæ in huiuſmodi perſonis præcipua [d] ſunt: eam deliberationem & in omnes ſucceſſores, ſiue cognatos, ſiue extraneos duximus [e] eſſe protelandam. Ideoque ſancimus, ſi quis vel ex teſtamento, vel ab inteſtato vocatus, deliberationem [e] meruerit, [f] vel ſi hoc quidem nō fecerit, non tamen ſucceſſioni renunciauerit, vt ex hac cauſa deliberare videatur: ſed nec aliquid geſſerit, D quod aditionem, vel pro hærede geſtionem inducat: [g] prædictum arbitriū in ſucceſſionē ſuam [h] trāſmittat: ita tamen, vt vnius anni ſpacio [i] eadem tranſmiſſio fuerit concluſa. [k] Et ſi quidem is q ſciens [l] hæreditatem vel ab inteſtato vel ex teſtamento ſibi eſſe delatam, deliberatione minimè [m] petita, intra annale tempus deceſſerit: hoc ius ad ſuam ſucceſſionem intra annale tempus extendat. Si enim ipſe, poſtquam teſtamētum fuerit inſinuatum, [n] vel ab inteſtato, [o] vel ex teſtamento, vel aliter [p] ei cognitum ſit hæredem eum vocatum fuiſſe, [q] annali tempore tranſlapſo nihil fecerit, ex quo vel adeundam vel renunciandam hæreditatem manifeſtauerit: is cum ſucceſſione ſua ab huiuſmodi beneficio [r] excludatur. Sin aūt inſtante annali tempore deceſſerit, reliquum tempus pro adeunda hæreditate ſuis ſucceſſoribus ſine aliqua dubietate relinquat: [s] quo completo nec hæredibus eius aliꝰ regreſſus in hrēditatē habēdæ ſeruabit. [t] Recitata ſeptimo in nouo cō

CVm antiquioribus.] CASVS. Ponamus: Titio delata fuit hæreditas, quæritur, vtrum ipſe tranſmittat eam ad poſteritatem ſuam, ſi decedat? Diſtinguitur, aut eſt ſuus hæres, aut extraneus. Si ſuus, tranſmittit, ſiue ſciuerit, ſiue ignorauerit ſibi fuiſſe delatā, & ſine aditione, ita tamen ſi eam non repudiarit, ſeu tempus de adeundo ſibi datum à iudice (vt in prima parte) vel à iure (vt in ſecūda) non prætierit. Si quidem extraneus, tunc aut intra tempus deliberandi petijt inſtrumenta, qd tranſmittere poteſt, aut non: & tunc diſtingue, aut ſcit ſibi delatam, aut ignorat. ſi ignorat, quandocunque decedit ignorans, non tranſmittit. ſi ſcit: aut decedit intra annum, vel poſt: ſi intra annum, tunc tranſmittit, & tantum temporis etiam quantū ei ſupererat dē anno illo ad deliberandū. ſi uero poſt decedat, non tranſmittit. ipſe autē ſi viuat, perpetuo adire poterit, licet Ro. dixerit cōtrarium.

a Deliberantes.] an ſit adeunda, vel nō.

b Hanc tranſmittere.] ſcilicet deliberationem, & ſuccedendi ius.

c Et alijs.] ſcilicet priuilegijs.

d Præcipua ſunt.] vt ſuā abdicationē poſſit [1] reuocare intra triennium, vt ī. de repu. hæred. l. fi. vel vt poſſint hæreditatem nōdum aditam etiam ignorantes ſibi delatam ad ſuos trāſmittere hæredes, vt ī. de his qui ante aper. ta. l. 1.

e Deliberationem.] & ius adeundi.

f Meruerit.] à lege, & eſt annalis non aūt dices à iudice viuente, vt innuitur, ī. ea l. in verſi. deliberatione minime petita &c. Alij dicunt, à principe, vel a iudice, ut innuit ſtatim, vel hoc quidem &c. & ſin hoc tenebis tēpus qd habes ī. e. l. fi. §. & ſi q dē, & § ſi ſcda verior. Acc.

g Inducat.] q̄a tunc nō eſſet dubiū quin tranſmitteret.

h Suam.] de extraneis hæredibus loquitur. ſuis enim alia forma tranſmiſſionis eſt data, vt etiam ignorantes tranſmittant, vt ſtatim dices.

i Anni ſpacio.] computando à tempore quo potuit adire prædeceſſor.

k Concluſa.] i. anno finito, hærede poſtea moriēte ius deliberationis ad extraneos hæredes nō tranſmittitur.

l Qui ſciens.] Nota quòd currit annus ad deliberandū à tempore ſcientiæ, & quo ad hoc poteſt dici vtilis an-

q Fuiſſe.] veluti cū pater occupat [3] bona filij iure peculij. Vel [4] quādo filio arrogato defertur quarta. Vel quando [5] qs ſuccedit ei qui teſtamentū non poterat facere, q propriè nō dicitur inteſtatus. pprie. n. dicitur inteſtatus, q cū teſtamētū facere poſſet, inteſtatus deceſſit, vt ff. de ſuis & leg. l. 1. in princ.

r Beneficio.] i. à iure trāſmiſſionis, ſed non à iure ſuccedendi, ſi ipſe viuat. Sed P. dixit [6] ab ipſa ſucceſſione, vt nec ipſe viuus vltra annum poſſit adire, nec ad aliū tranſmittere. Et circa hanc materiā dic ꝙ ſuus perpetuo adit, vt ſ. e. l. licet, & perpetuo trāſmittit ad ſuos, vt ī de his q ante ap. ta. l. 1. & de cadu. tol. § in nouiſſimo: hoc ita, niſi repudiauit, vel certū tēpus ſtatutū ad adeundam hæreditatē nō præterijt, vt ff. de acqui. hęre. l. quādiu inſtitutus, & de bo. auct. iu. poſſi. l. ſi ſeruus. hoc tū videtur immutatum quo ad hoc, ut ī. e. l. ſcimus. §. ſin autem hoc aliquis. Extraneus aūt cū deceſſerit, ſi ignorauet ſibi delatā, omnino hrēs eius excluditur, vt ſ. e. l. qm. Si aūt ſciuit, ſi quidē ceſſerat dies hrēditatis qua potuit adiri, aut deceſſit intra annum, & tunc reliquum tempus tranſmittit ad hæredem, vt hic, aut poſt, & tunc nihil habebit hæres, vt hic dicitur. ſi aūt dies non ceſſit, vt q̄a ſub conditione erat relicta, vel ſm veteres leges ſi erat hæres ex parte, cum non erant apertæ tabulæ, nihil ad hæredem, quandocunque decedat, tranſmittit, vt ī. de cadu. tol. §. ſin aūt aliquid ſub conditione. ſi vero non deceſſit, perpetuo poteſt adire, ſicut & ſuus, ſi non repudiauerit, vel certū tēpus a iudice ſibi ſtatutū nō fluxit. Sed P. intra annū tm̄ dicebat extraneū admitti. Sed cōtra eū facit aperte, qd dicit ſ. de inoffic. teſta. l. ſcimus. §. fi. Itē regula facit cōtra eū, q̄ ita dicit indefinite: Hrēdi q nō repudiauit, licet adire, ut ſ. e. l. ſi curatoris. Item aditio eſt de iure ciuili, non ergo terminatur anno, ut inſtit. de perpe. & temp. act. in princ. & facit ſ. de non nu. pec. l. ſi intra.

s Relinquat.] & ita facit ff. de acquiren. hære. l. ventre.

t Seruabitur.] immo præter hoc debet habere quatuor menſes,

[2] Placet B. Pa. Ale. & Iaſ.

[2] Sequuntur eā Pa. Alc. & Ia. Sui etiam ignorātes tranſmittunt hęreditatem.

[3] Iſtud exēplū eſt fallum ſecundum prædi. ſcriben.

[4] Diſplicet Pa. Al. & Iaſ.

[5] Iſtud exēplū eſt tolerabile B. Pa. Ale. & Iaſ.

[6] Et male B. Ale. & Iaſ.

[7] Iſtā cōmuniter ſequuntur ſcriben. huc.

[8] Et male. Bar.

menſes, ut j. ſi pen. appel. l. ſi vnus. §. ſi. quæ eſt contra. Solu. ¹ ib. quatuor menſes, qui vltra tempus deliberandi dantur ad appellationis exercitium, non ad deliberandum, vel hic a iudice indultum eſt tempus, ibi à principe, prima verior eſt.

¹ Placet Bar. Bald. Pau. Ale. & Iaſ.

QVidam.] C A-
S V S. Titius in teſtamento ſuo inſtituit ſibi hæredem, pone Seium in certa re, ſeu in quarta parte hæreditatis ſ. in prima parte teſtamenti hæredē inſtituit, quæritur, vtrū quaſdam inſtitutiones poſſit repudiare, & alteras agnoſcere? Item quæritur, ſi Titio filio ſuo impuberi ſibi hæredi in parte inſtituto, Seium ſibi hæredem in altera inſtitutum ſubſtituat, an poſſit commodum inſtitutionis agnoſcere, & id quod ſibi ex ſubſtitutione defertur, ſi locum habeat ſubſtitutio, repudiare, vel e cōuerſo? & reſpō. vel omnia agnoſcet vel oīa repudiabit.

a Quidam elogi.] id eſt teſtamento.

b Tantas.] id eſt totidem.

c Quantaſcunq;.] id eſt, quotcunque.

d Quem.] ſcilicet extraneum.

e Admittantur.] vt j. de cadu. to. §. his ita, & ſ. de impu. & alijs ſub. l. teſtamento, & ff. de hær. inſtit l. liber homo. §. ſi ff. de bo. li. l. ſi libertus p͛terito ſed certe immo uidetur q. od licet paternam acceperit, non tamen cogatur pupillarem accipere, vt ff. de acq. hæ. l. ſi tu ex parte §. ſi. & l. quæſitum. Solu. ² quidā dicunt ſpeciale in fratre inſtituto pro parte, & ſubſtituto fratri pupillo, ut in ea. l. quæſitum.

Hæreditatem pupillarem an poſſit repudiare q paternam acceptauerit.

² Diſplicet omnibus, & reſpicit contrariū. l. quæſitum.

³ Diſplicet ſimiliter omnibus.

⁴ Placet B. & alijs ſcriben.

⁵ Et bene ſi erat cohæres extraneus. aliàs ſec°. Alexand.

⁶ Diſplicet B. B. Pau. Ale. & Iaſ.

Alij, ³ quòd hæc corrigit illas. Tu dic: ⁴ ſi ſubſtitutus primo adiuit paternam. pupillarem admittere cogitur, vt hic. Si autem non adiuit paternam, & vult habere pupillarem, ſi quidem pupillus abſtinuit ab hæreditate paterna, recuſando eam, poteſt ſubſtitutus habere pupillarem: hoc ita, ſi pupillus habeat cohæredem qui adiuerit, alias non, ⁵ cum pupillarem non habeat non adita hæreditate ex principali, ut ff. de vul & pupil. ſubſtitu. l. 2. verſi. adeo. Si autem non abſtinuit, non poteſt ſeparare paternam, ſi vult pupillarem, licet pupillus potuit, quod eſt notabile ſecundum. lo. ⁶ niſi hic ſubſtitutus ſit frater impuberis. hic enim etſi pupillus abſtinuit, ipſe tamē abſtinere non potuit, vt d. l. quæſitum, & l. Iulianus. ⁷ & de priui. cre. l. pater, & de vul ſub. ſed ſi plures. §. filio, & l ſi filius. Item cum vnus ex hæredibus adijt, alter poſtea repudiat, qui primo adiuit, etiam totam poteſt repudiare ⁸ hæreditatē, vbi creditores contenti ſunt ſua parte, ut ff. de acqui. hæreditate, & hoc in hæreditatibus, ſecus in legatis. Nam quotiens plures res enumeratæ mihi relinquūtur, vnam repudio, alterā ⁹ admitto, ſi volo. ſi autem non enumerantur, vt puta gregem relinquit, non poſſum vnam ouem admittere, & alteram repudiare, quia vnum legatum eſt, licet hæredes mei poſſint, ut ff. de leg 1. l legatarius, & de leg 2. l. neminem, & l. ſed duobus, & l. grege. Vt autem ſit tibi certum de hæreditate hominis, ¹⁰ diſtingue ita. Si ex teſtamentis plurium plures deferantur hæreditates, vnā adiri, alteram repudiari poſſe certū eſt. ¹¹ Si autem ex teſtamento vnius plures portiones, altera pure, altera ſub conditione, vel plures per filium vel per filios, uel per ſeruum, vel per ſeruos, vel per me, & filium, nunquam vna admiſſa altera repudiatur, ut ff. de acquir. hæreditate, l. 2. & l ſi ſolus, & hic Si uero vna iure inſtitutionis, altera iure ſubſtitutionis deferatur, una poteſt admitti, altera repudiari, licet omiſſa iure accreſcendi obueniat, ut ff. de acqui. here. l. ſi tu ex parte. Vbi autem ex teſtamento vnius plures deferuntur hæreditates, puta paterna & pupillaris, paterna admiſſa, nunquam repudiatur pupillaris. ſi autē velit pupillarem adire & repudiare paternam, ſi pupillus eſt inſtitutus, diſtinguitur, abſtinuit necne, ut ſ. dixi. & hoc de eo qui in poteſtate erat. Alij enim ſic ſubſtitui non poteſt. Si autem pupillus inſtitutus non erat cui ſcilicet pupillo ſubſtitutus eſt alius, ſed ſolus ſubſtitutus erat inſtitutus, ſi quidem is inſtitutus & ſubſtitutus fuerit neceſſarius hæres, licet abſtinuerit à paterna, habet pupillarem, ¹² quia nihilominus eſt hæres, ut ff. de fideicommiſſ. liberta. l. cum quali. §. ſed & ſi quis ſuus. ſi autem ſit extraneus qui non habeat cohære-

⁷ Aliàs incipit, ſi filius qui ſe.

⁸ Sequuntur B Ba. Ale. & Ia.

⁹ Placet p̄dicta ſcribe. quādo ſūt plura legata re & nomine. &.

¹⁰ Illud eſt ſuperfluum, q̄a hæreditas viuentis nulla eſt. Iaſ.

¹¹ Placet B. P. Ale. & Iaſ.

¹² Idem B. B. Ale. & Iaſ.

ſiſtorio palatij Iuſtiniani. Dat. III Kal. Nouemb. Decio V. C. Cons.

Inſtitutus in diuerſis partibus, nō poteſt vnam partem amplecti, & alteram repudiare. hoc primo. inſtitutus & pupillari re ſubſtitutus, nō poteſt inſtitutionem amplecti & ſubſtitutionem repudiare hoc dict. ſecundum Oldra. Bal Vel ſic: inſtitutus in diuerſis portionibus eiuſdem hæreditatis & ab eodem teſtatore ſi vnā agnoſcit, omnes agnoſcere videtur. Item qui agnoſcit paternam, cogitur agnoſcere pupillarem. Alex.

XX. Idem A. Ioanni. P. P.

QVidam elogio [a] cōdito hæredem ſcripſit in certas vncias, & poſt certa uerba teſtamenti eundem in alias uncias, vel tantas [b] vel quantaſcunque, [c] & tertio vel in aliam partem hæreditatis, vel in quendam vnciarum modum ille autem vnam inſtitutionem vel duas admittens, vnam vel duas, vel quantaſcunque reſpuendas eſſe cenſuit: quærebatur apud veteres, ſi hoc ei facere permittatur. Similiq; modo dubitabatur, ſi impuberem quis filium ſuum hæredem ex parte inſtituit, & quēdam extraneum in aliam partem, quem [d] pupillariter ſubſtituit: & poſtquam teſtator deceſſit, pupillus quidem patri eius hæres extitit, extraneus autem hæreditatem adijt: & poſtea adhuc in prima ætate pupillus conſtitutus ab hac luce ſubtra-

B

ctus eſt, & pupillaris ſubſtitutio locum ſibi vendicauit. Cumque ſubſtitutus eandem partem admittere noluit, quæſitum eſt, ſi poteſt iam hæres ex principali teſtamento factus, pupillarem ſubſtitutionē repudiare? Vtranque igitur dubitationem ſimul decidendā eſſe cenſemus. Placuit etenim nobis, ſiue in inſtitutione, ſiue in pupillari ſubſtitutione vt vel omnia admittantur, [e] vel omnia repudientur, & neceſſitas imponatur hæredi particulari facto, vel aliam aut alias partes hæreditatis admittere, vel etiam ſubſtitutionem pupillarem. D. Prid. Ka. Maij Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

C

Obedientia ad unum effectum, non extendit ſe ad alium Bal Vel ſic. Obediens obeditione coacta non perdit ius contradicendi in actibus in quibus nō tenetur obedire. h. d. Vel ſic. Compulſio iure non facit quem teneri ad obedientiam, niſi quatenus eſt de iure h. d. Vel ſic: Obedientia circa vnum actū in quo quis tenetur obedire, non præiudicat in alio actu in quo quis non tenetur obedire. Vel ſic. Per compulſionem legalem non acquiritur aliqua poſſeſſio in ſubdito, niſi ea quæ debetur de iure. Vel ſic: Si ille qui litigat ſuper libertate inſtituatur hæres tanquam ſeruus illius cum quo litigat, compelletur per iudicem cauſa ſua ne præiudicio litis adire hæreditatē iuſſu illius, & ei acquirere. Si vero tanquam liber, tūc expectatur finis litis: & ſi pronunciabitur ſeruus, idem erit: ſi uero liber, ſecus: quia poterit adire per ſe. Alex.

D

cohæredem qui adeat, nec paternum nec pupillare teſta mentum tenet, ut ff. de acqui. hære. l. quæ ſitum, & l. filius: proximus tamen præcedens caſus non eſt omnimo expeditus, * ſecundum Azo.

* Immo & eſt expeditus per l. filius, proxi. alleg. Bar. Al. & Iaſ.

† Ex quinquaginta deciſionibus. Contius.

Cum aliquis.] CASVS. Titius Stichũ inſtituit ſibi hẽdẽ, mota quęſtione de ſtatu ſuo, puta eo proclamante in libertatem, & alio reuocante eum in ſeruitutem, quæritur, an pendente liberali cauſa, petente illo qui ſtatus quæſtionem mouet, debeat compelli hæreditatem adire, vt ipſi aduerſario acquiratur? diſtinguitur, aut inſtituit ſub hac forma, Stichum ſeruum Titij hæredem inſtituo, & tunc cõpellitur nullo penitus ei ex hoc præiudicio generando, & Titio acquiret. Aut ſic, Stichum hæredẽ inſtituo, & nõ compellitur, ſed cauſę expectabitur euentus, vt qui in cã vicerit, obtineat ſuccedẽdo.

a Dominiũ.] Nota q̃ ita poteſt vendicari ſeruus tãquam quidam aſinus, tamen dicitur præiudicialis in rem.

b Adire.] ſi accommodet voluntatem in adeundo, poteſt enim nolle, vt ſ. de hæredi. inſtitu. l. cũ proponas, & ſic hæc * ſecundum illam. Vel hic contemplatione domini: ibi ipſius ſerui contemplatione fuit inſtitutus. Vel præcepto poteſt reſiſtere, vt ibi, non autem coactioni, ut hic. Vel ibi à domino, hic à iudice.

a Immo ibi clarũ erat q̃ erat ſeruus, hic non, ideo recurritur ad iudicem. B. Pau. Alc. & Iaſ.

XXI. Idem A. Ioanni P.P.

Cum † aliquis ſcripſit hæredem eum qui de ſua conditione ei qui dominium [a] eius vẽdicabat, in iudicio aduerſabatur: is autem qui dominum ſe eſſe dicebat, adire eum hæreditatem imperabat, vt acquiſitio hæreditatis per eum celebraretur, indignatus eſt quaſi domino ei parere: dubitatio veteribus exorta eſt, ſi qua pœna imponatur huiuſmodi inſolentiæ. Veteres in multas trahuntur ſententias: ſed nos eorum diſcordiã ſic eſſe decidendam cenſemus, vt diſtinctio ſubtilis cauſæ ei imponatur, vt ſi quidẽ ita ſcripta eſt inſtitutio, *illum ſeruum illius hæredem inſtituo*: quia apertiſsimum eſt, intuitu domini inſtitutionem eſſe conſcriptam, neceſſe ſit omnimodo per competentem iudicem eũ compelli adire [b] quidem hæreditatem, & eam acquirere: nulli autem ex poſtfacto ſubijci grauamini, ſi liber pronuncietur: ſed omne ſiue lucrum ſiue damnum ad eum redundare, qui in ſeruitutem eum trahebat, & denegari ei & aduerſus eum omnes hæreditarias actiones, nullo ei ex hoc [c] p̃iudicio generando. Sin autem quaſi liber inſtitutus ẽ, nulla domini vel ſerui mẽtione in inſtitutione habita: tunc nullo compelli modo eũ adire hæreditatem, nec denegari ei [d] liberale iudicium: ſed & hæreditatem per ſuũ ius decurrere, & liberale iudicium ſuam expectare ſententiam, ſiue agente eo, ſiue pulſato: vt ſi quidem ſeruus pronuncietur, tũc domino ſuo hæreditatem acquirat: ſin autẽ liber, eam adipiſcatur ſi adire maluerit. Dat. II. Kal. Maij, Conſtantinopo. poſt conſulatũ Lampadij & Oreſtis VV.CC.

Ex cauſis in hac lege expreſſis eſt inductum quòd certus de viribus hæreditarijs poteſt adire eam vel repudiare prolibito voluntatis abſque alia ſolennitate, prout ſibi magis expedire videbitur. Dubius vero ſi velit cautè agere ut non teneatur vltra vires hæreditarias, debet conficere inuentariũ ſecundum formã hic traditam. hoc dicit vſque ad §. & ſi præfata. Alexander.

XXII. Idem A. ad Senatum.

Scimus † iam duas eſſe promulgatas à noſtra

† Ex 50. deciſionibus, quarũ meminit Imperat. in præfatione huius Codicis Contius.

ADDITIO. Tu dicas quòd ibi loquitur quando inſtitutus eſt iſte quem conſtabat eſſe ſeruum: tunc enim ſufficit poteſtas dominica ad compellendũ eum prout poteſt: hic quando erat dubium an eſſet ſeruus, vel liber, quo caſu de neceſſitate recurritur ad poteſtatem iudicialem, vt eum cogat, ita loquitur hic.

c Ex hoc.] arg. quòd fines plebatuum vel curiarum non probantur per inſtrumentum inter alios confectum, & eſt ſic ff. de leg. 3. l. prædijs, § Titio, & ff. de ori. iur. l. 2. §. iſque liber, & ff. ad Velleianum, l. Seia mancipia. arg. contra, j. de contra, & cõmit. ſtip. l. optimam, * & facit ff. de fideiuſſ. l. ſed eum. & de rebus du. l. 2. & de condi. & demon. l. filio, in fi. & de an. lega. l. annua. §. 1. & de acqui. hære. l. aditio, & l. qui in aliena, & de libe. cau. l. ſi cui, in prin. & de acqui. re. do. l. liber homo.

Ex hoc.] ergo creditores ex hoc q̃d adiuit, vel ex hoc q̃d dixit, talẽ ſeruũ illius inſtituo hæredẽ, & hæc verior.

* Dic q̃ ibi inſtrumenta p̃bant confinia inter illas pſonas inter quas conficitur inſtrumẽtũ,

d Ei.] libero facto.

Scimus.] CASVS. In principio dicit quòd duæ cõſtitutiones à Iuſtiniano latæ fuerint olim, quarum altera indultu fuit olim tp̃s deliberandi, ſ. annus, vtrum expediret magis hæreditatem ſibi delatam adire, vel repudiare, vt ſupra eo. tit. l. antiquioribus. Altera vero quam non habemus, conſulebatur adeuntibus ſeu immiſcentibus ſe graui æri alieno ex inopinato poſtea emergenti per legẽ diui Gordiani. Tertio fuit ſue curſum ſolum militibus vires patrimonij ignorantibus, ne vltra ipſas creditoribus tenerentur hæreditarijs, adiecta quidem tali ratione, arma enim &c. Ex his quidem tribus conſtitutionibus Iuſtinianus vnam cõſtitutionẽ compoſuit, eius beneficium in omnibus non ſolũ militibus, ſed etiam ad omnes extendẽs: ita tamen ſi ſecundum formam infra ſcriptam inuentariũ conficerent. Et hoc eſt quod colligitur vſque ad §. cum igitur. Subſequenter diſtinguit. Alicui delata eſt hæreditas, & tunc ſi neque deliberationem petierit, neque inuentarium confecit, ſed ſe in rebus hæreditarijs immiſcuit, extunc neq; hæreditatem repudiare, neq; onus æris alieni neque legatorũ factorũ abſque beneficio, l. Fal. recuſare poterit. Si vero non adierit, ſed intra tres menſes à tempore ſcientiæ ſibi delatæ hæreditatis, hæreditati renunciet, & emolumento & onere erit alienus. Si quidem nec expreſſe renunciet, nec * ſuper rebus mortis tẽpore defuncto exiſtentibus, & incipiatur q̃ intra tres quoque menſes cõſummetur numerandos à tempore ſciẽtiæ, & hoc ſi præſens fuerit hæres, alioquin abſenti dabitur annus. In confectione vero inuentarij, & tabellio & teſtes ſunt neceſſarij in rebus hæreditatis ſubijcere ſubſcriptionem, continentem quantitatem rerum hæreditariarũ. & ſi forte ſcribere neſciat, tunc tabellio ſpecialis ad hoc adhibeatur, aſſumptis etiam teſtibus ſubſcriptionem inſpecturis. & in hoc caſu duplici gaudebit remedio, puta Falcidiæ, nec vltra vires patrimonij tenebitur creditoribus, & hoc in ſecunda parte vſque ad §. ſi præfatam obſeruationem &c. Poſtea ſubijcit de effectu inuentarij, ſcilicet quod prædixi de beneficio legis Falcidiæ, nec dimittendis creditoribus ſupra id quod ſuppetũt bona hæreditaria. & ſi forte prius ſatisfactum fuit legatarijs, nõ in ipſum hæredem, ſed in ipſos legatarios hypothecaria, ſi res fuerint conſumptæ, à creditoribus erit dirigenda. Item conſulitur prioribus, ſi fuerint hypothecarij per hypothecariam, ſi ſuper-

ſed quo ad alias nihil præiudicat. Bart. Bal. Salic. Pau. Ale. & Iaſ.

*

clementia conſtitutiones: vnam a † quidem de his qui deliberandum pro hæreditate ſibi delata exiſtimauerint: aliam b autem de improuiſis debitis, & incerto exitu per diuerſas ſpecies eis * impoſito.

A

¶ Sed & veterem conſtitutionem non ignoramus, quam diuus Gordianus † ad Platonem ſcripſit, de militibus qui per ignorantiam hæreditatem adierunt: quatenus pro his tantummodo rebus conueniantur, quas in hæreditate defuncti inuenerint: ipſorum autem bona à creditoribus hæreditarijs non inquietentur. Cuius ſenſus c ad vnam præfatarum conſtitutionum à nobis redactus eſt. Arma d etenim magis quàm iura ſcire milites ſacratiſsimus legiſlator exiſtimauit.

B

¶ Ex omnibus itaque iſtis vnam legem colligere, nobis apparuit eſſe humanũ: & non ſolum milites adiuuare huiuſmodi beneficio, ſed etiam ad omnes hoc extendere: non tantum ſi improuiſum emerſerit debitum, ſed etiam ſi oneroſam quis inueniat e eſſe quam adijt hæreditatem.

C

ita enim nec ſatis neceſſarium deliberationis erit auxiliũ, niſi omnibus formidoloſis, f qui & ea timẽt quæ nulla digna ſunt ſuſpicione.

¶ Cum igitur hæreditas ad quendam ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato, ſit delata, ſiue ex aſſe, ſiue ex parte: ſi quidẽ recta via adire maluerit hæreditatem, & ſpe certiſsima hoc fecerit, vel ſeſe immiſcuerit, g vt non poſtea eam repudiet: nullo indiget inuentario, † cum omnibus creditoribus h ſuppoſitus ſit, vtpote hæreditate ei ex ſua voluntate infixa.

¶ Similique modo ſi non titubante animo reſpuendam vel abſtinendam eſſe crediderit hæreditatem, & apertiſsime intra trium menſium i ſpaciũ ex quo ei cognitum fuerit ſcriptũ ſe eſſe vel vocatum hæredem, ei renunciet: nullo nec inuentario faciendo, nec alio circuitu expectando, ſit alienus ab huiuſmodi hæreditate ſiue oneroſa ſiue lucroſa ſit.

¶ Sin autem dubius eſt, vtrumne admittẽda ſit necne defuncti hæreditas: non putet ſibi eſſe neceſſariam deliberationẽ, ſed

D

ſi ſupereſt res hypothecaria, vel ſi defecerit, per cõdictionem ex lege, hærede ſemper immuni conſeruãdo, & hoc vſque ad §. in computatione. Poſtea dicit quod ſi hęres vel in funus teſtatoris, vel in confectionem inuentarij ſeu eius inſinuationem, ſeu in alias neceſſarias cauſas hæreditatis impenderit, totum poteſt deducere. Et ſi forte teſtator eius debitor fuerit, actio non confundetur, quod eſt ſpeciale, cæteris autem creditoribus [nullo præfertur], videlicet in priuilegijs perſonalium actionum. & ſi forte in inuentarium bona hæreditaria, ſcilicet quod rei veritas expoſtulat, nõ deduxerit, licet creditoribus & legatarijs quibuſcunque legitimis modis voluerint, voluntatem manifeſtare uel per quæſtionem ſeruorum, vel per delationem ſacramenti. Hæredes autem ſi aliquid ſurripuerint, vel celauerint, in duplum condemnentur, & hoc hæreditatis aucta ſubſtantia: interim dum conficitur inuentarium, neq; à creditoribus, neque à legatarijs mouenda quæſtione, neque eiſdem in aliquibus per dilationem præiudicio generando. Si vero adierit hæres, neque intra ſtatutum tempus inuentarium cõfecerit, in ſolidum creditoribus tenebitur, legis Falcidiæ beneficio ei penitus denegando, & hoc vſque ad §. ſed quia quidam. Poſtea ſubijcit quòd ſi aliquis magis tempus deliberandi quam inuẽtarij beneficium elegerit, licet ei: dum tamen nouem menſes vel annum non excedat, & hoc vſque ad §. ſin autem hoc aliquis. Poſtea ſubijcit quod ſi aliquis deliberationem petierit, & ipſa obtẽta inuentarium confecerit, in ſolidum creditoribus tenetur, Falcidiæ tamen dato beneficio, ſiue intra tempus deliberandi adierit, ſiue non renunciauerit, & hoc vſque ad §. ſi quis autem. Si vero deliberationem petierit, & inuentarium non conſcripſerit, creditoribus in ſolidum tenetur, nec gaudet Falcidia, ſiue adierit, ſiue non recuſauerit, legitimis hæredibus ab inteſtato ſucceſſuris, & hoc vſque ad §. notiſſimum. Vltimo vero dicit conſtitutio quòd non ſolum milites, ſed ẽt priuati ſi diſpoſitionem conſtitutionis obſeruauerint, ipſius gaudebunt priuilegio: milites etiã ſi ſimplicitate hanc ſolennitatem omiſerint, olim legis Gordianæ retinent priuilegium.

a Vnam.] illam forte quæ eſt ſupra, cum antiquioribus.

b Aliam.] hanc non habemus.

c Cuius ſenſus.] quaſi dicat, verba Gordianæ conſtitutionis non habemus, ſed eius ſententia eſt cõprehenſa in vna præfatarum conſtitutionum, ſcilicet illa quam non habemus, cuius Gordianæ meminit inſtitu. de hæredum quali. & dif. § ſciendum.

d Arma.] ut ſ. locati l. milites, & ff. de iuris & facti ignoran. l. 1. & in auth. quibus mod. natur. effi. le. § ſi quis, col. 6. ſic & in clericis, ne faciãt prohibita, vt ſupra de epiſcopis & clericis l. repetita. Sed contra, ſ. de leg. & conſtitu. l. leges ſacratiſſimæ. Solu. hic non negatur quin debeãt ſcire leges, ſed magis arma. Vel ab illa excipe milites, & etiam quoſdam alios, vt ff. de iuris & facti ignorantia, l. regula.

e Inueniat.] ſcilicet ab initio.

f Formidoloſis.] ſic eſt infra ead. l. § ſed quia quidam, & ff. de condi. inſtitu. l. quæ ſub conditione, circa prin. & ff. quod metus cau. l. nec timorem. §. proinde.

g Immiſcuerit.] immiſcere eſt ſuorum, ſed adire extraneorum, vt inſtitu. de hæredum quali. & dif. §. extraneis autem.

h Omnibus creditoribus.] & legatarijs ſine Falcidiæ legis beneficio, vt ĩ. ea. l. §. ſi quis autem temerario. ſecundum quoſdam. Vel verius 1 ibi loquitur cum deluſit legem & creditores in dilatione petenda, vt in §. præcedenti dicitur: hic autem ſecundum leges veteres in quibus nil de inuentario continebatur, debet habere Falcidiam: ſed hodie ſecus 2 per auth. ſed cum teſtator, quæ eſt ĩ. ad l. Falc.

i Menſium.] Sed nonne ſpacium ſex menſium ſtatuitur. ſ. de inoffic. teſta. l. ſcimus, §. fin. quæ eſt contra? Solu. 3 illud propter querelam inofficioſi teſtamenti quæ ſperabatur moueri, hic propter creditores ſtatuitur minus. Sed & pręterea ibi non videbatur eſſe reſpuendam, hic aũt credebat reſpuendam, vel abſtinendã, non tamen reſpuit vel abſtinet, ſed ſe repudiaturũ dicebat, 4 & ideo tam breue ſpacium ei datur: alias niſi propter creditores, vel niſi exhæredatus eſſet, perpetuo adire poſſet, vt dixi ſupra eodem, l. cum antiquioribus.

† Id eſt. l. cum antiquioribus ſ. eo.

† Et ante Gordianum. Hadrianus in perſona cuiuſdam pagani maioris 25. annis idem cõceſſerat Inſt. de hæ. qua. & dif. Contium.

† Materia inuentarij ponit Guido papa I deceſioni b' q. 351. & Ang. in authenti. de hære. & Fal. §. ſi vero expreſſim. coll. 1.

1 Iſtã glo. ſequuntur B. Pau. & Alexand. licet la. cõtra per §. ſi vero. ĩ. iſta eadẽ, le.

2 Idẽ B. Bal. Al. & Iaſ.

3 Iſtam ſol. ſequũtur Bar. & Iaſ.

4 Iſta gl. reputatur ſing. ſecũdum B. in l. fina. ĩ. iii. 1.

A ſed adeat hęreditatem, vel ſeſe immiſceat: a omni tamen modo inuentarium ab ipſo conficiatur, vt intra triginta dies poſt apertas tabulas, vel poſtquam nota fuerit ei apertura tabularum, vel delatam b ſibi ab inteſtato hæreditatem cognouerit, numerandos, exordium capiat c inuentarium ſuper his rebus quas defunctus mortis tempore habebat. & hoc inuentarium intra alios ſexaginta dies d modis omnibus impleat ſub pręſentia tabulariorū, e † cæterorumque f qui ad huiuſmodi confectionem neceſſarij ſunt. ſubſcriptionem tamen ſupponere hęredem neceſſe eſt, † ſignificantem & quātitatem g rerum, & ꝙ nulla malignitate circa eas ab eo facta vel facienda res apud eum remaneant: vel ſi ignarus ſit literarum, vel ſcribere præpediatur, ſpeciali h tabulario ad hoc ſolum adhibendo, ut pro eo literas ſupponat, venerabili ſigno crucis antea manu hęredis prępoſito: teſtibus videlicet aſſumendis qui hæredem cognoſcant, i & iubente eo tabularium pro ſe ſubſcribere, interfuerint.

Sin autem à locis in quibus res hæreditarię, k vel maxima pars earum poſita eſt, hæredes abeſſe contigerit: tunc eis vnius anni ſpacium à morte teſtatoris numerādum damus ad huiuſmodi inuentarij conſummationē. l ſufficit enim præfatum tempus etſi longiſsimis ſpacijs diſtant. tamen m placuit dare eis facultatem inuentarij conſcribēdi vel per ſe,
3 vel per inſtructos procuratores in loca vbi res poſitæ ſunt, mittendos. n

Hæres qui ſolenniter conficit inuētarium, vltra vires hæreditarias non tenetur, & Falcidia vtitur: & ſatisfacere poteſt legatarijs & creditoribus qui prius venerint: licet alij poſteriores in tempore fuerint. reſeruantur tamen poſterioribus creditoribus iura ſua: & opportunis remedijs contra legatarios quibus prius ſatisfactum eſt, agere poſſunt. & contra poſteriores creditores: ſed contra ipſum hæredem vel eum qui emit ab eo, regreſſus non datur hoc dicit Alex. vſque ad §. in computatione.

C Et ſi præfatam obſeruationem inuentarij faciendi ſolidauerint, o hæreditatem p ſine periculo q habeāt, & legis Falcidię r † aduerſus legatarios vtantur beneficio: ut in tantū hæreditarijs creditoribus teneantur, in quantum res ſubſtantiæ ad eos deuolutæ valeant: ſ & eis ſatisfaciant qui primi ueniant creditores: & ſi nihil reli-
D quum eſt, poſteriores venientes repellantur: t & nihil ex ſua ſubſtantia penitus hæredes amittant: ne dum lucrum facere ſperant, u in damnum incidant.

a Seſe immiſceat.] non enim conueniebat interim, donec fiat inuentarium, vt eadem, l. 1 §. donec.

b Delatam] ſupple, & aditam nam demum poſt aditam currit hoc tps. ut ĩ. ea. l. §. ſin vero poſtquā. Item & quia dicit hic, poſt apertas tabulas. nam demum poſteą olim poterat adiri, vt ĩ. de ca. tol. §. 1. Adiit.) Tudicat ſecundum Bar. hic quòd ſi quidem hæres malitioſe protrahit aditionē hæreditatis, currat ſibi tempus etiam ante aditam hæreditatem ſi vero in nulla mora, in nulla culpa, in nulla malitia eſt, tunc currit ſibi tempus poſt aditam hæreditatem, ut dicit hæc gloſ. licet enim tex. dicat à die notitię, tamen ſubaudi, & aditæ hęreditatis, tex. eſt ad hoc not. ſecundum eum in l. ſtatulíberos, §. ſi quis hæredi. ff. de ſtatuliberis.

c Capiat.] ſecus in tutoribus & curatoribus, qui a incontinēti debent incipere, ut ſ. d ad ni. tut. l. tutores, 2. & ff. de admini. tut. l. tutor qui repertorium.

d Sexaginta dies.] ſic ergo tres menſes ſunt.

e Tabulariorum.] id eſt tabularij. ſic plurale ponitur pro ſingulari. ſ. de his qui in eccle. ma. l. 1. & de epiſc. & cleri. l. orphanotrophos, & ff. vi bo. rapto. l. 2. §. quod ait prętor. Sed arg. 1. contra in authen: de hære. & Falc. §. ſi vero abſunt, col. 1 ſed tamē illud negari non poteſt, quin quandoqꝫ duo neceſſarij ſunt, vt ſtatī ſubijcit ibi, ſubſcriptionē, &c. Accurſius.

f Cæterorumqꝫ.] puta trium teſtium, & legatariorum, & creditorum, ut in authen. de hæred. & Falcid. §. ſancimus, & §. ſi vero abſunt, colla. 1.

g Quantitatem rerum.] mobilium & immobilium, ut ĩ. de non. pro cript. l. ſi quis intra, & ſ. de adminiſtra. tuto. l. tutores, 2. & ĩ. de bo. vac. l. 3. lib. 10. nam ſufficit ꝙ dicat: ego recognoſco omnia mobilia & immobilia ſcripta a notario ſuperius, me habere & tenere.

h Speciali tabulario.] his duobus caſibus neceſſarij ſunt duo tabularij: alias vnus ſufficit, ut modo dixi.

i Cognoſcant.] Not. argu. de teſtibus qui apponuntur in contractibus, quòd debent cognoſcere contrahentes ut hic, & in authen. de hæred. & Falc. §. ſi vero abſunt, coll. 1. Sed ſpeciale eſt in inuentario, ut in authen. de fide inſtrumen. §. oportet vero, colla. 6. ſed ibi ſpeciale quando ab imperitis, & in ſcriptis. Item & in authen. de teſtibus. §. 1. col. 7. ſed ibi quando per teſtes probaretur, & dic vt ff. de teſtibus, l. teſtium. §. ideoqꝫ. ſi autem per inſtrumentum, tunc etiā ignoti, ut in authen. de teſti. §. & licet, ſic ergo tribus caſibus debent cognoſcere. vbi imperitus contrahit & in ſcriptis, & in inuentario, & vbi non ſit inſtrumentum.

k Hæreditariæ.] ſcilicet totæ.

l Cōſummationē] ſed hic quod tempus dabimus ad inchoationem? Reſpon. ſecundum proportionem, ſcilicet tertiam partem anni. vt enim ſuprà vnum menſem de tribus dedit: ſic hic 4 de 12. Item quod dicit, à morte teſtatoris ſupple, & eum mortuum ſciuit, & adiuit, ut ĩ. ead. l. §. ſin vero poſtquam.

m Tamen.] nam licet etiam tam magnum habeat ſpacium, ſcilicet annū, vt per ſe poſſit adeſſe in eo loco ubi ſunt res ad faciendum inuentarium, vel ſe pręſentet, tamē &c.

n Mittendos.] ſcilicet procuratores.

o Solidauerint.] id eſt in ſolidum omnia capitula inuētarij obſeruauerint.

p Hæreditatem.] nunc reſpondent, & dic date, id eſt damus.

q Sine periculo.] creditorum vltra vires.

r Falcidiæ.] hoc intellige in diuerſis caſibus, ut vbi eſt ſoluendo hæreditas, pręſtat legata quatenus patitur Falcidia. ſi non ſit ſoluendo, non valent legata, vnde nec hæres detrahit Falcidiam, ut ff. ad Trebel. l. 1. §. pe.

ſ Valeant.] ſecus ſi non fecerint inuentarium.

t Repellantur] ab hærede & à creditoribus ſuum conſecutis, quibus licuit vigilare ad ſuum conſequendum, vt ff. quæ in frau. cre. l. pupillus, niſi poſteriores potiores ſint in pignore, ut ĩ. §. licentia danda.

u Sperant.] hæredes ſcilicet faciendo inuentarium.

Placet Cy. Bar. B. & Ale. licet contra Sal. & Pau.

Hodie ſolis tabularijs non confidit, ſed iubet omnes legatarios & fideicōmiſſarios conuocari, vel his abſentib. tres teſtes ciues fide dignos. Nouella. 1. §. Hinc nobis. Contius.

Placet Bart. & Paul. Plurale pro ſingulari quandoqꝫ ponitur.

Adeo ꝙ omiſſio ſubſcriptionis vitiat actū ꝙ ſit de forma. l. conſtitutionibus, ff. ad municipalē. l. cum hi, §. cum prętor. ff. de tranſact.

Teſtes an cognoſcere debeāt contrahētes.

3 Placet Bar. B. P. Alex. & Iaſ.

4 Idē B. & Paulus.

Idem in Nouell. 1. Contius.

5 Præter illud de ſigno crucis: quod ſi omittatur, non uitiat inuentariū. Bal. Alex. & Ia. licet cōtra. Sal.

6 Et iſtud beneficiū iam erat de iure ff. horum ſm Alc. & Ia.

¶ Sed & ſi legatarij interea venerint, eis ſatisfaciant [a] ex hæreditate defuncti, uel ex ipſis rebus, [1] vel ex earum forſitan venditione.

¶ Sin verò creditores qui poſt emenſum [b] patrimonium necdum completi ſunt, ſuperueniant, neque B ipſum hæredem inquietare concedantur, neq; eos qui ab eo [c] cōparauerint res, quarū precia in legata vel fideicommiſſa vel alios creditores proceſſerunt: Licētia creditoribus non deneganda aduerſus legatarios venire, vel hypothecis [d] uel indebiti condictione [e] vti, & hæc quæ acceperint, recuperare, cū ſatis abſurdum ſit, creditoribus quidem ius ſuum perſequentibus legitimum auxilium denegari, legatarijs verò qui pro lucro certant, ſuas partes leges accommodare. [f]

¶ Sin verò hæredes [g] res hæreditarias creditoribus hæreditarijs ꝓ debito dederint in ſolutum, vel per dationem pecuniarum ſatis eis fecerint: liceat alijs creditoribus qui ex anterioribus veniunt hypothecis, aduerſus eos venire, & à poſterioribus creditoribus ſecundum leges eas abſtrahere vel per hypothecariam [h] actionē, vel per condictionem [i] ex lege, niſi voluerint debitum eis offerre. Contra ipſum tamen hæredem (ſecundū quod ſæpius dictū eſt [k]) qui quantitatem rerū hæreditariarum expēdit, nulla actio extendatur. Sed nec aduerſus emptores [l] rerum hęreditariarū quas ipſe hæres pro ſoluendis debitis vel legatis vendidit, venire alij cōcedatur: cum ſatis anterioribus creditoribus à nobis prouiſū eſt, [m] vel ad poſteriores creditores, vel ad legatarios peruenientibus, & ſuū ius perſequentibus.

C *Expenſa funeris teſtamenti, & inuentarij, & aliarum cauſarum neceſſariarum facta per hæredem qui facit inuentarium: ante omnia deducatur de hæreditate, & quod hæredi debetur a defuncto, cōſequi poteſt hæres concurrendo cum alijs creditoribus. h.d. vſque ad § licentia. Alex.*

In computatione autē patrimonij damus ei licētiam excipere & retinere quicquid in funus [n] expēdit, vel in teſtamenti inſinuationem, [o] vel in inuētarij confectionem, vel in alias neceſſarias cauſas hæreditatis approbauerit [p] ſeſe perſoluiſſe.

¶ Si verò & ipſe aliquas D contra defunctū habebat actiones, non hæ confundantur, [q] ſed ſimilē cum

A a Satisfaciant.] ſi putāt eis legata deberi: alioquin tenētur alijs, quaſi dolo deſierint poſſidere, ut ff. ad l. Falci. l. dolo.

b Poſt emenſum.] id eſt finitum.

c Ab eo.] ſcilicet hærede.

d Hypothecis.] id hypothecaria actione.

e Indebiti condictione.] alius ergo ſoluit, & alius condicit, ut ff. de cōdic. indeb. l. nō ē nouū.

f Accommodare.] prius ergo æs ſoluitur alienum quam legata, ut hic, & ff. de reg. iu. l. non debet actori, §. in re obſcura, & ff. de colla. bo. l. cum emancipati, §. 1. & de ſepa. l. quotiens, & de inof. teſta. l. Papinianus, §. quarta, & ĵ de bo. aucto. iu. poſ. l. 1. & ff. quæ in frau. cre. l. qui autem, §. pen. Sed arg. contra ff. de tranſac. l. cum hi, §. plane de alimē. vbi plus fauetur alimentis in teſtamēto cōſtitutis quàm inter viuos: ſed ibi plus fauetur quo ad trāſigendum: hic quo ad excipiendum. Item contra ſ. de hæred. act. l. fin. vbi dicitur hæredes conueniri à creditoribus, non legatarios. ſed ibi [2] quando ſoluēdo eſt hæreditas: hic non. Item hic alia actione quando non faciunt inuentarium, tenentur legatarij, ꝙ defunctus tenebatur. illa enim ſoli hæredes conueniūtur, ut ibi.

g Sin vero hæredes.] qualiter creditores aduerſus legatarios veniāt, dixit: nunc qualiter primi creditores veniant aduerſ⁹ poſteriores, & ad hoc ff. de cōdi. indeb. l. tutores.

h Hypothecariam.] quando res datę ſunt in ſolutum.

i Per condictionem.] quando venditæ ſunt, & æſtimatio data. Et intellige quando apud emptorem eſſe deſierunt: alias cum poſſet agi hypothecaria contra emptorem, non daretur condictio ex lege contra creditorem ad id quod eſt ſolutum, ſecundum Ir. vt arg. ff de condict. ex leg. l. 1. Sed hic videtur velle, etiam ſi extēt, non teneri [3] emptorem. & eſt ad hoc ĵ. de quadri. præſcript. l. bene à Zenone. Item eſt argu. contra. ff. quæ in fraudem credi. l. pupillus, in ſi Sola. [4] hic pro reb⁹ obligatis agit prior, vel ibi [5] non extat ſit: hic ſic.

k Dictū eſt.] ſ. px. §. & ad idē ff. de relig. l. at ſi qs, §. j.

l Emptores.] apud quos deſierunt eſſe.

m Prouiſum eſt.] ſ. proxi. §. & hic dicit, ad idem ĵ. qui po. in pign. ha. l. 1.

n In funus.] quæ expenſa omne æs alienum præcedit, vt ff. de relig. l. penul. & ad leg. Falc. l. 1. §. penult. & inſtit. ad legem Falc. §. 1.

o Inſinuationem.] in qua expenditur coram magiſtro cēſus, vt ſ. de teſta. l. conſulta.

p Approbauerit.] teſtibus, vel ſuo forſitan ſacramento, [6] vt ff. de re milita. l. non omnes, §. à barbaris, & de legi. tuto. l. legitimos, [7] & ar. ſ. de fide inſtru. l. fina.

q Confundantur.] quantū ad effectū, [8] niſi ſint tales quę & morte pereāt: q̄a non erant tranſituræ ad hæredes, ut ff. de hæredi. ven. l. 2. in fi. & ad hoc ĵ. ad leg. Falc. in imponenda. Sed quid ſi defunctus Titio tenebatur de euictione in duplū, & hūc Titium re euicta fecit hæredem: nunquid contra creditores hæres computabit duplum? [9] Arg. ꝙ non, ut ff. ad legē Fal. l. cum emptor. Sed fortè ibi non fecerat inuentarium: vnde hic totum duplum reputabitur, vt hic dicit. Itē quid ſi defunctus vendidit fundū filij ſui? Puto filium facientem inuentariū catenus tantum pati exceptionem, quatenus habet ex hæreditate vltra debitum bonorum ſubſidium, [10] vt ff. de fun. do. l. dotale, 1. §. ſi hærede vxore, & ff. de lega. 2 l. imperator, §. fin. & ſ. de rei vendica. l. cū à matre, & hic ſubijcit in fi. § proxi. vbi dicit, nullum damnum &c. Sed ſi habet debitum bonorum ſubſidium tantum, in nullo patitur exceptionem, cum ſine vllo grauamine illud habere debeat, ut ſ. de inoffi. teſtamen. l. quoniam in prioribus. Item quid ſi eſt extraneus hæres? Reſpon. ſecus, ut dicas eum pati pro quarta parte exceptionem: quia licet tunc habeat quartam iure inſtitutionis tantum, tamen patitur exceptionem pro ea quarta. Quarta.n. debita iure inſtitutionis, bene vī poſſe dari cum onere, vt ff. ad Treb. l. Lucius, §. maritus, & ad legē Falci. l. ſi debitor. Sed argum. contra ff. de lega 2. l. cum pater, §. Titio. Sed ſi ultra quartam quid habeat, pro ſolo eo quod quaſi hæres habeat, patitur exceptionē. [11] Vbi vero non fecit inuentarium, idem dico, ſcilicet vt

[1] Iſte tex. eſt ſingu. & nō reperitur alibi ſecūdū Franc. de Arct. in l. 2. in prin. ff. ſi cer. pet. Legata ſoluunt poſt ſolutionē æris alieni.

[2] Ibi in tranſigendo, hic in exigendo, in quo magis fauet creditoribus. Bart. P. & Ale.

[3] Placet B. Pau. & Alex.

[4] Et bene B. P. Al. & Iaſ. & ſic ceſſat cō Ir. ſecundo colūē.

[4] Placet B. Pau. & Alex.

[5] Eſt verſū in ſe. ſecundum ſcriben.

[6] Iſta gloſ. eſt ſing. & nō reperitur alibi ſecundum Raph. Fulgo. ad hoc ꝙ hæres ꝓ ſuum ſolū iurm probet expenſas neceſſarias, licet Cy. cōtra. qd' ꝓcedit ī expenſis paruis. Sa. Al. & Ia.

[7] Melius allegaſſet text. in l. fi. ĵ. de in. do. impe.

[8] Iſtā ſolu. & ſeq. ſequūtur hic Cyn. Bar. B. Al. & Iaſ.

[9] Hoc verū ſi res ē euicta ante hæreditatis aditionem, ſecꝰ ſi poſt. Bal. Ang. Sa. & Ale.

[10] Idē B. Bal. Sal. & Alc.

Quarta iure inſtitutionis debita, an poſſit dari cum onere.

[11] Secū E Pau. & Sa.

vt in ſolidum repellatur, et ſi ſolã quartã habet. Sed ſi vltra, patitur in ſe vendita exceptionē, pro ea parte, ꝓ qua hæres eſt, vtputa eſt hæres pro dimidia parte hæreditatis, etiam ſi illa dimidia non valeat niſi vnum denariũ, tamen in dimidia patitur exceptionem. Et hæc omnia, quæ dicta ſunt in ſi. ſo, habent locum vbi eſt ſoluendo hæreditas. tunc enim ſine onere debet quartam iure natura habere. ſi vero non eſt ſoluendo hæreditas, non eſt locus debito bonorum ſubſidio, ut ff. de inoffic. teſtamen. l. Papinianus, §. quarta, & ff. de coll. bonorum, l. cum emãcipati. §. illud. Sed argumen. contra, ff. de inofficio. teſtamen. l. Papinianus, §. ſi quis impubes. ergo in eo caſu ſi fecit inuentarium, demum totum vendicat: ſi nõ fecit, nihil petet, ut in authen. de hære. & Falcid. §. ſi vero non fecit, coll. 1. Sed quid ſi ſtatutũ erat in ciuitate vt nemo veniret contra inſtrumentum à ſe factum, vel hęres ei⁹, & teſtator obligauit fundum eius quem poſtea fecit hæredē, qui adiens fecit inuentarium: nũquid poterit à creditore vendicare? Videtur quòd ſic, vt hic dicitur, & ĩ. eadem. l. §. proxi.

† Citantur hæc verba in Noue. 1.

alijs creditoribus per omnia habeat fortunam: temporum tamen prærogatiua inter creditores ſeruanda; a

Creditores & legatarij probare poſſunt maiorem eſſe ſubſtantiã quam in inuentario ſit deſcripta: ad quod etiam de domo hæredis probatio ſumi poteſt: & ſi hæredes dolũ fecerint, in duplum refundent. hoc dicit vſque ad §. donec. Alexan.

B Licentia danda creditoribus, ſeu legatarijs, vel fideicommiſſarijs, ſi maiorem putauerint eſſe ſubſtantiam à defuncto derelictam quàm hæres in inuentario ſcripſit, quibus voluerint legitimis modis, quod ſuperfluum eſt approbare, vel per tormēta † forſitan b ſeruorum hæreditariorum ſecundũ anteriorem noſtrã legē c quæ de quæſtione ſeruorum loquitur, vel per ſacramētum illius, d ſi aliæ probationes defecerint: vt C vndique veritate exquiſita, neq; lucrũ neq; dãnum aliquod hæres ex huiuſmodi ſentiat hæreditate: illo videlicet obſeruando, vt ſi ex hęreditate aliquid hæredes ſurripuerint, e vel celauerint, vel amouēdum f curauerint poſtquam fuerint conuicti, in duplũ hoc reſtituere, vel hæreditatis quantitati cõputare compellantur, g D

Intra tempus datum ad confectionem inuentarij non poteſt hæres a creditoribus vel legatarijs conueniri: & ideo interim tempus agendi creditoribus non currit hoc dicit vſq; ad §. ſin vero poſtquam. Alex.

a Seruãda.] quo ad hypothecariam, ut ĩ. qui potio. in pigno. habeã. l. ſi fundum: ſed agētes perſonali. non ſortiuntur pręrogatiuam ex tempore, vt ff. de priuileg. cred. l. priuilegia, & de re iudi. l. iudicati. niſi in caſibus, vt ff. de re iudica. l. inter eos, & ff. quod cum eo qui in al. e. po. l. 2.

b Forſitan.] facti notat varietatem.

c Legem.] quæ eſt ſupra, de iuramen. calum. l. 1. Vel dicut infra, de quæſtio l. de tormentis, & l. fina. Accurſius.

d Illius.] ſcilicet hæredis. de ſua ergo conſcientia ſatiſfacere tenetur. quod eſt notandum, vt infra, de bo. auctọ. iudi. poſſid. l. fina. in fine, & de iure dot. impe. l. fina. in fi. & ff. de edend. l. prætor. § ſed ſi inſcio, & infra. de pœna, iudi. qui male iudi. authen. nouo iure, & ſ. de fide inſtru. l. fi. & de his qui ad eccl. confug. l. fi. §. ſicubi. Item ad hoc, ſ. de rebus credi. & iureiuran. l. in bonæ fidei, & ff. de lega. 1. l. ab omnibus. Accurſius.

e Surripuerint.] vel celauerint.

f Amouendum.] ad quod facit, ff. de acqui. hær. l. ſi ſeruum, §. amouiſſe, vſque ad §. hæc verba, & §. prætor, & §. hæredi, vſque in fi. legis. Accur.

Donec tamen inuentarium conſcribitur: vel ſi res præſto ſint, intra tres menſes: vel ſi abſuerint, intra annale ſpacium ſecundum anteriorem h diſtinctionem, nulla erit licentia neque creditoribus, neque legatarijs vel fideicõmiſſarijs eos vel inquietare, vel ad iudicium vocare, vel res hæreditarias quaſi ex hypothecarum auctoritate vēdicare: ſed ſit hoc ſpacium ipſo iure pro deliberatione hæredibus conceſſum, nullo ſcilicet ex hoc interuallo creditoribus hæreditarijs circa temporalem præſcriptionem præiudicio generando. i

Qui inuentarium ſolenniter non facit creditoribus in ſolidum tenetur & Falcidiam non detrahit. hoc dicit vſque ad §. & hæc quidem Alexan.

Sin verò poſtquã adierint, k vel ſeſe l immiſcuerint, præſentes uel abſentes inuentarium facere diſtulerint, & datum iam à nobis tempus m ad inuentarij confectionem effluxerit: tunc ex eo ipſo quòd inuentarium ſecundum formam præſentis conſtitutionis non fecerint, & hæredes eſſe omnimodo n intelligantur, & debitis hæreditarijs in ſolidum teneantur: nec legis noſtræ beneficio perfruantur, quam contemnendam eſſe cenſuerunt. o

Tempus ad deliberandum, quod

g Compellantur.] Sed nunquid erit inuentarium in quo apparet non omnes res hæreditarias eſſe ſcriptas? Item pone quod idem hæres quaſdã res, quas credebat hæreditarias, ſcribi fecit in inuentario, nunc comperto errore vellet eas abſtrahere, vel nollet teneri amplius propter iſtas res, quaſi non videatur locupletior.

h Anteriorẽ.] quã habes ſupra, ea. l. §. ſin autem dubius, & § ſequenti.

i Generando.] ſic nec in qualibet legali dilatione, vt ff. de iudic. l. 2. in fine, & ff. vt in poſſeſſio. lega. l. is cui. §. ceſſatũ, & de iti. actuque pri ua. l. 1. §. ſi quis propter, & ff. de verbo. obliga. l. ſi pupillus. Et ſic not. quod nõ videt negligere vel moram facere qui petere non poteſt, vt ĩ. de anna. excep. l. 1. in fine, & de verborum obligatio. l. ſi pupillus.

ADDITIO. Aduertas hic ꝙ licet hæredes non poſſint cõueniri, donec inuentarium conſcribitur, vt hic: ipſi tamē hæredes interea poterunt debitores hæreditarios conuenire ſecundum Barto. & communiter docto. hic, non obſtante ti tu. ff. quod quiſque iuris, quia ille titulus habet locũ quando alicui conceditur priuilegium ad ſui poſtulationem, cuiuſmodi non eſt priuilegium iſtius. §.

k Poſtquam adierint.] i. extranei.

l Seſe.] ſcilicet ſui.

m A nobis tempus] ſcilicet tres menſes, quãdo ſunt res præſentes, vel annus, quando abſentes.

n Omnimodo.] certe nõ ſunt ex eo hæredes, immo gãdierunt. refertur ergo ad id qđ ſequitur, & debitis &c.

o Cenſuerũt.] ſcilicet iſtam legem, & etiam ad ſolida legata tenebuntur hodie, vt in authen. de hæredi. & Falci. § ſi

Legis auxilio careat, q in illam peccat.

ci. §. ſi vero non fecerit, coll. 1. & not hic quod qui legem ſpernit, non debet eius auxilio vti, vt ff. de mino. l. auxilium, in fi. & j. de executio. rei iud. c. l. 1. & ſupra de epiſcopa. audien. l. 3. & ſ. de tranſactio. l. ſi qs maior, & in authē. de rapto. mulie. §. ſancimus, colla 4. & in authen. vt liceat ma. & auiæ. §. quia vero ita, colla. 8.

a Quam.] ſcilicet deliberationem.

b Formidine.] ut dixi ſ. ea. l. §. 1.

c Accipere.] ut liceat.

d Contemptores.] ſic ſ. de teſtam. l. teſtamenta.

e Nouē menſibus.] ſed nunquid lex iſta derogat ſuperiori, cū antiquioribus, quæ loquitur de anno, hic de nouem menſibus? Reſp. vt j. ea. l. §. ſi. dices.

f Et non ſæpius.] ſufficit ſemel. ſic ſupra ſi ſæpius in integrum reſtit. l. fin. & j. de pœnis, l. omnes quos, & ff. de lega. 3. l. fideicommiſſi, §. ſi quis decem. Sed arg. contra, ff. ut leg. vel fideicōmiſſ. no. ca. l. 1. § ſi cui. Item contra. ff. eo. l. 3. vbi pluries datur ius deliberandi. Solut. hic corrigit. vel intra annum, vel nouē menſes pluries ei dātur, non autem quòd excedat.

Ius deliberandi an poſſit pluries dari.

g Sin autem hoc aliquis fecerit.] id eſt petierit tempus ad deliberandum, & ei eſt datum.

h Neceſſe enim eſt] interpoſitio eſt.

i Facere.] ſi velit vti beneficio legis Falcidiæ.

k Præſtitutum.] ad deliberandum.

l Recuſauerit.] hoc eſt nouum per legē iſtam, vt petens tempus ad deliberandū, niſi repudiet, adijſſe tacite videatur, ut hic, & in multis locis in hoc §. aliud olim, ut ſ. eod. l. cum antiquioribus, & ff.

† Dictio ſæpius, verificatur in bino actu. & de hac dictione videbis Alex. in l. ſæpe cōſtitutum. ff. de re iudi. Deliberādi tempus petens, an tacite videatur adiiſſe.

hodie non eſt neceſſarium volentibus ſolenniter conſicere inuentarium, eſt tempus anni quando impetratur a principe. ſed quando impetratur a iudice, eſt tempus nouem menſium: nec ſæpius conceditur. Alex.

Et hæc quidem de his ſancimus, qui deliberationem nullam petendam eſſe curauerint: quam [a] putamus quidē penitus poſt hanc legem eſſe ſuperuacuam, & debere ei derogari. Cum enim liceat eis & adire hæreditatem, & ſine damno ab ea diſcedere ex præſentis legis auctoritate: quis locus deliberationi relinquitur? Sed quia qui dā vel vana formidine, [b] vel callida machinatione, pro deliberādo nobis ſupplicandum neceſſarium eſſe exiſtimāt, quatenus eis liceat annale tēpus tergiuerſari, & hæreditatem inſpicere, & alias contra cā machinationes excogitare, & eandē deliberationē flebilibus aſſertionibus repetita prece ſæpius accipere: [c] ne quis nos putauerit antiquitatis penitus eſſe contemptores, [d] indulgemus quidem eis petere deliberationem vel à nobis vel à noſtris iudicibus: non tamē amplius ab imperiali quidem culmine vno anno, à noſtris vero iudicibus nouem menſibus: [e] vt neque ex imperiali largitate aliud tempus eis indulgeatur: ſed & ſi fuerit datum, pro nihilo habeatur. Semel enim, & non ſæpius [f] † eam peti concedimus.

B

C

D

Qui petit tempus ad deliberandū licet inuentarium fecerit, & hæreditatem adierit, vel intra dictum tempus non repudiauerit (quod prō aditione habetur) tenetur creditoribus hæreditarijs in ſolidum: & vtitur Falcidia ſicut olim. Si vero inuentarium non confecit, ſed ſolum tempus ad deliberandum petierit, & non repudiauerit (quod pro aditione habetur) tenetur creditoribus in ſolidum, & Falcidiam perdit. ſin autem repudiauerit, tunc

A *tenetur res hæreditarias reſtituere. hoc dicit vſque ad §. nouiſſimum. Alexand.*

Sin autem hoc aliquis fecerit, [g] & inuentarium conſcripſerit (neceſſe eſt enim [h] omnimodo deliberantem inuentarium cum omni ſubtilitate facere [i]) non liceat ei poſt tempus præſtitutum [k] (ſi non recuſauerit [l] hæreditatem, ſed adire maluerit) noſtræ legis vti beneficio, [m] ſed in ſolidum ſecundum antiqua iura omnibus creditoribus teneatur. Cum enim gemini tramites inuenti ſint, vnus quidem ex anterioribus, qui deliberationem dedit: alter autem rudis & nouus à noſtro numine repertus, per quem adeuntes ſine damno conſeruantur: electionem ei damus, vel noſtram conſtitutionem eligere, & beneficium eius ſentire: vel ſi eam aſpernandam exiſtimauerit, & ad deliberationis auxilium conuolauerit, eius effectum habere: & ſi non intra datum tempus recuſauerit hæreditatem, omnibus in ſolidum debitis hæreditarijs teneatur: & non ſecundum modum patrimonij, ſed etiā ſi exiguus ſit cenſus hæreditatis, tamen quaſi hæredem eum in totum obligari, & ſibi imputet, qui pro nouo beneficio vetus elegerit grauamen, & ideo ad ipſam deliberationis dationem, & diuinum reſcriptū ſuper hac promulgatum, hoc adijci volumus, vt ſciant omnes, quòd omnimodo poſt petitam deliberationem [n] ſi adierint, vel pro hærede geſſerint, vel non recuſauerint hæreditatem, omnibus in ſolidum hæreditarijs oneribus teneantur.

¶ Si quis autem temerario propoſito deliberationem quidem petierit, inuentarium autem minimè conſcripſerit, & vel adierit hæreditatem, vel minimè eam repudiauerit; nō ſolum creditoribus in ſolidum teneatur, ſed

Recuſa-

de acquiren. hære. l. quandiu inſtitutus, in fi. vbi dicitur q ſi non adiuit, repudiaſſe videtur, quæ ſunt contra, ſed corriguntur. Nec poteſt dici quod hic fecerit inuentarium, ibi (ſcilicet in contrarijs) non, quia idem eſt quod hic dicit, & ſi non fecit inuentarium, ut j. proxi. §. Tertij dicunt habere locum hoc, quando fuit adiectum in conceſſione iuris deliberandi, vt hic dicit. Sed prima verior eſt, vt hæc corrigat alias leges.

m Vti beneficio.] quia perinde eſt ac ſi ſponte ab initio adijſſet, vt ff. ad Trebell. l. ſed ſi alio, §. j. & infra ad legem Falc. auth. ſed cum teſtator. Sed cū ſuperius datus ſit annus pro rebus abſentibus ad inuentarium nonne poſt nouem menſes deliberationis inuentarium facere poteſt, & conſequi beneficium huius l. licet videatur ſibi præiudicaſſe, quia non repudiauit? Reſponderi poteſt illi dari annum ad inuentariū, quando non petijt tēpus ad deliberādū, ſed cū petijt non videt vltra nouē mēſes extēdi, vt ſ. §. ſin autem hoc. Alij dicūt poſt tēpus deliberationis finitū integrū tēpus dari ad inuentariū, quod non placet.

n Poſt petitam deliberationem.] id eſt poſteaquā tēpus datū eſt ad deliberādū, non aūt finitum.

a Recuſauerit.] ſcilicet hæreditatem.
b Vocantur.] vt hæredes.
c Sacramento.] in litē, ſi non reſtituat omnes res quas conſtat eum habuiſſe quia in hypothecaria vel petitione hæreditatis iuratur in litem: cum altera arbitraria, altera bonę fidei, ſic vt ff. de in lit. iur. l. in actionibus. Breuiter ergo collige, quia hæres aut neutrum fecit, id eſt, neq; deliberauit, neque inuentarium fecit, ſed ſponte adijt & tunc ſerua quod dicitur ī. ea. l. §. cum igitur. Si vero fecit inuentarium, & non deliberauit: vtroque cōmodo gaudet, & Falcidia, & creditorib' vltra vires hęreditarias non tenebitur, vt ī. eadem l. §. & ſi præfatam. Si autē petijt deliberationem, nec fecit inuētarium, neutrum cōmodum habet, vt hic §. ſi quis autem temerario. Si vero petijt deliberationē & fecit inuentariū, inſolidum tenetur creditoribus, ſed lege Falcidia vtetur, vt ī proxi. §. ſin autem hoc. Sed hodie omni ſublato circuitu, ſi non fiat inuētariū, omnibus creditoribus in ſolidū tenetur. & legata pſtantur, licet tranſcendāt ſubſtantiā defuncti, ut in authen. de hæred. & Falci. § hinc autem nobis, colla. prima. ſecus per leges veteres. vt ff. ad Trebell. l. 1. § is qui quadringenta in quarta tamen iure naturę pu to quod non præiudicat ſibi filius quo ad legata, licet non faciat inuentarium.
d Derogatū.] & tribus l. duab' primis, & Gordianæ tertię, vt ī. eo l. 1. in prin.
e Anterioribus.] cōſtitutionibus.

Iuramentum in litē pręſtatͬ in hypothecaria, & in petitione hæreditatis.

† Reputat Raph. Ful. iſtū tex. ſing. ad hoc, ꝙ hæres petens tēpus deliberādi, intra illud habet penes ſe res hæreditarias.

etiam legis Falcidiæ beneficio minimè utatͬ. Quòd † ſi poſt deliberationem recuſauerit, a inuentario minimè conſcripto: tunc res hæreditarias creditoribus, vel his qui ad hęreditatem vocantur, b legibus reddere compelletur: quantitate earum ſacramento c res accipientium manifeſtanda, cum taxatione tamen à iudice ſtatuenda.

Per hanc conſtitutionem eſt derogatum tribus conſtitutionibus, de quibus eſt facta mentio in principio huius legis: quarum ſumma ad hanc redacta eſt. & miles propter ſimplicitatem militarem non conſeruans ſolennitatem huius legis, nihilo minus nō tenetur creditoribus hæreditarijs vltra vires hæreditarias. Alex.

Nouiſsimum autem eſt hac cōſtitutione, quæ omnes caſus continet, noſtris conſtitutionibus iam pro eiſdem capitulis promulgatis eſſe derogatum, d quarum altera etiam Gordianę conſtitutionis ſenſus continebatur. Cum enim ampliore tractatu habito, melior exitus inuentus ſit, & tribus conſtitutionibus in vnum congregatis, vnus appareat & in milites & in alios omnes iuris probabilis articulus: ea propter ex anterioribus e inquietari noſtro ſubiectos imperio non patimur: ſcilicet vt milites † etſi propter ſimplicitatē præſentis legis ſubtilitatē

† Videntur tamē reuocati ad eandē ſubtilitatē ad quā pagani, p No. 1. Cōtius.

A non obſeruauerint, f in tantum tamen teneantur, quantum in hęreditate inuenerint.

¶ Quā, patres cōſcripti, in huiuſmodi caſibus in poſterum obtinere ſancimus. Dat. V. Kal. Decemb. Conſtanti. poſt conſulatū Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

B

TITVLVS XXXI.

DE REPVDIANDA a vel abſtinenda b hæreditate.

Suus à paterna hæreditate abſtentus, præſumitur per actum contrarium abſtentionem reuocare, & velle adire, niſi probet contrarium. Sabic. Vel ſic. Filius qui abſtinet ab hæreditate paterna: licet poſtea hæreditaria bona teneat ex aliqua alia iuſta cauſa: non tamen efficitur hæres. Alexan.

I. Imp. Antonin. A. Mutatio.

SI paterna hæreditate te abſtinuiſſe g conſtiterit, & nō ut hæredem in domo, ſed ut inquilinum, vel cuſtodem, vel ex alia iuſta ratione habitaſſe liquidò h fuerit probatum: i ex perſona patris conueniri k te procurator l meus prohibebit. PP. Id. Iul. Meſſala & Sabino Conss.

C

Suus non præſumitur abſtentionem reuocare, quando reperitur ex cauſa noua poſsidere h. d. Vel ſic: Abſtentus ut emptor, non obligatur vt hæres h. d. Salic. Vel ſic: Suus poſt abſtentionem res paternas bona fide emit, non uidetur abſtentionem reuocaſſe: ſecus ſi mala fide emit. Ale.

D

2 SI paterna hæreditate II. Idem A. Senecio.

enim quod in principio ponit de eo qui meruit deliberationem ab homine, vt intra annum tranſmittat, derogatur, vt minus tempus quandoque detur, ut ī. eo. §. ſed quia quidam: in alio vero qui non petijt, ſed à lege habet, nihil eſt innouatum: ſed arctatur primus magis quam ſecundus: quia primus ſi nō adeat, hoc ipſo ꝙ non recuſat, videtur adire, vt ī. §. ſin autē hoc, in ſecundo contra, vt ibi. Item ꝙ non ſit correcta, eſt arg. ī. de cad. tol. § in nouiſsimo. nam ibi cōfirmat ea quæ dicta ſunt de deliberantibus.

f Obſeruauerint.] tenet ergo Gordiana conſtitutio ēt tempore huius legis, licet per auth. videatur correcta, ut in auth. de hæred. & Fal. § ſi. col. 1. Sed an derogatū eſt per legem Iuſtiniani illi legi, cū antiquioribus, s. eo. in eo quod ibi dicit de anno dādo ad deliberandum, hic autem de nouem menſibus: nam & eius fecit mentionē ī. ea. l. in prin. Reſpon. non, cum illa loquatur cū non fuit tempus petitum ad deliberandum: hæc autem quādo fuit petitum: ſed certe immo loquitur ibi quādo fuit petitum: & quando non fuit petitum. Dic ergo quod ei derogatur in aliquo, non autem tota abrogatur. In eo

Deliberādi tēpus quātū eſſe debet.

DE REPVDIANda & abſtinenda hæreditate.

Dixit de acquirenda: nunc contra de repudianda & dic, repudiare eſt ex raneorū, abſtinere ſuorum, ut inſtit. de hær qualit. et diffe. §. extranei.

Continuatio.
a ab extraneis.
a à ſuis.

SI paterna] CASVS. Pater tuus teſtamentum fecit, hæredē te inſtituit, mortuo eo in domo paterna ſteiſti an tibi preiudicaſti quo magis hæres videaris, & a creditoribus hęreditarijs conueniaris, quæritur? Rn. ꝙ non, ſi probas non eo animo in ea ſteiſſe, vt velles eſſe hæres: ſed ſteiſti tā quā inquilinus vel conductor.

g Abſtinuiſſe.] ergo erat ſuus.
h Liquido.] quod non oportet probari, ſi primum fuit probatū ꝙ abſtinuerat.
i Probatum.] à te. Nam cum ſis filius talia faciendo videris velle eſſe hæres, niſi contrarium probes per proteſtationem, vel alio modo, vt hic, & ff. eo l. pro hærede, in prin. & l. Iulianus, alias ſi pupillus. §. ſi ſeruum, & ī. de natu. libe. l. 3. §. & quod de ſubeunda: ſecus in emancipato, ut ī. tit. 1 l. 1. Item nota ꝙ ſi quid ſurripiat ſuus hæres de hæreditate, ſi non abſtinuit, abſtinere nō poteſt: ſed ſi abſtinuerit, non ideo obligetur, ut ff. eo l. ſi ſeruū quis, §. prætor: in extraneo ſecus eſt, ut ff. eod. l. ſi quis extraneus in princip.
k Conueniri.] ſ. a fiſco, vt ī vnde le. & cog. l. nō hoc.
l Procurator.] qui eſt iudex inter fiſcum & priuatum.

SI paterna.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredē inſtituiſti. hærede abſtinente creditores bona diſtraxerunt.

ſtraxerunt. hæres fundū quoniam ex bonis illis emit, poſteriores creditores volūt eū cōuenire tanquā ſucceſſorē ſui patris: an ſint audiendi, quæritur. Reſp. ꝙ non.

[a] Abſtinuiſti.] dicendo, nolo eſſe hæres.

[b] A creditoribus.] ſcilicet prioribus.

[c] Bona fide.] ſecus ſi mala, ut ff. eo. l. ſi is qui bonis, & de au cto. tut. l. pupillus, §. pupillus. Itē ſecus ſi oīa bona, ut d. l. ſi is qui.

[d] Cōueniris.] actione hypothecaria, ut ī. ſi antiqui. cre. l. 1. & arg. ff. de lega. 2 l. fin. §. quatuor. Sed qd ſi non abſtinuerit, ſed īmiſcuit, & à creditoribus emit? Videtur idē. nā tanquam hæres nō tenetur hypothecaria: quia ius ſuccedēdi non habuit, ut ff. de diuer. & tempo. præſcrip. l. an vitiū, §. ex facto. Itē tanquā ſimplex poſſeſſor non, quia emit à primo creditore, ut ī. de diſtra. pigno. l. 3. & ī. ſi antiq. cre. l. 1. & 2. in fin. nam contingit qñq; ꝙ licet aliquis ſit hæres: ſi tamen nō poſſideat tanquam hæres, nō conuenitur vt hæres, ut ff. ad le. Falci. l. 3. Sed cōtradico: quia tenet hypothecaria: & ſuæ rei emptio non ualuit, ut ff. de contrahen. empt. l. ſuæ rei, & fac. ff. quib. mod. pign. uel hypo. ſol. l. ſicut, § illud, & ff. de pigno. actio. l. debitor, & dic ut ibi.

Emere rē meā non poſſum.

te abſtinuiſti, [a] non ideo ꝙ à creditoribus [b] fundos comparaſti (ſi modò id bona [c] fide feciſti) à poſterioribus, qui ſub eiſdē obligationibus pecuniam patri crediderunt, iure cōueniris. [d] S. PP. V. Kalen. Iulij, Læto. II. & Cereali Conss.

Inutilis tranſactio non habet in ſe pactum. h. d. Bald. Vel ſic: Confeſſio erronea ex cauſa tranſactionis putatiuæ, non præiudicat. h. d. Sal. Vel ſic: Inutilis tranſactio facta ſuper hæreditate, quam quis petendo adiuit, non habet vim repudiationis, cum fieri non poſſit de hæreditate ſemel acquiſita. nec vim pacti gratuiti: quia non cenſetur velle donare qui tranſigit, ſed ſolum à lite recedere: ideo ea non obſtante poteſt tranſigens litem proſequi. Alex.

III. Impp. Diocletianus, & Maximia. AA. & CC. Theodotiano.

SVus hæres exceptione pacti, [e] qui teſtamentum iniuſtum aſſeuerās, [f] poſtea [g] nihil ſe de paterna ſucceſſione petiturum, [h] nō ex cauſa donationis, ſed tranſigendi animo in iure profeſſus eſt: cum reſpuere quæſitam [i] nequiret [k] hæreditatem, & trāſactio nullo dato vel retēto ſeu ꝓmiſſo minimè ꝓcedat, [l] ſubmoueri non poteſt. [m] Sine die, Cæſ. Conss.

Semel hæres per repudiationē non deſinit eſſe hæres: ſed confeſſus in iudicio, pro iudicato habetur. h. d. Bal. Vel ſic: Semel hæres repudiando non deſinit, & econtra. Et confeſſio facta ad proprium commodum, nihil operatur, ſecundum Iac. But. Vel cōfeſſio in his quæ ſolo animo & verbo nō poſſunt induci, nihil operatur. Salic. Vel ſic: Inutilis repudiatio non habet vim vtilis confeſſionis in præiudicium repudiantis qui primo adiuerat. h. d. & caſum vide per Cyn. & melius per Bald. Alex.

IIII. Iidem AA. & CC. Modeſtino militi.

SIcut maior vigintiquinque annis antequam adeat, delatam repudiās ſucceſsionem, poſt quærere non poteſt: [n] ita quæſitā renunciādo nihil agit, ſed ius quod habuit, retinet: [o] nec ꝙ confeſſos in iure ꝓ iudicatis haberi placuit, ad vocem repudiantis [p] hæreditatem, ſed ad certā quantitatem deberi confitentem pertinet. [q] S. V. Ka. Ian. Sirmij. AA. Cōss.

Pupillus hæreditatem ēt damnoſam repudiare non poteſt. h. d. Bald. Vel ſic: Pupillus ſine tutore non pōt hæreditatem repudiare. Salz. et Ale.

SVus.] CASVS. Teſtamentū feciſti, hæredem inſtituiſti, filiū prætérijſti vel exhęredaſti: filius teſtamentū arguit de falſo: tandem remiſit inſtituto vt daret ei decem: quod nō admiſit, uel tacuit inſtitutus: an ſibi præiudicauit is qui remiſit, quo minus agere poſſit exceptione tamen non obſtāte, quæritur? Reſpon. ꝙ non præiudicauit: tum quia hæreditatem ſemel quæſitam per agnitionem mouendo querelam falſi, reſpuere non poteſt: tum quia tranſactio nulla fuit, quæ nullo dato vel retento facta fuit, cum nulla procedat ſine aliquo dato &c. vt ſ. de tranſac. l. tranſactio.

[e] Pacti.] i. tranſactionis.

[f] Aſſeuerans.] ideoq; immiſcuiſſe ſe creditur, ut arg. ff. de bo. poſſ. l. cum quidam. nam agebat petitione hæreditatis cum exciperet inſtitutus ſe ſcriptum, hic filius replicabat, & dicebat ꝙ erat iniuſtum teſtamentum.

[g] Poſtea.] proceſſu temporis.

[h] Donationis.] quia cum neſciret an ſibi ius agendi cōpeteret, donare non propoſuit, ſed tranſigere: puta ſi dixerit, remitto tibi ſi mihi x. des. quod non admiſiſti, vel tacuiſti. Vnde mihi non præiudico. Accur.

[i] Quæſitā.] ſ. ſi ꝑ agnitionē, ſec⁹ ſi ipſo iure tm̄, vt quia ē ſuus fili⁹, & nō agnouit adhuc. nā dimittere pt, vt ſ. ſi ti. de hær. qua. & dif. §. ſui aūt, & §. ſed his, & ff. e. l. ei q ſe.

[k] Nequiret.] tria allegabat pro ſe inſtitutus, ſ. donationem, tranſactionem, & repudiationē: quæ non valent.

[l] Procedat.] vt ſ. de tranſac. l. tranſactio.

[m] Non pōt.] vi tranſactionis: vt quia non valuit vt trāſactio. Itē nec ui pacti gratuiti: quia noluit, licet potuerit quo ad aduerſariū, non quo ad alios, cum agnouerit, vt ſ. de pac. l. poſtquā, & de in inte. reſtit. mi. l. intra. Vel dic, non ſubmouetur ab alijs, ſed ab eo qui fuit conuentus, ſic, vt ff. de pac. l. ſi vn⁹, §. & in ſumma. Vel verius, hic errando remiſit, credens trāſactionē tenere. hoc non placet, ut ff. de condic. inde. l. elegāter, in prin. quæ nō tenebat, tum quia nihil dabatur, tum quia ab hæreditate ſeparati non poterat. Vel dic nō pōt ſubmoueri quin ſit hæres, ſed à reb⁹ hæreditarijs ſubmouetur quas poſſidet, ut ff. de min. l. & ſi ſine, §. ſed quod Papinianus, & facit ff. de ſucceſ. ed. l. 1. §. decretalis, & ff. e. l. impuberibus, & ī. l. proxi.

SIcut maior.] CASVS. Maior xxv. an. delatam ſibi hæreditatem priuſquā adeat, repudiare poteſt, nec de cætero eā repudiare pōt. Si in iure eſt cōfeſſus ſe hęredem nō eſſe: an ſibi præiudicet confeſſio quæritur? Rñ. ꝙ non: & quod aliàs dicitur ꝙ confeſſus pro iudicato habetur, nō habet locum in repudiatione: ſed cum quis confitetur in iudicio ſe certā quantitatem debere.

[n] Non poteſt.] vt ſ. de rep. bo. poſ. l. 1. niſi in caſu, ut ī. eo. l. fi. & in alio, ut ff. ad Trebel. l. nam quod, §. 1.

[o] Retinet.] vt ſ. eo. l. proxima.

[p] Repudiantis hęreditatē.] ſed nonne valet repudiatio in iudicio, cū alius de hæreditate aduerſatur, ut remoueatur pacti exceptione? Azo. rñdet, ſic puto, ar. ſ. de pac. l. poſtquam. Sed tamen non deſinit eſſe hæres in præiudicium aliorum creditorum.

[q] Pertinet.] vt ff. de confeſ. l. 1. Et not. ꝙ dicit certā, ut ff. de confeſ. l. certū, in prin. Sed certe neq; ad quantitatem ſolam, ut d. l. certū. & eſt rō quare repudiatio nō valet in iure: quia quæ valet extra ius, ualet in iure, & quæ nō valet extra ius, nec in iure valet. Sed cōfeſſio in iudicio facta, tenet: extra ius facta, non tenet. Itē eſt alia melior: qa cōfeſſio fit cōtra ſe, aliàs nec illa teneret, ut ff. de interro. act. l. de ætate, §. 1. Sed repudiatio ꝓ ſe fit: vñ nō dēt tenere, cū iō fiat, ut creditorib. nō teneat. Itē eſt cōtra hāc l. ff. de interroga. act. l. ſi filius, vbi cōfitēdo ſe hrdē, ſit hrs, licet repudiauerit pri⁹. Sol. ibi ñ fit hrs, ſed

quantum

quantum ad aduerſarium pro hærede reputatur, non A quantum ad alios, ut in eo. titu. l. fi.

PVpillorũ.] CASVS. Si defertur hęreditas pupillis, illam hæreditatem ſine auctoritate tutorum repudiare non poſſunt: & ſi repudiauerint, nihil nocet eis.

i Annis.] xxv.
k Tempora.] ſcilicet xxix.
h Licentia.] ad idem quòd vbi res alienatæ non ſunt, quòd admittatur. ff. de iu. delib. l. ſi quis.
i Conſtitutus.] tempore repudiationis, & hoc eſt mirum quod poſt xxv. annos iure ipſo ſubuenitur, non per reſtitutionem, vt ĩ. de in integrũ reſtitutio. l. ea quæ.

V. Iidem AA. & CC. Claudianæ.

PVpillorum repudiatio [a] delatæ hæreditatis ſine tutore auctore facta, nihil eis [b] nocet. [c] S. II. Kalen. Ian. Sirmij. AA. Conſs.

Suus abſtentionem non reuocat, vbi res ſunt alienatæ, niſi beneficio minoris ætatis. vbi autem non ſunt alienatæ, reuocare poteſt vſque ad triennium: quod minori currit poſt xxix annum. Sal. & Alex.

VI. Imp. Iuſtin. A. Ioanni P. P.

SI quis † ſuus recuſauerit paternam [d] hæreditatem, deinde maluerit eam adire: cum fuerat indiſtinctè ei remiſſum, † donec res paternæ in eodem ſtatu permanent, † hoc facere, & poſt multũ temporis licebat ei ad eandem hæreditatem redire: † hoc corrigentes, ſancimus, ſi quidem res iã venditę ſunt, vt nullus aditus ei ad hæreditatem reſeruetur. [e] quod & antiquitas obſeruabat. Sin autem res alienatæ non ſunt, ſi quidem maior annis [f] cõſtitutus eſt, & tempora [g] reſtitutionis nulla ei ſuperſunt: intra trium annorum ſpacium tantummodo huiuſmodi ei detur licentia. [h] Sin autem vel minor eſt, vel in vtili tempore conſtitutus: [i] tunc poſt impletum quadriennium (quod ſpacium pro vtili anno qui reſtitutionibus dabatur, præſtitutũ eſt) aliud triennium ei indulgeri, intra quod poteſt B rebus in ſuo ſtatu manentibus adire hæreditatem, & ſuam abdicationem [k] reuocare. Quo tempore trãſacto, nullus aditus penitus ad paternam hæreditatem ei reſeruetur: [l] niſi fortè adhuc eo in minore ætate conſtituto res venditæ ſint. Tunc etenim per in integrum reſtitutionem non denegatur ei adire hæreditatem, & res recuperare, [m] & creditoribus paternis ſatisfacere. Dat. XV. Kalen. Nouembr. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV. CC. anno ſecundo.

TITVLVS XXXII.

QVEMADMODVM TEſtamenta aperiantur, inſpiciantur, & deſcribantur.

Teſtamentum petitur aperiri per officium iudicis. Alexan.

I. Imp. Alexander. A. Proculæ.

C VT teſtamentum quod dicis [n] factum, proferatur, & publicè recitetur, competẽs iudex iubebit. [o] PP. II. Kalend. April. Maximo. II. & Aeliano Conſs.

Teſtamenta debent aperiri ſecundum conſuetudinem loci vbi fit apertio: & abſentibus teſtibus fit coram viris honeſtis. Alex. concord. Bal. & Salicetus.

D II. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Alexandro.

TEſtamenti tabulas ad hoc tibi à patre datas, vt in patriam perſe-

a Pupillorum.] repudiatio.] expreſſa. tacitè enim poteſt, vt impediendo conditionem, vt ff. de condit. & demon. l. l. cum pupillus. j. reſpon. & econtra nõ poteſt adire, licet lucroſa ſit, vt inſti. de aucto. tuto §. neque autem, & facit ĩ. de aucto. præſtan. l. 2.
b Eis.] pupillis.
c Nocet.] nam tutores, vel ipſi facti maiores poterũt petere hanc hæreditatem, niſi eſſent in repudiatione.

† al. ſi qs filius hæres recuſauerit. alias ſi qs ſuus hęres recuſa. Contius.
† permiſſum. vet. rectè. Cõtius.
† remanerent.
† veniſe.

SI quis.] CASVS. Si teſtator filium ſuum famil. hæredẽ inſtituit, licebat filio hæreditatem repudiare, & poſtea ad eam redire quandocunque, cum res hæreditariæ alienatæ non eſſent, quod in parte corrigit Imperator, dicẽs: refert an fuerit maior, uel minor, ut ſi maior, & hæreditas alienata ſit, ad eam redire nõ poteſt. ſi minor, reſtituebatur. & creditoribus hæreditarijs tenebatur. ſi nõ eſt alienata, & eſt maior, vſque ad triẽnium redire poteſt: quo elapſo non audietur. ſi eſt minor, poſt quadriẽnium: intra quod ad hæreditatem quam repudiauit, redire põt. quo elapſo non audietur: & ita cũ erit xxix. an. currit ſibi illud triennium. Vi.
d Paternam.] quid in materna? Reſpõ. vſque ad annum admittitur poſt repudiationem, ut ff. ad Tertul. l. filij. & ĩ. de iur. & fac. igno. l. 2. Itẽ quid in emãcipato? Reſpon. ut ff. de colla. bono. l. nonnunquam. Accur.
e Reſeruetur.] hic continua quod eſt in fine, niſi forte &c. Item contra ad ſequens reſponſum ĩ. de iuris & fac. igno. l. 2. & 3. Solu. vt ibi. Vel hic non habebat ſubſtitutum vel coniunctum. legitimus enim intra hoc ſpaciũ obſtare non videtur, ut ff. vnde leg. l. 2. & de ſucceſſ. edi. l. 1. § quibus. Item ad hoc ff. ad Trebel. l. nam quod §. j. & ſupra ſi ut omiſſ. hæredi. l. 2. Accur.

k Abdicationem.] ideſt repudiationẽ.
l Reſeruetur.] dixit rebus in ſuo ſtatu durantibus eum admitti, & non aliter, niſi &c. vel continua vt modo dixi.
m Recuperare.] immo videtur quod non, vt ff. de mino. l. quod ſi minor. §. Scæuola, in ver. ſi vero, quæ eſt contra. Solu. hic corrigit, vel ibi habuit ſubſtitutũ, hic non. Vel ſolue ut ibi.

QVEMADMODum teſtamenta aperiantur &c.

VT teſtamentũ.] CASVS. Teſtamentũ feciſti, & hæredem inſtituiſti, & teſtamẽtum clauſiſti & obſeraſti: hĩs ignorans ex quota parte ſit iſtitutus, vult vt teſtamentũ proferatur, & aperiatur, & recitetur, an ſit audiendus, quærit? Reſpon. quod ſic: & hoc iubebit competens iudex. Viuia.
n Dicis.] loquitur legatario. Accurſius.
o Iubebit.] per hoc interdictũ, ſiue edictum ſiue titulum, quando non negat ſe habere: alias locũ habet interdictum de tabulis exhibendis, & vt ff. eod. l. 2. §. ult. Et eſt ratio, quia non aliter veritas &c. vt ff. eo. l. 1. & de tranſactio. l. de his. & habet locum hæc lex legatarijs petentibus, vel ſimilibus, qui volunt ſcire an poſſint petere, & quantum. hæres quidem habet rei vendic. vt ff. eo. l. ipſi.

TEſtamenti.] CASVS. Paterfam. cum filio ſuo exiſtens in peregrinatione, teſtamentum fecit adhibitis ſeptem teſtibus. quo ſolenniter completo, illud clauſit & conſignauit, & præcepit hæredi vt perferret in patriam ſuam. ſi vult hæres vt teſtamentum aperiatur,

tur,& recitetur,adire debet rectorem prouinciæ: qui cõuocatis coram eo honeſtis viris, teſtibus, non præſentibus qui ſignauerunt,faciet aperiri & recitari.quo facto ab eiſdem rurſus debet obſignari.

a Potes.] & debes.

b Vt teſtibus] ſcriptis in teſtamento. Vel dic in ipſa conditione poteſt reſolui ſine teſtibus.

c Pro tribunali.] ſedentem.

d Per libellum] ſcilicet per alium quẽ rector delegauit. tũc enim rector ſedet per libellum, id eſt per delegatum. Vel dic quod iſte poterit adire per libellum, id eſt per procuratorem.

e Honeſtos.] ſic ff. eo. l. ſi quis ex ſenatoribus, & ff depo. l. 1. § ſi pecunia in ſacculo. & §. ſed & ſi res. Item nunquid illi adeunt, qui ſigillauerunt? Reſpõ. vtique, ſi fieri põt, vt ff. eod. l. cum ab initio, & alij quandoque,ut ff eo. l. ſed & ſi quis, & mittatur ad teſtes teſtamenti abſentes, ut recognoſcant, ut d. l. ſed & ſi quis.

f Viros.] qui non ſunt de teſtibus teſtamenti.

g Obſignentur.] quid ſi teſtes non adſunt,quia mortui ſunt? Reſpon. non poterit aliquid probari per teſtamẽtũ. nec enim eſt publicã ſcriptura. Sed ar. contra,vt ff. e. l. tabularum, in prin. ſi autem inſinuetur, poterit amodo probari ſecundum legẽ ut ĩ.de teſta. l. conſulta, & l. teſtamẽta,& l. publicati,& ad hoc,l omniũ.

† Per libellũ.i.requeſtã ſecundum Gu. Bud. in l. nec quicquã, §.vbi decretũ. ff. de offic. procõ. & leg.

rantur,affirmans:potes [a] illuc perferre, vt ſecundum leges moreſq; locorum inſinuentur: ita ſcilicet,ut teſtibus [b] non preſentibus, adire prius vel pro tribunali [c] vel per libellum [d] † rectorem prouinciæ procures: ac permittente eo, honeſtos [e] viros [f] adeſſe facias, quibus præſentibus aperiantur, & ab his rurſum obſignentur. [g] PP. XII. Kalen. Ianuarij, Maximo. II. & Glabrione Conss.

Qui petit aperiri teſtamentum, debet iurare de calumnia, aſſerendo putare ſua intereſſe. & non omnes partes teſtamenti debent aperiri, vt in textu declaratur: nec datur copia diei & conſulis. & idem eſt in codicillis quod in teſtamento. hoc dicit cum l ſeq Alex.

III. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Ariſtoteli.

† ſcilicet teſtamenti.

C

EIus [h] † quod ad cauſam nouiſsimi patris veſtri iudicij pertinet, de calumnia tibi iuranti, præter partem quam aperiri defunctus vetuit, [i] vel ad ignominiã [k] alicuius pertinere dicitur, inſpiciẽdi ac deſcribendi, præter diẽ [l] & conſulem, † rector prouinciæ facultatem fieri iubebit Dat. VI. Kal. Maij.

† In teſtamentis ergo apponi ſolebat dies & conſul: ut etiã ex vetere formula teſtamẽti L. Cuſpidij apparet: quamuis teſtamenta vi capiãt ex die mortis.

Sed quid ſi teſtamentum non habeat nec diem nec cõſulem? non puto

EIus] CASVS. Si aliquis teſtamẽtum fecit, & iſtud clauſit,& conſignauit, ſi hæres vult vt illud aperiatur & recitetur,& deſcribatur,an totum debeat aperiri,quæritur? Reſpon. quòd non, ſed excepta illa parte quam teſtator vetuit aperiri,& in qua ſcriptus eſt dies & conſul. & illa quæ ad ignominiam alicuius pertinet, & ad hoc præſtito ſacramento ab hærede, quòd non animo calũniãdi petit illud aperiri, & hoc iubebit rector prouinciæ.

h Eius.] ſcripti.

i Vetuit] vſque ad decennium, vel expreſſe vel tacite, vt ff. eo. l. pupillares. Item nec viuo teſtatore, ut ff. eo. l. 2. §. ſi dubitetur.

k Ad ignominiam.] vt quia legauit filio quem ex monacha habebat, nec videtur legatum ſic relictũ ad ignominiam valere,cum nec inſtitutio,ut ff. de hære. inſtit. l. quotiens. §. ſi quis nomen, & de leg 1. l. turpia.

l Diem.] ne detur materia falſum fabricandi, vt ff. e. l. 1. §. diem, & de eden. l. 1. §. editiones. ſecus in rationibus, ut ff. e. tit. de eden. l. 1. §. rationes. Et no. quod licet ſit

A dominus qui agit hoc interdicto, vel alio pro exhibẽdo teſtamẽto, exhibetur tñ ſine die. nã hic agebat filius qui hæres præſumitur, ſecus ſi agat rei vendicatione. Sed P. dixit dño indiſtincte exhibendum cum die, & hic dicebat filios non eſſe hæredes, ſed legatarios.

CC. Conss.

Eodem modo publicantur & aperiuntur codicilli, quo & teſtamentum. Bal. & Salic.

IIII. Impp. Gratia. Valentinia. & Theod. AAA. ad Heſperium. P. P.

COdicillos, ſeu ſcripturam [m] quolibet tenore formatã, ea oportebit obſeruatione [n] in B publicum proferri, qua teſtamenta panduntur. Da. III. Kalend. Auguſt. Mediolani, Auſonio & Olybrio Conss.

COdicillos.] CASVS. An eadẽ ſolennitate debeãt codicilli aperiri qua & teſtamenta, quæritur? Reſpõ. quod ſic.

m Codicillos, ſeu ſcripturã.] ptinentẽ ad teſtamentum, ut ff. eo. l. 2. §. ad cauſã.

n Obſeruatione.] vt detur & demonſtretur præter eam partem quam teſtator vetuit, vt ĩ. l. proxim.

equidem ex eo ĩfirmari. Sed & ab amico quodã doctiſſimo mihi oſtenſum eſt vetus Modeſtini iuriſcõſulti fragmentum quo diſerte aſſeritur nõ ob id infirmari. Cõtius.

TITVLVS XXXIII.

DE EDICTO DIVI HAdriani tollendo: & quemadmodum ſcriptus hæres in poſſeſſionem mittatur.

In adipiſcenda poſſeſſione, inſtitutus præfertur ſubſtituto vulgari. hoc dicit. Alexan. concor Bal. & Sal.

DE EDICTO diui Hadriani &c.

Adita [1] hæreditate ex teſtamento delata, quod fit animo: vt inſtit. de hæred. quali. & diffe. §. ſi. petit ſcriptus mitti in poſſeſſionem: quod olim per edictum, hodie per hunc titulum fit.

1 Iſta cõtinuatio eſt de mẽte Bar.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Lucillo.

CVm inter inſtitutum & ſubſtitutum controuerſia moueatur: [o] cum qui primo loco inſtitutus eſt, induci in poſſeſſionem oportet. [p] PP. XII. Kalen. Decemb. Dextro & Priſco Conss.

Vitium teſtamenti inuiſibile, non impedit hæredem mitti in poſſeſſionẽ. hoc dicit Alexan. Salic. addit, niſi de vitio doceatur incontinenti.

CVm.] CASVS Deceſſit paterfamil. teſtamentum fecit, hæredem inſtituit, & ſibi ſubſtituit: vult inſtitutus mitti in bonorum poſ. defuncti, vult & ſubſtitutus: quis præferatur, quæritur? Reſpon. quòd inſtitutus. vel pone ſubſtitutus in poſſeſ. &c. & contradicat inſtituto. [1]

o Moueatur.] pro ſe habebat ſubſtitutus [2] quia inſtitutus ſub cõditione habet bonorum poſ. ſecundũ tabulas, ut ff. de ſecun. tab. l. 2. §. ſi ſub conditione. at ſubſtitutus eſt ſub conditione inſtitutus. Item facit pro D eo, quia omnis ſubſtitutus eſt inſtitutus, vt ff. ad leg. Fal. l. in ratione, 1. §. pe. Item forte [3] quia dicebat ſubſtitutus filium teſtatoris à primo gradu præteritum, & ideo illum gradum eſſe ruptum, & à ſecundo exhæredatum, ut ff. de libe. & poſthu. l. & ſi pepercerit, §. fin. Vel dicebat ſubſtitutus ſe inſtitutum: vel aliud huiuſmodi.

p Oportet.] idem in bonorum poſſ. ſecundum tabulas vt ff. de bo. poſ. ſecundũ tab. l 2 § defertur idem de ipſa [4] proprietate hæreditatis, vt ff. de acqui. hæred. l. 3. & l. quandiu inſtitutus, in prin. & ff qui ſatiſda. cog. l. inter omnes. idem in legato, vt ff. de leg. 2. l. ſi quis ſeruum. §. certum. Quandoque tamen vterque admittitur, ſimul inſtitutus & ſubſtitutus, ut inſti. de vulg. ſubſti. §. ſi. & ff. de hæred inſti. l. ſi pater. & l. ſequen. Item quod hic dicit, eſt verum, [5] niſi aliud obijciatur ei inſtituto, puta aliud teſtamentum poſterius, uel aliquid tale, ut ĩ. eo. l. fin. §. ſin autem.

2 Non tenetur ſecundum Bar. Bald. & Iaſ.

3 Nõ placet Bart. ideo dic quod contrariũ loquitur quando vitium præteritionis erat euidens, hic quando non erat euidẽs B. & eſt de mente Pau.

4 Sequẽ eam Bar.

5 Idem Saſſ.

Quamuis.

Q Vamuis.]CASVS. Paterſamil. fecit teſtamentum, heredem inſtituit, petit mitti in bo. poſſ. obijcit ei aduerſarius ſe eſſe filium & præteritum, vel ꝙ teſtamentum ſit falſum, vel inofficioſum, vel ꝙ teſtator ſeruus fuerit: an ob hoc impediatur ſcriptus quo minus in poſſeſ. bono. defuncti mittatur, quæritur? Reſp. quòd non.

a Quamuis] Quinque dicit, ad quorũ quodlibet refert vltimus uerſus, tamen ſcriptus &c. Sed circa omnes articulos quæro, quid filio in poſſeſſione conſtituto: an debet inſtitutus mitti, & ille exire? videtur quod ſic, vt hic, & ff. quorum leg. l. 1. §. redigũtur. E contra ꝙ nõ. quia dolo facit &c. ut ff. de doli excep l. dolo. Dic 1 ergo diſtinguendum: aut cauſa quã filius obijcit, exigit altiorem inquiſitionem, & tunc ſcriptus mittitur: aut ſtatim vult probare eam filius, & tunc non, ut ff. ad exhib. l. 3. §. ibidem, & ad Trebel. l. ille a quo, §. ſi de teſtamẽto, & ff. vt in poſſ. leg. l. ſi is à quo, in princ. & de Carb. edic. l. 3. §. cauſæ. Supple ergo, mitti ſolet &c. niſi incontinenti probet filius cauſam aliquam de his. Sic generaliter dictum reſtringendum eſt, vt ff. de pe. hær. l. & non tantum, §. ꝙ ſi pro emptore. & eſt maximè ratio: quia & ſi aliud poſterius profertur teſtamentum, ille ſcriptus qui petit ſe mitti in poſſeſſionẽ, non poſſidebit. Idem ergo & hic, cum reus potiora iura velit oſtendere ſtatim, ut ſi dicat ſe præſcripſiſſe. hoc enim ei permittitur allegare, ut ĩ. eo. l. ſi. in fine.

1 Iſta gl. ſequuntur ſcribentes hic.

II. Imp. Alexander A. Epiaſto.

A Q Vamuis[a] quis[b] ſe filium defuncti præteritum eſſe alleget, aut falſum[c] vel inofficioſum[d] teſtamentum, ſeu alio uitio[e] ſubiectũ, vel ſeruus[f] defunctus eſſe dicatur: tamen ſcriptus hęres in poſſeſsionẽ mitti ſolet.[g] PP. VI. Kalend. B Nouemb. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Edictum diui Hadriani cum ſua viceſima & eius ambagibus, eſt ſublatum: & ſcriptus hæres ex ſola inſpectione teſtamenti carentis omni vitio viſibili mittendus eſt in poſſeſſionem rerum quæ tempore mortis per defunctum tenebantur: ſi non apparet legitimus contradictor. Si autem apparet, mittitur cauſa cognita: ſi allegationes illius contradictoris non ſunt legitimæ: ſecus autem ſi ſunt legitimæ, vt quia oſtendat ſe habere potiora iura, vel præſcripſiſſe bona in quorum poſſeſſionem hæres mitti ſe poſtulat. Alexan.

C

b Quis.] contradicens inſtituto.

c Aut falſum.] præfertur ergo poſſeſſoriũ crimini falſi. Sed videtur, ſiue de falſo excipiendo dicatur ſimul cum principali cognoſci, ſiue in modum accuſationis: & tũc præponi criminis cognitionem, vt ſ. de ordi. iudi. l. pe. & fin. quæ ſunt contra. Solu. 2 illud cum petitorio agitur, hic cum poſſeſſorio. vel ſolue vt ibi.

2 Idem B. Bal. & Ia.

d Inofficioſum.] immo videtur primo de querela cognoſci in modum exceptionis, cum filius poſſideat, vt ff. de inoff. teſt. l. Papinianus, §. ſi filius, quæ eſt contra. Solu ibi 3 hæres petitorio agebat, hic poſſeſſorio, vel ſolue vt ibi.

3 Hæc vera ſm B. & alios.

e Vitio.] ſ. inuiſibili. de viſibili dices. ĩ. l. fin. hic ergo vel ruptum uel irritum dicebatur.

f Seruus.] cum tempore mortis pro libero habebatur, vt inſtitu. de teſta. § teſtes, & ff. de Carb. edi. l. 1. §. ſed & ſi quis non tantum. Sed contra ſ. de peti. hæredi. l. liber. Solu. 4 ibi petitorio, id eſt petitione hæreditatis agebatur, hic poſſeſſorio. vel ibi viuo teſtatore mota fuerat quæſtio libertatis, hic non. Item ad idem contra ĩ. de ordi. cogn. l. ſi res: ſed ibi dicebatur ſeruus qui conueniebatur, hic alius, ſcilicet defunctus.

4 Hęc vera. Bar. & alij.

g Mitti ſolet.] adeo vt appellari non poſſit ne hoc fiat, vt ĩ. quorum ap. non recip. l. quiſquis.

E Dicto.]CASVS. Olim ſi paterſa. deceſſerat, & hæredem ſcripſit, dabatur hæredi ſcripto ex edicto diui Hadriani aditus adipiſcendi bon. poſſ. defuncti intra A annum: quo elapſo vlterius non admittebatur, & hoc cum deminutione viceſimæ partis applicandæ fiſco: quod immutat imperator per hanc cõſtitutionẽ. ſtatuit ergo, vt ſi ſcriptus hæres in ſolidum vel ex parte competenti iudici teſtm̃ in quo eſt ſcriptus, oñderit neque cancellatum neque abolitũ, neq; in aliqua parte ſui vitiatum, & ſeptẽ teſtiũ ſigillis ſigillatũ, mittatur in poſſ. oium bonorũ quæ habuit defunctus tpe mortis ſuæ: non aũt in illis bonis hęreditatis quæ aliqs ltimo modo poſſidet: & hoc ſi nullus fuerit contradictor. & hoc in prima parte. Si aliqs extiterit contradictor qui potiora iura habuit: ille mittitur, ſiue fuerit petitor qui mitti deſiderat, ſiue poſſeſſor q detinet, & contradicit aliũ non eſſe mittendũ. In tertia parte dicit ꝙ non ſolũ vſq; ad annũ poſſit petere mitti, ſicut olim: ſed poſt annũ qñcunque: nec illud tpis obijcietur obſtaculum, niſi quod cõſueuit obijci pet. hæ re. vel rei vend. ſcilicet triẽnium, vel x. vel xx. vel xxx. Et debet ſic formari libellus: Peto domine iudex me mitti in poſſ. bonorum defuncti quæ tẽpore mortis ſuæ habuit: qa ſum ſcriptus hæres in teſtõ nõ cãcellato &c. & hoc per condictionem ex lege iſta.

† De huius edicti capitibus vide Alciat. diſpunc. lib. 3. c. 6.

† Cõcor. gl. 1. in c. cũ adeo, circa fin. extra de reſcri. & gloſ. in c. nõnulli, eo. tit.

III. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto præto.

E Dicto diui Hadriani, quod ſub occaſione viceſimæ[h] † partis hęreditatis introductum eſt, cum multis ambagibus, & difficultatibus,[i] & indiſcretis narrationibus penitus quieſcente,[k] quia B & viceſima[l] hæreditatis ex noſtra receſsit republica;[m] antiquatis nihilo minus & alijs omnibus quæ circa repletionem vel interpretationem eiuſdem edicti promulgata ſunt: ſancimus, vt ſi quis ex aſſe uel ex parte[n] iſtitutus, competenti[o] iudici teſtamentum oſtenderit non cãcellatum, neq; abolitũ, neque ex quacunque ſuæ formæ parte vitiatũ,[p] † C

h Viceſimæ.] dabat enim miſſus in poſſeſſionem fiſco viceſimam partem hæreditatis. Item dabatur intra annum tantum: quod patet per id quod dicit, anguſtijs, vt ĩ. in §. ſin autem, verſic. nullis.

i Difficultatibus.] quas non habemus.

k Quieſcente.] in eo quod male dicebat. Sed quid ſi aliquis hodie peteret poſſeſſionem ex edicto iſto? Reſp. 5 poteſt per conſtitutionem iſtam.

5 Hoc eſt falſum ſecundũ B. Bal. Ang. & Paul.

ADDITIO. Illud dictum glo. reprobatur per Bar. ideo dic ꝙ condictio ex lege habet locũ quando eſt contradictor, aliàs non: ſed officium iudicis auctoritate huius l. ſecundum Ia. Bu. Bar. Bal. Sali. & Alexand.

D

l Et viceſima.] portio.

m Republica.] id eſt deſiuit eſſe in vſu noſtro tẽpore.

n Ex parte.] ſcilicet quota: ſecus ergo ſi ex re certa: quia tunc loco 6 legatarij habetur, vt ſ. de hære. inſti. l. quotiens. niſi 7 non ſit alius, vt ff. de hære. inſtit. l. ex facto, 2. §. 2. & l. 1. §. ſi ex fundo, & tunc idem ac ſi in totum ſit hæres. Itẽ quid dices in fideicõmiſſario vniuerſali? Reſpon. nõ habere eũ hmõi legis beneficiũ. Itẽ qd de ſubſtituto pupillari vel vulgari? Reſpõ. vt colligitur ſupra l. 1.

6 Alio adeunte ſm B. & Bal.

7 Sequitur eam Bart.

o Competenti.] Qui habet merum imperium, uel mixtum, non delegatus vel magiſtratus municipalis, ut ff. de iuriſdi. om. iudic. l. iubere, & ad municip. l. ea quæ. Item ideo dicit competenti, quia iudex loci ubi ſunt res, mittet, non alius, vt ſ. vbi de hære. agitur l. 1. ſed pronũciat alius de mittendo, & deſtinat literas ſuas ad iudicem 8 loci ubi ſunt ſucceſſiones. ut ff. de bo. aucto. iudi. poſ. l. cum vnus. §. pe. & de re iudi. l. à diuo, in prin. & ſ. de iudi. properandum, §. ſin autem reus.

8 Hoc intellige qñ apparet legitim' cõtradictor, cuius perſona ſubeſt illi iudici qui pronunciat: aliàs non, ſm Bart. Angel. & Pau.

p Vitiatũ.] vitia alia viſibilia, & illa impediunt mittẽdum:

dum, vt hic: alia inuiſibilia, & illa non, vt ſ. l. prox. Sed quid ſi vitium ſit in præfatione tantum viſibile, uel inuiſibile, non in illis locis in quibus conſiſtat tota vis? [1] certe puto nõ nocere, vt extra de fide inſt. c. ex literis, & ſ. de tranſac. l. ſi ex falſis, & ſ. de teſta. l. ſi vnus. Acc.

[1] Glo. ſequitur Barto. Bal. Ange. Sa. & Pau.

A Al. & hæc verior. Vel dic ſecundum Azo. non aũt &c. vt quia à defuncto vel eo viuẽte emit poſſeſſor ab aliquo, vel alio titulo habuit, quod & probet, vt in prin. dixi: licet tempore mortis teneretur à defuncto. ſi aũt quia defuncto ſucceſſerit, teneat, cum non proferat ſecũdũ teſtamentum ſolenne, auocatẽ ab eo poſſeſſio. Item an fideicommiſſarius vniuerſalis eſt legitimus contradictor ſi poſſidet? Quidã dicunt ꝙ nõ, quia nullum ius habet, niſi primo fiat ei reſtitutio, ſaltẽ verbo, ut ff. ad Trebel. l. reſtituta. Sed dic cõtra, [7] non eſt opus reſtitutione, cũ habeat eam: alioquin verbis nõ rebus lex imponeretur, quod eſſe non debet, vt j. communia de leg. l. 2. & pro hoc. ff. ad Treb. l. pe. & ff. ꝓ legato. l. pe. & ff. de excep. rei iudic. l. 1. §. fi. & de excep. doli. l. dolo. Item cui damus actionem, multo magis exceptionem, vt ff. de ſuperfi. l. 1. §. quod autem ait Sed arg. contra. ff. ad. Trebel. l. filiam fratribus. [8] Item quæro, quare lex iſta à Iuſtiniano ſuit facta: cũ ſufficiat quorum bonorum interdictũ ad huiuſmodi poſſeſſionẽ? Reſpon. ſecundũ Al. hæc lex eſt generalis in omni ſucceſſore: at interdictũ directũ tñ in eo qui de iure prætorio ſuccedit. Item interdictum eſt annale, hæc perpetua. Sed certe & illud poteſt dici perpetuum, cum rei perſecutionem contineat, vt ff. de act. & obliga. l. in honorariis. Item illud non datur niſi aduerſus eum qui poſſidet pro hærede, vel pro poſſeſſore, ut j. quorum bo. l. 2. & l. fi. & ff. quorum bo. l. 1. hæc autẽ lex datur aduerſus omnes poſſeſſores etiam titulo, ſecundum Al. Item differt: quia hac. l. obtinet poſſeſſionem, etiam ſi non doceat ſe hæredem, vel bonorum poſſeſſorem: dum tamen teſtamentum in quo ſcriptus eſt, appareat prima facie non uitiatum. At interdictum directum non datur niſi ſe ſucceſſorem iure prætorio probet: [9] nec utile, niſi ſe probet hæredẽ iure ciuili, vt j. quorum bo. l. 1. Itẽ per hãc nõ fit poſſeſſor, ſed ponitᷣ in poſſeſſione: ſed per interdictũ efficitur poſſeſſor. quæ differentia non placet, immo utraque uia fit poſſeſſor. Item à petitione hæreditatis differt hæc conſtitutio, quia in hac nõ ueniunt niſi corporalia, ut arg. ff. quorum bo. l. 2. at in peti. hære. omnia ueniunt, ut ff. de peti. hære. item uidendum. § fin. & l. ſequen. Item per illam omnis cauſa accipit finẽ: per hanc miſſionem nõ. Triplici ergo iure munitus eſt hæres, per miſſionem in poſſeſſionem ex hoc titulo: item per interdictum quorum bonorum, item per petitionẽ hæreditatis, & nullum eſt ſuperuacuum, ut dictum eſt. Ac.

[7] Et bene Bart. B. P. Ang. Sali. & Iaſ.

[8] Dic ꝙ ibi fidei cõ. nõ poſſidebat: hic ſecus ſecundum. B. B. Pau. & Ia.

[9] Licet ſũmatim. Bar & ſic ſequitur depoſitio teſtiũ. P.

Sequitẽ eã vſq; ad fi. Bart. & Sali.

ſed quod in prima figura [a] ſine omni vituperatione appareat, & depoſitionibus [b] teſtium legitimi numeri vallatum ſit: mittatur quidem in poſſeſſionem earum rerum quæ teſtatoris mortis tempore fuerunt, [c] non autem legitimo [d] modo ab alio detinentur, & eam [e] teſtificatione publicarum [f] perſonarum accipiat.

B ¶ Sin autem aliquis contradictor [g] extiterit, tunc in iudicio competenti cauſæ in poſſeſſionem [h] miſſionis & ſubſecutæ contradictionis ventilentur, & ei poſſeſſio acquiratur, q potiora ex legitimis modis iura oſtenderit, ſiue q miſſus eſt, [i] ſiue qui antea detinens contradicen-

a Prima figura.] id eſt prima conſiſtentia, vt ex quo prima vice ſcriptum fuit, nihil ſit detractũ, additum vel mutatũ, ſecũdum quoſdam, & bene: ſed Io. dicit prima figura, i. prima facie, vel prima fronte. ſic enim ſæpe loquimur, licet prima literarum figura ſit in aliquo mutata, dum tamẽ bene correcta, vt aliæ literæ nõ ſit diſſimilis, ſed eiuſdem notarii omnino videatur.

b Depoſitionibus.] ſigillorum & ſubſcriptionum cuiuſlibet teſtis, nõ dico ſacramẽti, quia in hoc poſſeſſorio iudicio non eſt neceſſe eos iurare. [2] Sed aliter ponitur depoſitio, ſupra de teſta. l. hac conſultiſſima. §. fi. & l. fina. item per ho: quod dicit depoſitionibus, videtur quòd loquitur hæc lex tantum in teſtamento in ſcriptis, quod concedo. [3] Quid ergo in nuncupatiuo? Reſpon. habet interdictum quorum bonorum. ff. quo bo. l. 1. ſed per officium iudicis ex hac l. forte iuuabitur, ſi teſtamentũ nuncupatiuum ſit in ſcriptis redactum ſecundum B. Sed Al. dicit etiam in nũcupatiuo in ſcriptis redacto [4] recte loqui l. iſtam, cũ tanta fides illi hodie ſcripturæ habeatᷣ, ſicut ſolenni teſtamento cum ſigillis. & idem Al. dicit, ut in non ſolenni teſtamento habeat locum hæc lex quãdo habetur pro ſolenni, vt ſ. de teſt. l. hac cõſultiſſima, §. pe. & l. fin. Sed quid ſi nuncupatiuum non ſit in ſcriptus redactum? Reſpon. [5] poterit ſcriptus hæres mitti in poſſeſſionem rei, ita ut ſolennis numerus teſtium ante competentẽ iudicem teſtationes depo .. at, & in ſcriptis redigat, & ſecũdũ talẽ ſcripturã pote it ſcriptus mitti in poſſeſſionẽ arg. pro his. ſ. de teſt. l. hac cõſultiſſima, in fi. & l. fi.

[2] Et bene. Bar. & Alexander.

[3] Idẽ Bar. & alii.

[4] Manu publica. B. Sal. & Al.

[5] Sequuntẽ eã Bar. B. & alij. & reputatur valde ſingularis ſecundum Ang.

C

ADDITIO Modum procedendi & adipiſcendę poſſeſſionis hæreditatis, poterit hic diligens lector intueri in breuiario Ioan. Fabr.

c Fuerunt.] non ergo in aliis rebus quæ apud eum erãt: ſed dominus non erat ſm quoſdam. Sed Al. dicit etiam earum quarum poſſeſſionem tantum habuit, quia dominus præſumitur poſſeſſor ſecundum eum, vt ſupra de proba. l. 2. Tu dic [6] ſiue poſſeſſionẽ ſiue detẽtationẽ habuerit defunctus, idẽ quod aliàs, ſed alia ratione, q & ſic fit in peti. hæredi. vt ff. de peti. hær. l. & nõ tãtũ, in prin. Sed arg. contra. j. ad leg. Fal. l. in teſtamento militis.

[6] Idẽ Bar. Bal. Ioan. Fab. & Ia.

D

ADDITIO Tu dic quòd ibi loquitur quo ad detractionem Falcidiæ, hic quo ad miſſionem in poſſeſſionem. Salicetus.

d Legitimo.] ſ. titulo quem probet inſtrõ, vel teſtibus ille qui poſſidet: aliàs præſumitur pro poſſeſſore poſſidere, vt ff. de pet. hæred. l. pro hærede, & ſic auocabitur ab eo poſſeſſio per hanc. l. ſecundum Azo. Sed Al. dicit etiam ſi titulum habeat, auocari ab eo poſſeſſionem, vt argu. ſupra l. proxi. niſi habeat titulum ſimilem titulo petentis, vt quia aliud ſecundum teſtamentum ſolenne habeat. & hoc patet. j. vbi dicitur, qui potiora ex legitimis modis &c. hoc eſt ſi poſterius teſtamentum ſine vituperatione appareat. & pro eo. ſ. l. proxi. ſed ſecũdum hoc videtur nimia iniuria affici titulo poſſidens, ſi ei ſic auferatur poſſeſſio ſed non eſt: quia ita demum fit in eã rem miſſio, ſi tempore mortis detinebatur à defuncto. Quod ergo hic dicit, nõ aũt &c. vt quia ſe hæredẽ dicit, & ſecundum profert teſtamentum ſolenne. & hoc ſm

e Eam.] poſſeſſionem.

f Publicarum.] ſ. executorum, & tabellionis.

g Cõtradictor.] qui ẽt dicit ſe hæredem, & in ſolidũ. uel cũ legitimus ſit, dicit teſtamentũ uituperatum, nõ autẽ talis contradictor, ut in l. 2. huius tituli, niſi in continẽti poſſit probare.

h In poſſeſſionẽ.] hoc fecit pro eo, ut cauſa ſit in libello interẽda, ut argu. ff. ad. l. Iuliã de adul. l. denũciaſſe. §. quid ergo, & dixi. ſ. de eden. l. edita. Ac.

i Miſſus eſt.] id eſt mitti deſiderat. Vel dic ꝓprie, [10] ut ſupra proxi. & quod dicit, poſſeſſio, id eſt proprietas. Et quod ſubiicit, contradicendum, dic ꝙ poſt ſententiam in hoc poſſeſſorio latã contradicebat verbis, & dolebat de ea ſententia, non tamen poteſt reſiſtere re uel de iure, nec etiam appellare, ut j. quorum ap. non reci. l. quiſquis. Sed quid ſi talia teſtamenta à duobus proferantur, & eodem die & tempore facta uideantur, & unum dicit Titium in ſolidum inſtitutum: alterum Sempronium in ſolidũ, an admittet uterq;, uel neuter? R. ñ. qd eſt Sabba-

[10] Vtraq; eſt de mẽte. B. P. & Iaſ.

tina, ſcilicet Pilei, & ꝙ uterque ſit admittendus, eſt arg. ff. dona. inter uirum & ux. l. cum hic ſtatus. §. ſi ambo, & ff. de bo. poſ ſecundum tab. l. qui ex liberis, in prin. & l. 1. §. ſed ſi in duobus, & de rebus dub. qui duos, & ĩ. de fideicõmiſ. liber. l. cũ inter, & de leg. 2. l. ſi qs Titio. §. 1. Sed argu. contra ꝙ neuter. ff. ad Treb. l. cum, & de rei uendi. l. Põponius. §. ſi. & ff. de uſuſru. l. adhuc. §. ſi uero ſimul, & de ſundo in ſtru. & inſt. leg. quęſitum. §. ſi quis, & de teſta. tut. l. duo ſunt Titi.

Quæſtio Sabbatina.

Hæc eſt cõis & uera concluſio, ꝙ nemo erit hæres ſm Iaſ.

dum putauit, nullis anguſtiis [a] temporum huiuſmodi miſſione coarctãda, ſed ſiue tardius, ſiue præmaturè [b] aliquis miſſus eſt: legis tantũmodo arbitriũ [c] requiratur, & cauſa, unde vel miſſio [d] vel contradictio exoritur. Siue enim [e] poſt annale tempus, ſiue poſt maioris æui curricula aliquis fuerit miſſus, [f] ſi tamẽ ex legitimè forma to teſtamẽto miſſio procedat, nullum ei temporis obſtaculum obiiciatur: niſi tantum temporis effluxerit, quod poſſit vel poſſeſſori pleniſſimè ſecuritatem ſuper dominio [g] præſtare, [h] vel ipſi qui miſſus eſt, omnem intentionem excludere. [i] Si enim vel ex una parte, [k] vel ex utroq; [l] latere tẽporis prolixitas occurrerit, manifeſtiſſimum eſt non ſolum miſſionem, ſed etiã ipſam principalem [m] cauſam eſſe ſopitã. Dat. XII. Kal. April. Conſtantinop. poſt Conſulat. Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

TITVLVS XXXIIII.

a Anguſtiis.] ſ. antiquis & ſolitis. ſ. anni, qd nocebat ſcripto ſecundũ edictũ.

b Siue pmaturè.] i. intra annum.

c Arbitrium.] i. poteſtas huius legis.

d Vel miſſio.] i. miſſionis poſtulatio.

e Siue enim.] exponit quod dixerat.

f Fuerit miſſus.] id eſt poſtulauit mitti.

g Dominio.] ſ. in vſucapione.

h Pręſtare.] aliàs quando eſt hęres teſtamentarius.

i Excludere.] ergo poteſt excludi petitor. 10. vel 20. annis.

k Ex una parte.] i. odio tantum, ut eſt in pręſcriptione. 30. annorum, quę tãtum odio non petentium eſt inuenta, nec exigitur poſſeſſoris bona fides, ut ĩ. de anna. except. l. ſi. & ĩ. de præſcri. 30. ann. l. ſi quis emptionis. idem in uſucapione quę tantum fauore poſſidentis uidetur inducta.

l Ex utroque.] id eſt fauore & odio, vt eſt in pręſcriptione 10. vel 20. anno. quę odio non petentis & fauore poſſidentis eſt inuenta, & exigit bonam fidem poſſeſſoris, ut inſtitu. de vſuca. in princ.

m Principalem.] id eſt petitionem hęreditatis. ſic ergo. 10 annis tollitur petitio hæreditatis. Sed cõtra ſupra de peti. hære. l. hæreditatis. ubi dicit. 30. annis durare. Solu. ibi de directa, hic de utili. immo ibi loquitur cũ datur contra eum qui poſſidet pro hærede uel pro poſſeſſore. hic autem contra eum qui titulo poſſidet. unde cum ſuos terminos excedat, exceditur à non ſuis terminis. ſui termini ſunt, ut contra eum qui pro hęrede uel pro poſſeſſore poſſidet, tantum detur. ut ff. de peti. hære. l. pro hærede, ſecundum B. ſed fallit. ff. pro lega. l. 4. & l. fin. ubi contra eum qui non habet titulum, non durat petitio hæreditatis niſi 10. an. ſed ibi iuſtus error loco tituli eſt. Vel dic ſecundum Ioan. quòd loquitur hic de rei vendicatione cum dicit, principalem cauſam &c.

Satis placet Bar. & eſt eadẽ cũ ſe. ſecũdum Bart. Pau. & Ia.

Iſta nimis reſtrĩgit tex. ſecũdum P. & Iaſ.

Reprobat. dicit tamẽ Iaſ. ꝙ hæc eſt tutior, & ẽ ſolũmodo ad primũ cõtrariũ.

SI QVIS ALIQVEM TESTARI prohibuerit &c.

Qualiter repellatur hæres pp uituperationẽ teſtamẽti à poſſeſſione, dixit: nunc qualiter à tota hæreditate propter aliud vitium, audi.

Iuili.] CASVS. Aliquem compuliſti vt te hæredem inſtitueret, & inſtituit, qui te non inſtituiſſet, ſi liberi arbitrij fuiſſet. petis hæreditatem à poſſidente per hæreditatis petitionẽ. obiicit tibi aduerſarius quòd teſtamentum non valuit, quia teſtatorem compuliſti vt te hęredem inſtitueret, an ſis repellendus, quæritur? Reſpon. quod ſic. & quod dicit noluerit, ſcilicet teſtator. aliàs eſt voluerit, ſcilicet qui cõpulit.

Iſſ continuationẽ ſequit Cin. Bart. & Iaſ.

SI QVIS ALIQVEM teſtari prohibuerit, uel coegerit.

Compellens aliquem teſtari, punitur criminaliter. & veniẽtis ab inteſtato qui defunctum teſtari prohibuit, hæreditas auſertur velut indigno, & inſtitutio facta à teſtatore qui ad hoc blando ſermone inductus eſt, non cenſetur vitioſa. hoc dicit totus titulus. Ale.

I. Imp. Alexander A. Seuero.

Ciuili [n] diſceptationi crimen [o] adiũgitur, ſi teſtator non ſua ſponte teſtamentum fecit, ſed compulſus ab eo qui hæres eſt inſtitutus, vel à quolibet alio, quos noluerit, [p] ſcripſit [q] hæredes. S. XV. Kalen. Ian. Alexandro. A. & Cons.

Priuatur ſucceſſione qui impedit al quem quo minus teſtetur. Sali.

II. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. N...

Eos [r] qui ne teſtamentum ordinaretur, [s] impedimento fuiſſe monſtrãtur, velut indignas perſonas à ſucceſſionis compẽdio remoueri, [t] celeberrimi iuris eſt. PP. Kal. Ianu. Diocletiano. II. & Ariſtobulo Conss.

Inſtitutio facta blando ſermone, non eſt vitioſa. Sali.

n Ciuili.] id eſt petitioni hæreditatis, quę cum ſit à ſenatoribus inducta, vt ff. de peti. hære. l. item veniunt. §. cum præ diximus. ergo eſt ciuilis, vt inſti. de per pe. & temp. act. in princ.

o Crimen.] ſcilicet extraordinarium.

p Noluerit.] aliàs voluerit.

q Scripſit.] an iſti ſint hęredes, dic vt ĩ. l. proxi. in gloſ.

Eos.] CASVS. Filius matri teſtari volenti impedimentum præſtitit, quia coram teſtibus ei interdixit ne teſtamentum faceret, nec fecit, an admittendus ſit ad ſucceſſionem, quæritur? Reſpon. quod non, quaſi indignus.

r Eos.] legitimos.

s Ordinaretur.] vel in totum vel in partem.

t Remoueri.] vt ff. de his qui. vt indig. l. eum qui. §. ſi. & ff. e. l. 1. in prin. & l. 2. in prin. & ſupra de inoffi. teſta. l. teſtamẽti, & in auth. vt cũ de appel. cog §. cauſas, col. 8. Item tenetur lęſo in duplũ, cui legandũ uel relinquendũ erat, vt in auth. vt nulli iudic §. & hoc peruenit, col. 9. Sed quid ſi quis te compulerit vt me inſtituas, an hæreditatem habebo? quæſtio Sabbatina eſſe poſſet. nam in alienum lucrum conuerti alienũ metũ non oportet, vt ff. quòd met. cau. l. ſi cum exceptione. §. Pedius. puto tamen non nocere hæredi inſtituto ſecundum H. ut ff. quod me. cau. l. metum autem præſentem. §. ſed licet. & ff. eo. l. 1. §. 1. in fin.

ADDITIO. Aduertas quòd glo ſuper rubri. ff. eod. tenet contrarium, quam tenet ibi Dinus, quia quando dolus alicuius eſt immediata cauſa acqſitionis meæ, debet mihi nocere, ut in dolo procuratoris qui nocet dño, ut l. ſi procurator. ff. de doli excep. & de ui & ui ar. l. 1. §. ſi quis tamen, & §. ſilius. item uidetur caſus expreſſus ſupra eo. l. 1. & hoc ſequuntur hic Pet. & Cyn. nec ob. l. metũ, in §. ſed licet. ff quod me. cau. quia ibi metus alterius nõ fuit cauſa prima acqſitionis, ſed labor meus, de quo unde

uide latius per Bart. in rub. ff. eodem.

a Iudicium.] CASVS. Si uxori tuæ quo magis bona ſua mortis ſuæ tempore tibi relinqueret, blanditus fueris, an quaſi indignus repellaris, quæritur? Respond. quod nō. videtur quod ſic: quia forte alii bona ſua reliquiſſet, & ita vt im pedita teſtari cōtrarium tñ eſt verum.

a Maritali.] id eſt blando mariti ſermone, vt ff. eo. l. ſi. Sed arg. contra. ff. de inoffic. teſta. l. nō eſt, & de dona. inter virum & vxo. l. 1. in fin. & l. 2. & 3. in princ. & ſ. de ſtatu. & imagi. l. 1. & ff. de hæredi. inſtituen. l. capiatorias.

† nec captatoriū. Contius.

III. Iidē AA. & CC. Eutychidi.

Iudicium vxoris poſtremū in ſe prouocare maritali a ſermone, non eſt criminoſum. Dat. V. Kalan. CC. Conss.

TITVLVS XXXV.

DE HIS QVIBVS VT indignis hæreditates auferuntur, & ad ſenatuſconſultum Sylanianum.

DE HIS QVIBVS vt indignis &c.

Vnā cauſam dixit ſuperiori titulo, quare vt indignus hæres repellitur: nunc generaliter.

Hæres qui non vindicauit necē defuncti, conuictus de negligentia, tenetur reſtituere hæreditatem fiſco vna cum fructibus integris, ſicut malæ fidei poſſeſſor. Et etiam tenetur a die litis motæ ad uſuras ſemiſſes pecuniarum redactarum ex venditione rerum hæreditariarum. Alexander.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Celeri.

HAeredes quos necē teſtatoris inultā b omiſiſſe cōſtiterit, fructus integros cogantur reddere. c Neq; enim bonæ fidei poſſeſſores ante controuerſiam illatam videntur fuiſſe, qui debitum officium d pietatis ſcientes e omiſerunt.

¶ Ex hæreditate autē rerum diſtractarū, vel à debitoribus acceptæ pecuniæ poſt motam litem f bonorum, vſuras inferāt. quod in fructibus g quoq; locū habere, quos in prædiis hæreditariis inuētos, aut exinde perceptos vēdiderint, proculdubio eſt. Vſuras autem ſemiſſes h dependere, ſatis eſt. Dat. XV. Kal. April. Chilone & Libone Conss.

a Hæredes.] Si teſtatorem interfectum te hæredē inſtituit, nec interfectorem accuſaſti, quod facere debuiſti, fructus quos ex hæreditate pcepiſti, fiſco tanquā indignus reddere compelleris. Si autem res hæreditarias diſtraxiſti, earum preciū cū vſuris, & pecunias à debitoribus hæreditariis exactas inferre debes. & hoc in ſecunda. Si autem fructus in prædijs hæreditarijs inueniſti, vel inde percepiſti, & eos diſtraxiſti, uſuras dependere debes, ſed quas, quæritur? Reſpōd. q ſemiſſes, q̃ æquiparant ſorti intra duos annos. puta. 10. in anno.

† hanc Seuerius epiſtolam ad Celerē vocat Vlpianus. l. itē veniūt. §. petitā. ff. de pe. hæ. Contius.

b Inultam.] vleiſci enim debet ab hæredibus accuſando homicidā, vt ſ. de preci. impera. offe. l. 1. nō ſua auctoritate occidēdo. & hæc accuſatio fit corā alio iudice, non corā procuratore Cæſaris: ſed lata ſnīa q̃retur de bonis corā procuratore Cæſaris. vt ſupra vbi cauſæ fiſca. l. 1.

Hæres qualiter vlciſci debet mortē defuncti.

c Reddere.] fiſco ſcilicet. nam quod auſertur indigno &c. vt ff. de inoſ. teſta. l. Papinianus. §. meminiſſe, & ff. de his qui. vt indig. l. Claudius, in fi. & ad Sylla. l. cum fiſco. Excipe † tamen duos caſus. Primus. ſ. de hære. in ſti. l. ſi pater, & l. nec apud. Secundus. ſ. de leg. l. penul. Sed per quātum tempus expectantur hæredes ad vleiſcendum? Reſpond. tempus eſt a iudice ſtatuendum, vt & alias, vt in authen de hæred. & Falc. §. illud, col. 1. vel ſi non ſit ſtatutum, & tranſierit tempus intra quod facere † potuit: punitur, vt ff. de verb. oblig. l. ſi ita ſtipulatus eſſem abs te domum. & intra quinquennium accuſari poſſunt extranei hæredes de his, non vltra, ſed non extranei etiam perpetuo, vt ff. de ad Sylla. l. in cognitione.

† Proprie non dicūtur exceptiōes, ſed regulę de glo. Bart. & P.

:Sequunē hanc gloſ. Bar. B. Pa. Ang. Ale. & Iaſ.

d Officium.] id eſt vindictam ſui prædeceſſoris.

NOTA. Dic ſecūdū Bald. hic quod ille qui omiſit officium, non debet fructus lucrari. Et eſt aperte cōtra clericos qui non deſeruiunt in diuinis, vt tanquam indigni teneantur ad reſtitutionem omnium fructuum.

e Scientes.] id eſt, ſcientia inducit malam fidē vt hic, & ff. de agri. & cen. l. quemadmodum, in fi. li. 11. ſecus ergo ſi ſunt bonæ fidei poſſeſſores, quia tunc inquantum locupletiores ſunt, tenentur, vt ff. de peti. hære. l. item veniunt. §. cum prædiximus, & quia in facto errauerūt, & vt ff. de his qui. vt indig. l. hæredem.

f Poſt motam litē.] immo poſt quālibet motam. ſic enim ſit in peti. hæred. vt ff. de petitio hær. l. itē veniunt. §. petitam, & hic agit fiſcus pe ti. hæred. † Sed reſpōdeo, hic ſubaudiri, maxime. † Vel dic hoc ſpeciale. Vel verius refert, g an alienet res neceſſarias hæreditati, ut tunc ex tempore moræ veniant vſuræ preci. accepti, an vtiles, & tunc ex tpe litis conteſtatę tantum, iſte enim eſt malæ fidei poſſeſſor, & in malæ ſi dei poſſeſſore ſic diſtinguitur, vt ff. de pe hære l. item ueniunt. §. penult. & l. ſi poſſeſſor. 1. §. g ſi poſt.

† Gl. bene loquitur I genere nō tamē quo ad hunc text. Bart. Sal. & Al.

† Vtili, nō directa. Fulgoſ.

† Iſta deſtruit text. ſcdm ſcriben. hic.

† Iſta cōtet tenet, ſecundum eoſdem.

g In fructibus.] i. precio fructuum, & ſic in quolibet qui petitione hæreditatis tenetur, vt ſ. de peti. hære. l. 1. & ad hoc ff. de his qui. vt indig. l. cum qui: & ff. de viu. l. cum quidam. § in tacito.

h Semiſſes.] i. 10 de 20. ſolidis in anno, vt ſ. d: vſur. l. eos. & tales dicuntur fiſcales, ut ff. de uſur. l. cu quidam. §. ſi debitores, & ſ. de uſur. fiſca. l. ſi. li. 10.

Factum defuncti maioris non retractatur ex perſona hæredis minoris. Et ſi tutor in accuſatione falſi teſtamenti ſuccubuit, pupillū hæreditatem perdere facit, & applicari fiſco, & tutor eo caſu tenebitur ad ſatisfactionem damni actione tutelæ, & de calumnia punitur. Alexand.

II. Iidem AA. Vero.

POlla a quidem liberā habuit adminiſtrandi patrimonij ſui poteſtatē, b nec idcirco q pupillus il-

a Polla.] CASVS. Iſtius. l. ponitur in gloſ. ſed clarius dic ſic: Quidam teſtamentum fecit, puta Titius, & Pollam & fratrem ſuum impuberem & duos extraneos hæredes inſtituit. Polla uolēs te; eſſere extraneos, & ſuccedere ab inteſtato cū fratre ſuo, incępit accuſare teſtamētu de falſo, tādē tráſegit aliquo dato ab extraneis, & de portione ſua deceſſit Polla: pupillus ei ſucceſſit: vult tutor dicere falſum nomine pupilli tam pro portione Pollæ de qua erat tranſactum, quam pro portione pup. illi, an pro utraq; poſſit, quæritur? Reſpon. pro prima omnino non poteſt. pro ſecunda poteſt. ſed ſciat tutor ſi accuſauerit & ſuccubuerit, quia nō probauerit, auſertur à pupillo illa portio quam habiturus erat ex teſtamento propter calumnioſam accuſationem inſtitutam ab eo, & damnum quod propter hoc pupillo contingit, reſtituet ei iudicio tutelæ. itē de calum. nia damnabitur, ſi cō demnatus fuerit, ut ff. e. l. tutorem. Vitu.

b Polla.] Polla fuit inſtituta cum fratre ſuo impubere, & cum duobus extraneis. Polla quidem dicit teſtamentum falſum, quia uolebat repellere extraneos: tandem tranſegit cū eis de ſua portione. defuncta Polla, pupillus frater eius ei ſuccedit, nunc uult tutor pupilli dicere falſum teſtamentum tam pro parte Pollæ, quàm pro parte pupilli. pro prima. ſ. pro parte Pollæ, non poteſt, pro ſecuda ſic, ſed uideat quid agat, quia ſi nō pbauerit, auſertur hæreditas pupillo, & tenetur tutor ei reddere de bonis ſua per actionem tutelæ.

Caſum ponit.

k Poteſtatem.] vt & ſ. mandati. l. in re mandata.

† Diſplicet q̃ eſt cõtra tex. for malem in c. 1. de iure patr. in 6. Pau. Sa. & Iaſ.

Ill: hæres.] & quod volebat & Pollæ po.tioné reuoca A te, ſed nõ poteſt. nõ enim ex pſona hæred.s cõditio obligationis mutat, vt hic, & ff. de verb. obl. l. 2. circa prin. Et eſt hic arg. † cõtra Abbatẽ q volebat in eccleſia q̃ patronº fundator ei cõtulerat, habere tale ius, ac ſi ipſe fundaſſet, & quale habebat in cæteris ſuis eccleſiis. Et eſt ſimile. ff. de iure fiſc. l. fiſcus, & ĩ. de nõ nu. pecu. l. ſi intra, & ff. de iudic. l. heres abſens, in prin. & ff. q. ex ca. ĩ poſ. ea. l. apud Iulianu. Sed arg. cõtra. ĩ. de præſcr. 30. an. l. ſi cut. §. ſed pupillari. Solutas. hic loquitur de iure iam firmato in in preteritum: ibi loquitur de præſcriptione firmãda in futurum ex negligentia hæredis nõ petẽtis, ideo inſpicit eius conditio.

li hæres [a] extitit, ea quæ ab ipſa finita ſunt, reuocari in diſceptationem oportet. Sed ſi pupilli nomine [b] falſum dicere vis teſtamentum, de quo per Pollã trãſactũ eſt [c] potes experiri: dum memineris, ſi in cauſa nõ obtinueris, [d] & portionẽ quã ex eo teſtamento pupillus habet, te ei ſaluam facturũ [e] (quam adimi pupillo [f] neceſſe erit ſecũdum iuris formã) & de calumnia [g] tua præſidem deliberaturũ, quamuis pupilli nomine [h] agere videaris, cũ retractas [i] ea quæ finita ſunt per cohæredem. PP. VII. Kalen. Maij, Antonino. A. III. & Geta. III. Conss.

Si ante habitam quæſtionem de ſeruis ſuper morte defuncti occiſi a familia, tabula teſtamenti aperta & recitata ſunt (ſubaudi, & hæreditas adita ſit) illa aufertur hæredibus vt indignis, niſi ſint pupilli. hoc dicit Alexander poſt Bal. & Sal.

III. Imp. Alex. A. Antiochiano.

b Pupilli nomine.] immo videtur quòd tuo poſſis nomine, non alterius accuſare. vt ĩ. qui accu. nõ poſ. l. 2. quæ eſt contra Sol. hic ciuiliter: ibi criminaliter. hoc non placet, quia ĩ. dicit de calumnia &c. Dic ergo hic nomine pupilli, id eſt pro pter pupillũ, & ad eius vtilitatẽ, ſed nomine tuo accuſas. Accur.

Sequitur eam Bal.

c Tranſactum eſt.] pro portione ſua cu cohæredibus ſcilicet, quæ tranſactio valet, vt ſ. de tranſac. l. tranſigere.

d Nõ obtinueris.] id eſt ſuccubueris. nam oportet ſententiam proferre, vt ĩ. eo. l. alia.

e Saluam facturum.] per actionem tutelæ, vt ſ. de admi. tu. l. non eſt.

f Pupillo.] vt indigno, cum eius nomine appareat calumnioſam accuſationem inſtitutam, vt ĩ. e. l. alia, & ĩ. ad le. Cor. de fal. l. qui falſas. Sed ſibi legat tutor non perdit: quia neceſſitate officii fecit, vt ff. de his qui. vt indig. l. tutorem, in princ. Sed certe immò uidetur quòd eius ætati parcatur, vt non perdat, licet calumnioſam accuſationem inſtituit tutor, vt ff. de his qui. vt indig. poſt legatum § ætati, quæ eſt contra? Reſpon. duas habet vias, vel pati amiſſum, & agere contra tutorẽ, vt hic, vel petere reſtitutionẽ in integrũ, vt ſibi nõ noceat accuſatio, vt ar. ſ. ſi tu. vel cura. inter. l. ſi. vel aliter loquitur ibi quando tutor non eſt ſoluendo. aliàs obtinet quod hic dicit, ut arg. ĩ. unde ui. l. meminerint, & ſupra de iudi. l. properandum, in fin. l. Vel tertio: poteſt eſſe quòd eſt ſoluendo, nec tamen tenetur tutelę, quia ſuadẽte matre & agnatis pupilli acceſſit ad dictam accuſationẽ, ut ff. de his qui. ut indig. l. tutorem, in princ. & hoc caſu loquitur. § ætati. Vel quarto poteſt eſſe quòd perditis inſtrumẽtis & mortuis teſtibus obtinere non potuit contra tutorẽ, unde à principe petat reſtitui, ut dicto. § ætati. Item no. quòd caute hic dicit, partem pupilli amitti tantum. An autem & partem Pollæ amittet? Reſp. [3] hic innuit eã non amitti, ut arg. ff. de his qui. ut indig. l. poſt legatũ. §. q accuſauit, & de uul. ſubſtu. l. ex facto §. Iulianus. Et eſt

Tutor ſi calũnioſã accuſationem inſtituat, an pupillo noceat.

3 Iſta glo. eſt valde ſignãda et menti tenenda ſecũdũ Bal. & eſt ſingu. ſecun. Pau. & Ia.

5 Sequitur eam Ia. & eſt de mẽte Bart. B. & Pau.

ratio, 4 quia pro parte Pollę nõ potuit dicere falſum, ut in prin. huius. l. dicit. Sed arg. contra. ff. de bo. lib. l. qui in ſeruitute, & ff. de qui. ut indig. l. poſt legatum. §. ſi pater. & §. ſi filius, & §. ætati, in fi. & de fideicomm. lib. l. ſi filius. §. 1. Item nota quòd hic dicit falſum, ſecus ſi quis dicat nõ iure factum, quia nõ perdit, licet ſuccumbat, ut ff. de his qui. ut indig. l. poſt legatum. §. 1.

4 Idẽ Bal.

SI ea quæſtio infertur ſi lijs [k] eius quam conſobrinam tuam dicis, quòd tabulæ teſtamẽti patris eorum qui à familia interfectus dicebatur, priuſquam quæſtio de ſeruis haberetur, [l] apertæ & recitatæ [m] ſunt, propter ampliſſimi ordinis cõſultum hæreditas à fiſco vendicatur: & ideo agi cauſa apud procuratorem meum debet, quia non eo tempore pupilli fuerunt. [n] PP. II. No. April. Alexan. A. Cons.

g Calumnia.] ſi ſit euidens, non aliàs, vt ff. de his quib. vt indign. l. tutorem, & ĩ. qui accuſ. non poſſunt. l. 2.

h Pupilli nomine.] id eſt ad eius commodum, vel incommodum. vt ſ. dixi.

i Retractas.] i. iterũ tractas, i. ponis in dubio. nec enim potes retractare pro parte Pollæ, vt ſupra eadem l. in princ.

SI ea.] CASVS. aliqs interfectus à familia ſua, vel ab aliquo extraneo, filios conſobrinæ tuę qui dicũtur tibi propiores cõſobrini tui, hęredes inſtituit. antequam interfecto rẽ accuſarent, vel ſeruos torquerent, fecerũt tabulas teſtamẽti aperiri, recitari & publicari, & hæreditatẽ ex eo teſtamento adierunt, an ab eis ut ab indignis auferenda ſit hæreditas, quæritur? Reſp. quòd ſic, ex ſenatuſ. conſ Syll. & de hoc cognoſcet proc. principis.

Hæreditas in codicillis directo adimi non poteſt: ſed ſi in eis hæredes reputantur indigni: aufertur eis hæreditas, & applicatur fiſco, & libertates in codicillis dari poſſunt. Alexãder.

IIII. Idem A. Philomuſo.

HAereditas in teſtamẽto data, per epiſtolã vel codicillos adimi [o] verbis directis non potuit: quia tamen teſtatrix voluntatem ſuam non mereri [p] vnum ex hæredibus

† Iſtũ tex. text. reputant ſing. q etiã nõ expreſſa cauſa ingratitudinis, hæres efficit indignus, ſi teſtator dicat eũ ſuã hæreditatem non mereri.

k Filijs.] qui ſunt tui propiores ſobrini, vt inſt. de gradi. §. quinto.

l Haberetur.] in domo: non dico in iudicio.

ADDITIO: Tu dicas immo in iudicio, cum debeat eſſe publica quæſtio, vt l. 1. in prin. ff. ad Syll. ita tenet Bar. hic reprobando hanc gloſſellam.

m Et recitatæ.] & adita eſt hæreditas: alioqui non ei auferetur vt ab indigno, vt ff. ad Syllan. l. fin. & l. ſi quis in graui, §. non tantum, & l. neceſſarios, § non aliàs, & l. propter veneni. Sed alij dicunt aperturam ſufficere, quod non placet: ob aperturam tamen ſolam ſtatuitur in eum pœna centum aureorum, vt ff. ad Syllania. l. lege Cornelia. § fin.

n Fuerunt.] tunc enim non noceret eis, vt ĩ. eo. l. minoribus, & ſ. in qui. cau. in integ. reſt. l. 1.

HÆreditas.] CASVS. Teſtamentum feciſti, me hæredem inſtituiſti, poſtea in codicillis hæreditatem ademiſti: an ſit à me auferenda hæreditas, quæritur? Reſpon. q non. Si autem vel per epiſtolam, vel in codicillis dixiſti te nolle me hæredem eſſe, quia tibi extiteram ingratus, an ſit auferenda portio mihi relicta, quæritur? Reſpon. q ſic, & eſt fiſco applicanda. an autem libertates dandæ a me poſſint peti, quæritur? Reſpon. q ſic. ſed non aperit à quo, tu dic à fiſco.

o Adimi.] ſcilicet directo nec dari, ſed per fideicommiſſum ſic, vt ĩ. titu. 1. l. 2. & inſtitut. de codicill. §. codicillis autem. nec ob ff. de condi. inſtit. l. pen. §. fin. quia ibi in uanum cogitauit.

Ad alium

ſuis declarauit: merito eius portio non iure ad aliū[a] tranſlata, fiſco vendicata eſt.[b] Libertates autem in eadem epiſtola datæ peti poterunt.[c] PP. II. Kal. Decemb. Maximo. II. & Aeliano Conſſ.

Qui expenſas funeris non facit, vt teſtator iuſſit, non propterea remouetur vt indignus. h. d. Bald. Salicet. & Alexand.

V Idem A. Tyranno.

NOn oportet ut indignis hęredibus ſucceſsiones auferri prætextu quòd in ſepultura ſupremis [iudiciis vel volū-

tatibus] defunctorum obtemperatum nō fuiſſet.[d] PP. VII. Id Mart. Iuliano. II. & Criſpino Conſſ.

Crimen inultæ necis non obijcitur minoribus, ſed maioribus, & appellationem interpoſitam ab aduerſario minor habet proſequi pietatis officio, ſed de neceſſitate non tenetur: maior vero ſic. Sal. & Alex.

B

VI Idem A. Venuſto & Crementino.

MInoribus vigintiquinque annis hęredibus non obeſſe crimen inultæ mortis placuit. Cum vos[e] autem etiam accuſationem pertuliſſe,[f] & quoſdā ex reis punitos p-

a Ad alium.] ſcilicet quia ille indignus cui fuerat relicta, iam alienauerat. Vel dic quòd teſtator alij nō capaci relinquit: per quod priori videtur adimi, licet ſecundus non habeat, vt ff. de leg. 1. l. plane. 2. in prin. Vel dic ꝙ ad nullū aliū trāſtulerit, & ꝙ non iure tranſlata, quæ nullo modo tranſlata, ſed ſimpliciter inſtituto ablata.

Adēptio ē duplex.

b Vendicata eſt.] quia indignus eſt qui non habet ſupremā voluntatem, vt ff. de his qui. vt indign. l. cum quidam.

c Peti poterunt] à fiſco, vt ff. de iure fiſci. l. dicit, & ad hoc ī. de fideicommiſſ. l. & in epiſtola Item ad id quod dicit fiſco vendicata, eſt cōtra. ff. de adimend. leg. l. ex parte. vbi remanet ei. Sed hic expreſſè ademit: ibi tacitè perſequendo inimicitias, & aliud teſtamentū inchoādo. Eſt enim ademptio expreſſa, vt cū dicitur: nolo ſibi legatum deberi, vel cum facit aliud teſtamentum perfectum, in quo non legat ei. Tacita, cum dicit, nolo teſtamentum meum valere.[1] Vel dicit inimicitias eſſe inter ſe, & cum cui reliquit, vel ſecundum cœpit facere, & non fecit. nam non ideo mutauit primum his tribus caſibus, quia poteſt eſſe, ꝙ ſecundo loco vult eſſe hunc hæredem: vel res eſt damnoſa, vnde magis vult habere eū, quia inimici ſunt, vt ſic grauetur. Vel quod ibi dicit nō denegari actionem, inſtituto, verū eſt contra extraneū. ſed aduerſus fiſcum denegabitur: pure legatum ideo nō habet, quia eſt hæres,[2] vt ibi dicit: ſed prima eſt verior. Item contra, vt ff. ſi tab. teſt. nul. exta. l. 1. §. penult. vbi dicit deferri venientibus ab inteſtato cum mutauit voluntatem cancellando, vel aliquo alio modo. Sol. diſtingue,[3] vtrum ille qui extitit indignus, ſit in proximiori gradu teſtatori, & tunc applicatur fiſco, vt hic. an in remotiori, & tunc non, vt ibi. vel ibi omnes[4] inſtituti erant indigni, & circa omnes mutauit volūtatem: vnde nullus eorum inſtitutorum admittitur ex eo teſtamēto: ſic locus eſt ab inteſtato. hic circa vnū tantū mutauit: vnde alij remanent hæredes. ſi ergo portio deficiens deferretur ab inteſtato, inueniretur idē teſtatus & inteſtatus deceſſiſſe, quod eſſe non debet. remanet ergo hæres: ſed eius partem accipiat fiſcus, vt hic. Item contra ī. de teſt. l. hac conſultiſſima. §. pe. in princ. Sol. vt ibi.[5] Et vt plenè ſcias cui detur portio alicui ablata, dic cum inſtitutus hæres capere non pōt: aut propter delictū teſtatoris, aut ꝑ ſuū, aut ideo quia aliàs deficit teſtam. Primo caſu non ſit fiſco ſtatim locus, quia quidā cognati ei præferuntur, vt ī de ſecun. nup. l. 1. §. præterea, & §. omnium, & de natu. li. l. 1. & de inceſt. & inut. nup. l. ſi quis inceſti. In ſecūdo eſt ſtatim locus fiſco, vt ff. de his qui. vt indig. l. Claudius, §. 1. & l. mulierem, & ff. de legat. 3. ſi deportati, vel in totum, vel in partem, ſi pars tantum deferebatur delinquenti, vt ff. ſi quis aliquem teſta. prohi. l. 1. 2. reſpō. & l. 2. §. fratris, & hic. Excipitur tamen in caſu, ut ff. de his quæ pro non ſcrip. hab. l. 3. & ī. de ſecun. nup. l. 1. §. his etiam. In tertio caſu ſi quidem deficiat teſtamentum propter errorem teſtatoris, locus eſt cognatis, vt ī. de hære. inſt. l. nec apud, & l. ſi pater. nec ob. ff. de iur. fiſ. l. aufertur, quia ibi nō extabant cognati. ſi aūt deficiat quia teſtator nō obſeruauit ſolennitatē teſtamēti, ſuccedunt hi qui veniūt ab inteſtato, vel qui alias in alio teſtamento ſolēni erāt inſtituti, vt inſtit. de hære. q ab inteſt. defe. in prim. & ff. de adi. leg. l. ex parte. idem & ſi ademit in codicillis, vt hic in prin. dicit. ſed hoc fallit in caſu ratione curſus temporis, ut ſupra de teſt. l. ſancimus. Si vero ſolennia ſeruauit: ſed vnū vel oēs dixit nō mereri voluntatē ſuam, locus eſt fiſco, ut ſic præſumā hæredē ſuo delicto nō ſuccedere, ut hic in fi. Si autem tabulas incidit, tunc diſtinguam: aut quia voluit inteſtatus decedere, & ſic loquit. ff. ſi tabu. teſta. nul. exta. l. una, §. pen. & de his quæ in teſta. delen. l. ſi. & tūc nō præſtarentur legata. aut hæredes reputauit indignos, & tunc eſt locus fiſco, ut ff. de his quæ in teſt. delen. l. proxime. dem & ſi dubitetur, ut ibi dē notatur. In hoc tamen caſu & in ſuperiori ſorte nō tollitur ipſo iure teſtamentum, ut no ī de teſt. l. non. 2. & hoc cū teſtator aliàs poterat facere teſtam. aliàs ſi inter nullos poterat teſtari propter conditionē ſuæ ætatis, ut quia pupillus, uel furioſus, cognati tm̄ ſuccedunt, niſi impediantur propter delictū ſuum. tunc. n. fiſco ſeruantur bona, ut ff. de iu. fi. & legi. l. 1. 2. reſpon. & §. planè, & de teſt. l. eius, §. 1. uſq; in finem. l. & facit ad hanc l. ff. de his qui. ut indig. l. ſi inimicitiæ, & ff. de leg. 3. l. cum quis. §. Seiā, & de doli excep. l. apud, §. præterea, & de adim. leg. l. diui, & de don. l. quidam in iure.

1 Immo ē expreſſa ſaltē uerbis generalib. Ful. & Alex.

2 Hæc ratio nō eſt bona. Al. ideo dic ꝙ hic ademit expꝛ̄ſſe, cum reputādo indignum. Bar. Paul. Sal. Al. & Iaſ.

3 Hæc nō eſt bona. B. Paul. Salic. & Ale.

4 Trupha eſt. B. P. Salic. & Ale.

5 Dic ꝙ ibi teſtator nō reputauit hęredes inſtitutos indignos: hic vero ſic. Bar. Sa. & Iaſ.

C

NOn oportet.] Teſtamentum feciſti, & hæredem me inſtituiſti, & præcepiſti ut facerem ſepulchrum marmoreum: non obtemperaui. an à me auferenda ſit hæreditas, quæritur? Reſp. ꝙ non, ſed quod hoc facere compellendus ſum ex uoluntate legitima.

d Fuiſſet.] ſi fuit minus legitima uoluntas, planū eſt, ut ff. de cond. inſti. l. quidam, & de leg. 1. l. ſeruo alieno, §. ſi. & arg. ff. de uerb. ſig. l. cum in teſtamento. idem & ſi fuit legitima, ut ſ. de relig. & ſumpt. fu. l. militis, & ff. de relig. l. ſi quis. §. idem, in fin. §. in hoc caſu tamen cū eſt legitima, ſi ſint plures hæredes. vnus alterum familiæ erciſcundæ iudicio ad faciendum compellet ut ff. fa. mil. ercis. l. his communiter. Sed ſi unus tantum, cogetur auctoritate pōtificali, ut ff. de pet. hære. l. hæredi ās, in fi. & ff. de ann. leg. l. Quintus. Item cōtra huic l. ī. de fideicomm. l. ſi. in fi. ſed ibi præcepit teſtator, addens ut ſi non faceret præceptum, amitteret relictum, quod hic non adiecit, ſecundum Io. Alij q; hæc corrigitur per illam, quod non placet: ſed per auth ibi poſitam, uidetur hæc corrigi. Vel hic non fuit pecuniarium præceptum.

D

MInoribus.] Aliquis interfectus à familia, uel ab extraneo, minorē. 25. ann. hæredem inſtituit, interfectorem teſtatoris minor non accuſauit. an ſibi præiudicauit quo magis ei auferenda ſit hæreditas, quæritur? Reſpon. ꝙ non. Si autem accuſauit, & obtinuit, interfector autem appellauit, minor autem cauſam appellationis exercere noluit, an ſit ſibi præiudiciū quo magis ſibi auferatur hæreditas, quæritur? Reſpō. ꝙ non. Si autem maior fuiſſet, cauſam appellationis ad finem perducere haberet neceſſe, alioquin auferenda eſſet ei hæreditas. Viu.

e Vos.] ſcilicet minores.

f Pertuliſſe.] non tantum inſtituiſſe, ſed ad finem duxiſſe, licet ad hoc non aſſtringeremini, cum ſitis minores, ut in princip. huius l. & ſ. eod. l. ſi ea quæſtio. in fi. & ſ. in quib. cau. in integr. reſt. non eſt ne. l. 1.

a Conuenit.] i. conueniens eſt, non tamen neceſſe, nec ex neceſſitate ad cauſam appellationis proſequendã eſtis adſtricti.

Appellãs an cauſam appellationis exprimere debeat.

b Reſpondere.] & agere. Et no. hic qui appellat, cauſam appellationis debet adiicere, ut hic, & ff. de app. l. ſcio, in fi. & extra de app. c. ut debitus honor. quod non placet per eandem. l. ſcio, & dicta decretalis de interlocutoria dicit. Sed quid ſi eo tempore quo adierunt, minores fuerunt, nunc cum conueniuntur ex appellatione, ſunt maiores, uel ſtatim poſt aditioné facti ſunt maiores, nunquid tenebũtur accuſare? Rñ. nõ, quaſi initium ſit ſpectandũ, vt ff. de minori. l. 3. §. ſcio, & ideo non amittunt beneficiũ, quod debet eis eſſe perpetuũ vt in auth. cõſti. quę de dig. §. illud quoque, colla. 6.

c Implere debere tis.] huic eſt contra ff. ad Sylla. l. propter veneni. §. fi. Sol. ibi propter inopiam excuſantur. ſic. ff. man. l. ſi procuratorem, § ſi ignorantes.

ADDITIO. Tu dicas cum Bartol. hic, quãdoq; ille, qui accuſauit, obtinuit, & reus q ſuccubuit, appellauit, & tũc tenet appellatioñe proſequi, niſi ſit minor, ut hic quãq; ille qui accuſauit, ſuccubuit, & tunc non tenetur appellare, nec appellationem proſequi, & ita loquitur. l. contraria. ratio eſt, quia ſententia præſumitur iuſta. arg. eius quod notatur in l. Herennius. §. Caia, ff. de euictionibus.

ponatis, licet his qui mandaſſe cædem dicitur, prouocauerit, vereri non debetis, ne quã hæreditatis paternæ quæſtionem à fiſco meo patiamini. Cõuenit a enim pietati veſtrę reſpõdere b cauſam appellationis reddẽti. Quòd ſi maioris ætatis fuiſſetis, etiam ex neceſſitate prouocationis certamen implere debere tis, c vt poſſetis adire hæreditatem. PP. XV. Kal. Iul. Alexandro. A. III. & Dione Conſs.

Qui non eſt in culpa, non debet eſſe in pœna: hoc dicit. Bald. Vel ſic: Si occiſoris non reperiuntur, non puniuntur hæres, ſi eo. non accuſat. Alexa.

VII. Idem A. Vitali.

SI ideo vitio necis teſtatoris non eſt deſiderata, d quia cædis auctores reperiri non potuerint, ob eſſe hæredibus, ex quo nulla eorum culpa detegitũ, non oportet. PP. Idib. Mart. Lupo & Maximo Conſs.

Delictum perſiſtẽtia purgatur per deſiſtentiam, & non dicitur perfectũ niſi per perſeuerantiam. h. d. Bald. Vel ſic: Accuſans teſtamentum de falſo, ita demum perdit quod in eo relictũ eſt, ſi perſeuerauit in accuſatione vſque ad ſententiam definitiuam, & ſuccubuit: ſecus ſi ante ſententiam deſtitit. Alexand.

VIII. Imp. Gordian. A. Tacia.

ALia cauſa eſt eius qui falſi inſtituta accuſatione, e ad finem vſque quod inſimulabat perduxit, & contrariã ſententiã meruit: f alia eius, qui inchoatam accuſationem nõ pertulit, cum in illius quidem partem ſuccedat fiſcus: hic autem, qui contrariam iudicis ſentẽtiam nõ ſuſtinuit, ſuæ partis non perdat g perſecutionem. PP. XV. Kalẽ. Feb. Gordiano A. & Auiola Conſs.

Si occiſores ignorantur, poteſt hæreditas a ſtri impune, & cum poſtea ad notitiam deuenerint, debent per hæredes accuſari, ſi nolunt hæreditate priuari. Alexand. poſt Bal. & Sal.

IX. Impp. Diocletianus & Maximia. AA. & CC. Aelianæ.

CVm fratrem tuũ veneno h peremptum eſſe aſſeueres, vt effectus ſucceſſionis eius tibi non auferatur, mortem eius vlciſci te neceſſe eſt. Licet enim hæreditatẽ eorũ, qui clandeſtinis inſidiis perimuntur, i hi qui iure vocantur, adire nõ vetãtur: k tamen ſi interitum nõ fuerint vlti, ſucceſſionem

piniano. §. meminiſſe, & ff. de bo. liber. l. qui cum maior, §. accuſaſſe, & l. in ſeruitutem, §. a. & infra de falſis l. qui falſas, & accipiens relictum non ageret de inoffic. teſta. ſed de falſo uel irrito ſic, ut ff. de inoffi. teſtamẽ. l. ſi pars, & de his qb. ut indig. l. poſt legatũ, in prin. Sed ui detur non amittere relictum, licet perdat. ff. de leg. 2. l. Lucius. 2. §. Sempronia, quæ eſt contra. Solu. ibi egit contra eum qui prohibuit ſe inſtitui, non contra teſtamẽtum, hic contra teſtamentũ. Item contra. ff. de his qui. ut indign. l. poſt legatum. §. 1. ſed illam intellige ſecundum hãc, ut cauſam peregerit.

CASVS. Vm fratrem.] Frater tuus peremptus te hæredẽ inſtituit. an hæreditatem adire poſſis, quæritur? Reſpond. quod ſic. & niſi mortem eius uindicaueris, auferetur tibi hæreditas. quòd enim dicitur hęredem eui. de iure deferetur hæreditas, poſſe eam adire antequam, uindicet mortem defuncti, intelligendum eſt, quod ſi non eã poſtea uindicet, ei auferẽtur eius ſucceſſio.

h Veneno.] clam, non per uim. ut. ff. ad Syl. l. 1. §. plane ſi uenenum. Azo.

i Perimuntur.] non à familia. Azo.

k Non uetantur.] In equi uin licent. Diſtingue ergo cũ teſtator eſt occiſus, ſi quidem à familia uindicare debet hæres necem defuncti priuſquam adeat hæreditatem, ut ſupra eodem. l. ſi ea quæſtio. Si ab alio, ſi quidem clam, ſtatim adire poteſt, & poſt uindicare. ſi palam, primo debet uindicare, ut hic, & ff. ad Sylla. l. propter uenent, & l. 1. §. occiſorum. Sed Azo l non diſtinguit clam uel palam, quando ab extraneo, quia ſtatim adit, ſed poſtea accuſat. Vel dic primo caſu quando à familia, haberi queſtionem de familia antequàm adeat, licet accuſatio differatur, ut dicta. l. ſi ea queſtio, ſupra eodem. & ff. ad Syllanianum. l. 3. §. non tantum, & l. neceſſarios. §. 1. Item no. hic quòd ſenatuſconſultum Syllanianum imponit pœnam ſeruis qui dominum non iuuerunt cum poſſent. Lex autem Cornelia, quæ illud ſecuta eſt, dat præmium necem accuſantibus, quinque aureorum liberis, ſeruis libertatem, ut ff. ad Syllania. l. lex Cornelia, & ſupra de preci. imp. offe. le. 1. & infra qui. ex cau. ſerui pro præ. lib. ac. l. 1. & ff. qui ſine ma. ad liber. perue. l. 1. At ſenatuſconſultum Syllanianum dat actionem emptori qui emit ſeruum, qui poſtea uindicauit necem defuncti, & ſic peruenit ad libertatem, ſcilicet ad repetendum precium, ut ff. ad Syllania. l. ſi qs in graui §. ſi ex ſtipulatu, & l.

Iſtam gl. ſequuntur. Bart. Bald. Pau. & Sal.

l Iſta opi nio eſt contra tex. in l. minoribus. ſ. e. ſecundum. ſcriben. Idem Bal. Sal. & Iaſ. Glo. ſequuntur Pau. Sal. Alex. & Ia.

CASVS. S I ideo.] Interfectus aliquis hæredem te inſtituit. mortem teſtatoris non vindicaſti, quia interfectorem non inueniſti. an tibi quo magis auferatur hæreditas, præiudicaſti, quæritur? Reſpon. q non. Viuia.

d Eſt deſiderata.] id eſt cum deſiderio ulta. Et no. quòd non imputatur, ſi facit quod poteſt, ut ſupra de inoffic. teſtã. l. contra.

CASVS. A Lia cauſa.] Si teſtamentum in quo erat tibi legatum relictũ, de falſo accuſaſti, & ſuccubuiſti, uel obtinuiſti, a perceptione illius es excludendus: diuerſa tamen eſt cauſa illius qui accuſationem de falſo inſtituit, & ſuccubuit, & illius qui inſtituit, nec ad finem perduxit, ſed deſtitit, quia in partẽ primi ſuccedit fiſcus, in partem ſecundi non ſuccedit, ſed integra ſuæ partis ſibi reſeruatur perſecutio.

e Accuſatione.] contra hæredes.

f Meruit.] idem etiam ſi pro ſe, quia cum ſit falſum, non debentur ex eo legata, ut infra de fideicom. l. ſi veritas,

g Non perdat.] ſic diſtinguitur. ff. de inoffi. teſta. l. Pa-

& l. ſi ſeruus à teſtatore, & l. pro domino, & ſ. g. ex cau. ſerui propter liber. ac. l. 2.

[a] Obtinere.] id eſt vincere.

SOrorem.] CASVS. Maritus interfectus vxorẽ ſuã inſtituit. ſoror accuſauit interfectorem, & obtinuit. vult ſoror auocare, hæreditatem ab vxore, quia mortem mariti non vindicauit, an poſſit, quęritur? Reſpond. quòd ſi vxor in mortem mariti machinata non fuerit, & ſe digni probauerit, non audietur ſoror aduerſus eam, licet viriliter fecerit quòd fratrem ſuum vindicauerit.

[b] Non conuenit.] ita tamen ſi vxor non fuit in mora. argu. ff. ad Tert. yl. l. 2. ſ. ſi mater non petierit, & ſ. coſtertim, & ff. de iure fiſ. l. edicto. ſ. cum autem. Item alia ratione, quia nõ ei ſorori, ſed fiſco applicaretur, vt ff. ad Sylla. l. ſi ſequens, in prin. & ff. de iure fiſ. l. Lucius, & ſupra eodem. l. 1. & l. hęreditas.

[c] Geris.] ô vxor.

[d] Indignam.] quod ſemper præſumitur, vt ff. de his quib. vt indig. l. indignum. Sed & ſi ponas hęredem inſtitutum concubuiſſe cum vxore teſtatoris quõdam, videtur idem indignus vt argu. ff. de adimen. leg. l. 3. in fine, & le. ſequen. & l. ex parte.

Hæres cubans cum vxorẽ teſtatoris, eſt indignus hæreditate eius.

obtinere [a] non poſſunt. PP. * Tyberiano & Dione Conss.

Hæredi ſcripto à legitimo præuẽto non aufertur hæreditas à fiſco, ſi mora vel culpa non poſſit ei imputari. Sal. Vel ſic: Non imputatur hæredi ſi nõ vindicat, ſi ab alio fuit præuentus antequam eſſet in mora. Ale.

X. Iidem. AA. & CC. Syluanæ.

SOrorem fratris necem iure licito vindicantẽ euincere ab vxore rectè ſcripta ſucceſſionem non conuenit. [b] ſecundum quę ſi fiduciam innocentiæ geris, [c] & neque dolo malo tuo maritum necatum, neque aliàs indignam [d] te ſucceſſione probari poſſe confidis, aduerſus omnem calumniam maximam habes ſecuritatem. Dat. XII. Kalend. Maij, Sirmii. CC. Conss.

Legalis dilatio nemini debet eſſe damnoſa: & mora hæredis non officit libertatibus eorum quibus eſt relicta libertas, vel genitorum ex ipſis, nec etiam legatis & fideicõmiſſis inde pendentibus, vel aliis quibuſcunque. Baldus. Vel ſic: Dilatio ad vindicandum necem defuncti, non nocet hæredi interim morienti, nec ſeruis libertate donatus, nec alius legatarius. Sal. & Ale.

XI. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni. P. prætorio.

† Factum tẽporibus Augusti. Conſius.

CVm Syllanianum [†] [e] ſenatuſconſultum à nobis tam laudandum, quàm corroborãdum eſt, necnon diui Marci oratio, [f] quę circa id facta eſt: inuenimus autem nullam in ea mentionem libertatis factam, & veteres [g] mouit quædam de libertatibus [h] relictis in teſtamento necati teſtatoris quæſtio: neceſſarium nobis viſum eſt & hanc dirimere. Hi enim, qui libertate fuerant in hoc teſtamento donati, ſi eã accepiſſent: [i] lucrum quod eis in medio tempore [k] accidit, poterant [l] ſibi acquirere. B Interea autem procraſtinatione propter necis vindictam habita, hoc minimè ad eos peruenit, & poſtea in libertatem deducti periclitabantur. [m] Sed ne medium tempus fieret eis damnoſum, & maxime ſi ancillæ in medio peperint, & poſtea hæreditas adita [n] ſit: belliſſimum nobis videtur, diui Marci prudentiſſimi principis C orationem & in libertatibus producere, ne princeps philoſophiæ plenus aliquid videatur imperfectum [o] ſanxiſſe: ſed ita in hæreditatibus, & legatis, & fideicõmiſſis, & maximè in libertatibus, quas ſemper philoſophia amplectitur, extendatur eius oratio, [p] vt & lucrum quod in medio accidit, eis poſt libertatem acceptam reſtituatur, [q] & partus liber & in D genuus eſſe intelligatur: nullaq; machinatione huiuſmodi præpeditio damnũ aliquod irrogare cõce-

CVm ſyllanianum.] CASVS. Senatuſconſulto Syllaniano continebatur, quòd teſtatore intercepto, niſi prius de familia habita quæſtione, & teſtatoris morte vindicata, hæreditatem adire non licebat. veruntamen ſi hæres in proſecutione accuſationis priuſquam adiretur hæreditas, decederet, ipſam nihilominus tranſmittebat. libertates, & legata, & fideicommiſſa in tali teſtamento relicta valebant, de acquiſitis medio tempore ab his quibus fuerat relicta libertas, cui acquirerentur, ſibi, an interim hæreditati, & de partu interim edito naſceretur liber necne, nihil dixit, ſed per Iuſtinianum diui Marci cõſtitutione applicata, ſicut hæredi vel legatariis mora non nocuit, ita nec ĩ acquiſitis medio tẽpe, nec editis partub⁹, quaſi poſt aditã hæreditatẽ hæc acciderint, nullũ generetĩ diſpẽdiũ.

[e] Cum Syllanianum.] quod vetat adiri hæreditatẽ occiſo domino à familia, niſi prius quæſtio familiæ habeatur, vt ſupra eod. l. ſi ea, dicebat & alia, vt diximus ſupra eodem. l. cum fratrem.

[e] Cum Syllanianum.] vnum dixit ſenatuſconſultum & aliud oratio diui Marci quæ confirmatur hic. ſed in quinque deficit oratio, ſcilicet in libertatibus, & in legatis, ſiue in fideicommiſſis. Item in quæſitis per ſeruos medio tempore iuſſos eſſe liberos. Item in partu ancillarum, quæ erant iuſſæ eſſe liberæ. Quinto, ſi moriantur ſerui, & habeant filios liberos, puta ex libera fœmina an ſuccedant patri prędicti liberi, in quibus quinque ſupplet Iuſtinianus.

Oratio diui Marci in quinq; deficit.

[f] Oratio.] quam nõ habemus. Vel dic quòd continebatur in ea, vt ſi interim hæres decedat antequam habeat de familia quæſtionem, tranſmittat hæreditatem nõ aditam ad hæredem ſuum, vt nullum dãnum trahatur occaſione dilationis circa hanc quæſtionẽ vt ff. ad Sylla. l. 3. ſ. eleganter, quod non eſſet ſi aliàs adire impediretur, quàm per ſenatuſconſultum, ut ea. l. 3. ſ. fi. hoc beneficium trãſmittendi, & euitandi damni, & in libertatibus & in legatis locum habebit per hanc l.

[g] Veteres.] repete, cum.

[h] De libertatibus.] ecce primum.

[i] Accepiſſent.] deſtinatione, ſecundũ lo immo re ipſa, id eſt manumiſſi eſsẽt ſecundum Azo. vel dic directo. quo caſu poſt aditam hæreditatem eſſent liberi. Accur.

[k] In medio tempore.] i. poſt mortem & ante aditam hæreditatem.

[l] Poterãt.] ecce ſm.

[m] Periclitabantur.] i. periculũ patiebantur in rebus medio tempore quæſitis. Azo.

[n] Adita.] ab inſtitutis, vel ab his ad quos tranſmittitur.

[o] Imperfectum.] non ſtatuit princeps aliquid imperfectum, vt hic, & infra qui manum. non poſ. l. fi. & dic philoſophię, ſcilicet legalis. ut ſupra de teſta. l. omnium.

[p] Eius oratio.] hoc tamẽ ſi fuit adita hæreditas ab inſtituto, uel ab eo ad quem etiam non adita tranſit. nam quaſi retro fuiſſent liberi, hæc omnia conſequuntur.

[q] Reſtituatur.] ad hoc ff de mino. l. ſi tamẽ, & de fideicommiſ. liber. l. cum uero. ſ. apparet.

Genitorũ.] not. quòd ſeruus habet hæredem. ſic ff de ſuis & legi. l. 1. §. quæri poteſt. & infra ad Orf. l. ſi. & ff. de lega. 2. l. ſi quis ſeruo ſuo. alias non, vt inſtit. de ſerui. cog. & infra communia de ſuc. l. ſeruus, ſed hodie ſecus, vt dicto tit. inſti. dixi. ſed ibi erant liberi facti.

Merito.] no. ſic ff. de bo. lib. l. qui cũ maior. §. accuſaſſe, & i. de emen. Iuſti ni. codi. in prin. & ff. de verb. ſig. l. ſoluendo, & i. qui teſt. fa. poſſ. l. furioſum, & ff. de eden. l. 1. §. pe & de ori. iur. l. 1. & in decret. 7. q. 1. c. & nihil, & ff. de iniur. l. itẽ apud. §. abduxiſſe. Sed argu. cõtra ff. arb. fur. cæ. l. furtim. §. & ſi non tota.

Cõcor. c. 1. in ſi. cũ gl. ſi. i. med. ex. tra de re. nun. & 7. q. 1. nihil.

ADDITIO. Sol uas hic loquitur in ſtatutis ciuilis ſapiẽtiæ, ibi vero in delictis, in quibus ſufficit ſi voluntas deducatur ad aliquem actum, licet non perficiatur. Bar.

Alis.] CASVS. Hic dicitur ꝙ ſi ſerui ſub tecto vel aliàs in agro præſentes fuerint quo dominus interficeretur, nec domi num iuuando, inter ſectoribus reſiſterent, quod capite punirentur: ſed verbum tecti, ſine interpretatione dimiſerunt vel reliquerunt antiqui, & verbo præſentiæ ſine diſtinctione ſenatuſconſulto Syllaniano cõprehenſo. Sed Iuſtinianus hoc exponẽdo dicit quòd vbi cunque, ſiue in domo, ſiue in agro clamorẽ ſuper hoc ſerui audierint, vel inſidias perſenſerint, nec ſuccurrerint, pœna teneantur antiqua.

Seruos.] non impuberes, qui ſolent ſerula cædi ad inquirendum, non ad puniendum, vt ff. ad Syll. l. 1. §. impubes, & l. excipiuntur.

dat, vt & libera eorũ poſteritas, ſi in medio fuerit ab hac luce ſubtracti, ſuorum genitorum commodum conſequatur. Merito enim nobis ſacratiſſimi Marci per omnia conſtitutionem replere placuit. nihil etenim actum eſſe credimus, dum aliquid addendum ſupereſt. B

Dat. II. Kal. Maij, Conſtantinopol. poſt conſulatum Lãpadij & Oreſtis. VV. CC.

Sicut puniũtur ſerui qui erãt ſub eodẽ tecto in quo dominus fuit occiſus, vel erãt præſentes, & ipſi auxiliũ non præſtiterunt: ita etiam ſi erant in quocunque loco vbi vocem clamantis audire potuerunt, & inſidias ſentire, quaſi tunc ſa'ti intelligantur eſſe ſub eodem tecto, ſeu præſentes. Alexan. poſt Bald. & Salic.

XII. Idem A. Ioanni præf. præto.

Alis de antiquo iure dubietas noſtræ ſerenitati ſuggeſta eſt propter C ſenatuſconſultum Syllanianum, & ſeruos qui ſupplicio afficiuntur, ſub eodem tecto commorantes, & non ſuum auxilium domino per inſidias occiſo præbentes. Veteres enim certum nõ faciunt, quis intellectus de verbis, *ſub eodem tecto*, ſignificatur, ſiue in eodem cubiculo, ſiue in triclinio, vel porticu, vel in aula hæc appellatio accipi debeat: adiiciẽtes, ſi dominus in via vel D in agro fuerit interfectus, eos ſeruos puniri ꝙ præſto erant, & non auxilium ad prohibendum periculum præbuerunt, nulla diſtinctione ſuper qualitate præſentiæ vtentes.

Nos igitur omnem eis occaſionem ad declinanda ſupplicia ſuper negligentia ſalutis domini ſui amputantes, ſancimus omnes ſeruos, ex quocunque loco, ſiue in domo, ſiue in via, ſiue in agro, c poſsint clamorem exaudire, vel inſidias ſentire, & non auxilium tulerint: ſupplicio ſenatuſconſulti ſubiacere. Oportet .n. eos vbicũque ſenſerint domi num periclitãtem, ad ꝓhibendas inſidias concurrere. Dat. XV. Kalend. Nouemb. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis. VV. CC. anno ſecundo.

Supplicio.] ſcilicet capitis. ff. eo. l. 1. in prin. Azo.

Siue in agro.] facit i. de inceſt. nup. l. cum ancillis, in fin. & ad l. totam concor. infra ad l. Corne. de ſica. l. ſi. & ff. eo. l. 1. §. eodem autẽ, & §. ſeq. & l. 3. §. 3. & §. ſubuenitur. & §. ſeq.

Periclitantem] poterit tamen gratificari vni, ſi plures ſint, vt ff. e. l. ſi quis in graui. §. ſi cum omnes.

DE CODICILLIS.

Poſt maiores volũtates ſequitur de minoribus, ſcilicet de codicillis qui & ſine ſcriptis fieri poſſunt, vt ſupra de bo. liber. l. ſi. & de ſacroſ. eccl. l. generali, & infra eo. l. ſi in ſi. licet quidã dubitãt quare dicuntur codicilli. & quandoque ponuntur pro ſcriptura quæ à principe fit ſuper conferenda dignitate, vt in authen. vt iudi. ſine quoque ſuffra. §. hic autem, & §. ſic igitur colla. 9.

Codicilli ſine ſcriptis poſſunt fieri.

TITVLVS XXXVI.

DE CODICILLIS.

Natiuitate poſthumi præteriti rũpitur teſtamentum, & etiam codicilli ab eo dependentes rumpuntur. & ſi teſtator teſtamentum ruptum confirmat coram quinque teſtibus, ipſum iure codicillorum valere facit. Alex. poſt Bal. & Sal.

I. Imp. Alexander A. Mocimo Sc....

Rvpto quidẽ teſtamento poſthumi agnatione, codicillos quoque ad teſtamẽtũ pertinẽtes non valere, in dubium nõ venit. Sed cum poſt ruptum teſtamẽtum patrem pupillorũ veſtrorum literas emiſiſſe ꝓponatis, quibus ꝓcedẽs iudiciũ confirmauit: ꝓtor

Rvpto.] CASVS. Paterfamil. fecit teſtamentum & codicillos, ſed in priori teſtõ aliqd legauit, vel ẽt in codicillo: eo rupto adhibitis quinque teſtibus fecit ſcripturam, in qua dicit ſe velle valere relictum in teſtamento rupto: an valeat tale legatũ? & ſi iudex pronũciauerit legatum debeti, quod eſt ex codicillis, an teneat ſententia, quæritur? Rñ. ꝙ ſic, ſcilicet vbi ex nũc vt ex nouis codicillis.

Agnatione.] ut i. de poſthu. hære. l. 1.

Nõ venit.] vt ff. e. l. ſi qs cũ. §. ſi. & dicuntur pertinere ad teſtamentum, ſiue ante teſtamentum facti ſint, ſiue poſt, ſine expreſſe confirmati, ſiue nõ. nã ſẽper ius eorũ pendet ex teſtamento, vt d. l. ſi quis cũ. §. fin. & l. ab inteſtato, in ſi. Sed qd ſi nullum fecit teſtam.? Rñd. non rumpuntur codicilli agnatione poſthumi: ut ff. eo. l. ſi quis cum. 2. rñ. & l. qui graui, & l. ab inteſtato, & l. pen. in prin. Accur.

Codicilli qualiter dñr pertinere ad teſtamẽtũ.

Veſtrorum.] mutoribus loquitur. ſic. i. eo. l. cum ꝓponatis.

Literas.] in quibus aderant quinque teſtes, alias non valerẽt: quia nuda volũtate nõ reſtituerentur teſtamẽtũ & codicilli, vt ff. de bono. poſſeſ. ſecũdũ tabu. l. ſi. & i. e. l. ſi. in ſi. & præter has literas valet hodie relictum, cũ irritaretur teſtamentum ex cauſa præteritionis, vt i. de liber. præteritis authen. ex cauſa.

ADDITIO. Dic de hoc vt per Barto. i. de poſthu. hæredi. inſtit. l. 1.

Iudiciũ.] ſcilicet teſtamẽti, & per cõſequens codicillorũ, cũ teſtamẽtũ ſemper ſequãtur, vt ff. eo. l. ſi quis cũ, in ſi. & l. ab inteſtato, in fin. Sed quomodo poterit quinqz teſtibus

teſtibus confirmari, quod factũ erat corã ſeptẽ, & poſt A ruptũ? Reſp. vt debeatur ex vltima voluntate, nõ vt ex teſtũ: ſicut & cũ dicitur, ſi non valet iure teſtamẽti, valeat iure vltimæ voluntatis, vt j. eo. l. fi. in fi. ſic ergo valebit vt exnunc, non vt extunc, vt ff. ad Trebel. l. ſi quis priore, & inſti. quib. mo. teſt. infir. §. poſteriore, in fi. §. & ff. de leg. 3. l. 1. §. ſed ſi filiusfamilias.

[b]Teſtamento.] teſtamento ergo fuerat relictum. Vel dic in codicillis relictũ, quod videtur in teſtamentis relinqui: cũ ex eo pendeant: & petetur vt ex nouis codicillis factis per literas. Acc.

[c]Codicillis.] vltimis, quos vocauit ſuprà epiſtolam.

Æreditatem.] CASVS Si teſtamentum feciſti, & hęredem inſtituiſti, in codicillis inſtitutos hæreditatem adimere nõ potes, & alium inſtituere, quia in codicillis neque adimi, neque dari poteſt hæreditas directò, rogare tamẽ potes in codicillis hæredem inſtitutũ de hæreditate reſtituenda alicui. vnde ſi in teſtamento inſtituiſti, & in codicillis rogaſti &c. & ſibi fuerit pſuaſum ꝙ tale fideicommiſſum non valeat relictum in codicillis, falſa eſt perſuaſio.

[c]Verbis tamen.] Non directò datur, ſed per fideicommiſſum, vt ſupra de neceſſarijs ſeruis l. quidam, §. 1. melius in §. ſed cum veteres, & ff. eod. l. 2. § fi. & l. quod per manus, & ſ. titu. 1. l. hæreditas, & inſti. eo §. pen. & ff. de condi. inſtit. l. pen §. fi. & ad Treb. l. Scæuola, & ſ. de teſta l. non codicillũ.

Falsò] cur preces plus ualẽt ꝙ̃ inſtitutio? Reſp. quia nõ totũ auferunt preces, qa non quartã.

nihil contra ius fecit, ſi nouiſſimam eius voluntatẽ ſecutus, relictum teſtamẽto [b]reipublicæ fideicommiſſum, vt ex codicillis [b] relictum, præſtandum eſſe pronunciauit. PP. III. Kalend. Iul. Maximo. III. & Paterno Conſs.

In codicillis non poteſt directò dari vel adimi hæreditas, ſed per fideicõmiſſum ſic. Bal. & Sali. & Alex.

B

II. Imp. Philippus A. & Philippus C. Aſclepiodotæ.

HAereditatem quidẽ neque dari, neque adimi codicillis poſſe, maniſeſtum eſt. Verbis [c]tamen precariis per huiuſmodi etiam nouiſſimi iudicij ordinationem iura non faciunt irritas voluntates. Vnde iefficaciter te codicillis rogatã eſſe, ut quibuſdam rebus contenta, portionem quam teſtamento fueras conſecuta, aliis reſtitueres, falsò [d]tibi perſuaſum eſt. PP. Idib. Octob. Peregrino & Aemyliano Conſs.

C

Per ſequentes codicillos non derogatur præcedentibus, niſi quatenus inuicem ſunt contrarij. Ale. concor. Bal. & Sali.

III. Impp. Diocletianus & Maximia. AA. Hyacintho & aliis.

CVm proponatis pupillorum veſtrorum matrem diuerſis temporibus ac diſſonis voluntatibus duos codicillos ordinaſſe, in dubium non uenit, id quod priori codicillo inſcripſerat, per eum in quẽ poſtea ſecreta voluntatis ſuæ contulerat, ſi à prioris tenore diſcrepat & contrariam [c]voluntatem continet, reuocatum eſſe. PP. VI. Id. Septẽb. ipſis. IIII. & III. AA. Cõſs.

In vltima voluntate non requiritur præſentia grauati, vel onerati: nec etiam præſentia coniunctorum. Bal. Vel ſic: Abſentia hæredis legitimi non impedit codicillari. Sali. Vel ſic: Per vltimam volũtatem poteſt grauari abſens & ignorans. Alex.

IIII. Iidē AA. & CC. Stratonico.

NOn idcirco minus, quòd inteſtato te abſente [b]codicillos mater tua fecit: hi quibus precariis verbis adſcripta ſunt, relicta capiũt. Sine die & conſule.

Quilibet præſumitur eſſe talis qualis naturaliter eſſe debet, ſeu ſolet: & ideo quilibet ſanæ mentis præſumitur niſi contrarium probetur. h. d. ſecundum Nico. de Mat. Bal. Vel ſic: Et qui negat aliquem fuiſſe ſanæ mentis, incumbit onus probandi. Alex.

V. Iidem. AA. & CC. Flauiæ.

NE codicillos [i]quidem furẽtem poſſe facere, certiſſimi iuris eſt. [l]Si igitur ſcriptura velut codicillorum patris tui fuit polata, [k]vt aliqd ex hac peti poſsit: aſſeuerationi tuæ [l]mentis cũ compotem fuiſſe negãtis, fidẽ adeſſe probari [m]cõuenit. Dat. VI. Kal. Decẽb. Diuelli. CC. Conſs.

Codicilli confirmati in teſtamento valent, ſiue præcedat teſtamentũ, ſiue ſequatur. Alexander. concord. Bald. & Sali.

catur, illũ fundũ Titio lego: in alio, illũ eũdẽ fundũ ei nõ lego, & ignoraretur qui poſterius facti ſunt qd̃ iudiciũ valeat? Videtur neutrũ valere ratione incertitudinis, vt ar. ff. de re. du. l. ſi fuerint. ibi, itẽ ſi ex plurib' &c. de teſt. tu. l. duo. ſed ſi e contra inueniatur idẽ duobus legatũ in diuerſis codicillis, videtur eſſe cõcurſus, ut ff. de leg. j. l. ſi pluribus, & infra de cadu. tol. §. pe.

Codicilli ſi uideanẽ eſſe contrarij, qd iuris.

[c]Reuocatum eſſe.] nec enim eã legẽ qs ſibi pt iponere, vt à priore nõ liceat recedere, vt ff. de leg. 3. l. ſi quis in prin. teſta.

NOn idcirco.] CASVS Mr̃ tua fecit codicillos, & ĩ abſentia tui vel mei legatũ vel fideicõmiſſũ reliquit: an mihi pĩudicet quo minus legatum petã, quæritur? Rñ. quòd non.

[b]Abſente.] non. n. quærimus cum quo de ſupremis iudicijs quis loquatur, ſed in quẽ voluntatis intẽtio dirigatur, ut ff. de leg. 2. l. cum pater, §. donationis, & l. miles, & ſupra eo. l. 1.

NE codicillos.] CASVS Qui compos mentis nõ eſt, nõ ſolum teſtm̃ facere non põt, ſed nec codicillos. Si ergo pater tuus codicillos fecit, & in eis mihi legatum reliquit, & mihi petenti obijcias ꝙ nõ erat compos mẽtis tempore factionis codicillorum: an ut aſſertioni tuę fides adhibeatur, probare debeas ipſum tunc compotem mentis nõ fuiſſe, quæritur? Reſp. quòd ſic. Et ſic not. quod incumbit probatio neganti, non ei qui dicit: cuius cõtrarium eſt ff. de probatio. l. 2. ſed habet hoc implicitam affirmatiuam: dicendo enim compotem mentis non fuiſſe, per conſequens dicit eum furioſum eſſe.

CVm proponatis] CASVS Mater quorundã pupillorũ fecit codicillos, in qbus Titio decẽ legauit. fecit iterũ alios codicillos, in quibus eadẽ decẽ Titio abſtulit, & Seio legauit: an Titius illa decẽ iure codicillorũ petere poterit, qritur? Reſp. ꝙ non. nã per contrariã volũtatẽ, quod ex primis codicillis ſperabatur, reuocatũ eſt. Vt.

Contrariã.] alioquin ſi nõ eſſent cõtrarij, ambo tenerent, vt inſti. eo § fi. & ff. e. l. diuus, §. codicillos: ſecus àt in teſtamentis, niſi in milite, vt ff. de mili. teſta l. quærebatur. Sed quid ſi duo ꝑferatur codicilli, in quorũ vno di

Ne codicillos.] non ſolum teſtamentum.

Certiſſimi iuris eſt.] vt ff. eod. l. 2. § furioſus.

Prolata.] ad hoc vt aliquid &c. & ſic hęc determinatio, vt aliquid ex hac &c. reſpicit præcedentia: ſed ſi diceret litera, peti non poſſit, tunc reſpiceret ſequentia.

Tuæ.] ſ. negantis. ſ. fuiſſe eum compotem mentis.

Probari.] probat ergo, qui negat. & ſic eſt contra. ff. de proba. l. 2. & ſupra de proba. l. actor. Sol. hic negatio ꝓ affirmatione ponitur. cum enim negat cõpotem mẽtis affirmat furioſum. vix enim eſt aliqua negatiua. quæ

a qua ſub-

æquipollentem non habeat affirmatiuam. præterea & A ſi eſſet negatio, præſumptio tamen onus probandi ab vno in alium transfert. nam hic eſt præſumptio pro aduerſa parte. præſumitur enim ſanæ mentis, niſi contra probetur, vt ſupra qui teſta. facere poſ. l. 2. Item ex ſermonibus eius præſumitur quis furioſus, vt. ff. de condi. inſti. l. quidam, & de tuto. & cura. da. ab his. l. is cui. §. fin.

Præſumitur quilibet ſanæ mentis.

SIue.] CASVS. Paterfa. prius fecit teſtamentum, & præcepit ſeruari quę codicillis erat relicturus; ſiue prius fecit codicillos, & poſtea cõdito teſtamẽto confirmet quæ reliquerat in codicillis, perinde eſt vt valeant quæ legauit, ac ſi i teſtamẽto prius facto aliquid mihi reliquit. Aliàs ſic ponamus: Aliquis fecit teſtamẽtum, & adiecit, quæ in codicillis dixero, ſeruari volo. uel prius fecit codicillos, & poſtea teſtamentum, in quo ita adiecit, quæ in codicillis dixi, ſeruari volo. vtrum codicilli teſtamẽto cõfirmati intelliguntur? Reſpon. quòd ſic.

VI. Iidem AA. & CC. Demoſthení.

SIue initio,[a] quæ fuerat codicillis relictur[a] generaliter, ſiue nouiſſimè relicta ſeruari mandauerit, confirmatione munitus;[b] nullam iuſtâ gerere ſolicitudinem potes. Dat. III. Idus Decembr. Nicomediæ. CC. Conss. E

Illa quæ habent diuerſa nomina, & quæ habẽt diuerſos contractatus, dicũtur habere diuerſos effectus. Alexander. concor. Bal. & Salic.

VII. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum P.P.

SI idem codicilli quod teſtamẽta poſſent, cur diuerſum his inſtrumentis[c] vocabulum[d] mandaretur, quæ vis ac poteſtas vna[e] ſociaſſet? Igitur ſpecialiter codicillis inſtituendi[f] ac ſubſtituendi poteſtas iuris aucto- C ritate data non eſt. Dat.

[a] Siue initio.] hoc dicit, ſiue prius fecerit teſtamentum, & mandauerit ſeruari quæ codicillis erat relicturus, ſiue e contra prius fecit codicillos, & poſtea teſtamento confirmet quæ dederat codicillis, idẽ eſt vt valeat, vt hic, & ff. e. l. ſed cum ea. ſed aliter non valebant prius facti, niſi confirmarentur expreſſim, vt ff. eo. l. ante tabulas. Sed hodie contra. nam ſemper confirmati habentur, vt inſti. eo. §. non tantum autem. & valent, vt. ff. de condi. & demonſtra. l. ſi ita, ſed vt ex tempore codicillorum factorum, vt infra de teſta. manu. l. 1. Accurſius.

[b] Munitus.] ſcilicet tu legatarius.

SI idem.] CASVS. Si teſtamentum & codicilli idẽ ſignificent cur diuerſa nomina ſortiuntur? Reſpon. quod ſicut diuerſitas eſt in nomine, ſic in ſignificato, quia in teſtamento inſtituere & ſubſtituere quis poteſt, non ſic in codicillis, quod intelligo directe: ſecus ſi per fideicom. D

[c] Inſtrumentis.] id eſt voluntatibus. ſic dicit, quia inſtruunt hæredem quid faciat.

[d] Vocabulum.] id eſt diuerſus titulus. alioquin non eſt ratio. nam idẽ eſt teſtamentum. quod eſt elogium, & tamen ſunt diuerſa vocabula. ſed certe immo eſt bona, quia vix inuenitur aliquod nomen quod omnino idem ſignificet quod aliud. ſemper enim plus vel minus, vel aliter ſignificat, vel alio modo.

[e] Vna.] vel nomen, vel aduerbium.

[f] Inſtituendi.] vt directo valeat: ſed trahitur ad fideicõmiſſum, vt. ff. ad Trebel. l. Scæuola, & facit ſupra e. l. 2.

SI quis.] CASVS. Teſtamentum feciſti, extraneum hæredem inſtituiſti, in fine adieciſti ſcripturæ, ſi voluntas nõ valeat iure teſtamẽti, valeat iure codicillorũ. quæritur, ſi hæres petierit hæreditatem ex tali ſcriptura tãquam ex teſtamento, an poſtea poſſit petere ex fidei- A commiſ. tanquam ex codicillis? Reſp. ꝙ non. Vel ſic: Hæres dubitat an valeat voluntas vt teſtamentum, vel ut codicilli, cum teſtator prædicta verba non dixerit, & vtrũ ſibi expediat agere directa, vel vtili. Si primo agat directa, non poteſt agere vtili cõtra legitimos ad fideicommiſ ratione codicillorũ. & hoc in prima. Adeo vt ſi dixerit teſtator, valeat voluntas mea vt teſtamentum, vel vt codicilli: dabitur hæredi electio velit petere directe, vel vtiliter, & vna electa ad alterã conuolare non poteſt. & hoc in ſecũda. Adeo ſunt hæc vera, quòd ſiue velit petere bono. poſſ. contra tab. ſiue ſecũdũ nuncupationem, ſiue aliã aliquam extraordinariã poſſeſſionem, vt inſti. de bo. poſ. § ſeptimo, debet in initio eligere, an velit eligere eam quæ eſt directa, uel utilis, & hoc in tertia. Si autem teſtamentum fecerit non ſolenne, puta adhibitis ſex teſtibus, & hęres petat hęreditatẽ vt ex codicillis ab aliquo, non audiatur, niſi teſtator expreſſerit ꝙ ſi teſtamentum nõ valeat iure teſtamenti, valeat iure codicillorum. Si autem agnatus uſq; ad quartũ gradum, uel cognatus uſque ad tertiũ fuerit inſtitutus, & directe agat, & ſuccubuerit, nihilominus dabitur ei utilis. & quare ſecus ſit in extraneo, & in agnato, cauſam aſſignat. & hoc in quinta. Vltimo dicit quòd in qualibet uoluntate excepto teſtamẽto adhibentur quinque teſtes, uel rogati uel fortuito aduenientes, ita quod ſi fuerit teſtamentum in ſcriptis, teſtes ſubſcribant.

III. Iun. Pacatiano & Hilariano Conss.

Ex eadem ſcriptura non poteſt quis petere hæreditatem ex teſtamento & ex codicillis. ſed vna via intentata, tollitur altera, niſi intentator ſit de coniunctis perſonis & teſtamẽtum ratione ſolennitatis imperfectum, nõ valeat etiam iure codicillorum, niſi ſit dictum. & in omni vltima voluntate ſufficiunt quinque teſtes, excepto teſtamento, ſi tamen E *vltima voluntas conficitur in ſcriptis, teſtes debent ſe ſubſcribere. Salicetus.*

VIII. Imp. Theodoſius A. Aſclepiodoto P.P.

SI † quis[g] agere ex teſtamento quolibet modo, ſiue ſcripto, ſiue ſine ſcriptura confecto, de hæreditate voluerit,[h] ad fideicommiſſi perſecutionẽ[i] aſpirare cupiens,[k] minimè permittatur. Tantum enim abeſt[l] vt aditum cuiquam pro ſuo mi- C grandi deſiderio conceda

† Ex Codice Theodoſiano li. 4. tit. 4. l. 7. Singu. lex ſecudum Bart. & ꝑ eius intellectu uide Ro. conſ. 125.

[g] Si quis.] ſcilicet extraneus ꝗa aliud in propinquis, ut infra, ea. l. §. ſi quis uero.

[h] Voluerit id eſt ¹ elegerit agere iure directo, ut infra eo. §. ſi. dicens ſe directo hæredem.

[i] Perſecutionem.] quam petit ab aliquo præcedente in gradu, qui eſt hæres.

[k] Cupiens.] ſ. poſtea, minime &c. Sed nonne egit actione perſonali & cauſa expreſſa, ergo poteſt ex alia cauſa D agere, ut ff. de exce. rei iud. l. & an eadem, in prin. & §. actiones? Rñ. hoc facit hic ratio contrariorũ, quorum vnum non patiatur aliud, quia ſibi contrarius eſt, quia petẽdo ſibi hæreditatem, dicit teſtamentum, petẽdo fideicõmiſſum, dicit codicillũ. Item ſi egi ex inofficio. poſſum poſtea de tali teſtamento agere, & e contra, ut s. de inof. teſt. l. eũ qui, & uno modo petebam teſtm̃ reſcindi, ſicq; ualere dicebã: alio mõ dicebã nullum. Quare hoc? Reſpon. ibi ad reſcindendum duo contraria iura ꝓponunt, hic vt ualeãt. Sed adhuc quare diuerſum? Rñ. ibi vtraq; uia eſt directa, hic altera directa, & non per medium, altera indirecta, & per præcedentem, ſcilicet mediũ. Item intelligitur hoc principiũ, quando nõ dixit teſtator ut pro codicillis ualeat. nam & ſi dixit, licet ibi uideatur una uia & alia agi, tamen adhuc idem eſt, ut ſubiicit. tantum enim &c.

¹ Not. ex hac glo. ꝙ uolens tãtũ eligere Idignum, propterea niſi ſequatur effectus, non priuat iure eligẽdi. Hæreditatem ex teſtamento & fideicõmiſſum ex codicillis quis petere non poteſt.

[l] Abeſt.] ſcilicet à iure.

Valere.

a Valere.] dixit enim, valeat iure teſtamenti, & iure co A dicillorum. Quid aũt ſi dixit, ſi non valet iure teſtamẽti, valeat iure codicillorum? Reſpon. tunc non habet niſi vnam viam. ſi enim teſtamentum tenet, non habet locum codicillus. ſi non tenet. tunc habet locum codicillus: & adhuc dicã habere locũ legem iſtam.

b Poteſtatem.] vtrũ eligat, ſed neceſſitatẽ, vt eligat. ff. de tute. l. qui habet, §. ſi pupillus, & ſup hoc interrogabit à iudice, an velit eligere, vt ſ. de interrog. ac. l. ſi defẽſor, §. illud. Itẽ hoc intelligo ſi ne voluntas erat talis, q̃ vtroque modo poterat valere: ſiue vno modo tm̃. Sed videtur non cõpelli eligere, ſed vtrumq; poſſit proponere: vt ff. quorũ lega. l. 1. §. quod ait prætor voluntate. Sol hic ideo eligit, quia ſemper q petit hæreditatẽ, & maximè ipſe hæres certus de ſuo iure eſſe debet, vt ff de acquir. hære. l. ſed & ſi de ſua. §. cur autem, & l. cum falſum: ſed ibi de facto alterius probabiliter errat. Vel ſolue vt dicim⁹. ff. de tribu. l. quod in hæredem. §. eligere. Vel hic loquitur de pluralitate cauſarũ: vt ita dixerim, id eſt, vbi ſunt variȩ cauſæ agendi, ibi cum pluralitas eſt actionum.

mus: vt etiam illud ſanciamus, ſi teſtator faciens teſtamentum, in eodẽ pro codicillis etiã id valere a complexus ſit: qui hæreditatem petit, ab ipſis intentionis exordijs, vtrum velit eligendi habeat poteſtatẽ, b ſciens ſe vnius electione, alterius ſibi aditũ præcluſiſſe: c ita vt ſiue B bonorum poſſeſsionem ſecundum tabulas, ſiue ſecũdum nuncupationem, cæteraſq; ſimiles d poſtulauerit, e aut certe † mitti ſe in poſſeſsionem ex more f petierit: g ſtatim inter ipſa huius iuris auſpicia h propoſitum i ſuȩ intentionis explanet. †

Illud quoque pari ratione ſeruandum eſt, vt teſtator qui decreuit facere teſtamentum, ſi id adimplere † nequiuerit, k inteſtato videatur eſſe defunctus, l nec tranſducere liceat ad fideicommiſsi interpretationem, velut ex codicillis vltimam voluntatem: niſi id ille complexus ſit, ut vim etiam codicillorũ ſcriptura debeat obtinere, illo electionis videlicet iure perdurãte, m vt qui ex teſtamento agere voluerit, n ad fideicommiſſum migrare non poſsit. o

Si quis verò ex parentibus vtriuſque ſexus, ac liberis vſque ad quartum gradum agnationis p vinculis alligatus, vel cognationis nexu conſtrictus vſque ad tertium, ſcriptus hæres fuerit, vel nuncupatus, in eo videlicet teſtamẽto, quod teſtator vicem quoq; codicillorũ voluit obtinere: licebit ei, ſi de hæreditate ex teſtamẽto ſecundũ mortui volun- C tatẽ agens q fuerit ſuperatus, vel certe ipſe ſpõte r voluerit, ad fideicommiſſi ſubſidiũ conuolare. ſ non enim par eadẽq; ratio videtur, amittere † debita, t

codicillorum, licet improprie ibi ſit electio, cum tantũ vna habeat locum.

d Similes.] vt extraordinariam ſeptimam.

e Poſtulauerit.] id eſt, poſtulare propoſuerit.

f Ex more.] vt ſ. de edi. diui Had. tol. l. fi. Sed quomodo poſſeſſorium tollit petitorium? Reſpõ. illud poſſeſſorium præambulum eſt illius petitorii tãtum, quo iure directo agitur: vnde perinde præiudicatur iuri ciuili per poſſeſſoriũ, ſicut per petitorium directum. An ergo poterit petere mitti in poſſeſſionem, qui ex codicillis habet hæreditatem? Reſpond. non. cũ enim haberetur vt fideicõmiſſarius, quaſi legitimi videantur rogati, ut ff. eo. l. conficiũtur, ergo in eo locũ non habet, ut diximus ſupra de edic. diui Hadr. tol. l. fi. §. 1.

g Petierit.] i. propoſuerit petere.

h Auſpicia.] i. initia.

i Propoſitum.] i. eligat vel illam vtilẽ, vel directam: non enim adhuc elegit.

k Nequiuerit.] ſecũdum ſolennitatẽ iuris, vel de facto.

l Defunctus.] vt & ff. eo l. 1. & j. de ma. teſt. l. ſi iure, & ff. de vulg. ſubſt. l. cohæredi. §. cum filiæ, verſ. quæ ita.

m Perdurante.] quando eſt complexus vt valeat iure codicillorum.

c Præcluſiſſe.] ratione electionis contrariorum. Sed cõtra ſ. de peti. hære. l. hæreditas, in princip. Sol. ſi petij iure directo hæreditatem ex teſtamento petitione hæreditatis, & ſuccubui: ſi poſtea ab inteſtato ſimiliter directo velim petere, poſſum, vt ibi, & ff. de inoff. teſtamen. l. mater, & ff. de peti. hæredi. l. legitimam. Nec obſt. ff. de except. rei iudica. l. ex ſextante. in princip. l. quia ibi generaliter propoſuit hæreditatis petitionem, non dicens ex teſtamento, vel ab inteſtato. vnde in vtraque ſibi præiudicat, cum ſit in rem, vt ff de except. rei iudica. l. ſi mater, §. eandẽ. Si vero directo primo petij ex D teſtamento, & poſtea peto ex fideicommiſſo propter idem teſtamentum ex eadem ſcriptura, & eiuſdem teſtatoris reducendo illud teſtamentum ad codicillos, non poſſum, ſiue teſtator non expreſſerit, vt pro codicillis valeret, ſiue expreſſerit, vt hic: quia contrarius eſt ſibi, qui ex eadem ſcriptura petit tam contrarijs modis. ſed hoc fallit in quibuſdam: ut infra proxim. §. Præterea in illa l. hæreditas, ab alia perſona deferebatur ſecundo hæreditas eadem. Si vero petij ex teſtamento iure directo, & ſuccubui, & poſtea peto ex alia ſcriptura quaſi ex codicillis, poſſum: quia ex alia vltima voluntate nũc experior, quàm expertus ſum. Alii tamen, vt P. in omnibus modis prædictis dicunt me repellendum, ſi ſemel ſuccubui. & caue tibi, quia dixit teſtator, valeat iure teſtamenti, & codicillorum. Idẽ dicam ſi dixerit, ſi non valeat iure teſtamẽti, valeat iure

n Voluerit.] ſupple, & ſuccubuit.

o Poſſit.] prædicta in extraneis.

p Agnationis.] intelligunt quidam in agnatis & cognatis parentibus & liberis tantum. nam & ſuperiores & inferiores reperiuntur agnati quidam, ut auus paternus, & ex filio nepotes. Alii cognati, ut auus maternus, & ex filia nepotes. non autem de collateralibus dicit: ſed P. etiam de collateralibus dicit, arg. j. proxi. nõ enim &c. ſed licet differant hic agnati à cognatis, hodie non differunt: ut in auth. de hære. ab inteſt. §. nullam, coll. 9. ſed illud cum ab inteſtato, hic quodammodo ex teſtamento. Sed quam actionem proponit, qui ex codicillis habet hæreditatem, uel legatum? Reſpon. officium iudicis: ut inſtit. de fideicom. hæred. §. 1. uel utilem ex teſtamento: quaſi uim capiant ex teſtamento, ſi quod eſt factum: uel ſi nullum, exhibent uim teſtamenti, quaſi ſint legitimi inſtituti, ut ff. cod. l. ab inteſtato, & l. conficiuntur, circa princ.

q Agens.] ſcilicet iure recto.

r Sponte.] forte nondum ſuperatus in directo.

ſ Conuolare.] alius hæres præcedebat gradu.

t Debita.] eſt enim talium cognatorum hæreditas, ut debita, ut j. de adop. l. pe. §. oĩa igitur, & j. de impo. lucra deſcriptio. l. 1. circa prin. li. 10. & ſ. de cur. fur. l. fi. §. 2. & ff. pro ſoc. l. & quia, improprie tñ, cũ poſſint grauari in eo quod habẽt ultra debitum bonorũ ſubſidiũ. Acc.

Lucta

† Ex edic. D. Hadriani, additur in Codice Theodoſiano. Contius.

† Multa hic abſcidit Iuſtinianus q̃ ſunt in Codi. Theodoſiano. Contius.

† Imple re. in uet.

† Admittere legitur in uet. manuſc. & Codic. Theodoſ. recte. hoc .n. poſteriore caſu capiũt debitam hæreditatẽ.

Hæreditatẽ petens petitione hæreditatis, ſi ſuccũbat, põt poſtea illã ab inteſtato petere.

a Lucra non capere.] quę ab extraneis omnino poſſunt adimi, inſtituendo alios, vnde debet diuerſum ſtatui, vt hic, & ff de ſucceſ. edi. l. 1. §. largius, & j. qui pot. in pig. hab. l. aſſiduis, in fin.

b Voluntate.] ſiue inter abſentes, ſiue inter præſentes, ſiue de omnibus bonis, ſiue de parte, vel de re certa, ſiue relinquat ſuis, vel extraneis, ſiue priuatis vel collegiatis.

c Excepto teſtamẽto] in quo ſeptẽ rogati interuenire debent, vt ff. de teſta. l. hæredes § in teſtamentis pręterquam inter liberos, vt ſupra famil. erci. l. fin. & de teſt. l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto. nã ibi ſufficiunt qualiacunque iudicia, etiam per duos teſtes fortuitos.

d Quinque teſte.] ut infra de do ca. mor. l. fin & ſupra de his qui in eccle. ma. l. ſi & inſti de fideicommiſ. hęred. §. ſi & etiam fœmina, cũ nõ prohibeã. arg ff. de teſt. l. 1.

e Scriptis.] dic vt in rubrica ſupra eo

f Subnotationem] id eſt ſubſcriptionem.

Sequẽtia uerba nõ erant in Co. Theodoſiano. Teſtm̃ debet hẽre ſeptem teſtes rogatos.

Cõcor. gl. ſup uerbo, q. ſęqdã, in c. licet uniuerſis, extra de teſti.

& lucra[a] non capere.

[†] In omni autem vltima voluntate,[b] excepto[c] teſtamento, quinq; teſtes[d] vel rogati, vel qui fortuitu venerint, in vno eodemq; tẽpore debent adhiberi, ſiue in ſcriptis, ſiue ſine ſcriptis[e] voluntas conficiatur: teſtibus videlicet quando in ſcriptis voluntas componitur, ſubnotationem[f] ſuam accõmodãtibus. Dat. XV. Kal. Mart. Conſtantinop. Victore. V. C. Cons.

TITVLVS XXXVII.

DE LEGATIS

Conditio mixta deficiens per caſum non facit deficere relictum alimentorum hoc dicit ſecũdum vnum intellectum gloſ. Vel ſic: Alimenta relicta legatarijs quouſque cum Titio morati fuerint, etiam debentur pro tempore ſecuto poſt mortẽ Titij. Al.

I. Imp. Antoninus Pius A. Iuuentis Sextiliæ.

Qvamuis verbis his, quoad[g] cũ Claudio[h] Iuſto morati eſſetis, alimenta vobis & veſtiarium[i] legatum ſit, tamẽ hanc fuiſſe defuncti cogitationem interpretor, vt & poſt mortem[k] Iuſti Claudij eadem vobis pręſtari voluerit.[l] Sine die & conſule.

DE LEGATIS.

Vidimus de teſtamentis & codicillis: nũc de his quæ in illis relinquuntur. Ac.

Qvamuis] CASVS. Teſtamentũ feciſti, hæredem inſtituiſti, & inde alimenta mihi legaſti quandiu morarer cum Claudio hærede tuo. deceſſit Claudius an mihi præſtanda ſint adhuc alimenta, quæritur? Reſpon. quod ſic. uidebatur quòd non, quia non amplius moror cum Claudio. non obſtat. interpretatur enim hæc lex talem fuiſſe voluntatem defuncti, vt etiam poſt mortem Claudij mihi alimenta præſtarentur.

g Quoad.] id eſt donec.

h Claudio.] proprium nomen.

i Veſtiarium.] hoc ſuperabundat, cum appellatione alimentorum hoc contineatur.

k Poſt mortem.] immo videtur quòd non debeantur, ut ff. de annu. leg. l. Seio, in princ. & infra de condit. inſer. l. ſi ea. Sed diſtingue cuius contemplatione ſunt relicta, an legatariorum, an eorum cum quibus morari debeãt. Hic ergo contemplatione legatariorum: quaſi commodius poſſint percipere exiſtentes apud eum. ſed in l. contraria, contemplatione eorum cum quibus morari debeant, vnde deficit legatum pro parte, ſi pro parte moriuntur. vel ex toto, ſi non habitent cum eis & probatur hæc diſtinctio in eod. titu. le. annua, in princi. & de condi. & demon. l. illis, maxime quia ſimpliciter alimenta relicta, perpetuo relinqui intelliguntur, vt ff. de ali. leg. le. Caio. §. 1. Item adhuc contra infra de condit. A inſer. le. legatum. Sol. hoc fauore alimentorum. vel illud fuit ſub conditione relictum, hoc purum, quod certam accepit legem fauore legatariorum. aut viuente Claudio non habet, niſi ſecum moraretur.

l Voluerit.] ſcilicet defunctus.

Venditio hæreditatis hæredem non liberat, licet contra emptorem regreſſum habeat. Bal. & Ale.

II. Impp. Seuerus & Antoninus. AA. Sabiniano.

B Qvamuis hæres inſtitutus hęreditatem vendiderit, tamen legata & fideicommiſſa ab eo[m] peti poſſunt:[n] & qđ eo nomine[o] datum fuerit, vẽditor[p] ab emptore vel fideiuſſoribus[q] eius[r] petere poterit.[s] PP. X. Kalend. Septemb. Laterano & Rufino Conss.

Obligatio rei legatæ non extinguit legatum. Sal. Vel ſic: Teſtator non videtur reuocaſſe legatum, ſi poſt teſtamentum rem legatam alteri obligauit, & hæres eã liberare tenetur. Ale.

C III. Idem AA. Victorino

Qvi poſt teſtamẽtũ[t] factum prædia quę legauit, pignori vel hypothecę dedit,[u] mutaſſe voluntatem circa legatariorum[x] perſonam non videtur.[x] Et ideo ẽt ſi in perſonã[y] actio ele-

Qvamuis.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, & multa alia legaſti. hæres hæreditatem vendidit, an emptorem debeant cõuenire legatarij, quæritur? Reſpon. quòd venditor conueniendus eſt: ſed quod præſtitit, ab emptore venditor conſequatur, quia cum ſuo onere tranſit hæreditas.

m Ab eo.] ſ. hærede inſtituto.

n Peti poſſunt.] remanet enim hæres, vnde ipſe conuenitur, vt ſupra de hære. vendi. l. 2. & 6. & quod ſoluit, ab emptore recuperat, vt dicta. l. 2. ff. de hære vend l. 2. §. ſiue, & § ſi quid publici, in fin.

o Eo nomine.] ſ. legatorum, vel fideicõmiſſorum.

p Venditor.] hic eſt hæres inſtitutus.

q Fideiuſſoribus] quos venditor accepit, vt & ff. de hęre. vẽ. l. vẽditor ex hæreditate. & hoc ſi hæreditas eſt ſoluẽdo, non aliàs, vt ff. ad l. Falci. l. 3. in prin.

r Eius.] ſ. emptoris.

s Poterit.] hęres inſtitutus.

Qvi poſt] CASVS. Paterfamil. fecit teſtamentum & mihi legauit prædia, deinde ea obligauit. an videatur mihi ademiſſe legatum, quæritur? Reſpon. quòd non, ſed habeo actionẽ perſonalẽ ex teſtamẽto contra hæredem, vt ea liberet.

t Poſt teſtamentum.] aliud ſi ante obligatam poſtea le-D gat, quia ſi ſciebat rẽ obligatã, luitur ab hærede: ſi ignorabat, à legatario, vt infra de fideicomm. l. prędia, & ff. de lega. 1. l. ſi res.

u Dedit.] ſecus ſi alio modo alienaſſet. nam tunc diſtingue, aut ex neceſſitate rei familiaris, & tunc præſumitur non ademptum, & debetur legatum. aut ex voluntate, & tunc nõ debetur, vt ff. de adimen. leg. l. rẽ legatã. quæ diſtinctio in donatione nõ cadit, vt ff. de lega. 3. l. fideicommiſſa § ſi rem aliud ſi vſuſfructus alienetur.

Legatum an uideatur adimere teſtator alienãdo rem legatam.

x Non uidetur.] vt inſt. de leg. §. ſi rẽ. Sed videtur quòd ſic, ut ff. de do. inter virum & vxo. l. cum hic ſtatus. §. ſi maritus, & ĩ. de dona. inter vi. & vxo. l. ſi maritus: ſed ibi ſolus.

[illegible] Dicas quòd aliud in donatione, quę facta eſt inter coniuges, quę cum ſit contra ius commune, facilius irritatur.

y In perſonam.] ſ. ex teſtamẽto. nã cũ rẽ ſuam teſtator legat, tria competunt legatario auxilia. ſ. actio ex teſtamento, &

Legatari' tria habet auxilia.

mento, & actio in rem, & hypothecaria, vt ff. de leg. 2. l. cum filius §. variis, & infra communia de lega. l. 1.

a Liberari.] idem cum legauit prædium quod debebat tributum in præteritum, vt ff. de leg. 1. l. apud. §. hæres, & de lega. 3. l. qui côcubinā. §. qui hortos, & l. patronus. §. 3. Idem autem eſt cum quis rē obligatā vēdidit: nā tenet ex empto, vt infra de euic. l. ex prædiis.

ta eſt, rectè placuit ab hærede prædia liberari.[a] PP. VI. Kalend. Maii, Gentiano & Baſſo. Conss.

Legatum factum ſeruo ſine libertate, non valet: nec conualeſcit ſi poſt mortē teſtatoris efficiatur liber. Alexan. concor. Bal & Sali.

III Imp. Antoninus A. Sulpitio.

SEruis teſtamento dominorum, non data libertate, legatum ſeu fideicommiſſum relictum non valet:[b] nec cōnualeſcere poteſt, licet poſt mortem[c] teſtatoris libertatē aliqua ratione conſecuti ſint. PP. V. Kalend. Iul. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Legatarius ſubtrahens rem legatam per hæredem apprehenſam, perdit illam, & eius actionē. Salicetus. Vel ſic: Legatarius qui rem legatam occupat propria auctoritate cum vitio, cadit ab omni iure ſuo Alex.

IIII Idem A. Donato.

NOn eſt dubium[d] denegari actionem legatorum ei pro portione competenti in his rebus quas ſubtraxiſſe eum de hæreditate apparuerit. PP. V. Idus Septembr. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Subſtitutio vulgaris facta in legato, expirat per agnitionem primi legatarii. Bal. & Alexan.

SEruis.] CASVS. Seruo tuo legatū ſine libertate reliquiſti: an valeat legatum, quæritur? Reſpond. quód nō. nec cōualeſcit licet poſt mortem tuam manumittatur.

b Non valet.] contra. ſ. de neceſ. ſer. l. quidam. §. 1. Sol. ut ibi. nec libertatem habet per hoc, vt & ſ. de fideicom. l. ex fideicommiſſo, niſi ſit miles, vt ſ. de teſta. mil. l. ex his. Itē hoc ſcilicet ꝙ non valet legatum iſtis ſeruis, procedit, niſi ſeruus alij legetur, vt ff. ad l. Fal. l. Plautius. & de leg. 1. l. ſeruo legato, in prin. uel niſi manumittatur, vt ff. ad le. Falcid. l. plane.

c Poſt mortem] ſec' ſi eo viuo, vt arg. ff. de iure fiſc. l. non intelligitur. §. diuus, & de leg. præſtan. l. interdum. Et not. quod ab initio non valet, nō confirmatur poſtea, vt ff. de re. Cato. l. 1. & de re. iu. l. quod ab initio.

NOn eſt dubiū.] CASVS. Pone in legatario. rem in ſpecie mihi legaſti, eā vel totā, vel partem ſubtraxi: an amittam legatū, quæritur? Reſp. quòd ſic totum, ſi totū ſubtraxi, vel partem, ſi partem. Vel dic in hærede, qui ſubtraxit rem legatam, non detrahet de ea quartā, quod non eſt ita probabile.

d Non eſt dubium.] potes ponere caſum in hærede, vt nō detrahat quartā in re quā ſubtraxit, vt ff. de his quib. vt indi. l. reſcriptō, & ad leg. Fal. l. Paulus reſpōdit, & in auth. de hær. & Fal. §. hinc nobis, col. 1. & tunc dic actionem. i. retentionem. Idē in legatario, vt legatum amittat, ſi illud ſubtrahat, vt & ff. ad. l. Falci. l. 1. §. 1. ibi, eis āt &c ſic enim euenit fideicommiſſario vniuerſali, vt ff. ad Trebell. l. Paulus reſpōdit, ſi certa. & hæc bona. Sed prout in legatario intelligis, eſt côtra ff. quorū lega. l. 1. in princi. Sol. hic ſubtraxit clam, ibi palam, argumen. ff. de adminiſtratio. tutor. l. non exiſtimo, & de ritu nupt. l. fin. Vel ibi ante aditam hæreditatem: hic poſt, & poſt apprehenſam poſſeſſionem alioquin idem eſſet quod ante aditam hæreditatē, vt ff. de acquirēd poſſeſ. l. cū hæredes, in princi. ſic. ff. de crimi. expi. hære. l. 2. Vel

A diſtingue, an putauit ſibi licere, an nō, vt inſti. vi bo. rap. § quamedia magis placet. ſed videt côtra infra de cri. ex pi. hære. l. obtentu. ſed ibi alij, nō legatarij occupatunt, vnde non nocet legatariis.

VI. Idem A. Iuliano.

SI legata relicta primus[e] legatarius agnouit, ſubſtitutio eorum in perſona Pontianæ facta euanuit. PP. VIII. Kalend. Maii, Romæ, Læto. II. & Cereali Conss.

Coniunctiue, faciunt ſibi partem per concurſum: & error in nomine, non vitiat ſi de corpore conſtat. Baldus & Alexander.

B VII. Idem A. Fauſto.

SI Fortidianum fundū primò pater tuus fratribus per præceptionem, ac mox tibi[f] legauit: cōcurſu dominium eius tibi quoque quæritur.

Error autem nominū[g] in ſcriptura factus (ſi modò de mancipiis vel poſſeſſionibus legatis nō ambigitur) ius legati dati nō

C minuit. PP. V. Idus Iul Læto. II. & Cereali Conss.

Qui propter militiam mandatum teſtatoris exequi prohibetur, non propterea perdit legatum. Baldus. Vel ſic: Conditio impoſſibilis de iure, non vitiat legatum: ſed ipſa vitiatur & reijcitur. Alexander.

VIII. Idem A. Demetriō.

AB adminiſtratione tutelæ religio[h] ſacramenti Marcellum,[i] quē vobis[k] à patre tutorem datum teſtamēto ꝓponi-

SI legata.] CASVS. Legatum mihi reliquiſti. & ſi aliquo caſu illud nō agnoſcerē, in eo Titiū ſubſtituiſti: nūc agnoui. an euaneſcat ſubſtitutio, quæritur? Reſpō. ꝙ ſic.

e Primus.] legaui Titio: & ſi non haberet, idē legaui Sēpronio, vel Pontianæ. & facit ſupra de impube. & aliis ſubſtitu. l. poſt aditam.

SI Fortidianum.] CASVS. Pater fami. teſtamentum fecit, fratres quatuor hæredes inſtituit, & eis fundū Fortidianū prælegauit: demum mihi eūdem legauit, cui acquiratur? Reſpond. ꝙ cōcurſu partes fient. habeo enim ſemiſſem, & inſtitutialiū. Si autem in nomine rei legatæ teſtator errauit, puta dixit ſic, lego tibi Stichum, & ſenſit de Erote, an ob hoc minus valeat legatum, quæritur? Reſpō. ꝙ non, cū cō ſtet de re. — Caſum ponit.

f Mox tibi.] non animo adimendi illis aliàs côtra, vt inſtitu. de adempt. leg. §. transferri. & tu ſemiſſem, & illi alium ſemiſſem habebūt, vt ff de hære. inſti. l. Titius, & de lega. l. plane. 1. in princi. nam coniūcti loco vnius habētur. & ad hoc eſt infra de cadu tol §. ſi vero, & §. ſin autem, & facit ff. de leg. 1. l. ſi pluribus.

D g Nominum.] propriorū, vel prænominum, vel agnominū, vt & inſtit. de leg. §. ſi qs in nomine, & ſ. de teſt. l. ſi in nomine, uel ſiniium, vt ff. de leg 3. l. patronus. § 1. ſec' ſi erret in appellatiuis nominib. vt ff de lega. 1 l. 4. — Error nominū, uel finiū an uitiet legatum.

AB adminiſtratione] CASVS. Filio tuo impuberi militē in teſtamēto tuo tutorē dediſti, & ei legatū reliquiſti, ſi tutelam impuberis adminiſtraret. imo ſimpliciter. ſed dubitabatur, an emolumentum ſine onere poſſet agnoſcere. Vel dic ſub cōditione, quæ militi fuerit impoſſibilis de iure, & ob hoc repellenda: an legatum petere poſſit non obſtante eo quod non adminiſtrauit, quia miles? Reſpon. quod ſic: cum per ſacramentum militiæ prohibeatur eſſe tutor; vnde à petitione legati non excluditur, cū ſi adminiſtrare uellet, non poſſet.

h Religio] iurabat enim miles, ut dixi. ff. ex qui. cau. ma. l. pe.

i Marcellum.] militem.

k Vobis.] pupilli loquitur.

Eripit.]

a Eripit.] niſi eſſetis filii cōueterani, vt ſ. de exc. ve. l. 2. A

b Nec enim.] Not aliquem per impotentiam excuſari, etiam in lucro captando. & facit ff. de adminiſt. tuto. l. Neſennius.

tis eripit. a Quæ res, quo minus legatum conſequatur, non impedit. Nec enim b iuſtè ab ea petitione repellitur, cum etiam ſi vellet tutelam adminiſtrare, prohibeatur. c PP. VIII. Id. Mart. Romę, Sabino. II. & Anulino. Cōss.

Hæres tenetur ſoluere legata, licet quæſtio de hæreditate moueatur: debet tamen ei præſtari cautio de reſtituendo, ſi ei hæreditas euincatur. ſed cautio, ſi cui pluſquam per legē Falcidiam ſolutum ſit, præſtatur, etiam ſi quæſtio hæredi de hæreditate non moueatur. Alex. poſt Bal. & Sal. B

IX. Idem A. Alexander A.

S I in fraudem † eorum quæ teſtamento relicta ſunt, admiſſus eſt d accuſator, e qui teſtamentū falſum diceret: præſes prouinciæ ſecundum iuriſdictionis formam ſolui legata iubebit, f interpoſita g cautione, h ſi euicta fuerit hæreditas, ea reſtituturum, i quamuis aliàs k tūc cautioni locus ſit, cum ſine controuerſia legata ſoluātur. PP. VII. Id. Feb. Maximo II. & Aeliano Cōss.

c Prohibeatur.] propter militiam, quam habet. Et no. ꝙ hæc conditio de iure eſt impoſſibilis in milite, & ideo remittitur, vt inſti. de hæ re. inſti. §. impoſſibilis. & ſ. de inſti. & ſubſt. l. reprehēdēda, & ſpeciale eſt in milite. ſecus in alio, vt j. eo. l. pe. & ff de teſt. tu. l. qui tutelā, ī prin. & de his qui. vt indi. l. poſt legatum §. amittere. Sed videtur etiam ſolutum repeti, vt ſ. de condic. ob cauſ. l. ſi militem. So. ibi ignorauit militem, qui dedit vt eſſet procurator: ideoque repetit. hic ſciuit. vel ibi ſub conditione dedit, ſi eſſet procurator: hic pure legauit, ſed poſt aſſignauit eum tutorem. Vel dic quòd hic fuit relictum ſub impoſſibili cōditione, quę legatum non vitiat. porro ſi detur ob cauſam impoſſibilē, repetitur per cōdictionē ob cauſam, cum cauſa non poſſit impleri, vt d. l. ſi militem, & l. dictam. nam in eo quod ibi dicit, ſi non impoſſibilem cauſam, ſubaudi, maxime.

† Gl. ſi in ea ſuſcitata. extra d̄ reſt. in integr. dicit per iſtā legem ꝙ eſt generale vbicūque aliquis in dubio admittitur, debet præſtari cautio.

S I in fraudem.] CASVS. Inſtitus ſi hæredē, mihi legatum reliquiſti. ut me defraudaret hęres à legato, Titiū ſuppoſuit, qui accuſabat teſtamentum, an legatum petere poſſim, quęritur? Reſpon. ꝙ ſic, ſed cauebo de eo reſtituendo hæreditate euicta, licet alii cautioni locus fuerit tunc ſcilicet, cum dubium fuit an ſolida legata debeantur propter Falcidiā. ſi hic legatarius ceperit plus quàm per l. Falcidiam capere licuerit, illud, reddet. D

d Admiſſus eſt.] ab hærede, quia putabat legatarios huius timore ductos, ſuper legatis tranſigere. Accur.

e Accuſator] ſcilicet fictitiè, vt hæres dicit.

f Iubebit.] ſcilicet hæredi.

g Interpoſita.] à legatariis.

h Cautione.] ſed nonne ſuperuacua eſt, cum committi non poſſit, falſis accuſatoribus nō obtinentibus? Reſp. hoc non poteſt probare legatarius, aliàs non præſtaretur cautio, vt ff. ſi cui plus quàm per l. Falci. l. hæc autē. Ac.

i Reſtituturum.] ſcilicet legatarium.

k Quamuis alias.] i. alij. Vel dic propriè. & dic cautioni. ſ. illi quanto plus ceperit quàm per l. Falci. licuerit, reddi, vt ff. ſi cui plus quàm per leg. Falcid. l. 1. in princip. Sūt ergo diuerſæ cautiones. Vna, euicta hæreditate legata reddi. Alia, quanto plus ceperit, vt ff qui ſatiſd. cog. l. de die. §. item. De prima habes tantum. ff de peti. hære. l. diuus, in fin. & l. ſeq. & ſupra de peti. hære. l. fin.

circa prin. & pręſtatur demum mota controuerſia, vt ff. ad leg. Fal. l. dolo. Sed alia quando ſoluuntur ſine controuerſia mota nomine hæreditatis, licet de legatis ſit controuerſia, vt hic dicitur.

Legatum rei alienæ ſcienter factū valet: ſed ignoranter factum non valet: niſi ſit factū coniunctæ perſonæ vel vxori, ſeu alij cui eſt veriſimile teſtatorem voluiſſe legare, etiā ſi ſciuiſſet alienam rem eſſe. Alex.

X. Idem A. Ingenuæ.

C Vm l alienam rem quis reliquerit, ſi quidem ſciens, tam ex legato quàm ex fideicōmiſſo ab eo qui legatum ſeu fideicommiſſum meruit, peti poteſt. m Quòd ſi ſuam eſſe putauit, non aliter valet relictum, niſi proximæ perſonæ, vel vxori, n vel alij tali perſonæ datū ſit, cui legaturus eſſet, & ſi ſciſſet rem alienam eſſe. PP. V. Kalendas Februa. Albino & Maximo Conss.

Si legatum factum pro dote, detur filia in dotem ab ipſomet patre viuente: non poteſt amplius eo mortuo peti. Alexander poſt Baldum & Salic. C

XI. Idem A. Maximinæ.

F Ilia legatorum nō habet actionē, ſi ea quæ ei in teſtamento reliquit, viuus o pater poſtea in dotem dederit. PP. V. Nō. Mart. Pompeiano & Peligno Conss.

C Vm rem alienam] CASVS. Rem alienam, nec tuam, nec hæredis mihi legaſti: an valeat legatum, quæritur? Diſtinguitur: aut ſciuiſti alienam, aut ignoraſti. primo caſu valet, & petere poſſum. ſecundo caſu non, niſi coniunctæ perſonæ id legaſti.

l Cum rem alienā.] i. non ſuam, nec hæredis, vt ff. de leg. 2. l. vnum ex familia, §. ſi rem. Item ſecus videtur de iure canonum: vt extra de teſta. c. filius, & 12. q. 5. c. ſi epiſcopus, quę ſunt contra. Sed quid ſi teſtator rem ſibi cum alio communem, vel rē alienam in qua habet aliquod ius, alicui legat? Reſpond. quod tantum iuris habebit legatarius, quantū teſtator in ea habebat, vt ff de leg. 1. l. ſerui electione, §. ſi. & l. ſi domus, §. ſi.

Legatum rei alienę, an valeat de iure canonico.

m Peti poteſt.] vt hæres iuſto precio redimat, & præſtet: vel ſi nō poteſt, det æſtimatio ē, vt inſti eo. §. non ſolum, ff. de leg. 3. l. nec du bium §. ſi. Acc.

n Vel vxori.] vt ff. de auro & argen. lega. l. Quintus. 1. §. fin. & infra de fideicommiſſ. l. prædia obligata & æſtimat iudex quæ coniuncta ſit, vt j. de fideicom. l. voluntatis. Sed hoc fallit in libertate relicta ſeruo quem teſtator credit ſuum. nam indiſtinctè debetur ei, vt ff. ad Trebel. l. quidam, §. ſi quis filium, & de fideicomm. lib. l. Paulus reſpondit: ſed in ea eſt ſpeciale. Itē ſi vni filiorū prælegat pater rem quā credit ſuā, non videtur valere, licet filius ſit perſona coniuncta, vt ff. de lega. 2. l. cū pater. §. euictis, quæ eſt cōtra. Sol. ibi ideo, ne creſcat inuidia inter fratres, vt arg. j. de bo. quæ lib. l. cū oportet. 1. reſpon. Vel verius dic, & ibi tenet legatum: ſed non tenentur de euictione re euicta. nec hic dicit ꝙ de euictione hæredes teneātur, ſi huiuſmodi perſonis legata euincantur. ſed certè imò videtur de euictione agi ex teſtamento, ac ſi nunquā ſit data, vt ff de leg. 1. l. nō quocunq; 1. reſpon. §. 1. & l. ſi domus, §. 1. ſed dic, vbi certi hominis credebatur, & ab eo emit hæres, vt daret: nō tenetur: ſi incerti, tunc tenet, vt in dictis. ll. Itē quid ſi teſtator rem alienam poſſidebat, quam ſuam putabat, & extraneo eam legauit? R. ſi. tenetur hæres tradere, vt ff. de euic. l. ſi is qui.

Libertas relicta ſeruo quē teſtator credit ſuum, indiſtinctè debetur.

F Ilia] CASVS. Filiæ tuæ centum legaſti, deinde ei in dotem c. dediſti: an c. ex cauſa legati petere poſſit, quæritur? Reſpon. quod non.

o Viuus.] ſiue erat ſpecies, ſiue quantitas. in hoc tamē differt

differt, quia vbi quantitas, duplicabitur filiæ, ſi patrem huius fuiſſe voluntatis probet, quod non ſic facile eſt in ſpecie legata, vt ff. de iure do. l. cum pater, & de lega. 2. l. plane. 1. §. 2. Sed quid e contra ſi primo dedit in dotem, poſtea legauit? Reſpon. idem videtur, vt duplicare voluerit, vt argumen. ff. de lega. 2. l. cum quidam vxori, & l. cum pater. §. pater filiæ, & de lega. 3. l. huiuſmodi. §. cũ pater, & ad leg. Falci. l. cũ quo. §. fina. Sed argu. contra. ff. de iure do. l. cum pater: ſed ibi promiſerat tantum: & non dedit. alioqui eſſet quod dixi, vt vtrumque deberetur. & facit ad. l ff. de lega. 2. l. Lucius. 2. §. impuberem.

Cvm reſponſo.] CASVS. Materfamilias filiã & alium hæredes inſtituit, & filiæ ante partem fundum legauit. vult partem hæreditatis repudiare, & legatum petere, an poſſit, quęritur? Reſpon. quòd ſic, & hoc per Papi. reſponſionem.

[a] Cum reſponſo.] cuius mentem habes. ff. de lega. 1. l. ſi filio, & idem dicitur l. ſeq. & l. qui filiabus. §. fin. & de leg. 2. l. miles. § pro parte.

[b] Renũciaſſet.] per quod videbatur portioni prædij, quam ſaltem iure habebat hæreditario, renunciare. Item contra ff. de excep. do. l. ſi. §. ſi vbi filia nõ poteſt habere pręlegata, ſi hæreditatem dimittit. Solu. ibi tam hæreditatem quam legatum habet ſub conditione, ſi debitũ remittat. vnde nec legatũ habet, niſi remittat, vt ff. de leg. 1 l. ſed ſi non alias.

Proprias.] CASVS. Si res tua tibi legetur, an valeat legatum, quæritur? Reſpondeo quòd non.

Legari quandoque pot alicui res ſua.

[c] Non potuiſſe.] quod enim tuum eſt, amplius tuum fieri non poteſt, vt inſtit. eodem §. ſed & ſi rem. Item hoc, cum pure legatur. ſecus ſi ſub conditione, vt ff. de lega. 1. l. cætera. §. 1. Item hoc intellige, niſi teſtator aliquid iuris in illis rebus habuit, vt quia ſibi obligatæ, vt ff. de lega. 1 l. apud Iulianum. §. ſi Titius, & l. ſi domus. §. ſi. & l. ſi ſic, & l. ſenatus, & l. ſi tibi homo. §. ſi. & de leg. 2 l. Mæuius. §. pe. Quid autem ſi tempore teſtamenti eſt legatarij, & tẽpore mortis teſtatoris eſt alienata? Videt ualere, vt. ff. de reg. Cato. l. 1. in ſi. Vel dic ſecũdũ lo. q ibi ſub cõditione fuit legata, vt dicta. l. cætera. §. 1.

Monumenta.] CASVS. Monumentum mihi legaſti, an valeat legatum, quæritur? Reſpon. quòd non: ſecus ſi ius inferendi mortuum legaueris.

[d] Monumenta.] id eſt ſepulchra, vt probatur ſupra de religi. ſepulchrum. Sed nunquid ſi monumentũ, id eſt ſepulchrum, uel legauerit, uel uendiderit, ius inferendi, cõcedere videtur? Et uidetur quòd ſic, ut ar. ff. de contrahen. em. l. qui tabernas, & de lega. 2. l. Mæuius. § pe. & de leg. 1 l. apud Iulianũ §. ſi Titius, & l. ſi tibi homo. §. ſi. & l. ſi domus. §. ſi. & de libe. lega. l. 1. & l. non ſolum. §. 1.

Heres qui partem hæreditatis in qua fuit inſtitutus repudiauit, totum prælegatum conſequitur. Alex.

XII. Imperator Gordianus A. Mutiano.

Cvm reſponſo [a] viri prudentiſſimi Papiniani, quod precibus inſertũ eſt, pceptionis legatũ, & omiſſa parte hæreditatis, vendicari poſſe declaretur, intelligis deſiderio tuo iuxta iuris formam eſſe conſultum. Verba verò reſponſi hæc ſunt: Filiæ mater prædium ita legauit: *Præcipito ſumito extra partẽ hæreditatis*. Cùm hæreditati matris filia renunciaſſet [b] nihilominus eam rectè legatum vendicare viſum eſt. PP. conſtitutio. V. Id. Iul. Sabino. II. & Venuſto Conſs.

Res propria nemini poteſt legari. Salicetus.

XIII. Impp. Diocle. & Maximi. AA. Generæ.

Proprias tuas res legari vel fideicommitti tibi non potuiſſe, [c] certum eſt. PP. XV. Kalẽdas Maii, Maximo. II. & Aquilino Conſs.

Non monumentum, ſed ius inferendi mortuum, poteſt legari. Saliceetus Vel ſic: Res religioſa relinqui non poſſunt, ſed ius quod quis habet in eis Alexander.

XIIII. Iidem AA. Tatiano.

Monumenta [d] quidẽ legari non poſſe, manifeſtum eſt: ius autẽ mortuum inferendi, legare nemo prohibetur. PP. II. Kalendas Septembr. Maximo. II. & Aquilino Cõſs.

Nemo relinquit quod non habet. Baldus. Vel ſic: Non valent legata ſi æs alienum abſorbet totam hæreditatem: ſed ſi aliquid ſupereſt, valet vſque ad illud, ſalua Falcidia. Alex.

XV. Iidem AA. Terentio & aliis.

Si uniuerſæ facultates, quas pater veſter reliquit, debito fiſcali aut priuato abſumuntur, nihil [e] ex his quæ teſtamẽto eius aſſcripta ſunt, valere poteſt.

¶ Quòd ſi deducto debito, in relictis bonis ſuperfluum eſt, libertates [f] impediri iuris ratio non permittit: quin [g] [h] etiam legata nec non fideicommiſſa, ſalua lege Falcidia, pręſtanda ſunt. PP. III. Kalendas Octob. ipſis IIII. & III. AA. Conſs.

Si debitor legat creditori rem pigneratam, non tenetur creditor reſtituere eam hæredi, etiam oblato vel ſoluto pretio. Alexander.

XVI. Iidem AA. & CC. Felix.

Creditor ſi à debitore ſuo rem quam pignoris nomine ſuſceperat, legatam ſibi contendit, etiam debito ab hęredibus eius oblato, quò minus [i] reſtituat, defendi poteſt. S. XVIII. Kalendas Februar. Sirmii. CC. Conſs.

Sicut legata fieri poſſunt, ita & adimi Alexander. concor. Baldus, & Saliceetus.

XVII. Iidem AA. & CC. Euſebiano.

Datum legatum

Si uniuerſæ.] CASVS. Debito fiſcali uel priuato obligatus, prædium mihi legaſti. an ualeat legatum, quæritur? Reſpon. quod non, ſi bona hæreditaria & debita tantum cõcurrant, ſed ſi deducto ære alieno aliqd reſidui fuerit, illud cedet in legatum, nec impedientur libertates relictæ, ſalua tamen ratione legis Falcid. alioquin præſtari legata pecuniaria non debent.

[e] Nihil.] ut ff. ad Trebell. l. 1. §. is qui, & infra ad legem Falci. l. ſucceſſores.

[f] Libertates.] ſcilicet directæ. nam fideicommiſſaria ex ſolo euentu impediretur, ut infra qui ma. non poſſ. l. 1. ſecus ſi debitor contendat pignora ſibi legata à creditore, ut ff. de lega. 3. l. ſi mulier. § fina.

[g] Quin.] pro ſed. aliàs quando, pro quia.

quando.

[h] Etiam legata.] hoc ad pecuniaria referas legata. ſed libertates non minuũtur p Falcidiã, ut ff. de inoffi. teſt. l. Papinianus, §. quarta.

Creditor.] CASVS. Prędium mihi obligaſti, illud idem mihi legaſti. an debito ſoluto illud recuperare poſſit hæres, quæritur? Reſpondetur quòd non.

[i] Quo minus.] id eſt non. hoc enim neceſſe eſt fieri, ſed licet debitori offerri, ut ff. de leg 2. l. creditorẽ. Sed quid e contra ſi creditor debitori legat pignus? Valet remiſſio pignoris, licet debitor per hoc grauari non poſſit, ut ff. de lega. 3. l. ſi mulier. §. fin.

Datum.] CASVS. Liberto tuo legatum reliquiſti. an ei adimere poſſis, quæritur? Reſpon. q ſic ſiue pure

li hæres [a] extitit, ea quæ ab ipſa finita ſunt, reuocari in diſceptationem oportet. Sed ſi pupilli nomine [b] falſum dicere vis teſtamentum, de quo per Pollā trāſactū eſt [c]: potes experiri: dum memineris, ſi in cauſa nō obtinueris, [d] & portionē quā ex eo teſtamento pupillus habet, te B ei ſaluam facturū [e] (quam adimi pupillo [f] neceſſe erit ſecūdum iuris formā) & de calumnia [g] tua præſidem deliberaturū, quamuis pupilli nomine [h] agere videaris, cū retractas [i] ea quæ finita ſunt per cohæredem. PP. VII. Kalen. Maij, Antonino. A. III. & Geta. III. Conss.

Si ante habitam quæſtionem de ſeruis ſuper morte defuncti occiſi a familia, tabulæ teſtamenti apertæ & recitatæ ſunt (ſubaudi, & hæreditas adita ſit) illa auferitur hæredibus vt indignis, niſi ſint pupilli. hoc dicit Alexander poſt Bal. & Sal.

III. Imp. Alex. A. Antiochiano.

Si ea quæſtio infertur ſi lijs [k] eius quam conſobrinam tuam dicis, quòd tabulæ teſtamēti patris eorum qui à familia interfectus dicebatur, priuſquam quæſtio de ſeruis haberetur, [l] apertæ & recitatæ [m] ſunt, propter ampliſſimi ordinis cōſultum hæreditas à fiſco vendicatur: & ideo agi cauſa apud procuratorem meum debet, quia non eo tempore pupilli fuerunt. [n] PP. II. No. April. Alexan. A. Cons.

Hæreditas in codicillis directè adimi non poteſt: ſed ſi in eis hæredes reputantur indigni: auferetur eis hæreditas, & applicatur fiſco, & libertates in codicillis dari poſſunt. Alexāder.

IIII. Idem A. Philonidi.

Haereditas in teſtamēto data, per epiſtolā vel codicillos adimi [o] ver C bis directis non potuit: quia tamen teſtatrix voluntatem ſuam non mereri, vnum ex hæredibus

---

a Ill. hæres.] p quod volebat ēt Pollæ portionē reuocare, ſed nō poteſt. nō enim ex pſona hæredis cōditio obligationis mutat, vt hic, & ff. de verb. obli. l. 2. circa prin. Et eſt hic arg. † cōtra Abbatē q volebat in eccleſia q patronus fundator ei cōtulerat, habere tale ius, ac ſi ipſe fundaſſet, & quale habebat in cæteris ſuis eccleſijs. Et eſt ſimile. ff. de iure fiſc. l. fiſcus, & ſ. de nō nu. pecu. l. ſi intra, & ff. de iudic. l. hæres abſens, in prin. & ff. q. ex ca. i poſ. ea. l. apud Iulianū. Sed arg. cōtra. j. de præſcr. 30. an. l. ſicut. §. ſed pupillari. Solu as. hic loquitur de iure iam firmato in in præteritum: ibi loquitur de præſcriptione firmāda in futurum ex negligentia hæredis nō petētis, ideo inſpicit eius conditio.

b Pupilli nomine.] immo videtur quòd tuo poſſis nomine, non alterius accuſare. vt j. qui accu. nō poſ. l. 2. quæ eſt contra Sol. hic ciuiliter: ibi criminaliter. hoc non placet, quia j. dicit de calumnia &c. Dic ergo hic nomine pupilli, id eſt propter pupillū, & ad eius vtilitatē, ſed nomine tuo accuſas. Accur.

c Tranſactum eſt.] pro portione ſua cū cohæredibus ſcilicet, quæ tranſactio valet, vt ſ. de tranſac. l. tranſigere.

d Nō obtinueris.] id eſt ſuccubueris. nam oportet ſententiam proferre, vt j. eo. l. alia.

e Saluam facturum.] per actionem tutelæ, vt ſ. de admi. tu. l. non eſt.

f Pupillo.] vt indigno, cum eius nomine appareat calumnioſam accuſationem inſtitutam, vt j. e. l. alia, & j. ad le. Cor. de fal. l. qui falſas. Sed ſibi legata tutor non perdit: quia neceſſitate officij fecit, vt ff. de his qui. vt indig. l. tutorem, in princ. Sed certe immò uidetur quòd eius ætati parcatur, vt non perdat, licet calumnioſam accuſationem inſtituit tutor, vt ff. de his qui. vt indig. poſt legatum § ætati, quæ eſt contra? Reſpon. duas habet vias, vel pati amiſſum, & agere contra tutorē, vt hic, vel petere reſtitutionē in integrū, vt ſibi nō noceat accuſatio, vt ar. ſ. ſi tu. vel cura. inter. l. fi. vel aliter loquitur ibi quando tutor non eſt ſoluendo. alias obtinet quod hic dicit, ut arg. j. unde ui. l. meminerint, & ſupra de iudi. l. properandum, in fin. l. Vel tertio: poteſt eſſe quòd eſt ſoluendo, nec tamen tenetur tutelę, quia ſuadēte matre & agnatis pupilli acceſſit ad dictam accuſationē, ut ff. de his qui. ut indig. l. tutorem, in princ. & hoc caſu loquitur. §. ætati. Vel quarto poteſt eſſe quòd perditis inſtrumētis & mortuis teſtibus obtinere non potuit contra tutorē, unde à principe petat reſtitui, ut dicto. §. ætati. Item no. quòd caute hic dicit, partem pupilli amitti tantum. An autem & partem Pollæ amittet? Reſp. [g] hic innuit eā non amitti, ut arg. ff. de his qui. ut indig. l. poſt legatū. §. q accuſauit, & de uul. ſubſti. l. ex facto §. Iulianus. Et eſt ratio, [4] quia pro parte Pollę nō potuit dicere falſum, ut in prin. huius l. dicit. Sed arg. contra. ff. de bo. lib. l. qui in ſeruitute, & ff. de qui. ut indig. l. poſt legatum. §. ſi pater. & §. ſi filius, & §. ætati, in fi. & de fideicomm. lib. l. ſi filius. §. 1. Item nota quòd hic dicit falſum, ſecus ſi quis dicat nō iure factum, quia nō perdit, licet ſuccumbat, ut ff. de his qui. ut indig. l. poſt legatum. §. 1.

g Calumnia.] ſi ſit euidens, non aliàs, vt ff. de his quib. vt indign. l. tutorem, & j. qui accuſ. non poſſunt. l. 2.

h Pupilli nomine.] id eſt ad eius commodum, vel incommodum vt ſ. dixi.

i Retractas.] i. iterū tractas, i. ponis in dubio. nec enim potes retractare pro parte Pollæ, vt ſupra eadem l. in princ.

Si ea.] CASVS. Si aliqs interfectus à familia ſua, vel ab aliquo extraneo, filios conſobrinæ tuę qui dicūtur tibi propiores cōſobrini tui, hęredes inſtituit, antequam interfectorē accuſarent, vel ſeruos torquerent, fecerūt tabulas teſtamēti aperiri, recitari & publicari, & hæreditatē ex eo teſtamento adierunt, an ab eis ut ab indignis auferenda ſit hæreditas, quæritur? Reſp. quòd ſic, ex ſenatuſ. conſ. Syll. & de hoc cognoſcet proc. principis.

k Filijs.] qui ſunt tui propiores ſobrini, vt inſt. de gradi. §. quinto.

l Haberetur.] in domo: non dico in iudicio.

ADDITIO. Tu dicas immo in iudicio, cum debeat eſſe publica quæſtio, vt l. 1. in prin. ff. ad Syll. ita tenet Bar. hic reprobando hanc gloſſellam.

m Et recitatæ.] & adita eſt hæreditas: alioqui non ei aufertur vt ab indigno, vt ff. ad Syllān. l. fin. & l. ſi quis in graui, §. non tantum, & l. neceſſarios, § non alias, & l. propter veneni. Sed alij dicunt aperturam ſufficere, D quod non placet: ob aperturam tamen ſolam ſtatuitur in eum pœna centum aureorum, vt ff. ad Syllania. l. lege Cornelia. §. fin.

n Fuerunt.] tunc enim non noceret eis, vt j. eo. l. minoribus, & ſ. in qui. cau. in integ. reſt. l. 1.

Hæreditas.] CASVS. Teſtamentum feciſti, me hæredem inſtituiſti, poſtea in codicillis hæreditatem ademiſti: an ſit à me auferenda hæreditas, quæritur? Reſpon. q non. Si autem vel per epiſtolam, vel in codicillis dixiſti te nolle me hæredem eſſe, quia tibi extiteram ingratus, an ſit auferenda portio mihi relicta. quæritur? Reſpon. q ſic, & eſt fiſco applicanda. an autem libertates dandæ à me poſſint peti, quæritur? Reſpon. q ſic. ſed non aperit à quo, tu dic à fiſco.

o Adimi.] ſcilicet directo nec dari, ſed per fideicommiſſum ſic, vt j. titu. 1. l. 2. & inſtitut. de codicill. §. codicillis autem. nec ob ff. de condi. inſtit. l. pen. §. fina. quia ibi in uanum cogitauit.

† Diſplicet quia eſt cōtra tex. formalem in c. 1. de iure patr. in 6. Pau. Sa. & Iaſ.

Sequitur eam Bal.

Tutor ſi calūnioſā accuſationem inſtituat, an pupillo noceat.

Iſta glo. eſt valde ſignāda et menti tenenda ſecūdū Bal. & eſt ſingu. ſecun. Pau. & Ia.

Sequitur eam Ia. & eſt de mēte Bart. B. & Pau.

Idē Bal.

† Iſtū tex. text. reputant ſing. q etiā nō expreſſa cauſa ingratitudinis, hæres efficit indignus, ſi teſtator dicat eū ſuā hæreditatem non mereri.

ſuis declarauit: merito eius portio non iure ad aliū[a] tranſlata, fiſco vendicata eſt.[b] Libertates autem in eadem epiſtola datæ peti poterunt.[c] PP. II. Kal. Decemb. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Qui expenſas funeris non facit, vt teſtator iuſſit, non propterea remouetur vt indignus. h. A. Bald. Salicet. & Alexand.

V. Idem A. Tyranno.

B Non oportet ut indignis hęredibus ſucceſsiones auferri prætextu quòd in ſepultura ſupremis [iudiciis vel volūtatibus] defunctorum obtemperatum nō fuiſſet.[d] PP. VII. Id. Mart. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Crimen inultæ necis non obijcitur minoribus, ſed maioribus, & appellationem interpoſitam ab aduerſario minor habet proſequi pietatis officio, ſed de neceſſitate non tenetur: maior vero ſic. Sal. & Alex.

VI. Idem A. Venuſto & Crescentino.

Minoribus vigintiquinque annis hęredibus non obeſſe crimen inultæ mortis placuit. Cum vos[c] autem etiam accuſationem pertuliſſe,[f] & quoſdā ex reis punitos p...

a Ad alium.] ſcilicet quia ille indignus cui fuerat relicta, iam alienauerat. Vel dic quòd teſtator alij nō capaci relinquit: per quod priori videtur adimi, licet ſecundus non habeat, vt ff. de leg. 1. l. plane. 2. in prin. Vel dic ꝙ ad nullū aliū trāſtulerit, & ꝙ non iure tranſlata], quia nullo modo tranſlata, ſed ſimpliciter inſtituto ablata.

Adēptio ē duplex.

b Vendicata eſt.] quia indignus eſt ꝗ non habet ſupremā voluntatem, vt ff. de his qui. vt indign. l. cum quidam.

c Peti poterunt] à fiſco, vt ff. de iure fiſci. l. dicit, & ad hoc ī. de fideicommiſſ. l. & in epiſtola. Item ad id quod dicit fiſco vendicata, eſt cōtra. ff. de adimend. leg. l. ex parte. vbi remanet ei. Sed hic expreſſè ademit: ibi tacitè perſequendo inimicitias, & aliud teſtamentū inchoādo. Eſt enim ademptio expreſſa, vt cū dicitur: nolo ſibi legatum deberi, vel cum facit aliud teſtamentum perfectum, in quo non legat ei. Tacita, cum dicit, nolo teſtamentum meum valere.[1] Vel dicit inimicitias eſſe inter ſe, & cum cui reliquit, vel ſecundum cœpit facere, & non fecit. nam non ideo mutauit primum his tribus caſibus, quia poteſt eſſe, ꝙ ſecundo loco vult eſſe hunc hæredem: vel res eſt damnoſa, vnde magis vult habere eū, quia inimici ſunt, vt ſic grauetur. Vel quod ibi dicit nō denegari actionem inſtituto, verū eſt contra extraneū. ſed aduerſus fiſcum denegabitur: pure legatum ideo nō habet, quia eſt hæres,[2] vt ibi dicit: ſed prima eſt tutior. Item contra, vt ff. ſi tab. teſt. nul. exta. l. 1. §. penult. vbi dicit deferri venientibus ab inteſtato cum mutauit voluntatem cancellando, vel aliquo alio modo. Sol. diſtingue,[3] vtrum ille qui extitit indignus, ſit in proximiori gradu teſtatori, & tunc applicatur fiſco, vt hic. an in remotiori, & tunc non, vt ibi. vel ibi omnes[4] inſtituti erant indigni, & circa omnes mutauit volūtatem: vnde nullus eorum inſtitutorum admittitur ex eo teſtamēto: ſic locus eſt ab inteſtato. hic circa vnū tantū mutauit: vnde alij remanent hæredes. ſi ergo portio deficiens deferretur ab inteſtato, inueniretur idē teſtatus & inteſtatus deceſſiſſe, quod eſſe non debet. remanet ergo hæres: ſed eius partem accipiat fiſcus, vt hic. Item contra ī. de teſt. l. hac conſultiſſima. §. pe. in princ. Sol. vt ibi.[5] Et vt plenè ſcias cui detur portio alicui ablata, dic cum inſtitutus hæres capere non pōt: aut propter delictū teſtatoris, aut pp ſuū, aut ideo quia aliàs deficit teſtam. Primo caſu non fit fiſco ſtatim locus, quia quidā cognati ei præferuntur, vt ī. de ſecun. nup. l. 1. §. præterea, & §. omnium, & de natu. li. l. 1. & de inceſt. & inut. nup. l. ſi quis inceſti. In ſecūdo eſt ſtatim locus fiſco, vt ff. de his qui. vt indig. l. Claudius, §. 1. & l. mulierem, & ff. de legat. 3. ſi deportati, vel in totum, vel in partem, ſi pars tantum deferebatur delinquenti, vt ff. ſi quis aliquem teſta. prohi. l. 1. 2. reſpō. & l. 2. §. fratris, & hic. Excipitur tamen in caſu, ut ff. de his quæ pro non ſcrip. hab. l. 3. & ī. de ſecun. nup. l. 1. §. his etiam. In tertio caſu ſi quidem deficiat teſtamentum propter errorem teſtatoris, locus eſt cognatis, vt ī. de hære. inſt. l. nec apud, & l. ſi pater. nec ob. ff. de iur. fiſ. l. aufertur, quia ibi nō extabant cognati. ſi aūt deficiat quia teſtator nō obſeruauit ſolennitatē teſtamēti, ſuccedunt hi qui veniūt ab inteſtato, vel qui aliàs in alio teſtamento ſolēni erāt inſtituti, vt inſtit. de hære. q. A ab inteſt. defe. in prin. & ff. de adi. leg. l. ex parte. idem & ſi ademit in codicillis, vt hic in prin. dicit. ſed hoc fallit in caſu ratione curſus temporis, ut ſupra de teſt. l. ſancimus. Si vero ſolennia ſeruauit: ſed vnū vel oēs dixit nō mereri voluntatē ſuam, locus eſt fiſco, ut ſic præſumā hæredē ſuo delicto nō ſuccedere, ut hic in fi. Si autem tabulas incidit, tunc diſtinguam: aut quia voluit inteſtatus decedere, & ſic loquit. ff. ſi tabu. teſta. nul. exta. l. una, §. pen. & de his quæ in teſta. delen. l. ſi. & tūc nō præſtarentur legata. aut hæredes reputauit indignos, & tunc eſt locus fiſco, ut ff. de his quæ in teſt. delen. l. proxime. dem & ſi dubitetur, ut ibi dē notatur. In hoc tamen caſu & in ſuperiori forte nō tollitur ipſo iure teſtamentum, ut no. ī. de teſt. l. non. 3. & hoc cū teſtator aliàs poterat facere teſtam. aliàs ſi inter nullos poterat teſtari propter conditionē ſuæ ætatis, ut quia pupillus, uel furioſus, cognati tm̄ ſuccedunt, niſi impediantur propter delictū ſuum. tunc. n. fiſco ſeruantur bona, ut ff. de iu. f. & legi. l. 1. 2. reſpon. & §. planè, & de teſt. l. eius, §. 1. uſq; in finem. l. & facit ad hanc l. ff. de his qui. ut indig. l. ſi inimicitiæ, & ff. de leg. 3. l. cum quis. §. Seiā, & de doli excep. l. apud, §. præterea, & de adim. leg. l. diui, & de don. l. quidam in iure.

1 Immo ē expreſſa ſaltē uerbis generalib. Ful. & Alex.

2 Hæc ratio nō eſt bona. Al. ideo dic ꝙ hic ademit expſſe, cum reputādo indignum. Bar. Paul. Sal. Al. & Iaſ.

3 Hæc nō eſt bona. B. Paul. Salic. & Alec.

4 Trupha eſt. B. P. Salic. & Ale.

5 Dic ꝙ ibi teſtator nō reputauit hęredes inſtitutos indignos: hic vero ſic. Bar. Sa. & Iaſ.

C Non oportet.] CASVS. Teſtamentum feciſti, & hæredem me inſtituiſti, & præcepiſti ut facerem ſepulchrum marmoreum: non obtemperaui. an a me auferenda ſit hæreditas, quæritur? Reſp. ꝙ non. ſed quòd hoc facere compellendus ſum ex uoluntate legitima.

d Fuiſſet.] ſi fuit minus legitima uoluntas, planū eſt, ut ff. de cond. inſti. l. quidam, & de leg. 1. l. ſeruo alieno, § ſi. & arg. ff. de uerb. ſig. l. cum in teſtamento. idem & ſi fuit legitima, ut ī. de relig. & ſumpt. fu. l. militis, & ff. de relig. l. ſi quis §. idem, in fin. § in hoc caſu tamen cū eſt legitima, ſi ſint plures hæredes. vnus alterum familiæ erciſcundæ iudicio ad faciendum compellet ut ff. fam. erciſc. l. his communiter. Sed ſi unus tantum, cogetur auctoritate pōtificali, ut ff. de pet. hære. l. hæredi ās, in fi. & ff. de ann. leg. l. Quintus. Item cōtra huic l. ī. de fideicomm. l. ſi. in ſi. ſed ibi præcepit teſtator, addens ut ſi non faceret præceptum, amitteret relictum, quod hic non adiecit, ſecundum Io. Alij ꝙ hæc corrigitur per illam, quod non placet: ſed per auth. ibi poſitam, uidetur hæc corrigi. Vel hic non fuit pecuniarium præceptum.

D Minoribus.] CASVS. Aliquis interfectus à familia, uel ab extraneo, minorē. 25. ann. hæredem inſtituit, interfectorem teſtatoris minor non accuſauit. an ſibi præiudicauit quo magis ei auferenda ſit hæreditas, quæritur? Reſpon. ꝙ non. Si autem accuſauit, & obtinuit, interfector autem appellauit, minor autem cauſam appellationis exercere noluit, an ſit ſibi præiudiciū quo magis ſibi auferatur hæreditas, quæritur? Reſpō. ꝙ non. Si autem maior fuiſſet, cauſam appellationis ad finem perducere haberet neceſſe, alioquin auferenda eſſet ei hæreditas. Viu.

c Vos.] ſcilicet minores.

f Pertuliſſe.] non tantum inſtituiſſe, ſed ad finem duxiſſe, licet ad hoc non adſtringeremini, cum ſitis minores, ut in princip. huius l. & ī. eod. l. ſi ea quæſtio. in fi. & ī. in quib. cau. in integr. reſt. non eſt ne. l. 1.

a Conuenit.] i. conueniens eſt, non tamen neceſſe, nec ex neceſſitate ad cauſam appellationis proſequendã eſtis adſtricti.

Appellãs an cauſam appellationis exprimere debeat.

b Reſpondere.] & agere. Et no. hic qui appellat, cauſam appellationis debet adducere, ut hic, & ff. de app. l. ſcio, in fi. & extra de app. c. ut debitus honor. quod non placet per eandem. l. ſcio, & dicta decretalis de interlocutoria dicit. Sed quid ſi eo tempore quo adierunt, minores fuerunt, nunc cum conueniuntur ex appellatione, ſunt maiores, uel ſtatim poſt aditioné facti ſunt maiores, nunquid tenebũtur accuſare? Rñ. nõ, quaſi initium ſit ſpectandũ, vt ff. de minori. l. 3. §. ſcio, & ideo non amittunt beneficiũ, quod debet eis eſſe perpetuũ vt in auth. cõſti. quę de dig. §. illud quoque, colla. 6.

c Implere debere tis.] huic eſt contra ff. ad Sylla. l. propter veneni. § fi. Sol. ibi propter inopiam excuſantur. ſic. ff. man. l. ſi procuratorem, § ſi ignorantes.

ADDITIO. Tu dicas cum Bartol. hic, quãdoq; ille, qui accuſauit, obtinuit, & reus q ſuccubuit, appellauit, & tũc tenet appellationé proſequi, niſi ſit minor, ut hic qñq. ille qui accuſauit, ſuccubuit, & tunc non tenetur appellare, nec appellationem proſequi, & ita loquitur. l. contraria. ratio eſt, quia ſententia præſumitur iuſta. arg. eius quod notatur in l. Herennius. §. Caia, ff. de euictionibus.

ponatis, licet is qui mandaſſe cædem dicitur, prouocauerit, vereri non debetis, ne quã hæreditatis paternæ quæſtionem à fiſco meo patiamini. Cõuenit a enim pietati veſtræ reſpõdere b cauſam appellationis reddẽti. Quod ſi maioris ætatis fuiſſetis, etiam ex neceſſitate prouocationis certamen implere debe- B retis, c vt poſſetis adire hæreditatem. PP. XV. Kal. Iul. Alexandro. A. III. & Dione Conſs.

Qui non eſt in culpa, non debet eſſe in pœna: hoc dicit. Bald. Vel ſic: Si occiſores non reperiuntur, non puniuntur hæres, ſi eo. non accuſat. Alexa.

VII. Idem A. Vitalię.

SI ideo vitio necis teſtatoris non eſt deſiderata, d quia cædis auctores reperiri non potuerint, ob eſſe hæredibus, ex quo C nulla eorum culpa detegitẽ, non oportet. PP. Idib. Mart. Lupo & Maximo Conſs.

Delictum perſiſtẽtia purgatur per deſiſtentiam, & non dicitur perfectũ niſi per perſeuerantiam. h. d. Bald. Vel ſic: Accuſans teſtamentum de falſo, ita demum perdit quod in eo relictũ eſt, ſi perſeuerauit in accuſatione vſque ad ſententiam definitiuam, & ſuccubuit: ſecus ſi ante ſententiam deſtitit. Alexand.

VIII. Impp. Gordian. A. Taciæ.

ALia cauſa eſt eius qui falſi inſtituta accuſatione, e ad finem vſque quod inſimulabat perduxit, & contrariã ſententiã meruit: f alia eius, qui inchoatam accuſationem nõ pertulit, cum in illius quidem partem ſuccedat fiſcus: hic autem, qui contrariam iudicis ſentẽtiam nõ ſuſtinuit, ſuæ partis non perdat g perſecutionem. PP. XV. Kalé. Feb. Gordiano A. & Auiola Conſs.

Si occiſores ignorantur, poteſt hæreditas adiri impune. & cum poſtea ad notitiam deuenerint, debent per hæredes accuſari, ſi nolunt hæreditate priuari. Alexand. poſt Bal. & Sal.

IX. Impp. Diocletianus & Maximia. AA. & CC. Aelianæ.

CVm fratrem tuũ veneno h peremptum eſſe aſſeueres, vt effectus ſucceſſionis eius tibi non auferatur, mortem eius vl ciſci te neceſſe eſt. Licet enim hæreditatẽ eorũ, qui clandeſtinis inſidiis pereunt, i hi qui iure vocantur, adire nõ vetãtur: k tamen ſi interitum nõ fuerint vlti, ſucceſsionem

piniãus. §. meminiſſe, & ff. de bo. liber. l. qui cum maior, §. accuſaſſe, & l. in ſeruitutem, §. 2. & infra de falſis l. qui falſas, & accipiens relictum non ageret de inoffic. teſta. ſed de falſo uel irrito ſie, ut ff. de inoffi. teſtamẽ. l. ſi pars, & de his qb. ut indig. l. poſt legatũ, in prin. Sed ui detur non amittere relictum, licet perdat. ff. de leg. 2. l. Lucius. 2. §. Sempronia, quæ eſt contra. Solu. ibi egit contra eum qui prohibuit ſe inſtitui, non contra teſtamẽtum, hic contra teſtamentũ. Item contra. ff. de his qui. ut indign. l. poſt legatum. §. 1. ſed illam intellige ſecundum hãc, ut cauſam peregerit.

CASVS. Vm fratrem.] Frater tuus peremptus te hæredẽ inſtituit. an hæreditatem adire poſſis, quæritur? Reſpond. quod ſic. & niſi mortem eius uindicaueris, auferetur tibi hæreditas. quod enim dicitur hęredem cui. de iure defertur hæreditas, poſſe eam adire antequam, uindicet mortem defuncti, intelligendum eſt, quod ſi non eã poſtea uindicet, ei auferẽda erit ſucceſſio.

h Veneno.] clam, non per uim. ut. ff. ad Syl. l. 1. §. plane ſi uenenum. Azo.

i Pereunt.] non à familia. Azo.

k Non uetantur.] ſi eã qui uindicent. Diſtingue ergo cũ teſtator eſt occiſus. ſi quidem à familia uindicare debet hæres necem defuncti priuſquam adeat hæreditatem, ut ſupra eodem. l. ſi ea quæſtio. Si ab alio, ſi quidem clam, ſtatim adire poteſt, & poſt uindicare. ſi palam, primo debet uindicare, ut hic, & ff. ad Sylla. l. propter ueneni, & l. 1. §. occiſorum. Sed Azo 1 non diſtinguit clam uel palam, quando ab extraneo, quia ſtatim adit, ſed poſtea accuſat. Vel dic primo caſu quando à familia, haberi queſtionem de familia antequàm adeat, licet accuſatio differatur, ut di. cta. l. ſi ea queſtio, ſupra eodem. & ff. ad Syllanianum. l. 3. §. non tantum, & l. neceſſarios. §. 1. Item no. hic quòd ſenatuſconſultum Syllanianum imponit pœnam ſeruis qui dominum non iuuerunt cum poſſent. Lex autem Cornelia, quæ illud ſecuta eſt, dat præmium necem accuſantibus, quinque aureorum liberis, ſeruis libertatem, ut ff. ad Syllania. l. lex Cornelia, & ſupra de pre ci. indicta. offe. le. 1. & infra qui. ex cau. ſerui pro præ. lib. ac. l. 1. & ff. qui ſine ma ad liber. perue. l. 1. At ſenatuſconſultum Syllanianum dat actionem emptori qui emit ſeruum, qui poſtea uindicauit necem defuncti, & ſic peruenit ad libertatem, ſcilicet ad repetendum pretium, ut ff. ad Syllania. l. ſi quis in graui §. ſi ex ſtipulatu, & l.

1 Iſtam gl. ſequuntur. Bart. Bald. Pau. & Sal.

1 Iſta opinio eſt cõtra tex. in l. minoribus. ſ. e. ſecundum. ſcriben. Idem Bal. Sal. & Iaſ.

Gloſ. ſequuntur Pau. Sal. Alc. & Ia.

d Ideo.] CASVS. Interfectus aliquis hæredem te inſtituit. mortem teſtatoris non vindicaſti, quia interfectorem non inueniſti. an tibi quo magis auferatur hæreditas, præiudicaſti, quæritur? Reſpon. q non. Viuia.

d Eſt deſiderata.] id eſt cum deſiderio ulta. Et no. quòd non imputatur, ſi facit quod poteſt, ut ſupra de inoffic. teſt. l. contra.

Lia cauſa.] CASVS. Si teſtamentum in quo erat A tibi legatum relictũ, de falſo accuſaſti, & ſuccubuiſti, uel obtinuiſti, à perceptione illius es excludendus: diuerſa tamen eſt cauſa illius qui accuſationem de falſo inſtituit, & ſuccubuit, & illius qui inſtituit, nec ad finem perduxit, ſed deſtitit, quia in partẽ primi ſuccedit fiſcus, in partem ſecundi non ſuccedit, ſed integra ſuæ partis ſibi reſeruatur perſecutio.

e Accuſatione.] contra hæredes.

f Meruit.] idem etiam ſi pro ſe, quia cum ſit falſum, non debentur ex eo legata, ut infra de fideicom. l. ſi veritas,

g Non perdat.] ſic diſtinguitur. ff. de inoffi. teſta. l. Pa-

& l. ſi ſeruus à teſtatore, & l. pro domino, & ſ. q. ex cau. A ſerui propter liber. ac. l. 2.

a Obtinere.] id eſt tenere.

Sororem.] CASVS. Maritus interfectus vxorē ſuā inſtituit. ſoror accuſauit interfectorem, & obtinuit. vult ſoror auocare, hęreditatem ab vxore, quia mortem mariti non vindicauit, an poſſit, quęritur? Reſpond. quòd ſi vxor in mortem mariti machinata non fuerit, & ſe dignā probauerit, non audietur ſoror aduerſus eam, licet viriliter fecerit quod fratrem ſuum vindicauerit.

b Non conuenit.] ita tamen ſi vxor non fuit in mora. argu. ff. ad Tertyll. l. 2. §. ſi mater non petierit, & §. cōfeſtim, & ff. de iure fiſ. l. edicto. §. cum autem. Item alia ratione, quia nō ei ſorori, ſed fiſco applicaretur, vt ff. ad Sylla. l. ſi ſequens, in prin. & ff. de iure fiſ. l. Lucius, & ſupra eodem. l. 1. & l. hęreditas.

c Geris.] ô vxor.

d Indignam.] quod ſemper præſumitur, vt ff. de his quib. vt indig. l. indignum. Sed & ſi ponas hęredem inſtitutum concubuiſſe cum vxore teſtatoris quōdam, videtur idem indignus vt argu. ff. de adimen. leg. l. 3. in fine, & le. ſequen. & l. ex parte.

Hæres cubans cum vxorē teſtatoris, eſt indignus hæreditate eius.

Cum Syllanianum.] CASVS. Senatuſconſulto Syllaniano continebatur[t], quòd teſtatore interempto, niſi prius de familia habita quæſtione, & teſtatoris morte vindicata, hæreditatem adire non licebat. veruntamen ſi hæres in proſecutione accuſationis priuſquam adiretur hæreditas, decederet, ipſam nihilominus tranſmittebat. libertates, & legata, & fideicommiſſa in tali teſtamento relicta valebant, de acquiſitis medio tempore ab his quibus fuerat relicta libertas, cui acquirerentur, ſibi, an interim hæreditati, & de partu interim edito naſceretur liber necne, nihil dixit, ſed per Iuſtinianum diui Marci cōſtitutione applicata, ſicut hæredi vel legatariis mora non nocuit, ita nec ī acquiſitis medio tpe, nec editis partub9, quaſi poſt aditā hæreditatē hæc acciderint, nullū generet diſpēdiū.

† Factum tēporibus Auguſti. Conuus.

obtinere [a] non poſſunt. PP. * Tyberiano & Dione Conſs.

Hæredi ſcripto à legitimo præuēto non aufertur hæreditas a fiſco, ſi mora vel culpa non poſſit ei imputari. Sal. Vel ſic: Non imputatur hæredi ſi nō vindicat, ſi ab alio fuit præuentus antequam eſſet in mora. Alc.

X. Iidem AA. & CC. Syluanæ.

Sororem fratris necem iure licito vindicantē euincere ab vxore rectè ſcripta ſucceſſionem non conuenit. [b] ſecundum quę ſi fiduciam innocentiæ geris, [c] & neque dolo malo tuo maritum necatum, neque aliàs indignam [d] te ſucceſſione probari poſſe confidis, aduerſus omnem calumniam maximam habes ſecuritatem. Dat. XII. Kalend. Maij, Sirmii. CC. Conſs.

Legalis dilatio nemini debet eſſe damnoſa: & mora hæredis non officit libertatibus eorum quibus eſt relicta libertas, vel genitorum ex ipſis, nec etiam legatis & fideicōmiſſis inde pendentibus, vel aliis quibuſcunque. Baldus. Vel ſic: Dilatio ad vindicandum necem defuncti, non nocet hæredi interim morienti, nec ſeruis libertate donatis, nec aliis legatariis. Sal & Alc.

XI. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni P. prætorio.

Cum Syllanianum [†] [a] ſenatuſconſultum à nobis tam laudandum, quàm corroborādum eſt, necnon diui Marci oratio, [f] quę circa id facta eſt: inuenimus autem nullam in ea mentionem libertatis factam, & veteres [g] mouit quædam de libertatibus [h] relictis in teſtamento necati teſtatoris quæſtio: neceſſarium nobis viſum eſt & hanc dirimere. Hi enim, qui libertate fuerant in hoc teſtamento donati, ſi eā accepiſſent: [i] lucrum quod eis in medio tempore [k] accidit, pote- B rant [l] ſibi acquirere. Interea autem procraſtinatione propter necis vindictam habita, hoc minimè ad eos peruenit, & poſtea in libertatem deducti periclitabantur. [m] Sed ne medium tempus fieret eis damnoſum, & maxime ſi ancillæ in medio pepererint, & poſtea hæreditas adita [n] ſit: belliſſimum nobis videtur, diui Marci prudentiſſimi principis C orationem & in libertatibus pducere, ne princeps philoſophiæ plenus aliqd videatur imperfectum [o] ſanxiſſe: ſed ita in hæreditatibus, & legatis, & fideicōmiſſis, & maximè in libertatibus, quas ſemper philoſophia amplectitur, extendatur eius oratio, [p] vt & lucrum quod in medio accidit, eis poſt libertatem acceptam reſtituatur, [q] & partus liber & in- D genuus eſſe intelligatur: nullaq; machinatione huiuſmodi præpeditio damnū aliquod irrogare cōce-

A tur, vt ſupra eod. l. ſi ea, dicebat & alia, ut diximus ſupra eodem. l. cum fratrem.

a Cum Syllanianum.] vnum dixit ſenatuſconſultum & aliud oratio diui Marci, quæ confirmatur hic. ſed in quinque deficit oratio, ſcilicet in libertatibus, & in legatis, ſiue in fideicommiſſis. Item in quæſitis per ſeruos medio tempore iuſſos eſſe liberos. Item in partu ancillarum, q erant iuſſæ eſſe liberæ. Quinto, ſi moriantur ſerui, & habeant filios liberos, puta ex libera fœmina an ſuccedant patri prędicti liberi, in quibus quinque ſupplet Iuſtinianus.

Oratio di ui Marci in quinq; deficit.

f Oratio.] quam nō habemus. Vel dic q continebatur in ea, vt ſi interim hæres decedat antequam habeat de familia quæſtionem, tranſmittat hæreditatem nō aditam ad hæredem ſuum, vt nullum dānum trahatur occaſione dilationis circa hanc quæſtionē vt ff. ad Sylla. l. 3. §. eleganter, quod non eſſet ſi aliàs adire impediretur, quàm per ſenatuſconſultum, ut ea. l. 3. §. fi. hoc beneficium trāſmittendi, & euitandi damni, & in libertatibus & in legatis locum habebit per hanc l.

g Veteres.] repete, cum.

h De libertatibus.] ecce primum.

i Accepiſſent.] deſtinatione, ſecundū lo. immo re ipſa, id eſt manumiſſi eſſēt ſecundum Azo. vel dic directo. quo caſu poſt aditam hæreditatem eſſent liberi. Accur.

k In medio tempore.] i. poſt mortem & ante aditam hæreditatem.

l Poterāt.] ecce ſm.

m Periclitabantur.] i. periculū patiebantur in rebus medio tempore quæſitis. Azo.

n Adita.] ab inſtitutis, vel ab his ad quos tranſmittitur.

o Imperfectum.] non ſtatuit princeps aliquid imperfectum, vt hic, & infra qui manum. non poſ. l. ſi. & dic philoſophię, ſcilicet legalis. ut ſupra de teſta. l. omnium.

p Eius oratio.] hoc tamē ſi fuit adita hæreditas ab inſtituto, uel ab eo ad quem etiam non adita tranſit. nam quaſi retro fuiſſent liberi, hæc omnia conſequuntur.

q Reſtituatur.] ad hoc ff de mino. l. ſi tamē, & de fideicommiſ. liber. l. cum uero. §. apparet.

e Cum Syllanianum.] quod vetat adiri hæreditatē occiſo domino à familia, niſi prius quæſtio familiæ habea-

Genitorũ.] not. quòd ſeruus habet hæredem. ſic ff de ſuis & legi. l. 1. §. quæri poteſt. & infra ad Orf. l. fi. & ff. de lega. 2. l. ſi quis ſeruo ſuo. aliàs non, vt inſtit. de ſerui. cog & infra communia de ſuc. l. ſeruus, ſed hodie ſecus, vt dicto tit. inſti. dixi. ſed ibi erant liberi facti. A

Poſt maiores volũtates ſequitur de minoribus, ſcilicet de codicillis qui & ſine ſcriptis fieri poſſunt, vt ſupra de bo. liber. l. ſi. na. & de ſacroſ. eccl. l. generali, & infra eo. l. ſi in ſi. licet quidã dubitãt quare dicuntur codicilli. & quandoque ponuntur pro ſcriptura quæ à principe fit ſuper conferenda dignitate, vt in authen. vt iudi. ſine quoque ſuffra. §. hic autem, & §. ſic igitur colla. 9.

Codicilli ſine ſcriptis poſſunt fieri.

Merito.] no. ſic ff. de bo. lib. l. qui cũ maior. §. accuſaſſe, & ī. de emen. Iuſtini. codi. in prin. & ff. de verb. ſig. l. ſoluendo, & ī. qui teſt. fa. poſſ. l. furioſum, & ff. de eden. l. 1. §. pe & de ori. iur. l. 1. & in decret. 7. q. 1. c. & nihil, & ff. de iniur. l. itẽ apud. §. abduxiſſe. Sed argu. cõtra ff. arb. fur. cæ. l. furtim. §. & ſi non tota.

Cõcor. c. 1. in fi. cũ gl. fi. ī. med. extra de renun. & 7. q. 1. nihil.

[illegible] Sol nàs hic loquitur in ſtatutis ciuilis ſapiẽtiæ, ibi vero in delictis, in quibus ſufficit ſi voluntas deducatur ad aliquem actum, licet non perficiatur. Bar.

TAlis.] CAS. Hic dicitur ꝙ ſi ſerui ſub tecto vel aliàs in agro præſentes fuerint quo dominus interficeretur, nec dominum iuuando, interfectoribus reſiſterent, quòd capite punirentur: ſed verbum tecti, ſine interpretatione dimiſerunt vel reliquerunt antiqui, & verbo præſentiæ ſine diſtinctione ſenatuſconſulto Syllaniano cõprehenſo. Sed Iuſtinianus hoc exponẽdo dicit quòd vbicunque, ſiue in domo, ſiue in agro clamorẽ ſuper hoc ſerui audierint, vel inſidias per ſenſerint, nec ſuccurrerint, pœna teneantur antiqua.

Seruos.] non impuberes, qui ſolent ferula cædi ad inquirendum, non ad puniendum, vt ff. ad Syll. l. 1. §. impubes, & l. excipiuntur.

daē, vt & libera eorũ poſteritas, ſi in medio fuerit ab hac luce ſubtracti, ſuorum genitorum commodum conſequatur. Merito enim nobis ſacratiſſimi Marci per omnia conſtitutionem replere placuit. nihil etenim actum eſſe credimus, dum aliquid addendum ſupereſt. B

Dat. II. Kal. Maij, Conſtantinopol. poſt conſulatum Lãpadij & Oreſtis. VV.CC.

Sicut puniũtur ſerui qui erãt ſub eodẽ tecto in quo dominus fuit occiſus, vel erãt præſentes, & ipſi auxiliũ non præſtiterunt: ita etiam ſi erant in quocunque loco vbi vocem clamãtis audire potuerunt, & inſidias ſentire, quaſi tunc ſatis intelligantur eſſe ſub eodem tecto, ſeu præſentes. Alexan. poſt Bald. & Salic.

XII. Idem A. Ioanni præf. præto.

TAlis de antiquo iure dubietas noſtræ ſerenitati ſuggeſta eſt propter C ſenatuſconſultum Syllanianum, & ſeruos qui ſupplicio afficiuntur, ſub eodem tecto commorantes, & non ſuum auxilium domino per inſidias occiſo præbentes. Veteres enim certum nõ faciunt, quis intellectus de verbis, *ſub eodem tecto*, ſignificatur, ſiue in eodem cubiculo, ſiue in triclinio, vel porticu, vel in aula hæc appellatio accipi debeat: adiiciẽ D tes, ſi dominus in via vel in agro fuerit interfectus, eos ſeruos puniri ꝗ præſto erant, & non auxilium ad prohibendum periculum præbuerunt, nulla diſtinctione ſuper qualitate præſentiæ vtentes.

Nos igitur omnem eis occaſionem ad declinanda ſupplicia ſuper negligentia ſalutis domini ſui amputantes, ſancimus omnes ſeruos, ex quocunque loco, ſiue in domo, ſiue in via, ſiue in agro, poſſint clamorem exaudire, vel inſidias ſentire, & non auxilium tulerint: ſupplicio ſenatuſconſulti ſubiacere. Oportet .n. eos vbicũque ſenſerint dominum periclitãtem, ad ꝓhibendas inſidias concurrere. Dat. XV. Kalend. Nouemb. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis. VV.CC. anno ſecundo.

TITVLVS XXXVI.

DE CODICILLIS.

Natiuitate poſthumi præteriti rũpitur teſtamentum, & etiam codicilli ab eo dependentes rumpuntur, & ſi teſtator teſtamentum ruptum confirmat coram quinque teſtibus ipſum iure codicillorum valere facit. Alex. poſt Bal. & Salic.

I. Imp. Alexander A. Mocimæ.

RVpto quidẽ teſtamento poſthumi agnatione, codicillos quoque ad teſtamẽtũ pertinẽtes non valere, in dubium nõ venit. Sed cum poſt ruptum teſtamẽtum patrem pupillorũ veſtrorum literas emiſiſſe ꝓponatis, quibus ꝓcedẽs iudiciũ confirmauit: ꝓtor

RVpto.] CAS. Paterfamil. fecit teſtamentum & codicillos, ſed in priori teſtõ aliqd legauit, vel ẽt in codicillo: eo rupto adhibitis quinque teſtibus fecit ſcripturam, in qua dicit ſe velle valere relictum in teſtamento rupto: an valeat tale legatũ? & ſi iudex pronũciauerit legatum deberi, quod eſt ex codicillis, an teneat ſentẽtia, quæritur? Rñ. ꝙ ſic, ſcilicet vbi ex nũc vt ex nouis codicillis.

Agnatione.] ut ī. de poſthu. hære. l. 1.

Nõ venit.] vt ff. e. l. ſi qs cũ. §. fi. & dicuntur pertinere ad teſtamentum, ſiue ante teſtamentum facti ſint, ſiue poſt, ſiue expreſſe confirmati, ſiue nõ. nã ſemper ius eorũ pendet ex teſtamento, vt d. l. ſi quis cũ §. fin. & l. ab inteſtato, in fi. Sed qd ſi nullum fecit teſtam? Rñd. non rumpuntur codicilli agnatione poſthumi. ut ff. eo. l. ſi quis cum. 2. rñ. & l. qui graui, & l. ab inteſtato, & l. pen. in prin. Accur.

Codicilli qualiter dñr pertinere ad teſtamẽtũ.

Veſtrorum.] tutoribus loquitur. ſic. ī. eo. l. cum ꝓponatis.

Literas.] in quibus aderant quinque teſtes, alias non valerẽt: quia nuda volũtate nõ reſtituerentur teſtamẽtũ & codicilli, vt ff. de bono. poſſeſ. ſecũdũ tabu. l. fi. & ī. e. l. fi. in fi. & præter has literas valet hodie relictum, cũ irritaretur teſtamentum ex cauſa præteritionis, vt ī. de liber. præteritis authen. ex cauſa.

Supplicio.] ſcilicet capitis. ff. eo. l. 1. in prin. Azo.

Siue in agro.] facit ī. de inceſt. nup. l. cum ancillis, in fin. & ad l. totam concor. infra ad l. Corne. de ſica. l. fi. & ff. eo. l. 1. §. eodem autẽ, & §. ſeq. & l. 3. §. 3. & §. ſubueniuntur, & §. ſeq.

Periclitantem.] poterit tamen gratificari vni, ſi plures ſint, vt ff. e. l. ſi quis in graui. §. ſi cum omnes.

ADDITIO. Dic de hoc vt per Barto. ī. de poſthu. hæredi. inſtit. l. 1.

Iudiciũ.] ſcilicet teſtamẽti, & per cõſequens codicillorũ, cũ teſtamẽtũ ſemper ſequãtur, vt ff. eo. l. ſi quis cũ, in fi. & l. ab inteſtato, in fin. Sed quomodo poterit quinq; teſtibus

DE CODICILLIS.

teſtibus confirmari, quod factũ erat corã ſeptẽ, & poſt A ruptũ? Reſp. vt debeatur ex vltima voluntate, nõ vt ex teſtã: ſicut & cũ dicitur, ſi non valet iure teſtamẽti, valeat iure vltimæ voluntatis, vt j. eo. l. ſi. in ſi. ſic ergo valebit vt exnunc, non vt extunc, vt ff. ad Trebel. l. ſi quis priore, & inſti. quib. mo. teſt. infir. §. poſteriore, in ſi. §. & ff. de leg. 3. l. 1. §. ſed ſi filiusfamilias.

ᵇ Teſtamento.] teſtamento ergo tuetur relictum. Vel dic in codicillis relictũ, quod videtur in teſtamento relinqui: cũ ex eo pendeant: & petetur vt ex nouis codicillis factis per literas. Acc.

ᶜ Codicillis.] vltimis, quos vocauit ſupra epiſtolam.

nihil contra ius fecit, ſi nouiſſimam eius voluntatẽ ſecutus, relictum teſtamẽto ᵇ reipublicæ fideicommiſſum, vt ex codicillis relictum, præſtandum eſſe pronunciauit. PP. III. Kalend. Iul. Maximo. II. & Paterno Conſs.

In codicillis non poteſt directo dari vel adimi hereditas, ſed per fideicõmiſſum ſic. Bal. & Sali. & Alex. B

II. Imp. Philippus A. & Philippus C. Aſclepiodotæ.

Hæreditatem.] CASVS. Si teſtamentum feciſti, & hæredem inſtituiſti, in codicillis inſtitutos hæreditatem adimere nõ potes, & alium inſtituere, quia in codicillis neque adimi, neque dari poteſt hæreditas directo, rogare tamẽ potes in codicillis hæredem inſtitutũ de hæreditate reſtituenda alicui. vnde ſi in teſtamento inſtituiſti, & in codicillis rogaſti &c. & ſibi fuerit pſuaſum ꝙ tale fideicommiſſum non valeat relictum in codicillis, falſa eſt perſuaſio.

ᶜ Verbis tamen.] Non directo datur, ſed per fideicommiſſum, vt ſupra de neceſſarijs ſeruis l. quidam, §. 1. me ius in §. ſed cum veteres, & ff. eod. l. 2. § ſi. & l. quod per manus, & ſ. titu. 1. l. hæreditas, & inſti. eo §. pen. & ff de condi. inſtit. l. pen §. ſi. & ad Treb. l. Scæuola, & ſ. de teſta. l non codicil ũ.

ᵈ Falsò.] cur preces plus ualẽt ꝙ inſtitutio? Reſp quia nõ totũ auferunt preces, ꝗa non quartã.

HAereditatem quidẽ neque dari, neque adimi codicillis poſſe, manifeſtum eſt. Verbis ᶜ tamen precariis per huiuſmodi etiam nouiſſimi iudicij ordinationem iura non faciunt irritas voluntates. Vnde ineffícaciter te codicillis rogatã eſſe, ut quibuſdam rebus contenta, portionem quam teſtamento fueras conſecuta, aliis reſtitueres, falsò ᵈ tibi perſuaſum eſt. PP. Idib. Octob. Peregrino & Aemyliano Conſs. C

Per ſequentes codicillos non derogatur præcedentibus, niſi quatenus inuicem ſunt contrarij. Ale. concor. Bal. & Sali.

III. Impp. Diocletianus & Maximia. A A. Hyacintho & aliis.

CVm proponatis pupillorum veſtrorum matrem diuerſis temporibus ac diſſonis voluntatibus duos codicillos ordinaſſe, in dubium non uenit, id quod priori codicillo inſcripſerat, per eum

ᵉ Cum proponatis.] CASVS. Mater quorundã pupillorũ fecit codicillos, in qbus Titio de ẽ legauit, fecit iterũ alios codicillos, in quibus eadẽ decẽ Titio abſtulit, & Seio legauit: an Titius illa decẽ iure codicillorũ petere poterit, ꝗritur? Reſp. ꝙ non. nã per contrariã volũtatẽ, quod ex primis codicillis ſperabatur, reuocatũ eſt. V1.

Contrariã.] alioquin ſi nõ eſſent cõtrarij, ambo tenerent, vt inſti. eo § ſi. & ff. e. l. diuus, §. codicillos: ſecus ẽt in teſtamentis, niſi in milite, vt ff. de mili. teſta. l. quæ ſtebatur. Sed quid ſi duo ꝓferatur codicilli, in quorũ vno dicatur, illũ fundũ Titio lego: in alio, illũ eũdẽ fundũ ei nõ lego, & ignoraretur qui poſterius facti ſunt? q̃ iudiciũ valeat? Videtur neutrũ valere ratione incertitudinis, vt ar. ff. de re. du. l. ſi fuerint. ibi, itẽ ſi ex plurib⁹ &c. de teſt. tu. l. duo. ſed ſi e contra inueniatur idẽ duobus legatũ in diuerſis codicillis, videtur eſſe cõcurſus, ut ff. de leg. j. l. ſi plu ribus, & infra de cadu. tol. §. pe.

Codicilli ſi uideanẽ eſſe contrarij, ꝗd iuris.

in quẽ poſtea ſecreta voluntatis ſuæ contulerat, ſi à prioris tenore diſcrepat & contrariam ᶠ voluntatem continet, reuocatum eſſe. ᵍ P. VI. Id. Septẽb. ipſis. IIII. & III. AA. Cõſs.

ᶠ Reuocatum eſſe.] nec enim eſt legẽ qs ſibi pt ĩponere, vt à priore nõ liceat recedere, vt ff. de leg. 3. l. ſi quis in prin. teſta.

In vltima voluntate non requiritur præſentia grauati, vel onerati: nec etiam præſentia conſentientium. Bal. Vel ſic: Abſentia heredis legitimi non impedit codicillari Sali. Vel ſic: Per vltimam volũtatem poteſt grauari abſens & ignorans. Alex.

IIII. Iidẽ AA. & CC. Stratonico.

NOn idcirco minus, quòd inteſtato te abſente ʰ codicillos mater tua fecit: hi quibus precariis verbis adſcripta ſunt, relicta capiũt. Sine die & conſule.

ᵍ Non idcirco.] CASVS. Mr̃ tua fecit codicillos, & ĩ abſentia tui vel mei legatũ vel fideicõmiſſũ reliquit: an mihi pjudicet quo minus legatum petã, quæritur? R. ñ quòd non.

ʰ Abſente.] non. n. quærimus cum quo de ſupremis iudicijs quis loquatur, ſed in quẽ voluntatis intẽtio dirigatur, ut ff. de leg. 2. l. cum pater, §. donationis, & l. miles, & ſupra eo. l. 1.

Quilibet præſumitur eſſe talis qualis naturaliter eſſe debet, ſeu ſolet: & ideo quilibet ſana mentis præſumitur niſi contrarium probetur. h. d. ſecundum Nic. de Mat. Bal. Vel ſic: Ei qui negat aliquem fuiſſe ſana mentis, incumbit onus probandi. Alex.

V. Iidem. AA. & CC. Flauiæ.

NE codicillos ⁱ quidem furẽtem poſſe facere, certiſſimi iuris eſt. ᵏ Si igitur ſcriptura velut codicillorum patris tui fuit ꝓlata, ˡ vt aliqd ex hac peti poſſit: aſſeuerationi tuæ ᵐ mentis cũ compotem fuiſſe negãtis, fidẽ adeſſe probari ⁿ cõuenit. Dat. VI Kal. Decẽb. Diuelli. CC. Conſs.

ⁱ Ne codicillos.] CASVS. Qui compos mentis nõ eſt, nõ ſolum teſtm̃ facere non põt, ſed nec codicillos. Si ergo, ater tuus codicillos fecit, & in eis mihi legatum reliquit, & mihi petenti obijcias ꝙ nõ erat compos mẽtis tempore factionis codicillorum: an ut aſſertioni tuę fides adhibeatur, probare debeas ipſum tunc compotem mentis nõ fuiſſe, quæritur? Reſp. quòd ſic. Et ſic not. quod incumbit probatio neganti, non ei qui dicit: cuius cõtrarium eſt ff de probatio. l. 2. ſed habet hoc implicitam affirmatiuam: dicendo enim compotem mentis non fuiſſe, per conſequens dicit eum furioſum eſſe.

Codicilli confirmati in teſtamento valent, ſiue præcedat teſtamentũ, ſiue ſequatur. Alexander. concord. Bald & Sali.

Ne codicillos.] non ſolum teſtamentum.

Certiſſimi iuris eſt.] vt ff. eod. l. 2. § furioſus.

Prolata.] ad hoc vt aliquid &c. & ſic hęc determinatio, vt aliquid ex hac &c. reſpicit præcedentia: ſed ſi diceret litera, peti non poſſit, tunc reſpiceret ſequentia.

Tuæ.] ſ. negantis. ſ. fuiſſe eum compotem mentis.

Probari.] probat ergo, qui negat. & ſic eſt contra. ff. de proba. l 2. & ſupra de proba. l. actor. Sol hic negatio ꝓ affirmatione ponitur. cum enim negat cõpotem mẽtis affirmat furioſum vix enim eſt aliqua negatiua, quæ

aequipol-

æquipollentem non habeat affirmatiuam. præterea & A ſi eſſet negatio, præſumptio tamen onus probandi ab vno in alium transfert. nam hic eſt præſumptio pro aduerſa parte. præſumitur enim ſanæ mentis, niſi contra probetur, vt ſupra qui teſta. facere poſ. l. 2. Item ex ſermonibus eius præſumitur quis furioſus, vt. ff. de condi. inſti. l. quidam, & de tuto. & cura. da. ab his. l. is cui. §. fin.

Præſumitur quilibet ſanæ mentis.

S Iue.] CASVS. Pateria. prius fecit teſtamentum, & præcepit ſeruari quę codicillis erat relicturus; ſiue prius fecit codicillos, & poſtea cōdito teſtamēto confirmet quæ reliquerat in codicillis, perinde eſt vt valeant quæ legauit, ac ſi ī teſtamēto prius facto aliquid mihi reliquit. Aliàs ſic ponamus: Aliquis fecit teſtamētum, & adiecit, quæ in codicillis dixero, ſeruari volo. uel prius fecit codicillos, & poſtea teſtamentum, in quo ita adiecit, quæ in codicillis dixi, ſeruari volo. vtrum codicilli teſtamēto cōfirmati intelliguntur? Reſpon. quòd ſic.

VI. Iidem A A. & CC. Demoſtheni.

S Iue initio,[a] quæ fuerat codicillis relicturus[b] generaliter, ſiue nouiſſimè relicta ſeruari mandauerit, confirmatione munitus;[b] nullam iuſtā generere ſolicitudinem potes. Dat. III. Idus Decembr. Nicomediæ. CC. Conss. E

Illa quæ habent diuerſa nomina, & quæ habēt diuerſos contractatus, dicuntur habere diuerſos effectus. Alexander. concor. Bal. & Salic.

VII. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum P.P.

S I idem codicilli quod teſtamēta poſſent, cur diuerſum his inſtrumentis[c] vocabulum[d] mandaretur, quæ vis ac poteſtas vna[e] ſociaſſet? Igitur ſpecialiter codicillis inſtituendi[f] ac ſubſtituendi poteſtas iuris auctoritate data non eſt. Dat. C

[a] Siue initio.] hoc dicit, ſiue prius fecerit teſtamentum, & mandauerit ſeruari quæ codicillis erat relicturus, ſiue e contra prius fecit codicillos, & poſtea teſtamento confirmet quæ dederat codicillis, idē eſt vt valeat, vt hic, & ff. e. l. ſed cum ea, ſed aliter non valebant prius facti, niſi confirmarentur expreſſim, vt ff. co. l. ante tabulas. Sed hodie contra. nam ſemper confirmati habentur, vt inſti. eo. §. non tantum autem. & valent, vt. ff. de condi. & demonſtra. l. ſi ita. ſed vt ex tempore codicillorum factorum, vt infra de teſta. manu. l. 1. Accurſius.

[b] Munitus.] ſcilicet tu legatarius.

S I idem.] CASVS. Si teſtamentum & codicilli idē ſignificent cur diuerſa nomina ſortiuntur? Reſpon. quod ſicut diuerſitas eſt in nomine, ſic in ſignificato, quia in teſtamento inſtituere & ſubſtituere quis poteſt, non ſic in codicillis, quod intelligo directe: ſecus ſi per fideicom.

[c] Inſtrumentis.] id eſt voluntatibus. ſic dicit, quia inſtruunt hæredem quid faciat.

[d] Vocabulum.] id eſt diuerſus titulus. alioquin non eſt ratio. nam idē eſt teſtamentum. quod eſt elogium, & tamen ſunt diuerſa vocabula. ſed certe immo eſt bona, quia vix inuenitur aliquod nomen quod omnino idem ſignificet quod aliud. ſemper enim plus vel minus, vel aliter ſignificat, vel alio modo.

[e] Vna.] vel nomen, vel aduerbium.

[f] Inſtituendi.] vt directo valeat: ſed trahitur ad fideicōmiſſum, vt. ff. ad Trebel. l. Scæuola, & facit ſupra e. l. 2.

S I quis.] CASVS. Teſtamentum feciſti, extraneum hæredem inſtituiſti, in fine adieciſti ſcripturæ, ſi voluntas nō valeat iure teſtamēti, valeat iure codicillorū, quæritur, ſi hæres petierit hæreditatem ex tali ſcriptura tāquam ex teſtamento, an poſtea poſſit petere ex fidei- A commiſ. tanquam ex codicillis? Reſp. quod non. Vel ſic: Hæres dubitat an valeat voluntas vt teſtamentum, vel ut codicilli, cum teſtator prædicta verba non dixerit, & vtrū ſibi expediat agere directa, vel vtili. Si primo agat directa, non poteſt agere vtili cōtra legitimos ad fideicommiſ. ratione codicillorū. & hoc in prima. Adeo vt ſi dixerit teſtator, valeat voluntas mea vt teſtamentum, vel vt codicilli: dabitur hæredi electio velit petere directe, vel vtiliter, & vna electa ad alterā conuolare non poteſt. & hoc in ſecūda. Adeo ſunt hæc vera, quòd ſiue velit petere bono. poſſ. contra tab. ſiue ſecūdū nuncupationem, ſiue aliā aliquam extraordinariā poſſeſſionem, vt inſti. de bo. poſ. §. ſeptimo, debet in initio eligere, an velit eligere eam quæ eſt directa, uel utilis, & hoc in tertia. Si autem teſtamentum fecerit non ſolenne, puta adhibitis ſex teſtibus, & hęres petat hęreditatē vt ex codicillis ab aliquo, non audiatur, niſi teſtator expreſſerit quod ſi teſtamentum nō valeat iure teſtamenti, valeat iure codicillorum. Si autem agnatus uſq; ad quartū gradum, uel cognatus uſque ad tertiū fuerit inſtitutus, & directe agat, & ſuccubuerit, nihilominus dabitur ei utilis. & quare ſecus ſit in extraneo, & in agnato, cauſam aſſignat. & hoc in quinta. Vltimo dicit quod in qualibet uoluntate excepto teſtamēto adhibentur quinque teſtes, uel rogati uel fortuito aduenientes, ita quod ſi fuerit teſtamentum in ſcriptis, teſtes ſubſcribant.

III. Iun. Pacatiano & Hilariano Conss.

Ex eadem ſcriptura non poteſt quis petere hæreditatem ex teſtamento & ex codicillis, ſed vna via intentata, tollitur altera, niſi intentator ſit de coniunctis perſonis & teſtamētum ratione ſolennitatis imperfectum, nō valeat etiam iure codicillorum, niſi ſit dictum. & in omni vltima voluntate ſufficiunt quinque teſtes, excepto teſtamento, ſi tamen vltima voluntas conficitur in ſcriptis, teſtes debent ſe ſubſcribere. Salicetus. E

VIII. Imp. Theodoſius A. Aſclepiodoto P.P.

S I[†] quis[g] agere ex teſtamento quolibet modo, ſiue ſcripto, ſiue ſine ſcriptura confecto, de hæreditate voluerit,[h] ad fideicommiſſi perſecutionē[i] aſpirare cupiens,[k] minimè permittatur. Tantum enim abeſt[l] vt aditum cuiquam pro ſuo migrandi deſiderio conceda C

[†] Ex Codice Theodoſiano li. 4. tit. 4. l. 7. Singu. lex ſecundum Bart. & per eius intellectu uide Ro. conſ. 125.

[g] Si quis.] ſcilicet extraneus quia aliud in propinquis, ut infra, ea. l. §. ſi quis uero.

[h] Voluerit.] id eſt[1] elegerit agere iure directo, ut infra eo. §. fi. dicens ſe directo hæredem.

[1] Not. ex hac glo. quod uolens tātū eligere idignum, propterea niſi ſequatur effectus, non priuat iure eligēdi. Hæreditatem ex teſtamento & fideicōmiſſum ex codicillis quis petere non poteſt.

[i] Perſecutionem.] quam petit ab aliquo præcedente in gradu, qui eſt hæres.

[k] Cupiens.] ſ. poſtea, minime &c. Sed nonne egit actione perſonali & cauſa expreſſa, ergo poteſt ex alia cauſa D agere, ut ff. de exce. rei iud. l. & an eadem. in prin. & §. actiones? Rn. hoc facit hic ratio contrariorū, quorum vnum non patiatur aliud, quia ſibi contrarius eſt. quia petēdo ſibi hæreditatem, dicit teſtamentum, petēdo fideicōmiſſum, dicit codicillū. Item ſi egi ex inofficio. poſſum poſtea de falſo teſtamento agere, & e contra, ut s. de inof. teſt. l. eū qui, & uno modo petebam teſtm̄ reſcindi, ſicq; ualere dicebā: alio mō dicebā nullum. Quare hoc? Reſpon. ibi ad reſcindendum duo contraria iura proponunt, hic vt ualeāt. Sed adhuc quare diuerſum? Rn. ibi vtraq; uia eſt directa, hic altera directa, & non per medium, altera indirecta, & per præcedentem, ſcilicet mediū. Item intelligitur hoc principiū, quando nō dixit teſtator ut pro codicillis ualeat. nam & ſi dixit, licet ibi uideatur una uia & alia agi, tamen adhuc idem eſt, ut ſubiicit. tantum enim &c.

[l] Abeſt.] ſcilicet à iure.

Valere.

a Valere.] dixit enim, valeat iure teſtamenti, & iure codicillorum. Quid aūt ſi dixit, ſi non valet iure teſtamēti, valeat iure codicillorum? Reſpon. tunc non habet niſi vnam viam. ſi enim teſtamentum tenet, non habet locum codicillus. ſi non tenet. tunc habet locum codicillus: & adhuc dicā habere locū legem iſtam. A codicillorum, licet improprie ibi ſit electio, cum tantū vna habeat locum.

d Similes.] vt extraordinariam ſeptimam.

e Poſtulauerit.] id eſt, poſtulare propoſuerit.

f Ex more.] vt ſ. de edi. diui Had. tol. l. fi. Sed quomodo poſſeſſorium tollit petitorium? Reſpō. illud poſſeſſorium præambulum eſt illius petitorii tātum, quo iure directo agitur: vnde perinde præiudicatur iuri ciuili per poſſeſſoriū, ſicut per petitorium directum. An ergo poterit petere mitti in poſſeſſionem, qui ex codicillis habet hæreditatem? Reſpond. non. cū enim haberetur vt fideicōmiſſarius, quaſi legitimi videantur rogati, ut ſ. eo. l. conficiū tur, ergo in eo locū non habet, ut diximus ſupra de edic. diui Hadr. tol. l. fi. §. 1.

mus: vt etiam illud ſanciamus, ſi teſtator faciens teſtamentum, in eodē pro codicillis etiā id valere a complexus ſit: qui hæreditatem petit, ab ipſis intentionis exordijs, vtrum velit eligendi habeat poteſtatē, b ſciens ſe vnius electione, alterius ſibi aditū præcluſiſſe: c ita vt ſiue B bonorum poſſeſsionem ſecundum tabulas, ſiue ſecūdum nuncupationem, cæteraſq; ſimiles d poſtulauerit, e aut certe † mitti ſe in poſſeſsionem ex more f petierit: g ſtatim inter ipſa huius iuris auſpicia h propoſitum i ſuę intentionis explanet. †

Illud quoque pari ratione ſeruandum eſt, vt teſtator qui decreuit facere teſtamentum, ſi id adimple C re † nequiuerit, k inteſtato videatur eſſe defunctus, l nec tranſducere liceat ad fideicommiſsi interpretationem, velut ex codicillis vltimam voluntatem: niſi id ille complexus ſit, ut vim etiam codicillorū ſcriptura debeat obtinere, illo electionis videlicet iure perdurāte, m vt qui ex teſtamento agere voluerit, n ad fideicommiſſum migrare non poſsit. o

Si quis verò ex parentibus vtriuſque ſexus, ac liberis vſque ad quartum gradum agnationis p vinculis alligatus, vel cognationis nexu conſtrictus vſque ad tertium, ſcriptus hæres fuerit, vel nuncupatus, in eo videlicet teſtamēto, quod teſtator vicem quoq; codicillorū voluit obtinere: licebit ei, ſi de hæreditate ex teſtamēto ſecundū mortui voluntatē agens q fuerit ſuperatus, vel certe ipſe ſpōte r voluerit, ad fideicommiſſi ſubſidiū conuolare. ſ non enim par eadēq; ratio videtur, amittere † debita, t

b Poteſtatem.] vtrū eligat, ſed neceſſitatē, vt eligat. ff. de tute. l. qui habet, §. ſi pupillus, & ſup hoc interrogabit a iudice, an velit eligere, vt ſ. de interrog. ac. l. ſi defēſor, §. illud. Itē hoc intelligo ſi ne voluntas erat talis, q̄ vtroque modo poterat valere: ſiue vno modo tm̄. Sed videtur non cōpelli eligere, ſed vtrumq; poſſit proponere: vt ff. quorū lega. l. 1. §. quod ait prætor voluntate. Sol hic ideo eligit, quia ſemper q petit hæreditatē, & maximè ipſe hæres certus de ſuo iure eſſe debet, vt ff. de acquir. hære. l. ſed & ſi de ſua. §. cur autem, & l. cum falſum: ſed ibi de facto alterius probabiliter errat. Vel ſolue vt diximus. ff. de tribu. l. quod in hæredem. §. eligere. Vel hic loquitur de pluralitate cauſarū: vt ita dixerim, id eſt, vbi ſunt varię cauſæ agendi, ibi cum pluralitas eſt actionum.

c Præcluſiſſe.] ratione electionis contrariorum. Sed cōtra ſ. de peti. hære. l. hæreditas, in princip. Sol. ſi petij iure directo hæreditatem ex teſtamento petitione hæreditatis, & ſuccubui: ſi poſtea ab inteſtato ſimiliter directo velim petere, poſſum, vt ibi, & ff. de inoff. teſtamen. l. mater, & ff. de peti. hæredi. l. legitimam. Nec obſt. ff. de except. rei iudica. l. ex ſextante. in princip. l. quia ibi generaliter propoſuit hæreditatis petitionem, non dicens ex teſtamento, vel ab inteſtato. vnde in vtraque ſibi præiudicat, cum ſit in rem, vt ff de except. rei iudica. l. ſi mater, §. eandē. Si vero directo primo petij ex teſtamento, & poſtea peto ex fideicommiſſo propter idem teſtamentum ex eadem ſcriptura, & eiuſdem teſtatoris reducendo illud teſtamentum ad codicillos, non poſſum, ſiue teſtator non expreſſerit, vt pro codicillis valeret, ſiue expreſſerit, vt hic: quia contrarius eſt ſibi, qui ex eadem ſcriptura petit tam contrarijs modis. ſed hoc fallit in quibuſdam: ut infra proxim. §. Præterea in illa l. hæreditas, ab alia perſona deferebatur ſecundo hæreditas eadem. Si vero petij ex teſtamento iure directo, & ſuccubui. & poſtea peto ex alia ſcriptura quaſi ex codicillis, poſſum: quia ex alia vltima voluntate nūc experior, quàm expertus ſum. Alii tamen, vt P. in omnibus modis prædictis dicunt me repellendum, ſi ſemel ſuccubui. & caue tibi, quia dixit teſtator, valeat iure teſtamenti, & codicillorum. Idē dicam ſi dixerit, ſi non valeat iure teſtamēti, valeat iure

g Petierit.] i. propoſuerit petere.

h Auſpicia.] i. initia.

i Propoſitum.] i. eligat vel illam vtilē, vel directam: non enim adhuc elegit.

k Nequiuerit.] ſecūdum ſolennitatē iuris, vel de facto.

l Defunctus.] vt & ff. eo l. 1. & j. de ma. teſt. l. ſi iure, & ff. de vulg. ſubſt. l. cohæredi. §. cum filiæ, verſ. quæ ita.

m Perdurante.] quando eſt complexus vt valeat iure codicillorum.

n Voluerit.] ſupple, & ſuccubuit.

o Poſſit.] prædicta in extraneis.

p Agnationis.] intelligunt quidam in agnatis & cognatis parentibus & liberis tantum. nam & ſuperiores & inferiores reperiuntur agnati quidam, ut auus paternus, & ex filio nepotes. Alii cognati, ut auus maternus, & ex filia nepotes. non autem de collateralibus dicit: ſed P. etiam de collateralibus dicit, arg. j. proxi. nō enim &c. D ſed licet differant hic agnati à cognatis, hodie non differunt: ut in auth. de hære. ab inteſt. §. nullam, coll. 9. ſed illud cum ab inteſtato, hic quodammodo ex teſtamento. Sed quam actionem proponit, qui ex codicillis habet hæreditatem, uel legatum? Reſpon. officium iudicis: ut inſtit. de fideicom. hæred. §. 1. uel utilem ex teſtamento: quaſi uim capiant ex teſtamento, ſi quod eſt factum: uel ſi nullum, exhibent uim teſtamenti, quaſi ſint legitimi inſtituti, ut ſ. eod. l. ab inteſtato, & l. conficiuntur, circa princ.

q Agens.] ſcilicet iure recto.

r Sponte.] forte nondum ſuperatus in directo.

ſ Conuolare.] alius hæres præcedebat gradu.

t Debita.] eſt enim talium cognatorum hæreditas, ut debita, ut j. de adop. l. pe. §. oīa igitur, & j. de impo. lucra. deſcriptio. l. 1. circa prin. li. 10. & ſ. de cur. fur. l. fi. §. 2. & ff. pro ſoc. l. & quia, improprie tn̄, cū poſſint grauari in eo quod habēt ultra debitum bonorū ſubſidiū. Acc.

Lucra

† Ex edic. D. Hadriani, additur in Codice Theodoſiano. Contius.

† Multa hic abſcidit Iuſtinianus q̄ ſunt in Codi. Theodoſiano. Contius.

† Implere. in uet.

Hæreditatē petens petitione hæreditatis, ſi ſuccūbat, pōt poſtea illā ab inteſtato petere.

† Admittere legitur in uet. manuſc. & Codic. Theodoſ. recte. hoc .n. poſteriore caſu capiūt debitam hæreditatē.

a Lucra non capere.] quę ab extraneis omnino poſſunt adimi, inſtituendo alios, vnde debet diuerſum ſtatui, vt hic, & ff de ſucceſ.edi.l.1.§ largius, & ℐ. qui pot.in pig. hab.l.aſſiduis, in fin.

b Voluntate.] ſiue inter abſentes, ſiue inter præſentes, ſiue de omnibus bonis, ſiue de parte, vel de re certa, ſiue relinquat ſuis, vel extraneis, ſiue priuatis vel collegiatis.

c Excepto teſtamẽto.] in quo ſeptẽ rogati interuenire debent, vt ff. de teſta. l.hæredes § in teſtamentis præterquam inter liberos, vt ſupra famil.erci.l.fin. & de teſt.l.hac conſultiſſima.§.ex imperfecto. nã ibi ſufficiunt qualiacunque iudicia, etiam per duos teſtes fortuitos.

d Quinque teſte.] vt infra de do ca. mor.l.fin & ſupra de his qui in eccle. ma.l. ſi & inſti. de fideicommiſ hęred. §.ſi & etiam fœmina, cũ nõ prohibeã. arg ff.de teſti.l.1.

e Scriptis.] dic vt in rubrica ſupra eo.

f Subnotationem] id eſt ſubſcriptionem.

Sequẽtia uerba nõ erant in Co. Theodoſiano. Teſtm̃ debet hẽre ſeptem teſtes rogatos.

Cõcor. gl. ſup uerbo, quędã, in c. licet uniuerſis, extra de teſti.

& lucra[a] non capere.

In omni autem vltima voluntate,[b] excepto[c] teſtamento, quinq; teſtes[d] vel rogati, vel qui fortuitu venerint, in vno eodemq; tẽpore debent adhiberi, ſiue in ſcriptis, ſiue ſine ſcriptis[e] voluntas conficiatur: teſtibus videlicet quando in ſcriptis voluntas componitur, ſubnotationem[f] ſuam accõmodãtibus. Dat. XV. Kal. Mart. Conſtantinop. Victore. V. C.Conſ.

TITVLVS XXXVII.

DE LEGATIS.

Conditio mixta deficiens per caſum non facit deficere relictum alimentorum hoc dicit ſecũdum vnum intellectum gloſ Vel ſic: Alimenta relicta legatarijs quouſque cum Titio morati fuerint, etiam debentur pro tempore ſecuto poſt mortẽ Titij. Al.

I. Imp. Antoninus ÆliusA. Ibertus Sextiliæ.

DE LEGATIS. *Vidimus de teſtamentis & codicillis: nũc: de his quæ in illis relinquuntur. Ac.*

Quamuis] CASVS. Teſtamentũ feciſti, hæredem inſtituiſti, & inde alimenta mihi legaſti: quandiu morarer cum Claudio hærede tuo. deceſſit Claudius. an mihi præſtanda ſint adhuc alimenta, quęritur? Reſpon. quod ſic. uidebatur quòd non, quia non amplius moror cum Claudio. non obſtat. interpretatur enim hæc lex talem fuiſſe voluntatem defuncti, vt etiam poſt mortem Claudij mihi alimenta præſtarentur.

Qvamuis verbis his, quoad[g] cũ Claudio[h] Iuſto morati eſſetis, alimẽta vobis & veſtiarium[i] legatum ſit, tamẽ hanc fuiſſe defuncti cogitationem interpretor, vt & poſt mortem[k] Iuſti Claudij eadem vobis pręſtari voluerit.[l] Sine die & conſule.

g Quoad.] id eſt donec.

h Claudio.] proprium nomen.

i Veſtiarium.] hoc ſuperabundat, cum appellatione alimentorum hoc contineatur.

k Poſt mortem.] immo videtur quòd non debeantur, vt ff. de annu.leg.l.Seio, in princ. & infra de condit. inſer. l ſi ea. Sed diſtingue cuius contemplatione ſunt relicta, an legatariorum, an eorum cum quibus morari debeãt. Hic ergo contemplatione legatariorum: quaſi commodius poſſint percipere exiſtentes apud eum. ſed in l.contraria, contemplatione eorum cum quibus morari debeant, vnde deficit legatum pro parte, ſi pro parte moriuntur. vel ex toto, ſi non habitent cum eis & probatur hæc diſtinctio in eod.titu.le.annua, in princi. & de condi. & demon.l.illis, maxime quia ſimpliciter alimenta relicta, perpetuo relinqui intelliguntur, vt ff. de ali. leg.le.Caio.§.1. Item adhuc contra infra de condit. A inſer.le. legatum. Sol. hoc fauore alimentorum. vel illud fuit ſub conditione relictum, hoc purum, quod certam accepit legem fauore legatariorum. aut viuente Claudio non habet, niſi ſecum moraretur.

l Voluerit.] ſcilicet defunctus.

Venditio hæreditatis hæredem non liberat, licet contra emptorem regreſſum habeat. Bal. & Alc.

II. Impp. Seuerus & Antoninus. AA. Sabino.

B Qvamuis hæres inſtitutus hereditatem vendiderit, tamen legata & fideicommiſſa ab eo[m] peti poſſunt[n] & qđ eo nomine[o] datum fuerit, vẽditor[p] ab emptore vel fideiuſſoribus[q] eius[r] petere poterit.[s] PP. X. Kalend. Septemb. Laterano & Rufino Conſs.

Qvamuis.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, & multa alia legaſti. hæres hæreditatem vendidit, an emptorem debeant cõuenire legatarij, quæritur? Reſpon. quòd venditor conueniendus eſt: ſed quod præſtitit, ab emptore venditor conſequatur, qa cum ſuo onere tranſit hæreditas.

m Ab eo.] ſ. hærede inſtituto.

n Peti poſſunt.] remanet enim hæres, vnde ipſe conuenitur, vt ſupra de hære. vendi.l.2 & ſi. & quod ſoluit, ab emptore recuperat, vt dicta.l 2. ff. de hære vend l.2.§. ſiue, & § ſi quid publici, in fin.

o Eo nomine.] ſ. legatorum, vel fideicõmiſſorum.

p Venditor.] hic eſt hæres inſtitutus.

q Fideiuſſoribus.] quos venditor accepit, vt & ff.de hęre. vẽ.l.vẽditor ex hæreditate. & hoc ſi hæreditas eſt ſoluẽdo, non aliàs, vt ff. ad l.Falci.l.3.in prin.

r Eius.] ſ. emptoris.

s Poterit.] hęres inſtitutus.

Obligatio rei legatæ non extinguit legatum. Sal. Vel ſic: Teſtator non videtur reuocaſſe legatum, ſi poſt teſtamentum rem legatam alteri obligauit, & hæres eã liberare tenetur. Alc.

C III. Iidem AA. Victorino.

Qvi poſt teſtamẽtũ[t] factum prædia quę legauit, pignori vel hypothecę dedit,[u] mutaſſe voluntatem circa legatariorum perſonam non videtur.[x] Et ideo ẽt ſi in perſonã[y] actio ele-

Qvi poſt] CASVS. Paterfamil. fecit teſtamentum & mihi legauit prædia, deinde ea obligauit. an videatur mihi ademiſſe legatum, quæritur? Reſpon. quòd non, ſed habeo actionẽ perſonalẽ ex teſtamẽto contra hæredem, vt ea liberet.

t Poſt teſtamentum.] aliud ſi ante obligatam poſtea legat, quia ſi ſciebat rẽ obligatã, luitur ab hærede: ſi ignorabat, à legatario, vt infra de fideicomm.l.prędia, & ff. de lega.1.l.ſi res.

D

u Dedit.] ſecus ſi alio modo alienaſſet. nam tunc diſtingue, aut ex neceſſitate rei familiaris, & tunc præſumitur non ademptum, & debetur legatum. aut ex voluntate, & tunc nõ debetur, vt ff. de adimen.leg.l.rẽ legatã. q̃ diſtinctio in donatione nõ cadit, vt ff. de lega.3.l. fideicommiſſa § ſi rem aliud ſi vſusfructus alienetur.

x Non uidetur.] vt inſt. de leg.§.ſi rẽ. Sed videtur ꝙ ſic, ut ff. de do. inter virum & vxo.l.cum hic ſtatus.§.ſi maritus, & ℐ. de dona.inter vi. & vxo.l.ſi maritus: ſed ibi ſolut.

Legatum an uideatur ademere teſtator alienãdo rem legatam.

ADDITIO Dicas quòd aliud in donatione, quę facta eſt inter coniuges, quę cum ſit contra ius commune, facilius irritatur.

y In perſonam.] ſ. ex teſtamẽto. nã cũ rẽ ſuam teſtator legat, tria competunt legatario auxilia. ſ. actio ex teſtamento, &

Legatari' tria habet auxilia.

mento,& actio in rem, & hypothecaria, vt ff.de leg. 2. l.cum filius §.variis,& infra communia de lega.l.1.

a Liberari.] idem cum legauit prædium quod debebat tributum in præteritum, vt ff.de leg. 1. l.apud.§. hæres, & de lega.3.l. qui cõcubinã.§.qui hortos, & l.patronus. §. 3. Idem autem eſt cum quis rẽ obligatã vẽdidit: nã tenet ex empto, vt infra de euic.l.ex prædiis.

S Eruis.] CASVS. Seruo tuo legatũ ſine libertate reliq. ſti: an valeat legatum, quæritur? Reſpond. quòd nõ. nec cõualeſcit licet poſt mortem tuam manumittatur.

b Non valet.] contra.ſ.de neceſ. ſer.l. quidam.§.1.Solu.vt ibi. nec libertatem habet per hoc, vt & ſ. de fideicom. l. ex fideicommiſſo, niſi ſit miles, vt ſ.de teſta. mil. l.ex h.s. Itẽ hoc ſcilicet quod non valet legatum iſtis ſeruis, procedit,niſi ſeruus alij legetur, vt ff. ad l. Fal. l. Plautius. & de leg. 2.l. ſeruo legato, in prin.uel niſi manumittatur, vt ff.ad le. Falcid.l.plane.

c Poſt mortem.] ſecus ſi eo viuo, vt arg. ff.de iure fiſc.l. non intelligitur.§.diuus, & de leg. præſtan.l. interuenit. Et not. quod ab initio non valet, nõ confirmatur poſtea, vt ff. de re. Cato. l. 1. & de re.iu.l.quod ab initio.

N On eſt dubiũ.] CASVS. Pone in legatario. rem in ſpecie mihi legaſti, eã vel totã, vel partem ſubtraxi: an amittam legatũ, quæritur? Reſp. quòd ſic totum, ſi totũ ſubtraxi, vel partem, ſi partem. Vel dic in hærede, qui ſubtraxit rem legatam, non detrahet de ea quartã, quod non eſt ita probabile.

d Non eſt dubium.] potes ponere caſum in hærede, vt nõ detrahat quartã in re quã ſubtraxit, vt ff.de his quib. vt indi.l.reſcriptũ, & ad leg.Fal.l.Paulus reſpõdit,& in auth.de hær.& Fal.§.hinc nobis,col.1.& tunc dic actionem.i. retentionem. Idẽ in legatario, vt legatum amittat, ſi illud ſubtrahat, vt & ff.ad.l.Falci.l.1.§.1.ibi, eis ãt &c ſic enim euenit fideicommiſſario vniuerſali, vt ff. ad Trebell.l.Paulus reſpõdit, ſi certa. & hæc bona. Sed prout in legatario intelligis, eſt cõtra ff. quorũ lega. l. 1. in princi. Sol. hic ſubtraxit clam, ibi palam, argumen. ff. de adminiſtratio. tutor.l. non exiſtimo, & de ritu nupt.l.fin. Vel ibi ante aditam hæreditatem: hic poſt, & poſt apprehenſam poſſeſſionem alioquin idem eſſet quod ante aditam hæreditatẽ, vt ff.de acquirẽd poſſeſ.l. cũ hæredes,in princi. ſic.ff.de crimi.expi.hære. l.2. Vel

ta eſt, rectè placuit ab hærede prædia liberari. a PP. VI.Kalend. Maii, Gentiano & Baſſo. Conſs.

Legatum factum ſeruo ſine libertate, non ualet: nec conualeſcit ſi poſt mortẽ teſtatoris efficiatur liber. Alexan.concor.Bal & Salt.

III Imp. Antoninus A. Sulpitio.

S Eruis teſtamento dominorum, non data libertate, legatum ſeu fideicommiſſum relictum non valet: b nec cõualeſcere poteſt, licet poſt mortem c teſtatoris libertatẽ aliqua ratione conſecuti ſint. PP. V.Kalend.Iul. Antonino.A.IIII.& Balbino Conſs.

Legatarius ſubtrahens rem legatam per hæredem apprehenſam, perdit illam, & eius actionẽ. Salicetus. Vel ſic: Legatarius qui rem legatam occupat propria authoritate cum vitio, cadit ab omni iure ſuo Alex.

V. Idem A. Donato

N On eſt dubium d denegari actionem legatorum ei pro portione competenti in his rebus quas ſubtraxiſſe eum de hæreditate apparuerit. PP. V.Idus Septembr. Antonino A.IIII.& Balbino Conſs.

Subſtitutio vulgaris facta in legato, expirat per agnitionem primi legatarii. Bal.& Alexan.

VI. Idem A. Iuliano.

S I legata relicta primus e legatarius agnouit, ſubſtitutio eorum in perſona Pontianæ facta euanuit. PP. VIII. Kalend. Maii, Romæ, Læto. II.& Cereali Conſs.

B *Coniunctiue, faciunt ſibi partem per concurſum: & error in nomine, non vitiat ſi de corpore conſtat. Baldus & Alexander.*

VII. Idem A. Fauſto.

S I Fortidianum fundũ primò pater tuus fratribus per præceptionem, ac mox tibi f legauit: cõcurſu dominium eius tibi quoque quæritur.

§ Error autem nominũ g in ſcriptura factus (ſi modò de mancipiis vel poſſeſſionibus legatis nõ ambigitur) ius legati dati nõ

C minuit. PP. V.Idus Iul Læto. II. & Cereali Conſs.

Qui propter militiam mandatum teſtatoris exequi prohibetur, non propterea perdit legatum. Baldus. Vel ſic: Conditio impoſſibilis de iure, non vitiat legatum: ſed ipſa vitiatur & reijcitur. Alexander.

VIII. Idem A. Demetrio.

A B adminiſtratione tutelæ religio h ſacramenti Marcellum i quẽ vobis k à patre tutorem datum teſtamẽto ꝓponi-

A diſtingue, an putauit ſibi licere, an nõ, vt inſti.vi bo.rap. § quæ media magis placet. hoc videt cõtra infra de cri.ex pi.hære.l.obtentu. ſed ibi alij, nõ legatarij occupatunt, vnde non nocet legatariis.

S I legata.] CASVS. Legatum mihi reliquiſti. & ſi aliquo caſu illud nõ agnoſcerẽ, in eo Titiũ ſubſtituiſti: nũc agnoui, an euaneſcat ſubſtitutio, quæritur? Reſpõ. quod ſic.

e Primus.] legaui Titio: & ſi non haberet, idẽ legaui Sẽpronio, vel Pontianæ. & facit ſupra de impube. & aliis ſubſtitu.l.poſt aditam.

S I Fortidianum.] CASVS. Pater fami. teſtamentum fecit, fratres quatuor hæredes inſtituit, & eis fundũ Fortidianũ prælegauit: demum mihi eũdem legauit, cui acquiratur? Reſpond. quod cõcurſu partes fiant. habeo enim ſemiſſem, & inſtitutiã aliũ. Si autem in nomine rei legatæ teſtator errauit, puta dixit ſic, lego tibi Stichum, & ſenſit de Erote, an ob hoc minus valeat legatum, quæritur? Reſpõ. quod non, cũ cõſtet de re. — Caſum ponit.

f Mox tibi.] non animo adimendi illis aliàs cõtra, vt inſtitu.de adempt.leg. §.transferri.& tu ſemiſſem, & illi alium ſemiſſem habebũt, vt ff de hære. inſti. l.Titiũ, & de lega. 1. l. plane. 1. in princi. nam coniuncti loco vnius habẽtur. & ad hoc eſt infra de cadu tol. §.ſi vero, & §.ſi nautem, & facit ff.de leg.1.l. ſi pluribus.

D g Nominum.] propriorũ, vel prænominum, vel agnominũ, vt & inſtit.de leg.§.ſi qs in nomine, & ſ.de teſt. l.ſi in nomine, uel ſiuium, vt ff. de leg 3 .l.patronus.§ 1. ſec' ſi erret in appellatiuis nominib. vt ff de lega. 1 l.4. — Error nominũ, uel ſiniũ an uitiet legatum.

A B adminiſtratione] CASVS. Filio tuo impuberi militẽ in teſtamẽto tuo tutorẽ dediſti, & ei legatũ reliquiſti, ſi tutelam impuberis adminiſtraret. imo ſimpliciter. ſed dubitabatur, an emolumentum ſine onere poſſet agnoſcere. Vel dic ſub cõditione, quæ militi fuerit impoſſibilis de iure, & ob hoc repellenda: an legatum petere poſſit non obſtante eo quod non adminiſtrauit, quia miles? Reſpon. quod ſic: cum per ſacramentum militiæ prohibeatur eſſe tutor, vnde à petitione legati non excluditur, cũ ſi adminiſtrare uellet, non poſſet.

h Religio.] iurabat enim miles, ut dixi. ff.ex qui. cau. ma.l.pe.

i Marcellum.] militem.

k Vobis.] pupilli. loquitur.

Ecipit.]

differt, quia vbi quantitas, duplicabitur filiæ, ſi patrem huius fuiſſe voluntatis probet, quod non ſic facile eſt in ſpecie legata, vt. ff. de iure do. l. cum pater, & de lega. 2. l. plane. 1. §. 1. Sed quid e contra ſi primo dedit in dotem, poſtea legauit? Reſpon. idem videtur, vt duplicare voluerit, vt argumen. ff. de lega. 2. l. cum quidam vxori, & l. cum pater. §. pater filiæ, & de lega. 3. l. huiuſmodi. §. cũ pater, & ad leg. Falci. l. cũ quo. §. fina. Sed argu. contra. ff. de iure do. l. cum pater: ſed ibi promiſerat tantum: & non dedit. alioqui eſſet quod dixi, vt vtrumque deberetur. & facit ad. l. ff. de lega. 2. l. Lucius. 2. §. impuberem.

Hæres qui partem hæreditatis in qua fuit inſtitutus repudiauit, totum prælegatum conſequitur. Alex.

XII. Imperator Gordianus A. Muciano.

Cum reſponſo [a] viri prudentiſſimi Papiniani, quod precibus inſertũ eſt, pceptionis legatũ, & omiſſa parte hæreditatis, vendicari poſſe declaretur, intelligis deſiderio tuo iuxta iuris formam eſſe conſultum. Verba verò reſponſi hæc ſunt: Filiæ mater prædium ita legauit: *Præcipito ſumito extra partẽ hæreditatis*. Cùm hæreditati matris filia renunciaſſet [b] nihilominus eam recte legatum vendicare viſum eſt. PP. conſtitutio. V. Id. Iul. Sabino. II. & Venuſto Conſs.

Res propria nemini poteſt legari. Salicetus.

XIII. Imp. Diocle. & Maximi. AA. Secutæ.

Proprias tuas res legari vel fideicommitti tibi non potuiſſe, [c] certum eſt. PP. XV. Kalẽdas Maii, Maximo. II. & Aquilino Conſs.

Non monumentum, ſed ius inferendi mortuum, poteſt legari. Salicetus Vel ſic: Res religioſa relinqui non poſſunt, ſed ius quod quis habet in eis. Alexander.

XIIII. Iidem AA. Tatiano.

Monumenta [d] quidẽ legari non poſſe, manifeſtum eſt: ius autẽ mortuum inferendi, legare nemo prohibetur. PP. II. Kalendas Septembr. Maximo. II. & Aquilino Cõss.

Nemo relinquit quod non habet. Baldus. Vel ſic: Non valent legata ſi æs alienum abſorbet totam hæreditatem: ſed ſi aliquid ſupereſt, valet vſque ad illud, ſalua Falcidia. Alex.

XV. Iidem AA. Terentio & aliis.

Si vniuerſæ facultates, quas pater veſter reliquit, debito fiſcali aut priuato abſumuntur, nihil [e] ex his quæ teſtamẽto eius aſſcripta ſunt, valere poteſt.

¶Quòd ſi deducto debito, in relictis bonis ſuperfluum eſt, libertates [f] impediri iuris ratio non permittit: quin [*] [g] etiam legata nec non fideicommiſſa, ſalua lege Falcidia, pręſtanda ſunt. PP. III. Kalendas Octob. ipſis IIII. & III. AA. Conſs.

Si debitor legat creditori rem pigneratam, non tenetur creditor reſtituere eam hæredi, etiam oblato vel ſoluto pretio. Alexander.

XVI. Iidem AA. & CC. Fælix.

Creditor ſi à debitore ſuo rem quam pignoris nomine ſuſceperat, legatam ſibi contendit, etiam debito ab hęredibus eius oblato, quò minus [h] reſtituat, defendi poteſt. S. XVIII. Kalendas Februar. Sirmii. CC. Conss.

Sicut legata fieri poſſunt, ita & adimi Alexander. concor. Baldus, & Salicetus.

XVII. Iidem AA. & CC. Eutychiano.

Datum legatum

Cum reſponſo.] CASVS. Materfamilias filiã & alium hæredes inſtituit, & filiæ ante partem fundum legauit. vult partem hæreditatis repudiare, & legatum petere, an poſſit, quęritur? Reſpon. quòd ſic, & hoc per Papi. reſponſionem.

Cum reſponſo.] cuius mentem habes. ff. de lega. 1. l. ſi filio, & idem dicitur l. ſeq. & l. qui filiabus. §. fin. & de leg. 2. l. miles. § p parte.

b Renũciaſſet] per quod videbatur portioni prædij, quam ſaltem iure habebat hæreditario, renunciare. Item contra ff. de excep. do. l. ſi. §. ſi vbi filia nõ poteſt habere p q lega tã, ſi hæreditatem dimittit. Solu. ibi tam hæreditatem quam legatum habet ſub conditione, ſi debitũ remittat. vnde nec legatũ habet, niſi remittat, vt. ff. de leg. 1. l ſed ſi non alias.

Proprias.] CASVS. Si res tua tibi legetur, an valeat legatum, quæritur? Reſpondeo quòd non.

Legati quiſque pot alicui res ſua.

c Non potuiſſe.] quod enim tuum eſt, amplius tuum fieri non poteſt, vt inſtit. eodem. §. ſed & ſi rem. Item hoc, cum pure legatur. ſecus ſi ſub conditione, vt ff. de lega. 1. l. cætera. §. 1. Item hoc intellige, niſi teſtator aliquid iuris in illis rebus habuit, vt quia ſibi obligatæ, vt ff. de lega. 1. l. apud Iulianum. §. ſi Titius, & l. ſi domus. §. ſi. & l. ſi ſic, & l. ſenatus, & l. ſi tibi homo. §. ſi. & de leg. 2. l. Mæuius. §. pe. Quid autem ſi tempore teſtamenti eſt legetarij, & tẽpore mortis teſtatoris eſt alienata? Videtur ualere, vt. ff. de reg. Cato. l. 1. in ſi. Vel dic ſecũdũ lo. q ibi ſub cõditione fuit legata, vt dicta. l. cætera. §. 1.

Monumenta.] CASVS. Monumentum mihi legaſti, an valeat legatum, quæritur? Reſpon. quòd non: ſecus ſi ius inferendi mortuum legaueris.

d Monumenta.] id eſt ſepulchra, vt probatur ſupra de religi. ſepulchrum. Sed nunquid ſi monumentũ, id eſt ſepulchrum, uel legauerit, uel uendiderit, ius inferendi, cõcedere uidetur? Et uidetur quòd ſic, ut ar. ff de contrahen. em. l. qui tabernas, & de lega. 2. l. Mæuius. § pe. & de leg. 1 l apud Iulianũ §. ſi Titius, & l. ſi tibi homo. §. ſi. & l. ſi domus. §. ſi. & de libe. lega. l. 1. & l. non ſolum. §. 1.

Si uniuerſæ.] CASVS. Debito fiſcali uel priuato obligatus, prædium mihi legaſti. an ualeat legatum, quæritur? Reſpon. quòd non, ſi bona hæreditaria & debita tantum cõcurrant, ſed ſi deducto ære alieno aliqd reſidui fuerit, illud cedet in legatum, nec impedientur libertates relictæ, ſalua tamen ratione legis Falcid. alioquin præſtari legata pecuniaria non debent.

e Nihil.] ut ff. ad Trebell. l. 1. §. is qui, & infra ad legem Falci. l. ſucceſſores.

f Libertates.] ſcilicet directæ. nam fideicommiſſaria ex ſolo euentu impeditur, ut infra qui ma. non poſſ. l. 1. ſecus ſi debitor contendat pignora ſibi legata à creditore, ut ff. de lega. 3. l. ſi mulier. § fina.

g Quin.] pro ſed. alias quando, pro quia.

[*] quando.

h Etiam legata.] hoc ad pecuniaria referas legata. ſed libertates non minuũtur p Falcidiã, ut ff. de inoffi. teſt. l. Papinianus, §. quarta.

Creditor.] CASVS. Prędium mihi obligaſti, illud idem mihi legaſti. an debito ſoluto illud recuperare poſſit hæres, quæritur? Reſpondetur quòd non.

i Quo minus.] id eſt non. hoc enim neceſſe eſt fieri, ſed licet debitori offerri, ut ff. de leg. 2. l. creditoré. Sed quid e contra ſi creditor debitori legat pignus? Valet remiſſio pignoris, licet debitor per hoc grauari non poſſit, ut ff. de lega. 3. l. ſi mulier. §. fin.

Datum.] CASVS. Liberto tuo legatum reliquiſti. an ei adimere poſſis, quæritur? Reſpon. q ſic ſiue puro

tiquos dubitabatur. Dicit imperator quòd ego in mediā, Titius in alteram vocabitur. Idem eſt ſi ego in totam hæreditatem, & ex cauſa legati Titius percipere debuit medietatem, quia ego in ſex vncias vocabor, ille in ſex. Si autem teſtator mihi fundum reliquit, vel aliam rem legauit, & poſtea iterato mihi eundem fundum legauit, vel aliā rem mihi prius legatam, & ſic tertio eūdem fundum Titio reliquit, ſemel facta eius mentione, qualiter facienda eſſet diſtributio, quærebatur? Reſpondetur. ſiue coniunctim ſiue ſeparatim eſſet legatus fundus, ego in dimidia vocabor, & Titius in alia, niſi teſtator partes ſpecialiter expreſſerit. quo caſu ſeruabitur eius voluntas.

a Partem.] quod poteſt facere, & etiam totam, ſi vult, ut ſ. eod. l. datum.

b Duodeci vncias.] id eſt totam rem.

c Sex.] id eſt dimidiam.

Aſſe toto diſtributo an ſit neceſſe ad dupondiū tranſire.

d Migrare.] imò videtur res tranſire ad dupondium in noſtro caſu, ut ff. ad Treb. l. Marcellus, in prin. & l. q quadringenta, & de hære. inſti. l. interdum §. ſed ſi exceſſit, & l. ſi ita ſcriptum, §. quidam, & de liberis & poſthu. l. ſi ita, in prin. Ad hoc dico, quòd hæc corrigit. Vel verius diſtingue, vtrū certum ſit teſtatorē excedere aſſem voluiſſe, an noluiſſe, an dubitatur. Primo caſu loquitur d. l. interdū. voluit enim ad dupondium tranſire, & ex eo diuidi hæreditatem ſuam, quod potuit, vt inſtitu. de hære. inſti. §. hæreditas. Secundo, ſcilicet ſi noluit expreſſe excedere aſſem, locum habet quod hic dicitur, vt tantum videatur minuiſſe primo quantum contulit ſecundo, ſi ſecundo contulit minus aſſe, ut ff. de leg. 1. l. ſi pluribus. ſi vero contulit primo minus aſſe, & ſecundo aſſem, tanto plus habet ſecundus tacite, quantum apparet amplius ei datum, ut dictis. ll. ad Trebell. nam in eis plus ſecundo dederat, & eadem diſtributio fiet in vacāte portione, ut inſtit. de hæred. inſti. §. videamus & d. l. Marcellus, ad Trebell. nam in eis plus ſecūdo dederat. Et eſt ratio huiuſmodi diuerſitatis, quia vbi legat mihi xij. ti-

A bi. vj. intelligitur tibi legaſſe. vj. de duodecim, & ita minuiſſe primum legatum, & non videatur diuiſiſſe rem in, xviij. vncias. at vbi mihi primo legat ſex, poſtea tibi duodecim, non poteſt dici quòd legauit tibi duodecim de vj. quia eſt impoſſibile, vt plus videatur ademiſſe primo q̄ dediſſe. Et his duobus vltimis caſibus, quando expreſsè, & quando tacite voluit excedere, ut ibi primo caſu, & cætera, & ibi, ſi vero, & cætera, patet defunctum voluiſſe excedere aſſem quantū ad numerum vnciarum, quia duodecim & ſex non inueniūtur ſub aſſe, ſed non quo ad quantitatem, vbi autem noluit excedere aſſem, & mihi plures quā tibi reliquit vel legauit vncias, tamen plus habeo quandoque vel ex voluntate expreſſa, vel ex præſumpta, ut d. l. de lib. & poſthu. l. ſi ita. Tertio caſu ſcilicet cum dubitatur. voluit vel non excedere aſſem, præſumo quòd noluerit excedere per. l. itā, & ar. ff. de hær. inſti. l. qui non militabat. §. fin. Azo. Item & vbi conſtitit noluiſſe excedere velle aſſem, ſi primo aſſem, ſecundo aſſem dedit per legatum, vocatur vterque in medietatem, niſi conſtet teſtatorem voluiſſe primo adimere, & tunc ſecundus haberet totum, vel niſi vtrunque totum voluit teſtator ſolidum legatum accipere, quia tunc vnus haberet rem, alius precium, vt ff. de lega. 1. l. ſi pluribus. Item quid ſi primo aſſem, ſecundo ſemiſſem, tertio ſextantem reliquit: nunquid hic tertius deminuet de aſſe vel de ſemiſſe, an de vtroque? Tu dic quòd de vtroque deminuit proportionabiliter, vt ff. de le. 1. l. ſi quis teſtamento, §. 1. quod probab lius eſt.

e Non abſimilem.] imo ſimilem.

f Coniunctim.] .ſ. alijs legatis non interpoſitis. ſed cōiunctī dixit, vel bis, vel ter, nullo alio legato īterpoſito.

g Siue ſoli.] id eſt ſeparatim.

h Sæpius.] id eſt quater vel pluries.

i Relictus.] ſiue cuilibet ſemel.

rum animos veterum mouit, ſi quis cuidam agrum Cornelianum puta, vel alium quempiam in ſolidū legauerit, deinde alij partem [a] eius dimidiam: quā tam portionem primus, quantam ſecundus legatarius conſequitur: ſimili dubitatione & in hereditate & in fideicommiſsis habita. cumque computationes multæ introducebantur, & multis ratiocinationibus dignæ, nos huiuſmodi computationes quaſi ſuperfluas & contrarias voluntati teſtatoris, omnes eſſe ſopiendas cenſemus. Cum enim manifeſtū eſt eum qui ab initio duodecim vncias [b] rei cuidam reliquit, alij autem poſtea ſex, [c] receſsiſſe quidem à priore uoluntate, voluiſſe autem minui eam ſex vncijs, cum alij eas obtulit: & præſens caſus exitū apertiſsimum inueniet. Si quis itaque vel agrum vel hæreditatem reliquerit, primo quidem in totum, ſecundo autem in partem dimidiam: vtrunque in ſex vncias eſſe vel dominum rei legatæ, vel hæredem. Et ſi tota re primo relicta, tertiam partem ſecundo reliquerit: ſecundum prædictum modum octo quidē vncias vel agri vel hæreditatis apud primum remanere, tertiam autem partem, vel quatuor vncias ad ſecundum migrare. [d] Et ſic in omnibus ſtatuendum eſt, id eſt in hæreditatibus, vel legatis, vel fideicommiſsis. veſtigia enim voluntatis teſtatoris non aliter niſi per huiuſmodi viam æſtimanda ſunt.

B *Plures nominationes de eodem uniformiter facta, non faciunt ipſum ad maiorem portionem vocari. Alc.*

Sed & aliam diſceptationem iuris antiqui non abſimilem [e] conſtitutam decidere nobis humanum eſſe apparuit. Agitabatur. n. ſi quis agrum Cornelianum, vel forte alium, vel quandam rem cuidam legauerit, & poſtea iterum vel ſæpius ei eandem rem per legatum vel fideicommiſſum dederit, poſt talia † autem verba teſtamenti C Sempronio eundem agrū vel aliam rem legauerit, vt ſæpius quidem fuiſſet Titij mentio, ſemel autem Sempronij: quid ſtatuendum eſt? & quid iuris ſit, ſi coniunctim, [f] aut ſeparatim eis relinquatur, ſiue in legato hoc conſiſtat, ſiue in hæreditate? Huiuſmodi igitur decidentes antiquam cōtrouerſiam, ſancimus, cuicunque ſit hæreditas, vel ager in memo- D ratis caſibus, ſiue coniunctim, ſiue ſoli, [g] ſiue ſæpius [h] eidem relictus [i] æqua lance & hæreditatē, & agrum, & aliam quancū que rem diuidi, & ad dimidiam partem vnumquē-

† poſt alia.

a Vocari] vt ff. de leg. 1. l. plane. 1. § 1. & de leg. 2. l. Mæuius, §. cum, & de vſufruct. ac. l. ſi tibi proprietas. verborum enim multiplicatio non neceſſaria nihil prodeſt, vt ff. de auro & argen. leg. l. pediculis. § Labeo. Sed contra ff. de ſtipu ſer. l. 4 vbi ſeruus ſtipulatur omnibus dominis, & Titio ſpecialiter. nam plus ei acquirit, quatibis nominato. Soju. hic corrigit. Alij diſtinguũt hic, an propriũ nomẽ vnius expreſſum eſt, cui ſemel tãtum eſt legatum, an appellatiuũ, primo caſu habet vtilem portionem, ut ar. ff. de ſtipu. ſer. l. ſi communis ſeruus, vl ti. quæ non valet, quia expreſſe in lege contraria fuit expreſſum proprium nomen. Alij dicunt illa in contractibus. hæc in vltima volũtate. vel ibi nominatus bis, non habet plus ideo quòd pluries fuerit nominatus, ſed quia ſic voluit ſeruus qui ſtipulabatur, qui vni ex dominis in plus potuit prouidere, vt ff. de ſtip. ſer. l. ſeruus cõis, 2 §. licet ſic & hic haberet plus, ſi teſtator vellet, vt hic ſubijcit, & ff. de leg. 1. l. legata inutiliter, § fin. & hæc verior. Itẽ cõtra ff. de pec. lega. l. dñs ſeruũ, §. dominus ſeruũ., vbi ſemel dimidiam ſerui cuidam legauit, ſecundo aliam dimidiam eidem & alij. ſed ibi manifeſta eſt voluntas, quòd voluerit vnum tres partes habere. quia ibi vtrique aſſignauit ſuam portionẽ.

Seruus cõmunis ſtipulatus omnibus dominis, & Titio ſpecialiter, an illi plus acquirat.

b Tantas] i. tot.

CVm quidam.] CASVS. Filiũ tuũ impuberem exhæredaſti, extraneum inſtituiſti, impuberi in bonis maternis Titium ſubſtituiſti, & a ſubſtituto legatum mihi reliquiſti, an valeat legatum, quæritur? Item ſi filio exhæredato legatum reliquiſti, ſimiliter eſt quæſtio an valeat legatum: apud antiquos erat de hoc altercatio. Dicit imperator quòd non valet, nec debet ſubſtitutus prægrauari, nec in legato etiam relicto pupillo dando a ſubſtituto ſubſtitutum grauare potuit. Viuia.

c Reliquit.] pupillarem, quod poteſt in bonis quæ aliunde habuit, vt ex hæreditatibus propinquorum, vt inſti. de pupil. ſub. §. non ſolum.

d Affectionem.] per antiphraſim, id eſt per contrarium.

e Ei.] ſcilicet pupillo.

que vocari: a niſi ſpecialiter expreſſerit & dixerit teſtator, tãtas quidem partes velle unum, tantas b autem alterum habere. In omnibus etenim teſtatoris voluntatem, quę legitima eſt, dominari cenſemus. D. XV. Kal. Decem. Lampadio & Oreſte VV. CC. Conſs.

B

A ſubſtituto exhæredati non poteſt legari, vel fideicommitti, etiam ſi exhæredato pater aliquid legauerit. Salicetus Vel ſic: A ſubſtituto impuberis exhæredati, non poteſt legatũ vel fideicommiſſum relinqui: etiam ſi impuberi aliquid relictum ſit. Alex.

XXIIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm quidam ſuum filiumfamilias impuberem exhæredatum fecit, alijs hæredibus ſcriptis, eidem autem pupillo alium ſubſtitutũ reliquit, c maximam ſcilicet oſtendens

C

ad filium ſuum affectionem d, cui nihil quidem emolumenti reliquit, ſed poſt exhæredationis iniuriam etiam ſubſtitutionẽ ei e addidit, & à ſubſtituto f legatum g reliquit: q̃rebatur ſi huiuſmodi legatum vel fideicommiſſum poſſet valere? Sed & ſi legatum eidem exhæredato filio pater reliquerit, & ſubſtituerit ei exhæredato facto aliquem extraneum,

D

iterum certabatur, ſi ſaltem per eundem modum fideicommiſſum poſſet relinquere? Cum igitur antiquitas quidẽ hoc diuerſe tractare maluerit, nobis aũt huiuſmodi iurgia ſuperuacua eſſe videantur: ſancimus nullo legato, nullo fideicõmiſſo huiuſmodi ſubſtitutum, qui exhęredato pupillo datus eſt, prægrauari: nec ſi ipſam rem quã pupillo legauit, à ſubſtituto eius vel legare vel fideicommittere voluit. h Dat II. Kal Maij. Conſtantinop. poſt conſulatum Lãpadij & Oreſtis. VV. CC.

Legatarius celans teſtamentum, priuatur legato. & remanet hæredi ſcripto Vel ſic: Illud quod aufertur ab indigno propter caſum concernẽtem fauorem certæ perſonæ, debetur, illi & non fiſco. Sali. Vel ſic: Legatarius qui ſurripit teſtamentum, cadit a legato tanquam indignus. Et quando indignitas alicuius reſpicit fauorem certæ perſonæ, illud quod ſibi aufertur, applicatur illi perſonæ Alex.

XXV. Idem A. Ioanni P. P.

SI legatarius, [vel fideicommiſſarius] celauerit teſtamentum, & poſtea hoc in lucem emerſerit: an poſſet legatum ſibi relictum is qui celauerit, ex eo teſtamento vendicare, dubitabatur. quod omnimodo inhibendum eſſe cẽſemus, ut non accipiat fructum ſuæ calliditatis, qui voluit hæredem hæreditate ſua defraudare: ſed huiuſmodi legatum illi quidem auferatur, maneat autem quaſi pro non ſcripto apud hæredem, vt qui alij nocendum eſſe exiſtimauit, ipſe ſuam ſentiat iacturam: i quemadmodum ſi legatarius, cui propter tutelam gerendam aliquid relictum ſit, non ſubierit tutelam, ei quidem legatũ aufertur, k pupillo autẽ

f A ſubſtituto.] relinquere, ſcilicet ſubſtituto tantum.

g Legatum.] dandum.

h Voluit.] ſcilicet teſtator. ſed ipſe filius exhęredatus poteſt grauari, ſi ei ſit aliquid relictum, alias nõ, vt ff. de vul. ſubſtit. l. cohæredi. § cum filiæ, ibi, neque fideicommiſſo, & j. de fideicom. l. quidam, licet ab eo ſubſtituto non poſſet, ut hic, & etiam priſco iure, ut ff. ad l. Falcid. l. qui fundum, §. qui filios, ibi nec huic contrariũ &c & de milita. teſtamen. l. miles ita, §. ſi miles, & de le. 3. l. fin. in princ. & eſt hic ſpeciale, aliàs enim ſicut à legatario poſſum relinquere, ita & ab hærede eius, ut ff. de lega. 3. l. 5. §. ſi quis.

SI legatarius] CASVS. Si teſtm̃ feciſti, & hæredem inſtituiſti, & mihi aliquid legaſti, & teſtamẽtum celaui quo magis hæredem hæreditate defraudarẽ: an ex eo teſtamento legatum mihi petere poſſim, quæritur? Reſpon. quòd non, ſed remanebit apud hæredem quaſi pro non ſcripto ad exemplum eius cui erat legatum relictum ſi tutelam alicuius pupilli adminiſtraret, quia ſi nõ adminiſtrauit, auferetur ab eo, & pupillo aſsignabitur.

i Iacturam.] idem in hærede videtur, vt ff. de his quæ in teſta. delen. l. 1. §. hæreditas, & j. de fidei com. authẽ. hoc amplius. Sed arg. contra s. eo. l. ſi in fraudẽ.

k Aufertur.] vt & ff. de iure pa. l. ſi quis tutor, & ff. de excu. tu. l. legatarius, & l. tutor petitus, & ff. de his qui. vt indi. l. poſt legatum, §. amittere, & de lega. 1. l. etiam ſi partis, & s. de condic. ob cau. l. ſi militem: ſed hoc fallit in milite, vt s. eodem. l. ab adminiſtratione. Item fallit quando alias legatarius erat, vt ar. ff. de excu. tu. l. ſed hæc, & l. Neſennius, & ff. de

Legatum relictũ tutori, quandoq; debetur eidẽ, licet tutelam non gerat.

& ff. de teſta. tute. l. qui tutelam. Item fallit quando paratus eſt ſubire, ſed non idoneus inuenitur, puta quia minor, ut ff. de lega. 2. l. cum filius, §. non iure, quæ omnia contraria ſpecialia ſunt.

ILlud.] CASVS. Fundum Titio legaſti in x. annos, vel vſque ad x annos, an valeat legatum? apud iuriſperito. erat quæſtio, quia eſſet tẽporale, & ſic irritandum. Statuit imperator, quòd huiuſmodi legatum valeat ad ſimilitudinẽ contractus temporalis & donationis, ita tamen, vt legatarius caueat heredi de eo reſtituendo elapſo tempore non deteriore facto.

a Temporalibus] lego tibi fundum illũ, vt vſque ad decem annos teneas. Acc.

b Donationes.] vt j. ſta de dona. quæ ſub mo. l. 1. 2. & 3.

c Et contractus.] ut loco tibi vſque ad decem annos, vel vẽdo tibi fundum, vt reddas mihi poſt decem annos, & ego tibi precium.

d Confirmari.] poteſt enim legatum tẽpore finiri, & ſic eſt contra. ff. de act. & obliga. l. obligationum fere. §. placet. So. ibi quantitas annua vſque ad decem annos fuit legata, quæ etiam poſt tempus debetur, licet exceptione finito tempore repellatur, vt ibi dicit. hic autem ſpecies fuit legatario data, vt poſt tẽpus redderet. Vel dic hic idem, quod ibi. nam & poſt decem annos poterit hæres conueniri, vt adhuc patiatur legatarium habere, ſed vtetur exceptione, ut ibi. Item. not. hic quòd ex voluntate defuncti certo tempore finitur legatũ, & ſic eſt contra, ff. de legatis. j. l. nemo poteſt. Solu. vt vſque ad certum tempus gaudeat quis beneficio defuncti, teſtator ſtatuere poteſt, vt hic: ſed quod legatarius ſi ceſſat legatum petere, repellatur, niſi tempore in lege ſtatuto, non poteſt facere teſtator, ut ibi. — Legatum certo tempore finiri poteſt.

e Remeantibus.] ipſo iure ex voluntate defuncti.

f Reſtituatur.] ſic, ff. vſufru. quemadmo. caueat. l. 1.

... aſſignatur, cui ille vtilis eſſe noluit. Dat. Kal. Nouemb. Conſtantino. poſt cõſulat. Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

Valet relictum factum ad tempus certum, vel incertum. quo finito ad hæredem reuertitur, & ei de reſtituendo finito tempore caueri debet Alex. & licitum eſt arguere de cõtractibus ad vltimas voluntates. Sali.

XXVI. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

B ILlud, quod de legatis vel fideicommiſsis temporalibus, [a] vtpote irritis, à legum conditoribus definitum eſt, emendare proſpeximus: ſancientes etiam talem legatorũ vel fideicommiſſorum ſpeciẽ valere, & firmitatem habere. Cum enim iam conſtitutum ſit, fieri poſſe temporales donationes, [b] & contractus: [c] conſequens eſt etiam legata vel fidei- C commiſſa, quæ ad tempus relicta ſunt, ad eandem ſimilitudinem cõfirmari: [d] poſt completum videlicet tempus ad heredem iiſdẽ legatis vel fideicõmiſsis remeantibus, [e] neceſsitatem habente legatario vel fideicommiſſario cautionem in perſonam hæredis exponere, ut ei poſt tranſactum tempus res non culpa eius deterior facta reſtituatur. [f] Dat. XV. Kalẽ. Nouem. Conſtantin. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC. anno ſecundo.

DE VERBORVM ET RERVM SIGN.

Quia in teſtamentis quædam vocabula obſcura, & res inueniuntur: ideo dicit de verborum & rerum ſignificatione: ſed generalius dicit ff. eo. titu. — Continuatio.

TITVLVS XXXVIII. DE VERBORVM ET rerum ſignificatione.

Legato fundi inſtructi non continentur venalia, neque caſu translata: ſed quæ ex propoſito teſtatoris ibi ſũt parata gratia ipſius teſtatoris, vel ipſius prædij. hoc dicit cum. l. ſequen. Bal. Vel ſic: Legato fundi inſtructi nõ cedunt ea quæ ibi ſunt ad tempus: ſed ea tantum quæ ibi ſunt cauſa perpetui vſus Salic.

A PRædijs.] CASVS. Fundum mihi legaſti, in quo erat vinum & oleum, an iſta cedant legato, quæritur? Diſtinguitur, aut erant in eo repoſita, ut eis vtereris, cum ibi veniſſes, aut ut venderentur. primo caſu cedunt legato, ſecundo non. Idẽ eſt, ſi aliquid in eo prædio depoſueris ad tempus propter incurſum hoſtium, quod legato non cedet.

g Ex fructibus]. ſ. illorum prædiorum.

h In eodem.] & ex eodem, quod facit dubitationem.

i Fuit] hoc tamen quandoque non cõſideratur, vt argu. cõtra, ff. de rebus eo. l. 1. §. ſi defunctus.

k Ea.] ut arma.

l Tutelæ.] .i. defenſionis, & ſic ad tempus, ut ff. de leg. 3. l. ſi fundus, & l. ſi ita legatum, & argu. ff. de pig. l. debitor.

m Prædium.] in quo prędio erat fortis domus.

n Illic.] id eſt in illo fundo.

o Legato] cur aliud ſi domus inſtructa legatur, vbi indiſtincte non continetur vinum, ut ff. de fun. inſtru l. ſi ita, §. domo? Ioan. Sed reſpõdetur, quia ex ipſo fundo colligitur vinum, vnde quandoque cũ eo legari vr, ut hic dicit: ſed non cum domo. Vel dic illam intelligi ſecundum iſtam, ut ſi habeat gratia domus, cedat legato, vt & in eo. tit. l. quæſitum, §. ſed ſi fundus, & §. Neratius. — Domo inſtructa legata, an contineatur vinum.

I. Imp. Antonin. A. Anipatrę.

B PRędijs inſtructis legatis, quamuis ex fructibus [g] vinũ & oleũ in eodem [h] fundo habuit: tamem ſi id venale fuit, [i] item ea [k] quæ ad tempus propter incurſionem latronum tutelæ [l] cauſa in prædium [m] trãſlata ſunt, legato non cedere, iuris auctoribus placuit.

¶ Vinum vero quod in C apothecis fuit, ſi ideo illic [n] habuit, vt cũ in prędium veniſſet, materfamilias eo vtere tur: legato [o] cedere, ignorare nõ debes. PP. VI. Id. Aug. Antonino. A. IIII. & Balbino Conſs.

In legato fundi inſtructi veniunt inſtrumẽta tam fundi quàm patriſfamilias. Sali.

II. Impp. Diocle. & Maximian. AA. & CC Rufino.

FVndo ſicut inſtructus eſt, legato, ſiue per fideicommiſſum relicto: vil D licum [p] quidem, hominesque, [q] & omnia quæ vel ipſe paterfamilias cum ibi ageret, [r] vel vt fundus eſſet inſtructus, [s] non tem

FVndo.] CASVS. Fundum vt erat inſtruct', mihi legaſti, quæ legato cedãt quæritur? Reſpondetur quòd non ſolum ſerui, quos ibi colendi cauſa habuiſti, ſed omnia quibus inſtructus eſt fundus, non quæ ad tempus propter hoſtiũ incurſum ibi repoſuiſti, Item alia quæ erant ibi gratia colligendorũ ac conſeruandorũ fructuũ, puta corbes, granaria, & ſimilia. Item pecora ſtercorandi fundi cauſa.

p Villicum.] ſeruum.

q Homines.] ſeruos.

r Ageret.] ut libros, in quibus ſolatiabatur cum ibi erat.

s Inſtructus.] vt inſtrumenta fundi. Et nota quòd refert vtrum dicat teſtator, lego prædiũ inſtructũ, an fundum cũ inſtrumento, ſiue fundũ & inſtrumẽtũ. primo caſu continentur non ſolum ea quæ ſunt ibi gratia fundi colendi, — Fundũ inſtructũ, ſũ dũ cũ inſtrumẽto, fundũ & inſtrumẽtũ legare differ. uni.

colendi,

colendi,ſed etiam inſtrumenta quæ habet cauſa ſui paterfamilias, vt libros,vinum, & frumentum cauſa ſui & familiæ.alijs autem caſibus continentur ea tantum quę ibi ſunt,vt ager colatur,ut boues,aratrum,ligones,falces meſſoriæ,putatoriæ,& ſimilia,& probatur hæc differentia hic, & ff.de fun. inſtruc.l. ſi cui,& l. quæſitum. §. ſed ſi fundus, ſecundum Azo. Vel aliter idē ſi dicat fundum inſtructum, vel fundum cum inſtrumēto,vel fundum & inſtrumentum. nam in quolibet caſu continetur inſtrumentum fundi, & inſtrumentum patrisfamilias, ut hic dicit.ſed in hoc caſu eſt differentia, quia ex hac ſcriptura fundus cū inſtrumento,alienato fundo, ſi moriatur teſtator, nihil erit legatum: ſed in alijs duobus caſibus remanet legatum inſtrumenti, ſcilicet patrisfamilias. nam fundi inſtrumentū ſequitur alienationem fundi,vt dicta, l ſi cui.Tertij dicūt, ſiue dicat fundum inſtructum,vel ſicut inſtructus eſt, vel fundum & inſtrumentum, etiam patris familias inſtrumentum continetur non ſolum fundi, vt dicta l. quæſitum.§. ſed ſi fundus,& §§. ſequentibus, & hic: an fundum cum inſtrumento,quo caſu ſolum inſtrumentū fundi continetur legato, & hoc placet, adiecta etiā illa differentia quæ fit in dicta, l. ſi cui.

a Tēporis cā.] vt ſit s̄.
b Seruandorum.] arcæ, & ſimilia, ut ff.loca. l. ſed addes, §.illud.
c Paſcendi.] ff. de ſerui. ruſti. prædi.l. pecoris.

A poris[a] cauſa in eo habuit, relicta eſſe,iuris auctoritate definitum eſt. ea etiam quæ tam fructuum colligēdorum, quàm ſeruandorum,[b] item pecora ſtercorādi vel paſcendi[c] cauſa ibi conſtituta, vt de his fructus capiantur, vel vt fundus ſit inſtructus:fideicommiſſo cedere, certi † **B** iuris eſt. Dat. Non.Octo. Sirmij.A A.Conss.

Cautionis verbo ſimplex cautio ſignificatur. Bal.Vel ſic: Verbum cautio ſimpliciter prolatum a teſtatore, vel a lege ciuili, intelligitur de nuda promiſſione,niſi aliud ſit dictum. hoc dicit no Salic.

III. Imp. Iuſtinia. A. Iuliano, præfecto prætorio.

SAncimus cautionis[d] nomine vel ἀσφαλείας non eſſe fideiuſſoris dationem interpretandam: niſi hoc ſpecialiter vel in Grecis vel in Latinis verbis ſcriptum fuerit.niſi.n. vel generaliter de ſatiſdatione,[e] vel fideiuſſione **C** ſpecialiter ſit nominatū, cautione † vel ἀσφαλείᾳ minimè fideiuſsione, ſed nudam[f] promiſſionem ſignificari. Dat.Kal.Mart. Conſtantinop. Lampa. & Oreſte V V.CC. Conss.

Disiunctiua appoſita inter perſonas,ponitur pro coniuncta.ſecus ſi inter res idem in contractibus. Bal Vel ſic: Diſiunctiua poſita inter perſonas honoratas,vel grauatas, fauore pupillorum tam in vltima voluntate,quā **D** *in contractibus,accipitur pro coniunctiua:non ſi inter res ſit appoſita. Sa.*

IIII. Idem A. Ioanni P.P.

CVm quidam[g] ſic vel inſtitutionem,vel legatum,vel fideicōmiſſum, vel libertatem, vel tutelā ſcripſiſſet, *Ille aut ille mihi heres eſto.* vel, *Illi aut illi do lego* vel *dari volo.* vel *Illum aut illum liberum,* aut *tutorem eſſe volo,* vel *iubeo*. dubitabatur vtrùmne inutilis ſit huiuſmodi inſtitutio,& legatū, & fideicommiſſum, & libertas,& tutoris datio: an occupantis melior conditio ſit: an ambo in huiuſmodi lucra[h] vel munera[i] † vocentur: & an ſecū dum aliquem ordinem[k] admittantur: an vterque omnimodo,cum alij[l] in inſtitutionibus primū quaſi inſtitutum admitti, ſecundum quaſi ſubſtitutū, alij in fideicommiſſis poſteriorem[m] ſolum accepturum fideicommiſſum exiſtimauerint, quaſi recētiore voluntate teſtatoris vtentem. Et ſiquis eorū[n] altercationes ſigillatim exponere maluerit, nihil **C** prohibet non leue libri volumen extendere,ut ſic explicari poſsit tanta auctorum varietas, cum non ſolum iuris[o] auctores, ſed etiam ipſæ principales cōſtitutiones,quas ipſi auctores retulerunt,[p] inter ſe variaſſe videntur.

§ Melius itaque nobis viſum eſt, omni huiuſmodi verboſitate exploſa, con- **D** iunctionem *aut* pro &,accipi:vt videatur copulatiuo modo eſſe prolata, & magis ſit παραδιάζευξις, vt & primā pſonam inducat, & ſecūdā nō repellat.

¶ Quemadmodum enim (verbi gratia) in interdicto, *Quod vi aut clàm:*[q] aut coniunctio pro &, aper-

e De ſatiſdatione.] quæ fit cum fideiuſſor accipitur, vt ff.qui ſatiſda.cog.l. 1.
f Nudam.] à pignore vel fideiuſſore,nō à ſtipulatione.Sed cōtra,ff.mandati. l. ſi mādato Titij.§.fin.Solue, ibi eſt idonea.Itē cōtra,ff.de coll.bo. l. 1.§. caueri.Solu. cautio eſt genus, ut ff.de reg. iur. l. plus cautionis.Sed in vltima volūtate pro nuda ponitur,ut hic,& eo.mō reſpō.s̄.de ꝓcur.l. 1. q̄ eſt contra.

CVm quidam.] CASVS. Cū ſit diſiunctio, refert an fiat perſonarum, aut rerū.Si pſonarū, veluti ſi ſic dicat teſtator: Illū aut illū hēredem inſtituo, illi aut illi do lego:apud antiquos dubitabat an valeat legatū vel inſtitutio. quidam dicebant in inſtitutione vnum vocari ex inſtitutione, aliū ex ſubſtitutione, in legatis poſteriorem tm admitti ad legatū.Dicit ergo imperator ꝙ ſi nunc taliter fiat inſtitutio, ꝙ debet accipi aut, ꝓ &. Idem eſt cum dicitur, illi aut illi libertatem relinquo: Illum aut illum filio meo impuberi tutorem do.& hoc in prima. Si autem ſit diſiunctio rerum, vt Titio illam aut illam rem do lego,habent locum quæ in veteri iure ſancita ſunt: ſcilicet quòd hæredis ſit electio, quam illarum dare velit,& ſic aut, ſumitur propriè, & hoc in ſecunda.hoc locum habebit in contractibus, & hoc in tertia.

g Cum quidam.] circa q̄tuor tractat hæc lex inſtitutionem, legatum, libertatē, & tutelam.
h Lucra.] quantum ad hæreditatem, vel legatū,vel libertatē.
i Vel munera.] ad tutelam.
k Ordinem.] ſcilicet vt prior nominatus, prius admittatꝰ.
l Alij.] ſ. iuriſconſulti dicebant.
m Poſteriorē.] vt j. de fideicom. l. clari.

SAncimus.] CASVS. Teſtamētum feciſti, me hæredem inſtituiſti, Titio fundum ſub conditione legaſti, & mihi præcepiſti, vt ei cautionem pręſtarem de legato pręſtādo conditione exiſtente: quid nōie cautionis intelligatur,ptata nuda ꝓmiſſio,vel fideiuſſoria,q̄ritur?Rū.nuda promiſſio.vel dic exemplum. s̄. tit. 1.l. vltima,in fine.
d Cautionis] ſi teſtator præcepit caueri.idem ſi lex.

n Eorum] antiquorum ſapientum.
o Iuris] ſcilicet antiqui.
p Retulerunt.] ſuper hoc.
q Aut clam] aut pro &; materialiter hic ponitur.

Aper-

† certiſſimi.

Fūdo ſimpliciter vendito, an veniāt inſtrumēta.

* Id eſt ſecuritatis.

† In vet. cautionē, vel cautelam, vel ΑΣΦΑΛΕΙΑΝ, minimè &c. rectè. Contius.

† Cōcor. glo ſuper verbo,cautione, in c. qui frōte, extra de appel.

† Cōcor. glo. ſuper verb. ſufficiēti, in c. ex tranſmiſſa, de reſt. ſpo.

† al. munia.

† Cōcor. c in caliçem,in fi. de conſe. diſ. 2. & gl. 1. circa me. in c.1. de reſcripti.

a Apertiſſimè] ut argu. ff. quod vi aut clam. l. is qui in puteum. §. hoc interdictũ, & in alijs caſibus, ut ff. de verb. ſignifi. l. ſæpe. & facit ff. de teſt. tute. l. tutor ita.

b Poſita eſt.] ut ſi primo incœpit clam, & prohibitus perſeuerauerit.

c Libertas.] id eſt vterque capiat libertatem.

d Pupillis.] ſcilicet in tutela accipiendo hanc diſiunctiuam aut, ſeu, vel pro coniunctiua.

e Dubitatur.] id eſt in quæſtione.

f In medio.] id eſt de medio tempore.

g In perſonas.] imò quandoque contra, vt ff. de leg. 2. l. cum pater, §. pen. Sol. ibi ſecundum ordinem ſcripturæ intelligitur ſubſtitutio facta: vt ibi dicit.

h Incorrupta.] vt hæres habeat electionem, ut ff. de iur. do. l. plerumque & inſtit. de act. §. huic autem, & ff. de contrahen. emp. l. ſi in emptione, §. pe. & l. ſi ita, & ſupra de condic. inde. l. ſi quis. Sed certe immo in rebus ponitur quandoque aut pro &, vt ff. de aur. & ar. leg. l. Quintus, 1. in fi. ſed ibi ſpeciale. Item cõtra. in l. ſi quis ita legauerit, quæ eſt in eo. ti. ſed & ibi ſpeciale, uel eſt ibi ſeu, in qua eſt aliud, quã illa, aut.

Aut pro & quandoque ponitur.

i In contractibus.] ſcilicet quod dictum eſt in alternatione rerum legatarum, vt in prædictis ll. continetur. Sed certè & in alternatione perſonarum eſt idem, qđ ſ. vt aut, pro &, accipiatur, vt ſi uendã rem meam tibi, aut illi, cum ambo præſentes ſitis, ut hic. Nec obſtat, ff. de contrah. empt. l. fundum, quia ibi non vtrique vẽdebat, ſed vni, quia ſibi & alteri volebat emere, qđ alteri nõ poteſt: hic autem quãdo cum vtroque contrahit. Item nec ob. ff. de verb. obl. l. cum qui. §. qui ſibi, quia & ibi cum vno tantum cõtrahit, & alter ponitur ad ſolutionem tantum.

Suggeſtioni.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredẽ A inſtituiſti, familiæ tuæ decem legaſti: qui familiæ nomine contineantur, quæritur? Reſpon. quòd non ſolum ſuperiores, & inferiores, & collaterales, ſed liberti & patroni, nurus & gener. Idem eſt ſi teſtator mihi fundum legauerit, & ne alienem prohibuit, quod ſi facerem, eundem fundum familiæ legauit, an accipiatur familia quomodo ſupra? Reſpõ. quòd ſic, & hoc in ſecunda. Alias autẽ ſumitur familia pro ſubſtantia, vt cum dicitur familiæ erciſcundæ, id eſt, hæreditatis diuidendę, & hoc in tertia & vltima parte. Viuia.

tiſſime a poſita eſt: b ita & in omnibus huiuſmodi caſibus ſiue inſtitutionũ, ſiue legatorum, ſiue fideicommiſſorum, vel libertatum, ſeu tutelarum, hoc eſt intelligendum, vt ambo veniant æqua lance ad hæreditatẽ: ambo legata ſimiliter accipiant: fideicommiſſum in vtrumque diuidatur: libertas c vtrumque capiat: tutoris ambo fungantur officio: vt ſic nemo defraudetur à commodo teſtatoris, & maior prouidentia pupillis d inſeratur: ne dũ dubitatur e apud quem debeat eſſe tutela, ĩ medio f res pupillorum depereãt. ¶ Sed hæc quidem ſancimus, cum in perſonas g huiuſmodi proferat ſcriptura. Sin autem vna quidem eſt perſona, res autẽ ita derelictæ ſunt, *Illam aut illam rem illi do lego*, vel *per fideicommiſſum relinquo*, tunc ſecundum veteres regulas & antiquas definitiones, vetuſtatis iura maneant incorrupta, h nulla innouatione eis ex hac conſtitutione introducẽda. Quod etiam in contractibus i locum habere cenſemus. D. pridie Kal. Maij, Conſtantinop. poſt conſulatum Lãpadij & Oreſtis VV. CC.

Quando verbum familia ſonat in perſonis, intelligitur de propinquis ſecundum ordinem proximitatis, & de quibuſdam affinibus in ſubſidium vocandis. Sed quando nomen familia ſonat pro rebus, intelligitur pro ſubſtantia bonorum. Bal. Vel ſic: Relictum familia debetur gradatim perſonis appellatione familia contentis, & in hac lege deſcriptis. Sin autem fiat de familia, intelligitur de rebus. Salice.

Idem A. Ioanni P. P.

S Vggeſtioni Illyricianæ aduocationis reſpondentes, decernimus familiæ nomen talem habere vigorem: parentes & liberos, omneſq; propinquos, & ſubſtantiam, libertos etiam, & patronos, necnon ſeruos per hanc appellationem ſignificari. B Et ſi quis per ſuum elogium k fideicommiſſum familiæ ſuæ reliquerit, nulla ſpeciali l adiectione ſuper quibuſdam certis perſonis facta: non ſolum propinquos, ſed etiam, his deficientibus, m generum & nurum. Eos enim nobis humanum eſſe videtur ad fideicõmiſſum vocari: ita videlicet, ſi matrimonium morte filij vel filiæ fuerit diſſolutum. C Nullo etenim modo poſſunt † gener vel nurus filijs viuentibus ad tale fideicommiſſum vocari: cum hi n proculdubio eos o antecedãt. & hoc videlicet gradatim fieri, vt poſt eos p liberti veniant. Hoc eodem valente & ſi quis rem immobilem cuidam legauerit, vel fideicõmiſerit, eamque alienare prohibuerit, q adijciens, vt ſi hoc fideicõmiſſarius præterierit, familiæ ſuæ D res acquiratur. In alijs autem caſibus nomen familiæ pro ſubſtantia r oportet intelligi: quia & ſerui & aliæ res in patrimonio vniuſcuiuſque eſſe putantur. Dat. XV. Kal. Nouem. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC. anno ſecũdo.

TITVLVS. XXXIX.

SI OMISSA SIT CAVſa teſtamenti.

Si inſtitutus in fraudem legatariorum ſeu libertatum. Et nota quod propter tria inducitur hoc edictum. Primo cõtra eum qui omittit ex teſtamento adire & adit ab inteſtato in fraudem legatariorũ: vt ĩ. e. l. 1. in prin. & ff. eo. l. 2. Secũdo contra eum qui dimittit adire, ut ad ſubſtitutum tranſeat, & in fraudem ſimiliter: vt infra eo. l. 1. Tertio quando ideo ut perueniat ad legitimum. vt ff. eo. l. 1. §. fina.

k Per ſuum elogiũ] primum exẽplum.

l Nulla ſpeciali.] nam tunc ſecus eſſet. ff. de leg. 2. l. omnia, § fin.

m deficientibus.] ſcilicet propinquis.

n Hi.] ſcilicet filij.

o Eos.] ſcilicet nurum & generum.

p Poſt eos.] ſcilicet generum & nurum. Et not. primo vocari libetos. Secundo parentes. Tertio collaterales. Quarto generum & nurum. Quinto libertos, ut hic, & ff. de lega. 2. l. peto. §. fratre, & l. cum pater. § pen. & ad Trebel. l. hæredes. §. fin.

† Poſſit.

q Prohibuerit.] qđ fit quandoque, ut ſ. de reb. alie. non alie. l. fi. & ĩ. de fideicõ. l. voluntas, & ſ. de condic. ob cau. da. l. ea.

r Pro ſubſtantia.] vt in familiæ erciſcũdæ iudicio, & alias habet ſignificationes, vt ff. de verb. ſign. l. pronunciatio. §. familiæ.

SI OMISSA SIT cauſa teſtamenti.

A ſcripto hærede, & hoc in fraudem relictorum ſeu libertatum.

SI in fraudem.] CASVS. Teſtm̄ feciſti, hæredẽ inſtituiſti, & ei ſubſtituiſti, & mihi legatũ reliquiſti. in fraudẽ mei omiſit hr̄ditatem inſtitutus, à quo petam legatum, quæritur? Diſtinguitur, aut interuentu pecuniæ eam omiſit, aut nõ. primo caſu agam cõtra inſtitutum: ſecũdo caſu contra ſubſtitutum ſi fraudis particeps fuit. Viui.

a In fraudem legatorum.] ab inſtituto relictorum, & inſtitutus fecit hanc fraudem, & ſubſtitutus participauit, vt ſubijcit. Sed nonne ſubſtituẽdo videtur teſtator permittere omitti? Reſpon. ꝙ ſic, ſi principaliter ad euitandum damnum proprium faciat, non ſi propter aliorum malum, ut argu. ff. de aqua plu. arcen. l. 1. §. deniq;.

b Eum.] ſcilicet ſubſtitutum, & eius hæredem, vt ff. eo. l. de libertatibus, § hære dem. Sed videtur directam dari, etiam ſi non fuit aliqua fraus commiſſa, cũ legata ab inſtituto, intelligantur tacitè repetita a ſubſtituto, vt ff. de le. 2. l. ſi alienus ſeruus, & l. cum pater, § ab inſtituto, & de leg. 1. l. licet, & j. ad Treb. l. 4. Reſpon. hic teſtator noluit eſſe repetita, quaſi non teneretur ſubſtitutus, vt d. l. licet, niſi propter huiuſmodi fraudem. An autem inſtitutus teneatur, cum & ipſe fecerit fraudem? Reſpon. ſic in ſubſidium. prius enim ſubſtitutus, qui poſſidet, eſt conueniendus, ut arg. ff. e. l. licet, in fin. & l. ſi pecuniam, & l. ſeq. Vel dic non conueniri inſtitutum, niſi acceperit pecuniam pro omittendo, ut d. l. licet, & l. ſi quis pecuniam, & l. ſi non ſolus, §. fin. ibi, ſi autem ſine pecunia, &c. hic autem hoc primo caſu non habuit pecuniam. D

c Participatum eſt.] idem, ſi nõ participaſſet ſecundum P. Sed argu. contra, ff. eo. l. fin.

d Accepta.] quam accepit inſtitutus à ſubſtituto, vt hæreditatem omitteret.

e Cogitur.] ſcilicet inſtitutus à ſe relicta, & ſubſtitutus ſimiliter à ſe ſubſtituto relicta, ut ff. eo. l. ſi non ſolus §. fi. ibi item ſi ſolus, &c. & j. de fideicom. liber. l. 1. in fi. Sed videtur quemlibet in ſolidum teneri, ut ff. eo. tit. l. ſi pecuniam, & l. ſi à ſubſtituto, quę ſunt contra. Sed dic ꝙ ibi quilibet poſſidebat. ſ. inſtitutus & ſubſtitutus ab inteſtato, cum ambo eſſent legitimi: hic ſubſtitutus tantum, & ab vtroque idem erat ibi legatum, quaſi ambo in ſolidum grauati eſſent: ſecus in duobus hæredibus omittentibus ex teſtamento, quia habentes ab inteſtato, ſimiliter vt prius pro partibus tenentur, ut ff. eod. l. ſi duo, A & l. ſi non ſolus, in fi. Item adhuc videtur primo poſſeſſorem hæreditatis conueniendum, ff. eo. l. ſi quis pecuniam. ſed ibi loquitur quando idem erat relictum ab inſtituto & ſubſtituto: ſi autem diuerſa, quilibet ſuis legatarijs tenetur, ut dixi.

Legata ab inſtituto relicta, an videantur repetita à ſubſtituto

Si quis hæres legatorum repudiat hæreditatem, & vadit ad ſubſtitutum vulgarem: ipſe ſubſtitutus adiens tenetur ad legata ab inſtituto relicta, ſi dolus fuit communis participatus cum ipſo: ipſe etiam inſtitutus tenetur ſi pecuniā accepit. h. d. Et diuiditur in duas partes. Secunda ibi, plane. Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Ianuariæ.

SI in fraudem legatorum [a] tranſmiſſam B hęreditatem ad ſubſtitutũ probatura es, vtilis actio aduerſus eum [b] cum quo fraudis conſilium participatum [c] eſt, tibi cõpetit. ¶ Plane ſi pecunia accepta [d] omiſit aditionem, legata & fideicommiſſa præſtare cogitur. [e] Accep. Kal. Octob. Fuſco & Dextro Conſs.

Si hæreditas quæ adiri poterat, repudiatur in fraudem legatorum, habet locum hoc edictum. Bal. Secus ſi non potuit adiri ex defectu teſtamenti vel hæredis inſtituti. Sali. C

II. Imp. Philippus A. & Philippus C. Victoriæ.

EVm qui cùm teſtamẽto poſſet obtinere hęreditatem, ab inteſtato ius ſucceſsionis voluit amplecti: libertatibus eodem teſtamento datis obeſſe non poſſe, [f] iam pridem placuit. Quòd ſi cum iam neque adiri ex teſtamento hæreditas, neque bonorũ poſſeſsio [g] peti poſsit, iudicium defuncti non vſurpabitur, [h] ſed ad irritum iuris ratione reuocatum eſt: petitio relictorum nullo [i] iure procedit.

B ¶ Si vero iure facto teſtamento, ceſſante [k] hærede ſcripto, alter ab inteſtato adijt hæreditatem: neque libertates, neque legata ex teſtamento poſſe præſtari, manifeſtum eſt. [l] PP. Kalend. Ianu. Philippo A. & Titiano Conſs.

Beneficium iſtius edicti tranſmittitur ad hæredem cum ſua cauſa. B. Vel ſic: Falcidia detrahitur etiam quando legata ex hoc edicto debentur. Salic.

III. Impp. Diocletian. & Maxi. AA. & CC. Apro, & Piæ.

C SI Proculiana † patri veſtro, cuius eſtis hæredes, teſtamento quid reliquit, & ſcripti iure [m] † ſecũdum eius iudicium, Vel omiſſa cauſa teſtamẽti ſucceſſerunt ab inteſtato, [n] aditus competens iudex, quatenus legis Falcidiæ modus patitur, [o] vobis [p]

EVm qui.] CASVS. Hæres inſtitutus potuit adire hæreditatem ex teſtamẽto, & nõ vult, ſed ab inteſtato, qa forte proximior eſt, an obſit libertatibus in teſtamento relictis, quæritur? Reſpondetur quòd nõ, & hoc in prima. Si autẽ qa teſtamẽtum tale fuit ex quo adiri non potuit hæreditas, vel bonorum poſ. peti, quia forte erat minus ſolenne, adijt ab inteſtato, legatorum perſecutioni locus non eſt, & hoc in ſecunda. Si autem teſtamento recte facto hæres ſcriptus adire non vult, alius autem ab inteſtato ſuccedit, legata aut etiam libertates ex teſtamento non debebuntur, & hoc in tertia.

f Non poſſe.] ut ff. eo. l. de libertatibus, §. 1. & ff. de manu. teſta. l. teſtamento manumiſſus, & ff. de caſtren. pecu. l. pater §. pater. Vel dicitur vſurpari, ut j.

g Poſſeſſio.] ſecundum tabulas.

h Nõ vſurpabitur.] id eſt, non deducetur in vſum prauum ut j. de fidecom. liber. l. 1. & de manu. teſta. l. 2. & ff. de inoffi. teſta. l. Papinianus, §. fi. Vel dic vſurpari, quando poteſt adiri ex teſtamento, & omittitur, & accipitur ab inteſtato. De bonorum autem poſſeſſione ideo dicit quia quandoque ipſa petitur, & tamen teſtamentum non valet de iure ciuili, & dantur legata, ut no t. inſti. qui. mo. teſt. infir. §. non D tamen, & ff. de iniuſt. teſt. l. poſthumus.

i Nullo.] Ordinario vel extraordinario.

k Ceſſante.] non in fraudem creditorum, ſed propter laborem vitandum. Accur.

l Manifeſtum eſt.] niſi in caſibus, ut j. de fideicom. l. eam: ibi plene dices.

SI Proculiana.] CASVS. Si Proculiana patri tuo reliquit, & ei ſucceſſiſti, an à ſcriptis hæredibus a Proculia. volentibus ſuccedere ab inteſtato, omiſſa cauſa teſtamenti, petere poſſis legatum patri tuo relictum, quæritur? Reſp. quod ſic: quatenus patitur lex Falcidia.

m Scripti iure.] à Proculiana.

n Ab inteſtato.] repete, ſucceſſerunt.

o Patitur.] tenetur ergo Falcidia per prætorem, ac ſi ex teſtamento adijſſent, ut hic, & ff. eo. l. ſi duo. §. una. & l. qui autem, in princ. & ad legem Falci. l. 1. §. ad eos.

p Vobis.] qui eſtis hæredes legatarij, vt hic, & ad hoc, ff. quan-

† Si Proculina. ſic in omnib. manu. Cõtius.

† Hr̄des. add. in ve. Contius.

ff. quando dies lega. ce. l. fi. & ꝫ. de fideicom. l. ſi in perſona.

DE INDICTA VIDVITATE, ET LEGE Iulia Miſcella tollenda.

relicta reſtitui iubebit. D. XV. Kalen. Ianuar. Sirmij. AA. Conſs.

TITVLVS XL.

DE INDICTA VIDVITATE, & lege Iulia Miſcella tollenda.

Conditio viduitatis non ſpernitur, ſi legatum non aſcribitur mulieri, ſed alteri. Bald. Vel ſic: Conditio viduitatis in perſona alterius quàm legatarij poteſt apponi, & non remittitur. Salicetus.

I. Imp. Gordian. A. Bono.

Legatū alij [a] ſub conditione ſic relictum, ſi uxor [b] nuptui ſe poſt mortem mariti nō collocauerit, cōtractis nuptijs cōditione deficit: [c] † ideoque peti nequaquam poteſt. PP. XIII. Kalen. Auguſt. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conſs.

Conditio qua viduitatem indicit, vitiatur & non vitiat: & lex Iulia Miſcella cum iuramento & cautione Mutiana, q̄ præſtabatur, ceſſat. Sal.

II. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

Ambiguitates † legis Iuliæ Miſcellæ generali lege tollentes, nullum concedimus fieri iuramentum ſecundum prædictam legem, ſed penitus ea vnà cum Mutiana cautione ſuper hac cauſa quieſcente, [d] licere mulieribus etiam maritorum ſuorum interminatione ſpreta, q̄ viduitatem eis indicit, & non dato ſacramento, procreandæ ſobolis gratia tantùm, ad ſecundas migrare nuptias, pœna huiuſmodi ceſſante, ſiue habeat liberos, [e] ſiue non, & ea percipere, quæ maritus dereliquit. [f]

¶ Quorum omnium maniſeſtiſſimum eſt, dominium minime eas liberis exiſtentibus habere, vſufructu tantummodo apud eas remanente, & ad liberos prioris tori ꝓprietate eorum deferenda, ſecundum ea quæ de ſecūdis nuptijs, B & lucris quæ ex his mulieribus obueniunt, ſtatuta ſunt: [g] ne ex neceſſitate [h] legis & ſacramēto colorato periurium committatur. Cum † enim mulieres ad hoc natura [i] progenuerit, vt partus ederēt, [k] & maxima eis cupiditas in hoc conſtituta ſit: quare ſcientes prudenteſque periurium cōmitti patimur? Tale igitur iuramentum conquieſcat, & lex Iulia C Miſcella cedat cum Mutiana cautione ſuper hoc introducta, à noſtra republica ſeparata. Augeri [l] etenim † magis noſtram rem publicam, & multis hominibus legitime progenitis frequentari, q̄ impijs periurijs affici volumus, cū ſatis eſſe inhumanum videatur, per leges quæ periuria puniunt, [m] viam periurijs aperiri. D. X. K. Mar. Conſtantin. poſt conſulat. D Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

IN AVTHEN. de nupt. §. quæ vero nunc ſequitur, colla. iiij. conſti. j.

Hodie conditio viduitatis in vidua non ſpernitur, & legatum ei forma huc. l. ſtatuta debetur. Salic.

Legatum.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, decē Titio legaſti, ſi vxor mea me mortuo nuptui alij ſe non collocaret, an legatum peti poſſit, quęritur? Reſpon. quòd legatum cōditionale eſt, & ſi alij nupſit, deficit conditio, & peti non poteſt. Viui.

a Legatum alij.] ſecus ſi eidem, vt ꝫ. l. proxi. & ff. de condit. & demon. l. cū tale, §. ſi arbitratu, & §. Meuiæ. vel etiā ſi alij, ſi modo ad eā redire debeat, vel alia fiat fraus ad nuptias impediendas, vt ff. de condit. & demon. l. aura. §. Titio, & l. hæres. §. fi.

b Si vxor.] ſcilicet alicuius vel ſua.

c Deficit.] exiſtere autem videtur, cum certum eſt eam nubere non poſſe, ut ff. de condit. & demon. l. hoc genus.

Ambiguitates.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredē inſtituiſti, vxori tuæ. 10. legaſti ſi alij te mortuo non nuberet. lex Iulia permittebat ad ſecundas nuptias conuolare præſtito iuramento quòd hoc faceret cauſa liberorū procreandorum, & hoc intra annum à tēpore mortis viri, poſt annum accipiebat legatum, præſtita cautione Mutiana de reſtituenda re cum fructibus. Dicit imperator q̄ vult, quòd etiam lex ceſſet & cautio prædicta, vnde non præſtito ſacramento nubat, & ſiue habeat, liberos, ſiue non, legatum percipiat, vſufru. apud eam manente, proprietate filijs prioris matrimonij deferenda, & hoc in prima & ſecunda, & hoc ne periurium committatur, cum ad hoc natura mulieres produxerit vt liberos habeant, & ea debeat eſſe earum cupiditas. ceſſet ergo lex & cautio Mutiana, ne uia periurijs aperiatur, & hoc in tertia & vltima. Viuianus.

A d Quieſcēte] lex Iulia permittebat mulieri, licet vir prohibuiſſet, & aliquid ob hoc relinqueret, ut ad ſecundas nuptias non ueniret, tamen & ad virum venire poſt annum, & iurare quo tempore accipit legatum, quia filiorum cauſa hoc faceret, ſi contingeret eā in futurum nubere, & hoc ſi intra annum accepit legatum: poſt annū vero accipiebat relictū pręſtita cautione Mutiana, ut in auth. de nup. §. q̄ vero nūc, col. 4. quæ cautio gñaliter locū habebat quoties eſſet aliquid relictum ſub conditione non faciendi de reſtituēda re cum fructibus, ſi contra fecerit, ut ff. de leg. 2. l. cum filius. §. qui Mutianā, & ff. de condit. & demon. l. Mutianę. Sed an per omnia ſublata eſt cautio Mutiana per iſtam. l.? Reſpon. non, immo in alijs conditionibus de non faciendo locum habet. & ſi quidem talis ſit conditio, de qua certū ſit q̄ non poſſit impleri viuente legatario, vt ſi nō aſcenderis capitolium tunc pręſtatur cautio Mutiana. ſi vero poſſit impleri eo viuēte, ut ſi non dederis equum tuum Titio (nā Titio vel equo mortuo te viuente, completa eſt conditio,) & hoc caſu cautio Mutiana remittitur, niſi ſit cōditio oneroſa, quam expectare durum ſit, ut relinquo tibi mulieri, ſi a liberis nō diſceſſeris, eſt enim durum ideo remitti cautionem, quia pēte filij p̄mori mī: & ideo non remittit ob hoc cautio prædicta, vt ff. de cōdit. & demō. l. cum tale, in prin. & §. Titius.

e Liberos.] ex primo marito.

f Dereliquit.] ſed hodie p̄cipit, ſm auth. quā hic lege, cui relictum quid &c.

g Statuta ſunt.] vt s. de ſecū. nup. l. fœminæ, & l. hac edictali. §. his illud.

h Ne ex neceſſitate.] continua, ſi maritus reliquit.

i Natura] id eſt deus.

k Ederent.] vt ff. de ædil. edi. l. quæritur. §. 1.

l Augeri.] quod ſit per matrimonia, vt ff. ſolu. matri. l. 1. & de bon. dam. l. fi. & ff. de iure do. l. 1

m Puniunt.] vt & ſupra de arbi. l. ne in arbitris, in prin.

† defecit vet, rectè Contius.

† Cōcor. c. clericorum, cum glo. ſuper verbo recedentes, extra de cohab. clericorū & mulierū.

† Hic notat B. nō eſſe dandū materiā deierādi. no. etiā de hoc in c. clericorū, de cohab. clerico. & mulierum.

Cautio mutiana quādo habet locū.

† Cōcor. glo. ſuper verbo, minor, prope fi. in c. ex parte, extra de teſti. ſpol.

Matrimonia augēt rēpublicā.

Et no. non dari viam malignandi, ut ſ. vnde vi. l. memi‑nerint, & ff. de tranſactio. l. cum hi. §. ſi cũ lis, & ff. quē‑admodum teſtament. aperi. l. 1. §. diem, & inſtitut. vi bo. rapt. §. quia, & infra de Lati. liber. tol. l. 1. §. ille autem, & ff. de iudi. l. ſi legationis, in fin. & l. cum qui, §. fin. A

Cui relictum.] CASVS. Hęc auth. corrigit. l. codicis, & dicit quòd intra annum non poteſt mulier aſſequi relictum, niſi certũ eſſet quòd nuptias contrahere non poſſet, ut quia monacha facta eſt, ſed poſt annum bene poteſt aſſequi relictum, ſi caueatur de non nubẽdo. Sed quam cautionem debet pręſtare? Certe ſi legata erat res immobilis, præſtabit iuratoriã cautionem, & obligabit bona ſua: ſi eſt mobilis, præſtabit fideiuſſoriam cautionẽ. ſed ſi nubat, pdit relictum, & reſtituit rem cum fructibus.

a Cui relictum.] ſumitur ex auth. de nupt. §. q̄ vero, col. 4.

b A coniuge.] id eſt à viro vxori, vel ecõtra, vel etiam ab extraneo, ut ſubijcit.

c Intra annum.] à tempore mortis teſtatoris.

d Deficiat.] vt quia ſit monacha facta, vel conuerſa, vel ſacerdos, ſi eſt vir, ut in cor. huius authẽt. Et nota quòd hęc authent. corrigit. l. codicis ſecundam huius tit. quæ permittebat capere ſtatim.

e Cum fructibus.] ſcilicet preteriti temporis: vel ſi dat pecuniam, & eã mutuatus fuerit alicui, reſtituet quantum percepit, ſed ſi in rem ſuã vertit, tunc uſque ad tertiam centeſimæ. Vel ſi fiat res deterior, ſuſtinet medietatem periculi, ut in cor. huius authen.

f Idonea.] id eſt idoneam habet ſubſtantiam, vt in cor.

Legatum virgini relictum ne nubat, an valeat. Virgines sũt felicio res continentibus.

g Contractis nuptijs.] ſcilicet ſecundis. Sed an idem in primis, vt ſi relinquo virgini ne nubat, vel ei quæ nunquam nupſit? Reſpon. ſecundum Ioan. legem veterem ſeruari, vt nubere poſſit & habere legatum, vt ff. de conditio. & demon. l. cum tale. §. Mæuiæ, & l. quotiens, & l. Titiæ, quæ ſunt contrariæ hic auth. hic enim tantum de ſecundis dicit nuptijs. Alij vt Ir. dicunt idem in virgine multo magis, cum virginum vita ſit felicior, quàm continentium, ut in authent. de leno. §. 1. colla. 3.

ADDITIO. Tu teneas opinionem Ioan. quam Azo in ſumma huius tituli in fine putat indubitanter eſſe veram, & eam tenent communiter doctores.

Cvi relictum [a] quid fuerit à cõiuge, [b] vel à qualibet perſona ne ſecũdas ineat nuptias: intra annum [c] quidem non petat, niſi ſpes nuptiarum deficiat: [d] poſt annum verò capiat, præſtita cautione rei cum fructibus [e] reſtituendæ, ſi contra fecerit.

¶ Pro re immobili iuratoria cautio fiat cum hypothecis: pro mobili (ſi perſona ſit idonea [f]) eadem ſit cautio: alioqui & fideiuſſor exigitur, ſi præſtari poteſt. B

¶ Cõtractis nuptijs [g] res data vẽdicari poteſt: quod ſic admittitur, ac ſi ei relictum vel ordinatum non eſſet.

Lex Iulia Miſcella correcta in muliere, eſt correcta in viro: & conditio in viduitate appoſita, ſi perſeuerantiã non requirit, eſt expectanda. Baldus. Vel ſic: Conditio quæ viduitatem indicit, ſicut ſpernitur in fœminis, ita & in maſculis: & relictum in caſu viduitatis futuræ, debetur ſtatim in euentum ipſius. Salic. C

III. Idem A. Ioanni P.P.

Legem Iuliam Miſcellam quemadmodum in fœminis ſuſtulimus, ita & in maſculis eſſe ſublatã, pertinere quidem ad ſenſum noſtræ legis, quam ſuper hoc ꝓmulgauimus, [h] non eſt incertum. ne tamen quædam ambiguitas sĩplices animos moueat, etiam expreſsim [i] ſancimus legem Iuliam Miſcellam & ſenatuſcõſultum [k] quod circa eam factum eſt, nec nõ Mutianam cautionem, quæ ſuper talibus nuptijs introducta eſt, nõ ſolum in fœminis, ſed etiã in maſculis ceſſare.

¶ Sed quia apud Vlpianũ in libris Sabinianis inuenimus quædam verba, quæ effugiunt legis Miſcellæ obſeruationem: ne quis & ea ſublata eſſe putauerit, ſancimus, cum huiuſmodi verbis mulieribus aliquid relinquatur, [l] *ſi vidua erit*, vel *quotiens vidua erit*, vel *cum vidua erit*: vel è cõtrario maribus, *ſi amiſerint vxores*: vel *quando ad cœlibatum peruenerint*: nõ vetari ea vendicare, vel legitimo [m] modo ſumere, quæ eis derelicta ſunt. Neque enim vt permaneãt [n] vel [o] fœminæ in viduitate, vel maſculi in cœlibatu, videtur eſſe relictum: vt locum ante † noſtram legem habeat lex Iulia Miſcella, [p] quæ iam perempta eſt: ſed cum primum hoc euenerit, illico competat talibus perſonis eius quod relictum eſt, perſecutio: [q] quia ſub conditio‑ D

† Aliàs vt locũ vel ante noſtrã legẽ habuerit lex Iulia &c.

Legem Iuliam.] CASVS. In prima parte dicit imperator, quòd ſicut in fœminis lex Iulia & Mutiana cautio ſublata eſt, ita & in maſculis tollenda eſt. ſed ſi aliquis vxori ſuæ legauerit, cum vidua erit, vel quotiens, vel econtra viro quando vxorem amiſerit, qualiter intelligenda ſint iſta verba, quęritur? Reſpond. quòd ſtatim ex quo vidua erit, petit legatum, non quòd habeat neceſſe ſtare in viduitate: ſimiliter in uiro, cũ huiuſmodi liberalitas ſit pro ſolatio ſuæ triſtitiæ, & non pro indicenda viduitate, ff. de verb. ſign. iſta lex ſequens debet poni, quia pulchra eſt & vltima ſuggeſtioni, &c. quæ ſequitur. Viuianus.

h Promulgauimus] vt ſ. l. proxi.

i Expreſſim.] nam aliter videtur eſſe neglectum, vt ff. de iniu. l. item apud. §. hoc edictum.

k Senatuſconſultum.] quod non habemus.

l Relinquatur.] ab extraneo, & non à marito, vel etiam à marito.

m Legitimo.] ſcilicet actione ex teſtamento vel hypothecaria.

n Permaneant.] ſufficit ergo vel modicum ſic ſtetiſſe, ut hic, & ff. de an. leg. l. filiæ. quod ſi vt perpetuo ſic ſtaret, non expectaretur conditionis euentus, quia ſtatim vt impoſſibilis haberetur pro nulla, ſiue a viro ſiue ab alio relinquatur, ut ſupra l. proxi. & ff. de condit. & demon. l. cum ita legatum ſit: hodie tamen contra, vt in auth. ſ. cod. l. cui relictum.

o Vel] pro ſaltem.

p Miſcella.] hoc ergo caſu non habet locum lex Iulia Miſcella.

q Perſecutio.] & perpetuo apud eum remaneat, etiam ſi nubat, niſi vir vxori, vel vxor uiro reliquerit, quia tũc ſeruantur ea quæ de ſecundis nuptijs dicuntur, ſiue intra tempus luctus, ſiue poſtea ſecundas ineat nuptias, ut ſ. de ſecun. nu. l. 1. & l. fœminæ. Quid ergo dices de eo qđ quotidie habemus in vſu relinquẽdi. ſ. vxoribus noſtris victum & veſtitum, quandiu in domo noſtra caſte vixerint? nonne quodãmodo videtur indici viduitas? & ſic videtur eſſe, ut dicit authent. ſ. e. l. cui relictum.

ADDITIO. Tu dicas quod per talia verba non impeditur mulier tranſire ad ſecunda vota, & capere relictum, ſecundum Bart. hic, quia caſte & honeſte viuere dicitur,

quæ

quæ virum accepit, ut l. mulier, 1. §. cum proponeretur, ff. ad Treb. licet Bal. in l. cum filius, §. qui Mutianam, ff. de lega. 2. teneat contrarium. Vnde conſilium eſt, quòd addatur in uerbis teſtamenti, & quòd ad ſecunda vota non tranſierit.

a Triſtitiæ.] quia amiſit vxorē, uel cõ econtra vxor virū.

DE HIS QVÆ pœnæ nomine in teſtamento vel codicillis ſcribuntur vel relinquuntur.

Diuiſio.

SVperuacuam] Diuiditur. Primo ius antiquum tollit. Secundo nouum inducit. Tertio à nouo excipit. Secunda ibi, Sed licere. Tertia ibi, Quòd ſi aliquid. Sali.

CASVS. Olim ſi teſtator hæredem vel legatarium damnauerat in pœna pecuniaria, & ſi voluntati ſuæ nõ paruiſſet, non valebat teſtamentum. Statuit imperator per hanc l. quòd nihilo minus valeat: & præcipere poterit teſtator hæredi vel legatario dare pecuniā, ſi noluerit parere ſuæ voluntati. Si autē aliquid probroſum præceperit, uel impoſſibile, impune ei non parebitur. Vi.

† In quibuſdā ex tē. non habetur vox, legum.

b Libertatibus.] contra ff. de leg. 1. l. plane ſi filium, §. fi. Solu. hic non dicit ualere ab eo relictum, ſed auferri ei libertatem, ſi non det relictum. arg. ff. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. ſi quis ſub conditione.

c Si minus.] id eſt, ſi nõ. ſed uidetur cõtra ff. de condi. & demõ. l. multa, in prin. & ff. eo. l. 1. vbi dicit relicta in pœnā non valere. Solu. hic corrigit: uel ibi nil poteſt imputari grauato in monumento, quod alterius arbitrio facere debebat: & ideo relictum ab eo in pœnam non ualet, ut ibi dicit.

d Aliquid.] dic quòd teſtator reliquit legatū nõ capaci, vel præcepit ſepeliri ſe cū veſtib. vel infligebat pœnā grauato.

e Seruabitur.] ſcilicet emolumentum his qui impoſſibile facere iuſſi ſunt, eo quod relictum eſt nomine pœnę, non ualente: ut hic, & inſti. de leg. §. fi. in fi. & ff. de leg. 1. l. turpia. ſed uidetur ualere relictum impoſſibili vel turpi præcepto habito pro nihilo, ut inſtit. de hære. inſtitu. §. impoſſibilis, quæ eſt contra. Solu. ſecundū quoſdam. hæc ſecundum illam, ſ. ut impoſſibilitate remota, A ualeat relictū: quod non placet. Sed dic, hæredi ſiue grauato impoſita impoſſibilitas vitiat, quaſi non ſtet per eū quo minus impleat, ſed per imbecillitatem. at legatario ſiue honorato impoſita, non vitiat, ſed uitiatur, ut ibi, & ff. de condi. & demon. l. obtinuit, & eodem modo reſpon. ad l. ſ. de inſti. & ſubſti. l. reprehendēda, quia & ibi honorato fuit impoſita. Item contra ff. de lega. 1. l. ſi mihi, & tibi, §. ſi quis, vbi impoſſibile pręceptum valet. Sol. ibi nõ erat impoſſibile intra triduum poſt mortem manumitti, cū viuēte teſtatore Romā venire poterant ſerui.

Legatū nõ uitietur propter conditionē impoſſibilē ei appoſitam.

ne relictum eſſe uidetur, ſiue ſemel, ſiue in annos ſingulos hæc liberalitas fuerit conſcripta, quaſi pro ſolatio ſuæ triſtitiæ.[a] Da. Kalend. Nouemb. Conſtātinopo. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC.

TITVLVS XLI.

DE HIS QVÆ POENÆ nomine in teſtamento vel codicillis ſcribuntur vel relinquuntur.

Relictum vel in alium tranſlatū pœnæ nomine, valet: niſi ob turpem cauſam vel impoſſibilem conditionē relinquatur.

1. Imp. Iuſtinianus A. Menæ præfecto prætorio.

SVperuacuā obſeruationem veterū legū,[†] per quam teſtatorum voluntates ad effectum duci impediebātur, amputamus, præcipiētes C nullum valere dicēdo pœnæ nomine quædam eſſe relicta vel adempta in ſupremis teſtantium voluntatibus, eas infirmare: ſed licere teſtanti pro implenda ſua voluntate vel pecunias dari præcipere, vel aliam pecuniariam pœnā inferre quibus voluerit tàm in adimendis hæreditatibus vel legatis vel fideicommiſſis vel libertatibus,[b] quàm in præcipiendo ad alias perſonas eas transferri ab eo cui relicta ab initio ſunt, uel aliquid alijs ab eo dari, ſi minus[c] diſpoſitionibus ſuis hæres vel legatarius vel libertate donatus paruerit.

¶ Quòd ſi aliquid[d] facere vel legibus interdictū, vel aliàs probroſum, vel etiam impoſſibile iuſſus aliquis eorum fuerit, tunc ſine ullo damno, etiam ne B glecto teſtatoris præcepto, ſeruabitur.[e] Dat. Kalen. Ian. Conſtantino. DN. Iuſtiniano. A. PP. II. Conss.

TITVLVS XLII.

DE FIDEICOMMISSIS.

Præſtatio triennalis alimentorū concurrente fauore vltimæ voluntatis facit legatum deberi etiam in futurum ex voluntate minus ſolenni, h. d. ſecundum communem lecturā. Vel ſic: Triennalis præſtatio alimentorum ex certa ſcientia fideicommiſſum eorum roborat, validum qualificat, & declarat, & iſte caſus omnē lecturam comprehendit. Sali.

1. Imp. Antoninus A.

SI probaueris[†] Demetriū petijſſe de matre[f] hæredeq; ſua, vt tibi alimēta mēſtrua,[g] & veſtiarium annuum[h] præſtaret, eamq; ſecutam voluntatem filij ſui per multum temporis, id eſt, non minus in tali cauſa triennio, ea præſtitiſſe: vt in futurum quoq; ea præ D ſtentur, & ſi qua in prætéritum præſtita non ſunt, vt exoluanē, impetrabis.[i] PP. XVII. Kalen. Septem. Duobus & Aſpris Conss.

DE FIDEICOMMISSIS.

Separatim ideo loquitur de fideicommiſſis: quia ſecundum antiqua iura in multis differebant[1] à legatis.

SI probaueris.] CASVS. Feciſti teſtamētu minus ſolēne, matrē tuā hæredem inſtituiſti, ab ea alimentum menſtruū. i. ſingulis menſibus præſtādum mihi reliquiſti, & veſtimentum annuū, & ea præſtitit mihi per triennium, an ſibi præiudicauit quo magis futuri tēporis alimenta præſtaret, & ſi in præteritum ſolutum non ſit, quæritur an teneatur? Reſpon. quòd ſic.

f De matre.] id eſt à matre. ſic ff. de arbi. l. ſi de meis.

g Menſtrua.] i. ſingulis menſibus.

h Annuum.] id eſt ſingulis annis.

i Impetrabis.] Sed oppono, aut tenuit hæc voluntas, & tūc ēt triennio non expectato valet uoluntas: aut non tenuit, & tunc ſi ſciens ſoluit ēt ſemel, cõprobauit uoluntatē, ut ſ. l. px. & ſ. de teſ. l. ſi dubiū, ſi ignorās, ēt infinitis uicibus non præiudicat, ut ff. de act. & obli. l. obligationū fere § placet, & ſic non vr̄ habere locū lex iſta. Sol.[2] non agnouit hic, ſed eſt ſpeciale fauore alimētorum. Vel (quod idem eſt) uidetur agnoſcere tanto tempore ſoluendo. Alij dicunt[3] quòd hic fuit ſolennis voluntas. & quod dicit. per multum temporis, ſuppletur, maxime. quaſi dicat non ſolum agere poterit ex cautione prima. prima verior[4] eſt. Item ad id quòd per tempora ſoluendo præiudicat in poſterum, eſt cõtra ſ. de vſur. l. creditor. Sol. hoc ſpeciale fauore alimētorū, &

[1] Et etiā hodie differūt quoad modū relinquendi. vide Alex. in l. 1. ff. de lega. 1.

[†] Iſta lex eſt ſing. ſecundū B. Ang. Pau. & Iaſonē.

[2] Iſta ſol. diſplicet Bar. B. & Ia. qui ignorans nihil agnoſcit. Bal.

[3] Iſta deſtruit textū ſm Ia.

[4] Imò falſiſſima. Ang.

Placet B. B. & Ia.

& vltimæ voluntatis. Item [illegible] idem eſt contra ff. ad l. A Fal. l. quod de bonis, §. 2. Sol. ibi duobus annis, 1 hic tribus. Vel ibi contra legem erat voluntas: quia legata excedebant dodrãtem, & ſic lex reſiſtebat. 2 hic aũt præter legẽ, & ſic non reſiſtebat lex: ſed non aſſiſtebat: q2 minus ſolennis: vel hoc, in alimentis ſpeciale. Itẽ ad idẽ contra s. de pac. l. ſi certis annis. Sol. ibi cõſtabat 4 nudum interceſſiſſe pactũ tantum: hic autem dubiũ an fuerit voluntas ſolennis vel non. vnde in dubijs pręſumitur fuiſſe ſolennis, vel ſpeciale. 5 Item ad id quod dicit, in futurũ, eſt contrarium ff. de iudi. l. quemadmodũ, & ff. de vſu. l. 1. §. 1. Solu. hic pro futuro agitur, 6 ſcilicet ex iure pręſenti, ſed ibi ex iure futuro. Item maius tempus videtur eſſe neceſſarium, ut ff. de vſur. l. cum de in rem verſo. quæ eſt contra. Solu, ibi 7 dicebat actor ſibi promiſſum, ad cuius promiſſionis probationem decem annorum pręſtationẽ inducebat, hic autẽ conſtabat modo voluntatem minus ẽt ſolennem interceſſiſſe. Accur.

1 Vera in ſe, non tñ neceſſaria Ang. & Ia.

2 Iſta diſplicet B. Ang. Sa. & Iaſoni.

3 Iſtã ſequtur B. Pa. Sal. & Iaſ.

4 Diſplicet B. B. & Iaſo.

5 Placet B. B. Paul. & Iaſ.

6 Placet Sali. diſplicet tamen B. B. & Ia. ideo dic ſecundũ eũ q ibi ius futurum ſtat de gſe, hic vero eſt unitum cũ iure de præſenti.

7 Sequitẽ Cy. B. P. Ang. Salic. & Iaſ. licet diſpliceat Bald.

Agnoſcens minus ſolennem volũtatem & ſoluens, non repetit. Bald. Vel ſic. Voluntas ultima non ſolẽnis, non retractatur in agnitis. Sal.

II. Idem A. Eupatrio

ET ſi inutiliter a fideicommiſſum relictũ ſit: tamen ſi hæredes comperta b voluntate defuncti prædia ex cauſa fideicommiſsi auo tuo præſtiterunt: c fruſtra ab hæredib. d eius e de ea re quæſtio f tibi mouetur, cum non ex ea ſola ſcriptura, ſed ex conſcientia relicti fideicõmiſsi defuncti voluntati ſatisfactum eſſe videatur. PP. VI. Kalen. Auguſt. Læto II. & Cereali Conſs.

Si grauatus honorate ſuccedit, cõfunditur obligatio hæc dicit. Vel ſic: Ex conflictu perſonarum naſcitur cõfuſio: ſecus ſi non eſt conflictus Bal. Vel ſic: Fideicommiſſum vniuerſale tranſmittitur, licet non ſit facta reſtitutio: & debitore ſuccedente creditori, confunditur actio. Bald.

III. Idem A. Rufino.

CVm ſecundum uolũtatẽ defunctæ Chryſidem g puellam ab hæredibus manumiſſam, eãq; priuſquã ei reſtitueretur hæreditas, inteſtato vita functã proponas: ad mea numiſſores eius ſucceſsio pertinet. h

¶ Qui ſi adierint eius hæreditatem, confuſis actionibus, i fideicommiſſo ſunt liberati. PP. V. Id. Decemb. Læto. II. & Cereali Conſs.

ET ſi inutiliter.] Primo ponit dictum. Secundo rationem remotiuam obiecti. Secũda ibi, Cũ non ex ea. CASVS. Teſtamentũ minus ſolenne feciſti, hæredem inſtituiſti, fundum per fideicommiſſum mihi reliquiſti, hæres tuus reſtituit, & deceſſit hærede relicto: an hæres tuus hæredi meo de precio mouere poſſit quæſtionem, quæritur? Reſpõ. q non, cum voluntati tuæ in fideicõ. præſtando ſatisfactum videatur.

a Etſi inutiliter.] propter minus ſolennem voluntatẽ.

b Comperta.] in hoc ergo differt hæc à lege ſuperiori: quia ibi 8 credebatur uoluntas ſolennis: & tunc diſtinguitur, ſi eſt ignorantia iuris, non repetit: ſi facti, repetitur, niſi per triennium præſtitit, ut ibi, & j. ad legem Falci. l. error. vel 9 ſi ibi fuerit ſciens, non præiudicaretur in futurum, niſi in alimentis, ſecundum quoſdam.

c Præſtiterunt.] vel etiam 10 promiſerunt, vt j. eo. l. ſi veritas, & j. ad legem Falci. l. fi. & s. de non num. pe. l. cum fidem: vel qualitercunq; 11 agnouerunt. s. de teſta. l. non dubium, §. illud. Sed an in alia re quã non ſoluit, præiudicat ſibi? Reſpon. non: 12 vt s. ne vxor pro ma. l. fi. & s. de excu. tut. l. voluntariæ. Sed argu. contra j. ad leg. Falcid. authen. ſed cum teſtator: ſed ibi fuerat ſolennis voluntas.

d Ab hæredibus.] prædictis.

e Eius] ſcilicet defuncti. vel dic hæredibus eius, ſ. vnius hæredis.

f Quæſtio.] ut ff. de fideicom. liber. l. cum quaſi, §. fin. & l. in teſtamento.

8 Diſplicet B. Pa. Sal. & Iaſ.

9 Iſtã tenẽt pdic. ſcribẽtes, & Corneus.

10 Sequũtur gloſſ. Bal. Ang. Salic. & Cor.

11 Idem Ang. licet Pau. cõtra.

12 Sequũtur uſque ad finem. Sa. & Iaſ.

CVm ſecundum uoluntatem.] CASVS. Teſtamẽtum feciſti, hæredes inſtituiſti, eos de ancilla tua manumittenda rogaſti, & de hæreditate tua ei reſtituẽda, manumiſſa ab inteſtato deceſſit: ad quem pertineat eius ſucceſſio? Rñ. q ad hæredes tuos. vnde ſi illius adierint hæreditatem cum hæredibus ſuis, eſſet reſtitutio faciẽda, ipſa mortua, liberabuntur per confuſionem actionũ vel actionis ex teſtamẽto, hoc ideo, quia debitor ſuccedit creditori. Viuia.

g Chryſidem].ſ. ancillam defuncti: quo caſu poterit hæredes inſtitutos cogere adire hæreditatem, & ſibi hęreditatem reſtituere. Vel dic 13 q erat ancilla hæredũ omniũ à quibus erat relicta eidẽ, ſ. Chryſidi, fideicommiſſaria hæreditas: & tũc non poterit eos cogere adire, ſed ſi adierint, cogẽtur reſtituere, ut ff. ad Treb. l. cogi, §. ſi pater filio, & l. mulier. 1. §. nõ eſt: ſecus tamẽ ſi ab vno libertas, & ab alio 14 fideicommiſſum ſit relictum ſeruo teſtatoris, ut ff. ad Treb. l. ſi res aliena, §. fi. & l. ſeq.

h Pertinet].ſ. ad hæredes defunctæ, q & manumiſſores ſunt. Et dic pertinet ex l. Papia, 15 ut inſti. de ſuc. liber. §. poſtea vero.

i Confuſis actionibus.] ideſt confuſa actione, ſ. ex teſtamento cum debitor ſucceſſerit creditori, ut & s. de pac. l. debitori, & j. ad l. Fal. in imponenda. nam non poſſunt ſibijpſis debere. Sed pone vnum inſtitutum in dodrante, alium in quadrante: tamen ſuccedunt 16 libertæ ęqualiter, & ſic ſubſtitutus in dodrantem tenebitur alij reſtituere tertiam partem ſuæ portionis, ideſt dodrantis. nam in ea nõ eſt confuſa actio, ſed tantum pro ſemiſſe.

13 Vtraq; bona ſm B. B. Ang. Pau. Sa. & Iaſ.

14 Niſi vtriuſq; pars deueniret ad vnum. Sali.

15 Imo ex l. 12. tabularũ. Ang. Pal. & Sa.

16 Nihil eſt, imò ſecũdũ pres inſtitutionis. Cy. & Bal. qd eſt eſt verum quãdo erat ancilla teſtatoris: ſecus ſi hęredũ æqualiter. Bart. Pau. Sa. & Iaſ.

Prohibita venditione extra familiam, prohibetur etiam donatio, niſi fiat in familia. Salic. & eſt nota. quia quotidianum.

IIII. Imp. Alexander A. Victorino.

VOluntas patris prohibentis liberos fundos extra familiam k vendere, vel pignori dare, fratrem ſorori donare prohibuiſſe non videtur. l PP. V. Kal. Iul. Maximo. II. & Aeliano Conſs.

Directa pupillaris expirat pubertate, non fideicommiſſaria. Bald. & Salic.

V. Idem A. Reginæ.

SI frater tuus poſtquã patri hæres extitit, pubes iam factus ſine liberis

VOluntas.] CASVS. Teſtamentum feciſti, & filios hæredes inſtituiſti, de non diſtrahendo feudo extra familiam vel dando rogaſti, uel aliàs prohibuiſti, an alterum alteri dare videaris prohibuiſſe, quæritur? Reſpon. quòd non. Viuianus.

k Familiam.] accipitur vt s. de verb. ſig. l. fin.

l Non videtur.] & tunc ſoror partem ſuæ portionis, id eſt dodrantis ſibi donatam, cuilibet alienare poteſt, vt ff. de leg. 3. l. pater, § quindecim: ſecus 17 vbi quis ex voluntate defuncti admittitur vt reuocet partem alienatam: tunc enim non alienat, ſed cauet ſe proximiori de familia reſtituturum, ut ff. de leg. 2. l. peto, §. fratre, vel cum eligitur quis ab illo qui eſt rogatus vni de familia reſtituere cui volet, ut ff. de leg. 2. l. vnum ex familia, §. ſed & ſi fundum, verſ. & ideo ſi vno electo, &c. facit s. de rebus alie. non alie. l. fi. & j. eo. l. quotiens, j. Sed argu. contra ff. de tranſact. l. cum hi, §. ſed ſi pluribus: ſed ibi ſpeciale fauore alimentorum, ut s. l. 1.

17 Quia fuit prohibitio pſonalis ne aliquis partẽ ſuã venderet extra familiã. B. B. & Iaſ.

SI frater tuus.] CASVS. Teſtamentum feciſti: filium ſuum impuberem inſtituiſti hæredem, & ei fratrẽ ſuum

ſuum pupillariter ſubſtituiſti, hæreditatem adijt, pubes deceſſit, an ſit locus ſubſtitutioni, quæritur? Reſpon. quod non: ſecus ſi rogauiſſes de reſtituenda hæreditate, quandocunque decederet, quo caſu heredibus eius adimetur hæreditas. uel ſi rogares inſtitutum per fideicom. reſtituere ſubſtituto: quia tunc ſubſtitutus hæreditatem illam petere poſſet. primus intellectus verior eſt. Viuia.

a Confirmata eſt] ſcilicet pupillaris ſubſtitutio.

b Ab hæredibus.] inſtitutis ab eo, cum iam ſit pubes.

c Non prohiberis.] vt ſ. de ipub. & alijs ſubſti. l. precibus. Et dic verbis fideicommiſſarijs, ſ. quandocunque [1] decederet.

[1] Et ſic expreſſe confirmauit: ſecus ſi tacite. Bald. licet Paul. Sali. Corneus i hoc non faciāt differentiam.

deceſsit: ex pupillari ſubſtitutione tibi hæreditas eius delata non eſt.

¶ Sed ſi verbis fideicommiſsi aliqua parte teſtamēti confirmata eſt: [a] fideicōmiſſum ab hæredibus [b] petere non prohiberis. [c] PP. XV. Kalen. Febr. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Obligata per fideicommiſſum à teſtatore ſciente relicta, tenetur hæres luere: et ſi ſunt diſtracta, tenetur precium ſoluere. Sal.

VI. Idem A. Nilio.

PRædia obligata per legatum vel fideicōmiſſum relicta, hæres luere debet: maximè [d] cum teſtator conditionem eorū non ignorauit: aut ſi ſciſſet, [e] legaturus tibi aliud quod nō minus eēt, fuiſſet.

¶ Si vero à creditore diſtracta ſunt: preciū hæres exoluere cogitur, niſi contraria defuncti voluntas ab hærede oſtēdatur. PP. XVI. Kalen. Mart. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Interpretatio ultimæ uoluntatis ſpectat ad iudicem. Bal.

VII. Idem A. Septimo.

VOlūtatis defuncti quæſtio in æſtimatione iudicis eſt. [f] PP. XV. K. M. Fuſco. II. & Dextro Cōss.

PRædia.] CASVS Teſtamentum feciſti, & hæredem inſtituiſti, prædiū obligatum mihi legaſti, uel per fideicomiſ. reliquiſti, quis illud luere debeat, quæritur? Reſpō. quod hæres, maxime ſi illud obligatum nō ignoraſti, vel ſi ſciuiſſes, aliud tantundem mihi reliquiſſes. Si autē creditor lege vel pacto diſtraxit, hæres precium eius mihi ſoluere compelletur, niſi apparuerit teſtatorem contrarium uoluiſſe, ſ. quod ſi eſſet diſtractum, hæres æſtimationem non refunderet. Viuia.

d Maxime] nam & cum ignorat, luit hæres in duobus caſib. Primus quando erat tantundē relicturus ſi ſciuiſſet, ut quia erat coniuncta perſona, [2] vt ſubijcit, ut arg. ſ. de lega. l. cum alienam, & ff. de vſu & ha. l. plenum, §. equitij. Secundus, quando non plus valent prædia quàm ſit debitum pro quo ſunt obligata, [3] vt ff. de leg. 1. l. ſi res obligata.

[2] Sequitū gl. Bal. Sali. Cor. & Ia.

e Si ſciſſet.] quam ſcientiam legatarius debet probare, ut inſtit. eo. § non ſolum, in fin. & ff. de proba. l. verius.

[3] Iſtud dictum glo. reprobatū p Ful. Ange. Pau. & Iaſ. p tex. in l. etſi æquo, ff. de lega. 1.

VOluntatis.] CASVS. Decem mihi legaſti, nec apparuit de qua moneta ſenſiſti, an de imperialibus, an de Bonon. iudex de officio ſuo debet dicere de quibus nummis ſenſiſti, ut ff. de leg. 3. l. nummis.

f Iudicis eſt.] opponitur, aut certum eſt ita uoluiſſe teſtatorem, & tunc non eſt in arbitrio iudicis, ſed uoluntas ſeruatur, ut in auth de nup. §. diſponat, col. 4 quia voluntas teſtatoris pro lege ſeruatur, vt ff. de condit. & demon. l. in conditionibus, & ſ. eo l. prædia, in fin. aut non eſt certum, & tunc à ſignificatione verborū non receditur, ut ff. de leg. 3. l. non aliter. Reſpon. [4] quandoque uerba ſunt certa, tamen teſtatoris inquiritur uoluntas, ut ſi præcepit fieri monumētum ab aliquo. nam æſtimabit iudex expenſas, ut ff. ad leg. Falc. l. 1. in fin. Item quid ſi reliquit aliquid vt cum ſuo filio moratereris? licet uerba certa ſunt, tamen oportet mentem teſtatoris inueſtigare. Item ſi decem tibi legauit, ſi cum Titio ſteteris, ut ſ. de lega. l. 1. & ff. de condi. & demon. l. illis libertis. Item poteſt eſſe quod verborum ſignificatio eſt multiplex, [5] & tunc æſtimabit iudex ex coniecturis, ut ff. de lega. 1. l. ſi ſeruus plurium, §. fin. cum autem ex illis non apparet voluntas, locus eſt legi, vt ff. de lega. 2. l. nummis. Item poteſt eſſe quod non tractatur de uerborum ſignificatione, ſed tamen eſt dubium, & tunc æſtimabit iudex, ut ſ. eo. l. prædia.

[4] Iſta gl. ē de mente B. & Pau. Cor. & Ia.

[5] Vel ex vna parte eſt ſignificatio, & ex alia cōmunis locutio. Bal.

Vt legatū non ſit inutile, nō prius cedit dies legati quam libertatis. Bal. Vel ſic: Fideicommiſſum relictū ſeruo cui libertas eſt legata, cedit eodem tempore, quo libertas. Sali.

VIII. Idem A. Marculo.

QVi fideicommiſſariā libertatem meruit, legata ſeu fideicōmiſſa à defuncto ſibi data ſuo iure perſequitur. [g] PP. XV. Kal. Iun. Fuſco. II. & Dextro Conss.

Quem non honoro, grauare non poſſum. Bald. Vel ſic: Non honoratus commodo pecuniario, non poteſt grauari fideicommiſſo. Sali.

IX. Imp. Gord. A. Paulinæ.

AB eo qui neque legatum, neque fideicommiſſum, neque hereditatē vel mortis cauſa [h] donationem accepit, nihil per fideicōmiſſum [i] relinqui poteſt. PP. XVII Kal. Oct. Pio & Pontiano Conss.

Senſus intellectualis perficit orationem quæ in ſuo conſtructu perfecta non eſt. Sali.

X. Idem A. Firmo.

VErbum, [volo,] licet deſit: [k] tamen quia additum perfectum ſenſum facit, pro adiecto [l]

QVi fideicōmiſſariā.] CASVS Seruo tuo fideicommiſ. libertatē reliquiſti, & x. ei legaſti, an legatum petere poſſit, quæritur? Reſpon. quod ſic. dubitatio erat, quòd libertas cedit ab adita hæreditate, legatum à die mortis, unde videbatur quòd cum eo tempore non ſit cui debeatur niſi quis dicat & male, quia ſeruo, & ſic domino. & ſic alicui à ſeipſo acquirit: in fauorē libertatis admittitur tamen: quia eodem tempore peti debuit & utrumque. Viuianus.

g Perſequitur.] contra videbatur, quia libertas cedit ab adita hæreditate, ut j. de cad. tollen. §. in nouiſſimo, legatū à die mortis, ſed tamē valet, [6] ut hic, & ff. de lega. 2. l. ſi quis ſeruo.

[6] Quia fingitur cedere ex eo tēpore quo libertas eſt præſtita, & nō ante. Pau. & Iaſon.

AB eo.] CASVS. Teſtamentū feciſti, hæredem inſtituiſti, à Titio quem nec hæredem inſtituiſti, nec ei legatum nec mortis cauſa donationem reliquiſti, fideicom. Seio præſtandum reliquiſti, an valeat fideicom. quæritur? Reſpon. quod non. Viuia.

h Mortis cauſa.] quia donatarius poteſt grauari, ut ff. de tranſact. l. cum hi, § idem erit dicendum, & de lega. 2. l. cum pater, §. eorum, & dic accepit, ſcilicet expreſſe uel tacite, ut ff. de iure codic. l. conficiuntur, in princ. & j. ad leg. Cor. de fal. l. ſi docueris.

i Per fideicommiſſum.] vt j. communia de lega. l. 1. in fi. & ff de leg. 3. l. ſed & ſi ſic, in fin. & de leg. 1. l. plane, 2. in fine.

VErbum.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti x. Titio legaſti, ſic: Titio decem dari, non expreſſo uerbo, uolo, an ualeat legatum, quæritur? Reſpon. quòd ſic, ex quo enim ſubauditum, perfectum ſenſum faciat, pro adiecto habendum eſt. Viuia.

k Deſit.] eſt enim ſcriptum, [7] Titio decem dari.

[7] Sequitur eam Ial.

l Pro adiecto.] eſt ergo minus ſcriptum, & plus dictū, vt & in inſtitutionibus, quaſi dicat, non ſolum in legatis ſit, ut ff. de lega. 2. l. vnum ex familia, §. ſi omiſſa, & l. cum pater, § cum imperfecta, & de hæred. inſti. l. 1. in princ. & §. 2.

Quotiens.

Votiens.] CASVS. Teſtamentum feciſti: hæredes inſtituiſti: uni hæredi fundum per fideicom. reliquiſti: ne extra familiam alienetur, prohibuiſti, omnes fundum diſtraxerunt: qui ſi aliàs non diſtraxerint, diſtrahente eo cui per fideicommiſ. erat relictum, retractare poterunt venditionem, uel quibuſdam diſtrahentibus, alij cõſenſerũt: an valeat venditio, quæritur? Reſpon. quod ſic: nec retractari debet.

a Ab omnibus.] 1 quorum vni aliquid per fideicõmiſſum relictum erat, & illius rei prohibuerat alienationem teſtator extra familiam. Vel dic 2 tres inſtitutos & grauatos ut nullus ſuam partem turris det uel alienet, vel etiam tribus dicas legatam eſſe eo modo vt nullus alienet, vel alij vendicent. Et not. quod ſi talis prohibitio vel præceptum nudum eſt, non ualet: quia non exprimit cauſam quare hoc faciat, ut ff. de lega. 1. l. filiusfamilias, §. diui. Si autem cõtinet cauſam expreſſam, vel etiam tacitam, quia uult illam in familia remanere, tũc ſi vnus de familia alienet partem ſuã, inuitantur ſequẽtes. Item ſequente alienante admittuntur ſequentes, non præcedẽs qui alienauit, & ſic alienante ultimo, nemo præcedẽtium admittitur, vt ff. de leg. 2. l. cum pater, §. libertis, & l. peto, §. fratre.

1 Glo. ponit quatuor intellectus: & oẽs cõiter approbant, turpes ſcriben.

2 Sing. gl. ſm Bar. & Corn.

habendum eſt. PP. III. Id. Decemb. Gordiano. A. & Auiola Conſs.

Cum omnium prohibitorum conſenſu fit venditio, ſi non ſupereſt perſona quæ poſſet reuocare alienationem, prohibita alienatio conualeſcit: & adde quòd firma eſt alienatio facta contra teſtatoris uoluntatem. Bal. Vel ſic: Si alienationi conſentiant qui reuocare poſſunt, amplius non admittũtur ſi reuocare uelint. Sali.

B

XI. Idem A. Papyriano.

Votiens ab oĩbus a qui alienatione b facta ad fideicõmiſſi petitionem c aſpirare poſſunt, venditio celebratur, aut quibuſdam vendẽtibus alij conſenſerint: d contractus auctoritas cõuelli e †nequaquam f poteſt. PP. II. Kalen. Ianuar. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conſs.

† aliàs, euelli.

Rogatus reſtituere poſt mortem, poteſt reſtituere prius retenta vel omiſſa quarta. Sali. Vel ſic: Rogatus de hæreditate reſtituenda poſt eius mortem, põt illam ante mortem reſtituere. Sali.

XII. Imp. Philippus A. & Philippus C. Rufino.

Poſt mortem ſuam g rogatam reſtituere hęreditatẽ, defuncti iudicio & antequam fati munus impleat, poſſe ſatisfacere,

b Alienatione.] quia remittentibus actionẽ nõ eſt regreſſus &c. ff. de ædil. edict. l. quæritur, §. ſi venditor nominatim.

c Petitionem.] 3 per rei vendicationẽ contra emptorẽ.

3 Iſtã glo. ſequit̃ hic Sa. & Cor.

d Conſenſerint.] dic ut ff. de pac. l. pactum, & s. de pac. l. cum proponas. j.

e Conuelli.] id eſt annihilari.

f Nequaquam.] ut ff. de leg. j. l. nihil, §. 1. & de le. 2. l. codicillis, §. inſulam, & ar. ff. qui. mod. pig. vel hypoth. ſol. l. Lucius Titius, in princip. & facit s. eo. l. voluntatis.

Poſt mortem.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem me inſtituiſti, & de hęreditate Titio reſtituẽda poſt mortem meam rogaſti, an antequam vitæ munus impleam, reſtituere poſſim, quæritur? Reſpon. quod ſic, quarta mihi retenta vel omiſſa.

g Poſt mortem ſuam.] ſcilicet hæredis, 4 & ſic eſt conditionalis, vt interim decedens fideicommiſſarius non tranſmittat, ut ff. quando di. le. ce. l. ſi cum hæres.

4 Iſtũ intellectum glo. ſequit̃ hic Salic.

h Reſtituere.] vt ff. quæ in frau. cre. l. patrem, & arg. ff. de ſol. l. ſub conditione, & ff. loca. l. ſed addes, §. ſi quis cum in annum. Sed videtur ante tẽpus nõ debere reſtitui, ut ff. de leg. 2. l. cum pater, §. hæreditatem, & §. à filia. Solu. 5 non ſoluit prius, ſ. neceſſario, ut ibi, ſed ſponte ſic, vt hic. vel ibi 6 non certæ perſonæ, ſed cui tunc uolet ex liberis. vnde poterit tunc uel alium eligere, hic autem certæ perſonæ. Item ad idem contra ff. ad Trebel. l. ſed & ſi ante. Sol. ſi pure ſcriptus, ſub conditione caſuali rogatur, nulla eſt reſtitutio ante euentum caſualis cõditionis: ſi aũt omnino eſt exitura, ut hic erat, 7 pro eo habetur ac ſi eẽt pure rogatus, ut ff. de noua. l. ſi pupillus, §. qui ſub conditione. ſi autem ſub cõditione ẽ inſtitutus, nulla eſt reſtitutio ante conditionẽ, ut d. l. ſed & ſi ante, & l. penult. & ff. de leg. 3. l. vxorem, §. Seia. in fideicommiſſo autẽ ſpeciali poſt diẽ reſtituẽdo, diſtinguitur in cuius fauorẽ ſit facta dilatio, vt altero caſu poſſit fieri reſtitutio, altero non, ut ff de lega. 2. l. ſi ita relictum, §. Pegaſus, & de an. le. l. cum, & de vſur. l. in fideicommiſſi, §. cum Pollidius.

5 Iſta ſol. reſpicit primũ cõtrariũ, & eſt vera, & eã tenẽt Bal. An. Ial. & Corne.

6 Iſta reſpicit ſecundum cõtrarium in §. à filia, & ẽ vera, & ſequũtur eã Bald. Sali. Ang. Ia. & Corn.

7 Nihil ẽ: ideo dic quod hæres rogatus poſt mortẽ, poteſt ante mortẽ in ſui præiudiciũ creditores, &c. ut actiones ipſo iure trãſeant in fideicõmiſſarium. B. Paul. Sa. & Iaſon.

id eſt reſtituere h hæreditatem, quarta parte vel retenta uel omiſſa, ſi voluerit, explorati iuris eſt. PP. Idib. Octob. Peregrino & Aemyliano Conſs.

Inſtitutus non præſtat legata à ſubſtituto relicta. Bald. Vel ſic: Relicta a ſubſtituto, non debentur ab inſtituto adeunte h. d. Sali.

XIII. Idem A. & C. Sempronio.

B

Votiens principali loco hæres inſtitutus, teſtatori ſuccedit: legata ſeu fideicõmiſſa à ſubſtituto data poſci i iure non poſſunt. k PP. VIII. Kalen. Mart. Præſente & Albino Conſs.

Habet hæc lex lecturas duas in gl. Prima fuit antiquorum. ſecundum quam hoc intendit: Vbi inſtitutio eſt nulla ab initio, vel hæreditas non adita: relicta ab inſtituto, debentur à venientibus ab inteſtato ſi ſint expreſſe repetita, non aliàs hoc dicit, & hanc lec. ponit glo. prima. ſed glo. tertia reprobat illam lect. quia textus iſte nihil dicit de repetitione ab inteſtato: immo probat contrarium. Secunda lectura fuit Azo. dicentis quod hic nulla facta fuit repetitio ab inteſtato. Vel ſic: Vbi inſtitutio per errorem teſtantis eſt nulla, legata et fideicommiſſa intelliguntur repetita à venientibus ab inteſtato, ſecundũ Azo. hæc lectura eſt communis & vera ſecundum Sali. Bal. Bar. Pau. de Caſt. & ferme omnes alios doctores.

C

Votiens.] CASVS. Hæredẽ me inſtituiſti, & mihi Titium ſubſtituiſti, & ab eo legata reliquiſti, adij hæreditatẽ, euanuit ſubſtitutio, an legata ſubſtitutionis præſtari debeãt, quæritur? Reſpon. quod non.

i Poſci.] id eſt peti.

k Non poſſunt.] vt ff. ſi quis omiſ. cau. teſt. l. ſi eadẽ. Et ar. s. de impub. & alijs ſubſti. l. poſt aditam. Sed contra, 8 ab inſtituto relicta, tacitè intelliguntur à ſubſtituto repetita, ut ff. de leg. 1. l. licet, & de lega. 2. l. cum pater, §. ab inſtituto.

8 Iſtã glo. ſequuntur hic B. B. Sa. Paulus, Corn. & Iaſ.

D

Fam quam] CASVS. iſtius l. figuratur in gloſ. ſed dic aliter ſecundum Vi. ſic: Quandam in filiã adoptaſti, eam in teſtamento hæredem inſtituiſti, de hæreditate reſtituenda Titio & Seio eam rogaſti, & ſi hæres non eſſet, eum qui eſſet futurus hæres tibi ab inteſtato, de ea prædictis fideicommiſſarijs reſtituenda rogaſti. ſi tenuit adoptio, & per conſequens inſtitutio: & ſi hæreditatem adijt, ipſa, ſi ſuperſtes eſt, vel hæres eius ſi deceſſit, tenetur ad fideic. præſtationem. ſi non adijt, vel quia noluit, vel quia non potuit, quia non tenuit adoptio: tenentur ad legatum ab inteſtato ſucceſſores, & hoc in prima. Sed uidetur in hoc caſu cum non adierit, quia nõ potuit, quia adoptio non tenuit, & per conſequens inſtitutio, quod præceptũ de hæreditate reſtituenda nõ tenuit: per iſtam regulam quæ dicitur, ſi non aditur hæreditas, quia non tenuit inſtitutio, cætera quæ relinquuntur, inualida ſunt, ut eſt præceptum de hęreditate reſtituendo, ad quod reſpondet Imperator, quod tunc locũ habet regula,

regula, cum ex teſtamento põt adiri hæreditas, non cũ ſic eſt relicta, vt ſi in aliquo caſu non adeat, peti poſſit à ſucceſ. ab inteſt. & hoc in ſecunda. In tertia dicitur in ſpecie, quod in prima dicit in genere, ſ. ꝙ non adijt, quia non tenuit adoptio, ut quia erat aliena liberta: & per conſequens nec inſtitutio: ſuccedentes ab inteſtato tenebũtur. Si autem erat legitima adoptio, & inſtitutio, hæredes eius tenebuntur. & hoc in tertia. Viuia.

A

XIIII. Imp. Valentinianus, & Gallienus AA. Falconi.

EAm † quam [a] frater tuus inſtituerat, ſiue quæſita ſiue nõ q̃ ita hæreditate deceſſerit: cũ tñ [b] ſimpliciter [c] antequã duodecimũ ætatis annum [d] impleuiſſet, verbis precarijs † teſtamento facto nõnullos ei voluerit ſubſtitutos: nihil prohibet fideicõmiſſum petere † vel ab ipſius hæredibus, uel ab his qui bona inteſtati tenent. Túc

B

enim locum habet quod regulariter traditur, [e] ea quæ in teſtamento relinquuntur, ſi ex teſtamento non adeatur hæreditas, [f] non valere: cum verbis relicta [g] directis [h] adiri potuit hæreditas, non cum illa ipſa ſic data eſt, [i] vt eſſet ab inteſtato ſucceſſoribus [k] poſtulãda. [l] Quod reſcripſimus, [m] ſequẽtes aſſeuerationem tuam, [n] quaſi ſcripta hæres nõ fuerit iure adoptata. [o] alioqn ſi in familia [p] relicta [q]

a Eam quam.] alias eſt ea, & alias, eam. Et dic caſum. Frater tuus filiam nondum duodennẽ adoptauit: & eandẽ inſtituit hæredẽ, & de fideicõmiſſo totius hæreditatis Titio & Seio reſtituendo rogauit tam ipſam q̃ quemcunq; futuru hæredem etiam ab inteſtato. ſecus ergo ſi hoc verbum eſſet omiſſum, ẽt ab inteſtato: quia tantum ex teſtamento hæredes viderentur rogati. ar. ff. de vulg. ſubſti. l. qui liberis, §. hæc verba. ſi ergo tenuit adoptio, & inſtitutio, & per conſequens ipſa & eius hæredes tenentur ad fideicommiſſum, & hoc, ſi quæſiuit hæreditatem. ſi autem non quæſiuit, vel quia noluit, vel quia non tenuit adoptio: tenentur legitimi ſucceſſores defuncti, & ſecundum hoc habes ĩ. vel ab ipſius hæredibus, vel ab his &c. & ſic duo vel alij habẽt vnum vel, ſ. ſic, vel ab ipſius hæredibus bona inteſtati tenẽtibus. & tũc dices ꝙ nõ tenuit adoptio nec ĩſtitutio.

C

& ꝙ dicit, quæſita, i. adita, ſ. de facto. quæri enim non potuit. & ponitur vel, pro ſaltem. q. d. hoc remediũ tibi deficere non poteſt. Alij habent, eam: & tunc dic, nil ꝓhibet fideicommiſſum peti eam. i. ab ea quã frater tuus inſtituit. ſic ĩ. ad l. Fal. l. ſucceſſores. Vel dic ꝙ eſt figura antiptoſis. & ponitur pro ea: ſicut ibi, vrbẽ quã ſtatuo &c. Et ibi, ſermonem quem audiſtis &c. Et hoc. ſ. ꝙ ab ipſa petatur, prout habes eã, & proprie accipis vbi adiuit ipſa, & tenuit adoptio & inſtitutio. Et ꝙ infra dicit, vel ab ipſius hæredibus &c. ſi habeas vnum vel, refertur ad alium caſum ubi non tenuit inſtitutio. & ad hoc refertur ĩ. in fi. quod reſcripſimus &c. Vel ſi habeas duo vel, alterum membrum refertur ad caſum vbi tenuit ſubſtitutio, & alterum ubi non tenuit.

b Cum tamen.] non quæſita dico, cum tamen &c.

c Simpliciter.] hoc ſcilicet modo: Ipſa & quicunque hæres mihi fuerit ẽt ab inteſtato, reſtituat hæreditatem Titio & Seio, ut ĩ. ibi, vt eſſet etiam ab inteſtato &c. Alij (vt Azo) dicunt ſimpliciter, id eſt filiam rogauit, & nullum ab inteſtato venientem. & hoc innuit illud verbum, ſubſtitutos. quod non placet.

D

d Duodecimum annum]. i. non habebat xij. annos: pure tamen rogauit. Vel dic ſi vis eam rogatam reſtituere, ſi decedat intra 12 an.

e Traditur.] hoc quod ſubijcit, ea &c. vt & ĩ. eo. l. ex teſtamento, & ff. de his quæ in teſta. de. l. proximè, & de le. 3. l. 1. §. 1. & de reg iu. l. ſi nemo. opponit ergo ſibi, & ſoluit: quia fuit hæc ſic relicta vt ab inteſtato præſtaretur: vel quia repetijt, qđ potuit, vt ff de inof. teſt. l. Titia, vel quia non potuit adire: quia non fuit legitime adoptata: Fallit ergo hæc regula hic, cum repetijt ab inteſtato. Item ſecundo cum dicit, ut etiam iure cuiuslibet vltimæ voluntatis valeat teſtamentum, ut ſ. de codi. l. 1. & 2. & l. fin. §. 1. & ff. de leg. 2. l. codicillis, §. fin. Tertio, quando in fraudem omittit ex teſtamento, & accipit ab inteſtato, ut ſ. ſi quis omiſ. cau. te. l. 2. & ff. ſi quis omiſ. cau. teſtam. l. 1. in princip. Quarto quando ex cauſa præteritionis vel exhæredationis eſt irritũ teſtamentum, ut ſupra de libe. præte. authen. ex cauſa. Quinto, in quibuſdam perſonis petita cõtra tabulas bonorum poſſeſſione, ut ff. de le. præſt. l. 1. in prin. & l. 3. Sexto ff. de le. 2. cum pater, §. filius, vbi apud oẽs hęredes porrexit ꝑces per iuramentũ. Septimo, ſi cancellauit tantũ inſtitutiones, ut ff. de his quæ in teſta. de. l. ꝓximã, in fi. ibi, cauſa præſens &c. Octauo, ff. de hære. inſti. l. fi. vbi relicta in vltimo teſtamento valẽt, licet ipſum nõ valeat, quia fuit factum falſo rumore prolato. Nono, fauore libertatis, ut ff. de fideicõ. li. l. Antoninus, & propter eandẽ cãm, inſti. de eo cui lib. cau. bo. §. 1. Decimo, ꝑꝑ pietatem & affectionẽ, ut ff. de fideicõ. li. l. in teſtõ. Vndecimo, qñ hęreditas indigni applicatur fiſco, vt ff. ad Sylla. l. cũ fiſco, & de iu. fiſc. l. nõ intelligit, §. cũ ex cã, & l. dr̃ Eſt & duodecimus. ff. ſi quis ali. te. ꝓhi. l. 1. § ſed ſi legatũ. Eſt & decimuſterti⁹, qñ ĩſtitut⁹ nõ potuit adire ꝑꝑ errorẽ teſtãtis, ut hic, q̃a nõ fuit lĩtime adoptatus, ut hic.

f Hæreditas.] & ſponte ipſam adire hæres omitteret, vt hic, & ff. ſi quis omiſ cau. te. l. 2. §. fin. ſecus ſi non potuit, vel delicto hæredis, vel quia teſtator errauit, credẽs filiũ, qui non erat: quia tunc valent ſi nõ ſint repetita: vt hic, & ff. de iur. fiſ. l. dicitur, & l. auſertur. Item ſecus vbi ſunt repetita ab inteſtato, ut hic fuit. vbi aũt nõ adit propter defectum ſolennitatis, non valent, ut ĩ. eo. l. ſi veritas, & ff. de vul. ſubſtitu. l. cohæredi, §. cum filiæ.

g Relicta:] ſine repetitione ab inteſtato.

h Directis]. ſ. in inſtitutum, & ei ſubſtitutũ. at hic non valuit adoptio, nec inſtitutio: & hunc caſum tantũ ꝓſequitur quando non tenuit, & ideò à legitimis eſt petenda: maximè ſi hoc præcepit teſtator, ut ſ. in princ. dixi.

i Data eſt.] ſcilicet inutiliter propter perſonam hæredis, vel quia ſunt repetita.

k Succeſſoribus]. i. ut legitimi ad eam reſtituendam teneantur, & ſic, poſtulanda, legitur paſſiue.

l Poſtulanda.] qđ eſt in duobus caſibus, ſ. cum ſint repetita ab inteſtato. Itẽ quãdo non potuit adire propter errorem teſtantis qui credit legitime adoptatam.

m Reſcripſimus]. ſ. qđ dictũ eſt ſ. qñ nõ q̃ſita hrẽditate deceſſit, q̃a nõ potuit, vt petat à veniẽtib. ab inteſtato.

n Aſſeuerationem tuam.] loquitur fratri teſtatoris.

o Adoptata.] vt quia erat liberta aliena, ut ff. de ado. l. ſi pater, 1. §. ſi, vel apud non cõpetentem iudicem, ut ſ. de hæredi inſti. l. nec apud, vel à fœmina, ut ĩ. de præſcrip. long. temp. l. ſi is.

Additio. Et ſic errauit teſtator in cõiunctione pſonæ, vtputa quia filiam putauit quæ non erat. Et ſiue erret in coniunctione naturali, ſiue ciuili, non ualet inſtitutio, ut l. ſi pater, & l. nec apud, ſ. de hæred inſtit. vnde in præſenti l. non potuit adiri hæreditas ex teſtamẽto propter errorem defuncti in coniunctione perſonæ. Secus ſi alio caſu non fuerit adita hæreditas: quia tunc nõ deberentur legata nec fideicommiſſa à venientibus ab inteſtato, ut l. ſi veritas, & l. ex teſtamento, ĩ. eo. Bar.

p In familia.] id eſt in agnatitia cognatione facta per adoptionem, quia tenuit adoptio, & inſtitutio.

q Relicta.] loquitur hæc lex ſecundum ſua tempora, ſ. quando adoptatus tranſierat in poteſtatem adoptantis.

Coguntur.]

† Græciſmus ꝓ ea quam, vt quidã volunt, ſed põt ſine hac figura intelligi. Cont.
† al. precatiuis.
† in vet. manuſcr. peti.
Iſte intellectus gl. reprobat̃: quia cum iſte caſus ꝑ multas ll. ſit deciſus, nõ eſt pſumẽdũ ꝙ imperator reſpõdiſſet de caſu ꝑ tot leges deciſo. ſm B. B. P. Ang. Sal. Iaſ. & Cor.
Iſta lectura ẽ veriſſima in ſe q̃ tãgitur hic: & ſup verbo, ſimpliciter, & ſuper verbo hrẽditas, & ſ verbo directis, & in verbo ſicdata, & in uerbo poſtulãda diſplicet tamẽ quo ad hunc text. B. B. Ang. Pau. Sal. & Ia.
Iſtæ figuræ corrumpunt regulã ſm Bal. hic.
Iſte intellectus Azo. ẽ verus q̃ reddit hanc l. ſingularẽ, & tangit in glo. hæreditas, & in gl. traditur, & in gl. relicta, & in gl. poſtulãda, ſm B. B. Pau. Ang. Sali. Ia. & Cor.
Reprobatur per ſcribẽtes hic.
Hæc vera ſm Ange. & Iaſ.
Scilicet expreſſe vel tacite: quod fit tripliciter vt hic per Iaſ.
Sequit Angel. & Iaſ.
Sequit Angel. in repe.
Inſequtur hic Ang.
Idem Angel. & Iaſ.
Iſtũ caſum ſequitur hic Iaſon. & eſt ſingu. ſecundum eundem.
Reprobatur ſm Bar. & Ia.
Iſte caſus etiam reprobat ſm Ang. & Iaſo.
Iſte caſus eſt idẽ cũ primo & ſecũdo Bar & Ia.
Iſtã gl. ſequitur Bar. Pau. Sali. & Ia.
Iſtos caſus ſequtur Ang. Pau. Cor. Sal. & Iaſ.

hæres facta deceſſerit: & conſequenter ipſius hæredes petitioni fideicōmiſſi reſpondere coguntur.[a] PP. XIIII. Kalen. Septem. Valeriano. III. & Gallieno. II. AA. Conſs.

Qui vult antecedens, vult conſequens quod ſequitur ad illud: non ſolum ex ordine, ſed ex ſenſu diſponentis. Bal. Vel ſic: Pater rogatus de emancipando filium hæredem à rogante inſtitutum, videtur rogatus de reſtituendo hæreditatem. Salic.

XV. Iidem AA. Philocreti.

Qvamuis [1] ſimpliciter [b] te ac fratrem tuum aliquis inſtituerit hæredes, eiuſq; hæreditatis commodum pater ex tua fratriſq; perſona pro portionibus veſtris poteſtatis ratione quæſierit: [c] tamen quia inferioribus verbis teſtamēti vos ſui iuris facere teſtator curauit, [d] intelligi pōt reſtituēdæ hæreditatis cō modo fideicommiſſo patrem obſtrictum eſſe. PP. VI. Id. Octob. Romæ, Maximo. II. & Glabrione Conſs.

Ex fideicommiſſo vniuerſali debētur prælegata etiam poſtea facta, ſi verba fideicommiſſi ſint apta cōprehendere illa: niſi aliud appareat de voluntate teſtatoris. Sali.

XVI. Imppp. Carus Carinus, & Numeria. AAA. Iſidoræ.

Cvm virum prudentiſſimum Papinianum reſpondiſſe non ignoremus, etiam legata [e] huiuſmodi fideicommiſſo contineri, id eſt, vbi hæres rogatus fuerit quicquid ex hæreditate ad eum peruenerit, poſt mortem reſtituere: animaduertimus ēt præceptionis [f] cōpendiū

a Coguntur.] hoc indubitabiliter ſi ipſa adijt, ut ff. ad Trebel. l. ſi eius, §. ſi quis rogatus. Sed ſi ipſa nō adierat, an hæredes hæredis cogantur adire, & reſtituere? arg. quod ſic j. ad Treb. l. pen. §. ſi. vbi dicit nullo ſucceſſore, à contrario ſenſu ibi ſumpto. Sed contra argu. quod non, ff. ad Treb. l. ille à quo, §. ſi de teſtamento, in ſi. §. Sed poteſt [1] diſtingui, tranſmiſerit ius deliberādi ad hæredem rogatus, vel non, ut s. de iur. de lib. l. cum antiquioribus, vt primo caſu intra id tempus cogatur hæres rogati, ut d. l. pen. j. ad Trebel. ſecundo non, [2] vt ff. ad Treb. l. ille, §. ſi de teſtamento. Sed dices, imò & tūc quando non tranſmiſit, videtur cogi: quia ſi inſtitutus & rogatus milleſies renunciet, tamen pōt cogi, ut ff. ad Trebel. l. nam quod, § 1. Sed reſpon. illud eſt, quia ſuo facto præcludit ſibi uiam, at hic hæres nihil fecit. Item quæritur ſecundum Ioā. ſi inſtitutus, & rogatus de reſtituenda, ſit non capax, an cogatur adire, & reſtituere. ſi enim partem capere poteſt, certum eſt, vt ff. ad Trebel. l. cogi, § hi qui ſolidum. Sed quid ſi nihil? videtur idem vt poſſit cogi, per eundem § hi qui. ait enim, cum nihil &c. Item quia ſic eſt in ſingularibus relictis, vt accipiat non capax ex toto vel ex parte, & alij reſtituat cui eſt rogatus, ut ff. ſi quis ali. teſt. prohi. l. 1. § ſed ſi legatum, & de excu. tut. l. legatarius, & de leg. 2. l. cum ei. Tertio videtur expreſſum, vt ff. ad Treb. l. Marcellus, §. ſi. Econtra videtur non cogi, ſicut qui capax non eſt: quia ſibi aſſcripſit, ut ff. ad leg. Cor. de fal. l. filius, §. ſi. & de his quæ pro non ſcript. l. ſi. Item quia ſub conditione inſtitutus, impeditus adire, non debet cogi propter conditionem quæ nondum venit, ut ff. ad Trebel. l. ſed ſi alio, §. ſin. & l. ſeq. ſic & hic vbi impeditur propter conditionem ſuæ perſonæ. Item expreſſum videtur quod lex pro non ſcripta huiuſmodi habeat uoluntatem, ut s. de hære. inſti. l. 1 & ff. de his quę pro non ſcrip. l. ſi in metallum. Solu. dico [3] non cogi prædictis rationibus. nec obſtat dictus § hi qui, quia ibi capax ex parte inſtitutus, totum capit, & totū reſtituit, ne partem accipiendo, inueniatur teſtator pro parte inteſtatus deceſſiſſe, & pro parte teſtatus. Item nec quod de legatis ſingularibus dixi: quia valeant vel non, tamē teſtamentum valet, ſicq; ex valido teſtamento accipit non capax, ut det capaci. at vbi inſtitutio non tenet, quæ eſt caput teſtamenti, non debet quis accipere, ut argu. inſtitu. de legatis, §. ante. Item nec dicta l. Marcellus, §. fina. quia ibi ab initio fuit capax, ſed ex delicto ſequenti amittit, cum adijt ante quæſtionem de familia habitam. Alij diſtinguunt, aut fideicommiſſum generale vel ſpeciale nihilominus valet, licet non capax nō adeat, & tunc adire non cogitur, ut ff. ſi quis ali. teſt. prohi. l. 2. in ſin. & ff. de his quæ pro non ſcrip. l. fin. an deficiat, quia non eſt aliquis de tredecim caſibus ſupra exceptis, & tunc cogitur adire vel accipere vt alij det nec enim lex eum accipere, ſed capere prohibet, vt s. de hæred. inſti. l. 1. non autem capit, quia alij reſtituit, ut ff. de verb. ſign. l. aliud. Item videtur hæc filia legitime inſtituta, licet crediderit teſtator legitimè adoptatā, quā uis non eſſet, ut argu. contra s. de hære. inſtit. l. cū proponas, [4] & ff. de Car. edi. l. 1. in ſi. ſed in alijs caſibus loquuntur. Imò & ſi non ſit legitimè inſtituta, tamen ipſa videtur cogi debere adire, & reſtituere, ut ff. ad Treb. l. cogi, § hi, qui. & l. Marcellus, §. ſi. & ff. ſi quis ali. teſta. prohi. l. 2. §. 1. Reſpon. nolebat hic fideicōmiſſarius uti beneficio Trebelliani: bene enim poterat eā cogere adire, & reſtituere [5] ſecundum quoſdam. Vel hic [6] nulla fuit ab initio inſtitutio, ut s. de hę re inſtitu. l. ſi pater, ſed in dictis ll. erat aliqua, hæc vera, ut s. dixi. Vel verius [7] licet poterat cogi, tamen, & ab inteſtato veniētes poſſunt cogi, cum hoc teſtator expreſſe dixit, quæ eſt eadem cum prima.

Qvamuis.] CASVS. Me & fratrem meū hæredes Titius inſtituit in patris poteſtate cōſtitutos. In alio capitulo teſtator rogauit patrem noſtrum vt nos emanciparet: licet patri noſtro per nos ſit acquiſita hæreditas, tamen compellendus eſt, ut nobis per fideicommiſſ. reſtituat. Viuianus.

b Simpliciter] id eſt non expreſſe, cuius contemplatione veſtra vel patris, uos inſtituat. Vel dic, id eſt non ſub conditione emancipationis, quod facere potuiſſet, ut s. de inoffi. teſt. l. filius.

c Quęſierit.] olim in totum, hodie quo ad vſumfructū, vt infra de bon. quæ libe. l. cum oportet, & l. finali. §. primo.

d Curauit.] rogando patrem vt emanciparet. An autē emancipare teneatur ex hoc rogamine, non aperit hic. vnde dicunt quidam quod non, ut ff. de lega. 1. l. filiusfamilias § ſecundum, & ad Treb. l. vbi, in prin. ſed ſi diſſipet pater etiam exiſtente in poteſtate, reſtituat officio iudicis, vt ff. ad Treb. l. imperator. Tu dic cogi, [8] ut ff. de condi. & demon. l. ſi cui legatum, in primo & ſecundo reſpon. & ex hoc tacite videtur rogari pater de reſtituēdo filijs hæreditatem, ut hic ſubijcit, & d. l. ſi cui, §. cui rei, & l. mater, nam ob quam aliam cauſam [9] de emancipatione rogaſſet, ſicut & cui legat iter ad fontem, intelligitur legare & hauſtum, ut ff. de ſer. ruſt. præ. l. item ſi, §. ſi. & facit ff. de leg. 1. l. cum filio.

Cvm virum.] CASVS. Teſtamentum feciſti, filios tuos hæredes inſtituiſti, vni ante partem prædium prælegaſti, eos de reſtituendo quicquid ad eos de hæreditate perueniret, rogaſti, an prælegatum prædium generali fideicommiſſo cōtinetur, quæritur? Reſpon. quod ſic: ſi tamen hæres velit probare hanc fuiſſe defuncti voluntatem, vt exciperentur à generali fideicommiſſo prælegata, audiatur uel contra ſi fideicom. velit probare teſtatorem hoc voluiſſe, ea tamen non expreſſiſſe, audiatur. Viuia.

e Legata] id eſt prælegata, ut ſubijcit.

f Præceptionis.] id eſt iſta talia prælegata.

Com-

1 Placet Bar. Paul. Sal. Alex. & Iaſ.

2 Niſi hæres cēt iuſſus adire. B. B. Paul. & Iaſ.

† Iſta lex eſt ſingu. ſecundum Bald. & Iaſo.

3 Tu dic melius quod ſi hæres a principio eſt capax, ſed poſtea efficitur Indignus, cogetur adire, & reſtituere, ut l. Marcellus, hic alle. Si vero à principio ē incapax, nō cogitur adire, nec reſtituere, niſi in tribus caſib. quos vide per Iaſ. hic.

4 Tu dic quod hic fuit erratū in cognatione filij ex qua inducitur cauſa finalis inſtitutionis: idō vitiatur inſtitutio, ibi vero fuit erratū in qualitate inſtituti: idō non vitiatur inſtitutio. Ang. Sali. & Iaſo. & Cor.

5 Reprobatur ſecundum ſcribē. hic.

6 Hanc ſequitur Ange. Sali. & Ia.

7 Imò falſus ſecundum ſcriben.

8 Hæc vera, quādo pr̄ aliud erat in teſtamento relictū quod erat penes cū remanſurū, aliàs non. ſecundum Salic. Ful. Pa. Cor. & Iaſ.

9 Iſta gl. eſt ſingu. ſecundum Iaſ. in §. oīum, 8. col. inſti. de act. & ī auth. quas actiones. s. de ſacr. ſanctis eccle.

a Comprehenſum eſſe] ſecus in donationibus inter viuos: etiam inutiliter factis. puta inter virum & vxorem, ut ff. de lega. 2. l. vnum ex familia, §. fin. & l. ſeq. Item hoc intellige, ſi antequam rogaretur de reſtitutione, prælegauit: quod & ipſum recipit diſtinctionem, ut ff. de leg. 2 l. vnum ex his, §. ſi. & l. 1. & ff. ad Trebel. l. Marcellus, § quidā ſecus ſi poſtea, ut ff. ad le. Falci. l. Titia. Vel dic latius, 2 ſi quæras, an plegationes ſint reſtituendæ: & pro qua parte imputātur in quartam. Diſtingue, an prius reſtituere, & poſtea præcipere iuſſus eſt: an econtra. primo caſu ſemper retinet præceptiones, & eſt ratio: quia nō videtur rogaſſe de eo quod nondum dederat, & eſt de hoc argu. ff. de contrahen. empt. l. in lege. Et ſi quæras pro qua parte ſibi in quartam imputet eas hæres, diſtingue, an ex uoluntate teſtatoris quartā retinet hæres, an non. primo caſu cōputet in quartam ſolam duodecimā partem rei prælegatæ, id eſt quartam eius partis quæ iure hęreditario ei obuenit, quando in tertia eſt inſtitutus. ſi vero ſine voluntate, computat vncias quatuor rei prælegatæ, hoc eſt hæreditariā partem, ut ff. ad le. Falc. l. Titia. Si vero primo prælegauit, poſtea rogauit, diſtinguo, aut eſt rogatus ſimpliciter reſtituere portionem, nō faciendo mentionem hæreditatis, aut hæreditariam portionem, vel hæreditatem. primo caſu reſtituet omnia: ſecundo non, 3 ut hic, & ff ad Trebel. l. Marcellus, §. quidam, & l. in fideicommiſſariam, §. ſi. & de lega. 3. l. ſi Titius.

1 Sequit hanc glo. Bald. Pau. Sa. & Iaſ.

2 Hæc diſtinctio corrupta eſt, & reprobat, ideo de eius veritate vide hic per Pau. Iaſ. & Cor.

† al. deeſt defuncti.

3 Niſi extraneus eſſet rogat' filio teſtatoris reſtituere. Pa. & Iaſ.

teſtatoris verbis comprehenſum eſſe. a

¶ Sanè quoniam in fideicommiſsis voluntas magis b quàm verba plerunque c intuenda eſt: † ſi quas pro rei veritate præterea probationes habes d ad commendandam hanc patris voluntatem, quam fuiſſe aſſeueras, apud præſidem prouinciæ experiri non vetaris. PP. Prid. Id. Nouemb. Caro & Carino AA. Conſs.

Diſpoſitio liberationis de futuro, inducit exceptionē de præſenti. Bald. Vel ſic: Ex liberatione legata a creditore debitori, ei datur actio & exceptio Salic.

XVII. Impp. Diocle. & Maxi. AA. Fortunato.

SI creditoris volūtas iure ſubnixa e liberari te debito volentis doceri poteſt: etiam antequam ſolēniter f tibi liberatio à ſucceſſore præſtetur, exceptionem tibi ex voluntate g defuncti † deſcendentem competere, manifeſtū eſt. PP. XII. Kal. Maij, Maximo. II. & Aquilino Cōſs.

Tutor liberandus non tenetur reddere rationem Bald. Vel ſic: Neceſſitas reddendæ rationis poteſt in teſtamento remitti. Salic.

XVIII. Iidem AA. Apolauſio.

CVm neceſsitatem reddendæ rationis h defunctus remittendā tibi i eſſe petierit, manifeſti iuris eſt voluntatem defuncti immutatam k eſſe debere. PP. Id. Mart. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

Quod pendet ex futuro, ex vltimis ſumit effectum. Bald Vel ſic: Vltima derogant primis. Salic.

XIX. Iidem AA. Ampliato.

CLari & aperti iuris eſt, in fideicōmiſsis poſteriores voluntates eſſe firmiores. l PP VIII. Id. Septem. ipſis AA. IIII. & III. Conſs.

Relictum à tutore, intelligitur relictum a pupillo. Salic.

XX. Iidem AA. Iuliano.

ETiam à pupillorū tutoribus, m velut ab ipſis relicta fideicōmiſſa debentur. PP. III. Non. Decemb. ipſis IIII. & III. AA. Conſs.

Si dies fideicommiſſi ceſſit viuēte fideicommiſſario: fideicommiſſum tranſit ad eius hæredem, etiam tunc in rerum natura non exiſtentem. Salic.

XXI. Iidem AA. & CC. Tiberio.

b Magis.] ut ff. ad Trebel. l. vbi, §. te rogo, & ad le. Fal. l. pœnale, §. fin. Plerumque autem dicit, quia quandoque ſola verba ſpectantur, ut ff. de uſufruc. leg. l. ſi alij, quandoque vtrumque, ſi ſcriptum voluntati aptatur, ut ff. de legat. 3. l. liberorum, § quod tamen Caſſius, & de legat. 2. l. vnum, §. fina. alias ſi prorſus verba diſcrepent a voluntate, non ualent. ut ff. de leg. 1. l. 4 §. 1.

c Plerunque.] hoc propter l. quæ eſt ff de vſu & vſufru. leg. l. ſi alij.

d Habes.] dirigit ſermonem ad fideicommiſſarium, & dic quod ad hoc non cogitur, uel dirigit ad hæredem, & tunc cogitur, ut ff. ad Trebel. l. Lucius, §. quibus, & ad hoc ſupra de lega. l. cum quæſtio, in fin.

SI creditoris.] CASVS. Teſtamentum feciſti ſolenne, in eo mihi debitori tuo liberationem legaſti, licet hæres me ſolenniter, id eſt per acceptilationem non liberauit, ſed priuſquam me liberet, me conueniat, exceptione mihi ex voluntate defuncti competente, me tueri potero. Viuianus.

e Subnixa.] id eſt iuris ſolennitate vallata, vbi adſunt quæ adeſſe oportet, & abſunt quæ abeſſe oportet.

f Solenniter.] per acceptilationem.

g Ex uoluntate.] ſcilicet defuncti. & ad hoc quod liberatio poteſt debitori relinqui, concor. inſtitu. de lega. §. ſi quis debitori, & ff. de doli exce. l apud, §. præterea, & ff. de lib. lega. l. quod mihi, & l. 3. §. nūc de effectu, & l. non ſolum, j. §. fina.

CVm neceſſitatem.] CASVS. Pupillus cuius tutelam adminiſtrauerat, reliquit tibi liberationem neceſſitatis reddendæ rationis, an ualeat legatum, quæritur? Reſpon. quod ſic.

h Rationis.] tutelæ præteritæ, non futuræ. 4

i Tibi.] tutori quōdā, vel curatori, vel cuilibet adminiſtratori.

4 Sequit gl. Bal. Sa. & Iaſ.

k Immutatā.] id eſt non debet immutari, & hoc niſi doloſe geſſerit, 5 vel aliqd reſidet penes eum, vel dolo facit quo minus ſit, ut ff. de admi. tut. l. quidam decedens, & ff. de libe. legat. l. Aurelio, §. Caius, & l. ſi quis rationes.

5 Sequit hanc glo. Bald.

CLari & aperti.] CASVS. Legatū in teſtamēto tuo mihi reliquiſti, poſtea voluntatem tuā mutaſti: quæ præferenda ſit uoluntas, quæritur? Reſpon. quod poſterior ſeruanda eſt. Viuianus.

l Firmiores.] expreſſas, ut & ſupra de codicil. l. cū proponatis, uel tacitas, ut ff. de adimen. leg l. 3. in fi. & l. ex parte, niſi per priorem poſteriori derogetur, 6 ut ff. de lega. j. l. ſi mihi & tibi, §. fin. & de lega. 3. l. ſi quis in principio teſta.

6 Placet Bald. Sal. & Ia.

ETiam.] CASVS. Filium tuum impuberem hæredem inſtituiſti, ſed fideicommiſ. a tutore reliquiſti, an ualeat, quæritur? Reſpon. quod ſic: & perinde debebitur ac ſi a pupillo præſtandum relinqueretur.

m Tutoribus.] ſi pupillum inſtituo, tam ab eo quàm à tutore legare poſſum, & à pupillo legare uideor, ut hic, & ſupra de rebus cre. l. cum etiam, & ff. de lega. 2. l. peto, §. mater.

SI in perſonam.] CASVS. Bernardus Fautonum & Temerum inſtituit, & ſic dixit, volo Temere ſi ſine liberis deceſſeris, quod partem tuam hæreditatis Fautono reſtituas. deceſſit Temerus ſine liberis, vxore relicta hærede. deceſſit Fautonus antequā peteret fideicommiſ. relicto filio ſuo hærede, an filius Fantoni fideicommiſſum ab vxore patrui ſui petere poſſit, quæritur? Reſpon. quod ſic. Si vero ſibi patrui ſui quæſita fuiſſet hæreditas, eo caſu quo non inſtituit uxorem hæredem,

hæredem, fideicommiſ. petere non poteſt. ſic enim à ſeipſo peteret, quod eſſet abſurdum: ſed ab uxore ipſam poſſidente pro hærede, vel pro poſſeſſore, per hæreditatis peti. vendicare poteſt. vel pone caſum aliter ut in gloſſ. A

a Si in perſonam.] CASVS. Auus fecit teſtamẽtum, nepotem inſtituit hæredem: rogauit eum vt quando moreretur, reſtitueret cuidam fratri: deceſſit auus: nec ille reſtituit, & ambo deceſſerunt: vxorem aũt ille qui poſſedit fideicommiſſum, inſtituit hæredẽ: alius autem filium ſuum inſtituit: filius de reſtituendo fideicommiſſo poteſt conuenire vxorẽ patrui, ſin autem hæreditas patrui ad ipſum deuenit quocunque caſu, fideicommiſſum peti non põt, ſed tota hæreditas ab eo peti poteſt.

SI in perſonam [a] patris tui cui te ſucceſsiſſe ꝓponis, fideicommiſsi dies vtiliter ceſsit: [b] licet tempore quo fuerat datum, [c] necdum te natum fuiſſe probetur: vxorẽ patrui [d] tui, quem [e] contendis rogatum fuiſſe patri tuo ſi ſine liberis deceſſerit, ab auo tuo relicta reſtituere: B ſi ei [f] ſucceſſerit, [g] de fideicommiſſo cõuenire debes. Nam ſi patrui etiam hæreditas tibi [h] quæſita eſt, non de fideicommiſſo quærẽdum, ſed hæreditas ab ea vendicanda eſt. [i] Data VI. Id. Februa. AA. Conss.

Fideicommiſſum poteſt relinqui in qualibet vltima voluntate legitimo numero teſtium comprobata. Sali.

b Vtiliter ceſſit.] ſecus [1] ſi non ceſſiſſet in perſona eius, quia tunc non tranſmitteretur, ut hic, & ff. de ali. & cib leg. l. 7. & j. de cadu. tol. §. ſin autem aliquid, ff. de leg. 2. l. vnum, §. rogo, in fi. & l. miles, §. 1. & j. quãdo di. le. ce. l. 3. & s. ſi omiſ. cau. teſta. l. fi. Alij dicunt etiam ſi non ceſſit, tranſmittit ad ſuos, ut hic erat, & j. de his qui ante aper. tab. l. 1. & hoc verum. [2]

1 Hæc vera, & cõiter tenet. Sali. & P.

2 Imò eſt falſum. B. & Iaſon.

c Datum.] ideſt relictum.

XXII. Iidem AA. & CC. Plautiano.

C

ET in epiſtola, [k] vel libello, [l] vel ſine ſcriptura, imò etiam nutu [m] fideicommiſſum relinqui poſſe adhibitis teſtibus, [n] nulla dubitatio eſt. Dat. Idib. April. Byzantij. AA. Conss.

Ex minus ſolenni uoluntate non debentur fideicommiſſa niſi per hæredem ſcienter fuerint agnita. Sali.

d Patrui.] ſ. Titij.
e Quem] ſcilicet patruum tuum.
f Ei.] ſcilicet patruo.
g Succeſſerit.] ſcilicet vxor patrui.
h Tibi.] non ſolum patri.
i Vendicanda eſt.] id eſt ages petitione hæreditatis, ſi contendit ſe pro hærede vel pro poſſeſſore poſſidere. de fideicommiſſo autem non habes quem conuenias, niſi teipſum. D

ET in epiſtola.] CASVS. Inter abſentes vel codicillo vel ſcriptura, adhibitis tamen teſtibus, an poſſit fideicom. relinqui, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic: & relictum valet.
k Et in epiſtola.] ſcilicet miſſa inter abſentes, ut & s. de codicil. l. 1. & ff. de leg. 2. l. miles, in prin.
l Libello.] vt inter pñtes, codicillo puta ſcripto. Acc.
m Nutu.] not. legata nutu relinqui, vt hic, & ff. de lega. 2. l. cum proponebatur, in fin. & de lega. 3. l. nutu, ſed in inſtitutione hæredis eſt aliud, ut s. de teſta. l. iubemus, §. ſi vero.
n Teſtibus.] quinque ad minus, ut s. de codicil. l. fin. §. fin.

Legata nutu relinqui poſſunt.

A SI veritas.] CASVS. Si nullum teſtamentum feciſti, vel feciſti, ſed minus ſolenne, & in eo legata reliquiſti, an compellendus ſit hæres ea præſtare, quæritur? Reſpon. quòd non, niſi cauſa tranſactionis promiſiſſet, uel alio modo eius uoluntatem agnouiſſet.

XXIII. Iidem AA. & CC. Stratonico.

SI veritas [o] vel ſolennitas [p] iuris deeſt, nec amplexus parentis voluntatem relicta dediſti, [q] vel trãſactionis cã ſtipulãtibus [r] ꝓmiſiſti, negotiũ que integrũ eſt: ad ſolutionẽ vrgeri non potes. [ſ] D. V. Kal. Febr. AA. Conss.

B

Inſtrumenta emptionalia nõ debent remanere penes auctorem, niſi quando de euictione tenetur, vel quãdo pars rei remanet penes eum. h. d. ſecundum vtramque lecturam poſitam in prima & ſecũda gl. in prin. Vel ſic: Inſtrumenta emptionalia rei legata debent remanere penes hæredes, præſtita cautione de illis exhibẽdis cum fuerit neceſſe. Sali.

o Si veritas.] quia non condidit defunctus teſtamentum.
p Solennitas.] quia condidit minus ſolenne.
q Dediſti.] vel alio modo agnouiſti: [1] vt s. de teſta. l. non dubium, §. 1.
r Stipulantibus] id eſt ſtipulari volentibus.
ſ Non potes] niſi prius diffiteatis relictum, poſtea vero recurras ad ſolennitatem iuris, dicẽs relictum quidem, ſed in minus ſolẽni uoluntate: quo caſu cogeris ſoluere [4] aut iurare, vt j. co. l. fin. in princ. quæ eſt cõtra ſm Io. Vel ſolue ut ibi.

1 Diſplicet Pau. vi de Ange. in l. 2. s. eodem.

4 Sequit hanc glo. B. Bal. & Paul.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Menoſtrato.

INſtrumenta [t] prædiorum per fideicõmiſſum relictorum, quæ ad probationem originis eorũ pertinent, hæredes præſtare C neceſſe non habent: [u] cautionem tamẽ præſtare debent: ꝙ ſi opus fuerit, legatario ſeu fideicommiſſario ipſa (ſi habeant) proferant. [x] Dat. Kalendis Decemb. Sirmij. AA. Conss.

Teſtator poteſt ita legare rem hæredis ſicut propriam. Sali.

XXV. Iidem AA. & CC. Iulianæ.

ADDITIO. An autem hæres in foro animæ teneatur ad legata vel fideicommiſſa in minus ſolẽni uolũtate relicta, tractat Abb. in c. gaplerique, extra de immu eccle in fin. ubi cõcludit ꝙ indiſtincte quando hæredi innoteſcit, tenetur ipſe hæres in foro animæ. Ratio quæ mouetur, hæc eſt, ꝙ ſolennitates iuris ciuilis fuerunt inuentæ ad falſitates euitandas, & de rigore. ſi ergo conſtat in foro animæ ꝙ nulla falſitas interuenit, debet ceſſare diſpoſitio iuris poſitiui, &c.

INſtrumenta.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, mihi fundum legaſti, an compellendus ſit mihi hæres inſtrumenta ipſius fundi emptionalia præſtare, quæritur? Reſpon. quòd non: tamen mihi ea præſtare debet, ſi mihi ſint neceſſaria; ut copiam deſcribendi faciat. Vel ſic: Fundum mihi legaſti: volo conuenire hæredem ut exhibeat mihi inſtrumenta emptionis ad probandum de latitudine: an teneatur eã præſtare, quæritur? Reſpon. quòd non, ſed exhibere tantũ ad deſcribendum. Viuia. D
t Inſtrumenta.] emptionalia, & dic relictorũ pro parte: ſecus ſi in totum, ſecundum P.
u Non habent.] ideo quia de euictione hæres tenetur, vt ff. de leg. 1. l. ſi à ſubſtituto, §. ſi. ſecundum quoſdam. vel ideo quia authenticum debet eſſe penes hæredes, ut ſubijcit, & ff. de act. emp. l. Titius. Sed contra j. de lib. cau. l. ſicut datam. Solu. ſpeciale [5] eſt in inſtrumento manumiſſionis: ſecus in inſtrumento emptionis etiam ſerui manumiſſi: vel illud eſt omnino manumiſſi.
x Proferant.] id eſt exhibeant vt fiat deſcribendi facul

5 Iſtã ſequitur B. & cõmſcrib. hic.

tas, vt arg. ff. de act. emp. l. creditor, & ī. de eden. l. procu|rator. & facit ſecundum vnum ſenſum infra ad l. Fal. l. ſi prædiorum.

H Æredum.] CASVS. An res hæredis ſicut ſuas proprias poſſit teſtator per fideicommiſ. relinquere quæritur? Reſpon. quod ſic.

HAeredum [a] etiā res proprias per fideicō miſſum relinqui poſſe, nō ambigitur. Dat. II. Kalen. Mart. CC. Conss.

Repudiatio patris non nocet filio cui eſt legatum. Sal.

XXVI. Iidem AA. & CC. Fortunato.

EX repudiatione fidei commiſſi, doli mali [b] exceptio (iuſta [c] cauſa intercedente) tunc opponitur, quando ipſe cui fideicommiſſum relictum eſt, repudiatione vſus fuerit. Vnde cum hoc non te, ſed patrem feciſſe aſſeueres, qui tibi nocere nō potuit: nihil tibi obeſſe poteſt. [d] Dat. II. Id. April. Sirmii. CC. Conss.

Sola pœnitentia reuocat fideicommiſſum & legatum. Sal.

XXVII. Iidem AA. & CC. Olympiadi.

C FIdeicōmiſſum eius q reliquerat, pœnitētia probata, [e] ſucceſſores nūquam præſtare compellū tur. Dat. V. Kalend. Octob. Viminatii. CC. Conss.

Fideicommiſſum relictum ſeruo proprio non tenet: quia libertatem ei non tribuit. Sal.

XXVIII. Iidem AA. & CC. T[illegible]o.

EX fideicommiſſo ſub conditione ſine liber|tate ſeruis propriis inutiliter dato, libertas peti nō poteſt. [f] Dat. XV. Kalend. Nouembris, Trans mare. CC. Conss.

Inualidum teſtamentum vim codicillorum non habet: & eſt ratio, quia non ſunt eiuſdem generis, forma, vel natura. Bal. Vel ſic: legata in teſtamento inualido nō debentur, niſi fuerint repetita ab inteſtato. Sal.

XXIX. Iidem AA. & CC. Achilleo.

EX teſtamēto quod iure non valet, nec fideicommiſſum [g] quidem, ſi non ab inteſtato quoque ſuccedentes rogari probentur, [h] peti poteſt. Da. VIII. Kalendas Decemb. CC. Conss.

Deſcendentes teſtatoris grauati poſt mortem ſuam reſtituere hæreditatem, intelliguntur grauati ſi deceſſerint ſine liberis. Sal.

XXX. Imp. Iuſtinian. A. Demoſthenì P.P.

CVm acutiſſimi [i] ingenij uir, & merito ante alios excellens Papinianus in ſuis ſtatuerit reſponſis, [l] ſi quis filiū ſuū hæredem inſtituit, & reſtitutionis poſt mortem oneri ſubegit, non aliter hoc uideri diſpoſuiſſe, niſi cū filius eius ſine ſobole uitā ſuā [k] reliquerit: nos huius

[a] Hæredum.] q. d. non ſolum teſtatoris ſed etiā hæredis res &c. vt & inſtit. eodē. §. nō ſolū, & ſi ignoret eſſe hæredis, vt ff. de le. 2. l. vnū ex familia. §. penul. ſecus ſi extraneus eſt, vbi diſtinguit: vt ſupra de leg. l. cum alienam. pacificantur ergo res teſtatoris rei hæredis, vt & aliàs. ff. de ma. teſt. l. ſi quis ita ſit legatus. §. 1.

EX repudiatione.] [CASVS.] Si mihi fideicom. reliquiſti, & illud repudiaui, an mihi poſt repudiationē petēti obſtet doli exceptio, dubiū nō eſt: an aūt patris mei repudiatio præiudicet quo minus petam, q̄ritur? Reſpon. quòd non.

[b] Doli mali.] immò intentionis, ſiue facti, cū actio ſit nulla repudiato legato, vt ff. ad leg. Aquil. l. nā ſicut, in princ. & ſi cer. peta. l. proinde.

[c] Iuſta.] non dolo vel metu. Vel dic, tunc quando iā peti poſſet. aliàs non poteſt repudiari: vt ff. de acquiren. hære di. l. is poteſt, & l. qui ſui iuris. & de lega. 2. l. ita ſcriptū. §. 1.

[d] Obeſſe poteſt.] vt quia eras emancipatus, vel etiam in poteſtate: ſed erat legatum in caſtrenſibus, vel quaſi, ſed hodie etiam in aduentitiis. Vel dic quòd erat legatum [3] ſub conditione quę nondum extiterat. non ergo repudiat pater in præiudicium filii, vt hic, & ſupra de iure delibe. l. repudiante, & de repu. bon. poſſ. l. 1. & ff. de regu. iur. l. non debet alteri. Accur.

[2] Immo differunt, in tranſlatione dominij. Pa. & Iaſ.

[2] Diuinat ſm Iaſo.

[3] Hūc intellectum ſequuntur cōiter ſcrib. n. hic.

D FIdeicommiſſum.] CASVS. Fideicommiſſum mihi reliquiſti, deinde pœnituiſti: an hæres ad præſtandū fideicommiſſ. compelletur? Reſpon. quod non. Vi.

[e] Probata.] per ſeptem vel quinque teſtes, uel per idē teſtamentum, cum in eodem ademerit quod primo legauerat, uel in codicillis poſtea, & tunc ipſo iure non debetur: ut not. ſupra de leg. datum. Ideo autem dixi, in eodem teſtamento: [4] quia ſi quid poſt factum teſtamētū voluerit mutare, vt habeatur pro non dato quantum ad ſe, ex integro omnia &c. vt ff. de teſta. l. hæredes §. 1. Sed certe & ſi poſt factum teſtamentū pœnituit etiam in voluntate non ſolenni, dicam nō deberi ipſo iure, ſed per exceptionem, vt ff. de adi. lega. l. 3. §. fi. & de ex

[4] Glo. ſequitur B. Pau. & Ia.

A ceptione dol. l. apud. § præterea. eſt enim ambulatoria &c. vnde poſteriori ſtatur, vt ſupra eodem. l. clari, ſiue fuerit expreſſa, ſiue tacita. Sed quid ſi voluntatem non mutauit, ſed tale quid fecit legatarius, quod ſi ſciſſet teſtator, reuocaſſet, puta vxorem teſtatoris ſtuprauit? Reſpon. non deberi [5] ex tacita contraria voluntate, ut ff. de his q. ut indig. l. indignum, & l. in metallum, & l. ſeq.

[5] Ipſo iure q̄n hoc fuit factū viuo teſtatore. nā ſi eo mortuo, auferetur legatū tanquā ab indigno. Bart. Pau. & Iaſ.

EX fideicommiſſo.] CASVS. Seruo tuo legatum ſub conditione ſine libertate reliquiſti: an valeat, quæritur? Reſpon. quòd non, nec libertas peti poteſt. Viuia.

[f] Non poteſt.] ut ſupra de neceſ. ſer. l. quidam. §. illo, & de lega. l. ſeruis Sed hoc fallit in milite, ut ſupra de teſta. milit. l. ex his. & in eo ſeruo cui eſt relictum legatum, ſi hæres non eſſet, cum primo eſſet inſtitutus vel ſubſtitutus, ut ff. de ma. teſta. l. diuus.

EX teſtamento.] CASVS. An legata relicta in minus ſolenni teſtamento, puta adhibitis. 6. teſtibus tantum, peti poſſūt, quæritur? Reſpon. quod nō: niſi de his p̄ſtandis rogauerit ſuccedentes ab inteſtato. Vel ſic: Si dixerit teſtator, ſi non ualeat iure teſtamēti uolūtas mea, ualeat iure codicillorū. primus tamē intellectus uerior eſt. Viu.

[g] Fideicōmiſſum.] ut ſupra eodem .l. eam quam & l. ſi ne|ceſſitas, ſed fallit in caſu, ut infra eodē. l. fi.

[i] Cōcor. cum hac l. glo. 1. in fi. in c. in pręſentia, extra de probat.

[l] li. 9. Rñſorum. l. 102. ff. de condit. & demonſt.

[h] Probentur.] ut & ff. de inoffi. teſt. l. Titia quod eſt eo ipſo ꝙ pro codicillis valere uoluit: ut ī. de iure a. teſta. l. ſi nō iure, & ff. de uulga. ſubſti. l. cohæredi. §. cum filiæ.

CVm acutiſſimi.] CASVS. Teſtamentum feciſti, filium tuum hæredem inſtituiſti. de hæreditate reſtituenda poſt mortem ſuam Titio, cum rogaſti: hoc non adiecto, ſi ſine liberis decederet, an hoc ſubintelligi debeat, quæritur? Reſp. ꝙ ſic: vt tunc demum poſt mortē reſtitutioni locus ſit, ſi ſine liberis decedat. & reſpon. Papi. quodammodo extendit Imperator non ſolum ad filium, ſed ad filiam & nepotē &c. ne teſtator extraneos ſucceſſor illis de cognatione ſua præferre videatur.

[l] Reſponſis.] vt ff. de cond. & dem. l. cum auus.

[k] Vitam ſuam.] & eſt ratio, quia qua ratione teſtator præpoſuit filium fideicommiſſario, [6] ſcilicet ne quandiu viueret, fideicommiſſarius haberet: eadē ratione & nepotem videtur voluiſſe defunctus præponere Sed ſi ſi hunc non præponat, puta quia præſenti die rogauit filiū reſtituere: contrarium eſt [7] omnino, ſecundum Ioan.

[6] Iſtā glo. ſequūtur cōiter ſcribē. hic & eſt ſingu. ſecūdum Bar. Bald. in repe.

[7] Sequit eam Bal. Salicet. & Cor.

a Deinceps.] ſecus in extraneis eſt. nam illud quod eſt ſupra de inſti. & ſubſti. l. generaliter. 1. reſpon. in fi. non eſt contra, quia ibi in alio caſu, non in iſto, dicit idem eſſe in extraneis.

b Defuncti.] vel niſi intrauerint monaſterium, vt j. ad Treb. auth. niſi rogati, & facit. ff. ad Trebel. l. ex facto. §. fin. & §. ſi quis rogatus, 1. & ſ. de inſtitu. & ſubſti. l. generaliter, §. fi. & j. ad Treb. l. iubemus, & authen. niſi rogati.

Q Vidam.] Teſtamentum feciſti, & extraneum inſtituiſti: filium tuū emancipatum præteriiſti, & ab eo legata reliquiſti, an valeant, quæritur? Reſp. q̃ non, quoniam enim non honoraſti eum, onerare non potuiſti.

c Paternis.] ſ. vinculis patriæ poteſtatis.

d Præſtare.] vt & ſupra de leg. l. cū quidam, & eſt hoc verum, etiam ſi filius petijt vt habeat patris bona per contra tabulas, vt ff. de leg. 3. l. 2. nec obſtat ſupra de bono. poſſ. cōtra tabu. l. 1. quæ eſt contra, quia ibi ab inſtitutis relicta, præſtātur ab eo qui habet contra tabulas, nō autem relictam à præteritis, ‡ vt hic. Vel hic extraneo erat relictū, ibi coniūctis. prima vera.

‡ Hanc ſequūtur cōmuniter ſcriben. hic.

ADDITIO Aduertas hic. nam videtur quòd hoc hodie corrigitur per auth. ex cauſa, ſupra de libe. præterit. ſed Dinus in l. 2. ff. de legat. 1. dicit illam authent. loqui, quando legata ſunt relicta ſimpliciter. tunc enim conſeruantur per d. auth. quia hæres potuit grauari. ſed quādo relictum eſt legatū à filio præterito, qui non potuit grauari, tunc eſt pro non ſcripto, vt d. l. 2. quod ſequitur Bart. ibi & hic.

ſenſum meritò mirati, pleniſsimum ei donamus euentum: vt ſi quis hæc diſpoſuerit, non tantum filium hæredem inſtituens, ſed etiam filiam, vel ab initio nepotem vel neptem, pro nepotē vel pronepotē, vel aliam deinceps poſteritatem, & eam reſtitutionis poſt obitū grauamini ſubiugauerit, non aliter hoc ſenſiſſe videatur, niſi ij q̃ reſtitutione onerati ſunt, ſine filijs vel filiabus, nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus fuerint defuncti: b ne videatur teſtator alienas ſucceſsiones propriis anteponere. Recitata ſeptimò in nouo cōſiſtorio palatii Iuſtiniani. Dat. III. Kalend. Nouembr. Decio. V. C. Cons.

B

Legata & fideicommiſſa relicta à filio præterito non debentur. Sal.

XXXI. Idem A. Ioanni P. P.

QVidam filium ſuum à ſacris paternis c remiſit, & poſtea teſtamento condito eum præteriit, nullo ei penitus relicto, aliis hæredibus derelictis. ipſum autem, quem neq; hæredē, neque exhęredatum fecit, fideicommiſſo prægrauauit. quærebatur ſi vtile eſſet huiuſmodi fideicommiſſum. Tota igitur antiqua dubietate ſuper hoc exploſa, nobis in hoc caſu

C

placuit, vt emācipatus (vt pote iniuria à patre affectus) non compellatur fideicommiſſum à ſua perſona relictum præſtare. d Quod etiam in aliis perſonis e quas exhæredari neceſſe eſt, locum habere cenſemus. f Dat. Prid. Kalend. Mart. Cōſtantinop. poſt conſulatum. Lampadii & Oreſtis. VV. CC.

Hæres negans fideicommiſſum fore relictum, fideicommiſſario volente ſtare eius iuramēto, cogitur iurare, vel ſoluere: nec auditur volēs nūc ſe tueri ex minus ſolenni voluntate. h. d. ſecundum lectu. gloſſ. Vel ſic: Vbi teſtator eſt confiſus de ſola fide hæredis, cogitur hæres ſoluere legatum: & negans fideicommiſſum, cogitur iurare, vel ſoluere. h. d. ſecundum Mar. Sal.

XXXII. Idem A. Ioanni P. P.

QVæſtionem ex facto emergentem reſecantes, & voluntati mortuorū proſpicientes, ſancimus, ſi f ſine ſcriptura & præſentia teſtium fideicommiſſo derelicto fideicommiſſarius elegerit hęredis g iuramētū, vel forſitā legatarii, h vel fideicōmiſſarii, i quotiens k ab eo relictum eſt fideicommiſſum, ſiue vniuerſitatis, l ſiue ſpeciale: neceſſe habere hæredem vel legatarium, ſeu fideicommiſſarium, prius iure iurando de calumnia præſtito, m vel ſacramentum ſubire, n & omni inquietudine ſeſe relaxare: vel

D

e Perſonis.] puta nepotibus, & pronepotibus, & ſimilibus. & idem in ijs qui extranei ſunt. nam quos non honoro, non onero, vt ſupra eodem l. ab eo.

Q Væſtionem.] Diuiditur in quatuor partes. Primo ponit ſtatutum ſuum. Secundo rationem eius annectit. Tertio obiectum tollit. Quarto ſimile inducit, vel probat à ſimili. Secunda ibi, Cum ipſe. Tertia ibi, Cum enim. Quarta ibi, Cum & in leges.

Diuiſio.

CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredē inſtituiſti, ab eo fundum legaſti mihi, peto fundum. negat hæres fundum mihi legatū. qualiter mihi ſuccurratur, quæritur? Reſpon. quòd hæres aut iurabit fundum non eſſe legatum: aut ſi non iuret, præſtabit fundum præſtito prius à me iuramento calumniæ q̃ non animo calumniandi petam. & hoc in prima. Si autem nō negat, ſed dicat teſtamentum minus ſolenne, probabo per 7. teſtes illud fuiſſe ſolenne. nec eſt mirandum ſi tot teſtes exigantur, cum ardua ſit cauſa voluntatis defūcti. & hoc in ſecunda. Tertio dicit ad primam partem legis, ſcilicet q̃ ſi recuſauerit ſubire iuramentum, ſoluet legatum, nec ſi vult per teſtes probare, audietur. qualiter enim crederetur ſuper aliena fide, cum de ſua dubitat, cum & legibus caueatur, vt lucrum hæreditatis amittant hi qui defunctorum voluntatibus obedire detrectant? Viu.

† Concor. 16. q. 1. c. prædicator, & gl. ſuper verbo, ad omnium, in cap. 1. extra de iur. cal.

f Si.] id eſt quamuis.

g Hæredis.] negantis à principio aliqd eſſe relictum, ſecundum Ioan.

† Vide ſuper hac l. And. Alc. parado. li. 1. c. 4.

h Legatarij.] vt rogo legatarium per fideicōmiſſum vt det fundum Titio.

i Fideicōmiſſarii.] cui erat legatus, & rogatus reſtituere Titio, puta per fideicommiſſum.

k Quotiens.] ſcilicet elegerit ſacramētum.

l Vniuerſitatis.] red de ſingula ſingulis caute. nā ab hærede tantum vel fideicommiſſario generali poteſt relinqui generale fideicommiſſum: ſed legata & fideicommiſſa ſpecialia à quolibet honorato, vt hic, & inſti. de ſing. re. per fideicomm. reli. in princip.

‡ Q̃ fieri debet quādo aliter probationes ſaluari non poſſunt ſecundū rectitudinē teſtimonii, ſecundum Ang.

m Præſtito.] ab eo qui defert ſacramentum.

n Subire.] hoc iuramentum referri non poteſt. ‡ vt hic dicit. Sed quid ſi dicat ſe ignorare veritatem, quia erat abſens tempore quo teſtator legauit? Reſpon. tunc debet iurare q̃ nihil tale à teſtatore audiuit, vt inſti. de fideicommi. l. hære. §. fin. No. ergo hic, ex minus ſolenni voluntate neceſſe eſſe vel dari vel iurari, & ſic eſt contra ſupra eodem l. ſi veritas, & l. ex teſtamento. Sol. hęc corrigit illas ſecundum quoſdam. Alij dicunt, q̃ hic ſine ſolennitate relinquere voluit teſtator. argum. ſupra de codi.

‡ Hāc gl. ſequūtur Ang. Pau. & Ia. licet Sa. & Ful. contra.

‡ Hæc lectura vna cum ultima lo. eſt vera, & approbatur per Iaſ.

ſi recuſandū exiſtimauerit ſacr̄m, aut certam partem vel quantitatem manifeſtare fideicommiſſario de relictam [a] noluerit, ſi forſitan maiorem fideicommiſſarius expectat: [b] omnimodo [c] exactioni fideicommiſſi ſubiacere, & eum ad ſatisfactionem cōpelli: cum ipſe ſibi iudex & teſtis [d] inueniatur, cuius religio & fides à fideicommiſſario electa eſt, nullis teſtibus, nulliſque aliis aduentitiis probationibus requiſitis.

¶ Sed ſiue quinque ſint teſtes, ſiue minores, [e] vel nemo: cauſam per illius ſacramentum vel dandum vel recuſandum ſuam habere tā firmitatem, quàm exactionem: ſiue pater ſit qui fideicommiſſum dederit, ſiue extraneus: vt ęquitatis ratio cōmuniter in omnes ꝓcedat. Cū enim [f] res per teſtium ſolennitatē oſtenditur, [g] tūc & numerus [h] teſtium, & nimia

de codicil. l. fi. ſed hoc non placet Io. argu. inſtitu. de fideicommiſſ. hære. §. fin. vbi idem caſus ponitur, qui & hic. & dicit de teſtatore qui ſolennem condere uoluit voluntatem. Alii diſtinxerunt ut Bar. an hæres dicat, non eſt tibi legatum: quo caſu cogitur probare legatarius uerum eſſe, & ſolenne, ut in contrariis. an dicat, nō potes petere, q̄a minus ſolenne: quo caſu loquitur hæc. l. nec hoc placet. quia ſic expediret primo hæredi negare, ut ei ſolennitas probetur: quod eſſe non debet, ut ff. de trib. l. illud, §. pen. Item ſecūdum eum in ſecundo membro ex imperfecta uoluntate eſſet ciuilis, & naturalis obligatio, ſi hæres confiteretur, ut aut ſcilicet ſoluat, aut iuret non ſolēne, & periuret. præterea hoc eſt peſſimum cogitaſſe hanc l. uel ꝙ ſoluat cum confitetur: uel iuret non relictum, & ſic periuret, ut ff. de in lit. iuran. l. uideamus, §. 1. Tu dic quarto modo ſecundum Io. refert ab initio confiteatur de relicto ille qui eſt grauatus, ſed in minus ſolenni teſtamento, & ſic loquuntur contraria: aut diffitetur, & cū ei eſt delatum, tunc recurritur ad ſubtilitatem iuris, & tunc compellitur ſoluere uel iurare, & ſic non admittitur pœnitentia, ut hic, & inſtitu. de fideicommiſſ. hæred. in fine, ut ſic ex mendacio puniatur, ut & ſupra de non nume pec auth. contra qui propriam, & in auth. de tri & ſe. §. ſtudium, coll. 3. licet per delationem ſacramenti hoc fiat. & ſic fit argu. contra. ff. de iureiur. l. cum qui, in princi.

[a] Derelictam.] uniuerſaliter.

[b] Experat.] id eſt petat.

[c] Omnimodo.] etiā ſi pœnitere uelit, & fateri uerū.

[d] Teſtis] improprie dicitur iudex & teſtis: propter hoc ſcilicet, quia eius iuramento committitur, ut hic ſubiicit, cuius religio &c. & ff. quarum re ac. non datur. l. 1. in princ. & ſic non eſt contra ſupra de teſti. l. omnibus, & ſupra ne quis in ſua cauſa ius. l. 1. ſic & ſupra mand. l. in re mandata.

[e] Minores.] id eſt pauciores.

[f] Cum enim.] dixit quid iuris ſit cum quid petitur ex imperfecta uoluntate. ſi autē ex perfecta, aliter eſt. Azo: Vel ſupra confidit de ſacramento hæredis, hic non.

[g] Oſtenditur.] id eſt oſtendere uult legatarius. quod eſt neceſſe quando legatarius non confidit de ſacramento hæredis, uel quādo confitetur hæres relictum ab initio, ſed dicit minus ſolēne. unde legatarius ſi habet neceſſario probare, ſine dubio per legitimū numerū debet probare, ſecundum Io. & H. Sed tu dic ſecundum Azo ſcilicet cum quis teſtatur nuncupatiue, & hæres fatetur relictum, ſed non ſolenne, tunc &c. Et ſic collige [1] hic ꝙ

[1] Sequitur hanc glo. Bart. Paul. & Iaſ.

[2] Hæc qō

A ſubtilitas requirenda eſt.

¶ Lex etenim, ne quid falſitatis incurrat per duos forte teſtes cōpoſitum [i] teſtamentum, maiorem numerum teſtium expoſtulat: vt per ampliores homines ꝑfectiſſima veritas reueletur.

B ¶ Cum autem [k] is qui aliquid ex volūtate defuncti lucratur, (& maximè ipſe hæres cui ſumma auctoritas totius cauſæ commiſſa eſt) dicere compellitur veritatem per ſacramenti religionem: qualis locus teſtibus relinquatur vel quemadmodum ad extraneam fidem decurratur propria & indubitata fide relicta? cū & in leges [l] reſpeximus quæ iuſtis [m] diſpoſitionibus teſtatorum

C omnimodo hæredes obedire compellunt: & ſic ſtrictius cauſam exigunt, vt etiam amittere lucrum [n] hæreditatis ſanciant eos qui teſtatoribus ſuis minimè paruerint.

cum eſt nuncupatiuum redactum in ſcriptis per tabellionem, nō probat illud inſtrumentum, ſed tantum per legitimum numerum teſtium probatur huiuſmodi teſtamentum nuncupatiuum: ſed cum eſt in ſcriptis, probatur & teſtibus ſeptem, & per ſcripturam inſinuatam. & & pro hoc eſt ſupra de teſta. l. fi. & l. hac conſultiſſima, §. ſi quis. Item duo teſtes non probant, ergo nec inſtrumentum, quod duorum uicē ſuſtinet, ut ſupra de fide inſtr. l. in exercendis, niſi in caſibus, ubi plus ſcripturæ creditur, ut ſupra ſi mi. ſe ma. dixe. l. 3. Item maior eſt auctoritas ſeptē teſtium q̄ unius inſtrumenti, quia tribus ad plus teſtibus æquiualet tabellionis inſtrumentū, ut ı̄ q po. in pign. hab. l. ſcripturas. Itē materia daretur falſo fabricādo, ut ff. quēad. teſta. ape. l. 1. §. diem. Alii dicūt, ut Io. & H. per illud inſtrumentū poſſe ꝓbari. & pro eis ı̄. ar. tur. l. fin. & infra de dona. l. in donationibus, & ſupra de edic. diui Hadr. toll. l. fi. & ff. quemadm. teſta. ape. l. fin. Item tot teſtium auctoritatem uidetur continere inſtrumētū, quot in eo fuerint, vt patet in teſtamēto cæci, ut ſupra qui teſta face poſ. l. hac conſultiſſima, & in inuētario, ut ı̄. ad leg. Fal. auth ſed cū teſtator. nā in inuentario uiginti poſſunt eſſe legatarij, quorū omniū auctoritatē gerit inſtrumentū. Itē ſi ea q̄ fiunt in ſcriptis, probantur per ſcripturam, vel teſtes, vt in auth. de fide inſtr. §. quia ergo. & §. ſi quis, & §. ſi tñ quis, & §. ſed & ſi inſtrumenta, coll. 6. & ſ. de teſti. l. teſtium, nam & ibi æ ꝗparatꝰ probatio ſcripturæ quinq; teſtibus: ergo e cōtra quæ fiūt ſine ſcriptis, probātur per teſtes, uel inſtr̄a: quia eadē eſt eorū auctoritas, vt d. l. in exercēdis. Et hęc

D opinio Io. cōſuetudine approbatur generali, licet prima Azo. ualidiora habeat argumēta: ſed videtur ſoli coniecturæ ſtandū, ſine hoc numero, vt ff. de leg. 2. l. cū ꝓponebatur: ſed ibi eſt coniectura probatio ſeptē teſtium. Item eſt hic ar. pro nobis in eo quod not. ı̄ de ſe. tab. l. 2.

[h] Tunc & numerus teſtiū.] quod eſt quando legatarius non cōfidit de ſacramento hæredis, vel quādo hæres cōfitetur ab initio relictum, diffitetur tamen in ſolenni voluntate, unde legatarius habet neceſſe probare.

[i] Compoſitum.] ſ. teſtamentum.

[k] Cum autem.] nunc redit ad primum caſum. Azo.

[l] Et in leges.] bene dico, recuſato ſacramēto legatum ſoluendum. Azo.

[m] Iuſtis.] non iniuſtis, vt ı̄. de his quib. vt indign. l. non oportet.

[n] Lucrum.] ſi tñ teſtatores hoc dixerunt, non aliter. & ſic non eſt cōtra. ı̄. de inoff. teſt. l. ſi quis in ſuo, in prin. quæ eſt contra. Vel hic loquitur in extraneo hærede qui

nō eget diſputatiōe: quia eſt uſu, ne utilitate, eo quia opinio Io. de conſuetudine ſeruatur, & eſt uerior de iure, ut & tenuit glo in l. 2. & ibi Bar. ff. quēad. teſta. ape. Iaſ.

Inſtrumētorum, & teſtium eadē eſt auctoritas.

plus punitur non parens: quod patet: quia dicit lucrum, vt ſ. de codic. l. ſi ibi, in ſuo. hoc non placet: quia & ſ. dixit, ſiue pater ſit &c. Vel hic nullo modo voluit parere: ibi voluit, licet tarde. Vel hic ſciebat eſſe relictū, ibi dubitabat. Vel hic relictū erat venerabili loco, ibi priuatæ pſonæ. Vel hic dicit quod hic amittit lucrum: ſed non dicit totum. Vel lex iſta refertur ad eas leges quæ nō imponunt certam pœnā. argumen. ff. de verborum obligation. l. doli. Vel loquitur ſecundum antiquas leges, quaſi dicat, ſic erat olim: non autē dicit quod ſic ſit hodie: immo nō eſt ita hodie per l. illā, ſed per auth. hodie idē. & ideo ſequitur auth. hoc amplius &c. quæ eſt de hęred. & Falci. §. ſi quis autem non implens. col. 1.

Vera ſolutio eſt, q ibi loquitur in caſu pœnali quādo hæres negat dare filio legitimā à patre ſibi relictā. B. Ang. & Iaſ.

a aliàs deeſt, non.

IN AVTHEN. de heredi. & Falc. §. ſi quis autem non implens, colla. j. conſtit. j.

Hæres poſt iuſſum iudicis intra annum non exequēs iuſtum teſtatoris iudicium, priuatur omni lucro hæreditario, perſonis hic enumeratis applicando. Salicetus.

HOc amplius a qui defuncti iudiciū lege non b repræſentatum c monitus a iudice intra annum d non implet, excluditur eo quod præter debitum naturale e percepit ex eodem iudicio. hoc autem cū onere ſuo, danda ſuper hoc cautione, f defertur primo ſubſtitutis, g mox ordine ſeruato cohæredibus adeuntibus, vel generali fideicōmiſſario, vel legatario ſoli, vel ex pluribus in parte potiori, h vel ſpeciali fideicōmiſſario, vel legatario maioris emolumenti, vel omnibus, i vel volentibus, k vel libertate in teſtamēto donatis, put quiſq; eorum prior nominatus l eſt: exhæredatis ne hic quidē reſpectis: m poſtremo defertur extraneo n vel fiſco.

HOc amplius.] CASVS. Hæc authen. ampliat l. C. Nam in l. codicis dicebatur: Si hæres nō obtemperat voluntati defuncti, lucrum hæreditatis perdit. Hæc authen. dicit, ſi hæres non implet iudicium defuncti, ſi eſt monitus à iudice, & intra annum nō impleuit, quartam debitam iure naturæ non perdit: ſed perdit totum aliud lucrum hereditatis, & tranſibit cum ſuo onere ad aliam perſonam: dum tamen præſtet iſta perſona cautionem de voluntate defuncti adimplenda. Sed quæ ſunt perſonæ, in quas tranſeat? Certe primo loco applicatur ſubſtituto. Secundo loco cohæredibus coniunctis. Tertio fideicommiſſario vniuerſali, vel fideicommiſſario ſingulari maioris rei. ſed ſi nō ſunt iſtæ perſonæ, & ſunt plures legatarij æquales, applicatur omnibus ſi volunt: & ſecunda applicatio fit ſecundum ordinem ſcripturę, vt qui primo nominatus eſt, uocatur: ſi ille non ſit, vocantur ſerui: ſi illi nolunt, vocantur extranei: ſi nolunt extranei, vocatur fiſcus. filij autem iuſte exhæredati non vocantur.

a Hoc amplius.] quaſi dicat, dixi qualiter puniat. l. codicis: nunc dico hoc amplius, quòd qui iudicium &c.

b Repræſentatum.] aliàs non repræſentatum &c. & aliàs ſine non. & primam lege: quia ſecus ſi eſſet repræſentatum per legem, hoc eſt, quod defunctus voluit fieri, hoc lex implet, vt in libertate dāda quam ſenatuſconſultum repręſentat, vt nec imponatur pœna ceſſanti, vt ff. de fideicom. li. l. cū vero. §. pe. & §. antepe. & l. ſi eū. §. quis ſeruum, & ſ. ſi man. ita. fue. ali. l. fin. Alia litera planius legitur. & dic repræſentatum. id eſt lege vallatum vel munitum, vt aperte dicitur in corpore. §. his igitur à nobis.

c Monitus.] bis vel ter, vt in authen. de ecc. ti. §. ſi autem qui hoc facere, col. 9.

d Intra annum.] poſt admonitionem iudicis computandum, vt in corpore. §. ſi quis autem. ſed in nouella dicitur à tēpore quo pronūciatum eſt legatū eſſe præſtādū.

e Naturale.] naturale ergo debitum propterea quod defuncto non obedit, non amittit, alia amittit, q̄a hoc quaſi debitū, alia vt lucra cenſentur. nec eorū par ratio eſt, vt ſ. de codicil. l. ſi. §. fi. & de cur. fur. l. ſi. in prin. An idē ſi legi hęres defuncti nō obedit, nō faciēdo inuentarium, vt ideo amittat hanc Falcidiam debitam iure naturæ? In Falcidia debita iure inſtitutionis certum eſt amitti, vt j. ad le. Fal. authen. ſed cum teſtator. ſed ſecus puto in hac iure naturæ per authen. iſtam.

a Vtraque placet Bar. Pau. & Ia.

i Hoc verum in relictis ad pias cauſas quando hæres non fuit negligens per annū: aliàs ſufficeret vnica monitio. Bar. Sal. & Iaſ.

e Sequūt hanc glo. Bar. Bald. Ang Pau. & Iaſ.

f Cautione.] de complendo ea quæ recte diſpoſuerunt teſtatores, vt in corpore. §. ſi q̄s autem nō implēs, col. 1.

g Subſtitutis.] non ergo expirat ſubſtitutio vulgaris ab adita hęreditate. & ſic eſt contra. ſ. de impu. & alijs ſub. l. poſt aditam. Sol. hæc corrigit ſecundum quoſdam. Tu dic quòd hoc admittitur non ex vi ſubſtitutionis, ſed ex beneficio legis. nam & legatarij & extranei admittuntur, quos conſtat nō fuiſſe ſubſtitutos. Porro ſi hæreditas non fuiſſet adita, non haberet extraneus, niſi admitteretur cauſa libertatum cōſeruandarum. vnde ſi nullæ libertates eſſent relictæ, nullo modo admitteretur, vt in inſtitu. de eo cui lib. cauſa bo. addic. §. 1.

f Reprobauit ſm ſcriben.

g Idē Bar.

y Iſta eſt not gl. ſecundum Ange. hic.

h Potiori.] ſic. j. de don. l. ſancimus. §. ſin autem in huiuſmodi caſibus.

i Omnibus.] cum omnes velint.

k Volentibus.] cum quidam volunt, quidam non.

l Nominatus.] ſemper inhærente onere prædictæ cautionis, vt in corpore. §. ſi vero nullus eorum. & no. hic de ordine ſeruando, vt ff. de fideicommiſ. lib. l. generaliter. §. ſi quis alienum, & de hæred. inſtit. qui ſoluēdo. z. Sed cōtra. ff. de ſolu. l. in his. §. fi. & l. ſeq. & inſti. de lega. §. ante.

ADDITIO Dic quòd ibi voluntas erat certa, hic vero dubia. Bart.

m Reſpectis.] nam nullo modo admittūtur, ſi iuſte exhæredati ſunt, vt in corpore §. exhęredatos. Sed quare non vocatur exhæredatus inter nominatos ex teſtamēto, cum ipſe nominatus eſt? Reſpond. ad malum fuit, non lucrum aliquod vel bonum nominatus. Item nunquid admittitur inter eos qui veniunt ab inteſtato, cum ipſe de illis ſit, & quidem primus, vt ff. de ſuis & legi. hære. l. filius? Reſpon. nō niſi per querelam, vt ſ. de inoff. teſt. l. ſi hæredum, & l. filiam. & eſt ratio: quia videtur adhuc teſtamentum valere, cum lex faciat eos hæredes loco repulſi, ut in corpore. §. in omnibus, & hæres hæredis, &c. vt ſ. de hæred. inſtit. l. fin. Et quod dicitur agnatum proximum filium eſſe ad ſuccedēdum, verum eſt non facto teſtamento, vel facto, ſed non adita hæreditate, vt ff. de contra tab. l. filium. §. ſed eum exhæredatio. Item nunquid inter extraneos admittetur, vel ante vel poſt fiſcum? Reſpon. quidam, non: propter prædictas rationes. ſed poteſt dici contra, vt quaſi quilibet admittatur: vt ff. de adop. l. ſi pater. 1. §. quidam.

n Extraneo.] & primo ipſe quam fiſcus, vt innuitur in corpore, & arg. j. de cad. tol. l. §. fin. Item extraneum intelligo quemlibet, cui nihil in teſtamento eſt relictum, ſiue de venientibus ab inteſtato ſit, ſiue prorſus extraneus.

t Reprobatur ſm Bar Bald. Sal. & Iaſ.

TITVLVS XLIII.

COMMVNIA DE LEgatis, & fideicommiſſis: & de in rem miſſione tollenda.

Pro re teſtatoris legata, & ad grauatū pertinentia competunt tres actiones, ſcilicet actio perſonalis ex teſtamento: rei vendicatio: & hypothecaria, varietate legandi ſublata. Salicet.

COMMVNIA DE LEGATIS, & fideicommiſſis: & de in re[m]

Poſtquā ſeparata iura dixit legatorum & fideicōmiſſorum: nunc, coniungit, vt inſtitu. de leg. §. ſed ne primus.

r Cōtinuatione hic ſeqi Bart. Diuiſio.

CVm hi.] Diuidit in vj. par. Primo exordiũ, recitando ius antiquũ. Scd'o inferendo ponit ſtatutũ ſuũ. Tertio probat illud per rationes Quarto ampliat. Quinto tollit obiectũ. ſexto limitat qđ de actiõe hypothecaria dixerat. Scđa ibi, rectius igĩ: Tertia ibi, cũ enim hoc. Quarta ibi & hæc depoſuim⁹. Quinta ibi, cũ.n. non aliter. Sexta ibi, in qibus autem. Sali. CAS.

Olim erãt certi modi relinquendi legata vel fideicommiſſ. ſcilicet per vendicationẽ, per ſinendi modum, damnationem, præceptionẽ: vt inſti. de leg. in princ. & quolibet iſtorum modorum dabatur legatario ſpecialis via ad conſequẽdũ quod erat ſibi legatum. Primo caſu habebat actionem in rem. Secundo exceptionẽ. alijs duobus habebat tantum actionẽ perſonalem ex teſtamento. Itẽ nec dabatur rei vendicat. niſi prius eſſet miſſus legatarius per iudicẽ in poſſeſ. rei ſibi legatæ. quam diuerſitatem tollit imperator, ſtatuens vt qualitercũque aliquid legetur, dentur legatario, actiones: ſcilicet actio in rem, & in perſonam, hypothecaria in alijs rebus defũcti. & ꝙ tacita hypotheca dari debet, probat tribus rationibus. Vna eſt, vt ſicut teſtator expreſſe poterat aliam pro re legata obligare dicendo ſic, lego tibi prædium Sempronianũ: & pro eo ſit tibi obligatum prædiũ Seianũ: ita tacite à lege præſumitur obligatũ, ſi hoc teſtator nõ expreſſerit. Itẽ alia ratione: quia legibus nouis tacita poteſt cõtrahi hypotheca. Itẽ vt ſeruetur teſtatoris voluntas & hoc in prima. Hæc vera ſunt non ſolum ſi ab hærede legatum fuerit relictum dãdum, ſed etiam ſi à legatario, vt ſi teſtator legauit mihi centum, & rogauit vt quinquaginta reſtituerem Titio: habebit actionem in rem, & perſonalem ex teſtamento, & hypothecariam in meis quinquaginta, pro ſuis. & hoc in ſecunda. Pro menſura autẽ eius quod legatum eſt, in hæredem aut legatarium datur hypothecaria: nec in rebus ꝓprijs hæredis, vel legatarij, ſed in his quæ à teſtatore relicta ſunt, conſtat hypothe. & hoc in tertia & vltima parte. Viuianus.

1. Imp. Iuſtinianus A. Demoſthenii pp. [illegible]

CVm hi [a] qui legatis vel fideicommiſſis honorati ſunt, perſonalem actionem plerunque [b] habere noſcantur: quis vel vendicationis, [c] vel ſinendi modo, [d] alio*rumque generum [e] legatorum ſubtilitatem prono animo admittat, quam poſteritas [f] optimis rationibus vſa nec facilè [g] ſuſcepit, nec inextricabiles circuitus laudauit? [h] quis in rem miſſionis [i] ſcrupuloſis vtatur ambagibus?

* ſinendi modi.

Rectius igitur eſſe cenſemus in rem quidẽ miſſionem penitus aboleri: omnibus verò [k] tam legatarijs quàm fideicommiſſarijs vnam naturam imponere, [l] & non ſolum perſonalem [m] actionem præſtare, ſed & in rem: quatenus eis liceat eaſdẽ res, ſiue per quodcunque genus legati, ſiue per fideicõmiſſum fuerint derelictę, vendicare in rem actione inſtituenda: & inſuper vtilem Seruianam, id eſt hypothecariam ſuper his [n] quæ fuerint derelicta, in res mortui præſtare. Cùm enim [o] iam hoc iure noſtro increbuit, licere teſtatori hypothecam rerum ſuarum in teſtamẽto quibus voluerit dare, & iterum nouellæ conſtitutiones in multis [p] caſibus & tacitas hypothecas introduxerunt: non ab re eſt etiam nos in pręſenti caſu hypothecariã dona-

[a] Cum hi.] quid differt prima à ſecunda lege? Reſpon. in prima innuit quatuor genera legatorum, in ſecũda legata & fideicommiſſa.

Legata olim fiebant tripliciter.

[b] Plerunque] quandoque enim non habent: puta quia deficit teſtamentum ſolennitate iuris, vel quia non eſt capax, vel quia legatarius poſſidet rem ſibi legatam. Et nota [1] (quod poteſt colligi ex his quę hic dicũtur, & inſtitu de lega. § 2.) cum olim legabatur per vendicationem, habebat legatarius actionem in rem: cum per ſinendi modum, habebat exceptionem, ſi poſſidebat: cum vero per damnationem, vel præceptionem, habebat tantum perſonales quæ dicunt ex teſtamento, licet forſan non ſit teſtamentum, ſed relictum nutu ſolo, vt ff. de lega. 3. l. nutu.

[1] Sequũtur eam Bart. Bal. Salicet. & Iaſon.

[c] Vendicationis.] id eſt legati relicti per vendicationẽ, vt quia teſtator dixit, Titius vendicet talem fundum.

[d] Sinendi modo] id eſt legati relicti per ſinendi modũ: dicendo, hæres meus ſinat talem habere rem talẽ.

[e] Aliorumque generum.] puta per præceptionem, vel damnationem, vt inſtitu. de lega. § 2.

[f] Poſteritas.] id eſt noua hominum cõſuetudo.

[g] Facilè.] non patienter ſuſcepit: quia non erat ei facile tale genus loquendi. ſic ff. de proba l. ſi quis hominem libe rum.

[h] Laudauit] ſic ff. de condic. indebi. l. dominus, & ff. viuſfruct. quemadmodum caue. l. ſi vſuſfructus mihi legatus. 2. reſpon.

[i] Miſſionis.] olim non poterat agi rei vendicatione, niſi mitteretur in poſſeſſionem legatarius.

[k] Omnibus vero] id eſt omnibus legatis & fideicõmiſſis. ponit [2] enim genera ſingulorũ, & nõ ſingula generum. & ſic non eſt contra inſtitu. de oblig quę ex quaſi contra. §. fin. Item quòd aſſimilat legata & fideicommiſſa, dic, ſcilicet ſpecialia, nam generalia differunt, cum hic ſtatim mortuo teſtatore tranſeat dominium, vt ff. de fur. l. à Titio. Vel ſaltẽ adita hæreditate, vt ff. de leg. 1. l. ſi tibi homo. §. cũ ſeruus. in illis ſcilicet generalibus demũ facta reſtitutione tranſit dominium, vt ff. ad Treb. l. facta, in prin. & l. ſi eius, §. ſi quis. Item ex primis nõ detrahitur Falcidia, ex alijs ſic, vt dicemus ſtatim. ſed & generale poteſt relinqui in forma ſpeciali, & ſeruabitur quod in ſpeciali, vt ff. ad Trebel. l. mulier. 1. §. fin.

[2] Sequuntur communiter doct.

[l] Imponere.] quãtum ad actiones competentes pro eis.

[m] Perſonalem.] ſiue teſtatoris erat res legata, ſiue aliena: ſed in rem datur cum erat teſtatoris, vt inſtitu. eo. §. noſtra autem.

[3] Sequũtur eam Bart. Bal P. & Iaſ.

[n] Super his.] id eſt pro ſecuritate eorum quæ relicta ſunt. Sed in caſu, ſcilicet cum liberatio eſt relicta, non eſt neceſſaria [3] hypotheca, vel alia cautio, cum habeat exceptionem, vt ff. vt in poſ. legat. l. 1. §. ſi debitori. ſed & actionem ex teſtamento habet, vt liberetur, vt ff. de libe. leg. l. 3. §. nunc, & l. quod mihi.

[4] Glo. ſequuntur docto. & plenius Bar. Ba. ſ. de ſacro ſan. eccle

[o] Cum enim] tres rationes ponit quare hypothecaria eſt danda.

[p] In multis] vt in dote, vt ſ. de rei vxo. actio. l. vnica, §. 1. & in tutelis, vt ſ. de adminiſtra. tuto. l. pro officio. & in alijs caſibus quos habes. j. in quibus cauſis pignus taci. contra. per totum. Et not. hic [4] quòd pro re teſtatoris datur rei vendicatio perſonalis, vt ff. de lega. 2. l. cũ filius. § varijs, & de lega. 1. l. huiuſmodi. §. fin. & pro eadem re nõ datur hypothecaria [5] contra aliquem, ſed pro alijs rebus defuncti: vt hic. In caſibus tamen forte vtraque datur, vt ſ. de iure do. l. in rebus, & j. ad Trebel. auth. contra cum rogatus. hoc tamen ita, ſi alij non ſunt legitimè legatæ aliæ res defuncti: ſimiliter ne quod vni datur, alteri denegetur. aliæ autem res quondam teſtatoris poſſunt eſſe penes legatariũ, vt ſi alicui teſtator legauit plura prædia, & ab eo reliquit centum.

[5] Glo. ſequuntur Bar. Bald. Ang. P. Sa. & Ia. quia ſi alteri eſſent legatæ, nõ eſſent hypothecatæ: quando ſuperant aliæ res defuncti alias ſecus. Pa.

a Præcedente.] id eſt ſi nihil dixiſſet teſtator. Azo.

b Aliquid lucri.] pecuniarii, vt & ſupra de fideicõ. l. ab eo. & ff. de leg. 2. l. plane. 2. §. fin. & l. ſeq. Et ex hoc colligit B. legatarium ſingularem detrahere Falcidiam. & pro eo. ff. ad leg. Falc. l. pœnales. §. fi. Sed certe hic affert lucrum, ſed illud reddit. ſic & ff. ſol. ma. l. ſi cũ doté, §. ſi pater filia. Vel dic, nõ aliter valeat ſcilicet hypothecaria, niſi &c. nam nõ datur contra legatarium, niſi aliquid lucri à teſtatore habuerit pręter rẽ legatã, ut & ĩ fi. huius l. Itẽ qđ dicit d. l. pœnales, ideo detrahit, qa & hæres detraxerat ei, & ſic ex perſona hæredis, nõ ſua detrahit, ſcilicet id quod hæres detraxerat. Io. uero dicit nõ uti, & pro eo eſt. ff. ad l. Falcid. l. Falcidia ſi interueniat §. nunquã, & ad Trebel. l. ſi patroni. §. q fideicõmiſ. & l. mulier. j. §. fin. & l. nam quod, §. fi. & l. 1. §. ſi is q quadringenta, & l. Lucius, §. hæres, & l. facta. §. ſi cum ſuſpecta, & de ann. leg. l. liberto §. à liberto, & de vulga. ſubſti. l. cohæredi. §. cum filiæ, & de lega. 2. l. imperator. Generalis autem fideicommiſſarius rogatus ſecundo reſtituere, nõ retinet, niſi in caſibus, ut dices ĩ. ad Trebell. l. pẽ. §. fi.

c In omnibus.] nota legatarium agere hypothecaria cõtra hæredes legantis pro rata, nõ in ſolidum, quod eſt ſpeciale, ut not. infra de debi. ciui. l. fi. lib. 11. regula iiter cõtra ĩ. ſi unus ex pluri. hære. l. 2.

d Vnumquemque.] q. d. ſunt legata. 10. pro. 10. erunt omnia bona obligata, ut his 10. ſolutis, omnia bona liberentur.

Ideo il le ad quẽ peruenit ius patronatus, nõ poteſt grauari. Bal.

Ex pſona ſua, ſed ex pſona hęredis ſibi detrahẽtis. B Bal. Ang. & Ia.

actionem quę etiam nullo verbo præcedente [a] poſſit ab ipſa lege induci.

¶ Si enim teſtator ideo legata uel fideicommiſſa dereliquit, vt omnimodo perſonę ab eo honoratę ea percipiant: apparet ex eius voluntate etiam pręfatas actiones contra res teſtatoris eſſe inſtituendas vt omnibus modis voluntati eius ſatisfiat: & pręcipuè cum talia ſint legata vel fideicommiſſa, quę piis actibus ſũt deputata. B

¶ Et hæc diſpoſuimus nõ tantum ſi ab hęrede fuerit legatum derelictum, vel fideicommiſſum: ſed & ſi à legatario vel fideicõmiſſario, vel alia perſona quam grauare fideicõmiſſo poſſumus, fideicomiſſum cuidã relinquatur. Cùm enim non aliter C valeat, niſi aliquid lucri [b] afferat ei à quo derelictũ eſt: nihil eſt graue, etiam aduerſus eum, non tantum perſonalem, ſed etiã in rem & hypothecariam extendere actionem in rebus quas à teſtatore conſecutus eſt.

¶ In omnibus [c] autem huiuſmodi caſibus in tantũ & hypothecaria vnumquemq; [d] conueniri volumus, in quantum perſonalis actio aduerſus eum cõpetit, & hypothecam eſſe

e Ipſius hæredis.] niſi poſt ſex menſes, ut ĩ. ut in poſſeſſionem lega. l. certa. Azo.

ADDITIO. Tu dicas, ſecundũ Bar. hic quòd ibi hinc ad mille annos bona hæredis nõ erũt obligata obligatione tacita pro legatis, q̃ inducitur per hãc legẽ. ſed bene fateť ipſe Bart. quòd poſt ſex menſes poteſt in rebus hæredis fieri miſſio. & ſic obligatæ erunt pignore p̃torio, ut ibi.

f Earum.] ſ. omnium vſque ad eã quantitatẽ, qua cõpetit perſonalis, vt ĩ. proxi.

Diuiſio. Omne verbum.] Primo, dictum. Secũdo, illatio. Tertio, ratio. Secunda ibi, ſit igitur. Tertia ibi, & nemo

A moriens. Salicetus. CASVS Teſtamentum feciſti, in quo hæredem inſtituiſti, Titio decem legaſti: quibus uerbis ea legaſti, an ſit differentia, quæritur? Reſpon. quod non: ſiue uerbis precatiuis, ſiue per verbum mando, ſiue præcipio. Item natura legatorum & fideicommiſſorum coęquet, nec ſit inter ea differentia, ſicut olim erat, ſed vt non contrarium in legatis & fideicommiſſ. reperiatur, reducãtur legata ad fideicommiſſa, & triplex actio detur legatario ad conſequẽdam rem ſibi legatam, vel per fideicom. relictam, actio uidelicet ex teſtamento, hypothecaria, & in rem. Si autem teſtator legati fecerit mentionem, non fideicom. tunc idem intelligatur legatum & fideicom. quia rebus, nõ uerbis legem imponimus. Viuia.

non ipſius hęredis, [e] vel alterius perſonæ quę grauata eſt fideicommiſſo, rerum, ſed tantummodo earum [f] quę à teſtatore ad eum peruenerint. Dat. XV. Kal. Octobris, Chalcedone, Decio. V. C. Cons.

Exequata ſunt legata & fideicommiſſa, verborum varietate reuicta. Salicetus.

II. Idem A. Iuliano præfecto prętorio.

Omne verbum ſignificans teſtatoris legitimum ſenſum legare vel fideicommittere volentis, vtile atque validum eſt, ſiue directis [g] verbis, quale eſt, *iubeo*, fortè, ſiue precariis vtatur teſtator, quale eſt, *rogo, volo, mando, fideicommitto*: ſiue iuſiurandum [h] interpoſuerit: cum & hoc nobis audientibus ventilatũ eſt, C teſtatore quidem dicente [i] ἐν ὅρκῳ, [*] partibus autem huiuſmodi verbũ huc atque illùc lacerantibus.

¶ Sit igitur (ſecundum quod diximus) ex omni parte verborum nõ ineſſicax uoluntas, ſecundũ verba legantis: vel fideicommittentis, & oĩa quę naturaliter inſunt legatis [k] & fideicõmiſſis inhęrere intelligantur, & cõtra q̃cquid fideicõmittitur, hoc D intelligatur eſſe legatũ & ſi quid tale eſt quod non habet naturam legatorũ, [l] hoc ei ex fideicõmiſſis ac

g Directis uerbis.] tunc dicuntur directa, quando verba ſunt præceptiua: nõ directa, quando deprecatiua, vt hic. Vel directa, quando dirigit ſermonem ad hæredem. Non directa, quando ad honoratum, vt ff. de lega. 2. l. miles, in fi. 1. reſpon. & l. cum pater. §. donationis. Vel directa, cum directam libertatem relinquit ſeruo: non directa, quando per fideicom. miſſum, vt inſtitu. de ſingu. re. per fideicom. re. §. libertas.

h Iuramentum.] ut ta lego tibi 10. ſi iuraueris non aſcendere Capitoliũ: q̃d iuramentum hodie ſublatũ eſt. vt ff. de condit. inſtit. l. quæ ſub conditione. niſi in duobus caſibus, ut ff. de manumiſ. teſtamen. l. ſi quis libertate m., & de condit. & demonſtra l. municipibus. & dic vt ibi not. Vel pone quod rogauit hæredem ut iuret ſe daturum, ut. ff. de lega. 2. l. cum pater. §. filius. etiam tertio, ut cum teſtator dixit, ſcilicet ut legatum ſoluatur, iurauerit, ſiue non.

i Dicente.] voluntatem ſuam cum iuramento.

k Legatis.] ut quia ab inuitis exiguntur, ſed fideicomiſſum olim pendebat ex fide hæredũ, vt cogi non poſſent niſi per pudorem, vt inſti. de fideicomm. hęred. in prin.

l Legatorum.] vt quia ab inteſtato relinqui non poterant, vt inſtitu. de fideicom. hæred. §. præterea. Item nec poſt mortem hæredis vel legatarij, ſed fideicommiſſarij

Verba directa & indirecta q dicantur.

[*] aliàs ἐξορκίζω et.

Vide in hũc locũ, And. Alcia. li. diſ punct. 4. cap. 12.

ſarij ſic, vt inſtit. de leg. §. poſt mortem. Item non poterat legari à legatario, ſed fideicommitti ſic, vt inſtit. de ſing. re. per fide. in prin. Erat & alia differentia quã habes infra de cadu. toll. §. vbi autem.

[a] Actiones.] ſic ergo ſi à legatario legauerit aliam rẽ, puta illius propriã, non eam quam ei legauit, competit illi alij legatario in rem illa propria legatarij primi [1] rei vendicatio. & hoc ſatis videtur expreſſum ſupra l. 1. §. & hęc. Sed quid ſi rogauit hæredem vel legatarium manumittere ſeruũ: puta reliquit ſeruo ſuo fideicõmiſſariã libertatem: nunquid poterit ut liber uendicare libertatẽ ſtatim antequam manumittatur? Reſpõ: nõ uidetur, [2] ſed ſecus in directa, ut. ff. de fideicommiſſ. liber. l. generaliter. §. fin. & l. cum uero §. fi. & de manumiſ. teſt. l. teſtamento liber. Item dic idem in quolibet fideicõmiſſo, quod in fideicommiſſaria libertate, cum à legatario relinquitur. nã prius fit legatarij primi: & tunc non tranſit ſtatim in ſecundum, ſed in primum immediate tranſit, ut. ff. de furt. l. à Titio, & de lega. 2. l. imperator & eſt ratio: quia etſi non huius rei, aliarum tamen ſit dominus. ſed legatarius primus, niſi huius rei fiat, non ſit alterius: & ideo non ſtatim recta uia in fideicommiſſarium tranſit, [3] & ad hoc ſupra eod. l. 1. §. & hæc diſpoſuimus. poteſt ergo dici correctum quod eſt ff. de fideicommiſ. lib. l. cum uero. §. apparet, ubi traditur matri, & non ſit ſtatim liber. Item quod hic dicit, ad genera, non ad ſingula refertur. nam ex legato quantitatis non oritur in rem actio. Item ex legato liberationis nõ oritur hypothecaria, ut ff. ut in poſſeſſio. legato l. 1. §. ſi debitori.

[1] Nihil eſt. Bart. Bald. Pau. Sal. & Ia.

[2] Idem dic. ſcriben.

[3] Idem Pau.

cõmodet, & ſit omnibus perfectus euentus, & ex omnibus naſcãtur in rem actiones,[a] ex omnibus hypothecariæ, ex oĩbus pſonales.[b] Vbi autem aliquid cõtrarium in legatis & fideicommiſſis eueniet,[c] hoc fideicommiſſo[d] quaſi humaniori aggregetur, & ſecundum eius dirimatur naturam.

B

¶ Et nemo moriẽs putet legitimam voluntatem reprobari, ſed noſtro ſemper vtetur adiutorio, & quemadmodum viuentibus pvidimus, ita & morientibus proſpiciatur.[e] & ſi ſpecialiter legati tantum faciat teſtator mẽtionem, hoc & legatum & fideicommiſſum intelligatur: & ſi fidei hæredis vel legatarij aliquid committatur, hoc & legatum[f] eſſe videatur. Nos enim nõ verbis, ſed ipſis rebus[g] leges imponimus. † Dat. X. Kalẽ. Martij Cõſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV CC.

Vbi plures quibus optio eſt relicta, diſcordant in eligendo. ſorte dirimitur. h. dicit: vſque ad § ſed & ſi quis. Baldus.

III. Idem A. Ioanni P. P.

SI duobus vel tribus hominibus, vel pluribus forte optio[h] ſerui vel alterius rei fuerit relicta, vel ſi vni qdẽ legatario optio ſerui vel alterius rei relicta eſt, ipſe autẽ moriẽs plures ſibi reliquerit hæredes: dubitabatur inter veteres, ſi inter legatarios

[b] Perſonales] puta ex teſtamẽto. & hoc ſi relicta ſunt in teſtamento. nam ſi ab inteſtato, tunc perſecutione, id eſt officio iudicis, ut ff. de act. & obli. l. actio in rem, ſecundum quoſdam. nam nil ualent codicilli, niſi teſtamentum ſit cum eis, ex quo adeatur hæreditas, ut. ff de iure codicil. l. ſi quis cum teſtamentum nullum. §. fin. ſed certe & tunc dabo actionem ex teſtamento, [4] qa codicilli ſunt teſtamentum in larga ſignificatione, ſcilicet teſtatio mentis, ut inſtit. de teſta in prin. & ff. de codicil. l. conficiuntur, & l. ab inteſtato, vbi dicitur quòd non facto teſtamento, codicilli tenent uim teſtamenti aliàs ſi eſt factum, ius ſequũtur eius, ut ff. de iure codicil. l. ſi quis cum, in prin. & l. ab inteſtato. Vel dicã [5] dari cõdictionẽ ex lege: quia p imperatores iura codicillorũ prius inuenta ſunt, ut inſti. de codicillis, in prin.

[4] Directã quãdo ſũt cõfirmati per teſtamentum. aliàs datur vtilis. Pau. & gl. ſequit Ba. Bal. Ang. & Ia.

[5] Et male: quia ſubeſt materia arguẽdi. Ba.

[c] Eueniet.] vt in exemplis quæ habuimus ſupra ea l. in gloſ. quæ incipit, ut quia ab inteſtato.

[d] Hoc fideicommiſſo.] hoc ius contrarium eſt ſtatutũ in fideicommiſſis.

[e] Proſpiciatur.] ſcilicet ut eorum uoluntas ſeruetur, ut argu in authent. de hære. & fal. § hæc enim uerba, & §. fina. colla. 1.

[f] Et legatum.] ſed nonne in ueteri iure erãt exæquata, de leg. 1. l. 1. Reſpõd. [6] ſic, ſententia ſeu effectu, ſed ho-

[6] Imò dic

A

dic etiam natura ſublata eſt in rem miſſionis, vt ſupra l. proxi. Vel reſpicit ad nouum ius.

q ibi natura fideicõmiſſorũ tribuitur legatis, hîc verò natura legatorũ tribuit fideicõmiſſis. P. licet Bar. dicat aliter.

[g] Sed ipſis rebus.] id eſt ſenſum non verba ſpectamus, ſic infra de dedi. lib. toll. l. 1. & ff. de adim. leg. l. 3. §. conditio, & infra quæ res pig. oblig. poſ. l. fi. & ſupra de libe. præte. l. 3.

† Cõcor. c. fi. extra de offic. deleg. cũ gloſſ. 1. & ca. cõmiſſa. §. porro, cu glo. ſuper verbo, faciendum, de elect. li. 6.

SI duobus.] Primo ponit dubitationem antiquorũ. Secundo eius ſtatutum & deciſionem. Tertio deciſionem circa æſtimationem declarat. ſecũda ibi, ſancimus, tertia ibi, ſeruis. hoc dicit. Bal. CASVS. Si teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, & Seio & Titio & Caio optionẽ legaſti, & in electione diſcordẽt: vel optionem legaſti uni, & antequam eligeret, uita functus ſit tribus hęredibus relictis, ad quos optione tranſmittit, & diſcordẽt: quid iuris ſit, quæritur? Reſpon. quòd ſors fiet inter eos: & quẽ ſors prętulerit, ille eliget: & alijs æſtimationem partium ipſos contingẽtium præſtabit. & facienda eſt æſtimatio ſecundum quod in litera dicit, uſque ad §. ſed & ſi quis. ubi dicit quòd ſi alicui optionem legaſti, non ut legatarius eliget, ſed alius. ſi ipſe elegit, ſtabit legatarius electioni: ſi non, vel quia noluit, uel quia non potuit, uel deceſſit, eliget legatarius, ſed non meliorem, ſed mediocrem. & hoc in ſecunda. Si autem ſub certo die, puta ex die Paſchæ, vel pure aliquid mihi legaſti: an hæres rem legatam alienare vel obligare poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non: cum non ſit ſua, ſed mei legatarij nec ſeruum legatum manumittere debet. & hoc in tertia. Si autem ſub conditione, ſi nauis ex Aſia uenerit, uel ſub incerto die, puta quando erit Antichriſtus, aliquid mihi legaſti. An autem pendente conditione, ſiue generalis, ſiue ſpecialis eſt, per ſubſtitutionem ſiue per reſtitutionem relictum poſſit hæres alienare, vel alij obligare, quæritur? Reſpond. quòd non: ne nomine euictionis teneatur, ſi alienauerit, & poſtea conditio extiterit, fuiſſet nulla retro venditio, ſcilicet à tempore celebrati contractus, ita ut nec contra legatarium vel fideicommiſ. nulla currat præſcriptio vel viſura, ſiue fuerit legatum relictum pure, & ſub certo die: ſiue ſub conditione, & die incerto: & mihi legatario à quocunque poſſidente, rem mihi legatã vendicandi dabitur facultas, à poſſidente nulla exceptione opponenda. & hoc in quarta. Si autem emptor mala fide emit, ſciens eam non eſſe hęredis uendentis: tantum dabitur ſibi regreſſus pro precio contra venditorem: nec aget ad duplam nomine euictionis, etſi de euictione ſtipulationem interpoſuerit: creditori autem dabitur pignoratitia contra hæredem obligantem. & hæc ſic ſtatuta ſunt, ut uoluntas defuncti obſeruaretur. Si autem emptor bona fide emit, integra iura ſibi reſeruentur: ſcilicet quòd agat ad precium re euicta, & ad intereſſe, vt ex ſtipulatu ad duplam nomine euictionis, & hoc in quinta & vltima parte. Viuia.

C

D

[h] Optio.] id eſt electio. & ſic accipitur. ff. de optio. legata.

a Fortunam.] ſic & ff.fam.erc.l.ſi q̃ cautiones,& ff.de iudi.l.ſed cum ambo, & inſtit.e.§ optionis.& facit ff.famil.erciſ. le. hæredes.§.ſi incerto. Sed quid ſi vni eſt maior pars relicta quam aliis? Reſpon. forte illius electioni ſtari, vt arg.infra de dona.l.ſancimus.§.ſin autem in huiuſmodi caſibus,& ff.de pac.l.maiorem,& ſupra tit.1.authē.hoc amplius.Itē eſt arg.cōtra.huic.ff.de leg.1.l.huiuſmodi,§.ſi.& inſtit.de ſatiſd.tu.§.ſin autem. vbi dicit prætorem facere debere eos conſentire, vel ipſum diſponere.Item aliud argu.contra.ff.quibus modis vſusfru.amitt l.2.§.ſi. vbi videt̃ perire relictum propter diſſenſum: ſed aliis caſibus loquūt.

ADDITIO. Tu dicas ſecundum Imo.& Salic.hic,& Ange.Are.in d.§.ſin autem,inſtit.de ſatiſda.tut. Aut dubium oritur ſuper facto,& tunc ſorte nō dirimitur, ſed probari debet: aliàs actor ſuccumbet,ut l.actor,ſupra de proba. Aut oritur dubium ſuper iure, & tunc ſi lex hoc dubium declarat, illi declarationi ſtabimus, vt ff.de pactis.l.maiorem,cum ſimilibus. Aut lex non declarat, & tūc ſi iſti diſcordant in præiudicium tertii, ad ſortem non recurritur, vt d.§.ſin autem, ſed iudex ipſos compellet ad concordiam, aliquando præciſe putà definiendo & ſententiando inter eos quis ſit potior,ut d.§.ſin autem,aliquā do non præciſe, ſed cauſatiue ſi volunt audiri,& ſic per denegationem actionis, vt dicta l.huiuſmodi.§.fin.& ibi Barto.ff.de lega.1. Aut diſcordant in præiudicium ſui tantum,& tunc ad ſortē recurritur, ſi hoc petunt,vt hic. ſi vero hoc non petunt, tunc ſe impediunt. A ita loquitur.d.l.2.§.fin.ff.qui.mo.vſusfru.amit. Videas latius per Angel.Aret.in d.§.ſin autem, inſtit.de ſatiſda.tuto.

1 Sequit̃ eū Bar.B.Ang.P.& Iaſ.

Sorte an & qñ ſit diſcordia litigantiū dirimēda.

vel hæredes legatarii fuerit certatum, & alter alterum ſeruum, vel alteram rem eligere velit, quid ſit ſtatuendum.

¶ Sancimus itaque in omnibus huiuſmodi caſibus rei iudicem fortunā a eſſe, & ſortem inter altercantes adhibendam, vt quem ſors prætulerit, is q̃dē habeat poteſtatem eligendi,cæteris autem æſtimationem præſtet contingentium eis partium, id eſt,ſeruis quidem & ancillis maioribus decē annis ſi ſine arte ſint, viginti ſolidis b æſtimandis: minoribus vero decem annis, nō amplius quàm in decem ſolidos cōputandis.ſin aūt artifices ſint, vſque ad triginta ſolidos æſtimatione eorum procedente, ſiue maſculi,ſiue fœminę ſint, exceptis notariis, c & medicis vtriuſque ſexus: cum notarios quinquaginta ſolidis ęſtimari velimus, medicos autem & obſtetrices ſexaginta. Eunuchis minoribus quidem decem annis, vſque ad triginta ſolidos valentibus: maioribus vero vſque ad quinquaginta ſin autem artifices ſint, vſque ad ſeptuaginta.

Quando optio rei legata committitur tertio: illo non eligente intra annum, vel morte præuento, electio trāſfertur in legatarium, qui non poterit eligere meliorē, ſed mediocrē. hoc dicit vſque ad §. ſed quia noſtra maieſtas. Sal.

Sed & ſi quis optionem ſerui vel alterius rei reliquerit nō ipſi legatario, d ſed quem Titius ſorte elegerit, Titius autem vel noluerit eligere, uel non potuerit, vel morte fuerit præuentus,& in hac ſpecie dubitabatur apud veteres, quid ſtatuendum ſit: utrumne legatum expiret,an aliquod ei inducatur adiutoriū,vt uiri boni arbitratu ꝓcedat electio.

¶ Cenſemus itaque ſi intra annale tempus ille qui eligere iuſſus eſt,hoc facere ſuꝑſederit, uel minime potuerit, uel quandocunque deceſſerit: ipſi legatario uideri eſſe delatam † B electionem:ita tamen, ut nō optimū ex ſeruis, e uel aliis rebus quicquā eligat, ſed mediæ æſtimationis:ſine dum legatarium ſatis eſſe fouēdū exiſtimamus, hæredis commoda defraudentur.

Rei reſtitutioni ſubiecta purè vel ſub certa die alienatio, pigneratio, & manumiſſio, non tenet ipſo iure. hoc dicit vſque ad §. ſin autem ſub conditione. Sal.

C Sed q̃a noſtra maieſtas ꝑ multos caſus legatariis & fideicommiſſariis proſpexit,actioneſq; tam perſonales, quàm in rem & hypothecarias dedimus, & i rē miſſionis tenebroſiſſimus error abolitus eſt, f & ad hāc legē ꝑuenimus.

¶ Nemo itaque hęres ea quę per legatum vel pure vel ſub certo die relicta ſunt, uel quę reſtitui aliis diſpoſita ſunt, uel ſubſtitutioni ſuppoſita,ſecundū D veterem g diſpoſitionem putet eſſe in poſterum alienāda, vel pignoris,vel hypothecæ titulo aſſignāda,vel mancipia manumittenda,ſed ſciat hoc quod alienum eſt, h non ei licere,vtpote ſui patrimonij exiſtens, alieno iuri applicare: quia ſatis abſurdum eſt, & irrationabile, rē quā in ſuis bonis pure nō poſſidet, eam ad alios poſſe transferre, i vel hy-

b Viginti ſolidis.] ſimilis æſtimatio infra de commu. ſer. manu.l.1. ſed diſſimilis infra de condit inſert.l.6. & infra de dona.l.ſi quis argentum.§.ſin autē donator. & quod dicit.20. intellige non vltra. nam citra ſic quandoque. Sed de qua moneta? Reſpō. tali quod.lxxij.ſolidi librā auri faciant, vt infra de ſuſcep.& arca. l. quotiens, lib 11.

c Notariis.] i.ſcriptoribus.nam ſeruus non poteſt eſſe notarius, vt infra de tabu.l.generali.li.10.

d Legatario.] ſecus ſtatuitur in venditione vbi nihil eſt, vt ſupra de contrahen.em.l.ſi.

e Ex ſeruis.] ſic ff.de leg.1.l.leg.gñaliter, & l.ſi hæres. ſi autem ipſi legatario datur optio,ab ipſo principio optimum eligit, ſecundum lo. Alij contra,ut ff.de opti.legat.l.2.facit. ff.quando dies lega.ced.l.nec ſemel.§.pe.

f Abolitus eſt.] vt ſupra eodem.l.1.

g Veterē.] quæ permittebat alienari,vt ff.ad Trebel.l.Titius,& de pet.hæredi.l.ſed & ſi.§.quod autem quis ex hæreditate. tractat enim hic tam de generali, quàm ſpeciali fideicommiſſo, vt infra proximo.§.ſin autem.

h Alienum eſt.] ſic infra vnde vi.l.fin. Item intellige alienum,id eſt,quando purū erat: ſed qñ ſub cōditione, tunc ſpe.

i Transferre.] immo videtur quòd teneat alienatio.nam hæres rogatus ſi alienet,dicit lex quod in putet in quantū ſuam quod alienauit, & ſic confirmat̃ alienatio, & non venit in reſtitutionē,vt ff.ad Trebel.l.Marcellus.§.res quæ, & l.ſi hæres

† aliàs,demum.

Seruus nō pōt eſſe notarius.

Cōcor. gl.in c.literas,ſup uerb.i clericum, de ſi.presby.

Idē Sal. & uide Iaſo in cuideatialib.ad iſtū §.

pothecæ pignoriſve nomine obligare, vel manumittere, [d] & alienam ſpem [b] decipere.

Res quæ ſubiacent reſtitutioni ſub conditione vel ſub die incerta, poſſunt interim alienari, vel obligari: ſed adueniente caſu reſtitutionis fingitur retro nullum quod eſt factum. h. d. vſque ad. §. emptor. Salic.

B Sin autem ſub conditione vel ſub incerta [c] die fuerit relictum legatum vel fideicommiſſum vniuerſitatis, vel ſpeciale, vel ſubſtitutione, vel reſtitutione, melius quidē faciet, ſi & in his caſibus caueat ab omni venditione, vel hypotheca, ne ſe grauioribus oneribus euictionis nomine ſupponat.

¶ Sin autem auaritiæ cupidine propter ſpem conditionis minimè implendæ, ad venditionem vel hypothecam proſiluerit: ſciat quòd conditione impleta ab initio cauſa in irritum deuocetur, & ſic intelligēda eſt, quaſi nec ſcripta, nec penitus fuerit celebrata: [d] vt nec vſucapio, nec lōgi tēporis [e] præſcriptio cōtra legatariū vel fideicōmiſſariū procedat.

¶ Quod ſimiliter [f] obtinere cenſemus in huiuſmodi legatis, ſiue pure, ſiue ſub die certo, ſiue ſub conditione, ſiue ſub incerta die relicta ſint. Sed in his omnibus caſibus legatario quidē vel fideicōmiſſario omnis licētia pateat rē vendicare, [g] & ſibi aſſignare, nullo obſtaculo ei à detētatoribus opponēdo.

IN AVTHENT. de reſtitu. & ea quæ pa. ſ. quā [illegible] præ[illegible], coll. iiij. conſtitu. vj.

Res quæ ſubiacent reſtitutioni, hodie in caſibus hic ſubiectis poſſunt irreuocabiliter alienari. Salic.

C Res quæ ſubiacent reſtitutioni, prohibentur alienari quidem, † vel obligari. Sed ſi liberis portio legitima [h] non ſufficit ad dotis ſiue dōationis ꝑ nuptias obligationem: [i]

---

hæres inſtitutus. §. ſi hæres, quæ ſunt contra. Solu. hæc corrigit illas. Vel [a] dic, non tenet in eo quod ſupra quartam eſt, vt hic: ſed in eo quod intra quartam eſt ſic, vt ibi. Vel dic tenet in quartam, & non reſtituit, vt ibi dicit: ſcilicet ſi voluerit fideicommiſſarius, non aliàs: vt hic, ſecundum Azonem. Vel dic ad legem illam ſi hęres inſtitutus. §. ſi hæres, in alienatis non eſſe neceſſariam reſtitutionem: quia illa deficiunt eſſe hæredis. vnde non prodeſſet reſtitutio: ſed in aliis q̄ habet adhuc, ſic debet fieri.

a Et bene. Bar. B. Ange. Sal. hic, & in l. filiū quē habentē. ſ. fam. erciſc. ibi vide.

a Manumittere] immo videtur quòd poſſit manumittere, vt ff. ad Trebell. l. quidam. §. ſi quis ſitium, quæ eſt contra. Solu. illa in libertate, & eſt ſpeciale. ſed certe & de libertate hic dicit. Dic ergo quòd hic pure debebat hæreditas: ibi ſub conditione erat reſtituenda: qua pendente hęres manumiſit ſeruum hęreditarium: quod fauore libertatis (ut ibi dicitur) eſt recipiēdum. ſed hoc nō videtur valere, quia etiam ſub conditione rogatus non poteſt interim manumittere, vt ff. de manu. l. ſeruum, & ff. qui & à qui. l. generaliter. §. fin. Sed illæ prohibent inter viuos. in prædicta autē. ad Trebel. l. quidam, manumiſit hæres in ſuo teſtamento: [2] ſed hæc prohibitio fallit in caſibus duobus, quos habebis in authē. res quę &c. infra eodem.

Seruus ſub cōditione legatus, ā pōt interim ab hęrede manumitti.

Sequitur gloſ. Bart. Ang. & P.

Ventura ſunt conſideranda.

Res ſingularis ſub cōditione legatæ alienatio medio tēpore facta, an teneat.

b Spem.] Nota debere conſiderari quod poteſt euenire, vt ff. de aqua plu. arcen. l. in diem. §. ſi.

c Incerta.] hæc enim duo paria ſunt quoad hoc, dies incerta, & conditio, vt infra de cadu. tol. §. 1. & §. ſin autem aliquid.

d Celebrata] immo videtur quòd medio tempore tenuerit alienatio rei ſingularis ſub conditione legatæ, vt ff. quemadmodum ſer. amit. ſi is cui §. ſi & ff de reg. iur. pleruque, in fin. & de fideicommiſ lib. l. generaliter § quotiens, & de ſerui. leg. l. ſi fundum § 1. & de lega. 1. l. ſeruo legato. §. 1. & de lega. 2. l. ſi. §. ſi. q̄ ſunt cōtra. arg. Solu. [3] dic ꝙ vere tenuit, vt ſ. proxi. dixit ibi, melius quidem faciet &c. ſed nūc fingitur nō tenuiſſe, vt ita idē & fructus præteriti temporis reſtituat, [4] vt in authen. de nup. §. quę vero. ibi, vnde ſancimus. & ibi, quod in omni &c. colla. 4. ſic inſtitu. quibus mo. ius pa. po. ſol. §. ſi ab hoſtibus. vel dic hoc nouum ius: ſed per authenticam hic poſitam hoc eſt expeditum, [5] vt non teneat alienatio Item & hæres de reſtituendo ſub conditione rogatus videtur quòd poſſit alienare: quod hic prohibet. nam non tranſeunt actiones, niſi reſtituat hæreditatem, vt ff ad Trebel. l. facta, in princ. & l. ſi eius §. ſi quis, niſi in tribus caſibus: vt infra ad Trebel. l. pe. immo & ea reſtituta non videtur quòd fideicommiſſarius habeat rei vendicationem, niſi in his rebus quæ non ſunt alienatæ: quare poteſt dici vt teneat interim, vt ſupra innuit, melius quidem &c. ſed per authenticam hic poſitam non. vel dic hoc nouū ius. Vel tertio dic quòd hoc eſt ius vetus, vt habeat fideicommiſſarius demum reſtituta hęreditate rei vendicationem: nam hodie habet etiam prius, ſi eſt pure rogatus. vel prius habet vtilē: ſed ea ei reſtituta etiam directam habet. Vel quarto, qđ eſt melius, ꝓ rebus alienatis cōditione exiſtēte habet rei vēdicationem, [6] cū hęres deſinit eſſe dominus, & ſic nō poteſt reſtituere. pro nondū alienatis nō habet, niſi facta reſtitutione.

3 Idē Bar. Ang. Pau. Sal. & Iaſ.

4 Immo illi fruct⁹ non reſtituunē: qa ſi hæres: non alienaſſet, eos lucratus fuiſſet ex iudicio defuncti. B. Pau. Ang. & Iaſ.

5 Nihil ē. Bar. Ang.

6 Idē Bar. Ang. Pau. Sal & Iaſ.

ADDITIO. Aduertas quòd hæc lex dicēs nō valere alienationem rei reſtitutioni ſubiectæ, limitatur ſecundum Cy. in authent. res quæ, infra eodem, niſi hæres probabiliter ignorauerit eam ſubiectam reſtitutioni. tunc enim ſi vendidit eam hæres, rata eſt venditio, & debet legatarius aut fideicommiſſarius percipere precium ab hærede. ita loquitur. l. fin. in ſi. ff. de lega. 2. qui caſus eſt ſingularis, & multum notādus, vt dicit hic Bar.

† Cōcor. gl. 1. ante ſi. in verſ. & hoc, in c. in præſentia, extra de probat.

e Lōgi temporis.] vt habes generaliter infra de pręſcrip. 30. an. l. cum notiſſimi. §. aliud.

f Similiter.] id eſt æqualiter.

g Vendicare] ſed qualiter daretur rei vēdicatio generali fideicommiſſario ante reſtitutam, vt ff. ad Trebellia. l. facta, in principio? Reſpon. vtilem habet, non directā. Vel dic vt modo dixi.

Res quæ] CASVS. Hæc authen. duo dicit. Primo ponit regulam. Secundo inſtantiam regulæ. Regula eſt: Res quæ ſubiacent reſtitutioni, prohibētur alienari. D Inſtantia regulæ: Ecce ſi pater tuus inſtituit te fratrem hæredem cum ſorore tua, & rogauit vos vt reſtituatis: ſi quarta non ſufficiat ad donationem propter nuptias, vel ad dotem conſtituendam. licebit tibi filio alienare vel obligare res quæ ſubiacent reſtitutioni, in eam cauſam vſque ad modum legitimum: & ita apparet quod id quod communiter prodeſt, præfertur commodo priuato.

h Legitima.] i. debitum bonorum ſubſidium.

i Obligationem] ſecundum merita [7] perſonarum & facultates, vt hic, & in corpore huius authēticæ. & ff. de iure dotium. l. ſiue generalis. Et intellige [8] hoc in dote & donatione conſtituenda a grauata perſona. Item & in exigenda: vt ſi amplam dotem filiusfamilias ab vxore habuerat: & poſt ſic fuit a patre rogatus. nam etiā vltra Falcidiam accipiet ad dotem ſuæ vxoris exoluendam, cū interim matrimoniū ſoluatur, vel eſt dos in cauſa reſtitutionis. Item quid ſi tempore mortis patris filia quæ

7 Sequitur glo. Bar.

8 Siue pro ſe, ſiue ꝓ tali perſona quā dotare tenebať. Bart. Bal. Paul. Sal. & Iaſ.

quæ dederat dotem, à viro recuperauerat: an veniat in reſtitutionem fideicommiſſi? Reſpondetur [1] non ſecũdum H. Item nunquid poterunt fieri ſumptus ex hoc quod eſt reſtituendum ſi aliunde non habet? Reſpond. non [2] hoc caſu: ſed alio cum rogatus reſtituere quod ſuperfuerit: nam tunc de quadrante ſeruãdo poteſt pro expenſis diminuere, vt infra ad Trebell. authen. contra cum rogatus. ſed hic tres partes debet integras reſeruare fideicommiſſarius.

[1] Idẽ Bar. Bal. Ang. Sa. & Ial.

[2] Immo & pro alimentis poteſt fieri alienatio, ſicut pro dote. Bar. Bal. Ang. Pau. & Ia. licet Sali. glo. ſequatur.

A

permittitur res prędictas in eam cauſam alienare vel obligare pro modo honeſtati pſonarũ cõgruo.

¶ Ea enim quæ communiter omnibus proſunt, his quę ſpecialiter quibuſdam vtilia ſunt, præponimus[a]

Finis authenticæ.

Sequitur tex. legis Cod.

B

Scienter emens rem reſtitutioni ſubiectam illa euicta habet actionem ad precium tantum, non ad duplũ etiam ſi fuerit promiſſum. hoc dicit vſque ad finem Sal.

Emptor autem ſciens rei grauamen, aduerſus venditorem actionem habeat tantum ad reſtitutionem precij, neque duplę ſtipulatione,[b] neque melioratione[c] locum habente: cum ſufficiat ei ſaltem pro precio, quod ſciẽs dedit pro aliena re, ſibi ſatiſfieri.

C

¶ Creditori[d] nihilominus pignoratitia contraria actione aduerſus debitorem competente, vt ex omni parte omnique ſtudio id quod ſemper properamus, ad effectum perducatur, & ultima elogia defunctorũ legitimũ finẽ ſortiãtur: bonæ fidei pcul dubio emptoribus integra iura,[e] & nullo modo ex hac conſtitutione deminuta, contra venditores habentibus. Dat. Ka. Septẽb. Conſtantinopo. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

D

a Præponimus.] vt & infra de cadu. tol. §. ti & ff. pro ſocio. l. actione. §. Labeo, & in authent. de non alie. §. quia vero veriſimile, in fi. §. col. 2.

Finit glo authen.

Sequitur gloſſa textus legis Codicis.

[Emptor] CASVS. Si hæres rogatus reſtituere ſub conditione, alienat, & poſtmodũ, quia conditio extitit, à legatario res auocatur ab emptore: nunquid emptor habebit regreſſum contra venditorem? Reſpond. cum diſtinctione, quia aut emptor eſt malæ fidei, quia ſciebat rem ſubiacere reſtitutiõi & etiam ſi duplam ſtipulatus erat euictionis nomine, nõ habet regreſſum ad duplum, vel ad intereſſe ratione meliorationis contra venditorem, ſed ad precium tantum. Si autem eſſet bonę fidei, tunc ad duplum, uel ad intereſſe habebit regreſſum. Sed ſi hęres obligat rem prohibitam alienari: hoc caſu creditor habet pignoratitiam actionem contra ſuum debitorem. Vin.

b Duplæ ſtipulatione.] etiam ſi fuerit ſtipulatus, ſed precium tantum habet, vt ſubijcit. & ſic eſt contra infra de euic. l. ſi fundũ, & ſ. cõmunia vtri. iudi. l. ſi fratres, & ſupra de iure dot. l. ſi à matre, & j. de præſcrip. 30. an. l. 1. & ff. de excep. do. l. apud Celſum. §. itẽ Labeo. Prædicta quidem iura contradicunt in duobus. Primo, quòd non proficit hic ſtipulari de dupla. Secũdo, quia hic & non ſtipulans agit ad ſimplum: ſed dic hoc nouum ius, & ſpeciale in hoc caſu. [3] Vel dic, hoc eſt vnũ pro emptore, quòd agit ad precium, licet ſciens fuerit. vnde & aliud cõtra eum ſit, vt non proficiat ſtipulatio duplæ. & e contra hoc eſt contra eum, quòd non prodeſt ſtipulatio duplę, ſic & aliud ſit pro eo ut agat ad precium, ut arg. ff. de iureiuran. l. eum qui. Vel tertio, [4] & verius, hic emptor ſciebat rem vendentis, licet ſub conditione legatam, ſed in legibus contrariis ſciebat alienam.

[3] Iſtã ſequũt Bar. Bal. Ang. & Sali.

[4] Et male. Bar.

c Melioratione.] propter malam ſuam fidẽ: ſecus ſi bonam [5] habuiſſet, vt arg. ff. loca. l. penulti. 1. reſponſo.

d Creditori.] cui dicta res legata fuit obligata. nam ea actione tenetur debitor, qui rem alienam, vel alii obligatam, vel alio modo obnoxiã alij obligat ſuo creditori, ut ff. de pig. act. l. 1.

e Integra iura.] ex ſtipulatu ad duplum, & ex empto ad intereſſe.

[5] Idem ſi malã, quãdo fuiſſet impẽſę neceſſariæ ſi ne quibus res eſſet perempta, aut deteriorata. Pau.

TITVLVS LXIIII.

DE FALSA CAVSA ADiecta legato vel fideicommiſſo.

Verba enunciatiua principaliter in vltima voluntate propter ſe emiſſa, diſpoſitionem inducunt niſi probentur emiſſa per errorem. hoc dicit cum. l. ſi dotem, infra eodem. Vel breuius: Cauſa cohærens legato, falſa probata vitiat legatum, non aliter. Sal.

Verba [1] teſtamenti q̃ inſeruiſti, aut ſolutam pecuniam debitam teſtatori declarant, aut voluntatem eius liberare volentis debitorem manifeſtè oſtendunt. Et ideo aut peti quod ſolutum eſt, non poteſt, aut ex cauſa fideicommiſſi,[g] vt debitor liberetur, agendum eſt:[h] niſi liquidò probari poſſit eum[i] non liberari debitorem voluiſſe, ſed errore[k] lapſum ſolutam ſibi pecuniam exiſtimaſſe. PP. VII. Kalendas. Martii, Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Falſa demõſtratio non perimit legatum, ubi certa quãtitas eſt expreſſa de ſe, vel per relationẽ ad aliud: ſecus ſi omnino ſit incerta. hoc dicit cum. l. ſeq. & cum. l. ſi. quia penultima eſt ſummata cũ precedẽti. Sal.

DE FALSA CAVſa adiecta legato vel fideicõmiſſo.

Adijcitur in legato quandoque cauſa. ſcilicet p quia, & hæc non vitiat legatum, niſi conditionaliter fuerit expreſſa, vt inſtit. de lega. § longe. Quãdoq; demõſtratio, vt ſeruum Stichũ, quẽ ab alio emi, tibi lego, & tunc valet legatũ, licet non ab alio fuerit emptus, vt inſtit. de legat. §. huic pxima. & de his duob. dicit hic titulus Quãdoq; modus: q fit p vt, & de hoc dicit j. ti. proxi. Quandoque cõditio, q̃ ponitur per ſi, & de hoc infra ti. 2. de condit. inſert. Et de his modis habes ff. de cõdit. & demõſt. l. demonſtratio.

Legato varia adijciũtur.

[Verba.] CASVS. Teſtamẽtũ feciſti, hæredẽ inſtituiſti. reliquiſti inter cętera, & dixiſti, decem quæ debebat mihi Titius. peti vero quia ſoluit. ſi reuera non ſoluit, an peti poſſint, quæritur? Reſpon. aut ſoluit, & peti non poſſunt: aut non, & aget Titius ex fideicommiſ. vt liberetur, ſcilicet niſi hęres probauerit teſtatorẽ liberare noluiſſe Titium: ſecus ſi per errorẽ putaſſet eum ſoluiſſe. Viuia.

f Verba.] q̃ forte erãt talia, Decẽ quę mihi Titius debebat, quia ſoluit, ab eo exigi veto. [6] vel ſimilia, vt j. l. 4.

g Fideicommiſſi.] quod magis præſumitur, vt infra de dona. l. ſi donatio, & de lega 2. l. Lucius. 2. §. quiſquis. 2.

h Agendũ eſt.] multo magis excipi poteſt, vt ſ. ti. 2. l. ſi creditoris.

i Eum.] ſcilicet teſtatorem.

k Errore. &c.] ſed videtur quòd huiuſmodi confeſſio non ſtatim præiudicet, ſed ſaltem. 30. dies expectentur vt ſupra de non nume. pecu. l. in contractibus. §. ſuper, quæ eſt contra. Solu. [7] illud in contractibus. hic in vltimis voluntatibus, eorum fauore, vt arg. ff. de regu. iur. l. in teſtamentis. Item & alia ratione, quia qui confitetur inter viuos ſolutum eſſe, ſæpe facit ſpem futuræ numera-

[6] Nihil eſt: q̃a iſta ſunt verba diſpoſitiua: ideo lex nullũ habet dubium. ſed erant verba enũciatiua tãtũ. Bar. Ang. Pau. & Sa.

[7] Iſtam tenet Bart. Bal. & Sa.

numerationis: qui vero in vltima voluntate, nequaquam expectat futuram numerationem, ſed ob praecedens meritum facit, vt ff. pro ſocio. l. nec adiecit. Item vide ut quod nec haeres debeat probare errorē, vt hic, ſed legatarius defuncti voluntatē debeat probare, vt ff. de lega. 2 l. Titia cū teſtamēto. §. Caius Seius, quae eſt contra. Sed ibi agitur de fide obligando, hic de debitore liberando: quod facilius fit, vt argu. ff. de actio. & obl. g l. Arrianus. vel dic, ꝙ res illae non erāt penes vxorem: licet eſſent in ꝓtorio eius, immo erant apud ipſum Caium forte in ſcriniis eius. Itē adhuc videntur haec verba non inducere liberationem, vt ſupra de teſtamen. mi li. l. ex his, quae eſt contra. Solu. ibi non fuerunt uerba dādae libertatis, ſed ſi fuiſſet in teſtamēto confeſſus eum liberū, bene ſtaret huic confeſſioni, & ſic ille conſequeretur libertatem, ar gu. huius. l.

E Tiā.] CASVS. Teſtamentum feciſti, haeredem inſtituiſti, & ita dixiſti: Decem quae tibi debeo, tibi do, lego. nō ſubfuit debitū, quia nihil debebas: an valeat legatum, quęritur? Reſpon. quòd ſic: & actio ex teſtamento peti poſſunt.

Singu. gl. ſecundum Ale. in l. ſi diuortio. ff. de uerbo. obli. & ſecūdū Bal. in uſibus feu.

Nihil eſt. Pau.

Iſtā ſequit Bar. Bal. Ang. & Pau.

4 Nihil eſt. Ang. ideo dic ꝙ ibi uerba enunciatiua fuerunt emiſſa ꝓ aliud, hic uero principaliter propter ſe. Barto. & Pau.

II. Imp. Alexander A. Fauſtinae.

Etiam ſi veritas debiti[a] non ſubeſt, falſa tamen demonſtratio non perimit legatum: & ex teſtamento eius quoque nomine competit actio. PP. VII. Id. Nouembr. Alexādro A. Cons.

B

Licet iam ſummauerim cum praecedenti, tamen ad textum dic: Si maritus legat dotem vxori certa quātitate non expreſſa, oportet vxorem probare numerationem: quod non habet neceſſe ſi certa quantitas ſit expreſſa: quia illa debetur. Sal. poſt Bal.

III. Idem A. Verinae.

SI non deſignata certa quantitate dotem tibi legauit maritus, ſed quodcunque ad eum dotis nomine perueniſſet, peruēturum ve eſſet,[b] & id ex teſtamento petis: neceſſaria probatio eſt numeratae[c] pecuniae.

C

¶ Quod ſi quātitatem expreſſerit, debetur.[d] & ſi in dotem datum non eſt: quaſi aliud legatum, non eo iure, quo dos, fungitur. PP. Non. Maij, Maximo

A ualebit legatum propter repraeſentationem, quia cum aliàs dos ſolueretur annua bima trima die, nunc ſtatum debebitur, ut ff. de do. praelega. l. 1. §. uerum eſt, & inſtitut. de lega. § ſed ſi uxori. Item ualet, quia amodo non retinebitur dos ob res donatas uxori à uiro, quod fieret aliàs, ut. ff. de do. praelega l. 1 § eſt & illud. non autem ualet ut expenſae in dote factae minus retineantur, cum uir legat: quia idem uidetur legare quod dotis iudicio poſſet recuperare. licet ſecus eſſet ubi extraneus legat: quia etiā expenſas uidetur legare, ut ff. de le. 2. l. Maeuio. §. à me. Itē non ualet ut Falcidia detrahatur de hoc legato, 8 ut ff. ad leg. Falcid. l. ſi uſusfructus. § dos.

c Debetur.] ut ff. de verbo. obli. l. ſi diuortio, in fin. & inſtitu de lega. §. ſed ſi quam. Sed videtur non valere, quando dos nulla fuit: vt. ff. de do. ꝑleg. l. 1. §. ſed & ſi dotē. ibi, nā & ſi quis &c. quae eſt contra. vbi dicit: Si lego pro dote vxori centum, quae in arca habeo, non valere legatum, ſi nulla corpora ibi erant. Solu. 9 diſtinguitur an quantitas exprimatur, vt corpus: vt. ff. de leg. 1. l. plane. 1. §. ſed hoc ita erit. & tunc non debetur quantitas, vt

7 Hodie intra annum, quā do conſiſtit in rebus mobilibus. Bar. & Pau.

8 Sed bene de cō modo repraeſentationis. Ba. Pau. & Sa.

9 Sequit hanc glo. Bar. Bald. Ang. Pau. & Sali. uel dic ſecun dò quod ibi fuit legatum, qđ non erat in rerū natura, ideo non ualet legatum.

II. & Aeliano CC. Conss.

Hanc legem ſummaui cum prima lege. Salicetus. Vel ſic: Mortua filia in matrimonio, dos debet reddi patri, vel eius haeredibus, & ipſe poteſt legare liberationem. Bal.

IIII. Imp. Gordianus A. Alexandro.

SI dotem (vt propo nis) defuncta in matrimonio vxore tua patri eius reddidiſti, vel etiam ea nō reddita, teſtamenti uerbis (vt aſſeueras) munitus es, quibus ſe recepiſſe dotem vniuerſam quōdam ſocer tuus ſignificauit: ne hoc nomine conueniaris, ſolicitè agere non debes: cum aut ſoluta dote, nulla ſuperſit actio:[e] aut non reddita, aduerſus petentem iuxta defuncti voluntatem parata ſit exceptio.[f] PP. XV. Kalen. Iun. Sabino II. & Venuſto. CC. Conss.

Si legatur dos, facta relatione ad inſtrumentum dotis, nihil aliud requiritur, niſi quod inſtrumentum loquitur: ſed ſi ſit relatio ad dotem, inquiritur veritas. Baldus.

a Debiti.] dixit teſtator: Lego tibi decem quae tibi debeo, & ſic in prima perſona, & certum. ſecus ſi incertum, ut lego tibi quod debeo, quia non ualet, 5 cum nihil debeam, ut ff. de leg. 1. l. ſi ſic. § 1. Itē ſecus ſi dixit in ſecunda perſona vel tertia, 6 ut lego tibi quod mihi debes. uel lego tibi quod Sempronius debet. uel etiam lego Titio quod ipſe Titius debet. nam his caſibus non ualet, etiam ſi certam quantitatem ponam: ſi nihil eſt in debito. Et eſt ratio in his quia ſi uerū eſſet debitū, teneretur haeres meus ad liberationem: quando lego tibi quod mihi debes, uel ad ceſſionem: ad quam & nūc ſi tenetur, nihil poteſt cedere, uel liberare, ut. d. l. ſi ſic, & de leg. 1. l. non quocunque modo, & l. ſi creditori, & inſti. de leg. §. poteſt autem, & §. huic, & §. longe, & ff. de lib. leg. l. legaui. & dic plene vt ibi. D

5 Idem Bar. Bald. Angel. & Salic.

6 Immò hoc non eſt, poteſt ſecundam uel tertiā perſonā: ſed quia tunc falſa demōſtratio facit deficere ſubſtantiā rei legatae, ſecū dū Barto. Angel. & Pau.

SI non.] CASVS. Teſtamentum feciſti, & ſic dixiſti: quicqd nomine dotis ad me peruenit, uxori meae do lego. ſi nihil peruenit, an uxor petere poſſit, quaeritur? Dicitur quòd non: niſi probet dotē numeratā fuiſſe. ſecus ſi dixerit, decem quae in dotem ſunt, do lego. & tunc ſi nihil datum ſit in dotem, petet decem non quaſi legatum. Viuianus.

b Eſſet.] quia dos non erat data, ſed promiſſa: quo caſu liberationem legaſſe uidetur, ut. ff. de dote praeleg. l. 1. §. ſed & ſi dotem.

c Numeratae.] i. ꝙ tu mulier dotem uiro dederis. & ſic

[illegible] Dotē poteſt maritus vxori legare.

ibi, ſicut nec corpus ignotum, vt. ff. de legat. 2. l. Lucius 2. § quiſquis. 2. an vt quantitas certa in genere: & tunc falſa demonſtratio non nocet, ſicut nec nocet in corpore certo, vt hic, & ff. de liber. lega. l. legaui, & de lega. 1. ſi ſeruus legatus. §. qui quinque, & l. ſed ſi certos, & l. ſi ſic. Item adhuc videtur non valere etiā quantitate adiecta, vt. ff. de lega. praeſtan. l. vir ſis §. ſi quid vxori: & l. is qui in poteſtate. §. ei, quae ſunt contra, quibus legibus dicitur non deberi legatum dotis: ſed ibi petita erat contra tabulas. vnde licet vera legata debentur quibuſdam coniunctis perſonis, vt in eodem titu. l. 1. huiuſmodi legata 10 tamen quae falſa demonſtratione relinquuntur, non valent, ut ibi. Alij dicunt ibi non fuiſſe quantitatem adiectam: hic ſic. ſed prima placet.

10 Idem Bar. Bald. & Sali.

SI dotem.] CASVS. Vxor tua conſtante matrimonio deceſſit: pater illius in teſtamento ſuo dixit ſe recepiſſe uniuerſam dotem filiae ſuae, hoc modo: Dotem filiae meae recepi à marito ſuo, & ab eo peti ueto: quia mihi ſoluit. an ab eo peti poſſit, quaeritur? Reſpond. aut reddidit re uera, & ipſo iure liberatus eſt maritus. aut non: & aduerſus petentem ex uoluntate defuncti tuetur ſe per exceptionem. Viuianus.

e Actio.] ut inſtit. quib. mo. tol. obli. in princip.

f Exceptio.] niſi contraria defuncti uoluntas probetur, ut ſupra eodem. l. 1. quae huic ſimilis eſt, immo idem dicit.

Refert.

Refert.] CASVS. Dicitur in hac.l.quòd differentia eſt vtrum teſtator ſic dicat: Volo vt uxori meę dos ſua reſtituatur: an ſic: quæ inſtrumento dotali continetur primo caſu non petitur niſi quod probatur nomine dotis ſui ſe datum. ſecundo caſu peti poteſt quod inſtrumento eſſe cōtentum proteſtabatur: non obſtante demonſtratione falſa, vt quia in eo confeſſus eſt ſe recepiſſe decem nomine dotis, quę non recepit, vt inſti.de lega.§. ſi quis.Vivi.

[a] Largiter.] aduerbium eſt qualitatis.

[b] Dotem.] ſcilicet ſimpliciter, nō adijciendo quātitatem.

[c] Probanti.] mulieri.

[d] Poſſit.] vt & ſupra eodem l. ſi non deſignata, & inſtit.de lega.§.ſed ſi quam, & ff.de leg. 1.l. ſi ſic.

V. Impp. Diocletian. & Maxim. AA. & CC. Seueræ.

Refert largiter [a] an dotem [b] tibi reddi maritus, an quæ inſtrumēto dotali conſcripta ſunt, legati ſeu precarijs verbis ſtatuit: quippe cum ſuperiore quidem caſu datum probanti [c] repeti tantum, poſteriore vero (nihil nocente falſa demonſtratione) quod ſignificatum eſt inſtrumēto, poſtulari poſſit. [d] Script. XIIII. Kalen. Decembr. CC.Conſs.

TITVLVS XLV.

DE HIS QVÆ SVB modo legata vel fideicommiſſa relinquuntur.

Modus & conditio æquiparantur in fine, ſed non in principio deducēdi rem in eſſe hoc dicit textus cum gloſſa. Baldus Vel ſic: Modus & conditio in effectu æquiparantur: & ſi non ſtat per implere debentem, ei nō imputatur. Salicetus.

DE HIS QVÆ sub modo legata vel fideicommiſſa relinquuntur.

In legatis.] CAS. Teſtamentū feciſti, hæredem inſtituiſti, ab eo Seiæ vt Titio nubat 10. reliquiſti: hoc legatū ſub modo relictum, ſimile eſt legato relicto ſub conditione: vnde ſicuti ſi conditio eſſet inſerta, ita & quādo modus, ſi per Seiam nō ſtet quo minus nubat, ſed per Titium: habebit legatum, ac ſi nupſiſſet.

I. Imp. Antoninus A. Saturninæ.

In legatis quidem & fideicōmiſſis etiā modus [e] adſcriptus pro conditione [f] obſeruatur. Sed ſi per te non ſtat quo minus volūtati teſtatoris pareas, ſed per eum cui nubere iuſſa es: quo minus id quod tibi relictum eſt, obtineas, non oberit. [g] PP. V. Kal. Ian. Gentiano & Baſſo Conſs.

Olim ex modo nō oriebatur actio, quia non adijcitur propter ſe: hodie oritur actio: ſi tamen ille cui debet impleri modus, debet aliquam conditionem implere, oportet quod primo impleat. Bal. Vel ſic: Pro relicto ſub modo aliquid alteri dandi, vel faciendi, ei competit actio & exceptio, in cuius perſona aliquid debet dari vel fieri. Salicetus.

II. Imp. Gordianus A. A[illegible]

Ex his verbis, *Titio decem millia, vel inſulam* [h] *relinquo, ita vt quinque millia exhibit, vel eandem inſulam Mæuio reſtituat*: licet antea [i] neq; legati neque fideicommiſſi petitio naſcebatur, tamen in libertate [k] à diuo Seuero hoc admiſſum eſt. Sed & in pecuniariis cauſis voluntatis tuendæ gratia non immerito recipiēdū eſt, vt etiam ex huiuſmodi uerbis, ſiue ad conditionem, [l] ſiue ad modum reſpiciant, ſiue ad

[e] Modus] qui fit per vt: vt lego tibi decem, vt nubas illi. conditio per ſi: cauſa per quia, vt hic, & ff.de condi. & demonſt. l.demonſtratio.§.ſi.

[f] Pro cōditione] quæ ponitur [1] per ſi, & per cū, vt ff. de verborum oblig.l.quodcunq;, §. non ſolum, & ff.de condic.indeb.l.qui promiſit. Et dic ſimile eſt inſpecto exitu. vt enim qui non paret conditioni: ſic & omnino qui non paret modo, non habet relictum: ſed inſpecto principio differunt. [2] nam in conditione non dat actio niſi extet cōditio. in modo, contra. nā datur actio, ſed cauebit de adimplendo, vt ff de annuis leg.l.liberto. §. Lucius, & de condi.& demonſt.l.qui hæredi.§.ſi.& l. quibus diebus §.ſi.& l.eas, & de fideicom.lib.l. cum in teſtamento, & de lega.3.l.ſi tibi legatum. Dic [3] ergo, obſeruetur quo ad quid.

[1] Vt plurimum: ſed non ſemper. Bart.

[2] Idē Bar. Bal. Ang. Sal. & Pa.

[3] Et bene. Barto. Bal.

[g] Non oberit.] vt & ff.de regul.iur. l.in iure ciuili, & quando dies leg. ce.l. ſi poſt.§. item ſi qua, & ſupra de inſtitu.& ſubſtitu.l. 1.

Ex his verbis.] Paterfamilias teſtamentum fecit, hæredem Pautonem inſtituit. Brunello decē millia, vel inſulā legauit, vt 5. Caſtello reſtitueret. olim legata vel fideicom.talia non valebant. Secundo, legatario non dabatur petitio niſi in legato libertatis: puta ſi dicat teſtator, ut ſeruum tuū manumittas, lego tibi decem. & hoc in prima Hodie autem etiā in cauſa pecuniaria, ſiue fuerit legatum relictum ſub modo tantum, vt lego tibi 12. vt Titio des 5. & hoc ſiue legatum conſiſtit in dando, vt in ſupradictis exemplis: ſiue in faciendo, vt lego tibi 10. ſi aſcendas, vel vt aſcendas capitolium: dabitur ſecundum legatario actio, videlicet vt in legato conditionali tunc demum actio competat cum extiterit cōditio. & hoc in ſecūda. Si autem teſtator ſic dicat: lego tibi decem ab hęrede meo, ut 5. quæ tibi debeo, non petas. aduerſus te petentem vſque ad cōcurrentem quantitatem legati & debiti, obſtabit tibi exceptio, & hoc in tertia.

[h] Vel inſulam.] diſiunctio eſt legis, non teſtatoris.

[i] Antea.] id eſt ante hanc legem. ſed uidetur etiam ſecundum leges veteres idem fuiſſe, ut ff.de lega.2.l. imperator, in prin. & de leg. 1. ciuitatibus.§. fin.& l. fideicommiſſum, & de lega.3. ſi legatarius. Reſpon. tres caſus ſunt, vel modi, quibus legat quis à legatario. in vno habet quidem actionem ſecundus, ſcilicet cum à legatario primo lego alij ſecundo legatario, ut in l. illa, ſi legatarius, & ut in l. illa, imperator. & de legat.3.l. fideicommiſſa.§.cum eſſet quis. Sed quid ſi primus legatarius non agnouit? Reſpond. utilem actionem habet ſecundus [4] ſuo nomine ſecundum P. ſecundum alios nullam, ut ff.de leg.2.l. imperator, in princ. Secundus eſt, quando lego Titio fundum, ſi dederit Seio decem: quo caſu Seius ſecundus petere non poteſt, [5] vt ff. ſi quis omiſſ.cau.teſt.l. ſi quis ſub conditione dandorum. Tertius caſus eſt, cum relinquo ſub modo, ut lego tibi centum, vt decem illis des. & hoc caſu ante Gordianum actio non dabatur ſecundo, niſi in libertate, ſed hodie ſic per l.iſtā, & hic intellectus [6] eſt huius legis, ut patet uſq; ad §. ſin uero. Alij dicunt dici de actione competenti primo legatario uſque ad §. ſin uero. Et ſecundum eos erat ratio quare non naſcebatur actio ante hanc legem: quia modus habetur pro conditione, ut ſ.l. 1. at in conditione non poteſt peti niſi impleta conditione: conditio autem impleri non poteſt, ut decem ex centum det, niſi primus legatarius habeat legatum c. ſicq; propter perplexitatem non ualere dicebant, ut ff.de condit inſti.l. ſi Titius.

[4] Imò nō habet cōtra primum, ſed remanet legatū penes hæredē cū ſuo onere. Pa. & Bald.

[5] Nec olī nec hodie ſecūdum Pau.

[6] Sequitur eā Bartol. Bald. Pau. & Sal.

[k] In libertate.] puta lego tibi decem, ut ſeruum tuum manumittas, uel ut emas Stichum & manumittas: uel lego Titio Stichum ut eum manumittat.

[l] Ad conditionem.] puta lego tibi decem, ſi aſcenderis capitoliū, uel nauis ex Aſia uenerit, & ſic eſt iſta ſimplex conditio. & quod ſubijcit de modo, l. lego tibi decem,

cem, vt des illi quinque, vel capitolium aſcendas. & ſic eſt ſimplex modus, & hoc ſecundum quoſdam. Vel dic ad conditionem, ſubaudi ſcilicet & ad modum: ut lego tibi decem ſi aſcenderis capitoliũ, vt des illi quinq;. ſequens articulus de modo non mutatur.

-Iſta ẽ de mẽte Ba. & Ange.

a Dandum.] diuidit prędicta ſecũdũ B.

b Naſcatur.] poteſt intelligi lex iſta vſque huc, ut loquatur de actione danda legatario primo cui aliquid relictum eſt ſub modo: uel de eo in cuius perſona modus eſt adimplẽdus. & dicim' dari actionem ad relictũ. quidam tamen dixerũt dari actionẽ nomine euictionis, quã do ſecũdo legatario eſſet euictum quod eſt ei datum vel relictum.

2 Idẽ Sa.

c Hæredem ſuum.] ſcilicet teſtantis, & dic exemplum: lego tibi cẽtum, vt nõ petas equum, quem debeo tibi. uel ut non petas. cc. à Titio tuo debitore.

3 Diſplicet Salice.

4 Iſtã ſequitur Sa.

d Ad quantitatẽ.] nõ vltra, vt & ſupra de fideic. l. ab eo, & de iure douũ. l. cum patrem.

dandum a vel faciendum aliquid: fideicõmiſſi actio omnifariam naſcatur, b videlicet in conditionibus poſt exitum earum.

Sin vero legato aut fideicommiſſo relicto, teſtator legatarium ſeu fideicommiſſarium prohibuerit, vel hæredem ſuum, c vel alium quendam debitum exigere: habet debitor aduerſus legatariũ ſeu fideicommiſſarium agentem, vſque ad quãtitatẽ d relicti, ſiue fideicommiſſi, ſiue legati exceptionẽ. PP. VI. Idus Auguſti, Sabino. II. & Venuſto Cõss.

TITVLVS XLVI.

DE CONDITIONIBVS inſertis tam legatis quam fideicommiſſis & libertatibus.

Non decedit ſine liberis, qui nepotem ex filia relinquit hæredem. Vel ſic: Non decedit ſine hærede, qui nepotẽ ex filia relinquit hæredem. Bald. Vel ſic: Conditio, ſi quis deceſſerit ſine liberis, deficit ex mente ſolum vno ne pote ex filia exiſtente. Salicetus.

DE CONDITIONIBVS &c.

Dixit de cauſa, & demonſtratione, & modo adiecto legato: nunc de conditionibus.

Cvm teſtatorem.] l. I. Bernardus hæredẽ Raineriũ inſtituit, & rogauit vt ſi ſine liberis decederet, Fautoni & Brunello hæreditatem reſtitueret. deceſſit Rainerius neque filio neq; filia ſuperſtite, nepote tñ ex filia relicto. nunc deficit cõditio, niſi probetur teſtatorẽ aliud voluiſſe. Videbaĩ q ſic: quia vnicus erat, & dixit, ſine liberis. & hoc non obſtat: item quia non erat ex filio: ſed hoc non obſtat, quia nomine liberorum & nepos & neptis continẽtur etiã ex filia, vt hic, & vt ff. de uer. ſignificat. l. liberorum.

† aliàs, Trallianis.

I. Imp. Seuerus & Antoninus. AA. Claudio.

Cvm teſtatorem fideicõmiſſum Tralliano ab eo quẽ pro parte hæredem inſtituerat, e ita reliquiſſe proponas, ſi ſine liberis inſtitutus diem obiiſſet: iſque nepotem quem ex filia ſuſceperat, hæredem inſtituerit: conditionẽ adſcriptã fideicommiſſo defeciſſe f manifeſtum eſt: niſi alia defuncti voluntas euidenter probetur. PP. No. Dec. Laterano & Rufino Cõss.

e Inſtituerat.] maxime, ut ff. de leg. I. l. ſi filiusfamilias. §. cum quis.

f Defeciſſe.] quæ uidebatur extitiſſe: quia unus tantum fuerat: ſed hoc non facit eam exiſtere, ut hic, & ff. de uerb. ſig. l. non eſt ſine liberis, & infra quando dies leg. ce. l. cum uxori. Item & ideo, quia ſui patris & non aui materni ſequitur familiam: ſed certe nec prodeſt, ut nõ deficiat, ut hic, & ff. de uer ſig. l. cognoſcere. §. liberorũ. Itẽ nota hic appellatione liberorum etiam nepotes contineri, ut & ff. de uerbo. ſig. l. liberorum, & infra ad Treb. l. iubemus. §. I. & ſupra de inſtit. & ſubſti. l. generaliter. §. ſi.

5 Sequitur hanc gl. Bar. P. & Salicet. Liberorũ appellatione continentur nepotes.

k Cvm patrẽfamilias.] Ad huiuſmodi legis euidentiã nota q cũ quid relinquitur ſub conditione, vel in diẽ: debet hæres legatario ſatiſdare q adueniẽte die præſtabit legatum, vt ff. vt lega. ſeu fideicom. no. ca. l. I. niſi teſtator illã conditionem remiſerit, vt infra vt in poſſeſ. leg. l. ſcire. Et dic caſum 5 huiuſmodi legis ſic: Teſtator reliquit fundũ Sẽpronio poſt annũ dãdũ, filia hærede inſtituta: & præcepit vt caueret Sẽpronio ſub hac conditione, ſi à viro nõ diuertiſſet: ipſa vero diuertit: petit ergo Sẽpronius ſibi caueri, & e cõtra illa ſe defendit. nã cum teſtator pręcepit vt illa caueret, ſi non diuertiſſet: ergo à contrario ſenſu voluit eam eſſe immunẽ ſi diuertiſſet: ſed & ea parata diuertere, conditio remittitur vt turpis: & ſic videtur q non teneatur cauere. Ad hoc reſpõdetur: quia hęc conditio ſi diuertiſſet, turpis eſt, ergo pro non adiecta debet haberi: ergo hic nulla tacita intelligitur: cauet ergo, & non diuertit.

6 Sequitur P. & Salicetus.

Argumentum à contrario ſenſu non ſumitur vbi reſultat prauus intellectus contra legem. Bladus. Vel ſic: Caſus omiſſus relinquitur in diſpoſitione iuris communis: nec abſurdus intellectus, vel qui ſit contrarius iuri, vel contra formam edicti, debet ſumi. h. d. & not. Salicetus.

II. Idem AA. Aurelio.

Cvm patrẽfamilias k fideicõmiſſi nomine, h quod in diem certam reliquit, ita cauere pręcepiſſe proponas, ſi à marito non diuertiſſet: iuriſdictionis originem i perinde ſeruari ęquum eſt, ac ſi nihil ſuper ea re ſcriptum fuiſſet. k

Nec exemplum l legati, vel hæreditatis, in quibus conditio diuortij nõnunquam remitti ſolet, huic rei cõparandũ eſt: m cũ abſurdũ ſit ideo perpetui edicti n negligi formam, † quia patris ſui voluntati o non obtemperanti eo non dicto debet caueri.

h Nomine.] duo ſuerunt hic fideicommiſſa, fundi ſcilicet & cautionis: vt & ff. de vſufr. ea re. q vſu conſu. l. tribus, ſed ſecundum pro primo interpoſitum.

i Iuriſdictionis originem.] id eſt pręceptũ ſcilicet teſtatoris, quod fuit vt caueret. vel id eſt perpetui edicti, quo iubet prætor caueri, vt ff. vt le. no. l. I. in prin.

k Fuiſſet.] id eſt ac ſi non fuiſſet appoſita conditio. vel, id eſt ac ſi nil dixiſſet de cauendo. nã etiã

† Cõcor. c. ſi diligẽti, cũ glo. I. in prin. extra de foro cõpe.

l Nec exẽplũ.] argumẽtabatur enim hic hæres inſtituta ſic, video q ſi alicui legeẽ, vel inſtituaĩ hæres hac cõditione, ſi diuertit à marito, ſpreta tali cõditione admitti ad legatũ, vel hæreditatẽ, vt ſ. de inſti. & ſubſti. l. reprehendẽda. & hic videtur mihi relicta immunitas tacita: id eſt vt nõ caueam ſi diuertã, tacite. ſpreta ergo tali conditione debeo conſequi immunitatem.

m Comparãdum eſt.] quaſi conuerſione admiſſa. nam in dictis argumentis fuit expreſſa conditio. hic non.

o Edicti.] quod eſt de cauendo, etiam ſi non dicatur à teſtatore, vt ff. vt le. no. ca. l. I. q. d. licet ex voluntate defuncti cogi non poſſit ad cauendum propter impoſſibilitatem, ſecundum allegationem filiæ: tamen forma edicti negligi nõ debet, cui parere oportet, etiam ſi teſtator nil dixit. & pro hac ſ. de his qui ſibi adſcri. l. I. Eſt & alia ratio quare ſit cauendum, puta quia poteſt accipi ſi, pro quamuis. Item & tertio: quia ſubauditus intellectus eſt prauus. 7 vnde pro non adiecto habetur vt dixi.

7 Not. gl. ſecundum Ba. ad hoc quòd ar. à contrario ſenſu eſt intellect' ſubauditus. Intellectus ſubauditus ſi eſt prauus, nõ eſt obſeruandus.

o Volũtati.] ſcilicet tacitæ & prauæ, q̃ eſt vt diuertat. Et not.

nos hic prauum ſubauditū intellectū non ſeruandum, quo quis ad male faciendū inuitatur. ut ff. ſi quis omiſ. cauſa teſta. l. qui autem, in prin. & ff. de uerb. obli. l. Titia. §. idem reſpondit. 1. & ff. de leg. 1. l. ſeruo alieno. §. penult. & l. à filia. §. 1. & ff. de pecu. l. eo tempore. 1. reſpon. Item no. quòd qui apponit cōditionem, uult eā exiſtere, ut ponit ar. ff. de. ma. teſta. l. ſi qs locuples, in fi. & de condic. cau. da. l. dedi, in fi.

¹ Iſtam ſequitur Baldus.

peratur. PP. Antiochiæ. XI. Kal. Auguſti, Antonino. A. II. & Geta II. Coſs.

Deſectus conditionis per factum implere debentis, eum impedit habere legatum. Sal.

III.

SI ea conditione Aulazanus legata teſtamēto præſtari voluit, ᵃ ſi cum focaria ſua matreq; eius ᵇ moraretur, & per eum ſtetit quominus voluntati teſtatoris pareret: cum ſua ſponte ſcripturæ teſtamēti nō obtemperauerit, ad petitionem non admittitur. ᶜ PP. VI. Id. Iul. Læto. II. & Cereali Conſs.

SI ea.] CASVS. Mihi. 10. legaſti, ut cum concubina tua matreque eius ſtarem. non ſteti: an petam legatum? Reſpō ꝙ non.

ᵃ Voluit.] ſcilicet Titio.

ᵇ Eius.] teſtatoris, uel legatarij, uel focariæ.

ᶜ Non admittitur.] ſecus autem ſi non ſtetiſſet per eum, ut hic, & ff. de condit. & demonſt. l. ſi quis ita legauerit, & de leg. 2. l. Titia. 1. § ſi eam, & de an. leg. l. Mæuia, & l. Seio, in princ. & de ali leg. l. libertis, & l. Stichus. Sed contra eſt. s. de leg. l. 1. Sol. ut ibi.

Si conditio deficit per caſum fortuitum contingētem in perſona eius, in cuius perſona debet impleri, deficit legatum. Salice.

IIII.

LEgatum ſiue fideicōmiſſum à patruo tuo relictum tibi ſub cōditione, ſi filio ᵈ eius nupſiſſes: cum mortuo ᵉ filio priuſquam matrimonium cum eo contraheres, conditio defecerit: nulla ratione ᶠ deberi tibi exiſtimas. PP. Kal. Decem. Alexandro. A. II. & Marcello Conſs.

Egatum.] CASVS. Teſtator filiæ ſororis ſuæ decem legauit, ſi filio ſuo nuberet: nō nupſit: quia filius deceſſit. an legatum petere poſſit, quæritur? Reſpon quò I non: & eſt ratio: quia aliàs non eſſet relicturus. ſecus è contra.

ᵈ Si filio.] ex hoc patet quòd aliàs nō erat relicturus.

ᵉ Mortuo.] poſt mortem patrui: ſecus ſi ante. ar. ff. de lega. 1. l. turpia. §. 1. ſecundū B. Dicebat ... ꝙ hæc conditio ſi nupſerit, eſt poſſibilis, ſi filius moritur poſt mortē patris: & ideo ea deficiēte deficit legatū. ſed ſi moritur viuēte patre, eſt impoſſibilis: & ſic pro non adiecta debet haberi. Sed hoc dicere nō placet, quia non refert quādo moritur: nam vtraque erat poſſibilis: ut ſupra de inſtitu. & ſubſti. l. ſi qs hę. edē. Nec ob. tac. d. l. turpia, quia ibi eſt impoſſibilis ... eo mortuo, cuius arbitrio debet nubere viuo teſtatore: & ſimiliter eo mortuo, poſtea eſſet impoſſibilis: quia uiduitatem indicit, ut ff. de condit. & dem onſt. l. cum tale. §. ſi arbitrio, quæ uiduitas hic non inducitur.

ᶠ Ratione.] ut & ff. de condit. & demon. l. in teſtamento ita erat, & de an. leg. l. Seio. ſed contra eo. tit. l. annus, & de condit. inſti. l. quæ ſub conditione. § mortuo, & ſupra de inſti. & ſubſt. l. 1. & ibi plene ſolui omnia. Item contra ſupra de leg. 1. ſol. vt ibi.

ᵍ Et male. Pau. & Salice.

ʰ Dūmodo poſt teſtamētū: ſecus ſi eſſet mortuus tempore teſtamēti. Pau. Idē Pa. & Salicet.

Fideicommiſſum relictum mulieri cum nupſerit, acquiritur patri in cuius eſt poteſtate tempore nuptiarū: ſed ſi tunc erat ſui iuris, acquiritur mulieri, & hæredibus eius. Baldus. Vel ſic: Vt legata quærantur patri vel filio, conſidera tempus quo eorum cedit dies vel conditio. Salicetus.

V.

SI uxorem tuam tempore nuptiarum ᵍ in patria poteſtate fuiſſe mōſtretur: fideicommiſſi cō modum ei relictum cum nupſerit (nullo alio diem eius cedere prohibente) patri quæſitū nō ambigit. ʰ Quod ſi à patre ante nuptias emancipata fuerit, ac poſtea deceſſerit, ſuperſtite patre & marito, ac liberis: actionē ⁱ fideicōmiſſi ſibi competētē ᵏ ad hęredes ſuos tranſmiſit. S. VI. Kal. Februa. Sirmij. Cæſaribus Conſs.

Impletio conditionis non prodeſt niſi implenti. Baldus. Vel ſic: Quando vna conditio reiterabilis additur pluribus, non ſufficit vnam implere, vt proſit omnibus: ſed bene ſufficit vt ſibi proſit. Salicetus.

VI.

SI plures ˡ pſonę vnā cōditionē implere fuerint iuſſæ, apud Vlpianū dubitabatur, vtrûmne omnes ſimul eādē facere debeāt, ᵐ an ſinguli quaſi ſoli implere eā cōpellanť. ¶ Videtur autē nobis vnū quemque neceſſitatē habere cōditionem ⁿ implere alijs negligentibus, pro portione ſe contingente, totū conſequetur. vnde qui paruerit, ad legatum vocabitur: qui non, ſibi imputet. Viuianus.

hatu mulieri, & hæredibus eius. ... Si autem pater ante nup. eam emancipauerit, mater filijs & marito ſuperſtitibus decedens, ſtate conſtitutæ. 10. legaui ſi nuberet. cui acquiratur legatum, quæritur? Reſpon. quòd patri ſuo, nullo interueniente impedimento quod impedire poſſit diem legati cedentem. Si autem pater ante nup. eam emancipauerit, mater filijs & marito ſuperſtitibus decedens, fideicōmiſſum uel legatum tranſmittit ad hæredes.

ᵍ Nuptiarum.] ſcilicet con tractarum.

ʰ Poteſtate.] ſic ergo tempore matrimonij uxor eſt in patris poteſtate, ut hic, & inſtit. ad Tertul. §. 1. in fin. & ſupra de colla. l. illię licet. niſi quo ad debitū carnis, & quo ad operandum, ut ff de op. lib. l. ſicut.

ⁱ Actionem.] modo reſpondet.

ᵏ Competentem.] quia tunc cedit dies legati, cum iam eſt emācipata, ut & ff. de pigno. l. ſi legati, & ff quando dies le ga ce. l. ſi poſt diem. §. fina. ſecus in contractibus, ubi initium inſpicitur, ut ff de uerbo. obliga. l. ſi filius, & de ſi p. ſer l. ſi. de reg iur l. quæ legata. & eſt ratio quia in legatis nullus inuenitur actus filii in poteſtate manentis: ſed in contractibus ſic.

SI plures.] CASVS. Decem Titio. Seio, Caio legaui, ſi domum mihi fa cerēt: an omnes ſimul facere debeant, an ſufficiat, quod vnus? Reſpō. quod vnuſquiſque habet neceſſe implere conditionem, & pro portione ſibi competēte vnuſquiſque legatum percipiet. ſed ſi vnus impleuerit

V xor etiā matrimonij tempore eſt in poteſtate patris.

Sequūtur hanc glo. Bar. Bal. Ang. Pau & Sa.

ˡ Sequitur eā Bal. diſplicet tamē An. hic & Ba. in l. ſi filius ff de ver. oblig.

ˡ Si plures.] quidā habent hanc l. pro ultima huius titu.

ˡ Si plures.] lego fundum Titio & Seio, ſi fecerint domum hæredi meo: & ita eſt indiuidua: vel ſi aſcenderint capitolium, quæ eſt diuidua.

ᵐ Debeant.] quia ſic dicunt verba teſtamenti. vnde vno adimplente ex toto, etiam ipſe non videbatur partem ſuam legati habere: ſed certe imo habet: quia illa pluralis oratio reſoluitur in multas ſingularitates, vt ff. de condi. & demonſtra. l. falſa §. finali.

ⁿ Conditionem.] ſcilicet. & hoc quando eſt indiuidua: quia eſt in facto: ſecus ſi diuidua. ſufficit ... ut pro parte adimpleatur, vt ff. de condi. & demon. l. ſi quis leg. ta. §. fi. & l. pen in prin. & §. de illo, & de manu. teſt. l. ſi ita fuerit. & ar. ff. de ver. ob. l. in executionibus, & de ſtatuli. l. ſi peculiū. §. pē. Et nota ꝙ ſi ub: eſt relict' fund' ſi de

ᵒ Eſt ſingula. in p ſona cuiuſ libet quia aſcenſus vnius nō eſt aſcenſus alterius Bert. Pa. & Sal. Idē Ba. P. Ang. & Salicetus.

SI Vxorem.] CASVS. Vxori tuæ in paterna pote-

ſi decem dederit: nec partem fundi conſequi poteſt, niſi totaliter decem d... ſecus ſi duobus eſt relictus ſi decẽ dent, vt ff de condit. & demonſt. l. cui fundus, & dicta l. ſi quis legata, in fine. & facit infra ſi plu. vna ſen. per totum.

A uſ. & tunc non eſt liber, vt hic, & ī. de neceſ. ſeru. l. ſi.

c Conditionem.] quid autem ſi uoluit implere conditionem, ſed pecuniã non habuit? R ñ. non eſt liber, ut ff. de condi. & demon. l. cum ita datur libertas. §. 1. ſecundum quoſdam.

e Repellantur.] & ſic alteri cum ſua cõditione accreſcit, vt ff. de condi. & demonſtr. l. ſi quis legata. §. finali.

C Vm quidam.] Primo thema & quæſtio. Secundo eius deciſio. ſecunda ibi, itaque. Sal. ...

SVS. Seruo tuo libertatẽ reliquiſti, ſi hæredi daret. 10. vel ſeruũ, vel equum, & dũ vt hæredi alibi agẽti attulerat, ſecundum quod ei iniunctum fuit, ad ipſum iter arripuiſſet, incurſu latronũ te ablata facultas parẽdi eſt adempta: an ꝑ hoc pderet libertas, apud antiquos erat quæſtio. Decidit hãc imperator, dicens ꝙ ſeruo libertas competit: & commodũ hæredi vel alij non abſtrahit. vnde quocunque caſu impediatur, ſiue per hæredem qui accipere noluit ſecũdum quoſdam, qd nõ eſt verũ, ſiue per fortuitum caſum, quia dare non potuit, vel ꝑ quẽcunque aliũ cui dare iuſſus eſt, liber fiat: niſi per ſeipſum ſteterit, quia conditioni parere noluerit. obligatus tamen hæredi permanſit, vbi hæres oblatum recipere recuſauerit. vnde ſi extet mancipium, ſoluere debet vel mãcipiũ, eius ęſtimationem, ſi nõ extet. Vidẽ in alia ...

b Heri[li].] .i. dominico, vt ff. ad l. Aquil. l. itẽ Mela. §. legis.

c Caſum.] nota de fortuito caſu.

d Per hæredem.] tres caſus not. Primus, quia aut ſtat ꝑ hæredem, & tunc eſt liber: dummodo poſtea præſtet, ſecundum quoſdam. Ioan. contra. arg. ff. de condit. & demonſt. l. pater Seuerinam. Sol. vt ibi notatur per Io. Secundus, quando per fortuitum caſum, & tunc idem ſecundum nos, vt hic, & ff de manu. teſt. l. libertate, & de reg. iur. l. ĩ iure ciuili. & eſt mirũ quare fortuitus caſus eũ nõ liberat: ſed eſt ideo forte, quia libertas eſt res inæſtimabilis, ut inſt. quib. ex cau. ma. nõ licet. §. cũ ergo. Tertius eſt, ſi ſtetit ꝑ ipsũ ſer

re, & pro portione ſibi contingẽte accipere quicquid ex hoc commodi eſt: vt hi quidem qui compleuerint iuſſa, ad lucrum vocentur: qui autẽ neglexerint, ſibi imputẽt, ſi ab huiuſmodi commodo repellantur.[e] Dat. III. Kal. Augu. Conſtantinop. poſt conſulat. Lampadij & Oreſtis. VV.CC.

Iuſſus liber eſſe ſi certum quid hæredi dederit: illo pereunte caſu fortuito ſtatim liber efficitur. & pro re perempta ad æſtimationem tenetur oblatione facta. & non recepta. a præſtando in futurum liberatur, & ſi per eum ſtaret quo minus conditionem impleret, libertatem non conſequitur. Sal.

VII. Idem A. Ioanni P.P.

CVm quidam teſtamẽto condito libertatẽ ſeruo ſuo dereliquit ſub conditione, ſi ſuo hæredi certum numerum ſolidorum præſtaret, vel aliam quandam ſpeciem, vel vicarium ſeruum: ille autẽ ſeruus non in eodem loco conſtitutus vbi etiam hæres fuerat, herili[b] teſtamento cognito properabat ad hæredem cum ipſo quod iuſſus erat dare hæredi: ſed in medio latronũ vel hoſtium incurſione, vel alio fortuito caſu peremptum eſt quod portabat. quærebatur inter antiquos ſi præpediretur libertas, quia hoc dare ſeruus nõ poteſt, ꝓpter memoratũ fortuitũ caſum.[c] ¶ Itaque veterum dubietate quieſcente, nobis placuit, vt & libertas oĩmodo competat, & commodum quod hæredi vel extraneo relinquitur, nõ abſtrahatur. ¶ Ex quacunq; igitur cauſa impediatur, ſiue per hęredem,[d] ſiue per eũ cui dare aliquid iuſſus eſt, ſiue per fortuitos caſus: in libertatem quidem ipſe omnimodo perueniat, niſi ipſe ſeruus noluerit adimplere conditionẽ,[e] ob noxius tamen conſtituatur poſt libertatem hæredi, vel ei cui dare aliquid iuſſus eſt (niſi & ipſe[f] oblatas pecunias non ſuſceperit. quod enim ſemel repudiatum ab eo eſt,[g] redintegrari minimè concedimus)[h] quatenus[i] hoc quod dare iuſſus eſt, omnimodo implere compellatur: vel in ipſo mancipio præſtando ſi extat: vel in ęſtimatione eius non amplius quàm in quindecim ſolidos[k] computanda: vel ĩ alia re, ſi & ipſa appareat: vel ſi non exiſtat, vera[l] eius æſtimatione præſtanda. Dat. prid. Kalendas Maij, Conſtãtinopo. poſt cõſulat. Lampadii & Oreſtis VV.CC. anno ſecũdo.

TITVLVS XLVII.

DE VSVRIS ET FRVctibus legatorum, ſeu fideicõmiſſorum.

Vſura legatorum debentur à tempore litis conteſtatæ. ſi antea hæres non fuit in mora: & etiam fructus & mercedes ſeruorum. Sal poſt Bal.

f Et ipſe.] hæres, vel alius cui iuſſus eſt dare.

g Ab eo eſt.] poſtea tamen. i. poſt manumiſſionem fuit datũ & admiſſum, vt non obſit. ff. de ſta. lib. l. ſi peculium, in prin. ſecũdum quoſdam: quod nihil eſt: nam ibi non hæredi, ſed alij erat dandum, & pecunia erat penes hęredem, vnde nil facit ad legem iſtam.

h Minimè concedimus.] aliud eſt in cõtractibus, vbi iterũ offerat, non liberatur, vt ff. de ſolut. l. qui decem, in prin. & l. ſi debitor, & de excep. do. le. ſi opera, ſecundum Ioan. ſed certe imo idem ſecundum alios. nã & ibi re amiſſa poſt moram creditoris, non tenetur debitor amplius ſoluere, vt in dictis legibus dicitur. In hoc tamen eſt aliud, quia hic de caſu fortuito tenetur,[a] licet non pręceſſerit mora vel culpa, vel pactum, & licet hæres non fuit in mora recipiendi ſolutionem: at in contractibus, aliud obſeruatur, ut ff. de verb. obli. l. ſi ex legati cã. Item aliàs ante impletam conditionem nullius conſequitur relictum, vt ff. de condi. & demon. l. qui hæredi. §. fi. & ſupra tit. 1. l. 2. hic ſic. Item aliàs ex ſuo facto non tenetur liber factus: vt ſupra an ſeruus ex ſuo facto. l. promiſiſſe.

i Quatenus.] redit ad prædicta. dixi eum teneri, quatenus &c.

k Solidos.] aliàs æſtimatur aliter, vt dixi ſupra communia de lega. l. fin. in principio.

l Vera.] id eſt iuſta: vt inſtit. qui. ex cau ma. non li. §. ſemel, & ff. de lega. 1. l. ſi fideiuſſor. §. finali.

DE VSVRIS ET FRVCTIBVS LEGAtorum, ſeu fideicõmiſſorum.

De rebus legatis principaliter dixit; nunc de acceſſionibus earum.

Legatorum.

Debitor ſi offerat, & creditor nolit accipere: ſi res oblata pereat, an liberetur creditor.

a Hæc gl. vſq; ad fi. ſequuntur ſcriben.

Et bene. Fau.

Libertas eſt res inæſtimabilis.

Continuatio.

LEgatorum] CASVS. Fundum vel pecuniã mihi legaſti. an legati vel fideicommiſ. ſi ab hærede petã, venient fructus & vſuræ, quæritur? Dicitur quòd ſic.

[a] Cõteſtata.] vbi mora alia nõ præceſſit. nã ſi præceſſit, exinde cõputantur. licet ergo omnes ferè leges huius tituli faciant mentionem de lite conteſtata: dicas tamen idem accipi à tẽpore moræ, vt ff. de leg. 2. l. ſi quis ſeruo, & l. Titia Seia. §. vſuras, & de condi. & demon. l. ſi cui legatam, in fin. & ff. vt leg. no. ca. l. 1. §. belliſſimè. & qđ dixi in vſuris, idem eſt in fructibus, & fœtibus, vt hic, & ff. de vſu. l. equis, quia bonę fidei iudiciis cõparantur, vt ſupra in quib. ca. in integ. reſti. non eſt ne. l. in minorum. & idem in omnidamno, vt ff. de lega. 3. l. patronus. 2. reſpõ. & hoc niſi habeat iuſtam cauſam litigandi hæres, vt j. eo. l. 2.

[b] Fructus.] niſi fuerit bonæ fidei poſſeſſor, credens rem non eſſe legatam: quia tũc nõ tenetur de fructibus, vt ff. de acquir. re. do. l. quæ ſitum.

ADuerſus.] CASVS. Teſtamẽtum feciſti, hæredẽ inſtituiſti: plura legata reliquiſti. petũt legatarij legata, vult hæres vt ſibi ſatiſdent de reſtituendo, ſi quid amplius ſoluat quàm per leg. Falcid. retinere poteſt. an ſatiſdare debeant, quęritur? Dicitur ꝙ ſic, & ſolida legata percipiẽt. & hoc in prima. Si aũt ſatiſdare nõ poſſunt, q̃a forte fideiuſſores dare non poſſunt, præfigit iudex qui ad hoc datus fuerit, tempus certum vtrique parti ad computandũ de bonis hęreditariis: intra qđ ſi non venerit hæres, & videbitur ei iudici locum Falc. l. nõ eſſe: fructus & vſuras reſtituet hæres poſt litem conteſtatam. Vi.

I. Imp. Seuerus & Antoninus. AA. [illegible]

LEgatorũ ſeu fideicommiſſorum vſuras ex eo tẽpore quo lis cõteſtata [a] eſt, exigi poſſe manifeſtum eſt: ſed & fructus [b] rerum, & mercedes ſeruorũ, qui ex teſtamento debentur, ſimiliter præſtari ſolent. propoſi. prid. Kalen. Aug. Aemyliano & Frontone Cons.

B

Hæres excuſatur ab vſuris propter dubium legis Falcidiæ, niſi legatarius paratus ſit ſatiſdare de reſtituendo quanto plus receperit, vel niſi iudex præfinierit certum diẽ intra quẽ non præſtiterit: vel ſi Falcidia reperiatur locum non habere. Salic.

II. Imp. Antoninus A. [illegible]

ADuerſus eos qui ſub obtẽtu legis Falcidiæ legata morãtur, notiſſimũ eſt iuris auxilium.

C

Si igitur propoſita ſtipulatione, cauere cum ſatiſdatione poteſtis [c] vos reſtituturos quantò amplius quàm per eam legem licet, acceperitis: iudex qui de fideicommiſſis ius dicit, ſolida vobis legata pręſtari iubebit. Quòd ſi ſatiſdationem implere non potueritis, arbitro dato [d] certum diem vobis præfiniet, [e] intra quem altera parte ceſſante partibus ſuis fungetur. Et ſi conſtiterit legi Falcidię locum non eſſe, & vſuras & fructus poſt litem [f] cõteſtatã percipietis. [g] PP. XVI. Kalendas Iun. Duobus & Aſpris Conss.

D

[c] Poteſtis.] ò legatarii ſ.

[d] Arbitro dato.] i. iudice delegato.

[e] Præfiniet.] ad faciendam computationem, & remittitur ſatiſdatio, ut ff. ſi cui pluſquã ꝑ l. Fal. l. cui nõ facile.

[f] Poſt litem.] & ante, ſi ante fuerit in mora, ut dixi ſupra l. proxi.

[g] Percipietis.] ſ. vos legatarii.

SI homines.] CASVS. Stichum & Pamphilum legaſti: poſt moram factam ab hærede deceſſerunt, cuius erit periculum, quæritur? Dicitur quod hęredis.

[h] Periculo.] etiam fortuiti caſus ſecundum nos, vt ff. de lega. 1. l. apud Iulianum. §. 1. & l. cum res §. fina.

Moroſus etiam tenetur de caſu fortuito. Sal.

III. Imp. Alexander A. [illegible]

SI homines certi per fideicommiſſum tibi relicti fuerint, poſt moram periculo [h] debitoris fideicommiſſi ſunt. Propoſita XII. Kalen. Aprilis, Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Non ex die mortis teſtatoris, ſed à die litis conteſtatæ fructus rei legatæ debentur. Sa.

IIII. [illegible]

IN legatis & fideicommiſſis fructus poſt litis conteſtationem, [i] non ex die mortis conſequuntur, ſiue in rem, ſiue in perſonã agatur. PP. Non. Septem. Gordiano. A. & Auiola. Conss.

IN legatis.] CASVS. Si fundũ mihi legaſti, & cum petii: à quo tempore debeãtur fructus, quæritur? Reſpon. ꝙ à tempore li. cõteſta. & non à die mortis teſtatoris: ſiue agatur in rem. i. hypothecaria: ſiue in pſonã. puta actione ex teſtamẽto.

[i] Conteſtationem.] vel moræ, vt dixi. ſ. l. 1. & vſque poſt ſententiã: vt ff. de. vſu. l. in fideicommiſſi, I prin. & hoc cũ res erat aliena. ſi aũt teſtatoris, ab adita hęreditate tranſit dominium in legatariũ: vt ff. de fur. l. à Titio. ergo ex tũc ꝑtinent fructus ad legatariũ, vt ff. de vſu. l. Herẽnius, in fi. niſi excuſetur hæres ꝑ bonam fidem, vt dixi ſupra, l. 1.

[illegible] Vel dicas & melius, ad fructus perceptos tenetur hæres à tempore aditæ hæreditatis, vt d. l. Herẽnius, de percipiendis verò, à tempore moræ. Ita loquitur hic.

[k] Hęc verba, & de incertis ꝑſonis, non habentur in quibuſdam exẽ. Continuatio.

TITVLVS XLVIII.

AD SENATVSCONSVLTVM [illegible] & de [illegible]

Hæres qui ſoluit creditoribus, poſt hæreditatem reſtitutam à fideicommiſſario repetit pro rata. Bal. Vel ſic: Hæres de reſtituendo grauatus, quod creditoribus ſoluit pro dodrante à fideicommiſſario repetat. Sal.

I. [illegible] AA. [illegible]

CASVS. [illegible]

Qualiter legata & fideicommiſſa augeantur, dixit ſupra tit. 1. nunc qualiter minuãtur per Trebellianum. quod nõ placet: q̃a nõ ſingularia relicta, ſed vniuerſalia per Trebellianum minuuntur, vt inſti. de fideicom. hær. §. ſed quia hæredes. Dic ergo, dixit ſ. de ſingularib' relictis: nũc de generalibus. Et nota q: ſub hoc tit. nõ tractatur de incertis perſonis: ſed in Græco forte dixit.

SI ex ſenatuſconſulto quartam partem hæreditatis retinuiſti, & dodrantem

SI ex ſenatuſconſulto.] Teſtator aliquis te hæredem inſtituit, & rogauit de tota hæreditate reſtituenda Titio, reſtituiſti eidẽ, retẽta tibi quarta tã ꝓ portione tua, quàm fideicõmiſ. creditoribus hæreditariis ſoluiſti: an à fideicõmiſ. repetere poſſis, q̃rit? R ñ, ꝙ ſic.

[a] Si ex ſenatuſconſulto.] ſ. Trebelliano: ſed inuẽtũ hoc fuit de retentione quartæ partis per Pegaſianũ: vt inſti. e. §. ſed quia hæredes, & §. ſed quia ſtipulationes.

[b] Quartam.] ſecus ſi unam certam rem, vt inſti. de fidei commiſ. hære. §. ſi quis una.

Reſti-

Hæreditas ſolo verbo reſtitui poteſt.

a Reſtituiſti.] quod ſolo uerbo facere potuiſti, ut ff.e.l. & §.item ſi muni cipes.

b Potes.] actione negotiorum geſtorum, & hoc ſiue ſciens ſiue ignorans fuiſti: quia eius negotium ſecitti ipſo geſtu, ut ff de neg.geſt.l.ſoluendo, & l.ſi.& ad hoc ſ. ſi cer. pe. l. 1. & de negot. geſt. l. ſiue pro fratre.

Sequitur authen. Niſi rogaſti. alias, Cõtra cum rogatus, ſed tu leges, j.cod.l. iubemus.

A Deum.] CASVS. Titium hæredem inſtituiſti: eũ de parte hæreditatis Seio reſtituenda rogaſti: an Titius creditoribus hæreditarijs ad debita & legata pro portione ſua teneatur, quæritur? Reſpon. quod ſic, & q pars dicit de media intelligendum. quotiens enim ſpecialiter partis mentio non fit, de dimidia intelligitur, ut ff. de verb. ſig.l.nomen ſi liarum,§.portionis. Si autem intelligas quòd dodrans ſit reſtituendus, tunc illud quod dicit, pro competenti portione, refertur ad onera creditorum, non legatorum: quia ad ea ſoluenda ſi ſcicõ. in ſolidum tenetur, vt ff.e.l.1.§ vlti.

c Pars.] ſcilicet dimidia: argu. ff. de verbo.ſign.l nomen filiarum.§ 1. & ſic eſt plana hæc lex. ſi autem dicas pars ſcilicet dodrans, tunc illud quod dicit, pro competenti portione, refertur tantum ad onera, ſcilicet creditorum, non ad legata: quia illa in ſolidum ſoluit fideicommiſſarius, ut habes hoc.ff.eo.l.1. §.pe.& §.fin.& l.cũ hæreditas, & l.deducta,§. qui poſt, & infra eo.l.fin.& inſtitut.e.§ ſi qs vna. Alij quòd etiã hoc onus diuiditur, vbi retinet, ſecus vbi non retinet, ut infra eo.l.fin.ut ibi no. In caſu tamen cogitur etiam ad legata hæres, ſm Azo.ſ.quando portio fideicõmiſſi non ſufficit ad ea ſoluenda. Itẽ ſi æs alienũ abſorbeat hrẽditatem, nõ detrahitur quarta, & in ſolidũ cõuenitur fideicõmiſſarius, & tñ tenet fideicommiſſum, ut ff.e.l. 1.§ pe.

1 Iſte intellectus é bonus. B. Ang. & é amicus litteræ. Sali.

2 alias, reſtituta é.

fideicommiſſario reſtitui ſti: a quod creditoribus hæreditarijs pro nouem vncijs præſtiteris, à fideicõmiſſario petere potes. b PP.XV.Kal.April.Laterano & Rufino Conss.

Fideicommiſſarius cui pars hæreditatis reſtituitur, pro rata tenetur ad onera & legata.Salic.

II. Imp. Philippus A. & Philippus C. Iuliano.

A Deum cui ex Trebelliano ſenatuſconſulto pars c hæreditatis reſtituitur, ſucceſſionis onera ſeu legatorum præſtationem pro competenti portione ſpectare, indubitati iuris eſt.PP. XVIII.Kalen. Nouemb. Peregrino & Aemyliano Conss.

Qualibet ciuitas dicitur habere rẽpublicam, cui poteſt legari vel fideicõmitti Bal. Vel ſic: Etiam di hæreditate reipublicæ reſtituenda poteſt detrahi quarta Salic.

III. Imppp. Carus, Carin. & Numeria. AAA. Zotico & alijs.

SI per fideicommiſſum hæreditas reipublicæ d relicta eſt: † ex Trebelliano ſenatuſconſulto (quod ab inteſtato e quoque locum habet) quartæ partis & fructus eius vobis reſti-

S I per fideicommiſſum.] CASVS. Hæres inſtitutus, de tota hæreditate reſtituẽda alicui ciuitati rogatus, reſtituit non retenta quarta ex Trebellia. ſenatuſconſ. quod locum habet etiam ſi legitimi rogarentur: an quartam & eius fructus repetere poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic, & dic per condictionem indeb. quia forte per errorem facti ſoluit, credens aliqua de hæreditate excepta ea remanſiſſe, quæ poſſent ſufficere ad quartã. vel dic ſi non ſoluit, adhuc ſibi de retentione conſulet.

Reſpublica põt hæres inſtitui.

d Reipublicæ.] ſcilicet cuiuſlibet ciuitatis de Romano imperio, ut ff.eo.l.omnibus, & econtra inſtitui reſpublica poteſt, & cogi reſtituere, ut ff. eo.l.recuſare,§. ſi fiſco,

e Ab inteſtato.] puta ſi legitimi rogentur, ut ff.eo. l.recuſare,§.meminiſſe.

f Reſtitutio.] ſolutum ergo erat per ignorantiam facti, vnde datur condictio indebiti, ut infra titu. 1.l.error. Vel dic a reſtitutio, id eſt retentio, ſi ſolutum non erat.

1 Vtraq; eſt bona ſm Salic. Diuiſio.

tutio f competit. Sine die & conſule.

Hæc lex habet duas lecturas, & hoc intendit ſecundum vtramque: Iuſſus de adeũdo in perſona hæredis recuſantis adire transfert onus reſtitutionis in ſubſtitutum vulgarem & cohæredẽ eius ſine quarta retentione.

IIII. Impp. Dio.let & Maximia. AA. & CC. Quirtiano.

N On iuſtam g te gere re ſolicitudinem per fideicõmiſſum relictæ portionis hæreditatis perſpicimus, verentem ne fructũ amittas relicti fideicommiſſi, quoniam auia teſtatoris ex parte hęres ſcripta, & tibi rogata reſtituere, calliditate ac fraude repudiauit, vt ad alium nepotem, eundemque cohæredem h deuoluatur portio, à quo tibi nominatim non fuerat fideicommiſſum relictum, & coacta ſuſpectam hæreditatem adire, i priuſquam pro hærede gereret, rebus ſit humanis exempta: cum diuo Antonino parenti noſtro deberi etiam a ſubſtitutis fideicommiſſum contemplatione iudicij teſtatoris, quaſi tacite i ab his repetitum, k iamdudum placue

g N On iuſtam.] Diuiditur in tres partes: quia primo ponit thema & motiuum dubitandi. Secundo ſoluit dubium circa fideicõmiſſariũ. Tertio ſoluit aliud dubium circa retẽtionẽ quartæ. ſecũda ibi, cũ diuo. Tertia ibi, neq; enim, hoc dicit. Bal. CASVS. Titius inſtituit fratrẽ & auiam hæredes, & rogauit auiam reſtituere partem ſuam cuidã extraneo, puta Caio, & ut omnis amoueatur obiectio, dic quod hæredes inuicem ſubſtituit vulgariter: auia prædicta ſuam partem repudiauit, ut ad cohæredem eundemq; ſubſtitutũ perueniret, & fraudaret fideicõmiſſarius, tandem fuit ei præceptum, ut adiret & reſtitueret, quod antequam faceret, deceſſit. Dicit hic cohæredẽ debere reſtituere portionem auiæ fideicommiſſario etiam ſine retẽtione quartæ, eo quod auia fuit coacta, nam ſponte adeuntibus datur beneficium quartæ.

h Cohæredem.] ſcilicet auiæ.

Quarta dat ſpõte adeũtib'.

i Singul. tex. ſm Iaſ. in l.cã quã ſ.de fideicõ. & ſm B. & Pau. hic.

i Coacta adire.] id eſt iuſſa adire. ſi enim in veritate adiſſet, ſubſtitutioni locus non fuiſſet, ut ſ. de impub.& ali. ſubſtit. l.poſt aditam. Sed cur fideicommiſſarius cogebat auiam adire, quæ repudiauerat, cum poſſet a cohærede petere (ut hic dicit) ſiue ſit ſubſtitutus (vt hic erat) ſiue non, ut ff de lega. 2.l. ſi Titio & Meuio,§ Iulianus? Reſpon. quia forte interat ſua habere ab inſtituto magis quàm à ſubſtituto, quia non erat ita inſtitutus oneratus, arg ff. eo l. recuſare §. Titius. Item opponitur, inſtituta non videtur fraudulẽter repudiaſſe, cum fecerit ex volũtate defuncti, qui ei dedit ſubſtitutũ, ut ff. ſi qs omiſ. cau.teſt.l.quia autem, circa princ. Reſpon. hic non erat aliàs repudiatura, niſi ut noceret fideicommiſſario, ſicut & fuit, ſupra ſi quis omiſſa cauſa teſtamen. l.prima.

Hrẽditatẽ habere ab inſtituto, quandoq; vtilius eſt q̃ a ſubſtituto.

k Repetitum] vt dicta l.de lega.2.l. ſi Titio §.Iulianus, & l.cum pater,§.ab inſtituto, & de leg. 1.l. licet. Sed ar. contra, ff.de leg.2.l. Celſus. §. pe. vbi ab alio non datur fideicõmiſſum, quàm à rogato, etiam ſi fuerit hæres. Sol. ſecundum R. dic ibi hæres non fuit vel non extitit in rerum natura tẽpore teſtamẽti ſi ergo fuit, pſtabit vt hic, ſi nõ fuit, nõ. dic ut ibi dicit. vel ſecũdũ Azo. iſta corrigitur per

tur per illam, ſi Titio & Mæuio. §. Iulianus, in eo. ti. Itē contra, huic, ff. de lega. 3. l. 1. §. fi. vbi relicta à legitimis non videntur repetita à ſequentibus legitimis. Solu. ibi non habuit ex voluntate defuncti ſequens legitimus, cū tempore mortis alius erat proximior. nam tantum proximior videtur hæres ex voluntate defuncti. ut ff. de iu. codicil. l. conficiuntur §. ſed & ideo: hic autem habuit ex volūtate defuncti cohæres, idemque ſubſtitutus. A

a Repudiauit.] hic obſtat ſubſtituto cohæredi, ne detrahat quartam, v. & ff. eo. l. cogi. § Metianus. Alij dicunt obſtare ei, quia habet ex ſua perſona integram, hoc non placet, vt ff. ad l. Falc. l. quòd ſi alteruter. Tertij dicunt quòd & hic ſubſtitutus fuit coact°: ſed hoc eſt diuinare: prima placet. Sed nonne licuit ei auiæ pœnitere de eo ꝙ repudiauerat, & adire, & quartam retinere? Reſpon. licuit forte ante coactionem, non poſtea, vt ff. e. l. nam quod, §. qui compulſus. Vel dic non poteſt vnquam poſtquam repudiauit, ut ſ. de repu. hęre. l. ſicut.

rit. Neque enim quartæ retentionem, quam illa quæ repudiauit, [a] hæreditatē adire coacta vt ſuſpectam, retinere non potuit, timere debes. S. VI. Idus Iul. Philippop. A A. Conss.

A ſuccedentibus ab inteſtato fideicommiſſum poteſt relinqui, & ab eiſdem quarta retineri, & quarta intelligitur id quod ſupereſt ære alieno deducto. Salice. B

V. Idem A A. & C C. Veteſtimo.

ET ſine ſcriptura per fideicōmiſſum [b] hæreditas rectè relinquitur. Igitur ſi vxor tua te & priuignum ſuum in diſcrimine mortis conſtituta deſignauit velle ſucceſsionem obtinere vſque ad dodrantem: eius voluntatem ratā ſeruari conuenit: cum ab inteſtato ei ſuccedentes, de reſtituēdo fideicommiſſo cōuentos, [c] vltra quartam, ære alieno deducto, quantum [d] penes eos ſententia ſenatuſconſulti relinqui præcepit, tantū obtinere poſſe [e] ꝓſtiterit. [f] S. V. Kal Maij Sirmij. Cæſ. Conss. C

ET ſine.] CASVS. Mulier maritum & priuignum habens, codicillos fecit hoc modo: quicunque mihi hæres erit, hęreditatem marito meo & priuigno reſtituat: an valeat hæc volūtas, quæritur? Dicitur ꝙ ſic, & venientes ab inteſtato cōuenti cōtra fideicommiſ. vtili actione ex teſtamento dodrantem reſtituēt, retenta ſibi quarta computanda ære alieno deducto.

b Per fideicommiſſum.] dandum vobis ab illis qui ſibi ab inteſtato ſuccedunt: qui recte poſſunt grauari, ut & ſ. eo. l. 3. & ſ. de condic. l. 2. & j. quādo dies le. l. ſi fideicō. D

c Conuentos.] ſcilicet vtili actione ex teſtamēto, ut no. ſ. communia de leg. l. 2. ſed a fine cogentur officio iudicis, ut ff. eo. l. ille à quo. §. tempeſtiuum: conuentos dico in eo quod eſt ultra quartam. quartam dico computandam ære alieno deducto.

d Quantum.] aliàs quantum penes &c. & aliàs quam, & dic pro quantum, vel proprie.

e Poſſe.] ſcilicet illam quartam.

f Præſtiterit.] id eſt præualuerit inter ſapientes, vel conſtiterit vel obtinuerit.

IVbemus.] CASVS. Si teſtator vel teſtatrix filium vel filios, filiam vel filias hæredes inſtituerit pro æqualibus vel diſparibus partibus. & inuicem grauauerit, ut ſi aliquis ſine liberis deceſſerit: alijs portionem ſuam reſtituat, an retenta quarta reſtitutio facienda ſit, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. nec in fructibus vel talibus, quæ ſeruando ſeruari non poſſunt, ſed in prædijs hæreditatis quarta retinebit, & hoc in prima. An aūt ſimili mō poſſit retinere quarta, ſi rogatus fuerit filius de hǽditate reſtituēda filio ſuo, nepoti, auo vel auiæ. Idem intellige in filiabus, & hoc in ſecunda. An aūt in ꝑdictis caſibus fideicō. ab hæredibus ſcriptis ſatiſdari debeat, noīe fideicō. quæritur? Dicitur quod nō, niſi in duobus caſibus. Primus eſt, ſi teſtator dixit vt ſatiſdet. Secundus eſt, cum pater vel mater ad ſecūdas nuptias credi derit migrandū, & hoc in tertia. An aūt ſi grauatus de reſtituendo, vno filio ſuperſtite ſuo, vel nepote ex filio uel filia, deceſſit, ſibi immineat reſtituendi neceſſitas? Dicit ꝙ non, quia deficit cōditio. nō. n. ſine liberis decedere videt, q prolem ſuſtulerit, ut ſ. de fideicō. l. cum acutiſſimi. vnde fideicom. non datur petitio, & hoc in quarta. An aūt qđ dictū eſt de quarta nō in fructibus, ſed rebus hęreditarijs retinenda, & de ſatiſdatione præſtanda in alijs hæredibus q̃ ſupradictis, puta in liberis primi gradus, locū habeat, quęrit? Reſpon ꝙ non, & hoc in quarta & vltima parte.

Liberi primi gradus de reſtituendo grauati, etiam poſt tempus fratribus vel proprijs filijs. vel multo magis extranei priuilegiantur, ut fructus nō imputentur in quartam, etiā ſi teſtator dixerit: & vt non teneantur ſatiſdare de fideicommiſſo reſtituendo, niſi in duobus caſibus: & vnicus filius vel nepos excludit ſubſtitutum ſub conditione, ſi deceſſerit ſine liberis h. d. Vel breuius: Liberi primi gradus non tenentur ſibi fructus computare in quarta, nec tenentur ſatiſdare de fideicommiſſo, niſi in certis caſibus. Salic.

VI. Imp. Zeno. A. Dioſcoro præfecto prætorio.

IVbemus quotiens pater vel mater, filio ſeu filia, filijs vel filiabus, ex æquis vel inæquis partibus hęredibus inſtitutis, inuicem [g] ſeu ſimpliciter [h] quoſdā ex his, aut quendam rogauerit, qui prior ſine liberis deceſſerit, portionem hæreditatis ſuæ ſuperſtiti ſeu ſuperſtitibus reſtituere: vt omnibus modis retenta quarta pro auctoritate Trebelliani ſenatuſconſulti, non per imputationem redituū † (licet hoc teſtator rogauerit vel iuſſerit) ſed de ipſis rebus hæreditarijs [i] dodrans reſtituatur. C

¶ Idemq; in retinenda le-

† Corrigit ergo. l. 8. §. vnde, ff. de inoff. teſta. Contra.

g Inuicē] hæc verba inuicem & ſimpliciter, determinātur ab interiori verbo, rogauerit. Et dic inuicem, id eſt viciſſim grauauit vnum de reſtituendo alij.

h Simpliciter] id eſt ſpecialiter.

i Hæreditarijs.] ſcilicet quarta retenta, ſubaudi. ſic & ſ. de inoff. teſta. l. ſcimus §. repletionem. Sed contra, ff. de inoff. teſt. l. Papinianus. §. ſi conditioni, vbi computantur fructus. Sol. hic corrigit ſecundum quoſdam. Alij ꝙ hæc in quarta Trebellianica, illa in quarta naturæ, & hoc propter querelam quæ eſt odioſa. Tertij dicunt ꝙ hoc in liberis primi gradus eſt ſpeciale, ut in ſi huius legis: ſecus aūt in alijs, ut ibi nā & alias differunt, ut ff. de hęre. inſti. l ſuus, in prin. & l. ſed & ſi ſub cōditione. §. 1. Alij dicūt ꝙ ibi voluit teſtator, hic nō, q̃ nō valet, qa hic dicit, licet hoc teſtator &c. niſi dicas ꝙ ibi voluit tacite, hic expreſſe, inter quas voluntates eſt differentia, ut ff. ad leg. Falci. l. Titia, & de condi. & demon. l. nonnūquā. Tu dic ꝙ ibi certū tēpus ſtatuit, puta decenniū, intra qđ certū erat ꝙ quartā & eius fructus habere poterat, hic incertū. Et nota diligenter de hmōi fructibus, cū percipiunt a rogato aut iudicio teſtatoris, puta rogauit vt reſtituat poſt tēpus hǽditatē, aut negligētia nō petentis, aut mora nō ſoluentis. Primo caſu cōputat in quartā, & nil reſtituit etiā ſi ſupereſt aliqd vltra quartā. In ſecundo nō cōputat, nec aliqd reſtituit. In tertio cōputat & ſu-

Fructus percepti à rogato reſtituere, an ſint in quarta cōputandi.

perfluos

A perſuos reſtituit, ut ff. co. l. mulier 1. §. ſi hęres, & l. in ſideicommiſſariam, in prin. & ff. ad leg. Falcid. l. Paulus reſpondit. §. 1. & 2 & hoc in alijs hæredibus quàm in ſuis qui ſunt primi gradus. nam poſſunt eſſe ſui nepotes, cum nemo eos pręcederet: tamen non habet locum hæc. l. ſui enim tantum ex rebus ipſis quartá detrahũt, qđ in eis eſt ſpeciale, ut hic dicit. ADDITIO. Quod hic de fructibus nõ imputandis in quartam dicitur, limitat notabiliter glo. in verbo, conteſtatæ, in ſi c. Rainutius, extra de teſta. in fructibus ante litem conteſtatá perceptis: ſecus vero in perceptis poſt litem conteſtatam, vt eſt caſus in d. c. Rainu. in uer. in eo vero ꝙ quartá &c.

a Falcidiæ portione.] nõ dicit de alia Falcidia quàm, ſ. ſecundum lo. ſed mutat caſum, cum, ſ. locutus ſit quando ſuis fratribus rogatus eſt reſtituere, hic autẽ quando proprio ſuo filio, teſtatoris nepoti, licet quidam dixerint de nepote rogari. Sed in eo quod dicit retineri Falcidiã cum pater rogatus reſtituit filio, eſt cõtra, ff. de lega. 1. l. cũ filio §. ipſi quoque. Solu. ibi filius fuerat inſtitutus, & cũ patri eſſet acquſitus, fuit rogatus pater vt filio inſtituto reſtituat, quo caſu reſtituit vt pater, non vt hæres. hic autem pater fuit inſtitutus & rogatus vt hæres.

¹ Idẽ hoc reperit & cõfirmat Iuſtinia.

b Pater vel mater.] inſtitutus vel inſtituta, & rogatus vel rogata vt ſuo proprio filio reſtituat.

gis Falcidiæ portione[a] obtinere iubemus, & ſi pater vel mater [b] filio ſeu filia inſtitutis (ſicut ſupra dictum eſt) hæredibus rogauerit eos eaſve nepotibus vel neptibus, pronepotibus vel proneptibus ſuis, ac deinceps reſtituere hæreditatem.

Filius vel filia non tenetur ſatiſdare nepoti de reſtituendo fideicommiſſo paterno vel materno: niſi iſte filius vel filia tranſeant ad ſecũda vota, vel niſi teſtator iuſſerit ſatiſdari. Bal.

In ſupradictis [¹] autem caſibus fideicommiſſorum ſeruandorum ſatiſdationẽ ceſſare iubemus, ſi non ſpecialiter eandem ſatiſdationem teſtator exigi diſpoſuerit, & cum pater vel mater ſecundis exiſtimant nuptijs non abſtinendum. In his enim duobus caſibus, id eſt cum teſtator ſpecialiter ſatiſdari voluerit, vel cum ſecundis ſe pater vel mater mřimonijs iunxerit: neceſſe eſt ut eadem ſatiſdatio pro legum ordine præbeatur. [c]

Vnicus filius excludit ſubſtitutum ſicut multitudo liberorum, licet teſtator fecerit mẽtionem de liberis in pluvali. Bald.

Sin autem is qui fideicõmiſſaria reſtitutione grauatus eſt, vno filio ſuperſtite, vel nepote ex filio ſeu filia nato, vel pronepote vel poſthumo relicto deceſſerit: non videtur extitiſſe conditio: [d] & ideo deficit fideicommiſsi petitio.

Priuilegium conceſſum filijs, non extẽditur ad nepotes: quia hac lex prohibet. Bald.

B Illud etiã admonemus, ea quæ de Falcidiæ portione nõ per reditus, ſed per ipſas res hæreditarias retinenda, & de ſatiſdatione fideicommiſſorum (ſicut ſupra dictum eſt) concedenda [e] diximus: non vlterius quam in his perſonis [f] & caſibus quorum ſuperius mentio facta eſt, oportere produci. PP. Kalend. Septẽbr. Conſtantinop. Probino & Euſebio Conſs.

C IN AVTHEN. de ſanctiſ. epiſcop. §. ſed & hoc præſenti, coll. ix. conſtitu. ſina.

Si rogatus de reſtituendo ſi nuptias non contraxerit, vel liberos non habuerit, ingrediatur monaſterium, deficit fideicommiſſum niſi alteri venerabili loco debeat reſtitui. Salic.

Niſi rogati [g] reſtituere datum dotis cauſa vel propter nuptias donationis, vel relictum ſub cõditione nuptiarum vel

e Concedenda.] id eſt remittenda.

f Perſonis.] id eſt in liberis primi gradus. Sed uidetur quod etiam nepos qui eſt vltra filios, non computet fructus in quartam, ut ff. ad leg. Falci. l. quod de bonis. §. quod auus, quæ eſt contra: ſed ibi non computat in quartam, quia eos compenſat cum debito. ſi autem aliquos ſupra id haberet, bene computaret, ut in ea. l. quod de bonis §. fructus.

Niſi rogati.] CASVS. Hæc authen. continuatur ad leg. C. Lex Codicis dicit quòd ſi inſtituo filium meũ in dimidia, & rogo eum ꝙ ſi prædecedat ſine liberis, reſtituat fratri ſuo, ipſe detrahit quadrantem de rebus principalibus. Sed fallit in caſu huius auth. qui eſt talis: Habebam duos filios, inſtitui eos æqualiter hęredes & rogaui eos adinuicem: ut ſi alter eorum decederet ſine liberis, reſtitueret alteri portionem ſuam: alter eorum intrauit monaſterium, vel eccleſiam aliquam venerabilem, nunquid portio ſua erit reſtituenda fratri ſuperſtiti, ſi moriatur canonicus? Certe nõ, quia ſicut ſi deceſſiſſet cum liberis, euaneſcit conditio, ita ſi intrauit monaſterium, uel aliquã eccleſiam venerabilem, quia monaſterium vel eccleſia habetur loco filij. & hic caſus eſt ſecundum dominum Io. Sed ſecundum Azo. qui pinguius & latius hanc aut. extraxit ex corpore authenticorum quàm do. Io. ſic ponitur caſus. In l. Codicis dicitur. Si filius inſtituitur, & rogatur reſtituere fratri ſi deceſſerit ſine liberis, exiſtente cõditione detrahit quadrantem. Et dicitur decedere ſine liberis ſi decedat ſine aliquo deſcendente. Sed per iſtam auth additur l. Codicis, quia ſi ingreditur locum uenerabilem, vel monaſterium, fideicõmiſſum expirat, quia monaſterium habetur loco filij. Vel dic caſum aliter vt in gloſ.

Monaſteriũ & eccleſia habentur loco filij.

c Præbeatur.] quem ordinem habes ex titu. ff. vt le. no. ca. & altero caſu cauet propter ſpeciale præceptum, altero propter odium ſecundo nubentium, vt in authen de nupt. § placet, colla. 4. Sed qualiter cauebitur à patre filio vt ff. ad Trebel. l. imperator, & inſtit. de inuti. ſtipu. §. item inutilis? Reſpon. hoc ſpeciale his duobus caſibus, vt hic innuit.

Pater aliquido cauet filio.

d Conditio.] quia non eſt ſine liberis qui huiuſmodi habet prolem, ut ſ. de fideicom. l. cum acutiſſimi, & ff. de pollic. l. ſi. & ſ. de inſtit. & ſubſtit. l. generaliter. §. ſi. & de condi. inſer. l. j. Et not. quòd hic. §. ſin autem, refertur ad primum caſum, id eſt quando frater rogatus erat reſtituere ſi decedat ſine liberis. nam debet reſtituere ſi decedat ſine filio vel nepote. ſi tamen intraret monaſterium, videtur habere filium, & hoc addit authent. quam hic lege: Niſi rogati &c. vel aliam, Si quis ſub conditione &c. quæ ſunt in corpore de ſan. epiſ. §. ſed & hoc præſenti, colla. 9.

g Niſi rogati.] Hanc auth lege, & aliam verboſam, ſi quis ſub conditione, quæ & de nouellis trahitur, cod. § ſi quis ſub conditione, omitte. Et dic caſum: Dedi mulieri fundum, vt in dotem haberet, vel viro, vt haberet in donationem propter nuptias, uel in teſtamento reliq in eaſdẽ cauſas, & rogaui vt ſi nuptias non contraherent, vel liberos non haberent, ꝙ reſtituerent Titio. his caſibus ſi monaſteriũ intrent, fideicõmiſſi petitio deficit, & hoc niſi alij venerabili loco relictũ erat: & ita pure dat

 vel re-

vel relinquit prædictis perſonis. & e contra idem. ſi ſub conditione,ut relinquo fundum ſi nuptias contraxeris, vel liberos habuerit: alioquin habeat alius.

a Locum venerabilem.]ſecus ſi capellā, cum ſeculo nō renuncient, ſed propria habeant.ſed tamen in corpore vnde ſumitur, videtur dicere etiam in ſeculari idem eſſe. Item quid ſi ingrediatur mala fide, vt fraudet fideicommiſſarium? Videtur teneri monaſterium reuocatoria, ut ff.q in fraud. cre. l. omnes §. Lucius. Item quid ſi non ingrediatur, ſed inſtituat tantum locum venerabilem? Videtur non deficere cōditio, nec haberi eccleſiā pro filio. Primo quia leges de ingredientibus, non de inſtituentibus loquuntur, ut in authen. de monachis,§ illud colla. I. & in authent. hæc cōſtitutio inonat cōſtitutionem, col.vij. Secundo, quia vere liberos non habet. nec obſtat quod eccleſiā inſtituit, quia authen. hæc, & in corpore, §. ſed & hoc præſenti, & in nouellis,§. ſi qs ſub conditione, dicunt de ingrediente & ex pendente ibi prædicta bona ad pia opera, & ipſe dū vixit, in clericatu manſit, quod hic non fuit,pterea teſtator de liberis tantum ſenſiſſe videtur,ut argu. ff.ad Trebell.l ex facto.§.ſi.& ſenſus & mens teſtatoris magis quā verba ſunt attendenda,ut ī.de libe.præte.l. 3. & ff de adi.leg. l.3.§.conditio. Item & verba ad hoc faciunt:quia dixit, ſine liberis,& à verbis non eſt recedendum ,ut ff.de le. 3.l.non aliter. Item poſito quod ſit loco filij eccleſia,ciuilis erit filia,non naturalis:at ciuilis filius non excludit huiuſmodi fideicommiſſum,ut ff de condi.& demō. l.fideicommiſſum,& de leg.2.l. ſi quis ita,§. is cui,& argu.ī.de his qui ve .ætа.impe l.fin. Item ſi haberetur pro filio etiam alij æque venerabili loco auferret: quod non eſt verum,vt in corpore continetur huius authen.

Idē in c.in pſentia, añ ſi. cū glo. ſi. extra de proba.

Cōcor. gl. 1. prope. ſi. in verſi.ſi vero rogat⁹, in c. in pſentia,extra de pb.

liberorum , monaſterium vel alium locū venerabilem a ingrediantur: ſiue reſtitutio aut ſubſtitutio fiat ſub prædictis cōditionibus,ſiue in redemptionem captiuorum , ſeu in egentium alimenta.

IN AVTHEN. de reſti. & in his quæ &c. coll. viij. [illegible]

Rogatus de reſtituendo quod ei ſupererit ex hæreditate,tenetur ſaltem quartam partem reſeruare,& ſi eam deminuit (præterquam in caſibus hic permiſsis)de bonis eius ſuppletur: & in ſubſidium contra acceptatorem agitur. Sali.

C Ontra, b cum rogatus fuerit quis vt ſine liberis decedens, qđ tunc ex hæreditate ſupereſt, reſtituat, vel alijs huiuſmodi fideicommiſsi uerbis c grauatus:quartam inſtitutionis fideicommiſſario reſtituere cogitur.

a Super hoc igitur & cautionem,niſi à defuncto remiſſa ſit,exponet. d

a Quòd ſi contingat e eā deminui, aut ex ipſius ſubſtantia ſuppletur: aut ea deficiente,in rem f actione & hypothecaria fideicommiſſario vti permittitur aduerſus rerū acceptores.

a Ex cauſa tamen dotis, g ſeu propter nuptias donationis, ſeu captiuorum redemptionis, vel ſi non habeat vnde faciat h expenſas,huius quartæ permittitur deminutio.

Soli tutori poteſt hæreditas reſtitui,ſi pupillus neſcit fari:idem in curatore furioſi: & idem econtra ſi ipſi ſunt de reſtituendo grauati.hoc dicit vſque ad § cum autem Salic.

VII. Imp. [illegible]

S Ancimus,licentiam eſſe etiam ſoli tutori i recte fieri fideicommiſsi nomine vniuerſitatis reſtitutionem, quod pupillo relictum eſt, & ſine onere fideiuſsionis: k vbi tamen pupillus fari non poſsit, vel abeſſe noſcit: l ne dū nimia m ſubtilitate vtimur circa res pupillares,

Sequitur alia authen.contra cum rogatus, quæ eſt de reſtitutionibus,§.nobis,colla.viij quæ ſuper principium huius legis legitur.

b C Ontra.]id eſt ecōtra.nam in l. Codicis,iubemus, in prin.dictum eſt dodrantem reſtituendum,& quartam retinendam: hic vero cum rogatus reſtituere quod ſupererit ex hæreditate poſt mortem, ut & ff.de lega.2.l.imperator,in fin.& l.ſi.& ita dodrantem retinet, & quartam reſtituit.

c Huiuſmodi verbis.]quæ ſunt apta ad hoc, vt inſtit.de ſing.re.per fideicom.re.§.fina.

d Exponet.]corrigitur ergo l.iubemus. in eo quod dixerat generaliter non caueri. Vel verius,ibi dicit non caueri,cum frater fratri, vel pater filio vel nepoti reſtituere rogatur:ſed ſi alij eſt reſtitutio facienda,cauetur ut hic. Item no.hic quem eſſe de bonis viuentis ſolicitum, ut infra,ut in poſt.leg.l.cum Archimeuotam. Et ſic eſt argu. contra,ff.de vulga.ſubſtitu.l.2.interdum , & de coll. bono.l.1.§. ſi impuberi.ſed ad primam reſpondeo:quia hic de cautione,non de hæreditate eſt ſolicitus , & eo. modo reſpondebo ad ſecundam. Accur.

e Contingat.]id eſt tangat.

f In rem.] pro rebus hæreditarijs quę continentur in fideicommiſſo,& hypothecariam habet pro eiſdem:quod eſt mirabile,ut & ī. de iu. dot.l.in rebus Vel dicit hypothecariam dari pro alijs rebus hæreditatis quæ nō continentur fideicō miſſo,ut & ſupra cō munia de lega. l. 1. res enim quæ continentur fideicommiſſo , non poſſunt dici obligatæ fideicō miſſario, cum ipſius ſint , ut ff. de pign. act. l. ſi rem alienam.

g Dotis.]conſtituendæ vel exigendæ à grauata perſona, & vtrunq; probatur in corpore , ut dixi ſupra commu. de leg. in authen. res quæ. Et no. quòd in quatuor caſibus permittitur hic deminutionē quadrantis.

h Faciat.] quia dodrans non ſufficit:ſecus puto ſi dodrantem totum dilapidauit, & nunc propter impenſas vult deminuere quartam, ut in auth. de reſtit. & ea quæ pa.§ hæc igitur omnia,coll.

Cōcor. c. dilecti. cū glo. 1. extra de iudi.

4 Item quid ſi nihil conſumpſit, ſed tota ſupereſt ? Reſpond. hæres eius dodrantem retinebit , vt ipſe poterat, vt arg.ĵ.tit.1.l.quanquam.

Sancimus.] CASVS. Hæredem tuum de hæreditate tua pupillo reſtituenda rogaſti.an tutori reſtituere poſſit,quæritur.? Reſpond. quod ſic , ſi pupillus abeſt,vel ſi præſens eſt, & fari non poſſit , & cauſam ſubiungit in litera.Idē eſt ſi rogaſti furioſo reſtituere: quia curatori eius reſtituere poteſt. e conuerſo ſi pupillus vel furioſus rogatus ſit reſtituere,dicitur quod curator reſtituere poteſt,& hoc in prima. Si autem rogatus reſtituere ante vel poſt litem conteſtatam contumaciter ſe abſentauerit,vel antequam reſtituat , deceſſerit , vel fideicom. ſecundus rogatus ſit reſtituere , in illis tribus caſibus ipſo iure tranſeunt actiones ad fideicommiſ. & hoc in ſecunda.

i Tutori.] tanquam ſimplici procuratori , ut & ff eo.l. quamuis,& l.ſeq.non autem tanquam facto procuratore in rem ſuam,ut ff.de iure do.l. ſi mulier.§.ex aſſe.

k Fideiuſſionis.].ſ.de rato.item etiam ſine iudice, & ſic eſt ſpecialis caſus,ſicut ſunt alij quidā , ut ī. de adminiſtra.tuto.l.ſancimus,t.in ſi.& l.conſtitutionem,ſed infanti cū auctoritate tutoris, vt ff.e. l. ſeruo.§.ſi pupillo.

l Noſcitur.]ſecus,ſi eſſet præſens,& maior infante, quia tunc fieret ei cum auctoritate tutoris reſtitutio,ut ff e l. reſtituta,§. ſi.& l.ſe.& ī.de in. de.l.potuit.& l.ſi itantl.

m Nimia.]ſic,xlix.diſtinc.ca.huic etenim &c.

Caſu-

a Caſu.] de pupillo, & de furioſo.

b Pupilli.] infantes, vt poſſint ipſi tutores reſtituere, vt hic, & ff. eod. l. reſtituta. §. fina. & l. ſeq. ſed hoc cum alij eſt reſtituenda, non tutori, quia ſe auctore ſibi non poteſt reſtitui, ut ff. eo. l. 1. §. quæ ſiiū fuit. Sed cur aliud debitum à pupillo pōt ſibi ſoluere ſe aucto re, vt ff. de adminiſtra. tuto. l. quotiens §. ſicut? Reſpon. quia hæc reſtitutio continet translationem actionum, ut ff. eo. l. reſtituta. §. ſi.

c Cum autem.] in o. tribus caſibus loqui iſtum. §.

d Hærede.] ſed quo modo poteſt eſſe ſine hærede, cum ſuperſint ſaltem legitimi? Reſpon. nullus eorum vult, nec etiā fiſcus. Vel dic eum eſſe ſine hærede, qui non habet hæredē ſtatim cū moritur. ADDITIO. Aduertas ſecundū Bar. hic quòd de hoc debet tamen aliqua diſcuſſio fieri, ut fiat ſaltem aliqua proclamatio, ſi eſt aliqs qui uelit eſſe hæres talis, arg. ī de remiſ. pign. l. ſi eo tempore. tunc enim nemine comparente tranſeunt actiones ipſo iure, auctoritate huius legis.

e Conſtituendum.] ſcilicet de nouo, quaſi non ſit conſtitutum aliquo iure.

f Per cōtumaciā.] vel ante litem conteſtatam, vel poſt, vt ī. poſuit, & ita videtur quod ante litem conteſtatam poſſit ferri ſententia definitiua, vt illo vocato & non veniente pronunciet reſtituēdam hæreditatem, & ſic ipſo iure competunt vtiles actiones, vt in libertate dicitur. ff. de fideicom. lib. l. cum vero. §. ſubuentum. Vel dic non ferri ſententiam, tut ī. de temp. appel. l. ſi §. illud: ſed iudex rediget in actis per tabellionem, qualiter & pro quo, & ad cuius petitionem ille eſt vocatus, & nō venit, & per hoc ſatis erit fideicommiſſario vt habeat vtiles actiones, ſi probauerit poſtea fideicommiſſariam hæreditatem ſibi reſtituendam.

g Ipſo iure.] eſt & quartus caſus, ſcilicet vbi rogatus alienauit. Nam in alienatis non puto neceſſariam reſtitutionem: quia rogatus nihil iuris habet in rebus illis, quod concedere poſſit, & hoc videtur dicere, l. ī. commu. de leg. l. fin. § pen. & ſupra, eodem, authen. contra cum rogatus. Item ſi à primo fideicommiſſario non exigitur ceſſio, quia non habet directos, ut hic dicitur, ergo cū rogatus in alienatis nullam habeat actionem, multo

Glo. tā prima in c. qm̄ freqūēter, ponit hūc caſum, p ex cepto à regula illius c. qm̄, ſcilicet q aſi lit. cōteſt. nō ſint rei. teſtes, vel ferēda ſententia definitiua.

ipſa ſubtilitas ad perniciē eorum reuertatur.

¶ Idemque iuris eſſe oportet, & ſi furioſo fideicommiſſaria debeatur hæreditas: vt reſtitutio curatori eius ſoli, nomine ſcilicet furioſi celebretur. Quis enim ſenſus, quæ vox certa furioſo eſſe intelligitur, cū in vtroque caſu [a] reſtituentes pleniſsimam conſequantur ex noſtra lege ſecuritatem? Hoc eodē obſeruando & ſi ipſi pupilli [b] vel furioſi reſtitutione grauati ſunt.

Si hæres de reſtituendo grauatus, per contumaciam ſit abſens. uel ſi primus fideicommiſſarius in reſtituendo ſecūdo ſit moroſus, vel quis eorū antequam reſtituat, ſine hærede decedat: ipſo iure transferuntur vtiles actiones. h. d. vſque ad finem. Salic.

Cum autem [c] aliquis hęreditatem reſtituere iuſſus eſt, & dolo malo vel poſt litem cōteſtatam vel antea ſeſe contumaciter celauerit: vel ſi ſuppoſitus fideicommiſſariæ reſtitutioni, antequam reſtitueret hæreditatem, ab hac luce ſubtractus eſt, nullo hærede [d] vel ſucceſſore ei exiſtente: vel fideicommiſſarius cui reſtituta eſt ex trebelliano ſenatuſconſulto hæreditas, alij per fideicō miſſum reſtituere iuſſus fuerit res hæreditarias,

A magis non exigitur ceſſio: cum ibi primus fideicommiſſarius habeat vtiles. Item eſt & quintus, ut ff. eod. l. 1. §. ſed & quotiens. Item & ſextus ſecundum quoſdam, ut ff. eodem, l. ita tamen. §. ſi pater filium. Sed ibi videtur quòd fiat reſtitutio. Item ad id quod dicit ipſo iure tranſire actionem de vno fideicommiſſario in alium, ut hic, & ff. eo. l. ſi hęres inſtitutus, in princ. eſt contra, ff. eodem l. j. §. de illo. Solu. hic corrigitur. Vel dic tranſiere vt ibi, cum non fuit contumax. Sed nec prima nec ſecunda placet. Dic ergo, ibi erat rogatus ſub conditione vel in diem, vnde ante diem reſtituit ſponte. Nec ob. ff. eodem l. ſed ſi ante, vbi dicit quòd non tranſeunt ante diem, quia ibi fauore fideicommiſſarij fuerat dies appoſitus, vt & dixi. ſ. de fideicom. l. poſt mortē, hic autem rogatus erat pure, & ideo lex ſublato circuitu tranſiert vtiles, quia & facta trāſlatio expreſſim non transfert niſi vtiles, ſed primus rogatus poteſt cedere directas, & ideo expectatus eius ceſſio. Item not. primum fideicōmiſſarium ſi reſtituat ſecundo (vt hic fit) non retinere quartam ex Trebel. niſi ante primus rogatus voluerit retinere, ut ff. eodem. l. 1. §. inde Neratius. Vel niſi ſuſpectam dixerit primus hæres, & ſic coactus totam reſtituit nihilo detracto, ut ff. eod. l. Marcellus. §. 1. & l. facta, §. ſi cum ſuſpecta. Item & in alio caſu, vt ff. eodem. l. ex aſſe, in fine: imo eſt exceptio ab illo caſu

Actio trāſit ipſo iure de vno fideicommiſſario in alium.

quemadmodum actionū tranſlatio celebretur in tribus iſtis caſibus, apud ueteres dubitabatur. & Domitius Vlpianus conſtituēdum [e] eſſe ſuper his putauit.

B ¶ Sancimus itaque, vt ſiue per contumaciam [f] abfuerit is cui reſtitutio impoſita eſt, ſiue morte præuentus nullo relicto ſucceſſore fuerit, ſiue à primo fideicommiſſario in ſecundum tranſlatio celebrari iuſſa eſt: ipſo iure [g] vtiles actiones transferantur. D. X. Kalen. Nouēb. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs.

Rogatus de reſtituendo fideicommiſſum vniuerſale & ſpeciale, totum debet reſtituere abſque ſpeciali detractione: & fideicommiſſarius ſpecialis contra vniuerſalem cui reſtitutio eſt facta, poteſt agere Salic.

C VIII. Idem A. Ioanni P. P.

QVidam teſtamento condito, iuſsit hæredem omnem hæreditatem quā ei dereliqt, alij reſtituere: ſpeciale [h] etiam fideicommiſſum alteri adſcripſit. & quærebatur, ſpecialis fideicommiſſarius id quod ei derelictū ē, à quo cōſeq debeat, vtrū ne ab hrde, ut poſt reſtitutionē eius [i] alias res vniuerſitatis fideicōmiſſarius

D accipiat: an vnà cū alijs [k] vbi ſuſpectam adijt.

QVidam.] CASVS. Hæredem tuum de tota hæreditate tua Titio reſtituenda rogaſti, & Seio Stichū per fideicommiſ. reliquiſti, a quo Seius Stichum conſequi debeat an ab hærede, an a generali fideicom. ita ſcilicet vt poſt reſtitutionem Stichi alias res vniuerſitatis hæres Titio reſtituat, an generali fideicommiſ. aggregari debeat, ut Titius Seio Stichum tradat? Reſpondeo. quòd tota hæreditas Titio reſtituenda eſt, & ea reſtituta, reſtituet Titius Seio Stichum, nec refert conſtiterit ſpecialis fideicommiſ. an non.

h Speciale.] puta prædium.

i Eius.] ſcilicet prædij.

k Cum alijs] hoc verū, niſi in eo caſu quando hæres de

ductis legatis iuſſus eſt reſtituere hæreditatem, in quo ca ſu hæredi datur electio, ut ff. eo. l. cogi. §. inde quęritur. Vel niſi teſtator iniunxerit onus legatorum nominatim hæredi, ut ff. eo. l. Marcellus, in princip. aliàs non, ut hic, & ff. eod. l. 1. §. is qui, & §. fin. Sed quidam dicunt eſſe ſpeciale quod hic dicit, propter hoc: quia de tota vel omni hę reditate rogauit teſtator, & hæres nihil retinuit. Alij dicunt diuidi onera, vt ſ. eo. l. 2.

a Et hoc.] ſcilicet prædium.

AD LEGEM Falcidiam.

Continuatio.

Qualiter minuantur uniuerſalia relicta, dictum eſt. nunc ſubyciamus de deminutione ſingularium relictorum quæ fit per legem Falcidiam. Azo.

Scire.] CAS. Si hæredem inſtituiſti, & multa ab eo legaſti, & hæres ſciens ſibi competere Falcidiam, ſolida ſoluit legata, an quod plus debito ſoluit repetere poſſit, quæritur? Dicitur quòd non, cum errаſſet in iure ſcilicet credens hoc ei licere etiam poſt ſolutionem. Vel dic, hæredem tuum de aliqua re reddenda alicui rogaſti, vel parte eius: hęres cū poterat retinere q̄rtam illius rei p̄ Falcid. ſolidam ſoluit, vt plene faceret quod iuſſerat ſibi teſtator, an poſſit repetere quartam ex l. quod plus debito ſoluit, quæritur? Reſpon. quòd non.

rebus oporteat & hoc [a] generali fideicōmiſſario aggregari, vt ipſe ſpeciali fideicommiſſario hoc tradat, ſiue in rebus, ſiue in pecunijs fideicommiſſum relictum ſit?

¶ Sancimus itaque totam quidem ſubſtantiam ſecūdum ſenatuſconſulti Trebelliani auctoritatem reſtitui generali fideicommiſſario: illum autem ſpeciali fideicommiſſario id quod ei derelictum eſt, depēdere. D. XV. K. Nou. Cōſtatinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV. CC. anno ſecundo.

B

TITVLVS XLIX.
AD LEGEM FALcidiam.

Non offendit ius commune ille qui beneficio non vult uti. Bal. Vel ſic: Saluens ſcienter quod per Falcidiam retinere poterat, non dicitur plus debito ſoluere. Salic.

C

I. Impp. Seuerus, & Antoninus AA. Priſco.

Scire debes, [b] omiſſa Falcidia quo pleniorem fidē reſtituendæ portionis exhiberes, non uideri [c] plus debito ſolutum eſſe. PP. III. Id. Maij, Laterano & Rufino Cōſs.

Falcidia minuit omnia legata pro rata. Salic.

II. Iidem AA. Sabiniano.

Falcidiæ rationem aduerſus omnes [d] pro modo legatorum & fideicommiſſorum locum habere, certi & explorati iuris eſt. PP Kalen. Iul. Laterano & Rufino Conss.

Ablata hæredi tanquam ab indigno, legata non minuunt, neque augent. h. d. Bal. Vel ſic: Hæres accommodans fidem tacitè de reſtituendo non capaci, priuatur omni commodo hæreditario fiſco applicando, qui tenetur ad legata ſcilicet, & Falcidiam detrahit hic, ſicut hæres facere potuiſſet. Salicetus.

III. Imp. Alexander A. Hermagoræ.

Etiam ſi tacitum [e] fideicommiſſum hæredem adminiſtraſſe [f] apparuerit: legata tamen ſeu fideicommiſſa [g] quæ teſtamento relicta ſunt, præſtāda eſſe, ambigi non opor-

b Scire debes.] ſcilicet tu hæres rogatus.

c Non uideri.] ſed certe immo, quia Falcidia ipſo iure deminuit legatum, ut ff. eodem, l. in quantitate, in fi. & l. Plautius, & l. lineam, & quorum lega. l. 1. §. ſi quis ex mortis. Sed dic non videri quo ad hoc vt habeat locum condictio indebiti, cum ſciens fecerit, vt ff. de regu. iur. l. cuius per errorem: ſecus ſi errore facti ſoluiſſet, ut j. e. l. error. ſed quæ erat hæc dubitatio? Reſpon. quia forte erat minor vigintiquinque annis ille qui ſoluit, per quod volebat repetere, ut ſupra ſi aduer. ſol l. 2. ſed ibi in iure errauit, hic ſciens fuit. Vel erat vir maior inſtitutus rogatus dare vxori legatum, & ipſe poſtquam præſtitit, defalcare volebat, quaſi donatio fuiſſet inualida: ſed tamē non poteſt, ut ff. de dona. inter virum & vxo. l. ſi ſponſus, §. ſi quis rogatus, & § pręcedenti.

Legatum ipſo iure minuit Falcidia.

D

Falcidiæ.] CASVS. Hæres quartam detrahere poteſt ab his quæ relicta ſunt beneficio l. Fal. an detrahere tantum ab uno quantum ab alio debet, quæritur? Reſpon. quòd non, ſed pro modo, & quantitate relictorum de ſingulis eſt detrahendum, ſed non vna res pro ſingulis eſt retinenda, ut ff. e. l. Plautius. Viuia.

d Omnes.] ſcilicet legatarios & fideicommiſſarios. quæ ſiuit tamen. P. ſed non ſoluit, an in vna re poſſit hæres

A habere Falcidiam, vel retinere? Quidam quòd ſic, vt ſ. famil. erciſ. l. filium quem: ſed illa in quarta Trebellianica. Item pro eis, ff. de lega. 1. l. non amplius. §. fina. ſed illa loquitur in parte bonorum legata. Item pro eis, ff. e. l. ſi ex pluribus: ſed illud eſt propter exceptionem quam habet hæres in re non ſoluta. Item pro eis, ff. eo. l. linea. ſed ibi vendicat, ut Falcidiam detrahat, nō ut totam teneat. Tu ergo dic quòd non poteſt retinere quartam in vna re, ſed in omnibus legatis, vt hic, & ff. eod. l. Plautius. & l. in quātitate, §. fina. & arg. j. eodem, l. penul. & & ff. quorum lega. l. 1. §. ſi quis. quandoque tamen Falcidia quæ debet detrahi ex vna re, detrahitur ex alia, ut ff. eo. l. plane, & l. ſeq. §. ſi ſolus, & l. ex aſſe. Item ſi res diuidi non poteſt. partis offertur æſtimatio, vt ff. eo. l. lege Falcid. interueniente, & l. ſi is, §. ſi.

Falcidia in vna re retineri nō poteſt.

Etiam.] CASVS. Hæredē tuum rogaſti de reſtituenda hæreditate tua per fideicommiſ. cuidam non capaci, puta filio tuo ſpurio, & multa alia ſpecialia legata reliquiſti in teſtamento tuo, an debeantur, quæritur? Dicitur quòd ſic, quatenus patitur lex Falcidia, quaſi dicat, deducta quarta, licet videtur quòd quartā retinere non poſſit fiſcus quia eſt hæres, & hæres eā detrahere non poſſet, à quo hæreditas euicta eſt, quaſi ab indigno: ergo nec fiſcus qui in locum eius ſucceſſit. ſed hoc verum non eſt. Vel ſic, in teſtō ſuo reliquit quis legata, & inter cætera dixit de hæreditate reſtituēda ab eo filio quem habeo de tali monacha, & rogauit in aure, vel aliàs non coram teſtibus, vt illi filio daret fideicommiſſ. & dic ſic, an fiſcus debeat vel poſſit detrahere quartam de tali fideicommiſ. an totum legatarijs erogare ſine iniuria Falc. contentus quarta hæredi ablata? & dicitur quod ſic. Vel ſic, & male: an de tali fideicom. poſſit hæres detrahere Falci. & an etiā de alijs? Reſpon. quod de alijs poteſt, de hoc non. hæc poſitio non valet, ſed prima poſitio verior eſt, & magis conſonat literæ. Viui.

e Etiam ſi tacitum.] fuit tacite non in aperto rogatus, vt cuidam non capaci reſtitueret hæreditatem, ut ff. de iure fiſc. l. non intelligitur, & in authen. quib. mo. natu. effic ſui. §. diſcretis, colla. 6.

f Adminiſtraſſe.] i. ſoluiſſe cui iuſſus erat, vel adminiſtraſſe, id eſt conſenſiſſe defuncto vt faceret prædicta.

g Fideicommiſſa.] ſcilicet alia relicta capacibus. & dic, præſtantur à fiſco, ut hic, & ff. ad Sylla. l. cum fiſco, & ff. de fideicomiſſ. l. imperator. § fina. & hoc ſi fiſcus agnoſcat bona: aliàs ipſe hæres præſtat, ut ff. de leg. 1. l. ſi ſeruus plurium, §. penult.

Cum

ter: ad eum videlicet modum quẽ lex Falicidia patitur: cum quartam [a] quæ aufertur [b] hæredi, qui contra legem fidem ſuam obtulit, legatarijs [c] proficere non placuit. PP. Idib. Octob. Alexãdro. A. Cõs.

De legatis principi dandis detrahitur Falcidia. Salic poſt. Bald.

IIII. Idem A. Philetiano.

ET in legatis principi datis legem Falcidiã locum habere, merito diuo Hadriano placuit. [d] PP. V. Kalend. Ianuar. Alexandro. A. Conss.

De donatione cauſa mortis, detrahitur Falcidia. Bald. & Salic.

V. Idem A. Damaſatæ.

SI mortis cauſa immodicas donationes in ſororem tuam matrem contuliſſe probare potes: legis Falcidiæ ratione ſecundum conſtitutionem diui Seueri [e] aui mei uti meritò potes. [f] PP. XV. Kal. Nouem. Maximo. II. & Aeliano. Conss.

Primo detrahitur æs alienum etiã de rigore aditionis confuſum: de ſuperfluo legata præſtãtur deducta Falcidia de quolibet legato pro rata. hoc dicit. Bald. Vel ſic: In computatione Falcidia æs alienum deducitur etiam hæredi debitum: & de relicto ad fabricam operis publici detrahitur Falcidia pro rata, & præſtitum vltra modum non præiudicat. Salic.

VI. Idem A. Secundinæ.

IN imponenda ratione legis Falcidiæ, omne æs alienum deducitur, [g] etiã quod ipſi hæredi [h] mortis tempore debitum fuerit, quamuis aditione hæreditatis confuſæ ſint actiones. [i]

¶ Omnia [k] autem legata quamuis in operibus publicis conficiendis ſtatuiſque ponendis data ſint, ad contributionem dodrantis [l] pro rata [m] ſuæ cuiuſque quantitatis reuocantur.

¶ Nec ſiquid ultra ſolidũ hæres præſtiterit aut perfecerit, legitimæ computationi prȩiudicatur. [n] S. V. Kalen. Ianuar. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Iure iſto ceſſat Falcidia in teſtamẽto militis: hæres tamen poteſt deducere bona ſua per defunctum poſſeſſa. Salicetus.

VII. Idem A. Primo & Pomponio.

IN teſtamento quidem militis [o] ius legis Falcidiæ ceſſat. Sed ſi ea quæ ad vos pertinent, defunctus tenuit: bonorum eius vi-

a Cum quartam.] bene dico ſalua Falcidia, cum &c. Et caue quod hæc lex non dicit de tribus partibus confiſcãdis. pro conſtanti enim eſt, ut ff. de iure fiſ. l. cum tacitum, ſed legatarijs dantur, vnde non videntur peruenire ad fiſcum, ut hic. ſic ergo ex totali hæreditate habet fiſcus quartam, & ea omnia petit fiſcus petitione hẽditatis, tanquam à prȩdonibus, ut ff. de peti. hæredi. l. prædonis.

b Aufertur.] ut indigno, & applicatur fiſco, ut hic, & ff. ad leg. Falcid. l. beneficio §. 1. & ad Treb. l. Marcellus, §. fi. & de his quib. vt indi. l. hæres, & de viur. l. cum quidam, §. in tacito. Ab hac confiſcatione quartæ excuſatur filius & ſeruus qui habent neceſſe parere, ut ff ad leg. Falc. l. ſi tacitũ. Item hæres qui ſe defert, ut habeat tertiã illius quartæ. Sed extraneus deferens habet dimidiam, ut ĩ. de his qui ſe de. l. 1. li. 10. fideicommiſſarius non capax habet dimidiã dodrantis ſi ſe deferat, ut ff. de iu. fiſ. l. cũ tacitũ.

c Legatarijs.] dicebant enim, ſicut nõ remanſit hȩredi, ſic nec fiſco remanere debet. ſed ſecus eſt.

ET in legatis.] CASVS. Si hæredem inſtituiſti, & principi tot legaſti quòd nihil remanſit penes hȩredem, an non obſtante ꝙ principi legata relicta ſunt, hæres quartam detrahere poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic. Viuia.

d Placuit.] idem ſi deo cœleſti iure veteri, vt ff. eo. l. 1. §. ad municipum. & econtra princeps inſtitutus retinet ſi vult, licet donare cõſueuerit, adeò, vt ſic facere debeat ſecundum quoſdam, vt ff. ad Trebel. l. ſi legatus. §. fin.

SI mortis.] CASVS. Materfamil. filium & filiam habens, in filiam donationem fecit cauſa mortis, & filium hæredem inſtituit, ita ꝙ remanſit ei minus quarta. ſi probare poteſt hæres talem donationem in filiam exercuiſſe, an beneficio legis Falcid. vti poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic.

e Diui Seueri.] Primo fuit l. Falcid. inducta ad legata, ſed conſtitutione diui Seueri ad donationes porrigitur, vt hic, & ĩ. de dona. cauſa mor. l. 2. & ĩ. eo. l. penul. & ff. quorum leg. l. 1. §. ſi quis ex mortis, cum ad inſtar legatorum ſint inductæ, ut ĩ. de don. cauſa mor. l. fi. Item in illis quæ confirmantur morte, locum habet Falcidia, ut ĩ. eod. l. in donationibus. Item in mortis cauſa capione, vt ĩ. eodem, l. penult. & ff. eodem, l. cum pater §. 1. & l. alienus, & l. ſi hȩres cui. Sed quidam contra, argu. ff. eod. l. 1. §. item ſi ita, & l. acceptis. Et dic quod mortis cauſa capio eſt quæ ex teſtatoris liberalitate non proficiſcitur, nec peti poteſt ut debitum, vt ff. de don. cau. mor. l. qui precio, & l. ſi mulier, & l. mortis cauſa capio, ut & ff. eodem. l. 1. §. fin.

Lex Falc. ad quæ ſit inducta.

Mortis cã capio, qd eſt.

f Vti potes.] tu hæres inſtitutus à matre.

IN imponenda.] CASVS. Creditorem hæredem inſtituiſti, & multa legata reliquiſti, licet aditione hæreditatis cõfuſa ſit actio, detrahi debet ȩs alienum vel hȩredi vel alij debitum. Falcidia autem habet locum in legatis. nec refert fuerit aliquid legatum in opus publicum, vel in ſtatuas faciendas, quia ſemper à quolibet legato pro rata detrahet hæres quartam. nec ſi plus vni legatario ſoluerit quam debuerit, ſcilicet quarta non retenta, quia ei gratiam voluerit facere, nec ꝓpter hoc ſibi præiudicauit quantum ad alios legatarios, quo minus in non ſolutis retinere poſſit quartam? ſimiliter in ſolutione repetere poſſit, ſi per errorem ſoluiſſet, ut ĩ. eo. l. error.

g Deducitur.] Nam non videtur eſſe in bonis æs alienum, vt ff. de verb. ſign. l. ſubſignatum, §. 1. & inſtit. eod §. cum autem ratio, & ff. eo. l. 1. §. fin.

h Hæredi.] niſi cõpenſari præcepit, vt ff. eo. l. ſi debitor, & de leg. 2. l. cum pater, §. Titio, quod eſt ſpeciale. regulariter enim iure iſto non poterat ꝓhiberi hæres vti Falcidia, ut ff. eo. l. pater filiã, & l. quod de bonis, §. 1. & §. cum fidei commiſſum.

i Actiones.] vt & ĩ. de fideicommiſ. l. cum ſecundum. ſed hodie ſi fiat inuentarium, non confunduntur, ut ĩ. de iure delib. l. ſcimus, §. in computatione.

k Omnia.] quæ tamen valent, vt & ff. eod. l. non eſt, §. fi. & l. ſeq. & l. in ratione. 2. § penult. in fi.

l Dodrantis.] dandi legatarijs.

m Pro rata.] argu. pro eo quod not. ĩ. eo. l. 2.

n Præiudicatur.] ſcilicet in alijs non ſolutis, ut & ff. e. l. quod de bonis, §. non idcirco, nec in ſolutis, ſi in facto errando ſoluit, vt ĩ. eo. l. error.

IN teſtamento.] CASVS. Si miles militans iure militari teſtamentũ fecit, & hæredem inſtituit, & multa legata reliquit, an hæres de legatis quartam detrahere poſſit, quæritur? Dicitur quòd non. Idẽ eſt ſi res alienas poſſedit: quia in his ceſſat lex Falcid. & his quorum ſunt ſine deminutione aliqua reſtitui debent. Sequuntur duæ authen. ſed primo legenda eſt illa, Sed cum teſtator, deinde alia, Sed in eadem.

o Militis.] ſcilicet militantis, ſecus ſi eſt veteranus, vt ff.

deri minimè poſſunt: & ideo recte rationem eorum, vt æris alieni,[a] haberi deſiderabitis. PP. Kal. Maijs. Alexandro. II. & Marcello Conss.

IN AVTHEN. de hær. & Falcid. §. hinc nobis, & § ſeq. col. j. conſti. j.

Hæres Falcidiam non detrahit cũ teſtator prohibuit: & ſi eius voluntati non obtemperet, hæreditas alijs defertur: teſtatore non prohibente, Falcidiam detrahit ſi inuentarium legitime conficiat: alias ad integra tenetur legata, etiam vires hæreditatis excedentia: nulla huiuſmodi lite annũ trãſcẽdente: & hæres ſcienter quadã ex legatis integra ſoluens, de alijs Falcidiam non detrahit: nec ei ſolutorũ repetitio competit. Salic.

B

SEd cum teſtator hoc expreſsim[b] vetuit, nõ ignarus[c] quis modus ſit ſui patrimonij, ceſſat[d] Falcidia: & ſi hæres in hoc defuncto non pareat, de- C fertur hæreditas perſonis enumeratis ſub titulo de legatis[e] & fideicõmiſſis. ¶ Item ſi hæres quædam legata, ſubſtantię ſuę menſuram ſubtiliter[f] agnoſcens, præſtat in ſolidum: neq; ex his repetitio, nec ex alijs permittitur retentio: niſi inopinatum quid emergat.[g]

¶ His ceſsãtibus locus eſt Falcidiæ, ſi fiat inuentariũ ſecundum modum tempuſque ſtatutum[h] in aditione.

¶ Hac quoque adhibita obſeruatione,[i] vt in præſentia omnium ipſius ciuitatis in qua fiat, legatariorum,[k] aut pro eis agentium, ſi perſonæ ratio ſit habenda, perficiatur: vel ſi quis abſit ex ipſis, aut intereſſe noluerit, ſuccedat præſentia trium teſtium[l] itidem† ipſius ciuitatis locupletum & bonæ opinionis, abſque præiudicio tamen veritatis inquirendæ per ſeruorum quæſtionẽ, & hæredis teſtiumque iuſiurandum.

¶ Quo non obſeruato, ſolida legata præſtet, etſi fines hæreditarios excedant.[m] Nulla autem quæ

cod. l. ſi poſt, & l. ad veterani. Idem in Trebellianica, vt ff. ad Trebellia. l. 1. §. penult. ibi, denique &c. Sed certe immo contra videtur in Trebel. vt ff. ad Trebellia. l. 1. §. hoc autem. vel dic quinque eſſe remedia Trebelliani. Primum, vt quis cogatur adire. Secundum vt cogatur reſtituere. Tertiũ, vt poſtquam reſtituerit, nõ conueniatur à creditoribus, qđ eſt ſuo fauore idductũ. Quartum, ut non conueniat debitores, quod eſt fauore fideicommiſſarij. Et hæc quatuor locum habent in teſtamento militis, ut dicto. §. hoc autem. Eſt & quintum, vt de retentione quartæ, quod nõ habet locum in militis teſtamento, ut hic, & ſ. de teſta. mili. l. in teſtamento. 2. & dicta. l. 1. ff. ad Trebell. §. penul.

Trebellianum ſenatuſconſultũ habet quinq; remedia.

a Æris alieni.] vt & ſ. l. proxi. Sunt & alij caſus vbi ceſſat Falcidia, vt ecce in legato inſtrumẽto, vt j. e. l. ſi prędiorũ. Item in dote, quia ſuam rem habere uidetur mulier, ut ff. e. l. cum dotem, & l. ſi vſusfructus, §. dos, niſi in cõmodo for- ma repræſentationis, vt ff. e. l. j. §. ſi quis creditori, & de dote prælega. l. 1. §. idem Iulianus. Item in libertatibus, ut ff. de inoffi. teſtamẽ. l. Papinianus, §. ſed an & libertates. Itẽ in relicto bonorũ ſubſidio, ut ſ. de inoſ. teſtamen. l. ſcimus. Item ceſſat delicto hęredis, ut ſ. e. l. etiã ſi tacitum. & ff. eo. l. beneficio, in princi. & §. 1. & l. hæreditatis, § fin. & hoc veteri iure, & etiam nouo ceſſat in tribus caſibus, & ideo lege authen. Sed cum teſtator, vbi ſunt tres, quæ eſt in cor. de hære. & Falc. §. hinc nobis, & ſequen. §. col. 1. Item in quarto & quinto, vt in alijs duabus authen. hic poſitis.

Falcidia ceſſat in multis caſibus.

ADDITIO Hos caſus cum multis alijs vide per gloſ. in §. fina. inſtit. eo. tit. Vnde verſus: Falcidiam ceſſare facit pars debita natis, Dos, miles, vetitum, libertas, ſponte ſolutum, Res vetitæ vendi, pietas, & chartula, crimen. Ac hæres ſi non facit inuentaria, ſubſit.

Verſus.

SEd cum teſtator.] CASVS Hæc auth. addit ad l. Codicis, & ſic continuatur: Lex Codicis loquitur in teſtamento militis militantis, in quo ceſſat Falcidia. Authen. iſta loquitur in teſtamento veterani, & ponit caſus in quibus ceſſat Falcidia, vnde ſi teſtator vetuit Falcidiã detrahi expreſſim, ſciens vires patrimonij ſui, ceſſat Falcid. & ſi hæres admonitus à iudice implere voluntatem defuncti, intra annum non adimpleuit, auertitur ei hæreditas, & applicatur ſupradictis perſonis, vt ſ. de fideicom. in authen. hoc amplius. Item non detrahitur Falcid. ſi tu hæres ſoluiſti, nec potes repetere. Item ceſſat Falcid. ſi hæres non facit inuentarium. Sed ſi facit inuẽtarium ſolenniter vocatis legatarijs, vel ſi aliqui erãt abſentes, pro eis adhibuit tres perſonas, nam hoc caſu põt

A detrahere Falcidiam, quia teſtabitur in inuentario, quo caſu iurat de calumnia, & ſerui ſubijcientur q̃ſtionibus, & iſtæ tres quæſtiones debent agitari intra annum.

b Hoc expreſſim.] ſcilicet ne detrahatur Falcidia.

c Non ignarus.] qđ ſemper p̃ſumitur, vt ſ. de reſcindẽ. venditio. l. quiſquis. Sed argu. contra inſtitu. q. manu. nõ poſ ſunt. §. in fraudem.

d Ceſſat.] olim nõ ſic ceſſabat, ut ff. e. l. quod de bonis, §. 1. & §. fin. & l. ſi debitor. Item quartam debitam iure naturę non põt teſtator auferre, ut ſ. de inoffi. teſta. l. ſcimus, & l. quoniam in prioribus. Itẽ nec Trebellianicam, ut j. e. l. ſi ut allegas, & inſtitu. de fideicommiſſ. hæred. §. ſed quia.

ADDITIO Tu dicas ꝙ imò prohibere poteſt teſtator detrahi Trebellianicã, vt tenẽt communiter docto. hic.

e De legatis.] ſubaudi & fideicom. ut ſ. de fideic. auth. hoc amplius.

† videlicet.

f Subtiliter.] ut ſ. de teſta. l. non dubium. §. fin. & de fideicõmiſſ. l. 2. & ſ. e. l. 1. ſecus aũt ſi pręte ndat facti errorẽ, vt j. e. l. error. Itẽ ſecus quando oĩa non sũt legitime relicta, vt ſ. ne vxor ꝓ mari. l. fi. in eo tñ quod agnitũ eſt, p̃iudicat, vt ſ. đ fideic. l. j. & 2.

g Emergat.] quod ſubſtãtiam minuat, ut in corpo. dicitur, §. nõ autem. Sed olim cõtra erat hoc caſu, quando quædam ſoluebat, quia non præiudicabat in alijs, ut ff. e. l. quod de bonis, §. non idcirco, & l. ſi ex pluribus, quæ ſunt contra. Vel dic quòd in illa, ſi ex pluribus, nullum fuit integre ſolutum. hic. n. loquitur quando integre quædam ſoluuntur, & animo omnia ſoluendi, vnde non poteſt bonæ voluntatis pœnitere, ut in cor. d. §. non autem.

D

h Statutum.] ſcilicet vt intra xxx. dies incipiat, & intra alios. lx. finiatur à tempore quo ſciuit ſe hæredem, ſ. de iure deliberan. l. fin. § ſin autem dubius.

Inuentarij tẽpus.

i Obſeruatione.] ſcilicet noua per hanc authen. quæ nõ erat in illa, l. ſcimus. ſ. de iure delibe.

k Legatariorum.] idem forte in creditoribus, qui certãt de damno vitando, & ideo eis magis ſubueniendum, ut ſ. de iure deliber. l. fi. §. & ſi præfatam, & in authen. vt ſpon. largi. § ad hæc, coll. 9.

l Teſtium.] hi iurent ſe nullius malignitatis conſcios, quamuis videatur negatiua, ut in cor. §. ſi vero abſint.

m Excedant.] Nota per hanc authen. præſtari legata vltra menſurã ſubſtantiæ: ſed olim ſecus, ut ff. e. l. in ratione. 1. § qđ vulgo, in fi. §. etiã in teſtamẽto militis, ut ff. ad Trebel. l. 1. § penul. In creditoribus tñ olim erat idẽ, vt ſ. de iure deliberan. l. fi. § cum igitur: quartã tñ debitã iure naturæ retinet, cũ tñ contra legẽ faciat. Nam & vbi contra legẽ & contra voluntatẽ facit, tamen retinet, vt ſ. de

vt ſ.de fideicommiſſ.authen.hoc amplius.

a Annum.] hoc eſt ſpeciale contra l. properandum ſ. de iudic.quæ ſtatuit triennium, & contra auth. quæ eſt ſ.quomodo & quando iudex,auth. qui ſemel,vbi ſtatuitur annus, & menſes tres: vel anni duo, & menſes ſex. Alij dicūt hic intra annum fieri inuentarium, & legata ſolui,& ſic hic loquitur, non quòd inſtantia iudicij anno finiatur. prima placet: quia vnus annus datur inſtantiæ, & incipit ex conteſtatione litis,vt ſ cor. §.illud. alius annus ad ſoluēda legata,qui cōputatur ab admonitione iudicis:& poſt annū amittit hæres commodū hæreditatis: & de hoc dicit in cor. §. neceſſitatē, & §.initium.

SEd & in ea re.] CASVS. In iſta authen. ponitur caſus in quo ceſſat Falcidia,& eſt talis: Teſtator inſtituit Titium hæredē: & tibi & fratribus tuis legauit aliquas res ut perpetuo nō alienaretis, ſed ſemp apud ſucceſſores veſtros deberent remanere. Certe in iſtis rebus ſic legatis ceſſat Falcidia. Viuia.

b Alienetur] Falcidiam enim dimittēdo,legatarius rei partem alienare videt.

SImiliter.] CASVS. In hac authen. ponitur alius caſus in quo ceſſat Falcidia, & dicit quòd nō ſolum ceſſat Falcid.in ſupradictis caſibus, imò ceſſat in relictis ad pias cās.

c Cauſas.] vt ſ. de epiſc. & cle.l.ſi quis ad §.licētiam, & dic piam cauſam, ut ad eccleſiam fabricandam vel reficiendam,vel pontem, vel aliquid tale.ſecus ſi ſimpliciter eccleſiæ relinquatur,vt ff.e.l 1.§.ad municipum,quæ eſt contra.vel hæc corrigit illam. Et nota quòd etiam hmōi cauſæ non minuunt quartam iure naturæ debitam,ut ſ.de inoff.teſta.l.quoniam in prioribus.Sed nunquid Falcidia detrahendā ex his quæ ad pias cauſas relinquuntur,onerat alios legatarios? quod videtur, ut ff.eo.l.plane,§.1.& l.ex aſſe Sed contra dico,ut argu. ff. eo.l.ſi à ſeruo,& l.non eſt dubium,& l. ſeq. Item ſatis eſt cæteros legatarios ſuo onere onerari.

Falcidia quæ non detrahitur de legato pio, nō aggrauat alia legata.

ſtionum talium vel litiū excedat annum. a Anno enim culpa hæredis tranſacto cadet à relictis.

IN AVTHEN. vt ſpon. larg. §.ſi quando,colla. ix. conſtit. 2

De re prohibita per legatariū vel fideicommiſſarium alienari, non detrahitur Falcidia vel Trebellianica: & iſte caſus eſt valde notabilis & quotidianus: tamē aduocati & doctores communiter non aduertunt ad hunc caſum. Bald.

SEd & in ea re ceſſat Falcidia, quę ita relicta eſt,ne alienetur, b ſed permaneat apud ſucceſſores eius cui relicta eſt.

IN AVTHEN. de eccle. tit. §. autem hæres, colla. ix. conſtitut. vj.

De relictis ad pias cauſas non detrahitur Falcidia. Salic.

SImiliter Falcidia ceſſat in his quæ ad pias cauſas c relicta ſunt.

Grauamen de reſtituendo teſtatori in morte iniunctum, non facit irritum eius teſtamentum: ſed fideicommiſſum detrahitur tanquam æs alienum: & de reſiduo ſoluuntur legata detracta Falcidia. Salic.

VIII. Idem A. Aurelio.

IRritum quidē propterea teſtamentum fratris tui eſſe non poteſt, quòd ex cauſa fideicōmiſſi obligatus fuit, vt ſi ſine liberis prior decederet, paternā tibi hæreditatē redderet. ¶ Sed licet te hǣdem ſcri-

IRritum.] CASVS. Teſtamentum feciſti, duos filios tuos tibi hæredes inſtituiſti,& rogaſti, vt ſi vnus eorū ſine liberis decederet, alteri portionē ſuam reſtitueret:deceſſit alter ſine liberis, & fratrem ſuū hæredē inſtituit,& legata reliquit. videbatur quòd iſtud teſtamentū non valeret,cū rogatus erat de reſtituendo,valet tamē,

A & deducit de portione fratris fideicōmiſſ. ſibi relictū tanquam æs alienum,ſ. dodrantem hæreditatis reſtituēdæ: poſtea ſoluet legata de tribus vncijs,& ſi non remaneat ſibi quarta i illis tribus vncijs,detrahet Falc.de legatis.

d Debitum.] quod eſt dodrans hæreditatis reſtituendę, quæ reman ſit detracto dodrante.

e Oportet.] vt ſ.e. l.in imponenda.

f In reſiduo.] id eſt in quarta quam retinuit ex ſenatuſconſulto Trebelliano. Vel iure naturæ habebis quartam,& ita quartam quartæ, & facit ſ. de pactis, l. pactū quod dotali, & ff.de lega.2.l.cum pater. §. cum Titio, & ff.e. l. ſi fundum, §.2.& l.quod de bonis,§.cum fideicommiſſum,& ſ. eod. l. quanquam.

ERror.] CASVS. Teſtamētum feciſti, hæredē inſtituiſti, multa legata hæres ſolida ſoluit per errorem, puta ignorās vires ſubſtantię,ſoluit legata, nec retēta ſibi quarta. an repetere poſſit, quæritur. Diſtinguit, aut errat in facto credēs plus eſſe in hæreditate, quàm ſufficit ad quartam: aut in iure, putans ſe quartam detrahere non poſſe: Primo caſu repetit, ſecundo non. Idem in ſciente. Viuia.

g Error facti.] ut quia credebat ſe plus habere, quàm haberet in hæreditate, ut inſti. qui ma. non poſ. §.præualuiſſe.

h Non impedit.] vt & ff.de iuris & facti ignoran. l.regula.§. fi.& ſ. de iuris & fac. igno.l.cū quis,& ſ.de condictio. indeb. l. fideicommiſſum.

pſerit: in imponenda tamen legatorum ratione, quibus te oneratū eſſe ſuggeris, fideicommiſſum debitum d æris alieni loco deduci oportet: e inſuper que in reſiduo f legis Falcidiæ beneficium vendicabis. PP. Idibus Septemb. Maximo II. & Paterno

B Conss.

Error facti non impedit quartam Falcidiæ repeti: ſed certa ſcientia,vel iuris ignorantia ſic. Salic.

IX. Idem A. Gorinnus X.

ERror facti, g quartæ ex cauſa fideicommiſſi non retentę repetitionē non impedit. h

¶ Is autem qui ſciens ſe poſſe retinere, vniuerſum reſtituit: condictionē non habet: i quinetiam ſi ius ignorauerit, k ceſſat repetitio. PP. XV. Kalen. Nou.

C Pio & Pontiano Conss.

Hæres grauatus de reſtituēdo,trāſmittit ad ſuos ſucceſſores id quod poterat retinere ratione legis Falcidiæ. Salic.

X. Idem A. Diogeneto.

QVanquā pater tuus fratrem tuum rogauerit, vt ſi ſine liberis diem ſuum fungeretur, portionem hæreditatis tibi reſtitueret: tamē inteſtato m diē ſuū functo, idq́ꝫ beneficio legis Falcidiæ l hēre potuit, ad ſuc-

D

i Non habet.] ut ſupra, de condictio. indeb.l.indebitum.& ſ.eo.l.1.& ff de inoffi. teſta.l.cum qui.§.1.

k Ignorauerit.] vt quia neſciebat ſe poſſe vti Falcidia,& hoc niſi ſit minor,ut ſ.ſi aduer.ſolu.l.indebito.

QVanquam.] CASVS. Teſtator duos filios hæredes inſtituit,& filiæ dotem,vel certam partem, qua debuit eſſe contenta,reliquit, & rogauit, ſi alter ſine liberis decederet,reſtitueret ſuperſtiti partem ſuam,deceſſit vnus ſine liberis ab inteſtato, an ſoror ęqualiter cū fratre ad ſucceſſionem fratris admitti debeat,quæritur? Dicitur quòd frater dodrantem habebit: & in quarta quę remanet,tàm ipſe quàm ſoror ſuccedet ab inteſtato. Viuianus.

l Legis Falcidiæ] l.Trebellianicæ, triētem ipſo iure naturæ ut filius ante omnia videtur debere habere,in quo non tenuit fideicommiſſum, ut in authen. de reſtitu.

& ea

Nunquam putauerim Falcidiā pro Trebellianica poſitam: ſed ſic intelligo, cū ex Pegaſiano id permitteret, quod diſplicebat maioribus maluerūt extēdere Falcidiam ad fideicommiſſa quàm vti Pegaſiano. Cōtius.

& ea quæ §.quam ob rem,colla.6.& ſic duæ quartæ de- A trahuntur.Item pro hoc eſt quod dicitur, ſi alicui legatum eſt vltra quàm capere poſſit, detrahitur in primis Falcidia,ac ſi totum caperet: poſt detrahitur quod per l. capere non poteſt, vt illa præter Falcidiam habeat hæres,vt ff. eod.l.quotiens. Quidam alij dicunt vnam detractionem ſufficere, pro quibus eſt ff.de inoff.teſta.l. Papinianus, §.ſi quis impubes.& pro eis eſt quod dicitur vnam Falcidiam in bonis patris & filij ſeruari, ut ff. eo.l.in ratione, 1.§. quod uulgo. Item facit pro eis in authē. de hæredi. & Falci. §. ſi quis igitur non implens,colla.1.ibi, quantum lex &c. & extra de teſtibus ca. Rainutius, & c.Rainaldus,& facit s̃.eo. l.irritum. Item pro hoc,quia in naturali computat quicquid habet iure inſtitutionis per authen. ſed quartam Trebellianicam habet ita quod non timet perdere, ergo computet. Itē cum pure rogatus reſtituere, vel ēt poſt certum tempus, vna cedit dies vtrique. ſic ergo qlibet auellet de corpore alterius. Diſtingue ergo, an vno tempore incipiāt ambæ, an diuerſis. ADDITIO. Videas latius per gloſ. in verbo,legitimam ipſam in d. c. Rainutius, extra de teſtam. & ibi pulchrè per Abbatem: circa quem etiam vide ibi apoſtillam.

Quartæ duæ an poſſint à filio detrahi, ſi de reſtituēdo grauetur.

ceſſorem inteſtati pertinere: ideoque non immerito ſororē tuam, quę ſimul tecum ab inteſtato ei ſuccesſit, emolumenti quod retinere potuit, portionē ſibi vendicare, manifeſtū eſt. PP. V. Id. Nouembr. Gordiano A.II. & Pompeiano Conss.

B *Teſtator non poteſt Trebellianicā prohibere hoc dicit. Bald. Vel ſic: Rogatus de reſtituendo partem hæreditatis certis rebus retentis: ſi minus quarta valent, reſiduum petere poteſt. Sali.*

XI. Idem A. Maximæ.

SI (vt allegas) pater tuus[a] eam portionē ex qua te fecit hæredem, fratribus tuis reſtituere iuſsit, certiſq; ſpeciebus pro Falcidia[a] præcepit eſſe contentam: auxilium legis Falcidię quod imploras, apud ſuum iudicem non prohiberis flagitare.[b] PP. VII. Kalen. Nouem. Ariano & Pappo Conss.

C *In donationibus morte confirmatis, habet locum Falcidia. hoc dicit. Sali. poſt Bald.*

XII. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Iuſtino.

IN donationibus inter virum & vxorē factis[c] legem Falcidiam habere

tiones, 1. nam ſi inter viuos, & ſtatim valent, vt quandoque fieri poteſt, ut ff. de dona. inter vir. & vxo. l. ſi ſponſus, § conceſſa, non poſſet detrahi Falcidia, vt ff. eo. l. ſi vſusfructus, §. dos.

d Quando.] idest quia.

locum, quando[d] fideicōmiſsi partibus funguntur, nonnullis iuris placitis cōprehenſum eſt. PP. XVI. Kalen. Iul. ipſis. AA. IIII. & III. Conss.

Agnoſcens ſibi relictum ut manumittat ſeruum proprium, cogitur illum manumittere: & in legato Falcidiam patitur, licet minus iuſto precio conſequatur. non ſi rogetur extraneum manumittere: quia tunc precium quo cogitur illum redimere, debet conſequi ſine aliqua detractione: & ideo de eo tantum quod ſuperest, Falcidia detrahi poteſt. Sali.

XIII. Iidem AA. & CC. Zetho.

SI ea[e] cuius filium tuū ſeruum ſignificas, ex iudicio defuncti quem dicis fideicommiſſariā libertatem ei reliquiſſe, aliqd conſecuta eſt: ad reſtituendam fideicommiſſariam libertatem non immerito obnoxia conſtituta debet vrgeri.[f] Nam fideicommiſſum ei relictum vſque ad eum modum poteſt petere, quem deducto precio ſeruorum,[g] quos fuerat rogata manumittere, relictorum ſubſtantia patitur. S V. Kal. Maij Heraclię. AA. Conss.

Pro rata qua creditor ſuccedit de-

SI ea.] CASVS. Ex ancilla cuiuſdam dominæ filiū ſuſtuliſti, decem dominæ reliquiſti, ut ſeruum ſuum filium tuū manumitteret. xx. ſimiliter eidem reliquiſti, ut & alios duos ſeruos redimeret, & manumitteret: agnouit legatū: an compellenda ſit ſeruum ſuum, ſ. filiū tuum, manumittere: & an hæres de legato detrahere poſſit Falc. de vniuerſis xxx. quæritur? Dicitur quod manumittere dēt, & de illis xxx. deducitur totū precium ſeruorum redimendorum, & reſiduum habebit domina pro ſeruo manumiſſo: & de hoc reſiduo detrahet hęres Falcid. intra x. dies ſi reſiduum bonorum defuncti nō ſufficiat ad quartā. Vel dic caſum aliter vt in glo. Viuia.

e Si ea.] Titius filiū habens qui erat ſeruus cuiuſdam dominę, facit imperatori quæſtionem ſic: Domina filij mei agnouit fideicommiſſum de decem ideo relictum, ut filiū meū manumitteret: ſed & aliud fideicōmiſſum de viginti erat ei relictum, ut redimeret quoſdam ſeruos alienos, & manumitteret: quod ipſa ſimiliter agnouit. an cogenda eſt ad manumittendum? Reſpondet Imperator, dominam eſſe cogendam manumittere ſeruum ſuum proprium, quia agnouit fideicommiſſum. Secundo quæritur, an in eo fideicommiſſo ſibi relicto ut ſeruum ſuum manumitteret, interueniat Falcidia? Et dicit primo deduci de bonis precium ſeruorum alienorum: ſicq; in eo quod eſt neceſſarium ad ſerui redemptionem, non interueniet Falcidia, cum domina emere non poſſit, niſi totum fideicommiſſum habeat. illo autem deducto petet fideicommiſſum vſque ad eum modum quem patitur ſubſtantia bonorum: & ſic deducitur Falcidia. Et talis eſt differētia inter proprios & alienos ſeruos, ut ff. de fideicommiſſ. lib. l. generaliter, §. ſi quis alienum, & §. ſicut, & ff. eo. l. ſed ſi non ſerum, in prin. & ad Trebell. l. ita tamen, §. fi. & facit ad hoc ff. eo. l. ſi tibi ſeruus, cum tribus. ll. ſeq. & de leg. 1. l. ſi fundum per fideicōmiſ. §. Iulianus, & de fideicōmiſ. lib. l. ſi debitor, 2. & de inoſ. teſt. l. Papinianus, §. quoniā autem quarta.

Caſum ponit.

SI ut allegas.] CASVS. Pater tuus te & fratres tuos hæredes inſtituit, & rogauit ut portionem tuam fratribus reſtitueres non detracta Falcidia: pro Falcidia certas tibi res reliquit. ſi illæ res non ſufficiant ad quartā, an eam poſſis ſupplere de eo quod iuxta præceptum D teſtatoris reſtituere debes, quæritur? Reſpon. quod potes. Viuia.

a Pro Falcidia.] ſcilicet Trebellianica.

b Flagitare.] ſi minus eſt in ſpeciebus, quàm in quarta. Et ſic nota teſtatorem non impedire hanc quartam iure naturæ debitam, vt & ff. eod. l. Titia, & inſtitu. de fideicommiſſ. hære. §. ſed quia: ſecus in quarta inſtitutionis ex lege detrahenda, ut s̃. eod. authen. ſed cum teſtator, & facit ĩ. eo. l. ſi quis.

Quartam iure naturæ debitā non pōt teſtator impedire.

IN donationibus.] CASVS. Maritus donationem fecit in vxorem, nec in morte reuocauit: vnde morte confirmata eſt donatio. an hæres defuncti de donatione poſſit detrahere Falcidiam, quæritur? Dicitur quod ſic: cum hæc donatio inter viuos nulla ſit: quia morte confirmata ſimilitudinem habeat fideicommiſſi. Viuia.

c Factis.] ſcilicet cauſa mortis, vel morte confirmatis, vt s̃. de dona. inter virum & vxo. l. ex verbis, & l. dona-

f Vrgeri.] i. ſi minus conſecuta ſit precio ſerui, tamen cogitur manumittere: nam &c.

g Seruorum.] alienorum, vt dixi.

Licet.]

Licet.] CASVS. Filium tuum impuberem emancipaſti, & tutelam eius tanquam tutor legitimus adminiſtraſti: & in centum ex mala adminiſtratione ei tenebaris. poſtea teſtamentum feciſti, & alios duos & ipſum hæredem inſtituiſti: an pro rata portione qua quilibet ſuccedit, poſſit iſte à cohæredibus debitum petere, quęritur? Dicitur ꝙ ſic. & ſi eum de dando fundo alicui rogaſti, de fundo poterit Falcidiam detrahere. Viuia.

a Non prohiberis.] vt & ſ. de nego geſ. l. ſi ab eo, & de hære. act. l. ſi adulta, & ſ. de bon. auct. iudi. poſſi. l. ſi vxor, & ſ. de pac. l. debitori, & de fideicommiſſ. l. cum ſecundum.

b Relictum.] alicui.

c Eatenus.] ideſt quatenus.

d Reſidui.] ſcilicet detracto ęre alieno, vt ſ. eo. l. imponenda.

SI prædiorum.] CASVS. Vxor tua dedit tibi prędia in dotem, & pactũ fecit tibi de lucrãda dote, poſtea teſtamẽtum fecit, & Titium & Seium hæredes inſtituit, & rogauit vt tibi inſtrumentũ prædiorum datorũ in dotem emptionale reſtituerent: an de illis inſtrumentis ſit detrahenda Falcidia, quæritur? Dicitũ ꝙ non, cum detrahenti non proficeret, & alij officeret. Viuia.

e Prędiorum dotis] ideſt prædiorũ quæ erant dos.

f Iure.] qa pactus eras tu vir cum vxore de dote lucrãda, ſi ipſa ꝑmoriatur.

g Inſtrumenta.] id eſt chartulæ.

h Poſſit] quid enim de chartulis quartã detrahere ꝓdeſſet? certe nil, ſed officeret: neque enim malitijs &c. vt ff. de rei vendic. l. in fundo. Alij aũt hic appellant inſtrumenta ligones & aratra, & ſimilia quæ erant data in dotem, ut ff. de fundo inſtru. l. 2. & dices inſtrumentũ dotis prędiorũ, i. inſtrumenta quæ ſunt dos ſiue dotes prædiorum.

SVcceſſores.] CASVS. Teſtamentum feciſti, & plus quàm habebas in bonis, Titio debebas, ſed poſtea teſtamentum feciſti, & legata reliquiſti: an peti poſſint, quæritur? Dicitur ꝙ non. & ſi de hæreditate tua Seio reſtituenda rogaſti hæredem, Seius eã petere non põt. Vi.

i Succeſſores]. i. a ſucceſſoribus.

k Iuſſio.] vt ſ. de legatis. l. vniuerſæ, & ff. eo. l. in ratione, 1. §. quod vulgo. ibi, nec ad rem &c. & ff. ſi cui plus quàm per legẽ Falcidiam, l. 1. §. in quibuſdam.

functo, extinguitur actio, & pro reſiduo contra hæredes competit actio: ſed vt ſciatur an legatum integrum debeatur, debitum antea detrahitur, & de reſiduo legatum præſtatur. Salic.

XIIII. Iidem AA. & CC. Fauſtinæ.

LIcet adieris patris hæreditatẽ, & confuſione pro parte qua eidem ſucceſſeris, extinguatur actio quam tibi aſſeris cõ- B petere, eo ꝙ ex adminiſtratione tutelæ multa eũ debuiſſe contendis: pro reſiduis tamen partibus cohæredes conuenire non prohiberis: [a] & fundum à te relictum [b] eatenus [c] quoad deducta quarta, reſidui [d] ſubſtantia patitur, præſtare neceſſe habes. Dat. VI. Kal. Octob. Viminatij. AA. Conſs.

Nec de dote prædiorum, nec de inſtrumentis Falcidia detrahitur. h. d. Bald. Vel ſic: Falcidia nõ detrahitur de chartulis. Sali.

XV. Iidem AA. & CC. Poſsidonio.

SI pdiorũ dotis [e] apud te iure [f] remanẽtis inſtrumenta [g] verbis precarijs, vel teſtamento, vel codicillis vxor tibi dari mandauit, eius iudicium ſucceſſores implere compellentur: cum inſtrumẽtis prędiorum domino relictis, Falcidiæ nulla poſſit [h] interuenire quæſtio. Suppoſita. XVI. Kal. Febr. Sirmij. CC. Conſs.

Si æs alienum abſorbet totam defuncti ſubſtantiam, legata non debẽtur: & fruſtra de Falcidia quæritur. Sali.

XVI. Iidem AA. & CC. Diomedi.

SVcceſſores [i] legata vel fideicommiſſa, ſi æs alienum hæreditarium defuncti ſubſtantiæ fines occupauerit, legis Falcidiæ iuſſio [k] peti, item Trebelliani [l] ſenatuſconſulti pręceptum exigi non concedit. S. XVI. Kal. Febr. Sirmij. AA. Conſs.

De prælegatis deducitur Falcidia. hoc dicit. Bal. Vel ſic: A cohærede detrahitur Falcidia Sali.

XVII. Iidem AA. & CC. Caio.

ACohęredibus [*] [†] relicta legata, [m] quatenus modus legis Falcidiæ præſtitutus patitur, [n] poſſe peti, certiſsimi iuris ẽ. Suppoſ. V. Kal. Nouemb. Anchiali. CC. Conſs.

Sicut teſtator iure iſto non poteſt prohibere Falcidiam directo, ita nec per indirectum, & de mortis cauſa capione detrahitur Falcidia, ſicut de mortis cauſa donatione. Sali.

C XVIII. Imp. Iuſtinia. A. Ioanni præfecto prætorio.

SI quis quadringentorum forte ſolidorũ habens ſubſtantiã, iuſſerit [o] hæredem non aliter adire hæreditatẽ, niſi prius trecentos octoginta ſolidos cuidam perſoluat, vel aliã quãtitatem quæ deminuere Falcidiæ rationem poteſt: ſancimus hæredem, ſi adierit, [p] legis Falcidiæ beneficio ſuſtentatum, re- D plere quidem quod ad Falcidiam deeſt: & prius eo dato [q] vel retento, [r] ſiue vna datio eſt quæ celebrari diſpoſita fuerit, ſiue in multas diuiditur ꝑſonas, prefatæ legis immutilatũ habere beneficium. [ſ] Si

l Trebelliani.] vt ff. ad Trebell. l. 1. §. ſi is qui. Et not. hic quædam verba eſſe quæ regunt duos diuerſos accuſatiuos: ſcilicet poſco, flagito, peto: vt hic, & ſ. de fideicommiſſ. l. eam quam.

ACohæredibus.] CASVS. Pater tuus te & fratres tuos hæredes inſtituit, & eos rogauit de dando tibi legato, an petere poſſis, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. & ſi eis nõ poſſit remanere quarta, detrahent eã beneficio leg. Falcid. Viuia.

* aliàs incipit, cohęredib.

m Legata.] alijs cohæredibus præſtanda.

n Patitur.] niſi tantum accipiat à cohærede, quantũ deſideras deducere, ut ff. eo. l. Neſennius.

SI quis.] CASVS. Teſtator habens cccc. in bonis, te hæredẽ inſtituit: & in fraudem legis Falcidiæ præcepit, ut nõ aliter hæreditatem adires, niſi ccc. & octoginta vni, uel pluribus, non curo, reſtitueres: ita ꝙ nõ remãſit tibi integra Falcidia. an tãtum de hæreditate poſſis retinere, quantũ tibi ſufficiat ad Falcidiam, vel repetere ſi ſolutiſti, quæritur? Dicitũ ꝙ ſic. ſicut enim detrahere potes de mortis cauſa donationibus, ita & de mortis cauſa capione detrahere potes. Viuia.

o Iuſſerit.] in fraudem legis Falcidiæ.

p Adierit.] poſt dationem: & dic aut adire voluerit.

q Dato.] cum non excedit dodrantem.

r Vel retento.] ſ. quantum eſt vltra dodrantem: ſed dodrante dato.

ſ Beneficium.] ſic ergo detrahitur Falcidia ex mortis cauſa capione, vt dixi ſ. eo. l. ſi mortis. Sed an data hæredi cauſa implendæ conditionis à legatario, computet hęres

Mortis cã capio per Falcidiã deminuitur.

res in quartam? Quidam quòd non, vt ff. eo. l. ſi fundus. Ioan. cōtra, vt computet in totum quo ad eum qui dat: quo ad alios vero computet eatenus, quatenus ex hoc legato erat detracturus, vt & ff. eo. l. in quartam, & l. quod autem, & l. id autem, & l. Neſennius, ibi dum dicit, plane.

enim cū mortis cauſa donatio ꝓcedat, & hæc modum legis Falcidiæ excedat, hæres poſt aditionem repetit eam pecuniā quæ vltra modū legis Falcidiæ corporaliter quidem data eſt, lege [a] autem in patrimonio teſtatoris permanſit: quare non in præſenti caſu & viuentibus & morientibus prouidemus, & eorum vltima elogia conſeruantes, & commodum hæreditarium non minuētes? Dat. Kalen. Nouemb. Conſtantinop. poſt conſulat. Lampadij & Oreſtis. VV.CC.

Ita agnoſcit legatum qui ſolidum promittit, ſicut qui integraliter ſoluit. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Si hæres promiſit ſoluere integra legata, tenetur adimplere ſine Falcidiæ detractione. Sali.

XIX. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

Cum certum ſit [b] hæredem qui plenam fidem teſtatori exhibet, in ſolidum legata dependentem, non poſſe poſtea rationem legis Falcidiæ prętendentē, repetitione vti, quia videtur voluntatē teſtatoris ſequi: iubemus hoc ſimili modo firmum haberi, & ſi cautionem ſuper integra legatorum ſolutione fecerit: quod veteribus legibus in ambiguitatem deductum eſt. ¶ In vtroque etenim caſu, id eſt ſiue ſoluerit, [c] ſiue ſuper hoc cautionē fecerit: æquitatis ratio [d] ſimilia ſuadere videtur. D. XV. Kal. Nou. Conſtantinop. poſt conſulatum Lāpadij & Oreſtis. VV.CC. anno ſecundo.

a Lege autem.] ſcilicet Falcidia, ut ff. quorum legato. l. 1. §. ſi quis ex, & arg. in authen. de hære. & Falcid. §. non autem, colla. 1. & ſ. de inoffi. dona. l. 1. & ſ. eo. l. ſi mortis, & ſ. de don. cau. mor. l. 2.

Cum certum.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti. Titio legata reliquiſti. hæres in ſolidū legata ſoluit, vel ſoluere promiſit, ſciēs ſe quartam beneficio legis Falcidiæ detrahere poſſe: an ſi quod plus quàm per legem Falcidiā retinere potuit, ſoluit: an repetere poſſit, quęritur? Dicitur ꝙ non. & quod promiſit, ſoluere cōpelletur: licet quartam excedat, quaſi ſciēs voluntatem tuā impleuit. Et diligenter not. ꝙ iſte qui promiſit, tenetur ſoluere, & de ſoluendo præſtare cautionē. Viuianus.

b Cum certum ſit] per plures leges ut ſ. eo. l. 1. & de fideicommiſſ. l. 2. & ff. de condictio. indeb. l. fideicommiſſum, & ſ. de teſta. l. non dubium, & ff de dona. inter virum & vxo. l. ſi ſponſus ſpōſæ, §. ſi quis rogatus.

c Soluerit.] hæc. n. ſunt paria, ut hic, & ff. de dona. l. ſi patronus, & de calum. l. 3. §. hoc edicto. ſed quandoque nō, vt ff. de re milita. l. non omnes, § ſi. quæ eſt arg contra, & ff. de ædil. edic. l. ꝙ ſi nolit, §. in factum, ibi, illud plane &c. & probatur ex duabus alijs. ll. iunctis, ut arg. ff de condic. indeb. l. nam hoc, & de conſti. pecu. l. 3. in fin.

d Aequitatis ratio.] Not. vbi eadem ratio, ibi idem ius ſtatuendum, vt & ſ. de conſti. pecu. l. fin. & ff. ad legem Aquil. l. illud.

DE CADVCIS TOLLENDIS.

Iſta continuatio placet B. Sa. & An. Ad. de Pau.

Dixit qualiter legata pro parte minuuntur ſ. lege Falcidia: ſed quia quandoque in totum deficiebant, vel efficiebātur caduca, & non nulla quandoque, ideo de his tollendis dicit. Et nota: ꝙ tres tantummodo proſequitur. licet multis modis efficiantur nulla, vt infra eadem l. §. & cum triplici.

TITVLVS. L.

DE CADVCIS tollendis.

In prima parte ponitur proœmiū, & ſtatuta legis Papiæ, & quædam ſenatuſconſulta, corrigens & ſtatuens vt ante apertas tabulas cedat dies adeundæ hæreditatis & legatorum: ne obtentu caducitatis, propter non apertas tabulas, interim hærede, vel legatario defuncto, hæreditas vel legatum deferatur in fiſcum. hoc dicit vſque ad §. & cum triplici. Bald.

I. Imp. Iuſtinian. A. Senatui vrbis Conſtantinopolitanæ.

Et nomen [e] & materiam caducorū ex bellis ortam & auctam [f] ciuilibus, quæ in ſe populus Roman⁹ mouebat, neceſſarium duximus Patres conſcripti, [g] in pacificis noſtri imperij temporibus ab orbe Romano recludere: vt quod belli calamitas introduxit, hoc pacis lenitas ſopiret. ¶ Et quemadmodum [h] in multis capitulis lex Papia ab anterioribus principibus emendata [i] fuit, & per deſuetudinē abolita: ita & à nobis circa caducorum obſeruationem in-

Et nomen.] CASVS iſtius l. vſque ad §. & cum tri. talis eſt: vnde legata caducorū nomen & principium habuerunt? hæc lex dicit, ex bellis ciuilibus quæ habebat populus Romanus: ſed cum omnia iam pacificata erant, cōtingebat ꝙ aliquis extra ciuitatē Romanam alicui in ciuitate aliquid legauerat: & forte ſi ille interfectus fuiſſet, erat illud legatū caducū, & applicabatur fiſco. ſed cum iā oīa pacificata ſunt, dicit Imperator ꝙ non ſinit legata caduca remanere, & l. Papiā corrigere vult: licet in multis capitulis à retro principib. fuiſſet correcta. quam obſeruationem caducorum tollit: quæ non ſolum iuriſperitis, ſed etiam ipſis teſtatoribus erat odioſa. Statuit enim vt hæreditas adiri non poſſit, niſi ab apertura tabularum. Itē vt legata fierent caduca, ſi legatarius decederet ante aperturam tabularum. vnde ſtatuebat vt res vel legata fierent caduca, id eſt inutilia, & fiſco applicentur ſi contingeret legatarium vel hæredē ante aperturas tabularū decedere. non enim poterat hæres adire hæreditatē ante aperturas tabularum, niſi eſſent filij vel nepotes. hodie dicit Imperator ꝙ omnes indiſtinctè adire poſſunt à morte teſtatoris, ſiue fuerint pure, ſiue in diē certū relicta, cedent à morte teſtatoris: & ſi deceſſerit legatarius, tranſmittit petitionem legatorū ad hæredes ſuos. Viuia.

† Tacitus lib. 3. ait legem Papiam Poppæam à ſeniore Auguſto latā augendo ęrario, & vt popul⁹ velut parens omnium vacantia teneret. Cōtius.

e Et nomen.] legem Papiam vult corrigere quinque rationibus. hæc prima.

f Ciuilibus.] ſæpe enim is cui relinquebatur, ante aperturam tabularum præmoriebatur in bello: & ſic deficiebat relictum, & fiſco quærebatur. Vnde Lucanus de his bellis: bella per Aemathios plus quàm ciuilia campos.

Lucanus.

g Patres conſcripti] quia ſcripta erant eorum nomina in diademate capitis ſui. Vel ratione ætatis, vel curæ quam habebant ad imperium, vt patres.

h Quemadmodum.] ſecunda ratio.

i Emendata fuit.] vt ſ. de nupt. l. ſi libertam, & l. fin. & inſtitu. de ſucceſ. lib. §. 1 & § fin.

Inuidio-

Verſus

a Inuidioſum.] omnes enim inuidebant ei, propterea quia iniquitas ſua vigebat. Vnde illud:

Inuidioſus ego, non inuidus eſſe laboro.

Lex Papia duo continebat.

Et erat eius vigor vt legata fierent caduca, ſi decederet legatarius ante aperturam tabularum. Item nec hæres adire poterat ante apertas tabulas.

b Prudentiſſimis.] id eſt non tantum alijs, ſed et ipſis qui eam conſequebatur, diſplicuit.

c Ne fieret.] id eſt vt non fieret.

d Diſponerent.] ipſi teſtatores.

e Concedimus.] ſ. fieri ſubſtitutiones.

f Et cum lex.] quinta ratio.

g Antiquum.] ſ. bonum.

h Parentibus.] Nota quod nedum in parentibus & filijs ſit licitum adire ante aperturā tabularū: immo etiam extraneis conceditur.

i Erubuit.] Iubebat lex Papia, ut ſi decederet hæres ante aperturam tabularū, fieret legatum caducū, & non poſſet adire quis, niſi eſſet de parentibus & liberis vſq; ad tertiū gradū.

k Eis.] ſ. liberis.

l Concedimus.] ſ. ius antiquum vt poſſit adire ante apertas tabulas.

m Ab aditionibus.] vt non fierent ante apertas tabulas.

n Sumpſit.] vt nō poſſit adire ante apertas tabulas.

o Et ideo.] id eſt ex hoc primo vitio naſcitur hoc ſecundū.

p Teſtatoris.] hoc eſt ſecundum dictū legis Papiæ.

q Tabularum.] ut non poſſit adiri ante apertas tabulas, niſi in duobus caſib. [1] Primus, quando eſt de liberis, vt ſ. proxi. Secundus quando in totum erat hæres, ut ff. de iur. & fac. igno. l. 1. §. fin. & ſ. de iur. deli. b. l. 3. ſed hodie ſemper etiam prius, ut ſuſpicit.

[1] Sequitur eam Sali.

uidioſum [a] ſuum amittat vigorem, qui & ipſis prudentiſsimis [b] viris diſplicuit, multas inuenientibus vias, per quas caducū non fieret. [c] Sed & ipſis teſtamētorum cōditoribus ſic grauiſsima caducorū obſeruatio viſa eſt, vt & ſubſtitutiones introducerēt, ne fiant caduca: & ſi facta ſint, ad certas perſonas recurrere diſponerent, [d] vias recludentes, quas lex Papia poſuit in caducis: quod & nos fieri concedimus. [e]

§ Et cum lex [f] Papia ius antiquum, [g] quod ante eam in omnibus ſimpliciter verſabatur, ſuis machinationibus & anguſtijs circuncludens, ſolis parentibus [h] & liberis teſtatoris vſque ad tertium gradū, ſi ſcripti fuerant hæredes, ſuum imponere iugū erubuit, [i] ius antiquum intactum eis [k] cōſeruans: nos omnibus noſtris ſubiectis ſine differentia perſonarū hoc concedimus. [l]

Hic ſecunda, in qua ſtatutum nouum incipit ponere, & hoc principiū dicit in ſumma: Lege Papia & ſenatuſconſultis circa eam & materiam caducorum verſantibus correctis, ſtatuitur, vt hæreditas defuncti poſſit adiri clauſis tabulis: & ut legata pura vel in diem certam relicta cedant quoad transmiſſionem à morte teſtatoris, & fiſco non debeantur. Sali.

Cum igitur materiam & exordium caducorū lex Papia ab aditionibus [m] quæ circa defunctorū hæreditates procedebāt, ſumpſit, [n] & ideo [o] nō à morte teſtatoris, [p] ſed ab apertura tabularum [q] dies cedere legatorum ſenatuſconſulta [r] quæ circa legē Papiam introducta ſunt, cenſuerunt, [s] vt quod [t] in medio deficiat, hoc caducum fiat: [u] primum hoc corrigentes, & antiquū [x] ſtatum renouantes, ſancimus omnes habere licentiā à morte teſtatoris adire hæreditatem: [y] ſimilique [z] mō legatorū [&] vel fideicommiſſorū pure vel in diem [8] certam relictorum diem à morte teſtatoris cedere. [b]

Hic imperator proſequitur materiam deficientium voluntatum, & aſſignat primo differentiam nominum, dicens quod vltima volūtates quæ deficiunt ex parte honorati; quandoque ſunt pro non ſcriptis, videlicet quando relinquuntur iam mortuo quandoque ſunt quaſi caduca, vt quando legatarius deceſſit poſt teſtamentum ante confirmationem per mortem teſtatoris. Quædam ſunt caduca, vt quæ poſt mortem teſtatoris deficiunt vel repudiantur. Hoc dicit vſque ad §. in primo. Bal.

b In diem certam.] vt & ff. de vſufruct. le. l. Sēpronius: ſecus [4] ſi ſub conditione, vel die incerta, ut ī. ea. l. §. in nouiſſimo, & §. ſi autem aliquid, & ff. quando di. le. ce. l. ſi poſt diem, & l. ſi dies. Secus [5] et in quibuſdam puris legatis quę habes ī. ea. l. §. in nouiſſimo. ſi tamen incerta dies ſit appoſita in perſona legatarij: puta cum morieris, lego tibi x. perinde habetur [6] ac ſi in diem certum ſit relictum, ut ff. quando di. le. ce. l. ſi cum hæres, & ff. de condi. & dem. l. hæres meus. 1. reſpon. Itē & conditio quandoque nō habetur pro conditione, ut ſi ſub eadē relinquatur legatū, ſub qua facta eſt inſtitutio hæredis, ut ff. quando di. le. ce. l. ſi dies, §. fin.

[4] Idē B. & Salic.

[5] Sequuntur Bart. & Sal.

[6] Quia certum eſt quod ille dies purificat ſi vita legatarij. B. & Bal.

c Cedere.] duobus modis dicitur cedere. Primo quo ad hoc vt extunc decedens legatarius trāſmittat ad hæredes, & ita hic, & ff. quando di. le. ce. per totū. Alibi vt dicatur deberi, ut ff. de verbo. ſign. l. cedere, & ſic non accipitur hic. nam non eſt ſtatim legatarij, inſpecta veritate, [7] nec ei debetur, cum nulla p̄ceſſit obligatio, ut ff. de dolo. l. & eleganter, §. item ſi ſeruum, & ff. de leg. 1. l. ſi tibi, §. cū ſeruus. ſed fingitur quæſitum & debitum cū poſtea venerit dies, ut ff. de tut. l. à Titio, & argu. ff. ſi cer. pet. l. proinde, ſed in cōtractibus [8] inter viuos vbi præceſsiſſet contractus vel obligatio, dicitur deberi, licet nō poſſit peti, ut ff. de verbo. oblig. l. eum qui Kalendis. Item, licet dicat, ſimili modo in legato vt in hæreditate, caue: quia hæreditas non relinquitur ex die, vel ad diem: ſed ſub conditione ſic, ut ff. de hære. inſtitu. l. hæreditas, & inſtitu. de hæredib. inſtituen. §. hæres. Item nec tranſmittit hæres hæreditatem non aditam, vt infra eo § in nouiſſimo, & hic ſecus eſt in legato. Sed eſt ſimilitudo: quia ſicut ante apertas tabulas poteſt adiri hæreditas: ita & cedit dies legatorum quo ad tranſmiſſionem.

[7] Ex quo non inuenitur tūc perſona quę poſſit eſſe obligata. B. B. Sa. & eſt ſingularis gl. in ſuo dicto ſm Bal.

[8] In hoc nō eſt differētia inter cōtractus & legata. Sali.

r Senatuſconſulta.] ſcilicet Aemylianum & Largianū, de quo fit mentio ī. de Lati. li. tol. §. cum igitur, & inſtit. de uc. lib. §. fin.

[2] Idē Sal. vel dic, ſecundum Bal. quod ſoli valebat conditio, ſed ei auferē tanquā ab indigno.

s Cenſuerunt.] & male.

t Vt quod.] ſcilicet legatum.

u Caducum fiat.] & fiſco applicetur, ut ff. de peti. hæredi. l. item veniunt, §. cum antequam.

x Et antiquum.] nam & olim erat quod modo ſtatuemus.

y Hæreditatem.] & hoc verum [2] eſt, niſi aliud impediat, [3] vt ſ. de his quibus ut indign. l. ſi ea quæſtio: hic enim vult dicere, i. niſi impediat cū apertura tabularū.

[3] Sequitur hanc glo. B. B. & Sa.

z Similique.] hic corrigitur ſecundum dictum.

& Legatorum.] ſcilicet fideicommiſſorum.

Et cum triplici.] CASVS. Imperator dicit quod tripliciter fiebant legata caduca. Primus modus erat quando teſtator reliquit legatum illi qui nunquam fuit in rerum natura: vel fuit, ſed ab humanis rebus exiuit ante tempus teſtamenti: & tunc erat caducum, & appellabatur pro non ſcripto. Secundus modus erat quando reliquit legatum alicui, ille poſtea deceſſit viuo teſtatore, & illud dicebatur eſſe in cauſa caduci. Tertius modus

dus erat quando reliquit alicui legatum: & ille repudiauit, vel deceſſit ante aperturam tabularum, & dicebatur hoc legatum caducum. In primo genere legati quod dicebatur pro nõ ſcripto, remanebat apud hæredes à quibus erat relictum, niſi legatarius haberet ſubſtitutum in legato, vel cõiunctum, vel ſuppoſitũ ſine onere. hoc eſt quòd non dabunt vel facient illud qđ teſtator voluit vel dari vel fieri a legatario, & in hoc genere legati nihil immutatur hodie. In ſecundo genere qđ dicebatur in cauſa caduci, legatum ſimiliter remanebat apud illos à quibus erat relictum, ſicut in primo caſu: niſi legatari⁹ haberet cõiunctum vel ſubſtitutũ: & remanebat apud iſtos cum onere ſuo, quemadmodum erat: remanſurum apud legatariũ, ſiue illud onus conſiſteret in dando, ſiue in faciendo: quia non eſt ferẽdus qui lucrũ ſentire vult, ſi onus ei annexũ recuſat ſuſtinere. & qđ dicit, in modo, dic exemplũ: Lego tibi fundum, vt decẽ des Titio vel ſub conditione, vt lego tibi ſi nauis venerit ex Aſia. & quod dicit, uel alia quacunque, dic exemplũ, vt legaui tibi decem, & poſtea alio teſtamento præcepi aliquid dare vel facere. Et nota ꝙ in hoc genere legati aliquid mutatur, olim enim remanebat illud legatum apud eos à quibus erat relictum ſine onere: hodie cum onere, vt hic dicit. Viuianus.

a Triplici.] ſ. inter cæteros modos. nam & multi alij ſunt modi, ſed de tribus tantum tractat iſte titulus.

b Incognitum.] ſic & inſtitu. de teſta. in prin.

1 Sequitur eam Sali.

c Non fuerant.] in veritate, vel de iuris fictione, 1 vt quia erat ab hoſtibus captus. & ibi deceſſit legatarius, ut ff. de lega. 1. l. ſi ſeruo meo Stichus, §. 1.

d Is qui.] legatarius.

e Habuit.] ſcilicet ſpe.

f Deficiente.] viuo teſtatore.

g Deficiebat.] uel quia deſinebat legata res in rebus eſſe humanis, vel quia legatarius repudiabat, vel deficiebat conditio, vel moriebatur legatarius.

h Efficiebantur.] ſcilicet legata.

2 Idẽ B. B. & Pau.

i Donaſſet.] ideſt legaſſet. nam legatum donatio eſt, ut inſtitu. de lega. §. 1. & ff de leg. 2. l. legatum. 1.

3 Dic melius ꝙ etiã in illis codicillis legatũ fuit validũ: iõ onus fidei commiſſi deficiẽte debebat

k Apud eos.] immo videtur ꝙ non, ut ff de conditio. & demonſtra. l. ſi quis eum quem. vbi legatus ſeruus apud legatarium remanet, licet non manumittatur ex uolũtate teſtatoris: ſed ibi 2 valebat legatum ſerui, licet libertas non valeat. hic autem nec legatum valet. Item contra ad idem. ff. de legatis. 2 l. codicillis, in princ. vbi remanet penes legatarium, licet ſit nullum in perſona ancillæ, cui legatarius debebit reſtituere. Sed ibi 3 eſt nullum propter vtilitatem fideicommiſſi, iuſta conſideratione habita hæredis, & eius cui relinquitur fideicõmiſſum, ſcilicet ancillæ. nam legabatur ancillæ teſtatoris a legatario dandum: hic autem eſt nullum alia rõne.

penes eũ remanere, B. B. & Pau.

l Vacuatis.] .i. defectis, vel quia mortui ſunt.

m Ad illos.] ſ. ſubſtitutum vel coniunctum. ſed certe, immo quandoque etiã ad non coniunctũ potius uadit quam ad eum redeat a quo eſt relictũ, ut ſi Titio & poſthumo lego decem: nã Titius habet totum, etiam ſi vtrique non coniunctim legaui, ut ff de leg. 1. l. ſi duobus, §. ſi. quæ eſt cõtra. Sol. hic corrigit. quod nõ placet: quia hic dicit ſe nihil corrigere de antiquo iure. Alij 4 vt li. ꝙ ibi taliẽ verbis erat cõiunctio: quia dixit, Titio & poſthumo. Sed nec hoc placet: quia non ſemper ſyllaba &, facit coniunctionem, ut ff. de hære. inſtit. l. ſi ita quis hæredes. Tu ergo dic, 5 ibi poſthum⁹ licet non erat in rerum natura, futurus tamen ſperabatur. hic nõ erat, nec ſperabatur: quia deceſſerat. Item nota ꝙ in tribus caſibus licet portio collegatarij mei videatur eſſe pro non ſcripta: nõ tamen mihi accreſcit. Primus, ſi legas mihi & Sticho ſeruo tuo ſine libertate, ut ff de lega. 1. l. plane, 1. §. ſi coniunctim. Secũdus, ſi legas mihi & Titio ſeruum meũ Stichum: nam ſuam tantum partem habet collegatarius, ſed ego nil, ut ff. de leg. 1. l. huiõi, §. ſi Titio. Tertius, ſi legas mihi, & non capiat, ut ff. de leg. 2. l. ſi Titio, §. & ei, ſ. de hære. inſti. l. 1. & ff. de his quæ pro non ſcrip. ha. l. 3. & ſ. de his qui. vt indig. l. hæreditas, quæ omnia videntur huic l. cõtraria, ſed ſpecialia ſunt.

4 Placet Pau.

5 Et malè. Pau. licet Bart. tranſeat cum gloſ.

Legatarij portio licet videatur eſſe pro nõ ſcripta, nõ tamẽ accreſcit collegatario in certis caſib.

Et cum triplici[a] modo ea quæ in vltimis elogijs relinquuntur, cõtingebat deficere: conſentaneũ eſt & tempora eorum & nomina manifeſtè exponere: vt quod vel tollitur vel reformatur, non ſit incognitum.[b]

¶ Ea etenim vel his relinquebantur qui in rerũ natura tunc temporis cum condebantur vltima elogia, non fuerant,[c] forte hoc ignorãtibus teſtatoribus: & ea *pro non ſcriptis* eſſe leges exiſtimabant. Vel viuo teſtatore is qui[d] aliquid ex teſtamento habuit,[e] poſt teſtamentum ab hac luce ſubtrahebatur: vel ipſum relictum expirabat, forte quadam conditione ſub qua relictum fuerat, deficiente:[f] quod veteres appellabant *in cauſa caduci*. Vel mortuo iam teſtatore hoc quod relictum erat, deficiebat:[g] quod aperta voce *caducum* nuncupabatur.

Hic exequitur Imperator membra per ordinem, & dicit ꝙ pro non ſcripto primo deferetur ſubſtituto, ſecundo coniuncto, tertio remanet apud grauatum: & onus non comitatur ipſum, quia nunquam habuit radicẽ fundamenti. Hoc dicit vſque ad §. pro ſecundo. Bald. Vel ſic: Legatum pro non ſcripto remanere debet penes hæredem, niſi legatarius in eo habuerit ſubſtitutum vel coniunctum. quia tunc ei debetur: & regulariter ſine onere, quod &t erat antiquitus. Sal.

In primo itaque ordine, vbi *pro non ſcriptis* efficiebantur[h] ea quæ perſonis iam ante teſtamentũ mortuis teſtator donaſſet:[i] ſtatutum fuerat vt ea omnia bona manerent apud eos,[k] à quibus fuerant derelicta: niſi vacuatis[l] vel ſubſtitutus ſuppoſitus, vel coniunctus fuerat aggregatus. tunc enim non deficiebant, ſed ad illos[m] perueniebant, nullo grauamine[n] (niſi perraro[o]) in hoc *pro non ſcripto* ſuperueniẽte: quod & no-

n Nullo grauamine.] immo ſemper cum onere iniuncto legato, ut j eo. § his ita. Sed ibi 6 dicit in hæredibus tantum. ſecus in legatarijs, ut ff. de iure codicil. l. quidam referunt, in ſi. Vel expone ibi, quocunque modo, id eſt ꝙ ſit caducum, vel in cauſam caduci, non pro non ſcripto. Item contra ad idem ff de leg. 1. l. ciuitatibus, §. Lucius. Sol. hic corrigit, vel ibi impropriè dicitur, 7 pro non ſcripto: qđ pro eodem habetur, ac ſi ille nõ fuiſſet ſcriptus: puta quia repudiauit hæreditatem, ſed hodie videtur corrigi quod hic dicitur, ut ſ. de fideicõmiſ. auth. hoc amplius. vbi dicit cum onere ſemper redire. Vel verius 8 ibi in pœnam non obedientis ſibi aufertur. ſecus autem alibi, vt hic.

6 Idem Sali. & Paul.

7 Iſta placet Sal.

o Perraro.] nam quandoq; ſuperuenit 9 grauamen, vt ſi ſeruus ſit legatus, & manumittatur. nã tũc cũ onere remanet, ut ff. de fideicõ. liber. l. cũ vero, §. ſi pro non ſcripto. Item qñ aliquis ſibi aſſcripſit iuſſu teſtatoris, & cũ onere. nã cũ nõ ualeat, remanet, ſed cum onere, ut ff de his quæ pro non ſcrip. l. fin. licet ibi alia ratione dr̃ pro nõ ſcripto. Idẽ dicunt de legato dato alicui ut faciat impenſam funeris. quod tñ non inuenitur lege expreſſum.

8 Dic melius ꝙ ibi non loquitur in pro non ſcriptis. Paul.

9 Idẽ Bal. & Sali.

Vetus]

ſtra maieſtas quaſi antiquæ beneuolentiæ conſentaneum, & naturali ratione ſubnixum, intactum atque illibatum præcepit cuſtodiri in omne æuum valiturum.

Olim quaſi caduca deuoluebantur ad fiſcum: hodie deuoluuntur ad ſubſtitutum coniunctum vel grauatum cum onere ſuo. hoc dicit uſque ad §. in nouiſſimo. Bald. Vel ſic: Legatum quod efficitur quaſi caducum, primo debetur ſubſtituto, ſecundo coniuncto, & his non volentibus vel non extantibus, remanet apud eum à quo eſt relictum, & a quocunque eorum debetur onus eidem adiectum. alt.

Pro ſecundo verò ordine, in quo ea vertunt quæ in cauſa caduci fieri contingebant, vetus ius [a] corrigentes, ſancimus ea quæ ita euenerint, ſimili quidē modo manere apud eos [b] à quibus ſunt derelicta, hæredes forte, vel legatarios, vel alios qui fideicōmiſſo grauari poſſunt: [c] niſi & in hunc caſum vel ſubſtitutus [d] vel coniunctus eos antecedat.

B

¶ Sed & omnes perſonas quibus lucrum per hunc ordinem defertur, eas etiā grauamen quod ab initio fuerat complexum, omnimodo ſentire: [e] ſiue in dando ſit conſtitutum, ſiue in quibuſdam faciendis, [f] vel in modo, [g] vel conditionis implēdæ gratia, vel alia quacūq; via [h] excogitatum. Neq; enim ferendus eſt [*] is qui lucrū quidē amplectitur, onus autem ei annexum contemnit. [i]

C

Hæreditas poteſt adiri, & clauſis tabulis, & quo ad adeundum cedit dies à morte teſtatoris: ſed quo ad transmittendum iura vetera ſeruantur, vt legata & fideicommiſſa transmittantur: ſed in hæredibus ſeruantur, vt non cedat dies quo ad tranſmittendum, niſi ab adita hæreditate. fallit in liberorum perſonis. item fallit quotiens ius deliberandi tranſmittitur. h. d. vſque ad §. libertatibus.

A

a Vetus ius.] quod erat vt ad fiſcum peruenirent, ut ff. de peti. hære. l. item veniunt, §. cum autem.

b Apud eos.] immo non, vt ff. de adi. leg. l. filio, §. matri. quæ eſt contra, ſed hic corrigit. Vel ibi electa fuit mater vt miniſtra non vt legataria, ſicut & aliàs ff. de le. 2. l. ſi quis Titio, in princip. & de ali. leg. l. pecuniæ.

c Poſſunt.] poſſunt autem hoc oēs qui honorātur commodo pecuniario, ut in ſtitu. de ſingu. reb. per fi. re. in princ. & etiā debitor defuncti, vt ff. de leg. 1. l. ſi pecunia, & de ali. leg. l. debitor defuncti. Accur.

d Subſtitutus.] immo quandoque ſubſtitutus non admittitur, ut ff. de cap. l. ꝙ ſi filius, vbi filius qui domi remanſit patre capto, prædeceſſit. nam ei pupillariter ſubſtitut' nō admittitur: ſed illud [1] in pupillari ſubſtituto: hic loquitur in vulgari & communi.

[1] Sequitur eam Bar. & Pau.

e Sentire.] vt ff. de vſufruct. leg. l. ſi ab eo, & ff. de lega. 2. l. ſi Titio & Mæuio, §. Iulianus. Sed ſecū dum hoc, quomodo hic blanditur Iuſtinianus. nā dicit corrigentes, quaſi hoc ipſe inueniat de nouo? Sed dic ꝙ inuentum erat per iuriſcō ſultum, nō per aliū principem. Vel non erat generaliter ſic conſtitutum. Sed videtur contra, ſ. quòd non cū onere redeat ad ſubſtitutum, niſi ſit expreſſum, vt ff. de hæredi. inſtitu. l. ſub conditione, vbi conditio appoſita inſtituto, non intelligitur repetita in perſona ſubſtituti: ſed ibi erat conditio caſualis, quæ non dicitur onus. Itē contra ff. de lega. 2. l. Celſus, §. pen. & §. ſequen. Sol. ille refert ius antiquum quod refertur in eo. tit. l. ſi Titio & Mæuio, §. Iulianus. Et eodem modo poteſt reſponderi ad id quod dicitur. ff. de leg. 3. l. 1. §. fin. vbi relicta a legitimis proximioribus, non intelliguntur repetita à ſequentibus. ſunt ergo illa correcta. Vel in illa l. de lega. 3. non venit ad ſubſtitutum: nec dicitur ſubſtitutus ſequens agnatus, ſed dicitur legitimus. Vel poteſt dari generalis ſolutio, vt ſemper intelligantur repetita, niſi pateat aliam fuiſſe defuncti volūtatem: vt hic, & ff. de leg. 2. l. licet imperator, in fi. Sed quare aliud in primo ordine, ꝙ non redeunt cum onere, hic ſic? Reſpon. [2] quia ibi nec aliquo tempore tenuit legatum: ideoque nec onus: hic autem cœpit. arg. ff. de hæredib. inſtit. l. circa. inde eſt ꝙ hic habet ex perſona legatarij, ibi non, & ad hoc arg. ff. de iniuſt. reſta. l. nam & ſi ſub conditione, §. rumpendo, & ff. de verb. oblig. l. in illa ſtipulatione. Item quid ſi alicui fuit relictum, & onus iniunctū: onus autem adimplere non poſſit, vtrum iure poſſit petere legatum? Ad quod reſpon. ſecundum H. ſi onus tenuit à principio, poteſt petere, ut ff. de leg. 3. l. pater, §. Tuſculanus: ſi vero non tenuit, non poteſt petere, ut ff. de legatis. 2. l. codicillis, in princip. Sed argumen. contra videtur ff. de conditio. & demonſtratio. l. ſi quis cum.

[2] Idē B. & Pau.

Legatum cum onere impoſſibili legatario relictū, an peti poſſit.

ADDITIO. Dicas ꝙ in illa l. ſi quis cum, teſtator uoluit ad legatarium aliquod commodum pertinere, puta interuſurium medij temporis. vnde nimirum licet nullum ſit onus, non tamen annullatur legatum, de hac quæſtione vide pulchram diſtinctionem Bar. in d. l. codicillis. ff de lega. 2.

f Faciendis.] hic ſubdiuidit, uel ī modo &c.

g In modo.] ſubdiuidit. & quod dicit, in faciendo, intellige ſi potuit per aliū expediri, vt j. §. ne autem.

h Via.] vt legauit ei c. poſtea alio teſtamento vel codicillo aliqd dare vel facere præcepit.

i Contemnit.] ut & ſ. de fur. l. fin. §. ſed cum in ſecunda. Arg. contra ff. de nego. geſt. l. ſi negocia.

[*] Cōcor. c. accedētes, in gl. 1. in fi. extra de præſcrip.

In nouiſſimo.] CASVS. Generale legati quod dicebatur caducum, ſ. quando legatarij repudiabāt, vel ante apertas tabulas decedebant, ſtatuit imperator vt hæres, ſiue ex parte, ſiue inſolidum inſtitutus, adire poſſit hæreditatem à die mortis teſtatoris, & ante apertas tabulas dies legatorū vel fideicō. cedat à morte defuncti: & petitionem tranſmittat ad hæredes: hæreditatē autem non aditam non tranſmittat ad hæredem extraneum, ſed tantum ad filios, vel nepotes, de quibus lex Theodoſiana facit mentionem, ut ſi auus deceſſerit nepotes habens ex filio, & filius ante mortem patris eiuſdem aui deceſſerit, eam tranſmittet ad hæredem ſalua conſtitutione promulgata ſuper deliberatione hæredis, velit hæres adire, ut ſ. de iure deliberan. l. cum antiquioribus. vt tunc ſcilicet tantum temporis tranſmittat ad hæredes ad deliberandum, vel adeundum quantum ei de anno ſuperfuit. & licet dictum ſit generaliter quòd dies legatorum cedat à morte teſtatoris, non tamen hoc intelligendum de legato libertatis: quia nō cedet, niſi demum adita hæreditate. Item nec legata relicta ei qui manumittitur, niſi adita hæreditate. Item nec legata ſeruis legatis. vſuſfru. vero, nec ab hæredibus, nec ad hæredes tranſmittitur. & hæc ſunt vera in his quæ pure, vel in diem certum ſunt relicta. Si autem legatum ſit relictum ſub conditione, ſiue fuerit mixta, ſiue poteſtatiua, ſiue caſualis, peti non poterit, niſi demū exiſtente conditione. ea autem pendente ſi moriatur legatarius, vel defecerit conditio, remanebit apud eos à quibus erat relictum: & ad hæredes tranſmittet, niſi habeat ſubſtitutum, vel coniunctum: cum tàm in inſtitutionibus quam in legatis & fideicommiſſis, & in mortis cauſa donatis poſſit fieri ſubſtitutio. apud hæredes autem remanebit pro portionibus hæreditarijs, a quibus fuiſſet præſtandum cum onere ſuo, niſi teſtator legatum reliquerit ab vno hærede: quia tunc penes grauatū de præſtando legato remanebit apud eos pro virilibus portionibus: apud legatarios, vel fideicommiſſarios, vel mortis cauſa dona. honoratos, vel alias perſonas, quas fideicommiſſo

In nouiſsimo [a] autem articulo, vbi ꝓpriè *caduca* fiebant, ſecundum quod prædiximus, [b] ēt clauſis tabulis, tam exiſtere hæredes quàm poſſe adire, ſiue ex parte ſint, ſiue ex aſſe inſtituti, cenſemus, & dies legatorum & fideicommiſſorum (ſecundum quod prædiximus) à morte defuncti cedere. [c] Hæreditatem etenim, niſi fuerit adita, tranſmitti, nec veteres concedebant, nec nos patimur: [d] exceptis videlicet liberorum perſonis, de quibus Theodoſiana [e] lex ſuper huiuſmodi caſibus introducta loquitur: his [f] nihilominus quæ ſuper his [g] qui † deliberantes ab hac luce migrant, à nobis conſtituta [h] ſunt, in ſuo robore manſuris. C

Legatum libertatis cedit ab adita hæreditate: item legatum quod dependet ex libertate. hoc dicit vſque ad §. ſin autem aliquid. Bald. Vel ſic: Legata vel fideicommiſſa pura, vel in diem certam relicta, cedunt à morte teſtatoris: excepto legato libertatis, vſusfructus, & quibuſdā alijs quæ cedunt a tempore aditæ hæreditatis. Salic.

Libertatibus [i] proculdubio & poſt præſentem ſanctionē propter ſui naturam quæ aditionem hæredis [k] expectant, ab adita hæreditate vnà cū alijs quæ ſeruis in teſtamento D manumiſsis, vel alijs legatis [l] relicta ſunt, competentibus. Excepto etiam vſufructu, qui ‡ ſui natura ad hæredes legatarij tranſmitti non patitur: [m] quia neque à morte teſtatoris, neque ab adita hæreditate, quantum ad tranſmiſſionem, dies eius cedit.

¶ Sed hæc omnia in his obſeruari ſancimus ſecundum præfatam diſpoſitionem, quæ purè, vel in diē certum relicta fuerint. B

Dies legatorum, & fideicommiſſorum cedit a morte, ſi legatum & fideicommiſſum eſt purum: ſed ſi conditionale, vel in diem incertum, non cedit, niſi adueniente conditione, vel die incerto: & ſi interim decedit legatarius, vel fideicommiſſarius, nō trāſmittitur: ſed vadit ad ſubſtitutum, vel coniunctum: vel remanet hæredi teſtatoris. idem in donatione cauſa mortis: in qua etiam ſubſtitui poteſt. hoc dicit vſque ad §. ſed vt manifeſtetur. Bald.

Sin autem aliquid ſub cōditione relinquatur, vel caſuali, vel poteſtatiua, C vel mixta, [n] quarum euētus ex fortuna, [o] vel ex honoratæ † perſonæ uolūtate, vel ex vtroque pendeat, vel ſub incerto die: expectari oportet conditionis euentū, ſub qua fuerit derelictum, vel diem: vt tunc cedat, cum vel cōditio īpleatur, [p] vel dies incertus extiterit.

¶ [q] Quòd ſi in medio is q̄ ex teſtamento lucrum ſortitus eſt, decedat, vel eo ſu- D perſtite [r] conditio defecerit, hoc quod ideo nō præualuit, manere diſponim⁹ ſimili mō [s] apud eos à quibus relictū eſt: niſi & hic

fideicōmiſſo grauari pſit, remanebit ꝓ virili portiōe. Vi- A libertate, vt ff. de optio. leg. l. ſi optio.

a In nouiſſimo.] id eſt vltimo.

b Prædiximus.] ſ. eo. l. cum igitur.

c Cedere.] hoc expone vt ſ. eo. §. cum igitur, in fi.

d Patimur.] vt & ſ. de iur. deli. l. quoniam, niſi in caſu, 1 ſcilicet quādo retardauit hæres aditionem ex neceſſitate, vt quæſtionem de familia occiſi haberet, vt ff. ad Sylla. l. ſi quis in graui, §. eleganter, & l. qui poſthumos.

e Theodoſiana.] quam habes j. titu. 1. l. 1. quæ dicit trāſmitti non aditam ad liberos.

f His.] ſ. exceptis.

g Super his.] hæredibus.

h Conſtituta ſunt] vt vſque ad annum tranſmittat ſciens, vt ſ. de iure delibe. l. cū antiquioribus.

i Libertatibus.] ſ. competentibus, ut j. de manu teſt. l. 3. ne ſi diceret à morte teſtatoris eis competere, hæreditate poſtea non adita reuocarentur. quod eſſet abſurdum, & fit hæc exceptio ab eo quod dixerat, & diē, &c.

k Hæredis.] redit ad eum verſum qui eſt ſ. & dies legatorum, &c.

l Alijs legatis.] ſeruis erant legata relicta: & poſtea teſtator legauerat ſeruos alijs hominibus cū rebus eis legatis. nō ergo cedunt legata relicta ſeruis manumiſſis, vel legatis, niſi ab adita hæreditate, vt hic, & ff. quādo di. lega. ce. l. hæredis, §. ſi. & l. cum legato & ff. ad le. Fal. l. 1. §. ad eos. Et in primo 2 caſu eſt ratio, ne prius legatū cedat, quam libertas, vt in illa l. hæredis. In ſecundo illa ratio eſt, quia cū in ſeruo legato nullū ius habeat legatarius ante aditam hæreditatem: merito ei per eum ab eodem teſtatore relictum legatum, nullo modo quæritur, ut ff. quando di. leg. ce. l. cum ita, §. 1. licet (quod eſt mirabile) legatarius ab ipſo tempore mortis videatur fictione iuris fuiſſe dominus, ut ff. de noxa. ac. l. ſi ſeruus legatus. ſed inſpecta veritate, non eſt, ut ff. de lega. 1. l. ſi tibi homo, §. cum ſeruus. Alij intelligūt hunc ſecundum caſum in ſeruo mihi legato, & me rogato per fideicommiſ. manumittere, quod non placet: 3 quia expreſſim dicit lex, idē in legato relicto ſeruo ſine

m Non patitur.] vt & ſ. de vſufru. l. ambiguitatem, & ff. quando dies lega. ce. l. 2. & 3. Item excipe 4 vſum & habitationem, ut ff. quando di. lega. ce. l. à forte 5 idem eſt in omni ſeruitute, etiam reali, ut argu. ff. de ſer. leg. l. fin. & ff. communia præ. l. fin. & ff. quēadmo. ſer. amit. l. ſi partem, §. 1. Sed ar. contra ff. de ſerui. lega. l. ſi fundum, in fi. dic, vt ibi nota.

ATDITIO. Dicas q̄ in ſeruitutib. realib. dies cedit à morte teſtatoris, ſicut in alijs rebus legatis: quia ceſſat illa ratio quæ eſt in vſufructu: cum iſtę ſeruitutes ſint tranſmiſſibiles ad hæredes, ut ff. de ſeruitu. ruſti. prædio. l. pecoris. ita vult hic Cynus, & ſequitur Bar. & communiter doctores.

n Vel mixta.] de quibus habes exempla. ff. de hæredi. inſtit. l. ſuus quoque, §. puto generaliter.

o Ex fortuna.] redde ſingula ſingulis.

p Conditio impleatur.] ante ergo non cedit, ut tranſmittatur, ut hic, & ff. de mino. l. in cauſæ. 2. §. Pomponius, & ſ. de fideicommiſſ. l. ſi in perſona. & hoc verum, 6 niſi talis ſit conditio quę omnino eſt extitura in continenti adita hæreditate, vt des decē, ſi hæres eris, ut ff. de lega. 1. l. 3. Vel quę tacite inſit, vt à primo legatario, lego alij. tacite intelligitur, ſi ſuum legatum agnouit, ut ff. de condi. & de. l. cōditiones. Idem ſi eſt omnino extitura, vt lego tibi decem, ſi morieris, vel cū morieris, vt ff. quando di. leg. ce. l. ſi cū hæres, & ff. de cond. & demonſtra. l. hæres meus.

q Superſtite] qd aūt ſi ciuiliter moritur? Rñ. refert an fiat ſeruus, vt tunc deficiat. an non, vt tunc non deficiat, ut ff. de cond. & demon. l. intercidit. Item etiam ſi decedat naturaliter, videtur tranſmittere pendente conditione, ut ff. de acqui. hære. l. qui patri, vbi inſtitutus, idemq; pupillo cohæredi ſubſtitut', ſi decedat poſt aditionē ſuā, ſed ante mortē pupilli trāſmittit. ſed illud, qđ pupillus adiuit, nō aliàs, & ꝑp aliam partem acceptam, cui adiungitur pupillaris.

s Simili modo.] id eſt cum ſuo onere, ut ſ. eo. §. profecundo, & j. eo. §. ne autem, in fi. §.

1 Vid plures alios caſus per gl. & Bar. in l. vêtre, ff. de acq. hære.

† aliàs q̄ ſuper his perſonis quæ delibe. &c.

2 Sequtur Bar. Sa. & Pau.

† aliàs, quem ſua natura.

3 Et bene Pau.

4 Sequitur Bart. & Pau.

5 Nihil eſt. Pau.

† operatę

6 Idem B. Salic. & Pau.

vel ſubſtitutus relictũ accipiat, vel coniunctus, ſiue hæres,[a] ſiue legatarius hoc ſibi acquirat: cum certi iuris ſit, & in iſtitutionib[9], & legatis, & fideicõmiſſis, & mortis cauſa donationibus[b] poſſe ſubſtitui.

Omne quod deciſum eſt ab aliquo, ſi ad ſua initia reuertitur, taliter reuertitur qualiter emanauit ab illo h. dicit vſque ad. §. ne autem. Bald.

Sed vt manifeſtetur pro qua parte manere oportet hoc quod fuerit defectũ, apud eos, à quibus ſit derelictũ: ſancimus, ſi quidẽ ad hęredes lucrũ perueniat, ꝑ parte hæreditaria fieri ei[9] diſtributionẽ: cum & ab ipſis[c] ſimili modo ſi ualuiſſet, præſtaretur, niſi nominatim ab vno vel à certis hęredib[9] fuerit derelictũ. tũc enim quẽadmodum ſolus, vel ſoli præſtabunt, ita & lucrum ſentient.

B

¶ Sin aũt legatarii vel fideicõmiſſarii ſint, vel mortis cauſa donatione honorati, vel alia forte pſona q̃ fideicõmiſſo prægrauari poteſt, & hoc euaneſcat: manere hoc apud enumeratas pſonas sãcimus ꝑ virili[d] omnimodo portione, id eſt ꝑ numero pſonarũ.

C

Iſte §. eſt valde notabilis & hoc dicit. Omne quod poteſt per alium impleri, migrat de ſubiecto in ſubiectum, id eſt ambulat de legatario, cuius eſt legatũ caducũ vel quaſi, in ſubſtitutum uel cõiunctum eius, vel grauatum: apud quem remanet emolumentum: ſecus in grauamine quod ab alio impleri non poteſt nam illud non migrat de ſubiecto in ſubiectum. h. dicit uſq; ad §. his ita definitis.

Ne autem hoc quod nõ inelegãter ſummi ingenii vir Vlpianus in hac parte cũ omni ſubtilitate diſpoſuit, prætereatur: ſanctione noſtra hoc apertius inducimus.

¶ Cùm enĩ iã ſtatuimus[e] hoc cum ſuis oneribus ad eum[f] qui lucratur, peruenire: ſancimus, ſiquidem conditio, vel aliud grauamen in dando ſit conſtitutum: hoc omnimodo lucrãtes ꝑ modo lucri agnoſcere. Sin autem in faciendo aliquid impoſitum eſt: ſi quidem hoc[g] per alium impleri poſſit, ſimili modo & à lucrãte[h] agnoſci: puta ſi honorata[i] perſona iubeatur inſulã vel monumentum, vel aliud tale ſuis ſumptibus facere, vel hæredi, vel legatario, vel alij forte cui teſtator voluerit, vel rem ab hærede teſtatoris emere, vel locationem uel fideiuſſionem ſubire, & ſi quid huiuſmodi facti ſimile ſit. nihil.n. refert, ſiue per eũ de quo teſtator locutus eſt, ſiue per alium eiuſdẽ lucri ſucceſſorem adimpleatur.[1]

¶ Sin verò talis eſt uerborum conceptio, & facti natura, vt quod relictum eſt, ab alio impleri non poſſit: tunc etſi lucrum ad aliquẽ peruenerit, non tamen & grauamen ſequi: quia hoc neq; ipſa natura concedit, neq; teſtator voluit. Quid enim ſi teſtator iuſſerit eum in certum locum abire,[k] vel liberalibus ſtudiis imbui, vel domum ſuis manibus[l] extruere,

D

a Hæres.] ad quem redit.

b Donationibus.] not. ſecundũ H. q̃ ſubſtitutio uidetur debere fieri per ſtipulationem, ut ff. de dona. cauſa. mor. l. ei qui, & ꝟ. de do. ca. mor. l. 2. Sed arg. [1] contra. ꝟ. in e. ti. l. 1. & facit ſ. de leg. l. ſi legata, & ff. de le. 2. l. ſi Titio.

c Cum & ab ipſis.] bona ratio, ut ff. ad Treb. l. quotiens. hæc vera, niſi teſtator propriis nominibus expreſſis grauauit, vel onerauit: quia tunc viriles, vt ff. ad Trebellianum. l. nonunquam. & de legat. 1. l. ſeruus vni. §. 1. & l. ſi hæredes.

d Pro uirili.] i. pro æquali, ut ff. de lega. 1. l. virilis. Sed ſi mihi tres partes, tibi quartam huiuſmodi rei legauit teſtator, & nos hãc rẽ Męuio redimere totam iuſſit: Męuius repudiat: nunquid pro uirili parte remanet apud nos? Reſpon. quod hic dicitur, forte locum habet in onere extrinſeco iniuncto legatariis etiam ſub appellatiuo nomine: quia quod pro uirilibus præſtamus, & pro virilibus apud nos remanet. ſecus ſi res legata contineat fideicommiſſum. nam tunc prout legata eſt, ita & apud nos remanet. hæredes vero damnati ſub appellatiuo nomine, ſoluunt pro hæreditariis, & pro hęreditariis manet apud eos.

Ne autem.] Caſus. Quod autem dictum eſt in ſecundo ordine, ſcilicet q̃ legatum tranſit cũ ſuo onere: hoc uerũ eſt, ſi illud onus cõſiſtit in dando. ſi in faciendo, diſtinguitur: aut factũ per alium poteſt expediri, vel nõ. Primo caſu pone exemplũ, vt teſtator pręcepit domum fieri, ut tunc quicunque legatum percipit, ſentiat & onus. ſecundo caſu pone exẽplum, q̃ teſtator præcepit vt legatarius vxorẽ duceret. iſtud factum non tenetur hæres facere, ſed in dando omnes pro modo lucri onus ſuſtinebunt: ita videlicet, quia in his generibus legatorum pro ea portione qua quis ſentit lucrum, ſentiat & onus, ut ſ. ea. l. §. ſed ut manifeſtetur, ſcilicet ut ſi remanere debeat apud hæredes: remaneat pro portionibus hæreditariis. ſi apud legatarium, aut fideicommiſſarium, pro æqualibus portionibus, ut in iſto. §. ſin autẽ. Et hæc uera ſunt quando tranſeunt huiuſmodi legata cum ſuo onere: vt ſi fuerint in cauſa caduci, vel caduca. legatũ aũt pro nõ ſcripto, cũ ſuo onere nõ tranſit gñaliter, ſed in quibuſdã caſibus ſpecialibus q in noui iuris cõpilatione enumerati ſunt in pandectis, in C. in auth. ne antiq. iuris fiat inuolutio. Viuianus.

e Statuimus.] vt ſ. eo. §. pro ſecundo, & §. ſin autẽ aliquod, in eo quod dicit, ſimili modo &c.

f Ad eum.] ſubſtitutum, uel coniunctũ, vel ad eũ à quo erat derelictum.

g Hoc.] ſcilicet onus.

h Lucrante.] immo uidetur contra. nam filia ſuccedens ab inteſtato præter ſpem patris non ſoluit legata à filio relicta: licet de lucro habeat, ut ff. de iur. codic. l. qui grauis, & l. ſeq & l. quidam referunt, quæ ſunt contra. Solu. hęc regula obtinet in his qui lucrum capiunt ex voluntate defuncti. Sed ibi contra uel pręter defuncti uoluntatem filia ſuccedit. Item contra infra. eo. §. ſin autẽ ad deficientes, & ff. de condit. & demõ. l. ſi ſeparatim. Sol. ſecundum quoſdam differunt, quia hic loquitur de his qui ſunt cõiũcti re & verbis, vel verbis tantũ: ibi de his qui ſunt coniuncti re tantum. vel ibi de his q ſunt coniuncti re & verbis: hic de his qui tantum re, vel tantum verbis. Vel tertio, ibi de his qui sũt cõiũcti re & verbis, vel re tãtum: hic de his qui verbis tantum. Vel quarto ibi loquitur cum onus erat iniunctum in perſona deficientis tantum: hic in perſona omnium legatariorũ ſecundum H. prima placet.

i Adimpleatur.] ut ar. ꝟ. de contrahen. ſtip. l. veteris, & ff. de condit. in ſtitu. l. fin.

k Eum abire.] ſcilicet & tantum eum.

Iſta pars hodie eſt verior: quia etiam donatio cauſa mortis poteſt hodie fieri p pactũ nudũ, vt eſt gloſ. ſingularis in §. cũ pater, §. Mæuio, ff. de lega. 2. ſecundũ Bal.

2 Idẽ Ba. Sa. & Pau.

Filia patri ab inteſtato ſuccedẽs non ſoluit legata à filio relicta. oneratã.

† Cõcor. c. fin. cum glo. ſuper verbo, perſonales, poſt princi. de offi. dele.

vel pingere, vel vxorem ducere? quæ omnia teſtatoris voluntas in ipſius ſolius perſona intelligitur concluſiſſe,[a] cui & ſuam munificentiam relinquebat. Hoc uidelicet in omnibus[b] obtinente, ut pro ſimili parte & lucrum ſentiant, & grauamen, ubi hoc poſſit procedere,[c] ſubeant Et hoc locum habente omni quidem modo in his quæ *in cauſa caduci*, vel *caduca* (ſecundum quod ſuprà dictum eſt) fiebant: in *pro non ſcriptis* autem, non omnibus, ſed quibuſdā:[d] quia eorum quędam, etſi talia ſint,[e] tamen cum ſuo onere veniebant: quę & nos in noui iuris[f] cōpoſitione ſpecialiter enumerari iuſſimus, nequis veteris iuris[g] C prolixitatem quaſi rebus neceſſariam, vel pro eorū reuoluat ſcientia.

Iſte §. tractat aliam materiam iuris accreſcendi, & non decreſcendi: & ideo hæc materia eſt ſubtiliter pertractanda dicit ergo imperator quòd non ſolum coniunctiuo modo quædam relinquuntur, ſed etiam diſiunctiuo, id eſt ſeorſum verbis, ſeu orationibus ſeparatis Item dicit quod in pari coniunctione, uel pari diſiunctione pariter habet locum ius accreſcendi cum ſuo onere. Item dicit quòd ſi aliqui ſunt coniuncti re & verbis, & aliqui verbis diſiuncti: ſi deficit aliquis ex coniunctis, accreſcit collega: ſi ex diſiunctis, accreſcit omnibus. Item dicit quòd ratio differentia quare magis accreſcit coniuncto, eſt vnitas ſermonis qua ſignificat coniunctos eſſe quaſi vnum corpus: diſiuncti autem non ſunt vnum corpus: & ſeparatorum ſeparata eſt ratio. Et hæc vera ſunt inter cohæredes quibus inuitis accreſcit. hoc dicit vſque ad §. Vbi autem legatarii. Bald.

His ita definitis, cùm in ſuperiore parte noſtræ ſanctionis in pluribus B locis *coniuncti* fecimus mentionem: neceſſarium eſſe duximus omnem inſpectionem huius articuli latius & cum ſubtiliori tractatu dirimere, ut ſit omnibus & hoc apertiſſimè conſtitutum. Nō enim tantum coniunctiuo modo quædā relinquuntur, ſed etiam diſiunctiuo.

In his itaque, ſi quidem cohæredes ſunt omnes cōiunctim,[h] vel omnes diſiunctim,[i] C vel inſtituti, vel ſubſtituti: hoc quod fuerit quoquo modo[k] euacuatum, ſi in parte hæreditatis vel partibus conſiſtat, aliis cohæredibus cū ſuo grauamine pro hæreditaria parte, etiam ſi iā defuncti ſunt,[l] acquiratur. & hoc nolentibus[m] ipſo iure accreſcat, ſi ſuas portiones iā agnouerint: cum ſit abſurdum,[n] eiuſdem hæreditatis partem D quidem agnoſcere, partē verò reſpuere, ſecundum

a Concluſiſſe] vt ff. de ſtatulibe. l. ſi ſtatul bero. §. ſi quis non dare, & de uerb. oblig. l. centeſimis §. 1.

b In omnibus.] i. in omni genere legatorum, id eſt ſiue ſint caduca, ſiue quaſi caduca.

c Procedere.] non autem poteſt procedere in pro non ſcripto. Item nec in aliis, ſi eſt factum quod per alium fieri noluit teſtator niſi per primum.

d Quibuſdam.] ſcilicet caſibus ſpecialibus locum habent prædicta, ut redeant cum onere.

e Talia ſint.] ſcilicet pro non ſcriptis.

f Noui iuris compoſitione] Nouum ius hic appellat totū corpus iuris. ideo dico, ſpecialiter iuſſimus enumerari, ne quis, &c. & ſunt poſiti iſti caſus, qui ſunt duo tantum. ff. de fideicom. lib. l. cum vero. §. ſi pro non ſcripto, & ff. de his quæ pro non ſcrip. l. ſi. & dixi ſ. eo §. in primo itaq;.

g Veteris iuris.] id eſt in uoluminibus deſperatis.

His ita.] Fecit imperator mētionem ſ. de coniunctis. qui hi ſint uideamus, & gratia coniunctorum de diſiunctis. dic ergo quòd hæredes aut ſunt coniuncti, aut diſiuncti, aut legatarii. Primo caſu, aut omnes ſunt hæredes coniuncti tantum, aut omnes diſiuncti tantum, aut quidam coniuncti, aut quidam diſiuncti. Primis duobus caſibus, ſi aliqua pars deficit, tranſmitte ut ad cohæredes, & cum ſuo onere. & ſi aliquis cohęredum deceſſerit, ad hæredē eius trāſmittetur. aliis enim caſibus, quando quidam ſunt coniuncti, quidam diſiuncti: ſi aliqua pars de cōiunctis deficit, ad coniunctum perueniet tantum. ſi aliqua pars de his deficiat: illa perueniat non ſolum ad diſiunctos, ſed ad coniunctos, cum onere ſuo: & pro portionibus hæreditariis remaneat: quia pars de coniunctis deficiens, ad coniunctos tantum perueniat. e conuerſo de diſiunctis aſſignat: quia coniuncti in unum redacti ſunt ex ſermone teſtatoris continuato. diſiuncti autem inter ſe ſeparati ſunt, & à coniunctis. ideo, &c. De coniunctis dic exemplum: ut ſi ſic dicat teſtator, Brunellum, & Fantonem, & Rainerium, & Caſtell. hæredes inſtituo in tali hæreditate: illi dicuntur coniuncti re, quia in eadem hæreditate. & uerbis, puta per copulatiuam coniunctionem. De diſiunctis dic exemplum. Fantonem, Brunellum, Caſtell. hæredes inſtituo. hi dicuntur coniuncti re: quia in eadem hæreditate. verbis autem diſiuncti, & ſic accipitur coniunctum & diſiunctum in tota iſta conſtitutione. Viu.

h Coniunctim.] ſcilicet re & verbis: & ſic intellige in tota hac lege.

i Vel diſiunctim.] verbis tātum. & ſic accipitur per totam hanc conſtitutionem.

k Quoquo modo.] id eſt caducum, uel ī cauſa caduci, aliud ſi ſit pro non ſcripto: quia tunc nō itā ſit cum onere, ut ſ. eo. § in primo. Vel aliud eſt in legatis: vt ibi, quàm in hæreditate, vt hic: quia & cū onere redeat ꝑ non ſcripto. & ſic eſt cōtra ff. de lega. 2. l. Celſus. §. pen. & fina. & de lega. 3. l. 1. §. fina. Solu. hęc corrigit, vel ſolue vt diximus. ſ. eo. §. ꝑ ſecundo. Item & fallit hoc in caſibus illis tribus, in quibus quis facit partem lucri, licet non admittatur ad partem, ut diximus ſ. eo. §. in primo, in gloſſa ſcilicet ſubſtitutū, vel coniunctum.

l Defuncti ſunt.] ſcilicet antequam accreſcat portio uacuata: ſuam portionem tamen adierāt ante. ſecus in cohærede ſubſtituto, qui ſubſtitutionem non trāſmittit, licet adierit iure inſtitutionis: ut hic, & ff. de condi. & demonſtr. l. ſcriptura. §. cum eadem, & ff de legi. hære. l. ſi ex pluribus, & inſtitut. ad Orficia. §. ſi. & ff de uulga. ſubſtitu. l. ſed ſi plures, in princ. & eſt ratio in ſubſtitutione quia omnis ſubſtitutio eſt inſtitutio, ut ff. ad legem Falcid. l. in ratione. 1. §. pen. vnde ſicut inſtitutio non tranſmittitur hæreditate non adita, vt ſ. eod. §. in nouiſſimo, ſic nec ſubſtitutio, ut ff. de acquiren. rerum domi. l. ſubſtitutio.

Subſtitutionē nō trāſmittit cohæres ſubſtitut⁹, licet iure inſtitutionis adierit.

m Nolentibus] qui iam ſuas partes adiuerant ſecus in legatariis, quibus non accreſcit inuitis, ut j. eod. §. ubi autem. & eſt ratio ut ibi dicam.

n Abſurdum] vt ff de acquirenda hęred. l. 1. & 2. l. qui ex duabus. §. ſi. in ſi. & ff ſi pars hæred. peta. l. 2. Sed tamen hæc abſurditas quandoque toleratur, & hoc ſi teſtator fuit miles, ut ff. de mili. teſtam. l. ſi duobus. Item cum creditores conſentiunt hæredi ſuam partem tantum uolenti, ut ff. de acquiren. hæred. l. cum hæreditate. in fine.

Deciſionibus.

[a] Deciſionibus.] ut ſ. de iure delibe. l. quidam elogio, & de impu. & ali ſubſtitu. l. teſtamento.
[b] Ad ſolos coniunctos.] ut & ff. de hære. inſtitu. l. hæredes. Sed videtur ad omnes, vt j. eo tit. l. item quod Sabinus. §. 1. ubi ſcilicet vno ex vndecim vnciis inſtituto, & aliis duobus ſine partibus, & ita in uncia quæ remanebat, ſi un' eorū q ſine parte erat inſtitutus, deficit: omnibus remanentibus accreſcit. Sed dic q ibi etiam illi duo non erant coniuncti vel re, vel verbis: alioquin ſecus: ut d. l. hæredes, & hic.
[c] Onere] hic contra. j. eo. §. ſin autem ad deficientis. Sol. ut ibi.
[d] Diſiunctos] aliàs coniunctos.
[e] Tam coniūctos.] vt & ff. de hære. inſti. l. liber homo. §. cum quis. Et diſtingue de his coniunctis & diſiunctis, vt diximus. ff. de vſufru. accreſ. l. 1. in fi.

Vbi autem.]

SV. Dicit in hoc §. quòd ſi plures legatarii ſint coniuncti, & vna ps legati deficiat, pueniat ad cæteros legatarios p uirili portione, & cū ſuo onere. Si aūt null' voluerit, remanebit penes eum à quo relicta eſt. Si autem quidam voluerit, partes non volentium volentibus accreſcunt. Si autem legatum diſiunctim fuerit relictū: ad omnes, ſi uoluerit, perueniet pro uirili portione: nec unus rē petere poterit, alter æſtimationem: niſi teſtator expreſſe dixerit, vt ad alterum res, ad alterum ęſtimatio pueniat. Si āt vnus ex legatariis qbus ſeparatim vel diſiunctim relictū eſt, accipiat: & concurſu legatum prioris deminuetur: ſi nullus veniat, qui primo accepit, habebit in ſolidum: nec dicetur aliquid ſibi accreſcere, cum totum habere videatur ex voluntate defuncti. Onus autē quod fuit in perſona ſua appoſitū, hoc ſubibit. Si autem in perſonam alterius legatarii fuit onus à teſtatore appoſitum, qui repudiauit legatū ipſum

† Nōnulli codi. habēt, & ſuū quidē habent, alienum autē nō ſoli appetūt, ſed cum omnibus ſuis cohæ. accipiunt. & hæc in hæreditatib' tantūmodo &c.

quod in diuinis noſtri numinis deciſionibus [a] ſtatutum eſt.

¶ Sin verò quidam ex hęredibus inſtitutis vel ſubſtitutis permixti ſunt, & alij coniunctim, alij diſiunctim nūcupati: tunc ſi quidem ex coniunctis aliquis deficiat, hoc omnimodo ad ſolos coniunctos [b] B cum ſuo ueniat onere, [c] id eſt pro parte hæreditatis quæ ad eos peruenit.

¶ Sin autem ex his qui diſiunctim ſcripti ſunt, aliquid euaneſcat: hoc nō ad ſolos diſiunctos, [d] ſed ad omnes tā cōiūctos [e] quàm etiam diſiunctos ſimiliter cum ſuo onere pro portione hæreditatis perueniat.

¶ Hoc ita tam variè, quia coniūcti quidem propter vnitatem ſermonis quaſi C in unum corpus redacti ſunt, & partem coniunctorū ſibi hæredum quaſi ſuam præoccupant: diſiuncti verò ab ipſo teſtatoris ſermone apertiſsimè ſunt diſcreti: vt † ſuum quidem habeant: alienum autem non ſoli appetant, ſed cum omnibus cohæredibus ſuis accipiāt. & hæc in hęredibus tantummodo ſtatuenda ſunt.

Inter legatarios & fideicommiſſarios eſt locus iuris accreſcendi: tamen non accreſcit inuitis. volentibus autem accreſcit pro uirilib. portionibus cum ſuo onere. ſed ſi ſunt verbis diſiuncti, nō dicitur propriè accreſcere ſed non decreſcere. & ideo non ſentit onus quod non eſt ad ſuam perſonam appoſitum, nec ſuo legato annexum. h. d. vſque ad §. quæ autem antiquis. Bald. D

Vbi autem legatarii vel fideicommiſſarij duo fortè uel plures ſunt, quibus aliquid relictum ſit: ſi quidem hoc cōiunctim relinquatur: & omnes veniant ad legatum, & pro ſua portione quiſque hoc habeat.

¶ Si verò pars quædam ex his deficiat, [f] ſancimus eā omnibus, ſi habere maluerint, pro uirili portione cum omni ſuo onere accreſcere: [g] vel ſi omnes noluerint, [h] tunc apud eos remanere, à qbus derelictum eſt. Cum verò quidam voluerint, quidam noluerint: volētibus [i] ſolummodo id totum accedere.

¶ Sin autem diſiunctim [k] fuerit relictum: ſi quidem omnes hoc accipere & potuerint & maluerint, ſuā quiſque partē pro uirili [l] portione accipiat: & non ſibi blandiantur, ut vnus quidem rem, alij aūt ſinguli ſolidam eius rei ęſtimationem accipere [m] deſiderent: cum huiuſmodi legatariorū auaritiā antiqtas uaria mente ſuſceperit, in vno tātūmodo genere legati eā accipiēs, [n] i aliis reſpuendam eſſe exiſtimans.

¶ Nos autem omnimodo repellimus, vnā omnibus naturam legatis & fideicōmiſſis imponētes, [o] & antiquā diſſonātiā in vnam trahentes concordiam.

¶ Hoc autē ita fieri ſancimus, niſi teſtator apertiſſimè & expreſſim diſpoſuerit, vt vni quidē res ſolida, aliis autē ęſtimatio rei ſingulis in ſolidum [p] præſtetur. [q]

¶ Sin vero nō omnes legatarij, quibus ſeparatim [r]

A non conſequetur. Quæ autem de his quibus vt indignis auferuntur, ſancita ſunt: obſeruętur. Vi.
[f] Deficiat.] ſ. morte.
[g] Accreſcere.] ut & inſtitu. de lega. §. ſi eadem res duobus. Sed in eo quod dicit cum ſuo onere, eſt cōtra ſ. eod. §. in primo. Sed illud in pro non ſcripto: hoc in caduco, & eo quod eſt in cauſa caduci. Vel hic onus fuit iniunctum cuilibet legatariorum: ibi ſoli deficienti. Item etiam fallit hoc quod dicit accreſcere, in illis caſibus in quibus quis facit partem, licet non admittatur ad partem, ut diximus. ſ. eod. §. in primo. Item cōtra in eo quod dicit cum ſuo onere, j. eod. §. ſin autem ad deficientis. ſed ibi ſolues.
[h] Noluerint.] per repudiationem.
[i] Volentibus.] ſed cur ſecus eſt in hęredibus, ut ſ. eadem l. §. his ita? Rn. quia legatarii tantum gratia, & lucri cauſa, non oneris legata relinquuntur: hæreditas vero & gratia oneris & emolumenti relinquitur hæredibus. Azo. vt arg. ff. māda. l. ſi hæreditatem. Item in eo quòd hic diſtinguit cōiunctos à diſiūctis, vt ſtatim ſubiicit: videtur contra. ff. de vſufru. accre. l. 1. in fin. Sed ibi in expoſitione literæ patet ſolutio.
[k] Sin autem diſiunctim.] verbis tantū, re tamen ſunt coniuncti.
[l] Pro uirili.] niſi fuerint aliqui coniuncti nominatim: quo caſu loco vnius numerantur, ut ff. de lega. 1. l. plane. 1. 2. reſpon.
[m] Accipere.] ab hærede.
[n] Accipiēs.] forte ſ. legato vēdicationis.
[o] Imponētes.] vt & ſupra communia de lega. l. 2.
[p] In ſolidum.] ut ff. de leg. 1. l. ſi ex pluribus. §. ſi. & facit ſ. de legat. l. cum quæſtio.
[q] Præſtetur] ab hæredibus.
[r] Separatim.] verbis tantum.

Partē quis quādoque facit q nō admittit ad partē.

Coniuncti nominatim loco vnius ſunt.

Xkk 2 Sit.

res relicta ſit, a in eius acquiſitionē concurrāt, ſed vnus fortè eam accipiat; hæc ſolida eius ſit: quia ſermo teſtatoris omnibus prima facie ſolidū aſſignare videtur, alijs ſuperuenientibus partes à priore b abſtrahentibus, vt ex aliorū quidem concurſu prioris legatum minuatur. c A

¶ Sin verò nemo alius veniat uel venire potuerit, tūc nō vacuat pars q̃ deficit, nec alij accreſcit, d vt eius q primus accepit, legatū augere videatur, ſed apud ipſum qui habet, ſolida remaneat, nullius concurſu deminuta. B

¶ Et ideo ſi onus fuerit in perſona eius apud quem remanet legatum, aſſcriptum: hoc omnimodo impleat, vt voluntati teſtatoris pareatur.

¶ Sin autem ad deficiētis perſonam † hoc onus fuerit collatum, hoc non ſentiat e is qui non alienum, ſed ſuum f [tantum] legatum imminutū habet. C

¶ Sed & varietatis non in occulto ſit ratio: cùm ideo videatur teſtator diſiunctim hoc reliquiſſe, vt vnuſquiſque ſuum onus, non alienum agnoſcat. nā ſi contrarium volebat, nulla erit difficultas coniunctim g ea diſponere.

Iura de his quibus vt indignis, per hanc legem reſeruātur intacta h.d. vſque ad §. cum autem. Sal. D

Quæ autem antiquis legibus dicta ſunt de his q̃ vt indignis h auferuntur, & nos ſimili modo intacta ſeruamus, ſiue in noſtrum fiſcum, ſiue in alias perſonas perueniant.

Hæreditas non adita debetur ſubſtituto: & eius defectu, venientibus ab inteſtato: & vltimo fiſco. h.d. vſque ad §. hæc autem omnia Sal.

Cùm autem in ſuperiore i parte legis non aditā hæreditatem minimè, niſi quibuſdā perſonis, ad hæredes defuncti tranſmitti diſpoſuimus: neceſſe eſt, ſi quis ſolidam hæreditatem non adierit: hanc, ſi quidem habeat ſubſtitutum, ad eū, ſi voluerit, k & potuerit, peruenire.

¶ Quod ſi hoc non ſit, vel ab inteſtato ſucceſſores l eam ſuſcipiant: vel ſi nulli ſint, vel accipere nolint, vel aliquo modo non capiant, tunc ad noſtrum ærarium m deuoluatur.

Omnia in hac lege ſtatuta habent locum in qualibet vltima voluntate poſt hanc legem facta h.d. vſque ad finem Sal.

Hæc autem omnia locū habere cenſemus tam in teſtamentis, ſiue in ſcriptis, ſiue ſine ſcriptis habitis, quàm in codicillis, & omni vltimo elogio, vel ſi quid ab inteſtato fuerit derelictum, n necnon in mortis cauſa donationibus.

¶ Tantum etenim nobis ſupereſt clementię, quòd ſcientes etiam fiſcum noſtrum vltimum ad caducorum vendicationem vocari: tamen nec illi pepercimus, o †nec Auguſtū p priuilegium exercemus: ſed quod communiter omnibus prodeſt, hoc rei q † priuatę noſtrę utilitati pferendū eſſe † cenſemus, r noſtrū eſſe propriū ſubiectorum commodū imperialiter exiſtimantes. s

¶ Locum autem huic legi conſtituimus in his defunctorum elogijs, quæ poſthac compoſita fuerint. anteriores etenim caſus ſuo Marte diſcurrere concedimus. Hæc omnia ad vos Patres conſcripti, duximus eſſe ſancienda: [ſcilicet] vt nemini maneat incognitus noſtræ beneuolētiæ labor: ſed edictis ex ſolēni

a Sit.] id eſt remanet.
b A priore.] i. ab eo qui primo agnouit legatum. & ad hoc. ff. de vſufru. accre. l. 1. §. 2.
c Minuatur.] & hoc tū omnes voluerūt.
d Accreſcit.] primo agnoſcenti: quia totum habet ex uoluntate defuncti.
e Nō ſentiat.] huic contra. ſ. eod. §. pro ſecundo, & §. ne autem. Sol. hic in pro non ſcripto, ibi in caduco, & quaſi caduco. hoc non placet. Alij ꝙ ibi redit cum onere ſ ad illos a quibus fuit relictū. hic ad collegatarium redit. nec hoc valet. Vel hic fuit onus impoſitum tantum deficienti, ut dixi in §. ne autē. nec hoc ualet. Item contra ſupra eodē. §. ſin uero quidā. Solu ibi in coheredib⁹. Vel hic, ut dixi, fuit onus tantum deficiēti impoſitum, ibi omnibus. Item contra ſupra eodē. §. vbi autē. Sol ue. ſi omnes coniuncti ſunt re & verbis, & onus omnibus eſt impoſitum: tunc obtinet quod ibi dicit. ſi autem deficienti tantum, tunc aut ſunt tantum re cōiuncti, qui appellantur in l. iſta diſiuncti: & tunc non ſubeunt alij onus. ſi verò erant coniuncti re & verbis, vel verbis tantum, ſubire tenētur, vt hic, & dicto §. vbi autem & hæc eſt vera ſolutio ad omnia contraria prædicta.
f Sed ſuum] ſic ff. de donatio inter virum & vxorem l. ſi ſponſus. §. ſi quis rogatus.
g Coniunctim.] re & verbis, vel i. in vtraque perſona aſſignare onus & facit ſupra de inoffic. teſtamē. l. ſi mater, & ff. de hære. inſtit. l. quidam cum.
h Indignis] vt ſ de his quibus vt indig. per totum, & de legi. l. pen.

† aliàs, à deficiētis perſona hoc onus &c. aliàs, ad deficiētis perſonam hoc onus fuerit relatū.

Cum autē.] CASVS. Dictum eſt in princ. huius l. q̇ heres hæreditatem nō aditam non tranſmittit niſi ad quaſdā certas perſonas. hoc verum eſt, ſi nō habeat ſubſtitutum. ſi autem ſubſtitutū habeat, peruenit ad ſubſtitutum: ſi non, ad ſuccedentes à iure. ſi hi non ſint, vel ſint & noluerint, vocabitur fiſcus. Hæc quæ dicta ſunt, locum habent in omni vltimo elogio, ſiue ſcripto, ſiue non ſcripto. & licet omnibus deficientibus fiſcus vocetur, ſicut dictū eſt: tñ cū onere ſuo vocabitur, & vltimo, vt præferatur vtilitas communis, &c. vt in litera. Hæc autem quæſtio ad futura elogia, nō ad præterita extendatur, ſed ſuo Marte diſcurrent. Vltimo conſtitutionem iſtā ad ſenatum trāſmiſit imperator, vt labor ſuus apud quēquā nō ſit incognitus, ſed omnibus pateat & clareſcat. Vi.
i In ſuperiore parte.] vt. ſ. ead. l. §. in nouiſſimo.
k Voluerit.] ſcilicet ſubſtitutus.
l Succeſſores.] ſcilicet teſtatoris.
m Ærarium.] prius tamē ad vxorem de iure prætoris, vt ſ. vnde vir & vxor. l. 1.
n Derelictum] ſcilicet in codicillis factis ab eo qui nō fecit teſtamentum.
o Pepercimus.] quin cū ſuo onere ad eū redeāt, vt ff de condi. & demōſtra. l. in facto.
p Nec Auguſtum.] id eſt imperiale.
q Rei] gentiliaci caſus.
r Cēſemus] not. vt & ff. pro ſoc. l. actione. §. Labeo, & in authen. de nō alienā. § quod vero uerisimile, in fin. §. col 2.
s Exiſtimātes.] ſic & in auth. de hære. & Falcidia prin. col. 1. ibi, incurrunt, &c. & in authent. vt iudi.

† aliàs, pepercimus.

† In quibuſdā co. deeſt hęc uox, rei.

† Cōcor. ad hūc §. gloſ. in c. bonę memoriæ, ſe p verbo, cōmunē, extra de poſtu. pla.

iud:.ſine quoquo ſuff.a.§.cogitatio,colla.9.

DE HIS QVI ANTE APERTAS TABVlas hæreditatem tranſmittunt.

Et per conſequens antequam adeant. Et continua ſic: Qualiter legata vel hæreditates fiant caduca. ſupra in genere dictum eſt. Nunc autem ſpecialiter ponit de quibuſdam perſonis, in quibus relicta non fiunt caduca: ſcilicet in perſonis liberorum Azo.

tate à noſtris magiſtratibus propoſitis, omnibus innoteſcat. D Ka.Iun.Conſtantinopo. DN. Iuſtiniano.A.PP.IIII.& Paulino. V.C.Conss.†

† Inſtitutiones in ſuperpræcedenti anno fuerãt editæ, tertio .ſ.Iuſtiniani cõſulatu, vt ex comparatione dierũ & cõſulum apparet. vnde non mirũ ſi totius huius legis nulla ĩ inſtitutio nib.ſit mẽtio. Cont.

TITVLVS LI.

DE HIS QVI ANTE apertas tabulas hæreditatem tranſmittunt.

Hæreditas aſcendentium, etiam nõ adita, tranſmittitur ad poſteros per liberos inteſtatos morientes, etiã clauſis tabulis: quod obtinet in legatis & fideicommiſſis Sal.

I. Impp. Theodoſius & Valentinian. AA. Hormiſdæ P.P.

Et hanc iubemus ſanctionem[a] in poſterũ [valituã,] filios,[b] ſeu filias, nepotes, aut neptes: pronepotes, aut pnæptes à pře, vel matre: auo, vel auia: proauo, vel proauia ſcriptos hæredes, licet non ſint inuicem ſubſtituti,[c] ſeu cum extraneis, ſeu ſoli ſint inſtituti, & ante apertas tabulas defuncti[d] (ſiue ſe nouerint ſcriptos hęredes, ſiue ignorauerint) in liberos[e] ſuos, cuiuſcunque ſint ſexus vel gradus, derelictã ſibi hæreditariam portionem poſſe tranſmittere:[f] memorataſq; perſonas (ſi tamen hæreditatem non recuſant) nulla huiuſmodi[g] præſcriptione ſibi obſtante, eam tanquam debitam vendicare.

¶ Quod ſcilicet etiam ſuper legatis ſeu fideicõmiſſis à pře vel à matre, auo, vel auia: proauo, vel proauia derelictis,[h] locũ hẽt.

B ¶ Siquidem perindignum eſt, fortuitas ob cauſas, vel caſus humanos, nepotes, aut neptes: pronepotes, aut proneptes, auita vel proauita ſucceſſione fraudari, alioſq; aduerſus auitum vel proauitum deſiderium vel inſtitutum inſperato legati commodo, vel hæreditatis gaudere. Habeant vero ſolatium triſtitiæ ſuæ, quibus eſt merito conſulendũ. Dat. III. No.

C Aprilis, poſt conſulatum Protogenis & Aſterij.

Ex hãc.] CAS. Secundũ vetera iura generale erat, vt ſi hæres, vel legatarius, cui aliqd in teſtamento erat relictum, ante apertas tabulas decederet, hæreditatem vel legatum ad poſteros ſuos non tranſmittebat. ſed dicit imperator quod in quibuſdam perſonis aliter eſt ſtatuendum. Statuit ergo vt ſi teſtator vel teſtatrix decedens, filios vel filias habens, ex eis nepotes, vel neptes, & eos ſolos, vel cum extraneis ſcripſerit hæredes, vel adinuicem ſubſtituit, & ante apertas tabulas deceſſerunt: hęreditatem ad filios tranſmittant: nulla eis exceptione opponẽda. & hoc in prima. Idẽ eſt in ſingulari re eis relicta, vt & ſi ante apertas tabulas deceſſerint, eã ad poſteros ſuos trãſmittãt. Iniquũ enim eſſet, vt ꝓpter caſum filijs humanitꝰ cõtingẽtẽ, nepotes ſucceſſione auita, vel legato defraudarentur. & hoc in ſecunda. Viuia.

a Sanctionem] loquitur Theodoſius.

b Filios.] qui erant in poteſtate, aliud in emãcipatis, ſecundum quoſdam, vt ſupra de iu.delib.l.3. & l cũ antiquioribus. Vel forte idẽ in omnibus liberis & parentibus, vt ĩ. tit.1.§.1.& §.in nouiſſimo. & hic dicit etiam de nepote ex filia, quẽ conſtat non eſſe in poteſtate aui materni, vt inſtitut. de pat.pote.§ fina.

c Subſtituti.] filij cum nepotibus.

d Defuncti.] & ante aditam hæreditatem.

e In liberos.] no. ergo duo eſſe neceſſaria vt fiat tranſmiſſio, & habeat locum hic titu. quod ſcilicet tranſmittens ſit de liberis: & ille in quem tranſmittitur, ſit de liberis. Itẽ vide ꝙ etiã ad ſuperiores fit tranſmiſſio, vt ĩ. de ſuis & legi.l.apud hoſtes. Sed quid ſi hi liberi ſcripti hæredes nõ ſuos liberos, ſed extraneos inſtituerint liberis exhæredatis? Rñ. nec extranei, nec exhęredati liberi admittũtur ex hoc teſtamẽto, vt in coro.auth.de hęre. & Fal.§.exhæredatos, colla.1. Itẽ qd ſi nõ ex teſtamento obuenit his liberis, ſed ab inteſtato? hic dicit de relictis ex teſtamento: ſed tunc poteſt dici idem.

Hęreditas non adita vt trãſmittatur, duo ſunt neceſſaria.

f Tranſmittere.] nota quòd ipſo iure poſteritas ſua fit hæres: ſed poteſt dimittere, vel retinere, ſi vult de iure prætorio: licet non ſic de iure ciuili, vt inſtitut. de hæredũ quali. & differẽ. §. ſed his, & ff. de lib. & poſthu. l. in ſuis.

g Nulla huiuſmodi.] ſcilicet quòd non ceſſerit dies legati. & hoc ad ſequens. Vel non fuerint apertæ tabulæ. Vel quòd non fuerit hæreditas adita: quòd olim obſtabat, vt ſupra tit.1.§.1.

h Derelictis] hodie idẽ & ſi ab extraneo relinquatur legatum, vt ĩ. titu.1.l.1.§.cũ igit, & §.in nouiſſimo. Itẽ nota ꝙ argu huius legis dixerunt quidã, ꝙ ſi aliqua taliũ perſonarum ſcribatur hæres ſub conditione, & decedat antequã cõditio exiſtat: tranſmittit ad ſuam poſteritatem. Et idẽ dixerunt in quæſtione qua quæritur, ſi duo filij inſtituantur hęredes, & rogentur adinuicem reſtituere, ſi alter deceſſerit ſine liberis, & unus decedat relictis filijs, antequã conditio alterius decedentis ſine liberis exiſtat: tranſmittit ad filios: & ſic poſtea exiſtente conditione, quia alter decedit ſine liberis, petere poſſunt fideicommiſſum. quod non placet, arg. ff de leg. 2 l.cum pater.§. hæreditatem, & l.vnum, § rogo, & ſupra de fideicommiſſ. l. ſi in perſona. nam hic non dicit quòd fuerint inſtituti ſub conditione, imò pure: ſed non cedebat dies niſi ab apertura tabularum in alijs: ſed in iſtis erat priuilegio vt cederet, ante. Erat & quidam caſus olim, quem habes ff. ad Syllanianum l.3.§. fin. & alius de contra tabul. l.ſed & ſi deceſſerit.

Filius ſub cõditione inſtitutus, ſi decedat ante cõditionẽ, an hæreditatẽ trãſmittat ad ſuã poſteritatem.

ADDITIO. Aduertas quòd iſta lex locum habet ſiue iſti deſcendentes fuerint nati in vita illius de cuius hæreditate agitur, ſiue poſtea, vt dicit Cynus hic poſt Din. in l. Gallus, in magna diſtinct. ff. de lib. & poſthu.

TITVLVS LII.

QVANDO DIES LEGAti vel fideicommiſſi cedit.

Legata annua ab initio cuiuſlibet anni ſunt ſoluenda Bart. Bal. & Sal

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Agrippæ.

Si competenti iudici an: ua legata vel fideicõmiſſa tibi relicta ꝑ

QVANDO DIES LEGATI &c.

Incidenter dixerat de hoc ſupra de cad toll. nunc ex propoſito Præterea de duplici ceſſione hic dicit, ſ. quando peti poſſit: vt infra eod.l.1 & ex quo tẽpore tranſmittitur.

Si competenti.] CASVS Teſtam fecit, an nuũ legatum mihi reliquiſti: an in principio, an in fine illud petere poſſim, quæritur? Reſp ꝙ in principio anni.

a Ab initio.] ut & ff. quando di. leg. ce. l. nec ſemel. 2. ¶ e ſpon. Sed uidetur contra. ff. de uerbo. oblig. l. qui hoc anno. Sed aliud eſt in ſtipulationibus. argu. tamen contra. ff. de condit. & demon. l. ſi in annos. Vel aliud eſt ſi ſtipuletur quis hoc anno aliquid dari. & aliud ſi in annũ, uel ſingulis annis.

Verſus. Vnde uerſus: Aqnua ſi debes, tunc inſpicias caput anni. Anno ſi debes, in fine teneberis anni. Sed contra. ff. ſi certum pet. l. lecta. ubi dicit menſtruos. Accurſius.

ADDITIO. Dicas quòd in dicta. l. lecta, dies fuit adiecta cauſa differendæ ſolutionis, hic uero cauſa multiplicandæ obligationis. Videas de iſto plene per Bar. in d. l. qui hoc anno. ff. de uerbo. obliga.

A Grũ.] CASVS. Fundum mihi, Titio & Seio legaſti, ut ad ſuperſtitem perueniret, deceſſi. an ad hæredem meum legatum tranſmittere poſſim, quæritur? Dicitur quòd non: nec pro tali fideicõmiſ. hæredi meo Titius & Seius ſuperſtites ob hoc fideicommiſſum capientes, nec eorum hęredes adſtringuntur.

| al. ſuperuixiſſet.

b Fuerit.] ſcilicet qui ſuperuixit: & ſic ad eum totum peruenit legatũ: ut & j. de dona. cau. mor. l. 1. & ff. de lega. 2. l. cũ pater §. libertis. & l. peto. §. fratre.

‡ In nonnullis codi. additur totũ hoc, ut hæredibus eorũ reſtituat, ſicut ipſe fuit reſtitutus ab illis.

c Adſtringitur.] & & ſi redeat ad aliũ legatarium.

S I Pontionilla.] CASVS. Cuidã mulieri de prouincia nomine Pontionilla, aliquis reliquit legatum, ſeu fideicommiſſum, cum ad legitimam ætatem peruenerit. nunc quæritur ſi Pontionilla impleta conditione legati, deceſſit ante quam conſequeretur legatum, uel fideicommiſſum: utrũ petitionem legati uel fideicommiſſi tranſmittat ad ſuos hæredes? Et reſpon. quòd ſic. Vel ſic: Pontianę fundum legaſti cum ad duodecimum annum peruenerit; ſed anteq̃ fundum conſequeretur, deceſſit: an nihilo minus petitionem fundi tranſmittat ad hęredes, quæritur? Dicitur quòd ſic.

d Peruenit.] non enim quæritur an fuerit in uim conditionis uel diei tempus appoſitum, ex quo ad eam ætatẽ peruenit, ut hic. Sed ſi non perueniſſet ad ætatem, quereretur ut altero caſu tranſmitteretur, altero non, ſcilicet quando eſt in uim conditionis, ut infra eodem leg. ex his.

baueris, ab initio[a] cuiuſque anni exigendi ea habebis facultatem. Supp. III. Kal. Iun. Saturnino & Gallo Conſs.

Quòd liberè capitur, reſtitutioni non ſubiacet. Bald. Vel ſic: Duas habet lect. ſecundum primam h. d. Si in legato pluribus relicto apponatur conditio, ut in ſuperuiuentem ueniat: deficit conditio ſi legatarius filios reliquerit. ſecundum aliam lectu. hoc dicit: Si in legato pluribus relicto apponatur grauamen ut redeat ad ſuperuiuentem: ſuperuiuens ad quẽ redijt, ad hæredem ſuum inſolidum tranſmittit: nec ad hæredes collegatariorum reuertitur. hoc dicit, & ſecundum hanc lect. expone: Quicunque is fuerit, ſcilicet qui ſuperuixerit. & hæc bona in extraneis legatariis. Salicetus.

II. Iidem AA. Priſco.

A Grum pluribus relictum nominatim animaduertimus, & cautum eſſe, ut ad eum qui ſuperſuiſſet, | pertineret. Quicunque igitur is fuerit,[b] ad hæredem ſuum dominium tranſmittit, nec tali fideicommiſſo adſtringitur.[c] PP. XV. Kal. Auguſt. Chilone & Libone Conſs.

Legatum relictum ſi ad certam ætatem peruenerit, impletis diebus tranſmittitur ad hæredem. Bal. Vel ſic: Si dies legati ceſſit, legatarius ad eius hæredem legatum tranſmittit, licet ipſum nondum conſecutus fuerit. Salicetus.

III. Iidem AA. [illegible]

S I Pontionilla ad eam ætatem peruenit,[d] cui

A C Vm uxori.] CASVS. Teſtator filios ex uxore non habens uxori ſuæ uſumfructum fundi Titiani reliquit, & eidem cum liberos haberet, eiuſdem fundi proprietatem legauit: poſtea filium habuit, ſed ſtatim deceſſit filius: an nihilominus cedat dies proprietatis legati, quæritur? Reſpon. quòd ſic. ratio dubitationis fuit: quia teſtato dixit cum liberos haberet. ita liberos non habuit, ſed unum filium tantum. Item quia deceſſit ſtatim, | ſed hęc non obſtant, ut dicit.

| Hæc etiat potiſſima dubitandi ratio.

legatum uel fideicommiſſum relictum erat: petitionem ad hæredes tranſmiſit, licet ante deceſſerit, quàm conſequeretur legatum uel fideicommiſſum. PP. V. Kal. Augu. Chilone & Libone Conſs.

B *Sufficit quòd conditio in momento temporis ſit impleta. Bald. Vel ſic: Licet mulier amiſerit filium propter quem conſecuta fuit legatum, non propterea legatum perdit, uel reſtituit. Salic.*

IIII. Iidem AA. Ammiæ.

C Vm uxori uſusfructus fundi legatur, & eius proprietas, cùm liberos[e] habuerit: nato filio, ſtatim proprietatis legati dies cedit: nec quicquam obeſt ſi is decedat.[f] PP. Kalend. Augu. Antonino. A. III. & Geta item. III. Conſs.

C *Quando tempus certæ ætatis adijcitur poſt præcedentem diſpoſitionem puram, non facit conditionem, ſed differtur in tempus impletum: & ideo interim non impedit tranſmiſſionem. hoc dicit not. ſecundum. Bald.*

V. [illegible]

E X his verbis, *Do lego Aeliæ Seuerinæ filiæ meæ, & Secundæ[g] decem: quæ legata accipere debebit, cum ad legitimam ſtatum peruenerit*: non conditio[h] fideicommiſſo vel legato inſerta, ſed petitio in tempus legitimæ ætatis dilata videtur.[i]

D

e Cum liberos.] ex hoc oriebatur quæſtio: & intelligitur etiam ſi unum habet ſi. di cere: ut hic, & ſupra de condi. in ſer. l. 1. & de naſcitu. tis intelligantur, non natis ut ſi de condi. & demon. l. ſolemus. nec intereſt, uiuo uel mortuo teſtatore nati ſunt, ut ff. de condi. & demon. l. ſi uir, & l. ſeq. dummodo ex eodem uiro, ut. ff. illo titu. l. cum uir.

f Decedat.] Secus ſi de tempore mortis intellectum eſſet à teſtatore: ut ff. ad Trebel. l. ex facto. §. ſi quis autem, ſecundum Ioan. Item no. ar. contra perſeuerantiam. Sed arg. contra. ff. de adop. l. in omni, & ff. de in rem ver. l. ſi pro patre. § Verſum.

E X his.] CASVS. Teſtator Aeliæ & Seuerinę filiabus ſuis. 10 legauit cum ad ætatem legitimã peruenirent. deceſſit Aelia ante ætatem legitimam an petitionem ad hæredem tranſmittat, quæritur? dicitur quod ſic: quia legatum conditionale non erat, ſed purum, & in diem certum: ſed eius petitio in certum tempus dilata eſt, ut eo tempore ſolutio fit, quo futura erat ſieri legitimæ ętatis, ſi non prius deceſſiſſet: nec ſufficit quod annus fuerit inchoatus, ſed completus eſſe debet.

g Et Secundæ.] propria nomina ſunt:

h Conditio.] quia tunc non cederet petitio legati ante 25. ann.

i Videtur.] ff. de uſufruc. l. ambiguitates, & ff. e. l. Firmio §. 1. Sed certè imò contra: & ideo interim ad hæredem non tranſmittatur: ut & ff. de ma. teſt. l. ſi ita ſcriptum fuerit. & de fideic. lib. l. ſi fideicommiſſaria §. pen. & de lega. 2. l. ſi cui legetur, in prin. & ff. de condi. & demon. l. quibus diebus. §. 2. Sol. hic purè reliquit teſtator: ſed diem ſolutionis appoſuit, ſecundũ Io. ſic & alias ff. de lega. 1. l. ſi mihi. §. 1. Sed in legibus cõtrarijs hoc agebatur, ut

¶ Et ideo ſi Aelia Seuerina filia teſtatoris cui legatum relictum eſt, die legati [a] cedente, vita functa eſt: ad hæredẽ ſuum actionem tranſmiſit, ſcilicet ut eo tempore ſolutio fiat, quo Seuerina ſi rebus humanis ſubtracta non fuiſſet, uiceſimumquintum annum ætatis impleſſet. Non cœptum [c] enim annum, ſed impletũ, [d] ſi de emolumento relicti fideicommiſſi tractetur, expectandum eſſe iuris prudẽtibus placuit. [e] PP. XIII. Kal. Ianuar. Alexandro A. II. & Marcello Conſs.

Fideicommiſſum etiam ab inteſtato relictum, poſt diem eius cedentem tranſmittitur ad hæredem etiam per ignorantiam ſalua quarta Trebellianica. Salic.

VI. Impp. Diocle. & Maximi. AA. & CC. Euſebio.

SI fideicommiſſum ab inteſtato fuerit ſorori tuę relictum codicillis, & poſtea quàm dies fideicommiſſi ceſſit, rebus humanis (licet ignorans [f] fideicõmiſſum) exceſſerit: actionẽ huiuſmodi acquiri potuiſſe, diſſimulare non poteris: ſalua .ſ. ab inteſtato ſuccedenti quarta portione. Suppoſ. Kal. Maiis, Tralls AA Conſs.

TITVLVS LIII.

VT IN POSSESSIONEM legatorum vel fideicommiſſorum ſeruandorum cauſa mittatur, & ſatiſdationem ... habeas.

Ex ſummaria cognitione venitur ad ſatiſdationem legatorum. Bal. Vel ſic: Pro legato in diẽ relicto debet hæres ſatiſdare & an legatũ debeatur, ſufficit iudici ſummatim conſtare. Saliceius.

I. Diuus Antonin. Pius Salvio.

QVoniã nihil actor ampli[a] poſtulat, q̃ ut fideicommiſſi [g] nomine ſatiſdetur: non debet is qui iuri dicũdo præeſt, ſubtiliter [h] cognoſcere, debeatur necne fideicommiſſum, ſed tantum decernere ut ſatiſdetur. [i] Sine die conſule.

Satiſdatio de fideicommiſſis & legatis præſtandis poteſt per teſtatorem remitti Salt.

II. Diuus Marcus Stratonicæ.

IPſis rerum experimentis cognouimus ad publicam utilitatem pertinere, ut ſatisdationes quę uoluntatis defunctorum tuendę gratia in legatis & fideicommiſſis introductę ſunt, eorundem uoluntate remitti [k] poſſint. Quocunque enim iudicio uoluntatis, çautio legati uel fideicommiſſi remitti poteſt. Sine & die & conſule.

Prius inductus in poſſeſſionem ex pignore prætorio, potior eſt quam emptor vel creditor poſterior ſc. Bald. Vel ſic: Habens pignus prætorium, præfertur poſterioribus diuerſum titulum prætendentibus. Salt.

III. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Symphoro.

SI poſtquam ſeruandi legati ſeu fideicommiſſi gratia in poſſeſſionẽ inductus [l] es, pignoris obli-

ut eſſet in diem legatum, non ſolum petitio: arg. ff. eod. l. ſi cum præfinitione. Vel dic … coniunctione perſonarum præſumitur quòd teſtator filiæ ſuæ gratia diſtulit ſolutionem: ſicut in d. l. ſi cum præfinitione, & de ali. leg. l. libertis. 2 §. ab hæredibus, apparet fauore alimentorum idem conſtitui. Vel melius, diſtingue an voluerit teſtator facere conditionem, & tunc habet locum lex ff. de legat. 1. l. ſi cui, cum ſuis concord. ſi autẽ noluit, aut diſtulit gratia hæredis, & tunc expectatur tempus legis qđ dixit, licet prius moriatur, vt hic, quia filiæ fauore videtur feciſſe. aut gratia legatarii diſtulit, ut quia pupillus neſciebat gubernare, & tunc ſtatim, ut ff. de condit. & demonſtra. l. quibus diebus, §. 2. cum ſuis concor.

[a] Legati.] quod eſt à morte teſtatoris, vt ſ. ti. 2. §. in nouiſſimo.

[b] Cedente.] quod eſt mortuo teſtatore, ut ſ. titul. 2. §. in nouiſſimo.

[c] Non .n. cœptũ.] Reſpõdet tacitæ obiectioni, bene dico impleſſet: nõ enim cœptum &c.

[d] Impletũ.] arg. cõtra ff. ad Trebell. l. q filium. §. Sabinus. Solu. ſpeciale ibi, vt ibidem dicitur.

[e] Placuit.] nam hæres Seuerinę non potuit petere ante viceſimumquintũ annum completum.

SI fideicõmiſſũ.] CASVS. Si ſorori meæ decem legati in codicillis, & die legati cedente, ignorans ſibi ea relicta, deceſſit: an ei ſit acquiſita actio ad legati petitionem, & per cõſequens ad hęredem eam tranſmiſerit, quæritur? Dicitur quod ſic, ſalua quarta ſuccedentibus ab inteſtato.

[f] Ignorans.] ſic videtur ꝙ ſi alicui relinquitur fundus etiam eo ignorante, acquiritur ei dominium, vt ff. quẽadmo. ſer. amit. l. ſi partem. § 1. & de lega. 2. l. cum pater. §. ſurdo, & de leg. 1. l. ſi fundum 1. §. ſi Titius. Sed Alb. dicit contra, vt ff. de condi. inſtit. l. ſi quis ita. Item not. ſuccedentes ab inteſtato quartam detrahere poſſe, vt ff. ad leg. Fal. l. filiusfamilias, & ſ. ſi quis omit. cau. teſta. l. fi. & ſ. ad Trebel. l. ſi per fideicommiſſum, & ſ. fami. erciſc. l. filii, & l. ſi cogitatione.

Quartam detrahere poſſunt hi qui ab inteſta. ſuccedunt.

VT IN POSSESSIONEM LEGA. &c.

Quoniam pro legatis ſatiſdandum eſt, videndum quando ſatiſdatio debeat interponi, & pro quibus legatis, & quibus debeat ſatiſdari, & qui debeãt ſatiſdare, & qualiter ſit ſatiſdandum, & quid veniat in ſatiſdatione. Azo.

QVoniã.] CASVS. Fundũ vel in diẽ vel ſub conditione legaſti. petij vt hæres mihi ſatiſdaret de eo dando die adueniente, vel exiſtẽte conditione. dicit hęres legatũ mihi non deberi: an iudex debeat cognoſcere an debeatur, necne? Dicitur quod ſic ſummatim, & quòd decernere debet vt mihi ſatiſdetur.

[g] Fideicommiſſi.] generalis vel ſpecialis.

[h] Subtiliter.] ſed ſummatim: & hoc niſi paratus ſit hæres incõtinenti probare non deberi, vt ff. eo. l. ſi is à quo, in princip. & ff. vt leg. nomine ca. l. hæc ſtipulatio. §. 1.

[i] Vt ſatiſdetur.] ſemel, non amplius, niſi aliquid inopinatum emergat, vt ff. eo. l. ſi is à quo §. fi. & l. fin. §. 1. Et non habet locum hæc ſatiſdatio in liberatione legata, vt ff. eo. l. 1. §. ſi debitori.

IPſis.] CASVS. An ſatiſdatio de legato reddendo relicto in diẽ, vel ſub conditione, à teſtatore in fauorem voluntatis vltimę remitti poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic.

[k] Remitti.] vt & ſupra de cond. inſer. l. 2. & infra eo. l. pen. & ff. de pac. l. pactũ. Sed an hypothecã tollere poſſit tacitã? quod videtur, ſicut inducitur, vt ſupra communia de lega. l. 1. §. cum enim. ſed argument. contra ff. de legat. 1. l. nemo poteſt.

SI poſtquam.] CASVS. Si legata mihi in diem vel ſub conditione relicta, & hærede de eo reſtituendo die adueniente, vel conditione exiſtente, cauere nolente miſſus fuero in poſſ. rerum hæreditariarum & cuſtodiæ cauſa, & eas obligauerit hæres, vel vendiderit: quis potior erit in pignore, quæritur? dicitur quòd ego potior ero.

[l] Inductus.] tali modo conſtituitur pignus prætoriũ, vt ff. de pign. ac. l. non eſt mirum, & infra qui po. in pigno. ha. l. cum

Pignus prætoriũ qualiter conſtituitur.

ha.l.cum rem. Sed cum hodie per Iuſtinianum omnia bona hæreditaria tacitè ſint obligata legatario, vt ſupra communia de leg.l.1. etiam ſine inductione in poſſeſſionem, eſſet verum quod ſubiicit.

a Præcedere.] quia ſunt diuerſorum titulorum: vt infra qui po.in pign.ha.l. 2. ſecus ſi ex eadem cauſa poſtea fiat pignoris obligatio, vt ff.eo.l.is cui,§.ſi plures,& §. qui prior.

A gatio, aut venditio ab hærede interuenerit: præcedere [a] cauſam tuam, quã iure prætorio veluti pignus habuiſti, manifeſtum eſt. PP.XI.Kalend.Decem. Dextro & Priſco Conſs.

Cautio nomine fideicommiſſi debet præſtari per hæredem rogatum, non per debitores hæreditarios conditione fideicommiſſi pendente.h.d.no.Bald. Vel ſic: Ante hæreditatis reſtitutionem fideicommiſſarius non agit contra hæreditarium debitorem: poteſt tamẽ petere ab hærede, vt ei ſatiſdet de fideicommiſſo reſtituendo. Sal.

IIII. Imp. Antoninus A. Protagoræ.

CVm Artemidorã patri pupillorum tuorum hæredẽ extitiſſe proponas: quamuis vt fideicommiſſam hæreditatem his, cum moreretur, [b] reſtitueret, petita ſit: nullã tamen aduerſus debitores hæreditarios habent pupilli tui actionem. Planè vt ſatis fideicommiſſorũ nomine Artemidora det, (ſi modo teſtator id fieri non prohibuerit [c]) apud ſuum iudicem conueni. † PP.III. Kal. Iul. Læto. II. & Cereali Conſs.

C

Miſſus in poſſeſſionem non naneiſcitur proprietatem: ſed debet adire iudicem, qui ad ſoluendum compellat hæredem. Sal.

V. Imp. Alex. A. Paulinæ.

QVi legati ſiue fideicõmiſſi cauſa in poſſeſſionem mittuntur, non proprietatẽ náciſcunt, ſed ius pignoris. [d] Vt autẽ & poſt acceptũ pignus ſatisfiat defuncti voluntati, competens iudex te adeũte prouidebit. PP. III. Id. Aug. Iuliano. II. & Criſpino Conſs. D

Propter primam contumaciã hæredis fit miſſio in bonis hæreditarijs

CVm Artemidoram.] CASVS Mulierem quandam hæredem inſtituiſti, & eam quando decederet, de hæreditate Titio reſtituenda rogaſti: an Titius antequam ei reſtituatur hæreditas, debitores hæreditarios cõuenire poſſit? Rñ. quod nõ: ſed conuenire poterit hæredes, vt ſatiſdent de hæreditate reſtituẽda niſi à te remiſſa fuerit ſatiſdatio. Idem & ſi rogata fuiſſet reſtituere, vt Papi. dicit in litera.

b Moreretur] ſcilicet Artemidora.

c Nõ prohibuerit.] quod poteſt, vt ſ. ad Trebel.auth. contra eum rogatus, & ſupra eod l. 2. Et not. etiam pro hæreditate ſatiſdari, vt hic, & ff.vt le.no. cau hæc ſtipulatio. Sed hoc fallit quando fratribus ſuis vel filiis rogatus eſt reſtituere, vt ſupra ad Treb.l.iubemus. Item videtur contra ff de vulgar. ſubſtitut.l 2.§.1.ſed hic non eſt ſolicitus de hæreditate, ſed de ſatiſdatione.

Satiſdatio etiã datur, pro hæreditate.

† al. conueniri poteſt.

QVi legati.] CASVS Miſſus in poſſ.rerũ hæreditariarum, hærede non cauente cauſa legatorum ſeruandorũ: an ex ea miſſione conſequatur illarum rerum dominium quæritur? Dicitur quod non, ſed ius pignoris tãtum: & vt poſt acceptum pignus, ſatisfiat adueniente die, vel conditione exiſtente, prouidebit competens iudex.

d Ius pignoris.] nõ tamen hæredem expellet, ſed tædio for tè recedet, vt ff.eodem.l.is cui, in princip.

CErta] CASVS ... quum in diem vel ſub conditione mihi legaſti, & hæres de eo mihi reſtituendo die adueniente, uel conditione exiſtente, ſatiſdare noluerit qualiter contra ipſum procedetur, quæritur? Reſp. quòd mittendus ſum in poſſeſſ. rerum hæreditariarum, & niſi poſt ſex menſes connumeratos à tempore quo cœpi petere mihi ſatiſdari, de fideicom. mihi ſatisfaciat: mittat in poſſ. rerum hæredis.

etiã dolo alienatis, vel dimiſſis poſſideri, & poſt ſex menſes in bonis hæredis h d no. Bal Vel ſic: Si non ſatiſdatur de legato vel fideicõmiſſo, in rebus hæreditarijs fit miſſio, & ſi non ſatiſfit cum petitur, in rebus proprijs hæredis moreſi mittitur. Bald.

VI. Idem A. Donato.

CErta eſt forma iuriſdictionis, qua fideicõmiſſi ſeruandi cauſa in poſſeſſionem rerum quæ in cauſa hæreditaria ſunt, aut dolo malo eſſe deſierunt, is cui legati vel fideicommiſſi nomine ſatis non datur, mittitur, [e] vel in proprias res hæredis, ſi fideicommiſſo ſatis non fit † poſt ſex menſes [f] quàm peti † cœperit, ſecundum diui Antonini patris mei conſtitutionem. [g] PP.VI. Id. Ianua. Fuſco.II.& Dextro Conſs. B

Cautio legatorum poteſt per teſtatorem remitti, ſed nõ cautio fructuaria. Bald. Vel ſic: Satiſdatio de legato ſoluendo poteſt à teſtatore remitti, non de vtendo fruendo arbitrio boni viri. Sal. C

VII. Idem A. Proculiano.

SCire debetis, fideicommiſſi quidem & legati ſatiſdationem remitti poſſe, diuum Marcum & diuũ Commodũ conſtituiſſe. [h] Vt autem boni viri arbitratu, is cui vſusfructus relictus eſt, vtatur fruatur: minimè ſatiſdationem remitti teſtamento poſſe. [i] PP.X. Kalend.Martij, Fuſco.II. & Dextro Conſs. D

Pro legato reipublicæ tenentur administratores ſatiſdationem petere: quod ſi non faciant, tenentur ad intereſſe Sal.

VIII. Impp. Diocletianus & Maximia. AA. & CC. Zenodoro.

COntra eos, ſiue ſucceſſores eorum, qui

e Mittitur.] ſcilicet ſtatim, dũmodo interpellet hæredem: vel per eum non remaneat quominus interpellet: vt ff.e. l.3.§. non exigitur.

f Sex menſes.] continues, vt ff.eo.l.is cui,§.imperator, & §. ſex menſium, & facit. ff qui ſatiſda. cog.l.de die.§ pen.

g Conſtitutionem.] cuius verba ſunt.ff. eod.l.is cui.§.imperator.

† al. non fecit.

† al. petere.

SCire.] CASVS. An ſatiſdatio de legato ſeu fideicom. die adueniente vel conditione exiſtente præſtando, hæredi a teſtatore remitti poſſit, quæritur? Reſpond. ſic. Sed ſi teſtator vſumfruct. fundi mihi reliquerit: an ſatiſdationem de vtendo fruendo arbitrio boni viri, mihi remittere poſſit, quæritur? Reſp. quod non. & hoc in ſecunda.

h Conſtituiſſe.] vt ſ.eo.l.2.& idem dicitur.ff.de condit.& demonſt.l.aua, & l.cum tale.§. quid ergo, & ff de pact.l.pactum, & hoc verũ, etiam ſi hæres bona diſſipet, vt ff.vt le. nomi.cauea.l.fin.in princip.

i Poſſe.] ff.e.l.ſi pecuniæ, & ſupra de Vſufru.l.1. & eſt ratio: quia prima ſatiſdatio gratia defũcti imponitur, vnde ei renũciare poteſt, vt & ſ.e.l.2.& ſupra de pac. l. fi. in ſecunda non, ſed hæredis, vt argu.ff.ad leg. Falcid l.quod de bonis.§.fi. Item inuitaretur ad delinquendum.

COntra.] CASVS Si administratores reip. nomine legati

ne legati relicti reip in diem, vel ſub conditione de eo A præſtando, adueniente die vel conditione, ab hærede non ſatis acceperit: ſi poſtea factus fuerit hæres nō ſoluendo: an conueniri poſſit ipſe vel hæres ſuus, quæritur? Reſpon. quòd ſic: ſed qua actione, non aperit: tu dic actione in factū, in quantum intererit reip. ipſum ab hærede ſatis accepiſſe.

a Non eſſe.] ideo quia non fuit ſatis acceptum.

b Actione.] ſcilicet in factum, vt infra de admi. rerum ad ci. perti. l. ſ. lib. 11. & ff. de magi. cōue. l. fin. & facit ſupra de magi. conue. l. 1. 2 & 3.

rēpublicam adminiſtrantes per officii neceſſitatē ciuitati ſub conditione relicti fideicommiſſi ſatis accipere debuerunt: quanti reipublicæ intererit ſatis acceptum non eſſe,[a] dirigendā certū eſt actionem.[b] Suppoſ. VII. Kalē. Mart. CC. Conss.

DE SVIS ET legitimis liberis, & ex filio nepotibus &c.

†De legitimis liberis. Cōtinuatio.

Vſque huc dixit de ſucceſſionibus teſtamētarys: nunc de his quæ ab inteſtato deferuntur, & primo de linea inferiori & ſuperiori, vſque ad titu. de le gi hære.

TITVLVS LIIII.

DE SVIS ET LEGITImis liberis, & de ex filia nepotibus ab inteſtato venientibus.

Legitima ſucceſſio nō excluditur, licet intra centum dies bonorum poſſeſſio non petatur. Bald. Vel ſic: Hæres legitimus à ſuccedendo non excluditur centum diebus. Sal.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Criſpinæ.

Si fratri tuo legitima[c] hæres eſſe potes, centum dierū præfinitione non excluderis[d] ab acquirenda hæreditate. PP. III. Non. Nouemb. Antonino. A. II. & Geta. II. Conss. C

Si fratri.] CASVS. Mulieri erat delata bon. poſſ. in bonis fratris inteſtati: eam intra centū dies nō agnouit: an tempore prædicto excluditur? Dicitur quòd non: cum ſit fratris hæres legitima, vt quia eodem patre nata eſt, quia ſuper hoc datur ei annus. Vel dic: Mulier quædam habebat fratrem cui erat agnata: deceſſit frater nullo alio relicto qui ſit proximior: mulier non excludit ab acquiſitione hæreditatis illius cētum dierū ſpacio.

c Legitima.] vt quæ ex eodem patre nata eſſet. ſed ſi ex eadem matre tantū, cognata eſſet, vt in ſtit. de legi. agna. ſuc. § ſunt autem. & ſic repellit vterina cētū diebus elapſis. vt ſupra q admit. ad bon. poſſ. l. 2. & ff. unde cog. l. 1. in princ. Sed hodie etiā vterina admittit, vt infra de le. hæred. l. fin. §. ſed nec fratrem: cum diſtinctione tamen, per authen. vt præponatur vtrinque coniunctus, vt infra communia de ſucceſ. authen. itaque.

d Nō excluderis.] cum de iure ciuili, ſcilicet. l. 12. tabularū admittaris, vt inſtitu. de perpe. & tēp. & act. in principio. & hæc lex melius ſtaret ſub illo tit. ſ. de leg. hæred.

Nepotes ex diuerſis filijs ſuccedūt auo in ſtirpes. Baldus.

II. Impp. Dioclet. & Maximi. AA. Agia.

Nepotes ex diuerſis filijs varii numeri[e] auo ſuccedentes ab inteſtato, non pro virilibus portionibus, ſed ex ſtirpibus ſuccedunt.[f] S. III. Kalen. Mart. Hadrianopoli, ipſis. AA. IIII. & III. Conss. D

Filius filij præmortui ſuccedit æqualiter auo cum ſuperſtite eius filio. Bal.

III. Idē AA. & CC. Frontoni.

Vt inteſtato defuncti filius ac nepos ex alio qui mortis eius tempore in rebus humanis non inuenitur, manentes in ſacris, pariter ſuccedāt: euidenter lege duodecim tabularū cauetur.[g] quod & honorarij iuris obſeruatio ſequitur.[h] S. XV. Kal. Iul. AA. Conss.

Nepotes.] CASVS. Deceſſit paterfam. inteſtatus, relictis ex vno filio mortuo duobus nepotibus, ex alio quatuor. an in ſtirpes, an pro æqualibus portionibus ad ſucceſſionem admitti debeant, quæritur? Reſpond. quòd in ſtirpes diuidenda eſt hæreditas, ſcilicet quod duo habeant vnam medietatem, alij quatuor aliam dimidiam.

e Numeri.] ex vno duo: ex alio tres, vel quatuor. Accur.

f Succedunt.] vt inſti. eo. §. cum filius, & in auth. de hære. ab inteſt. §. 1. col. 9.

Vt inteſtato.] CASVS. Deceſſit paterfami. relicto filio, & nepote ex altero filio mortuo: an filius & nepos æqualiter ſuccedere debeant, quæritur? Reſpō. q ſic: & hoc l. 12. tab. cauetur. Idem eſt in ſucceſſione de iure prætorio dando, vnde liberi bon. poſ.

g Cauetur.] ut Inſtitut. eo. § cum filius.

h Sequitur.] dando vnde liberi bonorū poſſeſſionem.

Filius poſthumus præfertur ſorori defuncti. Bald. Vel ſic: In ſucceſſione ab inteſtato potior eſt cauſa deſcendētium, quam collateralium, hoc dicit. Vel ſic: Filius præfertur ſorori defuncti. Sali. B

IIII. Iidem AA. & CC. Marcellæ.

In teſtato (quidem) defuncto[i] poſthumum ſuum hæredem, quàm ſororem,[k] licet conſanguineam, haberi potiorem ordo ſucceſſionum lege duodecim tabularum factus,[l] nimis[m] euidenter demōſtrat. S. VI. Idus Decembr. AA. Conss. C

Inteſtato.] CASVS. Paterfami. ſororem habens, ab inteſtato deceſſit, vxore prægnante relicta: an poſthumus, an ſoror conſanguinea, id eſt eodē modo ex patre nata, ad hæreditatē eius admitti debeat, quæritur? dicitur quòd poſthumus

i Defuncto.] ſcilicet patrefam.

k Sororē.] defuncti.

l Factus.] ut inſtit. de hæred. quæ ab inteſta. in prin.

m Nimis.] i. valde.

Adoptiuus admittitur ad ſucceſſionem cum filiis legitimis & naturalibus, tā natis ante adoptionem, quam poſt. Baldus.

V. Iidem AA. & CC. Appiano.

Si te parens, in cuius fuiſti poteſtate, ſolenniter in adoptionem dedit: cum filijs naturalibus[n] adoptiui patris ante vel poſt quæſitis defuncto inteſtato ſuccedere potes. Dat. VI. Kalend. Mart. Cæſaribus Conss. D

Si te.] CASVS. Titius filium in poteſtate ſua habēs, eum Seio dedit in adoptionē: an Seio mortuo filius Titij cum filijs Seij naturalibus & legitimis vel poſt adoptionē vel ante acquiſitis, ſuccedere poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic.

n Naturalibus.] ſubaudi, & legitimis: & hoc ſi tempore mortis naturalis patris non eſt ab adoptiuo patre emancipatus, vt inſti. de hæred. quæ ab inteſta. §. at hi.

Natus ex libera & ſeruo, non ſuccedit vt ſpurius: licet patri dignitas ſuperueniat. Salicetus.

VI. Idē AA. & CC. Poſidonio.

Ex libera cōceptus & ſeruo, velut ſpurius

Ex libera.] CASVS. Seruus cum libera conſuetudinem habens, filium ex ea ſuſtulit: poſtea manumiſſus & natalibus reſtitutus, decurio factus eſt: an filius habendus ſit vel pro filio decurionis, quæſit? dicit q nō.

Filius.]

habetur: nec vt decurionis filius a (quamuis pater eius naturalis manumiſſus, & natalibus b ſuis reſtitutus hunc adeptus fuit honoré) defendi poteſt. c Suppoſita. VI. Idus Februa. CC. Conss.

Libertus filium habet in poteſtate: ideo ad eius ſucceſſionem admittitur vt legitimus hoc dicit ſecundum Salicetus

VII. Iidem AA. & CC. Aemylianæ.

Filium habere ſuum libertus in poteſtate nõ prohibetur, d cum ob præteritum ſtatum ex legitimis nuptijs e ingenuorum exemplo filios habere liberto non ſit interdictũ. S. XVI. Kal. Mar. CC. Conss.

Exiſtentia ſui hæredis operatur tranſmiſſionem de filia ad matrem. h.d. communiter ſecundum doct. vel ſic: Si filia ſe immiſcuit bonis patris apud hoſtes defuncti, hæres extitit, licet certitudinaliter mortem eius tunc neſciuit Salicetus.

VIII. Iidem AA. & CC.

Apud hoſtes patre defuncto, filia communis vobis, f quo caſu mortis ſcientia non poſtulatur, g hæres extitit ſua, & ad te tranſmiſit ſucceſſionem. h S. XII. Kalend. Decembr. Nicomediæ, Cæſaribus Conss.

Auo vel auia ab inteſtato morientibus ſuccedunt nepotes ex filia, cũ auunculis & materteris, cum deminutione tertiæ partis eius portionis, in qua parens ſuccederet ſi viueret: & eis præteritis, vel exhæredatis, contra teſtamẽtum competit idem ius, quod parenti eorum competeret ſi viueret Salicetus.

IX. Imppp. Valentinianus, Theodo. & Arcad. AAA. Conſtantino præfecto prætorio.

Si defunctus, i † cuiuſcũque ſexus aut numeri reliquerit filios, & ex filia k diem functa, cuiuſcũque ſexus aut numeri nepotes: eius partis quam defuncta ſuperſtes patri inter fratres ſuos fuiſſet habitura, duas partes conſequantur nepotes ex eadem filia: tertia pars fratribus ſororibuſve eius quę defuncta eſt, ideſt filijs filiabusque eius, de cuius bonis agitur, auunculis ſcilicet ſiue materteris eorum, quorum commodo legem ſancimus, accreſcat. l Hæc eadé q̃ de aui materni bonis conſtituimus, & de auiæ maternæ ſiue etiam paternæ ſimili æquitate m ſancimus: niſi forte auia elogia n inurenda impijs nepotibus iuſta ſemotis ratione dixerit, & hoc fuerit legibus approbatum. ¶ Non ſolum autẽ ſi inteſtatus auus, auia ve deceſſerit, hæc nepotibus † quę ſancimus iura ſeruamus: ſed & ſi auus uel auia, quibus hmói nepotes erũt, teſtati obierint, & præterierint o nepotes, aut exhæredauerint. Eadé p & de iniuſto auorũ teſtamento. ¶ Et ſi quæ filiæ poterant vel de re q vel de lite r

a Filius.] vt euitet tormenta, vt ī. de pœnis. l. decurionũ filij.
b Natalibus.] aliàs non fuiſſet ad honores admiſſus, vt ī. ad le. Iul. Vitel. l. 1. Acc.
c Defendi poteſt.] tempore conceptionis circa ſtatũ patris inſpecto, vt ff. de ſenato. l. emancipatum. §. ſi quis.

Filium.] CASVS An libertus filiũ in poteſtate habere poſſit, quęritur? dicitur quòd ſic: nec eius præteritus ſtatus, ſcilicet ſeruitus, illum impediret, ad exemplum ingenuorum, cum ei contrahere matrimonium legitimũ interdictum non ſit.
d Nõ prohibetur.] vt ī. de ſer. reip. ma. l. ſi decretum, & de pa. po. l. libertos.
e Nuptijs.] poſt manumiſſionem contractis. Sed quid ſi ante, & poſtea filius eſt procreatus? Reſpon. idem. arg. ſ. de nup. & ſi contra, & ff. de ri. nup. l. ſi qs in ſenatorio. Argu. contra. ff. mand. l. ſi procuratorem. ſed ſecus in caſu. l. proxi.
Apud hoſtes.
Vobis.] matri loquitur.
f Non poſtulatur.] ſcilicet vere, vt inſtitu. de hæred. quæ ab inteſt. §. poſthumi. Sed ſcire debet quando fuit captus: quia tunc præſumitur mortuus.
g Succeſſioné.] vt ff. de iure fiſc. l. Lucius. tranſmittitur ergo hæreditas etiã ad ſuperiores, licet non adita, ſicut ad inferiores, ut ſupra de his q ante aper. ta. l. 1. & eſt ar. ff. de inoffi. teſta. l. nã & ſi parentibus, & de hac materia dicitur. ff. de acqui. hęred. l. ventre.

Hęreditas nõdũ adita, ad ſuperiores an tranſmittatur.

ADDITIO.
Aduertas q Bartol. in d. l. 1. ſupra de his qui ante aperta, reprehendit ibi gloſſ. id ipſum etiam tenentem: quia dicit eſſe contra caſum l. 2. in § ſi quis ex liberis. ff. ad Tertul. Nec obſtat ſecundum eum hæc lex: quia loquitur de ſuis, qui tranſmittunt ad omnes, vt eſt caſus ſecundum eundem Bart. ibi in l. ventre. ff. de acqui. hæred. & in l. 3. ſ. de iu. deliber. De quo vide latius per eundem in d. l. ventre, in 3. col. verſic. quartus caſus &c. & tangit idem Bartol. in l. 2. infra ad ſenatuſconſ. Orficianum.

Si defunctus.] CASVS Quod in l. iſta dicitur, habebat locum iure antiquo. pone quòd auus maternus deceſſit relictis pluribus filijs, & ex vna filia præmortua reliquit plures nepotes, vel pronepotes: illi nepotes ſuccedũt auo cũ patruis & auũculis ſuis cum deminutione tertiæ partis, quę debet dari auunculis iſtorum nepotũ. & hoc in prima. In ſecũda dicit, quod ſtatuimus in bonis aui materni, idem habeat locum & in bonis auiæ maternæ vel paternæ, ſcilicet vt nepotes ſuccedãt cum deminutione tertiæ partis. Tertio dicit quòd hoc verũ eſt, niſi auia iuſſit comburi inſtrumẽta in qbus nepotes erant inſtituti: & poſtea fecit inſtrumẽtum in quo extraneos inſtituit, & nepotes exhæredauit. Quarto dicit, rediens ad primum ſiue auus vel auia mortuus fuerit, teſtatus vel teſtata, & nepotes præterierit, vel exhæredauerit, quia nepotes ſuccedunt cum deminutione tertiæ partis. Quinto dicit, quod ſi pater exhæredaſſet filiam ſine cauſa, q habebat querelam inoffic. teſtamẽ. & petitio. hæreditatis: & ea filia eandam actionem tranſmittit ad filios ſuos, qui ſunt teſtatoris nepotes. & hoc dicit.
i Si defunctus.] aliquis maſculus. & hic puncta.
Ex filia.] ſecus ſi ex filio.
l Accreſcat.] vt inſtit. de hær. q̃ ab inteſt. §. itẽ vetuſtas, & ſ. de collat. l. illã. Sed hodie contra, vt in auth. ibi poſita.
m Aequitate.] ſiue nepotes ex filio, ſiue ex filia relinquat: ſed in maſculo decedẽte diſtingui ex filio vel an ex filia relinquatur, vt d. l. illã.
n Elogia.] id eſt teſtamentum in quo inſtituerat nepotes, fecit deleri vel comburi vere, & eos ex vera & iuſta cauſa præteriuit vel exhæredauit in ſecundo teſtamento, vnde non poſſunt agere querela, vt in autheo de hæred. & Falcid. §. exhæredato, ſcolla. 1.
o Præterierint.] ſine cauſa.
p Eadẽ.] ſcilicet iura ſeruamus, ſcilicet quæ ſequuntur.
q De re.] id eſt hæreditatis petitione proponenda.
r Vel de lite.] id eſt de querela inofficioſi teſtamenti, ſi ipſi

Ex Codice Theodoſ. lib. 5. ti. 4. Contius.

Hic omiſſa eſt clauſula. quia concurrentib. agnatis dabatur quarta pars, ſeu quædam quaſi Falcidia, vt apparet ex integra lege in Codice Theodoſiano poſita. Id autẽ omiſit, quia eã correxit. l. vlt. ī. e. & in inſtit. li. 3. tit. 1. §. vlti. aiſe non cõceſſiſſe vt in hoc ſuo codice poneretur. Contius. al. de nepotibus.

ſi ipſi eſſent exhæredati.

a Legis.] ſcilicet huius.

b Modum.] quæ de ſupplendam quarta dicit: vt ſupra de inoffic. teſta. l. omnimodo, & l. ſi quis filium, quod eſt falſum, cum illæ ſint poſt iſtam. De ſeipſa ergo dicit, vel de alijs tractatibus de inofficioſis.

c Quæ.] ſcilicet actiones.

competere actiones, nepotibus deferimus ſecūdum iuſtum noſtræ legis[a] modum:[b] quæ[c] de parentum inofficioſis teſtamentis competunt filijs. Dat. V. Kalend. Mart. Mediolani. Timaſio & Promoto Conss.

Emancipatio non concernit lineā maternam. Bal. Vel ſic: Emancipatio non excludit a ſucceſſione eius qui emancipatum non habuit in poteſtate, ſed emancipantis tantum. Salic.

X. Impp. Theodoſ. & Valent. AA. Maximo P.P.

B

VBi auiarum[d] ſucceſſio morte interueniente diſcutitur, capitis diminutio[e] paterna quærenda non eſt. Tunc enim in huiuſmodi hæreditatibus filiorū ſtatus aut perſona ſpectatur, quotiens de eius bonis qui poteſtatem familiæ potuit habere, tractatur.[f] Dat. XV. Kalend. Octobr. Rauennæ. Theodoſio. XIII. & Valentiniano. III. AA. Conss.

C

Patri & matri filius & filia ipſo iure ſuccedunt. h. d. ſecundum Bald. vel ſic: In ſucceſſione ab inteſtato primo admittuntur deſcendentes quàm aſcendentes. Sali.

XI. Impp. Theodoſ. & Valentinia. AA. ad Senatum vrbis Romæ.

SI matre ſuperſtite filius vel filia, qui quæve moritur, filios dereliquerit: omnimodo patri ſuo matrive ſuæ ipſo iure ſuccedant.[g] quod ſine dubio & de pronepotibus[h] obſeruandum eſſe cenſemus. Dat. Idibus Noueb. Teodoſio. XV. & Valentiniano. III. AA. Conss.

D

VBi auiarum.] C. 51. F. Materfamil. deceſſit nepote ex filio relicto: an ad hoc vt ſuccedere ei poſſit, quæri debeat, fuerit pater eius emancipatus, vel non, quæritur? Dicitur quod non: quia hoc quærendū eſt de ſucceſſione eius qui filium habere poteſt in poteſtate. fœmina autem habere non poteſt.

d Vbi auiarum.] tractatur enim an filius filij emancipati ſuccedat auiæ paternæ, vel maternæ.

¶ Ex Codic. Theo. li. 5. tit. 1. l. 6.

e Deminutio.] ſ. minima, vt emancipatio.

f Tractatur.] ſed mulier non poteſt poteſtatem habere familiæ, vt inſtit. de adopt. §. fœminæ.

SI matre.] C. 4. 5. Si aliquis matrē & filios habens, illis ſuperſtitibus deceſſit: in ſucceſſione illius mater an filius præferri debeat, quæritur? Reſpon. quod filius.

¶ ix. Con.

g Succedant.] excluſa matre quia prima cauſa eſt in ſucceſſione filiorum, vt inſtitu. de hæ. quæ ab inte. in prin.

h Pronepotibus.] id eſt nepotibus defuncti, qui ſunt pronepotes ad eam cui præferuntur.

QVotiens.] Dicit quod deſcēdētibus ex linea materna non datur bonorum poſſeſſio vnde liberi, in bonis maternis: nec etiā agnati & collaterales poſſunt quartam partem hæreditatis mortuæ perſonæ ſibi vendicare: nec etiam tertiam iure nouo: licet per l. ſupra eod. l. ſi defunctus, poſſent. ſed ſoli deſcendetes admittentur ad ſucceſſionem mortuo patente: quia prima cauſa ſucceſſionis eſt deſcendentium. & hoc in prima. In ſecunda dicit quòd locum habet in futuris negotijs, & non præteritis. & hoc dicit.

i Nepotibus.] ex filio vel filia, cum de hæreditate fœminæ agitur, uel ex filia cum de hæreditate matris: nam iſtis non competit vnde liberi: quia vnde lib. datur illis quibus cōtra tabulas dari poteſt, ut ff. ſi tabulæ teſtamenti nullæ extabunt. l. unica. §. rectè autē, & §. Labeo, & iſtis competere non poteſt contra tabulas, vt ff. de contra tabu. l. illud. §. ad teſtamenta.

Deſcendentes (etiam quibus non competit bonorum poſſeſſio vnde liberi) potiores ſunt de iure ciuili, quàm collaterales agnati. Salicetus.

XII. Imp. Iuſtinianus A. Mennæ præfecto prætorio.

QVotiēs[†] aliquis vel aliqua inteſtatus vel inteſtata, mortuus uel mortua fuerit nepotibus[i] vel pronepotibus cuiuſcūque ſexus, vel deinceps alijs deſcendentibus derelictis, quibus *Vnde liberi* bonorum poſſeſſio minimè competit, & inſuper ex latere quibuſcunque agnatis:[k] minimè poſſint iidē agnati quartam[l] partem hæreditatis mortuæ perſonæ ſibi vendicare, ſed deſcendentes ſoli ad mortui ſucceſſionem vocentur.

B

¶ Quod tantum in futuris, non etiam præteritis negotijs ſeruari decernimus. Dat. Kal. Iul. Conſtātinop. DN. Iuſtiniano. A. PP. II. Cons.

C

IN AVTHENT. de hære. ab inteſta. §. I. collatione, coll. 9.

Hodie ad ſucceſſionem defuncti primo vocantur liberi ſublata differentia ſexus, & patriæ poteſtatis. Salicetus.

IN ſucceſſione mortui patrisfamilias, ſiue filijfamilias, liberi eius, ſi sūt, omnibus alijs prælati, ſuccedunt.

D

¶ Primi quidem gradus[m] æqualiter[n] ſuccedunt, nepotes & vlteriores in ſtirpes,[o] non diſtinguendo ſexum, vel iura poteſtatis, ſed ſola naturali cauſa inſpecta.[p]

k Agnatis.] in tertio uel quarto gradu, uel deinceps, ut inſtitu. de hære. quę ab inteſta. §. finali. Accur.

l Quartā.] ſed nec tertiam habent hodie per authent. vt dixi in l. ſi defunctus.

IN ſucceſſione.] C. 1. Authen. iſta dicit idem cum. l. C. ſcilicet quod in ſucceſſione ab inteſtato potior eſt cauſa deſcendentium, quàm collateralium. addit autem iſta authenti. aliqd: nā dicit quòd ſi decedat paterſami. ſiue filiuſfami. potior eſt cauſa deſcendentium: & ſi plures ſunt eiuſdē gradus, ut ſunt filij primi gradus, vocātur ęqualiter. ſi diuerſi gradus ſunt, ut ſunt nepotes: uocantur in ſtirpes: & uocantur ſublata differentia emancipationis, & patriæ poteſtatis, & ſexus: & ſublata differētia agnationis, & cognationis, ſola naturali cauſa iſpecta.

† Corrigit l. ſi defunct. C. Theod. e. quatenus ad illam clauſulā attinet quod agnatis quadrātē dabat. quatenus aūt attinet ad tertiā quę nepotibus ex filia adimitur &c. nōdū hic corrigit, ſed demum in Nouella. 18. Continet.

m Primi quidē gradus.] ut ſunt filij.

n Aequaliter.] id eſt pro uirili.

o In ſtirpes.] hæc etiam olim erat, ut ſupra eo. l. nepotes, ſecus in collateralibus, ut in cor. authē. §. ſin autem defuncto. Vel dic ut not. in authen. ceſſante, infra de legi. hære.

p Sola naturali cauſa inſpecta.] hic uidef corrigi quod de adoptiuis dicitur, quod cū naturalibus ſuccedāt, ut inſti. de adop. §. ſed hodie. quòd non placet: nā uerbū ſola, hic poſitū, differētiā patriæ poteſtatis, ſexus, & cognationis tantū tollit. ſic ſ. de iur. om. iudi. l. 2.

puto

puto tamē per hæc verba ſublatum eſſe edictum de con iungendis cum emanc. lib. Item viſque ad quem gradum admittitur cognatus? nunquid ut olim, ut inſtit. de ſuc. cog. § fina? Reſpon. non. quia ſic diceret agnatus à cognato. ſed permittam in omnibus ſucceſſionem vſque ad gradum decimū. Item nunquid dominus cognato ſerui ſui ſuccedet? Reſpon. non: quia nec hoc per prætorem fiebat, qui tantum naturalem cauſam intuebatur, ut ff. unde cog. l. 2. & inſtit. de ſeruili cog. i principio. Et nota quòd hæc verba, ſola naturali, &c. non ſunt de corpore iu[ris]. ſed [l.] potuit.

Cognati & agnati hodie ſuccedūt vſq; ad decimum gradum.

AD SENATVS-conſultum Tertullianum.

Dictū eſt de his qui ſuccedunt aſcendentibus: nūc de his qui ſuccedunt [ex] deſcendentibus

Continuatio.

Licet.] [Casus.] An filius in [potes]tas matris ab inteſtato mortuę hæreditatem per ſe adire poſſit, quæritur? dicitur q̃ nō: ſed per tutorem. Si autē infans deceſſit: an mater eius ſuccedere poſſit per ſe, quæritur? dicitur q̃ poteſt.

a Licet.] per ſuam conditionem, & quę & annū deſiderat.

b Per ſe.] ſed per tutorem poteſt etiam infans, ut ſupra de iur. delibe. l. ſi infanti, & l. potuit.

c Conceſſerint.] id eſt deceſſerint.

d Poſſe.] ſed quid de patribus? Reſpon. pater vel habebat filium in poteſtate: & ſic iure veteri non habet hæredem ab inteſtato. vel emancipauerat, & ſuccedebat ei, ſi contracta fiducia, id eſt ſeruato iure ſucceſſionis emancipaſſet: quod hodie præſumitur: ut inſtitut. de legi. agna. ſucceſſ. §. fina. & infra. l. proxi.

TITVLVS LV.

AD SENATVSCONSVLtum Tertullianum.

Mater ſuccedit filio infanti ab inteſtato morienti, & non ea Sal.

I. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Vitianæ.

Licet [a] liberi matribus ab inteſtato ita demū p ſe [b] hæredes exiſtant, ſi fari poſſint: tamen matres liberis etiam ſi infantes naturę conceſſerint, [c] poſſe [d] ſuccedere, nulla dubitatio eſt PP. X. Kalen. April. Tiberiano & Dione Conss.

Pater præfertur matri in ſucceſſione filij [...] ante concurrunt, ut in auth. defuncto infra eodem. Sal.

II. Iidem AA. & CC. Rheſæ.

In ſucceſſione filij [e] vel filię communis ſine liberis & fratribus & ſororibus moriētis, pater manumiſſor, [f] quia ei ſit vetus ius ſeruatum, [g] matri pręfertur. [h] S. VI. Id. Decē. CC. Conss.

Exceptio tutoris non petiti non excludit matrē a ſucceſſione filij poſtea facti adulti. Sal.

III. Imp. Conſtantius A. Catulino proconſuli Africæ.

Matres, quę pubeȓ res [i] amiſerunt filios, licet impuberibus eis tutores non petierint, prę-

A Matres quæ pube[res] ſcilicet exiſtentes ipſæ matres, quod non placet. dic ergo ad filios referri. Secus ergo ſi impuberes deceſſerunt: ut hic, & ī l. omnē, & inſtit. e. §. fi. & ī. de leg. hære. l. ſciant. Excuſatur ergo mater ſi ſatiſ eſt pubes: ut hic. Item ſi intereſſe filij videatur non petere tutorem. Item ſi alius præuenit eam petere volentem. Item ſi filius habeat alium tutorem, puta legitimum. Item ſi mater eſſet minor. Aliæ quoq; cauſę enumerantur. ff. eo. l. 2. §. cōſeſtim, & §. ſi n[on] mater nō petierit, & ſupra ſi aduer. deli. l. 2. & ff. qui pe. tu. l. 2. in princi.

Mater quādoq; ſi filio ſuccedit nō petit, licet illi tutorē nō quæſiuit.

ſcriptione [k] tamen nō petiti tutoris ad excludendā eorum [l] ſucceſſionem minimē debere pręſcribi, [m] certum eſt D. VI. Kalen. Augu. Cōſtantio A. VII. & Conſtante Conss.

B *Mulier nubens intra tempora luctus, efficitur infamis, nec valet remiſſio infamiæ, & cæterarum pœnarum facta a principe vbi liberos ex priore viro habuit, niſi omnium ſuarum facultatum tempore ſecundarum nuptiarum ex antiquo medietatem ſine aliqua conditione eis dederit, & eorū altero decedente ad ſuperſtitem debet peruenire: & omnibus ab inteſtato morientibus ad matrem debet redire Salicetus.*

IIII. Imppp. Gra. Valen. & The. AAA. [...] præfecto prætorio.

Si quā mulier nequaquā religionem priori viro, ex quo filios ſeu filias non habet, nuptiarum feſtinatione [n] pręſtiterit, C ex iure quidem notiſſimo infamis ſit, [o] niſi huiuſmodi maculam imperiale beneficium ei remittat. ſin autem ei filij erunt ſeu filię, & ipetrauerit indulgētiā, īfamię abolitionē permittimus, [p] & cęterarum pœnarū [q] antiquationē, ſi facultatū [r] omniū q̃ fuerunt tempore nuptiarum, medietatē [s] filio vel filię, filiis ſeu filiabus donaue-

Aduertas dum gloſſ. ita dicit quòd mater excuſatur ſi pupillus habet alium tutorem, puta legitimum, quod hoc procedit ſecundum tempora huius l. & l. 2. ff qui pe. tut. ſecundum quę tempora mater non poterat eſſe tutrix: & nō ſuccedebat tutela legitima: ſed cum mater hodie ſi vult: pręferatur omnibus tutoribus legitimis & datiuis, ut in authēt. matri & auiæ ī. quando mulier tutelæ offi. &c. nō poteſt dici quod mater excuſetur propter legitimum. non enim eſt legitimus, niſi ipſa prius declaret ſe nolle, vt dicit Bal. t. hic. tex. eſt ſecundū eum, qui hoc dicit. [l.] 2. §. ſi mater. ti. e.

k Præſcriptione.] i. exceptione.

l Eorum.] puberū.

m Pręſcribi.] i. excipi.

† hæc lex iiſdē verbis ſupra poſita eſt i tit. de ſecūdis nuptiis. Contra.

e In ſucceſſione.] Casus. Deceſſit quis patrem & matrem habens, nullo collateralium vel deſcendentium relicto. in ſucceſſione eius, mater an pater p̃ferri debeat, quæritur? Reſpon. quod matri pater præfertur.

e In ſucceſſione filii.] emancipati.

f Manumiſſor.] i. emancipator: ut ff. quādo de pecu. ac. an. eſt. l. 1. §. 1.

g Seruatum.] quia emancipauit contracta fiducia.

h Præfertur.] ut & inſtit. eo. §. præferuntur. ſed ſecus in auo & auia: ut ff. eo. l. 2. § obijcitur. niſi in caſu, ſ. quando eſt & pater & auus: ut ff eo. l. æquiſſimum. §. fi.

i Matres.] Casus. Si filio ſuo impuberi mater tutorē non petiit, & poſtea pubes factus deceſſit: an a ſucceſſione illius mater excludatur, quæritur? Dicitur quòd non.

D Si qua.] Casus. Si mulier filios nō habens, intra annum a tempore mortis mariti nupſerit, infamis eſt: niſi beneficio principis remiſſa ſibi fuerit infamia. Si vero filios habuit, ſimiliter infamis efficitur, niſi a principe infamia remittatur, cum aliis pœnis quæ ſunt ſupra de ſecun. nup. l. 1. & hoc demum ſi medietatem omniū bonorum filiis mater cum plena proprietate reliquit, i. eſt donauerit. & ſi unus ex filiis deceſſerit aliis portio ſua acreſcit. Si autem omnes deceſſerint, tunc illa medietas reuertetur ad matrem: & illam habebit pręcipuam. & hoc in ſecunda.

n Feſtinatione.] quod ante completum annum nupſit poſt mortem viri.

o Infamis ſit.] ut & ſupra ex quibus cau. in fa. irr. l. decreto. & ff de his qui notan. infa. l. 1. Accur.

p Permittimus.] hoc ſ. ſub qua conditione.

q Pœnarum.] quæ numerātur ſupra de ſec. nup. l. 1. in fi.

r Facultatum.] ipſius mulieris.

s Medietatē.] totius ſubſtātię, ut in au. h. de nuptiis. §. 1.

in fi. § & melius in §. igitur, col 4.

a Obeuntibus] ſcilicet ſine filijs. Item bene dicit, inteſtato: quia in teſtamento cui voluerit, poteſt relinquere: cum donare & vendere poſſit, vt in authen. de nup. §. hinc nobis, colla 4.

b Præſumat.] & ante alios capiat.

c Mater.] CASVS. An mater bona filij decedentis, ſi fecit teſtamentum, vel ab inteſtato nullo deſcēdente relicto, pleno iure habere poſſit, quæritur? Reſpon. quod ſi ad ſecundū matrimoniū nō cōuolauerit, pleno iure habebit ea, vndecunque quæſita. ſi vero ad ſecundum matrimonium migrauerit, ex paternis bonis acquiſitis vſumfruct. tantum, ſed alia bona quæ acquiſiuit filius extra bona patris, pleno iure habebit: in paternis bonis, quando habebit vſumfructum, proprietatem ad fratres & ſorores defuncti tranſmiſſura.

c Omnia.] ſcilicet bona.

d Coniugiū.] mortuo iam filio. Et nota quòd refert nubat mater ante mortem filij, vel poſt. ſi ante, ſuccedit in totum: licet filijs ſeruare debeat, ut ſupra de ſec. nupt. l. fœminæ. §. fina. ſi vero poſtea, tūc extrinſecus q̄ſita filio ſolida hēt: paterna vero quo ad vſumfructum, vt hic, & in authen de nō eli. ſe. nub §. & non ſolum, col. 1. quia minus delinquit poſtea nubens. Sed p ?ta hoc corrigitur: quia indiſtinctè, nubat ante vel poſt, ſuccedit in proprietatem in paternis etiam, vt in authen. de non eli. §. cum igitur. Sed & d. §. cum igitur, corrigitur per authen. de nup. §. hinc nobis, collat. 4. vbi reditur ad diſtinctionem huius legis. Item & illam de nup. dicunt quidam corrigi in authentic. de hær. ab inteſt. §. conſequens, col. 9. quia nulla ſit mentio ſecundarum nuptiarum. ſed hoc non placet. Sed intellige eam ſecundum diſtinctionem prædictæ authē. de nup. & pro hoc eſt infra eo. ti. l. ſi. in fi.

e Potiatur.] ſed ſi hæc mater legatis erat grauata, an minuatur, quia ſua portio minuitur? Reſpond. non. ff. de legat 1. l. vlt. circa fin. quia ſuo delicto eſt ei minuta. ſecus ſi alio modo eſſet minuta, vt ff. de condi. & demon. l. Plautius.

Mater q̄d habet in bonis filijs, ſi nubat ante mortē ei9 vel poſt.

† Ex Codi. Theodo. lib. 5. tit. 1. l. 8.

‡ habens ius liberorum. addebitur in Cod. The. ſed Iuſtinia. hanc differētiā ſuſtulit. Contius.

rit, quos habebat ex viro priore ſuſceptos, purè ſcilicet & omni donationis ſolennitate completa, nec retēto quidem vſufructu.

¶ Quem quidē ſemiſſem ſi duobus filijs ſeu filiabus pluribuſve donauerit, & ſorte fatali vnus vel vna, ſeu alius vel alia ex iiſdem inteſtatus vel inteſtata obierit: ſemp ad ſuperſtites fratres vel ſorores volumus pertinere. B

¶ Sin autem vniuerſi vel vniuerſæ inteſtati diem obierint, durę fortunę ad matrem ſolatia ex integro reuertantur: ita ſcilicet, vt hunc ſemiſſem, quem ſi liis, vel filiabus donauerat, inteſtato diem obeuntibus,[a] rurſus ipſa ſeparatim ab vltimi filii vel filię hæreditate præſumat.[b] C PP. XV. Kalen. Ian. Gratiano. V. & Theodoſio AA. Conss.

Mater quæ ſuccedit filio, ſi alteri non nubat, hæreditatem retinet pleno iure: ſi vero nupſerit: in bonis a marito prouenientibus ſolum habet vſumfructum: in alijs ius plenū. Sal.

V. Impp. Theod. & Valenti. AA. Senatui vrbis Rom. ‡

MAter[c] quę defuncto filio filiæve ſine liberis ex teſtamento, vel ab inteſtato ſuccedit: ſi matrimonium ſecundū poſt mortē filii, vel filię nō cōtraxerit: omnia[c] filii ſeu filiæ morte delata vel derelicta, pleno iure acquirat. Sin verò alterius mariti coniugium[d] elegerit: D extrinſecus quidem quæſita filio filięve, ſimili firmitate poſſideat. rerū verò paternarum † defuncti ſolo vſufructu humanitatis contemplatione potiatur,[e] proprietatem & ſororibus & fratribus tranſmiſſura defuncti. Data. VII. Id Nouemb. Rauennæ, Theodoſio. XII. & Valentiniano. II. AA Conss.

Mater tutrix filij priuatur eius hæreditate, ſi tranſiuit ad ſecunda vota antequam tutorem alium fecerit ei ordinari. Sal.

VI. Iidem AA. Florentio P. P.

OMnem † matri, ſiue ab inteſtato, ſiue iure ſubſtitutionis,[f] ſi filius impubes moritur, denegandā volumus ſucceſſionem, ſi ea[g] legitima[h] liberorum tutela ſuſcepta, ad ſecundas contra ſacramentum[i] preſtitum aſpirauerit nuptias, antequam ei tutorem alium fecerit ordinari, eiq;, quod debetur ex ratione tutelę geſtę,[k] perſoluerit.[l] Dat. VII. Id. Iul. Conſtantinopoli, Theodoſio A. XVI. & Feſto Conss.

Fratres defuncti non excludunt eius matrem, ſed cum ea ſuccedunt pro virili: ſorores vero in ſtirpes. & ſi ſimul concurrant cum matre fratres & ſorores, tunc omnes admittuntur pro virili, patruo excluſo: & hoc vbi pater defuncti non concurrit. Si verò concurrat: aliter ſeruatur ſi defunctus erat ſui iuris: aliter ſi in poteſtate. hodie ſeruantur authentica hic poſita Sal.

VII. Imp. Iuſtinianus A. Mennæ præfecto prętorio.

SI quis, vel ſiqua, matre

OMnem.] CASVS. Si mater quę primo ſuſcepit tutelam filij ſui, demum matrimonium contraxit, nec tutorē filio ſuo petijt, an à ſucceſſione filii repellatur, quæritur? Reſpond. quòd ſic.

f Subſtitutionis.] quia pater ſubſtituit eam filio.

g Si ea.] ſ. mater.

h Legitima.] id eſt ſecūdum legem: nō tamen ex l. 12. tab. vt no. s. quādo mu. tu. offi. fung. poteſt auth. matri.

i Sacramentum.] iurabat enī non tranſire ad ſecundas nuptias: licet hodie nō iurat, ut s. quando mu. tu. offi. ſun. po. authent. ſacramentum.

K Geſtæ.] & malè.

l Perſoluerit.] vt & ſ. de legi. hæ. ſciāt, & in qui. cau. pig. ta. contrahi. l. ſi mater, hæc ergo lex loquitur cum non eſt teſtamento data: ſecus autem ſi teſtamento patris data eſſet, tali ſimilitudine: quia ſicut cum mater ab inteſtato ſuccedit filio & ineat ſecūdas nuptias, punitur etiā in ſucceſſione, vt paternorum habeat vſumfructum tātum. Itē cum ex teſtamento ſuccedit, in nullo punitur, licet contrahat ſecunda vota, vt in authen. de nupt. §. hinc nobis, col 4. ſic & ſi ex lege vocetur ad tutelam, ſi ineat ſecunda vota, ſtatim deſinit eſſe tutrix: & ſi ex teſtamento nāciſcatur tutelam, non deſinit eſſe tutrix: licet poſtea tranſeat ad ſecunda vota. & hoc ſecundum quoſdam. Sed Ioan. & Al. contra. nam in teſtamento ſecundū hæc iura dari non poteſt tutrix, vt ff. de teſta. tute. l. mater, niſi in caſu, vt ff. de tut. l. fin. & de hoc diximus ſupra quando mu. tu. of ſun. poteſt. authen matri.

SI quis.] CASVS. Si aliquis vel aliqua inteſtato decedens, matrem & fratres reliquerit, ſiue fratres fuerint ex eodem patre, ſiue ex eadem matre: vnà cum fratribus defuncti ſuccedit mater. Si autem filius ſorores habeat, mater in virilē portionem ſuccedet: nec occaſione

† hæc lex abrogata eſt nominatim per Nou. 2. §. nequaq̄. Contius.

† Ex Nouell. Theodoſii de tutoribus, ti. 4. quæ extat integra.

Mater tutrix filij, ſi trāſijt ad ſecūda vota, an deſinat eſſe tutrix.

ſuperſtite & fratre, [a] vel legitimo, vel ſola cognationis iura hñte, inteſtat⁹ uel inteſtata deceſſerit: nõ excludi à filij ſucceſsione matrem, ſed vna cum fratre mortui vel mortuæ, ſi ſuperſtes vel filius vel priuignus ipſius ſit, ad eam peruenire, ad ſimilitudinem ſororum mortui vel mortuæ: ita tamen, vt ſi quidem ſolæ ſorores agnatæ vel cognatæ, & mater defuncti vel defunctæ ſuperſint, [b] pro veterum legum tenore [c] dimidiam quidẽ mater, alterã verò dimidiam partem omnes ſorores habeant.

Sin verò matre ſuperſtite & fratre, vel fratribus ſolis, vel etiam cum ſororibus inteſtatus quis vel inteſtata moriatur: in capita diſtribuatur eius hæreditas: nec liceat matri occaſione ſororũ mortui vel mortuæ ampliorẽ partem ſibi vendicare, quàm rata portio capitum exigit: patruo ſcilicet mortui vel mortuæ, & eius filio vel nepote, nullum ius ad eius hæreditatem (matre eius hærede exiſtente) habentibus: nec ex veteribus legibus, vel ex conſtitutionibus [d] partem matris minui.

Sin autem defuncta perſona non ſolum matrem & fratres & ſorores ſuperſtites habeat, ſed etiam patrem: ſi quidem ſui iuris deceſſit, quia patris perſona interueniens, matris iura ſuperare videtur: [d] omnibus pio animo prouidentes, ſancimus fratres quidẽ & ſorores mortuæ perſonæ ad ſucceſſionem ꝓprietatis ſolos pro virili portione vocari: patri autem & matri vſumfructũ totius ſucceſſionis [f] pro

A beſſe [e] competere, æqua lance inter patrem & matrem diuidendum, reliqua parte vſusfructus apud fratres & ſorores remanente.

Sin vero defuncta perſona in ſacris prĩs conſtituta deceſſerit, pater quidẽ vſumfructũ quem & viuẽte filio habebat, teneat donec uiuat incorruptum: mater aũt quia hũc vſumfructũ habere viuente patre non poteſt, totũ apud

B patrẽ conſtitutum: vnà cũ fratribus defunctæ perſonæ ad proprietatem vocetur, ſcilicet cum ſororib⁹ ſola in dimidiam, cum fratribus vel promiſcui generis ſecũdum ſupradictam diſtributionem in virilem portionẽ: Omnibus videlicet q̃ de mulieribus ad ſecundas nuptias migrantibus ſancita ſunt, in ſuo ſtatu durantibus. Dat. Kalend. Iun. Conſtantinopo.

C DN. Iuſtiniano. A. PP. II. Conſ.

IN AVTHEN. de nup. §. & quoniam mater, colla. iiii. conſtitu. 2.

Cum fratribus & ſororibus defuncti filij ſuccedit mater in virili. Sal.

ET cũ ſolis fratribus, & cum ſolis ſororibus, & cum permixtis, vocantur matres in virilẽ [f] portionem.

IN AVTHENT. cum de appellat. cog. §. ſancimus itaque, & §. ſi verò coniugerit, colla. viij. conſtitu. xj.

D *In teſtamento filij non debet pater hodie exhæredari, niſi ex cauſa iuſta in iure expreſſa, alias rumpitur teſtamentum quo ad inſtitutionem tantum. Salic.*

IN teſtamẽto quoq; nõ licet liberis parentes excludere, niſi iuſta cauſa exhæredationis inſeratur, quæ ſeptenario numero noua conſtitutione diſtribuitur. alioquin reſcinditur teſtamentum circa inſtitutiones. nam in cæteris [g] perſeuerat.

IN AVTHENT. de hære. ab inteſt. venien. §. conſequẽs ... §. cæteri ... colla. ... conſti. ...

Filio hodie ſine liberis defuncto ſuccedunt parentes, fratres, & ſorores forma hic ſcripta. Sal.

Defuncta

ſione ſororũ defuncti in ampliorẽ partem admittitur mr. Et licet antiquitus patruus defuncti ad aliquam particulam admitteretur, non tamen hodie admittet: nec matris portio in aliquo deminuetur. & hoc in prima. Si vero defunctus habeat patrẽ & matrẽ, fratres & ſorores: pater & mater habebunt vſumfruc. in bonis defuncti pro. 8. vnciis: fratres & ſorores habebunt proprietatem, & tertiam partem vſusfruct. Si vero defunctus erat in ſacris patris conſtitutus, tunc pater habebit vſumfruct. omnium bonorum, & mater ſuccedet in proprietatem cũ fratribus & ſororibus defuncti in virilem portionẽ. Sequitur auth. quæ corrigit illud verbum, ita tamẽ &c. quæ incipit. Et cum, ſcilicet ꝙ mater tantum in virilem portionem admittatur, cũ defunctus tantum ſorores reliquit, ſicut cum ſorores & fratres relinqueret.

[a] Vel fratre.] vel pro &.

[b] Tenore.] vt inſti. eod. § ſoror.

[c] Cõſtitutionibus.] quas conſtitutiones vel leges non habemus.

[d] Videtur.] inſpecto Tertulliano, vt inſti. eo. § pater.

[e] Pro beſſe.] imò videtur in totum patri acquiri, vt ĩ. ti. 2. l. de emãcipatis, q̃ eſt contra. Solut. vt ibi.

ADDITIO. Aduertas quòd omnia quæ in hac l. dicuntur, ſunt hodie correcta præter hoc vnũ, ſcilicet ꝙ per mortem filij non extinguitur vſusfructus cõpetens patri: quod hodie non eſt correctum, vt dicit Bartol. hic.

Sequitur authentic. Et cum ſolis, quæ eſt in authent. de nup. §. & quoniam, colla. iiii. & corrigit. ll. iſtas in aliquo.

[f] ET cum ſolis. In virilem.] hoc fallit in caſib⁹, vt ſupra eodem, l. ſi qua. §. quem quidẽ. & ſupra l. proxi. & in authent. de nupt. §. quoniam infirmas, & §. hinc nobis, colla. 4.

IN teſtamento.] Filiusfamil. extraneũ inſtituit hæredem: patrem vero exhæredauit, quæritur, an poſſit? Reſpond. quod non: niſi ex cauſa iuſta &c. alias rumpitur teſtamentum quo ad inſtitutionem tantum.

[g] Cæteris.] ſcilicet legatis & fideicommiſſis, vt & ſupra de liber. præte. authent. ex cauſa. Et nota hic quod ſi filiusfamilias teſtetur, quòd non facit niſi de caſtrenſi, vel quaſi: detrahit pater Falcidiã: ſic & aliàs eſt in quaſi caſtrenſi, vt ſupra de epiſ. & cleric. authen. presbyteros. 1. quæ eſt contra l. veteres. vt ſupra de inoff. teſta. l. finali, & ff. ſi à parẽte quis ma. fue. l. 1. § eſt & alius.

Marginal notes: [a] ſubeſſent. — vſusfructu totius ſucceſſionis ſemiſſem competere. — Filiusfamilias in quo poteſt teſtari. — aliàs, v-

D Efuncto.] Sempronius deceſſit habens A. patrem & matrem: ſuccedit ei pater & mater. ſi autem pater viuat, & non mater, ſed auus maternus, pater excludit auū maternum: quia prior in gradu, potior eſt in ſucceſſione: & ſi ponam, habeat auum & auiā maternam, & tantum auum paternum, vel e conuerſo: & illi qui ſunt ex parte patris, habebunt dimidiū: licet vnus ſit tantū ex parte vna, & plures ex alia, & e conuerſo. Si vero defunctus habeat patrem & matrem, fratres & ſorores vocantur cum aſcendentibus in virilē portionē. & iſta ſunt vera quādo filius decedit inteſtatus. Si faciat teſtamentum, nec habeat filios: non debet prçterire vel exhæredare parentes, niſi ſint ingratis: alioquin non valebit teſtamentum quantū ad inſtitutionem: quantum ad alia poterit valere. Viuia.

a Liberis.] nam iūc ſeruatur authen. quā habes ſupra titu. 1. in ſucceſſione.

b Soli.] ſine fratribus & ſororibus vtrinque coniūctis.

c Gradus.] pr̄ ergo excludit auū mater nū cū mater defuncti non ſuperſit: & mater auum paternum, cum pater non ſuperſit: licet aliud ſit in filio meo, & nepote ex alio filio p̄mortuo, vt ſupra titu. 1. l. vt inteſtato. & authenti. in ſucceſſione.

d Diſpar.] ergo ſi eſt auus maternus, & auia materna, & ſolus auus paternus: tātum habet hic ſolus, quantū illi duo.

Defuncto ſine liberis[a] filio parentes ſi ſoli[b] ſunt, ſuccedunt, ſalua gradus[c] ſui prærogatiua. ſi pari gradu ſunt, pariter ſuccedunt: paternis quidem dimidia, maternis verò alia dimidia delata, licet ſit diſpar[d] eorum numerus.

Sed ſi cum parentibus fratres & ſorores vtrinq; defuncto coniuncti ſuper ſint, vocantur[e] cum aſcēdētibus gradu proximis,[f] ita vt viriles portiones ſiāt, excluſa prorſus omni differentia ſexus & patriæ poteſtatis, vbi nulla[g] ſecūdarum nuptiarum ſit mentio.

B

TITVLVS LVI.

AD SENATVSCONſultum Orficianum.

Ad ſucceſſionem matris primò vocatur filius, quàm defuncti mater, vel frater Sal.

I. Imp. Alexander A. Euirelo.

SI inteſtatæ mulieri conſanguinei[h] exiſtant, & mater & filia: ad ſolam filiam ex ſenatuſconſulto Orficiano[i] hæreditas pertinet. PP. XV. Kalen. Februa. Fuſco. II. & Dextro Conſs.

Non numerus liberorum, ſed hæreditatis aditio deſignat portiones Bal. Vel ſic: Pro numero ſuccedentium dimidiatur hæreditas matris, nō pro numero ſuperſtantium tempore mortis: & hæres non ſuus hæreditatem non aditam non tranſmittit ad ſuperiorem Salicetus.

II. Impp. Diocletianus & Maximia. AA. & CC. Menodoræ.

NOn pro numero[n] ſuperſtitū mortis matris tempore, ſed ſuccedētium, materna ſcinditur hæreditas.

Quapropter ſi mater veſtra te & vno fratre emancipatis, duobus autem alijs in patria poſitis poteſtate ſuperſtitib[us] diē functa eſt, & hi qui in poteſtate patris fuerant, priuſquam maternam hæreditatē ſibi quærerent, rebus humanis exēpti ſunt: inter duos tantum viriles non ambigitur factas por-

C

tiones.[k] S. VII. Kalend. April. Sirmij. AA. Conſs.

Ius ciuile nō excluditur tempore, licet prætorium excludatur Bal. Vel ſic: Matri inteſtatæ ſuccedit filia citra agnitionem bonorum poſſeſſionis. Salicetus.

III. Idem AA. & C. Iulianæ.

MAtri inteſtatò defunctæ ſecundū Orficianū ſenatuſconſultū, citra bonorum[l] poſſeſſionem filia pro hærede gerendo, ſuccedere non prohibetur. S. XII. Kal. Nouembr. AA. Conſs.

D

e Vocantur.] non autem eorum filij per hanc authen. vt in cor. eo. §. ſi autem cum fratribus. Sed per aliam authen. quæ corrigit hanc, vt in authen. vt fratrum filij. § 1. coll. ix.

f Proximis.] id eſt cum patre & matre tantum, ſecundū quoſdam: non auo, imò ipſi ſoli remoto auo, ut innuit authen. in cor. §. ſi igitur. 1. ibi, ſi autem pater &c. Item cum admittantur cum patre, & pater repellit auum, ſupra proxi. & infra de legi. hæred. l. in ſucceſſione: ergo ipſi fratres repellunt auum, vt ff. de diuer. & tempo. præſcri. l. de acceſſionibus. Vel dic ſecundum lo. proximus eſt, quem nemo præcedit, & ſic etiam auus & proauus, ſi nullus eos præcedat, vt ff. de verbo. ſigni. l. proximus. & ff. vnde cog l. 1. § ſi proximus, & de ſuis & legi. l. 2 §. hæreditas. Prædicta autem regula, ſi vinco, &c. quæ eſt in d. l. de acceſſionibus, fallit in multis caſibus, qui his. l. notantur. ff. eo. l. 2. §. obijcitur, & l. æquiſſimum, §. 1. Secundus eſt. ff. qui potio. in pigno. ha. leg. Claudius. Tertius in cor. eo. §. ſi autem cum fratribus, coll. 9. & ad idem. ff. qui pot. in pigno. ha. l. ſi pignus, & l. interdum, & ſupra de natu. libe. authen. licet, & ff. de priuileg. credi. l. quod quis.

Proximus quis dicat.

Regula ſi ſi vinco vincētē te &c. fallit in aliquibus caſib.

g Vbi nulla.] iſta ſunt verba Ir. & eſt ſenſus, quòd cū nil dicatur de ſecundo nubentibus, omnia de his dicta corrigūtur hic. Vel dic ſecūdum lo. quòd remanent in ſuo ſtatu, quæ dicuntur in authē. de nup. §. hinc nos, coll. 4. quæ eſt ſupra de ſecun. nup. authen. ex teſtamēto quod verius eſt, arg. l. fin. huius titu. in fin.

AD SENATVSconſultum Orficianum.

Matri ſuccedes è nate per Orficianum: Inuidiam portans cōtra Tertullianum. Verſus.

h SI inteſtatę.] CASVS. Mulier filiam habens & matrem, deceſſit ab inteſtato: quæ ei præferenda ſit in ipſius ſucceſſione, quæritur.? Dicitur quòd filia.

h Conſanguinei.] ſcilicet fratres.

i Orficiano.] & idē eſt ſecundum alia ciuilia iura, vt ſupra ti tu 2 l. inteſtato, & l. ſi matre.

n NOn pro numero.] CASVS. Mulier quatuor habēs filios, duos emācipatos: exiſtentes in poteſtate deceſſerunt: ipſa mater deceſſit ab inteſtato. qualiter inter eos ſuperſtites faciēda ſit diuiſio hæreditatis ipſius quæritur? Reſpond. quòd in uiriles.

k Portiones.] ſed quare non tranſmiſerunt alij ad hæredes ſuos portiones ſuas, licet adhuc nō eſſet adita hæreditas, vt ſ. de his qui an. e aper. tab. l. 1. quæ eſt contra? Solu. hic non erat poteſtas. Vel hæc illam corrigit. Sed certe imò illa iſtā. Vel ibi loquitur de hæreditate adueniēte ex teſtō, hic ab inteſtato. Sed certe ſcd̄m hoc iſti etſi non tranſmitterent hæreditatem, deberent tranſmittere ius deliberandi & adeundi, vt ſ. de iure deli. l. cū antiquioribus. Vel hic iſti repudiauerunt hæreditatem antequam decederent. aliàs etiam ad ſuperiores tranſmitterent, vt ſ. titu. 2. l. apud hoſtes. & hoc placet.

Tene hāc primam.

M Atri.] CASVS. Mulier decedens ab inteſtato, filiam reliquit, quæ ſuccedet, nec habet neceſſe petere bo. poſſeſ. Viuianus.

l Citra bonorū poſſeſſionē.] vnde cognati, competit ei, vt ff. vnde

vt ff. vnde cog. l. 1. §. ſi qua, & vnde legitimi, vt ibidem. nam cum ſit vt agnata facta per Orficianum, vt legitima admittetur, vt hic, & ff. vnde legi. l. 2. §. fin. & l. 4. quod non eſt in alia cognata, vt citra bonorum poſſeſſionem admittatur, vt ff. vnde cog. l. 1. in prin.

A ſtus dic, non ſuccedere omnem illum qui de tali coitu eſt natus, qui poteſt accuſari, vt adulteri, inceſti, nefarii, vt in authent. quibus mod. natu. effic. ſui. §. fin. coll. 7. ſi autem non ex tali, ſuccedit, vt dictum eſt, matri non patri, cum habeat incertum. nam ſi habeat certũ, puta naturalem, nõ ſuccedet niſi in duabus vncijs ab inteſtato non extantibus legitimis: alias in nihilum, vt in authent. quibus mod. natu. effic. ſui. §. diſcretis, ibi ſi quis igitur habens filios legitimos, coll. 7.

Q Vouens.] CASVS. Filius emancipatus, filios, patrem & matrem habens, ſi ab inteſtato decedat, filius ipſius patri & matri præfertur. Viuianus.

[a] Concedatur.] vt & ſ. eo. l. 1. in prin. & ſ. ti. 2. l. ſi matre, & l. inteſtato.

S I qua.] CASVS. Mulier illuſtris filios legitimos habens, & ſpurios, ſi ab inteſtato decedat, an ſpurij cum legitimis ſuccedere poſſint, quæritur? Dicitur quod non. Si vero mulier aliqua tanquam concubina aliquos liberos ſuſtulit, & deceſſit: an cum legitimis ſuccedere poſſint, quæritur? Reſpond. quòd ſuccedent. Lex quidem plana eſt.

[b] Incertus.] meretrix ergo.

[c] Colendam.] arg. in authẽt. quomodo opor. epiſc. in prin. coll. j. & ſ. de dedi. lib. toll l. 1.

[d] Concubina.] etiã illuſtris.

[e] Cum legitimis.] ab inteſtato. Sed an contra teſtamentum agere poſſunt, ſi non ſunt inſtituti naturales? Forte non, ſecundum quoſdam. Sed videtur quòd ſic: vt argumen. ff. de inoffi. teſta. l. ſi ſuſpecta. §. 1. Et not. filium ſpurium ſuccedere matri, ſicut legitimum, vt inſtitu. eo. §. nouiſſime, & de ſucceſ. cogna. §. vulgo, niſi ſit illuſtris mater. vbi diſtinguet, ſint legitimi, vel non, vt hac l. dicitur. Quid de inceſtuoſo? Quidam dicunt idem. & authen. ex complexu. ſ. de inceſt. nupti. loquitur de hæreditate paterna, non materna. Sed ve-

Naturales nõ inſtituti à matre, an poſſint cõtra teſtamentũ agere.

Deſcendentes præferuntur aſcendentibus. Bal.

IIII. Imp. pp. Gratianus, Valentinian. & Theodoſ. AAA. ad Hilarianum. P.V.

Q Votiens de emancipati filij filiæve ſucceſsione tractatur, filijs ex his genitis deferatur intacta pro ſolido ſucceſsio, neque vlla defuncti defunctæve patri matrive concedatur [a] inteſtatæ ſucceſsionis hæreditas. Dat. XV. Kal. Mart. Mediolani, Merobaude II. & Saturnino Conss.

Mulieri illuſtri ſpurius legitimis extantibus non ſuccedit: ſecus ſi ex legitimo concubinatu ſit natus, & ex illuſtri. Bald.

V. Imp. Iuſtinianus A. Demoſthen. P.P.

S I qua illuſtris mulier filium ex iuſtis nuptijs procreauerit, & alterum ſpurium habuerit, cui pater incertus [b] ſit: quemadmodũ res maternæ ad eos perueniant, ſiue tantummodo ad liberos iuſtos, ſiue etiam ad ſpurios, dubitabatur.

¶ Sancimus itaq; , vt neq; ex teſtamento, neque ab inteſtato, neq; ex liberalitate inter viuos habita, iuſtis liberis exiſtentibus, aliquid penitus ab illuſtribus matribus ad ſpurios perueniat: cùm in mulieribus ingenuis & illuſtribus (quibus caſtitatis obſeruatio præcipuum debitũ eſt) nominari ſpurios, ſatis iniurioſum, ſatiſque acerbum, & noſtris temporibus indignum eſſe iudicemus.

¶ Et hanc legem ipſi pudicitiæ, quam ſemper colendam [c] cenſemus, merito dedicamus.

¶ Sin autem concubina [d] liberæ conditionis cõſtituta, filium vel filiam ex licita conſuetudine ab homine libero habita procreauerit eos etiam cum legitimis [e] liberis ad materna venire bona, quæ iure legitimo in ſuo patrimonio poſsidet, nulla dubitatio [†] eſt. Dat. XV. Kal. Octob. Chalcedone, Decio. V.C. Cons.

B

Nati ex ancilla manumittenda, facta iam mora libertati, naſcuntur ingenui, & ſucceſſibiles actiuè & paſſiuè. Bald. Vel ſic: Poſt moram in præſtanda libertate commiſſam partus naſcitur legitimus, & ſuccedit matri, & econtra. Sal.

VI. Idem A. Iuliano P.P.

Q Vidam ancillæ ſuæ per fideicommiſſum libertatem reliquit. eo autem à quo libertas relicta eſt, moram in libertate præſtanda faciente, peperit [f] ancilla. & eſſe [g] [eum quidem ingenuum [h] puerum, vel puellam, qui poſt moram nati ſunt, omnes veteris iuris auctores conſentiunt. dubitabatur autẽ inter eos ſi matri morienti poſſet ſuccedere.

C

¶ Huiuſmodi itaque dubitationem eorum decidentes, vlterius eam procedere non patimur: ſed ſancimus eandem matris progeniem hæredem ab inteſtato ei poſſe [i] exiſtere, ſaluo iure legitimo ex auctoritate ſenatuſconſulti Orficiani proli ſeruando, & tam matre ex ſenatuſconſulto Tertulliano, quàm prole ex Orficiano ſenatuſconſulto inuicẽ ad ſuas hæreditates veniẽtibus. [k] Dat. Kalend. Octob. Conſtantinopol. Lampadio & Oreſte. V V. CC. Conss.

D

† inuidia.

Q Vidam. Peperit.] adita hæreditate.

[g] Eſſe.] nunc reſpondet.

[h] Ingenuum.] ſic ergo nota poſt moram naſci ingenuũ ex ancilla, vt hic, & ſupra de his qui. vt indi. l. cum Syllanianũ, circa fin. ibi, partus liber &c. & infra de fideicõmiſ. lib. l. cum libertatẽ, & ff. de fideicõmiſſ. lib. l. ſi quis rogatus, & ff. de ſtatu homi. l. Herennius.

Ingenuus poſt morã naſcit ex ancilla.

[i] Et poſſe.] huius legis auctoritate. Item ſenatuſconſulto Orficiano. & hoc ſubijcit, ſaluo iure &c.

[k] Venientibus.] ſed nunquid alijs ſuis conſanguineis poterunt ſuccedere? Reſpond. non, vt inſti. de ſerui. cog. § 1. Item quæro, quid in conceptis poſt mortem auiæ maternæ? Videtur quòd nepos non poſſit ſuccedere ei, nec enim fuit proximus cognatus auiæ, vel auo, in cuius vita nõdum fuerit animal, vt ff. vnde cognati. l. 1. §. ſi quis. Placentinus tamen eum admiſit, naturali cauſa inſpecta per auth. de hære. ab inteſt. §. 1. collatio. 9. & pro eod. ff. de grad. & affin. l. ſi filium, §. ſi filio. Sed contra eũ Pla. eſt, quòd prætor in bonor. poſſeſſ. vnde cog. inſpiciebat naturalem cauſam, vt ff. vnde cog. l. 1. in princip. & § 2. & tamẽ repellebat eum, vt dictum eſt.

DE LEGITIMIS HÆREDIBVS.

Cõtinuatio.

Dixit de his qui ſunt in linea inferiori & ſuperiori: nunc incipit de tranſuerſali.

In ſucceſſione.] CASVS dicit: Sunt plures fratres & ſorores, ſiue coniuncti ex vtraque parte, ſiue ex altera tantum. ſi unus de fratribus decedat, omnes, ſcilicet ſorores & fr̃es pariter ſuccedũt iſto iure veteri, ſed iure auth. prius coniuncti vtroque parente, poſtea admittentur cõiuncti vno parente tantum, & hoc in prima. Secundo dicit: Pater vnam ex filiabus maritauit, puta Bertam. deceſſit frater Bertæ ſine filijs: iſta Berta volebat ſuccedere fratri: nepotes alterius fratris mortui, vel ipſe frater dicit quòd cõferat dotem datam marito; quæritur vtrũ teneatur? Reſpon. quòd non.

a Cõſanguinitatis] id eſt agnationis. Inter ſe fratres & ſorores agnati ſunt, & hoc cum ſuccedunt iure ciuili, vel per vnde agnati: quia ſunt ex eodem patre. idẽ tamen & ſi ex iure prætorio per bonorum poſſeſſionẽ vnde cognati, quando ex eadem matre tantum, ut ſubijcit. Et ꝙ dicit, pari iure, ſcilicet in ſucceſſione mortui fratris. Et ꝙ ſubijcit, licet non ex eadem &c. hodie cõtra, ut ĩ. communia de ſuc. authen. itaque.

b Amitas veſtras.] loquitur filijs alterius fratris mortui, quærentibus nomine patris, non ſuo, cum amitæ eis præferantur hoc iure, vt ĩ. l. conſanguinitatis, hodie non, ut in auth. ceſſante, ĩ. eo. Accur.

c Dotatas.] quia ideo videntur habere tanto minus de hæreditate, quòd debeant conferre, ut ĩ. de col. auth. quod locum. ſed illud obtinet cum agitur de hęreditate patris, non fratris, vel ſororis, ut hic erat.

TITVLVS LVII.

DE LEGITIMIS HÆREDIBVS.

Titulo conſanguinitatis vel cognationis ita ſuccedit ſoror, etiam dotata, ſicut frater. Bal.

I. Imp. Alexander A. Caſſio & Hermionæ.

A In ſucceſſione quæ titulo conſanguinitatis,[a] vel in bonorũ poſſeſſione, quæ proximitatis nomine competit, tam fratres quàm ſorores pari iure eſſe, licet non ex eadem matre ſuſcepti ſunt, ius certum eſt. Nec huic derogatur, ꝙ amitas veſtras[b] ab auo veſtro dotatas[c] fuiſſe proponitis. PP. No. Maijs, Maximo. II. & Aeliano Conſs. B

Poſtquam filius repudiauit hæreditatem paternam, poteſt extraneam ſibi viuente patre delatam adire, & ſeparationem bonorum petere. Salic.

II. Imp. Gordianus A. Tatianæ & alijs.

C Si eius quę vos hęredes inſtituit, patri hæreditatem[d] non quæſiſtis, poſteàque mortuo patre, ac repudiata eius hęreditate, defunctę ſucceſſionẽ agnouiſtis: ea quæ bonorũ ſunt defunctæ, ab his ſeparari, quæ patris veſtri fuerunt, præſes prouinciæ nõ ignorabit.[e] PP. VI. Id. April. Gordiano. A. & Auiola Conſs. D

Si eius.] CASVS. Pone, Berta me fecit hæredem ſibi: quandiu fui in poteſtate patris mei, hæreditatem eius non adiui, poſtea mortuo patre meo, hęreditatẽ patris mei repudiaui, & hæreditatẽ Bertæ agnoui. dicit, ſi volo bona Bertæ ſeparari à bonis patris, ꝙ p̃ſes prouinciæ interponet partes ſuas, ut ſeparatio fiat. & h. ſ.

d Hęreditatem.] quia nondum adiſtis.

e Non ignorabit.] vt & ĩ. ſi vt ab hære. ſe abſti. l. 2. & ĩ. vnde liberi. l. ſi.

Soror fratris filio anteferitur ciuili ac prætorio iure ex gradus prioritate. Baldus.

III. Imp. Decius A. Aſclepiodotæ.

Conſanguinitatis.] CASVS. Primo ponit regulã, ꝙ certũ eſt ꝙ fœminæ iure agnationis admittunt ad ſucceſſionẽ inteſtatorum fratrũ. Secũdo ponit caſum ſic: Berta habuit duos fratres, deceſſit vnus relictis filijs, & deceſſit alter ſine hærede, quæritur quis debeat præferri in ſucceſſione illius fratris qui deceſſit ſine hærede, vtrũ Berta ſoror, an filij alterius fratris, qui ſunt nepotes Bertæ? Reſpond. ꝙ Berta, cum ſit in ſecũdo gradu: at fratris defuncti nepotes ſunt in tertio, & ſoror præfert nepotibus. ſed cõtra ĩ authẽ. ceſſante &c.

Conſanguinitatis[f] iure & fœminas ad inteſtatorum ſucceſsionem admitti[g] poſſe, explorati iuris eſt. Proinde cùm fratris tui inteſtato mortui ad te[h] cõſanguinitatis iure hęreditas pertineat: nulla rõne alterius fratris tui filij ad eandem ſucceſſionem aſpirare deſiderant. nam & ceſſante iure agnationis in perſona omniũ,[i] prætorij iuris beneficio ad te potius, quæ ſecundum gradum obtines, hæreditas pertinet, quàm ad fratris tui filios, qui in tertio gradu cõſtituti ſunt.[k] PP. II. Non. Decemb. Decio. A. & Grato Conſs.

f Cõſanguinitatis.] id eſt agnationis.

g Admitti poſſe.] de iure ciuili.

h Ad te.] ſororem, quæ es agnata, nihilominus & cognata.

i Omnium.] quia erãt hi pat. ex eadẽ matre tantum.

k Conſtituti ſunt.] hodie cõtra, & ideo lege hic authent. ceſſante, quæ eſt de hære. ab inteſta. §. reliquum, & in authen. ut fra. fi. §. 1. col. 9.

IN AVTHEN de hære. ab inteſtat. ve. §. reliquũ, col. ix. conſti. j. & vt fra. fi. §. j. colla. ix. conſti. vij.

Vbi non ſubſiſtunt deſcẽdentes, vel aſcendentes fratres & ſorores vtrimque cõiuncti, & eorum qui ex his præmortui ſunt filij, reliquis agnatis & cognatis omnibus præferũtur. qui fratrum filij vocantur in ſtirpes. hoc dicit vſque ad. §. & cum proximis. Ibi autem dicit quod vocantur cum aſcẽdentibus in gradu proximis, vſque ibi & quidem. Ibi autem dicit quòd filius fratris vtrinque coniunctus præfertur fratribus & ſororibus coniunctis ex vno latere tantum. vnde nõ ſeruatur gradus: ſed qualitas conditionis fortioris & duplicis: quia duæ rationes vincunt vnam. Baldus.

Ceſſante ſucceſsione lineę deſcedentis, & eius quæ ſola[l] ſit aſcendẽtis, vocãtur primo fratres, fratriſque pręmortui filij in ſtirpes.[m]

¶ Dico autem de fratre,

l Ceſſãte. Quæ ſola.] hic verſus, & eius quæ &c. nõ eſt in corpore in §. ſi igitur defunctus neq., & planius legitur ſine eo. Vel dic, ceſſante: q. nõ habebat filios, & ceſſante repete. i. repudiãte lineã aſcendentiũ, quæ ſit ſola. i. ſine liberis defuncti. verbũ ergo ſemel poſitũ, & iterũ ſubauditũ, diuerſos ſenſus habet, vt hic. & ff. de peti. hæredit. l. nec vllã, §. omnibus.

m In ſtirpes.] hoc, cũ ſuccedũt cũ patruis. ſi autem nõ ſint patrui, ſed ſoli filij duorũ fratrũ, in capita ſuccedunt, ſm Azo. vt in corp. e. authen. §. ſi autẽ defuncto, ex eadem tñ authent. in § ſi vero neque fratres, videntur etiam tũc uocari in ſtirpes: quia ita dicit, neque filios fratrum &c. vnde videtur ꝙ illi vocarentur in ſtirpes, ſi ſupereſſent &c.

Filij duorum fratrum, an ſuccedant in ſtirpes, vel capita.

ADDITIO. Iſtam ſecundam opinionem tenet Bar. & communiter docto. hic, & idem Barto. in corpore huius authen. & latius in l. poſt conſanguineos, §. hæreditas, ff.

ditas, ff. de ſuis & legit. & latiſſime in conſilio ſuo 173. incipiente, ſuper hæreditate dominæ Nolæ. Et intellige eam ſecundum eundem Bart. in d. §. hæreditas, quando tractatur de ſucceſſione alicuius ex patruis vel auunculis. ſi vero tractatur de ſucceſſione aliorum, tunc ſuccedunt in capita, ut d. §. ſi neque fratres, in authen. de hære. ab inteſta. ve coll. 9.

eiuſq; fratris filijs, qui ex vtroque parente cõtingũt eum de cuius hæreditate nunc agitur. quæ perſonæ [a] veniũt & ſine defunctę nunc perſonæ parentibus, & cũ proximis [b] gradu aſcendentibus.

¶ Et quidem prædicti fratris filius, & ſi tertio gradu ſit, præfertur fratribus B defuncti qui ex vno tantũ parente cognati ſunt. In hac ſucceſsione omnis differentia ſexus & emancipationis ceſſat.

IN AVTHEN. de hæredi. ab inteſt. §. his autem non, & §. illud, coll. ix. conſtitu. j.

Deficientibus aſcendentibus & deſcendentibus & fratribus vtrinque coniunctis & eorum filijs, veniunt fratres ex vno parente coniuncti, & eorum filij: qui filij excludunt patruos & auunculos defuncti. Salic.

C

[1] POſt fratres autem ex vtroque parente & eorum filios admittuntur ex vno latere [c] fratres ſororeſve: cum quibus & filij eorum, [d] ſi qui ex eis iam deceſſerint.

¶ Hi autem fratrum filij cũ pares ſint defuncti fratribus, præferuntur proculdubio eiuſdem defuncti patruis, & alijs ſimilibus: [e] & in his ſucceſſionibus omnino ceſſat ſexus & agnationis ratio. D

IN AVTHEN. de hære. ab inteſta. venien. §. ſi vero neque, colla. ix. conſtitutio. j.

Vltra fratres & filios fratrum vocantur gradatim proximiores in capita, & non in ſtirpes. Salic.

[2] POſt fratres, fratrum que filios [f] vocantur quicunque gradu ſunt proximiores: vt pares in gradu pariter admittãtur,

a Quæ perſonæ.] ſ. fratres vtrinque coniuncti. Vel dic, id eſt filij fratrum.

b Proximis gradu.] hoc ſcilicet quòd fratrum filij ſuccedant cum aſcendentibus, non eſt ex hoc corpo. de hære. ab inteſta. §. ſi autem cum fratribus, ſed ex illo, vt ſu. ſi. §. 1.

c POſt fratres. Vno latere.] vt ſi vnus eſt conſanguineus, alter vterinus, ambo admittũtur in bonis a defuncto acquſitis, & hoc dicit.

Fratres cõſanguinei tantũ, & vterini tãtum qualiter ſuccedunt.

d Filij eorum.] ſi tamen relinquat aliquis fratres quoſdã conſanguineos tantum, & quoſdam vterinos tantum, in rebus maternis præferuntur vterini, in rebus paternis præferuntur cõſanguinei, vt j. eo. l. de emancipatis. Si uero relinquat quoſdam ex eodem patre & matre, & alios ex patre tantum, & alios ex matre tantum, etiã in rebus paternis p̃feruntur fratres euſdem matrimonij, id eſt vtrinque coniuncti, & idem in matre. Pone, ſi quoſdã ex patre & matre, & alios ex matre tantum relinquit, & q̃ratur de bonis maternis, ut j. communia de ſuc. l. ſi. & authen. itaque.

e Similibus.] ſcilicet auunculis, & materteris, & amitis, niſi enim pares eſſent fratribus defuncti, non præferrentur patruis, cũ ſint in eodem gradu cũ eis, ut in ea. authen. § illud.

f POſt fratres. Filios.] & filiorum filios, ſecundũ P. quod nihil eſt, ſecundum Ioan.

ſublata differentia maſculorum & fœminarum. Sola namque cognatio ſpectatur [g] in talibus. Fiet autem diuiſio in capita, & non in ſtirpes.

Nihil & inualidum, æquiparãtur. Bal. Vel ſic: Citra bonorum poſſeſſionẽ de iure ciuili poteſt adiri hæreditas cõſobrini. h d. Vel ſic: Hæreditas agnationis iure delata, poteſt adiri de iure ciuili ſine agnitione bono. poſſeſſionis. Salic.

IIII. Impp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Cæcilio.

SI aut nullum teſtamentũ nepos [h] patrui tui ordinauit, aut intra quatuordecim annos conſtitutus fecit, & agnationis iure ſucceſſio eius tibi delata eſt: etiam citra bonorũ poſſeſsionis ſubſidium legitimo iure ſubnixus es. PP. Id. Iul. ipſis AA. IIII. & III. Conſs.

De iure iſto agnati præferuntur cognatis hoc dicit. hodie ſecus: ut ſupra e. authen poſt fratres j. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Cupillæ.

AD inteſtati ſucceſſionẽ agnationis quàm proximitatis [i] iure venientes, haberi potiores, certũ eſt. Suppoſ. XVI. Kal. Iul. Sirmij AA. Conſs.

Filijs ſe abſtinẽtibus, vel repudiantibus, frater defuncti admittitur. Sa.

VI. Iidem AA. & CC. Claudianæ.

DEfunctis, ſuis extantibus hæredibus, & abſtinentibus vel repudiantibus hæreditatem: frater iure conſanguinitatis ſuccedere poteſt. Sup. Kal. Ia. CC. Conſs.

Frater patris præfertur fratri matris hodie corrigitur Bald. Vel ſic: Iure iſto potiores ſũt agnati, q̃ cognati: & ideo patruus præfertur matertera. Salicetus.

VII. Iidem AA. & CC. Amiano.

PAtruo [k] ac materteræ tertio conſtitutis gradu non pariter inteſtati [l] ſucceſsio defertur, ſed patris frater agnatio-

g Spectatur.] quære hic quod diximus, ſ. de ſuis & legi. hæredi. authen. in ſucceſſione. Accur.

SI aut.] CASVS. Sobrinus eſt filius filij patrui mei. Pone ergo ſic caſum: Propior ſobrinus meus deceſſit nullo facto teſtamento, vel facto antequam haberet quatuordeci annos, & ſic non valuit, dicit quod bona eius iure agnationis ad me pertinẽt, etiã nulla bonorum poſſeſſione petita.

h Nepos.] qui erat tibi ꝓpior ſobrinus, ut in inſti. de gra. cog. § quinto, & idem ſi patruelis eſſet, ut ſ. qui teſtamen. face. poſ l. ſi frater.

AD inteſtati.] CASVS. Pone, Berta ex primo marito habuit vnum filium, poſtea ſecundum accepit, & ex eo ſecũdo filios duos habuit, pone me & Titium, dicit ꝙ ſi Titius decedat, quod ego potior ſum in ſucceſſione Titij, q̃ frater eius ex matre tantum coniunctus, qui eſt natus ex primo marito.

i Proximitatis.] id eſt cognationis, ut j. l. patruo. ſed hodie contra per authen poſt fratres, 1. modo lectam.

DEfunctis.] CASVS. Pone, Frater meus deceſſit relictis pluribus hæredibus. l. de liberis, hr̃des repudiauerunt hr̃ditatẽ, dicit ꝙ hæreditas fratris mei ptinet ad me iure agnationis, quia ſum frater ex eod. patre.

PAtruo.] CAS. Patruus eſt frater patris, matertera eſt ſoror matris. Pone ergo ſic caſũ: Deceſſi ab inteſtato relicto patruo, & matertera. dicit ꝙ patruus præfertur materteræ meæ in ſucceſſiõe mea, & hoc de iure veteri ſed ſecus eſt per auth. en. defuncto. ſ. ad Tert.

k Patruo.] & hæc corrigitur per auth. poſt fratres. 1.

l Inteſtati.] ſcilicet filij fratris.

Sibus,

nis iure ſorori matris anteponitur S.XVII.Ka. Mart. Sirmij, CC.Conſs.

Agnati vocantur ad ſucceſſionem defunctis apud hoſtes, beneficio legis Corneliæ. Salic.

VIII. Iidem AA.& CC. Syllano.

SI his de quorum ſucceſſione agitur, apud hoſtes defunctis, ſecundum legis Corneliæ beneficiũ [a] iure agnationis adita hęreditate, vel petita bonorum poſſeſsione ſucceſſiſti; eorum ſubſtantiam vendicare non prohiberis. S. Non. Iul. Sirmij. AA. Conſs.

Soror præfertur auo & auiæ maternis, hodie corrigitur. Bald.

IX. Iidem AA.& CC. Demagoræ.

IN ſucceſſione inteſtatę ſororem quàm auã [b] vel auum maternum, haberi potiorem, non ambigitur. S.VI. Kal. Iul. Nicomediæ. CC.Conſs.

Si ſuccedere volentes pupillo, ei intra annum à morte teſtatoris numerandum, tutorem non petierint, priuantur eius ſucceſſione, ſi moriatur in pupillari ætate. Salic.

X. Impp. Theodo. & Valent. AA. ad Florentium P.P.

SCiant qui ad ſucceſſionem vocantur pupilli mortui, ſi defuncto eius patre, tutorem ei ſecundũ legem non petierint intra annum, omnem eis, ſiue ab inteſtato, ſiue iure ſubſtitutionis, ſucceſſionem eius (ſi impubes moriẽ [c]) denegandam [d] aſſe. D.V. Id. Iul. Conſtãtinop. Theodoſio. A. XVII. & Feſto Conſs.

Reſcriptum principis reſeruans emancipato iura agnationis, ſiue ius ſuccedendi, intelligitur reſeruare tam actiuè quàm paſsiuè h.d. & no. Sal.

XI. Imp. Anaſtaſius A. Conſtantino præfecto prætorio.

SI ab eo qui ex ſacro reſcripto ſecundum noſtram cõſtitutionem [e] fieri poſtulauerit emancipationem liberorum, petitum [f] ſit, quatenus ei qui emancipandus emancipanda A ve eſt, minimè legitima iura per emancipationem extinguantur: eadem iura tam emancipato vel emancipatæ contra pſonas alias hoc mõ ſibi coniunctas, q̃ alijs itidem contra eum vel eam in hæreditatibus, vel in ſucceſſionibus, & tutelis, necnon cæteris ſeruentur intacta: [g] collationibus tamen ab his ſecundum ea quæ ſuper emancipatis ſtatuta ſunt, quotiẽs B talis caſus emerſerit, vtpote peracta emancipatione faciendis. D.XV. Kal. Aug. Probo & Auieno Iun. Cõſs.

Partus natus ex muliere etiã quinquagenaria eſt legitimus, & ideo ad ſucceſſionem admittitur. Sal.

XII. Imp. Iuſti. A. Ioanni. præfecto prætorio.

SI maior quinquagenaria partum ediderit, ſi debet huiuſmodi ſoboles ſuo patri ſuccedere, † & hæreditatem eius nanciſci, à Cęſariana aduocatione interrogati ſumus.

C ¶ Et ſancimus, licet mirabilis huiuſmodi partus inueniatur, & raro contingat: nihil tamen eorum q̃ probabiliter à natura noſcuntur eſſe producta, reſpui: ſed omne ius quod ex quacunque lege liberis præſtitum † eſt, hoc merũ atque immutilatum huiuſmodi filijs vel filiabus ſeruari in omnibus ſucceſſionibus, ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato & ſumma D tim, non abſimiles alijs fiãt quos ſimiles natura efficit: maximè cum & anteriore noſtra lege [h] huiuſmodi nuptias permiſimus, ĩpares eas videri minime concedentes. Dat. IX. K. Nouẽb. Conſtãtinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV.CC. anno ſecundo.

Si filius emancipatus per ſacrum reſcriptum deceſſerit ſuperſtitibus patre & fratribus, pater eius hæreditatis habet vſumfructum, fratres vero proprietatem, exceptis bonis maternis, in quibus vterini præferuntur alijs fratribus. Salicetus.

XIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

[a] SI his beneficium.] quo fingitur mortuus ante horam captiuitatis, & ſic in libertate, ut ff. de teſta. l. leg. Cornelia.

[b] IN ſucceſſione. Quàm auiã.] quia auia cognata, ſoror agnata eſt, vt l. patruo, ſupra eodẽ: lex tamen alia videtur aperte præferre fratrem etiam vterinum, ut ĩ. de bo. quę lib. l. quęcunque, ſed reſpon. ut ibi dixit Io. Item hęc hodie corrigitur per auth. defuncto, quæ eſt ſ. ad Tertul.

SCiant.] CASVS. Dicit ꝙ omnes illi qui ſuccederẽt pupillo ab inteſtato, ſi decederet, ſi non petant tutorem dari mortuo patre pupilli, ſi moriatur poſtea pupillus, quod ei nõ ſuccedunt. Itẽ et ii ei pupillo ſubſtituti fuiſſent.

[c] Moritur.] ſecus, ſi factus pubes moritur, ut ſ. ad Tertul. l. matres. Et eſt ratio: quia eo tẽpore quo deliquit, vel in id tãtum ĩ quo deliquit, debet puniri, non in alio. arg. ĩ. de pœ. l. ſancimus. ſed & hoc fallit in caſib' quos dixi ſupra ad Tertu. l. omnem. Sed contra, huic. l. ff. qui pe. tu. l. final. §. ſi uero maritus. ſed forte illud in ſingulari fideicommiſſo, quod non amittit, vel corrigitur per iſtam.

ADDITIO. Tu dicas, quia hic loquitur in ſubſtitutione directa, per quam pupillo ſuccedit: qua merito priuatur qui tutorem ei non petiit. at l. fina. in §. ſi uero maritus, loquitur in ſubſtitutione fideicommiſſaria, p quam ſucceditur defuncto: qua non priuatur, ut ibi.

[d] Denegandam.] ſed excluſo eo admittitur ſequens, fiſco excluſo, ut ff. ad Tertu. l. 2. §. fi.

SI ab eo.] CAS. Olim per emancipationem legitima iura extinguebantur, niſi fieret emancipatio contracta fiducia. hodie ſuccedit pater, ſiue fiat contracta fiducia, ſiue non, ut inſtit. de legi. agn. ſuc. §. vlt. pone ergo ꝙ pater emancipa. impetrato reſcripto à principe, vt legitima iura per emancipationem non extinguerentur, dicit tali impetratione facta, ꝙ pater poterit filio ſuccedere, & e cõuerſo filius etiam agnatis ſuis iure etiam agnationis, & e conuerſo, & hoc dicit.

[e] Cõſtitutionem.] quã habes ĩ. de emã ci. libe. l. iubemus.

[f] Petitum.] à principe.

[g] Intacta.] hodie intacta remanent, etiam ſi non ſit ſpecialiter petitum, ut inſtitu. de legi. agn. ſuc. §. ſi & ſ. de leg. tu. l. 4. & ĩ. eo. l. vlt. & ſ. de cura. fur. l. ne lucrum.

SI maior.] CASVS. Hunc caſũ pone in ſcholari qui contraxit cum quinquagenaria, poſtquã receſſit pro ſapientia. & ex ea habuit filium: quærebatur vtrũ eẽt legitimus filius, & poſſit patri ſuccedere? Reſpon. quòd ſic, licet ſit mirabilis partus, à natura tamẽ eſt conceſſus, licet raro eueniat: nihilominus tamen eſt à lege conceſſum tale matrimonium.

[h] Noſtra lege.] ut ſupra de nupt. l. ſancimus, 2. Et eſt arg. contra, ff. de legi. & ſenatuſconſul. l. nã ad ea.

† aliàs, ſuo patri ſua conſtitui, & hæredi. &c.

† aliàs ĩſtitutum.

DE emancipatis.] CASVS. Quatuor erant filij emã cipati, & vnus deceſſit: dicit ꝙ pater habebit vſumfructum in bonis emancipati mortui, & alij tres habebunt propriet. ſine diuerſi. excipiũtur res maternæ: quia illæ res venient tantum fratribus & ſororibus eiuſdem matris, ſi ſunt: ſi autem non ſunt, alij fratres in alijs rebus admittuntur.

a Seruare] ſcilicet inter ſe quo ad tutelam, ut ſ. de legi. tut. l. 4.

b Aliarumque] puta ex maritali lucro, de quibus iam a nobis lex &c quam habes ſ. communia de ſuc. l. fi.

Emancipatio hodie videt ſemper cõtracta fiducia fieri.

c In totum.] imò videtur in medio beſſe, ut ſ. ad Tertu. l. fi. §. ſi autẽ defuncta. Solu. hic contracta fiducia emancipauit, ibi non. hoc non valet: quia hodie ſemper contracta fiducia videtur emancipare, ut diximus ſ. eo. l. ſi ab eo. Alij dicunt ꝙ hic per principem emãcipauit, ibi corã alio iudice. hoc non valet, quia hic dicit, ſi ue alio legitimo modo Tertij. ꝙ ibi ſuperat mater, hic nõ. nec hoc valet: quia magis deberet eſſe contrarium. Dic ergo illam corrigi per iſtam. nam & hæc eſt Iuſtiniani. Accurſius.

d Votum] Not. uotum patris, ut ff. vnde libe. l. ſcripto, in fin. & de bo. dam. l. cum ratio.

e Ea propter] id eſt ob hanc cauſam.

f Fratribus.] circa tutelam, ut dixi in princip. per l. ſ. de legit. tu. l. 4.

f Exceptis.] de hoc plene dices, ſ. communia de ſucceſ. in authen. itaque. Item nota ꝙ hæc lex corrigitur per authen. defuncto ſine liberis ſ. ad Tertul.

g Exceptis.] dixi vocari omnes fratres, excipe in bonis quæ habebat emancipatus à matre, in quibus præferuntur vterini.

h Fratres.] ſcilicet tales vterini.

i Solos.] quaſi dicat, non conſanguineos tantum.

k Superſint.] ſcilicet tales vterini.

DE emancipatis filijs, qui ex ſacro reſcripto patrib' impertito hoc à ſuis genitoribus meruerunt, dubitatum eſt. Cum enim Anaſtaſiana lex iura fratribus legitima noſcitur ſeruare: a ſi quis ex his ſine teſtamento & liberis deceſſerit, vtrumne ad fratrẽ vel ſororem eius ſucceſſio deuoluatur, an ad ſuperſtitem patrem, dubitabatur. huiuſmodi dubitationem compendioſo reſponſo duximus eſſe finiẽdam. Ideoque ſancimus ad ſimilitudinem maternarum rerũ aliarumq́ue, b de quibus iã à nobis lex poſita eſt, etiam huiuſmodi hæreditatem iure quidẽ dominij ad fratres vel ſorores in totum c peruenire, vſumfructum aũt eius patri totũ, ſiue priorẽ torũ ſeruauerit ſiue ad ſecundas migrauerit nuptias, acquiri: ſiue ꝑ ſacrũ oraculum emãcipatio procedat, ſiue alio legitimo modo à ſacris paternis fuerint abſoluti.

¶ Cum enim & pater vtitur vſufructu, & votum d eius eſt ad alios filios ſuas res peruenire: ea ꝓpter e cùm ex lege Anaſtaſiana in aliũ articulũ fratribus f proſpectum eſt, nunc à nobis in hac ſpecie plenius eis ſubuenitur: ut pater habeat vſumfructum, fratres aũt vel ſorores dominium rerũ relictarũ: exceptis g maternis rebus, in quibus, ſi ex eadẽ matre fratres h vel ſorores ſint, eos ſolos i vocari oportet.

A l Rerum] non maternarum.

LEge duodecim tabularum.] CASVS. Et cum olim deferebatur ſucceſſio agnatorum vniformiter tã maſculis quam fœminis agnatis, nulla circa ſucceſſionem inter maſculos & fœminas differentia introducta. utputa ſi fratris tui vel patrui filia decederet, vel amita tua ſcilicet decederet, & ad te ipſarum hæreditas, & tua ad ipſas, ſi tu decederes, ex lege duodecim tabularum pertinebat. media vero iuris prudentia hanc æqualitatem ad inæqualitatis vitium deduxit, hoc eſt, ut maſculi tam maſculis quam fœminis agnatis, ſalua tamen graduum prærogatiua ſuccedant, fœminæ vero ſorores tantum ad agnatorum ſeu agnatarũ ſucceſſionem admitterentur. Imperator vero Iuſtinianus hoc corrigit, primæuum ſtatum legis xij tab. approbans, & adijcit, vt ad legitimam ſucceſſionem agnatorum, tam conſanguineæ quàm vterinæ ſororis filia vocet. ita etiam vt ſoror tã vterina quàm conſanguinea non ſuperſit, ut tunc non in ſtirpes, ſed in capita hæreditas diuidatur. & hæc duo vltima hodie corrigũtur per authent. de hæred. quæ ab inteſta. &c. §. reliquum eſt, & authent. vt fratrum filij, §. 1. In fine vero dicit, ut in cæteris ſucceſſionibus antiquum ius obſeruetur intactum.

¶ Sin aũt non ſuperſint, k tunc ad ſimilitudinem aliarum rerum in totam fraternitatem dominiũ earũ cedere, ut ſit apertiſſimus in oĩbus tractatus, & non per differentiam perſonarum vel rerum l vacillare noſcatur. D. Kal. Nouem. Conſtantinop. poſt conſu-

B latum Lampadij & Oreſtis. VV. CC. Anno ſecundo.

Fœminæ iure agnationis pariter ut maſculi admittuntur, ſublato quodam iure contrarium diſponente poſt legem. xij. tabularum. Et filij ſororis conſanguineæ, vel vterinæ, cum de hæreditate patrui vel auunculi tractatur, & tunc nec frater nec ſoror defuncti ſuperſunt, iura agnationis conſequũtur: & ſucceſſio inter filios fratrum diuiditur in capita. hoc dicit. & primo commendat legem. xij. tabularum uſque ibi, Sed poſteritas. ibi arguit & vituperat mediam iuris prudentiam uſque ibi, Huiuſmodi. ibi tertio ponit ſtatutum nouum, reducendo

C *nos ad ius antiquum. & rationes annectit vſque ibi. In his igitur. ibi quarto unum gradum agnationis addit cognationi, procedendo in diſpoſitione ſui noui ſtatuti: vſque ibi, Cæteris. ibi confirmat alias ſucceſſiones in ſtatuto nouo non comprehenſas: vſque ibi, Si qui. Vbi ultimo dicit hanc l. locum habere in futuris caſibus uſque ad fin. Salicetus.*

XIIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

LEge duodecim tabularum m bene humano generi proſpectũ eſt, quę

D vnam conſonãtiam tàm in maribus q̃ in fœminis, & legitimis, in eorũ ſucceſſionibus, necnon & in liberis n obſeruandam eſſe exiſtimauit, nullo diſcrimine in ſucceſſionibus habito, cum natura vtrunque corpus ediderit, vt ma-

m Lege duodecim tabularum.] Olim agnata vel agnatus per legẽ duodecim tabularum vocabatur. ſecundo tempore non niſi filia vel ſoror agnata: quod duabus rationibus remouet, vna: quia ſi admitteret filius fratris, ergo & ipſa filia fratris: & ſi patruus, ergo & amita. Secunda, cum agnati ſuccedunt ei, ergo & ipſa eis. Vltimo filios ſororis conſanguineæ & vterinæ, licet cognati ſint, inter agnatos ponit.

n In liberis.] agnatorum.

Et alte-

neat ſuis vicibus immortale, & alterũ [a] alterius auxilio egeat, & vno ſemoto & alterum corrumpatur. Sed poſteritas [b] dũ nimia vtiť ſubtilitate, non piam induxit differẽtiam, ſicut Iulius Paulus in ipſo principio libri ſingularis quem ad ſenatuſcõſultum Tertullianum fecit, apertiſsimè docuit.

¶Cui enim ferẽdum eſt, ab inteſtato ſucceſsionibus [c] ſuas quidem filias ad ſimilitudinem maſculæ ſobolis in parentis vocari ſucceſsionem, & iterum germanas [d] iure conſanguinitatis eandem ſibi vẽdicare prærogatiuam, [e] deinceps autẽ legitimas [f] fœminarum perſonas, ſi iura conſanguinitatis [g] nõ poſſident, à ſucceſsione legitima repelli, cum maribus eadẽ ſucceſsio pateat?

¶Quare enim patris ſoror non ad ſucceſſionem filij fratris ſui vnà cum maſculis vocať, ſed aliud ius in amitis, aliud in patruis obſeruatur? Vel qua rõne fratris filius ad ſucceſſionem patrui vocatur, germana autem eius ab eadẽ ſucceſſione recluditur?

¶ Huiuſmodi [h] itaque legis antiquæ reuerentiam & nos anteponi nouitati legis cenſemus: & ſancimus omnes legitimas perſonas (id eſt per virilem ſexum deſcendẽtes) ſiue maſculini, ſiue fœminini generis ſint, ſimili modo ad iura legitimæ ſucceſſionis ab inteſtato †vocari ſecundum gradus ſui prærogatiuam: non ideo excludendas quia conſanguinitatis iura ſecũdum germanæ obſeruationem non habeant.

†al. inteſtatorum.

¶Cum enim vnius ſanguinis iura remaneant per virilem ſexum incorrupta,

A quare naturã offendimus, & legitĩo iuri derogamus? cũ & aliã maximã iniuriã res in ſe contineť, pleriſq; quaſi vulnus inteſtinũ incognitum. Cum enim & ad ipſarum mulierum ſucceſſionẽ maſculi iure agnationis vocantur: quis patiatur earum quidem hæreditatem ad eos legitimo iure deferri, ipſas verò nec inuicem ſibi, nec maſculis eodem iure poſſe ſuccede-

B re, ſed propter hoc ſolum puniri, ꝙ fœminæ natæ ſunt, & paterno vitio (ſi hoc vitium eſt [l]), prolem innocentem grauari?

¶In his igitur caſibus legem duodecim tabularum ſequentes, & nouũ ius nouiſſimo iure corrigentes, etiam vnũ gradum pietatis intuitu transferri à iure cognationis in legitimã volumus ſucceſſionẽ: vt non ſolũ fratris filius & filia (ſecundum quod iam definiuimus) ad ſucceſſionem patrui ſui vocentur, ſed etiam germanæ cõſanguineæ, vel ſororis vterinę [k] filius & filia ſoli, & non deinceps perſonæ

C vnà cum his ad iura auunculi ſui perueniãt: & mortuo eo [l] qui patruus quidem eſt fratris ſui filijs, auunculus autem ſororis ſuæ ſoboli, ſimili modo ex vtroq; latere ſuccedãt, tanquã ſi oẽs legitimo iure veniant: ſcilicet vbi frater & ſoror ſuperſtites non ſunt.

¶His etenim perſonis præcedentibus, & hęreditatem admittentibus, cæteri gradus remaneant penitus ſemoti.

¶Illo proculdubio obſeruando, vt ſucceſſio nõ in ſtirpes, ſed ĩ capita [m] diuidať, & is gradus in ordinem legitimum transferať: cæteris omnibus ſucceſſionibus ſecundum ius vſque ad præſens tempus obſeruatum in ſuo

D ſtatu manentibus.

¶Si qui autem caſus iam euenerunt: ſecundum quod priſtina iura volebant, eorum fiat diſtributio. Dat. V. Kal. Decemb. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

Primo exordiendo ponit effectum conſtitutionis præcedentis vſque ibi, Cum igitur. ibi ſecundo ſtatuit filium emancipatum pariter ſuccedere cum ſuis tam patri, quàm fratribus & ſororibus. vſque ibi, Sed nec fratrem. ibi tertio ſtatuit fratres vterinos admitti ad ſucceſſionem fratris: & cum fratribus defunctis admittuntur filij fratrum emancipatorum, & etiam filij fratris vterini vel ſororis vterinæ. vſque ibi, Quas autem. ibi quarto diſponit quod qui vocantur ad ſucceſſionem, vocantur ad tutelam. Salic.

XV. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

MEminimus antea diuinam nos promul-

[a] Et alterum.] ſcilicet corpus.

[b] Poſteritas.] id eſt media iuris prudentia, & habes hæc omnia inſti. de legi. agna. ſuc. §. cæterum, vſque ad §. ſi plures.

[c] Succeſſionibus.] ſubaudi, exiſtentibus, alias ex teſtamento.

[d] Germanas.] id eſt ſorores ex eodem tantum patre natas. nã hæ propriè dicuntur germanæ.

[e] Prærogatiuam.] in ſucceſſione patris defuncti.

[f] Legitimas.] id eſt agnatas.

[g] Cõſanguinitatis.] id eſt ſororitatis, vt ſic dicam.

[h] Huiuſmodi legis] ſcilicet duodecim tabularum.

[i] Vitium eſt.] id eſt ſi ab aliquo vitium dicatur. ſic ĩ de inoff. teſta. l. ſi mater. Itẽ nota non eſſe pœnã, vbi delictum nõ eſt, vt j. de pœnis, l. ſancimus.

[k] Vterinæ.] quam conſtat vt agnatã vocari, ut j. l. proxi. §. ſed nec.

[l] Eo.] hoc poteſt referri ad patruum, & ſic ad inferiora, vel ad nepotem & ſic ad ſuperiora

[m] Sed in capita.] hodie in ſtirpes, vt ſ. e. authen. poſt fratres. j. & dixi inſtit. de leg. agna. ſuc. §. hoc etiam.

MEminimus.] CASVS. In principio huius. l. vſque ad §. cum igitur, repetit quod dictũ erat. ſ. l. proxi. in §. huius. & §. in his igitur, videlicet de mutua ſucceſsiõe agnatorum inter ſe, & vno gradu cognationis. deinde adijcit ꝙ ſicut filij emãcipati olim vocabantur tã quã ſui ad patris ſucceſſionem, ita hodie fratres & ſorores tã ſui quàm emancipati, & tam conſanguinei quàm vterini mutuo ſibi ſuccedãt adiecto etiam vnico gradu cognationis ad hoc, hoc eſt vt filij fratrum tam ſuorum, quàm emancipatorum, & tam cõſanguineorũ, quàm vterinorum, patruis & auunculis, amitis & materteris, & vice verſa ſuccedãt: quod tunc erit, quãdo eos in anteriori gradu nemo præcedit: & iſti quidem non in ſtirpes, ſed in capita ſuccedent. In alijs autẽ ſucceſſionibus cognationis, ius antiquum obſeruetur, & ſicut ad emolumentum vocantur ſucceſſionũ, ita oneri tutelarũ mutuo, videlicet maſculi ſubijciãtur, & hæc quidem conſtitutio locum habet in futuris, non autem in præteritis. Viuia.

gaſſe conſtitutionē, [a] per quā ad veſtigia legis duodecim tabularum totam ꝓgeniem ex legitima ſobole deſcendentē, ſiue maſculinam, ſiue fœmininam, legitimo iure hęreditatē adipiſci ſanximus: vt quēadmodū ipſis à legitimis perſonis ſucceditur, ita & ipſæ legitimarum perſonarū amplectātur ſucceſsionē.

¶ In qua conſtitutione vnum gradum ex cognatis in ius legitimum reduximus, id eſt germanæ conſanguineę filios & filias, & ſororis vterinæ filios ac filias.

¶ Quam conſtitutionem in ſuo robore permanere cēſemus, cum & in noſtris inſtitutionibus [b] tenor ei' à nobis relatus eſt.

¶ Sed ſubtiliore tractatu habito, neceſſarium duximus, & ſi quid ex prætoria iuriſdictione frugi inuentum eſt, & hoc cum perfectiſſima definitione diſpoſito, noſtras leges ampliari.

¶ Cum igitur prætorem filium emancipatum, licet ſubtili iure capite fuerat deminutus, attamen in patris ſucceſſionem ſine vlla deminutione vocare manifeſtum [c] eſt: non eodem autem iure etiam ad fratrum ſuorum ſucceſſiones ab eo vocabatur, ſed nec filij eius iure legitimo ſuis patruis ſuccedebant: neceſſariū duximus hoc [d] primum corrigere, & legem Anaſtaſianā iuſto incremē to [e] perfectam oſtendere: vt emācipati filius & filia, non ſolum in paternis bonis ad ſuorum ſimilitudinem ſuccedant, ſed etiam in fratrū vel ſororum ſuarum ſucceſſione (ſiue omnes ſui, ſiue omnes emancipati ſint, ſiue mixti) æquo iure inuicē ſibi ſuccedāt, & non ſm legē Anaſtaſianam parte aliqua deminuta. Et hæc quidem de filijs emancipatis ſancire belliſſimum nobis viſum eſt.

¶ Sed nec fratrem vel ſororē vterinos concedimus in cognationis loco relinqui. Cum em̄ tam proximo gradu ſunt, meritò eos ſine vlla differentia, tanquam ſi cōſanguinei fuerant, cū legitimis fratribus & ſororibus vocandos eſſe ſancimus: vt ſecundo gradu cōſtituti, & legitima ſucceſſiōe digni repti, alijs oībus qui ſunt vlterioris gradus, licet legitimi ſint, ꝓcellant. Et hęc qdē de ſecundi gradus [f] ſucceſſione ſatis abundeq; à nobis cum ſumma vtilitate diſpoſita ſunt.

¶ Cum aūt tertio gradui ex tranſuerſa linea fuerit locus, vbi patruis & filijs fratrū [g] & ſororū locū antiqtas ꝺdicauit: vnà cū illis tā emācipati fratris, q̄ emancipatę ſororis filiū tantūmodo [h] & filiam, ſiue emācipatos, ſiue ſuos patrib' ſuis cōſtitutos, & neminē aliū vlterius: necnon fratris vterini & ſororis germanæ, [*] vel vterinæ filiū & filiā tantum modo ex ltima [i] linea inuicē vocari cēſem' ſicut iā ſanximus [k], vt oēs q vel ab antiquo iure, vel a noſtra liberalitate in ltimorū qui dē poſiti ſunt prærogatiua, & eodem tertio gradu ſunt, ſimili iure vocentur.

¶ Succeſſionis videlicet iure & in hac parte ſeruādo: vt ſi q ex ſecūdo gradu vocati renūciauerint hꝛditati, & noluerint eā adire, nulluſq; alius ſit i ſecūdo gradu, q ſuccedere ꝓt & vult: tūc hi, quos ꝓſēti lege enūerauimus ex tertio gradu, ī locū recuſantiū ſuccedāt. [l]

¶ Illo etiā obſeruādo, vt ſucceſſio nō in ſtirpes, ſed in capita [m] diuidatur: cæteris oībus ſucceſſionibus [n] ſm ius vſq; ad ꝓſens tēpus obſeruatū ꝓcedētibus, & nullo ex cognatis ſ. memoratos gradus ad iuris agnatitij formam redigendo, ſed ſuum ordinem ſuamq; proximitatem retinente [o] incorruptam.

¶ Quas aūt perſonas ex iure cognationis in ltimas ſucceſsiones trāſueximus, eas etiā tutelę grauamini viciſsim ſupponimus, ſ. ſi maſculi ſint, & ꝑfectæ ætatis, ſm noſtræ cōſtitutionis [p] tenorē: vt nō ſolū lucrum ſentiant, ſed etiam grauamini ſubiugentur.

¶ Si q aūt caſus iā euenerūt, & ꝑ iudicialem ſnīam, vel amicabilē tranſactionē ſopiti sūt, nullā ſentiāt ex hac lege retractationem. D. Idibus Octob. Conſtantinop. DN. Iuſtiniano. A. PP. IIII. & Paulino. V. C. Conſs.

TITVLVS LVIII.

COMMVNIA DE SVCCESSIONIBVS.

Ad ſucceſſionem fratris emancipati pariter vocatur frater

Scite.]

Continuatio.

* conſanguinea.

[a] Conſtitutionē.] ut ſ. l. proxi. & breuiter commemorat eam hic.

[b] Inſtitutionibus.] vt inſtitu. de legi. agna. ſuc. §. cæterū, vſque ad §. ſi plures

[c] Manifeſtum eſt.] ut inſtit. de hære. q ab inteſt. §. emancipati.

[d] Hoc.] vt frater fratri ſuccedat.

[e] Iuſto incremento.] dixerat enim illa tantum de iure tutelarum, ut ſ. de legi. tu. l. 4. vt ſaluum ſit eis, quod non placet, quòd de illa faciat mentionem hic ſed de quadam Gręca, qua dicebatur eu ſuccedere cum illis qui remanſerant in poteſtate cum quadam deminutionę, ſed eorum filios nullo modo, ut inſtitu. de ſuc. agna. §. primo: hic autem non corrigit de filia filij emancipati. ſed hoc dicitur infra proximo §.

[f] Secundi gradus.] nam fratres & ſorores in ſecundo gradu ſunt, ut inſti. de gra. §. ſecundo gra.

[g] Et filijs fratrū.] hi. n. in tertio gradu ſunt, vt inſti de gra. §. tertio gradu.

[h] Tantummodo.] non vltra, ut ĩ. §. cæteris. Accur.

[i] Ex legitima.] id eſt inter agnatos.

[k] Sanximus.] ut ſ. l. proxi. circa fin.

[l] Succedant.] quaſi per quoddam ſucceſſorium edictum.

[m] In capita.] hodie in ſtirpes, ut ſ. authen. poſt fratres, ſ. ſecundum Ioan. ſed aliàs contra, vt & habes inſtit. de leg. ag. ſucceſ. §. hoc etiam.

[n] Succeſſionibus.] ſcilicet aliorum cognatorum, qui ſunt vltra tertium gradū.

[o] Retinente.] ut ſuccedant poſt agnatos cognati. Accur.

[p] Noſtræ conſtitutionis.] quam habemus, ſ. de legi. tu. l. fi. ſed ibi cōtra in e. ſi l. 1. ſed certè imò non eſt cōtra, ſed & illa corrigitur per authent. ibi poſitam.

COMMVNIA DE ſucceſſionibus.

Viſis teſtamentarijs & legitimis ſucceſſionibus: quædam omnino communia dicit. ſic inſti. de leg. §. 2.

S Cire.] CASVS Duo erant fratres emancipati, ſorore in ſacris patris conſtituta, deceſſit vnus ex emancipatis, ſoror cum emancipato ſuperſtite defuncto ſuccedet, nec frater præfertur.

a Eam. ſ. ſororem.

b Pariter.] quo ad vtrunque enim deſinit eſſe agnatus, ſcilicet tam ad alterum emancipatũ, quam ad eam quæ in poteſtate remanſit: ſed hodie contra, ut ĩ. de legi. tu. l. 4.

c Solenniter.] hodie tamen non exigitur ſolennitas in bonorum poſſeſsione petenda, ut ſ. qui admi. ad bo poſ. l. fi. & penult.

S I pater] CASVS. Nati ex duobus fratribus, dicuntur patrueles. nati ex patruelibus, dicuntur propiores ſobrini. Nati ex propioribus ſobrinis, dicuntur ſobrini. Pone ergo caſum, quòd ſi pater meus ſucceſſit propiori ſobrino meo, & hæredi. adiuit, tutor illius poſſidebat hæredi. deceſſit pater, & ei ſucceſſi, debeo conuenire tutorem.

d Sobrino tuo.] id eſt filio patruelis tui, vt ſ. vnde legi. l. 2. & inſtit. de gra. §. quinto gradu.

e Non interuenien te.] ſcilicet iure ciuili, ſiue agnatione, vt quia fuit filius ſororis patruelis eius. Itẽ no. quòd in princip. dicit, ſobrino tuo, quia hoc pronomen tuo, poteſt venire ad determinationem præcedentium, item ſequentium, & ſic poteſt dici quod vel tuus, vel tui patris erat propior ſobrinus.

f Hæreditas.] & per conſequens illius propioris ſobrini.

g Eius.] propioris ſobrini.

V Itrico.] CASVS Priuignus meus deceſſit ab inteſtato: ego volo petere ſucceſſionẽ, an poſſim, quæritur? & reſpon. quòd non.

emancipatus cum ſorore in poteſtate exiſtente. Salicetus.

I. Impp. Diocl. & Maximia. AA. & CC. Valeriæ.

S Cire debuiſti fratre emancipato potiorem eam [a] quæ in familia manſit, in alterius emancipati bonis nõ haberi: ſed eos pariter, [b] ſi ſolenniter [c] petierint bonorum poſſeſſionem, ſuccedere. S. XV. Kal. Iun. Sirmij CC. Conss.

Tutor propioris conſobrini poteſt conueniri ab agnato eius harede, ut reddat rationẽ adminiſtrationis tutela. Bald. Vel ſic: Sicut hæreditas per bonorum poſſeſſionem quæſita tranſmittitur, ita adita de iure ciuili. Vel ſic. Quo ad tranſmiſſionem ne refert an hæreditas ſit quæſita de iure ciuili, vel prætorio Salic.

II. Iidem AA. & CC. Apollinari.

S I pater tuus propius ſobrino tuo [d] agnato cõſtituto, & inteſtato defuncto, ciuili iure adita hæreditate, vel hoc ab initio non interueniente, [e] ſeu capitis deminutione perempto, ſolenniter bonorũ poſſeſſione admiſſa, ſucceſſit, ac tibi patris tui quæſita hęreditas [f] eſt: adire præſidem prouinciæ debes, ac tutorem eius [g] de tutela conuenire. Dat. XIIII. Kalenda. Iun. Veronæ. AA. Conss.

Vitrico non defertur priuigni ſucceſſio Salic.

III. Iidem AA. & CC. Vlpianæ.

V Itrico [h] priuigni ſucceſſionẽ inteſtato ciuili vel honorario iure nõ deberi, certiſſimum eſt. S. XV. Kalend. Mart. Sirmij. CC. Conss.

Seruus in multis caſibus ſucceſſorem habet.

h Vitrico.] hic puncta, & facit infra eo. l. affinitatis.

i S Eruus. Non poteſt.] fallit in caſibus, vt ſ. ad Sylla. l. pe. & ſ. de ſuis & le. l. apud, & ſ. ti. 1 l. ſi his, & ſ. ad Orfic. l. fi. & ff. de ſuis & leg. l. 1. circa princi. & §. quæ ri. & ff. ad Tertul. l. 1. in princip. & §. interdum. nec econtra ſeruus poteſt eſſe hæres, vel dominus per eum cognatis ſerui, iure naturali inſpecto, ut inſtitu. de ſerui. cogna. & infra eo. l. ancillæ.

A Mitæ] CASVS. Habebam amitam, ei ſucceſſerunt filij ſui, vnde ei ſuccedere non poſſum. Si uero ab inteſtato deceſſerint, an ſuccedere poſſĩ eis, diſtinguitur: aut habent fratres ex parte patris ſui priuignos amitæ meæ, tunc ego non ſuccedã, ſed ipſi, licet maritus amitæ habuit illos ex alia vxore, & ſint ita priuigni amitæ meæ. ſed ſi amita mea habuit priuignos non ex præſenti marito, id eſt à patre corũ amitinorum qui deceſſerũt, ſed ex alio, tunc tales priuigni non ſuccedunt, ſed ego.

Seruo nemo ſuccedit [i] Idem in monacho. v. in authen. ingreſſi, ſupra de epiſco. & cle. & omnia iura loquentia in ſeruo, habent locum in monacho, ſecundum Inno. in ca. cum olim. extra de priuilegijs. Bal.

IIII. Iidem AA. & CC. Aſterio.

S Eruus ſucceſſores habere non poteſt. [i] Da. Non. April. Cæſaribus Conss.

Priuignus non ſuccedit nouercæ per ſe, ſed per mediam perſonam naturã ex ea qui ſunt fratres ſui ex latere patru. Bald. Vel ſic: Ad ſucceſſionẽ amitæ primo vocantur filij quàm nepotes. & in ſucceſſione amitinorum potiores ſunt eorum fratres conſanguinei tantum vel vterini quam eorum amitini: & fratribus non extantibus amitini vocantur Salic.

V. Iidem AA. & CC. Iuſtinæ.

A Mitę [k] cui ſucceſsiſſe filios ſuos proponis, hæreditatem tuo nomine non rectè petis.

¶ Sed quoniã hos etiam [l] inteſtatos diẽ functos aſſeueras: ſi quidem hi quos priuignos eiuſdem amitæ dicis, [m] eorum conſanguinei [n] fuerint fratres tam agnationis quàm cognationis iure ſecundo gradu conſtitutos, tibi præferri nõ ambigitur. [o] Nã ſi [p] amitinis tuis alio etiã patre [q] natis, nunquam eorũ matris priuigni ſunt: admiſiſſe [r] te bonorum poſſeſſionem probans, eorum vendica [s] ſucceſſionẽ. S. XII. Kal. Mar. CC. Conss.

Auunculus præfertur filijs matertera Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Publiciano.

A Vunculo [t] priori, qui eſt in tertio gradu, [u] quàm conſobrino, qui ſequẽtem [x] occupat, deferri ſucceſſionem inteſtati, certi

k Amitæ.] ſ. tuæ.

l Etiam.] non ſolã amitam prius.

m Dicis.] quia maritus amitæ habuit ex alia præcedenti vxore.

n Conſanguinei.] puta nati ex eodem patre, ex alia tamen matre.

o Ambigitur.] ut & ſ. ti. 1. l. 1. Accur.

p Nam ſi.] cõſtrue, nam ſi priuigni matris eorum, ſcilicet amitinorũ nunquã ſunt, id eſt non attinent amitinis tuis, alio etiam patre natis, i. alio viro, quem ante vel poſt habuit nõ ex eo, ex quo priuigni nati ſunt, non ſolũ ex alia matre. Accurſius.

q Patre.] præcedente, ſ. amitæ meæ, nõ ex præſenti, vñ ſunt priuigni.

r Admiſiſſe te.] quia hodie fit quocunq; modo agnoſcat, ut ſupra qui admit. ad bo. poſ. l. fi. & pe.

s Vendica.] per vnde cog. quanquam mater eorum ſit agnata, ut inſti de le. ag. tu. §. 1.

A Vunculo.] CASVS Habebam auunculum, & habuit fratrem, & ex eo conſobrinum, deceſſi ab inteſtato: auũculus ſuccedet.

t Auunculo priori.] id eſt prius.

u In tertio gradu.] ut inſtitu. de grad. §. tertio. gradu.

x Sequentem.] ſ. quartum, vt inſtitu. de grad. §. quarto.

A Ffinitatis.] CASVS. Frater vxoris tuæ eſt tibi affinis: ſi moriatur, non ſuccedes.

a Permittitur.] ut & ſupra eo.l. vitrico, ſed hoc fallit inter virum & vxorem, qui ſuccedunt inter ſe cum alij deficiũt, ut ſ. vnde vir & vxor. l. j. Item in alio caſu, qui eſt ibidem in authenti. præterea. Itẽ in tertio ſuccedit maritus vxori cum filijs eius emancipatis à patre, & cum nepotibus ex filia, vt viriles habeat partes vſusfructus, ut j. tit. 1. l. pen. quia vir & vxor videntur eſſe affines, ut ſupra cõ. vtri. iud. l. poſſeſſionem, & ff. de condictio. cau. da. l. ꝙ ſi ſeruus. Sed verius eſt ꝙ non ſunt affines, cum affinitas non ſit niſi aliqua perſona mediante, ſed cã affinitatis, ut ff. de gradi. l. non facile, §. affines, & ſic nullo modo fallit.

Vir & vxor non ſunt affines.

A Ntequã.] CASVS. Si ſcriptus hæres non repudiat hæreditatem, ſuccedentes ab inteſtato non admittuntur.

b Repudiet.] volẽs.

c Quærendæ.] hæreditatis.

d Amittat] inuitus.

e Succedit.] quãdiu ergo &c. vt hic, & ſupra de ſec tab. l. 1. & vnde li. l. 2. & ff. de acqui. hæredi. l. quãdiu poteſt, & de reg. iur. l. quandiu. ſed hoc fallit in caſu, ut inſtituo te hæredẽ ſi legitimus meus non voluerit, vt ff. de hæred. inſtitu. l. ſi quis ita hæres inſtituatur. Itẽ in alio vt ff. unde libe. l. pe. quæ eſt contra. Sed ibi fuit filius inſtitutus ſub conditione emancipationis, ſi emãciparetur intra certum tempus, & iã erat elapſum cũ adiuit ab inteſtato: ſic ex teſtõ ſuccedere non poterat &c.

† Al. cõ[illegible]tionẽ.

A Ncillæ.] CASVS. Ancilla mea habuit contubernium cum Seio libero. ſi Seius decedat, nõ propter hoc ei ſuccedam.

f Vindicare nõ poteſt.] ut j. de lib. cauſa, l ſi liber homo.

N Vtritorib.] CASVS. Ille qui nutriuit me, ab inteſtato ſuccedere mihi non poterit.

g Hæreditas.] ſiue dicas nutritorem alumnum quem pueri Bon. patrem appellant, ſiue eum qui collegit expoſitum, ut j. de infantib. exp. l. ſi. & ſ. de epiſ. & cle. l. nemini. Sed iure hoſpitandi vel hoſpitationis ex conſuetudine quidam vendicant ſibi ſucceſſionẽ: quod hodie corrigitur per authen. nouam Friderici, quã hic lege: Omnes peregrini.

Hoſpitationis iure quis non poteſt ſibi ſucceſſionem vindicare.

iuris eſt. Suppoſita Kalen. Octob. CC. Conss.

Affines qui habentur ratione vxoris, viro non ſuccedunt. Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Nicolao.

A Ffinitatis iure nulla ſucceſſio permittitur.[a] S. Idi. Octobr. CC. Conss.

Quandiu ſuccedi poteſt ex teſtamento, ceſſat ſucceſſio ab inteſtato. Sa.

VIII. Iidem AA. & CC. Iuſtæ

A Ntequam ſcriptus hæres cuiuſcunque portionis capax repudiet[b] hæreditatem, vel alia ratione quærendæ[c] facultatẽ amittat:[d] ei qui teſtamentum reliquit, inteſtato nemo ſuccedit.[e]

¶ Igitur perſpicis ꝙ teſtamentariæ ſucceſſionis ſpe durante, inteſtato bona defuncti non rectè vendicentur. S VI. Idus Mart. Retiariæ. CC. Conss.

Per contubernium cum non conſtat matrimonium, ſucceſſio non defertur. Bald. Vel ſic: Dominus ancillæ nõ ſuccedit ei cum quo contubernium fecit. Salic.

IX. Iidem AA. & CC. Supatro.

A Ncillæ dominus, liberi hominis cum quo contubernium hæc habuit per hanc coniunctionem † ſucceſsionem vendicare non poteſt[f] S. XV. Kal. Ianuarij. Nicomediæ. CC. Conss.

Iure nutricationis ſucceſſio non acquiritur. Bal. Vel ſic: Alito non ſuccedit [illegible]. Salic.

X. Iidem AA. & CC. Danubio.

N Vtritorib. hoc nomine nec ciuili, nec honorario iure defertur hæreditas.[g] S. VI. Kalen. Ian. CC. Conss.

IN AVTH. de ſtatu. & conſue. §. omnes peregrini, coll. x. conſti. ſi.

Si aduenæ et peregrini decedãt teſtati, eorum voluntas ſeruari debet: & ſi inteſtati, veniunt proximiores ſibi: & bona quæ ſecum habent, epiſcopo loci debent tradi, ſucceſſoribus defunctis ſeruatura, vel in pias cauſas eroganda: hoſpitantibus eos ab eorum bonis ſub pœna tripli ſemotis. Salic.

O Mnes peregrini[h] & aduenæ libere[i] hoſpitẽtur vbi voluerint.

¶ Et hoſpitati ſi teſtari voluerint, de rebus ſuis liberam[k] ordinandi habeant facultatem, quorum ordinatio inconcuſſa ſeruetur.

¶ Si verò inteſtati deceſſerint, ad hoſpitẽ nihil perueniet, ſed bona ipſorum p manus epiſcopi loci, ſi fieri poteſt, hæredibus tradantur, vel in pias cauſas erogentur.

¶ Hoſpes vero ſi aliquid ex taliũ bonis contra hanc conſtitutionem noſtram habuerit, epiſcopo triplũ reſtituat, quibus viſum ei fuerit, aſſignandum, non obſtante ſtatuto aliquo, aut conſuetudine,[l] ſeu priuilegio, quæ hactenus contrarium inducebant.

¶ Si qui autem cõtra hãc noſtram conſtitutionẽ venire præſumpſerint, eis de rebus ſuis teſtandi interdicimus facultatem, vt in eo puniantur,[m] in quo deliquerunt: aliàs prout culpæ qualitas exegerit, puniẽdi.

Iure iſto ad ſucceſſionẽ fratris etiã in poteſtate morientis tam in lucris nuptialibus quam in bonis maternis primo veniunt eius liberi, ſecundo eius fratres, tertio pater: vſusfructus tamẽ debetur ei, in cuius fuit poteſtate. Salicetus.

XI. Imp. Iuſtinianus A. Demoſtheni P. P.

S Ancimus, quemadmodum de his rebus, quæ liberis in ſacris conſtitutis

h O Mnes peregrini.] in bonã partem accipe, ut in inſtit. de hære. inſtit. §. fin. non in deportatis, vel relegatis, ſicut accipiuntur ſ. de hæred. inſtitu. l. j. qui non hoſpitãtur vbi volunt, ſed tenere debent inſulam ſibi aſſignatam, alias puniũtur, ut eis augeatur pœna, ut ff. de pœn. l. relegati.

Peregrini in bonam & in malam partẽ accipiuntur.

i Libere.] apud eos qui volunt recipere. nam nemo cogitur recipere, ut ff. nau. cau. l. 1. §. 1.

k Liberam.] dummodo ſecundum ius teſtentur commune ut ſ. de inofficioſ. teſt. l. ſiquãdo, in prſ. cl. nec obſtat quod nihil videatur facere hæc conceſsio, cũ & hoc ante habebãt vt ff. de leg. j. l. ſiquãdo, quia immo ex cõſuetudine non habebant, ut hic ſubijcitur.

l Conſuetudine.] mali. n. mores &c. vt in authentic. vt nulli iu. §. 1. coll. 9. Item nota cõtra ſtatuta terrarum. ſic & ſ. de ſacroſan. eccle. ſup. l. priuilegia, auth. caſſa & irrita.

m In eo puniãtur.] Nota quem puniri in eo in quo deliquit. ſic in authenti. de non alienan. §. ſi quis autem per donationem, coll. 2.

S Ancimus.] CASVS. Filius meus in poteſtate conſtitutus contraxit matrimoniũ, & aliqd lucratus eſt ab vxore ſua, cũ qua forte fecit pactũ de lucrãda dote: deceſſit filius, an ad me qđ lucratus eſt, trãſmittat, quæritur? Dicit ꝙ ſi filios habet, ad filios tranſmittat: ſi nõ, admittãtur fratres qui ex vtroque parente

A ex occaſione maritalj [a] acquiſitæ ſunt, certus deſtinatus [b] eſt ordo, vt ſi quis ex his ab hac luce fuerit ſubtract[9], pars eius quam lucratus fuerat, ad liberos eius vel nepotes concedatur: quibus non extantibus, ad fratres ſuos ex eodem [c] matrimonio progenitos, vel ſi etiam non ſuperſint, ad fratres ex alijs nuptijs procreatos: cumq; nemo eorum fuerit relictus, tunc ad patrem perueniat: Ita & de his quæ materna [d] linea per quancunque occaſionem vel inter viuos, vel per vltimas diſpoſitiones, vel ab inteſtato deſcēdūt, ſimilis ordo ſeruetur: primo in filij vel filiæ ſucceſſionē poſteritate eius vocanda: eaque non inuēta, C fraterno conſortio eiuſdē vel alieni matrimonij ſecundum prædictum ordinem arceſsito: tunc ad vltimum locum pater à legibus conclametur, & ſui filij non gratam hæreditatem relictam, ſed triſte lucrum ſibi lugeat acquiſitum. In omnibus videlicet caſibus in ſuperſtite ſobole liberorum, & fratribus adhuc viuentibus D qui ad hæreditatē defuncti patrem antecedunt, vſufructu rerum [e] quarū dominium ad eos [f] peruenit, apud parentes remanſuro. [g] Dat. XV. Kalend. Octob. Chalcedone, Decio. V. C. Cons.

B IN AVTHEN. de conſan. & vte. fra. §. j. colla. vj. conſtitu. xij.

Fratres ex vtroque parente coniūcti, in ſucceſſione fratris inteſtati præferuntur alijs ex altero tantum parente coniunctis in omnibus bonis. Sal.

ITaque [h] mortuo patre familiàs, ſi filius [i] decedat inteſtatus [k] ſine liberis, relictis fratribus & ſororibus, alijs cōſāguineis, alijs vterinis, & quibuſdā ex vtroque parente [l] coniunctis: in eos ſolos tranſmittit hæreditatem, qui ex vtroque latere connexi ſunt. C

TITVLVS LIX.
DE BONIS MATERNIS, & materni generis.

In rebus maternis delatis filio in poteſtate conſtituto, pater habet hodie ſolum vſumfructum: & pro ipſis rebus perſequendis etiam in iudicio pater habet legitimam perſonam, ac ſi earum perfectū haberet dominiū: non tamē poteſt illas alienare in præiudicium filiorum, ſed ſuo, ſic & eius fideiuſſoris. Sabc. Vel ſic: Diuiditur. Primo ponit quod ius habet pater & filius in bonis maternis. Secundo cui competat eorum adminiſtratio. Tertio interdicit eorū alienationē. Secūda ibi, Parētes. Tertia ibi, Ita vt. Sa.

rente nati ſunt. his non exiſtentibus, admittuntur fratres qui non ſunt ex vtroque parente coniuncti: ſunt tamen conſanguinei. ſi hi non fuerint, tunc demum admittantur ex linea materna: ita videlicet q vſuſfructus in omnibus prædictis caſibus penes me remaneat: ſuccedentibus reſeruata proprietate.

[a] Maritali.] vt ſi lucratus fuerit dotem vir ex pacto, vel donationē propter nuptias mulier ſimiliter ex pacto. Et idē ſi quodlibet legatū vel donationem inter ſe faciunt, quæ valent, vt j. de bo. quæ lib. l. quæcunque, in princ. & arg. ff. de caſtren. pec. l. caſtrēſe, & l. ſi forte.

[b] Deſtinatus eſt.] per Leonem, vt d. l. j. de bo. quę lib. l. quæcunque.

[c] Ex eodem.] id eſt vtrinque cōiūctos.

[d] Ex materna.] iō de his dicit, quia tēpore iſtarum legum non acquirebantur filijs in poteſtate cōſtitutis ex cauſa aduentitia niſi res maternæ. Hodie ergo cum aduentitia nō acquirantur patri, vt j. de bon. quę lib. l. cum oportet, idem in eis ſeruaretur qd in iſtis ſeruatur, ut in authen. de cōſan. & ute. fratribus, §. & his conueniens, coll. 6.

[e] Vſufructu rerū.] & hæc eſt ratio: quia defunctus erat i poteſtate, ut hic, & ſ. ad Tertul. l. fi. in fi. alioquin pater viuēte filio non haberet vſumfructum: ſed eo mortuo haberet pro beſſe, vnà cum matre, ut ſ. ad Tertul. l. fin. §. ſi autem defuncta, ſed p aliā legem, ſ. de leg. hær. l. de emancipatis, quæ corrigit illam ad Tertullianum, habet totum vſumfructū. Sed hodie iſta lex eſt prorſus correcta: cum pater admittatur ad ſucceſſionem etiam extantibus fratribus, ut ſ. ad Tertull. authen. defuncto, & ſ. tit. 1. authen. ceſſante. Item & quia fit hic mentio de fratribus vtrinque, & ex vno latere tantum ſibi cōiunctis, qualiter inter ſe ſuccedāt.

Pater ſuccedit filio fratribus etiam extantibus.

[f] Ad eos.] filios vel fratres.

[g] Remanſuro.] iure poteſtatis.

ITaque.] CASVS. Lex antiqua dicit quid iuris ſit quando viuit pater. Hæc authentica dicit quid obtineat mortuo patre: quia tunc ille qui decedit, tranſmittit quod lucratus eſt, ad filios: ſi non ſunt filij, tranſmittit ad illos fratres qui coniuncti ſunt ex vtroq; parēte.

[h] Itaque.] lex enim codicis loquitur pr̄e viuente tā.ū.

[i] Filius.] poſt mortem patris.

[k] Inteſtatus.] vnus de liberis.

A Vtroque parente.] dic mortuo aliquo qui fratres hēt, aut enim ſunt utrinque coniuncti, & ſuccedunt ei: aut ex vno latere tantum, puta vterini tantum, vel conſanguinei tantum, & tunc idem, ut ſ. ti. 1. authen. ceſſante, & auth. poſt fratres autem ex vtroque parente. Aut cōſanguinei tantū, itē & vterini tantū: & tunc pariter admittuntur: quia agnatio non differt à cognatione, ut d. auth. ceſſante, & hoc in bonis à ſe quæſitis. In bonis autem quæſitis à patre, præferūtur conſanguinei tātum: in quæſitis à matre, præferuntur vterini, ut ſ. tit. 1. l. de emancipatis, in fin. Item & in cor. huius authen. in fi. dicit ſeruanda vetera iura. ſed P. dixit illam l. de emancipatis, in fin. corrigi: nam dicit hic indiſtinctè vtrinque cōiunctos præferri illis qui ex altera parte tantum cōiuncti ſunt: & ſic in paternis & maternis: ergo & ibi, vbi sūt vterini tantum, & conſanguinei tantū, nō debet fieri horū bonorum diſtinctio. Item d. auth. ceſſante. &, poſt fratres, dicit vterinos & conſanguineos ſimul admittendos, cum nō differat agnatio a cognatione: nec diſtinguit paterna bona à maternis, vel ab his quæ aliunde quæſiuit. ſed hoc non placet. nā & ibi aliqua habetur differentia inter vtrinque coniunctos, & eos qui ex vno latere tātū. Aut ſunt vtrinq; cōiuncti cū conſanguineis tm̄, vel cū uterinis tm̄, uel cū utriſq; id eſt quia ſunt conſanguinei tantum, & vterini tantum cum utrinque coniunctis: & tunc utrinq; coniuncti præferuntur in bonis vndecunque quæſitis, ut hic: quia duplicia iura habentes, præferuntur unum habentibus tantum, ut & in cor. §. hæc omnia, & ſ. de edic. diui Hadria. tol. l. fin. §. 1. Accur.

DE BONIS MATERNIS, &c.

Dixit ſupra de iure quod habemus in bonis mortuorum: nunc vult dicere de iure quod habemus in bonis viuentium in hoc & ſeq. tit. Vel dic: quia quædam ſpecialia ſeruantur in ſucceſſione delata filijs à linea materna, ideo de ea ſucceſſione ſpecialiter dicit: nam non quæritur patri, ſicut aliæ ſucceſſiones ei delatæ, ſecundum hæc tempora ante Iuſtinianum. Vel hactenus de ſucceſſionibus patrumfamilias dictum eſt tam ciuilibus quam prætorijs: item tam teſtatis quàm inteſtatis: nunc de ſucceſſione filiorūfamilias. Porrò ſuccedi eis nō pōt niſi habeant aliqd ſuū, in quo ſuccedatur eis: ꝓdicendū ergo fuerat quibus

quibus modis res eorum fiant: & primo quidem quomodo quæratur eis aliquid à matre, vel à linea materna &c.

Es quæ.] CASVS. Ex materna ſucceſſione filijs ex teſtaméto vel ab inteſtato quæſitarum rerum vſusfru. patri acquiritur: proprietate apud filios remanente. debet autem pr̄ actiones ſi quas matri cō petebant, nomine filiorum intentare: ſumptus ex fructibus facere: actiones etiam ſuſcipere, & ſi res illas diſtrahere voluerit, vel donare: emptor vel donatarius neq; ſciēs neque ignorans eas accipiat, niſi pater doceat eas ſuas proprias eſſe, & emptor fideiuſſorem de euictione accipere debet: quia nulla oppoēdo exceptione filijs eas vēdicare poterunt.

Ex Co. Theo. lib. 8. titu. 9 l. 8. Cō ius. Cōcor. c. cōſtitutus, cū gl. ſup verb. ſucceſſores, extra de reſtit. in integrum.

a Res quę.] ius antiquum omnia acquiſita per filiumfamilias præter caſtrēſe, vel quaſi, dabat patribus: ſed hac l. ſtatuit Conſtantinus nouum ius in omnibus quæ veniunt à matre. ſequens lex extenditur ad omnia quę ex materno genere veniunt. at per Iuſtinianum ad omnia aduentitia, vt j. tit. 1. l. cū oportet.

b Faculıatem.] habeant.

c Procuratorem] ordinatum à ſe lite cō teſtata, vel à filio cum voluntate patris, ut arg. s̄. de procu. l. neque. Vel dic ordinatum ad negocia, ſiue repetitiones extra iudicium, vt ff. man. l. ſi procuratorem. § 1.

ADDITIO. Tu dicas communiter ſecundum doct. hic qꝫ immo pater poteſt conſtituere procuratorem ante litem conteſtatam, ſicut dicimus in epiſcopo, vt not. in l. 1. in princ. ff. de procu. habet enim plus iuris pater quàm tutor, quia habet uſumfructum, ut dicit hic Bart.

d Atque ita omnia.] ſubaudi prædicta. aliàs falſum eſſet: q̄ ita vendere non poteſt, vt hic ſubijcit: quod poſſet, ſi eſſet dominus.

e Legitimam.] ergo de calumnia iurabit, cum habeat legitimam adminiſtrationem, vt s̄. de iureiur. l. 2. §. 1. & ibi plene dixi. Item an erat concipiendus libellus de filio? quod videtur, ut ff. de admi. tu. l. 1. §. ſufficit, & s̄ de epiſc. & cle. authen. cauſa quæ. an de patre? quod videtur, vt s̄. de epiſco. & cler. l. omnes qui, § hoc nihilominus obſeruādo, & authen. ſed hodie. ſed quocunque modo fiat, non eſt vis: quia pater ſemper reſpondet, & de calumnia iurat.

Patre agēte, vel conſenſu nomine filij, in cuius pſona concipietur libellus.

I. Imp. Conſtantinus A. conſulibus, prætoribus, tribunis pleb. Senatui S. †

Es quæ [a] ex matris ſucceſſione † ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato fuerint ad filios deuolutæ, ita ſint in parentum poteſtate, vt vtendi fruendi duntaxat habeant in diem vitæ facultatem: [b] dominio videlicet earum ad liberos pertinente.

¶ Parentes autem, penes quos maternarum rerum vtendi fruendiq; tantum poteſtas eſt, omnem debent tuendæ rei diligentiam adhibere: & quod iure filijs debetur, in examine per ſe, vel per procuratorem [c] poſcere: & ſumptus ex fructibus impigre facere, & litem inferentibus reſiſtere: atque ita omnia [d] agere tanquam ſolidum perfectumq; dominium eis acquiſitum fuiſſet, & perſonam gerant legitimam: [e] ita, vt ſi quando rē alienare voluerint, emptor, vel is cui res donatur, obſeruet ne vnquā partem earum rerū quas alienari prohibitum eſt, ſciens accipiat, vel ignorans. [f] docere [g] enim pater debet proprij iuris eā rem eſſe quam donat, aut diſtrahit: & emptori, ſi velit, fideiuſſorem licebit accipere: [h] quia nullam poterit præſcriptionem [i] opponere filijs quandocunque rem ſuam vendicantibus. [k] Dat. XV. Kalen. Auguſt. Aquileiæ, Sabino & Rufino Conſs. Recitata apud Vectium Rufinum. P.V. in Senatu, Non. Septemb. Conſtantino. A. & Licinio Conſs.

nequā.

f Vel ignorans.] qui ergo vendere non poteſt, actiones tamen exercere poteſt, vt hic. Sed argu. contra. ff. de in. delib. l. ait prætor, §. eſt enim abſurdum.

ADDITIO. Soluas qꝫ regula quæ eſt in dicto §. eſt enim abſurdum, loquitur in eo qui agit noīe ſuo: in eo vero q̄ noīe alieno agit, non ꝓcedit: vt hic.

g Docere.] docet n. mētiri, & ſic ſi vult, debet inuenire emptorem.

h Accipere.] etiam venditore inuito, qua ſi imminet eui ctio in limine contractus, vt & j. de e ic. l. ſi poſt. ſic & aliàs dat venditor fideiuſſorem inuitus, vt in authen. de fideiuſſ. §. quod autem, in fin. §. colla. 1. Item not. tenere contractum in præiudiciū patris, & fideiuſſoris, licet non in præiudicium filij: vt & s̄. de prædijs mino. l. & ſi is, & ſic non ob. s̄. de leg. & conſtit. l. non dubium.

i Præſcriptionem.] niſi xxx. ann. quam dicunt currere etiā eo in poteſtate poſito. quod non placet, vt j. de an. excep. l. 1. §. fi. & hic in fin. Adiunge authen. niſi &c. quæ eſt de nupt. §. ſi vero expectet, colla. iiij. & determinat qđ hic dicit.

k Vendicantibus.] quære vt s̄. de rei vendi. l. cum à mr̄e.

IN AVTHEN. de nupt. §. ſi vero expectet, ver. interminatur, coll. iiij. conſtitu. j.

Iſta authentica dicit expreſſè quòd poſſeſſor dicitur dominus cōpleta præſcriptione. quæ tamen non currit filio in poteſtate poſito. Bald.

Niſi tricennale tēpus tranſeat, quo poſſeſſor dominus [l] fit: & detentatio accipiētes dominos faciat vel conſtituat: tempore incipiēte filijs currere, ex quo ſuæ poteſtatis eſſe apparuerint: [m] niſi tamen aliquem impuberem [n] ætas adiuuet.

Prouenta filio ex genere materno quocunque titulo, patri acquiruntur ſolum quo ad vſumfructū, eius morte finiendum: & ideo per patrem non poſſunt alienari: nec eo mortuo tenetur filius illa conferre Sal.

l Niſi. Domin⁹.] Nota pro opinione M quem fieri dominum directe ꝑ præſcriptionē xxx. vel xl. an. ſic & ff. de dam. infect. l. ſi finita, §. Iulianus, & l. damni, in prin. & ff. de vſuc. l eū qui, circa prin. & inſti. de vſufru. in prin. ſed lo. dicit acquiri vtile dñium, B. effectū dñij, & ſatis in idem recidit. Et ad p̄dictas leges ip rñdet, vt ſp ſubaudiatur, quaſi. dicunt ergo vſucapione acquiri directū dominium, vt s̄. de pac. l. traditionibus. Sed poſt p̄ſcriptionem. xxx. vel xl. annorū, ſi bona fide poſſedit, habet exceptionem & Publicianam actionem, imo vtilem in rē, & ita acquirit vtile dūiū, vel effectū dominij, & ꝓ hoc ff. de pig. l. 1. §. cū p̄dium, & j. de p̄ſcrip. long. tem. l. ſug. & ff. de iureiu. l. ſi duo, §. Iulianus. Si vero mala fide, acqrit ſolā exceptionē. In p̄ſcriptione vero x. vel xx. anno. habet vtrūque, vt j. de præſcr. xxx an. l. ſi qs emptionis.

Præſcriptione an quęratur dominiū directum.

m Apparuerint.] non autem prius, cum agere non poſſint, vt hic, & j. ti. 1. l. q̄cunq;, §. fi. & de an. exce. l. fi. i fi.

n Impuberem.] Nam contra impuberem non currit præſcriptio talis, ut j. de p̄ſcrip. xxx. ann. l. ſicut in rē, ſed

ſed contra alium minorem currit, ſed reſtituitur, ut dixi ſ. in qui. cauſ. in integ. reſti. non eſt neceſſa. l. fi. & d. l. ſicut in rem. Item nota ꝙ hæc authen. loquitur in lucris nuptialibus tantum, ſed hoc trahimus ſecundum Ioan. & omnes ad omne aduentitium lucrum.

Præſcriptio an currat cōtra minorem.

II. Impp. Arcadius & Honorius AA. Florentio præfecto prætorio.

Qvicquid † auus auia, proauus proauia ex materna linea venientes, nepoti, nepti, pronepoti pronepti, [a] teſtamento, fideicommiſſo, legato, donatione, vel alio quolibet titulo largitionis, vel etiam inteſtati ſucceſsione contulerint: pater filio filiæve integra illibataq; cuſtodiat, vt vendere, donare, relinquere, alteri obligare, ſicut nec materna bona, nō poſsit, vſufructu duntaxat ad eū pertinente: ita, vt quemadmodū ipſe [b] ſuper his rebus licentiam [c] totius poteſtatis amittit: [d] defuncto eo, [e] filio filiæve præcipua computentur, nec ab illis qui ex parte [f] ſunt cohæredes, vendicentur. [g] Dat. Idib. Octob. Olybrio & Probino Conss.

Si omnes filij quibus aliquid peruenit ex ſucceſsione materna, ſunt in poteſtate: pater totius habet vſumfructum. ſi autem omnes ſint emancipati, in vſufructu admittitur pro virili. ſi vero ſunt mixti, vſumfructum portionis eorum qui ſunt in poteſtate, retinet in totum: emancipatorum vero pro virili, & hæc habent locū in nepotibus & ꝓnepotibus. Sa.

† Ex Co. Theo. lib. 8. titu. ix. l. 4.

III. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. ad Senatum vrbis Romæ.

SI viua † matre emancipati ſunt filij, & poſtea deceſsit mater: quoniam omni commodo deſtituitur [h] pater, neque retinet vſumfructum, viriles ei inter filios (ſiue vnus, ſiue plures ſint) vſusfructus tribuimus portiones.

† Cod. Theodoſia. lib. 8. ti. 9. l. 5.

¶ Sin verò mulier moriēs alios ex filijs emancipatos à patre, alios in patria poteſtate dimiſerit: in hoc caſu diſpari vtetur maritus defunctæ beneficio. quo caſu vtriq; [i] præſcripſimus: [k] id eſt circa eorum quidem portionē qui adhuc in ſacris retinētur, vſumfructum ex legū auctoritate retinebit pater: B & præmium delatæ emancipationis cum volet, accipiet. [l] In eorum verò parte quos exiſſe de poteſtate viua matre conſtiterit, vſumfructum virilis inter eos portionis ſecundum præſcripta [m] percipiet.

¶ In nepotibus [n] etiā vel neptibus hoc obſeruandū eſſe cenſemus, vt maritus qui vxore mortua nō extātibus filijs, cum ſolis nepotibus vel neptibus ex C hac lege [o] ad emolumentum vocandus eſt: [p] ſi vnus, vel vna, pluresve nepotes ex filio vno, vel pluribus qui in poteſtate deceſſerunt, procreati ſunt: hoc iure vtatur quod de filijs conſtitutum eſt. [q]

¶ Nam licet hoc nouum præſens lex conſtituat [r] in nepotes: non tamen ab re eſt, vt in hoc caſu deteriores [s] eſſe nepotibus filij non ſinantur.

D ¶ Habeat [t] igitur auus veniens cū nepotibus in poteſtate durantibus, vſumfructum bonorum omnium quæ ex defunctæ auiæ ſucceſsione delata ſunt.

¶ Cum verò his quoque libertatem emācipatione largitur: ſimiliter & ab ipſis (ſicut de filijs conſtitutum eſt) [præmium [u]

Qvicquid.] CASVS. Superior l. loquitur de bonis maternis filijs acquiſitis: hæc lex loquitur de bonis aui, vel auiæ, proaui proauiæ. Dic ergo casū ſic: Auus tuus, vel auia, maternus vel materna aliquid in te contulit titulo donationis, vel legati, vel fideicommiſſi, ex teſtamento, vel ex donatione: pater illud neque donare, neque relinquere poterit: ſicut nec materna bona, vſufructu illius rei collatæ penes patrem remanente. & quemadmodum eo defuncto amittit vſumfructum, q̄a ad filiū reuertetur: ſic filius eā rem ſibi præcipuā computet: nec à cohæredibus ſuis vendicetur.

a Pronepoti.] quaſi ſcilicet iure inſtitutionis.

b Ipſe.] ſ. pater.

c Licentiam.] vtendi fruendi.

d Amittit.] ſ. pater.

e Defuncto eo.] ſ. patre. Accur. & ſic eſt plana. ſed P. dixit mortuo eo, ſcilicet filio, aſſerens morte filij finiri vſumfructū patris: quod eſt falſum, vt ſ. ad Tertul. l. fin. & in auth. de hære. ab inteſta. circa prin. coll. ix. & ſ. tit. 1. l. fi. in fi.

f Ex parte.] aliàs ex parte, & alias, ex patre.

g Vendicentur.] vt & ſ. de coll. l. fin. & j. ti. 1. l. quæcunque, & l. cum oportet.

SI viua.] CASVS. Si mater decedēs filios reliquerit: aut omnes ſunt à patre emancipati, aut oēs in ſacris patris conſtituti, aut quidam emancipati, aut quidam non. Primo caſu proprietas rerum maternarum penes filios reſtabit, & in virilem vſusfr. partem pater vocabitur. In ſecundo caſu, vſusfruct. oium rerum penes patrē reſtat, proprietate remanente apud filios. Tertio caſu, rerum filijs in poteſtate exiſtentibus quæſitarum, vſusfructus apud patrem inſolidum remanet, cum emancipatis in partem vocabitur. & hoc in prima. Idem eſt in nepotibus vel pronepotibus conſtitutis in poteſtate, vel emancipatis. & hoc in ſecunda. vt fiat ſcilicet ſimilis diſtributio in his quæ in filijs.

h Deſtituitur.] ſecundum ius antiquum.

i Vtrique.] ſcilicet caſui.

k Præſcripſimus.] id eſt diximus quid iuris ſit.

l Accipiet.] ſcilicet dimittēdo eos in ſacris.

m Præſcripta.] dicta hac l. Sed nunquid idem in cæteris aduentitijs hodie? Reſpon. non: quia hæc lex ideo hoc admittit, q̄a deceſſit vxor huius viri, quæ vnū corpus erat cum eo, & eius fruebatur bonis ea viuēte. Et ſic nota caſum quo ſuccedit vir vxori in aliquo, ut no. ſ. com. de ſucceſ. l. affinitatis.

n In nepotibus.] quicquid ſequitur, vno verbo dixiſſe potuit, ſ. idem eſt in nepotibus & pronepotibus, & cęteris in poteſtate conſtitutis, vel emancipatis.

o Ex hac lege.] ſcilicet ſi sūt nepotes iſti emācipati, vt & ſ. filijs dixit. aliàs totum habet pr̄ vſumfructum, ut ſ. ad Tertul. l. fi. §. fi. & ſ. proxi. §.

p Vocandus eſt.] in bonis vxoris quę eſt auia nepotū. Et dic vel in totum, veluti ſi ſunt in poteſtate, vel in virilē, ſi emācipati.

q Cōſtitutum eſt.] ſed diſtinguitur ſint in poteſtate, vel nō.

r Conſtituat.] ſ. cōtra eos, id eſt in necem eorum.

s Deteriores.] ut filiorū quidem iura ꝑ partes minuantur: nepotū vero immutilata iura ſeruent.

t Habeat.] nunc ſeparat quod ſ. coniunxit.

u Præmium.] quod eſt hodie dimidium vſusfructus, vt j. ti. 1. l. cū oportet, §. cum aū:, & inſti. ꝑ quas pſō. no. acquiri. §. hoc quoq;

Vir ſuccedit vxori in aliquo.

Accipiat.

ᵃ Accipiat.] quod eſt hodie dimidia vſusfructus.
ᵇ Manumittit.] poſt mortem auiæ, & ſemper dic, id eſt emancipat, vt ff. quando ac. de pec. eſt an. l. 1. §. 1.

A periori titu. ꝙ filij quicquid acquirunt ex linea materna, acquirunt patri quantum ad uſumfructum. Lex iſta hoc addit, quod quicquid lucratur filius in poteſtate cõſtitut' ab vxore ſua, vel filia à marito, totum acquiritur patri quantũ ad vſumfructum.

manumiſsionis] †accipiat: ᵃvel ſi ex plurib. alteros manumittit, ᵇalteros retinet: ex parte manumiſſorum legitimũ pręmium, ex parte verò in poteſtate manentium retineat vſumfructum.

¶ Quòd ſi nepotes ᶜſint neptesve, aut ex emancipato ᵈ filio aut ex filia ꝓcreati, aut ab ipſo ᵉauia viuente ſacris dimiſsi: idẽ auus virilis cum ipſis portionis hẽat vſumfructum. B

¶ Si verò ex nepotib. neptibuſve tempore quo in auiæ ſucceſsionem vocantur, alij in aui ſunt poteſtate, † id eſt mariti defunctæ, alij ſui iuris ſunt: circa perſonas quidem eorũ qui in poteſtate conſiſtũt, & in vſufructu conſequẽdo, & in emancipationis præmio conquirendo, ratio ſupradicta ſeruetur. C In his vero qui ſui iuris ſunt, facultas capiẽdi vſuſfructus virilis inter eos portionis habeatur.

¶ Eadem autem & de pronepotibus vtriuſq; ſexus ſancimus: manente definitione quæ de ſingulis ſancita eſt, & ſi filij ſint pariter ac nepotes. †Dat. VI. Id. Nou. Theodo. XIII. & Valẽti. III. AA. & Conss.

Pater per tranſitum ad ſecunda vota, non perdit vſumfructum ſibi quaſitum in rebus filiorum. Sal. D

IIII. Imp. Leo A. Calliſtrato P.P. per Illyricum.

OMnem ambiguitatis confuſionem amputantes, hac liquida & compendioſa lege ſancimus, circa vſumfructum maternarum rerum nullam eſſe differentiam, ſiue in priore matrimonio pater ex quo filios habuit, permanere voluerit, ſiue nouercam filijs ſuperinduxerit: legibus quæ de maternis bonis latæ ſunt, ſuam habentibus firmitatẽ. ᵍPatres igitur vſumfructum maternarum rerum, etiã ſi ad ſecũdas migrauerint nuptias, ſine dubio habere debebunt, nec vllam filijs, vel quibuslibet ex perſona eorum contra patres improbam vocem ʰaccuſationemq; poſſe competere. Da. Kal. Septem. Anthemio. A. II. Cons. B

TITVLVS. LX.

DE BONIS QVAE LIberis in poteſtate pãtris conſtitutis, ex matrimonio vel alias acquiruntur, & eorum adminiſtratione.

Lucra nuptialia non quæruntur patri per filium, niſi quo ad vſumfructum, ſicut nec bona materna. Salic.

I. Imp. Theodoſius, & Valent. AA. ad Senatum vrbis Romæ poſt alia.

CVm ᶦvenerãdæ ⁱleges vetuerit patribus iure pñtis acquiri quicqu id eorum filijs, ᵏ auus auia, ꝓauus proauia, à linea materna veniẽtes quocunque titulo ˡcontuliſſent, hoc quoque conuenit obſeruari, vt † quicquid vel vxor marito non emancipato, vel maritus vxori in poteſtate poſitæ, quocunque titulo vel iure contulerit, ᵐ ſiue tranſmiſerit: hoc patri nullatenus ⁿacquiratur: atque ideo in eius tantùm, cui delatum eſt, iure durabit. Dat. III. Id. Nouembr. Rauennæ, Theodoſio. XII. & Valẽtiniano. II. AA. Cõss. C

Quamuis lucrum ex coniuge filio in poteſtate quaſitum, patri non acquiratur, niſi quo ad vſumfructũ, tamen dos vel donatio propter nuptias ipſi lucrantis ab ipſo patre data vel conſtituta, ad patrem redit. Sal.

II. Idem AA. Hierio P.P.

COnſtitutionis nouę ca

ᶜ Quòd ſi nepotes.] dixit de nepotibus filij qui remãſit in poteſtate. nunc ponit de nepotibus filij emancipati, vel filiæ. ſubiungitur poſtea de mixtis, id eſt quando aliqui ſunt in poteſtate aui, aliqui non.

ᵈ Emãcipato.] poſt eius emancipationem. & ſic nõ ſunt in poteſtate aui, vt inſtit. quib. mod. ius pa. po. ſolu. § fin.

ᵉ Ab ipſo.] ſcilicet auo.

ᶠ Nepotes] ex altero filio.

OMnem.] CASVS Si mater filijs relictis deceſſerit, bonorum eius vſusfruct. penes patrem remanebit, proprietate apud filios exiſtente, ſiue pater ad ſecundas nuptias conuolauerit, ſiue non.

ᵍ Firmitatem.] vt bona eius eo conuolante ad ſecũdas nuptias, filijs nomine rerum maternarum ſint obligata, & reſeruentur hæc commoda filijs primi matrimonij, ut ſ. de ſecun. nupt. l. ſi qs prioris, § i illo. Vel dic ꝙ facit mentionem de tribus ſuperioribus legibus.

ʰ Vocem.] vt j. tit. 1 l. cum oportet, §. non autem.

DE BONIS quæ liberis &c.

Superiori titulo meDicum quid dictũ eſt de bonis filijsfamilias obuenientibus. Nunc autem generaliter ponit de omnibus bonis eis ex quacunque cauſa obuenientibus: & adminiſtratione patri in talibus competenti. Azo. Generalior eſt hic tit. quam ſuperior: cũ ſuperior de delatis à linea materna, hic generaliter vndecunque veniant.

CVm venerãdæ.] CAS. Dictũ eſt ſu-

ⁱ Cum venerãdæ.] quæ ſunt ſ. ti. 1 l. 1. & 2. ecce ergo quomodo lex iſta amplıat ius illud.

ᵏ Filijs.] ſupple, maternis.

ˡ Quocunque titulo.] reſtringe vt inter viuos vel cauſa mortis, non ex cauſa dotis vel donationis ante nuptias, ut j. l. proxim. certe & imò & ex cauſa dotis, vt j. l 3. in prin. & j. l. proxi. non à coniuge, ſed à patre prouenerat dos & donatio, & ad eum redierat. vnde plene ad eum redit.

ᵐ Contulerit.] inter viuos, vel in vltima voluntate.

ⁿ Nullatenus.] niſi quo ad vſumfructũ, vt j. l. proxi. in fin.

ADDITIO Per hanc l. dicit Bartol. hic, quòd portio illa quam lucratur filiuſfa. ex dote, vel filiaſ. ex donatione propter nuptias, ex forma ſtatuti ciuitatis illud eſt aduentitiũ, & per conſequẽs nõ venit fratribus conferendum, ut ſ. titu. 1. l. 2 & de colla. l. fin. ita etiam tenet idem Bart. in l. ſi cũ dotem §. tranſgrediamur, in fin. ff. ſoluto matrim. videas eundem Iaſon in l. dotem, ff. de caſtrẽ. pecu. vbi hoc pulchre limitat.

COnſtitutionis] CASVS. Hæc lex, ſuperioris legis eſt expoſitio: qa qcquid filius lucrat ab vxore ſua, uel vxor à marito, totũ pñi acquiritur quantum ad uſumfru. ſed hoc mõ intelligendũ ẽ, non de dote & donatione pp nuptias: qa ſi gener me' moriat, dos quã dedi ꝓ filia mea pleno iure ad me reuertit, & ſic vxor filij mei, q̃ eſt

nubas

¶ In Cod. Theod. ꝓ inclu. legebatur, triẽtẽ: ſed iõ id detraxit Iuſtinianus qa illũ trientem ſuſtulit per l. cum oportet, j. de bon. quæ lib. Con-

† al. alij in aui poteſtate, alij ſui iuris ſint: circa &c.

Continuatio.

† ex C. Theodoſiano lib. 8. ti. vlt.

† hãc legẽ citant Leo & Anthemius l. 5. j. eo. Contium.

nurus mea, decedat, donatio propter nuptias pleno iure ad me reuertitur. Accur.

a Sancimus]id eſt confirmamus. Alij ſubaudiunt, circa capitulum: & facit mentionem de prima l. huius tit.

b A marito]vxor.

c Collata]inter ſe.

A ADDITIO. Hic §. ſecundum vnā lecturam, quam videtur ponere gloſ. in verbo, tam patre, hoc dicit ſm Bart. hic, nepote decedente in bonis quæſitis à matre vel linea materna, auus maternus præfertur paterno. Per hunc tex. dicit idem Bart. in auth. itaque. ſ. cōmu. de ſucceſ. quando veniūt ad ſucceſſionem parentes, parētes ex parte matris præferuntur in bonis quæſitis ex materna linea: & parentes ex parte patris præferuntur in bonis quæſitis ex latere patris, pro quo reputat hunc text. ſingularem. Item adde idem Bartol. in l. poſt dotem, in fi. ff. ſolut. matrimo. dicit hic eſſe caſum ſingularem, qui nō eſt alibi: quando pater dedit dotē filię, & eā ſtipulatus eſt pro filia, mortua filia ſine liberis patre & matre & fratribus ſuperſtitibus, pater ſolus ſuccedet in dotem. quod ſequitur Ro. conſi. xl.

pitulum clariore interpretatione ſancimus,[a] vt q per filios, nepotes, pronepotes, itemque filias, neptes, pronepotes, quamuis in poteſtate ſint, minimè acquiri patri decreuimus, à marito[b] vel vxore quocunque titulo collata,[c] ſiue vltima tranſmiſſa uolūtate: nullus ad id quoque pertinere exiſtimet, quod ab ipſo parente datū, vel dotis vel ante nuptias donationis cauſa pro vna ex memoratis perſonis præſtitum fuerat, vt minimè ad eum, ſi caſus tulerit, reuertatur.

¶ Proſpiciendum ē enim, ne hac iniecta formidine, parentū circa liberos munificētia retardetur:[d] ſed vt his poteſtatis iure ad parentes reuerſis, cæterarum rerum[*] quæ ex ſubſtantia ſpeciali cōiugis ad ſuperſtitem deuenerant, quāuis idem in ſacris ſit, fructu tamen ſolo atque vſu parentibus deputato, dominium ei qui à coniuge, vel quæ à marito meruit, reſeruetur: parente propter emācipationis beneficium, ſi voluerit, ſicut in maternis rebus, vel quę per eandē lineam veniūt, pręmium[e] habituro. Da. X. Kal. Mar. Felice & Tauro Conſs.

Filij familias in lucris nuptialibus liberos ſuos habent hæredes. hoc primo. Si dicti liberi poſtea moriuntur, auus eorum paternus in dictis lucris retinet vſumfructum: maternus vero auus eorum in proprietate a ſe da- terum ſuccedit. Bald.

III. Idem A. Florentio P. P.

QVod[*] ſcitis[f] prioribus continetur, nec à filia quæ in poteſtate eſt, donationem[g] ante nuptias patri, nec à filio dotem acquiri,[h] eo addito confirmamus, vt defunctis his[i] adhuc in poteſtate patris, ſi liberis extantibus moriantur, ad liberos[k] eorum eędem res iure hæreditatis, non ad

B patres iure peculij[l] tranſmittātur, nec per nepotes auo videlicet acqrēdæ.[m]

¶ Sin autem[n] idē nepos ſuperſtitibus tàm patre[o] quàm auo paterno[p] diē ſuum ſine liberis obierit: eorum dominium, quę ad ipſum ex matre,[q] vel ab eius linea[r] peruenerint, non ad auum, ſed ad patrem[s] eius[t] perueniat, vſufructu videlicet in huiuſmodi caſibus auo (dum

C ſupererit) reſeruando.[u] Dat. VII. Idus Septembr. Conſtantinop. Theodoſio A. XVII. & Feſto Conſs.

Lucra nuptialia, vel alia qualibet filijs obuenta quærūtur quo ad vſumfructum parentibus qui habent in poteſtate lucrantes, & ſi dicti lucrātes poſtea moriuntur, nihilominus perſeuerat, ſed proprietas primo defertur liberis lucrantis, ſecundo fratribus conſanguineis & vterinis, tertio uterinis tantum, quarto ad parentes proxime defunctorum, quinto iure peculij reuertitur ad parentes, qui lucrantem in poteſtate habuerunt: alienatione videlicet interim interdicta habentibus vſumfructum. Bal.

D IIII. Impp. Leo, & Anthemius AA. Erythrio. P. P.

QVæcunque res ad filium vel filiam, nepotes, ſiue pronepotes vtriuſque ſexus in poteſtate conſtitutos, ex priore, uel ſecundo, aut tertio, ſeu numeroſiore[†] coniugio peruenerint, ex dote,[x] vel qua-

d Retardetur.]vt ſ. d. don. ante nup. l. ſi conſtante, circa princip. & in auth. vt liber. decet. §. ſi quis autem, ibi, nam ſi ea &c. colla. 6. Et ſunt hic ar. ut & dos ad patrem redeat ēt liberis exiſtentibus, vt ff. de iure dot. l. in re, in princ.

e Præmium.]. ſ. ſemiſſem pro tertia parte bonorum, ut oportet.

e Præmium.] dimidiam vſusfructus. olim tertiam dominij, vt ſ. eo. l. cum oportet, §. cum aūt.

QVod ſcitis]Iſta lex eſt aliquātulū difficilis & vtilis, & habet duas partes principales. Secunda ibi, Sin aūt. Bal. CASVS. Quod dicitur in l. ſuperiori, habet locū filijs non extant b. Alioqn ſi filius tuus vel filia habeant ex ſe liberos, prius trāſmittunt ad filios q ad patrē vel ad auū, & prius ad patrem quam ad auum.

* aliàs, ceterorum quæ. aliàs, cætera q.

f Quod ſcitis.] id eſt ſtatutis ſ. eod. l. 1 & 2 ibi, cæterarū rerum quæ ex ſubſtantia.

g Donationem.] quam a ſuo marito lucrata eſt.

h Dotem acquiri.] intellige cum pacti erant de lucrando, quocunq; modo matrimonium ſolueretur.

i His]ad quos iſtia lucra venerunt.

k Ad liberos.] præferuntur enim filij in ſuccedendo, ut ſ. communia de ſuc. l. fina.

l Peculij.] quod eſt alibi, ſcilicet cum filios non habet, ut ff. de caſtrenſi peculio. l. 2.

m Acquirēdæ ſunt] ſcilicet quantum ad proprietatem. vſusfructus namque perſeuerat.

n Sin autem]proſequitur in filia lucrante tantum, cū ſupra dixerat de filio.

† Ex nouella Theodoſij de paternis bonis. tit. 6. Cōtius.

o Tam patre.]lucrātis, nō ſuo nepotis. Accur.

p Auo paterno.] lucrantis, qui e.t proauus morientis.

q Ex matre.]lucrata ex pacto: licet pmortua: nam ſic fuerat pactum.

r Linea.] lucrāte.

s Ad patrem.] qui pximior eſt in gradu, ut in authen. de hæred. ab inteſta. §. 2. coll 9.

t Eius.] lucrantis, qui eſt auus morientis.

u Reſeruando.] nō ergo perit vſusfruct⁹ patri vel auo pmortuo proprietario: licet hoc dixerit P. vt & dixim⁹ ſ. ti. 1. l. 2.

QVæcunque.] Generaliter habet vſumfruc. his q filius lucratur vel filia: ſed ptātē alienandi nō hēt: proprietas pertinet ad illos qui naſcunt ex filijs vel filiab. etſi non ex illa vxore ſuſceptos à qua aliquo titulo hæc bona ad maritū peruenerūt: & ſic indiſtincte ad mittuntur. ſed ſi filij non extant, pertinet ad fratres: ſi fres non extāt, pertinet pprietas ad patrē vel ad auū.

† ergo licet quartò nubere, quod tā Conſtātinus Harmenopulus ait eſſe vetitum. Contius.

x Ex dote.]hoc ex pacto.

Dona-

cunque donatione, a ſeu hæreditate, b vel legato vel fideicommiſſo: earum rerum vſque in diem vitæ ſuæ pater, vel auus, vel proauus vſumfructum habeant: eaſdem res quocunque modo alienandi, vel pignoris ſeu hypothecæ iure obligandi facultate eis penitus interdicta: c dominio videlicet earum apud filios d & nepotes e ſiue pronepotes vtriuſq; ſexus permanente, etiam ſi ex eodem matrimonio f procreati non ſint, g ex quo eædem res parentes eorum, qui quęve in poteſtate ſunt, fuerint deuolutæ: eo videlicet obſeruando, vt morientium fratrũ ſororumve portiones, qui quæue ex eodẽ matrimonio h progeniti vel progenitæ ſunt, primo quidem ad liberos eorum (vt dictum eſt) ſi tamẽ fuerint, deinde his nõ extantibus, ad ſuperſtites tantummodo fratres i vel ſorores eorum perueniant, aut ad ſuperſtitem, ſi ex iiſdem k fratribus aut ſororibus vnus vnave remanſerit. Omnibus autẽ qui ex eodẽ coniugio fuerint procreati, defunctis: tunc demum ad eos qui ex alio l ſunt matrimonio editi, eaſdem res pro virili parte peruenire ſtatuimus: nulla autem ex memoratis perſonis exiſtente, parẽtes eorũ eas pcipere. m

¶ Parentibus verò, quorũ ſub poteſtate ſunt, vſumfructum duntaxat habituris, memoratas res iure pſtatis alienandi vel obligandi licentiam denegamus: non prohibendis iiſdem liberis, qñcũq; ſui iuris fuerint, nulla tpali pręſcriptione obſiſtente, eaſdem res oĩbus modis vendicare: niſi fortè poſtquã a pſtate parẽtũ eos cõtigerit liberari, tm̃ tpis effluxerit, vt ex continua & inconcuſſa tenentis poſſeſſione eorũ intentio excludat. n Da. V. Kal. Mar. Martiano & Zenone Conſs.

Sicut quæſita à marito vxor non acquirit patri niſi quo ad vſumfructum, ſic nec quæſita a ſponſo. Sal.

V. Idem A A. Nepotiani magiſtro militum. Dat. ...

NOn ſine o ratione de negotio quod inter matremfamilias, cuius veſtra ſuggeſtio meminit, & germanum eius vertitur, magnitudo tua diuerſis legibus ex vtraq; parte plſatis, noſtrã credidit cõſulẽdã eſſe clementiã: cũ mulier diuerſis iuris lectionibus idẽ intelligi maritũ & ſponſum niteretur pbare, germanus aũt mariti nomen p illi ſoli qui nuptias contraxiſſet, ex recitatione conſtitutionis q diuorum retro principũ Theodoſij & Valẽtiniani † (qua cauetur, quicquid maritus vel vxor i pſtate cõſtituti, inuicem ſibi reliquerint, non pr̃i acquiri, r ſed ad eorũ iꝰ ptinere) iponere. ¶ Quamuis ergo ſignificatione nominis, maritꝰ vel vxor poſt cœptum matrimoniũ intelligat, ex quo videlicet ĩducta eſt dubietas: attamẽ qa cõſequens eſt ambiguas atq; legũ diuerſis interpretationibus titubantes cauſas benigne atque naturalis iuris moderamine temperare: non piget nos in præſenti quoque negotio, de quo ſublimitas tua ſuggeſsit, æquitati cõuenientẽ Iuliani † tantæ exiſtimationis viri atque diſertiſsimi iuriſperiti opinionẽ ſequi: qui quidem de dotali prædio tractatu propoſito, idem ius tàm de vxore, q̃ de ſponſa obſeruari arbitratus ſ eſt, licet lex Iulia de vxore tantum loquatur. Qua ratione tàm ſponſalitiam donationem, quàm

Cum

a Donatione.] hoc ex contractu.

b Hæreditate.] hoc ex vltimo iudicio.

c Interdicta.] niſi pro vtilitate filij, vt j. eo. l. fin. & ad hoc ſ. de ſecun. nup. l. ſi quis prioris, § fin.

d Apud filios.] ſ. lucrantes.

e Et nepotes.] ſuccedẽtes patrib. ſuis, qui lucrati ſuerãt occaſione maritali.

f Ex eodem matrimonio.] ex quo lucrum ad filios peruenit.

g Non ſint.] iſti nepotes vel pronepotes. ad filios enim lucrantes referri nõ poteſt. multo magis ergo pertinent, ſi procreati eſſent ex eodem. & in eo caſu quando ſunt vnius matrimonij vel nõ, ſi vnus eorum decederet, primo ſuis liberis: ſecundo fratribus vtrinque coniũctis, & ſic eiuſdem matrimonij: Tertiò fratrib. alterius matrimonij: Vltimò de ſ. ... hæreditas auo: vt ſubijcit. & ſic frater auo defuncti pręfertur per hæc iura, vt ſ. communia de ſucceſ. l. fin. & de legiti. hæredibus. l. de emancipatis, quod hodie corrigitur per authen. defuncto, ſ. ad Tertull. & authenti. ceſſante. ſ. de legit. hær. Itẽ videtur ꝙ etiam iure authen. hic patens poſſet lucrari quantum lucrari poſſet ex pacto non exiſtẽtium liberorum, vt ſ. de ſecun. nupt. authen. ſed & ſi quis. Sed certe ibi loquit cum patens qui lucratus eſt dotẽ vel donationẽ propter nuptias, tranſit ad ſecunda vota: tunc enim filius eius adipiſcetur illud lucrũ, qui filius ſi moriat ſine ſobole, redit ad patrem lucrũ illud pro pacto non exiſtentium liberorũ. at lex iſta loquitur cum filius ipſe vel filia lucratus eſt aliquid ex matrimonio ſuo: ſibi quo ad proprietatem, patri quo ad vſumfructũ.

h Ex eodem matrimonio.] ex quo lucrum peruenit ad filios.

i Fratres.] ſ. p ſiſtis vtrinque coniũctos.

k Ex iiſdem.] ex eodem matrimonio natis.

l Ex alio.] ſed nunquid ad eos primo, qui ſunt ex eadem matre, ſi lucra iſta uenerint à mr̃e, vel ab aſcendẽtib. per matrem? Et ò videtur hic paificare vterinos & conſanguineos, non diſtincto vnde bona veniunt, & ſic eſt pro P. ad id quod not. ſ. communia de ſuc. in authen. itaque.

m Percipere.] iure peculij olim, hodie iure hæreditatis, ut in auth. de hære. ab inteſt. §. 2. col. ix.

n Excludatur.] vt & j. de an. excep. l. 1. §. fin. & ſ. de bo. ma. authen. niſi.

o NOn ſine.] Mulier a ſpõſo lucrata erat donationem vel hæreditatẽ patre viuo: poſtea frater cum ea patri ſuccedens, petit hoc cõicari, quaſi in ſolidum patri quæſitũ: mulier dicit ſe ſic habere præcipuum, vt haberet ſi à viro habuiſſet. habuerat enim à ſponſo. Caſum ponit.

p Nomen illi ſoli.] ſcilicet niteretur imponere, quod eſt j.

q Conſtitutionis.] quã habes ſ. eo. l. 1.

r Acquiri.] ſubaudi, quo ad proprietatem, ſed non quo ad vſumfructum.

ſ Arbitratus.] vt ff. de fun. dot. l. 4. & ad hoc j. ad leg. Iul. de adul. l. propter.

† L. 1. ſ. e.

† non extat, ſed Caij. ſimilis in l. 4. ff. de fundo dotal. Contius.

CVm oportet.] CASVS. iſtius l. vſque ad finẽ talis eſt. Supra dictum eſt de his quæ acquiruntur filijs ex linea materna, vel ex matrimonio. Hic vult dicere de his quæ acquiruntur filijs ex ſuis fortunis: puta qa mercator erat. pater habebis in eis vſumfructum, apud filiũ ꝓprietate manẽte. nec poteris ꝓprietatẽ in alios filios tuos ſi quos habeas vel extraneos transferre. in peculio caſtrẽſi, vel quaſi, nihil hẽ[bis]. Excipitur quãdo quis aliquid relinq[ui]t filio tuo hac conditione, ne tibi vſusfructus acquireretur. Et quãdo p[at]r[e] mortuo vno ex filijs in portionẽ defũcti ſuccedit vna cũ fratribus defuncti ex parentibus cõiunctis, non h[abe]at pater vſumfructum in portione fratris. & hoc eſt quod dicit, attamen filius tuus à te rationẽ adminiſtrationis tuæ exigere non debet, nec habet bona tua propter hoc obligata, quia male gubernes res filij tui, uel male vtaris. Poteris enim vti ſiu[e] pro voluntate tua, & de vſuris poteris res cõparare, & in aliũ quẽcunque transferre. Sed ſi vſumfructum in rebus prædictis pater petere noluerit, alij hæredes petere non poterunt, qa tu petere non decreuiſti: quia bene potuiſti ei remittere ius petendi ad alios filios tuos.

[CVM AVTEM.] Pater quando filiũ dimittebat a paterna poteſtate, retinebat tertiam partem omnium bonorũ ẽt quo ad proprietatẽ: hodie ita nõ eſt, ſed habebit medietatem vſusfru. & hãc habebit ſiue dicat, ſiue taceat, qui filium emancipat, niſi p[at]r expreſſe renunciet. Et eſt no. ꝙ filius habet oĩa bona patris obligata ad hoc, vt ſi pater aliquid de ſuo alienet, poſſit plenam habere ſecuritatem.

hęreditatem, quã memoratus ſponſus ſuam ſponſam lucrari voluit, non acquiri patri, ſed ad eam peruenire, benignius eſſe perſpicimus. Dat. Kal. Iunij Leone. A. V. Cons.

Hodie bona vndecunque quæſita (dummodo non ex patris ſubſtãtia) filiusfamilias non quærit patri, niſi quo ad vſumfructum: exceptis caſtrẽſibus vel quaſi, quæ pleno iure remanent filijs, & exceptis alijs tribus caſibus in authen. hic poſitis. h. d. vſque ad §. non autem hypothecam. Sa. rc.

VI. Imp. Iuſtinianus A. Demoſtheni præfecto prætorio.

CVm oportet [a] ſimilem prouidentiã tam patribus quàm liberis deferri, inuenimus aũt in veteris [b] iuris obſeruatione multas eſſe res quæ extrinſecus ad filiosfamilias veniunt, & minimè patribus acquiruntur: quẽadmodũ [c] in maternis bonis, vel quę ex maritali lucro ad eos perueniunt, ita & in his quæ ex alijs cauſis filijsfamilias acquiruntur, certã ĩtroducimus definitionẽ. Si quis itaque filiusfamilias vel patris ſui vel aui vel proaui in poteſtate cõſtitutus, aliquid ſibi acquiſierit, non ex eius ſubſtantia, [d] cuius in p[otes]tãte ſit, ſed ab alijs quibuſcunque cauſis, quæ ex liberalitate fortunæ, vel laborib. ſuis ad eũ perueniant: eas ſuis parentibus non in plenum, ſicut antea fuerat ſancitũ, ſed vſque ad vſumfructũ ſolum acquirat: & eorum vſusfructus quidem apud patrẽ vel auũ vel proauũ, quorũ in ſacris [e] ſit cõſtitutus, permaneat: dominiũ aũt filijsfamilias ĩhæreat, ad exemplũ tàm maternarum, q̃ ex nuptialibus cauſis filijsfamilias acquiſitarũ rerũ. Sic etenim & parẽti nihil derogabit vſumfructum rerũ poſsidenti: & filij non lugebunt, quæ ex ſuis laborib. ſibi poſſeſſa ſunt, ad alios transferẽda aſpicientes, vel ad extraneos, vel ad f[rat]res ſuos. quod etiam grauius [f] multis eſſe v[isum] ẽ: exceptis caſtrenſibus pecul[i]js, [g] quorum nec vſumfructũ p[at]rem vel auum vel proauum habere veteres leges cõcedũt. in his enim nihil innouamus, ſed vetera iura intacta ſeruamus: eodem obſeruando etiam in his peculijs quæ quaſi caſtrẽſia peculia ad inſtar caſtrenſis peculij acceſſerunt. [h]

IN AVTHEN. vt lic. ma. & auiæ, in prin. colla. viij. conſti. fina.

[a] Cum oportet.] quod dicit Conſtantinus in rebus maternis, & Arcadius in omnibus ex linea materna venientibus, vt ſ. tit. e. l. 1. & 2. i[d]em quod dicit Theodoſius & Leo in dote & donatione nuptiali, & in cæteris donationibus, legatis quoque & fideicommiſ. in eis coniuges relictis, vt ſ. eo. l. 2. & 3. & l. quæcunque, idem dicit aũt Iuſtinianus in omnibus cæteris aduentitijs. & dic oportet, id eſt debet. & ſic accipitur. ff. de iuſtit. & iur. l. 1. in princ.

[b] In veteris] nõ vetuſtiſſimi. quia vetuſtiſſimo omnia quærebant, vt inſtit. per quas perſo. no. acquiri, in princ. ſed de iure quod erat ante ſe, Iuſtinianus dicit.

[c] Quemadmodum.] exemplificatiue.

[d] Ex eius ſubſtantia.] ex ſubſtantia patris eſſe videtur, ſi aliquid contemplatione patris datum eſt filio, ut arg. ff. de acquiren. hære. l. aditio, & de vulga. ſubſtit. l. ſed ſi plures, § in arrogato. Item ſi pater dedit ei fundum, vt inde ſe aleret, & inde poſtea quæſiuit fructus, dicuntur ex re patris, ut ff. ad Trebell. l. baliſta, & de vſur. l. in fideicommiſſi, §. nonnunquam. Sed quid ſi pecuniam dedit pater filio, ipſe aũt filius inde vſuras acquiſiuit? Videtur idẽ: nã dicitur inſtitu. per quas perſo. no. acq. §. 1. ex re patris, vel eius rei occaſione, & pro hoc eſt dicta lex, ſed ſi plures, §. in arrogato, licet ſit arg. contra ff. de verbo. ſigni. l. vſura pecuniæ, & argu. ff. de dona. inter vir. & vxo. l. fi. Item ꝙ ſic large accipiatur ex re patris, habes. ff. de iu. dot. l. 5. vſque ad §. ſi pater. Item quid ſi dubitetur vnde acquiſierit? Reſ. Ioan. hoc præſumi, ex qualitate perſonarũ. Quid enim ſi filius nihil ſcit operari, & negligẽs ſit, & pater diues ſit? Præſumam ex re patris tũc eſſe. Et ecõtra ſi ſtudioſus filius, & pauper ſit pater: præſumã ex aduentitia cauſa quæſitum, argu. ſ. arbi. tut. l. ſi defunctus, ſed in vxore præſumitur ſemper ex bonis viri habere, vt ſ. de dona. inter vir. & vxo. l. etiam, & ff. de dona. inter vi. & vx. l. Quintus. Vel dic refert quis petit, an frater vt cõicet: an ipſe qui quæſiuit, petit vt precium habeat: & ſic qui agit, probet, vt ff. de proba. l. ei qui.

[e] Sacris.] ſcilicet vinculis.

[f] Grauius.] No. vt hic, & ĩ. eo. l. §. ſin autem res, in fi. & ff. de lega. 2. l. cum pater, §. euictis.

[g] Exceptis caſtrenſibus peculijs.] Hic not. ꝙ quoddam peculium eſt profectitium, ſcilicet quod acquirit filiusfamilias de rebus paternis: de quo modo dixi ꝙ patri ex toto quæritur. Eſt & caſtrenſe, quod in caſtris quæritur, vt ff. de caſtren. pecu. l. ſi caſtrenſe, & l. ſi forte. Eſt & quaſi caſtrenſe, quod in ciuitate quæritur ex publica cauſa, vt ſalaria ex publico, vt ſ. de inoffi. teſta. l. fina. & de his ſubijcit hic. Eſt & aduentitium, de quo modo dixi.

[h] Acceſſerunt.] caſtrenſia ergo & quaſi non quæruntur patribus etiam quo ad vſumfruct. Sunt & alij caſus in quibus ſimiliter pater non habet vſumfruct. & ſic lege hic authen. excipitur &c. quæ eſt in authen. vt lic. ma.

Filio data patris cõtẽplatione, videntur ex patris ſubſtãtia proceſſiſſe.

Bona quę hẽt filiusfami. vnde præſumantur quæſita.

Oportet pro debet in p[r]i[nci]p[i]o accipitur.

ma. & auiæ, in prin. colla. viij.

a Excipitur. Perueniat] ſcilicet vſusfructus, ut in cor. & datur curator huiuſmodi rei, cum pater non habens vſumfructum non ſit legitimus adminiſtrator, ut in eodem cor. eſt, & ad hoc vt huiuſmodi lex poſſit apponi in authenti. de alie. & emphy. §. ſanctiſſimas, col. 9. & j. proxi. authen. itē hæreditas, in fi. quā hic lege poſt iſtam. Et eſt illa ſumpta de hær. ab inteſt. §. ſi uero cum, col. ix.

b Item hæreditas] quia non habet pater. ſ. vſumfructū in parte filij, & hoc ſi filius coniunctus erat defuncto ex vtroque parente, ut in corpore continetur. Vel dic, hæreditas &c. ſ. defertur filio pleno iure.

c Admittitur.] acquiretur ita filio, ut non habeat vſumfructum.

c Forſan.] hic verſus male hic ponitur: dic ergo quod debet eſſe in fine ſuperioris authen. nam ex illo cor. ſcilicet ut liceat ma. & auiæ, circa prin. ibi, hoc itaque non ſolum &c. ac ſi dicatur, ſicut mater vel auia dare poteſt hac lege, vt vſusfructus non acquiratur patri, ſic & extraneus. Sed forte Ir. qui ſic poſuit, intellexit quod ſi extraneus iſtituit me & filium meū, quod in ſua portione non habeam vſumfructum, ſicut ſi ſuc ceſſiſſem cum eo alteri filio, & ſicut cū filius meus emancipatus inſtituitur à matre vel ab aliquo aſcendente per matrem, ut ſ. de bonis ma. l. 3. Excipitur ēt alius caſus qui eſt in auth. idem eſt, quā hic lege, quæ eſt in cor. vt nul. iudi. §. quia vero, colla. ix. Accur.

Contra voluntatem teſtatoris vel contrahentis patri non acquiritur vſusfructus. Bald.

Excipitur quod eis datur vel relinquitur ab aliquo parentum, conditione hac adiecta, ne ad patrem perueniat [a] vſusfructus.

IN AVTHEN. de hæredi. ab inteſta. ve. § ſi vero cum, coll. ix. con[illegible].

Quando pater habet conſortium proprietatis, non habet vſumfructum in filij portione. Bald.

Item hæreditas [b] fratris ſororiſve, ad quam vnà cū patre admittitur, [c] & forſan [c] ſi aliunde quæratur lege prædicta.

IN AVTHEN. vt nulli iudi. §. quia vero, colla. ix. con[illegible].

Hic habes caſus in quibus patri non quæritur vſusfructus. Bal.

Idem eſt in his quæ ex lege [e] deferuntur liberis, parentibus præſumentibus ſoluere matrimoniū ſine cauſis lege definitis.

Finit Authentica.

Sequitur tex. l. Codicis.

Sub hac tamen definitione hunc legis articulū inducimus, vt in ſucceſsione quidem earundem rerum quæ extrinſecus filijs familiàs acquiruntur, iura eadem obſeruentur, quæ in maternis & nuptialib. D rebus ſtatuta ſunt. [f]

A vſusfructus, ſcilicet in caſtrenſi, item in quaſi caſtrenſi, vt in l. cum oportet, §. exceptis. Item in tribus caſibus quos habes in tribus authen. & ſic ſunt quinque. Et eſt ſextus, ſi pater remittat, ut in hac l. §. ſin autem. Item ſeptimus quando adit aliquam hæreditatem patre nolente, vt j. eod. l. fi. §. ſin autem patre. Eſt & octauus quādo filio legatur ſeruus. ut cū manumittat, ut j. eod. l. fin. § fin. Item nonus, ſcilicet ſi vſusfructus legatur filio. Nam ſeruitus ſeruitutis eſſe nō poteſt, ut ff. de vſufruct. lega. l. 1. Itē decimus ſi donauit Imperator filiofamilias, ut j. eo. l. cum multa. Vel forte hoc caſu pater habeat cōmoditatem fructuum.

Vſusfructus aduētitiorū filij in multis caſibus patri non quæritur.

[illegible]

Pro rebus filij quas pater adminiſtrat ratione ſui vſusfructus, filius hypothecam non habet in rebus paternis, nec rationem adminiſtrationis a patre poteſt exigere, nec patrē impedire de acquiſitis ex prædictis rebus quomodo voluerit diſponere. & ſi pater remiſerit vſumfructum filio, cæteri filij ab eo non poſſunt petere, etiam patre mortuo. h. d. vſque ad § cum autem Sal.

Non autem hypothecam [g] filijfamilias B aduerſus res patris viuentis adhuc ſeu iam mortui ſperare audeant, nec ratiocinia ei ſuper adminiſtratione inferre: ſed tantummodo alienatione vel hypotheca ſuo nomine patribus denegata, rerum habeat parens pleniſſimam poteſtatem vti fruiq; his reb. quę per filiosfamiliàs ſecundū prædictum modum acqui C runtur, & gubernatio rerum earum ſit penitus impunita: & nullo modo audeat filiusfamiliàs vel filia, vel deinceps perſona, vetare eum in cuius poteſtate ſunt, eaſdem res tenere, aut quomodo voluerit gubernare: vel ſi hoc fecerint, patria poteſtas [h] in eos exercenda eſt: ſed habeat pater vel aliæ perſonæ quæ ſuperius enumeratæ ſunt, pleniſsimam poteſtatem vti frui, gubernareque res prędicto modo acquiſitas.

f Statuta ſunt.] ſ. eod. l. quæcunque, & ſic corrigitur hæc ſicut illa per authen. defuncto, & per authen. ceſſante.

g Non autem hypothecam.] Not. duo dicit. primum administrationis rationem non reddendam, ſic & ſ. de epi. & cleri. l. orphanotrophos, & j. eo. l. fi. §. hoc proculdubio. Sed ar. cōtra j. eo. l. fi. §. ſin autem æs alienum. Aliud, quod bona patris filio non ſint obligata pro mala adminiſtratione: cui ſecundo dicto eſt contra j. ea. l. §. fin. Sol. hęc corrigitur. Vel hic loquitur de expreſſa, ibi de tacita. vel ibi in rebus materni generis, & in rebus nuptialibus: hic in alijs. Vel verius non habet filius hypothecam, quia male ſit vſus pater, vel male gubernet, ut hic dicit, ſed ut rem alienatam à patre, vel eius conſequatur precium, ut ibi, & j. eo. l. fin. § non habente licentiam.

Patris bona nō ſūt filio obligāta pro mala adminiſtratione.

e Idem eſt. Ex lege.] ſcilicet iſta, vt in cor & etiam antiqua, ut & ſ. de diuor. l. conſenſu, §. pen. mittuntur enim diſſoluentes matrimonium in monaſterium cum tertia parte rerum: & duæ filijs ſeruantur, in quibus pater vſumfructum non habet. An autem in cæteris rebus aduentitijs taliū filiorum pater retineat vſumfructum? Puto quod ſic. nam non mittitur in monaſteriū vt fiat monachus, ſed quaſi pœnitentiam acturus. Item ſi pater fructuarius monachatur, an extinguitur vſusfructus quem habet? Videtur quod ſic, cum pro mortuo habeatur, ut ſ. de epiſco. & cler. l. deo nobis, §. 1. Sed certe non quo ad comedendum eſt mortuus, & ideo non finitur. Sic ergo nota caſus in quibus non quæritur patri

Vſusfructus an ꝑdatur per monaſterij ingreſſum.

h Patria poteſtas.] vt eum ſ. corrigat verberando, ut j. de pa. poteſta. l. 3. & ff. de fur. l. ſerui & filij. Erubeſcit enim lex filios fieri caſtigatores parentum, ut hic, & in auth. de nup. §. ſi vero expectet, colla. 4. ibi, & circa talium &c. & ſ. tit. 1. l. fi. in fi. Sed arg. contra ff. de cōdic. cau. da. l. 3. §. 2. Item fallit in caſu quod hic dicit. vbi pater pleniſſimam poteſtatem non habet, vt j. de ſen. pat. l. fi.

Filij parētes caſtigare non debeat.

ADDITIO Tu dicas cū Bar. hic, vbicūq; pater diſſipat bona filij: ſi quidē filio ad ipſa bona pōt dari regreſſus, quia vendit res immobiles, quæ non conſumuntur: tunc filius non poteſt reprehendere patrem: ita loquitur hic. ſi vero diſſipat res mobiles, quæ non poſſunt apparere, & pater ſoluendo non eſſet, & eſſet homo ma

la

A Et ſi q̄d ex vſu earū pater, auus, vel proauus collegerit, habeat licētiā, quēadmodū cupit, hoc diſponere, & in alios hrdes trāſmittere: vel ſi ex earū rerū fructibus res mobiles vel immobiles, [a] vel ſe mouētes cōparauerit: eas ēt qūo voluerit habeat, & trāſmittat, & in alios trāſferat, ſiue extraneos, ſiue liberos ſuos, ſeu q̄libet perſonam.

B ¶ Sin aūt res ſibi memorato [b] mō acquiſitas parens noluerit retinerē, ſed apud filiū aut filiā, vel deinceps perſonas reliquerit: nullā poſt obitum eius licentiā habeāt hæredes alij patris vel aui vel proaui eundem vſumfructū, vel quod ex hoc ad filiosfamiliàs peruenit (vtpote patri debitū) ſibi vendicare: ſed quaſi diuturna donatione in filiū celebranda, q̄ vſumfructū detinuit, quē patrem [eius] habere oportuerat, ita cauſa intelligatur, vt eundē vſumfructum poſt obitū patris ipſe lucret: [c] parēte ius exactionis quaſi ſibi debitæ à filio, q̄ vſumfructum cōſenſu eius poſſidebat, ſuę poſteritati vel ſucceſſioni minime tranſmittente: quatenus in omni pace inter ſe ſucceſſio eius p̄maneat, nec altercationis cuiuſdā (maxime inter frēs) oriatur occaſio.

Pater habet ſolum hodie dimidiā vſusfructus in præmium emancipationis, etiam ſi nihil in emancipatione dictum fuerit. h. d. vſque ad ꝟ. ſed cum tacitas. Sal.

Cū autem Cōſtantiniana [d] lege cautū erat, ſi filijſfamiliàs ab his qui eos in poteſtate hn̄t, nexu paterno per emancipationē liberentur, debere patrem tertiā partē bonorum quę acquiri nō ſolent, [e] quaſi remunerationis gratia à filio accipere vel retinere, & ex hac cauſa iterū pars non minima ſubſtantiæ liberorum adimebatur: ſancimus huiuſmodi caſu interueniente, & emancipatione liberis impoſita, nō tertiam partē dominij rerum minime acquiſitarū, ſed dimidiam vſusfructus apud maiores [f] qui emancipationem donāt, reſidere: exceptis & in hoc caſu caſtrēſibus & quaſi caſtrēſibus tantummodo peculijs, quibus nihil ex hac cā deminuitur. Sic enim nec liberis cuiuſcūq; ſexus aliquid dominij auferetur, & patribus amplioris [g] patrimonij vſusfructus aſſignabitur. Hoc obtinente & ſi in emancipatione ſibi parentes hoc minime ſeruauerint, ſed niſi [h] ſpecialiter, vel in emancipatione huic pręmio renunciauerint, vel donatione facta ſeſe & ab huiuſmodi bene-

C ficio alienauerint, & in liberos hoc trāſtulerint: manere apud eos etiā tacentes ius & beneficium vſusfructus retinendi, vt poſt obitum eorū vſusfructus in omnibus memoratis cauſis ad eos [i] perueniat, quorū dominiū eſt. ſ ſecundum quod iam diximus: [k] in ſucceſſionibus eorum omnibus ſeruandis quæ de maternis & nuptialibus bonis conſultiſſimis legibus [l] definita ſunt.

Tacita hypotheca in rebus patris filio conceſſa, competit à tempore inchoatæ adminiſtrationis non a tempore male geſtionis. hoc dicit vſque ad fi. Sal.

Sed cū tacitas hypothecas tam veteres leges in quibuſdam certis caſibus introduxerunt, [m] q̄ nos [n] in maternis cæteriſq; dona-

D tionibus quas ſeruare neceſſe eſt, & dubitabatur [o] ex quo tempore hypothecas competere oportet, vtrumne ab initio, an ex eo tempore ex quo male aliquid geſtum eſt: cōpendioſa narratione interpretamur initiū [p] gerendæ vel deferendæ [q] adminiſtrationis vel obſeruationis [r] eſſe ſpectandum, & non tp̄s ex quo male aliquid geſtū fuerit. Recitata in nouo cōſiſtorio palatij. DN. Iuſtiniani. Dat. III. Kal. Nouemb. Decio. V C. Cons. rebus.

Donata à principe vel ab Auguſta, non quæruntur patri etiam quo ad vſumfructum, ſicut nec caſtrenſia. Salicet. poſt Bald.

Idem A. Iuliano præfecto P.

CVm multa priuilegia imperialibus do-

---

læ uitæ: tunc poteſt ei adminiſtratio interdici, ut d. l. ſi ꝟ. de ſentent. paſſis. facit. l. imperator. ff. ad Trebel. Acc.

a Mobiles, uel immobiles.] ſed an extinguat vſusfructus patris rei mutatione, ſi pater ædificat domū in ſolo filij? Rñ. nō, cum adhuc duret aduentitium: & ſic uſusfructus durat ſecus in alio vſufructuario, vt ff. de vſufr. l. quotiēs §. fi.

b Memorato.] quo ad uſumfructum.

c Lucretur.] non explicat an teneat remiſſio uel diuturna donatio viuente patre, ſed morte eius dicit eam confirmari.

d Cum autem Conſtantiniana.] quam non habemus.

e Non ſolent.] Sed quæ ſunt, quæ non quæruntur patri tēpore Conſtantini? Reſpon. à matre delata, ut ſupra tit. 1. l. 1. & idē quod hic, habes inſtitu. per quas perſo. no. acq. ꝟ. hoc quoque.

f Maiores.] id eſt parentes.

g Amplioris.] quia dimidiā vſusfructus habebit in omnibus aduentitijs, non ſolum in maternis.

h Sed niſi &c.] ut & ꝟ. de emancip. lib. l. fi. ſed in eo qui manumittit ſeruum, cōtrariū ſeruatur: quia videtur donare peculium niſi expreſſe retineat, vt infra de peculio eius qui libe. ſue l. 1.

Seruū manumittēs, peculium donare videtur.

i Ad eos.] ſcilicet filios emancipatos.

k Diximus.] ſ. de bo. ma. l. j. 2. & 3.

l Legibus.] ſupra e. l. 3. & 4. Acc.

m Introduxerunt.] vt per totū titu. C. & ff. in quibus cau. pig. ta contra.

n Quam nos.] vt & ꝟ. qui po. in pig. ha. l. fi. & ſupra de ſec. nu. l. ſi quis prioris. § fi. habes ergo pro conſtanti, res patris filio obligari. & ſic eſt cōtra ſ ead. l. § nō autem Sol. ut ibi.

o Dubitabat.] in noſtro caſu: quo eodē modo conſtat contractam hypothecā.

p Initium.] ſic ergo pignorum obligatio pręcedit perſonalem, ſicut fideiuſſor, vt inſtitu. de fideiu. §. 1. & ad hoc. ff. qui po. in pign. l. 1.

q Deferendę.] id eſt tempore quo filius quæſiuit. nam tunc poteſt gerere vel nō gerere.

r Obſeruationis.] pro eodē: ideo quia per geſtionem bona ſeruantur.

CVm multa.] CASVS Princeps vel Auguſta in filiumfa. titulo donationis, vel legati, vel fideico. aliquid tranſtulit: an in eo patri acquiratur vſusfructus proprietate apud filium remanēte, quæritur? Dicitur quòd non: ſed ad ſimilitudinem caſtrēſium plenam proprietatem conſequitur filius. vt enī &c.

nationibus iam præſtita ſunt, [a] dignum incrementum & his cõferre noſtra dignata eſt clementia. Si qs † igitur à sereniſſimo principe vel à piiſſima Augusta ſiue maſculus ſiue fœmina donationes ſit conſecutus vel conſecuta, ſiue mobiliũ, ſiue immobiliũ, ſiue ſe mouẽtium rerum, filiusfamiliàs tamen conſtitutus vel conſtituta, habeat huiuſmodi res omni acquiſitione abſolutas, & nemini eas acquirat, neque earum vſumfructum pater vel auus vel proauus ſibi vendicet: ſed ad ſimilitudinem caſtrenſis peculii omnem facultatem in eas filij vel filiæfamilias habeant. Vt enim imperialis fortuna oẽs ſupereminet alias, [b] ita oportet & principales liberalitates culmen habere præcipuum. Dat. propoſita. XII. Kalen. April. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

† aliàs. Si qd igitur a ſereniſſi. princ. vel à piiſſ. Aug. ſiue maſc. ſiue fœ. donationes ſit conſecu. &c.

Filio in poteſtate maiore annis vigintiquinque hæreditatem recuſante adire vel quærere, id quod quæſitum ꝗreretur patri quo ad vſumfructũ, pater ſolus poteſt ſibi quærere: & ei & in eũ dabuntur actiones, nõ in filium: ſimiliter & e contra cogitur tamen pater filio in iudicio agenti conſentire. hoc dicit vſque ad. §. Sin autem in ſecunda. Salic.

VIII. Idem A. Ioanni P. P.

Cvm non ſolum in maternis rebus quæ filiisfamilias deferũtur, ſed etiã de aliis omnibus quæ acquiſitioné effugiunt (& maximè poſt nouellam noſtri numinis legem, [c] quæ omnia quæ extrinſecus ad filiosfamiliàs perueniunt, & non ex paterna ſubſtantia ſunt, non eſſe acquirenda patribus ſtatuit, niſi tantummodo ad vſumfructum) variæ altercationes exortæ ſint, & varius euẽtus variusq; cõtinetur tractatus, • & ſemper B in iudiciis verſantur: neceſſe eſt [d] vtiliter & apertiſſime omnia dirimere.

• contractus.

¶ Sancimus itaque in omnibus rebus quæ effugiunt quidem dominii acquiſitionem, ſed vſusfructus tãtũmodo patri offertur vel aliis parentibus à filiofamiliàs cuiuſcunque gradus uel ſexus, ſiue pater adire [e] filiũfamiliàs integræ ætatis compellit, & ille reclamandũ exiſtimat, ſiue filiusfamiliàs adire cupit, C & pater in contrarium inclinat: liberam habere licẽtiam & patrem ipſum ſibi adire hæreditatem recuſante filio, [f] & omne ſiue damnum ſiue lucrum in ſuam habere fortunam, nullo ex hoc præiudicio filio generando. Siue e contrario patre recuſante filius adire hæreditatem voluerit: nullam acquiſitionem, nec uſumfructum patri offerri, ſed ipſum filiũ ſibi imputare ſi quid ex D hoc contigerit, nulla actio ne neque contra patrem danda, [g] vbi aduerſus eius voluntatem filius hæreditatem, vel legatum, vel fideicommiſſum, vel aliud quicquam ex quocunque titulo ſiue donationis ſiue contractus [h] alterius ſibi acquirere maluerit: neque

a Præſtita ſunt.] vt ſ. de donat. inter uirum & vxo. l. pe. A & j. de dona. l ſancimus. §. 1. & ſic de ſimilibus ad ſimilia procedit.

b Alias.] ſ. fortunas Accur.

Cvm non ſolum.] CASVS. In princi. ponit harengam, ſcilicet quod in ſuperioribus. ll. dictum eſt recitando, ſcilicet quòd pater habet vſumfru. in rebus maternis filiofamil. quæſitis, nec ſolum in his, ſed & in aliis rebus. Vnde circa materiam iſtam plures oriebantur altercationes. Dic ergo ſic: Filio tuo erat delata hæreditas, aut eſt plenæ ætatis, puta 25 ann. aut ultra. 7. ann. tamen citra. 25. aut eſt. 7. annorũ. Primo caſu dicit: te iubente uult adire hæreditatẽ, aut non. ſi nõ, tu vero uolueris, poteris, & ad te ſpectabit commodum & incommodum, & ages aduerſus debitores hęreditarios, & actionẽ ſuſcipies: nec filio tuo aliqđ generatur ꝑiudiciũ. Si tu nolueris, ille vero uoluerit: eam adire poterit, & pleno iure acqret ſibi, & omne damnum & emolumentum ipſum ſequetur. Si tamen agere uelit vel conueniatur, requirendus eſt tuus conſenſus. & hoc in prima. Si uero maior. 7. an. minor. 25. & uult adire hæreditatem ſibi delatam, poteſt: & ſi illã hęreditatem gubernare noluerit pater, qa nec aditioni cõſenſit dabit curator illi hæreditati: & ſiue repudiauerit, filius verò accepit: ſiue e conuerſo, & filius ſe deceptũ dicat in vtroque caſu, poterit filius reſtitui. Si uero filius noluerit, & tu uolueris eam adire, pleno iure eam conſequi poteris: ſicut ſupra, in ſecũda parte. l. dictum eſt. & hęc ſunt vera ĩ filio famil. pagano. Si vero fuerit miles, & hæreditatem ſibi delatam recuſauerit, poteris eam, licet ex caſtrenſibus actionibus quæſitam, pleno iure conſequi, hoc eſt quantum ad proprietatem & quantum ad vſumfructum, quaſi ab initio fuiſſes hæres inſtitutus: & ad te commodum & incommodum pertinebit filio nullo imminente pręiudicio. & hęc ſunt uera quando filius tuus non uult, aut e conuerſo. & hoc in tertia.

c Legẽ.] quã habes ſ. eo. l. cum oportet.

d Neceſſe eſt.] ſubaudi, ideo &c.

e Adire.] hæreditatem puta. Vel dic, adire generaliter, id eſt lucrum inire vel acquirere.

f Recuſante filio.] in hoc corrigitur ius vetus. nam non aliter poterat olim talis hæreditas quæri, niſi præcedente iuſſu patris filius adeat: ut ff. de acquir. hæred. l ſi quis mihi bona § iuſſum, & ff. ad Trebellia. l. ſeruo inuito, in princip. Item an habeat hoc locum, ſi filius habeat ſubſtitutum? argu. quod ſic. j. eod. in fi. Nam pater & filius eadem perſona reputantur: ut ſ. de impub. & aliis ſubſtitu. l. fi. Itẽ an idem, ſi uocetur ab inteſtato filius? Videtur ꝙ non: vt j. eadem. l. in fin. Sed adhuc puto idem propter prædictam rationem: quia eadem perſona cum filio videtur. Item an idẽ in ſeruo, ut eo non uolente adire (quod poteſt etiam domino uolente) ut ſcilicet admittatur dominus? Rñ. non puto: vt ſ. de hære. inſtitu. l. cum ꝓponas. Item an idem in querela, ſi filius delatam ſibi querelam recuſat, an deferatur patri? Reſpond. non: ut ff. de inofficio. teſta. l. Papinianus, in princ.

Pater & filius eadẽ perſona reputantur.

g Danda.] creditori hæreditario vel ſimili.

h Contractus.] non ergo eſt hæc lex ſpecialis in hæreditate tantum vel in his quæ in ultima volũtate tantum relinquuntur, ſed etiã in cõtractibus inter uiuos, ut & infra eo. §. fin. & ſic eſt contra ff. de pecu. l. ſi quis ſeruum §. etiam, vbi dicit patrem vel dominum teneri inuitum. Sed nõ tenetur in ſolidum, ut hic dicit, ſed peculio tenus, ut ibi.

Simili

aduerſus filium ſimili modo [a] actione extendenda, vbi recuſante eo pater ſua auctoritate hæc ſibi vendicet, huiuſmodi aditionis tramite ex præſenti lege patri competente: ſed habeat pater omnem licentiam & actiones mouere, & ab aliis pulſari, ubi ad eum totum commodum aduenit: Et filius ſimili modo in agẽdo & pulſando ſolus habeat & detrimentum & commodum: neceſſitatem per officium iudicis patri imponẽda [b] tantummodo filio conſentire vel agenti, vel ſugienti, ne iudicium ſine patris voluntate videatur conſiſtere. Et hoc quidem, ſi plenæ ætatis [c] filius eſt, qui paternam voluntatem ſequi non patitur.

Filii minore annis viginti quinq; recuſante adire, adit pater: & ecõtra: et vtroque caſu filius poteſt reſtitui: & patre nollente bona filij adminiſtrare, debet curator ei dari. hoc dicit vſque ad §. ſimiliſque modo. Salic.

Sin autem in ſecunda ætate [d] adhuc filius eſt, & hæreditate ei delata pater conſentire adeunti hæreditatẽ noluerit, vel patre volẽte ipſe reclamauerit: ſi quidem recuſauerit filius, licentiam damus patri ſimili modo hæreditatem adire, & eã pleno iure habere: his omnibus quæ ſuperius diximus, locum habentibus.

¶ Sin autem patre recuſante, filius adire maluerit: damus quidem licentiam ei hoc facere. [e] Nolẽte autẽ patre res filii gubernare propter cauſæ neceſſitatem, habeat facultatem filius adire competentem iudicem, & ab eo petere curatorem hæreditati [f] dari, per quem gubernatio rerum ad eum delata-

a Simili modo.] & hoc eſt nouum ius. nam olim tantũ. 4. vel. 5. immo. 6. actiones competebant filiofamilias: ut ff. de ac. & ob. l. filiusfamilias, & l. in factum. Sed hodie omnes ex aduentitia cauſa: ut hic, & habes. ff. de iudi. l. ſi longius. §. 1. Accur.

b Imponenda.] captis pignoribus, ut inſtit. de ſatiſd. tut. & cur. §. quibus cõſtitutionibus: vel indicendo multã, vel aliis remediis prætoriis, ut ff. de ven. inſpi. l. 1 §. quid ergo. Argu. tamen cõtra inſtit de acqu. ſi. per arro. §. fi. Quid ergo ſi pater interpellatus non conſentit, & iudex procedit in cauſa: an valet iudicium? Videtur valere, quaſi ſufficiat patrem propter hoc interpellari ut arg. ff. ut i poſ. leg. l. 1. §. non exigitur. E contra quod non: quia cum effectu debet conſentire. argu ff quod quiſque iur. l. 1. in fi. quod videt tutius. Sed ſi pater cõpulſus conſentit, uidetur iudicium non valere, ut ff. de iudi. l. 2. circa prin. & ff. de aucto. tu l. 1. §. fi. Sol. illud quando quis cõpellitur agere vel defendere: [1] hic aũt agẽti cõſentire. Itẽ ſi procuratorio nomine agat filius, quod poteſt: ut ff. de proc. l. filiusfamilias. § ipſe quoque filius: an egeat patris conſenſu? non videtur, cum non agatur circa peculium, ſicut hic loquitur. Econtra quòd ſic, ſcilicet quod egeat: quia qui non admittitur pro ſe nec pro alio ſine conſenſu patris. nam nemo admittitur pro alio, quin & pro ſe admittatur. Sed aliqui pro ſe admittũtur, qui pro alio nõ, ut ff. de poſtu. l. 1. §. 2. & eſt ratio ſecundum P. quia videtur filius non eſſe integer homo ad agendum. ſed medius: unde nec præſcriptio ei currit: ut j. de anna. exce. l. 1. in fi. Sed per patris cõſenſum redintegratur: quod in ſeruo non poteſt eſſe, cũ ipſe nec medius homo ſit: & ideo non agit etiam domino conſentiente: ut ſ. de iudi. l. ſeruus. [2] Quid in tutore? Dic quòd poteſt ſine conſenſu patris: ut ff. de in ius vocan. l. quæſitum. Item quid in præcepto facto ei confitenti in iudicio? Videtur quòd nec hoc valeat, niſi & pater conſentiat, cum ſententia ſit, & ex eo actio in factũ detur: & ſententia dicitur præceptum, & tempora quadrimeſtria dantur: vt ff. de iudi. l. ſi debitori. E contra quod teneat ẽt ſine patre, & nec ſit ſententia, cum nullę ſint partes iudicis in cõfitẽtes &c. vt ff. ad l. Aquil. l. proinde. 2. § fi. Sol. poteſt diſtingui an detur in cõfeſſum extra iudiciũ, & ſic non dicitur ſententia. an poſt conteſtationem litis & probationes & cõfeſſiones inductas, & tũc ſit ſentẽtia, ut. d. l. ſi debitori, & alia dicta. l. proinde. Itẽ an coram arbitro filio agente debeat conſentire pater? Videtur quòd ſic: ut ff de arbi. l. 1. Sed puto contra: ut ff. de pecu. l. 3. § ſed ſi filius. Item an lite conteſtata debet compelli, ſi forte tunc quoquo modo fuit omiſſum? vel an valeat ſi poſtea conſentiat? Reſpon. non compellitur, nec ſponte conſentiens proficit: quia iam ſtetit in iudicio ſine uoluntate. Nec obſtat. ſupra de procura. l. licet, quia ibi habet ratum cuius nomine agitur: hic filius ſuo nomine, non patris agebat. Item opponitur de eo quod eſt ſupra de collat. authen. quod locum. ubi admittitur etiam ſine conſenſu in quibuſdam caſibus. ſed ibi ſpeciale fauore dotis. Item opponitur. ff. de mino. l. denique. §. ſed utrum. ibi, & quidẽ in poteſtate manens etiam inuito patre &c. Sed dic illud in actione in factum, quæ datur pro executione: hic autem de cauſa principali, quia conſenſerat in prima. Item ſi agat filius in cauſa caſtrenſis peculij vel quaſi, an exigitur patris conſenſus? Videtur quod non, ut arg. ff. ad Macedo. l. 2. E contra quòd ſic, per legẽ illã. quod puto uerũ. Itẽ an in publica accuſatione quã filius facit? Reſp idẽ ratione prædicta. & ſic corrigitur. ff. de adult. inter liberas. §. pen. & l. filium 2 vel aliud in accuſatione, arg. ff. ad Trebel. l. nam quod, in prin. [3] Item an cõtra ipſum patrem agendo conſentiet pater, quod poteſt quandoque? Reſpõdeo, non puto: quia omne beneficium legis eſt prorogandum: ut in authen. conſtitutio quæ de dign. § illud, colla. vi. quidam tamen ut Otto & Va. dixerunt quod nũquam exigitur conſenſus patris, niſi quando patri nõ quæritur vſusfructus, quia non uult: tunc enim debet cõſentire in ſignum repudiationis vſusfructus. Si autem vſusfructus patri non quæratur, quia nec poteſt, agit filius ſine conſenſu: ut ff. de minoribus. l. denique. & per dictam authenticam ſupra de coll. & per aliam l. ff. de noxa. l. noxali, & l. ſeq. & inſti. de noxa. § fi. Sed ibi pater conſenſit ſecundum nos. vel corrigitur in hoc, ut debeat hodie conſentire.

ADDITIO. Hanc diſtinctionem Ottonis dicit Bart. hic eſſe veriſſimam. conſulit tamen propter euitandas opiniones, patris conſenſum ſemper adhiberi, quando haberi poteſt.

c Aetatis.] 25. an. ut ſ. de his qui ve. æta. l. fi.

d Sin autem in ſecunda ætate.] id eſt ante. 25. an. ſed poſt. 7. nam de infantili ætate dicet. j. eod. §. vbi autem pueriĺs ætas.

e Hoc facere.] etiam ſine auctoritate alicuius. nam curatorẽ non habet, quia nec poſſet habere, cum ſit in patris poteſtate, ut ſtatim dicet: nec pater auctorizat, quia nec eam uolebat.

f Hæreditati.] Nota: nam filio cum ſit in patris poteſtate, tutor vel curator dari non poteſt. ut ſ. de cura. furi. l. fi. 1. reſpon. & inſtitu. de tute. in prin. Sed datur hæreditati. ſic & aliàs datur bonis: vt ff de cur. bo. dan. l. 1. & 2. & ff. quibus ex cauſ. ma. l. ab hoſtibus, in prin. & j. de cap. l. 3. Sed quid ſi eſt ſingularis res, puta legata à Titio filiofamilias, & pater non vult eam intendere? Reſp.

Patris cõſenſus in quibus caſibus ſit ſiliofa. agenti neceſſarius.

[1] Idẽ Bar. & Sal. per text. in c. & qui generaliter, de procu. lib. 6.

[2] Dicas quod quando filius agit nomine procuratorio non requiritur patris conſenſus ſecundum cõiter doctorũ quod quo eſt hodie caſus in c. qui generaliter. §. 1. de proc. lib. 6.

[3] Contrariũ tenent cõiter docto. hic, & in l. poſt. §. 1. ff. de his quib. vt indig.

Filio ĩ patris poteſtate cõſtituto, non datur tutor nec curator.

A Ffinitatis.] CASVS. Frater vxoris tuæ eſt tibi affinis: ſi moriatur, non ſuccedes.

a Permittitur.] ut & ſupra eo. l. vitrico. ſed hoc fallit inter virum & vxorem, qui ſuccedunt inter ſe cum alij deficiũt, ut ĩ. vnde vir & vxor. l. j. Item in alio caſu, qui eſt ibidem in authenti. præterea. Itẽ in tertio ſuccedit maritus vxori cum filijs eius emancipatis à patre, & cum nepotibus ex filia, vt viriles habeat partes viuſfructus, ut ĩ. tit. 1. l. pen. quia vir & vxor videntur eſſe affines, ut ſupra cõ. vtri. iud. l. poſſeſſionem, & ff. de condictio. cau. da. l. ꝙ ſi ſeruus. Sed verius eſt ꝙ non ſunt affines, cum affinita non ſit niſi aliqua perſona mediante, ſed cã affinitatis, ut ff. de gradi. l. non facile, §. affines, & ſic nullo modo fallit.

A Ntequã.] CASVS. Si ſcriptus hæres non repudiat hæreditatem, ſuccedentes ab inteſtato non admittuntur.

b Repudiet.] volẽs.

c Quærendæ.] hæreditatis.

d Amittat] inuitus.

e Succedit.] quãdiu ergo &c. vt hic, & ſupra de ſec tab. l. 1. & vnde li. l. 2. & ff. de acqui. hæredi. l. quã diu poteſt, & de reg. iur. l. quandiu. ſed hoc fallit in caſu, ut inſtituo te hæredẽ ſi legitimus meus non voluerit, vt ff. de hæred. inſtitu. l. ſi quis ita hæres inſtituatur. Itẽ in alio vt ff. unde libe. l. pe. quæ eſt contra. Sed ibi fuit filius inſtitutus ſub conditione emancipationis, ſi emãciparetur intra certum tempus, & iã erat elapſum cũ adiuit ab inteſtato: ſic ex teſtõ ſuccedere non poterat &c.

A Ncillæ.] CASVS. Ancilla mea habuit contubernium cum Seio libero. ſi Seius decedat, nõ propter hoc ei ſuccedam.

f Vindicare nõ poteſt.] ut ĩ. de lib. cauſa, l ſi liber homo.

N Vtritorib.] CASVS. Ille qui nutriuit me, ab inteſtato ſuccedere mihi non poterit.

g Hæreditas.] ſiue dicas nutritorem alumnum quem pueri Bon. patrem appellant, ſiue eum qui collegit expoſitum, ut ĩ. de infantib. exp. l. ſi. & ſ. de epiſ. & cle. l. nemini. Sed iure hoſpitandi vel hoſpitationis ex conſuetudine quidam vendicant ſibi ſucceſſionẽ: quod hodie corrigitur per authen. nouam Friderici, quã hic lege: Omnes peregrini.

iuris eſt. Suppoſitã Kalen. Octob. CC. Conss.

Affines qui habentur ratione vxoris, viro non ſuccedunt. Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Nicolao.

A Ffinitatis iure nulla ſucceſſio permittitur.[a] S. Idi. Octobr. CC. Conss.

Quandiu ſuccedi poteſt ex teſtamento, ceſſat ſucceſſio ab inteſtato Sa.

VIII. Iidem AA. & CC. Iuſtæ

A Ntequam ſcriptus hęres cuiuſcunque portionis capax repudiet[b] hęreditatem, vel alia ratione quærendæ[c] facultatẽ amittat:[d] ei qui teſtamentum reliquit, inteſtato nemo ſuccedit.[e]

Igitur perſpicis ꝙ teſtamentariæ ſucceſſionis ſpe durante, inteſtato bona defuncti non rectè vendicentur. S VI. Idus Mart. Retiariæ. CC. Conss.

Per contubernium cum non conſtat matrimonium, ſucceſſio non defertur Bald. Vel ſic: Dominus ancillæ nõ ſuccedit ei cum quo contubernium fecit. Salic.

IX. Iidem AA. & CC. Sopatro.

A Ncillæ dominus, liberi hominis cum quo contubernium hęc habuit per hanc coniunctionem † ſucceſsionem vendicare non poteſt[f] S. XV. Kal. Ianuarij. Nicomediæ. CC. Conss.

Iure nutricationis ſucceſſio non acquiritur Bal. Vel ſic: Alito non ſuccedit alens. Salic.

X. Iidem AA. & CC. Danubio.

N Vtritorib. hoc nomine nec ciuili, nec honorario iure defertur hæreditas.[g] S. VI. Kalen. Ian. CC. Conss.

IN AVTH. de ſtatu. & conſue. §. omnes peregrini, coll. x. conſti. ſi.

Si aduenæ et peregrini decedãt teſtati, eorum voluntas ſeruari debet. & ſi inteſtati, veniunt proximiores ſibi: & bona quæ ſecum habent, epiſcopo loci debent tradi, ſucceſſoribus defunctis ſeruatura, vel in pias cauſas eroganda: hoſpitantibus eos ab eorum bonis ſub pœna tripli ſemotis. Salic.

O Mnes peregrini[h] & aduenę libere[i] hoſpitẽtur vbi voluerint.

Et hoſpitati ſi teſtari voluerint, de rebus ſuis liberam[k] ordinandi habeant facultatem, quorum ordinatio inconcuſſa ſeruetur.

Si verò inteſtati deceſſerint, ad hoſpitẽ nihil perueniet, ſed bona ipſorum p manus epiſcopi loci, ſi fieri poteſt, hæredibus tradantur, vel in pias cauſas erogentur.

Hoſpes vero ſi aliquid ex taliũ bonis contra hanc conſtitutionem noſtram habuerit, epiſcopo triplũ reſtituat, quibus viſum ei fuerit, aſſignandum, non obſtante ſtatuto aliquo, aut conſuetudine,[l] ſeu priuilegio, quæ hactenus contrarium inducebant.

Si qui autem cõtra hãc noſtram conſtitutionẽ venire præſumpſerint, eis de rebus ſuis teſtandi interdicimus facultatem, vt in eo puniantur,[m] in quo deliquerunt: aliàs prout culpæ qualitas exegerit, puniẽdi.

Iure iſto ad ſucceſſionẽ fratris etiã in poteſtate morientis tam in lucris nuptialibus quam in bonis maternis primo veniunt eius liberi, ſecundo eius fratres, tertio pater: vſuſfructus tamẽ debetur ei, in cuius fuit poteſtate. Salicetus.

XI. Imp. Iuſtinianus A. Demoſtheni P.P.

S Ancimus, quemadmodum de his rebus, quæ liberis in ſacris conſtitutis

h O Mnes peregrini.] in bonã partem accipe, ut in ſtit. de hære. inſtit. §. fin. non in deportatis, vel relegatis, ſicut accipiuntur ſ. de hæred. inſtitu. l. j. qui non hoſpitãtur vbi volunt, ſed tenere debent inſulam ſibi aſſignatam, aliàs puniũtur, ut eis augeatur pœna, ut ff. de pœn. l. relegati.

i Libere.] apud eos qui volunt recipere. nam nemo cogitur recipere, ut ff. nau. cau. l. 1. §. 1.

k Liberam.] dummodo ſecundum ius teſtentur commune ut ſ. de inofficioſ. teſt. l. ſiquãdo, in prĩ ci. nec obſtat quod nihil videatur facere hæc conceſsio, cũ & hoc ante habebãt vt ff. de leg. j. l. ſiquãdo, quia immo ex cõſuetudine non habebant, ut hic ſubijcitur.

l Conſuetudine.] mali. n. mores &c. vt in authentic. vt nulli iu. §. 1. coll. 9. Item nota cõtra ſtatuta terrarum. ſic & ſ. de ſacroſan. eccle. ſup. l. priuilegia, auth. caſſa & irrita.

m In eo puniãtur.] Nota quem puniri in eo ĩ quo deliquit. ſic in authenti. de non alienan. §. ſi quis autem per donationem, coll. 2.

S Ancimus.] CASVS. Filius meus in poteſtate conſtitutus contraxit matrimoniũ, & aliqd lucratus eſt ab vxore ſua, cũ qua forte fecit pactũ de lucrãda dote: deceſſit filius, an ad me qđ lucratus eſt, trãſmittatur, q̃ritur? Dicit̃ ꝙ ſi filios habet, ad filios tranſmittat: ſi nõ, admittãtur fratres qui ex vtroque parente

Vir & vxor non ſunt affines.

† Al. cõiunctionẽ.

Hoſpitationis iure quis non poteſt ſibi ſucceſſionem vindicare.

Peregrini in bonam & in malam partẽ accipiuntur.

rente nati ſunt. his non exiſtentibus, admittuntur fratres qui non ſunt ex vtroque parente coniuncti: ſunt tamen conſanguinei. ſi hi non fuerint, tunc demum admittantur ex linea materna: ita videlicet ꝙ vſusfructus in omnibus prædictis caſibus penes me remaneat: ſuccedentibus reſeruata proprietate.

ex occaſione maritali [a] acquiſitæ ſunt, certus deſtinatus [b] eſt ordo, vt ſi quis ex his ab hac luce fuerit ſubtract[us], pars eius quam lucratus fuerat, ad liberos eius vel nepotes concedatur: quibus non extantibus, ad fratres ſuos ex eodem [c] matrimonio progenitos, vel ſi etiam non ſuperſint, ad fratres ex alijs nuptijs procreatos: cumq; nemo eorum fuerit relictus, tunc ad patrem perueniat: Ita & de his quæ materna [d] linea per quancunque occaſionem vel inter viuos, vel per vltimas diſpoſitiones, vel ab inteſtato deſcēdūt, ſimilis ordo ſeruetur: primo in filij vel filiæ ſucceſſionē poſteritate eius vocanda: eaque non inuēta, fraterno conſortio eiuſdē vel alieni matrimonij ſecundum prædictum ordinem arceſsito: tunc ad vltimum locum pater à legibus conclametur, & ſui filij non gratam hæreditatem relictam, ſed triſte lucrum ſibi lugeat acquiſitum. In omnibus videlicet caſibus in ſuperſtite ſobole liberorum, & fratribus adhuc viuentibus qui ad hæreditatē defuncti patrem antecedunt, vſufructu rerum [e] quarū dominium ad eos [f] peruenit, apud parentes remanſuro. [g] Dat. XV. Kalend. Octob. Chalcedone, Decio. V. C. Cons.

IN AVTHEN. de conſan. & vte. fra. §. j. colla. vj. conſtitu. xij.

Fratres ex vtroque parente coniūcti, in ſucceſſione fratris inteſtati præferuntur alijs ex altero tantum parente coniunctis in oībus bonis. Sal.

ITaque [h] mortuo patre familiàs, ſi filius [i] decedat inteſtatus [k] ſine liberis, relictis fratribus & ſororibus, alijs cōſāguineis, alijs vterinis, & quibuſdā ex vtroque parente [l] coniunctis: in eos ſolos tranſmittit hæreditatem, qui ex vtroque latere connexi ſunt.

TITVLVS LIX.

DE BONIS MATERNIS, & materni generis.

In rebus maternis delatis filio in poteſtate conſtituto, pater habet hodie ſolum vſumfructum: & pro ipſis rebus perſequendis etiam in iudicio pater habet legitimam perſonam, ac ſi earum perfectū haberet dominiū: non tamē poteſt illas alienare in præiudicium filiorum, ſed ſui, ſic & eius fideiuſſoris. Sabc. Vel ſic: Diuiditur. Primo ponit quod ius habet pater & filius in bonis maternis. Secundo cui competat eorum adminiſtratio. Tertio interdicit eorū alienationē. Secūda ibi, Parētes. Tertia ibi, Ita vt. Sa.

[a] Maritali.] vt ſi lucratus fuerit dotem vir ex pacto, vel donationē propter nuptias mulier ſimiliter ex pacto. Et idē ſi quodlibet legatū vel donationem inter ſe faciunt, quæ valent, vt j. de bo. quæ lib. l. quæcunque, in princ. & arg. ff. de caſtren. pec. l. caſtrēſe, & l. ſi forte.

[b] Deſtinatus eſt.] per Leonem, vt d. l. j. de bo. quę lib. l. quæcunque.

[c] Ex eodem.] id eſt vtrinque cōiūctos.

[d] Ex materna.] nō de his dicit, quia tēpore iſtarum legum non acquirebantur filijs in poteſtate cōſtitutis ex cauſa aduentitia niſi res maternæ. Hodie ergo cum aduentitia nō acquirantur patri, vt j. de bon. quę lib. l. cum oportet, idem in eis ſeruaretur quod in iſtis ſeruatur, ut in authen. de cōſan. & ute. fratribus, §. & his conueniens, coll. 6.

[e] Vſufructu rerū.] & hæc eſt ratio: quia defunctus erat ī poteſtate, ut hic, & s. ad Tertul. l. fi. in fi. alioquin pater viuēte filio non haberet vſumfructum: ſed eo mortuo haberet pro beſſe, vnà cum matre, ut s. ad Tertul. l. fin. §. ſi autem defuncta, ſed p aliā legem, s. de leg hær. l. de emancipatis, quæ corrigit illam ad Tertullianum, habet totum vſumfructū. Sed hodie iſta lex eſt prorſus correcta: cum pater admittatur ad ſucceſſionem etiam extantibus fratribus, ut s. ad Tertull. authen. defuncto, & s. tit. 1. authen. ceſſante. Item & quia fit hic mentio de fratribus vtrinque, & ex vno latere tantum ſibi cōiunctis, qualiter inter ſe ſuccedāt.

Pater ſuccedit filio fratribus etiam extantibus.

[f] Ad eos.] filios vel fratres.

[g] Remanſuro.] iure poteſtatis.

ITaque.] CASVS. Lex antiqua dicit quid iuris ſit quando viuit pater. Hæc authentica dicit quid obtineat mortuo patre: quia tunc ille qui decedit, tranſmittit quod lucratus eſt, ad filios: ſi non ſunt filij, tranſmittit ad illos fratres qui coniuncti ſunt ex vtroq; parēte.

[h] Itaque.] lex enim codicis loquitur pře viuente tā.ū.

[i] Filius.] poſt mortem patris.

[k] Inteſtatus.] vnus de liberis.

[l] Vtroque parente.] dic mortuo aliquo qui fratres hēt, aut enim ſunt utrinque coniuncti, & ſuccedunt ei: aut ex vno latere tantum, puta vterini tantum, vel conſanguinei tantum, & tunc idem, ut s. ti. 1. authen. ceſſante, & auth. poſt fratres autem ex vtroque parente. Aut cōſanguinei tantū, itē & vterini tantū: & tunc pariter admittuntur: quia agnatio non differt à cognatione, ut d. auth. ceſſante, & hoc in bonis à ſe quæſitis. In bonis autem quæſitis à patre, præferūtur conſanguinei tantum: in quæſitis à matre, præferuntur vterini, ut s. tit. 1. l. de emancipatis, in fin. Item & in cor. huius authen. in fi. dicit ſeruanda vetera iura. ſed P. dixit illam l. de emancipatis, in fin. corrigi: nam dicit hic indiſtinctè vtrinque cōiunctos præferri illis qui ex altera parte tantum cōiuncti ſunt: & ſic in paternis & maternis: ergo & ibi, vbi ſūt vterini tantum, & conſanguinei tantū, nō debet fieri horū bonorum diſtinctio. Item d. auth. ceſſante. &, poſt fratres, dicit vterinos & conſanguineos ſimul admittendos, cum nō differat agnatio a cognatione: nec diſtinguit paterna bona à maternis, vel ab his quæ aliunde quæſiuit. ſed hoc non placet. nā & ibi aliqua habetur differentia inter vtrinque coniunctos, & eos qui ex vno latere tātū. Aut ſunt vtrinq; cōiuncti cū conſanguineis tm̄, vel cū uterinis tm̄, uel cū utriſq; id eſt quia ſunt conſanguinei tantum, & vterini tantum cum utrinque coniunctis: & tunc utrinq; coniuncti præferuntur in bonis vndecunque quæſitis, ut hic: quia duplicia iura habentes, præferuntur unum habentibus tantum, ut & in cor. §. hæc omnia, & s. de edic. diui Hadria. tol. l. fin. §. 1. Accur.

DE BONIS MATERNIS, &c.

Dixit ſupra de iure quod habemus in bonis mortuorum: nunc vult dicere de iure quod habemus in bonis viuentium in hoc & ſeq. tit. Vel dic: quia quædam ſpecialia ſeruantur in ſucceſſione delata filijs a linea materna, ideo de ea ſucceſſione ſpecialiter dicit: nam non quæritur patri, ſicut aliæ ſucceſſiones ei delatæ. ſecundum hæc tempora ante Iuſtinianum. Vel hactenus de ſucceſſionibus patrumfamilias dictum eſt tam ciuilibus quam prætorijs: item tam teſtatis quàm inteſtatis: nunc de ſucceſſione filiorūfamilias. Porrò ſuccedi eis nō pōt niſi habeant aliqd ſuū, in quo ſuccedatur eis: ſi dicendū ergo ſuerat

quibus

quibus modis res bonorum fiant: & prius quidem quomodo quæratur ei aliquid a matre, vel a linea materna &c.

Res quæ.] CASVS. Ex materna ſucceſſione filijs ex teſtaméto vel ab inteſtato quæſitarum rerum vſusfru. patri acquiritur: proprietate apud filios remanente. debet autem pr̃ actiones quæ matri cõpetebant, nomine filiorum intentare: ſumptus ex fructibus facere: actiones etiam ſuſcipere, & ſi res illas diſtrahere voluerit, vel donare: emptor vel donatarius neq; ſciẽs neque ignorans eas accipiat, niſi pater doceat eas ſuas proprias eſſe, & emptor fideiuſſorem de euictione accipere debet: quia nulla opponẽdo exceptione filij eas vẽdicare poterunt.

I. Imp. Conſtantinus A. conſulibus, prætoribus, tribunis pleb. Senatui S. †

Res quæ [a] ex matris ſucceſſione † ſiue ex teſtamento, ſiue ab inteſtato fuerint ad filios deuolutæ, ita ſint in parentum poteſtate, vt vtendi fruendi duntaxat habeant in diem vitæ facultatem: [b] dominio videlicet earum ad liberos pertinente.

¶ Parentes autem, penes quos maternarum rerum vtendi fruendiq; tantum poteſtas eſt, omnem debent tuendæ rei diligentiam adhibere: & quod iure filijs debetur, in examine per ſe, vel per procuratorem [c] poſcere: & ſumptus ex fructibus impigre facere, & litem inferentibus reſiſtere: atque ita omnia [d] agere tanquam ſolidum perfectumq; dominium eis acquiſitum fuiſſet, & perſonam gerant legitimam: [e] ita, vt ſi quando rẽ alienare voluerint, emptor, vel is cui res donatur, obſeruet ne vnquã partem earum rerũ quas alienari prohibitum eſt, ſciens accipiat, vel ignorans. [f] docere [g] enim pater debet proprij iuris eã rem eſſe quam donat, aut diſtrahit: & emptori, ſi velit, fideiuſſorem licebit accipere: [h] quia nullam poterit præſcriptionem [i] opponere filijs quandocunque rem ſuam vendicantibus. [k] Dat. XV. Kalen Auguſt. Aquileiæ, Sabino & Rufino Conſs. Recitata apud Vettium Rufinum. P.V. in Senatu, Non. Septemb. Conſtantino. A. & Licinio Conſs.

IN AVTHEN. de nupt. §. ſi vero expectet, ver. interminatur, coll. iiij. conſtitu. j.

Illa authentica dicit expreſſe quod poſſeſſor dicitur dominus cõpleta præſcriptione. quæ tamen non currit filio in poteſtate poſito. Bald.

C Niſi tricennale tẽpus tranſeat, quo poſſeſſor dominus [l] fit: & detentatio accipiẽtes dominos faciat vel conſtituat: tempore incipiẽte filijs currere, ex quo ſuæ poteſtatis eſſe apparuerint: [m] niſi tamen aliquem impuberem [n] ætas adiuuet.

Prouenta filio ex genere materno quocunque titulo, patri acquiruntur ſolum quo ad vſum fructũ, eius morte finiendum: & ideo per patrem non poſſunt alienari: nec eo mortuo tenetur filius illa conferre. Sal.

† Ex Co. Theo. lib. 8. titu. 9. l. 1. Cõ tus. † Cõcor. C. cõſtitutus, cũ gl. ſup verb. ſucceſſiones, extra de reſtit. in integrum.

a Res quę.] ius antiquum omnia acquiſita per filiumfamilias præter caſtrẽſe, vel quaſi, dabat patribus: ſed hac l. ſtatuit Conſtantinus nouum ius in omnibus quæ veniunt à matre. ſequens lex extenditur ad omnia quę ex materno genere veniunt. at per Iuſtinianum ad omnia aduentitia, vt ĩ. tit. 1. l. cũ oportet.

b Facultatem.] habeant.

c Procuratorem] ordinatum à ſe lite cõteſtata, vel à filio cum voluntate patris, ut arg. ſ. de procu. l. neque. Vel dic ordinatum ad negocia, ſiue repetitiones extra iudicium, vt ff. man. l. ſi procuratorem. § j.

nequã.

ADDITIO. Tu dicas communiter ſecundum doct. hic q immo pater poteſt conſtituere procuratorem ante litem conteſtatam, ſicut dicimus in epiſcopo, vt not. in l. 1. in princ. ff. de procu. habet enim plus iuris pater quàm tutor, quia habet uſumfructum, ut dicit hic Bart.

d Atque ita omnia.] ſubaudi prædicta. alias falſum eſſet: quia vendere non poteſt, vt hic ſubijcit: quod poſſet, ſi eſſet dominus.

e Legitimam.] ergo de calumnia iurabit, cum habeat legitimam adminiſtrationem, vt ſ. de iureiur. l. 2. §. 1. & ibi plene dixi. Item an erat concipiendus libellus de filio? quod videtur, ut ff. de admi. tu. l. 1. §. ſufficit, & ſ. de epiſc. & cle. authen. cauſa quæ. an de patre? quod videtur, vt ſ. de epiſco. & cler. l. omnes qui, § hoc nihilominus obſeruãdo, & authen. ſed hodie. ſed quocunque modo fiat, non eſt vis: quia pater ſemper reſpondet, & de calumnia iurat.

Patre agẽte, vel conſenſu nomine filij, in cuius pſona concipietur libellus.

f Vel ignorans.] qui ergo vendere non poteſt, actiones tamen exercere poteſt, vt hic. Sed argu. contra. ff. de in. delib. l. ait prætor, §. eſt enim abſurdum.

ADDITIO. Soluas q regula quæ eſt in dicto §. eſt enim abſurdum, loquitur in eo qui agit noĩe ſuo: in eo vero q noĩe alieno agit, non pcedit: vt hic.

g Docere.] docet argumẽtis, & ſic ſi vult, debet inuenire emptorem.

h Accipere.] etiam venditore inuito, quaſi immineat euictio in limine contractus, vt & ĩ. de e ic. l. ſi poſt. ſic & alias dat venditor fideiuſſorem intuitus, vt in authen. de fideiuſſ. §. quod autem, in fin. §. colla. 1. Item not. tenere contractum in præiudiciũ patris, & fideiuſſoris, licet non in præiudicium filij: vt & ſ. de prædijs mino. l. & ſi is, & ſic non ob. ſ. de leg. & conſtit. l. non dubium.

i Præſcriptionem.] niſi xxx. ann. quam dicunt currere etiã eo in poteſtate poſito. quod non placet, vt ĩ. de an. excep. l. 1. § ſi. & hic in fin. Adiunge authen. niſi &c. quæ eſt de nupt. §. ſi vero expectet, colla. iiij. & determinat qd hic dicit.

k Vendicantibus.] quære vt ſ. de rei vendi. l. cum à mře.

l Niſi. Dominꝰ.] Nota pro opinione M. quem fieri dominum directe p præſcriptionẽ xxx. vel xl. an. ſic & ff. de dam. infect. l. ſi finita, §. Iulianus, & l. damni, in prin. & ff. de vſuc. l. eũ qui, circa prin. & inſti. de vſufru. in prin. ſed Io. dicit acquiri vtile dñium, B. effectũ dñij, & ſatis in idem recidit. Et ad pdictas leges ip rñdet, vt ſp ſubaudiatur, quaſi. dicunt ergo vſucapione acquiri directũ dominium, vt ſ. de pac. l. traditionibus. Sed poſt pſcriptionem. xxx. vel xl. annorũ, ſi bona fide poſſedit, habet exceptionem & Publicianam actionem, imo vtilem in rẽ, & ita acquirit vtile dñiũ, vel effectũ dominij, & p hoc ff. de pig. l. 1. §. cũ pdium, & ĩ. de pſcrip. long. tem. l. ſup. & ff. de iureiu. l. ſi duo, §. Iulianus. Si vero mala fide, acqrit ſolã exceptionẽ. In pſcriptione vero x. vel xx. anno. habet vtrũque, vt ĩ. de pręſcr. xxx an. l. ſi qs emptionis.

Præſcriptione an quæratur dominiũ directum.

m Apparuerint.] non autem prius, cum agere non poſſint, vt hic, & ĩ. ti. 1. l. qcunq;, §. ſi. & d an. exce. l. ſi. I ſi.

n Impuberem.] Nam contra impuberem non currit præſcriptio talis, ut ĩ. de pſcrip. xxx. ann. l. ſicut in rẽ,

ſed

Præſcriptio an currat cõtra minorem.

ſed contra alium minorem currit, ſed reſtituitur, ut dixi A mus ſ. in qui. cauſ in integ. reſti. non eſt neceſſa. l. fi. & d. l. ſicut in rem. Item nota ꝙ hæc authen. loquitur in lucris nuptialibus tantum, ſed hoc trahimus ſecundum Ioan. & omnes ad omne aduentitium lucrum.

† Ex Co. Theo. lib. 8. titu. ix. l. 4.

II. Impp. Arcadius & Honorius AA. Florentio præfecto prætorio.

QVicquid † auus auia, proauus proauia ex materna linea venientes, nepoti, nepti, pronepoti pronepti,[a] teſtamento, fideicommiſſo, legato, donatione, vel alio quolibet titulo largitionis, vel etiam inteſtati ſucceſsione contulerint: pater filio filiæve integra illibataq; cuſtodiat, vt vẽdere, donare, relinquere, alteri obligare, ſicut nec materna bona, nõ poſsit, vſufructu duntaxat ad eũ pertinente: ita, vt quemadmodũ ipſe[b] ſuper his rebus licentiam[c] totius poteſtatis amittit:[d] defuncto eo,[e] filio filiæve præcipua computentur, nec ab illis qui ex parte[f] ſunt cohæredes, vendicentur.[g] Dat. Idib. Octob. Olybrio & Probino Conss.

Si omnes filij quibus aliquid peruenit ex ſucceſſione materna, ſunt in poteſtate: pater totius habet vſumfructum ſi autem omnes ſint emancipati, in vſufructu admittitur pro virili ſi vero ſunt mixti, vſumfructum portionis eorum qui ſunt in poteſtate, retinet in totum: emancipatorum vero pro virili, & hac habent locũ in nepotibus & pronepotibus. Sa.

† Cod. Theodoſia. lib. 8. ti. 9. l. 5.

III. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. ad Senatum vrbis Romæ.

SI viua † matre emancipati ſunt filij, & poſtea deceſsit mater: quoniam omni commodo deſtituitur[h] pater, neque retinet vſumfructum, viriles ei inter filios (ſiue vnus, ſiue plures ſint). vſusfructus tribuimus portiones.

¶ Sin verò mulier moriẽs alios ex filijs emancipatos à patre, alios in patria poteſtate dimiſerit: in hoc caſu diſpari vtetur maritus defunctæ beneficio. quo caſu vtriq;[i] præſcripſimus:[k] id eſt circa eorum quidem portionẽ qui adhuc in ſacris retinẽtur, vſumfructum ex legũ au-B ctoritate retinebit pater: & præmium delatæ emancipationis cum volet, accipiet.[l] In eorum verò parte quos exiſſe de poteſtate viua matre conſtiterit, vſumfructum virilis inter eos portionis ſecundum præſcripta[m] percipiet.

¶ In nepotibus[n] etiã vel neptibus hoc obſeruandũ eſſe cenſemus, vt maritus qui vxore mortua nõ extãtibus filijs, cum ſolis nepotibus vel neptibus ex C hac lege[o] ad emolumentum vocandus eſt:[p] ſi vnus, vel vna, pluresve nepotes ex filio vno, vel pluribus qui in poteſtate deſecerunt, procreati ſunt: hoc iure vtatur quod de filijs conſtitutum eſt.[q]

¶ Nam licet hoc nouum præſens lex conſtituat[r] in nepotes: non tamen ab re eſt, vt in hoc caſu deteriores[ſ] eſſe nepotibus filij non ſinantur.

D ¶ Habeat[t] igitur auus veniens cũ nepotibus in poteſtate durantibus, vſumfructum bonorum omnium quæ ex defunctæ auiæ ſucceſsione delata ſunt.

¶ Cum verò his quoque libertatem emãcipatione largitur: ſimiliter & ab ipſis (ſicut de filijs conſtitutum eſt) [præmium[u]

QVicquid.] CASVS. Superior l. loquitur de bonis maternis filijs acquiſitis: hæc lex loquitur de bonis aui, vel auiæ, proaui proauiæ. Dic ergo casũ ſic: Auus tuus, vel auia, maternus vel materna aliquid in te contulit titulo donationis, vel legati, vel fideicommiſſi, ex teſtamento, vel ex donatione: pater illud neque donare, neque relinquere poterit: ſicut nec materna bona, vſufructu illius rei collatæ penes patrem remanente: & quemadmodum eo defuncto amitit vſumfructum, quia ad filiũ reuertetur: ſic filius eã rem ſibi præcipuã computet, nec à cohæredibus ſuis vendicetur.

a Pronepoti.] quaſi ſcilicet iure inſtitutionis.

b Ipſe.] ſ. pater.

c Licentiam.] vtendi fruendi.

d Amittit.] ſ. pater.

e Defuncto eo.] ſ. patre. Accur. & ſic eſt plana. ſed P. dixit mortuo eo, ſcilicet filio, aſſerens morte filij finiri vſumfructũ patris: quod eſt falſum, vt ſ. ad Tertul. l. fin. & in auth. de hære. ab inteſta. circa prin. coll. ix. & ſ. tit. i. l. fi. in fi.

f Ex parte.] aliàs ex parte, & alias, ex patre.

g Vendicentur.] vt & ſ. de coll. l. fin. & j. ti. i. l. quæcunque, & l. cum oportet.

SI viua.] CASVS. Si mater decedẽs filios reliquerit: aut omnes ſunt à patre emancipati, aut oẽs in ſacris patris conſtituti, aut quidam emancipati, aut quidam non. Primo caſu proprietas rerum maternarum penes filios reſtabit, & in virilem vſusfr. partem pater vocabitur. In ſecundo caſu, vſusfruct. oium rerum penes patrẽ reſtat, proprietate remanente apud filios. Tertio caſu, rerum filijs in poteſtate exiſtentibus quæſitarum, vſusfructus apud patrem inſolidum remanet, cum emancipatis in partem vocabitur. & hoc in prima. Idem eſt in nepotibus vel pronepotibus conſtitutis in poteſtate, vel emancipatis. & hoc in ſecunda. vt fiat ſcilicet ſimilis diſtributio in his quæ in filijs.

h Deſtituitur.] ſecũdum ius antiquum.

i Vtrique.] ſcilicet caſui.

k Præſcripſimus.] id eſt diximus quid iuris ſit.

l Accipiet.] ſcilicet dimittẽdo eos in ſacris.

m Præſcripta.] dicta hac l. Sed nunquid idem in cæteris aduentitijs hodie? Reſpon. non: quia hæc lex ideo hoc admittit, quia deceſſit vxor huius viri, quæ vnũ corpus erat cum eo, & eius fruebatur bonis ea viuẽte. Et ſic nor. caſum quo ſuccedit vir vxori in aliquo, ut no. ſ. com. de ſucceſ. l. affinitatis.

Vir ſuccedit vxori in aliquo.

n In nepotibus.] quicquid ſequitur, vno verbo dixiſſe potuit, ſ. idem eſt in nepotibus & pronepotibus, & cęteris in poteſtate conſtitutis, vel emancipatis.

o Ex hac lege.] ſcilicet ſi sũt nepotes iſti emãcipati, vt & d. filijs dixit. aliàs totum habet pr. vſumfructum, ut ſ. ad Tertul. l. fi. §. fi. & ſ. proxi. §.

p Vocandus eſt.] in bonis vxoris quę eſt auia nepotũ. Et dic vel in totum, velutĩ ſi ſunt in poteſtate, vel in virilẽ, ſi emãcipati.

q Cõſtitutum eſt.] ſed diſtinguitur ſint in poteſtate, vel nõ.

r Conſtituat.] ſ. cõtra eos, id eſt in necem eorum.

ſ Deteriores.] ut filiorũ quidem iura pro parte minuantur: nepotũ vero immutilata iurã ſeruenẽ.

t Habeat.] nunc ſeparat quod ſ. coniunxit.

u Præmium.] quod eſt hodie dimidium vſusfructus, vt j. ti. i. l. cũ oportet, §. cum aũt, & inſti. per quas perſo. no. acquiri. §. hoc quoq;

Accipiat.

a Accipiat.] quod eſt hodie dimidia vſusfructus.
b Manumittit.] poſt mortem auiæ, & ſemper dic, id eſt emancipat, vt ff. quando ac. de pec. eſt an. l. 1. §. 1.

A periori titu. q filij quicquid acquirunt ex linea materna, acquiruntur patri quantum ad uſumfructum. Lex iſta hoc addit, quod quicquid lucratur filius in poteſtate cõſtitut' ab vxore ſua, vel filia à marito, totum acquiritur patri quantũ ad vſumfructum.

† In Cod. Theod. ꝓ inclu. legebatur, triẽtẽ: ſed id detraxit Iuſtinianus ga illũ trientem ſuſtulit per l. cum oportet, j. de bon. quæ lib. Con-

† al. alij in aui poteſtate, alij ſui iuris ſint: circa &c.

Continuatio.

c Quòd ſi nepotes.] dixit de nepotibus filij qui remãſit in poteſtate. nunc ponit de nepotibus filij emancipati, vel filiæ. ſubiungitur poſtea de mixtis, id eſt quando aliqui ſunt in poteſtate aui, aliqui non.

d Emãcipato.] poſt eius emancipationem. & ſic nõ ſunt in poteſtate aui, vt inſtit. quib. mod. ius pa. po. ſolu. § fin.

e Ab ipſo.] ſcilicet auo.

f Nepotes.] ex altero filio.

Omnem.] CASVS Si mater filijs relictis deceſſerit, bonorum eius vſusfruct. penes patrem remanebit, proprietate apud filios exiſtente, ſiue pater ad ſecundas nuptias conuolauerit, ſiue non.

g Firmitatem.] vt bona eius eo conuolante ad ſecũdas nuptias, filijs nomine rerum maternarum ſint obligata, & reſeruentur hæc commoda filijs primi matrimonij, ut ſ. de ſecun. nupt. l. ſi qs prioris, § ĩ illo. Vel dic q facit mentionem de tribus ſuperioribus legibus.

h Vocem.] vt j. tit. 1 l. cum oportet, §. non autem.

DE BONIS quæ liberis &c.

Superiori titulo mo dicum quid dictũ eſt de bonis filijsfamilias obuenientibus. Nunc autem generaliter ponit de omnibus bonis eis ex quacunque cauſa obuenientibus: & adminiſtratione patri in talibus competenti. Ac. Generalior eſt hic tit. quam ſuperior: cũ ſuperior de delatis à linea materna, hic generaliter vndecunque venientibus.

Cum venerãdæ. CASVS. Dictũ eſt ſu

manumiſsionis] †accipiat: a vel ſi ex plurib. alteros manumittit, b alteros retinet: ex parte manumiſſorum legitimũ præmium, ex parte verò in poteſtate manentium retineat vſumfructum.

¶ Quòd ſi nepotes c ſint neptesve, aut ex emancipato d filio aut ex filia ꝓcreati, aut ab ipſo e auia B viuente ſacris dimiſsi: idẽ auus virilis cum ipſis portionis hẽat vſumfructum.

¶ Si verò ex nepotib. neptibuſve tempore quo in auiæ ſucceſsionem vocantur, alij in aui ſunt poteſtate, † id eſt mariti defunctæ, alij ſui iuris ſunt: circa perſonas quidem eorũ qui in poteſtate conſiſtũt, & in vſufructu conſequẽdo, & in emancipationis præmio conquirendo, ratio ſupradicta ſeruetur. C In his vero qui ſui iuris ſunt, facultas capiẽdi vſuſfructus virilis inter eos portionis habeatur.

¶ Eadem autem & de pronepotibus vtriuſq; ſexus ſancimus: manente definitione quæ de ſingulis ſancita eſt, & ſi filij ſint pariter ac nepotes. f Dat. VI. Id. Nou. Theodo. XIII. & Valẽti. III. AA & Conſs.

Pater per tranſitum ad ſecunda vota, non perdit vſumfructum ſibi quaſitum in rebus filiorum. Sal. D

IIII. Imp. Leo A. Callicrato P.P. per Illyricum.

OMnem ambiguitatis confuſionem amputantes, hac liquida & compendioſa lege ſancimus, circa vſumfructum maternarum rerum nullam eſſe differentiam, ſiue in priore matrimonio pater ex quo filios habuit, permanere voluerit, ſiue nouercam filijs ſuperinduxerit: legibus quæ de maternis bonis latæ ſunt, ſuam habentibus firmitatẽ. g Patres igitur vſumfructum maternarum rerum, etiã ſi ad ſecũdas migrauerint nuptias, ſine dubio habere debebunt, nec vllam filijs, vel quibuslibet ex perſona eorum contra patres improbam vocem h accuſationemq; poſſe competere. Da. Kal. Septem. Anthemio. A. II. Cons.

TITVLVS. LX.

DE BONIS QVÆ LIberis in poteſtate patris conſtitutis, ex matrimonio vel alias acquiruntur, & eorum adminiſtratione

Lucra nuptialia non quæruntur patri per filium, niſi quo ad vſumfructum, ſicut nec bona materna. Salic.

I. Imp. Theodoſius, & Valent. AA. ad Senatum vrbis Romæ poſt alia

CVm † venerãdæ i leges vetuerit patribus iure põtẽtis acquiri quicqu id eorum filijs, k auus auia, ꝓauus proauia, à linea materna veniẽtes quocunque titulo l contuliſſent, hoc quoque conuenit obſeruari, vt † quicquid vel vxor marito non emancipato, vel maritus vxori in poteſtate poſitæ, quocunque titulo vel iure contulerit, m ſiue tranſmiſerit: hoc patri nullatenus n acquiratur: atque ideo in eius tantùm, cui delatum eſt, iure durabit. Dat. III. Id. Nouembr. Rauennæ, Theodoſio. XII. & Valẽtiniano. II. AA. Cõſs.

Quamuis lucrum ex coniuge filio in poteſtate quaſitum, patri non acquiratur, niſi quo ad vſumfructũ, tamen dos vel donatio propter nuptias ipſi lucranti ab ipſo patre data vel conſtituta, ad patrem redit. Sal.

II. Idem AA. Hierio P.P.

COnſtitutionis nouę ca

i Cum venerãdæ.] quæ ſunt ſ. ti. 1 l. 1. & 2. ecce ergo quomodo lex iſta ampliat ius illud.

k Filijs.] ſupple, maternis.

l Quocunque titulo.] reſtringe vt inter viuos vel cauſa mortis, non ex cauſa dotis vel donationis ante nuptias, ut j. l. proxim. certe & imò & ex cauſa dotis, vt j. l. 3. in prin. & j. l. proxi. non à coniuge, ſed à patre prouenerat dos & donatio, & ad eum redierat. vnde plene ad eum redit.

m Contulerit.] inter viuos, vel in vltima voluntate.

n Nullatenus.] niſi quo ad vſumfructũ, vt j. l. proxi. in fin.

ADDITIO. Per hanc l. dicit Bartol. hic, quòd portio illa quam lucratur filiuſfa. ex dote, vel filiaf. ex donatione propter nuptias, ex forma ſtatuti ciuitatis illud eſt aduentitiũ, & per conſequẽs nõ venit fratribus conferendum, ut ſ. ut. tit. l. 2 & de colla. l. fin. ita etiam tenet idem Bart. in l. ſi cũ dotem §. tranſgrediamur, in fin. ff. ſoluto matrim. videas eundem latius in l. dotem, ff. de caſtrẽ. pecu. vbi hoc pulchre limitat.

COnſtitutionis] CASVS. Hæc lex, ſuperioris legis eſt expoſitio: qa quicquid filius lucrat ab vxore ſua, uel vxor à marito, totũ pri acquiritur quantum ad uſumfru. ſed hoc mõ intelligendũ ẽ, non de dote & donatione pp nuptias: qa ſi gener me' moriaẽ, dos quã dedi ꝓ filia mea pleno iure ad me reuertit, & ſic vxor filij mei, q eſt

† ex C. Theodoſiano lib. 8. ti. vlt.

† hãc legẽ citant Leo & Anthemius l. 5. j. eo. Contium.

nurus mea, decedat donatio propter nuptias pleno iure ad me reuertitur. Accur.

a Sancimus.] id eſt confirmamus. Alij ſubaudiunt, circa capitulum: & facit mentionem de prima l. huius tit.

b A marito.] vxor.

c Collata.] inter ſe.

d Retardetur.] vt ſ. de don. ante nup. l. ſi conſtante, circa princip. & in auth. vt liber. decæt. §. ſi quis autem, ibi, nam ſi ea &c. colla. 6. Et ſunt hic ar. ut & dos ad patrem redeat & liberis exiſtentibus, vt ff. de iure dot. l. in re, in princ.

e Præmium.]. ſ. ſemiſſem pro tertia parte bonorum, ut oportet.

e Præmium.] dimidium vſusfructus, olim tertiam dominij, vt ſ. eo. l. cum oportet, §. cum aũt.

Quod ſcitis.] Iſta lex eſt aliquãtulũ difficilis & vtilis, & habet duas partes principales. Secunda ibi, Sin aũt. Bal. CASVS. Quod dicitur in l. ſuperiori, habet locũ filijs non extãt b. Alioqn ſi filius tuus vel filia habeant ex ſe liberos, prius trãſmittunt ad filios q̃ ad patrẽ vel ad auũ, & prius ad patrem quam ad auum.

f Quod ſcitis.] id eſt ſtatutis ſ. eod. l. 1 & 2 ibi, cæterarũ rerum quæ ex ſubſtantia.

g Donationem.] quam a ſuo marito lucrata eſt.

h Dotem acquiri.] intellige cum pacti erant de lucrando, quocunq; modo matrimonium ſoluere tur.

i His.] ad quos talia lucra venerint.

k Ad liberos.] præferuntur enim filij in ſuccedendo, ut ſ. communia de ſuc. l. fina.

l Peculij.] quod eſt alibi, ſcilicet cum filios non habet, ut ſ. de caſtrenſi peculio. l. 2.

m Acquirẽdæ ſunt.] ſcilicet quantum ad proprietatem. vſusfructus nanque perſeuerat.

n Sin autem.] proſequitur in filia lucrante tantum, cũ ſupra dixerat de filio.

pitulum clariore interpretatione ſancimus,[a] vt q̃ per filios, nepotes, pronepotes, itemque filias, neptes, pronepres, quamuis in poteſtate ſint, minimè acquiri patri decreuimus, à marito[b] vel vxore quocunque titulo collata,[c] ſiue vltima tranſmiſſa uolũtate: nullus ad id quoque pertinere exiſtimet, quod ab ipſo parente datũ, vel dotis vel ante nuptias donationis cauſa pro vna ex memoratis perſonis præſtitum fuerat, vt minimè ad eum, ſi caſus tulerit, reuertatur.

¶ Proſpiciendum ẽ enim, ne hac infecta formidine, parentũ circa liberos munificẽtia retardetur:[d] ſed vt his poteſtatis iure ad parentes reuerſis, cæterarum rerum[*] quæ ex ſubſtantia ſpeciali cõiugis ad ſuperſtitem deuenerant, quãuis idem in ſacris ſit, fructu tamen ſolo atque vſu parentibus deputato, dominium ei qui à coniuge, vel quæ à marito meruit, reſeruetur: parente propter emãcipationis beneficium, ſi voluerit, ſicut in maternis rebus, vel quę per eandẽ lineam veniũt, pręmium[e] habituro. Da. X. Kal Mar. Felice & Tauro Conss.

Filij familias in lucris nuptialibus liberos ſuos habent hæredes. hoc primo. Si dicti liberi poſtea moriuntur, auus eorum paternus in dictis lucris retinet vſumfructum maternus vero auus eorum in proprietate a ſe datorum ſuccedit. Bald.

*alias, exterorum quæ. alias, cætera q̃.

A ADDITIO. Hic §. ſecundum vnã lecturam, quam videtur ponere gloſ. in verbo, tam patre, hoc dicit ſm Bart. hic, nepote decedente in bonis quæ ſitis a matre vel linea materna, auus maternus præfertur paterno. Per hunc tex. dicit idem Bart. in auth. itaque. s. cõmu. de ſucceſ. q quando veniũt ad ſucceſſionem parentes, parẽtes ex parte matris præferuntur in bonis quæ ſitis ex materna linea: & parentes ex parte patris præferuntur in bonis quæ ſitis ex latere patris, pro quo re putat hunc text. ſingularem. Item adde q idem Bartol. in l. poſt dotem, in fi. ff. ſolut. matrimo. dicit hic eſſe caſum ſingularem, qui nõ eſt alibi: q quando pater dedit dotẽ filię, & eã ſtipulatus eſt pro filia, q mortua filia ſine liberis patre & matre & fratribus ſuperſtitibus, pater ſolus ſuccedet in dotem. quod ſequitur Ro. conſi. xl.

III. [Impp. Leo, & Anthemius AA.] Florentio P.P.

Quod ſcitis[f] prioribus continetur, nec à filia quæ in poteſtate eſt, donationem[g] ante nuptias patri, nec à filio dotem acquiri,[h] eo ad dito confirmamus, vt defunctis his[i] adhuc in poteſtate patris, ſi liberis extantibus moriantur, ad liberos[k] eorum eędem res iure hæreditatis, non ad B patres iure peculij[l] transmittãtur, nec per nepotes auo videlicet acqrẽdæ.[m]

¶ Sin autem[n] idẽ nepos ſuperſtitibus tàm patre[o] q àm auo paterno[p] diẽ ſuum ſine liberis obierit: eorum dominium, quę ad ipſum ex matre,[q] vel ab eius linea[r] peruenerint, non ad auum, ſed ad patrem[ſ] eius[t] perueniat, vſufructu videlicet in huiuſmodi caſibus auo (dum C ſupererit) reſeruando.[u] Dat. VII. Idus Septembr. Conſtantinop. Theodoſio A. XVII. & Feſto Conss.

Lucra nuptialia, vel alia qualibet filijs obuenta quærũtur quo ad vſum fructum parentibus qui habent in poteſtate lucrantes, & ſi dicti lucrãtes poſtea moriuntur, nihilominus perſeuerat, ſed proprietas primo defertur liberis lucrantis, ſecundo fratribus conſanguineis & vterinis, tertio uterinis tantum, quarto ad parentes proxime defunctorum, quinto iure peculij reuertitur ad parentes, qui lucrantem in poteſtate habuerunt: alia ratione videlicet interim interdicta habentibus vſumfructum. Bal.

D IIII. Impp. Leo, & Anthemius AA. Erythrio. P.P.

Quæcunque res ad filium vel filiam, nepotes, ſiue pronepotes vtriuſque ſexus in poteſtate conſtitutos, ex priore, uel ſecundo, aut tertio, ſeu numeroſiore † coniugio peruenerint, ex dote,[x] vel qua-

† Ex nouella Theodoſij de paternis & maternis bonis. tit. 6. Cõtius.

o Tam patre.] lucrãtis, nõ ſuo nepotis. Accur.

p Auo paterno.] lucrantis, qui eſt proauus morientis.

q Ex matre.] lucrata ex pacto: licet p̃mortua. nam ſic fuerat pactum.

r Linea.] lucrãte.

ſ Ad patrem.] qui proximior eſt in gradu, ut in authen. de hæred. ab inteſta. §. 2. coll. 9.

t Eius.] lucrantis, qui eſt auus morientis.

u Reſeruando.] nõ ergo petit vſusfruct⁹ patri vel auo p̃mortuo proprietario: licet hoc dixerit P. vt & dixim⁹ ſ. ti. 1. l. 2.

Quæcunque.] CASVS. Pater habet vſumfruc. I his q̃ filius lucrat⁹ ẽ vel filia: ſed prãtẽ alienandi nõ hẽt: proprietas pertinet ad illos qui naſcunt ex filijs vel filiab. etſi non ex illa vxore ſuſceptus à qua aliquo titulo hæc bona ad maritũ peruenerũt: & ſic indiſtinctè ad mittuntur. ſed ſi filij non extant, pertinet ad fratres: ſi ſi frẽs non extãt, pertinet proprietas ad patrẽ vel ad auũ.

x Ex dote.] hoc ex pacto.

: ergo licet quartò nubere, quod tñ Conſtãtinus Harmenopulus ait eſſe vetitum. Contius.

Dona-

cunque donatione, [a] ſeu hæreditate, [b] vel legato vel fideicommiſſo: earum rerum vſque in diem vitæ ſuæ pater, vel auus, vel proauus vſumfructum habeant: eaſdem res quocunque modo alienandi, vel pignoris ſeu hypothecæ iure obligandi facultate eis penitus interdicta: [c] dominio videlicet earum apud filios [d] & nepotes [e] ſiue pronepotes vtriuſq; ſexus permanente, etiam ſi ex eodem matrimonio [f] procreati non ſint, [g] ex quo eædem res parentes eorum, qui quęve in poteſtate ſunt, fuerint deuolutæ: eo videlicet obſeruando, vt morientium fratrũ ſororumve portiones, qui quæue ex eodẽ matrimonio [h] progeniti vel progenitæ ſunt, primo quidem ad liberos eorum (vt dictum eſt) ſi tamẽ fuerint, deinde his nõ extantibus, ad ſuperſtites tantummodo fratres [i] vel ſorores eorum perueniant, aut ad ſuperſtitem, ſi ex iiſdem [k] fratribus aut ſororibus vnus vnave remanſerit. Omnibus autẽ qui ex eodem coniugio fuerint procreati, defunctis: tunc demum ad eos qui ex alio [l] ſunt matrimonio editi, eaſdem res pro virili parte peruenire ſtatuimus: nulla autem ex memoratis perſonis exiſtente, parẽtes eorũ eas pcipere. [m] ¶ Parentibus verò, quorũ ſub poteſtate ſunt, vſumfructum duntaxat habituris, memoratas res iure pt̃atis alienandi vel obligandi licentiam denegamus: non prohibendis iiſdem liberis, qñcũq; ſui iuris fuerint, nulla t̃palipræſcriptione obſiſtente, eaſdem res oĩbus modis vendicare: niſi fortè poſtquã a pt̃ate parẽtũ eos cõtigerit liberari, tm̃ t̃pis effluxerit, vt ex continua & inconcuſſa tenentis poſſeſſione eorũ intentio excludat̃. [n] Da. V. Kal. Mar. Martiano & Zenone Conss.

Sicut quæſita à marito vxor non acquirit patri niſi quo ad vſumfructum, ſic nec quæſita à ſponſo. Sal.

V. Iidem AA. Nepotiano magiſtro militum Dalmatię.

N On ſine [o] ratione de negotio quod inter matremfamilias, cuius veſtra ſuggeſtio meminit, & germanum eius vertitur, magnitudo tua diuerſis ſe gibus ex vtraq; parte p̃latis, noſtrã credidit cõſulẽdã eſſe clementiã: cũ mulier diuerſis iuris lectionibus idẽ intelligi maritũ & ſponſum niteretur p̃bare, germanus aũt mariti nomen [p] illi ſoli qui nuptias contraxiſſet, ex recitatione conſtitutionis [q] diuorum retro principũ Theodoſij & Valẽtiniani † (qua cauetur, quicquid maritus vel vxor i pt̃ate cõſtituti, inuicem ſibi reliquerint, non pr̃i acquiri, [r] ſed ad eorũ iꝰ ptinere) iponere. ¶ Quamuis ergo ſignificatione nominis, maritꝰ vel vxor poſt cœptum matrimoniũ intelligat̃, ex quo videlicet iducta eſt dubietas: attamẽ q̃a cõſequens eſt ambiguas atq; legũ diuerſis interpretationibus titubantes cauſas benigne atque naturalis iuris moderamine temperare: non piget nos in præſenti quoque negotio, de quo ſublimitas tua ſuggeſſit, æquitati cõuenientẽ Iuliani † tantæ exiſtimationis viri atque diſertiſsimi iuriſperiti opinionẽ ſequi: qui quidem de dotali prædio tractatu propoſito, idem ius tàm de vxore, q̃ de ſponſa obſeruari arbitratus [ſ] eſt, licet lex Iulia de vxore tantum loquatur. Qua ratione tàm ſponſalitiam donationem, quàm

Cum

a Donatione.] hoc ex contractu.
b Hæreditate.] hoc ex vltimo iudicio.
c Interdicta.] niſi pro utilitate filij, vt j. eo. l. fin. & ad hoc ſ. de ſecun. nup. l. ſi quis prioris, § fin.
d Apud filios.] ſ. lucrantes.
e Et nepotes.] ſuccedẽtes patrib. ſuis, qui lucrati fuerũt occaſione maritali.
f Ex eodem matrimonio.] ex quo lucrum ad filios peruenit.
g Non ſint.] iſti nepotes vel pronepotes. ad filios enim lucrantes referri nõ poteſt. multo magis ergo pertinent, ſi procreati eſſent ex eodem. & in eo caſu quando ſunt vnius matrimonij vel nõ, ſi vnus eorum decederet, primo ſuis liberis: ſecundo fratribus vtrinque coniũctis, & ſic eiuſdem matrimonij: Tertiò fratrib. alterius matrimonij: Vltimò defert̃ hæreditas auo: vt ſubijcit. & ſic frater auo defuncti pręfertur per hæc iura, vt ſ. communia de ſucceſ. l. fin. & de legiti. hæredibus. l. de emancipatis, quod hodie corrigitur per authen. defuncto, ſ. ad Tertull. & authenti. ceſſante. ſ. de legit. hær. Itẽ videtur q etiam iure authen. hic parens poſſet lucrari quantum lucrari poſſet ex pacto non exiſtẽtium liberorum, vt ſ. de ſecun. nupt. authen. ſed & ſi quis. Sed certe ibi loquit̃ cum parens qui lucratus eſt dotẽ vel donationẽ propter nuptias, tranſit ad ſecunda vota: tunc enim filius eius adipiſcetur illud lucrũ, qui filius ſi moriat̃ ſine ſobole, redit ad patrem lucrũ illud pro pacto non exiſtentium liberorũ. at lex iſta loquitur cum filius ipſe vel filia lucratus eſt aliquid ex matrimonio ſuo: ſibi quo ad proprietatem, patri quo ad vſumfructũ.
h Ex eodem matrimonio.] ex quo lucrum peruenit ad filios.
i Fratres.] p̃ liſtis vtrinque coniũctos.
k Ex iiſdem.] ex eodem matrimonio natis.
l Ex alio.] ſed nunquid ad eos primo, qui ſunt ex eadem matre, ſi lucra iſta venerint à m̃re, vel ab aſcendentib. per matrem? Imò videtur hic parificare vterinos & conſanguineos, non diſtincto vnde bona veniunt, & ſic eſt pro P. ad id quod not. ſ. communia de ſuc. in authen. itaque.
m Percipere.] iure peculij olim, hodie iure hæreditatis, ut in auth. de hære. ab inteſt. §. 2. col. ix.
n Excludatur.] vt & j. de an. excep. l. 1. §. fin. & ſ. de bo. ma. authen. niſi.
o N On ſine.] Mulier a ſponſo lucrata erat donationem vel hæreditatẽ patre viuo: poſtea frater cum ea patri ſuccedens, petit hoc cõicari, quaſi in ſolidum patri quæſitũ: mulier dicit ſe ſic habere præcipuum, vt haberet ſi à viro habuiſſet. habuerat enim à ſponſo.
p Nomen illi ſoli.] ſcilicet nitere tur imponere, quod eſt j.
q Conſtitutionis.] quã habes ſ. eo. l. 1.
r Acquiri.] ſubaudi, quo ad proprietatem, ſed non quo ad vſumfructum.
ſ Arbitratus.] vt ff. de fun. dot. l. 4. & ad hoc j. ad leg. Iul. de adul. l. propter.

Caſum ponit.

† L. 1. ſ. e.

† non extat, ſed Caij ſimilis in l. 4. ff. de fundo dotali. Contius.

CVm oportet.] CASVS. iſtius l. vſque ad finẽ talis eſt. Supra dictum eſt de his quæ acquiruntur filijs ex linea materna, vel ex matrimonio. Hic vult dicere de his quæ acquiruntur filijs ex ſuis fortunis: puta quia mercator erat. pater habebis in eis vſumfructum, apud filiũ proprietate manete. nec poteris proprietatẽ in alios filios tuos ſi quos habeas vel extraneos transferre. in peculio caſtrenſi, vel quaſi, nihil habes. Excipitur quãdo quis aliquid relinquit filio tuo hac conditione, ne tibi vſusfructus acquireretur. Et quãdo patre mortuo vno ex filijs in portionẽ defuncti ſuccedit vna cũ fratribus defuncti ex parentibus cõiunctis, non habebat pater vſumfructum in portione fratris. & hoc eſt quod dicit, attamen filius tuus à te rationẽ adminiſtrationis tuæ exigere non debet, nec habet bona tua propter hoc obligata, quia male gubernes res filij tui, uel male vtaris. Poteris enim vti ſiue pro voluntate tua, & de vſuris poteris res cõparare, & in aliũ quẽcunque transferre. Sed ſi vſumfructum in rebus prædictis pater petere noluerit, alij hæredes petere non poterunt, quia tu petere non decreuiſti: quia bene potuiſti ei remittere ius petendi ad alios filios tuos.

[CVM AVTEM.] Pater quando filiũ dimittebat a patria poteſtate, retinebat tertiam partem omnium bonorũ et quo ad proprietatẽ: hodie ita nõ eſt, ſed habebit medietatem vſusfru. & hãc habebit ſiue dicat, ſiue taceat, quãdo filium emancipat, niſi pater expreſſe renunciet. Et eſt no. quod filius habet oĩa bona patris obligata ad hoc, vt ſi pater aliquid de ſuo alienet, poſſit plenam habere ſecuritatem.

A hereditatem, quã memoratus ſponſus ſuam ſponſam lucrari voluit, non acquiri patri, ſed ad eam peruenire, benignius eſſe perſpicimus. Dat. Kal. Iunij Leone. A.V.Conſ.

Hodie bona vndecunque quæſita (dummodo non ex patris ſubſtãtia) filiusfamilias non quærit patri, niſi quo ad vſumfructum: exceptis caſtrẽſibus vel quaſi, quæ pleno iure remanent filijs, & exceptis alijs tribus caſibus in authen. hic poſitis. h.d. vſque ad §. non autem hypothecam. Sa. ic. B

VI. Imp. Iuſtinianus A. Demoſtheni præfecto prætorio.

CVm oportet [a] ſimilem prouidentiã tam patribus quàm liberis deferri, inuenimus aũt in veteris [b] iuris obſeruatione multas eſſe res quæ extrinſecus ad filiosfamilias veniunt, & minimè patribus acquirunt: quẽadmodũ [c] in maternis bonis, vel quæ ex maritali lucro ad eos perueniunt, ita & in his quæ ex alijs cauſis filijsfamilias acquiruntur, certã ĩtroducimus definitionẽ. C Si quis itaque filiusfamilias vel patris ſui vel aui vel proaui in poteſtate cõſtitutus, aliquid ſibi acquiſierit, non ex eius ſubſtantia, [d] cuius in pt̃ãte ſit, ſed ab alijs quibuſcunque cauſis, quæ ex liberalitate fortunæ, vel laborib. ſuis ad eũ perueniant: eas ſuis parentibus non in plenum, ſicut antea fuerat ſancitũ, ſed vſque ad vſumfructũ ſolum acquirat: & eorum vſusfructus quidem apud patrẽ vel auũ vel proauũ, quorũ in ſacris [e] ſit cõſtitutus, permaneat: dominiũ B aũt filijsfamilias ĩhæreat, ad exemplũ tàm maternarum, quàm ex nuptialibus cauſis filijsfamilias acquiſitarũ rerũ. Sic etenim & parẽti nihil derogabit vſumfructum rerũ poſſidenti: & filij non lugebunt, quæ ex ſuis laborib. ſibi poſſeſſa ſunt, ad alios transferẽda aſpicientes, vel ad extraneos, vel ad fr̃es ſuos, quod etiam grauius [f] multis eſſe vr̃: exceptis caſtrenſibus peculijs, [g] & quorum C nec vſumfructũ pr̃em vel auum vel proauum habere veteres leges cõcedũt. in his enim nihil innouamus, ſed uetera iura intacta ſeruamus: eodem obſeruando etiam in his peculijs quæ quaſi caſtrẽſia peculia ad inſtar caſtrenſis peculij acceſſerunt. [h]

IN AVTHEN. vt lic. ma. & auiæ, in prin. colla. viij. conſti. fina.

D

a Cum oportet.] quod dicit Conſtantinus in rebus maternis, & Arcadius in omnibus ex linea materna venientibus, vt ſ. tit. ſ. l. 1. & 2. item quod dicit Theodoſius & Leo in dote & donatione nuptiali, & in cæteris donationibus, legatis quoque & fideicommiſſ. in et coniuges relictis, vt ſ. eo. l. 2. & 3. & l. quæcunque, idem dicit hic Iuſtinianus in omnibus cæteris aduentitijs. & dic oportet, id eſt decet. & ſic accipitur. ff. de iuſtit. & iur. l. 1. in princ.

Oportet pro decet aliquãdo accipitur.

b In veteris] nõ vetuſtiſſimi. quia vetuſtiſſimo omnia quærebant, vt inſtit. per quas perſo. no. acquiri, in princ. ſed de iure quod erat ante ſe, Iuſtinianus dicit.

c Quemadmodum.] exemplificatiue.

d Ex eius ſubſtantia.] ex ſubſtantia patris eſſe videtur, ſi aliquid contemplatione patris datum eſt filio, ut arg. ff. de acquiren. hære. l. aditio, & de vulga. ſubſtit. l. ſed ſi plures, § in arrogato. Item ſi pater dedit ei fundum, vt inde ſe aleret, & inde poſtea quæſiuit fructus, dicuntur ex re patris, ut ff. ad Trebell. l. baliſta, & de vſur. l. in fideicommiſſi, §. nonnunquam. Sed quid ſi pecuniam dedit pater filio, ipſe aũt filius inde vſuras acquiſiuit? Videtur idẽ: nã dicitur inſtitu. per quas perſo. no. acq. §. 1. ex re patris, vel eius rei occaſione, & pro hoc eſt dicta lex, ſed ſi plures, §. in arrogato, licet ſit arg. contra ff. de verbo. ſigni. l. vſura pecuniæ, & argu. ff. de dona. inter vir. & vxo. l. fi. Item quod ſic large accipiatur ex re patris, habes. ff. de iu. dot. l. 5. vſque ad §. ſi pater. Item quid ſi dubitetur vnde acquiſierit? Reſ. Ioan. hoc præſumi, ex qualitate perſonarũ. Quid enim ſi filius nihil ſcit operari, & negligẽs ſit, & pater diues ſit? Præſumam ex re patris tũc eſſe. Et ecõtra ſi ſtudioſus filius, & pauper ſit pater: præſumã ex aduentitia cauſa quæſitum, argu. ſ. arbi. tut. l. ſi defunctus, ſed in vxore præſumitur ſemper ex bonis viri habere, vt ſ. de dona. inter vir. & vxo. l. etiam, & ff. de dona. inter vi. & vx. l. Quintus. Vel dic refert quis petit, an frater vt cõicet: an ipſe qui quæſiuit, petit vt precium habeat: & ſic qui agit, probet, vt ff. de proba. l. ei qui.

Filio data patris contemplatione, videntur ex patris ſubſtãtia proceſſiſſe.

Bona quæ hẽt filiusfami. vnde præſumantur quæſita.

e Sacris.] ſcilicet vinculis.

f Grauius.] No. vt hic, & ĩ. eo. l. §. ſin autem res, in fi. & ff. de lega. 2. l. cum pater, § euictis.

g Exceptis caſtrenſibus peculijs.] Hic not. quod quoddam peculium eſt profectitium, ſcilicet quod acquirit filiusfamilias de rebus paternis: de quo modo dixi quod patri ex toto quæritur. Eſt & caſtrenſe, quod in caſtris quæritur, vt ff. de caſtren. pecu. l. ſi caſtrenſe, & l. ſi forte. Eſt & quaſi caſtrenſe, quod in ciuitate quæritur ex publica cauſa, vt ſalaria ex publico, vt ſ. de inoffi. teſta. l. fine. & de his ſubijcit hic. Eſt & aduentitium, de quo modo dixi.

h Acceſſerunt.] caſtrenſia ergo & quaſi non quæruntur patribus etiam quo ad vſumfruct. Sunt & alij caſus in quibus ſimiliter pater non habet vſumfruct. & ſic lege hic authen. excipitur &c. quæ eſt in authen. vt lic. ma.

Contra voluntatem teſtatoris vel contrahentis patri non acquiritur vſusfructus. Bald.

Excipitur quod eis datur vel relinquitur ab aliquo parentum, conditione hac adiecta, ne ad patrem perueniat [a] vſusfructus.

IN AVTHEN de hęredi. ab inteſta. ve. § ſi vero cum, coll. ix. conſti 1.

Quando pater habet conſortium proprietatis, non habet vſumfructum in filij portione. Bald.

Item hęreditas [b] fratris ſororiſve, ad quam vnà cũ patre admittitur, [c] & forſan [d] ſi aliunde quæratur lege prædicta.

IN AVTHEN. vt nulli iud. §. quia vero, colla. ix. conſti ...

Hic habes caſus in quibus patri non quæritur vſusfructus. Bal.

Idem eſt in his quæ ex lege [e] deferuntur liberis, parentibus præſumentibus ſoluere matrimoniũ ſine cauſis lege definitis.

Finit Authentica.

Sequitur tex. l. Codicis.

Sub hac tamen definitione hunc legis articulũ inducimus, vt in ſucceſsione quidem earundem rerum quæ extrinſecus filijſfamiliàs acquiruntur, iura eadem obſeruentur, quæ in maternis & nuptialib. rebus ſtatuta ſunt.. [f]

Pro rebus filij quas pater adminiſtrat ratione ſui vſusfructus, filius hypothecam non habet in rebus paternis, nec rationem adminiſtrationis a patre poteſt exigere, nec patrẽ impedire de acquiſitis ex prædictis rebus quomodo voluerit diſponere, & ſi pater remiſerit vſumfructum filio, cæteri filij ab eo non poſſunt petere, etiam patre mortuo. h. d. vſque ad §. cum autem Sali.

Non autem hypothecam [g] filijfamilias aduerſus res patris viuentis adhuc ſeu iam mortui ſperare audeant, nec ratiocinia ei ſuper adminiſtratione inferre: ſed tantummodo alienatione vel hypotheca ſuo nomine patribus denegata, rerum habeat parens pleniſſimam poteſtatem vti fruiq; his reb. quę per filiosfamiliàs ſecundũ prædictum modum acquiruntur, & gubernatio rerum earum ſit penitus impunita: & nullo modo audeat filiusfamiliàs vel filia, vel deinceps perſona, vetare eum in cuius poteſtate ſunt, eaſdem res tenere, aut quomodo voluerit gubernare: vel ſi hoc fecerint, patria poteſtas [h] in eos exercenda eſt: ſed habeat pater vel aliæ perſonæ quæ ſuperius enumeratæ ſunt, pleniſsimam poteſtatem vti frui, gubernareque res prędicto modo acquiſitas.

ma. & auiæ, in prin. colla. viij.

[a] Excipitur. Perueniat] ſcilicet vſusfructus, ut in cor. & datur curator huiuſmodi rei, cum pater non habens vſumfructum non ſit legitimus adminiſtrator, ut in eodem cor. eſt, & ad hoc vt huiuſmodi lex poſſit apponi in authenti. de alie. & emphy. §. ſanctiſſimas, col. 9. & j. proxi. authen. itẽ hæreditas, in fi. quã hic lege poſt iſtam. Et eſt illa ſumpta de hær. ab inteſt. §. ſi uero cum, col. ix.

[b] Item hæreditas] quia non habet pater. ſ. vſumfructũ in parte filij, & hoc ſi filius coniunctus erat defuncto ex vtroque parente, ut in corpore continetur. Vel dic, hæreditas &c. ſ. defertur filio pleno iure.

[c] Admittitur.] acquiretur ita filio, ut non habeat vſumfructum.

[d] Forſan.] hic verſus male hic ponitur: dic ergo quod debet eſſe in fine ſuperioris authen. nam ex illo cor. ſcilicet ut liceat ma. & auiæ, circa prin. ibi, hoc itaque non ſolum &c. ac ſi dicatur, ſicut mater vel auia dare poteſt hac lege, vt vſusfructus non acquiratur pr̃i. ſic & extraneus. Sed forte Ir. qui ſic poſuit, intellexit ꝙ ſi extraneus inſtituit me & filium meũ, ꝙ in ſua portione non habeam vſumfructum, ſicut ſi ſucceſſiſſem cum eo alteri filio, & ſicut cũ filius meus emancipatus inſtituitur à matre vel ab aliquo aſcendente per matrem, ut ſ. de bonis ma. l. 3. Excipitur ẽt alius caſus qui eſt ĩ auth. idem eſt, quã hic lege, quæ eſt in cor. vt nul. iudi. §. quia vero, colla. ix. Accur.

[e] Idem eſt. Ex lege.] ſcilicet iſta, vt in cor & etiam antiqua, ut & ſ. de diuor. l. conſenſu, §. pen. mittuntur enim diſſoluentes matrimonium in monaſterium cum tertia parte rerum: & duæ filijs ſeruantur, in quibus pater vſumfructum non habet. An autem in cæteris rebus aduentitijs taliũ filiorum pater retineat vſumfructum? Puto ꝙ ſic, nam non mittitur in monaſteriũ vt fiat monachus, ſed quaſi pœnitentiam acturus. Item ſi pater fructuarius monachatur, an extinguitur vſusfructus quem habet? Videtur ꝙ ſic, cum pro mortuo habeatur, ut ſ. de epiſco. & cler. l. deo nobis, §. 1. Sed certe non quo ad comedendum eſt mortuus, & ideo non finitur. Sic ergo nota caſus in quibus non quæritur patri vſusfructus, ſcilicet in caſtrenſi, item in quaſi caſtrenſi, vt in l. cum oportet, §. exceptis. Item in tribus caſibus quos habes in tribus authen. & ſic ſunt quinque. Et eſt ſextus, ſi pater remittat, ut in hac l. §. ſin autem. Item ſeptimus quando adit aliquam hæreditatem patre nolente, vt j. eod. l. fi. §. ſin autem patre. Eſt & octauus quãdo filio legatur ſeruus, ut cũ manumittat, ut j. eod. l. fin. §. fin. Item nonus, ſcilicet ſi vſusfructus legatur filio. Nam ſeruitus ſeruitutis eſſe nõ poteſt, ut ff. de vſufruct. lega. l. 1. Itẽ decimus ſi donauit Imperator filiofamilias, ut j. eo. l. cum multa. Vel forte hoc caſu pater habeat cõmoditatem fructuum.

Vſusfructus an ꝑdatur per monaſterij ingreſſum.

Vſusfructus aduẽtitiorũ filij in multis caſibus patri non quæritur.

v. l. vel. C. de vſufructu

[f] Statuta ſunt.] ſ. eod. l. quæcunque, & ſic corrigitur hæc ſicut illa per authen. defuncto, & per authen. ceſſante.

[g] Non autem hypothecam.] Not. duo dicit. primum adminiſtrationis rationem non reddendam, ſic & ſ. de epi. & cleri. l. orphanotrophos, & j. eo. l. fi. §. hoc proculdubio. Sed ar. cõtra j. eo. l. fi. §. ſin autem æs alienum. Aliud, ꝙ bona patris filio non ſint obligata ꝓ mala adminiſtratione: cui ſecundo dicto eſt contra j. eo. l. §. fin. Sol hęc corrigitur. Vel hic loquitur de expreſſa, ibi de tacita. vel ibi in rebus maternigeneris, & in rebus nuptialibus: hic in alijs. Vel verius non habet filius hypothecam, quia male ſit vſus pater, vel male gubernet, ut hic dicit, ſed ut rem alienatam à patre, vel eius conſequatur precium, ut ibi, & j. co. l. fin. § non habente licentiam.

Patria bona nõ ſũt filio obligãta ꝓ mala adminiſtratione.

[h] Patria poteſtas.] vt eum ſ. corrigat verberando, ut j. de pa. poteſta. l. 3. & ff. de fur. l. ſerui & filij. Erubeſcit enim lex filios fieri caſtigatores parentum, ut hic, & in auth. de nup. §. ſi vero expectet, colla. 4. ibi, & circa talium &c. & ſ. ut. 1. l. fi. in fi. Sed arg. contra ff. de cõdic. cau da. l. 3. §. 2. Item fallit in caſu quod hic dicit. vbi pater pleniſſimam p̃tãtem non habet, vt j. de ſen. pat. l. fi.

Filij parẽtes caſtigare non debent.

ADDITIO Tu dicas cũ Bar. hic, vbicũq; pater diſſipat bona filij: ſi quidẽ filio ad ipſa bona põt dari regreſſus, quia vendit res immobiles, quæ non conſumuntur: tunc filius non poteſt reprehendere patrem: ita loquitur hic. ſi vero diſſipat res mobiles, quæ non poſſunt apparere, & pater ſoluendo non eſſet, & eſſet homo ma la

læ uitæ: tunc poteſt ei adminiſtratio interdici, ut d. l. ſi ꝗ. de ſentent. paſsis. facit. l. imperator. ff. ad Trebel. Acc.

a Mobiles, uel immobiles.] ſed an extinguat uſusfructus patris uel mutatione, ſi pater ædificat domũ in ſolo filii? Rñ. nõ, cum adhuc duret aduentitium: & ſic uſusfructus durat. ſecus in alio uſufructuario, vt ff. de uſufr. l. quotiés §. ſi.

b Memorato.] quo ad uſumfructum.

c Lucretur.] non explicat an teneat remiſſio uel diuturna donatio viuente patre, ſed morte eius dicit eam confirmari.

d Cum autem Conſtantiniana.] quam non habemus.

e Non ſolent.] Sed quæ ſunt, quæ non quæruntur patri tẽpore Conſtantini? Reſpon. à matre delata, ut ſupra tit. 1. l. 1. & idẽ quod hic, habes inſtitu. per quas perſo. no. acq § hoc ꝗ. quoque.

f Maiores.] id eſt parentes.

g Amplioris.] quia dimidiã vſusfructus habebit in omnibus aduentitiis, non ſolum in maternis.

h Nisi] niſi &c.] in & ꝗ. de emancip. lib. l. ſi. ſed in eo qui manumittit ſeruum, cõtrariũ ſeruatur: quia videtur donare peculium niſi expreſſe retineat, vt infra de peculio eius qui libe. me l. 1.

Seruũ manumittẽs, peculium donare videtur.

i Ad eos] ſcilicet ſi l os emancipatos.

k Diximus.] ſ. de bo. ma. l. 3. 2. & 1.

l Legibus.] ſupra e. l. 3. & 4. Acc.

m Introduxerunt.] vt per totũ titu. C. & ff. in quibus cau. pig. ta contra.

n Quam nos.] vt & ꝗ. qui po. in pig. ha. l. ſi & ſupra de ſec. nu. l. ſi quis prioris. § ſi. habes ergo pro conſtanti, res patris filio obligari. & ſic eſt cõtra ꝗ ead. l. § nõ autem Sol. ut ibi.

o Dubitabat.] in noſtro caſu: quo eodẽ modo conſtat contractam hypothecã.

p Initium.] ſic ergo pignorum obligatio precedit perſonalem, ſicut fideiuſſor, vt inſtitu. de fideiu. §. 1. & ad hoc. ff. qui po. in pign. l. 1.

q Deferendę.] id eſt tempore quo filius quæſiuit. nam tunc poteſt gerere vel nõ gerere.

r Obſeruationis.] pro eodẽ: ideo quia per geſtionem bona ſeruantur.

C Vm multa.] CASVS. Princeps vel Auguſta in filiumfa. titulo donationis, vel legati, vel fideico. aliquid tranſtulit: an in eo patri acquiratur vſusfructus proprietate apud filium remanẽte, qua ratione? Dicitur quod non: ſed ad ſimilitudinem caſtrẽſium plenam proprietatem conſequitur filius. vt enĩ &c.

¶ Et ſi q̃d ex vſu earũ pater, auus, vel proauus collegerit, habeat licẽtiã, quẽ admodũ cupit, hoc diſponere, & in alios hr̃des trãſmittere: vel ſi ex earũ rerũ fructibus res mobiles vel immobiles, a vel ſe mouẽtes cõparauerit: eas ẽt qũo voluerit habeat, & trãſmittat, & in alios trãsferat, ſiue extraneos, ſiue liberos ſuos, ſeu q̃libet perſonam. ¶ Sin aũt res ſibi memorato b mõ acquiſitas parens noluerit retinẽr, ſed apud filiũ aut filiã, vel deinceps perſonas reliquerit: nullã poſt obitum eius licentiã habeãt hæredes alij patris vel aui vel proaui eundem vſumfructũ, vel quod ex hoc ad filiosfamiliàs pueñit (vtpote patri debitũ) ſibi vendicare: ſed quaſi diuturna donatione in filiũ celebranda, q̃ vſumfructũ detinuit, quẽ patrem [eius] habere oportuerat, ita cauſa intelligatur, vt eundẽ vſumfructum poſt obitũ patris ipſe lucreẽ: c parẽte ius exactionis quaſi ſibi debitæ à filio, q̃ vſumfructum cõſenſu eius poſſidebat, ſuę poſteritati vel ſucceſſioni minime tranſmittente: quatenus in omni pace inter ſe ſucceſſio eius p̃maneat, nec altercationis cuiuſdã (maxime inter frẽs) oriatur occaſio.

Pater habet ſolum hodie dimidiũ vſusfructus in præmium emancipationis, etiam ſi nihil in emancipatione dictum fuerit. h. d. vſque ad § ſed cum tacitas. Sal.

Cũ autem Cõſtantiniana d lege cautũ erat, ſi filijfamiliàs ab his qui eos in poteſtate hñt, nexu paterno per emancipationẽ liberentur, debere patrem tertiã partẽ bonorum quę acquiri nõ ſolent, e quaſi remunerationis gratia à filio accipere vel retinere, & ex hac cauſa iterũ pars non minima ſubſtantiæ liberorum adimebatur: ſancimus huiuſmodi caſu interueniente, & emancipatione liberis impoſita, nõ tertiam partẽ dominij rerum minime acquiſitarũ, ſed dimidiam vſusfructus apud maiores f qui emancipationem donãt, reſidere: exceptis & in hoc caſu caſtrẽnbus & quaſi caſtrẽſibus tantummodo peculijs, quibus nihil ex hac cã deminuitur. Sic enim nec liberis cuiuſcũq; ſexus aliquid dominij auferetur, & patribus amplioris g patrimonij vſusfructus aſſignabitur. Hoc obtinente & ſi in emancipatione ſibi parentes hoc minime ſeruauerint. ſed niſi h ſpecialiter, vel in emancipatione huic premio renunciauerint, vel donatione facta ſeſe & ab huiuſmodi beneficio alienauerint, & in liberos hoc trãſtulerint: manere apud eos etiã tacentes ius & beneficium vſusfructus retinendi, vt poſt obitum eorũ vſusfructus in omnibus memoratis cauſis ad eos i perueniat, quorũ dominiũ eſt. ſ ſecundum quod iam diximus: k in ſucceſſionibus eorum omnibus ſeruandis quæ de maternis & nuptialibus bonis conſultiſſimis legibus l definita ſunt.

Tacita hypotheca in rebus patris filio conceſſa, competit à tempore inchoatæ adminiſtrationis non à tempore male geſtionis. hoc dicit vſque ad fi. Sal.

Sed cũ tacitas hypothecas tam veteres leges in quibuſdam certis caſibus introduxerunt, m q̃ nos n in maternis cæteriſq; donationibus quas ſeruare neceſſe eſt, & dubitabatur o ex quo tempore hypothecas competere oportet, vtrumne ab initio, an ex eo tempore ex quo male aliquid geſtum eſt: cõpendioſa narratione interpretamur initiũ p gerendæ vel deferendæ q adminiſtrationis vel obſeruationis r eſſe ſpectandum, & non tp̃s ex quo male aliquid geſtũ fuerit. Recitata in nouo cõſiſtorio palatij. DN. Iuſtiniani. Dat. III. Kal. Nouemb. Decio. V C. Cons.

Donata à principe vel ab Auguſta, non quæruntur patri etiam quo ad vſumfructum, ſicut nec caſtrenſia. Salicet. poſt Bald.

Idem A. Iuliano præfecto P.

CVm multa priuilegia imperialibus do-

a Præſtita ſunt.] vt ſ.de donat.inter uirum & vxo.l.pe. & j.de dona.l ſancimus.§.1.& ſic de ſimil.bus ad ſimilia procedit.

b Alias.] ſ.fortunas Accur.

Cum non ſolum.] CASVS. In princi.ponit harengam, ſcilicet quod in ſuperioribus.ll. dictum eſt recitando, ſcilicet quod pater habet vſumfru. in rebus maternis filiofamil.quæſitus, nec ſolum in his, ſed & in aliis rebus. Vnde circa materiam iſtam plures oriebantur altercationes. Dic ergo ſic: Filio tuo erat delata hæreditas, aut eſt plenæ ætatis, puta 25 ann. aut ultra.7. ann. tamen citra. 25. aut eſt. 7. annorū. Primo caſu dicit: te iubente uult adire hæreditatē, aut non. ſi nō, tu vero uolueris, poteris, & ad te ſpectabit commodum & incommodum, & ages aduerſus debitores hæreditarios, & actionē ſuſcipies: nec filio tuo aliqd generatur p̄iudiciū. Si tu nolueris, ille vero uoluerit: eam adire poterit, & pleno iure acqret ſibi, & omne damnum & emolumentum ipſum ſequetur. Si tamen agere uelit vel conueniatur, requirendus eſt tuus conſenſus. & hoc in prima. Si uero maior. 7. an. minor. 25. & uult adire hæreditatem ſibi delatam, poteſt: & ſi illā hæreditatem gubernare noluerit pater, qa nec aditioni cōſenſit dabit curator illi hæreditati. & ſiue repudiaueris, filius verò accepit: ſiue e conuerſo, & filius ſe deceptū dicat in vtroque caſu, poterit filius reſtitui. Si uero filius noluerit, & tu uolueris eam adire, pleno iure eam conſequi poteris: ſicut ſupra, in ſecūda parte.l. dictum eſt. & hæc ſunt vera ī filio famil. pagano. Si vero fuerit miles, & hæreditatem ſibi delatam recuſauerit, poteris eam, licet ex caſtrenſibus actionibus quæſitam, pleno iure conſequi, hoc eſt quantum ad proprietatem & quantum ad vſumfructum, quaſi ab initio fuiſſes hæres inſtitutus: & ad te commodum & incommodum pertinebit filio nullo imminente præiudicio. & hæc ſunt uera quando filius tuus non uult, aut e conuerſo. & hoc in tertia.

nationibus iam præſtita ſunt, [a] dignum incrementum & his cōferre noſtra dignata eſt clementia. Si qs † igitur à ſereniſſimo principe vel à piiſſima Auguſta ſiue maſculus ſiue fœmina donationes ſit conſecutus vel conſecuta, ſiue mobiliū, ſiue immobiliū, ſiue ſe mouētium rerum, filiusfamiliàs tamen conſtitutus vel conſtituta, habeat huiuſmodi res omni acquiſitione abſolutas, & nemini eas acquirat, neque earum vſumfructum pater vel auus vel proauus ſibi vendicet: ſed ad ſimilitudinem caſtrenſis peculii omnem facultatem in eas filij vel filiæfamilias habeant. Vt enim imperialis fortuna oēs ſupereminet alias, [b] ita oportet & principales liberalitates culmen habere præcipuum. Dat.propoſita.XII.Kalen. April.Conſtantinop.Lampadio & Oreſte. VV.CC. Conss.

Filio in poteſtate maiore annis vigintiquinque hæreditatem recuſante adire vel quærere, id quod quæſitum q̄reretur patri quo ad vſumfructū, pater ſolus poteſt ſibi quærere: & ei & in eū dabuntur actiones, nō in filium: ſimiliter & e contra cogitur tamen pater filio in iudicio agenti conſentire. hæc dicit vſque ad. §. Sin autem in ſecunda. Salic.

VIII. Idem A. Ioanni P. P.

Cum non ſolum in maternis rebus quæ filiisfamilias deferūtur, ſed etiā de aliis omnibus quæ acquiſitioné effugiunt (& maximè poſt nouellam noſtri numinis legem, [c] quæ omnia quæ extrinſecus ad filiosfamiliàs perueniunt, & non ex paterna ſubſtantia ſunt, non eſſe acquirenda patribus ſtatuit, niſi tantummodo ad vſumfructum) variæ altercationes exortæ ſint, & varius euētus variusq; cōtinetur tractatus, * & ſem- B per in iudiciis verſantur: neceſſe eſt [d] vtiliter & apertiſſime omnia dirimere.

¶ Sancimus itaque in omnibus rebus quæ effugiunt quidem dominii acquiſitionem, ſed vſusfructus tātūmodo patri offertur vel aliis parentibus à filiofamiliàs cuiuſcunque gradus uel ſexus, ſiue pater adire [e] filiūfamiliàs integræ ætatis compellit, & ille reclamandū exiſtimat, ſiue filiusfamiliàs adire cu- C pit, & pater in contrarium inclinat: liberam habere licētiam & patrem ipſum ſibi adire hæreditatem recuſante filio, [f] & omne ſiue damnum ſiue lucrum in ſuam habere fortunam, nullo ex hoc præiudicio filio generando. Siue e contrario patre recuſante filius adire hæreditatem voluerit: nullam acquiſitionem, nec uſumfructum patri offerri, ſed ipſum filiū D ſibi imputare ſi quid ex hoc contigerit, nulla actione neque contra patrem danda, [g] vbi aduerſus eius voluntatem filius hæreditatem, vel legatum, vel fideicommiſſum, vel aliud quicquam ex quocunque titulo ſiue donationis ſiue contractus [h] alterius ſibi acquirere maluerit: neque

c Legē.] quā habes ſ.eo.l.cum oportet.

d Neceſſe eſt.] ſubaudi, ideo &c.

e Adire.] hæreditatem puta. Vel dic, adire generaliter, id eſt lucrum inire vel acquirere.

f Recuſante filio.] in hoc corrigitur ius vetus. nam non aliter poterat olim talis hæreditas quæri, niſi præcedente iuſſu patris filius adeat: ut ff. de acquir. hæred.l ſi quis mihi bona § iuſſum, & ff. ad Trebellia. l. ſeruū inuito, in princip. Item an habeat hoc locum, ſi filius habeat ſubſtitutum? arg. quod ſic. j. eod. in fi. Nam pater & filius eadem perſona reputantur: ut ſ. de impub. & aliis ſubſtitu. l. fi. Itē an idem, ſi uocetur ab inteſtato filius? Videtur q non: vt j. eadem.l.in fin. Sed adhuc puto idem propter prædictam rationem: quia eadem perſona cum filio videtur. Item an idē in ſeruo, ut eo non uolente adire (quod poteſt etiam domino uolente) ut ſcilicet admittatur dominus? Rn. non puto: vt ſ.de hære. inſtitu. l.cum pponas. Item an idem in querela, ſi filius delatam ſibi querelam recuſat, an deferatur patri? Reſpond. non: ut ff. de inofficio. teſta. l. Papinianus, in princ.

g Danda] creditori hæreditario vel ſimili.

h Contractus.] non ergo eſt hæc lex ſpecialis in hæreditate tantum vel in his quæ in ultima voluntate tantum relinquuntur, ſed etiā in cōtractibus inter uiuos, ut & infra eo.§. fin. & ſic eſt contra ff. de pecu. l. ſi quis ſeruum §. etiam, vbi dicit patrem vel dominum teneri inuitum. Sed nō tenetur in ſolidum, ut hic dicit, ſed peculio tenus, ut ibi.

† aliàs. Si qs igitur à ſereniſſi. princ. vel à piiſs. Aug. ſiue maſc. ſiue fœ. donationes ſit conſecu. &c.

* contractus.

Pater & filius eadē pſona reputantur.

Simili

a Simili modo.]& hoc eſt nouum ius.nam olim tantũ. 4.vel.5.immo.6.actiones competebant filiofamilias:ut ff.de ac.& ob.l.filiusfamilias,& l.in factum. Sed hodie omnes ex aduentitia cauſa: ut hic,& habes.ff.de iudi.l. ſi longius.§.1.Accur.

aduerſus filium ſimili modo a actione extendenda, vbi recuſante eo pater ſua auctoritate hæc ſibi vendicet, huiuſmodi aditionis tramite ex præſenti lege patri competente: ſed habeat pater omnem licentiam & actiones mouere, & ab aliis pulſari, ubi ad eum totum commodum aduenit: Et filius ſimili modo in agẽdo & pulſando ſolus habeat & detrimentum & commodum: neceſſitatem per officium iudicis patri imponẽda b tantummodo filio conſentire vel agenti, vel fugienti, ne iudicium ſine patris voluntate videatur conſiſtere. Et hoc quidem, ſi plenæ ætatis c filius eſt, qui paternam voluntatem ſequi non patitur.

B

Filio minore annis vigintiquinq; recuſante adire, adit pater. & ecõtra: et vtroque caſu filius poteſt reſtitui: & patre nollente bona filij adminiſtrare, debet curator ei dari. hoc dicit uſque ad §. ſimiliſque modo. Sal.

Sin autem in ſecunda ætate d adhuc filius eſt, & hæreditate ei delata pater conſentire adeunti hæreditatẽ noluerit, vel patre volẽte ipſe reclamauerit: ſi quidem recuſauerit filius, licentiam damus patri ſimili modo hæreditatem adire, & eã pleno iure habere: his omnibus quæ ſuperius diximus, locum habentibus.

¶ Sin autem patre recuſante, filius adire maluerit: damus quidem licentiam ei hoc facere. e Nolẽte autẽ patre res filii gubernare propter cauſæ neceſſitatem, habeat facultatem filius adire competentem iudicem, & ab eo petere curatorem hæreditati f dari, per quem gubernatio rerum ad eum delata.

C

b Imponenda.] captis pignoribus, ut inſtit. de ſatiſd. tut. & cur.§. quibus cõſtitutionibus: vel in dicendo multã, vel aliis remediis prætoriis, ut ff.de ven. inſpi.l.1 §. quid ergo. Argu.tamen cõtra inſtit de acqu: ſi. per arro.§. ſi. Quid ergo ſi pater interpellatus non conſentit, & iudex procedit in cauſa: an valet iudicium? Videtur valere, quaſi ſufficiat patrem propter hoc interpellari ut arg.ff. ut ĩ poſ. leg.l.1.§ non exigitur. E contra quod non: quia cum effectu debet conſentire.argu ff quod quiſque iur.l.1. in ſi qđ videt̃ tutius. Sed ſi pater cõpulſus conſentit, uidetur iudicium non valere, ut ff de iudi.l.2.circa prin.& ff. de aucto.tu l.1. §.ſi. Sol. illud quando quis cõpellitur agere vel defendere: 1 hic aũt agẽti cõſentire. Itẽ ſi procuratorio nomine agat filius, quod poteſt: ut ff.de proc.l. filiusfamilias. §. ipſe quoque filius: an egeat patris conſenſu? non videtur, cum non agatur circa peculium, ſicut hic loquitur. E contra quòd ſic, ſcilicet quod egeat: quia qui non admittitur pro ſe nec pro alio ſine conſenſu patris. nam nemo admittitur pro alio, quin & pro ſe admittatur. Sed aliqui pro ſe admittũtur, qui pro alio nõ, ut ff. de poſtu.l.1.§ 2. & eſt ratio ſecundum P. quia videtur filius non eſſe integer homo ad agendum. ſed medius: unde nec præſcriptio ei currit ut j.de anna.exce.l.1.in ſi. Sed per patris cõſenſum redintegratur: quod in ſeruo non poteſt eſſe, cũ ipſe nec medius homo ſit: & ideo non agit etiam domino conſentiente: ut ſ.de iudi.l.ſeruus. 2 Quid in tutore? Dic quòd poteſt ſine conſenſu patris: ut ff. de in ius vocan.l.quæſitum. Item quid in præcepto facto ei conſitenti in iudicio? Videtur quòd nec hoc valeat, niſi & pater conſentiat, cum ſententia ſit, & ex eo actio in factũ detur: & ſententia dicitur præceptum, & tempora quadrimeſtria dantur: vt ff. de iudi.l. ſi debitori. E contra quod teneat ẽt ſine patre, & nec ſit ſententia, cum nullę ſint partes iudicis in cõfitẽtes &c. vt ff.ad l. Aquil.l.proinde. 2.§ ſi. Sol. poteſt diſtingui an detur in cõfeſſum extra iudiciũ, & ſic non dicitur ſententia. an poſt conteſtationem litis & probationes & cõfeſſiones inductas, & tũc ſit ſentẽtia, ut.d.l. ſi debitori, & alia dicta.l. proinde. Itẽ an coram arbitro filio agente debeat conſentire pater? Videtur quòd ſic: ut ff de arbi.l.1. Sed puto contra: ut ff.de pecu.l.3.§ ſed ſi filius. Item an lite conteſtata debet compelli, ſi forte tunc quoquo modo fuit omiſſum? vel an valeat ſi poſtea conſentiat? Reſpon. non compellitur, nec ſponte conſentiens proficit: quia A iam ſtetit in iudicio ſine uoluntate. Nec obſtat. ſupra de procura. l. licet, quia ibi habet ratum cuius nomine agitur: hic filius ſuo nomine, non patris agebat. Item opponitur de eo quod eſt ſupra de collat. authen. quod locum. ubi admittitur etiam ſine conſenſu in quibuſdam caſibus. ſed ibi ſpeciale fauore dotis. Item opponitur.ff.de mino. l. denique. §. ſed utrum. ibi, & quidẽ in poteſtate manens etiam inuito patre &c. Sed dic illud in actione in factum, quæ datur pro executione: hic autem de cauſa principali, quia conſenſerat in prima. Item ſi agat filius in cauſa caſtrenſis peculij vel quaſi, an exigitur patris conſenſus? Videtur quod non, ut arg. ff. ad Macedo.l.2. E contra quòd ſic. per legẽ illã. qđ puto uerũ. Itẽ an in publica accuſatione quã filius facit? Reſp. idẽ ratione prædicta. & ſic corrigitur. ff. de adult. inter liberas. §.pen. & l. filium: vel aliud in accuſatione, arg. ff.ad Treb.l. nam quod, in prin. 3 Item an cõtra ipſum patrem agendo conſentiet pater, quod poteſt quandoque? Reſpõdeo, non puto: quia omne beneficium legis eſt prorogandum: ut in authen.conſtitutio quæ de dign. §. illud, colla.vi. quidam tamen ut Otto & Va. dixerunt quod nũquam exigitur conſenſus patris, niſi quando patri nõ quæritur vſusfructus, quia non uult: tunc enim debet cõſentire in ſignum repudiationis vſusfructus. Si autem vſusfructus patri non quæratur, quia nec poteſt, agit filius ſine conſenſu: ut d.l.de minoribus. l. denique. & per dictam authenticam ſupra de coll. & per aliam l. ff. de noxa.l.noxali, & l.ſeq.& inſti de noxa.§ ſi. Sed ibi pater conſenſit ſecundum nos. vel corrigitur in hoc, ut debeat hodie conſentire.

ADDTIO. Hanc diſtinctionem Ottonis dicit Bart. hic eſſe veriſſimam. conſulit tamen propter euitandas opiniones, patris conſenſum ſemper adhiberi, quando haberi poteſt.

D

c Aetatis.]25 an.ut ſ.de his qui ve.æta.l.ſi.

d Sin autem in ſecunda ætate.] id eſt ante.25.an. ſed poſt.7.nam de infantili ætate dicet. j.eod.§. vbi autem puerilis ætas.

e Hoc facere.] etiam ſine auctoritate alicuius. nam curatorẽ non habet, quia nec poſſet habere, cum ſit in patris poteſtate, ut ſtatim dicet: nec pater auctorizat, quia nec eam uolebat.

f Hæreditati]Nota: nam filio cum ſit in patris poteſtate, tutor vel curator dari non poteſt. ut ſ. de cura. furi.l. ſi.1.reſpon.& inſtitu.de tute. in prin. Sed datur hæreditati, ſic & aliàs datur bonis: vt ff de cur. bo. dan.l.1. & 2. & ff. quibus ex cauſ. ma.l.ab hoſtibus, in prin. & j. de cap.l.3. Sed quid ſi eſt ſingularis res, puta legata a Titio filiofamilias, & pater non vult eam intendere?

Patris cõſenſus in quibus caſibus ſit ſiliofa.agenti neceſſarius.

1 Idẽ Bar. & Sal. per text. in c. & qui generaliter, de procu. lib.6.

2 Dicas quod quando filius agit noĩe procuratorio non requiſit patris conſenſus ſecundum cõiter doctorum quod eſt hodie caſus in c. qui generaliter. §. 1.de proc. lib. 6.

3 Contrarium tenent cõiter doctorum hic, & in l. poſt. §. 1. ff. de his quib. vt indig.

Filio ĩ patris poteſtate cõſtituto, nec datur tutor nec curator.

& tunc datur curator illi rei ſingulari, vt ar. in authen ut A liceat mi. & aui x. §. 1. in prin. col. 8.

a Caſu] quando repudiauit filius, & pater accepit: vel e contra quando accepit filius patre repudiante.

b Denegando.] ſed videtur non dari, vt. ī. qui & aduerſus quos. l. fi. Sol. ſpeciale eſt hic. Vel dic, reſtituitur, non aduerſus parentem, ſed aduerſus res ipſas, id eſt aduerſus ipſam repudiationē quam fecit. Vel dic, reſtituitur ſi pater adhuc non adiuerat: aliàs non, ut ibi.

c Ab initio ſuiſſet.] quid ad rem, cum in his pater nihil haberet? quaſi diceret, in aduentitia erat habiturus vſumfructum. vnde non mirum ſi vocatur pater filio repudiante: ſed hic nihil erat habiturus? Reſpō. imò poſſet olim occupare iure peculij filio inteſtato mortuo, vt ff. de caſtren. pecul. l. 2. ſed hodie ſecus, vt ſupra eo. l. 3.

aliàs, ex caſtrenſibus actionibus pro ueniat.

d Vbi aūt.] Caſ. In hoc. §. vſque ad §. vbi autem pueri lis, talis eſt: Si vterque ueſtrum hæreditatem ſibi delatā voluerit: tu habebis vſumfru. & ages nomine filij, & actionem ſuſcipies & de fructibus quos percipies, ſūptus facies: & ſi hæreditas debitis obnoxia fuerit, primo vendes mobilia. & ſi hæc nō ſufficiunt, vēdes immobilia, & creditorib' ſatisfacies: & ſi hoc nō facias, de ꝓpria burſa cogeris ſoluere uſuras. ſi ille qui filium tuū hæredem inſtituit, legata ab eo præſtanda reliquit, de fructu vel reditu hæreditatis ſolues legata: & ſi non ſufficient, vēdētur primo res (non tamen inutiles) mobiles, deinde immobiles ſteriles, & ſatisfacies legatarijs: mancipijs autem hæreditarijs victum ſubminiſtrabis: nec in aliquo deteriorabis proprietatem. à ratiocinijs eris immunis, & à cautionibus, quas extranei fructuarij præſtare cōſueuerūt. Itē filios & filias alea non obſtētu hæreditatis,

tarū procedat: in utroque caſu a in integrum reſtitutionis auxilio minime ei denegando. b

Si filius miles recuſet adire hæreditatem caſtrenſem, pater ad adeundum admittitur tāquam hæres inſtitutus. h. d. vſque ad § vbi aūt. Sal.

Similique modo & in milite filiofamilias, qui recuſauerit aditionem hæreditatis, quæ ei ex caſtrenſibus occaſionibus veniat: patri danda licentia adire hæreditatem, vt ad ipſum perueniat pleno iure, tam per vſumfructum, quàm per dominium eādē hęreditatem poſſeſſurū, quaſi ipſe pater ab initio fuiſſet c hæres inſtitutus: eo videlicet ſubiacēte omnibus oneribus hæreditarijs, & omnia commoda habituro, & ad filium nullo periculo redundante.

¶ Et hæc quidem in his caſibus obſeruanda ſunt, quibus diſcordia inter patrem & filium vertitur.

Vbi voluntas patris & filij concurrit in adeundo, pater habet tantum vſumfructum, & actiones intentat conſenſu filij: & ſumptus facit de ſuo proprio hoc dicit vſque ad §. Sin autem æs alienum. Salicetus.

Vbi autem d in vnum voluntas eorum concurrit, & pater vſumfructū, & filius habeat proprietatem: & in agentibus & fugientibus pater quidem ſuſcipiat actiones, & moueat, e cuiuſcunque ętatis filius inueniatur. adhibeatur autem etiam filiorum conſenſus, niſi adhuc in prima ætate ſunt conſtituti, vel longe abſunt: ſumptibus videlicet à patre ꝓpter rerum incrementa f faciendis. cum enim nuda

ſed natura hoc ſuggerente. & e conuerſo filius, ſi ad inopiam vergas, ſubminiſtrabit tibi neceſſaria. extra autem cauſas prædictas. ſ. ob æs alienum, & propter legatarios non diſtrahes: ſed in his ſic. & ſi emptor inuentus nō fuerit, pignori obligabis: nec venditionem retractabit filius: ita vt res mobiles diſtrahantur, vel immobiles quæ hęreditati ſunt oneroſæ, vt earum preciū in cauſas hæreditatis ꝓcedat. Vltimo dicit ꝙ filius nullatenus in his in quibus habes vſumfru. ipſe proprietatem, teſtari poterit te viuente, vel vendere, vel obligare.

proprietas apud filium inueniatur, ex qua ſubſtantia poſſibile eſt eum ſumptus litis dependere? g

Si æs alienum eſt in hæreditate aduentitia: ut ſoluatur, permittitur patri bona vendere q ſi ſit in mora, cogitur de ſuo vſuras ſoluere legata vero & fideicōmiſſa annalia ex reditibus, ſi ſint ſufficientes, debent ſolui: alias bona minoris & reditus, licet ſint precioſiora debent vendi: & mancipia hæreditaria per ipſum patrem debent ali: & a reditione rationum & cautione fructuaria pater releuatur. h. d. vſque ad §. Ipſum autem. Sal.

Sin autem æs alienum ex defuncti perſona deſcēdit: cum etiam apud veteres hæc eſſe ſubſtantia intelligatur, quæ poſt detractum æs alienum ſuperſederit: h hēat pater licētiā ex rebus hēditariis (primū quidē mobilibus: ſin aūt non ſufficiūt, ex immobilibus) ſufficientē partē noīe filij venū dare, vt ilico reddatur æs alienum, & non vſurarū onere prægrauet.

¶ Quòd ſi pater hoc facere ſuperſederit, ipſe vſuras vel ex reditibus vel ex ſubſtantia ſua omnimodo dare compelletur. i

¶ Sin autem legata k vel fideicommiſſa ſiue annalia, ſiue ſemel relicta imminent huiuſmodi perſonis: ſi qdem tales reditus ſūt, qui ſufficiūt ad annalia legata: pater ex huiuſmodi reditibus hoc dependere compelletur.

¶ Sin autē nō habeat ſubſtantia ſufficiētem reditū ad legatorum vel fideicōmiſſorū præſtationem, vel minimè reditus vel alias acceſſiones cōtineat, l ſint tñ res mobiles vel immobiles, ſteriles quidē, nō tñ

d Vbi autem.] hæc eſt ſecunda pars.

e Moueat.] hoc fallit in caſu, l. quando vult filiafamilias agere pro dote quam dedit pater vel ali', ut ſupra de coll. authent. quod locum. Sed cum hic dicit patrem actionem mouere, an ſatiſdabit iudicatum ſolui, vel de rato? Videtur ꝙ non, cum agit vt legitimus adminiſtrator, vt ſ. de admini. tut. l. fin. §. defenſionē. ſecus ſi vt extraneū eū defendat, ut ff qui ſatiſd. cog. l. ſi fili'. vbi de hoc dixi.

Pr agēs in aduētitiis, an ſatiſdare debeat iudicatū ſolui, vel de rato.

f Propter rerum incrementa.] i. quia fructus percipit, etiā is ſumptus faciat. ſic ff. de vſufruct. l. hactenus.

g Depēdere.] quaſi dicat, nulla.

h Superſederit.] vt ff. de iure dot l. mulier, in princ & ff. de verb. ſig l. ſub ſignatum. §. bona, & l. hæreditatis appellatio, & ff de colla. bon. l. cum emancipati, in princ Sed argu. contra. ff. ad Treb. l. cogi, in princ.

i Compelletur.] hic ergo exigit filius ratiocinia à patre: qđ eſt cōtra ſupra l. cū oportet. §. non aūt hypothecam, & ī. proxi. §. ſed lex hoc facit, non filius.

k Sin autē legata.] Notabilis eſt iſte verſ. ſecundum Bal. & ad hoc allega. ꝙ vniuerſalis vſufructuarius tenetur ſoluere de reditibus.

l Contineat.] ſcilicet ſubſtantia.

Filiſ.

inutiles, veluti domus in prouincijs precioſæ, vel vbicunque poſita ædificia vel ſuburbana, ex qbus huiuſmodi legata poſsint explicari: licentia dabitur patri ſufficientem partem eorū ſimiliter filij nomine [a] vēdere, & ſatisfacere legatis: hoc proculdubio obſeruādo, vt & mācipia ipſe vſufructuari⁹ alere debeat, [b] & omnia circa vſumfructum facere, quæ nullo modo proprietatem poſſint deteriorē facere: [c] paterna reuerentia [d] eū excuſante & à ratiocinijs, & à cautionib⁹, & ab alijs omnibus [e] q̄ ab vſufructuarijs extraneis à legibus exiguntur, ſecundum noſtræ conſtitutionis [f] tenorem, quam ſuper huiuſmodi caſibus tulimus.

Pater tenetur alere filios, & è contra: nec poteſt pater, licet habeat vſumfructum, bona filij alienare, niſi in ſolutione æris alieni, vel ſi ſunt oneroſa hæreditati: nec è contra filius bona in quibus pater habet vſumfructum, poteſt alienare præter eius conſenſū h.d. vſq; ad § Vbi āt puerdis. Sa.

Ipſum autem filiū vel filiam, filios vel filias, & deinceps, alere patri neceſſe eſt, non propter hæreditates, ſed propter ipſam naturam, & leges, quæ & à parentibus alendos eſſe liberos imperauerunt, [g] & ab ipſis liberis parentes, ſi inopia ex vtraque [h] † parte vertitur.

¶ Sed pater quidē in prædictis tantummodo [i] cauſis habeat licentiam rite res filiorumfamiliàs vendere filij [k] noīe: vel ſi emptorē nō inuenerit, rite pignori ſupponere: [l] nullo modo licentia cōcedenda filiis eaſdē venditiones vel hypothecas retractare.

¶ Non autem licentia parentibus danda extra memoratas cauſas, res quarum dominiū apud eorū B poſteritatem eſt, alienare, vel pignori vel hypothecæ titulo dare: ſed ſi hoc fecerint, ſcituris quòd neceſſe eſt eos in legum laqueos [m] incidere, quibus huiuſmodi vēditiones vel hypothecæ ſunt interdictæ: exceptis videlicet rebus mobilibus vel immobilibus illis, quæ oneroſæ hæreditati ſunt, vel quocunq; modo dānoſæ, quas ſine periculo vendere patri cum paterna pietate li C cet: vt pretium earum [n] vel in res vel in cauſas hæreditarias procedat, vel filio ſeruetur.

¶ Filijs autem familiàs in his duntaxat [o] caſibus, in quibus vſusfructus apud parentes conſtitutus eſt, donec parētes viuunt, nec de ijſdē rebus teſtari permittimus, neque citra voluntatē [p] eorum quorum in poteſtate ſunt, vlla licētia eis concedenda domi D nium [q] rei ad eos pertinētis alienare, [r] vel hypothecæ titulo dare, vel pignori aſsignare. Meli⁹ [s] .n. eſt coarctare iuueniles calores, ne cupidini dediti [t] triſtē exitū ſentiant, [u] q eos [x] poſt diſperſum expectat patrimonium. Cū.n. (ſicut

a Filii nomine.] no. cauſam alienand. ſic & ff. de uen. in pol. l. 1. § deminutio, & ff. de pe. hære. l. domus.

b Alere debeat.] ſecundum dignitatem mancipiorū, vt & ff. de vſufru. l. ſed & ſi quid § mancipiorum.

c Deteriorem facere.] ſic de quolibet fructuario, ut ff. de uſufru. l. ſi cuius, § fructuarius.

d Reuerentia.] ſecus ergo in matre, ut. ī. de ſecun. nu. l. hac edictali. §. huiil lud. Et ſic nota caſum ubi fructuarius non ſatiſdat. ſunt & alij, vt ff. vſufr. quē ad caueat. l. ſi uſ. ſ. fructus. §. plane. Itē de ratiociniis non reddendis noc, vt ſ. eo. ti. l. cū oportet. § non autē, & ī. de ſecun. nupt. l. ſi quis prioris. §. ſi.

e Omnibus.] quia non tenetur illis modis omnibus, vt & alias, & ſubaudi, ferè: quia debet mortē nutri.

f Cōſtitutionis] quam habes ſ. eo. t. cum oportet. §. non autem.

g Imperauerunt.] ſ. utrique, ut ſubijcit, & ī. de pa. po. l. filia, & ff. de lib. agn. l. ſi quis à liberis, & ſupra de alen. lib. l. 1. & 3. & 4.

h Ex utraq;] disiunctiue, id eſt ex hac vel ex illa, non coniunctiuè: quia ſi ambo eſſent inopes, vnus aliū alere non teneretur, ut ſupra de alen. lib. l. 2. Similis eſt lectura. ff. de pact. l. reſcriptum §. ſi pacto, & ff. de liber. & poſthum. l. ſi ita. 1. reſponſ. & ff. de contrahen. emp. l. ſed Celſus. §. 1. circa ſinē § & ita hæc dictio vtraque, ponitur diſiunctiue, vt ff. commu. diui. l. pe.

i Tantummodo.] non alias, vt ſupra de bo. ma. l. 1. & 2.

k Filii.] vt §. ſuperiori ibi, filii nomine, &c.

l Supponere.] i. obligare pignori.

m Laqueos.] quia non valet venditio. Accurſius.

n Pretium earum.] & hic videtur pater ſubiici ratiociniis, ſicut & habuiſti ſupra ea. l. §. vbi autem in vnum.

o Duntaxat.] nam in his in quibus nec uſusfructus nec aliquid patri acquiritur, puta in caſtrenſibus uel quaſi, bene poſſunt teſtari, ut inſtit. quibus non eſt permiſ. fa. teſta. circa prin. & ſupra qui teſt. fa. poſſ. l. nemo. Sed de his aduentitijs teſtari non poſſunt: quia teſtamenti factio publici iuris eſt, non priuati, & ideo etiam conſenſu patris de his teſtari non poſſunt: [1] ut ff. de teſta. l. 3. donare enim poſſunt cauſa mortis ſi hoc expreſſim eis concedatur à patre, [2] vt ff. de don. cau. mor. l. tam is. §. filiusfamilias.

p Voluntatem.] Sed nunquid cum volūtate patris, vel etiā ſi iuramento confirmetur? ſecus dum H. videtur q nec tunc, ut ff. de uſufruc. l. ſed & ſi quid. §. ſi. Sed reſpon. ſic, cum actionem exerceat patre conſentiente, ut ſupra eadem. l. §. 1 & hæc ſunt paria, actione intendere, & rē alienare, ut ff. de in. del b l ait prætor. §. 1.

q Dominium.] quia hoc erat filij: ideo de eo uidebatur. Sed quid ſi pignus remittat uel precarium, cum ibi non habeat dominium, ceſſent hæc? ſed adhuc puto idem argu. ſupra de rebus alie. nō ali. l. ſi. & hic proxime innuit nam per hoc præiudicaret fructuario, ſicut in ſeruitute debita fundo, quā nō remittit proprietarius tantum, ut ff. de vſufru. l. ſed & ſi quid. §. ſed nec ſeruitutem. Sed arg contra ff. qui. mod. pig. uel hypo. ſol. l. 1. & de his quæ in fraud. cred. l. ſi pignus.

ADDITIO. Dicas quòd hic alienatio eſt prohibita propter aliud: quo caſu et à pignoris remiſſio eſt prohibita. in legibus uero pro cōtrarijs allegatis per ſeipſum erat alienatio prohibita, ut patet in d. l. ſi pignus. ff q in fraudem credit.

r Alienare.] nec. n. in emphyteutin dare: cū generale verbum ſit alienare: ut ī. de fun. dot l 1. & ī auth. de non alie. §. alienationis, coll. 2.

s Melius.] ſ. q̄ non coarctare.

t Dediti] ſcilicet filij.

u Sentiant.] ſcilicet patres.

x Qui eos.] ſ. patres melius eſt enim in tempore, &c. ut ī. in quib. cau. in integ. reſt. non eſt neceſſ. l. ſin. & ī. quando lice. unicuiq; ſine iudi. ſe vindicare l. 1 berram. Acc.

Vſufructuarius quādoq; relatu ſatisdationē.

† alterutra.

[1] Niſi ad pias cāſ, ſecundum Bart. in l. q poſtea. ff. de teſt.

[2] Idē Sal. de hoc uide tex. hic all.

Alienare, generale verbū eſt.

a Dictum eſt]ſupra.§ proxi.

b Deſiderant.]interrogatiue.quaſi diceret,nō eſt ratio.

Vbi.] CASVS. Quæ dicta ſunt,vera ſunt in filioſamilias maiore.7.annis,minore. 20. Si uero eſſet minor.7. ſine conſenſu ſuo hæreditatem ei delatam adire poteris nomine ſuo: & cum adoleuerit, uel ſui iuris factus fuerit,per beneficium reſtitutionis in integrum repudiare poterit:& nominibus, licet eā nō nomine tuo, ſed filij adieris, illigaberis. Filius uero ſi ſemel reſtitutus fuerit vt abſtineat,nō poterit petere reſtitutionē in integrū vt eā recipiat, ne leges ſint ludibrio, etiā ſi adhuc fuerit itra tēpora reſtitutionis.& hoc uſque ad uerſicu.ſi uero.Si vero eā repudiaſti filio īſante,poterit eam filius adire,ſiue ſui iuris factus, ſiue in paterna poteſtate cōſtitutus. ita vt ſi ſui iuris factus fuit, tutores eā adeāt:nec in aliquo hæc repudiatio tua ei præiudicabit.& ſi reſtitutus fuerit ad adeundum , ad reſtitutionem in integrū nō admittetur ad eādē, pp cauſam ſupradictam.& quę dicta ſunt in hæreditate,locū habent in legatis.& hoc vſq; ad verſic.in ſeruis.Si uero ille qui filiū tuū inſtituit heredē ſuū. c.legauerit, vel alius extraneus ſub ea cōditione vt manumittat,tu manumiſſionē impedire nō poteris petendo vſum fru.in ſeruo,cum eodem momento non poſſit vſusfru.cōſtitui & finiri. & hoc vſque ad finem.

c Puerilis.]id eſt infantilis. quod probatur per id quod ſequitur. quia hæc ætas eſt illa quæ præſtat patri licentiam etiā ſine,&c.ut hic ſubiicit, & ſupra de iure delib.l. ſi infanti, in prin.Item patet ex eo quod eſt infra eadem. l.ibi , ſin uero pr̄, &c.Itē & p hoc quia ſupra hucuſque dixit de eo qui eſt in ætate ſecunda. i.ab illo. §.ſin autem in

dictū eſt [a]) parentes alere eos ſecundum leges & naturam compellantur: quare ad venditionem rerum ſuarum proſilire deſiderant? [b]

Pater hæreditatem infanti delatam poteſt ſolus infantis nomine adire uel repudiare:aduerſus tamen repudiationem vel aditionē filius adultus vel ſui iuris effectus poteſt reſtitutionem implorare: qua concessa, amplius non auditur etiam beneficio ætatis:pater tamē q adiuit vbi filius repudiauit , ſolus oneribus remanet implicat⁹.h.d. vſq, ad §.ī ſeruis.Sa.

Vbi autē puerilis [c] ętas patri licentiam præſtat etiam ſine cōſenſu filij hæreditatem noīe eius adire: ſi hoc fecerit pater, damus quidem filio in integrum reſtitutionē [d] poſtquam patria fuerit poteſtate liberatus, vel adoleuerit: [e] patrē autē omnibus onerib⁹ hęreditariis, licet C nomine filij adiit, modis omnib⁹ illigamus Quare enī talē hęreditatē adiit, qualē nec ipſe, nec nūc filius idoneam ſibi eſſe exiſtimat?

¶ Non autē filio [f] damus licētiam, ſi in integrum reſtitutionē petat, reſpuendam credens eſſe hæreditatem, adhuc minoribus curriculis inſtantibus, iterum per aliam reſtitutionem adire præfatam hæreditatem:ne ludibrio † leges ei fiant, ſępius eadem & amplecti & reſpuere hæreditatem cupienti. [g] Si enim quod pater fecit, filius ratum non habuit,& propter hoc reſtitutus eſt: quomodo ferendus videatur iterum iudicium amplectens,quod poſt patris voluntatem contraria affectione aſpernandum eſſe exiſtimauit? [h]

† Leges nō debēt eſſe ludibrio.con-cor. c. bonę memoriæ, cū gl. ſuper uerbo, illuſerint,extra de poſt. p̄lat. & 5 1. diſt.c. nulla.

A ſecunda ætate.

d Reſtitutionem.]ad eam repudiandam.

e Adoleuerit.]ergo pubes factus poteſt habere & nō habere ratum.ſic & ff.de noua.l. ſi pupillus ,in prin.

f Non autem filio.]ſpeciale eſt hoc caſu propter paternam reuerētiam , & ne leges ſint ludibrio.nam aliàs poteſt minor ſępius ad adeundum vel abſtinendū reſtitui: ut ff. de mino. l. ait prætor.§.reſtitutus. Itē no. hic ſufficere ſemel.ut ſ̄.de iure deli be.l.fi.§. antepe. & ſ̄.de epiſc. au. l. 3. Item nota hic de ludibrio legum : ut ff. de iudi. l. ſi prætor, & ff.de adop.l.adoptare.§.cum.

g Cupienti.] ſcilicet ei.

h Exiſtimauit.] q.d.non eſt ferendus: vt ff. de neg.geſt. l. Pomponius 1.

¶ Sin uero pater quidē hęreditatem repudiauerit infante filio conſtituto, ipſe autem filius poſtea vel adhuc in ſacris conſtitutus, vel patria poteſtate liberatus,adeūdā eſſe crediderit eādem hæreditatem,licentiam damus ei, vel ſi ſui iuris efficiatur, tutoribus B eius vel curatoribus hæreditatem adire,nullo pręiudicio [i] ex recuſatione paterna ei generando .ſimili modo & in hac parte nulla ei vel tutoribus vel curatoribus eius licētia cōcedēda cōtra priorē ſuā voluntatem in integrū reſtitutionem petere. Quæ & in legatis & in fideicōmiſſis tā ſpecialibus quàm p vniuerſitatē relictis, & in aliis cauſis quas ſupra enumerauimus, [k] ſimilibusq; eis obſeruanda ſunt.

Leges nō debent eſſe ludibrio.

¶ In ſeruis autē qui filiis vel filiabus familias donātur, ſiue conſtante matrimonio, [l] ſiue ab extraneis ſub ea conditione, ut ſtatim eos in libertatem pducant: nullum impedimentū paterna faciat auctoritas. qualis enim vſusfructus poteſt ei acquiri, qui momentarius eſſe oſtenditur ?[m] Si enim in ipD ſo momēto [n] neceſſe habeat eum & poſſidere, & libertate donare, in talem hominem qualis vſusfructus patri poteſt acquiri?

i Præiudicio.] generando.ſic. ſ̄. qui admit.ad bo.poſ.l. 1. & de repu.bo. poſ.l. 2. & de iure del.ber.l. penitente.

k Enumerauimus.] vt ſ̄.ea.l.§.ſiue e cōtrario patre,&c. circa princip.legis,

l Mrīmonio.]à uiro vxori filiæfamilias, vel e conuerſo:nam tali caſu valet donatio,vt ff.de dō. inter vi. & uxo. l. quod autem. §. fi. & ſ̄.de do.inter vi.& vxo.l. maritus. Itē ad hoc ſ̄.de dolo. l. cū proponas.

m Oſtendit.]ſi vſusfructus dicatur.

n Momento.]Momētū appellat quoddam tempus quod magis intellectu percipi poteſt,&c.ut ff. de ſol.l. ratum.in inſtāti enim hoc eſſe non poteſt.& facit, ff. de nouatio.l. ſi Stichum. §. ſi quis ita,& nota quòd hic eſt unus de caſibus quibus non quęritur patri vſusfructus ,ut no.ſ̄.eo.authen.idē eſt in his.

Momētū quid eſt.

TITVLVS LXI.

DE HÆREDITATIBVS decurionum,nauiculariorum, cohortalium militum,& fabricenſium.

Hæc lex cum ſequentibus dicit q collegium ſuccedit collegiato decedenti ab inteſtato ſine alio hærede,excluſo fiſco Bal. Itē eccleſia ſuccedit clerico excluſo fiſco ut ſ̄.de epiſ & cle.l.ſi quis presbyter.Vel ſic: Regulariter in ſucceſſionibus ab inteſtato poſt vxorem uocatur fiſcus fallit in quibuſdā collegiatis in his legibus nominatis. h.d totus iſte tit. Salt.

DE HÆREDITATIBVS decurionum,&c.

† al. Marſiano. PP.

Fiſcus regulariter poſt uxorem ſuccedit decedentibus ab inteſtato. fallit ſ certis caſibus.

Nauicularij q ſint.

† Ex Codic. Theo. li. 5. tit. 4. l. 1.

* militũ', in manuſcri.

Fabricenſes qui dicantur.

Continuatio libri ſeptimi ad ſextum.

† aliàs, ad dici. vet. manuſcri.

a [S I qs.] Regulariter ſucceſſione ab inteſtato poſt uxorem admittitur fiſcus, in quacunque ciuitate quis decedat, vt j. de bo. vaca. l. 1. lib. 10. ſed fallit ſ ca ſibus hui' tituli, ubi in qualibet lege habes unũ. Item eſt & alius, vt j. ti lib. imperia ſocius ſine hęrede deceſſerit. l. j li. 10 Et dicũt nauicularij, q habent ſocietatem in nauibus faciẽdis & reparãdis. Vel dic q nauicularij dicuntur qui nauibus bladum ducũt: qui priuilegia habẽt multa, ut ff. de iure immu. l. ſemper. §. negotiatores.

b V Niuerſis.] Corpora quędam militum ponit, quæ ſibi ſuccedunt fiſco excluſo, nõ uxore.

c S I quis.] facit ad hanc legem & ad alias huius titu. j. de epiſ. & cleri. l. ſi quis presbiter.

d S I quis fabricenſis.] Fabricenſes erant deputati armis faciendis, reparandis & vendẽdis: ut in auth. de armis, coll. 6.

e Creditores.] aliàs curatores.

DE VINDICTA libertate, & apud concilium manumiſſione.

Dixit ſuperiori libro de relictis pecuniariis, nunc de libertatibus, & primo de directis, præmittens de his quæ inter uiuos dantur.

f Et apud.] *& pro id eſt.*

g [F]Orũ.] CAS. An minor ui giti annis ſeruum ſuum manumittere poſſit, quæritur? Dicitur quòd ſic apud concilium, id eſt apud præſidẽtes in concilio: & ſemel libertate data & probata, de ſtatu eius amplius non quæretur.

I. Imp. Conſtantinus A. Mariano [præfecto] annonę.

S I quis a nauicularius ſine teſtamẽto & liberis, vel ſucceſſoribus defunctus ſit: hæreditatẽ eius nõ ad fiſcũ, ſed ad corpus nauiculariorũ, ex quo fatali ſorte ſubtractus eſt, deferri pcipimus. PP. XV. Kal. Laſtronæ, Conſtantio. A. VII. & Conſtante. Cl. Cæſ. Conſs. †

II. Idẽ A. Bonoſo magiſtro equitum. *

V Niuerſis b tã legionibus, quàm vexillationibus comitatẽ ſibus ſeu cuneis inſinuare debebis, ut cognoſcant, cum eorum aliquis fuerit rebus humanis exemptus atque inteſtatus, ſi ſine legitimo hærede deceſſerit, ad uexillationem in qua militauit, res eiuſdem neceſſario peruenire. D. VII. Id. Maij, Hierapoli, Rufino & Euſebio Conſs.

III. Idem A. Rufino præfecto prætorio.

S I quis c cohortali conditione grauatus, ſine teſtamento vel quolibet ſucceſſore vltimum diem obierit: ſucceſſionem eius non ad fiſcum, ſed ad cęteros cohortales eiuſdẽ ꝓuinciæ ptinere iubemus. Dat. V. Kalendas Ianuar. Limenio & Catulino Conſs.

IIII. Imp. Theodo. & Valent. AA. Florentio. P.P.

I Nteſtatorum curialium bona, ſi ſine hærede moriantur, ordinibus patriæ eorum adiſpici † præcipimus. Dat. V. Idus Martij. Florentio, & Dionyſio Conſs.

V. Iidem AA. & CC. Aureliano comiti rerum priuatum.

S I quis fabricẽſis d ſine liberis vel legitimo hęrede deceſſerit non condito teſtamento, eius bona, cuiuſcunque ſummæ ſint ad eos ptinere ſancimus, qui uelut creditores e † decedentium attinentur † qui fiſco pro intercepto reſpondere cogũtur. Hoc enim facto contingit, vt & reipublicę ratio ſalua permaneat, & fabricenſes collegarum ſuorum ſolatiis perfruantur, qui damnis ac detrimentis retinẽtur † obnoxij.

Codicis D N. noſtri Iuſtiniani perpetuò Auguſti repetitę prælectionis liber ſextus explicit.

CODICIS

D. IVSTINIANI

Sacratiſſimi Principis ex repetita prælectione

LIBER SEPTIMVS.

TITVLVS I.

DE VINDICTA [LIBERtate,] & apud f concilium manumiſſione.

Manumiſſus apud concilium, ſui iuris efficitur: nec ei obijcitur cauſa defectus. hoc dicit. Bald. Vel ſic: Decretum ex falſa cauſa interpoſitum, fauore libertatis non reſcinditur. Sa.

I. Imperator Antoninus A. Tertio.

F Orum qui apud concilũ g † manumittũtur, poſt cauſam à iudicibus probatam, & manumiſſionem ſecutam, non ſolet ſtatus in dubium reuocari, ſi † dicantur falſa h demonſtratione liberati.

Rei perfectæ nihil poteſt ſuperaddi. hoc dicit. Baldus. Vel ſic: Libertas ſemel præſtita, non reiteratur, nec augetur. Salicetus.

II. Impp. Diocle. & Maximia. A A. & CC. Salluſtio.

N Ihil ciuitati Romanæ † ſemel præſtitæ vel addere vel detrahere ſecundã manumiſſionem potuiſſe, certiſſimum i eſt. Dat. prid. Kalen. Maij. A A. CC.

Simplex adminiſtratio non confert manumiſſionem h. d. Baldus: Vel ſic: Nec per procuratorem, nec per maritum manumittitur. Salicetus.

f Cõcilium.] id eſt præſidentes in concilio. & differt à iudicio, cum hoc inter conſentientes. iudicium non, ſed in inuitum, vt ff. de verb. oblig. l. inter ſtipulãtem. §. 1.

h Falſa.] id eſt non iuſta: quia bene ei cantauerat: vt inſti. qui manumit. non poſ. § ſemel, & ff. e. l. iuſta. ſic & ff. de leg. 1. l. ſi fideiuſſor, §. 1. & in inte. reſti. l. 2. Alij dicunt ſpeciale fauore libertatis, ut ex falſa cauſa data nõ retractetur. ſecus in aliis: ut j. ſi ex falſis inſtru. p totũ. qđ nõ placet, cũ falſa cauſa nõ ſit cauſa: vt ff. de verbo. ligni. l. Paulus.

g N Ihil.] CASVS. Si minor viginti annis ſeruum ſuũ cauſa approbata apud prætorem manumiſit, poſtea manumiſſione facta, nihil operabitur manumiſſio ſecunda.

i Certiſſimũ.] aliàs manifeſtiſſimu, ut inſtitu. de inge §. ſi. & ſic in ſacro baptiſmatis: ut j. ne ſanctum baptiſ. reite. & in decre. 68. diſt. c. ſicut. & c. pſby teri. §. quod ergo.

N Ec mulierem.] CAS. An mulier per maritũ vel procuratorem apud cõcilium poſſit manumittere, quęritur? Reſpon. quod non.

† creatores. vet. manuſcri. rectè Cõtius.

† aliàs, ad mittũtur.

† tenẽtur. vet.

Libertas ex falſa cauſa cata an retractetur.

† Concilũ eſt cõſeſſus ꝓtoris Romæ cũ viginti viris, qui peregrinis recuperatores dicebãtur: Pro cõſulis ãt vel pſidis, in prouincia cũ qnque Senatoribus, ſidemque equitibus Romanis tpe cõuentus, hoc ẽ hyberno anni tpe litibus dirimendis cõſtituto cõuocat'. Sic ex Theoph. & Vlpia. l frag. definiendum. Contius.

† etiam ſi.

† At Lati ni liberti repetita manumiſſione fiebãt ciues Romani. Vlp. Frag. Contius.

 Per

Per procuratorem.] ſcilicet ſimplicem. nam ſi ſit factus in rem ſuam, bene poteſt: & ſic intelliguntur iura contraria ſupra de dolo. l. cum proponas, & ff. ſolu. ma. l. ſi vero negotium, & ff. de do. inter vi. & vxo. l. qđ aũt, aliàs, cum autem. §. ſi. & idem in dotalibus quos manumittit vir uiuente vxore[a], ut ff. ſolut. mat. l. ſi conſtante. §. ſi uiri. nam viri ſunt, ut inſtitu. quibus ali. li. vel nõ. in prin.

[a] Alciat.

b Vindicta.] nec per alium modum, licet quidam alio modo concedant. ſunt autem multi modi, ut inſtitut. de liber. §. multis.

c Manumittere.] quia manumiſſio nõ eſt in adminiſtratione patrimonij, ut ff. de manu. l. ſeruus furio ſi. ſed per filium fieri poteſt, ut j. communia de ma. l. 1. in fin. & ff e. l. ſurdi.

verbum præſules, deeſt ab omnibus ſcrip. lib. recte. Cõtius.

A Pud cõcilium.] CASVS. Seruũ ſuum ſibi obſequioſũ poteſt quis apud principem, uel prætorem, vel præſidẽ manumittere, & tenebit libertas.

d Apud concilium noſtrum.] i. apud prĩcipem.

e Ius eſt.] ſcilicet conceſſum ſpeciali vel generali conceſſione, ut in defenſore ciuitatis habes, ut in authenti. de defen. ciui. §. nulla, coll. 3. & etiam apud extraordinarium iudicem, ut ff. e. l. etiã §. fin.

III. Iidem AA. & CC. Antoniæ.

NEc mulierem per maritum, nec alium per procuratorẽ[a] vindicta[b] manumittere[c] poſſe, non eſt ambigui iuris.

Apud præſides & magiſtratus manumiſſio fieri poteſt. Salic.

IIII. Imp. Conſtantius A. Maxim. P.P.

APud conciliũ noſtrũ[d] vel apud cõſules, prætores [præſules,] præſides, magiſtratuſve earum ciuitatum quibus huiuſmodi ius eſt,[e] adipiſci poteſt patronorum iudicio ſedula ſeruitus libertatem.

TITVLVS II.

DE TESTAMENTARIA manumiſſione.

Confirmatio codicillorum futurorum facta tempore inhabili, non impedit libertatem poſtea in eis præſtã tempore congruo. Sal.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Primo.

C SI codicillos[f] maior viginti annis feciſſet, cõfirmationis tẽp[g] libertati non nocere certum eſt. nec enim poteſtas iuris, ſed iudicij[h] cõſideratur.

Non adita hæreditate, libertates relicta non debentur: idem ſi memoria defuncti damnetur. Sal.

II. Iidem AA. Phileto.

EX teſtamẽto defuncti libertates præſtari nõ poſſunt hæreditate non adita,[i] vel ſi rei memoria propter crimen quod morte non intercidit,[k] damnata eſt.

B *Reſtitutus ad aditionem hæreditatis non obeſt libertati iam competenti. Salic.*

III. Iidem AA. Euphroſyno.[*]

LIbertas teſtamento [defuncti] data, adita hæreditate[l] contingit: & licet hæres ſcriptus per in integrum reſtitutionem abſtinuerit hæreditate, tamen nihil ea res libertati obeſt.[m] S. XVII. Kalend. Maij Apro, & Maximo Conſs.

C *Sicut liber factus de antegeſto nõ tenetur reddere rationem, ſic nec eius hæres: & is cui libertas ſub conditione reddendarum rationum eſt relicta, non conſequitur libertatem, niſi rationes reddiderit, & reliqua reſtituerit. Salic.*

IIII. Iidem AA. Archelao.

CVm teſtamento directam[n] libertatem pater tuus ſit cõſecutus: quãuis ei hæres extiteris, fruſtra tamen rationes quas tempore ſeruitutis geſſit, vt reddas, compelleris,[o]

[* Euphroſyno.]

DE TESTAmentaria manumiſſione.

Continuatio. *Expoſito tractatu vindictæ libertatis quæ iudicis munitur auctoritate: ſequitur de ea videre quæ habet præcipuum fauorem, id eſt quæ relinquitur in ultima voluntate. Et quia directa libertas dignior eſt ea quæ per fideicommiſſum præſtatur primo de directa uideamus, & ſic de teſtamentaria manumiſſione. Alc.*

SI codicillos.] CASVS. Minor. 20. an. per legem Æliam Sentiam manumittere non poteſt, ſi ergo minor. 18 an. fecit teſtamẽtum, & futuros codicillos confirmauit, quod potuit, ut ſupra de codicillis. l. ſiue, & poſt. 20 anno fecit codicillos quibus libertatem ſuam reliquit: an ualeant, quæritur? Reſpond. quòd ſic, nec trahetur tempus factionis codicillorum ad tempus teſtamenti.

Minor. 20 annis manumittere nequit.

f Si codicillos.] Minor. xx. ann. non poteſt manumittere propter legem Æliam Sentiam, vt infra titu. 3. l. minor, & inſti. qui. ex cau. ma. non licet §. eadem, fecit autem hic teſtamentum agens 18. ann. & confirmauit codicillos futuros. quod facere debuit: ut ſupra de codi. l. ſiue, & poſt 20. an. fecit codicillos, in quibus libertatem

A reliquit: & valet quidem inſpecto iudicio, id eſt uoluntate habita in codicillis, nõ poteſtate iuris, quod trahit codicillos ad teſtamentũ, ut ff. de iure codicill. l. ab inteſtato, in ſi. & de hære. inſti. l. aſſe.

g Tempus.] ſ. in quo fuit teſtamentum factum.

h Iudicii.] id eſt volũtatis habitæ in codicillis.

EX Teſtamẽto.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, libertatem Sticho reliquiſti: hæres hæreditatem non adiit: an libertas in teſtamento relicta competat, quæritur? Dicit quod non. ſimiliter nõ valet legatum libertatis relictæ in teſtamẽto eius cuius memoria poſt mortem damnata eſt.

Crimina aliqua nõ extinguũt morte.

i Non adita.] niſi in caſibus quos not. ſupra de fideicommiſ. l. cum quam.

k Non intercidit.] quod euenit in crimine læſæ maieſtatis, ut ff. ad legem Iuliam maieſta. l. fin. item repetundarum: ut ff. de accu. l. ex iudiciorum. item apoſtatarum & Manichæorum: ut ſupra de hæret. & Ma. l. 3. in ſi. & l. apoſtatarum. retro enim fingitur non habuiſſe factionem teſtamenti, ut infra ad legem Iuliam maie. l. penul. & ſi. & in ſti. de hære. quæ ab inteſt. §. per contrarium.

LIberta s.] CAS. Libertas in teſtamento relicta cõpetit hæreditate adita. ſi minor poſt aditã hæreditatem reſtituatur in integrum, nunquid libertati nocet, quæritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

l Adita hæreditate.] etiã ab vno hæredum, & hoc ſi pure eſt relicta, ut ff. eodem. l. teſtamento. §. teſtamento.

D m Obeſt.] ut & ff. eod. l. ſciendum, & de mino. & ſi ſi ne. §. antepe. & de fideicommiſ. lib. l. cum quaſi. §. ſed & ſi ſuus.

CVm in teſtamento.] CASVS. In teſtamento tuo Sticho caſtaldioni tuo purè libertatem dediſti: an hæres ſuus poſſit compelli reddere rationes, quæritur? Dicitur quod non. & hoc in prima. Si uero ſub conditione reddendæ rationis ſit ſibi relicta libertas, ſiue directa ſiue fideicommiſ. vt non perueniret ad libertatem antequã omnia reddidiſſet quæ apud eum ſunt de rationibus dominicis redditis, vel dolo malo amouiſſet: non erit liber niſi rationibus redditis, & reliquis illatis. & hoc in ſecundã. Si uero nil penes eum remanſit, perinde libertatẽ conſequitur, ac ſi pure relicta fuiſſet. & hoc in tertia.

n Directam.] & pure.

o Compelleris.] nam eius quod in ſeruitute fecit, non cogitur reddere rationem tempore libertatis, ut & j. an ſeruus

ſeruus ex ſuo fa.l.fi.& ff.de nego.geſtis.l. cum actio. Sed A cõtra eſt ſupra de pet.hęre.l.fi.in fi.ſed ibi ſpeciale:quia & aliud pro eo inducitur ibi.

ª Cum non ea conditione.]ſubaudi,maxime.nam et ſi ea conditio appoſita eſſet, nec eſſet adimpleta, & ſic ſe mã ſiſſet ſeruus: idē eſſet ſecundũ Azo. nam non habet tũc hęredem,cum eſſet ſeruus, vt ſupra com munia de ſuccei.l. ſeruus. Accurſius.

ᵇ Quaſi puram.] vt. ff.de condi.& de mon. l. Iulius Pau lus.Sed licet debitor in pecunia non inuenitur, nonne ſaltem de facto debet domino oſtendere ratiõe? Duo enim videtur iniungi illi qui rationem redde re debet, quod inſtruat dominum, & computet cum eo. Item quòd reddat reliqua,vt. ff de con ditio. & demonſt.l. cũ ſeruus, & l. quã uis,& de ſtatulib. l. ſi ſtatulibera Reſpõ deo tenetur adhuc dominum inſtruere ſecundum quoſdam antequam ſit liber. quod nõ placet. Sed dic ꝙ ſi qua ſunt re liqua, tunc vere duo inſunt in ea conditione.ſi vero reliqua non ſunt, nulla conditio eſt: & ideo libertas pura ſi mile eſt in interdicto vnde vi. nã ibi non veniunt mobi lia per ſe,veniunt ta men cum immobili bus,vt ff de vi & vi armata.l.1.§.ſi fun dus. ſic & nomina veniunt in iudicio familiæ erciſcundæ cum rebus corporalibus, non per ſe,vt ſupra familiæ erciſcundæ.l.ea quæ. ſic & ſi ſeruus corrumpatur corpore tãtũ, nõ habet locũ actio ſerui corrupti: qui ſi corrumpatur in animo,& damni corporis venit æſtimatio in actione ſerui corrupti,ut ff.de ſeruo corrupto l. in hoc. Item aliud exemplum.ff.de libe.lega.l petitor. Itẽ cum emptor conuenitur & vincit, nec ſumptus repetit: cum autem vincitur, & ſumptus repetit, vt not. infra de euic.l.1.in fi. Accurſius.

* aliàs, Quintiano.

Mobilia, an ueniãt in interdi cto unde ui.

cum non ea conditione ª acceperit libertatem.

¶ Is autē cui libertas ſeu fideicommiſſaria, ſeu directa,ſi rationes reddidiſſet, relicta eſt: ante reliqua il lata, & ea quæ malo conſi lio amota ſunt,ad libertatem nõ poteſt peruenire.

¶ Siñ autem non debitor B ex rationibus fuerit reper tus: poſt aditam hæreditatem quaſi puram ᵇ libertatē conſequitur. Propoſita. VII. Kalend. Decembris, Læto. II. & Cereali Conſulibus.

Qualitas hæredis non facit conualeſcere teſtamentum. Baldus.

V. Imperator Alexan. A. Quintiliano.*

IN fraudem creditorũ teſtamento datæ libertates, quamuis debitori hęres qui ſoluendo eſt, ex C titerit: per legem Aeliam Sentiam non valent. ᶜ

Si hæreditas repudiatur quia non eſt ſoluendo: poteſt ſeruus libertate donatus petere bona ſibi addici cauſa ſuæ libertatis conſeruandæ ſatiſdatione de ſoluendo creditoribus præſtã da.Salicetus.

VI. Imperator Gordianus A. Viſiſtrato.

SI hæreditas eius à quo teſtamento dicis te eſſe manumiſſum,ob ęs alienum ſpernitur ab hęredibus: conſeruandæ libertatis gratia non iniuſta ratione creditoribus hæredi D tarijs ſatis ᵈ offerens, ᵉ iudicium teſtatoris obſerua ri ᶠ tibi poſtulabis: maximè cum id etiam à diuo Marco conſultiſſimo principe ſit conſtitutũ. quod in extranei quoque perſona obſeruari oportet.

Contra voluntatē defuncti non debet libertas ab hæredibus pſtari. Sal.

VII. Idem A. Iuliæ*.

COntra voluntatem ᶠ matris tuæ libertatē in eum conferre quem il la liberum ᵍ fieri prohibuit, non debes: ne videa ris ʰ iura pietatis violare.

Si libertas relinquitur in tempus nuptiarum alicuius, intelligitur relicta ſi ille vere nuptias contraxerit: non cum ad tēpus habile ad nuptias contrahendas peruenerit. Sal.

VIII. Imperator Philippus A. & Philippus Cæſ.Tremellio.*

CVm teſtator libertatem tempore nuptia rum filij ſui vel filiæ ſeruo dari iuſſit: non tēpus præſtandæ libertatis præſtituit, ⁱ ſed potius cõditioni locum fecit, vt non inſecutis nuptijs libertas iure poſci non poſſit. ᵏ

Alieno ſeruo poteſt libertas relinqui directè, et tam ſi ſit hæredis. Salicetus.

IX. Impp. Carus, Carin. & Numerianus AAA. Mauro.

SEruo tuo defunctus, licet te hæredē ſcripſiſſe proponitur, directam tamen libertatem non potuit dare: iure enim directo libertatem ſeruis alienis nemo poteſt dare. ˡ

&c.ſcilicet vt ſeruaretur libertas, ſi extraneus aliquis ſatiſdare vellet.

ᵈ Satis.]id eſt ſatiſdationem.

ᵉ Offerens.]de ſolido ſoluendo creditoribus,ut iuſti. de eo cui lib. cau. bo. addicuntur.§ 1.

COntra.] CASVS Mater ꝑcepit in teſtamento filio ſuo ,ne ſeruus ad libertatem perue niret: an hęres poſſit eum manumitte re,quæritur? Dicitur quod non.

ᶠ Contra voluntatem.]ſcilicet vltimã.

ᵍ Liberũ.]ſiue ſuũ ſeruũ, ſiue hæreditas. ſecus in extraneo ſeruo, vt. ff. eo. l. ſi quis ita.§. quod con ſtitutum. differt & in alio ſeruus hæredis ab extraneo, vt ff.de leg.2.l. unũ ex familia.§. ſi rē tuã, & facit infra qui nõ poſ.ad liber.per.l.2. & infra de uſucap. pro emp l.2.& ff de manumiſ.l. ſi ſeruus.§.fi.

ʰ Ne uidearis.] ff. de iuſ.& iu. l.ueluti. nam patriæ & parētibus eſt obediendum,ut ibi.

CVm teſtator.] CASVS Aliquis in teſtamento ſuo libertatem reliquit tempore nuptiarum filij ſui, uel filiæ. an tequam nuberet deceſſit: an competat libertas, quæritur? Dicitur quòd non, quia uerba teſtamenti magis reſpiciunt conditionem, quam tempus. Viuianus.

* ſeruari.

ſ. l.2.3.& 4. de fidei commiſſ. liberta. Contius.

* Veſtæ.

*Mello.

ⁱ Præſtituit.]id eſt ſtatuit.

ᵏ Nõ poſſit.]id eſt non dedit libertatem ad diem, ſed ſub cõditione,ut arg.ſupra de nup.l.ſancimus.1. Sed cõtra quando di le.ce.ex his,& ff. eodē. l. ſi ita ſcriptum fuerit, Titius, & l. qui duos. §.fi. & ſupra de uſufruc.l. ambiguitatē, & j.de fideicõ. lib.l. fideicõmiſſaria. Sed hic tempus incertum adiectum fuit:ibi certum. ſic & ff. de le. 1.l. fi ſic.§.1.

SEruo.] CASVS Aliquis inſtituit me hæredem:ſeruo meo directã reliqt libertatē:an teneat libertatis datio, quæritl? Reſpo.ꝙ non.

ˡ Nemo poteſt dare] ut infra de his qui à nõ dñis.l.a.: & inſti.de ſing. re.per fideicomm.re.§. libertas. ſed an traha

IN fraudem.] CASVS. Si in fraudem creditorum tuorũ ſerui tui libertatē conſecuti ſunt: licet hæres quem inſtituiſti,ſoluendo ſit,nõ tñ ualet libertas. Viu.

ᶜ Non valēt.]vt.ff. eodem l. ſi quis locuples.& exigitur fraus & effectus in directis: in fideicommiſſaria ſolus effectus, vt infra q manumit.nõ poſſunt l 1.& fi.

SI hæreditas.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæ redem inſtituiſti, Sticho libertatem reliquiſti:hæres propter onus æris alieni hæreditatem repudiauit:an gratia libertatis conſequendæ poſſit ſeruus petere vt addicantur ſibi bona? Dicitur ꝙ ſic, & ſatiſdare creditoribus hæredita.debet de ſolido debito ſoluendo, cum id etiã,

Libertas directa data ſeruo hæredis, an trahatur ad fideicōmiſſariam.

trahitur ad fideicommiſſariam? Respond. non, vt ff. de lega. 1. l. ſi ſeruus legatus, §. ſi ſeruus. Sed arg. contra. ff. de fideicom. lib. l. generaliter, in fi. & §. ſi quis ſeruo pignorato, & ff. ad Trebel. l. cogi. §. ſed & ſi ſeruo. Sed dicas quod illud quod dicit ille. §. ſi quis ſeruo pignorato, ex benignitate dictum interpretatur. Item videtur cōtra. ff. eod. l. ſi fructuarium. ſed certe uno concordantia eſt.

a Directis. Pilei.] niſi in caſu, vt infra de Lati. lib. tollen. §. ſed qui domini.

b Si nulla iuris impediat conſtitutio.] prohibentur enim quandoque manumittere: vt ſupra eod. l. 2. & l. contra, & l. in fraudem.

c Orcini.] id eſt directo manumiſſi, ab orthos quod eſt rectum, inde orthodoxus, id eſt rectè glorians. vel Orcinus qui manumittitur ab eo qui tendit ad orcū, id eſt mortem ſiue infernum.

* ſola, legen. vt in ſcriptis. Contius. † hæc.n. erat ſolennitas manumiſſionis. Perſius Satyr. 5. Hęc mera libertas, hanc nobis pilea donāt. Contius. " Largino Orthodoxus vnde dicatur.

Si iure.] CASVS. Reliquit aliquis ſeruo ſuo libertatem in teſtamento ſuo: ſi teſtamentū non valeat, an teneat libertatis legatū, quęritur? Dicitur quod non, niſi dixiſſet teſtator quòd niſi teſtamento valeret iure teſtamēti, valeret iure codicillorum.

d Proponas.] nam tunc valet, vt ſupra de codicill. l. fin. ſed certè immo & ſi hoc non dicitur, vt ff. de fideic. lib. l. in teſtamento. ſed ſpeciale eſt ibi in quibuſdam perſonis. vel repetiuit ibi teſtator ab inteſtato.

Si hæredes.] CASVS. Teſtamētum feciſti. hæredi competit libertas. ſi poſtea colludat hæres, vt ſeruus libertate fraudetur, an adimenda ſit libertas, quæritur? Dicitur quòd non, & hoc in prima. Si vero ſponte repudiauit: omnia quæ in teſtamento erant derelicta & libertates euaneſcunt, & hoc in ſecunda. Si vero ſcriptum & ſuccedentes ab inteſtato adinuicem colluſiſſe perſpexerit præſes, prouidebit per edictum ſi quis omiſſ. cauſa teſtamenti, &c. vt ſupra ſi quis omiſſ. cau. l. 2. in prin. & hoc in tertia.

e Solenniter.] hodie nuda voluntate, vt inſti. de hær. qual. & differentia. §. fi.

f Non potuit.] vt & ſupra eod. l. libertas.

g Delatam.] timore creditorū, vt & ſupra ſi quis omiſſ. cauſ. teſt. l. 2. in fi. & hoc antequam ſit adita, vt ſupra de repud. hære. l. 4.

h Prouidebit.] per edictum ſi quis omiſſa cauſa teſtamenti, vt ſupra ſi quis omiſ. cauſ. teſt. l. 2. in princ.

Inueſtitura prima non inducit diſpoſitionem vbi cætera deſunt quæ debent adeſſe. Bal. Vel ſic Et per impoſitionem pilei, & per aditionem hæreditatis ſeruus conſequitur libertatem directè & vocatur libertus Orcinus Sal.

X. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Germano.

Directis verbis iure data libertate, non ſolùm * impoſitione pilei, [a] † ſed & adita hæreditate, (ſi nulla iuris impediat cōſtitutio [b]) liberti conſtituuntur Orcini. [c]

Teſtamentum inualidum ad cauſam inteſtati nō trahitur, niſi ſit clauſula inteſtati adiuncta. ſubaudi, vel equipollens, vt iuramentum. Bal. Vel ſic: Si teſtamentum non valet, libertates in eo relictæ nō debentur, niſi in eo eſſet clauſula codicillaris. Sali.

XI. Iidē AA. & CC. Laurinę.

Si iure non ſubſiſtit teſtamentum, in hoc nec libertates (cum non fuiſſe adiectū vt per codicillis ſcriptum valeret, proponas [d]) rectè datas conſtabit.

Colluſio hæredis non præiudicat libertati, ſiue hoc faciat poſt aditam hæreditatem ſiue ante: dummodo faciat in fraudem, Salic.

XII. Iidem AA. & CC. Rhuſo.

Si hęredes iure facto teſtamēto ſolēniter [e] adierint hæreditatem: ex teſtamēto tibi libertas quęſita, poſtea colludentibus tam ſcriptis hæredibus, quàm ab inteſtato vēdicantibus ſucceſſionem, adimi non potuit: [f] Quòd ſi ſponte repudiauerint ſibi delatā [g] ſucceſſionem, omnia quę in teſtamento fuerant ſcripta, defeciſſe conuenit. ¶ Si vero, vt uos defraudarent hęredes libertate, colluſiſſe eos præſes animaduerterit: ſecundū hęc quę diuus Pius Antoninus cōſtituit, libertatibus conſuli prouidebit [h].

Statuliber non poteſt alienari in præiudicium libertatis conſequendæ conditione euenientē. Sal.

XIII. Iidē AA. & CC. Martiali.

Statuliberis datā libertatem adimi ab hærede non poſſe, certum eſt: nec alienatio, nec vſucapio ſtatulibero, [i] quominus exiſtente conditione libertatē conſequatur, nocere poteſt. [k]

Tam Græcis quàm Latinis verbis libertas relinqui poteſt. Sal.

XIIII. Impp. Theod. & Valenti. Floren. PP. †

Directas libertates Græcis verbis liceat in teſtamentis relinquere, vt ita libertates directæ datæ videantur, ac ſi legitimis [l] verbis eas teſtator dari iuſſiſſet. ‡

Primo recitat in effectu conſtitutionem diui Marci. Secundo circa illam dubitationes exortas decidit. Secunda ibi, Variæ dubitationes. Sal.

Statuliberis.] CASVS. Statuliber eſt quem teſtator ſtatuit fore liberum in alicuius conditionis euentum. Dic ergo, teſtamentum fecit teſtator, hæredem inſtituit: Sticho libertatem reliquit ſub conditione, ſi nauis ex Aſia veniret. ſi hæres pendente conditione eum alienauit, & vſucapius fuerit, puta alienatus à domino: an propter hoc impediatur ſi conditio extiterit, quæritur? Dicitur ꝙ non.

i Statulibero.] id eſt cui libertas relicta eſt in diem, vel ſub conditione.

k Nocere poteſt.] vt & ff. de fideicom. miſſ. liber. l. generaliter, in fi. & de ſtatulib. l. ſtatuliberū, in medio & in fine legis. quod eſt hodie generale, vt ſupra communia de leg. l. fi. §. pen. & authent. res quæ.

Directas.] CASVS. Non refert an Latinè, an Græcè teſtator ſeruo ſuo directam reliquit libertatem.

l Si legitimis.] id eſt Latinis. ſic inſti. de ver. obl. §. 1. & infra de ſenten. & interlo. & c. l. iudices.

Cum cōſtitutio.] CASVS. Recitat Imperator quandam conſtitutionē diui Marci, qua cauebatur, vt ſi quis condito teſtamento vel codicillis & libertates ſeruis ſuis reliquiſſet, & hæres qui fuit ex teſtamento, vel ab inteſtato, repudiaſſet hæreditatem propter æs alienum: poterit extraneus vel aliquis ſeruorum hæreditatē adire præſtita ſatiſdatione de ſatiſfaciēdo creditoribus hæreditariis & libertatibus ſecundum voluntatem teſtantis. Dicit Imperator quòd ex iſta conſtitutione multæ oriebantur ambiguitates. Prima eſt, teſtator aliquis creditoribus obnoxius deceſſit hærede inſtituto: & ſeruis libertatem reliquit. ſed hærede hæreditatem repudiante res hæreditatis diſtractæ ſunt: an poſt venditionem ſeruus vel alius adire poſſit hęreditatem, & bona ab emptoribus in ſolidum auocare, & creditoribus ſatisfacere, quæritur? Reſp. Imperator quidam ꝙ non. Author huius legis dicit quòd ſic, intra tamen annale tēpus à tēpore vēditionis celebratæ præſtita ſatiſdatione de ſatiſfaciendo creditoribus in ſolidum, & imponendo libertatē omnibus. & hoc in prima. Si vero petitor promittit ſe omnes libertates impoſiturum, & creditoribus non in ſolidum ſatiſfacturū: ſi creditores conſentiunt, auditur, ſi vult omnes ſeruos manumittere. & hoc in ſecunda. Si vero quidam ex ſeruis velint libertatē adipiſci, quidā non:

† Ex Nouel. Theo. de teſtamentis li. 1. ps legis hac cōtuliſſima. ī. de teſtamentis. Contius.

‡ Data pridie Id. Feb. Conſtantinopoli, Theodoſ. Aug. xvij. & Feſto. V. C. Conſ.

non, volentes admittãtur: nolentes in ſeruitute remaneant, & quem pa.&c. & hoc in tertia. Si uero petitor hæreditatis pollicitus fuerit ſe quoſdam ex ſeruis manumiſſurum, & non omnes: ſi res hęreditariæ poſtea ſuffi ciunt vt omnibus creditoribus ſatisfaciat præter ſeruos, bene faciet ſi omnes manumittat. Si vero non ſufficiant, melius eſt vt ſaltem pauci ad libertatẽ ꝑueniãt. & hoc ĩ quarta. Si vero nõ unus tãtũ ueniat petitor, ſed plures: ſi ſimul ueniant omnes, audiuntur, ſi unus primò, alius poſtea: primus admittatur, & hoc præſtita ſatiſdatione de ſatisfaciendo creditoribus, & hoc intra annale tẽpus. & hoc in quinta. Si vero vnus promiſit quoſdam manumittere, alter promittat omnes, uel plures, & omnibus creditoribus ſatisfacere: ille præfertur. priuilegiũ uero iſtud nõ ſolum habet ſeruus libertate donatus, ſed & non donatus, & hoc in ſexta. Et non ſolum ſi ante quàm prior res hæreditarias apprehendat, uel libertatem accipiat, ueniat ſeruus plus offerẽs, admittetur: ſed ſi iã ab eo res apprehenſę ſint, & quidam ex ſeruis libertate donati, & prior liberabitur, quamuis res ab eo auferantur: & prædicta omnia fiant intra annale tempus à tempore illo quo prior petitor iudicem adiuit. & hoc in ſeptima parte.

A

XV. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm conſtitutio † [a] Marci declaret, ſi qs cõdito teſtamẽto, vel ſine teſtamento [b] moriẽs, vt locus fiat ab inteſtato ſucceſſioni, libertates [c] reliquerit, nemo autem adire velit defuncti hęreditatem, eo quòd ſuſpecta eſſe videatur, & fuerint libertates forſitan & ſine ſcriptis fideicommiſſariæ relictæ; licere vel cuilibet extraneo, vel vni ex ſeruis q & ipſe libertate donatꝰ eſt, & ꝓ ſua † periclitatur conditione, adire hrditatẽ ſub hac condõne & ſatiſdatione, ꝙ & creditoribus oĩbus ſatisfaciat, & libertates ĩponat his qbus voluit teſtator: [d] variæ dubitationes [e] ex hac cõſtitutione emerſerunt. nam ſi res hæreditariæ hærede minime inuento venierint, [f] an & poſt venditionem earundem rerum poſſibile ſit vel ſeruum vel quemlibet alium adire, & recuperare quidẽ ab emptoribus res, ſatisfacere autẽ libertatibus & creditoribus, quærebatur. & licet diuus Seuerus ſemel rebus venditis hoc non admiſit, nobis tamen Vlpiani ſententia admodum [g] placuit, maxime propter libertates, ne depereant, & poſt venditionem rerum annale remedium dare diui Marci conſtitutione, intra quod & creditoribus omnibus ſatisfiat, & emptores nihil noui patiantur, [h] qui annalem ſępe ſentiebãt reſciſſionẽ, [i] & licere ſeruo q libertate donatus eſt, vel alij cuidam extraneo, vel ante venditionem rerum, vel poſt vẽditionem, intra annale tamen tempus adire hæreditatem, & res recuperare, prius ſatiſdatione danda, vt tam libertatibus, q̃ creditoribus ſatiſfiat.

B

¶ Sin autem libertatibus quidem omnibus ſatisfacere qs [i] polliceatur, creditoribus autem non in ſolidum, ſed in partem ſoluere creditum, illi autẽ [k] huiuſmodi pactionẽ admiſerint: ſancimus & in huiuſmodi caſu conſultiſſimi principis locum habere conſtitutionem, & eum modis omnibus admittendum [eſſe] cenſemus: maximè cum [l] ex voluntate creditorũ hæc interponitur. nolentibus etenim creditoribus, admitti talem pactionẽ nullo modo concedimus.

C

¶ Sin vero † quidam ex ſeruis libertatem amplexi fuerint, alij autem cenſuerint eſſe reſpuendam: & in hunc caſum extendenda eſt diui Marci oratio: & ꝓculdubio † & in hac ſpecie audiendus eſt petitor hæreditatis: & maneat liberum arbitrium ſeruorũ, ſiue ad libertatem venire volũt, ſiue in ſeruitute remanere. [m] Licet [n] .n. Romanã ciuitatẽ recuſare nemini ſeruorũ [o] licitũ ſit: tũ

D

a Cũ conſtitutio.] cuius uerba habes in ſtit. de eo cui li. cau. bo. addic. §. 1. & optimè huius l. intentio exprimitur ſupra e l. ſi hæreditas.

b Sine teſtamento.] puta in codicillis tamen, ut ff. de fideicommiſ. lib. l. 2. & 3. & 4. in princip.

c Libertates.] uel etiã unã libertatem. arg. ff. de nego geſt. l. ait prætor. §. negotia.

d Voluit teſtator.] aſſume, cum hæc declaret conſtitutio prædicta.

e Variæ dubitationes &c.] q̃ quatuor ex hoc uſque ad §. ſed ſi quidem.

f Venierint.] à creditoribus.

g Admodum.] id eſt valde.

h Nihil noui patiantur.] patiuntur quidem reſciſſionẽ, ſed non de nouo: quia & olim ſimiliter, vel per priuilegia, vel vt dicitur ĩ. ex qui. cau. ma. l. fi. Vel forte reſtitutione eius hæredis, q abſtinuerat, vel repudiauerat. Item bene dicit, ſæpe: quia non ſemper: & ita aliquid noui patiuntur, licet non in totum.

i Quis.] petens bona addici ſibi.

k Illi autem.] ſcilicet creditores.

l Maximè cum.] pleonaſmos, id eſt adiectio ſuperuacui verbi. nam ſtatim ſubijcit, volentibus &c. ſic abundat maxime, vt & aliàs ſupra de reſcin. ven. l. 1. & ff. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. 2. in fin.

m In ſeruitute remanere.] ſec9 ſi nullus de ſeruis velit libertatẽ. nã tunc diſtinguo, an ille q petit bona ſibi addici, ſit de ſeruis, an nõ. primo caſu admittitur, ſecundo nõ, vt inſti. de eo cui liber. cau. bo. addi. §. hęc conſtitutio.

n Licet.] id eſt quãuis.

o Nemini ſeruorũ.] ſcilicet aliàs. Et ſic not. regulã, ꝙ ſerui inuiti libertatẽ conſequũtur, vt hic, & ff. de hære. inſti. l. ſi uero lex. §. 1. & inſti. de hære. inſti. §. ſi vero, & inſtitu. de hære. quali. & diffe rẽ. §. 1. Sed fallit hoc in caſu quem ponit hæc lex. nã cũ ei9 fauore ſit inductũ ut ſic bona petãtur: põteſt fauori renũciari, vt ĩ de pactis l. ſi qs in cõſcribẽdo. Item fallit in alio caſu quem habes ff. de fideicommiſſ. lib. l. ſed ſi alienare. quæ eſt contra huic regulæ, vbi legatum erat domino ſerui, vt ſeruum hæredi venderet, qui hæres manumitteret. ſed certe poteſt ibi reſiſtere domino vt non accipiat legatum: ſed eo accepto nõ poteſt reſiſtere quin manumittatur. vel ibi non recuſauit libertatem: ſed nolebat vendi hęredi, qui non erat ſoluendo à quo relicta eſt fideicommiſſa libertas. Item ſecus eſt in emancipatione, quæ non datur inuito,

vtim

† Id eſt re ſcriptum ad Pompilium Rufum relatũ in inſtitutio. titu. de eo cui liberta. cã bona add. vbi & huius ſuæ cõſtitutiõis meminit Iuſtinian. Contius.

† In manuſcri. eſt propria. Contius.

† al. reſciſſionem.

Pleonaſmos, qualis figura eſt.

Serui inuiti libertatem cõſequũtur, niſi in certis caſibus.

† vere. Si vero. Contius.

† aliàs, & proculdubio. Etenĩ ſi hac ſpecie &c.

ut in authenti. qui. mo. na. effi. ſui. §. generaliter, coll. 7.

a Spontaneam.] ſic & ĩ. de neceſ. ſe. l. 6.

b Res hæreditariæ.] præter ſeruos.

c Antiquis.] ſubaudi ſuper.

d Inuenimus.] i. induximus.

e Hoc facere.] ſ. ſatiſdationem.

f Annale.] computãdum ex quo primus petitor adiuit iudicem: ut infra in ñ. l.

g Totos.] i. omnes.

h Ab eo.] ſcilicet ſeruo.

DE LEGE FVSIA Caninia tollenda.

Continuatio. *Quia lex Fuſia Caninia directas impediebat libertates, de quibus dictũ eſt. & fideicommiſſarias, de quibus dicemus: de lege Fuſia inter vtraſque libertates loquamur. Ac.*

Seruorum.] CAS. Lege Fuſia cauebat ut inter uiuos qs poſſet omnes ſeruos libertate donare. in vltima volũtate non niſi duos vel tres: q̃d corrigit imperator, ſtatuens ut indiſtincte tã inter uiuos quam i ultima uoluntate poſſit qs omnes ſeruos manumittere, lege Fuſia Caninia quieſcente.

i Exemplum.] quod ergo ualet in contractibus & in ultima volũtate, & e cõtra: ut hic, & inſtitu. eo. & ff. de pac. l. pactum.

DE FIDEICOMmiſſariis libertatibus

Expedinimus ſupra de libertatibus directis, nunc dicamus de fideicõmiſſariis. Acc.

Cum proponas.] CAS. Teſtamentum feciſti, hęredẽ inſtituiſti, Sticho fideicommiſ. libertatẽ reliquiſti. hæres hæreditatem nõ adiit, & peruenit ab inteſt. ad legitimum: an competat libertas, quæritur? Dicitur quod nõ, niſi ſuccedens ab inteſtato rogatus fuiſſet de manumittendo. & hoc in prima. Si vero hæres accepta pecunia hæreditatem omiſit, ut ſic Stich⁹ ad libertatem non perueniret: competet libertas: quia inſtitutus cogetur manumittere.

in hoc caſu, ne pp quorun dã indeuotionem alij maneat in ſeruitute: volẽtibus quidem omnibus ſeruis licere in libertatem peruenire, nolentibus autem quibuſdam, vel recuſantibus, ſpontaneam [a] ſeruitutem imminere oportet: & quẽ patronum habere noluerint, dominũ ſuum & forſitan acerbum ſentiant.

¶ Sin verò non omnes libertates adimplere pollicitus fuerit, ſed certum numerum ſeruorum ex his qui ad libertatem venire [iure] ſunt iuſſi: melius eſt, ſi quẽ res hęreditarię [b] ſufficiũt ad implendos creditores, etiam omnibus ſeruis dare libertatẽ, etſi hoc pollicitus non eſt.

¶ Sin autem deeſt [aliquid] in exoluendis creditoribus, humanius eſt, vt pauci ſaltem perueniãt ad libertatem. Sed hoc quidẽ antiquis [c] dubitationibus remedium inuenimus: [d] belliſſimam autem repletionẽ præfatæ conſtitutioni donantes, ſancimus, ut ſi † non vnus veniat hæreditatis petitor, ſed plures quidẽ vno momento, uterque, vel ampliores: omnibus detur licentia communiter hęreditatẽ adire, prius ſatiſdatione ab omnibus danda, vt creditoribus & libertatibus ſatisfaciant.

† in quibuſdã co. legiẽ, ſancimus, vt ſi non vn⁹ veniat hæreditatis petitor, ſed plures, ſi quidẽ vno momento vterq; uel ampliores oĩbus detur &c. Continuatio.

¶ Sin autem per interualla temporum hoc fiat: qui primus venit, habeat prærogatiuã, ſi eã ſatiſdationẽ præſtare poteſt. Illo autẽ ceſſante hoc facere, [e] alii gradatim ſecundum tempora petitionis ſuccedant, & hoc intra annale [f] tempus obſeruetur.

Sin autem vno pollicente quoſdam liberos facere, non autem totos, [g] alius emerſerit ſatiſdationẽ pa- A ratus idoneam præſtare, quòd omnibus creditoribus & omnibus libertatibus ſatisfaciat: æquiſſimũ eſt eum admitti, vt omnes libertates indiſtinctè celebrentur. quod priuilegiũ damus non ſolum ſeruo q libertate donatus eſt, ſed etiam ei cui nulla libertas relicta eſt, ut aliquid venuſtum eueniat: vt per eum cui relicta libertas nõ eſt, aliis libertas imponatur.

B ¶ Sed ſi quidem antequam prior hæreditarias res & libertatem accipiat, hoc eueniat: ſecundo petitori, vel tertio, vel deinceps ampliores libertates pollicentibus fieri locum cenſemus.

¶ Sin aũt iã rebus ſeruo q primus petiit hæreditatẽ, datis, & libertatib⁹ ab eo [h] qbuſdã ſeruis impoſitis, quidam ſeruus alius hæreditarius, vel liber * extraneus hoc facere maluerit: licebit quidẽ hoc ei impetrare, & ſub maioribus pollicitationibus & ſatiſdationibus hæreditatem accipere.

* vel quilibet.

¶ Sed prior in libertate petitor maneat, licet res ab eo diſtrahantur: his omnibus intra annum (ſecundum quod dictum eſt) celebran- C dis, ex quo prior petitor iudicem adierit.

TITVLVS III.

DE LEGE FVSIA * CANINIA TOLLENDA.

Statutũ in contractibus, ſi eſt magis fauorabile quam ſtatutum in vltimis voluntatibus debet porrigi ad vltimã volũtatem. Bald. Vel ſic: Dic quòd aliquo tempore uiguit lex Fuſia Caninia, quæ prohibuit libertates in teſtamento relictas valere: quæ hic tollitur. Salice.

1 Imp. Iuſtinianus A. Mennæ præfecto prætorio.

Seruorum libertates in teſtamento relictas, tam directas, quàm fideicommiſſarias ad exemplum [i] inter uiuos libertatem indiſtinctè valere cenſemus, lege Fuſia Caninia decætero ceſſante, nec impediente teſtãtium pro ſuis ſeruis cle- D mẽtes diſpoſitiones effectui mancipari. Dat. Kal. Iun. AA. Conſs.

* Fuſia ſcribitur ĩ pleriſque manuſc. & in manuſcript. quoq; inſtitutio. Fuſia. vt ĩ Pan. Fl. in inſcript. l. 37. de con dit. & de. & l. 215. ſ. verb. ſig. Nã & Fuſius Galenus & Metius Fufetius ſcribẽdũ ex vet. marmoribus & Plutarcho docet Sigonius ĩ Liuium. Contius. * alias, inſtitu.

TITVLVS IIII.

DE FIDEICOMMISSARIIS libertatibus

Hæreditate non adita, libertas in teſtamento relicta non debetur, niſi fuerit ab inteſtato repetita, vel hæres corruptus pecunia omiſerit. Salc.

1. Imp. pp. Seuerus & Antoninus AA. Primo.

Cum proponas hæreditatem eius [teſtatoris] aditam non eſſe, à quo tibi fideicommiſſariam libertatem relictam dicis, & ab inteſtato alium

Legitimo.

Legitimo]i. agnato, vt inſti. de legi. ag. tu. in prin.
Nullo iure] immo contra, vt ff. eo. l. in teſtamento. Sol. ibi in perſonis illis ſpeciale.
Pecunia.] vel alijs duobus modis: puta gratia agnati, vel odio ſerui.

A non data. 1. reſponſo ſecus ſi ideo retardabat adire, quia ſe inſtitutum ignorabat: quia tunc naſcitur ſeruus, & ipſe hæres manumittit, vt ff. eo. l. ſed ſi non data. 2. reſponde. Secundo caſu, quando ſcilicet eſt adita hæreditas, aut retardatur manumiſſio ſtudio hæredis, & naſcitur partus ingenuus, vt hic, & ff. eo. l. cũ vero. § apparet, & l. ſi quis rogatus, in princi. aut non ſtudio hæredis, & tũc naſcitur ſeruus, & matri traditur ad manumittẽdum, vt ff. eo. l. ſi prægnans. & ſi mater non accipit, vel acceptum non manumittit, cõpellitur, vel hæres manumittit, vt. ff. eo. l. ſi mater. & hoc niſi fiat mora ex voluntate defuncti. nã tunc interim natus ſeruus remanet hæredis, vt ſupra prox. reſpon.

quàm qui ſcriptus eſt, hæreditatem poſſediſſe: ſi nõ à legitimo quoque hærede fideicommiſſaria libertas repetita eſt, nullo iure prɶſtari eam ab eo qui rogatus non eſt, deſideras. Planè ſi pecunia accepta hæredem inſtitutum omiſiſſe hæreditatẽ docueris, libertatẽ tibi præſtare cogetur. PP. XIII. Kal. Mart. Laterano & Rufino Conſs.

Ex falſa cauſa dominium transfertur, & libertas data non reuocatur Bald. Vel ſic: Si legatarius putans legatũ valuiſſe manumittat ſeruum ſibi traditum, tenet libertas: licet legatum poſtea pronuncietur falſum: ſed viginti aurei à manumiſſo ſunt præſtandi. Sal.

II. Imperator Alexander A. Valerio.

QVamuis codicilli quibus auunculo defunctæ legatus eſſe videris, falſi pronunciati ſunt: tamen ſi ante motã criminis quæſtionem iuſtam libertatem es à legatario conſecutus, poſterior euentus nõ infirmat ita datam libertatem. Planè ſecundum diui Hadriani conſtitutionem datur hæredi viginti aureorum repetitio.

Natus ex ancilla ſub conditione libera, ante conditionis euentum eſt ſeruus Sal.

III. Imperator Alexander A. ... rio.

CVm libertatẽ mulieribus ſub conditione datam proponas: quid dubium eſt eos qui ex his ante impletam eam edũtur, ſeruos naſci, & pertinere ad hæredes iure dominij? His enim demum ſuccurſum eſt, qui poſt moram præſtandæ libertatis progeniti ſunt, vt liberi & ingenui nati videantur.

Si ancilla ab hærede manumittenda, eius voluntate moretur vt libera, liberum parit: aliàs ſecus Sal.

IIII. Idem A. Hadriano.

SI voluntate domini in libertate eſt morata, cui fideicõmiſſaria libertas relicta fuit: ſecũdum ſenatuſconſultum & cõſtitutiones ad id pertinẽtes ciuis Romana facta ingenuos peperit. Sed ſi nũq̃ ab ea libertas petita eſt: ſibimet imputare debet, cur interea progeniti ex ea ſerui ſunt.

Iure iſto minor viginti annis non poterat in teſtamẽto relinquere libertatem Sal.

V. Idem A. Dionyſio.

MInor annis lege definitis, nec per fideicõmiſſum libertatẽ ſupremis ſuis elogijs relinquere poteſt, niſi his quo-

c Cogetur]vt & ſupra ſi quis omiſ. cau. teſta. l. 1. dum tamẽ prius conueniatur poſſeſſor, vt ff. ſi quis omiſ. cauſa teſta. l. licet, ſecundum quoſdam.

QVamuis.] CASVS. mulier in codicillis auunculo ſuo ſeruũ legauit, quẽ poſtea manumiſit: apparuerunt codicilli falſi poſtea, & falſi pronũciati ſunt: nunquid reuocabitur libertas? Reſpondeo quod non: ſed manumiſſus hæredi ſoluet. 20. aureos.

c Non infirmat.] valet ergo libertas, vt hic, & ff. de manu. teſta. l. cum ex falſis, & ff. de iure patro. l. pe. §. ſi. Sed cõtra ſupra de peti. hæredita. l. fin. §. pe. vbi ex falſo teſtamẽto non competit libertas. Solu. hic fuit præſtita, & bona fide: ibi non. Vel ibi à lege dabatur libertas, hic ab homine: quæ in idem recidit. Vel illa corrigit iſtã. Sed cum hæres dederit hũc ſeruum quaſi legatarij credens factum eius, non videtur tranſtuliſſe dominium, vt ff. de condic. cauſa da. l. 3. § ſubtilius. quod ſi eſt, quomodo ſeruo alieno dedit libertatem? Respond. dic. quòd hæredis fuerat ſeruus vel alieni, & hæres rogatus de redimendo & præſtando, vnde tanquam ſeruũ hæredis, non tanq̃ legatarij dedit: & hoc erat verum: & ſic trãſtulit dominium. & ſecundum hoc etiam ſoluitur dictum contrarium.

f Viginti aureorum] quos ſoluet manumiſſus hæredi, vt ff. de inoffi. teſtamen. l. Papinianus. §. fina. & l. ſeq.

CVm libertatem.] CASVS. Teſtator ancillæ libertatem reliquit ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit. pendente conditione parit: an pariat liberum, an ſeruum, quæritur? Dicitur quòd ſeruum. Si vero conditio extitit, & erat hæres in mora dandi libertatem, & illa peperit: ingenuum erit quod edidit.

g Et ingenui.] ut & ſ. ad Orficia. l quidam. Et vt tollas contraria, ſic diſtingue: aut non eſt adita hæreditas ab hærede, aut eſt adita. Primo caſu ſi fiat dolo malo hǣdis mora, ſerui naſcũtur, ſed tradũtur matri ad manumittẽdum, vt ff. eod. l. ſi quis rogatus, in fin. & idem ſi hæres deliberat de adeunda hæreditate. nam etiam tunc traduntur matri ad manumittendum, vt. ff. eo. l. ſed ſi

SI voluntate.] CASVS. Teſtator hæredem inſtituit: cum de manumittẽda ancilla quadã rogauit: hæres dixit ancillę vt ſtaret tãquã libera. ſed tamen eam non manumiſit, ſed poſtea peperit. partus, ſeruus an ingenuus eſſe dicetur? Reſp. q̃ illis verbis hæredis teſtatoris libera effecta eſt, & partus erit liber. & hoc in primã. Si vero fuit in mora petendi libertatẽ, & interim peperit: ſibi imputet, quia ſeruus naſcetur. & hoc in ſecunda. Vi.

h Si voluntate domini.] id eſt hæredis.

i Eſt morata.] id eſt ſtetit vt libera ex voluntate domini. quia manumiſit, vel dixit, vade ſta ut libera, vt ff. de acquirend poſſeſſ. l. qui abſenti, in princip.

k Serui ſunt.] ſed matri traduntur ad manumittendũ, vt ff. eo l. ſed ſi prægnans, & l. cum vero. § apparet.

l Sũt.] cõtra. ſ. de iure emphy. l. 2. & 3. & ſ. de cõtrahẽ. ſtipul. l. magnam. vbi ſufficit diem venire: multo magis in libertate.

MInor annis.] CASVS. Quidã minor. 20 an. ſeruo ſuo p̃ fideicom. libertatem relinquere volebat: an poſſit, quæritur? & reſpon. q̃ non: niſi cauſam corã iudice p̃bet, ſcilicet iuſtam propter quam velit ſeruum eſſe liberum.

m Minor annis.] aliàs 20. aliàs lege definitis.

n Nec per fideicommiſſum] nedum directe, vt hic, & ff de manu. teſt. nec militi, & ſ. de teſta. mili. l. ſi Ruffinus; & hoc in ſuis: ſecus in alienis, vt ff. de manu. vin. l. ſi quis rogatus, in princi. hodie tamen hæc lex corrigitur, ut in authen. vt ſpon. larg. §. 1. coll. 9.

Libertas an competit ex teſtamento falſo.

Ancilla ſub conditione libera, ſi ante cõditionẽ pariat, an ſint filii eius ſerui vel liberi.

debita.

eo

Obſerua in omni mora eſſe neceſſariã interpellationẽ. l. mora. ff. de vſuris. Cõtius.

cum

Cauſam.

a Cauſam.] quæ cauſæ enumerantur inſti.qui. ex cau. ma. non licet.§ eadem. A

DEberi. CASVS Teſtamentum feciſti, hęredem inſtituiſti, eum de ancilla aliena manumittenda rogaſti. redimere debet hæres ſi poteſt, & manumittere. ſi non poteſt, quia dominus vendere nõ uult, nec cõpelli poteſt ad vẽdendũ, cum nihil ex teſtamento percepit: an intercidat legatum libertatis? Dicitur quòd non: quia procedente tempore ſi obtulerit ſe facultas redimendi, redimere poterit, & manumittere. & ita not. quod differtur, non aufertur.

rum cauſam [a] probare poteſt.

Poteſt per fideicommiſſum ſeruo alieno libertas relinqui: & licet dominus nolit vendere legatum, non abrumpitur ſed differtur in craſtinum, donec forte mutauerit propoſitum voluntatis Bald. Vel ſic: Licet dominus ancillæ nolit eam vendere, nõ deficit legatum libertatis ab hærede quandocunque poſtea præſtando. Salic.

VI. Idem A. Maximo.

DEberi etiã alienæ [b] ancillæ fideicommiſſariam libertatẽ placuit, nec deficit hoc debitum ſi interim domina (ſi modò nihil ex iudicio eius [c] qui quæve reliquit libertatem, perceperit [d]) noluit vendere: quia poſſit tempore procedẽte, [e] vbicunque occaſio redimendæ ancillæ fuerit præſtari libertas. B

Manumiſſus ex fideicommiſſo, libertus efficitur manumittentis. Sal. C

VII. Idem A. Nicomedi.

HI quibus per fideicõmiſſum libertas ſupremis iudicijs relinquitur, eorum liberti efficiuntur, à quibus manumittuntur. [f] PP. Kalend. April. Fuſco & Dextro Conss.

b Alienę.] & hoſtiũ ſeruo, & etiam libero homini quandoque, vt ff.eo.l.generaliter.§. hoſtiũ ſeruo, & §. ſi homini.

c Eius.] ſcilicet teſtatoris.

d Perceperit.] nam tunc cogetur ad vendendũ. vt ff. ad leg. Fal.l. ſed & ſi non ſeruus, niſi haberet auxilium minoris ætatis, vt ff de mino. l. ſi minor annis ſeruum. Et non deberi relictum, licet voluntati nõ pareãtur: quia per eum non remanet, vt ff. de leg. 1.l. pater. §. Tuſculanus, & de lega. j.l. ſi fundũ per fideicommiſſum. §. Iulianus.

e Tempore procedente.] quod differtur, non aufertur, vt inſtit. de ſing. re. per fideicomm. re.§. libertas. Item not. quod dicit, etiam alienæ, vt ff.eod.l alieno. Et diſtingue: quia aut rogat hęres manumittere ſeruũ, aut legatarius primo caſu, aut ſeruũ teſtatoris, aut hæredis, aut legatarij, vel alterius extranei: ſi teſtatoris, cogit eum manumittere ꝙ ſi latitat, fit orcin⁹ libertus ꝑ ſenatuſcõſultũ Rubrianũ, ut.ff.eo.l.cũ vero.§. ſubuẽtũ: ſi hæredis, & tunc tenetur manumittere. ſi vero latitat, eripitur ſeruus ex fideicõmiſſo in libertatem, & amittit hæres ius patronatus ex Vinciano ſenatuſconſulto, vt.ff eo.l.ſi eum.§. ſi quis ſeruum, & l nõ tantũ.§. ſed & artificulano. ſi legatarij: aut is agnouit legatũ, & cogitur præſtare hæredi ad manumittendũ. aut non agnouit, & tũc non cogitur, vt ex hac.l. habetur. ſi extranei, cogitur manumittere, ſi poteſt iuſto precio emere, vt ff.e.l.alieno.§. ſi is cuius. ſi vero legatarius eſt rogatus manumittere ſeruũ, aut talis eſt ſeruus, qui non poteſt ad libertatem peruenire: quo caſu etiam legatum eſt inutile. aut poteſt: & tunc ſubdiuiditur, quia ſi legatarius agnouit legatũ, cogitur manumittere etiã lõge maioris precij ſeruũ, niſi beneficio ætatis reſtituatur ad omittẽdũ legatũ. ſi nõ agnouit, nõ cogit manumittere; & hoc ſi ſeruus ſit ipſius legatarij. ꝙ ſi eſt extranei: ſi poteſt emere pro tanto q̃tũ eſt legatũ, cogitur manumittere: aliàs nõ, vt ff.eo.l. generaliter §. ſi quis alienum, & ff. de minori. l. minor. 25. ann. ſeruum. ſed in detrahenda Falcidia eſt ſciendum, ꝙ ſi ea

Libertas ſi ſeruo alieno relinquatur, qd iuris? D

deducta poſſet emere ſeruum, deducit eam hæres: aliàs non, vt ff.eo.l. ſi legatario.

HI qbus.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredẽ inſtituiſti, de danda libertate Sticho eum rogaſti. manumiſit. cuius erit libertus, quæritur? Reſpond. quòd hæredis.

Libertas peti poteſt etiam ſi coharet in cuius placito vel voluntate eſt appoſita, hæreditatẽ non adeat: dummodo ipſe non contradicat Sal.

VIII. Idem A. Eutycheti.

CVm proponas [g] fideicommiſſariam libertatem ita tibi datã, ſi vxori teſtatoris placuiſſet: licet [ea] non adeunte hæreditatem, pertinere cœperit ad filium ſolida hæreditas: non reſragante [h] tamen vxore teſtatoris, potes petere libertatem. B

Seruus tutor datus videtur in teſtamento per fideicommiſſum liber eſſe iuſſus, ſi teſtator eius conditionẽ non ignorauit. Sal.

IX. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Daphnidi. *

ET ſi non aſcripta libertate teſtator ſeruum ſuũ tutorẽ filijs ſuis dederit: receptum eſt tamen & libertatis & pupillorum fauore, vt per fideicommiſſum manumiſiſſe cum videatur. [i] C

¶ Et ſi non ſuũ ꝓpriũ, ſed

f Manumittũtur.] vt inſti. de ſing. re. per fideicommiſ.re. §. pen. & hoc quo ad hoc, vt eos non vocet in ius. Item quo ad contra tabulas: ſed non vt in ſeruitutem ob ingratitudine reuocet. Item nec operas poterit imponere, niſi ſit filius patroni qui manumiſit, vt. ff. de bo.li.l. qui ex cauſa, & ſupra de cõtra tabulas.l. patroni, & ĩ. de lib. & eo.lib l. 1. Et diſtingue hic cuius ſint liberti, vt & diximus. ĩ. in l. proxi. per. l. ff. de actione empt.l. Titius, & de fideicommiſ lib. l. generaliter.§. fin.

CVm proponas.] CASVS. Teſtamentum feciſti, vxorẽ tuã in vna dimidia, filium ex alia hæredes inſtituiſti. Sticho fideicõ libertatem reliquiſti, ſi vxori tuę placuiſſet. vxore partẽ eius repudiante, & in ſolidum ad filiũ perueniẽte: an ſeruo debeatur libertas? Reſpond. quòd ſi vxor non contra dicit, libertatem petere poteſt.

* Dapho.

g Cum proponas.] vxor fuit ſcripta hæres cum filio.

h Non reſragante.] idem ſi contradiceret. nec enim poteſt, vt. ff. eo.l. Lucius, quæ eſt contra. ſed hic ſubaudi, maxime: & hoc niſi iuſtam cauſam habeat reſragãdi, vt ff. de manu teſt.l. ſeruos, & de lega. 2.l. cum quidam, & l. cum pater. §. rogo.

ET ſi non.] CASVS. Teſtamẽtum feciſti, filio tuo impuberi ſeruum tuum nulla facta mentione libertatis tutorem dediſti: an per hoc fiat liber?, Reſpond. ꝙ ſic: & libertatis fauore & pupilli, videtur per cohęredem pupilli, vel ſi exhęredauit pupillum, per hęredem patris libertatem recepiſſe. & hoc in prima. Idem eſt ſi ſeruũ alienum filio tutorem dediſti ſciens eius conditionem, niſi te contrariũ voluiſſe apparuerit. & hoc in ſecunda. D

i Videatur.] aſſcripta, id eſt non præſtita libertate, vt & ſupra de neceſ ſer. l. quidam.§. 1. ſed certe immo videtur directa, vt inſt. tu. qui teſtam. da. tut. poſ.§. 1. quæ eſt contra. Sol. ibi in teſtamento, hic in codicillis. Vel hæc corrigitur per illam. Vel hic liberum credidit. Vel hic putauit alienum. Vel hic diligebat hæredem in tantum, vt ſit veriſimile quòd velit eius eſſe libertum, & magis quàm orcinum.

ADDITIO Prima ſolutio cõiter ſolet approbari, vt dicit Chriſtoph. Porcus in d.§. 1. inſtit. qui teſta. da. tu. poſ. ratio eſt, quia quid facilius directò diſponitur in teſtamento, quam in alia voluntate vltima vt

l. hæredi-

† Hæc cõciliatio dininatoria eſt, cæterũ autẽ truo læ, ſi ſic accipias, p fideicommiſſum. i. tacite manumiſiſſe videri, nõ ãt directis verbis, ſed tamẽ per huiuſmodi manumiſſionẽ directã libertatẽ accepiſſe. q. cunq; . n. à teſtatore intelligitur manumiſſus, directam libertatẽ habeat neceſſe eſt. tes hoc modo cõponeẽ ꝙ ſi hoc nomiæ ſubtilitatis eſſe putes, dicã Iuſtinianũ maluiſſe ſeq. Pauli ſententiam, qui directã cõpetere in hoc caſu reſpõdit, in l. 32. Quæro. §. i. de teſta. tutela. qđ ab interpret. minor non aiaduerſũ. Cũ. n. ab adita hęreditate libertatem ſcribit cõpetere, ſatis demõſtrat liber tatem directã datã: arg. l. 3. §. de teſta. ma. ſic & i l. quidã, §. de neceſſarijs ſeruis hęred. inſti. intelligitur Iuſtinianus directã li-

l. hereditatem, & l. non idcirco, ſupra de codicillis. † Sciens.] ſecus ſi ignorans, vt. ff. eod. l. generaliter. §. ſi quis tutorem.

b Datam.] vt ff. de teſt. tut. l. ſi hæreditas. §. ſi. & ſupra de teſtam. tute. l. ſi pupillorum.

Fideicõmiſſaria.] CASVS. Reliquit Sticho Titius fideicommiſſariam libertatem, cum filius perueniret ad 25. annum. deceſſit: nunquid intercidit libertas? Dicitur ꝙ non: ſed eo tempore perueniet ad libertatem, quo ſi uiueret, perueniſſet filius ad prædictam ætatem.

c Tempore quippe &c.] ut ff. de manumiſ. teſtam. ſi ita ſcriptũ, & ſupra de vſufru. l. ambiguitatem. & ff. de lega. 1. ſi cui legetur. Sed cõtra ſupra de manumiſ. teſtam. l. cum teſtator, & de nup. l. ſancimus, ſi quis. Solu. ut dixi ſupra quãdo dies leg. ced. l. ex his. Item uidetur ꝙ ſtatim præſtanda ſit, vt. ff. eod. l. ſi. quę eſt contra Solu. ibi non intelligitur repetita cõ litio a ſubſtituto, quæ vitiaret: & ideo purum eſt extunc.

Si ſeruus.] CASVS. Seruo tuo in teſtamento fideicommiſſariam libertatem reliquiſti: qualiter ad libertatem perueniet, quæritur? Reſp. quod per beneficium manumiſſionis unde ſi hęres tuus libertatem imponere contradicit, compellet eum præſes: & ſi latitet, per ſenatuſconſultũ ad libertatem perueniet, decreto uel ſententis prætoris interpoſita.

d Manumiſſione.] uel eo quod pro manumiſſione habeatur, ſupra eo. l. ſi voluntate.

A alienũ ſeruum, cõditionẽ eius ſciens, [a] tutorem aſſcripſerit: æquè fideicommiſſariam libertatem datam [b] (niſi aliud euidenter defunctũ ſenſiſſe appareat) prudẽtibus placuit.

Libertas non perit, licet moriatur ille in cuius perſona tempus certum præſtandæ libertatis erat appoſitum: ſed cũ tempus aduenerit, debetur. Sa.

B X. Iidem AA. Mercuriali.

Fideicommiſſaria quidem libertas ita tibi relicta, cũ teſtatoris filius ad annũ viceſimũquintũ peruenerit, non intercidit, licet hæredem intra præſtitutam ætatem deceſſiſſe proponas. tempore quippe [c] quo ſi viueret, præfinitam ętatem impleturus foret, ſpem libertatis non intercidere, vetus placitum eſt.

Fideicommiſſaria libertas eſt præſtanda: non autem competit ipſo iure. & ſi latitat qui præſtare debet, ſeruo ſubuenitur a iure.

C XI. Impp. Diocleti. & Maximia. AA. [& CC.] Flauiano.

Si ſeruus fuiſti, ac tibi per fideicommiſſum libertas relicta fuit: peruides ſine manumiſſione [d] te ad libertatem peruenire non potuiſſe. quapropter ſi verbis precariis cõſtitutus ſeruus libertatem accepiſti: [e] adire præſidẽ

D prouinciæ te oportet, vt cauſa cognita, ſi tibi deberi libertatem perſpexerit, ad manumittendum eum qui debet, vrgeat: vel ſi latitet, contra latitãtem

e Accepiſti.] ſcilicet ſpe, non re.

f Interpoſito.] id eſt denũciatione, vel lata ſententia.

g Proſpiciat.] ut ff. de iudi. l. qui ſe dicit, & hoc per ſenatuſconſulta quatuor: ſcilicet Rubrianum, & Tranſilianum, & Damaſianum, & Artiſiculianum. quæ quando locum habeant, habes. ff. de fideicommiſ. lib. l. cum vero. §. ſubuentum, & l. cum quaſi §. ſi plures, & l. non tantum. § ſenatus, & §. Artiſiculiano, eſt & Vincianũ, quod in ſeruo defuncti locum non habet, ſed hęredis, vt in eo. titu. l. non tantum. §. ſed ſi non hæreditarium, & in §. ſi quis.

Ex verbo.] CASVS. Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, & dixiſti, hæres meus, commendo tibi hunc ſeruum: nunquid per hæc verba videtur ei libertas fideicommiſſaria relicta? Reſpõdetur quòd non.

interpoſito [f] decreto tibi proſpiciat. [g]

Verbum, commendo, non inducit diſpoſitionem, ſed quandam congratulationem. Baldus Vel ſic: Per verbum, commendo, non grauatur hæres de manumittendo. Salic.

XII. Iidem AA. & CC. Hyrenio.

Ex verbo, [h] commendo, [h] teſtamẽto uel codicillis [i] non videri [k] fideicommiſſariam libertatem relictam [eſſe,] auctoritate iuris declaratur.

Agnoſcens legatum tenetur parere iudicio defuncti. Bal. Vel ſic: Aliena ancilla poteſt fideicommiſſaria libertas relinqui, & tenetur hæres eã redimere, vel eam vendere, ſi ſibi relictum agnouit. Sal.

XIII. Iidem AA. & CC. Pythagoridæ.

Si te donatam ante matrimonium vxori ſuæ, poſtea ei [l] legato relicto, teſtamẽto manumitti, ſeu codicillis, ſeu verbis precarijs à ſucceſſoribus voluit: [m] tam eos [n] ad redẽptionem & manumiſſionem, quàm eam [o] quæ in capiendis relictis defuncti conſenſit iudicio, teneri, tibiq; fideicommiſſariam deberi libertatem, non ambigitur. [p]

In ventre exiſtenti directo & per fideicommiſſum poteſt libertas relinqui: & ſi plures naſcantur, ſunt liberi. Salicet.

XIIII. Imp. Iuſtin. A. Iulia. P. P.

Cvm † inter veteres dubitabãt, ſi fideicõmiſſariam libertatem poſſibile eſſet relinqui ſeruo q adhuc in vẽtre portaretur, [q] & homo fieri ſperarẽt: nos vetus iurgiũ decidẽtes, libertatis fauore [r] imperator, dicẽs ꝙ nõ ſolũ directa, ſed fideicõ. libertas ei relinqui poteſt, nõ ſolũ maſculo, ſed fœminæ: nec obſtat ſi tempore quo editus fuerit partus, mater fuerit ancilla. & hoc in prima. Si vero teſtator ſic dixit: q naſcet ex tali ancilla, ſiat liber, ſi plures ediderit, an oẽs erũt liberi, quærit? & reſ. ꝙ ſic. in ambiguis. n. &c. & hoc in ſecũda.

h Commendo.] id eſt laudo, vt hic, & ſupra fami. erciſcun dæ. l quoties, in fine, & quod cum eo. l. fin & ff. mãda. ſi vero non re. §. cum quidam, & de lega. 3. l. fideicommiſſa, §. ſi ita quis. Alias dicitur commendo, id eſt depono, vt ff. de verbo. ſignific. l. comendare, & ff. depoſiti l. Lucius 1.

i Codicillis.] vt certo vel appoſito.

k Non videri.] vt ff. eo. l. Thais ancilla. §. Lucius.

Si te donatam.] CASVS. Sponſæ tuæ ancillam dediſti: legato poſtea vxori tuæ relicto, hæredem tuũ in teſtamento de ea manumittenda rogaſti. percepit legatũ: vn cõpellendus ſit hæres eã redimere, & manumittere: & hæc ſit compellenda vendere, & manumiſſioni conſentire, quæritur? Reſpond. quòd ſic.

l Ei.] ſcilicet vxori.

m Voluit.] teſtator.

n Eos.] ſucceſſores.

o Eam] vxorem.

p Non ambigitur.] qui enim aliqd percipit, cogitur manumittere, vel uẽdere ut manumiſſio fiat, ut ff. eod. l. generaliter. §. ſi quis alienũ, & facit. ff. eod. l. alieno. §. ſi.

Cvm inter.] CASVS. Seruo meo nato iã certũ eſt quòd relinqui poteſt p fideicõ. libertas: an aũt naſcituro, inter ueteres erat q̃ſtio: quã decidit imperator, ...

q Portaretur.] de infante nato nõ eſt dubium, ut ff. de manu. l. iuris ratio.

r Fauore.] alia legata poſthumo alieno nõ relinquebãtur, ...

libertate ſeruo ſine libertate inſtituto cõpetere velle. Nã qui ita ſol uit, hic minus dicit, Iuſtinian° à plus nã aiaduertere debuit le cum Accurſio dicere, hæc corrigitur per illam. Contius.

† Ex 50. deciſionibus. Contius.

tur, ut inſtitu. de bonorum poſſeſſione, in prin.

a Solem reſpiciat] ſic ergo naſcitur ingenuus. nam ingenuus is eſt &c vt in ſti. de inge. in prin. Sed uide ut hoc falſum cū fideicōmiſſaria libertas relinquitur: nam hęredis libertus erit: ut ĩ. e l. hi quibus. quę eſt cōtra. Sed dic quod hic fuit relicta fideicōmiſſaria libertas poſthumo, ibi nato. Vel refertur tā ū ad caſū vbi directa data fuit. nam vtrumque poſuit ſupra. Fit ergo differentia inter fideicōmiſſariā libertatem & directam, licet quo ad alia non ſit differentia, ut ĩ. communia de leg. l. pen. Item opponitur, hic cōceptus habetẽ pro nato: ſed natus manumiſſus, eſſet libert⁹: ergo & hic. Sed dic illud verum cum de commodis eius quæritur: ut ff de ſtatu ho. l. qui in utero. 1.

¶ Al. quæ adhuc in vẽtre portaret materno, ut eum &c. Contius.

Libertas directa & fideicommiſſaria quōq; diffe rūt, quandoq; nō.

b Etſi.] i. quamuis.

c Omnes.] ut argu. ff. de leg. 1. l. q filiabus. § ſi quis, & de teſta. tute. l. ſi quis. §. 1. & de reb. du. l. ſi ita fuerit, in fin. Sed argu. contra. ff. de manu. teſta. l. cū ex pluribus, & ff. de libe. & poſthu. l. 2.

ⁿ eripi.

d Et maxime] ut & ĩ. de communi ſer. ma. l. fi. & argu. ff. de reg. iur. l. ĩ obſcura, & l. in ambiguo, & ĩ. qui bo. ced poſ. l. fi. & de pac. l. maiorem, & de reb. du. l. quoties. 2.

A Ncillam.] CASVS. Ancillæ tuæ in teſtamento fideicommiſſ. libertatem reliquiſti. hæres erat in mora manumittendi eā, an manumiſſione hæredis nō interueniẽte vel volūtate eius poſſit peruenire ad libertatē, quæritur? Reſpondetur quod ſic ex ſententia præſidis, & proinde erit libera, ac ſi directa ei data eſſet libertas.

cenſemus & fideicommiſſariam nec non directam libertatem ſuam firmitatē habere ſiue in maſculo, ſiue in fœmina, † qui quæve adhuc in ventre vehitur: ut cum libertate ſolē reſpiciat, a etſi b mater ſua adhuc in ſeruitute conſtans eū vel eam ediderit. ¶ Sin autem plures creati vel creatæ ſint: ſiue vnius fecit mentionem, ſiue pluraliter nuncupauit: nihilominus omnes c ad libertatem à primis veniāt cunabulis, cū in ambiguis ſenſibus melius ſit (& maxime d in libertate, fauore eius) humaniorem amplecti ſententiam. Dat. Kal. Octo. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs.

Factum iudicis ſupplet factum hominis ad damnum, & non ad commodu contumacis. Sal. Vel ſic: Poſt moram in manumittendo ſeruus per iudicem ad libertatem eſt deducendus. Salt.

XV. Idem Iuliano P. P.

ANcillam ſiue ſeruum, cum fideicommiſſaria libertas ei relicta ſit, ſācimus, ſi mora libertatis à debitore c facta fuerit, ſententia præſidis eripi ⁿ in libertatem, & nullo facto aut voluntate ab hærede expectanda: f ſed talem habere eos libertatē, quaſi ab ipſo teſtatore directis verbis fuerint libertatem conſecuti: cum ſatis impium atque abſurdum ſit, hæredes teſtatoris differre voluntatē, maxime cū ad libertatem reſpiciat.

Si libertas fideicommiſſaria eſt relicta vni ex liberis ancillæ, quem hæres elegerit: illo moriente nulla facta electione, omnes ad libertatem perducuntur. Sal.

XVI. Idem Iuliano P. P.

SI quis in teſtamēto ſuo rogauerit ſuum hæredem ex liberis ancillæ ſuæ quam nominauerit, vnū quem elegerit, ad libertatem perducere: & cum ancilla vnum, vel plures enixa eſt, hæres neque dum ſupereſt, h in libertatem aliquem adduxerit, vel cū deliberat qs ad libertatē pducendus eſt, ab hac luce fuerit ſubtract⁹ i dubitabatur ab antiquis, verū ne omnes, an quidam, an nemo ex his ad libertatē perueniat. ſed veteris quidem iuris altercatio multa ſane ſuper huiuſmodi caſibus reſonuit. Nos autem hæredis coercentes maligni tatem, ſi non voluntatem teſtatoris adimpleuerit, & mox cum potuerit, non elegerit vnū ex liberis ancillæ, & eum libertate donauerit: ſancimus compelli k non ſolū eum, ſed ēt hæredes vel ſucceſſores eius, omnes ancillæ libros in libertatem perducere. neq; enim hoc contrariū eſt ſentētię teſtatoris. Cum enim omnimodo quendam ex his liberum eſſe diſpoſuerit, & non ad certum corpus, ſed ad oēs reſpexerit: ſi nō pareatur eius uoluntati, ſine dubio ex ſentētia l teſtatoris omnes ad libertatem perueniunt.

¶ Similemque eſſe definitionem cenſemus & ſi nō ab hęrede, ſed à legatario vel fideicommiſſario teſtator rogauerit libertatem imponi. ſic etenim iuſto timore hęredes & legatarii vel fideicōmiſſarii perterriti & voluntatem teſtatoris adimplere procurēt, & ſibi non ex omnium libertate quandam afferri patiantur iacturam.

¶ Quod ſi reclamauerint, ſibi tale diſpendium imputent, nō ex noſtra lege, ſed ex ſua lugentes inſtantia. Dat. XV. Kalend. Decemb. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte Conſs.

e A debitore.] i. ab eo qui eam debet.

f Expectanda.] ad hoc ut manumittat. erit enim liber & ſine hæredis manumiſſione: interpellari tamen debet hęres, ut ff. eod. l. cum vero. §. ſubuentum.

g Si quis.] Teſtamentum feciſti, hæredem inſtituiſti, & eum rogaſti de manumittendo vnū ex filiis Arethuſę, quem eligeret. eo dum viuit, nulli ad libertatem perducente, vel eo deliberante quē manumitteret, vita functus eſt: an omnes, an quidam, an nullus ad libertatem peruenire poſſit, apud antiquos erat quæſtio. Ad quod reſpondet imperator, dicens quod nō ſolum hæres, ſi potuit & noluit propter contumaciā ſuā, ſi ſuperſtes eſt, ſed hæres eius compelletur omnes manumittere: nec voluntati teſtatoris derogabitur per hoc quod voluiſſet omnes manumitti: quia ſeruum certum non reſpexit, ſed ad omnes unde ob hęredis maliciam omnes ad libertatem perducentur & hoc in prima. In ſecūda, quod hæc eadē vera ſunt in legatario rogato de manumittēdo vnum ex his quē eligeret & ſi aliqui pati ſe diſpēdiū cōqueſti fuerint, ſibi & nō huic l. quæ prædictā pœnam imponit, imputent.

* Multa ſibi ſuper his caſib. reſonauit. Sic in manuſc. Contius.

ᵏ pducere.

g Quā noīauerit.] Arethuſam puta.

h Supereſt.] id eſt dum uiuit.

i Subtractus.] ſcilicet hæres.

k Compelli.] auferetur ergo ſibi electio propter cōtumaciā: ut ff. de ſolu. l. j. & ĩ. de ſolu. l. 1. & ff. de ſerui l. ſicut. & facit. ĩ. eod l cum inter.

l Ex ſententia.] quia ad omnes porrecta eſt quodammodo.

m Inſtantia.] id eſt contumacia.

Cum

CVm quidam.] CASVS. Titius fecit teſtamẽtum, hæredem inſtituit, & mihi Seium legauit, & rogauit per fideicommiſſum, vt eum manumitterem, hæres noluit eum mihi dare, ſed in iudicio eum petij, & obtinui, & iudex eum non in ſeruum, ſed in eius æſtimationem mihi condemnauit: an intercidat libertas? vel ab hærede danda, an à me legatario? & ſi ab hærede, an æſtimationem quam recepi, poſſim totam, vel partem, vel nihil retinere? Inter antiquos erat quæſtio, & ad hanc nõ videtur reſpondere, ſed ſic dicit ꝙ miratur ꝙ iudex tulit talem ſententiam condemnando in ſerui æſtimationem, & nõ in ſeruum vnde ſi talis quæſtio de cætero emerſerit, nullus iudex ſit ita ſtultus ꝙ ſic definiat, ſed legatarijs ſeruus reſtituatur. ꝙ ſi petitus nõ detur, tũc intra duos menſes à tempore litis conteſtatæ ſuper petitione ſerui eripiatur in libertatem, & hæres legatario condemnetur in expenſis quas fecit in litem, ſcilicet in quadruplum, & pone, legatario integrum ius patronatus reſeruatur.

a Seruum.] in ſeruum enim debet fieri condemnationem cum eſt manumittendus, ſecus ſi non eſt manumittẽdus quandoq;, ut ff. de leg. 1. l. ſi domus, in §. qui confitetur, & §. ſequen.

b Vitium.] ſcilicet iudicis.

c Putamus.] ex tempore huius legis.

d Condẽnationẽ.] quid enim ſi proferatur? huic. n. quæſtioni non reſpondet. Sed reſpõ. idem eſſe qđ eſſet cum alicui relinquitur pecunia vt alienum ſeruum emat, vt ſcilicet eũ emat, & manumittat, ut ff. eo. l. generaliter. §. ſi quis tutorem alienũ. Vel dic ꝙ hæres conuenitur à ſeruo vt manumittat: qa legatũ reſedit penes eum cũ onere ſuo, ut ſ. de cadu. tollen. §. pro ſecũdo, nec legatarius tenetur reſtituere pecuniã quia hæres ſua contumacia ſenſit hoc damnũ, argu. ſ. l. xxi. in fi. & ff. de tab. exhi. l. locum. § condemnatio. Vel dic tertio ꝙ ſic, & tunc idẽ videtur qđ eſt hic. ſ. vt in libertatem eripiatur elapſis duobus menſibus à tempore litis conteſtatæ. Quid ergo ſi interim hæres ſeruum vẽdat? Reſpõ. erit in poteſtate ſerui cuius libertus eſſe velit, emptoris, vel rogantis, ut ff. e. l. generaliter. §. fina. & de actio. empt. l. Titius nec reſtituitur precium, ut modo dixi.

e Quadruplum.] qđ eſt ſpeciale: aliàs in ſimplũ, ut ſ. de iudicijs, l. properandũ §. ſin aũt alterutra.

Fatuus eſt ille iudex qui cum reſpe titur, in æſtimationem cõdemnat, ſi res præſtari poteſt & debet. Vel ſic: Sententia debet eſſe conformis libello: aliàs eſt iniuſta. & ad hoc ſemper al legatur. Bald. Vel ſic: Vbi ſeruus legatur manumittendus, & hæres patitur ſecum litem conteſtari, tranſacto ſpacio duorum menſium liber efficitur, iure patronatus legatario ſeruato. Sa.

XVII. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm quidam ſeruum ſuum ita legauerit, vt legatarius libertatem ei imponat, & hæres ad huiuſmodi legatum improbe verſatus ſeruũ dare legatario dedignatus eſt, vt etiam lite pulſetur, & iudex non in ipſum ſeruum, ſed in æſtimationem litis condemnationem proferat: veteris iuris interpretes dubitabant, ne quod obſtaculũ libertati ex hac cauſa procedat. Et ſi placuerit eandem deberi libertatem, à quo danda ſit, verumne ab hærede, an à legatario. Et ſi hæres imponat libertatem, an legatarius quod ex pecuniaria condemnatione accepit, firmiter detineat, ſiue in totum, ſiue ex parte, ſiue etiam nihil. ¶Talem itaque altercationem reſecantes, miramur quare iudex, qui præpoſitus eſt in prædicta cauſa, nõ omnimodo condemnationem in ſeruum, a ſed in æſtimationem eius fecerit: cum ipſius vitium b etiam huiuſmodi præbuit altercationi occaſionem. ¶Vnde ſi talis q̃ſtio emerſerit, nullum quidem iudicem ita eſſe ſtultum putamus, c vt huiuſmodi proferat condemnationem. d ſed ſi legatarius immineat quatenus ei ſeruus reſtituatur, & poſt litem conteſtatam duorum menſiũ ſpacium effluxerit: cenſemus ilico ad libertatẽ eripi ſeruum: & illum quidẽ liberum eſſe: hæredem autem pro ſua indeuotione in omnes expẽſas quas legatarius in lite fecit, in quadruplum e ei condemnari, iure patronatus integro legatario ſeruando.

TITVLVS V.

DE DEDITITIA LIbertate tollenda

Dedititij libertini erant qui per manumiſſionem minorem libertatẽ conſequebantur: quia liberi efficiebantur, ſed toto tempore vita ſua ſeruire tenebantur. Hanc conditionem libertinorum tollit lex iſta, & vult quòd eo modo ſint liberti quo ſimpliciter manumiſſi, & ab eis non differant. Salicetus.

1. Idem A. Iuliano Præfecto prætorio.

DEdititia † cõditio nullo modo in poſterũ noſtrã rempublicã moleſtare concedatur, ſed ſit penitus delata: qa nec in vſu eſſe reperimus, ſed vanum f nomen huiuſmodi libertatis circũducitur. Nos enim qui veritatẽ g colimus, ea tantummodo volumus in noſtris eſſe legibus, h quæ re ipſa obtinent. †

TITVLVS VI.

DE LATINA LIBERTATE tollenda & per certos modos in ciuitatem Romanam tranſfuſa.

Primo exorditur, ſecundo ſtatuit. ſecunda ibi, Sancimus.

DE DEDITITIA libertate tollenda.

Quia manumiſſionibus (de quibus explicuimus) ſerui ſiunt liberti: & libertorũ eſt triplex fuerat cõditio: Dedititia, Latina, ciuitaſq; Romana. ponit primo de dedititia cõditione, & ſubijcit poſtea de Latina: quæ ꝗa ſublatæ ſunt, ponit de eis tollẽdis, nõ ſeruãdis. hodie n ſola ciuitas Romana ſibi locũ vendicat. Azo. Dedititij erãt q ſine cõditione ſe reddebãt Romanis, & quandiu viuebãt ſerui erant. poſt mortẽ vero in libertatem eripiebãtur: ut inſti. de lib. §. libertinorũ, & de ſuc. lib. § fin. Quare ergo non dicebantur ſerui? Reſpon. quia ſucceſſorẽ habebant, & omnino libertatem ſperabant. Vel verius, liberi erãt, ſed ſeruire tenebantur: ſicut alias infra cõmunia de manu. l. 1. § ſin autem proprietarius.

DEdititia.] Olim erat qđdam genus hominium qui liberti dedititij dicebantur, q viuebant ſerui, ſed moriebantur vt liberi. Hodie dicit imperator ꝙ huiuſmodi hominum conditio à Romana repu bli. penitus tollatur, ita ꝙ nec nomen remaneat.

f Vanũ.] nil enim ſignificat dedititia libertas, ſicut nec chimæra.

g Veritatem. ſic ſ. communia de leg. l. 2. in fi. & ſ. ad Orfi. l. ſiqua.

h Legibus.] nõ opus ẽ verbis, quorũ nullus ſequitur effectus.

Dedititij quales erant.

Quidã cõtendũt legendum hic & in ſequenti titulo, libertinitate.

† Peſſimã vocat dedititiorũ cõditionem Iuſtinia. Inſti. de libert. vt q nunquam ad libertatem Romanã poſſent peruenire. huius aũt conditionis erãt q cum ad libertatẽ perducebantur, cõperiebantur ferro publicè puniti, aut ferro vel igne inuſti, indelebili ferri aut ignis no. qđ lex Aelia Sentia induxerat, cum idem ferè Augusto tribuat Suetonius. Contius.

† Data Lãpad. & Oreſt. Cõss.

DE LATINA LIBERTATE TOLLENda & per certos modos in ciuitatem Romanam transfuſa

Et hac Latina libertas tollitur; Et dicuntur Latini qui toto tem-

toto tempore vitæ ſuæ erant liberi, ſed in morte eripiebantur in ſeruitutem, & ſic non habebant hæredem: vt inſtitu. de ſuc ceſſ. lib. § fin. Et no. quod in hac l. ſunt. xij. caſus, vel xiij. in quibus olim fiebant Latini: hodie vero per l. iſtam fiunt ciues Romani, & vere liberi. in omnibus autem, exceptis tribus, ſeruatur ius patronatus il la ſum. Accur.

I. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm dedititij liberti iã ſublati ſint, [a] ea ꝓpter [b] imperfecta Latinorum libertas incertis veſtigijs titubat, [c] & quaſi per ſatyram [d] † inducta adhuc remanet: & non in vtilis quidem pars eius deminuitur. quod autem ex ipſa rationabile eſt, hoc in ius perfectum deducitur. Cum enim Latini liberti ad ſimilitudinẽ antiquę [e] Latinitatis quæ in colonis [f] † miſſa eſt, videntur eſſe introducti, ex qua nihil aliud reipublicæ niſi bellum acceſſit ciuile: ſatis abſurdum eſt ipſa origine [g] rei ſublata, eius imaginem [h] derelinqui. ¶ Cum igitur [i] multis modis & penè innumerabilibus Latinorum introducta eſt cõditio, & leges diuerſæ, & ſenatuſconſulta [k] introducta ſunt, & ex his difficultates maximę emergebant, tam ex lege Iunia, quàm ex Largiano † ſenatuſconſulto, necnõ ex edicto diui Traiani, quorum quidem plenæ fuerant noſtræ leges, non autem in rebus eorũ fuerat experimentum: ſtudioſiſſimum nobis viſum eſt hæc quidem omnia & Latinam libertatem reſecare: certos autem modos eligere, ex quibus antea quidem Latina competebat libertas, in præſenti autẽ Romana defertur conditio: ut his præſenti lege enumeratis, & ciuibus Romanis naſcentibus, cæteri omnes modi per quos Latinorum nomen inducebatur, penitus cõquieſcãt, & non Latinos pariant, ſed pro nullis habeantur. Quis enim patiatur talem eſſe libertatem, ex qua ipſo tempore mortis in eandem perſonam ſimul & libertas & ſeruitus concurrant: [l] & qui quaſi liber moratus eſt, eripiatur nõ ſolum in mortem, ſed etiã in ſeruitutem?

Satyra. al. Satura eſt genus lancis in qua varia ciborũ genera repo nuntur. Iſid. lib. 5. etymol. Significat igitur ſenſum per multas appendices, varios huius libertatis modos eẽ factos. Contius.

† aliàs in colonias.

† De his vide Vlp. frag.

CVm dedititij] CAS. In principio huius dicit imperator quòd ex quo dedititia ſublata eſt libertas, quare etiam non Latina libertas tollitur? Nunquid Latini liberti dicebantur illi qui dum viuebant erant liberi, in morte tamen eripiebantur in ſeruitutem, nec habebant hæredem? Et nota ꝙ in hac l. 13. ſunt caſus in quibus olim aliqui fiebant Latini, hodie ciues efficiũtur Romani. Primus incipit ibi, Sancimus &c. Dicit ergo quòd licet antiqua Latinitas ſublata eſt, quia eius remanet imago. Dicit ergo: Olim Romani ſubiugantes ſibi aliquam prouinciã, tranſmittebant homines illius prouinciæ in aliam prouinciam, & dicebantur Latini, id eſt Romani, & nõ erant ſimpliciter liberti, nec erant liberi. vnde ſicut illa tranſmiſſio iam ſublata eſt, quia aliquando bellũ cũ indigenis habebãt, ſic non fiunt hodie huiuſmodi Latini. ſed cum varijs modis introducta erat Latinorum conditio, & difficultates exortæ tam ex l. quàm ex ſenatuſconſul. dicit imperator quòd vult reſecare & Latinam libertatem tollere, & certos modos eligere in quibus olim competebat Latina libertas non perfecta. quis enim eodem tempore dicet concurrere libertatem & ſeruitutem? & hoc in prima.

a Sublati ſint.] vt ſ. l. proxima.

b Eapropter.] id eſt propter hoc.

c Titubat.] id eſt dubitat, vel dubitabilis eſt propter incertas vias eius.

d Per ſatyram.] id eſt per varietatẽ nimiam, ſiue diuerſitatem introductam, ut in decre. diſtinct. 2. ca. ſatyra. multæ enim leges & variæ de ea tractabant, ſicut & j. dicitur. Vel dic per ſimile dici ſatyram: quia vt ſatyrici ludentes imponunt laruam, id eſt barbam, vt etiam iuuenis videatur ſenex qui non eſt, ſic & hi dicebantur liberi, non tamen erant, cum moriebantur ſerui.

Satyra qualiter accipiatur.

e Ad ſimilitudinem antiquæ.] Olim enim Romani ſubiugantes aliquam prouinciam, homines eius ad aliã dirigebant prouinciam, & vocabantur Latini, id eſt Romani, non tamen erant. ſic & hi liberti vocabantur liberi, non tamen erant. vnde & ſicut illa miſſio eſt ſublata, eo quod quandoque vel contra indigenas, vel contra rempublicam inſultabant, & non fit hodie hæc trãſmiſſio, ſic nec ſunt huiuſmodi Latini. Accur.

f In colonis.] id eſt in villis, vel in terris. proprie enim dicitur colonia terra ad colendum deſtinata, ut ff. ad municip. l. eius qui. § 1. ſed hic ꝓ tota vna prouincia ponitur.

Colonia dicitur terra ad colẽdum deſtinata.

g Origine.] id eſt tranſmiſſione.

h Imaginẽ.] id eſt Latinitatem ad eius ſimilitudinem inductã. & ſume hic arg. ꝙ ex ll. correctis non debeant ſumi argumenta in cauſis, arg. ſ. de Iuſti. Co. confir. l. vnica. Item arg. ceſſante cauſa ceſſat etiã effectus, ceſſãte principali ceſſat & acceſſorium, ut ff. de re. iu. l. cũ principalis.

Tamen bene ex earum ratione. gl. I c. nouit, de iudi.

i Cum igitur.] quia quod eſt vtile, recipimus, & quod eſt inutile, deſpicimus, ergo videamus quid ſit vtile, & quid inutile.

k Senatuſcõſulta.] de quibus habes inſti. de lib. § libertinorum.

l Concurrant.] vt inſtitu. de ſuc. lib. § fin.

Per ſcripturã ſeu epiſtolã à quinq; teſtib. ſubſcriptã, & ab ipſo patrono ſcriptã, uel ſubſcriptã, conſequi põt ſeruus etiam abſens libertatem a domino quaſi ex vltima voluntate. hoc dicit vſque ad § ſed & ſi quis. Salic.

Sancimus [m] itaque, ſi quis per epiſtolam [n] ſer-

Sancimus.] CASVS. Titius vult ſeruo ſuo abſenti per epiſtolã dare libertatem: an poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic adhibitis quinq; teſtibus eidem epiſtolæ ſubſcribentibus, & ſiue per ſe ſcribẽtem, ſiue per tabellionem data fuiſſet in codicillis, erit liber, non Latinus Romanus, patrono viuente ei libertate plena competente. hoc dicit vſque ad § ſed & ſi quis, in quo figura caſum hoc modo: Si quis inter præſentes ſeruo ſuo voluerit libertatem donare, poteſt, adhibitis quinque teſtibus, & ſic extra iudicium, & ſiue corã iudice inter acta & tabulario hoc fuerit proteſtatus, ſiue teſtes in iudicio, iudice tamen non authorante, ſed teſtes audiente, proteſtati fuerint ꝙ talis ſeruum talem manumiſit eis præſentibus, & ſcriptura inde facta fuerit, & ſubſcriptio tam manumittentis quàm teſtium ſecuta, talis erit liber, non Latinus vt olim, ſed ciuis Romanus.

m Sancimus.] hic incipiunt. 12. vel. 13. caſus.

n Per epiſtolam.] ſcilicet vltimæ voluntatis ſecundum Ir. Tu dic inter viuos habitæ, ut in fin. § & inter abſentes: conſequitur tamen libertatem quaſi ex vltima volũtate, vt ſubijcit: quod poteſt prodeſſe patrono ad hoc vt nõ videat concedere peculium, ut j. de pecu. eius q me. liber. l. 1. Sed quid ſi non cũ hac ſolennitate, vt teſtiũ & literarum

literarum publicarum, item ſubſcriptionis patroni, & teſtium, vel ipſius patroni, ſed duo tantum teſtes interfuerunt? Reſpondetur, conſequitur libertatem, ſed non quaſi ex vltima voluntate.

a Seruum ſuum.] abſentem ſcilicet.

b Ita tamen.] hoc ſubiunxit: quia qui in codicillis manumittitur, non niſi mortuo teſtatore libertatem conſequitur, hic autē ſtatim conſequitur, ut dicit & hic eſt primus modus antiquæ Latinitatis in plenam libertatē deductus.

c Seruo.] præſenti, nam ſuperiori caſu dixit quando abſenti. quod placet: quia de epiſtola dixit.

d Similiter] i. ſicut in ſuperiori caſu.

e Teſtificatus.] i. præſente iudice, & tabellione data libertate, & quinq; teſtibus interuenientibus; & ſubſcriptione manumittentis & teſtium.

f Teſtium voces.] id eſt quia quinque teſtes in iudicio teſtificantur quòd talis ita ſeruum ſuum manumiſit præſentibus eis, & ſcriptura inde facta, & ſubſcriptio tam patroni quàm teſtiū eſt ſecuta, præſumitur enim ſic fuiſſe, ut ff. de don. l. ex hac. In ſuperiori ergo §. & in iſto quatuor caſus collige quibus debetur libertas ut ex codicillis, vnus in primo, tres I iſto. Primus quando inter abſentes. Item inter præſentes extra iudicium. Item in iudicio, & coram iudice, & alijs tanquam inter acta. Itē coram iudice, ſed non in forma iudicij. Alij dicunt eſſe tres tantum, & ſic ſequitur qiuntus vel quartus modus. j. proxi. §.

g Habeant.] ſcilicet teſtium voces.

Sed ſcimus.] CASVS Si aliquis ſeruum ſuum ægrotantem dereliquerit, & extra domum eiecerit publice, nec alij eum commendauerit, vel ad hoſpitale miſerit, fiet iſte talis ſeruus ciuis Romanus, non Latinus, vt olim, nullo modo adhuc ſuperſtiti dño iure patronatus reſeruato, vel ſpe in bonis eius relicta ſuccedendi ipſo moriente. Viuia.

h Periclitantem.] idem ſi non ſit infirmus, ſecundum quoſdam, ut in authē. de nupt. §. ſi vero ab initio, & §. & multo potius, colla. 4. quod nō placet, & d. authent. in languente dicit, ſicut hæc, & alia j. de infant. l. 2. & facit ſ. de bo. li. l. vlti. §. his videlicet. Dic ergo ſi ſanus eſt ſeruus, eſt nullius, donec vel ſe occupet, vel ab alio occupetur, ut ff. pro dereli. l. fina. & de ſtipula. ſer. l. quod ſeru⁹. nec obſtat qđ dicitur ff. de pu. iudi. l. ſciendum, quia vere non ideo ꝙ eſt abſolutus, eſt liber, ſed quia abiectus, poteſt eſſe liber.

i Publice] ut notū ſit publice.

k Vitę liberti.] quātū ad ius patronat⁹.

l Cum moriatur.] quātū ad occupādū bona iure peculij.

Similiq; modo.] CASVS Si aliquis ancillam ſuam hac cōditione vendiderit, ne ꝓſtituatur, & ſi proſtituta fuerit, in libertatē eripiatur, vel ſi proſtituta fuerit, liceret ei manus inijcere, & emptor eā proſtituerit, vel venditor in eā manus inijciens ſimiliter proſtituerit, fiet libera, nullo caſu ꝓſtituēti ī ea iure patronatus ſeruato.

m Tentauerit.] erit quidē libera, ut ſubijcit, ut ff. qui ſine ma. ad liber. per. l. ſi quis obligatum, in fin. & ſ. ſi man. ita ve. ne proſti l. j. §. j.

n Iniectionem.] in hac ꝓſtitutione ſpecialiter hoc ſeruatē, vt ſi man⁹ iniectio fuerit appoſita ſine cōmemoratione libertatis, teneatſ alioquin potior erit libertatis conditio, ꝙ man⁹ iniectio, vtroque appoſito, vno à primo venditore, alio à ſecundo, ut ff. de ſer. expor. l. Titius ſeruum. §. pen. & §. fin.

uum ſuum [a] in libertatē perducere maluerit, licere ei hoc facere quinque teſtibus adhibitis, qui poſt eius literas, ſiue in ſubſcriptione poſitas, ſiue per totum textum effuſas, ſuas literas ſupponentes, fidē perpetuam poſsint chartulæ præbere: & ſi hoc fecerit, ſiue per ſe ſcribendo, ſiue per tabularium: libertas ſeruo cōpetat quaſi ex imitatione codicilli delata: ita tamen, [b] vt ipſo patrono viuente & libertatem & ciuitatem Romanam habeat.

Etiam inter amicos ſeruo præſenti poteſt libertas in præſentia quinque teſtium dari tam in iudicio apud acta quàm extra: dūmodo fiat Scriptura hoc dicit vſque ad §. ſed ſcimus. Salicetus.

Sed & ſi quis inter amicos libertatē dare ſeruo [c] ſuo maluerit: licebit ei ſimiliter [d] quinq; teſtibus adhibitis ſuam explanare voluntatem, & quòd liberum eum eſſe voluerit, dicere: & hoc ſiue inter acta fuerit teſtificatus, [e] ſiue teſtium voces [f] atteſtationem ſunt amplexæ, & literas tam publicarum perſonarum quàm teſtium habeant. [g] ſimili modo ſerui ad ciuitatem Romanā perducantur, quaſi ex codicillis ſimiliter libertatem adipiſcentes.

Seruus languidus à domino de domo eiectus, & nemini in curam datus, conſequitur hodie libertatem, nullo iure patronatus domino reſeruato. hoc dicit vſque ad §. ſimiliq; modo. Salicetus.

Sed ſcimus hoc etiam eſſe in antiqua Latinitate ex edicto diui Claudij introductum, quòd ſi quis ſeruum ſuum ægritudine periclitantem [h] à ſua domo publicè eiecerit, neq; ipſe eum procurans, neq; alij eum commendans, cū erat ei libera facultas, ſi non ipſe ad eius curam ſufficeret, in xenonem eū mittere, vel quo poterat modo eum adiuuare: huiuſmodi ſeruus in libertate Latina antea morabatur: & quem ille morientē antea dereliquit, * eius bona iterum cum moreretur, accipiebat.

¶ Talis itaque ſeruus libertate neceſſaria domino etiam nolente re ipſa donatus, fiat ilico ciuis Romanus, nec aditus in iura patronatus quōdam domino reſeruetur. Quē enim à ſua domo ſuaque familia publicè [i] repulit, neque ipſe eum procurās, neque alij commendans, neque eum in venerabilē xenonem mittens, neque conſueta ei prębens ſalaria: maneat ab eo eiuſque ſubſtantia penitus ſegregatus, tam in omni tempore vitæ liberti, [k] quàm cum moriatur, [l] necnon poſtquam iam in fata ſua conceſſerit. *

Ancilla vendita ſub pacto ne proſtituatur, proſtituta libera efficitur. & idem ſi vendēs ſibi reſeruauit manus iniectionem, & ipſe poſtea eam proſtituit: nec aliquod ius patronatus ei ſeruatur. hoc dicit vſque ad §. ſed & quis dominus. Salicetus.

Similique modo ſi quis ancillam ſuam ſub hac cōditione alienauerit, ne proſtituatur, nouus autē dominus impia mercatione eam proſtituendam eſſe tentauerit: [m] vel ſi priſtinus dominus iniectionem [n] manus in tali alienatione ſibi reſeruauerit, & cum ad eum fuerit re

Seruus domino abiectus cui⁹ ſit.

*moriendo derel.

*iam fuerit fato ſuo conceſſus.

& §.fin. & notant hic quidam duos caſus de xiij. alij v- num ·i ant. Accur.

Sed & qui.] CASVS. Si ſerui alicuius voluntate ipſius uel hæredis eius pileati antecelſerint domini defuncti cadauer, ſtatim fiant ciues Roma. ne populus credēs eos liberos eſſe deciperetur ſi ſecus fieret, patronatus iure patronis ſeruato.

a Sed & qui.] ſcilicet ſerui.

Pileati ſerui q dican t.ɛ.

b Pileati.] id eſt pileo ſcientes in capite, vt liberti. nec.n. ſerui deferebãt, ut per hoc fieret honor mortuo.

c Vētilare.] thure ſecūdum Ir. Vel dic funibus: quia funibus portabãtur, qui trahi poterant huc & illuc.

d Hæredis.] accommodata poſt aditā hæreditatem, ut s̄. de manu. teſt. l. directis, niſi poſtea adeat quādo obſtabat ei factum ſuum, ut ff. de pign. act. l. rē alienam, & j̄. de ſer. pig. da. ma. l. ſi creditoribus, & ff. quorū leg. l. 1. §. quod ait prætor. ſed non adita non erant liberi, ut s̄. de cadu. tol. §. in nouiſſimo, & de man. teſt. l. libertas.

e Ilico.] id eſt adita hæreditate, ut dixi.

f Ne quis.] teſtator vel hęres, & dic ne quis, id eſt non aliquis.

g Humanum.] id eſt valde liberalem.

h Romani.] Nota ꝙ tacere in aliorum deceptione, eſt nocere. Jut s̄. ad Velle. l. ſi ſine.

Illo proculdubio.] CASVS. Dicitur in hoc §. ꝙ ſi aliquis in teſtamento vel inter viuos ſeruum manumiſit, & adiecit ꝙ velit eum fore Latinum, talis adiectio abijciatur, & fiat ciuis Romanus.

i Ciuis Romanus] Nota nō vitiari vtile per inutile, ut ff. de arbi. l. Pedius. Sed argu contra, ff. de regul. iur. l. actus.

Sed & ſi.] CASVS. Si aliquis in teſtamento ſuo hærede extraneo inſtituto, libertatē ſeruo reliquerit directam ſub conditione, ſi nauis ex Aſia venerit, & pendente ea hęres eum manumiſerit, Latinus nō fiat vt olim, ſed ciuis Romanus: & ſi conditio defecerit, fiat libertus manumittentis. Si vero extiterit, liberorū & agnatorum in eo reſeruetur ius patronatus, & dicatur libertus Orcinus. Viuia.

uerſa, [ipſe] ancillam proſtituerit: ilico in libertatē Romanam eripiatur: & q eam proſtituerit, ab omni iure patronatus repellatur. Qui enim ita demum degener & impius cōſtitutus eſt, ut talem exerceat mercationem: quomodo dignus eſt vel ancillā vel libertam eam habere?

B

Serui pileati cadauer domini antecedentes, vel in lecto cadaueris ſtantes, liberi efficiuntur. hoc dicit vſque ad §. illo proculdubio. Salicetus.

Sed & qui a domini funus pileati b antecedunt, vel in ipſo lectulo ſtantes cadauer ventilare c videntur: ſi hoc ex volūtate fiat vel teſtatoris, vel hr̄dis, d fiãt ilico e ciues Romani. ¶ Et ne quis f vana liberalitate iactare ſe concedatur, ut populus quidem eū quaſi humanum g reſpiciat, multos pileatos in funus procedentes aſpiciēs, omnibus autem deceptis maneãt illi in priſtina ſeruitute publico teſtimonio defraudati: fiant itaque & hi ciues Romani, h iure tamen patronatus patronis integro reſeruato.

C

Non attenditur voluntas manumittētis in ea parte qua dicit ſe velle illū Latinū liberū eſſe. h. d. vſque ad §. ſed & ſi ſub conditione. Salic.

Illo proculdubio obſeruando, vt ſiquis ſiue in teſtamento, ſiue vindicta quendam manumiſerit, licet hoc dixerit vel ſcripſerit, quòd voluerit eum eſſe Latinum: ſuperuacua adiectio Latinitatis aboleatur, & ita fiat ciuis Romanus: i ne modi qui ab antiqua obſeruatione in ciuitatem Romanam homines perducebãt, per pri

D

uatorum voluntates deminui videantur.

Si hæres manumittit ſeruum, pendente cōditione libertatis ſibi relicta tenet libertas. ſed cuius ſit libertus, demonſtrabit conditionis euentus. hoc dicit vſque ad § illud Salic.

Sed & ſi ſub conditione quidem libertatem k ſeruo ſuo reliquerit, & adhuc pendente conditione extraneus hæres libertatē ei impoſuerit: non vt antea Latinus, ſed ciuis fiat Romanus. Et ſi quidem conditio defecerit, ipſius hr̄dis qui libertatē impoſuerit, l maneat libertus. ¶ Sin autem fuerit adimpleta conditio, ne eripiatur liberis forſitan & cognatis m ius patronatus, Orcinus libertus videaẗ, & ad eū iura patronatus ꝑueniant, cui leges cōcedunt.

Si precium recipit dominus vt ſeruus in libertate moretur, vel eum manumittat: hodie libertus Latinus non erit ſed ſimplex libertus. hoc dicit vſque ad §. ſed & ſi quis. Salic.

Illud etiam ſatis acerbū nobis viſum eſt, quod putabat antiquitas, ſi in liberali iudicio ſuperatus fuerat ſeruus à domino, dein de ſerui precium ab aliquo ei ſolutum eſt, n in Latinitate eum remorari. quemadmodum enim rationabile eſt, & precio eū perfrui, & mortis liberti tempore denuo eū in ſeruitutem deducere, cum non ſint ambo caſus ſibi conſentanei? Et in præſenti igitur caſu libertas Romana ei accedat, iure patronatus minime o ei ſubnixo: quia ipſe quodammodo ſibi libertus inuenitur.

Si dominus iungat ancillā libero,

k Libertatem.] directam ſm Ioan. vt in fi. huius. §. patet.

l Impoſuerit.] huic eſt contra. ff. ad Trebell. l. ſi cui pure. 2. reſponſo, vbi dicit contra defuncti voluntatē interim nō pręſtandam libertatē. Sed expone ibi, id eſt contra defuncti voluntatem eſſet, ſi cogeretur hæres, ſponte autem poteſt, ut hic.

m Cognatis.] quibus & agnati continentur. ſuccedunt enim vſq; ad 5 gradum, ut inſtitu. de ſucceſ. lib. §. multis. nec eſt contra, s̄. de in ius vocā. l. venia, quia ibi dicit trāſire ad extraneos hæredes quædam iura patronatus q̄ ſunt in nō faciēdo, vt de nō vocando in ius, vel nō teſtificando. hic dicit de ſuccedendo non tranſire.

Illud etiā] CASVS. Si ſeruus à domino ex poſſeſſiōe libertatis in ſeruitutem petatur, ſiue ſeruus in libertatē ex poſſeſſione ſeruitutis ꝓclamauerit, & ſuccubuerit, & aliqs pro ſeruo x. dederit, vt remaneat liber, olim erat Latinus, hodie fit ciuis Romanus, nullo iure patronatu dno reſeruato. Viuia.

n Solutum eſt.] ſpōte accipiētis at ſi accepiſſet a ſeruo, nō cogeretur ſtare pacto. ut s̄. de trāſact. l. interpoſitas.

o Minime.] vt & s̄. de ope. lib. l. q nū mis. Sed cōtra. s̄. de bo. lib. l. j. 2. reſpōſo, vbi dicit eū habere contra tabulas. Sed ibi à ſeruo accepit pecuniā, hic ab extraneo. vnde ſec' ēt vt ff. de bo. li. l. ēt. §. ſi qs nūmos, & de ſuis & legit. l. īteſtato. §. 1. Item nota hoc verbum conſuetum, Non bene conueniunt, nec in vna ſede morantur

libera efficitur. hoc dicit vſque ad §. ſimiliqueque modo. Salic.

Sed & ſi quis homini libero ſuam ancillam in matrimonium collocauerit, & dotem pro ea conſcripſerit (quod ſolitum eſt in liberis † perſonis ſolú procedere) ancilla non Latina, ſed ciuis efficiatur Romana. Si enim hoc quod frequẽtiſſime in ciues Romanas, & maxime in nobiles perſonas fieri ſolet, id eſt dotalis inſtrumenti cõſcriptio,[a] in hac perſona adhibita eſt: neceſſarium eſt cõſentaneũ effectũ huius ſcripturæ obſeruari.

IN AVTH. de nupt. §. ſi vero ab initio, & §. aſſcriptitio, colla. iiij. conſtitu. j.

Si quis recipit ancillam in matrimonium ut liberam, vel econtra mulier recipit ſeruum vt liberum domino ſciente, & patiente: liber efficitur, & tenet matrimonium: quod nõ procedit in adſcriptitio. Secundum canones diſtinguitur, an ſciatur inter coniuges, & tunc tenet matrimonium: an neſciatur, & tunc non tenet. 29. q. 2. c. ſi quis liber. Salicetus.

AD hoc qui ſuam ancillam credenti[b] tradidit in matrimonium tanquam liberam, ſiue confecerit dotalia inſtrumenta, ſiue non, aut ſciens eam duci, tacuit[c] ex ſtudio: dominium eius amittit, eaq; ad ingenuitatem rapitur. Idem dicitur de ſeruo.

¶ Si vero nec domini voluntas, nec taciturnitas ſtudioſa interueniat, & quis credidit liberæ ſe iũgi perſonæ, illa uero ſamula exiſtere declaretur: ipſo iure matrimonium non tenet.[d]

¶ Aſſcriptitio autem alienó nubere liberam non licet ignorante vel ſciẽte, nec conſentiẽte domino: immo datur licentia domino per ſe uel per præſidem abſtrahere aſſcriptitium ſuũ, & plagis medio- A cribus eum caſtigare.

Finis authenticæ.

Affirmans apud acta ſeruum ſuũ eſſe eius filium, facit eum liberum, & non Latinum: licet eum non faciat ſibi filium. h. d. uſque ad §. ille aũt. Sa.

Similique modo ſi dominus inter acta quendã ſeruum filium ſuum nominauerit, voci eius quantum ad liberam conditionem credendũ eſt. ſi enim ipſe tali affectione fuerit accenſus, vt etiam filium ſuum ſeruum nominare[e] B non indignetur,* & hoc nõ ſecreto, neque inter ſolos amicos, ſed etiam actis interuenientibus, & quaſi in iudicij figura[f] nominauerit: quomodo poteſt eũ ſeruum iterum ſaltem morientem habere? ſed perducatur & ipſe in ciuitatẽ Romanam vera libertate, & non falſo ſermone domini ſui ſuſtentatus.

Si dominus inſtrumenta ſeruitutis tradat ſeruo, vel corrũpat in præſentia quinque teſtium: ſeruus liber C *efficitur, iure patronatus domino illæſo ſeruato. h. dicit vſque ad §. his tantummodo. Salic.*

Ille autem nouiſſimus antiquæ Latinitatis modus in ciuitatem Romanam tranſlatus eligendus eſt, ſi quis inſtrumenta ex quibus ſeruus oſtendebatur, vel dederit ſeruo, vel corruperit. Sed ne furandi occaſio ſeruis forſitan detur,[g] & ſua malignitate in libertatẽ perueniãt, talis modus certa & indu- D bitata probatione manifeſtetur, vt teſtibus præſentibus non minus quinq;[h] dominus inſtrumenta vel det famulo ſuo, vel deleat, aut alio modo corrũpat. Et ex eo igitur modo ciuitatem Romanam ei competere cenſemus, ſaluo iure patronatus tam in hac ſpecie, quàm in cęteris: niſi vbi ſpecialiter hoc patronis denegauimus.[i]

Ouidius 7 ſiue ſecundi Metamor.

morentur Maieſtas, & amor, ſceptri grauitate relicta &c.

Sed & ſi quis.] CASVS Si quis ancillam ſuam alicui libero credenti eam liberam collocauerit in matrimonio, & dotalia conſcribat inſtrumẽta, olim fiebant Latini hodie ciues Ro. Viuianus.

† Dos. n. conſtitui nõ põt niſi liberis perſonis, & cõ. or. c. illud, cũ gl. ſup verb. donationẽ, extra de pſumptio.

a Conſcriptio.] Argum. quod ipſo facto aliquid declaratur, vt ſ. de teſta. l. non codicillum, & ff. de repu. l. fin. & j. de pa. po. l. 1.

b AD hoc. Credenti.] id eſt ei qui credebat domino tradenti, & volenti eam liberã, ut in cor. cõtinetur. Accurſius.

c Tacuit.] ſic ergo tacere in alicuius deceptionem nocet, vt & ſ. ad Velle. l. ſi fine. §. 1. & ſ. in hac. l. §. ſed & qui domini.

d Matrimoniũ nõ tenet.] Sed ſecũdum canones diſtinguitur, an ſciatur inter coniuges, & ſic tenet matrimonium, vel non, & tunc nõ tenet, vt 29. q. 2. c. ſi quis liber.

Similique.] CASVS. Si quis coram iudice ſeruum ſuum filium vocabat: quãtum ad cauſam liberalem, licet nõ quoad ius filiationis, olim erat Latinus, hodie ciuis. Roma. Vi.

e Nominare.] & ſic ſola nominatio facit eum liberum, ſecundum Azo. quod non credo, niſi adoptauit eum, vel adoptare incępit, vel forte niſi ea voluntate vocauit, vt uellet eum liberum effici.

f Iudicij figura.] not. figura iudicij. Et ſic nota, licet quod ago, non valet vt ago, valet tamen vt valere poteſt, id eſt, licet per hoc non efficiatur filius, ſit tñ liber, ut inſtitu. de adopt. § fi. Sed ar. cõtra, ff. de conſti. pecu. l. 1. § 2.

Ille aũt.] CASVS. Si aliquis ſeruo ſuo inſtrumẽta emptionalia quę in emptione ſerui cõfecta erãt tradiderit, vel corrupit adhibitis 5. teſtibus, (talia enim inſtrumenta ſeruo dari non poſſunt niſi teſtibus quinque adhibitis, ne ſeruo furandi detur occaſio) tunc nõ fiat Latinus, ut olim, ſed ciuis Roma. Viuia.

g Forſitan detur.] Sic nõ dari occaſione delinquẽdi, ut ſ. de indictã vid. l. 2. & ff. nau. cau. l. 1. §. maxima, & in procemio. ff §. illud.

Delinquẽdi occaſio nemini dãda eſt.

* dedignetur.

h Non minus quinque.] eſt ergo deterior libertatis conditio q̃ alterius rei, cũ alias duo ſufficerẽt teſtes, ut ff. proba. l. ſi chirographum. & eſt ratio, cũ ſint familiares, & quia res eſt eis maxima, facile ſubtraherent, ut ar. ſ. de fideicom. l. fi. Alij dicunt alibi præſumi debitorem liberatum, eo ipſo quod eſt apud eum inſtrumentum, ut dicta l. ſi chirographũ & de pact. l. Labeo. quod non placet, niſi probetur redditũ ut ff. de ſolu. l. pecuniæ, & l. ſequen. eſt tamen magna præſũptio pro debitore.

Libertatis cõditio eſt deterior q̃ alteri⁹ rei.

i Denegauimus.] ſ. e. §. ſed ſcimus, & §. ſimilique modo, & § illud.

His tantũmodo.] CASVS. His 13. modis electis cæteri aboleãt, nec Latini dicantur, ſed ſerui maneant, & lex Iunia Norbana, & ſenatuſ cõſul. cõqueſcat, nec de cætero locũ hẽat, licet antiquitus libertorũ triplex fuiſſet cõditio. quidã n. plenã ſemiplenã, quidã pleniorẽ, quidã ſemiplenã accipiebãt libertatẽ, & ciues fiebant Ro. Cõſtitutio aũt iſta ad futuros libertos pertineat: & ſi aliqua bona libertorũ ante l. iſtam occupata ſunt, eis non

præiudicetur. Viuianus.

Conquieſcant.] Non tamẽ tollit modos manumittendi, vt ſupra de his qui in eccleſ. manumitt. l. ſi. & inſti. de liber. §. multis.

Senatuſcõſultũ Largianum.

Senatuſcõſulto.] quo cautum eſt, vt liberi manumiſſoris non nominatim exheredati, extraneis hæredibus eorum in bonis Latinorum ꝓponerentur, ut inſtitu. de ſuc. liber. §. ſi.

Edictum diui Traiani.

Traiani.] quod edictum faciebat viuũ ciuem Romanum: Latinum autẽ morientem, ſi inuito & ignorante patrono ad ciuitatem ire beneficio principis volebat, ut inſtitu. de ſucceſ. lib. §. fina.

Ad eam partem.] Not. ſcripturam pro parte tenere, pro parte non, vt in authẽ. vt cũ de appel. cog. §. ſin autem, colla. 8. & dixi ſ. de tranſac. l. ſi ex falſis.

DE COMMVNI SERVO MANVMISSO.

Dixit de proprijs ſeruis, nunc de communibus.

Diuiſio.

In communes ſeruos] Primo altercationes antiquorum recitat. Secundo illas decidit, & noua dubia remouet. Secũda ibi, His itaque.

CASVS. Olim ſi aliquis habebat ſeruũ communem cũ aliquo, & alter ſeruo volebat libertatem imponere, inter veteres erat quæſtio, an non volenti manumittere pars volẽtis accreſcat, necne, & hoc maximè in milite dubitabatur. propter hoc duplex circa materiã iſtam fuerat conſtitutio. Prima, ſi miles ſeruum cum priuato haberet communem, & ei libertatem voluit imponere, hæres ſuus compellebatur partẽ ſocij emere: altera autem generaliter cõ-

Hic caſſat omnes alias leges de Latina libertate loquentes: & ſubiungit quòd hac lex habeat locum in libertis futuris, non autem præſentibus, vel iam mortuis h. d. vſque ad finem. Salicetus.

His tantummodo caſibus ex omni iure Latinitatis antiquę electis, cæteri omnes modi qui in libris prudentium, vel conſtitutionibus enumerati ſunt, penitus conquieſcant: a nec Latini ab eis ꝓcedãt, ſed maneant (vt dictum eſt) ſerui in ſua conditione, nec tali remedio abuti concedantur. & ne in poſterum aliquod ius Latinę libertatis noſtris legibus incurrat, lex Iunia taceat. Largiano ſenatuſcõſulto b ceſſante, ſileat edictum diui Traiani, c quod ex ea ſequebatur. & ſi qua alia lex, vel ſenatuſcõſultum, vel etiam conſtitutio loquitur de Latinis, ea ineſficax quantum ad eam partem d remaneat: & triplex antea via libertatis, quæ multiplices introducebat ambages, vno directo tramite diſcat ambulare.

¶ Quòd ſi aliqua lex vel cõſtitutio libertatis faciat mentionem, non autem Latinitatis: ea pro ciuitate Romana loqui intelligatur.

¶ Sed ſi qdã liberti iã mortui ſunt, & bona eorũ quaſi Latinorum his quorum intererat, aggregata ſunt, vel adhuc viuũt, nihil ex hac lege inouetur, ſed maneant apud eos iure antiquo firmiter detenta & vendicanda.

¶ In futuris autem libertis præſens conſtitutio locum ſibi vendicet, Da. Ka. Nouem. Conſtatinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. IIII. Conss.

TITVLVS VII.

DE COMMVNI SERVO MANVMISSO.

Olim ſi ſocius legabat libertatem

A *communi ſeruo, ſi erat miles, eius hæres compellebatur illum emere, & libertatem dare. quod non erat in priuato, & ex aduerſo ſocius compellebatur vendere, ne libertas deficeret: & ſi nõ cõueniebãt de ꝓcio, iudex illud arbitrabatur. Hodie vero ſiue ſit miles, ſiue priuatus, qui vel inter viuos, vel in vltima voluntate ſeruum communẽ vellet manumittere, compellitur ſocius, ſiue ſit vnus ſiue plures, illũ ei vel eius hæredi vendere: nec pro precio ad iudicem recurritur: quia lex iſta taxat in verſicu. ne autem quantitas. & ſi precium oblatum non recipiat, ſufficit in æde ſacra deponi, ut hic in verſicu. ſin autem ſocius. & peculium ſerui inter ſocios pro rata dominij debet diuidi. & ſi ſeruus ratiocinijs erat* B *ſuppoſitus, tenetur prius reddere rationes intra tempus a iudice præfixandum. hoc dicit vſque ad verſicu ſin autem vno ex ſocijs. Salic.*

1. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto prętorio.

In† communes ſeruos, eorumque libertates, & quãdo cuidã domino pars libertatẽ imponentis accreſcit, necne, & maximè inter milites, qui huiuſmodi imponũt libertates: ambiguitas multa C exorta eſt apud veteres iuris authores: & inuenta eſt conſtitutio apud Martianum in cõſtitutionibus diui Seueri, per quam idem imperator diſpoſuit neceſſitatem imponi hęredibus militis comparare partem ſocij, & ſeruum libertate donare.

¶ Sed & alia conſtitutio e diuorum Seueri & Antonini principũ reperta eſt, D ex qua generaliter neceſſitas imponebatur ſocio partem ſuam ſocio vendere, quatenus libertas ſeruo imponatur: licet nihil f lucri ex ſubſtantia ſocij morientis alij ſocio accedat, pretio videlicet arbitrio ꝓtoris conſtituendo, ſecundum ea quæ & Vlpianus libro ſexto fideicommiſſorum, & Paulus libro tertio fideicõmiſſorũ refert: vbi & hoc relatum eſt, qd &

pellebat ſocium ſuã partem ſuã vendere, licet ex ſubſtãtia ſocij nihil lucri ad eũ perueniſſet, ꝓcio arbitrio ꝓtoris conſtituto, & hęc ſunt quę à pluribus iuriſcon. relata ſunt imper. Iuſtinia. ſanxit nullo habito delectu priuati & militis, ut ſi qs cũ vno vel cũ pluribus ſeruum communem habeat, & inter viuos, & in vltima voluntate ei velit libertatem imponere, hoc ei licet, & alius vel alij ſocij partem ſuam compellentur vendere, qualemcunque habeant, ſiue tertiam, ſiue dimidiam, ſiue quartam, ipſi, vel hęredibus eius, ſi hoc moriens dixit, ſcilicet ꝙ vult eum eſſe liberum, & emi à ſocijs, ita videlicet vt qui aliorum partem cõparauit, ſi adhuc ſuperſtes eſt, compellatur libertatem imponere, & hæres eius ſi iam ceſſit in fata. Si vero ſocius vel ſocij precium recipere noluerint, cõſignetur, & in æde ſacra deponatur, ſeruus plenam conſequatur libertatẽ, & ſibi imputẽt ſocij, q lucrari precium diſtulerint, ita ut peculiũ inter eos ſocios diuidatur pro ea parte pro qua quiſque in eo habet dominium. & licet libertatẽ ſeruo imponenti, ſeruo concedere peculium, ei iure patronatus pro ſuo ordine reſeruato. h. d. vſque ad §. ſin autẽ ſeruus. Viuia.

† Ex. 50. deciſionibus conſcrip. §. vlti. Inſti. de dona.

e Sed & alia cõſtitutio.] prima conſtitutio compellit hæredem emere: hæc ſecunda ſocium vendere, & vtrũque ſpeciale, ſed hæc ſecunda generaliter quem libet ſocium, ſed prima tantum militis hæredem.

f Licet nihil.] immo contra, argu ſupra de fideicommiſ. lib. l. deberi. ſed ibi totus erat alienus.

Notaret.]

*Cecilius.

A Sextus Aelius ¶ iuris antiqui conditor definiuit, ſocium per prætorem compelli ſuam partē vendere, quatenus liber ſeruus efficiatur: quod & Marcellus apud Iulianum in eius Digeſtis notat: hocque Marcellum, cum Iulianum notaret, [a] retuliſſe, palā eſt.

¶ His itaque [b] apud veteres iuris auctores inuētis, decidentes tales altercationes, generaliter ſancimus, vt nulla inducatur differētia militis, ſeu priuati in ſeruis communibus: [c] ſed in omnibus communibus famulis, [d] ſiue inter viuos ſiue in vltima diſpoſitione libertatem quis legitimam imponere communi ſeruo voluerit, hoc faciat: neceſſitatem [e] habēte ſocio vendere partem ſuam, quātam in ſeruo poſſidet, ſiue dimidiam, ſiue tertiam, ſiue quantamcunque.

C ¶ Et ſi plures ſint ſocij, vno [f] ex his libertatem imponere cupiente, alios omnes neceſſitatem habere partes ſuas quas in ſeruo poſſident, vendere ipſi qui libertatem ſeruo imponere deſiderat, vel hæredi eius: licet & ipſe communis ſeruus hæres inſtitutus ſit, & hoc moriturus [g] dixerit: ita tamen, vt omnimodo ipſe, qui partes alias comparauerit, vel hæredes eius libertatem imponant.

¶ Sin autem ſocius vel ſocij recuſauerint precium accipere: licentiam ei damus offerre hoc per publicas perſonas, & ſigillo impreſſo in ædem ſacram [h] deponere, & ſic habere facultatem ſeruum libertate donare, & eum habere pleniſſimam libertatem, & ciuitate Romana perfrui, & nullum timere ex ſocijs. ſibimet enim imputent, [i] ſi cūm liceret eis lucrari precium, hoc accipere diſtulerunt.

¶ Sed ne circa peculium ſerui aliqua fiat dubitatio: peculium eius in omnes ſocios peruenire iubemus ex partibus, ꝓ quibus quiſque [k] dominium ſerui poſſidet.

B ¶ Licentia concedenda ei qui libertatem moriēs imponit, etiam eius peculiū, quod ei attingit, liberto concedere. [l]

¶ Iura autem patronatus proculdubio pro ſuo ordine ad eum venire, qui libertatem donauit.

¶ Sin autem ſeruus ratiocinijs ſuppoſitus eſt: ne ratiocinia pereant, vel libertas impediatur, præſidem prouinciæ, vel competentem iudicē tempus ſtatuere oportet, intra quod debeat (ratiocinijs antea factis, & debitis quæ ex his apparuerint, redditis) ita ad libertatem venire.

¶ Ne autem quantitas [m] ſeruilis precij ſit incerta, ſed manifeſta, ſancimus ſerui preciū, ſiue ancillæ, ſi nulla arte ſunt imbuti, viginti ſolidis [†] taxari: his videlicet qui vſque ad decimum annum ſuæ venerint ætatis, in decem tantummodo ſolidis [*] ponendis.

D ¶ Sin autem aliqua arte prēditi ſunt, exceptis notarijs & medicis, vſque ad triginta ſolidos precium eorū redigi, ſiue in maſculis, ſiue in fœminis.

¶ Sin autem notarius ſit, vel medicus, ſiue maſculus, ſiue fœmina: notarius [n] quidem vſque ad quinquaginta, medicus autem vſq; ad ſexaginta taxetur.

¶ Sin verò eunuchi ſint ſerui communes, maiores decem annis: ſi quidē ſine arte ſint, in quinquaginta ſolidos computentur: ſi autem artifices, vſque ad ſeptuaginta.

¶ Minores etenim decem annis eunuchos non amplius triginta ſolidis æſtimari vo-

† aliàs, in viginti ſolidos.

* ſolidos.

[a] Notaret.] id eſt reprehenderet.
[b] His itaque.] ſcilicet relictis ambiguitatibus.
[c] Seruis communibus.] ſcilicet manumittendis.
[d] Famulis.] id eſt ſeruis.
[e] Neceſſitatem.] No. quem cogi vendere, ut & not. ſupra de iure deliber. l. nec emere. Sed an prius det libertas, quàm preciū ſoluatur? Reſpond. immo prius ſoluetur precium, vt hic innuit, & ff de actio. em. l. Iulianus, §. offerri.
[f] Vno ex his.] non ergo ſtatur iudicio maioris partis, ut ff. de ſer. ruſti. prædio. l. per fundum.
[g] Et hoc moriturus] .ſ. ꝙ vult eſſe eum liberū, & emi à ſocijs. ſi enim hoc non dixit, videtur inſtituendo ſeruum communem voluiſſe hereditatem ſuis ſocijs per eandem perſonam acquiri, ut & in legato dicitur, ut ff. pro ſocio, l. verum §. ſeruo communi, & ff. ad leg. Falci. l. Plautius.
[h] In ædem ſacrā.] vel ibi vbi competens iudex diſpoſuerit, ut ſ. de vſuris, l. acceptam.
[i] Imputent.] quid ſi aliquis eorū erat minor viginti quinque an. Idem dicā, ar. ff. de fideicōmiſ. lib. l. cum quaſi. §. ſi plures, argu. contra ſupra de admini. tu. l. lex quæ tutores, hoc ſecundum H. & hæc eadem in aſſcriptitio pluriū intellige, ut arg. infra de agrico. & cenſi. l. ne diutius, lib. xj.
[k] Pro quibus quiſque.] quandoque ꝓ virilibus, ut ff. de ſtipula. ſeruo. l. 1. §. ſi ſeruus: quandoque in totum apud alterum, vt ſi ſolus conceſſerit, ut ff. de pecu. l. quis ergo.
[l] Cōcedere.] quod ſemper ei conceditur cum inter viuos manumittitur, ut in

ſra de peculio eius qui libertatem meruit. l. vnica. Accur.

CASVS. Sin autē ſeruus.] Si ſeruus ſuppoſitus eſt ratiocinijs, ne rationes pereant, vel libertates impediantur, præſes tempus ſtatuet, intra quod rationes & reliqua ſi q̄ emerſerint, reddantur, & ſic ad libertatem perueniet, conſequēter in verſic. ne autem, dicitur qualiter facienda eſt æſtimatio ſerui. & per ſe patet. Si vero vnus dixit in ſolidum ſe velle libertatem imponere, & precium dare, & alius poſtea veniat idē offerēs, prior potior erit habendus. Si vero vnus pro parte uelit libertatem imponere, & alius ſequens ſimiliter, nullo hinc inde recuſo precio, omnes libertatē imponere compellantur, & peculium pro parte dimidia inter eos diſtribuatur, iure patronatus æqualiter omnibus reſeruato iure autem accreſcendi, quod ab antiquis erat inductum, penitus euacuato. nec in poſterum frequentari cōcedatur. Viuia.
[m] Ne autem quantitas.] ad hoc ſupra communia de lega. l. ſi. circa prin.
[n] Notarius.] id eſt ſcriptor.

lumus, a & eorum partē competentem ſocij accipient, & libertatem eis per competentes iudices imponere compellentur.

Vbi vnus ex ſocijs primo petijt ſeruum manumittere, poſtea alius idē poſtulat: potior eſt primus: ſed vbi omnes concurrunt a principio, vel ex poſt facto, omnes compelluntur ſine precio: & tunc omnibus ſeruatur ius patronatus illa ſum. hoc dicit vſq; ad §. ius autem accreſcendi Sal.

§ Sin autem vno ex ſocijs libertatem ſiue imponere, ſiue relinquere b ſeruo cupiente, & precium dante, alter, vel alteri ex his ipſi ſe velle dixerint libertatē imponere, & precium dare: melior quidem cauſa erit eius qui primus ad hanc rationem pietatis peruenit. Si tamen ſub obtētu libertatis c & ipſi ad hoc proſiluerint: tunc iudicem cōpetentem omnes compellere ſine precio ei libertatem imponere: peculio quidem in omnes ſecundum partem dominij diſtribuendo.

¶ Iura autem patronatus ſecūdum ſui naturam omnibus qui libertatem impoſuerint, æqualiter habentibus.

Vbi vnus ex dominis communi ſeruo libertatem legabat, partem ſuam amittebat, & ſocio accreſcebat: quod hodie eſt correctum per hanc legem. & libertas competit eo modo quo ſupra, ut inſtitu. de dona. § fi. Sali.

Ius autem accreſcendi, quod antiqua iura in communibus ſeruis manumittendis introducebant, nullius eſſe momenti, nec in poſterum frequentari penitus concedimus. Dat. K. April. Lampadio & Oreſte. IIII. Conss.

Qui legat ſeruo cōmuni ſeipſum, videtur ei legare libertatem. Item quando verba poſſunt dupliciter intelligi, debent interpretari in humaniorem partem. Bal. Vel ſic Si alter ex dominis partem quam habet in ſeruo, ipſi legauit dicitur ex benigna interpretatione libertatem relinquere: & ſic habēt locum quæ dicta ſunt in præcedenti. Sali.

II. Idem A. Iuliano P.P.

CVm apud omnes iuriſperitos hoc placitum eſt, vt ſeruus communis apud vnumquemque dominum partim ſit proprius, partim alienum, vt ex hac cauſa poſsit & ipſe legato d honorari, & ipſe legari: huiuſmodi incidit quæſtio: Duo vel plures domini cōmunem ſeruum habebant, ſed vnus ex his ipſi ſeruo ſuam partem quam in eo habebat, legauit. Et ſemel accepta dubitationis occaſione, hoc vetuſtas in magnum extulit certamen. Nos igitur ſenſum huius legati crebra indagatione aggredientes, duplicem eum eſſe opinamur. Aut enim putauit teſtator liberum fieri poſſe ex parte ſeruū, e qui huiuſmodi legatum ei reliquit: aut ſi hoc minimè cogitauit, affectu ſocij fecit, vt ei acquiratur: hæredes autem ſuos eundem ſeruum poſſidere minimè voluit: vt ſit manifeſtum à ſuo patrimonio penitus eſſe eum alienatum.

¶ In tali itaque comparatione nos qui fautores libertatis ſumus, ſic ambiguam teſtatoris interpretamur voluntatem, tanquam ſi voluerit eū libertate in ſua parte donare. f Et cum iam de communibus ſeruis manumittendis ſtatuimus, quid in huiuſmodi caſibus fieri oporteat, ex illius ſanctionis tenore & huiuſmodi ſpecies ſit definita.

¶ Fiat itaque g liber ex parte quidem teſtatoris, ſecundum eius voluntatem: ex altera autē parte, ex noſtra definitione, precio, * ſecundum prædictæ conſtitutionis tenorem, [vel ſocio] vel ſocijs ab hærede præſtādo, vel ſi accipere noluerint, tam eam offerendo, quàm conſignando, & periculo eorum deponendo: cum ſatis abūdeque imperiale eſt, humaniorem h ſententiam pro durioribus ſequi.

De ſeruo

a Volumus.] quæ æſtimatio eſt ſupra communia de lega. l. ſi duobus.

b Relinquere.] ſcilicet in ſolidum, & in hoc differt ab vltimo caſu huius legis.

c Sub obtentu libertatis.] non mouetur ideo ad hoc, quia alius idem vult facere, nā & ſi alius nollet, iſte ad hoc veniret, & ſic contemplatione libertatis tantum, non aſtutia facit hoc. Vel dic, cum vterq; vult in ſolidum & totum manumittere, & alteri precium offerre, tum potior eſt is qui primo venit. Sed ſi is qui ſecundo venit, velit ſuam ſolam partem ſerui manumittere, tunc vterque compelletur ſuam partem manumittere, & ad hanc l. facit inſtit. de dona. §. fi.

CVm apud.] Caſus. Olim inter veteres cōuenit, ut ſeruus communis apud vnumquēque dominorū partim eēt alienus, partim proprius. & ſi vnus dominorum partem quam habebat in ſeruo, legauerit ipſi ſeruo, dicendo ſic, do lego te tibi, inter eos quæſtio erat, quem ſenſum haberēt verba iſta. diſtinguit ergo Imperator, quod teſtator aut putauit poſſe illum fieri liberum pro parte, aut contemplatione ſocij, ut ſua pars ſocio acquireretur, quòd nolebat eum ad hæreditatem peruenire: dicit quod ſic ſunt verba teſtamenti interpretanda, ut pro parte fiat liber neceſsitate imponenda ſocio de vendēda parte ſua hæreditatis diiudendæ per leg. proxim. & ſi precium recipere noluerit, conſignetur, & periculo ſuo deponatur cum in ambiguis benignior ſentētia ſit præferenda.

d Et ipſe legato.] Nam ſeruo communi pōt legari, & acquiritur ſocio tunc legatum, ut hic, & ff. pro ſocio l. uerū, §. ſeruo communi. ſed proprio non, vt ſ. de lega. l. ſeruis.

e Ex parte ſeruū.] hic fatu' erat error: quia nō pōt pro parte eſſe liber, & pro parte ſeruus, ut ff. de liber. cau. l. duob. & de exceptione rei iudicatæ, l. iudicare, & de leg. 2 l. cum filius.

f In ſua parte donare.] poteſt ergo ſibi legari ipſemet, & ſic eſt contra, ff. de hæredi. inſtitu. l. ſed & ſi ſub conditione. §. fina. Solu. ibi erat hæres inſtitutus ſeruus, vnde nec dicitur à ſeipſo ſibi legari: hic autem hæredes ſunt filij, à quibus inuenitur ſibi legatus.

Legari ſibi an poſſit quis à ſeipſo.

g Fiat itaque.] Futurum itaque tempus ſignificat, id eſt fiat, præſtito ſcilicet precio, vel oblato, ut dixi. ſ. l. 1. §. neceſſitatem, & hic ſubijcit: & ſic non erit pro parte liber, ſed totus ſimul.

h Humaniorem.] vt & ſupra de fideicommiſſ. liber. l. cū inter veteres, in fi.

* precii.

DE SERVO PIGNORI DATO manumiſſo.

Cōtinuatio. *Superiori titulo uidebatur communio impedire manumiſſionem, hic pignoratio: & ideo de hoc poſt illum ponit.*

TITVLVS VIII. DE SERVO PIGNORI dato manumiſſo.

Maritus eſt dominus rei dotalis. ad hoc allegatur. Bald. Vel ſic: Maritus dotis dominus, ſeruum dotalem manumittit, ſed non inuita vxore cui ſpecialiter pignori dedit. Sali.

I. Impp. Seuerus, & Antoninus AA. Proculo.

LIcet dotale[a] mancipium vir qui ſoluendo eſt, poſsit manumittere:[b] tamē ſi te[c] pignori quoque datum[d] mulieri apparuerit: inuita ea non poſſe libertatē aſſequi,[e] non ambigitur.

Quod ſpecialiter declaratur, validius operatur quàm quod in genere prædicatur. Bal. Vel ſic. Tacita bonorum obligatio, etiam fiſci, non impedit libertatem ſerui, niſi fraus, & euentus interuenerit. Salic.

II. Idem AA. Abaſcanto.

LIbertas à debitore fiſci ſeruo data qui pignori non eſt ex conuentione ſpeciali, ſed tantum priuilegio fiſci obligat[us],[f] non aliter infirmatur, q̃ ſi hoc fraudis conſilio effectum[g] detegatur.

Etiam expreſſa generalis obligatio bonorum non impedit ſeruum manumitti: ſed ſpecialis eiuſdem ſerui. Sals. & Bald.

III. Iidem AA. Antonio.

AB eo qui bona ſua pignori obligauit quæ habet, quæq; habiturus eſſet, poſſe ſeruis libertatē dari, certum eſt.[h]

¶ Non idem iuris eſt in his ſeruis qui pignoris iure[i] ſpecialiter traditi uel obligati ſunt.

LIcet.] CASVS. Certum eſt quod maritus ſeruum dotalē, ſi ſoluēdo eſt, manumittere pōt: ſed ſi mulieri ſit ſpecialiter obligatus, an eum manumittere poſſit, quæritur? Dicitur quod non, ea inuita. Viuia.

a Dotale.] quod datum eſt inæſtimatum, ut & ſ. de rei vxor. acti. §. & cum lex.

b Manumittere.] ut & ſ. de iure do. l. & ſi dotis, & ff. de manumiſſio. l. ſeruū dotalem. ex quibus collige ꝙ vir dominus eſt rei dotalis, quod uerum eſt. ſed arg. contra ſ. de iure dot. l. in rebus, ubi de hoc dices. nam aliàs non poſſet manumittere, niſi eſſet dominus, ut j. tit. 2. l. ſi non proprietatem, nec ei pignora ri res ſua, ut ff. de pigno. acti. l. ſi rem alienam, quod hic permittitur.

c Si te.] ſeruum dotalem.

d Datum.] ſpecialiter & expreſſe, ut j. eo. l. 3.

e Aſſequi.] niſi forte ſeruus pecuniam ſoluat, ut ff. de hær. inſtitu. l. pignori.

LIbertas.] CAS. Si cum fiſco cōtraxiſti, omnia bona tua tacite ſunt obligata propter priuilegium ſuum. Si ergo ſeruum tuum ei ſpecialiter ñ obligatum manumiſiſti, an reuocetur libertas, quæritur? Dicitur ꝙ nō, niſi fraudis cōſilium habueris.

f Obligatus.] nam contrahentis cum fiſco bona omnia tacite obligantur, ut infra in quibus caſibus pignus tacite contra. l. 2

g Effectum.] & cum effectu, & non currit decennium, ut ff. qui & à quibus l. ſi cum fideicommiſſa, §. Ariſto.

AB eo.] CASVS. Si generaliter omnia bona tua mihi obligaſti: an ſeruum tuum poſſis manumittere, quæritur? Reſpon. quòd ſic. & hoc in prima. ſecus ſi ſeruus fuiſſet obligatus. & hoc in ſecunda.

Conſentiente creditore, debitor in re manumittit ſeruum quem ſpecialiter pignori dedit. Sals. & Bald.

IIII. Imp. Alexander A. Sabiniano.

SI (vt proponis) conſentiente creditore,[k] cui pignoris iure cū alijs mancipijs obligatus fuiſti, à debitore manumiſſus es: potuiſti ad libertatem B peruenire. PP. VI. Id. Maij. Alexan A. Cons.[l]

Ad reſcindendum aliquod factū, non poteſt quis ſuam, vel quaſi ſuā turpitudinem allegare. Bal. Vel ſic: Satisfactio creditorum confirmat libertates manumiſſorum, nec fraus propria à debitore allegata, ei patrocinatur. Salic.

V. Idem A. Extritatiano.[*]

SI creditoribus ſatisfactum fuerit, ancillæ quę pignori obligatę à debitore manumiſſæ erant, liberæ fiunt. nam ipſe manumiſſor, ſi fraudem ſe feciſſe C creditoribus, ut reuocet libertates, audeat dicere: audiri non debet,[l] nec hæredes eius.

Serui empti à tutore de pecunia pupilli, intelliguntur ei ſpecialiter obligati: & ideo non poſſunt à tutore manumitti. Sals. & Bald.

VI. Idem A. Auctioni.[*]

SI tutor tuus de pecunia tua ſeruos emptos manumiſit, quoniam huiuſmodi ſerui, ſicut cæteræ res pupillaribus pecunijs emptæ, iure pignoris ex conſtitutione diuorum D parentum meorum obligati ſunt,[m] fauore pupillorum liberi facti non ſunt.

Res dotalis eſt in dominio & admi

h Certum eſt.] ut ff. qui ſine ma. ad lib. perue. l. ſi quis obligatum, & hoc niſi in fraudem creditorum, ut ſupra l. proxi.

i Iure.] ut ff. de manumiſſ. l. ſeruus, & qui & à quib. l. ſeruum, & ſ. de neceſ. ſer. l. 1. & hoc niſi ipſe ſeruus ſe luat & ſoluat, ut dixi. ſ. eo. l. 1. ſimilis eſt differētia ut hic, & ff. in quibus cau. pign. taci. contrahi. l. eſt differentia, & j. de pign. l. 2. & ff. de fur. l. ſi is qui rē.

SI ut proponis.] CASVS. Si debitor ſeruum quem pignori obligauit, cōſentiente creditore manumiſerit: an teneat manumiſsio, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. Viuia.

k Creditore.] etiā minore xx. ann. ut ff. de manu. uind. l. ſi pater, §. fin. & ff. qui & à quib. ma. l. qui in fraudem, §. fin.

SI creditoribus.] CASVS. Si in fraudem creditorū ſeruum tuum manumiſiſti, & poſtea eis ſatisfeciſti, ſi poſtea vis reuocare libertatem, quia dicis te in fraudem creditorū manumiſiſſe, an ſis audiēdus, quæritur? Dicitur quod non. quia propriam turpitudinē allegas. nec ſi tu in fata conceſſiſti, audiendi erunt hæredes tui.

* Extricatiano.

l Non debet.] Nota non audiri quem allegantem turpitudinem ſuam. Itē nō licet uenire contra ſuum uel prædeceſſoris ſui factū, licet illud non tenuerit de iure, & eſt ſic ſ. de tranſac. l. tranſactione, 2. & j. de reuo don. l. cum confitearis, & ff. qui & à qui. l. pignori, & j. de reuo. his quæ in fraud. credi. l. filios, & ff. de euic. l. vendicantem, & de lega. 2. l. qui ſolidum, §. etiam reſpublica, & j. de libe. cauſa. l. ſi ab eo, & ff. de lega. 1 l. ſi ſeruus plurium, §. 1. & non pōt venire contra factum ſuum, vt ſ. de rei vendi. l. cum à matre, & ff. de adop. l. poſt mortem, & de ſer. ruſti. prædi. l. per fundū.

* Auctori.

SI tutor.] CASVS. Si tutor emit ſeruum de pecunia pupilli. poſtea vult eum manumittere: an poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non, fauore pupilli: quia huiuſmodi res pecunia pupilli comparatæ, ſunt pupillo obligatæ.

m Obligati ſunt.] non ergo ſunt ſui, licet ſua, i. pupilli pecunia empti: ſed & ſi velit eos etiam ſuos habere, ratificando

Pupillus eſt magis priuilegiatus quam mulier & fiſcus.

tificando emptionem, bene poteſt: & tunc habebit vtilẽ A in rem pupillus, vt ſ. arbi tu. l. curator, & ff. quando ex facto tuto. l. 2. Item not. hic magis priuilegiatum pupillum muliere & fiſco, vt hic, & ſ. eo. l. 1. & l. ab eo.

Siue cum nupſiſſes.] CASVS. Mulier aliqua dedit mihi ſeruum in dotem, vel ex pecunia dotis ſeruum emit: an poſſim eum manumittere, quæſitũ? Dicitur ꝙ ſic. vnde ſeruo manumiſſo, mulier ſup iſta mouebat quæſtionem ſtatus.

[a] Comparauit.] vt & ſ. de iure do. l. ex pecunia.

[b] Manumitti.] vt & ſ. eo. l. 1.

niſtratione mariti. Item res empta ex pecunia dotali, quia dotalis proprie eſt mariti, efficitur ipſius mariti iure dominij. Bal. Vel ſic: Serui dotales, ſiue empti de pecunia dotali, poſſũt a marito iure manumitti. Sa.

* Idẽ A. Iulianæ.

VII. Imp. Gordianus A. Iulianæ. *

SIue cùm nupſiſſes, mãcipia in dotem dediſti, ſiue poſt datam dotem de pecunia dotis maritus tu quædam comparauit [a] B iuſtis * rationibus dominia eorum ad eum peruenerunt: ideoque fruſtra quęſtionẽ ſuper ſtatu manumiſſorum conaris inferre: qui eius facti qui comparauit, vel in dotem accepit, ab eo iure potuerunt manumitti. [b]

* iuris.

DE SERVIS reipublicæ manumittendis.

Cõtinuatio.

De ſeruis ſingulorũ dictum eſt: nunc autẽ tractat de ſeruis vniuerſitatis cuiuſque, id eſt reipublica Romanorum, uel cuiuslibet ciuitatis. Ac.

TITVLVS IX.

DE SERVIS REIPVBLICÆ manumittendis.

Seruus ciuitatis poteſt manumitti ab ordine decreto præſidis interueniente: nec fuga uicarij eſt iuſta cauſa ipſum reuocãdi in ſeruitutẽ. Sali.

I. Imp. Gordianus A. Epigono.

SI ita, vt lege municipali, conſtitutionibuſq; principum comprehenditur, cùm ſeruus publicus eſſes, ab ordine (conſentiente etiam præſide prouinciæ) manumiſſus es: [c] non ex eo ꝙ is quem dederas vicarium, D in fugam ſe conuertit, iugo ſeruitutis quod manumiſſione euaſiſti, iterato cogeris ſuccedere.

Manumiſſus ſolenniter à ciuitate, poteſt matrimonium contrahere: & nati ex eo ſunt liberi, & in poteſtate patris. Sali.

SI ita.] CAS. Conſiliarij ciuitatis Bonon. conſentiẽte poteſtate manumiſerunt ſeruum reipublicæ: ſeruus ille vicarium ſuum pro ſe dederat, qui aufugit: an ideo magis reuocabitur iſte in ſeruitutem, quæritur? Reſpon. ꝙ non. Viuia.

[c] Manumiſſus es.] ſic ergo poteſt dari libertas, vt & ff. de offi. præto. l. Barbarius, & de manu. q ſeruis ad vniuer. perti. impo. l. 1. & 2. idẽ in ſeruis eccleſiarũ, per ſimile. arg. ĩ. de præd. decur. lib. 10. l. fin. & ĩ. de decur. l. 2. eo. li.

SI decretum.] CASVS. Si à concillio Bonon. ciuitatis auctoritate poteſtatis interueniente, ſeruus ciuitatis manumiſſus vxorem duxerit, & ex ea filiam ſuſcepit: an ſit libera, & in poteſtate patris, quæritur? Dicitur quòd ſic. Viuianus.

[d] Comprobauit.] vt & ſ. l. proxim.

[e] Poteſtate.] ex liberto etiam ingenuus eſt, vt ſ. de ſuis & legiti. liberis. l. filium.

TItulis.] CASVS. Quo caſu ſeruus priuati manumiſſus reuocatur in ſeruitutem, eodem modo & ſeruus vniuerſitatis. Si conſules ciuitatis Bono. conſentiente poteſtate, dato ſeruo vicario, vt ſtatutum eſt tàm A in Italia quàm in prouincia, ſeruum reipublicæ manumiſerint, & manumiſſus officiũ tabellionis adminiſtrauit, ut prius fecit: an ꝑ hoc videatur libertas reuocari? dicitur ꝙ non: nec filijs nocet quo minus poſſint fieri decuriones.

II. Idem A. Hadrianæ.

SI decretum ordinis auctoritas rectoris ꝓuinciæ comprobauit [d] quo is libertatem acceperat, cui poſtea fueras (vt ꝓponis) matrimonio copulata: natam ex huiuſmodi matrimonio, & ciuem Romanã B eſſe, & in patris poteſtate, [e] non eſt opinionis incertæ.

Sine cauſa iuſta libertus ẽt municipum non reuocatur in ſeruitutem, & non eſt iuſta cauſa tabellionatus officium, licet tabellio ſeruus publicus appelletur. Et natus ex matrimonio contracto cum liberto, naſcitur ingenuus, & ideo ad decurionatum aſpirare non prohibetur. Sali.

III. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Philadelpho.

TItulis [f] non præcedẽtibus *quibus [g] dominia ſeruorum quęri ſolent, municipum libertus C ſeruus non efficitur.

* Titulo non præcedente.

¶ Si itaque ſecundum legem Vectibulici [h] †(cuius [i] legis poteſtatẽ ſenatuſconſulto Iubentio Celſo iterum, [k] & Neratio Marcello conſulibus factoꝫ ad prouincias [l] porrectam conſtitit) manumiſſus ciuitatem Romanam conſecutus es: poſt verò D libertus tabulariam [m] adminiſtrando, libertatem quam fueras conſecutus, nõ amiſiſti: nec actus tuus filio ex liberis [n] † ingenuo ſuſcepto, quo minus decurio eſſe poſſit, obfuit.

† In manu ſcrip. Vectij libici. Contius.

† aliàs, ex liberto ingenuo ſuſcepto.

[f] Titulis]. ſ. venditione, vel dotis donatione, vel ſimili, vel reuocatione ex ingratitudine, ut ff. de libe. cau. l. ſi vſuſfructus.

[g] Quibus.] i. quo, vt ſ. de in ius voc. l. ſi. & facit ĩ. de ingen. manu. l. ſciẽtis.

[h] Vectibulici] aliàs, Vectibilici. aliàs, Vectilibici. hic Vectibulicus tulit legem de huiuſmodi ſeruis manumittendis.

[i] Cuius.] ſ. legis Vectibulici.

[k] Iterum.] cõſule.

[l] Ad prouincias.] vt non ſolum in Italicis ſeruis, ſed etiã in prouincialibus locum habeat.

[m] Tabulariam.] quod officium oĩbus ſeruis interdicitur, ut ĩ. de tabu. l. generaliter, li. 10. ideo aũt videbatur obeſſe ſibi, quia fuerat ſeruus publicus, ut ff. de adop. l. nõ aliter, & ſic ex eo natus, deberet cẽſeri ſpurius, vtpote ſine pr̃e, de iure ciuili, ut ff. de reg. iu. l. ſeruitutẽ: ſi aliud eſt: quia dicit̃ ſeruus, non ꝙ ſit ſeruus: quia tabellio ſeruus eſſe non põt ĩ. de tabu. l. generali. li. x. ſed quia ſeruit rei publicæ. Itẽ & aliud videbatur ei obeſſe: quia geſſerat actum publicum, ſcilicet tabularium, & actum reipub. nemo libertus gerere compellitur, ut ĩ. ne quis liber inuitus. l. 1. & 2. lib. xj. & ĩ. de libe. cau. l. liberos.

[n] Ex liberis.] ideo dicit ex liberis, ut dicunt: quia ſi ſeruus eſſet, licet mater eſſet libera, & pr̃ ſeruus fiſci, filius ſequeretur conditionem patris, & pro eis ĩ. ne de ſtat. defunc. l. ſi pater. idemque dicunt in filio Gynæciarij. Sed Ioan. contra. non enim patris conditionem in ſeruitute ſequitur, ut ſ. de rei vendic. l. partum, ſed in curiali conditione & in honoribus, ut ĩ. de decu. l. exemplo, & l. eos, & l. nullus, lib. 10. Dic ergo ideo dici ex liberis: quia ſi patrem habuiſſet ſeruum, eſſet ſpurius: & ideo non vocaretur ad decurionatum, vel ad aliam dignitatem, donec eſſet legitimus competitor, ut ff. de decurionibus,

Filius in quo ſequit̃ paternam conditionem.

curionibus.l.generaliter,§.ſpurios,& ſ. de ſuis & legi.li be.l.ex libera.

DE HIS QVI A NON DOMINIS manumiſſi ſunt.

Cum qui ſeruos] CAS. Si ſeruũ tuũ quaſi propriũ manumiſi, an ad æſtimationem ſerui tibi teneat, quæritur? Dicitur quod ſic, vel ad id quod tua intereſt eũ non manumitti.

Corneliano.

a Manumittit.] ſciẽs: aliàs, cum nullum preciũ habeat, non teneretur.

b Quanti.] ſubaudi, uel quanti, ſi nõ eſt in litera &c. vel in fine ſupple, vel ipsũ ſeruum. & ſecundũ hoc preciũ & intereſſe eſt idem. Sed qua actione hæc æſtimatio petitur? Reſpõ. præſcriptis verbis, vel in factũ, vel vtili negociorum geſtorum, habendo ratum licet nõ ſuo nomine geſtum, & licet res extet. quod eſt ſpeciale fauore libertatis, ſ. quod poſſit habere ratum negociũ non ſuo noĩe geſtũ, & re nondũ perempta, vel vſucapta: aliàs ſecus, ut ſ. de rei vendica.l.mater, & de re. alien. non alienan. l. j. Itẽ hac l. manumitto alienum: ſed duabus ſequentibus manumitto debitum alteri.

Feliciſſima.] CASVS. Mandaui cuidã mulieri ut ſeruum mihi emeret, & ſuo noĩe emit, & antequam eum mihi traderet, manumiſit: ſi petam eum mihi reddi libertate reuocata, an ſim audiẽdus, quæritur? Dicit quòd non. Viuia.

TITVLVS X.
DE HIS QVI A NON dominis manumiſſi ſunt.

Scienter manumittens ſeruum alienum ut proprium, tenetur domino hoc eligenti ad precium. Sal.

I. Imp. Antoninus A. Cornelio.

Cum qui ſeruos alienos ac ſi ſuos manumittit: [a] vt pcium eorum dominis, ſi hoc elegerint, dependat, [vel] quãti [b] ſua intereſt, ſæpe reſcriptum eſt, teneri. PP. Kal. Mart. Anto. A. & Balbi. Conss.

B

Si procurator emit ſibi ſeruos: antequam tradat domino, poteſt manumittere illos. Sali.

II. Imp. Alexander A. Mercuriali.

Feliciſsima, quam mandante te ſeruũ emiſſe dicis, [c] ſi dominium ſerui quem manumiſit, nondum ad te tranſtulerat: [d] fruſtra petis vt denegata libertate eius quem manumiſſum dicis, poſſeſsio tibi tradatur.

C

Non uenditione hæreditatis, ſed traditione rerum, transfertur dominium. Sali. & Bald.

III. Idem A. Pompeio.

Qvi tibi hæreditatem vendidit, antequam res hæreditarias traderet, dominus earum perſeuerauit: & ideo manumittendo libertatẽ ſeruo hęreditario pręſtitit. [e] PP. VI. Kal. Aug. Agricola & Clemente Conss.

D

A Qvi tibi.] CASVS. Si hæreditatem mihi vendidiſti, & antequam traderes, ſeruum hæreditariũ manumiſiſti, an teneat manumiſſio, quæritur? Dicitur quod ſic: quia ante traditionem eras dominus adhuc. Viuia.

e Præſtitit.] vt & ff. de manumiſ. l. eum qui: ſed actione ex empto tenet, vt ſ. de hæredi. vendita. l. qui tibi, & de actio. emp. l. ſi ancillam.

Habens precarium uſum, non adipiſcitur dominium: & ideo rem alienare, uel ſtatum mutare non poteſt. hoc dicit notabiliter. Bal. Vel ſic: Tenens ſeruum precario, non manumittit. Sali.

IIII. Impp. Valeria. & Gallienus AA. Zoilo.

Si non proprietatem [f] donaueras, ſed miniſteriũ ancillę dederas: libertatem mancipio dando, ea quæ precarium vſum habebat, dominio tuo nihil præiudicauit. Nemo enim alienum ſeruum quamuis vt proprium manumittat, ad libertatem perducere poteſt.

Donator poſt traditionem deſinit eſſe dominus & adminiſtrator. Bal. Vel ſic: Donatori poſt traditionem interdicitur manumiſſio. Sali.

V. Impp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Marcellinæ.

Si tradita [g] ſunt ex donatione mancipia, ius manumittendi donatrix non habuit.

Pater non poteſt ſupplere defectũ filij qui in ætate requiritur. h.d. notabiliter Bald. Vel ſic: Filius qui per ſe non poteſt manumittere, nec patri poteſt conſentire. Sali.

VI. Iidem AA. & CC. Milio, & aliis.

Si pater ſeruum veſtrũ, licet uobis minorib. [h] viginti annis [i] conſentientibus manumiſit, ei libertatem pręſtare nõ potuit. [k]

Decretum obreptitium non ualet: & ſi princeps fallitur, impetrans punitur: ſed ſi actus geſtus temporis diuturnitate firmetur, tam ciuilis quàm criminalis pœna funditus euaneſcit. Bald. Vel ſic, Libertas præſtita ſeruo alieno cũ iudicis vel principis decreto,

Si non.] CASVS. Si ancillam meã ad tempus conceſſi tibi, non animo in te proprietatẽ tranſferendi, & eam manumiſeris: an teneat manumiſſio, quæritur? Dicitur quod non: nec mihi præiudicaſti. nemo enim &c. Viuia.

f Si non proprietatem.] Not. ut ſ. de uſufruc. l. vſufructu, & ſupra de manumiſ. teſta. l. ſeruo, & ff. pro donato. l. fin. Sed contra. ff. qui & à quib. l. competit, vbi valet manumiſſio facta ab eo qui poſtea apparuit ſeruus. Sed dic ibi apparuit, ſcilicet ex ſuperueniẽte cauſa: liber tamen erat tempore manumiſſionis.

Si tradita.] CAS. Si mulier aliqua ſeruum tibi dederit: an eum manumittere poſſit, vel ſi de facto manumittit, teneat manumiſsio, quæritur? Dicitur quod non. Viuia.

Mido.

g Si tradita.] ſecus ſi non tradita, ut ſ. eo. l. qui tibi.

Si pater.] CASVS. Si pater tuus te minore viginti annis conſentiente ſeruum tuũ manumiſit, tibi non præiudicauit: vnde non tenuit manumiſſio. Viuia.

h Minoribus] ſecus ſi eſſet maior. ſic econtra pater per filium, ut infra communia de manu. l. 1. §. fin. ſunt enim vna perſona, ut inſtitu. de inuti. ſtipul. §. et uero qui: aliàs non poteſt quis per alium manumittere, ut ſ. de manumiſſ. vindicta. l. nec mulierem.

c Dicis.] ſuo noĩe: quia ſi tuo noĩe emiſſet, in tuo dñio eſſet, & ideo ei libertatem dare non potuiſſet.

d Tranſtulerat.] puta quia non ipſa hoc geſſit, nec uenditor. Et dic plenius, aut uterque geſſit, aut nullus, aut alter. ſi alter, vel vterque, ſtatim acquiritur dño, & ſic loquitur ff. de acqui. re. domi. l. ſi procurator, & de dona. l. quod mihi, & de acqui. poſſeſ. l. 1. §. hæc quæ de ſeruis, & §. ſequen. ſi neuter, non ſtatim, niſi ea res tradatur domino, ut ff. de acqui. rer. do. l. res ex mãdato, & hoc ſecundum B R. & Ioann nec placet diſtinctio M. dicentis aliud in procuratore ſpeciali, aliud in generali. nam confundit eum ff. de admini. tuto. l. ſi duo. ſed eſt pro eo. ff. de mino. l. illud, §. ſi talis, & de procuratoribus. l. Pomponius.

Dominiũ an ſtatim quæratur domino per procuratorem.

i Viginti annis] vt infra titu. 1. l. ſi minor viginti an. lex Aelia Sentia contradicit, ut inſtitut. qui manumit. non poſ. hodie autem correctum eſt per authen. ut in authentica, vt ſponſa. largi. colla. ix. circa princip. quia dicitur quod minor. xx. ann. poteſt facere teſtamentum, ergo & manumittere.

k Non potuit.] Hoc cũ ſeruus erat minoris. ſi alterius, licet ſibi obligatus, poteſt conſentire manumiſſioni. ff. de manumiſ. vindic. l. ſi pater, §. ſi.

SI à non dominis.] CASVS. Si aliquis ſeruum alienum manumiſerit, aut in præſentia iudicis ſimplicis habentis tamen ius dandi libertatem, aut principis. primo caſu reuocabitur libertas, & ſine pœna. ſecundo caſu reſtituto domino ſuo, duo mancipia eiuſdem artis dabit domino, & tria fiſco. & hoc in prima & ſecunda parte. Si vero viginti annis tacuit, ita ꝙ nemo ſtatus moueat quæſtionem, & ille prædicta præſcriptione ſe tueri poſſit: a prædicta pœna erit immunis qui manumiſit, & ſibi imputet dominus ꝙ tanto tẽpore tacuerit. & hoc in tertia. A

non præiudicat domino vero, & qui principem fefellit, punitur pœna hic ſtatuta, & ceſſant iſta, ſi ſeruus ille ſibi libertatem præſcripſerit. Salic.

VII. Imp. Conſtantin. A. ad Baſſum præt. præto.

SI à nõ dominis [†] libertas detur mãcipio alieno, ſi quidem ab his iudicibus impetrabitur, quibus dandi ius eſt: ſine vlla trepidatione pœnæ [a] facilis diſſolutio eſt. B

¶ Si verò iubẽtibus [b] nobis quicquam lege actum eſſe doceatur, & non dominus vt alienum mancipiũ manumitteretur, petiſſe probetur: tunc eodẽ qui in conſpectu noſtro libertatem monſtrabitur à non domino conſecutus, ei protinus ad cuius proprietatem pertinet, reſtituto: is qui mancipiũ alienum fallẽdo principis cõſcientiam manumiſit, mãcipia duo cogatur domino eius dare, eiuſdem ſexus, ætatis, atque artis, cuius conſtiterit eſſe manumiſſum, & alia tria [c] fiſco eadem ratione ſimilia. C

¶ Quæ mulcta non ſemper imponitur, ſed potius conquieſcit, ſi fortè manumiſſus inferẽtem ſibi quæſtionem ſtatus, obiecta legitima præſcriptione, [d] potuerit excludere: cum ſibi amiſsi mancipij dãna debeat imputare is qui in perniciem ſuam geſta taciturnitate firmauit. PP. Idib. Iul. Conſtantino. A. V. & Licinio Cæſ. Conſs. D

¶Ex Co. Theodoſia. li. 4. ti. 9. l. 1.

[a] Pœnæ.] nominaliter ponitur. nullã enim patitur pœnã qui manumiſit, nam auctoritas iudicis excuſat, ut ff. de his q notan. infa. l. furti. §. 2. Item libertas valet, vt hic innuit. vel verius non ualet, ut ſ. eo. l. ſi non ꝓprietatem. Alij ponunt aduerbialiter, & idõ dicit penè, quia cum opponitur præſcriptio. xx. an. non eſt facilis diſſolutio libertatis, & ſecundũ primum modum poteſt legi. j. & ſ.

[b] Iubentibus] id eſt conſentientibus & auctorizantibus.

Actio quãdoque datur in quĩtuplum.

[c] Et alia tria.] ſic ergo in quintuplum, & ſic eſt contra inſtitu. de act. §. oẽs, ſed diuerſis præſtat hæc pœna, fiſco, & domino ſerui.

[d] Præſcriptione.] ſcilicet xx. an. vt j. de long. tempo præſcrip. quæ pro liber. l. 2. Et no ꝙ qui præiudicat ſibi per negligentiam in vno, in alio ſimiliter ſibi præiudicat. ſic. ff. vi bo. rap. l. tertia, & de admi. tut. l. ſi pupillus, & ſ. ad leg. Falc. authen. ſed cũ teſtator. §. itẽ ſi hæres, quædam. arg cõtra ff. de alienati. iu. mu. cauſa fa. l. itẽ ſi res, in princ. Sed ibi alienatio tenuit à principio: hic nõ tenuit manumiſſio. Item nota ſimile econtra: quia ſi duo habeo auxilia, & in vno ſum diligens, & ſic in eo mihi non præiudico, immo mihi prouidi, ꝙ in alio videor mihi prouidere, ut ſ. de inoffic. teſta. l. contra maiores, & ff. de condict. cau. da. l. ſi extraneus.

Negligentia nocẽs alicui in vno, nocet ei in alio.

QVI MANVMITTERE NON POSSVNT: & ne in fraudem creditorum manumittatur.

CErtum.] CASVS. Si in teſtamento tuo Sticho directam libertatem reliquiſti in creditorum fraudem, non aliàs reuocabitur: niſi conſilium & euẽtus, ſcilicet ꝙ re ipſa ſint fraudati, ſequatur. & hoc in prima. Si uero te ab aliquo hærede inſtituto, à te fideicõmiſſ. relinquatur præſtãdũ Titio: an Titius inter creditores cõputetur, ſi tu minus idoneus ſeruos manumittas, quęritur? Dicitur ꝙ ſic. & hoc in ſecunda. Viuia. A

TITVLVS XI.

QVI MANVMITTERE non poſſunt: & ne in fraudem creditorum manumittatur

Fraudis nomine continetur conſilium & euentus. Bald. Vel ſic: Vt libertates directæ reuocentur tanquã in fraudem creditorum datæ, duo requiruntur, ſcilicet fraudis conſiliũ, & euentus: & creditor intelligitur etiã cui ex vltima voluntate ad libertatẽ præſtandam debetur. Salic.

B I. Imp. Alexander. A. Antiocho.

CErtũ ius eſt, non aliàs directas libertates per legem Aeliã Sentiam quæ ſunt in fraudem [e] creditorum manumiſſorum datę, reuocari, niſi & conſilium fraudis, hoc eſt animus manumittentis, & euentus damni ſuum recipere volentium ſequatur. [f] Inter creditores autem etiã eos numerandos eſſe quibus fideicõmiſſum [g] debetur, olim placuit. PP. II. Id Nouẽb. Max. V. & Aeliano Cõss. C

Seruus etiam per interpoſitã perſonam ſeruum peculiarem non manumittit. Salic.

II. Idem A. Nataliano.

SEruos [h] meos nec per interpoſitam [i] perſonam ad libertatem perducere homines peculij ſui poſſe, mandatis principũ comprehenditur.

D *Quod ſit in ſpectaculo & populi tumultu, pro infecto debet haberi. Bald. Vel ſic: Ad exclamationem populi facta manumiſſio non tenet. Salic.*

III. Idem A. Iuſtinæ.

DIuo Marco auctore amplisſimus ordo cẽ

[e] In fraudem.] vt inſtitu. qui ma. non poſſ. §. in fraudem.

[f] Sequatur] Sunt ergo duo neceſſaria in directis, ſcilicet conſilium & euẽtus, ut hic Sed in fideicommiſſarijs ſufficit ſolus euentus, ut hic, & j. eo. l. fin. & ff. de fideicõmiſſarijs li. l. ergo, §. ſi in fraudem. ſic in datis inter uiuos, duo exiguntur ff. quæ in frau. credi. l. ſi quis cum haberet, & iſti. qui ma. non poſſ. §. præualuiſſe.

Libertates in fraudẽ creditorum conceſſæ, an ſint reuocandæ.

[g] Fideicõmiſſum] Non ꝙ manumittens reliquerit, ſed alius ab eo, ut apparet per l. iliam, j. de bo. aucto. iu. poſſ. l. 1. & ff. ad legem Falcid. l. in ratione, 2. §. quod vulgo. Item hoc cum eſt purũ: ſecus ſi conditionale, ut ff. qui & à qui. l. qui in fraudem, & ff. de act. & oblig. l. is cui.

SEruos.] CASVS. An ſeruus ordinarius principis uicarium ſuum manumittere poſſit, quæritur? Dicitur quòd non.

[h] Seruos.] argu. contra ff. qui & à quib. l. competit.

ADDITIO. Gl. ſoluit ibi duob. modis, dic vt in ea.

[i] Nec per interpoſitam.] Non ſolum per ſe, ſed nec per interpoſitam perſonam.

DIuo Marco.] CASVS. Dum poteſtas pulſat ad harengam, & populo congregato, coram populo quis velit ſeruum ſuum ſcilicet actorem manumittere, vel alterius officij ſeruum, libertas data nõ tenet, & hoc ſenatores cenſuerunt diuo Marco auctore. videtur enim iſte talis coactus manumiſiſſe: quod eſſe non debet, ut ff. qui & à quib. l. ſi paratus.

a Spectaculo.] id eſt ſub aſpectu populi, vel ad exclamationem populi: quia videtur coactus manumittere, vt ff. qui & à quib. l. ſi priuatus, & argu. ſ. de pœnis, l. de curionum. A

b Alienum.] id eſt alium ab actore.

Si minor annis viginti.] CASVS. Si minor xx. an. ſeruum ſuum ad manumittēdum tradidit, non tenebit manumiſſio.

c Si minor annis viginti.] cōcor. ſ. ti. 1. l. ſi pater.

d Homines.] ſ. vicarios.

e Conſtituitur.] ut ff. de mino. l. verū, §. quòd ſi minor, & de verbo. obliga. l. ſi minor, & de ſeruis expor. l. 4. Sed cōtra ff. de manumiſ. vindic. l. illud, §. j. Solu. ibi fuit ſeruus datus minori hac lege vt manumittat: hic à minore datus alij. Itē contra. ff. de manumiſſ. l. quarta, §. nec intereſt. Solu. ibi non fuit lex à minore appoſita ut manumitteretur, ſed ab ipſo ſeruo qui hoc pepigit cum emptore ut manumittat eum.

Sed hodie.] CASVS. Iſta authen. extenditur tantum ad ſeruos qui in teſtamento manumittuntur, & eſt clara. Viuia.

f Relinquere.] hoc aptatur ad illam ſolam libertatem quæ in teſtamēto datur, vt in corpore huius authenticæ dicitur, & verbum, relinquere, innuit. ut ff. de tabul. exhi. l. 1. §. fina. ergo nec olim, nec hodie manumittit minor viginti annis inter viuos, niſi cauſa cognita: quia nec lex Iuſtiniani permittit minori xvij. annis, niſi in teſtamento, ut inſti. qui manumit. non poſſ. §. fi. & §. eadem lege.

fuit, ne quis in ſpectaculo a quod edatur, actorē ſuum alienumve b ſeruū manumitteret: & ſi factū eſſet, pro infecto haberetur.

Minor annis viginti non poteſt tradere ſeruum ad manumittendū. Salic. Hodie hoc eſt correctum quādo manumittit in ultima voluntate. nam ſufficit ætas legitima ad teſtandum, ut in authētica hic poſita. Bal. B

IIII. Idem A. Feliciſſimo.

Si minor annis viginti c ad libertatem præſtandā homines d tradidiſti, ſenatuſconſulto, quod geſtum eſt, irritum conſtituitur. e

IN AVTHEN. vt ſpon. larg. §. & hoc quoque, colla. ix. conſti. ij.

Sed hodie ex quo teſtari poſſunt, & libertates poſſunt relinquere, f antiqua lege ceſſante.

Non dicitur fraudatus ille qui precium recipit. Bald. Vel ſic: In fraudē fiſci non poteſt libertas præſtari: nec dicitur fraudari, ubi precium fuit ſolutum redemptori manumittentis. C

V. Idem A. Priſco.

Si in fraudem eorū quę fiſco debebantur, probari poteſt libertas data: non valet. g

¶ Sed ſi pecuniam is quē patrem h tuum appellas, emptori i dedit, & ab eo redemptus, ad libertatem perductus eſt: nihil uidetur bonis defuiſſe k eius qui fiſci debitor dicitur.

Solus tutor non præſtat libertatē à pupillo debitam. Salic.

VI. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Olympio.

Nec fideicommiſſariā libertatem à pupilla ſua ſeruis debitam tutorem poſſe præſtare, l certi iuris eſt. vnde ſi hos quos tu rogata fueras manumittere tempore certo ætatis tuæ, ad libertatem non perduxiſti, ſed tutor manumiſit, remanſerunt in ſeruitute.

In fideicommiſſarijs libertatibus fraus conſideratur ex euentu tantū. Salic. Et collige hic ꝙ fauorabilius eſt directum quam obliquum: quod tene menti ſecundum Bald.

VII. Iidem AA. & CC. Zotico.

Si debitor ex adminiſtratione curæ dominus tuus non ſoluendo cōſtitutus, fideicommiſſariā tibi reliquit libertatem: cum in fideicommiſſarijs libertatibus euentum inſpici tantum m obtinuerit: nihil eius voluntas tibi prodeſſe poteſt.

TITVLVS XII.

QVI NON POSSVNT ad libertatem peruenire.

Serui damnati ad perpetua uincula, non poſſunt ad libertatem perduci: nec damnati ad tempus, durante tempore pœna: ſed finis oſic: & libertas medio tempore eis relicta, tunc eis prodeſt. Salic.

I. Impp. Seuerus, & Antonin. † AA. Torquato.

Nec fideicommiſſariam.] CASVS. Libertatem ſeruo teſtatoris per fideicommiſſum relictam dandam à pupillo, an tutor pupilli præſtare poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non. Idem erit ſi rogata erat pupilla ſeruum ſuum manumittere certo tempore ætatis ſuæ, nec fecit, ſed ante tempus illum tutor manumiſit: quia manebit in ſeruitute, nec erit liber. alij modi caſuum ponēdi ſunt, ſicut dicitur in glo.

l Præſtare.] niſi infans ſit. tunc enim ſufficit ſolus tutor, ſicut in hæreditate, ut ſ. de iure deliberan. l. potuit, & l. ſi infanti, & hoc in ſeruis teſtatoris. ſi autem eſſent pupillæ, non opus forſan eſſet inquiſitione, & ſufficeret auctoritas tutoris, ut ſ. quando decreto opus non eſt l. fina. & l. 1. vel dic ſecundo quòd nō poteſt tutor manumittere ante certā ætatem quam ſtatuerat teſtator. nā poſtea poſſet ſolus tutor. ar. ff. de manu. l. 4. §. nihil autem, & de mino. l. verum, §. itē quæri. Vel tertio dic ꝙ hic eſt caſus qui eſt ff. de manu. l. ſeruus furioſi. Sed arg. contra ff. de fideico. lib. l. ex cauſa.

Si debitor.] CASVS. Si ex adminiſtratiōe tutelæ vel curæ, adulto vel pupillo factus ſis debitor in x. & te non exiſtente ſoluendo, fideicommiſſ. libertatem, non fraudis conſilio Sticho reliqueris, cum in fideicommiſſ. libertate ſolus euētus damni ſufficiat, licet fraudis conſilium non interceſſit, non valet legatum. D

† al. ſimpliciter, Antoninus, alias nullus Aſcribitur.

m Inſpici tantum.] vt ff. de regul. iur. l. fraudis. Sed cur eſt ſecus in directis, ut ſupra eo. l. 1.? Reſpond. directæ æquiparantur illis quæ dantur inter viuos: at illæ exigunt hæc duo, vt inſti. qui ma. non poſſ. §. in fraudem. vel directæ competunt ſtatim adita hæreditate, nullo hæredis beneficio: fideicommiſſarias ipſe præſtat: at nihil ultra uires hæreditatis præſtare tenetur, ut ſupra ad leg. Falcid. l. ſucceſſores, & ad Trebell. l. 1. §. penult.

Libertas directa fauorabilior eſt quàm fideicommiſſaria.

Si in fraudem.] CASVS. Libertas in fraudem eorū quæ fiſco debentur, data, non valet. Si vero debitori fiſcali aliquis pecuniam pro ſeruo ſubminiſtrauit, & ſic manumiſſus eſt, non reuocabitur libertas, cum nihil de bonis debitoris per hoc fuit deminutum.

g Non valet.] vt ff de iure fiſci l. in fraudem, §. à debitore, niſi præſcriptione decem annorum defendatur, ut ff. qui & à qui. l. ſi cum fideicommiſſo, §. Ariſto.

h Patrem.] vt cum eſſet ſeruus, & pater tuus erat, ſ. naturalis.

i Emptori] ſ. ſuppoſito à ſe qui emerat à fiſci debitore.

k Defuiſſe.] cum precium ſuccedit loco rei, ut ff. de peti. hære. l. ſi rem.

QVI NON POSSVNT AD LIBERtatem peruenire.

Dixit ſupra quando manumiſſio impeditur ex perſona manumittentis, nunc quando ex perſona manumiſſi.

Cum

A Cum diuus † [Claudius] pater meus cōſtituerit, à præſidib. prouinciarū, vel qui coercendorum maleficiorum poteſtatem habent, in perpetua vincula damnatos ad libertatem perduci nō poſſe: hi qui [a] intra tem-
B pora pœnæ liberi & hæredes eſſe iuſsi ſunt, aut legatū fideicommiſſumve acceperunt: neque libertatem [b] adipiſci, neque q̄cquam eorum quę his data ſunt, capere poſſunt. [c]

¶ Quòd ſi pœnæ tempus compleuerint, iam omni vinculo exoluti, & quaſi ad priſtinā vel ſimplicē [d] ſeruitutis conditionem redacti, & libertatē & ſi
C q̄ teſtamētis dominorū illo [e] tempore defunctorū acceperunt, ſine vlla quæſtione pœnę præteritæ cōſequantur. [f]

Prohibitus in pœnam à teſtatore manumitti, non poteſt etiam per emptorem ad libertatem perduci, prohibitus vero propter aliquod miniſterium familiare, officij neceſſitate ceſſante non prohibetur venire & manumitti. Sals.

II. Impp. Valeria. & Gallienus AA. Theodoro.

IS quidem qui [in] teſtamēto vetitus eſt manu-
D mitti, ad libertatem non poteſt [g] peruenire: ſed in propoſito intereſt vtrumne eos quos cum filio educatos eſſe teſtator expreſſit, propter familiare miniſterium, & vſum filiorū neceſſarium, & venire, & manumitti vetuerit, an quaſi male meritis pœnā irrogauerit. [h] Nam priore caſu, morte eius cui cōſulebatur, obſequij neceſſitate finita, libertas pōt [i] peruenire. poſteriore [autem caſu] id quod pœnæ cauſa in ſeruos ſtatutum eſt, neceſſe eſt vires ſuas obtinere: quando [k] † diuis parentibus meis [l] placuerit huiuſmodi teſtamētorum leges perpetuā ſeruitutem malè meritis ſeruis irrogare, vt nec ꝑ ſuppoſitum emptorem ad libertatē perduci poſsint. [l]

TITVLVS XIII.

QVIBVS EX CAVSIS ſerui pro præmio libertatem accipiunt.

Seruus qui vindicauit necem domini, pro præmio conſequitur libertatem ſententia contra occiſores lata, & non ante. Salic.

I. Impp. Diocle. & Maximianus AA. Firmino. *

QVoniam religioſa [m] ſollicitudo ad augendā [n] ꝓuocandāq; [o] fidei obſeruationem iuris præmio affici debet: ſi ad vlciſcendam necem domini, incorruptis probationibus, ac ſtrenuo niſu conſtiteris: libertatem, quam his qui dominorum cædē vindicant, iampridem ſenatuſconſultis, & ſtatutis principum præſtari ſancitum eſt, etiam tu pro tam ingētibus meritis non ex ipſo [p] facto, ſed aditione & ſentētia præſidis reportabis. PP. VII Id. Decem. * & Max. Conss.

Seruus alienus qui defert falſatorem moneta, libertatem cōſequitur, & domino fiſcus dat precium ſerui. Bald. Vel ſic: Deferens falſatorē monetæ, in præmium conſequitur libertatem. Sals.

II. Imp. Conſtantinus A. ad Ianuarium.

Cum diuus.] CASVS. Si ſeruus ob delictū cōdemnatus fuerit, vt in perpetuis ſit vinculis: an ſi ei libertas fuerit relicta vel hæreditas, poſſit illam capere, quæritur? Dicitur ꝙ non vel dic ꝙ debeat eſſe in vinculis vſque ad annū, ſi medio tempore fuerit ei relicta &c. Si vero tempus pœnæ iā effluxerat, & poſtea aliquid ei relictum eſt: ſine ulla quæſtione pœnæ p̄teritæ, quæ ei relicta ſunt, conſequetur. & hoc in ſecunda. Viuianus.

[a] Hi qui.] ſubaudi à ſimili, hi qui &c. & ſic mutat caſum.

[b] Neque libertatē] vt & ff. d manumiſ. l. ſeruus hac lege, & qui & à quibus. l. ille, §. fin.

[c] Poſſunt.] niſi cauſa victus legetur, ut ff. de his quæ ꝓ nō ſcrip. haben. l. ſi in metallum, & de ali. lega. l. ſeruos.

[d] Simplicem.] nam prius dupliciter erāt ſerui, cum eſſent in vinculis. Dic ergo ſimplicem ad differentiam geminæ ſeruitutis.

[e] Illo.] quo erant capaces, & ſic contra, ff. de leg. 2. l. cū filius, §. ſeruus. Solu. hic eo tempore quo iā ſunt capaces. vel ſecundum Pla. illa ſecundum iſtā. pro prima. ff. cōia præ. l. fin. in fine.

[f] Conſequantur.] vt ff. de pœnis. l. fratres.

IS quidem.] CASVS. Si teſtator in teſtamēto ſuo vetuerit ſeruum ſuum manumitti: an ad libertatem peruenire poſsit, quæritur? Diſtiguitur: aut noluit eum manumitti, quia voluit eū in miniſterio hæredis ꝑſiſtere: aut in modū pœnæ, quaſi malè meritum vetuit manumitti. primo caſu, mortuo hærede ad libertatē pōt peruenire: ſecundo caſu non: nec ſi hæres in emptorem aliqua alienauit. Viuia.

[g] Non poteſt.] vt & ſ. de teſta. manu. l. contra voluntatem, & ff. de manumiſſio. l. ſeruus hac lege, & ĵ. de vſuca. ꝓ empto. l. 3. & ſ. ꝗ re. ali. nō alie. l. fi.

[h] Irrogauerit.] Quid ſi eſt dubium? Reſpon. fortè non præſumam pœnam eſſe fauore libertatis.

[i] Libertas poteſt.] impoſſibile eſt.

[k] Quando.] ideſt quia.

[l] Poſſint.] niſi in caſu, puta ſi vindicauit mortem teſtatoris, ut ff. ad Sylla. l. ſi quis in graui, §. vtrum Item & quādo propter pactionem, ut ff de manumiſſ. l. ſeruus hac lege. Accurſius.

QVIBVS EX cauſis ſerui pro præmio libertatem accipiunt.

Dixit quando propter delictum non manumittuntur: nunc econtra quando propter merita libertatē conſequuntur.

QVoniā] CAS. Si ſeruꝰ mortē domini in publicum detulit, & ſtrenuus in accuſando extiterit, aduerſarium cōuincendo: an ob hoc liber effici mereatur, quæritur? Dicitur ꝙ ſic: non ipſo facto, id eſt ipſo iure, ſed ex præſidis ſententia, vel non eo ipſo ꝙ proſilijt ad accuſationem, ſed conuicto aduerſario. Viu.

[m] Quoniā religioſa.] quia ad ſuperiora etiam habent reſpectum.

[n] Ad augendam.] in his ſeruis qui habent eam.

[o] Prouocandāq;.] in his vel in eis qui non habent eā. ſic & ſ. de bonis quæ lib. l. 2.

[p] Non ex ipſo.] id eſt non ipſo iure. Vel dic, non eo ipſo ꝙ proſilijt ad accuſationem, ſed demū cōuicto aduerſario, ut hic, & ſ. de preci. impera. offe. l. 1. & ff. ad Sylla. l. 3. §. vtrum, & de iure pa. l. pen. Et not. ꝙ eſt orcinus, vt ff. qui ſine ma. ad lib. perue. l. qui ob necem. ſed alia ff. de bo. lib. l. ſi necem, dicit ꝙ nullius. Sed dic ſcilicet nullius uiuentis, & non puto hic reddi precium à fiſco: cum domini negocium

† Verbū Claudius prauo errore à librarijs inſertum de lēdū eſt, cū nec ſit I vllo manuſc. nec Claudius centū annis ſenior fuerit horū imperatorum pater. Cōtius.

* retracti.

† al. quē.

† al. noſtris.

Continuatio.

* Firmo.

cium geſſerit, aliud in caſu ĵ.l.proxima.

SErui.] CASVS. Si ſeruus cudentem adulterinã monetam in publicum detulerit, ad libertatẽ perueniet, ſoluto à fiſco precio ſerui domino. Viuia.

a Percipiant.] Sed an idem vbicũque ſerui pro præmio accipiunt libertatẽ à lege? Videtur ꝙ non, ut ff ad legem Falc. l. æris: ſed illa magis innuit contrarium. Accur.

SI quis.] CASVS. Si aliquis virginẽ rapuit, & ita potuit accuſari crimine capitali, & amici virginis cũ raptore, vel ſub diſſimulatione pertranſierint: ſi ſeruus tales in publicũ detulerit, ad libertatem perueniet. Viu.

b Raptus.] genitiui caſus.

Transfigere an liceat ſuper raptu.

c Tranſmiſſum] ex eo ꝙ dicit tranſmiſſum, præſumit Ioã. quòd liceat tranſigi, quaſi dicat, finitur quantum ad tranſigentem, ut ff. ad leg. Iul. de vi pu. l. qui cœtu, §. qui vacãtẽ. Eſt tamen ar. cõtra. ĵ. de rap. virg. § fin. Itẽ contra ſ. de tranſact. l. tranſigere. Solu. ut ibi.

ADDITIO. Tu dicas cum Bar. in d. l. tranſigere, ſ. de tranſact. in 2. col. verſic. his expeditis venio, &c. ꝙ ſuper raptu paciſci aut trãſigi licet: qa d. l. tranſigere, ſolum adulterium excipit, de quo dicas latius ut ibi p eum.

d Donetur.] precio à fiſco ſoluendo, ut ſ. l. prox. alij habẽt aliter leges tranſpoſitas.

SI deſertorem.] CASVS. Si ſeruus deſertorem militiæ in publicum detulerit: an pro præmio mereatur libertatem, quæritur? Reſpon. quòd ſic.

SErui qui monetarios, adulterinam monetam clãdeſtinis ſceleribus exercentes, in publicum detulerit: ciuitate Romana donentur, ut eorum domini preciũ à fiſco percipiãt. [a] Dat. KV. Kal. Decem. Romæ Criſpo.

Collige ex hac lege ꝙ de raptu virginis poteſt tranſigi: tamen maleficium nõ remanet impunitum. Bal. Vel ſic: Raptus virginis crimen detegens, conſequitur libertatem. Salic.

B

III. Idem A. ad Populum.

SI quis ſeruus raptus [b] virginis facinus diſſimulatione prçteritũ aut pactione tranſmiſſum, [c] detulerit in publicum, libertate donetur. [d] Dat. prid. Kal. April.

Deſertor militiæ poteſt à quolibet accuſari: & ex hoc ſeruus conſequitur libertatem. Bald.

IIII. Imppp. Gratianus. Valent. & Theo. AAA. ad Syagrium præ. præt.

C

SI deſertorẽ militiæ ſeruus prodiderit, [e] libertate donetur. [f] Id. Iul. Romæ.

TITVLVS XIIII.

DE INGENVIS manumiſſis.

Ingenuus teſtamento manumiſſus non efficitur libertinus: & tamen tenetur manumittenti reſtituere ꝗc quid de eius domo, vel eius contẽplatione meruit. Bald. Vel ſic: Si manumiſſus dicat ſe ingenuum, et obtineat in competenti iudicio: tenetur reſtituere tam habita à manumiſſore, quàm eius occaſione. Salic.

D

I. Imp. Alex. A. Phileto.

SI ingenuum te ex teſtõ

e Prodiderit.] ideſt manifeſtauerit.

f Donetur.] Et hic, dicit Irn. dandum precium à fiſco, nam & hic conſuluit fiſco.

DE INGENVIS MANVMISSIS.

Continuatio.

De ſeruorum manumiſſione dictum eſt: ſed quia ingenui homines de facto quandoque manumittũtur, ponit quid iuris ſit de ingenuis manumiſſis. Azo.

SI ingenuum.] CASVS. Si liberum hominem quem credebas ſeruum tuũ eſſe, in teſtamento tuo manumiſeris. & ille in ingenuitatem proclamauerit, an bona quæ occaſione manumiſſionis acquiſierit i do-

A

mo manumiſſoris, apud hæredẽ relinquere debeat, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. Idem eſt ſi ei tanquam liberto aliquid fuerit legatum. Viuia.

g Iudices.] ſcilicet præſides prouinciarum, ut ſ. de peda. iudi. l. 2.

manumiſſũ eſſe dicas: † apud ſuos iudices [g] cauſã agere debes, [h] ſi tamẽ iuſtum contradictorem habes, id eſt eum qui ſe patronum tuum eſſe dicit: memor [i] ſenatum cẽſuiſſe, vt qui poſt manumiſſionẽ [k] originem [l] repetierint: [*] ea quæ de domo manumiſſoris habent, ibi relinquant. In qua cauſa etiam legata, ut liberto data eſſe, iuris prudentibus placuit.

B

Obſequia ſeruitutis non faciunt ingenuum ſeruum. Salic.

II. Imp. Gordianus A. Pompeiæ.

INgenuam natam, neq; nutrimentorum ſumptus, [n] neque ſeruitutis obſequium [o] faciunt ancillam, [p] neque manumiſſio [q] libertinã. PP. V. Id. Maij Sabino. II. & Venuſto Conſs.

C

Natus ex ingenua, lite pendente eſt ingenuus Vel ſic: Vitium litigioſi non officit libertati. Bald. Vel ſic: Si manumiſſa eſt poſtea ex antiqua cauſa pronunciata ingenua: liberi ante nati probantur ingenui. Sal.

III. Imp. Philippus A. Feliciſſimo.

SI auiam tuam vti ancillam manumiſſam, poſtea ingenuam eſſe ſolenniter [r] conſtiterit, ſtatũque eius iuſtæ ſententiæ tuetur auctoritas: filios eius, quamuis ante ſententiam [iam] ſuſceptos, ingenuam libertatem non im-

D

h Agere debes.] actione in rem prçiudiciali, vt inſtit. de act. §. præiudiciales.

i Memor] .ſ. tu.

k Manumiſſionẽ.] ſcilicet de facto.

l Originem.] id eſt ingenuitatem.

m Ea quę de domo] & etiam poſt manumiſſionem quæſita ex re manumiſſoris non aliàs, ut ff. de libe. cauſa l. de bonis, §. fi. & facit ad hanc l. ſ. de do. ante nup. l. ea, & ſ. de teſta. l. neque profeſſio, & inſtitu de leg. §. longe, & ff. ſi liber. ing. eſſe dica. l. 3. & ĵ. ad le. Iul. de adul. l. eũ, in fi. & ff. de li. cau. l. ſi debitori, & ff. de condic. inde. l. ſeruo manumiſſo.

INgenuam.] CASVS. Si ingenua, vt ancilla nutriatur, vel obſequium quod cõſueuit ancilla præſtare, prçſtitit: an ob hoc ꝙ vel vt ancilla nutriatur, vel obſequium quod conſueuit ancilla præſtare, præſtitit, ancilla dicenda ſit, quæritur? Dicitur ꝙ non: nec ſi de facto manumittatur, libertinæ conditionis efficietur.

n Sumptus.] vt infra de infan. expo. l. 1.

o Obſequium.] ut ĵ. de libe. cau. l. liberos, & ſ. de ſer. reipub. l. finali.

p Ancillam.] etiam ſi per mille annos ſtetit vt ancilla, ſi tamẽ parata ſit probare contrarium, ut infra de long. temp. præſcript. quæ pro lib. l. finali, alioquin præſumam eam ancillam, ſi per xxx. annos ſic fuit.

*†Quædã exem. habẽt, Si ingenuũ te, & ex teſtamento manumiſ. eſſe dicas: apud ſuos iudi. cauſ. age. d'bes. Si tamen iuſt. contradic. ha. id eſt eũ qui ſe pat. tuũ eſſe dicit, memineris ſenatum, &c. * receperunt.*

q Manumiſſio.] ſcilicet de facto, ut inſtitu. de inge. §. finali.

SI auiam.] CASVS. Si ingenuam, ut ancillam poſſe diſti, & manumiſiſti, an ea in ingenuitatem prouocante, & obtinente, filij poſt manumiſſionem, & ante ſententiam procreati, ingenui dici debeant, quæritur? Dicitur ꝙ ſic: & nepos mulieris hanc conſultationem faciens, ſi peritiores conſuluiſſet, ꝙ tales eſſent ingenui, facilè cognouiſſet. Viuia.

r Solenniter.] per ſententiam.

Cognoſceres.]

Sententia ingenuitatis præiudicat inter oēs.

a Cognoſceres.] Nam ſententia ingenuitatis præiudicat inter omnes, ut ff. de libe. cauſa. l. diui. §. 1. & ff. de ſta. homi. l. ingenuum. Sed contra huic l. j. de lib. cau. l. fin. Solu. ibi non erat cauſa liberalis, ſed de dominio inter duos. vel hic erat libertatis cauſa, ibi ingenuitatis. Item argu. contra j. res inter alios ac. immo hic quia ex ingenua naſcitur, nō ex ſententia matris, & ſic non ob. j. de libe. cau. l. fin.

h Sententiam.] definitiuam, lite primo coram ſe conteſtata, ut argu. ff. de libera. cau. l. diui. §. 1. ſecundum Al. Vel dic ꝙ præſes ſtatuerat certum tempus, intra quod inciperet agere: quod poteſt, denegando ſibi poſtea iuriſdictionem, ut j. de remiſ. pig. l. ii eo, & j. de vſu. pu. l. fi. & ff. de cur. bo. dan. l. 1. §. quæritur, & ff. quibus ex cau. maio. l. ſed & ſi per prætorem, §. ſed & ſi dum decreto, & ff. de optione leg. l. mancipiorū, & l. ſi optio, § fin. & j. ad legem Iuliam de adulte. l. ob commiſſa, & ff. de bo. auct. iudi. poſſi. l. 1. & 2 & de Carbonia. edic. l. 3. §. dux, & etiam pœnalē pōt indicere mulctam, ut ff. ſi qs ius dicen. non obtemp. l. 1. in princip. Item cōtra s. ut nemo inuitus, ſed hic ſpeciale. Et ſunt hæc omnia argumenta pro ſcholari qui vult recedere, & Bononienſes differunt eū conuenire in receſſu.

Iudex pōt terminū ꝓfigere ad agendum.

meritò flagitare, ſi cum peritioribus tractatum habuiſſes, facilè cognoſceres. a

In hoſtilitate inter duas ciuitates conſiſtente captus, nō efficitur ſeruus. hoc dicit ſecundum lecturam ſcđam.

IIII. Impp. Diocle. & Maximianus AA. & CC. Agrippæ.

CVm cognatum tuum ingenuum b natū ex Palmyrenę c factiōis d dominatione redemptū, velut captiuum diſtractū eſſe dicas: præſes prouinciæ ingenuitati ſuæ reddi eum efficiet.

Diffamanti alienum ſtatum terminus aſſignatur ad proponendum, & probandum de iure ſuo: quo non probante, imponitur ei ſilentium ne vlterius infamet, vel inquietet. qui ſi nō paret ſententiæ, mulcta afficitur. Bald. Vel ſic: Contra diffamantē aliquem de ſeruitute, poteſt iudex ad inſtantiam diffamati tēpus illi præfigere, intra quod debeat agere: alias vltra tempus non auditur. Salic.

V. Idem AA. & CC. Creſcenti.

DIffamari ſtatum ingenuorum ſeu errore, ſeu malignitate quorundam, periniquum e eſt: præſertim cum affirmes diu præſidem vnum atq; alterum f interpellatum à te, vocitaſſe diuerſam partem, vt cōtradictionē faceret, ſi defenſionibus g ſuis confideret. a vnde conſtat meritò rectorem prouinciæ commotum allegationibus tuis ſentētiam h dediſſe, ne decætero inquietudinem i ſuſtineres. Si igitur adhuc diuerſa pars perſeuerat in eadem obſtinatione: aditus præſes prouinciæ ab iniuria temperari præcipiet. Dat. pridie Non.

Famulatus liberi hominis etiam per tempus longum, non facit eū ſeruum. Salic.

VI. Idem AA. & CC. Deciano.

SCientis conditionem liberum non poſſe fieri ſeruum, euidentiſsimi iuris eſt. ¶ Cum igitur k ꝓponas patrem pupillorum quorum precibus feciſti mentionem, velut liberum te penes ſe habuiſſe in miniſterium, licet in actu longi temporis: non præcedente vero titulo quo dominia quæri ſolent, l mutare tuam conditionem minimè potuit. S. VII. Kalend. Maij. AA. Conss.

Non renunciatio cauſæ, ſed natalium ueritas probat quem ingenuū. Salic.

VII. Idem AA. & CC. Martinæ. a

SI te & filios tuos ingenuos eſſe conſtat, natalium veritas vos tuetur. nam qui ſeruitutis mouerat quęſtionem, apud acta cauſæ renunciando, ad ingenuitatis probationem nec nocere quicquam, nec prodeſſe poteſt. m

Serui uel libertini, ex pacto non efficiuntur ingenui. Salic.

VIII. Idem AA. & CC. Callimorpho.

INgenui naſcuntur, n libertini manumiſsione

a factum.

CVm cognatū.] CASVS. Si ciuitate habente bellum cū ciuitate alia, ingenuus aliquis captus fuerit & diſtractus, an ſeruus dicendus ſit, quæritur? Dicitur ꝙ non: quia tales non dicuntur hoſtes, ut ff. de capti. l. hoſtes. Vel dic: quia Palmyrena ciuitas bellum faciebat cū populo Romano, & captus erat liber homo, & diſtractus, cū quodam iure poſtliminij dicatur reuerſus, cum præſes prouinciæ reddet ingenuitati: nec ſeruus eſſe dicetur. Viuia.

b Ingenuum.] à natiuitate.

Palmyrena.

c Palmyrenæ.] ciuitas eſt Palmyrena, quæ eſt in prouincia Phœnicię prope Barbaricas gentes, ut ff. de cenſi. l. 1. & faciebant bellum cū populo Romano, & hunc ceperunt, eum denique vēdiderūt: & ſic iure quodam poſtliminij dicitur reuerſus, ut ff. de ca. l. 2. & l. fi. Vel verius faciebat bellum cū alia ciuitate, & ſic iure nō fuit factus ſeruus, cum non dicantur hoſtes, ut ff. de capti. l. hoſtes.

a conſiſteret.

d Factionis.] id eſt diſcordiæ. in mala enim parte ponitur.

DIffamari.] CASVS. Primo ponit regulam, deinde exemplū ad regulā quæ talis eſt: Status ingenuorum errore vel malignitate alicuius diffamari non debet. Exemplum tale eſt: Titius perſæpius impoſuit Seio ꝙ erat ſeruus: præſidem & eius ſucceſſorem ſæpius interpellauit, vt Titiū citaret, & probaret Seiū ſeruum eſſe, vel deſiſteret. Seij allegationib. auditis, ꝓnūciauit ne Seius à Titio ſup ſtatu ſuo decætero, inquietaret. ſi igit adhuc perſeuerat in iniuria, dēt Titiū tēperare. Viu.

e Periniquum.] id eſt valde iniquum.

f Alterum.] ſucceſſorem.

g Defenſionibus.] id eſt iuribus.

i Inquietudinem.] nā amittit cauſam cum deeſt cognitioni contumaciter, ut ff. de reiudicata. l. contumacia, & j. de aſſer. tol. l. 1. in fine.

SCientis conditionem] CASVS. Si ſciens vt ſeruum liberum poſſediſti, non propter hoc libero quo fiat ſeruus præiudicaſti, licet miniſterium quod ſerui conſueuerunt facere, tibi præſtitit lōgo tpe. nullo enim uero titulo intercedente, puta emptionis, uel donationis, non intelligitur ſua conditio mutata. Vi.

a Paterna.

k Cum igitur.] hic habes ꝙ abſque lite conteſtata fuit hic lata definitiua ſentētia. Sed dic ꝙ ſtatutus fuit terminus, maxime in caſu qui ſequitur. alias contra quandoque, ut ff. de libera. cau. l. liberis, §. ſi quis ſciens: ſed certe ibi non fit ſeruus ſciētia.

l Quæri ſolent.] vt ff. de libera. cauſa. l. ſi viuſfructus, in prin. & §. 1. & facit s. de ſeruis reipub. ma. l. fi. Accur.

SI te.] CASVS. Si alicui ſtatus quęſtionem mouiſti, & renunciaſti coram actis, an aliꝫ præiudicet volenti ei ſtatus mouere quæſtionem, quæritur? Dicitur ꝙ nō ſufficit ad probationem ingenuitatis ꝙ aliquando motæ liti renunciaſti. Viuianus.

m Nec prodeſſe pōt.] vt arg. ff. de lib. cau. l. diui fres.

n Ingenui naſcunt.] vt & inſti. de ingenuis in prin.

Conſti-

a Conſtituuntur]ut inſti. de lib. in princip. Item & per ſententiam, ut ff. de ſtatu ho. l. ingenuum.
b Nec ſeruis.] vt ſeruus vel libertus ſit ingenuus, vt ſ. de colluſi. detegen. l. 2. & de libe. cauſa. l. parentes. & l. poſt certi. ius autẽ patronatus bene remittit, ut ſupra de bo. lib. & de iure patronatus. l. fi. Item beneficio principis libert[9] fit ingenuus, ut ff. de nata. reſti. l. quæris.
c Nec his.] ſ. patronis, vel dominis.
d Tranſactioni]dedit enim aliquid ſeruus vel libertus domino, vel patrono, ut fieret ingenuus: hoc quidem non nocet non conſentientibus.
e Conſenſerunt.] idẽ ſi conſenſiſſent vt fierent ingenui, ut prædixi.

Ibertina matre.] An natus ex libertina ſit ingenuus, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. vnde ſi talis ab hoſtibus captus fuerit, vel ex libertina natus, ſibi nõ præiudicatur quo minus ſit ingenuus. Viu.
f Iuris eſt.] ut inſti. de ingenuis, in pri. & ſupra de oper. liber. l. antepe.

D recognoſcendos.] In. ll. plerunque hoc nomen Stichus ponitur pro nomine ſerui. ſi aliquis ingenuo hoc nomen impoſuit ad celandũ ingenuitatem, nunquid ob hoc mutatur eius conditio? Dicitur quod non. Viuianus.
Ad recognoſcendos.] ut inſti. de leg. §. ſi quis in nomine.

I vestram.] Si ingenuũ tanquã ſeruum poſſides nullo præcedẽte titulo, vel ei[9] operas in 10. uel 20. an. liberi conduxiſti: nõ ob hoc ingenuitati eius præiudicatur, & ut ſibi conuentionis fides adimpleatur, agere poterit.
Si veſtram.] id eſt veſtri: poſſidebantur enim vt ſerui.
Titulus.] ex quo liberi conſtituuntur ſerui: ut ff. de libe. ca. l. ſi vſusfructus, & ſupra eodem. l. ſcientis, & eo. tit. l. libertina.
k Prohibemini.] ſcilicet ad mercedem, id eſt vt ſoluatur vobis merces.

Ingenuis.

adire.

al. nocent.

Maximo Edaſio.

tantùm conſtituuntur.[a] pactum autẽ nec ſeruis,[b] nec libertinis ingenuitatẽ aſſignat: nec his[c] qui tranſactioni[d] non conſenſerũt.[e] quicquam præiudicare poteſt.

Ex libertina matre natus eſt ingenuus. nec ei reuerſo obeſt quòd in captiuitate hoſtium fuit. Sal.

IX.

Libertina matre procreatam, ingenuam naſci natalibus, euidentis ac manifeſti iuris eſt.[f] Cũ igitur te matre libertina editam, deinde ab hoſtibus captam, poſtliminio reuerſam proponas, & nunc tibi ſeruitutis moueri quæſtionem: conſequẽs eſt adiri præſidem prouinciæ, qui de cauſa liberali cognoſcet, iure laturus ſententiam, ſciens neq; huiuſmodi matris cõditionẽ, neq; captiuitatem, reuerſis de ſtatu priſtino quicquam poſſe detrahere.

Nomina ſunt inuenta ad recognoſcendum, nõ ad faciendum quem ſeruum, vel ingenuum. Sal.

X.

Ad recognoſcendos ſingulos nomina comparata publico conſenſu, ob celandos natales ingenuis, ſi mutentur, minime nocet: natoſque (licet in miniſterio ſeruitutis) liberæ conditionis, non ſeruos poſſesſio, ſed ſtatus ingenuos edi perficit.

Locatio operarum nec facit nec probat quem ſeruum. Sal.

XI.

Si veſtram poſſesſionem nullus præceſſit titulus, ſed ingenui conſtituti operas mercede placita locaſtis nec ſtatui veſtro quicquam derogatum eſt, nec ad cõuentionis implendam fidem ſolẽniter agere prohibemini.[k] S. Non. Mart CC. Conss.

Plagio abducta ingenuitatem non perdit Sali.

XII.

Ad mutandum liberæ ſtatũ, cõmiſſum plagii nihil promouet: ſed abductam natales quibus nata eſt, poſt hunc etiam caſum obtinere cõuenit. S. III.

Abſolutoria lata quia non probatum, non propterea præſumitur quod verè aſſerebat eſſe verum. Item ſuccumbens in cauſa ingenuitatis, non præiudicat ſibi in cauſa libertinitatis, quin illam poſtea mouere poſſit. Salice.

XIII.

Ingenuum [quis] ſe contendendo, nec probando, non amittit libertinitatem. S. VII. Id. Decembris.

Etiam per titulum fauorabilem ſtatus non amittitur. Bald. Vel ſic. Ignoranter deſponſata ut ancilla, ſuæ ingenuitati non præiudicat. h. d. ſecus ſi ſcienter. Sals.

XIIII. Iidem AA. & CC.

Statui ingenuæ ex eo ſolo quòd velut ancilla ſponſaliorum nomine data proponitur, præiudicari nulla ratione poteſt. S. VII. Kalen. Ian.

TITVLVS XV.

Si propritarius & vſufructuarius ſimul libertatem ſeruo imponant, pleno iure liber efficitur at vbi ſolus proprietarius hoc fecerit, ipſius libertus erit & quaſi ſeruus apud vſufructuarium permanebit: & interim aliunde quæſita quæ ex opera ſua & re fructuarij, ſibi quærit: & ea ad legitimum ſuum ſucceſſorem transmittit. Vbi verò ſolus fructuarius manumittit: ſi contemplatione tunc ſerui quandiu vſusfructus durasſet, proprietario

Ad mutandum.] Ingenua vendita & exportata tanquam ancilla, nunquid libertatem & ingenuitatem amittat? Dicitur quòd non: ſed nati poſt, maneant liberi. Viuianus.
Promouet.] ut & infra ad legem Fab. de Pla. l. abducti, & facit ſupra eodem l. libertina.

Ingenuum.] Si de poſſeſſione libertinitatis in ingenuitatẽ prouocaſti, nec probaſti: an libert[9] ſis, quæritur? Dicitur ꝙ ſic.
Libertinitatem.] Quam habebat, quã videbatur ſi emiſerit, quia cum aſſeruit ſe ingenuum, videtur negaſſe tacitè ſe nõ eſſe libertum: fortè nec patietur pœnã: licet ſecus ſit, cum dicit ſe ſuis nummis emptũ, ut ff. de manumiſ. l. ſi quis dicat. Item nota hic ar. quòd qui primo aſſerebat rem aliquam de ſuo allodio eſſe: poſtea poteſt aſſerere ſe in feudum habere. ſic & ſupra ſi ſeruus expor. ve. l. moueor, & ff. de excep. rei iudica. l. ſi mater. §. ſi quis autem ſed arg. contra infra qui po. in pig. ha. authenti. itẽ poſſeſſor, & ff. de iure au. an. l. 2. & ſupra de furtis. l. 1.

Statui ingenuæ] Si ingenuam tanquam ancillã nomine ſpõſaliorum ſponſæ tuæ dediſti: non ob hoc vt ancilla fiat, ei præiudicare potuiſti. Vi.
Data proponitur.] ea inuita, vel ignorante, ut ff. de libera. cauſa. l. miniſterium, & ſupra. e. l. ſi veſtrã. aliàs facit ſibi præiudicium, ut argu. ff. de lib. cauſa. l. ſi vſusfructus, l. principio. & §. 1.

Expoſuimus in ſuperioribus ſingularia de manumiſſionibus: nũc audiamus communia.

Menandro.

Allodii ſui eſſe ſe primo aſſerens, an poſſit poſtea dicere ſe in feudum habere.

Continuatio.

b] non uidetur ſufficiente reſponſum ad illam uendicantem: ſed dico primas reſponſiones ſufficere.

Iuris.] ſcilicet per aſſertores, qui tamen ſublati ſunt: ut infra de aſſert.tol.l.1. in prin.

I hi.] Si ſeruos meos quo ad opinionem poſſediſti, & eos vendicando obtinui, ſi poſtea in libertatẽ proclamauerint: an eis obſtet res inter me & te iudicata, q̃ritur? Reſpon. quòd non.

a Dicis.] & ſunt in poſſeſſione ſeruitutis.

c Dicantur] ſcilicet à ſeipſis, vel ex poſſeſſione ſeruitutis, vel ab amico eorum.

More ſolito.] ſcilicet per aſſertores: qui tamen ſublati ſunt, vt infra de aſſert. toll. l. 1. in prin.

Iudicata.] quia obtinuiſti contra aliũ. nam ibi de proprietate inter duos litigatur: hic inter ſeruum & dominum de libertate: & ſic non nocet, vt infra res inter ali. &c. & ff. eodem. l. ſi cui. §. 1. Accurſius.

I liber.] Si ancillæ meæ liber homo ſe copulauerit habendo eam vt concubinã. & ei vt abſtineret, denunciaſti, nec abſtinuit forte: an ob hoc mutet ſua cõditio, vt ſeruus efficiatur, quæritur? Dicitur quòd non. Vi.

Non fit.] vt infra de ſe.con. Clau.l. 1. nec dominus ancillæ taii homini libero ſuccedit, vt ſupra communia de ſuc. l. ancillæ. ſed per Lõgobardam de ſeruo qui liberam mulierẽ accepit. l. vlti. aliter obſeruatur. nam ſi cooperiat in coitu cum aliquo panno, efficitur ſeruus ea tamen viuente.

domino — Lex Longobarda.

vis) vt cauſa agatur ſecundum ordinem iuris PP. V. Id. Februa.

Sententia inter duos ſuper proprietate ſeruorum lata, nõ præiudicat ſeruis in libertatem proclamãtibus. Sa..

II.

SI hi quos ſeruos tuos eſſe dicis, b liberi eſſe à diuerſa parte dicantur, de ſtatu eorum more ſolito quæri oportet. nec. n. res iudicata, qua de proprietate eorũ pronunciatum eſt, opponi cauſæ liberali poteſt. Da. Nõ. Feb. Romæ, Meſſala & Sabino Conſulibus.

Ex contubernio ancillæ alienæ liber homo non tranſit in alterius dominium Sali.

III.

SI liber homo alienę ancillæ contubernium ſequatur: licet ei fuerit denunciatum vt ſe abſtineret, ſeruus domini mulieris non fit. PP. No. Febr. Fulco & Dextro Conſs.

C

Si ſententia pro libertate data trãſit in rem iudicatam, amplius de ea non quæritur: ſecus ſi ab ea fuerit appellatum. Salice.

IIII.

SI is quem in ſeruiturẽ petebas, liber (quamuis abſente te) cauſa cognita g pronunciatus eſt: ſecunda in ſeruitutem petitio eius dari tibi non debet.

D

Sed ſi poſtea quàm cognouiſti, de ſententia iudicis appellaſti: an iure lata ſit, ĩ auditorio q̃ret.

Venditio fiſci non præiudicat cauſa liberali, item probationis onus incumbit non poſſidenti: quo non probante, poſſeſſio rei manet inconcuſſa. Bald. Vel ſic: Quatuor dicit. Primò, quòd fiſcus non priuilegiatur, vt mulier ab eo vendita in libertatem non proclamet. Secundo, quòd exceptio maioris ætatis contra eam eſt inanis. Tertio, quòd ex ſeruitute proclamãti in libertatem, incumbit onus probãdi: & hoc operatur poſſeſſio eius quã habet conuentus. Quarto, quòd exceptio precij participati probata, nocet libero vendito Sal.

B

V.

NOn ideo minus in libertatem proclamare poteſt ea quam ancillã tuã eſſe dicis, ꝙ eam vendente fiſco comparaſti.

Sed nec hodie ad præſcriptionem operatur, ꝙ venditionis tempore maior viginti annis fuerit: cũ ætatis allegatio non aliàs poſſit præſcriptionẽ aduerſus ciuem Romanum accõmodare, q̃ ſi participandi precii gratia conſenſum ſeruituti dediſſe probetur.

Probationis ſanè onus, cum ex ſeruitute in libertatem aſſeritur, ad ſe recipit: quę ſi affirmationẽ ſuam nõ impleat, incõcuſſum poſſeſſionis ius obtinebis.

Si ſpontanea confeſſio non valet, multo minus ſi ſit coacta vel in tormentis. Baldus. Vel ſic. Etiam ſpontanea confeſſio in ſcripturam redacta, liberum non facit ſeruum. Sali.

VI.

NEc ſi volẽs ſcripſiſſes ſeruũ te eſſe, non

A poſt, & ſupra de inge. ma. l. diffamari. Et nota quòd hic iure veteri contrahebatur ante Iuſtinianũ eremodiciũ in cauſa liberali abſente actore, vt. d. l. diffamari, & l. ſi te, & infra eo. l. iuſta, quod aliàs non erat, vt. ff. de iudi. l. & poſt. §. 1.

Eremodiciũ an poſſit cõtrahi in cauſa liberali.

b Non debet] interdum datur, vt. ff. eo. l. diui fratres. §. ꝙ ſi ex ſeruitute.

i Cognouiſti.] à tẽpore ergo ſcientiæ currit tempus appellationis, vt infra quomodo & quando iudex l. ab eod. ſicut in redhibitoria. arg. ff. de ædil. edic. l. cum ſex.

Appellationis tẽpus currit à tẽpore ſcientiæ.

k Auditorio.] ſcilicet iudicis appellationis.

NOn ideo.] Si fiſcus ancillam tibi vendiderit: an ideo minus quòd a fiſco eam cõparaſti, poſſit in libertatem proclamare, quæritur? Dicitur quod nõ: & hoc in prima. An autem ei obſit quo minus proclamet in libert. quòd cum vendebatur, excedebat numerum 20. annorũ? Reſpon. quòd non: quia tunc habet locum quòd ei obeſſe poſſit, cum gratia participandi precij prębuit aſſenſum. & hoc in ſecunda. Cui vero incũbat probatio, an ei prouocanti de poſſeſſione ſeruitutis in libertatẽ, an tibi, quæritur? Reſpon. quòd ei incumbit onus probandi, quia ea non probãte, ius poſſidẽdi eã vt ancillam obtinebis inconcuſſum. & hoc in tertia.

præſcriptiones.

Comparaſti.] nec enim rem alienam vendidit vt ſuam, cũ nullius erat: aliàs. n. uideris dominus, vt argu. inſtitut. de vſuca. §. fin. & infra. de quadri. præſcrip. l. bene.

Precij.] itẽ & alia ſunt neceſſaria quæ diximus ff. de ſtatu. ho. l. & in ſeruorum.

Recipit.] item oportet eam prius reddere rationem, vt. ff. eodem l. imperator.

Obtinebis.] ut ſupra de eden. l. qui accuſare.

NEc ſi.] Scripſiſti te ſeruum meum eſſe: an tibi præiudicaſti quo magis fias ſeruus, quætĩ? Reſpon. ꝙ non multo minus fieret tibi pręiudicium, ſi te per vim compuliſſem vt ſcriberes te ſeruum meum eſſe.

Seruũ.] eius q ſciebat te liberũ, vt. ſ. de inge. manu. l. ſcientes, & ff. eod. l. liberis. §. ſi quis. Sed certe idem ſi igno-

I is quem.] Si de poſſeſſione libertatis aliquem in ſeruum petiiſti, & abſente te per contumaciam legitime citato, pronunciatus fuerit liber: prætextu ſententiæ latæ in abſentia, an poſſis eũ petere in ſeruitutem, quæritur? Dicitur quod non eſt ſecunda petitio tua admittenda. & hoc in prima. ſi tamen poſtquam ſciuiſti latam fuiſſe ſententiam, intra decem dies appellaſti: an iure lata fuerit ſentẽtia, inquiret iudex appel. & hoc in ſecunda. Viuia.

g Cauſa cognita.] puta poſt edicta, vt. ff. de iudi. l. &

ignorans: quia huiuſmodi confeſſiones nõ præiudicant quaſi contra naturam, ut & j. eo. l. interrogatam. & l. liberos. 1. & 2. & ff. de inter. act. l. ſi is cuius. §. fin. ſed quãtum ad aſcriptitiam cauſam huiuſmodi cõfeſſio poſſet nocere, ſi alia adeſſent quæ adeſſe oportet, vt. j. de agri. & cenſi. l. cum ſcimus, lib. 11.

Si ab eo.] CASVS. Si in teſtamento tuo ſeruum tuum manumiſiſti: an hæres tuus poſſit eum in ſeruitutem reuocare, quæritur? Dicitur quod non: licet de iure manumiſſio nõ procedat, ex quo enim hæreditatem adijt, factum tuum debuit cõprobare.

a Firmare debuit.] ut ſ. de reb. alie. nõ al e. l. venditric. & & ff. de euict. l. ſe. 2. & de pigno. act. l. rẽ alienã. ſ. de rei vendica. l. cum à matre. Sed contra. ff. qui & à quib. l. ſi ſeruo. Solu. hic dominus extitit hæres manumiſſori: ibi e cõtra manumiſſor domino. quæ nõ placet: quia magis debet eſſe cõtra. Vel dic quod valet iure exceptionis: vt hic, non ipſo iure, vt ibi. Vel hic fuit manumiſſus ab eo qui non potuit manumittere, non quod non eſſet dominus, ſed quia minor erat. 20 annis, ſine iuſta cauſa, vel quia in fraudẽ creditorum. argum. ſ. de ſer. pig. da. ma. l. ſi creditoribus. ibi qui non erat dominus. Item arg contra. ff. de caſtren pec. l. pẽ. in fine.

ADDITIO. Pro ſolutione contrariorum in hac glo. formatorum, vide pulchram diſtinctionẽ Bar. in l. cum vir. ff. de vſucap. ante finem.

* Aureli[o], alias, Anton.

* Venetiæ.

Numerus ſingularis pro plurali ponit.

liberum: præiudicium iuri tuo aliquod cõparaſſes: quanto nunc magis cum eam ſcripturam dare compulſum te eſſe teſtaris?

Contra libertatẽ præſtitam à defuncto hæres non poteſt venire, etiam ſi ſeruus fuerit hæredis: quia adeundo hæreditatem, confirmat libertatem. Saluetus.

VII. Imperator Aurelianus * A. Secundo.

Si ab eo cuius ſeruus fuiſti, manumiſſus es: fruſtra libertatis cõtrouerſiã ſuſtines, maximè ab hærede eius, qui [te] manumiſit. cum etſi iure libertas non proceſſerit, reſpectu tamen aditæ hæreditatis voluntatem defuncti ſuo conſenſu firmare debuit.[a]

Ex pacto facto cũ ſeruo proprio de ſe vel filio manumittendo, & dato nummo, dominus non aſtringitur, licet à iure hortetur. Salic.

VIII. Imperatores Diocletianus & Maxim. AA. & CC. Veriuę.

Cum affirmes placuiſſe quondam domino tuo, vt pro te & pro filia tua dato nummo[b] certę quantitatis vos manumitteret, & te tantummodo liberauit: aditus rector prouinciæ hortabitur[c] eũ,[d] ſalua reuerentia quam patrono liberti ſolent exhibere, placito ſuo ſtare. Dat. prid. * Maximo. II. & Aquilino Conss.

Cum affirmes.] CASVS. Si cum ſeruo tuo de danda ſibi & filijs libertate accepta certa pecuniæ quãtitate cõuenisti: ſi nõ manumiſiſti ſicut conueniſti, nõ es cõpellendus ſtare conuẽtioni: ſed hortabitur te præſes facere ut conueniſti, iure patronatus tibi manẽte ſaluo.

b Nummo.] id eſt nummis. ſic multus piſcis eſt Bononiæ, id eſt multi piſces, vt. ff. de verb. ſig. l. in vſu.

c Hortabitur.] vt & j. de condic. ob cau. l. ſi liber. Sed an neceſſitatem imponat? Quidã quod ſic, vt. ff. ſi liber. ingen. eſſe di. l. 2. Sed certe ibi non fuit ſeruus reddito pretio. Item pro eis. ff. de acquiren. hæredi. l. ſi ſeruum. §. ſi quis: ſed ibi domino futuro dedit, nõ præſenti. Vel ibi ſuccurritur ei, vt non ſit neceſſarius hæres. Tu dic quod dominus nõ compellitur, licet ſit hortandus: vt ſupra de ſta-

ſtat. l. interpoſitos, & infra eo. l. poſt certi.

d Eum.] ſcilicet dominum quondam.

Cum precum.] CASVS. Si in libello precũ quẽ principi cõtra ſeruũ tuũ porrexiſti, in prin. ſeruum natum ex ancilla aſſeueraſti, in fine autẽ ex aſcriptitia: poſteriori aſſeuerationi fauore libertatis ſtabitur corã iudice delegato, propter vltimã aſſertionem in ſcripto contentã: nec rediẽs ad principem aliud obtinebit, vt potius dicendus ſit aſcriptitius, quam ſeruus. Vel ſic: Dixi imperatori, vellem vt cognoſceres inter me & quendam quem dico ex ancilla mea natum. etiam ille dicit Albertus Carbonen. dixit imperator intellexi ex verbis precum tuarum, quod dixiſti ex ancilla tua natum, & dixiſti vocari Albertum: quo nomine non conſueuerunt vocari ſerui, ſed liberi: & poſſet eſſe ex ancilla natus, non tamẽ ſeruus: ideo videtur quod tu non ſis audiendus.

Aſſertum in libello habet vim confeſſionis, & ei ſtatur contra proferentem, & ſi in diuerſis libellis contraria dicit, ſtatur ei quod nocet. Bald. Vel ſic: Confeſſioni ſupplicantis ſtatur in eius præiudicium, non fauorem. Salicet.

IX. Iidem AA. & CC. Proculo.

Cum[†] precum[e] tuarum[f] conceptio, licet eum contra quem ſupplicas, ex ancilla tua natũ eſſe expreſſerit, tamen nomini[g] cognomen quo liberi duntaxat nuncupantur, addiderit, & non ſeruum eſſe, ſed ſeruili macula aſperſum comprehenderit: contra eum qui ſeruus non eſt, ſupplicaſſe te * intelligis.

Non valet pactum libertatem infringens: & ſic nemo eſt dominus ſui ipſius. Bal. Vel ſic: Actus adminiſtratorij non faciunt ingenuum ſeruum. Sali.

X. Iidem AA. & CC. Stratonico.

Liberos priuatis pactis,[h] vel actu quocũque adminiſtrationis[i] non poſſe mutata cõditione ſeruos fieri, certi iuris eſt.

Illicita aſpiratio ad honores publicos, non facit ſeruum libertum. Sal.

XI. Iidem AA. & CC. Fauſtino.

Non mutant ſerui ſtatum, ſi ad ciuiles honores illicite atque improbe aſpirauerint.[k] vnde ſi ſtatus moueatur quæſtio, intelligere vobis licet, nihil prodeſſe poſſe quòd pater

e Cũ precũ.] nota per legẽ iſtã, quod ſi quis porrigit libellũ, & aliquid dicit contra ſe in libello, ſtabit dicto ſuo cõtra ſe. ſ. argu. ff. familiæ erciſcundæ l. quam liz.

f Tuarũ.] ſecus autem alia vice. & nota quẽ videat confiteri quod in libello ponit.

g Tamen nomini.] Hic pone caſum in principio poſitũ: & dic quod prius in libello precũ dixerat natũ ex ancilla. poſtea in eodẽ libello ex aſcriptitia. poſterior confeſſio valet fauore libertatis.

Liberos.] CASVS. Licet liber homo tibi ſeruiat, vel pactus ſit quod ſit ſeruus non ob hoc ſibi præiudicat quò magis fuerit ſeruus. Viui.

h Pactis.] vt & ſ. eodem l. nec ſi volẽs, & ff. de pac. l. ſi vnus. §. & in ſumma. Accurſius.

i Adminiſtrationis.] vt & j. de ſer. reipub. l. fi.

Non mutãt.] CASVS. Si ſeruus tuus te ignorãte ad honores ciuiles aſpirauerit, nõ ob hoc probatur ſe eſſe ingenuũ: nec per hoc quod pater eius aliquãdo ad ciuiles aſpirauerit honores: ſed corã cõpetẽti iudice de ſtatu eius quæretur, ſcilicet an ſit liber, vel ſeruus. Viui.

k Aſpirauerint.] domino ignorante: alioquin contra, vt. j. qui mi. non pot. l. ſuper ſeruis, & l. fina. lib. 12. & ad hoc. ff. de offi. præto. l. Barbarius, & infra eo. l. iubemus, & ſupra de proba. l. neque, vnde ſuus honor non prodeſt: multo magis nec patris.

† Iſta lex eſt in arg. quod teſtibus ubi ipſis contrarius nõ eſt credendũ, ut in glo. ſuper uerbo, contradicant. in c. licet, extra de probat.

* Intelligitur.

† Sup hãc l. vide Alc. Paradox. lib. 5. c. 5. & Anto. Auguſt. li. 3. emend. cap. 8. & Viglium I[n] Inſti. Cõtius.

Libellum porrigens ſi quid dicat contra ſe, ſtatur dicto ſuo.

i Etiam parte abſente ſecũdum Bal. ſic intelligentẽ hãc glo. in l. 1. pe. col. j. de confeſ.

lumus, a & eorum partē competentem ſocij accipient, & libertatem eis per competentes iudices imponere compellentur.

Vbi vnus ex ſocijs primo petijt ſeruum manumittere, poſtea alius idē poſtulat: potior eſt primus: ſed vbi omnes concurrunt a principio, vel ex poſt facto, omnes compelluntur ſine precio: & tunc omnibus ſeruatur ius patronatus illæ ſum. hoc dici vſq; ad §. ius autem accreſcendi Sal.

§ Sin autem vno ex ſocijs libertatem ſiue imponere, ſiue relinquere b ſeruo cupiente, & precium dante, alter, vel alteri ex his ipſi ſe velle dixerint libertatē imponere, & precium dare: melior quidem cauſa erit eius qui primus ad hanc rationem pietatis peruenit. Si tamen ſub obtētu libertatis c & ipſi ad hoc proſiluerint: tunc iudicem cōpetentem omnes compellere ſine precio ei libertatem imponere: peculio quidem in omnes ſecundum partem dominij diſtribuendo.

¶ Iura autem patronatus ſecūdum ſui naturam omnibus qui libertatem impoſuerint, æqualiter habentibus.

Vbi vnus ex dominis communi ſeruo libertatem legabat, partem ſuam amittebat, & ſocio accreſcebat: quod hodie eſt correctum per hanc legem. & libertas competit eo modo quo ſupra, ut inſtitu. de dona. § fi. Sali.

D Ius autem accreſcendi, quod antiqua iura in communibus ſeruis manumittendis introducebant, nullius eſſe momenti, nec in poſterum frequentari penitus concedimus. Dat. K. April. Lampadio & Oreſte. IIII. Conss.

Qui legat ſeruo cōmuni ſeipſum, videtur ei legare libertatem. Item quando verba poſſunt dupliciter intelligi, debent interpretari in humaniorem partem. Bal. Vel ſic. Si alter ex dominis partem quam habet in A *ſeruo, ipſi legauit dicitur ex benigna interpretatione libertatem relinquere: & ſic habēt locum quæ dicta ſunt in præcedenti. Sali.*

II. Idem A. Iuliano P.P.

CVm apud omnes iuriſperitos hoc placitum eſt, vt ſeruus communis apud vnumquemque dominum partim ſit proprius, partim alienum, vt ex hac cauſa poſſit & ipſe legato d honorari, & ipſe legari: huiuſmodi incidit quæſtio: Duo vel plures domini cōmunem ſeruum habebant, ſed vnus ex his ipſi ſeruo ſuam partem quam in eo habebat, legauit. Et ſemel accepta dubitationis occaſione, hoc vetuſtas in magnum extulit certamen. Nos igitur ſenſum huius legati crebra indagatione aggredientes, duplicem eum eſſe opinamur. Aut enim putauit teſtator liberum fieri poſſe ex parte ſeruū, e qui huiuſmodi legatum ei reliquit: aut ſi hoc minimè cogitauit, affectu ſocij fecit, vt ei acquiratur: hæredes autem ſuos eundem ſeruum poſſidere minimè voluit: vt ſit manifeſtum à ſuo patrimonio penitus eſſe eum alienatum.

¶ In tali itaque comparatione nos qui fautores libertatis ſumus, ſic ambiguam teſtatoris interpretamur voluntatem, tanquam ſi voluerit eū libertate in ſua parte donare. f Et cum iam de communibus ſeruis manumittendis ſtatuimus, quid in huiuſmodi caſibus fieri oporteat, ex illius ſanctionis tenore & huiuſmodi ſpecies ſit definita.

¶ Fiat itaque g liber ex parte quidem teſtatoris, ſecundum eius voluntatem: ex altera autē parte, ex noſtra definitione, precio, a ſecundum prædictæ conſtitutionis tenorem, [vel ſocio] vel ſocijs ab hærede præſtādo, vel ſi accipere noluerint, tam eam offerendo, quàm conſignando, & periculo eorum deponendo: cum ſatis abūdeque imperiale eſt, humaniorem h ſententiam pro durioribus ſequi.

a precii.

a Volumus.] quæ æſtimatio eſt ſupra communia de lega. l. ſi duobus.

b Relinquere.] ſcilicet in ſolidum, & in hoc differt ab vltimo caſu huius legis.

c Sub obtentu libertatis.] non mouetur ideo ad hoc, quia alius idem vult facere, nā & ſi alius nollet, iſte ad hoc veniret, & ſic contemplatione libertatis tantum, non aſtutia facit hoc. Vel dic, cum uterq; vult in ſolidum & totum manumittere, & alteri precium offerre, tum potior eſt is qui primo venit. Sed ſi is qui ſecundo venit, velit ſuam ſolam partem ſerui manumittere, tunc vterque compelletur ſuam partem manumittere, & ad hanc l. facit inſtit. de dona. §. fi.

CVm apud.] CASVS. Olim inter veteres cōuenit, ut ſeruus communis apud vnumquēque dominorū partim eēt alienus, partim proprius. & ſi vnus dominorum partem quam habebat in ſeruo, legauerit ipſi ſeruo, dicendo ſic, do lego te tibi, inter eos quæſtio erat, quem ſenſum haberēt verba iſta. diſtinguit ergo Imperator, quod teſtator aut putauit poſſe illum fieri liberum pro parte, aut contemplatione ſocij, ut ſua pars ſocio acquireretur, quòd nolebat eum ad hæreditatem peruenire: dicit quod ſic ſunt verba teſtamenti interpretanda, ut pro parte fiat liber neceſſitate imponenda ſocio de vendēda parte ſua hæreditatis diuidendæ per leg. proxim. & ſi precium recipere noluerit, conſignetur, & periculo ſuo deponatur eum in ambiguis benignior ſentētia ſit præferenda.

d Et ipſe legato.] Nam ſeruo communi pōt legari, & acquiritur ſocio tunc legatum, ut hic, & ff. pro ſocio l. uerū, §. ſeruo communi. ſed proprio non, vt ī. de lega. l. ſeruis.

e Ex parte ſeruū.] hic ſatu' erat error: quia nō pōt pro parte eſſe liber, & pro pte ſeruus, ut ff. de liber. cau. l. duob. & de exceptione rei iudicatæ, l. iudicare, & de leg. 2 l. cum filius.

f In ſua parte donare.] poteſt ergo ſibi legari ipſemet, & ſic eſt contra, ff. de hæredi. inſtitu. l. ſed & ſi ſub conditione. §. fina. Solu. ibi erat hæres inſtitutus ſeruus, vnde nec dicitur à ſeipſo ſibi legari: hic autem hæredes ſunt filij, à quibus inuenitur ſibi legatus.

Legari ſibi an poſſit quis à ſeipſo.

g Fiat itaque.] Futurum itaque tempus ſignificat, id eſt fiat, præſtito ſcilicet precio, vel oblato, ut dixi. ſ. l. 1. §. neceſſitatem, & hic ſubijcit: & ſic non erit pro parte liber, ſed totus ſimul.

h Humaniorem.] vt & ſupra de fideicommiſſ. liber. l. cū inter veteres, in fi.

De ſeruo

DE SERVO PIGNORI DATO manumiſſo.

Cõtinuatio.

Superiori titulo uidebatur communio impedire manumiſſionem, hic pigneratio: & ideo de hoc poſt illum ponit.

Licet.] CASVS. Certum eſt quod maritus ſeruum dotalē, ſi ſoluēdo eſt, manumittere põt: ſed ſi mulieri ſit ſpecialiter obligatus, an eum manumittere poſſit, quærit? Dicitur quod non, ea inuita. Viuia.

a Dotale.] quod datum eſt inæſtimatum, ut & ſ. de rei vxor. act. §. & cum lex.

b Manumittere.] ut & ſ. de iure do. l. & ſi dotis, & ff. de manumiſſio. l. ſeruū dotalem. ex quibus collige q vir dominus eſt rei dotalis, quod uerum eſt. ſed arg. contra ſ. de iure dot. l. in rebus, ubi de hoc dices. nam aliàs non poſſet manumittere, niſi eſſet dominus, ut j. tit. 2. l. ſi non proprietatem, nec ei pignora ri res ſua, ut ff. de pigno. act. l. ſi rem alienam, quod hic permittitur.

c Si te.] ſeruum dotalem.

d Datum.] ſpecialiter & expreſſe, ut j. eo. l. 3.

e Aſſequi.] niſi forte ſeruus pecuniam ſoluat, ut ff. de hær. inſtitu. l. pignori.

Libertas.] CAS. Si cum fiſco cõtraxiſti, omnia bona tua tacite ſunt obligata propter priuilegium ſuum. Si ergo ſeruum tuum ei ſpecialiter ñ obligatum manumiſiſti, an reuocetur libertas, quæritur? Dicitur q nõ, niſi fraudis cõſilium habuit.

f Obligatus.] nam contrahentis cum fiſco bona omnia tacite obligantur, ut infra in quibus caſibus pignus tacite contra. l. 2.

g Effectum.] & cum effectu, & non curritdecennium, ut ff. qui & à quibus l. ſi cum fideicommiſſa, §. Ariſto.

Ab eo.] CASVS. Si generaliter omnia bona tua mihi obligaſti: an ſeruum tuum poſſis manumittere, quæritur? Reſpon. quòd ſic. & hoc in prima. ſecus ſi ſeruus fuiſſet obligatus. & hoc in ſecunda.

TITVLVS VIII.
DE SERVO PIGNORI dato manumiſſo.

Maritus eſt dominus rei dotalis, ad hoc allegatur. Bald. Vel ſic: Maritus dotis dominus, ſeruum dotalem manumittit, ſed non inuita uxore cui ſpecialiter pignori dedit. Salic.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Proculo.

Licet dotale[a] mancipium vir qui ſoluendo eſt, poſſit manumittere:[b] tamē ſi te[c] pignori quoque datum[d] mulieri apparuerit: inuita ea non poſſe libertatē aſſequi,[e] non ambigitur.

Quod ſpecialiter declaratur, validius operatur quàm quod in genere prædicatur. Bal. Vel ſic: Tacita bonorum obligatio, etiam fiſci, non impedit libertatem ſerui, niſi fraus, & euentus interuenerit. Salic.

II. Idem AA. Abaſcãnto.

Libertas à debitore fiſci ſeruo data qui pignori non eſt ex conuentione ſpeciali, ſed tantum priuilegio fiſci obligat[f], non aliter infirmatur, q̃ ſi hoc fraudis conſilio effectum[g] detegatur.

Etiam expreſſa generalis obligatio bonorum non impedit ſeruum manumitti: ſed ſpecialis eiuſdem ſerui. Salic. & Bald.

III. Idem AA. Antonio.

Ab eo qui bona ſua pignori obligauit quæ habet, quæq; habiturus eſſet, poſſe ſeruis libertatē dari, certum eſt.[h]

¶ Non idem iuris eſt in his ſeruis qui pignoris iure[i] ſpecialiter traditi uel obligati ſunt.

A h Certum eſt.] ut ff. qui ſine ma. ad lib. perue. l. ſi quis obligatum, & hoc niſi in fraudem creditorum, ut ſupra l. proxi.

i Iure.] ut ff. de manumiſſ. l. ſeruus, & qui & à quib. l. ſeruum, & ſ. de neceſ. ſer. l. 1. & hoc niſi ipſe ſeruus ſe luat & ſoluat, ut dixi. ſ. eo. l. 1. ſimilis eſt differētia ut hic, & ff. in quibus cau. pign. taci. contrahi. l. eſt differentia, & j. de pign. l. 2. & ff. de ſur. l. ſi is qui rē.

Conſentiente creditore, debitor iure manumittit ſeruum quem ſpecialiter pignori dedit. Sal. & Bald.

IIII. Imp. Alexander A. Sabiniano.

SI (vt proponis) conſentiente creditore,[k] cui pignoris iure cū alijs mancipijs obligatus fuiſti, à debitore manumiſſus es: potuiſti ad libertatem peruenire. PP. VI. Id. Maij. Alexan A. Conſ.[l]

B

Ad reſcindendum aliquod factū, non poteſt quis ſuam, vel quaſi ſuā turpitudinem allegare. Bal. Vel ſic: Satisfactio creditorum confirmat libertates manumiſſorum, nec fraus propria a debitore allegata, ei patrocinatur. Salic.

V. Idem A. Extricatiano.

SI creditoribus ſatisfactum fuerit, ancillæ quę pignori obligatę à debitore manumiſſæ erant, liberæ fiunt. nam ipſe manumiſſor, ſi fraudem ſe feciſſe creditoribus, ut reuocet libertates, audeat dicere: audiri non debet,[l] nec hæredes eius.

C

Serui empti à tutore de pecunia pupilli, intelliguntur ei ſpecialiter obligati: & ideo non poſſunt a tutore manumitti. Sali. & Bald.

VI. Idem A. Auctioni.

SI tutor tuus de pecunia tua ſeruos emptos manumiſit, quoniam huiuſmodi ſerui, ſicut cæteræ res pupillaribus pecunijs emptæ, iure pignoris ex conſtitutione diuorum parentum meorum obligati ſunt,[m] fauore pupillorum liberi facti non ſunt.

D

Res dotalis eſt in dominio & admi[illegible]

SI ut proponis.] CASVS. Si debitor ſeruum quem pignori obligauit, cõſentiente creditore manumiſerit: an teneat manumiſſio, quæritur? Dicitur q ſic. Viuia.

k Creditore.] etiā minore xx. ann. ut ff. de manu. uind. l. ſi pater, §. fin. & ff. qui & à quib. ma. l. qui in fraudem, §. fin.

Si creditoribus.] CASVS. Si in fraudem creditorū ſeruum tuum manumiſiſti, & poſtea eis ſatisfeciſti, ſi poſtea vis reuocare libertatem, quia dicis te in fraudem creditorū manumiſiſſe, an ſis audiēdus, quæritur? Dicitur quòd non. quia propriam turpitudinē allegas. nec ſi tu in fata conceſſiſti, audiendi erunt hæredes tui.

Extricatiano.

l Non debet.] Nota non audiri quem allegantem turpitudinem ſuam. Itē nõ licet uenire contra ſuum uel prædeceſſoris ſui factū, licet illud non tenuerit de iure, & eſt ſic ſ. de tranſac. l. tranſactione, 2. & j. de reuo don. l. cum confiteris, & ff. qui & à qui. l. pignori, & j. de reuo. his quæ in fraud credi. l. filios, & ff. de euic. l. vendicantem, & de lega. 2. l. qui ſolidum, §. etiam reſpublica, & j. de libe. cauſa. l. ſi ab eo, & ff. de lega. 1 l. ſi ſeruus plurium, §. 1. & non põt venire contra factum ſuum, vt ſ. de rei vendi. l. cum a matre, & ff. de adop. l. poſt mortem, & de ſer. ruſti. prædi. l. per fundū.

Auctioni.

SI tutor.] CASVS. Si tutor emit ſeruum de pecunia pupilli. poſt ea vult eum manumittere: an poſſit, quæritur? Dicitur q non, fauore pupilli: quia huiuſmodi res pecunia pupilli comparatæ, ſunt pupillo obligatæ.

m Obligati ſunt.] non ergo ſunt ſui, licet ſua, i. pupilli pecunia empti: ſed & ſi velit eos etiam ſuos habere, ratificando

dificando emptionem, bene poteſt: & tunc habebit villã in rem pupillus, vt ſ. arbi tu. l. curator, & ff. quando ex facto tuto. l. 2. Item not. hic magis priuilegiatum pupillum muliere & fiſco, vt hic, & ſ. eo. l. 1. & l. ab eo.

Pupillus eſt magis priuilegiatus quam mulier & fiſcus.

Si pupillum mulier & fiſco, vt hic, & ſ. eo. l. 1. & l. ab eo.] CASVS. Mulier aliqua dedit mihi ſeruum in dotem, vel ex pecunia dotis ſeruum emit: an poſſim eum manumittere, quæritur? Dicitur quod ſic. vnde ſeruo manumiſſo, mulier ſup iſta mouebat quæſtionem ſtatus.

a Comparauit.] vt & ſ. de iure do. l. ex pecunia.

b Manumitti.] vt & ſ. eo. l. 1.

Idẽ A. Iulianæ.

DE SERVIS reipublicæ manumittendis.

Cõtinuatio.

De ſeruis ſingulorũ dictum eſt: nunc autẽ tractat de ſeruis uniuerſitatis cuiuſque, id eſt reipublicæ Romanorum, uel cuiuslibet ciuitatis. Azo.

Si ita.] CAS. Conſiliarij ciuitatis Bonon. conſentiẽte poteſtate manumiſerunt ſeruum reipublicæ: ſeruus ille vicarium ſuum pro ſe dederat, qui auſugit: an ideo magis reuocabit iſte in ſeruitutem, quæritur? Reſpon. quod non. Viuia.

c Manumiſſus es.] ſic ergo poteſt dari libertas, vt & ff. de offi. præto. l. Barbarius, & de manu. q ſeruis ad uniuer. perti. impo. l. 1. & 2. idẽ in ſeruis eccleſiarũ, per ſimile. arg. ĵ. de præd. decur. lib. 10. l. fin. & ĵ. de decur. l. 2. eo. li.

Si decretum.] CASVS. Si à concilio Bonon. ciuitatis auctoritate poteſtatis interueniente, ſeruus ciuitatis manumiſſus vxorem duxerit, & ex ea filiam ſuſcepit: an ſit libera, & in poteſtate patris, quæritur? Dicitur quòd ſic. Viuianus.

d Comprobauit.] vt & ſ. l. proxim.

e Poteſtate.] ex liberto etiam ingenuus eſt, vt ſ. de ſuis & legiti. liberis. l. filium.

Titulis.] CASVS. Quo caſu ſeruus priuati manumiſſus reuocatur in ſeruitutem, eodem modo & ſeruus vniuerſitatis. Si conſules ciuitatis Bono. conſentiente poteſtate, dato ſeruo vicario, vt ſtatutum eſt tàm in Italia quàm in prouincia, ſeruum reipublicæ manumiſerint, & manumiſſus officiũ tabellionis adminiſtrauit, ut prius fecit: an pp hoc videatur libertas reuocari? dicitur quod non: nec filijs nocet quo minus poſſint fieri decuriones.

...niſtratione mariti. Item res empta ex pecunia dotali, quia dotalis proprie eſt mariti, efficitur ipſius mariti iure dominij. Bal. Vel ſic: Serui dotales, ſiue empti de pecunia dotali, poſſunt a marito iure manumitti. Sa.

VII. Imp. Gordianus A. Iulianæ.

Siue cùm nupſiſſes, mãcipia in dotem dediſti, ſiue poſt datam dotem de pecunia dotis maritus tuus quædam comparauit: [a] B iuſtis rationibus dominia eorum ad eum peruenerunt: ideoque fruſtra quęſtionẽ ſuper ſtatu manumiſſorum conaris inferre: qui eius facti qui comparauit, vel in dotem accepit, ab eo iure potuerunt manumitti. [b]

TITVLVS IX.

DE SERVIS REIPVBlicæ manumittendis.

Seruus ciuitatis poteſt manumitti ab ordine decreto præſidis interueniente: nec fuga uicarij eſt iuſta cauſa ipſum reuocãdi in ſeruitutẽ. Salı.

I. Imp. Gordianus A. Epigono.

Si ita, vt lege municipali, conſtitutionibuſq; principum comprehenditur, cùm ſeruus publicus eſſes, ab ordine (conſentiente etiam præſide prouinciæ) manumiſſus es: [c] non ex eo quod is quem dederas vicarium, D in fugam ſe conuertit, iugo ſeruitutis quod manumiſſione euaſiſti, iterato cogeris ſuccedere.

Manumiſſus ſolenniter à ciuitate, poteſt matrimonium contrahere: & nati ex eo ſunt liberi, & in poteſtate patris. Sali.

II. Idem A. Hadrianæ.

Si decretum ordinis auctoritas rectoris prouinciæ comprobauit [d] quo is libertatem acceperat, cui poſtea fueras (vt proponis) matrimonio copulata: natam ex huiuſmodi matrimonio, & ciuem Romanã eſſe, & in patris poteſtate, [e] non eſt opinionis incertæ.

Sine cauſa iuſta libertus ẽt municipum non reuocatur in ſeruitutem, & non eſt iuſta cauſa tabellionatus officium, licet tabellio ſeruus publicus appelletur. Et natus ex matrimonio contracto cum liberto, naſcitur ingenuus, & ideo ad decurionatum aſpirare non prohibetur. Sali.

III. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Philadelpho.

Titulis [f] non præcedẽtibus [g] quibus dominia ſeruorum queri ſolent, municipum libertus ſeruus non efficitur. C

Titulo non præcedente.

¶ Si itaque ſecundum legem Vectibulici [h] † (cuius [i] legis poteſtatẽ ſenatuſconſulto Iubentio Celſo iterum, [k] & Neratio Marcello conſulibus facto, ad prouincias [l] porrectam conſtitit) manumiſſus ciuitatem Romanam conſecutus es: poſt verò libertus tabulariam [m] adminiſtrando, libertatem quam fueras conſecutus, nõ amiſiſti: nec actus tuus filio ex liberis [n] † ingenuo ſuſcepto, quo minus decurio eſſe poſſit, obſuit.

† In manu ſcrip. Vectij libici. Contuit.

†aliàs, ex liberto ingenuo ſuſcepto.

f Titulis]. ſ. venditione, vel dotis donatione, vel ſimili, vel reuocatione ex ingratitudine, ut ff. de libe. cau. l. ſi vſuſfructus.

g Quibus.] i. quo, vt ſ. de in ius voc. l. 6. & facit ĵ. de ingen. manu. l. ſciẽtis.

h Vectibulici] aliàs, Vectibilici. aliàs, Vectilibici. hic Vectibulicus tulit legem de huiuſmodi ſeruis manumittendis.

i Cuius.] ſ. legis Vectibulici.

k Iterum.] cõſule.

l Ad prouincias.] vt non ſolum in Italicis ſeruis, ſed etiã in prouincialibus locum habeat.

m Tabulariam.] quod officium oibus ſeruis interdicitur, ut ĵ. de tabu. l. generaliter, li. 10. ideo aũt videbatur obeſſe ſibi, quia fuerat ſeruus publicus, ut ff. de adop. l. nõ aliter, & ſic ex eo natus, deberet cẽſeri ſpurius, vtpote ſine pře, de iure ciuili, ut ff. de reg. iu. l. ſeruitutẽ: ſi aliud eſt: quia dicit ſeruus, non quod ſit ſeruus: quia tabellio ſeruus eſſe non põt ĵ. e. tabu. l. generali. li. x. ſed quia ſeruit rei publicæ. Itẽ & aliud videbatur ei obeſſe: quia geſſerat actum publicum, ſcilicet tabularium, & actum reipub. nemo libertus gerere compellitur, ut ĵ. ne quis liber inuitus. l. 1. & 2. lib. xj. & ĵ. de libe. cau. l. liberos.

n Ex liberis.] ideo dicit ex liberis, ut dicunt: quia ſi ſeruus eſſet, licet mater eſſet libera, & pr ſeruus ſiſet, filius ſequeretur conditionem patris, & pro eis ĵ. ne de ſtat. defunc. l. ſi pater. idemque dicunt in filio Gynæciarij. Sed Ioan. contra. non enim patris conditionem in ſeruitute ſequitur, ut ſ. de rei vendic. l. partum, ſed in curiali conditione & in honoribus, ut ĵ. de decu. l. exemplo, & l. eos, & l. nullus, lib. 10. Dic ergo ideo dici ex liberis: quia ſi patrem habuiſſet ſeruum, eſſet ſpurius: & ideo non vocaretur ad decurionatum, vel ad aliam dignitatem, donec eſſet legitimus competitor, ut ff. de decurionibus,

Filius in quo ſequitur paternam conditionem.

curionibus.l.generaliter,§.ſpurios,& ī. de ſuis & legi.libe.l.ex libera.

DE HIS QVI A NON DOMInis manumiſſi ſunt.

Cum q ſeruos] CAS. Si ſeruũ tuũ quaſi proprium manumiſi, an ad æſtimationem ſerui tibi teneat, quæritur? Dicitur ꝙ ſic, vel ad id qđ tua interſuit eũ non manumitti.

a Manumittit.] ſciẽs: aliàs, cum nullum preciũ habeat, non teneretur.

b Quanti.] ſubaudi, vel quanti, ſi nõ eſt in litera &c. vel in fine ſupple, vel ipsũ ſeruum. & ſecundũ hoc preciũ & intereſſe eſt idem. Sed qua actione hæc æſtimatio petitur? Reſpõ. præſcriptis verbis, vel in factũ, vel vtili negociorum geſtorum, habendo ratum licet nõ ſuo nomine geſtum, & licet res extet. qđ eſt ſpeciale fauore libertatis, ſ. ꝙ poſſit habere ratum negociũ non ſuo noĩe geſtũ, & re nondũ perempta, vel vſucapta: aliàs ſecus, ut ſ. de rei vendica.l.mater, & de re. alien. non alienan. l. j. Itẽ hac l. manumitto alienum: ſed duabus ſequentibus manumitto debitum alteri.

Elicisſima.] CASVS. Mandaui cuidã mulieri ut ſeruum mihi emeret, & ſuo noĩe emit, & antequam eum mihi traderet, manumiſit: ſi petam eum mihi reddi libertate reuocata, an ſim audiẽdus, quæritur? Diciť quòđ non. Viuia.

TITVLVS X.

DE HIS QVI A NON dominis manumiſſi ſunt.

Scienter manumittens ſeruum alienum ut proprium, tenetur domino hoc eligenti ad precium. Sali.

I. Imp. Antoninus A. Cornelio.*

*Corneliano.

Cum qui ſeruos alienos ac ſi ſuos manumittit: a vt pcium eorum dominis, ſi hoc elegerint, dependat, [vel] quãti b ſua intereſt, ſæpe reſcriptum eſt, teneri. PP. Kal. Mart. Anto. A. & Balbi. Conss.

Si procurator emit ſibi ſeruos: antequam tradat domino, poteſt manumittere illos. Sali.

II. Imp. Alexander A. Mercuriali.

Felicisſima, quam mandante te ſeruũ emiſſe dicis, c ſi dominium ſerui quem manumiſit, nondum ad te tranſtulerat: d fruſtra petis vt denegata libertate eius quem manumiſſum dicis, poſſeſsio tibi tradatur.

Non venditione hæreditatis, ſed traditione rerum, transfertur dominium Sali. & Bald.

III. Idem A. Pompeio.

Qui tibi hæreditatem vendidit, antequam res hæreditarias traderet, dominus earum perſeuerauit: & ideo manumittendo libertatẽ ſeruo hęreditario pręſtitit. e PP. VI. Kal. Aug. Agricola & Clemente Conss.

Qui tibi.] CASVS. Si hæreditatem mihi vendidiſti, & antequam traderes, ſeruum hæreditariũ manumiſiſti, an teneat manumiſſio, quæritur? Dicitur ꝙ ſic: quia ante traditionem eras dominus adhuc. Viuia.

e Præſtitit.] vt & ff. de manumiſ. l. cum qui: ſed actione ex empto teneť, vt ſ. de hæredi. vendita.l.qui tibi, & de actio.emp. l. ſi ancillam.

Habens precarium uſum, non adipiſcitur dominium: & ideo rem alienare, vel ſtatum mutare non poteſt. hoc dicit notabiliter. Bal. Vel ſic: Tenens ſeruum precario, non manumittit. Sali.

IIII. Impp. Valerian. & Gallienus AA. Zoilo.

Si non proprietatem f donaueras, ſed miniſterium ancillę dederas: libertatem mancipio dando, ea quæ precarium vſum habebat, dominio tuo nihil præiudicauit. Nemo enim alienum ſeruum quamuis vt proprium manumittat, ad libertatem perducere poteſt.

Donator poſt traditionem deſinit eſſe dominus & adminiſtrator. Bal. Vel ſic: Donatori poſt traditionem interdicitur manumiſsio. Sali.

V. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Marcellinæ.

Si tradita g ſunt ex donatione mancipia, ius manumittendi donatrix non habuit.

Pater non poteſt ſupplere defectũ filij qui in ætate requiritur h.d. notabiliter. Bald. Vel ſic: Filius qui per ſe non poteſt manumittere, nec patri poteſt conſentire. Sali.

VI. Iidem AA. & CC. Milio,* & alijs.

*Mido.

Si pater ſeruum veſtrũ, licet uobis minorib. h viginti annis i conſentientibus manumiſit, ei libertatem pręſtare nõ potuit. k

Decretum obreptitium non valet: & ſi princeps fallitur, impetrans punitur: ſed ſi actus geſtus temporis diuturnitate firmetur, tàm ciuilis quàm criminalis pœna funditus euaneſcit. Bald. Vel ſic, Libertas præſtita ſeruo alieno cũ iudicis vel principis decreto,

Si non.] CASVS. Si ancillam meã ad tempus conceſſi tibi, non animo in te proprietatẽ tranſferendi, & eam manumiſeris: an teneat manumiſſio, quæritur? Dicitur ꝙ non: nec mihi præiudicaſti. nemo enim &c. Viuia.

f Si non proprietatem.] Not. ut ſ. de uſufruc.l.vſufructu, & ſupra de manumiſ teſta.l.ſeruo, & ff. pro donato.l.fin. Sed contra. ff. qui & à quib. l. competit, vbi valet manumiſſio facta ab eo qui poſtea apparuit ſeruus. Sed dic ibi apparuit, ſcilicet ex ſuperueniẽte cauſa: liber tamen erat tempore manumiſſionis.

Si tradita.] CAS. Si mulier aliqua ſeruum ubi dederit: an eum manumittere poſſit, vel ſi de facto manumittit, teneat manumiſsio, quæritur? Dicitur ꝙ non. Viuia.

g Si tradita.] ſecus ſi non tradita, ut ſ. eo.l.qui tibi.

Si pater.] CASVS. Si pater tuus te minore viginti annis conſentiente ſeruum tuũ manumiſit, tibi non præiudicauit: vnde non tenuit manumiſſio. Viuia.

h Minoribus] ſecus ſi eſſet maior. ſic econtra pater per filium, ut infra communia de manu.l. 1. §. fin. ſunt enim vna perſona, ut inſtitu. de inuti. ſtipul. §. ei uero qui: aliàs non poteſt quis per alium manumittere, ut ſ. de manumiſſ. vindicta.l.nec mulierem.

c Dicis.] ſuo noĩe: q̄a ſi tuo noĩe emiſſet, in tuo dñio eſſet, & ideo ei libertatem dare non potuiſſet.

d Transtulerat.] puta quia non ipſa hoc geſſit, nec venditor. Et dic plenius, aut uterque geſſit, aut nullus, aut alter. ſi alter, vel vterque, ſtatim acquiritur dño, & ſic loquitur ff. de acqui.re.domi.l.ſi procurator, & de dona. l. quod mihi, & de acqui. poſſeſ l. 1. §. hæc quæ de ſeruis, & §. ſequen. ſi neuter, non ſtatim, niſi ea res tradatur domino, ut ff. de acqui.rer.do.l.res ex mãdato, & hoc ſm B R. & Ioann nec placet diſtinctio M. dicentis aliud in procuratore ſpeciali, aliud in generali. nam confundit eum ff. de admini. tuto.l.ſi duo. ſed eſt pro eo. ff. de mino.l.illud, §. ſi talis, & de procuratoribus. l. Pomponius.

Dominiũ an ſtatim quæratur domino per procuratorem.

i Viginti annis] vt infra titu. 1. l. ſi minor viginti an. lex Aelia Sentia contradicit, ut inſtitut. qui manumit. non poſ. hodie autem correctum eſt per authen. ut in authentica, vt ſponſa largi. colla. ix. circa princip. quia dicitur ꝙ minor. xx. ann. poteſt facere teſtamentum, ergo & manumittere.

k Non potuit.] Hoc cũ ſeruus erat minoris. ſi alterius, licet ſibi obligatus, poteſt conſentire manumiſſioni. ff. de manumiſ. vindic. l. ſi pater, §. ſi.

SI à non dominis.] CASVS. Si aliquis ſeruum alienum manumiſerit, aut in præſentia iudicis ſimplicis habentis tamen ius dandi libertatem, aut principis. primo caſu reuocabitur libertas, & ſine pœna. ſecundo caſu reſtituto domino ſuo, duo mancipia eiuſdem artis dabit domino, & tria fiſco. & hoc in prima & ſecunda parte. Si vero viginti annis tacuit, ita quod nemo ſtatus moueat quæſtionem, & ille prædicta præſcriptione ſe tueri poſſit: a prædicta pœna erit immunis qui manumiſit, & ſibi imputet dominus quod tanto tempore tacuerit. & hoc in tertia.

non præiudicat domino vero, & qui principem feſellit, punitur pœna hic ſtatuta, & ceſſant iſta, ſi ſeruus ille ſibi libertatem præſcripſerit. Salı.

VII. Imp. Conſtantin. A. ad Baſſum præf. præto.

SI à nō dominis †libertas detur mācipio alieno, ſi quidem ab his iudicibus impetrabitur, quibus dandi ius eſt: ſine vlla trepidatione pœnæ [a] facilis diſſolutio eſt.

†Ex Co. Theodoſia. li. 4. ti. 9. l. 1.

¶ Si verò iubētibus [b] nobis quicquam lege actum eſſe doceatur, & non dominus vt alienum mancipiū manumitteretur, petiſſe probetur: tunc eodē qui in conſpectu noſtro libertatem monſtrabitur à non domino conſecutus, ei protinus ad cuius proprietatem pertinet, reſtituto: is qui mancipiū alienum fallēdo principis cōſcientiam manumiſit, mācipia duo cogatur domino eius dare, eiuſdem ſexus, ætatis, atque artis, cuius conſtiterit eſſe manumiſſum, & alia tria [c] fiſco eadem ratione ſimilia.

¶ Quæ mulcta non ſemper imponitur, ſed potius conquieſcit, ſi fortè manumiſſus inferētem ſibi quæſtionem ſtatus, obiecta legitima præſcriptione, [d] potuerit excludere: cum ſibi amiſsi mancipij dāna debeat imputare is qui in perniciem ſuam geſta taciturnitate firmauit. PP. Idib. Iul. Conſtantino. A. V. & Licinio Cæſ. Conss.

a Pœnæ.] nominaliter ponitur. nullā enim patitur pœnā qui manumiſit, nam auctoritas iudicis excuſat, ut ff. de his quæ notan. infa. l. furti. §. 2. Item libertas valet, vt hic innuit. vel verius non ualet, ut ſ. eo. l. ſi non proprietatem. Alij ponunt aduerbialiter, & ideo dicit penè, quia cum opponitur præſcriptio. xx. an. non eſt facilis diſſolutio libertatis, & ſecundū primum modum poteſt legi. ſ. & ſ.

b Iubentibus] id eſt conſentientibus & auctorizantibus.

c Et alia tria.] ſic ergo in quintuplum, & ſic eſt contra inſtitu. de act. §. oēs, ſed diuerſis præſtatē hæc pœna, fiſco, & domino ſerui.

Actio quandoque datur in quintuplum.

d Præſcriptione.] ſcilicet xx an. vt ſ. de long. tempo præſcrip. quæ pro liber. l. 2. Et no quod qui præiudicat ſibi per negligentiam in vno, in alio ſimiliter ſibi præiudicat. ſic. ff. vi bo. rap. l. tertia, & de admi. tut. l. ſi pupillus, & ſ. ad leg. Falc. authen. ſed cū teſtator. §. itē ſi hæres, quædam. arg cōtra ff. de alienati. iu. mu. cauſa fa. l. itē ſi res, in princ. Sed ibi alienatio tenuit à principio: hic nō tenuit manumiſſio. Item nota ſimile econtra: quia ſi duo habeo auxilia, & in vno ſum diligens, & ſic in eo mihi non præiudico, immo mihi prouidi, quod in alio videor mihi prouidere, ut ſ. de inoffic. teſta. l. contra maiores, & ff. de condict. cau. da. l. ſi extraneus.

Negligentia nocēs alicui in vno, nocet ei in alio.

QVI MANVMITTERE NON POSSVNT: & ne in fraudem creditorum manumittatur.

CErtum.] CASVS. Si in teſtamento tuo Sticho directam libertatem reliquiſti in creditorum fraudem, non aliàs reuocabitur: niſi conſilium & euētus, ſcilicet quod te ipſi ſint fraudati, ſequatur. & hoc in prima. Si uero te ab aliquo hærede inſtituto, à te fideicōmiſſ. relinquatur præſtādū Titio: an Titius inter creditores cōputetur, ſi tu minus idoneus ſeruos manumittas, quęritur? Dicitur quod ſic. & hoc in ſecunda. Viuia.

TITVLVS XI.

QVI MANVMITTERE non poſſunt: & ne in fraudem creditorum manumittatur

Fraudis nomine continetur conſilium & euentus. Bald. Vel ſic: Vt libertates directæ reuocentur tanquā in fraudem creditorum data, duo requiruntur, ſcilicet fraudis conſiliū, & euentus: & creditor intelligitur ēt cui ex vltima voluntate ad libertatē præſtandam debetur. Salic.

I. Imp. Alexander. A. Antiocho.

CErtū ius eſt, non aliàs directas libertates per legem Aeliā Sentiam quæ ſunt in fraudem [c] creditorum manumiſſorum datę, reuocari, niſi & conſilium fraudis, hoc eſt animus manumittentis, & euentus damni ſuum recipere volentium ſequatur. [f] Inter creditores autem etiā eos numerandos eſſe quibus fideicōmiſſum [g] debetur, olim placuit. PP. II. Id Nouēb. Max. V. & Aeliano Cōss.

Seruus etiam per interpoſitā perſonam ſeruum peculiarem non manumittit. Sali.

II. Idem A. Nataliano.

SEruos [h] meos nec per interpoſitam [i] perſonam ad libertatem perducere homines peculij ſui poſſe, mandatis principū comprehenditur.

Quod fit in ſpectaculo & populi tumultu, pro infecto debet haberi. Bald. Vel ſic: Ad exclamationem populi facta manumiſſio non tenet. Salic.

III. Idem A. Iuſtinæ.

DIuo Marco auctore ampliſsimus ordo cē

c In fraudem.] vt inſtitu. qui ma. non poſſ. §. in fraudem.

f Sequatur] Sunt ergo duo neceſſaria in directis, ſcilicet conſilium & euētus, ut hic Sed in fideicommiſſarijs ſufficit ſolus euentus, ut hic, & ſ. eo. l. fin. & ff. de fideicōmiſſarijs li. l. ergo, §. ſi in fraudem. ſic in datis inter uiuos, duo exigūtur ff. quæ in frau. credi. l. ſi quis cum haberet, & inſti. qui ma. non poſſ. §. præualuiſſe.

Libertates in fraudē creditorum conceſſæ, an ſint reuocandæ.

g Fideicōmiſſum] Non quod manumittere liquerit, ſed alius ab eo, ut apparet per l. illam, ſ. de bo. aucto. iu. poſſ. l. 1. & ff. ad legem Falcid. l. in ratione, 2. §. quod vulgo. Item hoc cum eſt purū: ſecus ſi conditionale, ut ff. qui & à qui. l. qui in fraudem, & ſi de act. & oblig. l. is cui.

SEruos.] CASVS. An ſeruus ordinarius principis uicarium ſuum manumittere poſſit, quæritur? Dicitur quòd non.

h Seruos.] argu. contra ff. qui & à quib. l. competit.

ADDITIO. Gl. ſoluit ibi duob. modis, dic vt in ea.

i Nec per interpoſitam.] Non ſolum per ſe, ſed nec per interpoſitam perſonam.

DIuo Marco.] CASVS. Dum poteſtas pulſat ad harengam, & populo congregato, coram populo quis velit ſeruum ſuum ſcilicet actorem manumittere, vel alterius officij ſeruum, libertas data nō tenet, & hoc ſenatores cenſuerunt diuo Marco auctore. videtur enim iſte talis coactus manumiſiſſe: quod eſſe non debet, ut ff. qui & à quib. l. ſi paratus.

Spectaculo.

a Spectaculo.] id eſt ſub aſpectu populi, vel ad exclamationem populi: quia videtur coactus manumittere, vt ff. qui & à quib. l. ſi priuatus, & argu. ī. de pœnis, l. de curionum.
b Alienum.] id eſt alium ab actore.

A

ſuit, ne quis in ſpectaculo [a] quod edatur, actorē ſuum alienumve [b] ſeruū manumitteret: & ſi factū eſſet, pro infecto haberetur.

Minor annis viginti non poteſt tradere ſeruum ad manumittendū. Salic. Hodie hoc eſt correctum quado manumittit in ultima voluntate. nam ſufficit ætas legitima ad teſtandum, vt in authētica hic poſita. Bal.

B

IIII. Idem A. Feliciſſimo.

SI minor annis viginti [c] ad libertatem præſtandā homines [d] tradidiſti, ſenatuſconſulto, quod geſtum eſt, irritum conſtituitur. [e]

IN AVTHEN. vt ſpon. larg. §. & hoc quoque, colla. ix. conſti. ij.

SEd hodie ex quo teſtari poſſunt, & libertates poſſunt relinquere, [f] antiqua lege ceſſante.

Non dicitur fraudatus ille qui precium recipit. Bald. Vel ſic: In fraudē fiſci non poteſt libertas præſtari: nec dicitur fraudari, ubi precium fuit ſolutum redemptori manumittentis.

C

V. Idem A. Priſco.

SI in fraudem eorū quę fiſco debebantur, probari poteſt libertas data: non valet. [g]

¶ Sed ſi pecuniam is quē patrem [h] tuum appellas, emptori [i] dedit, & ab eo redemptus, ad libertatem perductus eſt: nihil uidetur bonis defuiſſe [k] eius

D

qui fiſci debitor dicitur.

Solus tutor non præſtat libertatē à pupillo debitam. Salic.

VI. Impp. Diocleti. & Maximia. AA. & CC. Olympio.

NEc fideicommiſſariā libertatem à pupilla ſua ſeruis debitam tutorem poſſe præſtare, [l] certi iuris eſt. vnde ſi hos quos tu rogata fueras manumittere tempore certo ætatis tuæ, ad libertatem non perduxiſti, ſed tutor manumiſit, remanſerunt in ſeruitute.

In fideicommiſſarijs libertatibus fraus conſideratur ex euentu tantū. Salic. Et collige hic ꝙ fauorabilius eſt directum quam obliquum: quod tene menti ſecundum Bald.

VII. Iidem AA. & CC. Zotico.

SI debitor ex adminiſtratione curæ dominus tuus non ſoluendo cōſtitutus, fideicommiſſariā tibi reliquit libertatem: cum in fideicommiſſarijs libertatibus euentum inſpici tantum [m] obtinuerit: nihil eius voluntas tibi prodeſſe poteſt.

TITVLVS XII.

QVI NON POSSVNT ad libertatem peruenire.

Serui damnati ad perpetua uincula, non poſſunt ad libertatem perduci: nec damnati ad tempus, durante tempore pœna: ſed finito ſic: & libertas medio tempore eu relicta, tunc eu prodeſt. Salic.

I. Impp. Seuerus, & Antonin. † AA. Torquato.

SI minor annis viginti.] CASVS. Si minor xx. an. ſeruum ſuum ad manumittēdum tradidit, non tenebit manumiſſio.

c Si minor annis viginti.] cōcor. ſ. ti. I. l. ſi pater.

d Homines.] ſ. vicarios.

e Conſtituitur.] ut ff. de mino. l. verū, §. quòd ſi minor, & de verbo. obliga. l. ſi minor, & de ſeruis expor. l. 4. Sed cōtra ff. de manumiſ. vindic. l. illud, §. j. Solu. ibi fuit ſeruus datus minori hac lege vt manumittat: hic à minore datus alij. Itē contra. ff. de manumiſſ. l. quarta, §. nec intereſt. Solu. ibi non fuit lex à minore appoſita ut manumitteretur, ſed ab ipſo ſeruo qui hoc pepigit cum emptore vt manumittat eum.

SEd hodie.] CASVS. Iſta authen. extenditur tantum ad ſeruos qui in teſtamento manumittuntur, & eſt clara. Viuia.

f Relinquere.] hoc aptatur ad illam ſolam libertatem quæ in teſtamēto datur, vt in corpore huius authenticæ dicitur, & verbum, relinquere, innuit. ut ff. de tabul. exhi. l. I. §. fina. ergo nec olim, nec hodie manumittit minor viginti annis inter viuos, niſi cauſa cognita: quia nec lex Iuſtiniani permittit minori xvij. annis, niſi in teſtamento, ut inſti. qui manumit. non poſſ. ſ. fi. & §. eadem lege.

SI in fraudem.] CASVS. Libertas in fraudem eorū quæ fiſco debentur, data, non valet. Si vero debitori fiſcali aliquis pecuniam pro ſeruo ſubminiſtrauit, & ſic manumiſſus eſt, non reuocabitur libertas, cum nihil de bonis debitoris per hoc fuit deminutum.

g Non valet.] vt ff. de iure fiſci l. in fraudem, §. à debitore, niſi præſcriptione decem annorum defendatur, ut ff. qui & à qui. l. ſi cum fideicommiſſo, §. Ariſto.

h Patrem.] vt cum eſſet ſeruus, & pater tuus erat, ſ. naturalis.

i Emptori.] ſ. ſuppoſito à ſe qui emerat à fiſci debitore.

k Defuiſſe.] cum precium ſuccedit loco rei, ut ff. de peti. hære. l. ſi rem.

NEc fideicommiſſariam.] CASVS. Libertatem ſeruo teſtatoris per fideicommiſſum relictam dandam à pupillo, an tutor pupilli præſtare poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ non. Idem erit ſi rogata erat pupilla ſeruum ſuum manumittere certo tempore ætatis ſuæ, nec fecit, ſed ante tempus illum tutor manumiſit: quia manebit in ſeruitute, nec erit liber. alij modi caſuum ponēdi ſunt, ſicut dicitur in glo.

l Præſtare.] niſi infans ſit. tunc enim ſufficit ſolus tutor, ſicut in hæreditate, ut ſ. de iure deliberan. l. potuit, & l. ſi infanti, & hoc in ſeruis teſtatoris. ſi autem eſſent pupillæ, non opus forſan eſſet inquiſitione, & ſufficeret auctoritas tutoris, ut ſ. quando decreto opus non eſt l. fina. & l. I. vel dic ſecundo quòd nō poteſt tutor manumittere ante certā ætatem quam ſtatuerat teſtator. nā poſtea poſſet ſolus tutor. ar. ff. de manu. l. 4. §. nihil autem, & de mino. l. verum, §. itē quæri. Vel tertio dic ꝙ hic eſt caſus qui eſt ff. de manu. l. ſeruus furioſi. Sed arg. contra ff. de fideicō. lib. l. ex cauſa.

SI debitor.] CASVS. Si ex adminiſtratiōe tutelæ vel curæ, adulto vel pupillo factus ſis debitor in x. & te non exiſtente ſoluendo, fideicommiſſ. libertatem, non fraudis conſilio Sticho reliqueris, cum in fideicommiſſ. libertate ſolus euētus damni ſufficiat, licet fraudis conſilium non interceſſit, non valet legatum.

m Inſpici tantum.] vt ff. de regul. iur. l. fraudis. Sed cur eſt ſecus in directis, ut ſupra eo. l. I.? Reſpond. directæ æquiparantur illis quæ dantur inter viuos: at illæ exigunt hæc duo, vt inſti. qui ma. non poſſ. §. in fraudem. vel directæ competunt ſtatim adita hæreditate, nullo hæredis beneficio: fideicommiſſarias ipſe præſtat: at nihil ultra uires hæreditatis præſtare tenetur, ut ſupra ad leg. Falcid. l. ſucceſſores, & ad Trebell. l. I. §. penult.

† al. ſimpliciter, Antoninus, alias nullus Aſcribitur.
Libertas directa fauorabilior eſt quàm fideicommiſſaria.

QVI NON POSSVNT AD LIBERtatem peruenire.

Dixit ſupra quando manumiſſio impeditur ex perſona manumittentis, nunc quando ex perſona manumiſſi.

Cum

Cum diuus † [Claudius] pater meus cõſtituerit, à præſidib. prouinciatũ, vel qui coercendorum maleficiorum poteſtatem habent, in perpetua vincula damnatos ad libertatem perduci nõ poſſe: hi qui [a] intra tempora pœnæ liberi & hæredes eſſe iuſsi ſunt, aut legatũ fideicommiſſumve acceperunt: neque libertatem [b] adipiſci, neque quicquam eorum quę his data ſunt, capere poſſunt. [c]

B

¶ Quòd ſi pœnæ tempus compleuerint, iam omni vinculo exoluti, & quaſi ad priſtinã vel ſimplicẽ [d] ſeruitutis conditionem redacti, * & libertatẽ & ſi q̃ teſtamẽtis dominorũ illo [e] tempore defunctorũ acceperunt, ſine vlla quæſtione pœnę præteritæ cõſequantur. [f]

C

Prohibitus in pœnam à teſtatore manumitti, non poteſt etiam per emptorem ad libertatem perduci, prohibitus vero propter aliquod miniſterium familiare, officij neceſsitate ceſſante non prohibetur venire & manumitti Sal.

II. Impp. Valeria. & Gallienus AA. Theodoro.

Is quidem qui [in] teſtamẽto vetitus eſt manumitti, ad libertatem non poteſt [g] peruenire: ſed in propoſito intereſt verumne eos quos cum filio educatos eſſe teſtator expreſſit, propter familiare miniſterium, & vſum filiorũ neceſſarium, & venire, & manumitti vetuerit, an quaſi male meritis pœnã irrogauerit. [h] Nam priore caſu, morte eius cui cõſulebatur, obſequij neceſſitate finita, libertas põt [i] peruenire. poſteriore [autem caſu] id quod pœnæ cauſa in ſeruos ſtatutum eſt, neceſſe eſt vires ſuas obtinere: quando [k] [l] diuis parentibus meis † placuerit huiuſmodi teſtamẽtorum leges perpetuã ſeruitutem malè meritis ſeruis irrogare, vt nec p ſuppoſitum emptorem ad libertatẽ perduci poſsint. [l]

D

TITVLVS XIII.

QVIBVS EX CAVSIS ſerui pro præmio libertatem accipiunt.

Seruus qui vindicauit necem domini, pro præmio conſequitur libertatem ſententia contra occiſores lata, & non ante. Salic.

I. Impp. Diocle. & Maximianus AA. Firmino. *

Quoniam religioſa [m] ſolicitudo ad augendã [n] prouocandãq; [o] fidei obſeruationem iuris præmio affici debet: ſi ad vlciſcendam necem domini, incorruptis probationibus, ac ſtrenuo niſu conſtiteris: libertatem, quam his qui dominorum cædẽ vindicant, iampridem ſenatuſconſultis, & ſtatutis principum præſtari ſancitum eſt, etiam tu pro tam ingẽtibus meritis non ex ipſo [p] facto, ſed aditione & ſentẽtia præſidis reportabis. PP. VII Id. Decem. * & Max. Conss.

Seruus alienus qui defert falſatorem moneta, libertatem cõſequitur, & domino fiſcus dat precium ſerui. Bald. Vel ſic: Deferens falſatorẽ moneta, in præmium conſequitur libertatem. Sals.

II. Imp. Conſtantinus A. ad Ianuarium.

Cum diuus.] CASVS. Si ſeruus ob delictũ cõdemnatus fuerit, vt in perpetuis ſit vinculis: an ſi ei libertas fuerit relicta vel hæreditas, poſſit illam capere, quæritur? Dicitur q non vel dic q debeat eſſe in vinculis vſque ad annũ, ſi medio tempore fuerit ei relicta &c. Si vero tempus pœnæ iã effluxerat, & poſtea aliquid ei relictum eſt: ſine ulla quæſtione pœnæ p̃teritæ, quæ ei relicta ſunt, conſequetur. & hoc in ſecunda. Viuianus.

† Verbũ Claudius prauo errore à librarijs inſertum deledũ eſt, cũ nec ſit I vllo manuſc. nec Claudius centũ annis ſenior fuerit horũ imperatorum pater. Cõtius.

a Hi qui.] ſubaudi à ſimili, hi qui &c. & ſic mutat caſum.

b Neque libertatẽ] vt & ff. d manumiſ. l. ſeruus hac lege, & qui & à quibus. l. ille, §. fin.

c Poſſunt.] niſi cauſa victus legetur, ut ff. de his quæ p nõ ſcrip. haben. l. ſi in metallum, & de ali. lega. l. ſeruos.

d Simplicem.] nam prius dupliciter erãt ſerui, cum eſſent in vinculis. Dic ergo ſimplicem ad differentiam geminæ ſeruitutis.

* retracti.

e Illo.] quo erant capaces, & ſic contra, ff de leg 2. l. cũ filius, §. ſeruus. Solu. hic eo tempore quo iã ſunt capaces. vel ſecundum Pla. illa ſecundum iſtã. pro prima. ff. cõia præ. l. fin. in fine.

f Conſequantur.] vt ff. de pœnis. l. fratres.

Is quidem] CASVS. Si teſtator in teſtamẽto ſuo vetuerit ſeruum ſuum manumitti: an ad libertatem peruenire poſſit, quæritur? Diſtinguitur: aut noluit eum manumitti, quia voluit eũ in miniſterio hæredis p ſiſtere: aut in modũ pœnæ, quaſi malè meritum vetuit manumitti. primo caſu, mortuo hærede ad libertatẽ põt peruenire: ſecundo caſu non: nec ſi hæres in emptorem aliqua alienauit. Viuia.

g Non poteſt.] vt & ſ. de teſta. manu. l. contra voluntatem, & ff. de manumiſſio. l. ſeruus hac lege, & ſ. de vſuca. p empto. l. 3. & ſ. ð re. alĩ. nõ alie. l. 6.

h Irrogauerit.] Quid ſi eſt dubium? Reſpon. fortè non præſumam pœnam eſſe fauore libertatis.

i Libertas poteſt.] impoſſibile eſt.

k Quando.] ideſt quia.

l Poſſint.] niſi in caſu, puta ſi vindicauit mortem teſtatoris, ut ff. ad Sylla. l. ſi quis in graui, §. vtrum Item & quãdo propter pactionem, ut ff de manumiſ. l. ſeruus hac lege. Accurſius.

† al. quã. † al. noſtris.

QVIBVS EX cauſis ſerui pro præmio libertatem accipiunt.

Continuatio.

Dixit quando propter delictum non manumittuntur: nunc econtra quando propter merita libertatẽ conſequuntur.

Quoniã] CAS. Si ſeru* mortẽ domini in publicum detulit, & ſtrenuus in accuſando extiterit, aduerſarium cõuincendo: an ob hoc liber effici mereatur, quæritur? Dicitur q ſic: non ipſo facto, id eſt ipſo iure, ſed ex præſidis ſententia, vel non eo ipſo q proſilijt ad accuſationem, ſed conuicto aduerſario. Vin.

* Firmo.

m Quoniã religioſa.] quia ad ſuperiora etiam habent reſpectum.

n Ad augendam.] in his ſeruis qui habent eam.

o Prouocandãq;.] in his vel in eis qui non habent eã. ſic & ſ. de bonis quæ lib. l. 2.

p Non ex ipſo.] id eſt non ipſo iure. Vel dic, non eo ipſo q proſilijt ad accuſationem, ſed demũ cõuicto aduerſario, ut hic, & ſ. de preci. impera. offe. l. 1. & ff. ad Sylla. l. 3 §. vtrum, & de iure pa. l. pen. Et not. q eſt orcinus, vt ff. qui ſine ma. ad lib. perue. l. qui ob necem. ſed alia ff. de bo. lib. l. ſi necem, dicit q nullius. Sed dic ſcilicet nullius uiuentis, & non puto hic reddi precium à fiſco: cum domini negocium

cium geſſerit, aliud in caſu ĵ.l.proxima.

SErui.] CASVS. Si ſeruus cūdentem adulterinã monetam in publicum detulerit, ad libertatẽ perueniet, ſoluto à fiſco precio ſerui domino. Viuia.

a Percipiant.] Sed an idem vbicūque ſerui pro præmio accipiunt libertatẽ à lege? Videtur ꝙ non, ut ff ad legem Falc. l. æris: ſed illa magis innuit contrarium. Accur.

SI quis.] CASVS. Si aliquis virginẽ rapuit, & ita potuit accuſari crimine capitali, & amici virginis cū raptore, vel ſub diſſimulatione pertranſierint: ſi ſeruus tales in publicũ detulerit, ad libertatem perueniet. Viu.

b Raptus.] genitiui caſus.

Transfigere an liceat ſuper raptu.

c Tranſmiſſum] ex eo ꝙ dicit tranſmiſſum, præſumit Ioã. quòd liceat tranſigi, quaſi dicat, finitur quantum ad tranſigentem, ut ff. ad leg. Iul. de vi pu. l. qui cœtu, §. qui vacātẽ. Eſt tamen ar. cōtra. ĵ. de rap. virg. § fin. Itẽ contra ŝ. de tranſact. l. tranſigere. Solu. ▪ ibi.

ADDITIO. Tu dicas cum Bar. in d. l. tranſigere, ŝ. de tranſact. in 2. col. verſic. his expeditis venio, &c. ꝙ ſuper raptu paciſci aut trãſigi licet: q᷑ d. l. tranſigere, ſolum adulterium excipit, de quo dicas latius ut ibi gl. eum.

d Donetur.] precio à fiſco ſoluendo, ut ŝ. l. prox. alij habẽt aliter leges tranſpoſitas.

SI deſertorem.] CASVS. Si ſeruus deſertorem militiæ in publicum detulerit: an pro præmio mereatur libertatem, quæritur? Reſpon. quòd ſic.

e Prodiderit.] ideſt maniſeſtauerit.

f Donetur.] Et hic, dicit Ioã. dandum precium à fiſco, nam & hic conſuluit fiſco.

SErui qui monetarios, adulterinam monetam clãdeſtinis ſceleribus exercentes, in publicum detulerit: ciuitate Romana donentur, ut eorum domini preciũ à fiſco percipiãt. a Dat. XV. Kal. Decem. Romæ Criſpo.

Collige ex hac lege ꝙ de raptu virginu poteſt tranſigi: tamen maleficium nō remanet impunitũm. Bal. Vel ſic: Raptus virginu crimen detegens, conſequitur libertatem. Salic.

B

III. Idem A. ad Populum.

SI quis ſeruus raptus b virginis facinus diſſimulatione preteritũ aut pactione tranſmiſſum, c detulerit in publicum, libertate donetur. d Dat. prid. Kal. April.

Deſertor militiæ poteſt à quolibet accuſari: & ex hoc ſeruus conſequitur libertatem. Bald.

IIII. Imppp. Gratianus, Valent. & Theo. AAA. ad Syagrium præ. præt.

C

SI deſertorẽ militiæ ſeruus prodiderit, e libertate donetur. f Id. Iul. Romæ.

TITVLVS XIIII.

DE INGENVIS manumiſſis.

Ingenuus teſtamento manumiſſus non efficitur libertinus: & tamen tenetur manumittenti reſtituere quicquid de eius domo, vel eius contẽplatione meruit. Bald. Vel ſic: Si manumiſſus dicat ſe ingenuum, et obtineat in competenti iudicio: tenetur reſtituere tam habita a manumiſſore, quàm eius occaſione. Salic.

D

I. Imp. Alex. A. Philetо.

SI ingenuum te ex teſtõ manumiſſũ eſſe dicas: † apud ſuos iudices g causã agere debes, h ſi tamẽ iuſtum contradictorem habes, id eſt eum qui ſe patronum tuum eſſe dicit: memor i ſenatum cẽſuiſſe, vt qui poſt manumiſſionẽ k originem l repetierint: m ea quæ de domo manumiſſoris habent, ibi relinquant. In qua cauſa etiam legata, ut liberto data eſſe, iuris prudentibus placuit.

B

Obſequia ſeruitutis non faciunt ingenuum ſeruum. Salic.

II. Imp. Gordianus A. Pompeiæ.

INgenuam natam, neq; nutrimentorum ſumptus, n neque ſeruitutis obſequium o faciunt ancillam, p neque manumiſſio q libertinã. PP. V. Id. Maij Sabino. II. & Venuſto Conss.

C

Natus ex ingenua, lite pendente eſt ingenuus Vel ſic: Vitium litigioſi non officit libertati. Bald. Vel ſic: Si manumiſſa eſt poſtea ex antiqua cauſa pronunciata ingenua: liberi ante nati probantur ingenui. Sal.

III. Imp. Philippus A. Feliciſſimo.

D

SI auiam tuam vti ancillam manumiſſam, poſtea ingenuam eſſe ſolenniter r conſtiterit, ſtatūque eius iuſtæ ſententiæ tuetur auctoritas: filios eius, quamuis ante ſententiam[iam] ſuſceptos, ingenuam libertatem non im-

A mo manumiſſoris, apud hæredẽ relinquere debeat, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. Idem eſt ſi ei tanquam liberto aliquid fuerit legatum. Viuia.

g Iudices.] ſcilicet præſides prouinciarum, ut ĩ. de peda. iudi. l. 2.

h Agere debes.] actione in rem præiudiciali, vt inſtit. de act. §. præiudiciales.

i Memor] .ſ. tu.

k Manumiſſionẽ.] ſcilicet de facto.

l Originem.] id eſt ingenuitatem.

m Ea quę de domo] & etiam poſt manumiſſionem quæſita ex re manumiſſoris non aliàs, ut ff. de libe. cauſa l. de bonis, §. fi. & facit ad hanc l. ĩ. de do. ante nup. l. ea, & ĩ. de teſta. l. neque profeſſio, & inſtitu. de leg. §. longe, & ff. ſi liber. ing. eſſe dica. l. 3. & ĵ. ad le. Iul. de adul. l. cū, in fi. & ff. de li. cau. l. ſi debitori, & ff. de condic. inde. l. ſeruo manumiſſo.

† Quod ſi exem. habet, Si ingenuũ te, & ex teſtamento manumiſ. eſſe dicas: apud ſuos iudi. cauſ. age. d̄bes. Si tamen iuſt. contradic. ha. id eſt eū qui ſe pat. tuũ eſſe dicit, memineris ſenatum, &c. receperunt.

INgenuam.] CASVS. Si ingenua, vt ancilla nutriatur, vel obſequium quod cōſueuit ancilla præſtare, præſtitit: an ob hoc ꝙ vel vt ancilla nutriatur, vel obſequium quod conſueuit ancilla præſtare, præſtitit, ancilla dicenda ſit, quæritur? Dicitur ꝙ non: nec ſi de facto manumittatur, libertinæ conditionis efficietur.

n Sumptus.] vt infra de infan. expo. l. 1.

o Obſequium.] ut ĵ. de libe. cau. l. liberos, & ĩ. de ſer. reipub. l. finali.

p Ancillam.] etiam ſi per mille annos ſtetit vt ancilla, ſi tamẽ parata ſit probare contrarium, ut infra de long. temp. præſcript. q̃æ pro lib. l. finali, alioquin præſumam eam ancillam, ſi per xxx. annos ſic fuit.

q Manumiſſio.] ſcilicet de facto, ut inſtitu. de inge. §. finali.

SI auiam.] CASVS. Si ingenuam, ut ancillam poſſediſti, & manumiſiſti, an ea in ingenuitatem prouocante, & obtinente, filij poſt manumiſſionem, & ante ſententiam procreati, ingenui dici debeant, quæritur? Dicitur ꝙ ſic: & nepos mulieris hanc conſultationem faciens, ſi peritiores conſuluiſſet, ꝙ tales eſſent ingenui, facilè cognouiſſet. Viuia.

r Solenniter.] per ſententiam.

DE INGENVIS MANVMISSIS.

Continuatio.

De ſeruorum manumiſſione dictum eſt: ſed quia ingenui homines de facto quandoque manumittũtur, ponit quid iuris ſit de ingenuis manumiſſis Azo.

SI ingenuum.] CASVS. Si liberum hominem quem credebas ſeruum tuũ eſſe, in teſtamento tuo manumiſeris, & ille in ingenuitatem proclamauerit, an bona quæ occaſione manumiſſionis acquiſierit i do-

Cognoſceres.]

Sententia ingenuitatis præiudicat inter oẽs.

a Cognoſceres.] Nam ſententia ingenuitatis præiudicat inter omnes, ut ff. de libe. cauſa. l. diui, §. 1. & ff. de ſta. homi. l. ingenuum. Sed contra huic l. j. de lib. cau. l. fin. Solu. ibi non erat cauſa liberalis, ſed de dominio inter duos. vel hic erat libertatis cauſa, ibi ingenuitatis. Item argu. contra j. res inter alios ac. imo hic quia ex ingenua naſcitur, nõ ex ſententia matris, & ſic non ob. j. de libe. cau. l. fin.

Cvm cognatũ.] CASVS. Siciuitate habente bellum cũ ciuitate alia, ingenuus aliquis captus fuerit & diſtractus, an ſeruus dicendus ſit, quæritur? Dicitur ꝙ non: quia tales non dicuntur hoſtes, ut ff. de capti. l. hoſtes. Vel dic: quia Palmyrena ciuitas bellum faciebat cũ populo Romano, & captus erat liber homo, & diſtractus, cũ quodam iure poſtliminij dicatur reuerſus, cum præſes prouinciæ reddet ingenuitati: nec ſeruus eſſe dicetur. Viuia.

* factum.

b Ingenuum.] à natiuitate.

Palmyrena.

c Palmyrenæ.] ciuitas eſt Palmyrena, quæ eſt in prouincia Phœnicię prope Barbaricas gentes, ut ff. de cenſi. l. 1. & faciebant bellum cũ populo Romano, & hunc ceperunt, cum denique vẽdiderũt: & ſic iure quodam poſtliminij dicitur reuerſus, ut ff. de ca. l. 2. & l. fi. Vel verius faciebat bellum cũ alia ciuitate, & ſic iure nõ fuit factus ſeruus, cum non dicantur hoſtes, ut ff. de capti. l. hoſtes.

* conſiſtẽtẽ.

d Factionis.] ideſt diſcordiæ. in mala enim parte ponitur.

Diffamari.] CASVS. Primo ponit regulam, deinde exemplũ ad regulã quæ talis eſt: Status ingenuorum errore vel malignitate alicuius diffamari non debet. Exemplum tale eſt: Titius perſæpius impoſuit Seio ꝙ erat ſeruus: præſidem & eius ſucceſſorem ſæpius interpellauit, vt Titiũ citaret, & probaret Seiũ ſeruum eſſe, vel deſiſteret. Seij allegationib. auditis, pnũciauit ne Seius à Titio ſup ſtatu ſuo decætero, inquietaret. ſi igit̃ adhuc perſeuerat in iniuria, dẽt Titiũ tẽperare. Viu.

e Periniquum.] id eſt valde iniquum.

f Alterum.] ſucceſſorem.

g Defenſionibus.] ideſt iuribus.

meritò flagitare, ſi cum peritioribus tractatum habuiſſes, facilè cognoſceres.

In hoſtilitate inter duas ciuitates conſiſtente captus, nõ efficitur ſeruus. hoc dicit ſecundum lecturam ſectam.

IIII. Imp. Diocle. & Maximianus AA. & CC. Agrippæ.

Cvm cognatum tuum ingenuum [b] natũ ex Palmyrenę [c] factiõis [d] dominatione redemptũ, velut captiuum diſtractũ eſſe dicas: præſes prouinciæ ingenuitati ſuæ reddi eum efficiet. B

Diffamanti alienum ſtatum terminus aſſignatur ad proponendum, & probandum de iure ſuo: quo non probante, imponitur ei ſilentium ne vlterius infamet, vel inquietet. qui ſi nõ paret ſententia, mulcta afficitur. Bald. Vel ſic: Contra diffamantẽ aliquem de ſeruitute, poteſt iudex ad inſtantiam diffamati tẽpus illi præfigere, intra quod debeat agere: aliàs vltra tempus non audietur. Salı.

V. Iidem AA. & CC. Clementi.

Diffamari ſtatum ingenuorum ſeu errore, ſeu malignitate quorundam, periniquum [e] eſt: præſertim cum affirmes diu præſidem vnum atq; alterum [f] interpellatum à te, vocitaſſe diuerſam partem, vt cõtradictionẽ faceret, ſi defenſionibus [g] ſuis confideret. * vnde conſtat meritò rectorem prouinciæ commotum allegationibus tuis ſentẽtiam [h] dediſſe, ne decætero inquietudinem [i] ſuſtineres. Si igitur adhuc diuerſa pars perſeuerat in eadem obſtinatione: aditus præſes prouincię ab iniuria temperari præcipiet. Dat. pridie Non.

Famulatus liberi hominis etiam per tempus longum, non facit eũ ſeruum. Salı.

VI. Iidem AA. & CC. [illegible]

Scientis conditionem liberum non poſſe fieri ſeruum, euidentiſsimi iuris eſt.

¶ Cum igitur [k] ꝓponas patrem pupillorum quorum precibus feciſti mentionem, velut liberum te penes ſe habuiſſe in miniſterium, licet in actu longi temporis: non præcedente vero titulo quo dominia quæri ſolent, [l] mutare tuam conditionem minimè potuit. S. VII. Kalend. Maij. AA. Conſs. C

Non renunciatio cauſa, ſed natalium veritas probat quem ingenuũ. Salıc.

VII. Iidem AA. & CC. Martonæ. *

Si te & filios tuos ingenuos eſſe conſtat, natalium veritas vos tuetur. nam qui ſeruitutis mouerat quęſtionem, apud acta cauſæ renunciando, ad ingenuitatis probationem nec nocere quicquam, nec prodeſſe poteſt. [m]

D *Serui uel libertini, ex pacto non efficiuntur ingenui. Salıc.*

VIII. Iidem AA. & CC. Callimorpho.

Ingenui naſcuntur, [n] libertini manumiſsione

h Sententiam.] definitiuam, lite primo coram ſe conteſtata, ut argu. ff. de libera. cau. l. diui, §. 1. ſecundum Al. Vel dic ꝙ præſes ſtatuerat certum tempus, intra quod inciperet agere: quod poteſt, denegando ſibi poſtea iuriſdictionem, ut j. de remiſ. pign. l. ſi eo, & ſ. de vſu. pu. l. fi. & ff. de cur. bo. dan. l. 1. §. quæritur, & ff. quibus ex cau. maio. l. ſed & ſi per prætorem, §. ſed & ſi dum decreto, & ff. de optione leg. l. inſcipiorũ, & l. ſi optio, § fin. & j. ad legem Iuliam de adulte. l. ob commiſſa, & ff. de bo. auct. iudi. poſſi. l. 1. & 2. & de Carbonia. edic. l. 3. §. dux, & etiam pœnalẽ põt indicere mulctam, ut ff. ſi qs iuſ dicen. non obtemp. l. 1. in princip. Item cõtra ſ. ut nemo inuitus, ſed hic ſpeciale. Et ſunt hæc omnia argumenta pro ſcholari qui vult recedere, & Bononienſes differunt cũ conuenire in receſſu.

Iudex põt termini ꝓfigere ad agendum.

i Inquietudinem.] nã amittit cauſam cum deeſt cognitioni contumaciter, ut ff. de re iudicata. l. contumacia, & j. de aſſer. tol. l. 1. in fine.

Scientis conditionem.] CASVS. Si ſciens vt ſeruum liberum poſſediſti, non propter hoc libero quo fiat ſeruus pręiudicaſti, licet miniſterium quod ſerui conſueuerunt facere, tibi præſtitit lõgo tpe. nullo enim uero titulo intercedente, puta emptionis, uel donationis, non intelligitur ſua conditio mutata. Vi.

* Patronæ.

k Cum igitur.] hic habes ꝙ abſque lite conteſtata fuit hic lata definitiua ſentẽtia. Sed dic ꝙ ſtatutus fuit terminus, maxime in caſu qui ſequitur. alias contra quandoque, ut ff de libera. cau. l. liberis, §. ſi quis ſciens: ſed certe ibi non fit ſeruus ſciẽtia.

l Quæri ſolent.] vt ff. de libera. cauſa. l. ſi vſusfructus, in prin. & §. 1. & facit ſ. de ſeruis reipub. ma. l. fi. Accur.

Si te.] CASVS. Si alicui ſtatus quęſtionem mouiſti, & renunciaſti coram actis, an alij præiudicet volenti ei ſtatus mouere quæſtionem, quæritur? Dicitur ꝙ nõ ſufficit ad probationem ingenuitatis ꝙ aliquando motæ liti renunciaſti. Viuianus.

m Nec prodeſſe põt.] vt arg. ff. de lib. cau. l. diui ſfes.

n Ingenui naſcunt.] vt & inſti. de ingenuis in prin.

Conſti-

a Conſtituuntur]ut inſti.de lib.in princip.Item & per ſententiam,ut ff. de ſtatu ho.l.ingenuum.

b Nec ſeruis.] vt ſeruus vel libertus ſit ingenuus, vt ↄ. de colluſi.detegen.l.2.& de libe. cauſa.l. parentes. & l. poſt certi.ius auté patronatus bene remittit, ut ſupra de bo.lib.& de iure patronatus.l. ſi.Item beneficio principis libert⁹ ſit ingenuus, ut ff.de nata. reſti.l. quæris.

c Nec his.] ſ.patronis,vel dominis.

d Tranſactioni]dedit enim aliquid ſeruus vel libertus domino, vel patrono, ut fieret ingenuus: hoc quidem non nocet non conſentientibus.

e Conſenſerunt.] idé ſi conſenſiſſent vt fierent ingenui, ut prædixi.

Libertina matre.] An natus ex libertina ſit ingenuus, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. vnde ſi talis ab hoſtibus captus fuerit, vel ex libertina natus, ſibi nõ præiudicatur quo minus ſit ingenuus.Viu.

f Iuris eſt.] ut inſtitu. de ingenuis, in pri.& ſupra de oper. liber.l.antepe.

Ad recognoſcendos.] In.ll.plerunque hoc nomen Stichus, ponitur pro nomine ſerui.ſi aliquis ingenuo hoc nomen impoſuit ad celandã ingenuitatem, nunquid ob hoc mutatur eius conditio? Dicitur quòd non. Viuianus.

Ad recognoſcendos.]ut inſti. de leg. §.ſi quis in nomine.

Si veſtram.] Si ingenuũ tanquã ſeruum poſſides nullo præcedẽte titulo, vel ei⁹ operas in 10.uel 20.an. liberi conduxiſti: nõ ob hoc ingenuitati eius præiudicatur,& ut ſibi conuentionis fides adimpleatur, agere poterit.

h Si veſtram.] id eſt veſtri: poſſidebantur enim vt ſerui.

i Titulus.] ex quo liberi conſtituuntur ſerui:ut ff.de libe.ca. l.ſi vſusfructus,& ſa- A tit ſupra eodem.l.ſcientis,& eo.tit.l.libertina.

k Prohibemini.]ſcilicet ad mercedem,id eſt vt ſoluatur vobis merces.

Ad mutandum.] Ingenua vendita & exportata tanquam ancilla, nunquid libertatem & ingenuitatem amittat? Dicitur quòd non: ſed nati poſt, maneant liberi. Viuianus.

l Promouet.]ut & infra ad legem Fab. de Pla.l. abducti, & facit ſupra eodem l. libertina.

Ingenuum.] Si de poſſeſſione libertinitatis in ingenuitaté prouocaſti, nec probaſti:an libert⁹ ſis,quæritur? Dicitur ꝙ ſic.

m Libertinitatem.] Quam habebat, quę videbat ſi amiſerit, quia cum aſſeruit ſe ingenuum, videtur negaſſe tacitè ſe nõ eſſe libertum: fortè nec patietur pœnã: licet ſecus ſit, cum dicit ſe ſuis nummis emptũ,ut ff. de manumiſ.l. ſi quis dicat. Item nota hic ar. quod qui primo aſſerebat rem aliquam de ſuo allodio eſſe: poſtea poteſt aſſerere ſe in feudum habere.ſic & ſupra ſi ſeruus expor. ve.l.moueor,& ff.de excep. rei iudica.l.ſi mater.§.ſi quis autem ſed arg. contra infra qui po. in pig. ha.autenti.ité poſſeſſor, & ff. de iure au.an.l.2.& ſupra de furtis l 1.

Statui ingenuæ] Si ingenuam tanquam ancillã nomine ſpõſaliorum ſponſæ tuę dediſti:non ob hoc vt ancilla ſiat,ei pręiudicare potuiſti.Vi.

Data proponitur.] ea inuita ,vel ignorante, ut ff.de libera.cauſa.l. miniſterium,& ſupra. e.l.ſi veſtrã.aliàs facit ſibi præiudicium, ut argu. ff. de lib. cauſa.l. ſi vſusfructus, l principio. & §.1.

Expoſuimus in ſuperioribus ſingularia de manumiſſionibus :nũc audiamus communia.

tantùm conſtituuntur. a pactum auté nec ſeruis, b nec libertinis ingenuitatẽ aſſignat: nec his c qui tranſactioni d non conſenſerũt. e quicquam præjudicare poteſt.

Ex libertina matre natus eſt ingenuus:nec ei reuerſo obeſt quòd in captiuitate hoſtium fuit.Sal.

IX. [illegible]

Potamoni.

Libertina matre procreatam, ingenuam nasci natalibus, euidentis ac manifeſti iuris eſt. f Cũ igitur te matre libertina editam, deinde ab hoſtibus captam, poſtliminio reuerſam proponas, & nunc tibi ſeruituris moueri quæſtionem: conſequẽs eſt adiri g præſidem prouinciæ,qui de cauſa liberali cognoſcet, iure laturus ſententiam, ſciens C neq; huiuſmõi matris cõditionẽ, neq; captiuitatem, reuerſis de ſtatu priſtino qc quam poſſe detrahere.

Nomina ſunt inuenta ad recognoſcendum,nõ ad faciendum quem ſeruum,vel ingenuum Sal.

X. [illegible]

Athe...

Ad recognoſcendos ſingulos nomina comparata publico conſenſu, ob celandos natales ingenuis,ſi mutentur, minime nocet: † natosque(licet in D miniſterio ſeruitutis)liberæ conditionis,non ſeruos poſſeſſio, ſed ſtatus ingenuos edi perficit.

Locatio operarum nec facit nec probat quem ſeruum.Sali.

XI. Iidem AA.& CC.

Maximo.*

Si veſtram h poſſeſſionem nullus præceſſit i titulus, ſed ingenui conſtituti operas mercede placita locaſtis:nec ſtatui veſtro quicquam derogatum eſt,nec ad cõuentionis implendam fidem ſolẽniter agere prohibemini. k S. Non.Mart CC.Conss.

Plagio abducta ingenuitatem non perdit Sali.

XII. Iidem [illegible]

Quieti.

Ad mutandum liberæ ſtatũ, cõmiſſum plagii nihil promouet: l ſed B abductam natales quibus nata eſt, poſt hunc etiam caſum obtinere cõuenit. S.III.*

Abſolutoria lata quia non probatum,non propterea præſumitur quod reus aſſerebat eſſe verum. Item ſuccumbens in cauſa ingenuitatis, non præiudicat ſibi in cauſa libertinitatis, quam etiam poſtea mouere poſſit. Salice.

XIII. [illegible]

Ingenuum [quis]ſe contendendo,nec probando, non amittit libertinitatem. m S. VII. Id.Decembris.

Etiam per titulum fauorabilem ſtatus non amittitur Bald. Vel ſic. Ignoranter deſponſata ut ancilla, ſuæ ingenuitati non præiudicat. h.d. ſecus ſi ſcienter. Sali.

XIIII. [illegible]

Statui ingenuæ ex eo ſolo quòd velut ancilla ſponſaliorum nomine data proponitur, præiudicari nulla ratione poteſt. S.VII. Kalen. Ian.

TITVLVS XV.

COMMVNIA DE MANUMISSIONIBUS

Si proprietarius & vſufructuarius ſimul libertatem ſeruo imponant,pleno iure liber efficitur at ubi ſolus proprietarius hoc fecerit, ipſius libertus erit & quaſi ſeruus apud vſufructuarium permanebit:& interim aliunde quæſita quæ ex opera ſua & re fructuarij, ſibi quærit:& ea ad legitimum ſuum ſucceſſorem transmittit. Vbi verò ſolus fructuarius manumittit : ſi contemplatione tunc ſerui quandiu vſusfructus durafſet, proprietario

g ingenuis.

e adire.

† al. nocent.

* Maximo Edanio.

r Menandro.

Allodij ſui eſſe ré primo aſſerens, an poſſit poſtea dicere ſe in feudum habere.

Continuatio.

Sancimus.] Primo refert antiquitatem quandam. ſ. quòd olim ſi aliqs in ſeruo habebat vſumfructũ, alius proprietatem: & proprietarius volebat eum libertate donare: nec fiebat liber, nec dominium eius habebat aliqs: & quod acquirebat, nulli acquirebat. hodie autem aliter. nã aut proprietarius & vſufructuarius ſimul manumittunt: aut proprietarius tantũ: aut uſufructua. non ꝓprietarius. primo caſu pleno iure erit liber, & ſibi acquiret. in ſecundo caſu inter libertos proprietarij computabitur: & ſi aliquid medio tempore inter manumiſſionẽ & pſeuerantẽ vſum fruct. acquiſierit, ſibi acquirit, & ad poſteros ſuos illud trãſmittit, iure patronatus ſaluo, niſi fuerit remiſſum: tũc enim ſeruiat donec viuat, vel cum morte vel capitis deminutione finiatur: & finito vſufruc. plene liber ſit: adeo vt quomodo velit degere poſſit. Si verò viuente vſufructua. deceſſerit, hæreditatẽ ſuam ad hæredem ſuum, ſi teſtat⁹ moriatur, vel ad ſuccedentem ab inteſtato tranſmittat. In tertio caſu diſtingue: aut noluit eum libertatem conſequi, quia volebat cedere vſumfructum, & maneat ſeruus propric. ſi vero eum voluit liberum eſſe: viuente vſufructua. miniſterium proprietario non debet, ſed iudices tueri eum teneantur. & quod medio tempore acquiſiuit, finito vſufructu ad dominum reuertatur. & hoc in prima. An autem pater vel mater per filium uel filiam in poteſtate, uel emancipatos,

ſeruire non tenetur: ſed poſtea ſic. & cæterum extra operas quæſita, domino quæris hoc dicit vſque ad §. illud quoque. Sal.

I. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano.

Sancimus ſi ꝓprietari⁹ ſeruo cuius vſusfruct⁹ ad aliũ pertinebat, libertatẽ impoſuerit: non ſm̃ antiq̃ obſeruationem & libertate carere, ᵃ & eum ſine domino eſſe intelligi: ſed nec inueniri perſonã cui res ad ſe venientes acquirat. Sed ſi tam proprietarius quàm vſufructuarius libertatem ei conſentientes impoſuerint, pleno iure liberum eum effici: & ſi quid poſtea ſibi acquiſierit, hoc in bonis ſuis habere.

Sin autẽ proprietarius ſolus libertatem impoſuerit, vſufructuario minimè conſentiente: ſit quidem ille qui libertatẽ à proprietario accepit, inter libertos proprietarii connumeratus: ᵇ & ſi quid in medio ᶜ poſſidet, hoc ſibi acquirat, ſibique habeat, & ſuæ poſteritati ᵈ relinquat, ſaluo patronatus iure per omnia cuſtodiẽdo, niſi & hoc ei legibus fuerit remiſſum. Ipſe tamen libertus quaſi ſeruus apud uſufructuarium ᵉ permaneat, donec vſufructuarius uiuit, vel vſusfructus legitimo † modo peremptus ᶠ eſt. Etenim ſi finem vſusfructus quocũque modo accipiat, tunc facultas ei tribuatur quo maluerit degere modo.

Si verò adhuc ſuperſtite vſufructuario ab hac luce fuerit libertus exemptus, hæreditas eius legitimũ tramitem ᵍ ſequatur.

Sin autem vſufructuarius tantummodo libertatem impoſuerit: ſi quidé

A hoc modo, vt cedat vſum fructum proprietario: pleniſſimum ius habeat in ſeruo proprietarius, vt oĩa ei ſeruus acquirat ſecũdũ ea quæ generaliter in ſeruos & dominos conſtituta ſunt.

Sin verò gratias agendo ʰ vſufructuarius eũ ab vſufructu liberauerit, & libertate donauerit: tũc maneat quidẽ ſeruus ꝓprietario ſuo annexus: ſed non neceſſitas ei imponatur, B donec viuit vſufructuarius, vel vſusfructus conſtare poteſt, obſeruare ⁱ proprietarium, & quædã miniſteria ei adimplere, ſed iudices noſtri eum in quiete tueantur.

Poſt vſufructuarij autem mortem, vel vſusfructus quocunque modo interemptionem: tunc ſeruiat quidem domino, & omnia quæ in medio ad eum peruenerint, ᵏ hæc ſuo do C mino acquirat. Et ſit ex noſtra conſtitutione hæc ſeparatio inter ſeruos & liberos: & non ſecundum ius antiquum idem ſeruus remaneat, & nullum reſpiciat ˡ dominum.

Poteſt pater & mater per filium & filiam apud iudicẽ vel aliter ſeruũ manumittere Baldus Vel ſic: Parentes poſſũt manumittere p filios cuiuſcunque ſexus, etiam ſi non ſint in poteſtate Sal.

Illud quoque huic legi adijcimus, vt exploſa an D tiqua perſonarum differentia, liceat parentibus tam maſculis quàm fœminis, filijs filiabuſve ſuis in ſacris conſtitutis, ſiue emancipatis, cuiuſcunque gradus mãdatum imponere, quatenus ſeruos in libertatem perducãt, ᵐ ſiue apud iudicẽ, ſiue in ſacris eccleſiis, ſiue ſecundum alium quẽ mandator voluerit, legitimum modum. cum enim ⁿ & in ſucceſ-

cuiuſcunque gradus, poſſit manumittere ſeruum ſuum, uel in eccleſia, uel corã iudice, uel inter uiuos, & in vltima uoluntate uel directè uel per fideicõmiſſum manumittere uoluerit? Dicitur quòd ſic. An ſit habenda diſtinctio ætatis illius, ſit maior, uel minor, q manumittẽdus eſt, quæritur? Dicitur quod non. Vi.

ᵇ Connumeratus.] ſcilicet ſtatim, ut hic. Sed contra. ff. de hæredi. inſtituen. l. quotiens, in fin. ubi differtur donec uſuſfructus finiatur. Solũ hæc illã corrigit.

ᶜ In medio.] id eſt poſt manumiſſionẽ durante uſufructu.

ᵈ Poſteritati.] niſi ſit acquiſitum ex re fructuarij, uel ex opera ſua, ut inſti. per quas perſ. no. acqui. § de his.

ᵉ Permaneat.] niſi fortè ſit conſtitutus, quãdiu ſeruus in ſeruitute eſſet.

ᶠ Peremptus.] morte, ual capitis deminutione.

ᵍ Tramitem.] in ſtitutũ, uel ab inteſtato ei ſuccedentem.

ʰ Gratias agendo.] ipſi ſeruo.

ⁱ Obſeruare.] id eſt parere.

ᵏ Ad eum peruenerint.] non ex re fructuarij, uel ex opera ſua.

ˡ Et nullum reſpiciat.] hoc tamen admittitur quandoqꝫ, ſcilicet in duobus caſibus, ut. ff. de lib. cau. l. ſi uſufructuarius, & de ſtipu. ſeruorum. l. quod ſeruus ſtipulatus.

ᵐ Perducant.] ut & ff. de manumiſ. l. nepos, & de manu uindi. l. ſi pater. & eſt hic ſpeciale. ſic e cõtra filius per patrẽ, ut ſupra de his qui à nõ do. manu. l. pe. ſed regulariter contra, ut ĩ de manu. uin l. nec mulierẽ.

ⁿ Cũ enim.] meritò hoc caſu liberorũ differẽtia eſt ſublata, cum enim, &c.

Penè]

al. & de libertate cadere.

† al. alio legitimo modo.

quam refert Paulus libr. 1. Sententiar. tit. 13. his verbis. Filiusfamilias iuſſu patris manumittere pt, matris non pót. Contius.

ſionibus & in alijs penè [a] omnibus nulla eſt inter liberos diſcretio: oportet hoc obſeruari & in præſenti caſu, [b] maximè pro libertate, quam & fouere & tueri Romanis legibus & præcipuè noſtro numini peculiare eſt. [b]

Poteſt manumitti tam in eccleſia, quàm apud iudicem, vel in teſtamẽto etiã infans & ignorans, ut ſit ciuis Romanus. Bal. Vel ſic: Seruus cuiuſcunque ætatis manumitti poteſt à domino. Salicetus.

II. Idem A. Ioanni præfecto P. B

SI quis ſeruo ſuo libertatem imponat, ſiue in eccleſia, ſiue in æde ſacra, ſiue ad qualecunque tribunal, vel apud eũ [iudicẽ] qui libertatem imponere [c] legibus habet licentiam, ſiue in teſtamento ſuo, vel alio vltimo elogio, directam vel fideicommiſſariam: nullo coerceatur [d] modo eorũ qui ad libertatem veniunt, ætatem requirere. [e] neque enim eũ tantummodo ciuitatem Romanam adipiſci volumus, qui maior triginta annis exiſtit, † ſed quẽadmodum in eccleſiaſticis libertatibus non eſt huius ætatis differentia, ita in omnibus libertatibus quæ à dominis imponuntur, ſiue extremis diſpoſitionibus, ſiue per iudices, vel alio legitimo modo: hoc obſeruari ſancimus, vt ſint omnes ciues Romani conſtituti. ampliandã [c] enim magis ciuitatem noſtram, quàm minuendam eſſe cẽſemus.

Si exiſtens ſine vxore ancillã propriam in concubinam habeat: & de eius vel ſobolis libertate vel ſeruitute nihil diſpoſuerit: ad libertatem poſt eius mortem perducuntur. Salicet.

III. Idem A. Ioanni præfecto P.

SI quis ſine vxore conſtitutus, ancillam ſuã ſub nomine habeat cõcubinæ, & in eadem vſque ad mortem ſuam conſuetudine permanſerit, & forſitan liberos ex ea ſuſtulerit: ſancimus omnimodo non concedi hęredibus defuncti eandem, vel liberos eius, ſi etiam liberos habuerit, in ſeruitutem deducere: ſed poſt mortem domini ſub certo modo [f] eripiatur in libertatẽ vna cum ſobole ſua, ſi etiam eam forſitan habuerit. Ipſi etenim domino, dum ſupereſt, damus licẽtiã [g] quomodo voluerit vti tã ancilla ſua, quàm etiam ex ea progenita ſobole, & in ſuo vltimo elogio quicquid voluerit contra eos diſponere, id eſt quaſi ſeruos eos alijs legare, ſiue in ſeruitutẽ hæredum nominatim relinquere. ¶ Sin autem taciturnitate [h] eos præterierit, tunc poſt mortem eius ad libertatẽ eripiãtur, vt ſit mors domini, libertatis eorum exordium. C ¶ Hominibus etenim vxores habentibus, concubinas vel libertas vel ancillas habere, nec antiqua iura, [i] nec noſtra cõcedũt. Dat. Kalendis Nouembr. Conſtantinop. poſt conſulat. Lampadij & Oreſtis. IIII.

TITVLVS XVI.

DE LIBERALI CAVSA.

Pater poteſt venire contra factũ ſuum illicitum & inhoneſtum, in fauorem filiorum, qui non potuerunt per patrem affici iniuria. Baldus: Vel ſic: Pater venit contra factum ſuũ, quod eſt ipſo iure nullũ, vel nomine filij cui præiudicare non potuit. Sal. D

I. Imperator Antonin. A. [illegible]

REm quidem illicitã [k] & inhoneſtã [l] admiſiſſe te cõfiteris, qa proponis filios [m] ingenuos à te venundatos Sed quia factum tuum filijs [tuis] obeſſe non debet, adi [n] cõpetentẽ iudicẽ (ſi

---

emancipati à ſuis adhuc in aliquibus differunt.

a cauſa.

a Penè] ideo dixit penè: quia emancipatus non acquirit patri. Item per prætorem tantum ſuccedit. Item vocat patrem in ius, cum venia tamen, vt ſupra de in ius vo. l. ſi. Item emancipati cõferunt ſuis: ſed non ſui emancipatis, ut ſupra de co. l. ſi emãcipati, plene diximus.

b Peculiare eſt.] id eſt pulcherrimum eſt.

c SI quis ſeruo. Imponere.] id eſt manumittẽdi autoritatem dare.

d Requirere.] etiã ſi eſt infans, ut inſti. de lib. §. fina. & ff. de manumiſſ. l. in ſu ratio.

e Ampliandam.] vt ſupra de indi. uidu. l. 2. & de bo. lib. l. ſi.

a coarctetus.

SI quis ſine uxore.] Si aliquis ad ancillam ſuam conſuetudinẽ habuit, & uſque ad mortem ita perſeuerauit: nec ipſam nec liberos ei' hæredes in ſeruitutem deducant, ſed in libertatẽ eripiãtur. & hoc in prima. Licentia uero domino ſuperſtiti cõcedenda uti ancilla & ſobole quomodo ſibi placuerit: & in ultima voluntate de eis diſponere, eos aliis ut ſeruos legãdo, uel ut in ſeruitute hæredũ remaneãt, relinquẽdo. & hoc in ſecunda. Si uero nihil de eis expreſſit: tunc poſt mortẽ eius ad libertatem perducãtur. & hęc uera ſunt in omnibus nõ habentibus uxorem. In aliis uero ſecus erit: qa habẽti uxorem, & cõcubinam etiam antiqua iura non permittunt. & hoc in tertia. Viuianus.

† cum autem hæc eſſet legitima ætas Romanæ ciuitatis adipiſcendæ, & ſeruus ante hãc ætatẽ manumiſſus nõ fieret ciuis Roman', ſed tm Latin', ut docet Theoph. Inſtit. de libe. & Vlp. Frag. Contius.

f Certo modo.] quẽ certum modum habes in ſi. l.

g Licentiam.] ut infra tit. 1 l. de ancilla.

h Taciturnitate.] ſic ſ de ſecu. nupt. authen. nunc autem.

i Antiqua iura.] ut ſupra de concub. l. 1.

DE LIBERALI cauſa.

Continuatio.

Dixit ſupra de libertate danda: nunc de ea tuenda per liberalitatem dicta. Vel ſic: Qualiter contingat libertas, ſupra dictum eſt: nunc autem quomodo libertas præſtita petatur vel defendatur, ponit: & ita tractat de liberali cauſa. Azo.

a Rem quidem.] Ao. ſi filios ſuos tã quam ſeruos diſtraxiſti, an eos vendicare in libertatem poſſis, quæritur? Dicitur quod licet rem illicitam commiſeris, tamen eos vendicare potes, vel nomine eorum in libertatem proclamare. Viuianus.

k Illicitam.] quia ſtã ad ius, nã vendi nõ poteſt, niſi in caſu, vt ſupra de pat. qui fi. diſt. l. 1. & 2.

l Inhoneſtam.] quia ſtum ad bonos mores.

m Filios.] tuos.

n Adi] tu pater, & etiam filijs inuitis, vt ff. eodẽ. l. 2. & 3. & ad hoc ſupra de tranſact. l. tranſactione matris. Et ſic not. quod ſuam turpitudinem allegat. Item venit contra factum ſuum. & ſic eſt contra ff. de ado. l. poſt mortem. Solu hic fauore libertatis, uel non venit nomine ſuo: quod eſt verum. ſic ſupra de adm. tut. l. cũ qui dam. vel ideo, quia contra legem factũ eſt, vnde pro infecto habetur, vt infra de agrico. & cen. l. quẽadmodum, lib. 11. Vel hic fuerunt ſciẽtes. vnde ipſo iure non valuit contractus ſuper libero homine, vt inſtit. de cõtrahen. empt. §. ſi. Vnde non obſtat. ff. de euic. l. vendicãtẽ. ſed quid ſi non fuit emptor ſciens, & ſic tenuit contractus, vt infra de euic. l. ſi ti-

Turpitudinem ſuã allegare non licet.

b ? non uidetur ſufficienter reſponſum ad illam uendicantem: ſed dico primas reſponſiones ſufficere.

Iuris.] ſcilicet per aſſertores, qui tamen ſublati ſunt: ut infra de aſſert. tol. l. 1. in prin.

A poſt, & ſupra de inge. ma. l. diffamari. Et nota quod hic iure veteri contrahebatur ante Iuſtinianũ eremodiciũ in cauſa liberali abſente actore, vt. d. l. diffamari, & l. ſi te, & infra eo. l. iuſta, quod aliàs non erat, vt. ff. de iudi. l. & poſt. §. 1.

Eremodiciũ an poſſit cõtrahi in cauſa liberali.

I hi.] Si ſeruos meos quo ad opinionem poſſediſti, & eos vendicando obtinui, ſi poſtea in libertatẽ proclamauerint: an eis obſtet res inter me & te iudicata, quæritur? Reſpon. quòd non.

a Dicis.] & ſunt in poſſeſſione ſeruitutis.

Dicantur] ſcilicet à ſeipſis, vel ex poſſeſſione ſeruitutis, vel ab amico eorum.

More ſolito.] ſcilicet per aſſertores: qui tamen ſublati ſunt, vt infra de aſſert. toll. l. 1. in prin.

Iudicata.] quia obtinuiſti contra aliũ. nam ibi de proprietate inter duos litigatur: hic inter ſeruum & dominum de libertate: & ſic non nocet, vt infra res inter ali. &c. & ff. eodem. l. ſi cui. §. 1. Accurſius.

I liber.] Si ancillæ meæ liber homo ſe copulauerit habendo eam vt concubinã. & ei vt abſtineret, denunciaſti, nec abſtinuit forte: an ob hoc mutet ſua cõditio, vt ſeruus efficiatur, quæritur? Dicitur quod non. Vi.

c domino

Non ſit] vt infra de ſe. con. Clau. l. 1. nec dominus ancillæ tali homini libero ſuccedit, vt ſupra communia de ſuc. l. ancillæ. ſed per Lõgobardam de ſeruo qui liberam mulierẽ accepit. l. vlti. aliter obſeruatur. nam ſi cooperiat in coitu cum aliquo panno, efficitur ſeruus ea tamen viuente.

Lex Longobarda.

vis) vt cauſa agatur ſecundum ordinem iuris a PP. V. Id. Februa.

Sententia inter duos ſuper proprietate ſeruorum lata, nõ præiudicat ſeruis in libertatem proclamãtibus. Sa.

II.

SI hi quos ſeruos tuos eſſe dicis, b liberi eſſe à diuerſa parte dicantur, c de ſtatu eorum more ſolito d queri oportet. nec. n. res iudicata, e qua de proprietate eorũ pronunciatum eſt, opponi cauſæ liberali poteſt. Da. Nõ. Feb. Romæ, Meſſala & Sabino Conſulibus.

Ex contubernio ancillæ alienæ liber homo non tranſit in alterius dominium Sal.

III.

SI liber homo alienę ancillæ contubernium ſequatur: licet ei fuerit denunciatum vt ſe abſtineret, ſeruus domini f mulieris non fit. PP. No. Febr. Fulco & Dextro Conſs.

Si ſententia pro libertate data trãſit in rem iudicatam, amplius de ea non quæritur: ſecus ſi ab ea fuerit appellatum. Salice.

IIII.

SI is quem in ſeruitutẽ petebas, liber (quamuis abſente te) cauſa cognita g pronunciatus eſt: ſecunda in ſeruitutem petitio eius dari tibi non debet.

Sed ſi poſtea quàm cognouiſti, de ſententia judicis appellaſti: an iure lata ſit, ĩ auditorio quęrẽ.

Venditio fiſci non præiudicat con

B *ſa liberali, item probationis onus incumbit non poſsidenti: quo non probante, poſſeſſio rei manet inconcuſſa. Bald. Vel ſic: Quatuor dicit. Primò, quòd fiſcus non priuilegiatur, vt mulier ab eo vendita in libertatem non proclamet. Secundo, quòd exceptio maioris ætatis contra eam eſt inanis. Tertio, quòd ex ſeruitute proclamãti in libertatem, incumbit onus probãdi: & hoc operatur poſſeſſio eius quã habet conuentus. Quartò, quòd exceptio precij participati probata, nocet libero vendito Sal.*

V.

NOn ideo minus in libertatem proclamare poteſt ea quam ancillã tuã eſſe dicis, ꝙ eam vendente fiſco comparaſti.

Sed nec hodie ad præſcriptionem operatur, ꝙ venditionis tempore maior viginti annis fuerit: cũ ætatis allegatio non aliàs poſſit præſcriptionẽ aduerſus ciuem Romanum

C accõmodare, q̃ ſi participandi precii gratia conſenſum ſeruituti dediſſe probetur.

Probationis ſanè onus, cum ex ſeruitute in libertatem aſſeritur, ad ſe recipit: quę ſi affirmationẽ ſuam nõ impleat, incõcuſſum poſſeſſionis ius obtinebis.

Si ſpontanea confeſſio non valet, multo minus facta coacte vel in tormentis. Baldus. Vel ſic. Etiam ſpontanea confeſsio in ſcripturam redacta, liberum non facit ſeruum. Sal.

D VI.

NEc ſi volẽs ſcripſiſſes ſeruũ te eſſe, non

h Non debet] inter dum datur, vt. ff. eo. l. diui fratres. §. ꝙ ſi ex ſeruitute.

i Cognouiſti.] à tẽpore ergo ſcientiæ currit tempus appellationis, vt infra quomodo & quando iudex l. ab eod. ſicut in tedh bitoria. arg. ff. de ædil. edic. l. cum ſex.

Appellationis tẽpus currit a tẽpore ſcientiæ.

k Auditorio.] ſcilicet iudicis appellationis.

NOn ideo.] Si fiſcus ancillam tibi vendiderit: an ideo minus quòd a fiſco eam cõparaſti, poſſit in libertatem proclamare, quæritur? Dicitur quod nõ: & hoc in prima. An autem ei obſit quo minus proclamet in libert. quòd cum vendebatur, excedebat numerum 20. annorũ? Reſpon. quòd non: quia tunc habet locum quòd ei obeſſe poſſit, cum gratia participandi precij prębuit aſſenſum. & hoc in ſecunda. Cui vero incũbat probatio, an ei prouocanti de poſſeſſione ſeruitutis in libertatẽ, an tibi, quæritur? Reſpon. quòd ei incumbit onus probandi, quia ea non probãte, ius poſſidẽdi cũ vt ancillam obtinebis inconcuſſum. & hoc in tertia.

præſcriptiones.

Comparaſti.] nec enim rem alienam vendidit vt ſuam, cũ nullius erat: aliàs. n. uideris dominus, vt argu. inſtitut. de vſuca. §. fin. & infra. de quadri. præſcrip. l. bene.

SI is quem.] Si de poſſeſſione libertatis aliquem in ſeruum petiiſti, & abſente te per contumaciam legitime citato, pronunciatus fuerit liber: prætextu ſententiæ latæ in abſentia, an poſſis eũ petere in ſeruitutem, quæritur? Dicitur quod non eſt ſecunda petitio tua admittenda. & hoc in prima. ſi tamen poſtquam ſciuiſti latam fuiſſe ſententiam, intra decem dies appellaſti: an iure lata fuerit ſentẽtia, inquiret iudex appel. & hoc in ſecunda. Vi. ita.

g Cauſa cognita.] puta poſt edicta, vt. ff. de iudi. l. &

l Precij.] itẽ & alia ſunt neceſſaria quæ diximus ff. de ſtatu. ho. l. & in ſeruorum.

m Recipit.] item oportet eam prius reddere rationem, vt. ff. eodem l. imperator.

n Obtinebis.] ut ſupra de eden. l. qui accuſare.

NEc ſi.] Scripſiſti te ſeruum meum eſſe: an tibi præiudicaſti quo magis fias ſeruus, quæritur? Reſpon. ꝙ non multo minus fieret tibi p̃iudicium, ſi te per vim compuliſſem vt ſcriberes te ſeruum meum eſſe.

o Seruũ.] eius q ſciebat te liberũ, vt. s. de inge. manu. l. ſcientes, & ff. eod. l. liberis. §. ſi quis. Sed certe idem ſi igno-

ignorans: quia huiuſmodi confeſſiones nõ præiudicant quaſi contra naturam, ut & ĩ. eo. l. interrogatam, & l. liberos. 1. § 2. & ff. de inter. act. l. ſi is cuius. §. fin. ſed quã tum ad aſcriptitiam cauſam huiuſmodi cõfeſſio poſſet nocere. ſi alia adeſſent quæ adeſſe oportet, vt. ĩ. de agri. & cenſi. l. cum ſcimus, lib. 11.

liberum: præiudicium iuri tuo aliquod cõparaſſes: quanto nunc magis cum eam ſcripturam dare compulſum te eſſe teſtaris?

Contra libertatẽ præſtitam à defuncto hæres non poteſt venire, etiam ſi ſeruus fuerit hæredis: quia adeundo hæreditatem, confirmat libertatem. Salicetus.

VII. Imperator Aurelianus* A. Secundo.

SI ab eo cuius ſeruus fuiſti, manumiſſus es: fruſtra libertatis cõtrouerſiã ſuſtines, maximè ab hærede eius, qui [te] manumiſit. cum etſi iure libertas non proceſſerit, reſpectu tamen aditæ hæreditatis voluntatem defuncti ſuo conſenſu firmare debuit.[a]

Ex pacto facto cũ ſeruo proprio de ſe vel filio manumittendo, & dato nummo, dominus non aſtringitur, licet a iure hortetur. Sal.

VIII. Imperatores Diocletianus & Maxim. AA. & CC. Veneriæ.*

CVm affirmes placuiſſe quondam domino tuo, vt pro te & pro filia tua dato nummo[b] certæ quantitatis vos manumitteret, & te tantummodo liberauit: aditus rector prouinciæ hortabitur[c] eũ,[d] ſalua reuerentia quam patrono liberti ſolent exhibere, placito ſuo ſtare. Dat. prid.* Maximo. II. & Aquilino Conſs.

SI ab eo.] CASVS. Si in teſtamento tuo ſeruum tuum manumiſiſti: an hæres tuus poſſit eum in ſeruitutem reuocare, quæritur? Dicitur quod non: licet de iure manumiſſio nõ procedat, ex quo enim hæreditatem adijt, factum tuum debuit cõprobare.

a Firmare debuit.] ut ĩ. de reb. alie. nõ al. e. l. venditrice, & & ff. de euict. l. ſe. 2, & de pigno. act. l. rẽ alienam. ſ. de rei vendica. l. cum à matre. Sed contra. ff. qui & a quib. l. ſi ſectio. Solu. hic dominus extitit hæres manumiſſori: ibi e cõtra manumiſſor domino. quæ nõ placet: quia magis debet eſſe ecõtra. Vel dic quod valet iure exceptionis: vt hic, non ipſo iure, vt ibi. Vel hic fuit manumiſſus ab eo qui non potuit manumittere, non quod non eſſet dominus, ſed quia minor erat. 20 annis, ſine iuſta cauſa, vel quia in fraudẽ creditorum. argum. ſ. de ſer. pig. da. ma. l. ſi creditoribus. ibi qui non erat dominus. Item arg contra. ff. de caſtren. pec. l. pẽ. in fine.

ADDITIO. Pro ſolutione contrariorum in hac glo. formatorum, vide pulchram diſtinctionẽ Bar. in l. cum vir. ff. de vſucap. ante finem.

* Aureli', alias, Anton.

* Veneriæ.

CVm affirmes.] CASVS. Si cum ſeruo tuo de dando ſibi & filijs libertate accepta certa pecuniæ quãtitate cõueniſti: ſi nõ manumiſiſti ſicut conueniſti, nõ es cõpellendus ſtare conuẽtioni, ſed hortabitur te pſes facere ut conueniſti, iure patronatus tibi manẽte ſaluo.

b Nummo.] id eſt nummis. ſic multus piſcis eſt Bononiæ, id eſt multi piſces, vt. ff. de verb. ſig. l. in vſu.

Numerus ſingularis pro plurali ponit.

c Hortabitur.] vt & ĩ. de condic. ob cau. l. ſi liber. Sed an neceſſitatem imponat? Quidã q ſic, vt. ff. ſi liber. ingẽ. eſſe di. l. 2. Sed certe ibi non fuit ſeruus reddito præmio. Item pro eis. ff. de acquiren. hæredi. l. ſi ſeruum. §. ſi qs: ſed ibi domino futuro dedit, nõ præſenti. Vel ibi ſuccurritur ei, vt non ſit neceſſarius hæres. Tu dic q dominus nõ compellitur, licet ſit hortandus: vt ſupra de ſta-

ſta. l. interpoſitas, & infra eo. l. poſt certi.

d Eum.] ſcilicet dominum quondam.

CVm precum.] CASVS. Si in libello precũ quẽ principi cõtra ſeruũ tuũ porrexiſti, in prin. ſeruum natum ex ancilla aſſeueraſti, in fine autẽ ex aſcriptitia: poſterioris aſſeuerationi fauore libertatis ſtabitur corã iudice delegato, propter vltimã aſſertionem in ſcripto contentã: nec rediẽs ad principem aliud obtinebit, vt potius dicendus ſit aſcriptitius, q ſeruus. Vel ſic: Dixi imperatori, vellem vt cognoſceres inter me & quendam quem dico ex ancilla mea natum. etiam ille dicit Albertus Carbonen. dixit imperator intellexi ex verbis precum tuarum, q dixiſti ex ancilla tua natum, & dixiſti vocari Albertum: quo nomine non conſueuerunt vocari ſerui, ſed liberi: & poſſet eſſe ex ancilla natus, non tamẽ ſeruus: ideo videt q tu non ſis audiendus.

Aſſertum in libello habet vim confeſſionis, & ei ſtatur contra proferentem, & ſi in diuerſis libellis contraria dicit, ſtatur ei quod nocet. Bald. Vel ſic Confeſſioni ſupplicantis ſtatur in eius præiudicium, non fauorem. Salicet.

IX. Iidem AA. & CC. Proculo.

CVm[†] precum[e] tuarum[f] conceptio, licet eum contra quem ſupplicas, ex ancilla tua natũ eſſe expreſſerit, tamen nomini[g] cognomen quo liberi duntaxat nuncupantur, addiderit, & non ſeruum eſſe, ſed ſeruili macula aſperſum comprehenderit: contra eum qui ſeruus non eſt, ſupplicaſſe te* intelligis.[¶]

† Iſta lex eſt in arg. q teſtibus ubi ipſis contrarius nõ eſt crededũ, ut in glo. ſup verbo, contradicant. in c. licet. extra de probat.

* Intelligitur.

¶ Sup hãc l. vide Alc. Paradox. lib. 5. c 5. & Anto. Auguſt. li. 3. emend. cap. 1. & Viglium [illegible] Cõtius.

Non valet pactum libertatem infringens: & ſic nemo eſt dominus ſui ipſius. Bal. Vel ſic: Actus adminiſtratorij non faciunt ingenuum ſeruum. Sali.

X. Iidem AA. & CC. Stratonico.

LIberos priuatis pactis,[h] vel actu quocũque adminiſtrationis[i] non poſſe mutata cõditione ſeruos fieri, certi iuris eſt.

Illicita aſpiratio ad honores publicos. non facit ſeruum libertum. Sali.

XI. Iidem AA. & CC. Fauſtino.

NOn mutant ſerui ſtatum, ſi ad ciuiles honores illicite atque improbe aſpirauerint.[k] vnde ſi ſtatus moueatr q̃ſtio, intelligere vobis licet, nihil prodeſſe poſſe quòd pater

e Cũ precũ.] nota p legẽ iſtã, q ſi quis porrigit libellũ, & aliqd dicit contra ſe in libello, ſtabit dictis ſuis cõtra ſe. 1 arg. ff. familiæ erciſcundæ l. q iam. ſix.

f Tuarũ.] ſcilicet aũt alia vice. & nota quẽ videri confiteri qd in libello ponit.

g Tamen nomini.] hic pone caſum in principio poſitũ: & dic q p ius in libello precu dixerat natũ ex ancilla. poſtea i eodẽ libello ex aſcriptitia. poſter or confeſſio valet fauore libertatis.

Libellum porrigens ſi quid dicat contra ſe, ſtatur dicto ſuo.

i Etiam parte abſente ſecũdum Bal. ſic intelligentẽ hãc glo. in l. 1. pe. col. ĩ. de confeſ.

LIberos.] CASVS. Licet liber homo tibi ſeruiat, vel pactus ſit q ſit ſeruus non ob hoc ſibi pjudicat quo magis fuerit ſeruus. Vin.

h Pactis.] vt & ĩ eodem l. nec ſi volẽs, & ff. de pac. l. ſi vnus. §. & in ſumma. Accurſius.

i Adminiſtrationis.] vt & ĩ. de ſer. reipub. l. ſi.

NOn mutãt.] CASVS. Si ſeruus tuus te ignorãte ad honores ciuiles aſpirauerit, nõ ob hoc pbatur ſe eẽ ingenuũ: nec p hoc q pater eius aliquãdo ad ciuiles aſpirauerit honores: ſed corã cõpetẽti iudice de ſtatu eius quæretur, ſcilicet an ſit liber, vel ſeruus. Vin.

k Aſpirauerint.] domino ignorante: alioquin contra, vt. ĩ qui mi. non pol. l. ſuper ſeruis, & l. fina. lib. 12. & ad hoc. ff. de offi. præto. l. Barbarius, & infra eo. l. iubemus, & ſupra de proba. l. neq;, vnde ſuus honor non prodeſt: multo magis nec patris.

veſter ciuiles honores geſſit. Solēnibus [a] itaque ordinatis, apud præſidē prouinciæ de ſtatu veſtro cognoſcetur.

Venditio non facit ingenuum ſeruum: nec precium à ſeruo emptori ſuo traditum, facit eum liberum. Sa.

XII. Iidem AA. & CC. Proculo.

SI [ex] liberta [b] te natum aliquis comparauerit: ſtatum retines, quē antea habuiſti. B

¶ Si vero ex ancilla editū naturalis pater idemque dominus diſtraxit, ac pòſt emptori precium ſoluiſti, non idcirco libertatem cōſecutus es. [c] PP. XVIII. Kalend. Maij.

Status quæſtio defuncti iam principaliter non mouetur, ſed poteſt ſecundariò de ipſa diſputari propter res & ſtatum filiorum. Bald. Vel ſic: De ſtatu defuncti non poteſt principaliter quæri: ſed in conſequentiam, ſi res eius vindicetur: de ſtatu vero filiorum ſic. Sal.

XIII. Iidem AA. & CC. Paulo.

PRincipaliter de ſtatu [d] defuncti agi non poteſt. Si vero ex peculio quondam eius quem tu bona reliquiſſe commemoras, res vendicentur, vel eius filiis moueatur ſtatus quæſtio: hæc omnia ſolenniter præſidali notione decidi debent. [e] Dat. V. Kal. Maii.

Pendente lite de ſtatu ſeruus habetur pro libero. Bal. Vel ſic: Qui in ſeruitutem prouocatur, in cauſa illa pro libero habetur. Sal.

XIIII. Iidem AA. & CC. Quintiano.

LIte ordinata, [f] in poſſeſſione libertatis [g] is de cuius libertate quæritur, conſtituitur, [h] & interī pro libero habetur. [i] Dat. IIII. Kal. Maii Heraclea. AA. Conss.

Ingenuitas probatur non tantum per ſcripturam factā de natiuitate, ſed etiam per teſtes, & alias legitimas probationes. Sali.

XV. Iidem AA. & CC. Palladio.

NEc omiſſa profeſſio [k] probationem generis excludit, nec falſa ſimulatio [l] veritatem minuit. Cum itaque ad examinationē veri, omnis iure prodita debeat admitti probatio: aditus præſes prouinciæ, ſolēnibus ordinatis, prout iuris ratio patitur, cauſam liberalē inter vos decidi prouidebit. [m] C (* iubebit.)

Quæ de mea voluntate non procedunt actiuè, nec in meū præiudicium à lege procedunt paſſiuè. Baldus. Vel ſic: Si inſtrumentum dotale de libera ſit ſcriptum vt de ancilla, non præiudicat ei ignoranti, cuiuſcunque ſit ætatis: nec ſcienti, ſi ſit minor annis viginti. Sal.

XVI. Iidem AA. & CC. Diogeniæ.

SI miniſterium tuum quaſi libera exhibuiſti, ac te neſciente [n] quaſi ancillam in dotem data, cōſcriptum inſtrumentum eſt: nihil hæc libertati tuæ nocere potuerunt: maximè cum te minorē ætate fuiſſe commemores, & placuerit minores uiginti annis nulla ratione mutare ſtatū poſſe, ac pro liberis ſeruos fieri: ne antè [o] liber D

a Solennibus.] i. dato libello.

S I ex liberta.] CASVS. Si liberum ut ſeruum tuum diſtraxiſti, ei nō præiudicaſti quo minus in libertatem proclamare poſſit, ne fiat ſeruus, & hoc in primo. Si vero ex ancilla tua natū diſtraxiſti: licet emptori precium ſeru' ſoluerit, nō ob hoc erit liber. Vi.

b Liberta.] quidam libri habent, ex libera. alii, ex liberta, alii, ſi liberum. (* Secūdo. * aliàs, libera. aliàs, Si liberū tenat.)

c Conſecutus es.] niſi in caſibus, ut in ſtit. de noxa. in prin. & ſupra de pa. qui ſi. diſt. l. 2.

P Rincipaliter.] CASVS. Stichus dicebatur eſſe ſeruus meus: deceſſit relictis filiis, & peculio. venit Titi' ex aduerſo, dicens peculiū ad eum pertinere, & quòd filij Stichi ſerui ſui erant: quid iuris ſit, quæritur? Dicitur quòd non debet principaliter inquiri de Sticho, & ita de carne & oſſib' eius. ſed debeo probare coram pręſide quòd dominiū Stichi ſpectabat ad me: quo ꝓbato, peculium eius & filii mihi aſſignabūtur. Vel ſic: Si habuit ſeruum, & ille habuit peculium, & deceſſit: nō poteſt quæſtio principaliter de dominio iſtius aſſignari: ſed ſi de peculio eius fuerit cōtrouerſia, poterit quæſtio illa agitari. prior ſententia verior eſt. Viuia. (* Antiſtiæ.)

d De ſtatu.] ut petātur caro & oſſa.

e Debent.] vt j. ne de ſta def. inc. l. quãuis, & l. ſi & j. ſi pē. appellatio mors inter. l. quamuis.

L Ite ordinata.] CASVS. Si aliquem de poſſeſſione libertatis in ſeruitutem petieris: lite conteſta. in liberali cauſa, ea pēdente interim pro libero habebit quo ad cauſā liberalē exercēdā Vi. (* Quintianæ. † Cōcor. glo. ſuper verbo, fides. in ca. ſup. lſis, de ſeleri. ‡ Seruus pendente lite de ſtatu, quo ad multa pro libero habetur.)

f Lite ordinata.] i. conteſtata.

g Libertatis.] i. lite conteſtata in liberali iudicio, aliàs aliter dicitur, ut ī qui da. tuto. poſ. l. 1. & ibi notatur.

h Conſtituitur.] ſ. pro libero.

i Habetur.] quo ad hanc litem exercendā: & ex euentu apparebit, fuerit utilis, an inutilis, vt ff. eod. l. ordinata, & ff. ex quibus cauſis maio. l. 1 §. is autem, & ff. de vſuc. l. ſi is qui. §. ſi ſeruus. ſic ergo pro libero habetur, ut agat contra dominum. Item ut per procuratorem cauſam liberalem exerceat, ſi ex libertatis poſſeſſione in ſeruitutem petatur: ſecus ſi e contra. Item vt actiones contra cæteros debitores intentet, & contra ſe intentatas excipiat: non vt finiat, ut infra de aſſertione tollenda. l. 1. in princip. & ff. de procura. l. ſeruum. §. 1. & de libera. cauſa l. ordinata. Item ut ei detur tutor, ut ut ſupra qui dare tuto. vel curato. poſ. l. 1. ſed quo ad quædam non habetur ꝓ libero, ſcilicet vt interim ad militiam eligi poſſit, vt ff. de re mili. l. qui ſtatus. nec quãtum ad hoc quin acquirat cæterarū rerum poſſeſſionem domino, ut ff. de acquiren. poſſ. l. 1. §. ſi ſeruus. & de libe. cauſa. l. ſi cui. §. licet. Accur.

N Ec omiſſa profeſſio.] CAS. Si de poſſeſſione ſeruitutis in libertatē prouocaſti, non ob hoc tibi præiudicabitur, quod inſtrumēta natiuitatis tuę non habueris, quominus lis ſuo Marte decurrat, & prout iuris ratio dictat, decidatur, aliis idoneis probationibus adhibitis. Viuianus.

k Nec omiſſa profeſſio.] id eſt ſcriptura illa quę fieri ſolebat in natiuitate cuiuſcunque ingenui. Accurſius.

l Simulatio.] id eſt profeſſio, ut quia debebat ſcribere, ingenuus: ſcripſit, ſeruus. Accurſi.

m Prouidebit.] ut ſupra de fide inſtru. l. ſtatum, & de nup. l. ſi vicinis, & de rei uen. l. indicia.

S I miniſterium.] CASVS. Miniſterium mulieris liberæ conduxiſti, & ea neſciente eā in dotem pro filia dediſti: an ei quòd ancilla ſit data, præiudicetur, quæritur? Dicitur quòd non; maxime cum eſſet minor uiginti annis, talis mutationem ſtatus patitur, niſi ſe vendiderit, & precium participauerit: cum etiam ante talem ætatem quis libertatem conferre non poſſit.

n Neſciente.] ſi enim te ſciente hoc factum eſſet, tibi præiudicaret: ut arg. ſupra de Lati. liber. tol. authen. ad hoc, & ff. de libe. cau. l. ſi vſumfructum, niſi minor eſſet, vt hic ſubiicit, & ī qui manumitt. non poſ. l. ſi minor.

o Ne ante.] ſ. uiginti annos.

Quem.

a Quam.] ſimplex eſt relatio.
b Alii.] aliàs alin, & tunc dic quod non poteſt minor viginti annis manumittere, niſi cauſa cognita. nã nec eſſici poteſt ſeruus ſuo conſenſu. Item ſi habes alii, eſt datiui caſus & idem eſt ſenſus, & ſic eſt ſimplex relatio.

MVltis] CASVS. Si te in ſeruitutem petiero de libertatis poſſeſſione, & exceperis non eſſe tibi ſtatus quæſtionem mouendam, eo quod fratres tui ſunt ingenui: an ſit admittenda talis exceptio, quæritur? Dicitur quod non eſt idonea ingenuitatis probatio, quia pluribus modis cõtingere poteſt, ut tu ſeruus ſis, fratres tui ingenui, & e conuerſo, unde alia probatio eſt neceſſaria. Viuianus.

*Regino.

c Caſibus.] nouis, puta participando precium.
d Non idoneam.] ut ſupra de probationibus. l. matrem. Et nota quod ex matre ſit probatio, ut ĩ. de ingenuis manumiſſis. l. 3. ſed libertas aut materna ſola nõ ſufficit, ſed cum aliis indiciis: at patris, vel aui paterni nec ſola, nec cum aliis operatur aliquid, ut infra eod. l. aui.

Libertatis ex matre ſit probatio.

AD probationẽ] CASVS. Si me de poſſeſſione libertatis in ſeruitutem petieris, & eo prætextu velim te repellere, quòd mihi fundum tuum ad colendum locaſti, non ſum audiẽdus: quaſi hæc ingenuitatis probatio ſufficiens non ſit. ſicut nec etiã eſſet ſufficiẽs ratio ad ſeruitutis probationem, quod operas meas tibi locauerim.

Iace.

e Non ſufficit.] ut ĩ. locati & cõducti. l. ad probationẽ, & ĩ. e. l. ſicut, & arg. ĩ. de iur. & facti igno. l. non idcirco.
f Nec tamẽ] aduerſarii ambo idem argumentum diuerſis modis allegabant, ſ. alius dicebat quod facta fuit locatio tanquã ingenuo, vt ſeruus. alius tãquam ſeruo, vt domino.

tatem inconſultè amittãt, quã [a] alii [b] pp ætatis rationẽ ſine conſilio præſtare non poſſunt. PP. VI. Id. Maii, Hadriano A. Cons.

Naturalis ſtatus mutationem recipit in delictis & criminibus: nec ſequitur, ego ſum ingenuus, ergo & fratres mei. quia quod ſeparabile eſt, probatione non infertur. h. d. no. Bald. Vel ſic: Ingenuitas vnius ex fratribus nõ arguit ingenuitatẽ alterius: quia hæc ſtant ſimul, ut vnus ſit liber, & alter ſeruus. Salic.

B

XVII. Iidẽ AA. & CC. Reſino.

MVltis rationibus natalibus ingenuis fratribus natis, poſt delictis vel caſibus [c] interuenientibus, ſingulorũ cauſæ ſtatus ſeparantur. Nil itaque prohibet eundem & tibi non mouere quæſtionem [ſtatus,] & eos quos fratres tuos aſſeueras, in ſeruitutem vendicare, ſiue retinere. Igitur ad demonſtrã- C dam fratrũ tuorum libertatem, aliæ ſunt probationes neceſſariæ. nam quòd tibi nõ mouetur quæſtio libertatis, eorũ [d] non idoneã conſtat habere probationem.

Licet ſeruus conducat rem à domino, per hoc non probatur libertas: nec per locationem operarum probantur ſeruitutes. Bald. Vel ſic: Conductio nõ probat conducentem eſſe ingenuum contra locantem, vel eius hæredem: nec e contra. Salic.

XVIII. Iidem AA. & CC. Zotico.

AD probationem ingenuitatis ab eo, contra cuius ſucceſſores poſtulas facta tibi locatio non ſufficit: [e] nec tamen [f] hoc ſolum ad ſeruitutis vinculũ argumetum eſt idoneum. S. Id. Iuliis, Philippo A. Cons.

Cauſa dicitur principaliter pertinere ad illum cuius magis intereſt: ſecundario autem dicitur pertinere ad illum ad quem pertinet per quandã conſequentiam. Bal. Vel ſic: Si manumiſſus ab uno prouocetur in ſeruitu-

A PRincipaliter.] CASVS. Si Stichũ quẽ à Sempronio in ſeruitutem petitur, manumiſiſti: ipſe Stichus ſeipſum defendere debet: & ei teneris præſtare patrocinium, quia cũ dico me eũ manumiſiſſe: probare debeo quod ſeruus meus fuiſſet aliquãdo, non is ĩ quẽ manumiſi. Si vero per colluſionẽ dicatur quòd Stichus ſit ſeruus Sempronii, debeo defendere Stichum, & inuitum, vt non amittã ius patronatus. Vel ſic: Habebã ſeruum, cũ manumiſi, Sempronius dicit ſeruum ſuum eſſe: an à me, an à Titio ſit cauſa iſta agitanda, quæritur? Dic vt in litera.

tem ab alio: manumiſſo contradicenti datur propria defenſio: alias ſi prouocanti conſentit, eum inuitum manumiſſor defendit. Salic.

XIX. Iidem AA. & CC. Paulo.

PRincipaliter [a] cauſã eius [g] de quo ſupplicas, eſſe, quam tuá perſpicimus. nam cum te eum ad libertatem perduxiſſe profitearis, illius intereſt magis, ſolenniter ſuum tueri ſtatum: & conſequenter tua etiam agetur cauſa: [h] nam ſi ab eo contra quẽ fundis preces, ſeruus dicatur, eique libertas ex manumiſſione tua vendicetur: probatio ſeruitutis originis, & beneficium manumiſſionis libertatem illi aſſignans, tuum etiam ius patronatus tuetur.

B

*Principaliorem.

g Cauſam eius.] ſubaudi magis, propter quàm quod ſequitur.
h Cauſa.] vt ff. de bo. liber. l. ſi libertus meus.
i Poteris.] ut ff. e. l. 3. in fi. & de app. l. ſi proluſorio, in prin. & de re iudi. l. ſæpe. §. ſcientibus.

¶ Si vero conſentiat ſeruituti, tunc iure concesso C adito præſide prouinciæ, eũ inuitum etiam defendere poteris. [i]

Actus præſtandæ libertatis iocoſus, libertatem non tribuit. Sal.

XX. Iidem AA. & CC. Æternali.

SIcut ſemel præſtitam libertatẽ reuocari non licet. ſic per ea quæ nõ manumittendi cauſa [k] domini cũ ſeruis [propriis] agũt nihil ſibi detrahunt. S. VI. D Ka. Septemb. AA. Conss.

SIcut.] CASVS. Sicut vera libertas reuocari nõ poteſt, ſic dominus domũ vel agrum locando ſeruo, vel aliquid cũ eo contrahendo, ad libertatem eum perducere non uidetur.
k Non manumittẽdi cauſa.] vt ſi per ludum, vel cauſa oſtẽdendi qualiter fiat manumiſſio, vt ff. de act. & oblig. l. obligationũ ſubſtãtia, in fine. vel ut ĩ. co. l. ad probationem. Et nota quod hic eſt ſimilitudo per contrarium, ut & ibi, Lazarus ſimiliter mala. quaſi dicat, ſicut præſtitam non reuocat dominus, ſic nõ præſtitam non uendicat ſeruus.

Similitudo ſit quandoque per cõtrarium.

Qui doloſe poſſidet libertatem, in poſſeſſione libertatis eſſe non uidetur. Item ex libelli conceptione apparet utrum quis prouocet ex poſſeſſione ſeruitutis in libertatem, an prouocetur ex poſſeſſione libertatis in ſeruitutem: nam ſemper reus præſumitur eſſe in poſſeſſione, niſi tenor libelli dicat contrarium. Bald. Vel ſic: Vbi eſt quæſtio de poſſeſſione vel libertate inter eum qui dicit ſe dominum, & eum qui dicit ſe liberum: ad tormenta eius qui dicitur ſeruus, eſt recurrendum. Sa.

XXI. Iidem AA. & CC. Theophylo.

EAm quæ in poſſeſſio-

EAm.] CASVS. Si aliquis de poſſeſſione libertatis in ſeruitutem petatur: pendente liberali cauſa remanebit liber. ſi autẽ ſeruus mala fide fuit in libertatis poſſeſſione, quia aufugit à domino, remanebit ſeruus, & de eo fiet, quod fieret ſi ille ĩ ſeruitutis poſſeſſione fuiſſet, & hoc in ſecunda. Si vero dubiũ ſit, ĩ poſſeſſione libertatis, an ſeruitutis ſit: per tormen-

tormenta veritas erueatur & declarabitur. & hoc in tertia.

a Non ſine dolo.] ſi autem bona fide, ſiue iuſta, ſiue iniuſta ratione credat: cōmodo poſſeſſoris fungitur, ut ff. eo. l. igitur. §. poteſt.

b Controuerſia.] i. dubium.

c Ex ſeruitute.] id eſt an in poſſeſſione libertatis, vel ſeruitutis.

d Conceptione.] & alias cōfeſſione, tormētis adhibitis. Sed contra. ff. de quæſtio. l. de minore. §. fin. ubi dicit non adhiberi tormenta. Solu. hic poſſeſſionis, ibi proprietatis erat q̃ſtio inter ſeruum & dominum. Alii dicunt, id eſt cō ceptione precum, vt ſupra eo. l. cum precum. Tertii, id eſt initio poſſeſſionis inſpecto. ſed prima verior. Item & cum quæſtio eſt, ſis meus, uel tuus ſeruus, & ita de dominio eſt quæſtio, poteſt haberi quæſtio per tormenta, ut infra de quæſtio. l. quotiens, & l. hoc quod placet, & ad legem iſtam concordat ſupra vbi cauſa ſta. l. 1. & l. ſi ex poſſeſſione, & ſ. de rei ve i. l. cum ſuper. & ſupra de probat. l. vis eius, & infra de præſcript. longi tempo. l. 1. & ff. eo. l. liberis. §. fin. & j. de q6. l. uper ſtatu, & ff. de proba. l. cum probatio, & l. ſi filius.

Quæſtio per tormēta poteſt haberi, ſi eſt q̃ſtio de dominio ſerui.

* Pardalę. alias Pardalex.

* Te velut ex altera natā ancillam, ſeruā profeſſa, quæſitam manumiſſione libertatem huiuſmodi ſimulatione, vel errore amiſi, &c.

ne libertatis non ſine dolo a malo reperitur, in ſeruitute conſtitutæ ſimile habere præiudicium, edicto perpetuo cauetur. ſed ſi cōtrouerſia b erit, utrum ex ſeruitute c in libertatem petatur, an ex libertate in ſeruitutem: ſui conceptione d manifeſtè probatur: nec quicquam iuris ancillæ dolus propriis dominis auferet. S. No. Octo. Sirmii. AA. Conſſ.

Nemo ſibi poteſt patrem aſſignare, ſed natura aſſignat. unde qui ſe vocat ex alio parente natum, non officit veritati. Baldus. Vel ſic: Erronea vel ſimulata confeſſio non præiudicat libertati. Sal.

XXII. Iidem AA. & CC. Pardalæ. *

PArentes, natales, non cōfeſſio aſſignat. Quapropter ſi ex ancilla nata, poſt ad libertatem manumiſſa perueniſti: * te ſeruam profeſſa velut ex ancilla altera natam, huiuſmodi ſimulatione vel errore quæſitam manumiſſione libertatem amittere minime potuiſti: cum ſerui naſcantur ratione certa, non cōfeſſione e cōſtituantur. Dat. V. Kal. Decemb. AA. Conſſ.

Ex ſeruitio vni ex heredibus præſtito à ſeruo libertate donato, non fit præiudicium libertati. Sal.

XXIII. Iidem AA. & CC. Muſciæ.

Parentes.] CASVS. Si nata ex libera confiteatur ſe de ancilla natam, numquid ſibi præiudicat vt habeatur pro filia ancillę, quæritur? Dicitur quòd non: quia per natiuitatem parentes conſtituuntur, non per confeſſionem. & hoc in prima. Si uero nata ex Arethuſa, poſtea manumiſſa cōfiteatur ſe natā ex ancilla, & ancillam eſſe, ſiue ſimulando ſe, ſiue errando id profeſſa eſt: ſibi non præiudicat, quo magis amittat libertatem: quia ex natiuitate non ex confeſſione, &c. & hoc in ſecunda. Viuia.

e Non confeſſione.] facta extra iudicium, & ad hoc ſupra de ingenuis manumiſ. l. ingenuam, & infra eod. l. cui, & ſupra eo. l. nec ſi uolens, & ſupra de proba. l. non nudis, & ff. de prob. l. quidam quaſi.

SI tibi.] CASVS. Teſtamentum feciſti, filias tuas inſtituiſti, directam libertatem Sticho reliquiſti, ſi Stichus liber factus magis ſeruiat vni quàm alii, & ſi alia ad iracundiam prouocata velit eum in ſeruitutem reuocare, an poſſit quæritur? Dicitur quòd non. Vi.

f Quòd ſecundum.] ut quia tibi præcepit ut vni ſeruires. & quod ſubiicit vel contra, id eſt præter, ut quia nihil dixit, ſed illi ſeruiebat ſponte. Item habent quidam hāc l. ī. poſt l. ſi ex libera, alii poſt legem, parentes.

SI * tibi teſtamento directa libertas à domino relicta eſt, & ex eo ſucceſſerunt ſcriptę filiæ: non idcirco quòd ſecundum f eius voluntatem, vel contra de filiabus vni præſtas obſequium, cætere filiæ tuam reſcindere poſſunt libertatem.

* Hæc eſt ſtitutio ſuperiorē p̄cedit l. Codice manu ſcripto.

Confeſſio apud acta non in modum iudicij facta non officit: ſecus ſi fieret ſolenniter in figura iudicij hoc dicit tex. cum glo. Baldus. Vel ſic: Confeſſio apud acta præiudicat, donec contrarium probetur. Salic.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Sebaſtiano.

INterrogatam † & profeſſam apud acta g ſe eſſe ancillam, huiuſmodi factum h defenſionem libertatis non excludit. i

† Cōcor. cū hac l. gl. 1. poſt mediū, in c. ult. de confeſſ. vbi allega. hūc text.

De eſſentia manumiſſionis non eſt ſcriptura. & ideo illa amiſſa vel deperdita non nocet. Salicet.

XXV. Iidem AA. & CC. Licentiano.

SIcut inſtrumenta prætermiſſa manumiſſionis rectè factæ nullum aſſerūt p̄ſtite libertati p̄iudiciū: * ita ſi ſeruū ad libertatē p̄duxiſti, inſtrorū amiſſio nihil ei nocere pōt. k S. V. Id. Februa. CC. Cōſſ.

* vitium.

Inſtrumenta manumiſſionis cogi ſpr patronus p̄ſtare manumiſſo. Sa.

XXVI. Iidem AA. & CC. Modeſto.

SIcut datam libertatem manumiſſis adimere patronus non poteſt, l ita

INterrogatā.] CASVS. Si in præſentia iudicis interrogauero aliquem, an ſeruus meus ſit, & confiteatur ſe ſeruū meū eſſe, an per talem confeſſionem ſibi p̄iudicetur, quo minus in libertatē proclamet, quæritur? Dicitur quod non. & intellige de confeſſione facta coram iudice extra iudicium, cum aliàs ſibi obeſſet ſua confeſſio. vel melius, nondū mota cauſa liberali. Vi.

g Apud acta.] nō in iudicio liberalis cauſæ, ſed aliàs erat coram iudice: alioquin præiudicaret, vt j. e. l. iubemus, quæ eſt contra.

h Huiuſmodi factum.] id eſt talis cōfeſſio. Acc.

i Non excludit.] ſupra eo. l. nec ſi uolens, & l. parentes, & l. liberos, & ff. eo. l. conuentio, niſi hæc fiat ad precium participandum, ut diximus ſupra eod. l. nō ideo. Item in aſſeritiis contra, ſi modo alia adſint quæ adeſſe oportet, ut infra de agri. & cenſi. l. cum ſcimus, lib. 11. ſed & hic dicunt quidam non præiudicare, ſi modo probet contra. nam ſi perſiſtat in confeſſione, ſibi p̄iudicat: ut ff. de quæſtio. l. 1. §. diuus, & §. ſi quis ultro. Sed alius poterit pro eo cōtradicere, vt ff. eo. l. 2. 3. & 4. Accu.

SIcut inſtrumēta.] CASVS. Sicut quis ſeruum ſuum ad libertatem ſine inſtrumento manumiſſio. perducere poteſt: ſic & ſi inſtrumentum factum ſit, & amiſſum: non propter hoc amittit manumiſſionem. Sicut libertatem ſeruo tuo à te præſtitam reuocare non potes, ſic nec inſtrumētum manumiſſionis, quò magis libertatem amittat, denegare debes: ſed ad præſtandum inſtrumentum officio iudicantis, uel condictione ex. l. iſta cōpellendus es. Vel ſic: Ita non debes præſtare impedimentum libertati, retinendo vel denegando ei inſtrumentum manumiſſionis. Vi.

k Nocere poteſt.] ut & ſ. de fide inſtrumen. l. cum inſtrumenti, & l. 1. & de iure do. l. cum extra.

l SIcut datam.] Nō poteſt? vt & ſ. e. l. ſicut ſemel. niſi ex ingratitudine. Sed qualis eſt hæc ſimilitudo? Reſpon. bona Nam ſicut non poteſt adimere libertatē, ſic non debet facere, vt eam perdat, quod faceret niſi inſtru-

Inſtrumẽ ta manumiſſionis debẽt manumiſſis dari à patrono.

inſtrumentum daret & dabit exemplum, non origi nale ſecundum quoſdam, ne ſit contra. ſ. de fideicom. l. inſtrumenta. Vel dic vt ibi diximus.

a Manumiſſionis.] manumiſſus adimere non debet, ita patronus.

b Cogitur.] officio iudicis, vel conditione ex hac lege.

A meris, & eã in contubernio tibi copulaueris: an per hoc fiat libera, quæritur? Dicitur quod non niſi eam manumiſeris. Viu.

n Non manumittitur.] à redemptore.

o Non ambigitur.] ſed poſt mortem eius libera erit hodie, ut. ſ. tit. ſ. l. fi.

Arianus.] CASVS. Si Leonides Ariano ſtatus moueat quæſtionẽ petendo eum de poſſeſſione libertatis i ſeruitutem, & ſuccũbat, eo quod non probat: an copia probationis ſe offerente, poſtea non obſtãte excep. rei iudi. poſſit iterato eum in ſeruitutem petere: quæritur? Dicitur quod non. Si uero cũ vno ex cohæredibus colluſit, dando ei pecuniam vt confiteatur alterius ſeruum fuiſſe, & cõfeſſus eſt: an alii cohæredi confeſſio ſua præiudicet, quæritur? Dicitur quod non.

c Arianus.] qui ſeruus dicitur.

d Leonide.] qui dominum ſe d cebat.

e A uicto.] ſcilicet Leonide.

f Cohæres etiam tibi.] loquitur vni de cohæredibus Ariani, qui quærebat an cõfeſſio cohæredis ſibi præiudicaret, qui dixerat non fuiſſe defuncti Ariani aliquam hæreditatem, ſed peculium: quia ſeruus fuerat.

a Ariſteno.

g Ipſius.] ſcilicet Leonidis, & ad hoc ff. de re iud. l. ſæpe, & de app. l. à ſententia.

Aui paterni.] CASVS. Si quis de poſſeſſione ſeruitutis in libertatem proclamat, an ad probationem libertatis proſit quòd auus eius paternus creatus erat magiſtratus, quæritur? Reſpon. quòd nõ. quia ad iudicandum de alicuius ſtatu an liber ſit an ſeruus: non patris, ſed matris inſpicitur conditio. Item nec dignitas aui materni ſufficeret ad probationem libertatis: nec quòd auia materna fuiſſet libera: quoniam ex pluribus cauſis contingeret ſtatus hominũ mutari: puta quia potuit eſſe quod uendidit ſe ad precium participandum. Viu.

h Prodeſt.] vt & ſ. de proba. l. neque natales.

i Matris.] vt & ſ. de rei vindi. l. partum, & j. ne de ſta. de. l. 2.

k Non patris.] nedum aui paterni.

l Sola.] dignitas.

m Auia quoque.] ſ. materna. præſumitur tamen interim quod ſit liber, ut not. ſ. eo. l. multis.

De ancilla.] CASVS. Si ancillam alienam redemeris, ...

manumisſionis a inſtrumentũ præſtare cogitur. b

Sententia pro libertate lata, obſtat victo, qui vincentem in ſeruitutem repetit. at cohæredis confeſſio ſuper ſtatu defuncti, non præiudicat cohæredi contrarium aſſerenti. Salicet.

XXVII. Iidem AA. & CC. Auitero.

ARianus c [ſi] mota ſibi quæſtione à Leonide, d liber fuit pronunciatus: in ſeruitutem à victo e iterum non rectè petitus eſt.

f Cohæres etiam tibi f ab Ariano datus, colludens cum eo, ſiue hæredibus ipſius, g qui ſtatus ei moueat quæſtionem, nihil tibi obfuit: nec ea quæ in confesſione inter eos venerunt, ſtatum veritatis, vel nomen ſubſtantiæ defuncti mutare potuerunt.

In cauſa liberali conditio matris non patris debet ſpectari: nec dignitas coadunat. Sal.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Eurymedonti. a

AVi paterni magiſtratu functi dignitas, ad libertatis probationem nihil nepoti prodeſt. h ſiquidem in liberali cauſa matris i non patris k inſpicitur conditio. Sed nec materni aui ſola l ſufficit: cũ licet auia quoque m libera probari posſit, multis

B. tamen ex cauſis ſtatus mutari conſueuit.

Qui redemit ancillam ut eam teneat in concubinatu, non propterea eam manumittit. Bald. Vel ſic. Ex ſola emptione quam pater facit de filia, non efficitur ipſa libera. Sal.

XXIX. Iidem AA. & CC. Troiæ.

DE ancilla matre natam, a & ab eo redẽptam n in cuius fuit contubernio, ſi non manumittitur, n in ſeruitute permanere non ambigitur. o

a nata.

a redempta.

Licet libertus non præſtet patrono operas obſequiales: non tamen propterea in ſeruitutem redigitur. hoc dicit nota. Bald.

XXX. Iidem AA. & CC. Eutychiæ. a

SOlo obſequii p nõ præſtiti velamento, data libertas reſcindi non poteſt.

a Eutychio.

C *De calumnia mouentis improbè quæſtionem ſeruitutis, poteſt criminaliter & ciuiliter agi pendente cauſa liberali. ſed lite cõteſtata differtur, donec pro libertate pronuncietur. quia pronunciatione facta etiam de rebus direptis reſtitutio poteſt peti. Sal.*

XXXI. Iidem AA. & CC. Caſſianæ. a

SI tibi ſeruitutis improbè q moueatur quæſtio: ſolennibus ordinatis, r de calũnia s vel iniuria) prout vindictæ viam elegeris) habita conteſtatione, t poſteaquã ſeruus nõ eſſe fueris pnũciatus, aduerſus eã u ſententiã x

a Corſianæ.

D

Solo obſequii.] CASVS. Si libertus patrono ſuo non aſſurrexerit, vel ſalutauerit eum: an data libertas ob hoc reuocari poſſit, quæritur? Dicitur quod non. Viui.

p Solo obſequii.] nõ neceſſarii. alias ſecus: ſi forte captus eſſet patronus, vel fame laboraret, ut ff. de lib. agn. l. alimẽta. §. ſi. & de iure patro. l. ĩgratus. Nã cũ nõ facit quod debet, uidetur facere quod non debet, ut ff. de re mili. l. nõ omnes. §. qui captus. Sed quidam dicunt hic eum caſtigari: ut ff. de iure pat. l. 1. quod non placet. Et ſume hic argumentũ pro vaſallo qui non præſtat obſequium. & plene dixi de his ſupra de liber. & eo. lib. l. 2.

Libertus an poſſit in ſeruitutem redigi ratione obſequii patrono non præſtiti.

SI tibi.] CASVS. Si tibi moueatur ſtatus quæſtio, ordinata liberali cauſa per litem conteſta. proteſtari potes quod aduerſus mouentem vel iniuriarũ vel de calũnia ages. & ita cauſa liberali finita, te pnũciato libero, ages iniuriarũ: & petes reſtitui ea quæ tibi ablata ſunt.

q Improbè.] quia per calumniam: & ſic improbe aduerbiũ. vel quia ſeruitus eſt improba, cum ſit contra ius naturale, & tunc improbe, erit nomen.

r Ordinatis.] i. ordinata liberali cauſa.

s De calumnia.] i. iniuriarum ciuiliter vel criminaliter vt hic, & ff. e. l. cum neceſſitas, & ff. de iniur. l. qui de libertate, & j. de iniur. l. ſi quidem. Nam & in ciuili cauſa cõmiſſa calumnia, punitur criminaliter, ut ff. ad Turpil. l. & in priuatis. Alii dicunt quod loquitur de quadã actione quæ olim pro calumnia dabatur, quæ hodie eſt ſublata, ut inſtit. de pœ. te. li. §. 1. & ff. de inter. ac. l. 1. in fin.

Calũnia in ciuili cauſa cõmiſſa, punitur criminaliter.

t Conteſtatione.] ſtatim ante peractam cauſam liberalem: alias abſoluere uidetur de calumnia, ut j. de calu. l. 1. ſed differtur hæc cauſa tota poſt ſentẽtiam latã in cauſa liberali. ſed ſi de alio vellet agere, ſtatim poſſet fieri conteſtatio & proſecutio, licet ſententia differatur, ut ff. eo. l. ordinata.

Iudex abſoluens reũ, & nõ condemnans accuſatorẽ de calumnia, uidetur eũ abſoluere à culpa.

u Eam.] ſ. iniuriam.

x Sententiam.] ſuper iniuria vel calumnia. Item not. quod

quidam

quidam dixerunt hic, in iudiciis iſtis non debere de calumnia iurari. nam id præſtatur cum vterq; eſt liber: & hoc ſi conſtet ꝙ ſit liber, non aliàs. Item contra videt huic l. ĩ. de calumn. l. qui calumniatores. Acc.

a Tunc demũ.] hoc ita ſi ex poſſeſſione ſeruitutis proclamet in libertatẽ. ſi autem e contra, etiam ante cauſam finitam facienda eſt direptorum reſtitutio. vt infra de ord. cog. l. fin. vel hic fuit mota quæſtio de rebus, ibi non.

poſtulare potes: tunc demum [a] etiam de his quæ direpta probaueris, reſtitutionem (cum pro libertate fuerit pronunciatũ) petiturus. S. V. Id. Octo. CC. Conſſ.

Libertati nil addere vel detrahere poteſt ſubſcriptio filiorum manumittentis. Bal. Vel ſic: Tenet manumiſſio domini abſque ſubſcriptione filij. Salicet.

XXXII. Iidem AA. & CC. Athenaid.

SVbſcriptio filij domini manumittentis, nec addere ſecuta, nec omiſſa detrahere libertati quicquã poteſt.

Etiam per pecuniam põt fieri manumiſſio. Bald. Itẽ emancipatio ff. de verb. obl. l. vtrum, item feudũ. Bald.

XXXIII. Iidem AA. & CC. Melitianæ.

LIcet accepta pecunia dominus te [a] manumiſit: tamen tributa libertas reſcindi non potuit. [b] S. IIII. Id. Nouemb. CC. Conſſ.

Concubina per hoc nõ conſequitur libertatem. Bal. Vel ſic. Concubina tn. quem habuit cum ſeruo libera, tam non facit ſeruam. Sal.

XXXIIII. Iidem AA. & CC. Hermioniæ.

LIbera, [c] cõcubinatus ratione [d] non conſtituitur ancilla. [e] Dat. Id. Nouemb. CC. Conſſ.

Licet ſeruus tutoris officio fungatur de facto in perſona domini ſui: non tamen efficitur libertinus. Vel ſic: Pupillus tutorem quondã ſuum poteſt dicere ſeruum: ſed non e contra. h. d. tex. cum glo. Sal.

SVbſcriptio.] CASVS. Si ſeruum tuum manumiſiſti, ſubſcriptio filij appoſita manumiſſioni, non prodeſt: nec omiſſa detrahit.

LIcet.] CASVS. Si accepta pecunia ſeruum tuũ manumiſiſti, an in ſeruitutẽ reuocare poſſis, quæritur? Dicitur ꝙ non. Viu.

b Non potuit.] vt inſtit. quib. ex cauſ. ma. non li. §. ſemel, & ſ. de ma. vin. l. 1.

LIbera.] CAS. Si ſeruus ad liberam cõſuetudinem habeat, an ipſa fiat ancilla, quæritur? Dicitur ꝙ non. Viu.

c Libera.] ſcilicet mulier.

d Ratione.] id eſt eo ꝙ fuit concubina mei ſerui.

e Ancilla.] ad hoc ſupra eod. l. ti liber, & infra de ſenatuſc. Clau. l. 1.

NOn idcirco.] CASVS. Si ſeruus velut tutor res alicuius pupilli adminiſtrauit, an ideo minus a pupillo ei poſſit ſtatus moueri q̃ſtio, quæritur? Dicitur ꝙ nõ: ſed bene petet eum in ſeruum. Viuian.

f Poteſt.] ſed e contra qui vt tutor adminiſtrauit, pupillo ſeruitutis quæſtionem facere non poteſt, ut ff. eodem l. cui neceſſitas. §. tutoris.

POſt certi.] CAS. Si cũ ſeruo tuo pepigiſti de danda ei libertate poſt decennium: an ſtare conuentioni compelli poſſis, q̃ritur? Reſp. quòd nõ. ſimiliter ſi pactus ſis, ut filii tui liberi alicuius ſerui fiant, vel quòd miniſterium venderes, non compelleris ſtare conuentioni.

g Neceſſitatem.] vt & ſupra de tranſactio. l. interpoſitas, & dixi ſupra eo. l. cum affirmes.

h Tibi.] vt ſi vt ſtarẽt vt ſerui, tradidit mater filios, quod non poteſt, ut hic, & ſupra de tranſactio. l. tranſactione matris. Si vero non ut eſſent ſerui, ſed ut ſeruirẽt, dedit ſi quidem perpetuo, nec hoc valet. ut ff. de cõditio. & demonſt. l. Titio centum. §. Titio. 2. ſi ad tempus, tenetur mater ad intereſſe. ff. de re iudic. l. ſi quis ab alio. §. fina.

SI filium.] CASVS. Tuum filium liberum genero tuo ſcienti uẽdideras: an tu eũ de crimine plagii uel ille te accuſare poſſit, quæritur? Reſpon. quòd non: nec gener prætendere poteſt ignorantiam, quem conditionem filii tam coniunctæ perſonæ, nõ ſit ueriſimile ignorare. Viuianus.

XXXV. Iidem AA. & CC. Attilio.

NOn idcirco minus, ꝙ pupilli res velut tutor adminiſtraſſe dicit, ex eius perſona ſeruitutis pati quæſtionẽ poteſt. [f]

Pactum inter ancillã & dominã non neceſſitat, nec pactum libera, vt filij ſui teneantur ſeruire. Sal.

XXXVI. Iidem AA. & CC. Theodoræ.

POſt certi temporis miniſterium ancillæ, liberam eã eſſe cũ ea paciſcendo, cõuentionis obtemperãdi legi domina nullam habet neceſſitatẽ. [g] vtque hoc verum eſt, ita e cõtrario ſi filios ſuos, cõſtituta cum his libera, in miniſterium tibi [h] tradere promiſiſſe probetur, parere placitis non compellitur.

Inter cognatos præſumitur ſcientia, & participes eiuſdem criminis inuicem ſe non accuſant. h. d. notabiliter. Bal. Vel ſic: Scienter emens vel vendens liberũ, committit plagium. Salicet.

XXXVII. Iidem AA. & CC. Olympio.

SI filium tuum liberũ [i] genero vendidiſti, [k] qui tam proxima neceſſitudine [l] coniunctus, eius conditionis ignorantiam ſimulare non poteſt, [m] vtriſque [n] ſocius criminis accuſator deeſt. [o]

Limenarcha officium non facit ſeruum liberum. Sal.

XXXVIII. Iidem AA. & CC. Philadelphi.

i Liberum.] ſecus enim ſi eũ ſeruũ haberet, ut ſ. ti. 1. l. 6.

k Vendidiſti.] ex quo crimine prodita eſt accuſatio legis Fabiæ, ut ff. ad legem Fabiam de pla. l. 1. & l. 4. & infra ad legem Fabiã. l. liberũ.

l Neceſſitudine.] id eſt affinitate: ſed aliàs ponitur pro cognatione. ff. de iuſti. & iure l. ſi.

m Non poteſt.] ut & ſupra de integ. reſti. mi. l. de tutela. & ff. vnde cog. l. octaui. & arg. ſupra de epiſcop. audi. l. ſi legibus.

n Vtriſque.] ſcilicet facinora perpetrantibus.

o Deeſt.] quantum inter ſe: ſic ſupra de hæret. & Manichæ. l. quoniam, & ff. ſoluto matrimon. l. ultro, & ſupra de inofficio. teſtament. l. in arenam, & ff. de dolo. l. ſi duo, & ff. ne quid in loco publi. l. 2. Sed arg. contra ſupra eod. l. 1. Et caue tibi qualiter repellas eum. ſi enim dicat; ſocius meus eſt in eodem crimine, confitetur de crimine, & ſic pro condemnato debet haberi, ut infra de pœnis. l. qui ſententiã. Dic ergo, non cõmiſi crimen, ſed & ſi commiſiſſem, iſte accuſare non poſſet: quia ipſe commiſit, cum ſocius meus eſſet. Vel dic. ꝙ non habetur pro condemnato: nã illud obtinet qñ aliquis extitit accuſator, ut ff. de mune. & hono. l. reſcripto, §. ſi quis. Itẽ ſi ſocius fuit criminis qui nunc eſt iudex, & coram eo accuſor: an poterit recuſari? Videtur ꝙ ſic: quia ſæpe dicitur, qui aliquem accuſat, eum condemnare uidetur, ut ff. de his qui no. infa. l. furti. §. mandati, & ff. de adminiſtr. tut. l. 2. Item propter delictum iudicis, cum ego non deliqui, ipſum recuſo, ut ſupra ſi quacunq; præ. po. l. 1. §. illo, ergo & ubi deliqui cum eo, idem eſt, quia ipſe meum mihi delictum obiicere non poteſt, ut in prædictis concordantiis allegatis in prin. glo. Item ſocius in ſocium nõ dicit teſtimonium, ut ſupra de teſti. l. quoniam, ergo nec iudiciũ, cum utrumque publicum ſit officium.

Non

Neceſſitudo pro affinitate quãq; ponitur.

Sociũ criminis me accuſantẽ quib. verbis repellam.

Iſta exceptio eſt peremptoria, glo. in c. 1. de except. vide omnino. Hyppo. in l. 1. §. Antoninus. ff. de quæſt.

NOn idcirco.] CASVS. Si limenarcha creatus fueris nemine contradicente: an ideo minus tibi poſſit moueri quæſtio, quæritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

a Non idcirco.] hoc eſt principium verſus.

Limenarcha qs dicatur.

b Limenarcha.] eſt autē limenarcha qui militibus præeſt qui permanent in limine cauſa cuſtodiæ, ne hoſtes irruant, ut hic, & ff. de ſeruis fugi. l. limenarchæ. Item dicitur irenarcha, ut. ff. de cuſto re. l. diuus, §. Accurſius.

c Creato.] nam ſeruus creari poteſt. & facit ſupra eodem. l. non mutant, & ſupra de epiſco. & cleri. authent. ſi ſeruus.

d Nomine.] q d ſeruus non poſſit creari. Accurſius.

Liberos.] CASVS. Si liber homo ſe ſeruum ꝓfiteatur, & alius eſt Stichum nominauerit: an ob hoc fiat ſeruus, quæritur? Dicitur quod non. Viuianus.

e Velut.] & ad hoc ſupra eodem l. interrogatam, & l. liberos.

Iuxta.] CASVS. In liberali cauſa, ſiue de ingenuitate quis petatur in libertinitatem, ſiue de libertinitate in ingenuitatē proclamauerit: abſente altera parte, hoc eſt ſiue actore, ſiue reo cauſa decidi poteſt, lite prius tamen conteſtata. Viuianus.

f Quoque.] hic innuit quod etiam in alijs cauſis ſecundū hæc iura uetera contrahebatur eremodicium: quòd eſt uerum reo abſente, ſed non actore, ut ſupra de iudi. l. properandū. §. ſinautem reus, & ff. de iudi. l. & poſt. §. ſi.

Liberalis cauſa quæ dicitur.

g Vna parte.] ēt actoris, vt ī. e. l. ſi is, & ff. eo. l. diui. Itē not. hic quæ dicitur cauſa liberalis, vt. ff. de arbi. l. non diſtinguemus. §. Iulianus, & ff. e. l. igitur. §. ſi opera, vnde per ſimilitudinē cauſa aſſcripititiæ vel ſimilis cōditionis pōt dici liberalis: vt. ī. de agrico. & cenſi. l. ne diutius, lib. 11. & argu. ēt pro hoc quod dicitur cognitionem de liberali cauſa fructuario dari, vt. ff. eo. l. cognitio. ergo & his dabitur, & contra eos: cum etiam habeant ius in re. ſed & cauſa ſtatus dici poteſt, vt. ī. de ordi. cog. l. ſi ſtatus, in princi. & hoc ſi agatur pro libertate iam competēte: ſecus ſi de competitura, puta ſi ex fideicommiſſaria.

Iubemus.] CASVS. Si mulier aliquas literas ſeruo ſuo miſerit, & eum decurionem nominauerit, vel ipſe finxerit ſe decurionē: an mulieri præiudicetur quo minus ab ea ſtatus moueatur quæſtio, petēdo eum ex poſſeſſione libertatis in ſeruitutem, quæritur? Reſpond. quòd non: ſed huiuſmodi epiſtolæ caſſæ ſunt & vanæ, maxime cum ex teſtium profeſſionē & ſeruili eius cognatione ſeruus oſtendatur, & cum in alio iudicio confeſſus fuerit ſe ſeruum eſſe.

h Principalem.] id eſt decurionem, vt infra ſtatim dicet.

NOn idcirco [a] minus, quòd te limenarcha[b] creato[c] nemo contradixit reipublicæ nomine,[d] moueri tibi ſtatus quæſtio poteſt.

XXXIX. Iidem AA. & CC. Porcicæ[?]

LIberos velut[e] ſeruos ſe ꝓfitētes, ſtatū eorū mutare non poſſe cōſtat. S. VII Kalen. Ian. Sirmij. CC. Conss.

In cauſa libertinitatis & ingenuitatis etiam altera parte abſente poteſt procedi, & diffinitiuè pronunciari. Sal.

XL. Exemplum ſacrarum literarum AA. & CC. ad Veratū.

IVxta edicti noſtri continentiam, in liberalibus quoque[f] negotijs, ſiue de libertinitate, ſiue de ingenuitate quæſtio moueatur: abſente nihilo minus vna parte[g] cauſam diſcuti, & pro iuſtitiæ ratione ſentētiam proferri, nihil prohibet.

Dominus poteſt eum qui fuit decurio, & cui ſcripſit ut decurioni, vendicare ut ſeruum: & de iure ſuo poteſt docere per teſtes, & illius natiuitatē vel originē, ac etiam per eius cōfeſſionem factam coram competēti iudice Sal.

XLI. Impp. Cōſt. in. & Licinius AA. ad Eutychium * præſidem Cappadociæ.

* Eutychio, aliàs Eutychię.

* Titianū.

IVbemus omnes epiſtolas actricis, quas ad Aelium tanquam principalem[h] fecerat, inanes[i] ac vacuas eſſe, atque in irritum deuocari, ac de ingenuitate eiuſdem Aelij requiri: nec mulieri id obeſſe, quòd ad eum tanquam decurionem ac principalem ſcripſerit, vel id, quòd idem ſe finxerit decurionem, vel principalē: maxime[k] cū non ſolū teſtiū profeſſione & cognationis eius iugū ſeruile cognoſcitur, verum ēt voce propria eiuſdē Aelij apud aliud iudicium[l] patuerat, quòd conditionis ſeruilis videretur.

Filij nati pendente lite ſuper ſtatu matris, ſequuntur conditionem quæ de matre iudicabitur: nati vero ante litem motam præiudicium non patiuntur ex ſententia contra matrē lata. h. d. Vel breuius: Sententia matris præiudicat filijs pendente lite natis, non ante. Sal.

XLII. Imp. Conſtantin. A. ad Maximum P. P.

PLacuit eos qui naſcuntur,[m] matrū conditionibus vti, quarū mox[n] viſceribus exponuntur. Ante vero litē nati, ſuo nomine omnes in quæſtionē vocētur: quoniā hos ſolos q in lite nati erūt, omnē fortunā matrū cōplecti oportet, aut iuſtis tradi dñis.[o]

i Inanes.] ad plenam probationem, vt ſupra de proba. l. non epiſtolis: ſed qualemqualem, vt vt ff. de proba. l. ſi. & ff. de iureiura. l. ſi duo.

† Concor. cap. illud, cum gl. ſuper verbo, nomināt, extra de præſump.

k Maxime.] tria ſequentia ſunt contra eum.

l Aliud iudicium.] in cuius locum hic index ſucceſſit, ſed certe non vī ꝙ hic fecerit ſibi præiudicium, vt. ī. eod. l. interrogatā. Item quia non fatetur qui errat, vt ff. de confeſſis. l. non fatetur. ſed dic quòd non facit præiudicium, ſi velit probare contrarium. Vel hic loquitur in iudicio liberalis cauſæ, ibi cum non mouebatur ei aliqua cōtrouerſia: & idē dicā in aſſcriptitio, ſi in forma iudicij confiteatur ſe aſſcriptitium, nec obſtat. ī. de agrico. & cenſi. l. cum ſcimus, lib. 11. vbi dicit ſolam confeſſionem nō præiudicare: quia ibi non fuit facta coram iudice, ſed tabellione, vel fuit facta corā iudice, ſed nō in figura iudicij. Itē nō ne præiudicat ſibi patiendo eum eſſe in dignitate, ut ī. q mili. nō poſ. l. ſuper ſeruis, li. 12? Reſpō. quòd non: qa hic nō poſſidebat eum. Vel dic ꝙ contradixit intra 30. dies, ut ī. qui mili. non poſ. l. ſi. lib. 12.

PLacuit.] CASVS. Si mulieri ſtatus moueat aliquis quæſtionem, & lite pendente peperit: pro ea lata ſententia, ſibi & filio proderit: lata contra eam, ſibi & filio nocebit: natis uero ante litem, ſuo nomine mouenda eſt quæſtio ſtatus: & ita noua interpellatione opus eſt. Viuianus.

m Naſcuntur.] lite conteſtata in cauſa liberali.

n Mox.] id eſt lite pendente, ut ſiue ꝓ matre, ſiue contra eam ſit pronunciatum, idē & de filijs intelligatur. nec diſtinguitur an fuerint ante concepti, uel non, per l. ff. de ſta. ho. l. qui in vtero, ut dixit Azo quia poſſet hic eſſe eius incōmodū, ſi haberet ꝓ nato, ſi mater libera ꝓnūciaretur, vt ī de ingenuis man. l. ſi auiā tuā. Solue ut ibi.

o Iuſtis tradi dominis.] ſi pronuncietur contra matrē, & ad hoc ff. de uſur. l. partū, & ſupra de rei uen. l. partū, & ī. de agri. & cenſi. l. cum ſatis. §. cum Anaſtaſia. li. 11. Sed uidetur ſentētiā matris nō prodeſſe filijs etiā lite pēdēte cōceptis & natis, ut. ff. de excep. rei iudic. l. ſi qs cū. §. ſi ancillam

ſi ancillam, quæ eſt contra. Solu. hæc eſt cauſa liberalis, A ibi dominii inter duos. & quòd illa non ſit liberalis, patet ĵ. de ord. cogni. l. 4. nus fuerit qui ſtatus moueat quæſtionem, ſuo iure priuabitur, & hoc in quarta. Vin.

a Examinationem.] remouendo aſſertorem.

b Terminum.] quod facit remouendo numerum litiũ, ut in §§. illis.

DE ASSERTIONE TOLLENDA.

In liberali cauſa ſolebat is cui ſiebat quæſtio ſtatus, ſueruè aſſertorē qui ei aſſereret libertatē: quod tollit hæc l. Et continua ſic ad tit præcedentē: De liberali cauſa dictũ eſt: & quia ipſa olim per quoſdam qui aſſertores dicebantur, eo quod aſſerebant eum liberum, qui dicebatur ſeruus, exercebatur: ideo ponit de aſſertione. Et quia vanum & friuolum quoddam erat iudicium per aſſertionē, illam tractat de ea nõ ponenda, ſed tollenda. Azo.

Continuatio.

Aſſertor libertatis quis dicatur.

Vt plenius intelligas quid eſſet aſſertio, lege quatuor leges i Codice Theodoſ. ſub ti. de libera li cau. li. 4 quas hic abrogat Iuſtinia. Cuntius.

Gailliꝰ ius.

Lites] AS. Olim ſi cui ſtatus mouebatur quæſtio, puta ſi petebatur de poſſeſſ. libertatis in ſeruitutem, uel e cõuerſo ille qui proclamabat de poſſ ſerui tutis in libertatem, faciebat aſſertor in, qui ipſum eſſe liberum aſſereret. Item & aliud erat uitiũ, quòd ſemel cauſa liberali examinata & finita, poterat iterũ agi: quæ duo vitia tollit imperator, dicens quod ſiue quis in ſeruitutem petatur, ſiue de poſſeſſio. ſeruitutis in libertatē proclamet ipſe reſpõdeat: ita tamen, ut ſi ex poſſeſſione libertatis petitur, conſtituat procuratorem. Si uero proclamet, hoc ei non conceda tur. cauſa autem liberalis ſemel finita, amplius non moueatur, niſi beneficio appellationis fuerit ſuſpenſa. Peculium uero illius qui in libertatē proclamat, & aliæ eius res quæ ab eo qui ſe dominũ dicit, uendicantē: pro arbitrio iudicis apud ſequeſtrũ deponantur. & hoc in ſecũda. Si uero quis ex libertate in ſeruitutē petatur: fideiuſſorē det iudicio ſiſti, ſi poteſt: ſi non poteſt, iuret quod ſtabit iuri: quo præſtito, ſi non veniat citatus, & per annum abfuerit, remaneat ſeruus: & ei qui litem ſibi intulit, aſſignetur. & hoc in tertia. Si uero is qui aliquem in ſeruum petit, lite conteſta. coram uno iudice ad alium trahere præſumpſerit: niſi ſeruus occaſionem præſtiterit: quamuis domi-

aut libertate cum lucis aũctoribus frui. Dat. prid. Id. Iulij.

TITVLVS XVII. DE ASSERTIONE tollenda †

Leges de aſſertoribus adhibendis in cauſa liberali, caſſantur: & ſtatuitur, vt qui de poſſeſſione libertatis in ſeruitutem prouocatur, per procuratorem poſſit reſpondere. qui autem de poſſeſſione ſeruitutis prouocat in libertatem, cauſam per ſe tantũ oportet agere. & a ſententijs ſuper his latis debet prouocari & cognoſci vt in alijs negotijs: alias ſententia remanet in ſua firmitate h. d. prima pars vſque ad ꝟ. ſententes Sal.

I. Imp. Iuſtin. A. Menæ P. P.

Lites ſuper ſeruili cõditione mouendas, ad clemẽtiorẽ tam examinationem [a] quàm terminum [b] trãsferimus: iubentes, ſi quis vel adhuc ſeruiens liberum ſe eſſe dixerit, vel in libertate cõmorans, ad ſeruitutem vocatus fuerit: aſſertoris difficultatẽ in vtroq; caſu ceſſare, ipſumq; per ſe [&] ad intentionẽ eius qui dñm ſeſe aſſerit, rñdere: & ſi ex poſſeſſione libertatis ad ſeruitutem ducitur, etiam procuratorem [c] dare minime prohiberi. quod his qui ex ſeruitute ad libertatem proſiluerint, penitus [d] interdicimus: illis legibus [e] quæ dudum & ſecunda & tertia vice [f] aſſertorias lites examinari præcipiebant, [g] in poſterum conquieſcentibus: cũ ſit iuſtum primã definitionem in ſuis manere viri- B bus, cum prouocatio nulla oblata fuerit: qua porrecta, [h] ad ſimilitudinem aliorum negotiorum iudex ad quem res ex ꝓuocatione deducitur, eã examinabit: cuius [i] & ipſius iudicium ad ſecundam exquiſitionẽ minime deducetur [k] occaſione legum quæ ſuper aſſertoriis litibus poſitæ ſunt.

Res prouocantis ſi de poſſeſſione ſeruitutis in libertatem, debent in tuto collocari pro diſpoſitione iudicis. Res vero prouocati de libertate in ſeruitutem, non collocantur penes alium, ſi paratus eſt fideiuſſorem de eis præſtare. & vbi non poteſt fideiuſſorem dare, ſuæ iuratoriæ cautioni debet cõmitti. h. d. notabiliter. Sal.

C Super peculio etiam eorum, vel alijs rebus aut cauſis veterẽ defenſionis obſeruationem tollimus: præcipientes illorum tantum peculia, qui ex poſſeſſione ſeruitutis ſuꝑ libera cõditione litigant, aliáſque res quæ vendicantur, in tuto pro diſpoſitione iudicis collocari. [l]

¶ Omnes vero qui pro libertate periclitantur, [m] ſi quidem poſſunt fideiuſſorem [n] dare, eum exigi.

D ¶ Sin vero reuera datio eius [o] impoſſibilis eis ſit, hocque iudici manifeſte oſtendatur: iuratoriæ [p] cautioni committi.

Si aſſertus ſeruus legitime citatus, per annum contumax fuerit, domino aduerſarij ſubiugabitur: & ſi ille qui ſeruum ſuum aliquem dicit, cum conueniat coram vno iudice, & poſtea eum conueniat apud alium: priuãdus eſt dominio ſuo, niſi ſeruus cauſam præſtiterit. Sal.

c Procuratorem.] quod minus eſt quàm facere aſſertorem: Nam & aſſertor per omnia repræſentabat perſonam illius cui fiebat q̃ſtio ſtatus, & intrabat forte de calumnia: quod in procuratore non ſic eſt.

d Penitus] ut ff. de iudic. l. non idcirco. §. fina. & hoc quantum ad liberalem cauſam: ſed in alijs cauſis poteſt habere procuratorem: ut ff. de procura or l. ſi ſeruu. § 1. & l. non ſolum. §. ſi ſtatus. Vel dic ut ibi.

e Illis legibus.] quas non habemus.

f Vice] certã fine appellatione. Accur.

g Præcipiebant.] quãuis eſſet ſententia lata ſuper cauſa liberali, quæ fiebat per aſſertorem: adhuc tamen poterat cognoſci ſuper lite illa etiam ſine remedio appellationis.

h Qua porrecta.] prouocatione.

i Cuius.] ſ. appellationis: uel cuius. ſ. iudicis appellationis.

k Deducetur.] non ergo appellatur hic niſi ſemel, ſicut & alias. & ſupra de epi. aud. ent. authent. ſi quis autem. Vel dic non appellari ſecundum ſolennitatem, aſſertionis. & hoc eſt quod dicit, occaſione legum.

l Collocari] ſi cauere ſupſederit, uel non potuerit ille qui prouocauit, ut infra tit. 1. l. fin. & ſic intelligitur ſecundum illam. Item niſi conſtet aliqua eſſe domini, quæ ſtatim ei reddenda ſunt, ut eo. l. fin. in princip. Item eſt contra ſupra de prohib. ſequeſt. l. 1. Sol. hoc ſpeciale: ſicut & in aliis caſibus quos ibi notauimus.

m Periclitantur.] i. petuntur ex libertate in ſeruitutẽ.

n Fideiuſſorem.] ſcilicet iudicio ſiſti.

o Eius.] ſcilicet fideiuſſoris.

p Iuratoriæ.] quod non poſſet fideiuſſorem dare. & quod ſtabit iuri, ut hic, & ſupra de epiſc. & cler. auth. generaliter. & de reſtitutione rerum, ſi uult eas nõ ſequeſtrari,

Appellõ quandoq; tantũ, ſemel cõceditur.

alias, ſatiſdatio.

Hic caſum ponit etiam gl. 1. in ca. 2. extra de ſequeſtra. poſſ.

niſi in caſu, vt. ꝭ. de ordine cogni. l. ſi.

a Obnoxij erunt.] ita nota nouum modum adimendæ libertatis. & ſic eſt contra. ff. de libe. cau. l. diui. Solu. hęc corrigit illam. Vel ibi non fuit abſens per annum. Item no. abſente parte finiri cauſam, vt ſ. ti. 1. l. iuxta.

h In medio.] ſ. litis.

i Aſſertus.] i. ille de cuius ſtatu agitur.

k Emptor.] ſ. hominis de cuius ſtatu quæritur.

l Venire.] immo uidetur quòd non: quia nemo eſt culpa cit, ſed fatũ humanæ ſortis, ut ff. de euictio. l. ſi ſeruus, & ꝭ. de euict. l. ſi tibi, quæ ſunt contra. Sed ibi ante litem conteſtatã deceſſit, ut ff. iudi. ſol. l. ſi ſeruus. Item quomodo agitur de euictione, & non eſt euictus p ſententiam, ut. ff. de rei uendica. l. vtq; quæ eſt cõtra? Solu. ibi de dominio agebatur: hic erat cauſa liberalis. vnde hic mortuo ſeruo non remanent tres perſonæ, quæ ſunt neceſſariæ in iudicio: ibi remanent.

m Seruum] ſuum, uel alienum. nam & ſi alienus eſſet, quia tamen emptor habet uacuam poſſeſſionẽ, nec ei quaſi de alieno ſeruo uendito mota eſt cõtrouerſia, immo quaſi de libero uendito, non ageret de euictione. Azo. & facit ſupra ti. 1. l. principaliter. 1.

n Ad eum.] ſcilicet uenditorem.

b Accuſationem.] id eſt actionem.

c Accuſauerint.] i. conuenerint ſuper eodem perſiſtendo ſcilicet in cauſa, ut ff. rem ra. habe. l. amplius nõ peti, & de bo. lib. l. qui cũ maior. § accuſaſſe, & l. in ſeruitutẽ, & no. nouum genus quærendæ libertatis. ſic ꝭ. de iuriſdi. om. iudic. l. in criminali.

d Præſtiterit.] quod eſt ſi non venit ad primum iudicem, nec ei obtemperabat.

Scientes quòd ſi poſt huiuſmodi expoſitionem abfuerint, & edictis citati, in abſentia nihilominus per vnum annum durauerint, omnimodo ſeruituti obnoxij erunt, a & eius dominio qui litem eis intulit, ſine vlla dubitatione aſſignabuntur.

B b Scire vero eos, volumus, qui aliquem ad ſeruitutem vocant, quod ſi poſt primam accuſationem in quocunq; iudicio vel ex diuali iuſſione factam, & [poſt] admonitionem ei oblatam, qui ſeruus eſſe dicitur, in alio iudicio eũ accuſauerint: c præterquam ſi eius occaſionem ipſe q ſeruus eſſe dicitur, præſtiterit, d etſi domini ſint, ſuo iure priuabũtur.

Dat. 3. Idus Decembr. Dom.

Si is qui de ſeruitute proclamat in libertatem, moriatur lite pẽdente finitur cauſa & poteſt poſſeſſor qui ſe dominum defendit, experiri cõtra eũ qui ſibi uendidit, ut vel doceat ſeruum uendidiſſe, vel eo non docente, quaſi defuncta perſona libera fuerit pronunciata, euictionem ſoluat. Salicetus.

II.

E Xpeditam e antea quæſtionem, in præſenti f autem ex noſtra lege quam de aſſertione tollenda poſuimus, in quandã difficultatem incidere g periclitantẽ compendioſo remedio fulciendam eſſe cenſemus. Cũ etenim per aſſertores ſuper libertate iudicium agitabatur, ſi in medio, h aſſertore litem agente, aſſertus i ab hac luce fuerat ſubtractus, neceſſitas imponebatur nihilominus aſſertori litẽ implere, vt emptor k ſi victus erat, & pro libertate fuerat pronunciatum habeat regreſſum aduerſus venditorem, vt ei quaſi liberæ perſonæ vẽditor reddat id quod emptionali inſtrumento continebatur, vel natura contractus exigebat.

B In præſenti autem, quia aſſertorum vana nomina reiecta ſunt: ſi pſona pro cuius conditione lis agitur, mortua fuerit: quẽadmodum iudicium poteſt adimpleri, vna tantũ perſona in iudiciũ veniẽte? Sancimus itaque in pſenti caſu licentiam eſſe emptori aduerſus ſuum auctorem venire, l quatenus vel oſtendat venditor

C ſeruum m ſe vendidiſſe, vel ſi non potuerit, quaſi libera perſona vendita, euictionis periculum ad eum n reuertatur.

e Expeditã.] Per l. ſuperiorem, duo vitia quæ olim conſueuerunt eſſe in vſu, ſublata ſunt: ſed uidetur ſi aſſertor locũ non haberet hodie, quod contingeret quædam abſurditas. ſ. quòd ſiquis liberũ hominẽ bona fide ut ſeruũ comparaſſet, & ille de poſſeſſione ſeruitutis in libertatẽ proclamaſſet, & pendente iudicio decederet: nõ haberet contra uenditorem regreſſum pro emptore: quod olim non erat: quia aſſertor cauſam liberalem ad finem perduxit: & ſi pronunciaretur pro libertate, habebat emptor contra uenditorem regreſſum. hodie uero oſtenderet venditor ſe ſeruum non hominẽ liberũ vendidiſſe: quod ſi oſtendere non poſſet, quaſi libera perſona uẽdita, habeat emptor contra uenditorem regreſſum nomine euictionis.

f Cõcor. gl. in c. ſi. ſup verbo, ſ. per vno extra de reſcrip.

e Expeditam quæſtionem.] accipe ex noſtra. l. ſ. ſ. l. proxi. uel lege recte. nã ante legem noſtrã ſuperiorem erat expeditum.

f In preſenti.] ſ. tempore.

g Incidere.] i. ut incidat coacta, uel adde, uiſum eſt. Vel ſubaudi, inuenitur. ſ. q̃ſtionẽ, ſeu legẽ ſoluẽtẽ q̃ſtionẽ.

g ſancimus.

TITVLVS XVIIII.

Si paſſus ſe vendi precium non participauit, eum in libertatem proclamare licet. nõ ſic ſi participauit: quia tunc ei non licet. ſiue tunc erat ingenuus, ſiue libertas ei pure debeatur. h. d. Vel breuius: Si venditus non eſt precium participatus, in libertatem ſe proclamat: alias ſecus Sal.

D I.

D Iſpar cauſa eſt eius qui diſſimulata conditione ſua diſtrahi ſe paſſus eſt, a & eius qui precium participatus eſt. nam ſuperiori

Continuatio.

Expliciuimus de proclamantibus in libertatem: ſed quoniam quidam prohibentur in eã proclamare: videamus qui ſunt illi. Poſtea dicemus de rebus eorum qui non prohibẽtur proclamare. Azo.

D Iſpar.] Si liberũ hominẽ vt ſeruum vendidiſti, & cum apud emptorem eſſet, in libertatẽ de poſ. ſeruitutis proclamare voluit: an potuit? Diſtingue: aut participatus eſt preciũ: aut nõ. ſi nõ: proclamare potuit. ſi ſic: nõ. idem eſt in eo cui p fideicom. relicta eſt libertas danda ab hærede. Viui.

a Paſſus eſt.] non participando precium, & non interuenientibus his quæ debent interuenire.

Non

a Non denegatur.]conſulitur tamen bonæ fidei empto A ri per duas actiones in factum. Vna contra venditum, qui doloſè paſſus eſt, ut teneatur ad precium, & etiam ad acceſſiones eius, & ad damna quæ intulit emptori dolo vel culpa in ſuis vel alienis rebus, quæ erant ſuo periculo: & in duplum hæc omnia reſtituit. Alter conſulitur ei contra eum qui ſciens vendidit vt teneatur in duplum precii, & acceſſionum, non alio rum damnorum: nec vnus liberatur per alium: & eſt hæc actio annalis, ut ff. de lib. cauſa. l. teſtiſ ſime. vſque ad. l. ſi vſumfructum.

Emptor qui emit bona fide liberũ pa tiẽtem ſe vẽdi, duas habet actiones.

b Romanus ſit]iure gẽtium inſpecto, vel naturali. de iure enim ciuili ſeruus eſt, ut inſtit. de iure perſo. §. penul. Vel dic ante vẽditionẽ.

c Precium] & alia interuenerunt quæ ſunt neceſſaria, ut diximus. ſ. de lib. cau. l. non ideo. & ad hoc. ff. de lib. cau. l. cum pacto, & ff. eo. l. 1. & hoc niſi precium ſui reddat ſpõte ſuſcipienti, vel ſecundum alios ſufficit ſi offerat, ut ff. ſi liber. ingenu. eſſe dicatur. l. 2.

d Eandemque.] id eſt, quod dictum eſt de eo qui iam liber eſt, intelligitur & de eo qui nondum quidem eſt liber, ſed omnimodo liberandus. Item hoc ſi puræ erat libertandus. ſi autem ſub conditione, indiſtinctè adueniẽte cõditione proclamat in libertatẽ, ut ff. eo. l. Licinius.

ᵃ Gordianus.
ᵇ Melliana.

quidem non denegatur a libertatis defenſio: poſteriori aũt, & ſi ciuis Romanus ſit, b & participatus eſt precium, c libertas denegatur. Eandemque d & in eo diſtinctionem adhibendam, cui fideicommiſſaria libertas debetur, meritiſſimi iuris auctores reſponderunt PP. Kalen. Maii, Gordiano A. & Auiola Conſs.

Familia latronum efficitur capiẽtis, ſi hoc dictat decretum principis, vel fiſci ſtatutũ h. d. Vel ſic: Serui effecti propter delictum inſigne, non poſſunt in libertatem proclamare. Sa.

II. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. & CC. Melanæ.ᵇ

DE latronum familia deſcendentibus, ex largitione principali vel auctoritate fiſcali ſeruis factis, e retro principes libertatem denegari decreuerunt.

Si prouocans ſe in libertatem, fatetur de rebus apud eum conſiſtentibus aliquas eſſe eius qui ſe dominum dicit, ſtatim ei debent reſtitui. Si vero neget, in tuto debet collocari apud ſequeſtrum: & ſi pro libertate poſtea fuerit pronunciatum, peculium quod ei ut ſeruo fuerat conceſſum, debet domino reſtitui: & de eo & eius iuribus bona ratio redditur alia vero ex teſtamento vel donatione quæſita, libero pronunciato debent aſſignari: à ſequeſtro tamen prædicto liberatur cautionem idoneam præſtando Sal.

III. Imp. Conſtantinus A. ad [illegible]

SI quis in libertatem f D proclamauerit, id quod apud ſe eſſe eius qui ſe dominum dicit, profitebitur, quoniam non de eo dubitatur, reddi ac referri a iudex protinus pronũciabit. Quod vero petitur ſi fuerit negatione dubiũ, g per cautionem h conſeruabitur, ac petitio differetur, vt ſi fuerit approbata libertas (quoniam & ipſis i qui his k rem commiſerunt, medendum eſt) geſtarum rerum ab eodem ratio, l atque omne quod debetur, repoſcatur: ut ſeruitute depulſa, m qui pro domino quondam fuerat, habeat quod ut ſeruo dñi iure largitus eſt, & q̃ ex earũ rerũ q̃ſtu ac fructibus congregata ſunt, & q̃ de furtiuis n compendiis obſcurè C capta ac parata ſunt: cum liberum o eſſe non oporteat, quod apud ſeruum dominus peculii nomine collocauerat. Ea vero quæ teſtamento p vel donatione quæſita ſunt, aut quæ ex earum rerum emolumentis empta cõfectaque ſunt, eidem ingenuo deputentur. quæ tamen vniuerſa exacto q b libertatis iudicio, quaten' à ſupradictis r rebus diſcernuntur, in ſequeſtro s ſ eſſe oportet,

e Seruis factis.]puta propter inſignẽ quorundam latronum perfidiam cõceſſit imperator vel procurator fiſci, ut quicunque aliquem de familia latronum caperet, dominus eſſet capti.

ᵇ Ex Codice Theodoſiano. li. 4. tit. 8. l. 2. Contius. In Cod. Theod. & meo manuſcripto eſt. PV.

E latronum.] Quidam erant qui dicebantur de genere latronum, propter quorum perfidiam conceſſit imperator vel procurator fiſci, ut ſi quis aliquem de familia latronũ caperet, dominus eius fieret, an ſic captus in ſeruitutẽ redactus poſſit in libertatem proclamare, quæritur? Dicitur quod non nec forte manumitti. Azo.

f I quis.] Si de poſſeſſione ſeruitutis quis in libertatem proclamauerit, & res eius qui dicitur dominus, tenuerit: aut confitetur res eſſe domini, aut diffitetẽ. Primo caſu dominõ reddãt ſtatĩ. ſecũdo caſu penes eum remaneãt, præſtita ab eo ſatiſdatione de his reſtituendis cũ fructibus & acceſſionibus, ſi apparuerit eas domini eſſe: & de his reſtituendis quæ ſubtraxit: his quæ ad eũ titulo legati vel donationis peruenerunt, penes eũ pronunciatum ingenuum remanentibus. hoc in prima & ſecunda. ita ſcilicet, vt finita liberali cauſa, res de quibus erat controuerſia, quas proclamans ad libertatẽ negabat ad dominum pertinere, & apud ſequeſtrũ deponatur, & ei qui melius ius habuerit, reddantur & hoc in tertia. Viu.

f Si quis in libertatem.] cum ſit in qua ſi ſeruitutis poſſeſſione.

g Dubium.] quia ne gãtur res domini. Et no. per negationem rem fieri dubiam. ſ ſic. ſ. de acquir. poſ. l. nemo, & ſ. de ſi. inſtru. l. plures. & ff. de trãſac. l. 1. & ff de colla. bo. l. 1. §. ſed cũ poſſint, & inſti. de interdi. §. cõmodũ. Et arg. ff. de pe. hær. l. ſi debitor.

Dubia fit res per negationẽ.

i Cõcor. gl. 1. in c. veniẽs, de renunciatione.

ᵃ auferri.

ADDITIO. Limita primo hoc quod glo. dicit, per negationẽ rem fieri dubiam niſi præſumptio eſſet contra negãtem. ita dicit Bal. in l. tale pactum §. qui prouocauit, in ſi. ff. de de pact. per l. ſi vero §. qui pro rei. ff. qui ſatiſda. cog. Secundo limita, niſi facta negatione appareat euidens probatio in contrarium, ut no. in glo. 1 l. poſt rem. ff. de tranſac. & Inn. I ca. ſi. extra de coha. cle. & muli. vbi omnino vide.

h Per cautionem.] quam præſtat ille q prouocat in libertatem, cum fideiuſſore, ut ſ. ti. 1. l. fi. nal.

ᵇ dilato.

i Quoniam & ipſis.] dominis.

k Qui his.] ſcilicet ſeruis. & eſt hic uerſus interpoſitio vſque ibi, geſtarum.

ᶜ Hunc caſum ſequeſtrandi ponit etiam gl. 1. in c. 2. extra de ſeque. poſ.

l Ratio.]in qua venit culpa lata, non leuis, ut ff. de acquis. rerum do. l. homo liber. §. 1.

m Depulſa.] ſ. ſeruitutis poſſeſſione.

n De furtiuis.] i. de his quæ domino furatus eſt: quod Trebellianum uulgo dicimus.

o Liberum.] i. liberatum à petitione domini.

p Teſtamento.] alicui amicus ſui, non cõtẽplatione poſſidentis: aliàs ſecus, ut ff. de uulga. ſubſtitu l. ſed ſi plures. §. in arrogato, & de uſufru. ſed & ſi quid Quid autem ſi ex opera? Reſp. quæri bonæ fidei poſſeſſori. niſi poſt litem conteſtatam, ut ff. de rei uend. l præterea.

q Exacto.] id eſt finito, & libero pronunciato.

r A ſupradictis rebus.] i. ab his quas ipſe ſeruus dominĩ eſſe profitetur.

s In ſequeſtro.] ante iudiciũ vero finitũ non, ſi caueat, vt

vt ſupra tit. 1. l. 1. §. ſuper, & ſupra ead. l. §. 1. & eſt ratio quare ſic in ſequeſtro & etiam illa de quibus erat cautũ: quia non ſic modo confidit de eo.

a Ab vtroque.] id eſt domino & ſeruo.

b In medio.] puta apud ſequeſtrum.

c Contendat.] ſcilicet in cauſa liberali, & eo libero pronunciato, vt dixi ibi, exacto, &c. & ad hoc. ff. de libe. cau. l. imperator, & j. tit. 1. l. ſi. & ſupra de inge. manu. l. 1. in fi.

In medio iure col.

vt his ab vtroque a dedu ctis, atq; in medio b * col locatis, ad eorũ ꝓprietatẽ vterq; cõtẽdat. c Dat. XV. Kal. Mar. Theſſalonicæ, Seuero & Rufino Conſſ.

TITVLVS XIX.

DE ORDINE COGNITIONUM.

Pendente lite ſuper ſtatu, non poteſt dictus ſeruus de crimine ſuum accuſare aduerſarium. Sal.

I. Imp. Alexand. A. Vitali.

Cum & ipſe cõfeſſus es, ſtatus te cõtrouerſiam pati: d qua ratione e poſtulas, priuſquã de conditione f cõſtaret tua, accuſandi tibi tribui poteſtatẽ contra eum qui te ſeruum eſſe contendit? g Cum igitur (ſicut allegas) ſtatu tui generis fretus es, iuxta ius ordinarium h præſidem pete, qui cognita prius liberali cauſa, ex euentu iudicij, i quid de crimine ſtatuere debeat, non dubitabit. PP. Id. * Maximo. xj. & Aeliano Conſſ.

Principalis præualet conſecutiuo & incidenti in pronunciando. h. d. Vel ſic magis ad literam: De libertate prius quam de hæreditate cognoſcitur, ſi de ea principaliter quæratur: ſecus ſi incidenter, & de hæreditate principaliter. Sal.

DE ORDINE COGNITIONUM.

Continuatio.

Quia cum quæſtione ſtatus cõcurrit quandoq; alia quæſtio: ideo de ordine earum dicit. Vel ſic: De liberali cauſa qualiter agatur, ſupra plene dictũ eſt: ſed quia liberalem quæſtionem cum alijs ſæpe contingit moueri, & quæritur de qua prius ſit cognoſcendum vel pronunciandum: ideo ponit de ordine cognitionum. ſcilicet liberalium tantum. Accur.

Caſum ponit.

Cum & ipſe cõ. d Pati.] dicep dicebã te ſeruum, & prouoco ad ſeruitutem: tu volebas me cõuenire, id eſt accuſare: & ſic vtraque quæſtio eſt principalis: & ſic nõ faciet ad ea q̃ notauit m' j. de ord. iudi. l. j.

e Qua ratione.] no. quod quæſtio ſtatus ciuilis eſt.

f Cõditione.] cõtra ff. de ord. cog. l. qm̃.

g Contẽdit.] quaſi dicat, nulla ẽ ratio: vt & j. ad legem Iuliam de adult. l. quoniam Alexandrum.

h Ordinarium.] quo dicitur quæ quæſtiones debeant alias præcedere.

i Iudicii.] vt j. eo. l. ſi ſtatus. & hæc vera, niſi ſit tale crimen ex quo me vis accuſare, quo etiam ſerui accuſant, vt ff. de iudi. l. vix.

Si de hæreditate.] Caſus. Deceſſit quis. Stichus hæreditatem eius petit, & libertatem? quæ cauſa cui præferatur, quæritur? Reſpon. quod liberalis: & ea finita, agetur petitione hæreditatis. & hoc in prima. Si verò petat hæreditatem, & in modum exceptionis obiiciatur quod ſit ſeruus: cognoſcetur prius ſuper liberali cauſa, ſed ſuper principali pronunciabitur: quia ſi pronuncietur hæres, per conſequens pronunciabitur liber.

k Si de hæreditate.] de vtroq; principaliter agebatur. Nã petebat quidam hæreditatem, & libertatem, quia ſe liberũ dicebat. prius agitur & finitur cauſa liberalis: niſi ex teſtamento pendeat libertas. nam tunc præcedit quæſtio teſtamenti, ut ff. de peti. hær. l. ſi quis libertatem. Si vero de libertate ageretur in modum exceptionis, obtinet quod ſequitur, vt pronuncietur in principali cauſa de hæreditate, non de incidenti niſi per conſequentiam. Alij dicunt ſemper agi ſecundario vel incidenter de libertate, & principaliter de hæreditate. & qđ dicit, prius, &c. vt cognoſcatur, non vt iudicetur, & quod ſubiicit, ſed ſi: dicunt, id eſt quamuis. & qđ dicit, cauſa libertatis: dic oppoſita in modum exceptionis.

l Libertate.] in modum replicationis.

m Agetur.] ſcilicet principaliter.

n Pronunciatum.] vt ſcilicet ſi poſtea ſuſcitetur cauſa liberalis, habeat locum exceptio rei iudicatæ: eo quòd agens venit cõtra id quod in ſententia iudicis continetur, ut ff. de excep. rei iudica. l. ſi quis cum totum, & l. cum quæritur. Sed videtur non ſufficere, ut ff. de lib. agno. l. ſi quis à liberis. §. ſi vel parens, & §. ſolent, & ff. de his qui ſunt ſui vel alie. iur. l. pen. quæ ſunt contra in quibus dicitur quod lata ſententia in alimentis, non præiudicat in filiatione: niſi & de ea pronuncietur. Sol. poſſunt deberi alimenta etſi nõ eſt filius: vt ſi pater cõtẽpſit Sen. con. Plautianum, vt ff. de lib. agn. l. 1. §. idem Iulianus. ſed non põt eſſe hæres, quin ſit liber, vt inſtitu. qui ma. non poſſunt. §. idẽq; iuris. Vel melius diſtingue: an de incidenti plene cognoſcatur, vt tunc præiudicet. nam ſi pronuncietur de principali pro actore, etiam de incidenti pro eo ſententiatum videtur, vt infra de ſal. l. vbi. ſed vbi ſummatim: tunc non præiudicet, ut in contrariis, vt arg. ff. de re iudi. l. à diuo. §. ſi ſuper rebus, & quæ hic deſunt, dixi ſupra de ordi. iudi. l. 1.

II. Idem A.

Si de hæreditate k & libertate l controuerſia eſt, prius agi cauſa libertatis debet. ſed ſi de hæreditate agetur, m ordinanda prius quidem eſt cauſa libertatis. ſed ſufficit ei q libertate vtitur, ad victoriam, de hæreditate ſecundum eũ eſſe pronunciatum. n

Quando pœna delicti dependet à ſtatu, quæſtio ſtatus eſt prius determinanda. Sal.

III. [illegible]

Si crimen o aliquod inferatur ei quam ingenuam p eſſe dicis: q antè liberalis cauſa ſuo ordine agi debet, cognitionẽ ſuã præſide præbente: quoniam neceſſe eſt antè ſciri, ſi delictum probatum fuerit, vtrum vt in liberam & ingenuã, an vt in ancillã cõſtitui r oporteat iudiciũ.

Valeriano.

Quæſtio ſtatus mota impedit accuſationem inchoari & iam inchoatam terminari, donec de ſtatu ſit cognitum. h. d. Sal. Vel ſic: Si ſit quæſtio de ſtatu accuſati, prius de ſtatu debet cognoſci quam ſuper crimine pronunciari: quia aliter puniuntur ſerui, aliter liberi. Sal.

IIII. Imp. Gordianus A. ... Menedemo.

Si ſtatus s controuerſiã pateris, lite prius libe-

Sententia ſuper alimentis lata, an præiudicet in filiatione.

* Concor. 8. q. 11. § item ſi quis ſtat.

o Si crimen.] Titius accuſat Arethuſam de homicidio. Seius dicit eam ancillam: præcedit quæſtio Seii. Vel Titius accuſat eam, & etiam ſeruã dicit: ſed Seius defendit eam vt ingenuam: & hic prius præcedit cauſa liberalis: quia ſi erat ſerua, ex eodem etiam crimine grauius puniretur quàm ſi eſſet libera, ut ff. de pœn. l. capitalium. §. ſi. & de incen. rui. nauf. l. Pedius, & ff. ſi ex noxa. cauſa aga. l. ſi ſeruum.

p Ingenuam.] à duobus conueniebatur: ab vno ſuper criminibus, ab alio ſuper cauſa ſtatus.

q Dicis.] contra aliquem qui dicit eam ancillam ſuam.

r Conſtitui.] id eſt pronunciari.

Si ſtatus.] Caſus. Titius petebat à me fundũ: petiit eum de poſſeſſione libertatis in ſeruitutẽ: prius agetur liberalis cauſa, vt ſi pronunciatus liber, agere poſſit

sed

tri vendi, pro fundo. ſi non, non poſſit. & hoc in prima. Si uero me accuſet, & in modum except. dicā nō ſeruum p.oprium, ſed alienū, ceſſat liberalis cauſa: quia de libertate non contenditur, ſed ut deducatur accuſatio in iudicium: & ſi apparet iudici quòd talis ſit cauſa quę per ſeruum agi poſſit, lis ſuo Marte curat, & ad finem perducatur. & hoc in ſecunda.

rali terminata, ſi pro te fuerit pronunciatum, agere [a] etiam aduerſus eum qui ſe dominum tuum eſſe contendit, non prohiberis. quòd ſi ideo te ab accuſatione elidat, quaſi ſeruum nō proprium, ſed alienum: liberale quidem iudicium ceſſat: [c] cauſæ [d] autē examinatio apud eum qui iudicat, oſtendet, vtrumne accuſatio induci debeat propter ſtatum perſonæ, an euaneſcat. Dat. X. Kale. Decēbr. Gord. A. & Auiola Conſſ.

Pariens quæſtionē ſtatus, non pōt interim petere debi ū a debitore: quia incertum eſt vtrum ; etere ſibi pertineat an aduerſario Bal. Vel pt. Quæſtio vel exceptio ſta ns impedit eū de cuius ſtatu quæritur, actiones mouere vel exercere prius quam de ſtatu fuerit cognitum Sal.

V.

[C]Vm ſtatus quæſtionē tibi moueri, & te debita velle petere commemores: ordinarium eſt, prius ſolennibus interpoſitis (ſi hoc iuris admiſerit ratio) cauſam liberalē apud præſidē prouinciæ decidi: vt ſi liber fueris, vel ſeruus non eſſe pronunciatus: tunc tibi iure debita reſtitui iubeat: cū hoc incerto, vtrumne tibi libero conſtituto, an domino tuo (ſi ſeruum te ſententia declarauerit) debeatur, ad ſolutionem debitorem tuum vrgeri non oporteat. S. prid. Kal. Maii. Beraci, AA. Conss.

De rebus raptis ab his quos ſeruos tuos contendis, non prius quæri

a Agere.] ſuper aliqua lite.

b Elidat] id eſt repellat.

c Ceſſat.] nō enim de libertate vel ingenuitate cōtendiſ, ut dixi ſ. de libe. cau ſa. l. iuxta.

d Cauſæ.] ſ. criminalis, quæ ſit de exceptionis: vel dic libertatis incidentis.

Induci.] ſcilicet in iudicium, & incipiet terminari. Nā quędā ſunt cauſæ quas etiam ſerui agere poſſunt, ut ff. de iudi. l. vix. alias aliter ponitur iuduci, ut ff. de iudi. l. & poſt. § 1. Vel hic etiam poteſt imponi, ut ibi, & ff. de his quæ in teſtatū. delen. l. 1. circa prin.

Serui quādoq; poſſunt agere.

Vm ſtatus.] Stichus habens debitorem, debitum ſuum volebat petere, Titius dicebat ſeruum eſſe. prius age ut cauſa liberalis, & terminabitur, & eo pronunciato ſeruo, non petat, ſed dominus. & ita differetur debiti petitio in tempus ſententiæ latæ in liberali cauſa.

Alphęo.

Tibi moueri.] à Titio.

Debita.] quia quędam ſunt crimina in quibus ſeruus bene habet perſonam ſtandi in iudicio.

Petere.] ab his q bus mutuam dediſti pecuniam.

Admiſerit ratio.] nō admittit hoc ratio iuris, veluti ſi perſona ſit talis, de cuius ſtatu quæri non poſſit, puta impubes, nec eius intereſt modo, ideſt ante pubertatē agi, ut ff. de Car. ed. l. 1 §. cauſę & ff de libe. cauſa. l. diui, in princip. Vel quia non ſit cōpetens iudex, ut poſſit pronunciare de libertate: puta quia eſt pedaneus, ut ſupra de peda. iu. l. 2.

Impuberi nō poteſt moueri q̄ſtio ſtat⁹.

Non eſſe.] quod quandoque fit, ut ff. de proba. l. circa.

l Libero conſtituto.] i. pronunciato.

SI res.] Quidam quem dicebas ſeruum tuum, ille contrario in libertatem proclamauit: res tuas rapuit, vel amouit. prius terminanda eſt cauſa liberalis ut ſi pronūciatus fuerit liber, accuſare eum poſſis: ſi ſeruus, euaneſcat accuſatio vi bo. rap. & eum verberibus ſubiicias.

tur quam cauſa ſeruitutis & libertatis decíſa fuerit Sa.

VI.

SI res tuas raptas vel amotas [a] eſſe dicis ab his quos ſeruos tuos eſſe contendis, hique in libertatē proclamauerint: cauſa liberalis prius aduerſus eos, & tunc [b] damni dati, rerumque amotarum lis apud præſidem prouinciæ conteſtanda eſt: vt ſi quidem liberi vel ſerui non eſſe pronūcientur, tunc demum damni dati, & amotarum rerum procedere poſſit adhibita probatione condemnatio. Si vero ſecus, quæſtio rerum amotarū euaneſcat. Dat. III. Idus Ianu. Sirmii. AA. Conſſ.

Si poſſeſſorium rei recuperandæ & petitorium ſuper libertate ſimul intententur ab eodem, petitorium prius deciditur, & ex eius euentu ad poſſeſſorium reuertitur. Sin autem poſſeſſorium ab uno, & petitorium ſuper ſeruitute ab aduerſario intentetur. poſſeſſoriū prius terminatur, & poſtea ad petitorium tranſitur. Sals.

VII.

SI quando negotium ſtatus fuerit exortum: ſi quidem ab eius parte qui dicitur ſeruus, aliquid dicatur dominus abripuiſſe: pri⁹ conſiderari placet, vtrum de poſſeſſione ſeruitutis in libertatem reclamandum putet, an verò ex poſſeſſione libertatis in ſeruitutem vocetur. At ſi eū de obſequiis ſeruilibus libertatem conſtiterit flagitare: ante decidi ſtatus conuenit cauſam, atque

a Amotas.] large ponitur hic hoc verbum.

b Et tunc.] ſ. lite cōteſtata in cauſa lib. ut ff de lib. cau. l. ordinata.

Pronuncientur.] ſ. in cauſa liber. li.

Secus.] id eſt ſe. us ſi pnuncient ſerui. nam domi tūc corriges eos, vt ſupra ad ſeruus ex facto ſuo. l. ſi. & ff. de tur. l. ſer ui & filii.

I quando.] Bona Stichi quem ſeruū tuū dicebas, rapuiſti, vult agere aduerſus te vi bo. raptorum. tu dicis eum ſeruum tuum eſſe, & e contrario ille ſe aſſerit liberum: quid iuris ſit? Reſpo. q. od agetur cauſa liberalis, & tunc quæretur de bonis cum diſtinctione hac, aut Stichus proclamat de poſſeſ. ſeruitutis in libertatem, aut e cōtrario petitus eſt de poſſeſſione libertatis in ſeruitutem. primo caſu non reſtituentur ſibi bona. ſecundò caſu reſtituentur, præſtita ab eo fideiuſſione de reſtituendis ſi pronūcietur ſeruus. ſi fideiuſ. dare non poſſit, deponentur apud ſequeſtrum, & hoc in prima & ſecunda. Pendente vero iudicio interim aletur de his bonis in ea quantitate quam declarabit iudex, & hoc in tertia. Si uero ſtatus quæſtione nulla ei mota, egerit Stichus vi bonorum rap. contra aliquem extraneum, & extraneus ſuccubuerit, & ne ſatiſfiat executioni rei iudi. ei controuerſiam mouerit: ſine ſatiſdatione reſtituet res, cauſa liberali ſuo Marte currente. & hoc in quarta.

Abripuiſſe.] quia dominus rapuit ſeruo.

Obſequiis.] id eſt ſi ex poſſeſſione ſeruitutis proclamet

met in libertatem.

a Direptorum.] etiam poſt litem conteſtatam in petitorio, non ſolum ante, ut hic innuit ſtatim, & §. cũ aũt.

b Exegerit.] id eſt ſi liber pronunciatus fuerit.

c Vocatur.] ex poſſeſſione libertatis.

d In eum.] id eſt vſque in eum diem.

e Non poterit.] ſi aliũde non poterit habere alimenta.

f Litis ſumptus.] Nota argu. pro ſubdito, vt ſi agat contra prælatum, debet interim habere expenſas ab eccleſia, vt ſ. de Carbo. edic. l. 2. & ff. de iure delib. l. filius, & de libe. agno. l. ſi neget, & de inoffi. teſtamen. l. ſi inſtituta, §. penult. & extra de accuſa. ca. ex parte, ff. de petit. hęredi. l. hæres furioſi, & quod nota. ſ. de alimen. pupil præſtand. l. 1. & ff. de iniur. l. lex Cornelia, in fi. & facit ad hanc, l. ſupra titu. 1. l. fina. & ſupra tit. 2. l. 1. §. ſuper, & de libe. cau. l. ſi tibi ſeruitutis.

Expenſas habeat ab eccleſia ſubditus agens contra prælatum.

DE COLLVSIONE detegenda.

Cõtinuatio.

Quia dominus ſeruum, uel patronus libertum ingenuum fingit, & hoc facit colludendo in iudicio liberali, gratia forte alicuius honoris quærendi, promittit premiũ detegenti huiuſmodi colluſionem, ut habeat in ſuum libertum uel ſeruum, illum cum quo eſt colluſum: & dominus uel patronus ius ſuum amittat.

ADDITIO. *Aduertas quòd hæc detectio facienda eſt intra quinquennium continuum poſt ſententiam, ut ff. eo. l. 2 in princ. quod intellige, ſi uiuat qui ingenuus pronunciatus eſt: nam eo mortuo non licet amodo quærere de ſtatu eius, etiam lite capta in uita eius, ut ff. ne de ſta. defuncto. l. 1. §. ſed interdum.*

ita præberi direptorum [a] negotiorum (ſi res exegerit [b]) audiẽtiam. Quòd ſi ei qui ad ſeruitutem vocatur, [c] quicquam direptũ eſſe memoretur: vniuerſa quæ conſtiterit ablata, ita demum reddi conuenit ei qui ſeruus eſſe cõtenditur, ſi modò ſaluam rem futuram per idoneos fideiuſſores promiſerit. Nam ſi tales dare non potuerit, tunc ea conuenit, de quibus in iudicio tractabitur, ſequeſtrari in eum [d] diem in quo controuerſia ſopiatur: ita vt ex iiſdem (ſi aliqua alia facultas eſſe non poterit [e]) tantum litis ſumptus [f] & alimoniæ homini ſubminiſtretur, quantum moderato iudicis arbitrio fuerit æſtimatum.

Cum autem necdum lite de ſtatu mota, res ab aliquo direptæ ſint, & ſentẽtia de reſtituenda poſſeſſione rerum lata, ille ne huic ſententiæ ſatisfieret, de ſtatu controuerſiã mouit: neceſſitatem habebit & ſine ſatiſdatione eaſdẽ res reddere, & tunc cauſã liberalem ſecundum iuris ordinem exercere.

TITVLVS XX.

DE COLLVSIONE DEtegenda.

Mendacium in ſubſtantiali cauſa vel principali motiuo priuilegij, vel reſcripti reddit priuilegium nullum. Bald. Vel ſic: Seruus colludendo cum domino, nõ efficietur ingenuus, nec ex reſcripto ex falſa cauſa impetrato. Salic.

Cum ſeruum.] CASVS. Mulier conſuetudinem habens cum ſeruo ſuo, dicebat eum liberũ filio conſentiente. interim ſuggeſsit principi quod captus erat ab hoſtibus, & redemptus ab ea, & conſtitutione cuiuſdam principis cauetur, quod captus & redemptus non amittit ingenuitatem: an fama pro Sticho faciente, & filij conſenſu interueniente, & principis reſcripto fiet liber, quæritur? Dicitur quod non.

g Falſæ captiuitatis.] hęc aſſeuerauit principi quod captus fuiſſet ab hoſtibus, & redemptus, cum nec etiam de vrbe exiſſet, nec etiã de camera dominæ, & ideo imperator reſcripſit eum ingenuum eſſe: quod reſcriptum non tenet: quia falſa ſuggeſtione fuit impetratum, ſecundũ Ioan.

h Dediſſe.] dare .n. potuiſſet nõdũ accuſata, ut inſt. de hęredi. inſti. §. eſt aũt.

i Emiſſum.] diuus enim Pius reſcripſit, captum ab hoſtibus, & redemptum, ingenuitatem non amittere, & facit ĩ. de mulie. quæ ſeruis pro. l. 1.

k Conſenſus.] quia & tu fili credẽs matri quandoque credidiſti eum ingenuũ, qui erroneus conſenſus nõ nocet, vt ff de iuriſdi. om. iudi. l. ſi per errorem, & ſ. de iur. & fac. igno. l. cum teſtamẽtum, & de teſtam. mili. l. ex his.

Cõſenſus erroneus nõ nocet.

I. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. [& CC.] Theodoro.

Cum ſeruum matris tuæ & ſtupro violaſſe dominam ſuam, & turpis cõiunctionis maculam, excogitandæ ingenuitatis colluſione, ac falſæ captiuitatis [g] velamento, apud competentem iudicẽ obtegere voluiſſe proponas, nec libertatẽ ei matrẽ tuam dediſſe, [h] ſed in ſolã ingenuitatẽ eũ nudæ volũtatis mẽdacio perducere niſam aſſeueres: ſeruum eſſe palam eſt: quando etiam diui Pij reſcriptũ ſuper captiuitate emiſſum, [i] quam non interceſſiſſe ſignificas, ingenuum feciſſe non videatur, nec aſſeueratio conſenſus [k] tui ingenuitatis ius tribuere potuerit.

Per pactum libertinus non efficitur ingenuus: et detegens colluſionem efficitur eius patronus. Salic.

II. Iidem AA. & CC. Miletio.

Libertinæ conditionis conſtitutis, priuatis pactis [l] immutare ſtatum ſuum non licere, Numiano † ſenatuſconſulto, contra colluſorem pœna [m] ſtatuta, præmioque [n] detegenti promiſſo, manifeſtè declaratur. Dat. V. Kal. Decemb. CC. Conſs.

† alias, Noniano. alias Iuniano.

Libertinæ.] CASVS. Habebam libertum, prouocauit in ingenuitatẽ, dedit mihi decẽ, vt paterer ſuperari, & cum probare potui quod libertus meus erat, non probaui, ſed ſuccubui: quid iuris ſit, quęritur? Dicitur quod amittam ius quod habebam in ipſo, & detegenti colluſionem iſtam, ius patronatus acquiritur, quia hoc cauetur ſenatuſconſul. ne paciſcendo quis poſsit ſtatum ſuum mutare, & ad hoc eſt ſ. de inge. manumiſ.

l Pactis.] vt ſ. de inge. manu. l. ingenui.

m Pœna.] amiſsio iuris liberti.

n Præmio.] quia acquirit ſibi ius patronatus, vt ff. eo. l. ſi libertinus.

TITVLVS XXI.

NE DE STATV DEFVNctorum poſt quinquennium quæratur. o †

NE DE STATV defunctorum, poſt [...]

† Hoc SC. cautũ erat l. vlt. ĩ. e.

Continuatio.

Hucuſque dixit de ſtatu, ſed quia ſtatũ tã viui quam defuncti tuetur præſcriptio: ideo de hac incipit. & nota quòd de ipſius ſtatu defuncti principaliter etiam ante quinquennium agi non poteſt, ut ſupra de libe. cauſa. l. principaliter 1 Sed propter poſteros & peculium quæritur etiam de ſtatu defunctorum intra quinquennium.

Defuncti ſtatus etiã ante quinquenniũ quæri nõ debet.

o Quæratur.] *ad malum: ſed ad bonum, ut ſcilicet ſit liber perpetuo quæritur, ut ff. eo. l. 1. §. fin. & l. pen.*

Caſum ponit.

a Ditus.] Stichus degens vt liber, manumiſit cõſeruam ſuã Domitiam, elapſo quinquennio poſt mortem Stichi, deceſſit, & hæc manumiſſa inſtituit ſibi hæredem, contra quem agit nunc ad peculium dominus Stichi & Domitiæ: hæres excipit eam fuiſſe liberam, ſed dominus replicat ꝙ Stichus etiam erat ſeruus, qui manumiſit eam, vnde libertatem ei dare non potuit, ſed hæres duplicat ꝙ quinque anni elapſi ſũt poſt mortẽ Stichi. vnde etiam de manumiſſa ab eo quæri non poteſt. Nam de ſtatu etiam mortui, uel etiã uiui, quæri non poteſt, ſed tractari etiã oportet ď ſtatu mortui, ante quintum annum, ut hic & ĵ. l. proxi. & ff. eo. l. 1. 2. 3. & 4.

b Patronum.] Stichum.

c Manumiſſoris.] ideo ꝙ dicatur ſeruus. nam non debet hoc quæri.

SI is.] CASUS. Ancilla ſtans vt libera, in libertate deceſſit, & filiũ hæredem ſuũ inſtituit: lapſum eſt quinquẽnium à tẽpore mortis ſuæ: deceſſit filius hærede Titio inſtituto, mouet quæſtionẽ dominus de bonis filij, quia dicebat eum fuiſſe natũ ex ancilla ſua, excipit hæres præſcriptionem quinquẽnij opponendo, quæ currit à tempore mortis matris: quid iuris ſit, quæritur? Dicitur quòd locum habeat præſcriptio, nec de ſtatu filij quęrendũ eſt, & per conſequẽs nec de bonis. & hęc vera ſunt, ſi mulier ſine interpellatione in libertate ſtetit, & deceſſit.

d Si is.] Stichus.

e Motæ.] de bonis.

f De ſtatu.] ſcilicet Stichi.

g Egit.] tria ſunt quæ dant cauſam præſcriptioni, ſcilicet ut defunctus ſit, & quinquẽnium prætererit à morte manumiſſoris, & ꝙ ingenuus vixit tempore mortis vt ĵ. l. proxi.

Præſcriptioni ingenuitatis tria dant cauſam.

tractare tur. al. retractetur.

QVamuis.] CASUS. Si ſeruus tuus degens ut liber deceſſit hærede inſtituto, nec à tpe mortis eius lapſum eſt quinquenniũ: an de bonis eius & ſtatu mouere poſſis quæſtionem, quæritur? Reſpon. quòd ſic. intra enim quinquennium durat prædicta quęſtio, & quòd debeatur peculium, cognoſcet de ſtatus quæſtione iudicaturus.

h Tuus.] te hærede relicta.

Præſcriptio quæ tuetur auctorem, eius ſucceſſorem tuetur. Bald. Vel ſic: Si de ſtatu manumiſſoris defuncti non poteſt quæri, nec etiam de ſtatu ab eo manumiſſi. Salic.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Niconi.

ADitus [a] Cõpetens iudex cauſam præſcriptiõis examinabit: & ſi Domitiæ patronum [b] qui [vt] ciuis Romanus vſque in diem mortis vixit, annos quinque antequam lis bonorum mulieris inchoaretur, vita deceſsiſſe conſtiterit: libertæ ſtatus ex pſona manumiſſoris [c] non retractabitur.

Si de ſtatu matris defunctæ non poteſt quæri poſt lapſum quinquennium, nec etiam filij. Salic.

II. Idem AA. & CC. Maximo.

SI is [d] qui te hæredẽ fecit, propter matris conditionem ſeruus dicit, & mater ante quinque annos litis motæ [e] vita deceſsit, præſcriptioni locus erit: cùm quæri de ſtatu [f] non poſsit, niſi de conditione matris tractetur. [*] hoc ita, ſi quandiu vixit, ſine interpellatione vt ciuis Romana egit. [g] P. Dat. S. Antonino. A. II. & Geta Cæſare. II. Conſs.

Quæſtio ſtatus mota in vita alicuius, durat poſt eius mortẽ: vt ſciatur quem habeat ſucceſſorem. Salic.

III. Imp. Alexander Auguſtus Olympiadi.

QVãuis defunctus ſit maritus quondam tuus, [h] cui ſtatus quęſtio inferebatur: [i] cã tamen etiam poſt obitum eius propter emolumentum ſucceſsionis durat, [k] eamque apud eum qui de hæreditate vel ſingulis rebus iudicaturus eſt, decidi oportet.

B *Qui vt ciuis Romanus vixit poſt quinquennium, eius ſucceſſio non poteſt in dubium reuocari: ſecus ſi non ſit quinquennium lapſum. Bal. Vel ſic: Si intra quinquennium à morte defuncti numerandum de ſtatu eius ſit quæſitum: & de peculio eius & de manumiſſis ab eo poteſt quæri. Salic.*

IIII. Idem Auguſt. Martiano.

a SI is [l] quem ſeruum tuum fuiſſe, & à fratre tuo manumiſſum, atq; hæredem ſcriptum eſſe ꝓponis, [poſt manumiſsionẽ] vt ciuis Romanus [m] vixit, nec intra quinquennium poſt mortem eius [n] C ſtatus quęſtionem mouere cœpiſti: intelligis, neq; hæredibus ab eo ſcriptis, neq; his quos liberos eſſe voluit, controuerſiã te cõtra formam ſenatuſconſulti facere poſſe. Quòd ſi prius quàm id temporis ſpacium excederet, agere cœpiſti: [o] & peculiũ eius more iudiciorum perſequi, & cum manumiſſis ordinata lite, ſecundum formam edicti experiri non D prohiberis. PP. V. Iun. Modeſto & Probo Conſs.

De emancipatione ingenui defuncti etiam poſt quinquennium poteſt quæri. Salic.

V. Imp. Gordianus A. Seuero.

QVod eſt conſtitutũ, poſt quinquẽnium

i Inferebatur.] ſe viuente vt liberto.

k Durat.] ſcilicet intra quinquennium. ad hoc ĵ. ti penden. appel. l. quamuis, & ſ. de libe. cauſ. l. principaliter. 2.

SI is.] CASUS. Duo fratres habebant ſeruum communem, vnus eum manumiſit, & hæredem inſtituit: ſm vetera iura accreuit fratri. ſtetit in libertate, & deceſſit hærede inſtituto, ſeruis qbuſdã libertatibus relictis, lapſum eſt quinquenniũ à tempore mortis eius, vult frater mouere quæſtionem de bonis eius, & ſtatu hæredi ſcripto, & ſeruis libertate donatis. an poſſit, quęritur? Reſpon. ꝙ non poteſt, & hoc in prima. Si uerò intra quinquẽniũ agere cœperit, peculiũ perſequi poterit, & cum manumiſsis ab eo experiri, & hoc in ſecũda. Vel ſic: Certum eſt ꝙ elapſo quinquennio non eſt quærendum de ſtatu defuncti, & hoc intelligitur cum quæritur de ſeruitute, vel an fuerit manumiſſus, nõ de emancipatione fuerit vel non fuerit rite facta, id eſt coram competenti iudice.

l Si is.] Stichus.

m Ciuis Roman'.] dictus Stichus.

n Eius.] ſ. Stichi.

o Cœpiſti.] litem rite conteſtando: ſecus ſi non rite, vt ĵ. e. l pen. ſed hac iſtã tã finita quoquo modo, non poterit agi vltra quinque annos, occaſione interruptionis, ut ff. e. l. 2 §. fina.

QVod eſt.] CASUS. Filius in ſacris patris conſtitutus, ſtetit vt homo ſui iuris, deceſſit, hæredem inſtituit. & à tempore mortis ſuæ lapſum eſt quinquennium, vult pater vendicare bona filij ab hærede ſcripto: hæres excipit de lapſu quinquennij à tempore mortis: an prętextu quinquẽnij iã lapſi, pater excludatur, quæritur? Dicitur ꝙ nõ: quod enim eſt conſtitutum

tutum de hoc quinquennio, non habet locum in emancipatione, ſed in ſeruitute. vnde quæritur an fuerit iuſte emancipatus, vel non.

a Non poſſe.] ut ff. e. l. j. 1. reſpon. & ſ. e. l. proxi.

b Pertinet.] vt ff. de Carb. edicto. l. deceſſit, ſed contra. ff. de adopt. l. poſt mortem: ſed ibi à patre fuerat emancipatus, licet minus ſolenniter, hic ab auo: vel ibi ſteterat ſic diu. & ſic ibi erat duo. ſ. factum ſuum, & temporis curſus, ſcilicet decennij, vt argu. j. de ſun. pat. l. fin. Item not. hic non procedi de ſimilibus ad ſimilia. ſed argumentum contra. ff. de legi. & ſenatuſcon. l. non poſſunt.

de ſtatu defunctorū quæſtionem incipere non poſſe, ad ſpeciem emancipationis, iure nec ne perfecta ſit, minimè ptinet.

An defunctus vixerit vt ingenuus, inſpicitur tempus mortis eius: & ſufficit probari quòd communis opinio ſic ſe habuerit. Salic.

VI. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Polio.

SI mater tua quaſi ingenua communi opinione vixit, & quinquenniū à die mortis eius exceſsit: potes rempublicam & pupillos,[c] ſi tibi ſtatus quæſtionem mouere tentauerint, nota præſcriptione repellere.

¶ An autem pro ingenua in die mortis egerit, in iudicio requiretur. Quòd ſi varietas [d] interuenīat, poſteriora tempora ſpectari conuenit. PP. VI. Idus Iun. Seculare & Donato Coss.

Etiam contra fiſcum currit hæc præſcriptio quinquennalis: & conteſtatio facta apud iudicem incompetentem, non interrumpit præſcriptionem. hoc dicit Sal. notabiliter.

VII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Heliodoro.

SI pater tuus velut ingenuus vixit, nec ſtatus controuerſiam, quaſi fiſci ſeruus eſſet, apud præſidem prouinciæ, qui ſuper huiuſmodi quæſtionibus[e] iudicare ſolet, ſed apud procuratorē rei priuatæ non competentem iudicem paſſus eſt, poſtq̃ eius mortem quinquennium effluxerit: ſtatus [f] tuus ex præſcriptione, q̃ ex ſenatuſconſulto emanat, protectus eſt.

Res quæ nullo titulo poſſidentur, non præſcribuntur. Item ſtatus eius qui deceſſit in fuga & latitatione, nō conualiſcit temporis curſu. Bald. Vel ſic Hac præſcriptio quinquennij nō habet locum in repetitione peculij eius ſerui qui deceſſit in fuga conſtitutus. Salic.

VIII. Idem AA. Theodoræ.

REpetitio peculij rerum ſerui tui, ſi nullo iuſto titulo intercedente corpora poſſideantur ab aliquo, nulla[m] temporis præſcriptione mutilabitur. nec enim ſenatuſconſultum quod ſuper nō retractandis defunctorū ſtatibus ſancitum eſt, interuenit, ſi defunctus in fugam conuerſus atque latitans [n] deceſsit. D. X. Kal. Decemb. Mediol. Diocl. & Maximia. AA. Conss.

TITVLVS XXII.

DE LONGI TEMPORIS præſcriptione, quæ pro libertate, & non aduerſus libertatem opponitur.

Moratus in libertate mala fide, non iuuatur longi temporis præſcriptione. Salic.

I. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Maroni.

MAla fide morato in libertate diu,[i] pdeſſe non pōt longi tēporis præſcriptio.[k] vnde

c Pupillos.] currit ergo pſcriptio quinque annorum contra pupillos. & ſic eſt cōtra. ſ. in qui. cau. in integ. reſtitu. non eſt neceſſaria, l. fina. Solu. hæc corrigitur. Vel hic incepit contra prædeceſſorem pupilli, & finitur contra pupillum: ſed reſtituetur, quod non placet, ut ſ. e. l. non eſſe. Sed tu dic ꝙ hoc eſt ſpeciale. Nā olim currebat, & non reſtituebatur: at l. contraria dicit de his quæ currebant, & etiam reſtituebantur.

d Quòd ſi varietas.] quia aliquando vt ancilla, & aliquando vt libera vixit. tempus enim vltimum inſpicitur, 1 ut arg. ff. de acqui. poſſeſ. l. ſi quis autem, & de lege Aquilia. l. item Mela. §. ſed & ſi.

S I mater.] CASVS. Mulier vtli bera ſtans, habens decem filios, hæredes inſtituit, & lapſum eſt quinquennium à morte eius. an pupillus vel fiſcus petens bona præſcriptione quinquēnij poſſit repelli, q̃ritur? Reſp ꝙ pōt, & hoc in prima. Si verò aliquando ſtetit vt libera, aliquando vt ancilla: illud tēpus quo deceſſit, inſpiciendum eſt: qd' per duos teſtes probabitur, & ſufficit: & ſi tunc ſtetit vt libera, lapſo quinquēnio de ſtatu eius non quæretur, alioquin ſic. & hoc in ſecunda.

S I pater.] CASVS. Patri tuo coram non competenti iudice, puta priuato, à fiſco de ſtatu eius mouebatur quæſtio: ſtetit vt liber, & deceſſit, & lapſum eſt quinquēnium, an filio ſuo ſtatus moueri q̃ſtio poſſit, quæritur? Reſpon. ꝙ non, ſed ſtatus eius præſcriptione protectus eſt, vnde ad honores vt ingenuus, vel vt ingenuorum filius prouehi poteſt.

e Quæſtionibus.] ſcilicet ſuper ingenuitate, ut ſ. de pedā iudi. l. 2. & ſ. vbi cau. ſta. l. iamdudum.

f Status.] quantum ad honores percipiendos, qui non dantur niſi filijs ingenuorum, & ſic nota. ſupra de ſeruis rei publicæ, l. ritu. Item nota hic ꝙ conteſtatio non iure facta, pro non facta habetur, ut ff. de re iudi. l. 4. §. condemnatū, & j. ſi ex tal. inſtru. per totū & talis conteſtatio etiam ad interruptionem non prodeſt, ſicut nec ab alio facta, vt ſi. de diuerſis præſcript. l. iatta quatuor.

R Epetitio.] CASVS. Seruus tu[9] aufugit, & ſtetit in libertate dolo malo, & deceſſit: lapſū eſt quinquennium, bona ſua à quodam detinentur: an non obſtāte præſcriptione temporis ea petere poſsis, quæritur? Dicitur ꝙ ſic.

m Nulla.] longa, ut ſ. de rei ven. l. nullo, ſed longiſſima ſic, vt j. de præſcrip. triginta annorum, l. ſicut. Vel nulla omnino ſecundum has leges.

n Atque latitans.] mala fide. & ſic iſte titulus tantùm bonæ fidei poſſeſſorē tuetur.

DE LONGI TEMporis præſcriptione &c.

De præſcriptione quæ tuetur ſtatum defuncti, dixit: n nc de ea quæ ſtatum viui. Viuianus

M Ala.] CASVS. Si ſeruus tu[9] decem ann. vel viginti abſens ſtetit ut liber, an ſtatum ſuū longi tēporis pſcriptione tueri poſſit, quæritur? Diſtinguitur, aut mala fide ſtetit in poſſeſ. libertatis, q[a] fugit à te: aut bona. primo caſu non erit tutus præſcriptione, ſecūdo ſic: & hoc dicit hæc. l. & ſequen. Et ꝙ dicit in ſecunda, l. iuſto initio, dic, id eſt iuſta cauſa dāte initiū, puta cū liber homo alicui ſeruiret, de facto eū manumiſit, & in libertate moratus eſt. ſ. præſcri. pt. vel dic ꝙ in ea opinione erat ꝙ crederet ſe liberum.

i Diu.] id eſt viginti annis, vt j. l. proxima.

k Præſcriptio.] ſ. viginti anno. vel minus, vt ſ. de ſer. fugi. l. 1. Sed q̃d de pſcriptione. 30 anno? R. ſi. locū habet, vt j. de præſcrip. 30. ann. l. ſicut. ſed quid in aſſcriptitijs? vl

Contestatio non iure facta, non prodeſt, nec ſi interruptio, & cōcor. c. vt debitus, cum gl. 2. in ti. extra de appel.

* Sin aūt ut ingenua I diē mort.

Præſcriptio quandoque currit contra pupillos.

1 Cōcor. c. 3. cū gl. ſuper verbo vltim. extra de cā poſ. & proprie.

detur ꝙ nullo tempore, ut ĩ. de agr. & cẽſi. l. cum ſatis, lib. 11. & eſt ratio, ne terræ deſerantur. Sed dic. xl. an. ut ĩ. de præſcrip. xxx. an. l. omnes, & de an. excep. l. 1. & de agri. & cen. l. cum ſcimus, §. illud, lib. 11. A

Non eſſe.] ut ſ. vbi cauſa ſta. l. 1. & de libe. cau. l. ea ꝗ. Et ſic nota præſumi quem eſſe malæ fidei, eo ꝙ aliquando fuit, ſic ſ. tit. 1. l. fi. & ſ. de ſeruitu. l. altius.

cum cõfitearis fuga te ab eo cuius meminiſti, receſſiſſe: intelligis ex hoc ſolo ſine dolo malo in poſſeſſione te libertatis nõ eẽ. [a]

Si bona fide per annos viginti ſine interpellatione ſeruus ſit moratus in libertate, liber efficitur. Salic.

II. Iidem AA. & CC. Carcino [a]

PRæſtat firmam defenſionem libertatis ex iuſto initio [b] longo tempore obtenta poſſeſſio. [c] fauor. n. libertati debitus, & ſalubris iampridem ratio ſuaſit, vt his qui bona fide [d] in poſſeſſione libertatis per viginti [e] annorum ſpacium ſine interpellatione morati eſſent, præſcriptio aduerſus inquietudinem ſtatus eorũ prodeſſe debeat, vt & liberi & ciues Romani fiant. Dat. Kal. Iul. Antiochiæ, Cõſtantino. IIII. & Max. II. CC. Conſs. B C

[b] PRæſtat. Iuſto initio.] id eſt iuſta cauſa dãte initium, veluti ſi cum alicui bona fide ſeruiret, de facto ab eo manumittatur, & in libertate moretur, ſecundum P. vel ſaltem in ea opinione ſit, vt putet ſe liberum.

Carcerio. [margin]

[c] Poſſeſſio.] id eſt quaſi poſſeſſio. nemo enim ſe poſſidere poteſt.

[d] Bona fide.] etiã ſine titulo, vt aiunt doctores: ſic ſup. de ſeruitu. l. 1. ſic & in præſcriptione. 5. an. de qua loquitur ſuperior titulus.

[e] Per viginti] inter abſentes vel præſentes. & eſt ratio quare maius tẽpus exigatur: quia aliud pro eo inducitur, quia ſcilicet ſine titulo. Item quia magna res eſt libertas. Item alias ſuperfluus eſſet hic titu. ſi ſola præſcriptio decẽ vel viginti annorũ ſpectaretur. Sed alij dicunt quòd decem anni ſufficiunt inter præſentes, ne deterior conditio ſit libertatis, quàm aliarum rerum. Item nota ꝙ ſicut hic libertas, ſic & aliàs exiſtentia ſui iuris præſcribitur, ut ĩ. de pa. pote. l. 1.

[f] vice Præfectorum, legitur in meo manu ſcrip. & rectè. quod n. ſignificat vicaria p̃fectura? Contius. [margin]

Libertas quanto tẽpore præſcribatur. [margin]

Contra libertatem hominis non p̃ſcribitur etiã ſexaginta annis. Sa.

[illegible] Conſtantin[illegible] AA. ad [illegible]

SOla temporis longinquitate, etiam ſi ſexaginta annorum [f] curricula exceſſerit, libertatis iura minimè mutilari oportere, congruit æquitati. Dat. III. Kal. Maij, Voluſiano & Anniano Conſs. D

SOla.] CASVS. Si liberum hominem vt ſeruum ſexaginta annis detinuiſti: an ex tali temporis diuturnitate vel præſcriptione impediatur quo minus proclamet in libertatem, vel fiat vel ſit liber, quæritur? Dicitur quòd non.

[f] Sexaginta annorum.] vel centum, ut ſ. vbi cau. ſta. l. fin. & ff. de lib. homi. exhiben. l. fina. §. 1. Sed contra ĩ. de agric. & cenſi. l. cum ſatis §. cum autem. lib. 11. ſed ibi in aſſcripititijs dicit, qui liberi ſunt ut ibidẽ continetur.

DE PECVLIO EIVS QVI &c.

Continuatio. [margin]

Dixit de perſona patiente quæſtionem ſtatus: nunc de eius peculio ponit.

LOnge.] CASVS. Si ſeruum tuum manumiſiſti, an videris per hoc peculium ſuum ei conceſſiſſe? ad quod diſtinguitur: aut inter viuos manumiſiſti, aut in vltima voluntate: primo caſu tacite eſt conceſſum, ſi expreſſe ademptũ nõ fuerit: ſecundo caſu, niſi fuiſſet cõceſſum, ad hæredes tranſit, quæ ſit diuerſitatis ratio, dic ut in glo.

[g] A ſuperſtitibus.] id eſt inter viuos.

[h] Relinquitur.] i. in vltima voluntate: nã ſic accipitur verbũ, relinquitur, vt ff. de tabu. exhiben. l. 1. § fin.

TITVLVS XXIII.

DE PECVLIO EIVS qui libertatem meruit.

Peculium ſi non ſit ademptum, ſequitur manumiſſum inter viuos, non in vltima voluntate. Salic.

I. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Rufino

LOnge diuerſam cauſam eorũ q à ſuperſtitibus [g] manumittũtur, item illorum quibus teſtamento libertas relinquitur, [h] eſſe, diſsimulare non debueras: cum ſuperiore quidem caſu conceſſum tacitè peculium, ſi non adimatur: [i] poſteriore vero, niſi ſpecialiter fuerit datum, penes ſucceſſores remanere, iuris ſit [k] euidentiſsimi.

[i] Adimatur.] vt ff. de pecu. l. ſi Sticho, & inſtitutio. de leg. §. peculium autem, & argumẽ. ff. de dona. inter virum & vxo. l. donationes, §. pater: ſed tamen fallit in caſibus vbi libertas data inter viuos perinde habetur ac ſi in codicillis eſſet data, ut ſ. de Latina liber. tollen. §. ſancimus, & §. ſed & ſi quis.

[k] Iuris ſit.] vt & ſ. de communi ſeruo manumiſ. l. 1. §. ſed ne circa. Sed quæ eſt ratio diuerſitatis? Reſpond. quia teſtator diſponit in quẽ velit bona tranſire, & ſic peculium cũ ſit de bonis, & ſic à libertate exceptum. Sed inter viuos ſibi nil excipit, nec alteri, & ſic præſumitur ſeruo concedere eadem voluntate durante. Vel aliter ſecundum P. quia in vltima volũtate nõ poteſt ſic cogitare: vnde lex pro eo cogitat, vt argum. ſup. qui teſtamen. face. poſ. l. hac conſultiſſima. §. at cum, & in authenti. de trię. & ſemiſ. §. illud quoque bene. coll. 3. ibi, aut p̃ tumultu mortis &c. & hoc placet. Alij tertiam, ut Ioan. reddunt rationem: quia primo caſu habebit operas manumittens: ſed moriens non eſt habiturus, argu. ff. manda. l. ſi verò nõ re. §. inde Papinianus.

TITVLVS XXIIII.

DE SENATVSCONSVLto Claudiano tollendo.

Olim mulier libera ſerui amore capta, vel bacchata, ſi ei denũciatũ eſſet a domino ſerui, ne ſeruo ſuo commiſceretur, & iudex ſuper eo eam admonuiſſet: quæ tamẽ non deſiſtebat a complexu, ſuam ſubſtantiam perdebat, & libertatem amittebat. fiebat enim conſerua, quod quia indignum erat, ſublatum eſt. quia nec bona perdit, nec amoris feruore libera eſſe deſinit. Bald.

I. Imp. Iuſtinia. A. Hermogeni magiſtro officiorum.

CVm in noſtris tẽpibus, in qb9 multos labores p̃ libertate ſub

DE SENATVSCONSVLTO CLAVdiano tollendo.

Continuatio. [margin]

Quia hoc ſenatuſconſultum Claudianum loquebatur contra libertatem. ideo de eo tollendo dicit.

CVm in noſtris.] CASVS. Duplex tempus conſiderabatur circa hominum ſtatum. Primo omnes erant liberi, & naſcebantur. Secundo propter ferocitatem hoſtium inducta eſt ſeruitus: quia capti ab hoſtibus fiebãt ſerui hoſtium. Interea ſuperuenit ſenatuſconſultum Claudianum, quo cauebatur, ut ſi ſeruus conſuetudinem haberet cum libera, & mulieri denunciatum eſſet à domino ſerui, ne accederet, & ſpreta denunciatione, nihilo minus acceſſit: efficiebatur ancilla il-

cilla illius cuius erat ſeruus, quod ſenatuſconſul. tollit imperator de medio, & hoc in prima. Idem eſt in mulieribus libertinæ conditionis, ꝙ propter talem conſuetudinem cum ſeruis habitam, in ſeruitutem non detrudātur, & hoc in ſecunda. Seruus vero vel aſcriptitius maxime a nuptijs liberarum mulierum ſe abſtineant: quod ſi non fecerint, domini liberam caſtigandi eos habeant facultatem, & a mulierib. abſtrahēdi eos. qđ ſi cōtempſerint domini, damnū patiantur, ſcilicet ꝙ filij aſſcriptitij non erunt eius aſſcriptitij vel ſerui, quod eſſet, ſi aſſcriptitia vel ancilla eos ſuſcepiſſet, & hoc in tertia & in vltima parte. Viuianus.

Sicut in libertis triplex erat olim ſtatus, vt inſtitu. de liber. §. libertinorum ſic in ſeruis, vt in quibuſdam plenum, in quibuſdam ſemiplenum, in quibuſdam nudum, id eſt ſine aliqua vtilitate haberent dominium: quod tollit hac lex: & omnes ſunt plene domini: vt hic in fi. & inſtit. de iure perſo. §. fina.

a Ferocitate.] quia per captiuitatem ſit ſeruitus, ut inſtitu. de iure perſonarū. § 2.

b Naturalem.] id eſt ius naturale, cū omnes ſint liberi de iure naturali, ut habes hoc, ff. de ſtatu homi. l. libertas.

c Sententias.] vt & ff. de liberali cauſa, l. ſi liber homo. nā ſi poſt denunciationem factam liberæ mulieri, ne ad ſeruū meum accedat, & per iudicem: ſi amodo accedebat, efficiebatur ancilla mea, vt hic, & inſtitu. de ſucceſſionibus ſublatis quæ fiebāt per bonorum venditionem, & ex ſenatuſconſulto Claudiano. §. fina. Accurſius Florentinus.

d Capta.] nil enim eſt amoris furore vehementius, ut hic, & in authent. quibus modis natu. effic. legiti. §. illud, colle. 6. & illud: Habet ſua tela Cupido. & illud: Spicula figit amor. Itē, Amor trahit ſuperos.

Amore vehementius nihil eſt.

e In ſuū damnū.] ut filij eius non ſint aſſcriptitij eius vel ſerui, cum ſint nati ex libero ventre: quod eſſet, ſi ex aſſcriptitia vel ancilla haberet, ut hic, & j. de agri. & cē. l. finā. in 6. libro. 11 & arg. in authent. de nupt. §. aſſcriptitio, coll 4. Sed an debeant permanere in iure vt eorum patres? Videtur ꝙ non, ut j. de agrico. & cenſi. l. cū ſatis, § 1. ſed Irn contra, & pro eo hæc lex, & in authen. conſtitutio quæ ex aſſcriptitio & libera mu. Item contra, huic l. j. de murile. l. 3. vbi poſt huiuſmodi denunciationem naſcuntur aſſcriptitij. Solu. ibi ſpeciale.

iectorum ſuſtinuimus ſatis eſſe impium credimus quaſdam mulieres libertate ſua fraudari, & quod ab hoſtium ferocitate[a] contra naturalem[b] libertatē inductum eſt, hoc ad libidinem nequiſsimorū hominum inferri: Claudianum ſenatuſconſultum & omnem eius obſeruationē circa denunciationes & iudicum ſententias[c] conquieſcere in poſterum volumus: ne ea q̄ libera cōſtituta eſt, vel ſemel decepta, vel infelici cupidine capta,[d] vel alio quocunque modo contra natalīū ſuorum ingenuitatem deducatur in ſeruitutem, & ſit peſsimum dedecus cognationis ſuæ fulgori: vt quæ forſitan decoratos dignitatibus habeat cognatos, hæc in alienum cadat dominium, & dominum pertimeſcat forſitan cognatis ſuis inferiorē. Qđ & in libertis obſeruari oportet. ſemel etenim libertate potitam, per tale dedecus in ſeruitutem deduci, religio temporum meorum nullo patitur modo. Sed ne ſerui vel aſſcriptitij putent ſibi impunitum eſſe tale conamen (quod maximè in aſſcriptitio aſferendum eſt, ne liberarū mulierum nuptijs ab his excogitatis, paulatim huiuſmodi hominum conditio decreſcat) ſancimus, ſi quid tale fuerit vel a ſeruo vel ab aſſcriptitio perpetratum, habere liberā poteſtatē dominū eius, ſiue per ſe, ſiue per præſidē prouinciæ talem ſeruum vel aſſcriptitium caſtigatione cōpetēti corrigere, & abſtrahere à muliere tali. Qđ ſi neglexerit, ſciat in ſuum[e] damnum huiuſmodi deſidiā reuerſurā.

TITVLVS XXV.

DE NVDO IVRE QVIRITIVM tollendo.

Nudum nomen quod quis in ſeruis habebat, per hanc legem tollitur, & plenum dominium in ſeruis conceditur. Salic.

1. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto prætorio.

Ntiquæ ſubtilitatis ludibriū per hāc deciſionē expellētes, nullā eſſe differentiam patimur inter dominos, apud quos vel nudum[e] [ex iure Quiritium[f]] nomen, vel tantùm † in bonis reperitur: q̄a nec huiuſmodi volumus eē diſtinctionē, nec [ex iure Quiritiū nomē]

RVBRICA. Hic titulus neceſſariò ſuperioribus ſubiunctus eſt, & ſequentibus titulis præfixus. non enim pertinet ad ſolas libertates. Olim in vniuerſum omnes res quę erāt in noſtro dominio, vel erant in ciuili, ſiue legitimo dominio, qđ ex iure Quiritium dicebatur, & de illo dominio cōcipiebatur ordinaria in rem actionis formula, vel in naturali, quod in bonis, ſiue, ut ait Theophilus, bonitarum dicebatur: quod & naturale dominium dicitur. Multum autem intererat quo dominij genere quis eſſet dominus, cuiuſque rei. Nam qui ſeruum tantum in bonis habebat, id eſt naturali dominio, non poterat eum facere ciuē Romanum. Is vero q̄ in Quiritario dominio habebat, poterat. Item is cui res aliqua per venditionem erat tradita tātùm, nō etiā in iure ceſſa, aut mācipata, aut annum poſſeſſa, naturalis tantùm erat dominus, dominio iuris Quiritium apud venditorem interim remanente, anno vero vſucapta res, ſi mobilis, vel biēnio, ſi immobilis, vel in iure ceſſa, vel mancipata, tam in bonis q̄ ex iure Quiritiū domini eſſe intelligebatur. Hæc ex Vlpia. Frag. collegi. Iungendus eſt autē cum hoc & Tit. de vſuca. transfor. & ſublata diffe. rerum mancipi & nec mancipi. Contius.

ANtiquæ.] CASVS. Sicut dudum triplex erat libertinorū ſtatus, ut inſtit. de libertinis, ſic in ſeruis, ꝙ quidam dominorum plenum habebant dominium, quidā ſemiplenum, quidam medium, & hoc erat introductum de iure Quiritium Romæ. quod tollit hæc lex, ſtatuens ꝙ oēs dñi plenum habeant dñium, non ſolum ſeruorum, ſed etiam aliarum rerum ad ſe pertinentium.

f Quiritum.] id eſt Romanorum. nam Romani ſic dicuntur, ut inſtitut. de iure natu. §. ſed ius.

e Nomen.] ſcilicet volumus eſſe, & ſic nec effectus, ut ff. de ſer. l. à nullo.

Serui olī erant triplices.

† Fundū qui Sabinus dicit, &c. cū ex iure Quiritiū meum eſſe aio, &c. vt apud Ciceronem p. Muræna.

* al. nudū dominiū ex iure Quiritiū, vel. modo. In manuſcri. Contius.

DE NVDO IVRE QVIRITIVM tollendo.

DE VSVCAPIONE PRO EMPTORE, vel pro tranſactione.

Cōtinuatio. *Suprà dixit de iure agendi, nunc defendendi Vel aliter. Dixit de præſcriptione libertatis ſpecialiter, nunc aliarum rerū. Et de tranſactione ſubijcit per ſimilitudinem: quia ſicut in vēditione vtrique adeſt & abeſt: ſic & in tranſactione, ſcilicet emptori precium abeſt: & tranſigenti actio quā remittit prop. er rem datam promiſſamve: vtrique autem adeſt res. Accur.*

quod nihil ab ænigmate diſcrepat, nec vnquam videtur, nec in rebus apparet, ſed vacuum eſt & ſuperfluum verbum, per quod animi iuuenum qui ad primam legum veniūt audientiam, perterriti, ex primis eorum cunabulis inutiles legis antiquæ diſ positiones accipiunt: ſed B ſit pleniſsimus & legitimus quiſque dominus, ſiue ſerui, ſiue aliarum rerum ad ſe pertinentium.

TITVLVS XXVI.

DE VSVCAPIONE PRO emptore, vel [pro] tranſactione.

Qui emit rem ab eo qui non habet ius vendendi, dominium non acquirit, nec etiam vſucapit, ſed illicite emit. Baldus. Vel ſic: Traditio rei alienæ licet ex vēditione furtū inducit, vſucapionem impedit. & dominij vēdicationem non tollit. Vel ſic: Res affecta vitio furti, non poteſt vſucapi. Salicetus.

I. Imp. Antoninus A. Flauiano

MAncipia tua ſi ab eis diſtracta ſunt qui ius vendendi non habuerunt,[a] vendicare ea potes. Nec enim vſucapi ab C emptoribus potuerunt, cū illicita[b] venditione furtum contractū ſit.[c] Prid. Id. Auguſt. Anto. A. IIII. & Balbino Conss.

Prohibitio alienationis per defunctum facta cum rationabili cauſa impedit rei ſic prohibitæ vſucapionem. Salicetus.

II. Imp. Alexander A. Marcellino.[*]

SI contra defuncti volūtatem ſeruos quos propter perfectæ artis peritiā hæredibus ſuis defunctus ſeruari[d] teſtamento præcepit, tutores vendiderunt: vſucapi non potuerunt.[e] Dat. V. Non. Mart. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Partus ancillæ furtiuæ apud bonæ fidei emptorem conceptus & editus, eſt vſucapibilis. Salic. & Bald.

III. Idem A. Nepotillæ.

SI matrē eius[f] cuius[g] nomine te quæſtioné pati dicis, bona fide emptam poſsidere cœpiſti: etiā ſi ipſa in cauſam furtiuam inciderit, tamen poſtea conceptum apud te partum vſucapere potuiſti.[h]

Tria tuentur poſſeſſorem, ſcilicet dominium, conſenſus, & vſucapio. Baldus. Vel ſic: Conſenſus domini, vel vſucapio ementis bona fide, præiudicat ei. Salic.

IIII. Idem A. Achilleo.

VEnditioni ancillæ ſi conſenſum dediſſe diuerſam partem probaueris: retractando contractum quem ipſa ratum habuit, non audietur.[i] ſed & hac probatione ceſſante, ſi bona fide[k] emptam ancillam à venditore bona fide diſtrahente, longi temporis ſpacio vſuceperis, intentio proprietatem vendicantis tenere non poteſt.

D *Mala fidei poſſeſſor partem quam poſſidet, non præſcribit: bona fidei autem poſſeſſor præſcribit, niſi res eſſet vi poſſeſſa. Item præſcriptio nondum completa non tuetur poſſeſſorem contra dominum vendicantem. Bal. Vel ſic: Mala fides poſſeſſorem ad rem & fructus profligit, & vſucapionem impedit ſicut vitium rei antequam veniat ad poteſtatem domini. Salic.*

V. Imp. Gordianus A. Marino.

MAncipia.] CASVS. Si mancipium meum non habens ius diſtrahendi, Titio vendidiſti, illud vendicare potero, nec emptori, cū furtiuum ſit, parabitur cauſa vſucapiendi. Viuianus.

Vendēdi ius habēt aliqui nō domini.

a Non habuerūt.] ſunt enim quidam qui habent ius vendendi, licet nō ſunt domini, vt inſti. qui. aliena. licet, §. 1.

b Illicita.] immo videtur licita, cum rem alienam vendere lex permittat, ut ff. de contrahen. empt. l. rem alienam: ſed dic quod illa l. prout in re immobili loquitur, nō obſtat. in mobili autē non loquitur niſi ſecundum diſtinctionem ibi poſitam per. l. eiuſdem titu. ff. de contrahen. emp. l. ſi in emptione. §. itē ſi emptor.

c Contractum ſit.] à ſcientibus, ut inſti tu. de vſucap. §. furtiuæ, & ĩ. e. l. ſciens, & ĩ. titu. 1. l. 2. & ſ. quod cum eo. l. ſi liberam, in fin. & de furt. l. alienum, & l. ſi ſeruum. ſed & ſi non fecerint furtū, quia non contrectauerunt, idem eſt propter ſcientiam rei alienæ.

* Marcel.

SI contra.] CASVS. Si tutor ſeruum quem teſtator prohibuit alienari, ſed pupillo hæredi ſeruari præcepit, puta quia artifex erat, diſtraxit: an vſucapi poſſit, quæritur? Reſpon. quod non.

d Seruari.] idem ſi vendi prohibuiſſet, cum verbo venditionis omnis alienatio contineatur, ut ff. de ſta. lib. l. ſtatuliberi à cæteris, §. ſi. in fin. Et nota propter peritiā, ſecus ſi ſine cauſa, ut ff. de lega. 1. filiusfamilias. §. diui, & A ſ. de fideicōmiſ. l. volūtatis, vbi ſimilis cauſa inſeritur.

e Non potuerunt.] primo quia contra defuncti voluntatem, & ſic contra legem facta eſt venditio, vt & ſ. de manumiſ. teſta. l. contra voluntatem, & ſ. qui non poſ. ad liber. perue. l. 2. & in authē. de nupt. §. diſponat, coll. 4. Item quia pupilli, quorum res non poſſunt vſucapi, ut ff. de acquiren. rerum domi. l. bonæ fidei, & ſic facit, ff. de ver bo. ſignific. l. alienationis, & de fundo do. l. ſi fundum.

Pupillorū res nō poſſunt vſucapi.

SI matrem.] CASVS. Si ancillā meam mihi ſubtractā à bona fide emiſti, & apud te peperit: an partum poſſis petere, quæritur? Dicitur quod ſic, licet ipſa ancilla in cauſam furtiuam inciderit.

f Si matrem eius.] Stichi puta.

g Cuius.] Stichi.

h Potuiſti.] ſi non ante editum partū cępiſti habere malā fidem, tūc enim debet dominum, ſi poteſt, certiorare, ut habes, ff. pro ſuo. l. ſi ancillam. & ſi quidem vſucepiſti, vindicas ſi non, habes interim Publicianā, vt ff. de Public. l. ſi ego, §. partus, & diſtingue circa hoc ut dix. ſ. de fur. l. ancillæ.

VEnditioni.] CASVS. ſi aliquo rē tuā diſtrahente ratum habuiſti, & hoc probatū fuerit: an venditionem retractare poſſis, quæritur? Reſpō. quod non, & hoc in prima. Si vero te habuiſſe ratum probare nō poſſis, ſed emptor bona fidē emit, venditor bona fide diſtraxit, ſi emptor eam vſucepit, vendicare non poteris, & hoc in ſecunda.

i Non audietur.] vt ĩ. de euict. l. exceptione.

k Bona fide.] quæ eſt ſi erret in facto, non ſic ſi in iure. ſecundum quoſdam. Tu dic etiam ſi in iure, ut argu. ff. de peti. hæredi. l. ſed & ſi lege. §. ſcire. & exigitur hæc bona fides tempore cōtractus, & tempore traditionis in venditione: ſed in cæteris contractibus ſufficit tempore traditionis, ut ff. pro ſolu. l. 3. & ff. eod. l. 2. in princ. & rationem diuerſitatis dic ut ibi in titu. pro ſolut. l. 3. notaui.

Bona fides quo tēpore in contractibus exigatur.

Si par-

SI partẽ poſſeſsionis [a] malę fidei poſſeſſor vẽdidit: id quidem quod ab ipſo tenetur, omnino cũ fructibus recipi poteſt: portio autem quæ diſtracta eſt, ita demum rectè petitur à poſsidẽte, ſi ſciẽs alienam comparauit, vel bona fide [b] emptor nondum impleuit vſucapionem. [c]

Violenter [d] enim poſſeſsione amiſſa, priuſquã in domini poteſtatem perueniat, vſucapio emptori (etſi bona fide mercatus eſt) non competit. [e]

Vitium furti non purgatum, impedit rem vſucapi etiam ab emptore bonæ fidei. hoc dicit cum l. ſequen. Salicetus.

VI. Imp. Philippus A. cum Cælio collocutus dixit.

CVm ſit probatum rẽ pignori fuiſſe obligatam, [f] & poſtea à debitore [g] diſtractam: palam eſt non potuiſſe eam quaſi furtiuam vſucapi. [h] Sine die & Conſule.

Vitium furtiuitatis officit poſſidẽti non ratione malæ fidei, ſed ratione vitij quod non eſt purgatum. Bal.

VII. Iidem A. & C. Compedi. [*]

SCiens ſeruum alienũ contra domini voluntatem [*] venundans, furtũ cõmittit. [i] quod rei vitiũ priuſquam ad dominum eius reuertatur poſſeſsio, non permittit vſucapionem fieri; licet bona fide poſsideatur. [k] Dat. V. Id. Februa. CC. Conſs.

Titulus tranſactionis ex quo ſecuta eſt traditio, eſt idoneus ad præſcribendũ: ſecus ſi nõ cõtinet traditionẽ, ſed liberationem à cõtrouerſia mota: quia per hoc non datur titulus in ipſa re. iſte eſt textus ſingularis in l. ſi pro fundo ſupra de tranſact. Bal.

VIII. Iidem A. & C. Seuero.

EX cauſa tranſactionis habentes [l] iuſtã cauſam poſſeſsionis, vſucapere poſſunt.

Emens à pupillo ſine tutore, non vſucapit rem: tamen non reſtituit, niſi ei reſtituatur pecunia in qua locupletior factus eſt. Salic.

IX. Iidem A. & C. Caio.

EVm qui à pupillo ſine tutoris auctoritate diſtrahente comparauit, nullum temporis longi ſpacium defendit. [m] Sed ſi locupletior [n] emptoris pecunia factus, poſt pubertatem occaſionem iuris ad iniquum [o] trahat †compendium: doli mali ſubmouetur exceptione. [p] CC. Conſs.

SI partem.] CASVS. Si fundum alienum mala fide poſſediſti, vt differat ab vltimo caſu, & partem diſtraxiſti, & partem retinuiſti, retentam cum fructibus reſtitues: diſtractam, ſi emptor mala fide emit, vel bona, & non vſucapta eſt, dominus vendicabit, & hoc in prima. Si uerò vi poſſediſti, nec bonæ fidei emptori parabitur vſucapio. & hoc in ſecunda.

a Poſſeſſionis.] nõ vi poſſeſſæ, ut differat à ſequenti caſu.

b Bona fide.] ſed hodie dic contra, vt in authen. malæ fidei. j. de præſcript. long. tempo.

c Vſucapionem.] vt ſ. de rei vend. l. aduerſus.

d Violenter.] vi expulſiua, non compulſiua, vt ſ. quod metus cau. l. ſi vi q̃ eſt contra. Item dic amiſſa à poſſeſſore, & accepta ab inuaſore: alias poſſet vſucapi, ut ff. de vſucap. l. non ſolum, §. ſi dominus.

e Non competit.] vt argu. ſ. de fur. l. ſi abducta, & ff. de vſucap. l. ſi rem ſurreptam. & poteſt hic legi authent. malæ fidei, &c. ſecundum H. ſed nos ſecundũ Azo. legimus, j. de præſcript. long. tempo. l. 1.

CVm ſit.] CASVS. Si aliẽã rẽ mihi obligaſti, & mihi ſurripuiſti, & vendidiſti: an emptor poſſit eam vſucapere, quæritur? Dicitur ꝙ non. Viuia.

f Obligatam.] & traditam, & dic de facto obligatam, vel de iure: quia dominus conſenſit, ut ff. de pigno. ac. l. aliena.

g À debitore.] qui obligauit, & ſic contrectauit.

h Vſucapi.] niſi redeat in poteſtatem creditoris, arg. ff. pro ſolu. l. ſi. ſi autem ſuam rem quis obligat, & ſurripit, fit furtum, & datur actio furti creditori: ſed non impeditur vſucapi, vt ff. de fur. l. cum æs, §. 1. & ff. de vſucap. l. ſequitur, §. ſi rem, quæ ſunt contra. ſed ſi extraneus ſurripit creditori rem à domino obligatam, non vſucapitur, niſi in domini redeat poteſtatem, ut ff. de vſucap. l. ſequitur. § quod autem.

SCiens.] CASVS. Si ſeruum meum cõtra voluntatẽ meam uendidiſti, furtum commiſiſti. & hoc in prima. nec à bonæ fidei poſſeſſore vſucapietur antequam in poteſtatem meam reuerſus fuerit, & hoc in ſecunda.

i Committit.] vt inſti. de vſu. §. furtiuæ.

k Poſſideatur.] ab eo qui emit, vt ſ. de fur. l. alienum, & l. ſi ſeruum, & ſ. eod. l. 1.

EX cauſa.] CASVS. Petebas à me centum, tranſegi, & dedi tibi rem alienam, & nomine tranſactionis an eam vſucapere poſſis titulo tranſactionis, quæritur? Dicitur quòd ſic.

l Habentes] ex traditione, non retentione, cum & ſi res eſſet actoris, nõ transferretur in reum dominium, ut ſ. de tranſact. l. ſi pro fundo, & l. ſiue apud, & l. ſi ſuper poſſeſſione, ſecundum P. & H. & M. & Azo. ſed Io. contra: quia illa duo nõ ſemper ſunt paria, ut ibi dominij trãſlatio fit à domino, ibi demum inducatur vſucapio facta traditione à nõ domino, vt ff. e. l. 2. §. ſi à pupillo.

ADDITIO. Aduertas ꝙ prima opinio verior eſt, & eã tenẽt cõmuniter doctores. vt dicit Bart. in l. j. ff. e. tit. fatetur tñ idẽ Bart. ibi, ꝙ ſi ille qui accepit pecuniã, diceret, cõcedo tibi oẽ ius quod mihi cõpetit in tali re, de qua lis erat, ꝙ habet nũc titulũ pro emptore, etiã ex trãſactione pro tali re retenta, ſicut quãdo ego emo quicqd iuris habes, de quo ꝑ eũdem in l. emptor, ff e. tit. ſed ſi nõ diceret, concedo, ſed ſ. nio vel quieto omne ius, &c. tunc ſecus eſſet, ut d. l. ſi pro fundo. C. de tranſa.

EVm qui.] CASVS. Si à pupillo ſine tutoris auctoritate, ſciens eſſe pupillũ, rem emiſti: an eã vſucapere poſſit, quęritur? Reſpõ. ꝙ nõ, & hoc in prima. Si uero vendicaret rem, nec preciũ quo factus locupletior eſt, offerret: an obſtet ſibi doli exceptio, quæritur? Reſpond. quòd ſic, & hoc in ſecunda.

m Defendit.] ut ſ. de aucto. præ. l. eum qui: ſed certe immo videt ꝙ ſic, ut ff. e. l. 2. §. ſi à pupillo, quæ eſt contra. Solu. hic ſciens pupillum, ibi non. hæc non placet. vel hic res erat pupilli, ibi aliena, quã bona fide poſſidebat.

n Locupletior.] quod tribus modis euenit. Vel ꝙ habet pecuniam. Vel ꝙ aliud emptum ex ea. Vel ꝙ talem rem emit quàm de ſuo emiſſet neceſſario, ſed modo perijt, vt ff. de mi. l. verum, §. item ſciendum, & ff. de ſolu. l. in pupillo, & inſtitu. qui. ali. licet, §. nunc autem admonendi.

o Ad iniquum.] vendicando rem nõ reſtituta pecunia.

p Exceptione.] no. excipiendum cõtra eum qui de præda eſt ſolicitus, ut hic, & ff. de admini. tuto. l. ſi minoris, & ff. de excep. do. l. apud. §. ſi quis pupillo, & inſtitu. qui. ali.

---

* citra domini mãdatum.

* Pecudio aliàs, Peculio.

Pignus ſubtractũ an poſſit vſucapi.

i In pręiudicium domini: ſecus tñ in pręiudiciũ creditoris.

† Cõcor. c. ſedes apoſtolica, in pri. gl. ſuper verbo, multitudinem, extra de reiecti.

Locupletior ex alieno quis efficitur tribus modis.

qui.aji.licet,§.nunc autem admouendi,& ſ. de cura.fu rio.l.2.in fi.& ff.de re.c.l.ſi fundus.§.j.

TITVLVS XXVII.
DE VSVCAPIONE pro donato.

Traditione & vſucapione pro donato dominium quæritur:idē in alijs titulum habentibus:ut ſ. de pac. l. traditionibus. Bald. Vel ſic: Ex donationis titulo dominium transfertur, vel vſucapiendi cauſa bona fide recipienti paratur. Salic.

I. Imp. Alexander A. Macedonio.

SIue fuerit dominus q tibi loca de quibus ſupplicaſti,donauit, ſiue à non domino bona fide donata ſuſcepiſti, eaque vſucepiſti : auferri tibi quod iure quæſitum eſt,non poteſt.[a] P. V Id. Mart.

Res affecta vitio furti,non vſucapitur titulo pro donato. Salic.

II. Impp. Diocletianus,& Maximianus AA. Capitonio.[*]

DOnantem ancillam alienam nihil domino deminuere,non eſt ambigui iuris : furtum etiam contrahere[b] citra voluntatem domini contrectantem, vt eius rei nec vſucapio poſsit procedere.[c] S. V.Id. Apri. AA.Conss.

Sicut perfecta donatio non irritatur,ita inualida ad vſucapionem non patrocinatur : licet poſſeſſor iuris errore putet eſſe validam, uel putet donationē interceſsiſſe, quæ nō interceſſit. Bal Vel ſic: donatione putatiua ſiue erronea nō procedit vſucapio. Sal.

III. Idem AA.& CC. Rhodano.[*]

IRritam facere donationem perfectam nemini licet.[d] Vtique hoc verū eſt,ſi error[e] falſæ cauſæ ratione bonæ fidei non defenditur.[f] quod & in dominio pro vſucapione q̄rendo ſeruatur.

TITVLVS XXVIII.
DE VSVCAPIONE pro dote.

Res mobilis in dotem data, ſi vitium vſucapionem non impedit,vſucapitur. Bald Vel ſic : Maritus recipiens bona fide,vſucapit titulo pro dote rem dotalem uitio non affectam. Salicetus.

I. Imp. Alexander A. Taurino.

REs mobiles in dotem datæ, quamuis alienæ, ſi ſine vitio[g] tamen fuerint à bonæ fidei accipiente pro dote acceptæ, † vſucapiuntur.

TITVLVS XXIX.
DE VSVCAPIONE pro hærede.

Sicut ſuus hæres non vſucapit titulo pro hærede:ita nec hæres hæredis etiam extraneus ex perſona defuncti. Bal.Vel ſic:Si hæres hæredis uelit uti acceſsione auctorum,non poteſt vſucapere pro hærede, quod defunctus vſucapere non potuit Salic.

I. Imp. Antoninus A. Theophilo.

CVm[h] pro hærede vſucapio † locū non habeat: intelligis,neque matrem tuam[i] cui hæres extitiſti, neque te vſu mancipia[k] ex ea cā[l] capere poſſe.

Siue.] CASVS. Rem mihi dediſti,ſiue dominus fuiſti,ſiue non,& eam bona fide ſuſcepi: à me nō auocabitur.

[a] Non poteſt.]priori caſu iure traditionis, poſteriori iure vſucapionis,ut ff de dona. l. Ariſto. §. Idem Ariſto.

DOnātem.] CASVS Si ancillam alienam Titio donaſti, domino ancillæ non præiudicaſti: & ſi ſciens cōtra voluntatem dñi contrectaſti, contraxiſti furtum, nec vſucapi poterit. Vi.

[b] Contrahere.] ſcientem rem alienam.

[c] Procedere.]ſcilicet vitio furti impediente,ut ſ.de vſuca pio.pro empto. l.1.

IRritam.] CASVS Donatio perfecta retractari non debet, ſi vero crediſti me dediſſe rem meam quam nō dedi,error falſæ cauſæ non facit te dominum. Idem eſt ſi credas rem nō meā: quia non vſucapies.

[d] Licet]temere vel ſine cauſa, ut hic,& ſ. de condic.ob cauſam, l. ſi repetendi, & inſtitu. de dona. §. aliæ: ſed ex cauſa licet, ſcilicet ingratitudinis,ut ſ. de reuocan.do.l fina.

[e] Error.] quia credebat rem ſibi eſſe donatā à domino, cum non eſſet.

[f] Nō defenditur.] nec n. ſufficit credere donatum, niſi & donatum ſit,vt hic, & ff.e. l.1.& de vſuca.l. Celſus,& inſti. de vſuc.§.error, niſi ſit iuſtus error,q habet pro titulo, vt ff pro emptore,l.quod vulgo,& pro ſuo.l.fi. Quid ſi pater filio in poteſtate poſito donauit, & filius credit donationem ualere? Reſpon. non vſucapit filius etiam patre mortuo:quia donatio non valuit,niſi hæredes ratum habeant,ut ff.e.l. 1 §. 1.& l. ſi pater:ſed quaſi p legato vſucapit,forte ſi nō habent ratū hæredes,ex tacita donatione confirmata,ut ſ.de dona.inter uirum & vxorem.l donationes. 1.Item quid ſi vir vxori vel econuerſo donauit inter viuos (q̄ non valet)an poteſt vſucapi? Reſpon. ſi ſuam rem, nō habet locū vſucapio,ut ff e.l. 1.§. ſi inter:ſi alienam, habet locū,vt in eo,tit.l. ſi vir, niſi ante completā vſucapionem fiat diuortium,ut ff.e. l. 1.§.item ſi vir. Item videtur quòd hic ſimulas non habet locum : quia donari non poteſt niſi quod fiat eius cui donatur,ut ff.de dona.inter virum & vxorem, l in ædibus.§.fin. quæ eſt contra: ſed illud quo ad propoſitum donantis,vt ff.de Publicia.l.quæcunque.§.1.

DE VSVCAPIONE pro dote.

REs mobiles.] CAS. Si mulier rē alienam marito in dotem dedit bona fide: an maritus eam dotē vſucapere poſſit,quæritur? Reſpō. quod ſic.

[g] Si ſine vitio.] quæ non fuerunt furtiuæ, ſed diſtingue hic, quia cum res aliena datur in dotē, an ante matrimonium, an eo contracto. Primo caſu, ſi quidem æſtimata, non vſucapitur pro emptore, vel p ſuo: ſi inæſtimata, tunc pro ſuo vſucapitur. Secundo caſu, ſi quidem inæſtimata, p dote: ſi æſtimata, p emptore, ut habetur hæc, ff.eo.l.2.& 3.

DE VSVCAPIONE pro hærede.

Hoc titulo accipitur pro uero hærede.aliter accipitur, ut ff de petit.hære. l. pro hærede.& pro hoc ff eod. l. penult.

CVm pro hērde.] CAS. Auus Titij maternus poſſidebat aliena mancipia deceſſit, & ei ſucceſſit mater Titij, quę fuerat in poteſtate patris mortis ſuæ tempore. quæritur an ipſa, vel Titius qui matri ſucceſſit, poſsint vſucapere illa mancipia pro hærede? Reſpon. quòd non: quia in ſuo hærede, hoc eſt in filio vel filia exiſtēte in poteſtate patris mortis tempore, non habet locum titulus pro hærede.

[h] Cum.]id eſt quando,vt quia eſt de ſuis hæredibus,ut ſ.eo.l.2.Vel quia putatur mortuus qui uiuit,ut ſ.e.l.opinione,& ff.e.l.1 Item ſi quis erret in tit.vt q credebat hæredem,cum non ſit, ut ſ.e.l.fi.

[i] Tuam.]quæ fuit hæres auo.

[k] Mancipia.]aliena quæ tenebat auus tuus ut ſua bona fide,& ſine titulo.

[l] Ex ea cauſa.]quia ſucceſsiſſes auo tuo per conſequentiā ſed quia ſucceſsiſſes matri cui es extraneus, ut inſtitu.de hære.qua.& differ §.cæteri, potes ex tua perſona ſumere initium:non ſic ſi eſſes de ſuis, vt ff.e.l.2.§ fin.

Nihil.]

Marginal notes: [*] Capitoni. — Donatio inter uiuos facta conſtante matrimonio,an poſſit vſucapi. — [*] Rhodiano. — Donatio patris facta filio ī poteſtate poſito nō validat p vſucapionem. — † al. fuerint bona fide acceptæ, pro dote vſucapiūtur. — † ſ. quib. ex cauſ. lō gi temp. præſcri. ſ. pea.

Nihil.] CASVS. An ſui, ſcilicet qui fuerunt in poteſtate defuncti, poſſint vſucapere pro hærede, quæritur? dicitur quòd non.

a Suis hæredibus.] quia non habent titulum, cum viuo patre domini ſunt, vt ff. eo. l. ij. §. fi. & de libe. & poſthu. l. in ſuis, & inſtit. de hære quali. & diffe. § ſui, ſed à patre inchoatam etiam pro hærede filius perſi cere poteſt: ſed an pro ſuo vſucapiant? Videtur quòd ſic, vt ff. pro ſuo. l. pen. §. ſi pater: ſed reſpondeo, non: quia ibi fuerunt emancipati. Vel ſuit ibi à defuncto inchoata. Item hoc dicunt quidam eſſe verum, ſi eſt ſolus: ſi autem cum alijs, poteſt: vt arg. ff. de acquir. hæred. l. cum hæreditate, quod non placet. Sed ſi defunctus habuit malam fidem in re quam poſſidebat, vel ſcientiam rei alienæ: an hæres vſucapiat pro hærede ſicut extraneus? Quidam dicũt ſic, ſi ex ſua perſona vult ſumere initiũ, vt infra, de præſcri. long. tempor. l. j. & ff. de acqui. poſſeſ. l. Pomponius. § j. Itẽ alia ratione: quia titulum habet hæres, & non eſt res vitioſa: & habet bonam fidem: ergo vſucapit. ſed Io. dicit contra. Primo, quia ſucceſſor eſt vitiorum, & culpæ defuncti, vt j. de fruc. & li. exp. l. ij. & ff. de diu. & tem. præſc. l. cum hæres, & ſic nõ valet argumentũ eorum: quia licèt ſit bonæ fidei verè, ꝑſumptiuè tñ eſt malæ fidei. Item ſecundo, quia pro vna perſona hr̃ hæres, & defunctus, ut in auth. de iureiur. à mor. præſti. in prin. col. v. Item tertio pro hoc expreſſe j. eo. l. fi. & j. tit. j. l. fi. Item quarto pro hoc argumentũ à contrario ſenſu: quod eſt ff. de Publici. l. ſi ego. §. partus. Quinto pro hoc. ff. de vſuca. l. vbi. §. j. vbi dicit vitium rei purgatum nõ impedit uſucapionem: ergo vitiũ perſonale etiam purgatũ n, impedit. Habet ergo locum hæc vſucapio quando habuit defunctus bonam fidem in re aliena: ſed deficiebat titulus, quem habet hæres.

Heres ſu' & acceſſorius non præſcribit titulo pro hẽde, nec titulo pro ſuo.

ſal. deeſt vox, magis.

Hæres eſt ſucceſſor uitiorũ, & culpæ defuncti.

Suus & neceſſarius hæres nõ præſcribit titulo pro hærede, etiam ſi habeat cohæredem extraneum. b d. glo. Bal. Vel ſic: Vſucapio pro hærede, non procedit in filijs in poteſtate. Sal.

II. Impp. Diocle. & Maxi. AA. & CC. Maurinæ.

Nihil pro hærede poſſe vſucapi, ſuis hæredibus a exiſtentibus, magis obtinuit.

Error non facit ius præſertim in lucro captando. Bald. Vel ſic: Viuens non habet hæredem: ideo vſucapio non procedit. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Diodoto.

Opinione falſa mortis pro hærede poſſeſſio rerum abſentis procedere non poteſt. b

Vſucapio requirit titulum præcedentem: & quædam veniunt in petitione hæreditatis, quæ non veniũt in vſucapione. Bal. Vel ſic: Putatiuus hæres non vſucapit pro hærede nec ſine titulo procedit præſcriptio. Sal.

IIII. Iidem AA. & CC. Serapioni.

Vſucapio c non præcedente d vero titulo procedere non poteſt e nec prodeſſe, neq; teneri, neq; hæredi f eius poteſt: nec obtentu velut ex hæreditate g eſſet, quod alienum fuit, domini intentio vllo temporis longi ſpacio abſumitur. h Dat. VII. Kalen. Ia. CC. Conſs.

Opinione.] CASVS. Seius aberat degens ultra mare: credebam, quòd eſſet mortuus, & ꝙ inſtituiſſet me hæredem: uel forte accepi bona ſua, quia eram proximus agnatus, inter quæ erat res aliena: an ea pro hærede, uel res ſuas uiuentis uſucapere poſſim titulo pro hærede, quæritur? Dicitur, quòd non.

b Non poteſt.] ut ff. eo. l. j.

Vſucapio.] CASVS. Ad hoc ꝙ procedat uſucapio, neceſſe eſt, ut interueniat titulus, & bona fides. ſi ergo aliquis poſſidebat rem furtiuam, & ei ſucceſſi: ſicut non potuit uſucapere, ſic nec ego. Viuia.

c Vſucapio.] credebam me extraneum hæredem cuiuſdam, cum non eram.

d Non præcedente.] credit ſe hæredem, ſed non eſt.

e Non poteſt.] ut & j. de rei uend. l. nullo. & j. de præſcr. lon. temp. l. diutina, & ff. de uſuca. l. Celſus, & hoc niſi ſit error iuſtus, ut ff. pro leg. l. pro legato, & ꝑ ſuo. l. fi.

f Neque hæredi.] ſi ſit ſuus, vel ſi eſt extraneus, ſed vult vti acceſſione defuncti. ſecus ſi ex perſona ſua uelit initium ſumere: vt dixi j. eod. l. nihil.

g Ex hæreditate.] quam credebã habere, & nõ habebã.

h Abſumitur.] id eſt non tollitur.

TITVLVS XXX.

COMMVNIA DE VSVCAPIONIBVS.

COMMVNIA de vſucapionib.

Pertractatis vſucapionibus ſpecialibus, ſupponit de communibus. Azo.

Continuatio.

Colonus corporaliter tenet: ſed nõ poſſidet ſibi, ſed domino: & ideo non præſcribit. Bald.

I. Imperator Alexander A. ... Sabino.

Qvi ex conducto poſſidet quãuis corporaliter teneat, non tñ ſibi, ſed domino i rei creditur poſſidere. neque n. colono vel conductori ꝑdiorum longæ poſſeſſionis ꝑſcriptio acquiritur. PP. VII. Kal. Apri. Ale. A. V. & Marcello Conſs.

Mancipium fiſcale non vſucapitur. Bald. Vel ſic: Res fiſci nequeunt vſucapi. Salic.

Qvi ex conducto.] CASVS. Si locaui prædium colono, an poſſit vſucapere, quæritur? Reſpon. quòd non: quia non poſſidet. Viuianus.

i Domino.] ſi ergo dominus per ſe, cuius lem habet: per colonum, naturalẽ, vt hic, & j. de præſcri. xxx. an. l. malè. ergo colonus nullam omnino habet poſſeſſionem, vt ff. de vſur. l. non ſolũ. §. j. & l. fi. Item probatur per hoc, quia ſi dominus à colono in poſſeſſionẽ non admittitur, tunc quæritur interdictũ domino. ergo pri' omnino poſſidebat. nã aliàs interdictũ non daretur, vt ff. de vi, & vi ar. l. cum fundum, & l. j. §. interdictum autem hoc, & l. 3. § eum. Sed arg. contra. ff. com muni diuid. l. communi diuidundo. ij. §. neque. Secundo quæro, an colonus poſſit interuertere poſſeſſionem, & ſibi poſſidere: & ſic dominus amittat naturalem poſſeſſionem? Reſpond. non. & in hoc caſu prodita eſt lex infra de præſcript. triginta annorum. l. ſecunda. Tertio quæro, ſi animo deſerendæ poſſeſſionis exierit de fundo colonus: an dominus amittat? Quidam, vt Hugo. & alij, quòd ſic: vt ff. de acquiren. poſſeſſio. l. ſi colonus, ſumpto ibi argumento à contrario ſenſu. nam dominus amittit etiam ignorans, vt ff. de acquirenda poſſeſſione l. peregrè. § quibus. Sed argumen. contra: vt ff. de acquirenda poſſeſſione. l. ſi de eo. §. j. & l. ſi id quod. § primo. nam illæ leges dicunt, quòd etiam mortuo colono retinet dominus poſſeſſionem, & tamen conſtat quòd tunc colonus animum retinendæ poſſeſſionis non habet. Item pro hoc eſt infra titu. ſecundo l. cum nemo. Sed primi dicunt, non mutat quantum ad hoc, vt vſucapere poſſit. Quarto quæro, quid ſi colonus alij tradat, vel perdat: an deſinat dominus poſſidere? Reſpond. non deſinit dominus poſſidere, ſecundum quoſdam, vt infra titul. ſecundo, l. final. Sed olim contra, vt ff. de acquirend. poſſeſſio. l. peregrè. §. quibus. Nos dicimus contra, quod amittat, vt ff. de acquiren. poſſeſſi. l. iij. § quòd ſi ſeruus. licet ſit argumẽtum contra infra eodem titu. l. quamuis. j. §. j. Sed recuperat dominus per condictionem ex lege. & ideo dicit d. l. ex libris. infra de acquirenda poſſeſſione, nullum domino poſſe fieri præiudicium. Quinto quæro, quid, ſi ſeruus meus ſibi dicat poſſidere? Reſpond. non deſino, cum & ipſum poſſideam: vt argum. ff. de acquir. poſſeſſ.

Poſſeſſio nulla eſt apud colonum.

Poſſeſſio an perdatur ſi colonus animo ipſam deſerendi fundum egreditur.

poſſeſ. l. ſi de eo, in principio.

IAmpridem.] CASVS. Si comparaui mancipium fiſci: an poſſim id vſucapere, quæritur? Reſpon. quòd non. & ſi probo ꝙ id non fuerit mancipium fiſci, nec natum ex ancilla eius, potero vſucapere. Viuia.

a Cogitaueris.] quod cogitare debes.

b Fiſcali.] vel alia ratione fiſci facta. Sed aliud in vacantibus: quia vſucapiũtur omni titulo iure communi, vt inſtit. eo. §. res fiſci. Sed ſine titulo tunc xx. annis computandis ab eo tempore quo cœperunt bona eſſe vacantia. ſi autem velit computare ex eo tempore quo fiſco fuit nunciatum, tũc ſufficit quadriẽnium, ut j. de quadrien. præſcrip. l. 1. & ff. de iure fiſci, l. j. §. diuus, & §. pſcriptio. & de diuer. & tempo. præſcrip. l. intra. Quod dixi in fiſcalibus, vt nõ vſucapiantur: idem in rebus ciuitatum, ut argu. ff. ex qui. cau. ma. l legatis, & l. ſed & ſi per prætorem, §. fin. ſed xl. annis præſcribentur, ut j. de pſcrip. xxx. an. l. omnes, niſi ſint in publico vſu, ut ff. de via publica, l. viam.

Bona vacantia an vſucapiãtur.

Ciuitatũ res nõ vſucapiũtur.

† repete hic quę adnotaui. ſ. ad ti. de nudo iure Quiritiũ tollendo. Contius.

II. Idem A. Oneſimæ.

IAmpridem quidẽ mancipium de quo ſupplicas, comparaſſe te dicis. ſed ſi cogitaueris [a] rem fiſci mei vſucapi nõ poſſe, reſpondere te actionibus fiſci mei ĩtelligis: nec alìàs poſſe rei proprietatem obtinere, quàm ſi non ex ancilla fiſcali [b] natum fuiſſe conſtiterit. B

Mala fides auctoris nocet ſucceſſori ſingulari volenti vti actione ſingulari. Bald. Vel ſic: Vitium defuncti nocet eius vniuerſali ſucceſſori etiam bonam fidem habenti. Sal.

III. Imp. Philippus A. & Cæſ. Fantiro.

SI mala fide ſeruũ tuũ ſciẽs Antioch⁹ tenuit: intentionẽ tuã contra ſucceſſorem eius, licet bona fide poſsidet, [c] propter initij vitium vſucapio nõ abſumpſit.

SI mala fide.] CASVS. Antiochus mala fide poſſidebat alienum mancipium: ſucceſſi ei, & bona fide poſſedi: an poſſim vſucapere, quæritur? Reſpon. ꝙ non: quia fuit vitioſum à principio. Viuia.

c Poſſidet] ſucceſſor propter vitium, niſi ex ſua perſona velit incipere, ſecundum quoſdam. quod nõ placet, ut diximus ſ. titu. j. l. nihil.

TITVLVS XXXI. C

DE VSVCAPIONE TRANSformanda, & de ſublata differentia rerũ mancipi, [d] & nec mancipi. †

Semotis aliorum temporũ articulis, res mobilis vſucapitur triennio: res immobilis longo tempore bona fide. mala fides interrumpit præſcriptionem, & ſublata eſt differentia rerum prouincialium, & Italicarũ. Bald. Vel ſic. Hodie res prouinciales & Italicæ quantum ad vſucapionẽ ſunt exæquatæ, & immobiles præſcribũtur vbique ſpacio longi temporis: mobiles verò ſpacio triennij continui, interuenientibus a principio bona fide & titulo. nec mala fides ſuperueniens etiam in hæredis perſona impedit vſucapionem rectè initiatam per ſe. Sal. D

DE VSVCAPIONE transformanda, & de ſublata differentia rerũ mancipi, & nec mancipi.

Quantum ad tempus.

d Mancipi.] *id eſt Italicarum & prouincialiũ, ut hodie, æqualiter vſucapiantur. olim enim immobilia in Italia tantum biennio vſucapiebantur: mobilia vero anno vbique: ut inſtitu. de vſucap. in princip. & ſupra de ſer. fugi. l penult. & de vſufruc. l. corruptionem & infra de anna. excep. l. 1. in principio.*

Inſ. ſuſtulit, ut cõmunes.

I. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm noſtri animi vigilantia [e] [ex iure Quiritium [f]] nomen & ſubſtantiam ſuſtulerit, [g] & † communes exceptiones in omni loco ualeant: decem vel viginti vel triginta [h] annorũ, vel ſi quæ ſunt aliæ maioris æui, continentes prolixitatem: * ſatis inutile † eſt vſucapionem [i] in Italicis quidem ſoli rebus admittere, in prouincialibus autem recludere.

¶ Sed & ſi quis [k] res alienas, Italicas tamen, bona fide poſſidebat per biennium, miſeri [l] rerum domini excludebantur: & nullus eis ad eas reſeruabatur regreſſus, quæ & neſcientibus dominis procedebant. quo nihil inhumanius erat, ſi homo abſens & neſciens tam anguſto tempore ſuis cadebat poſſeſsionibus.

¶ Ideo per præſentem legem & in Italicis ſoli rebus quæ immobiles ſunt, vel eſſe intelliguntur, [m] ſicut annalem [n] exceptionem, ita & vſucapionẽ [o] transformandam eſſe cenſemus: vt tãtum modo & his decem vel viginti vel triginta annorum, & aliarum exceptionum tempora currant, huiuſmodi anguſtijs penitus ſemotis. C

¶ Cum autem antiqui & in rebus mobilibus, vel ſe mouentibus, quæ fuerant alienatæ, vel quocunque modo (bona fide tamen) detentæ, vſucapionem extendebant non tantum in Italico ſolo nexu, ſed in omni orbe terrarum, [p] & hanc annali tempore concludebant: & eã duximus eſſe corrigendam: ut ſi quis alienam rem mobilẽ ſeu ſe mouentem in qua-

* cum ſatis.

† inciuile.

CVm noſtri.] CASVS. Sicut remouit imperator nudum ius Quiritium, ita vult auferre duo uitia: quorũ vnũ eſt in tpe, aliud i loco. Olim. n. res mobiles in omni loco vſucapiebãtur anno, res immobiles biennio in Italia: ſed res prouinciales immobiles non poterat vſucapi. hãc diuerſitatem tollit Imperator, dicens quod res mobilis in omni loco triennio vſucapiatur, res immobilis decẽnio inter præſentes, & viginti ĩter abſentes, & hoc non ſolũ in Italia, ſed in prouincia. & in omni vſuca. exigitur bona fides à principio: nec ſuperueniens ſcientia nocebit quo minus vſucapiat ſciẽs rem alienam, & h. d. Viuia.

e Vigilantia]. i. animus vigilans.

f Quiritium.] id eſt Romanorum.

g Suſtulerit.] id eſt abſtulerit, & remouerit, vt ſ. de nudo iur. Quiritium tollen. l. 1. Vel, id eſt accepit nomen & ſubſtantiam, id eſt eſſe ſuum à populo Romano, ut inſtit. de in. natu. §. ſed & qđ principi. Accur.

h Vel triginta.] in pignore præſcribendo. xx. in quæſtionibus fiſci. & quod ſubijcit, & ſi quæ ſunt ſimiles, vt hypothecaria contra debitorem, vel eius hæredem, quæ in xl. ann. extenditur, ut j. de præſcrip. xxx. vel xl. ann. l. cũ notiſſimi, in princ.

i Vſucapionem.] immobilium.

k Sed & ſi quis.] nõ ſolum enim eſt emendandum quãtum ad locũ, ſed ẽt quantum ad tẽpus.

l Miſeri.] Nota cõtra Italicos.

m Intelligunt.] vt mancipia ruſtica, & ſeruitutes rerũ, vel perſonarum.

n Annalem] quæ tollitur, j. de anna. excep. l. 1. in prin.

o Vſucapionem.] ſcilicet immobilium.

p Terrarum.] ex differentia enim locorum, &c. vt ſupra de.

de temp.in integr.reſti.l.ſuperuacuam.

a Per continuum.] No.vt ff.de vſuca.l.nunquam, §.1. & ff.pro emptor.l.2.§.ſi ſeruus.

b Ab initio.] Not.ꝙ ſufficit bona fides ab initio,ut hic, & ff.de vſucap.l.ſequitur,§.de illo,in fi.§.& ff.de acqui.rerum do.l.bonæ fidei.§.in contrariũ, & ff.pro emp.l.2.§.ſi ſeruus,& ff.de,dona inter vi.& vxo.l.ſi extraneus,in fi. Sed arg. contra, ff.de peti. hære.l.ſed & ſi lege,§.de eod. & ff.depoſiti,l.3.in fine, & ſ. de inceſt. nupt.l.cũ ancillis,§.fin. ſed iure canonum debet eſſe continua bona fides, vt extra de præſcrip.c.quoniam.

¶ el quæ ſitam.

cunque terra ſiue in Italica, ſiue prouinciali bona fide per continuum a trienium detinuerit: is firmo iure eam poſsideat, quaſi per vſucapionem eam acquiſitam,[hoc]tantum obſeruando,vt in his omnibus caſibus ab initio b eam bona fide capiat,ſecũdum quod exigit longi tẽporis præſcriptio:& vt cõtinuetur ei poſſeſſio etiã anterioris iuſti poſſeſſoris, & connumeretur in decennium, vel viginti annorum ſpacium,vel tricennium.quod & in rebus mobilibus obſeruandum eſſe cenſemus,ut in omnibus iuſto titulo poſſeſsionis anteceſſoris iuſta detentio quam in re habuit, non interrumpatur ex poſteriore forſitan alienę rei ſcientia, c licet ex titulo lucratiuo ea cœpta ẽ.Ita etenim ampliatur d

c Sciẽtia.] ſiue eiuſdem qui primo habuit,bonam fidem, ſiue hæredis,vt hic, & inſtitu.de vſuca.§.diutina,& ff.pro emp.l.2.§.ſi defunctus,& ff.de vſuca.l.hæres eius,in fi.1.reſpon. ſecus in ſingulari ſucceſſore, q ſi ſcit,non vſucapit, licet ille qui dedit ſibi,bonam fidem habuit,vt ff pro empt.l.2.§.ſi eã rem. Sed ſi mobilis eſt, nonne ex quo ſcit, furtum fit,& ſic res vitioſa, & non procedit vſucapio? Reſp. ſm Azo. non fieri furtum: quia non facit dolo,cũ titulũ habeat, ſicut & ille cui res mobilis locata eſt. primum enim tempus inſpicitur,quo bonam fidem habuit,ut ff.de ſeruo corrup.l.1.§.1.Item poteſt eſſe ꝙ non contrectet,licet poſſideat. vel concedo etiam furtum fieri & rem furtiuam,non tamen interpellatur incępta vſucapio,ſed incipienda ſic,argu.ff.de fun.do.l.ſi fundum quem.

Succeſſoris mala fides an impediat vſucapionem.

d Ampliatur.]cum in omni re & loco valeat.

e Quæ.]ſcilicet materia.

f Ei.]ſcilicet vſucapioni.

g Mancipi & nec mancipi.] 1 .i.Italicæ,& prouinciales, & ideo dicũtur prouinciales nec mãcipi, qa nec mancipãtur.i.ſupponuntur eorũ dominio.nec enim erant domini propter tributa quæ præſtabant,ut ſ. de epiſco.& cleri.l.de his, & ideo ibi locum vſucapio non habebat: aliàs autem dicuntur mancipes conductores ſalis,ut ſ. de vectigal.l.ſi quis. hodie autem quantum ad acquiſitionem dominij per vſucapionem,item quantum ad acquirendum per traditionem exæquatæ ſunt vt hic, & inſtitu.de rerum diui. §.per traditionem, non autem quantum ad tributa.

1 Pro latiori huius dictionis interpretatione vidbesis Bu. in l.2. ff. de ori. iu. Mancipes qui dicantur.

DE ACQVIRENDA ET RETInenda poſſeſſione.

Côtinuatio.

Quia in vſucapionibus,de quibus dixit,et præſcriptionibus, de qbus dicet,eſt poſſeſsio neceſſaria: ut ff de vſucap.l.fine.ideo [illegible] de ea dicit. Et no.quod hic dicit de retinenda,ſed in ff.dicit de amittenda. Sed dic quòd idem eſt. nam contrariorum eadem eſt diſciplina,ut ff.de verb.oblig.l.inter ſtipulantem.§.ſacram.

Per liberam.] CASVS.Si procurator meus nomine meo aliquam rem emerit,acquirit mihi ignorãti etiam poſſeſſionem: & ſi tradens non fuit dominus, antequam ſciam quod ab eo geſtum eſt, vſucapere non potero,ſed interueniẽte ſcientia incipiã vſucapere. Viu.

quidem longi temporis materia, quæ e ei f ſubdita eſt: minuitur autem vſucapionum compẽdioſa dominis iactura & eius iura nocentia: 1 cum etiã res diuidi mancipi g & nec mancipi ſanè antiquũ eſt: & meritò antiquari oportet, vt ſit rebus & locis omnibus ſimilis ordo, inutilibus ambiguitatibus & differentijs ſublatis.

TITVLVS XXXII.

DE ACQVIRENDA ET retinenda poſſeſſione.

Per liberam perſonam ignoranti poſſeſſio acquiritur:ſed ſolum ſcienti vſucapiendi conditio. Bald.

1. Impp. Seuerus & Antoninus AA.& CC.Attico.

PEr liberã h perſonam i ignorãti quoque acquiri poſſeſsionem, k & poſtquam ſciẽtia interuenerit, l vſucapionis conditionem inchoari poſſe,tam ratione

h Per liberam.] etiam extraneam,ut hic, & ſ. per quas perſo. nob. acquir.l.1.& inſtit. per quas perſo.no. acquir. §.ex his,& ff.eo.l.j.§.per procuratorẽ, & hoc ſiue habeat mãdatum,ſiue non,dũmodo nomine domini quærat, vel ſaltem tradens hoc geſtiat,ut ff.de dona.l.qui mihi donatum volebat:aliàs ſi neuter,nõ quærit, ut ff.e.l.communis, §.1.& l.1.§.per procuratorem, & diximus ſ. de his qui a non do.ma.l.2.& ff. e.l.1.§. per procuratorẽ.& quod in libera perſona dicit, & de ſeruo alieno quem nullo modo poſſidet, vel poſſidet, ſed mala fide,intelligas. idem ſi bona fide extra rem & operã. quærit. n. vt per extraneũ, ſi mõ eius nomine quærit,ut ff.de acquiren. poſſ. l. ſi me in vacuam,§.fi. & ſic non ob. ff. de acquiren.poſ.l.1.§.ſed & per eum,quia ibi non nomine poſſidentis q̃ ſiuit mala fide poſſeſſus.

Poſſeſſio quæritur per aliũ nobis etiã ignorantibus.

1 confer.§.per traditionẽ. inſti. de rer. diuiſ. Contius.

i Perſonam.]ut ff.de neg.geſt.l.ſi ego.

k Poſſeſſionem.] ſcilicet ciuilem & naturalem, ſecundum Hu.& etiam dominium,ut j.e.l.per procuratorẽ.

l Interuenerit.]non ante,ut ff.e.l.poſſeſſio quoque.§.fina.Sed cur vſucapio non ſic ignoranti,ſicut poſſeſſio acquiritur? Reſpon. ꝙ in vſucapione inter cætera,bona fides exigitur,vt ſ.tit.1 §.hoc tantummodo:ignorans aũt,nec bonam,nec malam fidem põt habere:at in poſſeſſione non refert,iuſte quis vel iniuſtè poſſideat,vt ff.eo.l.3.§.econtrario.Sed in caſu etiam ignorans vſucapit.ſ.per ſeruum in re peculiari,ut ff.pro ſoluto,l.2.Itẽ quandoque licet habeat ſcientiam rei alienæ, tñ vſucapit,vt ff.de nox.l.& generaliter. Et nota ꝙ hæc poſſeſſio quæ per procuratorem acquiritur,habet multum iuris,& modicum facti,nam quæritur ignoranti, ſed non vſucapio ignoranti,vt hic.& eſt alia, quæ habet plurimum facti quam iuris,vt ea quæ per nos acquiritur. nã oportet ꝙ corporalis ſit ibi apprehenſio,quæ eſt facti,licet & animus ſit neceſſarius,quod facile eſt,ut ff.ex q.cau.maio.l.denique,& ff.e.l.4.in princ.& l.quod meo, in princip.hæc eadem habet multum iuris in retinendo cum ſolo animo retineatur,ut j. eod l. licet. Eſt & tertia quæ dicitur habere plurimum iuris,ut quæ acquiritur à filio vel ſeruo ex cauſa peculiari,ut ff.e.l poſſeſſio quoque,in princip.nam poſſeſſio talis quæritur ignoranti,vt ff.eodem,l.ſi me in vacuam,§.ſeruus. Et vſucapio ignoranti ut ff pro ſolu.l.2.Item & poſtliminium ibi locum habet ut ff.de vſucap.l.iuſto.§.fina.Sed in caſibus etiam quę per me quæritur,habet plurimum iuris.Primus,ff.e.l.1.§.penul.& l.quod meo,§ ſi venditorem,

Vſucapio non quæritur ignoranti.

Poſſeſſio eſt triplex.

torem,& l.quarundam.Secundus.ff. de contrah.emp.l. clauib.Tertius.ff.de rei uend.l.quædam, & ff.eo.l.quod meo,in prin.Quartus ĵ.de don.l.quiſquis. Quintus.ĵ. de dona.l.j.quibus caſibus ſine corpore acquiritur poſſeſſio. Vel dic q in his caſib.interuenit actus corporalis,vel quaſi. Accur.

a Vtilitatis.] vt qđ non poteſt per ſe,faciat per alium, vt ff. de procuratoribus. l.j.§.vſus, & l.ſeruum.§.publicè. Itē vt negotia abſentiū non deſerantur, vt inſti. de obliga.quæ ex quaſi cõtrac.§.j.

b Prudentia.] alias, pridem: & aliàs,prudentia. & dic iuris prudētia: quia quod quis per alium &c. ff.de admini.tuto.l. ita autē.§. geſſiſſe.

Minus.] CASVS. Procurator meus nomine meo emit mihi prædium. ante factam traditionē propria auctoritate ingreſſus ſum poſſeſſionē prædij venditore ſciēte. vult venditor auocare prædium eo prætextu, quòd non interceſſit traditio: an poſſit,quæritur? Dicit ſtultus iudex, quòd poſſeſſionem non acquiſiui, & quòd per hoc auocari poteſt. Dicit imperator, q ille iudex qui taliter ſenſit,non erat inſtructus: quia ſufficit ad acquirendam poſſeſſionem, ſi diu ſtetit in prædio illo:& non præiudicat,quia in inſtrumento emptionali non erat cõprehēſum,q interceſſerat traditio. Viu.

vtilitatis,[a] q̄ iuris prudentia[b] receptum eſt. PP. VI.Kal.Decembr. Fuſco & Dextro Conss.

Qui domino ſciente, & patiente poſt contractum poſſedit,intelligitur per eundem in poſſeſſionem inductus. Vel ſic: Quo ad acquiſitionem dominij,paria ſunt habere cauſam traditam & aditam, vel ſciente, & patiente domino poſſidere. Bald. Vel ſic: Patientia obligati tradere,pro traditione habetur:licet inſtrumento, q tradita fuerit,non contineatur. Sal.

II. Imperator Alexander A. ...

MInus[c] inſtructus ē, qui te ſolicitum reddidit quaſi in vacuam poſſeſſionem eius quod per procuratorē emiſti,[d] non ſis inductus:cum ipſe proponas te diu[e] in poſſeſſione [eius] fuiſſe, omniaq; vt dominum[f] geſſiſſe. Licet enim inſtrumēto non ſit comprehēſum, q tibi tradita[g] ſit poſſeſſio: ipſa tamen rei veritate[h] id conſecutus es, ſi ſciente[i] venditore in poſſeſſione fuiſti.

c Minus.] ſimilis reprehenſio.ff.de teſt.l. Domitius,& ĵ.de fideiuſſ.l.blanditus.

d Emiſti.] non tamen ei fuit traditum:quia tunc poſſeſſionem,& dominium per eum quęſiſſes, ut ſ̄.l.prox.& inſti.per quas perſo.no.acquir.§.ex his. Sed ad quid dicit,de uacua? Reſpon.quia ſine ea non quæritur dominium,ſecundum quoſdam,ut hic.Nos contra.nam licet ſine inductione in poſſeſſionem non poſſit quæri dominium:ſine poſſeſsione.ſ. uera uel uacua tamen poteſt, ut ff.de ſun.do l. ſi fundum,& de acqui.re.dom.l.homo liber.§.quicquid, & de pecu.l.eo tempore, in ſi. & quod dicit hic, de uacua demonſtratiue dicit: quia ſic fuit de facto,ut & diximus.ſ̄.de proba.l.cum res.

e Diu.] i.decem,uel uiginti,ut argu.ff.qui & à quib.l.ſi cum fideicommiſſaria.§.Ariſto,& ſ̄.de peti.hær.l.ſi filius. Alij dicunt q motu iudicis,ut ff.de iure delib.l.j.in ſi.Tu dic etiam ſi momento ſtetit,idem eſſe.Sed hic ſic fuerat de facto,quia id quod dico diu,non ius,ſed factū deſignat:ut ff.de Publicia.l.cum ſponſus.

f Vt dominum.] quod præſumitur, niſi contrariū probetur,ut arg.ff.pro ſocio.l.merito, & ĵ.de pigno.l.fina. Sed nonne ſemper quis præſumitur inuitus,& uetare,ut ff.de furtis.l.qui uas.§.uetare? Sed hic debita erat poſſeſsio:& ideo non præſumitur inuitus uenditor.

g Tradita ſit.] uel per hæc uerba,tradidit.uel per hæc, confiteor me tuo nomine poſsidere, cum conſtat me poſsidere,ut ff.eo.l.quod meo,in prin.

h Rei ueritate.] ſic ff.de leg.& ſenatuſc.l.de quib.in ſi.

i Si ſciente.] & uolente,vel ſaltem non contradicēte. ſecus ſi ignorante,vt ĵ.eo.l.nec ex vera.Vel contradicēte,vt ff.eo.l ſi ex ſtipulatione.& no.hic patientiam cõparari conſenſui,vt ff de contrah.emp.l.nõ idcirco, & ſ.ad Vell.ſi ſine.§.ſi.& ff.ſi ſer.vē.l.ſi à te,& ff.ad municip.l.quoties, & ff. de dona. inter vi.& vxo.l.ſi ſeruus communis, & in auth. de nup.§. ſi vero ipſe.col.4.

Poſſeſſio infanti quæritur per ſeipſum auctoritate tutoris, vel per procuratorem,vel per ſeruum h.d ſecundum communem intellectum. Bald. Vel ſic: Sicut per tutorem quæritur poſſeſſio infanti, ita per traditionem ei factam. Salic.

III. Imp. Decius A. Rufino.[*]

DOnatarum rerum à quacunque[k] perſona infanti[l] vacua poſſeſſio tradita,corpore q̄rit.[m] ¶ Quamuis enim ſint auctorū ſententiæ diſſentiētes:tamen cõſultius vr̄ interim (licet animi plenus non fuiſſet affectus) poſſeſſionem per traditionē eſſe quæſitam: alioquin[n] (ſicuti conſultiſsimi viri Papiniani reſponſo continetur) nec quidem per tutorē poſſeſsio īfanti poterit acquiri. PP. V.Kalen. April. Decio A.V.& Grato Conss.

In acquiſitione poſſeſſionis requiri-

Donatarum.] CASVS. Aliqua res donata erat infanti, & tradita, corporaliter apprehenſa. an ei acquiſita ſit poſſeſſio? R.ñ. q ſic,licet animum acquirendi non habuit: quia ſi diceretur, q poſſeſſio ſibi non acquireretur, quia non habet animi affectum plenū: ſequeretur hoc, quod non acquireretur etiam per tutorem, cum tunc non magis habeat affectum. Viuia.

k A quacunque.] ſiue coniuncta, ſiue non.

l Infanti.] Infans propriè dicitur minor.vij. ann. vt ſupra,de iur. delibe.l. ſi infanti.

m Quæritur.] tutore authore.

n Aliogn.] i.ſi nõ quæritur infanti,qa non habet affectū:nec tutor ei quæret eadē rõne.vtroq; ergo modo ei quæritur fauore benignitatis magis, q̄ ſtricti iuris ratione.Ir.ſunt ergo hic duo,quorum altero remoto,& alterum remouetur. Sed uı̄ non quæri per infantem, ut ff.eo.l j § adipiſcimur,in ſi.& l.quāuis. j. §. infans.Sol.hæc corrigit illas, uel nomen infantis ponitur hic impropriè pro eo pupillo qui habet intellectum aliquem.nam quo ad hoc poteſt habere iudicium animi:quo ad aliud non,ut inſt.qui.non eſt per.ſa.teſta.§. pręterea.Vel hic eſt ſpeciale in donatione,ſicut & aliud ſpeciale ſecundum nos:ut inſtit de dona.§.aliæ. Vel dic ſm Ioan.quòd hic fuit tradita cum auctoritate tutoris. & quod dicit,alioquin, id eſt ſi diceres non acquiri cū auctoritate tutoris per infantem:eadem ratione nec per ipſum tutorem.& erat ratio dubitationis, quia altercabantur quidam dicentes,ſicut hæreditatem acquirit tutor ſolus infanti, adeundo nomine infantis,non infans tutore auctore,ut ſ̄. de iure delib l.ſi infanti.§.j.& ſicut hæreditas reſtituitē tutori,non infanti tutore auctore:& ſicut tutor reſtituit alijs,nõ īfans tutore auctore,ut ſ̄.ad Treb.l.pen.in princ.& ff.ad Trebel l. reſtituta.§.fina.& l.ſequen.& ſicut infans non agit in iudicio, uel conuenitur tutore auctore,ſed ſolus tutor eius nomine, ut ff. de admin.tuto.l.j.§ j ita uidebatur hic quòd tutori ſoli nomine infantis poſſeſsio tradita acquiratur: infanti non,ſi infanti tradatur tutore auctore.Sed tamen aliud eſt. Vel ſecundum Azo.hic fuit tradita ſeruo infantis, ut ff.eod.l.quamuis.j.in fi..em contra. huic l.infra,de dona l. ſi quis in emancipatum. Solu.ibi de re immobili: hic de re mobili, ut argumen.ff.eodem.l. ſi rem mobilem. Vel ibi contractus celebratur in ſcriptis, hic non. Vel uidetur, hic ſeruo infantis, ut & ibi. Vel ſecundum

al. Giuto.

Ruſin.

† l.j.§.adipiſcimur. ff.e. Contius. Infans.

Poſſeſſio an poſſit quæri infanti.

dum caſum lo. non eſt contra.

ADDITIO. Tu diſtinguas ſic, quædam ſunt res in quibus infans hábet plenam animi affectionem, vt in aliquo iocali: & tunc indiſtinctè acquirit poſſeſſionẽ, vt hic: quædam ſunt in quibus infans nullam habet affectionem, vt in fundo, vel ſimilibus: tunc ſine tutoris auctoritate non poteſt, vt in contrarijs. ita voluit Din. vt refert. Bar. hic, & in l. quãuis. j. §. infans. ff. eod.

tur animus & corpus: in retentione ſufficit ſolus animus nec videtur poſſeſſionem deſerere, qui agriculturam metu deſerit. Bald. Vel ſic: Poſſeſſio retinetur animo: ideo non perditur ſolo temporis curſu. Salic.

IIII. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. Nepotiano. [a]

Nepotiano.

LIcet poſſeſsio nudo animo acqri nõ poſſit, [a] tamen ſolo animo retineri poteſt.

B ¶ Si ergo prædiorum deſertam [b] poſſeſsionem nõ derelinquendi affectione trãſacto tpe nõ coluiſti, [c] ſed metus [d] neceſsitate culturam eorũ diſtuliſti: præiudicium tibi ex tranſmiſsi temporis iniuria [e] generari non poteſt. PP. Kalen. Auguſt. Ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

Nullus poteſt ſibi cauſam poſſeſſionis mutare nulla cauſa extrinſecus accedẽte. Bal. Vel ſic: A colono facta venditio nõ præiudicat domino Sal.

V. Iidem AA. & CC. Mennoni.

CVm nemo cauſam ſibi poſſeſsionis [f] mutare poſsit, proponaſq; colonum [g] nulla extrinſecus [h] accedente cauſa, ex colendi occaſione ad iniquę venditionis vitiũ eſſe

LIcèt.] CASVS. Licet in acquirẽda poſſeſſione neceſſarius ſit actus corporeus, & animus: retinetur tamẽ poſſeſſio ſolo animo. vnde ſi habebã prædium, & non poteram ad illud accedere, & colere, propter circunſtantes inimicos: an ꝓpter hoc amittã poſſeſſionẽ quæritur? Reſp. ꝙ non, quia ſolo aĩo retineo. Viu.

[a] Non poſſit.] id eſt ſine corporis actu, vt ff eo. l. iij. in prin. & l. quemadmodum. ſic & dicitur nudum pactum ſine traditione, vt ſupra, de pac. l. traditionibus. hoc tamen fallit in caſibus, in quibus poſſeſſio ſine actu quæritur, vt diximus. ſ. eo. l. j. ſed certè & in illis caſibus aliquid interuenit pro actu. ſic ergo quæſita poſſeſſio animo & corpore, dicitur naturalis, vt ff. eo. l. j. in princ. de iure gentium, vt inſtit. de re. di. §. per traditionem, & §. venditæ. nõ eo quo omnia animalia reguntur: quia irrationabilia non poſſident, ſicut nec furioſi, vel dormiẽtes: vt ff. eod. l. j. §. furioſus, & §. penul. ibi, idemque eſſe ſi nummos &c. hæc eadem naturalis poteſt dici ciuilis, approbatione, vt ff. de verb. ſign. l. lege, & de orig. iur. l. 2. §. poſtea cum Appius, ibi, iſque liber &c. & ſic eſt vna poſſeſſio, non duæ penes eundem, ſecundum Azo. Alij, vt Al. & Io. & Hu. dicunt quòd duæ ſunt. ciuilis, quæ prouenit ex animo: naturalis, quæ ex actu. vnde quod ſubijcit, retineri poteſt, dicit Azo, ſcilicet naturalis, quã ſolam habebam. hæc eadem naturalis retenta animo, poteſt dici etiam ciuilis, quia retinetur auctoritate iuris ciuilis, ſicut actio ciuilis dicitur prætoria auctoritate extenſionis, vt ff. de nox. l. electio. §. ſi is quem. nec mirum ſi animo retinetur naturalis, cum plurimum à iure mutuetur poſſeſſio, vt ff. eo. l. poſſeſſio. Item patet in fructuario, qui habet naturalem tantum: quam tamen retinet animo. nam datur ei interdictum vnde vi, ſi nõ admittatur, vt ff. de vi & vi ar. l. 3. §. vnde vi, quod non daretur, niſi nunc poſſideret cum reuertitur, vt ff. de vi & vi ar. l. j §. interdictum autem hoc, & hæc poteſt dici ciuilis: vt dixi ſecundum Azo. ſi autem alius ingreditur hanc naturalem retentam, ingreſſus naturalem acquirit licet clandeſtinam, ſi ſciuit, uel ſcire debuit ſe prohibendum, vt ff. eod. l. clam. §. qui ad nundinas, & quod vi aut clam l. 3. §. fin. & l. ſeq. nam habet interdictum vti poſſidetis, vt ff. vti poſſ. l. j. in fi. & l. ij. & ſic videtur quòd qui exuerat, deſinat: cum duo non poſſint poſſidere in ſolidum eodem iure, vt ff. de preca. l. duo. Vel dic quod abſens retinet naturalem ciuiliter, ꝓ præſens naturaliter: & ſic diuerſo iure: nec enim perdit, vt d. §. qui ad nundinas, & ſic rediens habet interdictum vti poſſidetis, vt ff vti poſſide l. j. in fin. & l. ſecunda. Sed Al. & Ioan. & Hug. dicunt retineri ciuilem tantum, & ſic erat ſola ciuilis. nam naturalis non poteſt retineri animo, niſi poſſeſſio ſit coram oculis, vt ff. eodem. l. quod meo §. ſi venditorem, vel niſi ſit fructuarius: vt probatur dictis. ll. ff. de vi & vi arm. l. tertia. §. vnde vi, & l. j. §. interdictum autem hoc, & niſi in feudatario, & emphyteuticario: quia ratione ſui iuris poſſident, & naturaliter tantum, cum dominus ciuilem habeat, vt ff. eod l. naturaliter, & l. poſſeſſio.

Poſſeſſio naturalis quę dicat.

Poſſeſſio eſt duplex

[b] Deſertam.] quo ad prædiorum culturam.

[c] Coluiſti.] ſcilicet in propria perſona.

[d] Metus.] ſcilicet ne in perſona læderetis. ſecus autem ſi repelli de poſſeſſiõe uel non admitti ſuſpicaris: quia tũc ſtatim amittis, vt ff. e. l. ſi id quod. §. fi. quę eſt contra. & edicta & interdicta competẽtia huic, dic vt ff. quod met. cau. l. metum autem præſentem. §. denique.

[e] Tẽporis iniuria.] quod fuit minus. x. ann. aliàs amitteres poſſeſſionem, vt inſti. de vſuca. §. quod autem ad eas, & ff. de vſucap. l. furtum. § j. ſecundum quoſdam, quod non placet: quia tempus non eſt modus amittendę poſſeſſionis, etiam centum annorum: ſed inducit obliuionem, & per obliuionem amittitur poſſeſſio. & ſic dictæ leges intelliguntur. & ſic dicitur, ſcientia inflat, id eſt ſuperbia, quæ prouenit ex ſcientia. Sed contra infra de omni agro deſer. l. qui agros, lib. xj. Sed illud ſpeciale in tributarijs prædijs, vt non diu ceſſetur in ſolutione vectigalis.

Poſſeſſio non tollit tempore. Sciẽtia inflat.

CVm nemo.] CASVS. Si colono locaui prędium ad colendum, & illud uendidit, volens ſibi cauſam poſſeſſionis mutare, quod poſſideret pro ſuo, & nõ meo nomine: an mihi præiudicauit, quęritur? Reſp. ꝙ nõ: ſed potero id vendicare. nec ſibi potuit mutare cauſam poſſeſſionis, id eſt non potuit incipere poſſidere, cum prius non poſſideret: & hoc verum eſt, ſiue ſibi poſſidere vellet, ſiue alij tradere aliquo titulo interueniente, licet ſine effectu. Viuianus.

[f] Cauſam poſſeſsionis] dupliciter dicitur: vel vt mutetur poſſeſſio, ſiue titulus poſſeſſionis ei qui poſſidebat, ſiue retinebat, vel incipiebat uſucapere, qui non vſucapiebat: quod ad ciuilem, & ad naturalem refertur, vt ff. eo. l. qui bona. §. j. & l. 3. §. illud, & pro hærede. l. ij. § j. & ſ. locati. l. ad probationem. & dic quòd hic mutauit ſm Ir. ex hoc ꝙ alij ſ. emptori dare voluit, & tradidit colonus. ſibi autem ideo ponitur: quia ei ſuccedens emptor, quaſi idem cum eo eſſe videtur. Vel dic quòd ſibi poſſidere voluit pro ſuo, poſteaquam vẽdidit, & tradidit. Vel dic venditionis id eſt emptionis factæ ab eo quem ſciebat non dominum. ſic ponitur. ff. de act emp. l. ueteres.

[g] Colonum.] colonus in villa: ſed inquilinus in ciuitate, vt ff. eo. l. re pignoris.

[h] Extrinſecus] hic no. ſex modis mutari cauſam poſſeſſionis, ſcilicet ex iuſta in iniuſtam. Item econtra ex iniuſta in iuſtã: item ex nulla in aliquam: & econtra ex aliqua in nullam. Item ex aliqua iuſta, in aliam iuſtam. Itẽ & ſextũ, ex nulla in aliã nullã. Primum. ſ. ex iuſta in iniuſtã, eſt prohibitum, vt ff. e. l. clam. Scd̃m ſimiliter, vt ff. de vſucap. l. non ſolum. §. j. Tertium ſimiliter, vt hic, & ff. pro hære. l. ij. § quod vulgo. Quartum permittitur, vt ff. eo l. ſi quis vi. § differentia. Quintum eſt prohibitum, vt ff. eo. l. qui bona. §. quod ſcriptum. Sextum prohibitum. vt de conducto ad precarium, vt hic in prin. & ar. ff. eo. l. ſi quis autem, & hoc nulla extrinſecus cauſa ſuperueniente. aliàs enim omnes permiſſi ſunt, quia nõ ipſe ſibi mutare, ſed ſibi dicitur mutari, vt ff. eo. l. iij. §. illud, & l. qui bona, §. j. & l. ſi quis autem, & ff. ſi pars hære. pe. l. pe. & l. fi. & ff. pro emp. l. ij. §. fin. Accur.

Poſſeſſionis cauſa ſex modis mutatur.

Dominij.]

Colonus interuertẽdo poſſeſſionem ſi vendat, an poſſit emptor vſucapere.

prolapſum: præſes prouinciæ inquiſita fidei veri, domini [g] cui ius conuelli non ſinet.

Per ingreſſum vacuæ poſſeſſionis contrahitur vitium perſonale, nõ vitium reale: & ideo non impeditur vſucapio eius ad quem peruenit poſſeſſio titulo, & bona fide. Bal. Vel ſic: ingreſſus ſine cauſa agrum alienum, tenetur reſtituere illum non præſcriptum, cum omni ſua cauſa. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Valerio.

SI nulla iuſta ex cauſa ingreſſum agrum [b] tuum ſiue vineas, [c] cum cuius meminiſti, pręſes repererit, nec vlla præſcriptione [d] tua interpellatur petitio: reſtituere tibi poſſeſſionem [e] cũ omni cauſa non dubitabit. [f] S. Id. April AA. Conſs.

Ius vſucapiendi non tribuit improba poſſeſſio. Bal. Vel ſic: Sine titulo non procedit præſcriptio, nec iuſta poſſeſſio. Salic.

VII. Id. AA. & CC. ...

IMproba poſſeſſio [g] firmum titulum poſſidenti præſtare [h] nullum põt. vnde ingredientẽ in vacuã [i] poſſeſſionem alieni fundi non cõſentiente domino, vel actore qui eius rei concedendæ poteſtatẽ habuit, cauſam iuſtã poſſeſſionis adipiſci non potuiſſe certũ eſt. [k] PP. V. Id. Decemb. AA. Conſs.

Poſſeſſio, & dominium quæri poteſt per procuratorem. Salic.

VIII. Id. AA. & CC. Cyrillo.

PEr procuratorem vtilitatis cauſa poſſeſſionẽ, etſi ꝓprietas ab hac ſeparari non poſſit, [l] dominium ẽt quæri placuit. [m] PP. XVIII. Kalend. Martij Sirmij. CC. Conſs.

Vbi deficit titulus, non procedit vſucapio. Bal. Vel ſic: Ingrediens poſſeſſionem rei emptæ ſine venditorum voluntate, non poſſidet iuſte: & ideo tenetur reſtituere & ſimulatum vel fictum non plus poteſt quàm verum. Salicetus.

IX. Iidem AA. & CC. Sergio.

NEc ex vera venditione poſſeſſionẽ quã

a Dominij.] dominium non amittis, ſed poſſeſſionem ſic, vt ff. eo. l. 3. §. quòd ſi ſeruus, & l. peregrè. §. quibus. Sed per condictionem ex lege recuperas: ut j. eo. l. fina. Sed nunquid emptor iſte qui emit à colono, poterit vſucapere? Quidã dixerunt, ut Io. quòd non. arg. ff. de vſucap. l. cum ſolus. colonus enim non potuit dare poſſeſſionem quam non habebat: licet eam dominus amiſiſſet ita ditione facta, vt dixi. Sed Ioan. contra. nam & colonus cũ emit ab eo quẽ putat dominum, cauſam ab eo poſſidendi non habet, & tamen vſucapit, vt ff. de vſucap. l. non ſolum. §. quod vulgo, & l. ſi is qui. §. ſi qs bona fide, & pro empto. l. qui fundum. §. qui bona fide. Secundo quia ſi ſpecialiter prohibetur præſcriptio ei qui emit à colono rei dominicæ, vel templorũ, vt j. ne rei do. vel temp. l. ij. ergo in alijs nõ prohibetur, vt arg. ff. ad munic. l. j. Tertio, quia ſi qs emit ab eo quẽ puberem putat, vſucapit, vt ff. pro emp. l. ij. §. ſi à pupillo, & tamen poſſeſſionẽ pupillus ei non dedit, quia non potuit, vt ff. eod. l. poſſeſſionem. vel in illo. §. ſi à pupillo, aliunde habebat. Quarto, in eo qui emit à furioſo. qui & ipſe alienare non poteſt. & tamen qui ab eo emit in conſpectu inumbratę quietis, vſucapit, vt ff. pro empt. l. ij. §. ſi à furioſo. Hic ergo, vel non erat completa vſucapio, vel volebat emptor vti acceſſione temporis ſui auctoris, id eſt coloni. quod non poteſt: & ſic domino non fit præiudicium in dominio, vt hic, & j. ſi alie. res pig. da. ſit. l. fi. hæc eadem quæſtio fit ſecundum Io. in procuratore per quẽ mihi ignoranti eſt quæſita poſſeſſio, & antequam mihi traderet, alij tradidit.

SI nulla.] CASVS. Si abſente me poſſeſſionẽ meã ingreſſus fueris, & me remeante ſuſpicor poſſe repelli, & ita amiſi poſſeſſionem, non dominium: an eã per interdictum vtile vnde vi repetere poſſim, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic: niſi. x. vel xx. ann. excep obſtet. Vel ſic: Deieciſti me de poſſeſſione prædij mei per vim: an id vendicare poſſim, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, niſi. xxx. an. mihi obſtet exceptio: & tanta præſcriptio exigitur in hoc caſu: quia res erat vitio affecta, quia vi poſſeſſa. Viuia.

b Agrum.] ſcilicet vacuum domino abſente, qui ſuſpicatus fuit ſe poſſe repelli, & ſic amiſit poſſeſſionem, vt ff. eo. l. ſi id quod. §. fi. hæc enim res poterat vſucapi iure veteri ab eo qui bona fide emerat à prædicto ingrediẽte, vt inſtit. de vſuca. §. quod autem ad eas. repetit ergo hic dominus ab emptore, niſi ſit præſcripta. Hodie non poteſt vſucapi, vt j. de præſcri. long. temp. auth. malę fidei poſſeſſore, & ſecundum hoc datur vtile interdictum vnde vi: vel rei vendicatio contra emptorem: quod tutius eſt. nec eſt opus, vt dicit P. quòd veniat ad fundum ad videndũ an admittatur: quia poteſt eſſe. ꝙ occideretur. Vel ſecundo dic, quòd per vim fuit ingreſſus, & tunc nõ poteſt vſucapi res vi poſſeſſa: vt inſtit. de vſucap. §. furtiuæ, niſi. xxx. ann. vt j. de pręſcrip. xxx. ann. l. ſicut, & ſecundum hunc datur rei vendicatio, vel condictio ex hac l. ante talem præſcriptionem.

c Vineas.] ſcilicet vacuas. vel per vim, vt de agro dixi.

d Præſcriptione.] x. vel xx. an. ſecundum primum caſum, vel xxx. ſecundum alium.

e Poſſeſſionem.] ſed quis reſtitueret? dic, vt in gl. magna.

f Dubitabit.] per vtile interdictũ vnde vi primo caſu. ſecundum alium, condictione ex hac. l. vel rei vendicatione in vtroque: quia dicit, petitio. argu. ff. de act. & ob. l. actio in perſonam. vel ꝑ directum interdictum, vnde vi.

IMproba.] CASVS. Si ꝓdium meum nullo præcedente iuſto titulo Titius ingreſſus fuerit me non conſentiente, vel procuratore qui poteſtatem habuit vendendi, vel conſentiẽdi eũ ingredi in poſſeſſionem: an per talẽ ingreſſum videatur Titius acquiſiſſe poſſeſſionem, q̃ritur? Reſpõ. ꝙ nõ habet iuſtam cãm poſſeſſionis: & ſic nec pręſcribendi. Viuia.

g Improba poſſeſſio.] non præcedente aliquo iuſto titulo: idem ſi pręcedat, vt j. ſtatim.

h Præſtare.] dic vt poſſeſſor ꝑſcribat. nã non ꝑſcribit.

i In vacuam.] quę à nemine, vel ſolo animo retinetur. addunt quidam, ẽt ſi alius ſit in ea cauſa legatorum ſeruandorũ: quod non placet, vt ff. de ac. emp. l. ij. §. vacua.

k Certum eſt.] ẽt ſi contractus interceſſit: quia emerat inuaſor. Io. vt ff. e. l. ſi ex ſtipulatione, & j. e. l. nec vera.

PEr procuratorem.] CASVS. Mandaui procuratori meo, vt emeret mihi prædiũ: emit, & ſibi traditum eſt: an mihi ſit acquiſita poſſeſſio, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic, licèt proprietas ab eo ſeparari non poſſit: & ſi tradẽs fuit dominus, acquiritur mihi dominium. Viuia.

l Non poſſit.] quia venditor habens proprietatem, & poſſeſſionem alicuius rei, tradidit eã procuratori, volẽs tradere proprietatem, & poſſeſſionẽ: & ſic non põt ſeparari proprietas à poſſeſſione, quin ei vtrunq; acquiratur & ſic ſoluit contra. ff. de acq. poſſ. l. naturaliter. §. nihil.

Proprietas & poſſeſſio aliquãdo ſeparari ſi poſſunt. Faber, & inſtrũm faciunt domum.

m Placuit.] ſcilicet per poſſeſſionem, non per procuratorem, vt dicunt, & pro eis. ſ. per quas perſo. no. acq. l. j. & inſtit. per quas perſo. no. acqui. §. ex his, quod nõ placet: immo ẽt per procuratorem quæritur dominium, vt hic manifeſtè dicit. nã & per traditionẽ dr̃ quęri dominium: & tamen intelligitur mediante conſenſu, vt inſti. de re. diui. §. per traditionem. Item & inſtrũm facit domum, nihilo minus & faber. Item pręd icta. l. ſ. per quas perſo. no. acqui. l. j. eſt contra eos. nam dicit excepta cã, & nõ excepta poſſeſſione: cauſa autem poſſeſſionis eſt dominium. acquiritur ergo dominium, & poſſeſſio per procuratorem domino etiam ignoranti, vt ſ. e. l. j.

NEc ex vera.] CASVS. Vendidi prædium meum Titio:

Titio: auctoritate ſua ingreſſus eſt poſſeſſionem: an ea ſibi acquiratur, quæritur? Reſpon. quod non. Idem eſt in creditore cui obligaui prædiũ, & propria auctoritate vult illud poſſidere tanquam ex cauſa emptionis: quia poſſidere non põt. vel loquitur in creditore volẽte propria auctoritate ingredi poſſeſſionem bonorum ſibi non obligatorum debitoris. Viuia.

a Improbè.] id eſt improbum eſſet ſi retineret eam: cum contra voluntatem venditoris intrauerit, vt hic, & ff. eo. l. ſi ex ſtipulatione, & l. ſi fundi. ſimilis loquẽdi modus eſt. ff. de proba. l. ſi quis liberum, & ĵ. de fideiuſ. l. ſi fideiuſſor, & de contrah. ſtip. l. optimam. Alia litera dicit probe, ſed improbe retines, ſi retines. Sed huic dicto eſt contra. ff. de furt. l. cum qui. §. j. vbi emptor ſurripiens rem emptã, poſt precium ſolutũ non tenetur furti venditori. ſed hęc non ſunt contraria, cum non teneri furti, & iniuſte inuaſiſſe, vt hic, ſed potius diuerſa.

b Cauſam.] vt ſ. ſolu. matr. l. dotis, & de pign. act. l. pignoris, & ĵ. unde vi. l. ſi quis in tantam, & ſ. de pact. l. ſi pacto quo pœnam, in fin.

non fuerat emptor adeptus, improbè [a] retinere põt: ac multò min⁹ is qui aſſeueratione falſa velut emptor, cum ſine obligatione pignoris pecuniam mutuo dediſſet, fundũ irrumpens alienũ, retinẽdi iuſtam cãm [b] habet. PP. III. Non. April. Sirmij.

Vſucapio legitima inchoata procedit, niſi interrupta fuerit. Salice. Vel ſic: Duæ ſunt qualitates in poſſidendo. vna quæ conſiſtit in animo, & alia in corpore: & vtraque ſortitur plenum effectum ſi ſine interruptione procedatur. ſecundum Ia. But. Sed tu tene q ſunt poſſeſſiones duæ prout tenuit Ioan in litera iſta dum dicit duplicem eſſe poſſeſſionem, ſeu ſpẽm, & ideo ſumma hanc l. aliter: & ſic: Sic concurrat poſſeſſio naturalis, & ciuilis ad vſucapionem: non tamen ſufficit ſi eſt ſolum poſſeſſio ciuiliter interpellata. Bald.

X. Imp. Conſtantinus A. ad Maternum.

NEmo ambigit [c] poſſeſſionis [d] duplicẽ eſſe rationem: aliam q̃ iure C

NEmo.] CASVS. In acquirenda poſſeſſione duo ſunt neceſſaria: corporalis apprehenſio, & animi affectio: ea ſic quæſita, poteſt poſſeſſor triennio vſucapere, vel præſcribere, decennio inter præſentes, vel vicennio inter abſentes: niſi aduerſarius interpellat poſſeſſorem, mouendo ei litem, & eam conteſtando: quia licèt eam corporaliter teneat, non videtur poſſidere, cum iã dubitat, & vacillat de iure ſuo. Viuianus.

Caſum ponit.

c Nemo ambigit.] Pone caſum in poſſeſſione acquirenda hoc modo: Nemo ambigit, id eſt nemo debet dubitare, quin duo neceſſaria ſint in ea quærenda, ſcilicet animus, & hoc dicit, iure. & corpus: vt ff. eod. l. 3. in princ. & l. quemadmodum: ſic tamen quæſita animo, & corpore, vna eſt, vt dixi ſupra eo. l. licet, ſecundum Azo. Secundo dic ſecundum Ioan. & H. in retinenda: nam duplici ratione retinetur, id eſt corpore ſupple, & animo. & dic quòd retinemus corpore, cum in ea ſumus. Item & iure, cum in ea non ſumus. nam ius fingit nos poſſidere, cum animum deſerendæ poſſeſſionis non habemus. ſecundum hoc duæ ſunt poſſeſſiones, & facit hoc optime pro Aldr. qui dixit, dum ſum in fundo, vel in cõſpectu, habeo naturalem: ſi abſens, ciuilem.

d Poſſeſſionis.] acquirendę, ſecundum Azo. vel retinendę, ſecundum Ioan.

e Vtranque] vel acquiſitam animo, & corpore, ſecundum primum caſum. vel id eſt, illam quæ corpore, & animo. Item quæ animo ſolo retinetur, ita eſſe legitimam, id eſt legitimum habere effectum. ſ. vſucapiendi cum nullus mouit litem: aliàs præſcriptio interrumpitur, vt ĵ. tit. j. l. nec bona, & vſucapio quãtum ad effectum, vt ff. de rei ven. l. ſi poſt acceptũ, & caue tibi: q̃a hęc ciuilis

Præſcriptionis interruptio ciuilis à naturali ite-

A interruptio prodeſt interrumpenti tantum: vnde poſſet vſucapere contra dominum, licet alius moueat litem, vt ff. de diuer. præſcrip. l. intra, & ff. ne de ſta. defun. l. ij. §. præſcriptio: ſecus in naturali interruptione, quæ omnibus proficit: vt ff. de vſucap. l. naturaliter.

ruptione differt.

re conſiſtit, aliam quæ corpore: vtranq; [e] autẽ ita demum eſſe legitimam, cum omniũ aduerſariorũ ſilentio [f] & taciturnitate firmatur: interpellatione vero & controuerſia progreſſa, [g] non poſſe eũ intelligi poſſeſſorem, [h] qui licet poſſeſſionem corpore teneat, tamen ex interpoſita conteſtatione, & cã in iudicium deducta, ſu p iure poſſeſſionis vacillet ac dubitet. [i] PP. XI. Kalẽ. Feb. Tribon. Voluſiano & Anniano Conſs. B

f Silentio.] i. cum neminem inuenio qui aduerſetur mihi in ea.

g Progreſſa.] etiam per executorem tantum hodie, vt ĵ. de præſcr. xxx. annor. l. ſicut, & ad hoc. ĵ. qui. non ob. longi tempo. præſcrip. l. ſi poſſeſſio.

h Poſſeſſorẽ.] quo ad vſucapionem, vel præſcriptionem. Sic ergo nota, q poſſeſſor poſt motam controuerſiam videtur nõ poſſeſſor: vt hic. Item in quibuſdam habetur malæ fidei, vt ſcilicet de fructibus teneatur perceptis, & percipiẽdis, quando habet ſcientiam rei alienæ, vt ſ. de rei vend. l. certum. Item quo ad quædam bonæ fidei, vt quo ad fatalitatem: niſi habuit ſcientiam rei alienæ, ut ff. de pet. hæred. l. illud, & de rei vend. l. vtiq;. §. non enim. Item & implet vſucapionẽ triẽnij, licet de effectu non proſit, vt ff. de rei vend. l. ſi poſt acceptam, & fructus facit ſuos, ſi remanet bonæ fidei, vt ff. de vſucap. l. qui ſcit. §. fin. & l. ſi hominem, in fi.

Poſſeſſor poſt litem motam uſ nõ poſſeſſor.

Vbi poſſeſſio efficitur vitioſa, omnem poſſeſſorem comitatur vitium. Vel lege ſic: Vitium reale in perſonã auctoris contractum, deſcendit in omnem ſucceſſorem. Bal.

XI. [a] Impp. Arcad. & Honori. AA. Petronio vicario Hiſpaniarum.

VItia [k] poſſeſſionum à maioribus [l] cõtracta perdurãt, & ſucceſſorẽ C

Ex Cod. Theodoſiano lib. 4. ti. 20. l. 5

a Hæc lex eſt pars poſtrema. l. 3 ĵ. ſi p vim uel &c.

i Dubitet] præſumptione iuris: licet ipſe dicat, ſe non dubitare. in iſtis caſibus afficiuntur res vitio, vt hic, & ſ. de fide inſtr. l. ſi plures, & qui. ad lib. procla. l. 3. in prin. Item quæro hic, an ciuilis poſſeſſio ſine naturali, vel econtra, quæratur? Reſpon. ſic, ſi tradens alteram earũ tantum habet, vt ff. eo. l. naturaliter.

VItia.] CASVS. Si pater tuus aliquam rem ſurripuit, vel de pędio aliquem expulit, & ei ſucceſſiſti: vitium patris tibi nocet: quia nec vſucapere, nec præſcribere poteris. Viuian.

k A maioribus.] id eſt auctoribus. Et dic vitia, alia realia vere, vt res furtiua, & vi poſſeſſa violentia ablatiua: vt inſtit. de vſuca. § furtiuæ, non compulſiua: vt ſ. quod met. cau. l. ſi vi, & ff. quod met. cau. l. ſi cum exceptione. §. pe. Item res data præſidi contra legem Iuliam repetũdarum, vt ff. ad leg. Iul. repe. l. pe. Alia quaſi realia: vt ff. de acq re. do. l. bonæ fidei, & de vſucap. l. ubi. §. fi. & inſti de vſucap. §. Sed aliquando. Alia perſonalia. vt dolus dans cauſam negocio, vel incidens ex propoſito. Item mala fides, quando credit venditorem non habere ius vendendi, vt ĵ. tit. j. l. ſi fraude. Item ſcientia rei alienæ, vt commodatarij, depoſitarij, & creditoris. Quid autem de precaria, vel clandeſtina? R. dixit vitia rei. & pro eo videtur. ff. eo. l. Pomponius § cum quis, quòd non placet. nam precaria eſt iuſta: quia cum domini voluntate, vt ff. cõi diui. l. cõi diuidundo. ij. §. inter prædones. Item ſubtiliter inſpiciens perpendere poteſt, quòd licèt clandeſtina dicatur poſſeſſio, non tamen dicitur clandeſtina res, vt ff. de acquiren. poſſeſſ. l. clam. de litigioſa conſtat, quòd non eſt vitioſa vitio rei, vt infra, titu. j. l. j. D

Vitia poſſeſſionum ſunt tripli cia.

His

Vitia an ſequātur ſucceſſores.

His perotatis dic, quòd vitia realia durant in perſona vniuerſalis ſucceſſoris, vt hic, &] ſingularis, vt inſtitu. de vſucap. §. furtiuæ, & hoc quo ad uſucapionem, non quo ad fructus, vt ff. de acquir. re. do. l. bona fides. § pen. ſed in vitijs perſonalibus diſtinguitur ſingularis ſucceſſor ab vniuerſali. nam ſi eſt ſingularis, nō impeditur præſcribere iure veteri, incipiendo à ſe, vt ff. de de diuer. & tempor. præſcri. l. an vitium, j in prin. hodie ſecus, vt j. titul. j. authen. malæ fidei. Porro quantum ad agendum, impeditur ſingularis ſucceſſor, etiam completa p̄ſcriptione: quia de dolo defuncti excipitur, ſi ſit cauſa lucratiua, ut in donato, & in legato, & quaſi lucratiua, vt in ſeruo noxæ dedito, vt ff. de excepti. do l. apud. §. ſi quis autem, & §. de auctoris, & de except. l. ſi rem legatam: aliàs ſi non eſt lucratiua, non excipitur, niſi vtatur acceſſione ſui auctoris, vel niſi ſit res reuerſura ad doloſum. puta ſi mulier dolo induxerit aliquem ad promittendam dotem viro, & maritus petat, repellitur eo, quòd res ad doloſam mulierē reuerteretur, vt ff. de excep. do. l. apud. §. Iulianus, & l. purè. §. pe. & ad idē l. apud, §. ſi quis autem, in fi. Si autem vniuerſalis, ſi quidem extraneus: nocet ei mala fides defuncti, niſi velit ex ſe incipere, ſecundum Azo, vt infra tit. j. l. j. nos diximus indiſtincte nocere, vt ſupra communia de vſucap. l. fin. de diuerſ. & tempo. præſcript. l. cum hæres, & ſupra, de uſucapio. pro hærede. l. nihil. In ſuo conſtat, cum ſit eadem perſona, vt ff. de liber. & poſth. l. in ſuis.

ADDITIO De hac materia vide pulchrè per Di. in c. poſſeſſor, de reg. iur. lib. xj.

EX libris.] CASVS. Coloni mei, vel ſerui mei poſſidebant prædium meum, & nomine meo: ſi prædium reliquerint negligentia: vel dolo prodiderint, vt alius ingrederetur poſſeſſionem, an mihi præiudicetur quo magis poſſeſſionem amittam, quæritur? Reſpond. quòd non, & hoc in prima. Si vero procuratori dederit, vt acquirat mihi poſſeſſionē rei donatæ: ipſe vero acquirere noluerit, & ſic alius intrauit poſſeſſionem illius rei: quæritur an amittam poſſeſſionem? Reſpond. quòd ſic. mihi enim debeo imputare, quòd talem elegi procuratorem. & quod dicit regulā iuris, quòd per ſeruum nō poſſit fieri domini conditio deterior, locum habet in iam quæſitis, non quærendis, vel adipiſcendis. in prædicto uero caſu ſecundo ſalua erit mihi actio mandati cōtra procuratorem. Viuia.

a Colonus.] in uilla, ſiue nummis colat, ſiue partiarius.

21. Mediolani.

auctoris ſui culpa comitatur. Dat. V. Kalen. Ian. Cæſario & Attico Conſs.

Dolus procuratoris, coloni, vel inquilini, aut alterius poſſeſsionem relinquentis dolo, aut deſidia: domino cuius nomine poſſidebat, nō præiudicat. Bal. Vel ſic: Si poſsidens alteri poſſeſsionem deſerat, vel alij tradat, domino in poſſeſsione præiudiciū nō generat: & nihilo minus omnē iacturam ex hoc contingentē ei reſarcire tenetur in quærenda autem poſſeſsione poteſt vnuſquiſq; negligenter ſe habens præiudicare ei cui quærere debuit, licet ad illius intereſſe teneri poſſit. Salic.

XII. [illegible]

EX libris Sabinianis q̃ſtionē in diuinas noſtri numinis aures relatā tollentes, definimus vt ſiue ſeruus, ſiue p̄curator, vel colonus, a vel inquilinus, vel quiſpiam alius, p̄ quem licentia eſt nobis poſsidere, corporaliter nactam poſſeſsionem b cuiuſcunq; c rei dereliquerit, vel alij prodiderit, deſidia d forte vel dolo, vt locus aperiatur alij eandem poſſeſsionem detinere: e nihil penitus domino p̄iudicij generetur, f ne ex aliena malignitate alienum damnum emergat, ſed & ipſe ſi liberę cōditionis eſt, competentibus g actionib. ſubiuget: omni iactura ab eo reſtituenda domino rei, vel ei circa quē negligenter vel doloſe verſatus eſt.

B Sin autem necdum ſub manibus procuratoris, vel coloni, vel inquilini, vel ſerui poſſeſsio facta eſt, ſed ipſe eam accipere deſidia, vel dolo ſuperſedit, tunc & ipſe qui eū trāſmiſit, ex mala ſua electione p̄iudiciū h circa eam poſſeſsionem patiatur, ex memoratarū perſonarū vel machinatione, vel negligentia accedens. Hoc etenim i tantū ſancimus, vt dñs nullo modo aliquod diſcrimen k ſuſtineat ab C his quos tranſmiſerit: non vt etiam lucrum l ſibi per eos aliquod acquirat: cū & antiqua regula m [iuris,] quæ definiuit deteriorem conditionē p̄ ſeruum dño nullo modo fieri, tunc locum habeat, cū dominus de dāno pericli-

A inquilinus in ciuitate, vt ff. eo. l. ſe pignoris. Sed quandoque dicitur colonus terræ aſſcriptitius, vt j. de agr. & cē. l. ij. lib. xj. & idem dicitur inquilinus, ſed impropriè, vt ff. de leg. j. l. ſi quis inquilinos, in princ.

b Nactam poſſeſſionem.] domino, non ſibi, vt ff. cōi diuidun. l. cōi diuidundo ij. §. neque.

c Cuiuſcunq; rei.] mobilis, vel immobilis. & ſic videtur habere locum quod hic dicit, in creditore, & commodatario, & depoſitario, tutore, & curatore. nam & ſupra dixit, vel qſpiā alius, &c.

d Deſidia.] deſidia dereliquit, dolo prodidit.

e Detinere.] id eſt accipere.

f Generetur.] immo videtur generari, quia amittit, vt ff. eo l. 3. § quòd ſi ſeruus, & l. peregre. §. quibus, & l. ſi de eo. §. j. Solut. hæc corrigit illas, ſecundum M. Vel ſecundum Ia. nullum præiudicium ſit in dominio, ſed in poſſeſſione ſic: vt ibi. Vel tertio ſecundum Bul. non ſit præiudiciū, præſumptione iuris: quia conditionem habet ad poſſeſſionē dominus, quam iure veteri nō habebat: nec aliam niſi ad proprietatē vnde rem videtur habere hic, vt ff. eo. l. non videtur, & de in integ. reſti. l. nemo, & de reg. iur. l. qui actionem. Vel dic ſm Io. quatuor eſſe caſus: cum dereliquit, cum prodit, item cum tradit, & cum deijcitur. Primis duobus loquitur hæc lex, quibus nec per hāc legem, nec iure veteri amittebatur poſſeſſio ciuilis, vt ff. de dolo. l. cum quis, & eſt ratio: quia cum colonus, uel ſimilis animo non poſſidendi à domino diſcedit: dominus naturalem poſſeſſionem, quam per colonum poſſidebat, amittit, ſecundum H. & Io. remanet ergo ciuilis poſſeſſio domino, quā nequit amittere, niſi repellatur, vel ſuſpicetur ſe poſſe repelli, vt ff. eo. l. ſi id quod. §. fi. In alijs duobus, id eſt cum deijcitur colonus, vel tradit: dominus omnino poſſidere deſijt, ſed recuperabit per hanc legem. Accur.

Cōditione habēs ad rem, uidetur habere.

D Poſſeſſio ciuilis qualiter amittitur.

g Competentibus] ſ. mandati, ſi per procuratorem.

h Præiudicium.] vt ei non ſit quæſita. nec aliquod poſſeſſorium habeat dñs. Et ſic no. malam electionem eſſe in culpa: ar. ff. locati. l. cum in plures. § ſeruum, & de inſti. l. ſed & ſi quis. §. fi. & ff. de neg. geſt. l. nam & ſeruus.

i Hoc etenim.] hoc ad primum caſum refertur.

k Diſcrimen.] id eſt damnum in quæſitis, quando dereliquit vel prodidit, ut & infra ſi aliena res pig. da. ſit. l. nexum. Accurſius.

l Lucrum.] quod eſt quando non apprehenderunt, vt arg. ff. ad Vell. l. bona. §. j. & de pac. l. ſi autem.

m Regula.] ut ſupra de pactis. l. ſeruus.

Detinea-

a Detinendam.] id eſt adipiſcendam.

b Omni actione.] puta mãdati contra procuratorẽ: tutelæ contra tutorem: negotiorum geſtorum contra curatorem: commodati contra commodatarium: & depoſiti contra depoſitarium.

A f Interpellatione.] ut infra.l.proxi.& l.nec bona.

g Perſona.] ſi & titulum habet, ut ff. de vſuca.l. Celſus, alias contra, vt ĩ eo.l.nec petentem. Acc.

h Acceſſione.] quæ acceſsio fit inter diuerſos poſſeſſores coniunctos, vt ff. de acqui.poſ.l. Pomponius.§.cum quis, vſq; in finem legis.

tetur, non cum ſibi lucrum p̃ ſeruũ acquiri deſiderat.

¶ Salua videlicet in hoc caſu domino rei, vel ei qui ad eam detinendam a præfatas tranſmiſerit perſonas, aduerſus eas omni actione b (ſi qua ex legibus ei competit) ſeruata.

TITVLVS XXXIII.

DE PRÆSCRIPTIONE longi temporis x decē vel viginti annorum.

Ciuilis interruptio præſcriptionis non operatur niſi contra eum contra quem interruptio facta eſt: & in hypothecaria non contrahitur vitium litigioſi. & ideo non interrumpitur vſucapio: nec inchoari impeditur de nouo. Bald. Vel ſic: Iure illo mala fides auctoris non impedit præſcriptionem longi temporis in perſona emptoris a ſe præſcriptionem inchoantis. Salicet.

I. Impp. Seuerus & Antoni. AA. Iuliano P. P.

CVm poſt motam c & omiſſam quæſtionem res ad noua dominia d bona fide tranſierint, & exinde noui viginti anni e interceſſerint ſine interpellatione: f non eſt inquietanda quæ nunc poſſidet perſona: g quæ ſicut acceſſione h prioris domini non utitur, qui eſt inquietatus: ita nec impedienda eſt, quòd ei i mota controuerſia ſit.

¶ Quòd ſi prior poſſeſſor inquietatus eſt, etſi k poſtea per longum tempus ſine aliqua interpellatione in poſſeſſione remanſit, tamen non poteſt vti longi temporis l præſcriptione. quod etiam in republica m ſeruari oportet.

B IN AVTHEN. vt ſpon.lar.§.rurſus, coll. ix. conſtitu.ij.

Hodie mala fides auctoris in præſcriptione longi temporis nocet ſingulari ſucceſſori, ſi dominus rei fuit ignorans. Salicet.

MAlæ fidei † poſſeſſore alienante, ceſſat longi temporis præſcriptio, ſi uerus dñs ignoret ſuum ius, & alienationẽ factam n. ſpectatur ergo triginta annorum deſenſio.

C ¶ Si vero is qui putabat eaſdem res ſibi competere, hoc cognoſcens, intra decem annos inter præſentes, & viginti inter abſentes litem non fuerit conteſtatus: poſſeſſor præſcriptione munitus, firmiter eas habebit.

IN AVTHEN. vt ſpon.lar.§.de præſcriptione, coll.ix.conſt.ij.

Illa pars decennij in qua dominus eſt abſens, duplicatur: vt præſcriptio longi temporis cucurriſſe intelligatur. Salic.

Continuatio.

DE PRÆSCRIPTIONE longi tẽporis.

Ex poſſeſſione cum titulo prouenit præſcriptio: ideo de ea dicit. Vel ſic: De vſucapione in genere (maxime rerum mobilium) ſupra dictum eſt. Sequitur vt videamus de præſcriptionibus rerũ immobilium maximè & incorporaliũ. Sed quia in eis nedum longiſſima, ſed etiam longa præſcriptio ſibi vendicat locum: de ea videamus. Azo.

x In Codice manuſcripto, i. decẽ, legebatur.

CVm poſt.] Caſus. Poſſidebas prædium quoddam: Titius dicebat illud ad ſe pertinere, & tecum eſt litem conteſtatus, ſed non curauit proſeq litem: tu prædium vendidiſti Seio. an poſſit p̃ſcribere ſpacio longi temporis, quæritur? Dicitur quod ſic. Si vero vtatur acceſſione tua vendẽtis, præſcribere non poteſt, cum aduerſus te lis eſt conteſtata. Vi.

c Cũ poſt motã.] quod fit lite cõteſtata, vt ſupra ſini. reg. l.3. omiſſa autẽ fuit trienio, vel conſenſu partium: non autẽ fuit remiſſa res. tunc enim ſecus eſſet: vt ſupra de pac. l. poſtquam. & ſic non eſt res litigioſa. Vel dic, etiã ea pendente, ſed omiſerat ad tempus. nec minus poterat vſucapere: quia vitium litigioſi non afficit rem, vt diximus ſupra titu. 1.l. vitia. Vel dic actum fuiſſe hypothecaria. Et ſic non fuit res litigioſa, ut in auth. de litig.§.ad hæc autem, coll.8.& ſic multis modis ponitur caſus.

Litigioſi vitium rẽ non afficit.

d Ad noua dominia.] ſed cum fiant domini traditione, qualiter vſucapiunt: vt.ff. de vſuca.l.ſequitur.§.lana? Reſpon noua dominia, id eſt nouos poſſeſſores. ſic.ff. de verb.ſign.l.interdum. ſic e contra. ff. de rei uen l. ſi in rem. Vel dic, noua dominia quo ad opinionem accipiẽtium. Vel dic etiam dominũ præſcribere actioni quandoq;, ut ſupra quod metus cau.l.3. & in eo qui emit pignus, ut infra ſi aduerſ. credi.l.1. Acc.

e Viginti anni] ſ inter abſentes, & inter præſentes.x. vt ĩ.eo.l. fi. Sed nõne actio perpetuata.xl ann.durat, vt infra de præſcrip.xxx.uel xl.an.l. fi? Sed illud eſt cõtra eum in quem facta eſt conteſtatio. non contra alium.

i Ei.] ſ.priori poſſeſſori. non nocet ergo mala fides venditoris emptori iure illo, ſi aſe incipit, vt hic. Sed hodie cõtra, vt ĩ auth. hic poſita, malæ fidei &c. quæ eſt vt ſpõ.larg.§.rurſus, coll.9. Sed & olim non poterat alienari, vt & infra de litigi.l. lite, ergo nec vſucapi. Sed reſpondetur. non valet ſemper illa argumentatio: ut ff. de fundo dota.l.ſi fundum. præterea hic non erat res litigioſa, ut dixi modo in poſitione caſus.

Vẽditoris mala fides an noceat emptori.

k Etſi] id eſt quamuis.

l Poteſt vti longi tẽporis.] ſed longiſſimi, id eſt xl. ann. ſic & infra de præſcrip. xxx. an.l.fi.

† Facit ad hãc auth. gloſ. 2. in med. in c. ulti. extra de præſcr.

m In republica.] ſ. quæ fuit domina, uel quæ fuit inquietata: uel etiã emit ab inquietato. Sed ſi fuerat fiſci, vel publica, quomodo potuit vſucapi: ut inſtitu. de uſucapionibus.§ res fiſci? Reſpon. ſi eſt talis res, quæ fit in uſu publico, non poteſt uſucapi ullo tẽpore, vt theatrum, ſtadium, & ſimilia: ut ff. de leg. 1.l. apud Iulianum.§. fi.& ff. de vſuca.l. vſucapionem. Sed ſi nõ ſunt in uſu publico, tunc poſſunt: vt ſeruus & agri, vt arg. ff. de cõ

Fiſci res, uel publicæ, an vſucapiãtur.

D trahen.empt.l.ſed Celſus, ſ.xl.ann. vt ĩ.de præſcr.xxx. ann.l.omnes: & ſic prima non placet.

MAlæ fidei.] CASVS. Lex.C.dicit quòd ſi dedi rem alicui uel uendidi, quòd ille qui accepit, præſcribit. authentic. diſtinguit: quia ſi poſſideo rem alienam mala fide, & eam do alij: an verus dominus ſcit, an ignorat: ſi ſcit, currit præſcriptio aduerſus eum: ſi ignorat rem ſuam alienari, non poteſt præſcribi niſi xxx. an. Viuianus.

n Ignoret.] ſed nũquid ſufficit eum ſcire quandocunque ante impletam præſcriptionem? forte non. Sed ſi velit poſſeſſor computare à tempore ſcientiæ, tempus computabit.x. vel. xx. ann. ſi vero vult computare ſibi tempus præcedens ante ſcientiam, computabit præſcriptionem xxx. annorum.

ADDITIO Aduertas quòd licet in caſu huius authen. non procedat præſcriptio niſi ſecundum modum

in ea traditum: bonę fidei tamen emptor contra quemcunque extraneum poſſeſſorem, præterquam contra dominum, Publiciana rem vendicare poteſt. ita pulchrè dicit gl. in uerbo, dominii. circa mediũ ſui verſ. in c. abbate ſane de re iudi. lib. 6. Item videas. 12. limitationes huius authenti. quas ponit Ang. Areti. in §. furtiuæ. inſtit. de vſucap. & in §. ſed iſtæ. inſtit. de actio. in antepe. col. verſi. addas tamen ꝙ dicta authenti. &c.

1 Cõcor. cũ hac authen c. cũ nobis, extra de præſcript. vbi tempora ſchiſmatis deducunt de præſcriptione.

Quòd ſi quis [1] quibuſdam annis præſens ſit, quibuſdam abſens: [a] adiiciuntur ei ſuper decennium tot anni, quot annis ex decennio fuit abſens.

Præſcriptio ſortitur effectum re poſſeſſa bona fide cum titulo per longum tempus non interruptum. Baldus. Interrumpitur autem per litis conteſtationem Salic.

II. Impp. Diocletianus & Maximian. AA. & CC.

Longi temporis præſcriptio his qui bona fide acceptam poſſeſſionem, & continuatã, nec interruptã inquietudine litis [b] tenuerunt, ſolet patrocinari. PP. V. Kalendas Decembr. Maximo. II. & Aquilino Conss.

Dominus vendicat à quocunque rem niſi ſit præſcripta, aut aliud canonicum ſibi obſiſtat. Baldus. Vel ſic: Mater quæ dedit in dotem vineas filij, non præiudicat ei: ſed legitima præſcriptio ſic. Salic.

III. Iidem AA. & CC. Antonio.

Si vineæ quas mater tua vitrico tuo in dotẽ dedit, tuæ proprietatis ſunt, nec vlla præſcriptio ex trãſacti temporis prolixitate adoleuit: præſes prouinciæ reſtitui [c] tibi eas efficiet.

Quod ſi quis.] Casus. Sic continuatur præſens authẽti. ad l. C. Si rem alienam vel alij obligatam poſſideo bona fide, & iuſto titulo, præſcribo decennio inter præſentes, vicennio inter abſentes. Sed quid ſi ego emptor, & dominus fuimus octo annis præſentes, duobus annis abſentes? Reſpon. hoc caſu illi duo anni debẽt duplicari, ut ſi octo annis fuimus præſentes, & duobus annis abſẽtes, elapſis duobus annis primis adhuc requiruntur duo anni quibus fuimus abſentes, & ita requiruntur. 12. anni, nõ autẽ. 20. Viuianus.

a Abſens] ut duplicetur tempus abſentię, ut ſi præſens fuit quinquennio, & poſtea abſens quinquennio, detur quinquennium tertium, & hoc cum abſens fuit ex uoluntate: alioquin vel ipſo iure nõ curreret, vel reſtitueretur. Vel intellige abſentiã, quia alibi habet domicilium: ut infra e. l. fi. alii ut B de abſentia perſonę: & ſic male poneret hic, vbi de abſentia domicilii tractat.

Longi.] Casus. Ad hoc ut aliquis præſcribere poſſit aliquam rem decem vel viginti an. oportet quòd bona fide incœperit poſſidere, & continuè per totum tempus, & quòd non ſit interrupta præſcriptio per litem conteſta. vel ſic: Si poſſedi rem tuam bona fide, & continue per ſpacium longi temporis, ero ſecurus. Vi.

Vſucapio cõpletur quandoq; interrupta poſſeſſione. Interruptio eſt duplex.

b Litis.] vel etiam facti, vt vi expulſus non ſit poſſeſſor. Et nota quòd in caſibus interrupta etiam poſſeſſione completur vſucapio. Primus, ut ff. de uſucap l. rerum mixtura. §. fi. Secundus. ff. de uſucap. l. cœptam. Tertius eo. titu. l. iuſto. §. eum. Item nota quòd interruptio alia naturalis: alia ciuilis. naturalis omnibus prodeſt, ut à capite incipiat ad decem vel ad uiginti anno. vt ff. de vſucap. l. naturaliter. ciuilis tantum interrumpenti, ut ff. de diuer. præſcrip l. intra, in princ. & in xl. ann. extẽditur, ut ĩ. de præſcript. xl. ann. l. fi.

Si vineæ.] Casus. Si mater tua dedit vitrico tuo uineas tuas in dotem, poteris eas repetere per præſidem prouinciæ, ſi longi temporis præſcriptio te nõ ſubmoueat. Viuia.

c Reſtitui.] agenti te rei vendicatione.

Diutina.] Casus. Si velit quis præſcribere rem aliquam, neceſſe habet prætendere titulum ſuæ poſſeſſionis: nec ſufficit dicere quòd ſucceſſit illi qui eam poſſedit. Vel ſic: Pater tuus deceſſit te hærede inſtituto: inter res hæreditarias inueniſti res alienas, an eas poſſis longo tempore præſcribere, quæritur? Reſpon. quòd non. Viuianus.

Sine titulo non procedit vſucapio longi temporis Bal. & Salic.

IIII. Iidem AA. & CC. Hermogeni.

Diutina poſſeſſio tantũ iure ſucceſſionis [d] ſine iuſto titulo obtenta prodeſſe ad præſcriptionem hac ſola ratione non poteſt [e] * IIII. Id. April. AA. Conss.

Error domini præſtans patrocinium alteri in re propria, vel etiam affectus non tribuit poſſeſſori titulũ. Baldus.

V. Iidem AA. & CC. Seuero.

Nec petentem [f] dominium [g] ab eo cui petentis ſolus error cauſam poſſeſſionis ſine vero titulo præſtitit, ſilẽtii longi tẽporis præſcriptione repelli, iuris euidentiſſimi eſt.

Si dolus dat cauſam contractui bonæ fidei impeditur titulus, & per cõſequens vſucapio. Vel ſic: Dolus dans cauſam contractui bonæ fidei, inualidat titulum ad præſcriptionem temporis longi. Salice.

VI. Pars ex epiſtola eorundem AA. & CC. ad Primum præſidem Syriæ.

Si fraude & dolo [h] (licet inter maiores viginti

d Succeſſionis.] putatiuæ, non veræ.

e Non poteſt.] quia credis defunctum eum qui uiuit, vel te ſucceſſiſſe, cum alius ſucceſſit, ut & ſupra pro hærede. l. opinione, & l. fin. & ff. de vſucap. l. Celſus, niſi cauſam habeas iuſti erroris, ut ff. pro legato. l. pro legato. Vel pone caſum, vt ff pro ſuo. l. ſi ancillam. §. pen.

Nec petentem.] Casus. Titius poſſidebat prædium meum. Seius mouebat illi litem de prędio illo, & fui aduocatus Titii in lite illa: an Titius poſſit præſcribere ſpacio longi temporis? Dicitur quòd non. nec mihi præiudicaui quominus prædium vendicare poſſim, quod ei præſtiti patrocinium. Viu.

f Nec petentem.] ſcilicet aduocaui pro te aliqua iuſta cauſa: ſententia lata pro te, comperi rem illam eſſe meam. dicitur ꝙ non nocet.

g Dominium.] non ſolum poſſeſſionem, vel non ſolum agentem hypothecaria ex perſona petentis. Et dic quòd præſtiti cauſam poſſeſſionis, quia præſtiti patrocinium [1] alii, cuius eam eſſe credidi. quod quidem mihi non nocet, ut ff. de rei uend. l. inter officium, & ſupra de rei uen. l. re tua. Vel dic quòd ſolui indebitam tibi poſſeſſionem credens ego eſſe debitam, ut ff. de condic. inde. le. indebiti. §. 1. ſed tu ſciebas indebitam, aliàs darem tibi titulum pro ſuo, vt ff. pro ſuo. l. hominem.

1 Cõcor. gloſ. 1. in fi. in c. ex literis, extra de iu. factio.

Si fraude.] Casus. Titius induxit me dolo ut venderem ei rem meam, quam aliàs non eram venditurus: an eã præſcribere poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ nõ. Viu.

h Si fraude & dolo.] & pro id eſt, & dic quòd dolus dedit cauſam contractui, ſicut & fuit ſupra de reſcin. ven. l. ſi dolo. & ſi credidi non tenere contractum, non præſcribo, cum in iure errantes non præſcribant, ut ff. de vſucap. l. nunquam in uſucap. in princ. ſiue ſciam non tenere, ſimiliter non uſucapio, ut ſupra pro emp. l. ſi partẽ. & eſt ratio, quia deficit titulus, ut ff. de dolo. l. & eleganter, in prin. Quid autem ſi fuit dolus incidens? tenet contractus per dictam l. & eleganter, in prin. & vſucapit contra alium, cum non habuit malam fidem in hoc quòd alienam crederet. ſed actione ex eo contractu tenetur ad ſupplementum, ut ff. de act. emp. l. Iulianus, §. ſi venditor. & perpetuo tenetur, ut ſupra de conſtitu.

quinque annis) facta venditio eſt, hanc confirmare non potuit conſequens tempus: cum longi temporis præſcriptio in malæ fidei contractibus locum non habeat.

Non nocet amiſſio inſtrumentorum, ſi de iure poſſeſſoris aliter poteſt probari. Baldus. Vel ſic: inſtrumentorum amiſſio vel ſubtractio non præiudicat præſcripti[oni] ... Salt.

VII. Iidem AA. & CC.
Anthex.

LOngi tẽporis poſſeſſione munitis, inſtrumentorum amiſſio nihil iuris aufert.[a] nec diuturnitate poſſeſſionis partã[b] ſecuritatem, maleficium alterius[c] turbare poteſt. Dat. Prid. Kalendas Ianu. AA. Conſs.

Titulus iniuſtus propter errorem iuris vſucapiendi conditionem non parit. Baldus. Vel ſic: Adoptio inualida vel error iuris non eſt ſufficiens ad præſcriptionem longi temporis. Salicetus.

VIII. Iidem AA. & CC.
[illegible]

SI is contra quem ſupplicas, matris tuæ quõdã mancipia quaſi filius[d] ex cauſa tantum adoptionis defendit: affectio deſtinatæ[e] ac illicitę adoptionis ad horum dominium ei quęrendum ſola non ſufficit. quapropter mancipia petere non prohiberis, nullam timens tẽporis pręſcriptionem, ſi hoc tantum initio[f] pręcedente, is contra quem ſupplicas, horum poſſeſſionem adeptus eſt.

Exceptio præſcriptionis non põt opponi in initio, ſed probãda venit fundatá intentione actoris. Baldus.

IX. Iidem AA. & CC.
Dorotheæ.

EMptor[g] bona fide cõtra pręſentem decennii pręſcriptione (in cuius[h] initio[i] conteſtationem[k] haberi ſufficit) poſtea quàm ſuam impleuerit intentionem petitor, adhibita probatione[l] iuſtę poſſeſſionis defenſus, abſolui rectè poſtulat.

B.

Vſucapio longi temporis, litis conteſtatione interrumpitur. Baldus.

X. Iidem AA. & CC. Rhetino.

NEc bona fide poſſeſſionem adeptis longi temporis pręſcriptio poſt moram litis conteſtatę completa proficit: cum poſt moram controuerſiã in pręteritum[m] ęſtimetur.[n]

C

Poſſeſſio continua longi temporis decem vel viginti annorum, interueniente etiam titulo lucratiuo & bona fide ſufficit ad vſucapionem inchoandam, & etiam complendam, & ei tempus auctoris ei additur. Bal.

XI. Idem Iuſtinianus A. Mennæ præfecto prętorio.

SVper longi temporis pręſcriptione, quę ex decem vel uiginti annis introducitur,[o] perſpicuo iure ſãcimus, ut ſiue ex donatione, ſiue ex alia lucratiua cauſa bona fide quis per decem vel uiginti annos rem detinuiſſe probetur,[p] adiecto ſcilicet tempore etiam prioris poſſeſſoris, memorata longi temporis exceptio ſine dubio ei competat,[q] nec occa-

D

...tu. pe. l. 2.

LOngi temporis] CASVS Si emi aliquam rem, & longo tempore poſſedi: ſi amiſi inſtrumẽtum quo continebatur quod emi: an noceat mihi quæritur? Dicitur quòd non. Et ſi aliquis mihi illud ſurripuit, non ideo minus potui me tueri per præſcriptionem. Viuianus.

a Aufert.] ut & ſupra de fide inſtrum. l. 2.

b Partam.] quia aduerſarius ei ſurripuerat inſtrumentum.

c Alterius] ſubtrahentis inſtrumenta. nam non debet alteri per alterũ, &c. ut ff. de reg. iur. l. non debet alteri.

SI is.] CASVS Mater tua adoptauit quẽdã in filiũ quod non potuit, niſi beneficio principis in ſolatium liberorum amiſſorum in acie principis, & tunc non coram iudice, ſed ſacerdote, & ita non tenuit adoptio. deceſſit mater: filius adoptiuus poſſidet mancipia ex ſucceſſione matris, an poſſit ea vſucapere, quęritur? Dicitur quòd non: nec ſibi vendicãti obſtabit lõgi tẽporis præſcriptio. Viu.

d Quaſi filius.] ſcilicet adoptiuus mulieris, quod eſſe non poteſt: ut inſtitu. de adop. §. fœminæ, & ſupra de fideicõmiſ. l. eam quam.

e Deſtinatæ] quantum enim ad deſtinationem eſt adoptio: non quantum ad ius.

f Initio.] erroneo, ut ff. de vſucapio. l. nunquam in uſucapionibus, in prin.

EMptor.] CAS. Seius emit quãdam rem, quam Titius dicebat ad ſe pertinere: Titius conuenit Seium rei vendicatione: Seius opponit præſcriptionẽ longi temporis: an hanc exceptionem opponere debeat, quæritur? Reſpond. quòd ſic, & ante litem conteſta. & eam probabit poſt litem conteſt. cum de intentione ſua docuerit Seius. Viuia.

g Emptor.] idem qui poſſeſſor qui conueniebatur, & exceptionem præſcriptionis opponebat.

h In cuius] ſ. præſcriptionis.

i Initio.] i. in principio & eſt interpoſitio. & dic quòd ex uoluntate, non neceſſitate: nam cum ſit peremptoria, opponi poteſt vſque ad ſententiam: ut infra ſen. reſcin. non poſ. l. peremptorias.

k Conteſtationẽ.] id eſt proteſtationem, eam opponendo, poſtea probando.

l Probatione.] ut infra de except. l. ſiquidem, & hoc ſi teſtificata non dicit: ut in authenti. de teſti. §. quia vero, col. 7.

NEc bona fide.] CASVS. Titius poſſedit rẽ alienã per vnum annũ: dominus fecit litem conteſta. & in proſecutione litis lapſi ſunt duo anni: an iſti duo anni ſibi proficiant ad vſuca. perficiendam, quæritur? Dicitur quòd nõ: Viuianus.

m In præteritum.] vt ſi tantum tẽpus cucurrit ante litem conteſtatam, quod ad præſcriptionem ſufficit, bene ſi: alias non completur, ut hic, & ſupra de rei vendica. l. morę. Sed ſecus in vſucapione, niſi quo ad effectũ, ut ff. de rei uendic. l. ſi poſt acceptum.

n Æſtimetur.] præſcriptio.

SVper longi.] CASVS Titius poſſedit rem alienam. x. ann. inter pręſentes, 20 inter abſentes. poteſt eam præſcribere. nec eſt diſtinguendum, an ex lucratiua cauſa, puta ex donatione vel titulo legati: an ex non lucratiua, puta ex venditione: poteſt vti acceſſione tẽporis prioris poſſeſſoris. Viuianus.

o Introducitur.] ut ſupra de uſuca. trãſfor. l. 1.

p Probetur.] quod eſt eo ipſo quod nõ probatur contrariũ. infra de euic. l. pen. cum quilibet præſumatur ignorare rem eſſe alienam, ut ff. de proba. l. verius. ſic & infra qui mili. non poſ. l. ſuper teruis, lib. 12. Accurſius.

Præſcribẽtis bona fides quemodo probetur.

ADDITIO Et aduertas ſecundum doctores hic, quòd poſſeſſio cõtinuata probatur ex præſumptionibus: nam ſi quis poſſedit iã ſunt. x. anni, & poſſidet hodie: præſumitur medio tempore poſſediſſe: quia poſſeſſio ſolo animo retinetur. de quo tamen videas latius per Bar. in l. Celſus. ff. de vſuca. prope finẽ, in verſi. quãdo dicit cõtinuata poſſeſſio.

q Cõpetat.] ut & ĩ. ſi quis ignorãs rẽ. l. ſi. & ff. pro emp. l. 2. §. pe. & ff. de contrahen. emp. l. dolia. §. ſi. Acc.

a Lucratiuę.] ut ff. de acquir. poſſ. l. locus.

CVm in longi.] CASVS. Olim erat dubium qualiter debere intelligi quod dicitur, quod præſcriptio currit inter præſentes decennio: inter abſentes uicennio erat enim quæſtio an eſſet neceſſe quòd actor & reus eſſent in eadem prouincia, an nõ: & res eſſet in eodem loco ubi petitur, dicit ergo quòd præſentes debent intelligi, qui habent domicilium in eadẽ prouincia. de re quæ præſcribitur, non diſtinguit ſit in præſentia uel non. ſi vero non habeant domicilium in eadẽ prouincia, tunc intellige abſentes. & dixi quòd nõ eſt curandum vbi res ſit quę præſcribitũr: quia ille cuius res eſt, habet actionem pro ea proſequenda, quæ incorporalis eſt: nec loco continetur: & in eadem ſunt obſeruãda, ſi res incorporalis petatur: puta ſeruitus realis, vel prædialis, vel urbana, uel perſonalis ut vſusfructus Viui.

b Vbi poſitæ ſunt.] vltra mare, uel citra: & hanc ſoluit, non eſſe de hoc curandum.

c Alterutrius.] & hic dicit quòd utriuſque.

d In eadem prouincia.] & hanc ſoluit, quòd in eadem prouincia ſufficiat eſſe perſonas, non autẽ de re eſt curandum vbi ſit.

e Sancimus.] ſoluit ſecundam.

f Id eſt in una prouincia.] hic ſoluit tertiã. Et nota unũ locum appellari unã prouinciam: ſed hodie non uidetur habere locum: ſed in eadem ciuitate eſſe debent, cum ſingulæ ciuitates habeant ſua regimina, ut olĩ ſingulæ prouinciæ. ADDITIO. Dicas ſecundum Bart. hic quòd in prouincijs quæ adhuc reguntur hodie per præſidem, habet locum hæc lex. ubi uero ciuitates habent ſua regimina, habet locum quod dicit hæc glo. pro quo facit quod no. idẽ Bar. in l. infamẽ, in fi. ff. de pub. iudi.

g Præſcriptione.] legas ſtatim illum uerſ. ſin autẽ, &c.

h Excludi.] hic adiunge infra. §. ſin autem &c.

ſione lucratiuæ [a] cauſæ repellatur. Dat. Kal. Iun Domino Iuſtin. PP. A. Cons.

Iſta lex eſt Iuſtiniani, & eſt vna de quinquaginta nouis conſtitutionibus: & decidit tres quæſtiones antiquorum. & eſt pulchra: & breuiter hoc intendit: Tunc dicitur perfici (aliàs perfecta) præſcriptio longi temporis inter præſentes, quando præſcribens & is contra quem præſcribitur, ſunt eiuſdem prouinciæ. nec requiritur præſentia rerum, aut ſcientia eius contra quem præſcribitur. h. d. tota lex. Vel ſic. Præſentes dicũtur, qui ſunt de eadem prouincia: & debet inſpici vbi eadẽ partes domiciliũ habent, non vbi res eſt ſita, ad præſcriptionem complendam, nec curatur an res ſit corporalis, vel incorporalis, vt ſeruitus nec requiritur ſcientia eius contra quem præſcribitur. h. d. tota lex. Baldus. Vel ſic: Præſcriptio longi temporis inter præſentes completur decennio, inter abſentes vicennio: & præſentes dicuntur quando vterque habet domicilium in eadẽ prouincia, licet non in eadẽ ciuitate: nec curatur vbi res ſint ſitæ: nec an ſint corporales vel incorporales, vt vſusfructus & cætera ſeruitutes Sa.

XII. Idem A. Ioanni præfecto P.

CVm in longi temporis pręſcriptione tres emergebant veteribus ambiguitates: prima propter res, vbi poſitæ ſunt, [b] ſecũda propter perſonas, ſiue vtriuſque, ſiue alterutrius [c] præſentiam exigimus: & tertia, ſi in eadẽ ꝓuincia, [d] vel in eadem ciuitate debẽt eſſe perſonæ tam petentis, quàm poſſidentis, & res pro quibus certatur: omnes [eas] præſentis legis amplectimur definitione, vt nihil citra eam relinquatur.

¶Sancimus [e] itaque debere in huiuſmodi ſpecie vtriuſque perſonę, tam petentis, quam poſſidentis ſpectari domicilium, vt tã is qui dominij vel hypothecæ quęſtionẽ inducit, quàm is qui res poſſidet, domiciliũ habeat in vno loco, id eſt, in vna prouincia. [f] hoc etenim magis nobis eligendum videtur, vt nõ in ciuitate cõcludatur domicilium, ſed magis prouincia. & ſi vterque domiciliũ in eadẽ habeat prouincia, cauſam inter præſentes eſſe videri, & decennij magis præſcriptione [g] agentẽ excludi. [h]

¶De rebus [i] autem de quibus dubitatio eſt, nulla erit differentia, ſiue in eadẽ ꝓuincia ſint, ſiue in vicina, vel trãs mare poſitę, vel lõgo ſpacio ſeparatæ.

¶Sin autem [k] non in eadem ꝓuincia vterque domiciliũ habeat, ſed alter in alia, alius in altera: tũc vt inter abſẽtes [l] cauſam diſceptari, & locum eſſe viginti annorũ exceptioni. Nihil [m] enim ꝓhibet, ſiue in eadem ꝓuincia res conſtitutæ ſint, ſiue in alia ſuper his controuerſiam in iudicio prouinciali moueri, & multo magis in hac florẽtiſſima ciuitate. Quid enim prodeſt in ipſa prouincia eſſe poſſeſſionem, an in alia, cum ius vendicationis incorporale eſt, [n] & vbicunque res poſitæ [o] ſint, & dominium [p] earum & vinculũ ad dominum vel creditorem [q] poſſit reuerti? Ideo enĩ noſtri maiores ſubtiliſſimo animo, & diuino [r] quodã motu ad actiões &

i De rebus.] ſoluit primam & finem tertiæ, quod eſt idem.

k Sin autem.] redit ad tertiam. Acc.

l Inter abſentes.] No. domicilium dicitur quis habere vbi maiorem partem fortunarum ſuarum habet, unde cum recedit, peregrinari videtur, vt j. de incol. l. ciues, lib. 10. Sed quid ſi nullo loco habeat domicilium? Reſpon. quo ad omnes pro pręſente habetur ſecundum lo. Itẽ quid ſi in pluribus? Reſpó. & tunc quo ad omnes pro præſente habetur. nã & in nullo loco, & in pluribus locis poteſt aliquis habere domicilium, ut ff. ad municip. l. aſſumptio. §. pe. & l. eius §. pe. l. cũ no. qualiter quis dicitur præſens uel abſens ratione prouinciæ. aliàs eſt abſens, qui extra iudicium eſt, ut ff. de dã. infec. l. 4. §. abeſſe, & ff de ſideicó. lib. l. non tãtum. § abeſſe, & in authent. de teſti. §. pen coll 7. aliàs qui exaudiri non poteſt. ut ff. de uer. obl. l. 1. in prin. quarto, qui eſt extra hortos, ut ff. de uer. ſig. l. abſentẽ, & de procura. l. præſens. Item not quod quidam legunt hic authenti. quam legimus ſupra eodem l. 1. quòd ſi quis quibuſdam.

m Nihil.] redit ad primam.

n Incorporale eſt.] ut & inſtitu. de re. corp. & incorp. §. j.

o Poſitæ.] nam iura perſonalia ſiue corporalia non ſequuntur fundum, ut & ff. ad Trebel. l. 1. §. ſi hæres.

p Et dominium.] id eſt poſſeſſio ratione dominij nam dominium habet.

q Vel creditorem.] præſcribit ergo 10. uel. 20. annis cõtra creditorẽ ab extraneo q habet titulũ, ut hic, & j. ſi aduer. cre. l. diuturnum.

r Diuino.] Nota diuinitus leges factas, ut ff. de legib. & ſena. l. lex eſt, &c & in authent. de fide inſtru. § præterea, circa princi. tit. col. 6. ſed & decretum dicit quòd leges per ora principum ſunt diuinitus promulgatæ, ut ſupra de uete. iur. enucle. l. 1. §. ideo neque.

Domicilium vbi dicitur quis habere.

Præſens vel abſens qualiter dicitur quis eſſe.

Leges diuinitus ſacta ſunt.

Vel

a Vel ignorantia.] non curatur de ea quæ eſt in domino contra quem præſcribitur, ut hic, & infra de præſcri. xxx. an. l. ſicut in ſi. ſed in præſcribente ſic exigitur ignorantia, ut ſic bonam fidem habeat, ut ſupra proxi. dixi, & ſupra eod l. emptor.

b Non ſoli ſint.] id eſt non corporales, ſed incorporales, &c. ut vſus & vſusfructus, & ſeruitutes ruſticæ, ut ſubiicit: quæ omnes amittuntur. 10. vel xx. annis, ut hic, & ſupra de ſeru. l. ſicut, & ff. de vſuca. l. ſequitur. §. ſi nō autem acquiruntur ut aliæ res, ut ff. de ſerui. l. ſeruitutes. 3. in prin. niſi habeāt ppetuā cauſam, vel quaſi, ut ſupra de ſeru. l. 2. alias tanto tēpore cuius non extat memoria, ut ff. de aqua quo. & æſti. l. hoc iure. § ductus aq̃, & de aqua pluu. arcē. l. 1. § 1. itē no. quod tota hac lege tractatur de abſentia domicilii, pquā reſtitutio in integrū non datur: ſed infra titu. 2. quibus non obiicitur longi temporis præſcriptio, tractatur de abſentia p ſonæ, & infra de an. excep. l. ut perfectius. & ſupra de reſti. mi. per totum.

Seruitutes quāto tempore amittunt.

earum iura peruenerunt, ut incorporales conſtitutæ poſſint vbicunque ius ſuum & effectum corporalem extendere.

¶ Sit igitur ſm hāc definitionē cauſa perfectiſſimè cōpoſita, & nemo poſthac dubitet, neq; inter pñtes, neq; inter abſentes, quid ſtatuēdum ſit: ut bono initio poſſeſſionem [a] tenentis, & verii ſque partis domicilio requiſito, ſit expedita quæſtio pro rebus vbicunque poſitis: nulla ſcientia vel ignorantia [a] expectanda, ne altera dubitationis inextricabilis oriatur occaſio. Eodem obſeruando & ſi res non ſoli ſint, [b] ſed incorporales, quæ in iure cōſiſtūt, veluti vſusfructus, & cæteræ ſeruitutes.

ex poſſeſſione.

B

C

TITVLVS XXXIIII.

IN QVIBVS CAVSIS ceſſat longi tēporis præſcriptio.

IN QVIBVS cauſis ceſſat longi temporis præſcriptio.

Continuatio.

Supra dixit in quibus caſibus locum habet longi temporis præſcriptio: nūc in quibus ceſſet. & primo propter cauſam & ipſo iure, ut hoc titulo. deinde propter perſonam, & propter in integrum reſtitutionem, ut infra tit proxi.

Colonus ſubtrahendo inſtrumenta conductionis, non per hoc mutat cauſam poſſidendi, & ideo non præſcribit. Bald. Vel ſic. Colonus non præſcribit, nec ſibi mutare cauſam poteſt etiam ſi inſtrumenta emptionalia per ſe vel per alium ſubtraxit: Salicetus Vel ſic: Conductor non præſcribit contra locatorem, licet inſtrumenta emptionalia eidē ſubtraxerit, & ſuo nomine cœperit poſſidere: quia non propterea immutat cauſam poſſidendi: nec efficitur poſſeſſor, ſed eſt detentator ſicut prius Pau. de Ca.

Si is.] CASVS. Locaſti colono prædium tuum: nouerca tua inſtrumenta per quæ poteras probare dominium prædii ad te pertinere, ſubtraxit, & colono tradidit: vult ſe tueri p̄ſcrip. decē an. an poſſit, quæritur? Dicitur quod non.

I. Imperatores Diocl. & Maxim. AA. & CC. Marcellinæ.

SI is cui colendum fundū dediſti, poſt inſtrumenta quibus dominium ad te pertinere probari poſſet, per nouercam tuam ſubtraxit: hoc ſolo [c] [illegible]

c Hoc ſolo.] quia cauſam poſſeſſionis mutauit, immo ob hoc repellitur ab uſu, ut ff. de vſucap. l. non ſolum. §. quod vulgo. & quia colonus non poſſidet, ut ſ. communia de vſucap. l. 1.

In ſeruorum.] CASVS. An ſeruus alienus ſi decem annis bona fide poſſideatur, præſcribi poſſit, quæritur? Dicitur quòd non: quia in ſeruo, cum ſit res mobilis, non habet locum præſcriptio, ſed vſucapio.

præſcriptione longi temporis defendi non poteſt.

Res mobilis vſucapitur triennio, nec expectatur curſus longi tēporis. Bald. Vel ſic: De re mobili vſucapta præſcriptionis quæſtio eſt ſuperflua. Vel ſic. In rebus mobilibus ceſſat præſcriptio longi temporis, cum ſufficiat vſucapio triennij Paulus de Caſtro.

II. Iidem AA. & CC. [illegible]

IN ſeruorum [d] proprietatis negocio cum vſucapio locum habeat, [e] ad quæſtionem longi temporis p̄ſcriptionis ſuperfluo peruenitur. [f]

B

d In ſeruorum.] cō, cauſaliter & temporaliter legi poteſt.

e Locum habeat.] niſi ſit res vitioſa, ut ſupra de ſer. fugi. l. 1.

f Peruenitur.] niſi res immobilis pertineatur, ut ff. de di uer. & tēp. præſcrip. l. logg. ſed fallit hæc lex in rebus obligatis, quę decem vel viginti annis præſcribuntur contra creditores, ut infra ti. 2 l. 1. ſed ibi dicitur magis præſcribi contra actionem.

Actiones mixtæ non præſcribitur lō go tempore, h. d. cum l. ſeq. Bald. Vel ſic Actio familiæ erciſcundæ, vel communi diuidundo, nō tollitur tēpore, h. d. ſecundum Salice. Vel ſic. In iudicijs diuiſoriis ceſſat præſcriptio longi temporis. Paulus de Caſtro.

III. [illegible] AA. & CC. [illegible]

VNus indiuiduum [g] commune pro ſolido poſſidens, interuallo longi temporis, [h] quo minus ſocius portionem vendicare, vel eū cōmuni diuidundo iudicio prouocare poſſit, non defenditur: cū [i] neq; familiæ erciſcundę iudiciū, neq; cōmuni diuidundo actio excludatur lōgi temporis præſcriptione. III. Kalendas Aprilis Sirmii. C[illegible] conss.

C

Petitionis hæreditatis non præſcribitur longo tempore, ſalua niſi poſſeſſor cum titulo & bona fide dominiū vſuceperit. Baldus. Vel ſic: Hæreditatis petitio nō tollitur tempore longo, ſed poſſidentes titulo longo tempore præſcribunt Salicetus. Vel ſic: Petitio hæreditatis quæ eſt actio mixta & datur contra illum qui poſſidet ſine titulo, non tollitur præſcriptione longi temporis: ſed rei vendicatio quæ eſt actio mere realis, & datur contra poſſidētem titulo, bene poteſt tolli præſcriptione longi temporis, h. d. ſecundum Paulum de Caſtro.

D

Vnus.] CASVS. Habebā tecum rem communem: eam decem annis ſolus poſſediſti. an præſcriptione longi temporis te tueri poſſis quo minus prouocē ad communi diuidūdo iudicium, quæritur? Reſpon. quod non. non enim huic actioni præſcribitur longo tempore.

g Vnus indiuiduū.] i. rem quæ remanſerat indiuidua.

h Temporis.] ſc licet longi. ſcilicet decem annorum inter præſentes. viginti inter abſentes, ut ſupra. tit. 1. l. ſuper.

i Cum neq;] facit bona ratio: quia actiones illæ mixtæ ſunt in rē, & in perſonam: ut inſti. de act. §. quędam unde xxx. annis durant, ſicut & aliæ mixtæ, ut ſupra de peti. hære. l. hæreditatis. & ī. l. proxi. ſed & aliā potuit reddere rationem: quia ſciens alienum, & ſine titulo poſſidet, ut ſupra fami. ercıſ. l. ſeruum, & ī. tit. 1. l. diutina. Sed quid ſi ille qui mecū rem communem habet, in ſolidum eam vendit: an emptor vſucapiet? Videtur q̃ nō: quia & contra eum competunt mihi iſtæ actiones mixtæ, ut ff. de act. emp. l. Iulianus. §. idem Celſus. & ff. communi diui. l. communi diuidundo. 2. §. ſi. E contra q̃ ſic, ut ſupra de communi. re. ali. l. 1. quod puto verū, ſi totum

Actiones mixtæ q̃to tēpore durent.

tum credidit eſſe vendentis. & ſic agatur communi diui A dundo, poſt completam præſcriptionem excipietur de dominio, & ſic in communi diuidundo non vincet, niſi ſe dominum probet, cum negetur: quod cum probare non poterit, abſoluetur poſſeſſor à iudicio communi diuidundo, vt ff. fami. erciſcun. l. 1. in fi.

a Halibechæ. a al. Libico.

Hæreditatem.] CASVS. Si rem meam decē an. bona fide poſſediſti, certum eſt quo minus agam rei vendi. ad rem, obſtabit mihi longi tēporis præſcriptio. & ſi hæreditatē ad me pertinentem, pro hærede, vel pro poſſeſſore quis 10. ann. poſſedit, an tutus ſit longi temporis præſcriptione, quo minus agam petitio. hæreditatis aduerſus eum, quæritur? Reſp. quòd nō.

a Non poteſt.] vt ſ. de iur. delib. l. licet. & eſt ratio, tū quia titulus deficit, tum quia mixta, vt ſupra de peti. hæredi. l. hæreditatis.

b Alio titulo.] qui multi ſunt, & enumerantur. ff. poſt titulum de vſucap. vſque ad tit. de re iudi.

Petitio hæreditatis in quinq; caſibus datur cōtra titulo poſſidentem.

c Non poſſit.] per petitionem hæreditatis, niſi quando vēditor nō compareret, vel modico diſtracta eſt, vel à ſciente emptore, vel empta eſt à fiſco, vt ff. de peti. hære. l. nec ullam, aliàs l. etiā. §. quod ſi quis hæreditatē, & §. ſi quis ſciens, & §. item ſi quis à fiſco. Item & quando titulus habetur pro non titulo, vt in eodem tit. l. nec ullam. §. omnibus, quibus caſibus cū excedat hæc actio ſuos terminos, exceditur à nō ſuis terminis, ut lōgo tempore tollatur, ut ſupra de edic. diui Hadr. tol. l. fi. §. fi. In caſu tamen puto præſcribi decennio, quando ſcilicet iuſto errore ſe credit hæredem, cum non ſit, & ſic poſſidet & uſucapit, ut arg. ff. pro legato. l. pro legato. Sed quare hæc actio non datur contra titulo poſſidentem? Reſpon. quia qui titulo poſſidet, non reſiſtit mihi petenti hæreditatem. nam poteſt eſſe verum eum emiſſe, & dominum rei eſſe, & tamen me hæredem. at ſi poſſideat pro hærede, vel pro poſſeſſore, reſiſtit, cum ſe aſſerens hæredem, per conſequens me neget. nam duo hæredes inſolidum eſſe non poſſunt, ſicut nec aliàs duo domini, ut ff. de caſt. pecu. l. hæreditatem, § pater.

IIII. Iidem AA. & CC. Libroç.*

HAereditatem quidē petentibus longi tēporis præſcriptio nocere non poteſt.[a] verum his qui nec pro hærede, nec pro poſſeſſore, ſed pro empto vel donato ſeu alio titulo[b] res q̄ ex hæreditate ſunt, vel fuerunt, poſ- B ſident, cum ab his ſucceſſio vendicari non poſſit,[c] nihil hæc iuris definitio nocet.[d] III. Id. Septemb.

Qui non poſſidet ex animo vt quæratur ei dominium, non vſucapit longo tempore. Baldus. Vel ſic: Sine titulo nō procedit longi temporis præſcriptio: & pro expenſis iuſtis datur retentio. Salicetus. Vel ſic: Res mobilis ſine titulo etiam longo tempore non præſcribitur. Paulus de Caſtro.

V. Iidem AA. & CC. Hoſimo.

SI puerum[e] non pro derelicto[f] habitum, ſed ab hoſtibus vulneratum, C ſumptibus tuis (ſicut aſſeueras) liberum exiſtimans[g] curaſti: longi temporis præſcriptione quo minus dominus eius offerens erogata rectè vendicet, defendi non potes.

TITVLVS XXXV.

QVIBVS NON OBIICItur longi temporis præſcriptio.

Si præſcriptio conſummatur in abſentia perſonali iuſta: impetrari poteſt in integrum reſtitutio ex clauſula generali. hoc dicit cum l. ſeq. Bald. Vel ſic: Militi in expeditione exiſtēti, in effectu non currit præſcriptio, quia datur reſtitutio. Sali. Vel ſic: Contra D abſentem cauſa reipublicæ, & ſic neceſſaria & probabili, currit præſcriptio longi temporis titulo, & bona fide, ſed non cum effectu: quia non obſtat exceptio, & poteſt peti reſtitutio. h. d. l. 1 & 2. & ēt. l. 6. q̄ incipit ab hoſtibus. Si vero ſit abſentia voluntaria, bene præſcribitur cum effectu. Paulus de Caſtro.

d Nocet.] quo minus longo tempore præſcribatur.

SI puerum.) CASVS. Si ſeruum meum ab hoſtibus captum, quem credebas liberum, redemiſti, & tuis ſumptibus curaſti, & longi temporis præſcrip. habuiſti, an mihi uēdicāti obſtabit longi tp̄is præſcriptio, quæritur? Reſpon. quod non: ſed refuſo tibi quod in eū erogaſti, cum recuperare potero, cum eum pro derelicto non habui.

e Si puerum.] id eſt ſeruum. Accurſius.

f Pro derelicto.] ſi aliàs autem eſſet occupantis: vt ff. de ſtipul. ſeru. l. quod ſeruus. uel eſſet liber hodie, ut ſupra de Lati. lib. tol. §. ſed ſcimus, & in auth. de nuptijs. § & hoc multo, colla. 4. Accurſius.

g Exiſtimās.] idem puto ſi crediderit ſeruum, vt arg. ff. de capti. l. in bello. §. ſi quis ſeruum, & pro impenſis habeo negotiorum geſtorum actionē ad ſumptus, ut ff. de nego. geſt. l. ſed & an ultro. § j.

a Veterano. In vet. Venuleglo.

I. Imp. Alexāder A. Venuleio.*

TEmpus expeditions aduerſus petitiones ſi quę cōpetiſſe iuſte probari poſſunt, præſcriptionem non parit.[b] VI. Non. Iul. Iuliano & Criſpo Conſs.

QVIBVS NON obiicitur longi tēporis præſcriptio.

Propter cauſam ceſſat præſcriptio in ſuperiore titulo, nunc dicit quando propter perſonam ceſſat.

TEmp.] CAS. Si tē expeditione degentis poſſeſſionem præſcripſiſti, an ei reuerſo, non obſtante præſcriptione, detur petitio, quæritur? Reſpō. quod ſic.

b Non parit.] cum effectu, quia reſtituitur, ut ſ. de reſt. mili. l. quod tempore & l. 1.

Fruſtra precibus impetratur, quod per reſtitutionem in integrum conceditur. & hoc non reperitur alibi de iure communi. Item habenti de iure communi, non dicitur fieri gratia. Bal. Vel ſic: Quando abſentia eſt neceſſaria, non obſtat præſcriptio: & precibus non eſt impetrandum quod à iure communi eſt conceſſum. Sal.

II. Impp. Dioclet. & Maximianus AA. & CC. Aurelio [Afchiatro.]

C CVm per abſentiam tuam eos de quibus quereris, in res iuris tui irruiſſe[i] aſſeueres, teque ob medendi curā à comitatu noſtro diſcedere non poſſe palam ſit: præfectus prætorio noſter accerſitis his quos cauſa contingit, inter vos cognoſcet. Non neceſſario autem petis ex lōgi temporis[k] diuturnitate[l] præſcriptionē tibi non opponi, quando iuſtæ abſentiæ ratio, & D neceſſitatis publicæ obſequium, ab huiuſmodi præiudicio te defendat.[m] PP.

CVm per abſentiā.] CASVS. Si prædiū alicuius medici exiſtentis in comitatu principis, dum erat abſens, præſcripſiſti: an non obſtante longi tempo. præſcri. illud recuperare poſſit quæritur? Reſpon. quod ſic: nec eſt neceſſe, vt ex ſpeciali beneficio principis petatur ne ſibi opponatur longi temporis præſcriptio cum iuſta abſentia eum excuſet.

i Irruiſſe.] emendo à non dominis.

k Temporis.] ſcilicet ex ſpeciali beneficio, vel reſcripto: nam ſuperfluum eſt, &c. ut j. de theſauris, lib. 10.

l Diuturnitate.] No. ſuperfluum eſt precibus implorare, quod de iure competit.

m Defendat.] petita a te reſtitutione in integrum, vt ſ.

m ff. ex quib. cauſ. ma. l. inter eos. §. fin. ſecus in voluntaria abſentia, vt infra de præſcript. xxx. an. l. ſicut, ibi, non ſexus.

NOn eſt.] CASVS. An rem minoris longi temp. præſcr. præſcribere poſſit qs, quæritur? Reſpon. quòd nõ: quia in minori ætate nõ admittitur, ſed in maiore.

a In minore.] ad hoc ſ. de tempo. in integrum reſt. l. vlt.

b Non imputari.] ſcilicet cũ effectu, quia reſtituitur. ſed hodie ipſo iure ſeruat illæſus: vt ſupra in quib. cau. in inte. reſt. non eſt ne. l. ſi. ſecũdum quoſdam. ſed ſecundum Io. dic ipſo iure etiam veteri iure non currere præſcriptione pupillo. x. vel xx. annorum: ut ff. de acquir. re. do. l. bonæ fidei. nec adulto. nam per orationẽ diui Seueri prohibetur rerũ eius alienatio: ut ff. de re. eo. qui ſub tut. l. 1. & ſupra de præ. minor. l. 1. ergo & præſcriptio: ut ff. de uſ. bo. ſign. l. alt. nationis. in vſucapione ergo tantùm rerum mobilium adultorum, ut ipſo iure non currat: addit Iuſtinianus ad præſcriptionem in l. prædicta, ſancimus, ſupra in quibus cauſis reſtit. &c. ſecundum opin. Io.

SI poſſeſſio.] CASVS. Si rem meam longo tempore iuſto titulo bona fide poſſediſti, tutus eris perpetuo: quia reipublicæ cauſa abſenti, vel alio caſu fortuito, non obſtat.

c Inconcuſſa.] neque de facto, neque de iure.

d Fortuito caſu.] & generaliter ſi de neceſſitate, non voluntate abſuit: ut ff. quibus ex cauſ. maio. l. ſed & ſi per prætorem. §. fina. & de minorib. l. Papinianus.

NEque.] CAS. Mutuaui tibi decem, ſicut per decem ann. nec petij: an præſcriptione longi temporis tueri te poſſis, quæritur? Reſpondeo quod non: quia perſonali actioni longi tẽporis præſcriptio non obſtat.

e Actioni.] ſimplici, vt ſupra de conſti. pecu. l. 2. & ſ. de

XV. Kal. Mar. Nic. Max. V. & Aquil. Conſſ.

Minori vigintiquinque annis non præſcribitur. h. d. Sed demũ poſt maiorem ætatem incipit. h. d. ſecundum veram lecturam. Vel ſic: Præſcriptio longi temporis non currit minori. h. d. ſecundum Sal.

III. Iidem AA. & CC. Numidio rectori Italiæ.

NOn eſt incognitum, id temporis quod in minore a ætate tranſmiſſum eſt, longi tẽporis præſcriptioni nõ imputari. b ea enim tunc currere incipit, quãdo ad maiorẽ ætatem dominus rei peruenerit. PP. IIII. Id. Sept. Ipſis. IIII. & IIII. AA. Conſſ.

B *Contra abſentem reipublicæ cauſa vel caſu fortuito, præſcribitur longo tempore, ſi poſſeſſio apud præſcribentẽ ſemper & diu inconcuſſa fuit abſque controuerſia. Bal. Vel ſic: Abſenti reipublicæ cauſa, vel fortuito, non obſtat præſcriptio. h. d. ſecũdum Salicetum.*

IIII. Iidem AA. & CC. Criſpino †

SI poſſeſſio inconcuſſa c ſine controuerſia perſeuerauit, firmitatem ſuã teneat obiecta præſcriptio, quã cõtra abſentes vel reipublicæ cauſa, vel maxime fortuito caſu, d nequaquã valere decernimus. PP. VI. Kal. Mart. Ambaliano & Aſclepiodoto Conſſ.

† Criſpino. vel.

Actioni perſonali non præſcribitur longo tempore. Bal. Vel ſic: Perſonales actiones regulariter non tolluntur longi temporis præſcriptione. h. d. ſecundum. Sal.

V. Iidem AA. & CC. Ianuario.

NEque mutui, neq; cõmodati, aut depoſiti, ſeu legati, vel fideicõmiſſi, vel tutelæ, ſeu alij cuilibet perſonali actioni e lõgi temporis præſcriptionem obijci poſſe, certi iuris eſt. S. Kalend. Februa. AA Conſſ.

Aduerſus præſcriptionem contra captum ab hoſtibus, reuerſus poteſt reſtitui: & reſtitutus intentat directam quam primo habebat: quandoque intentat vtilem, quæ appellatur reſciſſoria. h. d. cum iuncta glo. Bald. Vel ſic: Reuerſus de captiuitate rem non præſcriptam vendicat actione directa, præſcriptam vero vtili reſciſſoria reſtitutione prehabita. Sal.

VI. Iidem AA. & CC. Dulcio †

AB hoſtibus captus, ac poſtliminio reuerſus, actione in rem directa, vel qualibet alia f dominium vendicando, temporis aduerſarij poſſeſſionẽ fruſtra times: cum aduerſus eos qui reſtitutionis auxilio quacunque ratione iuuantur, huiuſmodi factũ g non opituletur. h

† alias, Doleo.

C *Præſcriptio longi temporis contra præſentem finitur annis decem: contra abſentem, annis viginti: de quo debet deduci omne tempus, quod debet reſtitui beneficio reſtitutionis. h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Præſcriptio longi temporis eſt decem annorum inter præſentes: & viginti inter abſentes: tempus tamen iuſtæ abſentiæ mediante reſtitutione ſubducitur. hoc d. ſecundum Sal.*

VII. Idem AA. & CC. Caſſiano.

PRæſcriptione bona fide poſſidentes aduerſus præſentes annorum decem, abſentes autẽ viginti muniuntur. quòd i ſi

D ex alicuius perſona de petitorum parte, reſtitutionis prætendatur auxiliũ: deducto eo, quo ſi qd fuerit geſtum, ſuccurri ſolet, reſiduum tempus computari, rationis eſt. k

Militibus in expeditione degentibus

A nego. geſt. l. aduerſus; & arbi. tu. l. tutores, vel mixtæ, vt ſupra tit. 1. l. hæreditatẽ niſi in caſu, vt diximus ſ. tit. 1. l. vnus. hæc ergo præſcriptio longi temporis in realibus tantum locum habet. ſed certe & perſonales quædam tolluntur longo tempore, immo breuiori: vt ecce interdicta plura, quę anno tolluntur, vt ff. de interdic. l. 1 in fi. & maxime illud de glande legenda, quod triduo durat, vt ff. de glan. legen. l. 1. Item & actio quod metus cauſa, quadoque x. annis tantum durat, ut ſupra de his q̃ vi, &c. l. ſi vi. Item redhibitoria. vj. menſibus: quanto minoris anno, vt ff. de ędil. edi. l. ſciendum. §. fi.

Actiones qdã perſonales tolluntur breui tẽpore.

AB hoſtibus.] CASVS. Dicit imperator in hac l. quod ſi capti ab hoſtibus rem vſucapere incępiſti, & eo reuerſo vſucapionẽ compleuiſti, dabitur vtilis. Vin.

f Vel qualibet alia.] directa datur cum non eſt vſucapio cõpleta. Vel dic qualibet alia, ſcilicet vtili reſciſſoria cũ eſt completa, vt infra de capti. l. ab hoſtibus, & ſupra de rei vendi. l. nullo. Vel dic qualibet alia, ſcilicet vtili, ſiue ſit cõpleta vſucapio, ſiue non. nam forte ante captiuitatem habebat tantum vtilẽ: quia emphyteuta erat, vel ſuperficiarius. ut ff. de rei ven. l. prætor.

f Vel qualibet alia.] id eſt reſciſſoria: cũ iam cõpleta eſt præſcriptio.

g Factum.] id eſt pręſcriptio rei.

h Opituletur.] poſſeſſori rei Acc.

PRæſcriptione.] CASVS. Si rem meã bona fide inter præſentes x. annis poſſediſti, vel xx. inter abſentes, tutus eris. ſed ſi aliquibus illorum decem annorum aberã cauſa reipublicę, illi ſubducentur nec computabuntur.

i Quòd.] quòd pro ſed. & dictio tempus, omittitur: & poſtea ponitur cum illa dictione, reſiduum.

k Rationis eſt.] vt & ſupra de reſtit. mili. l. quod tempore, & ff. ex quib. cau. ma. l. ſed & ſi. §. quoties.

ſ Ancimus.] CASVS. Si res militis, dum eſt in expeditione, vſucapiatur, vel præſcribatur: illa tempora quibus erat in expeditione, ſubducẽtur de medio: quod beneficium exiſtenti in domo non in expeditione ſibi denegabitur: ſed cum eſt in expeditione, tibi datur beneficium: quod alias ſi alijs locis ſtet, nõ concedetur.

a Opitulari.] vt infra de adulter. l. ſi quondam.

b Adiuuãtibus.] ut ſupra de teſti. mili. l. ſi.

Aduerſus præſcriptionem contra eos inchoatam ſuccurritur, nõ militibus delicatis in domo ſua manentibus. Bald. Vel ſic: Tempus abſentia volũtaria, vel præſentia militibus non ſuffragatur. h. d. ſecundum Salic.

VIII.

SAncimus his ſolis militibus qui expeditionibus occupati ſunt, ea tãtummodo tẽpora quæ in eadem expeditione percurrunt, in exceptionibus declinandis opitulari, a illis temporibus per quæ citra expeditionum neceſſitatem in alijs locis vel in ſuis ædibus degunt, minime eos ad vendicandum hoc priuilegium adiuuantibus. b Dat. Kale. April. Conſt. Decio Cos.

TITVLVS XXXVI.

SI ADVERSVS CREDITOREM PRAESCRIPTIO OPPONATVR.

Continuatio. *Supra dixit de præſcriptionibus quæ competunt contra vendicationes quæ iure dominij dantur domino: nunc de his quæ contra hypothecariam dantur.*

Tertius poſſeſſor contra hypothecariã aduerſus creditorem præſcribit longo tempore. actio vero perſonalis cõtra debitorẽ ſalua pmanet. Bal. Vel ſic: Contra hypothecam præſcribitur longo tempore à quolibet poſſidente, excepto à creditore cum eius hærede. h. d. cũ l. ſeq. ſecundum Bart. Vel ſic: Extraneus pignorum poſſeſſor titulo & bona fide præſcribit hypothecaria actioni ſpacio temporis lõgi, perſonali contra debitorem ſalua manẽte: debitor vero nec eius hæres præſcribit tẽpore longo. h. d. ſecundum Sal.

I.

DIuturnum b ſilẽtium lõgi tẽporis pręſcriptione corroboratũ, creditoribus pignus perſequentibus ineffica- d cem actionẽ conſtituit: præterquam ſi debitores, vel qui in eorum iura ſucceſſerunt, e obligatæ rei poſſeſſioni incumbant. f

DIuturnum.] CASVS. Mutua ſumpſi. 10. obligaui tibi pignora, ea diſtraxi, vel quis extraneus ea poſſedit. 10. annis: an agentem te hypothecaria pro pignore cõtra poſſeſſorẽ, poſſit titulo præſcrip. long. temp. te repellere, quæritur? Reſpon. quòd ſic. Si vero ego, aut hæres meus ea poſſideret: non obſtaret tibi lõgi tẽporis pręſcript. nihilominus primo caſu aduerſus me pro debito durabit perſonalis actio.

*Valerię. b Diuturnum.] id eſt decem annorum inter præſentes, 20. inter abſentes, vt infra l. proxi. ſic accipitur in ti. de vſuca. § diutina.

d Ineffica cẽ.] quo ad effectum, vt ff. de diuerſ. præ. c. l. creditor, ſed prima facie eſt efficax, vt inſtit. de excep. §. 1.

e Succeſſerunt.] vniuerſali titulo, vt hic: non ſingulari, vt ſupra titu. 2. l. ſuper. & infra. l. proxi. & ſupra de act. & oblig. l. eſt in arbitrio.

Actioni hypothecariæ quã 10 tempore præſcribitur ab emptore. f Incumbant.] & præterquã ſi ſecundus creditor poſſideat, vt infra præſcrip. 30. ann. l. cum notiſſimi. §. 1. Sed videtur non præſcribi hypothecariæ. 10. annis, etiã ab emptore, vt ff. de dam. infect. l. cũ poſtulaſſem, in fi. quæ eſt contra. Solu. ibi creditor fuerat abſens ex iuſta cauſa: hic præſens. Vel forte ſine iuſta cauſa abſens. Vel ibi interrupit creditor præſcriptionem. Vel ibi prius cœperat poſſidere poſſeſſor, qui poſtea emit, quàm res obligarentur. Vel ibi quærit, ſed non ſoluit. Item quare non tollitur hypothecaria per vſucapionem triennij, vt infra de pig. l. vſucapio, cum tollatur præſcriptione, vt hic? Reſp. vſucapio eſt inducta vt dñiũ quæratur. bene autem quis poteſt habere dominium: & alius habebit hypothecariã, vt ff. de pig. l. 1. §. cũ prædiũ pignori, & ff. de vſufru. l. locum. § proprietatis, & ff. de vſucap. l. iuſto. § non mutat. At præſcriptio parit exceptionem tantum, & contra omnem hominem: non autem quærit dominium. Item loquitur hæc lex de re immobili, cum de. 10. annis dicat. Quid ergo ſi tẽ immobilem inter præſentes. 10. annis poſſedit bona fide, & iuſto titulo: nunquid tuebitur ſe aduerſus creditorẽ hypothecariã intendentem? Reſpon. ſecundum Ir. non, ſed ſecundum Io. ſic, cum poſſit ſe tueri cõtra dominum, multo magis contra creditorem. non enim nocere debet ei, quia breuiori tempore iã ſuus eſt dominus, vt ff. de capti. l. in bello § ſi tẽ ruum.

Vbi autem creditori à poſſeſſore longi tẽporis præſcriptio obijcitur, perſonalis actio aduerſus debitorem ſalua ei competit.

Actio perſonalis cõtra ſolum obligatum dirigitur & eius hæredes: hypothecaria contra poſſeſſorem, qui longo tempore aduerſus creditorem præſcribit. Bal. Vel ſic: Perſonalis actio non competit contra extraneum pignoris poſſeſſorem, ſed hypothecaria ſic, cui præſcribitur tempore longo.

II.

SI debitori hæres non extitit, ſed iuſta viginti annorum poſſeſſione collata in te donatio corroborata eſt: neque perſonali actione (qui debitori non ſucceſſiſti) cõueniri te iuris ratio permittit: neque data pignori prædia poſt interuallum longi tẽporis tibi auferenda ſunt: quãdo etiam præſentibus creditoribus decẽ annorũ præſcriptionem opponi poſſe, tam reſcriptis noſtris, quàm priorum principũ ſtatutis probatũ ſit. g

SI debitori.] CASVS. Obligata ſibi pignora dedi Titio, & longo tempore poſſedit: an poſſis agere aduerſus Titiũ hypothecaria pro pignoribus, quæritur? Reſpon. quod non: nec poteris conuenire Titium pro debito, ſed me tantum.

g Probatum ſit.] vt & ff. de diuer. præſcrip. l. an vitiũ, in fi. & l. creditor, & ſ. l. proxi.

TITVLVS XXXVII.

DE QVADRIENNII PRAESCRIPTIONE.

Dixit de præſcriptione qua tuetur emptorem: nunc de ea qua venditorem, ſcilicet fiſcum qui rem alienam vendit vt ſuam: & de ea qua defenditur aduerſus eum.

Contra fiſcum præſcribitur quadriennio continuo, & habens cauſam à principe nulla eſt inquietudine laceſſendus. Baldus. Vel ſic: In quibus rebus fiſco denũciatur, habeat locum præſcriptio quatuor annorum h. d. ſecundum Bald. Vel ſic: Poſſeſſor bonorum vacantium poſt denunciationem factam fiſco, tuetur quadriennio, & idem ſi a principe facta fuerit conceſſio h. d. ſecundum Sal.

I. Imp. Cõſtantin. A. ad ...

NOtum eſt, à fiſco quęſtionẽ poſt qua

NOtum eſt.] CASVS. Deceſſit Titius ſine hærede, vnde bona ſua erant vacantia, & fiſco denunciata: ea poſſedi per quadriennium: an fiſcus à me ea auocare poſſit, quæritur? Reſpon. quod non, obſtante præſcriptione

ſcriptione quadriennij. & hoc in prima. Idem eſt, ſi princeps aliquam rem de uacantibus mihi dederit, & prædicto tempore poſſedi: quia non auocabitur à fiſco, nec ab alio. & hoc in ſecunda.

a Continuū.] computandum à tempore denunciationis fiſco factæ, & quo vere cœperant eſſe bona vacantia. ſi aūt ante denūciationē velit computari tempus, tunc. 20. anni ſunt neceſſarij, ut ff. de iur. fiſc. l. 1. §. diuus, & de diuer. & tēp. præſcri. l. Intra quatuor. §. 1. & ff. ū omiſ. cauſ. te. l. qa aūt. §. quod ergo tempus. & hoc ubi non habet titulum. alioquin mobilia triennio, immobilia decennio vſucapiuntur: cum fiſcus vbique præſens ſit. Vel dic 20. inter abſentes, ut inſti. de uſuc. §. res, & ff. de uſuca. l. quamuis.

b Vacantibus.] à tēpore denūciationis, ut ff. de diuer. & tēpo. præſcrip. l. intra quatuor, in prin.

c Inchoādam] ſed certe nec ante ichoatam perficere uidetur, ut ff. de diuer. p̄ſcript. l. intra, in prin. Sed dic, ibi alius inchoauerat, qđ alij nō prodeſt: quia eſt ciuilis interruptio, q̄ alijs non prodeſt.

d Largitate.] facta ex bonis uacātibus, non petente aliquo, ut infra de peti. bo. l. 1. in h. lib. 10.

e Laceſſendos.] nec ſtatim quidem, ſi legem vltimam infra eodem inſpicies, ſecundum Ir. ſed ſecū dum hanc poſt quadriennium.

f Nec his] poteſt hoc referri ad dictum proximum & quod dicit, quoquo modo, puta cum dedit imperator alicui per aliquod priuilegium.

drienniū [continuū [a]] ſuper bonis vacantibus [b] inchoandam [c] non eſſe. Additum eſt & eos qui noſtra largitate [d] nituntur, nulla inquietudine laceſſendos, [e] nec his [f] à fiſco noſtro controuerſiā commouendam, qui quoquo modo aut titulo [g] eaſdem res poſſederint.

Prætendēs cauſam onerosam vel lucratiuam a fiſco, modo quocunque qui excogitari poſſit, perpetuo eſt tutus: ſed domino contra fiſcum datur regreſſus vſque ad quadriennium. h. d. vſque ad. § ad hac. Bald. Vel ſic: Qui emit a fiſco aliquam rem tanquam fiſci, non poteſt pro ea re conueniri: ſed conueniendus eſt fiſcus intra quadriennium, non poſtea. Bar. Vel ſic: Qui rē alienā emit a fiſco illam vendente vt propriam, vel qui eam conſecutus eſt a principe vt fiſcalem, non poteſt à domino, nec ab alijs ius in re prætendentibus inquietari, ſed contra fiſcum poſſunt intra quadrienniū agere ad preciū: & confeſſio procuratoris fiſci inter ſcripturas de recepto repertas ſtatim præiudicat: ex. h. d. ſecundum Sal.

II. Imp. Zeno A. Aenex comiti rerum priuatarum.

Omnes [h] qui quaſcūque res [i] mobiles, vel immobiles, ſeu ſe mouentes, vel in actionibus, aut quocunque iure conſtitutas, à ſacratiſſimo ærario comparauerint: [k] eos quinetiam, quibuſcunque res mobiles ſeu immobiles, ſeu ſe mouentes, aut in actionibus, vel quocunque iure conſtitutæ, munificentiæ principalis nomine datæ fuerint: omnibus pariter priuilegijs q̄ ex diuinis ſanctionibus inclytę recordationis Leonis & noſtræ pietatis ſuper certis patrimonijs antea emptores conſecuti ſunt, [l] perpotiri ſancimus: & ita cūctos [m] huiuſmodi beneficijs ſeu priuilegijs perfrui, tanquam ſi ſuper ſingulis ſubſtantijs ſeu patrimonijs etiā nūc vel poſtea data fuiſſet huiuſmodi diſpoſitio: nec poſſe contra emptores p̄dictarum rerū factos iā, vel futuros, vel cōtra eos quibus ſuper huiuſmodi rebus largitas noſtra delata eſt vel fuerit, aliquas actiones in rem dominij vel hypothecæ gratia, vel in perſonā ciuiles, [n] ſeu prætorias, [o] vel ex legibus ſeu ſacratiſſimis conſtitutionibus [p] deſcendētes, vel quaslibet alias [q] (licet nominatim p̄ſenti ſanctione nō ſint comprehenſę,) moueri, [r] data volētibus licentia intra quadriennium contra ſacratiſſimum ærarium, ſi quas ſibi competere actiones exiſtimant, exercere: [ſ] ita tamen, vt poſt elapſum quadriennium nec

modo, puta cum dedit imperator alicui per aliquod priuilegium.

g Titulo] eū donauit uel uendidit. & ſic titulus ad præſcriptionem quadriennij non prodeſt: & ſic repetit, ut addat: licet triennij ſic, ut dixi. Vel dic tertium eſſe caſum legis. q. d. nec ab alio inquietabitur, ut ſupra proxi. nec à fiſco, ut hic. & adde hic differentiam quam dixi ſupra ſi aduer. fiſ. l. fin.

Omnes.] CASVS. Olim ſi fiſcus rem aliquam uendidit, emptor patiebatur multoties controuerſiam. unde imperator Leo dederat priuilegium quibuſdā nobilibus, ut ſecuri eſſent: imperator Zeno extendit priuilegium per iſtam l. ad omnes emptores, ut quicūque à fiſco rem emerit, ſtatim ſit ſecurus. Idem eſt ſi imperator aliquas res donauerit: ita tamen quod domi-

nus rei aduerſus fiſcum intra quadriennium habeat regreſſum: poſtea non. & hoc in prima. Si uero emam rem aliquam a procuratore fiſci, & ipſe in inſtrumento confeſſus eſt ſibi ſolutum, non poterit poſtea opponere exceptionem non ſolutæ pecuniæ. & hoc in ſecunda.

h Omnes.] ſcilicet uolumus. & accipe uerbum, perpotiri, quod eſt infra ea. l.

i Quaſcunque res.] ſcilicet fiſcales, ſed ſequēs lex etiam ad priuatas principis extendit. Accur.

k Cōparauerint.] id eſt à fiſco acquiſierint quolibet titulo, ut infra. l. proxi. In pri. ſic. ff. de ſtatu li. l. ſtatuliberi. §. fi.

l Conſecuti ſunt.] in hunc forte modum, ſi quid ex his rebus quæ ſucceſſione Titij ad fiſcū peruenerunt, à fiſco acceperis: & ſi non fuerunt Titij, & ſic nec fiſci factæ ſunt: ſecurus tamen ſis. Et ſic no. quòd perſonalia priuilegia extendit, & facit ius commune ea eſſe.

m Cūctos] q. d. ita uolumus eſſe tutos priuilegio generali, ac ſi ſingulis donatarijs uel emptoribus ſingula ſpecialia priuilegia ſuper ſingulis rebus & patrimonijs indulta eſſent, ut infra de præſcrip. 30. an. l. omnes, in princip.

n Ciuiles.] ex lege duodecim tabularum.

o Prętorias.] edicto uel interdicto prætoris inductas.

p Conſtitutionibus.] principum, ut condictionibus ex hac lege.

q Alias.] ut in factum uel officium iudicis.

r Moueri.] ut infra l. proxi. & inſti. de uſu. §. fi. & ſupra de cōmuni. rerum alie. l. 2. immo uide ut quod ſit ut ff. de peti. hær. l. nec ullam, alias. l. etiam. §. item ſi quis, quæ eſt contra. Solu. hæc in rebus ſingularibus, illa in uniuerſitate uel hic corrigit, uel hic ignorans alienam accepit. Item alias contra, ut ſupra de rei uen. l. 1. Solu. ut ibi. Item alia contra ſupra de lib. cau. l. non ideo. Sol. illa corrigitur per hanc, uel ſpeciale ibi in libertate. Ac.

ſ Exercere] ut utilem rei uendicationem uel hypothecariā quam intenderent, directam contra poſſidentem, niſi priuilegio eſſet tectus, ut j. l. proxi. ſecundum Ir. Alij dant condictionem ex hac lege. Alij dant negotiorum geſtorum: quia ratam habens uenditionem, ut ſupra de rei uendi. l. mater ſed prima uerior.

Scrinium

a Scrinium.] id eſt ſtatio. Vel dic. i. qui ſcrinio præſunt. Vel dic id eſt notarii.

b Interuenientibus.] apud procuratorem fiſci.

c Securitatem.] id eſt apocham.

d In arbitrio.] ut ſupra de actio. & obli. l. ſicut. & eſt hoc ſpeciale, ſicut & alia. Sed regulariter contra, ut ſupra de non nu. pec. l. in contractibus. §. 1. & 2.

Circa hanc l. tu videbis Fe. in c. q̄ ī eccleſiarū 13. co. de conſti. & Hippo. in l. 1. §. cū quidā, in 1. co. ff. de quæſt.

Bene.] l. 2. & 3. Si aliquis emebat à fiſco, ſtatim ſecurus erat, ut in l. ſuperiori: non ita erat, quando aliquis emebat ab imperatore aliquod prædium de ꝓprio patrimonio ſuo: ſed idem de cætero debet obſeruari de eo qui emit à principe, quia ſtatim ſecurus erit, & ſi procurator imperatoris vel Auguſtæ vēderet, non habet neceſſe ꝓmittere de euic. ſed ſufficit ſi faciat inſtrumentum, & imperator ponat ibi ſignum ſuum. Itē ante l. iſtam imperator dederit aliquā rem alicui loco religioſo, de cætero erit ſecurus.

e Proſpectum eſt.] ut. ſ. l. proxi.

f Contrarium.] nā credita fuerat fiſci, nunc apparet aliena, ſicque ea euincitur.

Gnauiter quid ſit. — g Gnauiter.] i. ſapiēter. inde ignauus, id eſt inſipiens.

Principis ſunt oīa, qualiter īteiligatur. — h Omnia pricipis.] etiam quo ad proprietatē, ut dixit M. principi apud Roncaliam, timore vel amore, & pro eo. ff. de offic præto. l. Barbarius, in fi. Sed Bulga. contra, etiam ibi dē, & hic expone ad protectionem vel iuriſdictionem. ſic & littora Romani imperii dicuntur populi Romani, ut ſ. ne quid in lo. publi. l. littora publica. Vel verius 2 omnia ſua ſunt, ſ. fiſcalia, & patrimonialia. vt ſubiicit, argu. ff. ne qd in

2 Placet cōiter ſcribentib. Vide Bar. in extrauag. ad reprimēdū, in gl. totius & incluſa de'unt in ver. Contius.

ſacratiſſimū fiſcū licere ſibimet qbuſlibet actionibus pulſare cognoſcant.

Si officialis fiſci vendens confiteatur ſibi precium eſſe numeratum, perpetuo eſt ſecurus emptor: nec poteſt ſibi obyci exceptio non numeratæ pecuniæ. Bal.

Ad hæc, fiſcalium rerū emptoribus cum ratione iuſtitiæ conſulentes, iubemus, quoties competens ſcrinium a geſtis interuenientibus, b diſtractarum rerum precia ſeſe depoſuerit ſuſcepiſſe: minime poſt huiuſmodi ſolutę pecunię depoſitionē emptores quaſi non numeratis pecunijs moleſtari, vel neceſſitatem iiſdem emptoribus imponi (licet nō ſolennem conſecuti fuerint ſecuritatem c) ſoluta fuiſſe precia probare. Sed cū ſit in arbitrio d precia ſuſcipientis, minime deponere, ſeſe, quod non acceperit, ſuſcepiſſe: ita conuenit nec emptores pleniſſimam ex huiuſmodi depoſitione ſuper precij ſolutione ſecuritatem conſecutos, vllum (ſicut dictum eſt) vlterius probationis grauamen penitus formidare.

Quod ſupra proxime ſtatutū eſt in his qui emūt à fiſco, habet etiam locum in his qui emunt vel alio titulo receperūt ab Auguſto, vel à principe vel eorum procuratoribus. h. d. ſecundum Bar. Vel ſic: Statuta in rebus venditis vel donatis vt fiſcalibus, quæ in l. præcedenti continentur, vendicant ſibi locum vt in rebus alienis venditis, vel donatis ut proprijs ab imperatore, vel eius coniuge. Et fiſcus vel procurator Cæſaris non tenetur de euictione promittere. Sal.

III. Imp. Iuſtinianus A. Floro comiti rerum priuatarum, & curatori dominicæ domus, & Petro uiro illuſtri curatori diuinæ domus ſereniſſimæ Auguſtæ, & Macedonio uiro illuſtri curatori & ipſi dominicæ domus ſereniſſimæ Auguſtæ.

Bene à Zenone diuæ memoriç fiſcalibus alienationibus proſpectū eſt, ne hoīes qui ex æra-

A rario donationis vel emptionis vel cuiuslibet alienationis titulo quicquam accipiunt, ſi quid circa cōtractū contrarium f emerſerit vel euictionis vel alterius inquietudinis gratia, ad dominium vel hypothecam reſpiciens, aliquod ſuſtineant detrimentum: ſed aduerſus emptores quidem, vel donationem accipientes, vel per alios titulos alienationis

B quicquam detinentes, minime quæcunque actiones moueantur, ſed tantū modo contra ęrarium vſque ad quadriennium tantum: quo translapſo neq; aduerſus fiſcum aliqua remaneat actio.

Sed ſcimus hoc quidem in fiſcalibus alienationibus gnauiter g obſeruari: ſed non ſimili modo rem fuiſſe obſeruatam circa eas res, quæ à ſacratiſſimis imperatoribus, non à fiſcalibus rebus, ſed ex priuata eorum ſubſtantia procedunt. quod ſatis irrationabile eſt. Quæ enim differentia introducitur, cū

C omnia principis h eſſe intelligātur, ſiue ex ſua ſubſtātia, ſiue ex fiſcali fuerit aliqd alienatum? Eodemque modo & ſi à ſereniſſima Auguſta aliquid alienetur, quare non eadem vtatur prærogatiua: ſed curatores i noſtri, per quos ſolemus ſubſtantiam noſtram gubernare, neceſſe habeant in venditionibus rerum & euictionem, & alia quę ſunt priuatæ vtilitatis pacta, emptionalibus inſtrumentis adſcere, vel quaſdam tales obligationes in alienationū inſtrumentis agnoſcere, vel in ꝑmutationibus vel in trāſactionibus, ſi & hoc fuerit celebratū? hoc enim eſt eorum qui nec maieſtatem imperialem agnoſcunt, nec quātum k iter priuatā fortu

D nā & regale culmen mediū eſt, & q̄ nr̄os curatores l per quos res diuinarū domuū agūtur, aliqb9 iniurijs vel dānis afficere conāt.

Quę omnia reſecantes, per hanc generalem & in perpetuum valituram legem ſancimus omnes alienationes de aula procedētes, ſiue à noſtra clementia, ſiue à ſereniſſima Auguſta coniuge noſtra, ſiue ab his q̄ poſtea digni fuerit nomine imperiali, ſiue iam alienatū qddā eſt, ſiue poſtea fuerit: ſine omni inqetudine permanere, ſiue res eis ꝑ noſmetipſos, ſiue ꝑ ꝓcuratores (ex epiſtalmate m tamen noſtro) fuerint aſſignatæ.

loco pub. l. 2. §. 3. vn de codex meus non eſt principis, ſed mihi pro eo datur rei uendicatio directa, non principi. Ac.

ADDITIO. Addas hic glo. 1. in proœmio digeſtorum.

i Sed curatores.] ad hanc lege interrogatiuè vſque illuc, hoc enim, &c.

k Nec quantum.] repete, non agnoſcunt, &c.

l Qui noſtros.] ſub audi, eorum, qui pro eis. &c.

m Epiſtalmate.] idē dato quod imperator mittere ſolet: vel ſcriptura quam ipſe princeps ſcribit, ſeu commiſſio.

Epiſtalma quid notat.

Theodora.

A ¶ Et nemo audeat eos qui res accipiunt per quemcũque titulum alienationis ſiue mobiles, ſiue immobiles, ſeu ſe mouentes, vel iura incorporalia vel panes ciuiles, [a] iudiciis aſſicere, vel ſperare aliquam contra eos eſſe ſibi viam apertam, ſed omnis aditus præcludatur, omnis motus & ſpes hui⁹ petulãtię. ¶ Sed aduerſus domos noſtras habeãt intra quadriẽnium tantum ſecundum imitationem fiſci, B quas exiſtimauit poſſe ſibi competere, actiones in rẽ, [b] vel hypothecariam: vt ex noſtra iuſſione [c] cauſa moueatur, & cõpetentẽ mereatur effectũ. Quòd ſi quadriennium fuerit emẽſum: nec aduerſ⁹ domũ noſtrã habeat quis quãcũque actionem. ¶ Quia igitur [d] multa ſcimus tam noſmetipſos, q̃ ſereniſſimam Auguſtam coniugem noſtram variis perſonis iam donaſſe, & C vendidiſſe, & per alios titulos aſſignaſſe, & maxime ſacroſanctis eccleſiis, & xenonibus & prochotrophiis, & epiſcopis, & monachis, & aliis innumerabilibus perſonis, & eandem liberalitatem ex noſtra ſubſtantia ſiue ſereniſſimæ coniugis noſtræ eſſe confectam: ſancimus etiam eos firmo iure habere quod conſecuti ſunt: ita vt contra illos quidem D nulla moueatur actio: intra quadriennium autem ex præſenti die numerandum pateat omnibus aditus contra noſtras diuinas domos ſuas actiones ſuper eiſdẽ rebus mouere: ſciturus ꝙ pſato quadriennio finito, neq; aduerſus domos noſtras aliquis eis reſeruet regreſſus. Cũ enim [e] multa priuilegia auguſta fortuna meruit, & in donationibus ſine inſinuatione geſtorũ omnem firmitatẽ [f] habentibus, & ſuper rebus quas pro tempore ſereniſſimus princeps diuinæ Auguſtæ conſtante matrimonio donauerit, [g] vel ipſe à ſereniſſima Auguſta ꝑ donationis titulum cõſequatur, ut maneat ilico donatio plena, nullo alio cõfirmationis tempore † ex pectando: ita & hoc videatur imperiale eſſe priuilegium. Qui enim ſuis conſiliis ſuiſq; laboribus pro toto orbe terrarum die noctuque laborant, quare nõ habeant dignam ſua prærogatiua fortunam? ° ¶ Quæ ergo pro Auguſto honore, & cautela res accipientium noſtra ſtatuit æternitas, hæc tam ſublimitas tua [h] quàm cæteri omnes iudices noſtri obſeruare feſtinent, ex eo tempore valitura, quo nutu diuino imperiales ſuſcepimus inſulas. [i]

† tenore

° dignam ſua ꝓrogatiuã fortunam.

TITVLVS XXXVIII.

NE REI DOMINICÆ VEL TEMplorum vendicatio, temporis pręſcriptione † ſubmoueatur.

† aliàs exceptione.

Serui, liberti, & coloni principis de eiuſdem poſſeſſionibus recedentes ac eorum ſoboles, nullo tempore præſcribuntur: ſed ſi ad aliquam militiam aſpirant, debent exui. hoc dicit, ſecundum Baldum. Vel ſic: Serui, liberti, vel coloni principis, & eorum ſoboles indebite ad aliquam dignitatem obrepentes, ad ſtatum priſtinum debent reuocari omni præſcriptione ſemota. h. d. ſecundum Sal.

Imppp. Valens & Valentinia. AA. ad Probum

I. præfectum P. Galliæ. *

* Galliarum. Contius.

SÆpenumero præceptum eſt ut ſerui atq; liberti, coloniq; [k] præterea rei noſtræ, necnon etiam eorum ſoboles, [l] ac nepotes, quicunque de noſtris poſſeſſionibus receſſiſſent, ac ſe ad diuerſa militiæ genera cõtuliſſent: cingulo in qđ obrepſerant fraudulẽter, exuti, ſi ad aliquas fortaſſe trãſcenderint dignitates, omni tẽporis definitione ſubmota, [m] noſtro patrimonio reddantur.

Res emphyteuticaria Cæſaris, reipublicæ, vel templorũ, nullo titulo oneroſo vel lucratiuo alienari poſſunt vt præſcribantur: immo à cõparantibus auocantur ſine reſtitutione pretij. Ba. Vel ſic: Si qs de colonis vel de emphyteuticis principis vel tẽplorũ terrã vendiderit, ceſſat longi tẽporis præſcriptio, vt terra reſtituta emptor ſciens nõ habeat facultatẽ pretiũ repetẽdi. Sal.

Imppp. Valentinia. & Theodo. & Arca. AAA.

Dextro Comiti rerum priuatarum.

Vniuerſis.

[a] Panes ciuiles.] id eſt pręʙendas vel reditus.

[b] In rem.] hic dicit Ir. & Pe. dari non domino actionem in rẽ. Sed tu dic vtilem vel cõdictionem ex lege: vt ſ. l. proxi. dixit.

[c] Iuſſione.] id eſt ꝑmiſſu: ſicut libertus vocat patronum in ius, ut ſupra de in ius voc. l. venia, & dabit princeps iudicem, & ſubiiciet ſe, vt ff. de offi. eius cui mand. eſt iu. l. & ſi prætor. vel de his quæ venditæ ſunt ut fiſcales, erit ſub ꝓcuratore Cęſaris vna cum præſide: de his quæ ut ſuæ, erit ſub procuratore fiſci. argu. ſ. ſi aduer. fiſ. l. 2.

[d] Quia igitur.] futuris poſt legem iſtam alienationibus proſpexit: hic proſpicit ꝓteritis, & ante legẽ iſtam factis alienationibus, ſuæque prouiſionis cautam præmittit.

[e] Cum enim] non valet hoc argumentum: quia alia ſunt cõceſſa, ergo & hoc concedatur: ſed ſic dicit, ſancimus.

[f] Firmitatem.] ut ĩ. de dona. l. ſancim⁹.

[g] Donauerit.] ut ſupra de dona inter virũ & uxo. l. penult. & ad hoc ſ. prã de bo. quæ lib. l. penul.

[h] Tua.] loquitur pręfecto prætorio.

[i] Inſulas.] ar. quòd non ualet priuilegium principis ante coronationem. Itẽ nota eum coronandum. Acc.

ADDITIO. Videas glo. in verbo, veſtigiis, & glo. in uerbo, reges, in cle. Romani in §. porro, de re iudicata.

NE REI DOMInicę vel tẽplorũ vẽdicatio, temporis præſcrip. &c.

SÆpenumero.] CAS. Si ſerui vel coloni reip. receſſerũt de prædiis, & facti ſunt milites, & longi tẽporis ſpacio in militia ſteterint: qđ iuris ſit, quæritur? Reſpon. quod debẽt ſpoliari cingulo militiæ, & reuerti cum filiis, & nepotibus ad prædia fiſci.

[k] Coloniq;.] aſſeripriti.

[l] Soboles.] ſic. ĩ. de agri. & cenſi. l. cum ſatis, in prin. & §. fi. lib. 11.

[m] Submota.] id eſt inducta adhuc, ſed hodie eſt inducta ꝓſcriptio. xl. annorũ, argu. ĩ. titu. 1. l. omnes quæ eſt contra. Vel eſt ſpeciale in principe, cum hęc videamus in ciuitate, ut ſupra de ſacroſan. eccle. l. vt inter diuinum. & ſic non currit præſcriptio, vt in huiuſmodi titulo, ut ĩ. ti. 1. l. præſcriptionem, & ĩ. de fun. limi. l. fina. li. 11. & de fugi. col. l. fi. eo. lib.

Vniuerſas. ſ[illegible] Coloni principis vendiderunt prædia ipſius: an poſſint præſcribi, quæritur? Reſpon. quod non ſed imperatori dabitur facultas ea vendicandi, nec cogitur refundere precium emptoribus.

a Dominici.] i. principis.

b Longi temporis] quid de longiſſimi? Reſpon. in templis, itein & in ciuitate centum annorum ſtatutum eſt: ſed poſtea & ultimo ad xl. annos eſt reductum in templis, ut ſupra de ſacroſan. eccl. l. ſi. & in auth. quas actiones.

c Liceat.] a fiſco uendicante, ſiue emptor ſciuit rei conditionem, ſiue non, ut ſ. de rei ven. l. ſi mancipium. ſi vero d. cas a uendente, tunc exiges quod emptor tūc fuit ſciens: & hoc dicit, in qs, & ſic amittit talis emptor precium vt h. c, & infra tit. 1. l. 1. & infra de eute ſi ſ. n lum non tamen lucratur venditor ſciens, ſed habet fiſcus. ignorans autem a venditore repetit, ut ff. de act. empt. in l. emptorē. §. ſi. & ti. de iure fiſ. Lucius, in ſi.

Emptor quādoque precium amittit, nec illud vēditor lucratur.

Vniuerſas terras quæ à colonis ſiue emphyteuticariis dominici[a] iuris, reipublicæ, vel iuris ſacrorum templorum, in qualibet prouincia venditæ vel vllo alio pacto alienatæ ſunt, ab his qui perperam atque contra leges eas detinent, nulla longi temporis[b] præſcriptione officiente iubemus reſtitui ita, vt nec precii quidem in quis comparatoribus repoſcere liceat.[c] Dat. V. Non. Iul. Conſtanti. Valentin. A. iiij. & Eutropio Conſs.

Deminutio cenſus fiſcali, non obſtante reſcripto, & temporis curſu, ad priſtinum ſtatum debet reduci. h. d. & habet duplicem lec. Salic. Vel ſic: Deminutio cenſus ſoluti ad modū conſuetum reducitur, reſcripto obtento illicito non obſtante. h. d. ſecundum Iaco. But.

III. [illegible]

* Ex Cod. Theod. li. 10. titu. 1. l. 15. Constius.

Paulum Co. Theo. & in manuſcri.

Si qua.] [illegible] Si aliquis occupauit prædia imperatoris, debet ea reſtituere: nec prodeſt ſi impetret priuilegium per fraudem, ut liceat ea poſſidere.

a Si qua vnquam.] id eſt ſi quandocunque. alias incipit, ſi qua loca, id eſt ſi q̄cunque.

b Occupauerit.] veterem cenſum minuendo ſua profeſſione.

c In ſua iura.] id eſt ad primum emphyteutam, & ad cōſuetum cenſum.

d Præiudicio.] id eſt ut noui non præiudicent veteribus. Acc.

e Incubatio] poſſeſſionis.

Si qua unquam[a] loca ad ſacrum dominium pertinentia cuiuſlibet temeritas occupauerit:[b] ſecundum veteris cenſus fidē in ſua iura[c] retrahantur. Reſcripta igitur obreptionibus impetrata, cum præſcriptione longi temporis, & noui cenſus præiudicio[d] ſubmouebit auctoritas tua: atque ita omnia ſuo corpori, quæ ſunt auulſa, reſtituet. neq; enim incubatio[e] diuturna, aut nouella[f] poſſeſſio, proprietatis nſtræ priuilegiū abolere poterit.[g] Dat. V. Kal. April Arca. V. & Honor. III. AA. Conſs.

f Nouella.] quæ continet dominii tranſlationem.

g Poterit.] Nec in cenſu minuendo, ut & ſ. ti. 1. l. cōpeſit, & ſ. de fun. & ſal. rei domi. l. ſi. lib. 11.

TITVLVS XXXIX.

DE PRÆSCRIPTIONE XXX vel xl annorum.

Si fiſcus vendit rem alienam vt alienam minus ſolenniter, poteſt peti reſciſſio per dominum, ſi non obſtet ſibi præſcriptio vel exceptio. h. d. ſecundum Bald. Vel ſic: Res vendita propter tributa non ſoluta non obſeruatis omnibus ſolennitatibus vendatur, niſi triginta annorū pſcriptio interuenerit. h. d. ſecundum Barto. Vel ſic: fundus ob tributa non ſoluta venditus, ſi in venditione non fuerint ſeruata vel non interuenerint a iure requiſita, vendicatur, niſi triginta annis ſit præſcriptus nec precium ſit ei reddendum emptori. Sal.

I. [illegible]

Cvm aſſeueres.] C A S V S. Poſſidebas prædium tributarium pro quo ſingulis ann. ſoluebas tributum fiſco. cum eſſes abſens per aliquot annos, vicinus tuus nunciauit procuratori fiſci, quod in ſolutione tributorum longo tempore ceſſaueris. & ipſe prædiū illud diſtraxit vili precio. an re uerſus poſſis reſtitui ad precium quæritur? Reſp. q̄ ſi emptor xxx anno. poſſedit, amodo nō audieris petens pdiū. Si vero tpſ nō eſſluxerit, poteris vendicare: nec emptori preciū q̄d dedit, refundes. ſi probaueris q̄ dolo & fraude acceſſit ad prædij emptionem.

a Te abſente.] dem eſt ſi te p̄ſ. nte, ſed ad maiorem exaggerationem dicit.

b Impoſuerant.] in uidentes, quia fertilis erat ibi ſeges. ſic & s. mani. l. per diuerſa, in princip. vn de Ouidius lib. de arte, Fertilior ſeges eſt alienis ſemper in agris Vicinumq; pecus grandius vber habet.

Ouidius.

c Collationis.] q̄ collatio ſoluta erat, & ſic nō debebatur, vt habeat ocum quod in fine dicit.

d Vili precio.] non ergo interuenerunt quæ debuerunt interuenire. cum quia que ſint neceſſaria in tali venditione: ſcilicet quod debitū ſit, & ceſſatum ſit: & q̄ bona fide res vendatur, & q̄ iuſto precio (quæ hic non fuerunt) item q̄ res ſubhaſtetur, & quod præſidis auctoritas interueniat, ut ſupra ſi propter pub. pen. l. 2 & 3.

Venditio prædiorū pp tributa non ſoluta, quæ requiruntur.

Cvm aſſeueres te abſente[a] eos qui oculos prædiis tuis impoſuerant,[b] operā dediſſe, vt annonariæ collationis[c] p̄textu, vili precio[d] ab officio præſidali prædia tua diſtraherentur: ſi legitimi temporis ſpacium[e] ex venditionis die fluxit: qui prouinciam regit, inter vos cognoſcet, & quod publico[f] iuri præſcriptū[g] eſt, ſtatuet.[h] Sin autem nondum ex die publicæ venditionis legitimum tempus tranſmiſſum ſit, iudex examinatis allegationibus tuis, qd̄ rei qualitas dictauerit, ſequetur:[i] non ignarus ſi in iuſtā eſſe emptionē pſpe-

e Spacium.] quod eſt legitimum tempus, cum perpetuæ erant actiones tempore huius legis, ut inſtit. de perpe. & temp. act. in princip. Reſp. tunc erat centum annorum vel xl. ut argu infra. l. proxi. Sed hodie conſtat eſſe. xxx. annorum: ut infra eo. l. 3.

Actiones olim erāt perpetuæ.

f Publico.] id eſt præſcriptionem contra ius publicū, id eſt actionum perpetuitatem inuentam ſua ſententia firmabit abſoluendo poſſeſſorem. Accur.

g Præſcriptum.] i. præiudicatum.

h Statuet] puta abſoluendo poſſ ſſorem.

i Sequetur] faciendo ſ. tem reſtitui. Sed qualiter hoc? immo ſtatim fuit ſecutus emptor, ut ſupra de quadrien. præſcrip. l. 2. Rn̄. ibi vendit fiſcus ut ſuā, hic ut alienā. & ideo

Fiſco vendēte rem alienam, an ſtatim ſit emptor ſecurus.

DE PRÆSCRIPTIONE XXX [illegible]

Continuatio.

De præſcriptione longi temporis dictum eſt, ſequitur videre de long. ſſimi, ſi. licet quando locum habeat præſcriptio. xxx. annorum, & quando locum habeat præſcriptio xl. annorum, & quis ſit effectus earum. Azo.

xerit, precium quod pro vitioſo contractu datum eſt, ſecundum principalium ſtatutorum tenorem malæ fidei emptoribus reſtitui [a] non oportere.

Qui non poſſidet, nullo tẽpore præſcribit. h. d. ſecũdum Bal. Vel ſic: Qui pro alio poſſidet, nullo tempore præſcribit. Bar. Vel ſic. Primo rationem ſuæ intentioni contrariam remouet, aſsignando cauſam uſque ibi, nemo igitur. Secundo annectit ſuauè intentionem, tacitam decidendo quæſtionẽ vſque ibi, ne cogãtur. Tertio ſubiungit rationem ſuæ deciſionis vſque ad finem & h. d. Poſſidens, alij non præſcribit ſibi. Sal.

1. Imp. Valẽs & Valenti. AA. ad Volu[illegible]ſianum [P. P.]

Male agitur [b] † cum dominis prædiorũ, ſi tanta precario poſsidentibus [c] ꝓrogatiua deferẽ, vt eos [d] poſt quadraginta annorum ſpacia qualibet ratione decurſa inquietare non liceat: [e] cũ lex [f] Conſtantiniana [g] iubeat ab his poſſeſſoribus initiũ non requiri, [h] qui ſibi [i] potius quàm alteri poſſederunt.

idco oportet vt præſcribat, cum non interueniant ea quæ debeant interuenire.

[a] Reſtitui.] nec à uendicãte nec à vẽditore: & ſic amittet: vt ĩ. de liti. l. vlti. §. ſi. & ĩ. de euic. l. ſi ſciens. Sed vt ꝙ a vendicante, vt ĩ. ſi ven. pig. agn. l. 1. quæ eſt contra. Solu. hic dolus dedit cauſam contractui: ibi incidit. Vel hic emptor ſciuit venditorem non habere ius vendẽdi: ibi tantum in precio fraus habita eſt. Vel verius ibi precium cõuerſum fuerat in vtilitatem domini: vt & ff. de rei vendic. l. emptor, & ſ. de prædiis mino. l. vlt. hic non: quia ſoluta fuerat annona. Item ſimiliter videtur ꝙ à vẽditore rehabeat precium, vt ſ. cõmunia de leg. l. fin. §. fi. quę eſt cõtra. Sol. [1] ibi diſtraxit dominus: hic non dominus. vel ibi fuit ſtipulatus: hic non. Item contra. ſ. quod met. cau. l. 3. Solue vt ibi.

M Alè.] CAS. Locaſti prędiũ tuum pro certa mercede: tenuit poſſeſſor illud. xxx vel xl. an. & ita ſe dominũ dicit, quaſi præſcripſerit: an poſſit præſcribere, quæritur? Dicitur quòd non: quia malè eſſet domino prædii quòd compelleretur prædium ſuum amittere: & aliquando expellere bonos & vtiles colonos: & non idoneos ſibi ſubrogare: vel quòd compelleretur dominus quolibet anno vocare teſtes, & coram eis proteſtari ſe dominum eſſe. nec obſtat lex Conſtantini quæ dicit quòd ſi aliquis poſſedit prædium xxx anno. quòd ſit ſecurus. nec requiritur initium poſſeſsionis ab eo: quia illa intelligenda eſt in eo qui ſibi & non alii poſſidet: ſed colonus iſte non ſibi, ſed domino poſſedit: vnde præſcribere non potuit.

[b] Malè agitur.] id eſt malè ageretur ſi hoc eſſet.

[c] Poſſidentibus.] large hic ponit precario poſsidentem, vt emphyteutam comprehendat, vt ĩ. eo. l. cum notiſſimi. §. fin. quem contractum quidam precarium appellant. Item colonum, vt in fine huius. l. Item commodatarium, & depoſitarium: nam oẽs iſti precibus porrectis poſsident. In vero autem precario [2] ſimiliter loquitur ſi dominus conceſsit ſolam detentationem, ſiue ſolã naturalem poſſeſsionem: quod poteſt, ut ff. de acq. poſſ. l. Pomponius. §. ſi is, & ff. de preca. l. & habet §. eum, & l. certe. §. 1. Sin autem ciuilem & naturalem concederet, præſcriberetur domino ſpacio xxx. an. vt ĩ. eo. l. proxi. eſt autem ratio prædictorum quare nõ præſcribitur dominis, quia ipſi habent poſſeſſionẽ, & poſſidenti non currit præſcriptio. Sed bene dico ꝙ actionem perſonalẽ, id eſt ex locato, vel cõmodati, vel depoſiti, poſt xxx. annos non poteſt intentare ad rem recuperandam, vel pro præterito tẽpore ad aliquid. ſed vti poſſidetis interdictũ, vel rei vendicationẽ intentat ad poſſeſſionẽ recupetandã: quia in poſſeſſione non poteſt ei imputari præſcriptio. xxx. annor. vtpote cũ ipſe ſemper poſſidebat, & hoc ſi dicas naſci eas ex tempore contractus. ſi autẽ ab eo tempore tantum quo cõmittitur dolus vel culpa, ab eo tempore tãtum incipiet præſcribi perſonali actioni.

[1] Hæc ſolutio videtur vera l. ſe: & eã ſequitur Sa. Tu dic, ꝑut hic tenet Maynus.

† Hęc l. ponit caſum ĩ quo nõ currit ꝑſcriptio. Alios caſus ponit gl. in c. cũ nõ liceat, extra de præſcript.

[2] Precaria poſſeſſio large quãdoque capitur.

[1] Aduertas ꝙ do. teſte Bar. hic dicũt cõtra iſtã glo. Nã licet precario poſſidens utroque iure poſsideat: tamẽ ſemper dominum recognoſcit, vt non præſcribat, ſicut diceimus ĩ emphyteuta & colono: ꝓpterea talis recognitio interrũpet ꝓſcriptionẽ iã cœptã: ut ĩ. eo. l. cũ notiſſimi §. fin. multo magis ĩchoari eã impedit ab initio.

¶ Eos autem poſſeſſores non conuenit appellari, qui ita tenẽt, vt ob hoc ipſum ſolitam debeãt [k] præſtare mercedem.

¶ Nemo igitur qui ad poſſeſsionem conductor † accedit, diu alienas res tenẽdo, ius ſibi proprietatis [l] vſurpet: ne cogantur domini aut amittere quæ locauerunt, aut conductores vtiles ſibi fortaſsis excludere: aut annis omnibus [l] ſuper dominio ſuo publicè proteſtari. Dat. VIII. Kalend. Auguſt. Valenti. & Valentinian. AA. Conſs.

† aliàs, ut conductor.

Actio perſonalis non durat niſi annis triginta, niſi fuerit interrupta pupillari ætate, vel executoris miſsione. hoc dicit vſque ad l. omnes. ſecundum Bald. Vel ſic: Omnes actiones quæ minori tempore non tolluntur, triginta annis tolluntur: quæ præſcriptio tempore pupillaris ætatis ceſſat & dormit. Barto. Vel ſic: Omnes actiones quæ minori tempore non ſunt limitatæ, triginta annorũ præſcriptione tolluntur: quæ non currit pupillis: & interrumpitur per miſsionem executoris. Salicetus.

[d] Vt eos.] ſcilicet colonos precario detinentes.

[e] Non liceat.] ſcilicet dominis.

[f] Cum lex.] reſpondet tacitæ obiectioni.

[g] Conſtantiniana.] quam nõ habemus: quam quidam tam praue interpretabantur, vt ex ea deferrẽt colonis ſeu poſſ. prærogatiuam.

[h] Non requiri.] quidam libri habent, non requiri, & tunc dic initium, id eſt titulum, uel bonã fidem. ſic & ſ. quod cum eo. l. ſi liberã, & ĩ. de agr. & cenſi. l. cum ſcimus §. fi. lib. 11. nam ſufficit ſola longæui temporis poſſeſſio. Alii habent ſine non: & tunc dic requiri, id eſt quando incęperunt poſsidere: hic enim bene requiritur: ut arg. ſ. de pignorat. act. l. nec creditores, & ſupra cõmodati. l. 2.

[i] Sibi.] id eſt ita ſibi quòd non alii. at colonus nõ ſibi, ſed alii poſsidet. ſic eſt. ff. de uſucap. l. pignori. 1. reſpon. & ſupra de vſufruct. l. neque. igitur non habet in eis locum lex Conſtantiniana.

[k] Debeant.] etiam ſi non præſtiterint. Et ſic no. colonum non præſcribere. xxx. annis, licet nihil ſoluat, vt hic & ff. de vſucap. l. cum quidam. §. diuus, ſecundũ nos. ſed M. dicit contra arg. ff. de acquiren. poſſeſ. l. quamuis. 1. §. 1. & ff. de uſur. l. cum quidam. §. diuus. Item pro eo. ĩ. de agr. & cenſ. l. litibus, lib. 11. & ſ. de fi. inſt. l. plures.

[l] Vſurpet.] Colonus ergo ſibi uolens poſſidere, nec poſſidet, nec præſcribit: ſed ſi dominum uenientem non admittit, vel poſſeſſionem alii tradat, uel expellitur: & tunc dominus non poſſidet, vt dixi. ſ. communia de vſucap. l. qui ex conducto. Acc.

Colonus nihil ſoluens, nõ præſcribere poſſit.

Omnibus.] id eſt ſingulis.

S Icut in rem.] CASVS. Omnis actio, ſiue ſpecialis in rem, vt rei vendic etiam malæ fidei poſ. præſcribente: ſiue de uniuerſitate, ſicut hære. peti. ſiue perſonalis, vt certi condictio, ſpacio. xxx. ann. tollitur, & hypothec. ſimiliter quæ competit creditori pro pignore ſibi obligato, quando extraneus poſſidet. ſi vero debitor poſſidet, non tollitur niſi xl. ann. ut ĩ. eod. l. cum notiſſimi. & hoc in prima. Si uero Titius præſcribebat rem meã, an per libelli oblationem porrectam præſidi interrumpatur præſcriptio, quæritur? Reſpond. quòd non: ſed per executorem. & hoc in ſecunda. Et hæc. l. eſt generaliter intelligenda in qualibet perſona tam maioris, q̃ militis, q̃ minoris: excepto pupillo cui non currit præſcriptio in pupillari ætate: incipit tamen currere poſtq̃ incipit

incipit eſſe pubes, quæ incipit currere contra defunctũ. & hoc in tertia. Et intelligenda eſt hæc l. de illis actionibus quæ antiquo tempore habebant longam vitam, & non de his quæ certo tempore limitabantur, ſicut redhibitoria, quæ durat per annum. & hoc in quarta. Elapſis vero 30 ann. an poſſit recuperari actio, ſi ille cui competebat, dicat ſe hãc legẽ ignoraſſe, quæritur? Dicitur quod non: quia talis errat in iure, & ideo non eſt audiendus. & hoc in quinta. In ſuperiori. l. dictum eſt qualiter omnis actio tollitur 30. annis: ſed nõ fecit mẽtionem de qualibet actione in ſpecie: dicit hic quod ita ſeruatur in omni actione quod dictum eſt ibi, tanquam ſi expreſſiſſet omnem actionem: quia nullum ius nec publicũ, nec priuatum durat vltra 30. vel 40. ann. & qui prædicto tempore poſſedit, ſecurus eſt, dummodo ſine controuerſia poſſideret: quia ſi aliquis poſſedit rem meã. & conueni eũ, interrupta eſt pſcriptio p litẽ conteſtatã. Itẽ ſi aliqs ſtetit p tẽpus in libertate, ſecurus eſt.

† Ex Co. Theod. li. 4. tit. 12. l. 1. Cõtius.

IIII. Impp. Honor. & Theodoſ. AA. ... præfecto P.

Sicut in rem[a] ſpeciales,[b] ita de vniuerſitate, ac perſonales[c] actiones vltra[d] triginta annorũ ſpacium minimè protendantur: ſed ſiqua res,[e] vel ius[f] aliquod poſtuletur, vel perſona qualicunq;[g] actione, vel pſecutione[h] pulſetur: nihilominus erit agenti triginta annorum præſcriptio metuenda.

Eodem etiã iure in eius perſona valente, q pignus vel hypothecam nõ à ſuo debitore,[i] ſed ab alio per longum tempus poſſidente[k] nititur vendicare. †

† additur in Cod. Theo. Nã p titio ſinitũ regundorũ l eo l. quo nũc eſt iure, ſublabit. Cõtius.

Quæ ergo antea nõ motæ ſunt actiones, triginta annorum iugi[l] ſilentio, ex quo iure cõpetere cœperunt, viuendi † ulterius non habeant facultatẽ:[m] nec ſufficiat[n] precibus[o] oblatis ſpecialẽ quoddam (licet per annotationẽ[p]) promeruiſſe reſponſum, vel etiam in iudicijs allegaſſe:[q] niſi allegato ſacro reſcripto, aut in iudicio poſtulatione depoſita,[r] fuerit ſubſecuta per executorem[s] conuentio: nõ ſexus fragilitate, non abſentia, non militia[t] cõtra hanc legem defendenda, ſed pupillari ætate duntaxat (quis † ſub tutoris defenſione cõſiſtat) huic eximenda ſanctioni. Nã cum

† al. mouendi.

† In Cod. Theodoſ. quandiu.

a Sicut in rem.] iam ergo erat præſcriptio hæc 30 ann. ſm. Io. Alij cõtra. ſed hac l. primo inducitur, ut j. ea. l. §. hæ autem actiones. & inſtitu. de perpe. ac. in princ.

b Speciales.] ſpeciales in rem ſunt 10. directa in rem Publiciana: item vtilis in rem quæ datur ſuperficiario, vt ff. de ſuperfi. l. 1. §. quod autem ait. item Seruiana, & quaſi Seruiana, confeſſoria, negatoria, vtilis in rem quæ datur metum paſſo, in rem præiudicialis, & illa vtilis q datur emphyteutę. De vniuerſitate ſunt quatuor in rem, & in perſonam, vt petitio hæreditatis, famil. erciſ. bonorum poſſeſſoria, hæreditatis petitio, vel fideicommiſſaria hæreditatis petitio, vt patet. ff. de rei vend. l. in prin. Sed communi diuidundo licet ſit mixta, tamen nõ eſt vniuerſalis, ut ff. commu. diui. l. 4. Sunt autem quædam merè perſonales de vniuerſitate, ut actio ex teſtamento quæ datur fideicommiſſario. Item actio ex empto, quæ datur contra venditorem hæreditatis. Perſonales autem aliæ infinitæ ſunt.

Actiones reales ſũt decem.

Actiones in rẽ vniuerſales ſunt quatuor.

c Perſonales.] vt condictio certi ex numeratione.

d Vltra.] nam j. multæ ſubſiſtunt, ut j. ea. l. §. hæ aũt.

e Res.] ſcilicet corporales.

f Vel ius.] vt ſeruitus, quæ incorporalis res eſt, vt inſti. de rebus corp. in fin. ſed quomodo iuri incorporali, uel actioni perſonali præſcribitur, cũ ab aduerſario nil poſſideatur? Reſpon. quaſi poſſidetur, vt. ff. de petit. hære. l. regulariter. Accurſius.

g Qualicunque actione.] vt ad exhibendum.

h Perſecutione.] extraordinaria, veluti de fideicommiſſo quod fit iudicis officio: ſecus in exceptione, vt. ff. de doli exce. l. purè. §. fin.

i A ſuo debitore.] vel eius hærede, uel creditore alio qui poſſedit viuente communi debitore, vt j. eo. l. cum notiſſimi. in prin. & §. 1.

k Poſſidente.] mala fide. alioquin tolletur longo tempore, vt ſ. ſi aduerſus creditorem. l. 1. Sed an eſt malæ fidei, quia ſcit obligatũ? Videtur quod non, ut ff. de acqui. poſſ. l. ſi quis fundum, in fi. Sed dico quòd dominiũ præſcribit, vt ibi, ſed non hypothecariæ actioni. Vel hic loquitur de eo malæ fidei qui ſciebat rem alienam non debitoris eſſe. prima melior. Accurſius.

l Iugi.] id eſt continuo.

m Facultatem.] ſcilicet quo ad effectũ. i. per exceptionem. nam tempus ipſo iure non tollit actionẽ, ut ff. de act. & obliga. l. obligatio nũ fere. §. placet.

n Nec ſufficiat.] ſed licet illis ad interrũpẽdam præſcriptionem.

o Precibus.] & ſic contra. ſ. quando li. prin. da. l. 1. ſed ibi eſt ſpeciale in quibuſdam actionibus prætorijs, & annalibus, & pœnalibus, ut in eo. tit. l. 2.

p Per annotationem.] ad differentiam conſultationis.

q Allegaſſe.] illud reſponſum.

r Depoſita.] etiã ſine reſcripto, & corã ordinario.

s Per executorẽ.] g executorem. ergo fit interruptio in 30. annis, ut hic, & j. e. l. cum notiſſimi, in prin. aliter nõ, ut ff. pro empt. l. alienã. Sed an ſit neceſſarius libellus, ut corã ordinario? ... quod ſic, ut. ſ. de lit. conteſta. authen. offeratur, in fin. Nos contra, ut hic, & j. eo. l. cum notiſſimi, in princ. ſed certe, uidetur quod nec etiam per executorem, ut ff. de eo per quem fac. e. ſ. l. ſi. in princ. & ff. quibus ex cau. ma. l. ait prætor, in fin. & l. ſequen. quę ſunt contra. Solu. ſecundum uetera iura non fiebat per executorem interruptio: hodie ſic. ita hæc. l. corrigit illas. nec obſtat huic ſolutioni. ff. de actio. & obligat. l. conſtitutionibus. ubi uidetur etiam ueteri iure fieri interruptio: quia ibi loquitur in prætorijs & annalibus, & precibus principi porrectis. Vel uerius, ibi non dicit perpetuari: ſed ad hæredes tranſire. Vel ſolue ſecũdo dicta contraria: quia ibi non fuit facta citatio, ſed tantum recepta ſatiſdatio iudicio ſiſti quod placet. Vel dic ſecundum Io. quod hic dicit in actione in rẽ tãtũ loqui, & in ea illa uetera iura corrigi: in alijs uero non. Quartũ dãt præſcriptionẽ interrumpi per executorem, ſed non perpetuari actionẽ in. 30 an. ut ibi dicit. unde & ſi annalis erat actio, anno tolletur, ſi poſt executoris conuentionem actor deſiſtet anno agere.

: Cõcor. glo. vt in medio, extra de libell. ob. in c. 1.

ADDITIO Tu dicas ſecundem Ia. de Are. & dominum Ia. But. quod quædã præſcriptio eſt odioſa, quæ currit ſoliũ ex negligentia non petentis, nullo attento fauore præſcribentis. Nã pſcriptio ſiue ſit bonę fidei, ſiue malæ fidei, vt hæc pſcriptio. 30. ann. & iſta interrũpitur per ſolã executoris miſſionẽ, vt hic, & l. cũ notiſſimi, in princ. j. eo. Quædam eſt præſcriptio merè fauorabilis: vt præſcriptio triennij quæ currit fauore poſſidentis per titulum & bonam fidem. & iſta non interrumpitur per citationem, nec per litis conteſtationem, niſi in effectu, vt l. ſi poſt acceptum. ff. de rei vendi. Quædam eſt præſcriptio mixta, quæ currit tã fauore poſſidẽtis quã odio negligentis, vt præſcriptio. x. vel xx. ann. & in iſta eligitur quædã media via, vt non interrũpatur per ſolã executoris miſſionem, ſed per litis conteſta. Ita loquuntur ſm eos & Bar. hic iura allegata in contrarium hic per gloſ. & l. more, & ſ. de rei vend. & l. 2. in § fi. ff. pro empt.

t Militia.] reſtituuntur tamẽ abſentes, & milites, vt ff. ex quibus

ex quibus cau.ma.l. i.

[a] Seruanda ſunt.] quia currit tunc contra eos hæc præſcriptio, etiā ſi non cœperat contra defunctum, vt ſ. ſi ma.fa.l ſi.in ſi. Si ergo cœperat cōtra defunctū, interim dormit, & poſtea excitat ſe, & coniungitur tempus ſequens præcedēti, & hæc eſt mirabilis naturæ hæc interruptio: quaſi dicatur interim ruptio: aliàs interruptio ex toto rumpit, vt non tecō iungatur poſtea tēpus, vt ſ. de præſcri. longi tempo.l. 1. & l.nec bona. An autem reſtituatur adultus contra præſcriptionem. 30. ann? Quidam dicunt q̄ non, vt arg. ſ. in qb. cau.in integr. reſti. nō eſt ne.l. ſin. Nos quòd ſic, vt ff. de mino. l. ait prætor. in prin. Sed ad quid, cū non poſſit compleri in adulta ætate? Reſpōn. immo poteſt, puta cucurrerat prædeceſſori ſuo per 29. annos, & poſtea completur in minori ætate iſtius. Nec obſt. ſ. ſi aduerſus ven.pign. l. 2. quia prædeceſſor contraxerat cum illo. & eodem modo reſpon. ad illam.l. ff. de mino.l. Æmilius. Item no. hic præſcriptionem. 30. annorum contra pupillum nō currere, vt ff. de acquir.re.do.l.bonę ſi dei. Item nec contra filiumfamilias, vt. ſ. tit. 1.l. 1. in ſin. Et ratio eſt, quia cum effectu nō habet actionē patre viuēte, in cuius eſt poteſtate. Itē nec eccleſiis, vt ſ. de ſacroſan. eccle.l.ſin. & in auth. quas actiones. Itē nec creditori agēti hypothecaria cōtra debitorem, vel ſuū hæredē vniuerſalem, vel aliū creditorem, vt ĩ. eo.l.cum notiſſimi, in prin. & §. 1. & idem poteſt dici vbicunque habet locum præſcriptio quadraginta annorum, vel maior. Item nec mulieri pro dote matrimonio durante, vel antequam maritus ad inopiā vergat. vt ſ. de iure do l.in rebus. § omnis. Item in conditionali debito, pendente conditione, vt ĩ. eo.l. cum notiſſimi. §. illud. In prædictis enim caſibus actor agere non pōt: & ideo ei non currit. ſed quandoq; videtur q̄ etiam ſi agere non poſſit, tamen currat ei præſcriptio, vt ff. de ſer. vrb. prædio. l. & Attilicinus, Sol. illud ſpeciale in ruſticis ſeruitutibus, vt non ſit opus quod agere potuerit, vt ff quemad. ſer. amit. l ſi partem. §. ſi per fundum: ſecus eſt in vrbanis, vt ff. de ſer. vrba. præ. l. hoc autem. uel ibi poteſt petere per officium iudicis, vt poſſit redaptare foramen.

[b] Perpetuæ]id eſt ſine præfinitione temporis, uel cum vita hominis, ut inſtitu. de perpe. & tēpo. act. in princ.

A [c] Temporibus.] ſcilicet minoribus.

[d] Limitabantur.] puta redhibitoria, & quãto minoris, ut. ff. de redhibito.l. ſciendum. §. ſi. & præſcriptio longi temporis. 10. vel. 20 annorum, ut. ſ. de præſcrip. longi tempo. per totum, & aliæ ſimiles.

ad eos annos peruenerint, qui ad ſolicitudinem pertinent curatoris, neceſſariò eis ſimiliter vt alijs annorum triginta interualla ſeruanda [a] ſunt.

¶ Hæ autem actiones annis triginta continuis extinguantur, q̄ perpetuæ [b] videbantur, non illæ quæ antiquis temporibus [c] limitabantur. [d]

¶ poſt hanc verò temporis definitionem nulli mouendi vlterius facultatem patere cenſemus, etiā ſi ſe legis ignorantia [e] excuſare tentauerit. Dat. VIII. Kal. Decem. Conſtātinop. Victore Coſs.

Omnes actiones quæ triginta annorum ſpacio vel minori non tolluntur, quadraginta annorū ſpacio tolluntur h. d. ſecundum Bald. Vel ſic: Tantum valet genus quo ad omnia, quantū enumeratio ſpecierum. & ut ceſſet omnis aduocatorū cauillatio, ſi qua actio effugiat præſcriptionem triginta annorum, non effugiet quadraginta, niſi in cohortali conditione, & tributorum exactione, hoc dicit cum duabus ll. ſeq. Iac. But. Vel ſic: Omnes actiones, etiam ſi ius publicū concernant quæ triginta annis vel paucioribus nō tolluntur, quadraginta annis excluduntur. Sali.

IIII. Imp. Anaſtaſius A. Matroniano P.P. †

OMnes [f] nocendi quibuſlibet modis artes omnibus [g] amputātes, cunctas quidē tēporales exceptiones quæ ex vetere iure, vel ex principalibus decretis deſcendunt, tanquam ſi per hanc legem ſpecialiter ac nominatim fuiſſent enumeratæ, [h] cū ſuo robore durare, & ſuū cunctis quibus competūt,
B vel in poſterū competere valuerint, pro ſuo videlicet tenore pſidiū in ppetuū deferre decernimus.

¶ Quicquid autem præteritarum præſcriptionum vel verbis vel ſenſibus minus continetur, implentes, per hanc in perpetuū valituram legē ſancimus, vt ſi quis contractus, vel ſi qua ſit actio quæ cū non eſſet expreſſim ſupradictis temporalibus præſcri
C ptionibus concepta, quorundā tamen vel à fortuita [i] vel excogitata interpretatione ſæpe dictarum exceptionum laqueos euadere poſſe videatur: huic ſaluberrimæ noſtræ ſanctioni ſuccūbat, & quadraginta annorum curriculis proculdubio ſopiatur, nullumque ius priuatum [k] vel publicum [l] in quacūque cauſa vel quacūq; pſo

[e] Ignorantia.] nocet ergo iuris ignorātia in damnis. & ſic eſt contra. ff. de iuris & facti ignoran. l. error, in fine. Solu. hoc ſpeciale in odiū negligentis, vt ĩ. titu. 1.l.ſi. in ſin. ſic. ſ. de præſcri. long. temp l. ſi. in ſi. & ſic ſit in l. illa, ſi quis in tantam. ĩ. unde vi. Vltimo quærendum eſt de actione communi diuidundo, & familiæ erciſcundę. & de pignoratitia, & pro ſocio, & de negatoria quæ triginta annis tolluntur. Et dices hoc plene. ĩ de anna. exceptio.l. 1. §. 1. Illud conſtat, res furtiuas & vitioſas hoc tempore præſcribi, vt. ĩ. de annali exceptione.l. 1. § 1. Item de iure offerendi dices. ĩ. eo. l. cum notiſſimi. §. eodem iure.

[f] OMnes.] In prima parte hæc lex confirmat præcedentē, & alias quæ certam metam pſcriptionibus imponunt. Accurſius.

[g] Omnibus.] poſſeſſoribus & præſcribentibus. Accur.

[h] Enumeratæ]tantum ualet generaliter dici: quantum ſi ſingula enumerētē, vt hic, & ſ. de quadrien. præſcrip. l. 2. ibi, tanquam &c. & ff de adminiſt. tu. l. ſi duo. Sed argu. contra. ff. de mino.l. illud §. ſi talis. Item & fallit hoc in
D caſibus fortuitis renunciatis, vt ff. ſi quis cau. l. ſed & ſi. §. quæſitum. & aliàs, vt ff. de pigno. l. obligatione, & l. quę nondum ſunt. §. quod dicitur.

[i] Fortuita] quia fortuito quandoque quis bene dicit.

[k] Priuatum.] agendi, non excipiendi, vt ff. de except. do l. pure. §. ſin. nec ius eundi ad eccleſiam. Sic ergo videtur q̄ ſi debitor poſt triginta annos offerat debitum, non cogetur creditor accipere, ut cogatur dare pignus: argu ĩ. eo.l. cum notiſſimi. §. ſed cum, in ſin. §. vbi plene dices de hoc. ſi tamen accepit debitum, cogitur reſtituere pignus actione pignoratitia. Alij dicunt quòd poſtea etiam offerre poteſt.

[l] Vel publicum.] huic eſt contra. ff. de diuer. præſcrip. l. in omnibus. ubi. 20 an. dicit: ſed nec hic dicit quòd uſque ad xl. ann. duret: ſed quod non ultra. xl. ann. Item contra. ſ. de ſacroſan. eccl. l. ut inter diuinum. ubi plene hoc ſolui. Item excipe ab hac lege illas res quæ enumerantur. ff. de uſucap. l. uſucapionem, & ſ. de præſcr. long.

Præſcriptio 30. annor. cōtra multos nō currit.

† hæc pſcriptio fuit incognita ſuperiorib⁹ Imperatoribus. Cuiac.

Generaliter dici tā tū valet, quātum ſi ſingula enumerarētur.

Iuri offerendi an poſſit præſcribi.

long. tempo. quæ pro lib. l. fin. Item excipe à lege iſta.].duas proximas leges.

a Re ipſa] i. per executorem: vel re ipſa, id eſt pro re ip ſa principali.

b Sit liber.] ab huiuſmodi impetitione actoris, quia abſoluetur. Sed an ſeruus ſit liber tanto tempore? Reſpon. imo non minori, niſi malæ fidei ſit, tunc iſto, ut ĩ de præſcri. longi tempo. quæ pro lib. l. 1. & 2. Itẽ quid in aſcriptitio? Videtur nullo tempore: ut ĩ. de agrico. & cenſi. l. cum ſatis in princip. lib. 11. Sed dic quadraginta annis præſcribere eos libertatem, ut hic, niſi per aliquem alium ſeruiant, ut infra de agrico. & cenſi. l. cum ſcimus. §. final. non minori tempore, ut d. l. cum ſatis, niſi fuerit aſcriptus ſeruitio curiarum: tunc triginta annis, ut infra. de fund. rei priu. l. cum. lib. 11. Item ſimiliter ſecus in ſeruo principis, ut ſupra. titu. 1 l. 1. & 2. Item contra huic l. infra de fundis limi. l. fina. lib. 11. Sol. ſpeciale in illis agris. Item fallit, infra duabus legibus ſequentibus.

Aſcriptitius. 40. an. fit liber.

Quia talis nō præſcribit, ſed ab aliis p̄ſcribitur. Sal. hic.

Thomaſium. vet. Contius.

quod prædictorū quadraginta annorum extinctum eſt iugi ſilētio, moueatur: ſed quicunque ſuper quo libet iure quod per memoratum tempus inconcuſſum, & ſine vlla re ipſa a illata iudiciaria cōuentione poſſedit, ſuperq; ſua cōditione, qua per idem tempus abſq; vlla iudiciali ſententia, ſimili munitione potit' eſt, ſit liber, b & p̄ſentis ſaluberrimæ legis pleniſſima munitione ſecurus. Dat. IIII. Kalendas. Conſtan. * Olyb. Conſ.

Curialis libertatem nullo tempore præſcribit, ſed ſuæ patriæ debet reddi. & ſic lex præcedens limitatur per hanc in caſu iſto. hoc dicit ſecundum Baldum. Vel ſic: Præſcriptio xl annorum non prodeſt curialibus qui minus ad curiam retrahuntur. Sal.

V. [illegible]

PRæſcriptionem quadraginta annorum ab his qui ad curialem conditionem vocantur, c opponi non patimur, ſed genitalem ſtatum ſemper eos agnoſcere compelli ſancimus. Sacra etenim noſtræ pietatis lex d de aliis loquitur conditionibus, nec anterioribus conſtitutionibus, per eandem nouellam legem derogatur, quę e manifeſtiſſimè curiales & liberos eorum, exploſis temporalibus præſcriptionibus, patriis f ſuis reddi præcipiunt.

Præſtatio tributi quæ fit in recognitionem vniuerſalis dominij tempore non tollitur h d ſecundum Bar. Vel ſic: Contra publicas functiones non currit præſcriptio. facit Butrig. Vel ſic. Prædium tributarium poteſt præſcribi quo ad dominium, ſed non quo ad canonem debitum ex eo perſoluendum. Salic.

P Ræſcriptionē.] Sicut curiæ adſtrictus. xl. annis extra curiam ſe tueri poſſit præſcriptione, quæritur? Dicitur quod non, ſed debet curiæ reddi. ſuperiores enim leges de adſtrictis curiæ non loquuntur.

c Vocantur.] id eſt reuocantur.

d Lex.] ſ. l. prima.

e Quæ] ſcilicet cōſtitutiones.

f Patriis ſuis.] patriarum enim ſuarum erant ſerui iſti curiales. quod ſi ſeruiendo triginta annis, ut infra de fund. rei priua. l. cum, lib. 11. & idem in metallariis, ut ĩ. de metal. l. fina. lib. 11

Curiales erant ſerui.

C Omperit] CASVS. Si poſſideo prędia tributaria, & omni anno debebam ſoluere decem nomine tributi, & per xxx vel xl. ann. non ſolui: an ſim ſecurus, quæritur? Reſpon. quòd non quantum ad tributa, ſed prædia tanto tempore præſcribere poſſum.

VI. Idem A. Leoni [illegible]

COmperit noſtra ſerenitas quoſdam ſacratiſſimam noſtræ pietatis conſtitutionem g quæ de annorum quadraginta loquitur præſcriptione, ad p̄ iudicium etiam publicarū functionum ſolutionis trahere conari, & ſi quidē per tāti vel amplioris tēporis lapsū minimè, vel minus quàm oportuerat tributorum nomine ſolutum eſt, non poſſe requiri, ſeu profligari h contendere: cum huiuſmodi conamen i manifeſtiſſimè ſenſui propoſitoque noſtrę legis obuiare noſcatur: ideoque iubemus eos qui rem aliquam per continuum annorum quadraginta curriculum ſine quadam legitima interpellatione poſſederint, de poſſeſſione quidem rei k ſeu dominio nequaquam remoueri: l functiones autem, ſeu ciuilem canonem, vel aliā quampiam publicam collationē eis impoſitam dependere compelli, nec huic parti cuiuſcunque temporis prę́ſcriptionem l oppoſitam admitti.

B C D (marginal letters)

Præſcriptio triginta annorum ceſſat in hypothecaria debitore poſſidente, vel eius hærede, vel niſi ſecundus creditor velit præſcribere contra primum, ipſo debitore viuente. hoc dicit. Baldus Vel ſic: Hæc reputatur bona lex. Actioni hypothecaria ab extraneo poſſeſſore triginta annis præſcribitur: niſi fuerit interrupta a debitore, vel eius hærede quadraginta annis, a ſecundo vero creditore viuo debitore ſimiliter xl. ann. idē eo mortuo, ſi eius adminiculo vtatur alias. xxx. an. idem in iure offerendi. hoc dicit vſque ad § aliud. Bartol.

g Conſtitutionem.] ſ. ſuperiorem, omnes.

h Profligari.] i. ſolui.

i Conamen.] ut ff. de publica. l. licitatio. §. earum. Si autem impetrauit vt poſſideret dēpto canone, quadraginta an nō ſoluēdo p̄ſcribit, ut infra. de fun. patrimo. l. fina. lib. 11. Item contra huic. l. ff. de diuer. & tē po præſcri. l. in omnibus, in princ. vbi xx. an. præſcribitur fiſco ſed ibi in rebus fiſco delatis quæ cōdam fiſci erant, hic autem erant, ut ff de lega. 1. l. apud Iulianum. §. fina. Sed an idem in emphyteuta quod hic? Reſpō. ſic, ut ĩ. eo. l. cum notiſſimi, in fi. Ac.

k Rei.] tributariæ ab eo poſſeſſæ.

l Remoueri.] ſ. quadraginta annorum præſcriptione.

C Vm notiſſimi.] Diuidit princeps in duas partes. Primo exorditur rationem annectendo ſecundo ſtatuit diſtinguendo, ſeu aliqua dubia remouēdo. ſecūda ibi, quamobrem. Salic.

CASVS. Hypotheca tollitur triginta an. ſpacio, ſi extraneus nō debitor, vel eius hæres poſſidet pignus: quia tunc tollitur quadragita an. & currit hæc præſcriptio, ſi nō ſit interrupta: pupillo non currit. actio perſonalis ut certi condictio ex mutuo tollitur trigita an. & hoc in prima. Si vero debitor primo pignus obligauerit vni, poſtea alii, & ſecundus poſſidet, an poſſit repellere primum ſpacio triginta annorum, diſtinguit. aut viuit communis debitor: aut non. ſi ſic, non poteſt repelli triginta an ſpacio, ſed quadraginta an. ſi non, poteſt repelli per ſpacium triginta an poſt mortē debitoris. Si vero vult coniungere tempora quibus poſſedit ſecundus creditor, tunc exiguntur quadraginta ann. curricula. & hoc quod dictum eſt quando ſecundus creditor poſſidet, habet etiam

In vet. Leontio. Contius.

Diuiſio.

Hoc caſu ceſſat p̄ſcriptio. Et vide bonā glo. in c. cum nō liceat, extra de p̄ſcrip. quæ ponit caſus in quibus ceſſat pręſcrip.

ετiam locum quando primus creditor poſſedit, quia primus creditor poſſidens poterit repellere ſecundum ſpatio quadraginta ann. niſi debitum ei ſoluatur, & hoc in ſecunda. In tertia dicit quod præſcriptio triginta annor. incipit currere ab eo tempore quo peti poteſt debitū: q̃a ſi ſub cõditione debeat pecunia, nõ currit pſcriptio, niſi exiſtente conditione. vnde redhibitio dotis incipit currere a tempore ſoluti matrimonij: q̃a ab eo tempore poterit agere pro dote. vnde ſi ſtat 30. an. ꝙ non agat, repellit ab hypotheca quã habet aduerſus res mariti tacite ſibi obligatas. In quarta dicit, illud quod dictũ eſt. ſcilicet ꝙ debitor pt̃ præſcribere pignus, itel lige, q̃n poſt nõ peruenit ad creditorē, vnde ſi perueniat interrũpitur præſcriptio: multo magis ſi per executorem, vel litem conteſt. interrumpatur. In quinta dicit ꝙ interrũpitẽ præſcriptio, quando debitor incẽpit præſcribere pignus, & poſtea ſecundo. puta lapſis. 20 annis fecit cautionem creditori recognoſcẽs debitũ ſuum. & hoc in ſexta parte. Si vero aliquis ex cauſa legati annui, vel mẽſtrui, vel ſimili, teneatur mihi in decem, quãdo incipiat præſcriptio, quæritur? Reſpon. ab eo tempore, quo ceſſat in ſolutione rei debitæ quã aliquibus annis vel menſibus ſoluit, & peti poterat. & hoc in ſeptima. Item ſi aliquis accepit rem in emphyteuſim, non poterit eam vllo tempore præſcribere: quia non ſibi, ſed alij poſſidet.

VII. Imp. A. Iuſtinus Archelao præfecto prætorio.

Cum notiſſimi iuris [a] ſit, actionem hypothecariam in extraneos q̃dē ſuppoſitæ rei detẽtatores annorum triginta finiri ſpacijs, [b] ſi non interruptũ erit ſilẽtium, vt lege [c] cautũ eſt, id eſt etiam per ſolam [d] conuentionē, aut ſi ætas impubes excipienda [e] monſtretur, in ipſos verò debitores, aut hæredes eorũ primos vel vlteriores nullis expirare luſtrorũ curſibus: [f] noſtræ prouiſionis eſſe perſpeximus hoc quoq; emẽdare, ne poſſeſſores eiuſmodi ꝓpè immortali timore teneantur.

Hypothecaria quæ contra extraneum poſſeſſorē tollitur annis triginta contra debitorem, vel eius hæredem poſſidentem tollitur per quadraginta annos tantum, niſi præſcriptio fuerit interrupta per miſſionem executoris: aut interuenerit ætas pupillaris, actionibus perſonalibus in ſuo ſtatu manentibus Sal.

Quamobrem iubemus hypothecarũ perſecutionem, quæ rerum mouetur gratia, uel apud debitores conſiſtentium, uel apud debitorum hæredes; non vltra quadraginta annos ex quo competere [g] cœpit, prorogari, [h] niſi conuentio, aut ætas (ſicut dictum eſt) interceſſerit, vt diuerſitas vtriuſque rerũ A perſecutionis quæ in debitorem, aut hæredes eius, quæque mouetur in extraneos, in ſolo ſit annorum numero: [i] verùm in alijs omnibus ambæ ſimiles ſint: in actione ſcilicet perſonali [k] his cuſtodiendis, quæ priſca conſtitutionũ ſanxit iuſtitia [l]

B *Creditor ſecundus præſcribit hypothecaria actione contra primum, ſi debitor cuius perſonam ſecundus repræſentat, tanto tempore vixit, alias præſcribit triginta annis, non computato tempore ſui auctoris. Quod ſi computare velit, quadraginta anni ſunt neceſſarij hoc dicit vſque §. eodẽ iure. Alicetus.*

Sed cùm illud etiam in forẽſibus [m] cõtrouerſijs ventilabatur, an creditor anteriora iura prætendens poteſt poſteriorem creditorem hypothecam tenentem etiam vltra C triginta annos inquietare, vt pote imaginem debitoris obtinentem, eique poſſidentem: neceſſarium duximus & hoc dirimere.

¶ Et ſancimus, donec cõmunis debitor viuit, non poſſe creditori anteriori triginta annorum exceptionem opponi, ſed locũ D eſſe quadraginta annorũ præſcriptioni: quia dum ille viuit, merito anterior creditor confidit, vt pote apud debitorem eius poſſeſſione per poſteriorem creditorem conſtituta. [n]

[a] Cum notiſſimi iuris.] per l. ĩ. eo. l. ſicut, circa princi.

Hypothecaria actio habet quatuor tempora.

[b] Spacijs.] quatuor habet tẽpora hypothecaria x. ann. vel viginti, quando extraneus poſſidet cum titulo bona fide inter præſentes vel abſentes, ut ſupra ſi aduer. credi. l. 1. & 2. & triginta, quando mala fide, vel ſine titulo, vt hic. at cum debitor, vel hæres eius, vel alter creditor: tũc quadraginta, vt hic ſtatim dicet, & j. proximo. §. Ac.

[c] Lege.] ſcilicet illa, ſicut. ĩ. eo. Accurſius.

Matrimoniũ fit per ſolum cõſenſum.

[d] Solam conuentionem.] hoc nomen, ſolam, non excludit executorē, ſed litis conteſtationē: ſicut cum dicitur ſolus cõſenſus facit matrimoniũ: quia & uerba ſunt neceſſaria, ſed excludit concubitum. Item ſolus dolus in depoſito venit: quia & lata culpa. ſed leuē culpã excludit. Et nota diligenter: quia cum interrumpitur præſcriptio per executoris conuentionem, extenditur uſque ad triginta annos à tempore conuentionis. nam per ſolam litis conteſtationem extenditur ad quadraginta annos, ut j. l. fina. & j. titu. 1. l. 1. §. 1. in fin. §. ſecundum Ioan. Sed alij dicunt, ut H. etiã fieri hoc in. 40. ann. quod nõ placet. Et dic per ſolã, id eſt citando eum, quia conuentione facta ad iudicem, præteritum tẽpus pro non præterito habetur. Per minorē ætatem: quia, uerbi gratia ſi filius ſucceſſit mihi, non currit ei, & tamen præſcriptio non tollitur. Acc.

Interruptio præſcriptionis quæ fit per executoris miſſionē, differt ab ea quæ fit per litis cõteſtationem.

[e] Excipienda.] quo caſu iterim dormit, ut dixi. ĩ. e. l. ſicut circa ſi.

[f] Curſibus.] repete, cum notiſſimi iuris ſit noſtræ &c.

[g] Competere.] quãdoq; n. non ſtatim competit: cum forte ſub conditione fuit hypotheca contracta, uel ex die certo, & ſic adueniente die uel conditione incipit currere, vt j. ea. l. §. illud.

[h] Prorogari.] ſed cum perſonalis tollatur 30. annis, quomodo durat plus acceſſoria? Reſpon. nõ tollitur. 30 ann. ipſo iure, ut ff. de actio. & oblig. l. obligationũ fere. §. placet, & ſic loquitur j de luitione pigno. l. 2. ſed argu. cõtra. ff. de reg. iur. l. cum principalis, & ĩ. de uſur. l. eos, & ff. de admini. tu. l. ſi pupillus, in ſi.

[i] Numero.] itē & in alio, quia aliter lis æſtimatur aduerſus extraneũ: & aliter aduerſus debitorē, vel hæredē, vt ff. de pigno. l. ſi inter. §. ſi.

[k] Perſonali ſcilicet certi condictione ex mutuo.

[l] Iuſtitia.] ut ĩ. eod. l. ſicut.

[m] In forenſibus.] id eſt in cauſis quæ in foro aguntur.

Debitor an poſſideat pignus, quod creditori tradidit.

[n] Conſtituta.] an ergo poſſidet debitor pign⁹ quod creditori tradidit? Reſpon. diſtingue prætorium pignus à cõuentionali. primum non poſſidet creditor, licet ſit in poſſeſſione ſecundum omnes, ut ff. vt in poſſeſ. lega. l. ſi cui, in princ. & §. ſi plures, & §. miſſus, & ff. de acquiren. poſſeſ. l. 3. in fine, & ff. de bo. aucto. iudi. poſ. l. cum lega. Si autem eſt conuentionale: tunc eſt opinio nam & tunc dicunt quidam, ut P. quòd poſſidet debitor, argu. huius literæ. vnde nec vſucapit creditor, ut ff. de uſucapi. l. pignori. ſed nec uti poſſidetis agit, ut ff. uti poſſi. l. ſi duo. §. creditores. Itē nec euitat ſatiſdationē iudicio ſiſti, ut ff. q ſatiſda. cogã. l. ſciendum. §. creditor. ſed nos

dicimus quòd ciuiliter & naturaliter poſſidet creditor, vt ff. de acquir. rerum dom. l. per ſeruum. in princ. Item debitor per talem ſeruum non acquirit poſſeſſionẽ, quã quæreret ſi poſſideret, vt ff. de acquirend. poſſ. l. 1. §. per ſeruũ corporaliter. ſicut ſit in fructuario q quærit poſſeſſionem fructuario, vt ff. de acq. poſ. l. poſſeſſio quoque. Item pro hoc ff. de acquir. poſſ. l. qui pignoris, in fi. & l. ſequen. Nec obſtat quod hic dicit nam ideo dicit, quia debitor quandocunque vult, poteſt offerre debitum, & ita rem habere, & ſic erit apud eum. Item nec obſtat ꝙ vſucapit debitor: quia quandoq; procedit vſucapio ſine poſſeſſione. vt ff. de uſucapio. l. rerũ, & l. nunquã in vſucapionib. § vacuũ. Item nec illa vti poſſideris. l. ſi duo, §. creditores, quia in prætorio pignore dicit. Præterea ſi eſſet apud debitorem poſſeſſio, & creditoris ſeruus ſurriperet: ergo dominum poſſeſſione priuaret, id eſt debitorem, quod nõ facit, vt ff. de acqui. poſſ. l. rẽ quæ, & de vſuca. l. nõ ſolũ. §. fi.

Vſucapio quãdoque ꝓcedit ſine poſſeſſione.

a Deceſſerit.] nullo hærede relicto. nam ſi haberet hæredẽ, idẽ in hærede quod in defuncto ſtatueretur. Vel aliud in hærede, quia hæres nõ retinet per eũ poſſeſſionẽ, niſi primo apprehenderit, vt ff. de acq. poſ. l. cũ hæredes, in prin. & l. qui vniuerſas, § quod per colonum.

b Ex eo.] ſ. tẽpore.

c Offerre debitum par.] aliter. n. non põt confirmare ſibi pignus, ut ĩ. qui po. in pign. habean. l. 1. Sed quid e contra ſi prior creditor offerat ſecundo? P. dicit, nõ memini me legiſſe priorẽ creditorẽ ius offerẽdi habere, ſed certe ego legi qualẽcũq; poſſeſſorẽ poſſe offerre, ſm Io. vt ff. qui. mo. pig. vel hypothe. ſolui. l. Paulus. §. q pignoris. Et nota aliud in ſeruo bona fide redẽpto ab hoſtib⁹ nã tunc tollit ius offerendi triẽnio, vt ff. de capti. & poſtli. reuer. l. in bello. §. ſi quis ſeruum. Acc.

Ius offerẽdi an per ꝑſcriptionẽ poſſit tolli.

d Opponere conatur.] quid ergo ſi debitor triginta anſterit ꝙ neq; ſoluit, neq; obtulit, nunquid præſcribetur iuri offerendi? Aiunt quidã ꝙ non, ſicut nec ius eundi ad eccleſiam, vel per viã publicã, vel ad ſanctũ Iacobũ, vt ff. de via publica. l. viã publicã. & quod dr ĩ. eo. l. oẽs, de iure agendi dicit, non excipiendi, uel offerendi. ſed Bal. dicit ius etiã offerendi tolli, arg. horũ duorũ reſponſorum, & maxime huius. Itẽ alia ratione: quia cum põt facere ut poſſit, ſ. agere pignoratitia ſoluendo: ita ergo poſſe uidetur, ut ff. de reg. iu. l. qui põt. Itẽ pro hac ſententia eſt. ff. de dam. inf. l. ſi finita. §. poſtea autem. Ac.

Ex quo autem in fata ſua debitor deceſſerit, [a] ex eo [b] quaſi ſuo nomine poſſidentem poſteriorem creditorem meritò poſſe triginta annorũ opponere præſcriptionẽ: & ſm hanc diſtinctionẽ cõputationẽ tẽporũ adhibendam, vt ex ꝑſona quidẽ ſua poſterior creditor triginta annos, ꝑ quos ipſe poſt mortem debitoris poſſedit, opponat. Sin autem coniungere voluerit ſuæ poſſeſſioni quã poſt mortem debitoris habuit, etiam tempus quo viuẽte debitore vel ipſe creditor vel communis debitor detinuit; tũc quadraginta annorum exceptionis iura tractari, & quantum deeſt ad quadraginta annorũ poſſeſſionem, per quam & ipſe debitor creditorẽ repellere poterat, hoc ſe poſſediſſe oſtendat.

In præſcriptione iuris offerendi opponenda per poſſeſſorem primum creditorem ſecundo creditori, ſeruatur tempus dictum in § præcedenti. hoc dicit vſque ad §. illud. Sal.

Eodem iure pro temporum computatione obſeruando & ſi poſterior creditor anteriori creditori offerre debitum paratus [c] eſt, & is creditor lõgæuã poſſeſſionis præſcriptionẽ ei opponere conatur. [d]

In obligationibus conditionalibus, vel in diem, incipit currere præſcriptio in diei vel conditionis euentum tam in perſonalibus quàm in hypothecarijs actionibus. h. d. vſque ad §. immo & illud. Sal.

B Illud autem plus quàm manifeſtum eſt, quòd in omnibus cõtractibus [e] in quibus ſub aliqua cõditione vel ſub die certa vel incerta ſtipulationes & promiſſiones vel pacta ponũtur, poſt conditionis exitum vel poſt inſtitutę diei certæ vel incertæ lapſum, pręſcriptiones trigĩta vel quadraginta annorũ, quę perſonalibus vel hypothecarijs actionibus opponũtur, initium accipiunt.

C ¶ Vnde euenit, vt in matrimonijs, in quibus redhibitio [f] dotis, vel ante nuptias donationis in diẽ incertã mortis vel repudij [g] differri ſolet, poſt cõiugij diſſolutionem [h] earundem curricula præſcriptionũ perſonalibus itidẽ actionibus vel hypothecarijs opponendarum initium accipiant.

Per poſſeſſionem rei obligatæ, & per ſecundam cautionem, & debiti agnitionem fit interruptio præſcriptionis. Baldus. Vel ſic: Non ſolum per executoris miſſionem, vel per litis conteſtationẽ interrumpitur præſcriptio: ſed etiam per rei obligatæ apprehenſionem, vel ipſius debiti nouam cautionem. hoc d. vſque ad §. in his etiam. Sal.

D Immo [i] & illud procul dubio eſt, quòd ſi quis eorum quibus aliquid debetur, res ſibi ſuppoſitas [k] ſine violentia [l] tenuerit: per hanc detẽtionem

ADDITIO. Dũ quæritur, an iuri offerendi poſſit præſcribi, dicas ſecundũ communiter doctores, ꝙ eſt quoddam ius offerendi, quod competit per modũ iuris, ut puta ſecundus creditor habet ius offerendi, & confirmãdi ſibi pignus, ut l. 1. ĩ. quĩ po. in pigno. hab. hoc tollitur ſpacio triginta uel quadraginta annorũ, ut hic. Quoddam eſt ius offerendi, quod cõpetit per modum facultatis. uerbi gratia: debitor poteſt quandocunque uult offerre debitum, & pignus reluere. iſta facultas nunquã poteſt præſcribi, ſicut nec facultas eundi per viã publicam, quia licet per mille annos nõ iueris, ſemper poteris ire, ut ff. de uia pub. l. uiã publicam.

e Cõtractibus.] idẽ in ultima uoluntate, ut ĩ. cõia de leg. l. fi. §. ſin aũt auaritię.

f Redhibitio.] id eſt redditio.

g Repudij.] uel marito uergente ad inopiã, ut ſupra de iur. dot. l. vbi: vel deportato uiro, uel muliere mutante affectionẽ ut ſupra de repu. l. j. his enim quatuor caſibus repetitio eſt.

h Diſſolutionem.] vt & ſupra de iu. do. l. in rebus. § fina. & hoc intellige ſtatim ſi fuerint immobilia: alioquin annua bima trima die oli, hodie poſt annum, arg. ſupra de rei uxo. actio §. exactio, & ideo extunc currit præſcriptio, ut hic dicit, & infra titu. 1. l. 1. §. fina. & ff. quando actio de peculio eſt annalis. l. 1. §. annus.

i Immo & illud.] refrenatur inchoatio præſcriptionis, ut ſupra: ſimiliter refrenatur inchoata, vt hic.

k Suppoſitas.] id eſt obligatas. Sed quid ſi non erant ſuppoſitæ? Aliud videtur. cum enim detur reſtitutio actionis amiſſæ, uidetur eſſe præſcriptio non interrupta, vt ff. quibus ex cauſis maiores l. ait prætor. § fina. & l. ſequen. ſecundum Ioã. & H. Contrarium tamen ex eadem l. probari poſſet, ſecundum Azo. l

l Procedit opi. Azo. quãdo creditor rem nõ obligatã debiti contẽplatione accepit: quia tunc debitor agnoſcit: aliàs ſecus, ut l prima opinione gl. Bal. Ang.

l Sine violentia.] quare dicit, ſine violentia? nonne

idem

interruptio fit præteriti temporis, ſi minus efflu xit triginta [a] vel quadra-ginta annis: & multo ma gis [b] quàm ſi eſſet inter ruptio per conuentionẽ [c] introducta: cum litis con teſtationem imitetur [d] ea detentio.

¶Sed & ſi quis debitorũ ad agnoſcendum ſuum de B bitum ſecũdam cautionẽ in creditorem expoſue-rit, [e] tempora memora-tarum præſcriptionum in terrupta [f] eſſe † videbun tur, quantum ad priorem cautionem pertinet, quę ſcilicet innouata [g] perma ſit tam in perſonalibus q̃ in hypothecarijs actioni-bus. Namque improbum eſt, debitorem hunc con-tradicere, qui ne ſub accu ſatione creditoris more C

idem & ſi cum violentia, vt ff. de vſucapio. l. naturaliter A quæ eſt contra: Reſpon. hic dicit ſine violentia, id eſt, cum voluntate debitoris pignus accepit: quia debitor de d.t e: & tunc interrumpitur præſcriptio in perſonali & in hypothecaria, in perſonali, quia debitum agnouit: in hypothecaria, qa creditor adeptus eſt poſſeſſionem. ſecus autem ſi cum violẽ tia: quia tunc tm̃ in hypothecar a inter rupitur pręſcriptio: nõ ĩ perſonali: ſed e cõtra ſi debitũ agno ſcat debitor, tunc etiam in hypotheca ria fit interruptio, vt infra proxi. §. & eſt ratio: quia cum in principali ſibi pręiu dicauit: & in acceſ-ſorio per conſequen tiam. Alii dicunt ideo dici ſine violen tia, quia tũc fit inter ruptio tãtum aduer-ſus eum. ſed ſi cum violentia: tunc ad-uerſus omnes. Ter-tii ſubaudiunt hic, maxime dicunt er-go idem ſi cũ violen tia. & dic violentiã licitã cõmiſſam ex pacto, vt infra de pi gnorib. l. 3. aliàs ius crediti amitteret, vt ff. quod met. cauſa. l. extat. Quarti di-cunt, ſine violentia adhibita in auferendo, ſecũdum Ot. at adhibita in re-tinendo interrupti, vt d. l. naturaliter. Prima placet.

a Triginta vel quadraginta.] ſcilicet ante detenta-tionem. & not. hic loqui de perſonali & hypotheca-ria.

b Multo magis.] immo multo minus, cum hæc in 30. annos. ſed conuentio. in 40. annos. perpetuet, ſecun-dum quoſdam, vt infra eo. l. fin. Sed ſecundum Io. hic re ſpicit ad factum: quia de facto tenet: quod non facit qui litem conteſtatur, vel mittit executorem. Vel dic quod hæc interruptio prodeſt omnibus, vt ff. de vſucapionib. l. naturaliter, ſed illa quæ fit per litis conteſtationem, vel per conuentionem, prodeſt tantum conteſtanti, & executorem mittenti, vt ff. ne de ſtatu defunctorũ. l. 2. §. fina. & ff de diuer. & temporalib. præſcriptio. l. intra, in princip.

c Per conuentionem.] executoris.

d Imitetur.] immo & plus operatur hæc detentio, vt modo dixi in ſi. glo. Accur.

e Expoſuerit.] hoc enim quandoque fit vt ſupra ad Vel leia. l. ſi mulier. 2. & ſupra de plus pe. l. 1.

f Interrupta.] non dicit perpetuari actionem primam per agnitionem: ſed interruptionem præſcriptionis fie ri. ſi ergo præſcribatur redhibitoria: licet debitũ agno-ſcas, non perpetuatur redhibitoria vſque ad 30. ann. ſed poſt agnitionem ſex menſibus præſcribam. Sed certe immo nec interrumpi videtur per huiuſmodi ſecũdam cautionem: quia nec per acceptionem fideiuſſoris, vt ff. de ſolu. l. cum quis. §. ſi quis pro reo. quæ eſt contra. Sol. 2 ibi fuit acceptus pro eo qđ deberi apparuerit: nõ autem confitebatur debitum: hic ſic. vel ibi ſpeciale in illo anno vtili: ut hodie in quadriennio, vt & conte-ſtatione non perpetuetur, vt ſupra de tempo. in integ. reſti. l. ſuperuacuam.

g Innouata.] id eſt, non nouata, ſeu non extincta. Et

Reſcriptio interrupi tur in per ſonali, & hypothe-caria ſi-mul inter dum.

† Cõcor. eſt hoc §. glo. in c. il lud. ſuper uerbo, in-terruptio. in ſi. extra de præſcr.

‡ Repro-batis ſolu. dic ſecun-dum Bal. Angel. & alios hic, quod ibi datio fide iuſſoris non inter rumpit cõ pletã pſcri ptionem: hic non erat cõple ta: ideo in terrũpit.

debitoris fiat, ſecundam in eum ſuper eodem debi to † cautionem expoſuit.

In obligationibus annis & mẽſtruis non initium obligationis, ſed ceſſatio nis inſpicitur: & tenens vt emphyteu ta, aut conductor, ſeu quolibet alio ti tulo, nõ præſcribit. hoc dicit ſecundũ Baldum Vel ſic: Hac eſt quinta pars, in qua tractat de tempore inchoandæ præſcriptionis, & hoc intendit: In annuis debitis præſcribitur ex tempo re ceſſante ſolutionis, non integra obligationis. Et res emphyteutica vel conducta, non præſcribitur niſi poſ-ſeſſio domino ſit reuerſa h. d. vſque ad finem Sal.

In his etiam promiſſio nibus, vel legatis, vel alijs obligationibus, quæ datio nẽ p ſingulos [h] annos, vel menſes, aut aliquod ſingu lare tempus continent, tẽ pora memoratarũ pſcri-ptionum non ab exordio talis obligationis, ſed ab initio cuiuſcunque anni, [i] vel mẽſis, vel alterius ſin

not. hic quòd interruptio, alia ciuilis, alia naturalis. Na-turalis eſt, quoties ipſa poſſeſſio amittitur: quod mul-tis modis fit, vt ff. de acquir. poſſ. l. qui vniuerſas. & hoc omnibus petere volentibus prodeſt, vt ff. de vſuca. l. naturaliter. Alia ciuilis, & hæc multiplex. Primo per conteſtationem: & hæc in 40. ann. vt infra eo. l. fina. Itẽ per quaſi conteſta-tionem, vt ſupra vbi in rem actio. l. 2. Item per executo-rem, vt ſ. eo. l. ſicut. Item per debiti agnitionem, vel ſo lutionem partis, vel fœnoris, vt hic. Itẽ per ſolam libelli ob-lationem, in caſi-bus, vt ſ. quando li-bellus princip. da. l. 1. & 2. & in illis quos habes. ĩ. titu-lo primo, vt perfe-ctius. Item per rei obligatæ apprehen-ſionem, vt ſ. proxi-mo. §. & hæc ciuilis prodeſt tantum in-terrũpenti, non alii, vt ff. de diuerſis & tempo. præſcrip. l. intra, in princip. & ff. ne de ſtatu de-func. l. 2. §. fin. & hoc in præſcriptio-ne: ſed vſucapio per huiuſmodi ciuiles interruptiones non interrumpitur de ri gore: ſed quo ad effectũ ſic, vt ff de rei vendic. l. ſi poſt. Eſt etiam quædam alia mirabilis interruptio, ſi ſeruus fructuarius qui ab alio poſſidetur, qui præſcribit vſufru ctui meo intra tempus, aliquid meo nomine faciat, vel ſi aqua mihi debita, per ſe fluat. vt ff de vſufru. l. arbo-ribus. §. idem tractat. & quemadmodum ſer. amit. l. q fundũ. Item & alia, ſcilicet ætas, vt ĩ. eo l. ſicut, circa fi.

ADDITIO. Addas pulchram glo. in uerbo, interru ptio, in cap. illud, extra de præſcrip. & aliam ſimilem glo. in verbo, interruptam. in cap. placuit ut quicunque 16. q. 3.

h Per ſingulos annos.] verbi gratia: Promiſiſti mihi de cem ſingulis annis: & præſtitiſti per quatuor annos: po ſtea ceſſaſti. non curret mihi præſcriptio ab exordio ob ligationis, ſed ab eo tẽpore quo ceſſatum eſt. currit præ ſcriptio omniũ ſequẽtiũ annorũ, ſecũdum B. Si quæras, quæ ergo erat dubitatio? Reſpon. magna. nam quia ſe-mel agnoueras debitum, videbatur quod ſi etiam ceſſa-ret ſoluere, tamen creditori præiudicari non poſſet. Sed quare non duplicatur tempus in huiuſmodi annua præ-ſcriptione, vt ff. quemad. ſeru. amit. l. ſi ſic. hic. n. innuit quod hic nõ duplicetur. cõmemorata. n. præſcriptiones prædictas, nec aliquid dicit de duplicatione. Sed reſpõ deo illud habere locum in decennali & uicennali præ-ſcriptione. Item quid ſi debeo decem, & quinque ſol-ui per 30. an. alia nõ nunquid præſcribo? Videtur ꝙ ſic, ut ff. de aqua. quoti. & æſti. l. 1. §. Trebatius. Sed contra puto, ut ſ. de non nu. pecu. l. cum fidem.

i Cuiuſcunque anni.] Mar. ſic exponit, ut ex quolibet anno ſit una præſcriptio unde hodie eſt præſcriptũ tri-ceſimo anno, & aliis præcedentibus, ſed non ſequenti-bus. & ſic eſt cõtra. ſ. de uſur. l. eos, in princip. ſed ſoluit M. & illud odio uſurarũ, uel illud in acceſſoriis. ſed neu-tra placet. nã etiã forte ſoluta, & ſic extincta principali actione, nihilominus peti poteſt uſura debita per ſtipula

† aliàs, ſu per priore debito.

Caſum po nit.

‡ Et bene ſecũdũ cõ muniter ſcriben.

tionem, vt ff. de eo quod certo loco. l. centum. Et bene apto ſimile ad prædictum: quia qui præſcribit, ſimilis eſt ſoluenti, vt ff. de ad. tu. l. ſi pupillus, in fin. Bul. vero & R. dicunt indiſtinctè in legatis & ſtipulationibus currere omnium annorū eū ſequentium præſcriptionē à tēpore quo eſt ceſſatū, & pro eis. ĩ eo. l. pro ai. in fi. & ĩ. ti. i. l. i. §. i. in fi. §. & ĩ. de fi dē inſtr. l. plures, circa prin. Et hic exponit, ab initio cuiuſq; anni ſ. ex quo ceſſatū eſt. & ſic ſm B. præſcribitur annuæ pręſtationi. ſecundū M. non. Tu dic tertio ſecundū Io. aliud in ſtipulationibus, & aliud in legatis ſeruatur. in ſtipulationibus enim ſeruo ſententiam B. & R. quia licet pluriū annorum, tamē vna eſt ſtipulatio, ſicq; vna præſcriptio, vt ff. de verb. oblig. l. ſi Stichū, §. ſtipulatio. at legata annua tot ſunt, quot anni, ut d. l. ſi Stichum, & de don. cau. mor. l. ſenatus. § vlti & de annuis lega. l. cū in annos, & ſic quot anni, tot actiones, & tot præſcriptiones, & ſic in legatis ſeruo ſentētiā M. inde eſt etiam ꝙ huiuſmodi annuū legatū non amittitur non vtēdo: vt ff. qui. mo. vſusfr. amittatur. l. ſi vſusfructus alternis, & arg. ff. de ope. no. nuncia. l. de pupillo. §. fin. & l. ſeq. In vna ergo ſtipulatione actio ſemel extincta, amodo frontem erigere non audet. Sed huic opinioni Io. videtur obſtare hæc lex, quæ æquiparat legata ſtipulationibus. Sed dic æquiparari, vt ex quo ceſſatur, currat præſcriptio, licet in ſtipulatione omnium annorum, in legatis tantum illius anni

.dicenti. Annui debiti obligatio an ſit unica, & poſſit per unicā pſcriptionem tolli.

a Nulla.] nota hic ſequentia reſponſa.

b Conductori.] repete, & nulla danda licentia conductori, &c. & dic hæc vera niſi interuerterint huiuſmodi perſonæ domini poſſeſſionem. ſ. non admittendo dominum reuertentem, uel tradendo alii, vel etiam ſi fuerit expulſus, ut plenè dixi ſupra eod. l. malè, & ff. de acquir. poſſ. l. clam. §. qui ad nundinas.

S I quis.] CASVS. Si aliquis iuſto titulo & bona fide poſſedit rem aliquam per x. ann. inter præſentes. xx. inter abſentes: ſecurus eſt ſi cadat à poſſeſſione illius rei quā præſcripſerat: & habet actionē contra dñm, & quēlibet. & cōtra creditores quibus fuerat res primo obligata. Sed pone ꝙ ſine titulo poſſedi aliq̃ rem. xxx. an. & à poſſeſſione cecidi: quid iuris ſit, q̃ritur? Diſtinguitur: aut ab initio bona fide poſſedi: aut mala. ſi bona, habeo act. cōtra quēlibet poſſidentē. pręterq̃ contra dñm. ſi mala, tunc act. non habeo aduerſus poſſidentē: ſed uerus dñs pōt agere contra poſſeſſorē, niſi ſecundus poſſeſſor ſpacio xxx an. poſſederit. quod aūt dictū eſt, ꝙ quādo poſſideo mala fide, non datur mihi actio aduerſus poſſidentē: tunc habet locū, quādo ſecundus poſſeſſor, nō abſtulit mihi rem, nec ſurripuit: alioquin poſſum rem ab eo auocare. Si uero rē aliquo modo pſcripſi, & vocatus ad iudiciū ratione illi' rei pręſcriptæ, nō ueni, & aduerſarius meus fuit miſſus in poſſeſſionē eius rei quā pſcripſerā: poſsū intra annū recuperare poſſeſſionē, ſi ſatiſdem iudicio ſiſti. In illis āt contractibus, in quibus uſuræ debētur, ex illo tpe currit pſcriptio ex quo ceſſatū fuerit in ſolutione uſurarum.

singularis temporis computari manifeſtū eſt: nulla a ſcilicet danda licētia vel ei qui iure emphyteutico rem aliquam per quadraginta, vel quoſcunque alios annos detinuerit, dicendi ex tranſacto tempore dominium ſibi in ijſdē rebus quæſitum eſſe: cum in eodē ſtatu ſemper manere datas iure emphyteutico res oporteat: vel conductori b ſeu procuratori rerum alienarū dicendi ex quocū que temporum curriculo non debere ſe domino volenti poſt completa cōductionis tempora poſſeſſionem recipere, eandem reddere. Datum Kal. Decemb.

B

Per præſcriptionem longi temporis quæritur ius vendicandi: idem per præſcriptionem longiſſimi temporis bona fide factam: ſed mala fides poſſeſſor ſolā exceptionem acquirit. Item violentus inuaſor non poteſt referre quæſtionem dominij. h. dicit vſque ad §. ſed & ſi quis. Bal. Vel ſic: Præſcriptione longi temporis quæritur præſcriptori ius rem vendicandi à quocunque poſſeſſore. Sal.

VIII. Imp. Iuſtinia. A. Mennæ

S I quis emptionis, vel donationis, vel alterius cuiuſcunque contractus c titulo rem d aliquam bona fide per decem e vel viginti annos poſſederit, & longi temporis exceptionem f contra dominos eius, vel creditores g hypothecam eius præten dētes ſibi acquiſierit, poſteaq; fortuito caſu poſſeſſionē eius rei perdiderit: poſſe eū etiam actionē h ad vendicandam rem eandē habere ſancimus. hoc enim & veteres leges i (ſi quis eas rectè inſpexerit) ſanciebant.

C

Hæc eſt ſecunda pars principalis huius l. in qua loquitur de præſcribēte ſpacio longiſſimi temporis bona fidei & mala poſſeſſore hoc d. ſecundū Bal Vel ſic: Præſcriptione longiſſimi temporis quæritur præſcriptori, ſi malam fidem habuit ab initio, ſola retinendi exceptio. Si vero ab initio bonam fidem habuit, quæritur ei ius vendicandi à quocunque præterquā ab eo contra quem præſcripſit: ſiue dominus fuerit, ſiue creditor qui hypothecariā habuerit. In eo caſu quo malam fidem habuit, ſi cadat à poſſeſſione, tunc poteſt prior dominus, vel creditor ab inſulto poſſeſſore illā vēdicare, niſi & ipſe propria ſe tueatur præſcriptione h. d. vſque ad verſic. Sed hæc. Sal.

Quòd ſi quis k eā rē

c Contractus.] ſ. permutationis. Et not. ꝙ innuit donationē eſſe contractum, & ſic continetur ſub illa l. 2. & auth. ſacramenta puberū, &c. ſ. ſi aduerſus uendi.

d Rem.] ſcilicet immobilem.

e Per decem.] inter præſentes, vel xx. inter abſentes.

f Exceptionē.] No. pro B. contra M. ꝙ præſcriptione non quæritur dominiū; ut & ſ. de iur. dot. l. in rebus, in fi. cū exceptio ſit actionis excluſio, ut ff. de except. l. 2. ſed M. dicit exceptionem intentionis dari. & hoc no. ſ. de bo. ma. l. 2. & auth. niſi tricenalis.

g Creditores.] ut ſ. ſi aduerſus credi. l. j.

h Actionem.] non ſolum exceptionē. & hoc facit pro M. qui dicit ei dari in rem actionem: ſed tu dic utilem: & hanc intentat indubitanter contra alios. Sed an & contra dominum? Io. & B. ꝙ ſic, ut ſic utilis præferatur directæ: vt ff. de procur. l. in cauſæ, in fin. & de Public. l. cum qui, §. 1 Item & quia lex dicit mutari dominium in præſcriptione, ut ff. de uſucapio. l. cum qui. §. 1. Item patet ex eo quia & ante impletam præſcriptionem habebat Publicianam: aliquid ergo plus nunc debet habere. Alii dicunt contra, & dicunt quòd nunc habeat hoc plus, quia ciuilem contra alios, contra quos tantum Publicianam habuit vſque nunc, vt ff. de leg. 1. l. ſi creditori. § id quod. Item quòd dat actionem contra alium: intellige, niſi & ipſe nouus poſſeſſor præſcripſit: ſed ſi poſt præſcriptionem ſecundi ipſe ſecundus à poſſeſſione ceciderit, quis uendicat, prior præſcriptor, uel ſecundus, uel dominus? Reſpon. ſecundus præſcriptor: cum prior amiſerit ſuum utile dominium, & dominus ſimiliter effectum ſui directi. res enim uidetur eſſe in curriculo, ſiue in circulo.

D

i Veteres leges.] quæ præſcriptionem longi temporis, non longiſſimi nouerant, ut ff. de uſucap. l. uſucapio, & l. cum qui § 1.

k Quod ſi quis.] dixit de pręſcriptione longi tpis, nūc longiſſi-

† Tenor huius §. ponit ſub breuibus uerbis i c. 2. in uerſi. uerum ex parte abbatis, cum gloſ. ſuper uerbo, retentionis, extra de ord. cog.

de longiſſimi: & ideo habes hic §.

a Suppoſitam] id eſt obligatam.

b Auxilium.] ſcilicet vendicationis.

c Tenuerit.] ſcilicet ſine titulo, aliàs haberet locum præſcriptio. x. uel xx an. ut ſ. proxi. Accur.

A ea. l. §. cum quis. Sed quæro, ſi vendidi rem quã xxx. an. bona fide præſcripſeram, an emptor habeat vtilem ſicut ego habebam, ſi à poſſeſſione cadat? Reſp. ſic, quaſi omne ius meum videar vendere. & ſic hic, vt ff. de contrahen. empt. l. qui tabernas. ſic & Publiciana tranſit ad hæredẽ, ut ff. de Publicia. l. cum qui. §. hæc actio.

deſierit poſſidere, cuius domin[us] vel is qui ſuppoſitam [a] eam habebat, exceptione triginta vel quadraginta annorum expulſus eſt: prædictum auxilium [b] non indiſcretè, ſed cum moderata diuiſione ei præſtari cenſemus, vt ſi quidem bona fide ab initio eam rem tenuerit, [c] B ſimili poſſit vti [d] præſidio: ſin vero mala fide eã adeptus eſt, indignus [e] eo videatur: ita tamen, [f] vt nouus poſſeſſor, ſi quidẽ ipſe rei dominus ab initio fuit, vel ſuppoſitam eam habebat, & memoratæ exceptionis neceſſitate expulſus eſt: cõmodum detentionis ſibi acquirat. [g]

¶Sin verò nullum ius in eadem re quocunq; tempore habuit, [h] tunc licen- C tia ſit priori domino, vel creditori qui nomine hypothecæ rem obligatã habuit, & hæredibus eorum ab iniuſto detentatore eã vendicare: non obſtante * ei ꝙ prior poſſeſſor triginta vel quadraginta annorum exceptione eum [i] remouerat: niſi ipſe iniuſtus poſſeſſor triginta vel quadraginta annorum ex eo tempore computandorũ, D ex quo prior poſſeſſor qui euicit, ea poſſeſſione cecidit, exceptione munitus [k] eſt.

Hic textus eſt ſingularis, & non eſt alibi in iure. Agenti petitorio nomine non obſtat exceptio dominij, quando agens agit contra ſpoliantẽ. Bald. Vel ſic: Hic excipit ex eo quod dixit in verſic. ſi vero mala fide. & h. d. Poſſeſſor violentus non po eſt referre quæſtionem dominij. Vel ſic: Præſcriptor malæ fidei poteſt rem vẽdicare ab eius violento poſſeſſore. h. d. vſque ad §. ſed & ſi quis. Sal.

Sed hæc [l] ſuper illis detentatoribus cenſemus, q ſine violentia eãdem rem nacti ſunt. Nam ſi quis violenter eam abſtulerit, [m] omnimodo licebit priori poſſeſſori ſine vlla diſtinctione [n] eam vendicare.

In reali ille contra quem eſt facta miſſio ex primo decreto, eam recuperat intra annum: poſt annum non auditur, niſi de proprietate. Bart. Vel ſic: Etiam qui mala fide præſcripſit, ſi veniat intra annum, recuperat poſſeſſionem ab eo qui intentans actionẽ in rem ex eius contumacia miſſus eſt in poſſeſſionem ante litem conteſtatam. hoc dicit vſque ad §. exceptionem. Sal.

Sed & ſi quis [o] non per vim, ſed per ſententiam iudicis eam obtinuerit, ea tantũ occaſione quòd abſens prior poſſeſſor [p] ad litem vocatus minimè reſponderit: licebit ei & ad ſimilitudinem cæterorum qui rei dominium habẽt,

Præſcribens bona fide lõgiſſimo tẽpore, an cõtra dominũ habeat rei vẽdicationẽ.

d Vti.] ergo & hic quære, ut ſ. ſi nouus poſſeſſor præſcripſit, & cecidit à poſſeſſione, cui præſcriptori detur in rem: & ſolue, ut ſ. Item quæro, an præſcribẽti lõgiſſimo tempore bona fide, detur cõtra dominum rei uendicatio? R. ita. Ioan. contra, ut hac l. apertè dicit. ĩ. ita tamen &c. & ſic nõ eſt per omnia ſimile: nam aliàs nõ aduerſaretur literæ ſuperiori hic uerſus, ita tamen &c. niſi ſic referretur ad bonæ fidei, & malæ fidei poſſeſſorem. nam ſi ad malæ fidei poſſeſſorem tantum referatur, nullo modo aduerſatur: quia ille contra nullum uendicat, niſi re ſibi ablata per uim, & niſi per iudicem, ut ſubiicit.

e Indignus eo.] ſcilicet præſidio.

f Ita tamen.] ad utrunq; caſum refero, ſcilicet quando bona fide, & quando mala. Sed P. refert tantum ad malæ fidei: ſicq; præſcribenti bona fide. 30. annis dat actionem etiam contra dominum: ut modo diximus qđ non placet.

* obſiſtẽte.

g Acquirat.] hoc referunt quidam etiã ad præſcribentẽ tantum longo tẽpore. quod non placet, ut diximus circa prin. huius. l.

h Tempore habuit.] nouus poſſeſſor. & loquitur in eodem caſu cum mala fide præſcripſit prior poſſeſſor et longiſſimo tempore. & ſic non agit vel contra dominũ vel contra alium. Sed alij dicunt eum etiam admitti cõtra alium. In bona fide præſcribente conſtat quòd agit contra alium, vt ſupra ead. l. §. ꝙ ſi quis.

i Eum.] ſ. dominum, vel creditorem.

k Munitus.] ſupple, & poſſeſſionem adeptus. nam hoc eſt neceſſe ad præſcribendum. & quod dicit ex tunc cõputari præſcriptionem, ex quo cecidit à poſſeſſione, dic verum niſi nouus poſſeſſor cauſam ab eo præſcribente habeat. tunc enim eadem defenſione utetur: vt infra de euict. l. emptori, & tempora coniunget ad faciendam præſcriptionem. xxx. annorum. nec obſtat. ff. de acquir. poſſ. l. Pomponius. §. ſi. quia lex illa loquitur in præſcriptionibus longi temporis tantum. nondum enim hæc præſcriptio fuerat inducta. xxx. ann. Et pro nobis eſt in

l Sed hæc.] ſcilicet præſcribentem longiſſimo tempore mala fide non poſſe vti ſimili præſidio, ideſt vendicare, ſunt uera, niſi in duobus caſibus. primus quã do inuaſor &c.

m Eam abſtulerit.] qui xxx. ann. præſcripſit.

n Diſtinctione.] id eſt ſiue bona fide, ſiue mala præſcripſit ſiue cum titulo, ſiue ſine titulo. vel ſine diſtinctione. i. non refert, ſit dominus, uel non, qui abſtulit. Sed quomodo uendicat hic præſcriptor malæ fidei, cum non ſit dominus? Reſpon. vendicat quantum ad certam perſonam, ſicut & aliàs. ff. de Public. l. cum qui. §. ſi petenti. ſic & ſupra de non nu. pec. l. 1. Vel dic ꝙ amiſit dominium inuaſor ſi erat dominus, ſuo delicto, vt ĩ. vnde vi. l. ſi quis in tantam. & ex eo quod dicit, non referre ſit dominus, vel non, qui abſtulit: collige arg. ſecundum H. quod ſi depoſui rem alienam, uel commodaui, & agam rei vendicatione, quòd non poteſt mihi referri quæſtio dominij. & pro eo eſt ſupra de nõ nu. pecu. l. 1. & de pign. act. l. nec creditores, & ff. de diſtractio pign. l. reſcriptũ. §. 1. & ſupra lo. l. ſi quis conductionis, quod non placet, quia datur rei vendicatio tanquam contra quemlibet, ut ff. ad exhi. l. de eodem. §. ſi. & ff. ſi quadrup. paupe. feciſſe dicatur. l. j. §. ſi. & arg. ſupra loc. l. ad probationem, & hoc eſt ſpeciale in odium inuaſoris.

Præſcriptor malæ fidei quandoq; vendicat.

* ſententia.

Deponẽti vel cõmodanti an poſſit referri quæſtio dominij.

o Sed & ſi quis.] nouus poſſeſſor.

p Poſſeſſor.] bonæ fidei, uel malæ fidei. Item per hoc ꝙ dicit, prior, facit pro M. & Ioan. & Azo. qui dicunt miſſum in poſſeſſionem in actione in rem, ſtatim poſſidere ciuiliter & naturaliter, ut & ĩ. quomodo & quãdo iudex. l. conſentaneum, & ff. de damn. infec. l. à quo. Secus ſi ex perſonali: quia tunc non poſſidet, ut ff. de acq poſ. l. 3. §. fin. & quibus ex cauſis in poſſ. ea. l. cum ex cauſa. ſed tunc cum ſecundum fuerit decretum uel præceptũ iudicis impoſitum. Sed Bul. contradicit in actione reali. nam demũ poſt annũ poſſidere dicit, ut hic ſubij-

Poſſidet ne miſſus in poſſeſſionẽ ex primo decreto iudicis?

cere videtur, & lo co ſecundi decreti ſit annus. in perſonali dicit idem quod Ioan. & M. Itẽ quid in hypothecaria, an habeat naturã perſonalis, ? quod uidetur.

a Intra annum.] huic eſt contra. ſ. de iudi. l. properandum. §. ſin autem reus, & ſ. vbi in rẽ actio. l. 2. So. ut ĩ qua libet earum dixi.

Caſus. b Exceptionem.] talis eſt caſus. Debes mihi aliqđ annuũ, ſoluiſti, poſtea ſteti ſti. xxx. annis contiuuis q̃ non ſoluiſti ſine iterpellatione. præſcripſiſti.

c Capere.] pro omnibus ſolutionibus, non pro una tantum, ut diximus. ſ. eo. l. cum notiſſimi. §. fina. Item quæro, quando debent ſolui vſuræ, an ĩ principio anni, an ĩ fine? annuis enim vel anno debitis ſcimus quando debet fieri ſolutio, ut diximus. ſ. quãdo di. leg. ce. l. 2. Et eadẽ quæſtio fieri poteſt in mercede, vel penſione. & de hoc habes. ff. de vſufru. l. defuncta. Reſpon. in fine anni, ut ſ. de. vſu. l. eos. §. interdicta.

Vſuræ quando ſunt ſoluẽdæ.

† Sub. creditores. Continu.

S Aepe.] CASVS. Olim ſi quis conteſtaretur litem aduerſus aduerſarium ſuum, & impeditus aliquo caſu litem proſequi non poterat, lapſo. xxx. an ſpacio cadebat ab actione ſua. hodie autem per litis cõteſtationem perpetuatur actio vſque ad xl an.

d Humanę.] ut & ſ. de vſufru. l. antepen. & pen. & ſic in his caſibus ceſſantibus dicebat Aldr. non perpetuari actionem litis conteſtatione vſque ad 40 ann. Alii omnes do. contrarium dixerunt.

e Extendimus.] idẽ ĩ reali. ſed ſaltu hæc lex in actione de dolo. ut ſupra de do. l. fin. Item & in reſciſ

intra annum [a] ſe offerenti, cautionemque ſuſcipiẽ dę litis danti, eandem rem recipere, ſuperque ea cognitionalia ſubire certamina.

Præſcriptio in vſuris incipit curre re à tempore quo incaperunt deberi, & non ſunt ſoluta h. d. vſque ad finem. Salicet.

Exceptionem [b] etiam triginta vel quadraginta annorum in illis contractibus in quibus vſuræ promiſſę ſunt, ex illo tempore initium capere [c] ſancim⁹, ex quo debitor vſuras minimè perſoluit. Dat. III. Id. Decemb. Conſtantinop. DN. Iuſt.

Actio etiam temporalis perpetua efficitur, & in annos quadraginta perpetuatur. hoc dicit. intellige per litis conteſtationem: nec alio modo, nec per interruptionem ciuilem, nec naturalem. Baldus. Vel ſic: Per litis conteſtationem interrumpitur præſcriptio: & per quadraginta annos a tempore ceſſationis à lite incheandos perpetuatur actio: quæ perpetuata etiã ad hæredẽ extraneũ eſt tranſitoria. Sal.

IX. Idem A. Demoſtheni præfecto prætorio.

SAepe quidam † ſuos obnoxios in iudicium vocãtes, & iudiciariis certaminibus ventilatis, non ad certum finem lites perducebant: ſed taciturnitate in medio tempore adhibita, propter potentiam fortè fugientium, vel ſuã ĩbecillitatẽ, vel alios quoſcunq; caſus (cũ ſortes humanę [d] multæ ſint) q nec dici, nec numerari poſſũt, deinde iure ſuo lapſi eſſe videbantur eo quòd poſt cognitionem nouiſſimam triginta annorum ſpacium effluxerit, & huiuſmodi exceptione oppoſita ſuas fortunas ad alios tranſlatas videntes, merito quidẽ ſine remedio añ lugebãt. Quod nos corrigentes, eandem exceptionem quę ex triginta annis oritur, in huiuſmodi caſu opponi minimè patimur. Sed licet

A perſonalis actio ab initio fuerit inſtituta, eam tamẽ in quadrageſimum annũ extendimus: [e] cum non ſimilis ſit qui penitus ab initio tacuit, ei qui & poſtulationem depoſuit, & in iudicium venit, & ſubiit certamina, [f] litem autem implere per quoſdam caſus prępeditus eſt.

Sed licet ipſe actor deſecerit, tamen ſuę poſteritati [g] huius cauſæ curſum eũ

B relinquere poſſe definim⁹, vt eius hæredibus vel ſucceſſoribus liceat eam adimplere, nullo modo triginta annorum exceptione ſublata. [h] * Quod tempus (id eſt quadraginta annorum ſpacium) ex eo numerari decernim⁹, ex quo nouiſſima proceſſit cognitio [i] poſtquam vtraque pars ceſſauit.

TITVLVS XL.

DE ANNALI EXCEPTIONE Italici contractus tollenda, & de

C diuerſis temporibus, & exceptionibus, & præſcriptionibus, & interruptionibus earum.

Per hanc legem tollitur annalis exceptio quæ contra actiones natas ex Italico contractu erat introducta. & non valenti agere propter impedimẽtum iuris, non currit præſcriptio: & actionum perſonalium regulariter vita eſt triginta annorũ. h. d. tota iſta. l. q̃ eſt bona, & eſt noua conſtitutio ſecundum Ba. Vel ſic: Exceptione ſublata omnes perſonales actiones triginta annorũ ſpacio tolluntur: niſi ſuper his lis fuerit cõteſtata: hypothecaria vero quadraginta annis. Et illi q nõ poteſt agere, nõ currit pſcriptio. Bar. Primo exorditur. Secũdo ſtatuit Tertio ampliat. Quarto dubiũ remouet ſecũda

D *ibi Cũ itaq;. tertia ibi, Ad hæc quarta ibi, Ne autem. Prima duæ partes hoc volunt: Remota annali exceptione ex contractu Italico currunt & locũ habent cætera præſcriptiones legitime Sal.*

I. Imp. Iuſtinianus. A. Iuliano præfecto prætorio.

SVper annali exceptione quę ex Italicis cõtractibus oritur, tãtę moles altercationum in omnibus iudiciis exortæ ſunt,

ſoris ſm quoſdã. ſed nos dicimus reſciſſoriam petitam & datam poſſe perpetuari per conteſtationem, non autem petitionem, vel iudicium reſtitutionis in integrum, ut ſ. de temp. in integ. reſt. l. ſuperuacuã. Item fallit & alibi, ut ff. ne de ſta. defun. l. 1. §. ſed interdum. & de collu. dete. l. 2.

f Certamina.] per conteſtationem.

g Poſteritati.] & idẽ ſi eſt extraneus hæres.

h Sublata.] illa cauſa.

i Cognitio.] ſecus autem ſi per executorem, quia tunc in xxx an. tantũ extẽditur ex generali regula, qua dicitur omnes illo tẽpore tolli, vt ſ. eo. l. ſicut, fallit ergo hoc caſu, & alio quem habes. ſ. eo. l. cum notiſſimi, in princip. & in alio ut in ea. l. §. immo, in fi. §. & aliis quos habes. ſ. eod. l. omnes. * oppoſita.

DE ANNALI exceptione Italici contractus tollenda. &c.

Continuatio. *Supra de vſuc. trãſfor. tractauit & de vſuc. Italicarum rerum modo de vſucap. actionũ perſonalium quæ oriuntur ex contractibus qui in Italia fiebant*

SVper annali.] CASVS. Olim ſi aliqs poſſidebat rem aliquam in Italia per annum, vel contraxis: habebat exceptio. & hic annus extendebatur aliquando vſq; ad 5. aliquã do vſque ad decennium: quia in eo anno non computabãtur niſi dies in quibus aliquis poterat agere. & hoc corrigit imperator, dicẽs quod hic annalis exceptio ceſſet, & habet locum. xx. vel xxx. niſi ĩ hypotheca. quæ extenditur vſque ad xl. an. Omnes

nes aliæ actiones perſonales mixtæ, ut actio famil.erciſcund.&c. tollantur vſque ad xxx.an. & ita demum currat præſcriptio, ſi non præumpatur per litis conteſtatio. & hoc in ſecunda. Sed an filiis in aduentitiis currat præſcriptio, hic quæritur? Dicitur quòd non cum patri non acquirantur: quia cum ſunt in poteſtate, etiã agere vellent, non poſſent. & hoc in tertia. Viuianus.

[a] Debeant.] quæ ignoramus.

[b] Ad decennium.] qa utilis erat annus.

[c] Decẽnio.] ut ſ. de præ long.temp.

[d] Triginta.] vt ſ. de præſcrip. xxx. ann. l. ſicut.

[e] Minoribus ſpaciis.] ſcilicet triennio vel quadriennio vel ſimilibus, ut ſ. de vſucap. transfor. l. 1. & de quadrien. præſcript. l. 1. & per totum titulum.

[f] Prohibet.] non ſolum noua cõſtituit, ſed etiam conſtituta renouat.

[g] Legitim⁹ modus] qui multi ſunt, ut ſ. tit. 1. l. cũ notiſſimi. §. ſed & ſi quis.

[h] Hypothecaria.] cõtra debitorem cõpetente.

[i] Quadraginta annorum.] ſunt & alii caſus vbi p̃ſcriptio. xl. an. locum habet vt ſ. tit. 1. l. fina. & l. cõperit. & ĩ. de fun. patrimo l. ſi. lib. xi. & ſ. de ſacroſan. ec. authen. quas actiones. Sunt & aliæ q̃ nullo tempore tolluntur, ut præiudicialis quæ libero datur homini bona fide poſſeſſo, vt ſ. de præſcri. long. temp. quæ pro lib. l. fina. Item populus Romanus viam non utẽdo amittere non poteſt, ut ff. de via pub. l. uiam publicam. Sed quid ſi cum eſſet bonæ fidei poſſeſſor, & præſcribendo rem amiſit poſſeſſionem per inundationem, vt ff. de bo. auctor. iudi. poſſeſſ. l. cum vnus. § fin. an inũdatione ceſſante ſuccurratur mihi per in integrum reſtitutionem? quod videtur, ut ff. de iti. actuque pri. l. 1. § ſi quis propter inundationem. Sed argu contra eſt ff. ex quib. cau. ma. l. ſciendam.

Actiones aliquæ nõ tolluntur tempore.

ADDITIO. Iſtud eſt uerum, ut dicit Barto. hic. Ratio eſt, quia non debet quis reſtitui ad lucrum faciendum cum aliena iactura, ut d. l. ſciendum. in gloſſ. alle. & ff. de furtis. l. ſi is qui. 1.

[k] Communi diuidundo.] in his prædictis duobus diuiſoris duo dixit M. primum, quòd naſcantur ex uoluntate; ſcilicet tunc quando volui diuidere, & pro hoc eſt ff. fami. erciſcun. l. 1. Secundum q̃ ei tantum qui non poſſidet, currit præſcriptio: nã & nõ poſſidẽti datur hæc iudicium: at ſi poſſideret, nulla currit præſcriptio: cum non currat aliqua contra poſſidentem. pro hoc eſt ſupra ti. t. 1. l. male agitur. Sed in utroque male dixit. primo quia non ex voluntate, ſed ex quaſi contractu naſcuntur, ut inſti. de ob. quæ ex quaſi contractu. §. itẽ ſi inter, & §. idẽ iuris, licet dicat eas competere volentibus à communione diſcedere, ut d. l. fami. erciſc. l. 1. ſed & ſi illud eſſet verum quòd ex uoluntate naſcerentur, poteſt velle: ergo uelle videtur, ut ff. de regu. iur. l. qui poteſt. Item & poſſidenti currit. nã nõ currit, ut dominio præſcribatur, ſed diuiſioni, ut non poſſit impetrare diuiſionem: nam & aliàs eſt res communis, nec tamen intendi poteſt diuiſorium iudiciũ, ut ff. de alien. iudic. l. final. & de rebus eorum l. ſi pupillorum.

Familiæ erciſcundæ, & cõmuni diuidundo, vnde naſcãt: & quibus competãt.

[l] Finium regundorum.] ſunt enim hęc tria mixta, ut in inſti. de act. §. quædam. Accurſius.

[m] Pro ſocio.] ſed quando hæc incipit competere? Reſpõ. dic eam non competere ſocietate durãte, ut ſupra pro ſocio. l. tãdiu. & dic vt ibi. An autem imputetur ſi non renunciet, vt ſic faciat cõpetere ipſo iure, quod videtur per d. l. de reg. iur. qui poteſt. et ſic amittit ius renũciandi? Reſpõ. non: quia ſi renunciaſſet alteri intempeſtiuè, teneretur, vnde non uidetur poſſe, quod commode non poteſt, ut ff. de ver. ſign. l. Nepos Proculo. Itẽ & ſi potuit renũciare, & nõ fecit, hoc profuit ſocio. non obiicit ergo alii culpam is qui lucrum inde fecit, iuxta illud: Vt culpent alii &c. vt ff. de iur. do l. cum in fundo. §. 1. Itẽ tertia ratione: quia renunciare eſt ex libero arbitrio: quod nõ eſt ſic in iure offerendi: quod ex pacti neceſſitate fit & recipitur. Itẽ q̃ro de actione perſonali ex teſtamento, puta competente pro ſeruitute legata, ſi non vtatur. xxx. an. ipſam enim ſeruitutem, vel confeſſoriam tolli conſtat. x. an. vel. xx. ut ff. quibus mod. vſusfruc. amit. l. 1. Sed & actionem perſonalem dicam tolli. xxx. an. ut hic, vel ipſo iure, vel (q̃d verius eſt) ope exceptionis: cum tempus nõ ſit modus tollendæ obligationis &c. vt ff. de ac. & ob. l. obligationum fere. §. placet, & plene diximus. ſ. de vſufru. l. corruptionem. Et contra de negatoria dubitatur, & conſtat quòd quandoque ipſo iure tollitur, & acquiritur ſeruitus, ut in aqua, & aliis quæ habent perpetuam

Actio p̃ ſocio quñ do incipit cõpetere.

Actio perſonalis ex teſtamento quanto tempore tollitur.

quãtas & enumerari difficile, & explanari impoſſibile eſt.

¶ Primum etenim natura eius obſeruationis cũ omni ſcrupuloſitate & difficultate compoſita eſt, cũ multa cõcurrere debeãt [a] vt ea naſcatur.

¶ Deinde illud ſpacium annale alii quidem ita eſſuſè interpretabantur, vt poſſit vſque ad decennium [b] extendi.

¶ Alii iudicantes vſq; ad quinquennium ſtãdũ eſſe putauerunt.

¶ Et in noſtris temporibus ſæpius ſuper huiuſmodi calculo à iudicibus variatum eſt: vnde nec facilè ſuũ effectũ in litigiis oſtẽdere huiuſmodi exceptio valuit.

¶ Cum itaque nobis aliæ tẽporales exceptiones vel præſcriptiones ſufficiant, huiuſmodi difficultatibus illigari noſtro ſubiectos imperio minimè patimur.

¶ Ideoque memorata annali exceptione penitus quieſcente, aliæ omnes legitimæ exceptiones & p̃ſcriptiones in iudiciis ſuũ vigorem oſtendant: ſiue quę ſup decẽnio, [c] vel viginti vel trigita [d] vel quadraginta annis introductę ſunt, ſiue quæ minoribus ſpaciis [e] concluduntur.

Annalis exceptio ſuper Italico cõtractu tollitur & alia præſcriptiones legitima confirmantur hoc dicit. Vel ſic. Actiones perſonales & mixta tolluntur triginta annorum tẽpore, niſi præſcriptio ſit interrupta: hypothecaria quadraginta annis durante cõtra debitorem, vel eius heredem, & interruptio per litis conteſtationem in xl ann. perpetuat actionem h. d. vſque ad §. ne autem Salic.

Ad hęc cum nihil prohibet [f] etiam ea quæ aliquam dubitationem acceperunt, clarioribus & cõpendioſis ſanctionibus renouari: iubemus omnes perſonales actiones quas verboſa quorundam interpretatio extendere extra metas triginta annorum conabatur, triginta annorum ſpaciis concludi: niſi legitimus modus, [g] qui & veteribus & noſtris legibus enumeratus eſt, interruptionem temporis introduxerit, ſola hypothecaria [h] actione quadraginta annorum [i] vtente curriculis. Nemo itaque audeat, neque actionis familiæ erciſcundæ, neque communi diuidundo, [k] neque finium regundorum, [l] neque pro ſocio, [m] neque furti, neque vi bonorum raptorum, ne

ſuam cauſam. Sed quid de his quę nõ habent perpetuã cauſam, uel quaſi? Poteſt dici quod licet nõn acquirantur, tamen elapſis. 30. ann. obſtat exceptio: ſicut & dominium rei tanto tempore non acquiritur, tamen exceptio uendicãti objicitur ab eo: & ſic nõ poteſt cõtradicere, ut ff. de ſerui. ruſ. prę. l. per fundũ. Vel aliter, dicũt quidã plures eſſe itiones, & plures actiones negatorias. & ideo non currit niſi in illis itionibus (alias actionibus) q̃ fieri debuerunt iam ſunt. 30. anni. Sicut & in ſtipulationibus, & in legatis annuis, ut ſ. tit. 1. l. cũ notiſſimi. §. penul. Sed licet ſint plures actiones, tñ vna agi põt, ut & de pl urib. hæreditatibus datur vnũ iudiciũ fami. erc. ut ff. fami. erciſc. l. hæredes. §. ſi inter me. & argum. ff. pro ſocio. l. cũ duobus, §. ſi plures. Itẽ q̃ro de pignoratitia actione, q̃n naſcat, & ex quo tpe currit p̃ſcriptio? Et dicunt quidam naſci demum ſoluta pecunia, uel aliter ſatisfacto, ut ff. de pignor. act. l. ſi rẽ. 1. §. omnis. Hæ ſunt. n. cõdões eius, vt ff. de pig. l. grege. §. penul. & hoc ſecũdum Bul. Alij ut P. quòd etiam prius naſcitur, ſed non intentatur, ut in actionibus quibuſdam dicitur, & ff. de tut. & ra. diſ. l. ſi tutor. §. fin. & l. ſeq. Ex quo ergo tpe currit et p̃ſcriptio? Rñ. ex quo cõpetit cũ effectu, nõ prius, ut j. ea. l. §. ſi. & hoc de iure. de effectu etiã prius tollitur. nam cũ tollit ius offerẽdi ut notaui. ſ. titu. 1. l. cum notiſſimi. §. 1 ij ſi. §. ergo & pignoratitia. Sed ſublata pignoratitia, an poſſit debitor agere rei vẽdicatione? Re põ. utiq; nã cũ debitor viſ capit poſſidẽte creditore, vt ff. de uſuc. l. ſerui, æque dominiũ: nõ amittit dominiũ, ſi habet vnde intẽtet rei vẽdicationẽ vel p̃ ueteri, vel p̃ nouo q̃ſito dominio. nec dicat quis verbis legẽ ſtatui, quia tollitur pignoratitia, & remanet rei vẽdicatio: quia grauius erit debitori probare dominium quàm eſſet traditionem pignoris.

que alterius cuiuſcunque perſonalis actionis vitam longiorẽ eſſe triginta annis interpretari: ſed ex quo ab initio competit, & ſemel nata eſt, [a] & non iteratis fabulis ſępe recreata, quemadmodum in furti actione dicebaẽ, [b] poſt memoratum tempus finiri: [c] exceptis omnibus actionibus, licet perſonales ſint, quæ in iudiciũ deductæ ſunt, & cognitionalia acceperunt certamina, & poſtea ſilentio traditæ ſunt: in quibus non triginta, ſed quadraginta annos eſſe expectandos, ex quo nouiſſimùm litigatores tacuerunt, lex noſtra antea promulgauit. [d]

Hodie filiofamilias nõ valenti agere nõ currit præſcriptio. Vel ſic: In rebus quæ quæruntur filijsfamilias, eis non currit præſcriptio. h d uſque ad finem. Sal.

Ne autem imperfecta ſanctio [e] videatur, cum in maternis quidem rebus filijsfamiliàs tempora exceptionum currere diſpoſitum erat, ex quo ſacris paternis abſoluti ſunt, in alijs autem quę minimè [f] acquiri poſſunt, hoc non fuerat ſpecialiter conſtitutum: apertiſſima definitione ſancimus, filijsfamiliàs in omnibus his caſibus in quibus habent res minimè patribus ſuis acqſitas, nullam temporalẽ [g] exceptionem opponi, niſi ex quo actionem mòuere potuerint, id eſt poſtquã manu paterna, vel eius in cuius poteſtate erãt conſtituti, fuerĩt liberati. Quis enim [h] incuſare eos poterit ſi hoc non fecerint: quod etſi maluerint, minimè adimplere lege obuiante valebant? Datum. XV. Kalend. April. Conſtãtinop. Lampad. & Oreſte. CC. Conss.

Si poſſeſſor præſcribens conueniri non poteſt propter abſentiam, potentiam, infantiam, vel furorem: poteſt fieri interruptio præſcriptionis per denunciationem factam præſidi, vel epiſcopo vel defenſori loci, & ultimo ad domicilium poſſeſſoris in forma hic tradita. Baldus. Vel ſic: Si poſſeſſor præſcribẽs, eſt abſens, vel furioſus, uel infans, tutore vel curatore carens, ſiue in potentia eminens: poteſt ei fieri interruptio p̃ſcriptionis porrigendo libellũ coram præſide, & ſucceſſiuè coram epiſcopo vel defenſore: & vltimo per publicam & ſolennem proteſtationem factam ad eius domum. Salicetus.

XI. Idem A. Ioanni P.P.

Vt perfectius [i] omnibus conſulamus, & nemini abſentia [k] vel potẽtia, [l] vel infantia penitus aduerſarij ſui [*] noceat, ſed ſit aliqua inter deſides & vigilantes differẽtia: ſancimus ſi quando abfuerit is qui res alienas, vel creditori obnoxias detinet, & deſiderat dominus rei vel creditor ſuã intentionem proponere, vt non ei licentia ſit abſente ſuo aduerſario qui rem detinet, vel infantia [m] vel furore laborante, & nemi nẽ tutorẽ vel curatorem

a Nata eſt.] hyſteron proteron, id eſt conuerſus ordo, vt ff. de rerum diui. l. riparum, & inſtitut. eo. titu. §. riparũ.

b Dicebatur.] quia dicebant eã renouari ex aſſidua contrectatione: & ſic præſcriptionẽ per nouã contrectationem interrumpi: ſed malè, quia non ideo plus fit furtum, vt ff. de fur. l. ei qui.

c Finiri.] vt ſ. tit. 1. l. ſicut, & l. omnes, & l. cum notiſſimi, & de conſtit. pec. l. 2. & j. vnde ui. l. fin. in fine.

d Promulgauit.] ut ſ. ti. 1. l. ſi.

e Sanctio.] id eſt ius de præſcriptionibus conſtitutum.

f Minime.] vt alia aduentitia. de matre nis enim erat diſpoſitum, vt hic, & ſ. de bo. ma. l. 1. in fin.

g Temporalem.] p̃petuã etiam hic temporalẽ appellat: quia tempore finitur. & hoc in acquiſitis. in acquirendis autem, ſibi & patri nocet filius, vt ſ. qui admit. ad bo. poſ. l. 1 & de acqui poſſ l. fin.

h Quis enim.] quaſi dicat, nemo, vt hic, & ff. de doli exce. l. pure. § fin. & ff. de ne. geſt l. ſi pupilli. §. ſi. & ſ. de bo. quæ lib. l. ſi & de iure do. l. in rebus, in ſi. & ſ. tit. 1. l. cũ notiſſimi. §. illud, & ff. de ſerui. ruſt. p̃. l. & Atiliciinus, & ſ. de bo. ma. l. 1. & in authen. niſi, & ff. de vſur. l. cũ quidã. §. ſi pupillo, & ad Syllan. l. 3. § eleganter. Ac.

Vt perfectius.] CASVS. Si aduerſarius abſens fuerit. vel furioſus, vel infans, vel merũ habeat imperiũ, ita vt eum conuenire non poſſim: auctoritate mea rẽ de qua lis eſt, nõ poſſum auferre: ſed debeo porrigere libellum præſidi, & interrũpere præſcriptionẽ. ſi præſes nõ eſt, porrigam epiſcopo. ſi epiſcopus põs non eſt, mittã libellum ad ædes aduerſarij: & proteſtabor coram teſtibus, me velle eum cõuenire ſi poſſem: & ſic ſua interrumpetur præſcriptio.

i Vt perfectius.] q̃ olim eſſet conſultum.

k Abſentia.] ut ff. ex quib. cau. ma. l. 1. & l. item ait.

l Potentia.] Potens eſt, qui habet merũ imperium, unde non conuenitur, vt ff. de in ius uo can. l. 2. & ad hoc. ff. de alie. iud. mu. cau. fac. l. fin. in princ. ſecus ſi minor magiſtratus, ut ff de iniur. l. nec magiſtratibus. in caſu etiam maiores, ut j. ad leg. Iul. repe. l. iubemus.

m Vel infantia.] ſubaudi, uel furore. hic enim conueniri non poteſt, ut ff. de in ius uocã. l. quique, & l. neque, & ad hoc.

Actio pignoratitia quãdo naſcitur, & ex quo tẽpore currit præſcriptio.

Hyſteron proteron eſt ordo cõuerſus.

† Cõcor. gl. 1. in c. edoceri, poſt prin. extra de reſcrip.

* conſulamus nemini.

* aduerſitijs ſim.

Imperiũ merũ habens, dicitur eſſe potens.

habente, vel in magna poteſtate conſtituto, ſua auctoritate eas res vſurpare: ſed licentia ei deſ adire [a] præſidē [b] prouinciæ, vel [c] libellum ei porrigere, & hoc in querimoniam deducere intra conſtituta tēpora, & interruptionem temporis facere, & ſufficere hoc ad pleniſſimam interruptionem.

¶ Sin autē nullo potuerit modo præſidem adire, ſaltem ad locorū epiſcopum eat, vel defenſorem ciuitatis, & ſuā manifeſtare voluntatem in ſcriptis deproperet.

¶ Sin autē abfuerit vel p̄ſes vel epiſcopus, vel defenſor ciuitatis: liceat ei ꝓponere publicè † vbi domicilium [d] hēt poſſeſſor, C ſeu cū tabulariorū [e] ſubſcriptione, vel ſi ciuitas tabularios non habeat, cum trium teſtium ſubſcriptione: & hæc ſufficere ad omnem temporalem interruptionem, ſiue triennij, [f] ſiue longi temporis, ſiue triginta vel quadraginta annorum ſit. Omnibus alijs quæ de longi temporis præſcriptione, vel triginta vel quadraginta annorum [g] curriculis conſtituta ſunt, ſiue ab antiquis legum conditoribus, ſiue à noſtra maieſtate, in ſuo robore duraturis. †

B *Citatio facta ſup̄ vna ſumma, cauſa non expreſſa, vel ſuper obligatione cauſa non expreſſa, nec vna ſumma: ſufficit ad interruptionem omnium quæ poſſunt ſub tali generalitate cōprehēdi. Et interruptio facta in perſonali, perpetuatur in hypothecaria, & econtra. h. d. ſecundum Bald. Vel ſic: Generalis petitio re, quantitate, vel cauſa, citatione ſecuta ſufficit ad interrumpendū præſcriptionē in omnibus quæ ſub illa petitione poſſunt includi. h. d. & eſt hæc lex ſingularis, adeo notanda ſecundum Sal.*

III. Idem A. Ioanni P.P.

C SI ex multis [h] cauſis quēdā obnoxiū habēs, & maximè ex ſimilibus quātitatibus, in vnius quidē cauſæ ſumma libellū conuentionis cōpoſuerit, cauſam tamē nō expreſſerit: apud veteres agitabatur, an videatur omnes cauſas in iudiciū deduxiſſe, an vetuſtiſſimā earum, aut [omnino] nihil feciſſe, cū eius

ad hoc. ff. d. de mino. l. ait prætor. §. 1.

a Adire.] hodie prius eſt adeundus defenſor ciuitatis: quo deficiente, tunc præſes, deinde imperator, vt in authen. de defen. ciui. §. & iudicare, & de man. prin. §. & non permittes, colla. 3.

b Præſidem.] ſcilicet per ſe.

c Vel.] pro &. Vel dic vel, pro id eſt. Vel dic. i. per procuratorem.

d Domiciliū.] No. ſufficere denunciari ad domum, etiam ſi non perueniat in notitiā eius cui nūciatur, ut ff. de dam. inf. l. 4. §. prætor, & §. toties. & ff. quod vi aut clam. l. aut q. §. 1. Sed argu. contra. ff. quæ ſen. ſine appel. l. 1. §. item cū ex. Sed dic vt ibi.

e Tabulariorum.] id eſt tabularij. ſic. ſ. de iure delib. l. ſi. § 2.

Vſucapio an interrumpatur p litis cōteſtationem.

f Triennij.] No. ergo vſucapionē interrumpi litis conteſtatione. & ſic eſt contra. ff. pro empt. l. 2. §. fi. & ff. de rei vēd. l. ſi poſt acceptum. Sol. ſecundum M. hic corrigit, vt idem ſit in vſucapione, quod in præſcriptione, ſcilicet quod interrūpatur, vt ſ. de rei vend. l. moræ. Tu dic ſecundum Io. quòd hæc lex loquitur ſpecialiter in quatuor caſibus: ſcilicet quādo aduerſarius eſt furioſus, vel infās, vel abſens, vel in p̄ſāte poſitus. aliàs ſecus quod in illis cōtrarijs legibus cōtinetur. quod enim ſpecialiter dicitur, nō trahitur ad conſequentiā, vt ff. de leg. & ſenatuſconſ. l. quod contra. Item quæro, an reſtitutio in integrum amodo denegetur quæ datur contra abſentes ex illo tit. ff. ex qui. cauſ. ma. l. 1. & l. ait prætor. §. fi. & l. ſed & ſi per prætorem. §. ait? Reſp. non. cum enim hæc lex inducat hoc pro priuilegio, non debet in eius læſionem retorqueri, vt & ſ. de leg. & con. l. quod fauore.

† Cōcor. c. 1. cum glo. ſuper ver. publicè, extra de poſtu. prælat.

D g Vel quadraginta annorum.] immo videtur quòd ſolæ prætoriæ & annales taliter interrumpantur, vt ſ. quando lib. princip. da. l. 1. & 2. Sed hic ſpeciale, vt interrumpantur. Et concordat huic. l. ſ. de epi. audi. l. ſi præſens, & l. fin. & ſ. de non nu. pec. l. in cōtractibus. §. fina. Acc.

SI ex multis.] CASVS. Tenebatur mihi quis ad. 10. ex cauſa locationis, & ad alia. 10. ex cauſa venditionis: & ad alia. 10. ex cauſa mutui. ſi 10. petiero non expreſſa cauſa: an interrumpatur præſcriptio in omnibus. 10. quæritur? Reſpon. quod ſic, in fi. l. & hoc in prima. Itē ſi tenearis mihi ad 10. ex cauſa mutui, & pignora obligaſti: & peto. 10. certi condic. ex mutuo: an hypoth. præſcriptio interrūpatur, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. & hoc in ſecunda. Si vero tenearis mihi ex pluribus cauſis, & in libello meo etiam quantitatem nō expreſſi, nec cauſam, ſed dixi ſic, conuenio te, quia mihi es obligatus: quæritur, an ſint perpetuatæ omnes actiones quibus mihi tenebaris? Dicitur quòd ſic. & hoc in tertia. Vi.

A

h Si ex multis.] Tres ponit quæſtiones hæc lex. Prima cum mihi deberentur ſimiles quantitates ex pluribus cauſis, & vnam quātitatem ſine cauſæ mentione expreſſi: quæritur: an omnes actiones pro ſimili quātitate ꝑpetuaſſe videar, an nullā: an vetuſtiſſimā? Secūda, ſi fiat de ꝑſonali actione libellus tantū, vel de hypothecaria tātū: an ſup vtraque videaſ fieri interruptio? Tertia, an ſi nec cauſa, nec quātitas ſit expreſſa, ſed tātū dicatur obnoxius: an omnes ſint perpetuatæ? Et omnib' reſpōdet quòd ſic. Sed qd ſi vnam cauſam & quātitatē expreſſit: an perpetuat cęteras? Reſpō. nō: licet qdam dixerūt ꝙ ſic, ꝑ legē iſtā, ibi, uel vni' qdē &c. & ff. de iudi. l. ſolemus. qd Io. non placet. nā nec qui conteſtaſ in actione ad exhibēdū, videtur conteſtari in rei vēdicatione. cū & poſt litis cōteſtationē in actione ad exhibendum completur vſucapio, & claudit viā uēdicationi, vt ff. ad exhibē. l. Iulianus. § quantū, & l. ſolemus intellige ut ibi. & iſtā cōſtitutionē ſimiliter, vt ibi dices. Item quid ſi ex vna cauſa debeantur mihi tria, & ex alia. 10. & ex alia. 20. & petam. 10 an videar omnia petere? Reſpond. non, ſed ſola. 10. licet videatur debere eſſe in electione actoris, in quam cauſam eligat, ut ff. de iudi. l. ſi quis intentione. Item quid ſi generaliter dicā eum mihi obnoxium, ſed poſtea per ſacramentum calumnię confiteaſ me de vna ſumma ſenſiſſe? Reſpō. nō perpetuantur omnes, ſed illa ſola, ut ff. de execu. rei iudi. l. ſi ex teſtamento. Item quid ſi tenearis mihi hæreditatis petitione ꝓpter res ſitas hic, & etiam Mutinæ: & te conueniam hic: an etiam illic videar interrumpere? Reſpond. non: quia nec actor hic de illis agere potuit: nec reus valuit reſpondere. Quidam tamen contradixerunt tali ratione: quia & corā non ordinario interrumpitur præſcriptio, vt ſ. eod. l. vt perfectius. Sed nos dicimus in illis caſibus eſſe ſpeciale. Itē quęro, quō huiuſmodi libellus fuerit receptus, cum non fuerint in eo ea q̄ ſunt neceſſaria ſcilicet tria, ut ſupra de edendo. l. edita? Reſpon. ſpontę recepit reus de iuſtitia ſua confiſus, & propter timorem teſtium decedētium. vel alias moras. ADDITIO. Aduertas ſecundum Bart. hic pro intellectu iſtius. l. ꝙ ad hoc vt interrumpatur præſcriptio per citationem, neceſſe eſt ꝙ de hoc ſaltem conſtet reo vtrū agatur actione perſonali, vel in rē, vel vtrū agaſ de quan

Ex hac gloſ. not. quod defectus exceptionis ꝓponendæ efficit validū quod aliàs eſſet inualidū. text. eſt bonus in l. 1. de ex. cu. tuto.

† Data Conſtantinopoli Kalen. Octob. poſt conſulatū Lampadij & Oreſt. VV. CC. Conſ. Cōtius ex. l. vlt. ſ. de epi. aud.

Litē conteſtans in actione ad exhibēdum, non videtur cōteſtari in rei vendicatione.

Præſcriptio interrumpitur etiā corā nō ordinario.

Libellus ſecretus nō debet admitti.

quantitate, uel an de ſpecie. Vnde ſi quis fecit citari quẽ piam generaliter ut ueniret ei reſponſurus de iure, hoc non ſufficeret ad interrumpendam præſcriptionem.

a Multis caſibus.] id eſt non ſolum in præcedenti: & ideo ſubijcit alium qui incipit, ſi enim &c.

b Credantur.] Ecce tertia quæſtio.

c Mentionem habentem.] vt fuit in ultimo caſu, & hoc propter incertitudinẽ, quia incertũ eſt quæ magis videatur perpetuata. argu. ff. de iur. fiſc. l. ita ſi dei, & ff. de ap. l. ſcio. §. quid ergo, & l. appellanti. & de ope. no. nun. l. de pupillo. §. ſi plurium, & de auro & argẽ. leg. l. Plautius, & ff. de diuor. l. fin. Arg. cõtra. ff. ad legẽ Iuliam de adul. l. denunciaſſe. §. 1.

d Vel vnius.] ſcilicet cauſæ, id eſt quãtitatis debitæ ex una cauſa: non tamẽ expreſſit cauſam, ut fuit in primo caſu. & ſic nota quod ſoluit primam quæſtionem. Alij hoc intelligunt, ꝙ expreſſit ſummam & cauſam, & ſic dicunt quòd ſi petij decẽ ex cauſa mutui, videar in omnibus alijs interruptionẽ facere ex quibus mihi teneris. Dic ergo vnius cauſæ, id eſt quantitatis debitæ ex una cauſa, non tamen cauſam expreſſit. Accur.

e Continentem.] nunc ſoluit ſecũdã, ſecundum Azo. & hoc propter incertitudinem: quia incertum eſt &c.

f Deſides.] Not. ut ſ. de rei uendi. l. moræ, & de inofficioſo teſtamen. l. contra maiores, & ĩ. de rei vxo. act. l. 1. in fine.

incertus eſſe apparebat.

Sed & in iudicijs in multis caſibus [a] tales altercationes ventilatas inuenimus, & maximè, propter longi temporis interruptionem. Si enim perſonalis fortè fuerat mota actio, hypothecariæ autẽ actionis nulla mentio ꝓcedebat: quidam putabant perſonalem quidem eſſe temporis interruptione ꝑpetuatam, hypothecariã autem euaneſcere taciturnitate ſopitam.

Et ſi quis generaliter dixerat obnoxium ſibij aliquem conſtitutum, aliæ dubitationes emergebãt, ſi omnes ei competentes actiones huiuſmodi narratione contineri credantur, [b] an vero quaſi ſilentio circa eas habito, tẽpore expirare, nullo ex incerta libelli cõfectione adminiculo ei acquiſito.

Sãcimus itaque nullam in iudicijs in poſterum locum habere talem confuſionẽ: ſed qui obnoxium ſuum in iudicium clamauerit, & libellum conuentionis ei tranſmiſerit, licet generaliter nullius cauſæ mentionem habentem, [c] vel vnius [d] quidẽ ſpecialiter, tantummodo autẽ ꝑſonales actiones, vel hypothecarias continẽtẽ, [e] nihilominus videri ius ſuũ omne eũ in iudiciũ deduxiſſe, & eſſe interrupta temporum curricula: cum cõtra deſides [f] homines, & ſui iuris cõtemptores, odioſæ exceptiones oppoſitæ ſunt.

TITVLVS XLI.
DE ALLVVIONIBVS, & paludibus, & paſcuis ad aliũ ſtatum tranſlatis.

DE ALLVVIONIBUS, & paludibus, &c.

Dixit de acquiſitione temporali: nunc de naturali. Vel dixit de acquiſitionibus iuris ciuilis. nunc iuris gentium vel naturalis.

† Concor. c. auditis, cũ glo. ſu ꝑ uerbo, imponentes, uerſic. ſed nunquid de ꝑſcrip.

Q Vãuis.] CAS. Curſum fluminis per opus manu factum à ſuo alueo auertere non poſſum. & hoc in prima. Si uero flumen reſoluto alueo nouum ſecerit, ager quem circuit, ad priorem dominum pertinebit. & hoc in ſecunda. In tertia dicit, quòd ſi auferatur de fundo unius aliqd, & poſtea alii applicetur, illius erit cuius eſt fundus cui coaluit.

Naturalem curſum fluminis mutare non licet: niſi muniendo ripam quis prædio ſuo conſulat ſine magno incommodo vicinorum: & patentia incrementa illorum ſunt quibus prius erant: latentia autem iure alluuionis accreſcunt illis qui ſunt domini fundi cui ſe applicant. hoc dicit ſecundum Bald. Vel ſic: Flumen alio auertere eſt prohibitum: ripam autem præmunire eſt permiſſum & mutato alueo nõ perditur dominiũ fundi circuiti per ipſum: niſi paulatim accreuerit alteri. Sali.

I. Imp. Gordianus A. Marco.

QVamuis fluminis naturalem curſum opere manu facto aliò non liceat auertere, tamen ripam ſuam aduerſus rapidi amnis [g] impetum munire prohibitũ non eſt. [h]

Et cum fluuius priore alueo derelicto, [i] aliũ [k] ſibi facit: ager quem circumit, prioris domini manet [l] Quòd ſi paulatim † ita auferat, vt alteri parti applicet: id alluuionis iure ei quæritur, cuius fundo accreſcit. [m]

Cui accreſcit emolumentum per alluuionem, accreſcit & onus. Bald. Vel ſic: Propter decrementum per alluuionem proueniens debent tributa minui pro rata decreſcenti: & e contra propter crementum debent augeri. Sali.

II. Imppp. Arcadius, Honorius & Theodoſ. AAA. Cæſario præfecto prætorio.

HI quos innudatio Nili fluminis reddidit ditiores, pro terris quas poſſident, tributorum ꝑſtationem agnoſcant.

Et qui ſuum deplorant patrimonium deminutũ, [o] alieno ſaltem functionis onere liberentur, [n] & noſtræ ſerenitatis largitate defenſi, [q] locorũ etiã

g Amnis.] id eſt fluminis.

h Non eſt.] ſine magno incommodo accolarum, vt ff. ne quid in flumine publico. l. j. §. ſunt q putant, & ff. de ripa muniẽda. l. 1. §. iſ ãt.

i Derelicto.] in totum, uel in partem.

k Alium.] ſcilicet alueum.

l Manet.] ut ff. de acquirendo rerum dominio. l. adeo. §. inſula. ibi, quod ſi ex uno latere &c. & inſtit. de rerum diuiſione. §. inſula.

m Accreſcit.] vt ff. de acq. re. do. l. adeo. §. præterea, & inſti. de rer. diu. §. præterea Sed hoc fallit in agris limitatis, ut ff. de acquiren. rerum do. l. in agris.

HI quos.] CASVS in Ægypto aliquando Nilus inundat: ex cuius inundatione aliquid accreſcit poſſidenti prædia tributaria, & alii detrahitur: an cenſus vnius augeri, alius deminui debeat, q̃ritur? Dicitur quod ſic.

n Liberentur:] nã cui accreſcit emolumentum, accreſcit & onus & e contra, vt hic, &. ĩ. fine cẽ. vel re. l. ſi. & ĩ. no. vecti. inſtitui non poſſ l. 1. in fin. & ff. de ſer. ruſti. præ. l. imperatores. Sed argu. contra ſupra de iure emphy. l. 1. Item cõtra. ĩ. l. ꝓxi. in prin. Sol. vt ibi.

o Defenſi.] illi quibus alluuionis iure accreuit. & ſic vſq; in fin. vel uerius illi qbus eſt imminutũ. Item quod dicit, largitate, ideo dicit, quia damus ei immunitatem. Item quod ſubijcit, reſpõdeant, &c. pro tanto quantum ſibi remanſit vt ĩ. de anno. & tri. l. 2. lib. 10. & ff.

† De hac ſpecie alluuionis facit mentionem. c. ex tranſmiſſa, cũ gloſ. ſuper verbo, minutatim, extra de præſcr.

& ff.de cen.l.forma.§.1.& 2.

a Deuotioni]id eſt deuote ſoluant.

E A quæ.]CASVS. Si in Aegypto per Nilum, ſi ue in aliis prouinciis per flumen aliquid alicui accreuerit: illud nec à fiſco vendatur, nec petatur: nec illi cui accreuit,ſeparatim propter hoc cenſus nouus imponatur: uetus tamen augebitur cum aliquid accreuit.& hoc in prima. quiuero pro palude uel paſcuis modicum præſtant cenſum: ſi per eorum diligentiam ad culturam redigantur, & ad frugum fertilitatem translata ſunt: illa non petantur à fiſco, nec vendantur, nec cenſus augeatur & hoc in ſecunda. In tertia parte impo nit pœnã temeratori huius.l. ſcilicet vt puniatur in l. libris auri,& officialis pſe ẽti ptorio: eadẽ pęna punitur, ſi alicui ſug geſſerit quod poſſit venire contra ſtatuta huius.l.vel ſi preces petitoris introduxerit ut liber ſit ab huius.l. obſeruatione.Viuianus.

† Hęc lex extat integra apud Aggenũ Vrbicũ de limiti. agrorũ, citatorq; ab eo ex Codice Theodoſ. integro.

b Ab ærario vẽdi.] ut ꝓpropria. vendit tamen ob ceſſationem tributorum. Azo. Vel nõ vendit ſeparatim augmentum,ſed totaliter,vt ſubijcit.

† Cõcor. c.cum M. Ferrarien ſis. cũ gl. ſug uerb. induſtriæ, extra de conſtitu.

c Peti.] a quolibet pro fiſco.

d Separatim cenſeri.]id eſt cenſui aſſcribi.

e Exigi.]huic eſt cõtrarium ſupra.l. proxi. cum ibi dicat cũ grauari in plus cui accreuit.Sol. ibi ſeparatim accreuit,ita quòd diſcerni poteſt vnum ab alio. hic non, ſed per alluuionem: quia alluuio diſcerni non poteſt. Vel hic non cenſetur, ſcilicet ſeparatim:ſed totalis precij facta computatione. Sed quæritur, quid prodeſt non fieri ſeparatim? Reſp.ſi fieret ſeparatim,& non offerret chartam profeſſionis: omne ius amitteret,vt ſupra ſine cen.uel re.l. ſi. hic autem non amitteret,ut ſ. de vecti.& commiſſ.l.3. Acc.

f Vitia.]improprie, id eſt priuilegia & poteſtates quæ ſunt ut uni auferant,& alii donent,ut ff.de acqu.rerum domin.l.ergo.§ alluuio. Reſeruat ergo hæc ratio ad id quod dicit,neq; ab ærario uendi,neque à quolibet peti. Alii ut P.dicunt quòd reſpicit legem ſuperiorem, ſcilicet quòd illi quorum patrimonium eſt minutum,releuari à tributis debent: non quaſi per eorum uitium ſit minuta poſſeſſio.arg.ff.de cen.l.uitia, & ita non uidebatur minui. ſed prima verior.

g Noxiam.] & hæc ratio aptatur ad proximum dictũ, A ſcilicet quòd illi quorum patrimonium eſt auctum,non debent ſeparatim cenſeri propter eam vtilitatem quã modo dixi.

h Aſſcripta]modico cenſu. Accurſius.

i Cenſeri.] quid ſi non ſeparatim? Rñdetur,idem uſ.

poſſeſſione contenti pro agitandi cenſus examine reſpõdeant deuotioni.[a]

Latentia incrementa ad fiſcum non pertinent: nec ſeparatim de his cenſetur, aut pro his cenſus exigitur: nec eſt augendus cenſus,licet poſſeſſio efficiatur fertilior ſumptu & ſolicitudine poſſeſſoris, pœna contradicẽtibus imminente.Bald.Vel ſic: Incrementum alluuionis non debet per ſe cenſeri ſed vnum corpus cum eo cui accreuit, iudicari: & impinguatio terræ,vel melioramẽtum cultura nõ facit tributa accreſcere.Sal.

III.Impp. Theodo. & Valentinianus AA. Cyro præfec.præt.

EA † quæ per alluuionem,ſiue in Aegypto per Nilum, ſiue in alijs ꝓuincijs ꝑ diuerſa flumina poſſeſſoribus acquirũtur,neque ab ærario[b] vendi, neque à quolibet peti,[c] nec ſeparatim cenſeri[d] vel functiones exigi,[e] hac perpetuò valitura lege ſancimus: ne vel alluuionum ignorare vitia,[f] vel rem noxiam[g] poſſeſſoribus videamur inducere.

¶ Similiter † nec ea quidem quæ paludibus antea vel paſcuis videbantur aſſcripta,[h] ſi ſumptibus poſſeſſorum nunc ad frugum fertilitatem tranſlata ſunt, vel vendi, vel peti vel quaſi fertilia ſeparatim cenſeri,[i] vel functiones exigi concedimus: ne doleant[k] diligentes operam ſuam agri dediſſe culturæ,nec diligentiam ſuã ſibi damnoſam iudicantes intelligant.[l]

B ¶ Cuius legis temeratores quinquaginta librarũ auri condemnatione coerceri decernimus: inter quos habendum eſt officium[m] quoq; tuæ ſedis excelſæ, ſi aliqd huiuſmodi caſus ſuggeſſerit diſponẽdum, vel ſi preces introduxerit petitoris. Dat. XI.Kal.Octob.[a]

TITVLVS XLII.

DE SENTENTIIS præfectorum prætorio.†

Non appellatur à ſententia præfecti prætorio, ſed ſupplicatur principi: & ſi ſententia lata ſit pro republica,durat biennio hæc potentia ſupplicandi.Bald.Vel ſic: A ſententia præfectorũ prætorio non appellatur, ſed intra biennium principi ſupplicatur.Sal.

C I.Impp. † Diocletian.& Maxi. AA. Euaſſio P.P. Illyrici

LItigãtibus in ampliſſimo prætorianæ præfecturæ iudicio,[n] ſi contra ius[o] ſe læſos affirment, non prouocandi,[p] ſed ſupplicandi licentiam miniſtramus: licet pro[l] curia,vel qualibet publica vtilitate,ſeu alia cauſa di-

k Ne doleant.] nã cum labor in dãno eſt, mortalis creſcit egeſtas,ut hic, & ſ. de omni agro deſer. l fin.lib.11.& in authent.de iudi.§. ne autem,coll.6.

l Intelligant.] immo fructuoſam, vt ſ. depoſiti.l. fina & ff.ad leg. Falcid.l.3. & ff.de ap.l.ſcio.§. quid ergo, & ff. de rei vendi.l.certum, & ff.loca.l. cum colonus. Sed arg.contra ſ. de iudi. l. properãdum.§.fin autem ex geſtis.

m Officium.] id eſt officiales tui.

DE SENTENTIIS præfectorũ prætorio.

Qualiter per præſcriptionẽ res quærantur dixit. nunc qualiter per ſententias,audi.Et primo de ea quæ datur ab excellentiore poſt principem.

LItigantibus.] CAS. Si pſectus ptorio inter aliquos iudicauerit, & altera pars ſe læſam affirmet: an à ſententia poſſit appellare, quæritur? Reſpon. quod non: ſed principi poterit ſupplicare: nec refert fuerit ſentẽtia lata in cauſa publica, an in priuata. & hoc in prima. Intra autẽ quæ tempora ſupplicare liceat, quæritur? Reſpon. quòd intra bie D nium numerãdum ab eo tẽpore quo princeps ſucceſſit præfecto prætorio iudici per innouationem ſupplicantis,& ſic poſtq̃ præfecto iudici incęplt poſſe ſuccedi: hoc eſt à tempore latæ ſententiæ à præfecto. Vel dic, poſt ſucceſſionem,id eſt poſt ſententiam latam à præfecto qui alii iudici ſucceſſit.& hoc in ſecunda.

n Iudicio]id eſt coram præfecto prætorio.

o Si contra ius] 2 ſcilicet litigatoris,non legis,uel cõſtitutionis: quia tunc ipſo iure non ualeret ſententia, ut ff. quæ ſent. ſine app.l.1.in princ. Acc.

p Prouocandi.] ut ſ.de preci.impe.off l. ſi quis,& ff.de offi.præfect.præto.l.1.§.his cunabulis.& ſic ſpeciale eſt in eo, ſicut & in epiſcopo,ut ſupra de epiſc.aud.l.epiſcopale.Item ſecundo eſt ſpeciale,quia dat in integrum reſtitutionem contra ſuam ſententiam ipſemet. & non alius,ut ff.de mino.l in cauſæ 2 in fi.& l.præfecti. Itẽ facit ſ.de offi.præfecti prætorio Orientis.l.nomam.

1 Cõcor.l c.cũ clerici. ſug uerbo penſiones, circa fin. extra de pac.

a Conſtãtinop. Valent.A.V. & Anath. V.C. Coſ. Contius.

† ad horũ exemplũ ueteres leges Francorũ ſuos maiores ſi ue pfectos palatii habuerunt p torium.n. appellat hic tabernaculum principis, ut ex Alconio ſcire licet.Contius.

† In olb exẽplaribus manu ſcri. eſt in ſeri. Theodoſ. & Valent.&c. extat. n. & hęc lex inter Nouell. The. impreſſas cũ breuiario Alarici.Cõtius.

† Tollit hic ueterẽ legẽ q̃ aduerſus ſententiã pro curia latã appellare prohibebat.Cont.

2 Iſta gloſ. clarius loquendo uult q ſententia cõtra expreſſum iuris errorẽ nõ ualet: ſi tamen expreſſum iuris errorẽ nõ cõtineret, ualeret.Io. Fa. hic per L. præſes prouinciæ. ff de iudi.

Nec

a Nec enim publicè]immo nocet.expedit enim reipublicæ,&c. ut inſtitu.de his qui ſunt ſui vel ali.iur. §. fi. & facit. j.de eman.l.nec auus,& s.de cadu.tol.§.fin.

b Noſtro numini.] aliàs nomini,id eſt nobis.ſed hodie fieri poteſt ipſi præfecto, vel eius cōſiliariis intra decem dies,& præſtita fide-iuſſione mandat ſẽtentiam executioni, ut ſupra de pre. imper.offe.authẽ. quæ ſupplicatio.ſed ſi nō ſupplicetur prædicto modo, nihilominus fit principi intra biẽnium. Accu.

tētia. nec enim publicè [a] prodeſt ſingulis legum adminicula denegari, ita videlicet, ut intra biennium tantum noſtro numini [b] contra cognitionales ſedis prætorianæ præfecturæ ſententias poſt ſucceſſionem [†] iudicis [c] numerandum, ſupplicandi eis tribuatur facultas. [†]

† In Nouel. Theo. legitur cognitionẽ. quod non probo. Cōtius.

† Data. III. Id. Aug. Conſtantino. Theo. A. 17. & Feſto. V. C. Conſſ. Cōtius.

c Poſt ſucceſſionẽ iudicis.] id eſt poſtquam præfecto prætorio iudici ſucceſſit princeps per inuocationẽ ſupplicantis, dicentis, recurram ad principem, quod facere potuit quandocunque poſt ſententiam, & ſic paſſiue intellige. Et hoc caſu executioni mandatur ſine fideiuſſione. Vel dic poſtquam iudici præfecto cœpit poſſe ſuccedi: hoc eſt à tempore latæ ſentẽtiæ à præfecto. Vel dic tertio quod præfectus hic de appellatione cognoſcebat. quod patet quia dixerat,cōtra cognitionales &c. Poterit ergo intra bienniũ à ſentẽtia primi iudicis ſupplicari a præfecto, non vltra. quod non placet: quia forte nec intra biennium iudicabit præfectus, cum multa impediant cognitionem cauſæ appellationis & ſupplicationis:ut ultra biennium extendantur,nec interim tempus currat:ut in authent.ut ipō. lat.§.hoc quoque ſancimus,col.9.Vel quarto, id eſt poſt ſententiam latam à præfecto qui alii iudici ſucceſſit. cum enim fiat poſt ſententiam præfecti:ergo & poſtquam præfectus ſucceſſit. De ſucceſſione autem ideo dicit,quia poſt,ſed non ſtatim poſt,immo quandoq; multo poſt,& nunquam ante fit hæc ſupplicatio. Item contra. j.ne liceat in una eadẽque cauſa. l. 1.ubi non poteſt ſupplicari.Solu.ibi præfectus cognoſcebat de ſecunda appellatione,poſt quam non eſt licitum ſupplicare vel appellare,ſ.tertio. Item ſi uſque ad biennium ſupplicatur, uſquequo durabit? Reſp.forte intra idem bienniũ debet perfici:vel non eſt tempus ſtatutum,ut j.de tem.ap. auth ſed ſi. Vel dic intra tempus quod appellationẽ exercentibus datur,ſcilicet anni vel biennii, ut j. de temp. ap.auth.ei qui apellat,& j.de temp.ap.l.ſi.§.illud in fi.

Supplicatio admittitur vbi appellatio tenetur.

Appellatio intra quod tempus debet exerceri.

TITVLVS XLIII.

QVOMODO ET QVANDO iudex ſententiam proferre debet, præſentibus partibus, vel una parte abſente

Quicquid iudicis poteſtati committitur, neceſſitati non ſubijcitur. Vel aliter. Verbum,ſolere, in his quæ habent rationem difformem, non inducit neceſſitatem. Baldus Vel ſic: Verba reſcripti enunciatiua ſoliti, non neceſſitant. Salic. Vel ſic. Verba poteſtatiua non inducunt neceſſitatem. Iaco. But. Vel ſic: Iudex poteſt ferre ſententiam contra abſentem ſeruatis ſeruandis,non tamen ſemper compellitur. hoc dici ſecundum Pau.de Caſt.

1 Cauſa cognita & diſcuſſa. P.

2 Quia lite conteſtata & parte citata perẽptorie, & in loco deputato. P.

QVOMODO 1 ET QVANDO 2 IVDEX ſententiam proferre debeat præſentibus partibus,vel una parte abſente.

De ſententijs omnium iudicum dicturus, præmittit quomodo & quando detur.

ADDITIO *Nota ex glo.quòd iudices ordinarij & delegati & aſſeſſores eorum debent ſemper habere præ oculis hæc duo aduerbia,ſcilicet quomodo & quando.ſic extra de acim.ca qualiter & quando,ſecundum Bald hic.*

NOn ſemper.] CASVS Habebam controuerſiã cũ Titio:incępit abeſſe,inſtitui ut iudex ferret ſententiam: an ſit cōpellendus, quæritur? Reſpō quòd non,licet reſcripto cuiuſdã principis contineatur, quod contra abſentes ſententia ferri debeat.

d Pronuncies.] quandoq; enim compelleris,ut cum præſens iuſtam fouet litem,abſens iniquam, ut s. de iudi. l. properandum.§.ſin autem ex geſtis, & §.fin autẽ reus, & ad hoc ff. de iudic. l. de qua re. Vel ſecundo dic, non cōpelleris ſemper: quia prope finem triennii fit comminatio:ante non:ſed poteſt reo abſente, non e contra actore abſente: quia tunc tantum prope nnẽ triennij, 3 ſecundũ lo. vt s.de iudi.l.properandum.§. in huiuſmodi,& §. 1.diximus, & ad hoc ff. de iud. l.non quicquid. Item hic i ciuilibus: ſed in criminalibus non proceditur contra abſentem deffinitiue ullo modo: niſi ſit pœna relegationis vel minor imponenda, 4 vt ff. an per alium cauſ. ap.& de pœnis. l.ab ſenſem, in princip. & §. 1 & habes ff de procur.l.ſeruum. §. publicè.

e Subſcriptionem] ſed certe non creditur ſubſcriptioni, ut s.de leg & con. l. 2. Reſpon. 5 illud verum cum non continetur in lege, hic autem continetur, ut ff. quod met.cau.l.metum autem præſentem.§ ſed quod prætor, in fin. ibi, ex qua interlocutione, alias.conſtitutione.

I. Imp. † M. Ælius Antoninus A. Publicio.

NOn ſemper compelleris ut aduerſus abſentẽ pronũcies, [d] pp ſubſcriptionẽ [e] patris mei, qua ſignificauit etiã cōtra abſentes ſententiam [f] dari [g] ſolere. Id enim eò pertinet, ut etiam abſentem dãnare poſſis, [h] † nō ut omnimodo neceſſe habeas.

† al. Tit. i. D. Pim. Contius.

3 Cũ iſta glo. tranſeunt B. B. Angel. & Pa. hic.

† Gl. in c. conſuluit. ſuper verbo,grat. ã, de offic. deleg. inducit hãc. l. in argu. quòd iudex poteſt parte contumaci in ꝑ iudicium alterius.

Vbi eſt præſentia perſonarum, ibi non requiritur peremptorium. Baldus. Vel ſic: Valet ſententia licet perẽptorium non præcedat, ſi tamen præcedat alia monitio tantundem importãs. Bar. Vel ſic: Monitio iudicis habet vim perẽptoriæ citationis. Pa. de Ca. Vel ſic: Præter formã ꝑẽptorij citatus legitime poteſt diffinitiue danari. Sa.

II. Imp. Gordianus. A. Seuero.

CEſſante [i] quoque cauſa perẽptorij edicti, [k]

4 Et bona ſecundum prædi. ſcribẽ. hic.

f Sententiam.]ad idem ff.de iudi.l.non quicquid.

g Solere.] non ergo imponitur neceſſitas ex his verbis & ſimilibus,ut s.de offi præt.l.ſæpe,& l.ſeq. Accur.

h Poſſis.]de iure quandoque.

5 Idem Barto. & Pau.

CEſſante] CASVS Iudices maiores, puta ordinarii, poſſunt aliquem vocare in ius per edictum propoſitum in albo prætoris. minores, ut delegati vel pedanei non poſſunt,ſed per ſe,uel per nuncium.Si ergo in cauſa quam habes cũ Titio,iudex minor Titium vocauerit nec uenire voluit: an ferre ſententiam poſſit,cum nō ſit propoſitum edictũ peremptorium,quæritur?Reſp.quòd ſic, alijs modis poteſt poni caſus: ſed dic ut in glo.

Citatio per edicta,nõ per quem liber iudicum fieri poteſt.

6 Hæc vera ſecundũ Ange.

i Ceſſante]quia antiquitus mittebatur ſpecialis nũcius peremptorii. pone caſum in pedaneis, qui citare non poſſunt.

k Edicti.]i.non dato.& dic propter perſonam iudicis qui non poteſt citare per edicta in albo poſita, ubi talia edicta ponuntur,ſed requirere,vt ſi eſt pedaneus iudex vel delegatus,ut s. de iud.l. ſancimus, in fin. & in authen. de exhi.& intro.re.§ ſi vero etiam quidam, col.5. & de litig §.omnem vero,colla.8.ſed per nuncium poteſt, ut argu.ff.de arbi.l.ſed interpellatur.§. 1.Vel dic ſecundo, ceſſante &c. quia non peremptorium fuit datũ, ſed tres denunciationes,quæ tantundem valent, ut j.eo. l. tres, & ff de re iudi.l.contumacia.§.contumax. Vel dicas, ceſſante &c. id eſt ceſſante forma huius edicti. Eſt enim eius forma,ut primo unũ,& poſtea aliud, & poſtea tertium:quarto hoc peremptorium: nam hic erat vnum ꝓ omnibus, 6 ut hic,& ff.de iudi.l.ad peremptoriũ, cũ ſequentibus legibus. Vel dic ceſſante, quia ipſemet iudex ei præcepit ut adeſſet 7 ſentẽtię,quo caſu eſſet vere cōtumax, ut ff.quibus ex cau.in poſſeſ.ea.l. Fulcinius. §. fina.

7 Iſta lectura eſt verior & nobilior præ cæteris, & tedit hãc ſingulis. ſcilicet quod ſimplex iudicis iuſſus habet vim perẽptorij, & conſtituit iuſſum in uera contumacia. Bar. P. & Angel.

Admo-

a Admoniti ab ipſo iudice delegato, uel ſemel pro omni bus, ut dictum eſt. Vel dic ter, uel dic à iudice præſente ſecundum quod uariaſti caſum. Accur.

B eo.] Inter actorem & reum lite conteſtata reus incœpit abeſſe: iudex eum condemnauit: poſt ſex menſes reuerſus eſt. ſi intra decē dies à tempore quo ſciuit ſe cōdēnatum, non appellauerit, habebit neceſſe parere iudicatis. q ſi appellatum fuerit: ſententia lata non tenet. Viuianus.

aduerſus eos qui admoniti iudicio adeſſe noluerunt, ſententiam à iudice poſſe proferri certum eſt. IIII. Kalen. April. A. & Pontiano Conſs.

Standum eſt ſententia à qua non eſt appellatum: licet ſit lata contra abſentem in defenſum & ignorantē, ſolenniter tamen citatum. Bald. Vel ſic: Non poteſt infirmari ſententia qua congruo iure non utitur. Bart. Vel ſic. Abſens ſolenniter condemnatus, tenetur acquieſcere ſententia ſi reuerſus ſciens non appellauit intra tempus legitimum. Saliceto. Vel ſic: Non poteſt impugnare ſententiam qui congruo tempore non appellauit quia uidetur ea acquieuiſſe. Pa. de Caſ.

III. Idem A. Antiocho.

Ab eo iudicato[b] recedi non poteſt, quod vobis abſentibus & ignorātibus atque indefenſis[c] dicitis eſſe prolatum, ſi vbi primum cognouiſtis, non ilico[d] de ſtatutis querelam[e] detuliſtis. Ita enim firmitatem ſententia quæ ita prolata eſt, non habebit, ſi ei non ſit accōmodatus aſſenſus.[f] PP. IIII. Id. Iun. Gord. A. & Auiola Conſſ.

Sententia nulla, iudicis delegati iuriſdictionem extinguit & cauſa poterit alteri delegari. Bartolus. Vel ſic:

† al. ferri.

b Ab eo iudicato] intellige quòd lite cōteſtata cōtra me & iurato de calumnia, fui abſens: & iudex requiſiuit me, & nō fui inuentus, & ſic pronunciauit contra me definitiue. Sic eſt cōtra. ff. quæ ſenten. ſine ap. l. 1. §. item cū ex edicto. Sed ibi nō interuenit peremptorium, hic ſic, uel quod ualuit tantundem.

c Indefenſis.] colligunt quidā: ergo loquitur in abſente probabili cauſa, ut ſtudiorum. & non fuit defenſus: quia non reliquit procuratorē cum potuit, uel reliquit, & non defendit. Si autem reliquiſſet, & defenſus legitime eſſet, non reſtitueretur, ut ff. quando appel. ſit. l. 1. §. ſi. Vnde dicunt hunc reſtitui ad appellandum tm. aliogn ſi neceſſaria cauſa abeſſet, reſtitueretur in totū. Idē ſi nō potuiſſet relinquere procuratorem, ipſo iure non curret tempus, cū ſit utile, ut ff. de diuer. & temp præ l. 1. & ſic non eſſet neceſſaria reſtitutio. Vel melius hic nihil dicit de reſtitutione. unde dic quòd non potuit relinquere procuratorem hic abſens cauſa ſtudiorū, vel reliquit, & eſt mortuus, ſicq; cōmuni iure appellat, cū tempus ſit vtile, vt dixi. Vel dic quòd abſens ex voluntaria cauſa fuit, & non curo potuerit vel non relinquere procuratorem.

d Ilico] intra tempus appellationi præfinitum, ſcilicet biduum vel triduum, vel hodie decem dierum, vt in authenti. de appel. in prin. coll. 4. & diſtingue vt ſupra de procur. l. quia abſente.

e Querelam.] petendo reſtitutionem ad appellandum, ſecundum quoſdam. Vel dic, appellando. Accurſius.

f Aſſenſus.] ſcilicet tacēdo, vt ff. loc. l. itē quæritur. §. ſi.

SI vt.] Inter actorem & reum lite conteſtata, reus incœpit abeſſe: actor inſtabat ut iudex ferret ſententiam: tulit aduerſus reum, & die feriato: an teneat ſententia? Dic quòd non: ſed retractabitur: & ea notio alterius iudicis terminanda committetur.

g SI vt proponis.] ſcilicet tu reus.

h Feriato.] dominico, vel ſimili: quod prohibitum eſt fieri, vt s. de ferijs. l. omnes, & ff. de fer jſ. l. ſi feriatis.

Et bene. Cyn. Bart. Bal. Angel. & P. hic.

Idē Bal. Angel. & Odof.

Et male. Salicet.

Idē cū glo. Bart. B. Ang. & & Salicet.

Et melius ſecundum prædi. ſcribē. Appellatio intra quod tempus debet interponi.

Et ſic oēs dies feriati in honorem dei, ſunt æquales diei dominico, ſecūdum Bal.

Contumaciter deeſſes.] quod non erat verum. pone enim quòd ſua ſit iudici quaſi dixiſſem me nunquam vēturum ad iudicium, vt ff. de iudi. l. ſi prætor. §. Marcellus. Duabus ergo rationibus hæc ſententia non valuit ipſo iure, & quia die feriato lata, & quia abſente me non cōtumaciter: vt ff. de re iudi. l. de vnoquoque.

Nulliter conſummatum, conſumit mandatum. Baldus. Vel ſic: Sententia quæ nulla eſt quo ad litigatores, eſt aliqua quo ad hoc ut faciat ceſſare officium delegati. Iac. But. Vel ſic: Sententia lata die feriato, vel contra nullo modo contumacem, eſt ipſo iure nulla officium tamen delegati finitur. Salicetus.

IIII. Imperator Philippus A. Domitiano.†

SI (vt proponis[g]) pars diuerſa die feriato[h] abſente vel ignorante te à iudice dato ferri[i] ſententiam pro partibus ſuis, quaſi cōtumaciter[l] deeſſes, impetrauit: non immerito præſes denuo[k] negocium alterius iudicis notioni terminandum commiſit.[l] PP. V. Id. Octo. Peregrino & Aeliano Conſſ.

Mutatio loci excuſat quem à contumacia, ex qua redditur ſentētia nulla. Bartolus. Vel ſic: Satis eſt mihi nō eſſe contumacem quo ad locum ſentētiæ ut reddatur ſententia nulla. Iaco. But. Vel ſic: Sententia lata alibi quàm in loco ad quem pars citata fuit, non valet. Salic. Vel ſic: Sententia lata in alio loco quam debuerit ferri, eſt ipſo iure nulla: Paulus de Caſtro.

V. Idem A. & Philippus Cæſ. Longino.

SI (ut proponis[n]) præſes prouinciæ cū certum locū cauſæ cogno-

k Denuo.] an ex eiſdem actis cognoſcetur, dic vt ff. de app. l. ſi expreſſim, & no taui ibi quod ſic. Dicas, quòd quando cauſa nullitatis ſententiæ reſpicit ſolum ipſam ſententiam, vt quia dicta ſententia ſuit ſentētia lata, tūc iudicabitur ex eiſdem actis, vt hac gl. & gl. ſi. in d. l. ſi expreſſim. ff. de appella. ſi vero defectus ex quo ſententia eſt nulla, reſpicit vniformiter acta ſicut ſententiam, vt puta litigatū eſt cū minore non habente curatorem: certe tunc omnia acta debēt redintegrari. ita poteſt intelligi. l. cū quærebatur, iuncta ſua glo. ff. de re iudi. item quandoque eſt talis defectus, qui reſpicit ſententiam, & partem actorum verbigratia: Deceſſit reus poſt litem conteſtatam, & pro ceſſum eſt contra mortuū ad ſentētiā. certe ſententiā eſt nulla, & omnia acta à die qua mortuus eſt, vt l. pe. & ſi. ff. quæ ſent. ſi. app. & ideo acta quæ ſunt nulla, debent reſcribi, ſeu recenſeri. d. l. cum quærebatur. Bartolus.

l Commiſit.] immo videtur quòd idē qui primo: quia ſic dicitur infra de accu. l. 3. & infra de ſen. & interlo. l. 1. in fi. & j. e. l. ſi præſes, quæ eſt contra. Sed illud in ordinario, hic fuit delegatus, ut patet, quia dicit alterius &c. & ibi à iudice dato. Secundo oppono, quia pro eodem eſt ac ſi ſententiam non tuliſſet, cum nulla ſit. Sed reſpond. ſecundum H. hoc uerum quo ad iudicem, non quo ad eum contra quē dedit. Vel verius e contra nulla eſt quo ad litigantes: ſed iudex bene uel male functus eſt officio ſuo, ut ff. de re iudi. l. iudex. & ad idem. ff. de arbi. l. dicere. §. ſi. in fi. Sed contra extra de accuſa. qualiter & quando.

AD DITIO Pro ſolutione iſtius cōtrarij vide ibi gl. 1. & omnino Abba. pulchre & late diſtinguentem.

SI vt] In cauſa quam habebam cum Titio, iudex nobis aſſignauit diē & locū in quo cōparere debebamus. ſuggeſſi vt aliū locum aſſignaret, aſſignauit. vel ſupplicaui ex parte Titij, vt alium locum Titio ignoranti deputaret. Titius non uenit, ſed in loco prius aſſignato uel in alio (non curo) expectauit: iudex ſententiauit: an ſit ſtandum huic ſententiæ, quæritur. Dī q non.

n Si ut proponis.] ſcilicet tu reus.

Et bene ſecūdū Salicetum.

† Domitio. uel. Contius.

† In non nullis codici. deeſt hoc verbū, ferri.

† Cōcor. c. ſi. cum gl. 1. ſuper uerbo, indeterminate, de reſcriptis.

Iſtam ſequuntur communiter docto.

Et bene. Salice.

Poſt

a Per obreptionẽ.] obtulit enim forte iudici aduerſarius preces ex parte tua, cum hoc ignoraſſes, ut alibi locum ſtatueret 1 quàm prius ſtatuerat. Vel ubi ex iudicis parte, quaſi alibi ſtatuerit, quo tu poſtea iuiſti, 2 & eſt ad hoc. ff de arbi. l. arbiter Kalendis, in fi. Accur.

1 Hæc vera ſecundum Bar. P. & Ange.

2 Iſtud dictũ gl. nõ placet: q̃a mẽdaciũ dictũ à parte parti, non facit proceſſũ nullum: licet pariat exceptionem, ſm Bart. P. & Sali.

SI præſes.] CAS. In cauſa quam habebat Titius cum minore. xxv. an. curatorem habẽte, cui curatori datus erat actor, qui adiutor appellatur: ſuccubuit minor, & actor appellauit. appellationem non eſt proſecutus, quia deceſſit tam ipſe quàm curator. iudex ab eo tempore quo minor curatorem non habebat vel actorẽ, ſententiam primam cõfirmauit. an huic ſẽtentiæ neceſſe habeat minor parere, quæritur? Dicitur quòd non: ſed idem iudex notionem ſuam exhibebit. Vitianus.

ſcendæ dediſſet, alibi p ob reptionẽ a aditus, ſententiam aduerſus te abſentem protulit: quod ita geſtum eſt, ad effectum iuris ſpectare minime oportet.

Sententia cancellationis actorum, vel appellationis deſerta, non poteſt ferri contra minorem indefenſum. Bald. Vel ſic: Sententia nulla non impedit ordinarium iterum ſuper eodem cognoſcere. Bart. Vel ſic: Sententia vel alius actus contra minores indefenſos factus, eſt ipſo iure nullus, & idem iudex de nouo cognoſcere poteſt. Sali.

VI. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Donato.

SI præſes quaſi deſertam ab adultis tuis cauſam appellationis, quæ ab adiutore b ſuo c acta fuerat, circunduxit d eo tempore quo adulti curatores non habebant: repetitus e notionem ſuã exhibebit. Neque enim debet adultis nocere, quicquid eo tẽpore ſtatutum eſt, quo defenſione iuſta, & curatoris auxilio fuerant f deſtituti.

Vbi ceſſat vera & ficta contumacia, ibi contra abſentem nõ poteſt ferri ſententia. Baldus. Vel ſic: Sententia lata contra abſentem non ſolenniter citatum eſt nulla. Bar. Vel ſic: Statuta contra abſentes non contumaces vere vel ficte, non valent ipſo iure. h. d. Vel ceſſante contumacia vera vel ficta contra abſentem non poteſt ferri ſententia. Sali.

b Adiutore.] adiutor ſiue actor tutori vel curatori adiungitur, ut inſti. de cura. §. 1. & ff. de tute. l. ſolet. Qui actor ſi appellauit, & præſidi eſt delata, & non eſt proſecutus actor, q̃a non potuit: ut infra de appel. l. ſi actor. nec curatores habebant: quia nondum dati, uel mortui, vel remoti, vel excuſati, & ſic indefenſi eſſent: & idem ſi haberent, & nõ adeſſent, & ſic indefenſi, 3 non valet ipſo iure ſententia confirmationis: ſecus ſi eſſent 4 defenſi, quia valeret, ſed reſtitueretur, ut ff. de re iudi. l. acta. §. fi. & ĩ. ſi aduerſus rem iudi. l. cum & minores. & idem videtur in eccleſia viduata paſtore. 5 Accur.

f fuerint.

3 Iſta gl. ſecundum Bald. hic nõ eſt alibi, q̃ ſententia appellationis deſertæ eſt ſententia cõfirmatoria prioris ſententiæ.

4 Et bene. Sali.

5 Et recto re: quod tene menti, ſecundum Bal.

6 Nõ legitimè citatis: nam ſi eſſent legitimè cita-

c Suo.] ſ. adiutore.

d Circunduxit.] i. cancellauit, quo ipſo priorem ſententiam confirmauit.

e Repetitus.] idem ergo cognoſcit, & ſic eſt contra ſupra eod. l. ſi ut proponis. Solu. ut ibi.

ADDITIO. Tu dic quòd ibi loquitur in delegato ordinario, ſecundum Bartolum.

EA quæ.] CASVS. An ſententia lata altero litigantium abſente, & non per contumaciam, tenet, quæritur? Dicitur q̃ non. nec ſua abſentia pro præſentia eſt habenda. ſecus ſi eſſet contumax: quo caſu perinde eſſet ac ſi præſens eſſet, & teneret ſententia. Viui.

f Aduerſus.] idẽ & ſi pro eis, 6 vt ff. de re iudi l. furioſo.

g Per contumaciam.] ſcilicet veram: quia inuentus non uenit. vel fictam: quia ad domum eſt citatus: nam tunc valeret ſententia, ut ĩ. l. ab eo. alias non, ut hic, & ff. de re iudi. l. de vnoquoque, & ff. quæ ſententiæ ſine ap. l. 1. §. item cum ex, & abſentes dico nequaquam conuentos denunciationibus ſine citationibus, quæ quidem ex more proponi conſueuerunt, ut ff. de iud. l. ad perẽptoriũ, cũ ſequentibus. Quandoq; tamen idem 7 etſi ſunt citati, ſed laborabant morbo. non enim proceditur tanquam contra contumacem, ut arg. ff de re iud. l. quæ ſitum. Accurſ.

ti, teneret ſententia, ſecundum Bar. & Sa.

7 Intellige hãc gl. ſi iudex ſciebat citatũ ægrotare. alias ſecus, ſed habet locum reſtitutio. B. Ange. & Sali.

VII. Impp. Diocleti. & Maximia. AA. Martio.

EA quæ † ſtatuuntur aduerſus f abſentes non per contumaciam, g ſcilicet denũciationibus nequaquam ex more conuẽtos, iudicatæ rei firmitatem non obtinere, certum eſt. PP. III. Kalendas April. Ipſis V. & IIII. AA. Cõſs.

† Cõcor. c. quoniã frequẽter. §. porro, cum gl. in per verbo, nõ poſſit, extra ut lite non cõteſt.

Reus conuentus reali abſens poſt litem conteſtatam, debet in contumacia ſolẽniter conſtitui: & tunc contra eum poterit alterum de tribus remedijs exerceri: vel perſonæ captio, vel poſſeſſionis tranſlatio, & ſententia diffinitiua prolatio. hoc dicit ſecundum Iac. But. & Bar. & Pau. de Ca. & eſt ſingularis l. & famoſa. Vel ſic: Reus poſt litem conteſtatam ſe abſentãs debet citari tribus edictis, vel uno peremptorio pro omnibus, & ſi citatus non uenerit, poteſt capi: vel ſi non liquet de cauſa, poſſeſſio poteſt in petitorẽ transferri. alias ſi liquet de cauſa, debet diffinitiue de cauſa pronunciari. h. d.

VIII. Iidem AA. Claudiæ.

COnſentaneum h iuri fuit, temporibus ad præſentiam partis aduerſæ præſcriptis, i præſidem prouinciæ, impleta iuris ſolennitate, k & aduerſario tuo ternis literis, l vel vno pro omnibus m peremptorio edicto, ut pſẽtiã ſui faceret, cõmonefacto, n ſi in eadem contumacia o

COnſentaneum.] Iſta lex diuiditur in duas partes. Nã primo ponit modum conſtituendi reum in contumacia. Secundo contra contumacem adhibet remedia. ſecunda ibi, à quo. h. d. Salicetus.

CASVS. Lite conteſtata inter actorem & reum, reus incœpit abeſſe, qualiter iudex procedere debeat, quæritur? Reſpon. quod citabit eum tribus edictis, vel uno pro omnibus peremptorio: in quo continebitur q̃ procedet in cauſa, & ſententiam feret, niſi reus ſe præſentauerit. quo non veniente, auditis allegationibus præſẽtis, mittitur actor in poſſeſſionem rei petitæ, ſi fuerit actio realis, & reus de poſſeſſore fiet petitor. Si vero fuerit perſonalis actio, puta condictio certi ex mutuo, mittitur actor in poſſeſſionem bonorum rei ſecundum menſuram debiti declarati. Viui.

h Conſentaneum.] id eſt conueniens, cum cauſæ merita, &c. ut infra ſi per vim, vel alio modo. l. ii. ſic ſupra ſi contra ius vel uti. pub. l. & ſi legibus. Accur.

8 Hæc eſt cõmunis lectura & vera ſecundum B. B. P. & Sali.

i Præſcriptis.] id eſt definitis, ſcilicet decem dierum, ut ff de iu. l. per interuallum, & ſupra de iudi. l. properandum. §. 1. Sed hodie xxx ut in auth. hic poſita. ſicque loquitur hæc lex poſt litem conteſtatam 8 cum mittetur definitiuam ſententiam, quæ ferri non poteſt ante litem cõteſtatam, niſi in caſu, ut infra de temp. ap. l. fi. §. illud. ſed ante litem conteſtatam dicerem fieri eodem modo 9 citationem. Alii dicunt 10 hic loqui ante litẽ cõteſtatã. & ita dicunt interlocutoriam ſententiam, quæ datur in fi. huius. l. tam in actione in rem, quam in perſonali.

9 Iſta reprobatur, quia hoc non reperitur lege cautum: Iac. But. Bar. & Salic.

10 Hæc etiam reprobatur: ideo tene primam, ſecundum Bart. Bal. Ange. & Salice.

k Solẽnitate.] ſ. quæ ſequitur, & ſic expone & pro id eſt.

l Literis.] poterat enim præſes literas mittere per prouinciam, quæ magna erat: poterat etiam edictum proponere, cum eſſet ordinarius. alias non, 11 vt in authen. de litig. § omnem, colla. viij. & ĩ. de iudi. l. ſancimus.

11 Et bene Bart.

m Pro omnibus.] q̃d fieri poteſt, ut ff. de iud. l. nõ ãliquã.

n Cõmonefacto.] i. cõmonito. 12 Et not. q̃ hic eſt ambaſiata, ut ĩ qui accu. non poſ. l. 3.

12 Sequũtur hanc gl. Bal. & Salic. hic.

o Contumacia.] præſumpta per tres denũciationes, vt ĩ. eodem.

eodem l. tres. expreſſa eſt ubi quando expreſſe dicit, no lo venire, ut ff. q ex cau. in poſſ. ea. l. Fulcinius. §. finali.

a Perſeuerauerit] Not. malum eſt peccare, diabolicum perſeuerare.

b A quo.] ſcilicet præſide. vbi tamen à ſucceſſore ſemel citari debet, licet ipſe miſerit peremptoriu, tamen compellitur, ut ff. de iud. l. edictum. ſed ipſemet poſt ſuum peremptorium poteſt, ſed nō compellitur, 1 ut ff. de iudi. l. & poſt, in prin.

c Ad cogēdum eū.] Not. fieri citationes re & verbo. & hoc per ordinarium tantum, ut in authen. de exhi. § ſi vero ēt quidem, coll. 5. Alibi verbo tantum. prima locu habet ſemper, niſi in matrefamilias, ut ſupra de offi. diuer. iudi. l. 1. Vel niſi ratione loci ubi eſt conuentus, ut ſi eſt in domo, ut ff. de in ius uoc. l. plerique.

d Incumbit.] animo, ut ff. de acquir. poſſ. l. clam. § quid ad nundinas. Vel corpore per familiam, ut ff qui ex cau. ma. l. itē ait prætor. §. 1. hanc autem poſſeſſionem ſecundum Ir. reuerſus nō recuperat 2 ēt ſi ſatiſdationem paratus fuerit præſtare, ut ſupra ubi in rem ac l. 2.

e Transferre.] cum agitur in rem. Vel auditis &c. ſcilicet cum agitur in perſonam, ſecundum quoſdam. Vel dic transferre, cum non eſt liquidum de cauſa. Vel auditis &c ſcilicet cum eſt liquidum, & ſic datur definitiua ſecundum P. & B. Et quod dicit, defenſionibus, id eſt rationibus 3 & intentionibus, cum actor ſit iſte præſens: ſic & ponitur ſupra de iuris & fac. igno. l. 1. Tertii dicunt ꝙ hic mutat caſum, cum dicit, vel auditis &c. ſcilicet ut loquatur in actore abſente. & ſic bene adaptatur auth. qui ſemel, quæ loquitur in actore abſente. Circa hoc autem diſtingue cum reus abeſt aut poſt litē cōteſtatā, vel quaſi cōteſtatā, aut nec vere nec quaſi. Primo caſu aut liquet de cauſa, aut non. ſi liquet poteſt ferre definitiuam: nec reſtituetur poſtea veniens, ut ī. de iudi. l. properandū. §. cum autem, in fi. ſecundum quod diſtinguitur ī. de procur. l. quia abſente. Si vero non liquet, aut agitur in rē. aut in perſonam. ſi in rē, mittitur actor in poſſeſſionem rei petitæ, & ſtatim poſſidet, 4 & veniens reus intra annum, auditur de poſſeſſione. poſt annum 5 auditur de proprietate, de poſſeſſione non, ut hic, & ī. vbi in rem ac l. 2. Si autem agitur in perſonā, mittebatur olī in poſſeſſionē omniū rerū debitoris. Hodie ꝓ menſura debiti: nec efficitur poſſeſſor. Sed ueniente reo quandocunque reſtituitur poſſeſſio, niſi auctoritate iudicis res fuerit diſtracta ab actore: 6 quia iudex debet ad hoc moderatum tēpus ſtatuere, ſcilicet quo res diſtrahatur, vel iuſtus poſſeſſor efficiatur. Si vero lis ſit quaſi conteſtata, ſed non liquet iudici de cauſa: tunc habet locum quod dicitur ī. ubi in rem act. l. 2. Si uero nec ſit conteſtata, nec quaſi: tunc diſcuſſo ſummatim negotio, mittitur actor ī poſſeſſionē reſtituēdā reo venienti, p̄ſtita ſatiſdatione: ut ī. de pręſcrip 30 an. l. ſi qs emptionis. §. pen.

f Defenſionibus.] i. intentionibus.

Qui ſemel.] CASVS. Lex. C. loquitur quando reus abſentat ſe poſt lit. conteſt. auth. dicit quid iuris ſit quando actor ante litem conteſta. ſe abſentat dic ergo, Titius uolebat me conuenire coram iudice: porrexit mihi libellum, uel ſupplicauit principi: iudex fecit me citari: actor incipit abeſſe: quid iuris ſit, quæritur? Dicitur quòd iudex citabit eum tribus edictis per interualla xxx. dierum, & ideo citabit eum ter: quia actor forte non exaudiuit vocem præconis: & poteſt eum citare tam delegatus, q̄ ordinarius. ſi ergo actor nō veniat infra tres menſes, dabitur ei ſpacium vnius anni: & ſi nō venerit, iudex pronūciabit. Vel pone caſum ſecundum Bal. Dictū erat in l. C de contumacia rei. iſta auth. tractat de contumacia actoris. & loquitur tam poſt litem cōteſtatā, q̄ ante. Et hoc dicit: Actor in actione ꝓpoſita habet neceſſe ꝑſiſtere uſq; ad finē litis, & ſi incipit abeſſe, reo poſtulante debet citari trib' edictis, vox .n p̄conia paucis innoteſcit. q̄ citatio ꝑ edicta permittitur etiam delegatis principis, quo actore non comparente, datur ei annus à iure poſt dicta tria ſpacia, & ſi in contumacia perſeuerat, poteſt reus probare de iure ſuo, & perquiſita veritate, feretur definitiua etiā lite non conteſtata. ſed ſi intra annū comparet, non auditur niſi reficiat expenſas: quibus refectis, ſi ſe iterum incipit abſentare, fiunt aliæ tres citationes, & alius annus datur à lege: intra quæ ſpacia non veniens actor, cadit à cauſa eo ipſo. licet non ſit de meritis cauſæ liquidatum. & ſpecialiſſimum eſt hic quod lite non conteſtata fertur definitiua. Baldus.

perſeuerauerit,[a] præſentis allegationes audire. qđ vel ſucceſſor eius facere curabit. A quo[b] ter citatus, ſi contumaciter præſentiam ſui facere neglexerit: non abs re erit, vel ad cogendum eum[c] vt ſeſe repræſentet, vel[*] poſſeſſionem bonorum cui incū bit,[d] ad te transferre,[e] & aduerſariū petitorē cōſtituere: vel auditis defenſionibus[f] tuis, id quod iuris ratio exegerit, iudicare. PP. III. Kal. Octob.

IN AVTHEN. de litigioſis. §. omnem, col. viij. conſtitu. vij.

Actore abſente & reo præſente proceditur in cauſa poſt legitimas citationes etiam lite non conteſtata, & liquidato negotio, deuenitur ad definitinam: & contumace reuerſo, in expēſis grauatur & iterata contumacia pœnā exigit grauiorem Bal. Vel ſic: Actor in actione propoſita & reo cognita exigitur perſiſtere: & non perſiſtens debet citari tribus edictis, quolibet habente internallum triginta dierum: quo interim non ueniens habet anni ſpacium, intra quod veniens nō auditur niſi refuſis expenſis: quibus præſtitis ſi iterato ſe abſentet cadit à iure ſuo & citari per edicta conceditur principis delegato. Sa.

Qvi ſemel[†] actionem proponit,[g] ſiue conuētione iudiciaria,[h] ſiue precibus principi oblatis, iudicique inſinuatis, & per eum aduerſario cognitis:[i] neceſſe habet vſque ad finē[k] litē exercere. ¶ Qui ſi cauſam perſequi differat, reo poſtulante, tribus edictis[l] citetur per interualla[m] triginta dierū,

g Actioné proponit.] eo modo qui ſequitur. Duo enim ſequentia paria ſunt, ut in corpore huius authen. probatur. qui modi faciunt rem litigioſam, ut in authen. in corpore. §. 1. Et dic actionem ſiue perſonalem, ſiue realem, ſiue mixtam.

h Iudiciaria] coram ordinario.

i Cognitis.] & ſic lite conteſtata, vel quaſi cōteſtata: alioquin non poſſet ferri ſententia definitiua. ſed H. & M. contra 7 ut iam dices.

k Vſque ad finem] ergo ante litem conteſtatam non licet actori mutare libellum quin habeat neceſſe in ueteri querela perſiſtere, & ita derogatur legi veteri, ſupra de edendo. l. edita. cumulare tamen poteſt bene. Item contra ſupra ut nemo inuitus. l. 1. ſed illud 8 ante huius porrectionem libelli, non poſt, ut hic & in corpore probatur. Fallit & aliàs illa regula, ut ibi diximus.

l Tribus edictis] 9 uocetur ut ueniat ad cauſam, ut l. conſentaneum quæ fiebant in quadam dealbatione in prætorio. Item fiebant per uoces præconū. Item per nūcium: quod hodie magis eſt in conſuetudine, ut hæc habes in corpore. Sed tunc quomodo toties ſcribebatur? Reſpon. vel abradebatur primo ſcriptum, vel ſcribebatur diuerſis locis. fiebant etiam alia generalia. banna in eodem albo, ut ff. de iuriſdi. om. iu. l. ſi quis id. aliàs dicitur album, ut ff. de albo ſcri. ſcilicet vbi erant ſcripta nomina officialium.

m Interualla triginta dierum.] inter edictum & edictū. Sed an iudex poteſt minuere? Videtur quòd ſic: ut ff. de iudi. l. nonnunquam. Sed contradico, ut in corpore: ubi

* Et bene ex verbanitate ad omnē malitiam ſuperadā. Bal.
* Dictio vel: abeſt ab omnibus li. manuſcript. recte quidem. & ſi ita legamus, continet illa triplex interpretatio diuiſio, quæ aiunt glo. captionem, poſſeſſionis tranſlationem, & ſententiæ prolationē hic permitti in contumaces. quorſum enim, cū de cauſa ei nihil agitur, perſona capiatur & præhendatur? tametſi non diffiteor ſimile quid ꝑ No. hic citam. ſed oblique cogitur ſe repræſentare i cuius poſſeſſionem aduerſarius mittitur. Ant. Cō.

2 Et bene quia dicereiur de petitore poſſeſſor. Ang.

3 Sequitur eam Bar. quia unū quandoque ponitur pro alio. B. & Salice.

4 Hoc intellige niſi aliud remediū ne

lit intelligere, puta faciendo ſeu capi, & ad iudicium duci. Sal.

5 Et ꝑpetuo donec ſit præſcriptum Sal.

6 Et bene. Barto. Bal. & Sa.

† Cōcor. cum hac auth. glo. s. c. a. extra de libell. obla.

7 Et bene ſecundum omnes.

8 Hæc eſt vera ſecū dum Bar. & Salice.

9 Scilicet ſupplicando. Sali.

: Hæc gl. reputatur ſingu. ſecūdū Ange. hic.

; Et bene. Ang.

vbi dicit, non minus &c. licet de cōſuetudine minuat. Itē nunquid interuallū x. dierū quod datur reo per l. cōſentaneum, & per l. properandum, ſupra de iudi. & ff. de iudic. l. per interualla, augetur per hanc authenti? Al. dicit non; ut argum. infra de ap. l. præcipimus, in fi. Ioa. contra, ut ff. de reg. iur nō debet actori. Item iſtos dies dico continuos.

quia vox pconia paucis [a] innoteſcit.

Quæ citatio & per principem delegatis [b] permittitur: quod locū habet [c] & ſi lis cœpta non ſit. [d]

Quòd ſi uocatus litem detrectet: ei aliud [e] anni ſpacium indulgetur, intra quod ſi ceſſat, iudex auditis allegationibus [f] præſentis, & perquiſita veritate, pronunciet.

Sed nec intra annum veniens auditur, niſi prius reo litis expenſas quas ſuſtinuerit, inferat. [g]

His quoque præſtitis, ſi interrupto duntaxat anno denuo litem deſerit, poſt trium edictorū [h] & anni vnius ſpacii obſeruationem ab omni cadat actione.

Tres denunciationes obtinent vim peremptorii. hoc dicit ſecundū Bar. Bald. & Salic. Vel ſic: Tres denunciationes habent uim perēptorij, etiā ſi non dicantur peremptoria, & ſufficiunt ut valeat ſententia. hoc dicit ſecundum Paulum de Caſtro.

IX.

a Paucis innoteſcit.] quia audientibus tātum, & quibus hi dixerint: ſed edictum ſic per multos dies poſitum omnibus liquet. poteſt tamen fieri & per præconem, ut in corpore.

b Delegatis.] id eſt delegatis à principe. Sed videtur quod delegati per edicta citare non poſſunt, ſed per nūcium, uel per ſe, ut ſupra de iudic. l. ſancimus, in fin. & in authen. de exhib. §. ſi vero etiam quidam, quæ ſunt contra. Solu. hæc corrigit illas. Vel hic [3] in delegato à principe tantum: quia alia ſpecialia habet: ut ſupra de iudi. l. à iudice. aliud in aliis delegatis. Vel hęc loquitur vſq; hu post litem conteſtatam: illæ ante, argum. ff. de edic. l. ædiles. 1. §. item ſciendum.

3 Hæc vera ſecundum Sali.

c Locum habet.] ſcilicet talis citatio, ſecundum Bul. ſed M. & Azo, id eſt ſententiæ definitiue prolatio, [4] ſic. n. dicit in corpore, & veritate ſubtilius &c. & hoc ſi reus ſubeat onus probationis, & liquidum faciat, ut ff. de probatio. l. circa. alias niſi probet, abſoluitur tantum ab obſeruatione iudicij, ut ſupra de iud. l. properandum. §. ſi autem ex geſtis. Sed ſi reus eſt abſens ante litem conteſtatam, an poſſit definitiue damnari, ſi actor ſubeat onus probationis? Reſpon. non, [5] ſecundum Io. licet M. contra. ſed fiet miſſio in poſſeſſionem, ut ſupra de præſcript. xxx. anno. l. ſi quis emptionis. § pen. Nam quicquid actori permittitur, & reo, ut dictum eſt in xxx. diebus, ſed non e contra, ut ff de fer. l. fina. & ſupra de tēpo. in integ. reſti. l. petēdæ. Nec obſtat in authē. ti. vt omnes obed. iudi. prouin. §. ſi vero neq; ipſe, coll. 5. ubi reo abſente, & ante litem conteſtatam datur definitiua: quia ibi erat quaſi conteſtata, ut ſupra vbi in rem act. l. 2. Vel ibi non fertur ſententia in abſentem, ſed de eius rebus ſatiſfit. Et idem dico ſi eſt præſens, ut non poſſit præciſe compelli reſpondere, ſed fit miſſio, ut ī. de bo. aucto. iud poſ. l. pe. poteſt etiam pro motu iudicis puniri, ut ff. ſi quis ius dicent. non ob. l. 1. in fin. niſi in caſu vbi cogitur qs reſpondere pciſe, ut ff. de procu. l. ſed & hæ. §. præter, ſed lite cōteſtata abſens poteſt cōdemnari [6] ſi eſt ſi liquidū, ut ſ. l. cōſentaneū. aliter ab obſeruatione iudicii abſoluitur tantum, ut in l. properandum. Et qđ dicitur ſupra de edendo. l. qui accuſare, vbi abſoluitur definitiue, et ſi nō eſt liquidū, loquit̃ vtraq; parte pſente.

4 Vtraque opinio eſt bona ſecūdum Pau.

5 Et bene, ſecundum Bar. P. & Sali.

6 Et bene, ſecūdum Paulū de Caſt. hic.

d Nō ſit.] qđ fit p conteſtationē, ut in corpore. §. ſi vero mutuum, & ff. de iuriſdi. om. iudi. l. & quia, in fine.

e Aliud.] ſic loquitur quaſi annum dederit, cum tantū tres menſes dederat. ſed dic [7] quòd non implicat: ut ff. de procur. l. non ſolum. §. quæritur. ſed certe nec annus uidetur dari, ſed x. dies, ut ſupra de dila. in authenti. quod fieri: ſed illud [8] in odium illius qui impetrauit reſcriptum ad extraordinarium iudicem. Item hic definitiue, ſecundum Io.

7 Sequitur eam Bar. Angel. & Sal.

8 Hæc nō eſt bona, quia licitè fuit hic impetratum ad iudicē ordinarium, ſecūdum Bar. & Salice.

Tres denunciationes ad peremptorij edicti [i] vicem aduerſus cōtumaces cōualeſcere, ſalubriter ſtatutū eſt. [k] PP. XI. Kalē. Nouem. Ipſis. IIII. & III. AA. Conſſ.

Sententia lata contra abſentem probabili & neceſſaria cauſa legitime citatum valet: ſed reſtituitur. Salicet. & Bal. Vel ſic: Sententia lata contra abſentem ex cauſa probabili & neceſſaria, nō debet ei nocere. Ba.

X.

Cum non uoluntatis tuæ arbitrio, [l] ſed neceſſitate profectus ſis: quicquid cōtra te abſentem [m] ſtatutum fuerit, quando abſentiæ cauſa neceſſaria fuit, officere tibi iuris ratio non permittit, [n] PP. III. Id Maii Tiberano & Dione Conſſ.

Non poteſt venire contra ſententiam, quā de procuratore legitimo tēpore non conqueritur Bart. Vel ſic: Solenniter condemnatus intra tempora legitima non appellans, amplius non auditur. Salicetus.

XI.

Cum præſentibus partibus litem inchoatā

f Auditis allegationibus.] hoc additur ei quod dicitur ſupra de iudi. l. properandum. §. & ſi quidē. nam ibi hoc ſolum dicitur, ut reus præſens liberetur ab obſeruatione iudicii, & actor abſens cōdemnetur ei in expēſis, [9] idem autē in reo abſente dicebat M. ut auditis allegationibus actoris ſen. eatietur: ſed non erit abſurdū ſi plus permittatur reo quàm actori, ut dictum eſt ſecundum Io.

9 Iſta eſt vera. Bar. & Sali.

10 Intellige gl. quādo re' nō uult ut abſoluat definitiue, ſecundum Ange. hic.

g Inferat.] & cautionem iudicio ſiſti faciat, [11] vt ī. de bo. autho. iu. poſ. authen. et qui iurat.

11 Iſtam glo. ſequitur Bar. & Sali.

h Poſt trium edictorum.] non prædictorum, [12] ſed de nouo faciendorum, ſecundum Ioann. Sic ſi bene computes, habebis biennium & ſex menſes. Alii dicunt quod de prætermiſſis edictis, & de pteriti anni obſeruatione loquitur & ſic haberet annum & tres menſes. Azo. quod tamen ſpacium ſi videatur extēdi, ultra triēniū nō procēditur, ut ſ. de iud. l. pperandū.

12 Iſta opinio tā quā benignior approbatur p Bar. quem ſequitur hic Bar. Odof. Sali.

Tres.] Lite conteſt. inter actorem & reum, reus cępit abeſſe, ter citatus eſt: non venit. habendus eſt pro contumace, & perinde eſt ac ſi eſſet miſſum perēptorium. Viuia.

i Edicti.] ficti. ſed verum ſit poſt tres, [13] ut l. ad peremptorium. ff. de iud.

13 Hoc de vrbanitate non de neceſſitate. Sal.

k Statutum eſt.] ut ff de re iudi. l. contumacia. §. contumax, & de pub. iudi. l. inter accuſatorē. Dabitur ergo definitiua etiam ſine peremptorio, cum iſtæ tres denunciationes tantundem valeant & hoc quando eſt dubium ſi ſit contumax vel non. Quid autem ſi aperte dicat, non veniam? Reſpon. non oportet [14] plus citari, quia in incertis non etiā certis locus eſt coniecturis, ut ff. de verb. obliga. l. Continuus. §. cū ita, & in authen. de reſti. & ea q̃ parit. §. fin colla. 4. & ff. qui. ex cau. in poſ. ea. l. Fulcinius. §. ſi. Sed argum. contra ſ. de iudi. l. iudices, & in authenti. iubemus. Sol. ibi non dixit ſe nolle venire.

14 Et bene, Bart. Cy. & Pa.

Cum.] Lite conteſt. reus cœpit abeſſe reip. cauſa, & ita ex neceſſitate: contra eum pronunciatū eſt. an teneat ſententia, quæritur? Dicitur q non.

l Arbitrio.] ut ff. quib. ex cau. ma. l. & qui data.

m Abſentem.] iuſta & probabili cauſa.

n Ratio non permittit.] reſtitutione impertita, ut diximus ſ. de procura. l. quia abſente.

Cum præſentibus.] Lite conteſtata reus incępit abeſſe: iudex tulit ſententiā. ſi īra. x. dies poſt quā ſciuit

ſciuit contra ſe pronunciatum, non appellauit: an iudicatis parere teneatur? Et reſpondetur ꝙ ſic.

a Proponas.] tu reus.

b Abſentem.] per contumaciam veram: nam ſi non per contumaciam veram, reſtitueretur ad appellandū, vt ſ. e. l. ab eo, & j. quorum appella. nō reci. l. 1. ſm quoſdā. Tu dic ſm Azonem & H. ꝙ fuerat abſēs ex cauſa probabili, & non neceſſaria, & indefenſus, & ſic potuit appellare. cū tamen non appellauit tēpore opportuno, non adiuuatur, ut ſ. eod. l. ab eo, & ſ. de libe. con. l. ſi is quem. Accur.

A de acqui. poſ. l. quod meo. §. ſi venditorem.

ADDITIO. Vide text. iuncta glo. in fin. de re iud. lib. vj.

g Mora.] id eſt appellatione, in qua exercenda ſit mora anni vel biennij, ut j. de temp. appel. authen. ei qui.

proponas, [a] ſi poſtea quā cōtra te (licet abſentē [b]) pronunciatum eſt, intra præfinitum diem non appellaſti: latam ſententiam reſcindi poſtulanti, multæ ſacræ conſtitutiones refragantur. igitur nihil fallis: omiſſa prouocationis mora, [g] ex integro iudicari impetrabis à rectore prouinciæ. [h]

TITVLVS XLIIII.

DE SENTENTIIS EX PEriculo recitandis.

Sententia ſcripta, non verbo promulgata, ipſo iure non tenet: & omiſſa prouocationis mora ex integro iudicatur. h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: ſententia debet ſcribi, & in ſcriptis recitari, & per iudicem proferri, niſi ſit de maioribus, qui poterit proferre per alium: ſi aliter fiat, ſententia eſt ipſo iure nulla. h. d. totus tit. ſecundū Bar. Vel ſic: Tam arbiter compromiſſarius, quàm iudex ordinarius vel delegatus verbo debet proferre ſententiam: alias non valet. h. d. ſecundum omnes lecturas. proprius tamen in iudice delegato loquitur. Sal. Vel ſic: Nō ſufficit ſententiam latam eſſe in ſcriptis, ſi non fuit recitata. h. d. ſecundum Pan. de Caſt.

I. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Quinto.

ARbitri [d] nulla ſententia eſt, quā ſcriptā edidit [e] litigatoribus, ſi non ipſe recitauit. [f] Si

Sententia primo ſcripta, & poſtea reſcripta, nō poteſt corrigi vel mutari: & quidam propter eminentiam dignitatis poſſunt per alios definitiuas ſententias recitare. Bald. Vel ſic: Sententia prius debet deliberari, & deliberata in ſcriptura redigi, & redacta debet reuideri et corrigi. et correcta debet in ſcriptis recitari, & per iudicem proferri. fallit in quibuſdā, qui propter dignitatis eminentiam poſſunt per alios ſuam recitare ſententiam: & poſtquam eſt lata, non pōt corrigi vel emendari ſecundum Bal.

II. Imppp. Valens, Valen. & Grat. AAA. ad Probum præfectum præto.

B

HAc lege perpetuo credimus ordinandū, vt iudices quos cognoſcendi [i] & pronunciādi [k] neceſſitas tenet, non ſubitas, [l] ſed deliberatione [m] habita poſt negotium ſententias ponderatas ſibi antè forment, & emēdatas [n] ſtatim in libellum ſecuta fidelitate [o] conferant, ſcriptasque ex libello [p] partibus legant.

C

¶ Sed nec ſit eis poſthac copia corrigendi, [q] vel

DE SENTENTIIS ex periculo &c.

Qualiter ad ſententiam veniatur, dixit: nunc qualiter ipſa ex periculo recitetur, dicit. Vel ſic: dictum eſt ſupra de ſententijs qualiter debeant ferri. Sed quia ſententia ſicut & medicina cum periculo dantur, & recipiuntur: ideo ponit de ſenten. ex peri. reci. Azo.

ADDITIO.

c Periculo.] Pace Rebuffi dictum ſit, nihil eſt audacius aut magis temerarium, quam vulgatam lectionē mutare, præſertim ſi ea rectior ſit. In omnibus autem libris ſcriptis quos legere potui, inueni ſcriptum, periculo: Exiſtimo tamē legendum breuiculo, vt ſit breuiculum paruum breue: quo verbo recentiores auctores ut Sex. Ruffus & alij uſi ſunt. Nos Gallicè dicimus diſton, aut breuet. Iſidorus quoque libro 1. etymolo. meminit breuiculi. In breuiculis, inquit, militum nomina ſcribebantur. Contius.

ARbitri.] CASVS. Si iudex ſententiam ſcripſerit, nec recitauerit, ſed ad recitandum litigatoribus dederit clauſam vel apertā, & fugerit: an teneat ſententia huius, quæritur? Dicitur ꝙ non: ſed citra appellationis beneficium ex integro iudicabit præſes.

d Arbitri.] vel pro ordinario iudice pone, [3] vt ſ. de poſtul. l. quiſquis, vel pro iudice delegato, ut ff. qui ſatiſda. co. l. arbitro. vel compromiſſario: nam & ipſe imitari debet iudicium, ut ſ. de iudi. l. rem non nouam. Sed ſm hunc tertium fruſtra dicit de appellatione: cum & ſi ipſe recitaret non appellaretur, vt ſ. de arbi. l. 1.

e Edidit.] clauſam vel apertam, vel proijciendo eis & fugiendo.

f Recitauit.] [4] & ſedendo, ut ſ. de poſtu. l. quiſquis, in fi. & in auth. vt ab illuſtri. & qui ſuper eos ſunt. §. 1. col. 5 & ff. quis ordo in bonorū poſſeſſione ſer. l. 2. §. dies, & arg. ſ. de dil. l. à procedente. Sed quidam dicunt ꝙ ſedere debet in cognoſcendo, non iudicando, cum prius plene cognouit: quod non placet. Sed quid ſi in curru vel equo ſedeat, cum forte aliquam timeat partium, & velit fugere ſtatim? Reſpon. valet, ut fuit apud Genuam. arg. ff.

quia ſententia ipſo iure non ualet.

h A rectore prouinciæ.] ut & ipſe iudicet, vel alij iudici cōmittat: nō ei cui primo delegauerat, ut ſ. tit. 1. l. ſi vt propoſuis 1.

HAc lege.] CASVS. Iudex in cauſa de qua cognouit, non præcipitanter ſed cum deliberatione debet pronunciare, & ſententiam in ſcriptis redigere, & per ſe partibus recitare: excepto præfecto prætorio, & alijs illuſtribus, qui per officialem ſuum recitare poſſunt. An autē ſententiam quam tulit, poſſit iudex corrigere vel mutare? Dicitur quòd non.

i Cognoſcendi.] vt ſ. de aduo. diuer. iudicum l. ſancimus. 1.

k Pronunciandi.] vt ff. de iud. l. de qua re.

l Non ſubitas.] argum. contra, ff. de dam. infec. l. 1. Sol. ibi ſpeciale.

ADDITIO. Tu dic quod nec ibi ſententia datur ſubito: ſed acceleratur cognitio cauſæ.

m Deliberatione.] etiam cum ſapientibus, ut ſ. de leg. & cōſti. l. humanum, & de repu. l. dubium non eſt.

n Emendatas.] quo ad ſententiam, & quo ad Grāmaticam.

o Fidelitate.] id eſt fideliter.

p Ex libello.] propter duo dicit ex libello, [5] & quia tabellio ſcribit eas in libello ſiue libro communi, & exinde recitantur. Itē quia in principio ſentētiæ ſemper ſcribitur libellus, & allegationes etiam repetuntur, vt fecit

D

Salomon, cum dixit: Hæc dicit ꝙ filius ſuus uiuit: tuus autem mortuus eſt &c.

q Corrigendi.] quia ſemel functus eſt officio ſuo, ut ff. de re iudi. l. iudex, & l. cum quærebatur, & ff. de arbi. l. quia arbiter, & l. dicere, & j. ſenten. reſcin. non poſ. l. 1. & infra de pœnis. l. poenam. Sed neć interpretari poterit, niſi ſit præſes prouinciæ, vel procurator Cæſaris, ut ff. de ap. l. ab executore, in princi. prædicta autem fallunt in Grammatica, quæ etiam poſtea poteſt emendari, ut ff. de re iud. l. actorum. Item in mulcta, quæ remittitur propter inopiam ab eodem iudice, ut ſ. de modo mulctarum. l. fi. in fi. & ff. de offic. præſi. l. illicitas. §. fi. Item fallit tertio in his quæ pertinent ad conſequentiā ſtatutorum, quæ poſſunt ſuppleri: non dico minui. eadem ſcilicet die, ut ff. de re iudi. l. Paulus. item quarto ſi erat abſens damnatus, ſed uenit iudice ſedente pro tribunali, ut ff. de in integ. reſti. l. diuus. Item fallit ſm quoſdam in principe, & in præfecto prætorio, & ſenatu, ut j.

3 Et bene. Cy. & A.

1 Libello legit Pet. Rebuff. & reperi. l. quod iuſſit. 2. no. num. 108. ff. de re iudi. per. l. 2. j. e. quamuis D. Budæ. in anno. ad. l. ſi. ff. de ſenato. leg. ex ſcripto & Alc. li. 3. diſpunctio. c. 21. ex breuiculo.

2 Hæc cōtinuatio placet Cy. & Salic.

3 Omnes lecturæ poſſunt eſſe veræ. ſecunda tā melius cōgruit textui, ſm A.

4 De materia huius glo. vide Ange. in §. curare, inſtit. de actio. gl. & doc. in c. ſi. de re. iudi.

Sententia pōt ferri ſug equū, vel in curru.

5 Iſtud ē conſiliū, & nō neceſſitas, ſecundum Angel. 3. Reg. 3.

1 Id glo. ſeq. B. & Sali.

proxi.reſpō. Sed certe, illa exceptio eſt in alio, l. in hoc A ꝙ poſſunt per alios ipſi ſuas ſententias recitare: licet ſecus ſit in alijs, ut ſ. proxi. & ī l. proxi. 1. reſpon.

Exceptis.] hæc exceptio non fit à proxime dicto, ſed ſuperiori.

prin. §. ſi tibi, col. 3.

i Et niſi epiſcopus.] Hęc pars eſt in authen. vt clerici apud prop. epiſ. coll 7. Eſt tertius caſus, cum præſes cōuenitur finito officio ſuo, vt reddat rationem adminiſtrationis, in auth. vt iudi. ſine quoquo ſuffra. §. neceſſitatem, colla. 2.

b Illuſtribus.] digni tate, non adminiſtratione.

c Recitare] alij ergo non licet, ut ī. l. proxi. in princ.

Tatutis.] CASVS. In ſcriptis debet iudex ferre ſnīam, & hoc in prima. alioquin nec valet, nec neceſſe erit appellare, & hoc in ſecunda. Viuia.

d Proferant.] per ſe, non per alium, niſi eſſet interlocutoria, vt hic, & ſ. l. proxim. in princip. & ff. de arbi. l. diem, in princip. & l. non diſtinguemus. § ꝙ ſi hoc modo. Et ex hoc dicunt quidam. quòd laici 3 non poſſunt eſſe poteſtates: quod falſum dico: 4 tum quia poſſunt delegare cauſas ciuiles: tum quia criminales poſſunt definire dicendo, condemno, vel abſoluo, & pro hoc in authē tica de iudicibus, & vt nullate. §. 1. collatione. 6. & ſ. de iudicijs. l. penultima. tum qa forte 5 eſt de maioribus, propter quod recitabit per alium, vt ſupra l. proxi. ſic hodie ſeruatur.

1 Caſſiodorus in for. q̄ dabat. PP. ſcribit pręfectum p̄torio potuiſſe verbo ſententiam dicere. Cōtius

2 Non requirentes cāç cognitionē: qa ſi tegreret nō poſſet ferri per alios. Bar.

3 Id eſt il literati, ex mente B. Ang. & aliorum.

4 Et bene B. An. & Sali.

5 Immo ſine forte. B. & An.

e Mereatur.] & per hoc etiam effectu carebit, ut arg. ſ. de ferijs, l. à nullo. ꝙ autem dicit in ſcriptis dandam, fallit in tribus caſibus, & ideo ſequitur authen. niſi breues &c.

f Requiratur.] vt ī. quando prouo. nō eſt neceſſe, per totū tit. Accur.

g Niſi breues.] alias eſt in textu, breuiores. Quæ ſunt breues? Reſpon. ſm Azo. vſque ad l. aureos olim, ut ſ. de defen ciuita. l. 1. hodie ad trecentos aureos, ut in authen. de deſen. ciui. §. & iudicare, colla. 3. Vel ſm H. 6 eſt in arbitrio iudicis. Vel vſq; ad x libras auri, ut in authē. de appella colla. 4. §. illud. Vel vſq; ad duos aureos, ut ff de dolo, l. oleum, §. ſi. cū. l. ſeq. Vel vſque ad quinque, ut ff. de bo. dam. l. 6. Vel vſq; ad decem, vt ff. ſi cui plus q̄ per. l. Fal. l. 3. § quamuis.

6 Idē B. B. Cy. P. An. & Sa.

h Vilium]. ſ perſonarum uel rerum, vel cauſarum vt hic, & ī. de priuile. ſcho. lib xij l. quoties §. ſed ſi talis, & extra de teſta. c. coram, & hæc eſt pars in auth. de man.

mutandi: exceptis a tam uiris eminentiſsimis præfectis prætorio, q̄ alijs illuſtrem adminiſtrationem gerentibus, cæteriſque illuſtribus b iudicibus, quibus licentia conceditur etiam per officium ſuum, † & eos qui miniſterium ſuum eis accōmodant, ſententias definitiuas recitare. c Dat. XII. Kal. Feb. Grat. A. II. & Probo Conss. B

Non ſufficit ſententiam ſcribi, niſi legatur, & verbis proferatur. nec ſufficit verbis proferri, niſi ante ſcribatur. Bald. Vel ſic: Sententia definitiua debet in ſcriptis ferri: alias non valet niſi in caſibus poſitis in auth, niſi breues. Sali.

IIII. Iidem AAA. ad Probum præfectum prætorio.

STatutis generalibus iuſsimus, vt vniuerſi iudices quibus reddendi iuris in prouincijs permiſimus facultatem, cognitis cauſis, vltimas definitiones de ſcripti recitatione proferant. d C

f Huic adijcimus ſanctionē, ut ſententia quæ dicta fuerit, cum ſcripta non eſſet, nec nomē quidem ſententiæ habere mereatur, e nec ad reſciſsionem perperam decretorum, appellationis ſolennitas requiratur. f Dat. iij. Non. Decemb. Tribus, Gratio. A. iiij. & Equitio Conſs. D

IN AVTHEN. de man. prin. §. ſit tibi, colla. iij. conſti. iiij. & col. vj. cōſti. xj. vt clerici apud. §. ſ.

In breuibus cauſis non requiritur ſcriptura. h. d. & dicuntur cauſæ breues ſolum illæ quæ conſueuerunt ventilari ſolum inter homines paruæ cōditionis Bal. Vel ſic: In cauſis breuibus ſcriptura nō requiritur. h. d Sa.

NIſi breues g ſint lites, & maximè vilium h perſonarū, vel cauſarum (tunc enim ſine ſcriptis & ſine aliqua expenſa cognoſcere præſidem oportet) & niſi i epiſcopus cognoſcat inter ſuos ſubditos.

TITVLVS XLV.

DE SENTENTIIS ET interlocutionibus omnium iudicum.

Sententia omiſſo procuratore lata contra dominum qui in iudicio non fuit, ipſo iure non valet. Bal. Vel ſic: Sententiam quæ non condemnatur procurator, ſed dominus qui iudicio nō interfuit, eſt ipſo iure nulla. Bar. Vel ſic: Sententia dominum qui nunquam fuit in iudicio, cōdemnans, & procuratorem, qui litem fuit agitans omittens, eſt ipſo iure nulla. Salic. Vel ſic: Sententia lata contra dominum abſentem, qui nūquam fuit in iudicio, omiſſo procuratore, qui totam cauſam agitauit, eſt ipſo iure nulla: ideo iterato eſt pronunciandum. h. d. ſecundum Pau. de Caſt.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Quintiliano.

NOn videtur † nobis rationem habere ſententia deceſſoris tui: qui cum cognouiſſet inter petitorem & procuratorem, non ꝓcuratorem, k ſed ipſam dominā litis condemnauit, cuius ꝑſona in iudicio nō fuit. l

DE SENTENTIIS, & interlocutionib. &c.

Dixit qualiter nulla ſit ſententia ratione uitij in ipſa ſententia commiſſi. Nunc qualiter propter alia vitia, & quæ patent infra eo. per totū. Vel ſic: Qualiter ſententia ſit nulla ratione vitij in ipſa recitatione commiſſi, dictum eſt. Nunc generaliter videndum, qualiter & quot modis ſententia poſſit dici nulla. Azo.

7 Scilicet definitiuis, ſm Odof.

NOn videtur.] CAS. Mulier in cā q̄ Titius habebat aduerſus eam, ordinauit procuratorem, iudex tulit ſententiā non in perſonā procuratoris, ſed mulieris, cum ipſa nō fuit in iudicio: an teneat ſententia, quęritur? Dicitur quod non.

8 Vt quia nō eſt ſeruatus ſolitus ordo iudiciorū: ſm Odof.

k Procuratorem.] rei conuenti.

l Non fuit.] vnquā ſm omnes. ſi autē fuiſſet à principio, & lis fuiſſet conteſtata: eſſet ipſa condēnanda, & non procurator qui adeſt, tāte poſt latā ſ. ſententiā ſm Azo. vt hic, & pro eo. ff. de his q̄ notan. infam. l. fur ti. § 2. & ita inſpiciebat tantū cum quo eſſet facta conteſtatio. Sed Bu. & Io. 9 dicunt ꝙ ſiue ab initio procurator litē exercuit, ſiue lite cōteſtata faciat ad eū tranſitum: ipſe procurator eſt condemnandus, & pro eis. ff. de neg geſt. liber to. §. ſi. & de procur. l licet. §. ſi plures. 10 & ſ. de procura. l. nihil. Hoc tamen fallit in caſu, ut ī. de iniurijs, l. ſi. nec obſtat iſti dicta, l. furti, quia ibi ſubauditur, maxime. Item nec iſta, quia vel ſic fuerat de facto hic, ꝙ domina nunquam in iudicio fuit & ſic ſubauditur, maxime. Vel hic dic ſubaudiri aliquando, vt hoc ipſo ꝙ aliquando, id eſt in quacunque parte iudicij defuerit domina, ordinatus ab ea debuerit condemnari, & ſic eſt ꝑ B. & Ioan. Vel dic tertio in iudicio, i. ſententia. ſed ſm conſuetudinem vterque 11 condemnatur, vt omnium ſequitur opinio. de talos vero ſine mandato ſolus condemna-

† Cōcor. c. quereli, extra de ele&. & c. pe. in glo. extra de procur.

9 Iſta cōmuniter approbat ſm B. & dicit An. ꝙ eſt ipſa veritas.

10 Nihil facit ſm Salic.

11 Hic gl ſequuntur Barto. & Ang.

demnatur, ut dicta. l. liberto.

ADDITIO. In tutore aũt breuiter cõcludit Bar. hic ꝙ ſi verba ſententiæ referuntur in pupillum, licet iudicium agitetur per ipſum tutorem, ꝙ valet: pro quo allegat. l. eum. §. ſi actori. ff. de cõſti. pec. melior eſt tex. ſm Bal. hic, in l. ſi ideo, §. j. ff. de cu ſtio.

qui ordo ſi peruertitur, non valet ſententia, ut ſi primo pronunciet, deinde ſententiam ſcribat: vel primo iuretur de calumnia: deinde fiat litis conteſtatio, & ſic non obſtat. j. de appel. l. 1. cum ibi ſit peruerſus ordo cauſæ vnius ad aliam. hic aũt eiuſdẽ cauſæ ordo peruertitur, vel etiã omittitur. Accur.

a Potes.] tu ſucceſſor, ut j. de accuſat. l. ſi accuſatoribus, & e. tit. 1 l. ſi pſes. Ac.

SI arbiter.] CASVS. Iudex delegatus, qui liber credebatur, de cã quadam cognouit, & pnũciauit: poſtea apparuit quòd erat ſeruus: an retractanda ſit ſententia quæritur? Dicitur ꝙ non.

b Si arbiter.] i. iudex delegatus

c In libertatẽ.] i. poſſeſſione libertatis, ſiue tanquam liber.

d Depulſus.] id eſt inuentus ſeruus, & à domino vendicatus, ut ff. de offic. pręto. l. Barbarius, & s. de teſt. l. 1. Vel dic, de nouo factus eſt ſeruus ex ingratitudine: vel vẽditus ad precium participandum, ut ff. qui & à quibus, l. competit.

e PRæſes. Abſolutionẽ.] vel æquipollens, 1 vt ff. de arbi. l. quid tamẽ, §. 1. & ff. de re iudi. l. in ſumma, in princi. ſed in cauſa appellationis ſufficit dicere bene appellatum vel male, vt videatur prima ſententia confirmari vel infirmari, vt j. de app. l. eos. in fine primi reſponſi. ſed certe ibi videtur condemnare vel abſoluere illũ quem prior iudex damnauerat, vel abſoluerat.

f Non haberi.] ut ff. de re iudi. l. 1. & ff. familiæ erciſcundæ. l. in hoc iudicio. Accur.

Potes [a] igitur vt re integra, de cauſa cognoſcere.

Exiſtens in poſſeſſione libertatis poteſt eſſe iudex delegatus: nec vitiatur iudicium, licet poſtea ſtatus ſeruilis detegatur h. d. ſecũdum Bal. Vel ſic: Communis error excuſat. Vel ſic: Caſus ſuperueniens in perſonam iudicis, ſententiam non extinguit. Bart. Hæc lex habet duas lecturas: & prima eſt magis dubitabilis & notabilior quàm ſecunda, ſecundum quam ſummatim hoc dicit: Detecta ſeruitute in iudice delegato, nõ vitiat latã ſententiam ab eo tempore quo cõmuniter liber reputabatur. Salic.

II. Imp. Anton. A. Sextilio.

SI arbiter [b] datus à magiſtratibus, cùm ſentẽtiam dixit, in libertate [c] morabatur: quamuis poſtea in ſeruitutem depulſus [d] ſit, ſententia tamen ab eo dicta habet rei iudicatæ auctoritatem.

Sententia quæ non continet condemnationem rei vel abſolutionem, nõ habetur pro definitiua. Bal. Vel ſic: Sententia non continens cõdemnationẽ vel abſolutionẽ rei, vel æquipollens, eſt ipſo iure nulla. Bar. & Salic.

III. Imp. Alexand. A. Vectio.

PRæſes prouinciæ non ignorat definitiuã ſententiam quæ cõdemnationem vel abſolutionem [e] non continet, pro iuſta non haberi. [f] PP. K. Octo.

Vbi omittitur ordo ſubſtãtialis & neceſſarius, vel præpoſteratur, nõ valet ſententia ipſo iure. Bal. Vel ſic: Sẽtentia lata contra ordinem iudiciorum, eſt nulla Bar. & Pau. de Caſt. Vel ſic: Peruerſio ordinis iudiciarij ipſo iure vitiat ſententiam.

IIII. Idem A. Seuero.

PRolatã à pręſide ſententiã contra ſolitũ [g] iudiciorum ordinem, auctoritatẽ rei iudicatæ non obtinere, certum eſt. PP. XV. Kalen. Ian. Alex. A. & Dione Conss.

Valet ſententia lata ſub modo, niſi per appellationẽ reſcindatur. Bar. & Bal. Vel ſic: Hæc lex habet duas lecturas: vnam quòd loquatur in duabus inſtantijs: aliam quod in vna ſecundum primam lecturam ſummatur ſic. Fideiuſſores per fiſcum exacti poſſunt petere coram eorũ iudice vt fiſcus cõpellatur pignora principalis debitoris eis pro ſua indẽnitate tradere h. d. & hæc lectura eſt vera Sal. Vel ſic: Si ſententia lata eſt ſub modo, valet, & ſeruandus eſt modus, ſi non eſt appellatum. h. d. ſecundum Pau. de Caſt.

V. Imp. Philippus A. & Philipp. Cæſ. Montano.

CVm eorũ [h] qui principaliter fiſco tenebantur, bona [i] ea lege fideiuſſoribus pcurator [k] tradi iuſſerit, vt ipſi indemnitatem fiſco præſtarent, [l] nec à ſentẽtia eius interceſſerit puocatio: [m] conſequens eſt datæ formæ [n] obtemperari.

Sententia lata in loco ſecreto, non in publicò, non valet. Pe. & Cy ſecundum Bal. Vel ſic: Sententia quæ non eſt lata in loco maiorum, nec præſentibus officialibus, eſt ipſo iure nulla. Bar. Vel ſic: Locus incognitus reddit ſententiam nullam h. d. Iac. But. Vel ſic: Sententia lata ab ordinario alibi ꝗ in loco maiorum, non valet. Sal.

VI. Imppp. Carus, Carinus & Numerianus AAA. Zoilo.

CVm ſententiam præſidis irritam eſſe dicis, ꝙ non publicè, [o] ſed in ſecreto [p] loco, officio [q] eius non præſente, ſententiam dixit [...]

CVm eorũ.] CASVS. Fiſcus habebat quoſdã principaliter ſibi obligatos, & quoſdam fideiuſſorio vel mandatorio nomine: fiſcus conuenit fideiuſſores, qui petierunt ſibi cedi actionem aduerſus principalem, & pignora ſibi tradi, ſi fiſcus deſideraret ſibi ſatisfieri ab eis. pcurator Cæſaris qui cognouit inter fiſcum & priuatũ, pronunciauit act. cedendam, & pignora tradenda. an valeat ſententia, quæritur? Dicitur ꝙ ſic, ſi à ſententia non fuit appellatum.

h Cum eorum.] ſcilicet debitorum.

i Bona.] tacite obligata, ut j. in qbus cau. pig. ta. contra. l. 1. & 2.

k Procurator.] ſcilicet Cęſaris, qui cognoſcit inter fiſcum & priuatum, ut s. ſi aduerſus fiſcum. l. 2.

l Pręſtarent.] quod facere potuit, ut j. ti. 1. l. 2. & debuit, ut ff. de iure fiſci. l. in fraudem, §. qui pro alio, & j. de fideiuſ. l. 2. erat autem dubitatio, quia videbatur ſentẽtia lata ſub conditione à procuratore Cæſaris, ſcilicet ſi indemnitas fiſco pręſtetur: ſed nõ fuit cõditio, immo modus, vel cauſa finalis. ſed ſi eſſet conditio, lata teneret, ut ff. quando appel. ſit. l. 1. §. biduum, & ſecundum hoc duo dicit, vel iudicauit: [1] ſcilicet fideiuſſores ſoluere, & bona rei eis dari à procuratore fiſci, eis præſtantibus indemnitatem fiſco.

m Prouocatio.] per fideiuſſores.

n Formę.] ſcilicet ſententiæ.

CVm ſententiam.] CASVS. An ſententia lata in coquina, uel in lupanari, valeat, quæritur? Dicitur quòd non.

o Publicè.] id eſt, in loco publico.

p In ſecreto.] id eſt, vbi non conſueuerunt ſententiæ dari ſaluo honore maiorum: [4] vt ff. de iuſti. & iur. l. pen. vel turpi, ſiue non idoneo, ut ff. de arbi. l. cum dies. § penul.

q Officio.] id eſt, officialibus non præſentibus. ſed hic ſubaudi,

PRolatam.] CASVS. In cauſa de qua cognoſcere debebat iudex, primo pronunciauit, & poſtea lite conteſtata fecit partes iurare de cã. an valeat ſententia, quæritur? Dicitur ꝙ non, quaſi contra formã iudiciorũ prolata.

g Solitum iudiciorum ordinem.] ut ſi non dedit in ſcriptis, uel ſi ſtando, vel ſi in turpi loco, vel ſi nõ cognouit de cauſa, ſm Ioan. Vel dic ꝙ non condemnauit procuratorem quando debuit, ſed dominum, ut s. e. l. 1. ſecundum Azo. quæ exempla non placent: quia tunc non ordo eſt peruerſus, ſed ſolennitas eſt omiſſa. [2] Dic ergo ꝙ ordo iudiciorum eſt, ut offeratur libellus, lis conteſtetur, iuretur de calumnia, depoſitiones teſtium conſcribantur & publicentur, ſentẽtia ſcribatur, & à iudice proferatur:

[1] Iſta gl. vſque ad finem ſequuntur B. B. Ang. & Sali.

[2] Et bene. B. B. & A. Iudiciorũ ordo quis eſt.

[3] Omnes lecturæ ſunt veræ, & congruunt literæ ſm B. B. & Ang.

[4] Et bene. B. B. Cy. P. Ange. & Salic.

intra annum [a] ſe offerenti, cautionemque ſuſcipiẽ dę litis danti, eandem rem recipere, ſuperque ea cognitionalia ſubire certamina.

Præſcriptio in uſuris incipit currere à tempore quo incæperunt deberi, & non ſunt ſoluta. h. d. uſque ad finem. Salicet.

Exceptionem [b] etiam triginta vel quadraginta annorum in illis contractibus in quibus vſuræ promiſſę ſunt, ex illo tempore initium capere [c] ſancim⁹, ex quo debitor vſuras minimè perſoluit. Dat. III. Id. Decemb. Conſtantinop. DN. Iuſt.

Actio etiam temporalis perpetua efficitur, & in annos quadraginta perpetuatur. hoc dicit. intellige per litis conteſtationem: nec alio modo, nec per interruptionem ciuilem, nec naturalem. Baldus. Vel ſic: Per litis conteſtationem interrumpitur præſcriptio: & per quadraginta annos à tempore ceſſationis à lite inchoandos perpetuatur actio: quæ perpetuata etiã ad hæredẽ extraneũ eſt tranſitoria. Sal.

IX. Idem A. Demoſtheni præfecto prætorio.

SAepe quidam † ſuos obnoxios in iudicium vocãtes, & iudiciariis certaminibus ventilatis, non ad certum finem lites perducebant: ſed taciturnitate in medio tempore adhibita, propter potentiam fortè fugientium, vel ſuã ĩbecillitatẽ, vel alios quoſcunq; caſus (cũ ſortes humanę [d] multæ ſint) q nec dici, nec numerari poſsũt, deinde iure ſuo lapſi eſſe videbantur eo quòd poſt cognitionem nouiſſimam triginta annorum ſpacium effluxerit, & huiuſmodi exceptione oppoſita ſuas fortunas ad alios tranſlatas videntes, merito quidẽ ſine remedio ań lugebãt. ¶ Quod nos corrigentes, eandem exceptionem quę ex triginta annis oritur, in huiuſmodi caſu opponi minimè patimur. Sed licet A perſonalis actio ab initio fuerit inſtituta, eam tamẽ in quadrageſimum annũ extendimus: [e] cum non ſimilis ſit qui penitus ab initio tacuit, ei qui & poſtulationem depoſuit, & in iudicium venit, & ſubiit certamina, [f] litem autem implere per quoſdam caſus prępeditus eſt.

¶ Sed licet ipſe actor deſecerit, tamen ſuę poſteritati [g] huius cauſæ curſum eũ B relinquere poſſe definim⁹, vt eius hæredibus vel ſucceſſoribus liceat eam adimplere, nullo modo triginta annorum exceptione ſublata. [h] * Quod tempus (id eſt quadraginta annorum ſpacium) ex eo numerari decernim⁹, ex quo nouiſſima proceſſit cognitio [i] poſtquam vtraque pars ceſſauit.

TITVLVS XL.

DE ANNALI EXCEPTIONE Italici contractus tollẽda, & de C diuerſis temporibus, & exceptionibus, & præſcriptionibus, & interruptionibus earum.

Per hanc legem tollitur annalis exceptio quæ contra actiones natas ex Italico contractu erat introducta, & non valenti agere propter impedimẽtum iuris, non currit præſcriptio: & actionum perſonalium regulariter vita eſt triginta annorũ. h. d. tota iſta. l. q̃ eſt bona, & eſt noua conſtitutio ſecundum Ba. Vel ſic: Exceptione ſublata omnes perſonales actiones triginta annorũ ſpacio tolluntur: niſi ſuper his lis fuerit cõteſtata: hypothecaria vero quadraginta annis. Et illi q nõ poteſt agere, nõ currit pſcriptio. Bar. Primo exorditur. Secũdo ſtatuit. Tertio ampliat. Quarto dubiũ remouet. ſecũda D ibi Cũ itaq;. tertia ibi, Ad hæc. quarta ibi, Ne autem. Prima dua partes hoc volunt: Remota annali exceptione ex contractu Italico currunt & locũ habent cætera præſcriptiones legitimæ. Sal.

L. Imp. Iuſtinianus. A. Iuliano præfecto prætorio.

SVp annali exceptione quę ex Italicis cõtractibus oritur, tãtę moles altercationum in omnibus iudiciis exortæ ſunt,

cere videtur, & loco ſecundi decreti ſit annus. in perſonali dicit idem quod Ioan. & M. itẽ quid in hypothecaria, an habeat naturã perſonalis, ẽ quod uidetur.

[a] Intra annum.] huic eſt contra. ſ. de iudi. l. properandum. §. ſin autem reus, & ſ. vbi in rẽ actio. l. 2. So. ut ĩ qualibet earum dixi.

Caſus. [b] Exceptionem.] talis eſt caſus. Debes mihi aliqd annuũ, ſoluiſti, poſtea ſtetiſti. xxx. annis continuis q non ſoluiſti ſine iterpellatione. præſcripſiſti.

[c] Capere.] pro omnibus ſolutionibus, non pro una tantum, ut diximus. ſ. eo. l. cum notiſſimi. Vſuræ quando ſunt ſoluẽdæ. §. ſina. Item quæro, quando debent ſolui vſuræ, an ĩ principio anni, an ĩ fine? annuis enim vel anno debitis ſcimus quando debet fieri ſolutio, ut diximus. ſ. quãdo di. leg. ce. l. 1. Et eadẽ quæſtio fieri poteſt in mercede, vel penſione. & de hoc habes. ff. de vſufru. l. defuncta. Reſpon. in fine anni, ut ſ. de. vſu. Leon. §. interdictæ. † Sub. creditores. Contin.

SAepe.] CASVS. Olim ſi quis conteſtaretur litem aduerſus aduerſarium ſuum, & impeditus aliquo caſu litem pſequi non poterat, lapſo. xxx. an. ſpacio cadebat ab actione ſua. hodie autem per litis cõteſtationem perpetuatur actio vſque ad xl an.

[d] Humanę.] ut & ſ. de vſufru. l. antepen. & pen. & ſic litis caſibus ceſſantibus dicebat Aldr. non perpetuari actionem litis conteſtatione vſque ad 40 ann. Aliĩ omnes do. contrarium dixerunt.

[e] Extendimus.] idẽ ĩ reali ſed fallit hæc lex in actione de dolo. ut ſupra de do. l. fin. Item & in reſciſſoria ſm quoſdã. ſed nos dicimus reſciſſoriam petitam & datam poſſe perpetuari per conteſtationem, non autem petitionem, vel iudicium reſtitutionis in integrum, ut ſ. de temp. in integ. reſt. l. ſuperuacuã. Item fallit & alibi, ut ff. ne de ſta. defun. l. 1. §. ſed interdum. & de collu. dete. l. 2.

[f] Certamina.] per conteſtationem.

[g] Poſteritati.] & idẽ ſi eſt extraneus hæres.

[h] Sublata.] illa cauſa.

[i] Cognitio.] ſecus autem ſi per executorem, quia tunc in xxx an. tantũ extẽditur ex generali regula, qua dicitur omnes in illo tẽpore tolli, vt ſ. eo. l. ſicut, fallit ergo hoc caſu, & alio quem habes. ſ. eo. l. cum notiſſimi, in princip. & in alio ut in ea. l. §. immo, in fi. §. & aliis quos habes. ſ. eod. l. omnes. * oppoſita.

DE ANNALI exceptione Italici contractus tollenda, &c.

Supra de vſuc. trãſfor. tractauit & de vſuc. Italicarum rerum modo de vſucap. actionũ perſonalium quæ oriuntur ex contractibus qui in Italia fiebant. Continuatio.

SVp annali.] CAS. Olim ſi aliqs poſſidebat rem aliquam in Italia per annum, vel contraxis: habebat exceptio. & hic annus extendebatur aliquando vſq; ad 5. aliquã do vſque ad decennium: quia in eo anno non computabãtur niſi dies in quibus aliquis poterat agere. & hoc corrigit imperator, dicẽs quod hic annalis exceptio ceſſet, & habet locum. xx. vel xxx. niſi ĩ hypotheca. quæ extenditur vſque ad xl. an. Omnes

quātas & enumerari difficile, & explanari impoſſibile eſt.

¶ Primum etenim natura eius obſeruationis cū omni ſcrupuloſitate & difficultate compoſita eſt, cū multa cōcurrere debeāt [a] vt ea naſcatur.

¶ Deinde illud ſpacium annale alii quidem ita effuſè interpretabantur, vt poſſit vſque ad decennium [b] extendi. B

¶ Alii iudicantes vſq; ad quinquennium ſtādū eſſe putauerunt.

¶ Et in noſtris temporibus ſæpius ſuper huiuſmodi calculo à iudicibus variatum eſt: vnde nec facilè ſuū effectū in litigiis oſtēdere huiuſmodi exceptio valuit.

¶ Cum itaque nobis aliæ tēporales exceptiones vel præſcriptiones ſufficiant, huiuſmodi difficultatibus illigari noſtro ſubiectos imperio minimè patimur. C

¶ Ideoque memorata annali exceptione penitus quieſcente, aliæ omnes legitimæ exceptiones & p̄ſcriptiones in iudiciis ſuū vigorem oſtendant: ſiue quę ſup̄ decēnio, [c] vel viginti vel trigīta [d] vel quadraginta annis introductę D ſunt, ſiue quæ minoribus ſpaciis [e] concluduntur.

Annalis exceptio ſuper Italico cõtractu tollitur & alia præſcriptiones legitimæ confirmantur hoc dicit. Vel ſic. Actiones perſonales & mixtæ tolluntur triginta annorum tēpore, niſi præſcriptio ſit interrupta: hypothecaria quadraginta annis durante cõtra debitorem, vel eius hæredem, & interruptio per litis conteſtationem in xl ann. perpetuat actionem h. d. vſque ad §. ne autem Salic.

Ad hęc cum nihil prohibet [f] etiam ea quæ aliquam dubitationem acceperunt, clarioribus & cōpendioſis ſanctionibus renouari: iubemus omnes perſonales actiones quas verboſa quorundam interpretatio extendere extra metas triginta annorum conabatur, triginta annorum ſpaciis concludi: niſi legitimus modus, [g] qui & veteribus & noſtris legibus enumeratus eſt, interruptionem temporis introduxerit, ſolā hypothecaria [h] actione quadraginta annorum [i] vtente curriculis. Nemo itaque audeat, neque actionis familiæ erciſcundæ, neque communi diuidundo, [k] neque finium regundorum, [l] neque pro ſocio, [m] neque furti, neque vi bonorum raptorum, ne

nes aliæ actiones perſonales mixtæ, ut actio famil. erciſ A cund. &c. tollantur vſque ad xxx. an. & ita demum currat præſcriptio, ſi non præcumpatur per litis conteſtatio. & hoc in ſecunda. Sed an filiis in aduentitiis currat præſcriptio, hic quæritur? Dicitur quòd non cum patri non acquirantur: quia cum ſunt in poteſtate, etſi agere vellent, non poſſent. & hoc in tertia. Vitia nus

[a] Debeant.] quæ ignoramus.

[b] Ad decennium.] qa utilis erat annus.

[c] Decēnio.] ut ſ. de præ long. temp.

[d] Triginta.] vt ſ. de præſcrip. xxx. ann. l. ſicut.

[e] Minoribus ſpaciis.] ſcilicet triennio vel quadriennio vel ſimilibus, ut ſ. de vſucap. transfor. l. 1. & de quadrien. præſcript. l. 2. & per totum titulum.

[f] Prohibet.] non ſolum noua cõſtituit, ſed etiam conſtituta renouat.

[g] Legitim⁹ modus.] qui multi ſunt, ut ſ. tit. 1. l. cū notiſſimi. §. ſed & ſi quis.

[h] Hypothecaria.] cõtra debitorem cõpetente.

[i] Quadraginta annorum.] ſunt & alii caſus vbi p̄ſcriptio. xl. an. locum habet vt ſ. tit. 1. l. fina. & l. cōperit, & j. de fun. patrimo l. fi. lib. xi. & ſ. de ſacroſan. ec. authen. quas actiones. Sunt & aliæ q̄ nullo tempore tolluntur, ut præiudicialis quæ libero datur homini bona fide poſſeſſio, vt ſ. de pręſcri. long. temp. quæ pro lib. l. fina. Item populus Romanus viam non utēdo amittere non poteſt, ut ff. de via pub. l. uiam publicam. Sed quid ſi cum eſſet bonæ fidei poſſeſſor, & præſcribendo rem amiſit poſſeſſionem per inundationem, vt ff. de bo. auctor. iudi. poſſeſſ. l. cum unus. § fin. an inūdatione ceſſante ſuccurratur mihi per in integrum reſtitutionem? quod videtur, ut ff. de iti. actuque pri. l. 1. § ſi quis propter inundationem. Sed argu contra eſt ff. ex quib. cau. ma. l. ſciendum.

ADDITIO. Iſtud eſt uerum, ut dicit Barto. hic. Ratio eſt, quia non debet quis reſtitui ad lucrum faciendum cum aliena iactura, ut d. l. ſciendum. in gloſſ. alle. & ff. de furtis. l. ſi is qui. 12

[k] Communi diuidundo.] In his prædictis duobus diuiſoriis duo dixit M. primum, quòd naſcantur ex uoluntate, ſcilicet tunc quando uolui diuidere, & pro hoc eſt ff. fami. erciſcun. l. 1. Secundum q̄ ei tantum qui non poſſidet, currit præſcriptio: nā & nõ poſſidēti dātur hæc iudicia: at ſi poſſideret, nulla currit præſcriptio: cum non currat aliqua contra poſſidentem. pro hoc eſt ſupra ti. t. 1. l. male agitur. Sed in utroque male dixit. primo quia non ex voluntate, ſed ex quaſi contractu naſcuntur, ut inſti. de ob. quæ ex quaſi contractu. §. itē ſi inter, & §. idē iuris, licet dicat eas competere volentibus à communione diſcedere, ut d. l. fami. erciſc. l. 1. ſed & ſi illud eſſet verum quòd ex uoluntate naſcerentur, poteſt velle: ergo uelle uidetur, ut ff. de regu. iur. l. qui poteſt. Item & poſſidenti currit. nā nō currit, ut dominio præſcribatur, ſed diuiſioni, ut non poſſit impetrare diuiſionem: nam & aliàs eū res communis, nec tamen intendi poteſt diuiſorium iudiciū, ut ff. de alien. iudic. l. final. & de rebus eorum l. ſi pupillorum.

[l] Finium regundorum.] ſunt enim hęc tria mixta, ut inſtit. de act. §. quædam. Accurſius.

[m] Pro ſocio.] ſed quando hæc incipit competere? Reſpō. dic eam non competere ſocietate durāte, ut ſupra pro ſocio. l. tādiu. & dic vt ibi. An autem imputetur ſi non renunciet, vt ſic faciat cõpetere ipſo iure, quod videtur per d. l. de reg. iur. qui poteſt. et ſic amittit ius renūciandi? Reſpō. non: quia ſi renunciaſſet alteri intempeſtiuè, teneretur, vnde non uidetur poſſe, quod commode non poteſt, ut ff. de ver. ſign. l. Nepos Proculo. Itē & ſi potuit renūciare, & nō fecit, hoc profuit ſocio. non obiicit ergo alii culpam is qui lucrum inde fecit, iuxta illud: Vt culpent alii &c. vt ff. de inr. do l. cum in fundo. § 1. Itē tertia ratione: quia renunciare eſt ex libero arbitrio: quod nō eſt ſic in iure offerendi. quod ex pacti neceſſitate fit & recipitur. Itē q̄ro de actione perſonali ex teſtamento, puta competente pro ſeruitute legata, ſi non vtatur xxx. an. ipſam enim ſeruitutem, vel confeſſoriam tolli conſtat. x. an. vel. xx. ut ff. quibus mod. vſusfruc. amit. l. 1. Sed & actionem perſonalem dicam tolli. xxx. an. ut hic, vel ipſo iure, vel (q̄d verius eſt) ope exceptionis: cum tempus nō ſit modus tollendæ obligationis &c. vt ff. de ac. & ob. l. obligationum fere. § placet, & plene diximus. ſ. de vſufru. l. corruptionem. Et contra de negatoria dubitatur, & conſtat quòd quandoque ipſo iure tollitur, & acquiritur ſeruitus, ut in aqua, & aliis quæ habent perpetuam

Actiones aliquæ nō tolluntur tempore.

Familiæ erciſcundæ, & cōmuni diuidundo, vnde naſcātur: & quibus competāt.

Actio p̄ ſocio quādo incipit cōpetere.

Actio p̄ſonalis ex teſtamento quanto tempore tollitur.

tuam cauſam. Sed quid de his quę nō habent perpetuā A cauſam, uel quaſi? Poteſt dici quod licet non acquirantur, tamen elapſis. 30. ann obſtat exceptio: ſicut & dominium rei tanto tempore non acquiritur, tamen exceptio uendicāti obijcitur ab eo: & ſic nō poteſt cōtradicere, ut ff. de ſerui. ruſ. prę. l. per fundū. Vel aliter, dicūt qui dā plures eſſe itiones, & plures actiones negatorias. & ideo non currit niſi in illis itionibus (alias actionibus) q̄ fieri debuerunt iam ſunt. 30. anni. Sicut & in ſtipulationibus, & in legatis annuis, ut ſ. tit. 1. l. cū notiſſimi. §. penul. Sed licet ſint plures actiones, tñ vna agi pōt, ut & de pluribus hæreditatibus datur vnū iudiciū fami. erciſ. ut ff. fami. erciſc. l. hæredes. §. ſi inter me. & argum. ff. pro ſocio. l. cū duobus, § ſi plures. Itē q̄ro de pignoratitia actione, qñ naſcat, & ex quo tpe currit p̄ſcriptio? Et dicunt quidam naſci demum ſoluta pecunia, uel aliter ſatiſfacto, ut ff. de pignor. act. l. ſi rē. 1. §. omnis. Hæ ſunt. n. cōdōes eius, vt ff. de pig. l. grege. §. penul. & hoc ſecūdum Bul. Alij ut P. quod etiam prius naſcitur, ſed non intentatur, ut in actionibus quibuſdam dicitur, & ff. de tut. & ra. diſ. l. ſi tutor. §. fin. & l. ſeq. Ex quo ergo tpe currit ei p̄ſcriptio? Rñ. ex quo cōpetit cū effectu, nō prius, ut ĩ ea l. § ſi. & hoc de iure. de effectu etiā prius tollitur. nam cū tollit ius offerēdi ut notaui. ſ. tit. 1. l. cum notiſſimi. §. 1 i ſi. §. ergo & pignoratitia. Sed ſublata pignoratitia, an poſſit debitor agere rei vēdicatione? Re pō. utiq; nā cū debitor vſū capit poſſidēte creditore, ve ff. de uſuc. l. ſerui°, ægrit dominiū: nō amittit dominiū, ſi habet vnde intētet rei vēdicationē vel p ueteri, vel p nouo q̄ſito dominio. nec dicat quis verbis legē ſtatui, quia tollitur pignoratitia, & remanet rei vēdicatio: quia grauius erit debitori probare dominium quàm eſſet traditionem pignoris.

a Nata eſt.] hyſteron proteron, id eſt conuerſus ordo, vt ff. de rerum diui. l. riparum, & inſtitut. eo. titu. §. riparū.

b Dicebatur.] quia dicebant eā renouari ex aſſidua contrectatione: & ſic præſcriptionē per nouā contrectationem interrumpi: ſed malè, quia non ideo plus ſit furtum, vt ff de fur. l. ei qui.

c Finiti.] vt ſ. tit. 1. l. ſicut, & l. omnes, & l. cum notiſſimi, & de conſtit. pec. l. 2. & ĩ. vnde ui. l. fin. in fine.

que alterius cuiuſcunque perſonalis actionis vitam longiorē eſſe triginta annis interpretari: ſed ex quo ab initio competit, & ſemel nata eſt, [a] & non iteratis fabulis ſępe recreata, quemadmodum in furti actione dicebatur, [b] poſt memoratum tempus finiri: [c] exceptis omnibus B actionibus, licet perſonales ſint, quæ in iudiciū deductæ ſunt, & cognitionalia acceperunt certamina, & poſtea ſilentio traditæ ſunt: in quibus non triginta, ſed quadraginta annos eſſe expectandos, ex quo nouiſſimùm litigatores tacuerunt, lex noſtra antea promulgauit. [d]

Hodie filiofamilias nō valenti agere nō currit præſcriptio. Vel ſic: In rebus quæ quæruntur filijsfamilias, eis non currit præſcriptio. h d. uſque ad finem. Sali. C

Ne autem imperfecta ſanctio [e] videatur, cum in maternis quidem rebus filijsfamiliàs tempora exceptionum currere diſpoſitum erat, ex quo ſacris paternis abſoluti ſunt, in alijs autem quę minimè [f] acquiri poſſunt, hoc non fuerat ſpecialiter conſtitutum: apertiſſima definitione ſancimus, filijsfamiliàs in omnibus his caſibus in quibus habent res D minimè patribus ſuis acquiſitas, nullam temporalē [g] exceptionem opponi, niſi ex quo actionem mouere potuerint, id eſt poſtquā manu paterna, vel eius in cuius poteſtate erāt conſtituti, fuerīt liberati. Quis enim [h] incuſare eos poteſt ſi hoc non fecerint: quod etſi maluerint, minimè adimplere lege obuiante valebant? Datum. XV. Kalend. April. Conſtātinop. Lampad. & Oreſte. CC. Conss.

Si poſſeſſor præſcribens conueniri non poteſt propter abſentiam, potentiam, infantiam, vel furorem: poteſt fieri interruptio præſcriptionis per denunciationem factam præſidi, vel epiſcopo vel defenſori loci, & ultimo ad domicilium poſſeſſoris in forma hic tradita. Baldus. Vel ſic: Si poſſeſſor præſcribēs, eſt abſens, vel furioſus, vel infans, tutore vel curatore carens, ſiue in potentia eminens: poteſt ei fieri interruptio p̄ſcriptionis porrigendo libellū coram præſide, & ſucceſſiuè coram epiſcopo vel defenſore: & ultimo per publicam & ſolennem proteſtationem factam ad eius domum. Salicetus.

II. Idem A. Ioanni P.P.

VT perfectius [i] omnibus conſulamus, ° & nemini abſentia [k] vel potētia, [l] vel infantia penitus aduerſarij ſui °. noceat, ſed ſit aliqua inter deſides & vigilantes differētia: ſancimus ſi quando abfuerit is qui res alienas, vel creditori obnoxias detinet, & deſiderat dominus rei vel creditor ſuā intentionem proponere, vt non ei licentia ſit abſente ſuo aduerſario qui rem detinet, vel infantia [m] vel furore laborante, & neminé tutoré vel curatorem

d Promulgauit.] ut ſ. ti. 1. l. ſi.

e Sanctio.] id eſt ius de præſcriptionibus conſtitutum.

f Minime.] vt alia aduentitia. de maternis enim erat diſpoſitum, vt hic, & ſ. de bo. ma. l. 1. in fin.

g Temporalem.] p̄petuā etiam hic temporalē appellat: quæ tempore finitur. & hoc in acquiſitis. in acquirendis autem, ſibi & patri nocet filius, vt. ſ. qui admit. ad bo. poſ. l. 1 & de acqui. poſſ l. fin.

h Quis enim.] quaſi dicat, nemo, vt hic, & ff de doli exceo. l. pure. § fin. & ff. de ne. geſt l. ſi pupilli. § ſi. & ſ. de bo. quæ lib. l. ſi & de iure do l. in rebus, in ſi. & ſ. tit. 1. l. cū notiſſimi. §. illud, & ff. de ſerui. ruſti p̄. l. & Attiſcinus, & ſ. de bo. ma. l. 1. & in authen. niſi, & ff. de vſur. l. cū quidā. §. ſi pupillo, & ad Sylla. l. 3. § elegantet. Ac.

VT perfectius.] CASVS. Si aduerſarius abſens fuerit, vel furioſus, vel infans, vel merū habeat imperiū, ita vt eum conuenire non poſſim: auctoritate mea rē de qua lis eſt, nō poſſum auferre: ſed debeo porrigere libellum præſidi, & interrūpere præſcriptionē. ſi præſes nō eſt, porrigam epiſcopo. ſi epiſcopus pñs non eſt, mittā libellum ad ædes aduerſarij: & proteſtabor coram teſtibus, me velle eum cōuenire ſi poſſem: & ſic ſue interrumpetur præſcriptio.

i Vt perfectius.] q̄ olim eſſet conſultum.

k Abſentia.] ut ff. ex quib. cau. ma. l. 1. & l. item ait.

l Potentia.] Potens eſt, qui habet merū imperium, unde non conuenitur, vt ff. de in ius uo can. l. 2. & ad hoc. ff. de alie. iudi. mu. cau. fac. l. fin. in princ. ſecus ſi minor magiſtratus, ut ff de iniur. l. nec magiſtratibus. in caſu etiam maiores, ut ĩ. ad leg. Iul. repe. l. iubemus.

m Vel infantia.] ſubaudi, uel furore. hic enim conueniri non poteſt, ut ff. de in ius uocā. l. quique, & l. neque, & ad hoc.

Actio pignoratitia quādo naſcitur, & ex quo tēpore currit præſcriptio.

Hyſteron proteron eſt ordo cōuerſus.

† Cōcor. gl. 1. in c. edoceri, poſt prin. extra de reſcrip.

° conſulamus nemini.

° aduerſarijs ſuis.

Imperiū merū habens, dicitur eſſe potens.

ad hoc.ff.d.de mino.l.ait prætor.§.1.

a Adire.] hodie prius eſt adeundus defenſor ciuitatis: quo deficiente, tunc præſes, deinde imperator, vt in authen.de defen.ciui.§.& iudicare, & de man. prin. §. & non permittes, colla. 3.

b Præſidem.] ſcilicet per ſe.

c Vel.] pro &. Vel dic vel, pro id eſt. Vel dic.i.per procuratorem.

d Domiciliū.] No. ſufficere denunciari ad domum, etiam ſi non perueniat in notitiā eius cui nūciatur, ut ff.de dam. inf.l.4.§. prætor, & §.toties. & ff. quod vi aut clam.l.aut q. §. 1. Sed argu. contra.ff. quæ ſen. ſine appel.l.1.§.item cū ex. Sed dic vt ibi.

e Tabulariorum.] id eſt tabularij. ſic. ſ.de iure delib.l.ſi. § 2.

f Triennij.] No. ergo vſucapionē interrumpi litis conteſtatione. & ſic eſt contra.ff.pro empt.l. 2. §.ſi.& ff.de rei vēd. l. ſi poſt acceptum. Sol. ſecundum M. hic corrigi, vt idem ſit in vſucapione quod in præſcriptione, ſcilicet quod interrūpatur, vt ſ. de rei vend l.moræ. Tu dic ſecundum Io. quod hæc lex loquitur ſpecialiter in quatuor caſibus: ſcilicet quādo aduerſarius eſt furioſus, vel infās, vel abſens, vel in p.āte poſitus. aliās ſerua quod in illis cōtrarijs legibus cōtinetur. quod enim ſpecialiter dicitur, nō trahitur ad conſequentiā, vt ff.de leg & ſenatuſconſ.l.quod contra. Item quæro, an reſtitutio in integrum amodo denegetur quæ datur contra abſentes ex illo tit.ff. ex qui.cauſ. ma.l.1.& l.ait prætor.§.ſi.& l.ſed & ſi per prætorem.§. ait? Reſp. non. cum enim hæc lex inducat hoc pro priuilegio, non debet in eius læſionem retorqueri, vt & ſ.de leg.& con.l.quod fauore.

Vſucapio an interrumpatur per litis conteſtationem.

† Cōcor. c 1 cum glo. ſuper ver publicè, extra de poſtu. prælat.

habente, vel in magna poteſtate conſtituto, ſua auctoritate eas res vſurpare: ſed licentia ei det adire [a] præſidē [b] prouinciæ, vel [c] libellum ei porrigere, & hoc in querimoniam deducere intra conſtituta tēpora, & interruptionem temporis facere, & ſufficere hoc ad pleniſſimam interruptionem.

¶ Sin autē nullo potuerit modo præſidem adire, ſaltem ad locorū epiſcopum eat, vel defenſorem ciuitatis, & ſuā manifeſtare voluntatem in ſcriptis deproperet.

¶ Sin autē abſuerit vel præſes vel epiſcopus, vel defenſor ciuitatis: liceat ei proponere publicè † vbi domicilium [d] hēt poſſeſſor, ſeu cū tabulariorū [e] ſubſcriptione, vel ſi ciuitas tabularios non habeat, cum trium teſtium ſubſcriptione: & hæc ſufficere ad omnem temporalem interruptionem, ſiue triennij, [f] ſiue longi temporis, ſiue triginta vel quadraginta annorum ſit. Omnibus alijs quæ de longi temporis præſcriptione, vel triginta vel quadraginta annorum [g] curriculis conſtituta ſunt, ſiue ab antiquis legum conditoribus, ſiue à noſtra maieſtate, in ſuo robore duraturis. †

B *Citatio facta ſup vna ſumma, cauſa non expreſſa, vel ſuper obligatione cauſa non expreſſa, nec viſa ſumma: ſufficit ad interruptionem omnium quæ poſſunt ſub tali generalitate cōprehēdi. Et interruptio facta in perſonali, perpetuatur in hypothecaria. & e contra h.d.ſecundum Bald Vel ſic: Generalis petitio re. quantitate, vel cauſa, etiā ide ſecūda ſufficit ad interrumpendū præſcriptionē in omnibus quæ ſub illa petitione poſſunt includi. h d & eſt hæc lex ſingularis, ideo notanda ſecundum Sal.*

III. Idem A. Ioanni P.P.

SI ex multis [h] cauſis quādā obnoxiū habēs, & C maximè ex ſimilibus quātitatibus, in vnius quidē cauſæ ſumma libellū conuentionis cōpoſuerit, cauſam tamē nō expreſſerit: apud veteres agitabatur, an videatur omnes cauſas in iudiciū deduxiſſe, an vetuſtiſſimā earum, aut [omnino] nihil feciſſe, cū eius

A ſam, ſed dixi ſic, conuenio te, quia mihi es obligatus: quæritur, an ſint perpetuatæ omnes actiones quibus mihi tenebaris? Dicitur quòd ſic. & hoc in tertia. Vi.

h Si ex multis.] Tres ponit quæſtiones hæc lex. Prima cum mihi deberentur ſimiles quantitates ex pluribus cauſis, & vnam quātitatem ſine cauſæ mentione expreſſi: quæritur: an omnes actiones pro ſimili quātitate perpetuaſſe videar, an nullā: an vetuſtiſſimā? Secūda, ſi fiat de perſonali actione libellus tantū, vel de hypothecaria tātū: an ſup vtraque videat fieri interruptio? Tertia, an ſi nec cauſa, nec quātitas ſit expreſſ., ed tātū dicatur obnoxius: an omnes ſint perpetuatæ? Et omnib' reſpōdet quòd. ſic. Sed qd ſi vnam cauſam & quātitatē expreſſit: an perpetuat cæteras? Reſpō. nō: licet qdam dixerūt ꝙ ſic, per legē iſtā, ibi, vel vni' qdē &c. & ff. de iudi.l. ſolemus. qđ Io. non placet. nā nec qui conteſtat in actione ad exhibēdū, videtur conteſtari in rei vēdicatione. cū & poſt litis cōteſtationē in actione ad exhibendum compleatur vſucapio, & claudit viā uēdicationi, vt ff. ad exhibē.l. Iulianus. § quantū, & l. ſolemus. intellige ut ibi. & iſtā cōſtitutionē ſimiliter, vt ibi dices. Item quid ſi ex vna cauſa debeantur mihi tria, & ex alia. 10. & ex alia. 20. & petam. 10 an videar omnia petere? Reſpond. non, ſed ſola. 10. licet videatur debere eſſe in electione actoris, in quam cauſam eligat, ut ff. de iudi l. ſi quis intentione. Item quid ſi generaliter dicā cum mihi obnoxium, ſed poſtea per ſacramentum calumniæ confitear me de vna ſumma ſenſiſſe? Reſpō. nō ſunt perpetuantur omnes, ſed illa ſola, ut ff de execu.rei iudi. l.ſi ex teſtamento. Item quid ſi tenearis mihi hæreditatis petitione propter res ſitas hic, & etiam Mutinæ: & te conueniam hic: an etiam illic videar interrumpere? Reſpond. non: quia nec actor hic de illis agere potuit: nec reus valuit reſpondere. Quidam tamen contradixerunt tali ratione: quia & corā non ordinario interrumpitur præſcriptio, vt ſ.cod.l.vt perfectius. Sed nos dicimus in illis caſibus eſſe ſpeciale. Itē quæro, quo huiuſmodi libellus fuerit receptus, cum non fuerint in eo ea quæ ſunt neceſſaria ſcilicet tria, ut ſupra de edendo.l. edita? Reſpon. ſponte recepit reus de iuſtitia ſua confiſus, & propter timorem teſtium decedē tium. vel alias moras. ADDITIO. Aduertas ſecundum Bart. hic pro intellectu iſtius. l. ꝙ ad hoc vt interrumpatur præſcriptio per citationem, neceſſe eſt ꝙ de hoc ſaltem conſtet vtrum agatur actione perſonali, vel in rē, vel vtrū agat de quan

Ex hac gloſ. not. quod defectus exceptionis proponendæ efficit validu quod aliās eſſet inualidū. text. eſt bonus in l.3.de execu.tuto.

† Data Conſtantinopoli Kalen.Octob. poſt conſulatū Lampadij & Oreſt. VV. CC. Conſ. Cōtius ex.l. vlt. ſ. de epi. aud.

Litē conteſtans in actione ad exhibēdum, non videtur cōteſtari in rei vendicatione.

g Vel quadraginta annorum.] immo videtur quòd ſolæ prætoriæ & annales taliter interrumpantur, vt ſ. quando lib.princip.da.l. 1.& 2.Sed hic ſpeciale, vt interrumpantur. Et concordat huic.l.ſ.de epi audi.l. ſi præſens, & l. fin.& ſ.de non nu.pec.l.in cōtractibus.§.fina. Acc.

SI ex multis.] CASVS. Tenebatur mihi quis ad.10. ex cauſa locationis, & ad alia. 10.ex cauſa venditionis: & ad alia.10.ex cauſa mutui. ſi 10. petiero non expreſſa cauſa: an interrumpatur præſcriptio in omnibus. 10. quæritur? Reſpon. quod ſic, in h.l.& hoc in prima. Itē ſi tenearis mihi ad 10. ex cauſa mutui, & pignora obligaſti: & peto.10.certi condic.ex mutuo: an hypoth. præſcriptio interrūpatur, quæritur? Dicitur ꝙ ſic.& hoc in ſecunda. Si vero tenearis mihi ex pluribus cauſis, & in libello meo certam quantitatem nō expreſſi, nec cau D

Præſcriptio interrumpitur etiā corā nō ordinario.

Libellus incertus nō debet admitti.

quantitate, uel an de ſpecie. Vnde ſi quis fecit citari quē A piam generaliter ut ueniret ei reſponſurus de iure, hoc non ſufficeret ad interrumpendam præſcriptionem.

a Multis caſibus] id eſt non ſolum in præcedenti: & ideo ſubijcit alium qui incipit, ſi enim &c.

b Credantur.] Ecce tertia quæſtio.

c Mentionem habentem.] vt fuit in ultimo caſu, & hoc propter incertitudinē, quia incertū eſt quæ magis videatur perpetuata. argu. ff. de iur. fiſc. l. ita ſi dei, & ff. de ap. l. ſcio. §. quid ergo, & l. appellanti. & de ope. no. nun. l. de pupillo. §. ſi plurium, & de auro & argē. leg. l. Plautius, & ff. de diuor. l. fin. Arg. cōtra. ff. ad legē Iuliam de adul. l. denunciaſſe. §. 1.

d Vel vnius.] ſcilicet cauſæ, id eſt quātitatis debitæ ex una cauſa: non tamē expreſſit cauſam, ut fuit in primo caſu. & ſic nota quòd ſoluit primam quæſtionem. Alij hoc intelligunt, quòd expreſſit ſummam & cauſam, & ſic dicunt quòd ſi petij decē ex cauſa mutui, videar in omnibus alijs interruptionē facere ex quibus mihi teneris. Dic ergo vnius cauſæ, id eſt quantitatis debitæ ex una cauſa, non tamen cauſam expreſſit. Accur.

e Continentem.] nunc ſoluit ſecūdā, ſecundum Azo. & hoc propter incertitudinem: quia incertum eſt &c.

f Deſides.] Not. ut ī. de rei uendi. l. moræ, & de inofficioſo teſtamen. l. contra maiores, & ī. de rei vxo. act. l. 1. in fine.

DE ALLVVIOnibus, & paludibus, &c.

Dixit de acquiſitione temporali: nunc de naturali. Vel dixit de acquiſitionibus iuris ciuilis. nunc iuris gentium vel naturalis.

Quamuis.] CAS. Curſum fluminis per

† Concor. c. auditis, cū glo. ſuper uerbo, imponentes, uerſic. ſed nunquid de pręſcrip.

incertus eſſe apparebat.

¶ Sed & in iudicijs in multis caſibus [a] tales altercationes ventilatas inuenimus, & maximè, propter longi temporis interruptionem. Si enim perſonalis fortè fuerat mota actio, hypothecariæ autē actionis nulla mentio pcedebat: quidam putabant B perſonalem quidem eſſe temporis interruptione pptuatam, hypothecariā autem euaneſcere taciturnitate ſopitam.

¶ Et ſi quis generaliter dixerat obnoxium ſibi aliquem conſtitutum, aliæ dubitationes emergebāt, ſi omnes ei competentes actiones huiuſmodi narratione contineri credantur, [b] an vero quaſi ſilentio circa eas habito, tēpore expirare, nullo ex incerta libelli cōfectione adminiculo ei acquiſito. C

¶ Sācimus itaque nullam in iudicijs in poſterum locum habere talem confuſionē: ſed qui obnoxium ſuum in iudicium clamauerit, & libellum conuentionis ei tranſmiſerit, licet generaliter nullius cauſæ mentionem habentem, [c] vel vnius [d] quidē ſpecialiter, tantummodo autē pſonales actiones, vel hy D pothecarias continētē, [e] nihilominus videri ius ſuū omne eū in iudiciū deduxiſſe, & eſſe interrupta temporum curricula: cum cōtra deſides [f] homines, † & ſui iuris cōtemptores, odioſæ exceptiones oppoſitæ ſunt.

TITVLVS XLI. DE ALLVVIONIBVS, & paludibus, & paſcuis ad alium ſtatum tranſlatis.

A opus manu factum à ſuo alueo auertere non poſſum. & hoc in prima. Si uero flumen reſoluto alueo nouum fecerit, ager quem circuit, ad priorem dominum pertinebit. & hoc in ſecunda. In tertia dicit, quòd ſi auferatur de fundo unius aliqd, & poſtea alii applicetur, illius erit cuius eſt fundus cui coaluit.

Naturalem curſum fluminis mutare non licet: niſi muniendo ripam quis prædio ſuo conſulat ſine magno incommodo vicinorum: & patientia incrementa illorum ſunt quibus prius erant: latentis autem iure alluuionis accreſcunt illis qui ſunt domini fundi cui ſe applicant. hoc dicit ſecundum Bald. Vel ſic: Flumen alio auertere eſt prohibitum: ripam autem præmunire eſt permiſſum. & mutato alueo nō perditur dominiū fundi circuiti per ipſum: niſi paulatim accreuerit alteri. Sal.

I. Imp. Gordianus A. Marco.

Quamuis fluminis naturalem curſum opere manu facto aliò non liceat auertere, tamen ripam ſuam aduerſus rapidi amnis [k] impetum munire prohibitū non eſt. [h]

¶ Et cum fluuius priore alueo derelicto, [i] aliū [k] ſibi facit: ager quem circumit, prioris domini manet. [l] Quòd ſi paulatim † ita auferat, vt alteri parti applicet: id alluuionis iure ei quæritur, cuius fundo accreſcit. [m]

Cui accreſcit emolumentum per alluuionem, accreſcit & onus. Bald. Vel ſic: Propter decrementum per alluuionem proueniens debent tributa minus pro rata decreſcenti: & e contra propter crementum debent augeri. Sal.

II. Imppp. Arcadius, Honorius & Theodoſ. AAA. Cæſario præfecto prætorio.

HI quos innudatio Nili fluminis reddidit ditiores, pro terris quas poſſident, tributorum pſtationem agnoſcant.

¶ Et qui ſuum deplorant patrimonium deminutū, alieno ſaltem functionis onere liberentur, [n] & noſtræ ſerenitatis largitate defenſi, [o] locorū etiā

coaluit.

k Amnis.] id eſt fluminis.

h Non eſt.] ſine magno incommodo accolarum, vt ff. ne quid in flumine publico. l. j. §. ſunt q putant, & ff. de ripa muniēda. l. 1. §. is ſāt.

i Derelicto.] in totum, uel in partem.

k Alium.] ſcilicet alueum.

l Manet.] ut ff. de acquirendo rerum dominio. l. adeo. §. inſula. ibi, quod ſi ex uno latere &c. & inſtit. de rerum diuiſione. §. inſula.

m Accreſcit.] vt ff. de acq. re. do. l. adeo. §. præterea, & inſti. de rer. diu. §. præterea Sed hoc fallit in agris limitatis, ut ff. de acquiren. rerum do. l. in agris.

HI quos] CASVS in Ægypto aliquando Nilus inundat: ex cuius inundatione aliquid accreſcit poſſidenti prædia tributaria, & alii detrahitur: an cenſus vnius augeri, alius deminui debeat, quæritur? Dicitur quod ſic.

n Liberentur:] nā cui accreſcit emolumentum, accreſcit & onus & e contra, vt hic, & ī. ſine cē. vel re. l. ſi. & ī. no. vecti. inſtitui non poſſ l. 1. in fin. & ff. de ſer. ruſti. præ. l. imperatores. Sed argu. contra ſupra de iure emphy. l. 1 item cōtra. ī. l. pxi. in prin. Sol. vt ibi.

o Defenſi.] illi quibus alluuionis iure accreuit. & ſic vſque in fin. vel uerius illi qbus eſt imminutū. Item quod dicit, largitate, ideo dicit, quia damus ei immunitatem. Item quod ſubijcit, reſpōdeant, &c. pro tanto quantum ſibi remanſit vt ī. de anno. & tri. l. 2. lib. 10. & ff.

† De hac ſpecie alluuionis facit mentionem. c. ex tranſmiſſa, cū gloſ. ſuper verbo, minutatim, extra de præſcr.

imminutum.

& ff. de cen. l. forma. §. 1. & 2.

a Deuotioni] id eſt deuote ſoluant.

EA quæ.] CASVS. Si in Aegypto per Nilum, ſiue in alijs prouinciis per flumen aliquid alicui accreuerit: illud nec à fiſco vendatur, nec petatur: nec illi cui accreuit, ſeparatim propter hoc cenſus nouus imponatur: uetus tamen augebitur cum aliquid accreuit. & hoc in prima. qui uero pro palude uel paſcuis modicum præſtant cenſum: ſi per eorum diligentiam ad culturam redigantur, & ad frugum fertilitatem tranſlata ſunt: illa non petantur a fiſco, nec vendantur, nec cenſus augeatur & hoc in ſecunda. In tertia parte impoſuit pœnā temeratori huius. l. ſcilicet vt puniatur in l. libris auri, & officialis præfecti prætorio eadē pœna punitur, ſi alicui ſuggeſſerit quòd poſſit venire contra ſtatuta huius. l. vel ſi preces petitoris introduxerit ut liber ſit ab huius. l. obſeruatione. Viuianus.

poſſeſſione contenti pro agitandi cenſus examine reſpōdeant deuotioni.[a]

Latentia incrementa ad fiſcum non pertinent: nec ſeparatim de his cenſetur, aut pro his cenſus exigitur: nec eſt augendus cenſus, licet poſſeſſio efficiatur fertilior ſumptu & ſolicitudine poſſeſſoris, pœna contradicētibus imminente. Bald. Vel ſic: Incrementum alluuionis non debet per ſe cenſeri, ſed vnum corpus cum eo cui accreuit, iudicari: & impinguatio terræ, vel melioramētum cultura nō facit tributa accreſcere. Sal.

III. Impp. Theodo. & Valentinianus AA. Cyro præfec. præt.

EA † quæ per alluuionem, ſiue in Aegypto per Nilum, ſiue in alijs prouincijs per diuerſa flumina poſſeſſoribus acquiruntur, neque ab ærario[b] vendi, neque à quolibet peti,[c] nec ſeparatim cenſeri[d] vel functiones exigi,[e] hac perpetuò valitura lege ſancimus: ne vel alluuionum ignorare vitia,[f] vel rem noxiam[g] poſſeſſoribus videamur inducere.

¶ Similiter † nec ea quidem quæ paludibus antea vel paſcuis videbantur aſcripta,[h] ſi ſumptibus poſſeſſorum nunc ad frugum fertilitatem tranſlata ſunt, vel vendi, vel peti vel quaſi fertilia ſeparatim cenſeri,[i] vel functiones exigi concedimus: ne doleant[k] diligentes operam ſuam agri dediſſe culturæ, nec diligentiam ſuā ſibi damnoſam iudicantes intelligant.[l]

¶ Cuius legis temeratores quinquaginta librarū auri condemnatione coerceri decernimus: inter quos habendum eſt officium[m] quoq; tuæ ſedis excelſæ, ſi aliqd huiuſmodi caſus ſuggeſſerit diſponēdum, vel ſi preces introduxerit petitoris. Dat. XI. Kal. Octob.

b Ab ærario vēdi.] ut ſ propria. vendit tamen ob ceſſationem tributorum. Azo. Vel nō vendit ſeparatim augmentum, ſed totaliter, vt ſubijcit.

c Peti.] à quolibet pro fiſco.

d Separatim cenſeri.] id eſt cenſui aſcribi.

e Exigi.] huic eſt cōtrarium ſupra. l. proxi. cum ibi dicat cū grauari in plus cui accreuit. Sol. ibi ſeparatim accreuit, ita quòd diſcerni poteſt vnum ab alio. hic non, ſed per alluuionem: quia alluuio diſcerni non poteſt. Vel hic non cenſetur, ſcilicet ſeparatim: ſed totalis precij facta computatione. Sed quæritur, quid prodeſt non fieri ſeparatim? Reſp. ſi fieret ſeparatim, & non offerret chartam profeſſionis: omne ius amitteret, vt ſupra fine cen. uel re. l. fi. hic autem non amittet, ut ī. de vecti. & commiſſ. l. 3. Acc.

f Vitia.] impropriè, id eſt priuilegia & poteſtates quæ ſunt ut uni auferant, & alii donent, ut ff. de acqu. rerum domin. l. ergo. §. alluuio. Refertur ergo hæc ratio ad id quod dicit, neq; ab ærario uendi, neque à quolibet peti. Alii ut P. dicunt quòd reſpicit legem ſuperiorem, ſcilicet quòd illi quorum patrimonium eſt minutum, releuari a tributis debent: non quaſi per eorum uitium ſit minuta poſſeſſio. arg. ff. de cen. l. uitia, & ita non uidebatur minui. ſed prima verior.

g Noxiam.] & hæc ratio aptatur ad proximum dictū, ſcilicet quòd illi quorum patrimonium eſt auctum, non debent ſeparatim cenſeri propter eam vtilitatem quā modo dixi.

h Aſcripta] modico cenſu. Accurſius.

i Cenſeri.] quid ſi non ſeparatim? Rndetur, idem uſ.

k Ne doleant.[1] nā cum labor in dāno eſt, mortalis creſcit egeſtas, ut hic, & ī. de omni agro deſer. l. fin. lib. 11. & in authent. de iudi. §. ne autem, coll. 6.

l Intelligant.] immo fructuoſam, vt ī. depoſiti. l. fina & ff. ad leg. Falcid. l. 3. & ff. de ap. l. ſcio. §. quid ergo, & ff. de rei vendi. l. certum, & ff. loca. l. cum colonus. Sed arg. contra ī. de iudi. l. properādum. §. fin autem ex geſtis.

m Officium.] id eſt officiales tui.

TITVLVS XLII.

DE SENTENTIIS præfectorum prætorio.†

Non appellatur à ſententia præfecti prætorio, ſed ſupplicatur principi: & ſi ſententia lata ſit pro republica, durat biennio hæc poteſtas ſupplicandi. Bald. Vel ſic: A ſententia præfectorū prætorio non appellatur, ſed intra biennium principi ſupplicatur. Sal.

DE SENTENTIIS præfectorū prætorio.

Qualiter per præſcriptionē res quærantur dixit. nunc qualiter per ſententias, audi. Et primo de ea quæ datur ab excellentiore poſt principem.

Litigantibus.] CAS. Si præfectus prætorio inter aliquos iudicauerit, & altera pars ſe læſam affirmet: an à ſententia poſſit appellare, quæritur? Reſpon. quòd non: ſed principi poterit ſupplicare: nec refert fuerit ſententia lata in cauſa publica, an in priuata. & hoc in prima. Intra autē quæ tempora ſupplicare liceat, quæritur? Reſpon. quòd intra biēnium numerādum ab eo tēpore quo princeps ſucceſſit præfecto prætorio iudici per inuocationem ſupplicantis, & ſic poſtq̄ præfecto iudici incepit poſſe ſuccedi: hoc eſt à tempore latæ ſententiæ à præfecto. Vel dic, poſt ſucceſſionem, id eſt poſt ſententiam latam à præfecto qui alii iudici ſucceſſit. & hoc in ſecunda.

I. Impp. † Diocletian. & Maxi. AA. Tatiano[?] P. P. Illyrici.

LItigātibus in ampliſſimo prætorianæ præfecturæ iudicio,[n] ſi contra ius[o] ſe læſos affirment, non prouocandi,[p] ſed ſupplicandi licentiam miniſtramus: licet pro † curia, vel qualibet publica vtilitate, ſeu alia cauſa di-

n Iudicio] id eſt coram præfecto prætorio.

o Si contra ius.] [2] ſcilicet litigatoris, non legis, uel cōſtitutionis: quia tunc ipſo iure non ualeret ſententia, ut ff. quæ ſent. ſine app. l. 1. in princ. Acc.

p Prouocandi.] ut ſ. de preci. impe. off. l. ſi quis, & ff. de offi. præfect. præto. l. 1. §. his cunabulis. & ſic ſpeciale eſt in eo, ſicut & in epiſcopo, ut ſupra de epiſc. aud. l. epiſcopale. Item ſecundo eſt ſpeciale, quia dat in integrum reſtitutionem contra ſuam ſententiam ipſemet. & non alius, ut ff. de mino. l. in cauſæ 2. in fi. & l. præfecti. Itē facit ī. de offi. præfecti prætorio Orientis. l. ...

† Hęc lex extat integra apud Aggenū Vrbicū de limiti. agrorū, citaturq; ab eo ex Codice Theodoſ. integro.

† Cōcor. c. cum M. Ferrarienſis, cū gl. ſup uerb. induſtriā, extra de conſtitu.

1 Cōcor. l. c. cū clerici. ſup uerbo penſiones, circa fin. extra de pac.

* Conſtātinop. Valent. A. V. & Anath. V. C. Coſ. Contius.

† ad horū exemplū ueteres reges Francorū ſuos maiores ſiue præfectos palatii habuerunt p̄torium. n. appellat hic tabernaculum principis, ut ex Alconio ſcire licet. Contius.

† In oīb' exēplaribus manuſcri. eſt inſcri. Theodoſ. & Valent. &c. extat. n. & hęc lex inter Nouell. Theo. impreſſas cū breuiario Alarici. Cōtius.

† Tollit hic ueterē legē q̄ aduerſus ſententiā pro curia latā appellare prohibebat. Cont.

2 Iſta glo. clarius loquendo uult q ſententia cōtra expreſſum iuris errorē nō ualet: ſi tamen expreſſim in ſe errorē nō cōtineret, ualeret. Io. Fa. hic per l. præſes p̄uinciæ. ff. de iudi.

Nec

a Nec enim publicè]immo nocet. expedit enim reipublicæ, &c. ut inſtitu. de his qui ſunt ſui vel ali. iur. §. ſi. & facit. j. de eman. l. nec auus, & ſ. de cadu. tol. §. fin.

b Noſtro numini.] aliàs nomini, id eſt nobis. ſed hodie fieri poteſt ipſi præfecto, vel eius cõſiliariis intra decem dies, & præſtita fideiuſſione mandat ſententiam executioni, ut ſupra de prec. imper. offe. authẽ. quæ ſupplicatio. ſed ſi nõ ſupplicetur prædicto modo, nihilominus fit principi intra biẽnium. Accu.

c Poſt ſucceſſionẽ iudicis.] id eſt poſtquam præfecto prætorio iudici ſucceſſit princeps per inuocationẽ ſupplicantis, dicentis, recurram ad principem, quod facere potuit quandocunque poſt ſententiam, & ſic paſſiue intellige. Et hoc caſu executioni mandatur ſine fideiuſſione. Vel dic poſtquam iudici præfecto cœpit poſſe ſuccedi: hoc eſt a tenore latæ ſententiæ a præfecto. Vel dic tertio quod præfectus hic de appellatione cognoſcebat. quod patet quia dixerat, contra cognitionales &c. Poterit ergo intra bienniũ à ſententia primi iudicis ſupplicari a præfecto, non vltra. quod non placet: quia forte nec intra biennium iudicabit præfectus, cum multa impediant cognitionem cauſæ appellationis & ſupplicationis: ut ultra biennium extendantur, nec interim tempus currat: ut in authent. ut ſpõ. lar. §. hoc quoque ſancimus, col. 9. Vel quarto, id eſt poſt ſententiam latam a præfecto qui alii iudici ſucceſſit. cum enim fiat poſt ſententiam præfecti: ergo & poſtquam præfectus ſucceſſit. De ſucceſſione autem ideo dicit, quia poſt, ſed non ſtatim poſt, immo quandoq; multo poſt, & nunquam ante ſit hæc ſupplicatio. Item contra. j. ne liceat in una eadẽque cauſa. l. 1. ubi non poteſt ſupplicari. Solu. ibi præfectus cognoſcebat de ſecunda appellatione, poſt quam non eſt licitum ſupplicare vel appellare, ſ. tertio. Item ſi uſque ad biennium ſupplicatur, uſquequo durabit? Reſp. forte intra idem bienniũ debet perfici: vel non eſt tempus ſtatutum, ut j. de tem. ap. auth ſed lis. Vel dic intra tempus quod appellationẽ exercentibus datur, ſcilicet anni vel biennii, ut j. de temp. ap. auth. ei qui apellat, & j. de temp. ap. l. ſi. §. illud in ſi.

tẽtia. nec enim publicè [a] prodeſt ſingulis legum adminicula denegari, ita videlicet, ut intra biennium tantum noſtro numini [b] contra cognitionales ſedis prætorianæ præfecturæ ſententias poſt ſucceſſionem [†] iudicis [c] numerandum, ſupplicandi eis tribuatur facultas. †

† In Nouel. Theo. legitur cognitionẽ. quod non probo. Cõtius.

† Data. III. Id. Aug. Conſtantino. Theo. A. 17. & Feſto. V. C. Conſſ. Cõtius.

Supplicatio admittitur vbi appellatio tenetur.

Appellatio intra quod tempus debet exerceri.

TITVLVS XLIII.

QVOMODO ET QVANDO iudex ſententiam proferre debeat præſentibus partibus, vel una parte abſente

Quicquid iudicis poteſtati committitur, neceſſitati non ſubjicitur. Vel aliter: Verbum, ſolere, in his quæ habent rationem difformem, non inducit neceſſitatem. Baldus Vel ſic: Verba reſcripti enunciatiua ſoliti, non neceſſitant. Salic. Vel ſic: Verba poteſtatiua non inducunt neceſſitatem. Iaco. But. Vel ſic: Iudex poteſt ferre ſententiam contra abſentem ſeruatis ſeruandis, non tamen ſemper compellitur. hoc dicit ſecundum Pau. de Caſt.

QVOMODO 1 ET QVANDO 2 IVDEX ſententiam proferre debeat præſentibus partibus, vel una parte abſente.

1 Cauſa cognita & diſcuſſa. P.

2 Quia lite conteſtata & parte citata perẽptorie, & in loco deputato. P.

De ſententiis omnium iudicum dicturus, præmittit quomodo & quando detur.

ADDITIO *Nota ex glo. quòd iudices ordinarii & delegati & aſſeſſores eorum debent ſemper habere præ oculis hæc duo aduerbia, ſcilicet quomodo & quando. ſic extra de act. n. ca qualiter & quando, ſecundum Bald. hic.*

Non ſemper.] CASVS Habebam controuerſiã cũ Titio: incepit abeſſe, inſtiti ut iudex ferret ſententiam: an ſit cõpellendus, quæritur? Reſpõ quòd non, licet reſcripto cuiuſdã principis contineatur, quod contra abſentes ſententia ferri debeat.

A

d Pronuncies.] quandoq; enim compelleris, ut cum præſens iuſtam fouet litem, abſens iniquam, ut ſ. de iudi. l. properandum. §. ſin autem ex geſtis, & §. ſin autẽ reus, & ad hoc ff. de iudic. l. de qua re. Vel ſecundo dic, non cõpelleris ſemper: quia prope finem triennii fit comminatio: ante non: ſed poteſt reo abſente, non e contra actore abſente: quia tunc tantum prope finẽ triennii, 3 ſecundũ lo. vt ſ. de iudi. l. properandum. §. in huiuſmodi, & §. 1. diximus, & ad hoc ff. de iud. l. non quicquid. Item hic i ciuilibus: ſed in criminalibus non proceditur contra abſentem definitiue ullo modo: niſi ſit pœna relegationis vel minor imponenda, 4 vt ff. an per alium cauſæ ap. & de pœnis. l. ab ſentem, in princip. & §. 1. & habes ff. de procur. l. ſeruum. §. publicè.

e Subſcriptionem.] ſed certe non creditur ſubſcriptioni, ut ſ. de leg. & con. l. 2. Reſpon. § illud verum cum non continetur in lege, hic autem continetur, ut ff. quod met. cau. l. metum autem præſentem. § ſed quod prætor, in fin. ibi, ex qua interlocutione, alias conſtitutione.

I. Imp. † M. Ælius Antoninus A. Publicio.

Non ſemper compelleris ut aduerſus abſentẽ pronũcies, [d] pp ſubſcriptionẽ [e] patris mei, qua ſignificauit etiã cõtra abſentes ſententiam [f] da-

B ri [g] ſolere. Id enim eò pertinet, ut etiam abſentem dãnare poſſis, [h] † nõ ut omnimodo neceſſe habeas.

Vbi eſt præſentia perſonarum, ibi non requiritur peremptorium. Baldus. Vel ſic: Valet ſententia licet perẽptorium non præcedat, ſi tamen præcedat alia monitio tantundem importãs. Bar. Vel ſic: Monitio iudicis habet vim perẽptoriæ citationis. Pa. de Ca. Vel ſic: Præter formã pẽptorii citatus legitime poteſt definitiue damnari. Sa.

II. Imp. Gordianus. A. Seueto.

Ceſſante [i] quoque cauſa perẽptorii edicti, [k]

C

† al. Tit. i. D. Pius Contius.

3 Cũ iſta glo. tranſeunt B. B. Angel. & Pa. hic.

† Gl. in c. conſuluit. ſuper verbo, gratiã, de offic. deleg. inducit hãc. l. in argu. quòd iudex poteſt parte contumaci in p iudicium alterius.

4 Et bene ſecundum prædi. ſcribẽ. hic.

5 Idem Barto. & Pau.

Citatio per edicta, nõ per quem liber iudicium fieri poteſt.

6 Hæc vera ſecundũ Ange.

7 Iſta lectura eſt verior & nobilior præ cæteris, & reddit hãc. l. ſingulã. ſcilicet quod ſimplex iudicis iuſſus habet vim perẽptorii, & conſtituit iuſſum in vera contumacia. Bar. P. & Angel.

f Sententiam.] ad idem ff. d. iudi. l. non quicquid.

g Solere.] non ergo imponitur neceſſitas ex his verbis & ſimilibus, ut s. de offi. præf. l. ſæpe, & l. ſeq. Accur.

h Poſſis.] de iure quandoque.

Ceſſante] CASVS Iudices maiores, puta ordinarii, poſſunt aliquem vocare in ius per edictum propoſitum in albo prætoris. minores, ut delegati vel pedanei non poſſunt, ſed per ſe, uel per nuncium. Si ergo in cauſa quam habes cũ Titio, iudex minor Titium vocauerit nec uenire voluit: an ferre ſententiam poſſit, cum nõ ſit propoſitum edictũ peremptorium, quæritur? Reſp. quod ſic, aliis modis poteſt poni caſus: ſed dic ut in glo.

i Ceſſante] quia antiquitus mittebatur ſpecialis nũcius peremptorii. pone caſum in pedaneis, qui citare non poſſunt.

D

k Edicti.] i. non dato. & dic propter perſonam iudicis qui non poteſt citare per edicta in albo poſita, ubi talia edicta ponuntur, ſed requirere, vt ſi eſt pedaneus iudex vel delegatus, ut ſ. de iud. l. ſancimus, in fin. & in authen. de exhi. & intro. re. § ſi vero etiam quidam, col. 5. & de litig. § omnem vero, colla. 8. ſed per nuncium poteſt, ut argu. ff. de arbi. l. ſed interpellatur. §. 1. Vel dic ſecundo, ceſſante &c. quia non peremptorium fuit datũ, ſed tres denunciationes, quæ tantundem valent, ut j. eo. l. tres, & ff. de re iudi. l. contumacia. §. contumax. Vel dicas, ceſſante &c. id eſt ceſſante forma huius edicti. Eſt enim eius forma, ut primo unũ, & poſtea aliud, & poſtea tertium: quarto hoc peremptorium: nam hic erat vnum pro omnibus, 6 ut hic, & ff. de iudi. l. ad peremptoriũ. cũ ſequentibus legibus. Vel dic ceſſante, quia ipſemet iudex ei pcepit ut adeſſet 7 ſentẽtiæ, quo caſu eſſet vere cõtumax, ut ff. quibus ex cau. in poſſeſ. ea. l. Fulcinius. §. fina.

Admo-

a Admoniti ab ipſo iudice delegato, uel ſemel pro omnibus, ut dictum eſt. Vel dic ter, uel dic à iudice præſente ſecundum quod uariaſti caſum. Accur.

AB eo.] Inter actorem & reum lite conteſtata reus incępit abeſſe: iudex eum condemnauit: poſt ſex menſes reuerſus eſt. ſi intra decẽ dies à tempore quo ſciuit ſe cõdẽnatum, non appellauerit, habebit neceſſe parere iudicatis. q ſi appellatum fuerit: ſententia lata non tenet. Viuianus.

† al. ferri.

aduerſus eos qui admoniti[a] iudicio adeſſe noluerunt, ſententiam à iudice poſſe proferri certum eſt. IIII. Kalen. April. A. & Pontiano Conſs.

Standum eſt ſententię à qua non eſt appellatum: licet ſit lata contra abſentem in defenſum & ignorantẽ, ſolenniter tamen citatum. Bald. Vel ſic: Non poteſt infirmari ſententia qua congruo iure non utitur. Bart. Vel ſic: Abſens ſolenniter condemnatus, tenetur acquieſcere ſententię ſi reuerſus ſciens non appellauit intra tempus legitimum. Salicetus. Vel ſic: Non poteſt impugnare ſententiam qui congruo tempore non appellauit quia uidetur ei acquieuiſſe. Pa. de Caſ.

III. Idem A. Anitio.

AB eo iudicato[b] recedi non poteſt, quod vobis abſentibus & ignorãtibus atque indefenſis[c] dicitis eſſe prolatum, ſi vbi primum cognouiſtis, non ilico[d] de ſtatutis querelam[e] detuliſtis. Ita enim firmitatem ſententia quæ ita prolata eſt, non habebit, ſi ei non ſit accõmodatus aſſenſus.[f] PP. IIII. Id. Iun. Gord. A. & Auiola Conſſ.

Sententia nulla, iudicis delegati iuriſdictionem extinguit & cauſa poterit alteri delegari. Bartolus. Vel ſic: Nulliter conſummatum, conſumit mandatum. Baldus. Vel ſic: Sententia quæ nulla eſt quo ad litigatorem, eſt aliqua quo ad hoc ut faciat ceſſare officium delegati. Iac. But. Vel ſic: Sententia lata die feriato, vel contra nullo modo contumacem, eſt ipſo iure nulla officium tamen delegati finitur. Salicetus.

b Ab eo iudicato] intellige quòd lite cõteſtata cõtra me & iurato de calumnia, fui abſens: & iudex requiſiuit me, & nõ fui inuentus, & ſic pronunciauit contra me definitiue.[1] Sic eſt cõtra. ff. quæ ſenten. ſine ap. l. 1. §. item cũ ex edicto. Sed ibi[2] nõ interuenit peremptorium, hic ſic, uel quod ualuit tantundem.

1 Et bene. Cyn. Bart. Bal. Angel. & P. hic.

2 Idẽ Bal. Angel. & Odof.

c Indefenſis.] colligunt quidã: ergo loquitur in abſente probabili cauſa, ut ſtudiorum. & non fuit defenſus: quia non reliquit procuratorẽ cum potuit, uel reliquit, & non defendit. Si autem reliquiſſet, & defenſus legitime eſſet, non reſtitueretur, ut ff. quando appel. ſit. l. 1. §. fi. Vnde dicunt[3] hunc reſtitui ad appellandum tm̃. alioqn ſi neceſſaria cauſa abeſſet, reſtitueretur in totũ. Itẽ ſi nõ potuiſſet relinquere procuratorem, ipſo iure non curret tempus, cũ ſit utile, ut ff. de diuer. & temp. præ. l. 1. & ſic non eſſet neceſſaria reſtitutio. Vel melius[4] hic nihil dicit de reſtitutione. unde dic quòd non potuit relinquere procuratorem hic abſens cauſa ſtudiorũ, vel reliquit, & eſt mortuus, ſicq; cõmuni iure appellat, cũ tempus ſit vtile, vt dixi. Vel dic[5] quòd abſens ex voluntaria cauſa fuit, & non curo potuerit vel non relinquere procuratorem.

3 Et male. Salicet.

4 Idẽ eſt glo. Barto. B. Ang. & & Salicet.

5 Et melius ſecundum prædi. ſcribẽ. Appellatio intra quod tempus debet interponi.

d Ilico] intra tempus appellationi præfinitum, ſcilicet biduum vel triduum, vel hodie decem dierum, vt in authenti. de appel. in prin. coll. 4. & diſtingue vt ſupra de procur. l. quia abſente.

e Querelam.] petendo reſtitutionem ad appellandum, ſecundum quoſdam. Vel dic, appellando. Accurſius.

f Aſſenſus.] ſcilicet tacẽdo, vt ff. loc. l. itẽ quæritur. §. fi.

SI vt.] CASVS. Inter actorem & reum lite conteſtata, reus incępit abeſſe: actor inſtabat ut iudex ferret ſententiam: tulit aduerſus reum, & die feriato: an teneat ſententia? Dic quòd non: ſed retractabitur: & ea notioni alterius iudicis terminanda committetur.

g SI vt proponis.] ſcilicet tu reus.

h Feriato.] dominico, vel ſimili:[6] quod prohibitum eſt fieri, vt s. de ferijs. l. omnes, & ff. de fer. js. l. ſi feriatis.

6 Et ſic oẽs dies feriati in honorem dei, ſunt æquales diei dominico, ſecũdum Bal.

i Contumaciter deeſſes.] quod non erat verum. pone enim quòd ſua ſit iudici quaſi dixiſſem me nunquam vẽturum ad iudicium, vt ff. de iudi. l. ſi prętor. §. Marcellus. Duabus ergo rationibus hæc ſententia non valuit ipſo iure, & quia die feriato lata, & quia abſente me non cõtumaciter:[7] vt ff. de re iudi. l. de vnoquoque.

7 Et bene ſecũdũ Salicetum.

k Denuo.] an ex eiſdem actis cognoſcatur, dic vt ff. de app. l. ſi expreſſim, & notaui ibi quod ſic.

ADDITIO.

Dicas, quòd quando cauſa nullitatis ſententię reſpicit ſolum ipſam ſententiam, vt quia die feriata fuit ſentẽtia lata, tũc iudicabitur ex eiſdem actis, vt hac gl. & gl. fi. in d. l. ſi expreſſim. ff. de appella. ſi vero defectus ex quo ſententia eſt nulla, reſpicit vniformiter acta ſicut ſententiam, vt puta litigatũ eſt cũ minore non habente curatorem: certę tunc omnia acta debẽt redintegrari. ita poteſt intelligi. l. cũ quærebatur, iuncta ſua glo. ff. de re iudi. Item quandoque eſt talis defectus, qui reſpicit ſententiam, & partem actorum verbigratia: Deceſſit reus poſt litem conteſtatam, & proceſſum eſt contra mortuũ ad ſentẽtiã. certe ſententiã eſt nulla, & omnia acta à die qua mortuus eſt, vt l. pe. & fi. ff. quæ ſent. ſi. app. & ideo acta quæ ſunt nulla, debent reſcribi, ſeu recenſeri. d. l. cum quærebatur. Bartolus.

IIII. Imperator Philippus A. Domitiano †

† Domitio. uel. Contius.

1 SI (vt proponis[g]) pars diuerſa die feriato[h] abſente vel ignorante te à iudice dato ferri † ſententiam pro partibus ſuis, quaſi cõtumaciter[i] deeſſes, impetrauit: non immerito præſes denuo[k] negocium alterius iudicis notioni terminandum commiſit.[l] PP. V. Id. Octo. Peregrino & Aeliano Conſſ.

† In non nullis codici. deeſt hoc verbũ, ferri.

Mutatio loci excuſat quem à contumacia, ex qua redditur ſentẽtia nulla. Bartolus. Vel ſic: Satis eſt mihi nõ eſſe contumacem quo ad locum ſentẽtiæ ut reddatur ſententia nulla. Iaco. But. Vel ſic: Sententia lata alibi quàm in loco ad quem pars citata fuit, non valet. Salic. Vel ſic: Sententia lata in alio loco quam debuerit ferri, eſt ipſo iure nulla: Paulus de Caſtro.

V. Idem A. & Philippus Cæſ. Longino

2 SI (ut proponis[m] †) præſes prouincię cũ certum locũ cauſæ cogno-

† Cõcor. c. fi. cum gl. 1. ſuper uerbo, indeterminate, de reſcriptis.

l Commiſit.] immo videtur quòd idẽ qui primo: quia ſic dicitur infra de accu. l. 3. & infra de ſen. & interlo. l. 1. in fi. & j. e. l. ſi præſes, quæ eſt contra. Sed illud[8] in ordinario, hic fuit delegatus, ut patet, quia dicit alterius &c. & ibi à iudice dato. Secundo oppono, quia pro eodem eſt ac ſi ſententiam non tuliſſet, cum nulla ſit. Sed reſpond. ſecundum H. hoc uerum quo ad iudicem, non quo ad eum contra quẽ dedit. Vel verius[9] & contra nulla eſt quo ad litigantes: ſed iudex bene uel male functus eſt officio ſuo, ut ff. de re iudi. l. iudex. & ad idem. ff. de arbi. l. dicere. §. fi. in fi. Sed contra extra de accuſa. qualiter & quando.

8 Iſtam ſequuntur communiter docto.

9 Et bene. Salice.

ADDITIO Pro ſolutione iſtius cõtrarij vide ibi gl. 1. & omnino Abba. pulchre & late diſtinguentem.

SI vt.] CASVS. In cauſa quam habebam cum Titio, iudex nobis aſſignauit diẽ & locũ in quo cõpareremus debebamus. ſuggeſſi q aliũ locum aſſignaret, aſſignauit. vel ſupplicaui ex parte Titij, vt alium locum Titio ignorante deputaret. Titius non uenit, ſed in loco prius aſſignato uel in alio (non curo) expectauit: iudex ſentẽtiauit: an ſit ſtandum huic ſententiæ, quæritur? Dic q non.

m Si ut proponis.] ſcilicet tu reus.

Pre

a Per obreptionē.] obtulit enim forte iudici aduerſarius preces ex parte tua, cum hoc ignoraſſes, ut alibi locum ſtatueret 1 quàm prius ſtatuerat. Vel ubi ex iudicis parte, quaſi alibi ſtatuerit, quo tu poſtea iuiſti, 2 & eſt ad hoc. ff. de arbi. l. arbiter Kalendis, in fi. Accur.

1 Hæc vera ſecundum Bar. P. & Ange.

2 Iſtud dictū. gl. nō placet: q̄a mēdaciū dictū à parte parti, non facit proceſſū nullum: licet pariat exceptionem, ſm Bart. P. & Sali.

SI præſes.] CAS. In cauſa quam habebat Titius cum minore. xxv. an. curatorem habente, cui curatori datus erat actor, qui adiutor appellatur: ſuccubuit minor, & actor appellauit. appellationem non eſt proſecutus, quia deceſſit tam ipſe quàm curator. iudex ab eo tempore quo minor curatorem non habebat vel actorē, ſententiam primam cō firmauit. an huic ſētentiæ neceſſe habeat minor parere, quæritur? Dicitur quòd non: ſed idem iudex notionem ſuam exhibebit. Viuianus.

ſcendæ dediſſet, alibi p ob reptionē a aditus, ſententiam aduerſus te abſentem protulit: quod ita geſtum eſt, ad effectum iuris ſpectare minime oportet.

Sententia cancellationis actorum, vel appellationis deſerta, non poteſt ferri contra minorem indefenſum. Bald. Vel ſic: Sententia nulla non impedit ordinarium iterum ſuper eodem cognoſcere. Bart. Vel ſic: Sententia vel alius actus contra minores indefenſos factus, eſt ipſo iure nullus, & idem iudex de nouo cognoſcere poteſt. Sali.

VI. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Domitio.

SI præſes quaſi deſertam ab adultis tuis cauſam appellationis, quæ ab adiutore b ſuo c acta fuerat, circunduxit d eo tempore quo adulti curatores non habebant: repetitus e notionem ſuā exhibebit. Neque enim debet adultis nocere, quicquid eo tēpore ſtatutum eſt, quo defenſione iuſta, & curatoris auxilio fuerant o deſtituti.

o fuerint.

Vbi ceſſat vera & ficta contumacia, ibi contra abſentem nō poteſt ferri ſententia. Baldus. Vel ſic: Sententia lata contra abſentem non ſolenniter citatum eſt nulla. Bar. Vel ſic: Statuta contra abſentes non contumaces vere vel ficte, non valent ipſo iure. h. d. Vel ceſſante contumacia vera vel ficta contra abſentem non poteſt ferri ſententia. Sali.

b Adiutore.] adiutor ſiue actor tutori vel curatori adiungitur, ut inſti. de cura. §. 1. & ff. de tute. l. ſolet. Qui actor ſi appellauit, & præſidi eſt delata, & non eſt proſecutus actor, q̄a non potuit: ut infra de appel. l. ſi actor. nec curatores habebant: quia nondum dati, uel mortui, vel remoti, vel excuſati, & ſic indefenſi eſſent: & idem ſi haberent, & nō adeſſent, & ſic indefenſi, 3 non valet ipſo iure ſententia confirmationis: ſecus ſi eſſent 4 defenſi, quia valeret, ſed reſtitueretur, ut ff. de re iudi. l. acta. §. fi. & ī. ſi aduerſus rem iudi. l. cum & minores. & idem videtur in eccleſia viduata paſtore. 5 Accur.

3 Iſta gl. ſecundum Bald. hic nō eſt alibi, q̄ ſententia appellationis deſertæ eſt ſententia cō firmatoria prioris ſententiæ.

c Suo.] ſ. adiutore.

d Circunduxit.] i. cancellauit, quo ipſo priorem ſententiam confirmauit.

e Repetitus.] idem ergo cognoſcit, & ſic eſt contra ſupra eod. l. ſi ut proponis. Solu. ut ibi.

4 Et bene. Sali.

ADDITIO. Tu dic quòd ibi loquitur in delegato ordinario, ſecundum Bartolum.

5 Et recto re: quod tene menti, ſecundum Bal.

EA quæ.] CASVS. An ſententia lata altero litigantium abſente, & non per contumaciam, tenet, quæritur? Dicitur q̄ non. nec ſua abſentia pro præſentia eſt habenda. ſecus ſi eſſet contumax: quo caſu perinde eſſet ac ſi præſens eſſet, & teneret ſententia. Viui.

f Aduerſus.] idē & ſi pro eis, 6 vt ff. de re iudi. l. furioſo.

g Per contumaciam.] ſcilicet veram: quia inuentus non venit. vel fictam: quia ad domum eſt citatus: nam tunc valeret ſententia, ut ī. l. ab eo. alias non, ut hic, & ff. de re iudi. l. de vnoquoque, & ff. quæ ſententiæ ſine ap. l.

6 Nō legitimè citati: ſecus ſi eſſent legitimè citati, teneret ſententia, ſecundum Bar. & Sa.

A 1. §. item eum ex, & abſentes dico nequaquam conuentos denunciationibus ſiue citationibus, quæ quidem ex more proponi conſueuerunt, ut ff. de iud. l. ad perēptoriū, cū ſequentibus. Quandoq; tamen idem 7 etſi ſunt citati, ſed laborabant morbo. non enim proceditur tanquam contra contumacem, ut arg. ff. de re iud. l. quæſitum. Accurſi.

7 Intellige hāc gl. ſi iudex ſciebat citatū ægrotare. alias ſecus, ſed habet locum reſtitutio. B. Ange. & Sali.

VII. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. Matiro.

EA quę † ſtatuuntur aduerſus f abſentes non per contumaciam, g ſcilicet denūciationibus nequaquam ex more conuētos, iudicatæ rei firmitatem non obtinere, certum B eſt. PP. III. Kalendas April. Ipſis V. & IIII. AA. Cōss.

† Cōcor. c. quoniā frequēter. §. porro, cum gl. ſuper verbo, nō poſſit, extra ut li te non cō teſt.

Reus conuentus reali abſens poſt litem conteſtatam, debet in contumacia ſolēniter conſtitui: & tunc contra eum poterit alterum de tribus remediis exerceri: vel perſonæ captio, vel poſſeſſionis tranſlatio, & ſententiæ definitiuæ prolatio. hoc dicit ſecundum Iac. But. & Bar. & Pau. de Ca & eſt ſingularis l. & famoſa. Vel ſic: Reus poſt litem conteſtatam ſe abſentās debet citari tribus edictis vel uno peremptorio pro omnibus, & ſi citatus non venerit, poteſt mutus duci: vel ſi non liquet de cauſa, poſſeſſio poteſt in petitorē transferri. alias ſi liquet de cauſa, debet definitiue de cauſa pronunciari. h. d.

COnſentaneum.] Iſta lex diuiditur in duas partes. Nā primo ponit modum conſtituendi reum in contumacia. Secundo contra contumacem adhibet remedia. ſecunda ibi, à quo. h. d. Salicetus. CASVS. Lite conteſtata inter actorem & reum, reus incepit abeſſe, qualiter iudex procedere debeat, quæritur? Reſpon. quod citabit eum tribus edictis, vel uno pro omnibus peremptorio: in quo continebitur q̄ procedet in cauſa, & ſententiam feret, niſi reus ſe præſentauerit. quo non veniente, auditis allegationibus præſētis, mittitur actor in poſſeſſionem rei petitæ, ſi fuerit actio realis, & reus de poſſeſſore fiet petitor. Si vero fuerit perſonalis actio, puta conditio certi ex mutuo, mittitur actor in poſſeſſionem bonorum rei ſecundum menſuram debiti declarati. Viui.

C

VIII. Iidem AA. Claudiæ.

COnſentaneum h iuri fuit, temporibus ad præſentiam partis aduerſæ præſcriptis, i prꝗſidem prouinciꝗ, impleta iuris ſolennitate, k & aduerſario tuo ternis literis, l vel vno pro omnibus m peremptorio edicto, ut p̄ſētiā ſui faceret, cōmoneſacto, n ſi in eadem contumacia o

D

h Conſentaneum.] id eſt conueniens, cum cauſæ merita, &c. ut infra ſi per vim, vel alio modo. l. n. ſic ſupra ſi contra ius vel uti. pub. l. & ſi legibus. Accur.

8 Hæc eſt cōmunis lectura & vera ſecundum B. B. P. & Sali.

i Præſcriptis.] id eſt definitis, ſcilicet decem dierum, ut ff. de iu. l. per interuallum, & ſupra de iudi. l. properandum. §. 1. Sed hodie xxx ut in auth. hic poſita. ſicque loquitur hæc lex poſt litem conteſtatam 8 cum mineturr definitiuam ſententiam, quæ ferri non poteſt ante litem cōteſtatam, niſi in caſu, ut infra de temp. ap. l. fi. §. illud. ſed ante litem conteſtatam dicerem fieri eodem modo 9 citationem. Alii dicunt 10 hic loqui ante litē cōteſtatā. & ita dicunt interlocutoriam ſententiam, quæ datur in fi. huius. l. tam in actione in rem, quam in perſonali.

9 Iſta reprobatur, quia hoc non reperitur lege cautum: Iac. But. Bar. & Salic.

10 Hæc etiam reprobatur: ideo tene primam, ſecundum Bart. Bal. Ange. & Salice.

k Solēnitate.] ſ. quæ ſequitur, & ſic expone & pro id eſt.

l Literis.] poterat enim præſes literas mittere per prouinciam, quæ magna erat: poterat etiam edictum proponere, cum eſſet ordinarius. alias non, 11 vt in authen. de litig. § omnem, colla. viij. & ī. de iudi. l. ſancimus.

11 Et bene Bart.

m Pro omnibus.] q̄d fieri poteſt, ut ff. de iud. l. nō nūquā.

n Cōmoneſacto.] i. cōmonito. 12 Et not. q̄ hic eſt ambaſiata, ut ī qui accu. non poſ. l. 3.

12 Sequitur hanc gl. Bal. & Salic. hic.

o Contumacia.] præſumpta per tres denūciationes, vt ī. eodem.

eodem. l. tres. expreſſa eſt ubi quando expreſſe dicit, nolo venire, ut ff. q ex cau. in poſſ. ea. l. Fulcinius. §. finali. A

a Perſeuerauerit] Not. malum eſt peccare, diabolicum perſeuerare.

b A quo.] ſcilicet præſide. vbi tamen à ſucceſſore ſemel citari debet, licet ipſe miſerit peremptoriũ, tamen compellitur, ut ff. de iud. l. edictum. ſed ipſemet poſt ſuum peremptorium poteſt, ſed nõ compellitur, 1 ut ff. de iudi. l. & poſt, in prin.

c Ad cogẽdum eũ.] Not. fieri citationes re & verbo. & hoc per ordinarium tantum. ut in authen. de exhi. § ſi vero ẽt quidam, coll. 5. Alibi verbo tantum. prima locũ habet ſemper, niſi in matremonitas, ut ſupra de offi. diuer. iudi. l. 1. Vel niſi ratione loci ubi eſt conuentus, ut ſi eſt in domo, ut ff. de in ius uoc. l. plerique.

d Incumbit] animo, ut ff. de acquir. poſſ. l. clam. § quid nundinas. Vel corpore per familiam, ut ff. qui ex cau. ma. l. itẽ ait prætor. §. 1. hanc autem poſſeſſionem ſecundum le. reuerſus nõ recuperat 2 & ſi ſatiſdationem paratus fuerit præſtare, ut ſupra ubi in rem ac. l. 2. C

e Transferre.] cum agitur in rem. Vel auditis &c. ſcilicet cum agitur in perſonam, ſecundum quoſdam. Vel dic transferre, cum non eſt liquidum de cauſa. Vel auditis &c. ſcilicet cum eſt liquidum, & ſic datur definitiua ſecundum P. & B. Et quod dicit, defenſionibus, id eſt rationibus 3 & intentionibus, cum actor ſit iſte præſens: ſic & ponitur ſupra de iuris & fac. igno. l. 1. Tertii dicunt ꝙ hic mutat caſum, cum dicit, vel auditis &c. ſcilicet vt loquatur in actore abſente. & ſic bene adaptatur auth. qui ſemel, quæ loquitur in actore abſente. Circa hoc autem diſtingue cum reus abeſt aut poſt litẽ cõteſtatã, vel quaſi cõteſtatã, aut nec vere nec quaſi. Primo caſu aut liquet de cauſa, aut non. ſi liquet poteſt ferre definitiuam: nec reſtituetur poſtea veniens, ut s. de iudi. l. properandũ. §. cum autem, in fi. ſecundum quod diſtinguitur s. de procur. l. quia abſente. Si vero non liquet, aut agitur in rẽ, aut in perſonam. ſi in rẽ, mittitur actor in poſſeſſionem rei petitæ, & ſtatim poſſidet, 4 & veniens reus intra annum, auditur de poſſeſſione. poſt annum 5 auditur de proprietate, de poſſeſſione non, ut hic, & s. vbi in rem ac. l. 2. Si autem agitur in perſonã, mittebatur oli in poſſeſſionẽ omniũ rerũ debitoris. Hodie ꝓ menſura debiti: nec efficitur poſſeſſor. Sed uenienti reo quandocunque reſtituitur poſſeſſio, niſi auctoritate iudicis res fuerit diſtracta ab actore: 6 quia iudex debet ad hoc moderatum tẽpus ſtatuere, ſcilicet quo res diſtrahatur, vel iuſtus poſſeſſor efficiatur. Si vero lis ſit quaſi conteſtata, ſed non liquet iudici de cauſa: tunc habet locum quod dicitur s. ubi in rem act. l. 2. Si uero nec ſit conteſtata, nec quaſi: tunc diſcuſſo ſummatim negotio, mittitur actor i poſſeſſionẽ reſtituẽdã reo veniẽti, ꝓſtita ſatiſdatione: ut s. de pręſcrip. 30 an. l. ſi qs emptionis. § pen. D

f Defenſionibus.] i. intentionibus.

Q Vi ſemel.] CASVS. Lex. C. loquitur quando reus abſentat ſe poſt lit. conteſt. auth. dicit quid iuris ſit

perſeuerauerit,[a] præſentis allegationes audire. quod vel ſucceſſor eius facere curabit. A quo[b] ter citatus, ſi contumaciter præſentiam ſui facere neglexerit: non abs re erit, vel ad cogendum eum[c] vt ſeſe repræſentet, vel poſſeſſionem bonorum cui incũbit,[d] ad te transferre,[e] & aduerſariũ petitorẽ cõſtituere: vel auditis defenſionibus[f] tuis, id quod iuris ratio exegerit, iudicare. PP. III. Kal. Octob. B

IN AVTHEN. de litigioſis. §. omnem, col. viij. conſtitu. vij.

Actore abſente & reo præſente procedatur in cauſa poſt legitimas citationes etiam lite non conteſtata, & liquidato negotio, deueniatur ad definitiuam: & contumace reuerſo, in expẽſis grauatur & iterata contumacia pœnã exigit grauiorem Bal. Vel ſic: Actor in actione propoſita & reo cognita exigitur perſiſtere: & non perſiſtens debet citari tribus edictis, quolibet habente internallum triginta dierum: qui interim non veniens habet anni ſpacium, intra quod veniens nõ auditur niſi refuſis expenſis: quibus præſtitis ſi iterato ſe abſentet cadit à iure ſuo & citari per edicta conceditur principis delegato. Sa.

B Q Vi ſemel[†] actionem proponit,[g] ſiue conuẽtione iudiciaria,[h] ſiue precibus principi oblatis, iudicique inſinuatis, & per eum aduerſario cognitis:[i] neceſſe habet vſque ad finẽ[k] litẽ exercere. ¶ Qui ſi cauſam perſequi differat, reo poſtulante, tribus edictis[l] citetur per interualla[m] triginta dierũ,

Et bene ex vrbanitate ad omnẽ malitiam ſuperãdã. Bal.

Dictio vel: abeſt ab omnibus li. manuſcript. recte quidem. & ſi ita legamus, correct illa triplex interpretã diuiſio, quã aiunt gloſæ captionem, poſſeſſionis tranſlationem, & ſententiæ prolationẽ hic permitti in contumaces. quorum enim, cũ de cauſa ei nihil agitur, perſona capiatur & præhendatur? tametſi non diffiteor ſimile quid ꝑ No. hic citatum. ſed oblique cogitur ſe repræſentare i cuius poſſeſſionem aduerſarius mittitur. Ant. Cõ.

2 Et bene quia diceretur de petitore poſſeſſor. Ang.

3 Sequitur eum Bar. quia unũ quandoque ponitur pro alio. B. & Salice.

4 Hoc intellige niſi aliud remediũ ex

A quando actor ante litem conteſta. ſe abſentat dic ergo, Titius uolebat me conuenire coram iudice: porrexit mihi libellum, uel ſupplicauit principi: iudex fecit me citari: actor incipit abeſſe: quid iuris ſit, quæritur? Dicitur quòd iudex citabit eum tribus edictis per interualla xxx. dierum, & ideo citabit eum ter: quia actor forte non exaudiuit vocem præconis: & poteſt citare tam delegatus, quam ordinarius. ſi ergo actor nõ veniat intra tres menſes, dabitur ei ſpacium vnius anni: & ſi nõ venerit, iudex pronũciabit. Vel pone caſum ſecundum Bal. Dictũ erat in l. C. de contumacia rei. illa auth. tractat de contumacia actoris. & loquitur tam poſt litem cõteſtatã, quam ante. Et hoc dicit: Actor in actione ꝓpoſita habet neceſſe ꝑſiſtere uſq; ad finẽ litis, & ſi incipit abeſſe, reo poſtulante debet citari trib' edictis, vox .n. ꝓconis paucis innoteſcit. quod citatio ꝑ edicta permittitur etiam delegatis principis, quo actore non comparente, datur ei annus à iure poſt dicta tria ſpacia, & ſi in contumacia perſeuerat, poteſt reus probare de iure ſuo, & perquiſita veritate, feretur definitiua etiã lite non conteſtata. ſed ſi intra annũ comparet, non auditur niſi reficiat expenſas: quibus refectis, ſi ſe iterum incipit abſentare, fiunt aliæ tres citationes, & alius annus datur à lege: intra quæ ſpacia non veniens actor, cadit à cauſa eo ipſo. licet non ſit de meritis cauſæ liquidatum. & ſpecialiſſimum eſt hic quod lite non conteſtata fertur definitiua. Baldus. C

g Actionẽ proponit.] eo modo qui ſequitur. Duo enim ſequentia paria ſunt, ut in corpore huius authen. probatur. qui modi faciunt rem litigioſam, ut in authen. in corpore. §. 1. Et dic actionem ſiue perſonalem, ſiue realem, ſiue mixtam.

h Iudiciaria] coram ordinario.

i Cognitis.] & ſic lite conteſtata, vel quaſi cõteſtata: alioquin non poſſet ferri ſententia definitiua. ſed H. & M. contra 7 ut iam dices.

k Vſque ad finem] ergo ante litem conteſtatam non licet actori mutare libellum quin habeat neceſſe in ueteri querela perſiſtere, & ita derogatur legi veteri, ſupra de edendo. l. edita. cumulare tamen poteſt bene. Item contra ſupra ut nemo inuitus. l. 1. ſed illud 8 ante huius porrectionem libelli, non poſt, ut hic & in corpore probatur. Fallit & aliàs illa regula, ut ibi diximus. D

l Tribus edictis] 9 noceret ut ueniat ad cauſam, ut l. conſentaneum quæ fiebant in quadam dealbatione in prætorio. Item fiebant per uoces præconũ. Item per nũcium: quod hodie magis eſt in conſuetudine, ut hæc habes in corpore. Sed tunc quomodo toties ſcribebatur? Reſpon. vel abradebatur primo ſcriptum, vel ſcribebatur diuerſis locis. fiebant etiam alia generalia. banna in eodem albo, ut ff. de iuriſdi. om. iu. l. ſi quis id. aliàs dicitur album, ut ff. de albo ſcri. ſcilicet vbi erant ſcripta nomina officialium.

m Interualla triginta dierum.] inter edictum & edictũ. Sed an iudex poteſt minuere? Videtur quòd ſic: ut ff. de iudi. l. nonnunquam. Sed contradico, ut in corpore: ubi

ſit intelligere, puta faciendo reũ capi, & ad iudicium duci. Sal.

5 Et ꝑpetuo donec ſit præſcriptum. Sal.

6 Et bene. Barto. Bal. & Sa.

† Cõcor. cum hac auth. glo. 3. c. 2. extra de libell. obla.

7 Et bene ſecundum omnes.

8 Hæc eſt vera ſecũdum Bar. & Salic.

9 Scilicet ſupplicando. Sali.

vbi dicit, non minus &c. licet de cõſuetudine minuat. A iſtē nunquid interuallũ x. dierũ quod datur reo per l. cõ ſentaneum, & per l. properandum, ſupra de iudi. & ff. de iudic. l. per interualla, augetur per hanc authenti? Al. dicit non; ut argum. infra de ap. l. præcipimus, in fi. Ioa. contra, ut ff. de reg. iur nõ debet actori. Item iſtos dies dico continuos.

Hæc gl. reputatur ſingu. ſe cũdũ Ange. hic.

Et bene. Ang.

quia vox pconia paucis innoteſcit.

Quæ citatio & per principem delegatis permittitur: quod locũ habet & ſi lis cœpta non ſit.

Quòd ſi uocatus litem detrectet: ei aliud anni ſpacium indulgetur, intra quod ſi ceſſat, iudex auditis allegationibus præſentis, & perquiſita veritate, pronunciet.

Sed nec intra annum veniens auditur, niſi prius reo litis expenſas quas ſuſtinuerit, inferat.

His quoque præſtitis, ſi interrupto duntaxat anno denuo litem deſerit, poſt trium edictorũ & anni vnius ſpacii obſeruationem ab omni cadat actione.

Tres denunciationes obtinent vim peremptorii. hoc dicit ſecundũ Bar. Bald. & Salic. Vel ſic: Tres denunciationes habent vim perẽptorij, etiã ſi non dicantur peremptoria, & ſufficiunt ut valeat ſententia. hoc dicit ſecundum Paulum de Caſtro.

IX.

Paucis innoteſcit.] quia audientibus tãtum, & quibus hi dixerint: ſed edictum ſic per multos dies poſitum omnibus liquet. poteſt tamen fieri & per præconem, ut in corpore.

Delegatis.] id eſt delegatis à principe. Sed videtur quod delegati per edicta citare non poſſunt, ſed per nũcium, uel per ſe, ut ſupra de iudic. l. ſancimus, in fin. & in authen. de exhib. §. ſi vero etiam quidam, quæ ſunt contra. Solu. hæc corrigit illas. Vel hic in delegato à principe tantum: quia alia ſpecialia habet: ut ſupra de iudi. l. à iudice. aliud in aliis delegatis. Vel hęc loquitur vſq; huc poſt litem conteſtatam: illæ ante, argum. ff. de edic. l. ædiles. §. item ſciendum.

Hæc vera ſecundum Sali.

Locum habet.] ſci licet talis citatio, ſecundum Bul. ſed M. & Azo, id eſt ſententiæ definitiuæ prolatio. ſic. n. dicit in corpore, & veritate ſubtilius &c. & hoc ſi reus ſubeat onus probationis, & liquidum faciat, ut ff. de probatio. l. circa. alias niſi probet, abſoluitur tantum ab obſeruatione iudicij, ut ſupra de iud. l. properandum. §. ſi autem ex geſtis. Sed ſi reus eſt abſens ante litem conteſtatam, an poſſit definitiue damnari, ſi actor ſubeat onus probationis? Reſpon. non, ſecundum Io. licet M. contra. ſed fiet miſſio in poſſeſſionem, ut ſupra de præſcript. xxx. anno. l. ſi quis emptionis. § pen. Nam quicquid actori permittitur, & reo, ut dictum eſt in xxx. diebus, ſed non e contra, ut ff de fer. l. fina. & ſupra de tẽpo. in integ. reſti. l. petẽdæ. Nec obſtat in authẽ ti. vt omnes obed. iudi. prouin. §. ſi vero neq; ipſe, coll. 5. ubi reo abſente, & ante litem conteſtatam datur definitiua: quia ibi erat quaſi conteſtata, ut ſupra vbi in rem act. l. 2. Vel ibi non fertur ſententia in abſentem, ſed de eius rebus ſatisfit. Et idem dico ſi eſt præſens, ut non poſſit præciſe compelli reſpondere, ſed fit miſſio, ut j. de bo. aucto. iud poſ. l. pe. poteſt etiam pro motu iudicis puniri, ut ff. ſi quis ius dicent. non ob. l. 1. in fin. niſi in caſu vbi cogitur quis reſpondere pciſe, ut ff. de procu. l. ſed & hæ. §. præter. ſed lite cõteſtata abſens poteſt cõdemnari ſi eſt ſi liquidũ, ut ſ. l. cõſentaneũ. aliter ab obſeruatione iudicii abſoluitur tantum, ut in l. properandum. Et qđ dicitur ſupra de edendo. l. qui accuſare, vbi abſoluitur definitiue, et ſi nõ eſt liquidũ, loquit vtraq; parte pſente.

Nõ ſit.] qđ fit p conteſtationẽ, ut in corpore. §. ſi vero initium, & ff. de iuriſdi. om. iudi. l. & quia, in fine.

Vtraque opinio eſt bona ſecũdum Pau.

Et bene, ſecundum Bar. P. & Sali.

Et bene, ſecũdum Paulũ de Caſt. hic.

Aliud.] ſic loquitur quaſi annum dederit, cum tantũ tres menſes dederat. ſed dic quòd non implicat: ut ff. de procur. l. non ſolum. §. quæritur. ſed certe nec annus uidetur dari, ſed x. dies, ut ſupra de dila. in authenti. quod fieri: ſed illud in odium illius qui impetrauit reſcriptum ad extraordinarium iudicem. Item hic definitiue, ſecundum Io.

Sequitur eam Bar. Angel. & Sal.

Hæc nõ eſt bona, quia licite fuit hic impetratum ad iudicẽ ordinarium, ſecũdum Bar. & Salice.

Iſta eſt vera. Bar. & Sali.

Tres denunciationes ad peremptorij edicti vicem aduerſus cõtumaces cõualeſcere, ſalubriter ſtatutũ eſt. PP. XI. Kalẽ. Nouem. Ipſis. IIII. & III. AA. Conſſ.

Sententia lata contra abſentem probabili & neceſſaria cauſa legitime citatum valet: ſed reſtituitur. Salicet & Bal. Vel ſic: Sententia lata contra abſentem ex cauſa probabili & neceſſaria, nõ debet ei nocere. Ba.

X.

Cum non uoluntatis tuæ arbitrio, ſed neceſſitate profectus ſis: quicquid cõtra te abſentem ſtatutum fuerit, quando abſentiæ cauſa neceſſaria fuit, officere tibi iuris ratio non permittit. PP. III. Id Maii Tiberano & Dione Conſſ.

Non poteſt venire contra ſententiam, qui de procuratore legitimo tẽpore non conqueritur Bart. Vel ſic: Solenniter condemnatus intra tempora legitima non appellans, amplius non auditur. Salicetus.

XI.

Cum præſentibus partibus litem inchoatã

Auditis allegationibus.] hoc additur ei quod dicitur ſupra de iudi. l. properandum. §. & ſi quidẽ. nam ibi hoc ſolum dicitur, ut reus præſens liberetur ab obſeruatione iudicii, & actor abſens cõdem netur ei in expẽſis, idem autẽ in reo abſente dicebat M. ut auditis allegationibus actoris ſen. cõdemnetur: ſed non erit abſurdũ ſi plus permittatur reo quàm actori, ut dictum eſt ſecundum Io.

Intelligere gl. quãdo re' nõ vult ut ab ſolui definitiue, ſecundum Ange. hic.

Inferat.] & cautionem iudicio ſiſti faciat, vt j. de bo. autho. iu. poſ. authen. ei qui iniat.

Poſt trium edictorum.] non prædictorum, ſed de nouo faciendorum ſecundum Ioann. Sic ſi bene computes, habebis biennium & ſex menſes. Alii dicunt quòd de præteritis edictis, & de pteriti anni obſeruatione loquitur & ſic haberet annum & tres menſes. Azo. quod tamen ſpacium ſi videatur extẽdi, ultra triẽniũ nõ protẽditur, ut ſ. de iud. l. pperandũ.

Iſtam glo. ſequitur Bar. & Sali.

Iſta opinio tãquã benignior approbatur p Bar. quem ſequitur hic Bar. Odoſ. Sali.

Tres.] Lite conteſt. inter actorem & reum, reus cępit abeſſe, ter citatus eſt: non venit. habendus eſt pro contumace, & perinde eſt ac ſi eſſet miſſum perẽptorium. Viuia.

Edicti.] ſcil. ſed verum fit poſt tres, ut l. ad peremptorium. ff. de iud.

Hoc de vrbanitate non de neceſſitate. Sal.

Statutum eſt.] ut ff de re iudi. l. contumacia. §. contumax, & de pub. iudi. l. inter accuſatorẽ. Dabitur ergo definitiua etiam ſine peremptorio, cum iſtæ tres denunciationes tantundem valeant, & hoc quando eſt dubium ſi ſit contumax vel non. Quid autem ſi aperte dicat, non veniam? Reſpon. non oportet plus citari, quia in incertis non etiã certis locus eſt coniecturis, ut ff. de verb. obliga. l. Continuus. §. cũ ita, & in authen. de reſti. & ea q̃ parit. §. fin colla. 4. & ff. qui. ex cau. in poſ. ea. l. Fulcinius. §. ſi. Sed argum. contra ſ. de iudi. l. iudices, & in authenti. iubemus. Sol. ibi non dixit ſe nolle venire.

Et bene, Barto. Cy. & Pa.

Cum.] Lite conteſt. reus cœpit abeſſe reip. cauſa, & ita ex neceſſitate: contra eum pronunciatũ eſt. an teneat ſententia, quæritur? Dicitur q non.

Arbitrio.] ut ff. quib. ex cauſ. ma. l. & qui data.

Abſentem.] iuſta & probabili cauſa.

Ratio non permittit.] reſtitutione impertita, ut diximus ſ. de procura. l. quia abſente.

Cum præſentibus.] Lite conteſtata reus incępit abeſſe: iudex tulit ſẽtẽtiã. ſi intra. x. dies poſt quã ſciuit

ſciuit contra ſe pronunciatum, non appellauit: an iudicatis parere teneatur? Et reſpondetur ꝙ ſic.

a Proponas.] tu reus.

b Abſentem.] per contumaciam veram: nam ſi non per contumaciam veram, reſtitueretur ad appellandũ, vt ſ. e. l. ab eo, & j. quorum appella. nõ reci. l. 1. ſm quoſdã. Tu dic ſm Azonem & H. ꝙ fuerat abſẽs ex cauſa probabili, & non neceſſaria, & indefenſus, & ſic potuit appellare. cũ tamen non appellauit tẽpore opportuno, non adiuuatur, ut ſ. eod. l. ab eo, & ſ. de libe. con. l. ſi is quem. Accur.

1 Et bene. Cy. & A.

proponas, [a] ſi poſtea quã cõtra te (licet abſentẽ [b]) pronunciatum eſt, intra præfinitum diem non appellaſti: latam ſententiam reſcindi poſtulanti, multę ſacræ conſtitutiones refragantur.

TITVLVS XLIIII.

DE SENTENTIIS EX PEriculo [c] recitandis.

Sententia ſcripta, non verbo promulgata ipſo iure non tenet: & omiſſa prouocationis mora ex integro iudicatur. h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: ſententia debet ſcribi, & in ſcriptis recitari, & per iudicem proferri, niſi ſit de maioribus, qui poterit prõferre per alium: ſi aliter fiat, ſententia eſt ipſo iure nulla. h. d. tatus (?) eſt, ſecundũ Bar. Vel ſic: Tam arbiter compromiſſarius, quàm iudex ordinarius vel delegatus verbo debet proferre ſententiam. alias non valet. h. d. ſecundum omnes lecturas. proprius tamen in iudice delegato loquitur Sal. Vel ſic: Nõ ſufficit ſententiam latam eſſe in ſcriptis, ſi non fuit recitata. h. d. ſecundum Pau. de Caſt.

DE SENTENTIIS ex periculo &c.

Qualiter ad ſententiam veniatur, dixit: nunc qualiter ipſa ex periculo recitetur, dicit. Vel ſic: dictum eſt ſupra de ſententijs qualiter debeant ferri. Sed quia ſententia ſicut & medicina cum periculo dantur, & recipiuntur: ideo ponit de ſenten. ex peri. reci. Azo.

† Libello legit Pet. Rebuff. & repeti. l. quod iuſſit. 2. nonum. 108. ff. de re iudi. per. l. 2. J. e. quamuis D. Budæ. in anno. ad. l. ſi. ff. de ſenato. leg. ex ſcripto & Alc. li. 1. diſpunctio. c. 21. ex breuiculo.

ADDITIO.

c Periculo.] *Pace Rebuffi dictum ſit, nihil eſt audacius aut magis temerarium, quam vulgatam lectionẽ mutare, præſertim ſi ea rectior ſit. In omnibus autem libris ſcriptis quos legere potui, inueni ſcriptum, periculo: Exiſtimo tamẽ legendum breuiculo, vt ſit breuiculum 2 paruum breue: quo verbo recentiores auctores vt Sex. Ruffus & alij uſi ſunt. Nos Gallicè dicimus diſton, aut breuet Iſidorus quoque libro 1 etymolo. meminit breuiculi. In breuiculis, inquit, militum nomina ſcribebantur. Contius.*

2 Hæc cõtinuatio placet Cy. & Salic.

I. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Quinto.

ARbitri [d] nulla ſententia eſt, quã ſcriptã edidit [e] litigatorib9, ſi non ipſe recitauit. [f] Si

ARbitri.] CASVS. Si iudex ſententiam ſcripſerit, nec recitauerit, ſed ad recitandum litigatoribus dederit clauſam vel apertã, & fugerit: an teneat ſententia huius, quæritur? Dicitur ꝙ non: ſed citra appellationis beneficium ex integro iudicabit præſes.

3 Omnes lecturę poſſunt eſſe veræ. ſecunda tñ melius cõgruit textui, ſm A.

d Arbitri.] vel pro ordinario iudice pone, 3 vt ſ. de poſtul. l. quiſquis, vel pro iudice delegato, ut ff. qui ſatiſda. co. l. arbitro, vel compromiſſario: nam & ipſe imitari debet iudicium, ut ſ. de iudi. l. rem non nouam. Sed ſm hunc tertium fruſtra dicit de appellatione: cum & ſi ipſe recitaret non appellaretur, vt ſ. de arbi. l. 1.

e Edidit.] clauſam vel apertam, vel proijciendo eis & fugiendo.

4 De materia huius glo. vide Ange. in §. curare, inſtit. de actio. gl. & doc. in c. ſi. de re. iudi.

f Recitauit.] 4 & ſedendo, ut ſ. de poſtu. l. quiſquis, in fi. & in auth. vt ab illuſtri. & qui ſuper eos ſunt. §. 1. col. 5 & ff. quis ordo in bonorũ poſſeſſione ſer. l. 2. §. dies, & arg. ſ. de dil. l. à procedente. Sed quidam dicunt ꝙ ſedere debet in cognoſcendo, non iudicando. cum prius plene cognouit: quod non placet. Sed quid ſi in curru vel equo ſedeat, cum forte aliquam timeat partium, & velit fugere ſtatim? Reſpon. valet, ut fuit apud Genuam. arg. ff.

A de acqui. poſ. l. quod meo. §. ſi venditorem.

ADDITIO. Vide text. iuncta glo. in fin. de re iud. lib. vj.

g Mora.] id eſt appellatione, in qua exercenda ſit mora anni vel biennij, ut j. de temp. appel. authen. ei qui. quia ſententia ipſo iure non valet.

Sententia pot̃ ferri ſup equũ, vel in curru.

igitur nihil fallis: omiſſa prouocationis mora, [g] ex integro iudicari impetrabis à rectore prouincię. [h]

Sententia primo ſcripta, & poſtea reſcripta, nõ poteſt corrigi vel mutari: & quidam propter eminentiam dignitatis poſſunt per alios definitiuas ſententias recitare Bald. Vel ſic: Sententia prius debet deliberari, & deliberata in ſcripturam redigi, & redacta debet reuideri et corrigi. et correcta debet in ſcriptis recitari, & per iudicem proferri. fallit in quibuſdã, qui propter dignitatis eminentiam poſſunt per alios ſuam recitare ſententiam: & poſtquam eſt lata, non põt corrigi vel emendari ſecundum Bal.

B

h A rectore prouinciæ.] ut & ipſe iudicet, vel alij iudici cõmittat: nõ ei cui primo delegauerat, ut ſ. tit. 1. l. ſi vt proponis. 1.

II. Imppp. Valens, Valen. & Grat. AAA. ad Probum præfectum præto.

HAc lege perpetuo credimus ordinandũ, vt iudices quos cognoſcendi [i] & pronunciãdi [k] neceſſitas tenet, non ſubitas, [l] ſed deliberatione [m] habita poſt negotium ſententias ponderatas ſibi antè forment, & emẽdatas [n] ſtatim in libellum ſecuta fidelitate [o] conferant, ſcriptaſque ex libello [p] partibus legant.

C

¶ Sed nec ſit eis poſthac copia corrigendi, [q] vel

HAc lege.] CASVS. Iudex in cauſa de qua cognouit, non præcipitanter ſed cum deliberatione debet pronunciare, & ſententiam in ſcriptis redigere, & per ſe partibus recitare: excepto præfecto prætorio, & alijs illuſtribus, qui per officialem ſuum recitare poſſunt. An autẽ ſententiam quam tulit, poſſit iudex corrigere vel mutare? Dicitur quòd non.

i Cognoſcendi.] vt ſ. de aduo. diuer. iudicum. l. ſancimus. 1.

k Pronunciandi.] vt ff. de iud. l. de qua re.

l Non ſubitas.] Jarguin. contra, ff. de dam. infec. l. 1. Sol. ibi ſpeciale.

ADDITIO. Tu dic quod nec ibi ſententia datur ſubito: ſed acceleratur cognitio cauſæ.

m Deliberatione.] etiam cum ſapientibus, ut ſ. de leg. & conſti. l. humanum, & de repu. l. dubium non eſt.

n Emendatas] quo ad ſententiam, & quo ad Grãmaticam.

o Fidelitate.] id eſt fideliter.

p Ex libello] propter duo dicit ex libello, 5 & quia tabellio ſcribit eas in libello ſiue libro communi, & exinde recitantur. Itẽ quia in principio ſentẽtiæ ſemper ſcribitur libellus, & allegationes etiam repetuntur, vt fecit Salomon, cum dixit: Hac dicit ꝙ filius ſuus uiuit: tuus autem mortuus eſt &c.

5 Illud ẽ cõſiliũ, & nõ neceſſitas, ſecundum Angel. 3. Reg. 3.

D

q Corrigendi.] quia ſemel functus eſt officio ſuo, ut ff. de re iudi. l. iudex, & l. cum quærebatur, & ff. de arbi. l. quis arbiter, & l. dicere, & j. ſenten. reſcin. non poſ. l. 1. & infra de pœnis. l. pœnam. Sed nec interpretari poterit, niſi ſit præſes prouinciæ, vel procurator Cæſaris, ut ff. de ap. l. ab executore, in princi. prædicta autem fallunt in Grammatica, quæ etiam poſtea poteſt emendari, ut ff. de re iud. l. actorum. Item in mulcta, quæ remittitur propter inopiam ab eodem iudice, ut ſ. de modo mulctarum. l. fi. in fi. & ff. de offic. præſi. l. illicitas. §. fi. Item fallit tertio in his quæ pertinent ad conſequentiã ſtatutorum, quæ poſſunt ſuppleri: non dico minui. eadem ſcilicet die, ut ff. de re iudi. l. Paulus. item quarto ſi erat abſens damnatus, ſed venit iudice ſedente pro tribunali, ut ff. de in integ. reſti. l. diuus. Item fallit ſm quoſdam in principe, & in præfecto prætorio, & ſenatu, ut J.

demnatur,ut dicta.l.liberto.

ADDITIO. In tutore aūt breuiter cōcludit Bar. hic ꝙ ſi verba ſententiæ referuntur in pupillum,licet iudiciū agitetur per ipſum tutorem, ꝙ valet:pro quo allegat.l. eum.§.ſi actori.ff.de cōſti.pec.melior eſt tex. ſm Bal. hic,in l.ſi ideo,§.j. ff.de euictio.

qui ordo ſi peruertitur,non valet ſententia, ut ſi primo pronunciet,deinde ſententiam ſcribat: vel primo iuretur de calumnia:deinde fiat litis conteſtatio,& ſic non obſtat.j̃.de appel.l.1.cum ibi ſit peruerſus ordo cauſæ vnius ad aliam. hic aūt eiuſdē cauſæ ordo peruertitur, uel etiā omittitur. Accur.

a Potes.] tu ſucceſſor,ut j̃. de accuſat. l.ſi accuſatoribus,& ſ̃.tit.s l. ſi pſes. Ac.

SI arbiter.] CASVS. Iudex delegatus, qui liber credebatur, de cā quadam cognouit,& pronuciauit: poſtea apparuit quòd ſeruus erat: an retractanda ſit ſententia quæritur? Dicitur ꝙ non.

b Si arbiter.] i. iudex delegatus

c In libertatē.] i. poſſeſſione libertatis,ſiue tanquam liber.

d Depulſus.] id eſt inuentus ſeruus, & à domino vendicatus,ut ff.de offic.§. to.l.Barbarius,& ſ̃. de teſt.l.1. Vel dic, de nouo factus eſt ſeruus ex ingratitudine: vel vēditus ad precium participandum,ut ff. qui & à quibus,l.competit.

PRæſes.Abſolutionē.] vel æquipollens, ¹ vt ff. de arbi.l.quid tamē, §.1.& ff de re iudi. l.inſumma, in principio:ſed in cauſa appellationis ſufficit dicere bene appellatum vel male, vt videatur prima ſententia confirmari vel infirmari,vt j̃. de app.l. eos.in fine primi reſponſi. ſed certe ibi videtur condemnare vel abſoluere illū quem prior iudex damnauerat, vel abſoluerat.

¹ Iſtā gl. vſque ad finem ſequuntur B.B.Ang. & Sali.

f Non haberi.] ut ff.de re iudi.l.1.& ff.familiæ erciſcundæ.l.in hoc iudicio.Accur.

Potes ᵃ igitur vt re integra, de cauſa cognoſcere.

Ex Hens in poſſeſſione libertatis poteſt eſſe iudex delegatus,nec vitiatur iudicium, licet poſtea ſtatus ſeruilis detegatur h.d.ſecūdum Bal.Vel ſic: Communis error excuſat.Vel ſic:Caſus ſuperueniens in perſonam iudicis,ſententiam non extinguit. Bart. Hac lex habet duas lecturas: & prima eſt magis dubitabilis & notabilior quàm ſecunda, ſecundum quam ſummatim hoc dicit: Detectio ſeruitutis in iudice delegato,nō vitiat latā ſententiam ab eo tempore quo cōmuniter liber reputabatur.Salic.

II. Imp.Anton.A.Seatilio.

SI arbiter ᵇ datus à magiſtratibus, cùm ſententiam dixit, in libertate ᶜ morabatur: quamuis poſtea in ſeruitutem depulſus ᵈ ſit, ſententia tamen ab eo dicta habet rei iudicatæ auctoritatem.

Sententia quæ non continet condemnationem rei vel abſolutionem,nō habetur pro definitiua.Bal. Vel ſic:Sententia non continens cōdemnatiōnē vel abſolutionē rei, vel æquipollens, eſt ipſo iure nulla.Bar.& Salic.

III. Imp.Alexand.A.Veſtio.

PRæſes prouinciæ non ignorat definitiuā ſententiam quæ cōdemnationem vel abſolutionem ᵉ non continet, pro iuſta non haberi. ᶠ PP.K.Octo.

Vbi omittitur ordo ſubſtātialis & neceſſarius,vel præpoſteratur, nō valet ſententia ipſo iure.Bal.Vel ſic:Sētentia lata contra ordinem iudiciorum,eſt nulla.Bar.& Pau.de Caſt. Vel ſic:Peruerſio ordinis iudiciarij ipſo iure vitiat ſententiam.

IIII. Idem A.Seuero.

PRolatā à præſide ſententiā contra ſolitū ᵍ iudiciorum ordinem,auctoritatē rei iudicatæ non obtinere, certum eſt. PP. XV.Kalen. Ian.Alex.A.& Dione Conſs.

Valet ſententia lata ſub modo,niſi per appellationē reſcindatur. Bar. & Bal.Vel ſic:Hac lex habet duas lecturas: vnam quòd loquatur in duabus inſtantijs:aliam quod in vna ſecundum primam lecturam ſummatur ſic.Fideiuſſores per fiſcum exacti poſſunt petere coram eorū iudice vt fiſcus cōpellatur pignora principalis debitoris eis pro ſua indemnitate tradere.h.d.& hæc lectura eſt vera Sal. Vel ſic:Si ſententia lata eſt ſub modo,valet,& ſeruandus eſt modus,ſi non eſt appellatum.h.d. ſecundum Pau.de Caſt.

V. Imp.Philippus A.& Philipp. Caſ.Montano.

CVm eorū ʰ qui principaliter fiſco tenebantur, bona ⁱ ea lege fideiuſſoribus procurator tradi iuſſerit, vt ipſi indemnitatem fiſco præſtarent, ˡ nec à ſentētia eius interceſſerit prouocatio: ᵐ conſequens eſt datæ formæ ⁿ obtemperari.

Sententia lata in loco ſecreto,non in publicō,non valet.Pe.& Cy ſecundum Bal.Vel ſic: Sententia quæ non eſt lata in loco maiorum, nec præſentibus officialibus, eſt ipſo iure nulla. Bar.Vel ſic: Locus incognitus reddit ſententiam nullam.h.d. Iac.But.Vel ſic:Sententia lata ab ordinario alibi ꝙ in loco maiorum,non valet.Sal.

VI. Imppp.Carus,Carinus & Numerianus AAA.Zoilo.

CVm ſententiam præſidis irritam eſſe dicis, ꝙ non publicè, ᵒ ſed in ſecreto ᵖ loco, officio ᵠ eius non præſente, ſenten-

CVm eorū.] CASVS. Fiſcus habebat quoſdā principaliter ſibi obligatos,& quoſdam fideiuſſorio vel mandatorio nomine:fiſcus conuenit fideiuſſores, qui petierunt ſibi cedi actionem aduerſus principalem, & pignora ſibi tradi, ſi fiſcus deſideraret ſibi ſatisfieri ab eis. procurator Cæſaris qui cognouit inter fiſcum & priuatū, pronunciauit act.cedendam,& pignora tradenda. an valeat ſententia,quæritur? Dicitur ꝙ ſic, ſi à ſententia non fuit appellatum.

h Cum eorum.] ſcilicet debitorum.

i Bona.] tacite obligata, ut j̃. in qbus cau.pig.ta.contra.l. 1.& 2.

k Procurator.] ſcilicet Cęſaris, qui cognoſcit inter fiſcum & priuatum, ut ſ̃.ſi aduerſus fiſcum.l.2.

l Præſtarent.] quod facere potuit,ut j̃.ti. 1.l.2.& debuit, ut ff.de iure fiſci. l. in fraudem,§.qui pro alio,& j̃. de fideiuſ. l.2.erat autem dubitatio, quia videbatur ſentētia lata ſub conditione à procuratore Cæſaris,ſcilicet ſi indemnitas fiſco præſtetur:ſed nō fuit cōditio, immo modus,vel cauſa finalis.ſed ſi eſſet conditio,lata teneret,ut ff.quando appel.ſit. l.1.§.biduum,& ſecundum hoc duo dicit, vel iudicauit: ¹ ſcilicet fideiuſſores ſoluere, & bona rei eis dari à procuratore fiſci, eis præſtantibus indemnitatem fiſco.

¹ Omnes lecturæ ſunt veræ, & cōgruunt literæ ſm B. B. & Ang.

m Prouocatio.] per fideiuſſores.

n Formę.] ſcilicet ſententiæ.

CVm ſententiam.] CASVS. An ſententia lata in coquina, uel in lupanari, valeat,quæritur? Dicitur quòd non.

o Publicè.] id eſt, in loco publico.

p In ſecreto.] id eſt, vbi non conſueuerunt ſententiæ dari,ſaluo honore maiorum: ⁴ vt ff.de iuſti. & iur. l. pen. vel turpi, ſiue non idoneo, ut ff. de arbi. l. cum dies.§ penul.

⁴ Et bene. B. B. Cy. P. Ange. & Salic.

q Officio.] id eſt, officialibus non præſentibus.ſed hic ſubaudi,

PRolatam.] CASVS. In cauſa de qua cognoſcere debebat iudex,primo pronunciauit,& poſtea lite conteſtata fecit partes iurare de cā.an valeat ſententia,quæritur? Dicit ꝙ non,quaſi contra formā iudiciorū prolata.

g Solitum iudiciorum ordinem.] ut ſi non dedit in ſcriptis,uel ſi ſtando,vel ſi in turpi loco, vel ſi nō cognouit de cauſa,ſm Ioan.Vel dic ꝙ non condemnauit procuratorem quando debuit,ſed dominum,ut ſ̃. e.l.1.ſecundum Azo.quæ exempla non placent: quia tunc non ordo eſt peruerſus,ſed ſolennitas eſt omiſſa. ³ Dic ergo ꝙ ordo iudiciorum eſt,ut offeratur libellus,lis conteſtetur, iuretur de calumnia,depoſitiones teſtium conſcribantur & publicentur,ſentētia ſcribatur,& à iudice proferatur:

³ Et bene. B.B.& A. Iudiciorū ordo quis eſt.

ſubaudi, maxime. nam ſi in publico idoneoque loco dixit, valere dico: licet non fuerit præſens officium: licet quidam exigant vtrumque, & ad hoc quod de officio dicit, eſt. xv. q. vij. epiſcopus nullius. vnde iudices appellationum huius terræ poſſunt dare ad domũ ſuam in aliquo loco publico, vel honeſto. Accurſius.

Ex ſtipulatione] CASVS. Frater tuus. x. tibi promiſit per ſtipula. cũ non ſolueret, vocaſti eum ad ius, & volebas eum conuenire. Iudex ſuaſit tibi vt fratrem tuum nõ conuenires, ſed cum eo tranſigeres: vel iniurias tibi intulit niſi tranſigeres. An talia verba iudicis tibi præiudicẽt quo minus act. tibi competentem poſsis intentare, quæritur? Dicitur ꝙ non ſunt curanda talia verba iudicis, nec omnis vox iudicis eſt ſententia, ſed talis quæ in ſe contineat condemnationem, vel abſolutionem. Vini.

a Actione.] ſcilicet conſanguineo contra conſanguineũ. Accurſius.

b Certo iure] ſ. acceptilatione, vel ſolutione, vel ſimilibus modis, ut inſti. qui. mo. tol. ob. in prin. Accurſius.

c Finibus] condẽnatione, vel abſolutione: [1] vt ſ. eod. l. 3. & j. eod. l. poſt ſententiam.

[1] Idẽ Sal. & Io. Fa.

d Potuit.] ut obſtet exceptio rei iudicatæ quaſi ex iudicis ſententia, ut j. comminationes, epiſtolas. l. interlocutio præſidis.

Libera.] CASVS. Ancillam mihi vendidiſti, & tradidiſti: vel quia eras debitor meus in x. ex cauſa mutui, eã in ſolutionem mihi dediſti: prouocauit in libertatem, & pnunciata eſt libera. qualiter mihi ſuccurratur, quæritur? Reſpondeo ꝙ ſententia per appellationem non ſuſpenſa non reſcindetur: ſed in primo caſu ſi tibi denunciaui cum in libertatem proclamauit, agam ex empto ad intereſſe: in ſecundo caſu agam ad debitum act. priſtina. Vi.

e Libera.] ſcilicet pronunciata, quod eſt, j. & ſunt ablatiui abſoluti.

f Denunciatione.] quæ eſt neceſſaria vt de eius euictione agi poſſit, ut ff. de euic. l. emptor.

g Empti.] id eſt ex empto, nomine euictionis: quia ſatis euincitur quæ in libertatem eripitur, ut infra de euic. l. ſi ſtatus.

h Reddendum.] quod erat in ſpecie.

i Non prohiberis.] ſcilicet actione antiqua quæ adhuc ſupereſt: quia nihil videtur ſolutũ eſſe: ſed certe immo videtur emptio in ſolutum datio, & ſic vtili ex empto nomine euictionis agi, ut ff. de pig. ac. l. elegãter, circa principium, & j. de euic. l. ſi prædium. quæ ſunt contra. Sol. hic [2] eo pacto recipis, ut ita demum venderet à priore obligatione, ſi res in ſolutũ data libere fieret eius: ibi non, [3] argu. ff. de ſol. l. ſi qs aliam. Vel verius [4] diſtingue an ſpecies pro ſpecie in ſolutũ detur, ut hic. an etiã res pro pecunia, ut in contrarijs.

[2] Licet iſta ſolutio diuinet, tñ ẽ vera, & not. ſm Bar.

[3] Hæc ſo. eſt vera I te, licet cõtineat diuinationẽ ſm Bart. & Cy.

[4] Iſta eſt veriſsima ſm oẽs docto.

tiam ſuam dixit: nullum tibi ex his quæ ab eo decreta ſunt, præiudicium generandum eſſe conſtat. PP. V. Kalẽ. Decemb. Caro & Carino Conſs.

Præſes concordiam ſuadendo non videtur velle actionem tollere, nec poteſt. Bal. Vel ſic: Verba iudicis prolata cauſa cognitione non præcedente, non habent vim ſententiæ. Bart. Vel ſic: Iudex ſuadendo concordiam non fert ſententiam, nec actionem tollit. Salic. Vel ſic. Verba iudicis ſuadentis vel pronunciantis partes debere inuicem concordare, non habẽt vim ſententiæ definitiuæ; quia non definiunt cauſam, ſed dimittunt eam in ſecreto. Pau. de Caſt.

VII. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Iudorx.

Ex ſtipulatione parta actione, [a] paciſci pximis perſonis ſuadendo præſes prouinciæ, verborum obligationem, quam certo iure [b] tolli tantùm licet, extinguere non poteſt: nec vox omnis iudicis, iudicati cõtinet auctoritatem: cũ poteſtatẽ ſententiæ certis finibus [c] cõcludi, ſæpe conſtitutũ ſit. Quapropter ſi nihil cauſa cognita ſecũdum iuris rationem pronunciatum eſt: vox paciſci ſuadentis præſidis actionem perimere (ſi quam habuiſti) minime potuit. [d]

Regreſſus mihi competens contra auctorem meum re euicta, non reddit ſententiam nullam. hoc primo. ſed agitur actione ex empto ſi fuit empta: ſed ſi in ſolutum data ſit, agitur veteri actione. Bal. Vel ſic: Sententia per quam res euincitur, non reſcinditur niſi appellationẽ: ſed ei qui perdit, contra ſuum auctorem ſuccurritur. Bar. Vel ſic. Regreſſus quem habet ſententiatus de euictione, agit diuerſimode, quia vtili ex empto ſi pro pecunia res fuit tradita, vel primitiua ſi per ſpecies fuit in ſolutũ data. Salic. Vel ſic: Sententia per quam res euincitur, non reſcinditur niſi per appellationem, licet auctor non fuit ad eam citatus: tamen contra eum ſuccurritur ad intereſſe, ſi ſibi fuit lis denunciata, h. d. ſecundum P. de Caſt.

VIII. Iidem AA. & CC. Licinio.

Libera [e] quidem Theodora, quam ex emptionis cauſa, vel in ſolutum creditori traditam pponis, pronunciata: citra prouocationis auxiliũ ſententia reſcindi nõ poteſt. Verum ſi mota quæſtione, præmiſſa denunciatione [f] ei qui auctor huiuſmodi mulieris fuit, iudicatum proceſsit: quanti tua intereſt, empti, [g] ſi emiſti: vel ob debitum reddẽdum, [h] ſi in ſolutum data eſt, repetere non prohiberis. [i]

Sententia definitiua non poteſt retractari: ſecus interlocutoria. Bar. Vel ſic: Definitiua ſententia contraria ſuper eadem, ab eodem vel à ſucceſſore lata, ipſo iure non tenet, hoc primo. Quod ſemel deciſum eſt in poſſeſſorio, non præiudicat proprietati: hoc ſecundo. Interlocutoria poteſt per cõtrariam interlocutoriam reuocari, corrigi, & mutari. Bal. Vel ſic. Sententia definitiua ſuper negotio ſemel deciſo, non valet nec lata in poſſeſſorio, præiudicat in petitorio: & interlocutoria non definit: ideo in contrario imperio reuanditur. Sali.

IX. Iidem AA. & CC. Domino. [*]

[*] Domitio.

Poſt ſententiam [k] quæ

Poſt.] CASVS. In cauſa quam habebam cũ Titio, iudex mihi condemnauit Titium in c. vult poſtea mutare ſententiã: quæritur an poſſit vel ipſe, vel ſucceſſor? Reſp. ꝙ non. Sed videtur ꝙ poſſit, quia cum pro me pronunciat in cauſa poſſeſſionis, poſtea in cauſa proprietatis pro aduerſario, auocabit à me poſſeſſionem, & ſic per poſteriorem ſententiã videtur mutare primã: ſed non eſt verum: qa diuerſæ ſunt cauſæ proprietatis & poſſeſſionis: neque quicquã commune habet proprietas cũ poſſeſſione. Item non obſtat ꝙ iudex poteſt mutare ſentẽtiam iterlocutoriã, quia per talem ſententiam cauſa non definitur. Vel pone caſum aliter, ut in gloſſ.

† Iſte textus reputatur ſingu. ſm Bart.

k Poſt ſentẽtiam.] tria dicuntur hac. l. Primum, ꝙ ſi iudex tulit ſententiam, & tranſiuit in rem iudicatã, ita ꝙ appellari nõ poteſt, ſtatuta vel iudicata poſtea ſuper eadem quæſtione ab eodem, vel ab eius ſucceſſore, non valent, ut j. ſententiam reſcin. non poſſe. l. 1. & quando prouo. non eſt ne. l. 1. Secundo obijcitur, immo videntur valere ſecundo ſtatuta etiam ab eodem, ut ſi primo de poſſeſſione, & poſtea de proprietate inter eoſdem iudicauit. cui reſpondet hoc modo: [5] bene dixi de eadem, & quæ iam deciſa eſt: ſed in hoc caſu non eſt de eadem, nec deciſa eſt quæſtio proprietatis, licet ſit deciſa cauſa poſſeſſionis, ut infra ſi à non compe. iudi. l. ſi de proprietate. Tertio adhuc opponit primo dicto de ſentẽtijs interlo-

[5] Sequitur eam Sali.

interlocutoriis quæ mutantur, & ſic vltimo ſtatuta valeat, ut ff. de re iudi. l. quod iuſſit, & ff. de arbi. l. dicere. Cui reſpondet, q illæ non decidunt cauſam vllam, quia mutari poſſunt: ſed primum dictum dicit de cauſis deciſis per ſententiam definitiuam. plerunque aũt ideo dicit, quia quandoq; definiunt, ut in cauſa momentariæ poſſeſſionis ſecundum quoſdam, : quæ nõ mutatur per appellationem, ut j. ſi de momenta. poſ. fuerit appel. l. 1.

t Idẽ Sal.

2 Et male: quia illa eſt diuinatiua ſecundũ B. B. & Ang.

3 Iſte tex tus reputatur valde ſingularis per Bal. hic.

a Finibus certis.] abſolutione, vel cõdemnatione, ut j. e. l. ex ſtipulatione. Vel dic, certis: quia iam appellari non poteſt.

b De quæſtione.] i. de poſſeſſione.

c Statuta.] neutraliter. & dicas ſtatuta, ſcilicet per ſententiam ſecundam. eſt autem ſtatuta, nominatiui pluralis, & incipe hic conſtructum.

d Auctoritatem.] nam de alia nõ ita. nam &c.

e Pronunciata.] primo.

f Proprietati.] i. ſententiæ ſecundo latæ de proprietate.

g Interlocutiones.] vel de inducijs dãdis: vel de teſtibus producẽdis: vel propter infamiã repellendis. Item vt ad aliam prouinciã pro teſtibus recipiendis mittatur.

3 Iſta eſt notab. gl. ſm Salic. hic, q̃ ponit exempla ſentẽtiæ Iterlocutoriç.

u Titiano.

h Plerunque.] hoc dicit propter iudiciũ momẽtaneç poſſeſſionis, vt j. arg. vnde vi l. momẽtariç, & j. qui leg. per. ſtan. in iudi ha. l. momẽtariæ, ut modo dixi. Vel aliter, quia illam ſententiam dico definitiuam pone exemplũ in interlocutoria, quando q̃ritur, poſſit eſſe teſtis vel non, vel ſit in poſſeſſione libertatis, vel nõ.

ADDITIO Bart. hic intelligit hunc textum in interlocutoria per quam tota cauſa deciditur: quia illa non põt reuocari, ſicut nec ipſa definitiua. exemplum in ſententia iudicis, per quam abſoluit aliquem ab obſeruatione iudicij, vel pronunciat non eſſe procedendum, uel ſe nõ eſſe iudicem, iſtam non põt reuocare: qa perimit cauſam principalẽ, ſed ſi perimeret quãdã cauſã incidentẽ ſeu emergentem, optime poſſet reuocari: quia adhuc durat iudicis officiũ in illa cauſa, ut l. dicere, ff. de arbi. & de præto. ſti. l. 1.

finibus certis [a] concluditur, ab eo qui pronũciauerat, vel eius ſucceſſore, de quæſtione [b] quæ iam deciſa eſt, ſtatuta [c] rei iudicatæ non obtinent auctoritatem. [d] † nã nec de poſſeſſione pronunciata, [e] proprietati [f] vllum præiudicium afferunt: nec cauſam vllam interlocutiones [g] plerumque [h] perimunt.

Qui non poteſt ſtatuere, non poteſt relegare. Sal.

X. Idem AA. & CC. Menodoro.

NVlli qui ſtatuẽdi nõ habet [i] facultatẽ, [k] interdicere patria cuiquã permittitur. † III. Non. *

Iuſſus de iurando non definit cauſam. Bal. Vel ſic: Sententia quæ non condemnat vel abſoluit, vel æquipollens, vim definitiuæ non habet. Sal. Vel ſic: Delatio iuramenti non habet vim definitiuæ. Vel ſic: Delatio vel iuſſus iuſiurãdi vim definitiuæ non habet, niſi vlterius procedat definiẽdo, ratio: quia non continet condemnationem vel abſolutionem, licet contineat quoddam præambulum. Bal.

XI. Idem AA. & CC. Luciano. *

CVm iudex in definitiua ſententia iuſiurandum ſolummodo prçſtari prçcipiat non tamen addat [m] quid ex recuſatione vel præſtatione ſacramenti fieri oporteat: huiuſmodi ſententiam nullam vim obtinere, palã eſt. [n]

Sententia poteſt proferri Græcè & Latinè, dicit gl. Græce inter Græcos, Latine inter Latinos. Bal. Vel ſic: Ex Græco inter Græcos, & ex Latino inter Latinos poteſt ferri ſententia. h. d. ſecundum Sal.

XII. Impp. Arcad. & Hono. AA. ...

IVdices tam [o] Latina quàm Grçca lingua ſententias proferre poſſunt.

Non exemplis ſed legibus eſt iudicandũ. h. d. ſecundum B. B. & Sali.

XIII. Imp. ... Demõ

NEmo iudex [i] vel arbiter exiſtimet neq; conſultationes, [p] quas nõ rite iudicatas eſſe putauerit, ſequendum, [q] & multo magis [r] ſententias [s] eminentiſſimorum præfecto rum, vel aliorum procerũ (non enim ſi quid non bene dirimatur, hoc & in aliorum iudicum vitium extendi oportet, cum non exemplis, ſed legibus [t] iudicandum ſit) neque ſi cognitionales [u] ſint ampliſſimæ præfecturæ, vel alicuius maximi magiſtratus [x] prolatæ ſententiæ: ſed

N VIII.] CASVS. Si magiſtratus vel quis alius interdixerit tibi ne amplius ſtares in patria tua: an valeat talis ſententia, quæritur? Dicitur q non, cum non habeat poteſtatem ſtatuendi hoc. Viuia.

i Non habet.] ordinariam, cum de imperio ſit, ut ff. de offi. pręſi. l. illicitas. §. qui vniuerſas. vnde delegari non poteſt, ut ff. de offic. eius cui man. eſt iuriſ. l. 1.

k Facultatem.] ſicut pedanei iudices.

Permittitur] quandoq; n. huiuſmodi pœnæ imponi tur, vt ff. de interdi. & rele. l. relegatorum. §. conſtitutũ.

C Vm. iudex.] CASVS. Iudex in cauſa quã habebat cũ Titio, pronũciauit alterum noſtrũ debere iurare: nec ſic dixit, abſoluo te ſi iuraueris, vel condemno te ſi Titi' iurauerit: an valeat ſententia, q̃ritur? Dicit q nõ.

m Addat.] ſ. prius.

n Palam eſt.] hoc ſm leges veteres, in quibus primo debebat ferri ſentẽtia, & poſtea præſtari iuſiurandum, hic aũt iuſſerat primo præſtari ſacramentum, & ſic poſtea iudicaret, & ideo ſecundũ ius antiquũ non valet, vt j. d. rebus cre. l. ſi quis iuſiurandũ, in fi. ſed hodie valet, & eſt interlocutoria, vt j. de re cre. l. generaliter, in fi. j. reſp. & ſic hæc corrigitur per l. generaliter. Vel dic q ſtatim & poſt ferri põt, vt hic: nõ multo poſt, ut ibi. Item innuit q ſi detuliſſet iudex ſic, defero tibi iuramẽtũ, & ſi iuraueris dato, pre ſententiam: vel abſoluo te, vel abſoluã q valet, & ſic eſt cõtra, ff. qñ ap ſit. l. 1. §. biduum. ſed dic ſm Io. q nõ debet ferri ſub cõditione, ut ibi dicit. ſ. extranea. ſ. ſi nauis ex Aſia venerit, vel ſimili: põt tamẽ ferri ſub eaq̃ ex his pendet quç in iudicio ſunt.

o Vdices. Latina.] inter Latinos, Grçca inter Græcos vt intelligantur, ut ff. de in ſtito. ac. l. ſed & ſi pupillus. §. proſcribere. Accur.

1 Contra ſta uidẽ. l. decreta. ff. de re iudicata. q̃ ſemper in decret. s Latinam linguam requirit. ſed hic agi de iudicib. datis, illic autẽ de prætoribus aut alijs magiſtratib. ut e dider. m. non .n. dicã ut ſtulti quidã, hic plus dicit: illic min'. Cõtius.

† Concor. cũ hac. l. c. 1. extra de conſti. in gl. ſup verbo, ſuo ſenſu.

4 Idẽ B. & Pau.

Falſum eſt: qa verbũ condẽno, debet eſſe pſenti's tempo ris, & non futuri: qa futurũ nõ diſponit, vt l. Titia cum teſtamento, ff. de le. 2. B. B. & Sali.

N Emo.] CASVS. An iudex ſecundum q alius iudicauit in conſimili caſu, ſentẽtiam proferre debeat ſequendo talem ſententiã, quæritur? Reſpon. q nõ, etiã ſi eſſet lata à præfecto prætorio, vel ab alio magiſtratu: ſed ſecundum quod videtur ſequẽdo leges & iuſtitiam, iudicare debet.

p Conſultationes.] id eſt reſponſa ad conſultationes data etiam à principe: quæ ſunt extra corpus iuris, ut hic, & j. de leg. & conſti. l. 2.

q Sequendum.] neque aliãs, ſ. baudi.

r Multo magis.] ſ. quàm ſi à principe darentur. Accur.

s Sententias.] id eſt reſponſiones ad conſultationes datas à præfectis.

t Sed legibus.] no. ut in fi. huius l. & j. de accu. l. ſingu li, & ff. de offi. præ ſi. l. ſed licet, & j. ſi contra ius vel vti. pub. l. fi. in fi. Sed arg. contra. ff. de poſtul. l. 1. §. caſum. ibi, nunquid ergo & magiſtratus.

u Cognitionales.] id eſt definitiuæ ſententiæ, cognitionaliter cauſa examinata, ut addat prædictis.

x Magiſtratus.] niſi ſint principis, ut j. de le. & conſti. l. fi. in prin. q̃ eſt contra, niſi ſint tot ſentẽtiç, vt cõſuetu

dinem inducant, & tunc magis dicor ſequi conſuetudinem quàm ſententiam, ſm lo. vt ff. de le. & ſena. conſu. l. ſi de interpretatione, & l. nam imperator. Accur.

Cum Papinianus.] CASVS. Si ſcholaris Bonon. conueniat ciuem Bononien. corā poteſtate, & velit ſcholarē recōuenire: an poſſit allegare priuilegiū, ne ſub magiſtro reconueniatur, quęrit? Reſpon. φ non, ſed ſub eo iudice ſub quo conuenit, ſub eo. debet reconueniri.

a In quæſtionibus] id eſt in libro quæſtionum, quem non habemus.

b Abſolutione] vel condemnatione.

c Condemnare.] licet nō erat iudex actoris, & hoc ſi recōueniat reus actorē, non aliter, 1 vt ff. de ædil edic. l. ædiles, j. §. 1. ī ē ſcrendū.

1 Et bene. Bar.

d Roborandū.] dādo ei auctoritatem.

e Augendam.] ſed in quo augetur? Reſpon. quia Papinianus permittebat reconuentionē ex ea. cā tm̄ vt tutelæ, vel negotiorum geſtorum. Sed Iuſtinian⁹ hic etiam ex alia ꝑmittit. Itē & in hoc cum dicit, nulla &c. Itē in eo φ rationē reddit, cuius. n. &c. Argum. inſti. de his qui ma. non poſ. §. j.

† Cōcor. cum hac l. ca. cuius in agēdo. 3. q. 8.

f Pronunciare.] primitus ſatisfacto, & reſpondendo ei qui primus appellauit, vt ſ. depoſiti. l. penult. §. 1.

g Cognoſcatur.] fit enim illud ex quo actor agit corā eo, etiam iure veteri, ut hic, & ff. de iudi. l. 2. §. ſed & ſi agant, & l. qui nō cogitur &c, ff. de iuriſdi. om. iudi. l. ſi idem, & ff. de procu. l. ſed & hæ. §. non ſolum & ff. eum qui ap. in prouin. defen. l. 1. & 2. & argu. ſ. de rei vend l. ordinar. j, & ſ. de iudi. l. nulli. Sed videtur hæc lex non habere locum, cum ipſo iure fiat compenſatio, quando hinc inde debetur, vt inſti. de act. §. in bonæ fidei. Sed dic 2 quod non erat hic liquidum. Item quia forte ſpecies ab altera parte petebatur, vbi compenſatio locum non habet, ut ſ. de cōpenſa. l. ſi. & ff de pig. act. l. ſi conuenerit. 2. in princip.

2 Idem B. Salice. & Odoſ.

h In eodem negotio.] maximè, nam idem & ſi de alio reconueniat reus actorem, ut dixi. Vel dic 3 verius idē negotium dici: quia idem actor, reus & iudex, licet ſit alia res, & ſic inſti. de ac. §. ſi minus. Alij dicunt, quòd hęc lex etiā ꝑ Iuſtinianū nō pmittit recōuentionē niſi in eo. negotio. Sed auth. & cōſequēter, pmittit in alio, & ſic nō adijcit dicto Papiniani, ſm eos: niſi in eo quod dicit, nulla &c. & in eo φ reddit rationem, cuius enim &c. Item no. φ hæc lex dabat poteſtatem reo reconueniēdi actorē ſub eo. iudice: ſed ſi corā alio volebat, poterat. auth. vero imponit neceſſitatē, ut donec ipſa cā ge-

3 Ambæ ſunt veræ ſm Sal. & Angel.

4 Et ma. B. B. & S.

omnes iudices noſtros veritatē & legū & iuſtitię ſe qui veſtigia ſancimus. D. III. Kal. Nouembris.

Secundum iura codicis fit iudex competens per reconuentionem, qui non erat: & ceſſat exceptio incompetentia iudicis. Bal. Et facit iſtius. l. eſt canonizatus. 3 q. 8. cuius in agendo. Vel ſic: In cauſa reconuentionis non habet locum exceptio iudicis incompetentis. Bar. Vel ſic: Actor poteſt non dum de eod. in negotio, ſed etiam diuerſo reconueniri coram eodem iudice, non obſtante quod alias non eſſet eius competens iudex. Salic. Vel ſic: Si reus conuenit actorem, non poteſt actor opponere exceptionem iudicis incompetentis: quia poſtquam elegit iudicem pro ſe contra reum, debet et recipere contra ſe, & pro reo in vim etiam reconuentionis. Pau. de Caſt.

B

XIIII. Idem A. Demoſtheni præfecto prætorio.

Cum Papinianus † ſummi ingenij vir in quęſtionibus a ſuis rite diſpoſuerit non ſolum iudicem de abſolutione b rei iudicaræ, ſed & ipſū actorē, ſi econtrario obnoxius fuerit inuentus, condēnare: c huiuſmodi ſententiā non ſolum roborandam, d ſed etiam augendā e eſſe ſancimus: ut liceat iudici vel cōtra actorē ferre ſententiam: & aliquid eum daturum vel facturū pronunciare, f nulla ei opponēda

C

A

det, nunquam ſub alio poſſit, & ideo lege authen. & conſequenter &c. quæ eſt de execu. & de his qui conue. & reconue. §. 6. col. 7.

Et cōſequēter.] CASVS. Hæc auth. dicit idem quod lex. C. ſed addit. Pone ergo ſic: Titius conuenit me apud iudicem: volo eum recōuenire coram alio iudice: an poſſim eum recuſare? Reſpō φ poſſum & debeo alium petere iudicem nobis dari. Si vero in principio cauſę nihil dixit Titius, tūc debeo expectare φ ſententia det, & cauſa terminata potero reconuenire Titium corā alio iudice.

† Eſt arg. in c. ſignificaſti, in ſi. cō gl. ſi. extra de elec.

i Et conſequēter.] id eſt conuenienter. additur in hac auth. ego conuentus &c.

k Eundem iudicē.] ſed quid ſi præiudiciali velim eum reconuenire, de qua non poteſt alias cognoſcere, quia pedaneus ſit, vt ſupra de peda. iudi. l. 2. in fi. Reſpon. cognoſcet & hic, ratione conuentionis. vt ſupra de iudic. l. quoties. Idem videtur ſi de criminali velim reconuenire eadem ratione. Itē quid ſi reconuentus nūc vult iterum reconuenire primum conuentū de alio quàm primo, vel quàm reſeriptum diceret? Videtur φ non poſſit, cū aliud ſit conuenire, & aliud reconuenire: ſicut aliud deferre iuramentum, & aliud referre, cū deferēs primo teret de calūnia, ut ff. de iureiur. l. iuſiurandum, & ad §. qui iuſiurandum.

† Cōcor. gl. in c. 1. extra de mu. peti.

Reconuētus an poſſit adhuc reconuenire.

l Diſpliceat.] ſed cui? Al. dicit etiam reconuento, vt qui non poteſt per ſe, per alium poſſit, vt ar. ff quæ res pig. ob. pol. l. Aritto, & ſupra de temp. in integ. reſti. l. petendæ, & ff. de acqui. hære. l. cum hæreditate. Tu dic, 5 conuento, & non reconuento, cum ipſe elegerit, ut ſupra in l. cum Papinianus, & ſupra de lit. conteſta. auth. offeratur, & ſupra de iudi. l. apertiſsimi. Sed Al. dicebat hanc. l. cum Papinianus, loqui in eodem negotio.

5 Et bene. B. B. & S.

m Intra. xx. dies.] alias xxx. hoc per authenti. offeratur.

n Recuſari poteſt.] loquitur ergo in delegato. Sed quid de ordinario? Reſp. 6 idem, φ habeat locum hęc auth. nam in corpore dicit tale quid factum apud glorioſiſſimū iudicē, licet non recuſetur ordinarius, ſed alius ei aſſocietur, ut in auth. vt dif. iudi. §. ſi vero contigerit, colla. 9. Sed M. inducebat hoc ꝓ ſe, vt ordinarius recuſetur.

6 Sequutor eā B. Angel. & Salic.

o Negotium.] ſed quomodo hęc cā tractabitur? Reſp. In proponendo, & allegando, & iudicando ea. vel alia ſententia ſeruabit ordinem, ut qui primo appellauit, pręcedat in talibus, ut ff. de iudi. l. qui prior. Accur.

p Alioqui.] id eſt ſi nolim eū reconuenire ab initio, vel

exceptione, φ non competens iudex agentis eſſe cognoſcatur. g Cuius enim in agendo obſeruat arbitrium, eum habere & contra ſe iudicem in eodem negotio h nō dedignetur. † Dat. XV. Kalendas Decēbr. Lamp. & Oreſte. VV. CC. Conss.

B

IN AVTHEN. de executoribus. §. ſi. colla. vij. conſti. vij.

Is qui reconuenire vult, non poteſt niſi coram eodem iudice, & ſtatim, non poſtea. Si igitur vult coram alio agere: expectet terminū litis primæ, niſi iudex ſit recuſatus vt ſuſpectus: & tunc fiet reconuentio coram ſubrogato. Bald. Vel ſic: Coram eodem iudice ordinario vel delegato debet neceſſario fieri reconuentio, & ante litem conteſtatam, vel ſtatim poſtea: & iudicis recuſatio permittitur, propter quam ordinarius aſſociatur, vel alius delegatur. Salic.

Et conſequenter i † ego ab aliquo conuētus, ſi viciſsim ipſum pulſare velim: ſtatim quidem hoc nō licet niſi apud eūdē k iudicem. qui ſi diſpliceat, l intra viginti dies m recuſari poteſt, n aliuſq; mereri, apud quem rurſus vtrumque negotium o vētileī. Alioqui p lite contra me mota prius vētilata &

C

D

1 Idem Bal. & Sa.

patum poſt. 1 nam quæ incontinenti fiunt, ineſſe viden tur, ut ſ. de pac. l. petens. & l. lecta. ff. ſi certum pet. & ſic non quandocunque ante ſententiam poterit reconueni re, ut hic, & in corpore, in ſi. vbi dicit mox. argum. ſ. de compen. l. ſi. Sed quidam dicunt 2 quàdocunq; ante ſen tentiã poſſe fieri reconuẽtionem, & exponunt hic alioqui, id eſt ſi nolim corã eodem, ſed coram alio, vel alioq, id eſt ſi diſplicuerit. Sed prima probatur etiã iure canonum, vt extra de mu. pe. ca. ex literis. Tertij diſtinguũt inter delegatũ & ordinarium, vt coram delegato incontinenti, ſed coram ordinario quandocunque. Sed quando dicitur fieri incontinenti? Reſpon. ante apertos teſtes, ut dicimus in denuntiatione euictionis. ff. de euic. l. ſi rem quã mihi. §. ſi. vel ſtatim poſt litem conteſtatam quodam ſpacio interueniente ad arbitrium iudicis, 3 q arbitretur ante confeſſiones factas, vel productiones teſtiũ: vt ff. de ſol. l. ratum. Accurſius.

2 Et bene ſm Bar. declarando. tũ ut hic p cũ.

3 Idẽ Bal. & Salic.

terminata, tunc demum & ego admittar.

Coniunctio copulatiua non debet poni inter ea circa quæ non poteſt vniformiter diſponere Bald. Vel ſic: Quando duo vocabula veniunt ad determinationem eiuſdem verbi, debent intelligi vt vniformiter operẽtur. Bar. Hac lex in ſe eſt valde obſcura, & habet varios intellectus: & h. d. ſecundum vnam lecturam: Quãdo vna determinatio decernit plura determinabilia, debet ea pariter determinare, etiam ſi ſubeſt ratio in cõtrarium. Secundum aliam lecturam dicit totum contrarium, quòd quando ſubeſt ratio in contrarium, nõ determinat pariter, ſed ſecundum quod congruit determinabilibus: quia textus eſt aliquantulum obſcurſus h. d. ſecundum Paulum de Caſtro.

XV. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm ſolitũ eſt in ſententijs [a] iudicum ſic interlocutionẽ proferri; vt non liceat partibus ante definitiuam ſentẽtiam ad appellationis vel recuſationis venire auxilium: quidam putabant nõ licere ante litem conteſtatam nec iudicẽ recuſare, quẽadmodũ nec ab eo appellare. [b] Cum. n. ſimul vtrumque vocabulum ponitur tam appellationis, quàm recuſationis, prouocatio autem ante litem cõteſtatam nõ poteſt porrigi: putabant ꝙ nec recuſare quidem iudicem cuiquam cõcedatur ante litem conteſtatam: quod minime vetitum eſt. [c]

B ¶ Caueant itaque iudices huiuſmodi ſermonem ſimul & ſine certa diſtinctione [d] proferre.

CVm ſolitum.] CASVS. Poteſtas Bono. delegauit te iudicem ad aliquam cauſam, & ita dixit, nullus recuſet talem iudicem ante ſententiam, vel ab eius ſententia appellet. an poſſit talis iudex recuſari quæritur? Reſpon. ꝙ ſic ante lit. conteſt. & appellabitur poſtquam tulerit ſententiam.

a In ſententijs.] ſcilicet interlocutorijs, vel delegatiuis, vt quia iudices ordinarij delegant cauſam cognoſcendã appellatione remota, & recuſatione ante ſententiam.

b Appellare.] ante vel poſt litem conteſtatam ante definitiuam ſententiam, ut j. quorum app. non reci. l. ante, & de app. l. eos qui. §. ſuper his, & ſ. de epiſc. au. l. 2.

c Vetitum eſt.] immo permiſſum eſt recuſare, ſcilicet delegatum, ſicut hic erat, ut ſ. de iudi. l. apertiſſimi, & de iuriſ. om. iudi. l. nemo.

d Sine certa diſtinctione, &c.] debet enim verbum appellationis poſt ſententiam 4 accommodari, & ante non: quia & ſine tali prohibitione non poteſt appellari ante. recuſatio uero bene poteſt fieri ante, & per delegantẽ remoueri. Sed & ſi ſimul ponantur, tenet poſitio ſecundum Io. 5 ſcilicet vt recuſationẽ prohibuerit ante ſententiam quandocunque, & ſic ante litem cõteſtatã, vt hic: ſecundum alios in nullo tẽpore tenet: & hic ſm Io. ſubaudi, vetitum eſt, ſcilicet aliàs: ſed iure canonico etiam appellari poteſt ante ſententiam: ideo vtroque remoto poteſt cauſa committi, & remota appellatione tantum etiam recuſatio remoueri videtur, 6 ut extra de ap. c. ſuper eo vero. Sed ar. contra infra ne liceat in vna eademque cauſa ter. pro. l. j. in ſi. vbi innuitur quòd non tollitur recuſatio, licet remota appellatione ſit cauſa commiſſa: ſed ibi per legem tollitur appellatio. Sed

4 Immo intelligit: vt iudices remoueãt appellationẽ ante ſententiã, ſm B. & Salic.

5 Sequuntur B. B. & Ange.

6 Nihil ẽ ſm Bar. Bal. & Sa.

A qui iudices ſunt iſti qui ſic committunt, cum nulli permittatur niſi principi, ut ff. à qui. ap. non licet. l. 1. in ſi. quæ eſt contra? Reſpon. hoc verum eſt poſt ſententiam, vt ibi: ſed hic ante, ut dixi.

7 Vera eſt & menti tenenda ſm B. & B. hic.

DE SENTENTIA QVÆ SINE, &c.

TITVLVS XLVI.

DE SENTENTIA QVÆ ſine certa quantitate profertur. [*]

Valet ſententia de futuro ſi dependat à iure quod eſt de præſenti. h. d. ſecundum vltimam lecturam hic poſitam in gl. quæ eſt vera ſecundum Bar. & eam approbat & confirmat Paulus de Caſtro. Vel ſic: Hæc lex habet quinque lecturas in gloſſ. & quinta communiter approbatur, vt dubitabilior, & litera cõuenientior: et ſecundum illam hoc dicit: Sententia lata ſuper futuro dependente à præſente, valet. Saliceetus.

C I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Aeliano. [*]

CVm iudicẽ [e] quoad pecunia [f] cõdemnationis ſoluta fuiſſet,

Specialiter dicit quã liter ſententia non valet rõne incertitudinis.

CVm.] CAS. Petij à te centũ: ſuccubuiſti: appellaſti: iudex appellationis confirmauit primã ſententiam, & præcepit vt præſtares vſuras donec ſolueres. c. an valeat ſententia cũ certa quãtitas vſurarũ in ſententia non ſit comprehenſa, quæritur? Reſpõ. ꝙ tenet. alijs modis poniſ vt ĩ gl.

[*] pro lata eſt.

e Cum iudicẽ.] pẽtebam à te centum, & condemnatus mihi fuiſti: conuenit inter nos de præſtandis mihi certis vſuris ſingulis mẽſib9, quibus illa centum retineres donec mihi ſolueres: ſtipulatusq́ ſum à te. ſic tiſti per decem menſes nec ſoluiſti. egi apud alium iudicẽ contra te ſup vſuris: hic cõdẽnauit te ſup vſuris pteriti temporis pręſtãdis, & hoc ſecundum iuris formam: nam de futuris non potuit: quia tractus futuri temporis non ſpectat ad iudicem, vt ff. de vſu. l. 1 § 1. Vel dic quòd debitor damnatus, fruſtratoriè appellauit: quo caſu currunt vſuræ medij temporis, ut ff de vſuris. l. tutor, in prin. & de re iudi. l. ſi. & de ap. l. negotiorum. Et non obſtat. j. de vſur. rei iudi. l. 3, quia illud obtinet: quia non currunt vſuræ per quatuor menſes poſtquam ſentẽtia tranſiuit in rem iudicatam. Vel dic tertio, creditorẽ victum appellaſſe: quo caſu currunt ſimiliter, cum nihil noui ſit faciendum, ut ff. nihil no. l. 1. & pendente pri-

Legem legit quintu pliciter.

[*] Aeliano.

D mo iudicio currebant, ut ſ. de iudi. l. 1. & ſecundum hos duos caſus dic iudicem, ſcilicet appellationis. Vel quarto ſecundum aliquos, ſcilicet Bul. & Hu. & Vu. ꝙ petebã a te 10. pro ſorte, & 5. pro vſuris actione in factum ex quadam ſententia in qua damnatus fueras mihi in tantum. negabas iudicatum. iudex iudicauit iudicatum, & quantum ſortis & vſurarum nomine deberetur, ſua ſententia declarauit. Sed contra, ff. de re iu. l. poſt rem, vbi dicit nil quæri poſt ſententiam. Sed dic ꝙ ibi nemo cõtradicebat ſentẽtiæ. dic quoad pecuniã, &c i. pro quo tẽpore debuiſſet condemnatio ſolui. Vel quinto dicas iudicẽ principalis cauſæ iudicaſſe de vſuris futuri temporis, donec ſolueretur ſors, & ſm hunc caſum eſt contra ff. de vſuris. l. 1. §. 1 ſed ibi dices quod ibi iudicis officio debebantur: hic per ſtipulationem. Vel hic in ſententia præcepit: ibi aliter in quadam interlocutoria. Item ſimiliter contra huic poſitioni. ff. de iud. l. non quẽadmodum. Sed reſpõ. illud tenere cum vnum debitum eſt de

Tene hãc lecturam.

futuro. hic autem cum plura menſtrua, vel annua: vnde bene fieri poteſt de talibus condẽnatio, ne cogar omni menſe repetere, vel ſuper iure meo proteſtari, argu. ſ. de præſcrip. xxx. ann. l. 2. in fi. & arg. ff. ad l. Aqui. l. in lege. 1.

A quicquid debueris cum vſuris, non deſcendendo ad certã quantitatẽ: nunqd valet ſententia? Dicitur quòd nõ. c Solue.] quid ergo ſi certa quantitas in actis contineatur, & ſic pronũciauit vt hic fecit? Reſpon. nõ valet, vt ff. de arbi. l. qd tamen. §. Pomponius. licet hęc lex videatur velle contra: ſed eam ſic dicas intelligi, ꝙ quantitatem certam, vel ſpeciẽ, vel quod tantundẽ ualeat, comprehendat, ut quis dicat, cõdẽno in omne qd' petitum eſt, ut ff. de re iudi. l. ait prætor. §. 1. & l. in ſumma. Accur.

de † pendendis [a] vſuris legem dixiſſe profitearis: non contra iuris formam ſententiam datã, palã eſt.

Sententia lata ſuper libello non continente certam quantitatem, non opponente reo contra libellum, valida eſt de iure, dummodo contineat aliquod factum quod in executione ſententiæ poſſit poſtea declarari. h. d. notabiliter ſecundum Bal. Vel ſic: Vbi petitur incertum, valet ſententia incerta, Bar. Vel ſic: Si petitio & proſecutio eſt incerta poteſt incerta ferri ſententia. h. d. Vel ſententia qua pronunciatur indemnitatem eſſe præſtandam, valet. Sali.

II. Imp. Alexan. A. Marcellino.

QVanquam pecuniæ quantitas ſententia curatoris reipublicę non continetur: ſententia tamẽ eius rata eſt, quoniam indemnitatem reipublicæ pręſtari iuſsit. [b]

Sententia & mens iudicãtis talis eſſe præſumitur, qualis & quanta ex allegatis & probatis cõcipitur. h. d. notabiliter ſecũdum. Bal. Vel ſic: Sententia quæ non continet certũ per ſe, vel per relationẽ ad aliud, eſt ipſo iure nulla. Bart. Vel ſic. ſententia non certa de ſe nec per relationẽ ad acta non valet. Salic. Vel ſic: Quando petita eſt certa quantitas, non valet ſententia, niſi contineat certam quantitatem per ſe, vel per relationem ad acta. Paulus de Caſtro.

III. Imp. Gordianus A. Æmilio.

1 HAec ſentẽtia, Omnem debiti quãtitatem cum vſuris competẽtibus ſolue: [c] iudicati actionem præſtare non poteſt: cum apud iudices ita demum ſine certa quãtitate facta condemnatio, auctoritate rei iudicatæ cenſeatur, ſi parte aliqua actorum [d] certa ſit quantitas comprehenſa. [e]

B *Licet cauſa dotis ſit priuilegiata, intelligitur ſi conſtat de dote: aliàs debet reus abſolui. h. d. notabiliter ſecundum Bal. Vel ſic: Sententia nulla ratione incertitudinis non impedit aliam ferri ſententiam. Bar. Vel ſic: Vbi ſententia incerta eſt ipſo iure nulla, non prohibetur iudex aliam certã proferre, etiam contrariam primæ. h. d. notabiliter. Sali.*

IIII. Idem Auguſtus Saturnino.

1 HAec ſnĩa, Quæ bona fide accepiſti, ſolue: [f] cum incertũ eſſet quid accepiſſet, quantumque ab eo peteretur, præſertim cùm ipſe qui C extra ordinem [g] iudicabat, interlocutus ſit dotẽ datam, quæ repeteretur, non liquidam eſſe: iudicati auctoritate non nititur. Cùm igitur [h] is qui poſtea iudicabat, [i] contra re certam ſententiam protulerit, neque à ſtatutis prouocaueris: ipſa [k] tuo facto confirmaſti [l] iudicatum.

a De pendendis.] i. de ſoluendis.

deeſt de, in manuſcrip.

QVanquã.] CASVS. Debebas fiſco. x fideiuſſi pro te: conuenit me procurator fiſci, dicens me promiſiſſe ſeruare fiſcũ indemnem. procurator Cæſaris, qui cognoſcit inter fiſcum & priuatum, condẽnauit me vt præſtarem indemnitatem fiſco: an ſententia teneat, quæritur? Dicitur ꝙ ſic, licet in ea non ſit certa quãtitas comprehenſa.

b Iuſſit.] quod ſolũ petebatur, ut pronũcietur indemnitatẽ præſtandam, cũ reus negaret ſe hoc promiſiſſe: nec petebat actor iudicio pẽdẽte certificari quãtũ eſſet damnum, ſed ſolum pronunciari an ei eſſet promiſſa indemnitas, ut ſ. tit. 1. l. cum eorum. Sic ergo diſtingue, aut petitur certum, & tunc debet dari certa ſentẽtia, vt tamẽ ſufficiat aliqua parte actorũ cõtineri, ut j. l. proxi. aut incertum, ſed agitur hic vt iudex certificet: puta peto intereſſe, & iudicio pendẽte probo quãtum ſit, & tunc idẽ, inquantum tamen eſt poſſibile, ut inſtitu. de act. §. curare. quãdoque enim nõ eſt poſſibile, ut in cauſa noxali, vel in alternatiuis, vel quando in genere debetur, ut inſtitu. de offic. iudi. in princip. Item in iudicijs uniuerſalibus pronunciatur incertum, vt hæreditas ſcilicet reſtituatur, ut ff. de re iudi. l. ait prætor. §. 1. & ſi pars hæredi. pet. l. 1. in fi. Item in alio caſu, ut ff. de rei vendic. l. quæ de tota. §. fi. Item in alio caſu, ut inſtitu. de act. §. ſi qs agens. Sed quæro quomodo fuit curator iudex in cauſa ſua, vt ſ. ne quis in cã ſua &c? Reſpon. dic, ſententia curatoris reipublicę, id eſt pro nomine ſcilicet reipublicę data, & quod dicit in fi. iuſſit, ſcilicet procurator Cæſaris qui competens iudex eſt, ut ſ. ſi aduer. fiſc. l. 2. Vel dic ꝙ aliud eſt procurator reipublicæ, & aliud curator: curator enim eſt, quales ſũt in hac ciuitate procuratores communis, qui pronunciãt inter priuatos & rempublicam huius ciuitatis, & de tali republica dicit hæc lex, argum. ff. de publ. l. ſed & hi. §. præterea. Vel dic ſol. huius quæſtionis. l. 1. lib. 11. de admi. re. publica.

Sententia an debeat ſemper eſſe certa.

Procurator & curator reipublicę differunt.

HAec ſententia.] CASVS. Petebam à te. c. iudex condemnauit te hoc modo, pronuncio vt ſoluas

†*aliàs petere.*

d Actorum.] acta appellantur atteſtationes, vel cõfeſſiones factę in iudicio. Accurſius.

e Comprehenſa.] uel ſi non eſt poſſibile, uel ſi hoc non petitur, ut diximus ſ. l. proxi.

HAec ſentẽtia.] CASVS. Mulier ſoluto matrimonio propter conſanguinitatem, uel qa habebat alium uirum, uel uir aliam uxorẽ, repetebat dotem à uiro: iudex pronunciauit ſic: condemno te maritum ut reſtituas quod accepiſti nomine dotis: an ualeat ſententia, quę. ritur? Dicitur ꝙ non, unde ſi alius iudex cognouit, & maritũ ad certam quantitatem condẽnauit. ualet ſnĩa ſecũda, retractata prima: niſi fuerit ab ea appellatum.

f Solue.] Quædam mulier repetebat dotem à marito ſuo, cum eſſet incertum quantum ille accepiſſet: quod etiam ipſe iudex interloquendo dixit, non quidem ualuit ſentẽtia ſic prolata, ſolue quod accepiſti: nil enim certum continet.

Caſum ponit.

D ADDITIO. Aduertas ꝙ Bar. hic intelligit hanc. l. quando ſententia fuit omnino incerta. Nam pronunciauit iudex, quod bona fide accepiſti, ſolue. ſi enim pronunciaſſet hoc modo: condemno te ad reſtitutionem dotis, & conſtat eam te habuiſſe, licet non declaretur quantitas, uel qualis eſſet dos: ualeret ſententia, ſicut in petitione hæreditatis.

g Extra ordinem.] id eſt extra antiquam ſolennitatẽ, ut inſtitut. de interdict. § fin.

h Cum igitur.] bene infert, prima nulla: ergo iſta ualida. nam ſi prima eſſet ualida, ergo ſecunda nulla, ut ſ. titu. 1. l. poſt ſententiam.

i Iudicabat.] ex appellatione. uel dic à capite: nam cũ prima nulla fuit, non fuit neceſſe appellari.

k Ipſa.] ſcilicet tu.

l Confirmaſti.] uideris enim conſentire, cum ſtatuto tempore non appellaſti, ut ſ. de poſtulan. l. 1.

- 1 *Intereſſe.*
  - 2 *Inæſtimabile.*
    - 3 *Non petibile.*
      - *Publicũ.*
        - 7 *In ciuilibus conſiſtens.*
          - 9 *Vltionis.*
          - *Applicationis.*
        - *In criminalibus.*
      - *Priuatũ.*
    - *Petibile.*
  - 11 *Aeſtimabile.*
    - 12 *Petibile.*
      - 13 *Propriè.*
        - 14 *Legale.*
          - 16 *Commune.*
            - 25 *Intra rẽ.*
              - 26 *Actionis amiſſæ.*
              - 27 *Circa damna & expenſas.*
              - *Intereſſe iuris interitus.*
              - *Mutationis perſonæ.*
              - *Mutationis fori.*
              - *Ex delicto, vel quaſi*
              - *Ex contractu, vel quaſi.*
            - *Extra rẽ.*
              - *Honoris.*
              - *Cõmodi.*
                - *In lucro*
                - *In damno.*
          - 17 *Singulare.*
          - 18 *Affectionis.*
            - *Affectionis cum vtilitate.*
            - *Solius affectionis.*
          - 20 *Conuentum.*
            - 21 *Certum.*
              - *Totale.*
              - 24 *Particulare.*
            - 22 *Incertum.*
        - *Iudiciale.*
      - *Largè.*
    - 36 *Non petibile.*
      - 37 *Quo mediante nihil petimus.*
        - 38 *Ex cauſa probabili, ſed non honeſta.*
        - 39 *Ex cauſa honeſta, ſed non probabili.*
      - 40 *Quo mediante petimus ex cauſa honeſta & probabili.*
        - *Mœroris.*
        - *Pudoris.*
        - *Valoris.*

Relicta hac negocioſa & cõmentitia diuiſione, recurrat lector ſedulus ad libellũ Caroli Molinei, quo explicationem eius quod intereſt, prim[9] ſupra veterum diligentiã cũ ſũma laude perfectus eſt. Continus.

SCHEMATISMI SVPER intereſſe, breuis P. Rebuffi declaratio.

AD formandum typum, videndum eſt primò, quo iure ſit intereſſe inuẽtum. Secũdò, quid ſit. Tertiò, quotuplex. Ad primum reſpondeo, eſſe de iure diuino, vt Exod. xxij. c. ſi læſerit quiſpiam agrum alterius, vel vineam: & dimiſerit iumentũ, vt depaſcatur aliena: quicquid optimũ habuerit in agro ſuo, vel vinea, ꝓ dãni æſtimatione reſtituet, & capit. ſi læſerit, de iniur. & damno dat. & ibidem damnum reddet: ſed intereſſe eſt damnum: vt hoc tex. damnum reddatur, & c. ij. de fideiuſſo. ergo eſt de iure diuino: ſed dicitur eſſe à gentibus poſtea receptum, & à iure canonico approbatum, dict. capitu. ij. de fideiuſſor. gloſſ. in capit. conqueſtus, cum ſimilibus, B de vſur. ſed quo ad formam, eſt iuris ciuilis, vt hic: & ſic princeps non poteſt id remittere. l. venia. C. de in ius vocand. fallit in tribus caſibus poſitis in repetitione huius. l. quam nouiſſimè conſcripſi anno. 1530. vbi latius deducitur in præfat. quæſtio. j. & quot modis accipiatur: ibi, quæſtio. 3. & quid veniat appellatione intereſſe, ibidem.

Secundo quæro, quid ſit? & glo. in verbo, prout, dicit eſſe damnum emergens, & lucrum ceſſans ex eo, quòd aliquid fieri ceſſat, & cõiter approbatur per doctores. Vel ego ſic definio, eſt æſtimatio dãni emergentis, aut lucri A ceſſantis: ratione ceſſationis, aut facti aliter quàm fieri debuit, legitimè proueniens. Vel conſideratur intereſſe dupliciter. Primò, ratione eius cui debetur: & tunc definirem: Eſt æſtimatio damni emergentis, vel lucri ceſſantis, culpa debitoris creditori contingens. Secundò conſideratur ratione eius à quo petitur: & eſt æſtimatio damni dati, ſeu lucri ceſſantis, culpa debitoris prouenientis, per debitorem creditori ſarcienda. Latius declaratur in repetitione in gloſſ. prout. vbi pono aliàs definitiones, & declarationes, vltra docto. licet videre ibi. His contentus erit ſcholaris pro declaratione terminorum. videat prouectus repetitionem.

Tertiò, quæro, quotuplex ſit intereſſe? Reſpond. in genere vnum eſſe, quod pono pro ſtipite: & ſic intelligitur opinio Petri & aliorum tenentium intereſſe vnum eſſe. & hoc per Bartolum ſic definitur: Intereſſe, eſt iuſta alicuius vtilitas. infra declarabitur: & hoc diuiditur in multas ſpecies, ſiue accidentia, vt quidam dicunt: & plenè declaro in mea ad hanc. l. repetitione, in glo. prima.

Intereſſe, Bartol. inſequens, quoddam eſt inæſtimabile, aliud æſtimabile. Inæſtimabile, eſt iuſta alicuius vtilitas inæſtimabilis, gloſſa. in l. prima. ff. ſoluto matrimo. l. libertas. ff. de regul. iuris, teneo tamen in dicta mea repetitione, non eſſe dabile intereſſe inæſtimabile: quia

quia ſaltem infinitè æſtimari poſſit. & hoc in glo.j. vide ibi, ſi lubet.

3 Inæſtimabile diuiditur: quia aliud eſt non petibile, aliud petibile. non petibile eſt iuſta alicuius vtilitas inæſtimabilis, non petibilis, vt ſi voluntatem explere non poſſim. Barba.conſi.74.col.v.in 3.volum. & infrà declarabitur plenius.

4 Petibile eſt, quod peti poteſt, vt ſi filius meus per te detineatur, intereſt mea inæſtimabiliter. ob id petam filium mihi exhiberi.l.j & per totum. ff.de lib.hom.exhiben. & idem in viro cuius vxor ab aliquo retinetur, intereſt mariti, quod non poteſt æſtimari, ſi os inferius fuerit maculatum id temporis. ideo petetur vxor exhiberi. rubr. ff de liber.exhiben.l.j.in fine, & l.ij.

5 Intereſſe aliud eſt publicum, aliud priuatum. Publicum, eſt reparatio publici ſtatus læſi propter aliquod iniuſte factum, vel non factum: datum, vel non datum: quæ commodè æſtimari non poteſt.d. Igneus in repetitione l.quatenus, colum.vj. ff.de reguiur. Ego vero ſic definio: eſt læſio ſtatus publici propter ceſſationem, vel factum iniuſtum contingens, quæ æſtimari commodè non poteſt. Primò pono, læſio, quia reſpublica læditur, ut infra dicetur. & l.ſi quis ingenuam.§. fin. ff.de captiuis. Alia declarantur in repetitione extentè, vbi licet videre.

6 Priuatum, eſt omne quod non eſt publicum. ideo vno cognito, alterum intelligetur. argumen.l.j. ff.de his qui ſunt ſui, uel alien.iur. doctor.in rubri. de acquir. poſſeſſione.

7 In ciuilibus quoddam publicum intereſſe conſiſtit, vtpote quia publicè intereſt cloacas purgari l.de pupillo § ſi quis riuos, ff.de noui operis nuncia. & ſi publica via ſit deſtructa, publicè intereſt refici.l.ædiles. ff.de via publica. multa alia licet videre exempla in repetit. in præfa & in glo.j.

8 Item in criminalibus, vt intereſt publice crimina nõ remanere impunita.l ita vulneratus. ff.ad leg.Aquil. & publicè intereſt prouinciam malis purgari hominibus l.congruit. ff. de offi.præſi.

9 Vltionis eſt, vt ſi ſeruus cognouerit dominam ſuam: & poſtea dominus eum vendiderit ea lege, ne Pariſijs habitet: & ne manumittatur: propter vltionem intereſt domini.l.penult.C. ſi mancipium ita fuerit alienatum ne manumittatur.l.ſeruus ea lege. ff.de ſer exportan. & hoc inæſtimabile eſt ratione affectionis quam dominus habet, & ratione timoris, ne iterum domina cognoſcatur per illum ſeruum.

10 Applicationis, eſt quando damnum paſſo applicatur, vt hoc tex.no. Bal.in l.pen.C.de condict. ob cau.dato. & hoc eſt æſtimabile.

11 Æſtimabile, quod æſtimari poteſt. Et hoc diuiditur: quoddam enim eſt æſtimabile petibile, aliud non petibile. Æſtimabile petibile eſt, quod æſtimari petique poteſt, vt in caſibus in quibus petitur, vt habetur hic, & in l.j. ff.de act.emp.

12 Petibile, quoddam dicitur generaliter, & largè, ſiue impropriè, quod ſic per Bartolum hic definitur: Eſt iuſta alicuius vtilitas æſtimabilis petibilis: non habita propter alicuius factum iniuſtum, uel ceſſationem iniuſtã. Vt ſi peto rem mihi debitam, dicor meum intereſſe largè petere: id eſt, quod mihi vtile eſt: & ſic ſtipulationes inuentæ fuere, vt quiſque ſtipuletur quod ſua intereſt.l.ſtipulatio iſta.§.alteri. ff.de verb.oblig. & an precium, & intereſſe ſint idem: dicitur in repetitione plenè, in gl. prout. & de hoc intereſſe, parum hic.

13 Aliud dicitur propriè de quo hic amplè loquimur: quod ſic per Bartolum definitur: Eſt æſtimatio alicuius vtilitatis non habitæ propter factum iniuſtum, vel ceſſationem iniuſtam. Primò ponitur æſtimatio, ad differentiam inæſtimabilis: & ad differentiam præcedentis, quod rem ipſam reſpicit, ſeu factum debitum. Poſtea dicitur in definitione, non habitæ, vt lucrum, & damnũ comprehendat. Nam dum minuitur patrimonium, quis non habet vtilitatem, ob id dicitur pati damnum.l.ſi ſterilis.§.cum per venditorem. ff.de actio.empti. *Dico* propter factum iniuſtum: quia ſi eſſet iuſtum, non ageretur ad id quod intereſt.l.fluminum.§.fin. ff. de dam. infec. dico latius in mea repe. in gl j. Et hoc diuiditur: quoddam eſt legale, aliud iudiciale.

14 Legale eſt, quod à lege introductum ſeu approbatũ eſt. not.in l.legitima ff.de pact. & hoc modo intereſſe omne poteſt dici legale, quia à lege approbatum, vt ſuprà in præfatio. dixi. Vel dicitur legale, quod à lege taxatur: vt in caſibus certis ad duplum, vt hac l.verſi.ſancimus. Et an de iure nouo taxatum ſit, vide quæ dixi in repetitione in 4.not. collegæ domini Alciati opinionẽ reprobans: & hoc legale producit quatuór ſpecies, vt patet, & infra declarabo.

15 Iudiciale eſt, quod per iudicem per ſuam ſubtilitatem æſtimatur, ac taxatur: vt in caſibus incertis, vt patet hac.l.in verſicu in alijs. Dico fuſius in repeti. quam ſuper hac lege conſcripſi: hic tantum trado terminos, vt iuuenes his intellectis paruo negocio materiam amplecti poſſint.

16 Commune intereſſe, ſecundum glo. eſt commune rei precium. Bartolus non admittit, ſed ſic finit. Intereſſe commune, eſt intereſſe communiter æſtimatum.l.ſi ſeruum. ff. ad legem Aquiliam. at non placet: quia idem per idem definit, quod non admittitur. argum.l.final. ff.de offic procur.Cæſa. Ego vero ſic definio: Intereſſe commune, eſt æſtimatio damni emergentis, aut lucri ceſſantis, ab omnibus rei notitiam habentibus facienda, propter factum iniuſtum, vel ceſſationem iniuſtam: vt, debebas tradere mercatori equum tempore nundinarum: ceſſas, oportet quòd ipſe emat cariori precio: teneris ad id quod intereſt, quod communiter homines æſtimarent ad valorem equi quem emit. Alia exẽpla vide in repetit. in glo.j. & hoc in totum poteſt exigi, etiam vltra duplum.l.ratio.§. ſi per venditorem, & l.Iulia. ff. de actio. empti. Fallit in caſibus traditis in repetit. in gloſſ.dupli. vbi inuenies regulam cum limitationibus. Vel commune dicitur, quod omnes canonicos eccleſiæ tangit: ut ſi omnium præbendæ minuantur, eorum communiter intereſt: ſi præbenda vnius, ſpecialiter.cap.cum omnes, & cap.cùm acceſſiſſent, de conſtitu. Inno.in cap.cum eccleſiaſticæ, in fine penult.col de exceptio.

17 Singulare intereſſe eſt, ſecundum glo. ſi tua interſit propter affectum. uerumenimuero quia aliud eſt intereſſe affectionis ſolius, aliud eſt intereſſe ſingulare, vt latè declaro in repetit. ideo Bartol. ſic finit: Eſt ſingulariter æſtimatum, quod non admitto, vt dico in repet. Igitur ego ſic definio: Intereſſe ſingulare, eſt æſtimatio vtilitatis ſingularis propter factum iniuſtum, vel ceſſationem iniuſtam proueniens: vt commodaui codicem meum, quem habeo, & apoſtillis, & remiſſionibus, & ſcriptis refertum: ſi non reddas, non ſolum ad precium commune teneris, uidelicet ad tres libras Turonen. ſed etiam ad meam ſingularem vtilitatem. Alia exempla tradit Specul.in titul.de intereſſe.§. viſo, & ego ipſe in gloſſ.j.

Quæret aliquis, uſque ad quam ſummam poſſit peti? & textus hic dicit, vſque ad duplum in caſibus habentibus certam quantitatem, aut naturam: vt hic. Fallit in caſibus poſitis in repetit. in gloſſ.dupli. in incertis damnum re vera datum reddi debet, vt hic, verſic in alijs. Qui ſunt illi caſus certi, & incerti? Bart. hic dicit eos, qui habent certam quantitatem, uel naturam, reſpectu ſui uel adiuncti: ut ſi promittis mihi decem; reſpectu ſui eſt certum.l.certum. ff. ſi certum pet. uel ratione adiuncti: vt vendis mihi domũ pro centũ: reſpectu illius adiecti precij, dicitur contractus certus, ſecundum Bartolum. Fateor tamen quòd indigeret declaratione regia in hoc regno, uel parlamentorum, ut dico in repetit. Ego, ſalua correctione melius ſentientium, intelligo caſus habere certam quantitatem, ſiue ſit in numero, ſiue pondere & menſura, de quibus in §. 1. inſtitut. quibus modis re contrahitur obligatio Siue ſit quantitas continua, ut fundus decem arpentorum, ſiue diſcreta, ut decem, quia certum eſt. Naturam uerò intelligo certam, in re-

in rebus animatis, quibus à Deo indita eſt certa natura, A per quam animal dignoſcitur, & nobis eſt certa ſua natura: vt bos, mulus, & cætera hoc genus animalia. Nam Deus indidit boui certam naturam, per quam a iumento differt, & certa eſt nobis ſua natura, videlicet quod eſt bos, non equus, vel aliud animal, vt etiam licet videre per Ariſtotelem in libro de natura animalium. Ideo ſi promitto decem, caſus certus eſt quantitate: ſi hominē, equum, bouem ve debeas: & non tradas tempore præſtituto, caſus certus eſt natura. Si promittas facere domū, caſus eſt incertus: cum facta ſint incerta. l. ubi. §. qui id quod. ff. de verbor. oblig. Fuſius deduco in repeti. in glo. quantitatem.

18 Intereſſe affectionis eſt, quod ex ſpeciali affectu procedit: vt ſi ſeruum meum filium naturalem quis occiderit: ego ex affectione æſtimo multo. Hæc affectio nō auget condemnationem: ſed quanti omnibus valet, inſpicitur. l. ſi ſeruum. ff. ad legem Aquil. l. ſi. de operis ſeruo.

19 Notandum eſt, quod duplex eſt affectio: vna, quę eſt iuncta cum vtilitate: & hæc eſt æſtimabilis commodo pecuniario: & iſta bene conſideratur, & auget condemnationem. l. videamus, §. j. ff. de in lit. iuran. vt in libro cui multa ſcripſi: ſi aliquis eum retineat, nolens reſtituere: ex illa affectione iuncta cum vtilitate, iurabitur in litem & duplum conſequi potero per hanc legem: vt dixi in glo. j. An in iuramento in litem procedat hæc lex? quod ſic, licet collega contra, cuius fundamentis ibidem reſpōdi. Alia eſt affectio ſola, quæ pecunia non æſtimatur: & hæc non auget condemnationem. l. libertus qui ſoluendo. ff. de bonis liberto. l. cùm ſeruus, mandat. Bald. in additio. ad Specul. in titul. de fructi. & intereſſe. col. penul. l. j. § ſed ſi rem. ff. ſi quid in fraudem patrono. alia vide in dicta gloſſ. prima, tam in contractibus bonæ fidei, quàm ſtricti iuris.

20 Conuentum, eſt precium conuentum, ſecundum glo. hic: quæ reprehenditur per doctores: vt plenè dico in repetit. in gloſſ. j. ego igitur ſic definio: Intereſſe conuentum, eſt pecunia conuentione partium promiſſa in defectum primæ conuentionis non completæ. Vnde ſi vendas mihi domum centū aureis, & ſi non tradas, promittis decem: ſi tradas, non poteſt agi ad decem promiſſa: quia conuentio eſt completa: ſecus ſi non tradideris. l. j. ſumendo arg. à contrario. ff. de act. emp. & hoc intereſſe debetur totum, etiam vltra duplum § alteri. Inſtit. de inutil. ſtipul. Bart. & communiter doctores hic. quod fallit in o. 20 caſibus, quos pono in repetitio. in gloſſ. dupli. vbi figo regulam cum ampliationibus, & limitationibus. Item quando intereſſe conuentum, ſeu pœna adijcitur ſpeciei, debetur. l. Lucius. ff. de actio. empt. Idem ſi facto. l. ij. § item ſi facto. ff. de verborum obliga. ſecus ſi adijciatur dationi quantitatis: quia tunc in fraudem vſurarum præſumitur appoſita. l. rogaſti. §. ſi tibi. ff. ſi cert. pet. c. dilecti, de arbi. quod ampliatur in nouem caſibus: & limitatur in ſeptem, traditis in repet. in gl. j. & an pœna conuentionalis poſſit excedere quadruplum, vide in gl. proferuntur. vbi trado regulam quod ſic, cum limitationibus: ibi licet videre.

21 Diuiditur hoc conuentum in certum, & incertum. Certum eſt, quando apparet, quid, quale, quantumve ſit: vt quando promiſſum eſt. Si non tradideris rem venditam, promittis decem. l. fin. ff. de prætor. ſtipula. l. certum, ſi cert. pet.

22 Incertum eſt, quod per ſe nō eſt liquidum, quid, quale, quantumve ſit. l. vbi ff. de verbo. oblig. l. 3. § fin. de eo quod certo locō. & quomodo poſſit certum fieri? reſpondeo, officio iudicis taxantis in caſibus incertis. Iacobi in l. final. ff ſi quis in ius vocatus non ierit. & in alijs caſibus quos pono in repetitione in gloſſ. ſubtilitatem. vbi fuſius trado practicam probandi intereſſe, vltra doctores hactenus. vide ſi lubet.

23 Certum producit totale, & particulare. Totale intereſſe eſt, quod in totum debetur: vt ſi rem venditam non tradideris, ad totum id quod intereſt teneris l. j. ff. de actio. empt. & ibi Sali. & l. ij §. fina. qui ſatiſd. cogan. vel totale debetur in caſibus incertis: nam iudex in eis ſine deminutione per ſuam ſubtilitatem reddi iubebit, vt hic in verſic. in alijs.

24 Particulare intereſſe debetur, ſi quis tradiderit rem; & non cauerit de euictione, & emptor alteri velit vendere, ſed non poteſt tanti, quanti ſi fuiſſet cautum: emptor aget non ad totum: ſed ad particulare intereſſe, quod patitur. l. ex empto. §. ſi. ff de actio. empti. & ibi Bart. & alij. l. ſi fundus, loca.

25 Intra rem, ſeu circa rem, vel intrinſecum intereſſe, oritur ex communi: extra rem, ſeu extrinſecum, ex ſingulari regulariter, & ſic ſignaui. Et intrinſecū eſt illud, quod ex ipſa re ꝓuenit, vt fructus, partus, & ſimilia. Nouiter ego ſic definio: Intereſſe circa rem, eſt æſtimatio vtilitatis non habitæ culpa alterius, circa rem conſiſtentis. Sic ferè definit textus in l. ſi ſterilis. §. cùm per venditorem. ff. de actio. empt. & in hoc comprehenditur valor aureorum, vel augmentum, ſiue deminutio. l. cum quid, & l. vinum. ff. ſi certum peta. & hoc totum debetur etiam vltra duplum: vt ſi mutuaueris mihi vinum red- B dendum in feſto paſchatis: quod non reddis: valuit in menſe Iulio vel Auguſto decem libras: teneris quāti plurimi valuit à tempore moræ. dicta l. vinum, & d. §. cum per venditorem, vide in gloſſ. dupli. vbi formo regulam cum limitationibus, inſequens doctrinam Bar. & communem: reſpondenſq; fundamentis volentium ſingularem proſequi opinionem, & præcipuè collegæ. d. Alciati. & iſtud producit generationem. Nam quoddam eſt.

26 Actionis amiſſæ, quod competit quando actio eſt amiſſa. nam tunc agam contra illum, ſi ſuo facto amiſſa ſit, ad id quod intereſt actionem non eſſe amiſſam. l. ſi eum. § qui iniuriarum. ff. ſi quis cautio.

27 Aliud eſt circa damna & expenſas: vt ſi damna, vel expenſas tua cauſa paſſus ſim: cōtra te ad id agam. l. ſancimus. C. de iud. Cle. prima de reſcr. Alber. in l. & ſi poſt tres, col. ij ff ſi quis cautio.

28 Intereſſe iuris interitus, vt ſi dum iniuriarum contra te agerem, quidam me detinuit, & impediuit ne actionem illam proſequerer: & ſic anno fuit amiſſa. l. ſi C non conuitij. ff. de iniur. agam ad id quod intereſt ratione iuris interitus l. j. & ibi Bald. colum. j. ff. ſi ex noxali cauſa agatur.

29 Mutationis perſonæ eſt, vt ſi alienaſti in potentiorem rem quam a te petere volebā: potero contra te experiri actione in factum, quanti mea intereſt ob perſonæ mutationem. l. j. ff. de aliena. iudic. mutan. cauſa. plenius dico in repet. in gloſſ j.

30 Mutationis fori intereſſe petitur, quando alienatur in clericum, vel ſcholarem res quam petere volebam: & ſic mutatur forus; agam ad id quod intereſt ratione mutationis fori. l. ſi fideiuſſor. ff. qui ſatiſd. cogan. & an ceſſiones ſcholaribus, vel clericis factæ valeant, dico in repetitione in glo. j. tam per regis ordinationes, quàm per iura. & pleniſſimè in ſcholaſticorum privileg. 177.

31 Ex delicto aliud intereſſe prouenit, ſi furto inſtrumenta mea, per quæ debitum poteram probare, ſubtraxeris: propter quod debitum probare non poſſum: teneris ad intereſſe ex tuo delicto proueniens l. Iulia. ff. de actio empti. cap. ſi quis ij quæſtio. iij & in delictis intereſſe etiam non excedit duplum, vt hoc text. in verſicul. in omnibus, & dixi ibi in gloſſ. licet collega teneat contra, cui reſpondeo in gloſſ. caſibus, communem D ſuſtinendo.

32 Ex quaſi delicto intereſſe, dicitur dāmnum ex quaſi delicto alterius culpa proueniens, vt ſi officialis, ſeu alius ſine cauſa me excommunicauerit: ideo durante excommunicatione non potui agere, iure prohibente, capitul. intelleximus, de iudic. quamobrem perdidi actionem: agam contra excommunicantem ad id quod intereſt, ex ſuo proueniens quaſi delicto. l. ex maleficijs. ff. de actioni. & obligatio. Cardin. in capitul. ſacro, colum. ix. verſicul quarto an alio modo, de ſenten. excommunicatio.

33 Ex contractu, dicitur damnum emergens, ſeu lucrū ceſſans, ratione contractus proueniens. patet in l. j. ff. de actio. empti. dico plenius in repe.

32 Ex quaſi contractu: vt ſi quidam ſit electus prælatus, tenebitur ſoluere expenſas in proſecutione electionis factas: ex quodam quaſi contractu, cap. vt præteritę, de electio. Specul. in titu. de fructi. & intereſſe. §. ſi. verſic. in ſumma, & verſic. ex prædictis. & fuſius dico in repetitio. hic tantum declaro terminos obſcuros, propter iuuenes.

33 Extrinſecum, ſiue extra rem, eſt, quod rei occaſione prouenit, ſecundum Barto. hic. Vel eſt æſtimatio damni emergentis, ſeu lucri ceſſantis, extra rem prouenientis. vt quia non tradidiſti fœnum tempore præſtituto, quãobrem equi mei fame perempti ſunt: extra rem eſt: & ſic non debetur regulariter l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem. ff. de act. emp. Fallit in caſibus traditis in repe. in gl. dupli & hoc gignit.

34 Honoris intereſſe, quod competit quando de honore agitur: qui eſt lucro pecuniario præferendus. l. Iulia. ff. ſi quis omiſ. cauſa teſta. & poteſt agi non ſolùm iniuriarum pro honore, Bald. in l. obſeruare §. antequam. ff. de officio proconſ. ſed & officium iudicis implorari. Ioan. Fabr. in §. aliam, inſtit. de bono. poſſeſſ. cum diſtinctione tamen quam feci in repet. vbi licet plenius videre in gloſſ. j. & intellectum nouum ad l. iniuriarum. §. ſi quis de honoribus. ff. de iniur.

35 Intereſſe commodi eſt, quando de commodo agitur, vt hic. & hoc quandoque intra rẽ eſt: aliquando extra, vt potes cogitare.

Commodi intereſſe, aut conſiſtit in lucro, aut in damno. In lucro, quando debitor non ſoluit mercatori in nundinis Lugduni: ob id mercator ceſſauit lucrari. aget ad id intereſſe, quod in lucro cõſiſtit. Et regulariter hoc lucrum ceſſans petitur. Fallit in multis caſibus traditis in repeti. ad hanc l. glo. vlti. & Petrus de Ferra. in forma libell. in actioni. real. in gl. & in florenis. in damno conſiſtit, quando aliquis paſſus eſt damnum. not. in l. cum venditorem. C. de actio. empt.

36 Æſtimabile non petibile, eſt iuſta alicuius vtilitas æſtimabilis, non petibilis: habita, vel non habita: ſine alicuius facto iniuſto, vel ceſſatione iniuſta. Bart. hic. Primò dicitur iuſta, quia iniuſta non attenditur. l. itaque. ff. de fur. Item dicitur æſtimabilis, ad differentiam inæſtimabilis: non petibilis, ad differentiam petibilis, poſtea dicitur habita, vt omnes caſus comprehendat, in quibus quis habet quod ſua habere intereſt, & tamen non agit: vt ſi rem meam poſſideam, intereſt mea habere: tamen illud intereſſe non poſſum petere, licet poſſit æſtimari valor rei. l. nemo rem ſuam. ff. de verb. obliga. l. ſuæ rei, de contrahen. empti. Non habita, vt ſi ſartor, vel alius artifex veniat ad habitandum in proxima officina ſimilis artificis, illius intereſt: quia non tantum lucrabitur: tamen illud intereſſe non petet. l. libertus negociatoris. ff. de oper. liberto. vel ſic poteſt breuius definiri: Eſt vtilitas, quæ æſtimari, ſed peti non poteſt. Plenius dico in repet. in glo. j.

37 Hoc non petibile diuiditur, quia quoddam eſt, quo mediante nil petimus: aliud, quo mediante petimus. Primum eſt, quia mea intereſt non habere domum delectabilem, vel pulchram hoſpitam, omnibus propitiam, propter magnum numerum eam viſitantium, & amicorũ concurſum. Id tamen intereſſe non peto, licet poſſet æſtimari gloſſ. in l. prima. ff. de ſeruitu vrba. prædio. Alia exempla licet videre per text. in l. qua actione. §. ſi quis in colluctatione. ff. ad legem Aquil. vide alia in dicta gloſſ. prima.

38 Et iſtud aliquando eſt ex cauſa probabili, ſed non honeſta, vt in fure, à quo ſubtrahitur res furtiua. nam licet ſua interſit, quia ad reſtitutionem tenetur, tamen non agit: quia cauſſa eſt inhoneſta, & iniuſta: quia ex improbitate ſua actionem conſequi non debet. l. itaque. ff. de furt. l. eum qui. §. is autem, illo titul. Limita, vt in repet.

39 Ex cauſa honeſta, ſed non probabili eſt: vt ſi emi librum, & antequam ſit mihi traditus, fur eum accipit: licet mea interſit, & ex cauſſa honeſta: tamen furti nõ agam, quia cauſſa non eſt probabilis: id eſt à iure approbata, vt ante traditionem dominium habeam. l. traditionibus. C. de pact. glo. in l. manifeſtiſſimi, de fur. per d. l. eum qui, in princ.

40 Quo mediante petimus, eſt, vt ſi quis agit actionẽ populari, quia ſua intereſt: illud tamen non petit, ſed eo mediante ad pœnam, ſeu vindictam agit, glo. in rubric. ff. de popu. actionib. per totum. l. ſi verò. §. hæc autem. ff. de his qui deiec. Iaſ. in l. eum qui. §. in popularibus, de iureiurand. Idem ſi appello, quia mea intereſt. id tamen non peto, ſed eo mediante ſententiam reſcindi, & male iudicatum pronunciari. l. eos. C. de appella. l. in ratione, in j §. Imperator. ff. ad legem Falcid. & iſtud eſt ex cauſa honeſta, & probabili: vt ſi res mea ſit à me furata, mea intereſt, & cauſa eſt tum honeſta, tum probabilis. Ideo furti agam. l. j. & l. ſi is cui. ff. de furt. cuius intellectum in repe. trado nouum: vide ibi.

41 Item eſt intereſſe mœroris: quia non tradidiſti fœnum tempore præſtituto, equi mei mortui ſunt: magnum habui mœrorem. Illud tamen non peto, ſed quantum tunc valuit. Baldus in l. cùm venditorem. C. de actio. empti.

42 Pudoris intereſſe eſt, ſi ruſticus, vel alius vendiderit mihi vinum optimum Montiſpeſſulani, vel perdices tradendas tempore conuiuij, & non tradidit: magno affectus ſum pudore, cùm parum valeat conuiuium ſine bono vino: tamen non petam illum pudorem, ſed quantum valuit vinum id temporis, videlicet conuiuij. doctor. in l. ſi ſterilis. §. cum per venditorem, ff. de actio. empt.

43 Valoris eſt: vt ſi non tradas rem venditam, teneris ad id quod intereſt, id eſt quantum valet: & quandoque in plus. l. j. ff. de actio. empt. Alia multa tetigi in repetit. quæ hic non tranſcribo: ſed volens plenè hanc materiam attingere, perlegat eam, bonique conſulat, ac Deũ oret, qui in trinitate perfecta viuit, & regnat in ſecula. Amen.

Spes mea CHRISTVS.

DE SENTENTIIS QVÆ PRO EO quod intereſt proferuntur.

Quia incerta ſæpe fertur ſententia circa intereſſe, cum non ſit iudici certum in quantum poſſit, vel debeat extendi intereſſe, vtpote cum etiam hodie multi dubitent, ideo competenter poſt titulum præcedentem de hoc dicit.

TITVLVS XLVII.

DE SENTENTIIS quæ pro eo quod intereſt, proferuntur.

CVm pro eo. I.

Iſta lex eſt de difficilioribus textus Codicis, & hoc dicit: Prolixitates antiquæ circa intereſſe, ceſſant per hanc legem: & in caſibus certis venit totum quod intereſt, & habetur ratio lucri & damni. h. d. ſecundum Bartol. Vel ſic: Intereſſe ſingulare

Si Titius Teneatur mihi ex aliquo contractu, aut ille conſiſtit in dando, aut in tradendo, puta ex venditione ad tradendam rem, vel ex locatione: aut faciendo. Primo caſu ſi non fecit quod cõuenit, id eſt ſi non dedit, vel tradidit, tenebitur mihi ad intereſſe. verbi gratia puta intereſſe ſeu precium cõuentum fuit. xx. rei cõe precium fuit xxx. intereſſe meum ſingulare non excedet duplum communis intereſſe: & ita non excedes. xl. Secundo caſu, cum conſiſtit in faciẽdo, puta quia debebat mihi facere domũ, iſte contractus dicitur incertus, vbi factum qđ eſt in obligatione, incertũ eſt, vt ff. de verb. ob. l. vt non. §. id quod. An hoc caſu ſi Titius non fecit quod cõuenit, poſſum petere totum ſingulare intereſſe, etiam ſi excedat duplum commu-

communis, intereſſe? Reſpon. quòd totum damnũ quod in re habuiſſem, reſarciet: & lucrum quod percipere potuiſſem ſi domus facta fuiſſet: dum tamen probem. nec enim ſimplici dicto meo credetur. & ſi dicerem, ſi domus facta fuiſſet, rex Franciæ hoſpitatus fuiſſet in ea, vel comitatum, vel dimidiam regni ſui mihi dediſſet, non ſum audiendus: ſed debet iudex moderari intereſſe, non æſtimando in infinitũ: quia idem dicitur in pœna, vbi pœna cõuentionalis præſtetur, ſicut partibus contrahentib. placuit: puta promiſiſti pœnam mihi. c. ſi non traderes Digeſtum. Si vero pœna legalis petatur, puta conuenio te actione furti: in hoc caſu cõueniã te ad pęnam quadrupli, ſecundum quod lege ſtatuitur. Et no. quòd triplex dicitur intereſſe, conuentionale, commune, & ſingulare. de ſingulari loquitur hæc lex, conuenit, & præſtatur conuen. ſimiliter & ſingulare, ſicut hac l. comprehẽſum eſt. & eſt intereſſe ſingulare rei ad precium, vel eſt damnum emergens, & lucrum ceſſans eo, quòd non fit quod fieri conuenit. vel ſic dic caſum: Cum agitur ad intereſſe ſingulare, refert an agatur ex certo contractu, an incerto. Primo caſu non debet id intereſſe excedere duplum intereſſe communis. In ſecundo caſu debet præſtari quantum id ſit, ita vt non extendatur in infinitum: ſicut enim pœna conuentionalis certo fine concluditur, ſimiliter & legalis, nec vltra eas aliquid peti poteſt: ſic & intereſſe ſingulare certo termino debet concludi. & hæc ſunt obſeruanda tam in lucro, quàm in damno: quia in lucro quod petitur, verſatur intereſſe.

Aeſtimandum tam in lucro, quàm in damno, in caſibus certis non excedit duplum precii conuenti, vel communis. In caſibus autem incertis non excedit quantitatem ex legitimis probationibus per iudicem declarandam, cum pœnæ legales, & arbitrariæ ſunt limitatæ, ne viſitentur infinitate. hoc dicit.

1. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

Cum pro eo [a] quod intereſt, [b] dubitationes antiquæ in infinitũ productæ ſint: [c] melius [d] nobis viſum eſt huiuſmodi prolixitatem, prout poſſibile [e] eſt, in anguſtum coarctare. [f]

Sancimus itaque in omnibus caſibus, [g] qui certã habent quantitatem, [h] vel naturam, [i] veluti in venditionibus, [k] & locationibus, [l] & omnibus contractibus, [m] hoc quod intereſt, [n] dupli [o]

a Cum pro eo.] ad euidentiam not. quòd triplex eſt precium rerum, ſiue intereſſe, quod idem eſt dicere: [1] ſcilicet conuentionale, de quo conuenit inter contrahẽtes, vt ſi tibi vendidi pro x. Stichum. Item precium commune, vt ſi forte idem Stichus cõmuni æſtimatione valeat xv. Item ſingulare: vt ſi tua intereſt, ꝓpter affectionem, xx. quia quandoque fuerat tuus. & habes hoc. ff. de actio. empt. l. j. in princip. Dicit ergo hic, quòd ſingulare intereſſe non excedit duplum intereſſe communis: & ſic in prædicto caſu vſque ad xxx. poteſt aſcendere, non vltra: minus vero ſic. & hoc eſt verum in omnibus caſibus qui certam quantitatem, vel naturam habent. Si autem incerti ſunt, tunc totum ſingulare petitur: etiam ſi duplum communis excedat, dummodo plene probetur: non autem ſimplici dicto petentis creditur quãtum ſit. Et competenter prædicta ſtatuantur, cum & pœnæ legales, & conuentionales certis metis finiantur. prædicta autem conſiderantur non ſolum in damno, verum etiam in lucro.

1 Falſum eſt ſm B. hic. põt tñ ſaluari capiendo intereſſe largè pro eo q̃d ad noſtrã vtilitatem pertinet. Bart. & Rebuf. hic in ſua repetit. ad hanc l. gl. pen.

b Quod intereſt.] id eſt, ſuper intereſſe.

c Productæ ſint.] ſed quæ? Reſpon. an circa rem, vel etiã extra rem, vel in damno tantum, vel etiã in lucro, quas tamen non habemus.

d Melius.] id eſt bonum.

e Poſſibile eſt.] quia plene definiri non poteſt, vt ff. de reg. iur. l. omnis definitio. nec meta ei dari, vt ff. de reg. iur. l. quatenus. Dicere tamen potes: [2] intereſſe eſt ſingulare rei precium, ſecundum quoſdam. Vel dic, intereſſe [3] eſt damnum emergens, & lucrum ceſſans ex eo, quòd aliquid fieri ceſſatur.

2 Diſplicet Bar. B. Sa. & Rebuf.

3 Iſta etiã nõ placet Bar. & vide de hoc per eundẽ in 3. colũ. hic.

f Coarctare.] vt antiqua prolixitas ceſſet, vt infra ea. l. in fi. quem ſi. hic iunge.

g In omnibus caſibus.] ſed nonne melius dixiſſet in omnibus contractibus, vt poſtea dicit in emptione, & locatione? Reſpond. non: [4] quia & in maleficijs, & quaſi, locum habet. Sed nec in obligationibus bene dixiſſet: quia etiam officio iudicis præſtatur, vt in arbitrarijs actionibus.

4 Idẽ Bar. B. & Sali.

h Quantitatem.] vt ſi debes mihi ex venditione. x. cados olei.

ADDITIO.

Tu dic etiam idẽ in alijs rebus certis ſecundum Bald. & eſt de mente Bartol. & Sali.

i Vel naturam.] vt ſi certam ſpeciem: vt Stichum mihi debes ex venditione. Eſt ergo ſenſus, id eſt quoties quod debetur, certum eſt quantitate, vel ſpecie, vt ff. ſi cert. petat. l. certum. [5] Vel dic quãtitatem comprehendere vtrunque, vt ff. de leg. 3. quiſquis, & ff. de verb. obl. l. cum ſtipulamur. Et naturam certam, vt ſi debes hominem, vel equum in genere.

5 Hoc nõ placet Ba. hic.

k Venditionibus.] vt ff. de actio. empt. l. j.

l Locationibus.] vt ff. loc. l. ſi fundus, in fine.

m Contractibus.] ſimilibus. alioqui contra eſt quod ſequitur, in alijs autem &c. Sed qui ſunt hi? Reſpon. illi, in quibus dicit lex ſingulare intereſſe venire, & certitudinem continent ſecundum quoſdam. Sed certè immo, & ſi lex non dicat venire ſingulare intereſſe: ſi modo incertitudinem contineant illi caſus, vt hæc l. dicit apertè: vt ſunt omnes bonæ fidei, & quidam etiam ſtricti iuris: vt in arbitrarijs, in quibus iuratur in litem: vt ff. de in lit. iuran. l. in actionibus. nam in his ſingulare intereſſe venit: [6] vt ff. de in lit. iurand. l. j in fin. & l. ij. ff. mand. l. cum ſeruus. Item in maleficijs quibuſdam, & interdictis, vt ff. de vi & vi arm. l. hoc interdicto. j. & ff. vti poſ. l. ſi duo, in fin. & aliàs vbicunque. l. diceret certam rem debere tradi ex contractu, vel delicto. ſecus ſi diceret dari: quia tunc aliquod intereſſe non petitur: ſed res omnino debet fieri ſtipulantis, vt ff. de verborum obligat. l. vbi autem non apparet. §. final. niſi in contractibus innominatis, vbi debet res dari, vt ff. de rer. permutat. l. j. §. fin. & tamen intereſſe venit, vt ſupra de rer. permut. l. rebus.

6 Placet Bar. B. & Rebu. etſi Alc. cõtra.

n Quod intereſt.] ſcilicet ſingulariter.

o Dupli.] ſcilicet intereſſe, ſeu precij conuenti, ſecundũm P. ſed ſecundum B. id eſt, communis. Tu dic, [7] nec vnum, nec aliud: quod plus eſt, excedit vltra duplum: cũ quandoque commune ſit pluſquam conuentum, quandoque contra: quandoque etiam conuentum nullũ &c. quia ex pacto, vel contractu non venit. Et not. triplex intereſſe, vt ſupra dixi, ſcilicet conuentum, commune, & ſingulare. Primum ſemper venit, cum dicit prætor: pacta conuenta ſeruabo. Item ſecundum ſemper venit in maleficijs, [8] vt conſideretur etiam extra rem, vt ff. ad l. Aquil. l. ſi ſeruum, & l. inde Neratius, & l. ſequen. & ff. de fur. l. inficiando. § 1. & de condi. fur. l. 3. & in cõtractibus, & quaſi, vt ff. ad l. Fal. l. precia. In quo communi venit damnum, non lucrum, vt ff. de damn. infect. l. Proculus, & de actio. empti. l. ſi ſterilis §. cum per venditorem, & de peric. & commodo rei venditæ. l. fina. niſi in caſibus, quos iam notabis. Vel dic hodie ſemper venire lucrum in communi intereſſe, cum & in ſingulari veniat, vt infra. §. & hoc. Singulare autem intereſſe venit in his caſibus qui dicuntur hac. l. Item in eo, quod dicit ſingulare non excedere commune, vel conuentum vltra duplum: eſt contra. ff. de actio. empt. l. ratio (aliàs datio) §. ſi per venditorem. Reſpond. B. ibi agit quanti plurimi fuit, dummodo infra duplum. Item eidem eſt contrà. ff. de actio. empti. l. Iulianus. §. ſi verò ſciens, & §.

7 Idẽ Bar. B. & Sal.

8 Niſi in caſu. l. Titius. ff. eo. ſm Bat.

quantitatem minimè excedere. In alijs autem caſibus, a qui incerti eſſe videntur, iudices qui cauſas dirimendas ſuſcipiūt, b per ſuam ſubtilitatem, c † requirere, vt hoc quod re vera inducitur damnum, d hoc reddatur, & non ex quibuſdam e machinationibus, & immodicis perverſionibus in circuitus inextricabiles redigatur: nedum in infinitum computatio reducitur, pro ſua impoſsibilitate f cadat: cū ſciamus g eſſe naturæ h congruum, eas tantummodo pœnas exigi, quæ vel cum competenti moderamine proferuntur, i vel à legibus k certo fine cōcluſæ ſtatuuntur.

B ¶ Et hoc l non ſolum in damno, ſed etiam in lucro noſtra amplectitur conſtitutio: quia & ex eo m veteres n id quod intereſt,

& §. item qui furem. Cui reſpondebant B. & M. quòd illa dicit de intereſſe extra rem: hic circa rem. quod non placet, cum magis intereſſe quod eſt circa rem, deberet excedere duplum, quàm illud quod eſt extra rem. Tu dic, ꝙ nullo modo ſunt contra, quia duæ dictæ ll. dicunt de jcōi intereſſe, quod quantumcunq; eſt, totum petitur: hic de ſingulari: & dictum cōmune ſi petatur, quia res nō traditur, nō conſideratur extra rem, vt ff. de act. emp. l. ſi ſterilis. §. cū per venditorem. Si añt quia male traditur, vel quia ipſe venditor poſtea eā euincat, vel alius, vel quia poſtea in ea deliqt, totum petitur, & extra rem, vt d. l. ff. de act. emp. l. Iul. & l. tenetur. § ſed ſi vas, & ff. loc. l. ſed addes. §. j. & l. ſi fundus. §. fi. & §. j. & ſ. de rei vend. l. quoties, & ff. de euict. l. venditor. Nec obſtat in eo. tit. l. cum fundus vti optimus, quia ſecundum P. loquitur cum emptoris minus intererat, quàm eſſet duplum precij conuenti. Vel verius aliud cū agitur de euictione actione ex ſtipulatu: quia tunc habetur reſpectus ad precium conuentum, vt id debeat duplari: an actione ex empto, vt tunc conſideretur quod intereſt tempore euictionis. Item nec obſtat. ff. de act. empti. l. Titius, in fin. & l. ſequen. quia lex ſequens corrigit illas. Alij diſtinguunt, 1 an ſingulare intereſſe promittatur ex certa ſcientia: & tunc quantumcunque ſit, petitur: vt in contrarijs. §. ſi per venditorem, & §. ſi vero. an non: & tunc non vltra duplum: vt hic. argumen. ſi quis caut. l. ſed & ſi quis. §. final. quod nihil ad rem: cum hic agamus quando ſine ſpeciali pacto debetur. Alij dicunt, quod non excedit duplum, niſi poſt contractum res cœperit eſſe pluris, vt dicta l. ratio (aliàs datio.) §. fin.

¶ Cōcor. gl. in c. dilecti filij. ſuper verbo, moderatis, circa fin. de ſo. compe.

2 Omiſſis ſol. gl. ſolue ſm Sa. ꝙ ibi plus intererat ꝓꝑ factū emptoris, qui rē meliorē fecerat ſumptu ſuo: iō voluit lex ꝙ cōe intereſſe duplum nō egrediat, ne alieno facto nimis venditor grauaretur. vide tñ Rebuf. in 4. nota. huius. l. vbi optimè explicat.

a In alijs autem caſibus, qui incerti.] vt ſi ibi contineatur factum, vel non factum, qui incerti ſunt, vt ff. de verbo ob. l. vbi autem non. §. id quod, & de reg. iu. l. qui non facit, in quibus agitur ad factum, vel intereſſe, vt ff. de re ind. l. ſi quis ab. §. fin. & ff. de verbo. obliga. l. quoties quis alium. & eſt actoris electio, agat præciſè ad factum, vel ad intereſſe, vt ff. de ope. no. nunc. l. ſtipulatio. §. j. & §. ſiue autem. in fi §. & ff. de procur. l. ſed & hæ, in fin. Sed fallit in caſu procuratoris rei, vt in eo. tit. l. non cogēdū. & hoc vbi factum eſt in obligatione. ſi autem tradi, nō eſt electio actoris, ſed rei, cum rem præſtando liberetur ab intereſſe ſingulari, vel cōi. Hoc tamen caſu, cum tradi eſt in obligatione, dicunt quidam, ſi agitur principaliter ad intereſſe, totum veniat etiam vltra duplum. Si autem ad rem, tunc non vltra duplum. quod non placet. Item vbi eſt dandū in obligatione: tunc preciſe ad dationem agitur, niſi in contractibus innominatis, vt ſ. diximus.

b Suſcipiunt.] per delegationem, vel ordinarie.

c Subtilitatem.] & bene. nam aliud conſideratur in ſeruo, & aliud in libero.

c Subtilitatem.] per probationes teſtium, vel inſtrumentorum: & hoc in contractibus, & etiam in delictis, vt ff. de in lit. iur. l. ij. & ff. de eden. l. argentarius, & de re iur. l. quatenus, & inſt. de off. iud. §. ſi. & ff. ad l. Aqui. l. proinde. i. & l. ſi ſeruum. Sed hoc fallit qñque ratione delicti aduerſarij mei, vt j. vnde vi. l. ſi quando, & ff. qđ vi aut clam. l. ſemper §. in hoc interdicto. Item ratione contumaciæ aduerſarij mei. ſ. in caſibus illis vbi iuratur in litem. Sed qualiter etiā de facto probabitur ſingulare intereſſe per teſtes? Reſpon. deponent duo teſtes ꝙ tantū cuiuſlibet regulariter intereſſet, ſi quis haberet rem no-

Intereſſe ſingulare qualiter probatur.

A tam, non autem dicit, ꝙ tantum ſua intereſſet. Item nec eſt commune intereſſe, ſed ſingulare omnium, qui haberent ſic rem notam: non ſimpliciter omnium: quia tunc eſſet commune intereſſe.

d Damnum.] & ita ſine omni deminutione hoc præſtatur etiam ſi duplum communis dicatur excedere: ſed ſtatim. ſ contra. Sed dic, ꝙ allegabat vana pro intereſſe habendo t. ſi habuiſſet equum, viciſſet hoſtes. & ſi habuiſſet librum, fuiſſet factus ſapiens, & rexiſſet, & multa lucratus fuiſſet, &c. quæ attēdenda non ſunt. Sed quare in incertis petitur totum, in certis non? Reſpon.: quia in certis facilius poteſt apparere cōmune intereſſe, & ſic facilius quod eſt eius duplum: at in iſtis non ſic facile. Vel ideo, 3 quia facilius eſt alicui facere quod conuenit, quàm dare: cum difficulter quis de patrimonio det, vt ff. de probatio. l. cum de indebito, & ideo mitius punitur in certis, ſcilicet vt vltra duplum non excedat.

2 Placet Bar. Sali. & eſt de mente B.

3 Diſplicet B. B. & Sal.

e Non ex quibuſdam.] hoc referunt quidam ad primū caſum: tu referas ad ſecundum, 4 & dic quòd vana dicebat, ut modo diximus.

4 Et bñ: quia cum in j. caſu ſit de iure taxatū, nō pōt dici machinatio. P. Rebu.

f Impoſſibilitate.] quæ enim immenſa ſunt, cadunt, vt in auth. vt deter. ſit nu. cle. § j. colla. j. & ſic nota de infinitate vitanda, vt ſ. de ſacroſ. eccle. l. ſi. Vel dic, cadat: quia cum tranſiret ad infinitum, eſſet incertum: & ſic ſnīa dari non poſſet, quæ debet certa dari, vt ſ. tit. j. l. 3.

C g Cum ſciamus.] poteſt hoc referri ad primum caſum, ſancimus &c. hoc modo, merito non permittimus vltra duplum: quia eas pœnas. i. intereſſe &c. Vel ſic: merito non vltra duplum permittimus: quia aliȩ pœnæ legales & conuentionales mitigantur. poteſt etiam ad ſecundū caſum referri hoc modo: merito mitigo, vt non vana inducantur. nam & pœnæ legales, & conuentionales mitigantur.

h Naturæ.] id eſt naturali rationi.

i Proferuntur.] Ex conuentione promittentium. Sed vſq; ad quam ſummam poterunt peti pęnæ conuentionales, vel legales? Reſpon. quidam, vſq; ad duplum: arg. huius. l. & ff. de ac. emp. l. Iulia §. idem Iulia. Alij vſq; ad quadruplum: 5 argu. ſ. de ſpon. l. mulier, in fin. & ff. de eui. l. ſi dictū, & inſti. de act. §. omnes. Tertij diſtinguūt, an ſcienter promiſſa ſit pœna vltra duplum, an ignorāter, vt ff. ſi quis cau. l. ſed & ſi quis. §. fin. Quarta eſt ſententia noſtra, vt diſtinguamus legalem pœnam (vt furti, quæ quadruplum non excedit) à conuentionali: quæ D ſi apponatur per hæc verba quadruplum, & quintuplū, & tunc idem, vt inſti. de actio. §. omnes. Aliàs ſi certa ſumma, valet in infinitum, vt inſtit. de inutil. ſtipul. §. alteri, & ff. de verb. obl. l. ſtipulatio iſta. §. alteri, in quibus dicitur inſpici, quæ ſit quantitas. Nam hæc dictio, quæ, non quantitatis, vel qualitatis, ſed ſubſtantiæ eſt deſignatiua: & ſic eſt competens moderamen quantum placet contrahentibus.

Pœnę legales, vel cōuentionales vſq; ad quam ſummam poterunt peti.

5 Immo vltra quadruplū poteſt peti ꝑ d. §. alteri, qđ fallit in quinq; caſib. hic traditis ꝑ Rebuf. vbi ſuꝑ hoc citat. 12. opiniones.

k A legibus.] vt furti, & ſimiles: quarum legalium nulla excedit quadruplum, vt modo dixi.

l Et hoc.] conſtitutio hæc ſcilicet.

m Ex eo.] ſcilicet lucro.

n Veteres.] ſcilicet in ſpecialibus caſibus, vt ff. de eo quod cer. lo. l. ij. §. fin. & ff. loca. l. ſi in lege. § colonus, & ff. rem ra. hab. l. ſi commiſſa, & ff. ne quid in loc publ. l. ſecunda. §. merito, & ſupra arbit. tut. l. quicquid. ſed regulariter contra erat, quia lucrum non veniebat, vt ff. de damn.

damn.inſec.l.Proculus, & ff.de pericu. & commodo rei vendıtæ.l. penulti. & ff.de actio. empti.l. ſi ſterilis.§. cum per venditorem Sed etiam hæc lex vult, quòd hodie ſit generale, vt in intereſſe veniat etiam lucrum. Accurſius.

Niſi in decē caſibus hic p Rebuf.plene deſcriptis.

Continuatio.

SI A NON competente iudice iudicatum eſſe dicatur.

Non ſolum prædictis modis eſt ſententia nulla, ſed & ſi a non competente &c. Et continua ſic ſecundum Azo. Quibus modis ineſficax vel nulla dicatur ſententia a competente iudice lata, ſupra dictum eſt: ſequitur vt videamus de ea quæ nulla eſt ideo quia a non competente iudice eſt prolata.

Cōcor. cū legibus huius tit. c.j. cū gl. 2.extra de ſent.& re iudi.

Iudex.] CASVS. Delegatus iudex in cauſa qua petebatur fundus Sempronianus, ſi pronūciauit de Seiano: an valeat, quæritur? Dī quod non. Viuia.

a Datus.] verbi gratia datus ad decem, & pronunciet ſuper viginti.

b Nihil egit.] niſi poſt litem conteſtatam aliquid in ea re contingat, vt ff. de ædil.edic.l. ædiles.j. §. item ſciendum, vel niſi incidens fuerit quæſtio, vt ſupra de ord.iudi.l.j.& ſupra vbi & apud quē. l.fin. in fin. Vel niſi ex conſequentia, vt de expenſis, vel fructibus: vt ſupra, de re iudicat. l. Paulus, nam ea videntur delegata, ſine quibus commiſſum exequi non non poteſt, vt ff.de procuratio l.ad rem, & l.ad legatū. Vel niſi conuentus reconueniat conuenientem, vt ſupra de ſent.& interlocu.l.cum Papinianus, & auth.& conſequenter. Vel niſi vtriuſque partis conſenſu prorogetur iuriſdictio de re ad rē, vt ff.de iudicijs.l.de qua re.§ j. Vel de quātitate ad quantitatem, vt j.de appel.l.fin.§.fina. In prædictis autem videtur cognitio ad delegatum pertinere, nam de delegato loquitur hæc lex. Accur.

Cōcor. cū hac l. c. ad noſtrā, de cō ſuc.& c.at ſi clerici, de iud.

ſtatuerūt. Et ſit omnibus, ſecundum quod dictū eſt, finis antiquæ prolixitatis huius conſtitutionis recitatio. Dat.Kal.Sept. Conſtant.poſt Conſulat. Lampad.& Oreſt.VV.CC.

TITVLVS XLVIII.

SI A NON COMPETENTE iudice iudicatum eſſe dicatur.

Sententia à non ſuo iudice lata, eſt ipſo iure nulla. Bar. Vel ſic: Delegatus ad certam rem, de alia non pronunciat, quæ illi non accedat, & pronunciando nil agit. Salic.

I. Imp. Alexander A.Sabiniano.

Iudex ad certam rem datus, [a] ſi de alijs pronūciauit, quam quod ad eam rē pertinet, nihil egit. [b] IIII.No.* Maxi.II.& Aeliano Conſs.

Sententia delegati ab incompetente delegante, non valet: etiam ſi delegatus ſit magiſter militum Sal. Vel ſic: Magiſter militum non poteſt pronunciare contra non militem ſi non habet commiſſionem ab eo ſub cuius iuriſdictione ille eſt, hoc dicit ſecundum Pan.de Caſt.

II. Imp. Gordianus A.Liciniæ.

SI militaris [c] iudex ſuper ea cauſa de qua ciuilibus [d] actionibus diſceptandum fuit, non datus à quo dari poterat, cognouit: etiam remota appellatione, id quod ab eo ſtatutum eſt, firmitatem iudicati non habet.

Delegatus ad cauſam proprietatis, non poteſt cognoſcere de cauſa poſſeſſionis ſuper qua non fuit delegatus. Bal. Vel ſic: Delegatio in petitorio nō extenditur ad poſſeſſorium. Et pone caſum in fine gloſſa tertia, Salic. Vel ſic: Sententia lata ſuper poſſeſſione, nō facit præiudicium in cauſa proprietatis: ideo ea non obſtante poteſt ferri contraria ſententia in cauſa proprietatis. Pan.de Caſt.

III. Impp.Dioclet.& Maxi.AA. & CC.Philetæ.

SI de ꝓprietate datus [e] iudex aduerſus te nihil ſuper hac ſtatuit: rector [f] prouinciæ aditus hanc cām cognoſcere, ſuaque decidere ſententia curabit: cū & ſi quid de poſſeſſione pronunciatū probetur, hoc cauſæ proprietatis minimè noceat. [g]

Et in publicis, & priuatis cauſis ſententia à non ſuo iudice lata non valet. Salic.

IIII. Imppp.Gratian. Valent. & Theod.AAA.ad Potitum Vicarium poſt alia.

ET in priuatorum [h] cauſis huiuſmodi forma ſeruetur, ne quenquā litigatorum ſententia non à ſuo iudice dicta conſtringat. [i] Dat.X.Kalen.Octo. Romæ, Auxonio & Olybrio Conſs.

d Ciuilibus.] id eſt ciuilis iudex recognoſcere debuit.

SI de.] CASVS. Si iudex datus, vt cognoſceret de proprietate, pronunciauit ſuper poſſeſſione: non valet ſententia.

e Si de proprietate datus.] à præſide.

f Rector.] delegatus.

g Noceat.] vt ī.de ſen.l.poſt ſententiā. Sed an lata in poſſeſſione valeat ſententia? Reſpond.ſic ſecundum P.& Io. ſic ſupra, de iudi.l.nulli. Alij contra. Tu dic, ſi ita erat incidens, ꝙ de proprietate non poterat ꝓnunciare, niſi de poſſeſſione diceretur: dicam eam tenere, vt in vti poſſidetis interdicto, vt inſtit.de interdi. §. commodum. alioquin non: puta ſi cum agebatur de recuperanda, vel adipiſcenda poſſeſſione, ipſe fuit delegatus ſuper quæſtione proprietatis tantum: vt hic fuit.

h ET in priuatorum.] non ſolum in fiſcalibus.

i Conſtringat.] vt ff.de iur.omn. iud.l. fi.& de iud.l.ij.& ī. qui da. tut.poſ.l.neque, & ī.de iur.om. iu.l.j & j. de excep. l.fin. Ergo ſi quis excommunicetur, & poſtea appellet: cum ipſa prouocatione deſinat eſſe ſuus iudex ille qui iudicauit: extinguitur iudicatum, & ille nō eſt excommunicatus, vt ff.ad Turpi.l.j.in fi. Nec obſtat quod dicunt quidam decretiſtæ, quod ſententia excommunicationis trahit ſecum executionem, quaſi non poſſit iam appellari: quia & ſententia vltimi ſupplicij trahit ſecum executionem, & ſtatim ſerui fiunt, & ciuitatem perdunt vt ff.de pœnis.l.quod ad ſtatum, & l.in ſeruorum.§.qui ex cauſa, & l.qui vltimo, vbi de hoc: & tamen poteſt appellari, vt ff.de pœnis.l ij.§.fin.

Excōicatio, an ſuſpendatur p appellationē ſequentem.

Ex C. Theod.li. 4.tit.14.l. j. Cōtinua.

Cōcor. c. ad noſtrā, extra de reſcr.& c. at ſi clerici.de iudi.

SI militaris.] CASVS Magiſter militum cognouit de cauſa de qua debuit cognoſcere iudex ciuilis: puta iudicauit inter priuatos: & delegatus fuit ab eo qui non potuit eum delegare: nunquid valet ſententia? Dicitur, quòd non: nec neceſſe eſt ab ea appellare.

c Si militaris.] magiſter militum cognouit de cauſa de qua debebat cognoſcere iudex ciuilis: & fuit delegatus ab eo, à quo non potuit. non valet ſententia: & non eſt neceſſe appellari ad hoc. ſupra, de peda.iud.l.j. ſed inter milites poteſt, vt ſupra de iud.l.certi. Accur.

ADDITIO. Aduertas, quòd iſta gloſſa loquens de excommunicato, dicit contra caſum capitu. paſtoralis.§. primo, extra de appellatio. Nec obſtat ſecundum Bartolum hic quod gloſſa dicit de ſententia vltimi ſupplicij, quæ trahit ſecum executionem, ſicut ſententia excommunicationis: quia natura earum eſt diuerſa. nam ſententia excommunicationis non eſt perpetua: ſed dicitur conditionalis, ſeu medicinalis, donec quis purget contumaciam ſuam, vel emendet offenſam, vt in capit.cum medicinalis, de ſenten.excommun.libr.vj. Sed ſententia vltimi ſupplicij eſt perpetua, & mortalis, ideo facilius permittitur appellatio. Videas latius de iſto

per

per Abba.in d.c.paſtoralis.§ j.

DE POENA IVDICIS QVI malè iudicauit, vel eius, qui iudicem, &c.

Eſt etiam nulla ſententia ſi iudex corrumpitur. unde dicit qua ſit pœna corrupti iudicis, vel corrumpentis.

TITVLVS XLIX.

DE POENA IVDICIS qui male iudicauit, vel eius, qui iudicem, vel aduerſarium corrumpere curauit.

Qui diffidentia iuſtæ ſententiæ in pecuniæ corruptelam prorumpit, litem perdit: ſiue priuata ſit lis, ſiue publica, ſiue fiſcalis. Bal. Vel ſic Qui diffidentia iuris ſui in corruptelam prorumpit, litem perdit. Salic. Vel ſic: Actor qui per pecuniam corrumpit B *iudicem, vel procuratorem ſiue aduocatum rei, perdit actionem, & ſic cauſam: unde reus debet abſolui, etiam ſi actionem, vel ius habeat. Pau. de Caſt.*

I. Imp. Antoninus A. ad Gaudium. †

Onſtitit in quacũq; cauſa, ſiue priuata, ſiue publica, [a] ſiue fiſcali, vt cuicũq; data fuerit pecunia, vel iudici, vel aduerſario: [b] amittat [c] actionẽ is qui diffidentia [d] C iuſtæ ſententię in pecunię corruptelam ſpem negotij repoſuerit. Dat. XIIII. Kalen. Ian. Duobus Aſpris Conss.

IN AVTH. Vt litigantes in exordio litis iurent. § ſi quis autem ex ſupatoribus, colla. ix. conſt. v.

Si corrumpens iudicem aliquo dato, vel promiſſo ſeipſum defert & ꝓbat, veniam meretur, & iudex in cauſa ciuili triplici pœna punitur: in criminali omnibus bonis confiſcatis, in exilium datur. Et ubi deferens non D *probat: ſi delatus iurauerit ſe non recepiſſe, liberatur. & deferens, in æſtimatione litis punitur: & nihilo minus per ſententiam poterit de corruptela doceri. Et ſi delatus per iuramentum ſe purgare recuſauerit, punitur ac ſi contra eum probatũ fuerit Sal.*

Onſtituit.] CASVS. Qui iudicem, vel aduerſarium. i. procuratorẽ, vel aduocatum aduerſarij per pecuniã corrumpit, cadat ab actione: quia talis videtur de ſuo iure diffidere.

a Publica.] alicuius ciuitatis, vt ſ. de ſacroſan. ecc. l. fin. Vel dic. i. criminali. Accur. Floren.

b Aduerſario] id eſt procuratori, vel aduocato aduerſarij, ſecundum antiquos. nam principali aduerſario licet dare, vt ſ. de tranſa. l. fratris, niſi in caſu, quando per calumniam ageret actor, vt ff. de cõdic. indeb. l. in ſumma. Item in criminali diſtinguitur, vt ſ. de tranſact. l. tranſigere, ſi accuſatus det accuſatori, ſiue econtra, quod raro accidit, tunc condemnaretur reus, ſi in confeſſione perſiſtat, vt ff. de quæſt. l. j §. diuus, & §. ſi quis vltro. Poſſet etiam intelligi lex iſta cum in pecuniaria cauſa do pecuniam aduerſario principali, vt non deſiſtat à lite, ſed vt patiatur contra ſe ferri ſententiam.

† Vt legē. Caſſium, ex l. j. ff. d caluniato rib. Contins.

c Amittat.] ſ. actor. Sed quid in reo? Dicunt quidam nõ habere locum legem iſtam. Tu dic idem in reo, cum eadem ſit ratio æquitatis, vt. ſ. amittat ius defendendi: & ſic cauſam amittat. Dic ſecũdum B. ipſo iure, quando eſt iudici data, vt j. quando prouoc. non eſt neceſſ. l. venales, ſed per authenticam meretur veniam, vt in authent. nouo iure, infra eod. Si autem procuratori, tunc valet nihilo minus ſententia: ſed reus cuius procurator eſt corruptus, habet doli exceptionem, vt ff. de doli exceptio. l. ſi procurator, & de iur. fiſci. l. eius. Actor verò agit antiqua actione, & ſi excipiatur ex ſententia, replicabitur de dolo, vt ff. de dolo l. cum à te, & ſic verbum amittat, ſemel poſitum, diuerſimode accipitur. Datur etiam contra cor- A rumpentem actio de dolo ad impenſas, niſi reus paratus ſit ſubire iudicium ſub hac exceptione, ſi eſt colluſum, vt ff. de dolo. l. & eleganter. §. penult. Poſſet etiam dici quòd quando precium interuenit ſuper ipſo iure, non teneat, aliud ſi præces, vt argum. ff. ad Trebel. l. ſeruo inuito. § cum prætor. Punitur etiam aliter hodie corrumpens, vt in authent. nouo iure, hic poſita, quã hic lege.

d Diffidentia.] ſic & ſupra, de poſtul. l. prouidendum.

Nouo iure, qui dicit ſe dediſſe alicui, vel ꝓmiſiſſe, & perſonam declarauerit, & hoc probauerit: veniam meretur. [e]

¶ Sed qui accepit, [f] vel ꝓmiſsionem ſuſcepit: ſi cauſa pecuniaria ſit, dati triplum, promiſsi duplum à B comite priuatarum rerũ exigatur, dignitate ſeu cingulo amiſſo.

¶ Si verò criminalis cauſa fuerit: confiſcatis [g] omnibus bonis, in exilium mittatur.

¶ Sed ſi datum vel promiſſum probare litigator nequiuerit: perſona quæ dicitur ſuſcepiſſe, iuret ꝙ neque per ſe neq; per aliam perſonam accepit, aut promiſsionem habuit: & ſic libera ſit.

C ¶ Sed litigator qui oſtẽdere non potuit, [h] in cauſa pecuniaria æſtimationem litis à comite rerum priuatarum exigatur, lite ſuſtinente proprium euẽtum: in criminali bonis omnibus cõfiſcatis: cauſis apud competentem iudicem legitimè terminandis.

¶ Sed ſi perſona à litigatore manifeſtata prædictum iuſiurandum refutauerit, [i] memoratis ſubiaceat pœ D nis.

¶ Sed ſi quis litigantium iurauerit ſe non dediſſe, vel promiſiſſe: ſi intra decem menſes poſt ſen-

Nouo iure.] CASVS. Hac authen. ſtatuit alias pœnas in iudicem quĩ accepit pecuniam: quia ſi ſponte confeſſus fuero me dediſſe pecuniam, non punior: ſed iudex in trip ꝗ eius qd accepit. ſi aliquid ergo ꝓmiſſum fuerit, in duplũ reddet: & priuabit̃ ptãte iudicãdi, ſi cauſa erit pecuniaria. Si criminalis, omnia bona iudicis confiſcantur, & relegabitur. Si vero probatum non fuerit ſe accepiſſe, & iurauerit: liberatur. Si non iurat, punitur ac ſi accepiſſet, & ego punior: quia ſoluo tantum comiti priuatarum rerum, quantum erat in lite. Si uero cauſa eſt criminalis, bona mea confiſcabuntur. ſi iurauit me non dediſſe, ſed poſtea oſtendat me dediſſe, vel ꝓmiſiſſe, non ſolũ ego, ſed & iudex punit, ſicut ſupra dictũ eſt.

e Meretur.] No. parcitur ſponte confitenti ſic infra de his qui ſe de l. j lib. x. & ff. de iure fiſc. l. edicto, & ff. de alie iud. mun. cauſa ſact. l. ſ. §. finali.

f Accepit.] re ipſa.

g Confiſcatis.] contra in auth. vt nulli iudi. § fin. col. ix. Solu. hoc ſpeciale, vt in crimine læſe maieſtatis: idem dicitur & in inceſtu, vt ſupra de inceſt. nupt. authen inceſtas.

h Non potuit.] Nota quem calumniari hoc ipſo, quòd non probat contrarium arg. ſupra de aduo diuer. iud. l. j. Sed arg. contra ff ad Turpil. l. j. §. j Sed ibi erat perſona, quæ ex ſola ſuſpicione poterat accuſare, vt maritus, vt infra ad leg. Iul. de adul. l. quamuis. ij.

h Non potuit] etiam ſi eſt iuratum.

i Refutauerit.] ſic ſ. de fide inſtr. l. finali.

Dediſſe.]

a Dediſſe.] ergo hic permittit argui periurium, contra A regulam ſupra de re.cred.l.2.ſed hoc,quia delatum fuit à iudice,& ſpeciale eſt hic,vt & aliàs, ut ff.de iureiu.l.ad monendi,& hæc auth.eſt in authe.ut iiii. in.§.ſi quis au tem,colla.ix.

b De eo qui pre cio.] ſuperior lex de corrumpente,hæc de iudice corrupto dicit.

c Aut gratia.] primo non valet ipſo iure, ut ī. quando prouoc. non eſt ne ceſ.l. venales. ſecundo valet, ſed reſcinditur, ut ff. ad Trebel.l.ſeruo inuito.§. cum prætor. Acc.

d Æſtimationis.] id eſt non ſolum debet ei condemnari in æſtimationem ſumptuum, vel diſpēdii quod ipſe fecit in litem, ſed & in æſtimationem litis. Vel dic ꝙ patitur diſpendium æſtimationis, id eſt quia efficitur infamis, ſequens nō mutatur.

e Diſcriminis.] id eſt periculi, & hoc per actionem in factum,ut inſtit.de obligat.quæ ex quaſi male.naſ.in prin. tenetur etiam lege Iulia repetundarum, ut ff.ad l.Iul. repe. l.3. & 4. ꝗ extraordinariè punit, ut in e. ti. l. lex Iulia.§.hodie. Item crimine concuſſionis,vt ff de cō cuſ.l.fin.Item & crimine falſi,quod pœnam deportationis, vel ultimi ſupplicii continet, ut ff. ad legem Corne. de falſis.l.1.§.& qui iudicem.Item & edicto de calumnia, ut ff. de calum.l. 1. & 3. §.illud. An autem ille qui dedit, repetere poteſt, habes. ff. de condic.ob tur.ca. l. 2.in fi. & hoc cum dolo. ſi autem ſine dolo, hoc eſt per imprudentiam:tunc tenetur actione in factum, in quantū bono iudici uidetur,ut ff.de var.cog.l.ſi iudex, ſiue paterfamilias,ſiue filiusfamilias erat iudex, ut ff. de iudi.l.ſi filiusfamilias &c.

Iudex qui corruptus ſententiā dicit, qua actione tenetur.

tentiam memoratam oſtē datur dediſſe, a vel promiſiſſe,memoratis pœnis dantes & accipientes ſub iacebunt.

Iudex corruptus famam perdit & damna reſarcit. h. d. ſecundum Bal. & Sali. Vel ſic: Iudex qui corruptus prece vel precio dedit ſententiam, efficitur infamis, & tenetur parti quā læſit, in æſtimationem litis.h.d. ſecundum Pau. de Caſt.

II. Imp. Conſtantinus A. ad Felicem.

De eo qui precio b de prauatus aut gratia, c perperam iudicauerit, ei vindicta quem læſerit, nō ſolum æſtimationis d diſpendii, ſed etiam litis diſcriminis e præbeatur. Dat. VIII. Ka. Nouem. Cōſtantino A. V. & Licinio. CC. Conſſ.

TITVLVS L.

SENTENTIAM RESCINDI NON POSSE.

Nemo poteſt ſuam, vel anteceſſoris ſui ſententiam reuocare: & ſi reuocat, non eſt appellare neceſſe. Bal. Vel ſic: Sententia per quam reſcinditur propria, vel prædeceſſoris, eſt ipſo iure nulla. Bar. Vel ſic: Reuocatio propria, vel ſui prædeceſſorū ſentētia, eſt ipſo iure nulla: nec appellatio eſt neceſſaria. Salic. Vel ſic: Sententia definitiua valida non poteſt proprio motu iudicis reuocari. Pau. de Caſt. Sed remediis prod. ius a iure ſic, quæ ponuntur in gloſſa.

I. [illegible] A. [illegible]ndo.

Neque ſuam, neque deceſſoris ſui ſententiam quē quam f poſ- ſe retractare, in dubiū nō venit: nec neceſſe eſſe ab hmôi decreto g interponere prouocationem, explorati iuris eſt. PP. Kalend. Mart. *

Exceptio peremptoria ſi non admittitur, ſententia non reſcinditur, niſi reſtitutionis vel appellationis remedio. Bart. Vel ſic: Exceptio peremptoria poteſt opponi ante ſententiam, B non poſtea, niſi ope reſtitutionis in integrum ratione ætatis. Salic. Vel ſic. Exceptio peremptoria poteſt opponi, & probari vſque ad ſententiam definitiuam, poſtea non, niſi lata ſit contra minorem, vel alium qui mereatur reſtitutionem in integrum: quia tunc competit reſtitutio contra ſetentiam, quia ob:enta poterit opponi. h.d. ſecundum Pau. de Caſ.

II. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Alexandro.†

Peremptorias exceptiones omiſſas in initio, h antequam ſententia feratur, i opponi poſſe, † C perpetuum edictum k manifeſtè declarat. Quòd ſi aliter actum fuerit, in integrum reſtitutio permittitur. l Nam iudicatum contra maiores annis viginti quinque non oppoſitæ præſcriptionis velamento, citra remedium appellationis reſcindi nō D poteſt. VII. Kalend. Ian. Nic. CC. Conſſ.

Reſcripta poſt ſententiam impetrata ad reſciſſionem ſententiæ non valent. Bal. Vel ſic: Non debet admitti reſcriptum per quod retractatur iam deciſum. Salicet. vel ſic: Virtute

SENTENTIAM RESCINDI non poſſe.

Non ſeruatis his quæ ſunt neceſſaria in ſententia, non valet, ut ſupra: eis ſeruatis, valet, adeo ut retractari non poſſit, niſi ſolitis modis.

Neque.] CASVS. An iudex ſententiam ſuam retractare poſſit, quæritur? Dicitur quòd non, nec eius ſucceſſor. quòd ſi ſecundo feratur, ſententia non tenebit: nec ab ea neceſſe eſt appellare.

f Quemquam.] ordinarium etiam, neque delegatum: ſed hoc fallit per in integrum reſtitutionem. ff. de mi. l.in cauſæ.2 §.ſi Item per ſupplicationem,ut ī.de prec. imper.offe.l.ſi quis aduerſus,& in authen. quæ ſupplicatio. Item quādo prima ipſo iure eſt nulla,ut ī.quomodo & quādo iudex. l. ſi præſes. Item per appellationem, ut ff. ad Tur. l. 1. §. fin. Item propter falſa inſtrumenta, ut infra ſi ex falſis inſtrumentis. l. 1. Item propter falſos teſtes ſecundum nos, etiam ſi non ſint corrupti pecunia, ſed precibus: P. contra. Item propter corruptos pecunia,ut ff de [illegible] iudi. diuus Hadrianus. Item & in aliis caſibus, in quibus licet opponere peremptoriaspoſt ſentētiam, ut no.ī. l.proxi. Itē propter preuaricationem aduocati, ut ī. de aduo. diuer. iudi. l. 1. Item hoc in definitiuis. Interlocutoria poteſt indiſtincte mutari & reſcindi, ut ff. de arbi.l. diem. §. fin. & ff. de re iud. l. quod iuſſit, & ibi notaui, & facit ſupra de ſenten. l. poſt ſententiam.

g Decreto.] ſcilicet reuocationis.

Peremptorias.] CASVS. Tenebar tibi in decem. ſeciſti mihi pactū de non petendo. conueniſti me, nec exceptio. pacti oppoſui, & ſuccubui: an poſt ſententiam poſſum eam opponere? Dicitur quòd non, niſi fuerim minor: quo caſu reſtituar. ſi fuiſſem maior, vel abſens, appello: aliter enim ſub prætextu exceptio. non oppoſitæ non retractatur ſententia.

h In initio.] i. ante litem conteſtatam.

i Peratur.] quando peremptoriæ, & quando dilatoriæ opponūtur, dixi. ſ. de proba. l. exceptionem. ut ſcias tamen hic. quòd poſtquam ſunt dicicta teſtificata, id eſt publicata dicta teſtium, opponi non poteſt, niſi debeat per confeſſionem, vel inſtrumenta probari. Alij dicunt nullo modo, & pro eis. ff.de iudi.l. ſed & ſi ſuſceperit, in princip. & ī.ad leg. Iul. de adul. l. quamuis indubitati.

k Edictum.] quod non habemus.

l Permittitur.] minoribus, non maioribus, & hoc ſubiicit. nam &c. ſed in caſibus opponitur peremptoria etiam poſt ſententiam, quos not. ſupra de iur. & fac. igno.l.2.

Sententia in quibus caſibus reſcindi poteſt.

† In omnibus manuſcriptis legitur, reuocare, rectius ſanè quàm retractare. Cōti.

† Alexandro.

1 Dic illā regulā utiiem multis caſib', vt p Alex. de Imo. I. l. qđ iuſſit, hic allega.

1 Cōcor. ca. cū Ioānes, cum glo. ſuper ver. exceptio, extra de fide inſtru.

IMpetrata.] CASVS. Sententia lata inter actorem & reum, ſi alter impetrare voluerit ut ſentẽtia reſcindatur: an ſit audiendus, quæritur? Dicitur quòd non: quia nec reſcriptum, puta priuilegium côcedetur: nec conceſſum habebit effectum.

a Impetrata reſcripta.] vt ſententia retractet, niſi diceret, non obſtante ſententia, vt & ar. ĩ. de teſta. authent. hoc inter liberos. & facit. ĩ. de tranſac. l. cauſas, & ĩ. de error. aduo. l. ſententijs.

† Côcor. gloſ. ſuper verbo, literas, in verſic. itẽ nõ ualet, extra de reſcript.

reſcripti principis nõ retractatur ſententia legitimè lata. Paul de Caſt.

III. [Imp. Conſtantinus A. ad ...]

IMpetrata † reſcripta nõ placet admitti, ſi deciſç ſemel cauſç fuerint iudiciali ſententia, quam prouocatio nulla ſuſpendit: ſed eos qui talia reſcripta meruerunt, etiam limine iudiciorum expelli. Dat. VI. Kalend. Ian. Conſtan. A. ✱

B

TITVLVS LI.

DE FRVCTIBVS ET litium expenſis.

Quia in ſententia facienda eſt mentio fructuum & ſumptuum, ideo de his dicit.

Fructus dicuntur deductis ſumptibus. Vel ſic: Verba iudicis debent ad intellectum legum referri. Vel ſic: Quod iudex loquitur, ciuiliter loquitur. Bald. Vel ſic: Condemnatus ad fructus, deducit ſumptus. Sali. Vel ſic: Fructus intelliguntur deductis impenſis factis gratia ipſorum quærendorũ & conſeruandorum. Pau de Caſt.

HOc fructuũ.] CASVS. Rẽ meã mala fide poſſediſti, & fructus percepiſti, & ſumptus in ea feciſti: ſi conueniam te rei vendic. pro parte, quid nomine fructuum contineatur lite conteſta. quæritur? Reſpon. quod id quod ſupereſt deductis expenſis. Vt.

† In omnibus lib. manuſcri. litis, ſcrip. eſt, ut in Cod. The. Contius.

I. Impp. Diocletian. & Maximianus A. & CC. Alexandro. †

† Alexandro, vel.

HOc fructuũ b nomine continetur, qd̃ iuſtis c ſumptibus deductis ſupereſt. III. Non. April. CC. Conſs.

C

b Hoc fructuum.] reſpõdet tacitæ obiectioni, quaſi dicat malæ fidei poſſeſſor tenetur de fructibus: ſed intellige deductis expenſis: quia nullus caſus &c. vt hic, & ff. fami. erci. l. fundus qui, & ſo. ma. l. fructus.

c Quod iuſtis.] qui ſunt quærendorum &c. ı ut. ff. de pe. her. l. ſi à patre. §. fi. & arg. ĩ. de pe. hẽre. l. in reſtituenda. Et diſtingue hic: vt. ĩ. de rei vend. l. certum, melius in l. ex diuerſo. ff. de rei vẽ.

ı Concor. gloſ. ſuper verb. fructus, in c. grauis, extra de reſti. ſpolia.

Poſt litem conteſtatam poſſeſſor tenetur de fructibus perceptis, & percipiẽdis: & idem in hærede eius. Bar. Vel ſic. Factus malæ fidei poſſeſſor per litem conteſtatam, tenetur de perceptis, & de percipiendis: & vitiũ eius tranſit in hæredem vel ſic: Poſſeſſor conuentus reali tenetur poſt litem cõteſtatam de perceptis & percipiendis: quod obtinet etiam in eius hærede. h. d. ſecundum Sal.

D

LItigator.] CASVS. Egi côtra te rei vẽd & eſt ſententia lata: non uis rem reſtituere: ad quid mihi teneaiis, quæritur? Reſpon. quod non ſolum ad rem, & ad fructus extantes, ſed ad eos quos percipere potui ex tempore quo res fuit deducta in iudicium per litem conteſta. quæ dicta ſunt vera etiam in hærede mala fide poſſidente.

d Litigator.] qui iam victus poſt conuentionem iudicialem rei incumbit alienæ, non ſolum tenetur ad reſtitutionem rei, pro qua ſunt quatuor auxilia, ut. ĩ. de re. ven l. à poſſidẽtibus, & ad fructus perceptos extantes, aut etiam non extantes: ſed etiam ad eos quos actor percipere potuiſſet ex tempore quo res fuit deducta in iudicium per conteſtationem, vt hic. Vnde quæritur, ſi lis triennio mortua fuerit, & poſtea adhuc actor anno vel biennio tacuerit, an illius anni vel biennij debeant

Litigator victus qui rem non reſtituit, qualiter conuenit, & ad quid tenetur.

A fructus reſtitui? Et poterit dici probabiliter illos fructus lite iam mortua perceptos nequaquam reſtituendos.

e Conuentionem.] id eſt libellum iudicialem: non dicit quòd ex tunc teneatur ad fructus, ſed ex lite conteſtata, ut. ĩ. ſubijcit, & ex eo &c.

II. Impp. Valens & Valentin. AA. Olybrio P. V. †

LItigator d victus qui poſt conuentionem e rei incumbit alienæ, non in ſola rei redhibitione f teneatur, nec tantum fructuum g præſtationẽ eorũ quos ipſe percepit, agnoſcat: ſed † etiam eos quos percipere potuiſſet, h nõ quos eum redegiſſe conſtat, i exoluat ex eo tẽpe ex quo re in iudiciũ deducta, ſciẽtiã malæ fidei poſſeſſionis accepit. k

B

¶ Hæredis quoq; ſuccedẽtis l in vitiũ, par hñda fortuna eſt. Da. III. Ka. Mar. †

f Redhibitione.] id eſt redditione rei.

g Fructuum.] extãtium.

h Potuiſſet.] actor, vt ff. de re. vend. l. ſi nauis. §. fin.

i Conſtat.] ſ. tãtũ.

k Accepit.] No. quod poſt litem conteſtatam efficitur aliquis malę fidei poſſeſſor quo ad hoc, vt teneatur de fructibus perceptis, & percipiendis, ut hic, & ſupra de rei vendicatione. l. certum. excepto tamen tempore quadrimeſtri quo non veniunt percipiẽdi, niſi ante litem incęptã fuerit in mora, ut ff. de vſur. l. in fideicommiſſi. bonę fidei tamen quo ad implendã vſucapionem permanet, vt ff. pro emp. l. 2. §. fin. Itẽ quo ad hoc, ut non teneatur de fatalitate, alias facilitate, vt ff. de peti. hæred l. illud, & ff. de rei vend. l. item ſi verberatũ. §. fi. & l. ſeq. Item quo ad hoc, ut faciat fructus ſuos, & ut acquirat ex operis ſerui, vt ff. de uſur. l. qui ſcit. §. fi. nullo vero modo uidetur poſſidere quo ad effectum uſucapionis, vt ff. de rei vend. l. ſi poſt acceptu. Item quantum ad præſcriptionem longi tẽpo ris complendã, ut ĩ. de rei vend. l. more.

▫ Ex Co. Theo. lib. 4. titu. 16. l. 1.

† In Cod. T. P. V.

† In Cod. Theod. ad debat, duplos fructus reſtitui debere, quod detractũ eſt hic, ſicut & quadrupli fructus qui I cauſa appellõis ſolvebantur, ut indicat P. lu. ſ ſen ten. dupli cabantur . n. i uictus i cauſa appellõnis. Contius.

possessor.

ı Malj Treueris Valent. N. P. & Victore Conſſ. Contius.

C

Poſt definitiuam ſententiam non eſt de expenſis tractandum, niſi iudex hoc in ſententia reſeruauit. Bart. Vel ſic: Lata ſententia, expirat officium: & ideo fructus vel ſumptus venire nõ poſſunt, niſi in ſententia ſit expreſſum: nec poteſt a principe contrariũ impetrari Bald. Vel ſic: Poſt ſententiã definitiuam de ſumptibus litis non debet tractari, niſi iudex ſibi ſententiã reſeruauerit. h. d Vel ſic. Finita cauſa per ſententiam definitiuam vel per tranſactionem, ſi non eſt facta mentio de expenſis, non poſſunt peti: quia veniunt officio iudicis mercenario, quod non durat lite finita, ne poſſunt in iudicium principaliter deduci. ſed ſi eſſet facta mentio, quia fuiſſet facta condemnatio, vel fuiſſet reſeruatum ius agẽdi victori, bene poſſunt peti expenſa, licet non fuerint taxata in ſententia quia taxabũtur in executione. h. d text. cum gl ſecundũ Pa de Caſ.

III. Impp. Honorius & Theod. AA. ... P. P.

D

TErminato

ADDITIO.

Aduertas quòd hoc quod iſta gl. dicit de tempore quadrimeſtri, nõ habet locũ in caſu pręſentis. l. quæ loquitur in reali actione. tũc enim habet tempus iudicis officio, ut inſt. tu. de offic. iudic. §. 1. & not. ĩ. tit. 2. l. fi. Et ideo intelligas glo ibi, excepto tamen tempore, id eſt eo tempore quod ei datur officio iudicis poſt ſententiam. ita declarat Bart hic.

† Ex Codic. Theo. 4. titu. 14. l. 2.

l Succedentis.] interpretatiue: licet bonam fidem habeat eo ipſo quo defunctus habuit malam, vt hic, & ff. de diuer. & temp. præſcrip. l cum hæres, & ĩ. communia de uſucapio. l fin. Et no. ff. de Publ. in rẽ actio l. ſi ego. § partus. Sed quidam dicunt, ſuccedit, cum ipſe ſimiliter malam fidem habet. & facit. ĩ. de acquirenda poſſ. l. vitius, & l. nemo. & ĩ. de peti. hære. l. 1. & de condic. ex leg. l. mala, & de rei uend. l. ſi fundum.

TErminato.] Primũ dictum ponit. ſecundo excipit. tertio dictum probat. ſecunda ibi, Niſi iudex. tertia ibi,

Diuiſio.

ibi, Poſt abſolutum. Sal. CASVS. Petij à te. 10 & ob tinui: quia iudex te cõdemnauit, nihil exprimendo de expenſis in ſentẽtia: an eas petere poſſim, quęritur? Reſpon. quod nõ, ẽt per principem: iudex tamen hic incontinenti quando ſententiam dixit, ſcilicet toto eo die potuit te mihi in expenſis cõdemnaſſe.

a Transſactoq;.] ſcilicet per definitiuã ſententiam.

b Præſtetur.] ut ff. de re iudi. l. iudex, & l. cum quærebatur, & s. depoſiti l. 4. & j. quando prouo nõ eſt neceſ. l. fi. officio tamen petuntur, vt ibi ſecundum quoſdam. Vel hic eſt terminatum, quia non eſt appellatum: uel ſi eſt, cõfirmata eſt.

c Cõminus.] id eſt toto eo die, vt ff. de re iudi. l. Paulus.

d Pronũciatione] quando ſcilicet ſcit quot ſunt reddẽdæ, & ſic taxat.

e Cõpetere.] quod eſt vbi non taxat quantitatem, forte quia ignorat, & ideo dicit: Ego pronuncio quod omnes ſumptus quos iſte iurauerit te feciſſe, tu reſtituas. uel ſimilia, prout dicit: Ego pronũcio te poſſe repetere ſumptus quos feciſti. ſi enim ita dixerit in ſẽtẽtia, etiã poſt plures dies poterit taxare, & condemnare in expẽſis, argu. ff. de ſolu. l. Modeſtinus, vt valeat hęc ſentẽtia, licet incerta: quia iudex aliter certificare non poteſt, & corã executore fiet certum.

f Conſurgere.] ut s. de re. cre. l. ſi quis iuſiurandum, & ff. de re iud. l. ſi ſe. §. ait prætor, & j. ti. 1. l. 2. Sed 5. ff. de cõpẽ. l. quod in diem. §. ſi rationem. ſed hic non conceditur actio proueniens ex materia primæ litis: ibi autem conceditur actio, quæ definitiuæ cauſæ non attinet. Ac.

transſactoque[a] negocio, poſthac nulli actio, neque ex reſcripto ſup ſumptuũ petitione[*] præſtetur:[b] niſi iudex † qui de principali negocio ſententiam pmulgauit, cõminus[*][c] partibus conſtitutis iuridica pronunciatione[d] ſignificauerit victori cauſæ reſtitui debere expenſas, aut ſuper his querelã iure cõpetere.[e] Poſt abſolutũ enĩ dimiſſumq; iudicium, nefas eſt litem alteram conſurgere[f] ex litis primæ materia. †

B

Contra actorem non proſequentẽ, vel defendentem litem, vel perdentem. profertur ſententia calumniæ, damnorum, & expenſarum. Barto. Vel ſic: calumnia actoris in criminali, punitur pœna ſimili: in ciuili vero in expenſis litis, & alijs diſpendijs condemnatur. Sali.

IIII. Imppp. Valentin. [Theod. & Arcad.] AAA. edictum ad populum.

NOn ignoret is[g] cui ex interpellatione aliquis[h] ſecundum da-

NOn ignoret.] CASVS. Habebam litem contra Titium in ciuitate Bonon. impetrauit reſcriptum quod ipſe tenderet mihi Cremonę: quia ibi petii iudicem. Titius multa expendit in itinere, in 2 ducatis, nec ego cauſam meam proſequor. ſi cauſa eſt criminalis, ſubibo pœnam talionis: ſi pecuniaria, condemnabor in expenſis. Viuianus.

g Non ignoret is] ſcilicet actor.

h Aliquis] ſcilicet reus.

i Formam.] id eſt reſcriptum à principe datum: quod hodie fieri non debet &c. vt s. de dila. auth. quod fieri.

k Si culpa.] quod eſt eo ipſo quod non procedit, cum dilationem habere non debet, vt s. de dilatio. l. ſi quando.

l Cognitio.] fuit ergo lis cõteſtata, ſed nõ pcedit vltra.

m Actioni] alias actioni: & alias accuſationi: & alias, executioni.

n Delata.] repete, minime.

o Pro calumnia.] præſumpta eo ipſo, quod nõ probat: licet quidã contra, vt diximus, s. de aduo. diuer. iudi. l. 1.

p Pœnam.] ſi talis cauſa ſit quæ calumniæ vindictam

A expoſcat, veluti criminalis, ubi eſt pœna ſimilitudo ſupplicij. vt j. de accu. l. fin. vel ſi contra clericum, vt s. de epiſcop. & cleric. l. omnes qui, in fi. & hæc venit ad burſam fiſcalem.

q Quantitate poſtulatorũ.] id eſt eorũ quæ petũtur. Et ſic no. quod ſecundum quantitatem petitam fiunt ſumptus, vt inſtit. de actio. §. tripli. Vel dic, poſtulatorum, id eſt aduocatorum.

r Suſtinebit.] in prędictis ſcilicet, vt hic, & s. de iudi. l. propterandum. § & ſi quidem, & ff. de iudi. l. eũ quem. ſed hodie vbi uiderit iudex neutrũ debere ſubdi oneri expenſarum, hoc ipſum ſua ſentẽtia declaret, vt in authen. de iud. §. cũ oportet, colla. 6.

tam formam[i] in longinqua protractus fuerit † examina, quòd ſi culpa[k] ſua[*] fuerit dilata cognitio,[l] vel minimè actioni[m] ſuæ affuerit, vel delata[n] [non]† probauerit: p calumnia[o] quidem pœnã[p] luat† legibus conſtitutã: pro pecuniaria vero cauſa, poſt ſumptus, † conſiderata quantitate poſtulatorum,[q] vel medij itineris interuallo, condemnationem pro ęſtimatione iudicis ſuſtinebit.[r] †

C

Habet duas lecturas & ſecundum primam hoc intendit: Priuilegium cõceſſum ſuper litis expenſis in totũ vel in parte non agnoſcendis, extenditur ad aduerſarium propter æqualitatem ſeruandam in iudicijs. ſecundum ſecũdam lecturam hoc dicit: Victus victori condemnatur in expenſis quas fecit, non in his quæ ex priuilegio remittuntur. Bar. Vel ſic: In iudicijs debet eſſe æqualitas: & ideo reſcriptum ad unum litigatorum, porrigitur ad alium, hoc dicit ſecundum Iacobum Butrig.

V. Imp. Anaſtaſius A. Stephano magiſtro militum.

CVm quidam[s] per le-

CVm quidam.] primo ſtatuit. ſecũdo rationem reddit tertio ſtatutum latius declarat. ſecũda ibi, Quoniã non eſt. tertia ibi, Ita ſcilicet. CASVS Impetraui priuilegiũ, vt nihil, vel minus darem ſportularum vel ſumptuum nomine, ſcilicet iudici, vel executori. tantũdem dabit aduerſarius meus, & non plus. Vel ſic: Ne aliquid obſtet, contra te impetraui priuilegiũ, vt nihil vel minus nomine ſportularũ uel ſumptus darẽ, ſi obtineã, & vellem petere ab aduerſario omnia quæ expendiſſem, ac ſi priuilegium non impetraſſem: non poſſem. ſed id ſolũ quod expendi. Vini.

s Cum quidam.] priuilegium merui, ut uel nihil, uel minus darem nomine ſportularum iudici, uel executori. aduerſarius quidem meus dabit tãtundem, & non plus: & hoc propter æqualitatem ſeruandam in iudicijs: ar. ff. de arbi. l. ſi de meis, in fin. 1. reſpon. & l. ſi cum dies. §. pen. & l. Pedius. §. in ſeruum, & j. de prox. ſacro. ſcri. l. in ſacris. 3. in fin. & ar. s. de reſcin. uen. l. ratas. Sed ſecũdum hoc labor iudicis non remuneratur: ſicq; occurrit iniquitas Sed reſpon. e contra eſt maior ęquitas, ut in iudicijs ſeruetur æqualitas. In ſecunda opponitur de eo quod eſt inſti. de iure naturali. §. ſed & quod principi. ubi dicit non egredi perſonam. & idem ff. quod quiſque iur. l. 3. ubi dicit aliud quando ſine poſtulatione indulgetur: quia tunc perſonã nõ egreditur. & hic dicit: ſiue per ſpeciales largitates &c. Sol. hic fuit poſtulatum, nihilo minus tamen fuit largitas ſpecialis. Vel dic, non egreditur perſonam, niſi eius contrariã, uel non egreditur perſonã contra illum qui habet priuilegium, ſed; contra iudicem uel executorem ſic. Vel[t] ut tollas omnia prędicta dic aliter caſum: Merui priuilegiũ, ut uel nihil, uel minus præſtarem nomine ſportularum, uel expenſarum: ſi poſtea uincam, & uelim ab aduerſario omnia repetere que expendiſſem, ac ſi priuilegium non habuiſſem, non poſſum: ſed id ſolum quod expendi, ut s. de iudi. l. properandum. § ſine autem.

D

Margin notes:

* vete. repetitione.

† In C.T. pro verbo iudex erat cognitor.

† imo .i. pręſentib. Contius.

† Dat. III. Kal. Apri. Conſtantinop. Aſclepiodoto & Maximiano Coſſ. ſic reſtituo ex C. Th. Contius.

† Legẽ. iſ Valẽtiniani & Martiani. A A. eſt .n. lex Nou. Martiani lib. Nouell. Mart. ti. 1. l. 1. qui liber eſt typis excuſus. ſic ẽt legitur in veter. lib. manuſcriptis. Con.

† fuerit ptractus. vete. Cõt.

* al. ſui in manuſcri. & Nouel.

† In vete. deeſt nõ, & rectius ſubaudit. Cont.

† In vet. ſoluat.

† Hæc l. videt correcta per Nouel. Iuſtin. 112. quæ uult noĩe ſumptuum & dãnorum decimam partẽ quãtitatis in libello cõprehenſæ ſolui actori. Cont.

† Data V. Id. Nouẽ. Conſtantinopoli. Valẽtiniano A. VII & Auieno Coſſ. Cõt.

Priuilegiũ ſuper ſportulis non ſoluendis cõceſſum, quali eſt.

t Dic ex mẽte Bar. procedere text. in priuilegio reſpiciẽte litis ordinationẽ: quod extẽditur ad aduerſariũ, vt ſeruet æqualitas. ſecus in priuilegijs reſpicientibus deciſionem litis, vt in cõtrarijs.

a Conſtitutiones.] vt clerici, vt ſupra de epiſ. & cleric. l. omnes qui. § executoribus, & l. cum clericis. §. fin. & authent. ſed hodie.

b Largitates.] petitum tamen fuit.

c Sportulis.] huiuſmodi aũt ſportulæ iudicibus dabãtur ab vtraq; parte: vt in auth. de iudic. §. ne aũt, col. 6. nã (vt dixi) æqualitas ſeruãda eſt hinc inde. ſportulæ autem quæ executoribus dabantur, à reo præſtabantur, vt in ſtit. de act. §. tripli. Azo.

d Pro conuentionibus.] i. citationibus.

e Agnoſcẽdis.] qđ hẽmus in ſolo epo, vt dicta authen. ſed hodie.

f Concedi.] hoc ſecundum primũ caſum commodè ſtare nõ poteſt: ſed dic quærere, ſ. p iudicẽ.

g Per liberalitates.] i. propriã voluntatẽ principis poſtulatione tamẽ præcedẽte, ne obſtẽt in aliquo prædicta contraria.

h Inſertum.] quod ita fit, vt dicit hęc lex, ſiue nõ: vt ſubiicit. & adhoc vt in auth. de hær. & Fal. §. 1. coll. j.

A

ges ſacraſque conſtitutiones, alii per ſpeciales largitates [b] ſibi præſtita priuilegia prætendunt tam ſuper ſportulis [c] pro conuentionibus [d] vſque ad certam quantitatem præbendis, quàm ſuper expenſis litium vel minuendis, vel penitus non agnoſcẽdis: [e] per hanc legem decernimus, ut quicunq; huiuſmodi priuilegio munitus eſt, vel poſtea talem prærogatiuam quolibet modo meruerit, ſciat & ſi quos ipſe, vtpote obnoxios ſibi pro quacunq; criminali vel ciuili cauſa cõſtitutos in accuſationẽ deduxerit, hos nihilominus hiſdem priuilegijs potituros: quoniam non eſt ferendum, eos qui præfatas prærogatiuas (ut iam antè latum eſt) prætendũt, aliqđ plus ab aduerſariis ſuis quærere concedi, [f] q̃ ipſi ab aliis pulſati facere patiantur: iſta ſcilicet, vt hæc quidem forma modis oĩbus obſeruetur ſup priuilegiis per liberalitates [g] vel generaliter quibuſdã officiis, aut ſcholis ſeu dignitatibus, vel ſpecialiter certis perſonis præſtitis, vel poſtea præbendis: ſiue hoc ipsũ expræſſim principalibus diſpoſitionibus, vel affatibus inſertum, [h] ſiue prætermiſſum ſit, vel fuerit.

B

C

D

TITVLVS LII.

DE RE IVDICATA.

Aequitas noui caſus nouum inducit remedium h. d. ſecundũ Bald. vel ſic: Contra ſententiã põt opponi exceptio. Quod petis intus habes. Bar. vel ſic. exceptio ſuperueniens poſt ſententiam poteſt opponi poſt ſententiam in executione. hoc d. ſecundum Bar. vel ſic: Rebus iudicatis paretur, niſi petatur quod iam habetur. Sal.

I. Imp. Anton. A. [illegible]

REbus quidẽ iudicatis ſtãdum [i] eſt. Sed ſi probare [k] poteris eum cui [l] condemnatus es, id quod furto amiſiſſe uidebatur, recepiſſe: aduerſus iudicati agentem, doli exceptione oppoſita tueri te poteris. XII. Kal. Mart. Ant. A. IV. & Balbino Conss.

Error calculi ſententiam non vitiat h. d. ſecundum Bald. & Salı. vel ſic: Propter calculum malè ſummatum nõ debet ſententia reſcindi, quæ tranſiuit in rem iudicatam, h. d. ſecundum Pau. de Caſt.

II. [illegible]

REs iudicatæ [m] ſi ſub prætextu cõputationis inſtaurentur, nullus erit litiũ finis. [n] PP. Prid. Non.* Romę, Lęto & Cereale Coss.

Etiam ſi ſententia continet pœnam, ſtandum eſt ei, niſi appelletur. Bart. vel ſic: Poteſt quis ad rem & pœnam eodẽ libello conueniri, & valet ſententia. h. d. Bal. vel ſic: Sententia condẽnatoria rei & pœna eſt parendum ſi non eſt appellatum. Sal.

III. Idem [illegible]

SI pecuniam quam mala ratione [o] intercepiſſe vos apparuerit, iuſti ſitis [p] inferre cum pœna, & comperto præcepto p̃ſidis nõ prouocaueritis: [q] vniuerſam quãtitatem debetis inferre. [r]

Propter inſtrumenta de nouo reperta, non retractatur ſententia iam lata. Bal. Sal. & Pau. de Caſt.

IIII. Imp. Gordia. A. [illegible] Antonino.

SVb ſpecie nouorum [a] inſtrumentorũ poſtea [illegible] quod non.

DE RE IVD. [illegible]

Scilicet quando dicatur res iudicata, & de eius auctoritate.

i REbus.] [illegible] Cõmodaui tibi equum: ſurreptus eſt: egi commodati aduerſus te, & obtinui: poſtea equũ recuperaui. ſi agã actione in factum ex re iudicata, repellendus ſũ per doli mali excep. aliàs rei iudicatę ſtãdum eſſet.

k Standum.] i. parẽdum, vt ff. de arbi. l. Celſus. §. fi. & ĩ. vt lit. pend. l. fin. & de erro. aduoc. l. ſententiis. Aliter ponitur ſtandũ ff. de bo. lib. l. ſi patronus. 2. §. ſi quis cũ, & hoc niſi ſit appellatũ: vt ff. ad Turpil. l. 1. § fi.

l Sed ſi probare.] rem quam tibi commodaui, amiſiſti p furtum. egi commodati, & fuiſti condemnatus. ſi nõdum ſoluiſti, & ad manus meas res quam videbar amiſiſſe, redierit: doli exceptionem habes, ſi te iudicati conueniam, ut hic, & ff. de ſolu. l. qui decẽ. Si autem ſoluiſſem, ageres contraria cõmodati, ut vel æſtimationẽ reddam, vel rẽ, ut ff. commo. l. in cõmodato. §. fina. vel condictione ſine cau. l. 2.

ADDITIO. Tu dic q̃ ibi recepit aliud pro alio, hic idẽ pro eodem, Bal. & Salic.

m Eum cui.] ad idẽ ff. de arbi. l. Celſus. §. 1.

n REs iudicatę.] Pone, peteo â decem ex cauſa mutui, decẽ ex cauſa legati, & decẽ ex alia. iudex tulit ſententiã de viginti quinque, & omiſit quinque: non debet retractari. hoc verum eſt, niſi ſingulas partes expreſſit in ſententia.

o Litiũ finis.] quod eſſet iniquũ, vt hic, & ĩ. de tranſactio. l. fratris. & accipe hic niſi fuerit error expreſſus in ſentẽtia, vt ff. quæ ſenten. ſine app. l. 1. §. 1. & ĩ. dixi de errore calculi. l. 1. An autem & tunc valeat in ea quantitate vſque ad quã non eſt erratũ, quæritur? quod videtur, vt argum. ĩ. de don. l. ſancimus, in princ.

p SI pecuniam.] [illegible] Pecuniã meã ſurripuiſti: eã petij in ea, & in pœna mihi condemnatus es. ſi a ſententia non appellaſti, habes neceſſe ſtare iudicatis.

q Mala ratione.] puta vi.

r Iuſti ſitis.] per definitiuam ſententiam.

s Prouocaueritis.] illico, vt & ſupra quomodo & quando iudi. l. ab eo, & ad hoc ſupra cod. l. 1. in princ.

t Inferre.] tam pœnæ, quàm rei furtiuæ. Accurſius.

u SVb ſpecie.] [illegible] Debeo x. tibi, feciſti mihi pactum de non petendo, & inde factum fuit inſtrumentum. ſi poſt rem iudicatam ipſum protẽram, an reſcindatur ſententia, quæritur? Dicitur quòd non.

a Sub ſpecie nouorum.] id eſt allegatorum nouiter, vel inuento-

† ſecundũ formã edicti. Quod quiſq; iuris. Cont.

† Idẽ Bar. & Sali. nã tũc nõ dr res iudicata, qñ eſt appellatũ.

† al. Stellatio.

† Conditione furtiua. l. Cõſtus.

† Dic q̃ ibi fuit error expreſſus: hic vero nõ. Bartol. & Sal.

inuentorum vbicunque, vel apud eundem, vel alium. A

[a] Repertorũ.] arg ſupra de tranſacta. l. ſub. prætextu. 1.
[b] Reſtaurari.] contra ſpeciale eſt in cauſa fiſci. ff. de re iudi. l. imperatores.
[c] Graue eſt.] & ideo non cõceditur, vt hic, & ſ. de trã ſact. l. ſub prætextu.

repertorũ, [a] res iudicatas reſtaurari, [b] exẽplo graue eſt. [c] Dat. VIII. Id Mart.

Qui petit dilationẽ ad ſoluendũ, ſententiæ conſentire videtur: & ideo appellare non poteſt: & ſi appellauit, videtur renunciare Bal. Vel ſic: Qui petit dilationem ad ſoluendum, dicitur ſententiam approbare, & appellationi renunciare h. d. ſecũdum Bartolum & Salic.

V. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Valentino. B

AD ſolutionem dilationem petentem, † acquieuiſſe [d] ſententiæ maniſeſtè probatur: ſicut eũ, qui quolibet modo ſententiæ acquieuerit. [e] Nec enĩ inſtaurari finita, rerũ iudicatarũ patitur auctoritas.

Geſta publica perpetuam fidem habent in eadem inſtantia & in alia. Bal. vel ſic: Acta publica faciunt fidem etiam mortuo iudice ſecundum Bart. vel ſic: Mortuo iudice non pereunt acta publicam firmitatem habẽtia. Sal. vel ſic: Acta iudicij ſemel publicata faciunt perpetuam fidẽ etiã mortuo vel remoto iudice qui de cauſa cognouit & publicauit, ſecundum Paulum de Caſtro.

VI. Impp. Honor. & Theod. AA. Iuliano proconſuli Aphricæ.* C

GEſta [f] quę ſunt trãſlata in publica monumenta, † habere volumus perpetuam firmitatẽ. [g] neq; .n. morte cognitoris perire debet publica fides. [h] Dat. III. Kalen. Septemb. Conſt. * Conſs.

TITVLVS LIII.

DE EXECVTIONE REI iudicatæ.

Exceptio nullitatis poteſt opponi in executione. Bartolus. vel ſic: Executio ante ſententiam non eſt facienda. h. d. vel ſic: Iuris ordine prætermiſſo non valet executio Sal. Vel ſic: Ab executione non eſt inchoandum: ſed primo debet de cauſa cognoſci, & per difinitiuam ſententiam terminari. Paulus de Caſtro.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Iuliano.

NImis propere iudex pignora Marcellę capi ac diſtrahi iuſſit ante rem iudicatam. [i] Prius eſt ergo, vt ſeruato ordine, [k] actionem aduerſus eam dirigas, & cauſa cognita ſententiam accipias. PP. III Kal. Feb. Albino & Aemyliano Conſs.

Sententiam habet paratam executionem, niſi ſit nouata Bar. vel ſic: Exceptiones & iura poſt ſententiam ſuperuenientia, poſſunt poſtea opponi. h. d. ſecundũ Bar. vel ſic: Stipulatio nouans ſententiam, illam tollit, & eius executionem impedit: & ex ſtipulatione, qua nouauit, lex agere permittit. Salicetus. vel ſic. Sententia tunc habet executionem paratam, quando non fuit per ſtipulationem nouata: alias non petitur executio ſententiæ quæ ſublata eſt per nouationẽ: ſed agitur ex ſtipulatione nouantis ordinaria via. Paulus de Caſtro.

II. Iidem AA. Agrippæ.*

SI cauſam iudicati non nouaſti, [l] rem iudicatam præſes prouincię etiã pignoribus captis ac diſtractis ad emolumẽtũ [m] pduci iubebit. [n] Quòd ſi nouata cauſa eſt; ex ſtipulatu tibi actio competit: & iudice accepto † ſecundũ D

1. Hoc tamen fallit in cauſa publica, [1] quę reuocatur uſque ad trienniũ, & etiã poſtea ſi præuaricatio arguatur, vt ff. e. l. imperatores, & infra de ſen. aduerſus fiſcum. l. 1. lib. 10. Idẽ poteſt dici in eccleſia, ut in authenti. de non ali. aut permu. rebus eccleſiaſticis. §. ſi nim', coll. 2. & in pupillari cauſa, ut infra de iure reipu. l. rem publicã. lib. 11. ſed videtur etiam priuata cauſa retractari, ut ff. de iureiur. l. admonendi. quæ eſt cõtra Sol. [2] ibi ſub conditione fuit iudicatum, ſi iurauerit antequã impleta conditionem retractaret, ut ibi: hic autem pure. Vel dic ut ibi. Accurſius.

AD ſolutionem.] CASVS. Iudex condẽnauit aliquem in certa ſumma, nec appellauit: ſed ad ſatisfaciendũ iudici dilationẽ petijt: an lis ſuſcitari poſſit, quæritur? Dicitur quod non, quia videtur ſententię acquieuiſſe.

[d] Acquieuiſſe.] etiã ſi appellauerit, vel appellare potuerit.
[e] Acquieuerit.] expreſſim vel taciturnitate decem dierũ. & ſic no. ex hac. l. mirabilem præſumptionem ſic & ff. de pac. l. tale. §. qui prouocauit, & ad Macedo. l. ſed Iulianus. §. fin. & infra de iure do. imp. l. 2. & ſupra quod met. cau. l. 2.

GEſta.] CASVS. Coram iudice dato ad cauſam, factæ ſunt confeſſiones: atteſtationes receptæ, in publicam ſcripturam ſunt redactæ. illo iudice mortuo an poſſint illa geſta valere, quæritur? Dicitur quòd ſic.

[f] Geſta.] id eſt acta apud delegatum, uel id eſt cõfeſſiones partium, & dicta teſtium, tranſlata &c. ſcilicet cũ ſunt in actis redacta à tabellione coram iudice, ut faciũt quotidie. Vel geſta, i. acta illa in ſcriptis traslata: facta ſcilicet publicatione coram eo apud quem ſit publicandi facultas. arg. ſupra de teſtamentis. l. publicati. Et ſit ita, ſi vna partium altera præſente vel non, cum tabellione, qui atteſtationes ſcripſit, iudicem ordinarium adeat, qui tabellionem interrogabit, ſi ita eſt ut ſcripſit: & cum reſponderit, ita: iubebit eum geſta in ſcriptis, teſtibus appoſitis, redigere, ſicque habebit perpetuã firmitatem. aliter non cogitur quis credere geſtis, ſecundum Ioan. immo etiam ſine teſtibus ad hoc vocatis: cum ſemper ibi plures adſint, ut infra de donatio. l. in donationibus. Vel tertio dic facta publicatione in eadem inſtantia corã eo iudice, vel ſucceſſore, vt in prin. glo.

[g] Firmitatem.] etiã ſi illa inſtantia periret. an autem inter alios? dic vt dixit. ſ. de edend. l. is apud.

[h] Fides.] id eſt acta publicata nõ pereũt morte iudicis: immo & non publicata in eadem inſtantia, cũ ſucceſſor eius debeat pronũciare, vt ff. de iud. l. mortuo, & ſ. de iud. l. properandum. §. illo.

DE EXECVTIONE rei iudicatæ.

Quia parũ eſſet ſententiam ferri, niſi & lata mãdaretur executioni: ideo de hoc ponit.

NImis.] CAS. Debebas mihi. 10. iudex lite non conteſta. vel atteſtationibus nõ auditis, nullo ordine iudiciorũ ſeruato, pcepit vt pignora tua caperent & diſtraherẽtur: an recte fecit, quæritur? Dicitur q̃ nõ: ſed primo intẽdẽda erat actio, & lis ſuper ea conteſtanda.

[i] Rẽ iudicatam.] ideoque reuocanda ſunt, vt ff. de re iudi. l. ſi cum nulla. Ac.

[k] Ordine.] iudiciorũ ſcilicet, vt actionẽ dirigas. & ſentẽtia detur, vt hic, & infra. e. l. ſi. & ſ. de ſentẽ. l. prolatam, & de pact. l. ſi pacto quo pœnam, in ſi.

SI cauſam.] CASVS. Petij à te. 10. & obtinui: nec appellaſti, vel in cauſa appellationis ſuccubuiſti, nec ſoluiſti iudicatum. an executioni mãdari debeat, quæritur? Dicitur quòd ſic, per captionẽ & diſtractionem pignorum: niſi id quod debebatur ex cauſa iudicati, in aliam obligationem eſſet tranſfuſum per nouationem. Viuianus.

[l] Nouaſti.] licet ſtipulatus es, & pignora acceperis: nõ tamẽ nouandi animo, vt ff. de re iudi. l. ſi ſe. §. ſi ex conuentione.

[m] Ad emolumentum.] id eſt ad effectum.

[n] Iubebit.] ut ſ. de tranſ. l. ſi ex cauſa, & ar. ff. de preca. l. & habet. §. cum quis, & ſ. de iure delib. l. ſcimus. §. ſi vero poſtquam.

1 Idem B. Bal. & Sa.

† Iſte te. reputatur, ſing. ſecũdum Lud. de Ro. in conſilijs ſuis. cõſ. 9.

2 Iſta ſol. nõ eſt vera. Bar. nã diuinat ſecundũ Sa.

* P. P.

† Sic depoſitiones teſtiũ redactæ in publicum inſtrum. habẽt perpetuã firmitatẽ: ut in c. ſignificauit, cum gl. 2. extra de teſtib.

Geſta quę dicuntur.

* perpetuã.

Continuatio.

* In trib. manuſcri. ſcribitur, Imp. Antonin. Maximo. Cõtius.

† à præſide prouinciæ. Cũt.

a Experire.]ut ff. de minor. l. minor. 25. an. cul.

ORdo.] CASVS. Petij à te decẽ, & obtinui. pignora capta ſunt, & ſubhaſtata: ſed fraude tua, uel potentia, non eſt inuentus emptor. dabuntur mihi pignora in ſolutum, ut pro ſolido debito his contentus ſim, licet minus valeant.

iuris formam experire.[a]

Creditor in ſubſidium admittitur ad accipiendum in ſolutum pignora capta pro ſententia exequenda. Sal. Vel ſic: Non admittitur creditor ad emptionem pignorum quæ diſtrahuntur cauſa executionis rei iudicatæ, niſi in ſubſidium, cum alius non reperitur, vel minus offert. h. d. ſecundum. Ia. But. Vel ſic: Si emptor pignorum non reperitur, creditori in ſolutum adiudicantur h. d. Vel ſic: Si pignora capta in cauſam iudicati non reperiunt emptorem, factis ſubhaſtationibus dantur creditori in ſolutum. Paulus de Caſtro.

III. [Idem] AA. Antiocho.

ORdo rei [b] geſtæ, & mora ſolutionis quæ interceſſit, conſtantius [c] deſiderat remedium. Si itaque præſidem prouinciæ, qui rem iudicatam exequi debet, adieris, & allegaueris res ſoli quæ pignori datæ ſunt, diu ſubhaſtatas [d] ex cõpacto [e] ſiue ambitione diuerſæ partis emptorem nõ inuenire [potuiſſe,] in poſſeſſionẽ earũ [f] te mittet, [g] vt vel hoc remedio res tãdiu protracta ad effectum perducatur. Dat. XI. Kal. Iul. Meſſala & Sabino Conſs.

Publica ſtipendia non vẽduntur, nec in ſolutum adiudicantur, niſi in ſubſidium h. d. cum glo. Bal. & Sal.

IIII. [Idem] AA. [illegible]

STipẽdia [h] retineri propterea, quòd condemnatus es, non patietur præſes prouinciæ, [i] cum [k] re iudicatã poſſit alijs rationibus exequi. [l] PP. III. Non.

Nomẽ debitoris poteſt capi pignori in cauſam iudicati, ſecundum Bal.

b Ordo rei.] egi ad te & vici, & pignora capta ſunt, & ſubhaſtata, ſed non inuenitur emptor propter fraudem victi interuenientem. dabuntur ergo mihi in ſolutum, ut tamen habeam neceſſe pro toto debito eſſe contentus, licet minus ualeant, ut hic, & ff. de re iudi. l. à diuo. §. ſi pignora: ſecus in conuentionali, ut infra de iure do. impe. l. fi. §. ſed ſi quidem. Poteſt tamen & aliter intelligi dictus. §. ſi pignora.

† al. idem A.

c Conſtantius.] quod fit per pignorum retentionem, uel uendicationem.

d Subhaſtatas.] id eſt præconizatas ſic & ſupra ſi aduer. fiſcum. l. edicto.

e Ex compacto.] id eſt ex contractu malitioſe habito.

f Earum.] rerum: vt habes de hoc titulũ ſpecialem, ſi in cauſa iudicati pignora capta ſunt.

† deeſt hoc uerbũ in manuſcrip. textũ. Contius.

g Mittet.] ut ſint loco ſecundi decreti.

STipendia.] CASVS. Miles mihi debet decem ea petij, & condemnatus eſt, nec ſoluit iudicatum. an ſtipendia ſua pignori ſint capienda, quæritur? Dicitur quod non, ſi alias habeat res in quibus poſſit fieri iudicati executio.

† in Gallia hodie hic ordo ſublatus eſt. Contius.

h Stipendia.] ſcilicet militum, idẽ in præbendis clericorũ uidetur.

i Prouinciæ.] ſimiliter nec priuata pactione poſſunt obligari talia ſtipendia, ut infra quæ res pign. ob. poſſunt. l. ſtipem.

k Cum.] id eſt quando.

l Exequi.] ſi ergo aliter non poteſt, & hæc capientur, ut hic, & ff. de re iudi. l. commodis, quæ ponitur ut contraria.

† Simile in c. 2. cũ glo. ſuper uerbo reditib', extra de fideiuſſo.

ETiam.] CASVS. Hoc ordine ſententia mandanda eſt executioni, ut primo capiantur mobilia: his non inuentis, perueniatur ad immobilia: deinde ad nomina, ut ff. de re iudi. l. à diuo. Si ergo decem à te petuntur, & cõdẽnatus fueris, nec ſit in quod iudicati poſſit fieri executio, debitore excepto: in debitorẽ ſuum faciẽda eſt executio.

m Nomen debitoris.] confeſſi demum, ut ff. de re iu. l. à diuo. §. ſic quoque iudices. ut tamen primo ad mobilia, ſecũdo ad immobilia poſtea ad nomina accedatur, ut ff. de re iudi. l. à diuo. §. in uẽditione, & ſ. de prætorio pi. l. 1 & facit ſupra quãdo fiſ. uel priua. debi. ſui de. con. poſ. l. 1. 2. & 3.

dum. vel ſic: Ad nomen debitoris peruenitur in ſubſidium ex cauſa iudicati, h. d. cum gloſſ. Sal.

V. Imp. Gordian. A. Amando.

ETiam nomen debitoris [m] in cauſa iudicati capi poſſe ignotum non † eſt. PP. III. Idus Octobr. Attico & Prætexto Cõſs.

† Idem. n. & Antoninus dicitur reſcripſiſſe. l. à diuo Pio. §. ſic quoq; ff. de re iudi. Contius.

Pronunciatio executoris non infirmat ſententiam. h. d. ſecundum Bartolum Vel ſic: Merus executor de viribus cauſæ non cognoſcit, nec pronunciat, nec pronunciatum valet. h. d. & habet plures lecturas. S. licet Vel ſic: Merus executor non poteſt aſſumere partes iudicis, & de iuſtitia ſententiæ cognoſcere vel pronunciare. h. ſecundum Paulum de Caſtro.

VI. Imperator Philippus A. & C. Titiano.

SI (ut proponis) rerũ iudicatarũ executor [n] datus partes ſibi iudicis vendicauit, † & contra ea quæ pridem pro partibus tuis fuerunt ſtatuta, aliquid pronũciandum putauit: ſententia ab eo dicta vim rei iudicatæ obtinere nequaquam [o] poteſt. †

† quod perraro cõcedi ſolet. l. ult. ff. de iudi. Contius.

Interitus & naturalis acceſſio rei veniunt in mora iudicij hoc dicit ſecundum Baldum. Vel ſic: Mortua ſpecie debita, fit executio in æſtimatione Bar. Vel ſic: Condemnatus ſi morã cõmittat, tenetur de interitu & acceſſionibus Sal Vel ſic. Condẽnatus qui in ſoluendo morã cõmiſit, tenetur de interitu rei, & etiam de acceſſionibus, id eſt fructibus & reditibus rei in qua eſt facta condemnatio h. d. ſecundum Pau. de Ca.

VII. Impp. Diocle. & Maximianus AA. Theodoro.

SI longis apertiſque fruſtrationibus partis aduerſæ, reſtitutio [p] remorata eſt, etiam ſeruis rebus humanis exemptis: à fru-

SI ut proponis.] CASVS. Sententia lata inter actorẽ & reum, & reo condemnato, miſit iudex executorẽ, qui exequeretur ſententiam: an executor cognoſcẽdo poſſit minuere quantitatem in ſentẽtia comprehenſam, quæritur? Dicitur quod non: nec ualet eius ſentẽtia.

n Executor.] loquitur de executore, i. nuncio, qui cognoſcere non poteſt, niſi in cauſis utilibus, ex neceſſitate ſibi facta commiſſione, ut ff. de iudi. l. fi. Vel dic quod loquitur in delegato ad exequẽdum: & tunc excipe niſi ſit præſes, uel procurator Cæſaris, qui poſſunt interpretari ſuam ſententiam iã latam in melius, ut ff. de appel. l. ab executore, & ſupra ſi cõtra ius uel utili. publi. l. & ſi nõ cognitio. quæ eſt contra. Vel ſolue ut ibi.

† Cõcor. gl. in ca. ſuper quæſtionum, ſuper verbo, quàm executorem circa princ. de off. dele. & c. decætero, de ſenten. & re iudi. Iudices aliqui poſſunt ſentẽtiam ſuã interpretari.

o Nequaquam poteſt.] tum quia contra primam, ut infra quando prouo. non eſt neceſ. l. 1. tũ quia ad hoc datus nõ erat: ab ea tamẽ appellatur, ſecundum Hug. ut infra quorum app. nõ re. l. ab executione. vnde uidetur tenere: alioquin quod nullum eſſet, quomodo rumpi poſſet. ut ff. de iniuſto rup. teſtam. l. nam & ſi. & argument. ff rem rat. habe. l. 3 §. fin. & ff. de adi. lega. l. ſeruus. quod non placet. & in dicta. l. ab executione, excedebat modum in exequendo: hic autem ſuper principali cognoſcendo.

SI longis.] CASVS. Petebam à te ſeruum, & obtinui: te exiſtente in mora reſtituendi deceſſit ſeruus: an ad æſtimationem eius mihi tenearis, quæritur? Dicitur quòd ſic.

p Reſtitutio.] quam iudex poſt ſententiam iuſſit fieri, ſcilicet ſeruos & animalia. Accur.

Reſtituenda,

a Reſtituenda.] ſic ergo duplicem effectum trahit ſecũ hæc mora, ſ. de interitu, & acceſſione, vt hic, &. ff. de leg. 1. l. cum res. §. ſi. & ff. de peti. hære. illud, &. ff. de rei vend. l. Iulianus 1.

ſtratore æſtimatio eorum reſtituenda[a] eſt. Animalia quoque cũ fœtibus tibi interceſſu prȩſidis reprȩſentabuntur.

Executor eſt, qui rem diſpoſitam mandat effectui Bal. Vel ſic: Merus executor eſt, qui nullo diſcuſſo ſolum habet exequi: vt ſunt apparitores, & nuncij cõmunes h. d. ſecundum Sal. Vel ſic: Executor eſt ille, qui ſententiam rite latam ad effectum perducit. Paul. de Caſt.

VIII. Idem AA. & CC. Nicomacho †

EXecutorem† eum ſolum eſſe manifeſtum eſt, qui poſt ſententiam inter partes audita omni & diſcuſſa lite prolatam, rei iudicatæ vigorem ad effectum videtur adducere.[b] Sine die & Conſule.

Conuicto debitore & condemnato, pignora capiuntur & diſtrahuntur, debito tamen tempore. Bald. Vel ſic: Poſt lapſum temporis quod datur iudicatis, debent capi pignora & diſtrahi, Bar. vel ſic: Contra debitorem conuictum & condemnatum fit executio, captis & diſtractis pignoribus intra tempora à iure ſtatuta Sa. vel ſic: Tunc eſt petenda executio, quando reus confeſſus eſt: vel ſi negauit cum eſt conuictus & condenatus: & quãdo tranſactũ eſt tempus à iure præfixum ad ſoluendum iudicatum. h. d. ſecundum Paul. de Caſt.

IX. Idem AA. & CC. Glyconi.

EOs quos debitores tuos eſſe pr̃edis, apud rectorẽ cõueni prouinciæ: q ſiue debitũ cõfeſſi, ſiue negãtes & cõuicti fuerint cõdẽnati,[c] nec intra ſtatutũ ſpacium[d] ſolutioni ſatiſfecerint: cum latȩ ſententiæ, pignoribus etiam captis ac diſtractis, ſecundum ea quȩ ſȩpe cõſtituta ſunt, meruerint executionem, iuris formam tibi cuſtodiet. S. Non. Nouem. CC. Conſſ.

TITVLVS LIIII.

DE VSVRIS REI iudicatæ.

Mora ſolutionis poſt ſententiam & quadrimeſtre tẽpus parit effectũ vſuræ centeſimæ. Bald. vel ſic: Non obtemperans ſententiæ poſt tempus quadrimeſtre tenetur ad vſuras centeſimas Sal vel ſic: Pignora capta per executorem ſententiæ, vendi debent non ſolum pro ſorte, ſed etiam pro vſuris centeſimis quæ cucurrerũt lapſo tempore dato iudicatis. h. d. ſecundum Pau. de Caſt.

I. Imp. Antoninus A. procuratoribus hæreditatium. †

IS qui bona[e] ſecundũ dictã[f] ſententiam proſequitur,† eas quoq; rationes habiturus eſt, vt qui poſt legitimum tempus placitis non obtẽperauerit, vſuram[g] cẽteſimã[h] temporis quod poſtea fluxerit,[i] ſoluat.

Non appellanti, à die ſentẽtiæ currit tempus quadrimeſtre: appellanti verò, à die confirmationis ſententiæ: & poſtea currunt vſuræ centeſimæ, omni alia vſura ceſſante. Sal.

II. Imp. Iuſtinianus A. Menæ præfecto præt. †

EOs qui cõdẽnati ſolu-

EXecutorem.] CASVS. Quis dicatur executor, quæritur? Reſp. ille qui lite diſcuſſa & ſententia lata, ad finẽ perducit id quod iudicatum eſt.

b Adducere.] ita hoc titulo accipitur. aliàs dicitur nũcius, qui citat: vt inſti. de act. §. tripli, & ſ. eo. l. ſi vt pponis. Idem uocatur apparitor, ut ſupra de iu. l. aperiiſſimi. Idemq; dicitur cauſam ꝑparãs, vt in auth. de iud. §. audiẽt, coll. 6. Idẽq; officialis, vt in auth. de defen. ciui. §. ex prouinciali, colla. 3. Idemq; dicitur catholicianus, ut infra de bon. proſcript. l. penul.

EOs.] CASVS. Si debitor meꝰ confiteatur uel neget ſe mihi teneri: & cõuictus, cõdẽnetur: ſi intra quatuor menſes non ſoluat quod iudicatum eſt, pignora capientur, & diſtrahentur.

c Cõdemnati.] hoc determinat vtrũque præcedẽtium ſecundum nos, ſcilicet cõfeſſi, & negantes cõuicti. nam etiam in confeſſum dicimus dari ſententiã: vt ff. de cuſto. re. l. ſi confeſſus. Alii referunt tantũ ad negantes. nam in confeſſum dicunt non dari ſententiam: vt dices infra de confeſſ. l. 1. & facit ſupra de act. & obligat. l. negantes, & de prohi. ſequeſt. pecu. l. 1.

d Statutũ ſpaciũ.] quod eſt quatuor menſium regulariter: vt infra tit. 1. l. 3. quandoque tamen arctat iudex prædictum ſpacium, quandoque prorogat pro cauſæ qualitate, vel quantitate, vel perſonarũ obſequio, vel contumacia. ſed perraro intra ſtatutum tempus ſententiam exequitur: veluti ſi alimenta conſtituuntur, vel minori. xxv. annis ſubueniatur, ut ff. de re iudica. l. 2. & ſi aliàs fieret abbreuiatio: quia non iuſta cauſa abbreuiaret iudex, ſupplet lex vſque ad quadrimeſtre tempus, ut ff. de re iudica. l. 4. §. ſi quis. Sed & de ſoluendo plerunq; prȩcipit vt ſoluat: vt ex tempore præcepti currant uſurȩ cẽteſimȩ. captio ergo fit poſt quatuor menſes. Sed venditio quando fiet? Reſpond. & hæc fit tunc ſtatim, ſicut & olim poſt duos menſes, ut ff. de re iudic. l. debitoribus, §. fin. quod ſatis dici poteſt, cum pignus venditur ex definitiua ſententia. nam ſi venditur ex interlocutoria, forte expectatur per annum, ut ſ. de prȩſcript. xxx. ann. l. ſi quis emptionis. §. fin. vel per biennium.[‡] ut in conuentionali pignore, vt infra de iure dot. impe. l. fin. Vel forte definitum eſt tempus in Græca conſtitutione, ut innuitur infra de bon. aucto. iudi. poſ. l. fin. Vel forte iudex definiet, argum. ff. de iure delibe. l. 1. §. fin. & hoc in ſimplici actione perſonali. nam in reali ſtatim fit executio, ſi ſtatim reſtituere poſſit res. alioquin datur tempus ad reſtitutionem: & ſatiſdatur tamen de præſtanda æſtimatione, ſi res non reſtituatur, vt inſtit. de offi. iudi. §. & ſi in rem actum ſit. Nec obſtat. ff. de vſu l. in fideicommiſſi, quia ibi agebatur actione ex teſtamẽto, & ſic perſonali, non rei vendicatione. Item nec quod eſt. ff. qđ metus cauſ. l. ſi cum ex. §. quòd ſi homo. quia ibi agebatur actione quod met. ca. quæ perſonalis eſt, vt inſti. de act. §. prȩterea quædam.

DE VSVRIS rei iudicatæ

Quia primo venit terminus ſoluendi ex ſententia, quam ſoluatur: ideo de pœna imponenda moroſo dicit.

IS qui.] CAS. Petij à te decem, & obtinui: ſi intra quatuor menſes non ſoluas quod iudicatum eſt, elapſo tempore quadrimeſtri teneberis mihi ad vſuras centeſimas, & hoc præcipiet ſententiæ executor.

e Bona.] ſcilicet debitoris condemnati.

f Secundum dictam.] id eſt per prolatam à iudice, in perſonali tantum actione locum habet. Accurſius.

g Vſuram.] ſupra de vſur. l. vltima.

h Centeſimam.] quæ in quibuſdam aliis caſibus præſtanda eſt: vt diximus ſ. de vſu. l. eos. §. ſuper. Acc.

i Fluxerit.] non interim, vt ſ. de vſur. l. in bonæ fidei. Accurſius.

EOs.] CASVS. Reo condemnato, nec intra quatuor menſes ſoluente condemnationem à tempore latæ ſententiæ, ſi non fuerit appellatum: vel ſi fuerit, à tẽpore confirmationis ſententiæ primæ connumerando: extunc centeſimas præſtabit vſuras, illis legibus ceſſantibus, quæ duas centeſimas ſoluere præcipiebant: & illis quæ dimidiam, locum non habentibus.

† Agrippæ. in omnib. meis exẽplarib. Contius.

† Cõcor. gl. in ca. ſuper q̃ſtionum, in verb. q̃ executorẽ, in prin. de off. deleg.

Sententia an detur ĩ cõfeſſum.

Sententia intra quod tempus p̃t executioni mandari, & an p iudicẽ poſſit tẽpus abbreuiari, vel prorogari.

‡ Nota: cõuentionale pignus poſt bienniũ ex tẽpore morȩ debitoris p creditorẽ vendi poſſe refert Alex. in d. l. debitorib. §. ſi.

† in meo manuſcripto eſt, pcuratorib. hæreditatiũ fiſci reſte. Cont.

† perſequitur.

† eadẽ inſcriptio q̃ in l. eos. ſ. de vſuris. Contius.

tionem pecuniarum quas dependere iuſsi ſunt, vltra quatuor mẽſes à die cõdemnationis, vel ſi prouocatio fuerit porrecta,[a] à die cõfirmationis ſentẽtiæ connumerandos[b] diſtulerint: centeſimas vſuras exigi præcipimus: nec priſcis legibus,[c] quæ duas centeſimas eis inferebant, nec noſtra ſanctione,[d] quæ dimidiam centeſimæ ſtatuit, locũ in eorum perſonam habẽtibus. Dat. VII. Id. April. Conſtantinop. Decio Cos.

Centeſima vſura currit pro ſorte, non pro vſura primi contractus: etiã ſi fuerit in condemnatione deducta. Bald. vel ſic: Quadrimeſtri tempore elapſo currunt vſuræ legitimæ ſortis tantum, & non vſurarum. Et dilatio quæ datur reo, prodeſt fideiuſſori. Bal. vel ſic: Vſura centeſima debetur ex ſorte tantum & non ex priore uſura, licet in condemnatione cum ſorte ſit deducta h. d. vſque ad §. & cum antiquitas.

III. Idem A. Iohanni P. P.

SAncimus, ſi quis condemnatus fuerit poſt datas à nobis[e] quadrimeſtres inducias, centeſimas quidem vſuras ſecundum naturam iudicati eũ compelli ſoluere, ſed tantummodo ſortis, & non uſurarum quæ ex priſtino contractu in condemnationem deductæ[f] ſunt. Cùm enim[g] iam conſtituimus[h] vſurarum vſuras penitus eſſe delendas: nullum caſum relinquimus ex quo huiuſmodi machinatio poſsit ĩduci. Si enim[i] ſine emendatione[k] relinquatur: aliquid abſurdum atque inelegãs neceſſe eſt euenire: cum[l] [vſuræ] utiliter ex cõtractibus deſcendentes, plerũque minores centeſimæ[m] ex noſtra lege factæ ſunt, & neceſſe eſt minoribus vſuris grauiores ſupponi.[n] Si eni[o] ex iudicati actione cẽteſimę omnimodo currũt vſurę, ex cõtractibus autem hoc rarò contingit: in capitulis[p] lege noſtra tantummodo exceptis, huiuſmodi iniquitatem[q] ipſa rerum neceſsitas[r] introducebat.

¶ Et ideo pio remedio cauſam corrigentes, ſancimus ſortis tantummodo[s] vſuras vſque ad centeſimã currẽtes, ex iudicati actiones profligari, non autem vſurarum quantaſcunque vſuras. Si enim nouatur[t] iudicati actione prior contractus, neceſſe eſt vſurarũ quidem quæ anterioris cõtractus ſunt, curſum poſt

a Porrecta.] repete, ultra quatuor menſes connumerandos ex die confirmationis. A zo. poſſet etiam legi ut non fiat repetitio, ſecundum H. Et not. q per hanc. l. corrigitur. ff. de re iudic. l. debitoribus. Itẽ hoc habet locũ, ſi non fruſtratorie appelletur: ut ff. de vſu. l. tutor.

Aduertas quòd Bar. hic & in l. fi. ſupra tit. proxi. reprehendit hanc glo. in eo qđ dicit l. debitoribus, in fi. ff. de re iudi. corrigi per hanc. l. unde dicit quoddam eſſe tempus, quod datur condemnatis ad ſoluendum, & de iſto loquitur hæc. l. quoddam vero eſt datum ad uendendum pignora capta poſt primam dilationem, & de illo loquitur. d. l. debitoribus.

b Connumerandos.] ff. eodem. l. in fideicommiſſi. Contra not. ſed aliud eſt lucra nõ capere, & dãna ſentire. ſ. titu. de codicil. l. ulti.

c Legibus.] quas nõ habemus. Ac.

d Sãctione.] nec hãc habemus.

SAncimus.] Primo dictum ponit. ſecundo illud probat p quatuor rationes: tertio tollit rationẽ quæ in contrarium faciebat. ſecũda ibi, Cum enim: tertia ibi, Et ideo. CASVS. Reo condemnato, nec condemnationem intra quatuor menſes ſoluente, ad vſuras centeſimas (ſicut ſuperioribus legibus dictum eſt) tenebit. Sed an ad centeſimas vſuras, vel ſortis deducatur, quæritur? Reſpon. q ſortis tantũ & hoc probat tribus rationibus, ſi. ut patet in litera, & hoc in prima. Iſtud autem quadrimeſtre tempus non ſolum dabitur reo cõdemnato, ſed eius fideiuſſori, & non duorum menſium ſpacium detur reo, ſicut olim: quia in perſona fideiuſſorum erat denegatum: quia licebat victori incontinenti exigere à fideiuſſoribus, & ipſi conuenire poterant reum ſtatim, non expectato tempore quadrimeſtri: quod erat iniquum; quod ſic in nullo erat ſuccurſum reo: ſed fraus legi quæ tantum poſt quadrimeſtre tempus conceſſit, fiebat, & hoc in ſecunda.

e A nobis.] ut ſ. l. proxima.

f In condemnationem deductæ.] de hoc bene poterit dubitari: quia vſurę quæ deductæ erant in condemnationem, non ſunt vſuræ, ſed ſicut ſors petebantur, vt ff. pro ſocio. l. ſocium.

g Cum. n.] prima ratio. quatuor rationes ponit de hoc.

h Conſtituimus.] vt ſ. de uſu. l. ut nullo modo. Sed cõtra ff. de vſu. l. cum quidam. §. in tacito. Sed ibi dicitur emolumentũ vſuræ, i. emolumentum quod eſt uſura, ut ſ. de uſur. l. ulti.

i Si enim.] ſecunda ratio.

k Sine emẽdatione.] hic innititur quòd olim in caſu iſto daretur uſura centeſima, etiam prioris vſuræ.

l Cum.] i. quia.

m Minores centeſimæ.] id eſt minores cẽteſima vſura. vel quàm ſit centeſima vſura. immo recte lege.

n Grauiores ſupponi.] q. d. cum minores vſuræ deſcendãt ex contractibus, & fiant maiores poſt quadrimeſtre tempus: abſurdum eſſet ſi reus tantas vſuras daret, & de ſorte ſcilicet, & de uſura.

o Si enim.] tertia ratio, ſcilicet ipſa neceſſitas.

p In capitulis.] ſ. in traiectitia pecunia, ut habes hanc conſtitutionẽ. ſ. de vſuris. l. eos. §. ſuper vſuratum vero quantitate.

q Iniquitatem.] ſi præſtaretur vſura vſurę.

r Neceſsitas.] qua neceſſitate impediti ſæpe ad tempus ſoluere non poterant.

s Sortis tantummodo.] non ergo pœnę deductæ in condemnationem: ut intra de vſuris fiſcalibus. l. 1. lib. x. & ſ. de mag. con. l. fin.

t Si enim nouatur.] quarta ratio. Sic ergo propter nouationem primæ actionis, quæ fit per ſententiã, non currunt uſuræ, ſecundũ quoſdam, & pro eis ff. de noua. l. aliam. Nos contra. dicimus enim non fieri nouationẽ primæ actionis per ſententiam: immo remanere, ut ff. de pigno. l. grege. §. etiam, & de fideiuſ. l. Græce. §. 1. & §. an ergo, & ff. de iud. l. argentarium. § nouintar. Item dicitur ſacramento res nouari, & tamen durat actio prima, ut ff. de iureiur. l. qui iuraſſe. §. fi. & l. cum qui. 1. reſpon. Nouari ergo dicit ideo, quia ceſſant currere minores poſt ſententiam, & quia maiores vſuræ præſtantur poſt quatuor menſes. Item quia lex ex humanitate dat eis prædictam dilationem in ſorte, ut ff. de compen. l. ſi cum militi. §. 1. Item quia quædam noua forma verezi datur actioni. perpetuatur enim in xl. annis, & fit trãſitoria. Item quia iniquum eſſet, ut ei proficeret ſententia, contra quem lata eſt, ut ff. de except. re. iu. l. eadem ter. vere tamen adhuc durat actio prima.

ADDITIO. Tu dicas ſecundum Dy. in . l. aliam. ff. de noua. quem in hoc ſequitur Barto. hic, q nouatio allemitur

Gl. 1. in c. pterea, de æta. & qual. allegat hãc l. q quatuor mẽſes dñt breue tempus. & c. qrenti, de off. deleg. cũ eſſẽt interpellati, hoc .n. diſertis verbis exigit lex Grani Auguſti ĩ Codice Theodoſiano. Contius.

Gratiani &c. quas hodie habemus, q nunq ad manus Accurſii inciderũt. ſũt autem in Co. Theo. lib. 4. tit. 17. l. 1. Antonius. Contius, Diuiſio.

Hæ induciæ nũquam in Francorũ regno vſitatæ fuerũt, quod etiam prudentes à Carolo Molinæo adnotatũ legiſſe aliquando memini. An. Contius.

† deeſt in manuſcri.

† centeſima.

† al. eſſet.

† Anton. Cõti' notat: in actionibus ãt in rem nõ datur quatuor mẽſes, ſed ſtatim facienda eſt reſtitutio: vt idẽ in ſtatianus manifeſte tradit Inſti. de oſſi. iudicis.

mitur tribus modis. Vno modo ut ſit primæ actionis in ſecundam transfuſio. de iſta loquitur ff. de noua. l. 1. Secundo modo accipitur nouatio, hoc eſt nouæ qualitatis additio, & iſta fit per litis conteſtationem, ut d. l. aliam. Fit enim actio prima perpetua, & tranſitoria in hæredes, ſi non erit nouata. Tertio modo accipitur nouatio, hoc eſt, nouę formæ adiectio, & iſta fit per ſententiam: Nam adiicitur noua actio per ſententiam. Item impedit primas vſuras per centeſimas. non tamen quod prima actio tollatur: ita loquitur hic.

A

ſententiā inhiberi:[a] alias autem vſuras ex iudicati actione tantummodo ſortis[b] pcedere: & nō ideo, quòd forſitan conſummata[c] eſt quantitas ſortis & vſurarum,† totius ſummę vſuras poſtea colligi, ſed ſortis tantummodo.

Tempus quadrimeſtre quod datur reis principalibus, datur & eorum fideiuſſoribus. h. d. vſque ad finem Salicetus, vel ſic: Quadrimeſtre tempus non ſolum datur cōdemnatio: ſed & fideiuſſori de iudicato ſoluendo, contra quem poteſt fieri executio: alias ſequeretur quod nec condēnato daretur ſi poſſit fieri executio contra fideiuſſorem ante lapſum quadrimeſtris temporis nam & ipſe poſſit quod ſoluit recuperare a condemnato, & ſic ſibi nihil proficeret legalis dilatio. Paul. de Caſt.

B

Et cùm antiquitas peſſimo exemplo reis quidē condemnatis laxamentū duorum menſium præſtabat, fideiuſſores autem eorum eodem vti beneficio non concedebat, vt liceret victoribus, (relictis propter legem condemnatis perſonis) à fideiuſſoribus eorum vel mandatoribus ſtatim pecunias vel res in condemnatione poſitas exigere: huiuſmodi acerbitatem[d] reſecantes, ſancimus quadrimeſtres īducias, quas dedimus idē natis, etiam ad fideiuſſores[e] eorū & mandatores extendi, ne legi fiat derogatum. Cùm enim interuentor ſoluere cópellebatur, & ipſe reum coercebat ad inuitam ſolutionem,[f] nullum condemnatus habebat ſenſū[g] noſtrę humanitatis: quia per medium fideiuſſorem ſtatim pecunias perſoluere[h] compellebatur.[i]

C

† hoc .n. ſolo caſu licebat vſurarū vſuras exigere, quā ſortē vſuræ æquauerāt l. 1. C. Th. de vſuris rei iudicatæ. Cont.

[a] Inhiberi.] ſecus in fructibus perceptis intra illos quatuor menſes. in percipiendis autem diſtinguitur ut ff. de uſur. l. in fideicommiſſi, quæ eſt contra.

[b] Sortis.] q. d. quia extinguitur minor, ſuſcitatur maior, at uſura vſuræ extinguitur: nec ergo ſuſcitatur.

[c] Conſummata.] id eſt in unam ſummā coaceruata.

† Lex 12. tabularū, duodecim dies iuſtos dabat. Gell. li. 10. c. 1. media aūt iuriſprudētia duos menſes. l. debitorib. ff. de re iudicata. Ant. Cōt.

[d] Acerbitatē.] hæc acerbitas quandoque toleratur, vbicunq; ſcilicet perſonalis eſt exceptio, quæ reo competit, ut ff. de excep. l. exceptiones. 2. & ff. pro ſocio. l. verum 2. Reſpon. & ff. de re iudica. l. & ſi fideiuſſor, & ff. de pactis. l. niſi hoc actū eſt, & ff. quarum rerum actio non da. l. 1. §. exceptiones.

[e] Fideiuſſores.] qui etiam poſſent appellare à ſententia in principalem reum lata, vt ff. de app. l. à ſententia.

[f] Solutionem, ut ff. de procu. l. antepe.

[g] Senſum.] id eſt nullam utilitatem ex ſenſu noſtræ legis ſuperioris habebat. Accu.

[h] Perſoluere.] vel dic fideiuſſorem damnatum vnà cum reo. Vel loquitur cum habeo ego fideiuſſor próptam & paratam pecuniam, reus non: vt ff. de re iudi. l. debitoribus. aliàs non videtur poſſe locum habere quod hic dicitur. Vel melius condemnato reo fit executio in fideiuſſoribus. argu. ī. ubi de crimi. agi opor. authenti. qua in prouincia. ibi, nā & de rebus &c.

Saſa pōt mādari executioni cōtra fideiuſſores reo cōdemnato.

[i] Compellebatur.] & per mediam perſonam inquietabatur, ut ff. de l be. lega. l. ſi quis decedens. aliàs eſt. l. 3. §. nunc de effectu. ibi, alioquin &c. & l. ſi quis reum, in princi. quod eſſe non debet, ut ff. de nego. geſt. l. ſi ex duobus, & ff. ſi quis cautionibus. l. ſi is qui.

TITVLVS LV.

SI PLVRES VNA SENtentia condemnati ſunt.†

Pluralis locutio diuidit condemnatos in partes viriles. Bald. Vel ſic: Plures ſimpliciter condemnati intelliguntur in partes æquales, niſi aliud ſit expreſſum. h. d. totus iſte titulus ſecundū Bart. Vel ſic: Sententia condemnatoria ſimpliciter & abſoluté lata cōtra plures, eius effectum diuidit in viriles h. d. cum l. ſeq. quod nota. Salicetus. Vel ſic: Si plures condemnantur ad unam ſummam ſimpliciter debitam ex una cauſa, quilibet cenſetur condemnatus pro parte virili, vel æquali: ideo ſi vnus ſoluit partē ſuā, non tenetur ſoluere partem alterius licet alter non ſit ſoluendo, & licet quilibet tenetur in ſolidum, unica tamen ſolutione liberantur. h. d. iſta lex cum ſequenti, & eſt notabilis, ſecundum Paulum de Caſtro.

I. Imp. Alexand. A. Victori.

SI non ſinguli inſolidū, ſed generaliter tu & collega tuus vna & certa quātitate cōdemnati eſtis, nec additum eſt, ut quod ab altero ſeruari non poſſet, id alter ſuppleret: effectus ſententiæ pro uirilibus[k] portionib⁹ diſcretus eſt. Ideoque parens[l] pro tua portione ſententię, ob ceſſationē alterius ex cauſa iudicati conueniri nó potes.

D

Summata eſt cum præcedenti. Vel ſic: Sententia contra plures tutores lata, in viriles intelligitur diuiſa Salicetus.

II. Imp. Gordianus A. Aniano.†

QVoties à tutoribus ſingulis procurato-

SI PLVRES vna ſententia condemnati ſunt.

Qualiter fiat executio contra vnum damnatum dixit, nunc qualiter fiat ſi ſint plures.

Continuatio.

SI non.] Primo ponit dictū. Secūdo eius effectū, vel infert ad quæſitū. Secunda ibi. Ideoque CASVS. Duo tenebātur mihi in decem, & in ſolidum conueni eos, & condēnati ſūt ſimpliciter q primo tenebatur in ſolidum, ex tunc tenetur viriliter, ut quia iudex ſic dixit, condēno vos in decem: nec dixit, ut qd ab altero ſeruari nō poſſit, alter ſuppleret. Viui.

Diuiſio.

† vt ſinguli pro virilibus teneantur. Hæc ē .n. totius tituli ſumma. Contin.

[k] Virilibus.] ſiue viriliter, ſiue in ſolidū ſiue æqualibus, ſiue inæqualibus, partibus tenebāt, ut hic, & ī. l. proxi. & ff. manda. l. ſi mandato Titii. §. Paulus reſpondit, & ff. de appel. l. ſi quis ſeparatim. §. quoties, & ff de re iud. l. Paulus reſpondit. 2. & arg ff. de lega. 1. l. ſi pluribus, in princi. & de duobus reis. l. reos. §. cum in tabulis. Et ſic videtur quòd cū ille qui ſolidum uel in parte maiori tenebatur, nunc in virili teneatur, quòd ſententia condemnatoria proficiat damnato & ſic eſt contra ff. de except rei iudica. l euidenter. Su lu. hic in reſiduo videtur abſolutus: & ſic abſolutoria ei ſententia proficit, non condemnatoria. Vel dic quòd actio iudicati pro partibus datur, ſed prima actio adhuc in ſolidum durat, ut prius: nec obiicitur exceptio rei iudicatæ, ut not. ſupra tit. 1. l. fina. in verſic. ſi enim nouatur &c.

† al. Maniano.

[l] Parens.] i. obediens.

QVoties.] CASVS. Tres adminiſtrauerunt tutelam alicuius pupilli, & ex mala adminiſtratione

Tīd

ſacti ſunt debitores pupilli in ccc. & in ſolidum. finita A tutela pupilli, adeunte pupillo iudicium tutelæ, & illis per procuratorem ſe defendentibus, condemnatus fuit procurator. licet ante ſententiam tenerentur in ſolidũ, poſt ſententiam tenebuntur pro parte. & quod ab vno ſeruari non poterit, ab alio conſequi nõ debet. Viuia.

ribus datis, ſequitur in omnium[a] perſona condemnatio: periculum ſententiæ videtur eſſe diuiſum:[b] ideoque quod ab uno[c] ſeruari non poterit, à cæteris exigi non poſſe, explorati iuris eſt.[d]

TITVLVS LVI.

QVIBVS RES IVDIcata non nocet. †

Sententia lata contra coniunctã perſonam, non præiudicat coniunctæ perſonæ: niſi habeat mandatum vel ratificet. Bal. Vel ſic: Licet ſententia ſit lata contra coniunctam perſonã, non propterea præiudicat non mandantis, neque ratum habentis. Sal.

I Imp. Alex A. Marculino.

SI neque mã daſti fratri tuo defenſionẽ[e] rei tuæ, neque quod geſtum eſt, ratum habuiſti: præſcriptio[f] rei iudicatæ tibi non oberit.[g] C Et ideo nõ prohiberis cauſam tuam agere ſine præiudicio rerum iudicatarum. PP. Non. Maii Alexã. AA. Conſſ.

Sententia ſuper iure tertij lata non patrocinatur neque nocet alteri. Bal. & Salic.

II. Imp. Gordian. A. Athemio.*

RES inter alios † iudicatæ, neque emolumentum afferre his qui iu

a In omniũ.] ſ. procuratorum, qui præſentes ſunt, vt ſupra de ſent. l. 1.

b Diuiſum.] inter tutores, ſ. quo ſit executio, non in procuratores, niſi ſe obtuliſſent, vt ff. de proc. l. Plautius, & ff. de re iudi. l. 4. in princi.

† Iunge l. Sæpe. ff. de re iudicata. Contius.

c Ab vno.] ſcilicet dictorũ condemnatorum.

d Iuris eſt.] non nocet alteri, ſi alter nõ eſt ſoluendo, vt hic, ſed prodeſt alteri, ſi alter appellet, quamuis ipſe non appellet, vt j. ſi vnus ex pluribus appell. l. 1.

QVIBVS RES iudicata, &c.

Dixit quibus nocet: nunc quibus nõ nocet licet videatur nocere.

SI neq;.] CAS. Habebam rẽ cõmunem cũ fratre meo: pro illa re egit Titius aduerſus fratrẽ meũ me abſente, & obtinuit: an præiudicet mihi ſententia, cum ei non mandaui quod me defenderet? Dicitur quod non. & ſic ponitur agere quaſi impropriè, ſcilicet pro defendere. Vel dic quod frater meus egit & ſuccubuit, non præiudicat mihi ſententia. Viuianus.

* Athemio.

† De hac materia vide in c. pe. cum gl. 2. extra de ſenten. & re iudi.

e Defenſionem.] id eſt actionem.

f Præſcriptio.] id eſt exceptio.

g Non oberit.] immo videtur debere obeſſe: quia talis eſt perſona quæ admittebatur ſine mandato, vt ff. de proc. l. ſed & hæ. Sed non ſequitur quod ideo obſit, vt ſupra de rebus credi. l. nec filius, & ff. iud. ſol. l. 3. §. 1. Agit ergo ſine mandato quo ad commodum: ‡ & facit ad l. iſtam, infra de except. l. pro portione & infra res inter alios ac l. 2. & ff. de iureiuran. l. ſi duo, in princip. & l. ſi itaque. Accurſ.

‡ Facit gl. 1. in c. cũ pridẽ. extra de trãſac.

R Es inter alios.] CASVS Primo ponit regulam: deinde exemplum ad regulam, quæ talis eſt: Res inter alios acta, alijs non nocet, nec prodeſt. Si ergo neptis tua habeat cohæredem, & cohæres conuentus & condemnatus eſt, nepte tua abſente: ei non præiudicat ſententia.

Res inter alios acta, alijs quandoq; præiudicat.

h Irrogare.] hæc regula fallit vbicunq; fit ius ex ſententia, vt in cauſa inoff. teſt. vt ff. de inof teſt. l. Papinianus, §. ſi. & ff. de lib. hom. l. ingenuum. Item fallit in quatuor A caſibus qui ſunt. ff. de re iudica. l. ſæpe. §. ſi. Item in populari actione, vt ff. de iureiuran. l. cum qui. §. in popularibus. Item in publicis accuſationibus: ſubaudi, reo abſoluto, vt ff. de accu. l. ſi cui. §. hiſdem, hoc ita, niſi colluſio detegatur, vt ff. de præua. l. 3. & de appell. l. ſi proluſorio. & de liber. ho. exhi. l. quod & lex. §. penul. & d. l. de iureiur. cum qui. §. in popularibus. Item in quibuſdam fallit vt proſit, non vt noceat, vt ff. ad l. Iul. de adulter. l. denunciaſſe. §. ſi abſolutus, & ff. ſi ſeruitus vend. l. loci corpus, §. ſi fundus, & ff. de inofficio. teſtamẽ. l. poſthumus. §. ſi quis ex his, & ſ. de natu. lib. authent. ſi quis liberos.

dicio non interfuerunt, neque præiudicium ſolẽt irrogare:[h] ideoque nepti tuæ præiudicare non poteſt[i] quod aduerſus cohæredes eius iudicatũ eſt,[k] ſi nihil aduerſus ipſam ſtatutum eſt.

Sententia in criminali cum vno lata, non præiudicat alij. Bal. & Sal.

B III. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Honorato.

IVris manifeſtiſſimi eſt, & in accuſationibus[l] his qui congreſſi in iudicio non ſunt, officere[m] non poſſe, ſi[n] quid forte præiudicii videatur[o] oblatum.

Non exemplis, ſed legibus eſt iudicandum. Sal. Vel ſic: Sententia lata cum vno, nõ præiudicat alteri nec eidem in ſimili negocio, & ſic non exemplis vel ſimilitudinibus iudicãdum eſt, ſed legibus. h. d. ſecundum Iacob. Butri.

IIII. Iidem AA. & CC. Soteriano.

C NEc in ſimili negocio res inter alios actas,[p] abſenti præiudicare, ſæpe conſtitutum eſt.

TITVLVS LVII.

COMMINATIONES, epiſtolas, programmata, ſubſcriptiones, auctoritatem rei iudicatæ non habere.

Verba comminatoria obligationẽ non inducunt. h. d. ſecundum Bald. Vel ſic: Comminatio pœnalis facta

i Præiudicare non poteſt.] ad plenum, ſed qualequale præiudiciũ ſit, vt ff. de iureiurand. l. ſi duo, in princ. & ff. de appel. l. à ſententia, & j. l. proxim. & facit. ſ. de fide inſtr. l. ſi vteris, & ſ. de tranſact. l. 1. & de inoffic. teſta. l. cum duobus.

k Iudicatum eſt.] ſcilicet contra te pro parte tua.

IVris.] CASVS. Non ſolum in ciuili cauſa res inter alios &c. ſed & in cauſa criminali. Si ergo aliquis in publico iudicio aliquẽ accuſauerit, & cum eo colluſerit: præiudicabitur alijs accuſare volentibus, ſi non doceant de præuaricatione. Viuianus.

l Accuſationibus.] non tantum in ciuilibus quæſtionibus, ſed etiam in accuſationibus.

m Officere.] ſi ſecũdus accuſator ſit probaturus de præ D uaricatione primi, vt ff. de præuar. l. præuaricationis, & dixi. ſ. l. proxi. Accurſ.

n Si.] id eſt quamuis.

o Videatur.] vt ſi duo rei ſiant adulterij, & aduerſus matrem pronunciatum ſit: vt ff. de adul. l. denunciaſſe. §. ſina.

NEc ſimili.] CASVS. Nedum in eadem cauſa, ſed nec in ſimili, res inter alios acta alijs præiudicare non debet. Viuianus.

p Actas.] vel per ſententiam, ut per totum hunc titulum, & ſupra de ſenten. l. nemo, vel quocunque modo, vt j. res inter alios acta. l. 1.

COMMINATIONES, EPISTOLAS, programmata, ſubſcriptiones, &c.

Qualiter alijs ſententia non noceat, dixit: nunc quãdo nõ nocet etiam ei contra quem eſt prolata, quia eſt comminatio, vt infra eo l. 1. & interlocutio vel epiſtola, vt infra eo. l. 2. vel programma, de quo habes infra eo l. programma, vel ſubſcriptio, vt infra

ut infra eod. l. ea, & l. iudex. & hoc ideo, qui cauſa cognita & præſentibus partibus congruo loco & tempore, magno conſilio & in ſcriptis eſt ferenda, & non paucis literis, ut ſupra de ſenten. l. cum ſententiam, & de ſenten. ex periculo re. l. 2. & quomodo & quando iud. l. ea qua, & 3. eo. l. fina.

Nec vi.] Casus. Debes mihi ꝗ centum, & iudex dixit tibi sic: niſi intra menſem debitũ ſolueris, præſtabis uſuras centeſimas. an ob hanc comminationem ad uſuras centeſimas tenearis, quæritur? Dicitur quod non: quia comminatio vim ſtipulationis non obtinet, nedum ſententiæ.

a Stipulationis.] nedum ſententiæ, ut & ff. de uſur. l. 1. §. nec. Sed fallit hoc in illis caſibus ubi poteſt ſummatim cognoſci, quos not. ſupra de iudi. l. iudices.

b Exoluiſſent.] in vſuris tamen comminatio operatur, ut debeantur pupillis uſuræ a tutoribus, ut ff. de admini. tut. l. tutor qui repertorium. §. ſi deponi. Item & alibi, ut ff. de offic. præ. urb. l. 1. §. cum patronus, & ff. de iudic. l. in peremptorio.

a iudice, non habet vim ſtipulationis interpoſitæ a parte, nec rei iudicatæ. Salicetus. Vel ſic: Illa quæ requirunt cauſæ cognitionem, quia afferunt præiudicium, ſunt expedienda per ſententiam definitiuam, & cauſa cognita, ſi fuerint expedita ſine cauſæ cognitione, non faciunt præiudicium, etiam ei contra quem expedita ſunt: quia dicit non ſententia, ſed comminatio, vel epiſtola, vel ſubſcriptio, vel programmata quæ non tranſeunt in rem iudicatam, etiam ſi non fuerit appellatum. h. d. totus titulus ſecundum Pau. de Caſt.

I. Imp. Antoninus A. Rogatiano.

Nec vim ſtipulationis a obtinere poteſt cõminatio iudicis, qui certas vſuras præſtituros eos dixit, qui intra certum diem debitum nõ exoluiſſent. b Prid. Id. Ian. Anto. A. IIII. & Balbino Conſſ.

Per epiſtolam non poteſt ferri ſententia, etiam in fauorem reipub. Sal.

II. Imp. Alexand. A. Maximo.

Rei iudicatæ effectum non habet, quòd per epiſtolam c rector prouinciæ ſoluere vos pecuniam reipublicæ iuſſit. IIII. Id. Mart. Maxi. II. & Aeliano Conſſ.

Sententia definitiua non reuocatur iudicis ſubſcriptione. Bal. & Sal.

III. Idem A. Zotico.

Ea quæ †cauſa cognita d ſtatuuntur, ſubſcriptionibus e reuocari non poſſe, ſæpe reſcriptũ eſt. PP. VI. Id. Septemb. Albino & Maximo Conſſ.

† al. Maximiano Conſſ.

† Cõcor. cum hac. l. c. audita, cum gl. ſuper verbo, intelleximus, circa fin. extra de teſti. ſpo.

Rei iudicatæ:] Casus. c Per epiſtolã.] nam ipſe legere eã præſentibus partibus debet, ut s. de ſentẽ. ex periculo reci. l. 1. Accur.

Ea quæ cauſa cognita.] Casus. Iudex tulit ſententiã ut debuit, ſed poſtea ſubſcripſit, per quod uoluit reuocare ſententiam an propter hoc reuocetur, quæritur? Dicitur quòd non.

d Ea quæ cauſa cognita.] per definitiuam ſententiam.

e Subſcriptionibus.] In eadem ſententia, vel albi: quæ ſubſcriptiones ſint contrariæ ſententiæ definitiuæ: ſecus in interlocutoria: ut hic, & ff. de re iudi. l. quod iuſſit, & de arbi. l. diem. §. 1. ſed Grammaticam & verba mutare tenore ſententiæ perſeuerante, bene poteſt, ut ff. de re iudic. l. actor. Sed an interpretari verbum dubium ſententiæ poteſt idem iudex? Reſpon. quòd ſic, ſecundum H. ut ff. de app. l. ab executore, in princip.

Verbũ iudicis indiſtincte prolatũ, neceſſitatem nõ importat, etiam ſcriptum in actis. Bald. vel ſic: Verba cõminatoria non habent auctoritatem rei iudicatæ. Salice.

A

B

Interlocutio.] Casus. Præcepit iudex alicui ſoluere pecuniam, & ſi non intra certum tempus ſolueret, quod daret duplum: an tale præceptum habeat vim rei iudicatæ, quæritur? Dicitur ꝗ non.

IIII. Imp. Gordianus A. Aſclepiodoto.

Interlocutio præſidis apud acta ſignata, ut niſi ſolutioni debiti is qui cõuenitur, obſequium præſtiſſet, duplum ſeu quadruplum inferat: uoluntas f potius g comminantis quàm ſententia iudicantis eſt: cũ placitũ huiuſmodi, ne rei iudicatę auctoritatem obtineat, iuris ratio declaret.

Iudex debet audire & examinare, non fulminare. Bald. vel ſic: Fulminatio iudicis ſtatim libellum exequentis non habet auctoritatem rei iudicatæ. Sal.

V. Idem A. Iucundo.

Iudex qui diſceptationi locum dederat, h partiũ allegationes audire & examinare debuit. i nam ſub ſcriptionem ad libellum datam, k talem quæ diuerſam partẽ in poſſeſſionem fundi mitteret, vicem rei iudicatę non obtinere, nõ ambigitur. l

C

Litera præſidis in præſidali palatio poſita, vel in prouinciam miſſa, terrorem continentes, vel ipſius miram auctoritatem reſpicientes, non habẽt uim rei iudicatæ. h. d. ſecundum utrãque expoſitionem gloſſæ Sal.

VI. Impp. Philippus A. & Philip. C. Calliano.

Programma m ſi quod à præſide prouinciæ propoſitum eſt, uim rei iudicatæ nequaquã obtinere põt: nec cõminationẽ vim rei iudicatæ obtinere maniſeſtum eſt.

D

Per ſententiam altera partium cõfligitur, & alteri victoria datur. ideo cum paucis literis, & ſine magna deliberatione ad illam non proceditur. Sal cetus.

VII. Imp. Conſtantin. A. ad Baſſum præfectum P.

f Voluntas.] condẽnatur aliquis in pecunia, ſed ſummam, uel cuius monetæ ſit, non interpretatus eſt.

g Potius.] ſic & s. de ſenten. l. ex ſtipulatione, & s. eod. l. 2. Accur.

Iudex.] Casus. Si iudex delegatus ad cauſam, eam examinare, nec audire uoluerit, ſed diẽ partibus quo iure ſe præſentent, aſſignauit, & libellum alteri parti miſit, & ei ſubſcripſit, ſignificans quod aduerſarius in poſſeſ. rei petitæ mitteretur: an huiuſmodi ſcriptura vim rei iudicatæ habet, quęritur? Dicitur quod non. Viu.

h Locum dederat.] i. receſſerat. alias i. ceſſauerat. Acc. ſic enim dicimus in uulgari. vel verius. i. ſtatuerat.

i Debuit.] ut s. ſi per vim vel alio modo. l. fin.

k Datã.] ante diem forte quo debebant conuenire.

l Non ambigitur.] ut ff. de re. iur. l. omnia quæ. Sed uidetur cõtra. ff. de acqui. poſſeſ. l. iuſtè. Sed illud intellige ſi ſit data eſt, etſi nõ iuſte: quia bene fuit ſeruatus ordo iudiciorum.

Programa.] Casus. Pone quod iudex propoſuit ſcripturam qua cõtinebatur, qd' qui ita faceret ita puniretur: nũquid vim rei iud. obtinet? Dicit quòd nõ, & hoc in prima. Idem eſt ſi alicui minatus fuerit niſi ſolueret: quia talis eſt comminatio. Viuianus.

m Programma.] cũ idem in diuerſis traditur libellus, tunc dictum eſt programma, quaſi procedens gramma, id eſt litera quæ per diuerſa dirigitur loca præcepto iudicis, ſecundum Azo. Sic enim plerunque in cor authen. ponitur. Vel dic ſecundum Io. ut differat ab epiſtola, cum de ea hic in l. 2. dicatur quòd programma ſit ſcriptura publice propoſita in albo. Ac.

Programma quid eſt.

Quod

Vod magno] CASVS. Iudex delegatus ad cauſam, ſæpius debet interrogare an ita ſit ſicut dicit actor: & an velint partes plura dicere, & allegationes examinare. Cæterum ſi hoc non obſeruauerit, ſed literas miſerit in quibus cõdemnet vel abſoluat, partibus nõ præſentibus: tale reſcriptũ nõ obtinet vim rei iudicatæ.

Oſtenſa mihi ẽ vetus quędã lex Conſtantini q̃ iudicẽ ad plenũ recenſere iubet quicquid negocij fuerit illatũ. Cõtius.

Ex Co. 11. tit.

QVod magno conflictu [a] ſententia [b] decerni ſolet, id paucis literis † temere [c] deſcriptis definiri fas nõ eſt. Dat. XV Kal. April. Conſtant. A. VI. & Maxi. Cõſſ.

a Quod magno cõflictu] id eſt præhabita partium examinatione. nam cauſæ &c. vt j. ſi per vim vel alio modo. l. ſi.

b Sententia.] ſcilicet definitiua.

c Temere.] id eſt non cauſa cognita: nec partibus præſentibus, vt diximus in rubri.

TITVLVS LVIII.

SI EX FALSIS INSTRVMENTIS VEL TESTIMONIIS IVDICATVM SIT.

SI EX FALSIS instrumentis &c.

Deficit ſententia propter omiſſam ſolennitatem, vt ſ. ſed & propter adiunctam falſitatem, vt hic.

Sẽtentia lata ex falſis teſtibus vel inſtrumentis, reuocatur falſo probato, & quod iudex tulit ſententiam ex eo, niſi de crimine falſi ante fuerit cognitum Bald. vel ſic: Sententia prætextu falſorum inſtrumẽtorum lata, reſcinditur tribus cõcurrentibus ſeu conuenientibus: ſi falſa ſunt producta, & de falſo non ſit cognitum, & propter illa falſa ſit iudicatũ quod prodeſt ad tria, ſcilicet ad ſententiã reſcindendam, ad executionem impediendam, & ad ſolutum repetendum. h. d. totus ille titu. ſecundum Bar. vel ſic: Sententia lata ex falſis inſtrumentis vel teſtimonijs, reuocatur falſo probato, & quòd iudex motus fuerit ex illis, etiam præter appellationem. niſi de falſo primo fuiſſet cognitum. hoc dicunt prima tres leges huius tit. Vel ſi vis ſummare quãlibet per ſe. h. d. Sententia lata ex falſis teſtibus vel inſtrumentis, reuocatur falſo probato. & quòd iudex motus fuerit ex illis: niſi prius de falſo cognitum fuerit. Sal.

Si tabulas.] CASVS. Mota cõtrouerſia inter me & Titium de hæreditate Seiana, in qua dixit ſe hæredem inſtitutũ: & ad probationẽ intentionis ſuę produxit teſtamẽtum: iudex eum abſoluit. volo poſtea arguere teſta. de falſo an poſſim, quæritur? Dicitur quòd ſic, nec obſtabit exceptio rei iudicatæ. Vi.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. ...

SI tabulas teſtamẽti quas ſecutus proconſul vir clariſſim⁹ ſẽtentiam [d] dixit, falſas dicere vis: [e] præbebit notionem ſuam non obſtante præſcriptione [f] rei iudicatæ: [g] quia nondum de falſo quæſitum eſt. [h]

Biſſanę. al. Vipſaniæ. Cõſ.

Appellatione non interpoſita ſubuenitur victo ex falſis inſtrumentis per reſtitutionem in integrum. Baldus, & Salic.

d Sentẽtiã.] quã pronunciauit hęredem ex eo teſtamento eſſe præferendum.

e Vis.] ciuiliter vel criminaliter, vt j. de falſis. l. damus.

f Præſcriptione.] cõtra ſ. de fide inſtrumentorum l. vlti. non eſt cõtra: quia de falſo hic non fuit quæſitum, ſed ibi fuit.

g Rei iudicatæ.] vt. ff. de excep. l. qui agnitis, & ſ. de trãſactio. l. ſi ex falſis.

h Quæſitum eſt.] ſecus ſi fuiſſet in primo iudicio quæſitum, licet non pronunciatũ: ut ſ. de fide inſtr. l. fin. quæ eſt contra. arg. ff. de except. rei iudi. duobus. Item inſtit. qui. ex cau. ma. nõ li. §. ſemel, contra. Solu. ibi dicit falſa, id eſt non iuſta. & eſt ſimile ad principiũ glo. quod ſufficit in iudicio hæreditatis quæri de libertate, licet non pronuncietur, vt ſ. de ordi. iudi. l. 1. Ac.

Cõcord. eſt hæc gl. ſuper verbo, poſt ſẽtentiã, in c. licet, circa prin. extra de proba.

Et qui non prouocauerunt.] CASVS. Petebas à me decẽ, & ad probationẽ intẽtionis tuę produxiſti falſum inſtrumentũ. iudex illud ſecutus, me cõdemnauit: ſi poſtea uelim arguere inſtrumentum de falſo: an poſſim, quæritur? Dicitur quòd ſic: & probata, falſitate ex integro cauſa ventilabitur. Vi.

i Et qui non prouocauerunt.] Sed ſi prouocauerint, an videantur confirmare? non puto: ſed ſolo eo caſu cõfirmatur quo falſus procurator egit. nam dominus appellãdo, ratum habere videtur, ut ff. de iudi. l. licet, & ff. de minor. ſi. ha. l. cum minor. §. ſi.

k Docuerint.] ſcilicet probata falſitate.

l Audiuntur.] ut & ff. de iud. l. ſi prætor. § Marcellus, & ſ. de fide inſtru. l. ſi veteris. Sed qualiter ſententia reſcinditur probato falſo? Rñ. per in integrum reſtitutionem: vt ff. de re iudi. l. diuus, niſi in caſu vbi ipſo iure non valet fauore minoris, ut ſupra ſi ex fal. alle. l. 1. & 2.

ADD. Hoc quod gloſ. iſta dicit de reſtitutione, verũ eſt quando ſententia propter falſa inſtrumenta eſt lata contra præſentem: ſed ſi eſſet lata contra abſentem, eſſet ipſo iure nulla, ut l. ſi prætor. §. Marcellus. ff. de iudi. & ibi not. Et iſtam materiam plene examinat Bar. in d. l. diu⁹. ff. de re iudi.

II. Imp. Alexand. A. Optato.

ET qui non prouocauerunt, [i] ſi inſtrumentis falſis ſe victos eſſe probare poſſunt: cum de crimine docuerint, [k] ex integro de cauſa audiuntur. [l] PP. XVI. Kal. Octob. Iulian. II. & Criſpino. Cõſſ.

Sententia lata prætextu falſarum atteſtationum reſcinditur, dum probabitur iudex vſus fuiſſe illis. Baldus. Vel ſic: Sententia lata ex falſis teſtimonijs a iudice ſecutis, reſcinditur. Sals.

Falſam.] CASVS. Petiſti decem à me: produxiſti teſtes: iudex dicta eorum ſecutus, ſententiam tulit, & me cõdemnauit: an poſtea arguere poſſim dicta teſtium de falſo, quæritur? Reſpon. quod ſic. ſed ſi non probem eos falſum dixiſſe, & iudicem dictum eorum ſecutum me condẽnaſſe: non recedam à iudicato. Vi.

III. Idem A. Clementi.

FAlſam quidem teſtationem [n] qua diuerſa pars in iudicio aduerſus te vſa eſt, ut proponis, ſolito more arguere nõ prohiberis: ſed cauſa iudicati in irritum nõ deuocatur, niſi probare poteris, eum q iudicauerat, ſecũdũ eius inſtrumenti fidẽ [o] quod falſum eſſe cõſtiterit, ad-

m Teſtationem.] id eſt atteſtationem, ſcilicet ſcripturam in qua dicta teſtium cõtinebantur, quæ falſa erant, uel quia falſum dixerunt: uel quia corruptus tabellio aliter ſcripſit quàm dixerint. Et nota q dicit P. q nõ retractatur ſententia per falſas atteſtationes: niſi pecuniæ corruptela interuenerit. ar. ff. de re iudica. l. diuus. Tu dic idem in teſtibus, quod in inſtrumentis, ut ſiue interueniat pecunia, ſiue non, retractetur ſententia, ſi falſo eſt prolata. Eſt enim eadem uis inſtrumentorum & teſtium, ut ſupra de fi. inſtr. l. in exercendis, & teſtes inſtrumenta dicuntur, ut ff. de fide inſtrumen. l. 2. Item hæc rubrica eſt generalis in teſtimonijs & inſtrumentis, & in prædicta l. diuus, ſubaudi maxime.

Sententia falſo prolata ſemp retractari poteſt.

n Fidem.] ſcilicet teſtis, uel teſtium: nam & ipſi inſtrumenta dicuntur, ut dixi. Vel dic quod mutat caſum. Et nota oportere probari duo, & falſum, & quod iudex ex eo iudicauit. inde eſt quòd ſi plura erant inſtrumenta, uel plures teſtes, vel inſtrumenta & teſtes: licet quædam ex his ſint falſa: ſi tamen alia uera ſufficiant, ut ex his poſſit dari ſententia, non retractabitur, ut hic, & patet per omnes. l. huius tituli. Item hic ſignare potes cõ-

tam

tu. & quaſi ad omnes leges huius tituli, quod eſt ſupra de fide inſt.l.fi. in fi.ſed ibi ſoluitur ſup.l.1. huius tituli.

I Vdicati.] CASVS. Petis à me, 10. falſi inſtrumēti prætextu: ſuccubui. ſi poſtea velim arguere inſtrumentu de falſo: an poſſim, quæritur? Reſpon. ꝙ ſic: nec mandabitur ſententia executioni, ſi nōdum ſolui quod iudicatum eſt. & ſi probē, quod ſolui, repetam. Viuia.

a Repetitio.] impetrata in integrum reſtitutione: niſi in caſu, vt dixi ſupra eodem l. 2. & ad hoc infra de fal.l. ſatis.

uerſus te pronunciaſſe. PP. VII. Kalendas Septemb.

Pendente cauſa reſtitutionis in integrum, in qua crimen falſi allegatur: cum ſit præiudicialis ſententia, non poteſt executioni mandari. Baldus. Vel ſic: Pendente lite ſuper reſciſſione ſententiæ tanquam ex falſis inſtrumentis lata, eius ſuſpēditur executio: & ſententia reſciſſa, ſoluti datur repetitio. Sali.

IIII. Imp. Gordianus A. Herennio.

I Vdicati executio ſolet ſuſpēdi, † & ſoluti dari repetitio,[a] ſi falſis inſtrumentis circunuētam eſſe religionem iudicantis, crimine poſtea falſi illato, manifeſtis probationibus fuerit oſtenſum. PP. V. Id. Septembr.

† Sic dixit papa in.c. veniens, extra de teſti. ꝙ ſi dicatur ſententia lata contra iuſtitiam, & probare quis velit: ſuſpenditur executio ſententiæ, ſicut fit ī caſu huius l.

Continuatio.

DE CONFESSIS.

Dixit de verè condemnatis: ſequitur de quaſi condemnatis, id eſt confeſſis: & differt hic titulus ab illo de interrog. act. quia hic poſt litem conteſtatam, ille ante litem conteſtatā locum habet. Accurſius.

C Onfeſſos.] CASVS. Petij à te decem, tu interrogatus an deberes, confeſſus es: an deinceps ſit litigandum? Dicitur quòd non.

b Confeſſus in iure.] lite conteſtata, & in loco vbi redditur ius, & apud præſidem.

c Pro iudicatis.] ſub. quantum ad hoc, ut amplius contra ipſos non quæratur.

d Placet.] ut & ſupra de repu. hære. l. ſicut, & de fide inſtru.l. ſi aduerſarius, & ff. eodem l. 1.

Cōfeſſos habeꝰ pro conuicto, an ſit verum indiſtinctè.

e Soluere.] ſcilicet accepta, puta mutuo. Et quia hæc regula confeſſos &c. multas habet oppoſitiones: ideo dicit Ioan. ſic eam formandam: Confeſſus in iure contra ſe certum quid, quod ius & natura non reſpuit, uel factū, cuius nomine cū alio poſſit eſſe actio in cauſa pecuniaria, pro iudicato habetur. In iure ideo dicit: quia extra ius non ualet, ut ff. de interrog. ac. l. 1. in fi. & l. fi. & ſupra de iur. & fac. igno. l. cum falſa, niſi fiat ad liberandū: vt in authent. de teſti. § & licet, col. 7. & ff. de pac. l. tale, in prin. uel niſi fiat ad obligandum cum cauſa: quo caſu diſtinguitur cauſa mutui & dotis ab alijs, ut dixi ſupra de non nu. pe. l. generaliter. Sed Ia. antiquus dicit valere etiam extra ius, & etiam ſine cauſa ad obligandum: & ſic intelligebat ſupra de iur. & fac. igno. l. cum falſa. ſed aliter ibi exponimus. Item pro ſe inducebat quandā falſam authent. quam hic habebat, quæ ſic dicit: ſi debitor fuerit confeſſus de debito, uel de alijs rebus corā uicinis & amicis, ac ſi corā iudice confeſſus fuiſſet pro eo habetur. & dicebat extrahi de cor. de teſtibus. §. & licet, col. 7. Sed ut dixi, ad liberandum ibi dicit, non ad obligandum. Item pro eo. ff de his qui not. infa. l. quoniā. ſed ibi in iure tranſegit. Et intellige in iure, vbicunq; ſit iudex: ut ff. de interrog. act. l. uoluit. §. quod ait prætor. Vel aliter, ut ibi notaui. Item contra ſe dicit: quia pro ſe non habetur ei fides, ut ff. de interrog. ac. l. de ætate, §. 1. & ſupra de proba. l. exemplo, & in auth. de iureiu. à mo. §. 1. col. 5. Certum ideo dixit: quia ſi incertum, cogendus eſt certificare, ut ff. eodem. l. certum, vt ſi confiteatur hæres Stichum uel Pamphilum relictum, cogitur certificare quem. Item quod ius & natura non re-

Confeſſio quando dicatur facta in iure.

A ſpuit: quia & ſi confiteris filium eum, qui maior eſt ꝙ tu, uel hominem liberum tuum ſeruum, uel fœminam habere liberos in poteſtate, non ualet, ut ff. de interrog. actio. l. confeſſionibus, & l. ſi is. Item quod ſubijcit, uel factum cuius &c. quia ſi confiteatur: a ſe ſeruum occiſum, ꝙ nec vulneratus eſt, nō tenetur, ut ff. ad l. Aql. l. inde Neratiꝰ. §. fi. & l. ſeq. & ff. e. l. qui Stichū. Item in cauſa pecuniaria: quia in criminali non ſtatur ſtatim cōfeſſioni, imò volēs perire poteſt defendi: nec habendæ ſunt confeſſiones reorum pro exploratis facinoribꝰ, ut ff. de ap. l. non tā tum, & de quæſtio. l. 1. §. diuus. condēnatur ergo reus ſi ꝑſeuerat in confeſſione, ut in eodem ti. de quæſtionibꝰ. l. 1. §. ſi quis vltro. Item habetur pro iudicato, ut etiam non debeat dānari amodo ſecundum quoſdā, ſed ſtatim tempora quatuor menſium currunt confitenti, ut ff. eod. l. certū. §. fi. & ad. l. Aquil. l. ꝓinde. 1. §. fin. Tu dic contra, ut ff. de iudi. l. de qua re, & ff. e. l. Iulianus. Et qđ

TITVLVS LIX.

DE CONFESSIS.

Confeſſus pro iudicato habetur & hinc eſt quod a propria confeſſione recedere nemo poteſt. Bal. Vel ſic: Confeſſus in iure habetur pro condemnato: & contra eum poteſt fieri executio h.d. ſecundū Bar. Vel ſic: Confeſſus pro condemnato habetur: ideo a propria cōfeſſione ſicut nec a ſententia non receditur. Sali.

B

I. Imperat. Antoninus A. Iuliano.

C Onfeſſos[b] in iure pro iudicatis[c] haberi placet.[d] † quare ſine cauſa deſideras recedi à confeſſione tua, cū & ſoluere[e] cogeris. Accepta. III. Kal. Octo. Gentiano & Baſſo Conſs.

† Concor c. cum ſuper. extra de confeſ. Item vide bonā glo. de hac materia I c. ſi. extra eo. tit.

C citur, nullæ ſunt partes. ſcilicet in cognoſcendo: ſed in pronunciando ſic, & d. l. certum. §. fi. † ante litem cōteſtatam loquitur. De criminali autem conſtat quòd damnatur poſt confeſſionem, ut ff. de cuſto. re. l. ſi confeſſus, & infra de pœnis. l. ſi. cum reis. Et ſi quæras: quid prodeſt damnari confitentem poſt confeſſionem, cum ex confeſſione datur in factum? Reſpond. poſito hoc nihil obſtat & aliam dari ex ſententia, ſicut ex iuramē to datur, & tamen ſequitur ſententia, ut ſupra de iureiuran. l. actori delato. & hoc ſi lis fuerit conteſtata: alias ſufficit in confeſſum dari quoddam præceptum in certū diem, ut ff. de iud. l. ſi debitori. Item eſt neceſſe quòd ſit maior. 25. annorum, quia confeſſio impuberis non valet: adulti licet valeat, reſtituitur, ut. ff. e. l. certum. §. fin. tutoris tamen, uel curatoris, vel procuratoris confeſſio non valet, ut d. l. certum. § ſed an & ipſos. quod quidam intelligunt ſi probetur à domino contrarium. & ſic eſt conſuetudo. uel non ualet, ſi petet minor reſtitui. uel

† Vult gl. recte intellecta cōfeſſum ante lit. conteſta. non debere condēnari: ſed ſufficit vt ei fiat preceptum ſecus in cōfeſſo poſt. lit. conte. & hoc in cauſa ciuili: in criminali dicēdum vt in gloſ.

D non valet, ſi fuerit abſens: ſecus ſi minor fuerit præſens. Item eſt neceſſe quòd ſponte confiteatur, alias non valet, vt dixi per. l. ff. de quæſtio. l. 1. §. diuus, & §. ſi quis ultro. Item eſt neceſſe quòd fuerit ſciens, quia errans in facto, non fatetur, vt ff. eodē. l. non fatetur. cuius probationem poteſt inducere vſque ad ſententiam, ut ſupra de iur. & fac. igno. l. error. Item quòd præſente aduerſario, vt ff. eo. l. certum. §. ſi quis. & de interroga. ac. l. fin. Item quòd non ſit res fauorabilis, quæ per confeſſionem remouetur, ut matrimonium. idem dicit poteſt de libertate, ſi quis ſe ſeruum confiteatur, ut ſupra de li. cauſa. l. interrogatam, & l. parentes, & l. liberos. 1 & 2. Sed ſi in figura iudicij confiteretur, bene valeret, ut in eodem titul. l. pen. Item quòd non fiat in fraudem forte creditorum, vt ff. quæ in fraudem, cre. l. 2. Vnde verſus: Maior, ſponte, ſciens, contra ſe, vbi ſit & hoſtis. Nec natura rei, fauor, aut ius fraus ve repugnet. Illud nota, quòd cōfeſſio valet ſine interrogatione ut ff. de interro. act. l. ſi ſine. Itē quo iure cōpellā aduerſariū

meum ad huiuſmodi reſponſiones? Reſpon. per officium iudicis, per hunc titu. & per authenti. de his qui ingre. ad ap § fi. col. 5. Item quæritur, quare ille qui quærit, ſemper prædicit quid ipſe credit? Reſpon. ne uideatur calumnioſè petere, per eandem auth.

TITVLVS LX.

RES INTER ALIOS actas vel iudicatas aliis non nocere.

Agnitio ſeu ſolutio debiti facta per unum ex hæredibus, non præiudicat cohæredibus, negantibus. Salic. Vel ſic: Geſta per unum alteri non nocent, etiam ſi ſint geſta extra iudicium ſecundum Paul. de Caſt.

I. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Epicrati.*

INter alios † res geſtas, aliis non poſſe præiudiciú facere, ſæpe conſtitutum eſt.[a] unde licet quoſdam de hæredibus eius, quem debitorem tuum fuiſſe ſignificas, ſoluiſſe commemores: tamẽ cæteri non alias ad ſolutionem vrgentur, niſi debitú probatú fuerit. V. Ka. April. Byzant. AA. Cõſſ.

Tranſactio cum uno facta, alteri non præiudicat, & qui rem quam donauit, poſtea cũ alio diuidit, in præiudicium donatarij nihil agit.

II. Idem AA. & CC. Epicrati.*

INter alios factam tranſactionem abſenti non poſſe facere prǫiudicium, notiſſimi iuris eſt.

¶ Qua propter adito præſide prouinciæ, auiam tuã mancipium tibi donaſſe probat: ac ſi hoc iure ad te pertinere perſpexerit, reſtitui tibi prouidebit. Neque enim ſi te abſente diuiſionem eius fecerunt,[b] aliquid iuri tuo derogari potuit.[c] S. Id. April.

Frater non præiudicat fratri paciſcendo, vel agendo ſine mandato. Salicetus.

III. Idem AA. & CC. Fortunatæ.

SI cum fratre tuo matri ſucceſſiſti: frater pro portione tua cum debitoribus hæreditariis paciſcẽdo, vel agendo non ex tua voluntate, pro hæreditaria parte tibi q̃ſitam[d] obligationem extinguere non potuit.[e] V. Id. Octo. Retriæ. AA. Conss.

TITVLVS LXI.

DE RELATIONIBVS.*

Habens referre, pronunciare non poteſt. Item ſi primo pronunciauit, relatio ſua appellationem non impedit. Item debet referre factum inſtructum, non inſtruendum. Item copia relationis partibus edi debet. Et ſi diſpliceat alicui, contradicat incontinenti. Bald. Vel ſic: qui dixit ſe velle referre, non debet iudicare. & ſi primo pronunciat, relatio ſua appellare non impedit. Item negocium debet referre plene inſtructum, & copia relationis debet edi partibus, ut ſi alicui diſpliceat, ſtatim apud acta contradicat. Sal.

I. † Imp. Conſtantin. A. Profuturo P. Annonæ.

SI quis iudicũ duxerit eſſe referẽdum, nihil inter partes pnũciet:[f] ſed magis ſuper quo hæſitandũ[g] putauerit, noſtrã cõſulat[h] ſcientiã: aut ſi tulerit ſententiam,[i] mi

---

RES INTER alios acta, vel iudicata non nocere.

Hic titulus loquitur de iudicatis, et actis extra iudicium: ſed ſ. quibus res iudicata nõ nocet, loquitur de iudicatis tantum. quæ ibi dicuntur, & hic potes repetere.

Continuatio.

INter.] CAS. Res inter alios &c. Si ergo cohæres meus conuentus à creditore hæreditario ſuccubuerit, vel ſoluere cœperit: an præiudicet mihi, quæritur? Reſpon. quòd non. Viuianus.

a Cõſtitutum eſt] vt ſupra locat. l. circa, & infra de excep. l. 2 & ff. de iudi. l. ſi petitor, & ff. de exce. l. Modeſtinus, & ff. de iureiur. l. quia, & ff. qui po. in pigno. l. Claudius. Sed fallit, ut diximus ſupra quibus res iudicata non nocet. l 2. Item fallit etiam in actis extra ius: nam quandoque nocent, ut ſupra de quadri. præſcrip. l. bene à Zenone, & de commu. rerum ali. l. 2. Item quandoque proſunt acta inter alios aliis, vt ſupra de diuer. reſcri. l. ſi libellum, & ſupra de tempo. in integ. reſti. l. petendę, ff. quemadmodum ſeruitus amit. l. ſi communem. 1. reſpon. & ff. de iureiuran. l. ſi duo, in prin. & §. ſi quis iurauerit, & §. Marcellus, & ſ. ad exhi. l. ſi res.

INter.] CASVS. Auia mea dedit mihi mancipiũ, de quo paſſa cõtrouerſiam cum Titio, tranſegit cum eo Titius: an ea prǫiudicare mihi poterit, quæritur? Dicitur quòd nõ. Idem eſt ſi habeam tecum rem communem, & eam me abſente diuiſeris: quia non præiudicabit mihi diuiſio. ſi tamen ſucceſſi matri meæ cum fratre meo: frater meus cum debitoribus hæreditariis fecit pactum de non petendo me irrequiſito: an obligatio pro parte mea ſit extincta, quęritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

b Fecerunt.] quaſi eſſet comune cum alio, cum totum fuerat auiæ, & fuit facta animo tranſigendi, cum aduerſarius totum ſibi aſſereret.

c Potuit.] ut ſupra fami. er. l. cohæredibus, & de re. cre. l. nec filius, & ff. de iud. l. ſi petitor, & de re iud. l. de unoquoque.

d SI cum fratre.] Quæſitam. ex. l. 12. tabularum.

e Non potuit.] ut ĩ. de excep. l. 2.

DE RELATIONIBUS.

Quia iudex quando dubitat, refert conſilij cauſa: ideo de hoc dicit.

Continuatio.

SI quis iudicum] CAS. Iudex qui cognouit de aliqua cã, dubitabat qualiter deberet de iure ferre ſentẽtiã, an poſſit referre quęſtionem ad principem, ut eam determinet, quæritur? Reſpon. quod poteſt antequam ferat ſentẽtiam: quia ſi iam tulit, appellari poterit nec poteſt litigatorem terrere dicendo quòd cauſam retulit ad principem. iudex autem cum refert, debet prius cauſam examinare, & exemplum cõſultationis ſiue relationis debet dare partibus. & ſi litigantes viderint q̃ illa relatio non ſit bene facta, quia iudex non potuit plene omnia in epiſtola quam mittit ad principem, poterunt appellare.

f Pronunciet.] hoc fallit in caſu, ubi primo fertur ſententia: ſic deinde principi ſcribitur, vt æſtimet an ſententia ſit ſequenda, puta ſi præſes prouincię deportauerit aliquem in inſulam, ut ff. de inter. & rele. l. inter pœnas, & de iniuſto rupt. teſtam. l. ſi quis filio. §. quid tamen, & de lega. iij. l. 1. §. hi quibus.

g Hæſitandum.] id eſt dubitandum.

h Conſulat.] immo videtur vetari relatio, ut ſ. de peda. iudi. l. placet. 2. ſed ibi in delegato dicit. Item ibi referebat ad iudicandum. Aut ergo fit relatio propter factum, & fieri non debet, ut ff. de iud. l. eum quem §. iudicibus. aut de iure, & fieri poteſt: ut hic, & in authenti. de iud. §. fi. col. 6. aut ut odium euitet, quod non permittitur, ut in authen. ut iudi. non expe. ſacras iuſſi §. 1. col 9. quam quidam habent hic, nouo iure &c. ſed propter defectum iuriſdictionis refert quandoque ad iudicandum: ut infra de ſal. l. vbi, & ff. de offi. procon ſul. l. ſolent, & l. ſi quid.

i Sentẽtiã.] poſt relationem ante habitum reſpectum.

Ter-

---

* al. Pagato, & al. Epigato.

† De hac materia vide in cap. pe. cũ glo. ĩ extra de ſent. & re iudi.

* Seuero. recte. Contius.

* Elegantiſſima relationum exẽpla vide apud Symmachum. P. V. lib. 1. epiſtolar. Contius.

† Ex Codice Theodoſiano lib. 11. tit. 29. l. 2.

Relatio an permittatur.

a Terreat litigantes.] quia facta relatione dedit ſententiam, & terrebat litigantem ne appellaret, ſed expectaretur reſcriptum. Vel dic quòd poſt ſententiam referre volebat, & ſecundum primam habeas, præmiſſa: ſecundum aliam, promiſſa.

nimè poſtea, ne à ſe prouocetur, relatione præmiſſa terreat litigantes: a sciés quòd ſi hoc fecerit, nihilo minus iure appellationis res agitabitur. b

Sed nec ad nos mittatur c aliquid quod plena instructione d indigeat.

Quoties autem † ad noſtram ſcientiam iudex ſe polliceatur relaturum, cõſultationis e exemplum f litigatoribus ilico † edi apud acta iubeat: vt ſi cui g fortè relatio minus plena vel contraria videatur, is refutatorias preces h ſimiliter apud acta ſine aliqua fruſtratoria dilatione † offerat. Dat. IIII. Kalen. Feb. Sirmij. Conſtant. A. V. & Licinio Conſſ.

IN AVTHEN. vt iudices non expect. ſacras iusſio S. j colla. ix. conſtitutio ....

NOuo iure cauſa perfectè examinata, ſentẽtia terminetur: quæ executioni legitimæ demandatur, niſi ab ea fuerit appellatum.

Relatio dicitur plena, quando plena ueritas in ea continetur, & in cauſa eſt concluſum lapſu omnium terminorum, uel partium conſenſu. Baldus. Vel ſic: In cauſa criminali relatio eſt permiſſa. Sal.

II. † Impp. Valentin. & Valens AA. ad Viuentium præfectum prætorio.

SVper delictis prouincialium nunquam i rectores prouinciarum ad ſcientiam principum putent eſſe referendum, niſi ediderint k prius cõſultationis exemplum: quippe

b Agitabitur.] fingitur enim recepta, cum non fiat per appellantem quo minus conferat, ut infra de his qui p metum iudicis non ap. per totum, & ad hoc infra tit. 1. l. nouum, & l. ex illo, & l. iubemus, & ſ. de offi. vica. l. fin.

c Mittatur.] pro ſententiando à ſe, niſi eſſet commiſſa ſola audientia.

d Inſtructione.] i. eſt clarificatione in factum.

e Conſultationis.] i. relationis.

f Exemplum.] id eſt tranſcriptum. exemplificat enim quæ ſcripta ſunt de partium confeſſionibus, ſiue de dictis teſtium.

g Si cui] ſub. litigantium.

h Refutatorias preces] id eſt appellationem. Appellatur ergo à conſultatione ſemiplena antequã mittatur, non poſtea: ſed à ſententia quam refert iudex, ſic, ut ff. quando ap. ſit l. j. § reſpõ. & l. fin. Alij dicunt quod non appellatur: ſed dicitur qualiter non bene ſtat relatio, quod ſi non dixerit, conſentire videtur, per d. ll. quãdo appellandum ſit. non autem appellat, ut ff. de ap. l. 1. §. quæ ſitum. Sed ibi intelligitur ex neceſſitate ſecundum Azo. poteſt tamen ſi uult: ut hic dicitur.

SVper.] CASVS. Prouinciales cõmiſerunt delictum iudex cognouit de delicto, ſed dubitat ferre ſententiam: poteſt referre ad principem: debet tamen dare partibus exemplum relationis, ut eam approbent, vel reprobent.

i Nunquam.] In caſu remittit ad principem, ut in authenti. ut iudi. ſine quoquo ſuffra. §. interdicimus, in fine titu. colla. 2.

k Ediderint.] ſ. partibus.

† hæc poſterior gs ſumpta ẽ ex l. 5. C. The. co. ti.

† Cõcor. gloſ. ſuper uerb. Vtiq; in ca. cum olim. 2. de offi. dele.

a olim in ſtra decem dies. l. 1. C. Th. co.

n Facit. c. bonæ memoriæ. 2. cũ gl. ſup verbo, illuderent, in me. extra de poſtul. præl.

† Magnus hic eſt Accurſij error. cũ. n. nõ liceat appellare à conſultatione: quo modo refutatorias preces appellat appellõnẽ? Sunt autẽ refutatoriæ preces, quę & ſupplementa vñt apud Symmachũ appellari, ſcripta q̃dam quib. iudicis iniuria in iudicãdo vel cõſultando exponẽt. An. Con.

† Ex Co. Th. li. 11. tit. 29 l. 3. Contius.

l Repelluntur.] ſ. partes: quia fuit ſtatuta dies ad allegãdum, & nihil dixerunt. Vel dixerunt quod noluerunt. Vel dic repelluntur, ſ. relationes.

m Probãtur.] relationes: quia uiſis eis ambæ partes cõſenſerunt. quod bene fuit, & hoc quando iudex dubitat.

tunc demum relationibus plena ueritas n eſt, cum vel allegationibus repelluntur l † vel probantur m aſſenſu. Dat. III. Kalend. Ian. Treu. Valentiniano & Valente AA. Conss.

Pendente relatione, iudicis officiũ conquieſcit. Bald. Vel ſic: In relatione & conſultatione fienda principi, debent acta publica mitti. Sal.

III. † Iidem AA. & Gratianus A. ad Apodemium.

SI quando ratio aut n neceſſitas eſt in negociis noſtra iudicia o requirendi, expectandique reſpõſa: omnes omnino cauſas, † relationis ſeries cõprehendat: ut recitata conſultatione, quæ ita p eſt dirigenda, propemodum q actorum recenſione r nõ ſit opus: actis etiam neceſſario ſociandis. Dat. VI. Id. Maij, Treu. Valentin. NB. P. † & Victore Conss.

TITVLVS LXII.

DE APPELLATIONIBVS, † & conſultationibus.

Quando peruertitur ordo vnius cauſæ ad aliam, ſententia tenet, licet poſſit per appellationẽ reſcindi. Bar. vel ſic: Prius debet terminari quæſtio poſſeſſionis, quam criminalis. Bald. vel ſic: Iſta lex legitur varijs modis ſecundum primam lecturam h. d. Prius de poſſeſſione ſi quis poſſeſſor fuerit debet cognoſci, q̃ ſuper turbatione pronũciari ſecundũ ſecundã lecturam. hoc dicit. Si iudex pronunciat prius ſuper crimine violentiæ, quàm ſuper poſſeſſorio prius intẽtato, iuſtè prouocatur ſecũdum. Sa.

I. Sententia diui Seueri. A. data in perſona Marci Priſci, idibus Ia. Pompeiano & Auito Coss. †

PRius a † de poſſeſſione pronunciare, & ita cri

Si uero ſiogat, punitur ſi referat, ut ſupra de off. præfec. præt. Orientis. l. anrepenul.

SI quando] CASVS. Quando iudex uult referre ad principem, debet pri' examinare cauſam, & omnia cauſæ acta debet bene comprehendere, & in ſcripturam redigere, & eã principi mittere: ita quod nõ ſit neceſſarium ut acta recitentur, item ſcripturæ in quibus cõtinẽtur q̃ acta ſunt in cauſa. Vm.

n Aut.] pro i.

o Iudicia.] id eſt cõſilia.

p Quæ ita.] ſ. plene, ut dixi infra tit. 1. l. ne cauſas.

q Propemodum.] id eſt ferè. q. d. non eſt neceſſe vt per ſe ſcribatur exemplũ actorũ, & per ſe cõſultatio: ſed totũ ſimul contineatur. & quod ſubiicit, actis &c. ſcilicet originalibus, & facit ad hoc ſupra de preci. imper. offe. l. fina. quod vltimum dicit H. ex volũtate fieri. quod non placet.

r Recenſione.] ſ. ſeparata.

DE APPELLAtionibus, &c.

Quia ſententia lata ſiunt appellationes & conſultationes: ideo de his ſubiungit poſt ſententias.

PRius.] CAS. Conueniebas me ui poſſi. ne ego inquietarem te ego uolo te conuenire interdicto vnde vi, quia dico te expuliſſe me de poſſeſſione. iudex cum debuit primo te audiuiſſe, & cognouiſſe de interdicto vti poſſidetis, cognouit prius de uiolentia: & ideo appellatum fuit: an ſite ſit appellatio interpoſita, quæritur? Dicitur quod ſic: Sed dic caſum, ut no. in glo. & melius quatuor modis. Viuianus.

a Prius.] Pone caſum quòd duo ſe poſſidere contendant: nec

a C. The. maturitas Contius.

† C. T. repelluntur.

† Ex Co. T. li. 11. ti. 29. l. 4.

† al. oẽm omnino cauſam. Contius.

.i. Nobili puero. ſic. n. fili' Imperatorũ ſolebat vocari. hodie Hiſpani vocant infantem &c. Cont.

† in C. T. additur, & pœnis earũ. Cont. Continuatio.

† Seuerus A. dixit, hoc addẽdũ eſt ex manuſcri. Ant. Cõt.

† Cocor. cũ hac l. gl. ſup uerbo, recuperanda. cit. ſi. in c. paſtoralis, extra de cã poſſ. & proprie. Caſum ponit.

nec conſtabat quis poſſideret. primo de poſſeſſione, & quis poſſideat: poſtea de inquietatione, ſiue violentia commiſſa, etiam inquirendo, & quis & ad quem venerit poſſidentem, cognoſcitur. Sed huic. l. eſt contra, ſ. ad. Iul. de vi pub. l. ſi quis. ſed ibi conſtabat quis poſſideret, hic nõ. Vel pone caſum ſecundo: cũ tractaretur cauſa poſſeſſionis, vnus alteri intulit vim: nihilominus de poſſeſſione debuit expedire: quod ſi non fecit, appellatur. Tu dic tertio ſecundum Io. cum tractaretur cauſa poſſeſſionis propoſito interdicto vnde vi, vel cõdictione ex lege, ſi quis in tantam. i. cum tractaretur cauſa ciuilis, propoſuit, & criminalem accuſationem legis Iuliæ de vi, & iudex ſuper accuſatione pronunciauit, male fecit, ut ff. vi bo. rap. l. 2. §. 1. & ff. de publi. iudi. l. 4. & ideo appellat. Huic poſitioni videtur contra. ff. de iud. l. ſi de vi, & ff. ad l. Iuliam, de ui. l. qui cœtu. §. 1. ſed in vtraque earum pone vis pro poſſeſſione violẽta, & poſſeſſionẽ pro proprietate. & ſic concordant. Itẽ contra ſ. de ſent. & interl. omnium iud. l. prolatã: ſed aliud eſt ferri ſententiã contra ordinẽ in eadẽ cauſa, quo caſu ipſo iure nõ valet: vt ibi. aliud quãdo in diuerſis attenditur ordo, vt hic. Itẽ ſimiliter ſm hunc caſum nõ eſt cõtra. ſ. quãdo ciuilis actio cri. præ. l. 1. Quarti ponũt caſum: cũ quidã accuſaret alium lege Iulia de vi, dicẽs ſe expulſum: aduerſarius dicit hũc nõ poſſediſſe, & volebat de poſſeſſione agere: & iudex pronũciauit prius de ui, poſtea de poſſeſſione agi. Sed nonne ipſo iure eſt nulla, cũ ſit contra legẽ? Reſp. imò eſt aliqua: quia iudex putauit cauſam legibus iuuari, vt ff. de re iudic. l. cũ plaris. ſed hoc nõ placet: quia non ſuper vi, vel poſſeſſione fuit pronunciatum, ſed ſuper modo agẽdi, vel ordine, prima & tertia placent.

t pro incluſ. legit in vet. manuſcrip. iure. Cont.

Sententia lata cõtra ordinẽ iudiciorum, an valeat.

men violentiæ [a] excutere præſes prouinciæ debuit. quod cum non fecerit, iuſtè ab eo [b] prouocatum eſt.

Duas habet lecturas Prima eſt quòd loquitur in delegato principis, & ſic in ſententia lata ex delegatione. Secunda in lata ex conſultatione. ſecundũ primã. h. d. A delegato principis appellatur, nõ obſtante quòd illius auctoritate fungatur. Vel ſic ſecundum ſecundam lecturam: A ſententia lata ſecundum reſponſionem principis facta m relationi, ſeu conſultatione iudicantis poteſt appellari. Sal.

II. Idem A. [illegible]

Nouum, [c] quod poſtulas, non eſt, quòd etſi reſcripti mei auctoritas interceſſerit, prouocandi tamen facultas tibi non denegetur.

In præiudicium appellationis interponendæ, vel etiã interpoſita, etiã ſi ſit reiecta, nihil debet innouari. B. & Sal. Vel ſic: Appellatione interpoſita, iudicis officium conquieſcit. Bar. Vel ſic: Appellatione reiecta, vel etiã pendente, nihil debet innouari pro ſententiæ executionis. hoc dicit. Vel ſic: Poſt appellationem interpoſitam nihil eſt innouandum à iudice à quo, vel per partem quod ſit contra appellationem: etiam ſi appellatio nõ fuerit à iudice à quo recepta: ſed omnia debent remanere in eodem ſtatu, in quo erant tempore ſententiæ ſecundum Pau. de Caſt.

III. Imp. Gord. A. Victori.

Appellatione interpoſita, licet à iudice [d] repudiata ſit, in præiudicium deliberationis [e] nihil [f] fieri debere, & in eo ſtatu omnia eſſe, quo tempore pronunciationis fuerunt, ſæpiſſimè conſtitutum eſt. [g] PP. IIII.

Nominatus ad dignitatẽ per quã ſe putat aggrauari, poteſt appellare: idem in quolibet publico officio auctoritate, & vtilitate: vnde ſi quis extrahitur de ſacculo vel de pyxide ad officium ſcribæ, vel ſyndici, vel ſibi diſplicet officium, debet intra decem dies appellare: alias cogitur officiũ gerere. Bal. vel ſic: Nominatus ad dignitatem, vel officium vtroque modo publicum, ſi putat ſe grauatum, poteſt ab ipſa nominatione appellare. Salicetus.

A non licet. l. 1. §. fin. vel pone ſecundo quòd iudex oſtenſis literis conſultationis partibus ſicut debet, ut ſupra titul. 1. l. 1. conſuluit principem, & habuit reſponſionem: appellabit non à literis conſultationis, quas iam approbauerat: nec à reſcripto, quia contra principem non appellatur: ſed contra ſententiam iudicis. Vel ſi ante relationem declarat ſententiam, quod quandoque fit, vt ff. quãdo appell. ſit. l. 1. in princ. appellabit ab ipſa iniquitate iudicis, quaſi mendacijs onerauerit eum apud principem: & habes hunc caſum. ff. eodem l. 1. §. quæſitum. & ad hoc. ff. quando app. ſit. l. 1. in princip. & l. fina. quæ vltima uidetur contraria primæ. Sed ut dixi, vltima dicit à literis non appellari poſt habitã iam reſponſionem, quaſi approbauerit, ſed & antea potuit, vt in prima, & ſupra titul. 1. l. 1. Alij dicunt quòd ultima non ſoluit, ſed quæritur. & in prima datur ſolutio.

c Interceſſerit.] vt ſi auctoritatem præbui.

Appellatione.] Accursius. An appellatione interpoſita manere debent omnia in ſuo ſtatu, quæritur? Dicitur quod ſic, ac ſi admiſſa ſit appellatio.

d A iudice.] à quo appellatum eſt: qui cauſam in ſcriptis debet dare litiganti quare non receperit appellationem, vt ff. de app. reci. l. ſciendum.

e Deliberationis.] ſcilicet cognitionis faciendæ à iudice appellationis. Vel dic, id eſt appellationis factæ cum deliberatione: quia in hoc deliberatur intra decem dies, ut in authent. de appel. §. 1 collat. 4. Vel dic, id eſt cognitionis habendæ ſuper hoc, an ſit recipienda, vel non. nam & etiam interim dum deliberatur de hoc, nihil noui fit, vt ff. nihil no. app. pen. l. 1. in princip. Vel quarto: iudex qui tulit ſententiam, dicit victo, ſtatim proſequaris appellationis cauſam, vel exequar ſententiam. hoc dicere non debet, ut infra eodem l. ſi quis libellos.

f Nihil.] veluti executionem, vel quid ſimile.

g Conſtitutum eſt.] vt ff. nihil no. ap. pe. per totum, & de ap. reci. l. ſciendum, & ad Tur. l. 1. §. fin. & ſupra in integ. reſt. pe. ne quid no. fi. l. 1. & in authen. vt nulli iu. §. & inſuper iubemus, colla 9. Sed fallit in fructibus, qui quandoq; deponuntur appellatione pendente, ut ff. eo. l. imperatores. § fina. & infra, quorum app. non re. l. ab executione. Item quia teſtes inducit poſt aperturã, quos in prima cauſa producere non poterat, ut ſ. titu. 1. l. per hanc. Item quia non toties appellare amodo poterit, quoties poterat primo, vel nullo modo: vt intra eodem ne liceat in una eademque cauſa. l. 1. Itẽ quia nunc non poterit noua petere per dictam. l. per hanc, quod in prima poterat, ſecundum quoſdam, ut inſti. de act. §. ſi minus. ſed hoc eſt falſum, & illa in alio iudicio dicit: ſed ante litem conteſtatam tm poſſunt addere, non poſt, ut ff. de

Vera eſt in ſe: ſed prima eſt verior.

Fructus quãdo quæ deponuntur appellatione pendẽte.

B

C

D

Contius. Finge actũ fuiſſe interdicto de vi & vi arma. ab eo quicõquerebatur ſe vi à poſſeſſione ſua deiectũ atq; iudicẽ ſtatim vi probata ab actore ſententiã in reũ dixiſſe nõ exacta prius ab actore ſuæ poſſeſſionis probatione. hoc ergo caſu Imperator reſpõdit de poſſeſſione prius cognoſcendũ fuiſſe, hac. ſ. ratione, quòd non poſſidentem poſſumus vi repellere impune. l. 1. §. eum qui, & §. vim vi ff de vi & vi arma. vt latius docui in commentariis.

a Violẽtiæ.] ſ. in poſſeſſione admiſſæ inſtituta accuſatione legis Iuliæ publicæ, vel priuatæ, cuius pœna eſt inſti de publi. iud. §. item lex Iulia de vi.

b Prouocatum eſt.] vt à ſententia contra æquitatem data, quæ hodie contra ius eſt, iure iam ſuper eo conſtituto, per l. iſtam ſecundum quoſdam.

Caſum ponit.

Nouum.] Pone caſum quòd appellatur à ſententia iudicis delegati à principe, ut & infra l. eos, & de reſcripto delegationis hic dicit. non autem dicitur in reſcripto quòd non poſſit appellari: quod ſolus princeps poteſt dicere: quia tunc non appellatur, ut ff. à qui. app.

ff. de iudi. l. non poteſt. Item aliud in ſupplicatione, ut ĩ. de pre. impera. off. auth. quæ ſupplicatio.

SI ad ſcribatum.] CASVS. Aliquis electus eſt vt ſit ſcriba: non appellauit: neceſſe habet ſtare electioni de ſe factæ. Viuianus.

a Scribatum.] dignitas eſt ad quam fuit vocatus.

b Nominatus.] ſcilicet decreto iudicis & legitimè: alias nõ eſt opus appellare, vt ĩ. eo. l. nominationes.

c Non poſſunt.] vt ĩ. eod. l. hi qui. ſed aliud in eo munere quod publicum eſt auctoritate, ſed utilitate priuatum, ut in tutela: quia datus nõ appellat à datione, ſed à ſententia qua pronunciatur ſuam excuſationem nõ recipi, ut inſti. de excu. tu. §. qui autem excuſare, & ff. quando ap. ſit. l. 1. §. ſi quis tutor.

Tutela eſt munus publicum auctoritate, ſed priuatum vtilitate.

IIII. Imp. Philippus A. & Philip. Cæſ. Probo.

SI ad ſcribatum [a] nominatus [b] non prouocaſti, conuelli ſtatuta non poſſunt. [c]

Caſus fortuitus excuſat à pœna illum qui mandatum iniunctum non poteſt adimplere propter caſum. Bal. Vel ſic: ſi appellatio non fuit producta in termino abſque culpa appellantis, appellanti ſuccurritur. h. d. no. ſecundum Bar. Vel ſic: Qui apoſtolos non præſentauit in tempore iniuncto propter caſum fortuitum, excuſatur à pœna deſertionis. Sal.

V. Impp. Diocletianus & Maximian. AA. & CC. Valenti & alijs.

PRæſes prouinciæ ad quem appellaſti, ſi nõ vitio negligentiæ veſtræ tempus † quod ad reddendos apoſtolos [d] præſcriptum eſt [e] exemptũ eſſe animaduerterit, ſed ex fatalis caſus neceſſitate diẽ functo eo † qui eos perferebat, id accidiſſe cognouerit: [f] iuxta perpetui iuris formam deſiderio veſtro medebitur. [g]

Ad eum qui grauauit, non debet remitti appellatio terminanda: ſed iudex appellationis debet pronunciare appellationem iuſtam vel iniuſtã. Bald. Vel ſic: Iudex ad quem appellatur, debet de cauſa cognoſcere & iudicare: non autem eam ad primum

PRæſes.] CASVS. Qui appellat, debet afferre appellationem in ſcriptis, & petere apoſtolos intra 30 dies, alioquin non ſtabitur eius appellationi. Si vero non ſtetit per eum qui appellabat, quo minus appellationis cauſã proſequatur: ſed per iudicem, vel fortuitum caſum, vt quia qui ferebat apoſtolos, deceſſit, nũquid ei ſuccurritur? certe ſic.

d Apoſtolos.] id eſt literas dimiſſorias: quæ ſic dicunt: Notum ſit vobis R. appellaſſe à ſententia mea, & ideo dimitto eum à iudicio meo, & ad veſtrum dirigo. ff. de libel. dimiſ. l. 1.

e Præſcriptum eſt.] xxx. dierum, ſecundum H. ut ĩ. eod. l. iudicibus. alij ſex menſium. ar. ĩ. eo. l. ſi appellationẽ. Vel dic ꝙ xxx. dies ſtatuuntur, ut litiganti dentur apoſtoli: ſed ad repræſentandum iudici qui cognoſcat de appellatione ipſe à quo appellatur, ſtatuat ſuo arbitrio, ut hic, & ff. de iure deli. l. 1. §. fin.

f Cognouerit.] qui ergo allegat caſum, probare debet, vt ff. de eden. l. ſi quis. §. finali.

g Medebitur.] ſic nec mater perdit hæreditatem filij, ſi procurator quem miſerat ad tutorem petendum, deceſſerit antequam peteret, ut ſupra qui pe. tu. l. cum à matribus.

† olim quinque dierum à die appellationis interpoſitæ: vt docet P. li. 5. ſẽ. ti. 35. qui re lapſi ſunt hic oẽs interpretes. hodie vero ſine dilatione redduntur i l. ſeq. Contius.

† hic appellatur gerulus in C. T. e. ti. l. 19. & 31. & hoc uerbo vtitur Sidonius apollinaris ſæpe. Cõtius

EOs.] CASVS. Iudex in cauſa quam habebam cũ Titio, abſoluit Titium. appellaui ad præſidẽ. an præſes debeat remittere cauſam ad eum à quo appellatum eſt, quæritur? Dicitur ꝙ non. Et ſi aliquis noſtrum corã primo iudice non plene probauit, poterit poſtea ſupplere in cauſa appellationis, & teſtes producere, & eis impenſas ſubminiſtrare. Si vero alius fuit condemnatus A de crimine capitali, & appellat, debet dare fideiuſſorẽ, ſi poteſt, ſi non poteſt: mittetur in vincula, & iudex à quo appellatum eſt, debet dare exemplum ſententiæ ſuæ. Nota, qui appellant, debent ſibi cauere: quia ſi calumnioſè appellent, punientur in l. libris aut, & appellari põt intra duos dies computando à tempore quo recitata fuit ſententia. Et poſtquã appellatũ eſt, iudex debet dare apoſtolos id eſt literas dimiſſorias iſti appellanti, & debet eum mittere ad iudicem appellationis, & appellans non habet neceſſe dare cautionem de exercenda appellatione. Hodie habent decem dies appellare volentes, ut in authenti. quæ ſequitur. Viuia.

iudicem remittere. Bar. Vel ſic: Iudex ad quem, non debet remittere appellationem terminandam iudici a quo, ſed ſua ſententia debet pronunciare prouocationem iuſtam vel iniuſtã fore. h. d. vſque ad §. ſi quid. Sal.

VI. Iidem AA. & CC. dicunt.

EOs qui de appellationibus cognoſcent ac iudicabũt, [h] ita iudicium ſuum præbere conuenit, B vt intelligant ꝙ cum appellatio poſt deciſam [i] ſẽtentia [k] litem interpoſita fuerit, non ex occaſione aliqua remittere negotiũ ad iudicem ſuum [l] fas ſit, ſed omnem cauſam propria ſententia determinare conueniat: [m] cum ſalubritas legis [n] cõſtitutæ ad id ſpectare videatur, vt poſt ſententiam ab eo qui de appellatiõe cognoſcit, recurſus fieri non poſsit ad iudicem à quo [o] fuerit C prouocatum. [p]

¶ Quapropter remittendi litigatores ad prouincias [q] remotam occaſionẽ atque excluſam penitus intelligant: cũ ſuper omni cauſa interpoſitam prouocationem vel iniuſtã [r] tantùm liceat pronunciare, vel iuſtam.

Hic declarat quale ſit iudicis officium

h Iudicabunt.] iudices appellationum.

i Deciſam.] Nam ante non appellatur, vt infra quorum ap. non re. l. ante ſententiã. Sed quid ſi dominus papa cum ante ſententiam à quadam interlocutoria fuiſſet appellatũ à ſuo delegato, eidem cõmiſit? Reſpon. poteſt: tum quia ex certa ſua ſcientia, tum quia hęc lex dicit de appellatione, quę fit à definitiua [1] ſententia.

k Sententia.] alias punitur in l. libris au ri, ut ſ. de epiſ. audi. l. 2.

l Suum.] ſcilicet primum.

m Conueniat.] vel delegare alij. Nec obſtat ſupra de iudi. authenti. ad hæc, quia ibi particulariter volebat committere.

n Salubritas legis.] ſcilicet huius.

D o Ad iudicem à quo.] not. ꝙ ſententia remitti non debet ad iudicem à quo.

p Prouocatum.] aliud eſt de reſtitutione in integrum, vt ff. de mino. l. in cauſæ. 2 §. fin. & l. præfecti. quæ ſunt contra. [2] Item hic quando tenuit ſententia prima: aliàs redit ad eundem iudicem, ut ſupra quomodo & quando iudex. l. ſi pręſes, & infra de accu. l. 4. quæ ſunt contra. Item quid ſi cœperit eſſe primus iudex loco eius qui de appellatione debet cognoſcere? Reſpondeo. & tunc non ipſe cognoſcat: ſed alij deleget, ſicut & ille qui ante fuerat aduocatus eius cauſæ, ut ff. de iur. om. iudi. l. prætor, & ĩ. de aſſeſ. l. fina.

q Ad prouincias.] ſcilicet ad eundem iudicem primum, qui iudicauerat.

r Vel iniuſtam.] Nota formam ſententiæ iudicis appellationis. Sed an habet neceſſe addere, & ideo abſoluo, vel condemno? Quidam dicunt ꝙ ſic, ut ff. de bo. poſ. ſecundum tab. l. qui ex liberis. §. teſtamento, &

[1] Gl. ſm An. procedit ex poteſtate abſoluta principis, non ex ordinaria: quia iniuſti eſt contrariũ aliquẽ eſſe iudicẽ in cauſa ſua.

[2] Ratio iſtius eſt ſm B. hic: quia in cã appellationis pars cõqueritur de iniquitate ſententiæ, ut l. 1. in prin. ff. e. in cã vero reſtitutionis in integrũ de ſua facilitate cõqueritur. Sñia iudicis appellat omsquã formã debet habere.

ff. de paṫ. l. tale. §. qui prouocauit, & ſ. de ſen. & interlocu. om. iu. l. præſes. Nos contra per l. iſtam, & ff. de admi. tuto. l. chirographis. §. 1. & pro hoc ff. de procu. l. Pomponius §. ſed & his: conſultius tamen fecerit, ſi omnia ponat: licet neceſſe nō habeat. Item quid ſi tempora appellationis cucurrerunt: nunquid iudex appellationis pronunciare debet? reſpon. non: ſed perinde eſt ac ſi non fuiſſet appellatum, vt ff. ſi cer. peta. l. ꝑinde. §. j. & infra e. l. quoniam, & l. ſi cōtra, & in authenti. de his qui in. ad ap. in prin. col. 5. & ff. de his qui no. infa. l. furti. §. 1. ‡ Item quid ſi actor non probauerat in prima, ſed nūc probat: quomodo pronunciabit malè iudicatum? Reſpon. bene, habito reſpectu ad litigantem qui amiſit, qui vincere debuiſſet ſi probaſſet: ſed quo ad iudicem non fuit male iudicatum. Item quando pronunciatur ſecundum primā ſententiam, ex qua dabitur actio in factū? Reſpon. ex prima, cum ſecundo non iudicetur, ſecundum quoſdam. Sed alij, ut H. diſtinguūt an tacitè vel expreſsè prima ſententia confirmetur, ut primo caſu agatur ex prima, ſecundo ex ſecūda, vt ff. de ſecun. tabu. l. qui ex liberis, §. teſtamento, & ff. de iniuſto rup. teſta. l. poſthumus. Et no. de hoc ff. de his qui no. infa. furti. §. 1.

‡ Dicas q̄ non eſt ꝓnūciandū ſ diffinitiuè, ſ. abſoluo vel cōdēno, & ſic intelligas gl. iſta: ſed debet pronunciare appellationē fuiſſe deſertā: & ſic abſoluere ab obſeruatiōe iudicij. text. eſt ēm B. hic in l. ſi præſes. ſ. quomodo & quādo iudex.

‡ al. omiſſa Contius.

‡ al. euocandas.

a Negotio.] apud priorem iudicem.

b Fuerit omiſſum.] tam ſuper nouis articulis, quàm ſuper antiquis, ſecundum Ioan. & Azo.

c Perſequatur.] etiā inducendo teſtes ſuper eodem, vel connexo capitulo, & excep. noua poterit opponi, quæ ad primū petitum pertineat, ut j. prox. §. & j. eo. l. in offerendis, in fi. & j. tit. 1. l. per hanc, & ſic non ſunt per omnia in eo. ſtatu quo ad hoc. Nec p̄ iſto hoc correctum per auth. de teſti. § quoniam, colla. 7. cum alia ſit cauſa appellationis a prima, ut ſ. de procura. l. ita demū. Alij dicunt mutatum, ſicque non poſſe introduci nouas allegationes in cauſa appellationis, quæ per teſtes probentur.

ADDITIO. Iſtud eſt hodie deciſum de iure canonico in Cle. ſi. extra de teſti. vbi videas.

cium in probationibus recipiendis, & in ſumptibus teſtibus faciendis. & hoc dicit: Non allegatum vel non probatum in cauſa principali, poteſt allegari & probari in cauſa appellationis. & ſi teſtes producantur, eis impendia ſunt per producentem facienda. Salic.

Si quid autem in agendo negotio [a] minus ſe allegaſſe litigator crediderit, quod in iudicio acto fuerit omiſſum: [b] apud B eū qui de appellatione cognoſcit, perſequatur: [c] cū votum [d] gerētibus nobis aliud nihil in iudicijs, q̄ iuſtitiam [e] locum habere debere, neceſſaria [f] res [g] fortè tranſmiſſa ‡ non excludenda videatur.

¶ Si quis autem poſt interpoſitam appellationē neceſſarias ſibi putauerit eſſe perſonas, [h] per quas apud iudicem qui ſuper appellatione cognoſcet, C veritatē poſsit oſtendere, quā exiſtimauit occultā, [i] hocq; fieri iudex perſpexerit: ſumptus [k] ijſdem ad faciēdi itineris expeditionem præbere debebit, cum id ipſa iuſtitia perſuadeat ab eo hoc re cognoſci, q̄ euocandi ‡ perſonas ſua intereſſe crediderit.

In cauſis capitalibus qui idoneos fideiuſſores non dat, pendente appellatione detinetur in carcere. Bar. Vel ſic: Hæc eſt tertia pars in qua ponitur quale ſit iudicis officium quando appellatur in criminali, & h. d. Iudex D à quo, ſi in cauſa criminali appellatur, debet tranſmittere reum ad iudicem ad quem, ſub fida cuſtodia cum actorum & ſententia copia, ac etiam cum libellis dimiſſorijs. h. d. Salic. poſt Ia. Bu.

Super his verò qui in capitalibus cauſis cōſtituti appellauerint; [l] quos tamen & ipſos, vel qui pro his prouocabunt, non niſi audita omni cauſa atque diſcuſſa, poſt ſententiam dictam appellare conueniet: [m] id obſeruandum eſſe ſancimus, ut inopia [n] idonei fideiuſſoris retentis in cuſtodia reis, [o] opiniones [p] ſuas iudices, & exempla [q] ab appellatoribus edita, ac refutatorias [r] eorum, ad ſcrinia [s] quorū intereſt, tranſmittant: quibus geſtarum rerum fides manifeſta relatione pādatur, vt meritis eorū cōſideratis, pro fortuna ſingulorum ſnīa [t] proferatur.

Hæc eſt quarta pars in qua ponitur quale ſit iudicis officium circa temere appellantem. & hoc intendit: Appellator temerarius eſt puniēdus. h. d. vſque ad ꝟ. ſin autem, Salic. & Bal. Vel ſic: Qui fruſtratoriè appellauit, extra ordinem punitur. hoc dicit ſecundum Bar. & Pau. de Caſtro.

Ne temere ‡ autem ac paſsim prouocandi omnibus facultas præbeatur, arbitramur eum q̄ malā litē fuerit perſecutus, mediocriter ‡ pœnā [u] à competenti iudice ſuſtinere.

Hæc eſt quinta pars in qua declaratur intra quantum tempus debet appellari. & h. d. Iure iſto in cā propria debes appellare intra biduum, in aliena in triduum, & in ſcriptis, ſi non ſtatim appellaueris. Bal. & Salc. & Pau. de Ca.

Sin autem in iudicio ꝓpriam quis fuerit cauſam perſecutus, atque ſuperatus voluerit prouocare:

d Votum.] conſtrue, cum videatur nobis gerentibus votum, &c. res neceſſaria non excludenda.

e Iuſtitiam.] ſic ſupra de iudi. l. placuit. ſed forte ſecus in cauſa appellationis, quæ apud imperatorem ventilatur. nam ibi videtur quòd noua allegatio non proponatur, ut ſ. de dilationibus, l. cum à nobis, ſecundum Azonem.

f Neceſſaria.] hoc eſt quod videtur nobis gerentibus votum.

g Res.] id eſt probatio.

h Perſonas.] ſcilicet teſtium.

i Occultam.] hoc facere poteſt, ut ſ. proxi. §.

k Sumptus.] ut ſ. de teſtibus l. quoniam, & argu. ff. ad Trebellia. l. ſed ſciendum, & ff. commodati. l. ſi ut certo. §. ſumptus.

l Appellauerint.] quod pōt fieri, ut ff. eod. l. non tantum.

m Conueniet.] ſic quoque & in criminali tātum poſt ſententiam appellat, ut j. quo. ap. non re. l. ante ſententiæ, & ſ. de ſententijs l. fina.

n Inopia.] quia eā dare non poteſt.

o Reis.] Nota detineri reum, maxime iam damnatum, ſi fideiuſſorē dare nō poteſt, vt ff. de cuſt. re. l. 2. & j. e. l. minime, in fi.

p Opiniones] id eſt ſententias.

q Et exempla.] & pro id eſt. nam exēpla tantū debet dare iudex, non authenticum, ut j. e. l. a proconſulibus, & l. quoniam. Accur.

r Refutatorias.] id eſt literas dimiſſorias, vt j. eod. l. quoniam. vel id eſt libellos appellatorios, ut j. cod. l. à proconſulibus.

s Scrinia.] id eſt ſcriniarios, ſiue tabelliones eorū iudicum ad quos eſt appellatum.

t Sententia.] & ſecundum ius, quia contra ius litigatoris quandoque fertur ſententia.

u Pœnam.] l. librarum argenti, ut j. quorum ap. nō re. l. ab executione. Item amittit litem, ut j. eo. l. à proconſulibus. Vel aliter illam expone. Alij dicunt q̄ præter pœnam prædictam extra ordinem punitur per hanc legem.

‡ Vide in gloſ. ſuper verſi. expetias, poſt med. in c. finē, extra de do. & contu.

‡ in Senatu Patritiē ſi non mediocris, id nimia pœna temere appellantibus infligitur ſexaginta librarum: eaq; tā in magnis q̄ minimis litibus. qua de re quoſdā Senatores audiui cōquerentes. Contius. Appellanti temere pœna.

Appellatio quomodo debeat fieri. Libellus appellatorius quid debeat cõtinere.

a Libellos.] ſic ergo in ſcriptis eſt dandus libellus appellationis, niſi adhuc iudice ſedente pro tribunali, & ad alia non diuertente appellet: quia tunc ſufficeret viua voce dicere, appello, ut ff. eo. l. 2. & ꝭ. eo. l. litigatoribus, & debet in prædicto libello eſſe quis appellet, & contra quem, & à cuius ſententia, vt ff. eo. l. j. in ſi. ſed & ſi omittatur contra quem, nihilo minus tenet, vt ff. eod. l. 3. in principio.

b Appellatorios.] ſi non poterit propter publicã vtilitatem.

c Conditione.] id eſt vt pœnam ſuſtineat, ſi calumnioſè appellauit. Et dic ꝙ propria eſt cauſa, quæ ad eius commodum & damnum pertinet, ut ff. quando ap. ſit. l. 1. §. in propria, vnde & procurator in rem ſuam intra biduum appellat, ut ff. e. l. qui ſuſpectum. §. is vero. hodie vero indiſtinctè intra. x. dies appellatur, ut in authen. hic poſita, hodie &c. quam hic lege. Accurſius.

d HOdie.] Sumitur in authenti. de ap. & intra quę tempora ap. debet. §. 1. col. 4. & habes. 2. q. 7. c. anteriorum.

e Decem dierum.] aliquando plus, ut ꝭ. tit. 1. l. 1.

f A ſententiæ.] & ſcientiæ, ut olim in biduo, ut ff. quando ap. ſit. l. 1. §. dies, vnde abſens damnatus non per contumaciam veram à tempore ſciẽtiæ intra. x. dies appellat, ut ſupra quomodo & quando iu. l. ab eo, & de lib. cauſa. l. 4. & hoc ſi non fuiſſet defenſus: alias ſi eius procurator non appellauit, difficile eſt vt ipſe audiatur, ut ff. quando ap. ſit. l. 1. §. ſi. auditur enim ſi procurator non eſt ſoluendo, ut ꝭ. de iud. l. properãdum. §. ſi. Vel ſi neceſſaria & probabili cauſa fuerit abſens, ut no. ſupra de procu. l. quia abſente. Et not. quòd bis eſt in authen. de ap. eſt enim alia col. 8. vnde ſumitur quod habes infra. tit. 1 authen ſi tamen.

Appellandi decendium currit à tempore ſentẽtia & ſciẽtiæ.

† antea intra quinque dies dandi erant. Pa. li. 5. ſenté. tit. 35. Cõtius.

† quę ſic concipiebatur. Niſi iuſte appellaueris tm dare ſpondes: ꝗ cautio intra diẽ quitũ ab apoſtolis impetratis eſſet reddenda. Pa. lib. 5. ſen. titu. 35. Contius.

eodem die vel altero libellos [a] appellatorios [b] offerre debebit. Is vero qui negotium tuetur alienum, ſupradicta conditione [c] etiã tertio die prouocabit.

IN AVTHEN. de appel. & intra quæ tempora. §. j. coll. iiij. conſt. ij.

Hac authen. venit correctiuè ad id quod dicitur in §. ſi autem in iudicio, de appellatione interponenda intra biduum vel triduum. nam tempus illud corrigitur, & vniformiter cuilibet decem dies dantur a tempore allegati grauaminis. Salic.

HOdie [d] autem cuilibet tribuitur ſpaciũ decem dierum [e] à ſententiæ [f] reuocatione numerandum.

Finis authent.

Sequitur text. l. C.

Hac eſt ſexta pars in qua ponitur qualeſit iudicis officium circa apoſtolos, & h. d. apoſtoli poſt interpoſitam appellationem ſunt dandi, etiam nõ petenti. h. d. vſque ad ſi. Bal. & Sali. Vel ſic: Iudex debet dare apoſtolos etiam non petenti: & cautio de rato de exercenda appellatione, non interponitur. Bart.

Apoſtolos [g] autẽ poſt interpoſitam prouocationem, etiam nõ petente appellatore, ſine aliqua † dilatione iudicẽ dare oportet, [h] cautione † videlicet de exercenda prouocatione in poſterũ minimè [i] præbenda.

Valet ſententia lata contra priuilegiatum: & ſi appellat, tenetur de priuilegio ſuo docere. Bald. Vel ſic: Si priuilegiatus ad munera publica decreto præſidis ſit electus, debet ipſe appellare, & de priuilegio ſuo docere: & non appellans electionem confirmat. Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Neroni.

HI qui ad ciuilia munera, [k] vel [l] ad decurionatũ vel honores [m] euocantur: [n] licet vacationem [o] à principibus acceperint, [p] ſi appellatiõis † auxilio non vtantur, [q] cõſenſu ſuo nominationem confirmãt. Cum igitur ad munus vocatus appellaueris, [r] apud præſidem prouinciæ iuſtè te appellaſſe oſtende. [ſ]

Si conſtat appellationem non proſecutam elapſis temporibus proſequẽdi, ſententia mandatur executioni: niſi interim ſit tranſactum. Bal. Vel ſic: Si appellatio debito modo non eſt proſecuta: pendente appellatione ſententia executioni mandatur. Bart. Vel ſic. Vbi appellatio per lapſum fatalium eſt deſerta, ſententia datur executioni, niſi interim ſit tranſactum. Salic.

VIII. Iidem AA. & CC. Opimiano.

SI contra maiorem [t] viginti quinque annis ſẽ

A nec quicquam § aduocatos.

k HI qui ad ciuilia munera.] publica auctoritate & vtilitate, vt ſequentia exempla declarant.

l Vel.] pro id eſt.

m Honores.] cum habent aliud officium.

n Euocantur.] decreto iudicis ſolenniter interpoſito: alias cum non teneat nominatio, non eſt opus appellare, ut infra eodem. l. nominationes, & ff. eodẽ l. ſi conſtat. ar. ꝭ. de teſta tute. l. 1.

o Vacationem.] id eſt priuilegium vacationis.

p Acceperint.] ſcilicet prius. vel propter numerum liberorum, vel annorũ, vel aliàs princeps indulſit vacationẽ, vel lex: vnde videbatur non tenere nominatio, ſicq; non eſſet opus appellare: ſed tamen contra eſt, ut hic, & ff. de vaca. mu. l. 1. 2. & 3. & reſpon. & ꝭ. eodem. l. ciues, & de decu. l. 2. lib. 10.

q Non vtũtur.] poſſunt ergo vti. ſed fallit in defenſore ciuitatis electo, qui non appellat, ut in auth. de defen. ciui. §. interim, col. 3. Item hoc Iſo munere qđ eſt publicum auctoritate, & vtilitate: ſecus in tutela, & cura, quod eſt auctoritate tantum publicum, à quo non appellatur, ut dixi ꝭ. eo. l. ſi ad ſcribatũ.

r Appellaueris.] intra duos menſes, ut infra tit. 1. l. 1.

ſ Oſtende.] ex hoc videtur quòd ei qui appellat, incumbat onus probationis, licet prius incubuerit alteri parti: vt hic, & ff. ſi pen. app. mors inter. l. 1. §. ſi uero fiſci, & ff. de mino. l. præfecti. Item qui appellat, dicit iniquam eſſe ſententiam: ius ergo negat, ergo probare debet, vt ff. de proba. l. ab ea parte. ſed lo. & nos contra. Dicimus enim quòd ille probat nunc, qui & prius, vt ſupra eodem. l. appellatione. item pro nobis in authenti. de his qui ingredi ad appel. §. illud quoque determinare, colla 5. vbi oſtenditur iuſtè appellatum eo ipſo quòd non probatur contra ſcilicet iniuſtè appellatum. ſic & infra qui mili. non poſ. l. ſuper ſeruis, lib. 12. ſic. ff. de iu. dot. l. dotem. 1. Quod ergo hic dicitur, oſtende. Dic ꝙ oſtenditur eo ipſo ꝙ contrarium non monſtratur.

† In Co. Th. l. 12. querelam, nõ aũt appellationẽ hoc caſu cõpetere dicitur. Cõtius.

Appellatio ſi interponit, cui incumbit onus probandi.

B

C

D

g Apoſtolos.] id eſt literas dimiſſorias. quę qualiter fiãt, dixi ſupra. l. proxi.

h Oportet.] aliàs puniatur iudex, ut ꝭ. eod. l. iudicibus. cum inſtantia tamen peti debent, ut ff. de libel. dimiſ. l. 1.

i Minimè.] hoc in ciuili, ſecus in criminali, ut ꝭ. ea. l. §. ſuper his, vel ibi cauet de non recedendo. Item hoc hodie videtur corrigi per authen. ſupra de epiſ. & cler. authen generaliter. Vel illud in principali, hoc in cauſa appellationis. & facit ad l. iſtam. ff. de offic. proconſu. l.

Finit gloſſ. auth.

Sequitur gloſſa legis Codicis.

SI contra.] CASVS A maiore xxv. an. petij. x. condemnatus fuit: appellauit, non eſt proſecutus appellationem intra annum hodie, olim biennium: nec pendente appellatione cum eo tranſegi. iudex à quo eſt appellatum, ſententiam ſuam exequi poterit. Viuia.

t Si contra maiorem.] aliàs ipſo iure non valet, vel per reſtitutionem poſſet infringi, vt & ſupra ſi aduerſus rẽ iudi. l.

iudi.l.cum & minores.

a Prefinito.] quod eſt annus vel biennium, ut infra tit. ı.authenti.ei qui.

b Repræſentatas.] apud iudicem appellationis.

c Finitum.] ergo ſi eſſet tranſactione finitum, non miſ daret executioni. & ſic eſt contra. ff. de pac.l.tale.§ qui prouocauit. Sed ibi habetur pro non tranſacto ex forma pacti in tranſactione appoſiti. Itē not. quod valet tranſactio, ut & ff. de tranſact. l. & poſt rem, & ff. de condict. indeb. l. eleganter, §. ſi quis.

d Iudicatas.] id eſt primam ſententiam.

e Curabit.] vt inf. eo.l. quoniam nonnulli, in fin. Accurſius.

tentia prolata prouocationis ſecutæ tempore præfinito[a] cauſas non eſſe repræſentatas,[b] nec appellatione pendente tranſactione finitum[c] negotiū rector prouinciæ animaduerterit: res iudicatas[d] exequi curabit.[e]

A

Dominus cauſæ poteſt appellationem interpoſitam a ſuo procuratore tractare & exercere, tam præſente procuratore, quàm abſente procuratore. h.d.nota.ſecundum Bal. Vel ſic: Appellationem à procuratore interpoſitam dominus proſequi poteſt. Bar. & Salicetus.

B

IX. [illegible] AA. & CC. Habe[illegible]

DOminus litis cauſā appellationis quam procurator ſuus litigādo interpoſuit,[f] etiā abſente procuratore exequi poteſt.[g]

Expletis finibus mandati, ceſſat mandatum. Bal. Vel ſic: Appellationem interpoſitā ab actore curatoris, curator exequi poteſt. Bar. Vel ſic: Actor ordinatus ad cauſam, deſinit eſſe actor per appellationē. & ideo cauſam appellationis proſequi non poteſt. h.d. la. Bu. Vel ſic. Actor ſpecialis ad certam cauſam, poteſt appellare à ſententia contra eum lata: proſequi verò poteſt curator, vel adultus maior. Salic.

C

X. [illegible] AA. & CC. Titiano.

SI actor à curatore[h] ordinatus deteriorem calculum[i] reportauerit: tā ipſe, quàm curator ad prouocationis auxiliū poſſunt[k] peruenire: curator vero ſolus prouocationis litem exercebit.[l]

D

Sin autem interim adoleſcens veniam ætatis impetrauerit, vel ad legitimam ætatem peruenerit: poteſt ſuo nomine appellationem exercere.

DOminus litis.] [illegible] Cōſtitui procuratorem ad agendum: egit & ſuccubuit, & appellauit. an cauſam appellationis per me abſente procuratore exercere potero, quęritur? Dicitur quod ſic.

* legendum ex vet.lib. Nouiodunenſis eccleſię: Habe Etaclida Kariſſime nobis: nam Habe hic idē ſignificat quod Aue. Contius.

f Interpoſuit.] quod facere potuit, & debuit, ut ſupra de procu.l.inuitus, & infra quorum appel. non re.l.nulli. etiam per alium, ut ff. eodem. l. ab executore. §. fin.

g Poteſt.] ut ff. de proc.l.Paulus, & ff. an per alium cau. appel.l.fi.

SI actor.] CASVS. Curator adulti ordinauit procuratorem ad agendum cauſam adulti: egit, ſuccubuit. tam curator quàm procurator appellare poteſt: ſed ſolus curator eam proſequi debet, & hoc ſ prima. Si vero pendente appellatione adultus maior factus fuerit, vel veniam ętatis impetrauerit, ſuo nomine proſequi poteſt appellationem. Viuianus.

h A curatore.] id eſt à præſide, poſtulante curatore, ut inſtitu. de curat. §. fi. ſic & ff. de his qui not. infa. l. furti. §. mandati, & eodē modo expone ſupra de procura. l. neque. Et dic ordinatum ad vnam cauſam agendam.

i Calculum.] id eſt contrariam ſententiam. aliàs aliter accipitur, ut dixi ſupra de errore calculi.

k Poſſunt.] id eſt debent, vt procurator.

l Exercebit.] ex neceſſitate. actor vero ex voluntate, vt ſupra de procura. l. inuitus ſed non vt actor, ſed vt quilibet alterius nomine agens: quia finitum eſt eius officium.

Manifeſta excuſatio non prodeſt ei qui non appellat. Et eſt ratio, quia videtur tacitè renunciare. Item poſt ſententiam nō poteſt quis probare de veteri iure ſuo, quod per ſententiam eſt ſopitum. Bal. Vel ſic: Quæ manifeſta ſunt, probatione non indigent. Bar. Vel ſic: Manifeſta excuſatio nō prodeſt non appellāti à munere publico. Salic.

XI. Iidem AA. & CC. Antonino. †

B

CIues,[m] & incolę manifeſtas etiam excuſationes habentes, ſi ſub iuſta nominatione[n] non appellauerint, ad earum[o] probationem non admittuntur.

Condemnatus in ciuili, non debet in carcere detineri: ſecus in criminali ſi fideiuſſores non habeat. Bar. Vel ſic: Appellatori nulla debet iniuria fieri, nec ſub fida cuſtodia detineri: niſi cā ſit criminalis, & idoneum non præbeat fideiuſſorem. Salic.

XII. [illegible]

C

MInimè[p] fas eſt, vt in ciuili negotio libellis appellatorijs oblatis, aut carceris cruciatus, aut cuiuſlibet iniuriæ genus, ſeu tormenta, vel etiam cōtumelias perferat[q] appellator: abſque his[r] criminalibus cauſis, in quibus etiamſi prouocare poſſit, eum tamen ſtatum debet obtinere, ut poſt prouocationem in cuſtodia (ſi[s] fideiuſſoris idonei copiam non habeat) perſeueret.[t] Dat. III. Non. Nouemb. Treu. Acc. XV. Kal. Maij, Hadrumeti, Voluſiano & Anniano Conss.

D

Conſultata cauſa vel referri promiſſa, id eſt pronunciata referenda, vel appellatione pendente non valent ſcripta in alterius partis fauorem

m CIues.] Ibi nati, dicuntur ciues: ſed incolæ, qui ibi domicilium conduxerunt. Vel ciues, perpetui: incolæ ad tempus, vt ff. de verbo. ſign. l. pupillus. §. incola, & infra de incol. l. ciues, lib. x. & ff. ad muni. l. libertus, § patris, & l. incola.

Ciues & Icolę quomodo differant.

n Si ſub iuſta nominatione.] aliàs non eſſet opus appellare, vt infra eo. l. nominationes. Sed videtur nō eſſe opus appellare, ut infra quādo prouo. nō eſt ne. l. veteranis. Sol. vt ibi. Item contra infra de accu. l. ea quidem. Solu. hic non erat notorium iſtū habere excuſationē, ſed manifeſtum. Et inter hæc differentia eſt. prima enim probatione non indigent: ſed manifeſta ſic, licet prima facie ſic uideretur.

† Ie. Aurelio. Contius.

o Earum.] excuſationum, & ad hoc §. vt lit. pen. l. fi.

Ex C. T. li. 11. ti. 30. l. 2. Contius.

MInime.] CASVS. Petij à te x. condemnatus tui. appellaui. libellos dimiſſorios tibi obtuli. an pendente appellatione in carcerē detrudi, vel iniuriam ſufferre debeam, quæritur? Dicitur quòd non. ſecus ſi eſſet cauſa criminalis, in qua poſt appellationem interpoſitam, niſi reus fideiuſſorē daret, in vinculis perſeuerare debet. Viuianus.

† hæc interpoſitionē addidit Tribonianus. Contius.

p Minimè.] aut ciuilis, aut criminalis eſt.

q Præferat.] id eſt ſuſtineat.

r Abſque his.] ſcilicet tormentis & cruciatibus. Et nota quod tacite tranſit de ciuili ad criminalem.

t Perſeueret.] ut & ſupra eodē l. eos. §. ſuper his. perſonarum tamen qualitas, & delictorum quantitas in cuſtodiendo inſpicitur, vt ff. de cuſto. & exhi. reorum. l. 1. 2. & 3. quæ videntur contrariæ, ſed non ſunt, vt dixi.

Ex illo.]

X illo.] CASVS. Si iudex velit referre cauſam ad principem, vt eam decidat, non debet audire aliquẽ allegantem priuilegia antequam a iudice reſpondeatur. Item ſi appellatum eſt a minore iudice ad maiorem: pendente appellatione non eſt admittendum aliquod priuilegium, ſed om nia acta cauſæ debent mitti ad iudicẽ appellationis. Viui.

a Ex illo.] nec etiã ante, pendente ſcilicet cauſa, ut s. vt lit. pend. l. 2. ſed de hoc magis dubitabatur.

b Cõſultaturum.] cum conſulit principem qualiter debeat iudicare, ut in auth. de iudi. §. penult. colla. vj.

† Ex C. Th. e. ti. l. 5. Cõtius. deeſt ex, etiã in manuſc. q̃ C. T. Cõtius.

c Vel relaturum.] vt cum ex toto cauſam remittit ad iudicandum, quod hodie non fit, ut in authentic. vt iu. non ex. ſa. iuſti. §. primo, col. 9. niſi quando non poteſt iudicare, quia ſolam habet cognitionem, vt dixi ſupra de relati. l. 1.

d Promiſeris.] id eſt dixeris ante ſententiam.

e A te.] id eſt à tua ſententia.

f Solennia.] quia apoſtoli dati ſunt.

g Tibi.] id eſt à te.

h Speciale.] reſcriptum ſiue priuilegium liberalitate indultum, quo continetur etiam abſente aduerſario poſſe iudicari, vel non expectata reſpõſione ad conſultationem, & vna pars proferebat huiuſmodi reſcriptum, ſiue priuilegium liberalitate indultum.

† intra 30. dies. Contius.

† Ex C.T. e. ti. l. 7. Cõtius.

i Requiſitum.] id eſt per poſtulationem datum.

k Præferens.] aliàs proferens: proferẽs ſcilicet reſcriptum, præferens gratiam iuri.

l Audiẽdum eſt.] quia vt dixi, ſupplicare cauſa pendente non licet, vt d. l. 1. s. vt lit. penden. Accur.

m Statuta.] ſcilicet quæ erant ante hoc reſcriptum, ut in authenti. vt in me. li. §. 1. col. 8.

n Expleto.] quia & appellatio eſt facta, & apoſtoli dati ſunt.

o Ad comitatum.] ſcilicet noſtrum.

Litigatoribus.] [illegible] Non ſolum in ciuili cauſa, ſed criminali poterit ſine ſcriptis appellare qui ducerit appellandum, iudice adhuc ſedente pro tribunali.

Innouata. Vel dic quòd ſuſpenſa iuriſdictione, interim innouata non tenent. Bal. Vel ſic: Lite pendente per appellationem vel conſultationem, non debet aliquid innouari, etiam ex reſcripto principis. Bar. Vel ſic: Pendente lite principali vel appellationis, nõ licet alicui partium ſupplicare: & ſupplicatũ non debet admitti. Salicetus.

XIII. Idem A. Petronio Pro [illegible]

A EX illo a tempore ex † B quo in ciuilibus cauſis, quæ inter priuatos mouentur, conſultaturum b vel relaturum c te eſſe p miſeris, d vel appellationis à te e interpoſitæ ſolennia f completa fuerit: nihil poſthac tibi g quod libet ſpeciale h ac requiſitum, i vel quibuſcunque modis fauoris gratiam p̃ferens, k audiendũ eſt: l ſed obſeruandum, ut iuxta C priora ſtatuta, m ſolẽnitatis more expleto, n geſta ad comitatum † o omnia dirigantur. &c. Dat. Idib. Aug. Arelato. PP. Idib. Octo. Teueſte, Sabino & Rufino Conss.

Si appellatio fiat, ilico fieri poteſt vna voce ſine libello. Bal. & Sa. Vel ſic: Statim lata ſententia poteſt vna voce appellari. Bar.

XIIII. [illegible]

LItigatoribus copia ẽ etiam non ſcriptis libellis ilico p appellare vo D ce, cum res popoſcerit iudicata, q tam in ciuilibus q̃ in criminalibus r cauſis. Dat. VIII. Id. Iun. Sirmij, Gallicano & Baſſo Conss.

p Ilico.] antequam ad alia diuertat facienda, ut hic, & ff. eodem. l. 1. §. fin. & l. a ſententia. §. fin. aliàs oportet quòd in ſcriptis appellet, ut ſupra eodem. l. eos, in fin. Sed argu. contra, ff. de in integ. reſti. l. diuus. Alij dicunt vt H quòd etiam hoc dum ſedet pro tribunali, fieri poteſt.

q [illegible] Iſtud communiter tenetur teſte Bar. hic, & hoc tenet etiam gl. in l. 2 ff. eo.

Appellatio qũque põt inter poni viua voce.

Vbi imperator ex plena relatione cognoſcit, nulla eſt dãda amplius dilatio appellandi. Bal. Vel ſic: Quæ retractationi non ſubiacent, diligenter ſunt agenda. Et iudex qui conſultori omnia acta non miſerit, infamatur. Bart. Vel ſic: Vbi imperator delegat cauſam appellationis reſeruata ſibi ſententia, non eſt locus appellationi ab eius ſententia: ideo omnia acta coram delegato, debent ſibi mitti plene instructa: cum per eum nulla detur poſtea dilatio: & iudex non plene referens notatur infamia. Sal. Vel ſic: Iudex q cauſam remittit ad principem terminandam, debet omnia acta mittere: quia a ſententia principis non poteſt appellari: ideo cautius agendum: & iudex qui non omnia miſit, infamatur. Pau. de C.

XV. Idem A. ad Seuerum [illegible]

NE cauſas quę in noſtram venerint ſcientiam, s rurſus trãsferri ad iudicia t neceſſe ſit: inſtructiones neceſſarias plene actis inſeri præcipimus. nam cogimur à proferenda ſnĩa temperare: u quoniam verendũ eſt, ne lis incognito negocio x dirimatur, adẽpta copia conquerendi. y Quare perennibus inuretur iudex notis, z ſi cuncta quæ litigatores inſtructionis probationisq; cauſa recitauerit, indita actis vel ſubiecta nõ potuerint inueniri. a Dat. X. Kal. Iul. Aquil. Cõſtantino. V. & Licinio. C. Conss.

A delegato principis poteſt appellari ad principem, licet repræſentet imaginem principis, a quo appellari non põt. Bar. Bal. Salic. & Pau. de Caſtro.

XVI. Idem A. ad Maximum [illegible]

r Iudicata.] i. cũ ſentẽtia prolata eſt iure. Res ergo dicitur iudicata, etiam ſi poſſit appellari, licet quidam contradicant, arg. legis quę eſt contra eos. ff. de condic. indeb. l. eleganter. §. ſi quis.

r In criminalibus.] ut infra eodem. l. ad dictos, & ſupra de epiſ. au. l. addictos, & ſupra eo. l. eos. §. ſuper his.

† Ex C.T. e. tit. l. 9. Contius.

NE cauſas.] CASVS. Si appelletur à ſententia iudicis ad principem, iudex acta redigat in ſcriptis, & ea deſtinabit ad principẽ. Nam ſi aliter faceret, grauiter eſſet puniendus: quia notabitur infamia. Viuianus.

s Scientiam.] appellatione facta ad principem, quæ fieri nõ debet prętermiſſis his qui ante debuerunt appellari ſecundum ordinem, vt in authenti. de manda. princip. §. ſi tibi, coll. 3. conſti. 4. & ff. eo. l. imperatores.

t Iudicia.] i. vnde veniunt appellationes.

u Temperare.] id eſt ponderatam ſententiam dare, vt & ſupra de ſenten. ex peric. reci. l. pe.

x Negotio.] cũ imperator dilationem dare non debeat, ut ſupra de dila. l. cum à nobis.

y Conquerendi.] nam non appellatur à ſententia principis, ut hic, & ff. à quibus appel. non licet. l. 1.

† Ex C. Th. eo. ti. l. 11.

Appellari nõ licet à ſententia principis.

z Notis.] quia erit infamis.

a Inueniri.] ad hoc facit ſupra. titu. 1. l. 1. 2. & 3. & hac. l. notabis, quia cautius agenda ſunt, quæ non retractantur. Et facit quod aliàs dicimus, quòd quandoque permittitur ſeruũ alienari, qui non permittitur manumitti, ut nota. ſupra de condic. ob. cau. l. ca lege, & de rebus alie. non alie. l. fina.

E Os etiam.] CASVS. Non ſolum delegatus ab alio, ſed à principe appellationem eius qui duxerit appellandum, recipere tenetur. Viuia.

a Eos etiam].i. delegatos à principe, ut ī.eo.l. nouum. dicitur enim accipere imaginem, quia & vice delegantis fungitur delegatus, ut ff. de offi. eius cui man. eſt iuriſ.l. 1. in fin.

b Accipere.] recipiẽdo appellationẽ, & mittendo ad iudicem appellationis? Et dic accipere, niſi remota appellatione imperator delegauerit, quod alius facere nequit, ut ff. à qui. app. non licet. l. 1. §. fi. Accur.

Eos etiam[a] q imaginẽ principalis diſceptationis accipiunt, appellationũ adminicula neceſſe eſt accipere.[b] †

A Prætoribus ad præfectum appellatur. Bar. Bal. & Sal.

XVII. † Idem A. ad Iulianum præfectum vrbi.

Si apud vtrumque prætorẽ[c] dum quæſtio vẽtilatur, ab aliqua parte auxilium prouocationis fuerit obiectum: præfecturæ vrbis iudicium ſacrum appellator obſeruet.†

Contra debitores fiſci iubendo proceditur: & ſi appellent, appellatione deſerta confeſtim fit executio contra eos. Bal. Vel ſic. Si appellatio eſt deſerta propter apoſtolos non petitos, vel non præſentatos, vel per proſecutionẽ omiſſam, ſententia executioni mandatur. Bar. Vel ſic: Omittens petere apoſtolos à iudice a quo, vel offerre iudici ad quem, intra tempus legitimum: dicitur appellationem deſerere & ſnia mandatur executioni. Sal.

XVIII. † Idem A. Victori. Rationali Vrbis Romæ.

Quoniam nonnulli fiſci debitores cũ iuſſi fuerint[d] debitam ſummã exoluere, interpoſito prouocationis auxilio vim executionis eludunt, nec iam opinionis[e] exemplum, nec refutatorias[f] preces curant petere[g] vel offerre: placuit, vt ſi intra dies[h] ſolennitatibus præſtitutos ad facienda hæc appellatoris cura defuerit,[i] deſerta ab eo prouocatio exiſtimetur, moxque debitum exigatur.[k] Dat. Prid. Kalend. Aug. Conſtantio & Maximo Conss.

A maioribus & minoribus iudicibus appellatur, præterquam à præfecto prætorio: & ſi iudex à quo recipit appellationem, iudex ad quem, nihilominus eſt adeundus: & coram eo proſecutio eſt facienda: & ſi in appellatione ſuccumbit, notatur infamia: ſi autem vincit, punitur iudex qui appellationi non detulit. hoc dicit notabiliter ſecundum Sal.

XIX. † Idem A. ad vniuerſos prouinciales.

A Proconſulibus, & comitibus, & his qui vice pſectorũ[l] cognoſcũt, ſiue ex appellatione, ſiue ex delegatione, ſiue ex ordine iudicauerint, prouocari pmittimus:[m] ita vt appellanti iudex præbeat opinionis[n] exemplum, & acta cum refutatorijs[o] partium ſuiſque literis ad nos dirigat.[p]

¶ A præfectis autem prætorio[l] prouocare non ſinimus.[q]

¶ Quod ſi victus oblatã, nec receptam à iudice appellationem affirmet, præfectos[r] adeat, vt apud eos de integro litiget, tanquã appellatione ſuſcepta. Superatus enim ſi iniuſte appellare videbitur, lite perdita[s] notatus[t] abſcedet.

c Si apud vtrunq;.] CASVS. Duo ſunt prætores in ciuitate Ro. vrbanus, & peregrinus. ſi ab eorum ſententia appelletur, præfectus vrbis appellabitur, & de eã appellationis cognoſcet. Viui.

Si apud vtrumq;] id eſt alterum, ſ. vrbanum, vel peregrinum: diuiſim enim accipitur, ut ff. de cõtrahen. empt. l. ſed Celſus. §. ſi fundus, in fin.

Q Voniam nonnulli.] CASVS. Si fiſcus conueniat debitores ſuos, & condemnari faciat, & illi appellauerint, nec apoſtolos petierint intra tempora intra quæ peti debeant, ut ſic non tradatur executioni ſententia, præſumũtur nolle appellationem proſequi, & debitum ab eis exigetur. Viuia.

d Iuſſi fuerint.] per definitiuam ſententiam.

e Opinionis.] id eſt ſententiæ.

f Refutatorias.] i. ſcriptoras in quibus continentur renunciationes allegationum, vel appellatio facta. Nam & ipſæ refutatoriæ preces dicuntur libellus appellationis, ut dixi ſ. de rela. l. 1. Vel appellat hic dimiſſorias literas. Vel tertio. i. libellus ſiue ſcriptura facta, qua cõtinetur aliquid male ſiue non recte poſitum in exemplo ſententiæ, & ideo illud recuſat, & petit emandari, ſicut & alio modo intelleximus ſ. de rela. l. 1.

g Petere.] redde ſingula ſingulis, petere ſententiam, offerre petitionem emendationis.

h Dies.] quos habes ĩ. eo. l. iudicibus.

i Defuerit.] ſed videtur non poſſe appellari, vt ĩ. quorum ap. non re. l. abſtinendum, & l. fi. Sol. diſtinguitur ſit manifeſte conuictus, aut non, ut primo caſu non poſſit appellari: ſecundo ſic.

k Exigatur.] ut ſ. eo. l. ſi contra, & ĩ. tit. 1 l. ſi §. illud.

A Proconſulibus.] CASVS. A quolibet iudice, ſiue delegato, ſiue ordinario, ſiue in cauſa appellationis cognoſcente, poteſt appellari, & iudex a quo appellatur, dabit appellanti apoſtolos, & acta cauſæ ad eum ad quem appellatur, tranſmittet cum literis ſuis: ſed à præfecto prætorio nõ appellatur, & hoc in prima. Si vero iudex apoſtolos non admiſerit, neque appellationẽ: adeat appellans præfectum, & ex integro ille cognoſcet tanquam appellatione ſuſcepta. Si vero qui appellauit, videatur iniuſte appellaſſe: cauſam perdat, & notetur infamia. Si vero ille iudex cum qui appellat, non admiſit: ad principem remittatur puniendus, & hoc in ſecunda. Et non ſolum in maiori, ſed etiam in minori cauſa poteſt appellare: nec reputare detrimentum ſibi fieri iudex, ſi a ſẽtentia ſua appellet.

l Præfectorum.] id eſt vicarijs præfectorum.

m Permittimus.] ſic ergo a ſententia cuiuſlibet appellatur, vt hic, & ĩ. l. prox. excepto principe, & ſenatu, ut ff. a quibus appellare no licet. l. 1. & præfecto prætorio, ut ĩ. l. pro xi. & arbitro compromiſſario, ut ſ. de arbit. l. 1. & excepto eo cui remota appellatione facta eſt cõmiſſio a principe. Item & quando partes ante dixerunt ſe non appellaturas, vt d. ti. a quibus appel. non licet. l. 1. §. 1. & fin. Accur.

n Opinionis].i. ſententię. & hoc etiam non petente appellatore, ut ſ. eo l. eos. § apoſtolos.

o Refutatorijs] apoſtolis vel libellis appellatorijs. Vel ſecundum Azo. id eſt ſcriptura in qua continetur quod vterque renunciet allegationibus.

p Ad nos dirigat.].i. ad eos qui ad hoc deputati ſunt, vt ĩ. eo. l præcipimus. § huic. quæ eſt contra.

q Non ſinimus.] ut ſ. de ſen. præfec. præto. l. 1. & ff. de offi. præfec. præto. l. 1. §. 1.

r Præfectos adeat.] intra tẽpus quod habes. ĩ. e. l. ſi appellationem: hi præfecti prætores ſuperiores ſunt.

s Perdita.] in hoc non eſt pœna.

t Notatus.] hæc pœna ſpecialiter imponitur ei cuius appellatio non fuit recepta, alias alia imponitur pœna, vt ĩ. quorum appel. non re. l. ab executione, in fi. & ſ. eo. l. eos: §. ne temere, quæ ſunt contra.

† Dat. Pri. Id. Ianua. Sirmio. Criſpo. II. & Conſtantino II. Cos. Cont.

† Ex C. Th. e. ti. l. 13. Contius.

Appellatione remota, ſoli principi licet delegare.

† Dat. III. No. Aug. Heracleę, Conſtantino A. VII. & Cõſtantio Cæſ. III. Conss. Contius.

† Ex C. T. e. tit. l. 14. Contius.

Refutatoriæ literæ quid contineant.

† Ex C. Theo. e. ti. l. 16.

Appellari à multorũ ſententijs non licet.

† Additur in C. Th. qui ſoli vice ſacra cognoſcere vere dicẽdi ſunt. Contius.

a Vicerit.] cùm iuſte appellauerit.
b Digno ſupplicio.] quod ſit dignum, habes. j. l. quoniam iudices. Alij dicunt criminaliter, & non ciuiliter.
c Et in maioribus. Negotijs.] puta in criminalibus & ciuilibus, ut ſ. de pœna iudi. l. 3. in fi. & ſ. e. l. li tigatoribus. Sed fallit in momentanea poſſeſſione, ut j. ſi de momen. poſ. fuer. ap. l. 1. Azo.
d Exiſtimare.] ut ff. e. l. illud, & de in iur. l. iniuriarũ actio neque. §. is qui iure. Sed contra j. quando prouoc. non eſt ne. l. ſi. Sed ibi ſuper uacuò appellat. vel ſolu. vt ibi. Item ar. contra, huic. ſ. de ſum. trinit. l. 3. ibi, namq; iniuriam facit &c. Item econtra appellans nõ debet iniuriam dicere iudici, ut ff. de iniu. l. iudici.

A ſa. ſcri. l. 1. in fin. lib. 12. & infra de decur. l. omnes iudices, li. 10. & j. de iure fiſci. l. prohibitum, eo. lib. & ff. de polli. l. toties, & ſupra vt omnes tam ciui. quàm milit. l. 1. §. officium. Arg. contra in auth. de ſanctiſ. epiſcopis. §. 2. col. ix. & totum illud generale auctoritas maioris excuſat, ut ff. de aqua plu. arcen. l. quanquam.

*Dicit Faber in criminali puniendum corporaliter arbitrio iudicis, in ciuili pecuniariter.

at ſi vicerit, a cõtra eum iudicem qui appellationẽ nõ receperit, ad nos referri neceſſe eſt, b vt digno ſupplicio puniatur. D. Ka. Aug. PP. Ka. Sept. Conſtãtinopo. Baſſo & Ablauio Conss.

Etiam in paruis grauaminibus appellatur: nec propterea iudici infertur iniuria. Salic.

XX. [Idem A. Albino.]

Et in maioribus & in minoribus negotijs c appellãdi facultas eſt. Nec enim iudicem oportet iniuriam ſibi fieri exiſtimare, d eo quòd litigator ad prouocationis auxilium conuolauit. Dat. VIII. Id. April. Marcellino & Probino Conss. * Dat. K. Aug. PP. Kalend. Septemb. Conſtantinop. Baſſo & Balbino Conss.

† Ex C. The. eo. l. 20.

*al. Imp. Conſtantius A. Philippo.

Iudex appellationem non recipiẽs, punitur in triginta libris auri, & in totidem eiuſdem officialis, niſi pertinaciter ei contradicendo reſiſteret: & cauſas reſiſtentiæ apud acta debet inſerere. Salic.

XXI. † Impp. Conſtantius & Conſtans AA. ad [Celſinum] P. P.

Quoniam iudices ordinarij prouocationes exiſtimant reſpuendas: placet, ut ſi quis appellationẽ ſuſcipere recuſauerit, quæ non contra executionẽ, e ſed aduerſus ſententiam intentionem, iurgiumq; terminantem fuerit interpoſita: triginta auri pondo cogatur largitionibus noſtris inferre: triginta alia officio eius itidem ſoluturo, f niſi ei g pertinaciter reſtiterit, h atq; actis contradixerit, & qd iure ſit conſtitutum, oſtenderit. Dat. VIII. Kal. Aug. Meſſadenſi. PP. Capuæ Arbitione & Lolliano Côss.

Siue fiſcus petat bona tanquam vacantia, ſiue tanquam ab indignis, licitum eſt à ſententia appellare h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Quoniam modo fiſcus petit bona, licet appellare à ſententia pro eo lata. Salic.

XXII. [Idem AA. ad Voleſia...]

Lata i ſententia quæ pertinet ad bona vacantia, & ad ea quæ vt indignis legibus cogentibus auferuntur, ſi quis putauerit prouocandũ, vox eius debebit admitti. k Dat. III. Kal. Augu. Arbitione & Lolliano Conss.

In prouincijs hic nominatis appellatur ad præfectum vrbis Salic. & ſecundum Bal. nihil valet hæc lex.

XXIII. [Idem AA. ad Senatum.]

Cum appellatio l interpoſita fuerit per Bithyniam, Paphlagoniã, Lydiam, Helleſpontum, inſulas etiam, ac Phrygiã ſalutarem, Europam, ac Rhodopem, † & Hemum montẽ: ‡ præfecturæ huius vrbis iudicium ſacrũ appellator obſeruet.

Iudices debent appellationes recipere, & apoſtolos intra triginta dies à die latæ ſententiæ numerandos appellantibus dare: aliâs vna cum eorũ officio multabuntur. Sal.

XXIIII. Impp. Valentinianus & Valens AA. [ſalutem dicunt] ordini [ciuitatis] Carthaginienſis.

Iudicibus non ſolum appellationis ſuſcipiendæ neceſsitas videtur m impoſita, verumetiam triginta dierum ſpacia † ex die ſentẽtię definita ſunt, intra quę geſta n vna cũ relatione o litigatoribus conuenit præſtari: iudice & officio eius, ſi ſtatuta fuerint aliqua p parte mutilata, multæ q ſubiacentibus. Dat. Prid. Non.

Quoniam.] Casus. Iudex etſi ordinarius, ſi appellationẽ nõ admiſerit, in triginta põdo auri multabitur, & eadẽ multa afficiendus erit eius officialis, ſi ei appellationem non admittenti, non reſiſtat.
e Executionem.] hæc quidem nõ eſt recipienda, ut j. quorum ap. non re. l. ab executione.
f Soluturo.] i. officium ſuum ſoluet alia 30. & ſunt ablatiui abſoluti.
g Ei.] ſ. iudici.
h Reſtiterit.] ſ. officialis, etiam ſi ius ignorauerit: quia iudicis & officij impetitia partibus obeſſe non debet. ſic & ff. ad le. Aquil. l. qua actione. §. fin. & l. ſeq. & de offic. præſi. l. illicitas. §. ſicuti. Sed arg. contra, ff. de iuriſdict. om. iu di. l. ſi quis id. §. doli. ‡ Item not. iudicem quemlibet recipere debere appellationem. ut in auth. de iudi. §. noſtros, col. 6. Item not. qd ſubditi debent reſiſtere prælatis, ſi qd iniuſte agant, & inſtruere eos quid agere debeât, vt ſ. de ad uoc. diuer. iudi. l. per hanc, & j. de magi.

† Ex C. T. eo. ti. l. 25.

† Idẽ cauetur in Nouell. 233. §. appellationes. Contius.

‡ Dic iuris ignorantiam excuſare à dolo, vt ibi, non à culpa, vt hic. Bar. Ang. Sal. & cõmuniter omnes.

i Lata.] Casus. Si denuncietur fiſco bona aliqua vacare, & poſſeſſor cõ ueniatur coram procuratore Cæſaris, & appellet: an ſit admittenda eius appellatio, quæritur? Dicitur quòd ſic. Idem eſt in cauſa bonorũ, quæ auferuntur ab aliquibus vt ab indignis: quia appellari poterit.
‡ Lata.] aliâs data: & aliàs lata, & datur inter fiſcum & priuatum à procuratore Cæſaris vnà cũ præſide, vt ſ. ſi aduer. fiſcum. l. 2.
k Admitti.] ad hoc, ſ. e. l. quoniam non nulli.
l Cum appellatio.] localis eſt. Accur.
Iudicibus.] Casus. Iudex appellationem à ſe interpoſitam admittere debet, & apoſtolos intra. xxx. dies dare appellãti, & acta cauſæ ad iudicẽ appellationis mittere. quod ſi nõ fecerit, & acta in aliquo deminuta per iudicem vel per eius officium fuerint: grauiter punietur. Viuia.
m Videtur.] per legem ſuperiorẽ, quoniam iudices.
n Geſta.] ſcilicet coram ſe, & apoſtolos, ut ſubijcit hic, & j. eo. l. præcipimus. §. in his, & ſ. eod. l. eos. §. fin.
o Cũ relatione.] i. cum apoſtolis.
p In aliqua parte.] id eſt in aliquo.
q Multæ.] ſcilicet dictæ ſ. eo. l. quoniã iudices. Itẽ ad hoc, j. tit. 1. l ſi. Sed certe immo videtur ſtatum non expectatis. xxx. diebus, ut ſ auth. vt nulli iud. § illas. colla. 9 ſed ibi patet ſolutio. Accurſius.

† Ex C. T. eo. ti. l. 29. vide Symmachu libr. 1. epiſt. Contius.

† al. Rhodopam.

‡ Non verbo legitur in omnibus manuſcr. quos vidi, Acmi nõ tũ vt apud plurimos auctores: tametſi & rectè, Acmus mõs diuiſis vocibus dicatur. Contius.

‡ Ex C. The. e. ti. l. 32. Contius.

‡ Idẽ in Nouell. 126. §. vlt.

a ET in multis.] vt ꝟ. quando prouo. non eſt neceſ. l. certa. ſecus in pœnis, ut ff. de ver. ſig. l. antepe. Item, & pro pter inopiam remittitur multa, vt ſ. de mo do mul. l. fi. in fi. & ff. de off. præſi. l. illicitas. §. ſi.

CVm poſt.] CASVS. Si a procuratore Cæſaris ap pellетur, ad præ fectum prætorio ap pellabitur. Si vero mediocris ſit cauſa, vel litigantes multum ſint remoti, præfectus poteſt cauſam appellationis præſidi prouinciæ delegare. Viui.

† Ex. C. T. c. tit. l. 38. Contius.

b Poſt ſententiam.] id eſt à ſententia.
c Vel rationalis.] pro eodem eſt, & ponitur pro procuratore Cæſaris, ut ſ. de modo multę. l. 2.
d Tuam.] præfecto prætorio loquitur.
e Quem ipſe.] i. alicui quem approbes conſilio præſidis eius prouinciæ. Et no. ratione mediocritatis huius negotij & loci committi, ſic & ff. de iudi. l. fi. & ſ. vbi de ratiocinijs. l. 2. & ꝟ. de re mili. l. ti. §. erit autem, li. 12. & ſ. de fide inſtrumen. l. iudices.

† Ex C. T. co. ti l. 45. & li. 11. ti. 36. l. 29. huius legis pars eſt l. 7. ꝟ. quorũ appell. nõ recip. Contius.

NOminatiões.] CASVS. An nominatos ad decurionatum non interueniente cõcilio publico, a nominatione habeat neceſſe appellare, quæritur? Dicitur ꝙ non: quia non tenuit nominatio. Viuia.

Exemplũ iudicij apud Baſsũ rationalẽ acti habes apud Symmach. li. i. epiſt. 41. Contius.

f Nominationes.] ſcilicet electorũ decurionum, vel in alia dignitate.
g Libellis.] quia in ſcriptis legebãt electio, vel edicto ſcribebatur, ut habes, ff. de albo ſcri. l. 1.
h Publicũ.] ad qđ ſufficit maior pars, vt ff. ad munic. l. qđ maior. & ff. de leg. iur. l. aliud. § refert. Fallit in defenſore ciuitatis, vbi omnes requiruntur, ut in auth de defen. ciui. §. interim. coll. 3.

† Cod. T. e. ti. l. 53.

i Non valẽt.] vt & ff. eod. l. ſi condet, & ſ. qui da. tu. pot. l neque à præſi de.
k Neceſſe eſt.] alias ſi valeret, opus eſt appellatione, vt ſ. eo. l. hi qui ad ciuilia.
l Deeſt.] eſt ergo ſolẽnitas neceſſaria. ſic & ſ. de aucto. præ l. fin. in fi. Sed arg. contra, ſ. de formulis l. 1.

Feb. Mediola. Diuo Iouiano & Varroniano Coss.

Ab iniuſta iudicis multa poteſt appellari. Bal. & Salt.

XXV. † Imp. Gratianus, Valentinianus & Theod. A A A ad Syagrium P. P. poſt alia.

ET in multis[a] à iudicibus inferendis appellationes iubemus admitti. Dat. XIIII. Kal. Iul. Gratiano. V. & Theodoſio. I. AA. Conss.

Ratione mediocritatis negotij, & propter diſtantiam loci ſit commiſſio ad partes. Bald. Vel ſic: Breuitas cauſæ, & itineris longinquitas, facit vt iudex appellationis cauſam in patriam litigantium delegare cogatur. h. d. ſecundũ Bar. Vel ſic: A ſententia procuratoris Cæſaris appellatur ad præfectum prætorio: qui ſi negotium ſit mediocre, vel nimia ſit diſtantia loci, debet ad partes mittere. Salt. & Pau. de Caſt.

XXVI. † Idem A A A. ad Pelagium [illegible]

CVm poſt ſententiã[b] diſcuſſoris vel rationalis[c] fuerit prouocatũ, ad ſynceritatẽ tuam[d] negotium transferatur: vt ſi mediocritas negotij, aut lõginquitas regionis ad iudicium tuum litigatores venire non patiantur, iudicio rectoris prouinciæ, quem ipſe[e] probaueris, negotium deleges. Dat. XV. Kalen. Mart. Mediol. Arcad. A. I. & Bautone Conss.

Ab electione inualida non eſt neceſſe appellare. Bar. Vel ſic: Ea quæ debent fieri in conc lio publico, aliter facta non valent. Salt.

XXVII. † Impp. Arcadius & [illegible] poſt alia.

NOminationes libellis[f] vel edictis fa-

ctæ citra concilium publicum,[h] non valent:[i] de quibus nec appellare neceſſe eſt,[k] ſi ſolennitas deeſt.[l] Dat. XVII. Kalen. Iun. Med. Olybrio & Probino Conss.

Donec durat tempus appellandi, poteſt appellans variare: quia decẽ dies dantur ad deliberandum. Item & in totum recedere ab appellatione, & ſuos libellos recuperare. h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Appellationem interpoſitam licet reuocare, & ab ea in totum recedere, vel etiam ad alium iudicem appellare. hoc dicit ſecundũ vtranque lecturam Salt.

XXVIII. † Idem A A. Nebridio proconſuli Aſiæ.

SI quis libellos appellatorios ingeſſerit,[m] ſciat ſe habere licentiam arbitrium cõmutandi,[n] † & ſuos libellos recuperandi, ne iuſtæ[o] pœnitudinis humanitas amputetur. Dat. XI. K. Aug. Conſt. Arcad. IIII. & Honorio. III. AA. Conss.

Damnati ad ſupplicium non ſunt vi eximendi, ſed ſi per errorem vel gratiam cognitoris oppreſſa putetur eſſe iuſtitia, poteſt per quemlibet appellari, ſi tempora ſuffragantur: & iudex appellationis mandabit executioni ſenten tiam confirmatam. h. d. ſecũdum Bal. Vel ſic: Damnati ad ſupplicium duci non ſunt per aliquem vi eximendi: poteſt tamen quilibet pro eis appellare, ſi tẽpora ſuffragantur. nec ad principẽ appellatur omiſſo medio & index appellationis, etiã in criminalibus, ſuam ſententiam exequatur. Salt.

XXIX. † Idem A A. Cæſario præfecto prætorio.

ADdictos[p] ſupplicio, & pro criminum immanitate damnatos, nulli per vim atque vſurpationem vendicare[q] liceat ac

SI quis libellos.] CASVS. Si aliquis appellat, & poſtea eum pœniteat qui appellationem interpoſuit: an poſſit reuocare appellationem, & libellos appellatorios recuperare, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. Viuia.
m Ingeſſerit.] id eſt dederit ei iudici à quo appellauit.
n Commutandi.] quia pœnitet ſe appellaſſe, & tunc perinde habetur, ac ſi non appellaſſet, ut ꝟ. tit. 1. l. fin. §. illud. Vel dic quod mutat arbitrium: quia appellauit ad vnum, nunc vult ad alium: quod pót, ſi ad maiorem vel ad æqualem appellauit, non ſi ad minorem, ut ff. eodem. l. 1. §. penul.

ADDITIO. Aduertas quòd iſte appellans poteſt pœnitere inquãtum iſta appellatio facit pro ſe. ita loquitur hic: ſed inquantum iſta appellatio facit pro aduerſario, iſta pœnitentia non admittitur, ut l. fi. ꝟ. quando prouo. non eſt neceſ. facit autem pro aduerſa parte duobus modis: quod proſequere ut per Bar. hic.
o Iuſtæ.] iuſta pœnitentia admittitur: ſicut eſt ſ. de apoſta. l. hi qui, ſed iniuſta non, vt ea. l. hi qui. & ff de ædil. edic. l. quis ſit fugitiuus, in prin. & de fur. l. qui ea mente.

ADdictos.] CASVS. Condẽnatus ad ſupplicium, ſi non appellat, ſed adducatur, & monachus vel religioſus velit eripere de manibus officialium, prætẽdens quod habet priuilegium vt poſſit tales à pœna ſeruare, an ſit audiendus, quæritur? Dicitur ꝙ non. Vel pone in ſeruo condemnato ad ſupplicium quem dominus vult liberare, non eſt admittendus: ſed talis condemnatus appellare poterit non ſolum ad principem, ſed ad alios magiſtratus ita videlicet vt ſi crimen exigit, puniatur condemnatum. Viuia.
p Add ctos.] id eſt iudicatos vt debetur.
q Vendicare.] ſi quia ſe dominum damnati dicat nam ſentẽtia lata deſijt eſſe dominus, ſi capitalem ſubijt rœ

† Cod. T. e. ti. l. 56.
† Inita qđ tempus liceat renũciate appellationi, dubia ẽ apud interpretes q̃ſtio, mirumq; eſt Acc. eſ hic non attigiſſe. Iure canonico permittitur renũciare appellationi donec ſupeſtioni ſit oblata. c. quãuis, de elc. li. 6. moribus vero Francorũ donec ſit deciſa appellatio, licet renunciare: interdum tñ re ſcripti regij adminiculo. vide Imbert. li. 2. Olim vetò itra triduũ alibel lis appellatorijs ingeſtis hoc tñ tũ permittebatur: ut ſ huius legis exẽplo qđ eſt in Co. Th. cognoſcere licet. In Pandectis nulla huius quæſtionis mẽtio ſit. Anton. Contius.
† Ex Co. The. e. ti. l. 57. & lib. 9. ti. 40 l. 16. exſtat ad verbũ ſ. de epiſc. audi. l. addictos. Contius.
† In C. T. eſt Eutychiana. p. p. Con.

nam, vt ꝭ. de pœn. l. ſeruo, & ff. de pœn. l. aut damna. §. A ſi. appellabit tamen dominus, vt ff. co. l. ſerui. dabit ſi appellet. ſicut enim ſi aliter exceditur modus exequendi, appellatur: vt infra quorum appella. non rec. l. ab executione, ita & ſi citius exequatur, quàm fieri debet. eſt enim plus non ſolum quantitate, ſed & tempore, vt inſtit. de actio. §. plus.

[a] Quibus.] damnatis & etiam alijs, vt ff. de app. l. non tantum, niſi ſint manifeſte conuicti, vt ꝭ. quorum appel. non reci. l. ij.

tenere: quibus [a] in cauſa criminali humanitatis cõſideratione, (ſi tempora ſuffragantur) interponendæ prouocationis copiam non negamus, vt ibi diligentius [b] examinetur, vbi contra hominis ſalutem † per errorem, vel gratiã cognitoris oppreſſa putatur eſſe iuſtitia: ea conditione[i], vt ſi proconſul vel comes Orientis, vel præfectus Auguſtalis, [c] vel vicarij fuerint cognitores: [d] non tam [e] ad clementiam noſtram, quàm ad ampliſsimas poteſtates ſciant eſſe referendum. Eorum enim de his plenum volumus eſſe iudicium, qui (ſi ita res eſt, & crimẽ exegerit) rectius poſsint punire damnatos. Da. VI. Kal. Augu. Mnizo, Honorio. A. IIII. & Eurychiano Coss.

Ab iniuſta ſententia poteſt appellari. Item propter iniuriam ſaltem poteſt appellari, & in totum iuriſdictio iudicis recuſari. h. d. ſecundum iſtam Placen. quæ eſt magis notabilis ſecundum Bar. & Paul. de Caſt. Vel ſic: In qualibet cauſa etiam criminali à ſententia cuiuslibet iudicis (præterquàm præfecti) poteſt appellari, etiam ab eorum iniurioſa executione h. d. ſecundum leit. te. & gl. Sal.

XXX. [Idem] A. A. Theo... [illegible]

SI quis prouocatione interpoſita ſuſpecti iudicis [f] velit prolatam euitare ſententiam, in hac voce liberam habeat poteſtatem, nec timeat contumeliam iudiciorum: [g] cum & ab ipſa iniuria [h] poſsit facilè prouocare, & maximè cum à ſolo tãtum præfecto prætorio non ſine diſpendio cauſæ prouocare permiſſum ſit. [i]

¶ Sciant igitur cuncti ſibi ab iniurijs, & ſuſpectis iudicibus, & in capitali ſupplicio, [k] ac fortunarum diſpendio [l] prouocatione eſſe conceſſam. Dat. VII. Id. Iun. Med. Theodoro. V. C. Cons.

B

Si appellatio non recipitur, vel apoſtoli non dantur ad interponendam querimoniam, de hoc ſecundum diuerſitatem iudicum diuerſa tempora ſtatuuntur. h. d. ſecundum Bar. Vel ſic: Tempus querimoniæ exponendæ de iudice qui appellationem noluit recipere, vel qui apoſtolorum copiam denegauit, eſt quandoque annus, quãdoque ſex menſes, quandoque quatuor ſecundum diuerſitatem iudicum ad quos eſt appellatum. Salic.

XXXI. Impp. [illegible] & Honor. AA. ad Aſclepiodo[tum] [illegible] præto. [illegible]

C

SI appellationẽ [l] oblatam, in qua vel tuæ [n] amplitudinis, vel vrbicariæ [†] præfecturæ ſacrum auditorium poſtulatur, iudex non ſuſceperit, vel ſuſcepta appellatione apoſtolorum copiam denegauerit: ad deponendam ſuper hac iniquitate querimoniam, necnon etiã conueniendum aduerſarium [o] ex ſententia [p] prolata, iuxta antiquum ius anni metas habeat litigator: vel ſi huiuſmodi appellatio ſuſcepta non fuerit, in qua inferiorum [q] iudicum ſacra deſideratur auditio: ad hæc eadem facienda ſex menſes habeat litigator.

D

[b] Diligentius.] ſic ꝭ. de proba. l. ſi & ꝭ. de epiſcop. audien. l. addictos, vbi eſt hæc lex de verbo ad verbum.

[c] Auguſtalis] id eſt comes.

[d] Cognitores.] de cauſa principali.

[e] Non tam.] id eſt nõ ita ad principem ſicut &c. nam non debent prætermitti medij, vt ff. eo. l. imperatores.

SI quis.] CASVS. Ille aduerſus quẽ lata eſt ſententia, appellare poterit: & ſi iudex minatus fuerit, quod ſententiam mandabit executioni, ſi appellationem interpoſuit, non debet timere iudicis contumeliam: tamẽ etiam à tali iniuria iudicis appellari poteſt: à præfecto prætorio non appellabitur: & ſi appellatur, appellans amittet cauſam. ab alio quidem iudice appellatur, ſiue in criminali, ſiue in ciuili cauſa. Viuianus.

[f] Iudicis.] cuius ſententiam poſtulabat reſcindi per appellationem. Acc.

[g] Iudiciorum.] id eſt iudicum.

[h] Iniuria.] id eſt cõtumelia dicti, vel facti, vt ſi iudex percuſſerit litigantem poſt ſententiam vel ante: poterit quidem appellare à tali iniuria, ſecundum P. & pro eo. ff. de mino. l. ait prætor. §. quid tamen. Et ſic no. hic a facto appellari. Sed certè remedio talis appellationis nõ tollitur maxillata. arg. ff. de cap. & poſtli. reuer. l. in bello. §. factę. niſi dicas ſecundum eum, quod occaſione talis iniuriæ à tota cauſa poſſit appellari. Sicut ergo qui prouocat, non debet conuiciari ei à quo appellat: ita econtra appellanti iudex iniuriam inferre non debet, vt ſupra, eo. l. & in maioribus, & ff. eod. l. illud. ſed Ioan. [i] intelligit hic iniuriam, id eſt iniurioſam executionem: cum intra tempus quadrimeſtre præcipit ſententiam executioni mandari: vel comminatur, quod mandabit ſi appellet.

[i] Permiſſum ſit.] hoc permitti potius eſt prohiberi. ſimile loquendi genus eſt. ff. de publica. l. cotem, in principio, & ſupra ne ſan. bap. l. j. Et quod dicit, diſpendio, id eſt amiſſione cauſæ. Azo. vel diſpendio: quia expenſas amittit, ſecũdum H.

[k] Supplicio.] in criminali cauſa.

[l] Diſpendio.] in cauſa ciuili.

SI appellationẽ.] CASVS. Si appellationem ad præfectum prætorio interpoſitã iudex non admiſit, vel admiſerit, ſed apoſtolos appellanti denegauerit, intra annum poterit appellans conuenire iudicem, vt det ei exẽplum ſententiæ, & deeo querimoniam deponere. ſi vero ad inferiorẽ præfecto interpoſita fuerit, quod datum eſt, licebit appellanti intra ſex menſes facere prædicta. Si vero iudex delegatus nec appellationem interpoſitam admittere, nec apoſtolos concedere voluit: dabitur appellanti copia conueniendi iudicem intra quatuor menſes. Viuianus.

[m] Si appellationẽ.] hic non definiuntur tempora appellationis exercendæ, ſed intra quæ conueniatur, qui non dedit apoſtolos, & appellationem non recepit, & de hoc. ff. de appel. re. l. v. § fi.

[n] Tuæ.] loquitur præfecto prætorio.

[o] Aduerſarium.] id eſt iudicem.

[p] Ex ſententia prolata.] id eſt propter ſententiam prolatam, vt eius exemplum det appellanti, & ſic aduerſarium vocat iudicem qui conuenitur, vt det fiſco pœnam illam quæ eſt, ſupra eo. l. quoniam iudices.

[q] Inferiorũ.] quàm in præfectus prætorio, vel vrbis ſis: ſuperior tamen eſt iudicante, vt in authen. de appell. §. fin. colla. 4.

Arbiter.]

† Hęc verba aut ſimilia ponit glo. 2. ante ſi. in c. veniẽs, extra. c. ti.

Appellatio põt interponi ratione contumeliæ p iudicẽ parti factę.

ꝭ Ex Co. The. e. tit. l. 58.

† Hęc verba i ſe, ſed p ioi magis notabilis Bart. & omnes.

Appellatur ab executore ante tempus exequẽte.

[†] al. vrbanæ.

¶Si vero arbiter [a] appel- A lationem ſuſcipere, aut relationem [b] dare contempſerit: quatuor menſium tempora obſeruentur: vt his quæ ſtatuimus actitatis, pareat appellator [c] têporibus, quæ de appellationibus definita noſcuntur. Dat. III. Kalend. Apri. Conſtantinop. Aſclepiodoto, & Mariniano Conss.

Si appelletur ad principem à ſententia ſpectabilium, cognoſcit præfectus & quæſtor: & ſi à ſententia clariſſimorum, præfectus tantum. Et à B *delegato appellatur ad delegantem. Et ſi princeps delegauerit non illuſtri, & a tali delegato appelletur, cognoſcit præfectus & quæſtor. ſi vero ab illuſtris ſententia appelletur, per conſultationem principis terminabitur, in quo ſententiæ tempus inſpicitur. et idem ſi illuſtris non illuſtri adiungatur. h. d. ſecundum Bar. Vel ſic: Princeps pluribus intentus, appellationes ad eum deuolutas per legem iſtam cõmittit quandoque vni, & quandoque pluribus, vt in hac lege diſponitur. & quandoque in conſiſtorio cognoſcitur. Salic.*

XXXII. Impp. Theodo. & Valent. AA. [illegible] præfecto prætorio. †

PRæcipimus † ex appel C lationibus ſpectabilium [d] iudicum quæ per conſultationes [e] noſtri numinis diſceptationem implorant, [f] non noſtram vlterius audientiam expectari: [g] ne noſtris occupationibus, quibus pro vtilitate mundi à ſingulorum nônunquam negocijs auocamur, aliena [h] defraudari commoda videantur. [i] ¶ Sed ſi * à proconſulibus, [k] vel Auguſtali, [l] D vel comite [m] Orientis, vel vicarijs [n] fuerit appellatum: virum illuſtrem præfectum prætorio, qui in noſtro eſt comitatu, virum etiam illuſtrem quæſtorem [o] noſtri palatij, ſacris iudicijs [p] præſidentes diſceptationem iubemus arripere, [q] eo ordine, ea obſeruatione, iiſdêque temporibus, quibus cæteræ quoque lites fatali die poſt appellationem in ſacris auditorijs terminantur: & hoc, [r] licet quidã prædictorum ſpectabiliũ iudicum [s] iure conceſſo, [t] vt ſacri iudices, appellationes [u] acceperint. [x]

¶Quòd ſi à duce fuerit appellatum, ſi idem & præſes ſit: [y] præfectura neceſſario tantum iure ordinario in ſacro auditorio iudicabit.

¶In his autem omnibus iudicijs, quæ conſultationum introduximus loco, vel apoſtolos, vel ea quæ apud eum geſta ſunt, contra cuius ſententiam dicitur appellatum, ſuſcipere ab appellatoribus, & cognitiones inducere apud viros illuſtres prędictos iudices, & ea quę geruntur, excipere, ſcribere, ſcriptaque litigatoribus edere noſtros epiſtolares præcipimus: officijs videlicet eorum [z] cum quibus [a] vir illuſtris quæſtor iudicat, exequentib. iudicata.

¶Hæc, ſi appellatio fuerit oblata iudici, qui non ex delegatione [b] cognoſcit. eorum enim ſententijs appellatione ſuſpẽſis, qui ex delegatione cognoſcunt: neceſſe eſt eos æſtimare, iuſtè necne fuerit appellatum, qui cauſas delegauerint iudicandas. [c]

¶Huic ſaluberrimæ legi illud etiam conſultiſsime credidimus inſerendum, vt ſi priuato non illuſtri [d] vni pluribuſve (vt aſſolet) noſtra ſerenitas adita delegauerit cauſam, & ei[*] eorumve definitio fuerit appellatione ſuſpenſa: vir quidem magnificus præfectus prætorio, qui in noſtro eſt comitatu, cum viro illuſtri quæſtore temporali iudicet die. [e]

[a] Arbiter.] id eſt iudex delegatus.

[b] Relationem.] id eſt apoſtolos quibus refert cauſam, & dimittit appellantem ad eum ad quem eſt appellatum, ſcilicet delegantem.

[c] Appellator.] Accipiendo geſta cum relatione, vt ſupra eo. l. iudicibus.

[d] PRæcipimus. ſpectabiliũ.] id eſt quæ ſunt à ſententijs prolatis à ſpectabilibus iudicibus. Et nota quatuor ordines magiſtratuũ: ſcilicet princeps, qui eſt primus, illuſtres, ſpectabiles, clariſſimi: à quibus ſi appelletur, dicit hæc lex ad quos appelletur. & primo ſi appelletur à ſpectabili.

[e] Quæ per conſultationes.] ſcilicet appellationes, id eſt homines appellantes, & proponentes nobis. Azo.

[f] Implorant.] petunt enim, vt nos cognoſcamus de appellatione.

[g] Expectari.] ſed aliorum iudicũ quos ſtatim dices, & hoc ne noſtris, &c.

[h] Aliena] appellantium, quia male poſſemus intendere.

[i] Videantur.] ſic in authen. de hæred. & Falcid. in princ. collat. j.

[k] Proconſulibus.] omnes proconſules ſunt ſpectabiles, vt in authent. de non alien. §. fin. colla. ij. & de admin. offic. §. ſi. colla. iij.

[l] Auguſtali.] id eſt præfecto Ægypti q dicitur Auguſtalis: quia ibi primo Auguſtus eum præfecit, & eſt ſpectabilis, vt infra de priua. car. l. j.

[m] Comite.] & iſte ſimiliter eſt ſpectabilis, vt ſupra de offic. comi. Orien. l. j. Accurſius.

[n] Vicarijs.] ſcilicet eorum.

[o] Quæſtorem] hic eſt illuſtris, vt in authen. co. §. illos, collat. 4. Azo. Et not. ꝙ duo ſunt qui de hac appellatione cognoſcunt.

[p] Iudicijs.] quæ agũtur in curia principis.

[q] Arripere.] hoc ſi quantitas excedit decem libras auri: aliter vnus ſolus ſufficit, & non excedat. xx. quia tunc in cõi auditorio tractaretur, vt ĩ. eod. l. in offerendis.

[r] Et hoc.] ſcilicet verum eſt, quaſi dicat, ſiue de cã principali cognouerit ſpectabilis, ſiue cum ad eum eſſet ordinariè appellatum.

[s] Iudicum.] & nunc ab eius ſententia appellatum.

[t] Conceſſo.] ordinariè.

[u] Appellationes.] ad ſe factas. Azo.

[x] Acceperint.] vt ordinarij.

[y] Et præſes ſit.] & ſic clariſſimus, vt ſupra, vt omnes iudic. tam ciui. quàm mili. l. j. poteſt etiam eſſe quandoque ſpectabilis, vel illuſtris: & tunc eſt in eo ſpeciale, vt ſi appelletur ab eo cognoſcente, vt ordinario, vel delegato, ꝙ fiat cognitio appellationis à magiſtro officiorum & quæſtore ſacri palatij, vt ĩ. e. l. ſi qñ, q eſt contra. & ſic nõ imitatur ordinẽ aliorum ſpectabilium.

[z] Eorum.] i. eius.

[a] Cum quibus.] id eſt cum quo.

[b] Ex delegatione.] ſcilicet alterius, non principis, vt infra. §. proxi. Accur.

[c] Iudicandas.] à delegato appellatur ad delegantem, vt & ff. quib. & à quo l. j. ſed quid ſi iudex deſijt eſſe delegans? Reſp. appellatur ad illũ q eſt eius loco ar. ff. de iud. l. proponebatur.

[d] Illuſtri] non clariſſimo, alioquin cõtra in auth. de appel. §. fin. coll. 8. vel dic, vt ibi.

[e] Temporali.] videlicet die, id eſt in die quo ſecundum curſum

Magiſtratus ſunt quadruplices.

† Ex nouella Theodoſ. quæ nõ extat. Contius.

Hęc l. iubet vt gradatim appelletur, & eſt ſimile in c. dilecti filij, cũ gl. 2. extra de ap.

* Iuſtini. in Nouel. 126. cõqueritur accidiſſe, vt poſt hanc legem præfecti præt. & Quęſtores his veſtib. calceis & verbis vterentur, ac ſi ꝓ ſedens fuiſſet Imperialis maieſtas. quꝺ ſub pœna perduellionis in poſterum vetat. Contius.

Appellat a delegato ad delegãtem.

† aliàs, temporali videlicet die cognoſcat

ſum temporis erat, vel veteris, vel alterius. Azo. & ſubaudi, cognoſcent, vel iudicabunt. Et ſic no. quod duo ſunt, ſicut & quando appellatur a ſpectabili. Sed contra ſupra eo. l. à proconſulibus. Solu. vt ibi. Item contra. ſ. de epiſc. aud. authen. ſi quis litigantium, in fi. Sol. vt ibi.

A eo prouocatur: tunc præfectus prætorio cum quæſtore iudicabunt, ſicut & cum a ſpectabili appellatur. Vbi autem illuſtri delegatur, vel non illuſtri, qui tamen poſtea antequam iudicaret, illuſtri decoratus eſt dignitate: de cauſa appellationis ab eo factæ ſolus princeps cognoſcit.

¶ Noſtri vero libelléſes,[a] quæ apud arbitros[b] geſta ſunt, ſuſcipiant, cognitiones inducãt,[c] & ea quæ geruntur, excipiant,[d] ſcribant, ſcriptaque litigatoribus edãt: qui[e] etiam apud arbitros[f] (licet illuſtres ſint) ex delegatione noſtra cognoſcentes excipiunt, ſi in ſacratiſsimo noſtri numinis comitatu cauſæ dicantur.

¶ Sanè ſi illuſtrium ac magnificorum iudicum ſententiæ fuerint appellatione ſuſpenſæ, eorum videlicet, quorum ſententias licet appellatione ſuſpẽdi[g] per conſultationem noſtram volumus audientiã expectari, licet antea[h] priuato homini (id eſt non illuſtri) lite à nobis delegata, is poſtea tempore definitionis illuſtri decoratus dignitate reperiatur.

¶ Eodem[i] obſeruando & ſi alter ei[k] coniunctus[l] ſit arbiter,[m] qui non illuſtrem meruit dignitatem. Quicquid autem hac lege ſpecialiter non videtur expreſſum, id veterum legum conſtitutionumque regulis omnes relictum intelligant.[n]

De appellatione interpoſita a præſidis ſententia ſuper ſtatu apparitoru magiſtri militum lata, cognoſcit præfectus vna cum magiſtro militum, et ſi magiſter ipſi præſidi delegaſſet. Sal. Vel ſic: Quando appellatur a ſententia lata ſuper ſtatu curialium, ſtatuitur hic quis debeat eſſe iudex appellationis, hoc dicit ſecundum Paul. de Caſtr.

XXXIII. Iidem AA. Cyro præfecto prætorio.

E O caſu[o] quo apparitor magiſteriæ poteſtatis de curia, vel officio cohortali, de ſtatu in prouincia patitur controuerſiam, vel vt tributa vel functiones debens in prouincia detinetur: ſi ſententia

B rectoris prouinciæ fuerit appellatione ſuſpenſa, cũ tua ſublimitate viro quoque magnifico magiſtro militum cognoſcente, cauſæ iubemus merita ponderari: licet magiſter militũ rectori prouinciæ cauſam delegauerit perorandam.

Quando princeps ſuper aliqua cauſa conſulitur, ab eius conſiliariis partibus præſentibus, vel abſentibus cauſa examinatur: & ab eorum conſultationibus nõ appellatur. Bart. & Pa. de Caſt. Vel ſic: A reſcripto principis non appellatur: bene autem appellatur a ſententia inde ſecuta. Iac. But. Vel ſic: Si princeps ſuper aliqua cauſa conſulitur, a conſiliarijs hic nominatis partibus præſentibus, vel abſentibus cauſa vna cum relatione examinatur: & ſecundum eorum conſilium princeps reſcribit, & à tali reſcripto non appellatur. Salic.

C

XXXIIII. Imperator Iuſtinianus A. Demoſthe[illegible] præfecto prætorio.

I Vbemus, ſi qua ſuggeſtio maioris, vel minoris iudicis ad noſtram referatur clementiam de negocio quod iudicandum

D ei tradidimus, vel de quo pro ſua iuriſdictione iudicauerit,[p] petentis à noſtro numine finem eidem imponi negocio, quod ab eo diſceptatũ eſt: ſiue additum ſit eidem ſuggeſtio-

a Noſtri vero libellenſes.] duo ſcilicet, vt in auth. de iud. §. de vnoquoque, colla. vj.

b Arbitros.] id eſt delegatos principis.

c Inducant.] coram prædictis duobus.

d Excipiant.] id eſt in ſcriptis redigant.

e Qui.] ſcilicet libellenſes. & mutat caſum, ſcilicet quando delegat illuſtri, vbi princeps de appellatione cognoſcit, vt ſubijcit. Accur.

f Apud arbitros.] ſcilicet acta.

g Suſpendi.] nam quorundam non licet, vt præfecti prætorio: vt ſ. eo. l. a proconſulibus.

h Licet antea.] arg. contra. ff. de minorib. l. 3. § ſcio, & de condit. & dem. l. falſa. § ſed & ſi cui. ſed ſimile. ff. de arbitr. l. nam magiſtratus.

i Eodem.] mutat ad huc caſum.

k Ei.] illuſtri.

l Coniunctus.] ſic ff. quemadmod. ſeru. amit. l. ſi communẽ, in princ.

m Arbiter.] priuatus.

n Intelligant.] & ita quod non mutatur, itan ſic in authen. de adm. offi. §. final. collat. 3. & ſuora, de teſtam. l. ſancimus, & ff. de auro, & arg. leg. l. j. Sed arg. contra. ff. de aiu. lega. l. tranſlatio, & l. alteri, & l. aiunt, alias l. Titia. §. qui filias. Et breuiter prædicta collige ſecundum Ioan. ſi à ſpectabili iudice qui tulit ſententiam, vel ſuper cauſa principali vel appellationis ad eum factæ ad imperatorem appelletur, non imperator, quia aliis erat intentus, ſed alij duo, ſcilicet præfectus prætorio, & quæſtor ſacri palatij de cauſ. appellationis iudicabant. Si vero a ſententia iudicis clariſſimi ad imperatorem prouocetur, vnus ſolus præfectus vrbis, vice principis iudicabit: & hoc ſi ab eo eſt prouocatum, qui vt ordinarius iudicauit: alioquin ſi vt delegatus, appellatio ad eum qui delegauit refertur. Porro vbi imperator delegauit non illuſtri, & ab

Appellatio ſi à iudice ſpectabili interponatẽ ad imperatoré, quis de ea cognoſcat.

Idem eſt ſi princeps illuſtri, & non illuſtri delegauit. In omnibus autem caſibus prædictis cognoſcentium iudicum epiſtolares, & libellenſes apoſtolos, & geſta apud iudices priores ab appellantibus ſuſcipient, & cognoſcenda apud dictos viros illuſtres inducent: & quæ geruntur, excipient, & ſcripta litigatoribus edent, & ſententiam executioni tradent temporibus fatalium, & dierum in cauſa appellationis ſeruatis. Quicquid enim hac lege ſpecialiter non eſt expreſſum, legis veteris regulis intelligendum eſt relictũ, ſimili & hoc iure. C. de iure authen. à clariſſimo ad ſpectabilé: a ſpectabili ad quæſtorem, & præfectum. Si vero à delegato principis illuſtri, vel ſpectabili, appellatur ad antiquos Romæ iudices. Si a priuato delegato principis, ad ſpectabiles, vt in auth. de appel. §. penul. & fin. coll. 4. Sed quid ſi per errorem alius pro alio appelletur? Reſpon. ſi maior, vel par, valet. alias non, vt ff. eo. l. j. § ſi quis.

o O caſu.] Hæc lex non legitur in ſcholis.

I Vbemus.] [illegible] Contingit aliquando, quod iudex delegatus, vel ordinarius dubitat ferre ſententiam, & cõſulit principem: & tunc ſiue exprimat quid ei placeat, ſiue nihil dixit, ſed ſimpliciter conſuluit ſuper quæſtione, non debet primo determinari quæſtio à iudice: ſed duo patricij, vel conſulares cum quæſtore debent decidere quæſtionem. Item ſi duo iudices diſcordes ſint in ferenda ſententia, & ideo conſulant principem: prædicti patricij cũ quæſtore decident quæſtionem illam. Viuia.

p Iudicauerit.] id eſt cognouerit pro iudicando, nam ante ſententiam ſit relatio, vt ſ. de rela. l. j. niſi in caſu, vt ibi di-

ibi dixi. quo etiam caſu poteſt hic loqui.

a Placeat.] iudicare.

b Adiectum ſit.] qualiter ſibi placeat, eſt tamen manifeſtanda relatio: aliàs non valet, vt ſupra, de rela. l. j. §. j.

c Quæſtori.] ſic eque ſunt tres qui examinant: & ſecundum eorum conſilium reſpondet imperator, & contra hanc reſponſionem non appellatur, vt ſubijcit: ſed contra ſententiam ſic, vt diximus, ſupra eodem. l. nouum.

d Diuerſas ſententias ſuas.] in animo conceptas, non autem prolatas: quia tunc ſi ſunt delegati, delegans vnam approbaret, vt ff. de re iudic. l. duo iudices: ſi ordinarij, valet pro reo, vt in eo. tit. l. inter pares.

IN offerendis.] In ſuperiori. l. iubemus, dictum eſt, quòd duo patricij cognoſcunt de cauſa, & ferunt ſententiam indefinite: immo refert ſe ad hoc quod dicitur in l. præcipimus, in prin. & §. huic ſaluberrimæ. Hæc lex diſtinguit, quòd ſi eſt quæſtio propter decem libras, vel minorem ſummam, vnus tantum patricius, vel quæſtor iudicabit: ſed vſque ad viginti, duo patricij cognoſcent: & ſi illi duo diſſentiant, quæſtor eis adiungetur. Si vero ſit quæſtio, quæ excedat viginti lib. in palatio principis ventilabitur: epiſtolares, id eſt, tabelliones, omnia quæ aguntur, redigere in ſcripturam debent. & quando iudex conſulit imperatorem, & imperator committit cauſam prædictis patricijs, victus & victor intra biennium debent illis patricijs conſultationem offerre. & quando iſti

* eam.

ni, quid referẽti placeat a A (dum id partibus per ſententiæ ſuæ recitationem manifeſtum non fecit) ſiue nihil huiuſmodi adiectum ſit, b ſed ſimpliciter noſtri numinis reſpõſum expectat: non prius cauſam* diſcerni, quàm per ſacram pragmaticam noſtri numinis iuſsionẽ duo magnifici viri vel patricij, vel conſulares, vel præfectorij, quos pro tempore nos elegerimus, iubeantur adiungi viro illuſtri pro tempore quæſtori c noſtri palatij, & vnà cum eo in ſcriptis relationem diſcernere (ſiue præſentibus partibus hoc perſpexerint, ſiue abſentibus) & reſponſum relationi dandum ſua ſententia manifeſtare: vt tamen diſpoſitio huiuſmodi excellentiſsimorum iudicum omnimodo rata ſit, nulli danda licentia contra prouocationem eorum proferre ſententiam, vel aliam quancunque dubitationem introducere.

Quam obſeruationem non ſolum ſi vnus iudex ſuggeſtione, vel relatione vſus fuerit, tenere cenſemus: ſed etiam ſi duobus, vel amplioribus datis iudicibus, in vnam ſententiam minime omnes conuenerint, ſed diuerſas d ſuas ſententias vnuſquiſq; noſtræ manſuetudini retulerit D, vel omnes nos conſuluerint quid diſcernendum ſit.

In cauſis quæ ſunt vſq; ad decem libras auri ſolum vnus iudex cognoſcit. In cauſis quæ ſunt vſque ad viginti libras, principium non mutatur. In cauſis quæ ſunt vltra viginti libras, totum auditorium principis expectatur. Et ad appellationem introducendam eſt biennium cõſtitutum, & noua probatione recipiuntur h. d. ſecundum Bart. Vel ſic. In appellatione ad ſacrum palatium deuoluta, ſi ſit æſtimationis viginti librarum auri, & à decem ſupra, cognoſcit præfectus prætorio, & quæſtor ſacri palatij. Sin autem ſit decem librarum, & infra, cognoſcit alter eorum tantum. ſi vero ſit maioris æſtimationis viginti librarum, cognoſcit principis conſiſtorium cauſa intra biennium intimanda: & ab eorum ſententia non appellatur. Sal.

XXXV. Idem A. Menæ præfecto prætorio.

IN offerendis prouocationibus, e ex quibus conſultationum more negocium in ſacrum noſtrũ palatium introduci ſolebat B, hoc addendum eſſe cenſemus: vt ſi quidẽ non excedat litis æſtimatio decem librarum auri quantitatẽ, ex ipſa ſcilicet ſententia iudicis decernendam: f non duobus (ſicut antea) magnificis iudicibus, ſed vni tantummodo diſceptatio negocij deputetur.

Sin vero memoratam excedens quantitatem, viginti libris auri termine-C tur: g duobus tradatur diſceptatio magnificis iudicibus, h viris ſcilicet deuotis epiſtolaribus cognitionalia certamina excipientibus: i ita tamen, vt ſi diſſentiant, k virum illuſtrem pro tempore quæſtorem adhibeant, vt eo dubietatem dirimente finiatur negocium.

His videlicet litibus, quarum æſtimatio viginti librarum auri quantitatẽ excedit, in commune auditorium florentiſsimorũ ſacri noſtri palatij procerum introducendis: vt tamen ſecundum iam ſtatuta, liceat quidem non ſolum victo, ſed etiam victori conſultationem ad vnũ vel duos l iudices mittendam, intra biennij m tempus † ei vel eis intimare. Poſt exceſſum enim memorati tẽporis huiuſmodi licentiam amputamus.

iudices cognoſcunt de tali conſultatione, noui teſtes poſſunt induci, & noua probationes.

e Prouocationib.] quæ fiunt a ſpectabilibus, vt l. præcipimus, in prin. & priuato delegato, non illuſtri, vt ſupra, in ead. l. § huic.

f Decernendam.] videbimus enim an maior quantitas cõtineatur, in ſentẽtia in qua appellatur, necne. Quid autem ſi de hoc dubitetur, quia talis eſt ſpecies de qua poteſt dubitari, vt ſi eſt tutelæ, vel curæ: ſub quo iudice cognoſcetur? Poteſt dici quòd ambo in dubio cognoſcent. ar. ff. de iuriſd. omn. iudi. l. ſi idem. §. j. & fin. & ar. ff. de lib. agno. l. iij §. quia Plautianum.

g Terminetur.] ſcilicet litis æſtimatio.

h Iudicibus.] ſcilicet præfecto & quæſtori: vt ſupra eod. l. præcipimus.

i Excipientibus.] ſcilicet in ſcriptis.

k Diſſentient.] iſtis duobus modis adiitur quæſtor, vt ſubijcit. ſic. ff. de arbitr. l. item ſi vnus. §. principaliter. Sed quomodo aditur quæſtor, cum erat vnus de duobus? Dic ꝙ plures erant quæſtores, vt patet. ff. de offic. quæſto. l. j. patet ergo, ꝙ per hanc legem vnus non vltra decem libras auri, duo non vltra viginti iudicant. Sed contra. j. eo. l. fina. in fi. vbi dicit, ſi ex poſtfacto apparet excedere, de toto cognoſcit. Sed illa corrigit iſtam. Item not. ꝙ ambo ſimul debent cognoſcere. Sed aliud in pluribus tutoribus, vbi etiam vnus agit, vt ff. de admin. tut. l. decreto. § fi.

l Duos.] ſecundum prædictã diſtinctionem.

m Biennij.] hic nõ ponitur tempus appellationis exercendæ:

† L. j. j. de ſen. PP. in qua biẽniũ datur ad ſupplicãdũ principi. Contra.

‡ hodie anni l. vl. §. in his. j. eod. Contra.

da: ſed id intra quod appellatio cognoſcenda intimari debet iudicib. vt de ea cognoſcant. Sed authentica videtur ſtatuere duos menſes ad appellationem inchoádam quæ fit à pedaneis iudicibus à principe delegatis, vt in authen. de iudicib. §. audiant, colla. vj, Ioan. in alijs videtur ſtatui medium tempus appellationis, vt j. tit. j. l. nemo.

a Aſſertiones.] vt j. tit. j. l. fin. §. in his, & l. per hanc, & ſ. e. l. eos. §. ſi quis, & j. eo. l. ampliorem.

SI quando.] CASVS. In l. præcipimus, circa principium dicebatur, quod ſi appelletur à duce, præfectus de ſententia iudicabit. hæc l. corrigit, & dicit: ſiue ſit illuſtris dux, ſiue ſit dux magiſter militum, ſemper à duce appellabitur ad magiſtrum officiorum, & ad quæſtorem.

b Duciano.] hic dicit, quòd ſi à duce ſpectabili, vel illuſtri appelletur, quæſtor palatij, & magiſter officiorum cognoſcent. Et eſt contra ſ. eo. l. præcipimus, §. quòd ſi a duce. Solu. vt ibi, & non legitur in ſcholis.

ADDITIO. Hāc l. notat Barto. hic ad quæſtionem, quòd ſi rex habens ducatū, vel comitatum, iudicat vt dux, vel comes: appellatur ad ſuperiorem ſibi in ducatu, vel comitatu, non inſpecta regia dignitate. hoc ipſum dicit idem Bar. per hanc eandem. l. in l. j. §. ſi quis in appellatione, in vlti. q. ff. eod. Item facit ad aliam quæſtionem: Si aliquis epiſcopus, vel clericus alius habeat iuriſdictionem à principe, & iudicat vigore illius iuriſdictionis: quòd ab eo appellatur ad principem, non ad Papam: vt hic eſt caſus ſecūdum eundem Bart. hic, & in d. §. ſi quis in appellatione, de quo vide latius p canoniſtas in c. Romana. §. dēt, eo ti li. vj.

AMpliorem.] CASVS. Olim ſi aliquis appellabat, appellator ante habebat commodum de

† Corrigitur in No. 23. c. 3. Cōſtitu.

¶ Quæ vero fuerint ab eo vel eis decreta, nulla prouocatione ſuſpendātur.

¶ Nouas etiam aſſertiones[a] à partibus apud eundem, vel eoſdem iudices addi, ad exemplum cōſultationis ad ſacrum noſtrū palatium introducendæ permittimus. Dat. VIII. Id. April. Conſtantinopo. Decio Cos.

Si appellatur à duce, ſiue ſit illuſtris, ſiue ſpectabilis, ſolum magiſter officiorum cognoſcit. & in hoc corrigitur l. præcipimus. hoc dicit ſecundum Bar. Vel ſic: De appellatione interpoſita à duce ſpectabili, vel illuſtri cognoſcit magiſter officiorum, & quæſtor ſacri palatij. Salic.

XXXVI. Idem A. Demoſthenii præfecto prætorio.

SI quando duciano[b] iudicio appellatio fuerit oblata: ſiue ab ipſa qualitate iudicis, ſiue ex diuina delegatione viro ſpectabili duci deſtinata, ſiue inter ſpectabiles idem dux connumeretur, ſiue illuſtri dignitate decoretur, ſiue etiam maiore (cum etiam magiſteriæ poteſtatis homines, nec non conſulares ſæpe, vtilitate publica poſcente, ad huiuſmodi curam perueniant) nullo diſcrimine habito, non dignitatem, ſed ducatus magiſtratum ſpectari: & appellationem ex quocunque duce peruenientem, non vt antea erat diſpoſitum, ſed apud virum ſublimiſsimum magiſtrū officiorum: necnon virum excellentiſsimum noſtri palatij quæſtorem, communi audientia propoſita, in ſacro auditorio more conſultationum, viris deuotis epiſtolaribus excipientibus ventilari ſancimus: nulla veteris legis in hac cauſa obſeruatione cuſtodienda, ſed apud eoſdem tantummodo excellentiſsimos iudices cauſa trutinanda.

Appellatur à tanto, & diſcutitur de toto: quia appellatio eſt communis etiam parti, quæ non appellauit. h. d. ſecundum Bal. & non eſt alibi. Vel ſic: Appellatus poteſt appellationem exercere ſicut appellans, & petere ſententiam in melius reformari in ſui fauorem. h. d. vſque ad ſ. in reſutatorijs. Bar. & Salic.

XXXVII. Idem A. Iuliano * P. P.

AMpliorem prouidentiam ſubiectis conferentes, quàm forſitan ipſi vigilantes[c] inueniūt, antiquam obſeruationem emendamus: cum in appellationum auditorijs is ſolus poſt ſentētiam iudicis emendationem meruerat, qui ad prouocationis conuolaſſet auxilium: altera parte, quæ hoc non feciſſet, ſententiam ſequi (qualiſcunque fuiſſet) compellenda.

¶ Sācimus itaque ſi appellator ſemel in iudicium venerit, & cauſas appellationis ſuæ propoſuerit: habere licentiam & aduerſarium eius, ſi quid iudicatis[d] opponere maluerit, ſi præſto fuerit, hoc facere, & iudiciale mereri præſidium.

¶ Sin autem abſens fuerit: nihilo minus iudicem per ſuum vigoré eius parteis adimplere.[e] †

Gaudent breuitate moderni. h. d. ſecundum Bar. Vel ſic: Libelli appellatorij non debent eſſe verboſi: nec ſuperflua, ſed neceſſaria tantum continere, quibus omiſſis puniuntur offendentes arbitrio iudicis. h. d. ſecundum primam expoſitionem quæ eſt magis amica litteræ. Salic.

appellatione, non aduerſarius. verbi gratia: conueni Titium in xl. iudex condemnauit eum in xxx. ſi Titius appellabat, iudex appellationis, vt ei videbatur, ferebat ſententiam pro appellatore, non pro me. dicit imperator, quòd ego debeo reportare commodum de appellatione: quia ſi Titius dicat ſe iniuſte condemnatum in xxx. ego poſſum dicere, quòd debet condemnari in xl. & iudex appellationis poterit ferre ſententiam pro me, ſi vr ei, ſiue fuerit præſens, ſiue abſens. [SED ENIM] Quando appellatur à minori ad maiorem, debet mittere iudici appellationis omnia acta: & ſi ſit quæſtio de x. libris auri, & poſt proceſſum cauſæ appareat, quòd illa quæſtio contineat. xv. & ita videbatur, quod vnius iudex non poſſet cognoſcere, vt ſ. eod. l. in offerendis. Dicitur tamen, quòd iudex appel. etiam de xv. poterit cognoſcere, & ferre ſententiam. Viuia.

c Ipſi vigilantes.] id eſt ipſi viderent ſi in hoc cogitarēt tantum quātum nos pro eis cogitamus.

d Iudicatis.] verum eſt ſuper eo capitulo in quo eſt appellatum, vel connexo, non in alio, vt ff. de mino. l. etiam. §. ex cauſa, & ff. de arb. l. quid tamen. & ſ. de tranſa. l. ſi ex falſis, & ad hoc. ſ. eod. l. in offerendis, in fi.

e Adimplere.] ſupplendo de iure, & inducendo legem pro abſente, vel reſpondendo legi contra eum inductæ, quod eſt verum generaliter, vt ſ. vt quæ deſunt aduo. par. l. vnica. Item & de facto, vt quærendo an promiſſio per metū facta fuerit, vel dolū. Vel abſolutio fuerit facta, vel pactum factum, quod hic eſt ſpeciale, vt j. tit. j. l. ij. in fi. & plenè diximus, vt ſ. vt quæ deſunt aduoc. l. vnica. Accur.

ADDITIO. Tu dic cum Barto. hic, non eſſe ſpeciale in hoc

* Iul.

† Cōcor. gl. in c. bonæ memoriæ, ſuper verbo, curauimus, in me. extra de poſtu. præla.

hoc caſu: immo regula eſt ſecundum eum, quòd vbicunque contra abſentem poteſt perueniri ad definitiuã ſententiam, iudex pro eo poteſt ſupplere de facto, vt hic, & ſ. quomodo & quando iudex, authen. qui ſemel, ibi, perquiſita veritate &c.

a In refutatoriis.] in quibus refutatur audientia iudicis, qui tulit ſententiam, vel in literis dimiſſorijs. Vel tertio appellat preces refutatorias illas de quibus dixi ſupra, de relat. l. j. in fin.

b Ea.] ſupple & caueant ea &c.

c Perorata.] id eſt allegata. & alibi ſcripta de teſtibus, & confeſſionibus, quæ iudex appellationis habet ſibi tradita.

d Iterum.] & ita bis idem repetebat: non autem dicit, quòd acta primæ cauſæ nõ videat iudex.

e Reſuſcitare.] id eſt in ſcriptis redigere, & recitare: argu. ad hoc. ſ. de precib. impe. offe l. fin. & ſ. de rela. l. ſi. Acc.

f Aliquid noui continent] vtputa confeſſiones nouiter factas. & teſtificationes, breuiter narrandum eſt ſecundum Azo.

g Addere.] not. fieri poſſe confeſſiones de nouo.

h Quòd ſufficiant.] ideo non deerit: q. d. quia ſufficiant.

i Promulgatam.] ſ. e. l. in offerendis.

k Excedere.) puta in vniuerſali iudicio petitione hæreditatis, & familiæ erciſcundæ.

l Imponere.] ex eadem parte. Vel forte etiam ex alia cauſa. nam, & alteri licet petere emẽdationẽ, vt in prin. huius leg.

m Rationis.] aliàs rationis, ſcilicet inductæ ex lege illa, in offerendis. & aliàs, narrationis, ſcilicet dictæ legis. Et no. quòd ex hac lege & inſtit. de act. §. ſi minus, colligunt quidam, vt ſ. quòd ſi primo petij quinque, in codẽ iudicio poſſum addere & petere alia quinque. quod nõ placet. & hic dicit in petitione hæreditatis, vel ſimili iudicio, vt dixi in vniuerſali.

* adſcriptionib.

In refutatorijs[a] autem libellis qui ſolent maxime in ſacro auditorio prudentiſsimorum noſtrorũ procerum recitari, caueant tam litigatores, quàm libellorum dictatores verboſis uti aſſertionibus,[*] & ea[b] quæ iam perorata[c] ſunt, iterum[d] reſuſcitare:[e] ſed hæc ſola eis inſcribere, quæ compendioſa narratione cauſas prouocationis poſſunt explanare, vel aliquid[f] noui cõtinent, vel addere[g] quod derelictum eſt, ſciturꝭ quòd ſi hoc fuerit prætermiſſum, non deerit aduerſus libellorum conditores ampliſsimi iudicij competẽs indignatio, quòd ſufficiant[h] geſtorum volumina intro ducta, & virorum ſpectabilium magiſtrorum ſcriniorum breues omnia aptiſsime oſtendere.

Sufficit quòd iuriſdictio in principio ſit fundata ratione dubij, licet in calculo ferenda ſententia appareat aliquid quod a principio eſſet obſtatiuum iuriſdictioni. hoc dicit ſecũdum Bal. Vel ſic: Si tempore ſententia ſumma reperiatur maior quàm prima facie videbatur: non impeditur iudex ſuper toto pronunciare. hoc dicit notabiliſ. §. illo, quem bene not ſecundum Bar. Vel ſic: Creſcente lite, creſcit iuriſdictio. Vel ſic: Ratione dubij cognoſcitur, & pronunciatur vltra iuriſdictionem ordinariam iudicantis. Salic.

D Sed enim ſcimus legem noſtram eſſe promulgatam,[i] per quam more cõſultationum in cauſis quidem quæ vſque ad decem libras auri extenduntur, vnum iudicem ſancimus ſupponi, viginti aũt, duos ſublimiſsimos iudices. Sed cum prima quidem facie videbatur non tantã ſummam excedere,[k] in definitiua autem ſententia apparebat iudici, vel iudicibus etiam maiorẽ quantitatẽ debere imponere:[l] nõ erat eis poſsibile formã qua erant concluſi, excedere.

Sed nos definimus, & omnem eis damus facultatem, ſi hoc ita fuerit ſubſecutũ, licere eis & ampliorem ſummã præfata quantitate in qua dati ſunt iudices, excedere: & non admodum ſuę rationis,[m] ſed ad veritatis indaginẽ ferre ſententiam: ne tanti iudices quaſi vinculis præpediti non poſsint legum veritati, & iudiciali vigori per omnia ſatisfacere.

TITVLVS LXIII.

DE TEMPORIBVS & reparationibus † appellationum, ſeu conſultationum.

C *Qui appellat à nominatione, habet decem dies ad appellandum duos menſes ad proſequendum. ſecundum vnam lect. Bal. Vel ſic: Tempus exercendæ appellationis interpoſitæ à nominatione ad munera, eſt duorum menſium à tempore ſcientiæ. Bart.*

I. Imp. Conſtantin. A. ad Criſpinum.

SI quis per abſentiã[n] nominatus, vel ad duumuiratus, aliorumq; honorum inſulas, vel munus aliquod[o] euocatus, ad prouocationis auxilium cucurrerit: ex eo die interponendæ[p] appellationis duorum mẽſium ſpacia ei computanda[q] ſunt, ex quo contra ſe celebratam nominationem didiciſſe monſtrauerit.[r] Nã præſenti, qui factã nominationem cognouerit, & appellare voluerit: ſtatim debent duorum menſium ſpacia computari.

Quando & qualiter fiat appellatio dixit: nunc intra quæ tempora exerceatur.

S quis.] CASVS. Nominatus ad munus aliquod, ſi ſe vult excuſare, debet appellare. Intra vero quod tempus debeat proſequi appellationem, quæritur? Reſpon. quod ſi abſens eſt, intra duos menſes computandos à tempore ſcientiæ: ſi præſens eſt, ſtatim incipiunt currere ſibi duo menſes. Viuia.

n Si quis per abſentiam.] omitte modo, per abſentiam.

o Munus aliquod.] præter tutelam, vel curam, vt dixi. ſ. tit. j. l. ſi ad ſcribatum, & facit ad hoc. l. hi qui. Accur.

p Interponendæ.] vel ꝓprie, & erit ſpeciale. vel verius, id eſt interpoſitæ intra decem dies, vt ſ. tit. j. auth. hodie, & extenditur cauſa appellationis in duos mẽſes, & in hoc eſt ſpeciale: quia aliàs alia tempora ſtatuuntur, vt ſ. l. proxi. & in au thẽ. ei qui. prima eſt contra l. ff. quando ap. ſit. l. j. §. quod in ſententijs. Accur.

q Cõputanda ſunt.] ad exercendam. & hic accipe, per abſentiam.

r Monſtrauerit.] quòd eſt eo ipſo quòd contrarium non probatur, id eſt contra ſe monſtrabitur, vt & ff. de prob. l. verius, & ſic habebit ꝓ ſingulis xx. miliaribus vnã diem. ff. de ver. ſig. l. in itinere, & ſic plus habet, quam ille qui præſens eſt. & ad hoc. ſ. quomodo, & quando iudex, ab eo. & eſt ſpeciale in hoc: vt cito per officiales reipublicæ cõſulatur. & ex hac lege poteſt poni caſus in regula iuris, vt ff. de regu. iuris. l. vbi lex.

† Cũ neceſſitas publica, vel ægritudo iudicis in cã fuit, vt laberetur tpa, ex reſcripto petit reparatio: & ea aduerſario denun ciãda eſt. Co. Theo do. eo. tit. l. 3. Ant. Contius.

Tempora.]

TEmpora fatalium.] CASVS. Olim ſtatuta erant tempora in exercenda cauſa appellationis: & illa dicebantur fatalia: quia fatum, id eſt mortem, vel terminum imponebant cauſæ: quia ſi aliquis appellabat a ſententia clariſſimi, vel ſpectabilis. vj. menſes dabantur: & hæc tempora dicebantur primi fatalis diei. elapſis his temporib. videbatur terminata cauſa, vel mortua de rigore iuris: ſed de æquitate dabatur ſecundus fatalis dies, cuius ſecúdi diei tempora erant. xxx. & vnus dies, & tertius, & quartus, & quilibet totidem dierum: & ſi appellator nó proſequebat cauſam appellationis intra illa tempora, adhuc poterat petere reparationem, vel refectionem cauſæ à principe intra tres mêſes, qui computabantur à tempore quo quartus fatalis dies elabebatur. Si vero appellatum eſt à delegato à principe, tempora primi fatalis diei erant ſex mêſium. & poſtquã eſt elapſus prior dies fatalis, dãtur tres fatales: & tẽpora cuiuslibet fatalis ſunt xxx. & vnus elapſis his temporibus non poteſt peti reſtitutio à principe ſed ſententia mandatur executioni. Si autẽ ſit appellatum a delegato præfecti prætorio, vel alterius, primus fatalis dies erit duorum menſium, & alij tres dies fatales. & computabuntur in his diebus fatalibus dies feriati. his temporibus elapſis, ſi appellator nõ proſequatur cauſam appellationis, prima ſententia remanet firma. Viuia.

Tempora fatalia introducenda appellationis in veram ipſius proſecutionem ſecundum qualitatem iudicum à quibus appellatur, diuerſa ſtatuuntur. Bal. Vel ſic: Si appellatur ab ordinario, ad appellationis proſecutionem inchoandam primum fatale eſt ſex menſium: & dantur alia tria vnius menſis pro quolibet. Et a principe poteſt intra tres menſes reparatio poſtulari: nec partis citatio requiritur. ſi appellatur a delegato eadem ſunt fatalia reparatione accepta. Sed ſi appellatur a delegato illuſtris, vel ſpectabilis, primum fatale eſt duorum menſium: cætera non mutantur. & ſi vltima dies cadit in feriatam, præcedens inſpicitur: & fatalibus elapſis pro non appellante habetur. h. d. ſecundũ Bar. Vel ſic: Lex iſta tractat de tempore intra quod debet inchoari proceſſus appellationis. Pau. de Caſt.

II. Impp. Theod. & Valentinia. AA. Cyro præfecto prætorio.

TEmpora † fatalium a dierum pro ſeculi noſtri beatitudine credimus emendanda, vbique dilationum materias amputantes. b †

Et primi quidem fatalis diei tempora c poſt appellationem, ſiue à viro clariſſimo rectore prouinciæ, ſiue à ſpectabili iudice fuerit appellatum, ſex menſium eſſe iubemus.

Quòd ſi primo fatali die lapſus eſt appellator, triceſimum primum diem alterum volumus eſſe fatalẽ.

Quòd ſi eo quoque appellator exciderit: tertium ſimiliter, totidem diebus intermiſsis, fatalem obſeruari decernimus.

Quòd ſi tertius quoque lapſus fuerit temporalis: quartum etiam fatalem poſt triceſimumprimum diem ſimiliter obſeruari decernimus. Quòd ſi ita contigerit, vt quatuor fatalibus diebus qui appellauit, exciderit: tunc intra trium aliorum menſiũ ſpacium à noſtro numine reparationem d peti præcipimus, qua petita nec aduerſarium decernimus admoneri, e nec temporalem f diem ad petitionem reparationis numerari, ſed trium menſium ſpacio ex quarto fatali numerando cauſam induci præcipimus: licet ante vnum diẽ reparatio fuerit impetrata: licet allegata in iudicio virorum illuſtrium præfectorum non fuerit. g Nec hoc h parti nocebit aduerſæ: cum non dubius, ſed notus omnibus dies fatalis i appareat. Et hoc ſi aduerſus viri clariſsimi rectoris prouinciæ, vel ſpectabilium iudicum ſententias fuerit appellatum.

Quod ſi ab arbitro k in prouincia ex delegatione ſacra diſceptante appellatio ſubſequatur: poſt priorem fatalem lapſum tres alij tantum fatales dies ſimiliter (vt ſupra dictum eſt) ſeruabuntur, nulla reparatione à noſtro numine poſtulanda: ita, vt nonagintatribus l diebus elapſis, iudicata congruę executioni m mandentur.

Sin autem ex ſententia prætorianæ præfecturæ,

a Tempora fatalium.] fatales dies dicuntur, quia fatum, id eſt finis cauſę imponitur, vt ſupra, de aduo. di. iudic. l. aduocati, & ſupra, de iudi. l. properandum. §. huius, & infra eodem. l. nemo. Accurſius.

b Amputantes.] quæ denegari debent, niſi vrgentiſſima cauſa, vel ratio poſtulet, vt ſ. de dilat. l. j. Sed cur dicitur hic fatalium, cum & alij dentur? Reſpond. ideo quia mero iure cauſa in fatum conceſſit, & finem accepit: licet de æquitate aliæ adhuc dentur dilationes.

c Tempora.] id eſt dies fatalis.

d Reparationem.] quia cum cauſa accepit fatum, petitur à principe, vt reparetur: quod fieri poteſt intra tres menſes: tribus menſibus computandis à fine quarti fatalis, vt ſubijcit: nec in hac petitione reparationis, vel poſt eam petitam neceſſe eſt vocari aduerſariũ pro hoc, ut ſubijcit. Sed hodie iure codicis non videtur habere locũ reparatio, vt infra l. proxi. niſi dicatur illam correctam per vltimam legem huius tituli: vltima corrigitur per authẽ. de iud. §. appellationes, colla. vj.

e Decernimus admoneri.] ad hoc, vt ſciat qualiter reparatio petita ſit, nec ẽt in eius petitione.

f Temporalem.] ſ. reparationis indultum: quaſi dicat, nõ computatur ſtatim ex quo datur, ſed demum finito quarto, cum forte intra tempora quarti petita ſit reparatio. & hoc ſubijcit, & ſupra qui admitt. ad bon. poſſ. l. fin. Alij dicunt, quod hic dicit, quod non eſt aliud tempus dandũ poſt illam reparationem: & quod infra ſubijcit, non mutatur.

g Non fuerit.] ante finitum quartum, & poſt quintum incœptum.

h Nec hoc.] quòd ſic petitur ea abſente: quia non debet certiorari, qui ſcit, vel ſcire debet: vt hic ſubijcit, & ff. de act. emp. l. j. in fine.

i Fatalis.] finis quarti, & principiũ quinti. Item non nocebit ſimiliter: quia cũ voluerit i facto principali petere, qui reparationem petijt, debebit aduerſariũ vocare.

k Quod ſi ab arbitro.] id eſt delegato principis.

l Nonagintatrib.] præter primum ſcilicet fatalem, qui eſt ſex menſium, vt ſupra l. proxi. & infra l. fina. §. j.

m Executioni.] ſed nonne dabitur ſpacium duorũ menſium, vel quatuor poſt omnes fatales, ſicut poſt confirmationem, quod videtur, vt ſupra de vſur. rei iud. l. ij? Sed reſpondeo, non: quia iudex appellationis non iudicauerat, quia non venerat pars ad iudicium. Perinde eſt ergo ac ſi non fuiſſet appellatum. vnde ex prima ſententia fit executio, vt in fine huius legis, ſecundum Azo.

Fatalia eſt rum p quẽ poſſunt reparari.

a Ex Nouel. Theodo. q non extat. Cótius.

† Quia in tertiu dabat. 4. mẽ ſiũ reparatio. l. vlti. C. Theo. e. tit. Itẽ dabitur ſecũda reparatio ad impetrãdum reſcriptũ.

Fatale cãrum quod dr eſſe.

Appella-

a Appellauerit.] id eſt, appellationem repulerit, ſecundum H. A ſolus: communiter, quando duo ſunt, qui communẽ habent cauſam contra tertium.

b Præcedentes eos dies, vt temporales.] Conſtrue ſic: temporales, id eſt feriati dies obſeruentur à litigantibus, vt ſ. ſicut præcedentes eos dies feriatos. q. d. feriati, & non feriati computentur, vt ī. de fer. & de dilat. l. ſiue pars. § feriæ. Alij dicunt quòd præcedentibus diebus debet expediri negocium, cum ſuperueniunt fatales. Accur.

c Si ſolus litigat.] quia non eſt præſens aduerſarius contra quem eſt appellatum, qui opponeret fatalia cucurriſſe. Et not. hic quòd iudex ſupplet de facto quod notum eſt ei non vt iudici, & ſic ſupra tit. j. l. fin. §. ſin autem abſens, & ff. de procurato. l. filius familias. §. milites, & dixi ſupra, vt quæ deſunt aduo. par. l. j. Vel dic quodammodo ei eſſe notum vt iudici.

Iudex de facto pōt ſupplere.

Sequitur authent. ei qui appellat, quæ corrigit legem iſtā. & eſt de his qui ingredi. ad app. §. j. colla. v. Accur.

Ei qui appellat.] In legibus erat plures fatales dies conſtituti, ſicut dictum eſt ſuperius. Authen. ſtatuit vnum tantum fatalem diem, intra quem appellator debet proſequi appellationem, ſiue ſolus ipſe ſit in iudicio, ſiue præſente altera parte: & ſi iuſta cauſa interuenerit, alius annus datur ei, ad exemplum. Si appellator nolit proſequi appellationem, victor debet afferre ſuas allegationes, vt prima ſententia confirmetur, vel reſcindatur, & abſens præſenti debet condemnari in expenſis.

Not. ſm Manſu. in tit. de ador namentis. authenticā hāc. intelligendā nedum in appellādo, ſed etiā in appellatione proſequenda.

Facit ad hāc. §. gl. in c. bonę memoriæ, ſuper verbo, curauimus, in me. extra, de poſtu pla.

d Secundum ſe.] id eſt cum ipſe ſolus eſt in cauſa ſine aduerſario: & communiter, quando cum aduerſario: nā & vterque eſt... poteſt, vt ī. e l. fi. § illud Vel dic ſecundum ſe, quādo

vel magiſtri officiorum, vel ab alio illuſtri dignitate decorato arbiter in hac ſacratiſsima ciuitate fuerit delegatus, & appellatio contra definitionem, vel ſententiam eius ſubſecuta fuerit: primus quidem fatalis dies duorum menſium, alij vero tres ad ſimilitudinem ſupradictorum fatalium numerentur.

B

Qui vero delegatū vel à ſpectabili iudice, ſeu pręſide prouinciæ arbitrum appellauerit: [a] primum quidem fatalem diem duorum menſium, tres vero alios ad ſimitudinem prædictorum fatalium dierum habeat.

Illud etiam circa obſeruationem fatalium dierū cuſtodiri decernimus, vt ſi forte temporales inferiatos dies quoquo modo inciderint: præcedentes [b] eos dies, vt temporales à litigantibus obſeruentur.

C

Quòd ſi quis ſecus ac iura præcipiunt, lapſus dies fuerit temporalis, & hoc primo loco vel à præſente aduerſario, vel etiam à iudice ſi ſolus litigat [c] appellator, fuerit oppoſitum, probatumq́ue: pro eo habebitur appellator, ac ſi ſententiam quoquo modo non coactus ſuſceperit.

D

IN AVTHENT. DE his qui ingrediun. ad app. §. j. colla v. conſti. xj.

Hæc authen. dicit quòd tempus exercenda, & finienda appellationis eſt annus, & ex cauſa ſcilicet impedimēti eſt biennium: intra quod tempus vtraque, & altera pars poteſt cauſam proſequi: quo tempore tranſacto iudice appellationis nihil pronunciante, ſententia prima tranſit in rem iudicatam: Si ergo appellans vult abſente aduerſario pronunciari, ne ſententia prima confirmetur, debet vltimo menſe comparere, & facere aduerſarium citari. Iudex vero ſententiam infirmabit, vel confirmabit prout acta dictabunt, abſente ſemper propter abſentiam condemnando in expenſis. Bald.

EI qui [i] appellat, impertitur annus, intra quē ſecundum ſe [d] cōmuniterve cum aduerſario litem exequatur: aut ſi iuſta cauſa [e] interceſſerit, alius annus īdulgeatur: [f] quo [g] tranſacto, lite non completa, [h] rata manet ſententia. [i]

Appellatore ceſſante, cum vnus menſis [k] ſupereſt ex biennio: licet victori ingredi, vt reus quæratur: quo ſiue inuento, ſiue non, ſuas afferat allegationes: & vel confirmetur, vel reſcindatur ſententia, in omni caſu [m] abſente in expenſis condemnando ſecundum tempora fatalium dierum.

Neutro [n] vero occurrēte, poſt ſecundum fatalē [o] permanet ſententia rata.

IN AVTHENT. DE appell. §. j. colla. viij. conſtitut. ij.

Iſta auth. dicit quòd pendente cōpromiſſo tempus inſtantiæ appellantis non labitur quotcunque annis durauerit compromiſſum. Bald. Vel ſic: Non currit tempus ei qui ſemper litigat etiam coram arbitro. Bartol. Vel ſic: Si de cauſa appellationis compromittatur, tempora interim non currunt. Sali.

SI tamen in medio cauſæ apud iudicem appellationis vel motæ, vel nō motę aliqui eligantur arbitri, & propterea biennium tranſeat, intra quod oporteat appellationem finiri, & per quamlibet occaſionem ad iudicem ap-

e Iuſta cauſa.] quare non poſſit exequi litem.

f Indulgeatur.] à lege: & ſic non eſt opus reſtitutione in integrum.

g Quo.] ſ. ſecundo anno: & ſic ſunt duo fatalia. Sed olim plura licet breuiora, vt hoc ti. l. 2. & fi.

h Completa.] i. nō concluſo, & renunciato.

i Manet ſentētia.] ac ſi non fuiſſet appellatum, vt ī. e. l. fi. §. fi. in fin. & in hac lege, tempora, in fi. & ſ. tit. j. l. ſi contra maiorem. Et hoc caſu actio in factū datur ex ſentētia prius lata: licet quando ſecundo ſententiaretur, aliud eſſet ſecundum quoſdā, vt not. ff. de his qui notan. infam. furti §. j. Sed quid ſi iuſta cauſa etiam ſecundo anno fuerit īpeditus? Reſpon. datur reſtitutio ex clauſula generali. ff. ex quibus cau. ma. l. j. in fin. & in corpore vnde ſumitur. § j. ibi, quid enim agere oportebat &c. & ita primus & ſecūdus ann' dat à lege: tertius & alij per reſtitutionē, & ſic vltra biennium extenditur, ſicut & in alijs caſibus quos habes ſtatim ī auth. ſi tamē &c. & in auth. ſed & lis, & in authē. ſi appellatione.

† Cōcor. cum hac auth. c. cū ſit Romana, extra de app.

k Vnus menſis.] & etiam ante, ſi vult, vt ī. eo. l. fin. §. nulli licentia. Sed certe illa loquitur in introducenda, nō in exercenda.

l Aſtierat.] Actor.

m In omni caſu.] ſiue reſcindatur, ſiue confirmetur, & gratias agat deo, quòd in principali cauſa ſeruatur ei (quāquā abſenti) iuſtitia: vt in corpo. §. j. in fin.

n Neutro.] i. nec actore, neque reo veniente.

o Secundum fatalem.] i. poſt biennium & idem ſi tantū datus eſt annus.

SI tamen.] CAS. Hæc auth. dicit. Si contingat, q forte in

te in medio tẽpore fatalium, id eſt duorum annorum qui dati ſunt ad appellationẽ exercendam, ipſi litigatores eligant arbitros: non currit tempus: quia litiganti non currit tempus. Viuia.

a Ex curſu temporis.] nec ei currit tempus, qui ſemper litigat: vt. ſ. de inof ſi. teſtamen. l. cõtra maiores.

A quod dicit, ſi ſteterit per iudicem. Sine ergo ſteterit per principem, non currit tempus, ut ſ. authen. ſed & lis: ſiue per alium iudicem, idem eſt, ut hic. quod intellige quantum ad effectum: nam datur reſtitutio, vt ff. ex quib. cau. ma. l. ſi per prætorem. §. ait prætor. In cauſa principali nõ datur reſtitutio poſt trien nium, vt. ſ. de iudi. l. properãdum. §. ſin autem vtraque. Sed quid ſi ſteterit per alium? Reſpond. nihilominus currit tẽpus, ſed agitur contra eũ de dolo, vt ff. de dolo. l. arbitrio, §. dolo. ſed ſi ille nõ eſſet ſoluendo, reſtitueretur ad litem: vt ff. de eo per quẽ fac. eſt. l. ſi. Accur.

pellationis cauſa reuertatur: non lędatur † ex curſu tpis, a ſed exerceat, & terminum legitimũ ſuſcipiat, etſi decies millies plus quàm biennij tempus trãſierit, niſi bienniũ ceſſerit, poſtquam arbitrium fuerit deſertum.

IN AVTHEN. de appella. & intra quæ tẽpo. §. ad hæc ſancimus, colla. iiij. conſtitu. ij.

Si ſtat per principem, non currunt tempora appellationis donec princeps conſtituat quis cognoſcat. Bal. Vel ſic: In conſiſtorio principis currit tempus intimanda, ſed non introducenda appellationis, donec cõſtituat quis cognoſcere debeat. Sali.

SEd & lis quæ ſperatur in conſiſtorium principis inferri, abſque damno moræ maneat intacta, b donec ipſe faciat eam introduci, & à proceribus ſecundum morem dirimi.

C

IN AVTHEN. vt ſponſa. larg. §. hoc quoq;, colla. ix. conſti. ij.

Si ſtat per iudicem appellationis, non currunt fatalia. Bald.

SI appellatione ſecuta, nouiſſimo c induciarũ die c aut pars vtraq;, aut ſolus q appellatione vſus eſt, occurrerit, & ſuam pſentiam manifeſtauerit iudici futuro appellationis examinãti negotium, vel eius conſiliarijs, aut his q lites intromittũt, & iudex in definitis diebus eũ ſuſcipere differat: nullum d

D

præiudiciũ partibus, aut vni earum ex hoc penitus volumus fieri, ſed poſt hoc examinari appellationes huiuſmodi, & legitima ſententia terminari.

B

Ad appellationem exercendã poſt tempora ſtatuta ſupra eo. l. 2. non conceduntur alia. Et tempus appellationis introducendæ, eſt dimidietas temporis exercendæ. Sali. Vel ſic: Lex iſta venit ad ſuppletionem præcedentis, & dicit quod tranſactis temporibus de quibus ibi, deſeritur appellatio: & non eſt licitum à principe impetrare reſtaurationem, niſi in primo caſu legis præcedentis. Paul. de Caſt.

III. Imp. Iuſtinianus A. Appioni præfec. præt.

NEmo arbitretur in poſterum licentiam futurã cõſultationibus e vltra ſtatuti f tpis viuẽdi ſpacia, neq; per oblationẽ precum, neque per ſacrũ reſcriptum ſuper reparatione temporum indulgẽdũ, neque ſub prætextu g quodam altero, ſed omnibus incumbendum eſſe vigila nti diligentia, h quò prouocationes eorum intra ſtatutum tẽpus introducantur.

¶ Ita ut etiam geſta in iudicio contra quod prouocatum eſt, non prope finem temporis tradantur ſcrinio ſacrarum epiſtolarum, ne præpediatur per aſtutias fatalis rei terminus: ſed aut ſtatim i poſt quam appellatum ſit, aut non minus q̃ ante dimidiam k partẽ temporis p-

† Cõcor. gloſ. ſuper verbo prolatã, in c. veniens, de renunciа. & in clement. quandiu, de appell.

SEd & lis.] CASVS. Superiores authen. locum habent quando lis ventilabatur coram aliquo iudice: hæc quã appellatio ventilatur coram principe. dicit enim quòd lis quæ mouetur corã principe, poteſt moueri omni tempore, donec imperator pcipiat quod illa cauſa determinetur. Vivianus.

b Intacta.] hoc etiã olim erat, vt infra eo. l. fin. § ſi tamen. & intelligunt quidã ut lo. hanc authen. quando ille qui appellauit, notum fecerat principi: alias nõ eſſet ſine damno moræ. Alij dicunt contra quòd qui metuit ſententiam, debet notificare, ut cõfirmetur uel delegetur, non appellans. & pro eis eſt in authen. de his qui ingre ad appel. §. illud quoque, colla. 5.

Sequitur alia authen. ſi appellatione. aliàs incipit, itẽ ſi appellatione. quæ eſt] in cor. ut ſpon. lar. §. hoc quoque, coll. 9.

SI appellatione.] CASVS. Si appellator vel altera pars, aut ambo ſimul veniant ad iudicem appellationis, etiam vltima die fatalium, & iudex nolit eum vel eos audire: nullum fit præiudiciũ partibus in hoc: quia poſtea etiã poterit examinari cauſa appellationis: cum ſtet per iudicẽ quo minus appellatio exerceatur. Vi.

c Nouiſſimo induciarũ die.] id eſt in ultima dilatione.

d Nullum præiudicium.] immo uidetur rata ſententia, ut ſ. e. authen. ei qui. Sed hic ſterit per iudicem, ut ff. ex quib cau. ma. l. ſed & ſi per prætorem. § . ait prætor, & de dam. infe. ſi finita. §. eleganter. Sed certe authen. illa, ei qui &c. loquitur quando ſterit per iudicem, ut in cor de his qui ingre. ad appel. circa princ. colla. 5. Sed certe nec ibi prohibet vltra biennium prorogari in eo

NEmo.] CASVS. Hęc lex corrigit primam in hoc quod prima dicebat quòd elapſis primis fatalibus diebus poterat peti reparatio ſiue reſtitutio cauſæ: hic dicit q reparatio nullo modo petatur: ſed appellator ſtatim cum appellat, vel intra medietatem temporis quod datur ad appellationem proſequendam vel exercendã, debet appellationẽ exercere.

e Cõſultationibus.] id eſt appellationibus. & ſic ponitur contentum pro continente, ſecũdũ Ot.

f Statuit.] vt. ſ. l. proxi.

g Sub prætextu.] nedum per reſcriptum.

h Vigilanti diligentia.] ablatiuus. Et ſic nota quòd per hanc legem corrigitur ſuperior in eo quod de reparatiõe dicit. ſed hæc per ultimam in primo reſpon. & vltima per authent. ei qui.

i Stati.] vt ſ. l. px.

k Dimidiũ partẽ.] ſ. vltimi fatalis. & hoc eſt conſilium ſecũdũ quoſdã. nã in ultimo die poteſt venire: & facit ad hoc ff. de euict. ſi rem quam. §. quolibet, & j. eo. l. fin. §. & cum antea.

ADDITIO. Aduertas quòd hæc glo. diceret verum, ſi iſta. l. intelligeretur de tempore cõſtituto ad initiãdũ proceſſum ſuper appellatione: ſed veritas eſt, ut dicit hic Bar. quod loquitur de tempore conſtituto ad appellationem intimandam, ſeu producendam: & ideo debet produci ante medium illius termini cõſtituti, ut ſ. titu. 1. l. in offerendis, & j. eo. l. fi. §. in his. & ita ſecũdũ

cum tenebat Iaco. Butr. & etiam Iac. de Are.

Diuiſio.

Er hanc.] continet tres partes. Primo dicit quòd nō allegatum in cauſa principali, poteſt allegari dūmodo non ſit omnino nouum, & in primo iudicio non deductum: ſed ſit ab illo quod erat deductum, dependens. & hoc uſq; ibi, ſed & ſi. Secundo ꝙ non probatū poteſt probari, uſque ibi, Quo exercitatis. Tertio redditur ratio ad vtrumq;. Paul. de Ca.

In cauſa appellationis utraq; pars inducere pōt nouas probationes, vel exceptiones: dū tamen hæ probationes non pertineant ad nouum c. ſed ad primam cauſam in qua erat appellatū. Viuianus.

Cōſultationibus.] id eſt appellationibus. & ſic ponitur quod continetur, ꝓ eo quod continet.

Aſſertionibus.] ſcilicet ex parte actoris: puta replicationibus.

Exceptionibus.] ſ. ex parte rei, & ad hoc. ſ. titul. l. l. ampliorem, in princ. & in fi. & l in offerendis, in fi.

Materia huius l. tractatur, in c. fraternitatis, extra de teſtibus.

Ad nouum capitulum] i. nouiter acquiſitū, & pro hoc ff. de iudi. l. non pōt, ſed ante appellationem poteſt, ſecundum Iac. quod non placet. Alij dicunt nouum capitulum, id eſt res nouiter petita, vt ſi primo petebam bouem, nūc

beantur ſcrinio, ne (quod per anguſtias contingit tēporum) tardus appellationis fautor ſuo diſpendio refutetur.

In cauſa appellationis licet vtriq; parti non propoſitum proponere, & non probatum probare, ſi actionem antiquam reſpiciat: alias ſecus. Bar. Vel ſic: Ex parte actoris vel rei non propoſita vel non probata in cauſa principali, ex primis dependentia nō ſeparata poſſunt in cauſa appellationis proponi & probari. Sali. Iſta lex eſt famoſa & quotidiana, & h dicit. In cauſa appellationis poteſt vtraque pars non allegatum in cauſa principali allegare, & non probatū probare h. d. & Cyn. dicit quod iſta lex ſtat hic ſicut lilium inter ſpinas: quia huius tituli leges nihil valent: hodie, excepta iſta, & exceptis authent.

IIII. Idem A. Theodoro in aptiſſo

Er hanc diuinam ſanctionem decernimus, vt licētia quidem pateat in exercendis conſultationibus, [a] tam appellatori, quàm aduerſæ parti, nouis etiā aſſertionibus [b] vtendi, vel exceptionibus, [c] quæ non ad nouum capitulum [d] pertinent, ſed ex illis oriuntur, & illis coniunctæ ſunt quæ

Exceptiones nouas an liceat opponere in cauſa appellationis.

pero equum uel aſinum. Item primo excipiebam ſuper uno, nunc ſuper alio, & ita ſuper diuerſis. ſed ſuper eadem re poteſt etiam nouam exceptionem opponere, ut ſi primo exceptionem rei iudicatæ, nunc iuriſiurandū, vel alia opponatur: & idem in intentione ſic ex parte actoris, ut ſi primo dixeram quòd res pertinebat ad me iure dominij ex traditione facta à Seio: nunc poſſum dicere, facta eſt à Mæuio, uel per præſcriptionem, uel ex legato. Vel ſi reus oppoſuit exceptionem pacti facti de non petendo, & probauit. poſſum opponere pactum factum de petendo, & hæc opinio uera. Tertii dicunt nouum capitulum, quando nouam intentionem uel exceptionem propono, etiam ſuper eadē re petenda, vel excipienda. vt ſi in prima cauſa egi quaſi per uim mihi aliquid ablatum, nunc dico quòd per furtum, non poſſum: ut argum. ff. de iureiurand. l. duobus. §. exceptio. Vel ſi primo egi de inciſione arborum lege Aquilia: ſecundo quod ui, aut clam. ex eodem facto. Vel oppoſui exceptionem ex aliquo facto puta pacti: nunc oppono doli de eodem facto. hoc non placet, cum ex primo pendeat: ſed ſecunda placet. Dic ergo quòd ſi in cauſa principali exceptionem non oppoſui, vel oppoſitam non probaui: poſtmodum in cauſa appellationis non oppoſitam opponam, & oppoſitam probabo. Cæterùm ſi de alia re vellem diſputare quàm

A prima quæ eſt in iudicium deducta, non audiar. Vel dic ut diximus de coniunctis ff. de mino. l. etiam. §. ex cauſa. ſed Alexander papa ſtatuit ſuper nouo licere, ſed non ſuper ueteri c. ut in c. fraternitatis, extra de teſtam. Sed capitulum forte pro allegatione intellexit, vt ſtatim dices.

apud anteriorem iudicem noſcuntur propoſitæ.

Sed & ſi qua [e] dicta quidem allegatio monſtrabitur, vel inſtrumentum aliquod prolatum, probationes tamē illo quidem defuerint tempore, verum apud ſacros cognitores ſine procraſtinatione præ- B beri poterunt: id quoque eos admittere, quò exercitatis iam negociis pleniore ſubueniatur veritatis lumine.

Ad euidentiam dic quòd in l. 2. ſupra eo. pro varietate iudicum varia tempora ſtatuuntur ad appellationē inchoandā. ſed hodie per hanc legē ſtatuuntur varia tempora pro varietate locorum ex quibus appellatur ad principis auditorium h. d. vſque ad §. in his. Vel ſic: Tempus appellationis intimanda quod per l. 2 ſupra eo. erat varium ex diuerſitate iudicum, hic variatur ex diuerſitate locorum. & pro quinque fatalibus diebus qui per dictam l. 2. introducebantur: per iſtam vnus fatalis terminus decem dierum ſtatuitur. propter labilem hominis memoriam h. d. ſecundum Sale.

V. Idem A. Theodoro † quæ

Cum anterioribus legibus ex omni pro

Sed & ſi qua.] ſupra quando non oppoſitam exceptionem, vel aſſertionem oppoſuit: nūc quando oppoſitam prius in cauſa principali, deinde in cauſa appellationis probat. ſed utrique dicto opponitur. Nōne omnia debent eſſe in eodem ſtatu, ut ſupra de appella. l. appellatione? Reſpond. fallit in hoc, ut ſupra de appella. l. eos. §. ſi quid. Item cum aperti fuerint teſtes in prima, quomodo producentur alij: ut in authen. de teſtibus §. quoniam uero, collat. 8. quæ eſt contra? Sed hoc corrigitur ſecūdum Alber. quia eſt eadem ratio ſuſpicionis. Alij dicunt ꝙ hic in prima probe C uetat tantum per inſtrumenta, alias ſecus, ut ibi. Tertii: dicunt quòd poſt apperturam tam in principali cauſa ꝙ appellationis poſſunt produci ſuper nouis capitulis, dū tamen oriantur ex ueteribus, & illis cōiuncta ſint: & etiam primi teſtes, dummodo iterum iurēt:

Teſtibus publicatis alii non ſunt producendi.

Hæc vera ſecundum doct. hic & in c. fraternitatis, extra de teſtib.

huius inſcriptiōis meminit idē Impe. in Nouel. 20. Conſt.

ſed ſuper ueteribus non poteſt amplius etiam in cauſa appellationis probationes per teſtes inducere. Tu dic quòd in prima non poteſt poſt aperturam, niſi in nouo capitulo, vt extra de teſtibus c. fraternitatis, & de fide inſtrument. c. cum Ioan. niſi in caſu, ut in matrimonio, ubi etiam producuntur poſt aperturam teſtium: ut extra de teſtibus. c. ex tenore. Sed in cauſa appellationis D poteſt tam vetera probare quàm noua cōiuncta, vt hic dicit. Nec obſtat dictum authe. quia cauſa appellationis eſt alia quàm prima, vt diximus ſupra de procurat. l. ita demum, & facit. ff. de app. l. ſcio. §. quid ergo.

Teſtes an poſſint ꝓduci in cā appellōis.

Additio. Tu dicas quòd de iure canonico ſicut in prima cauſa non poſſunt publicatis atteſtationibus ijdem vel alii teſtes ſuper eiſdem capitulis vel directo contrariis produci: ita nec in cauſa appellationis, vt d. c. fraternitatis, extra de teſtibus, cum non minus in appellationibus quàm in cauſa principali ſubornatio ſit timenda, vt in Cle. 2. de teſtibus, at ſuper nouis articulis reſpicientibus actionem primam, produci poſſunt iidem vel alii teſtes in cauſa appellationis, vt dicto c. fraternitatis, & hic.

Cum anterioribus.] Diuiditur in tres partes. In prima loquitur de tempore appellationis inchoandæ, vſq; ad §. in his autē. & ibi loquitur de tēpore appellationis introducendæ, vſq; ad §. ſi tamen. ibi de tēpore appellationis

uincia ad hunc noſtrum ſacratiſsimum comitatum ſimilis curſus ad appellationes exercendas impertitus eſt,[a] neceſſarium nobis viſum eſt huiuſmodi ſpaciis iuſtum imponere libramentũ. Sancimus itaque ſi quidẽ ab Aegyptiaco, vel Lbyco limite, vel Orientali tractu vſque ad vtraſque Cilicias numerando, vel [Armeniis gentibus,] & omni Illyrico cauſa fuerit more appellationum tranſmiſſa: primum ſemeſtre ſpacium in antiqua definitione permanere, & nihil penitus neq; deminui, neq; accreſcere. ¶ Sin autem ex aliis noſtri imperij partibus, ſiue Aſianę, ſiue Ponticę, ſiue Thraciæ diœceſeos lis prouocatione ſuſpenſa in hanc regiam vrbem perueniat: pro ſemeſtri ſpacio triũ tãtummodo menſium ſpacium eis indulgeri.[b] aliis trium menſium ſpaciis, id eſt nonaginta & tribus diebus, ſimili modo ſequẽtibus: ſiue ſemeſtre impertiatur tempus, ſiue tres priores menſes, ſecundum locorum definitionẽ, quã deſignauimus. Sed & alijs tribus menſibus qui ex reparatione ab aula concedi ſolent, in ſuo robore[c] duraturis, & prioribus accedentibus, ut partim annale numeretur, partim nouem menſium ſpacium conſequatur.

¶ Et cum antea[d] in fine cuiuſcũque temporis vnus fatalis dies ex antiquis legibus conſtitutus eſſet, & ſæpe eueniebat[e] (cùm multæ ſint occaſiones mortales appellationum[f]) vel ægritudine, vel ſpacij prolixitate, vel per alias cauſas (quas nec dici, nec enumerari facile ſit) eũ-

A dem diem fatalem non obſeruari, & lites expirare, & huiuſmodi luctuoſis infelicitatibus patrimonia hominum titubare: propter hoc fortunæ releuantes inſidias, ſancimus non in unum diem fatalem ſtandum eſſe in poſterum, ſed ſiue ante quartum diem[g] fatalis luminis, & ipſum fatalem, ſiue poſt quinque dies[h] ex quo ortus fatalis effluxe-
B rit, appellator venerit, & litẽ inſtituendam curauerit, & eam in competens iudicium deduxerit, legi videri ſatisfactum: nec ingemiſcat mortuæ cauſę diſpendio, ſed noſtro gaudeat beneficio: cum nobis cognitum ſit, etiam ex errore calculi dierum quem officium[i] habuit, ſæpe eſſe cauſas periclitatas: quod in poſterum non fieri ex remedio legis præſentis
C ſperandum eſt. Eodem beneficio & in omnibus fatalibus alijs qui vel à pedaneis iudicibus vel ab aliis dãtur, quos leges ſuis ſanctionibus enumerauerunt, cuſtodiendo, vel obſeruando, vt decem fatales[k] dies pro uno vbique inſtituantur.

Vbi olim biennium dabatur ad introducendũ appellationem in conſiſtorio principis, per hanc. l. datur annus tam appellatori quàm appellato, ſi voluerint cauſam introducere. Saliceтus.

D In his autem caſibus, in quibus biennium conſtitutum eſt,[l] quatenus more conſultationum in regia vrbe ſub communi audientia florentiſsimorum ſacri noſtri palatij procerum ventilentur: biennii metas, vnius anni termino coarctamus, ut intra eum & geſta colligere, & ea uiris deuotis epiſtolaribus tradere, & refutatorios libellos[m] (ſi voluerint) offerre, & litem in ſacrum noſtrum conſiſtorium introducere cogantur. Nulli licẽtia deneganda victri-

appellationis exercendæ, vſq; in finẽ. & cum iſta vltima parte iunguntur omnes authent. Iac. Bu. & Bald. CASVS. Lex ſecunda ſtatuit tempora fatalia indiſtinctè: hæc diſtinguit: quia primus dies fatalis eſt ſex menſiũ, ſi fiat appellatio de Oriẽtalibus partibus: ſi non ex Oriẽtalibus partibus, primus fatalis dies eſt. 3. menſium. alii tres fatales dies dantur ſicut in ſuperiori lege, & poteſt peti reparatio. unde uidetur corrigi lex illa, nemo. & ſi aliqs impeditus neceſsitate, nõ potuit venire ante fatalem diẽ, ſufficit ſi veniat poſt per ſex dies. Item ſ. in l offerendis, ſtatutum fuit bienniũ intra qđ fieri debeat relatio ad iudicẽ appel. hac l. datur annus, & ſi appellator nõ uenit proſequi cauſã, poterat lis quæ mouebatur in conſiſtorio principis perpetuo exerceri. Itẽ ſi una pars eſt abſẽs, nõ poterit, obiicere aliquid, niſi oſtendat ſe proſequi voluiſſe cauſam: ſed ſtetit per iudicem. ſi tamen partes faciant inter ſe pactum quod nullus earum appellet: tale pactum valebit. Viuia.

[a] Impertitus eſt.] ſ. ſex menſium prius, poſtea ſeparatĩ aliorum ſex, ut ſ. e. l. 2. in princ.

[b] Spacium eis indulgeri.] aliàs trium. menſium ſpacium.

[c] In ſuo robore.] ſic ergo reparatio habet locum per hanc legẽ, & ſic corrigit quod eſt. ſ. eo. l. nemo, & hoc per authen. ei qui.

[d] Et cũ antea] no. hic quòd cum quinque eſſent olim fatalia cõputata reparatione, in fine cuiuſlibet accipiebat unus dies qui appellabatur fatalis, & ſic erãt quinque dies fatales, in quibus debe-

† Pro in clauſ. legẽdum eſt Armeniis vel gentibus &c. gentes autem & ad Armenias pertinebant: verum quia adhuc ſub ſatrapis agebant, ſeparatim à duabus Armeniis nominabãtur. hodie autem inter. 4. Armenias referũtur in Nouell. De quatuor Arme. Cõtius.

• ſpacio tantũmodo duorũ menſium ſpacium.

† poſt iteratum vero lapſum non datur ſecũda reparatio. l. 1. Co Th. de ſecundo lapſu. l. 2. Cod. Th. de reparatio. Contius. Fatalia erant olim quinque.

† Ratio eſt dicit,

bat exerceri cauſa appellationis. Ac.

[e] Eueniebat.] ſcilicet eundem diẽ &c. quod eſt j. & quod hic ſubiicit, eſt interpoſitio.

[f] Appellationum.] impediendarum.

[g] Ante quartũ diẽ.] i. intra quatuor dies ante fatalem, & in ipſo fatali, vel poſt fatalẽ intra quinq; dies veniens appellator auditur.

[h] Poſt quinq; dies.] i. poſt fatalem per quinque &c. ut in euangelio, & manſit ibi duos dies.

[i] Officium.] i. officiales.

[k] Vt decem fatales.] id eſt quinque præcedẽtes. & alii quinque ſequentes fatalem, ut ſupra dixit. Sed contra huic. §. ſ. eo. l. nemo, vbi dicit, ut geſta aut ſtatĩ poſt appellationem, aut ante dimidiam partem temporis p̃beantur. Solu. hic corrigit, ſed hodie ſerua authen. ei qui appellat. I fine. ſ. eo.

[l] Conſtitutum eſt.] vt ſupra titu. 1. l. in offerendis, & ſic hodie, & hic corrigit, ut ibi dixi. Alii hic dicunt de tempore appellationis exercendæ, & ſic datur annus: ut hic niſi ſit iuſta cauſa quare datur alius annus, ut j. §. illud, & ſ. eo. authe. ei qui. Item ſecundũ primum intellectũ eſt contra. ſ. eo. l. nemo ſed hoc ex ſpecialibus cauſis. Ac.

[m] Libellos.] id eſt preces, vel forte id eſt apoſtolos, vel refutatorias preces de quibus dicit ſ. de re iu. l. 1. ſed contra authen. ei qui. Solu. ut ibi ſoluitur.

Bar. quia iſti caſus fiũt ad voluntatem dęmonũ. uide gl. in Clement. 1. de bapti. & eius effectu.

A ci parti, ſi voluerit, ſecundum quod iam conſtitutum eſt, [a] etiam præmature cauſam inducere, neque annali ſpacio expectato. [*]

Si in conſiſtorio principis cauſa appellationis eſt inchoata, tempora quibus ius non redditur, ipſo iure nō currunt. Sal.

Si tamen in ſacro noſtro cōſiſtorio lis exordiū cęperit, etiam ſi non fuerit in eodem die completa, tamen perpetuari eā B concedimus: cùm iniquū ſit propter occupationes florentiſſimi ordinis quas circa noſtræ pietatis miniſteria habere noſcitur, cauſas hominum deperire. [b]

In appellatione exercenda alibi quàm in conſiſtorio principis, datur annus: quo elapſo firma manet prima ſententia: niſi iuſta cauſa fuerit appellator impeditus quo caſu datur ſecundus annus: in quo omnem ſuam diligentiam debet facere appellator præſtando iudici, ut proſequatur. Et in cauſa appellationis eſt ſpeciale ut C *poſſit abſque litis conteſtatione ferri ſententia. Item ſtatuta in cauſa appellationis, habent locū in cauſa ſupplicationis interpoſita à præfecto prætorio. Hoc dicit uſque ad §. ſin autē. Sal. Vel ſic: Hic dicitur quod exordiū imponitur cauſæ appellationis una tantum parte præſente, dummodo interueniat citatio. h. dicit ſecundum Bald.*

Illud etiā † merito addendum huic legi cenſemus, ut ſi quis [c] fatali die apud appellationis iudicē introductus, ſiue ex parte vna, ſiue cognitionaliter, cauſæ appellationis imponat exordiū, [d] deinde relicta ea diſcedat, & in deſidia reliquum tempus permaneat, & annale [e] tempus poſt inchoatam [f] litē præterierit: victore neque ſententiam ad effectum perducere valente, propter litem iam inchoatam, neque iam terminum accipere inueniente, [g] cum appellatoris abſentia eam finiri non facilè concedat: huiuſmodi iniquitatem amputantes, cùm aduerſarius poteſt etiam minimè præſente appellatore litē exercere, quia hoc ſpeciale priuilegium [h] eius eſt qui appellationi examinādæ præſidet, poſſe & ex vna parte [i] † cauſam dirimere: iubemus eūdem appellatorem, niſi obſeruauerit iudicium, & cauſam vſque ad finem peregerit, ſed & ſi per eum ſteterit quo minus omnia litis certamina impleantur: appellatione defraudari, & ſententiam contra eum latā in ſuo robore durare, & ad effectum perduci, tanquam ſi ab initio minimè fuerit prouocatum: [k] niſi ipſe appellator euidentiſſimis probationibus poſſit oſtendere ſe quidem ſumma ope niſum voluiſſe litem exercere, per iudicē [l] C autem ſtetiſſe, uel aliā inexorabilem [m] cauſam ſubſecutam, propter quam hoc facere minimè valuit. Tunc etenim aliud ei annale [n] tempus indulgemus: quo effluente, lite minimè finem accipiente, cadere eum de appellatorio iuuamine diſponimus: cùm ei ſit apertiſſima facultas & noſtram adire maieſtatem, & tarditatem iudicis † in querelam deducere, & noſtro D beneficio perpotiri.

Statuta in cauſa appellationis, habent locum in cauſa ſupplicationis interpoſita a præfecto prætorio.

Cui conſentaneum eſt, ut & in ſententijs omnium ampliſſimorum præfectorum prætorio ex diuino oraculo retractandis, [o] eadem obſeruatio quæ ſuprà dicta eſt, poſt ingreſſum vnius vel vtriuſque partis, tam propter abſentiam perſonarum quàm propter ſtatuta tempora teneat.

Iuri appellandi poteſt per pactum renunciari, ac etiam conueniri ne ullum fatale ſeruetur. hoc dicit notabiliter ſecundum Salicetum.

a Conſtitutum eſt] ut ſ. eo. l. nemo.
b Deperire] ut ſ. eodem authent. ſed & lis.
c Si quis.] ſcilicet appellator.
d Exordium] dicūt quidam, appellator. vel dic, iudex. Et nota. hic imponi exordium vna tantum parte præſente, & rem inchoari, ut hic ſubijcit. quod fit per citationem alterius partis: quod facit ad hoc quod dicimus. ff. de iuriſdic. om. iu. l. & quia. Sed hoc ſpeciale in cauſa appellationis, ut hic ſubijcit: & ſic in alijs non eſt ita, ſed demum lite conteſtata datur initium cauſæ: ut in authen. de litig. §. ſi vero initium, coll. 8.
e Annale] quod eſt computatis quatuor fatalibus tempore reparationis, ut ſupra eod. l. 2. in princ.
f Inchoatam] ſic nota quòd tempus appellationis exercēdæ, non ex die ſententiæ latæ, vel appellationis factę, ſed inchoatæ currat: & ſic multo tempore poſſet durare. & ſic eſt contra arg. ſ. eo. l. 2. Vel dic quod incipit currere a tempore appellationis factæ: & quod hic dicit prætierit, id eſt præterijſſe noſcatur, an cucurrerit à tempore appellationis. ſic. ſ. de hæredi. inſtitu. l. fin. Vel dic quod appellator debet proſequi cauſam à tempore appellationis vſque ad annum: & ſi non fecerit, rata manet ſententia prima, niſi ex iuſta cauſa detur alius ann⁹. Sed ſi intra annum vel biennium ſibi datum ad iudicem appellationis eat appellator, & litem inchoauerit, & poſtea deſeruerit, tūc ab eo tempore incipit currere quo litem inchoauit, & finitur anno: niſi ex cauſa detur alius annus. & ſecundum hoc cauſā vſque ad quadriennio poteſt durare. ADDITIO. Tu dicas quòd hodie tēpus proſequendæ appellationis currit à tpe appellationis interpoſitæ, ut in auth. ei qui. & ibi hoc notat Bart. ſ. eo. & in Clemē. ſicut. ubi de hoc plene per gl. magnā, de appellationibus.
g Inueniente] ſcilicet litem inchoatam.
h priuilegium.] nō eſt ergo ita in alijs, ut diximus ſupra de his qui ad eccleſiam confu. l. vna.
i Ex vna parte.] & ſic lite non conteſtata.
k Prouocatum.] ut ff. de his q not. infa. l. furti. 2. reſponſo, & ſupra tit. 1. l. ſi cōtra maiores, & l. quoniam nonnulli, & in authent. de appella colla. 8. in princi. & de his qui ingred. ad appella. §. ſi vero neuter, colla. 5. & ſ. eod l. 2. in fin. ſed ſecus in excuſatione tutorum: quia etſi illam non proſequor, tamen non ex quo datus, ſed ex quo ſui tutelus gerere, teneor, ut ff. de excu. tut. l. ſi is qui.
l Per iudicem.] ut ſupra eod. authent. ſi appellatione.
m Inexorabilem.] id eſt inexcuſabilē. hoc eſt, in qua non poterat excuſari.
n Annale.] ut ſ. eo. authen. ei qui. Accurſius.
o Retractādis.] nō aliter, ut ſ. de ſen. præfec. præto. l. 1.

‡ annalis ratio expectatur.

Appellationis exercendæ tēpus, à quo tempore currit.

† huic. §. derogat Nou. 126. ex qua tū nullū fragmentum hic à compilatorib. additum eſt. Cont.

† Cōcor. glo in. ca. veniēs, in uerbo ſufficiens, de ſenun. & 2. q. 6. appellatores & ca. per tuas, de appel.

† Nam argumētus ē, & cōcor. c. prudentiam, cum gloſ. ſuper verbo, arguendus, de offi. de leg.

Scriptura.]

Sin autem partes inter ſe ſcriptura [a] interuenien te, paciſcendum eſſe credi derint nemini [b] parti lice re ad prouocationis auxi lium peruenire, vel vllum fatale obſeruare: eorum pactionem firmam eſſe cẽ ſemus. Legum etenim au ſteritatem in hoc caſu vo B lumus pactis litigantium mitigari. [c]

TITVLVS LXIIII.

QVANDO PROVOCARE non eſt neceſſe.

Contra ſententiam quæ trãſiuit in rem iudicatam, pronunciari non poteſt: ideo à pronunciato appellari opus non eſt. Sal. Vel ſic: Sententia definitiua lata contra aliam ſententiam validam, & quæ tranſiuit in rem iudicatam, eſt ipſo iure nulla: nec eſt neceſſe ab ea appellare, & exceptio nullitatis impedit executionem ſentẽtiæ, ſi offeratur parata probatio nullitatis. Pau. de Caſt.

I. Imp. Alexander A. Apollinari, & aliis.

Latam ſentẽtiam dicitis, quam ideo vires non habere contenditis, quòd contra res pri[*] iudicatas, à quibus prouocatum nõ eſt, lata ſit. [d] Cuius rei probationem ſi C promptam habetis, etiam citra prouocationis adminiculum, quod ita pronunciatum eſt, ſententię auctoritatem non obtinebit. [e] PP. VIII. Kal. April. Alex. A. Cos.

Sententia lata contra ius conſtitutionis, eſt ipſo iure nulla: ſecus ſi contra ius litigatoris. h. d. ſecundum Bart. Vel ſic: Sententia contra legis tenorem lata, errore expreſſo in ea, non valet ipſo iure. Lata verò per errorem facti ſeu contra ius partis, valet: ſed appellari poteſt. h. d. ſecundũ Salicetum. Vel ſic: Sententia quæ continet expreſſum iuris errorem, eſt ipſo iure nulla, & ſic non eſt neceſſaria appellatio: ſecus ſi non exprimitur error, licet ſit lata contra ius: quia tunc valet, ſed eſt iniqua: ideo niſi prouocetur, tranſit in rem iudicatã. Pau. de Caſt.

II. Idem A. Capitaneo. †

SI cum inter te [f] & auiam [g] defuncti [h] quæſtio de ſucceſſione eſſet, iudex datus à præſide pronunciauit potuiſſe defunctũ etiam minorem quatuordecim annis teſtam facere, ac p hoc auiam potiorem eſſe: ſententiã eius contra tã manifeſti iuris [i] formã datam, nullas habere vires palam eſt: [k] & ideo in hac ſpecie nec pro D

† al. Capionis. al. Capriuo. Contius.

[a] Scriptura.] vel ſine ſcriptura, ut ſ. de pactis. l. pactum quod bona.

[b] Nemini.] idem & ſi vnus tantum hic conuenit, ut ff. à qui. appel. non licet. l. 1. §. ſi quis.

[c] Mitigari.] not. ſic & ff. de ſer. l. 1. & ſ. de pac. l. ſi quis in conſcribendo, & ſupra de donat. ante nup. l. ſi conſtante, in princip. ſed argu. contra. ff. quorum legato. l. 2. §. quod ait prætor voluntate, & ff. iudi. ſolui. l. cum apud, & ff. de poſtu. l. quos prohibet.

QVANDO PROVOCARE NON EST NECESSE

Superiori titulo quã do appellatione reſcinditur ſententia, dixit: nunc quando ipſo iure eſt nulla.

Latam.] CASVS. LEgi rei vendi. & ſuccubui: an teneat ſententia ſi oſtendatur alia in contrarium lata, à qua non fuit appellatum, quæritur? Dicitur q̃ non: nec ab ea neceſſe eſt appellare.

Sententia ſecunda ſi concordat cũ prima, quæ iſtarũ valet.

[d] Lata ſit.] ut q̃a hic iudicauit rem meam eſſe, prior non eſſe. ſed quid ſi concordauit ſecunda ſñia cũ prima? Videtur valere ſecũda, cũ nõ ſit prohibitum. Arg. ff. ex qui. cau. maio. l. nec nõ. §. quod eis. Nam leges dicentes non poſſe reuocari primam per aliam niſi p appellationẽ, loquuntur quãdo ſecunda eſt cõtra primam, ut ſ. de ſent. l. poſt ſententiam, & ſ. ſenten. reſcin. non poſ. l. 1. & ff. de re iudi. l. præſes, & ſ. de execu. rei iud. l. ſi ut proponis. ſed in caſu tollit quo reuocatur prima à qua appellatum non eſt, per ſecundam: quia dubitabatur an primo fuiſſet iudicatum & in ſecunda iudicatur non eſſe iudicatum, ut ff. quæ ſen. ſine appel. l. 1. in princ. ſed quæ eſt ratio quòd non ualet? Reſpon. dicunt quidam quod prima tranſiuerat in rem iudicatam, & faciebat iam ius, ut ff. de condic. inde. l. eleganter. §. ſi poſt rem, & ſic ſecunda non valet, quaſi contra ius conſtitutionis lata, ut ff. quæ ſen ten. ſine appel. l. 1. §. 1. quod non placet, quia in ſecunda non eſt ex preſſus error, ut ibi dicitur, & infra l. proxi. Dic ergo ut ſit litium finis. argu. ff. pro ſuo. l. ſi.

Sententia ſecunda lata contra primam quare non valet.

Appellatio ſi omittatur à ſententia ipſo iure nulla, qualiter ſententiabit iudex ad quem i

[e] Non obtinebit.] ſic etiam tranſactio non ualet, ut ſ. de tranſac. l. ſi cauſa. ſed aliud ſi iudicatur poſt iuramentum, ut ff. de iureiur. l. nam & poſtea. §. ſi damnetur. Sed quid ſi appellatũ eſt à ſentẽtia quę ipſo iure nõ ualet? Reſpond. iudex pronunciabit appellationem iniuſtam, & inferet cauſam, quia nihil ualuit ſententia, & ita denuo retractabitur, cum nec per appellationem confirmetur, ut ff. de app. l. ſi expreſſim. niſi in caſu, ut ff. rem ra. ha. l. 3. §. ſi. ſed ſi cauſam non adiiciat, A ſed ſimpliciter pronunciet appellationem non tenere, confirmari videtur ſententia: maxime ſi appellator dicat in appellatione, dico ſententiam ipſo iure nullam, vel ſi qua eſt, appello. cauſa enim appellationis, principalis eſt quæſtio, ſed incidenter quæritur, an ipſo iure ſententia ſit nulla. Item pone quòd egi ad x. contra Titium, & ſuccubui, & poſtea procurator meus agit cõtra ipſum procuratorem Titii ad eadem. x. quę ſententia valet, prima, vel ſecunda? Reſpõ. prima valet.

SI cum.] CASVS. Inter auiã & fratrem defuncti de teſtamento quo erat auia inſtituta, erat quæſtio: quia dicebat eſſe inſtitutam in teſtamento minoris. 14. an. & dicebat hoc fieri poſſe. vnde pronunciauit minorẽ. 14. ann. poſſe facere teſtamẽtum, an valeat ſententia, quæritur? Dicitur q̃ non: quia erat lata contra. l. nec ab ea erat neceſſe appellare. ſi vero de ætate eſſet quæſtio, & iudex pronunciauerit maiorem. 14. an. eſſe, & ita poſſe teſtari, nec à ſentẽtia fuit appellatum: uel fuit, ſed appellator deſtitit: valet ſententia.

[f] Si cũ inter te.] fratrem defuncti.

[g] Et auiam.] inſtitutam.

[h] Defuncti.] minoris.

[i] Iuris.] quo dicitur minorem. 14. ann. non poſſe teſtari, vt ff. de teſta. l. qua ætate & ſ. qui teſtament. fac. poſ. l. ſi frater. Acc.

[k] Palam eſt.] non valet ergo ſententia lata contra ius conſtitutionis. addunt quidem hoc eſſe verum ſi putabat ſe facere contra legem, vel conſtitutionem. ſecus D ſi putabat cauſam legibus iuuari, ut ff. de re iudi. l. cum prolatis, & l. præſes. Sed dic quod ſi expreſſe contra formam iuris iudicat, ut ſi pronunciet minorem. 14. ann. teſtari poſſe, ipſo iure non tenet ſententia. vbi autem non expreſſe dicit contra formam iuris, ut ſi pronunciet hunc hominem teſtari poſſe qui erat minor: tunc ſiue putet cauſam legibus iuuari, ſiue non, tenet ſententia. Et quod dicit in illa. l. cum prolatis, gratia exempli dicit & euidentiæ. nam & idem ſi non putaret cauſam legibus iuuari. Item in illa l. præſes, non expreſſit errorem in ſententia. in caſu tamen licet non fuerit error expreſſus in ſententia, tamen ſententia eſt ipſo iure nulla, ut ſ. ſi ex fal. alleg. l. 1. & idem contingit interdũ in decreto quod ipſo iure nullum eſt, ut ff. de tuto. & cura. da. ab his. l. Seiæ. Refert ergo an contra ius legis vel conſtitutionis ſit lata: an vero contra ius litigatoris, quia tunc valet, ut hic, & ff. quę ſent. ſine appel. l. 1. & ſ. l. proxi.

Sententia contra leges lata an & quã quando valeat.

a SI (vt ꝑponis.) Ab electione decurionatus appellaſti: ſi ea pendente electus eras duumuir, nõ tenet electio. cum enim duumuir eligit ex decurionibus, nõ ante poteſt eligi duũuir, quàm te decurionem eſſe conſtiterit, ut ff. de decurio. l. honores. §. his qui.

Duumuir ex decurionib. eligitur.

b Præiudicium.] ſic e contra. ff. de vaca. mune. l. 2. §. qui ad munera, & de iure immu. l. ſemper. §. hoc circa.

CVm magiſtratus.] CASVS. Delegati sũt duo vel tres ad cauſã: vnus tantum pronunciauit: non valet ſentẽtia, nec ab ea neceſſe eſt appellare.

c Non teneat.] ut in authen. ut iudi. non ex. ſa. inſ. §. ſi autem duo, coll. ix. & ff. de re iud. l. duo ex tribus, in princ. & diſtinguitur ĩ pluribus delegatis: quia pluriũ ſententia tenet, ut ff. de arbit. l. item ſi vnus § ſi. & l. ſi. dummodo omnes iudicent: vel ſi pares ſunt, in pẽdẽti eſt donec delegans approbauerit, ut ff. ð re iud. l. duo iudices. ſi vero ſunt ordinarii & impares, valet ſentẽtia pluriũ ut ff. de re iud. l. Pomponius, & l. duo ex tribus. Si autem æquales ſunt, tunc valet quæ pro libertate fertur: in aliis autem illa quę pro reo, vt ff. de re iud. l. inter pares, & ff. de inoffi. teſtamen. l. ſi pars.

Sententiæ diuerſæ ſi ferantur a pluribus, quid iuris.

† nobilis, add. l vet. Contius.

[illegible] Videas omnino c. fin. extra de re iudi.

CErta.] [illegible] Magiſtratus habent iuriſdictionem indicendi multam, quidam maiorem, quidam minorem. ſi ergo præſes indicendo multam modum ſtatutum excedit, nec ualet ſententia, nec ab ea neceſſe eſt appellare.

a Quòd vbicunque lex dat certũ modũ procedẽdi, illius omiſſio reddit actũ nullũ.

d Poſſunt.] ut ſ.

uocationis auxiliũ neceſſarium fuit. Quod ſi cum de ætate quæreretur, impleſſe defunctum quartũ decimum annum, & per hoc iure factum teſtamentum pronunciauit, nec prouocaſti, aut poſt appellationis impletam cauſam deſtitiſti: rem iudicatam retractare non debes.

Cauſa præiudicialis impedit electionem ad munera. Bar vel ſic: Suſpẽſo genere, ſuſpẽditur qualibet eius ſpecies, & indiuiduum. Vel ſic. Suſpenſo principali, ſuſpenditur ſecundarium hoc dicit ſecũdum Bal. Vel ſic. Appellãs a munere decurionatus, licet interim duumuir electus non appellas, ſibi non præiudicat h. d. ſecundum Salicetũ. Vel ſic: Cauſa præiudicialis quonſq; pendet, impedit exercere alias particulares: ideo ſi exercentur, non valent: nec eſt neceſſaria appellatio. P. de Caſt.

III. Imp. [illegible] A. [illegible].

SI (ut proponis a) ſuſpenſa apud ampliſſimos iudices cognitione prouocationis, quam te ob id interpoſuiſſe dicis, ꝙ decurio nominatus eſſes ad duumuiratum vocatus es: manifeſtum eſt præiudicium b futuræ notioni memoratorum iudicum fieri non potuiſſe.

Non ualet ſententia plurium delegatorum, niſi omnes ſententient. Barto. Vel ſic: Cum plures ſunt delegati in una cauſa, ſententia lata ab vno, vel ab aliquibus ex eis non interuenientibus alijs, eſt ipſo iure nulla: ideo neceſſaria non eſt appellatio. Pa. de Caſtro.

IIII. Imp. Valerian. & Gallienus AA. & Valerianus † C. Iuligno.

CVm magiſtrat' datos iudices, & vnum ex his pronunciaſſe proponas: non uidetur appellãdi neceſſitas fuiſſe, cùm ſententia iure nõ teneat. c

Impoſitio multæ vltra quàm iudex poſſit ex ſua iuriſdictione, eſt ipſo iure nulla. Bart. Vel ſic: Vbi iudex excedit terminos & fines iuriſdictionis, ſententia eſt ipſo iure nulla: & ideo non eſt opus appellare: Iacob. Butriga. Vel ſic: Exceſſus in tanto, uitiat in toto. Vel ſic: Iudex qui iuriſdictionem ſuperioris aſſumit, reddit actum ſuum totaliter nullum. hoc dicit ſecundum Baldum. Et eſt nota l. Vel ſic: Citra appellationem annullatur: impoſitio multæ vltra iuriſdictionem h. dicit ſecundum Sal. Vel ſic: Vbi iudex excedit metam ſuæ iuriſdictionis, non valet ſententia ipſo iure. Pau. de Caſtro.

V. Impp. Carus, Carin. & Numeria. AAA. [illegible]

CErta ratione & fine multare pręſides poſſunt. a Quòd ſi aliter & contra legis ſtatutum modũ prouinciæ pręſes multam vobis irrogauerit: dubium non eſt, id quod contra ius geſtum videtur, firmitatem non tenere, c & ſine appellatione poſſe reſcindi.

Non valet ſententia lata per iudicem delegatum extra tempus commiſſionis, & quod dicit, cum non eo die: idem dicas, ſi non eadem hora: quia tempus cum omni actu concurrit, & in naturam illius actus conuertitur, ut patet in præſcriptionibus: & ad non tempus, ſequitur non ens. hoc dicit ſecundum Bald. Vel ſic: Sententia delegati lata vltra tempora ſuæ delegationis, non valet, & appellatione ſubmota ut fruſtratoria, delegans ex integro cognoſcis. h. d. ſecundum Sal. Vel ſic: Sententia delegati lata extra tempus, vel vltra tempus appoſitum in ſua delegatione, non valet, tanquam lata a non habente iuriſdictionem, & appellatio non eſt neceſſaria h. d. ſecundum unum intellectum ſecundum alium dicit quod ſententia lata non in termino peremptorio ad quem fuit citatus, non valet Pau. de Caſt.

VI. Iidem AAA. Germano.

CVm non eo die quo præſes prouincię pręcepit, iudex ab eodem datus pronunciauerit, ſed ductis f diebus alieniore g tempore ſententiam dediſſe proponatur: ne ambages fruſtra interpoſitæ prouocationis vlterius negocium protrahant, præſes prouinciæ ſuperſtitioſa appellatione ſummota, ex integro inter vos cognoſcet. h

Sententia lata precio ſunt ipſo iure nulla: ſecus ſi eſſent lata gratia. Bartol. Vel ſic: Sententia lata a corrupto per pecuniam, eſt ipſo iure nulla, nec appellatio eſt neceſſaria. Paul. de Caſtro.

VII. Impp. Diocletian & Maximianus AA. Nicagoræ. †

VEnales i ſententias quæ in mercedem à

Inſti-

de modo multæ. l. fin.

c Non tenere.] ipſo iure: ſed ſecus in pœna, ut ſi in quadruplum cõdemnauerit ex furto non manifeſto, valet ſententia, ut ff. de his q̃ not. infa. l. quid ergo §. pœna. ſed in multa ſi modum nõ exceſſit, valet ſententia, ſed appellatur, ut ſ. de appel. l. & in multis. Sunt & aliæ differentię inter pœnam & multam, ut ff. de verb. ſign. l. aliud eſt fraus. §. inter, & l. ſi qua pœnæ.

Pœna & multa differunt.

CVm non.] CASVS. Delegata eſt alicui cauſa, ut pronũciet intra certum diem: ſi ulterio ri die pronunciat, nõ tenet ſententia.

f Sed ductis.] id eſt prolongatis.

g Alieniore.] id eſt longiore.

h Cognoſcet.] ut ſ. quomodo & quando iu. l. ſi vt proponis. 1. & hoc niſi forte partium cõſenſu prorogata eſſet dies, ut ff. de iudi. l. 2 §. ſed & iudex.

VEnales.] CASVS. Litigabã cum Titio: Titius dedit pecuniam iudici, ut me inique condẽnaret. Dicitur quod nõ valet ſententia, nec opus eſt appellare. Viu.

i Venales.] q̃ prꝫio obtentæ ſunt: ſecus ſi per gratiam, ut ff. ad Trebel. l. ſeruo inuito. §. cum prætor. nam ibi tenet, ſed datur reſtitutio, ut ff. de re iud. l. diuus, niſi in caſu vbi non valet, ambitione vel gratia lata, ut ſ. ſi ex fal. allega. l. ſi. nam inimicitiarum etiã cauſa retractatur ſẽtẽtia, ut ff. de arbi. l. non diſtinguemus. §. cum quidam.

Sententia lata ꝑ gratiã ualet.

† al. Nicanori.

a Infirmas.] ſecus in ſententiis arbitrariis, quãdo poteſt agi ad pœnam: ſed tamen obſtat doli exceptio, ut ff. de arbi.l.ita demum, & ſ.de arbi.l.3. Ipſo ergo iure non valet ſententia iudicis vt hic. Iudex etiam accuſari poteſt lege Iulia repetundarum, vt j. ad leg. Iuliam repe.l. in hemus. & litem ſacit ſuam, vt ff. de iudi. l. ſi filiusfamilias. & qui corrupit, cauſam amittat, vt ſ. de pœn. iudic. l. 1. & 2. Ac.

A milia, ut ff. de mun. & ho.l.munerum.§. 1. A patrimonialibus autem nec milites nec veterani excuſantur, ut ſupra de vectigal.l. 3. & ff. de priuile. veterano. l. 2. in fin. & l. pen. §. 1.

i Prouocandi.] ſi fuerũt nominati ad munera, eſt eis. l remiſſa, quod non eſt in aliis qui vacationem habent, ut ſ. de appel. l. ciues, & l. ei qui: excuſare tamen ſe debent, vt ſ. de excu. veterano. l. 2. aliter agnoſcere videntur, & ſubire tenẽtur, ut ff. de priuile. veterano l. fin. in fi. habent & alia priuilegia veterani, ut j. de pœnis. l. honor, & ff. de priuile. veter. per totum, & de his qui non imple. ſtipẽ. l. fi. lib. 10.

corruptis iudicibus proferuntur, etiam citra interpoſitę prouocationis auxilium, iam pridem à diuis principibus infirmas [a] eſſe decretum eſt.

Minor ætate vocatus ad decurionatum, eſt ſine appellatione tutus mero iure, maximè ſi pater non conſentit. Bal. Vel ſic: Defectus ætatis reddit nominationẽ ad munera publica ipſo iure nullam, & etiam priuilegiũ immunitatis: ideo appellatio non eſt neceſſaria. hoc d. cum l. ſequen. Pau. de Caſtro.

VIII. Iidem AA. Conſtantino.

SI pater tuus cùm decurio creareris, non conſenſit, & decimum quintum annum ætatis agis: aditus pręſes prouinciæ, ſi inhabilem [b] te ad eundem decurionatus honorem eſſe perſpexerit: quãdo [c] huiuſmodi ætati, [d] C etiam prætermiſſa appellatione, ſubueniatur, iniquam nominationem remouebit. [e]

Veteranus habens immunitatem vacationis, non tenetur ſi contra immunitatem vocatur ad munus. h. d. & eſt ſpeciale in militibus. R. Vel ſic: Si veteranus habens immunitatem, vocetur ad munera perſonalia. nõ tenetur appellare: quia vocatio vel electio eſt nulla. h. d. ſecundum Sali.

IX. Iidem AA. & CC. Rufinę.

VEteranis qui in legione vel vexillatione militantes, poſt viceſima ſtipendia honeſtam [f] vel cauſariã [g] miſſionem conſecuti ſunt, onerum & munerum perſonalium [h] vacationem conceſſimus. ¶ Huiuſmodi autẽ indulgẽtię noſtrę tenore remunerantes fidam deuotionẽ militum noſtrorum, etiã prouocandi [i] neceſſitatẽ remiſimus.

Appellationibus ſupernacuis non vtimur: vt nõ iniuria, ſed honor iudicibus inferatur: ideo vbi victus appellauit ſuper ſorte, non appellat victor ab abſolutoria expẽſarũ: ſiue victus proſequatur appellationem ſiue non, quia iudici appellationis eſt data licentia apellantem in ſumptibus non condemnatum condemnandi Sa. Vel B *ſic: Iſta lex eſt ſingularis & h. d. Supernacuis appellationibus nõ vtimur, propter honorem iudicum, ſecundum Iac. But. Vel ſic: Vbi victus appellauit ſuper ſorte, non appellat victor ſuper expenſis, ſiue victus proſequatur cauſam, ſiue non: quia hoc totum ſupplet iudex officio ſuo. But. Vel ſic. Si victus appellat & proſequitur, victor non poteſt appellare propter condemnationem expenſarum omiſſam, idem ſi non proſequitur. h. d. qũa lex not. ſecundum Barto. & Pau. de Caſt.*

X. Imp. Iuſtinianus A. Menne præfecto prætorio.

OMnem [k] honorem ſaluum iudicibus reſeruantes, [l] ſi quando vna pars quaſi læſa per definitiuam eorum ſententiam, prouocatione vſa fuerit, interdicimus alteri parti, quæ vicit, pro hoc tantummodo quòd nihil capere pro ſumptibus litis, vel detrimentis, vel minus q̃ oportuerat, iuſſa eſt, ꝓuocationem offerre: cum & ipſa deciſionem litis rectè factam eſſe confitea- D tur [l] iudicibus ſcilicet ſiue florentiſſimis proceribus ſacri noſtri palatij, ſiue his quibus pro minore [m] litium æſtimatione conſultationes [n] delegantur, (ſi perſpexerint adiuuandum eſſe victorẽ ſumptuum perceptione) etiã ſine prouocatione eius [o]

SI pater.] CASVS. Aliquis filiusfam. & minor. 15. ann. creatus eſt decurio. vtrum opus fuerit appellatione in hac creatione, ſi nolebat eſſe decurio? Reſpon. quòd nõ. lex ſequens plana eſt.

b Inhabilem.] ut quia nõ habuit aliàs honorem, & nunc vocatur ad maiorẽ. Vel quia inuenitur continuare honorẽ: quod fieri non põt: ut ff. de mu. & hon. l. honor. §. gerendo rum. nam & hęc eſt inhabilitas: quia eſt minor, ut ff. de mu. & ho. l. ad rempublicam, & j. qui ætate l. 2. li. 10 & ff. de decu. l. non tantum, niſi filij suppleant, ut ff. de mino. l. 2 2. reſponſo. ergo ſubauditur hic, maxime. Vel dic, ſi, id eſt quia, & ſic nil ſubaudias.

c Quando.] pro quia.

d Aetati.] ſcilicet in 15 anno, vt ſ. dixit.

e Remouebit.] nec pater pro eo tenebitur, ut ſ. ne pater ꝓ filio. l. ſi filius.

f VEteranis. Honeſtã.] ut quia 20. annis militauerat, ut ſ. de excuſa. vete l. 1. Vel ſi intra certum tempus fuit aſſumptus, & illud finitum eſt.

g Vel cauſariam.] quæ ꝓpter valetudinem ſoluit a laboribus militiæ, ut ff. de his qui not. infa l. 2. §. ignominiæ. ſed qui ignominioſe remittitur, eſt infamis: & ideo priuilegia non habet, ut ibidem dicitur.

Munus perſonale quid eſt.

h Perſonalium] Perſonale munus eſt quod cum animi prouiſione, & corporalis laboris intentione ſine aliquo detrimento perpetratur: ut tutela, & cura, & ſi-

OMnem.] CASVS. Petebam fundum à Titio. condemnauit eũ iudex tantum in fundo, & non in fructibus & litis expenſis. Dicitur quod non datur mihi facultas appellandi nomine fructuum & expenſarum cum confiteor rectè latam ſententiam. & hoc in prima. Ideo dicit ꝙ ſi Titius qui cõdemnatus fuit, appellauit. & ſi iudex appellationis perſpexit me victorẽ iuuãdum in expenſis & fructib⁹, ꝙ me iuuabit. Tertio dicit quòd ſi victus Titius appellauit, & cauſam appellationis non fuerit proſecutus, dicit quòd ego victor per eandẽ appellationem victi Titij potero conſequi fructus, & litis expenſas in primo iudicio non deductas, & hoc dicit.

Simile ſ. c. ut debitus hono. in glo. ſup verbo, ſi dicat, poſt princi. extra de ap.

k Omnem.] ſic extra de appella. c. vt debitus honor.

l Confiteatur.] ſiñ ſorte. ſed iudex tenetur qui nihil de ſumptibus dixit, vt ſ. de iudi. l. properandũ, §. ſin autem alterutra.

Iudex qui condẽnationẽ expenſarum omiſit, tenetur parti.

m Pro minore.] qui & appellantur pedanei iudices quo ad ſumptus: quia humiliora diſceptant negocia, ut ſ. de peda. iud. l. fi. Acc.

n Conſultationes.] id eſt appellationes.

o Eius.] & alterius partis quo ad ſumptus. Azo. Sed contra. ſ. de fructi. & liti. expen. l. terminato. Solu. ut

 ibi,

ibi,quia ibi non fuit appellatum.

a Definientibus.]ſ. ampliorem in ſumptibus.ſ.de appel. l.ampliorem.

b Sed nec.]duo dicit hæc.l.Primo appellat reus uictus, & proſequitur in ſorte: certe nõ appellat actor pro ſumptibus, licet iudex ſupplet ſententiam primam. Secundo appellat reus victus: ſed nõ proſequitur. nam actor proſequitur,vt ſ.tit. 1. auth. ei qui.ibi, appellatore &c.ſed H. dicit victum non appellaſſe, & ſi intelligas in ſorte: qualiter de ſumptibus actoris habetur ratio. ſ. de fructi, & lit.expen. l.terminato, ſi vero dicas in ſumptibus rei, ſtultum videtur quòd appellet: cum de eis non ſit damnatus reus: niſi dicas quòd ſit damnatus in minus.

hoc ſtatuentibus, & iuſtã eorundem ſumptuũ quantitatem definientibus. a Sed nec b occaſione cõſultationis introducẽdæ c victori prouocare concedimus:cum & priſcis legibus liceat ei & ſine prouocationis auxilio eandem conſultationem differente d ſuo aduerſario introducere: & nos ei nihilo minus hoc permittimus, iniuriã e ex ſuperuacuã ꝓuocatione iudicibus fieri prohibentes. Dat.VIII. Id.April. B

c Introducendæ.] id eſt quòd victus non appellat quo ad ſumptus, ſed quo ad principale, & ſic cõſultationem non introducit. Vel ſi appellat, non proſequitur.

c Differente.]& fa. ſ.de tempo. appell. auth.ei qui.Acc.

d Differente.] appellare,vel proſequi ſuper ſumptibus:ſed ſuper ſorte appellabat & proſequebatur. Vel verius dic, ſcilicet proſequi appellationẽ interpoſitã ſup ſententia ſortis,& facit.ſ.de tẽp. appel.authen.ei qui.

e Iniuriam.]non talem vt agatur actione iniuriarum,ut ſ.de ap.l.& in maioribus,quæ eſt contra.Vel ſit iniuria quando ſuperuacua,ut hic.

TITVLVS LXV.

QVORVM APPELLAtiones non recipiuntur.

Contumax in non veniendo, non auditur appellans h d.ſecundum Sa. Vel ſic: Verus contumax non appellat. Bart.& Pau.de Caſt.

I. [illegible]

EIus qui per cõtumaciã f abſens,cùm ad agendã cauſam uocatus eſſet, condemnatus eſt:negocio prius ſummatim g perſcrutato,appellatio recipi nõ poteſt. h PP. Non.Iul.Anto.A.IIII. & Balbino Conſſ. C

QVORVM APPELLATIONES [illegible]

Ceſſat appellatio quandoque,ideo quia neceſſarium non eſt, ut ſupra titu.1.quandoque ideo quia non meretur appellator audiri, de quibus hic dicit.

[illegible] Ius.] CASVS. Petii à te decem:lite conteſtata per contumaciã cœpiſti abeſſe: iudex te condemnauit:nunquid reuerſus audieris appellans,quæritur? Dicitur ꝙ nõ.

f Eius qui per cõtumaciam.]ſcilicet verã, vt quia inuentus nõ venit,ut hic, & ſ.de iud.l. properandum.§.cum autem,& in authen.de iud.§. appellationibus,col.6.& ff de re iudi.l.contumacia,& ff. de appel.l. ex conſenſu.§.eum qui.Non fictam,quia tunc appellat, ut ff de iudi.l. poſt.§ ſi.Item fuit contumax in non veniendo:ſecus ſi in non exhibẽdo,vel in nõ reſtituendo: quia tũc appellat,ut ff.de appel.l.creditor.§.iuſſus, quæ eſt contra.Quid autem ſi quis eſt contumax in non iurando de calumnia?Videtur ꝙ poſſit appellare:argu. dicta.l.creditor.

Cõtumax an poſſit appellare.

A g Summatim.] ſed quomodo potuit iudicari, cum non ſit liquidum,ut ſ. de iudic.l.properandum.§ 1? Reſp. quo ad abſentem fuit ſemiplene cognitum, ut hic. ſed quo ad præſentem debuit plene cognoſci, ut ibi. vel dic quòd hic erat cauſa de qua ſemiplene debuit tractari, ut in actione ad exhibẽdum, & ſimilibus, ut ff.ad exhiben.l.3.§.ibidem. Vel tertio dic quòd hæc dictio, ſummatim, refertur ad id quod ſubiicitur. quod nõ placet. ſed debet plene cognoſci ſi ſit recipienda appellatio, vel non. Accurſius.

Ad hoc ut quis non poſſit appellare,requiritur quod ſit conuictus, & ſponte confeſſus, & ſi quod eorum deficerit,appellatio admittetur. Bar. Vel ſic:Propter immanitatem criminis conuictus & confeſſus non appellat. hoc dicit ſecundum Baldum,& Sal.Vel ſic: Conuictus & ſponte confeſſus nõ appellat: ſecus ſi ſit cõuictus tantũ,non aũt cõfeſſus:vel confeſſus, non tamẽ ſponte,ſed formidine tormẽtorũ.h.d.iſta bona lex. Pa.de Ca.

II. Impp. Conſtantius & Conſtans AA. ad [illegible] Conſ. [illegible] B

OBſeruare curabis,ne quis homicidarum, veneficorum, i maleficorum, k adulterorum, itemque eorum qui manifeſtã violentiam l commiſerunt, argumentis conuictus, teſtibus ſuperatus, voce etiam propria m vitium ſcelusque confeſſus, audiatur appellans. Sicut enim hoc obſeruari diſpoſuimus: ita n æquum eſt teſtibus productis, inſtrumentiſque prolatis, aliiſque argumentis præſtitis, ſi ſententia contra eũ lata ſit, & ipſe qui condẽdemnatus eſt, o aut minimè voce ſua confeſſus ſit,aut formidine tormentorum † territus, contra ſe aliqd dixerit: p prouo- C

h Non poteſt.] niſi veniat iudice ſedente pro tribunali, vt ff de in integr.reſti. l.diuus. Item ſic.ff. de leg 2.l. peto.§.libertis. * Ex Co. Th.lib.11. tit.36.l.7.

OBſeruare.] CASVS. An conuictus & confeſſus de crimine per teſtes &c. audiatur appellans, quæritur?Dicitur quòd non. Si vero probato crimine condẽnatus fuerit non confeſſus:an ſit audiendus appellans,quæritur? Dicitur ꝙ ſic, & hoc in ſecunda.

i Veneficorum.]i. qui veneno occidũt aliquos.

k Maleficorum.]i. magicorum & incantatorum.

l Violentiam.] ut infra ad l. Iul. de ui pub.l.quoniam. Accurſius.

m Propria.] i.ſpontanea;& nõ territus tormẽtis:ut in hac. l.Et nota duo neceſſaria ut non apellet,ſcilicet quòd conuictus & confeſſus,& alterum non ſufficit, niſi in caſibus vbi ſufficit conuictum propter immanitatem criminis, ut infra. de fal.mone.l.1. & ſ.de rapto virgi.l.1.§.ſin autẽ poſt, & ff.de ap.l.conſtitutiones,& ff.de iniuſ.rup. teſta.l. ſi quis filio exheredato.§.hi autem.Item not.ꝙ in quinq; criminibus loquitur hæc.l.ſed idem videtur in cæteris, & idem in pecuniarijs cauſis.Sed videtur etiam in his delictis conuictum & confeſſum appellare,& aliũ pro eo,ut ff.de app.l.non tantum. quæ eſt contra, & ſ. de epiſ.audien.l.addictos,quæ eſt contra,& ſ.de ap.l.addictos.Solu.hic ante ſententiam fuit confeſſus: ibi poſt, ſecundum Ioan.vel ibi non fuit conuictus, ſed tantum confeſſus. D

† No.tex. & vide Hippo. in l. in crimi nib.in pr. 2. col. ff. de quæſt. Appellare nõ poteſt qui eſt cõuictus & confeſſus.

n Ita.]ſ.e contra.

o Condẽnatus eſt.]legitime,occaſione ſuſcepti officii.

p Aliquid dixerit.]confeſſio ergo in tormentis, veluti timore tormentorum facta,non nocet, ut hic, & ff.de quæſtio.l.1.§.diuus Seuerus,niſi perſeuerauerit, ſcilicet extra tormenta confeſſus,ut in eadem l.§. ſi quis vltro. Vel nõ nocet confeſſio,ſcilicet ſola, niſi probationibus aliquibus adiuuetur,ut hic.prima ſeruatur.

Confeſſio facta in tormẽtis, an noceat.

Denegati.

a Denegari.] ſi vero ob aliquod delictum pœna imponatur, appellare nõ licet, ut ff. de uerbo. ſignifi. l. ſi qua, & dic vt ibi.

NVlli.] CASVS. Si iudex officialem ſibi deputatum cõdemnauit, quia male ſe habuiſſet circa officium ſuum: an audiatur appellãs, quęritur? Reſpon. quòd non. ſecus eſt ſi ſuper patrimonio officialis litigat, & condemnatus ſuerit: quia appellare poteſt. Viuianus.

b Nulli.] ſ. accuſato criminaliter, eo forte quòd ſe male habuiſſet circa officiũ ſuũ. nam ſi de adulterio, vel ſimili, tũc ſtabo. l. ſuperiori proxime.

ADDITIO. Itẽ limita hanc. l. quando officialis, puta nũcius vel notarius &c. cõdemnatur ab illo iudice cuius erat officialis. Nõ enim eſt veriſimile quòd iudex ferat contra eum ſententiam, niſi clare repetiſſet delictum. ita intelligit hanc. l. glo. in c. ſi quis appellat, in. §. nulli quoque. 2. q. 6. vbi hæc l. cum duabus præcedentibus & itẽ duabus ſeq. ſunt canonizatæ.

† Ex Co. The. ibid. l. 17.

c Procuratorem.] procurator ergo appellat, & proſequitur dominus ſi vult, ut hic, & ī. de appel. l. dominus litis. Item facit. j. de pœ. l. ne diu. & fac. ī. de epiſco. audi. l. 1.

ABſtinendam.] CASVS. Tenebar ſ fiſco in decem ex contractu, vel nomine tributorum: an conuentus & cõdemnatus poſſis appellare, quæritur? Dicitur quòd non.

† Ex Co. The. ibid. l. 19.

d Calculi.] id eſt rationis.

e Poſtulatur.] ut quia adminiſtrauit quis publica negocia: & ſic eſt ff. de appella. rec. l. fin. Sed contra. ī. de appell. l. quoniam nonnulli. Solu. vt ibi.

f Priuati.] ſcilicet patrimonij imperatoris, vt. j. eod. l. ſi. & ī. de epiſc. audien. l. 1. ſecus in bonis vacantibus lata ſententia, ut ſupra de appella. l. data. Alij intelligũt hoc etiam de priuato debito: quod defendi poteſt, ut ſtatim dices.

g Conuicti.] ut quia condemnatus dicit, vtiq; debeo id in quo ſum condemnatus: ſed appello: & ſic negocium differam.

ABexecutione.] CASVS. Petij à Titio. 10. fuit mihi condemnatus: executor modum exceſſit exequendo: quia fecit me mitti in poſſeſſionem maioris quantitatis quàm erat deducta in ſententia: an à tali executione poſſit appellari, quæritur? Dicitur quòd ſic: licet alias ab ea appellare non poſſis: ita vt ſi res de qua eſt controuerſia, ſit mobilis, poſſeſſori detrahatur, & apud Titium collocetur, tradenda cui iudex appel. eã adiudicauerit. Si vero eſt res immobilis, puta fundus: fructus percepti & percipiendi apud ſequeſtrum deponãtur, poſſeſſione fundi remanente penes eum qui appellauit. Si vero appellator inueniatur fruſtratorie appellaſſe, in quinquaginta libris argẽti multatur. Vi.

...caudi licentiam ei non denegari.[a] Dat. V. Id. Decem. Leontio & Salluſtio Conss.

Qui male geſſit officium, cõuictus & condemnatus non appellat. Bald. Vel ſic: Officialis condemnatus a proprio iudice de male geſtu in officio, nõ appellat. Salice. Vel ſic: Officialis alicuius iudicis ſi condemnatur ab illo iudice de delicto commiſſo in officio, non poteſt appellare: quia præſumitur non iniuſte condemnaſſe: ſecus ſi lata ſit ſuper alio quod concernit patrimonium. Pau. de Caſt.

III. Impp. Valentinia. & Valens AA. ad Modeſtum P. P. †

NVlli[b] officialium à ſententia ꝓprij iudicis prouocatio tribuatur, niſi in eo tantum negocio quod ratione ciuili ſuper patrimonio fortè apud proprium iudicem inchoauerit: ſcilicet vt in eo tantùm negocio à ſententia eius cui paret, iudicis, quiſquis velit officialis appellet: quod per procuratorem[c] etiã perſequi iure tribuitur. Dat. IIII. Id. Iun. Cyzici, Valentiniano, & Valẽte. AA. Conss.

In cauſa fiſcali, vel in cauſa principis condemnatus, non appellat. Bal. & Salic. & Pau. de Caſt.

IIII. Imppp. Valẽtinianus, Valẽs & Gratianus AAA. ad Olybrium. P. v. †

ABſtinendum prorſus ab appellatione ſancimus, quoties fiſcalis calculi[d] ſatisfactio poſtulatur,[e] aut tributariæ functionis ſolenne munus expoſcitur, aut publici, vel etiam priuati[f] (dummodo euidentis atque conuicti[g]) redhibitio debiti flagitatur, vt neceſſario in contumacem vigor iudiciarius excitetur. PP. Romæ. XV. Kalen. Septẽ. Valentiniano, & Valente. II. AA. Conss.

Ab executione ſententiæ definitiuæ non appellatur, niſi executor excedat modũ executionis quo caſu appellatur: & ſi quæſtio erat de re mobili, auferetur res, non tamen traditur alteri, ſed deponitur reddenda ei q. obtinebit. Si vero erat immobilis, ſequeſtrantur fructus ſimiliter tradendi victori: & ſi appellatum fuerit indebite vel calumnioſe, punitur appellans pœna hic contenta. Pau. de Caſtro.

V. Imppp. Valens, Gratia. & Valenti. AAA. ad Thalaſſium proconſulem Africæ. †

ABexecutione[h] *[a]appellari non poſſe, ſatis & iure[i] & conſtitutionibus[k] cautum eſt, niſi fortè[l] executor ſentẽtię, modum iudicationis excedat.[m] A quo ſi fuerit appellatum, executione ſuſpenſa decernendum putamus, ut ſi res mobilis eſt, ad quã reſtituendam executoris opera fuerit indulta: appellatione ſuſcepta, poſſeſſori res eadẽ detrahatur,[n] & ſeq̃ſtro idoneo collocetur, reddẽda ei parti ꝓ qua ſacer cognitor[o]

h Ab executione.] id eſt ab ipſa executione facta. executio enim eſt &c. ut ī. de execu. rei iudi. l. executorem. ſed ſi pronunciat exequendam, vel non exequendam, poteſt appellari, ut ī. de app. l. & in maioribus.

i Et iure.] ut ff. de app. l. ab executore, in pr. & ff. de ver. ſi. l. ſi qua pœna. ubi dicit, de pęna prouocatio &c. i. de executione pœnæ, ſecundũ unũ intellectum.

† Ex Co. The. ibid. l. 23.

a Citatur hæc l. in l. 2. ī. de epiſc. au. uid. Symmachũ lib. 2. epiſto. 15. Contius.

k Et conſtitutionibus.] ut ſupra. de ap. l. q̃m iudices.

l Fortè.] hoc abundat, ut ff. de arb. l. ſi duo, vnde illud. Sub dubio ſæpe reſpondent forte periti.

m Excedat.] ut ſi ſatis erat in poſſeſſionem rei modicæ mitti, præcipit fieri in magnam. Idem ſi pro maiori quantitate quàm in ſententia continetur. Idem dicas ſi excedat modum ante tempus exequendo, ſcilicet ante quadrimeſtre tempus: ut ſupra de app. l. ſi quis prouocatione, in fine. vbi de hoc dixi. Item idem eſt ſi executor prætermiſſa cognitione exceptionis (quę datur alicui in quibuſdam caſibus etiam poſt ſententiam, & poſt quadrimeſtre tẽpus, ut ſupra de in. & fac. ign. l. 1 & not. s. ſenten. reſcin. non poſ. l. peremptorias) uelit ſententiam executioni mandare. Item appellatur ab eo qui male interpretatur ſententiam, ut ff. de app. l. ab executore, in prin. Item à pronunciatione executionis faciendæ, vel non, ut in prin. huius. l. dixi.

Executor multis modis pōt excedere: & tũc ab eo licet appellare.

n Detrahatur.] id eſt auferatur.

o Cognitor.] appellationis.

Iudicaue-

a Iudicauerit.] futuri temporis eſt.

b Prouocationis capti.] ita ꝙ ſuperſint: aliter non poſſent ſequeſtrari.

c In depoſito collocentur.] ſcilicet apud ſequeſtrum. & ſic eſt contra, ſupra de prohibi ſequeſtra. pe. l. 1. Sol. hoc ſpeciale. Itē cōtra. ſ. de appel. l. appellationē. Solu. ibi appellatū erat a ſententia principalis negocij, hic ab executione iniuſta. Item nōne eſt ergo idem quandocunque quis appellet? Reſp. non: niſi depopuletur fructus appellator, ut ff. de appel l. imperatores. §. fin.

Appellōe pendente non debet res ſequeſtrari.

† In Cod. Theo. pro incluſ. legitur, conceſſa erit. Contius.

d Appellantes.] iniuſte, vt in princip. huius. l.

e Articulo.] id eſt definitiua ſentētia: nam ab interlocutoria nō poteſt appellari: vt j. eo. l. ante. vel uocat articulum certū capitulū à quo poteſt appellari quandoq; ante ſententiā, vt ff. de appell. re. l. 1. Vel poſt ſententiā forte, ut in caſibus, in quibus etiā poſt ſententiam licet exceptionem opponere: ſed ſi pronunciet eam iudex non poſſe opponi, puto ꝙ poteſt appellari, vt ſ. ſi ſæpius in integ. reſti. poſtu l. 1. Et ſi in cauſa appellationis ſuccumbat, punitur, ut hic. Videtur tamen non poſſe appellari, qa ſententia non adſtringit eum ad dandum uel faciendum, immo ex prima ad hoc tenetur, ſi pronunciatur hoc ſolum eum ex ipere non poſſe. ſed certe iudex appellationis idem facit, & tamen ab eo appellatur, vt ſ. de appel. l. eos, circa princip. Poteſt etiam dici capitulo, ſcilicet uno cauſæ: cum multa capitula in ea contineantur: & tunc in cæteris manet firma, ut ff. de minor. l. etiam. §. ex cauſa. Item quid ſi in pluribus criminibus damnatus, appellet in vno? Reſpond ſi in maiori, differtur pœna in minori, non ita e contra: vt ff. nihil no appell. pen. l. 1 §. fin.

† Ex Co. The. ibid. l. 26.

† In Co. Th. diem functi.

Dānatus in pluribꝰ criminib. ſi in uno appellat, quid iuris?

judicauerit. a

¶ Quòd ſi de poſſeſſione, vel de fundis executio [ceſſauerit.] † & eam ſuſpenderit prouocatio: fructus omnes qui tempore interpoſitæ prouocationis capti, b vel poſtea nati erūt, in depoſito collocentur, c iure fundi penes eum qui appellauerit, conſtituto. ¶ Sciant autem prouocatores, ſe vel ab executione appellantes, d vel ab articulo, e ſi eos perperam f intentionē cognitoris ſuſpendiſſe claruerit, quinquaginta librarum argenti animaduerſione multandos. g Dat. III. Kalen. Feb. Treu. Valente. VI. & Valentin. II. AA. Coss.

Ne teſtamentum aperiatur, vel ne ſcriptus heres in poſſeſſionem mittatur non appellatur: & punitur tā appellans quam appellationi deferēs. hoc d ſecundum Bart. Bald. Salic. & Pau. de Caſt.

VI. Imppp. Grat. Valentin. & Theodoſi. AAA. ad Hypatium. P. V. †

QVisquis ne voluntas defuncti * teſtamento ſcripta reſeretur, vel

f Perperam.] id eſt per calumniam, & ſine cauſa.

g Multandos.] adhibita diſtinctione, an quis calumnioſe appellauerit. Si enim per calumniam: ſi quidem criminaliter conuenitur, pœnam mediocrem ſuſtinebit, & erit infamis, ut ſupra de appel. l. eos. § ne temere. & litē amittet officio iudicis, ut in eod. titu. l. à proconſulibus. uel in illa l à proconſulibus, eſt ſpeciale. ſi autem ciuiliter conuenitur, huius l pœnam patietur, ut hic, & ſupra de epiſcop. aud. l. 2. in fi. Si vero bona fide appellat, nullo modo punitur, ſecundum Ios. & Azo. nec in criminali, nec in ciuili.

; Cōcor. 2 q. 6. cap. ſunt quorum, uerſ. de poſſeſſione.

Appellantes malè, puniūtur.

QVisquis.] CASVS. Teſtamētum feciſti: heredem inſtituiſti: hæres adito iudice uolebat ꝙ illud aperiretur. Seius ex aduerſo dicebat quòd illud non erat aperiendum, iudex pronunciauit illud eſſe aperiendum. Seius appellauit: an admittenda ſit appellatio, quæritur? Dicitur quòd nō: ſed appellans, & iudex qui appellationem admiſit, in uiginti libris argenti punientur.

h Mittantur.] idem in quolibet poſſeſſorio: vt infra ſi de moment. poſſ. l. 1. Accurſ.

ne hi quos ſcriptos patuerit hæredes, [in poſſeſſionem mittantur,] h i auſus fuerit prouocare, interpoſitamq; appellationem is i cuius de ea re notio erit, recipiendam eſſe crediderit, k viginti librarū argenti † multa & litigatorem, qui tam importunè appellauerit, & iudicem, qui tam ignauam cōniuentiam adhibuerit, inuoluat. l Dat. Non. Apri. Treu. Auſonio. X. & Olybrio Conss.

Ante definitiuam non appellatur Baldus & Salicet. vel ſic: Ab interlocutoria non appellatur. hoc dicit ſecundum Bartolum & Paulum de Caſtr.

VII. Iidem AAA. & Arcad. ad Pelagium comitem rerum priuatarum.

ANte * ſententiæ m tēpus, & ordinē n euētus, nec à diſcuſſore, o nec à rōnali appellare liceat. Dat. XV. Kalend. Martij, Med. Arcad. A. I. & Bautone Conss.

Publicus debitor manifeſtè conuictus non appellat. h. d. Bart. & Paulus de Caſtro.

i Is.] ſcilicet ſuperior iudex.

k Crediderit.] iſti duo & alij ſunt. ff. de app. re. l fi.

l Inuoluat.] ſ. ſuperior iudex.

m ANte ſententiæ.] definitiuæ.

n Et ordinem.] & pro. i. Et dic, i. ordinarium euentū: uel .i. ſententiam ordine iuris prolatam.

o Diſcuſſore.] genere iudicum ſunt. & idē in quolibet alio. Et ſic not. ab interlocutoria non appellari ſed demum lata definitiua ſententia, vt hic, & ſupra de ſen. l. fin. & ff. de li. be. cauſ. l. liberis, in fi. & ſupra de iudi. l. apertiſſimi, & ſupra de appell l. eos. § ſuper. ſed fallit in caſu, cum iudex in criminali, ſeu ciuili negotio quæſtionē interlocutus eſt habēdam contra leges, ut ff. de app. re. l. 2. quod intellige de quæſtione quæ fit per tormenta, non de quæſtione principali, quā iudex interlocutoria ſententia definiat: licet quidā hoc intellexerunt. Item in alio quando fideiuſſores approbantur à delegato, ut ff. qui ſatiſda. cog. l. arbitro. ff. a qui app. non licet. l. fin. licet quidam illas intelligant quod citra appellationem corrigat delegans ſententiam talem delegati. l. fi fallit in alio quem habes ſupra de appell. l. ſi quis prouocatione. Vel illam expone ut ib. ſed uidetur ſemper ab interlocutoria appellari, ut ff. de mino. l. intra utile, quæ eſt contra. Solu. ibi ſpeciale. Vel ibi trahit ſecum executionem, & cauſam fere totam determinat. Item iure canonum uidetur ſemper poſſe appellari. 2. q. 6 c. non ita. Alij uerò dicunt etiam ſecūdum leges ſemper poſſe ab interlocutoria appellari, & quod dicta l. de app re. dicitur, gratia exempli eſt dictum. Idem ergo ubicunq; per prædictas ll. & per l. ff. de præuari. l. præuaricationis, ubi dicit ſuper incidenti ſententiandum, & per conſequens appellandum: & ſpeciale dicunt de his iudicibus in quibus hic dicitur. uel dicunt ſententiæ, ſcilicet definitiuæ, uel interlocutoriæ.

† pro incluſ. in C. Theo. legitur, edicti Hadriani beneficiū conſequātur. quod eodem recidit. Cōt.

; ſic ī manuſcr. qui bulcā ſed in C. Th. eſt aut, ut ī aliis manuſcriptis. Cont.

Appellatio nō pōt interponi ab interlocutoria, niſi in certis caſibus.

; pars l. 26. ſ. de appellō. Contius.

Ex C. Th. ibi. l. 29.

ADDITIO. Tu dicas cum quęritur, an ab interlocutoria poſſit appellari, diſtinguendum inter ius canonicū, & ciuile. Nam de iure canonico ab omni † grauamine licet appellare quandocunque c ſuper eo 2. extra de appell quo caſu. debet appellans cauſam rationabilem exprimere coram iudice a quo appellat. c ut debitus. illo titul. De iure uero ciuili ſic diſtinguas: quia aut interlocuto-

† Hodie à Sacroſ. Cōcil. Tridē. Seſſ. 24. c. 20. huiuſmodi appellandi molles habenæ repreſſæ ſūt atq; redactæ ad terminos & formā iuris ciuilis. Pet. Vēdramenus.

terlocutoria profertur poſt definitiuam ſententiam, & poteſt appellari, ut no. ſupra eodem. l. ab executione, Aut profertur ante: & tunc aut nulla alia definitiua ſperatur, & poteſt appellari, ut l. ait prætor. §. permittitur. ff. de mino. Aut ſperatur alia definitiua: & tunc aut grauamen illatum ab interlocutoria non poteſt ſeparari per appellationem à definitiua, & poteſt appellari: ut l. 2. ff. de appel. recipien. & qui ſatiſd. cog. l. ubi rio. Aut poteſt ſeparari, & tunc aut eſt talis interlocutoria, quæ perimit totum negotium, & poterit appellari, ut l. ante vtile. ff. de minor. aut totum negotium non perimit, & non poterit appellari, vt hic, & l. 2. ſupra de epiſc. audi.

† Ex Co. Theo. ibi. l. 32.

E T publicarum.] CASVS. Si teneris fiſco in decē, & ſis cōdemnatus: non audieris appellans.

a Reiecta.] ut & ſupra eodē. l. abſtinendum. ſed contra ſupra de appel. l. quoniam non nulli. ſed ibi ſolui.

VIII. † Impp. Arcad. & Honor. AA. Apollodoro comiti rerum priuatarum.

ET publicarum neceſſitatum, & priuati æraríj depoſcit vtilitas, ne cōmoda quæ domui noſtræ debentur, callidis debitorum artibus differantur. Quamobrem appellatione eorum reiecta, [a] qui apertè manifeſteq; conuicti ſunt: hoc obſeruari præcepti huius auctoritate cenſemus, ut ei quem conſtiterit eſſe publicum debitorem, appellationis beneficium denegetur. Dat. III. Id. Aug. Med. Arcadio. IIII. & Honorio. III. AA. Conss.

TITVLVS LXVI.

SI PENDENTE APPELlatione mors interuenerit.

Hæredes appellatoris mortui appellatione pendente, in ciuili cauſa coguntur appellationis cauſam reddere, vel ſtare ſententiæ. Baldus & Sal. Vel ſic: Inſtantia cauſæ appellationis tranſit ad hæredem. Bartol. & Paulus.

SI PENDENte appella. &c.

Continuatio.

Dixit ſupra quando ab initio non fuit admittenda appellatio: nunc quando ex poſtfacto extinguitur.

[E]tiam.] CAS. Petij à te decē, cōdemnatus es: appellatione pendente conceſſiſti in fata, an hæres tuus cauſam appellationis debeat proſequi, quæritur? Dicitur quod ſic: alioquin ſtabit iudicatis.

I. Imperator Alexander A. Iuliano.

ETiā poſt mortem eius q appellauit, neceſſe eſt hæredibus eius vel reddere [b] cauſā prouocationis, vel ſtatutis [c] acquieſcere. PP. III.

b Reddere.] id eſt proſequi.

c Vel ſtatutis.] hoc in ciuilibus cauſis: in criminalibus vero dices infra. l. 3. Item facit hæc lex pro eis qui dicunt appellantem in cauſa appellationis probare, vt ſupra de appel. l. hi qui.

E Ius] CASVS. Volebam te accuſare de crimine capitali: inceperas abeſſe: iudex te citauit: bona tua deſcribi fecit: intra annum te præſentaſti, & litem proſecutus fuiſti, appellatione pendente deceſſiſti: an bona tua ad hæredes tuos tranſmiſiſti, quæritur? Dicitur quod ſic.

d Eius qui requirēdus.] abſens de capitali crimine non damnatur, ſed bona eius deſcribuntur, ut copiam ſui præſtet, ut intra annum adueniens recuperet res ſuas: poſt annum vero veniens purget innocentiam ſuam quandocunque, ſed bona non recuperat, ut ff. de requir. reis. l. 1. in princ. & l. fina. & infra de requiren. reis. l. 1.

c Annotatus.] annotatus ergo eſt, qui reus abſens eſt delatus, bonis eius obſignatis: & his quæ mora peritura ſunt, etiam intra annū diſtractis, precioq; deponendo: ſed poſt annum in fiſcum cogūtur. Annotatio uero fit publice, id eſt edicto literis ad annotatum miſſis, quæ dicitur requiſitio, ut ff. de requiren. reis. l. 1. §. præſides, & l. 2. & 4. & 5. Ac.

Annotat. quis dicatur.

Non. Decem. Alex. Cons.

Requiſitus & annotatus ſi appellauerit, eo mortuo pendente appellatione, bona eius tranſeunt ad hæredes, non ad fiſcum hoc ſecundum Baldum & Salicetum Vel ſic: Ab annotatione bonorum poteſt appellari, & appellatione pendente morte rei pœna extinguitur, & bona ad hæredem tranſeunt. hoc dicit ſecundum teſt. magis notabilem, ſecundum Bart & Paul. de Caſtr.

B

II. Idem A. Marcelliniæ.

EIus qui requirendus [d] annotatus [e] appellauit, [f] & ante actam cauſam mortuus eſt, bona ad ſucceſſorem pertinere, parentibus meis placuit. PP. III. Non. Decembr. Alex. Cons.

Extincta per mortem pœna capitalis appellatione pendente, non extinguitur bonorum confiſcatio expreſſa, ſed tacita ſic Bald. & Sal. Vel ſic: Expreſſa ademptio bonorum, morte appellantis non perimitur: ſecus in tacita Bart.

C

III. Idem A. Vlpio.

SI is [g] † qui ademptis [h] bonis in exilium datus eſt, appellauerit, ac pēdente prouocatione defunctus eſt: quamuis crimen in perſona eius euanuerit, tamē cauſam bonorū agi oportet. Nam multū intereſt, vtrum capitalis pœna irrogata bona reo quoque adimat [i] (quo caſu morte eius extincto crimine, nulla quæſtio ſupereſſe poteſt [k]) an verò non ex dānatione [l] capitis, ſed ſpeci. l. eorum, lib. decimo, & de accuſa. l. abſentem.

D

f Appellauit.] à ſententia annotationis, ſecundum quoſdā: ſed tamen idem ſi non appellaſſet, & deceſſiſſet intra annum, vel ſe liti obtuliſſet & deceſſiſſet intra annum, vt ff. de requir. reis. l. 1. in fi. uel dic appellatum eſſe à ſententia lata ſuper crimine, id eſt ſuper principali cauſa: qa redijt ille intra annū: & cauſam agere cœpit. ſed an hæredes reddere tenentur cauſas appellationis? Py. dicit q nō. Pla. dicit quòd ſic, pter bona. ſed ſi dicatur appellatum à ſententia annotationis, non video quare hæres teneatur eo mortuo intra annum: ſed poſt annum tacitè fuerant confiſcanda. vnde & tunc idem, ut hæres nō proſequatur: vt infra. l. prox. licet annotatio expreſſe fiat. ſi autem a ſentētia principali nulla facta annotatione fuit appellatum: tunc ſerua quòd habes infra. l. proxi. & facit ſupra de iur. & fac. ignoran. l. error. & infra de iure fiſci.

† Gloſ. in c. quod à te, ſup uer bo, redire, extra de cleri. coniuga. induxit hanc l. q ſi tge ingreſſus alicuius I eccleſiam bona ingreſſi expreſsè donentur eccleſiæ, nō reuocātur ipſo igreſſo recedēte. ſecus ſi tacitè dicendo, offero me huic monaſterio.

S Is.] CASVS. Reus criminis in exilium damnatus cum bonis ademptis appellauit, & appellatione pendente deceſſit: an appellationis cauſa propter bona agitari poſſit, quæritur? Diſtinguitur: aut tacite ſunt adempta, quia eſt deportatus: aut expreſſe, vt relegatus. primo caſu non ſupereſt quæſtio, ſecundo ſic. Vi.

g Si is.] pone caſum per. l. infra ſi re. vel accuſ. mort. l. final.

h Ademptis.] ſcilicet ſpecialiter.

i Adimat.] tacitè, vt cum eſt deportatus.

k Supereſſe poteſt.] nam ſi in expreſſo non valet, nec in tacito, vt ff. de ſeruitu. ruſtico. prædio. l. item. §. qui habet.

l Ex damnatione.] ſcilicet tacitè: ſed expreſsè ex ſpeciali ſententia: & hoc eſt quod ſequitur.

Auferan-

a Auferantur.] ut in relegato ad tempus, ut infra de pœnis. l. deportatorũ, & facit ad l. iſtam ff. de interdi. & rele. l. relegatorum. §. ad tempus, & ff. de iure fiſc. l. Lucius, & ff. de bo. dam. l. fin. §. inter, & ff. ad legem Falcidiam. l. in ratione. 1. §. cũ quidam, & ff ad Sylla. l. Caius.

Si pater tuus.] CASVS. Ad decurionatũ vocatus fuiſti, & appellaſti: & appellatione pendẽte deceſſiſti. an tuus hæres teneatur proſequi? Dicitur quòd non. Viuianus.

b Finita eſt.] & ita hæredes non tenentur proſequi, niſi pro præterito tempore quod fluxit ante mortem nominati. tenebitur enim hæres nolati ſi ceſſauit gerere, vel appellauit per malitiã, vt ĩ. de excu. tut. & temp. earum l. quan quam, & ff de excu. tut. l. qui teſtamento, & ff. ſi cu. vel cu. vel magi. l. 1. & l. ſi. & facit ad l. iſtam ſupra ne filius pro patre. l. ne contra, & l. patris.

✩ iudicatum.

Quamuis.] CASVS. Petij à te ancillã cũ peculio, condemnatus mihi fuiſti, appellatione pẽdente deceſſiſti: non eſt extincta appellatio ꝓpter peculium ancillæ.] Præfinita enim ſunt tẽpora fatalia intra q̃ debet exerceri cauſa appellationis. ſi te adhuc ſuperſtite aliquid de tempore effluxerit, reliduum dabitur hæredi tuo ad proſequendam appellationẽ, & prætereà tempus quatuor menſium. & ſi hæres petierit tempus ad deliberãdum de hæreditate eius qui appellauit, & iam deceſſit: eo lapſo incipiet currere tempus quatuor menſium ad ꝓſequendam appellationem, ne igno

Sequentia ſunt caſus legis proximæ, Si vnus. Pet. Vendr.

• Ex Co. Th. lib. 11. ti. 35. l. 1. al. PP. Contius.

ciali præſidis ſententia bona auferantur.a tunc etenim ſubducto reo, ſola capitis cauſa perimitur, bonorum remanente quæſtione. PP. Id. Mar. Modeſto & Probo Conss.

A

Cauſa honoris, vel officij, morte ſoluitur h. dicit ſecundum Bald. Vel ſic: Cauſa appellationis ſuper muneribus perſonalibus morte finitur h. d. ſecundum Bart. Vel ſic: Cauſa appellationis interpoſita à muneris nominatione, morte appellantis expirat. Pau. de Caſtro.

IIII. Imp. Gordianus A. Alexandro.

B

SI pater tuˀ ad decurionatum euocatus appellationem interpoſuit, eaque pendente conceſſit in fatum: honoris eius quæſtio morte finita eſt.b

Licet moriatur ancilla petita cũ peculio: durat tamen cauſa appellationis propter peculium. Paulus de Caſtro.

V. Idem A. Felici.

QVamuis ancilla de cuius dominio diſceptabatur, & à rectore prouinciæ contra te ius dictatum fuerat, in fatum conceſſerit: tamen cum appellationem ſuper ea re interpoſitam fuiſſe, & in numeroc cognitionum pendere proponas, ea prouocatio ſuo ordined propter peculium ancillæ audiri debet.

C

Singularis eſt lex iſta: & habet duas partes: & h. d. Vltra id tempus quod datur appellanti, hæres eius habet quatuor menſes h. d prima particula: & ſecunda h. d. Dicti quatuor menſes elapſo tempore quod hæredibus datur ad deliberandum, non currunt, h. d. ſecundũ aliquos. Vel aliter: Hæres vltra tempus datum ad deliberandum per l. cum antiquioribus habet quatuor menſes. Barto. Vel ſic: Vltra tempus conceſſum appellanti, ad proſequendum, hæres eius habet quatuor menſes qui incipiunt ei currere poſt tempus ad deliberandũ conceſſum. h. d ſecundum Sal. Vel ſic: Vltra tempus quod datur ad proſequendã appellationem, dantur hæredi appellantis quatuor menſes. Pau. de Caſt.

VI. Imp. Conſtantin. A. ad Baſſum [illegible]

D

SI vnus ex litigatoribus adhuc pendente appellatione defunctus ſit: non reſiduum tantum tẽporis hæredes eius habeant, ſed etiam alios quatuor menſes.

¶ Sin autem ad deliberationẽ hæreditatise certũ tempus indulgetur, poſt lapſum eius temporis quatuor menſium numerabiturf ſpacium: ne ignorãtes negotium, vel etiam ſuper adeunda hereditate dubitantes, priuſquam aliquod cõmodum ſentiãt, damnis affici compellantur. PP. XIII. Kalen. Iun. Sirmij, Criſpo. II. & Conſtantino II. CC. Conss.

TITVLVS LXVII.

DE HIS QVI PER metum iudicis non appellauerunt.

Vbi princeps, ibi ſecuritas & ibi formido vana eſt, quæ formidoloſo non patrocinatur. Bal. Vel ſic: In curia principis ceſſat præſumptio iuſti timoris h. d. Bart. & Paulus de Caſtro Sali.

I. Impp. Diocletia. & Maximia. A A. & CC. Dorotheo.a

SI contra te iure pronũciatum eſt, nec appellationis auxilium imploratum eſt, intelligis acquieſcere te ſtatutis oportere. In ſacro enim comitatu noſtro timere nihil potuiſti.b XV. Kalen. Iun.

Vana formido non prodeſt h. d. primo. Sed iuſtus metus facit ut proteſtatio facta intra tempus appellandi, habeat vim appellationis. hoc dicit ſecundum Bald. Vel ſic: Qui propter timorem vanum omittit appellare, videtur ſententia acquieſcere. ſi vero timor ſit iuſtus, tũc poteſt omittere, tamen debet proteſtari intra tempus appellandi quòd per eum non ſtat: & quod libenter appellaſſet, niſi timeret, & allegare cauſam timoris, quo caſu talis proteſtatio habetur pro legitima appellatione Pau. de Caſt.

II. Imp. Iulianus A. Geminiano.

HIs qui tempore competẽti nõ appellãt,

tantes negotium, damnis afficiantur.

c Et in numero.] de multis quæſtionibus appellationum cognoſcebat. & facit ad l. iſtam ſupra de libe. cau. l. principaliter. 1. & de aſſer. tol. l. 1. ſi. & ne de ſta. defun. l. quamuis.

d Ordine.] ſuſcepe rat iudex alias cognitiones, quarum aliqua cognitionem iſtam præcedere debebat: inde eſt quod dicit, ſuo ordine.

Si vnus. Hæreditatis.] ſcilicet eius qui appellauit.

f Numerabitur.] cõtra ſupra de iure delib. l. cum antiquioribus. Solu. hic habet tempus quatuor menſium ad appellationem exercendam vltra id quod ibi datur ad deliberandum.

DE HIS QVI per metum iudicis non appellauerunt.

Supra dixit quando appellatio facta nõ examinatur: hic e contra quando non facta habetur pro facta, & examinatur.

Si contra.] CASVS. Aliquis in comitatu principis cõuentus & cõdemnatus, non appellauit: neceſſe habet ſtare iudicatis: nec ſi dixit ſe metu iudicis nõ appellaſſe, audietur.

b Potuiſti.] vel debuiſti. & facit. ff. quod metus cauſa. l. ſi mulier in principio, & infra. l. proxi.

His qui) CASVS. Si condẽnatus non appellat, neceſſe habet parere iudicatis: nec excuſabitur ſi dicit ſe metu iudicis nõ appellaſſe. ſi vero ei ta cta fuerit vis quo minus appellet, ꝓteſtari debet corã aliquibus intra decẽ dies, ꝙ nõ poteſt appellare: & tũc ſufficit talis proteſtatio ad appellandum.

Sen.

† de hac materia vide in c. vl. extra de app. cum gloſſa ſua.

a Diophani.

† Ex Co. Th. lib. 11. tit. 30. l. 30. Contius.

a ad Germanianũ. PP. ſic in manuſcri. & Co. Th. Contius.

a Seu præfectos.] id eſt contra eorum ſententias, & ſic A exponе ſequentes, contra quorum ſententias appellari poteſt, ut ſupra de appell. l. à proconſulibus, & l. quoniam iudices.

b Repellantur.] quia non fuit iuſtus metus, ut ſupra. l. proxi.

c Suſtinuerunt.] ſ. probabilem quo minus appellent.

d Conteſtatione.] debet enim intra decẽ dies publicè proteſtari ꝙ non poteſt appellare, vel timet, & ſufficit ad naturam appellationis. ſic. ff. de no. ope. nun. l. de pupillo. §. ſi quis ipſi prætori. & facit ff. de reg. iu. l. in omnibus cauſis pro facto. & ff. de ap. l. cum quidã, & ff. de app. re. l. ſi cuius, & l. ſciendum. ADDITIO. Addas quòd iſte metus probatur probando quòd conſueuit appellantes a geſtis ꝑ eum incarcerare, & eis violentias & iniurias inferre, & ſic ex qualitate perſonæ hoc præſumitũr, ut l. ſi à bonæ fidei, ff. de rei ven. & l. argentum. ff. commoda. Vel quia minatus erat hoc facere, ut l. metum, cũ ſua glo. ſupra de his quę ui &c. l. ita dicit Bar. in d. l. de pupillo. §. ſi quis ipſi prætori. ff. de noui ope. nunciа. ver. quinto quęro. &c.

e Legitimos.] ſcilicet à ſententiis numerandos: vt ſupra de appella. authent. hodie.

† antea nõ licebat appellare à præfecto vrbi, qui ꝑ olla ferè ꝑfectis prætorio, dignitate par erat, qđ & ex notitia vtriuſq; imperii non obſcure intelligitur. probãtur ea q̃ ante dixi, ex C. Th. li. 11. ti. 30 l. 23. Contius.

* al. præfectos incluſa ãt deſũt Cod. The. Contius.

† vete. & C. Theod. appellant. Contius.

* add. in Co. Theo. Nobis. n. regnãtib° non audebit iudex vllus denegare refugium app. Contius.

redintegrandæ audientiæ facultas denegetur.

¶ Omnes igitur qui cõtra ꝑfectos vrbi, † magiſtros officiorum, vel magiſtros militum, ſeu proconſules, ſeu comites, ſeu ꝑfectos [a] Orientis, * [ſeu vicarios Auguſtales,] vel alium iudicem ſub ſpecie formidinis prouocationem non arbitrantur interponendam: à reuocanda lite † repellantur.[b] *

¶ Qui verò vim ſuſtinuerunt,[c] cõteſtatione [d] publice propoſita, intra dies videlicet legitimos[e] quibus appellari licet, cauſas appellationis euidenti affirmatione diſtinguant: ut hoc facto tanquam interpoſita appellatione iiſdẽ æquitatis adminicula tribuantur. Emiſſa. XV. Kal. Iul. Mamertino & Neuitta Coss.

TITVLVS LXVIII.

SI VNVS EX PLVRIBVS appellauerit.

Vbi eſt defenſio communis, & eadem ratio vincendi, appellatio vnius omnibus prodeſt: ſed reſtitutio minoris non ſuffragatur maiori h. d. ſecundum Bal. Vel ſic. Cauſa communitas, & defenſionis paritas facit, vt ſententia in cauſa appellationis data pro vno, alijs proſit Bar. Vel ſic: Si à ſententia lata contra plures vnus appellauerit, alter non appellat: victoria per eum obtenta prodeſt alijs etiam non appellantibus, quando cauſa erat communis, & vna & eadem erat omnium defenſio: ſed reſtitutio in integrum impetrata per vnum, alijs non prodeſt: quia datur fauore minoris ætatis h. d. totus tit. ſecundum Pau. de Caſtr.

SI VNVS EX plurib. appellaue.

Dixit ſupra quando etiam appellanti non prodeſt appellatio: nũc quando etiam alij nõ appellãti per appellantẽ prodeſt appellatio.

Si iudici.] CASVS. Tres erant tutores diuiſam habentes adminiſtrationẽ. duo condemnati prouocauerunt: & pronunciata eſt ꝓuocatio iuſta: an tertio qui non appellauit, profit illa prouocatio, quæritur? Dicitur ꝙ ſic. Idem dicitur in princip. l. ſequẽtis hoc addito, ꝙ ſi duo maior & minor habentes cauſam cõem, condemnati fuerint, & minor reſtituatur aduerſus ſententiam, non propter hoc reſtituetur maior. Vel dic caſum aliter vt in gloſſ.

† De materia huius tit. habetur in c. pen. extra de app.

I. Imp. Alex. A. Licinio.

SI iudici [f] † probatũ fuerit, vnã eandemq; condemnationem eorum quoq;, quorum appellatio iuſta pronunciata eſt, fuiſſe, nec diuerſitate [g] factorum ſeparationẽ accipere: emolumentum victoriæ ſecũdum ea quæ ſæpe conſtituta ſunt, ad te quoq;, qui nec prouocaſti, pertinere non ignorabit. P P. XIII. Kalend. Septemb. II.[e]

Sũmata eſt ſupra in l. præcedenti.

II. Idem A. Sereno.

SI in vna eademq; cauſa vnus appellauerit,[h] eiusque iuſta appellatio pronunciata eſt: ei quoque prodeſt, qui non appellauerit.

¶ Quòd ſi ætatis auxilio vnus cõtra ſententiam reſtitutionẽ impetrauerit: maiori, qui ſuo iure non appellauerit, hoc reſcriptum non prodeſt.[i] C

TITVLVS LXIX.

SI DE MOMENTANEA † poſſeſſione fuerit appellatum.

Sententia lata in poſſeſſorio etiã appellatione interpoſita, ſtatim ſortitur effectum: ita tamen poſſeſſio reformatur, ut quæſtio proprietatis integra ſeruetur. h. d. ſecundum Baldum. Vel ſic: A ſententia lata ſuper poſſeſſorio non poteſt appellari: quia non affert perpetuum præiudicium: quia non præiudicat cauſæ proprietatis: & grauamen quod affert, poteſt reparari per iudicium proprietatis: ideo mittitur executioni, ſalua cauſa proprietatis. h. d. ſecundum communem intellectum. Alij dicunt quòd bene poteſt appellari: tamen appellatio non ſuſpendit executionem ſententiæ: ſed præcedens eſt communior. Paulus de Caſtr. D

Imppp. Valen. Theodo. & Arc. AAA. ad Euſignium. P. P.

CVm de poſ-

f Si iudici.] CASVS. Tres erant tutores indiuiſam adminiſtrationem habentes, conueniebantur omnes, aut quia male geſſiſſent, aut quia nemo eorum geſſiſſet officium. duo condemnati prouocauerunt. pronunciata eſt iuſta prouocatio eorum. hoc etiam tertio prodeſt, qui non prouocauit, cũ vna erat omnium condemnatio: ſecus autem ſi diuiſas adminiſtrationes haberent. ad hoc ſupra de d uer. re. l. 1.

g Nec diuerſitate.] puta omnes conueniebantur, quia malè geſſiſſent: vel omnes cõueniebantur, quia nemo geſſerat. ſi autem ideo quòd vnus malè, alter nullo modo geſſiſſet: nõ proficeret appellatio vnius alteri, vt ff. de appel. l. ſi quis ſeparatum. § fin. & facit. J. eo. l. 2. in prin. Sed contra videtur. ff. in eodem titu. l. ſcio, in ver. certe. Sol. vt ibi, & facit. ff. de crimi. expi. hære. l. res hæreditarias.

h SI in vna. Appellauerit.] ſic & ſupra l. proxi. & ff. de adult. l. denunciaſſe. § fin. Sed contra ff. de app. l. ſcio: ſed ibi patet ſolutio.

i Non prodeſt.] niſi ſit cauſa indiuidua: vt ſeruitus. ſecus ſi diuidua, vt ff. quemad ſeruit. amit. l. ſi cõmunem in princ. ff. de negoc. geſt. l. qui alienam. §. ſi. eſt autem quælibet ſeruitus indiuidua, pręter vſumfructum, vt ff. ad l. Falci. l. 1. §. ſi vſusfructus, & facit ſupra ſi in communi eademque cauſa. l. 1.

SI DE MOmentanea poſſeſſione fuerit appellatum.

Dixit ſupra quando propter iudicis authoritatem non admittitur appellatio: nunc quando propter ipſius rei de qua lis eſt, utilitatem.

Cvm de poſſeſſione.] CASVS. Duplex eſt iudiciũ: petitoriũ & poſſeſſoriũ. in petitorio victus appellat, in poſſeſſorio nõ. vnde ſi intentem

† vet. momentaria, in C. autẽ Theo. legitur: Si de momento fuerit appellatum. lib. 11. tit. 37. Cont. Sententia lata pro uno in cã appellõis an proſit aliis.

ſi intentem contra te interdictum uti poſſidetis, quod eſt poſſeſſionis retinendæ: vel interdictum unde vi, quod eſt recuperandæ: vel quorum legatorum, quod eſt adipiſcendæ, & ſuccumbas, non audieris apellans: ſalua tamen tibi quæſtione ſuper proprietate. non enim præiudicabitur quæſtioni de proprietate. Viuia.

† Citat hanc conſtitutionē Symmachus I epiſtola qua dicit permitti, vt ſi caſus tulerit, etiam de iure cognoſcat iudex. Contius.

[a] ſortiaſ. ve. & Co. Theod. Contius.

† De materia huius ti. vide in c. directę nobis, cū gloſ. 2. extra de appel.

[f] ter.

ſeſſione, † & [a] eius momento [b] cauſa dicitur: etſi appellatio interpoſita fuerit, [c] tamen lata ſententia ſortitur [*] effectum. [d] Ita tamen poſſeſſionis reformationem [e] fieri oportet, ut integra omnis proprietatis cauſa ſeruetur. Dat. XIIII. Kalen. Decēb. Med. Honor. N. P. & Euodio Conss.

TITVLVS LXX.

NE LICEAT † IN VNA eademque cauſa tertio [f] prouocare, vel poſt duas ſententias iudicum, quas definitio præfectorum roborauerit, eas retractare.

[a] Et.] & ponitur pro id eſt.

[b] Momento] id eſt poſſeſſione momētanea: tale eſt & illud Virgilii: Pateris libabat & auro. id eſt pateris aureis. Et dicitur momētanea poſſeſſio, quia apta eſt durare p momētum, & ſic aptitudine, ut hic, & inſtitu. de lege Aq'ia. §. his autem verbis. Vel ideo, quia in ea tractatur de poſſeſſorio momento: ut quoto tempore anni poſſederit olim: hodie de tempore litis conteſtationis, ut in interdicto vti poſſidetis: ut inſtitu. de interdictis. §. retinendæ. Vel tertio, ut dixi ſupra qui legiti. perſo. l. ſi. Item hæc lex ſecundum omnes loquitur in poſſeſſorio retinendæ. Sed an idē in poſſeſſorio recuperandæ vel adipiſcendæ? Quidam dicunt quòd non. Tu dic, idem in adipiſcendæ, ut ſupra quorum apell. non recipi. l. quiſquis. Item recuperandæ. ſed hoc hodie eſt correctum ſecundum quoſdam per l. illam infra vnde vi. l. ſi quis in tantam. Item huic. l. videtur contra ſupra de appel. l. 1. Sol. ibi non ratione iniquitatis ſententiæ appellatur, ſed ratione ordinis omiſſi. Vel pone caſum, ut ibi nota. Sed ſi agatur poſſeſſorio vt per condictionem ex dicta lege, ſi quis in tantam, puto poſſe appellari: quia per eam non eſt momentanea, & non ſolum in poſſeſſione, ſed etiam in proprietate datur ibi ſententia. ſed alibi vbi eſt momentanea eius vtilitas, ſemper dicas non poſſe appellari per generalia verba huius legis. Item oppo. ex eo quod eſt ſupra de appella. l. & in maioribus Sol. hoc ſpeciale. Sed quare? Reſpon. quia eſt interlocutoria ſecundum quoſdam: à qua non appellatur, ut ſupra quorum appel. non recipi. l. penul. Alii dicunt propter vilitatem, ſicut & in ſententia arbitri: ut ſupra de arbi. l. 1. Sed tu dic eſſe definitiuam, & non uilem: ſed ideo nō appellari quia plenius poterunt ſingula tractari in quæſtione proprietatis: quia eadem cauſa plenius examinabitur in cauſa proprietatis, licet alia via.

Sententia lata ſuper poſſeſſorio eſt definitiua.

[c] Fuerit] ſ. de facto.

[d] Effectum.] ſic eſt contra ſ. de appel. l. appellatione. ſed ibi tenet appellatio, hic non.

[e] Reformationem] id eſt reſtitutionem, uel traditionem ubi de recuperanda vel adipiſcenda agitur, uel confirmationem, vbi de retinenda agitur. Et nota hic diligenter quòd qua ratione nō poteſt appellari, vel quibus: eadem vel eiſdem non poteſt minor contra talem ſententiam petere reſtitutionem in integrum, ſecundum quoſdam: quaſi paribus paſſibus ambulent. vt ff. de mino. l. præſes prouinciæ. Item quia non uidetur damnum pati, cum ſaluum ſit ſibi omne ius in quæſtione proprietatis, vel quaſi modicum vel minimum damnum patiatur, & ſic denegari debet reſtitutio, ut ff. de in integ. reſtit. l ſcio. Item tertio, quia in tali cauſa habet legitimam perſonam ſtandi in iudicio, & admittitur ut maior, ut ſupra qui leg. per. l. ſi. Alioquin non videtur legitimus defenſor ſi debet poſſe reſtitui, & ſic decipe-retur per legem aduerſarius. & ſic dicitur ff. de procu. l. minor. i. reſpon. Item quarto, quia facilius debet alicui adimi priuilegium ſiue beneficium in integrum reſtitutionis, quam ius commune, quod eſt ſcilicet ius appellandi, ut nota. ſupra ad Velleia. l. antiquæ, in princ. & ſupra ſi min. ſe ma. dixe. l. ſi alterius circumueniendi cauſa, in ſi. ff. de mi. teſt. l. eius militis. §. 1. Sed his ſpretis dic ſecundum H. eum poſſe petere reſtitutionem: quia nec paribus paſſibus ambulant reſtitutio & appellatio. argum. ff. de mino. l. præfecti. ſ. de ſen. præfec. præto. l. vul ca. Item & damnum videtur pati magnum ſi amittat poſſeſſionē: quia ſi obſcura fuerint vtriuſq; iura in proprietatis quæſtione, pnūciabitur p poſſeſſore, ut inſt. de interdi. §. cōmodum. Nec ob. quòd admittitur in hac cauſa vt maior. nā idē eſt ubi litigat in quæſtione proprietatis auctore tutore, & tamen contra ſententiam reſtituitur, ut ſupra ſi aduer. rem iud. l. ſi. & cum contrahit, ut ſupra ſi tu. vel cura. inter. l. etiam, & l. ſi. Item adultus non habens curatorem, admittitur ad contrahendum vt maior, & tamē poteſt reſtitui, quia obligatur ciuiliter & naturaliter ut maior, ut ſ. de in integ reſti. mi. l. ſi curatorem. Item quicquid geſtum fuerit cum minore, ſi apparet cum læſum, reſtituitur, ut ff. de mino. l. ait prætor, in prin. ergo & hic eadem ratione. Item ſimpliciter lex dicit ſupra ſi aduer. rem iudi. l. ſi. poſſe minorem petere reſtitutionem contra ſententiam ſi apparet eum læſum. nec hic caſus excipitur: ergo & contra illam ſententiam poterit reſtitui, ſi apparet eum læſum, quia forte non plene probauit ut debuit, vel quia contra ius litigatoris lata eſt, licet probauerit.

Appellō vbi eſt interdicta, an etiam reſtitutio in integrū ibi denegetur?

† Quod

Qui ſuccubuit in duplici appellatione, non poteſt tertio appellare, ſuper eiſdem articulis, & etiam ſupplicare. Et recuſatio iudicis non numeratur in numero appellationum. hoc dicit Bar. Bald. Salic. & Paul. de Caſt.

I. Imperator Iuſtinianus A. Menæ præfecto prætorio.

SI quis in quacunque lite iterum † [f] prouocauerit, non liceat ei tertio in eadem lite ſuper iiſdem capitulis prouocatione [g] vti, vel ſententias excellētisſimo-

NE LICEAT IN VNA EADEMQVE cauſa tertio prouocare &c.

A ſententia appellatur regulariter ſemel, & ſecundo, ſed tertio non: vt hic. Et quod dicit, eademq; cauſa, impropriè dicit: ut patet ff. de inoffi. teſta l. circa, & nota ſupra de procur. l. ita demum, ſed propter identitatem litigatorum, & rei de qua quæritur, dicitur eadem eſſe: & quod ſubiicit, vel poſt duas ſententias &c expones in textu.

SI quis.] Casus. Petii à te decem & obtinuit appellaſti, & poſtea ſuccubuiſti, & appellaſti ſecundo: condemnatus fuiſti: an & tertio appellare poſſis, quęritur? Dicit quod nō. & ſi tertio præfectus prætorio cognoſcat, & duas primas ſententias confirmauerit, aduerſum ſententiam ſupplicare non poteris. Litigator autem ante litem conteſtatam poteſt iudicem tertium delegatum recuſare, & recurrere ad delegantem. Viuianus.

[f] Iterum.] i. quando primo & ſecundo appellauerit: vel .i. bis. aliàs aliter accipitur, ut ff. de eden. l. veluti. §. hæc vox.

[g] Prouocatione.] ut in auth. de iud. §. de appellationibus, col. 6. interdum tamen ſemel tantum, ut ſupra de epiſco. audien. authen. ſi quis litigantium, & ſupra de aſſer. tol. l. 1. & ſupra de app. l. in oſtendis, & l. iubemus, & in authen. de app. §. illud. coll. 4. Quandoque nec ſemel propter dignitatem iudicis, ut à præfecto prætorio, ut ſtatim dices.

Retractare.

rum præfectorū prætorio retractare: licẽtia danda litigatoribus, arbitro dato, ipſius audientiam, qui eum dedit, ante litẽ conteſtatam inuocare: & huiuſmodi petitione minime prouocationis vĩ obtinente. d

TITVLVS LXXI.

QVI BONIS CEDERE poſſunt.

Ceſſio bonorum non liberat debitorem, ſed facit ne poſſit detrudi in carcerem. h. d. ſecundũ Bart. Vel ſic: Qui ceſſit bonis, non liberatur à creditoribus ipſo iure, niſi quod eis debetur in ſolidum fuerint conſecuti, ſed liberatur ope exceptionis: ideo non poteſt in carcerem detrudi. Pau. de Caſtro.

I. Imp. Alexander A. Lienzo.

Qui bonis cesserint, niſi ſolidũ creditor receperit, nō ſunt liberati. e In eo f enim tã A tummodo hoc beneficiũ eis prodeſt, ne iudicati g detrahantur in carceré. h X. De. Maxi. II. & Aeliano. Coss.

Verbum temere dictum non præiudicat. Vel ſic. Debitum ſoluenti non præiudicat ceſſio bonorum. Bald. Vel ſic: Qui poteſt ſoluere creditoribus, poteſt bonorum ceſſionem reuocare. Bar. Vel ſic: Qui ceſſit bonis, pōt pœnitere, & ea recuperare re integra, quando non erant vendita, ſi offert ſe ſoluturum quod debetur creditoribus. Pau. de Caſt. B

II. Impp. Philippus A. & Philip. Cæ. Abaſcanto.

Si quantitatem, i quã licet reipublicæ condẽnatus, k debebas, inferre paratus es: fruſtra vereris, ne verbum bonorũ ceſſionis l temere m à te prolatum, priuare te, necdum diſtractis n facultatibus, iuris rationibus poſſit. C

c Retractare.] hoc intellige quando bis erat iam iudicatum, & tunc tertio, ſcilicet ex appellatione cognoſcit præfectus prætorio: qui ſi confirmat primas duas, nec appellari nec ſupplicari poteſt: cum nec ab alio taliter iudicante poſſet appellari, ut ſupra proxi. reſpon. Et quòd ſic ſit intelligenda, probat rubrica. i ſi autem infirmaſſet primas, uel cognouiſſet ex cauſa principali, vel ex prima appellatione, poſſet ab eius ſentẽtia ſupplicari, ut ſupra de preci. impe. off. l. ſi quis, & ff de officio præſe. prę. l. 1. & ſupra de ſen. præfect. prætor. l. 1. & ſupra de epiſcop. audi. l. epiſcopalem. Alij intelligunt hoc reſponſum, quando etiam ex prima cauſa iudicat. & ſic dicunt hic poſſe ſupplicari.

† data. ve. Contius.

No. glo. ſingulariter ꝙ lex dubia eſt intelligenda ſecundum rubricã, ſub qua ponitur & ad hoc allegat la. gl. ſitã in ſti. de act. col. 72.

‡ Ex lege Iulia, add. in C. Th. Contius.

b Arbitro dato.] id eſt iudice delegato.

c Inuocare.] & ita iudicem delegatum recuſare ante litem conteſtatam, ut hic, & ſupra de iudi. l. apertiſſimi, & ſupra de ſent. l. fina. Sed quæro, quis hunc iudicem impetrauit? nam ſi appellator, non poteſt eum recuſare, ut ſupra de lit. conteſtata authen. offeratur. ſi aduerſarius, qui ſcilicet vicit: aut ante diem appellationi præfixum: & tunc non poſuit, ut extra de appel. ſæpe. aut poſtea: & tunc manet rata ſententia prior: quare ſtultus eſſet victor, ſi tũc iudicem impetraret. Sed reſpon. quòd victor impetrauit, & ante diẽ appellationi præfixum à lege: quod potuit, ut ſupra de tempo. appel. l. fina. §. in his, & authen. ei qui appellat. nec ob. dicta decr. quia ibi loqtur de die p̃fixo ab homine.

† Concor. eſt hac l. c. 3. cũ gl. ſuper verbo, ad pigutorẽ. extra. de ſol.

d Obtinente.] à tertio: ergo non poteſt appellari poſt ſententiã: ſed ante litem conteſtatã poteſt recuſari. & ad hoc ſ. de ſenten. l. fi. & ff à qui. ap. non licet. l. 1. in fine.

ADDITIO. Aduertas quòd iura dicentia non licere tertio appellare, procedunt quando quis uult tertio prouocare ſuper eodem articulo: ſecus in articulis diuerſis. vnde ſi quis millies grauatur in cauſa ſuper diuerſis articulis. millies poſſet appellare, & duas appellationes ſucceſſiuè facere ſuper quolibet articulo, maximè de iure canonico, ſecũdum quod ab omni † grauamine quandocũque appellatur, vt in c. ſuper eo. 2. extra de appel. Item quod dicitur, in eodem articulo non licere tertio appellare, in eadem perſona intellige: quia ex quo bis appellauit, & ſemper ſuccubuit, eſt præſumptio contra eum: ideo non auditur tertio appellans: ſed alteri parti bene licet alias duas appellationes facere. & ſic erunt quatuor appellationes. ita dicit Abbas in cap. directæ, in fine extra de appella.

† Id coarctatũ eſt à concil. Tridẽ. 24. Seſſ. c. 20. ad grauamen irreparabile per appellationẽ à definitiua. vbi videas à quibus hodie iure can. liceat appellare. Pet. Vendramęa.

QVI BONIS CEDERE POSSVNT.

Qualiter condemnato ſubuenitur per appellationem, ſupra dixi: nunc qualiter per bonorum ceſſionem.

Qui bonis.] CASVS. Si debitor meus cõuentus & cõdemnatus bonis cedat: an ipſo facto liberetur, quæritur? Dicitur quòd non: ſed ſi aliqua acquiſierit, ſoluere tenebitur, donec ſolidum debitum ſoluerit. Sed prodeſt ei ceſſio bonorum ad hoc, ut reus condemnatus nõ trahatur ad carcerem, non ut liberetur. Viuianus.

e Liberati.] ipſo iure, ſed ope exceptionis, ut inſtit. de act. §. pe. Et dic quòd ille rectè cedit bonis à creditore conuentus, qui confeſſus debitum hoc facit: ſed qui negat, uel nec aſſerit, nec negat, ſed dicit ſe cedere bonis à creditore conuentus, ut ſic poſtea bona cũ voluerit, poſſit recuperare: nihil agit. Et ſecundum hoc poteſt legi. ff eo. l. pe. cum non, ſecundum Py. literam, & ſine non. An autem ille qui cedit bonis, teneatur bona indicare? Reſpon. utique iudicis officio. arg. ſupra de iure delibe. l. fin. §. licentia danda.

Cedere bonis quis vere dicatur.

f In eo enim tantũ modo.] item & in eo quod poſtmodũ non poterunt conueniri, niſi in quantum facere poſſunt: & ſic habita ratione ne egeant. Præterea cõueniri non debent, niſi tantum ſit illud quod quæſiuerunt, quòd merito videantur conueniri, ut infra tit. 1. l. ex contractu, & infra. eo. l. pen. & ff. eo. l. 4. & l. qui bonis & l. ſi debitoris, & inſti. de act. §. pen. Item & in eo quòd poſt. 40. dies non dabitur dilacerandus creditoribus, ut dicebat Aulus Gellius contineri in l. 12. tabu. contra cuius duritiem Sextus Cæcilius quendam philoſophum defendit. pro quo infra. l. penul.

Ceſſio bonorum ad multa prodeſt.

Aul. Gell.

g Ne iudicati.] id eſt condemnati. & ſic videtur innui quòd tantum ante ſententiam ſit facienda ceſſio, ut ff. eo. l. penult. Sed dici poteſt, quòd poſt ſententiam fieri poteſt ceſſio, ut hic dicit Azo in ſumma. & hoc uidetur contra. l. ff. eo. l. penul.

h In carcerem.] ſi ergo non cedit bonis, uidetur in carcerem pro debito poni: & ſic videtur contra ſupra de ac. & oblig. l. ob æs, in fine. Sed hoc fit auctoritate iudicis, uel non fit hic ſeruus, ſed nec ſeruit: ſed loco carceris hodie ponitur in banno: & facit infra de pigno. l. 1.

D Si quantitatem.] CASVS. Tenebaris reipubl. in c. confeſſus es debitum, ſed cum ſoluere non poſſes, ceſſiſti bonis. ſi antequam bona diſtrahantur, paratus ſis ſoluere, an poſſis reuocare ceſſionem, quæritur? Dicitur quòd ſic. Viuianus.

i Si quantitatem.] quidam cum eſſet reipublicæ condẽnatus in c dixit ſe bonis ceſſurum: non ei præiudicat linguæ lubricum, dummodo paratus ſit ſoluere, & facultates eius nondum diſtractæ ſint.

Caſum ponit.

k Condemnatus.] ex adminiſtratione bonorum.

l Ceſſionis.] quia inuito corde contraxit. Acc.

m Temere.] No. uerbum temere dictum non præiudicare, ut ff. de regu. iur. l. quod calore, & ff. de diuor. l. 3. & ff. de publi. l. licitatio, in princ. & ad legem Iuliam maie. l. famoſi.

n Diſtractis.] vt infra de diſtrac. pign. l. ſi priuſquam. Item no. licere pœnitere, vt ff. eo. l. quem pœnitet, & l. in bonis. 1. & ſupra de ap. l. ſi quis libellos.

Si pater.

Si pater.] CASVS. Filium habens quidam emancipauit. ad munera ciuilia uocatus, bonis ceſſit: an bona quæſita à filio inquietari debeant, quæritur? Dicitur quod non. Viui.

a Ciuilia.] quia male adminiſtrauit rempublicam.

b Inquietari.] ut ſ. ne fil. pro pat. l. ne contra.

PP. XIII. Ka. Febr. Philippo A. & Retiano Coss.

Propter debitum contractum in ciuili officio, admittitur ceſſio, quæ in bonis filii cedentis non præiudicat. h. d. ſecundum Bartol. Vel ſic. Filius emancipatus, per patrem damnari non debet. hoc dicit. Iac. But. Vel ſic: Debitor publicus põt cedere bonis. Et ſi pater cedit bonis, non debent inquietari filii Sal. Vel ſic. Si pater ceſſit bonis, nõ nocet filiis, vt poſſint eius bona capi, vel moleſtari. Pau. de Caſt.

III. Imperatores Valerianus, & Gallienus AA. Iuliano.

SI pater tuus bonis ceſſit propter onera ciuilia, a ipſi[b] facultates oportet inquiri: non patrimonium quod tibi emancipato quæſitum dicis, inquietari. b Quod vt fiat, implorare æquitatem præſidis debes.

Facta ceſſione bonorum, non poſſunt creditores bona propria auctoritate tenere iure dominij: ſecus ſi data fuerint in ſolutum Barto. Vel ſic: Si debitor ceſſit bonis, non debent creditores interim diſtribuere bona eius: ſed debent ea vendere iudicis auctoritate & precium pro rata inter eos diuidere, & ſi contrafaciunt, poſſunt bona ab eis auocari, non obſtante præſcriptione longi temporis: ſecus ſi fuiſſent eis data in ſolutum. Paul. de Caſtr.

IIII. Impp. Diocle. & Maximi. AA. & CC. Catoni.

LEgis Iuliæ de bonis cedendis beneficium conſtitutionibus diuorũ noſtrorum parentum ad prouincias c porrectum eſſe, ut ceſſio bonorum admittatur, notum eſt: non tamen creditoribus ſua auctoritate diuidere hæc bona, & iure dominij detinere, d ſed venditionis remedio, quatenus ſubſtantia patitur, indemnitati ſuæ conſulere permiſſum eſt. Cum itaque contra iuris rationẽ res iure dominii teneas eius qui bonis ceſſit, te creditorem dicens: lõgi temporis præſcriptione petitorem ſum moueri non poſſe manifeſtum eſt.

B ¶ Quòd ſi non bonis eum ceſſiſſe, ſed res ſuas in ſolutũ tibi dediſſe monſtretur, præſes prouinciæ poterit de proprietate tibi accommodare notionem.

Vt quis euitet onera, vel munus publicum, non poteſt cedere bonis, ſed debet pro quantitate bonorum onera publica ſubire. Pau. de Caſt.

V. Idem AA. & CC. Myroni.

PRopter honorem municipalem, vel munus, bonis cedentiũ e inuidioſam admitti ceſſionem minime conuenit: ſed his obnoxios f pro modo ſubſtãtiæ fungi.

C *Ceſſio bonorũ poteſt fieri ſolo verbo, & ſine aliqua ſolennitate. Paul. de Caſtro.*

VI. † Imp. Theodoſius A. [illegible]

IN omni ceſſione bonorum ex qualibet cauſa facienda, ſcrupuloſitate g priorum legum exploſa, h profeſſio i ſola quærenda eſt.

Idem dixit, In omni ceſſione ſufficit voluntatis k ſola profeſſio. l

D *Filiusfamilias ſiue habeat caſtrenſe peculium, ſiue non: poteſt cedere bonis. Bar. Vel ſic: Filijfamilias vtriuſque ſexus poſſunt cedere bonis, ſiue habeant patrimonium propriũ, ſiue non, & idem in illis qui ſunt ſui iuris Pau. de Caſt.*

VII. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto P.

CVm & filiifamilias poſſint habere ſubſtantias, quæ patribus acquiri vetitæ ſunt, necnon peculium vel caſtrenſe, vel quod patre volente l poſſident: quare ceſſio bonorum eis deneganda ſit?

Egi.] CASVS. An prouinciales bonis cedere poſſint, quæritur? Dicitur quòd ſic, & hoc in prima. An autem creditor iure dominii bona ceſſa detinere poſſit, quæritur? Dicitur quod non, ſed diſtrahere debet: nec contra petitorem præſcriptione ſe tueri poterit. & hoc in ſecunda. Si vero debitor res ſuas creditori in ſolutum dederit, dominium eas acquiſiuit, & hoc in tertia.

c Ad prouincias.] vt non ſolum Italici, ſed etiam prouinciales bonis cedere poſſint.

d Detinere.] ut infra tit. 1. l. pro debito, & l. in poſſeſſionem.

PRopter.] CAS. Vocatur aliquis ad munus publicũ. & propter hoc bonis ceſſit: an teneat ceſſio, quæritur? Dicitur quòd non: quia ex tali ceſſione blaſmum vel inuidiam aſſequetur fiſcus. Vel ſic: Titius in fraudem bonis ceſſit, vt inhabilis fieret: an teneat talis ceſſio, quæritur? Dicitur quòd non: quia cedenti blaſmum & inuidia eſſet. Viuianus.

e Cedentium.] vt ſic vocetur quis inhabilis ad munus publicum, & cum non poſſit ſubire, ideo bonis cedere fiſco cogatur: ex hac enim ceſſione inuidiam & blaſmũ conſequitur fiſcus: & ſic non eſt contra ſupra eo. l. ſi pater, quia ibi idoneus adminiſtrauerat malè: hic non idoneus adminiſtrare non poteſt. Poſſet etiam intelligi hæc lex, quòd aliquis in fraudem munerum cedebat bonis, ut inhabilis fieret, hæc quidem ceſſio non admittitur, & blaſmum eſſet cedenti, & pro hac poſitione eſt ſupra de reſcind. vendi. l. hi qui, & ſupra de epiſcop. & cleri. l. ſi quis curialis, & infra de excu. mu. l. illud, lib. 10. & ff. de mune. & hono. l. æſtimationem, in prin.

f Obnoxios.] i. habiles & idoneos ſecundum vtramque expoſitionem.

IN omni.] CASVS. An ſine verborum ſolennitate quæ olim exigebatur, poſſit fieri bonorum ceſſio, quæritur? Dicitur quòd ſic: quia ſola uolũtas cedentis ſufficit. Vi.

g Scrupuloſitate.] quæ erat in ſolennitate verborum.

h Exploſa.] i. amota.

i Profeſſio.] i. quòd ſolũ dicat, cedo bonis.

k Voluntatis.] ſine ſcriptura, & ad hoc. ff. e. l. pe. & ſi. & quæ dixi. ſ. e. l. 1.

CVm & filiifa.] CASVS. An filiusfamilias bonis cedere poſſit, quæritur, Dicitur quòd ſic in caſtrenſibus vel quaſi, & ſi poſt ea aliqua acquirat, ad exemplum patrisfamilias creditori ſatisfacere debet. Viuian.

l Patre volente.] ut caſtrenſe, quod domi filio donatur, ut habes. ſ. fami. erci. l. ſi filius. Caſtrenſe vero, de quo ſubiicit appellat quod in caſtris quæritur, & ſic non peculii, ſed rerum peculiarium ſit differentia. Vel dicit de profectitio, vel aduentitio. cũ. n. admittatur ceſſio, cũ nihil habet, vt ſubiicit, multo magis cũ habet peculium profectitium, vel aduentitium. Non tamen intelligas quod profectitium poſſit dari creditoribus. ſed & video profectitium quandoque ſeparari à bonis patris, cum eius bona pro debito à fiſco occupantur. & ita patet tale peculium ad filiũ ſpectare, ut ff. de mino. l.

Fiſcus ex bonorum ceſſione quandoq; conſequitur blaſmum.

† Ex Co. Theo. l. 4. tit. 1. l. 2.

Da. t. Kalen. Maij. Honor. N. P. & Euodio Coſſ. Coſ. tius.

Peculium profectitium filii non cedit fiſco vendicãti bona patris.

cum etſi nihil [a] in ſuo cẽſu, hi qui in poteſtate parentum ſunt, habeant: tamen ne patiantur iniuriã, debet bonorum ceſsio admitti. Si enim & paterfamilias admittendus eſt ꝓpter iniuriarum [b] timorem ad ceſsionis flebile veniens adiutorium: quare filijsfamilias vtriuſque ſexus hoc ius denegam[us]? cum apertiſsimi iuris eſt, & inter patresfamilias, & ĩter alieno iuri ſubiectos, ſi quid poſtea eis pinguius [c] acceſſerit, hoc iterũ vſq; ad modum debiti poſſe à creditoribus legitimo modo auelli. Da. X. Kalen. Mar. Conſtantinop. poſt conſul. Lampad. & Oreſt. VV.CC.

An detur dilatio vel admittatur ceſsio, ſtatur maiori parti creditorũ in reſpectu cumulo debiti vel numero perſonarũ quòd ſi vtriuſque eſt paritas, ſententia benignior admittitur. Bar. Vel ſic: Si debitor vult cedere bonis, niſi ſibi detur dilatio ad ſoluendum, eſt in electione creditorum dare dilationem: & tunc non poterit cedere, vel pati quod cedat. & ſi ſunt diſcordes, præfertur maior pars, quæ cõſideratur primo reſpectu cumuli debiti. vel ſi par ſit cumulus, reſpectu numeri perſonarum: & ſi ambo ſunt paria, benignior ſententia eligatur, vt habeat dilationem quinquennalem: & non cedat. qua dilatione pendente non curret contra eos præſcriptio: nec vnus de creditoribus præfertur alteri ratione priuilegij vel hypothecæ quam habeat. Pau. de Caſt.

VIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm ſolito more à noſtra maieſtate [d] petitur, ut ad miſerabile ceſſionis bonorum homines veniant auxilium, & electio detur [e] creditoribus, vel quinquennale ſpaciũ eis indulgere, vel bonorũ accipere ceſsionem, ſalua eorum videlicet exiſtimatione, [f] & omni corporali cruciatu ſemoto: quotidie dubitabatur, ſi quidã ex creditoribus voluerint quinquennales dare inducias, [g] alij autem iam nunc ceſsionem accipere velint, qui audiendi ſint. In tali itaque dubitatione nemini putamus eſſe ambiguum qđ ſentimus, & quòd humaniorem ſentẽtiam pro duriore eligimus, & ſancimus, vt vel ex cumulo debiti, vel ex numero creditorum cauſa iudicetur. Et ſi quidem vnus creditor alijs omnibus grauior in ſumma debiti inueniatur, ut omnibus in vnum coadunatis, & debitis eorum computatis, ipſe alios antecellat: ipſius ſententia obtineat, ſiue indulgere tẽpus, ſiue ceſsionem accipere deſiderat.

¶ Si vero plures quidem ſint creditores, ex diuerſis autem quantitatibus: etiã nunc amplior debiti cumulus minori ſummę prę feratur, ſiue par, ſiue diſcrepans numerus eſt creditorum: cum non ex frequentiſsimo ordine fœneratorum, ſed ex quantitate debiti cauſa trutinetur.

¶ Pari autem quantitate debiti inuenta, diſpari vero creditorum numero: tunc amplior pars creditorum obtineat: ita vt quod pluribus placeat, hoc ſtatuatur.

¶ Sin vero vndique æqualitas emergat tam debiti quàm numeri creditorũ: tunc eos anteponi, qui ad humaniorem declinant ſententiam, non ceſsionem exigẽtes, ſed inducias: nulla quidẽ differentia inter hypothecarios & alios creditores quantum ad hanc electionẽ [h] obſeruanda. In rebus aũt officio iudicis partiendis, ſuam vim ſingulis creditoribus habentibus, [i] quam eis legum præſtabit regula: nullo præiudicio creditorum cuiquam ex quinquennij dilatione circa temporalem pręſcriptionem generando. [k]

Codex. Yyy DE

---

zo l. denique. §. ſed vtrum, in fine.

[a] Etſi nihil.] corporale, habet tamen incorporalia. vel ſecundum P. etſi nihil corporale vel incorporale habeat. Sed videt̃ nugatio, vt cedat bonis qui nulla bona habet: ſed propter quærenda dicit. ſic & Petrus omne dimiſit, qui nihil præter nauiculam habebat. & actione de peculio tenetur, etſi nihil ſit in peculio, ut ff. de pecu. l. quæ ſitum.

Petrus pp Chriſtum omnia dimiſit.

[b] Iniuriarum.] ſcilicet carceris.

[c] Pinguius.] ut inſtit. de act. §. penultimo, & ff. eodem, l. is qui, & l. bonis, 2. & l. ſi debitoris, & j. titulo. 1. l. ex contractu.

CVm ſolito.] [illegible] Tenebaris mihi & Titio & Seio in decem. vis cedere bonis: ego & Titius volumus expectare in quinquẽnium, non vult Seius. qui ſint audiendi, quæritur? Reſpon. diſtinguendo: aut in maiori quantitate es obligatus Seio, aut Caio, aut in æquali. primo caſu audiendus eſt: ſecũdo caſu non. Si vero tres conſentiant in dilatione dãda, quartus diſſentiat: maior numerus præferatur. Si vero ex omni parte æqualitas ſit tam creditorum, quàm debitorum: illi admittantur, qui inducias & cætera, nulla habita differẽtia inter creditores habentes hypothecam, & non habentes, in rebus partiendis inter creditores, æqualitate iudicis officio ſeruata, nulla temporis præſcriptione creditoribus inducias quinquennales concedẽtibus opponenda. Viuianus.

[d] Maieſtate.] vel ab aliquo iudice.

[e] Det.] à debitore.

[f] Exiſtimatione.] quia nõ efficitur infamis. & ad hoc s. ex quibus cau. inf. l. debitores.

[g] Inducias.] & ſic eſt in creditorũ electione. nec eſt contra. ff. ſol. matrimo. l. ſi cõſtante. §. quoties, in fin. §. quia ſpeciale ibi.

[h] Electionem.] ſed quantum ad alia refert. argu. ff. de pac. l. reſcriptum, & j. ti tu. 1. l. pro debito.

[i] Habentibus.] vt priuilegiati prius debitum conſequantur, ut ff. e. l. 1. & ff. de reli. & ſump. ſune. l. pe. Item ut hypothecarij chirographarijs præferãtur, vt j. tit. 1. l. pro debito, & vt prior tẽpore ſit potior, ut j. qui po. in pig. l. ſi fund.

[k] Generando.] ut ff. de iudi. l. 2. §. in omnibus, & s. de iure delib. l. ſi. §. donec, & in authen. vt cum de appel. cog. §. meminimus, col. 8. & de ſan. epi. §. ſi vero epiſcopus, colla. 9. An autem minus dari poteſt? Reſpon. poteſt volente debitore, alias non. Itẽ & ſi quinquennio hoc tranſacto velit debitor cedere bonis: an audiatur? Reſp. nõ, ſed erit incarcerandus. Itẽ ſi ab initio nec velit debitor cedere bonis, nec ſtare iuri, ſimiliter debet incarcerari, & ſic uſq; ad quadraginta dies ſtare, ut ſaltem miſericordię cauſa aliquis ſoluat pro eo. poſt modum creditoribus dilacerandus datur, ut & dixi s. e. l. 1.

Debitor q accepit quinquennale, poſt non auditur bonis cedere volens.

DE BONIS AVCTORITATE IVDICIS [illegible]

Facta ceſſione bonorum à debitore, vel etiam debitore vocato & non veniente ad iudicium, poſtulant creditores ſe mitti in poſſeſſionem bonorum eius, & poſtmodum vt vendantur &c. ideo de his dicit. Et quia creditores hæreditarij quandoque poſtulant ſeparari bona defuncti a bonis hæredis: ideo & de hac ſubijcit: vt infra. l. 2.

Continuatio.

IN bonis.] CASVS. Deceſſit Titius, Seio hærede inſtituto, & legauit mihi decem: deceſſit Seius Sempronio hærede inſtituto, & legauit Caio decem: quis noſtrũ potior ſit, an ego primus legatarius an Caius? Reſpon. quòd ego, cum prius legatum debeatur quaſi æs alienum. Viuia.

a In bonis.] poſſidendis & vẽdendis.

b Hæredem.] inſtituit te Titius, & multa legata dedit. non ſolutis ſcilicet legatis deceſſiſti: inſtituiſti tibi hęredem, & ſimiliter legata reliquiſti. quæritur, quis potiores ſũt, primi, vel ſecundi? & dicitur quò 1 primi.

c Conuenire.] ab initio.

d Aes alienum.] reſpectu ſecundi teſtamenti.

e Exigatur.] vt & ff. ad legem Falci. l. in ratione. 1. §. quod vulgo, & ī. ad legẽ. Falcid. l. irritum.

f A mortuo.] hr̄de.

g Inducatur.] ut & ff. de ſepara. l. quoties, & ī. qui manu. non poſ. l. j. & ī. de lega. l. ſi vniuerſę, & de iure deliberan. l. fi. §. ſed ſi legatarij. etiam ſi ex teſtamẽto multis debeantur legata, ut ff. ad Trebel. l. j. §. ſed niſi in caſu quando non fecerit inuẽtarium: quia tunc in ſolidum om̃nibus ſatisfacit, ut in auth. de hęr. & Fal. §. ſi vero abſint, colla. 1.

TITVLVS LXXII.

DE BONIS AVCTORITATE [illegible] poſſidendis, ſeu venundandis, & de ſeparationibus bonorum.

Defuncti hæredes legatarijs præferuntur. Bald. Vel ſic: Qui debent habere legata a defuncto hæredes præferuntur legatarijs ab eodem. Bart. Vel ſic: Legatarij defuncti præferuntur legatarijs hæredis. Sali. Vel ſic: Qui debẽt habere legata a defuncto hærede, præferuntur illis quibus ipſe hæres legauit: quia illa legata cẽſentur tanquam æs alienum quantum ad bona eius a quo relicta ſunt, non quantum ad eum qui reliquit. Pau. de Caſt.

I. Imp. Anton. A. [illegible]

IN bonis a mortui potiorem eſſe cauſam legatariorum, quàm eorum (ut pote hæredẽ b) conuenire c potuerunt: quàm eorum quibus ipſe heres legauit, manifeſtum eſt: cũ prius legatum quaſi æs alienum d exigatur: e legatum autem à mortuo f relictum poſt debiti detractionem inducatur. g

Creditores defuncti habent beneficium ſeparationis contra creditores hæredis, ut facta ſeparatione bonorũ præferãtur in bonis defuncti creditoribus hæredis. Sed niſi ſpreta legis prouidentia, fidem hæredis ſecuti ſint. Bal. Vel ſic: Creditores defuncti impetrant ſeparationem a bonis ſi fidem hæredis non ſunt ſecuti. Pau. de Ca.

II. Imp. Gordianus A. [illegible]

EST iuriſdictionis tenor prõptiſsimus, indemnitatiſque remedium edicto h prætoris creditoribus hæreditarijs i demonſtratum, vt quoties ſeparationem bonorum poſtulant, cauſa cognita k impetrent. Reportabis igitur conuenientem deſiderij tui fructum, ſi te non hæredum fidem ſecutũ, l ſed ex neceſsitate m ad iudicium eos prouocare demonſtraueris.

EST iuriſdictionis.] CASVS. Si contraxi cum Titio, & factus ſit debitor meus in x. & deceſſit Seio hærede inſtituto, poſſum conuenire Seium. ſed ſi ex perſona ſua habeat aliquos creditores: an poſſim petere ut fiat ſeparatio bonorum hęredis, & bonorũ defuncti, quæritur? Dicitur quod ſic. ſi vero animo nouãdi ſtipulatus fui ab hęrede quod Titius debuit, non poſſum petere fieri ſeparationem. Viuia.

h Edicto.] quod induxit titulum de ſeparationibus.

i Hæreditarijs.] creditoribus ergo defuncti datur poſtulandi ſeparationem facultas, cũ timeant hæredem non ſoluẽdo: ſed econtra ſcilicet creditoribus hæredis, non datur, ut hic, & arg. ff. de ſep. l. 1. in princ. & §. 1. & ī. de hęre. actio. l. ſi adulta, niſi in caſu: vt eo. l. j. §. ſed ſi quis ſuſpectam.

Separatio bonorum quibus cõcedi põt.

k Cognita.] multa vertuntur in cauſæ cognitione. primũ, quod ab hærede nõ nouauerint. Item quod bona mixta ſi ſint. Item quod fidem eius ſecuti non ſunt. Itẽ quod viuras non acceperunt. Item quod quinquennium decurſum non eſt. Item quod creditores caſtrẽſis peculij non ſunt, vt ff. de ſepara. l. 1. §. ſi filius, & § illud, & §. ſequen. Item quod hæres bona nõ vẽdiderit, ut ff. e. l. ab hr̄de.

Separatio bonorum vt peti poſſit multa requiruntur.

l Secutũ.] fideiuſſorẽ, vel pign' ab eo recipiendo, vel ſtipulãdo animo nouandi.

m Ex neceſſitate.] quia forte dies actionis proximo exitura erat, & ita lis tempore peritura. No. ergo quod non debet ei nocere iſta nouatio cum ſit neceſſaria. ad quod eſt. ff. de ſepara. l. fi. & ff. de nouati. l. aliam. Et dic ex neceſſitate, ſ. perueniendi ad ſuum, vt ff. de ſepara. l. fi.

Qui cedit bonis, ex ante geſto non poteſt conueniri, niſi de eo quod poſtea ſuperlucratus eſt, deducto ne egeat. Bar. Vel ſic: Qui ceſſit bonis, ex præcedenti contractu non poteſt conueniri, quia habet exceptionem. niſi venerit ad pinguiorẽ fortunã, quia tunc poteſt conueniri in quantum facere poteſt, deducto ne egeat. h. d. in effectu. Pau. de Caſt.

III. Idem A. Claudianæ.

EX contractu qui ceſſionem rerum anteceſsit, debitorem contra iuris rationem conuenies, cum eum ęquitas auxilio exceptionis muniat. n Ac tunc demum iterato poſſis deſiderare conuentionem, cum tantum poſtea quæſiuit, quod præſidem ad eius rei licentiam debeat promouere. o

EX contractu.] CASVS. Debitor à creditore vno conuentus, exiſtens non ſoluẽdo ſi cedat bonis, an ab alijs creditoribus cõueniri poſſit, quæritur? Dicitur quod non, niſi poſtea aliquid ceperit. Viuia.

n Muniat.] ipſo autem iure tenetur, vt ī. tit. 1. l. 1.

o Promouere.] & tunc in quantum facere põt, ut habes. ī. ti. 1. l. cum & ſi lij, & ff. de ceſſio. bono. l. 4. & de cura. bo. dan. l. 2.

Non eſt cogendus vnus ex pluribus creditoribus debitoris bona ſuſcipere, & cæteris creditoribus reſpondere. Bal. Bar. & Sal.

IIII. [illegible]

IN ciuile eſt quod poſtulas, ut vnus ex chirographarijs p creditoribus debitoris bona compellatur ſuſcipere, ſatis cæteris eius creditoribus facturus.

IN ciuile eſt.] [illegible] Si plures fuerint chirographarij creditores, nullus eorum compellatur accipere bona debitoris, & ſibi & alijs ſatisfacere. Viuia.

p Chirographarijs.] multo minus hypothecarij &c. ſic. ff. de

Si bona vacantia non deferuntur, creditores in poſſeſſionem mittuntur. Bal. Vel ſic. Si mortuus non habet hæredem, creditores in poſſeſſionem mittuntur. Bar. Vel ſic: Si debitor moritur ſine hærede, & bona non agnoſcantur a fiſco: creditores in poſſeſſionem eorum mittuntur. Salic.

V. Iidem AA.& CC. Acindyno.

A SI bona debitoris tui vacare [a] conſtet, & hęc à fiſco non agnoſcantur: [b] in poſſeſsionem eorũ mitti te à competenti iudice rectè poſtulabis. XVII. Kal. Ian. * Conſs.

Creditores hypothecarij chirographarijs præferuntur: porro chirographarij ſimul concurrunt, vt pro rata debiti omnibus ſatisfiat. Bal. Vel ſic: Si debitor ceſſit bonis, creditores non debent ipſius bona inter ſe diuidere tanquam domini ipſorum: ſed debent ea uendere, & precium inter ſe diſtribuere: & creditores hypothecarij præferuntur chirographarijs. Paul. de Caſtro.

VI. Iidem AA.& CC. Agathomaro.

PRo debito creditores addici ſibi bona [c] ſui debitoris non iure poſtulant. [d]

¶ Vnde ſi quidem debitoris tui cæteri creditores [e] pignori res acceperunt: potiores eos, quàm te chirographarium creditorẽ haberi non ambigitur.

¶ Quòd ſi ſpecialiter vel generaliter nemini probẽtur obligatæ, ac ſine ſucceſſore communis debitor vel eius hæres deceſsit: non dominij rerum venditicatione, ſed poſſeſsione [f] bonorum, itemque venditione, ęquali portione pro rata debiti quantitate omnibus creditoribus conſuli poteſt.

Vbi creditor ſuccedit debitori pro parte, pro ea parte debitum confunditur, & non vltra: niſi eſſet relictum animo compenſandi. Bal. Vel ſic: Pro rata qua creditor ſuccedit debitori, cõfunditur actio: pro reſiduo vero poteſt conuenire cohæredes, niſi fuerit inſtitutus iure compenſandi: & ſi cohæredes non ſunt ſoluendo, poteſt petere ſeparationem bonorum. Paul. de Caſtro.

VII. Iidem AA.& CC. Domno.

SI vxor tua pro triente patruo ſuo hæres extitit, nec ab eo quicquã exigere prohibita [g] eſt, debitum à cohæredibus pro beſſe [h] petere non prohibetur: cum vltra eam portionẽ qua ſucceſsit, actio non confundatur. [i]

¶ Sin autem cohæredes ſoluendo non ſint, ſeparatione poſtulata, [k] nullum ei damnum fieri patiatur.

Miſſus in poſſeſſionem ex primo decreto, non acquirit dominium. Pau. de Caſt. Etiam ex cauſa dotis.

VIII. Iidem AA.& CC. Æliæ.

IN poſſeſsionem rei ſeruãdæ cauſa vxor defuncti, vel alij creditores miſſi dominium ex ea cauſa tenentes adipiſci minimè poſſunt. [l]

Si citatus debitor comparet, ordinarie proceditur contra eum ad ſententiam ferendam & exequendam: ſi non comparet, proceditur ad miſsionem & venditionem. h. d. ſecundum Baldum.

IX. Iidem AA.& CC. Teruncio.

D CVm proponas eum contra quem ſupplicas, ex adminiſtratione [m] negotiorum tibi obligatũ: hunc ſecundum iuris rationem [n] adito rectore prouincię potes conuenire. [o]

ff. de cura bon. dan. l. 2. § quæritur.

SI bona.] CASVS. Debitor meus deceſſit. bona ſua erant vacantia, nec à fiſco agnita: an poſſim petere mitti in poſſeſſionem bonorum eius, quæritur? Reſpon. quòd ſic. Viuianus.

a Vacare.] morte debitoris.

b Agnoſcantur.] quia tunc tenetur fiſcus vt hęres, ut habes. ī. ad leg. Iul. iam de vi. l. 2. & ff. de iure fiſci. l. dicitur. Ac.

PRo debito.] CASVS. Si petã vt addicantur mihi bona debitoris ratione dominij: an ſim audiẽdus, quæritur? Dicitur quòd non. Si vero ſim chirographarius creditor, alios aũt habet creditores, quibus res ſuæ obligatæ ſunt: illi ſunt potiores, & hoc in ſecũda. Si vero nulli obligatę sũt & debitor cõmunis decedat ſine hærede, vel cum hærede, & ille ceſſit: bona nõ iure dominij creditoribus addicantur, ſed vendantur, & pro portione debiti cuilibet creditori ſatisfiat. Viuia.

c Bona.] ut ſua ſint ſtatim.

d Poſtulant.] vt ī. de iure do. impe. l. j. & ſ. de pac. l. ſi pacto quo, & ſ. tit. 1. l. legis. Alio ergo remedio opus eſt. ſ. vẽditione, & hic ſubijcit, unde &c. hoc ꝓuiſo, vt hypothecã habentes in ea præferantur, vt ſubijcit. in quo eſt argumẽ. contra ſupra titu. 1. l. ſi. Solu. ut ibi.

e Creditores] ſcilicet hypothecarij.

f Poſſeſſione.] omnium ſecundum iura iſta: ſed hoc hodie corrigitur per auth. & qui iurat. & ꝑ hoc apparet eius continuatio ad l.

SI vxor.] CASVS. Patruus vxoris meæ deceſſit: vxorem meam pro tertia parte hæredem inſtituit. tenebatur eidem vxori in triginta. an pro viginti cohęredes ſuos conuenire poſſit, quæritur? Dicitur ꝙ ſic: niſi teſtator prohibuiſſet eam exigere à cohæredib. Si vero cohæredes ſint non ſoluendo habentes proprios creditores, poterit mulier petere vt fiat ſeparatio bonorum defuncti & cohæredum. Viuia.

g Prohibita eſt.] quia tunc non poſſet petere, ut ī. de hæredi. inſtitu. l. ſi compenſandi.

h Pro beſſe.] Beſſis dicitur duæ partes cuiuſlibet rei.

i Non confundatur.] ut & ī. de hæred. act. l. ſi adulta, & de neg. geſt. l. ſi ab eo, & de pact. l. ſi debitori, & ſ. ad leg. Falci. l. licet.

k Poſtulata.] vt ſ. de hære. act. l. ſi adulta.

IN poſſeſſionem.] CASVS. In poſſeſſionẽ creditor miſſus bonorũ debitoris, an per talem miſſionem naſciſcatur dominium, quæritur? Dicitur ꝙ non. Viuia.

l Minime poſsũt.] vt ſ. tit. 1. l. legis, & ſupra eodem. l. pro debito. Accur.

CVm proponas.] Diuidiť in duas partes: quia in prima debitor citatus comparet, vſque ibi: nũ ſi. In ſecunda non comparet, vſque in finem. Diuiſio. CASVS. Aliquis cum mandato, uel ſine mandato geſſit negotia mea: & ex mala adminiſtratiõe factus eſt debitor meus in c. volebam eum cõuenire, latitabat: quid iuris ſit, quæritur? Reſpond. quod ſi latitat, nec defendatur, eum probabo mihi debere, & mittar in poſ. bonorum ſuorum. Eo autem in eadem contumacia perſeuerante, vẽduntur bona, & ſatisfiet mihi. Viuianus.

m Ex adminiſtratione.] facta à ſe tibi, vel à te ſibi. Et dic cum mandato, vel ſine.

n Rationem.] dato etiam libello in ſcriptis hodie, ut ſ. de lit. conteſt. authen. offeratur.

ADDITIO Aduertas quòd iſtud poteſt practicari duobus modis ſecundũ Bartolum hic. Vno modo quòd detur libellus ſuper actione principali, & reus citetur vt veniat reſponſurus, & eo exiſtente contumace datur poſſeſſio ex ſecundo decreto. Secundo modo practicatur, quòd reus citatur quòd veniat reſponſurus de iure tali, & eo exiſtente contumace, tunc detur libellus in quo narretur, quòd cum reus ſæpius fuerit citatus, & extitit cõtumax, petatur interponi decretum, quam practicam, ut dicit hic Bartolus, ponit Specu. conſulit tamen ſeruare fori conſuetudinem.

o Conuenire.] actione mandati directa, vel contraria, uel negotiorum geſtorum directa vel contraria, prout caſum diuerſificas.

a Ad circunſcriptionem.] vt actio tua pereat, vel ſaltē vt te retardet, & ſic ſit ex animo: aliàs fieret miſſio, non venditio, vt ff. ex qui. cau. maio. l. item ait prætor. § j. & ff. qui ex cau. in poſſ. ea. l. Fulcinius. §. 1. Et nota ꝙ ſufficit aduerſus vnum latitare, vt ille ſolus vendat, vt d. l. Fulcinius. §. quod ſi aduerſus. & etiā præſens quandoque latitat, vt in eadem. l. §. illud.

b Defenditur.] defendi dicitur, &c. vt ff. qui ex cau. in poſ. eatur. l. e. hoc autem. §. rectè defendi.

c Conſtat.] ſummatim habita cognitione. loquitur enim hæc lex ante litem conteſtatam, & uidetur ſatis innuere uenditionem poſſe fieri etiam ante litē conteſtatam. argu. contra ſupra de his qui ad eccleſ. confu. l. præſenti. §. ſed ſi hoc, & ff. de priuile. credi. l. paterfami. & l. ſi creditores, & ff. de bonis aucto. iudi. poſſiden. l. ſi minor, & ex quibus cau. in poſſeſſio. eatur. l. apud.

d Edicti.] quod eſt. ff. ex quibus cauſ. in poſſeſ. eatur. l. Fulcinius. § j. quod olim cum ſolennitate, hodie ſine ea proponitur, ut inſtitu. de interdict. §. j. & §. fin. & hoc hic dicit ad exemplum edicti. ſ. ſolennis.

Nam ſi ad circunſcriptionem[a] tui iuris latitat, nec defenditur,[b] & eum tuū eſſe debitorem conſtat:[c] ad exemplum edicti,[d] bonorum[e] eius poſſeſsionē poteris impetrare. Tempore[f] autem tranſacto, etiam venditionem eorū à competenti[g] iudice poſtulare non prohiberis. D. XIIII. Kalendas Septembr. Diocle. * & Maximiano. * AA. Conss.

IN AVTHEN. de exhiben. & introducen. reis. § ſi vero ſemel, coll. v. conſtitutio. vj.

Hodie contra contumacem fiet miſſio in poſſeſſionem ſolum pro menſura debiti declarati: quam nō recuperat reuerſus: nec auditur niſi ſatiſdet, & expenſas refundat. Sal. Vel ſic: Per iſtam authen. adduntur tria, quæ non erant de iure veteri, vel ſaltem non omnia. Primum eſt, quòd debitor qui prius comparuerat, & cū iuramēto promiſerat de iudicio ſiſti, & tamen poſtea citatus non ſiſtat, poſſit realiter capi, & ad iudicem duci, vt reſpondeat libello, & ſe defendat. Secundum eſt, quòd ſi hoc fieri non poteſt: quia aliàs non comparuit nec promiſit, vel eius ꝑſona non reperitur: miſſio ex primo decreto nō fiet in oīa bona, licet olim fieret ſed fiet pro menſura debiti declarati: vt ſi petantur centum, fiet miſſio in bonis valentibus centum tantum, & non vltra ſecundum quoſdam: vel dic vltra etiam pro expenſis & damnis ſecundum gl. Tertium, quod debitor poſtea comparens ante venditionem, vel datiōem in ſolutum, ſi reficit expenſas, & ſatiſdat de iudicio ſiſti, recuperat tenutam. hoc dicit in B *effectu iſta authen. ſecundum Pau. de Caſtro.*

e Bonorum] omnium olim, vt ff. quib. ex cau. in poſ. eatur. l. 1. hodie contra, vt in authent. quam hic leges. Item hoc, quando non eſt hypotheca, vt ſupra eodem l. pro debito. Sed nunquid miſſus poſſidet? Reſpō. non, vt ff. quibus ex cau. in poſſeſſ. eatur. l. cum ex legati. Item nota differentiam eſſe inter poſſeſſionem bonorum vt hic: & bonorum poſſeſſionem, vt ff. de bonorum poſſ. l. 2. §. bonorum.

Bonorum poſſeſſio, & poſſeſſio bonorum, differunt.

f Tempore autem tranſacto.] forte duorum menſium. argu. ff. de re iudi. l. debitoribus. Vel dic, hodie quatuor, vt ſupra de vſur. rei iudi. l. ij. Vel vnius anni, vt argu. ſupra de præſcrip. 30. an. l. ſi quis emptionis §. pe. Vel biennii. vt infra de iure dom. impe. l. 2. Vel quod ſtatutum eſt in Græco, vt probatur infra. l. fina. vbi dicit', definitum à nobis tempus. Quæ opiniones non placent, imino totum iudicis arbitrio committo. argum. ff. de iure delibe. l. 1. §. fi. & poſſunt habere locum prædicta, vbi pignus vēditur ex interlocutoria ſententia. Si autem ex definitiua, venditur elapſo tempore quatuor menſium, ſecundum Azo. olim duorum. argu. ſ. de vſur. rei iudi. l. 2.

Decretū primū & ſ. n quanto tēpore diſtare debeat.

g Competenti.] argu. ad id ꝙ interdum appellatur ad iudicem competentem. Sed quis eſt competens iudex? Reſpon. qui habet merum imperium. nam delegatus mittere non poteſt in poſſeſſionem, & ſic nec vendere iubere, ut ff. de iuriſd. omnium iu. l. iubere cauere, & ita magiſtratus municipalis non mittit in poſſeſſionem, ut ff. ad municip. l. ea quæ, niſi in caſibus, ut ff. de offi. eius cui man. eſt iuriſdi. l. 1. §. 1. & ff. de dam. infec. A l. 1. Prædicta locum habent cum agitur in perſonam. ſi autem in rem, & latitat: idem quod in perſonali, ut fiat miſſio in omnia bona, & venditio. Si autem tantum abeſt, & deſiit dolo poſſidere, idem eſt: aliàs in poſſeſſione rei petitæ tantum, & idem in mixta, vt in eadem l. Fulcinius. §. item videamus, & §. Celſus, & §. ſi.

ET qui iurat[h] ſe venturum ad iudicem, ſi ſe ſubtraxerit, iudex ipſe ſi adminiſtrator ſit,[i] vel is qui iudicem dedit,[k] iubeat eum exhiberi.[l]

¶ Si vero omnino abſit, examinet[m] iudex vbi ſit, inducijs datis: intra quas ſi non occurrat, ſecūdum vnam partē examinato[n] negotio, mittet[o] actorem C in poſſeſsionem rerū eius iuxta menſuram[p] declarati[q] debiti.

¶ Quòd ſi redeat antequā proſequatur[r] causā, reſar

ET qui iurat.] CASVS. Lex. C. dicit ꝙ ſi debitor latitet, nec defendatur: petere poſſum me mitti in poſſeſſionem bonorum eius: ſed non determinat modum declarati debiti. Authē. declarat aliter, dicens quòd ſi ſubtrahat ſe debitor: ſi ſit iudex ordinarius, citabit eum capiendo perſonam ſuam, & verbo mittendo nuncium. ſi non veniat, ſentētiabit examinato negotio, & datis ſibi inducijs ad repræſentandum ſe: ſi non veniat, mittat in bonorum poſſeſſionem ipſius pro mēſura declarati debiti & ſi veniat poſtea, non auditur niſi reſtituat mihi omnes impenſas, & omne damnum reſarciat, dato fideiuſſore iudicio ſiſti. Viuianus.

Appellanti ſufficit dicere appello ad iudicē cō petētem.

h Et qui iurat.] idem eſt & ſi ſolummodo ad iudicium vocatus eſt. Accurſius.

i Adminiſtrator ſit.] id eſt ordinarius.

k Dedit.] quando iudex erat delegatus. & ſic delegatus non citat, ut hic, & ff. de iuriſdi. om. iudi. l. iubere. & ſic eſt contra ī. quomodo & quando iudex, authent. qui ſemel Solu. ſpeciale eſt ibi in delegato principis.

Delegatus an poſſit citare.

l Exhiberi.] re & verbo, quod non facit delegatus, ut dixi, & habes in authent. de exhib. & introd. reis. §. ſi vero ſemel, colla. v.

m Examinet.] ſummatim.

n Examinato.] ſummatim, ut & ff. vt in poſ. leg. l. ſi is à quo. nā demum vtraque parte præſente plene exami- D natur, ut infra ſi per vim vel alio modo l. fin. Eſt ergo quod hic dicit, contra regulam quæ eſt ſupra de iudi. l. iudices.

o Mittet] ordinarius, non delegatus, ſed delegans, ut d. l. iubere.

p Menſuram.] olim in omnia bona, ut ff. quib. ex cau. in poſſ eatur. l. 1. Et quòd dicit, pro menſura, dicunt ve ſi eſt debitum decem, in rem valentem decem fiat miſſio. Sed tu dic ſecundum Ioan. quòd etiam plus debeat valere. nec enim hic dicit quòd in tanto, ſed pro menſura quod eſt cautè notandum, & ſic ſe habet conſuetudo. inſpicitur etiam an exigat expenſas vel non res pignorata, vt equus, vel argentum, vt primo caſu longe plus debeant valere.

q Declarati.] id eſt petiti. Vel id eſt præſumpti, vel probati ſummatim.

r Proſequatur] id eſt antequam admittatur ad cauſā ꝑ ſecu-

ſecutionem, & hoc cum agitur perſonaliter. Si autem in rem, dic vt modo not. in l. cum proponas. Si autem omnia bona petet quis, vel vt debita, vel hypothecariam, in omnibus puto mittendũ: nã & tantum eſt debitum.
a Damnum.] quod ex facto abſentiæ illius paſſus eſt, ut ſupra de iudi. l. tanci mus.
b Fideiuſſorem.] iudicio ſiſti. Sed vſque ad quod tempus admittetur ad recuperandum poſſeſſionem? Reſpon. ſecundum P. vſque ad 30. an. vt arg. C. de præſcrip. 30. an. l. ſicut. Alij dicunt vſque ad annum, ut ſupra de præſcrip. 30. an. l. ſi quis emptionis §. fi. & in authent. de litig. §. omnem autem, colla. viij. Sed his reſpon. Placen. & Py. quod prima loquatur in actione in rem, ſecunda in actore abſente, quo caſu poſſumus expectare triginta annos, & eſt ad l. ſ. de pro cu. l. cum, & ff. de in ius voc. l. ſatis.
A[illegible] Videas pulchram gloſ. in c. quoniã frequenter, in ti. extra ut lite nõ conteſtata, &c.

† Cõcor. c. quoniã frequenter, in §. in alijs vero, cum glo. ſuper verbo, ex pẽſarum, extra vt lit. non cõ teſt.

ciat actori omne dãnũ: a † præſtabitque fideiuſſorem b de lite proſequenda, & res ſuas ſuſcipiet.

Miſſo vno ex creditoribus in poſſeſſionem ex primo decreto cæteri venientes debito modo, & congruo tempore, videntur in poſſeſſionem miſſi. & ſi procedatur ad venditionem bonorum auctoritate iudicis fiendã per ipſum miſſum, & plus ex precio percipiatur quam miſſo debeatur, illud debet in ædem ſacram deponi: & ne qua fraus in venditione committatur, debet ſeruari ſolennitas huius legis Bal. Vel ſic: Si vnus ex creditoribus in poſſeſſionem mittatur ex primo decreto, eius miſſio prodeſt omnibus alijs creditoribus præſentibus & intra biennium venientibus, & debitum oſtendentibus, & expenſas pro rata reficientibus. Item abſentibus ſi veniant intra quadriennium, & idẽ faciant. hoc dicit vſque ad . ſin autem. Paul. de Caſtro.

X. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

CVm apud veteres q̃ſtionẽ ortam inuenimus ſuper pecunijs debitis, pro quibus hypothecæ non ſunt conſtitutæ, propter res ad debitorem pertinentes, dum is c ſeueriores * creditores formidans ſeſe celauerit, & illi d de rebus ad eum pertinentibus competẽtia ingrediantur iudicia, e poſtulentque in poſſeſsionẽ rerum ſeſe tranſmitti: f ſi etiam alij creditores quibus obnoxius eſſe videtur, poſsint quandã habere cõmunionẽ in rerũ poſſeſsione: huiuſmodi dubitationem amputãtes, cenſemus per præſentem diuinam generalem conſtitutionem, vt ſi nõ oẽs huiuſmodi debita prætendẽtes, ſed ex his certi ab iudiciali ſententia in poſſeſſionem rerum mittantur: non ſolum hi, ſed etiã alij omnes talia debita prętendentes, eadem commoditate potiantur, g vt poſſint cum prioribus rerum detentatoribus communionẽ habere in rebus, de quibus (ſicut ſuperius declaratur) prolata fuerit ſententia. h Quid enim iuſtius eſt, quàm omnes q ad res debitoris mitti debent, eſſe participes huiuſmodi commoditatis? i

¶ Vt autem non in perpetuum aliorum negligentia k illi qui pro ſuis debitis alacriores l creditoribus alijs oſtenduntur fuiſſe, prægrauentur: rectius nobis eſſe videtur, tunc communionem habere in poſſeſsione rerum alios creditores, qui non hoc peregiſſe noſcuntur, cum præſentes quidem in vna eademq; degentes prouincia, in qua & poſſeſſores rerũ commorantur, intra duorũ annorum ſpacia, abſentes aũt intra quadriennũ m creditoribus poſſeſſionem antelato modo detinẽtibus ſuum debitum certũ faciant, & expenſas ſecundũ quantitatẽ debitorũ perſoluãt n eis q ſententias cõſecuti ſunt, per ſacramentũ eorum manifeſtãdas, o q eas adipiſcẽdę gratia poſſeſsionis rerum ſuſtinuerunt: qa & ſecundum debita p ſatis eis fieri explorati iuris eſt.

¶ Poſt completum autẽ memoratũ tẽpus nullam eis eſſe licentiam eos qui poſſeſsionẽ adepti ſunt, moleſtare, vel aliquibus damnis afficere: actiones autem quas ex legibus

* ſæui ores.

Cvm apud.] CASVS. Si Titius habeat plures creditores, & timore creditorum ſe abſentet, & quidã ex creditoribus petant ſe mitti in bon. poſſ. an abſentes vel pręſentes, ſi non ſunt ita ſoliciti, conſequãtur commoditatem aliquam ob id quòd alij miſſi ſunt in bonorum poſ. quæritur? Dicitur quòd ſic, ſi pręſentes (hoc eſt, qui ſunt in eadem prouincia) intra duorum annorũ ſpacium ſe repræſentent: abſentes autem, intra quadriennium, reſtitutis pro modo debiti impenſis quas miſſi in poſſeſſionem fecerunt, iuramento eorum declarandis. Si vero intra præfinitum tẽpus non venerint eo lapſo auctoritate iudicis poterunt vẽdere bona, & illud qđ ſupererit, deponet in ęde ſacra tabellione & vẽditore pñtib', & de eo cęteris creditorib' pro portione debiti ſatisfiet. & ſic deponatur, ne in expẽſis damnificetur. prædicta autem venditio fiat præſente non ſolum tabellione, ſed ſacriſta eccleſiæ, penes quem quod ſupererit de precio, deponatur, præſtito iuramento à creditore, quod non per gratiam emptoris ad rerum venit venditionẽ: nec quòd dolo minus iuſto precio accepit. Viuia.
c Dum is.] ſcilicet debitor.
d Illi.] ſcilicet creditores.
e Iudicia.] id eſt iudices.
f Tranſmitti.] & miſſi ſunt.
g Potiantur.] ut ff. de bo. aucto. iudi. poſſiden. l. cũ vnus.
h Sententia.] interlocutoria.
i Commoditatis.] Sed nonne quando miſſi ſunt primi, fuit contractum prætorium pignus: ergo qui prior &c.? Reſpon. Dicunt quidã hoc, quando miſſio facta eſt in omnibus bonis generaliter. aliud ſi ſpecialiter. Vel dic in prætorio pignore non ſeruari regulam, ſed in conuentionali ſic, vt ff. vt in poſſeſ. le. l. is cui. §. qui prior, & de damno infec. l. ſi finita. §. ſi plures. Item hoc quando ſunt eiuſdem tituli. aliàs contra, vt intra qui po. in pigno habe. l. 2. & ff. qui potio. in pig. habe. l. ſi & iure. quæ ſunt contra.
k Negligentia.] ablatiuus caſus.
l Alacriores.] id eſt ſolertiores.
m Quadriennũ.] Not. hic venditionem non fieri intra quadriennium.
n Perſoluant.] ut arg. ff. depoſiti. l. qđ priuilegium §. fi.
o Manifeſtandas.] ſic ſ. de iudi. l. properandum, §. ſi quidem. Et not. quòd aliud eſt in expenſis in cauſa damni infecti, quia poſtea dominium recuperat, ut ff. de dam. in fec. l. finita §. cum autem, in fin §.
p Secundũ debita] i. pro rata eorũ quæ debentur: q a plus ex penſarũ nomine præſtabit, cui plus debetur quàm alijs.

Pignus prætoriũ quãdo dicitur contrahi.

ſibi cõpetere putauerint, A contra ſuos exercere debitores.

Iſte. §. proſequitur eandem materiam. Dicit enim quòd ſi miſſus ex primo decreto ueniat ad uenditionē, debet primo ex precio ſibi ſatisfieri: & reſiduum (ſi quod eſt) debet deponi in æde ſacra, ut creditoribus uenientibus & debitum oſtendentibus poſtea ſatisfiat: & de prædictis omnibus debet fieri publicum inſtrumentum cum ſolennitate hic ſtatuta in § ſi. h. d. tota iſta lex. & § quæ eſt ſatis verboſa. tamen vtilis, quia iſti creditores qui habentur pro immiſſis, non tenentur facere nouum proceſſum, immo virtute primi facta fide de debito, debet ſatisfieri eis: requiri- B tur tamen plena probatio per teſtes vel inſtrumenta ſecundum Bar. & Pan. de Caſtro.

Sin autem hi qui detinent poſſeſsiones, vel ex ſententia iudicis res vendiderunt, vel aliq_a quocũque legitimo modo omne ius quod b in his rebus habere noſcuntur, in alias perſonas poſt definitum † à nobis tempus c tranſtulerint, & certas pecunias acceperint: quicquid ſuperfluum inuentum fuerit amplius quàm eis de- C betur, hoc modis omnibus neceſſe eſt eos præſentibus tabularijs ſignare, d & in cimeliarchio e ſanctæ eccleſiæ illius ciuitatis in qua huiuſmodi contractus celebratur, deponere: atteſtatiõe videlicet prius per memoratos tabularios cõſcribenda: præſente etiã eo q res eas vẽdiderit, vel in alias perſonas tranſtulerit, f vt per eam g manifeſtetur tam D quantitas pecuniarũ quæ ꝓ venditione rerum, vel trãſlatione præſtitæ ſunt, quàm earũ quæ ſuperfluæ poſt diſſolutum debitum inueniãtur: vt ſi qs poſtea creditor apparuerit, & debiti cautionem oſtẽderit, poſsit ex his ſatis ſibi facere: prius ſcilicet rectore prouinciæ ſine aliquo dãno cauſæ faciente examinationem, & non concedente nec viros reuerendiſsimos œconomos, vel cimeliarchas ſanctæ eccleſię in qua pecunię deponuntur, aliqđ detrimentũ vel diſpendiũ ſuſtinere: per ſuã aũt interlocutionẽ creditorem pręcipiente ſecundum modum debiti ex depoſitis pecunijs ſuum accipere debitum.

¶ Vt autem non liceat creditoribus in venditione vel translatione rerum, dolum vel aliquam machinationem vel circunſcriptionẽ facere: iubemus atteſtationẽ ſuper hoc celebrandam apud defenſorẽ locorum, geſtis interuenientibus, inſinuari, ſiue tantum ex precio quantum debetur, ſiue plus, ſiue minus colligitur: & pręſentibus h non tantum (ſicut dictum eſt) tabularijs, ſed etiam viro reuerendiſsimo cimeliarcha.

¶ Apud quem (ſi ita contigerit) ſuperfluæ pecuniæ ſignatę deponendæ ſunt: iuſiurandum ſacroſanctis euangelijs propoſitis vẽditore vel tranſlatore rerum præſtante, ꝙ neque per gratiam emptoris, vel eius ad quem res iure ceſsionis trãſferũtur, nec aliquo dolo interueniente minorem iuſto precio rerũ quantitatẽ acceperit, ſed eã quam reuera cũ omni ſtudio potuerit inuenire. Dat. XV. Ka. Nou. Conſtantinop. poſt conſulat. Lampad. & Oreſt. VV. CC. anno ſecundo.

TITVLVS LXXIII.

DE PRIVILEGIO FISCI.

Propter debita mariti, res quas vxor probat eſſe paraphernales, non capiuntur pignori: ſed ſeparata reſtituuntur mulieri. h. d. ſecũdum Bal. Vel ſic: Mulier in rebus proprijs eſt potior fiſco creditore, etiam ex cauſa primipili. hoc dicit ſecundum Bar. Vel ſic: Res paraphernales vxoru non obligantur fiſco ex mariti primipilari officio. Sali.

I. Imp. Antoninus A. Eutropiæ.

BOna mariti tui ſi ob reliqua adminiſtrationis primipilarię à fiſco occupata ſunt: i res quas tuas k eſſe liquidò probaueris, ab alijs ſeparatæ tibi reſtituantur. l

Ratione paris priuilegij priuilegiati redeguntur ad ius commune. Bal. Vel ſic: mulier & fiſcus in tacita hypotheca paribus paſſibus ambulant. ad hoc allegatur. & ideo qui prior eſt tempore, potior eſt iure. Bar. & Pan. de Caſt.

a Vel alio.] puta locando.

b Omne ius quod] id eſt retinendi & vendendi. Ir.

c A nobis tẽpus.] forſitan in Gręco: vel forte de eo tempore dicit quod ſtatuit pignori vendendo, ut infra de iure do. imper. l. fin. Vel de eo quod eſt ſupra de præſcrip. xxx. an. l. ſi quis emptionis. De rebus vero per iudicem poſſeſſis, & per iudicem diſtrahendis, tempus expreſſum determinatum nunquam inuenitur. ſed etiam hoc idem tempus ſeruãdum videtur ſecundum Ir.

d Signare.] id eſt ſigillare.

Cimeliarchium. e In cimeliarchio.] id eſt in loco vbi ponitur theſaurus.

f Tranſtulerit.] locando.

g Per eam.] ſ. perſonam venditoris.

h Præſentibus.] repete, iubemus ſcilicet vẽditorem: quod eſt infra.

† Alc. lib. 4. diſpun. 1. c. 19. dicit hęc verba, à nobis, in veteribus exemplaribus non eſſe, ſed omitti debere.

DE PRIVILEGII fiſci.

Quia inter cæteros creditores fiſcus priuilegijs gaudet, ideo de hu dicit Accur.

Continuatio. BOna.] CAS. Maritus ex mala adminiſtratione primipilari tenebatur fiſco in c. fiſcus occupauit res ſuas, inter quas erãt res vxoris: an mulier petere poſſit vt ſeparentur res ſuæ à rebus mariti, quæritur? Dicitur quòd ſic. Viuia.

i Occupata ſunt.] quæ tacite ſunt fiſco obligata, ut hic, & ĵ. in qui. cau. pig. ta. cõtra l. 1. & 2.

k Tuas.] ſecus in his quas dederas in dotem, ut ĵ. in quib. cau. pig. ta. contra. l. ſatis. Alij dicunt de dote hic dici, & dicunt quòd prius occupauit fiſcus bona, quam dos viro daretur.

l Reſtituantur.] vt & ī. ne vxor ꝓ mari. l. 2. & ĵ. ad legem Iul. de vi. l. 1. & s. de dona. inter virum & vxo. l. res. Et no. ꝗ vbi ſit executio in bonis alicuius, & alius vult dicere aliquid ſuum: quòd ꝓbãdi onus dicẽti imminet, vt hic, & dicta l. ī. ne vxor pro mari. l. 2.

ADDITIO. Illud eſt verum quando iſtę res poſſidebantur ab eo in cuius bona facta eſt miſſio. ſecus ſi poſſiderentur ab eo qui dicit illa ſua, ut no. in d. l. 2. C. ne vxor. ꝓ ma. & l. à diuo. § ſi ſuper rebus, & ibi de hoc per Barto. ff. de re iudi.

Quamuis.]

QVamuis.] CASVS. Cõtraxit aliquis cũ fiſco & A cum muliere, accipiendo ab ea dotem, quis præferri debeat, quæritur? Diſtinguitur: aut contraxit primo cum muliere, & præfertur mulier. aut cum fiſco, & præfertur fiſcus. Viuianus.

a Ius fiſci.] quod eſt vt bona ſecum contrahentis tacite ſint ei obligata, ut ℐ. in quib. cau. pig. ta. contra. l. 1. & 2.

b Præuenit.] immo videtur mulier præferri: vt infra qui po. in pig. ha. l. fin. Sed dic quòd hæc in fiſco, illa in priuato. Vel dic hâc corrigi. Item adhuc cõtra. ff. de priuile. cre. l. priuilegia. Solu. hic de realibus priuilegijs dicit ex tẽpore attẽdẽdis: ibi negat de perſonalibus.

c Ceſſat.] ſic ergo pari paſſu ambulant mulier & fiſcus, vt hic, & ſupra de iure do. l. dotis tuæ. idem eſſet de priuato, qui tamen contraxiſſet pignus expreſſe, vt ff. qui po. in pign. l. ſi pignus, & l. fin. & ℐ. qui po. in pi. l. ſi fundum. ſecus ſi nõ contraxiſſet pign⁹, vt ℐ. l. proxi. & facit ſ. ſi propter pu. pen. l. 1. Accur.

SI cum pecuniã.] CASVS. Maritus tenetur fiſco in c. vxor ea ſoluit, nec fecit ſibi cedi ius perſonale vel reale à fiſco: poſtea idẽ maritus contraxit cum fiſco conducẽdo ab eo vectigal, & factus eſt debitor eius in c. quis ſit præferẽdus, quæritur? Dicitur ꝙ fiſcus. ſalua ergo indemnitate fiſco, poterit mulier conuenire maritum pro pecunia quam pro eo ſoluit fiſco. Viuianus.

d Solueres.] ſ. fiſco.

e Ab eo.] ſ. marito.

f Perſonalem actionem.] mandati, vel negotiorum geſtorum: non autem hypothecariam quam fiſcus habebat, ut hic, & infra de his qui in prio. cred. lo. ſuc. l. 1. & 2. lib. 11. hoc autem acto præferreris, ut infra eodem. l. fi.

II. Idem A. Valerianæ.

QVamuis ex cauſa dotis vir quõdam tuus tibi ſit condemnatus: tamen ſi priuſquã res eius tibi obligarentur, cũ fiſco contraxit: ius fiſci [a] cauſam tuam præuenit. [b] Quòd ſi poſt bonorum eius obligationem rationibus meis cœpit eſſe obligatus: in eius bona ceſſat [c] priuilegiũ fiſci. PP. XIIII. K. Nouemb. Antonino. A. IIII. & Balbino Conſs.

Vxor ſoluens fiſco pro marito, non ſuccedit ĩ hypotheca fiſci niſi ceſſa ſit ſibi. & ideo ſi maritus denuo conduxit vectigalia fiſci, potior eſt cauſa fiſci quam mulieris. Bal. & Sali. Vel ſic: Fiſcus præfertur omnibus creditoribus, hypothecam non habentibus. Bart. Vel ſic: Si ille qui ſoluit fiſco ꝓ debitore fiſcali, nõ facit ſibi cedi ius, fiſco non ſuccedit in iure fiſcali, nec in eius priuilegium. & ideo ſi poſtea fiſcus cum eodem debitore cõtrahat: ille qui ſoluit ſibi, non præfertur ratione prioris iuris. Pau. de Caſt. C

III. Idem A. Iulianæ.

SI cum pecuniam pro marito ſolueres, [d] neque ius fiſci in te transferri impetraſti, neq; pignoris cauſa domum vel aliud quid ab eo [e] accepiſti: habes perſonalem [f] actionẽ: nec poteſt præferri fiſci rationibus à quo dicis ei vectigal [g] denuo locatum eſſe: cum eo pacto vniuerſa quę habet, habuitve eo tempore quo ad conductionem acceſsit, pignoris iure fiſco teneantur. D

¶Salua igitur indemnitate fiſci, debitorẽ tuum ꝓ pecunia quam pro eo fiſco ſoluiſti, more ſolito cõuenire non prohiberis. [h] PP. III. Kal. Ianua. Antonino. A. IIII. & Balbino Conſs.

Priuilegium fiſci non extenditur ad bona debitorum vendita antequã contraherent cum fiſco. Bal. & Sali.

g Vectigal.] à vehendo dictum: quia octaua ex rebus quæ vehuntur, accipitur, ut ſupra de vectiga. l. allegatis, & l. ex præſtatione.

h Non prohiberis.] mandati, uel negociorũ geſtorũ.

SI debitor.] CASVS. Vendidiſti mihi fundum, poſtea cõtraxiſti cum fiſco: an inuento te non ſoluendo, poſſit fiſcus auocare fundum, quæritur? Dicitur ꝙ non.

Vel ſic: Obligatio & priuilegium fiſci non extenditur ad bona debitoris ante vendita: quod intellige niſi eſſet ante uendita in fraudẽ: ut l. 1. infra de iure fiſci. lib. x. Bar. Vel ſic: In generali obligatione bonorum non ueniunt bona quæ prius exiuerant patrimonium debitoris Pau. de Caſt.

IIII. Idem A. Quinto.

SI debitor cuius fuiſſe fundum ipſe cõfiteris, prius eum diſtraxit, [i] q̃ fiſco aliquid debuit inquietandum te non eſſe procurator meus cognoſcet. nã etſi poſtea [k] debitor extiterit: non ideo tamen ea quæ de dominio eius exceſſerunt, pignoris iure fiſco potuerunt obligari. PP. I. II. Kal. Iul. Læto. II. & Cereali Conſs.

Fiſcus poteſt reuocare pecuniam alij creditori ſolutã ſine vſuris. Bar. Vel ſic: Fiſcus aucoãs pecuniã ſolutã poſteriori creditori, per eius debitorẽ, vſuras petere non poteſt: quia hoc facit ex priuilegio fiſcali. Pau. de Caſt. & Salic.

V. Imper. Alexander A. Menæ.

PEcunia quam creditor à debitore ſuo [l] recepit, ſi poſtea ex iuſta cã [m] fiſco reſtituenda erit, ſine vſuris debetur: quia non fœnus contractum, ſed ſuum recuperatũ extraordinario iure [n] aufertur. [o] PP. XV. Kal. Iun. Fuſco & Dextro Conſs.

Fiſcus alienata reuocat per ſuum debitorem cauſa dotis conſtituendæ. Bar. Vel ſic: Fiſcus præfertur filiæ à patre dotata & eſt ratio, quia officiũ patris eſt dotare filiam ære alieno ſoluto. Bal. Vel ſic: Fiſcus poteſt auocare bona quæ debitor ſuus filiæ dedit in dotem. Sali. & Pau. de Caſt.

VI. Imp. Gordianus A. Secundianæ.

CVm patrem tuum fiſci debitorẽ fuiſſe demonſtres, eumq; nubenti tibi [p] poſſeſsionẽ dediſſe alleges: [q] procuratorem ius fiſci exequentem, eam iure pignoris reuoca

i Diſtraxit.] tibi.

k Si poſtea.] diſtraxit ignorans.

PEcunia.] CASVS. Teneris mihi in x. fiſco in c. ſoluiſti mihi. x. te poſtea non exiſtente ſoluẽdo, an fiſcus poſſit à me auocare pecuniam, quęritur? Dicitur quòd ſic. Vi.

l Debitore ſuo.] q & fiſci debitor erat.

m Ex iuſta cauſa.] qa vt cætera bona, ita & hæc pecunia obligata erat fiſco. Et dic ꝙ prius contraxerat cum fiſco, poſtea cum priuato, & eſt idem in alio priuilegiato, quod reuocet, ut ff. quod cum eo. l. ſed an hic, & de pec. leg. l. ex facto. §. ſi. Accur.

n Extraordinario iure.] p hypothecariam ſi extat, aliàs cõdictione ex lege: quæ eſt extraordinaria, ut hic, & ſ. de condic. ex lege. l. 1. Si autem ordinario iure teneretur, ſemiſſes deberet vſuras, vt ff. de uſuris. l. cũ quidam. §. fiſcus.

o Aufertur.] ſalua ei actione cõtra ſuũ debitorem, ut ff. de iure fiſci. l. deferre. §. ſi & l. ſeq.

CVm patrem.] CASVS. Debitor fiſci copulauit cuidam filiam ſuam in matrimonio, & dedit prędium in dotem. an fiſcus iure pignoris illud auocare poſſit, quæritur? Dicitũ ꝙ ſic. Vi.

p Tibi.] ſ. marito.

q Alleges.] iam fiſco obligatam.

a Intelligis.] ut ĩ.ti.2.l. ſi ſucceſsione.

SI in te.] CASVS. Mulier pro marito ſoluit fiſco, c. & ſibi fecit ius cedi quod habebat fiſcus. an anteferatur alijs creditoribus mariti, ſicut & fiſcus præferebat, in cuius locum ſucceſſit mulier, quæritur? Dicitur quod ſic. Viuianus.

b Reliqua.] quia partem iam ſoluerat.

c Debitoris.] ſcilicet perſolueres, ſubaudi ſi non habes: vel ſine hoc verbo ſic lege, ſi cum ſatisfaciebas reliqua debitoris, id eſt propter reliqua pro quo, id eſt propter quam rem competens iudex aſſcripſit tibi ius fiſci, & in te tranſtulit, ab his &c. Et eſt ad legē iſtam infra de iure reipub. l. 2. li. xj.

Ordo literæ.

re potuiſſe intelligis. [a] PP. Non. Iun. Sabino & Venuſto Conss.

Iudex poteſt ſoluenti fiſco iudicis mandato cedere iura fiſci. Bal. & Salic. Vel ſic: Priuilegiũ fiſci poteſt transferri per ceſsionem. Bar. Vel ſic: Si ſoluens fiſco pro debitore fiſcali, facit ſibi cedi iura fiſcalia, præfertur alijs creditoribus quibus etiam fiſcus præferebatur. Pau. de Caſt.

VII. Impp. Valerian. & Gallie. AA. & Valerian. Cæſ. Diodoro.

SI in te ius fiſci, cum reliqua [b] ſolueres debitoris [c] pro quo ſatisfaciebas, tibi competens iudex aſſcripſit, & tranſtulit, ab his creditoribus quibus fiſcus potior habetur: res quas eo nomine tenes, nō poſſunt inquietari. PP. XV. Kalend. Iun. Aemyliano & Baſſo Conss.

C

DE PRIVILEGIO dotis.

Continuatio.

Non enim fiſcus ſolum, ſed etiam mulier pro dote priuilegium habet, ideo de hoc dicit. Et not. quod dicit hic: titu. de priuilegio, quod habet inter perſonales actiones: ſed de eo quod habet circa hypothecam, dicitur infra qui pot. in pigno. l. ſi. vbi de hoc ſatis dicemus ſed & hæc lex de eo ſimiliter poſſet intelligi in caſu quem ponit.

TITVLVS LXXIIII.

DE PRIVILEGIO dotis.

Priuilegium quod datur ratione perſonæ ad hæredes nō tranſit. Bar. Et ad hoc allegatur. Vel ſic: Priuilegium dotis non tranſit ad hæredem extraneum mulieris. Sal. Bal. autem dicit ſuper hac lege, quod dos eſt datum vel promiſſum pro oneribus matrimonij, quod in dubio præſumitur inter virum & uxorem. vt not. ff. de iure dot. l. quod autem, & l. mulier bona. Et xxiiij vel xxv. priuilegia dotis ponit Specu. in tit. de do. inter vi. & vxo. §. forma ii. circa finem. B.

D

SCire.] CASVS. Mulier tacite habet obligata omnia bona viri pro dote ſua: & habet priuilegiũ quod præfertur creditoribus alijs mariti in actionibus perſonalibus: an illud priuilegium tranſmittat ad hęredes, quęritur? Dicitur quod non. Viuianus.

d Scire debes priuilegium.] quo præfertur alijs in in actione perſonali: vt infra qui po. in pigno. l. ſi. §. ad hæc.

e Ad hæredem.] ſcilicet extraneum: vt ff. de reg. iur. l. priuilegia. Sed ad filios ſic: l. cet nō iure hæreditario, ſed filiationis: vt ſupra qui potio. in pig. l. aſſiduis. §. exceptis, & argu. ff. ſolu. matri. l. etiam, in princi. Et not. hic, Priuilegia alia realia, & illa ex tempore æſtimantur, ut ſ. titu. 1. l. quamuis. Alia perſonalia, & iſta ex cauſa: vt ff. de priuileg. credit. l. priuilegia. Et multę ſunt perſonæ quæ habent in perſonalibus actionibus priuilegia: ut patet, ff. de priuileg. cred. per totum. Vbi ergo concurrit priuilegiatus cum non priuilegiato, priuilegiatus præfertur, ut ff. quod cum eo. l. 3. & de peco. l. ex facto. §. fin. Si autem ambo ſunt priuilegiati, ſi quidem eiuſdē tituli, æqualiter admittuntur, ut duo deponētes: & idem ſi diuerſi tituli ſunt, ut deponēs, & qui agit tutelæ. quod

Priuilegiatus ſi concurrat cū nō priuilegiato, vel etiam priuilegiato, quis præfertur.

A exemplum non placet, ſcilicet cum in tutela ſit tacita hypotheca. Sed dic deponens & pupillus, qui agit negotiorum geſtorum contra amicum ſuum negotia ſua gerentem, ut ff. de priuileg. credi. l. ſi negotium, & alia multa exempla inuenies in illo titulo. Caue tamen, quia inter perſonalia priuilegia ſunt quædam quæ alijs præferuntur, ut ecce fiſcus, ut ff. de priuileg. cred. l. quod quis. Idem dico de muliere. nā ſi præfertur in hypothecaria anteriori tacite, ut ĩ. qui po. in pigno. ha. l. fin. ergo & in perſonali præfertur alij priuilegiato. Idem dico de eo qui in rem reficiendam credidit, vt ff. qui potio. in pigno. hab. l. interdu. Idem forte & in funeraria, ut ff. de relig. l. penul. Si autem eſt contentio inter iſtos adeo priuilegiatos, puto quòd concurrant: niſi caueatur lege aliquē alij præferendum, ut dicitur. ff. eod. l. quod quis. Inter non priuilegiatos melior ē conditio occupãtis: niſi alij iam ſint miſſi in poſſeſſionē, vel niſi omnes inſtabant, & gratificauerint vni: ut ff de bonis aucto iud. poſ. l. ſi non expedierit. §. 1. & quæ in frau. cre. l. qui autem. §. ſciendum, & l. pupillus.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Firmo.

SCire debes priuilegiũ [d] dotis quo mulieres vtunť in actione đ dote, ad hæredē [e] nō tranſire. PP. Kal. Maijs, Pōpeiano & Auito Conss.

B

TITVLVS LXXV.

DE REVOCANDIS his quæ in fraudem creditorum alienata ſunt.

Alienatis bonis à debitore in fraudem creditorum, ſupereſt poſtea creditori actio perſonalis contra debitorem, & reuocatoria contra eum in quem facta eſt alienatio. Bal. Vel ſic: Ad eum in quem res in fraudē ſunt alienatæ, perueniuntur demum bonis principalis excuſsis. Bar. Vel ſic: Non poteſt agi reuocatoria contra emptores, vel illos quibus facta eſt alienatio, niſi primo excuſsis bonis principalis debitoris, & reperto quod non ſit ſoluendo. Pau. de Caſt.

I. Imp. Antoninus Auguſtus Callix.

HAeres q poſt aditam hęreditatem ad eū [f] cui res ceſsit, [g] corpora hæreditaria tranſtulit: [h] creditoribus [i] permanſit obligatus.

¶ Si igitur in fraudē tuam id fecerit: bonis eius [k] ex

DE REVOCANdis his quę in fraudem creditorū alienata ſunt.

Continuatio.

Non ſolum per miſſionem in bona conſulitur creditoribus, vt ſupra dixit: verum etiam per reuocationem eorum quæ in fraudem ſunt alienata.

HAeres.] CASVS. Debitor meus in decē deceſſit hærede inſtituto Titio, qui habebat creditorem: dedit ei in ſolutum quaſdam res hæreditarias: an ſi in fraudem meam eas in ſolutum dedit, poſſum eas reuocare, quæritur? Dicitur quod ſic. Vin.

f Ad eum.] creditorem ſuum proprium.

g Ceſſit.] dando ei in ſolutum.

h Tranſtulit.] de facto.

i Creditoribus.] ſcilicet hæreditarijs, ut ſ. de hære. ven. l. 2. ſic ergo debitor cuiuſdam ſucceſſit meo debitori, & hæc bona hæreditaria in ſolutum dedit ſuo primo creditori.

k Eius.] ſcilicet hæredis, & hoc ex voluntate. nam & contra bona tenentem poſſet primo agi: ſed & quandoque ex neceſſitate, cum creditores dicuntur mandari

ſe ipſa.

re ipſa, ſecundum Azo. Sed hodie ſemper ex neceſſitate, ut infra, de pign. authen. hoc ſi debitor, licet illa de hypothecaria dicat, hęc uero de reuocatoria. Accur.

a A ctionibus.] ſcilicet Pauliana, Caluiſiana, & in factū, de quibus dic, vt diximus, ſupra ſi in frau. patro. l. 2.

cuſsis, vſitatis actionibus[a] (ſi tibi[b] negotium geſtū fuerit) ea quæ in fraudem[c] alienata probabuntur, reuocabis, PP. II. Idus. Oct. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Pater non poteſt dotare filiam in præiudicium creditorum: non tamen actio perſonalis ſequitur fundum, ſed reuocatoria ſic Bal. Vel ſic: Bona in dotem data, quæ creditoribus non erant obligata, nō reuocantur niſi probentur in fraudem data. Bar. & Pa. de Caſtr.

II. Imp. Alexan. A. Symphorianæ.

SI ſucceſsione patris abſtenta fuiſti:[d] ob ea, quæ in dotem data ſunt,[e] conuenire te creditores nequeunt,[f] quibus pignorata in dotē data non docentur[g] niſi bonis defuncti non ſufficientibus,[h] in fraudem creditorum dotem conſtitutam probabitur.[i] PP. X. Kal. Iulij, Probo & Maximo Conss.

Filius qui nihil poſſidet de bonis paternis, nec titulo donationis, nec alio, non poteſt a creditoribus paternis cōueniri. Bald. Vel ſic: Filius qui abſtinuit ab hæreditate paterna non poteſt conueniri pro debito patris, niſi poſſideat aliqua paterna bona, quæ ſibi fuerunt alienata in fraudem creditorū. Pau. de Caſt.

III. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Acindyno.

SI paterna hæreditate abſtinuiſti, nec quicquam in fraudem creditorum ex bonis eius in te donationis iure tranſcriptū eſt: à priuatis[k] creditoribus præſes prouinciæ conueniri te non patietur. PP.

b Si tibi.] id eſt ad tuam læſionem. ſic ſupra, de teſtib. l. nimis.

c In fraudem.] interueniente fraude vel vtriuſque, vel vnius, ſecundum diſtinctionem infra, eod. l. penultim. Vel nullius, ſi omnia donaſſet, vt ff. quæ in fraud. cre. l. Lucius. §. omnes.

SI ſucceſſione.] CASVS. Pater familias creditores habens, filiæ ſuæ cētum dedit in dotem, & deceſſit filia hærede inſtituta, quæ ab hæreditate paterna ſe abſtinuit: an ratione dotis a creditoribus paternis conueniri debeat, quæritur? Dicitur, quod non, niſi probentur fuiſſe obligata pignori: vel niſi in fraudem creditorum filiæ fuiſſet dos conſtituta a defuncto, & hoc doceatur. Viuianus.

d Abſtenta fuiſti.] id eſt te abſtinuiſti.

e Data ſunt.] à patre.

f Nequeunt.] vt & ſupra de dona. ante nup. l. de rebus, & infra l. proxi. & ſupra arbi. tut. l. cum qui, & ff. quib. mo. pign. vel hypo. ſolu. l. Lucius.

g Non docentur.] ut & ſupra. ti. ij. l. cū patrem. ſed hoc fallit in cauſa primipili, vt j. de primipi. l. fin. lib. vij.

h Non ſufficientibus.] in tribus ergo caſibus poterit hæc filia conueniri, ſcilicet cum ſucceſſit patri. Item cum non ſucceſſit, ſed res dotales fuerunt ſpecialiter obligatæ. Vel cum in fraudem creditorum dos conſtituta fuit. ſecus ſi in fraudem patroni, vt ff. ſi quid in fraudem patro. l. j. §. ſed ſi rem.

Dos filiæ data, an poſſit per creditores reuocari.

i Probabitur.] vt & ff. eo. l. ait prætor. §. ſi cum mulier, & l. fin. §. j.

SI paterna.] CASVS. Paterfamilias creditores habens, deceſſit filio hærede inſtituto, qui ab hæreditate ſe abſtinuit: an à creditoribus hereditarijs conueniri poſſit, quæritur? Dicitur, quòd non, niſi in fraudem creditorum aliquid in filium fuiſſet tranſlatum.

k A priuatis.] nam a fiſco ſecus in caſu, vt diximus ſupra l. prox. Accur.

X. Kalen. Iul. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

Non licet filio allegare turpitudinem patris cuius eſt hæres. Bald. Vel ſic: Hæres non auditur allegans turpitudinem defuncti: ſicut nec allegans turpitudinem ſuam. Pau. de Caſt. Vel ſic: Hæres nō reuocat alienata in fraudem à defuncto. Sal.

IIII. Iidem AA. & CC. Epagatho.

FIlios debitoris ei ſuccedentes, veluti in creditorum fraudem alienatorum[l] facultatem reuocandi non habere, notiſſimi iuris eſt. Subſcripta. X. Kal. Maij. AA. Conss.

In titulo onerоſo requiritur fraudantis & accipientis: ſed in lucratiuo ſolum dantis ſufficit conſilium cum fraudis euentu. Bal. Vel ſic: Cum agitur actione reuocatoria contra habentem titulum onerоſum neceſſe eſt probare quod participauerit fraudē, id eſt quod ſciuerit creditorem fraudari: alias non obtinet actor. ſed contra habentem cauſam lucratiuam hoc nō requiritur, ſed ſufficit, quod creditores ſint fraudati. Pau. de Caſt.

V. Iidem Auguſti, & CC. Creſcentio.

IGnoti iuris non eſt, aduerſus eum qui ſententia condemnatus, intra ſtatutum[m] tempus ſatis nō fecit, nec defenditur, bonis[n] poſſeſsis itemq; diſtractis,[o] per actionem in factum cōtra emptorem, qui ſciens fraudem comparauit, & eum qui ex lucratiuo titulo poſsidet, ſcientiæ mentione[p] detracta,[q] creditoribus ſuis eſſe conſultum. S. X. Kal. Nouemb. AA. Conss.

Fraudator re, non conſilio, tenetur in quantum facere poſſet, vel dolo …

FIlios.] CASVS. An filius patri ſuccedens poſſit reuocare alienata in fraudem creditorum? Dicitur quòd non: quaſi allegans turpitudinem eius, cui ſucceſſit, quod eſſe non debet.

l Alienatorum.] à defuncto. Et ſic nota non audiri aliquē allegantem turpitudinem eius cui ſucceſſit, vt hic, & ſupra, de ſer. pign. dama. l. ſi creditorib. nec ſuam propriam, vt ſupra de tranſac. l. tranſactione finita, & infra de reuo. do. l. cum profitearis, & ſupra de rebus alie. non alie. l. venditrici.

Turpitudinē ſui auctoris allegans non auditur.

IGnoti.] CASVS. Debitor meus cōuentus, & condemnatus, niſi intra quatuor mēſes mihi ſoluerit, capientur bona ſua. & ſi mihi ſatisfieri non poſſit, & aliqua inueniantur alienata, ſed titulo non lucratiuo: aduerſus emptorem, qui ſciuit fraudem, reuocatoria agam. ſi vero lucratiuo, puta quia in alium aliqd donatiōis titulo trāſtulit: ſi ſciuit fraudem, reuocatoria agam. Si vero ignorauit donatarius fraudem admiſſam, non reuocabitur quod ſic donatum eſt.

m Statutum tēpus.] olim duorum menſium, vt ff. de re iud. l. debitoribus, hodie quatuor, vt s. de vſu. rei iud. l. 2.

n Bonis poſſeſſis.] paucis, quæ non alienauerat. & dic poſſeſſis à creditorib.

o Diſtractis.] ſcilicet non ab eis, ſed à debitore: vt ſtatim innuit.

p Mentione.] id eſt non diſtinguendo ſciuerit, vel ignorauerit, quia vtroque caſu tenetur.

q Detracta.] q. d. in titulo non lucratiuo exigitur ſcientia in eo cui alienatur: in titulo vero lucratiuo non, vt hic, & ff. eo. l. qui autem. §. hoc edictum, & §. ſimili modo. cum ergo dos non ſit titulus lucratiuus, vt ff. de act. & obli. l. ex promiſſione. exigitur ſcientia accipientis, vt ſupra eo. l. ij. & eodem modo diſtinguitur in re alienata in fraudem patroni, vt ff. ſi quid in frau. pa. l. j. §. dolum, & §. ſi quis in fraudem.

Dos non eſt titulus lucratiuus.

Si actu.]

SI actu.] CASVS. Tenetur mihi Titius in x. & ego Sẽpronio in alijs decẽ. in fraudem Sempronij liberaui Titium per accep. poterit Sempronius intra annum conueniri, & in quantum facere poteſt. liberatus enim per accep. tenetur in quantum facere poteſt. vel ſic: Liberaui debitorem meum in fraudem creditorum: poſtea ceſſi bonis: debeo conueniri in quantum facere poſſum.

fecit quo minus facere poteſt, intra annum vtilem. Si autem in principio fuiſſet in conſilio fraudandi, tunc de eo quod ad eum peruenit, tenetur perpetuo: ſed occaſione doli tenetur intra annum vtilem. h. d. ſecundum gl & Bald. Vel ſic: Si debitor fraudis conſilio liberat debitorem ſuum fraudem ignorantem, liberatus, vt fraudator re ipſa cõuenitur intra annũ, quatenus facere poteſt, vel dolo malo fecit quo minus poſſet Sal. Vel ſic: Cõtra debitorem liberatum in fraudem creditorum, datur reuocatoria, illius natura, & vita cuius erat actio qua primo tenebatur. Bart. & Pau. de Ca.

a Si actu ſolenni.] ſcilicet ſtipulatione & acceptilatione. & loquitur hæc lex de debitore, qui & creditor erat.

b Præcedentem.] præcedentem dixit quantum ad eam quã poſtea idẽ fraudator liberatus, teneri cœpit creditoribus .i. creditoribus ſui creditoris.

c Fraudatorem.] peſſimè videtur cantare hæc lex: ideo dic quòd hæc lex eum vocet fraudatorem, qui liberatus eſt ex cauſa donationis: cum non ipſe, ſed debitor ageret in fraudem creditorum. Sicut enim quis re ipſa dicitur fraudatus: ita & ille ad quem res peruenit, poteſt dici C fraudator re ipſa, licet bona fide acceperit. Et ideo dicit condemnandum intra annum, & in quantum facere A poteſt. Si autem malam fidem haberet, tunc in ſolidum, ſecundum Ir. vt ff. eod. l. j. j. reſpon. Vel dic apertius, loquitur cum tu liberaſti eum per acceptilationem, qui ex cauſa donationis tibi tenebatur. Tenetur quidem liberatus Pauliana in quantum facere poteſt: quia tibi in tantum damnaretur. ff. de re iud l. inter eos. §. j. Vel dic tertio, quòd vocet fraudatorem eum, qui in fraudem creditorũ liberauit, q & ipſe tenetur hoc edicto actione in factum, vt ff. eo. l. j. §. j. in fin. j. reſpon. & l. fin. in fin. & poterit in quantũ facere poteſt, teneri, quando poſtea ceſſiſſet bonis, vt ff. de ceſ. bo. l. 3 & inſtitu. de actio. §. fin.

VI. Iidem AA. & CC. Menandræ.

SI actu ſolenni [a] præcedentem [b] obligationem peremiſti: perſpicis aduerſus fraudatorem [c] B intra annum [d] in quantum facere poteſt, vel dolo malo fecit quo minus poſsit, [e] edicto perpetuo tantùm actionem permitti. [f]

d Annum.] à tempore alienationis, vel liberationis, vt ff. eod. l. ait prætor. §. annus: ſed poſtea in id quod peruenit, vt in eadem. l. §. actio.

e Poſſit.] hoc caſu in ſolidum tenetur, cum pro eo habeatur, ac ſi poſſet in ſolidum facere, vt ff. de re. iu. l. patem.

f Permitti.] ſcilicet creditori tuo.

SEPTIMI LIBRI FINIS.

Interdictum
- *Eccleſiaſticum*
  - *Perſonale*
    - *Vniuerſale*
    - *Particulare*
  - *Reale*
    - *Procedens à claue*
    - *Non procedens à claue*
- *Seculare*
  - *Publicum*
  - *Priuatum*
    - *Vniuerſale*
    - *Singulare*

Vtrumque, ſcilicet publicum & priuatum, ſubdiuiditur.
- *Hominis*, *Iuris*, *Mixtum*
- *Horroris*, *Honoris*
- *Duplex*, *Simplex*
- *Annale*, *Perpetuum*
- *Prohibitorium*, *Exhibitorium*, *Reſtitutorium.*

Definitiones & declarationes typi interdictorum.

Ad typi interdictorum habendam notitiam, ne paralogiſentur iuuenes, ignoratis terminis iuxta doctrinã philoſophi primo Elencho: qui virtutis vocabulorum ſunt ignari, de facili paralogizantur. & daturum iuri operam prius noſſe oportet vnde nomen iuris deſcendat. l. j. ff. de iuſtitia & iure. Idcirco quorundam terminorum, qui in iure vtroque maxime frequentantur, neceſſarium fore duxi deſcriptiones, & ſignificationes breuius exponere, propter iuuenes maxime vtriuſque iuris alumnos. Sed ne illotis manibus protinus materiam aggrediar. l. D ſecunda, de orig. iur. & glo. in rub. ff. de teſt. Interdictorum definitionem præmittam, antequam eorum diuiſionem aſſignem, vt faciendum cenſuit gloſ. in d. l. j. ff. de iuſtitia & iure. Sunt igitur interdicta formæ atque cõceptiones verborum, quibus prætor aut iubebat aliquid fieri, aut prohibebat, inſtitu. eod in principio. & ibi per gloſſ. & doct. In hac igitur materia per quæſtiones procedendo luculenter diuiſiones ac differentias (vt lector inter legendum videbit) quàm optimè explicare curabo.

Primo

PRimo quæritur, quæ differentia olim erat inter actionem, & interdictum. gl. inſtit. eod in princ. & in rub. ff. eo. ponunt duas differentias, ſed illæ differentiæ ſunt reprobatæ per Iacob. Ioan. Fab. & Areti. in dicto princ & Nico. de Neapo. inſtitut. de actio. in prin. poſſumus tamen dicere ſecundum prædictos doct. quòd olim non erat differentia regulariter inter actiones, & interdicta: ſed modus loquendi alius fuerat in interdictis, & alius in actionibus ſecundum Ioan. Fab. tamen in allegato princ. inſti. eodem, olim iſta erat differentia: quia prætores quando propoſuerunt interdicta, nullam actionem dederunt, ſed voluerunt quod interdicta obtinerẽt locum actionum, dum tamen ſolenniter, & certo ordine intentarẽtur: ſed hodie legumlatores introduxerunt, vt per actiones ſine illa ſolennitate agatur. §. fin. inſtit. eod. hodie tamen glo. in dicta rubr. ff. eo. & in princ. de actio. & in princ. eod. tit. tenet quòd nulla eſt differentia inter actionem in factum, & interdictum: ſed illæ gl. reprobantur per Din. & Bar. in rubr. ff. eo. per Io. Fab. in dicto princ. inſtitu. eo. per rubr. ff. eod. ibi de interdic. ſeu extraordinarijs actionibus, cum ibi ponatur dictio ſeu, quæ eſt ampliatiua l. ſi quis ita. ff. de aur. & arg. leg. facit lex. j. §. reſtituendæ. ff. vti poſſide. Alexan. in conſi. 93. ij. parte. Feli. in c. inter cæteras, de reſcri. & dicit Bald. in d. rub. ff. eod. quòd differentia eſt inter actionem, & interdictum ſicut inter matrem & filiam, cum ex interdicto oriatur actio. §. fin. & ibi gloſſ. melior de iure pro actione in factum, inſtitut. eod. ſecundum Iac. in repetitio. l. quo minus. ff. de flumini. & Aret. in rubr. inſtitu. eod.

Secundo quæritur, quæ differentia ſit inter edictum, & interdictum. glo. in l. ait prætor. §. j ff. de noui oper. nuncia. ponit tres opiniones. de qua differentia tangit Bartol. in l j. ff. de no. ope. nuncia. narrando opinionem Roffre. quæ iudicio Ioan. de Imo. in d. l. j. reincidit cum tertia opinione poſita in glo. prædicta: poteſt tamen ſic dici, quod iſtud nomen edictum, ſumitur tribus modis: vno modo latiſſimè pro qualibet lege in generali, ſiue C ſit ciuilis, ſiue prætoria, vt tetigit glo. alleg. in j. ſol. facit quòd habetur per tex. iuncta glo. in c. vt circa, de elect. & elec. pot. in vj. ibi, edicto perpetuo, id eſt generali, in cle. ibi, perpetuo prohibemus edicto, id eſt, generali, de reb. eccle. non alie. in l. 3. C. de legibus. in l. in eum qui C de fur. & ſer. corrup. Secundo modo poteſt ſumi late, vt cõprehendat omnem legem prætoriam, & non ciuilem, & ita loquitur imperator in §. conſtat, inſti de iure natu. gen. & ciui. & hoc modo comprehendit etiam interdictum, vt probatur in l. j. iuncta. l. prætor. § j. ij. & fin. ff. ne vis fiat ei. Tertio modo ſumitur ſtrictè pro. l prætoria differente ab interdicto: & tunc edictum eſt ſpecies diſtincta ab interdicto. facit quod habetur in ſimili de adoptione in l. j & ij. ff. de adop. qualiter autem cognoſcatur hæc ſpecies edicti ab interdicto, nota quòd interdictum dicitur altero de duobus modis. Vno modo, quia interdicit ſeu prohibet, & hoc modo dicitur propriè interdictũ. §. j. verſi. ſunt tamen. Secundo modo dicit interdictum quaſi inter duos redditos: vt cum prætor ſtaD tuendo loquitur inter duos, vt no in l j. cum ſimilibus. ff. de vi & vi arma. in d. §. j. & glo. in rubr. ff. vbicunque igitur apparet, quòd prætor loquitur interdicendo, ſiue hoc appareat ex verbis nigri, vt in d. l. prætor. §. deinde, ff. de no. ope. nuncia. & in l. j. cum ſimilibus. ff. ne quid in loco publ. fi. ſiue appareat ex verbis tituli, qui titulus cenſetur etiam de text. text. iuncta gloſſ. in proœ. vj. in verſic. titulis, tunc cenſetur interdictum de quo per Iaſ. & Apoſtil. in rub. de actio. inſti. Et ideo ſtatutum prætoris de quo. ff. ne vis fiat ei, iudicatur interdictum, quia & ſi per verba nigri expreſſe non prohibeat, tamen prohibet per verba rubr. ex hoc infert Ioan. de Imol. in l. j. de noui oper. nuncia. ſt. quòd ſi ille titulus eſſet extra librum interdictorum, nihilo minus illud ſtatutum deberet appellari interdictum, licet in d. l. j. Bart. teneat contrarium. Si autem non expreſſe prohibet per verba nigri, vel nigri: tunc ſi prætor ſtatuendo loquatur duobus, A adhuc erit interdictum per ſupradicta: alias appellãdum erit edictum, & ex eo oritur actio in factum, vt not. in l. ait, aliàs incipit, de facto. §. j. ff. nau. cau. ſta. hodie autem etiam loco interdictorum datur actio in factum. §. fin. inſtit. eod.

Tertio quæritur in quo differunt excommunicatio, ſuſpenſio & interdictum? dic quòd differunt: quia excõmunicatio fertur in perſonam, non in locum. c. Romana. § in vniuerſitatem, de ſent. excommuni. in vj. xj. q. j. certum. c. ex parte, de verb. ſignifi. in c. nemo, & c. nullus, ea cauſa. & q. Alberi. in dictio. in verbo, interdictum, & ratio poteſt eſſe, quia concernit animam, vt not. in c. is cui, de ſenten. excom. in vj. c. quærenti, de verb. ſig. & eſt glo. in c. fin. de conſtit. in vj. & Panor. in c. P. & G. de offi. deleg. ſed interdictum poteſt ferri nedum in perſonam, ſed etiam in locum. c. non eſt, de ſponſa. & matri. c. fin. de ſen. excom. in vj. & in d. c. ex parte. Item quòd excommunicatio non poteſt ſuſpendi per inferiorem à B Papa quin tollatur ex toto, Anto. & Pa. c. ad hæc, de appel. & eſt ratio: quia communicare non debemus excommunicato ante abſolutionem factam in forma eccle. c. cum deſideres, de ſent. excomm. c. ad audientiam, de reſcrip. Interdictum tamen poteſt ſuſpendi ad tempus per epiſcopum, quando eſt latum ab eo. Ioan. And. in d. c. ad hæc, & eſt ratio de l. iudicium ſoluitur. ff. de iudi. vbi poteſt in totum tollere: ergo à fortiori ſuſpendere: quod eſt minus, argum. authen. multo magis, de ſacroſan. eccle. C. & ibi la. Cyn. & Rain. & Bald. in c. cum in cunctis, de elect. & elecli pote. Conueniunt tamen interdictum, & excommunicatio in multis. Primo, quia ſicut appellatio non ſuſpendit excommunicationem iam latam c. paſtoralis, de appellat. ita nec interdictum ſuſpenditur per appellationem ſequentem, intelligendo de interdicto à ſpiritualibus: quia ſecus in interdicto ratione temporalium. argum. in l. non tantum. ff. de appell. Secundo, quia vtraque cenſura requirit monitionem. c. reprehenſibilis, & ibi Panor. de appel. c. ſacro, de ſent. excomm. c. ſtatuimus, & ibi glo. no. eo. tit. in vj. & c. illicita. 24. q 3 Tertio, quia conſtitutus in aliqua illarum ſententiarum incurrit cantando irregularitatem, vt in d. c. is cui. Quarto, quia abſolutio in vtraque ſententia fit recepto iuramento de parendo mandatis eccleſiæ. c. venerabili, de ſent. excomm. Quinto, quia vtraque ſententia poteſt relaxari ad cautelam, vt not. in dict. c. venerabili. Sexto, quia vtraque ligat quamuis iniuſta. c. ſententia. c. epiſcopus. xj. q. iij. ſuſpenditur quandoque perſona à beneficio, quandoque ab officio, aliquando ab vtroque. ij. q. iiij. presbyter. cap. inter ſolicitudines, de purgatio. cano.

Quarto viſa definitione ipſius interdicti, quæro, quotuplex ſit interdictum in genere? Reſpondetur, quod eſt duplex, ſcilicet ſeculare, & eccleſiaſticum. de ſeculari habetur per totum titu de interdic. ff. C. & inſtitu. & in cap. paſtoralis, de cauſa poſſ. & proprie. vbi glo. magiſtra, & in cap. cum ad ſedem, de reſtitu. ſpol. de eccleſiaſtico interdicto in c. non eſt, de ſponſal. & matri. & in tit. de interdic. indiffe. non po. in prag. ſanc. & in concor.

Quinto quæritur, quotuplex eſt ſeculare interdictum? Reſpondetur, quod eſt duplex, ſcilicet priuatum & publicum, ad quorum notitiam præſuppono, quòd perſona eſt duplex, priuata, & publica. Perſona priuata reſpectu alicuius loci dicitur, quæ non eſt illius domina, rectrix, vel officialis. ad hoc l. præſes. ij. ff. de offi. præſi. vbi dicitur, quòd ille eſt priuatus, qui eſt ſine dignitate, & ille qui eſt ſine iuriſdictione. l. priuatorum. C. de iuriſdic. omn. iud. c. ſignificaſti, de fo. compet l. fin. de offic. eius cui manda. eſt iuriſd. aliqua tamen interdum dicitur priuata, quæ non eſt illuſtris perſona. l. præcipimus. C. de appel. & econtra qui eſt in dignitate, vel officio conſtitutus, præſertim ſi habeat iuriſdictionem, dicitur publica perſona. c. quanquam, de vſu. in vj gl. in prag. eo. titu. de nouem publicis interdictis, & xxix. priuatis, vide Specu in tit. de actio. & pet. §. v. in prin. in 3 col. libri ſecundi, particulæ primæ. & Alb. in dictio. ſuo in verſic. adde quot

quot ſunt & qualia, in verb. interdictum.

Sexto quæritur, quid ſit interdictum publicum? Reſpon. quòd publicum dicitur quando loci publici, vel religioſi cauſa competit. de quo in tit. ne quid in loco pub. fiat, vt ff. vſque ad tit. de vi & vi arm. & ff. de interdic. in princ. locus autem quis dicatur religioſus, iura ciuilia & canonica diſcordant: nam de iure ciuili locus efficitur religioſus, quando in eo loco mortuus infertur. §. religioſum, inſtitu. de rerum diui. & l. cum in diuerſis. ff. de religio. & vtrum ſit neceſſaria totius corporis, aut partis maioris, vel cuius, vide glo. Are. Ioan. Fab. Io. de Pla. & alios in d. §. religioſum, & per talem illationem deſinit eſſe in commercio noſtro. ff. de relig. per totum. de iure autem canonico, quod præualet in hoc caſu omnes ll. dicentes quòd per illationem cadaueris locus efficitur religioſus, ſunt correctæ: quia locus non poteſt effici religioſus de iure canonico ſine auctoritate pontificis, vt in c. ad hæc, de religio. do. not. glo. in c. in eccleſiaſtico. xiij. q. ij. Innocen. in cap. abolendæ, de ſepul. & Matthę. Mate. not. ſuis notab. lxxvj. incipiente, nota quod omnes.

Septimo quæritur, quid ſit priuatum? Reſpond per cõtrariam definitionem à publici definitione, quòd eſt quando non competit ratione loci publici, vel religioſi: & eſt duplex, vniuerſale, & ſingulare. Vniuerſale non eſt niſi vnicum ſolum, puta quorum bonorum. gloſſ. in rubr. quorum bon. ff. & in l. ij. ff. de interdic. in verbo, quorum bonor. quod datur pro bonorum vniuerſitate, vt l. j. ff. quorum bon. quod interdictum, quorum bonorum, item adipiſcendæ, vel condictio ex l. fin. de edic. diui Had. tollen. non datur hæredi, qui ſemel poſſedit res hæreditarias ad quas agit, verſicu. adipiſcendæ, ſub. § ſequens, inſtitut. de interdic. no. glo. in c. j. de confeſſis, in vj. quam ſingularem, & ſolenniſſimam reputat Iaſ. in §. actionum, inſtitu. de act. quod debet intelligi quando poſſedit poſtquam adiuit hæreditatem: ſecus ſi poſſederat ante, & deſierat poſſidere tempore quo adiuit hæreditatem. tunc enim ipſe non poſſidens vt hæres, ſed vt alius, hoc ſibi non debet nocere, argum. l. in delictis. §. ſi extraneus. ff. de noxa. Matth. Mate. no. lxix. de illo interdicto quorum bono. & directum cui detur, contra quos, quando competat, & qualiter in eo poſitiones, & libelli formantur, Specu. in titu. de teſtam. §. ſecundo. per iſtud interdictum vniuerſale quorum bonor. interdum res petitur ſingularis, eodem titul. & §. in verſicul. ſed nunquid.

Octauo quæritur, quid ſit interdictum ſingulare, id eſt ſpeciale l. ſingularia. ff. ſi cert. petat. & l. peregrè. §. quæſitum. ff. de acquirend. poſſeſ. Et reſpondetur, quòd eſt illud, quod competit pro ſingularibus rebus. & hæc ſunt regulariter omnia interdicta excepto dicto interdicto quorum bonorum. iſtud voluit gloſſ. in l. j. ff. de interdic. in verb. quorum bono. vbi de multis ſpeciebus interdictorum in d. l. j. & omnia talia interdicta ſingularia remanent hodie illæſa: ita quòd etiam hodie no ſunt ſublata. doctrina eſt Ang. in l. ſi quis miſſus. §. cum prætor. ff. ne vis fiat ei. ſentit glo. & ibi notat Aret. in princ. inſtitut. eod.

Nono quæro, vtrum priuatum & publicum ſubdiuidantur? reſpondetur quod ſic: nam vtrunque eſt triplex: exhibitorium, & prohibitorium, & reſtitutorium. Exhibitorium eſt quo agitur ad aliquid exhibendum, vt in libero homine exhibendo. l. j & fin. ff. de libe. ho. exhib. §. ſumma, verſic. exhibitoria, inſtit. eod. & vtrum tali interdicto petatur vxor exhiberi, an per interdictum de vxore exhibenda, vide gloſſ. expreſſam in c. non eſt, de ſponſa. & matri. Exhibere, verbum in iure vario modo accipitur. Aliqñ idem eſt, quod extra ſecretum habere: & tunc propriè capitur. Alber. in dictio. ſuo in verbo, exhibere. Aliquando idem eſt, quòd facere in publico poteſtatem, vt ei qui agit, experiundi ſit copia. l. ij. ff. ad exhib. l. 3. §. ait prætor. ff. de libe. ho. exhib. & l. locum. §. quid ſit. ff. de tab. exhiben. & facit tex. in l. merces. §. Iulianus, & l. ſi quis. ff. ad exhib. nonnunquam exhibere idem eſt quod reducere. l. creditor. §. ſi inter maritum.

A ff. manda. Item exhibere, id eſt poſtulare exhiberi. in authen. de exhiben. re. col. v. Item exhibentur literæ, vel probationes. c. ij. de foro compet. lib. vj. quando & quibus, & a quibus debeant exhiberi inſtrumenta, & qualiter, Spec. in titu. de inſtrumen. §. v. & vj. & Bart. in l. j. §. ſi tabulis. ff. de tabu. exhiben. Eſt etiam exhibere idem quod probare. glo. in l. j. C. de edict. diui Hadria tollen. & Azo in ſumma, eo. titu. §. item repellitur emptor ſi ſernum ad annua ſit. finaliter exhibere eſt procurare. c. cũ amplius, de teſtib. cap. cum nunc, in fin. xxviij. q. iij. in cap. j. xxj. q. j. & iſtud dicitur mixtum, partim reſtitutorium, & partim exhibitorium, no. in allega. l. ij. ff. de interdic. xxj. q.

Decimo quæritur, quid ſit prohibitorium interdictũ? Reſpond. quod eſt illud quo prætor vetat aliquid fieri. §. ſumma. inſtitu. eod. quod & not. in l. j. ff. eod. exemplum etiam poni poteſt in interdicto retinendæ poſſeſſionis. l. j. ff. vti poſſide. & l. j. ff. vtrobi. Quid autem ſignificet verbum, prohibere, vide text. in c. paratus, in fi. B xxiij. q. j. impropriè eſt manere, c. iam nunc. xxviij. q. j. propriè tamen prohibere eſt futurorum. l. fin. C. de pac. pignorum, & vide. l. prætor. §. item ab eo. ff. quod vi aut clam. Item prohibere, & remouere idem ſunt. l. 4. §. ſi prætor, & ibi Bartol. ff. de ſuſpec. tuto. prohibitio perpetua ſeruanda eſt c. inde, de eo qui du. in ma. quam pol. per adul. & cum quid generaliter prohibetur, omnia intelliguntur prohibita, quæ non reperiuntur expreſſe cõceſſa, no expreſſe in Clem. exiui de paradiſo. §. cũ deus, de verbor. ſignifi. & vno prohibito, prohibita ſunt, quæ ſequuntur ex illo. regula, cum quid, & ibi per Din. Ioan. Car. in vj. & c. tranſlato, & c. nam concupiſcentiam, de conſtitu. Quot modis dicatur aliquid fieri contra prohibitionem iuris, latè per Di. in regu. qui contra, de reg. iur. in vj. Bar. in l. non dubium. C. de legi.

Vndecimo quæro, quid ſit reſtitutorium? Eſt quo prætor aliquid reſtitui iubet: veluti cum bonorum poſſeſſori poſſeſſionem eorum, quæ quis pro hærede, aut pro poſſeſſore poſſidet. §. ſumma, verſi. reſtitutoria, inſtit. eod. C & ibi vide gloſſ. in verbo, bonorum, vbi dicitur, quòd impropriè dicitur reſtitutorium, & aſſignatur ibi ratio circa fin. & eo modo impropriè ponitur in l. diuortio. §. ſi fundus. ff. ſolu. matrim. & vide l. ij. C. de repu. hæred. l. 3. de iure deliberand. l. 4. C. depoſi. l. captum. ff. de captı. & poſtlim. reuer. reſtituere quid importat, vide l. reſtituere, & l. plus eſt in reſti. ff. de verbo. ſign. & iij. q. j. §. notum. l. cum prætor, & l. fin. ff. de reg. iur. & l. in condemnatione §. j. ff. quod met. cauſ. l. illud. §. final & l. ſed & partus. ff. de rei vendic. l. qui reſtituere, & l. præterea. ff. ſi cert. peta. & reſtitutio eſt in priſtinum ſtatum repoſitio, & quod abſtulit læſio, reſtitutio reddit. l. fina. C. de ſenten. paſ. l. quòd ſi minore. §. reſtitutio. ff. de minor. c. nos xv. q. vj. & c. iurato, de electio. qua diligentia, & pulchrè per ſanctum Tho. ſecunda ſecundæ, de reſti. per totum, per Di. in re. peccatum, de reg. iur. in vj. & Panor. in c. querelam, de elect. not. in c. quamuis, de reſcript. in vj. obligatus ad reſtitutionem, non ſuperſtitibus illis quibus reſtitutio debet fieri, liberatur reſtituendo pauperi- D bus, adeo quòd reſtitutio non ſpectat ad epiſcopum, nec diſtributio male ablatorum. tex elegans, qui facit in argum. optimum in c. ſicut dignum, de homici. & ibi Pan. & Feli. & Pa. in cap. cum ſit, de Iudæ. & in dicto cap. ſicut. & eſt glo. fin. quod ſi quis luat in corpore, quia non habet in ære, ſi poſtmodum veniat ad pinguiorem fortunam, non tenetur ſoluere, ſecundum Feli. ibi, & ſequitur in c. ad liberandum, de Iudæ. & Sarra. habet tamen ſimilem in reg. peccatum, & ibi Pet. de Anchar. de regu. iur. & eſt tex. ſing. pro iſtis glo. in l. ſed ſi vnius. §. prætor ait, ver. ſi ante. ff. de iniur. ſecundum Lud. Ro. ſingu. xxiiij. & Fel. d. c. ad liberandum.

Duodecimo quæro, ſeculare ſiue publicum, ſiue priuatum quotuplex eſt? Reſpond. quòd quadruplex, ſcilicet annale, perpetuum, ſimplex, duplex. Annale, quando eſt pœnale, & non eſt rei perſecutiuum l. j. ff. de vi & vi ar. & quia vltra non in totum, cum annus ſit duplex, ſcilicet continuus & vtilis, de quo anno, quòd annus ſit duplex,

plex, dic vt per la. poſt alios, & poſt glo. in §. rurſus, inſti. de act. per Bar. in rub. ff. de diuer. & temp. præſcrip. adde tex. in l. ita volneratus. §. æſtimatio. ff. ad l. Aquil. vbi etiam Bar. & glo. in verbo, biſſexto l. 3. §. minorem. ff. de mino. & ibi Bald. & gloſſ. in Clem. prima. §. excellentiſſimus, verſic. tertiam, de reli. & vene. ad quæſtionem tamen reſpondetur, quòd de anno vtili intelligendum eſt, qui conſtat ex. ccclxv. diebus, & vj. horis, vt d. §. æſtimatio, & quòd intelligitur de anno vtili, eſt glo. in d. l. ff. de vi & vi ar. regulariter tamen, & in dubio currit omne tempus de momento in momentum, & ſic omne eſt continuum glo. ſingu. in dicta rubr. de diuer. & tempo. præſcrip. ff. ſecundum Phil. Fran. in cap. eos qui, de tempo. ordi. in vj. & in c. vnico, de vita & hone. cler. eod. lib. & ſecundum Bartol. de probatio. & eſt not. ſecundum Panorm. in cap. quoniam frequenter, vt lite nō conteſtata.

Tertiodecimo quæro, quid ſit perpetuum? Eſt quando agitur de rei perſecutione. & de eo quod peruenit ad violentum poſſeſſorem. l. in honorarijs ff. de actio. & l. vi pulſos. C. vnde vi, cap. quia V. de iudi. & ibi per cano. de hoc verbo, perpetuum, quot modis capiatur, vide glo. in l. j. ff. pro ſocio. ſimplex interdictum dicitur regulariter omne interdictum l. ij. ff. eod. l. Duplex autem appellatur quando quilibet eſt actor, & quilibet reus, vt eſt ſolum interdictum retinendæ. l. j. §. fin. ff. eo. & §. retinendæ, inſti. eo. eſt adhuc vnum aliud diſtinctum à prædictis quod appellatur fraudatorium interdictum competens ad reuocandum alienata in fraudem creditorum, de quo non reperi niſi in duobus locis. in l. ſi poſtulante. ff. ad Treb. & l. pupilli. ff. de ſolu. & quomodo habeat locum interdictum fraudatorium, dic vt per Bart. in alleg. l. pupilli. Et hæc quantum ad interdicta iuris ciuilis in genere: de quibus & quæ habeant conſiderare volentes agere aliquo interdicto vtili, vel directo. licet interdictorum ſolennitas ſit ſublata, & loco cuiuslibet interdicti actio in factum ſit ſubrogata, effectus tamen interdictorum ponit Spec. eo. titu. § ij. ver. rurſus, & Alberic. eo. tit. in dictio. Sequitur nunc dicendum, de interdictis eccleſiaſticis.

Quartodecimo quæro, quotuplex ſit interdictum eccleſiaſticum? Reſpond. quòd eſt duplex, ſcilicet reale & perſonale. Reale enim eſt quando res interdicitur, locus, vel prouincia, aut aliqua alia res. cap. cum in partibus, de verb. ſign. c. ſanè, verſic. benè, & per Inn. in c. tanta, de exceſ. præla. Perſonale dicitur quando perſona aliqua interdicitur. de iſto interdicto quomodo ſit duplex, eſt glo. eo. tit. in prag. ſan. & de perſonali per totum tit. de ſent. excom. in anti. vj. & Cle. & prag. ſan. Et tale interdictum in perſonam, quandoque fit in perſonam certam, & nominatam, vt interdicatur talis à diuinis, vel ab ingreſſu eccleſiæ. c. ſi ſententia, de ſent. excomm. in vj. interdum autem interdicitur perſona in genere, ſicut ſi interdicatur clerus, aut populus, collegium, vel vniuerſitas. attamen ſingulares eorum perſonæ ſunt interdictæ. c. ſequ. de ſent. excomm. eo. lib. & eſt glo. in tit. de excom. non vi. in prag.

Quintodecimo quæro, perſonale quotuplex eſt? Reſpon. quòd duplex, ſcilicet particulare & vniuerſale. Particulare dic quando ſingulariter, & nominatim certa & nominata perſona interdicitur à diuinis, vel ab ingreſſu eccleſiæ prohibetur c. is qui, de ſent. excom. in vj. & eſt not. quod pro delicto vnius publicæ perſonæ puniuntur ſubditi inculpabiles pœna interdicti loci. c. non eſt, de ſponſa. & matri. legitur & no. in c. j. de po. præla. c. ſanè. c. P. & G. de offi. dele. c. j. de vſu. in vj. c. ſi ſententia, de ſenten. excomm. eo. lib. extraua. Io. xxij. ſi fratrum. ſed pœna excommunicationis nunquam punitur vnus pro alio. c. ſi habes. xxiiij. q. iij. c. Romana. §. ſi. de ſent. excom. in vj. quia non eſt dei, qui iudicat omnem terrā, condemnare iuſtum cum impio, Gene. xviij. & de hoc quando vnus pro alio puniatur, no. j. q. iij. in ſumma, & xxiiij. q. iij. in ſumma. Henricus in c. quibuſdam, de pœ. & perſona ex contemptu exiſtens in tali interdicto, ſeu excommunicatione per annum, eſt hæretica. c. fin. iun-

A cta glo. de pœ. Idem tenet Feli. in c. firmiſſimè, de hære. Nam qui non recipit corpus Chriſti ſemel in anno, ipſe hæreticus eſt. tex. expreſſus in auth. de priui. do. hære. mu. non præſtan. col. 8. & talis etiam eſt infamis ex tūc ipſo iure. tex. eſt expreſſus in l. ſi. de ſtatu. & conſuet. in vſi. feu. & vaſſalli ſi quos habeat, non tenentur eum iuuare durante excōmunicatione, vel interdicto: nec propter hoc ſunt periuri ſi iurauerint eos defendere. text. ſing. in prin. hic finitur lex: deinde incipiunt conſuetudines, in vſi. feu. ſecundum Feli. in c. inter alia, in fin. de ſen. exc. conuenientia, vide in ru. de hære. in c. excommunicamus, e. ti. & eſt tex. in c. cum contumacia, e. ti. in vj.

Decimoſexto quæro, quid ſit vniuerſale interdictum? Reſpon. quòd eſt illud quo in genere interdicitur clerus, populus, collegium, vel vniuerſitas. & tunc etiam ſingulares eorum perſonæ cenſentur interdictæ. c. ſi ſententia, de ſen. excom. in vj. & ſi vniuerſitas interdici poſſit, vt ſupra dixi, non tamen excommunicari. c. Romana, §. vniuerſitatem, de ſent. excō. in vj. quia vniuerſitas eſt

B nomen iuris, non perſonarum, & non habet animam. Innoc. in c. grauem, de ſent. excom. Bal. in mar. ver. vniuerſitas. Spe. in tit. de ſen. excō. ver. item nota. multi tamen voluerunt dicere, quòd ſi excommunicetur, quòd teneat excommunicatio. no. Ioan. And. & doct. in d. c. Romana. ſentit Flo. in l. vſufructuarium. ff. de vſufru. vbi dicit tunc timendum eſſe. poteſt vniuerſitas puniri pœna pecuniaria, non corporali. no. Inn. & Pa. vbi ſupra. in l. bella. C. de his quib. vt ind. ſed ſolum puniantur corporaliter qui deliquerunt, iuxta notata in c. ſane, vbi doct. de temp. ordi. Oldra. conſi. 174. & ſequitur glo. eod. tit. in prag.

Decimoſeptimo quæro, quid ſit reale? Reſpon. vt ſupra. vel dic quòd eſt illud quod fertur in locum: refert gl. eo. titu. in prag. & ſi locus ille ſit eccleſia quæ interdicatur, nec in ipſa, nec in eius capella poteſt celebrari, nec in eius cœmeterio ſepeliri, ſi ſit eidem eccleſiæ cœmeterium connexum. aliàs ſecus, vt in c. ſi ciuitas, de ſent. excom. lib. vj. Quid ſi aliquis celebret ſcienter in eccle-

C ſia interdicta vel loco? dic quòd niſi ſit priuilegiatus, uel in caſibus à iure conceſſis, fit irregularis: & à ſolo Papa poteſt abſolui: nec poteſt eligere nec eligi. cap. is qui, de ſent. excommu. in vj. & qualiter agatur contra illum qui celebrauit interdictus, vide Spec. in titu. de cler. excommu. mini. de multis prohibitis & permiſſis tempore interdicti, vide Alber. in dictio. in verbo, interdictam cui tex. & ibi cano. de ſponſa, & matri. c. non eſt.

Decimooctauo quotuplex eſt tale interdictum reale? Et reſpond. quòd eſt duplex, ſcilicet procedens à claue, non procedens à claue glo. eo. titu. in prag. ſan. illa vero quæ non procedunt à claue, adhuc ſunt duplicia, quia interdum datur interdictum propter horrorem, ſeu loci infectionem, interdum propter honorem. Propter horrorē ſeu loci infectionem: vt ſi ſepultus ſit excommunicatus in cœmeterio, vel eccleſia, cap. conſuluiſti, de conſec. eccle. vel alta. Idem ſi polluatur ſanguine, vel ſemine, de de ſenten. excommunic. in vj. Aduertant igitur qui vadunt ad eccleſiam vt videant mulieres, nam illi tales licet demereantur, & noceat ipſis per gloſ. ſing. in c. odi.

D xxiiij. q. j. ſecundum Bar. in tracta. de præſtan. Cardi. q. j. gl. eſt ſimilis in tit. quomo di. offi. ſit cele. in prag. tamen ſi eas cognoſcant, & fiat emiſſio ſeminis in eadem eccleſia, polluta erit ipſa eccleſia, vt in iſtis ſupradictis iuribus: & celebrans in iſtis locis interdictis non eſt irregularis, vt ibi, nec habet locum. c. alma, de ſen. excom. in vj. facit quod notatur in c. tuarum, vbi Panor. de priuile. propterea autem non incurritur irregularitas: quia tale interdictum non prouenit à claue ſeu cenſura, ſed eſt quædam ſuſpenſio organorum, argument. eorum quæ not. in c. irrefragabili, de offi. ord. & in c. ſi canonici, eo. tit. in vj.

Decimonono quæritur, quid ſit interdictum honoris ſeu propter honorem? Dic quòd eſt quando epiſcopus aliquis celebrauit in aliquo altari, de tota illa die non debet alius celebrare. capit. fin. de conſecr. diſtin. ij. hoc tamen caſu celebrans non incurret irregularitatem cum

cum non inueniatur iure expreſſum, vt in d. c. is qui, ſæpius alleg. vbi quis ex aliquo actu nunquam incurrit irregularitatem, niſi inueniatur iure cautum, cum irregularitas ſit de iure poſitiuo ſecundum Inn. in c. niſi cum pridem, de renunc. Spec. tit. ij. § iuxta, verſic. ſumetur, & ver. generaliter, quis autem poſſit ſuper irregularitate diſpenſare, vide Spec. eo. tit. per totum.

A

Viceſimo venio ad aliud membrum interdictorum procedentium à claue. Et dicitur procedēs à claue, quod profertur in locis propter culpam hominum. glo. eo. tit. in prag. non eſt intelligendum de locis tantum. nam interdictum locorum debet exponi id eſt habitantium in locis. cū enim interdicitur ciuitas, caſtrum, aut alius locus, non eſt interdicere muros, lapides, vel ligna, quæ ſunt res inanimatæ, & quæ non deliquerunt, nec ſunt capacia ſacramentorum: ſed inhibetur propter delictū habitantium dominorum, vel rectorum ipſorum locorum, ne diuina ibidem celebrentur. c. ſi ciuitas, de ſentē. excomm. in vj. & interdicto loco poterit populus audire diuina extra illa loca in eccleſijs non interdictis. no. Innoc. in c. vt priuilegia, de priuil. & cap. tanta, de exceſ. præla. ſecus vbi populus, vel ciuitas interdiceretur, quia hoc caſu nullus de populo extra loca interdicta admitteretur ad diuina. in allegat. cap. ſi ciuitas, & vtrum locus ſit interdictus confugienti ad eccleſiam cum armis, reſpon. vt per Ioan. Fab. Ioan. de Pla. & Arc. in §. fin. inſtit. de his qui ſunt ſui, vel alie. iur.

Viceſimoprimo quæro, quotuplex eſt tale intedictum procedens à claue? Dic quòd eſt triplex, ſcilicet hominis, iuris, & mixtum iuris, & hominis, de interdicto hominis habetur in cap. nouit, de offi. leg. de interdicto iuris habetur in cap. fœlicis, de pœn. in vj. cap. vbi fundamenta, de elect. eo libr. de interdict. mixto, vt ſi ciuitas eſt interdicta ab homine, ſuburbia interdicta eſſe intelliguntur. capit. ſi ciuitas, de ſentent. excommuni. in vj. & in his habet locum. c. alma mater, ſupra allega. & qui tale interdictum violat, eſt irregularis, & aliàs grauiter puniendus, cap. tanta, ſuperius alleg. & dicto. c. is qui.

De clauibus eccleſiæ quæ & quot ſint, vide Panor. in c. j de ſum. trin. & fid. cath. in §. vna vero. Et hæc de interdictorum tam eccleſiaſticorū, quàm ſecularium materia dicta ſufficiant. Vide Anto. Corſe. in verb. clauis, in repertorio ſuo.

B

DE INTERDICTIS.

Quia poſſeſſiones de quibus eſt dictum, per interdicta defenduntur: ideo de his ponit, & erant interdicta, formæ & conceptiones uerborum a prætore introductæ, quæ uerba hodie [1] non ſunt in uſu: ſed uim & auctoritatem retinemus, ut inſti. eo. in prin. & infra, eo. l. incerti, in fin. & dicitur quaſi inter duos [2] reddita, ut inſtit. eod. §. ij. uel ſic: In ſuperioribus libris explicuimus qualiter de iure ciuili agatur: nunc doceamus quemadmodum de iure prætorio contendatur. Azo.

[1] Hæc gl. ſequuntur B. B. & Sa.

[2] Nō ſtel ligas inter duos pro numero perſonarum, ſed intelligē inter duos. ſ. inter agentē & reum. Bal.

CODICIS
D. IVSTINIANI
Sacratiſſimi Principis ex repetita prælectione.

C

LIBER OCTAVVS.

TITVLVS I.

DE INTERDICTIS.

Statutū prætoris per rationis identitatem interpretationem recipit extenſiuam. Bald. Vel ſic: Interdicta ne rami arborum noceant, per identitatem rationis extenduntur ne earum radices officiant. Bar. Vel ſic: Nobiliſſima eſt hæc lex & hoc dicit. Ex mente extendimus interdicta. But. Vel ſic: Ex mente tantum, deficientibus verbis, competit vtile interdictum: concurrentibus vero directum. Salice.

I. Imp. Alexander A. Emilio.

Cvm propo[a]nas radicib. arborum in vicina Agathangeli area poſitis creſcentibus, fundamentis domus tuæ periculum afferri: præſes, ad exemplum interdictorum quæ in albo [b] propoſita habet [c] prætor, { Si arbor in alienas ædes impendebit: [item,] Si in alienum agrum impendebit: } quibus oſtenditur, [d] nec per arboris [e] quidem occaſionē vicino nocere oportere: rem ad ſuam æquitatem rediget. [f] PP. VI. Ka.

D

Cvm proponas.] Leges poſitæ in verbis edicti in ff. de arboribus cædendis, de arboribus impendentibus in alienas ædes, & in alienum agrum, loquuntur, non de arborib. extendentibus ſuas radices ſub domo alterius: vnde per verba illius edicti tibi datur directum interdictum hoc modo: Dominus domus in quam impendet arbor aliena, debet denunciare domino arboris, vt illam incidat à ſtipite: ſi in agrum, per xv. pedes: Si non vult datur domino ædium directum interdictum ne fiat ei vis quo minus incidat, & lignum habeat. vbi autem verba non ſunt, vt in hac. l. non datur directum, ſed vtile ad exemplum. & quòd vbi verba ſunt, detur directum, vbi mens tantum, vtile: probatur. ff. de iuriſdict. omn. iud. in l. quod perpetuæ. ff. ſi quadru. paupe. fe. di. l. ſi. in fi. Et pone caſum in hac l. vt in gl. proxi.

Caſum ponit.

a In vicina.] in Agathangeli area arbores erant poſitæ, quarum radices excreuerant ſub fundamento domus tuæ: diſſolutiſque ideo fundamentis, domus tua minabatur ruinam: nullum auxilium tibi competere videbatur: quia nec interdictum de arboribus cædendis, de quo plus videretur. nam illud interdictum duo capita habet. vnum, ſi arbor ædibus alienis impendeat, & tunc ſuccidi arborem à ſtipite præcipitur. aliud cum agro impendet: & tunc xv. pedibus à terra coercetur. ſed neutrum iſtorum prima facie habet locum. ſed tamen de æquitate ad inſtar illorum interdictorum deficientibus directis verbis, dabitur vtile [1] interdictum, vel actio in factum. & hoc dicit hæc lex.

[1] Immo directum, ex quo habet locum mens edicti de arb. cædē. Alc. in l. curatoris. ī. de neg. geſt.

b In albo.] id eſt in libro prætoris, vel id eſt in aliqua materia alba alia, vt charta, vel ebore, vel marmore, vt & ff. de iuriſdict. om. iud. l. ſi quis id. Accur.

c Propoſita habet.] duo ſunt interdicta hæc, de quibus facit mentionem, quorum principia hic ſupponit, ſicut ſi aliquis allegans legum capita proferret, & ſunt hæc ambo. ff. de arbor. cæden. l. j. in prin. §. deinde ait prætor.

d Quibus oſtenditur.] id eſt, ex mente quorum colligitur. [4] Et ſic not. magis mentem ſiue cauſam legis inſpiciendam quàm verba, vt & ſupra de lib. præte. l. 3. Item quòd de ſimilibus ad ſimilia procedatur: [5] vt & ff. de leg. & ſenatuſcon. l. non poſſunt. quod quamuis circa arbores cædendas notemus, habet tamen generalem inſpectionem, vt vndecunque ſit redditum interdictum, ad ſimilia procedere poſſimus, [6] ſecundum M. vt & ff. arb. fur. cæ. l. ſi plures. § j & ff. ad exhiben. l. theſaurus. Item & no. vbi eſt ſimilis æquitas, & ſimile ius ſtatui debere, vt ff. ad leg. Aquiliam. l. illud. Accurſius.

[4] Iſta expoſitio placet Sal.

[5] Niſi in caſu ſimili repeſtatur legis deciſio cōtraria. B. & Sal. in l. nō dubiū. ī. de legi.

[6] Idē Bal. & Sal.

e Nec per arboris.] non ſolum per aliquam perſonam, vel alienam pecudem.

f Rediget.] ſed qua actione propoſita? Reſpon. vtili [7] interdicto de arboribus cædendis, cum directum in duobus caſibus locum habeat: vel actione in factum, quod in idem recidit, vt inſtitu. de interdi. §. fin. vel ſubſidiaria, [8] vt ſupra, de ſacroſan. eccle. l. ſancimus, vel officio iudicis

[7] Immo directa, vt colligitur ex no. per Bart. B. & Sal. ī l. curatoris. ī. de neg. ge. & tenet ibi expreſſe Alc. cōtra hanc gl. Salic.

[8] Nihil eſt.

iudicis. 2 Sed oppone, aut hic Agathangelus plantauit arborem ſecundum formam legis quæ eſt. ff. finium regun. l. fin. & tunc nullam pœnam meretur, vt infra, ad l. Iul. de adul. l. Gracchus, & ff. de aqua plu. arcen. l. vicinus: aut contra: & tunc conſtat prorſus euellendam. Sed reſpon. non eſſe attēdendū qualiter plantauerit. quia etſi ſecundum formam. l. plantauerit, tamē puto habere locum l. iſtam.

3 Hæc re probatur, quia præexiſtens materia ē ſufficiens ad actionē producendā. Sa.

April. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Præſes prouinciæ inter ſibi non ſubditos ius non reddit Bal. Vel ſic. Etiā per interdictum iudex non cognoſcit in non ſubditum. Salic.

II. Impp. Valerianus & Gallie. AA. Meliæ.

PRæſes prouinciæ in eum a qui eiuſdē prouinciæ nō eſt, nec ex interdicto b poteſt cognoſcere. PP. VII. Kal. Maij, Seculari & Donato Conss.

Si petitorium, & poſſeſſorium ſimul intententur, debet cauſa poſſeſſionis prius terminari, vt petitorij quæſtio ordinetur. Bar. Vel ſ.c. Primo ponit quoddam dictum de ordine ſeruando inter petitorium, & poſſeſſorium. Secundo ponit rationem dicti. Tertio remouet quoddam dubium.

PRæſes.] CAS. Si comperit mihi interdictum aduerſus aliquem, coram eo cuius iuriſdictioni eſt ſubiectus, debeo id proponere.

a In eum.] ſ. inuitū.

b Ex interdicto] in quo facilius videtur, nedum ex alia cauſa, vt ff. de iuriſ. om. iud. l. ſi niſi in caſu, vt ff. de fideic. liber. l. non tantum. §. ſed & Artificuliano. & ſic innuitur eſſe leniorem interdictorum cognitionem, quàm aliarum cauſarum. Item quod hic dicit, eſt verum, niſi occaſione reconuentionis aliud contingat, vt quia de poſſeſſione ibi reconueniatur: 2 vt ſupra, de ſen. & interlo. om. iu. authen. & conſequenter. vel niſi de conſenſu partium, ff. de iudi. l. j. & ij. in prin. Vel niſi poſſeſſio ſit ibi. Vel licet alibi ſit, vis tamen fuit facta ibidem, vt ſupra, vbi de poſ. agi. l. j. Accurſius.

1 al. Meliæ.

2 Quia agēdo ibi & tacite vt actor cōſentire in iudicē rei ſecundū. Sal.

INcerti.] CASVS. Si cui ſuper rei proprietate retinēda, & poſſeſſio competat quæſtio, prius terminanda eſt quæſtio poſſeſſionis, deinde cauſa proprietatis, vt victus in poſſeſſorio, pro ſe afferat probationes in petitorio. & hoc in prima. In ſecunda reſpond. tacitæ obiectioni, cum dixit agendum competenti actione, id eſt competenti interdicto: ſed cum hodie non habeant locum interdicta, quid fiet? Reſpon. agendum eſt ad exemplum interdictorum.

c Incerti.] agit vnus contra alium poſſeſſorio, & petitorio, aut de retinenda, vt ſi agam vti poſſidetis, & rei vendica non poſſum propter ordinem: & quia mihi contrarius. Item contra commodatarium, vel ſimilem vtroq; iudicio ago: certè non ſum contrarius mihi, & tamen non poſſum ratione ordinis. In recuperanda, vel adipiſcenda planum eſt: Item ſi duo agerent viciſſim, alter poſſeſſorio, alter petitorio: & tunc aut de retinenda, vt ago rei vendic. contra commodatarium: & ipſe vti poſſ. aſſerens ſe non commodatarium: & non poſſum propter ordinem. vel ago vti poſſ & ipſe communi diui. nō poſſum ſimiliter propter ordinem. In recuperanda eſt exemplum, vt ago vnde vi, tu communi diui. Item in adipiſcenda, in quibus caſibus ſimiliter eſt planum ſecundum diuerſas opiniones, vt no. ſ.

3 Niſi reſpectu diuerſitatis poſſeſſionum, vel pro aliqua re incorporali agetur. Sal.

4 Singularis glo. q̄ ēt ſi agat cō. diuidū do, ſeruabitur ordo huius l. vt primo cognoſcatur ſuper poſſeſſorio deducto per eū. Bald.

c Incerti.] immo certi, vt & ſ. de rei vend. l. ordinarij, & ſ. de ap. l. j. & ff. de acq. poſſ. l. exitus.

ADDITIO. Aduerte hic, quod iſta glo. & ſequens in ver. orta, non ſunt Accurſij. ſed Io. & Azo. qui in nullo interdicto cumulationem admiſerunt: ideo iſtæ gl. contrariantur opinioni Acc. poſitæ in gl. ſuper verbo, quæſtionem. ſecundum Sal. in v. col. & Bal. in ix.

d Orta.] ſiue ab eodem hæc duo iudicia, ſcilicet petitorium, & poſſeſſorium proponantur, 1 ſiue ab vno vnū, & ab alio aliud econtra proponatur: vt ego ago in rem contra detentatorem, tu vti poſſi. 2 Vel ego communi diui. tu vti poſſid. quod ſcilicet communi diuid. eſt petitorium, vt ff. de euict. l. ſi mancipium. §. ſi communi, & ff. de excep. l. fundi. Si vero vnus contra alium vti poſſ. & rei ven. contra commodatarium. item in vnde vi, & adipiſcenda plana eſt. & hoc dicit Io. & hic dic, vt in præſenti glo. ex poſui. Sed quid ſi agam petitorio tantum? Reſpon. iudex non habet ſe intromittere an de poſſeſſiōe agere velim: vt no. ſ. vt quæ deſunt aduoca. par. l. j. & ff. de vi & vi ar. l. cum fundū. § fin. Conſuluit tamen lex, quòd prius de poſſeſſione agā, vt ff. de rei vendicat. l. is qui deſtinauit.

Secunda ibi, vt ex hoc. Tertia ibi, Interdicta autem. Et eſt ratio: quia per hunc ordinem apparet quis onere probationis fungatur in petitorio. Et ſubdit quod interdicta hodie non proponuntur in vulgari formula, ſed iura interdictorum aguntur extra ordinem per actionem in factum h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Poſſeſſorium præfertur petitorio cum de vtroque ſimul eſt quæſtio. Et ſuccūbens in eo, debet probare in petitorio, & agitur interdictorum exemplo. Sal.

III. Impp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Pomponiano pro lexe platico.

INcerti c iuris nō eſt, ordinata d proprietatis e & poſſeſſionis lite, prius poſſeſſionis decidi oportere quæſtionem f competentibus actionibus, g vt ex

e Proprietatis] ſi de proprietate & poſſeſſione quæratur, prius cognoſcēdum erit de poſſeſſione, & poſtea de proprietate: vt & ordine iſto ſeruato cum ſuper poſſeſſione ſententiatum fuerit pro altero, alter nihilo minus admittatur ad quæſtionem dominij, ſi rem vendicare velit. Sed in hoc erit grauior eius conditio, quòd ab ipſo, non ab alio probationes dominij exigentur. Dixerit aliquis: cum de poſſeſſione ſæpius quæratur per interdicta, nunquid in eis ſeruabitur antiqua ſolēnitas quod ſi contingat, vix & cum magno periculo perueniretur ad dominij quæſtionem, cum poſſeſſorium oporteat ante adire? Et reſpon. ceſſare ſolēnitatem ad exemplum extraordi. &c.

Iſta gl. eſt de mēte B. Ang. & Sal.

Et male Bar. B. Ange. & Sali.

Et male quia iſta reſponſio eſt contra iſtū text. in contrarium alle. Sal.

f Quæſtionem.] Ioan. Azo & H. intelligunt quocunque modo de poſſeſſione agatur: ſiue interdicto retinendæ, ſiue recuperandæ, ſiue adipiſcendæ, ut hic, & d. l. ordinarij, cum alijs concor. quibus obſtat. ff. de vi & vi arm. l. cum fundus. §. finali. vbi dicit, pendēte iudicio petitorio poſſe agi interdicto vnde vi. ſed ipſi reſpondent, quòd ibi renunciauit petitorio. quod non videtur valere, cum dicat, pendente: quia ſi renunciauit, ergo non pendet. Vel dicunt, quòd pendente petitorio primo inchoato, poteſt intentari poſſeſſorium. ſed econtra primo moto poſſeſſorio, non poteſt inchoari petitorium poſſeſſorio pendente, & hoc etiam modo reſpondent ad ſecundam obiectionem de decret. extra de cauſa poſſ. & proprieta. c. paſtoralis. Tertio obſtat eis. ff. de acquir. poſ. l. naturaliter. §. nihil, vbi dicit non denegari interdictum vti poſſid. ei qui cœperat rem vendicare. Sed reſpondent, cœperat agere vendicando neſciens ſe poſſidere, poſtea plenius inſtructus comperiēs ſe poſſidere per filium vel per ſeruum, poteſt experiri interdicto. Vel dic, quòd fuerat victus in vendicatione: cœpit ergo agere in rem, & egit, & victus eſt: vnde ſola poſſeſſionis quæſtio poſtea agitur. Tu dicere potes diſtinguendo inter interdicta retinendæ poſſeſſionis, & vti poſſidetis, & vtrobi, & ſimilia: in quibus habent locum prædicta, ſ. hæc. l. & ſuę concordātię, & interdicta recuperandæ & adipiſcendæ poſſeſſionis: in quibus poſſet ſimul vtrumq; intētari, & reſponde argumentis prędictorum, & allega pro parte tua, ut not. ff. de iudi. l. ſi de vi.

Idē Bar. B. & Sal.

Et male Bar. B. qa inter duos caſus hic poſitos ā pōt aſſignari rō diuerſitatis ſecundum Sal.

Iſta diuinat ad text. ſm cōiter do.

Iſta ēt eſt diuinatiua ad §. nihil, in gl. alle. igitur reprobatur per B. & Sali. hic & ibi per B. Ale. & Iac.

g Competentibus actionibus] ſcilicet loco interdictorum competentibus, ut inſtitu. de interdi. §. fi. id eſt competentibus interdictis, ut ſi quidem de acquirēda poſſeſſione ſit quæſtio, deciditur interdicto. Quorum bonorum, vel quorum legatorū. ſi vero recuperādæ, tunc vnde vi. ſi retinendæ, tunc vti poſſi. vel vtrobi, vel de aqua quoti. &

Hæc regulariter eſt vera ſm Bart. B. & Sali. hic.

quoti. & æſti. vel de itine. actuque priua. vel de via. Item A competentibus actionibus, ſcilicet ciuilibus, ſcilicet condictione indebiti, vt ff. de condic. indeb. l. indebiti. §. j. & triticaria condictione, vt ff. de condict. tritic. l. ij. & hoc ſecundum Ioan. & Azo. ſed ſecundum nos tantum ad retinendam adeptam. Sed quomodo, cum poſſidenti nulla detur actio, vt ff. vti poſſi. l. j. §. interdictum autem, & inſtit. de interdi. §. j? Reſpon. verũ eſt alia quàm illa, quæ loco eius interdicti competat, ſcilicet in factum, vel triticaria vel ſimilis. & ſic de alijs poſſeſſorijs retinendæ poſſeſſionis dicas.

Quælibet expoſitio placet Sal.

Idẽ Bal.

hoc, ordine facto, de dominij diſceptatione probationes ab eo qui de poſſeſſione victus eſt, exigantur.

Interdicta autem licet in extraordinarijs iudicijs proprie locum non habent, tamen ad exemplum eorum res agitur. Subſcripta Kal. Ianua. Sirmij, ipſis AA. Conss.

Ille qui proponit interdictum in limine iudicij, tenetur actionem exprimere. Bald. Vel ſic: Ab initio debet actor ſuas actiones proponere, h. d. ſecundum Bar. Vel ſic: In quolibet poſſeſſorio ſine ſolennitate verborum actio, vel exceptio exprimitur, ſecundum Salic.

IIII.

Si quis quodlibet interdictum eflagitet, ruptis veteribus ambagibus, inter ipſa cognitionum auſpicia actionem exprimere, ac ſuas allegationes iubeatur proponere.

Hoc ordine.] Sed quid ſi egit petitorio, & amiſit: an poſſeſſorio agere poſſet poſtea? Reſpond. vt ff. de acquir. poſſ. l. naturaliter. §. nihil.

Tu dic hoc verũ indiſtincte, ſi actor ſuccubuit eo, quia non probauit. ſecus ſi reus fuerit abſolutus: qa probauit ſe dñm, vt plenè per Franc. de Aret. Ale. & Ia. in d. §. nihil cõmune, per Pa. in c. paſtoralis, de cau. poſ. & proprie. al. rationem.

Exigantur.] vt & ff. vti poſſ. l. j. §. huius autem. & dic exigantur. i. petantur. non enim ſunt cogendi, licèt aliàs verbum exigendi, neceſſitatem importat, vt ff. de lega. 3. l. fideicommiſſa. §. ſi rem.

Interdicta autem.] dixerat agi competentibus actionibus, id eſt, competentibus interdictis. Sed quomodo, cum non habeant hodie locum? Reſpon. interdicta &c.

Iudicijs.] qualia ſunt hodie omnia, vt inſtitu. de interdic. §. fin.

Non habent] ſcilicet cum ſolennitate cum qua olim proponebantur: ſine ſolennitate tamen antiquorum verborum etiam hodie proponuntur, ſicut quælibet actio. Alij dicunt ea hodie non proponi ſolenniter, vel non ſolenniter, ſed actione in factum tantum loco eorum, vt inſtitu. eod. in fin. & infra l. proxim. Vltimo hic not. regularia interdictorum. Primo quòd poſſeſſorium priuſquam petitorium intentatur, vt hac. l. Secundo qđ ſub eodem iudice, vt ſupra, de iud. l. nulli, aliàs. l. ij. Item tertio ꝙ omnia ſunt perſonalia, licet ſint ſcripta in rẽ, vt ff. eo. l. j. §. interdicta omnia. Item ex omni interdicto oritur vtilis actio in factum, vt hic, & infra l. proxi. & inſti. eo. in fin. Item in omni interdicto veniunt fructus poſt litem conteſt. vt ff. eo. l. 3. Item in nullo veniũt ante litem conteſtatam, niſi in interdicto vnde vi, in quo veniunt à die expulſionis, vt ff. de vi & vi ar. l. j. in princ. & §. ex die. Item omne interdictum poteſt vtiliter proponi, directis verbis deficientibus, vt ſ. eodem. l. j. Item nullum interdictum infamat, vt ff. de vi & vi ar. l. neque vnde vi. Item in nullo iudex ſe interponit, niſi in homine ſuæ prouinciæ, vt ſ. eod. l. proxi. Item quod'ibet poteſt etiam hodie proponi, ſed ſine ſolennitate: & nullum cum ſolennitate, vt hic, & j. l. proxi.

Res agitur.] id eſt datur actio in factum.

Si quis] CASVS. Olim ſi quis volebat proponere interdictum, neceſſe habuit obſeruare ſolennitatem: vt in hac l. dicitur. contrarium verò eſt hodie, ſi quis actionem habeat, illam ſine omni ſolennitate proponere poteſt.

Ambagibus.] i. ſolennitate verborum ſublata.

Auſpicia] id eſt initia. nam veteres per inſpectionem & garritum auium ſingula negocia inchoabant. vnde ſecundum Io. dicitur auſpicium. i. augurium, cum eſt incertum quid eueniat: & ſic hic quis obtinere debeat. & facit. ſ. l. proxi. & ſ. de formulis. l. j. & ij.

Actionem.] i. interdictum. Vel dic actionem quæ datur loco cuiuſlibet interdicti, vt eſt in factũ, vt inſtitut. de interdic. in fin.

Dat. XIII. Kalend. * Arcadio A. VI. & Probo Conss.

TITVLVS II.

QVORVM BO[NORUM]

Præteritus cui decreta fuit contra tabulas: licet tunc probauerit ſe filium, tamẽ cum agit interdicto Quorum bonorum, contra ſcriptum, qui poſſidet pro hærede, debet de iuſtificatione docere. hoc dicit ſecundum Baldum. Vel ſic: Qui habet bonorum poſſeſſionem, non poſſidet. ideo pro adipiſcenda poſſeſſione debet iſtud interdictum proponere, & de ſuo iure docere. Bartol. Vel ſic: Qui agit bonorum poſſeſſione, non habet per hoc poſſeſſionem bonorum: & ideo eſt neceſſarium interdictum. But. Vel ſic: Emancipatus à patre præteritus, licet contra tabulas intentauerit, & obtinuerit, non propterea bonorum poſſeſſor efficitur. Et ſi intentet hoc interdictum, habet probare ſe filium, & ad hæreditatem, & bonorum poſſeſſionẽ admiſſum Salic.

QVORVM BO[NORUM]

Interdictum Quorum bonorum vtile cõpetit hæredi de iure ciuili, id eſt ei qui ſuccedit de iure ciuili, directum bonorum poſſeſſori, ſi nihil ſit vſucaptum, vt ff. eo. l. j. quod dupliciter intelligi poteſt, ſcilicet quod ille qui poſſidebat pro hærede, vſucepit iuſto errore interueniente loco tituli, vt arg. ff. pro leg. &c. & l. pe. vel ille qui ab eo emit. & ſic poſt vſucapionem ceſſat hoc interdictum, & etiam petitio hæreditatis, & ſic tollitur triennio ſi eſt res mobilis: ſi vero immobilis tunc decem vel viginti ann. vt ſupra de edic. diui Hadr. tollen. l. fina. in fin. & ff. de petit. hæred. l. & non tantum. ſ. quod ſi pro emptore. ſed vbi non habet titulum, vel quod pro eodem ſit poſſeſſor, tunc xxx ann. durat petitio hæred. vt ſupra de petit. hæred. l. hæreditatis. Et no. ſecundum Ir. quòd interdictum Quorum bonorum, habet commune cum petitionẽ hæredi. quia vtrumque de vniuerſitate. Item vtrũque contra eum qui pro hærede, vel pro poſſeſſore poſſidet, vt ff. eo. l. 1. & non redditur amplius, quam ſemel, vt petit. hære. ſed hoc non placet per l. ff. de petit. hæred. l. licet minimam. Econtra differunt: quia hoc ad poſſeſſionem, illa ad proprietatem. Item datur directo bonorum poſſeſſori, vtiliter verò hæredibus. at petit. hæreditatis datur directo hæredibus: vtiliter vero bonor. poſſeſſ. ſecundum Ir. vt infra l. 2. Item no. quòd hoc interdictum & ſequens ſumunt nomina à principijs edictorũ in quibus ita cõtinebatur. quorum bonorum illi ex edicto meo poſſeſſio data eſt &c. vt ff. eo. l. 1. in prin. Acc.

I. Imp. Seuerus & Antoninus AA. ...

Hæreditatẽ eius quẽ patrẽ tuũ fuiſſe dicis, petiturus, iu-

Sequuntur hæc cõtinuatione Bar. B. & Sal.

Interdictũ Quorũ bonor. & petitio hæreditatis, conueniunt, & differunt. Idẽ Bar. B. & Sal.

Hæreditatem.] Dic caſum, quod filius Titij emancipatus ab eo præteritus petijt à prætore contra tabulas, & habuit facta ſi de prætori, ꝙ filius erat Titij: videbatur ei hoc ſufficere, vt bona habeat, nec ſit opus agere interdicto. ſed ſecus eſt quia hæc appellatio, bonorũ poſſeſſio, notatius, ſicut quælibet bon. poſſeſ. Eſt ergo bonorum poſſeſſor, non aũt poſſeſſor bonorum, vel poſſidens bona, donec ꝓbauerit iudici ſe filiũ teſtatoris eſſe: & ad bon. poſſeſſionẽ ſe admiſſum à prætore. dic ergo hæreditatẽ. i. poſſeſſionẽ hæreditariarũ rerum: nam ad incorporalia non datur, vt ff. eo. l. ij. Accur.

Iſtũ caſus poſtea ſequuntur B. Bar. & Sal.

Petiturus.] per interdictum, Quorum bonorum, vt j. ſubijcit: in quo ſummatim cognoſcitur, an ſit hæres, vel bon. poſſeſſor. ſed ſecundum B. dic, petiturus poſſeſſione

Niſi in conſequẽtiam realium, quibus cohæreant. l. ſi cuti. §. Adſto. ff. ſi ſer. vẽ. Sa. Idẽ Sal.

titione hæreditatis directa, ſi eſt hæres de iure ciuili: vel vtili, ſi de iure prætorio: q̄d eſt verũ, ſed non per hãc.l.
a Iudicibus.] Nota iudici fidem faciendam, non aduerſario, ſic. ff. de proba.l. quinquaginta.
b De fide.] probãdo te filiũ defuncti: quod vtiq; allegas: vt. j. in fin. huius.l.

dicibus [a] qui ſuper ea re cognituri erunt, de fide [b] intentionis allega Quamuis enim bonorum poſſeſſionem [c] vt præteritus agnouiſti, tamen interdicto { Quorum bonorũ } non aliter poſſeſſor conſtitui [d] poteris, q̄ ſi te defuncti filium eſſe, [e] & ad hæreditatem [f] vel bonorum poſſeſsionem admiſſum probaueris. [g] PP. VIII. Kal. Ian. Laterano & Rufino Conss.

Succedens ab inteſtato ſorori patrueli per bonorum poſſeſſionem vnde agnati, bona hæreditatis auocat ab iniuſtis poſſeſſoribus per interdictum Quorum bonorum. Bal. Vel ſic: interdictum hoc competit etiam bonorum poſſeſſori ab inteſtato: & datur contra eum qui poſſidet pro hærede vel pro poſſeſſore, vel dolo deſiit poſſidere. Salicetus.

II. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Marco.

SI ex edicto [h] [1] ſororis patruelis [i] inteſtatę, ſine liberis deſũctæ, rectè [k] petita bonorum poſſeſsione quęſiſti ſucceſsionem, ac negociũ integrũ [l] eſt: quæ cum moreretur, eius fuerunt, ſecũdum interdicti { Quorũ bonorum } tenorem, ab his qui pro hærede vel pro poſſeſſore poſsident, [m] dolove malo fecerint, quo magis deſierint poſsidere, tibi rector prouinciæ reſtitui eſ-

c Bonorum poſſeſſionem.] contra tabulas q̄ prętęritis datur, vel vnde liberi, vt dicunt quidã: q̄d non placet. [1] ſic ergo erat emãcipatus: alias ipſo iure nõ valeret teſtamentũ, vt inſtitu. de exhære. libe. in princ.
d Conſtitui.] vt habeas rerum corporalium detentationẽ, quamuis bonorum poſſeſſionem acceperis à prætore, vt & ſ. de inoffi. teſta. l. 2.
e Filium eſſe.] nonne hoc probare eſt impoſſibile, ut ff. de condit. & demon. l. Lucius? Reſpon. nõ eſt impoſſibile, licet non eſt poteſtatiua talis conditio, vt lego tibi decem, ſi probaueris te filium Titij eſſe. Vel dic [2] nõ eſt impoſſibile, ſed difficile, vel non eſt poſſibile, ut vere ꝓbetur, ſed ut pręſumtiue ſic. Qualiter ꝓbetur, habes, ff. de Carbo. edic. l. j & ff. de his q ſunt ſui vel alie. iur. l. filiũ, & ff. de in ius voc. l. quia, § pater. ſed cũ hoc ꝓbauit cũ petijt bo. poſ. quare probat cũ agit interdicto, & ſic bis? Reſp. dicunt [3] quidam q̄ probat nũc, ſe probaſſe tũc, vt ar. ſ. de his q ve. æta. impe. l. omnes. Tu dic [4] q̄ plene & nunc ꝓbat, ſi in dubium reuocetur. nã q̄d primo probauit, nõ fuit in figura iudicij lite cũ alio cõteſtata, & non tam plene cã cognita, ut arg. ff. de bo. poſ. l. ſeruus, & de le. præſt. l. filiũ. §. ſi quis. Item etſi ꝓbauit tunc, nõ tñ probauit cõtra iſtũ: ideoq; & nunc probet, vt ff. de iureiur. l. idẽ eſt. Item primo nõ fuit pronunciatũ eum eſſe filium. nam ſic fieret ius ex ſnía, vt ff. de li. ag. l. 1. §. ſi. ſed tanquam filius fuit admiſſus. ſiue ergo prius probauerat, ſiue nõ probauerat: debet probare nunc. q̄d ſi nõ fecit, perinde habeť ac ſi nõ ꝓbaſſet prius: ar. ff. de bo. li. l. ſi filius, §. cũ filius. Itẽ & q per ſe adiuit hr̄ditatẽ, ſi poſtea conueniat poſſeſſorem, debet ſe probare hæredem.
f Hæreditatem.] per hoc patet quod datur etiã ei q de iure ciuili admittitur, ſed vtiliter, nõ directo, ut ff. e. l. 1.
g Probaueris.] hoc ſi non eſſet in poſſeſſione filiationis: aliàs ſi eſſet, non haberet neceſſe hoc probare, [5] vt ſ. de

1 Idẽ Sal.

2 Iſtã glo. ſequuntur Bart. B. & Salic.

3 aliàs, Si ex interdicto ſoro. pat. inteſtato ſine &c. & vtiole cõtraque vetetũ libro rũ fidem. Contius.
3 Et male Sali.

4 Hæc ſolu. cũ ſe quẽ. approbatur per B. & Sali.

5 Vel fuit, ſed nõ in iudicio cõ tradictorio. B. & Sali.

6 Idẽ B. B. & Sali.

A proba. l. non nudis, & ff. de quæſt. l. 1. §. ad quæſtionem & ff. de proba. l. quidam. Item dic qualiter quis ad bonorum poſſeſſionem admittitur olim & hodie, vt habes, ſ. qui admit. ad bono. poſ. l. pen. & l. ſi.

Si ex edicto.] CASVS. Filia patrui mei deceſſit ab inteſtato: vt proximus agnatus petij bonorum poſſeſſionem in bonis defuncti: ſi ſint res ab aliquo poſſeſſę pro hęrede, vel pro poſſeſſore, qualiter mihi ſuccurratur, quæritur? Reſpon. quòd intentabo interdictum, Quorum bonorũ, ſi adhuc poſſidenti, vel dolo deſierint poſſidere.
h Si ex edicto.] quo vocantur agnati.
i Patruelis.] natæ ex patruo, ut inſti. de gra. cogn. §. quarto.
k Rectè.] cũ nemo te pręcederet.
l Integrum.] id eſt non finitum pacto, vel ſententia.
m Poſſidẽt.] etiam rem [7] ſingularem, ut inſti. de interdi. §. adipiſcendæ, & ff. de peti. hære. l. regulariter, & l. licet. Sed argu. contra, ff. e. l. j. §. ſi. Sed dic vt ibi. Accur.
ADDITIO. Dic q̄ eſt vniuerſale aptitudine, & ibi quandoque eſt actu ſingulare, ſecundũ Sal.

ficiet. PP. VI. Kalen. April. CC. Coss.

Vir qui tenet bona vxoris, tenetur ea reſtituere conſanguineis vxoris. Bal. Vel ſic: Exceptio dominij quæ requirit altiorem indaginem, non obſtat agenti interdicto adipiſcendæ poſſeſſionis, ſed ei debet per iudicem reſeruari. Bar. Vel ſic: Conſanguinei defunctæ in ſucceſſione præferuntur eius viro, & exceptio dominij requirens altiorem indaginem, in hoc interdicto contra negantem non debet admitti. Salic.

B

III. Impp. Arcad. & Honorius AA. Petronio vicario Hiſpan.

COnſtat [1] virum à bonis inteſtatæ vxoris ſuperſtitibus conſanguineis eſſe extraneum: cùm prudentium omnia reſpõſa, & lex ipſa naturæ ſucceſſores eos [n] faciant.

¶ Ergo iubemus, vt omnibus fruſtrationibus amputatis, per interdictũ { Quorum bonorum, } in petitorem [o] corpora [p] transferantur: ſecunda [8] actione ꝓprietatis non excluſa. [q] Dat. VI. Kal. Auguſt. Mediolani, Olybrio & Probino Conss.

C

TITVLVS III.
QVORVM LEGAtorum.

Legatarius propria auctoritate ante aditã hæreditatem occupans rem legatam, tenetur eam reſtituere hæredi, ut Falcidiam detrahat. Bal. Vel ſic: Hæres contra legatarium poſſidẽtem, habet hoc interdictum, ut ſibi poſſeſſionem reſtituat, ut poſſit Falcidiam retinere. Bart.

D

COnſtat.] CASVS. Deceſſit mulier ab inteſtato relictis conſanguineis, vult maritus ſuccedere ei per bonorum poſſeſ. vnde vir & uxor. an poſſit, quæritur? Reſp. q̄ non, ſed conſanguinei ſuccedunt, & petunt, vt bona in ſe transferantur per interdictum quorũ bo. ſalua quæſtione proprietatis.
n Eos.] ſcilicet conſanguineos repulſo viro, ut ſ. vnde vir & vxor, l. 1.
o In petitorem.] agnatum vel cognatum.
p Corpora.] nam ad incorporalia non datur, vt ff. e. l. j.
q Non excluſa.] quia vxor aliquas res viri poſſidebat tanquam ſuas quæ in conſanguineum transferuntur, ſalua repetitione viro, niſi ipſe vir incontinenti [9] de dominio probare vellet, cum conuenitur interdicto, ſecundũ quoſdam. Alij indiſtinctè [10] cum non audiunt in petitorio quo minus in petitorem trãsferatur poſſeſſio prius, vt diximus, ſ. locati. l. ſi quis conductionis, & ſ. de edi. diui Hadria. tolle. l. 2.

QVORVM LEGATORVM.

Quia hoc interdictum eis competit perſonis quibus & ſupe-

1 Ex C. T. li. 4. tit. 19. l. 1.

7 Sequitur Sali.

8 In C. T. ſecundaria. Contius.

9 Idẽ B. B. & Sali.

10 Cõcor. gl. 1. l. 2. ſ. de edi. diui Hadria. tol.

1 Iſtā cōtinuationē ſequūtur Bart. Bal. & Sa.

ſuperius: 1 *ideo eo præmiſſo hic ſupponitur quod datur aduerſus legatarios & eorum ſucceſſores ſua auctoritate legata occupantes.*

Aeredi.] CASVS. Si pater meus fuit hæres inſtitutus à Seio, & hæreditas exacuata ſit legatis: an poſſit detrahere Falcidiam de legatis, quæritur? Et reſpon. quod pōt. ſed ſi legatarii ſua auctoritate occupauerint legata, pater meus, vel ego poſſum agere interdicto, Quorum legatorum ad repetenda legata, præſtita à me ſatiſdatio. de reſtituendo eo quod ſuperit de legatis detracta Falcidia. Vel dic caſum aliter ut in gloſſ.

2 Idē Bal. & Sal.

a Hæredi.] dic caſum. 2 Titius inſtituit patrem tuum hæredem, & hæreditatem exinaniuit legatis & fideicommiſſis: legatarij res ſibi legatas ſua auctoritate poſſident: petis conſilium, & do: quia potes agere interdicto Quorum legatorum, & poſſeſſionem rerū adipiſci. eſt enim hoc interdictum adipiſcendæ poſſeſſionis, ut ff. eo. l. 1. in prin. & ſic quartam poteris retinere.

I. Imp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Latinæ.

Aeredi[a] ſcripto[b] ſatis idoneè lege Falcidia, ſi exhauſta[c] legatis ſucceſſio probetur, per quartæ retentionem proſpectum eſt.[d] vnde ſi legatarius vel fideicommiſſarius non conſentiente[e] patre tuo quem aſſeueras teſtatori ſucceſſiſſe, & bonorum poſſeſſionem accepiſſe, relicta ſibi legata vel fideicommiſſa detinuit:[f] ſecundum ſententiam[g] interdicti quod aduerſus legatarios ſcriptis hæredibus propoſitum eſt, oblata ſatiſdatione,[h] quā præſtari oportet, in poſſeſſionem te cōſtitui,[i] vt ita retentione[k] competenti vtaris, experiri potes. Dat. XVI. Kalend. Ian. AA. Coſs.

3 Sequitur Bar. & Sali.

b Scripto.] ſed & hæredi hæredis, ut ff. e. l. 1. §. hoc interdictum, ſed & ab inteſtato 3 ſuccedenti, ut ī. quando dies lega. cedu. l. fi. & ī. ſi quis omiſ. cau. teſta. l. fi. & ff ad le. Falcid l. 1. §. ad eos.

c Si exhauſta.] vltra dodrantem, ut ff. ad leg. Falci. l. 1. in prin.

d Proſpectum eſt.] ut d. l. ad leg. Fal. & inſti. ad leg. Fal. in prin.

e Conſentiente.] ſi enim conſenſiſſet poſt aditam à ſe hæreditatem, non haberet interdictum. ſecus ſi ante: 4 ut ff. eo. l. 1. §. quod ait prætor uoluntate.

4 Et eſt ratio quia primo caſu eſt præſtitus ab hærede: ſecūdo nō, ſecundum Sali.

f Detinuit.] non à te, ſed ſua auctoritate.

g Sententiam.] Sola enim ſententia locū habet hodie ſolennitate omiſſa.

h Satiſdatione.] de dādis legatis, ſi deberi patuerint, ut hic, & ff. eo. l. pen.

i Conſtitui.] te oportet, repete. Azo. Et nota 5 quod hic loquitur quaſi nec deſierit hæres eſſe dominus: quod verum eſt ex toto, ſed cōmunis res cœpit eſſe eius & legatarii, ut ff. ad le. Falcidiam. l. Plautius, ſi hoc eſt, ergo videtur ceſſare hoc interdictum, ſicut in mortis cauſa donatione, ut ff. eo. l. 1. §. ſi quis ex mortis, ſed ibi eſt & alia ratio: quia donatio traditur à defuncto, unde magis à defuncto, quàm ab hærede uidetur legatarius occupare. Accu.

5 Iſtæ duæ gl. vſque ad fi. ī omnibus approbātur per Bart. B. & Sal.

k Vt retentione.] ergo ſi de Falcidia non cōqueritur hæres, non habet hoc interdictum, ſecundum P. quod verum puto. ſed nonne ſuum ius amiſit legatarius occupando, ut ī. de lega. l. non dubium, quæ eſt contra? Sol. hic ante aditam hæreditatem occupauit: ibi poſt. & ſic etiam non obſtat. ĵ. titu. 1. l. ſi quis in tantam, nec illa cōquerebatur, nec edictum diui Marci. Vel ſolue ut ibi. Item adhuc contra. ff. de except. doli. l. dolo. ſed illam in petitoriis, hæc in poſſeſſoriis. vel ſolue ut diximus. ī. l. ſi quis conductionis.

ADDIT. Vel dic quod hic non habet locum regula illa, propter dubium quod erat, in quantum haberet locum Falcidia, & ſic in quantum obſtaret exceptio dominii. P. Cy. & Sali.

TITVLVS IIII.

VNDE VI.

Licitum eſt ſe contra uim tueri cū moderamine inculpatæ tutelæ. Bald. Vel ſic: Pro rerum defenſione uim ui repellere licet cum moderamine inculpatæ tutelæ. Bart. & Salicetus. Vel ſic, ſecundum Bal. in ſua repetitione huius l. iniuſtus poſſeſſor poteſt ſe tueri auctoritate propria contra iniuſtitiam inuaſoris. ſeruando modū inculpatæ tutelæ. Bal.

VNDE VI.

Superiora duo interdicta 6 *ſunt adipiſcēdæ poſſeſſionis: hoc autem eſt recuperandæ, ut inſtit. eo. §. adipiſcendæ, & §. recuperandæ, & ſumitur iſtud nomen a principio interdicti, ut ff. eo. l. 1. in prin.*

6 Iſtā continuationē ſequuntur Bar. B. & Sa.

Ecte.] CAS. Si aliquis vult expellere me de fundo meo, quē recte poſſidebam: an poſſim ei reſiſtere, quæritur? Reſpon. quod ſic, cum moderamine.

I. Imp. Diocle. & Maximian. AA. & CC. Theodoro.

Ecte[l] poſſidenti ad defendendā[m] poſſeſſionē quam ſine vitio[n] tenebat, inculpatæ tutelæ moderatione[o] illatā vim propulſare licet. PP. XV. Kalend. Decem. ipſis IIII. & III. AA. Conſſ.

7 Idē Ba. Bal. & Sa. & Ange.

l Recte.] Sed nōne idē & ſi non recte? Reſpon. quod ſic, 7 ut ff. eo. l. 1. §. qui vi à me. ſubaudi hic ergo, maxime. Vel ideo dicit recte: quia poſſidenti recte, licet ſemper: non recte, nō ſemper, ut ſi inuaſit, & incontinenti expellatur, 8 nec ei licet reſiſtere, 9 ut ff. eo. l. 3. §. cum igitur. Vel pone principium. l. cum ſine q. d. recte. licet alii dicunt recte, id eſt non ui, non clam, non precario. quod nō placet. Alii recte, quantum ad illum qui vult expellere poſſidentem: etiam ſi ab alio vitioſe poſſideat. nec hoc placet.

8 Ab eo à quo iniuſte poſſidet. ſecus ſi ab alio: quia tunc eſſet licita defenſio. Bart. B. Ang. & Salic.

9 Ex quo illo caſu eſt licita expulſio. Bal. & Sa.

m Ad defendendam.] ad vindictam non licet, ut ff. ad leg. Aquil. l. ſcientiam, §. qui cum aliter. Item defendere dicitur etiam ſi recuperet incontinenti, ut d. l. 3. ff. eod. §. cum igitur, & l. qui poſſeſſionem.

10 Hæc gl. eſt notabil. ſecū dum Bar. Bal. Ang. & Sali. & magiſtralis ſecundū Ia. in l. ut vim, ff. de iuſt. & iur.

n Sine vitio.] hoc expone illis modis ut dixi modo de recte.

o Moderatione.] moderamen circa tria attenditur. 10 Primum, ut ſi armis inferatur violentia, & armis repellatur. 11 ſi ſine armis, ſimili modo repellatur, vt ff. eo. l. 3. §. cum igitur. Sunt autem arma, ut ff eodem l. 3. in prin. Secundum, ut incontinenti flagrante adhuc maleficio violenter inuaſor repellatur, ut ff. eodem. l. 3. §. cum igitur. Tertium, ut ad defenſionem, non ad ultionem, vel vindictam, ut hic, & d. l. ad leg. Aquil. l. ſcientiam. §. qui cum aliter. quod ſemper præſumitur, ſcilicet fieri defenſionem ſi incontinenti fiat, ſecundum Ia. Senc. ut ff. ad l. Aquil. l. ſi ex plagis. §. tabernarius. Sed Io. contra ex eodem. §. & ex qualitate facti 12 & perſonarum præſumitur ad vindictam, vel ad ultionem. 13 Quid enim ſi humilis & abiecta perſona me de poſſeſſione expellat, & eum vi expellam? certe ad ultionē, non ad defenſionem, videor feciſſe, ſecundum Io. Sed quid ſi pro violento paratus eſt aliquis ſatiſdare de poſſeſſione reſtituenda incontinenti, & omnimoda ſatiſfactione? certe ad ultionem fieri videtur. 14 Item circa illud quod dixi de moderamine, primo quæritur: Quid ſi pugnus vnius pluſquam alterius enſis percutit? Reſpon. defendat ſe enſe 15 propter inæqualitatem viriū, cum uim vi repellere, licere oīa iura proclament, vt ff. eo. l. 1.

11 Non tamē requiritur quod ſiat ſub eodē genere armorū. Sali.

12 Idem Bar. Ba. & Sali.

13 Nihil eſt. Ange.

14 Idē Sa. licet. Ang. contra.

15 Glo. ſequitur Ba. An. & Sa.

l. 1. §. vim ui, & ff. de iuſti. & iur. l. ut uim, & ſupra quo do li. vnicuique ſi. iu. ſe uindi. l. 1. Item nunquid eſt neceſſe ut prius percuti expectes? Quidam dicunt quod ſic, ut ff. ad legem Aquil. l. ſi ex plagis. §. tabernarius, & ff. ſi quadrup. paupe. feciſ. dic. l. 1. §. cum arietes. Tu dic quod ſufficit terror: armorum, vel iactatio percuſſionis, ut ff. eodem. l. 3. §. qui armati, & ff. ad leg. Aquil. l. ſed & ſi quemcunque, & j. ad l. Corne. de ſica. l. is qui. nec ob. §. tabernarius, quia quod ibi dicit, culpam enim &c. non notat cauſam, quaſi hoc ſit neceſſe, ſed factū: quia ſic euenit. nam & non verberatus poſſet uim repellere. Sed cum dolus dolo cōpenſetur, & culpa culpa, ut ff. de eo per quē factum eſt. l. fina. §. penult. & ff. ſoluto matrimo. l. ui ro, quæro, ſi hodie te expuli, tu me poſt annum: quare non compenſetur dolus? Reſpon. quando incontinenti infertur violentia, quaſi unum factū reputatur: quod non ſic ſi ex interuallo, ut & infra ad l. Iul. de vi pu. l. ſi quis ad ſe. nam & ſi tibi hodie faciam furtum, tu mihi cras, non compēſatur.

1 Si apparebant ſigna, & non poterat aliter euadere, ſecundum Bar. & Ba.

2 Idem Bar. B. Sa. & eſt val de ſing. ſecūdū An.

ADDITIO. Pro iſtius gloſſæ & materię declaratione: de pulchre per abbatē in c. olim. 2. extra de reſti. ſpo. in verſi nunc quæro. tex. hic dicit &c. & per eundē poſt gloſſas in c. ſignificaſti. 2. de homicidio.

Vim inferens, de eo quod non peruenit ad eum, tenetur vſque ad annum. videm: ſed hæres eius non tenetur niſi quantum ad hæredem peruenit. Ba. Vel ſic: Hoc interdictum eſt annale, & non datur contra hæredes niſi quatenus ad eos peruenit. Barto.

II. Iidem AA. & CC. Alexandro.

Vi pulſos [a] reſtituendos eſſe interdicti exemplo, [b] ſi necdum vtilis annus [c] exceſſit, certiſſimi iuris eſt, & hęredes teneri in tantum, quantum ad eos peruenit. [d] S. [e] AA. Conss.

B

Improbo poſſeſſori non debet dari auctoritas retinendi. Baldus. Vel ſic: Per reſcriptum principis violenta poſſeſſio non confirmatur. Bartolus & Salicetus.

III. Iidem AA. & CC. Vlpiæ, & Proculinæ.

Auctoritatem vobis reſcripti noſtri tenendæ poſſeſſionis, [c] quam vos per violentiam adeptam profitemini, accommodari nimis improbè poſtulatis. [f] S. VIII. Id. April. CC. Conss.

C

Contra violentum poſſeſſorem competit criminale iudicium legis Iuliæ, & eiuſdem remedium interdicti: in quo ciuilis remedio venit reſtitutio poſſeſſionis cum omni cauſa acceſſionis & fructuum. Bal. Vel ſic. Expellens aliū de poſſeſſione, poteſt accuſari criminaliter, & conueniri ciuiliter hoc interdicto, & tenetur de fructibus perceptis & percipiendis, ſecundum Bartol.

IIII. Iidem AA. & CC. Hygino.

Si de poſſeſſione [g] vi deiectus es: eum & lege [f] Iulia vis priuatæ reū poſtulare, & ad inſtar interdicti, *unde vi*, conuenire, potes, [*] quo [h] reum cauſam omnem præſtare oportet: in qua fructus etiam quos vetus poſſeſſor percipere potuit, [i] non tantum quos prædo percepit, venire non ambigitur. S. VI. Id. April. Sirmij. CC. Conss.

Inuadens poſſeſſionem non vacantem, tenetur pœna legitima: ſed inuadens poſſeſſionem vacantem, non tenetur niſi ad reſtitutionem poſſeſſionis, id eſt criminaliter non punitur. Bal. Vel ſic: Inuadens dolo, tenetur ad pœnam: inuadens uero per errorem, tenetur ſolum ad relaxationem. Sal.

V. Imperator Conſtantinus A. ad Tertullianum. †

Inuaſor [k] locorum pœ-

Vi pulſos.] CASVS. Expuliſti me de fundi mei poſſeſſione: occaſione violentiæ plura amiſi, quæ ad te non peruenerunt: an per interdictū, & vſque ad quod tempus veniant? Et reſpō. quòd vſque ad annum, & ſine ſolennitate: tamen propoſito interdicto, agere poſſum aduerſus te interdicto vnde ui, ut reſtituatur mihi poſſeſſio, & hęres tuus in quantum peruenit ad eū, tenebitur.

a Vi pulſos.] i. expulſos.

3 Idem Bal. & Sa.

b Exemplo.] hoc propter ſolennitatem dicit, 3 ut ſ. de actio. empt. l. expulſos.

4 Sequuntur Ba. B. Sa. & An.

c Annus.] ut ff. eodē. l. 1. §. annus, & hoc de illis 4 q ad violentū non peruenerunt, ſed de his quæ peruenerunt, perpetuo tenetur, ut ff. eo. l. 1. in princ. & ff. com. diuid. l. cōi diuidundo. § Iulianus ſcribit. Item hoc eſt uerum in agēdo, ſecus in excipiendo, ut infra de exce. l. licet, & eſt ratio, ut ff. de excep. do. l. pure. §. ſi.

d Ad eos peruenit.] ut hic, & ff e. l. 1. in ſi. & l. 2. & 3. in princ. ſed poſt litem conteſtatam contra defunctum, in ſolidum tenentur hæredes, ut ſupra ex delic. deſun. l. vnica.

Auctoritatem.] CASVS. Expuliſti me de poſſeſſione fundi mei, impetraſti reſcriptum ut liceret tibi fundum retinere: an valeat reſcriptum, quæritur? Dicitur quòd nec concedi debuit, nec conceſſum tenet.

c Poſſeſſionis.] quam forte etiam veſtram dicitis, ut bona ſit dubitatio. 5

f Poſtulatis.] non enim in alicuius iniuriam ſunt priuilegia concedenda, ut hic, & ff. ne quid in loco pub. l. 1. §. merito, & j. de emāci. l. nec auus, & conceſſa non ualent, ut ſupra de preci. imp. offe. l. quoties, & l. nec damnoſa.

5 Immo abſq; hoc poterat iſta. l. habere dubitationē: nā ex quo in interdicto vnde ui, agitur de poſſeſſione ſola momentanea, & ſic de modico: videbatur ſatis q potuiſſet tolli per reſcriptū. Bar. & Sa.

Si de poſſeſſione.] CASVS. Si de poſſeſſione fundi mei me deieciſti ſine armis, potero te conuenire ciuiliter interdicto vnde ui, & l. Iulia de ui priuata, & ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter te conuenio, tenebe ris de fructibus tā perceptis, quàm percipiēdis, & alias pœnas ſuſtinebis.

* In vet. legis. Contius.

* potes, cogereq; eum cauſam omnem præſtare, in qua &c.

g Si de poſſeſſione.] De poſſeſſione deiectus, agit interdicto ciuiliter, ſed & criminaliter lege Iulia de ui priuata, ſi ſine armis, ut hic. ſi vero cum armis, tunc lege Iulia de ui publica, ut inſtitu. de publi. iudicijs. §. Item lex Iulia de vi. & quamquam dicatur priuata uis, quæ ſit ſine armis, tamen publicum crimē eſt, ut ff. de pub. iud. l. 1.

† al. I meo manuſcri. Iſcribitur: Gra. Valē. & Th. ad Vitellianum. Contius.

h Quo.] ſ. interdicto.

i Potuit.] à tempore deiectionis, 6 ut ff. eod. l. 1. §. non ſolum autem, & §. ex die, & ff. de uſur. l. uideamus. 2. §. item ſi ui, & §. interdicto. Sed quid ſi res intereat eo modo penes inuaſorem, quo erat interitura penes illum? Reſpon. tenetur inuaſor, ut ff. eodem. l. penult. & l. ſi vi à me, & l. 1. §. rectiſſime, & ſupra quod metus cauſa. l. 1. Sed contra. ff. quod met. cauſa. l. ſi cum exceptione. §. quòd ſi homo. Solu. ibi ſatis eſt eum teneri in triplo. Itē adhuc uidetur quòd de tali interitu non teneatur: quia ad id tenetur quod haberet poſſeſſor, ſi non fuiſſet deiectus, ut ff. eodem l. 1. §. quia autem: ſed intellige ad minus ſic. tenetur prædo de fructibus, quos percepiſſet actor, ſed actor nō percepiſſet inhoneſtos: ergo iſte non tenetur de inhoneſtis. quod eſt falſum, ut no. ff. de rei vendi. l. fructus, & de peti. hæredi. l. ancillarum. §. ſed & penſiones.

D

6 Idē gl. in omnibus communiter ſequuntur docto.

Inuaſor.] CASVS. Si aliquis inuaſit prædiū, tenetur ad poſſeſſionem reſtituendam, & ad fructus & ad omnia deperdita (& ſi non ad inuaſorem peruenerunt) intra annum interdicto unde vi. Si vero errauit, quia dominū ſe eſſe credebat, & ſic intrauit prædiū, vel ignorauit prædium illud ad me pertinere, aliā pœnā non patietur inuaſor, niſi q poſſeſſionem reſtituet.

k Inuaſor.] hęc lex nec veteri iure, nec nouo videtur habere locum. Veteri non, propter principium: quia nul

 la pœna

la pœna erat interdicti:ſed & ſi eſſet,eſſet prætoria,nõ legitima.Nouo non,propter finem:quia etiam cum pœna tenetur hodie,ut infra eodem,l.fin. Ad hoc dicas, quòd veteri iure intelligitur,& dic etiam quòd in interdicto erat pœna, ſcilicet de fructibus percipiendis, & omni eo quod ad violentum non per ueniſſet. pœna dico ex parte ſoluentis, ſicut & alias,ff.de eo. per quem fac erit.l.1.§.ſi plures. Item & legitima dicitur, cum ius prætorium ſit viua vox iuris ciuilis,ut ff.de iuſti.& iur. l. nam & ipſum.quod autem dicit in fi.eũ ſine pœna teneri ad poſſeſſionem,ſcilicet petitorio per rei vendicationem.nam ullum poſſeſſorium locum habebat tali caſu iure veteri. ſed hodie contra, ut ĩ. eod.l. fi. Item nouo poteſt intelligi, vt prima pars loquatur ſecundum, l. ſi quis in tantam. ſecunda ſecundum,l. cum q̃rebatur,ĩ. eo.ut intelligas illam, cum quærebatur, ꝙ non agatur niſi ad poſſeſſionem, nõ verò ad pœnam aliquã. Vel prima loquatur in pœna legitima ſi criminaliter agitur, ſecunda (vt diximus modo) loquatur ſecundum,l.cum quærebatur. Vel prima pars loquatur ſecundum l.ĩ. proxi.meminerit. & his tribus modis loquitur nouo iure, & ſecũdum omnes non obſtat d.l.ĩ.eo.l.fi. Alij ſoluunt, ꝙ hic ſine dolo credens eſſe ſuam, ibi doloſe inuaſit. Vel hic petitorio,ibi poſſeſſorio agitur. Vel dic quòd hæc.l. nil noui conſtituit, ſed ſolum vult dicere quis ſit inuaſor,& ideo quod dicit,reſtitui debet, ſcilicet petitorio iudicio. & quod dicit in principio,inuaſor &c. qui ſcilicet alicuius poſſeſſionem quoquo modo fuerit adeptus: & largiſſime dicitur pœna legitima,cum multis legibus violentia puniatur.

Iſta eſt prima lectura,quę non congruit literæ ſm B. & Salic.

Iſta gl. eſt ſing. ſecundũ An.hic.

Iſta eſt ſecũda lectura,q̃ diſplicet Sa.

Iſte eſt ſanus intellectus iſtius. l. ſm B. B. An.& Sa.

Diſplicet Ang. & Sal.

na teneatur legitima: a ſi tamen vi loca eadem inuaſiſſe conſtiterit. nam ſi per errorẽ b aut incuriá c domini loca ab alijs poſſeſſa ſunt, ſine pœna poſſeſſio reſtitui d debet. Dat. VI.Kal.Maij,Gallicano & Symmacho Conss.

Si authoritate reſcripti iniuſti, uel iniuſta ſentẽtia, quis poſſeſſionem ingreditur ſuo iure priuatur.& delictum adminiſtratoris non nocet minori,ſed ipſe puniſtur:& ſpoliatus iniuſte,authoritate iudicis ante omnia eſt reſtituendus. Bar. Vel ſic: Qui ſub prætextu reſcripti,uel impetrata licentia, iuris ordine non obſeruato conceſſa,poſſeſſionem inuadit,ſuo iure priuatur.delictũ tamẽ tutoris uel curatoris,pupillo nõ nocet:ſed tutor uel curator eſt criminaliter puniendus. Per iſtam l.apparet, ꝙ ſi imperator conceſſit alicui caſtra.non tamen licet ſua authoritate occupare:ſed iuris ordine ſeruato.Item patet quod ſi iudex dat alicui licentiam de aliquo expellendo de poſſeſſione,iſta licentia non ualet niſi iuris ordine ſeruato: & abutentes illa licentia,cadunt à iure ſuo.Ordo autem iudiciorum ſeruãdus eſt: in quo iudicio debet citari poſſeſſor, ſi inuenitur. aliàs citatur procurator.qui ei denunciat.Bal.Vel ſic: Nec authoritate reſcripti principis,nec alicuius interlocutoria iudicis,debet quis ingredi poſſeſſionem alterius iuris ordine prætermiſſo.ſed co ſeruato.& poſſeſſore legitimè citato: aliàs cadit à iure ſuo.& ſi tutor, uel curator contra fecerit, non præiudicat pupillo:ſed deportatur bonis confiſcatis.Salic.

VI. Impp. Gratianus,Valentinianus & Theodoſius AAA. Pontio. P.V.

MEminerint e cũcti,ſi ue vulgato f reſcripto g manſuetudinis noſtræ, ſiue ſententia h cuiuſlibet iudicis vtantur,in cauſis cõueniendos dominos i locorum eſſe: aut ſi forte defuerint, k eorum actores ad inſinuandas l ſententias, m procuratoreſque eſſe quærendos: n ne inde iniuriarum naſcatur occaſio, vnde iura naſcuntur. o

Quòd ſi p̃cepta p noſtra q implere neglexerint, r omni negotio de quo iurgare cœperant, priuabuntur. s

Sin aũt h abito plerũque colludio, t curatores vel tutores minorũ his rẽ debitã ea occaſiõe p̃uadãt vt pupillis vel adultis iurgã

Legitima.]ut illa conſtitutione, ſi quis in tantam.

b Per errorem.]forte ſuam exiſtimans.

c Aut incuriam.] quia eſſe dominus non curat, uel ignorat ſuam,ut ff.de uſuca.l.furtum.

d Reſtitui.]l.cum quærebatur, contra: ſed hic putauit ſuam eſſe,ibi contra: uel hic corrigit.

e Eminerint.] [illegible] eſt talis, ſecundũ Azo. Si aliquis vult alium conuenire,non debet impetrare reſcriptum uel à principe, uel ab alio iudice, ut mittatur in poſſeſſionem rei alienæ, & liceat ei poſſidere, uel ut ea occaſione inuadat,ſicut ſæpe impetrant quidam à poteſtate Bono.circa exitum regiminis eius. Ideo autem non debet tale reſcriptum implorare,ne à principe uel ab alio iudice naſcatur occaſio iniuriandi, à quo iura emanant:ſed debent in cauſis conuenire locorum poſſeſſores: aut ſi illi deſint, debent quæri actores & procuratores eorum ad inſinuandas dominis ſententias citatorias. aliter enim ſi faciant, toto negotio priuabuntur. ꝙ ſi tutor uel curator colludendo cum eo qui rem pupilli uel adulti poſſidet, eàm uiolenter abſtulerit, ut ſic minor ius ſuum in re amittat, non nocebit hoc minori,ſed res reſtituetur ei cui eſt ablata, cà minori integra reſeruata, tutore relegato bonisq; ſuis ſpoliato,

Videtur diſplicere B.Ang. & Sali.

f Vulgato.] id eſt apud iudicem inſinuato,uel id eſt uulgo, & palam dato. & continebatur in hoc reſcripto, illos debere uenire ad iudicium iſti reſponſuros: uel forte, illos debere ſtatim reſtituere poſſeſſionẽ cum iſte dixiſſet illos uim feciſſe,quod uerum non fuerat. uel cõtinebatur ibi poſſeſſionem eſſe reſtituẽdam. Vel dixit imperator,iuſtam cauſam habes, & uerum erat ita datum eſſe reſcriptum uel ſententiam, nõ tamen ille ſua auctoritate debet inuadere poſſeſſionẽ ſine auctoritate iudicis,ut inſra tit.1.l.fi.ne inde &c. nam nihil definiebat reſcriptum illud, uel ſententia. Sed quid ſi iudex uel imperator dixit,uade,& occupa poſſeſſionem tua auctoritate? Videtur quod poſſit facere, ſecundum H.ut arg. ff. de acquiren. poſſeſ. l. iuſte,cum & conuentio contrahentium hoc poſſit,ut ĩ.de pigno.l.3.

Ex C. T.l.4.tit. 20.l.2.Cõtra.

Diſplicet B. A. & Sali.

Illuã ſequitur B. B. An. & Sa.

Iſta eſt vera in ſe, ſed nõ neceſſaria. B. & Sal.

Ordine iuris ſeruato,aliàs ſecus. B. & Sali.

g Reſcripto.]quidam impetrauerunt reſcriptum ſuper reſtitutione rei ſuæ,& propria auctoritate rem ſuam inuadere uolebant: hic ſtatuitur pœna contra eos.

h Sententia.]talis continente, ut modo dixi in reſcripto,quæ eſt interlocutoria,non definitiua.

i Dominos.]opinione,quia putant & dicunt ſe dominos.Sed P. dixit præſumi dominum eum qui poſſidet,ut ar.ſ̃.de proba.l 2.

Vtrunq; bona, ſm B.& Sal.

k Defuerint.]ſcilicet domini.

l Inſinuandas.]ſcilicet dominis.

m Sententias.]citatorias ſcilicet dominis.

n Quærendos.]id eſt inquirendos.

o Naſcuntur.]ſic & ſ̃.de indi.uidui l.2.& ſ̃.de his qui ue.æta.impe.l.1.naſcuntur autem a principe,ut ſ̃.de teſta.l omnium.Item ad hoc.16.q 6 c.2.

p Præcepta.]ſ̃.de teſta.l.omnium, ubi dicit quòd omnia iura habeat in ſcrinio. Accur.

q Noſtra.]poſita in hac lege.

r Neglexerint.]poſſeſſionem occupando.

s Priuabũtur.]ſed quid differt hæc ab illa, ſi quis in tantam? Reſpon. hic uidebatur non puniri propter reſcriptum.Vel hęc non punit niſi in ſimplum, & quandoque in nihilum, ſi nullum ius habebat qui reſcriptũ impetrauerit.

Vtrunq; bona ſm Salic.

t Colludio.] quid ergo ſi bona fide? Reſpon. idem ſecundum P.

Non

a Non atterat.] Not. ex alterius culpa non debere A alium damnum pati. ſic & ſ. de admini. tut. l. non eſt, & de non nume. pecu. authen. contra qui propriam, & ff. quod quiſque iur. l. 3. §. ſi tamen tutor, & ſ. de ſpon. l. fi. in prin & j. de fal. mone. l. 1. in fin. & ſ. de ſer. fugi. l. quicunque. 16 q 6. c. ſi epiſcoporum, & ſupra de acq. poſ. l ſi.

b Reddatur.] ſaluo iure pupilli in vendicando. 1

1 Et ſic nō obſtabit exceptio dominij. Bar. & Ang.

c Tutores.] quod hic in tutoribus dicit, idem in prælato 2 colludente cum poſſeſſore eccleſiaſticæ rei. nā res per prælatum ablata, reſtituitur poſſeſſori, ſaluo iure eccleſiæ in vendicando: immo etiam ipſe idem prælatus poterit vēdicare nomine eccleſiæ, ut diximus ſupra de ſacroſan. eccle. l. iubemus. 2. §. ſane ſi hæc. Sed opponitur ex. l. ſupra. de his quibus ut indi. l Poſta. ſed ibi ratione pupilli accuſabat, hic autem dolo malo occupabat, ut arg. ff. de his quib. ut indig. l. tutorem.

2 Gl. ſequitur P Bal. & Sal.

† aliàs D. Prid. Idus Octobris, Syagrio & Eucherio Coſſ. Cōſtum.

di copia & fructus adimatur: his eatenus ſubuenimus, vt eoſdem non atterat a damno culpa temeritatis alienæ: ſed illico quidem poſſeſſio ei à quo eſt ablata, reddatur: b curatores autem, vel tutores c æterna deportatione punitos, bonorum quoque publicatio perſequatur. Dat. B II. Non. April. Antonino & Syagrio Conss. †

Inuadens poſſeſſionem violenter, eam reſtituere tenetur. & ſi dominus erat priuatur dominio: ſi nō erat dominus, tenetur poſſeſſionem reſtituere: & condemnatur in æſtimationem rei. Baldus. Vel ſic: Violenter, inuadens poſſeſſionem rei ſua apud alium conſtituta, illam tenetur reſtituere. & dominio eius priuabitur: & ubi res ſit aliena, illam reſtituet: & in eius æſtimationem condemnandus venit. Salic.

† Ex Co. Theo. lib. 4. titu. 20. l. 3.

Si quis] CASVS. Si rem quam poſſidebam, aliqs propria auctoritate inuaſerit: qualiter puniri debeat, quæritur? Diſtinguitur, aut res erat inuaſoris, aut non: ſi erat, amittet dominium rei, & mihi eam reſtituet. ſi non ſit dominus: reſtituet eiuſdem æſtimationem. Idem eſt ſi fiſcus rem aliquam poſſideat, & aliquis eam inuadat.

‡ Cōcor. cum hac l. 16. q. 6. placuit.

VII. ‡ Imppp. Valentinia. Theodoſius, & Arcadius AAA. ad Meſſianū com. rerum priuatarum.

SI quis in tantā d † furoris peruenerit audaciam, e ut poſſeſſionem rerum f apud g fiſcū, vel apud homines quoſlibet conſtitutarum ante aduētum h iudicialis arbitrij uiolēter inuaſerit: dñs quidē conſtitutus poſſeſſionem quam abſtulit, reſtituat poſſeſſori, & dominium eiuſdē rei amittat. i

Si verò alienarū rerum poſſeſſionem inuaſit: non B ſolum eam poſſidentibus reddat, verum etiam æſtimationem earundem rerum k reſtituere compellatur. Da. XVII. Kalendas Iun. Treueris, Timaſio & Promoto Conss.

Violentia commiſſa contra poſſeſſorem, non ſemper punitur accuſatus. l. Iulia de vi publica, vel priuata: ſed quandoque ciuiliter agitur per interdictum, in quo proceditur ſummariè, & ſine inſcriptione: & ſpoliatus ante oīa eſt reſtituendus: Bar. Vel ſic: Pro momentanea poſſeſſione recuperanda proponens interdictum, C ſe inſcribere non tenetur Vel ſic: In nullo interdicto quod proponitur, inſcriptio requiritur Bal Vel ſic: Quando pro violentia illata agitur ciuiliter per interdictum, inſcriptio non eſt neceſſaria. Sali.

3 Hāc diuiſionem gloſ. ſequitur Bald.

d Si quis in tantam.] hanc. l diuide in quinq; 3 partes, ut bene aptentur quæſtiones, quæ fiunt. prima dicit de perſonis inuadentibus vſque illuc, ut poſſeſſionem &c. Secunda de rebus inuaſis vſque illuc, ante euentum &c. Tertia loquitur de tempore inuaſionis vſque illuc, poſſeſſionem &c. Quarta de pœna quando erat dominus inuaſor. Quinta, quando non erat dominus: dic ergo, ſi quis &c.

e Audaciam.] id eſt temeritatem, qualem habent furioſi. & in mala parte 4 ponitur audacia. aliàs in bona: 5 vt ff. de libe. & poſthu. l. Gallus. §. videndum, non autem vere furioſus erat: quia tunc non teneretur hac conſtitutione. ſic inſtitu. de inoffi. teſta. in princi.

4 Quis ſit ſuper delicto. Bar.

5 Scilicet pro audacia iuridica & fructuoſa.

f Rerum] mobilium, vel immobilium, 6 corporalium vel incorporalium, vt inſti. vi bo. rap. §. pen.

g Apud.] id eſt penes: vt ff. de verbo. ſignifi. l. penes, & l. id apud. ſed ſi apud neminem ſit poſſeſſio, adhuc habet locum hæc lex: non per verba ſua, ſed per prorogationem eius, quæ eſt infra eodem. l. fina. ſecūdum vnū intellectum illius. l. Accur.

6 Gl. ſequitur Barto. Ba. & Sal.

h Ante aduentum] id eſt ſine permiſſione iudicis quādocunque, 7 vel ante litem conteſtatam, vel poſt, vel etiam poſt definitiuam ſententiam.

7 Gl. ſequitur Bart. B. & Sal.

i Amittat.] per ſententiam, non ipſo iure.

k Earundem rerum.] cū ratione proprietatis: & ſic in plus punitur, quàm deliquerit. & ſic eſt contra ff. vti poſſid. l. pen. §. fin. & ff. quod met. cauſa. l. ſi mulier. §. qui poſſeſſionem: ſed hic magis deliquit. Super quinque antē partibus huius. l. fac quæſtiones per ordinem. Primo de perſonis. Quæro ergo de fœmina & hermaphrodito? Reſpon. 8 teneri, licet dicat, ſi quis, vt ff de verbo. ſigni. l. 1. Secūdo de milite, & de ruſticos & dic teneri, cū inuadere ſit contra ius naturale, ut ſupra de in ius vocan. l. venia. Tertio de pupillo & adulto. & quidem ſi eſt proximus infantiæ, non tenetur, quia &c. vt infra de fal. mone. l. 1. in fi. & inſti. de obl. quæ ex deli. naſ. §. in ſumma. poſtea ſic, ſi ff. de fur. l. impuberem. ergo & adultus, habeat uel non habeat curatorem, nec reſtituitur, ut ff. de minor. l. ſi ex cauſa §. nunc uidendum. Quarto, an pater filio, patronus liberto teneatur? quod videtur, cū nō infamet, ut ff. de ac. & obli. l. ceſſat. ſed certe nec in terdictū aliquod infamat, ut ff. eo l. neque, & tamen non datur, ſed agitur in factum. Sic ergo dicas hic & in factum agi, ut ff. eodem l. 1. §. interdictum hoc quia. ſed ſecus eſt e contra, 9 quia filius patri, & libertus patrono tenetur: ut ff. de fur. l. ſi quis uxori. §. ſed ſi filius, & eo. tit. l. ſerui & filij. & inſtit. de obli. quæ ex delic. §. hi. Quinto, an dominus ex facto ſerui, vel pater ex facto filij teneatur? Reſpon. 10 dominus tenetur noxaliter, ut ff. eo. l. 1. §. quod ergo adijcitur, & de min. l. quòd ſi minor. §. ſi ſeruus, uel filius pater de peculio poſt condemnationem filij, non prius, ut inſti. de noxa. §. ſi. ff. de pecu. l. licet. §. ſi nisi in id quod ad utrumq; eorum perueniſſet, ut ff. de ac. & obli. l. ſi à furioſo, & ff. e. l. 1. §. quod ergo adijcitur. Sexto, de furioſo & mente capto. & dic non teneri ff. de ſica l. infans, & de parrici. l. pe. & de admi. D tut. l. ſi. Tu idem dic in prodigo, 11 cum nec ipſe poſſit de ſuo alienare, ut ff. de uerb. obli. l. is cui bonis. Septimo, de abbate, prælato, & monacho, & tutore, & ſimilibus: & dic non teneri 12 eccleſiam, uel pupillum, ut ſ. pxi. niſi cōmunicato cōſilio faciat, ut ſ. de ſac. eccle. l. iubem⁹ nullī. Octauo, quid ſi credēs me poſſidere, cum alius poſſideat, ſic inuaſi? Vel quid ſi uacantem credidi, cum non eſſet? Reſpō. non teneor: 13 cum neminem ſua poſſeſſione priuare uolui, ut ff. de ſica. l. diuus, nec ob. in ſtit. ui bo. rap. §. ſed nedum, quia aliud eſt credere ſibi licere auferre, aliud ſe credere poſſidere. Præterea & hoc accipe qñ iuſtam cauſam habeo credendi me poſſidere, uel quia per filium vel ſeruum credo mihi poſſeſſionem quæſitam: Nono, an habeat locum tunc tantum quando credidit ſibi licere, quod P. dicit quaſi in ſubſidium, & non quando dolo: ſed tunc uel interdictum unde ui, uel actio ui bo. rapt. habeat locum, ut inſti.

8 Idē Bar. B. & Sal.

9 Sequuntur cōiter doct.

10 Placet Bart. Bal. & Sali.

11 Immo pdigus efficaciter tenet ad pœnā huius l. Cin. Bar. Butr. Bal. & Sa.

12 Idē B. B. & Sal.

13 Sequūtur Bart. Sa. & An.

[1] Idẽ Bal. & Sal.

vt inſt. vi bo. rap. §. 1. ſed Al. & Io. [1] dicunt contra. nã non debet melioris eſſe conditionis doloſus, vel ſtultus, quam non doloſus, vt ff. de noxa. l. nõ ſolum, & ff. quod vi aut clam. l. ſeruus. Præterea ſecundum P. ſi agerem contra doloſum, exciperet quod dolo feciſſet: & ſic allegatio ſuæ turpitudinis ſibi proficeret, quod eſſe non debet, vt hic, & ſupra de tranſa. l. tranſactione finita. Decimo ſi poſſidentem non admiſi, dic teneri me: [2] vt ff. de acquiren. poſſ. l. clam. §. fi. Idem ſi inuaſerim, & ſuſpicatus fuerit poſſeſſor ſe poſſe repelli, vt ff. eodẽ. l. 1. §. ſiue autem, & de acquir. poſſ. l. ſed & ſi nolit. Vndecimo, quid de magiſtratu? Dic non teneri, niſi vltra officium fecerit, vt ff. quod met. cau. l. 3. §. 1 & de iniur. l. iniuriarum. §. 1. & l. nec magiſtratibus. Dic ergo, ſi quis, ſcilicet priuatus. Super rebus fiunt octo quæſtiones. Quæro igitur primo, an in immobilibus habeat locum? Dic quod ſic: [3] licet pro mobilibus maxime ſit inuenta, vt inſti. vi bon. rapt. §. pen. Secundo, an in iuribus prædiorum urbanorum ruſticorum, & præbenda alicuius clerici? Videtur quod non, ut ff. de acquir. rer. do. l. ſeruus, § incorporales, & ff. de viuc. l. ſequitur. §. ſi viam. & hoc dicit Io. quod poteſt dici eſſe verũ mero iure, ſed vtilis [4] habeat locum, arg. ff. de ſer. l. quoties. 2. & ſi ſer. vẽd. l. 2. in fin. Sed in perſonalibus ſeruitutibus contra eſt. vt ſi fructuarius expellatur a domino, vel extraneo, vel expellatur quilibet qui habeat perſonalem ſeruitutem, vt ff. eod. l. 3. §. vnde vi, & §. 1. & itẽ ſi non vſusfructus. & ff. de do. l. Attilius, in fin. Idem in ſuperficiario, feudatario, emphyteuta, cum habeant vtile dominium, vt ff. de ſuperfi. l. 1. in princ. & ſi ag. vec. l. 1. & 3. & de rei ven. l. ſuperficiario. e contrario ſi hi tres inuadant, puto ſufficere ſuo iure priuari. [5] ſecus puto in alijs, ſed tanquã pro aliena re puniantur, vt in fin. huius. l. niſi in eo iure tantum habuerint animum expellendi. Tertio, ſi inuado rem quam commodaui, vel locaui, vel depoſui? Reſpon. non teneor, cum neminem poſſeſſione priuare voluerim, vt ff. commod. l. rei, niſi conſtituerint ſibi poſſidere, & ſic interuerterint poſſeſſionem: quo caſu ipſi mihi tenentur. & ſi poſtea ego inuadam, & ego teneor illis ſecundum Io. ſed ſi extraneus eos expellat, qui ſolam habent detentationem, videtur teneri [6] eum mihi, ut ff. eodem l. 1. § quod ſeruus. nec ob. ff. eo. l. colonus, & l. cum fundum, ubi colono datur, quia iam interuerterat. ſed ſi ante interuerſionem deijciatur, datur mihi condictio, ut ff. de ui & ui arma. l. 1. §. quod ſeruus. Quarto, quid ſi furi exportanti rem meam abſtulero? Reſpon. non teneor, [7] vt ſupra quando li. ſine iu. l. liberam, niſi iam [8] ad locum deſtinatum peruenerit, ſecundum Io. ut ff. de fur. l. ſiue igitur. Quinto, quid ſi equum tuum ſoliuagum in paſcuis acceperit, putans eſſe ſuum? ſi quidem ſciebat non eſſe ſuum, tenetur furti: aliter ſi ſuum credidit, habet forte locum condictio ſine cauſa: uel utilis condictio ex hac l. immo rei uendicatio. Sexto, quid ſi unus habeat poſſeſſionem, alter detentationẽ, tertius proprietatem, an inuaſor tenetur omnibus, uel cui? Videtur ꝙ omnibus, ut ff. ad exhib. l. Celſus. §. Iulianus: quod non puto, [9] cum tantum poſſidenti datur, ut hic dicit. Septimo, quid ſi erat inuaſori debita, uel ſibi obligata? Dixit P. quod non habet locum hæc lex, ſed edictum diui Marci. Tu dic cõtra, [10] & perdam per hanc conſtitutionem ius quod habeo in re, vel pignus: vt ſi amodo agam, exceptione repellar. ſi ergo agam ex edicto diui Marci condictione ſine cauſa, non agam hac. l. & e contra, vt ff. de act. & obli. l. quoties. §. 1. & hoc niſi in eo quod excedit, vt eo. §. 1. & ff. vi bo. rapt. l. 1. Idem dico ſi inuaſi vt habeam pro pignore, uel in ſolutum, ut ſcilicet habeat locum hæc lex, niſi ex pacto vel iudicis auctoritate id faciam, vt infra de pign. l. 3. & niſi aufugeret [11] debitor, ut ff. quæ in fraud. cre. l. ait prætor. §. ſi debitorem. nec obſtat ff. de furt. l. qui vas. §. 1. quia ibi ponitur abſtulit, id eſt accepit, ut iudici oſtenderet, non vt ſibi haberet. Octauo, quid ſi debitor creditorem ſuper pignore occupando inuadat? Reſpon. ſecũdum Py. non habet locum. Vel dic cõtra, cum poſſideat creditor: ut ff. de acquir. rer. do. l. per ſeruum, & ff. de vſuca. l. ſerui

[2] Sequitur Bal. & Sa.

[3] Idẽ Bar. Ba. & Sal.

[4] Sequuntur prædi. ſcri.

[5] Idẽ ꝓdi. ſcri.

[6] Idem tenent Bar. & Sal.

[7] Sequuntur Barto. Bal. & Sa.

[8] Illud eſt uerius ſecundum Oldr. An. & Sal.

[9] Et bene. Bart.

[10] Et bñ. Bar. & Sa.

[11] Et idẽ ſi eẽt in ꝑparatione fugæ. Bar.

A nomine. Super tẽpore quæro quo tẽpore facta inuaſione locũ habeat h. c. l.? Reſp. quidam ꝙ ante litem cont. item poſt, ante ſentẽtiam: niſi in caſu vno, in quo loquitur. ſ. ſi. regun. l. ſi conſtiterit. poſt ſententiam non. ſed habet locũ illa. l. meminerint. & pro eis eſt quod hic dicit, ante euentum &c. Tu dic hanc eſſe generalem, & ante litem conteſt. & poſt ſententiã, & illa, ſi conſtiterit, tantũ poſt litem, & ante ſententiã. nec obſtat quod hic dicit, ante euentum: quia ſubauditur, maxime. Vel dic, i. ante præceptum vel iuſſionem iudicis, & hæc bona. Vel i. ante executionem, quæ fit per iudicem, & ſic non punitur, vt ff. de acqu. poſ. l. iuſte, & ff. ad l. Aquil. l. quemadmodum. §. magiſtratus. quod enim legitime &c. ut ĩ. ad l. Iul. de adul. l. Gracchus. aut [12] ergo nullũ eſt decretũ interpoſitum: & tunc habet locum hæc. l. aut perperã, & tunc illa, meminerint. aut recte, & tunc nulla, vt in l. iuſte. Secundo, quid ſi clam inuaſi? Reſp. adhuc habet locum hęc. l. ut ff. de acqu. poſ. l. rem quæ nobis, & ff. eo. l. uim facit quod locum habet ſi habuit animũ ut etiam B uim inferret, ſi me inueniſſet, vt ff. de fur. l. ſi quis ex domo. Super quarto quęro: Nunquid ipſo iure dominiũ amittit, & ipſo iure quęratur ſpoliato? Videtur ꝙ ſic, ut in crimine læſæ maieſt. vt. ĩ. ad l. Iul. maie. l. fi. & in commiſſione vectigalium, ut ff. de pub. l. commiſſã, & in muliere, quę ſuo raptori nubit, quæ amittit ipſo iure dominium rerum quas lucrata eſt ab eo, ut in authẽ. de rapt. mulie. quę rap. nu. col. 9 & ad idem eſt. ſ. locati. l. fi. & in auth. de litig. §. fi. col. 8 & ſ. de ac. & obli. auth. imo. nos dicimus contra: [13] quia hæc litera dicit, amittat, non amittit, vel amiſit: & ſic per ſententiã aliàs amittitur: ut ſ. de hæret. l. quicunq; § quod ſi fecerint de apoſta. l. 1. & ff. ad Sill. l. neceſſarios. §. non alias, & de iur. fiſ. l. eius q, & in auth. vt lit. iur. §. illo, coll. 9. & ff. de reſcin. vend. l. fundus. Super vltimo quæro, an poſſeſſio tantum, uel C proprietas etiam æſtimetur? quod ſolui in litera, hoc eſt in capite iſtius gl. Secundo, ſi fructuarius eſt expulſus, uel proprietarius: an competit vtrique altero expulſo? Rñ. [14] ſi eo animo unum deijcio, quia credo eum ſolum habere ius in re, utrique teneor: quia uno deiecto, alter deijci videtur. Si uero eius ſolum uſumfructum uelim auferre, vel ſolam ꝓprietatem: ei ſoli teneor, ut id quod abſtuli & tantundem reddam, ut ff de furt. l. inter omnes. § ſi ſeruus, & ff. eo. l. ſi de fundo, licet de fundo quidam aliter dixerint. ſ. uno expulſo, nõ uideri aliũ deiici. contra quos eſt lex ff. eod. l. ſi de fundo. Tertio, quid ſi rem communem totam inuado ſocio meo poſſidente? Rñ. [15] pro parte ſocii teneor, ut arg. ff. de fur. l. ſi ſocius. etiam pro mea teneor, diuerſimode tamen. Quarto, ſi alius poſſidet uſumfructum meum non proprietarius, & eum deijciam: & ſic amitto ius meum: cui applicabitur, proprietario, uel expulſo? Rñd. proprietario, ſed æſtimatio fructuario, ut ff. eo. l. ſi de fundo. Item ſi Iudæus poſſideat mancipium Chriſtianum meũ, & illud inuadam, an applicabitur Iudæo? Reſp. non: [16] ut D nemo Iudæus &c. l. 1. Quinto, quæ actio detur? Reſpõ. condictio ex hac. l. quæ, dabitur ſimul pro poſſeſſione & proprietate: quod eſt mirabile. Sexto, an dabitur hæredibus? Reſp. ſic. Item an contra hæredes? Reſpond. non, cum ſit pœnalis: niſi inquantum peruenit ad eos, vt inſtit. de perpe. & temp. act. §. non autem, & ff. eod. l. 1. §. hoc interdictum, & § fin. Septimo, an reſtituendo rem inuaſor ante litem conteſtatam, uel ante ſententiã liberetur à pœna? Reſpond. non, ut ff de furt. l. qui ea mente, etiam ſi ſponte expulſus acceperit, cum non ſuccedit hæc pœna loco rei, ut ff. de arbit. l. ſi quis rem. Octauo, quid ſi egi tantum ad rem, an ſuper ſit actio ad pœnam? Reſpond. ſic, cum actione, non officio debeatur, ut ff. de condict. furt. l. ſi pro fure §. furti. Nono, an poſſit appellari? Reſpon. ſic, quod dic, ut ſ. ſi de momen. poſſ. l. 1. Decimo, quid ſi ſeruum quem poſſideo, cũ ſe liberum contendat, mea auctoritate acceperim? Reſpon. non amitto ius meum: quia neminem poſſeſſione priuaui, etiam ſi eſſet in poſſeſſione libertatis: quia ſe ipſum non poſſidet, licet in poſſeſſione libertatis eſſe dicatur, & hoc ſecundum Io. & nos qui dicimus inuaſorem

[12] Iſta diſtinctio glo. placet Bar. & Sa. & eſt not. ſecundum eoſdem.

[13] Et bene Bar. B. Ang. & S.

[14] Placet Sal. ſed diſplicet B. B. & Ang.

[15] Placet Bart. B. & Salic.

[16] Oẽs gl. ſol. uſque ad fin. ſequũtur cõmuniter doc. hic.

Seruũ quẽ poſſideo ſe liberũ cõtendentem, ſi accipio: ius meum nõ perdo.

ſorem

ſorem non cadere à dominio ipſo iure. cum enim detur condictio ex.l.iſta, ſi alicui daretur, à domino daretur. ſeruo enim dari non poteſt at domino contra ſeipſum dari non poteſt: nanque obligari non poteſt, ut ff.de fi deiuſ.l.ſi cum nominem. Forte ſecundum alios aliter dici poteſt, qui dicunt inuaſorem ipſo iure amittere dominium. ſolum ergo punitur dominus ex tali violētia, quia dolo videtur eum poſſidere, & ſic incumbit ei onus probādi, ut ſupra de proba.l. vis eius. Vltimo quęro, quid differt hæc conſtitutio ab aliis? primo ab illa ſupra de Paganis.l. Chriſtianis? Reſpon. illa ſpecialiter in Iudæis & Paganis loqtur. Quid ab illa ſupra finium regun. l. ſi conſtiterit? Reſpon. quia illa poſt litem conteſtatam, & tantum in illo iudicio. Quid ab illa, non abs re, infra, eod. & ſupra locat.l.. conductores? Reſpon. quia hæc incontinenti facit cadere in pœnam: illa expectat definitiuam ſententiam. ſed & illa non diſtinguit, fuerit dominus, uel non: quod hæc facit. Quid ab illa, cum quærebatur? Reſpon. ibi dices ſtatim. Item quid ab interdicto, vnde vi? Reſpon. illud annale & in ſimplum, & dolum exigit: hæc perpetua & pœnalis, & non exigit dolum. Quid ab edicto diui Marci? Reſpon. illud ſpeciale in re, in qua actor habet ius. Item quid ab illa ſupra de ſuffragiis? Reſpon. illa ſpecialis eſt. Accur.

† Ex Co. The.2.l.8. eſt autem hæc lex pars.l. 16. ſ. de accuſatio, & l. 1.ſ. de abi geis. Contius.

† q̃d momenti reformationem vict Symmacus lib. 1. ep. 27. Cōtius.

† legen. VIII. Id. Iun. Contius.

VIII. Impp. Arcad. & Honor. AA. Paſiphilo.

Momentariæ † [a] poſſeſſionis interdictum, † [b] quod non ſemp ad vim publicā pertinet, vel priuatam: mox [c] audiri, interdum etiam ſine inſcriptione, meretur. Dat. VI. Id. Iun. † Mediolani, Olybrio & Probino Coſs.

Difficultas probationis, & odium delinquentis, facit ut admittatur probatio per iuramentum actoris. Vel ſic: Contra violentum conſtito de violētia damna, & intereſſe probantur per actoris iuramētum, iudicis taxatione præmiſſa. Bal. Vel ſic: Si damnum illatum tempore inuaſionis nō poteſt liquido probari, iudex inſpecta perſona, & negotij qualitate debet illud taxare, & poſtea iuramentum actori deferre. & eius iuramēto uſque ad quantitatem taxatam ſtabitur. Salicetus.

IX. Imp. Zeno. A. Sebaſtiano præfectō P.

Si quando vis in iudicio fuerit patefacta, [d] dein de ſuper rebus abreptis, [e] vel inuaſis, vel damno dato tēpore impetus, [f] quęſtio ꝓponatur: ſi non potuerit q vim ſuſtinuit, q̄ ꝑdidit ſingula cōprobare: [g] taxatione à iudice facta ꝓ perſonarum atque negocij qualitate, [h] ſacramento æſtimationem rerum quas ꝑdidit, manifeſtet: [i] nec liceat ei vltra taxatio

Momentariæ.] CASVS. Deiectus per vim de poſſeſſione aliqua momētanea audietur interdictū ꝓponens & ſiue in ſcriptis, ſiue non. Viu.

[a] Momentariæ.] poteſt dici q̄ tacitè ſoluit tres quæſtiones. Prima eſt vtrum interdictū vnde vi, ſit momētariæ poſſeſſionis, ſicut & illa interdicta, quæ pro poſſeſſione competunt: quia ſi ſit momentanæ poſſeſſionis, non licebit in eo appellare, ſi autem non ſit, licebit appellare? Reſpon. quod eſt momentariæ poſſeſſionis. Secunda eſt, utrum interdictum vnde vi q̃d eſt momentariæ poſſeſſionis, ex ui naſcatur, & vtrum ex publica tantum, vel ex priuata tantum competat? Et dicitur quód non ſemper ex hac, vel ex illa naſcitur: ſed interdum ex hac, interdum ex illa. Tertia utrum neceſſe habeat inſcribere, qui hoc interdicto vtitur? & dicitur q̄ non. poteſt & addi quarta quæſtio, utrum. ſ. iudicium poſſeſſionis primo expediatur quam iudicium proprietatis? & iſta innuitur per dictionem illam, mox. Ad primam quæſtionem facit ſupra. ſi de momentaria poſſeſ. &c.l. 1. Sed quæro, quam vtilitatem hodie habet hoc interdictum, vnde ui, cum per conſtitutionem, ſi quis in tantā, violentia puniatur? Reſpon. [2] quia utilius eſt ipſum proponere quo ad quid, quàm conſtitutionem: quippe cum a ſententia lata ſuper interdicto non appelletur, ſed à ſententia ſuper conſtitutione lata liceat appellare, [3] cum non ſit poſſeſſorium, ſed petitorium conſtitutionū iudicium. etſi enim per illud reſtituatur poſſeſſio, non tamen propter hoc poſſeſſorium dicendum erit: quia ſic rei vendicatio poſſeſſorium diceretur. Item conſtitutio nō proſequitur niſi duplum. ſecus autem eſſe poteſt in interdicto, cum omnes acceſſiones, & lucra & dāna in id veniant, ut ff.e.l.1 §. rectiſſimè, & §. non ſolū. Quarta quæſtio eſt, utrū ſi iudiciū petitoriū, & poſſeſſorium moueatur, audiri debeat primo qui poſſeſſorium quàm qui petitorium intentat? Reſpon. [4] primo eſt audiendum per illa verba, mox audiri &c. ad quod ſ. de rei ven.l. ordinarii.

1 Et bene. Bart. Bald. & Sali.

2 Sequitur eam Sal. 3 Idē Ba. B & Sali.

4 Sequitur præd. ſcrib.

[b] Interdictum.] ſcilicet vnde vi, quod eſt momentariū ſua origine: [5] nam qui vincebat interdicto, poterat ſtatim ſuccumbere in petitorio: quod hodie nō eſt ſi agatur p.l. ſi quis in tantam, quod ſit momentaria, niſi quando ſilius vel mercenarius inuaſerint, ipſi quidem tenentur. ſed pater vel dominus ad vendicādum admittuntur, ut ff. eod. l. 1. § ſi filius. hoc quidem interdictum, unde ui, non ſemper pertinet ad uim publicam. quia quandoque ad priuatam, ut quando ſine armis. Item nō ſemper ad priuatā, quia quandoque ad publicam, ut quando cum armis.

5 Iſtam glo. vſque ad finem ſequuntur præd. ſcri.

[c] Mox.] id eſt ante cauſam proprietatis. Vel mox id eſt ſine ſolennitate. Vel, [6] id eſt ſine dilatione aliqua debeat audiri ille qui proponit, ut infra ad leg. Iul. de vi. l. ſi quis, & etiam ſine inſcriptione, quando ſcilicet agitur ciuiliter. ſecus ſi criminaliter, ſcilicet. l. Iulia de vi, ut ff. de accuſa. l. libellorum, & hic dicit interdum etiam ſine inſcriptione, id eſt ſine libello ſcripto, ut ff. de eden. l. 1. §. edere. niſi ſi in caſu, ſcilicet in conuentione illuſtriū perſonarum, ut infra de digni. l. quoties, lib. xij. hodie indiſtinctè datur per authent. offeratur, ſupra de libel. obla. & erat fortè dubitatio legis, quia poterat agi criminaliter, & ſic non poſſet agi ciuiliter. Sed contra eſt, ut hic, & infra quando ciui. ac. l. j. Vel dic à capite, interdictum ſcilicet quodlibet, vel unde vi, uel quorum bonorum, vel uti poſſidetis, vel quodcunque aliud. ſic generaliter dicitur interdictum momentariæ poſſeſſionis, ut ſupra qui legi. per l. ſi. quod non pertinet ſemper ad vim publicam, vel priuatam. nam unde vi pertinet: aliàs non debet dico audiri, [7] & cætera verba expone ut ſupra. Sed quam utilitatem habet hodie hoc interdictum, cum ſufficiat conſtitutio, ſi quis in tantam? Reſpon. quia in ea appellatur: hic non. Item citius expeditur in interdicto, quàm in conſtitutione, fortè nec uult actor pœnam.

6 Cōcor. eſt hæc. l. fin. extra de his q̄ vi metuſve cauſa &c.

Queliber expoſitio glo. placet Ba. B. & Sa.

7 Iſtā gl. reputat valde ſingularē Sa. lic.

Si quādo.] CASVS. Expuliſti me de poſſeſſione prædii mei in quo erant multæ res: ſi propono interdictum unde ui, & probem te uim mihi intuliſſe: ſi probare non poſſum ſingulas res eſſe abreptas, qualiter mihi ſuccurratur, quęritur? Reſpon. quod iudex defert iuramē tum mihi, ut iurem de æſtimatione illarum rerum, quas amiſi. ipſe determinabit quantitatem, ultra quam non debeam iurare, & ſacramento interpoſito, in id quod iurauero, iudex te mihi condemnabit. Viu.

[d] Patefacta.] i. liquido probata.

[e] Abreptis.] i. exportatis & per uim detentis.

[f] Tempore impetus.] ſ. dato.

[g] Comprobare.] difficile n. eſt probare, ſingula utēſilia.

[h] Qualitate.] inſpecto diligēter an hæc pſona expulſa diues, fuerit vel non, & an eo loco ſit veriſimile quod tot rēs tenuerit.

[i] Manifeſtet.] ratione ergo difficultatis, & in odium violenti ſtamus, iuramento, ut ſupra de iudi. l. properandum. §. 1. & l. ſancimus, & ff. de fur. l. in actione §. de ueſte

8 Sequuntur hāc gl. Ba. Bal. & Sali.

Idem ꝑ dic. ſcribē.

de veſte, & ff. depoſiti l. 1. §. ſi quis argentum, & ff. eod. l. 1. §. non ſolum, & extra de teſti. cogen. c. peruenit. 2. regulariter autem contra niſi ſemiplena fuerit probatio, ut ſ. de re. cre. l. in bonæ fidei.

a Condemnare.] nec poſtea taxat, ſicut hodie in ſacramento expēſarum: ut in auth. de iud. §. oportet, colla. 6.

N On ab re.] CASVS. Sicut ſuperiores conſtitutiones, meminerint, & ſi quis, puniunt inuaſores, & ſic hæc punit colonos qui tempore conductionis finito detinent fundos domino inuito. dicit igitur quod ſi colonus non reſtituat fundum domino conductione finita, ſi agat dominus contra colonū, & conuincatur colonus, reſtituet prędij poſ. & eius ęſtimationem.

b Non ab re.] i. non eſt ſine cauſa, ſi nō impunè procedatur, ſed cum pœna.

c Tam vetus.] ſ. eo. l. inuaſor, & l. illa, meminerint.

d Præſens.] ſ. ſi quis in tantam.

e Conductoribus.] ſubaudi, nec &c.

f Procedere.] id eſt non eſt ſine cauſa, ſi non impunè procedatur, ſed cum pœna.

g Si locatoribus.] ſ. duxerint reſiſtendum &c. quod eſt ĩ.

h Allegatio.] ſed quę allegatio poteſt ei competere vt reſiſtat? Dicunt quidam quòd probet conductor rem eſſe ſuam. quod non placet, ut ſupra, locati. l. ſi quis conductionis Dic[1] ergo quòd tempus conductionis nō erat finitum, & merces erat integrè ſoluta, vel fecit expenſas utiles vel neceſſarias in re, ut ff. locati. l. penult. in princ.

nem iudice à factā iurare: & quod huiuſmodi iureiurando dato fuerit declaratum, iudicem condemnare[a] oportet. Dat. Idib. Decembr. Conſtantinop. poſt conſulat. Armatij. V.C.

Alieno nomine tenens ad reſtitutionem conuenitur vſque ad ſententiam: ſine cauſa non reſtituens, damnatur ad reſtitutionem, & inſuper ad rei æſtimationem hoc dicit, & eſt ſingularis lex contra colonos & inquilinos precario tenentes, & quoſlibet alieno nomine poſſidentes Bal. Vel ſic: Colonus vel inquilinus ſeu precario tenens ab alio, ſi uſque ad ſententiam in reſtitutione moratur ſine cauſa, condemnandus eſt ultra rei reſtitutionem in ipſius rei æſtimationem. Sal.

X. Idem A. Sebaſtiano P.P.

N On ab re[b] eſt, quemadmodum poſſeſſionis alienæ inuaſores, tam vetus[c] quàm præſens[d] ſacra conſtitutio cēſuit eſſe puniendos: ita nec conductoribus,[e] & poſſeſſionis alienæ detētoribus impunè procedere,[f][1] ſi locatoribus[g] fortè vel poſſeſſionem rerum ſuarum quā apud alios precario modo eſſe conceſſerant, recuperare ſecundum leges volentibus, cum nulla ſibimet cognita legibus allegatio[h] competeret, duxerint reſiſtendum, & non protinus, id eſt non expectato iudiciorū ordine,[i] alienam poſſeſſionem recte eam recuperantibus[k] cedere[l] patiantur. Eos nanque iubemus pro tanta ſuæ iniquitatis impudentia, ſi cognitionis iudiciariæ euentu fuerint condemnati: rei cuius poſſeſſionem ſponte reſtituere uſque ad definitiuam ſententiam minime paſſi ſunt, æſtimationem victrici parti una cū ipſa re præbere compelli.[m] Dat. V. Kalendas April. Conſtantiop. Theoderico & Venantio Conſs.

Occupans poſſeſſionem vacantem, tenetur eam reſtituere domino, quemadmodum tenetur inuaſor, vel fur. h. d. no. & eſt una de quinquaginta deciſionibus Iuſtinian. Bal. Vel ſic: Occupans poſſeſſionem rei alienæ vacantem, tenetur condictione ex hac lege illam reſtituere, quæ finitur annis triginta. Bar. & Sa.

XI. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

C Vm quęrebatur inter Illyricianam aduocationē,[n] quid fieri[o] oporteret propter eos qui vacuam[p] poſſeſſionem abſentiū ſine iudiciali ſentē-

i Ordine.] i. definitiua ſententia[2] ſecundum Io. vel ſecundum alios, id eſt lite conteſtata. quod non placet, ut ſubiicit, & ſ. locati. l. conductores. Sed ſecundum Io. quia licet petetur hoc duplum, cum ante ſententiam non debeatur: ſecundum eum? Reſpon.[3] hoc facit iudex ex officio ſuo: ar. ff. de ædil. edic. l. ædiles. 1. §. item ſciendum. Vel dic condictione[4] ex hac. l. propoſita ſub hac conditione, ſi fuerit contumax uſque ad ſententiam.

k Recuperantibus.] per actionem locati, vel per interdictum de precario, ut modo dixi ſecundum leges &c.

l Cedere.] id eſt ipſi non cedant. uel cum conductores per ſeruos & filios teneant, nō patiantur eos cedere. ſed hæc ſunt vera quando locator poſſidebat: quia dicit litera, poſſeſſionem alienam. Sed quid ſi conductor rem ſuā conduxit: unde non tenuit locatio, & poſſidet conductor, ut ff. de uſuca. l. ei à quo? Reſpond. idem[6] per. d. l.

A ſupra locat. l. ſi quis conductionis, & ſecundum hoc dicitur, hic alienam, i. locatoris opinione, vel præſumptione: vel tunc quando locauit.

m Compelli.] quid ergo differt hæc ab illa, ſi quis in tantam? Reſpon. hæc mitius agit in eo quod vſque ad ſententiā expectat: Itē & in alio durius: quia hæc non diſtinguit ſi dominus vel nō, inuaſor vel reſiſtens: illa ſic. Item hæc ſpecialis in colonis & inquilinis, & precario poſſidētibus, illa generalis, & facit ad hanc l. ff. eo. l. colonus, & l. cū fundum, & ff. de acqui. poſ. l. ſi quis rē. Item ad hoc ut poſſit vſque ad ſententiam pœnitere, facit ſ. de plus pet. l. 1.

ADDITIO. Addas quòd condictio ex iſta. l. datur etiā contra conductoris hæredes. tex. eſt in l. conductores. ſ. loca. quod intelligas verum, ſi hæredes ſciuerint rem conductam. ſi enim ignorauerint, nō tenentur condictione ex hac lege, quia iuſtā habēt cauſam ignorantiæ, ut l. qui in alterius. ff. de regulis iu. quod ſatis probatur in hac. l. ibi, cum nulla ſibimet &c.

C Vm quęrebatur.] CASVS. Conſtitutiones ſuperiores, inuaſores prædiorum quę ab aliis poſſidētur, puniunt, de illis qui inuadūt prædia quæ à nullis poſſidentur, ſed à poſſeſſore vacua ſunt, nulla facta mentione: ſup quo articulo loquitur hæc præſens conſtitutio. dic ergo ſic: Non curabam vel negligebam quædam prædia ad me pertinentia: unde nec animo nec corpore ea poſſidebam. vacuam poſſeſſionem prædiorum occupaſti: qualiter ſis puniendus, quæritur? Reſpon. quod veteres. ll. non dabant interdictum vnde ui, vel quod vi aut clam: ſed rei ven. & certe punieris in hoc quod poſſeſſionem, & eius æſtimationē reſtitues, & non excuſaberis prætendens quia à nemine poſſidebantur prædia: quia quilibet ſcire tenetur quod ea quæ ſua non ſunt, aliena ſunt, ad exemplum furti, quia ſi rem meam me inuito contrectaueris, teneberis furti, licet dicas te ignoraſſe rē meā fuiſſe: ſicut ad reſtitutionem poſſeſſionis teneberis per conſtitu. l. ſi quis in tantam, niſi ſpacio. xxx. anno. extiteris munitus.

n Aduocationem.] id eſt inter aduocatos de Illyrico.

o Quid fieri.] id eſt quod ius conſtitui.

p Vacuam.] quæritur quæ dicitur vacans ſiue vacua? Hugo de porta Rauennata, tunc cum alio ingreſſo poſſeſſionem quam animo retinebam, me abſente ſuſpicatus ſum me poſſe repelli, vt ff. de acq. poſ. l. ſed & ſi nolit. tūc enim

Marginal notes:

r cationis: ſecus ſi cō dictione ex iſta lege ſecun. Barto.

7 Idem Bar. Ba. & Sal.

1 cedere.

1 Placet Bart. B. & Sal.

2 Sequuntur præd. ſcriben.

3 Idē Ba. licet Bar. contra.

4 Placet B. B. & Sa.

5 Iſta gl. eſt ſingula. ſecūdū Sa. ad hoc quod libellus condictionalis admittitur, vbi cōmiſſio pœnæ dependet à proceſſu cauſæ.

6 Hoc verū, ſi agatur actione ex contractu lo-

Poſſeſſio quādo dicitur uacans ſeu uacua.

tia detinuerunt, quia veteres leges nec vnde vi[a] interdictum, nec quod vi[b] aut clam, vel aliã quandã actionem ad recipiendam talem poſſeſſionem definiebant, violentia in ablatam poſſeſſionẽ minime[c] præcedente, niſi domino[e] tantummodo in rem actionem exercere permittentes: nos non cõcedentes aliquem alienas res vel poſſeſſiones p ſuã auctoritatẽ vſurpare, ſancimus talem poſſeſſorem, vt prædonem[d] intelligi, & generali iuriſdictione[e] ea teneri[f] quæ pro reſtituenda poſſeſſione contra huiuſmodi perſonas veteribus declarata ſunt legibus. Ridiculũ etenim eſt dicere vel audire, quòd per ignorantiam[g] alienã rem aliquis quaſi propriã occupauerit.

¶ Omnes autem ſcire debent, quod ſuum non eſt,[h] hoc ad alios modis omnibus ptinere: cũ talis diſpoſitio in furti actione iã dudum veteribus legibus definita eſt, dicentibus, ſi quis alienam rem aduerſus domini voluntatem[i] attigerit, furti actione teneatur:[k] his videlicet quæ ſuper recipienda poſſeſſione à nobis diſpoſita ſunt,[l] locum habentibus, ſi non ex die ex quo poſſeſſio detenta eſt, triginta annorum[m] exceſſerint curricula. Dat. XIII. Kal. Nouemb. Conſtantinopo. poſt Conſulat. Lampadii & Oreſtis VV.CC. anno ſecundo.

TITVLVS V.

SI PER VIM, VEL ALIO modo[n] abſentis perturbata ſit poſſeſſio.

enim interdictum locum non habet, quia veniens non ſum prohibitus, uel expulſus, & ſine corpore uis fieri non poteſt: ut ff eo.l.1 .§. idem Labeo ait eum, & arg. ff. quod met. cauſ.l. metum autem præſentem. §. denique, & pro eo eſt quod hic dicitur, violẽtia &c. & cũ ad locum ire timet, iã pro derelicto habet, vnde vacans ab eo dici poteſt. Io. hanc poſitionem caſus re probat:[1] hæc enim poſſeſſio non poteſt dici uacua ante ſuſpicionem ſuã, nec poſtea: quia iam alij eſt quæſita, licet iniuſtè. Item habet locũ interdictũ vnde ui, ut ff. eo.l.1 §. deiicitur enim, & §. ſiue autem, & l.3 .§. ſi qs autem. nam & qui occaſionem &c. ut ff. ad le. Aquil. l. qui occidit. §. pe. nam p pter eum amiſſa eſt poſſeſſio. P. vero cũ Hug. conſentiens,[a] vt competeret interdictum, neceſſarium eſſe dicebat vt ad fundũ iret: & ſi tũc nõ admitteretur, cõpeteret interdictũ. ſed certe tunc naſci non poterat e quia tunc cum non admittitur, non poſſidet: & ſic ceſſãt interdictũ, ut ff. e l. 1. §. interdictum autem hoc. ſed ipſe reſpondebat tunc demum uideri amittere, & præteritam amiſſionem ad præſens tempus trahi. Sed quo iure? Tu dic[2] vacantem ſiue vacuam dici, quæ à nemine poſſidetur, neq; animo, neque corpore: quod euenit propter longum tempus, ut dicunt, uel propter obliuionem quę ex longo tempore euenit, ut nos dicimus, ut ff. de uſuc. l. furtum. Vel propter abſentiam uel negligentiam domini, ut inſtitu. de uſucap. §. quod autem ad eas. Vel propter inundationem eo priuato, ut ff. de acqui. poſ.l. Pomponius. Vel quia alius eum deiecit: nec tamen ille intrauit: nec iſte poſtea eſt reuerſus, ut ff. de vſucap.l. non ſolum. §. ſi dominus. nec placet[3] diſtinctio aliorum q dicebant aliam eſſe uacuam, aliam vacantem. vacua quę animo tenetur, non corpore, ut dominus H. hanc l. intelligebat. vacans, quæ neque animo, neque corpore tenetur. nulla enim lege confirmatur talis diſtinctio, ſed infirmatur, ut ĩ de omni agro deſer. l. quia agros, lib. 11. & quę hic dicitur vacua, inſtit. de uſuca. §. quod autẽ, dicitur vacans. unde idem eſt.

[a] Nec vnde ui.] hoc non: quia exigit violentiam perſonæ factam, ut hic ſubijcit, & ff. eo.l. 1. §. 2 & §. interdictum autem hoc.

[b] Quod vi aut clam.] quia nihil fecit ui aut clam, ſed inuaſit. nec, ſi quis in tantam: quia & illa exigit vim factam perſonæ, ut ſ. e.l. ſi quis in tantam. nec vi bo rap. eadem ratione: & quia[4] non eſt res mobilis. Sed immo videtur cum iſte clam poſſidet, debere competere interdictum ratione partis vltimæ, ſcilicet clam: cum non ſolum clam faciat qui id exiſtimat, ſed & qui exiſtimare debet ſe prohibitum iri ſi dominus ſciret, ut. ff. quod vi aut clam. l. prohibere. §. ſi. contra hoc dicit allegando.

[c] Minimè.] cum nemo poſſidebat.

[d] Vt prædonem.] ex hoc videtur quòd res ſit vitioſa: ſed hoc eſt ad pœnam inuaſoris, non rei vitium, ut ff. de vſuca.l. ſequitur. §. ſi tu vi me, & inſtit. de vſucap. §. quod autem ad eas.

[e] Et generali iuriſdictione.] id eſt pœna ſtatuta. ſ.e.l. ſi quis. vel illa ſtatuta. ſ. eo.l inuaſor. ſecundum B. vel ſtatuta[5] hac l. ſecũdum P. ut de fructibus teneatur, de qbus nõ tenebatur per. l. illã, inuaſor, & ſic non corrigit illam, ſed addit ad illam, quæ ſtatuebatur per interdictum vnde vi.

[f] Ea teneri.] id eſt obſeruari.

[g] Per ignorantiã.] ignorantia ergo nõ excuſat. quod intellige non q crederet eſſe ſuam, quia tunc non teneretur:[6] ſed ſciebat non eſſe ſuã, & ignorabat cuius eſſet: & ſic erit bona ſimilitudo de furto, ut ſubijcit. Item per hoc quod dicit, alienam, patet quod non loquitur de re hæreditaria vacante: quia illa nullius eſt, ut ff. de re di.l. 1. §. 1. Item quid ſi erat ſua, ſed vacans ab alio? Reſpon. non habet locum, niſi ſit aliena ut hic ſecundum P. ſed dici[7] poteſt habere locum, niſi incontinenti probet dominus ſuam, vt ff. vt in poſſ. leg.l. ſi is à quo.

[h] Quod ſuum non eſt.] & non[8] eſt res ſacra, vel religioſa, vel quæ in nullius bonis ſit: ſubaudi ergo & quòd alicuius ſit. ff. de de dam. infec.l. ſi finita. §. cum vero, & ff. de manu.l. 4. in princip. Item quid ſi ab eo qui vacantem intrauit, cœperit vacare poſſeſſio: nunquid reſtituetur ei à quo primo cœpit vacare, an ei à quo ſecundo cœpit vacare? Ioan. ſecundo, ut ff. e.l. cum à te, & l. 1. §. q à me vi. Item ſi uacantem occupaui, & poſtea deijciar, an tenear? Vel ſi deſij ſine dolo poſſidere? Primo caſu uidetur me teneri, cum habeam interdictum, ut. d. §. qui à me vi. Item nunquid exigitur hic dolus? Reſpon. ſic:[9] ut hic, omnes enim &c. & quod ſubijcit de furto, licet ſecus ſit in illa. l. ſi quis in tantam.

[i] Voluntatem.] quoniam ignorat dominum.

[k] Teneatur.] ſi ſciebat alienam, licet ignoret cuius: ſecus ſi crediderat ſuam, ut ff. de furt. l. vulgaris. §. is qui. 20. & §. idem Iulianus.

[l] Diſpoſita ſunt.] ſcilicet hac noſtra lege.

[m] Triginta annorum.] quo ſpacio tollitur omne ius, ut ſ. de præſcrip. 30. ann. ſicut etiam ſi inuaſor poſſidet. ſi autem alii vendat, habet locum præſcrip. 10. vel 20. an. olim, hodie. 30. ut ſ. de præſcrip. longi temp. 10. uel 20. annorum. l. 1. & authen. malæ fidei.

SI PER VIM,[10] VEL ALIO MODO abſentis perturbata ſit poſſeſſio.

Dictum eſt ſupra de turbata poſſeſſione præſentis, nunc dicamus de turbata poſſeſſione abſentis. Azo.

[n] Alio modo] *velut ſi ab imperatore vel ab aliquo iudice ſit impetrata: nam & hic quodammodo turbatur: quo caſu loquitur lex 2. huius tituli. Et not. quòd in hunc quoque*

ca; nam

1 Sequuntur Ba. B. An. & Sa.

e nec domino niſi tantũmodo &c.

2 Idẽ B. B. Ang. & Sali.

3 Idẽ præ dict. ſcrib:

4 Iſta rõ nõ eſt bona, quia diſpõ iſti' l. pcedit ẽt in rebus mobilib'. B. & Sali.

Vitioſam efficiatur res ſi vacans occupetur.

5 Idẽ Bar. Ang. & S.

6 Si crederet ductus iuſtis rõnibus. aliàs ſecus ſecũdum Bar.

7 Et bene. Bar. & Sa.

8 Sequitur eam Sall.

9 Idẽ Bar. & Sal.

Ius omne per 30. annos tollitur.

10 Ad materiã huius tit. facit c. vnicũ cũ glo. extra de peregrin.

Sequitur eam Sal. *caſum : locus erat interdicto vti poſſidetis, quod eſt infra ti. tu. proxi ſed quia noui aliquid ſuper hoc conſtitutio praeſens diſponit, ideo hunc titulum huic caſui proprium ponit.*

IVdices] CASVS. Habebã poſſeſſionẽ, & in ea colonos uel ſeruos. cœpi abeſſe, & me abſẽte expuliſti illos qui erant nomine meo in poſſeſſione: an expulſi agere poſſint ad recuperandam poſſeſſionẽ, & iudex eos audire debeat, quęritur? Reſpon. quòd ſic. nec obſtat exceptio quòd non habeant manda. de experiundo, vel quòd ſeruus non habeat legitimam perſonã ſtãdi in iudicio, nullo tempore domino excludendo quin reuerſus agere poſſit, ſi colonus uel ſerui agere per negligẽtiam ſuperſederint. & licet iſti poſſeſſorium intenderunt iudicium, quęſtio ſuper proprietate domino reſeruabitur.

a Priuati ſunt.] per vim. Azo. loquitur ergo hæc conſtitutio in caſu quo abſens per colonum ſuum vel huiuſmodi perſonas poſſidebat.

b Perſonas.] id eſt perſonas nomine abſentium agentes. Azo.

c Formidabile.] quãtum ad violentum. Azo.

d Quolibet modo.] non ergo diſtinguitur abſentia ſit neceſſaria, vel probabilis, uel non.

† dictio. e Retinebat.] hoc eſt planum: cum hic qui agit, fuit expulſus. Sed an alius ſeruus non expulſus nomine abſentis agere poſſit? Videtur quod non, vt hic. Et contra quod ſic. Idẽ Bar. & Sal. vt in principio legis, quæ generaliter dicit. & ſic tota videtur generaliter loqui, arg. ff. de iuris & facti igno. l. pen. §. & licet. creditori quoque datur actio, ſi à poſſeſſione cadat, ut ĩ. de præto. pign. l. fina.

f Quia.] ratio remotiua. hac enim ratione videbantur ſecludi: quod non eſt verum.

Sequitur Bart. B. & Sal. g Deciſio cauſæ.] ſpeciale eſt, vt aliquis alieno iure ſine mandato agat ſic & in aliis coniunctis perſonis, ut ff. de procu. l. ſed & hæ, & l. Pomponius, in ſi. ſed regulariter contra, ut. ff. de negoc. geſt. l. ſi pupilli. §. fina. & l. ſi autem is, & ff. de regulis iur. l. nemo alieno. Ac-

Dicit Butr. Mirabilia ponit hæc lex. Quòd ad recuperandam poſſeſſionem abſentis admittuntur carentes mandato, ſupple cauentes de rato: & ſerui qui alias in iudicio eſſe non poſſunt ſed licet admittantur ad cauſam poſſeſſionis, nõ tamen admittũtur ad cauſam proprietatis h. d. & non eſt alibi. Bal. Vel ſic: Pro recuperanda poſſeſſione qua quis in abſentia eſt ſpoliatus, quilibet ſibi coniunctus, vel etiam amicus aut eius ſeruus admittitur etiam poſt annum: nulla declinatoria exceptione obſtante. Et dominus reuerſus auditur perpetuo: & prædicti admittũtur in poſſeſſorio, & non in petitorio. Salic.

Imp. Conſtantinus A. Seuero.

IVdices, abſentium qui cuiuſlibet rei poſſeſſione priuati ſunt,[a] ſuſcipiant in iure perſonas,[b] & auctoritatis ſuæ formidabile[c] miniſterium obijciant: atque ita tueantur abſentes, ut id ſolum diligenter inquirant, an eius qui quolibet modo[d] peregrinatur, poſſeſſio ablata ſit, quam propinquus, vel parens, vel proximus vel amicus, vel colonus, vel libertus ſeu ſeruus quolibet titulo retinebat:[e] nec eos qui deiecti ſunt abſentium nomine poſſidentes, quia[f] minimè ipſis deciſio † cauſæ[g] mandata ſit, ab experiunda re ſecludant: nec ſi ſerui[h] ſint, eorum reijciant in iure perſonas, quia huiuſmodi conditionis hominibus B cauſas perorare[i] fas non ſit.[k]

¶ Sed poſt elapſa quoque ſpacia[l] recuperandæ poſſeſſionis legibus præſtituta, litigium eis[m] inferentibus largiri conuenit, ut eos[n] momentariæ perinde poſſeſſioni ſine vlla cunctatione reſtituant,[o] ac ſi reuerſus dominus litigaſſet.

C ¶ Cui tamẽ domino quolibet tẽpore reuerſo, actionem poſſeſſionis recuperãdæ indulgemus: quia fieri poteſt, vt reſtitutio ꝓpter ſeruos infideles, vel negligentes propinquos, vel parentes, vel proximos, vel amicos, vel colonos, vel libertos interea differatur.[p] Abſentibus enim officere nõ debet tẽpus emenſum,[q] quod recuperãdæ poſſeſſioni legibus præſtitutũ eſt: ſed reformato ſtatu[r] qui[s] per iniuriam ſublatus eſt, omnia quæ ſupererunt[t] ad diſceptationem litigij,[u] immutilata permaneant: iudicio[x] ſeruato iuſtis legitimiſque abſentibus perſonis:[y] cum valde ſufficiat poſſeſſionem tenentibus abſentium nomine cõtra præſentium violentiã D ſubueniri.[z] Dat. X. Kalendas Nouem. Conſtantin. † Conſtantio. VII. A. & Cõſtante Cæſ. III. Conſs.

Nec auctoritate reſcripti, nec an-

curſius.

h Serui.] Nota ergo ſpeciale, ſeruum agere: ſic. ff. de iudi. vix, & ſupra vbi cauſæ ſi. l. pe. regulariter contra, ut ſupra de iudi. l. ſeruus, & his caſibus puto ſeruum iurare de calumnia de defendendo vero non laudat, ꝓpter id quod intra dicit, ſeruato iudicio &c. ſed de rato ſic, ſecundum Hug. eadem omnia in pupillo dicas, ut ſupra qui le. per. ha. l. fin.

i Perorare.] aliàs curare.

k Fas non ſit.] regulariter, niſi in caſibus.

l Elapſa quoque ſpacia.] ſcilicet anni vtilis, quia in interdicto unde vi ad recuperandam poſſeſſionem ei' rei quæ nõ peruenit ad violentum, ſtatutus eſt, ut ſupra titu. 1. l. 2. & l. 3. & hoc ideo, quia ad violentum hic peruenit, ut ff. eodem. l. 1. in princip. Alij dicũt ſpacia, ſcilicet triginta annorum, non tamẽ vltra quadraginta annos per. l. Anaſtaſij: vt ſupra de præſcrip. 30. an. l. omnes.

m Eis.] ſeruis.

n Vt eos.] ſcilicet colonos, vel ſeruos.

o Reſtituant.] coniunctione ex hac lege, vel per inter dictum vnde vi. ſic nota de eiectũ uel ſpoliatum ſine mora reſtitui, ut & intra ad legem Iuliam de vi pu. l. ꝗ is.

p Differatur.] ſed quid ſi egerint, & amiſerint? Reſpon. nõ nocet domino: ſed fideiuſſores dati de rato tenentur.

q Tempus emenſum.] aliàs emerſũ, ſcilicet anni vtilis enim eſt, ut ff. eodẽ. l. 1. §. annus, & ſic non nocet ei qui eſt abſens, vt ff. de diuer. & temp. præſcrip. l. 1. Azo.

r Reformato ſtatu.] reuertitur ad primum caſum Acc.

ſ Qui.] ſcilicet ſtatus.

t Quæ ſupererunt.] ſcilicet quæſtio proprietatis. Item & de fructibus, & ſimilibus acceſſionibus.

u Litigij.] de proprietate. Accur.

x Iudicio.] ſ. de pdictis proprietate, & alijs acceſſoriis.

y Perſonis.] dominis ſcilicet, & eis quorũ nomine poſſidebant. hodie ſi ageretur per. l. ſi quis in tantam, non ſeruaretur hæc lex, cum ibi de dominio non quæratur, vt ſupra titu. 1. l. ſi quis.

z Subueniri.] q. d. ſatis eſt ſi poſſeſſionis recuperãda damus.

Cõcord. gl. in c. cũ ex literis, ſup ueib. diſtantia, extra de reſt. ſpo.

Idẽ Bar. & Sal.

Nihil ẽ: quia iſta l. non introducit remediũ de nouo, ſed ſolũ legitimas perſonas hic enumeratas ad agẽdum noie abſentis. Bart.

Idẽ Bar. & Bal.

† Mediolani.

Idẽ Bar. & Sal.

mus poteſtatem.

Caſum ponit tripliciter.

NEc imperiale.] CASVS. Aliquis impetrauit priuilegium vt liceat ei poſſidere prædium meum, vel iudex interloquendo me abſente pronunciauit aduerſarium meum in poſſeſſionem prædij mei fore mittendum: an deſinam poſſidere per hoc? Dicitur quod non, nec mutatur poſſeſſionis ſtatus: quia ut dici me abſente nõ potuit plene liquere de cauſa, quia per allegationes partiũ non patuit ſcitur an cauſa ſit certa, vel nõ. Viuianus.

† Ex Co. The. li. 4. ti. 20. l. 5.

auctoritate interlocutoria iudicis poteſt non citatus de poſſeſſione repelli. Bal. Vel ſic. Poſſeſſor non conuentus nec citatus nõ debet in ſua poſſeſſione turbari etiam ex reſcripto principis, vel interlocutione iudicis. Sal.

II. Impp. Arcad. & Hono. AA. Petronio vicario Hiſpaniarum.

NEc imperiale [a] reſpõſum quod ſupplicatio litigatoris obtinuit, nec interlocutio cognitoris ex quacunque parte [b] innouare poſſeſſionis ſtatum, eo qui rem tenet abſente, permittit: quia negotiorum merita partium aſſertione pãduntur. [c] † Dat. XV. Kalend. Ianuar. Mediolani, Cæſario & Attico Conſs.

TITVLVS VI.

VTI POSSIDETIS.

Interdicto vti poſſidetis ille, eſt in

a Nec imperiale.] ad petitionem meã reſpondit imperator, vel alius iudex quod bonã cauſam habebam in quæſtione poſſeſſionis: non ideo tamen mea auctoritate inuadã, ſed vocato aduerſario coram iudice inquiretur veritas, vt ſupra titulo. 1. l. meminerint. Vel ſic: Impetraui reſcriptũ ad aliquem iudicẽ, vt me tueretur in poſſeſſione: non igitur mea auctoritate intrabo: ſed vocato aduerſario, de veritate precum inquiri oportet, vt ſupra ſi contra ius vel utilitatem pu. l. & ſi non cognitio. Vel ſic: 1 Iudex dixit interloquendo parti præſenti: Niſi aduerſarius tuus venerit cras vſque ad tertiam, mittam te in poſſeſſionem rei de qua mota eſt controuerſia: non debeo intrare, vel iudex me mittere, uel iubere vt intrem: ſed adhuc expectatur. nam negotiorum merita &c. & hoc quando non per contumaciã. alias bene ſum mittendus, ut in authenti. de exhi. & intro. §. ſi vero etiam quidam, col. 5. Sed nunquid licebit iudici pro abſente reſpondere, & ſupplere? Reſpon. non, ut diximus ſupra de temp. ap. l. 2. in fin.

* reliqua pars huius legis extat. ff. de acq. poſ. l. nitia. Cõt.

† Cõcor. c. cũ contingat, cũ gloſ. extra de reſcrip. & c. cũ ex literis, de in integ. reſti.

1 Qualibet caſus poſitio ẽ vera, & cõgruit literæ ſecundum Bar. B. & Sal.

b Ex quacunque parte.] vel reus, uel actor.

c Panduntur.] non ergo ante litem conteſtatam fertur ſententia. nam ſi hic eſſet lis conteſtata, vna etiam parte abſente contraheretur eremodicium, ut ſupra de iudi. l. properandum. §. & ſi quidem, & §. cum autem, ſecũdum vltimam poſitionem. Et no. quod hæc lex facit ad ſecundam partem rubricæ. & facit ſupra de preci. imper. of. l. 2. Sed arg. contra. ff. de acquiren. poſſeſſ. l. iuſte. 2 Azo. Et dic panduntur per litẽ conteſtatam iuramentum de calumnia, teſtibus receptis.

2 Dic quod ibi iudex fecit legitimè, & parte citata cognitoq; de negocio: hic uerò non ſatiſfecit.

VTI POSSIDETIS.

De interdicto adipiſcendæ & recuperandæ poſſeſſionis dixit: nunc de retinenda. 3

VTI.] Primo tractat de poſſeſſorio, ſ. de interdicto vti poſſidetis. Secũdo ſubiungit de petitorio. ſecunda ibi, Ac ſatiſdationis. CASVS. Habebam in quodam fundo proprietatem, tu vero vſumfruct. ego ciuiliter, tu naturaliter poſſidebas. ſi non permittas me facere in fundo ea quæ ad proprietatis cauſam pertinent, vel e cõuerſo inquieto te in naturali poſſeſſione, quo minus liceat tibi uti frui: & tu aduerſus me, vel e contrario ego aduerſus te interdictum vti poſſidetis, intentauero: qualiter iudex pronunciare debeat, quæritur? Reſpondetur quòd ſic: Vti poſſidetis, ita poſſideatis, ſcilicet ego ciuiliter, & tu naturaliter, iubebit: & vt ego te in naturali non inquietem, nec tu me in ciuili. Si vero tu uictus es in poſſeſſorio, & velim conuenire te ſuper proprietate fundi rei vendicatione, ſatiſdabis iudicatum ſolui, quia niſi ſatiſdederis, transferetur à te in me poſſeſſio.

3 Sequuntur hanc continuationẽ Bar. B. & Sal.

poſſeſſione tuẽdus qui poſſidet non vi, non clam, non precario ab aduerſario. hoc primo. Item intentato petitorio, ſi nõ ſatiſdatur, poſſeſſio in agentem transfertur. hoc vltimo. Bal. Vel ſic: compoſſeſſores prohibentur inuicem ſe turbare in poſſeſſione ſua, niſi alter poſſideat ab altero vi, clam vel precario. Et ſi non ſatiſdat in petitorio, patitur tranſlationẽ poſſeſſionis. hoc dicit ſecundum primam lecturã. Vel ſic ſecundum aliam: Per interdictum vti poſſidetis, prohibetur quis turbari in poſſeſſione ſua, niſi a turbãte poſſideat ui, clam, vel precario: reſeruata quæſtione proprietatis in alio iudicio cum remedio ſatiſdationis, vel transferenda poſſeſſionis. Salicetus.

I. Imperatores Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Cyrillo. †

VTi poſſidetis [d] fundũ [e] de quo agitẽ, cum ab altero [f] nec vi, [g]

d Vti poſſidetis.] pone caſum [4] inter proprietariũ & fructuarium, ut ff. eo. l. ſi. 2. tñ ſ. Vel dic quod duo erant poſſidentes, nõ dico i ſolidũ, quæ inquietabãtur à nõ poſſidente. Vel dic quod erat vnus, ſed grã honoris [5] ei loquitur in plurali, & cõſtrue ſic literam: Cum ab altero. ſ. aduerſario, nec ui nec clã, nec precario poſſidetis fundum de quo agitur: rector prouinciæ vim fieri prohibebit uti poſſidetis, ſubaudi interdicto: & ſic materialiter deſignantur uerba interdicti. Vel ſecũdo, ſic: Rector prouinciæ prohibebit vim fieri, ſubaudi, vobis poſſeſſoribus, uti id eſt ſicut poſſidetis fundum &c. cum ab altero &c. Vel tertio, rector [6] prouinciæ prohibebit vim fieri &c. ſubaudi, quo minus poſſideatis fundum de quo agitur, uti, id eſt ſicut &c. cum ab altero &c. Vel dic, rector prouinciæ prohibebit vim &c. videlicet non patiendo venire ad arma &c. ut ff. de vſufruct. l. ſi cuius. §. denique, alias l. æquiſſimum in princip. Et not. quod hoc interdictum ad immobilia, ſed vtrobi ad mobilia pertinet, & in aliis ſimilia ſunt, vt ff. vtrobi. l. 1. nec enim poterat in mobilibus dici, poſſidetis, cum non poſſideantur, ut ff. de acq. poſ. l. 1. in prin. Sed vtrobi dicitur ab vtrum & ubi, ut utrum ponatur pro apud, vel pro penes: vbi, pro quem. & ſic componitur ex duobus corruptis. q. d. penes quẽ eſt res mobilis, ibi ſit.

4 Sequitur Bar. Bald. & Sali.

5 Diſplicet Bar. Bald. Ang. & S.

† al. Quintilio.

6 Licet ſit in ſe uera, non tamẽ congruit literæ ſecũdum Bar. Bal. & Sa.

e Fundum.] imò in ædibus tantum: vt ff. e. l. 1. in prin. ſed gratia exempli [7] de ædibus dicit: vt in ead. l. 1. §. interdictum autem. Item cum cloaca ſit res immobilis, quare non habet locum hoc interdictum, vt in e. l. §. 1? Reſpon. [8] quia ſpeciale eſt de ea interdictum. Item & quia ſolo inhæret: [9] vnde ſi agitur de ſolo, per cõſequẽs de cloaca. [10] Item nũquid pro incorporalibus agitur? Reſpon. vtile locum habet, ut ff. de ſerui. l. quoties. 2. & ff. eo. l. fin. & ſi ſer. ven. l. ſicut. §. Ariſto, in fin. licet non proprie poſſideantur, ut ff. de acquir. rerum do. l. ſeruus. §. incorporales.

7 Sequunt gloſ. Bart. Bal. & Sa.

8 Idem pdicti ſcribent.

9 Iſta ratio diſplicet Bar. & Sal.

10 Iſta cõſequentia non ualet: quia ſolũ, & cloaca ſunt res ſeparatæ & diuerſę, cũ intentãdo interdictũ reſpectu unius, nõ ut intẽtatur reſpectu alterius, ſecundũ Sa.

f Ab altero.] ſcilicet aduerſario, non alio, ut ff. eo. l. 1. in fin. & l. 2. & hoc litis conteſtatæ tempore inſpicitur, ut inſti. eo. § hodie.

g Nec vi.] de vi pone exẽplũ, ut quis arare, [11] colere, ædificare prohibentur, ut ff. de vi & vi ar. l. 1. §. vi poſſidere, & l. vim facit, & ff eo. l. ſi duo. §. hoc interdictũ, & §. cum inquilinus, & §. item uideamus, in fi. & quod ut aut clã. l. 1. §. hoc interdictum. & ſic intellige illius. l. principiũ, ſi duo. Sed qualiter cõtra ſic impedierem datur hoc interdictũ, cũ nõ poſſidere ſe cõtẽdat? Reſpon. imò, qua enim ratione. mihi facit vim quo minus poſſideã pacificè & liberè, eadẽ ipſe poſſidere uidetur, quod mihi facit abeſſe.

11 Iſtud exemplũ placet Sal.

abeſſe. Vel dic non eſt neceſſe vt ſe cõtendat poſſidere, A ſed ſufficit φ me poſſidentẽ inquietet, ut mihi ꝯ eũ dẽt interdictũ, & hic tenetur 1 & iniuriarũ, ut ff. de iniur. l. iniuriarũ. 1. §. fi. & de ac. emp. l. qui pendẽtẽ. §. fi. ſed qd ſi me turbet cãſeruitutis quã ſibi aſſerit? Rñ. 2 hẽt locum utile & negatoria, ut ff. e. l. ſi duo §. ſi uicinus. Vel aliter pone exẽplũ de ui, φ q uſumfructũ ſe habere aſſerit, ſua auctoritate deiiciendo poſſidẽtẽ intrat poſſeſſionem ꝑteſtãdo ſe nolle auferre ciuilẽ dño: ſed ut ſuã naturalẽ habeat. ratione n. ciuilis, quæ ſibi turbat, habet dñs interdictũ uti poſſidetis. ratione naturalis habet unde ui, ut ff. de ui & ui ar. l. 3. § unde ui. quidã etiã ꝓ naturali dãt uti poſſidetis. quod nõ placet. 3 Vel tertio, ſi aliquis ingreſſus eſt me ã poſſeſſionẽ palã, & ego nõ ſuſpicor me poſſe repelli, ſi poſtea me reuertentẽ nõ admittit, medio tpe videt ut a me poſſidere: 4 & ſic eũ ſuperaſſẽ in hoc interdicto: ſed ex quo nõ admittor, tunc amiſi: & interdictum unde vi, locũ habet, ut ff. de acq. poſ. l. clã, in fi. Sed quare tã extranea exẽpla ꝑquiris, cũ me poſſidẽte poſſis tu uenire, & ui mecũ poſſidere, & tũc poſſum hoc interdicto experiri? Reſp. nõ eſt uerũ 5 ut duo poſsint in ſolidũ nec naturaliter, nec ciuiliter poſſidere, ſecũdũ Io. 6 ut ff. de preca. l. duo, licet Roge. cõceſſerit in ciuili, nõ in naturali, ut ar. ff. de acq. poſſ. l. 3. §. ex contrario. M conceſſit in utraq; ar. ff. e. l. ſi duo. In prędicto ergo exẽplo hic ultimo poſito, circa idẽ non poſſident duo, ut ff. de acq. poſſ. l. quod meo. §. fi. nec obſtat. d. l. ſi duo, quia eam expone, ut ſupra dixi. unde dicimus quòd ſi quis ingrediatur meam poſſeſſionem me abſente, non acquirit ciuilem: quia nec ego eam perdo.

1 Idẽ Bar. Bal. Salic. & Ange.

2 Sequuntur prædi. ſcriben.

3 Et bene. Sali. & An.

4 Nihil eſt, qa ex quo nondum fuerã ſuſpicatus, non amiſi poſſeſſionẽ: ideo aduerſarius nõ poſſidet à me vi ſecundum Bartho.

nec clam, a nec precario b poſſidetis, rector prouinciæ vim fieri prohibebit: c ac ſatiſdationis, d vel tranſferendæ e poſſeſſionis edicti perpetui forma ſeruata, f de proprietate cognoſcet. Subſcripta. III. Idus Octobr. Nicomediæ. CC. Conſs.

a Nec clã.] clã a me 7 poſſidet, qui me abſente clã intrat poſſeſſionẽ meam, ut ff. de acq. poſ l. clã, & quod ui, aut clam. l. 3. §. fi. hic enim introitus clãdeſtinus habet C naturalẽ poſſeſsionẽ, non ciuilẽ. Sed quidã dicũt φ etiã ciuilẽ, dicentes duos 8 ciuiliter poſſidere, & habẽtẽ ciuilẽ tñ teneri interdicto uti poſſidetis, ut hic. Sed opponitur. Pone φ ego dominus uocaui eum in ius, certe eo exiſtẽte in iure, nõ habet ciuilem, quia eam habeo ego: ſed nec naturalẽ, quia non eſt in fundo, & quo iure quæſita fuit. ſ. per introitum, eodẽ iure eſt amiſſa. ſ. ꝑ exitũ: ut ff. de reg. iu. l. nihil tam. Reſp. 9 quidam in fundo debere interdictum intentari, ut arg ff. de arb. l. ſi cũ dies, §. pen. quod non placet. Dic ergo φ ſicut ui uideris me inquietare, licet non poſſideas, ſed ſolum me prohibeas, ſic & clã inquietas, licet non poſſideas, ut ſ. dixi. Vel dic quòd licet ſit in iudicio mecum: tamen naturalem poſſeſſionem habet: nam & fructuarius ſuam poſſeſſionem naturalẽ etiam animo retinet, & non refert iuſtè uel iniuſte quo ad poſſeſſionem quis habeat poſſeſſionem, ut ff. de acq poſ l. 3. § ex contrario. ſed ſi retinet naturalem, ut dixi: ergo ſi dominus intrat, tunc nõ acquirit naturalem? Reſp. 10 eſto quod dicis: nunquid et D ego ratione naturalis amiſſæ dabitur interdictum unde ui? Reſp. non: quia ciuilem retinet poſſeſſionem, quæ ei auferri ignoranti non poteſt, ut ff. de acq. poſſ l. peregrẽ § quibus, & l. quamuis. 2. Sed melior eſt ratio: 11 quia tempore quo accepit clam, non fuit natum interdictum, cum non ſit aliquid vi acceptum. nunc propter hoc quod non admittitur in poſſeſſione naturali, non naſcitur: quia olim fuit amiſſa, ut ff. de vi & ui ar. l. 1. §. eum qui. Sed argu. contra. ff. de acquir. poſſ. l. clam. in fine.

5 Et bene. Bar. & Sal.

6 Poteſt tamen ſaluari opinio Mart. ut hic per Sal.

7 Gl. ſequitur B. B. Sa. & An.

8 Contrariũ tenẽt hic B. Bal. & Sal.

9 Diſplicet Bar. & qui tenẽt iſtã opin. ſunt ſimplices ſcdm Bal. & Sal.

10 Et bene Bar. & Sal.

11 Idem Bar. Bald. & Sali.

b Nec precario.] precario tenetur à me ſi precibus eius conceſſi retinendo in me ciuilem & naturalem poſſeſſionem: quod poſſum, ut ff de preca. l. certe. §. is qui. Vel etiam ciuilem tantum, ut in eo. ti. l. & habet. §. eum qui nam & hic agam ſi meam ciuilem turbat: ſi autem conceſſi vtranque quod & poſſum, ut ff de acq. pol l. Põponius. §. ſi is, tũc non agam, cũ hoc interdictũ tueatur A poſſeſſorem, ut ff. eo. l. 1. §. hoc interdictum. Sed ſi poſſeſſorem tuetur: ergo ſi me deieciſti, & te poſteà inquietem: ages hoc interdicto contra me. e contra videtur φ nõ, cũ vi à me poſſideas. Rñ. ſi tu contra me agas, ſuccumbes: & ſi ego contra te, ſimiliter ſuccumbam: cum ego no poſſideã, ut d. l. §. hoc iterdictũ, & ſſt. e. §. hodie tñ. Sed pone φ ꝓpoſui libellum coquerens de te ꝓponẽdo hoc interdictum de fundo Seiano, tu de me non es conqueſtus, nec libellum dediſti, nec interdictum propoſuiſti: nunc cognouit iudex φ tu potior me es in poſſeſſione, abſoluet te. Sed an & me tibi condemnabit, ut de cætero te nõ inquietem? Videtur quòd ſic, arg. inſtit. eo. §. 3. & ar. ff. de proc. l. Põponius. §. ſed & is, in n. §. & ar. ff. de prob. l. circa, & ar. ff. de lib. cau. l. diui. § 1. Sed arg. contra, 12 ff. de B iureiuran. l. ſed & ſi poſſeſſori, in principio.

c Prohibebit.] ſed qualiter formabit ſententiã iudex in hoc interdicto? Dicunt quidam 13 uti poſſidetis, ſic poſſideatis, quia licet non ſit certa in actis, tamen eſt certa. arg. ſupra de ſenten. quę ſine certa quantitate. l. hæc ſententia. Alij dicunt etiam ſi acta ſint incerta, non eſſe curandum: quaſi ſic ſit interpretandum, ut quilibet pro dimidia poſſideat quod nihil 14 eſt, cum certa eſſe debeat, ut inſtitu. de ac. §. curare. Dic 15 quòd aut eſt ei liquidum, aut non. primo caſu dicet: quia cognoui hunc in naturali potiorem, illum in ciuili: idcirco condẽno hũc ut illum non inquietet in ciuili, & illum ut hunc non inquietet in naturali. Vel ſi de plena poſſeſſione eſt quæſtio, dicat quia inueni iſtum eſſe potiorem, ideo &c. cui ſententiæ ſi contumaciter non pareatur, condemnabitur contumax in æſtimatione poſſeſſionis, ut ff. e. l. pe. §. fin. Item ſi forte de vſu nemoris ſit quæſtio, dicat quia inueni eum potiorem in tali vſu, idcirco alium C condemno ut illum non inquietet. & ſic econtra ſi iſte in alio vſu vel in eodem inueniatur. Secundo caſu quando non eſt liquidum, abſtineat à iudicando, prohibendo eos venire ad arma &c. ut ff. de vſufr. l. ſi cuius §. denique, aliàs. l. æquiſſimum, in princ. & qui petitorium uult proponere, faciat, & ſic poteſt intelligi. ff. eo. l. duo, in fi. primi reſpon. licet & quidam dicant ſorte ſententiam eſſe ferendam, argu. ſupra communia de leg. l. fi. in prin. ſed certe iudicio ſortis ſtatur, cum non eſt certum de iure, ſcilicet quæ pars potior ſit in iure: ſed factum eſt certum, at hic non ius, ſed factum eſt incertum. hac ergo ſententia lata ſatidatur, ut ſubiicit.

d Satiſdationis.] ſcilicet de utendo 16 fruendo ſi eſt fructuarius, qui obtinet in naturali, aliàs aufertur ei poſſeſſio, ut ff. vſufructua. quemadmodum ca. l. 1. in prin. §. 1. Vel dic verius 17 iudicatum ſolui, quæ præſtabatur olim etiã ab eo qui in rem cõueniebatur. quod hodie non eſt, ut inſti. de ſatiſda. in prin. & §. ſed hodie. De iudicio ſiſti conſtat, quòd nec olim nec hodie, 18 cum poſſi- D deat immobilia, ut ff. qui ſatiſd. cog. l. ſciendum ſed tranſlata poſſeſſione eo victore non cauente, an ille victus ſatiſdabit, qui nunc poſſidet? & forte ſic, ut argu. ff. ut le. nom. ca. l. poſtquam. §. imperator. Alij cõtra. ff. de dã. inſe. l. qui bona. §. ſi quis. Accur.

e Transferendæ.] ſi non ſatiſdetur.

f Forma ſeruata.] quæ eſt vt primo poſſeſſoriũ quàm petitorium intentetur, ut ff e. l. 1. §. huius autem interdicti, & ſupra de rei uen. l. ordinarij. Vel dic 19 ſeruata in ſatiſdando, & transferendo poſſeſſionem. Extra quæro, ſi in aliqua re Titius habeat vſumfructum, Seius vſum: an Seius poſſideat? quod non uidetur, cum naturalem habeat fructuarius. E contra videtur quòd ſic, cum ei detur hoc interdictum, & unde ui, ut ff e. l fin. & de ui & ui arma. l. 3. §. item ſi non, & ſic duo, ſed non in ſolidum, vel 20 non eodem iure. Item cum feudatarius naturaliter tãtũ poſſideat, ſi alii det in feudũ, & ille alij: qs dicitur poſſidere? Reſpond. 21 dominus ciuiliter, ultimus

12 Nõ eſt cõtra: qa iſtud iudiciũ eſt duplex: ibi ſimplex: ſecundum B. & Ang.

13 Et malè. Bart. & Salic.

14 Gl. ſequitur Bar. & Sal.

15 Sequitur eã quo ad primũ mẽbrum Bar. & Sa.

16 Iſte primus intellectus gl. non congruit text. ſecundum Ang. & et diſplicet Sali.

17 Hũc intellectũ ſequitur Sa. tamẽ Bar. tenet φ tex. loquitur de cautione de nõ inquietando.

18 Cõtrariũ tenent Bar & Sa. ll. per tex. in l de die §. qdã ff qui ſatiſd. cogan.

19 Iſta expoſitio gl. bona eſt, ſed prima melior, ſecũdũ An.

20 In iſto verſ. gloſ. ſentit ueritatẽ ſecundum Bar. Ang. & S.

21 Idẽ tenet Bar & Sal.

[1] Sequitur gl. Bart. & Ang.

timus naturaliter, medij nullo modo. Item illud no. [1] generale, quod naturalem poſſeſſionem teneo, quandiu ſum in conſpectu: alias non, niſi per filium, vel ſeruum, uel colonum: ſed ciuilem ſic, ut ff. de acquir. poſ. l.3.§.ſaltus, niſi quis idem dicat naturalem & ciuilem eſſe: quia tunc naturalis etiã animo retinetur. Item quid ſi ego proprietatẽ, tu uſumfructum in re habemus, tertius inuadit, ut vſumfructum tantum habeat? Reſpon. poſſidet naturaliter, ex quo tu deponis animum poſſidendi naturaliter, non prius & agit inuaſor contra me hoc interdicto, & vincit, quãuis vi poſſideat: quia nõ à me, [2] ff. eodem. l.1.in fine.& l.2.

[2] Sed ab uſufructuario, & ſic ab alio quàm aduerſario: quod in iſto interdicto non attenditur ſecũdũ Ange.

DE TABVLIS exhibendis.

Id eſt teſtamentis, & omni ſcriptura quæ ad teſtamentum pertinet, ut ff. e. l.1. §. hoc interdictum. Et continua ſic: expediuimus de interdictis quibuſdã prohibitoris, & quibuſdam reſtitutoriis: nunc proſequamur tertium membrum diuiſionis, id eſt de exhibitoris. Et quia exhibitoria quadam dantur de rebus pecuniarijs, vt pro tabulis exhibendis: quadam pro perſonis exhibendis, audiamus primo de tabulis exhibendis Ang.

TITVLVS VII.

DE TABVLIS EXHIbendis.

Pupillari ſubſtituto, ſi pupillus in pupillari ætate deceſſit, datur interdictum de tabulis teſtamenti exhibendis. Baldus. Vel ſic: poſt mortem pupilli tabulæ pupillares poſtulantur exhiberi hoc interdicto, Bartolus.

I. Impp. Valerian. & Gallien. AA. Germano.

Si in poteſtate patris fuerunt impuberes filij, & vos eis eſtis ſubſtituti, [a] atq; ita ad vos intra pubertatem illis decedentibus [b] cœpit hæreditas pertinere: de exhibendis teſtamenti tabulis interdicto vti poteſtis. PP. VII. Kalen. Maij, Seculari & Donato Cõſs. B

TITVLVS VIII.

DE LIBERIS EXHIBENdis, ſeu deducẽdis, & de libere homine exhibendo.

Filio cui nõ infertur quæſtio ſtatus, competit hæreditatis petitio contra poſſidentem bona materna: & ſi aliquis dicit eum eſſe in ſua poteſtate,

Si in poteſtate.] CASVS. Paterfamil. deceſſit filijs ſuis impuberibus inſtitutis, Titio eis ſubſtituto. deceſſerunt impuberes in pupillari ætate: ſubſtitutus uult uendicare hæreditatẽ iure ſubſtitutionis, & petit à tutore pupilli teſtamentum aperiri & exhiberi, ad probandum ſe fuiſſe ſubſtitutum: quo iure hoc poſſit petere, quæritur? Reſpon. proponendo interdictum de tabulis exhibendis.

[a] Subſtituti.] ſubaudi, maximè. nam & legatariis datur hoc interdictum, ut ff. eo l.3.§.ſolent. Accurſius. D

ADDITIO Tu dicas, aut quis vult petere quòd exhibeantur totæ tabulæ, & totum teſtamentum, & hoc non poteſt facere, niſi hæres. ita loquitur hic. ſed ſi vult petere ſibi exhibere illam particulam quæ pro ſe facit, tunc poteſt quilibet legatarius, ut ff. de edendo. l. ſi quis ex argentarijs. §.1.

[b] Decedentibus.] ſi autem nõ deceſſiſſent, non poſſet agi hoc interdicto, vt ar. ff. de vulg. ſub. l.2.§. planè: ſecus pro legato, ut ff. eo. l.3.§.pe. Et no. differentiam inter hoc interdictum, & edictum quemadmodum teſtamenta aperiantur, & actionem ad exhibendum: quia hoc habet locum quando quis negat ſe exhibere poſſe, vel etiam fatetur ſe poſſe exhibere: ſed dicit ſe exhibere non debere. Edictum autem contra illum qui fatetur ſe habere, ſed non vult demonſtrare. Item hoc omnibus quibus eſt aliquid in ea ſcriptura relictum, illud omnibus quicunque deſiderant tabulas teſtamenti inſpicere vel deſcribere, ut ff. eo. l.1. §. 1. & ff. quemadmodum teſta. aperi. l. 2. in prin. & l. ſeq. in prin. & §. vl. & hoc mortuo teſtatore. eo autem viuo habet locum ad exhib. vt ff. eo. l.3.§. ſi ipſe. & eo mortuo, hæredi etiam datur ad exhib. ut ff. quemadm. teſt. aperi. l.3. & ff. ad exhi. l.3. §. ſi quis extra, & §. interdictum. Accurſ. A

Interdictũ de tabulis exhibẽdis, edictũ quẽadmodũ teſtamenta aperiãtur, & actio ad exhibẽdum differunt.

DE LIBERIS EXHIBENDIS, SEV DEducendis, & de libero homine exhibendo.

Duas partes habet hæc rubrica. Prima, de liberis exhibendis, quod eſt interdictum ſui iuris tuendi cauſa. Secunda, de libero homine exhibendo, & hoc officij cauſa, ut ff. de interdi. l.2.§. iuris ſui. Item prima alias eſt de exhibendis: & ſic exhibitorium tantum: alias de deducendis, ut ducere liceat, vt ff. eo. l.1, in princ & l 3. in prin. & §. 1 Et nota quòd de ultima nulla lex eſt in hoc titu. ſed habet locum quando quis dolo malo liberũ hominem tenet inuitum, ut ff. de libe. ho. exhiben l 1.

competit interdictum de liberis exhibendis. Baldus. Vel ſic: Si inter patrem & filium eſt contentio de poteſtate propter res: hoc interdicto expeditur. Bartolus & Sal.

I. Imp. Antoninus A. Iuſtino.

Si (ut proponis) cũ tuę [c] poteſtatis eſſes, ſuper rebus maternis obtinuiſti: [d] potes eos qui tibi condemnati ſunt, conuenire. [e]

¶ Quòd ſi extiterit, qui te filium, & in ſua ptãte eſſe cõtẽdit: [f] interdicto [g] i eã rẽ ꝓpoſito, de fide intẽtionis eius quæretur. PP. VI. Id. Apri. Duob⁹ & Aſpris Conſs.

Contra tenentem filium alterius competit interdictum de liberis exhibendis & deducendis. Baldus. Vel ſic: Si liberi noſtri per alium detinentur: interdicto agitur ut exhibeãtur, & exhibiti deducantur. Sal. C

I. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Cyrillæ.†

Adi præſidem prouinciæ, ac poſtula filios

Si ut propõn.] CASVS. mater tua deceſſit: delata eſt tibi hæreditas eius: aduerſus poſſeſſores hæreditatis egiſti, & obtinuiſti: eos act. in factũ ex re iudica. conuenire poteris. & ſi aliquis dicat te eſſe in eius poteſtate vt filius, debet probare te eſſe in eius poſſeſſione propoſito interdicto de liberis exhibendis.

† aliàs eſt Cyrillo: ſed non male eſt Cyrillæ: cum fœmina hoc iure vtatur. l.3.§. ſed ſi mulier. ff. de libero ho. exhi. Contius.

[c] Tuæ.] ſcilicet propriæ.

[d] Obtinuiſti.] Officiano. Acc.

[e] Conuenire.] actione in factum, ut ff. de re. cred. l. actori. Acc.

[f] Contendit.] forte propter vſumfructum quem in aduentitijs habet.

[g] Interdicto.] de libeis exhibendis & deducendis: & hoc propter hæreditatem quam ille dicit per te ſibi quæſitam, ut ff. eodem. l. pe. Aliàs ſi ſolum de patria poteſtate eſſet quæſtio, notio prætoris locum habet, ut ff. eo. l. 3.§. hoc autem interdictum. Dic ergo ſecundum Ioan. cum agitur pro filio: aut filius detinetur ab aliquo, aut ipſe controuerſiam ſui facit. ſi detinetur ab aliquo: ſi quidem inuitus, locum habet hoc interdictum, ut ff. e. l.1. in prin. ſed & rei ven. ut puto, competit adiecta cauſa de iure Quiritũ, ut ff. de rei vend. l. 1.§. per hanc. ſi autem volens: ſi is qui detinet, dicit ſe patrem: ad interdictum recurrit: ſed non habet locum notio prætoris, ſiue officium iudicis, ut ff. e. l. fin. & l.3.§. hoc autem interdictum. & hoc caſu puto habere locum in rem actionem. Sed quidam hanc ſolum dicunt competere, non officiũ iudicis. Si autem à nemine detinetur, ſed ipſe ſui faciat controuerſiam: ſi quidem occaſione hæreditatis agitur, habet locum hoc interdictum, ut hic, & ff. eod. l. penult. alioquin notio prætoris, ut infra eodem. l. 3.§ hoc autẽ, & præiudicialis in rem, ut ff. de rei vend. l. 1.§. 2. vbi de hac materia diximus. Acc.

Filius quo remedio peti poteſt.

Adi præſidẽ.] Si filius tuus ab aliquo poſſideatur,

deatur, vt ibi exhibeatur, adire debes competentem iudicem.

a Exhiberi.] id eſt extra ſecretum haberi, ut ff. de libe. ho. exhiben. l. 3. §. ait prætor. per aliud capitulum agitur vt ducere liceat, ut ff. eo. l. 3. §. 1. Accur.

A ff. de interdi. l. 1. §. ff. quod non placet: quia & contra alium locatorem datur, ut ibi dicit. Item principium illius, l. non poteſt loqui niſi de extraneo, ſcilicet emptore. Nec obſtat quòd ſit perſonale: quia in rem ſcripta ſunt, ut in ea. l. de interdictis. prima ergo ſolutio vera eſt. Sed quæ eſt differentia inter hoc interdictum & Seruianam actionem? Reſpon. in Seruiana oportet locatorem probare colonum fuiſſe dominum tempore locationis, ut ff. de pig. l. 1. §. cum prædium, in fi. ſed in interdicto ſufficit ſi probet ipſum poſſe diſſe, & ſic etiam pro aliena re dat actio. Item hoc poſſeſſorium, illud petitorium. Accur.

h Vel quę ad exemplum.] id eſt quaſi Seruiana. Vel dic Seruiana ſolennis, vel quæ ad exemplum eius, id eſt nō ſolennis, quæ ſola hodie frequentatur, vt ſ. de formul. l. 1. & 2. Accurſius.

† Tu vide bis hic Spe. tit. de ſpon. §. 4. verſic. ſi autem, & Bar. in l. j. ff. e. q. Bar. hic vult in tex. loqui non in vxore, ſed ſpōſa. idē in cōcubina. Bal. in l. 1. ſ. de rap. virgi.

† In manuſcri. legitur, Euodio. ſ. marito. Contius.

SI ad inſtar.] CASUS Accepi filiā Philippi in vxorem, quam pœnes ſe detinet, nec eā vult exhibere: qualiter mihi ſuccuratur, quæritur? Reſpon. quod vtili interdicto de libero homine exhibendo.

b Filia.] vxore tua.

c Notionem.] propoſito interdicto de vxore exhibenda, quod non habemus: ſed ad inſtar eius quod habemus, ut ff. eo. l. 1. in fi. & l. 2. & ſ. de nup. l. ſi inuita. Accurſius.

tuos exhiberi.[a] Subſcripta. V. Id. April. Byzantij. AA. Conss.

Interdictum de vxore exhibenda competit contra patrem puellæ qui habet eam in ſua poteſtate. Bal. Vel ſic: Ad inſtar interdicti de liberis exhibendis poteſt agi de vxore exhibenda Bar. & idem dicas de deducenda. Sali.

III. Iidem AA. & CC. Euodie. †

B SI ad inſtar interdicti de exhibēda filia[b] Philippi eum conueniendum putaueris: rector prouinciæ aditus ſuam vobis accōmodabit notionem[c]. S. XII. Kalen. Decemb. Nicomedię. AA. Conss.

TITVLVS IX.

DE PRECARIO, ET SALuiano interdicto.

Continuatio.

DE PRECARIO, & Saluiano interdicto.

De exhibitorijs interdictis dictum eſt: nunc videamus de hoc reſtitutorio interdicto, quod naturalem in ſe habet æquitatem, vt ff. eod. l. 1. §. 1. Azo. Primum poteſt dici vel retinendæ vel recuperandæ poſſeſſionis, & ſic ſimile eſt interdicto vnde vi, cum quandoque trāſeat poſſeſſio in rogantem precarium, vt ff. de acquiren. poſ. l. Pomponius. §. ſi is. quandoque non, vt ff. de precar. l. certe. §. 1. quandoque naturalis ſola tranſit, ut ff. eodem titu. l. & habet. § cum. Saluianum vero eſt adipiſcendæ poſſeſſionis, ut inſti. eodem. §. interdictum quoque.

Saluianum interdictum competit pro rebus tacite obligatis contra ipſum colonum & inquilinū: ſed actio Seruiana competit contra quemlibet poſſeſſorem rei obligatæ. Baldus. Vel ſic: Pro pignore vendito contra emptorem non competit interdictum Saluianum directū: ſed ad hypothecariam actionem eſt recurrēdum. Bar.

C I. Imp. Gordianus A. Atiſtoni.

SI te non remittente[a] pignus, debitor tu[9][e] ea quæ tibi obnoxia ſunt, venundedit: integrū tibi ius eſt ea perſequi, non interdicto Saluiano (id enim tantúmodo † aduerſus conductorē debitorēve[f] cōpetit[g]) ſed Seruiana actiōe, vel quæ ad exemplum[h] eius inſtituitur, vtilis aduerſus emptorem exercēda eſt. PP. VI. Id. Septemb. Pio & Pōtiano Conss.

† Vtile tamen interdictum aduerſus emptorē dat Iulianus. l. pe. Cōt.

Interdictum Saluianū & actio Seruiana differunt.

Hæres precario rogantis poſſeſſionem non reſtituēs, tenetur interdicto de precario. Bal. Bart. & Sali.

II. Impp. Diocle. & Maximian. AA. & CC. Fabricio.

HAbitantis[i] precario heredes ad reſtituēdum habitaculum teneri, contra eos interdicto propoſito, manifeſte declaratur. S. Kalendis Decem. Sirmij AA. Conss.

TITVLVS X.

DE ÆDIFICIIS priuatis.

Conſtructio balneorum, & ædificiorum ſuperimpoſitio eſt permiſſa: dummodo vſitatum modum nō excedas.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Tatio.

ET balneum (vt deſideras) extruere, & ædificium ei ſuperponere potes: obſeruata tamen forma qua cæteris ſuper balneum ædificare permittitur: id eſt, ut cōcameratis ſuperiſtruas, & ipſum concameres, nec modū vſitatū[k] altitudinis

HAbitātis.] CASUS. Conceſſi tibi domus meæ habitationem precario: an eam ab hærede tuo repetere poſſum, quæritur? Dicitur quod ſic.

i Habitantis.] contra, ff. de diuer. & tēpo. præſcrip. l. cum hæres, vbi dicit hæredem rogantis nō teneri. Sol. hic ſciēs: ibi ignorans. Vel hic peruenit ad hæredem, vel dolo malo fecit quo minus perueniret, ibi non, vt ff. eo. l. quę litium, in fi. Item differt a commodato: quia illud ad certū vſum, & ante reuocari nō

Precariū à commodato differt.

SI te.] CASUS Debitor meus prædia mihi obligata ſi diſtrahat, conueniam emptorem ac. quaſi Seruiana, nec habet locum in hoc caſu interdictum Saluianum, quod competit domino ſuper rebus coloni tacite obligatis.

a Si te non remittente.] alias agere non poſſes, ut ff. q. mo. pig. vel hypo. ſol. l. ſi debitor, §. 1. & ſ. de remiſ. pig. l. res, & de pig. l. debitorem.

e Debitor tuus.] idemque conductor.

f Debitoremve] pro eodem ponit, & ſubaudi, directō.

g Competit.] immo videtur contra emptorem, vt ff. e. l. 1. in prin. & §. 1. Solu. directum denegatur, ut hic. vtile cōceditur, ut ibi, & hæc eſt bona ſolutio. Alij dicunt, ibi in dicto. §. 1. extraneum, id eſt colonum ad differentiam alterius locatoris. nam de duobus locatoribus ibi dicit cum enim ſit perſonale interdictum, non poteſt contra alium quàm contra contrahentem dari, vt

D poteſt, ut ff. commo. l. in commodato. §. ſicut: hoc quandocunque, ut ff. eodem. l. 1. & l. cum precario.

ADDITIO Alias differentias inter precarium & commodatum videas per gl. in c. 1. extra commodati, iuncta glo. in verbo, ſimile, in l. 1. ff. de precario.

DE ÆDIFICIIS PRIVATIS.

Quia interdictorum quædam ad publicam pertinent utilitatem: ideo ſupponit de ædificijs priuatis. qui tractatus ad publicam pertinet utilitatem uel ornatum. Vel ſupra de poſſeſſione tuenda: nunc de ædificijs tuendis. Vel ſic: Diximus de interdictis: & quia per ea priuata ædificia conſtructa defenduntur & tuentur, & conſtruenda fieri ſperantur & impetrantur: ideo de priuatis ædificijs ſupponit. Azo.

k ET balneum &c. Vſitatum.] forte ſtatutus erat modus ad ædificandum, ſicut fit Florentiæ in turribus, & ad hoc, ſupra, de ſeru. l. 1. & l. ſi quid, & l. præſes.

Nego-

excedas. PP. ſine die. & cõſule.

A

Ædificia non poſſunt demoliri gratia negotiandi, nec ſic ut publicus deformetur aſpectus: licet tamen quædam de una domo tollere, & ad aliam transferre. Salı.

II. Imp. Alxander A. [illegible] ogeni.

NEgotiandi cauſa ædificia [a] demoliri, & marmora detrahere, edicto diui Veſpaſiani & ſenatuſcõſulto [b] † vetitũ eſt. ¶ Cæterum de alia domo in aliam transferre quędã licere, exceptum eſt: [c] ſed nec dominis ita transferre licet, ut integris ædificijs depoſitis, publicus deformet aſpectus. [d] PP. XI. Kalendas Ianuar. Alexandro A. Cons.

An ſi domus dicatur ruinoſa, tota lis domus debeat deſtrui, uel ea deſtructa facies debeat reſtitui: reſidet in iudicis arbitrio, qui debet inſpicere conſuetudinem loci. Salı.

III. Idem A. Euocato.

AN in totũ ex ruina [e] domus licuerit non eãdem faciem in ciuitate reſtituere, ſed in ortum cõuertere, & an hoc conſenſu tunc magiſtratuum nõ prohibentium, [f] item vicinorum factum ſit: præſes, probatis his quæ in oppido frequenter in eodem genere controuerſiarũ ſeruata ſunt, [g] † cauſa cognita ſtatuet. PP. VII. Kalen. April. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Si ſocius nomine communi domũ refecerit, ad ſumptus pro rata agere poteſt, vel per quatuor menſes expectare: intra quos ſi ſumptus ſibi pro rata non fuerint redditi, dominium totius ſibi vendicare poterit. h. d. & nota ſecundum Salicet.

IIII. Imperator Philippus A. & [illegible] Victori.

SI (ut ꝑponis) ſocius ædificij ad refectionẽ eius ſumptus conferre detrectat: non neceſſario [h] extra ordinem [i] tibi ſubueniri deſideras. ¶ Etenim ſi ſolus ædificaueris, nec intra quatuor menſium tempora cum cẽteſimis vſuris nummus [k] pro portione ſocij erogatus reſtitutus fuerit: uel quò minus id fieret, per ſocium [l] ſteriſſe conſtiterit: ius dominij pro ſolido vẽdicare, vel obtinere iuxta placitum [m] antiquitatis poteris. PP. IIII. Kalend. April. Philippo A. & Titiano Conss.

B

Qui reædificat ſcienter ædificium commune nomine proprio, ſumptus nõ repetit, & ædificatũ ſolo cedit. Sa.

V. Impp. Diocl. & Maximia. AA. & CC. Octauio.

SI is contra quem preces fundis, ſciens prudenſque ſoli partem ad te pertinere, non quaſi ſocius vel collega communis operis [n] ſolicitudine, ſolidam balneorum extructionem ea mente, vt ſumptus ꝓ portione tua nõ reciperet, aggreſſus eſt, ſed vt totius loci dominium vſurparet, & collapſũ balneum refrabricare eniſus eſt: cum ædificia quæ alieno loco imponuntur, ſolo cedant, [o] nec impenſæ [p] his qui improbè id fecerint, reſtitui debeãt: antiquato diui Hadriani edicto, præſes prouinciæ memor iuris publici in dirimenda diſceptatione legum placita [q] cuſtodiet. PP. VI. Non. Octob. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

C

De ciuitate ad villam non licet transferre ædificiorum ornamenta. de ciuitate vero vna ad aliam poteſt, ſi de labenti aufertur ædificio: de vna villa ad aliam licet, etiãſi per ciuitatem tranſitum faciat. Salı.

D VI. Imper. Conſtantinus A. Elpidio agenti vicem præfecti prætorio.

SI quis poſt hanc legem ciuitate ſpoliata, ornatum, hoc eſt marmora, vel columnas, ad rura tranſtulerit: priuetur [r] ea poſſeſſione quam ita ornauerit. ¶ Si quis autem ex alia in aliam ciuitatem labentium parietum marmora vel columnas de proprijs domibus in proprias transferre voluerit: quoniam vtrobiq; hæc eſſe publicum decus eſt: licenter hoc faciat. [s] data ſimiliter facultate etiam de poſſeſſione ornatum huiuſmodi ad poſſeſſionem aliam transferendi, quamuis per muros, vel etiã

Solummo-

---

[a] NEgotiandi. Ædificia.] ſcilicet ſua vel aliena, ut ff. de contrahen. emp. l. ſenatus. [b] Senatuſcõſulto.] Auiola & Panſa cõſulibus facto, ut ff. de leg. 1. l. cætera, & facit infra. eo. l. nemini, & inſtitu. de re. diui. §. & ex diuerſo, & ff. communia præ. l. ſi precario. [c] Exceptum eſt.] à generali prohibitione, ut hic, & infra. eod. l. ſi quis poſt hãc. Item excipitur ſi ad opus publicũ, ut ff. de dam. infec. l. fin. [d] Aſpectus.] ut ff. ne qd in loco pub. l. ſi. & l. 2. §. ſi quis à nemine, & de dam. infec. l. ꝓtor. §. hoc interdictum. Acc. [e] AN in totum ex ruina.] id eſt ex ruinoſa materia. [f] Nõ prohibentiũ.] nota eo ipſo aliquẽ conſentire, quòd ſcit, & non contradicit. ſic & ff. locati. l. item quęritur. §. qui impleto. Acc. [g] Seruata ſunt.] nota de auctoritate cõſuetudinis. ſic ſupra locati. l. circa, & de ſerui. l. 1. & l. præſes, & ff. de legi. & ſenatuſconſul. l. nam ut ait Pedius, in princip. & l. nõ poſſunt, & ff. de aqua plu. arcen. l. ſi prius, & infra quæ ſit lon. con. l. 1. Sed arg. contra in. l. 2. & ſupra de uſur. l. cos. §. pe. [h] SI ꝓponis. Non neceſſario.] id eſt non ex neceſſitate. [i] Extra ordinem.] id eſt iure ſpeciali. nam ſuperfluum eſt &c. ut infra de theſau. l. 1. lib. 10. [k] Nummus.] id eſt nummi. ſic. ſ. de li. cauſa. l. cum affirmes, & ff. de uerbo. ſigni. l. in uſu. [l] Per ſocium.] i. ꝑ te, q ſocius eius es. [m] Placitũ.] in oratione diui Marci, ut ff. ꝓ ſocio. l. cũ duobus §. idẽ reſpõ. ſocius, ad hoc infra. e. l. ſingularũ, & hoc cum fecit nomine communi. ſecus ſi ſuo, ut infra. eo. l. ꝑ xi. Sed uidetur non licere reficere, ut ff. de ſerui. urba. prædio. l. parietem, quæ eſt contra. Solu. ibi iure ſeruitutis facere uolebat. Vel ibi ad alium uſum, quàm ad quem res erat inuenta in communi: hic vero ad quem fuit inuenta in communi, ut ff. communi diui. l. ſi ædes. [n] SI is. Communis operis.] ſimilis diſtinctio (communi uel non communi nomine faciat) eſt. ff. communi diui. l. ſi quis putans. §. ſiue autẽ. [o] Cedant.] ut inſtit. de re di. §. & ex diuerſo. & ff. communia præ. l. ſi precario. [p] Impenſæ.] voluptarias expẽſas amittit: utiles autem abradit tantum ſine læſione prioris ſtatus rei: neceſſarias uero ſibi conſeruabit, ut ſuprą de rei uin. l. domum. Acc. [q] Placita] ſcilicet ꝓ dicta, ut inſtit. de re. di. §. & ex diuerſo. [r] SI qs. Priuetur.] facit ſupra. eo. l. negotiandi. in fine. [s] Faciat.] ut d. l. ſupra. eo. l. negotiãdi.

† facto anno quinto Imperii Hadriani. l. 41. de lega. 1. Cõt.

† Ab his qui cõſuetudinẽ facere poſſunt: nam mulieres, & infantes nõ faciunt, ut notat Socin. conſilio. 7. in 1. par. fol. 6. in prin. 4 col.

A per mediam ciuitatem ea trãſferri neceſſe ſit: ita ut ea ſolummodo [a] quæ illa-ra fuerint ciuitatibus, exportentur. Dat. VI. Kal. Iũ. Viminatij, Criſpo. II. & Conſtantio. II. Conss.

VII. Imp. Iulianus A. ad Vitianum [c] vicarium Africæ.

NEmini [b] columnas vel ſtatuas cuiuſcunque materię ex alia eadem que prouincia uel auferre liceat, vel mouere. Dat. VI. Kalendas Nouembr. B Iuliano A. IIII. & Saluſtio Conss.

Curiales vrbium tenentur in eis domos proprias habere, & ideo vel antiquas readificare, vel nouas conſtruere tenentur: non curiales vero ſolum ad antiquarum readificationem arctantur. Salic.

VIII. Imppp. Valens, Gratia. & Valen. A A A. Modesto præfecto prætorio.

SIngularum vrbium curiales etiam inuiti uel reparare intra ciuitates quas olim habuerunt, domos, vel de nouo ædificare C cogantur: illic ſemper muniis [c] inſeruituri, & auctuiri propriarum frequentiã ciuitatũ. Poſſeſſores verò qui non erunt curiales, in vrbibus in quibus domos poſſident, eaſdem domos dirutas [d] neglectaſque reparent: iudiciaria ad conſeruandum hoc pręceptũ auctoritate retinendi. Dat. XIII. Kalendas Nouemb. Gratiano A. IIII. & Merobaude Conss.

Inter ades ſacras vel publicas, & ædificium priuatum, debet eſſe ſpacium quindecim pedum. Salic.

IX. [†] Imppp. Arcad. Honor. & Theodoſ. A A A. Æmyliano præfecto vrbi.

SI cui loci proprietas ędificandi iuxta publicas ędes [e] animũ dederit: is quindecim pedum ſpacio interiecto inter publica ac priuata ędificia, ita ſibi nouerit fabricandum, ut tali interuallo & publicæ ędes à periculo uindicentur, & priuatus ædificator velut perperam fabricato loco, deſtructionis [f] quandoque futuræ non timeat detrimentum. Dat. X. Kalendas Nouembr. Arcadio. A. VI. & Probo Conss.

Quilibet poteſt locum proprium circundare muris. Sal.

X. Imperat. Honorius & Theodoſius A A. Monaxio præfecto P.

PEr prouincias Meſopotamiam, Oſdroenã, Euphratenſem, Siriam ſecundam, Phęniciam, Libanenſem, Ciliciam ſecũdã, vtranque Armeniam, vtrãque Cappadociam, Pontum Polemoniacum, atq; Helleſpontum, vbi magis hoc deſideratur, cæteraſque [g] prouincias cunctis volẽtibus permittatur murali ambitu fundos proprios [h] ſeu loca ſui dominii [i] conſtituta vallare. [k] Dat. III. Non. Maii Conſtantinop. Theodo. A. IX. & Cõſtantio III. Conss.

Inter menianum & menianum debet eſſe ſpacium. x. pedum, quando ambo ſunt priuatorum: ſed vbi alterum ſit publicum, cui appropinquatur priuatum, debet eſſe ſpaciũ quindecim pedum Sals.

XI. Iidem A A. Gen. præfecto prætorio.

MEniana [l] quę Gręco vocabulo [τετχιοσάς] appellãt, ſiue olim cõſtructa, ſiue in poſterũ in prouinciis conſtruenda niſi ſpacium inter ſe per decem pedes liberi aeris habuerint, modis omnibus D detruncentur. [m]

¶ In his vero locis in quibus ædificia priuatorum horreis publicis videntur obiecta obſtructione menianorum, quindecim pedũ [n] interualla ſeruentur. Quem intercapedinis modum ædificaturis quoq; proponimus: ita vt ſi quis intra definitum ſpacium, id eſt, decem pedum [o] menſuram, ædificare, vel intra quindecim pedum menianum poſſidere tẽtauerit: ſciat nõ ſolũ frabricata demoliẽda, ſed etiam ipſam domum fiſco noſtro aſcribendam. Dat. III. Kalend. Octob. Aſclepiodoto & Mariniano Conss.

Conſtitutio

---

[a] Solummodo.] ut pro mercibus alius de delatis, ut poſſint exportari: licet aliæ, quę ſimiles ſunt, nõ poſſint propter bannum vel edictum curiæ.

[b] NEmini.] facit ſ. e. l. 2.

[c] SIngularum. Semper muniis.] aliàs ſupermuniis.

[d] Dirutas.] non autem nouas ædificare coguntur. dic ergo q si ſocii ſunt, & unus velit reędificare, alij compellun tur, ut ſupra eodem l. ſi ut proponis. ſi vero nõ ſunt ſocij, idem, ſi tamen ſint curiales. aliàs nõ cõſtructio, ſed reſtitutio pcipitur, ut hac l. & ff. de dam. infe. l. ad curatoris, & ff. de offi præſid. l. præſes. 5. & deſtructio inhibetur, ut ſupra eodem. l. 2. & infra de iur. reipub. l. fin. li. 11.

[e] SI cui. Publicas ędes.] idem circa horrea publica, ut infra eod. l. meniana, & facit. ff. finiũ regun. l. ſi.

[f] Deſtructionis.] ut infra. eo. l. meniana.

[g] PEr prouincias. Cæteraſq;.] repete, per.

[h] Proprios.] aliud in publicis locis, ut ff. de ope. pu l. opus, & l. de operibus, & ff. de rerum di. l. antepe. ſed quia muri ciuitatum ſunt uniuerſitatis, non publici: ut inſtit. de re. diui. § nullius, ab vniuerſitatibus poſſunt fieri, non à ſingulari homine, ut poteſt intelligi dicta. l. de rerum diui. & eſt pro hoc hęc. l. & ĩ. de lõ. conſue. l. ſi. Acc.

[i] Sui dominii.] ut ff. de ſer. vrb. præd. l. imperatores. hoc autẽ fallit ſi ad ęmulationem alterius ciuitatis fiat, vel materiam ſeditionis præbeat, ut ff. de ope. pu. l. opus.

[k] Vallare.] ſubaudiunt quidam, principis auctoritate, argu. ff. de ope. pub. l. 3. & ſic no. ibi.

[l] MEniana.] Id eſt ſolaria, ut ff. ne quid in loco publi. l. 2. §. cum quidam, & hoc ſatis innuit inſt. Et nota q prima pars loquitur cum priuatum ædificium ſit iuxta priuatum: & ſecunda quando priuatum iuxta publicum. tertia loquitur de utroque. Item hęc lex loquitur quando iuxta ædificia ſit opus: ſed illa ff. finium regundorum. l. fin. quando iuxta agrum vel ſepem, & ideo aliud ſpacium ibi quàm hic ponitur. Accurſius.

[m] Detruncentur.] facit. ff de ſerui. vrb. præd l. imperatores, & ĩ. eo. l. ſi cui. ſi tamẽ ſciente te, & nõ contradicente fecit non compelles me forte deſtruere, ut ff. de mortuo infe. l. ſi propius, & ff. de dam. infe. l. qui bona. §. ſi quis iuxta. & ſic loquitur hic quando me ignorante vel inuito feciſti.

[n] Quindecim pedũ.] ut ſupra eodẽ. l. ſi cui.

[o] Id eſt decem pedum.] hoc quando iuxta priuatũ: quindecim, quando iuxta publicum, & facit infra de aquæduc. l. 1. li. 11. hęc tamẽ lex nõ ſeruatur.

---

[c] Viuianum.

Sociorum ſi unus velit reædificare, an alij compellantur.

Ciuitatũ muri non ſunt publici.

[†] Ex Co. Theo. lib. 15. ti. 1. l. 46.

[†] pro inclus. legitur i meis manuicn priscy us ſed mendoſe. legẽdũ enĩ eſt ἐξώστας. ſic. n. illas menopęlus vocat Menianũ li. 2. Prochiri c. 4. Contin.

Constitutio Græca Zenonis A. ad Adamantium præfectum vrbi.

Lex Zenonis de ſeruitutibus loquens, eſt generalis: licet ſit miſſa ad præfectum vrbis. Salicetus.

a Simplicem inſcriptionē adſcripſi, quę ſ. adhuc remāſerat in codicibus nr̄is manuſcriptis. Cōt.

ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΖΗΝΩΝ
Ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως.

Καὶ δικαίας εἰρήνης ἀπολαύοντες, καὶ τῶν ἔξωθεν πολέμων ἀπαλλάττεσθαι τοὺς ὑπηκόους βουλόμενοι, νουθετεῖν ἑκάστοτε προθυμούμεθα, διὸ καὶ τὸν παρόντα φέρομεν νόμον, ἱκανῶς ἀποδεικνῦντα ὡς καὶ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια δικαίως ἐδίδαξεν, καὶ ἡμεῖς προνοητικῶς τὰ B τὴν δυσχέρειαν λύοντα διορίζομεν, καὶ μικρὸν ἀποστάντες τῶν πρεπωδεστέρων τῇ πολιτείᾳ ῥημάτων, τοῖς τῷ πλήθει γνωριμωτέροις χρησόμεθα, ὅπως ἂν ἕκαστος αὐτῶν ἐντυγχάνων τῷ νόμῳ, μὴ δέοιτο ἑτέρου βοηθοῦ. ἔγνωμεν τοίνυν ἐκ τῶν ἐντεθέντων παρὰ τοῦ σοῦ μεγέθους, ὡς ὁ θεῖος νόμος τοῦ τῆς ἀθανάτου μνήμης πατρὸς ἡμετέρου Λέοντος, ὃν ἔθετο περὶ τῶν ἐν τῇδε τῇ ἐνδόξῳ πόλει κτίζειν βουλομένων, ἀμφίβολος. καὶ ἡμεῖς προστάττομεν, τοὺς τὰς ἰδίας οἰκίας ἀνανεοῦντας, τὸ ἀρχαῖον σχῆμα μηδαμῶς παρεξιέναι, ὥστε μὴ τοὺς οἰκοδομοῦντας ἀφαιρεῖσθαι φῶτα ἢ ἄποψιν τῶν γειτόνων, παρὰ τὸ πάλαι καθεστηκός. οὐ μὴν προστίθησιν ἔτι δήποτε δεῖν κρατεῖν ὅσον ὁ τῇ οἰκοδομίᾳ χρώμενος C δίκαιον ἔχοι, ἰδίᾳ προσῆκον αὐτῷ ἐκ συμφώνου ἢ ἐπερωτήσεως, ἐπιτρέπον ἀμείβειν, εἰ βουληθείη, τὸ παλαιὸν σχῆμα. τότε γὰρ θεσπίζομεν, εἰ σύμφωνον ἢ ἐπερώτησις βοηθοίη τῷ κτίζοντι, ἐξεῖναι αὐτῷ, κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ συμφώνου ἢ τῆς ἐπερωτήσεως οἰκοδομεῖν, εἰ καὶ τοὺς γείτονας, οἷς ἐναντιοῦται τὸ σύμφωνον, ἐντεῦθεν βλάπτειν δοκοίη. τῆς δὲ μου τῆς διατάξεως εἰπούσης καὶ ιβ ποδῶν χρῆναι καταλιμπάνειν μέσον τῆς τε ἰδίας καὶ τῆς τοῦ γείτονος οἰκίας τὸν οἰκοδομεῖν μέλλοντα, καὶ τὸ πλέον ἢ ἔλαττον προσθείσης, ὃ μεγίστην ἀσφάλειαν εἰκότως ποιεῖ, (τὸ γὰρ ἐνδοιάζον οὐκ ἐπιτήδειον εἰς ἀμφιβολίας ἀναίρεσιν) περιφανῶς κελεύομεν δυοκαίδεκα πόδας εἶναι μέσους ἑκατέρας οἰκίας, ἀρχομένους μὲν ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου τοῖς θεμελίοις οἰκοδομήματος, παραφυλαττομένους δὲ μέχρι πέρατος τοῦ ὕψους. καὶ τῷ τοῦτο τοῦ λοιποῦ παραφυλάττοντι ἐξεῖναι τὴν οἰκίαν ἐγείρειν ἐφ᾽ ὅσον βουλήσειεν ὕψος, καὶ θυρίδας κατασκευάζειν τὰς καλουμένας παρακυπτικάς, καὶ φωταγωγούς, κατὰ τὴν θείαν νομοθεσίαν. εἴτε νέαν οἰκίαν βούλοιτο κτίζειν, εἴτε παλαιὰν ἀνανεοῦν, εἴτε διαφθαρεῖσαν ἐκ πυρὸς οἰκοδομεῖν, μηδαμῶς ἐκ τούτου τοῦ διαστήματος συγχωρεῖσθαι τοῦ γείτονος ἄποψιν θαλάσσης ἀξίαν καὶ οὐ βεβιασμένην ἐξ οἱουδήποτε πλαγίου τῆς οἰκίας, ἣν ὁ γείτων ἴσως ἔνδον ἐν τοῖς ἰδίοις ἢ καὶ καθήμενος ἔχει, μηδὲ

A παρατρέπων ἑαυτὸν ἐν τῷ παρακύπτειν εἰς τὸ πλάγιον, καὶ βιαζόμενος ὥσπερ ἰδεῖν θάλασσαν. τὸ γὰρ τῶν κήπων τε καὶ τῶν δένδρων οὔτε παρείληπται τῇ προτέρᾳ νομοθεσίᾳ, οὔτε τῇ παρούσῃ προστεθήσεται. οὔτε γὰρ προσήκει. Μηδενὶ δὲ ἐξέστω κτίζοντι οἰκίαν ἐν μέσῳ ὄντος στενωποῦ, ἢ πλατείας, ὑπὲρ τοὺς δεκαδύο πόδας διὰ τοῦτο παραιρεῖσθαι μέρος τῆς πλατείας ἢ τοῦ στενωποῦ, καὶ τῷ οἰκείῳ προστιθέναι οἰκοδομήματι. οὐ γὰρ τὰ τῷ δημοσίῳ προσήκοντα βλάπτειν βουλόμενοι, καὶ τοῖς κτίζουσιν ἐπινέμειν, δεκαδύο ποδῶν εἶναι διάστημα ἐν μέσῳ τῶν οἰκιῶν διωρισάμεθα, ἀλλ᾽ ὥστε μὴ στενότερα εἶναι τὰ μεταξὺ τῶν οἰκιῶν διαστήματα, καὶ πλέον, εἴπερ πλέον ὄντος, ἔχειν ὡς ἔχει, καὶ τοῦ- B το μειοῦσθαι μὴ συγχωροῦντες, ἵνα τῇ πόλει τὰ οἰκεῖα περισώζηται δίκαια. εἰ δὲ τὸ παλαιὸν οἰκοδόμημα κατὰ τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τοιοῦτον ἦν, ὥστε ἔλαττον εἶναι τῶν ιβ ποδῶν μεταξὺ ἑκατέρας οἰκίας διάστημα, μὴ ἐξέστω παρὰ τὸ παλαιὸν σχῆμα ἢ ὑψοῦν τὸ οἰκοδόμημα, ἢ θυρίδας ποιεῖν, εἰ μὴ ι πόδες εἶεν ἐν μέσῳ. Τηνικαῦτα γὰρ παρακυπτικὰς μὲν ὁ κτίζων οὐ δυνήσεται ποιεῖν, οὐκ οὔσας πάλαι, ὡς εἴρηται. φωταγωγοὺς δὲ ποιήσει ἀπὸ ἓξ ποδῶν τοῦ κάτω εἰς ὕψος, μηδαμῶς τὸ καλούμενον ψευδόπατον ποιεῖν ἐν τῷ αὐτοῦ οἰκήματι τολμῶντος, φωταγωγοῦ θυρίδος κατασκευασθείσης, κατὰ τὸ εἰρημένον τῶν ἓξ ποδῶν τὸ ὕψος, καὶ σοφίζεσθαι τὸν νόμον. εἰ γὰρ τοῦτο ἐξείη, πάλιν αἱ φωταγωγοὶ διὰ τοῦ ψευδοπάτου παρακυπτικὴν πληρώσουσι χρείαν, καὶ C τὸν γείτονα βλάψουσιν. ὅπερ γίνεσθαι κωλύομεν, οὐδαμοῦ τὴν ἐκ τῶν συμφώνων ἤτοι ἐπερωτημάτων ἁρμόζουσαν τοῖς κτίζουσι βοήθειαν (εἴπερ ὅλως ὑπάρχει τοιαύτη τις) ἀναιροῦντες. Ἔτι δὲ τοῦ προτέρου νόμου κελεύοντος ρ πόδας ἐξεῖναι τὰς οἰκίας εἰς ὕψος αἴρειν τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς πρώην διαφθαρείσας, εἰ καὶ παρὰ θαλάσσης ἄποψιν ἕτερος βλάπτοιτο, καὶ ταύτην ἀναιροῦντες τὴν ἀμφιβολίαν, θεσπίζομεν, τοῦτο αὐτὸ κρατεῖν ἐπὶ τῶν ἐμπρησθεισῶν οἰκιῶν, εἴτε τῶν ἀνανεουμένων καὶ ἐπὶ τῶν οὐκ οὐσῶν μὲν πρότερον, κτιζομένων δὲ νῦν. Μετὰ ταῦτα καὶ ἐπὶ τῶν πυρὸς μὲν βλάβην μὴ δεξαμένων, διὰ παλαιότητα δὲ ἢ καὶ τινὰ οὖν ἄλλην αἰτίαν σαθρῶν γινομένων, καὶ ἐπὶ πάσης οἰκίας οἰκοδομουμένης. ρ ποδῶν εἴη διάστημα ἐν μέσῳ τῶν ἀμφιβαλλομένων τόπων, κωλύματος χωρίς. γίνεσθαί τε οἰκοδομήματα, εἰ καὶ τῆς ἄλλοις διαφερούσης οἰκίας τὴν ἐπὶ θάλασσαν ἄποψιν λυμαίνεται. Τὰς δὲ ἀπὸ μόνων μαγειρείων, ἢ τῶν καλουμένων ἀποπάτων, ἢ ἀφεδρώνων, ἢ κλίμακος, ἢ διαβάσεων, πρὸς πάροδον μόνην χρησίμων, ὃ καὶ τούτων ἃ καλοῦσιν οἱ πολλοὶ βαστέρνια, ἄποψιν εἰς θάλασσαν βλάπτειν ἐξέστω, κἂν ἐντὸς ρ ποδῶν βούλοιτό τις οἰκοδομεῖν, εἰ καὶ δυοκαίδεκα πόδες ἐν μέσῳ τυγχάνοιεν. ταῦτα δὲ παραφυλαχθῆναι θεσπίζομεν, ὅτε μὴ ὑπάρχει τινὶ σύμφωνον, ἐπιτρέπον οἰκοδομεῖν. τοὺς δὲ κτίζοντας ἀπὸ συμφώνου τοῦ γείτονος ἐμ-

μένειν τοῖς συγχωρηθεῖσι. Τηνικαῦτα γὰρ καὶ μὴ παραφυλαχθέντος διαστήματος, κατὰ τὸ σύμφωνον ἐπιτρέπομεν ἐγείρεσθαι τὰς οἰκοδομὰς, εἰ καὶ βλάπτοιεν παρὰ θαλάσσης ἄποψιν τοὺς συμφωνήσαντας, ἢ τοὺς τὰς ἐκείνων οἰκίας διαδεξαμένους. ἐπειδὴ τὰ ἤδη τισὶν ὑπάρχοντα ἐκ συμφώνων δίκαια οὐ προσήκει διὰ τῶν γενικῶν ἀναιρεῖσθαι νόμων. Ἔτι δὲ θεσπίζομεν, τὰ καλούμενα σολάρια, μετὰ τὸν παρόντα νόμον, μὴ ἐκ μόνων ξύλων τε καὶ σανίδων γίνεσθαι, ἀλλὰ τῷ τῶν λεγομένων ῥωμανισίων οἰκοδομεῖσθαι σχήματι. δέκα δὲ ποδῶν εἶναι διάστημα μεταξὺ δύο σολαρίων ἀντικρυόντων ἀλλήλοις. εἰ δὲ τοῦτο μὴ δυνατὸν εἴη διὰ στενοχωρίαν τοῦ τόπου, ἐκ παραλλαγῆς γίνεσθαι τὰ σολάρια. εἰ δὲ αὐτὸς ὁ στενωπὸς μὴ περαιτέρω δέκα ποδῶν εἴη, μηδ' ἐπιχειρεῖν ἐκ μηδετέρου μέρους σολάρια ἤτοι ἐξώστας κατασκευάζειν. καὶ τὰ γινόμενα δὲ, ὃν τρόπον εἴρηται, κελεύομεν ἀφεστάναι τοῦ ἐδάφους εἰς ὕψος ποδῶν δεκαπέντε διάστημα, καὶ μηδαμῶς κατὰ κάθετον αὐτῶν κίονας λιθίνους ἢ ξυλίνους ἐπὶ τῷ ἐδάφει ἵστασθαι, ἢ τοίχους κατασκευάζεσθαι. ὥστε μήτε τὸν ἀέρα τὸν ὑπὸ τοῖς ἐν τῷ ὕψει γινομένοις, ὡς εἴρηται, σολαρίοις ἀποστρέφεσθαι, μήτε ἐντεῦθεν στενότερον γίνεσθαι τὸν στενωπὸν, καὶ τὴν δημοσίαν πάροδον. Κωλύομεν δὲ καὶ κλίμακας ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀρχομένας τοῦ στενωποῦ γίνεσθαι, ἀναγούσας ἐπὶ τὰ σολάρια. ὥστε ἐκ τῆς ἀσφαλεστέρας κατασκευῆς, καὶ ἐκ τοῦ μὴ σφόδρα πλησιάζειν ἀλλήλοις τὰ σολάρια, κουφοτέρους καὶ σπανιωτέρους συμβαίνῃ ποτὲ, καὶ εὐκολώτερον δὲ παύεσθαι, ἐκ τοῦ πυρὸς κινδύνους τῇ πόλει, καὶ τοῖς ἔχουσι τὰς οἰκίας. Εἰ δὲ παρὰ τὸν ἡμέτερον νόμον γένηται σολάριον, ἢ κλίμαξ, οὐ τὸ γεγονὸς ἐκκοπήσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς οἰκίας κύριος δέκα χρυσίου λιτρῶν ζημίαν ὑπομενεῖ. καὶ ὁ διατυπώσας ἀρχιτέκτων, ἢ ἐργολάβος, ἑτέρας δέκα χρυσίου λίτρας καταθήσει. καὶ ὁ ἐργασάμενος τεχνίτης, οὐχ οἷός τε ὢν διὰ πενίαν ζημιοῦσθαι, τὸ σῶμα αἰκισθεὶς, τῆς πόλεως ἐξελαθήσεται. Πρὸς τούτοις παρακελευόμεθα, μηδενὶ ἐξεῖναι πολλοὺς ἐφεξῆς κίονας ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς, ἀπὸ τοῦ καλουμένου μιλίου ἄχρι τοῦ καλουμένου καπετωλίου, ἢ φράττειν οἰκήμασιν ἐκ σανίδων μόνων, ἢ καὶ ἄλλοις ἐν μέσῳ τῶν κιόνων κατασκευαζομένοις. ἀλλὰ μὲν τὰ τοιαῦτα οἰκήματα μὴ ὑπερβαίνειν πλάτος μὲν ποδῶν ἓξ σὺν τοῖς τοίχοις, ἐπὶ τὴν πλατεῖαν, ὕψους δὲ ποδῶν ζ. ἐκ παντὸς δὲ τρόπου διὰ τεσσάρων κιόνων τὰς παρόδους ἐλευθέρας καταλείπεσθαι, τὰς ἀπὸ τῶν στοῶν ἐπὶ τὰς πλατείας. καλλωπίζεσθαι δὲ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα, ἤτοι ἐργαστήρια, μαρμάροις ἔξωθεν, ὥστε κάλλος μὲν διδόναι τῇ πόλει, ψυχαγωγίαν δὲ τοῖς βαδίζουσι. Τὰ δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσι τῆς πόλεως, ἐν τοῖς μέσοις τῶν κιόνων τόποις κατασκευαζόμενα ἐργαστήρια, καθάπερ ἂν δοκιμάσειε τῇ πόλει συμφέρειν ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, καὶ τοῦ μέτρου ἕνεκα καὶ τοῦ τρόπου

A κατασκευάζεσθαι θεσπίζομεν, τῆς ἰσότητος δηλαδὴ πάσης φυλαττομένης, ὥστε μὴ τοῦτο ἐπὶ τινῶν ἐπιτραπὲν, ἐφ' ἑτέρων κωλύεσθαι. Κἀκεῖνο δὲ νομοθετοῦμεν, ὥστε μὴ τὰς τῶν συκοφαντῶν κακοτεχνίας τοῖς ἐπιεικέσι λυμαίνεσθαι. πολλοὶ γὰρ φθόνῳ δίκας, οὐκ ἀδικήματός τινος τοῖς οἰκοδομεῖν βουλομένοις ὑφαίνοντες, ἀναβολῶν αὐτοῖς αἴτιοι γίνονται. ὥστε τὸν οἰκοδομεῖν ἀρξάμενον, εἶτα κωλυθέντα, καὶ τὸ ἔργον ἀτελὲς καταλιπεῖν ἠναγκασμένον, καὶ πρὸς τὸ δικαστήριον ἀφελκόμενον, τὸ χρῆμα, ἐξ οὗ τὴν οἰκίαν ἐγείρειν ἤλπισεν, ἀναλίσκειν περὶ τὴν δίκην. καὶ, τὸ πάντων ἀτοπώτατον, μετὰ τὸ ψήφου νικώσης ἐπιτυχεῖν, ἔτι καθάπερ ἀλύτοις τισὶ συμπεπλέχθαι δεσμοῖς τοῦ κωλύσαντος τὸ ἔργον προ- B σχήματι μὲν ἐφέσεως τὰς κυρίας ἀναμένοντος, τῷ δὲ ἐμποδὼν γίνεσθαι τῇ οἰκοδομίᾳ ἐπὶ ταῖς τοῦ γείτονος συμφοραῖς εὐφραινομένου. Προστάττομεν τοίνυν ἐπὶ τῶν τοιούτων ὑποθέσεων, εἰ ἔφεσις ἐπιδοθείη κατὰ τῶν τυπωθέντων παρὰ τοῦ διαγνόντος, ἅμα τῷ δοθῆναι παρὰ τοῦ δικαστοῦ τὴν ἀναφορὰν, ἤτοι τύπον ἔγγραφον, καὶ μὴ παραφυλαχθείσης κυρίας, ἐξεῖναι τῷ νενικηκότι καὶ τῷ ἡττηθέντι ἅμα ἢ καταμόνας εἰς τὸ δικαστήριον τῆς σῆς εἰσιέναι μεγαλοπρεπείας. καὶ τοῦ ἀντιδίκου κληθέντος, κατὰ τὸ σύνηθες, εἰ ἄπεισι, τὸν ὅρον τοῦ διαιτητοῦ φανερὸν ποιεῖν, ἵνα πάσης ἀναβολῆς ἐκκοπείσης, νόμιμον ἐπιτεθείη πέρας τῇ ὑποθέσει. καὶ μὴ χειμῶνος, εἰ τύχοι, παρόντος, ἢ πλησιά- C ζοντος, ἕως περιμένωσι τοὺς μακροὺς τῶν ἐμπροθέσμων χρόνους, τὸν οἰκοδομεῖν βουληθέντα, καὶ μὴ δικαίως κωλυθέντα, ζημίας ἀφορήτους ὑπομένειν. παραπλήσιον δὲ, εἰ καὶ τις ὑποθέσει τοιαύτῃ ἐφεῖναι βουληθείη, μεμνημένος τοῖς παρὰ τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας ἐψηφισμένοις, παραχρῆμα τὴν καλουμένην consultationa γίνεσθαι, καὶ δίδοσθαι καὶ αὐτῷ καὶ τῷ νενικηκότι σκοπεῖσθαι κατὰ τὸ εἰωθὸς τὴν ψῆφον, ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν παλατίῳ, μηδεμιᾶς ἀναβολῆς γινομένης. Γινωσκέτωσαν δὲ πάντες, ὅσοι κωλύειν ἐπιχειροῦσι τοὺς οἰκοδομοῦντας, ὡς ἡττηθέντες καὶ τὰς ζημίας αὐτοῖς πάσας τὰς συμβάσας καταθήσουσι, καὶ τὴν ὑλῶν τιμὴν, ἃς εἰκὸς διαφθαρῆναι, ἢ χείρους γίνεσθαι ἐν τῷ τῆς δίκης D χρόνῳ. καὶ τῶν οὐ δικαίως ἐπιχειρησάντων οἰκοδομεῖν, εἰ ἡττηθεῖεν, καὶ τὰς ζημίας τῷ κεκωλυκότι τὸ οἰκοδόμημα, καὶ δίκην εἰπεῖν περὶ τοῦ τοῦ ἠναγκασμένῳ, κατατιθέντων. πᾶσαν μέντοι τοιαύτην δίκην ἐξ ἀποφάσεως μόνου τοῦ δικαστηρίου τοῦ σοῦ μεγέθους κρίνεσθαι κελεύομεν, καὶ μήτε ἄλλον τινὰ τῶν ἐνδόξων ἀρχόντων ἀκροάσασθαι τοιαύτης ὑποθέσεως, μήτε τινὰς τῶν ἀγωνιζομένων τοιαύτην ὑπόθεσιν, στρατείας ἢ φόρου χρῆσθαι παραγραφῇ. ἕνεκα τοῦ μὴ δικάσασθαι, ἢ μὴ καταθεῖναι τὰς ζημίας, ὅσας δώσουσι τῇ ψήφῳ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου τῆς πόλεως, ἢ τοῦ παρ' αὐτοῦ δοθέντος διαιτητοῦ, προσαχθείη, ἀλλὰ τὴν ἀπαίτησιν

ὑπο-

ὑπομένειν τὸν ἡττηθέντα, διὰ τῆς τάξεως τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας, μηδενὸς ἐπὶ τούτῳ χωρουμένου φόρου παραγραφῇ. Προνοείτω δὲ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, ὥστε μὴ τινὰς τῶν ἐργολάβων ἢ τεχνιτῶν, ἀρξαμένους ἔργου, τοῦτο καταλιμπάνειν ἀτελές. ἀλλ' αὐτὸν μὲν τὸν ἀρξάμενον λαμβάνοντα τὸν μισθὸν, ἀναγκαζέτω πληροῦν τὸ ἔργον, ἢ διδόναι τὴν ἐντεῦθεν συμβαίνουσαν ζημίαν τῷ οἰκοδομοῦντι, καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ τοῦ μὴ τὸ ἔργον πληροῦσθαι γινομένην βλάβην. εἰ δὲ πένης τε εἴη τυχὼν ὁ τοῦτο ἁμαρτὼν, πληγάς τε λαμβανέτω, καὶ ἐκβαλλέσθω τῆς πόλεως. μὴ κωλυέσθω δὲ ἕτερος τῆς αὐτῆς τέχνης τὸ παρ' ἑτέρου ἀρχθὲν ἐκπληροῦν. ὅπερ ἔγνωμεν τολμᾶσθαι κατὰ τῶν οἰκοδομούντων οἰκίας παρὰ τῶν ἐργολάβων τεχνιτῶν, οὔτε αὐτῶν τὸ τέλειον ἐπιτιθέντων οἷς ἤρξαντο ἐργάζεσθαι, οὐδὲ ἑτέροις τὰ αὐτὰ ἔργα ἀναπληροῦν συγχωρούντων, ἀλλὰ ἐνεγκεῖν ἀφόρητον ζημίαν ἐντεῦθεν τοῖς τὰς οἰκίας κατασκευάζουσι μηχανωμένων. ὁ δὲ παραιτούμενος τὸ παρ' ἑτέρου ἀρχθὲν ἐκπληρῶσαι δι' αὐτὸ τοῦτο ὅ, τι ἕτερος ἤρξατο, καὶ αὐτὸς παραπλησίαν τῷ καταλιπόντι τὸ ἔργον ὑπεχέτω δίκην. B

ANTONIVS CONTIVS iuris ſtudioſis.

Qvid in hac lege reſtituenda, vel in Latinum ſermonē trāſferēda præſtiterimus, experiemini, ſi hanc noſtram operam cum editione Portana & Scringeriana contuleritis. nam in vtraque ſequens conſtitutio erat acephala, & in altera ita corrupta & tranſlata, vt magna ex p̃te aieret q̃ hęc negat, negaret, q̃ hac aſſerit. En quanta in legibus vel edendis vel trāſferendis cautio. vtraque etiā editio, prima ipſius cōſtōnis verba in inſcriptionem ipſius trāſtulit. altera ſic, Ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως καὶ δικῶν. Εἰρήνης ἀπολαύοντες &c. Altera vero ſic, Ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως καὶ δικῶν εἰρήνης ἀπολαύοντι. Τὸν παρόντα &c. Qui error ei contrarius eſt qui ante Holoandrum obtinuerat in principio conſtitutionis de Iuſtinianeo codice confirmando, ut illa verba inſcriptionis, Ex præfecto huius almæ vrbis, in textum ipſius conſtitutionis irreperent, hoc modo, Ex præcepto huius almæ vrbis &c. Quis autem vnq̃ appellari audijt præfectum vrbis, præfectũ iudiciorum, aut iudiciorum pacis? Itaque quamuis ſola coniectura adiutus ſim in huius legis principio reſtituendo, omnibus tamen vobis probatũ iri iudicium meũ ſpero. Eſt autem elegantiſſima lex, & ad multos iuris articulos controuerſos, ſiqua alia, apprime vtilis. A

Sequitur ſuperior lex in latinum ſermonem conuerſa per Antonium Contium iuris antecesſorem in metropoli Biturigum.

XIII. Imp. Zeno Adamantio Præfecto vrbis.

Et litibus & extraneis bellis populos nobis ſubditos eximere pacis ſtudio volentes, paſſim leges ſcribere optamus, & hanc ſubinde ferimus legem dilucidè admodum demonſtrantem & quę tua magnificentia ſuggeſſit, & prudentiſſime ambigua definientem: parumq; recedentes à ciuilibus verbis ijs quæ vulgo notiora ſunt, vtemur, ut quicunque in hanc legem fortè inciderit, alio minime indigeat auxilio. B

Huius conſtõnis mētio fit in Nouel. Iuſtinia. 63. & 165. quas ad ampliorē huius legis cognitionē conferre non inutile fuerit.

Sanè ex relatione magnitudinis tuæ cognouimus diuinā legē immortalis memorię patris noſtri Leonis, quam ſuper his poſuit qui in hac glorioſa vrbe ędificare voluerint, ambiguā eſſe. Et nos itaque præcipimus, vt qui proprias domos renouare cupiunt, veterem formam nullatenus excedant: vt nec hi qui nouas ædificant, lumen aut proſpectum vicinis auferant, ſecundum ea quæ olim cōſtituta ſunt. Non autem adiecerim etiam oportere illud obtinere, qualequale ius is q̃ ædificat habeat, cum facultatem habeat ex pacto vel ſtipulatione mutādæ ſi velit veteris formæ. Tūc enim ſancimus, ſi pactũ vel ſtipulatio ædificanti ſuffragetur, licere ipſi ſecundum pacti vel ſtipulationis robur ædificare, etiam ſi officere vicinis quibus pactũ aduerſatur, exinde videatur. Sed cum noſtra conſtitutio dicat duodecim pedes oportere relinqui ab eo qui ędificaturus eſt, inter propriam & vicini domum, & plus vel minus adiicias, quod magnam profecto cautionem [1] facit (nihil enim dubium aptum eſt ad tollendam ambiguitatem) perſpicue iubemus duodecim pedes eſſe intermedios inter vtramque domum, incipientes quidem à ſuperpoſita fundamētis ædificij parte, eademque obſeruatione perſeuerante ad ſummum vſque altitudinis culmen. & ei q̃ hoc in poſterum obſeruauerit, licere domum in quantam voluerit altitudinem excitare & attollere, & feneſtras fabricare tam quæ proſpectiuę [a] dicuntur, quàm quæ luciferę, [b] ſecundum diuinam conſtitutionem, ſiue nouam domum velit extruere, ſiue veterem inſtaurare, ſiue ex incendio collapſam C D

[1] ἀσφάλειαν, forte legendum ἀμφιβολίαν, ut & infra eadē lege §. ἔτι διό.

[a] παρακυπτικαὶ [b] φωταγωγοί.

lapſam exædificaræ: Nulla licentia ex hoc ſpacio conceſſa tollendi vicino directum & omni ex latere domus inuiolatum in mare proſpectum,quem domi ſtans vel ſedens habet,neq; detorquẽdi hũc ipſum proſpectũ, ita vt cogatur ex obliquo mare aſpicere. Qđ autem ad hortos atque arbores attinet: nec aliquid in ſuperioribus conſtitutionibus cõprehenſum eſt, * nec de his hic aliquid addetur. neque enim conuenit. Nulli autem liceat ædificanti domum iuxta compitum, ſorte aut angiportum vel plateam, duodecim pedibus latiorem auferre partem plateæ vel compiti, & proprio ſuperaddere ædificio. Non enim quæ ad rempublicam pertinent, minuere, & ædificantibus diuidere volentes, duodecim pedum interuallum in medio domorum definiuimus,ſed ne anguſtiora ſint domorum interualla. ſi autem maius ſit ſpacium, maneat vetus diſtantia. non enim eam minui concedimus, ſed ſeruari vrbi propria iura. Si autem vetus ædificiũ ſecundum veterem formam tale erat, vt minus eſſet domorum abs ſe inuicem ſpacio duodecim pedum interuallũ,ne liceat præter veterem formã in altitudinem ædificiũ erigere,vel feneſtras facere,niſi decẽ pedes in medio intercedant. tunc enim proſpectiuas is qui ædificabit,non poterit facere,niſi antea quoque fuerint, vt dictum eſt. Luciferas vero faciet vtique ſex pedum ab imo in altum interuallo:eo tamen nõ audente vllo modo facere id quod uocatur pſeudopatũ. (.i.falſum aut fictitium tabulatum aut pauimentum in ipſo ædificio) & ita ab hoc pſeudopato ad ſex pedum altitudinem luciferas feneſtras excitare,& ſophiſticè legẽ intepretari & cauillari. Si.n.hoc liceat,eueniet iterũ vt luciferæ æquent proſpectiuarum vtilitatem,& vicino noceant. qđ quidem fieri ꝓhibemus, nullatenus competens ædificãtibus vel ex pacto vel ex ſtipulatione ius tollẽtes,ſi qđ tale ꝑſus cõpetat. Inſuꝑ cũ priore lege cautũ ſit,centum pedes altas domos cõbuſtas inſtaurare licere, etiã ſi alteri proſpectum in mare prohibeant: hãc etiam tollentes ambiguitatem,conſtituimus hoc obtinere tam in his quæ poſt cõflagrationem renouatæ ſunt, quàm quæ nunquã antea fuerunt,& nunc primum extruuntur. Sed & in his quæ nullam ignis iniuriam ſenſerunt, vetuſtate autem aut alia quacunque cauſa defecerunt,& in omnibus omnino domibus quæ ædificantur,ſi centum pedum ſpatium relinquatur inter circumiacentia loca, omni impedimento ceſſante fiant ędificia,etiã

* παρείλειπται.

A ſi alijs domibus proſpectũ in mare adimãt. Proſpectum autem hunc liceat auferre à ſolis culinis vel latrinis, vel ſeceſsibus, vel ſcalis,vel traiectibus ad ſola diuerticula vicorũ pertinentibus, vel baſternijs, quamuis & intra centum pedes uelit quis ædificare, ſi modò tamẽ duodecim pedes in medio intercedant. Hæc autem obſeruari volumus quãdo nullum adeſt pactum quod ædificare volentem adiuuet. Qui autẽ ex pacto vicini ædificant,intra definitum ab eis modum ædificent. tunc enim & eo nõ cuſtodito ſpacio ꝑmittimus attollere ędificia, etiam ſi proſpectum adimant ijs qui conſenſerunt & pacti
B ſunt,aut qui in eorum domos ſucceſſerunt: quandoquidem competentia iam quibuſdam ex conuentione iura,per generalem auferri legem non oportet. Item illud etiam ſtatuimus,ne ea quæ vocantur ſolaria, poſt hanc legem ex ſolis lignis & tabulis cõſtruãtur, ſed ad eorum quæ Romanẽſia dicũtur, modum & figuram ædificẽtur, & inter duo ſolaria ex aduerſo ſeſe ſpectantia, decem pedes relinquantur. ſin hoc præ loci anguſtia fieri non poſsit, tunc ſolaria fiant ἐκ παραλλαγῆς,hoc eſt ut ſe inuicem non ex aduerſo vel ἐκ παραλλήλου reſpiciant,ſed alternis,& ex obliquo atque tranſuerſo. Si verò ſpaciũ
C medium decem pedes non excedat,tunc nulla ex parte nec aduerſa nec tranſuerſa liceat ſolaria aut meniana ** fabricare. Quæ verò ſecundum ſupraſcriptam formam ædificabuntur,iubemus alta eſſe ab imo ſolo pedes quindecim,& eorum quidem columnas lapideas aut ligneas ita ſolo imponi iubemus, vt non ad cathetum ſiue perpẽdiculũ ſtent, ſicuti nec muros, vt nec aer qui eſt ſub illis in ſuperiore parte,vt dictum eſt,conſtitutis ſolarijs,obturetur,nec ex hoc anguſtior fiat angiportus, & publicum iter. Prohibemus autem & ſcalas à ſolo angiportus inchoare,& ad ſolaria ducere,ita vt tam ex impenſa & præparatione firmiore,quàm quòd nõ
D ita proxima ſint inter ſe ſolaria,breuiora & rariora & extinctu faciliora ex igne pericula ciuitati,& his qui domos habent, immineant. Si autem contra noſtram hanc legem fiat ſolarium vel ſcala, non id ſolum quod factum fuerit, detruncabitur,ſed etiam ædificij dominus decem auri librarum pœnam expectabit: & qui deſignauit architectus, aut qui opus recepit, aliàs decem auri libras perſoluet: & qui fabricauerit artifex, ſi per inopiam non potuerit pœnam ſoluere,corpore luens à ciuitate fiat extorris. Prę terea iubemus nemini licere multas ex ordine col-

** ἐξώστας verti meniana. ſic enim appellari ſcribit Honorius Imperator l. Meniana. C. eod. ti. & ita hoc etiã docet Harmenopulus lib. 2. c. 4. Contin.

dine col-

dine collocatas columnas in publicis porticibus & ſtationibus ab eo quod vocatur Milium, *vſque ad Capitolium obſtruere ædificijs, vel ſolis etiam tabulis, vel alijs quibuſuis rebus in medio columnarum extructis: ſed ipſa quidem ædificia non excedant in latitudine pedes ſex, comprehenſis etiam parietibus plateā verſus: in altitudine vero pedes ſeptem. Omnimodo autē volumus per quatuor columnarum ordines relinqui à porticibus ad plateas liberum iter: decorari quoque huiuſmodi tabernacula ſiue officinas exterius ſaltem marmore, vt & ciuitati ſint decori, & tranſeuntibus voluptati. In reliquis autem ciuitatis regionibus extructas in medijs columnis officinas, prout vrbi eſſe vtile & quatenus & quomodo exiſtimaueris, extrui ſancimus, omni æqualitate ſeruata, ne quod vni permittitur, cæteris prohibeatur. Et hoc quidem conſtituimus, vt ne calumniantium dolis & machinationibus, æquis & bonis viris periculū ſtruatur. Multi enim ædificaturis, lites, non ex iniuria aliqua accepta, ſed per inuidiam ſubſtruentes, intermiſsionum illis cauſam præbent: vt eū qui iam cœperat ædificare, prohibitum, & opus imperfectum relinquere coactum, & in ius tractum, pecuniam ad ædificationem repoſitam, litigando conſumere cogant: & (quod omnium incommodiſsimum eſt) poſtquam victricem ſententiam retulit, adhuc quaſi indiſſolubilibus vinculis obligari contingit, dum appellationis prætextu fatales dies expectare cogitur, & ex hac fruſtratione, & ædificationis interruptione voluptatem capit eius aduerſarius. Adijcimus itaque in eiuſmodi caſibus, ut ſi appellatio ab his quę ab arbitro definita ſunt, interceſſerit, ſimul atque miſſa fuerit ad iudicem relatio vel forma ſcriptis redacta, licere victori & victo, non obſeruato legitimo appellationis introducendæ tempore, vnà cū aduerſario vel ſoli ad tuæ magnificentiæ tribunal accedere, & aduerſario ex more vocato, ſi abſit, terminum rei controuerſæ facere: vt omni mora abſciſſa, legitimus liti finis imponatur, ne hyeme, ſi ita acciderit, præſente vel imminente, dum longos appellationum dies ſtatos expectare cogitur is qui iniuſtè ab incepto ædificio prohibitus eſt, damna intolerabilia ſuſtineat. Quod au-

*Videtur legēdum eſſe miliarum, vt intelligatur hic illa colūna aurata quæ in capite fori Romani ad ædem Saturni fixa erat, in qua inciſæ oēs viæ Italiæ terminabantur, vt ex Plinio li. 3. c. 5. Suetonio in Othone, Tacito li. 15. cōtitar. Contius.

A tem eſt proximum, ſi etiam quis in huiuſmodi controuerſijs appellare *voluerit, cōquerens de magnitudinis tuæ ſententia, illico eam quam dicunt cōſultationem fieri iubemus: & dari tam victo quàm victori, vt de more ſententiā ipſam accuratius expendāt in ſacro noſtro palatio, omni mora ceſſante. Nouerint autem quicunque ædificanteis impedire præſumpſerint, quòd ſi victi fuerint, & omne quodcunque contigerit damnum, reſarciēt, & materię precia quam probabile erit corruptam aut deterioratam eſſe inter litium moras, rependent. Quod autem ad eos qui iniuſte ædificare tētauerint, B attinet: & hi ſi victi fuerint, damna ei q ædificium prohibuerit, & cauſę ideo adeſſe coactus fuerit, refundent. Omnē autem huiuſmodi cōtrouerſiā in ſolo magnitudinis tuæ iudicio decidi præcipimus: & neque vlli cuiquam illuſtrium magiſtratuū audire huiuſmodi cauſas, neque ex hac cauſa litigantes, militiæ vel fori præſcriptione ad detrectandum iudicium, vel ſumptuum & damnorum quæ ſententia glorioſiſsimi præfecti vrbis, aut ab ipſo dati cognitoris continebuntur, ſolutionem detrectandam permittimus, ſed exactioni eos ſubijci volu- C mus, qui ex decreto magnificentiæ tuæ victi fuerint, nemine ad hoc fori præſcriptione vtente.

Prouideat autem magnificentia tua, ne quis redemptorum aut fabrorum aut artificū opus à ſe inchoatum relinquat imperfectum, ſed vt accepta mercede opus qđ incępit perficere cogatur: vel omne damnū qđ inde ędificare volens acceperit, & quidquid omnino diſpēdij ſenſit ex eo quod opus perfectum non fuerit, ſarciat. Si autem penuria laboret qui ita deliquerit, fuſtibus cæſus ciuitate eijciatur. Nullus autem id perficere prohibeatur quod ab altero cœptum opus fuerit: quod præſumi cognouimus à quibuſ- D dam artificibus vel redemptoribus, nec iis quę ipſi cœperint, finem imponentibus, nec alios id perficere ſinentibus, atque inde damnum intolerabile inferentibus ijs qui domos ſuas fabricari cupiunt: Qui itaque hoc ſolo recuſat opus perficere, quòd ab alio antea inchoatum ſit, is eandem pœnam excipiat, quam is excepit qui opus reliquit.

*Hinc clarè liquet licuiſſe à pręfecto vrbi appellare: qđ tamen aliquando prohibitū fuit: ſed poſtea iterū permiſſum. C. T. de appellationib. l. 23. l. 2. C. de his qui per metū iudicis nō appel. In eo ergo minor fuit præfecti vrbis auctoritas, quàm Pręf. prætorio. Idē ſignificat Symach. & ipſe pſ. vrb. lib. 1. epiſt. 41. Contius.

XIII Imp. Iuſtinianus A. Ioanni P.P.

Cum dubitabatur, utrū conſtitutio Zenonis †[a] diuę memoriæ ad Amantium† pręfectum vrbi ſcripta, quæ de ſeruitutibus loquitur, localis eſſet,

a Cum dubitabat.] Zenonis.] ſed vbi eſt?

† quę ſuperius inſerta eſt. Contius.

† Legēd. Adamantium. Cōtius.

a Manētibus] nota ſic ꝟ. de teſta. l. ſancimus, & de ap. l. pręcipimus, in fi. facit ad l. iſtam. ꝟ. de aquæductu. l. hac lege, li. 11.

A dicat ſe incontinenti paratum probare, eſt audiēdus & expectandus per tres menſes, & poſtea ſi non probaue rit, poterit ille ædificare: oblata tñ ſatiſdatione, & ſic loquitur hic, & ad hoc eſt argu. ff. ut in poſ. le. l. ſi is à quo, in princ. & ff. ad Trebellia. l. ille à quo. §. 1. & ff. ad exhib. l. 3. §. ibidem.

DE NOVI OPERIS NVNCIATIONE.

Quidam habent hic rubricam de noui operis nunciatione: ſed non eſt neceſſaria. ſatis enim pertinet hac lex ad ſuperiorem materiam. Et nota quod hac nunciatio fit tribus modis, ut ff. de ope. noui nun. l. de pupillo, §. meminiſſe.

b De operis noui.] Prohibere. per nouam denunciationem. Vel verius dic per ueterē. Accurſius.

c Feſtinare.] ſi ſuper hoc adeatur.

d Cauſam dirimere.] nota ſpeciale cō tra regulam generalem. ꝟ. de iudi. l. properandum. vel certe hic non dicit cauſam debere finiri intra tres menſes: ſed debere expectari, vt probet ſi uelit.

e Impedimētum.] Intra tres menſes. ſic ergo ſi ante tres mēſes, ſi etiam millies ſatiſdet, non tamen permittitur ædificare: nam & hic deproperabat facere opus, & ſatiſdare volebat: non tamen permittiē niſi poſt tres menſes, & ſic contradicunt plures leges, ff. de ope. noui nuncia. l. prętor. §. ſi quis paratus, & §. hoc autem interdictum, & l. de pupillo §. ſi is cui. quibus & alijs pluribus dicitur, ꝙ ſi ille cui nunciatum eſt nouum opus, paratus eſt ſatiſdare: pro ſatiſdato habetur ſi nunciator non recipit. Sol. dicunt hic quidam loqui cum denūciatio facta eſt per prætorē: ibi per ſe. Secundi dicunt eſſe in arbitrio actoris ſiue nunciatoris velit recipere ſatiſdationem vel non, vt ſi reciperet, ſtatī fit facta remiſſio, & poſſit ille ædificare, vt in contrarijs. ſi vero nolit recipere ſatiſdationem: ſed

Opus nouū ſi nuncietur alicui, an ſit pmittendus ædificare ſi velit ſatiſdare.

& huic florentiſsimæ vrbi dedicata, & deberent illius quidem iura in hac obſeruari, antiqua vero, quæ contraria ſunt, locū habere in prouincijs: indignum eſſe noſtro tempore putantes aliud ius in hac regia ciuitate de huiuſmodi obſeruari, aliud apud noſtros eſſe ꝓuinciales, B ſancimus eādē cōſtitutionē in omnibus vrbibus Romani ĩperij obtinere, & ſm eius definitionē omnia procedere: & ſi qđ ius ex ea lege innouatū eſt à veteri diſpoſitione, hoc & in ꝓuincijs à ꝑſidibus earum obſeruari: cæteris videlicet omnibus, q̃ non per Zenonianam legē innouata ſunt, ſed veteribus legibus comprehenſa, in ſua firmitate in omni loco manentibus. [a] D. Kal. Septem. Cōſtātinop. poſt conſulat. Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

TITVLVS XI.

DE NOVI OPERIS NVNciatione.

Si nunciator noui operis ſit paratus ſtatim de iure ſuo docere, debet audiri, & de cauſa cognoſci: & intra tres menſes termi nari: quibus per actis auditur ædificator, ſi offerat ſatiſdationem de opere demoliendo. Saliceius.

I. Imp Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

D E operis noui nunciatione quandam antiquis ortā fuiſſe dubitationem, noſtra cognouit trāquillitas: dicētibus, ſi qs denunciatione ad inhibendū opus miſerit nō poſſe eū poſt annū elapsū ex quo denunciatio miſſa eſt iterum ædificationem prohibere. b

Quod dupliciter iniquū nobis eſſe videē. ſiue etenim nō recte opus prohibuerit, decet nō per totū annū hoc impediri: ſiue recte denunciationē emiſerit, etiā poſt annū licentiā habere ędificationē prohibere. Talem igitur iniquitatē inhibētes, ſancimus, ſi qs denunciationē emiſerit, in hac quidē regia vrbe præfectum vrbi feſtinare: [c] in prouincia vero rectorē eius intra trium menſiū ſpaciū cauſam dirimere. [d] ſin vero aliquod fuerit quocumq; modo ad deciſionē ambiguitatis impedimentum, [e] licētiam habere eum q ædificationem deproperat, opus de quo agitur, efficere, prius fideiuſſore ab eo dato oſſicio vrbicariæ pręfecturæ, C vel prouinciali, vt ſi nō recte ædificauerit, omne D opus quod poſt denunciationē fecerit, ſuis ſumptibus deſtruet. Sic. n. & opera non per inanes denunciationes prohibebuntur, & recte denunciātibus cōſulētur. Dat. XII. Kalend. Nouemb. Conſtatinopo. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC. anno ſecundo.

TITVLVS XII.

DE OPERIBVS publicis. †

Iudex non poteſt immunitatem concedere ab opere publico. Salic.

I. Impp. Conſtantinus & Conſtans AA. ad Catulinum.] *

P Lurimi immunitates operum publicorum conceſsione iudicum adepti ſunt: f &

Tertij dicunt eſſe in arbitrio volentis ędificare, an uelit ſtatim ſatiſdare, & ſic poſtea ædificare, an non, argu. ff. de iur. dot. l. plerumque. §. fina. & argu. contrariarū legum. Quarti diſtinguūt, poſſideat ædificator locum in quo ædificat an non. primo caſu admittitur ſtatim cum ſatiſdatione, vt in cōtrarijs, in ſecūdo nō, ut hic. Quinti diſtinguunt, aut ædificat in publico vel priuato. hic in publico, in cōtrarijs ĩ priuato, vt ſtatim ſatiſdādo poſſit ædificare, ut arg. dictæ l. ꝑtor. §. hoc autē interdictū. Medi. lo. & Hugo probant: ſecundā probat Azo.

ADDITIO. Dinus (ut refert Bart. in l. prætor ait § ſi quis paratus.) coniungit ſecundum ſolutionē iſtius gloſ. cum tertia. & bona eſt ſecū dum eundem Bart. Aut ille qui nunciat dicit, ego ſum paratus oſtendere de iure meo, hodie conſtat, hodie agamus: tūc licet ſit paratus ſatiſdare, debet ędificans expectare per tres mēſes, ut hac. l. & cap. vltimo extra e. Si vero dominus nūciat, & ſtatim oblata ſatiſdatione nil dicit: tūc ſtatim fit remiſſio, & ē in electione ſatiſdātis diſſerre vel ſatiſdare, ut in contrarijs.

DE OPERIBVS publicis.

De priuatis dixit operibus, licet & de publicis miſcuerit: nūc principaliter de publicis.

f Plurimi Immuni. Adepti ſunt.] qđ eſt cō tra publicam vtilitatem. Accur.

Momenti.]

† Ex Co. Th. li. 15. ti. 1. l. 5.

* In C. T. legit. Hanc Catullinæ Karſſime nobis. Contum.

[] Deſt in C. Th. recte. Contius.

a Momenti] illicita ergo conceſſa nō valent. ſic & ī. de preci. i̅pe. offe. l. nec damnoſa, & ȷ̄. de immu.ne.conce. l. 1. lib. x. Et nota ꝙ leges huius titul. nō leguntur: quia inutiles ſunt.

† Co. Th. ibid. l. 6.

b QVæ operibus. Cognoſcas.] ſcilicet cōmentarien. vt ex ſuperſcriptione huius, l. apparet, & facit, ī. de mo. mul. l. pen. Accurſius.

Prætoriũ quid ſit.

c PRætoria.] loca vbi reſidēt iudices in cognoſcē do, ut & ī. de epiſc. & cler. l. omnes qui. & ibi, Induxerunt Ieſum in prætoriũ, & facit ī. de offi. rect. prouin. l. nulli.

† Ex Codi. Theo. ibid. l. 8.

d INtra vrbem.] facit ad l. iſtam ff. e. l. fi. §. 1. & l. pe. & l. opus.

e PRæſcriptio tē poris. Obſiſtere.] contra ī. de præſcriptio. xxx. annorum, l. omnes, ſed hic loquitur de locis publicis. ſic, ff. de via publica. l. pe. & ff. de vſuca. l. fin. Accurſius.

† Hic ergo ratione publicæ vtilitatis ceſſat pſcriptio, & vide bonã gl. in c. cū nō liceat, extra de præſcr.

f Sed nec reſcripta] concordat ī. de preci. impera. off. l. 3. in fi. & ī. co l. 1. & ſupra ſi contra ius vel vti. pu. l. fina.

† Ex Codi. Theo. ibid. l. 11.

g Faciem.] ſi vero non noceat, non deſtruitur, ſed ſalariũ imponitur, ut ff ne quid in loco publico. l. 2. §. ſi quis nemine.

Certatim qualiter accipitur.

h AD port⁹. Certatim.] Iſta litera plana eſt: quia certas operas debet quilibet ſubiectorũ conferre ad prædicta facieda. alibi ſic habetur, certatim, id eſt ſeparatim vel ſingulariter.

† Ex Codi. Theo. ibi. l. 22. vbi legitur Haue Procule Kariſſ. nobis, erat aũt is Procul⁹ præf. vrbis Cōſtantinopolitanæ: vt C. Th. 15. t. 25. li quet. Contius.

i Priuilegijs.] immo contra, ut ȷ̄. de profeſſo. & medi. l. medicos, lib. x. Sol. illi non excuſantur ratione dignitatis, ſed officij & publicæ vtilitatis. Vel ſpeciale eſt quod hic dicit, in portubus & aquęductu & muris:

ideo iubemus in poſterũ illicitas immunitates nullius eſſe momenti. ᵃ Dat. VI. Ka. Aug. Sirmij, Vrſo [Lupulo] & Polemio Conss.

Impenſa de qua conſtat, à commẽtarienſi eſt approbanda. Salic.

II. Iidem AA. ad Marcellinum com. Orientis. †

QVæ operibus publicis impenſa conſtiterit, accepto ferri oportere cognoſcas. ᵇ D. V. Non. Oct. Conſtantinop. Limenio & Catulino Conss.

Prætoria & domus publica nõ debent in vſus priuatos conuerti. Salic.

III. Iidem AA. Eudicio præfecto Ægypti. †

PRætoria ᶜ iudicũ & domus publicas oportet publico iuri atque vſui ſemper vēdicari. PP. IIII. Non. Decēb. Antiochiæ, Mamertino & Neuita Cōſulibus.

Sumptu publico non poteſt iudex nouum opus inchoare ſine principis licentia, ſed antiqua reſtaurare ſic. Salic.

IIII. Impp. Valentin. & Valens AA. ad Symmachum præf. vr. †

INtra vrbem ᵈ Romam veterem & nouam nullus iudicum nouum opus informet, quoties ſerenitatis noſtræ arbitria ceſſabunt, niſi ex ſuis pecunijs huiuſmodi opus conſtruere voluerit.

¶ Ea tamen inſtaurandi, quæ iam deformibus ruinis intercidiſſe dicuntur, vniuerſis licētiam damus. Dat. VIII. Kalend. Iu. Philippis, Diuo Iouiano & Varroniano Conss.

Etiam per principis reſcriptum non licet occupare locum publicum ædificando contra decoram faciem ciuitatis, nec allegari poteſt præſcriptio. h. d. ne. Salic.

V. Imppp. Gratia. Valentin. & Theodo. AAA. ad Proculum. †

PRæſcriptio temporis iuri publico nō debet obſiſtere, ᵉ ſed nec reſcripta ᶠ quidem. atque ideo A diruenda ſunt omnia, quæ per diuerſas vrbes vel in foro, vel in publico quocunque loco contra ornatum & commodum ac decoram faciem ᵍ ciuitatis extructa noſcuntur. Dat. III. Id. Iun. Conſtantinop. Merobaude. ij. & Saturnino Conss.

Ad conſtructionem aquaductus vel portus, ſeu murorum refectionẽ quilibet conferre tenetur: non obſtante dignitatis priuilegio. Salic.

VI. Iidem AAA. Cynegio præfecto prætorio. †

B AD portus & aquęductus & murorum inſtaurationem ſiue extructionē, omnes certatim ʰ facta operarum collatione inſtare debent, neque aliquis ab huiuſmodi conſortio dignitatis priuilegijs ⁱ excuſari. Dat. XV. Kalend. Februa. Conſtātinop. Richomere & Clearcho Conss.

Ille qui præeſt operi publico conſtruendo, tenetur de operis vitio intra quindecim annos in futurum appariturо. Salic.

VII. Iidem AAA. Cynegio præfecto prætorio. †

ᵏ OMnes ˡ quibus vel cura mandata fuerit operũ publicorũ, vel pecunia C ad extructionem ſolito more credita, † vſq; ad annos quindecim ˡ ab opere perfecto cũ ſuis hęredibus teneātur obnoxij: ita vt ſi qd vitij in ædificatione intra præſtitutũ tēpus peruenerit, de eorũ patrimonio (exceptis tñ his caſibus qui ſunt fortuiti) reformetur. D. III. Non. Febr. Conſtantinop. Arcadio A. I. & Bautone Conss.

Licentia diruendi domos alienas pro fabricatione operis publici, non extenditur ad domos excedētes quinquaginta libras argenti: ideo tunc princeps eſt conſulendus. Salic.

VIII. Imppp. Theod. Arcad. & Honor. AAA. Aureliano præf. vrbi. †

ᵐ SI quando conceſſa à nobis licētia fuerit extruēdi: id ſublimis magnificētia D tua ſciat eſſe ſeruandum, vt nulla domus inchoandæ publicæ fabricæ gratia diruatur: niſi vſq; ad. L. libras argenti precij ęſtimatione taxabitur.

¶ De ædificijs vero maioris precij † ad noſtrã ſcientiã referatur: vt vbi amplior poſcitur quãtitas, imperialis extet auctoritas. ᵐ Da. III. Ka. Mart. Conſtantinop. Theodoſio. A. III. & Abundantio Conss.

Maieſtatem principis lædit qui nomen ſuum in opere publico inſcribi facit. Salic.

IX. Iidem AAA. Rufino præfecto prætorio. †

vt & ī. de ſacr. ſan. eccle. l. ad inſtructionem, & ȷ̄. de aquæductu, lib. xj. l. ad rem, & ȷ̄. qui. mu. ex. l. ſi li. x. & ȷ̄. de colla. fun. pa. l. fin. lib. 11.

k OMnes Iconotra Gibitelem de Organo. Accurſius.

l Annos quindecim.] nota ſpeciale. aliàs xl. annis currit præſcriptio contra rempublicam, ut ī. de præſcript. 30. an. l. omnes. Item not. intra quantum tēpus opus firmetur opus.

m SI quando. Auctoritas.] tacit ī. de appella. l. in oſtēdendis.

† C. The. ibi. l. 13.

† Cod. T. ibid. l. 24.

† al. decreta. Cont.

† Ex Co. The. ibid. l. 30.

† C. Theo. eodem.

† Ex Co. Tho. ibid. l. 31.

a S I q. Obnoxij.] facit ff. e. l. op°, in fi. & l. nec præſi dis.

b N E ſplendidiſ ſimæ. Tertiā partē.] vt & ī. de vectig. l. fi. ſic faciunt clerici in decimis.

c Et thermarum.] loca publica ad balneādum, & facit in authent. de coll. §. iubemus, col 9.

d O Mnes Renouare.] princi pis vel præſidis auctoritate, ut ff. de re. diui. l. ante pen.

e Pacto.] i. modo.

f Imperauerit.] ſic in authen. de man. prin. §. deinde competens, colla. 3. & facit ſupra, de vecti. & com. l. 1.

g Immunitate.] ſic ī. e. l. ad portus.

h N E mo.] & facit, ff. eod. l. opus, & l. penult. & de leg. 1. l. cætera, §. item quæritur. Acc.

i Manebit.] id eſt detinebit.

k A Edificia] No. ad multa. Ac.

l Parapetaſia.] Gręcum.

m Dirui.] id eſt non debent in illis operibus collocare alia corpora quæ ſunt reipublicę, id eſt materiam vel lapides, vel huiuſmodi, niſi &c.

n S I aliquando.] facit ī. eo. l. ti. in princip.

o S I quando.] facit, ff. e. l. opus, & l. fin. §. 1.

p Senio.] id eſt vetuſtate.

q Q Vicunque.] Plana eſt, & bona.

† Ex C. T. ibid. l. 32.

† aliàs reſtitutioni.

† Ex C. Th. ibid. l. 34.

a S I qui iudices perfecto publicis pecuniis operi ſuū nomen ſine noſtri numinis mentione inſcripſerint, maieſtatis teneantur obnoxii. [a] Dat. III. Non. Iul. Conſtantinop. Arcadio. III. & Honorio. II. A A. Conſs. A

Ad refectionem publicorum mænium & thermarum, princeps deputat tertiam partem redituum fundorum reipublica illius ciuitatis. Salic.

X. Impp. Arcad. & H. norius A A. Euſebio comiti ſacrarum largitionum.

N E ſplendidiſsimę † vrbes vel oppida vetuſtate labantur, de reditibus fundorum iuris reipublicæ tertiam partem [b] reparationi publicorum mœnium, & thermarū [c] ſubſtitutioni † deputamus. Dat. XI. Kalend. Iul. Mediolani, Olybrio & Probino Conſs. B

Incolæ ciuitatis debent pro rata ſui æſtimi conferre ad constructionem operis publici. Salic.

XI. Iidem A A. Cæſario præfecto prætorio. †

a O Mnes prouinciarum rectores literis moneantur, vt ſciant ordines atque incolas vrbium ſingularum muros vel nouos debere facere, vel veteres firmius renouare, [d] ſcilicet hoc pacto [e] impendijs ordinandis, vt aſcriptio currat ꝓ viribus ſingulorum: dein de aſcribantur pro æſtimatione operis futuri territoria ciuium: ne plus poſcatur aliquid quàm neceſſitas imperauerit, [f] neve minus, ne inſtès impediatur effectus. Oportet nanque per ſingula non ſterilia iuga † certa quoque* diſtribui, ut par cunctis præbēdorum ſumptuum neceſsitas imponatur: nemini excuſatione, vel alia præſumptione ab huiuſmodi immunitate [g] præbenda. Dat. VIII. Kalen. April. Arcadio IIII. & Honorio III. A A. Conſs. C D

† recte iuga, non iugera.

* quæque, in manuſcrip. & Cod. Th.

Iudices non poſſunt ſua auctoritate opus nouum inchoare: nec ornamenta adimere de ſuo loco transferre ſub pœna hic poſita. Salicet no.

† Ex C. Th. ibid. l. 37.

II. Iidem AA. Theodoro præfecto prætorio. †

N E mo [h] iudicum in id temeritatis erūpat, vt inconſulta pietate noſtra, noui aliquid operis exiſtimet inchoādum: vel ex diuerſis operibus ornamēta, aut marmora, vel quamlibet ſpeciem quæ fuiſſe in vſu & ornatu probabitur ciuitatis, eripere, vel aliò trāsferre ſine iuſſu ſublimitatis tuæ audeat. Etenim ſi quis contra fecerit, ſex libris auri multabitur. Similis etiā condemnatio ordines ciuitatum manebit, [i] niſi ornamentum genitalis patriæ decreti huiuſmodi auctoritate defenderint.

¶ Horreorum autem vel ſtabulorum fabricas, arbitratu proprio prouinciarum iudices ſtudio laudandæ deuotionis arripiant. Dat. III. Kal. Ian. Mediolani, Honorio IIII. & Eutychiano Conſs.

Aedificia coherentia operibus publicis propter quæ formidari poſſunt incendia uel inſidiæ, uel per quæ anguſtientur ſpatia platearum, deben: proſterni & dirui. Salic.

XIII. Iidem A A. Se... †

A Edificia [k] quæ vulgo parapetaſia [l] † nuncupantur, vel ſi qua alia opera mœnibus vel publicis operibus ita ſociata cohę rent, ut ex his incendium vel inſidias vicinitas reformidet, aut anguſtētur ſpacia platearum, vel minuatur porticibus latitudo: dirui [m] ac proſterni ꝓcipimus. Dat. VI. Id. Octobris Conſtantinop. Honorio A. IIII. & Eutychiano Conſs.

† Ex C. T. ibid. l. 39.

† ſic C. T. at in codicibus Iuſtinia. manuſcri. eſt paraſeſia.

Conceſſio generalis facta à principe de opere publico, intelligitur de deſtructo et diruto, quod tamen non ſit in uſu publico. Salic.

XIIII. Iidem A A. Eutychiano præfecto prætorio. †

S I Aliquando [n] homines emergant qui à noſtra clemētia opus publicum ſibi præberi poſtulauerint: non niſi diruta penituſque deſtructa, & quæ parum ſunt in vſu ciuitatum, percipiant: intimandis huiuſmodi reſcriptis iudicio ampliſſimæ tuæ ſedis. Dat. Idib. Decemb. Honorio A. IIII. & Eutychiano Conſs.

† Ex C. T. ibid. l. 40.

Quando opus publicum indiget reparatione, licitum eſt imaginem principis eo conſulto deponere: debet tamen poſtea in ſuum locum reponi. Salic.

XV. Iidem A A. Aemiliano præfecto prætorio. †

† Ex C. T. eo. l. 44.

z S I quando [o] vſus exegerit vel porticus vel quaſlibet ędes ætatis ſenio, [p] ſeu fortuitis concuſſas caſibus reparari: liceat etiam inconſulta clementia noſtra cum reuerentia ſui, imaginē deponere vel noſtrā, vel retro principum, reportatamq; poſt refecta ædificia loco proprio denuo collocare. Dat. V. Kal. Iul. Conſtatinop. Arcadio A. VI. & Probo Conſs.

Locus ad uſum priuatorum in palatio publico fabricatus, dirui mandatur: & in poſterum fieri prohibetur. Salic.

XVI. Impp. Honorius & Theod. A A. Monaxio præfecto prætorio. †

† Ex C. T. ibid. l. 47.

Q Vicunque [q] locus in palatio huius

Turres.]

vrbis priuatis ædificijs incommode occupatus eſt: is quamprimum ſubrutis omnibus, quæ in eo ſunt ædificijs, palatio reformetur: quod priuatorum non eſt parietibus coarctandum. Nã imperio magna ab vniuerſis ſecreta debentur: vt hi tantùm locum habeant habitandi, quos legitimus maieſtatis noſtræ vſus, & reipublicæ diſciplina delegit: in futurum etiam vniuerſis ab huiuſmodi vſurpatione prohibendis. D. VIIII. Kalen. Mart. Conſtantinop. Honorio VIII. & Theodoſio III. AA. Conss.

Turres & muri pro munitione ciuitatum in terris priuatorum fabricati, illorum vſui debent deſeruire: & eorum cura & ſumptu debent reparari. Salic.

XVII. Iidem AA. Anthemio præfecto prætorio. †

TVrres [a] noui muri q ad munitionem ſplẽdidiſsimæ vrbis extructus eſt, completo opere præcipimus eorum vſui deputari, per quorum terras idem murus ſtudio ac prouiſione tuæ magnitudinis ex noſtræ ſerenitatis arbitrio celebratur: eadem lege in perpetuum, & conditione ſeruanda, vt annis ſingulis hi ad quorum iura terrulæ demigrauerint, proprio ſumptu eorum inſtaurationem ſibimet intelligant procurandam, eorumque vſu publico beneficio potientes, curam reparationis ac ſolicitudinem ad ſe non ambigant pertinere.

¶ Ita enim & ſplendor operis, & ciuitatis munitio, cum priuatorum vſu, & vtilitate ſeruabitur. Dat. Prid. Non. April. Lucio V. C. Cos.

Per hanc l. reditus certarum domorum in publica porticu conſtructarum, deputantur ad lumina præſtanda, ſeu ædificia reparanda. Sal.

XVIII. Iidem AA. Seuerino præfecto prætorio. †

QVia plurimæ [b] domus cum officinis ſuis in porticibus Zeuxippi [c] eſſe memorantur: reditus memoratorum locorum pro quantitate, quæ placuit, ad præbenda luminaria, & ædificia ac tecta reparanda, regiæ huius vrbis lauacro ſine aliqua iubemus excuſatione conferri. D. V. Id. Ian. Victore. V. C. Cos.

Quis non poteſt ſibi vſurpare portum, vel porticum publicam ſine principis licentia, ſub pœna infra ſcripta. Sal.

XIX. Impp. Theodoſius & Valentinianus AA. Cyro præf. vrb. †

QVi ſine [d] auctoritate diuini reſcripti ad iudicium tuæ celſitudinis deſtinandi, angiportus integros, vel partes ſuis domibus incluſerunt, ſeu porticus vſurparunt: proculdubio iura priſtina ſacratiſsimæ reddere ciuitati iubemus: multa auri quinquaginta librarum non defutura, ſi quis poſthac in ſimilem audaciam prodire tentauerit. Dat. Kalend. Nouem. Theodoſio A. XVII. & Feſto Conss.

In domo regia, vel in ſacra eccleſia non poſſunt alicuius imagines pingi nec ſtationes fieri, nec equi introduci, nec conuiuia nuptiarum fieri. Sal.

XX. Iidem AA. Cyro. P. V.

BAſilicam inauratam, & marmoribus decoratam, liberam in perpetuum manenere, neque alicuius imaginis, aut pictarum cuiuslibet honoris tabularum obumbratione fuſcari iubemus, neque in aliqua parte eiuſdem baſilicæ tabulato quicquam opere ſtationes [e] ergaſteriave conſtitui ſancimus.

¶ Illud quoque decernimus, ne in eã equos liceat intromitti, vel nuptias celebrari. Dat. XI. Kalend. Febr. Conſtantinop. Valen. A. V. & Anatolio Conss.

Index non debet prius opera noua inchoare, quàm inchoata perficere. Salicetus.

XXI. Imperator Leo A. Erythrio.

NEmini [f] iudicum liceat in hac inclyta vrbe, vel in prouincijs noua opera inchoare priuſquam ea quæ incœpta inuenerit à deceſſore, vel prędeceſſoribus ſuis vetuſtate diruta, aut deſidia derelicta, diligenti ſtudio inſtantiaque compleuerit: cum ex hoc plurimum laudis acquirat, ſi ea culta & perfecta [g] reddiderit, quæ vetuſta ſunt, & inſtaurationem requirunt, quæque ab alijs initiata, & imperfecta reſederant. Dat. II. Kalend. Mart. Conſtantinop. Martiano & Zenone Conss.

TITVLVS XIII.

DE RATIOCINIIS OPERVM publicorum, & de patribus ciuitatum.

Prouinciarum rectores & cæteri viri ſpectabiles prohibentur diſcuſſores eſſe operum publicorum: & etiam ſiliquam pro ſolido recipere, ut olim faciebant, huius rei cura defenſoribus ciuitatum imminẽre. & debitor operis publici etiam ex ſola pollicitatione compellitur illud ſoluere, uel implere, nec ſuper erogatione ſumptuum operis facti examinari debet ipſe: & rectores prouinciarum, & cæteri contra facientes puniuntur pœna hic ſcripta. Salic.

Iubemus.]

---

a TVrres.] Nota ex hac lege, quòd turres & portæ Sattaliorum, ſiue turres ciuitatis eorum debent vſui deſeruire, quorum in terrulis ſunt ædificatæ, hoc dicit.

b QVia plurimæ] Localis eſt hæc lex.

c Zeuxippi.] nomẽ ciuitatis.

d QVi ſine] Plana eſt. & facit ſupra eo l. nemo.

e BAſilicam.] Stationes No cõtra illos qui in territorio eccleſiæ iuxta eccleſiam fabricant ſtationes. Item not. quod ſequitur, ne in eam equos, &c. H.

f NEmini.] Concordat. ff eo. l. opus, & l pen. & fi. in prin. & s. eo. l inter, & l. nemo, & l. ſi quando. j.

g Perfecta.] quidenim intereſt, &c. vt s. de natu. liber. l. ſi quis ſine lib. in fine.

DE RATIOCINIIS operum publicorum, & de patribus ciuitatum.

† Ex Codi. Theodoſia. ibi. l.51.

† Ex Codi. Theodoſia. ibi. l.52.

† Ex Nouel. Theod.

a IVbemus. Siliquā] etiā ſubaudi. id eſt nec etiam vnam ſiliquā. quæ quid ſit, dixi ſupra de epi. & cleri. authen. ſed hodie.

Siliqua quid notat.

b Patribus ciuitatū.] id eſt defenſoribus, ſcilicet ſupradictis cōmemoratis perſonis, ſcilicet iudicibus, & magiſtratibus.

c Deputatis.] ſcilicet diſcuſſionibus prædictorum operum.

d Teneri.] vt ff. de pollici. l. ex pollicitatione, & l. pactum. ſic & ſupra ad Velleia. l. generaliter, & de dot. promiſ. l. ad exactionem. Accurſius.

DE PIGNORIBVS & hypothecis.

Continuatio.

Mentionem habuimus ſupra de Saluiano interdicto, quod pro pignoribus intenditur: vnde occaſione ſumpta de pignoribus loquamur. Sed quia pignora alia ſunt conuentionalia, alia iudicialia: & conuentionalia ſæpius celebrantur, à conuentionalibus ordiamur. Ac.

Debitor] CASVS. Obligaui tibi codicē pro x. & ſub vſuris. ceſſaui in ſolutione: ita quòd plus eſt debitū quàm ſit codex. an cedendo tibi codicē, liberor, quæritur? Dicitur quòd non.

Pignore vēdito nō tollitur perſonalis actio.

e Profitetur.] Nam & vendito pignore perſonalis actio nō tollitur: ſed eo quod de precio ſeruari poteſt, in debitum computato, de reſiduo permanet integra petitio: vt ſupra de act. & oblig. l. aduerſus, licet Veneti contrarium ſeruent.

f Nihilo magis.] id eſt non ideo magis: vt ff. ſi cer. pet. l. creditor. & ī. ſi cer. pet. l ſi pro mutua, & ff. de pig. act. ſi quis in pignore. & facit ī. de

I. Imp. Zeno A. Arcadio præfecto prætorio.

A IVbemus prouinciarū quidē rectores, & ſingulę diœceſeos viros ſpectabiles iudices, id eſt p̄fectum Auguſtalem, & comitem Orientis, & vtroſque proconſules, & vicarios, vnà cum ſuis apparitoribus pro tenore generalium magnificæ tuæ ſedis diſpoſitionum, diſcutiendis publicis operibus, vel B aquæductibus qui ex ciuilibus reditibus, vel à quolibet ſpontanea munificentia facti ſunt vel fuerint, modis omnibus abſtinere: nec aliquid quolibet modo vel quolibet tempore in diſcutiendo ciuiles reditus, vel facta opera, vel q̄ fieri aſſolent, vnam ſiliquam [a] ſibi ex ſingulis erogandis ſolidis vendicādo, aut quodcunque lucrum captando, cum huiuſmodi rebus habere commune, vtpote patribus [b] ciuitatum, & curæ eorum deputatis. [c]

¶ Qui vero opus aliquod pro ſua liberalitate ſe facturos promiſerint, licet certum ſit eos ex ſola pollicitatione vel pactione ad implendum ſuæ munificentiæ opus neceſsitate iuris teneri: [d] nullum tamen eos vel hæredes eorum ſuper facto opere ratiocinium, vel diſcuſsionē aliquam, vtpote non integram promiſſam quantitatem ad id opus erogatam, vel inutiliter facto opere, aut alia quacunque ratione, quocunque modo, quocunque tēpore inquietudinem ſuſtinere cōcedimus.

¶ Quòd ſi vir clariſsimus prouinciæ moderator, vel eius officium, reditus publicos vel opera publica contra vetitum diſcutiendo, vel vnam ſiliquā, aut quodlibet ex iiſdem reditibus, vel operibus vendicādo, ſacratiſsimæ noſtræ legis p̄cepta tranſierit: quinque quidem officij primates exilio damnati perpetuo, bona ſua ciuitati quā læſerint, non dubitent vēdicanda: rector vero prouinciæ quinquaginta librarum auri ferietur diſpendio: hac eadem pœna ſpectabilibus quoque iudicibus (licet illuſtri dignitate fuerint decorati) & eorum officiis (ſicut ſuperius dictum eſt) imminēte. Dat.*

TITVLVS XIIII.

DE PIGNORIBVS, & hypothecis.

Debitor non liberatur, licet velit creditori pignus dimittere pro ſoluto. Baldus. Vel ſic: per ſolam pignoris ceſsionem debitor non liberatur. Salicetus.

C I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Timotheo.

DEbitor qui pignoribus p̄fitetur [e] ſe creditoribus cedere, nihilo magis [f] liberabitur. [g] PP. V. Kal. Mar. Seuero. A. II. & Albino Coſs.

Non eſt alibi. Primus creditor habens ſpecialem hypothecam in quibuſdam, & in alijs generalem, ſi ad debitum ſufficiunt bona ſpecialiter obligata, contra ſecūdum creditorem D *habentem in alijs ſpecialem hypothecam non agit. Bald. Vel ſic: Specialis hypotheca ſecundi creditoris præfertur generali prioris ſe habentis: ex qua poteſt ſibi ſatiſfieri. Salicetus.*

II. Iidem AA. Lucio.

I QVamuis [h] conſtet ſpecialiter quædam, & vniuerſa bona generaliter aduerſarium tuum pignori accepiſſe, & æquale ius in omnibus habere, [i] iuriſdictio tamen temperanda [k] eſt. Ideoque ſi certum eſt poſſe eum ex his quæ nominatim ei pignori obligata ſunt, vniuerſum redigere [l] debitum: ea quæ poſtea ex iiſdem bonis [m] pignori accepiſti [n]

iure do. Impe. l. j. & ſupra qui bo. ce. l. j.

g Liberabitur.] id eſt remanet obligat' in reſiduo.

QVamuis.] CASVS. Obligaſti mihi digeſtum pro decem, & conuenit ſi non ſufficeret pignus, quod omnia bona tua eſſent mihi obligata: poſtea aliquid ex rebus tuis Titio ſpecialiter obligaſti: an ea auocare poſſim, quæritur? Diſtinguitur, ſi ſufficit digeſtum ad debitum, non poteſt auocare. Vel dic caſum aliter vt in glo.

h Quamuis.] Mutuaſti mihi c. pro quibus c. ego obligaui vineam quandā ſpecialiter quæ bene valebat illa. c. Secundo bona mea omnia pro eiſdem. c. tibi obligaui generaliter. procedente tempore aliquam rem illorum bonorum alij obligaui: veniebat primus creditor, & dicebat illam rem tibi obligatā primò: an omnino ſecundum repellat?

Caſum ponit.

i Habere.] rigore iuris inſpecto.

k Temperanda eſt.] de æquitate quæ prçualet: vt ī. de iudi. l. placuit.

l Redigere.] quod ſemper præſumitur, niſi contra probetur à creditore. argu. ſ. de diſtract. pigno. l. quæ ſpecialiter.

m Bonis.] generaliter obligatis.

n Accepiſti.] ſcilicet ſpecialiter tu ſecundus creditor.

Interim.]

a Interim.] immo videtur, quòd poſſit eligere an ex ſpeciali, vel ex generali velit hypotheca, vt ff. de diſtra. pig. l. creditoris, & ff. qui po. in pig. ha. l. qui generaliter, in prin. quæ ſunt contra. Sol. illa de rigore: hæc de æquitate, vt hic innuit. vel in illa de diſtractione pignorum vnus erat creditor tantum. in alia qui pot. in pign. hab. habebat primus tantum generalem: vnde generaliter præfertur ſecundum Io. vt & j. qui pot. in pig. hab. l. ſi generaliter: hic autem etiam ſpecialem in quibuſdam rebus habebat. Item nec obſtat in ea. l. qui generaliter. §. j. vbi dicit quòd ſecundus eſt ſolus: quia ibi primus quarundam rerum pure, quarundam ſub conditione acceperat obligationem, ſcilicet ſi ex primis ſatisfieri non poſſit: quod cum poſſit, ſoli ſecundo tenetur.

b Iubebit.] accipe hanc legem poſſidente debitore. Sed quid ſi aliquis extraneus poſſidet, vel creditor primus? Reſpond. idem. Item facit ad l. ſ. de actio. & oblig. l. aduerſus, & ff. de pigno. actio. l. ſi quis in pignore, & ſ. de ſer. pignor. dama. l. 3.

Creditores.] CASVS. Obligaſti mihi prædium tuum pro x. & conuenit ſi ſua die non ſolueretur pecunia, quod propria auctoritate liceret mihi ingredi poſſeſſionem prædij: non ſoluiſti ſicut conuenit: an ingredi poſſim, quæritur? Dicitur quòd ſic. conſultius tamen faciam, si auctoritate iudicis ingrediar.

interim a tibi non auferri præſes prouinciæ iubebit. b PP. II. Kal. Iun. Chilone & Libone Conss.

Ex pacto concedi poteſt, quòd creditor ſua auctoritate rei obligatæ poſſeſſionem accipiat: urbanius tamen facit, ſi auctoritate prætoris hoc faciat, hoc dicit, ſecundum Bald. Vel ſic: Per pactum ſimplex de ingrediendo, datur duntaxat licentia ingrediendi: per quam ingrediens excuſatur a vi, ſed non dat poteſtatem acquirendi poſſeſſionem ſine iudice, hoc dicit ſecundum Salic.

III. Iidem AA. Maximo.

CReditores qui nō reddita ſibi pecunia, conuentionis legem ingreſſi poſſeſſionem exercent, vim quidem facere non videntur: c attamen auctoritate præſidis poſſeſſionē adipiſci debent. d PP. Kal. Maij, Antonino. A. II. & Geta. II. Coss.

Vbi obligatio principalis eſt ſpontanea, præſumitur quod qualibet acceſſoria ſit ſponte contracta Bal. Vel ſic: Neceſſitas rei familiaris non eſt iuſta cauſa reſcindendi pignoris contractum. Bart. Vel ſic: Qui pignus dedit creditori aliter mutuare nolenti, non dicitur vim pati Salic.

IIII. Iidem AA. Belijo.

CVm te pecuniam accepiſſe, & agros tuos obligaſſe fatearis: non habet rationem quòd quæreris vi e te coactum pignori dare.

¶ Si igitur recipere vis rē tuam, ſolue creditori tuo pecuniam debitam. f Da. III. Kal. Iun. Antonino A. III. & Geta. III. Conss.

Sententia lata contra debitorem ſciente creditore, in duobus caſibus non præiudicat creditori, ſcilicet quādo debitor colluſit: & quando ſuccumbit ex cauſa quæ non præiudicat creditori. Bald. Vel ſic: ſententia lata cōtra debitorem, præiudicat creditori ſcienti: niſi fuerit lata per colluſionē, vel propter præſcriptionem. hoc dicit ſecundum Sal.

V. Imp. Antoninus A. Domitio.

PRæſes prouinciæ vir clariſſimus ius pignoris tui exequentem te g audiet, nec tibi oberit ſententia aduerſus debitorem h tuum dicta, ſi eum colluſiſſe cum aduerſario tuo, i aut (vt dicis) non cauſa cognita, ſed præſcriptione k ſuperatum eſſe conſtiterit. PP. Idib. Maijs Romæ, Duobus & Aſpris Conss.

Illud quod creditor præſtat pro re

xi, & ſic debet, pro poteſt. ff. de offic. procon. & leg. l. obſeruare. §. ſi. Sic econtra ponitur poteſt pro debet, vt ſ. ſine cen. vel re. auth. ſed & periculum. Vel debet ex vrbanitate. ſic & ſ. de fur. ciuile, & arg. ff. de re. eorum qui ſub tu. vel cur. l. ſi pupillorum. §. ſi pupillus, ſi tamen & ſuo iure volunt facere, poſſunt. Sic ergo inciuiliter factū non punitur: quod eſt notāc & ff. de ſepulch. vio. l. 3. §. non perpetuæ, & ff. de religio. & ſump. fu. l. ſi quis ſepulchrum, & l. at ſi quis. §. idem Labeo, & quod me. cau. l. ſi. in fine.

CVm.] CASVS. Si propter alimētū familiæ meę, & ſic quaſi coactus à te. x. accepero mutuo, & prædiū meū tibi obligauero: an poſſim conqueri quaſi tibi ſim compulſus prædium obligare, quæritur? Reſpō. quòd non: ſed debeo pecuniam reddere, & prædium recuperare.

e Vi.] quia aliter non dabat pecuniam, vel neceſſitate rei familiaris, vt ſ. de reſcin. ven. l. non idcirco. Accur.

f Debitam.] vt & ff. de pigno. act. ſi rem alienam. §. omnis.

PRæſes.] CASVS. Mutuaui tibi x. & prædium mihi obligaſti. Titius prædium emit: conuenit te in iudicio ſuper iſto fundo: tu accepta pecunia ab eo, paſſus es te ſuperari, vt ſic pignore me defraudares: an ſententia lata aduerſus te mihi præiudicet in hypothecaria? Dicitur quod non: cum paſſus te vinci fueris per colluſionem cum aduerſario tuo. Viuia.

g Exequentem te.] per hypothecariam.

h Debitorem.] agentem, vel conuentum.

i Tuo.] contra quem modo agis per hypothecariam.

k Præſcriptione.] vt quia non ſtetit iuri, vt ff. de euic. l. ſi ideo. Vel ſecundo, quia dimiſit labi triennium, intra quod debebat cauſa finiri. vnde integrum ius manſit creditori, & etiam debitori. Vel tertio quia cum creditor eſſet abſens, debitor præſens: & poſſeſſor haberet titulum, & præſcripſit. x an. contra debitorem præſentem: quòd creditori abſenti non nocuit, vt ſ. ſi aduer. cred. l. j & ij. Videtur ergo ex hac l. quòd nocet creditori aliàs, niſi in his duobus caſibus. & ſic eſt contra. ff. de pigno. l. ſi ſuperatus, in prin. & de execut. rei iudica. l. iudicatæ, quæ ſunt contra: quibus dicitur indiſtincte non nocere. Dic ergo: aut debitor prius fuit ſuperatus, & poſtea obligauit: & tunc obſtat exceptio creditori ſicut & debitori, vt ff. eod. l. ſi ſuperatus. §. per iniuriam. Si vero prius obligauit, & poſtea eſt ſuperatus: ſi quidem creditore ignorante, non fit præiudicium creditori, vt in contra. & ff. de exceptio rei iudic. l. ſi mater. §. fin. Si vero ſciente creditore, tunc præiudicat ſibi: niſi in duobus iſtis caſibus, vt hic, & ff. de re iudic. l. ſæpe conſtitutum. §. ſed ſcientibus,

Pignus an poſſit creditor propria auctoritate occupare?

c Non videntur.] vt & ſupra de pig. act. l. penult. in fin. & ff. de furt. l. cum creditor, & ſ. de iudic. l. cum debitoris tui, & ſi citra conuentionem ingrederentur, tenerentur de vi, vt j. ad l. Iul. de vi. l. in poſſeſſionem, & j. vi bon. rap. l. 3. & ſ. ſolu. matr. l. dotis, & ff quod met. cau. l. extat. Sed quid ſi debitor creditori reſiſtit, qui ex conuentione vult ingredi? Adhuc dixit Azo. vim videri fieri. quod Ioan. non placet, cum ſemel hoc placuit debitori: vt inſtitu. qui. alie. licet vel non. §. j. & ff. de aqua plu. arcen. l. in diem, & ff de diuer. & tempo. præſcr. l. de acceſſionibus, in fin. & j. de euictio. l. ſiue in libertatem. ff. de pigno. act. l. qui ratiario. Item quid ſi debitor alienauit, vel alio modo eſt poſſeſſio penes alium? Reſpon. creditorem poſſe ingredi, ſicut & qui ſeruum accepit in quem habet iniectionem manuum, vt ff. de ſer. expor. l. ſi Titius, & ff. de contrah. empti. ſi ſub hoc pacto. Item quia illud eſt pactum in rem: ius autem ingrediendi, eſt ius executiuum, vt j. eo. l. pignoris, & arg. ff. vt in poſſ. l. is cuius. §. qui in poſſeſſionem. Econtra videtur, quòd non: quia illud pactum emptorem, vel alium poſſeſſorem nō afficit. quod M. dixit arg. ſ. de act. & oblig. l. eum.

d Debent.] id eſt poſſunt. nam & ſine eo poſſunt, vt di-

ubus, & ff. de app. l. ab executore. §. alio, in fi.

IN ſumma.] CASVS. Obligaſti mihi prædium pro x. ex quo conſueueras ſoluere aliquid in refectioně : ſi illud ſolui, quia tale onus ſequitur prædium quocunque vadat, an in ſummam computari debeat, quæritur? Dicitur quod ſic. Viuianus.

a Neceſſarium] neceſſe ergo habet creditor tributorum onera ſubire, cum ſit poſſeſſor, vt ff. de pact. interdum, & l. epiſtola. §. j. ſicut fructuarius, vt ff. de vſuſru. l. hactenus, quod tamen ſi ſoluit, repetit a debitore, vt hic, & ſupra, de pign. ac. l. creditor qui, in fin. & ff. de pig. actio. l. ſi neceſſarias, in prin. & l. ſi ſeruos.

VSucapio.] CASVS. Obligaſti mihi rem tuam: peruenit ad Titium: Titius eam vendidit Sempronio bona fide ementi, & eam vſucepit: an extinguatur ius pignoris per hoc, quod deſijt eſſe dominus, quæritur? Et dicitur q non. Vel dic caſum aliter, vt in glo. Viuianus.

Caſum ponit.

b Vſucapio.] pone caſum in quatuor perſonis. Titius mihi Sempronio rem ſuã mobilem obligauit: hic Titius negligentia deſijt poſſidere, vel quia ſine hærede deceſſit, vt inſtit. de vſucapio. §. quod autem, & poſſeſſio peruenit ad Cornelium qui alienauit Caio, qui Caius triennio vſucepit. Sunt ergo hic duo iura, ſcilicet dominium quod eſt debitoris, & hoc per vſucapionem perditur. Item ius pignoris: & hoc non perditur per l. iſtam. Nota ergo quod alienatione legali, ſcilicet vſucapione, non tollitur ius pignoris, ſicut nec alienatione hominis: vt infra eo. l. debitorem. Eſt autem vſucapio legalis alienatio, vt ff. de verb. ſign. l. alienationis. Item nota hanc legem habere locum in vſucapione triennij: ſecus in præſcriptione. x. vel xx. annorum, vt ſ. ſi aduer. cred. l. j. & ij. Sed quæ eſt ratio, quod ius pignoris tollitur præſcriptione & non vſucapione? Reſpon. ibi eſt maius tempus: ſicque maior negligentia. Eſt & alia ratio: quia dominium nihil habet commune cum cauſa pignoris, licet enim dominium vſucapiatur triennio, nō tamen actio in rem: niſi per quandam conſequentiam, non tamen hypothecaria, neque principaliter: quia ſic nulla actio triennio tollitur, nec per conſequentiam: vt in rei vendicatione dixi: quia hæc hypothecaria nulla ſocietate dominio iungitur, ſicut in rem, vt dicto titulo. ſi aduer. cre l. j. nota. Item quid ſi rem hanc mobilem tenuit non ſolum triennio, ſed etiam decennio hic vſucaptor, an tuetur ſe, quia tenuit decennio? R. non, cum in rebus mobilibus non habeat locum præſcriptio, vt ff. de diuer. & temp. præſcri. l. longæ, & ſupra in quib. cau. ceſ. long. temp. præſcrip. l. in ſeruorum. Sed certe non rei, ſed actioni dicimus præſcribi. ſic & ſupra quod met. cauſ. l. iij. ideoque prodeſt ei, vt notaui in d. l. ſupra ſi aduer. credi. l. j. Item nonne qui agit, debet probare dominum debitorem, quod hic facere non poteſt? Reſpond. ſic, tempore obligationis, non nunc, vt ff. eod. l. ſi ſuperatus, &

Pignoris ius nō tollitur alienatione legali, nec alienatiōe hominis. Pignus bene tollitur pſcriptione, ſed nō vſucapione.

Creditor pignus pſequens, an

obligata, auget debitum. Bal. Vel ſic: Creditor poteſt pignus retinere non tantum pro debito, ſed etiam pro eo quod ſoluit pignoris occaſione. hoc dicit. Salic.

VI. Idem A. Quinto.

IN ſumma debiti computabitur etiam id quod propter poſſeſsiones pignori datas ad collationě viarum muniendarum, vel quodlibet aliud neceſſarium [a] obſequium præſtitiſſe creditorem conſtiterit. PP. III. Kalen. Aug. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Iſta lex duos habet intellectus. vnus quando præſcribitur contra debitorem. & iſte eſt verus intellectus. alius quando ipſe debitor præſcribit: & iſte licet in ſe ſit bonus, tamē quā tum ad legem eſt impertinens. ſecundum primam, h. d. Vſucapio dominij non reſoluit hypothecam. ſed ſecundum aliam lecturam. h. d. Vſucapio dominij confirmat ius hypotheca. Eſt autem prima vera. Bal.

VII. Imp. Gordianus A. Martiano.

VSucapio [b] pignoris conuentionem [c] nō extinguit. PP. Non. Septē. Pio & Pontiano Coss.

Per ſententiam latam in perſonali, non intelligitur creditori ſatisfactum: & ideo poteſt agere hypothecaria. Bal. ſic. Licet debitor ſit condemnatus ſi non ſoluit, non tollitur ius pignoris. Bart.

VIII. Idem A. Feſto.

[a] QVamuis perſonali actione expertus aduerſus reũ [d] vel fideiuſſores ſeu mandatores eius, feceris [e] condemnationem: pignoris tamen adhuc habes perſecutionem. [f] PP. Idib. Martijs Gordiano. A. & Auiola Coss.

Emptor agens rei vendicatione cōtra creditorem, facit quòd creditor compenſat in debito fructus perceptos ex re. Bal. Vel ſic: Creditor computatis fructibus in debito, & ſoluto reſiduo: tenetur pignus reſtituere ei in quem debitor tranſtulit. Sal.

A l. & quæ nondum ſunt §. quod dicitur. Sed ſi creditor ab vſucaptore per hypothecariam auocat, tu debitor ſuere potes, vt ff. de diſtract. pigno. l. reſcriptum. §. j. ibi, & cum per iniuriam &c. nec poteſt creditor te repellere illa ratione, quia non poſſet agere debitor contra vſucaptorem: ergo nec contra creditorem: quia illud haberet locum ſi ageret rei vendicatione: ſed hic agit debitor pignoratitia actione ex contractu, vbi agitur etiam ſi res non fuerit ſua, vel deſierit eſſe ſua: ſicut & commodato, & depoſitor, vt ff. commod. l. ita vt ſi fur. & ff. depoſiti. l. j. § ſi prædo. & de pigno. actio. l. ſi rem alienam. §. is quoque. Sed nonne vſucaptor a debitore recuperat per actionem in rem? Reſpō. ſic: & eſt ſimilis circuitus, vt ff. de condictio. indeb. l. indebiti § fina. & ff. qui pot. in pignor. hab. l. Claudius. Eſt ergo conſilium debitori, vt faciat ſibi cedi à creditore ius hypothecariæ quod habebat aduerſus vſucaptorem, vt ff. qui po. in pigno. hab. l. mulier, & de cuiſtio. l. in creditorem, & hoc incontinenti cũ ſoluit. vel hoc acto, tunc etiam poſtea, vt ff. de ſol. l. Modeſtinus, vel in ſolutum ei pignus dimittas. Alij dicunt cedi debitori per creditorem ius retentionis, quod habet creditor ex ſententia late contra vſucaptorem. ſic ergo vſucapione proprietatis non extinguitur pignus, vt hic, & ff. pro hærede. l. ij. in princip. & ff. de vſucapionibus. l. ſequitur. § ſi rem: & pro empto. l. ſi rem quam, nec vſuſfructus, vt ff. de vſufruct. l. locum. § penulti. ſed operam in ſeruo relictam ſic, vt ff. de vſufru. leg. l. ij. in fine. Alij ponunt caſum: Quidam obligauit mihi rem mobilem alienam quam vſucapiebat: non valuit tunc obligatio, ſed ſi poſt perficit vſucapionem, conuentio pignoris valet, vt hic, & ff. de pignor act. l. rem alienam. j. reſpon. & ſecundum hoc facit. ff. de rei vendicatione. l. ſi à Titio, & ff. eod l. j. in princ. Sed certe melius diceret, confirmat: quàm dicat, non extinguitur. Si tamen teneas hunc caſum: dicas debitorem bonæ fidei poſſeſſorem: aliàs cum fuerit furtiua, non vſucaperetur, vt ſupra pro empto. l. cum ſit. Alij vt Placent. dixerunt hanc legem non poſſe intelligi.

debeat pbare debitorē eſſe dominū.

Secundus itellect'.

c Pignoris conuentionem.] id eſt hypothecariam quæ oritur ex conuentione pignoris. Accur.

QVamuis.] CASVS. Si debitorem meum, vel fideiuſſorem cōuenero & condēnari fecero in actione perſonali: an nihilominus hypothecæ pignora mihi obligata perſequi poſſim, quæritur? Dicitur q ſic.

d Reum] ſcilicet debitorem.

e Feceris.] id eſt, fieri feceris. ſic. ff. de his qui notan. infam. l. furti. § mandati, & no. condemnationem: ſecus ſi fuiſſent abſoluti à perſonali: quia tunc tollitur pignus, vt ff. quibus modis pignus, vel hypotheca ſolui. l. ſi deferente.

f Perſecutionē.] habet enim hypothecaria ſuas cōditiones, vt

nes, vt non aliter tollatur niſi fuerit ſatisfactum, vt & ff. eo. grege. §. etiam, & de pig. act. l. ſolutum, in princ. & ff. de diſtrac pig. l. quæ ſitum, & ꝭ. de act. & obli. l. eſt in arbitrio, & inſra, etiam ob chirogra. pec. l. vnica.

SI dominium.] CASVS. Mulier quædam obligauit prædium ſuũ, poſtea illud mihi donauit. ſi creditor illud poſſidet, potero illud vendicare, ſi tamen percepit de fructib. quod ſuffi. it ad debitum. vel ſi nõ ſufficiat illud: quod deeſt ſoluam ei.

ᵃ Quæ.] hic non poteſt eſſe quæ, & cũ, vt quidam textus habent. alterum enim ſuperfluum eſt: niſi bis ponantur illa verba, pignori &c. ita ſcilicet ſi dominium eius poſſeſſionis, quæ pignoris data eſſet, ad te tranſlatum eſt, cum pignori data eſſet Azo.

ᵇ Data.] Titio.

ᶜ Ad te.] Seium.

ᵈ Tranſlatum eſt.] per venditionem, vel legatum.

ᵉ Eamque.] ſcilicet poſſeſſionem.

ᶠ Creditor.] Titius.

ᵍ Vendica.] actione in rem.

ʰ Ratione.] vt & infra de diſtract. pigno. l. j.

ⁱ A te.] Seio. Acc.

ᵏ Si fuerit.] poſtquã reddatur, fructibus in ſolutionem cedentibus.

ˡ Satisfactum.] Titio.

ᵐ Tibi.] Seio.

DEbitores.] CASVS. Ex curialitate debeo denunciare debitori meo, vt ſoluat: ſi non ſoluat, agam ad pignora.

ⁿ Cõueniẽdi ſunt.] ex vrbanitate. & ſic. ff. de ſer. vrba. prædi. l. quidam Hybetus. ſecus autem vbi vult vendere pignora: quia tunc ex neceſſitate denunciat, vt infra de diſtra. pign. l. creditor, & ꝭ. de iure do impe. l. fi. Item poteſt dici, quòd ex neceſſitate denuncietur eis ſi non fuerit dies ſtatuta ad ſoluendum, aliàs nõ, vt infra de contrahen. & commi. ſtip. l. magnam.

* Vendicate eam potes.

† Not. fructus extenuare debitum. c. 1. & 2. vide Soz. in 1. parte cõſi. 29. ver. circa tertium principale, qui verſiculus eſt in fine conſilij.

IX. Idem A. Attico.

SI dominiũ eius poſſeſſionis quæ ᵃ pignori data ᵇ eſſet à debitrice domina, ad te ᶜ translatum eſt, ᵈ eamq; ᵉ poſtea creditor, ᶠ vel eius hæredes detinere cęperunt: vendica ᵍ eam rem, * præſide prouinciæ curante, vt fructuum deducta ratione, ʰ † reſiduoque à te ⁱ oblato, ſi fuerit ᵏ ſatisfactum, ˡ ea poſſeſſio tibi ᵐ reddatur. PP. III. Kalen. Octob. Gordiano A. & Auiola Coss.

De vrbanitate ante ingreſſum iudicii debet conueniendus requiri extra iudicium. Bal. & Salt. Vel ſic: Creditor poteſt proſequi ius pignoris, licet debitori non ſit denunciatum, vt ſoluat. Bart.

X. Impp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Alexandro.

DEbitores præſentes prius denunciationibus cõueniendi ⁿ ſunt. igitur ſi conuenti debito ſatis non fecerint, perſequẽti tibi pignora ſeu hypothecas quas inſtrumento ſpecialiter comprehenſas eſſe dicis, competentibus actionibus, ᵒ rector prouinciæ auctoritatis ſuæ auxilium impartiri non dubitabit. Dat. XIIII. Kalend. Febr. ipſis. IIII. & III. AA. Coss.

Ad euidentiam nominator tenetur pro nominato, ſi nominatus non eſt idoneus: & licet nominator pro nominato conueniatur, tamen ſua auctoritate res nominati capere non poteſt. Bal. Vel ſic: Non licet eligentibus ad munera, pignora inobedientis capere ſine præſidis auctoritate. Sal.

XI. Iidem AA. & CC. Euphroſyno.

NOminatori ᵖ pignori capere ſine præſidis ᵠ auctoritate res nominati non licet. S. III. Idus Mart. AA. & Coss.

A ᵒ Actionibus.] hypothecaria, vt & ſupra de precar. l. j. Accurſius.

NOminatori.] CASVS. Iudex poteſtatis nominauit me vt eſſem decurio: contradixi. non debet accipere à me pignus ſine auctoritate præſidis.

Vir ſuccedens vxori, res quas vxor obligauerit, ſoluto debito recuperat. Bal. Vel ſic: Licet de pignore inſtrumentum non ſit confectum: nihilo minus creditor habet plenum ius. Bart. Vel ſic: Succeſſori debitoris debent pignora reddi: licet non caueatur in inſtrumento debiti. Sal.

XII. Iidem AA. & CC. Euſebio.

SI vxor tua pro pecunia B quam accepit mutuo, res proprias obligauit pignori, eiq; tu ſucceſsiſti: licet inſtrumento eius facti ʳ teſtimonium collatũ non ſit: ſoluto tamen debito creditorem de his tibi reddendis ſolenni iure cõuenies. S. V. Kalend. April. AA. Coss.

Si pignus eſt datum creditori in ſolutum, incommutabiliter tenet datio. Bal. Vel ſic: Debitor creditoris poteſt cedere omne ius quod habet in pignore: niſi obſtet ratio ætatis. Bar.

XIII. Iidem AA. & CC. Matronæ.

C CVm dominam nõ minorem vigintiquinq; annis ea quæ obligauerat tibi, ˢ iure dominij poſſidere permiſiſſe, & in ſolutum dediſſe precibus ſignifices: dominæ contractus & voluntas ad firmitatẽ ᵗ tibi ſufficit. S. III. Kalend. Maij, Heracliæ. AA. Coss.

D *Si debitor vendit pignus, creditor habet in poteſtate vtrum debitorem conueniat perſonali, an emptorem hypothecaria. hoc dicit lex. C. hoc verum niſi debitor offerat: quia offerendo impedit hypothecariam contra emptorem. Hoc dicit authen. hic poſita. Bal. Vel ſic: In electione creditoris eſt agere actione perſonali contra debitorẽ, vel hypothecaria contra poſſeſſorem pignoris. Bart.*

XIIII. Iidem AA. & CC. Apiano.

DIſtractis à debitore pignoribus, creditores poteſtatem habere, vtrumne perſonali obligatos ſibi, an pignora poſſi-

ᵖ Nominatori.] id eſt nominanti ad munus.

ᵠ Sine præſidis:] ſed cum præſidis auctoritate ſic, vt ff. de mu. & ho. l. ſi ad magiſtratus, & ſupra de ſuſpe. tu. l. præſes, & facit ſupra de ceſſio. bo. l. v.

SI Vxor.] CASVS. Vxor mea quoddam prædium Titio obligauit, & hæredẽ me inſtituit. ſi ſoluero Titio, potero prædium (licet non interuenit inſtrumẽtũ ſuper eo vxori, vel hæredi ſuo reſtituendo) vendicare. Viuia.

ʳ Eius facti.] id eſt licet non ſit dictum quòd reſtituantur obliganti, vel hæredi: tamen intelligitur, cum re contrahatur obligatio, vt ꝭ. ſtit. quib. mod. re cõtrahitur ob. §. fi. Vel dic, licet non interceſſerit inſtrumentum ſuper his, vt & ſupra de pact. l. pactum quod bona. Accur.

CVm.] CASVS. Si maior annis mulier debitrix tua in ſolutum prædia tibi dederit: an talis cõtractus valeat, q̃ritur? Et dicitur ꝙ ſic.

ˢ Tibi.] hæc dictio legitur cũ p̃cedenti, vel ſequenti litera.

ᵗ Ad firmitatem.] rei quę geritur, ut & ꝭ. de ſolu. l. ſucceſſores, & facit ꝭ. ſi antiquicre. l. j. & 2. & ff. eod. l. ſi fundus, in fin.

DIſtractis.] CASVS. Si debitor meus mihi pignora obligata vendidit, habeo electionem vel cum perſonali actione conuenire, vel poſſeſſores pignorum hypothecaria, niſi debitor meus ex illa pecunia mihi ſatisfecerit: nam tunc habet poteſtatem pignus vendendi. h. d. cum authent. ſequen.

In rem.]

Creditori quomodo ſit ſuccurſum, ſi debitor pignus vendiderit.

a In rem] id eſt hypothecaria. ſed hoc iure veteri videtur ſic diſtinguendum: quia aut tacite obligata ſunt pignora, aut expreſſe. priori caſu prius eſt agendum perſonali, vt ff. de iur. fiſ. l. Moſchis, & ſupra de do. inter vir. & vxo. l. ſi non verum. Secundo habet electionem, vt hic, & ſupra de act. & ob. l. fin. ſed hodie indiſtincte prius agi videtur debere perſonali, per authen. de fideiuſ. vt infra eo. authen. hoc ſi debitor, quæ ſimiliter eſt ſupra de act. & obliga. authen. ſed hodie, licet per alia verba. Sed & hæc de fideiuſſoribus videtur tolli per aliam de litigio. & redire ad primum ius, vt eligat creditor: quod dices infra in d. authen. hoc ſi debitor &c. Accur.

b Iuris.] Et ita electionem habet, vtrū agat perſonali, vel hypothecaria: quod corrigitur per auth. hoc ſi debitor, infra eod.

Hoc ita.] CASVS Lex C. dicit, quòd creditor habet electionem, an velit conuenire reum act. perſonali, vel pignora perſequi: auth. dicit hoc eſſe verum, ſi debitor pignora poſſideat: ſecus ſi alius. & ſi non ſatisfiat creditori ex hypothecis debitoris, vel ſi diſtraxit, primo conueniat debitorem, & eius fideiuſſorem: & poſtea pignorum poſſeſſores.

[Hoc ita ſi debitor.] Hæc authen. ſumpta eſt in auth. de litig. §. ad hoc autem, col. viij. & eſt contraria illi alij quam habes infra eod. hoc ſi debitor, quę eſt de fideiuſ. col. j. & ibi eā ſolues.

Debitorem.] c Certiſſimum eſt.] vt j. de remiſ. pig. l. res, & j. de diſtra. pig. l. ſi debitor, & ſ. de precar. l. j. & ſupra eo. l. vſucapio, & j. debitorem ven. pig. l. j. in fin. hoc autem eſt verum niſi in ordine conuentionis, vt dixi ſupra l. proxi. Accurſius.

d Perſequi debes.] licet etiam poſſeſſio non fuerit tibi tradita: quod ſecus eſt in rei vendicatione, vt ſupra de rei ven. l. ſi rerum: fallit in caſibus ibi notatis.

Et ſi frater.] CASVS. Si frater meus pecuniam meā nomine ſuo Titio dederit mutuo, & pignus accepit [illegible] iſta pignoris obligatio, quæritur? Dicitur quod [illegible] ...anus.

e Suo nomine.] ſecus ſi meo, vt ff. ſi cer. pet. l. certi condictio. §. pe. & ſ. per quas perſo. no. acqui. l. fin.

f Non potuit.] vt & ſ. ſi cer. pet. l. quamuis, & j. de diſtrac. pign. l. ſi maritus. Item aliter in pupillo, vt ſ. qui po. in pign. ha. l. idemque.

dentes, in rem [a] actione conuenire velint, non eſt incerti iuris. [b] S. Kalend. Maij Heraclię AA. Coss.

IN AVTHEN de litigioſis. §. ab hoc autem, coll. viij. conſti. vij.

Hoc ita, ſi debitor ei non ſatisfaciat ex precio rei venditæ: quod vt fiat, permittitur ei vēdere.

Non poteſt debitor contrahendo, vel teſtando hypothecā creditoris derogare. Bal. Vel ſic: Alienatio facta per debitorem quouis titulo, non præiudicat creditori iure pignoris utentis. Salic.

XV. Iidem AA. & CC. Baſilidæ.

Debitorem neque vendentem, neq; donantem, neque legantem, vel fideicommiſſum relinquētem, poſſe deteriorem facere creditoris conditionem certiſsimum eſt. [c] Vnde ſi tibi obligatam rē probare poſſe confidis, pignora perſequi debes. [d] S. V. Non. Maij Hæracliæ. AA. Coss.

Actio hypothecaria non quæritur ei cui non quæritur perſonalis. Bald. Vel ſic: Mutuans alienam pecuniam ſuo nomine, quærit ſibi ius pignoris, & non domino pecuniæ. Bar.

XVI. Iidem AA & CC. Herodi.

Et ſi frater tuus non ſuam, ſed ad te pertinentem pecuniam mutuā ſuo nomine [e] dedit, ac pignus accepit: tamen tibi pignoris obligationē quęrere non potuit. [f] Subſcripta. III. Idus Maij Hadrianopoli. AA. Coss.

Res empta alterius pecunia, nō eſt domino pecuniæ obligata. Bald. Vel ſic: Res empta ex pecunia mutuata non eſt obligata mutuanti, niſi de hoc ſpecialiter vel generaliter conuenerit. Bart.

XVII. Iidem AA. & CC. Foſ[illegible].

3 Qvamuis ea pecunia quam à te mutuo frater tuus accepit, comparauerit prædium: tamen niſi ſpecialiter, vel generaliter hoc tibi obligauerit, [g] tuæ pecuniæ numeratio in cauſam pignoris non deduxit. [h] ſane perſonali actione debitum apud præſidem petere non prohiberis. S. XII. Kalend. Iun. AA. Coss.

Actio hypothecaria eſt in rem. h. d. & iſta actio in rem ſequitur poſſeſſorem. Bald. & Sal.

XVIII. Iidem AA. & CC. L[illegible].

Pignoris vel hypothecę perſecutio [i] in rem eſt. S. Kalend. Decemb. Sirmij. AA. Cos.

Creditor non tenetur de caſu fortuito pignorum, ſed de dolo, & culpa. Bald.

XIX. Iidem AA. & CC. Maximo.

Sicut vim maiorem pignorum creditor præſtare non habet [k] neceſſe, ita dolum & culpam, ſed & cuſtodiam [l] exhibere cogitur. Dat. XVII. Kalen. Ianuar. AA. Coss.

Creditor non cogitur agere: tamen oblato ei debito cogitur pignus reddere. Bal. Vel ſic: Oblatio & conſignatio & depoſitio debiti ſufficiunt ad hoc, ut poſſit agi pigneratitia. Bar.

XX. Idem AA. & CC. Alexandro.

Creditor ad petitionē debiti vrgeri iure mi[...]

Qvamuis] CASVS Si frater me[us] ex pecunia quam ei mutuaui, prædium comparauit: ſi non conuenit, vt generaliter vel ſpecialiter ſit obligatum, in cauſam pignoris deductum non eſt: ſed per aliam actionem debitum meum proſequi potero.

g Obligauerit.] ſūt enim ſecus, vt j. qui pot. in pig. habean. l. licet.

h Non deduxit.] illud prædium, vt hic, & ff. de tribu. l. procuratoris §. planè, & ſupra ſi quis alteri, vel ſibi l. qui aliena, & ſ. de rei ven. ſi ex ea. Sed hoc fallit in pupillo, vt ſ. qui po. in pign. l. idemque, & ſupra de ſer. pign. da. ma. l. penul. & in militie, vt ſupra, de rei vend. ſi vt proponis. An autem inter perſonales priuilegium habeat, dicam infra qui pot. in pig. hab. l. licet.

i Pignoris. Perſecutio.] id eſt actio hypothecaria eſt realis, vt hic, & ff. eod. l. pignoris, & j. qui po. in pigno. l. eos, & contra poſſidentem datur, vt ff. eo. l. ſi fundus. §. in vendicatione. ſed in terdictum Saluianū eſt ad poſſeſſionem, & perſonale, vt ſupra de preca. & Saluia. interdi. l. i.

k Sicut. Non habet.] vt & ſ. de pig. act. l. q̄ fortuitis, & ff. de pig. ac. l. ſi cū vēderet. §. ſi & l. ſeq.

l Cuſtodiam.] i. diligentiam. culpa. n. eſt ſi facit quod non debet: cuſtodiam omittit, ſi non facit quod debet. vltra culpam enim leuem non tenetur: ſed de ea ſic, vt hic, & inſti. qui. mo. re contra. ob. §. ſi & ſ. de pign. ac. l. creditor, quis aūt probet dolū, vel culpā, vel amiſſionē, dixi ſ. de pig. ac. l. ſi creditor. Et nota quod hic eſt ſimilitudo per cōtrariū, ſicut ibi, & Lazarus ſimiliter mala.

Creditor.] CASVS. Debitor creditorem, vt deb. tum

debitum petat, compellere non poteſt: ſed debitum offerat, conſignet, & deponat: & pignus proſequatur. Viuia.

a Minime poteſt.] vt & s. vt nemo inuitus. l. j. & de vſu. pup. l. ſi. niſi in caſibus quos no. s. vt nemo inuitus, & s. de inge. manu. l. diffamari. Accur.

b Conſignato.] vt & s. de vſur. l. acceptam, & j. de partu pig. l. ij. & j. de contrah. ſtip. magnam, & s. de iure emphy. l. ij. in fin. & j. de diſtra. pig. l. ſi prius, & s. de pigno. act. l. nec creditores, & hoc ſi debitum totum eſt liquidum. alias datur iudex, coram quo examinabitur, vt j. de diſtract. pign. l. ſi reſiduum.

R Es obligatas.] Pecuniam quã à Titio mutuaſti, tolli, & pignus recol. egi: an ſim dominus pignoris, quæritur? Et reſpon. quod nõ, ſed quod ſolui, poſſum petere. Viuia.

c Soluto.] non dico emendo quia tũc haberet dominium, vt inſtitu. qui. ali. licet. §. j. & ad hoc s. de rei vendicat. l. ſolennibus.

d Petere.] à debitore actione mandati, ſi mandatum intercesſit, alias negociorum geſtorum. & hoc ſi nõ poſſideat. alias habet retentionem, vt ff. quib. mo. pig. vel hypo. ſol. l. j.

S Ecundus.] Casus. Mutuaſti mihi decem, & obligaui tibi pignus, & Titius tibi ſoluit, cõfirmat ſibi pignus: ſed an vſuras vſurarum petere poteſt quas ſoluit Titius, quæritur? Et dicitur, quòd non, puta quia ſors erat decem, vſura quinque.

e Pignus.] vt j. qui pot. in pign. habea. l. prior, & l. j.

f Vſuras.] quia ſuũ negocium geſſit ſecundus creditor, vt ff. qui pot. in pign. hab. l. ſi prior, alias eſt ſub eadem. l. creditor §. ſciendu, & facit. s. de vſuris. l. vt nullo, & ff. de rei vendicat. l. emptor, & j. de his qui in prio. cre. locum. l. j. & j. de remiſ. pigno. l. cum ex cauſa, & ff. de cap. & poſtlim. reuer. l. in bello. §. ſi quis ſeruum.

g Fuiſſent.] Priori creditori: pone ſors. x. vſura. v. Acc.

M Aior.] Casus. Si creditor maior annis elegerit debitorem perſonali actione, & pignoratitiam per ſecutionem remiſerit per expreſſum pactum, alias intra biennium perſecutionem: an poſtea pœnitens ea proſequi poſſit, quæritur? Et dicitur quod non.

nime poteſt.[a] Quapropter eo quod vos hæredibus Euodiani debere confiditis, oblato, & ſi non velint accipere, cõſignato[b] atque depoſito: de reddendo pignore hos præſidali notione conuenite. PP. XVII. Kalend. Februa. AA. Coss.

Extraneus luendo pignora non acquirit dominium pignorum. Bal. Vel ſic: Quilibet debiti ſolutione poteſt pignus liberare, ſed ex hoc non quærit ſibi dominium, ſed actionem contra debitorem abſolutum. Salic.

XXI. Iidem AA. & CC. Vitto.

R Es obligatas exterus debito ſoluto[c] liberando, datum petere,[d] nõ earum dominium adipiſci poteſt. Dat. III. Kal. Nou. Retiarię CC. Coss.

Secundus creditor offerendo priori debitum, ius ſuum confirmat. Bald. Vel ſic: Creditor ſecundus ſoluendo priori, cõfirmat ſibi pignus: & in eius loco ſuccedit tam in ſorte, quam in vſuris ſortis, non vſurarum. Salic.

XXII. Iidem AA. & CC. Antiochiano.

S Ecundus creditor offerendo priori debitum, confirmat ſibi pignus,[e] & à debitore ſortem, eiuſque tantùm vſuras[f] quæ fuiſſent[g] preſtandæ, non etiam vſurarum vſuras accipere poteſt. PP. III. Idus Decemb. Nicomediæ CC. Conss.

Nudo pacto hypotheca tollitur ipſo iure. Bald. Vel ſic: Sicuti pignus nuda conuentione contrahitur, ita nuda conuentione remittitur. Bartolus, & Salicetus.

XXIII. Iidem AA. & CC. Macedoniano.

M Aior annis vigintiquinque pignoris cõuentionem remiſſam, cum hoc[h] ſolum[i] pactum, vel iuriſdictio[k] ſecundum ipſius voluntatem tueatur, perſequi non poteſt.[l] S. XVIII. Kalend. Ianuar. Nicomediæ CC. Coss.

Poteſt creditor eligere hypothecariam omiſſa perſonali. hoc dicit lex cũ dictis, ſed per ius authen. diſtinguitur, aut poſſidet debitor: & eſt in poteſtate creditoris, an agat perſonali, uel hypothecaria, uel utraque. aut poſſidet extraneus, & tunc debet primo fieri excuſſio bonorum debitoris, & fideiuſſorum, antequam perueniatur ad extraneos pignorum poſſeſſores. dicit gl. quod dixi de excuſſione, eſt uerum niſi debitor ſit abſens: ita quòd in eo domicilio non poſſit excuti. hoc dicunt duæ gloſſæ non ſecundum Bal. cum authentica ſequenti.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Marco.

P Er ſecutione pignoris omiſſa, debitores actione perſonali cõuenire creditor vrgeri non poteſt.[m] S. XV. Kal. Ianua. Nicomediæ CC. Coss.

IN AVTHEN. de fideiuſſ. §. ſed neque ad res, colla. j. conſtitu. iiij.

Hodie prinſquam perueniatur ad extraneos pignorum poſſeſſores, debẽt excuti principales debitores, & eorum fideiuſſores. Salic.

H Oc ſi debitor poſſideat:[n] alio vero poſſidẽte inhibetur hypothecaria actione perſonali.

h Cùm hoc.] id eſt remiſſionem talem.

i Solum.] id eſt nudum & ſine ſtipulatione.

k Iuriſdictio.] prætoris. ait enim prætor, pacta ſeruabo, vt ff. de pact. l. iure gentium. §. prætor ait. Vel iuriſdictio, id eſt iudicis officium. Accur.

l Non poteſt.] ipſo iure ſublata obligatione. Sed videtur quòd per exceptionem, vt ff. de pac. l. ſi tibi. x. §. de pignore. quæ eſt contra Solu. hic ſola conuẽtio de pignore intercesſit, vnde etiam ſolo pacto potuit tolli: ibi traditione ſecũdum quoſdam. Vel refert, an pactum de non petendo debito, & tunc ſi eſt perſonalis, per exceptionem tollitur: & ſic & pignus, vt ibi. At ibi de pignore, ſi quidem ſimplex conuentio intercesſit, tollitur ipſo iure, vt hic. ſi traditione, per exceptionem, vt ibi. Primo caſu tamen vbi remiſſi debitum, ipſo iure videtur tolli hypothecaria, licet perſonalis per exceptionem nam quandoque tenet in acceſſorio remiſſio, & nõ in principali, vt ff. quib. mo. pign. vel hypo. l. j. §. j. Item acceptilatio facta fideiuſſori obligato verbis, liberat cum ipſo iure, ſed reum per exceptionem, vt ff. de accept. l. & per iuſiurandũ. § ſed & ſi. Item ad hoc argu. ff. de nox. l. ſi noxale iudiciũ, & ff. quib. mod pig. vel hypoth. ſolui. l. j. in prin. & circa hoc diſtinxi in d. l. contraria.

P Erſecutione.] Casus. Creditor electionem habet velit debitorem conuenire act. perſo. an hypothe. pro pignore, vnde omiſſa hypothecaria agere poteſt actione perſonali.

m Non poteſt.] vt s. eod. l. diſtractis.

n H Oc ſi debitor poſſideat.] immo videtur & ſi alius poſſideat, habere locum. l. cod. eſt, ut in auth. de litigio §. ad hoc autem, collatio viij. quam habuiſti ſupra eodem ſuper l. diſtractis. Sol. illa cum ſit ultima, corrigit iſtam ſecundum B. Vel refert an poſſidens habeat cãm à debitore, ut tunc habeat illa locum: an non, & tũc hęc, argum. ff. ſi ſem. fur ſe. di. l. quoties, ſecundum Ald. quod non placet: quia dolus ſui auctoris ei nocere non debet, ut ff. de doli exceptio. l. apud Celſum. §. ſi quis ex cauſa legati, & 3. ſequenti. Vel illa authentica de litigio. intelligitur

Dolus auctoris ſucceſſori nocere non debet.

caria, donec perſonaliter actum ſit[a] cum reo & interceſſore.

¶ Et ſi nec ex hypothecis debitoris ſatisfiat, tunc demum interceſſoris hypothecæ, ſi quæ ſunt,[b] petātur: quod ius & in hæredibus locum habet.

Interitu pignorum non liberatur debitor. Bald. Vel ſic: Pignore perempto non propterea extinguitur debiti petitio. Salt.

XXV. Iidem AA. & CC. Draconitio.

SEruo qui fuerat pignori obligatus, defuncto: debiti permanet integra petitio.[c] Dat. VI. Kalend. Ianuar. Nicomediæ CC. Conſs.

Si ſeruus pigneratus ſurripitur, creditor poteſt agere contra furem. Bal. Vel ſic: Creditor pro re pignori data furto ſubtracta, agit furti. Sal.

XXVI. Iidem AA. & CC. Mauricio.

SI tibi notarium[d] pignoris titulo debitor tuus obligauit: eum à quo mancipium abreptū proponis, apud rectorem prouinciæ conueni.[e] S. IIII. Kalend. Ianua. Sirmij CC. Coſs.

Non eſt alibi niſi in iſta auth. hic poſita. Pro pecunia mutuata in emptionem militiæ, ſub hypotheca bonorum comprehenditur ipſa militia: ſiue ſit empta nomine debitoris, ſiue nomine filij ſui, vel cognati, vel etiā extranei. & talis hypotheca eſt priuilegiata. Bald. Vel ſic. Militia empta ex pecunia creditoris, eſt creditori obligata: & pro liberis, & cognatis empta niſi contrarium probetur: empta vero pro extraneis, non præſumitur ex pecunia creditoris. Salt.

XXVII. Imp. Iuſtinian. A. Menæ præfecto prætorio.

SVper hypothecis[f] quas argenti diſtractores vel metaxarij,[g] vel alij quarumcunq; ſpecierū

B negociatores pecunias ſibi credentib. dare ſolēt,[h] hoc ſpecialiter ſuper amputanda omni machinatione ſancimus, vt ſi poſt huiuſmodi contractū liberis ſuis, vel alio modo cognatis, quamcunq; militiā ijdem negociatores acquiſierint (eam tamen quæ vendi vel ad hæredes ſub certa definitione[i] trāſmitti poteſt) liceat creditoribus eorum etiam non probantibus ex pecunijs eo-

C rundem negociatorū liberos eorū, vel cognatos militaſſe (dum tamen cōtrarium non probetur, alios ex ſuo patrimonio dediſſe pecunias) creditū ab his qui militarint, exigere:[k] vel tantum eos efflagitare, quanti vendi eadem militia poſsit.

¶ Quod ita obtinere ſancimus, & ſi extraneis quibuſdam ijdem negociatores de ſuis pecunijs huiuſ-

D modi militiam acquiſiſſe probentur,[l] vt quod generaliter ī ipſis debitorib.

A telligitur ſecundum iſtam, ſecundum Ir. vel ſecundum Azo. hæc loquitur de rebus debitoris non obligatis, ſed reuocandis per Paulianam. nec enim dicitur in corpore huius auth. quòd fuerunt obligatæ, licet Irn. ſic poſuerit. Vel aliter illa loquitur in emptore: ſecus in alijs poſſeſſoribus. Vel illa loquitur in expreſſa hypotheca: hæc in tacita, arg. ff. de iure fiſ. l. Moſchis, & j. de iure fiſca. l. j. lib. x. Sed arg. contra. ff. de cenſi. l. cum poſſeſſor, in fin. l. Vel ſecundum P. illa loquitur cū diſtracta eſt res voluntate creditoris: quod apparet ex eo quod dicit, vt ex precio ſibi ſatisfieret: hæc cum ſine eius voluntate. Vel dic ſecundum Ioan. hæc loquitur generaliter, illa in caſu ſpeciali quando lite conteſtata contra ſe hypothecam vendit debitor: quo caſu licet non contrahatur vitium litigioſi per omnia, contrahitur tamen quoad hoc, vt etiam emptor poſſit conueniri.

ADDITIO.

Hanc vltimam ſolutionem Ioan. approbant communiter doct. hic, & in auth. ſed hodie. ſ. de act. & obliga. & Azo in ſumma iſtius tituli. Adde etiam, quòd vbi pignus venditum eſſet ea lege, vt pretium daretur creditori, & emptor cōſenſiſſet illi conditioni: tunc in odium eius qui non curauit, vt precium daretur creditori cum poſſit, permittitur creditori, vt hypothecaria prius eum conuenire poſſit: quia priuilegiū meretur amittere, qui fraudem voluit committere. Ita dicunt moderni noſtri ſcribentes in dicta authen. ſed hodie.

a Actum ſit.] Quid ſi debitor ſit abſens, vt conueniri non poſſit? Dicam poſſeſſorem poſſe conueniri, vt in authen. de fideiuſſ. §. j. & ij. & §. eadem, colla. j.

b Quæ ſunt.] quas ipſe fideiuſſor non poſſidet, aliàs creditori electio datur, argu. huius l. perſecutione. Quidam tamen dicunt, & ſi poſſideat fideiuſſor, prius conueniendum eum perſonali: cum in corpore huius auth. non diſtinguatur poſſideat ipſe vel alius. Erit ergo ordo, vt prius reus perſonali, vel reali, ſecundo fideiuſſor, tertio extraneus poſſidens res debitoris, quarto poſſidens extraneus res fideiuſſoris conueniatur, vt hic ſumitur.

Creditor quo ordine dēt cōuenire debitorē, fideiuſſorē, aut pignoris poſſeſſorem.

SEruo.] CASVS. Si ſeruus pignori datus deceſſit, nō propter hoc extinguitur perſecutio debiti.

c Petitio.] vt inſtit. quib. mod. re contra. obl. § fin. & ff. eo. l. ſi inter. §. quicquid, & ſ. de pign. act. l. pignus.

SI tibi.] CASVS. In l. iſta dicitur: mutuaui tibi x. tu quendam notarium, id eſt ſeruum notatorē, obligaſti mihi pignori: nunquid tenet obligatio illa? Reſpond. quòd ſic. vnde ſi ille ſeruus vi abreptus ē mihi, poſſum agere contra raptorem.

d Notarium.] id eſt ſcriptorem, non tabellionem, vt j. de tab. l. generali, lib. x. Accur.

e Conueni.] quia expedit &c. vt inſti. de oblig. quæ ex delic. §. furti. & ſi quidem eſt fur extraneus, in duplum, vel in quadruplum rei condemnatur. Si vero ipſe debitor, tunc ipſum debitum & vſura duplatur, vel quadruplatur, vt ff. de fur. l. creditori, & l. creditoris. Primo tamen caſu reddit debitori per pigneratitiam actionem quod vltra debitum habet, non ſecundo, vt dicta l. creditoris, & ff. de pign. act. io. l. ſi pignore, in prin. Item quod dixi contra extraneum in ſolidum agere creditorem, intellige quando per culpam omiſit pignus: aliter credito tenus tantū, & ad vſuram: quia tantum eius intereſt, & i reſiduo agit furti ipſe debitor, vt ff. de fur. l. eum qui. §. idem ſcribit.

Creditor quēadmodum agat cōtra furē qui pignus ſibi ſurripuit.

f SVper hypothecis.] Accipiebant enim tales cāptores pecuniā mutuam, vt emerent p̄bendam, vel militiā ſibi vel filijs ſuis: & pro hac pecunia obligabant omnia bona ſua: vnde quærebatur vtrum de hac præbenda eo modo intelligitur, quòd ſit obligata? Et dicitur q. ſic. & ita non eſt contra. ſ. e. l. quamuis. 3. & præfertur etiam prioribus, vt no. j. qui pot. in pig. ha. l. diuerſis.

Caſum ponit.

g Metaxarij.] aliud genus negociatorum. Acc.

h Dare ſolent.] i. ſupponere, ſine hoc tamen contrahitur tacita hypotheca ſecundum Hug. Accur.

i Definitione.] nam quandoque minus commodi tranſit ad hæredem quàm fuerit apud emptorem: vel aliquo dato demum tranſit ad hæredes, vt ſ. de ineffi. teſt. l. omnimodo. §. fina. & j. de prox. ſacr. ſcri. l. ſi quis, lib. xij. & ad hoc. ff. de leg. 3. l. patronus. ij. reſpon.

k Exigere.] per hypothecariam, vt in fi. huius. l.

l Probentur.] non probentur, ab iſto qui mutuauit ſed

ta ſuper...

in ſuperiori caſu præſumitur pro eo. & hæc eſt differentia quando emit ſibi, vel liberis, uel cognatis, & in illo caſu quando emit extraneis. Accur. Nota ergo duos caſus ad differentiã illorum duorum caſuum. In primo præſumitur pro eo qui tradidit pecuniã. In ſecũdo oportet q̃ ipſe probet.

A

militantibus [a] talem militiam, quæ vendi vel ad hę redes trãſmitti poteſt, per miſſum eſt, ut liceat creditoribus & adhuc viuentiũ debitorum iure hypothecæ vendicare militias, niſi ſibi ſatisfiat: & poſt mortem eorum exigere quod pro hiſdem militiis pro te B nore communis militantium placiti, [b] vel diuinæ ſanctionis tale præſtantis beneficium, dari ſolet: [c] hoc in negociatorum perſonis, [d] licet ipſi militantes minimè debito obnoxij ſint, integrum creditoribus eorum ſeruetur.

¶ Quod ſcilicet in futuris militijs, non etiam in his quas liberi vel cognati eorundem negociatorũ vel extranei pecunijs eorum C meruerunt, [e] tenere ſancimus. Dat. Kal. Iun. DN. Iuſtiniano A. PP. II. Cõſs.

IN AVTHEN. de exhiben. & introducen. reis. §. optimum quoque, coll. v. conſtit. vj. Eſt etiam ex titulo de æqualitate dotis & propter nuptias do. coll. vij. conſti. viij. §. quia uerò & huiuſmodi.

Iſta authentica ponit illud tertiũ quod dixi in caſu, ſcilicet de priuilegio prælationis & dicit quòd in hypotheca primo præfertur mutuans, ſecundo dos, ter io veniunt alij creditores qui ad hoc non mutuarunt, tamen eorum pecunia res empta eſt, vel empta præſumitur. Bald.

D

QVod obtinet [f] ſi ad hoc mutuauerit pecuniam, ut militia emereť. alioqn [g] filij [h] aut vxor [i] defuncti omnibus præponentur.

¶ Sed & ſi nullus prædictorum [k] fuerit, tunc alijs

Milito militiam. ua do viam.

a Militantibus] no ta, milito militiam, ſic & vado viam.

b Placiti.] i. conuentionis inter eos habitæ.

c Dari ſolet.] id eſt quanti emi ſolet.

d Perſonis.] hoc in negotiatorum. i. extraneorum militantium quibus eſt empta & negotiata militia, qui non ſunt obnoxij, ut ſubjicit. ſ. actione perſonali, ſed hypothecaria, ut dicit. Accur.

e Meruerunt.] ante legem iſtam.

QVod obtinet.] CASVS Lex C. dicit q̃ creditor poteſt conuenire poſſeſſorem militię auth. hoc determinat, dicens q̃ hoc verum eſt, ſi creditor mutuauit ſpecialiter ad hoc vt præbenda de pecunia illa emeretur. & ſi creditor non expreſſit hoc, non habet priuile quia præferuntur ei filij qui habent bona patris tacite obligata pro dote matris, & præfertur ei vxor teſtatoris, & alij creditores, ſi erãt potiores.

f Quod obtinet.]ut omnibus præferatur creditor, ex cuius pecunia militia eſt empta, q̃d l. C. innuerat.

Creditor ex cuius pecunia militia ẽ empta, p̃fertur omnibus.

g Alioquin.] i. ſi nõ ad hoc mutuauerit is ex cuius pecunia militia eſt empta.

h Filij] nomine matris defunctæ: quæ fuit vxor repetentis dotem.

i Vxor.] ſi ipſa viuit.

k Prędictorũ.] i. nec ille q ad hoc mutuauit, nec vxor, aut filius eius, ut in corpore probatur.

l Creditoribus.] q ad hoc nõ mutuauerũt: ex eorũ tamẽ pecunia eſt empta, vel præſumitur.

Continuatio.

IN QVIBVS cauſis &c.

Qualiter per conuentionem expreſſam contrahatur obligatio

creditoribus [l] hoc damus.

TITVLVS XV.

IN QVIBVS CAVSIS pignus vel hypotheca tacite contrahitur.

Pro cenſibus & tributis ſunt obligata omnia bona debitoris. Bald. Vel ſic: Bona cenſuariorum vel tributariorum ſunt tacitè fiſco obligata. Salicetus.

I. Imp. Antonin. A. Sperato.

VNiuerſa bona eorũ qui cẽſentur, [m] vice pignorum tributis [n] obligata ſunt. [o] PP. Kalendis Iun. Antonino IIII. & Balbino Conſs.

Bona contrahentis cum fiſco, ſunt tacitè obligata. Bald. & Salic.

II. Idem A. Frontoni.

CErtũ eſt, eius qui cũ fiſco contrahit, bona veluti pignoris titulo obligari, [p] quamuis ſpecialiter id nõ exprimatur. Dat. VI. Kalen. Mar. Meſſala & Sabino Conſs.

Fructus extantes rei pignoratæ, ſunt tacitè obligati pro debito: tamẽ res empta ex ipſis fructibus, efficitur propria ipſius emptoris. Bal.

III. Idem ex reſcripto Alexandri A. ad Demoſthenem.

QVamuis fructus pignori datorum prædiorum (etſi id apertè non ſit expreſſum) & ipſi pignori credantur tacita pactione ineſſe: [q] prædia tamẽ quæ emũtur ex fructuum precio, ad eã dem cauſam venire, nulli prudentiũ placuit. [r] PP. Idib. Octob. Maximo II. Aeliano. Conſs.

Pro debito primipili, bona dotalia ſunt tacitè obligata, tamen in ultimum ſubſidium deueniuntur ad ea. Bald.

IIII. Imppp. Carus, Carinus, & Numerianus AAA. Aſricano.

SAtis notum eſt, † & rõne [s] conſtitutũ, bona fiſci: non ſolum res tuæ obligantur tacite fiſco, ſed

VNiuerſa bona eorũ qui cẽſentur, dictum eſt, ſequitur qualiter contrahatur tacite ex vi & poteſtate legis. Azo.

Niuerſa.] CASVS. Si poſſides prædium tributarium: tacite videntur omnia bona tua obligata pro tributis fiſco.

m Cẽſent.] i. q cenſum (id eſt tributũ) præſtant.

n Tribut.] i. fiſco.

o Obligata ſũt.] vt & ĩ. ſi ꝓpter publi. penſi. l. 1. in fine. & facit. ĩ. l. proxima. Accurtius.

CErtum.] CASVS. Si cum fiſco cõtraxiſti, & debitor eius factus ſis: licet non ſit dictum vt bona tua obligentur, tamen tacite obligata videntur.

p Obligari.] ſcilicet tacite, vt ſic faciat ad titulum, ut & ĩ. de ſer. pig. da. ma. l. 2. & de priuile. fiſc. l. 2. & l. 3. ſecus in ciuitate, ut ff. ad munici. l. ſimile.

QVamuis.] CASVS Obligaſti mihi fundum: tacite videris obligaſſe fruct⁹ fundi. vnde ſi ex precio fructuum alium fundum comparaſti, an ſit mihi obligatus, quæritur? Et dicitur quod non.

q Ineſſe.] q. d. ſi prędia ſunt obligata, & fructus prædiorum, tamen prædia empta ex pecunia redacta ex fructibus, nõ intelliguntur obligata, ut & ĩ. de partu pig. l. 1. & ff. in quib. cau. pig. tacite contra. l. ĩ pdijs, & ff. de pig. l. Paulus. §. 1 & l. ſi fundus, in princ.

r Placuit.] ut & argu. ff. de fur. l. qui uas §. fina. & ff. qui po. in pigno. l. idem que, in fin. Sed argu. contra. ff. de petit. hæredi. l. ſi & rem, & ff de lega. 2 l imperator §. ti. & l. ſequent. & extra de uſur. l. cum tu. Vel repete placuit, id eſt dicta prædia erunt creditoris. computabit tamen in debitum. Accur.

SAtis.] CAS. Si ex mala adminiſtratione primipilari factus ſis debitor

† Cõcor. cũ hac l. gloſ. ſuper uerbo, alienat, in c. ex parte ueſtra, extra de reſcript.

* & item conſtitutum &c.

dos vxo-

dos vxoris tuæ: ita videlicet ſi bona mariti exhauſta A ſunt, neque aliquid reſiduum inuenitur.

a Data.] ſecus ſi non ſint, vt ſupra de priuil. fiſ. l. 1. & infra ad l. Iul. de vi. l. 1.

b Neceſsitati.] alias neceſſitate, ſcilicet primipilariæ adminiſtrationis. ſi lij etiam, licet non ſint hæredes, tenentur, ut infra de primipilo. l. ſi. lib. 12.

c Patrimonium.] id eſt quaſi patrimonium, vt ff. de mino. l. 3 §. ſed vtrum, in ſi. & ſupra de rei vxo. actio. §. & hoc ex rei.

SI non.] CASVS. Si fundum ad colēdum mihi locaſti, & in eum ſeruum induxi, non eo animo vt ibi perpetuo ſiet, & eum propenſione retineres: rector prouinciæ iubebit vt eum mihi reſtituas: pro penſione vero ſolenniter me conuenies. Viu.

d Inducta.] inducta manu, illata dorſo. Et nota, tria exiguntur, ſcilicet quod ſint inducta, & quod perpetuo ibi ſint, & quod domino ſciēte, vt ff. eod. l. in prædiis, & de pig. l. debitor, & ſ. loc. l. certi. ſed ī vrbanis nō ex g. tuc ſcientia, vt d. l. certi.

e Placuerat.] ſ. locatrici tantum, non conductori. Vel placuit, ſcilicet ſapientibus, ſi eſſent tamen inducta. Vel placuit ſub conditione ſi eſſent inducta, niſi altero horum trium modorum exponas, eſſet litera ſibi ipſi contraria.

f Morari poteſt.] Not. ergo ſua auctoritate poſſidentem, retentionem nō habere. Sed videtur quod ſic, vt j. tit. ſ. l. 1. & ff. de ſol. l. ſi cum aurum, & l. ſi is cui, & ff. de condic. ind. l. ſi non ſortem. §. ſi centum, quæ ſunt contra. Sed dic, refert an peruenerit per dationem alicuius nomine debitoris, vt tunc tenere poſſit: an non, & tunc nō, vt hic. Vel dic ſecundo quod hic grauim poſſidebat creditos, & ita vitioſe

† Facit ad hanc l. gl. vnica cir. ſi. in c. ex parte, extra de ap.

na earū in dotem data, a quę nuptę ſunt his qui primipili ſarcinam ſubeunt: obnoxia neceſſitati b eius teneri: verum certo ordine, vt ſcilicet tūc demum ad hoc periculum mulieris patrimonium c reſpiciat, ſi vniuerſis viri ac nominatorum facultatibus exhauſtis, nihil reſi- B duum inueniatur. Dat. V. Idus Aug. Caro & Carino AA. Conſs.

Pro penſione non ſunt tacitè obligata bona quæ non ſunt in fundo, ſed inducta & illata vt ibi ſint. Bal. Vel ſic: Inducta & illata in fundū conductum, ſunt tacitè pro penſionibus obligata: ſi tamen conductoris bona ſint. aliter ad manus creditoris peruenta non poſſunt pro penſione retineri, ſed debent reſtitui. Sal.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Corinthiæ.

SI non inducta d & illata in fundum quæ pignoris teneri cauſa placuerat, e mancipia fuiſſent, nec hæc ſpecialiter obligata monſtrētur: rector prouinciæ ea reſtitui iubebit. ¶ Nec enim prætextu debiti penſionum, reſtitutionem eorum morari pōt, f cùm ſi quid ſibi deberi domina fundi ex pēſionibus, vel quacunq; ratione probare poſſit, huius ſolutionem ſolenniter fieri cōueniat. Subſcripta. XII. Kal. D Febr. CC. Coſs.

Si tutrix ſecundo nubit non reddita ratione, bona ſecundi viri ſunt tacitè obligata pupillo pro ipſa adminiſtratione reddenda. Et eſt hic caſus ſpecialis, in quo vir ſecundi matrimonij tenetur pro debito ſuæ vxoris. Bald.

VI. Impp. Theodo. & Valent. AA. ad Florentium præfectum P.

SI mater † legitimè liberorum tutela ſuſcepta, ad ſecundas contra ſa

& faciūt hæc, an ſcriptor poſſit retinere quaternos pro mercede, ut notatur in d. l. ſi non ſortem. §. ſi centu.

SI mater.] CASVS. Paterfam. deceſſit relictis filiis impuberibus, & vxor legitimam tutelam filiorum nacta eſt, præſtito iuramēto quòd ad ſecundas nuptias non conuolaret: ſi conuolauit, & teneatur pupillus ex mala adminiſtratione, neq; ea antequam conuolaret ad ſecundum matrimoniu, tutoré petijt, tacitè erunt omnia bona mariti obligata pupillis ex mala adminiſtratione.

g Contra ſacramentum.] hodie non iurat, ſed pœna remanet eadem, vt in authen. vt ſine prohib. matres debit. & creditis. §. penultimo colla. vij.

h Eiſque.] ſcilicet ſi beris. alias, eiſq; ſcilicet tutori poſt ordinato.

i Obnoxia.] vt & ſupra quando mu. tut. offic. l. 2. & in authentica de nuptijs. §. ſi ante tutelam, collat. 4. nec eis filiis ſuccedit, vt ſupra ad Tertull. l. omnem. & eſt ſic in pra. in quibus cauſis ha. tut. l. 1.

cramentum g præſtitum aſpirauerit nuptias antequam eis tutorem alium fecerit ordinari, eiſq; h quod debetur ex ratione tutelæ geſtæ perſoluerit: mariti quoque eius præteritæ tutelæ ratiocinijs bona iure pignoris tenebuntur obnoxia. i Dat. VI. Idus. * Theodo. A. XVII. & Feſto Coſs.

Non ſolum in Italia, ſed & in prouincia, et vbique locorum inducta & illata ſunt iuris præſumptione tacitè obligata. Bal. Vel ſic: Iura diſponentia vt inducta & illata ſint tacitè pro penſionibus obligata, debent obſeruari pro iure communi in omnibus perſonis & locis. Sal.

VII. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

SAncimus de inuectis à conductore rebus & illatis, quę domino pro pēſionibus tacitè obligan- C tur, k non ſolū in vtraque Roma & territorio earū hoc ius locum habere, ſed etiā in noſtris prouincijs. ¶ Tali enim iuſta præſumptione l etiam omnes noſtros prouinciales m perpotiri deſideramus. Dat. XV. Kal. Nouem. poſt conſulat. Lāpadij & Oreſtis. VV. CC. anno ſecundo.

k SAncimus Obligantur.] vt & ff eod. l. ſi certum, & l. eo iure, & ſupra loc. & l. certi. Acc.

l Præſumptione.] id eſt ſtatuto vel ordinatione.

m Prouinciales.] incolæ & conducentes.

TITVLVS XVI.

SI ALIENA RES pignori data ſit.

Procurator citra mandatum rem domini obligare non poteſt. tamen ſi pecunia eſt in rem domini verſa, poteſt pignus pro debito retineri. Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. ...

PRocurator n citra domini volūtatē domnū pignori fruſtra dedit. ſi tamen pecuniam creditoris in rē domini verſam conſta-

SI ALIENA RES pignori. Procurator.] CASVS. Si procurator meus non expectata voluntate mea rem meam obligauit, mihi præiudicare non potuit: ſi tamen pecuniam quam accepit, in rem meam verſa ſit, conſuletur creditori per pignoris retentionem. Viuia.

n Procurator.] ſ. ſpecialis ad aliquod aliud negotium. ſi autē habeat liberā poteſtatē, ſecus, ut d. de procu. l. procurator cui generaliter libera. Vel ſi habet ſpeciale

Procurator quādo poſſit rē ... obligare.

ſpeciale mandatum de obligando ut ff. de pigno. act. A l. ſolutum, in fin. Idem ſi habeat generale tantum, & dominus conſueuerit talia facere, ut ff. illo titu. l. uel uniuerſorum.

a Exceptio.] ſic in eo qui ſciens accepit pignori rem alienam quæ poſtea ſit debitoris, ut ff. de pign. l. 1. in pri. & j. e. l. cū res, ſic & amico debitoris qui liberauit pignus, competit exceptio, ut ff. quibus mod pig. vel hypotheca ſol. l. 2. in prin. ſic & ille qui ſoluit precium fundi pro debito pupilli, habet exceptionem, ut & ſ. de præ diis mino. l. vtere, & l. ſi prędiū, in fi. Vel mutuauit ad hoc ipſum vt habeat rē pignori obligatam, ut ff. de re. co. l. ſi pupillorum. §. pen. & ad hoc facit inſtitu. qui. alie. licet §. penul. Not. etiā quòd hic creditor habet vtilem nego. geſt. vel inſtitoriam, ut diximus ſ. ſi cer. peta l. cum.

b Deſideranti.] ſcz creditori. Ac.

SI probaueris.] CASVS. Ignorante me res ad me pertinentes obligaſti: mihi non præiudicat, niſi in fraudē creditoris ſciens diſſimulaui.

c Agebatur.] id eſt qui te præſente obligabat alii extraneo.

d Potuiſſe.] quia nemo poteſt rem alienam obligare, ut & ſ. communi diui. l. 2. & j. titu. 1. l. qui ſi litos, licet poſſet uendi, cum venditio perſonam, obligatio rē afficiat, ut dixi, ſ. ad Velleia. l. ſi ſine.

bit, non inutilis erit exceptio, [a] duntaxat quod numeratum eſt, exolui deſideranti. [b] PP. XI. Kal. Nouembr. Seuero A. II. & Albino Coss.

Res aliena non poteſt pignori obligari niſi domino in fraudem diſſimulante. Bal.

II. Iidem AA. Latinæ.

SI probaueris præſidi prędia vel hortos de quibus agebatur, [c] tuos eſ- B ſe: intelligis obligari eos creditori ab alio non potuiſſe, [d] ſi non ſciens [e] hoc agi, in fraudem creditoris ignorantis diſſimulaſti. [f] PP. Id. Octob. Antonino A. II. & Geta II. Coss.

Tutor vel curator pro cauſa propria, pupilli vel adulti bona non poteſt obligare. Bald. Vel ſic: Ex obligatione tutoris vel curatoris non tenentur pignora minoris, niſi in eius vtilitatem ſit pecunia recepta. Sal.

III. Imp. Antoninus. A. Martiæ.

CVrator adulti vel tutor pupilli, propriam rem mobilem eius cuius negotia tuetur, pignoris iure obligare non poteſt: niſi in rem eius pecuniam mutuam accipiat. [g] PP. VI. Kal. Febr. Duobus & Aſpris Coss.

Filius non poteſt obligare rem patris. Bald.

IIII. Imp. Alexander. A. Secundo.

NEc ſi maior annis viginti quinque fuiſſet filius tuus qui in poteſtate [h] tua erat, te inuito rē tuam obligare potuit. [i] PP. V. Kalē. Nouem. Maximo. II. & Aeliano Coss.

Iſta lex portat coronam totius materie quid probandum ſit in hypothecaria, & hoc dicit: Si res quæ non erat in bonis tempore obligationis, poſtea de bonis fiat, hypotheca conualeſcit, non de iuris rigore, ſed de æquitate ſcripta. Bald.

V. Impp. Dioclet. & Maximianus AA. Eutychio.

CVm res [k] quæ necdum in bonis debitoris eſt, pignori data ab eo, poſtea in bonis eius eſſe incipiat: ordinariam quidem actionem ſuper pignore non competere manifeſtum eſt: ſed tamen æquitatem [l] facere, vt facile vtilis pſecutio [m] exēplo pignoratitiæ [n] detur. C PP. XIII. Kal. Iun. Maximo. II. & Aquilino Coss.

Mater non poteſt obligare rem quam prius donauerat filio. Bald. Vel ſic: Obligans rem alienam, non præiudicat domino: & contraria pignoratitia tenetur. Barto. & Sal.

VI. Iidem AA. & CC. Zoſimo.

QVæ prædiū in filios à ſe titulo donatio

i Potuit.] nec rem patris, nec peculiarem, ut ff. quę res pi. ob. poſ. l. 1. §. 1. & facit. ſ. de pac. l. filius, & de re. cre. & iureiur. nec filius.

CVm res.] CASVS. Si alienā rem obligaui, non tenet pignoris obligatio. ſi dominium eius nactus ſim, cōualeſcet pignus, & creditor licet directā hypothecariā nō habeat, de æquitate tamē vtilē habet, & pignus pſequi poterit.

k Cū res.] ſ. aliena.

l Æquitatē.] ſ. quæ præualet, ut ſ. de iudic. l. placuit, & ff. ſi cert. peta. l. ſi tibi pecuniam.

m Perſecutio.] per hypothecariā actionem.

n Pignoratitiæ.] id eſt ſicut datur utilis pignoratitia debitori qui obligat rem alienam ſoluto debito, ut ff. de diſtra. pigno. l. reſcriptum. §. 1. ita & iſti q' recepit, utilis hypothecaria datur. Vel dic ſicut datetur directa, quando eſſet res debitoris: ſic nunc vtilis. Sed ſecundum hoc quid eſt quod dicitur. ff. de pig. l. & quæ nōdum ſunt. §. quod dicitur. ꝗ debet probare rem fuiſſe in bonis debitoris tempore obligationis? Reſpon. hic poſſidebat bona fide, unde ſua dicitur eſſe res, ut ff. de verb. ſigni. l. bonorum. ſecus ſi mala. Vel illud de rigore: hoc de æquitate. Et diſtingue cum quis rem alienam obligat, ſi quidem ſibi debitam, tenet obligatio, ut ff. qui pot. in pigno. ha. l. 3. §. cum ex cauſa. Si non, ſed habet ius in re, ſimiliter D tenet, ut ff. de pigno. l. grege §. 2. & 3. ſi neutrū eſt, tunc ſi dixit, cum mea erit: tenet ff. illo titulo. l. ſi fundum. §. aliena. ſi ſimpliciter: aut creditor ſciuit, & tunc non actio, ſed retentio datur, ut in eodem titulo l. 1. in prin. ſi ignorauit: tunc etiam utilis actio datur, ut hic, & ff. de pig. l. 1. in prin. & l. ſi ab eo. & l. ſi Titio, & facit ad legem iſtam ff. qui pot. in pignore haben. l. qui balneum. §. fina. & ff. qui & à qui. l. ſi ſeruo, & ff. de pign. act. l. ſi rem alienam, & ſ. de libe. cau. l. ſi ab eo, & j. de euic. l. ſi ne poſſeſſio, & l. fina. Accu.

Aliena res ſi obligetur, an teneat obligatio.

e Sciens] nam tunc conſentire uidetur, ut d. l. ſi ſine, & j. de diſtract. pigno. l. ſi mulier. Sed quis probabit fraudem? Reſpon. qui eam dicit, ut ff. de proba. l. quoties. §. qui dolo. nam videtur ſcire ius ſuum ubique durare, nec conſentiat, ut ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſol. l. ſi ſecut § non videtur.

Fraudem probet qui eam allegat.

f Diſſimulaſti.] quia dum obligarentur, tu eras præſens, & contradixiſti obligationi.

CVrator.] CASVS. An tutor vel curator rem pup. vel adulti obligare poſſit? Reſpon. quòd non, niſi pecunia in vtilitatem eorum conuerſa ſit. Viui.

g Accipiat.] quia tunc poteſt, ut ff. de pigno. actio. l. tutor. ſic & ſ. de pactis. l. pactū procuratoris, & ff. de furt. l. interdum. 2. §. qui tutelam, & ff. pro empt. l. qui fundum §. ſi tutor. Item & in alio caſu etiam immobilia, ut ſ. de adminiſtra. tuto. l. fina. §. defenſionem. Sed hodie videtur, ꝗ etiam mobilia non poſſunt ſine decreto, ut ſ. de admini. tut. l. lex quæ, in fi. quod eſt uerū in quibuſdam mobilibus, de quibus ibi dicit. Ac.

h NEc ſi maior. In poteſtate.] quid de emancipato? Reſpond. idem Sed de hoc dubiū erat cum dominus videatur etiam patre viuente, ut inſtit. de hære. qua. & dif. §. cui.

QVæ.] CASVS. Si mater mea dedit mihi fundum, me inuito obligare non poteſt, cum ſit meus: nec pro re quæ obligāuis non eſt, competit Seruiana, & hoc eius actionis natura declarat.

a Iudicio.] ad dandum bonum pignus, ut ff. de pigno. act. l. si quis in pignore. §. 1. Acc.

b Noceat] et s. de dona. inter uir. & uxo. l. si quidem, in fine.

c Seruiana.] id est natura eius actionis declarat.

A deatis obligasse, quæritur? Et dicitur quòd non. Vi.

i Alumnos.] scilicet quos aluisti, uel qui te aluerunt. uel id est filios ex concubina.

k Cæteras res.] id est ipsam concubinam, quæ erat ancilla obligantis, ut & s. communia de manumiss. l. fi. Acc.

d Fuerint.] sed fallit hoc in seruitute viæ, & alijs rusticis, ut dices j. titu. 1. l. qui filios. Vel nō dicuntur obligari, licet creditor commoditatē in his habeat. & sic intelligatur ff. de pignor. l. sed an utiq́; & facit. s. l. pxi.

e Si in rem.] CASVS. Tutor pupilli pro pecunia quā in suam rē accepit, rem pupilli obligare non potest: & si obligat, non tenet pignoris obligatio, nisi pupillus factus maior consenserit: quo casu conualescit pignus.

e Si in rem suam.] scilicet tutoris.

f Accommodasti.] aliàs teneret, ut s. si maior. l. fi. Accur.

g Non potuit.] ut & s. de pact. l. pactum procuratoris, & ff. pro empt. l. qui fundum. §. si tutor.

NExum.] CASVS. seruus meus uel colonus obligat rem meam, mihi non præiudicat: quia nexum, id est obligationē non facit nisi ille qui obligare potest. Viuia.

h Declaratur.] ut s. de acqui. pos. l. fin. & ff. de procu. l. procurator totorum, & s. communi diui. l. si probatum, & j. de agri. & cēsi. l. si per colonum, lib. 11. & s. quod cum eo l. si seruus. Hoc tamen fallit, in re peculiari serui q habet liberā peculij administrationem, vt ff. de pig. act. l. si conuenerit. 2. §. fi. & facit. ff. de acqui pos. l. peregre. §. pe. & l. 3. §. quod si seruus.

† Ex Co. Theod. li. 2. tit. 30. Contius.

QVAE RES pignori obligari [illegible]

ALumnos.] CASVS. Si omnia bona tua mihi obligasti: an alumnos tuos vel cōcubinā vi-

nis trāslatum, creditori suo dat pignori: se magis cōtrario pignoratitio obligat iudicio,[a] quàm quicquam dominis noceat,[b] cùm Seruiana[c] etiā actio declaret euidenter, iure pignoris teneri non posse, nisi quæ obligantis in bonis fuerint:[d] & p aliū rem alienam inuito domino pignori obligari nō posse, certissimum est. S. V. Id. Iul. Philip. AA. Cons. B

Tutor pro facto proprio non potest rem pupilli obligare: nisi pupillus legitima ætatis effectus tali obligationem approbet. Bald. Vel sic: Tutor, procurator, uel alius administrator obligando rem dominorum, eis non præiudicat: nisi postea consensus dominorum accedat: uel nisi de scientia eorum probetur hoc d. cum l. sequen. secundum Barto.

VII. [illegible]

SI in rem suam[e] accepta pecunia mutua tutor mancipium tuum pignori dedit, nec huic post perfectam ætatem consensum accommodasti:[f] pignori res obligari non potuit.[g] S. VI. Kalend. Ian. AA. Coss. C

Regulam præmittit, ex qua infert & hoc dicit: Persona quæ de iure potest obligare, est illa quæ potest inducere nexum pignorum: secus si non potest de iure. Bald. Vel sic: Seruus, procurator, colonus, cōductor vel actor rem domini inuiti non obligant. Sal.

VIII. [illegible] D

NExum non facit prædiorum, nisi persona quæ iure potuit obligare.[h] Per seruum autem, aut per procuratorem, colonumve, actorem seu cōductorem, vllum præiudiciū possessioni inuito vel inscio domino imponi non posse, & iure, & legum auctoritatibus declaratur.[h] Dat. Idib. Iul. Rauennæ, Honorio XIII. & Theodosio X. AA. Coss.

TITVLVS XVII.

QVAE RES PIGNORI obligari possunt vel non, & qualiter pignus contrahatur.

In generali obligatione non venit quod nemo sanè capitis specialiter obligaret. Bal.

I. [illegible] & Antoninus AA. [illegible]

ALumnos[i] tuos, & cæteras res[k] quas neminē credibile est pignori specialiter daturum fuisse, generali pacti conuētione quæ de bonis tuis facta est, in causa pignoris non fuisse rationis est.[l] PP. XII. Kal. Apr Laterano & Rufino Coss.

Qui obligat instrumenta emptionalia, ipsam rem obligare videtur. Vel sic: Qui obligat repræsentās, videtur obligare repræsentatū. B. Vel sic: Obligato instrumēto, intelligitur obligatum ius in eo contentum. Barto. & Sali.

II. Idem AA. [illegible]

CVm cōstet[†] pignus[m] consensu cōtrahi, nō dubitamus eum qui emptiones[n] agrorum suorū pignori posuit, de ipsis agris obligādis cogitasse.[o] PP. V. Kalen. Iul. Apro & Maximo Conss.

Res sacra vel religiosa non potest obligari. Bald. Vel sic. Locus religiosus non potest pignori obligari. Sali.

III. Imp. Antoninus A. [illegible]

SI monumēto[p] corpus filiæ tuæ intulisti, religiosum id fecisti: quo facto obligari à quoquam, prohibente iuris religione, non posse, in dubium

l Rationis est.] Arg. q in uerbo generali nō continentur oīa singularia. Item nō uidetur quis generaliter cōcedere, quod specialiter nō esset cōcessurus. sic. ff. de mino. l. illud. §. si ta lis, & ff. de pecul. l. q peculij, & de lega. 3. l. uxorem. §. felicissimam, & ff. de pigno. l. obligatione, & l. denique, & ff. ne quid in loco pub. l. 2. §. si quis a princi pe. & faciūt hæc ad ea quæ diximus de fortuitis casibus receptis, ut not. ff. si quis caut. l. sed & si quis §. quæ situm, & facit ff. de donat. l. si filius, & supra de trāsactio. l. si de certa, & facit supra ad Velleianū. l. iubemus, & ff. de pact. l. tres fratres, & j. de remiss. pig. l. 2. Acc.

CVm.] CASVS. Emi fundum, confectum est instrumentum emptionale. illud obligaui. an fundū obligasse uidear, quæritur? Et respō. q sic.

m Pignus.] id est obligationē pignoris. sic & ff. de pigno. actio. l. 1. & hoc quātum ad hypothecariā. ut & ff. de pac. l. si tibi §. de pignore, & j. de remiss. pigno. l. 2. sed pignoratitia contrahitur re: vt institu. quibus mo. re contrahi. oblig. §. fi. Ac.

n Emptiones.] i instrumenta emptionum.

o Cogitasse.] vt & argu. ff. de lega. 1. l. seruum filij. §. cum, & j de remiss. pign. l. creditricem, & j. de donat. l. 1.

SI monumento.] CASVS. An monumentū in quo filiam tuam intulisti, obligare possis, quæritur? Et dicitur quod non: quia per illationem locū religiosum fecisti.

p Si monumento.] s. tuo, vel alieno domini volūtate.

i Infans nō extenditur ad nō cogitata, ut in c. Quianal lis, de iureiurā. & c. ex multiplici, de deci.

† Cōcot. c. 2. cū gl. sup verbo signū, extra de cōsuet. & c. sane, cum glo. super verbo, sedens, de tenun.

Non

a Non venit.] vt & ſupra de relig.l.inuito. ſed ipſum ius inferendi ſic, vt & legari: vt & ſupra de religio.l.mo numentorum.Item hoc ſpecialiter, ſed cum vniuerſitate poteſt, ut ff.de contrah.emp l.in modicis.

A de re iudica.l. commodum.

b Et ideo.] ſic argumentatur: non poteſt ſpecialiter, ergo nec generaliter. arg.contra ff. de regu.iur.actus, & ff.de pactis.l.ſi unus.§.illud. Acc.

1 Sal. hic I verſ. quæro ab extra, multis in contrarium allegatis, finaliter tenet q creditor debet excutere prius ſuum principalé debitorem, priuſ quà debitorem ſui debitoris, per §. ſed neque, in auth. de fideiuſ. col. 1.

V s. An ius quod habeo in debi
...Omen.] ...tore, alii obligare poſſim, quæritur? Et dicitur quod ſic. & aget creditor vſque ad quantitatem ſibi debitã, niſi primo mihi ſoluiſſet.

b Placuit.] vt & ſupra de hære. ven.l. poſtquam, & ff.de pign.actio.l.ſi conuenerit.2.in princ.

c Certior.] quia ei denunciaſti, uel lité cõtra eum conteſtatus fuiſti. & idem ſi partem debiti tibi ſoluiſſet, ut ĩ.de no ua.l.3. Acc.

d Vtilibus.] quas habebas directas contra tuum debitoré. Vel dic etiã vtilem hypothecariam: & quod exegerit, ſi quidem corpus erit, loco pignoris erit. Si vero pecunia, compenſabit ſecum, ut ff. de pig.l.grege.§. cum pignori, in fin. & d.l.de pig. actio. l.ſi conuenerit.& ſacit. ĩ. de donatio.l.2.& ff.de tranſac.l. venditor. Sed quid ſi eſt certus per ſeipſum, vel ab alio? Reſpondetur, neceſſe eſt quod à me ſit certus, arg. ſupra de pig. l. debitores.

ADDITIO Aduertas q Bartol. hic reprehendit finem iſtius gloſſæ, dicens denunciationé non eſſe neceſſariã ſcientiæ, argu. l. 1. in fine. ff. de actio empt.& ibi not.& melius in l.fin. ff. de tranſact. & ſolet notari in l. emptor. ĩ. de euict. Non obſtat ſecundum eum. l. debitores, quam gloſ allegat: quia illa loquitur de voluntate, ſeu vrbanitate: vt ibi not.

non venit.[a] PP.III. Kalẽ. April.Læto II. & Cereali Coſs.

Nomẽ debitoris generaliter & ſpecialiter obligari poteſt.& niſi ſoluat ſuo principali poteſt ſoluere creditori creditoris ſui, qui habet cũ obligatum. Bal. Vel ſic: Nomen debitoris ante denunciationem factam ſibi à creditore ſui creditoris, põt ſoluere ſuo creditori: poſt denunciationem autem factam non poteſt ei ſoluere, ſed exigi poteſt vtili actione. Bar.

IIII. Imper. Alexander A. Eucrato.

NOmen quoq; debitoris pignorari & generaliter & ſpecialiter poſſe, iampridem placuit.[b] Quare ſi debitor is ſatis non fecerit cui tu credidiſti: ille cuius nomen tibi pignori datum eſt, niſi ei cui debuit, ſoluit, nõdum certior[c] à te de obligatione tua factus, vtilib[9] [d] actionibus ſatis tibi facere vſq; ad id quod tibi deberi à creditore eius probaueris, compelletur: quatenus tamen ipſe debet. PP. prid.Kal.Martij, Fuſco II.& Dextro Coſs.

Quod non poteſt ſpecialiter, non põt generaliter obligari.Vel ſic: Non poteſt operari genus pluſquã ſpecies. Bal. Vel ſic: Stipendium ſeu præmiũ futuræ victoriæ non poteſt ſpecialiter vel generaliter obligari. Sal.

V. Idem A. Septimio.

SPem eorum præmiorum[e] quæ pro coronis[f] athletis penſitanda ſunt, priuatæ[g] pactione pignorari minimè admittẽdum eſt. & ideo[h] nec ſi generale pactum de omnibus bonis pignori obligãdis interuenerit, tenet. PP.

S Pem.] CASVS. An athleta ſpem victoriæ quam de aduerſario ſuo habiturus eſt, obligare poſſit, quæritur? Et dicitur quòd non: neq; ſi generaliter omnia bona obliget, illã ſpem intelligitur obligaſſe. Viuianus.

e Spem eorum præmiorum.] in pecunia.

f Coronis.] i. victoriæ.

g Priuata.] ſed nec publica, vt ſupra de execu. rei iudica.l. ſtipendia, niſi in ſubſidium: ut ibi dixi, per l. ff.

QVi.] CASVS. An aliquis filium ſuum, puta liberum hominem, obligare poſſit, quæritur? Et dicitur quòd non.

III.Kal. Maij, Maximo II. & Paterno Coſs.

Res quæ non ſunt in bonis noſtris, non poſſunt obligari Bal. Vel ſic: Pater filium vel alium liberum hominem hypothecare non poteſt. Bal.

VI. Impp. Diocletianus & Maxi. AA. & CC. Ruto.

QVi filios veſtros vel liberos homines pro pecunia quam vobis credebat, B pignoris titulo accepit,[i] diſſimulatione ſe iuris circũuenit: cũ ſit manifeſtum[k] obligationem pignoris non conſiſtere,† niſi in his quæ quis de bonis ſuis facit obnoxia.[l] S. Kalend. Maijs, Heracliæ AA. Coſs.

Pro executione ſententiæ non poſſunt capi boues aratorii, & alia quæ ſunt neceſſaria ad agriculturam, vt ſunt ligones & inſtrumenta ferrea. hoc dicit. Sed quotidie faciunt contrarium baiuli tributorum: quia ſi boues non arauent, non ſoluerentur C tributa & alia onera. Bald.

VII. Imp. Conſtantinus A. ad vniuerſos prouinciales.

EXecutores à quocunque iudice dati ad exigenda debita ea quæ ciuiliter poſcuntur, ſeruos aratores, aut boues aratorios, aut inſtrumentum aratorium[m] pignoris cauſa de poſſeſſionibus non abſtrahant, ex quo tributorũ[n] illatio retardatur.

Si quis igitur interceſſor, aut creditor, vel præ D fectus pagi[o] vel vici, vel decurio in hac re fuerit detectus: æſtimando à iudice ſupplicio ſubiugetur. Dat. III. Non. Iun. Sirmij,

i Accepit.] quid ſi propter famem hæc fiant? Reſpond. tenet, argu. ſupra de patribus qui filios diſtraxe l.1. & 2.

k Manifeſtum.] vt ſupra titulo.1.l.quæ prædium.

l Obnoxia.] Immo etiam relegetur creditor qui filiũſfamilias in pignore accepit, vt ff eod.l.fina. Sed hæc regula fallit in capto ab hoſtibus, ut ĩ.de capti. & poſtliminio reuer. l.fina.& ff de leg 1. l.ſenatus.§.ſi. Item fallit in ſeruitute ruſtica, quæ nec eſt in bonis, nec eſt extra bona, vt ff. de viſuf. lega. l. 1. & tamen obligatur, ut ff.de pign.l.ſed an viæ, vel nõ eſt ibi obligatio: ſed commodum retinendi habet creditor. Item in caſu huiuſmodi.l. hodie punitur plus, ut in authent. vt nulli iudi. § quia vero huiuſmodi, colla.9. & facit ad l.iſtam. ff.de euictio l. minor. §. pater ſciens.

Creditor relegatur qui filiũſfamilias in pignore accepit.

† Poſſunt tamen dari obſides pro arbitrio obſeruando, vt in c. expoſita, cum glo. ſi.extra de arb.

EXecutores.] CASVS. Si debitore meo non cõparente datus fuerit mihi executor ad mittendum me in bono.poſſeſ. debitoris pro menſura declarati debiti, an boues aratorij, vel inſtrumenta aratri vel bubulci intelligantur obligata, quæritur? Et dicitur q non, ne per defectũ culturæ tributi exolutio retardetur. q ſi creditor detectus fuerit &c. ſupplicio ſubiugabitur.

m Aratoriũ.] ſed quid ſi aliud nõ habet? Reſp. capiantur etiã hæc, ut ſ. de executione rei iud cau.l.ſtipendia.

n Tributorum.] in prouincia ergo tãtum loquitur hæc lex Et dic, Tributorum præſtandorum ab his quorum ſunt prædia, quæ tributa non poſſent præſtari, ſi boues qui terram colunt, auferrentur. Acc.

o Pagi.] id eſt burgi, vel villæ.

PIgnorum.] CASVS. Si bona debitoris mei loco pignoris capi debeāt, ea quæ ad agriculturam pertinent, capi non debent. Sequitur authent. Agricultores, quæ idem dicit quod lex, Executores, paucis additis. Viuianus.

a Non conuenit.] per iudicem, ut s̄. l. proxi. & forte etiam in Italia hæc loquitur, & eſt pro hoc in authe. vt nullus mutuans agricolæ, coll. 4. ſed propria uolun tate forte poſſet per dictam authen. Ac.

SI quis.] CASVS. Si mutuaui tibi pecuniam, & promiſiſti ſatisfacere ſub pœna obligationis omnium bonorum tuorum: an per hæc verba videaris mihi obligaſſe tam præſentia bona quā futura quæritur? Et dicitur ꝙ ſic, licet non dicas te obligare res preſentes & futuras.

b Pertinētium.] vel his verbis, res meas tibi obligo, ut in fine huius legis. Et not. quòd quia loquitur in præſenti, non uidebatur comprehendere de futuris, ſed tamen cōprehēdit, ut hic, & ff. pro ſocio l. ſi ſocietatē uniuerſarum fortunarum. Sed aliud eſt cum quis vendit omnia ſua bona, vel donat, vel legat, ut ff. de auro & argēto lega. l. ſi ita, & l. Plautius, & arg. ff. mādati l. ſi mādauero. 2. §. is cui' bona, & ff. de nego. geſtis l. nā & Seruius. §. ſi me uiuo. Et eſt ratio: quia magnum damnum eſſet donanti, vel ſimilibus, qđ nō eſt obliganti, cū per hoc nō plus debeat. Itē nota hic pro generalitate, ut plene habes. ff. de ſerui. urbanorū prædiorum l. ſi ſeruitutis. Item hic in his quæ ſe uiuo quærit, non quæ hæres eius, ut ff. de pignor. l. Paulus.

c Sāctionibus.] quæ

Conſtantino A. & Licinio Coss.

Hac lex eſt declarata ſupra l. proxima, & loquitur generaliter tam in prouincia, quàm in Italia. in quibuſdam autem partibus ſeruatur ad unguem: in quibuſdam vero in nullo ſeruatur. Bald.

VIII. Impp. Honorius & Theodoſius AA. [illegible] com. ſacr. largit.

PIgnorum gratia aliquid quod ad culturā agri pertinet, auferri non conuenit.[a] Data VI. Id. Iun. Conſtante & Conſtā tio Coss.

IN AVTHEN. colla. x. de ſtatutis & conſuetudi. contra eccleſiæ libertatem editis. §. agricultores, & eſt conſtitutio Friderici.

In l. C. dictum eſt de ſeruis agricultoribus: hic autem dicitur de liberis, & hoc dicit: Ruſticus donec laborat agrum, non poteſt capi pro debito: alias contra faciens auſu temerario, punitur. Bal.

AGricultores circa rem ruſticam occupati, dum villis inſident, dum agros colunt, ſecuri ſint in quacunque parte terrarum: ita ut nullus inueniatur tam audax, vt perſonas, boues & agrorum inſtrumēta, aut [illegible] quid aliud [illegible] quod ad agrorum operam ruſticam pertineat, inuadere, aut capere, aut violenter auferre præſumat. ¶ Si quis autem huiuſmodi ſtatutum auſu temerario violare præſumpſerit, in quadruplum ablata reſtituat, & infamiæ notam ipſo iure incurrat: imperiali animaduerſione nihilo minus puniendus.

Iſta eſt una de quinquaginta deciſionibus Iuſtiniani, & non eſt alibi Quibuſcunque uerbis conſtet de voluntate, hypotheca contrahitur, & in hipotheca generali veniunt præſētia & futura. Bald. Vel ſic Appellatione rerum, vel bonorum in obligatione deductorum, continentur præſentia & futura. Barto.

IX. Imp. Iuſtinianus A. Mennę præfecto prætorio.

SI quis in cuiuſcunque contractus inſtrumento ea uerba poſuerit, fide & periculo rerum ad me pertinentium,[b] vel per earum exactionem ſatisfieri tibi promitto: ſufficere ea verba ad rerū tā earū quas in præſenti debitor habet, quàm futurarū hypothecam ſancimus. nec ex prioribus ſāctionibus[c] minus[d] habere ſpecialis hypothecæ memoriam videri: cùm ſit iuſtum voluntates contrahentium magis quàm verborum conceptionem inſpicere.[e] ¶ Super qua generali hypotheca illud quoque ad conſeruandam contrahentium voluntatē ſancimus, vt ſi res ſuas ſupponere debitori dixerit, non adiecto, tam preſentes quàm futuras: ius tamen generalis hypothecæ etiam ad futuras[f] res producatur. Data III. Id. Decembr. Conſtantinop. D. N. Iuſtiniano A. PP. II. Cos.

TITVLVS XVIII.

QVI POTIORES IN pignore habeantur.

Prior tempore potior eſt iure: niſi poſterior priori offerat. Baldus. Vel ſic: Secundus creditor ſoluens priori, vel conſignans & deponens id quod ei debetur, in locum prioris ſuccedit, & confirmat ſibi pignus. Bartol.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Secundo.

QVi pignus ſecundo loco accepit, ita ius ſuū cōfirmare poteſt, ſi priori creditori debitam pecuniam ſoluerit:[g] aut cùm obtuliſſet, iſque accipere noluiſſet, eam obſignauit,[h] & depoſuit, nec in uſus[i] ſuos cōuertit. PP. Kalendis Februar. Laterano & Rufino Coss.

Habens pignus prætorium præfertur habenti iudiciale, ſi eſt prior tēpo

voleban̄t creditores minus ius habere in futuris quam in præſentibus bonis, uel minus quàm ſi ſpecialiter, id eſt expreſſe diceret de futuris.

d Minus.] i. minorē memoriam.

e Inſpicere.] Nota, ſic ſupra de libe præte. l. 3. & ff. de adimen. lega. l. 3. §. con ditio, in fin. & facit. ff. de re iudica. l. in ſumma, in princi. & ff. de verbo. obliga. l. in conuentionalibus. Accur.

f Ad futuras.] in tacita hypotheca idē, ſecūdum quoſdam, ut s̄. de ſecun. nupt. l. hac edictali. §. omnibus, & l. ſi quis. §. illo, & ff. de priuile. ſiſ. l. ſi cū pecuniā. Sed Ioan. contra.

QVI POTIORES in pignore habeantur.

Quoniam ſuper pignore inter creditores quis ſit in eo potior, plerunque contenditur: ideo ponit qui potiores in pignore habeantur. Ac. Continuatio.

QVi.] CAS. Si ſecūdꝰ creditor priori pecuniā ſoluit, cōfirmat ſibi pignus. ſi primus recipere nolit, conſignet, & deponat, & [illegible] ſibi pignus: niſi pecuniā poſtea in uſus ſuos conuertit.

g Soluerit.] [illegible] s̄. de pig. l. ſecundus. & ſi qui potiores in pigno. habeā. l. potior. § fina. Sed quid ſi prior creditor poſſideat? Reſpondetur, & ipſe poteſt ſecundo offerre, ut ipſe ſibi retineat pignus. Nā & quilibet extraneus hoc poſſet, ut ff. quibus modis pignus vel hypothe. ſol. l. Paulus. §. qui pignoris. non tamen compellitur, ut i. cod. l. prior. Accu.

h Obſignauit.] i. de ſolut. l. obſignatiōe.

i In uſus.] facit ad hoc s̄. de uſur. l. acceptam, & ff. de uſur. l. debitor.

Si de

SI decreto.] CASVS. Conueni hæredem Titij pro quadam fideicōmiſſo relicto ſub conditione, & quia mihi non ſatiſdabatur, miſit me iudex in poſſeſſionem fundi. creditor hæreditarius eundem conuenit, & obtinuit. idem fundus loco pignoris ſibi adiudicatus eſt. quis potior ſit, quæritur? dicitur quòd ego. qui prior ſum tempore.

a Inducti.] cum hęres nō ſatiſdaret de legato ſoluendo, adueniente die vel cōditione. Et not. inducti. nec enim aliter conſtituitur pignus prætorium vel iudiciale: licet aliud ſit in conuentionali, ut ff. de pigno. actio. l. non eſt mirum. Item not. quòd hoc poteſt dici prætoriū pignus: iudiciale vero, cum ex cauſa iudicati quis in poſſeſſionem mittitur à iudice ex ſententia: ſed & ſuperius poteſt dici iudiciale à iudice.

b Aduerſarius.] ſ. creditor quidam hæreditari⁹ ex cauſa mutui vel ſimili cauſa. Accur.

c Iudicati.] prius ergo egit contra hæredem actione competenti, & obtinuit.

d Eſtis.] vos legatarij quàm ille hæreditarius creditor. & ideo hic ſunt, quia diuerſorum titulorum ſunt, ut hic, & s. ut in poſſeſ. lega. l. ſi poſtquam: ſecus ſi ſunt eiuſdē tituli, ut ff. ut in poſſeſ. le. l. is cui. §. ſi plures, & §. qui prior, & hac ratione non obſtat. s. de bo. auctor. iudi. poſ. l. fina. & ff. de bo. auctori. iud. poſſidē. l. cū vnus, in pri.

ADDITIO. Pro clariore intelligentia iſtorum, diſtinguas breuiter: Quādoque plures creditores prætendūt ius in pignore conuentionali, & tunc regulariter prior tempore potior eſt iure, ut l. potior, in princ. ff. eo. Fallit in caſu. l. licet, & authen. ibi poſitæ. j. eod. & in caſibus no. j. codē in l. diuerſis. Quandoque plures creditores prætendunt ius in pignore prætorio, & tunc aut ſunt eiuſdem tituli, & concurrunt, ut l. fina. s. de bo. auctori. iudi. poſſi. & l. is cui, §. ſi plures, & §. qui prior, in gloſ. alleg. Si vero ſunt diuerſorum titulorum: tūc qui prior eſt tempore, potior eſt in iure, ut hic. Quandoque quidam creditores prætēdunt ius in pignore conuentionali, quidam in prætorio, & tunc habet locum. l. ſi poſtquam. s. ut in poſſ. lega. De materia iſtius. l. dic ut plene per Di. in c. qui prior, de regu. iur. li. 6.

e Tempore.] nota regulam, ut j. e. l. ſi fundum, & ff. eo. l. potior, & j. eo. l. prox. & l. licet, & l. diuerſis, & ſupra ad Maced. l. ſi permittente.

re. Bald. Vel ſic: Si plures creditores ad pignus prætorium concurrentes ſunt diuerſorum titulorum: qui prior eſt tempore, potior eſt iure. Sal.

II. Imp. Antoninus A. Chreſto & aliis.

SI decreto prætoris qui de fideicommiſſo ius dixit, in poſſeſſionem fundi hæreditarij fideicommiſſi conditionalis ſeruandi gratia prius inducti [a] eſtis, quàm aduerſarius [b] veſter in cauſam iudicati [c] eiuſdem fundi pignus occupauerit: iuſſu eius qui iure ſententiam exequebatur, tempore potiores eſtis. [d] Nam cú de pignore vtraque pars contendit, præualet iure qui pręuenit tempore. [e] PP. V. Id. Maij, Duobus & Aſpris Conss.

Reſpublica miſſa ex cauſa iudicati, præfertur creditori qui contraxerat cum defuncto in poſſeſſionem non miſſo. Bald. Vel ſic: Habens ius pignoris in re, præfertur agenti perſonali actione. Bart. Vel ſic: Creditor qui iudiciale pignus ob ſententiam eſt cōſecutus præfertur priori ſolum perſonalem actionem habenti. Sal.

III. Idem A. Syluano.

CVm [i] rempublicam [f] Heliopolitanorū propter emolumentum ſententiæ [g] in rerum tam hæredis quàm hæreditariarum poſſeſſionem miſſam eſſe proponas: intelligis, quamuis pater tuus cum Soſiano [h] contraxerit: [i] tamen ſi perſonali actione eum habuit obligatum, [k] præponi rempublicā iure pignoris in his quæ ex auctoritate eius qui iubere potuit, ſeruandi iudicati cauſa occupauit. PP. II. Id. Decem. Læto II. & Cereali Conss.

Priuatus prior tempore, præfertur reipublicæ quæ eſt poſterior tempore. Bal. Eodem modo præfertur regi & imperatori. Bal.

IIII. Idem A. Varo.

SI fundum pignori accepiſti [l] antequam reipublicę obligares: ſicut prior es tempore, ita potior es iure. PP. V. Id. Octob. Antonino. A. IIII. & Balbino Conss.

Prior creditor non tenetur offerre poſteriori. Bald. Vel ſic: Prior creditor non habet neceſſe offerre ſecundo, ſed ſecundus offerens primo, confirmat ſibi pignus. Bart.

V. Imp. Alexander A. Septimio.

PRior quidem creditor compelli non poteſt [m] tibi qui poſteriore loco pignus accepiſti, debitum offerre: ſed ſi tu illi id omne quod debetur, ſolueris: pignoris tui cauſa firmabitur. PP. III. Kalend. Maii, Maximo. II. & Paterno Conss.

Prouidētia generaliſ facit, ut prior tempore præferatur habenti prouiſionem ſpecialem tempore poſteriore. Bald. Vel ſic. Generalis hypotheca prioris creditoris præfertur ſpeciali poſterioris, & idem de eo qui cauſam habet a priore. Sal.

VI. Impp. Valerianus & Gallien. AA. Philoxeno.

SI generaliter bona ſint obligata, & poſtea res

CVm rempublicam.] CASVS. Pater meus cū republica contraxit. me hærede eius conuēto & condemnato, miſſa eſt reſpublica in poſſeſſionem nō ſolum rerum mearum, ſed hæreditariarum: an præferatur aliis creditoribus patris? Dicitur quod ſic.

i Cum rempublicā.] nota unam ciuitatē dici rempublicam. ſic. ff. de publicanis. l. ſed & hi. §. præterea. Sed argu. contra ff. de verb. ſig. l. eum qui vectigal. Accurſius.

g Sententiæ.] latæ pro republica cōtra hæredem.

h Cum Soſiano.] i. cum defuncto, & hoc caſu tu vel pater tuus poteritis petere ſeparationem, cum ſitis hæreditarij creditores. vel cū Soſiano, id eſt cum hærede, & hoc caſu non, ut ff. de ſepara. l. 1. in princip.

i Contraxerit.] priuſquam reſpublica.

k Obligatum.] non autē accepit pignus, & facit ad. l. iſtam. ff. e. l. ſi pignus, & l. ſi iure. Acc.

SI fundum.] CASVS. Si fundum obligauit quis prius mihi quam reipublicæ, ego prætetendus ſum. Viuia.

l Accepiſti.] ſcilicet ſpecialiter ſecundū quoſdam, ut & arg. ſupra de priuile. fiſ. l. 3. quod non placet: immo & ſi generaliter, ut infra de remiſſi. pignor. l. ſi ignorante, & ff. eodem. l. fina. & s. de iure dot. l. dotis, & s. de priuile. fiſ. l. 2. præterea ſic etiam eſt in priuato cui generaliter prius, nam ſequenti cui ſpecialiter aliquid obligatur, præfertur, ut j. eo. ti. l. ſi generaliter, ergo & fiſco, ut arg. ff. eo. l. ſi pignus. Acc.

PRior.] CASVS. Creditor primus non compellitur ſoluere ſecundo: ſed ſecundus debet offerre primo. & ſi uelit ſibi offerre, pignus ſuum confirmabit.

m Compelli non poteſt.] ſi tamen uult, poteſt, ut dixi. s. eod. l. 1.

SI generaliter.] CASVS. Titius obligauit mihi

† In nonnullis exēplarib. l. ſi fundū, tertia eſt: lex verò Cum rempub. eſt quarta.

Ciuitas una dicitur reſpublica.

omnia bona ſua generaliter: poſtea obligauit Seio quædam ex his ſpecialiter: ego ſum potior. unde ſi eandem rem quam ſecundo obligauit, iure pignoris diſtraham, eam ab emptore auocare non poterit Seius.

ᵃ Qui antea contraxit.] ut & ff. eod. l. qui generaliter. Sed contra. ſ. de pign. l. quamuis. 1. ſolu. ibi ſpecialem habebat, ut ibi dixi.

ᵇ Inquietari.] ut j. ſi antiqui. cre. l. 1. & ff. de diſtra. pign. l. cum prior, & ſ. de act. & oblig. l. ſi in ſolutum.

Licet.] CASVS. Qui prior eſt tempore, potior eſt in iure. fallit in eo qui obligauit omnia bona ſua præſentia & futura, & poſtea à ſecundo mutuam accepit pecuniam, & ex ea fundum comparauit, & conuenit, ut illud prædium ei eſſet obligatum: quia potior erit ſecundus.

ᶜ Potiores.] ſcilicet regulariter, ut ſ. eo. ti. l. 2. in fin. quæ fallit, ut hic, & dices ſtatim in. l. diuerſis.

ᵈ Conuenit.] ſcilicet contrahentibus: ſecus ſi non conuenit, ut ſ. de pig. l. quãuis. 3. Alij dicunt, ex hac. l. & ff. eo. l. interdũ, & j. eo. tit. auth. quo iure, quòd eo ipſo quod ex mea pecunia comparatur, mihi eſt obligata, quod eſt falſum, & l. interdum, dicit cũ ad refectionem eſt datum. Si autem nõ conuenit, inter perſonales actiones habet priuilegium, ſecundum Ioa. licet alii contra. pro quibus eſt ff. de tribu. l. procuratoris. § placet.

Obligata mihi non eſt res ex mea pecunia empta.

Sequitur auth.

Item poſſeſſor. q̃ eſt de trien. & ſemi. §. illud quoque in iudiciis, coll. 3. in qua ponitur alius caſus ubi poſterior potior eſt priore.

alij ſpecialiter pignori dẽtur: quoniam ex generali obligatione potior habetur creditor qui antea contraxit: ᵃ ſi ab illo priore tempore tu comparaſti: non oportet te ab eo qui poſtea credidit, inquietari. ᵇ PP. II. Id. Maii, Seculari. II. & Donato Coſs.

B

Prædium emptum ex pecunia creditoris, ſi ei fuit ſpecialiter obligatũ cæteris anteſertur. Bald. Vel ſic: Mutuans in emptionem prædiorum cum pacto ut illa ſint ei obligata, præfertur cæteris etiam priorem hypothecam habentibus. Sal.

VII. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Iuliano.

LIcet iiſdem pignoribus multis creditoribus diuerſis temporibus datis, priores habeantur potiores: ᶜ tamen eum cuius pecunia prædium comparatum probatur, quod ei pignori eſſe ſpecialiter obligatum ſtatim conuenit, ᵈ omnibus anteferri iuris auctoritate declaratur. Subſcripta. XVI. Kale. Febru. AA. Coſs.

IN AVTHEN. de trien. & ſemiſ. §. illud quoque in iudicijs, col. iij. const. v.

Hæc eſt caſus in quo prior tempore efficitur poſterior in iure, propter mendacium poſſeſſoris. Poſſeſſor conuentus hypothecaria, ſi negat rem in bonis debitoris fuiſſe hypothecatam: tanquam prior in tempore non auditur, ſed prius debet poſſeſſionem tráſferre. Baldus. Vel ſic: In hypothecaria pœna mendacis eſt, ut de poſſeſſore petitor efficiatur. Vel ſic: Prior creditor negans rem eſſe eius à quo

A

cauſam habet, contrario probato non auditur ſuper prioritate temporis: ſed poſſeſſio prius in aduerſarium transfertur. Sal.

ITem poſſeſſor ᵉ pignoris negans rem eius cuius actor ᶠ eam eſſe aſſeuerat: ᵍ ſi probata ea intentione ʰ nitatur ⁱ rem retinere, dicens ex hypotheca ᵏ vel alia cauſa ˡ in eandem perſonam delata, ſe propinquiorem eſſe, quàm qui mouet cauſam, prius transferat ᵐ poſſeſſionẽ, quàm ius ſuum proponat.

Donec prior creditor habet hypothecam, ſecundus creditor non habet ius diſtrahendi: niſi priori creditori ſatiſfaciat. Baldus.

VIII. Idem AA. & CC. Fabricio.

DIuerſis temporibus eadem re duobus iure pignoris obligata, eum qui prior data ⁿ mutua

C

pecunia pignus accepit, potiorem haberi, certi ac manifeſti iuris eſt: nec aliàs ſecundum ᵒ creditorem diſtrahendi poteſtatem huius pignoris conſequi, niſi priori creditori debita fuerit ſoluta quãtitas. ᵖ S. Pri. Kalen. Maii, Heracliæ. AA. Coſs.

Hypotheca præfertur omnibus priuilegijs perſonalibus. Bal. Vel ſic: Habens ius reale, præfertur habenti priuilegium perſonale. Bar.

IX. Idem AA. & CC. Aſclepiodoto.

D

EOs qui acceperunt pignora, cum in rem actionem ᵠ habeant priuilegiis omnibus quę perſo-

prædium retineret mihi ſecundo creditori. VI.

ᵉ Item poſſeſſor.] ſ. creditor prior. Acc.

ᶠ Actor.] i. ſecundus creditor.

ᵍ Aſſeuerat.] quod eſt ei neceſſe, ut ff. de pi. l. & quæ nõdum ſunt. §. quod dictos.

ʰ Intentione.] à ſecundo creditore, q̃ ſcilicet fuerit debitoris tempore obligationis.

ⁱ Nitatur.] poſſeſſor.

ᵏ Hypotheca.] l. in priorem. Ac.

ˡ Vel alia cauſa.] forte hunc agentẽ conſenſiſſe, vel remiſiſſe.

ᵐ Tráſferat.] an autem ſi incontinenti velit probare, audiatur poſſeſſor ex regula, dolo facit, ut ff. de excep. doli. l. dolo ? Reſpon. non in poſſeſſorio, ut & ff. quorũ lega. l. 1. in prin. Item nota propter mendaciũ hunc puniri. ſic & ff. de rei vẽdicatione. l. ſi na. & ſupra de non nu. pecu. authen. cõtra qui propriam, & ff. de interrogan. l. cum qui. Sed nunquid etiam re reſtituta ꝑmittetur ei venire contra confeſſionem primam ? Reſpõſio, quia hoc eſt in alio iudicio, ut ff. de inofficioſo teſtamento. l. Papinianus § ſed nec impubertis.

Mẽdaciũ facit quẽ puniri.

DIuerſis.] CASVS. Primo die obligaui prædium meum Seio, ſecundo Titio. qui numerauit primo pecuniã, ille potior erit, niſi ſecundus qui pignus diſtraxit, ſatiſfecit priori.

ⁿ Data.] ſecus ſi nõ data eſſet, ut ſ. quæ res pig. ob. poſ. l. ſi titius.

ᵒ Secundum.] ſ. creditorem.

ᵖ Quantitas.] ut ff. de diſtractio. pigno. l. cum prior. Sed hoc fallit in caſibus quibuſdam in quibus poſterior creditor potior eſt priore, ut & ff. e. l. interdum, & ſupra. l. proxi. & authenti. item poſſeſſor, & j. eo. l. aſſiduis, & l. tempus ras, & ſ. de pig. l. ſi. & authent. ibi poſita, & ſupra in qui. cau pig. ta. l. ſatis, & ff. de reli. l. at ſi quis. §. 1. & l. pen. Eſt & alius ut hac l. dicitur.

Creditor poſterior quandoq; potior eſt priore.

ITem poſſeſſor.] CASVS. Lex. C. dicit de petitorio iudicio authen. de poſſeſſorio, ſecundum Azo. ſed ſicut ille qui mutuam dedit pecuniam ad emptionem prædij, præfertur alijs prioribus, ita præfertur ſecundus creditor priori, ſi prior conuincatur de mendacio. dic ergo ſic: Seius poſſidebat prædiũ quod dicebã Titiũ mihi obligaſſe: Seius negabat prædium eſſe Titij probaui id eſſe Titij prius quam reſtitueret dixit quòd Titius illud prædiũ ſibi obligauit, & ſe potiorem eſſe. quæritur, an ſit audiendus ? Reſpond. quod non, ſed propter mendacium

EOs qui.] CASVS. Qui perſonalem habet actionẽ, & hypothecã, præfertur illi qui tãtũ habet perſonalẽ: licet in perſonali actione habeat priuilegium.

ᵠ Actionem.] ſcilicet hypothecariam, ut ſ. de pigno. l. pignoris.

Compe-

nalibus actionibus competunt, [i] præferri conſtat. D. III. No. Decem. CC. Coſs.

Soluto matrimonio mulier in cauſa dotis omnibus anteferitur, & creditores chirographarij hypothecam non habent. Baldus. Vel ſic: Creditores viri hypothecam poſteriorem habentes, ab uxore ita demum bona ei pro dote obligata auocant, ſi ei dotem offerant. chirographarij tamen hoc ius offerendi non habent. Salicet.

X. Iidem AA. & CC. Pollipéucæ. [a]

CVm tibi pro dote quã acceperat [b] maritus, res obligauit: eo mortuo hi quibus eaſdem pignori dederat, [c] non offerentes debitũ, nulla poſſunt perſequi ratione. Nam chirographarios [d] creditores, nec in rem, nec in perſonã eos qui debitori non probantur ſucceſſiſſe, vlla ratione conuenire poſſe manifeſtum eſt. [e] PP. No. Decembr. CC. Coſs.

Iſta eſt melior lex quam habueris in toto hoc anno. & hoc intendit: Scriptura priuata cum cauſa, cum de ipſa conſtat, uim probationis obtinet. tamen ſi ex una parte ſit ſcriptura publica, præualet, niſi priuata ſit trino teſte notata. Baldus. Vel ſic: Si debitor debitum neget, & ſcripturam fateatur, præiudicat ſibi, & ſcriptura probat contra eum, non autem præiudicat alijs, ut puta creditoribus hypothecam prætendentibus, niſi forte haberet ſubſcriptionem trium teſtium. h. d. ſecundum Iaco. But.

XI. Imperator Leo Erythrio pręfecto prętorio.

B SCripturas quæ ſæpe aſſolent à quibuſdam ſecrete [f] fieri, interuenientibus amicis necne, [g] tranſigendi, vel paciſcendi, [h] ſeu fœnerandi, vel ſocietatis coeundæ gratia, ſeu de aliis quibuſcunque cauſis vel contractibus conficiũtur, quæ ἰδιόχειρα Gręcè appellantur: ſiue tota ſeries earum manu contrahentium, vel notarii, [i] vel alterius cuiuſlibet ſcripta fuerit, ipſorum [k] tamen C habeant ſubſcriptiones: ſiue teſtibus adhibitis, [l] ſiue non, licet conditionales [m] ſint, quos uulgo tabularios appellant, ſiue non, quaſi publicè cõſcriptas, ſi perſonalis actio exerceatur, ſuum robur [n]

Actiones pſonales priuilegiatæ, q̃ ſunt.

[a] Competunt.] ut actio depoſiti, quæ eſt priuilegiata. idem etiam in ea cõdictione, quæ datur ſponſæ non cõtracto matrimonio. idem & in ea quæ contra procuratorem datur. idem & in eo qui ſoluit priuilegiato, ut habes hęc, & ff. depoſiti. l. ſi hominem. §. quoties, & ff. de priui. cre. l. dabimus. §. ſi quis cum tutor. & l. ſi ventri. §. eorum ratio. & idẽ in eo cuius pecunia res eſt empta, ut infra eodem, authẽ. quo iure. hi enim hypothecas non habent. Si autem perſonales actiones priuilegiatas habeant & hypothecas tacitas, ut tutelæ: tunc q̃ prior eſt tẽpore &c. excipe tamen mulierem & fiſcum, qui præferuntur prioribus habentibus tacitas hypothecas, non expreſſas, ut j. eodem. l. fina. & s. eodẽ. l. ſi fundũ, & s. de priui. fiſ. l. 2. & ff. eo. l. ſi pignus. Itẽ & fallit dicta regula in caſibus quos not. ſupra. l. proxi. Item fallit. ff. de ſepara. l. 1. §. ſciendum. ſed certe ibi nullam habebat hypothecã, q cũ defuncto contraxerat: ſed nec qui cu hærede, habet pignus in bonis defuncti.

Polydoræ.

CVm tibi.] CASVS. Maritus obligauit quoddam prædium uxori ſuæ pro dote. ſecũdo idẽ mihi prædiũ obligauit. illa potior erit, niſi ei ſuum debitũ offeram: namque creditor ſi id prædium habebat obligatum, & ſi vendatur à muliere, non habet ius reuocandi illud.

[b] Acceperat.] item ſi tantum ei promiſſa fuerat nã nõ uidetur eſſe in ſua poteſtate non recipere, ut ſic habeat uxorem indotatam, ut ff. eodem. l. 1.

[c] Dederat.] ſ. poſt.

[d] Nam chirographarios.] bene dico offerentes admitti, cum ſint etiam obligatę ei. ſecus aũt ſi non ſint. nã &c.

[e] Manifeſtum eſt.] nec ergo te uxorẽ quondam, ſecundum Io. ut & j. de ſolu. l. nulla tibi. Acc.

SCripturas.] CASVS Titius confeſſus eſt ſe debitorẽ meum ex aliqua cauſa ex qua incontinenti potuit ſibi præiudicare confeſſio, puta tranſactione, vel cõſimili: vel ex qua nõ pot niſi intra bienniũ, puta mutuo: ſiue facta ſcriptura per manum Titij, ſeu Tabellionis, non in cõi forma: ſiue teſtes fuerint adhibiti, id eſt rogati: dũ tamen probetur, ſiue non, ſuum robur obtinebit, & hoc in prima. Et ſi ex ea priuata ſcriptura petam rem mihi obligatam, & Mæuius proferat inſtrumentum publicum, & petat eandem rem: ipſe pręfertur, licet prior ſim: niſi priuata ſcriptura trium teſtium ſubſcriptione fuit munita. Viul.

[f] Secretè.] quia non ſunt publicæ.

[g] Necne.] i. vel non.

[h] Paciſcendi.] hoc eſt generale: cætera ſpecialia ſunt. A Vel dic paciſcendi de non petendo & gratis. Ac.

[i] Notarii.] non tamen in forma publica ſcribentis: quia neque diem, neque conſulem, neque alia quæ faciunt publicam chartam, ibi poſuit.

[k] Ipſorum.] contrahentium. Acc.

[l] Adhibitis.] id eſt rogatis, ut ff. de teſt. l. ad idem. ſed fallit ſupra de teſti. authẽ. ti. rogati.

[m] Conditionales.] quoddam genus notariorũ erat, qui cõditionales vocabãt.

[n] Suum robur.] ſed quod erit ſuum robur? Dicunt quidam non intelligi legem iſtã. Aldr. dicit, q̃dcunque robur dicat, corrigitur per authẽti. hic poſitam, ut debeant hodie tres teſtes adeſſe, & ſubſcribere: ſed illud quantum ad comparationem, ut ibi dices. Ioan. dicit q̃ loquitur hæc lex cum plures creditores agentes perſonali actione poſtulant ſe mitti in poſſeſſionem inter quos eſt vnus, vel plures, qui idiochiram profert, quam conſtat à debitore confectam. tunc enim pariter cum aliis admittitur, qui habent publica inſtrumenta, & petet cum eis dari curatorem, & diſtrahi bona: cum illi neque negent, neque dicant hunc creditorem eſſe. Si vero non conſtaret à debitore confectam, vel ſubſcriptam, nec ſufficeret ad condemnationem talis ſcriptura. Tertii, ut P. Dicunt hanc legem fatuam: quia contra omnia iura dicit quod priuatæ ſcripturæ credatur, ut ſupra de proba. l. inſtrumenta, & l. exemplo. Nam aut conſtabat ita eſſe, ut dicit charta, & tunc etiam ſine ea probatur. aut non, & tunc non probatur, cum ſit priuata. Sed certe illa loquitur quando ſine cauſa facta fuit confeſſio. Quarti dicunt D quòd hic conſtabat de debito: ſed dubitabatur quis eſſet in pignore potior. Tu dic plenius quòd loquitur hæc lex quando ex cauſa facta fuit cõfeſſio, unde in aliis ſtatim, in mutuo & dote poſt aliquod tempus præiudicatur, ut ſupra de non nume. pecu. l. generaliter, & l. in cõtractibus, & ſupra de dote cau. non nu. l. fi. & in authenti. ibi poſita. & ideo caute dicit, ſuum robur: hoc tamen debet conſtare, quòd partes ſcripſerint, vel ſubſcripſerint. Vel quia hoc confitetur ille contra quem producitur: vel quia probatur per teſtes rogatos, vel non rogatos. & hoc cum agit creditor actione perſonali contra debitorem, in cuius præiudiciũ eſt facta. ſecus ſi agat cõtra alium creditorem hypothecaria, qui habet publicum inſtrumentum. arg. ſupra de dona. ante nup. authen. ſed iam. tunc enim quia publici inſtrumenti plenior eſt probatio, nec priuatæ cedit, niſi habeat ſubſcriptionem trium teſtium. Si autem experiatur contra alium, qui

Confeſſio an ſtatim p̃iudicet.

qui nullum, vel non publicum habet inſtrumentũ, vincit. ſi vero nulla cauſa continetur: non valet etiam ad perſonalem obligationem, vt dicta. l. ſ. de ꝓbat. l. inſtrumenta, & ff. de proba. l. cũ de indebito. §. penul.

a Habere.] id eſt obtinere.

b Vendicare.] per hypothecariã. Acc.

c Præponi.] ſcilicet decernimus, etiã ſi confiteatur in tali ſcriptura prius alteri pignus obligatum ſecundum Ioan. & hæc vltima litera præualet.

Verſus.

d Eiſdem idiochiris.] Et ſic nota: Cautio priuata iã trino teſte notata, Hoc ius eſt nacta, qđ cautio publicè facta.

Si quis.] CASVS. Authenticã iſtã cõtinuabitis ad. l. C. hoc modo: In. l. C. dicitur quòd nõ ſtatur priuatę ſcripturæ contra ſecundum creditorem, qui habet publicam ſcripturam, ſi non habeat ſubſcriptionẽ trium teſtium. In authenti. iſta loquitur cum contractus excedit ſummam vnius libræ auri: & agitur inter contrahentes vt inde fiat ſcriptura, id eſt contractus celebretur in ſcriptis &c. quia vult illam ſcripturã producere ad probationem. vnde in authenti. iſta dicitur: Si volo apud te deponere vnam librã auri, & agitur quod fiat inde ſcriptura, vel ſi volo tecum celebrare alium contractum, ſcilicet uolo tibi mutuare libram auri: & agitur ꝙ de hoc fiat ſcriptura: debeo adhibere tres teſtes fide dignos. ſi non adhibeantur tres teſtes, nec huic inſtrumento ſtabitur: nec ad probationem poterit produci, Vi.

e Tribus.] loquitur quãdo excedit librã auri, & fit cõtractus in ſcriptis, vt ex ea ſcriptura fieri comparatio poſſit. nec eſt opus ꝙ ſubſcribant teſtes, ſi ad priuatam ſcripturam probãdã fieri debeat cõparatio. Sed ſi ad

A eam improbandam, tunc ſic, ut ſ. de fide inſtru. l. comparationes. Accur.

f Credibile.] quo ad comparationem, ut dixi: duo enim ſoli teſtes qui dicunt ſe interfuiſſe depoſitioni factæ, plenam faciunt fidem. nam in corpore huius authenti. dicitur quod facultas probationis non minuitur per authenti. hanc.

habere a decernimus.

Sin autem ius pignoris vel hypothecæ ex huiuſmodi inſtrumentis vendicare b quis ſibi contenderit: eum qui inſtrumentis publicè confectis nititur, præponi c [decernimus] etiam ſi poſterior is contineatur: niſi fortè probatæ atq; integræ opinionis trium vel amplius virorũ ſubſcriptiones eiſdẽ idiochiris d contineantur. tũc enim quaſi publicè confecta accipiuntur. Dat. Kalendis Iul. Conſtantinopol. Martiano & Zenone Conſs.

IN AVTHEN. de inſtrumentorum cautela & ſi ſe §. ſi quis igitur, & §. ſed & ſi quis, colla. vj. conſti. iij. quam poſuit hic Albertus.

C

Iſta authen. addit alium caſum ad l. C. quia interdum priuata ſcriptura debitoris, facta eius manu, oportet quòd probetur per comparationem literarum: ideo ex qua ſcriptura fiat cõparatio literarũ, determinatur hic: quia ex ſcriptura ſolenni, in qua ſunt ſcripti tres teſtes. alias ex ea nõ fit cõparatio. & ſi illi teſtes ſunt mortui, vel non veniant, per tres teſtes extrinſecus poteſt illi ſubſcriptioni fides imponi, & ſic teſtes extrinſeci vincunt intrinſecos, & eorum ſubſcriptiones: quod nota. Baldus Vel ſic: Cautela eſt, ut ſcriptura depoſiti vel mutui tres teſtes adhibeantur ſubſcripti. ne videatur incredibile quod dicitur in ſcriptura, & negata teſtibus nõ probetur Salic.

D

SI quis vult caute deponere, nõ ſoli credat accipientis ſcripturæ, ſed advocet etiã teſtes idoneos & fide dignos non paucio res tribus. e

Sed & ſi quis aut mutui inſtrumentũ, aut alterius cuiuſpiam contractus fecerit, & noluerit hoc ſpecialiter in publico confiteri: non ex ipſo videatur credibile, f quod ſcribatur ſuper mutuo documentum, niſi etiam trium teſtium adhibeatur pręſentia fide dignorum, vt ſiue veniãt, & ſcriptionibus propriis atteſtentur, ſiue alii quidam teſtificentur, quia eis pręſentibus cõfectum eſt documentum: fidem eandem ex vtraque cauſa percipiat. g

B

Si tamen quiſquam aut deponens, aut mutuans, aut aliàs contrahens contentus ſit ſola ſcriptura eius cum quo contrahit: ſciat ſcripturam non ſufficere ad probationem.

Mulier in dote omnibus priuilegiatis actionibus perſonalibus atq; realibus anteferetur: quod priuilegiũ tranſmittit ad liberos. & vbi inter duas dotes eſt quæſtio, prior tempore potior eſt in iure. Bald. Vel ſic: Mulier priuilegiatur tam in perſonali quam in hypothecaria actione, ut præferatur omnibus creditoribus prioribus etiam hypothecam habentibus: & hoc in dote, non in donatione propter nuptias. Salic.

XII. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

ASſiduis † aditionibus mulierum inquietati ſumus, per quas ſuas dotes deperditas eſſe lugebãt, & ab anterioribus creditoribus h ſubſtãtias maritorum detentas.

Nos itaque ad antiquas leges reſpeximus, in perſonalibus actionibus rei vxoriæ actioni (quam in pręſenti ſuſtulimus i) magnam prærogatiuam præſtantes, ut contra omnes penè perſonales actiones habeant k priuilegia, & creditores alios antecedant, licet fuerint anteriores.

Et hoc cum in perſonalibus ſtatuerant actionibus, ſi ad hypothecã reſpi

g Percipiat.] in mutuo poſt biennium. in aliis cauſa adiecta ſtatim, ut ſupra de non nu. pecu. l. generaliter, & l. in contractibus.

Aſſiduis.] CASVS. Dicit imperator ſe feciſſe duas cõſtitutiones, quibus ſuccurrit mulieribus præferendo eas omnibus creditoribus perſonales actiones contra maritum habentibus: ſed ſecundum veteres leges dubiũ erat tantum de hypotheca. Dicit ergo per hanc. l. quod non ſolum præfertur mulier in perſonalibus, ſed in hypothe. nec refert extẽt res dotales, vel non: habeat filios, vel non: vel habuit, ſed in fata conceſſerunt: quia ſemper præfertur: niſi mulier quę petit dotem, ſit ſecunda vxor. & filij primæ vxoris petãt dotem matris ſuæ: quia filij præferuntur. hoc tamen priuilegium non habet mulier in donatione propter nuptias, ſi pacta eſt de lucranda donatione propter nuptias: quia non præfertur aliis creditoribus: quia in damno vitando eis ſuccurrendum eſt, non in lucro capiẽdo. Duæ authenticæ ſequentes planæ ſunt. vide eas.

h Creditoribus.] maritorum. Accurſ.

i Suſtulimus.] vt ſupra de rei vxor. actio. l. vnica. §. rei vxoriç.

k Habeant.] ſcilicet mulieres. & hæc eſt vna ratio quare ſit hæc lex facta. Pene autem dicit propter fiſcum. qui propter primipilatum adminiſtrationem

† Sciendũ eſt diſpoſitioné huius legis non habere locum in dote relicta, de qua ꝑ moderniores in l. 1. ff. ſol. ma. tex. in l. ſi quis. ſ. de bo. dam.

Mulier nō omnibus creditoribus antefertur in dotis repetitione.

nem bona data in dotem occupat, ut ſupra in quib. cau. pig. ta. contra. l. ſaus. Item propter funerariam, quæ omne æs alienum excedit, ut ff. de relig. l. penulti. & l. at ſi quis. §. 1. & 2. Item propter depoſitum, ut dicunt. quod non placet. Item propter eum ex cuius pecunia militia eſt empta, ut ſupra de pigno. l. fina. & authenti. ibi poſita.

a Relaxabant.] ſcilicet veteres leges.

b Mulierum.] quia ſemp ꝑ clamāt, ut probatur de Calphurnia. ff. de poſtu. l. 1. § ſexum.

c Nec ad fragilitatē.] hic not. plures rationes quare hæc lex fuit facta. Acc.

d Corpore, ut debitum reddat, & ei etiam operetur, ut & ff. de ope. li. l. ſicut patronus.

e Et ſubſtantia.] dic ꝙ maritus fungitur omni ſubſtantia ex voluntate, ut & ff. de pac. conuent. l. hac generali.

f Tota ſubſtantia.] quo caſu fame periret, ſi hæc dos ei auferetur.

ciebant, illico iuſtitiæ vigorem relaxabant:[a] & ſenioribus hypothecis nouas mulierum[b] hypothecas ſi habebāt actiones, expellebant: nec ad fragilitatem[c] muliebrē reſpicientes, nec quòd & corpore,[d] & ſubſtantia,[e] & & omni vita ſua maritus fungitur: cum penè mulieribus tota ſubſtantia,[f] in dote conſtituta eſt.

¶ Oportebat enim diſponi maritos creditoribus ſuis ex ſua ſubſtātia ſatiſfacere, non de dote mulieris, quam ad ſuos victus, ſuasq; alimonias mulier poſſidet,[g] vel à ſemetipſa datam, vel ꝑ ea ab alio.

¶ Ad hæc omnia reſpicientes,[h] & reminiſcentes ꝙ & alias duas cōſtitutiōes[i] fecimus pro dotibus, mulieribus ſubuenientes, & hæc omnia in vnum[k] colligentes: ſancimus, ex ſtipulatu actionem, quā mulieribus iam pro dote inſtituenda dedimus, cuique etiam tacitam donauimus ineſſe hypothecam,[l] potiora iura cōtra omnes habere[m] mariti creditores, licet anterioris ſint[n] temporis priuilegio vallati.

¶ Cum enim in perſonalibus actionibus (ſecundū quod diximus) tali priui-

Dos à quo poſſidet.

g Poſſidet.] ſ. ratione ſuſtentationis: imò poſſidet maritus: ut ſupra ſolu. ma. l. dotis, & ſic fit acceſſio poſſeſſionis, ut ff. de acq. poſ. l. Pomponius §. in dote, & maximè non poſſidet mulier, quando pecunia eſt data in dotem: nam generaliter de omni dote hic dicit. Sed ſpon. improprie dicitur poſſidere, ſicut & impropriè dicitur dominium rerum dotalium, ut ſupra de iur. do. l. in rebus. Et impropriè filius dominus viuente patre, ut inſti. de hære. quali. & diff. §. ſic debitor hęreditarius impropriè poſſidet, ut ff. de pe. hære. l. etiā. §. ſi. & l. ſeq. Dic ergo poſſidet: id eſt poſſeſſionis vel quaſi cōmodo gaudet.

h Ad hæc omnia reſpiciētes.] id eſt ad prædictas rationes, non ad amorem mulierum.

i Duas conſtitutiones.] quarum vna eſt ſupra de iure do. l. in rebus, altera ſupra de rei uxo. ac. l. vnica.

k In vnum.] ſcilicet fauorem mulieribus dandū, ut omnes hos fauores habeant & ſimul.

l Hypothecam.] ſed à quo tempore contrahitur hæc tacita hypotheca? Reſpon. à tempore datæ dotis, ut argu. ſupra de bo. quæ lib. l. cum oportet, in fin. & ſupra de ſecun. nup. l. hac edictali. §. omnibus, & ſupra de dona. ante nup. l. ſi conſtante. §. iura etiam hypothecarū: ſecus in expreſſa, ut ff. eo. l. 1. nam etiam prius contrahi poteſt, ut ibi dicit.

m Habere.] illā ex ſtipulatu: & hypothecariam ei adiūctam: eſt ergo perſonalis inter perſonales, hypothecaria inter hypothecarias priuilegiata, ut ſtatim dicet, cum enim &c.

n Licet anterioris ſint] id eſt licet prius contraxerint, & hypothecas habuerint, quàm mulier dotem dederit: & ſic priuilegio temporis videbantur præterri, ut ſupra eodem. l. 2. in fi. Sed non eſt ita. fallit tamen in fiſco, ut ſupra de priui. fiſ. l. 2. & in eo cuius pecunia militia empta eſt, ut in authenti. hic poſita, quo iure. Et nota. ꝙ hic eſt triplex opinio circa hypothecam expreſſam præambulā. Nā M. dicit ꝙ mulier pręfertur oībus prioribus, ſiue expreſſas, ſiue tacitas habeant hypothecas. & eſt pro ſe: quia mulier præfertur credenti in refectionem, vt in authenti. de æquali. do. §. his conſequens, col. 7. ſed credens in refectionem, præfertur priori habenti pignus, ut ff. qui pot. in pig. ha. l. interdum: ergo multo

Mulier an ꝑferat habentibus expreſsā hypothecam.

A magis mulier præfertur habenti pignus. nam ſi vinco vincentem te &c. ut ff de diuer. & temp. præſcri. l. de acceſſionibus. Sed certè hoc arg. non ſemper valet, ſed tallit plerumque, ut ſupra de natu. lib. authenti. licet. Præterea hæc lex dicit eā præferri eis qui ſunt vallati priuilegio anterioris temporis. patet ergo ꝙ non loquitur de cōuētionalibus pignoribus: ſed de his quę per priuilegium tacite a lege aliquibus conceduntur. Alij diſtinguūt inter pignus & hypothecā, vt in hypothecis ꝑferatur: in pignoribus creditori datis nō ſic. Et aliter quādoque fit diſtinctio inter pignus & hypothecam, ut ff. in quibus cauſ. pignus. ta contra. l. eſt differentia, & ff. de vſuca. l. nō ſolum. §. ſi rem. Sed nec hoc placet: quia quantum ad actionem hypothecariam, & eius priuilegium, nihil intereſt inter pignus & hypothecā, ut inſtit. de act. §. Item Seruiana. Tu dic tertio ſecundum B. eſſe diſtinguēdum, vtrum ſit hypotheca expreſſa: & tunc non præferatur mulier. an tacita, & tunc præferatur. & eſt pro hoc ſupra de iure dot. l. vbi, & ſupra de ſer pig. da. ma. l. 2. & hæc litera, ut dixi. Lex enim ſuum beneficium

Reſpōſio vera.

C quandoque priori creditori gratia mulierum ademit, nō proprium alicuius adimere curauit: quod iure cōmuni & ex conuentione habeat. nam facilius talia iura ſpecialia adimuntur, quam communia, ut in authenti. de non alie. §. quia vero veriſimile, colla. 2. Præterea fiſcus & mulier æquis paſſibus ambulant, vt ſupra de priui. fiſc. l. 2. Sed priuatus qui primo de pignore conuenit, præfertur fiſco, vt ff. eo. l. ſi pignus, & ſupra. e. l. ſi fundum, ergo & mulieri. licet hoc argu. in aliquo ſit contra noſtrā diſtinctionem. Nam & priuatus habens tacitam hypothecam primo, præfertur fiſco, vt patet ex d. l. ſi pignus, ergo uidetur quod & mulieri, quod eſt falſum per hanc. l. Sed dicas quod in aliquibus non ambulant paribus paſſibus. Item adhuc contra noſtram diſtinctionem eſt: quia mulier præfertur ei qui reficit nauem. Sed ille præfertur creditori habenti expreſſam, ut in authenti. quo iure, hic poſita, & ff. eodem l. interdum. ergo & mulier. Sed dico quod præfertur reficienti na-

D uem, ſi prius ipſa contraxit dotem dando, ut ex corpore eiuſdem authenti colligitur. & eodem modo præfertur habenti expreſſam, ſi eſt prior. Vel dic ꝙ præfertur ei qui dedit ad refectionem: niſi ille expreſſe ad illud dederat, ut argu. ſupra de pig. authenti. quod obtinet. Item pro nobis: quia cum ex tempore dationis dotis incipiat hypotheca, ut hic notaui, ergo prioribus expreſſas habentibus non fit præiudicium. Sed nunquid mulier pręfertur habenti generalem hypothecam in poſtea quæſitis? quod videtur: qui ſic eſt in fiſco, qui præfertur, vt ff de iure fiſc. l. is qui. Nam in prius quæſitis conſtat ꝙ non, ut ī. de remiſ. pig. l. ſi ignorāte. Sed forte ſecus eſt, cū ille qui habet generalē hypothecā, ęquiparetur ei qui habet ſpecialem & expreſſam, ut ſ. eo. l. ſi generaliter. Item quæro, an hæc priuilegia dentur in rebus ſoceri, ſi ipſe recepit dotem, vel filius eius voluntate? rēd. ſic. ſecus ſi ſine volūtate, argum. ff. eodem ſol. mat. l. ſi cum dotem. §. tranſigrediamur. Item an bona quæ acquirunt

quirunt hæredes mariti etiam ex rebus quondam uiri, ſint obligata? Reſpond. non, ut argum. ff. de pign. l. Paulus, ſed tantum illa quæ habebat vir conſtante matrimonio. Sed argu. contra ſupra quæ res pign. obli. poſ. l. fin. Item quæro, an hoc idem priuilegium competat mulieri, quæ iniuſtũ vel immaturum bona fide contraxit matrimonium? Reſpond. lo. ita, cum ei in perſonali actione detur priuilegium, vt ff. de priui. credi. l. dabimus. §. ſi quis cum tutor, & hoc priuilegium eſt ei dandum, & ut lex iſta argumẽtatur, ut ſupra eadem. l. ibi, nos itaque &c. Præterea quę ratio eſt in ea quæ recte nupſit, eadem ratio in hac eſſe debet, vt ſcilicet alij recte nubere poſſit, vt ff. de priui. cred. l. 3. Itẽ ad hoc quod dicit eam ſic præferri, adiunge authent. quo iure &c. q̃ eſt de ęquali. do. §. his conſequens, & §. quia vero, coll. 7. Accurſius.

Bona hæredũ mariti non ſunt obligata pro dote.

legio vtebatur res vxoria: qua propter[a] non in hypotheca hoc mulieri etiã nunc indulgemus beneficium, licet res dotales, vel ex his aliæ comparatæ non extent: ſed quocunq; modo vel diſſipatæ vel cõſumptæ ſint: ſi tamen re ipſa fuerint parti mariti datæ?[b]

¶ Quis enim earum non miſereatur ꝓpter obſequa quæ maritis præſtant, propter partus periculum, & ipſam liberorum procreationem, pro quibus multa noſtris legibus[c] inuenta ſunt priuilegia?

¶ Et ideo quod antiquitas quidẽ dare incępit,[d] ad effectum autem nõ pertulit, nos pleno iuris articulo cõſummauimus: & ſiue liberos habeat mulier, ſiue ab initio non habuit, ſiue progenitos amiſit,[e] hoc ei priuilegium indulgemus: exceptis[f] videlicet cõtra nouercas anterioris matrimonij filijs, quibus pro dote matris ſuæ iam quidem dedimus[g] hypothecam contra paternas res, vel eius creditores.

¶ In præſenti autem ſimilem eis prærogatiuam ſeruamus, ne ius quod poſteriori datum eſt vxori,[h] hoc anteriori denegetur: ſed ſic maneat eis[i] ius in-

a Qua propter.] id eſt quare.

b Datæ] non ergo in dote confeſſata non data videtur habere locum hęc lex.

ADDITIO Aduertas quòd communiter ſeruatur contra iſtam gl. vt ſcilicet intelligamus idẽ eſſe in dote confeſſata. ſi tamen ſit renũciatum exceptioni nõ numeratę dotis: uel ſit elapſum tempus. pro quo facit ſecundum Bart. hic, quod no. ſ. de do. cau. non nu. l. 1. Non ergo habet mulieri neceſſe probare numerationem, niſi quando contra eam poteſt excipi de nõ numerata dote pro quo facit gloſ. fin. in d. l. 1. ſupra de do. cau. &c.

c Legibus.] ſ. de rei vxo. acti & de iure do. & de do. pro l. iu & inſti. de act. § fuerat.

d Dare incępit.] dando in perſonalibus.

e Amiſit.] paria enim ſunt, ut arg. ſupra quando di. le. ce. l. cum vxori.

f Exceptis.] damus priuilegium petenti dotem. ergo ſecundæ vxori contra primam, uel filios eius: ſed non eſt ita primam enim & filios eius excipimus, ut contra eos ſecundæ uxori non detur priuilegium. immo ipſis contra eam datur.

g Dedimus hypothecam.] ut & ſupra de rei uxo. act. §. & ut plenius, & §. maneat. Accurſius.

h Vxori.] contra omnes alios creditores.

i Eis.] ſ. filijs, & ſic eſt contra ſupra de priui. do. l. 1. Solu. de alio priuilegio hic quàm ibi dicit. Vel illa ſecundũ antiquos de perſonali actione tantum: hæc ſecundum modernos de hypothecaria tantum. Vel dantur filijs, ut hic: non alijs extraneis hæredibus, ut ibi arg. ff. ſolu. ma. l. etiam.

corruptũ, quaſi adhuc uiuẽte etiã matre[k] eorũ.[l]

¶ Duabus enim dotibus ab eadem ſubſtantia debitis, ex tempore[m] prærogatiuã manere volumus.

¶ Hæc autem tantùm ad dotẽ[n] ſancimus, non ad ante nuptias donationem, quam ſuo tempori[o] ſeruire diſponimus, & habere inter creditores ſui temporis ordinẽ. Non enim ꝓ lucro fouemus mulieres, ſed ne damnum[p] patiantur, ſuiſque rebus defraudentur, curamus.

¶ Quam legem ex præſenti tempore locum habere ſancimus: & non retrorſum referimus.[q] Dat. V. Kalend. Decembr. Conſtantinopo. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis V V. CC.

IN AVTHEN. de æqual. do. & propter nup. dona §. his conſequens, & §. ſequenti, colla. vij. conſtit. viij.

Mulier etiã his quorũ pecunia res empta aut refecta, præfertur: niſi militia empta eſſet: & hoc in ſcriptis probatur Bal. Vel ſic: Mulier in dote præfertur his quorum pecunia res ſunt empta, vel refecta: non his quorum pecunia militia eſt empta Salic.

QVo iure[r] vtitur & aduerſus eos qui perſonali priuilegio muniũtur, veluti quorum pecunia res emptæ ſunt, ſiue refectę: niſi qui

k Matre.] ergo & ipſa mater ſi uiueret præferretur ſecundę vxori.

l Eorũ.] ſcilicet liberorum. Acc.

m Ex tẽpore.] imò non ex tempore, ſed ex cauſa, ut ff. de priui. cre. l. priuilegia, q̃ eſt contra Solu. hoc ſpeciale. Vel hoc quantum ad hypothecariam tantum. Item ad hoc quod hic dicit, priorẽ præferri &c eſt ſic. ff de dam. infec. l. ſi finita. §. ſi ante hoc. Sed argu. cõtra ff. de ſta. ho. l. Arethuſa, & ff. de rebus du. l. ſi fuerit. §. ult. ubi ꝓdeſt ultimo naſci. Item hoc uerum, n: ſi extent res ſecũdæ uxoris. & ſic lege authen. hic, ſi quid ex rebus &c q: æ eſt ex cor ut exact. inſtan. do. §. 1. colla 7.

n Ad dotem.] & eius augmentum, ut in authen de æqua. do. §. aliud, collatione 7. Acc.

o Suo tempori.] immo & ſ donatio. ante nuptias gaudere uidetur eodẽ priuilegio, ut ſupra de iure do. l. ubi, q̃ eſt cõtra. Solu. bene datur hypothecaria, ut ibi: ſed nõ ſic priuilegiũ ut hic.

p Sed ne damnũ.] not. ſic & ſupra de codici. l. ulti. §. fina.

q Referimus.] no. ſic. ſ. de leg. & conſti. l. leges & conſtitutiones.

r QVo iure.] ut præferatur prioribus.

s Perſonali.] hoc uerbum perſonali, non eſt in corpore auth. & male uidetur poſitũ: quia is ex cuius pecunia res reficitur, habet tacitam hypothecam: ut ff. in quibus cau. pig. tac. contra. l. 1. aliter nihil faceret ad titulum illa lex, & ff. eo. l. interdum, & l. ſeq. Sed poteſt defendi ut habeat tacitam hypothecam. Sed ſi non poteſt ſibi ſatisfieri ex ea, habeat priuilegium inter alias pſonales. Et idẽ videtur in eo cuius pecunia res eſt empta, ꝙ ſit obligata mutuãti per hãc auth. & ſic eſt cõtra. ſ. de pig. l. quãuis. 3. Sed dic, ſi dedi ad hoc, ut inde res ematur, tũc ſit obligata: vel nõ, & tunc non, licet ex ea emeris rem, ut arg. contra de pig. l. fina. & auth. quod obli-

obtinet, & ſupra e. l. licet. Acc.

a Militiæ.] idem in fiſco, ut ſ. de priui. fiſ. l. quamuis, & in primipilo, & ſi ſit poſterior ſitus, ut ſ. ex qui. cau. pign. ta. contra. l. ſatis. Idem in caſu huius l. §. exceptis.

b SI quid. Actio competit.] ut ſ. de iure do. l. in rebus.

c Alioqui.] id eſt ſi nō ſupſit de rebus.

d Ambæ.] quia cū ambabus ſoluit matrimonium.

e Noua.] ſ. authēticorum. ſ. hac.

f Apertius.] quàm per legem codicis, aſſiduis.

DE HIS QVI in priorum cre. dit. ſuc.

De his qui ſuo iure potiores ſunt, actum dictum eſt. Videamus de his qui alterius beneficio potiores cēſentur s. de his qui in priorum creditorum locum ſuccedunt. Azo.

Continuatio.

NON.] CAS. Obligauit tibi fundū pro decem. Titius tibi ſoluit pecuniam, & pignus recolegit; an fundus ſit ei obligatus, quæritur? Et reſpon. quod non: neque ſuccedit in locum primi creditoris: niſi ad hoc mihi mutuaſſet pecuniā, ut ex ea fundus liberaretur, & conueniſſet ut fundus ſpecialiter eſſet ei obligatus. Vi.

Creditori priori ſoluēs, an in eius locū ſuccedat.

g Nō omnimodo.] intelligunt quidam iſtam legem quando extraneus dat debitori ut ſoluat creditori priori, & ſic tria ſunt neceſſaria, ut ſtatim dices. Vel dic loqui quando extraneus dat directo ipſi creditori, & ſic duo ſufficiunt, ut cui denter dicit, agenti hypothecaria. Accurſius.

noua conſtitutione ſunt excepti, ſicut qui emendæ militiæ [a] cauſa marito in in ſcriptis mutuarunt.

IN AVTHEN. vt exact. inſtā. do. §. his igitur, colla. vij. conſti. v.

Quod dictum eſt in l. aſſiduis, ut liberi anterioris matrimonij præferantur in dote materna, nouerca ſuam dotem repetenti, vel eius liberis: uendicat ſibi locum ubi nihil ex dote ſecunda apparet. nam in apparenti præfertur mulier cuius dos fuit. Sal.

SI quid ex rebus ipſius dotis appareat, mulieri, cui & in rem actio competit, [b] vel filiis eius ſeruetur: alioqui [c] ſiue ſuperſint ambæ [d] mulieres, ſiue defecerint, ſiue altera duntaxat extet: prior omnino ſeu quælibet ſoboles eius ſuperior habeatur: quod noua [e] conſtitutione factum eſt apertius. [f]

TITVLVS XIX.

DE HIS QVI IN PRIORUM creditorum locum ſuccedunt.

Secundus creditor cuius pecunia peruenit ad priorem, non ſuccedit in hypotheca prioris creditoris, niſi actū ſit quòd ſuccedat in ipſa. Bal. Vel ſic: Extraneus cuius pecunia hypothecario creditori per debitorem eſt ſoluta, in eius locum nō ſuccedit, niſi ſub hoc pacto ei crediderit. Salic.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Marcellinæ.

NOn omnimodo [g] ſuccedunt in locū hypothecarij creditoris hi quorum pecunia ad creditorem tranſit. Hoc enim tunc obſeruatur, cum is q pecuniam poſtea dat, ſub hoc pacto credat, ut idem pignus ei obligetur, & in locum eius ſuccedat.

¶Quòd cum in perſona tua factum non ſit (iudicatum eſt enim te pignora non accepiſſe [h]) fruſtra putas tibi auxilio opus eſſe conſtitutionis noſtræ ad eam rem pertinentis. PP. Idib. Iul. Pompeiano & Auito Conss.

Filius emancipatus ſoluens pro patre ex pacto, ut ſuccedat in hypotheca prioris creditoris idē ius conſequitur, quod ille habebat, & poſterioribus patris creditoribus anteſertur. Bald. Vel ſic: Filius ſoluens fiſco pro patre, ut in eius locum ſuccedat, cōſequitur ius prælationis & hypothecā quod habebat fiſcus. Sal.

II. Imp. Antoninus A. Felici.

CVm pro patre in cuius poteſtate non eras, [i] pecuniam fiſco intuleris, & iure [k] priuilegio eius ſucceſſiſti: [l] & eius locum cui pecuniam numeraſti, cōſecutus es: nec hi creditores patris tui, qui perſonalem habuerūt actionem, vel cum eo poſtea ſub pignoribus contraxerūt, pignora tua te ignorante diſtrahendo, iuri tuo aliquid derogauerunt. Vnde intelligis, ſi quid tuo nomine [m] te abſente ab actoribus [n] tuis ſolutum [o] eſt: ut indebitum nobi. & hoc in tertia.

h Non accepiſſe.] id eſt non feciſſe pactum, ut idem pignus eſſet tibi obligatum, & ſic poſt ſententiam iſte ſupplicabat, quod etiam aliud erat impedimētū, vt ſ. vt lit. pen. l. 2. in ſi. & l. ſi. Et diſtingue hic, quia aut ſecundus creditor offert priori, aut extraneus, aut ipſe debitor. Primo autem caſu ſuccedit ſecundus creditor loco primi, & ſine pacto, ut ſupra tit. 1. l. 1. & infra eo. l. fin. & ff. qui po. in pig. ha. l. potior §. ſi. Secundo caſu quando extraneus offert priori creditori, duo ſunt pacta neceſſaria ad hoc ut in locū eius ſuccedat. ſ. quòd agatur ut primi loco ſuccedat, & q ſit ei obligatū, ut hic, & ſupra de priuil. ſiſ. l. ſi cum. Tertio ſcilicet quando ipſe debitor ſoluit, aut de ſuo, & tunc nulla eſt ſucceſſio: aut de aliena pecunia quam mutuam acceperit, & tunc ut ille creditor ſuccedat loco primi, tria ſunt neceſſaria. Primum quod hic conueniat ut in locum primi ſuccedat, & q illa pecunia perueniat ad primū. Item vt ad hoc detur, ut ex ea pignus liberetur. quibus tribus interuenientib', ſuccedit loco primi, ut poſſit vēdere, ut ſſ. quæ res pig. ob. po. l. Ariſto. Item ut in ordine temporis præferatur his, quibus ille præferebatur, ut ff. qui po. in pig. ha. l. prior. §. à Titio, & §. ſi Titius. Idem in priuilegio perſonalium actionum, ut ff. de ceſ. bo. l. 2. vel etiam ſine tā ta ſolennitate i hoc priuilegio ſuccedit, ſi ſolummodo pecunia peruenit, ut ff. de priui. cred. l. ſi ventri §. ſi. An aūt eadē hypotheca in eſſentia ſit, quę datur ſecundo, quæ fuit & prima? Reſpon. non, ſed per omnia eſt ei ſimilis. prima enim ſolutione fuit ſublata, & hoc etiam dixi. ff. quæ res pigno ob. poſſ. l. Ariſto.

CVm.] CASVS. Si filius emancipatus pro patre debitore ſoluit fiſco hoc pacto, ut in locum & priuilegiū[ſ]ſi ſuccederet: an ſit potior aliis creditoribus quibus præferebatur fiſcus? Dicitur quod ſic. ſed ſi illius pignus diſtraxerunt: filio non potuerūt præiudicare. & hoc in ſecunda. Si vero procur. filij creditoribus aliis ſoluerit, vel ſi pecuniam pro recuperandis pignoribus diſtractis dederit, eam repetet per condic. indebi. & hoc in tertia.

i Non eras.] alias quod tu ſolueres, ipſe ſoluiſſe uidetur, vt ff. de pig. act. l. debitor. §. 1. Ac.

k Iure.] id eſt pacto, hoc in pactum deducto.

l Succeſſiſti.] per pactum, ut ſ. de priui. ſiſ. l. ſi. & l. ſi eā pecuniam.

m Tuo nomine.] ſi enim nomine debitoris ſoluiſſent, non poſſet repeti à creditoribus, qui ſuum recepiſſent, vt ff. de condi. inde. l. ſi pœnæ. §. 1. & l. repetitio.

n Actoribus.] vel procuratoribus.

o Solutum eſt.] vel creditoribus, vel alijs emptoribus pro pignoribus diſtractis recuperandis.

Reſtitui.

a Reſtitui.] ut ſupra de condic. inde. l. ſi à patre.

SI potiores.] CASVS. Titius habebat duos creditores: cuilibet eandem rem obligauit: vni primo, alij poſtea: debitor eam mihi vendidit, & ex ea pecunia ſatisfactum eſt primo, in locum & ius primi ſucceſſi: & me aduerſus poſteriorē poſſu tueri: & aduerſus oēs, aduerſus quos prim⁹ ſe tueri poterat.

b Emiſſe te dicis.] ab ipſo debitore.

c Succeſſiſti.] non vt rem habeas obligatam, ſed vt te tueri poſſis contra omnes, vt ipſe poterat: vt hic. & ff. qui po. in pig. ha. l. qui à debitore. ſecus ſi emiſſet à creditore: quia tunc nulli eſſet ius offerendi, vt j. ti. 1. l. 1. & ff. de diſtrac. pig. l. cum prior, & facit ad l. iſtam. ſ. rem alie ge. non interdi. l. 1.

SI prior.] CASVS. Contraxiſti cum fiſco, & fundum ei obligaſti. deinde eūdem mihi obligaſti. ſi offeram fiſco debitū, in ius eius ſuccedā, & ero potior aliis creditorib⁹. Vi.

d Si prior.] aliàs primo.

e Reſpublica.] vt & ſ. de pig. l. ſecundus, & ſ. tit. 1. l. 1. & l. prior, & j. de diſtr. pi. l. ſi priuſquam.

SI ANTIQVIOR creditor &c.

Continuatio.

Qualiter in ius prioris creditoris, vel per pactum, vel ſolutionē aliquis ſuccedat, dictū eſt: nunc autem ſupponit qualiter ſuccedatur per vēditionē. Al.

SI vendidiſſet.] CASVS. Si prior creditor pignus ſibi & mihi poſteriori loco obligatum lege vel pacto vendiderit, ego ſecundus aduerſus emptorē nō habeo hypothecariā. Si vero debitor eā primo creditori in ſolutū dederit remanet mihi ius pignoris. ſic tamen rē obligatam perſequi potero, ſi debitum primo creditori ſoluero.

f Si vendidiſſet.] alicui extraneo. non ſecūdo creditori, vel fideiuſſori, vt ff. de diſtrac. pig. l. 2. & l. cū ſecundus, in princ. & §. fi. & l. ſe. & ſ. de dolo l. 1. Vel niſi hoc agat creditor quando vendit, vt debitori liceat offerre, vt ff. de pig. act. l. ſi cum venderet, in principio.

g Tibi.] ſecundo creditori.

h Poſſeſſori.] id eſt priori creditori.

meratum reſtitui, a pignoraque tibi nexa perſequi te poſſe. PP. Kalendis Octob. Romæ, Sabino. II. & Anulino Conss.

Emens à debitore rem alteri obligatam cum pacto, ut ex precio ſoluatur creditori: precio illi ſoluto, ſuccedit in locum illius. Sali.

IIII. Imp. Alex. A. Valenti.

SI potiores creditores pecunia tua dimiſſi ſūt B quibus obligata fuit poſſeſſio quam emiſſe te dicis, b ita vt precium perueniret ad eoſdem priores creditores: in ius eorum ſucceſſiſti: c & contra eos qui inferiores illis fuerūt, iuſta defenſione te tueri potes. PP. Kal. Febr. Iulia, II. & Criſpino Conss.

Poteſt ſecundus creditor offerre etiam fiſco priori: & hoc ipſo ſuccedit in locum eius. Bald.

IIII. Impp. Diocleti. & Maxim. AA. Carpophoro.

SI prior d reſpublica e contraxit, funduſque ei eſt obligatus: tibi ſecundo creditori offerenti pecuniā poteſtas eſt, vt ſuccedas etiam in ius reipublicæ. PP. XV. Kal. Iun. Maximo. II. & Aquilino Cōss.

TITVLVS XX.

SI ANTIQVIOR CREditor pignus vendiderit.

Leuis eſt, ſed in aliquibus ſingularis. & h. d. Emens a priore creditore, a ſecūdo inquietari nō pōt: ſed ſi primus creditor emit a debitore, conueniri pōt hypothecaria per creditorem ſecundum, oblato debito. Bal. Vel ſic: D *Venditio facta per primum creditorem, non poteſt per ſequentes retractari: ſecus ſi ipſi creditori primo pignora ſunt vendita, vel in ſolutum data. Bar.*

I. Imp. Alex. A. Athenioni.

SI vendidiſſet f q ante pignus accepit: perſecutio tibi hypothecaria ſupereſſe non poſſet.

¶ Cum autem debitor ipſi priori creditori eadem pignora in ſolutum dederit, vel vendiderit: non magis tibi g perſecutio adempta eſt quàm ſi aliis eaſdē res debitor vēdidiſſet. ſed ita perſequens res obligatas audieris, ſi quod eidē poſſeſſori h propter pręcedētis contractus auctoritatē debitum eſt, obtuleris. i PP. Id. Maii, Agricola & Clementino Conss.

Poſt rem venditam iure creditoris, ceſſat ius offerendi. Bal. Vel ſic: Venditione pignoris à creditore legitimè facta, non poteſt debitor reuo- C *care precium vel debitū offerendo S.*

II. Impp. Diocletia. & Max. AA. & CC. Eudemia.

OBligata pignoris iure creditore rectè k diſtrahente, poſt debitor emptori precium offerēs, vel creditori qđ debuit, euincere non poteſt. l S. XVI. K. Ianua. AA. Conss.

Proteſtatio minus iuris habentis, nō obeſt plus iuris habenti. Bal. Vel ſic: Sine oblatione non poteſt creditor ſecundus pignoris venditionem impedire. Sali.

III. Iidem AA. & CC. Theophylo.

QVo minus creditor qui antea pignus accepit, diſtrahat: non offerendo ſcđs priori debitū, interpellare m nō pōt. n

A i Obtuleris.] immo non videtur neceſſe aliquid offerri, quia propter dationem in ſolutum deſiit eſſe debitū. Sed certe non eſt ita: quia ſic ſua diligentia ei noceret, qđ eſſe nō debet, vt ff. de ſepara. l. debitor. & ad hoc ff. q. po. in pig. l. 6. in pr. Vel dic q nō videt receſſiſſe ab obligatione prima, ſi reuocabilis eſſet datio, vt ff. de ſolu. l. ſi quis aliam. Sed qūo ſecūdus auditur cōtra primum, vel offerendo, vel vllo modo, cū primus ſibi in pignore pręuiderit? Reſpond. quia licet debitori facere primi creditoris conditionem deteriorem adiiciendo ſecundo, ut ff. de ſepara. l. 1. in princip. & facit. ff. de diſtra. pig. l. ſi creditor. §. 1. & ſupra de act. & oblig. l. ſi à creditore, & ſ. de repud. hære. l. ſi paterna, & ff. de excep. rei iud. l. pe. & ſ. ti. j. l. 1. & pe & fi.

Creditor ſecundus qñq; contra primū auditur.

OBligata.] CASVS. Creditor ſi iure pignoris, hoc eſt pacto vel lege diſtraxerit: debitor poſt pecuniam emptori offerens, vel creditori debitum: pignus ab emptore non euincit.

k Recte.] ex pacto, vel ex lege, ut inſti. q. alie. li. §. 1. Quid autem ſi non recte, puta ante tempus? Reſpon. habet emptor exceptionem, niſi ſibi ſatisfaciat, vt ff. de rei vendi. l. emptor, etiā ſi ſciente debitore vendat, cum exceptio venditoris ad emptorē tranſierit, ut ff. com. diuid. l. in hoc iudicio. § pe. & de exce. rei iud. l. ſi a te §. fi.

l Non poteſt.] ut ff. de pig. a. l. ſi Titio, & l. creditor, & infra de diſtrac. pign. l. q à creditore, & ſ. de repud. hære. l. 3. & ſ. de actio. & oblig. l. ſi in ſolutum, & ſupra qui po. in pig. ha. l. ſi generaliter. Sed fallit in caſibus in quibus auditur debitor etiam vendito pignore, ut ff. de pign. act. l. ſi cum venderet in princip. & ff. de diſtra. pigno. l. ſi creditor, in princ. & §. illud.

Debitor audit qñque vendi tio pignore.

QVo minus.] CASVS. Secundus creditor non poteſt impedire quo minus prior creditor vēdat pignus, ſi debitum priori non offerat.

m Interpellare.] a ſecundo creditore.

n Non poteſt.] ſic j. de litig. l. 1. niſi offerat, conſignet, & deponat, ut ar. in fra debi. ven. pign. impe. l. 1.

SI COM-

Da. VI.Ka.Apr.CC.Côſs.

TITVLVS XXI.

SI COMMVNIS RES pignori data ſit.

Frater vnius non poteſt obligare alterius fratris portionē: ſed ſuam propriam ſic. Bal. Vel ſic: Communionē habens in re, ſuam partem poteſt obligare, non ſocij. Sal.

1. Imp. Antonin. A. Venuſto.

FRater veſter ſicut vobis inuitis portionem vobis competentem obligare non potuit,[a] ita ſuam dando,[b] obligationem creditori quæſiuit.[c] vnde intelligitis contractum eius nullū præiudiciū[d] dominio veſtro facere potuiſſe. Accepta.III. Kalen. Decembr. Meſſala & Sabino Conſs.

TITVLVS XXII.

DE PRAETORIO PIgnore: & ut in actionibus debitorum miſſio prætorij pignoris procedat.

Pignus cadit non ſolum in rebus corporalibus, ſed etiam in nominibus debitorū. Bal. Vel ſic, Pignus prætorium poteſt a iudice conſtitui nedum in corporalibus, ſed etiam in iuribus & actionibus. Sal.

1. Imp. Iuſtinian. A. Mēnæ P.P.

SI prætorium pignus quicunque iudices dandū[e] alicui perpe xerint: non ſolum ſuper mobilibus rebus, & immobilibus, & ſe mouētib⁹,[f] ſed etiam ſuper actionibus quæ debitori competunt, præcipimus hoc eis[g] licere decernere.[h] Dat. Kal. April. Cōſtantinopo. Decio. V. Cons.

Cadens à detentione pignoris prætorij, eam recuperat per hypothecariā actionem. Bald. Vel ſic: Sicut pignus conuentionale recuperatur per hypothecariam, ſi creditor cadat à poſſeſſione, ita & pignus prætorium: nec curatur an culpa præceſſerit caſum S.

2. Idem A. Iuliano. P. præt.

VEteris iuris dubitationem decidentes, ad duplum genus hypothecarum reſpeximus: vnum quidem quod ex conuentionibus & pactis hominum naſcitur: aliud quod à iudicibus datur, & prætorium[i] nuncupatur.

B ¶ Et cū inuenimus in cōuentionalibus pignoribus vel hypothecis non ſolum tenentem creditorē adiuuari, ſed etiam ſi ab ea poſſeſſione cadat, ſiue ſua culpa, ſiue non,[k] ſiue fortuito caſu: humanius eſſe perſpeximus, & in prætorio pignore dare recuperationem creditori, quocunq; modo poſſeſſionem amittat, ſiue culpa ſua, ſiue non, ſiue fortuito caſu.

C Licet enim debuerat incumbere ſuo pignori, ne aliquam patiatur inde iacturam: tamen ne quid amarum in creditoribus conſequatur, benignius cauſam interpretamur, & ei recuperationē donamus. Dat. Kal. Aug. Conſtantinopo. Lampadio & Oreſte VV.CC. Conſs.

TITVLVS XXIII.

SI IN CAVSA IVDICAti pignus captum ſit.

Idem operatur iudicis decretum & auctoritas, quod operatur contractus partium. Bal. Vel ſic. Bona cōdemnati debent per iudicem capi. & diſtrahi alij quam victori niſi in ſubſidium ſi alium non reperit emptorē iuſtum: & tunc per iudicem, vel imperatorem ei adiudicatur pro iuſto precio. Sal.

D 1. Imp. Antonin. A. Gabinio.

REs ob cauſam iudicati datas eius iuſſu, cui i⁹ iubēdi fuit,[l] pignoris iure teneri, ac diſtrahi poſſe, ſæpe reſcriptum eſt.[m] Nam in vicē iuſtæ obligationis ſucce-

SI COMMVNIS RES PIGNORI &c.

FRater.] CAS. An frater habēs rē cōem cū fratre obligare eam poſſit, quæritur? Et rñ. q̄ non, niſi p̄ ſua parte.

a No potuit.] ut & ſ. coi diuid. l. ſi probatū.

b Dando. i. pignus ante litem conteſtatam.

c Quæſiuit.] vt & ſ. cōmunia utri. iu. l. ſi fratres.

d Præiudiciū.] nullum. fiſcus tamē alienat inſolidum ratione partis, vt ſ. de communi. re. alie. l. 2. & j. de ven. rerum fiſc. cū priua. com. l. 1. lib. 10. ergo multo magis obligare pōt.

Continuatio. DE PRAETOrio pignore, &c.

Dicūt quidā q̄ prætoriū eſt quod datur a iudice quocūq; ordinario Iudiciale, quod a delegato. Vel dic vt diximus. ſ. q. po. in pig. ha. l. 2. & in pluribus differt a cōuētionali, ut diximus. j. l. pxi & ff. de pig. act. l. 1. Ac. Et continua ſic ad precedētia: Qualiter p conuētionē pignus conſtituatur, dictum eſt. Videamus qualiter conſtituatur p imperatorē vel p iudicē: & quo ordine, & q̄s ſit effectus. Azo.

SI prætorium.] CAS. Debitore citato & nō cōparēte, an debeat creditor mitti in bonorū poſſeſſio ei⁹ p̄ quātitate debiti declarata, quæritur? Et dicit q̄ ſic. Se nō ſolū in poſſ. rerū immobilium vel ſe mouentium, ſed etiā nominum.

e Dandu.] p interlocutoriā vel definitiuam ſententiam.

f Se mouentibus.] ſecundū ordinē quē habes. ff. de re iudi. l. a diuo.

g Hoc eis.] iudicib⁹.

h Decernere.] ſed qualiter ſit miſſio in nominibus? Reſpō. q̄ vocato nomine, & confitente debitum corā iudice, iubebit iudex id eē pignori: & ſicut aliàs habet creditor vtilem contra debitorem ex ſola conuentione, ita hic ex

A quaſi miſſione datur hypothecaria, ut ff. de re iudic. l. à diuo Pio. §. ſic quoq;, & §. ſed vtrū, & §. itē q̄d dicemus.

VEteris.] CASVS. Duplex eſt ius pignoris, prætorium & conuentionale. prætorium eſt, quod à iudice cōſtituitur, quando mittit aliquē in poſſ. alicuius rei. Conuentionale eſt quod conſtitutū eſt ex conuentione. ſicut ergo creditor q̄ habet pignus conuētionale, poteſt illud recupare à quolibet poſſidente, ſi illud amittit: ita ille q̄ habet prætorium. Vi.

i Prætoriū.] vt in dāno infecto, & legato relicto ſub conditione vel in diē, cū nulla præceſſit ſententia: alioquin erit iudiciale: vel vtrunque iudiciale à iudice dici poteſt. Azo.

Pignus p̄torium iudiciale dici poteſt.

k Siue non.] ſed alterius. Et nota hic differentias inter p̄torium pignus & cōuentionale, vt not. ff. de pig. act. l. 1. Itē no. ex hac l. culpam non puniri. Itē no. ne quid amarū &c.

SI IN CAVSA iudicati pignus captū ſit.

Qualiter capiantur ſupra tit. proxi. dixit: nūc qualiter diſtrahantur &c.

REs.] CAS. Debitore conuento & condēnato, iudex qui condēnauit, reo non ſatiſfaciente iudicatis, præcipiet pignus vendi: in cuius poſſ. actor fuerat miſſus per contumaciā debitoris citati non cōparentis: quia eadem eſt auctoritas iudicialis pignoris & cōuentionalis. vnde ſicut conuentionale ex partium conuētione diſtrahi pōt ſic iudiciale auctoritate iudicis. Vin.

l Cui ius iubendi fuit.] eſt autem ius ordinarijs iudicib⁹, ut ff. de re iudic. l. à diuo.

m Reſcriptum eſt.] olim poſt duos mēſes: hodie poſt quatuor à tempore captionis computandos, ut ff. de re iud. l. debitoribus, & ſ. de vſuris rei iudi. l. ſi.

Auctoritas.

Auctoritas.] adimpleta, ut ff. de pig. act. l. non eſt mi- A rum. & appellat hic iuſtam obligationem, ſcilicet ex cõuentione. Acc.

C Vm.] CAS. Auctoritate eius iudicis qui reũ condẽnauit, debet res in quã miſſus eſt actor, diſtrahi, & ſi emptor non inueniatur, vel inuentus neq; iuſtũ offerat precium: dabitur actori ſi plus offerat q̃ alius in ſolutum.

b Ita decreuit.] No. per quẽ fieri debeat vẽditio, vt hic, & ĩ. de exec. rei iu. l. 2. & ff. de euic. l. ſi pignori, & ĩ l. proxi.

c Per eum.] ſ. petitorem.

d Is.] victor.

e Iudicatus.] i. condemnatus.

f Emere debet.] ſed & addici ei poſſe dicitur, vt ff. de re iud. l. à diuo. §. ſi poſt, & j. l. prox. & facit ad l. iſtam. ff. de leg. 3. l. non dubiũ. §. fi. Ac.

I N cauſa.] CAS. Si debitorẽ tuũ conueniſti, & cõdemnari feciſti, & in poſſeſſionẽ alicuius rei ſuę miſſus fueris: an potius diſtrahi debeat, q̃ iure dominij poſſidere debeas, quæritur? Et dicitur q̃ ſic. & ſi calliditate rei emptor nõ inueniatur, dabitur creditori in ſolutũ.

g Addici ſolet.] facit. j. de iure do. impe. l. fi. & ĩ. de exec. rei iud. l. ordo, & ff. de re iud. l. à diuo. §. ſi poſt, & no. ĩ. d his bo. ce. poſ. l. legis.

SI PIGNVS pignori datũ ſit.

Non ſolum à dominis, ſed etiam à nõ dominis res obligantur: puta ab his quibus ſunt obligata: & ideo de his ponit. Azo.

E Tiam.] CAS. Si fundũ tuũ mihi obligaſti: an eundẽ alij obligare poſſũ, quæritur? & dicitur q̃ ſic: & quãdiu mihi res hypothecata eſt, tandiu ſecundo creditori obligata tenebitur, ut ſibi vtilis actio detur, & hoc in prima. Si vero tãtũ uſumf. mihi obligaſti: & ego alij fundum obligaui, & ille vendidit: an tibi præiudicauit, ſi non interceſſit tua voluntas? & dicitur q̃ non. & hoc in ſecunda. Si uero poſ. fundi non vſumfr. mihi obligaſti, & eam iure pignoris vendidi, & de pretio fuit mihi ſatisfactũ: non retractabitur venditio. Vel pone caſum aliter hoc modo: Si lege vel pacto creditor pignus vendat: an ſi debitum offeras, poſſis recuperare? certum eſt quod non. Si ergo pater tuus fundum obligauit, neq; creditor adhuc diſtraxit, licet alij obligauit, ſoluto à te debito poteris fundum recuperare.

h Placuit.] vt j. l. proxi. & ff. de pig. l. grege. § cũ pignori, & de pigno. act. l. debitor. Et intellige p̃ tanta quãtitate quã iam primus debitor debet, & eodẽ mõ: vt ſi dedit prim ius diſtrahendi, & ipſe dabit: aliàs non: vt j. ea l. & ĩ. quę res pig. ob. poſ. l. nomẽ.

i Actio.] vtilis hypothecaria. directa autem datur primo creditori.

k Repræſentat.] ſcilicet præſes.

l Qui dedit.] ſi ergo primus debitor ſoluit vel ſuo creditori, vel ſecũdo, tollitur pignus: vt d. l. ff. de pign. l. grege. §. cum pignori.

m Poſſeſſionẽ.] i. plenã proprietatẽ.

n Vinculum.] ſed nunquid obligando poſſeſſionẽ, vel vendẽdo, videtur ius quod in ea habebat, obligaſſe vel vendidiſſe? quod videtur, arg. ff. de contrah. empt. l. qui tabernas. E contra vſ extinctus vſusfructus cũ ab eo deceſſit q erat primo obligatus: vt inſti. de vſufru. § pe. ibi, nam extraneo &c. & ff. de iure do. l. ſi uſufructuarius fundi. põt tamẽ dici creditorẽ vel emptorem habere exceptionẽ vt ei liceat vtifrui.

o Non conſtitit.] in proprietate.

p Reſcindi.] ut ĩ. ſi antiquior cre. l. obligata.

S I credi or.] CAS. In l. iſta dicitur, ſi res tibi pignori obligata ut

dit ex cauſa contractus auctoritas[a] iubentis. PP. V. Kalẽ. Aug. Romæ, Anton. A. IIII. & Balbino Conss.

Pignus prætorium debet vendi cũ iudicis auctoritate, non cum auctoritate creditoris in poſſeſſionem miſſi. Bald. Vel ſic: Per iudicis officium venundatur pignus in cauſam iudicati captum, & ad licitandum creditor qui pignus cepit, admittitur. Sal.

B II. Imp. Alexand. A. Valeriano.

C Vm in cauſa iudicati aliqua res pignori capitur: per officium eius qui ita decreuit,[b] venũdari ſolet, non per eum[c] qui iudicatum fieri poſtulauit. Etſi alio emptore nõ exiſtente, vel exiſtente quidem, ſed non dignũ p̃ciũ offerente, is[d] cui iudicatus[e] ſatis non fecit, ad licitationẽ ſecundum cõſtituta fuerit admiſſus, cuiuſlibet alterius vice ex officio emere[f] debet. PP. VI. Kalen. Maii, Maximo. II. & Aeliano Conss.

Cum reperitur emptor, debet res in cauſa iudicati accepta vendi. Et ſi nõ reperitur, poteſt ex ſecundo decreto adiudicari creditori. Bal.

III. Imp. Gordiano. A. Antigono.

I N cauſa iudicati pignora ex auctoritate præſidis capta, potius diſtrahi, q̃ iure dominii poſſideri conſueuerunt. ſi tamẽ per calliditatem condemnati emptor inueniri non poteſt, tunc auctoritate principis dominiũ creditori addici ſolet.[g] PP. Id. b. Auguſt. Gordiano. A. & Auiola Conss.

TITVLVS XXIIII.

SI PIGNVS PIGNORI datum ſit.

Hæc eſt l. no. Pignus pignori dari poteſt, & ſic conſtat in ius vſusfructus, ſi tandiu durat ſecũdum pignus donec reſoluatur primum: quia reſoluto iure priori, reſoluitur ius ſucceſſoris. Et ſi habens pignoris poſſeſſionẽ, vendit proprietatem: non tenet venditio: quia nomine poſſeſſionis ipſa res poſſeſſa ſignificatur. Bal. Vel ſic: Pignus poteſt alteri per creditorem obligari, & habens vſumfructum tãtum pignoris, non poteſt proprietatẽ obligare neque alienare: ſecus ſi proprietatem habeat. Sal.

I. Imp. Gordianus A. Lamponi, & aliis.

E Tiã id quod pignori obligatum eſt, à creditore pignori obſtrĩgi poſſe, iã dudũ placuit:[h] ſcilicet ut ſequenti creditori utilis actio[i] detur, tãdiuque eum is qui ius repræſẽtat,[k] tueatur, quãdiu ĩ cauſa pignoris manet eius qui dedit.[l]

¶ Sed ſi uos vſumfructũ poſſeſſionis tantummodo pignori dediſtis: iſque qui accepit, alij eam poſſeſſio- C nem[m] cuius vſumfructũ nexum habebat, ſine veſtra voluntate pignorauerit: creditor eius id in quo pignoris vinculum[n] non conſtitit,[o] diſtrahens, dominio vos priuare nequit.

¶ Quòd ſi non fuit veſtro creditori vſusfructus, ſed ipſa poſſeſſio pignorata, & ante exolutã à domino pecuniã creditor ſecũdus pignus acceptum vendidit: non poſſe venditionẽ D poſt ſolutam pecuniam reſcindi,[p] diuorum principum placitis continetur. PP. Idib. Septemb. Pio & Pontiano Conss.

Si pignus pignori datur, dominiũ non amittitur. Bald. Vel ſic: Hæres debitoris rem recuperat à ſecundo creditore, debito ſoluto vel oblato. Sal.

II. Imperatores Diocle. & Maximia. AA. Gemello.

S I creditor poſſeſſionẽ quæ à parentibus tuis pignoris iure fuerat obligata, nõ vendidit, ſed alij

ta ſit ꝑ decē,& debitore nō ſoluēte,nō uēdidiſti rē,ſed al-j creditori ſecūdo obligaſti:indubitāter ſi debitor tibi ſatisfecit ꝓ ſecūdo creditore,ius pignoris liberat. ad iſtā l.facit ſ.l. proxi.& ff.de pigno.l.grege. §.cū pignori, & ff.de pig.actio.l.ſi conuenerit.2.Viuia.

A ſiſci,ut j. e. l. ſi hypothecas,& ſic non ob. ff.q.mo pig. vel hypo.ſol.l.ſicut.§.non uidetur,q eſt cōtra. Vel ideo eſt hic,quia nō aliter poſſet manumittere:ſecus in uēditione.Si autem expreſſe conſenſiſſet,cōſtat ꝙ tenet libertas,ut ſupra de ſer.pig.da.ma.l.ſi ut proponis.

a Dedit.] qđ potuit, ut ſ.l.px.& facit,ff. de pig.act.l.petenti.

DE PARTV S. [illegible]

P Artus.] Casus. Si ancillā mihi obligaſti,& peperit,quæritur an partus ſit obligat⁹? Reſp.ꝙ ſic.

b Placuit.] ſic & fructus pđij obligati,ut ff.in q. cau. pignus tac.cōtra. l. quāuis, & fœt⁹ gregis, ut ff. de pig.l.grege.in principio. Sed in partu diſtingue, an cōcepit apud creditorē, uel debitorē,& tūc obtinet qđ hic dicit, & ff.de pig. act.l.ſi cōuenerit,2.§.ſi fund⁹ in ſi.§.an apud emptorē,ſiue aliquē extraneū à quo ei⁹ creditor emit ancillā, ſed apud eū partus remāſit , & tūc nō, vt ff.de pig.l.Pau.§. ſi mancipia.

C Vm pignoris.] Casus. Si mancipiū mihi obligaſti ꝓ.x.& ex operibus ſuis lucrat⁹ fuero xx illa cōputabunt in uſuras , & ſortē minuēt,& ſi aliqđ reſiduū fuerit đ debito, illud ſolues, & mācipium recuperabis.

c Cōputatis.]ut ſ. de pig. l.ſi dñiū, & ff.in q.cau.pi.ta. cōtra l. cū debitor, & j. ti.3.l.1.Accur.

d In ſortē.]ſ. computatis.

e Deponētibus,]ut & ſ. de pig.l.creditor,& ſ.q po. in pig. hab.l.1.& j. de lui. pi.l.ſi. & de diſtrac. pig. l. ſi priuſquam.

DE REMISSIO ne pignoris.

Viſo qualiter pignus contrahatur: nunc annectit qualiter diſſoluatur.Azo.

S I te.] Casus. Obligaſti mihi ſeruū, me ſciente & nō cōtradicēte eū manumiſiſti , & diu in libertate ſtetit: an uideat pignoris oblig.remiſiſſe,& ꝑ hoc ſeruū ſde manumiſſū quæritur& dī ꝙ ſic:neq; ab hærede meo reuocabit in ſeruitutem.

a Ex conſenſu.] ſ. tacito fauore libertatis.ſic & fauore

creditori pignori dedit: a examinata fide veri, poteris eam ſoluto eo quod ex hac cauſa creditori debetur,interceſſu pſidis ꝓuinciæ recuperare.PP.XIII. K.Ianua.ipſis.IIII.& III. AA.Conſs.

TITVLVS XXV.
DE PARTV PIGNO- ris,& omni cauſa.

Partus ancillæ pignoratæ,pignoratus intelligitur. Bal. Vel ſic : Partus ſequitur obligationē matris & operæ mācipij pignorati pcepta & pcipiēda cōputantur in uſuris & ſorte.S.

I. Imp. Alexan. A. [illegible]

P Artus pigno ratę ancillæ in pari cā eē, qua mater ē, olī placuit. b PP. Idibus Maij, Agricola & Clementino Conſs.

Opera ultra ſumptum excedens, extenuat debitum.

II. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. [illegible]

C Vm pignoris titulo mancipia vos obligaſſe ꝑ mutua quam accepiſtis pecunia ꝓponatis: horum mancipiorum operis quas creditor accepit,vel quas percipere potuit , in vſuras computatis , c & poſt in ſortem: d extenuato debito, reſiduum offerētibus, vel ſi nō accipiat cōſignatū deponētibus, e mancipia vobis præſes ꝓuincię reſtitui iubebit. S. V.Kal. Ian.AA.Conſs.

TITVLVS XXVI.
DE REMISSIONE pignoris.

Fauore libertatis ſcientia abſque cōtradictione habetur pro cōſenſu.B. Vel ſic: Præſentia creditoris nō cōtradicentis tēpore manumiſſionis , inducit remiſſionem pignoris. B.& Sal.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Proculo.

S I te manumiſſū, & in libertate moratū,ſciente ea cui pignoris noīe obligatus diceris,pſidi ꝓbaueris : ex cōſenſu f creditricis g remiſſam pignoris obligationē apparebit: & ꝑ hoc iure te manumiſſum,nec ab hærede creditricis in ſeruitutē peti poſſe, certū eſt.PP.XII. Ka.Maij,Antonino. A.II. & Geta.II.Conſs.

B

Creditor q cōſentit debitori alienāti, pignoris ius pdit: B. Vel ſic:Præſentia tpe uēditionis pignoris remiſſionē inducit,ſecus ſi ignorauit,B.& Sal.

II. Iid. AA. Marcello.

S I probaueris te fundū mercatū, poſſeſſionēque eius tibi traditā,ſciente h & conſentiēte ea quæ ſibi eum à venditore obligatum dicit:exceptione i eam remouebis.Nam obligatio pignoris cōſenſu & contrahit & diſſoluitur. k PP.II. Id.Febr. Antonino A.III.& Geta.III.Conſs.

C

Prior creditor habens hypothecam etiam generalē,præfertur fiſco poſtea contrahenti.h.d.ſecundum Butr.

III. Imp. Alex. A. Taurino.

S I ignorante vel inuito te debitor tuus qui vniuerſa bona ſua ob pecuniā debitā tibi obligauerat, et ſi cū republica poſtea contraxit, ius tuū non læſit. l PP.III. Id.April. Albino, & Maximo Conſs.

D

Sciens & conſentiens alienationi rei pignoratæ, ius pignoris perdit, niſi denuo ſit obligatum.Bal.Vel ſic: Si creditor expreſſē cōſentiat uenditioni pignoris factæ à debitore:intelligitur tunc pignus remiſiſſe.Sal.

IIII. Imp.Gordianus A. Aquilino.

C Vm te à debitore mer

g Creditricis.] aliās eſt debitoris , & ſic facit ſup. de ſer.pig. da.ma.l.ſi creditoribus.& aliās creditricis, & tūc eſt plana.

S I ꝓbaueris.] Casus. Fundū mihi obligaſti , & me ſciente & non contradicente eū diſtraxiſti,ius pignoris uideor remiſiſſe , & me agentē ꝑ exceptionē repelles:quia pignus conſenſu diſſoluit & cōtrahitur.

h Sciente.]ſic,ff.de do. inter ui. & uxo. l. ſi ſeruus communis,in ſi.& ff.de acquir. poſ. l. clam.& ff.de except. doli. l. apud Celſum,§.queſitum. Accur.

i Exceptione.] ſ. facti ſiue intentionis, nam actio ipſo iure eſt ſublata , ut ff.de pac.l.ſi tibi.§. de pignore , & hic in ſi. Vel diſtinguitur ,an ea ſciente & non cōtradicente uendatur pignus, an hypotheca. In primo caſu tollitur per exceptionem. In ſecundo ipſo iure. Et dicas hic ut diximus ſ.de pig. l.maior.

k Diſſoluitur.] ut & ff.de pig.ac.l. 1.& ſupra quæ res pig. ob.poſ.l.2.Accur.

S I ignorāte.] Casus. debitor tu⁹ qui tibi omnia bona ſua obligauit,poſtea cum fiſco contraxit , quo minus potior ſis, tibi præiudicare non poterit.Viuia.

l Non lęſit.] ut ff. qui po. in pig. ha.l. ſi pignus, & l. ſi.in prin. & ſupra , qui po.in pig.ha.l.ſi fundum , quod uidetur uerum in quæſitis ante.nō q poſt obligationē ſiſci quæſiuit,ut ff.de iure ſiſ.l. ſi qui. Sed ſi prior creditor patitur pignus alij obligari, an prorſus ſuū ius perimatur, an uero ſit loco ſecundi? dicit H.tolli, arg.ff.qui po.in pig.ha.l. Claudius.Sed tu dic non tolli,ut ff.qui po. in pig. ha. l. creditor, §.ſi tecum.Accur.

C Vm te.] Casus. Si debitor rē quā Titio obligauit, eo ſcien-

coſ[c]iente & non contradicente mihi vendidit, videtur remiſiſſe ius pignoris, niſi nouus conſenſus poſtea interueniſſet, quo mediante de nouo eſſet conſtituta pig. obliga. neque per hypothecariam vendicare poterit.

a Non poteſt] vt ſ. eo. l. 2. Accur.

b Vendicari.] a creditore.

catum proponas eam rem quæ alij pignorata erat: ſi ſciẽte eo, ac pignus ſuum remittente, eam mercatus es: cum eius conſenſu nexus pignoris euanuerit, ſi non noua voluntas interceſſerit, quæ denuo obligationẽ pignoris cõſtitueret, ea res velut obſtricta non poteſt [a] vendicari. [b] B PP. XI. Kalend. Maij, Gordiano. A. & Auiola Conſs.

Si principale inutile, ergo & acceſſorium. Vel ſic: Inutilis remiſſio pignoris, ius pignoris nõ extinguit. hoc dicit ſecundum Bar.

V. Idem A. Aſclepiadi.

Debitum cuius meminiſti, quod per pacti cõuentionem inutiliter [c] factam remiſiſti: etiam nunc petere non vetaris, & vſitato more pignora vendicare. [d] PP. VI. Id. Septemb. Gordiano. A. II. & Pompeiano Conſs.

Qui non comparet in termino, ve non in igra post terminum non auditur. Bal. Vel ſic: Creditor negligẽs intra tẽpus ſtatutũ à iudice, videtur iuri hypothecarum renunciaſſe. Sali.

VI. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Attio.

Si eo tempore quo prædium diſtrahebatur, [e] programmate [f] admoniti creditores, cũ præſentes [g] eſſent, ius ſuũ executi nõ ſunt: poſſunt videri obligationẽ pignoris amiſiſſe. [h]

Debitũ.] CASVS. debebas mihi. x. & pignus obligaſti, compuliſti me per metum vt remitterem tibi debitum & pignus, & ſic nihil eſt actũ: an videar remiſiſſe quo minus debitum petam, & pignus proſequar per hypothe. quæritur? Et dicitur quòd nõ.

c Inutiliter.] forte dolo ſeu metu, quo caſu non tenet remiſſio de iure communi: ſecus ſi de iure ſpeciali non teneret, ut inter virum & vxorem, ut in cõtrario, ut ff. qui. mo. pign. vel hypo. ſol. l. 1 § 1. Vel dic apertius, hic neutrũ poterat per ſe ſic remitti ſcilicet per dolum: ibi autem per ſe poterat remitti inter coniuges, ut ſ. ad Vell. l. etiam. vel aliter vt ibi. Accurſius.

c Inutiliter] à furioſo vel pupillo ſine tutoris auctoritate, vel à maiore & ſanæ mentis dolo vel metu.

d Vendicare.] vt ff. qđ me. cau l. illud, & dic hic vt ſ. de pign. l. maior.

Si eo.] CASVS. Obligaſti mihi primo fundum, poſtea alij, & cõuenit vt diſtraherem, petij pecu. ſua die, & non ſoluta feci præconizari, vt ſi aliquis haberet ius in eo, veniret. ſecundus creditor certioratus non venit. an videatur pignoris obligationem remiſiſſe, quæritur? Et dicitur quod ſic. Viui.

e Diſtrahebatur.] à quodam de creditoribus poſterioribus, & ſic erat pignus conuentionale. Vel a iudice, eorum inſtantia. Accur.

Programma quid notat.

f Programmate.] id eſt ſcriptura publice propoſita, vel per prouincias directa, cum eſſent abſentes.

g Præſentes] ſic quòd edictum potuerit ad eos peruenire. Quidam tamen dicunt præſentes in diœceſi vel prouincia, vt extra q. ma accu. non poſ. ca. ſi. & ſ. de bo. aucto. iudi. poſ. l. ſi. Vel dic hoc dimitti iudicis arbitrio. Et an liget non ſubditos, vide hic Io. Fab. in ſuo breu.

h Amiſiſſe.] videretur ergo cogi agere, & ſic eſt contra, ſ. vt nemo inuitus agere. l. 1 Sed dic, non cogitur, ſed ſi non agat, amittit ius ſuum, & prætor poſtea denegat ei ius. ſic & ſ. de inge. ma. l. diffamari, & ff. qui. ex cau. ma.

A l. ſed & ſi per prætorem, §. ait prætor, & ĩ. qui accu. non poſ. l. ſi ea, & ff. de bo. aucto. iudi. poſ. l. ſi ſeruus.

PP. III. Id. Febr. Maximo. II. & Aquilino Conſs.

Qui reddit chirographum creditori, ius pignoris amittit. Bald.

VII. Idem AA. Paulino.

Creditricem [†] patrui tui ſub obligatione fundi qui per chirographum nexus pignori fuerat, iubentem eandem cautionem reddi: pignoris B etiam ius remiſiſſe videri, manifeſtum eſt. [i] PP. V. Id. Sept. Diocletia. III. & Maximia. AA. Conſs.

Fiſco diſtrahente ſi ſcientes creditores ius ſuum, ipſum perdunt. Bald.

VIII. Iidem AA. & CC. Apollonio.

Si hypothecas fiſco diſtrahente, creditores [k] ſilentio [l] tradiderunt negotium: palam eſt etiam actionem ſuam amiſiſſe eos, quam in rẽ habebant. nam fiſcalis haſtę fides [m] C facilè conuelli non debet. PP. XIII. Kalẽ. Sept. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

Qui pro alio ſoluit, ſi creditor rem tradit, & ipſe eam reddit debitori, ius hypotheca non habet. Bal. Vel ſic: Soluens creditori de mandato debitoris, ab eo repetit: ſed pignus ei traditum non retinet. Sali.

IX. Iidem AA. & CC. Hermiano.

Cum ex cauſa mandati [n] pro ſocero tuo te fœnebrem pecuniam exoluiſſe proponas, curabit præſes prouinciæ in reſti

Creditricẽ.] CASVS. Debebas mihi decem ſub pignore, confectum eſt inſtrumẽtum ſuper pignore: reddidi tibi cautionem, an videar debitũ remiſiſſe, quæritur? Et dicit quod ſic.

i Manifeſtum eſt.] vt ff. đ pac. l. Labeo, & ĩ. de ſolu. l. pecuniæ, & ff. de dona. cau. mor. l. mortis cauſa capimus, §. Titia, & facit ĩ. de dona. l. 1. non ſic econtra, ut reddito pignore videatur remitti debitũ, vt notat, in l. poſtquã veto, ff. de pactis. Acc. ADDITIO. Et eſt ratio diuerſitatis inter chirographũ ſiue inſtrumentũ, & pignus: quia in redditione chirographi, ſiue inſtrumẽti, nulla põt eſſe alia commoditas, niſi remiſſionis, & quod liberet eum: ſed in redditione pignoris ſecus. Ex quo dicit Bart. in dicta l. Labeo. §. ſed etiã tacito, quod ſi reddito inſtrumenti cõtineret aliam vtilitatẽ, non induceret remiſſio debiti exemplum: Cum litigares de re empta, dedi tibi inſtrumentũ vẽditionis factæ per me, in quo cõtinebatur quod mihi promiſeras precium, certe non ſequitur liberatio a debito. habuit enim aliã commoditatem redditio, ſ. utilis inſtrumẽto vteretis in cã, & hoc innuit ſm eũ tex. cũ gl. in l. poſtquã. in ſi ff. de pac.

† Cõcor. c. ſane, cũ glo. ſuper ve. b. reddẽs, de renun. & c. eccleſia ſanctę Mariæ. 2. in ſi. cũ gl. ſi. extra ut lite pendẽ.

Pignore reddito non videtur remitti debitũ.

Si hypothecas.] CASVS. Debebas mihi. x. & fiſco, obligaſti mihi & eidẽ fiſco fundũ, fiſcus me ſciẽte & nõ cõtradicẽte fundũ diſtraxit, an videar actionẽ hypothe. remiſiſſe, quæritur? Dicitur quod ſic.

k Creditores.] qui erant priores fiſco.

l Silentio.] hoc ſilentium inducit conſenſum fauore fiſci, ut in libertate, vt & ſ. eo. l. 1. aliàs contra videtur, ut ff. qui. mo. pig. vel hypoth. ſol. l. ſicut, §. non videtur.

Conſentit qui tacet.

m Fides.] ſcilicet ex quo eſt contractus factus non debet retractari, ut ſ. de quadri. præſcrip. l. bene à Zenone, & arg. habes ff. commun. diui. l. Sabinus, & ff. ad muni cip. l. 2. & ff. de mor. inter. l. ſi prius. Accur.

Cum.] CASVS. Mandaſti mihi vt creditori tuo ſoluerem, & mancipia creditori obligata liberarẽ: ſolui: neq; hoc egi ut mihi eſſẽt pignorata, ſed tibi tradidi, an videar remiſiſſe pignus, quæritur? Et dicitur quod ſic, & agam mandati tam pro ſorte, quàm pro vſuris.

n Mandati.] vel quia tibi mãdauit tantum vt ſolueres. Vel quia fideiuſſiſti pro eo.

a In vſuris.] vt & ff. mād. l. ſi uero §. ſi mihi mādaueris. A l. uoluntate, in prin & §. ſi. an uero ex alia cauſa, ut legato, donatione, dote & tunc non ut hic. uel ibi fuit actū ꝙ de precio ſatis fieret creditori, & ſatisfactū non fuit.
b Hac mente.] idem ſi quacunque mente: ſi tamen haberet, poſſet retinere, ut ff. qui. mo. pig. vel hyp. ſol. l. 1.
c Non poteſt.] 1 nota regulam, ut ff. de ſolu l. qui res, §. aream, & de uerb. obli. l. inter ſtipulantem. §. ſacram ꝗ fallit, ſupra de non nu. pecu. authenti. contra qui propriā, & ī. ſi aduerſus trā ſac. l. 1. & 2. & ff. ſi ex nox. ca. aga. l. 2. ī ſi.

1 Cōcor. gl. 2. circa me. in c. cū ueniſſet, extra de teſti.

tuenda pecunia quam pro eo exoluiſti, nec non etiā in vſuris [a] eius indénitati tuæ proſpicere. Nam ſi recepta à creditore mancipia quæ pignori fuerant data, hac mente [b] ſocero tuo tradidiſti, ut pignoris vinculum tuum diſſoluatur: obligatio ſemel extincta, inſtaurari nō poteſt. [c] B PP. X. Kalen. Octob. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

Debitor citra conſenſum creditoris alienando, ius pignoris non diſſoluit. Bald. Vel ſic: Per venditionem debitoris non diſſoluitur hypotheca creditoris. Saliceus.

X. Idem. AA. & CC. Quintillæ.

RES pignoris hypothecæve iure creditoribus obnoxias, citra cō ſenſum eorum debitores alienantes, præcedentem non diſſoluunt obligationem. [d] Dat. Kal. Decemb. AA. Conss. C

Iſta lex eſt ſingularis, & non eſt alibi ſecundum Baldum. & h. d. Res hypothecata à debitore alienata creditore conſentiente, & poſtmodum reacquiſita non recidit in generalem obligationem etiam futurorum. hoc dicit. Et multi hunc caſum ſingularem ignorantes, contrarium reſponderunt. vnde obliuioni non eſt tradenda. Salic.

XI. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto prætorio.

SOlita prouidentia vtimur etiam de pignoribus vel hypothecis rerū, quę quibuſdam creditoribus ſuppoſitę, poſtea à debitoribus venduntur, vel alio mō transferūtur, creditore ſuum conſenſum contractui præbente: & quodam legitimo poſtea D modo ad prioré dominū reuertunt. In hoc etenim caſu diuerſæ ſententiæ à legum prudentibus habitæ ſunt, quibuſdam dicentibus ius pignoris creditori renouari propter verbum {futurarū [e] rerū,} quod in generalibus hypothecis poni ſolitū eſt: alijs, penitus extingui. B

¶ Nobis autem viſum eſt, eū qui ſemel cōſenſit alienationi hypothecæ, & hoc modo ſuum ius reſpuit: indignum [f] eſſe eā dem rem, ut pote ab initio ei ſuppoſitam, vendicare, vel tenentem inquietare. Da. * Conſtantinop. poſt conſulat. Lampadij & Oreſtis. VV. CC. anno ſecundo.

C

TITVLVS XXVII.

ETIAM OB CHIROgraphariam pecuniam pignus teneri poſſe.

Pignus obligationis nouata, non transfertur in nouatione niſi ex pacto, quo caſu non ſolum poteſt retineri pro ea pecunia, ſed pro chyrographaria quo ad excludendum debitorem à pigneratitia, ſed non quo ad excludendum ſecundum creditorem offerentem. Sal. vel ſic per nouationē uoluntariā debiti principalis pignus extinguitur: niſi fuerit repetitum. per nouationem vero neceſſariam, quæ ex condemnatione principalis debiti inducitur, pignus non extinguitur: & pignus datum ob unum debitum, poteſt etiam pro alio chirographario tantum retineri præterquam contra creditorem ſecundum agentem, vel ſe defendentem. hoc dicit not. Sal. D

I. Imp. Gord. A. Feſto.

PIgnus intercidit, [g] ſi nouatione [h] facta, in alium ius obliga-

d Res pignoris. Obligationē] ut & ī de pig. l. qui debitorem, & ī. ti. 2. l. ſi debitor, & ī. de don. inter uir. & uxo. l. ſi quidē, & ī. de preca. l. 1. & ff. de ali. indi. mu. cauſa fac. l. 1.

SOlita.] CASVS. Si conſentiente creditore pignus diſtrahatur, & poſtea idē legati cā uel ſimili peruenerit ad debitorē, an in priſtinam recidet obligationem, quęritur? Dicunt quidā ꝙ ſic: quia debitor obligauit mihi bona ſua tā præſentia ꝗ futura. unde cum hęc res erat futura &c. imperator dicit contra ꝙ nō recidat, cum creditor uideatur remiſiſſe. Viuia.

e Futurarū.] quia obligauit omnia bona præſentia & futura, ut & ī. quæ res pig. obli. poſ. l. ſi.

f Indignum eſſe.] immo uidet dignū, ut in obligationem reincidat, ut ff. qui. mo. pig. uel hyp. ſol. l. ſicut, §. ſuperuacuū, ꝗ eſt cōtra. Sol. hic de ſtricto iure, ibi de æquitate. Vel nō eſt cōtra. quia tā hic quā ibi dicit debitori dari exceptionē. Sed ibi dicit ol', ſ. dari creditori replicationē: quod hic nō negat. Vel ibi dubitabatur de conſenſu creditoris, hic certū erat debitorē uendidiſſe, & poſtea emiſſe, ibi uero non, immo pręſumebat nō uendidiſſe: quia poſſidebat, ut in principio illius §. & §. ſi uoluntate. Et eſt etiam ad hanc ſolutionem infra titu. 2. l. qui ſub imagine. Vel refert an ex eadem vel ſimili cauſa redeat res ad debitorē, puta quis redemit, uel eſt ei redhibita, uel ex pacto addictionis in diem, vel legis commiſſoriæ, ut tunc uideatur obligata, ut ibi, & in e. ti.

ETIAM OB CHIROGRAPH[A]RIAM &c.

Id eſt qua ſine pignore debetur per chirographum, ut ſupra qui po. in pig. ha. l. cū tibi. Sed quid ſi debetur ſine chirographo? Reſpon. idē. cū enim hæc lex in §. pe. loquatur generaliter, tota erit generaliter intelligēda. ſicut & ſi principium, vt arg. ff. de cur. & fac. ign. l. penul. § & licet.

PIgnus intercidit.] CAS. Soluto eo quod debetur, uel nouato, uel accepto lato, tollitur omnis obligatio: an autem pignorum obligatio per nouationē, uel actio perſonalis tollitur? dicit hæc lex ꝙ ſic. dic ergo ſic: Obligaui tibi rem meā pro decē, delegaui tibi Titium, q erat debitor meus in decem, & tuus in alijs decem: ſine pignore & animo nouandi ſtipulatus es illa decē tibi reddi à Titio, q rē illā obligatā à me cōparauit an pignus ſit liberatū, neq; tibi obligatū, quęrit? Et dicitur ꝙ ſic. niſi inter te & Titiū & me hoc conueniſſet, qa tūc ſi tu poſſidebas, haberes retentionem tam pro pecunia pro qua erat pignus obligatū, ꝗ pro qua non erat obligatum, puta qa in alia manu tenebatur mihi Titius in x. ſed hoc nō eſt in ſecundo creditore: quia ſecundus creditor nō cogitur offerre pecu. primo, niſi eam pro qua pignora erant obligata. Vel dic caſum aliter ut in glo.

g Intercidit.] id eſt extinguitur. 2 Et dic ꝙ Titius debet mihi centū ſub pignore: Seius quinquaginta ſine pignore. cū Seius emeret pign' à Titio, p. c. animo nouādi & liberādi Titiū, illa c. mihi pmiſit. ſi nō eſt actū ut pign' remaneat, tolli: aliter remanet, & habeo retentionē contra Seiū etiam pro. l. ꝗ ipſe mihi ſine pignore debebat.

h Si nouatione.] uoluntaria, ſecus in neceſſaria, ut ff. de noua.

2 Placet Sal. in l. notabili. adde. l. nouatione. ff. de noua. no. per B. in l. 3. in. vi. no. ff. qui po. in pigno. habeantur.

d e noua.l.nouatione,& l.aliam,& ff.de pig.act. l.solutum,1.responso,& §.1.& ĩ.de adeiuſ.l.nouatione.

a Tranſtuliſti.] ſtipulando ab alio, ſcilicet Seio animo nouandi,olim præſumpta nouatione interuentu nouæ perſonæ,hodie hoc expreſſo,ut inſtitut. quib.mo. tol. ob.§.præterea.item uidetur q licet extinguatur principale, adhuc agi poſſit, ut ff. de pac. l. ſi vnus, §. ſi cum reo. Sed ibi nõ fuit prorſus extincta obligatio,ſed ope exceptionis,& ad tempus eliſa, hic ſic. Item opponitur ex.l.ſ̃.tit.j. l.debitũ, & ff. quod metus cauſa.l. illud: ſed & ibi non ſunt ſublatæ ipſo iure obligatiões,ut hic fuit. Item ibi per in integrum reſtitutionem datam iure actionis vel replicationis, reponũtur ſingula in priſtinum ſtatum.

ſta, in alium ius obligationis tranſtuliſti, a nec vt ea res pignoris nomine teneretur, tibi cautum eſt. ¶ Quod ſi pactum inter te eumque b qui poſtea dominus fundi conſtitutus nouam obligationem ſuſceperat, interceſſit,ut idem fundus tibi pignoris nomine teneretur: c quãuis perſonali actione d expertus feceris condemnationem, e pignoris tamẽ habes perſecutionem. f ¶ At ſi in poſſeſſione fueris conſtitutus,niſi ea quoque pecunia tibi à debitore g reddatur, vel offeratur,quæ ſine pignore debetur:eã h reſtituere propter exceptionẽ doli mali non cogeris. i Iure enim contendis debitores eam ſolam pecuniam cuius nomine ea pignora obligauerunt,offerentes,audiri nõ oportere,niſi pro illa etiã ſatis fecerint, quam mutuam k ſimpliciter l acceperunt: quod in ſecundo creditore m locum non habet.nec enim neceſsitas ei imponitur chirographarium etiam debitum priori creditori offerre. PP.Idib. Martijs, Gordiano. A.& Auiòla Conſs.

b Eumq;]ſ.Seium emptorem & nouũ expromiſſorem,qui & ipſe quinquaginta debet.

c Teneretur.] propter centum quæ prior debebat debitor, quæ ipſe Seius animo nouandi promiſit.

d Perſonali actione.]id eſt condictione certi ex ſtipulatu,ut ff. ſi cer.pet.l. ſi quis certum.

e Feceris condemnationem.]id eſt ſeceris fieri. ſic. ff. de his qui no.in.l.furti,§.mandati.

f Perſecutionem.]cum non ſit ſoluta pecunia condemnationis,quæ erat centum.habet enim ſuas conditiones hypothecaria,quibus ceſſantibus tenet,ut & ff.de pign. l.grege.§.etiam,& §.ſeq. & ſupra de pign.l. quamuis,2. Sed quid ſi ipſa eſt ſoluta,vel offeratur, an poſſit agi adhuc hypothecaria contra poſſidentem,ut ſic habeat retentionem pro quinquaginta? Reſpon. non puto.nam nulla lex dicit quòd pignus teneatur id eſt ſit obligatũ, pro tali pecunia,ſed quòd retineatur. & ſic intelligitur etiã in rubrica,teneri,id eſt retineri,& pro hoc eſt,ff.de uerb. ſign.l.non poteſt uideri. vnum uidetur facere pro creditore,quia ſic habeat retentionem. ſed hoc non remouet, quia & naturalis debiti nobis ſoluti habemus retentionem,nec tamen nõ ſoluti habemus petitionẽ.

g Debitore.]nouo ſcilicet Seio, quæ erãt quinquaginta.

h Eam.]ſcilicet poſſeſſionem.

i Non cogeris.]immo uidetur quòd ſic, ut ſ̃.de vſuris, l.per retentionem,& ff.de pign. act.l. ſolutum, §. ſi in ſortem,quæ ſunt contra.Sed illud eſt odio vſurarum, ut pro eis non ſit locus retentioni,ſicut & aliud eſt ſpeciale earum odio,vt citra vinculum ſtipulationis non debeantur vſuræ,ut ſupra de vſur.l.quamuis.1. Vel ibi naturaliter tantum debebantur vſuræ, hic vero iure eſt debitum,pro quo competit retentio. Vel in illa, l. ſolutum,in ſortem tantum fuit obligatum pignus, hoc expreſſe acto,ut pro vſuris non teneatur.

k Mutuam.]ſed quid ſi hæc quinquaginta ex alia cauſa quàm mutui debeantur? Reſpon. idem,& gratia exempli de mutuo dicit,ut hic ſubiicit,& ſupra in princip.huius legis. Item quid ſi alia res eſt quæ debetur, vel ex mutuo,uel aliter? Reſpon. idem,cum omnes res appellatione pecuniæ contineantur,ut ff. de verb. ſign.l.pecuniæ nomen, & l.pecuniæ uerbum, & l.4.

l Simpliciter.] id eſt ſine pignore. Et ſic no.quod lex generalior eſt quam rubrica, ut ſ̃. modo dixi.

m Quod in ſecundo creditore.] conueniente primum creditorem, vel conuẽto à primo, quando vult ſibi confirmari pignus. nec ergo debitum chirographarium à ſe uel a debitore compellitur,ſoluere.Sed quid in emptore pignoris, qui ſine voluntate creditoris emit? Reſp. idem eadem æquitate, argu. ſupra de his qui in priorum credit.lo.ſuc. l.ſi.& ff.de rei vendi. l.emptor, in prin. Item quid ſi extraneus ſit rei dominus,non debitor, quia conſenſit obligationi? Videtur idem, ut hic. & ff.de condic.indeb. l.ſi non ſortem,§. ſi centum,quod nõ puto ſecundum Pla. ff.loca. & conduc.l. item quæritur,§ qui impleto. Item quid de quolibet extraneo poſſidente? Reſpon.tam ipſe quàm alij ſi poſſideãt offerentes debitum, pro quo eſt obligatum, abſoluentur,ut ff.quib.mo.pign.uel hypo.ſol.l.Paulus reſpondit. §.qui pignoris. Item ſi eſt prætorium pignus,an competat retentio,vel ſi eſt iudiciale? Videtur idem cum ſimilia ſint quo ad hypothecam. arg.ſupra de præto.pigno. l.ſi.Item an pro uſura centeſima? Sed in hac dico ut in alia uſura dixi,& facit.ff.in quibus cau.pignus taci.contra.l.fin.item an poſſit uendi pro tali pecunia pignus? Reſpon.non, cum tantum habeat retentionem creditor.Item an etiam in hypotheca, non ſolum in pignore? Reſpondetur, ſic puto.

TITVLVS XXVIII.

DE DISTRACTIONE

Fructus rei pignorata extenuant ſortem ipſo iure. Bal. Vel ſic: Si fructus pignoris a creditore percepti coæquentur uſuris & ſorti, pignus non poteſt diſtrahi. Salic.

Imp. Alexander A.

Fundum n pignori obligatũ, ſi creditor ex fructibus debitum conſecutus eſt, cum ipſo iure n pignus ab obligatione liberatum ſit, diſtrahere minime poteſt. o PP.Idibus Ianuarijs,Maximo.II. & Aeliano Conſs.

Creditor qui pignus precario concedit debitori, non amittit ius pignoris uendẽdi. Bal. Vel ſic: Precarium nõ afficit rem uitio litigioſi. Sali.

DE DISTRACTIONE PIGNORVM.

Non celebrata ſolutione, nec eo interueniente quod habeatur pro ſolutione, pignus expedit diſtrahere. Videamus ergo quis poſſit diſtrahere, & quando, & qualiter, & quis ſit effectus. Azo.

Fundum.] Obligaſti mihi fundũ, & fructus percepiſti valentes debitum, ipſo iure liberatur pignus, neque illud diſtrahere poſſum. Viuia.

n Ipſo iure.]oppoſita tamen compenſatione ab homine uel ſpeciale,ut fiat ipſo iure compenſatio ſicut uſurarum, quoad concurrunt quantitates, ut ſupra de compen.l. ſi conſtat.

o Minime poteſt.]ut ſ̃.de pig.l. ſi dominium,& de pig. ac.l. 1.& 2.& de partu pig.l.2. niſi pactum interceſſerit de lucrandis fructibus pro uſuris, ut ſupra de uſur.l. ſi ea lege,

Domini

ea lege,& l. ex prædijs.

C Reditor.] CASVS. obligaſti mihi librum, conceſſi eum tibi in precarium, te non ſoluente pecuniam ſua die, librum diſtraxi: an eo ipſo quòd precario poſſediſti, videar rem litigioſam vendidiſſe, quæritur? Et reſpond. quod non. Viuianus.

a Rem.] apud debitorem conſtitutam.

b Vendere.] vt arg. ſ. eo. l. ſi in hoc, & ſ. de litig. l. j. facit ad l. iſtam ſ. ut. 1. l. 1. & l. 2.

c Precario.] licet debitor, &c. & ſic rem ſuam ratione poſſeſſionis habet precario debitor, ut ff. de preca. l. certe. §. fin.

H Ypothecis.] CASVS In l. iſta dicitur: Si creditor vendit pignus, cum ex precio non ſatisfecit ſibi integraliter, de reſiduo habet regreſſum cõtra debitorem, vel eius fideiuſſorẽ. Vi.

d Competit.] vt ſ. ſi cert. pet. l. ſi pro mutua, in fin. & de actio. & oblig. l. aduerſus. ſic & ſ. eo. l. quæſitum, & l. & ſi is, & infra eo. l. quæ ſpecialiter, & ff. ſi cert. peta. l. creditor, & de pig. act. l. ſi neceſſarias, in princ.

C Reditor.] CASVS Si creditor velit pignus publice venale proponere, debitori denũciare debet, & ſi fraudem committat, puta non ſubhaſtãdo, aut non denunciando debitori opportuno loco & tẽpore, neque dando plus offerenti: aget debitor aduerſus eum directa pignoratitia ad ſuum intereſſe. Viuianus.

e Proſcribit.] id eſt venales proponit publice.

f Debitori.] ſic ſ. de pigno. l. debitores.

g Bona fide.] quæ eſt adhibenda tam in ſubhaſtando, quã congruo loco & tempore denunciando, & plus offerenti dando, vt infra de iure domi. impe. l. ſi.

h Teſtato.] id eſt coram teſtibus, quando habet, ut dicit litera. Et not. quòd vbi eſt actum ut poſſit vendere, ſine denunciatione vendet. ſi autem nihil eſt actum, tũc ſemel eſt denunciandum, ſi vero ut non venderetur, tunc denunciabit ter, ut infra de iure do. impe. l. fina. & ff. de pig. act. l. 3. & infra de contrahen. ſtipul. l. magnam.

II. Idem A. Maximæ.

1 Creditor qui hypothecæ ſeu pignori rem [a] ſibi nexam vendidit, litigioſam rem non videtur vẽdere: [b] quia precario [c] debitor poſſidet. PP. XII. Kalend. Octobr. Maximo II. & Aeliano Conss.

Per venditionem pignoris non ſufficientis ad debitum, nõ tollitur actio perſonalis contra eum vel fideiuſſores eius. Bal. Vel ſic: Venditio pignoris non idonei, reſidui petitionem non adimit creditori. Salic.

B

III. Idem A. Luciano.

Hypothecis vel pignoribus à creditoribus venundatis, in id qđ deeſt, aduerſus reum vel fideiuſſorem eius actio cõpetit. [d] PP. III. Non. Nouemb. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Cum creditor exponit rẽ venalẽ, debet hoc notificare debitori: & etiã cum poſtea licitanti, id eſt plus promittenti venditur. Et ſi per fraudem minus iuſto precio venditur: actio pignoratitia competit debitori. Bald. Vel ſic: Creditor venditionem pignoris quam facere intendit, debitori debet denunciare: & omnia bona fide gerere. Salic.

C

IIII. Idem A. Creſcenti.

2 Creditor hypothecas ſiue pignus cum proſcribit, [e] notum debitori [f] facere, & ſibi bona fide [g] rem gerere, & quando licet, teſtato [h] dicere debet. Si quid itaque per fraudem [i] in pignore villæ [k] venditæ commiſſum probare [l] potes: vt inferatur actio [m] quæ eo nomine competit, adi eum cuius de ea re notio eſt. PP. Kalen. Iun. Fuſco & Dextro Conss.

D

A

i Per fraudem.] vel culpam latam ſecundũ B. Vel etiã leuem de qua tenetur, ut ff. de pig. act. l. ſi ſeruos.

k Villæ.] id eſt domus.

l Probare potes.] tu debitor.

m Actio.] ſcilicet pignoratitia directa, ut infra ſi vendi. pig. aga. l. 1. Accurſius.

Si debitor eſt paratus ſoluere reſiduum debiti, pignus vendi nõ poteſt. Bal. Vel ſic: Implorari poteſt arbiter ad calculandam rationem inter debitorem & creditorem. Bart. Vel ſic: Quantum ſit debiti reſiduum, per iudicem eſt declarandum: & eius oblatio impedit pignoris venditionem. Salicetus.

V. Idem A. Soſſiano.

SI reſiduum [n] debiti paratus es ſoluere, præſes prouinciæ dabit tibi arbitrum: [o] apud quẽ quãtum ſit quod ſupereſt ex debito, examinabitur: & ſiue ad iudicem venire aduerſa pars ceſſauerit, ſiue oblato ſuperfluo [p] ad venditionem proſiluerit, improba alienatio proprietatis tuæ ius non aufert. [q] PP. XII. Kalẽ. Aug. Pompeiano & Pelignõ Conss.

Particularis ſolutio debiti, pignus non diſſoluit. Salic. Vel ſic: Etiam pro reſidua promiſſione quantitatis põt totum ius pignoris, vendi quia ius pignoris eſt indiuiduum. hoc dicit ſecundum Bal.

VI. Imp. Gordianus A. Rogato.

QVandiu non eſt integra pecunia creditori numerata, etiã ſi pro parte maiore eam conſecutus ſit, diſtrahendi rem obligatam nõ amittit facultatem. [r] PP XIII. Kal. Septemb. Pio & Pontiano Coss.

Licet creditor vendat mala fide, ſi emptor non participat fraudem, venditio reſcindi non poteſt: quia non participat de fraude. h. d. ſecundum Bald.

S I reſiduum.] CASVS. Debebas xxv. confeſſus es de x. & ea mihi obtuliſti dato computatore. Si ad iudicem venire nolui, vel ſi oblatis mihi x. ad venditionem pignoris proſiluero, non tibi præiudicabo. Viuianus.

n Si reſiduum.] parte ſcilicet ſoluta. Accurſius.

o Arbitrum.] id eſt calculatorem.

p Oblato ſuperfluo.] Si autem pecuniam non obtulerit, ſed confiteatur ſe paratum ſoluere pecuniam, videtur poſſe fieri aliẽatio. Sed reſcindetur poſtea pecunia ſoluta, ut ff. de reſcinden. vend. l. penult.

q Non aufert.] cum enim ſis paratus ſoluere reſiduum, dum conſtet quantum illud ſit, non es improbus, ut ff. de reg. iur. l. non uidetur improbus, & ff. de vſuris, l. ſi quis ſolutioni. * XV.

Q Vandiu.] CASVS. Debebas mihi c. ſub pignore, octoginta & xix. mihi ſoluiſti, neque reſtabat niſi vna libra: ſi eam nõ ſoluas, an pignora diſtrahere poſſum? Et dicitur quod ſic.

r Amittit facultatem.] vt & infra titu. 1. l. 2. in fi. & ff. famil. erciſc. l. hæredes, §. idem obſeruatur, & ff. de pig. act. l. ſolutum. §. ſi creditori, ſic & tutor totum perdit legatum, licet à parte tutelæ ſe excuſet, ut ff. de legatis primo, l. etiam ſi partis. Sed quid ſi plura erant ſibi obligata, & propter modicam pecuniam diſtraxit rem maximam, cum viliorem diſtrahendo poterat debitum conſequi? Reſpond. non videtur bona fide verſari argum. ff. de reb. eo. l. magis. §. item prætor, & de aqua plu. arcend. l. 1. & §. denique, licet ſit argumen. contra, ff. eodem, l. creditoris, & ff. de pignor. l. qui pignori.

SI ceſſante.] CASVS. Ceſſante debitore in ſolutione, ſi creditor lege uel pacto pignus vendidit, rata manet venditio. & ſi creditor fraudem commiſerit, nō emptor, ſed ipſe à debitore erit conueniendus. Viuia.

a Contractus.] quia conuenerat de diſtrahendo, vt ff. de pign. act. l. ſi conuenerit. l. 1. in principio, & ſ. de pign. act. l. piginoris, in fi.

A vt in libro ſecundum Iaco. Creditor debet ſolenniter vēdere pignus & bona fide, vt ſic appareat an ex precio poſſit ſolui debitum. quòd ſi aliqua deſint, eius creditori integra competit petitio. Viuia.

h Fide.] ſic ſ. eo. l. creditor. 2.

VII. Idem A. Caio.

SI ceſſante ſolutione, creditor non reluctante lege contractus, [a] ea q̃ ſibi pignori nexa erant, diſtraxit: reuocari venditionem iniquum [b] eſt: cū ſi quid in ea re fraudulenter fecerit: non emptor [c] à te, ſed creditor [d] conueniendus ſit. PP. V. Kalen. B Nouemb. Pio & Pontiano Conſs.

Oblatio debiti venditionem praecedens, impedit venditionem pignoris futuram: ſed ſequens oblatio non reſoluit iam factam. h. d. ſecundum Bald.

VIII. Idem A. Maximo.

SI priuſquam [e] diſtraheretur pignorata poſſeſsio, pecuniam creditori obtuliſti, eoque non accipiente, facta conteſtatione eam depoſuiſti, [f] & hodie quoque in eadem cauſa permanet: pignoris diſtractio non valet. Quod ſi prius quàm offerres, legem venditionis exercuit: quod iure ſubſtitit, reuocari non debet. [g] PP. III. Non. April. Gordiano A. & Auiola Conſs.

Venditio pignoris debet fieri ſolenniter & bona fide, & ſi precium non ſufficit, reſidui petitio competit. Bal. Vel ſic: Pignora ſpecialiter obligata prius vendi debent, & ſi quid deeſt, ad venditionem hypotheca generalis peruenire poteſt. Salic.

IX. Impp. Diocl. & Maximia. AA. Cyrillo. [*]

QVę ſpecialiter vobis obligata ſunt, debitoribus detrectantibus ſolutionem, bona fide [h] debetis & ſolenniter [i] vendere. Ita enim apparebit, an ex precio pignoris debito ſatisfieri poſsit.

¶ Quod ſi quid deerit, nō prohibemini cętera [k] etiam bona iure conuentionis conſequi. PP. XIII. Kalendas Iun. Diocletiano III. & Maximiano AA. Conſs.

Iſta eſt ſolennis lex, & hoc intendit: Creditor nō poteſt vendere pignus ſibi ipſi, nec interpoſita a ſe perſona ſimulata, quæ ſimulatio præſumitur ſi creditor ſemper poſſidere probetur, & ideo oblato debito, debitor eum conuenit pigneratitia, non obſtante ſimulato contractu, & reiecta ſimulati emptoris allegatione. h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Non licet creditori per ſe vel ſubiectam perſonam pignus quod ipſe vendit emere: ſecus ſi debitor ipſe vendit. Salic.

X. Idem AA. & CC. [illegible]

ET qui † ſub imagine alterius pſonæ, quā [l] ſuppoſuerat, [m] iugiter tenet: cum ſibi negotium gerat, alienaſſe non videtur. [n]

¶ Iure enim pignoris obligatum prædium, neque C ſi per ſubiectam perſonā creditor comparauerit, [o] neque ſi ſibi addixerit, [p] debitori affert præiudicium: ſed in eadem cauſa permanet in qua fuit ante huiuſmodi colluſionem.

¶ Sane ſi debitore diſtrahente comparauerit, conſenſu emptionem perfectam (ſi neque dolus aduerſarij, neque metus cauſa geſta arguentur [q]) reuocari, D exemplo graue [r] eſt. Si igitur [s] poteris euidentibus probationibus monſtrare [t] creditorem per ſuppoſitam imaginarij emptoris perſonam ſemper poſſeſsionem tenuiſſe, nec vendita bona fide prædia poſtea ſinceriter comparaſſe: potes oblata pecunia cum vſuris, ad reſtitutionem creditorem cōpellere. PP. III.

Glosses:

b Iniquum eſt.] i. ſ. auferendo emptori, vt & ſ. de reſcind. vendi. l. dolus.

c Non emptor.] niſi & ipſe participauerit fraudem, & venditor non ſit ſoluendo, ut infra ſi vendi. pigno. aga. l. 1. & 3. Accur.

d Creditor.] arg. ſ. de procura. l. ſi procurator.

SI priuſquam diſtraheretur.] CASVS. Debitore offerente pecuniam, ſi creditor noluit eam accipere, conſignet eam & deponat: & ſi creditor pignus diſtrahat non valebit venditio. ſi autē ante oblationem lege vel pacto diſtraxit, quod rectè factum eſt, non retractabitur. Viuia.

e Si priuſquam diſtraheretur.] à creditore.

Oblatio ſola an ſufficiat ad inhibēdā pignoris venditionem.

f Depoſuiſti.] hoc exigitur ad hoc vt liberetur ab obligatione. Sed ſola oblatio videtur ſufficere ad inhibendam venditionem pignoris, vt ſ. eo. l. ſi reſiduū, & ff. qui. mo. pig. vel hypo. ſol. l. item liberatur, §. qui paratus. Sed arg. contra j. ti. 1. l. 1. & 2. Vnde poteſt dici illud eſſe verum, quòd ſola oblatio ſufficiat, quando in iudicio ſit oblatio, nam tunc ſufficit ſola oblatio ad dandam pig. act. vt ff. de pig. act. l. ſi rē. 3. §. fi. & ſic vendi non poteſt, ut hic, & ſ. qui pot. in pig. l. 1. & j. de lui. pig. l. fi. & ſ. de vſur. l. acceptam.

[*] Cyrillo

g Non debet.] ut j. eo. l. 1. & l. & qui ſub imagine, & ſ. de admini. tuto. l. ſancimus. 1.

QVæ.] CASVS. Melius pone

i Solenniter.] id eſt denunciatione ſibi facta.

k Cætera etiam.] hunc caſum habes ſ. de pign. l. 1. & facit ſupra eo. l. hypothecis. Accur.

ET qui.] CAS. Si creditor volēs ſibi pignus retinere, emptorem ſuppoſuerit, debitori non præiudicat, ſed in ea cauſa manet quæ erat ante colluſionem, & hoc in prima. Si uero debitore vendente comparauit, neque dolus eius interceſſit, tenet venditio, & hoc in ſecunda. Si vero vt in caſu l. creditor imaginarium ſuppoſuit emptorē, non valebit quod actum eſt, ſed oblato debito pignus recuperabit, & hoc in tertia. Viuia.

† Facit ad hāc l. glo. 2. in me. in c. vl. extra de pręſc.

l Quam.] ſcilicet perſonam.

m Suppoſuerat.] i. loco ſui poſuerat.

n Non uidetur.] ut ff. de cōtrahē. emp. l. nuda. ſic ff. qui. mo. pign. vel hypo. ſol. l. ſicut. §. ſuperuacuum eſt, & ſ. de pig. act. l. ſi nulla.

o Comparauerit.] creditor. Accur.

p Addixerit.] pro tanto quātum alius dare volebat.

q Arguentur.] ut & ſ. de tranſactio. l. interpoſitas, & ſ. de reſcin vendi. l. 1. & l. ſi voluntate, & q̃d metus cauſa, l. ſi per impreſſionem, & l. ſi per vim.

r Graue eſt.] ut ſ. eo. l. ſi prius, in fi.

s Si igitur.] quod dixi in genere, nunc dicit in ſpecie.

t Monſtrare.] qui enim dolum dicit, probet, ut hic, & ſ. de dolo, l. dolum. Sed quare hic in creditore non ſic præſumitur dolus, vt in debitore præſumitur, vt ſupra titu. 2. l. ſi? Reſpond. illud ſpecia-

Speciale ad conſequẽtiam non trahitur.

ſpeciale, & ſic non trahitur ad conſequentiam, ut ff. de legi. & ſen. con. l. quod contra rationem.

M Vlier.] CASVS. Si mulier pro marito res ſuas obligauit, creditor eas vendere non poteſt, niſi volens creditorẽ decipere, diſſimulauit maritum obligaſſe tanquam res ſuas. Viuianus.

a Habet facultatẽ.] propter Velleianũ, vt ff. ad Velleia. l. 3. §. fin. & ſupra ad Velle. l. ſenatuſconſultum.

b Circunſcripſerit] nam tũc tenet obligatio, ut s. ad Velleia. l. ſi ſine, & ſupra ſi ali. res pigno. da. l. 2. & facit ad l. iſtã ſupra de rei vendic. l. ſi mater, & ff. de euict. l. quidam. Accurſius.

S I debitor.] CASVS. Debitore non requiſito conſenſu creditoris pignus vendente, dominium cum ſua cauſa tranſtulit. Viuianus.

c Cauſa.] id eſt obligatione.

d Emptorem.] ut ff. de pig. act. l. ſi cõuenerit, 2. §. ſi fundum, & s. de pigno. l. debitorem, & ſupra. ti. 2. l. res pignoris, & ſupra de do. inter vi. & vxo. l. ſi quidem, & infra de euic. l. ſi prędium, & ff. de contrahend. empt. l. alienatio.

Q Vi prædium.] CASVS. Si obligatũ mihi fundum, & te ceſſante in ſolutione vendidi, neque emptorem in vacuam poſſ. induxi, nulla in rem actio emptori acquiritur.

e In vacuam.] quid ſit induci in vacuã poſſeſſionem, probatur, ff. de act. empt. & ven. l. 2. §. 1.

f Actionem.] neq; directam, neque vtilem, vt & ſupra de rei vendi. l. ſeruum, & de pacti. l. traditionibus, & arg. ff. eod. l. pen. Et nota quòd hæc lex eſt cõtra opinionem noſtram, qui dicimus ſecundum Io. dominium ſine poſſeſſione quæri, ut ff. de fund. do. l. ſi fundum. Sed dic quòd non cauſatiue ponitur, quòd hoc ſit neceſſe, ſed demonſtratiue. proponebatur enim eſſe vacuam apud creditorem. ſic & exponimus s. de proba. l. cum res, & ff. de dona. l. cum, § penul. Vel dic quòd quando eſt apud tradentem vacua, ſic tradere debet: alioquin ſufficit induci in poſſeſſionem & non vacuam, ut d. l. cum res, vbi plene de hoc dixi. Item eſt arg. contra nos. ff. de contrahen. empt. l. fiſtulas §. 1. Sed dic vt dixi, quod vacua erat apud tradentem. vel ibi non dicitur quicquam de vacua.

Dominiũ an poſſit ſine poſſeſſione quæri.

Non. Octobr. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

Dolus facit ceſſare beneficium legis. Bal. Vel ſic. Mulier propria bona obligans pro marito, vel quocunque alio, ſibi non præiudicat ſecus ſi alius obliget ea vt propria, & ipſa in fraudem tacet. Salic.

XI. Iidem AA. & CC. Rufinæ.

M Vlier licet ſpecialiter res pignori dederit pro alio, creditor eas diſtrahendi non habet facultatem: a niſi diſſimulatione, marito obligante velut proprias, creditoris ignorantiam circũſcripſerit. b PP. V. Kal. Maij, Heracliæ. AA. Coſs.

B

Debitor inuito creditore vendere poteſt ſaluo iure creditoris. Bal. Vel ſic: Venditio à debitore facta, nõ præiudicat creditori in ſua hypotheca. Salic.

XII. Iidem AA. & CC. Zotico.

S I debitor rem tibi iure pignoris obligatam, te non conſentiente diſtraxit: dominium cum ſua cauſa c tranſtulit ad emptorem. d S. Prid. Kalend. Maij, Heracliæ. AA. Conſs.

Qui non eſt inductus in poſſeſſionem, rei dominium non habet. Bald. Vel ſic: Ex ſola venditione ſine traditione dominium non transfertur. Salic.

XIII. Iidem AA. & CC. Theodotæ.

Q Vi prædium obligatum à creditore cõparauit, ſi in vacuam e poſſeſsionẽ inductus non eſt: nullam in rẽ actionem f habet.

Creditor poteſt vendere pignus apud debitorem conſtitutum. Bald. Vel ſic: Debitor non ſoluens tenetur facultatem pignorum diſtrahendi cauſa facere creditori. Salic.

XIIII. Iidem AA. & CC. Modeſto.

S I in hoc quod iure tibi debetur, ſatisfactum nõ fuerit, debitoribus res obligatas tenentibus: aditus præſes prouinciæ, tibi diſtrahendi facultatem g iubebit fieri. PP. XVI. Kalen. Decemb. Sirmij. AA. Conſs.

Poſtquam creditor vendidit & tradidit: ius rei emptori & non creditori competit. h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Si creditor pignus quod iure vendidit, emptori tradidit: ipſi emptori etiam contra debitorem rei vendicatio competit. Salic.

XV. Iidem AA. & CC. Amanæ.

O Bligatis pignori mãcipijs à creditore diſtractis ac traditis, ſi poſt debitor quondam hæc h ſolicitauerit, i non venditori, † ſed emptori cõtra

C

poſsidentem in rem competit actio. Dat. Kal. Mart. Sirmij. CC. Coſs.

† aliàs creditori.

Licet vnus ex hæredibus debitoris totam partem ſuam ipſius debiti ſoluat, venditionem pignoris etiam pro parte ſua non impedit. Bal.

XVI. Iidem AA. & CC. Syluano.

V Nus ex multis debitoris qui pignora tradiderat, hæredibus, quod ab eo perſonali actione peti potuit, ſoluendo: res obligatas diſtrahendi creditori facultatem non adimit. k S. III. Non. April. CC. Coſs.

D

Creditor non amittit poteſtatem vendendi propter iniuſte vẽdentem. h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Chirographarius debitor non poteſt vendere res debitoris in præiudicium hypothecarij creditoris. Salic.

XVII. Iidem AA. & CC. [illegible]

R Ei creditor l obligatę

S I in hoc.] CASVS. Debitore nõ ſoluente, & pig. tenente, an creditor poſſit illud diſtrahere, quæritur? Et dicitur quod ſic. Viuia.

g Facultatem.] ut s. eo. l. 3. & ſupra de admi. tut. l. debitoribus, & de pig. act. l. qui pignoris, in fi.

O Bligatis.] CASVS. Si creditor mancipium ſibi obligatum diſtrahat & tradat, & poſtea debitor illud ſolicitauit vt ad ſe rediecit, non creditori eidemque venditori, ſed emptori cõtra debitorem poſſidentem in rem cõpetit actio. Viuia.

h Hæc.] ſ. mãcipia.

i Solicitauerit.] & poſſeſſionem rehabuerit, vel ad alium fecerit peruenire.

V Nus.] CASVS. Si vnus ex hæredibus debitoris partem ſuam ſoluerit, an alijs ceſſantibus in ſolutione, creditor poſſit pignus diſtrahere, quęritur? Et dicitur quòd ſic, neque per illius ſolutionẽ adempta eſt ſibi diſtrahendi facultas. Viuia.

k Non adimit.] vt & ff. de pigno. act. l. ſi neceſſarias, §. ſi vnus, & l. ſolutum, §. ſi creditori, & j. ſi vnus ex pluribus hęred. &c. l. 1. & 2. j. de lui. pigno. l. 1. & ff. fam. erciſc. l. hæredes, §. an ea, & ff. de pigno. l. qui pignori.

R Ei creditor.] CASVS. Si rem ſpecialiter vel generaliter mihi obligatam alius creditor, qui eam hypothecariam non habet, vendit, mihi non præiudicat. Viuianus.

l Rei creditor.] nec etiam debitor, ut j. titu. 2. l. ſeruos. verùm hic creditor prius debitorem quam extraneum

poſſeſ-

poſſeſſorem conuenire debet, ut ĩ. de pign. authen. hoc ſi debitor.

a Qui à creditore. Non poteſt.] quamuis creditor non fuerit dominus, ut inſtitu. qui. ali. licet. § 1. & facit ĩ. qui pot. in pig. ha. l. ſi generaliter, & ĩ. ſi anti. credi. l. obligata, & j. de euic. l. ſi ob cauſam. Accurſius.

Si maritus.] CASVS. Maritus dãs mutuo pecuniã vxoris, & pignus accipiens, non acquirit ſibi obligationem pignoris: neque pignus, ſi nõ ei vxor ſucceſſerit, diſtrahere poteſt. Viuia.

b Si maritus.] loquitur hęc lex vxori cuius maritus deceſſerat, & pecuniam mulieris mutuo dederat.

c Facultatem.] ut ſ. ſi cer. pet. l. quamuis, & ſi quis alteri vel ſibi. l. qui ex aliena, & de rei vend. l. ſi ex ea pecunia.

Secundum.] CASVS. Obligaui tibi rem pro c. quę valebat cc. pacto vel lege diſtraxiſti ꝓ cc. & ex precio fundũ comparaſti, an actione in rem agere poſſim, quæritur? Et dicitur quod non, ſed act. pignoris ad id quod plus eſt in precio, quàm in debito. Viuianus.

d Conuenit.] ſcilicet quòd res ex reſiduo empta eſſet ſua, ſcilicet debitoris. Vel dic quod eſſet ei obligata. nam altero eorum actio rei vendicationis, vel hypothecaria datetur, quarum vtraq; eſt in rem.

Actio hypothecaria eſt realis.

e In rem.] id eſt rei vendicatio vel hypothecaria. Accur.

f Actio.] ut ff. de pig. ac. quamuis, §. ſi. & l. ſeq. & ſ. eod. creditor. Accur.

DEBITOREM venditione pignoris impedire non poſſe.

Si ſunt.] CASVS. Obligaſti mihi fundum, te non ſoluente ſua die pecuniã,

generali ſiue ſpeciali conuentione, per creditorem alium, cui non fuerat nexa, venundatæ: non amittit perſecutionem. Dat. Prid. Nonas April. CC. Coss.

Creditor proprietatem transfert in emptorem Bal. Vel ſic: Qui iure emit a creditore: non habet euictionem timere. Salic.

B XVIII. Iidem AA. & CC. Caiano

Qui à creditore pignori obligatũ prædium iure emit, de proprietate vinci non poteſt. [a] Subſcripta VI. Kal. Maij. CC. Coss.

Licet pecunia mutuata ſit vxoris tamen nomen debitoris, non eſt vxoris. Bald.

XIX. Iidem AA. & CC. Lyvtæ

C Si marit[a] [b] tuus mutuã (licet tuam) dedit pecuniam: eorum quę pignoris titulo accepit, ſi ei non ſucceſſiſti, diſtrahendi nomine tuo nullam habes facultatẽ. [c] S. VI. Id. Nou Heracliæ. AA. Coss.

Res empta ex ſuperfluo pignore vendito, efficitur emptoris. h. d. no ſecundum Bald. Vel ſic: Res empta ex ſuperfluo precij pignoris a creditore venditi, non quæritur debitori: ſed ad reſiduum habet pigneratitiam actionem Salic.

XX. Iidem AA. & CC. [illegible]

D Secundum placiti fidẽ, ſi nihil conuenit ſpecialiter, pignoribus à creditore maiore quàm ei debebatur, precio diſtractis: licet ex eo fundus comparatus ſit, non ſuper hoc in rem, [e] ſed in perſonam, id eſt pignoratitia de ſuperfluo competit actio. [f] S. VI. Id. Nouemb. Byzantij. CC. Coss.

TITVLVS XXIX.

DEBITOREM VENditionem pignoris impedire non poſſe.

A volebam pignus vendere, denunciaſti mihi ne venderẽ, oſtendens teſtamentum quo comprehenſum erat ne illud diſtraheretur, & ſi aliter fieret, quod publicaretur: an non obſtante tali denunciatione vel ſcriptura teſtamenti, poſſim fundum vendere, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic: quia non impedit talis prohibitio teſtatoris.

Teſtamentum debitoris non infringit ius creditoris. Bal. Vel ſic: Debitor in ſua voluntate non poteſt impedire quo minus creditor iure poſſit vendere prædia ſibi obligata. Salicetus.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Marcello.

B Si ſunt qui emere prędia tibi obligata velint, nõ impediũtur ſcriptura teſtamenti, qua cõplexus eſt debitor nulla à ſe [g] prædia [h] venundari, & pœnam addidit, ut ſi ſci fierent. Nec enim potuiſſe eum huiuſmodi lege ius creditoris facere deterius, manifeſtum eſt. [i] Dat. VI. Kal. Maij, Apro & Maximo Coss.

Proteſtatio debitoris non infringit ius creditoris. Bal. Vel ſic Niſi debitor vniuerſum debitum offerat, non habet poteſtatem denunciandi creditori ne pignora vendat, nec emptori ne emat: & creditore nolente recipere, debet debitor illud deponere. Salicetus.

C II. Imp. Gordianus A. Niconi.

Debitoris denunciatio, ꝗ creditori ſuo, ne ſibi rẽ pignori obligatam diſtrahat, vel his qui ab eo volunt comparare, denunciatur: ita demum efficax eſt, ſi vniuerſum tã

D ſortis quàm vſurarum [k] offerat debitum creditori: eoque non accipiente, idonea fide probationis (ita vt oportet) depoſitum [l] oſtẽdat. Nam ſi vel modicum de ſorte vel vſuris in debito perſeuerет: diſtractio rei obligatæ non poteſt [m] impediri: neque ea rõne emptor, tametſi ſciat interpoſitam à debitore creditori denunciationem, malæ fidei [n] ſit

[g] A ſe.] ſcilicet à creditore.

h Prædia.] ſcilicet obligata, id eſt nolle vendi a creditore aliqua prædia quæ obligauerat. Acc.

i Manifeſtum eſt.] quia nudum fuit pręceptum, ſecundum P. vt ff. de leg. 1. l. filiusfamilias. §. diui. quod non placet, quia hæredibus voluit prouidere. Sed ideo eſt, quia creditori pręiudicari non poteſt, ut ff. de leg. 2. qui ſolidum. §. n. & j. de litig. l. 1.

Debitoris.] CASVS. Si creditor debitore ceſſante in ſolutione vult pignus uendere, poteſt, licet a debitore fuerit denunciatum ei ne vendat, niſi debitum offerat totã pecuniam deponat & conſignet. ſi hæc non fiant, creditor poterit pignus diſtrahere, etiam ſi modica pec. reſtet ad ſoluendum. & quàuis emptor ſciat debitorem denunciaſſe, nõ ideo efficitur malæ fi. poſ. Viuia.

k Vſurarum.] pro quibus ſuit pignus obligatum, ſupra de vſur. l. per retentionem. Accur.

l Depoſitum.] ſic ſupra ti. 1. l. ſi prius, & l. ſi reſiduum, & infra de lui. pig. l. ſi. Accurſius.

m Non poteſt.] ut ſupra tit. 1. l. quandiu. & l. vnus.

n Malæ fidei.] vt j. de litig. l. 1. Et ſic not. denunciationem contemni, ut ſupra de reſcin. ven. ſi maior. Sed contra ſupra de rei vin. l. ſi fundũ. Sed hic non eſt iuſta cauſa denũciandi, ibi ſic. Itẽ ar. cõtra, ff. quæ in frau. cre. l. ait pręt. §. ſi participes. Sed & ibi, fuit iuſta cauſa

cũ pp creditorẽ. Itẽ ar. cõtra, ff. de no. oper. nunc. l. j. Sed ibi prætoris edictum contẽnebatur, vt in co. ti. l. prætor.

SI VENDITO PIGNORE AGATVR.

PRæſes.] CASVS. Si creditor lege vel pacto allecutus ius vendendi pignus, in venditione dolum vel fraudem commiſerit, dãdo pro minori precio, quàm pignus valuit: tenebitur debitori ad intereſſe: & ſi creditor non ſoluendo inueniatur, & emptor fraudem participauit: refuſo precio cum vſuris, fundum obligatum cum fructibus reſtituet. idẽ dicit tertia l.

possessor. PP. III. Non. Auguſt. Gordiano. A. & Auiola. Conss.

TITVLVS XXX.

SI VENDITO PIGNORE agatur.

Si creditor vendit pignus mala fide, ipſe creditor tenetur pigneratitia, non emptor: niſi duo concurrant, ſcilicet quod creditor non ſit ſoluendo: & quod emptor participauerit fraudẽ. nam tunc debitor oblato precio cum vſuris, recuperabit rem ſuam. Bald. Vel ſic: Si creditor per fraudem minori precio pignus vendidit: ad intereſſe debitoris tenetur. & eo non exiſtẽte ſoluendo, contra emptorem fraudu participem ad reſtitutionem pignoru agitur. Salic.

I. Imp. Alexander A. Agrippæ.

PRæſes prouinciæ aditus, ſi fuerit probatum tuũ creditorem cui ius diſtrahendi pignora [a] fuit, dolo malo [b] fundum vendidiſſe, quanti tua intereſt, [c] reſtituere tibi eundem creditorem iubebit. [d]

¶ Quòd ſi de bonis creditoris condemnati ſolui pecunia non potuerit, & probatum fuerit emptorem mala fide [e] emiſſe: offerente te pecuniam cum vſuris, quanti fundus venit, reſtituere tibi fundum cũ fructibus malæ fidei emptorem iubebit. [f] PP. Kal. Septem. Alex. A. Cons.

a Pignora fuit.] ex pacto, vel ex lege, vt inſtit. qui. alie. licet. §. j.

b Dolo malo.] in eo quòd minori precio vendidit.

c Intereſt.] condictione ex lege, vel actione in factum.

d Iubebit.] actione pignoratitia.

e Mala fide.] adhibita in vili precio, vel etiã per gratiã, vt ĩ. eo. l. iij. creditor tamen ius diſtrahendi habebat.

Pignus ſi vẽdatur à creditore mala fide, qua actione tenetur ipſe vendens.

f Iubebit.] ſed qua actione? Reſpondẽt quidam, interdicto fraudatorio, vel actione in factum loco eius ſurrogata, vt ff. de ſol. l. pupilli, vel vtili rei ven. auctoritate huius l. cum dicat fundum reſtitui. vel dic impetrata in integrum reſtitutione ad rei vend. ſicut & alias ſ. ex qui. ca. ma. l. in contractib. interdictum tamen prædictum locũ habebat contra eũ qui in fraudem creditoris emit, loco cuius hodie eſt actio Pauliana. Sed ad id quod dicit, offerente te pecuniam, eſt contra ſ. de præſcript. xxx. ann. l. j. & ĩ. de euictio. l. ſi prædium, vbi dicit precium non reddi mala fide emptori. Solu. hic habuit ius vendendi creditor, ibi non. vel ibi dedit dolus cauſam contractui: hic fuit incidens. Vel verius, ibi nihil debebat ille cuius prædia vendita ſunt, hic autem debebat, & ſic precium in ſuam vtilitatem eſt conuerſum, vt ff. de rei vend. l. emptor. ſic & alias ſ. communia de leg. l. ſi §. fin. Inquantum ergo erat debitum, intantum reddetur emptori, non plus. Sed hoc fallit in caſu, vbi etiam in eo quod eſt conuerſum in ſuum commodum, non tenetur, vt eccleſia. Sed tenetur œconomus, vt ſ. de ſac. ſanc. eccle. l. iubemus ij. §. ſane ſi hæc, & authen. qui res. aut ergo nullus dolum commiſit, & creditor potuit vendere, & eſt emptor ſecurus, vt ſupra, ſi anti. cre. l. obligata. Aut creditor tantum: & tunc ipſe ſolus tenetur. aut emptor: & tunc ipſe in ſubſidium tenetur, vt hac l. & ſupra, de prædi. min. l. non eſt, & ſupra tit. ij. l. creditor. aut nõ potuit vendere de iure, & tunc tenetur emptor, vt infra, l. proxi. Accurſius.

SEruos.] CASVS. Si creditor ſeruos ſibi obligatos, non habens ius diſtrahendi lege, vel pacto, diſtraxit: ſi nõdũ vſucapti ſunt, à poſſ. debitor petere poteſt. Si vero vſucapti ſunt, quod eſſe poterat: quia creditor credebat ſe poſſe diſtrahere: tũc a creditore precium petet, ſed qua actione non aperit: tu dic nõ habendo ratam venditionem: & intellige, quòd creditor teneatur debitori ad precium ſaluo eo, qđ ſibi debebatur. Viuianus.

Vbi creditor non habuit ius vendẽdi, debitor vel eius hæres rẽ non vſucaptum vendicat. h. d. ſed ea vſucapta agit ad precium. Bald. Vel ſic: Debitor, vel eius hæres pignus non iure diſtractum poteſt uẽdicare, niſi ſit vſucaptum: & tunc ſolum agit contra creditorem ad precium. Sali.

II. Idem A. Æmylio.

SEruos quos nullo iure [g] à creditore veniſſe dicis, pater tuus, vel tu [h] (ſi hæreditas eius ad te pertinet) à poſſeſſoribus petere [i] potes.

¶ Quòd ſi vſucapti [k] ſunt, petat pater tuus [l] preciũ eorũm à creditore, qui nõ iure eos vendidit. PP. III. Kalend. Ianuar. Alexan. A. Cons.

Emptor qui participat fraudem, tenetur in ſubſidium, ſi creditor non eſt ſoluendo. Salic.

III. Idem A. Claudio.

SI vxor tua præſidi prouinciæ probauerit, cũ aureos triginta deberet, ſeruos ſuos amplioris precij per gratiam aureis viginti creditorem vendidiſſe, [m] eumque ſoluendo non fuiſſe: iubebit emptores [n] recepto precio reſtituere ſeruos. PP. XVI. Kalen. Octobr. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Venditio minus legitime facta nõ tenet, & res à poſſeſſore poteſt uendicari. & hoc ſecundum unam le.

g Nullo iure.] quia non venerat dies.

h Tu.] ſ. filius.

i Petere.] vt tamen doli habeat exceptionem, niſi precium ſoluat habita cõpenſatione fructuum, & vſurarum, vt ff. de rei vend. l. emptor. Accur.

k Vſucapti.] cum creditor ius diſtrahẽdi ſe habere putabat aliter furtũ faceret, vt ff. de diſtr. pig. l. j.

l Petat pater tuus.] per actionem negotiorum geſtorum habendo ratum in ſubſidium, vt & alibi ſ. de rei vend. l. mater, & de rebus ali. non alie. l. j. & de cõmu. rerum ali. l. j. & ff. ſi cer. pet. l. ſi eum ſeruũ. immo forte hoc caſu, & ante vſucapionem completam poterat agi ad precium. nam & cohæres, qui rẽ cõem vendidit velut propriã, tenetur ſtatim petitione hæreditatis, vt ſupra fam. erciſ. l. in familiæ: & ſocius, qui rem communem vendidit, à principio tenetur. Idem ergo in creditore, qui ius vendendi non habuit, vt à principio teneatur: at extraneus demum in ſubſidium, vt in contrarijs. Accur.

Creditor nõ habẽs ius vendẽdi pignus, ſi vendat, an ſtatim teneaẽ ad precium.

SI vxor.] CASVS. Vxor mea ſeruos ſuos pro xxx. aureis quibuſdam creditoribus obligauit. illi creditores ex pacto, vel ex lege illos ſeruos vendiderunt, ſed dolo, vel gratia minori precio vendiderunt. modo creditores non ſunt ſoluendo. quæritur, qualiter vxori meæ ſit ſubueniendum, vel quid debeat agere? Reſpon. quòd vxor tua poterit agere contra emptorem, qui fraudem participauit, & illos ſeruos auocare, & oblato precio præſes prouinciæ iubebit emptores ſeruos reſtituere vxori tuæ. Vi.

m Vendidiſſe.] cui ius vẽdẽdi haberet, vt ſ. e. l. j. in prin.

n Emptores.] fraudis participes, vt plene habes ſ. eo. l. j. & ſa. ff. de priui. credi. l. imperatores.

Cum

CVm contra.] CASVS. Si creditor prædium ſibi obli A gatum non interueniente legis ſolennitate, puta ſubhaſtatione, & quòd plus offerenti detur, diſtraxit: nõ ſolum debitor creditorem conuenire poterit pignoratitia, ſed poſſeſſorem ad reſtitutionem prædij & fructuũ, ſi fraudem participauerit cum creditore.

a Conſueuerunt.] vt dicitur infra de iure do. impe. l. ſi. & ſic non teneat venditio, ſecundum Ir.

b Creditorem.] ſcilicet actione pignoratitia. Accur.

c Poſſeſſorem.] etiã non conuento creditore: licet ſit ſecus quando tenuiſſet vẽditio, vt ſ. eod. l. j. vel ſi vis, potes hanc ſecundum illam intelligere. Sed quid ſi hic malæ fidei poſſeſſor velit ſupplere iuſtum precium? Videtur audiri. argu. ff. mand. l. diligenter. Sed dico contra: quia hic non erat dominus, qui vẽdebat. Item qui emebat, mala fide emebat: & hoc idem quære ſupra eod l. j. Accurſius.

SI creditore.] CASVS. Creditore vendente pignus lege, vel pacto pluris quàm fuerit debitũ, puta debitum erat. v. & pignus valebat x. ad reſiduum debitor conueniet creditorem: neque ad reſtitutionem rei habebit regreſſum aduerſus emptorem. Viuianus.

d Superfluo.] vt & ſupra titu. ij. l. fin. & l. ſi ceſſante.

DE LVITIONE pignoris.

Pignoris diſtractio impeditur per eius luitionem, vel liberationem: & ideo ponit de ea Ro.

QVi pro parte.] CAS. Debitor in xx. mihi tenebatur: deceſſit quatuor hæredibus relictis: an vno ſoluente pro parte ſua, liberatur pignus pro ea parte, quæritur? & reſpon. quòd non. Viuia.

e Non poteſt.] vt & ſupra titu. iij. l. vnus, & infra titu. j. l. j. & l. ij. & ff. de pigno. actio. ſi neceſſarias. §. ſi vnus, nec enim ex perſona hæredum, &c. vt ff. de verbo. obli. l. ij §. ex his.

INtelligere.] CASVS. Tenebaris mihi actione perſonali, & præſcripta eſt xxx. ann. ſpacio: an adhuc remaneat hypo. quæritur? Et dicitur quòd ſic: quia durat vſq; ad xl. annos. Viuianus.

Eluram, qua cauetur quòd venditio non tenuerit, & ſecundum aliam qua cauetur quòd venditio tenuerit. h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Si venditio pignoris tenuit, non reuocatur, niſi emptor fraudem participauerit. Vel ſic: Debitor pignus iure non diſtractum poteſt à poſſeſſoribus vendicare, vel pignoratitia cum creditore agere. Salicetus.

IIII. Imp. Gordianus A. Euticiio.

CVm contra bonam fidem venditionẽ obligatæ poſſeſſionis à creditore factam alleges, non obſeruatis quæ in diſtrahendis pignoribus celebrari conſueuerunt,[a] adito præſide prouinciæ experire actione competenti non tantum aduerſus creditorem,[b] verumetiã aduerſus poſſeſſorem,[c] ſi fraudem eum participaſſe cum creditore docere potueris: vt reuocatis quæ mala fide geſta conſtiterit, & fructuum ratio, & damni quod irrogatum apparuerit, haberi poſſit. PP. Kal. Apri. Sabino. II. & Venuſto Conss.

Iuſtus emptor non debet pati controuerſiam: ſed debet conueniri creditor, vel eius hæres. Baldus.

V. Impp. Diocle. & Maxim. AA. & CC. Noniæ.

SI creditore pign[9] priuſquam ei ſatisfieret diſtrahente, non per colluſionem emptor comparauerit: ſucceſſor eius de ſuperfluo,[d] non emptoris hæres, qui rem poſſidet, conueniendus eſt. S. XVI. Kalend. Ian. Nicomediæ. CC. Conss.

f Durare.] id eſt poſſe agere hypothecaria.

g Actione ſummota.] per præſcriptionem xxx. ann. ponunt quidam caſum quando erant duo rei debendi, quorum quilibet obligauit ſuam rem: vno totum defuncto, & altero ei ſuccedente, tollitur obligatio perſonalis: & remanet hypothecaria ẽt in rem ſuam. ſed ẽt hoc non placet: quia non tollitur perſonalis, vt ff. de fideiu. l. generaliter. Alij ponunt quando creditor ſucceſſit debitori. & alij ex aliqua cauſa hæreditatem reſtituit, vt ff. ad Trebellia. l. debitor, in prin. & ff. de excep. rei iudic. l. ex ſextante, in fi. Tu dic perſonalem ſublatam. 30. ann. durare hypothe. xl. ann. vt ſ. de præſcri. xxx. an. l. cũ notiſſimi: ſecus autem ſi tollatur perſonalis pacto, vel ſolutione, vel re iudicata, vel iureiurando, vel alio modo: quia & hypoth. tunc tollitur, vt ff. quibus mo. pig. vel hypoth. ſol. l. ſoluit. § pen. & l. ſeq. & l. antepen. & ff. de nau. fœ. l. fœnerator, & de pactis l. Labeo. & ſecundum hoc etiam poteſt intelligi regula iuris, cum principalis, nam & ibi eſt plerũque propter caſum huius l. Item no. ex hac l. ſublato principali, remanet acceſſorium. ſic & ff. de conſtitut pecunia l. item illa. §. proinde. Sed contra ſ. de vſur. l. eos, in princ. Sol. vt ibi. Acc.

Hypothecaria qualiter õt durare ſublata perſonali obligatione.

SI reddita.] CAS. Si debitor pecuniam ſoluat, vel aliquas res dederit in ſolutum, vel debiti quo adinuicem tenebantur, fiat compenſatio: petere poterit rem obligatã ſibi reſtitui. vel ſi offeratur debitum, nec ille velit recipere, depo. conſig. &c.

h Rebus.] alijs non obligatis.

i Compenſato.] vt & ſ. de compenſa. l. inuicem.

k Prouinciæ.] qui dabit calculatorem ſi occurrat dubium, vt ſ. de diſtrac. pig. l. ſi reſiduum.

l Conſignatum.] ſic ſ. de diſtract. pig. l. j. & l. ſi prius, & de vſur. l. acceptam.

TITVLVS XXXI.

DE LVITIONE PIgnoris.

Niſi debitũ integraliter ſoluatur, pignus non recuperatur. hoc dicit. Vel ſic. Pignoris obligatio eſt indiuidua: Vel ſic: In perſonis hæredum obligationis conditio non mutatur. hoc dicit Bar. & Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus. AA. Antiochiæ.

QVi pro parte hæres extitit: niſi totũ debitum exoluat, ſuã portionem ex pignoribus recipere non poteſt.[e] PP. III. Kalend. April. Albino & Aemyliano Conss.

Inuenitur hypothecaria per ſe ſtãs ſiue perſonali ſiue ſublata perſonali. Bal. Vel ſic: Actione perſonali ſublata tempore, poteſt durare hypothecaria. Salicetus.

II. Imp. Gordianus A. Domitio.

INtelligere debes vincula pignoris durare[f] perſonali actione ſummota.[g] C PP. XII. Kal. Iun. Sabino & Venuſto Conss.

Soluto debito, vel aliter ſatisfacto, poteſt creditor pignoratitia conueniri. Bald. Vel ſic. Sicut per ſolutionem debiti, ita per oblationem, & depoſitionem eiuſdem pignora liberantur. Salicetus.

III. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Floro.

SI reddita debita quantitate, vel rebus[h] in ſolutum datis ſiue diſtractis, & compenſato[i] precio, ſatis ei contra quem ſupplicas, factum eſſe adito D præſide prouinciæ[k] probaueris: vel ſi quod reſiduum debetur, obtuleris: ac ſi non acceperit, depoſueris conſignatum:[l] reſtitui tibi res pacto pignoris

Edicto.]

a Edicto.] non ſolum iure ciuili.
b Propoſita.] pignoratitia.

SI VNVS EX pluribus hæredibus creditoris, vel debitoris partem ſuam debiti ſoluerit, vel acceperit.

Aniſeſti.] CAS. Si decedat creditor pluribus hæredibus relictis, actio quæ ei competebat, cuilibet hæredi competit pro parte: ſed pignus cuilibet remanet in ſolidum obligatum. vnde ſi vni ſoluatur pro parte ſua, non liberatur pignus. Viuia.
c Diuidi.] vt ſ. de pact. l. pacto, & ſ. fa. erciſcun. l. ea, & j. l. proxi. & j. de exceptio. l. j.
d In ſolidum.] vt ff. de pigno. act. l. ſolutum. §. ſi creditor, & facit ad l. iſtam, ſ. de diſtract. pign. l. vnus.

Ctio.] CAS. Si Titius creditorem habens Semproniũ, decedat pluribus relictis hæredib. perſonalis actio qua tenebatur Titius, diuiditur inter hæredes. vnde quilibet pro parte ſua cõuenitur. ſed ſi vnus pignus poſſideat, ipſe ſolus in ſolidum pig. act. conuenitur. Viuianus.
e Inter hæredes.] creditoris, vel debitoris, vt ſ. l. proxim.
f Vendicatio.] nam in rem eſt hypothecaria, vt ſ. de pigno. l. pignoris. Et dic diuerſi hæredes. nam quidam hæredes debitoris poſſidebant aliqua de bonis obligatis, & alij alia.
g Conueniuntur.] id eſt non pro portione hæreditaria, quam habent in ſingulis rebus: ſed in ſolidum, &c. vt ff. fam. erciſc. l. hæredes. §. an ea. & ſ. de hære. actio. l. 2. & ff. de pigno. act. l. ſi neceſſarias. §. ſi vnus.

obligatas prouidebit: cum etiam edicto [a] perpetuo actione propoſita, [b] pecunia ſoluta creditori, vel ſi per eum factum ſit quo minus ſolueretur, ad reddenda ea quæ pignori acceperat, iure eum ſatis euidenter vrgeri, manifeſtum eſt. S. VI. Id. Octobr. AA. Conss.

TITVLVS XXXII.

SI VNVS EX PLVRIBVS hæredibus creditoris, vel debitoris partem ſuam debiti ſoluerit, vel acceperit.

Pignus nec actiue nec paſſiue recipit diuiſionem inter hæredes. hoc dicit totus titulus. Bald. Vel ſic: Inter hæredes creditoris, perſonalis actio diuiditur pro rata, non realis hypothecaria. Salicetus.

I. Impp. Valeria. & Gallienus. AA. Tauro.

Aniſeſti & indubitati iuris eſt, defuncto creditore multis relictis hæredibus, actionem quidem perſonalem inter eos ex lege xij. tabularum diuidi: [c] pignus vero in ſolidum [d] vnicuique teneri. Dat. XII. Kalen. Maij, ipſis. AA. III. & IIII. Conss.

Actio perſonalis cõtra obligatum tantum dirigitur, realis contra poſſeſſorem. Bald. Vel ſic: Licet actio perſonalis diuidatur pro rata inter hæredes debitoris, non tamen hypothecaria, ſed vnuſquiſque conuenitur pro rebus à ſe poſſeſſis. Salic.

II. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Claudiæ.

Ctio quidem perſonalis inter hæredes [e] pro ſingulis portionibus quæſita, ſcinditur: pignoris autem iure multis obligatis rebus, quas diuerſi poſſident: cum eius vendicatio [f] non perſonam obliget, ſed rem ſequatur: qui poſſident, tenentes nõ pro modo ſingularum rerum ſubſtantiæ conueniuntur, [g] ſed in ſolidum: vt vel totum debitum reddant, vel eo quod detinent, cedant. Subſcrip. V. Non. Antiochiæ.

TITVLVS XXXIII.

SI PIGNORIS CONuentionem numeratio pecuniæ ſecuta non fuerit.

Qui non numerauit, & in hypothecaria, & in perſonali ſuccumbit. h. d. iſte titulus. Vel ſic. Etiam ſi debitor queritur incidenter, creditor debet probare pecuniam numeratam. Bald. Vel ſic: Debitor poteſt creditorem qui pecuniam non numerauit, ad reſtitutionem pignoris conuenire: nec ille poteſt exceptione dati pignoris ſe tueri, niſi probet ſe pecuniam numeraſſe: quod obtinet etiam debitore poſſidente. Salic.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Villaro.

I pecuniã [h] tibi non eſſe numeratã, atq; ideo fruſtra cautionem emiſſam aſſeris, & pignus [i] datum probaturus es, in rem experiri potes. Nam intentio [k] dati pignoris, neque redditæ pecuniæ, non aliter tenebit, quam ſi de fide debiti conſtiterit.

¶ Eademq; ratione veritas ſeruetur, ſi te poſſidente pignus, aduerſarius tuus agere cœperit. PP. Kalend. Septemb. Laterano & Rufino Conss.

Hypotheca & cautio eſt inanis, ſi pecunia numerata non fuit. hoc dicit ſecundum Salic.

II. Imp. Alexander A. Peregrino.

SI (vt nunc aſſeueras) nihil creditor numerauit vxori tuæ, quæ pignus dedit, ſed inanem extorſit cautionem: mendaci ſcriptura [l] contra fidem veritatis obligari eius res non poteſt. Sine die & conſule.

TITVLVS XXXIIII.

DE IVRE DOMINII impetrando.

Impetrans poſſidere pignus iure dominij, debet exprimere nomina debitorum ceſſantium, & ſolennia peregiſſe: nec poteſt de omnibus generaliter impetrare. Bald. Vel ſic: Creditor poteſt impetrare à principe pignora ſingularia ſibi addici iure dominij, non vniuerſa bona debitoris, licet ſint hypothecata. Salic.

SI PIGNORIS conuentione. &c.

I pecuniam.] CAS. Spe numerationis futuræ ſcripſiſti pecuniam recepiſſe, & pignus obligaſti. ſi numeratio ſecuta non eſt: qualiter tibi conſulitur vt reuoces pignus, quæritur? Et dicitur ꝙ per in rem actionẽ: & teneberis probare datum pignus. Eodem modo pignore nondum tradito, ſi creditor aduerſus te agat hypothecaria, tenebitur probare ſe numeraſſe pecuniam: nec ſat erit ſi dicat ſe accepiſſe pignus, neque pecuniã ſibi redditã. Viu.
h Si pecuniam.] hęc lex de verbo ad verbum ponitur ſupra, de non num. pec. l. j. & expone hanc, vt illam.
i Pignus.] ſcilicet deſtinatione. Vel dic datum eſſe pignus etiam nunc, & ſic accedit ciuili obligationi, vt ſupra de nõ nume. pec. l. ſi cui, & facit ff. de pig. actio. l. ſolutũ. §. ſi quaſi.
k Intentio.] hic duo dicebat creditor: datum ſibi pignus, & pecuniam non redditam: & ſecũdum volebat probare ꝑ primum: quæ probatio non valet, vt hic dicit. Accur.

I vt nunc.] CASVS. Si vxor tua cauit ſe accepiſſe pecuniam quam non accepit, & pignus dedit: illud perſequi poteris, cum per talem falſam cautionẽ res ſuas obligare nõ potuerit. Viuia.
l Scriptura.] publica vel priuata, licet quidam dicant ſecus ſi de publica, arg. ſupra arb. tut. l. fin. & facit ſupra l. prox.

DE IVRE DOminij.

Quia quandoq; nõ inuenit emptorẽ creditor, ideoq; opus eſt vt ſibi addicatur: ideo de hoc ponit.

Dominij.]

CVm contra.] CASVS. Si credi:or prædium ſibi obligatum non interueniente legis ſolennitate, puta ſubhaſtatione, & quòd plus offerenti detur, diſtraxit: nō ſolum debitor creditorem conuenire poterit pignoratitia, ſed poſſeſſorem ad reſtitutionem prædij & fructuū, ſi fraudem participauerit cum creditore.

ſturam, qua cauetur quòd venditio non tenuerit, & ſecundum aliam qua cauetur quòd venditio tenuerit. h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Si venditio pignoris tenuit, non reuocatur, niſi emptor fraudem participauerit. Vel ſic: Debitor pignus iure non diſtractum poteſt à poſſeſſoribus vendicare, vel pignoratitia cum creditore agere. Salicetus.

IIII. Imp Gordianus A. Eudemo.

CVm contra bonam fidem venditionē obligatæ poſſeſsionis à creditore factam alleges, non obſeruatis quæ in diſtrahendis pignoribus celebrari conſueuerunt, [a] adito præſide prouinciæ experire actione competenti non tantum aduerſus creditorem, [b] verumetiā aduerſus poſſeſſorem, [c] ſi fraudem eum participaſſe cum creditore docere potueris: vt reuocatis quæ mala fide geſta conſtiterit, & fructuum ratio, & damni quod irrogatum apparuerit, haberi poſsit. PP. Kal. Apri Sabino. II & Venuſto Conss. B

Iuſtus emptor non debet pati controuerſiam: ſed debet conueniri creditor, vel eius hæres. Baldus.

V. Impp Diocle. & Maxim. AA. & CC. Noniæ.

SI creditore pign' priuſquam ei ſatisfieret diſtrahente, non per colluſionem emptor comparauerit: ſucceſſor eius de ſuperfluo, [d] non emptoris hæres, qui rem poſsidet, conueniendus eſt. S. XVI. Kalend. Ian. Nicomediæ. CC. Conss.

a Conſueuerunt.] vt dicitur infra de iure do. impe. l. fi. & ſic non teneat venditio, ſecundum Ia.

b Creditorem.] ſcilicet actione pignoratitia. Accur.

c Poſſeſſorem.] etiā non conuento creditore: licet ſit ſecus quando tenuiſſet vēditio, vt ī. eod. l. j. vel ſi vis, potes hanc ſecundum illam intelligere. Sed quid ſi hic malæ fidei poſſeſſor velit ſupplere iuſtum precium? Videtur audiri, argu. ff. mand. l. diligenter. Sed dico contra: quia hic non erat dominus, qui vēdebat. Item qui emebat, mala fide emebat: & hoc idem quęre ſupra eod l. j. Accurſius.

SI creditore.] CASVS. Creditore vendente pignus lege, vel pacto pluris quàm fuerit debitū, puta debitum erat. v. & pignus valebat x. ad reſiduum debitor conueniet creditorem: neque ad reſtitutionem rei habebit regreſſum aduerſus emptorem. Viuianus.

d Superfluo.] vt & ſupra titu. ij. l. fin. & l. ſi ceſſante.

DE LVITIONE pignoris.

Pignoris diſtractio impeditur per eius luitionem, vel liberationem: & ideo ponit de ea Aço.

QVi pro parte.] CASVS. Debitor in xx. mihi tenebatur: deceſſit quatuor hæredibus relictis: an vno ſoluente pro parte ſua, liberatur pignus pro ea parte, quęritur? & reſpon. quòd non. Viuia.

e Non poteſt.] vt & ſupra titu. iij. l. vnus, & infra titu. j. l. j. & l. ij. & ff. de pigno. actio. ſi neceſſarias. §. ſi vnus, nec enim ex perſona hæredum, &c. vt ff. de verbo. obli. l. ij §. ex his.

INtelligere.] CASVS. Tenebaris mihi actione perſonali, & præſcripta eſt xxx. ann. ſpacio: an adhuc remaneat hypo. quæritur? Et dicitur quòd ſic: quia durat vſque ad xl. annos. Viuianus. A

f Durare.] id eſt poſſe agere hypothecaria.

g Actione ſummota.] per præſcriptionem xxx. ann. ponunt quidam caſum quando erant duo rei debendi, quorum quilibet obligauit ſuam rem: vno eorum defuncto, & altero ei ſuccedente, tollitur obligatio perſonalis: & remanet hypothecaria ēt in rem ſuam. ſed ēt hoc non placet: quia non tollitur perſonalis, vt ff. de fideiu. l. generaliter. Alij ponunt quando creditor ſucceſſit debitori, & alij ex aliqua cauſa hæreditatem reſtituit, vt ff. ad Trebellia. l. debitor, in prin. & ff. de excep. rei iudic. l. ex ſextante, in fi. Tu dic perſonalem ſublatam. 30. ann. durare hypothe. xl. ann. vt ſ. de præſcri. xxx. an. l. cū notiſſimi: ſecus autem ſi tollatur perſonalis pacto, vel ſolutione, vel re iudicata, vel iureiurando, vel alio modo: quia & hypoth. tunc tollitur, vt ff. quibus mo. pig. vel hypoth. ſol. l. ſoluit. §. pen. & l. ſeq. & l. antepen. & ff. de nau. fœ. l. fœnerator, & de pactis. l. Labeo. & ſecundum hoc etiam poteſt intelligi regula iuris, cum principalis, nam & ibi eſt plerūque propter caſum huius l. Item no. ex hac l. ſublato principali, remanet acceſſorium. ſic & ff. de conſtitut. pecunia. l. item illa. §. proinde. Sed contra ſ. de vſur. l. eos, in princ. Sol. vt ibi. Acc.

Hypothecaria qualiter ōt durare ſublata perſonali obligatione.

TITVLVS XXXI.

DE LVITIONE PIgnoris.

Niſi debitū integraliter ſoluatur, pignus non recuperatur. hoc dicit. Vel ſic. Pignoris obligatio eſt indiuidua: Vel ſic: In perſonis hæredum obligationis conditio non mutatur. hoc dicit Bar. & Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus. AA. Antiochiæ.

QVi pro parte hæres extitit: niſi totū debitum exoluat, ſuā portionem ex pignoribus recipere non poteſt. [e] PP. III. Kalend. April. Albino & Aemyliano Conss. B

Inuenitur hypothecaria per ſe ſtās ſine perſonali ſiue ſublata perſonali. Bal. Vel ſic: Actione perſonali ſublata tempore, poteſt durare hypothecaria. Salicetus.

II. Imp. Gordianus A. Domitio.

INtelligere debes vincula pignoris durare [f] perſonali actione ſummota [g] PP. XII. Kal. Iun. Sabino & Venuſto Conss. C

Soluto debito, vel aliter ſatisfacto, poteſt creditor pignoratitia conueniri. Bald. Vel ſic. Sicut per ſolutionem debiti, ita per oblationem, & depoſitionem eiuſdem pignora liberantur. Salicetus.

III. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Floro.

SI reddita debita quantitate, vel rebus [h] in ſolutum datis ſiue diſtractis, & compenſato [i] precio, ſatis ei contra quem ſupplicas, factum eſſe adito præſide prouinciæ [k] probaueris: vel ſi quod reſiduum debetur, obtuleris: ac ſi non acceperit, depoſueris conſignatum: [l] reſtitui tibi res pacto pignoris D

SI reddita.] CAS. Si debitor pecuniam ſoluat, vel aliquas res dederit in ſolutum, vel debiti quo adinuicem tenebantur, fiat compenſatio: petere poterit rem obligatā ſibi reſtitui. vel ſi offeratur debitum, nec ille velit recipere, depo. conſig. &c.

h Rebus.] alijs non obligatis.

i Compenſato.] vt & ſ. de compenſa. l. inuicem.

k Prouinciæ.] qui dabit calculatorem ſi occurrat dubium, vt ſ. de diſtrac. pig. l. ſi reſiduum.

l Conſignatum.] ſic ſ. de diſtract. pig. l. j. & l. ſi prius, & de vſur. l. acceptam.

Edicto.]

a Edicto.] non ſolum iure ciuili.
b Propoſita.] pignoratitia.

SI VNVS EX pluribus hæredibus creditoris, vel debitoris partem ſuam debiti ſoluerit, vel acceperit.

Maniſeſti.] CAS. Si decedat creditor pluribus hæredibus relictis, actio quæ ei competebat, cuilibet hæredi competit pro parte: ſed pignus cuilibet remanet in ſolidum obligatum. vnde ſi vni ſoluatur pro parte ſua, non liberatur pignus. Viuia.

c Diuidi.] vt ſ. de pact. l. pacto, & ſ. fa. erciſcun. l. ea, & j. l. proxi. & j. de exceptio. l. j.

d Inſolidum.] vt ff. de pigno. act. l. ſolutum. §. ſi creditor, & facit ad l. iſtam, ſ. de diſtract. pign. l. vnus.

Actio.] CAS. Si Titius creditorem habens Sempronium, decedat pluribus relictis hæredib. perſonalis actio qua tenebatur Titius, diuiditur inter hæredes. vnde quilibet pro parte ſua cõuenitur. ſed ſi vnus pignus poſſideat, ipſe ſolus inſolidum pig. act. conuenitur. Viuianus.

∗ XV.

e Inter hæredes.] creditoris, vel debitoris, vt ſ. l. proxim.

f Vendicatio.] nam in rem eſt hypothecaria, vt ſ. de pigno. l. pignoris. Et dic diuerſi hæredes. nam quidam hæredes debitoris poſſidebant aliqua de bonis obligatis, & alij alia.

g Conueniuntur.] id eſt non pro portione hæreditaria, quam habent in ſingulis rebus: ſed in ſolidum, &c. vt ff. fam. erciſc. l. hæredes. §. an ea. & ſ. de hære. actio. l. 2. & ff. de pigno. act. l. ſi neceſſarias. §. ſi vnus.

obligatas prouidebit: cum etiam edicto [a] perpetuo actione propoſita, [b] pecunia ſoluta creditori, vel ſi per eum factum ſit quo minus ſolueretur, ad reddenda ea quæ pignori acceperat, iure eum ſatis euidenter vrgeri, manifeſtum eſt. S. VI. Id. Octobr. AA. Conss.

TITVLVS XXXII.

SI VNVS EX PLVRIBVS hæredibus creditoris, vel debitoris partem ſuam debiti ſoluerit, vel acceperit.

Pignus nec actiue nec paſſiue recipit diuiſionem inter hæredes. hoc dicit totus titulus. Bald. Vel ſic: Inter hæredes creditoris, perſonalis actio diuiditur pro rata, non realis hypothecaria. Salicetus.

I. Impp. Valeria. & Gallienus. AA. Tauro.

B

Maniſeſti & indubitati iuris eſt, defuncto creditore multis relictis hæredibus, actionem quidem perſonalem inter eos ex lege xij. tabularum diuidi: [c] pignus vero in ſolidum [d] vnicuique teneri. Dat. XII. ∗ Kalen. Maij, ipſis. AA. III. & IIII. Conss.

Actio perſonalis cõtra obligatum tantum dirigitur, realis contra poſſeſſorem. Bald. Vel ſic: Licet actio perſonalis diuidatur pro rata inter hæredes debitoris, non tamen hypothecaria, ſed vnuſquiſque conuenitur pro rebus à ſe poſſeſſis. Salic.

II. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Claudiæ.

Actio quidem perſonalis inter hæredes [e] pro ſingulis portionibus quæſita, ſcinditur: pignoris autem iure multis obligatis rebus, quas diuerſi poſſident: cum eius vendicatio [f] non perſonam obliget, ſed rem ſequatur: qui poſſident, tenentes nõ pro modo ſingularum rerum ſubſtantiæ conueniuntur, [g] ſed in ſolidum: vt vel totum debitum reddant, vel eo quod detinent, ce-

A dant. ∗ Subſcrip. V. Non. ∗ Antiochiæ.

TITVLVS XXXIII.

SI PIGNORIS CONuentionem numeratio pecuniæ ſecuta non fuerit.

Qui non numerauit, & in hypothecaria, & in perſonali ſuccumbit. h. d. iſte titulus. Vel ſic. Etiam ſi debitor queritur incidenter, creditor debet probare pecuniam numeratam. Bald. Vel ſic: Debitor poteſt creditorem qui pecuniam non numerauit, ad reſtitutionem pignoris conuenire: nec ille poteſt exceptione dati pignoris ſe tueri, niſi probet ſe pecuniam numeraſſe: quod obtinet etiam debitore poſſidente. Salic.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Ilaro.

B

Si pecuniã [h] tibi non eſſe numeratã, atq; ideo fruſtra cautionem emiſſam aſſeris, & pignus [i] datum probaturus es, in rem experiri potes. Nam intentio [k] dati pignoris, neque redditæ pecuniæ, non aliter tenebit, quàm ſi de fide debiti conſtiterit.

C ¶ Eademq; ratione veritas ſeruetur, ſi te poſſidente pignus, aduerſarius tuus agere cœperit. PP. Kalend. Septemb. Laterano & Rufino Conss.

Hypotheca & cautio eſt inanis, ſi pecunia numerata non fuit. hoc dicit ſecundum Sals.

II. Imp. Alexander A. Peregrino.

Si (vt nunc aſſeueras) nihil creditor numerauit vxori tuæ, quæ pignus dedit, ſed inanem extorſit cautionem: mendaci ſcri-

D ptura [l] contra fidem veritatis obligari eius res non poteſt. Sine die & conſule.

TITVLVS XXXIIII.

DE IVRE DOMINII impetrando.

Impetrans poſſidere pignus iure dominij, debet exprimere nomina debitorum ceſſantium, & ſolennia peregiſſe: nec poteſt de omnibus generaliter impetrare. Bald. Vel ſic: Creditor poteſt impetrare à principe pignora ſingularia ſibi addici iure dominij, non vniuerſa bona debitoris, licet ſint hypothecata. Salic.

SI PIGNORIS conuentionẽ. &c.

∗ cadant;

Si pecuniam.] CAS. Spe numerationis futuræ ſcripſiſti pecuniam recepiſſe, & pignus obligaſti. ſi numeratio ſecuta non eſt: qualiter tibi conſulitur vt reuoces pignus, quæritur? Et dicitur ꝙ per in rem actionẽ: & teneberis probare datum pignus. Eodem modo pignore nondum tradito, ſi creditor aduerſus te agat hypothecaria, tenebitur probare ſe numeraſſe pecuniam: nec ſat erit ſi dicat ſe accepiſſe pignus, neque pecuniã ſibi redditã. Viui.

h Si pecuniam.] hæc lex de verbo ad verbum ponitur ſupra, de non num. pec. l. j. & expone hanc, vt illam.

i Pignus.] ſcilicet deſtinatione. Vel dic datum eſſe pignus etiam nunc, & ſic accedit ciuili obligationi, vt ſupra de nõ nume. pec. l. ſi cui, & facit ff. de pig. actio. l. ſolutũ. §. ſi quaſi.

k Intentio.] hic duo dicebat creditor: datum ſibi pignus, & pecuniam non redditam: & ſecũdum volebat probare ꝑ primum: quæ probatio non valet, vt hic dicit. Accur.

Si vt nunc.] CASVS. Si vxor tua cauit ſe accepiſſe pecuniam quam non accepit, & pignus dedit: illud perſequi poteris, cum per talem falſam cautionẽ res ſuas obligare nõ potuerit. Viuia.

l Scriptura.] publica vel priuata, licet quidam dicant ſecus ſi de publica, arg. ſupra arb. tut. l. fin. & facit ſupra l. prox.

DE IVRE DOminij impe.

Quia quandoq; nõ inuenit emptorẽ creditor, ideoq; opus eſt vt ſibi addicatur; ideo de hoc ponit.

Dominij.]

DOminij.] CASVS. Obligaſti mihi fundũ, & generaliter omnia bona: an te ceſſante in ſolutione, poſſum impetrare, vt liceat mihi omnia bona tua iure dominij poſſidere, quæritur? Et dicitur, ꝙ non, & loquitur mihi creditori imperator dicens, ꝙ libello meo ſupplicatorio debui expreſſiſſe nomen debitoris mei: & an peregi ſolennia, quæ ſunt ĩ. eo. l. fi. Viuia.

a Pignora.] aliqua certa.

b Solennia.] quæ ſunt ĩ. eo. l. fi.

c Omnia bona.] i. ſi omnia bona obligaſſet, tunc non poſſet omnia iure dominij petere: ſed quando certas res, tũc ſic: vt hic dicit, & argu. ſ. de bon. auct. iudi. poſſi. l. pro debito, & ſ. ne pro do. mu. bo. quondam ma. addi. l. j. & ſ. de pact. l. ſi pacto, & inſti. de ſucce. ſub. quæ fi. p bo. ven. ex ſena. conſul. Clau. per totum.

SI creditor.] CASVS. Creditor poſtulabat à principe vt liceret ſibi poſſidere pignus iure dominij: & princeps conceſſit: poſtea exegit à debitoribus vſuras: an videatur renũciaſſe beneficio impetrato, & obtento, quæritur? Et dicitur quod ſic. Viuia.

d Receſſiſſe.] ſic & ff. de lege commiſ. l. 4. §. eleganter, & l. de lege. §. fina. & l. poſt diem, & ſ. de pac. inter empt. & vendit. l. commiſſoriæ, & ſupra, quod metus cauſa. l. cum te, & ff. de poſiti. ſi hominem. §. quotiens, & de vſuris. l. qui ſemiſſes, in princip. & l. cum quidam. § diuus, & ſupra de vſuris. l. quamuis. & ff. de iure aure. annu. l 2.

¶ Quia cõtrariũ fecit iuri ſuo & cõcord. c. gratũ, cũ glo. ſuper verbo, receſſum, de offi. dele.

ADDITIO. De hac materia an ſcilicet, & quando per actum contrariũ quis perdat priuilegium, vide pulchrè per Abba. in c. cum acceſſiſſent, in vlti col. extra de conſtitutionibus, & per docto. in l. voluntariæ, ſupra de excuſa. tuto.

I. Imp. Alexander A. Nicolæ.

DOminij iure pignora [a] poſsidere deſiderans, nomina debitorum, quos in ſolutione ceſſare dicis, exprimere, & an ſolennia [b] peregiſti, ſignificare debuiſti: dummodo ſcias omnia bona [c] debitoris, quæ pignori dedit, vt vniuerſa dominio tuo generaliter addicantur, impetrare te non poſſe. PP. XIIII. Kalen. Decemb. Alexandro. A. III. & Dione Conss.

Per vnum actum contrarium receditur a priuilegio. Bar: Qui facit contra ius quod impetrauit, ius perdit. h. d. Vel ſic: A beneficio reſcripti receditur per actum oppoſitum. Bald. Vel ſic: Si creditor poſt dominium pignoris impetratum vſuras a debitore receperit, iuri impetrato renunciaſſe videtur. Salic.

II. Imp. Gordianus A. Iuſtæ.

SI creditor pignus iure dominij à noſtra ſerenitate poſsidere petijt, & poſt formam reſcripti alio anno vſuras à vobis accepit, à beneficio impetrato receſsiſſe [d] videtur. [e]

PP. Prid. Non. Decembr. Pio & Pontiano Conss.

Antiqua obſeruatione ſublata, debitor moneatur, vt certo tempore ſoluat: quo elapſo, à principe dominium impetratur: poſt quam impetrationem debitor intra biennium auditur: & res legitima aſtimatur: vt ſi quid vltra habet, id reſtituat: & quod minus acceperit, conſequatur. Bart. Vel ſic: ſententia huius l. eſt triplex: ſcilicet circa pignoris venditionem, & circa pignoris dominij impetrationem, ſeu adiudicationem. Tertio circa poſt ipſius adiudicationem permiſſam luitionem. Secunda ibi: ſin vero nemo. Tertia ibi, ſin autem nullatenus. & iſta lex non ſeruatur ſecundum ſtatuta & conſuetudines locorum. & hoc dicit: ſi quis vult iure pignoris poſſidere debet ſeruare hanc l. ſolennia, ſecundum Bar & Bald.

A

e Videtur.] vt ff. de lege commiſ. circa prin.

VEtuſtiſſimam.] CASVS. Olim creditor publice proſcribebat pignus: & ſi poſt annum debitor illud non recolligebat, creditor id poterat vendere. hodie ſic non eſt: ſed aut conuenit, vt creditor pignus vendat, & hoc fiet: an non, & tunc debet denunciari debitori, vt pignus recolligat. & ſi intra biennium nõ redimit, poterit creditor pignus diſtrahere: & ſi non inueniatur emptor, adeat creditor iudicem, & denunciet debitori, vt veniat: ſi non veniat, ſtatuetur certũ tempus à iudice, intra quod ſi non veniat, poterit petere à principe, vt dominium pignoris ei detur: & adhuc ſi intra aliud bienniũ debitor veniat, & pecuniam offerat, poterit pignus recuperare. ſi vero non veniat, ex tunc elapſo biennio cõſequetur creditor pleniſſimũ dñium. & ſi creditor pignus vendat, neq; tũc cõſequatur debitũ ſuũ: de eo quod deeſt, aduerſus debitorẽ manebit integra petitio: & ſi pluris ſit pignus venditũ, quàm ſit debitum, debitor, vel eius creditores ſuperfluum petere poterunt: & ſi dubitet quantum debuerit vendi pignus, iudex dẽt æſtimare, & creditor debet iurare ſe non potuiſſe plus vẽdidiſſe: ita videlicet vt hoc quod iudex æſtimauerit, obſeruetur. Viuia.

III. Imp. Iuſtinianus A. Demoſtheni præfecto prætorio.

VEtuſtiſsimam obſeruationem, quæ nullatenus in ipſis rerum claruit documentis, penitus eſſe duximus amputandam, immo magis clarioribus remedijs corrigendam.

B ¶ Igitur in pignoribus, quæ iure dominij poſſidere aliquis cupiebat, proſcriptio publica, & annus luitionis antiquitus introducti ſunt: pignus autem publice proſcriptum neq; vidimus, neque (niſi tantummodo ex librorum recitatione) audiuimus.

¶ Sancimus itaq;, ſi quis rem creditori ſuo pignorauerit, ſi quidẽ in pactione [1] cautum eſt, quemadmodum debet pignus diſtrahi, ſiue in tempore, ſiue in alijs conuentionib. ea obſeruari, de quibus inter creditorem, & debitorem conuentum eſt. [f]

C

¶ Sin autem nulla pactio interceſſerit, licentia dabitur fęneratori ex denunciatione [g] vel ex ſententia iudiciali poſt biennium, ex quo atteſtatio miſſa, vel ſententia [h] prolata eſt, numerandum, eam vendere.

D

¶ Sin verò nemo eſt, qui comparare eam maluerit, & neceſſarium fiat creditori ſaltem ſibi eam iure dominij [i] poſſidere: in huiuſmodi caſibus hanc cauſam eſſe obſeruandam cẽſemus, vt ſiue præſens [k] ſit debitor, denunciatio ei, ſcilicet poſt biennium mittatur: ſiue abſuerit, prouinciale tribunal creditor petat, & iudicem

f Conuentum eſt.] hoc dictum fallit in caſibus, vt ĩ. titu. j. per totum, & ff de pignor. actio. l. ſi cõuenerit. j. & ff de diſtra. pign. l. ſi creditor. § fi. & facit inſt. qui alien. licet § j.

g Ex denũciatione.] vna, vbi vero conuenit ne venderet, iter eſt denunciãdũ, vt ff. de pign. act. l. ſi conuenerit. j. in fin.

h Sententia.] interlocutoria de ſoluendo ſibi eam.

i Dominij.] vt ſ. ſi in cau. iudi. l. fi. Acc.

k Præſens.] ſic ff. de euict. l. ſi ideo. § fi.

1 Hanc l. dicunt ad hoc ſingularem, ꝙ omnia pacta in pignoribus ſunt licita niſi expꝛeſſa lege ꝓhibeãtur, vide ad hoc Bald. in l. ordo, ſ. de exce. rei iudi.

Certo

certiorare feſtinet, quatenus ille eum requiſierit, certo tempore ſuper hoc ab eo ſtatuendo: vt fiat debitori manifeſtum per apparitionem iudicis, quod à creditore petitum eſt: & certum tempus ſtatuatur: intra quod ſi fuerit inuentus debitor, debet is qui pecunias creditas accepit, debitum offerre, & pignus recuperare.

¶ Sin autem nullatenus fuerit inuentus, iudex certum tempus[b] definiat, intra quod ei licentia dabitur ſeſe manifeſtare, & offerre pecuniam, & pignus à pignoratione liberare.

¶ Sin autem tempore ſtatuto, vel minimè fuerit inuentus, vel creditam pecuniam totam offerre noluerit: tunc creditor adeat culmen principale, & precibus porrectis, iure dominij à noſtra ſerenitate habere eandem rem expetat,[c] habeatque ex diuino[d] oraculo eam in ſuo dominio. Et poſtquam hoc fuerit ſubſecutum, pietatis intuitu habeat debitor intra biennij tempus in ſuam rem humanum regreſſum, ex die ſacri oraculi numerandum: & liceat ei[e] creditori qui iam dominus factus eſt, offerre debitum cum vſuris, & damnis vitio[f] eius creditori illatis: quorum quantitatem creditor debet ſuo iuramento[g] manifeſtare, & ſuum pignus recuperare.[h]

¶ Sin autem biennium fuerit elapſum, pleniſſime habeat rem creditor idemque dominus iam irreuocabilem factam. Sed ſi quidem minus in pignore, plus in debito inueniatur: in hoc quod noſcitur abundare, ſit creditori omnis A ratio integra[i]. Sin autem ex vtraque parte quantitas æqua inueniatur: ſine omni dubitatione totam rem antea pignoratam retineat.

¶ Sin autem minus quidem in debito, amplius autem in pignore fiat: tūc in hoc quod debitum excedit,[k] omnia debitori iura integra lege noſtra ſeruabuntur: creditoribus quidem fœneratoris non B ſuppoſitum, alijs autem debitoris creditoribus, vel ipſi debitori ſeruatum.

¶ Et ne ex communio ne[l] fiat aliqua difficultas, licentia dabitur creditori, ſeu domino,[m] æſtimationem ſuperflui debitori, vel creditori debitoris cum competenti cautela[n] in eum exponenda offerre.

¶ Sin verò creditor poſtquam iure dominii hoc poſsideat, vendere hoc maluerit: liceat quidem ei C hoc facere: ſi quid autem ſuperfluum ſit,[o] debitori ſeruare.

¶ Sin autē dubitatio exorta fuerit pro venditione, vtpote viliore precio facta, ſacramenti religionem[p] creditor præſtare compellatur, quod nulla machinatione, vel circumſcriptione vſus eſt, ſed tanti vendiderit rem, quanti potuerit venire: & hoc tantummodo reddi debitori, quod ex iuramento ſuperfluum fuerit viſum.

¶ Sin autem ex iureiurando etiam minus D habuiſſe creditor inueniatur: in reſiduum habeat integram actionem.

¶ Aeſtimationem[q] autem pignoris, donec apud creditorem eundemq; dominum permaneat: ſiue amplioris ſiue minoris quantū ad debitum quantitatis eſt, iudicialis eſſe volumus diſceptationis, vt quod iudex ſuper hoc ſtatuerit, hoc in æſtimationem pignoris obtineat. Dat. XV. Kal. April. Conſtantinopoli, Lampadio & Oreſte VV.CC.Conſs.

TITVLVS XXXV.

DE PAC[illegible] ET DE [illegible]

Pactum eſt potius interpretādū eſſe ſuperfluū, quàm iuri cōtra-

Qui

---

a Certo tempore.] Nota certum tēpus dari ad requirendū, & aliud certum tempus ad ſoluendum, vt ſtatim ſubijcit. Accurſius.

b Certum tempus.] quo tempore nō inuentus redire poſſit. Ir. & facit ad hunc §. ff. de pign. actio, l. eleganter, in prin.

c Expetat.] i. petat.

d Ex diuino.] pro eo quod valet, ſi minus valet. Vel econtra quantum ſufficiat ad debitū, ſi plus valet, vt j. patet. Acc.

e Liceat ei.] ſcilicet debitori.

f Vitio.] i. contumacia, & negligentia.

g Iuramento.] Not. iuramentū dari ſciēti: & vbi ſingula non poſſunt probari. ſic ſupra, de iudi. l. ſancimus. Accur.

h Recuperare.] ſic ergo intra quadriennium recuperabit pignus debitor. Sed ſecus in damno infecto, vbi poſt ſecūdū decretum non auditur, vt ff. de dam. infecto. l. ſi finita. § poſtea autem. Sed hæc quæ hac lege dicuntur, aliter conſuetudine, & aliter ciuitatum ſtatutis obſeruantur: & per Lombardam: vt in tit. de debitis, & guadimonijs ciuitatum, ob. & quando licet pignorare, vel non. ſi quis fideiuſſorem.

i Integra.] vt & ſupra de diſtract. pign. l. hypothecis, & s. ſi certum peta. l. ſi pro mutua. Sed ſecus in pignore quod in cauſa iudicati capitur, vt ff. de re iudi. l. à diuo. §. ſi pignora. Accurſius.

k Excedit.] ſ. res pignorata. Accur.

l Ex cōione.] communio enim mater eſt diſcordię, vt ff. de leg. ij. l. cum pater. §. dulciſſimis.

m Seu domino.] ſ. nunc facto, & facit ff. de pign. act. l. eleganter. §. ſi vendiderit, & l. quamuis, in fi. & s. de bo. aucto. iud. poſ. l. fi. §. pe.

n Cautela.] aliàs cautione hoc ad debitorem, & creditorem referri poteſt: nam debitor cauebit quòd illam rem nō reuocabit: & creditor cauebit, quòd reſtituet ſuperfluum. Azo.

o Superfluum.] ià debito, cum pluris vendidit, quàm eſſet debitū.

p Religionem.] No. de conſcientia quę ſatisfacere. ſic j. de donat. l. ſi quis pro redemptione. §. eandem, & s. de iure de lib. l. fin. §. licentia danda, & ſupra, de ſi de inſtr. l. fi. §. ſin autem, & dixi s. de his qui ad eccl. confu. l. ſi. §. ſi cubi. Accur.

q Æſtimationem.] hic non vult vendere, ſed accepit iure dominij: & dicitur, quòd valet plus, & ecōtra ipſe quòd minus: ſed ipſe impetrauit vſque ad quantitatem debiti.

DE PACTIS pignorum, & de lege commiſſoria in pignoribus reſcindenda.

Licet in venditionibus ſeruetur lex commiſſoria: in pignoribus tamen non ſeruatur, ut habes in hoc titulo.

Pignoris venditiones, & adiudicationes ſunt ſeruandæ ſecundum ſtatuta, & conſuetudines locorum.

Diſcordia fit ex communione.

Qui pactus eſt.] CASVS. Obligaui tibi fundum hoc pacto, vt non ſoluta pecunia ſua die, haberes eum in ſolutum: an valeat pactum, quæritur? & dicitur quòd non, neque plus conſequeris per talem conuentionem, niſi quod de iure communi tibi cõpetit: hoc eſt, vt pignus vendere poſſis iure communi. Viuianus.

a Creditoribus.] Ius pignorum, vel ipſa pignora. Et nota quòd hoc non eſt pactum legis commiſſoriæ, ſed quoddam ei ſimile: & ideo inutile. nam nihil operatur. ſicut enim creditor aliàs potuit vẽdere pignus, vel ex pacto vel ex lege: ita & nunc. Et idem dicas ſi dixit ſe datu rum in ſolutum, vt ſit inutile, vt ff. de ſolu. l. Callopodius, aliàs quamuis ſtipulanti. Pactum autem legis commiſſoriæ eſſet, vt ſi non ſoluam intra certũ tempus, creditoris ſit pignus, vel habeat pro pecunia ſua emptum, vel ſit ei ius faciendi quod vult: vel ſimilia ſed ſi ſic dicam, habeas tunc emptum tanta pecunia quanti tunc valuerit, valet, vt ff. de pign. l. ſi fundus. §. fina.

Pactum legis cõmiſſoriæ quale eſt.

b Non contraxit.] ſcilicet de iure: ſed de facto conſtat vẽditionem eſſe, ſicut & cum prædium creditoris datur in ſolutum, vt ĩ. de euict. l. ſi prædium. Accurſius.

c In adipiſcendo.] Id eſt in adipiſcenda poſſeſſione pignorum. Accur.

rium. Bald. Vel ſic: Pactum ſimile pacto legis commiſſoriæ, in pignoribus nihil operatur, hoc dicit ſecundum Bar. & Salic.

I. Imp. Alexander A. Victorino.

Qui pactus eſt, niſi intra certum tempus pecuniã quã mutuam accepit, ſolueret, ceſſurũ ſe creditoribus, a hypothecæ venditionem non contraxit: b ſed id comprehẽdit quod iure ſuo creditor in adipiſcendo c pignore habiturus erat. Communi itaque d iure creditor hypothecam vendere debet. PP. Idib. Octobr. Alexandro A. Cons.

Pactum quòd ſi res vendita non euincatur, alia res pro ea obligata debitori reddatur: eſt validum, & ſeruandum. Bal. Vel ſic: Ceſſante cauſa propter quam pignus eſt datum, pignus debet reddi. hoc dicit ſecundum Saliceium.

II. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Dionyſio.

Si fundi nomine quem vendideras, emptori ab alio mota proprietatis quæſtione alterum fundum pro eius euictione pignoris hypothecæ vetitulo emptionis inſtrumẽtis ea lege dediſti, e vt quem ſecundò tradideras, ſi is quẽ

d Communi itaque.] Not. ergo pactum nihil operari. ſic ĩ. de fideiuſſo. l. non rectè, & ff. pro ſocio. l. ſed ſi adijciatur. arg. contra ff. de vſur. l. ſi ſtipulatus, & ff. de leg. j. l. ſi quando, in prin. & totum generale, res ſic debet accipi, vt non pereat, vt ff. de re. du. l. quoties in actionibus, & l. vbi eſt, & ff. ad municip. l. j. Item contra. eſt huic l. ĩ. de pact. l. ſi quis in conſcribendo. Sed hoc ſpeciale, ne creditores nimiam ſuam exerceant auaritiam. Item contra. ff. de contrahen. emptio. l. fina. in princ. ſed ibi non creditori, ſed fideiuſſori remanebat pignus: & ideo non eſt ibi pactum legis commiſſoriæ, vel ei ſimile.

Res ſic debet accipi, vt non pereat.

Si fundi.] CASVS. Vendidi tibi fundum, & pro euictione alium fundum obligaui hoc pacto, vt ſi non euinceretur, reſtitueretur fundus obligatus. ſi aliquis egerit, & ſuccubuerit, quia non euincit: an fundum recuperare poſſim, quæritur? Et dicitur quòd ſic. ſed per quã actionem, non aperit. tu dic quòd præſcript. verbis, vel actio. pignoratitia. Viuianus.

A

e Dediſti.] loco pignoris.

f Obtineas.] id eſt reſtituatur tibi ſecundum Azo. & ſi amittat: loco pignoris retineat, quod valet, vt ĩ. de euict. l. ſi non iniuria. Sed quid ſi eſt actum, vt hic loco illius habeatur? Reſpond. puto valere, & ſic etiam poteſt intelligi innuere lex iſta.

g Securitate.] id eſt exceptione rei iudicatæ: cum ſit abſolutus.

h Negocium.] quia iureiurando, & pacto de non petendo, & ſententia.

i Integrum eſt.] quia nec ſibi hunc vendidiſti, nec pro expenſis litis ei dediſti, nec pacto, nec ſẽtentia, vel alio modo amiſiſti.

k Iubebit.] præſcriptis verbis actione propoſita, vel pignoratitia actione.

vendideras, euictus non fuerit, obtineas: f de hoc contra eum qui mouerat quæſtionem lata ſentẽtia: emptori parata ſecuritate g circa eum quem obligaueras, reſtituendum: cõuentionis fidem impleri (ſi negocium h integrum eſt i) præſes iubebit. k S. Kalend. Decembr. Sirmij AA. Conſs.

B

Pactum legis commiſſoriæ eſt reprobatum in pignoribus, & habet locum hæc lex in præteritis, & futuris. But. Bar. & Sali.

III. Imp. Conſtantin. A. ad populum. †

Quoniam inter alias captiones præcipuè commiſſoriæ pignorum * legis creſcit aſperitas, placet infirmari eam, & in poſterum omnem eius memoriam aboleri. l

C

¶ Si quis m igitur tali cõtractu laborat, hac ſanctione reſpiret, quæ cum præteritis n præſentia quoque repellit, & futura prohibet. Creditores enim re amiſſa o iubemus recuperare quod dederunt. Dat. II. Kal. Febr. Serdicæ, Con ſtantino A. VII. & Conſtã tio Cæſare Coss.

Quoniam.] CASVS. Inter alias deceptiones quibus creditor intendit debitorem decipere, eſt hæc, ſcilicet quòd creditor conuenit cum debitore, vt ſi ſua die non ſoluatur pecunia, quòd pignus penes eum remaneat. ſtatuit imperator, quòd huiuſmodi conuentiones nullius ſint momenti, ſed creditor debitum recipiat, & pignus debitori reſtituat. Viuia.

l Memoriam aboleri.] quo ad ipſa pignora: non quo ad venditionem. Accurſius.

ADDITIO. An autem & quando pactum legis commiſſoriæ reprobetur in pignoribus, itẽ quare admittatur in contractu emptionis, & reprobetur in contractu pignoris, videas pulchre per Abbatem in cap. ſignificante, ſuper gloſ. in verbo, commiſſoriæ, extra, de pignor.

D

m Si quis.] debitor.

n Præteritis.] niſi hoc diceretur, non traheretur ad præterita, vt ſupra, de legib. & conſtitut. l. leges & conſtitutiones.

o Amiſſa.] im propriè: quia dominium non fuit in eos tranſlatum, vt s. de legi. & conſtitu. l. non dubium, huiuſmodi tamen pacta valent in arrhis ſponſalitijs, vt ſupra, ſi rec. pro. el ad eum per l. j. Item in ſponſionibus honeſtis, vt ff. de præſcrip. verb. l. ſi rem §. fin. Sed quid ſi paciſcar, vt non liceat ſoluere? Reſpon. non valet, & omnia ſimilia. Sed quid ſi conuenerit, vt non liceat ſoluere hinc ad menſem? adhuc dixit Paul. idem. & eadem ratione de anno, & ſic in infinitum. quod Ioan. non placet: ſed dicit valere, ſi modo ſit tempus xxx. annorum, aliter vide-

† Sumpta ex Codi. Theo. lib. 3. ti. 2. Cõ tinus.

* Iuſtinianus addidit verbũ pignorum, vt oſtendat ſe legẽ commiſſoriã adhuc in venditionib. retinere, quam generaliter Conſtantinus abrogauerat tamen in pignorib. quàm in emptionibus, & alijs cõtractib. vt ẽt indicat titulus Codicis Theodo. de cõmiſſoria reſcindenda, inter emptionũ titulos collocatus. Ant. Contius.

ter videretur perpetua alienatio, vt arg. in authē. de aliе. & emphy. §. locationis, colla. ix. & facit de feudis. quib. mod. feud. conſti. poteſt. §. ſi quis obligauerit. argu. contra, ff. de contrahend. emptio. l. fina. Sed ſolue, vt ſupra, eod. titu. l. j.

A alius velit pro parte ſua agere, an res iudicata contra alium ſibi noceat, quæritur? Reſpon. quòd non.

f Pro portione.] duo forte erant fratres.

g Pronunciatum eſt.] immo tria neceſſaria ſunt, vt ff. de exceptio. rei iudica. l. cum quæritur, & l. ſequen. Item fallit hæc regula in popularibus actionibus, & publicis iudicijs, vbi res inter alios acta alijs nocet, niſi colluſio detegatur. Item in alijs caſibus quos no. ſupra quibus res iudi. non no. l. ij. & facit ad l. iſtam. ff. de re iudi. l. ſæpe, & ſupra res inter alios actas. l. ſi cū fratre, & ff. qui pot. in pig. habe. l. Claudius.

TITVLVS XXXVI.

DE EXCEPTIONIBVS, ſeu præſcriptionibus.

DE EXCEPTIONIBVS, ſeu præſcriptionibus.

Continuatio. *Dixit ſupra de iure agendi: nunc de iure defendendi. Et quod dicit, præſcriptionibus:* † *large ponitur, licet alias pro temporali tātum ponatur.*

† Quid except. a præſcr. differant, vide Alcia. ſuper l. vnque pedū C. finium regun.

Soluens habenti vtilem actionem, alio habente directam, ab vtili liberatur ipſo iure: ſed a directa exceptionis ope. & obligatio diuiditur inter hæredes actiue & paſſiue pro portionibus hæreditarijs Bald. Vel ſic: Licet obligatio diuidatur ipſo iure inter hæredes, tamen ſi debitor ſoluit vni ex hæredibus cui creditor nomen prælegauit, aduerſus alios tuetur exceptione doli. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Claudio.

Debitores quidem hæreditarij vnicuique hæredū pro portione hæreditaria antiqua [a] lege obligati ſunt. ¶ Sed ſi eis hæredibus omnem pecuniam exoluiſti, quibus nomen patris tui [b] teſtator [c] in diuiſione adſcripſerat, [d] doli mali exceptione [e] aduerſus alios agentes tueri te potes. PP. X. Kalen. Augu. Duobus & Aſpris Conſs.

Debitores.] CASVS. Si debitor vel creditor ita tam conceſſit, pluribus hæredibus relictis, inter hæredes pro portionibus hæreditarijs diuiditur actio, & pro portionibus hæreditarijs conditio competit. Si vero creditor nomen debitoris ſui vni hæredum prælegauit, & ille egerit, & exegerit: alij volentes agere, doli mali exceptione repellentur.

a Antiqua.] ſcilicet l. duodecim tabularum, vt ſupra, de pac. l. pacto, & ſi certum peta. l. j. & ſ. ſi vnus ex pluribus hæredibus, &c. l. j. & ſupra, famil. erciſcund. l. ea quæ.

b Patris tui.] id eſt patrem tuum debitorem: quia ſpecialiter quibuſdā voluit ita debitum reddi.

c Teſtator.] idemq́; creditor.

d Aſſcripſerat.] prælegando, ſicut econtra onus vni aſſcribere poteſt, vt ff. famil. erciſcun. l. ſi filia. §. Papinianus.

e Exceptione.] immo videtur, quòd ipſo iure ſit tutus. Primo quia illi quibus eſt nomen prælegatum, habent vtilem actionem ad ſolidum, vt ſ. de lega. l. ex legato nominis. ergo qui ei ſoluit, liberatur ab actione, & ſic ab obligatione in ſolidum. Secundo, quia qui voluntate creditoris alijs ſoluit, ipſi creditori ſoluiſſe videtur. & ſic ipſo iure liberatur, vt ff. de ſol. l. ſolutam, & l. vero procuratori, & l. diſpenſatori. Sed certe non eſt ita: nam licet ab vtili libereris ipſo iure, non tamen à directa, qua teneris alijs. Item illa. l. ſolutam, eſt intelligenda quando voluntate creditoris viuentis. Item videtur quod non poſſit vni hæredum prouidere in his quæ ſunt in dando, vt ff. de verb. obl. l. continuus. § fin. Sed ibi loquitur ſtipulando, hic prælegando: vel illud de rigore, hoc de æquitate.

Legatarij quibus nomen eſt p̄legatū, vtilē actionē habēt ad ſolidū.

Licet vnus ex fratribus ſuccumbat in iudicio, non præiudicat alteri fratri. Bal. Vel ſic. Exceptio rei iudicata non obſtat ei contra quem non eſt pronunciatum.

II. Idem A. Iulio.

Pro portione [f] tua quam domum ad te pertinere dicis, ſi iudicatum non eſt, actionem dirigere potes. Nam exceptio rei iudicatæ ei demum obſtat, vel ſucceſſoribus eius, inter quos cognitum † ſuper ea re & pronunciatum eſt. [g] PP. XV. Kalen. Martij, Antonino A. IIII. & Balbino Conſs.

† Concor. e. cum inter, poſt med. cum gl. ſup verbo, ad litigantes, extra de ſenten. & re iudic.

Pro portione.] CASVS. Duo habebant domum communem: contra vnum illorum pronunciatur: ſi

Dolus commiſſus in liberatione administrationis, vel in ipſa administratione, ſecundum ſecundam lecturam reddit pactum liberatorium ope exceptionis inutile. Vel ſic: Exceptio pacti dolo quæſiti, eliditur replicatione doli. Vel ſic: Generalis inquietatio ab ignorante facta, non porrigitur ad geſta per dolum. Baldus. Vel ſic: Aduerſus exceptionem pacti poteſt agens dolo inductus vti replicatione doli. hoc dicit ſecundum primam lecturam quæ verior eſt. Salt.

III. Idem A. Vitali.

Aduerſus † fratrē tuū quondam tutorem legitimum [h] tutelæ iudicio ſi expertus non es, propoſita actione conſiſte, nec timueris exceptionem pacti, [i] ſi in ea [k] fraudem dolumque admiſſum probare potes. [l] nam replicatio doli oppoſita bonæ fidei iudicium facit, [m] & commentum fraudis repellit. [n]

† Concor. glo. j. ante med. in c. j. extra de pact.

Diuturnus iudicij tractus peremptorias non excludit, ſed exceptio rei finita ſic, hoc dicit. Vel ſic. Defenſio peremptoriꝯ obijci poteſt vſque ad litis conteſtationem. hoc dicit cum gloſſ. Bald. Vel ſic: Cauſa nondum finita poteſt opponi exceptio peremptoria. Salicetus.

Aduerſus.] CASVS. Frater adminiſtrauit tutelam legitimā fratris tui, & ex mala adminiſtratione tenebatur ei in centum, dolo induxit eum, vt ei dimittat: ſi agat frater, alius excipiat de remiſſione, replicabit de dolo, id eſt, quod dolo īduxit eum ad remittendum. vel dic quòd commiſerat dolum in tutela. licet frater generaliter remittat ei adminiſtrationem tutelæ, non tamen videtur remiſiſſe dolum. prima poſitio verior eſt.

h Legitimum.] immo fiduciarium, vt inſtit. de fiduc. tute. per totum. Sed omnis fiduciarius eſt legitimus, ſed non conuertitur.

i Pacti.] tutor ille te induxit dolo ad remiſſionem faciendam: non potes ideo minus agere contra eum. & ſi excipiat de pacto, replicabis de dolo. Vel dic quòd dolum commiſerat in tutela, qui dolus non videtur generali remiſſione remitti, vt argu. ff. de libe. lega. l. Aurelio §. Caius. & ff. de pact. l. tres fratres. Nam & ſeruus quicquid quærit, domino quærit, nō tamen dolo, vt ff. de acquir. poſſ. l. quod ſeruus. Sed huic expoſitioni eſt argu. contra. ff. de pactis. l. ſi vnus. §. illud. Sed prima placet.

Caſum ponit dupliciter.

k Si in ea.] alias in eo, ſcilicet pacto, aliàs in ea, ſcilicet remiſſione, vel in ea, ſcilicet tutela.

l Probare potes.] qui enim dolum dicit &c. vt ff. de probatio. l. quoties. § qui dolo.

m Facit.] id eſt conuenit iudicio tutelæ, quod eſt bonæ fidei, opponi replicationem doli: ex quo eſt dolus commiſſus, & commentum fraudis repellit. vnde Ouidius:

Non faciunt molles ad fera bella manus. Verſus.

faciunt, id eſt conueniunt.

n Repellit.] quia metu, vel dolo, vel minor erat.

Cum

IIII. Imp. Alexander [illegible]

CVm nondum [a] finitam ſententia cauſam, ſed dilatam allegetis: non eſt dubium omnes integras defenſiones [b] vobis eſſe. PP. II. Non. Octob. Maximo. II. & Aeliano Conſs.

Quæ annua ſunt ad agẽdum, ſunt perpetua ad excipiendum. Bar. Bald. & Salicet.

V. [illegible] Diocletianus & Maximian. AA. & CC. [illegible]

LIcet { Vnde vi } interdictum [c] intra annum [d] locum habeat, tamen exceptione perpetua ſuccurri ei qui per vim expulſus poſt retinuit poſſeſsionem, auctoritate iuris manifeſtatur. S. Kalend. Maijs, Trallis AA. Conſs.

Replicatio & duplicatio non expirant tempore. Baldus. Vel ſic: Exceptio uel replicatio doli poteſt perpetuò contra pactum opponi. Sali.

VI. [illegible] AA. & CC. [illegible]

SI pactum [e] interceſſit, [f] in exceptione [g] ſine temporis præfinitione [h] de dolo replicare potes. [i] S. Kalendis Septembr. Viminatij. AA. Conſs.

Refutatio generalis per ſpecialem ſatisfactionem reſtringitur. Bald. Vel ſic: Pactum de non petendo ſimpliciter factum, reſtringitur ad quantitatem iam ſolutam. hoc dicit, & notabiliter Salicetus.

VII. [illegible] AA. & CC. [illegible]

SI ex maiore [k] debiti quantitate minor tibi ſoluta eſt, nec liberationem debitori tuo præſtitiſti: [l] petere quod non probatur redditum, contra exceptionem pacti replicatione tuam adiuuans intentionem, minimè prohiberis. S. II. Kalen. Mart. CC. Conſs.

Exceptio peremptoria poteſt opponi quandocunque, priuſquam feratur ſententia definitiua. Bal.

Caſum ponit. a CVm nondum.] Pone ſic caſum: Cœpi conuenire aliquem, & ſteti per aliquod tempus. in cauſa ſuperſedi per tres annos, & dicitur quòd iterum poſſum agere, & loquitur generaliter in reo & actore.

b Defenſiones.] peremptorias ſubaudi, niſi in caſibus: ſed dilatorias ante litem conteſtatam, vt hic, & ſupra, ſenten. reſcind. non poſſe. l. peremptorias, & ſupra, de probatio. l. exceptionem.

c LIcet vnde vi, interdictum.] Vnde vi, interdictũ intra annum datur, quando poſſeſſio ad violentum non peruenit, vt ff. de vi & vi arma. l. j. in principio, & ſupra vnde vi. l. ij. Sed non eſt ita in exceptione, quæ competit vim paſſo. Dic ergo caſum, quòd deiectus recuperauit incontinenti poſſeſſionẽ. licet habeat interdictum, vnde vi, intra annum pro damnis: pro poſſeſſione tamen habet exceptionem perpetuã, etiamſi rei vendicatione conueniatur: vt not. ſupra vnde vi l. ſi quis in tantam, vt ſic quòd huic expulſo licuit incontinenti recuperare, non ſit illius delicti impunitas. Hæc poſitio non placet Io. quia cum nullum detur tibi interdictum pro poſſeſſione: ergo nec mihi vlla exceptio. Pone ergo ſic: Expuliſti Titium qui mihi ceſſit interdictum, & omne ius ſuum. inde vi te deieci, poſſeſſionem non apprehendi, ago aduerſus te interdicto mihi ceſſo: excipis poſt annum, & perpetuo, cum alio poſſeſſorio poſſis à me, ſi tenerem, recuperare, ſcilicet ex ſecunda deiectione: licet ſi ex ſecunda expulſione ageres, tantum intra annum audieris. Tertij, vt B. dicunt, expuli te de fundo violenter: deinde ex interuallo tu expuliſti me, ſed poſſeſſionem non intraſti. ego vero eam retinui. agis contra me interdicto de priori expulſione. ego excipio de violentia quam ex interuallo intuliſti mihi. Et alij ſic ponũt, inuaſorem poſt annum poſſeſſionis æſtimationem, & cætera damna reſtituiſſe: certe non habet condictionem indebiti: licet ſi poſſideret, conueniri non poſſet. Vel dic quòd deiectus quoquo modo, etiam clam poſſeſſionem recuperauit, & conuenitur à deiectore interdicto vti poſſidetis, & perpetuo excipit: quia ſi agens poſſideret, interdicto vnde vi teneretur, niſi annus eſſet elapſus: multo magis per exceptionem poteſt ſe tueri, vt ff. de ſuperfic. l. j. §. quod autem ait prætor. Ex lege ergo iſta not. quæ annua ſunt ad agendum, perpetua ſunt ad excipiendum. P. Idem in doli exceptione: nam licet actio de dolo ſit biennalis, vt ſupra de dolo. l. penult. tamen exceptio eſt perpetua, vt ff. de excep. do. l. pure §. ſi. ſecus in replicatione: vt ff. de pecu. l. quæſitum §. fina. Cui. l. quæſitum, eſt contra. j. l. proxi. Sed ibi ſolues.

Caſum ponit multipliciter.

Annua ad agendũ, perpetua ſunt ad excipiẽdum.

d Intra annum.] nota, perpetua iura ſunt ad excipiendum, & temporalia ad agendum.

e SI pactum.] de non petendo.

f Interceſſit.] tribus modis pone caſum. Primo, debebas mihi decem. dolo extorſiſti à me pactum de non petendo: ſi excipias ex eo pacto perpetuo, replicabo etiã ſine præfinitione tẽporis, ſicut & olim actio ſine præfinitione temporis competebat. Sed hodie dices perpetuo, id eſt ad triginta annos. Nam tantum durat actio, ergo & tantundem replicatio, vt inſtit. de perpe. & tẽpo. actio. in princip. Secundo ſecundum B. ſic, feceram tibi pactum de non petendo: dolo extorſiſti de petendo. ſi replico ex eo, tu perpetuo replicabis, id eſt duplicabis, & ſic fuit pactum factum doloſe in exceptione, id eſt contra exceptionem. Sed huic eſt contra. ff. de pec. l. quæſitum. §. ſi. vbi replicatio eſt annua. ſed ibi eſt in litera, fortaſſis, ſecundum B. vnde perpetuo replicatur. & hoc ſecũdum vtramque expoſitionem. Vel ibi eſt replicatio, hic duplicatio: quæ eſt eiuſdẽ naturæ, cuius eſt exceptio, quæ perpetuo datur reo, vt ff. de except. do. l. pure. §. ſi. nam hæc duplicatio vt exceptio datur reo, vt inſti. de repli. in principio. Tertio ſic ſecundum Ioan. feci tibi pactum de non petendo: tu mihi poſtea de petendo: ſi excipias ex eo, replicabo de dolo. nam vbi alia quæcunque exceptio locum habet, & doli, vt ff. de exceptio. doli. l. ſecunda. §. & generaliter, niſi reuerentia perſonarum aliud ſuadeat, vt ff. de exceptio. do. l. apud. §. aduerſus.

Caſum ponit tripliciter.

g In exceptione.] ſcilicet quærenda ſecundum primũ, uel id eſt contra exceptionem, ſecundum utrunque caſum doloſe. uel, id eſt contra exceptionem, & non doloſe fuit factum pactum ſecundum tertium.

h Præfinitione.] bene dicitur, quod actio de dolo temporalis eſt ad agendum, perpetua ad excipiendum.

i Replicare potes.] proprie, ſecundum primum, & tertium: impropriè, id eſt duplicare ſecundum medium. Accurſius.

k SI ex maiore.] Cum decem deberes, ſoluiſti quinque, licet generale pactum de non petendo fecerim: credens nil plus mihi deberi, tamen agam: & ſi excipias, replicabo, ut infra de ſolutio. l. ſi inter, & ſupra, de tranſactionib. l. ſi quidem, & ſupra, de furt. l. poſt deciſionem, & ff. de condictio. indebi. l. fina. §. idem quæ ſijt. Sed certe immo uidetur in reſiduo non agi, ut ff. de re iudica. l. à diuo. §. ſi pignora, quæ eſt contra. ſed ibi lex præſumit remiſſionem reſidui.

Caſum ponit.

l Præſtitiſti.] ex certa ſcientia: liberaſti tamen quo ad uerba.

Præſcri-

P Ræſcriptionem.] CAS. Exceptio peremptoria, ſiue ante ſiue poſt proteſtatus fuerit quis ſe eã uelle opponere: ante ſententiam opponi debet, nõ poſt. Viui.

a Præſcriptionem.] id eſt exceptionem, ut pacti, uel rei iudicatæ, uel ſimilis.

VIII. Iidem AA. & CC. Auterio.

P Reſcriptionem [a] perẽptoriã, quam antè cõteſtari ſufficit, [b] omiſſam, priuſquam ſententia feratur, obijcere quandoque [c] licet. S XV. Kalendas Nouembr. CC. Coſs.

b Sufficit.] ex uolũtate non ex neceſſitate, ut ſubiicit, & ſupra de præſcri. longi tempo. l. emptor, & dixi ſupra ſentẽt. reſcind. non poſſ. l. peremptorias.

c Quandoque.] id eſt quandocunque.

S I quidem.] CAS. Aut reus certus eſt in nullo actori teneri, & actor deficiet ĩ ꝓbatione: aut certus quòd teneatur, aut dubius. primo caſu nulla exceptio reo eſt neceſſaria. ſecũdo de ea cogitet proponẽda, ſi quam habet. tertio caſu, ſi eſt peremptoria ab initio proponere poteſt: ſi ultra, fundata intentione actoris eam probet. & bene dixi, ſi ultra: quia non compellitur poſt litem conteſtatam proponere. Viuianus.

Iſta eſt difficilis lex, & quaſi difficilior in materia, nec reperitur utilior iſta. Si reus eſt certus quòd actor nõ poteſt probare, debet denegare, non excipere: ſed ſi dubitatur, poteſt utrũque cumulare, ſcilicet negando, & ſi probetur, excipiendo. h d. ſecundum Baldum. Vel ſic: Reo non expedit exceptionem opponere, ſi credit actorem non probare: aliàs debet exceptionem ſub conditione opponere, & poſt probatam intentionem actoris illam probare. Sal.

Reus ſi dicat ſe promiſiſſe ſub conditione, an debeat cõditionem probare, vel actor puritatẽ.

d Si quidem.] quid ſi lite conteſtata ponat actor in cauſa quòd reus promiſit ei. x. reus reſpondet ſe promiſiſſe, ſed ſub conditione, adiiciens non alio modo, vel non adiiciens: quæritur an reus uideatur confeſſus pure, niſi probet conditionem. an e contra uideatur negaſſe niſi actor probet puritatem vel conditionem extitiſſe? Et uidetur quòd reus ſit confeſſus, niſi probet conditionem. nã duo uidetur dixiſſe, ſcilicet ſe promiſiſſe, & ſub conditione promiſiſſe, ut & dicitur in arbitri præcepto qui præcipit pecuniam dari intra Kalendas: nam duo ſunt arbitri præcepta &c. ut ff. de arb. l. Celſus. §. 1. Vnũ ergo de iſtis eſt contra ſe, & ei habetur fides, ut ff. de interroga. act. l. de ætate. aliud pro ſe reo, ſcilicet conditio, & illi non habetur fides, ut ſ. de proba. l. exemplo, & in authen. de iureiuran. à mo præſt. §. 1. colla 5. Secũdo, quia ſic diximus in exceptione pacti, & ſimilibus, ꝙ ſi quis confitea tur ſe debere, ſed dicit factum pactũ de nõ petendo: ꝙ niſi probet pactum, condẽnatur, niſi præmittat negationem, ut nego me debere. ſed ſi apparuerit, dico pactum factũ, ut not. in hac. l. ſi quidẽ. & ſic intelligimus. ff. de exce. l. non utiq;. Tertio, quia ſi actor ponat de Sticho ſibi debito, & reus fateatur, ſed dicat de alio Sticho ſe ſenſiſſe, ſtamus dicto actoris, ut ff. de ver. obliga. l. inter ſtipulantem. § 1. Sed e contra uidetur negaſſe puritatem, niſi actor probet puritatem, vel conditionem extitiſſe. ſicut enim actor non uidetur in iudicium deduxiſſe quod non ſenſit, ſic nec reus videtur cõfiteri quod non ſenſit, ut ff. de excep. rei iudica. l. ſi ex teſtamento, in fi. quia non debent deterioris eſſe conditionis rei, ut ff. de regu. iur. l. fauorabiliores. Item in iudicio ſi quis loquitur ambigue, ſtamus ei dicto, ut ff. de iudi. l. ſi quis intentione. ſic ergo & hic. Sed ſi dubitetur cui ſit ſtandum, electioni rei ſtandum eſt. Tertio, ſi intelligatur ſeparata conditio & promiſſio, eadem ratione & locus. ergo hæc ſtipulatio, promittis dare decẽ hodie Romæ, cum ſimus Bononiæ: ualeret ratione promiſſionis quod eſt falſum: quia ſtipulatio talis nõ valet, ut inſti. de verb. oblig. §. loca. non ergo intelliguntur ſeparata. Quarto, qui conditionem apponit, in ipſa actionis natiuitate apponit, quaſi nec ſit nata actio. unde nec ceſſit nec venit dies ante conditionis euentum, ut ff. de verb. ſignific. l. cedere diem, & ſic aliud eſt quam in exceptione pacti, uel ſimili, quæ naſcitur poſt natiuitatem primæ actionis. Cum ergo dicit conditionaliter promiſi, vel ſub conditione: tale eſt ac ſi diceret, non confiteor actionem natam. Eodem modo ſi dicat, promiſi, ſed ſub conditione: idem eſt: quia quæ incontinenti dicuntur, uidentur ineſſe, ut ff. ſi cert. pet. l. lecta, & maxime ſi adiiciat, & non alio modo. Item expreſſum videtur, quia ſi decem ſtipulor pure, & tu reſpondes ſub conditione, nulla eſt ſtipulatio: quia non uideris reſpondere ad interrogata, ut ff. de verbo. oblig. l. j. §. ſi quis ſimpliciter, & inſtitu. de inu. ſtipu. §. præterea. De nouo ergo debet reſpondere, an pure promiſerit, cũ non uideatur promiſiſſe. Item ſi diceremus eſſe duo, ſcilicet purum & conditionalem: hoc non poteſt eſſe, niſi alternatiue. nam coniuncta ſcriptura, ſcilicet promiſi: ſed ſub conditione, faceret tñ ac ſi diceret, hoc aut illo modo promiſi, ut ff. de condit. & demonſtr. l. non ad ea. §. 1. Solu. uidetur diſtingui, an incõtinenti, aut poſt modicum tempus adiiciatur cõditio: ut primo caſu uideatur ineſſe, & ſecũdo non, ut j. de dona. quæ ſub modo. l. perfecta.

IX. Iidem AA. & CC. Mutiano.

S I quidem [d] intentionem actoris probatione deficere confidis, [e] nulla tibi defenſio [f] neceſſaria eſt. [g]

¶ Si verò de hac confitẽdo, [h] exceptione [†] te munitum aſſeueras, de hac tãtùm agi [i] conuenit. Nam ſi etiam de intentione dubitas: [k] habita exceptionis conteſtatione, [l] tunc demum [m] cum intentionem ſuam ſecundum aſſeuerationem ſuam petitor probauerit, [n] huic eſſe locum mõſtrari cõuenit. S.

De diſtinctione exceptionum, uide bonam gl. in ca. exceptionem, extra co. titu.

Stipulatio nõ cõmittitur, ſi ad interrogata nõ reſpondetur.

e Confidis.] quia dicit te ſibi teneri in decem, quod ſcis non eſſe uerum.

f Defenſio.] i. exceptio, dummodo non confitearis.

g Neceſſaria eſt.] niſi ut neges.

h Confitendo.] i. ſcis te ei teneri, vel credis.

i Agi.] i. cogitari. quia forte fecit pactum, vel ſoluiſti.

k Dubitas.] id eſt non es certus ſit ita vel non: cum forte contractus deſcendat à perſona patris. Collige ergo interrogatum non ſemper cogi dicere, credo: vel, non credo: quia poteſt dicere, dubito, ut & ſ. de condi. indebi. l. fi. & dixi. ſ. de iur. calum. l. 2. §. 1. Item & collige quòd ſemper debeat interrogari & reſpondere, ut ff. de interroga. actio. l. de ætate. §. nihil, quod tamen ex cauſa fieri debet, ut ff. de interroga. actio. l. pe. Nam ſi quæres à me, & ego dico quòd calumnioſe quæris, & tu dicas ꝙ calumnioſe dico, ſic in infinitum poſſet procedi, quod eſſe non debet.

Interrogatus non ſemper cogitur dicere credo: vel, non credo.

l Conteſtatione.] ab initio ſcilicet ex uoluntate, nõ ex neceſſitate, ſi eſt peremptoria. aliàs ex neceſſitate, ut ſ. l. proxi. & ſ. de proba. l. exceptionem. Sed nonne excipiendo confitetur? Reſpon. non, ut ff. de excep. l. non vtique, quod eſt uerum, quando primo nego: ſed ſi appareat me debere, tunc oppono exceptionem, & ſic hic intellige. l. prædictam, non utique.

Excipiẽs an uideatur confiteri.

ADDITIO. De iſto uideas per Bart. in l. non utique. ff. de except. & Dinum in cap. exceptionem, de regu. iu. lib. 6. & pleniſſime Abbatem in c. cum venerabilis, in 5. col. extra de exceptionibus.

m Demum.] ſed quia teſtes contra teſtes induci non poſſunt, cum iam didicit teſtificata: ſecurius eſt opponere eam & probare.

Cõcor. c. de teſtibus, eſt gl. ſup uerbo. publicatæ, extra de teſtibus.

n Probauerit.] poſt didicita. ergo demum poſt teſtificata probat reus exceptionem, & ſic eſt cõtra ſ. de proba. authen. at qui ſemel. Sed dic ut ibi in l. exceptionem, & facit ad l. ſ. de actio. & obligatio. l. negantes, &

de eden.l.qui accuſare.

a On exceptionibus. Muniant.] ut & inſtit. de re plica. & ff.eodem.l.2.§.illud.

b Eſenſiones.] Debitori factum pactum de non petendo, fideiuſſori parat exceptionem, niſi reus tunc mutauerit ſtatum ſuum: quia forte fuit deportatus. & intellige reſponſionem iſtam de except. cohęrēte rei, ut eſt de non petendo. de re iud. & non de illa q́ cohæret pſonę, ut eſt reſtitutio in integrum. Viu.

b Deſenſiones.] rei cohærentes, secus in pſonali, ut ff.e.l.exceptiones quæ pſonæ.

c Ad interceſſores.] ſi habeant contra reum regreſſum, nō aliter, ut ff. de pact.l. quod dictum.

d Extendi.] etiam inuito reo, ut ff. de fideiuſ.l.ſi ſtipulatus, & ff.eodē.l.omnes, & facit ad l.iſtam. ff. de fideiuſſorib. l. ex perſona, & inſtitu. de replica. §. fina. & ff. de re iudica.l.& ſi fideiuſſor.

e Manente.] quia ſi fiſco condemnatus eſſet in medietate bonorum, haberet exceptionem contra creditores.

f Statu.] ſed mutato ſtatu non competunt circa contractus, ut hic, & infra de fideiuſſ.l.1. ſed circa iudicia ſic: ut in eod.ti.l.ſi Lyſias, & ff.qui ſatiſd. cog. l. ſi deceſſerit, & l. ſeq.& ſi quis cautio: l.ſed & ſi quis.

III. Non. Nouembr. Burtadizi. CC.Coss.

Sicut reus iuuatur exceptionibus, ita actor replicationibus. Bald.

X. [illegible]

NOn exceptionibus actores, quibus reis auxilium tribuitur certis ex cauſis, ſed replicationibus ſuam intentionem, ſi quam habeāt, muniant. S.Kalendis Decembr. Nicomediæ.CC.Coss.

Defenſio rei competit fideiuſſori, niſi reus redimatur ab obligatione ꝑ mutationem ſtatus. Bald.

XI. [illegible]

DEſenſiones b ſiue exceptiones ad interceſſores c extendi, d quibus reus principalis integro manente e ſtatu f munitus eſt, conſtat.

Punitur temerarius aduocatus qui patrocinium præſtat de exceptione præpoſtera. Bal. Vel ſic: Dilatoria debet opponi ante litem conteſtatam, non poſtea: aliter opponens punitur. Salicetus.

XII. [illegible]

SI quis aduocatus inter g exordia litis h præter miſſam dilatoriam i præſcriptionem poſtea voluerit exercere, & ab huiuſmodi opitulatione ſūmotus, nihilo minus perſeueret, atque præpoſteræ defenſioni inſtiterit: vnius libræ auri condemnatione multetur. Dat. VII. Idus Mart. Antiochię, Iuliano. IIII. & Salluſtio Coss.

† aliàs dicitur auſpicia litis, vt in c. paſtoralis, in prin.cū gl.1. extra de cauſa poſſ.& ꝓprie.

g Iquis.] Aduocatus in initio litis dilatoriam non proponens exceptionem, ſi poſtea velit eā proponere, non audietur, & ſi inſtiterit ut audiatur: in vna libra auri condēnabitur. Vi.

h Dilatoriam.] quæ in initio erat opponenda, ut j.l.proxi. & ſ. de proba.l.exceptionem, & ſ. de procurato.l.ita demum &c.

i Præſcriptiones.] CASVS. Qui uolt recuſare iudicem, hoc faciat ante litem conteſtatā, poſtea non audietur. Viui.

k In principio.] vel ante dationem libelli, vel etiam poſt, ut ff.de iud. l. non uidetur, dummodo ante litem conteſtatam, ut hic, & ſ. de iuriſ.omnium iudi.l. nemo, & ff. de iudi.l. ſed & ſi ſuſceperit, in princi. Item hæc vera, quando ſciunt iudicem non competentem: aliàs ſi ignorant, quandocunque poſſunt opponere, ut ſ.ſi à nō competen.iud.l.ſi. Tu dicas ꝙ quando pars ſcit iudicē nō competentem, debet illam exceptionem opponere in principio, id eſt antequam ſit factus aliquis actus per quem videatur in iudicem conſentire, ut extra de re iudi.c. inter monaſterium, & ibi de hoc per canoniſtas. vnde ſi quis opponeret prius exceptionē contra perſonā actoris, vel contra libellū, vel procuratorē, nō poſſet poſtea opponere exceptionē iudicis incompetentis: quia uidetur eum dicere iudicem competentem ad cognoſcendum & pronunciādum ſuper dictis exceptionibus, & ideo iſta exceptio de incōpetēti iudice, debet præmitti, ita dicit Bar. hic, & in l. quidam conſulebat. ff de re iudi. verſic. quæro qń debet &c.

Exceptio non competētis iudicis quando debeat opponi.

Exceptio iudicis incompetentis, ante litem conteſtatam debet opponi. Vel ſic: Declinatoria iuriſdictionis, debet ante litem conteſtatam opponi & terminari. Bal.

XIII. [illegible]

PRæſcriptiones † fori in principio k litis à litigatoribus opponendas eſſe, legum decreuit auctoritas. Dat. V. Kalen. Septembris Rauennæ, Honorio X. & Theodoſio. VI. AA. Coss.

† Ex Co. Th. li.11. titul. 30.l. 65.

† Cōcor. extra de re iudi. c. cum inter monaſterium.

TITVLVS XXXVII.

DE LITIGIOSIS. [illegible]

Simplex denunciatio extra iudicium non tenet: vel quæ fit in iudicio, rem litigioſam non facit. Baldus Vel ſic: Venditio pignoris facta per creditorem, etiam ſi debitor contradicat, non facit rem litigioſam. Sal.

Quia genus exceptionis res litigioſas inducit, ideo de ea dicitur, vt ff. eodem.l.1. Et potes legere authent. ſuper ipſa rubri. ſecundum P. vel ſecundum Azo. ſuper l.1.

† Facit ad hunc titu. c.1. cū gl. extra de alien. iud. mu. cauſa.

I. [illegible]

CVm creditor pignus vendit, non poteſt videri litigioſæ rei emptio contrahi, etſi debitor i interdicat, ne venditio ꝑficiatur. PP. Kal. Maiis Apro & Maximo Coss.

Cum creditor.] CASVS. Dicit Imperator in hac.l. ꝙ creditor pignus vendens, nō videtur rem litigioſam vēdere: licet debitor denunciet ei ne uendat, vel emptori ne emat.

i Debitor.] ut & ſ. de debito.uēd.pig.imp. non pol.l.1. & 2. & de diſtra.pig.l.credi tor. 1. vel ſed ſi credi tor, ut ſ. ſi ant.cre di.l.ſin. vel quilibet alius: quia ſola denūciatio non facit rem litigioſam, ut ff. eodem.l.1. Et quia fit mentio litigioſæ rei, accipe authenti. litigioſæ, &c. quæ eſt ex cor. de litig. §.1.col.8.

IN AVTHEN. de litigioſis §.1 colla. viij. cō [illegible]

Hæc authentica definit quæ res eſt litigioſa. & res litigioſa eſt de cuius dominio quæſtio mouetur, iudiciaria conuentione coram ordinario vel delegato facta ſuper ea petitione. Bal.

LItigioſa res k eſt, de cuius dominio l cau-

Litigioſa res.] CASVS. Lex.C. facit mentionem de litigioſis. Iſta authenti. dicit quæ ſit res litigioſa. dic ergo ſic: Petij à te fundum: actionem meam in alium non debeo transferre, ſiue conueniam te coram iudice ordinario, ſiue impetraui reſcriptum ꝙ aliquis iudex cognoſcat inter me & te, & illud reſcriptum obtuli iudici delegato, & ipſe tibi.

k Litigioſa res.] mobilis vel immobilis, ut in cor. §. 1.

l Dominio.] vel quaſi dominio, ut per Publicianā, vel per

per aliquam vtilem rei vendicationem, quæ multę ſunt. vel confeſſoriam pro uſufructu, cum habeat inſtar proprietatiſ. forte ſecus quando de ſeruitute ruſtica agatur, hypothecaria, vel actione perſonali ſecundum quoſdam, ut in eodem corpore probatur. §. ad hæc autem. licet lex. 2. huius tituli videatur dicere contra de perſonali, ut ibi dices.

a Conuentione.] quę eſt ordinarius.

† Cōcor. glo. vnica in fi. in c. relatū, de offic. dele.

b Et iudici.] quādo eſt delegatus.

Lite pendente.] CASVS. Actor ſiue reali ſiue perſonali actione aliquē conueniat: res petitas à reo, & detentas, & acti. non ſolum in coniunctum non poteſt transferre, ſed neque in extraneos aliquo titulo vel donationis, vel venditionis: quod ſi fecerit reuocabitur, perinde ac ſi factum non fuiſſet, lite ſcilicet ſuo Marte currente. Vi.

† Ex Co. Th. li. 4. ti. e. l. vnica. Conuus.

c Lite pendente.] lite cōteſtata, vel nō, dummodo cauſa ſit mota in reali.

d Deductæ ſunt.] iure dominij, vel quaſi. nam actio in rem poteſt ce[d]i, ut ſ. de hæredi. vendi. l. fin. vel res, ut ſubiicit, ſi inducam in poſſeſſionem: licet alius, ſcilicet cōuētus poſſideat, ut dixi ſupra de diſtractio pigno. l. qui prędium, & ſic non loquitur de perſonali actione hæc lex, cum illa non poſſit fieri litigioſa, ut uidetur dicere authenti. litig oſa. Vel dic actiones, ſcilicet perſonales, vel res quando agitur in rē, ut ff. de actio. & obliga. l. actio in perſonam. nam hæc lex & ſequens de perſonali dicunt. Et nota. ſecundum Plac. quantum de perſonali corrigitur per authenticam, ego puto non corrigi, ſed tantum plus exigi in perſonali, quòd ſit iudicium motum lite conteſtata, ut hac lege dicitur.

† Cōcor. cum hac l. c. 2. cum gloſ. ſuper verbo, ſan ctiones, extra de alie. iudi. mutand. cauſa fac.

e In coniūctam.] de qua magis videbatur, ut ar. ſ. de cōtrahenda emptio l. dudum.

f Contractibus.] niſi in caſibus, ut ī. l. proxi. & l. fi.

g Actore liceat.] nec à reo, ut & infra eodem. l. fi. & ff. de ali. iudi. mu. l. fin. & ff. famil. erciſc. l. alienationes, & ff. de iure fiſ. l. res quæ. Sed contra ſ. de peti. hære. l. fi. §. 1. & 2 & 3 ſed illa fiunt ex neceſſitate. Item contra. ſ. de præſcrip. lon. tempo. l. 1. Sol. ut ibi in prin. dixi.

h Peragenda.] redhibetur enim rem alienanti hodie, ut

ſa mouetur inter poſſeſſorem & petitorem, iudiciaria conuentione,[a] vel precibus principi oblatis,[†] & iudici[b] inſinuatis, & per eum futuro reo cognitis.

Actio mota in iudicio lite pendente, in alium non poteſt transferri, & per iſtam ceſſionem inutilem non videtur cedens renunciare liti motæ. Baldus. Vel ſic. Pendente lite, res vel actionis non poteſt fieri alienatio, quæ ſi ſit facta litigioſa. Sal.

II. Imp. Conſtantinus A. ad prou. nciales.

Lite pendente[c] actiones quæ in iudicium deductæ ſunt,[d] vel res pro quibus actor à reo detentis intendit, in coniunctā[e] perſonam vel extraneam, donationibus, vel emptionibus, vel quibuslibet aliis contractibus[f] minime transferri ab eodem actore liceat:[g] tanquam ſi nihil factū ſit, lite nihilo minus peragenda.[h] Dat. Kalen. Martii, Baſſo & Ablabio Coſs.

Vbi legatur res quæ alienari nō pōt propter iudicium præcedens, debetur æſtimatio. hoc dicit. Iſta lex corrigitur per ſeq. & l. ſequens corrigitur per authent. nunc ſi hæres Bal.

III. Imppp. Gratianus, Valentinianus, & Theodoſius AAA. Tatiano P. P.

QVicunque rem litigioſā, vel ambiguū[i] chirographū,[†] qđlibet denique mobile vel immobile fiſco noſtro, vel potentiori, ſeu aliis perſo-

A infra eo. l. fi. & ſic eſt contra ſupra ne lice. po. l. 1. ſed ibi non erat litigioſa, & cedebatur in potentiorem ratione officii: ſed titul. de ali. iudic. ratione alterius potentiæ. Item quod hic nō patitur damnum, fallit in caſu vbi tenetur in duplum, ut ī. eodem. l. finali. Item hodie patitur quilibet pœnā, ut infra eodem. l. finali. Ac.

Vicūq.] CASVS. Si rē vel quantitatem quā in litem quis deduxerit, mihi legauerit, vel fiſco, vel potentiori, vel act. ali quam, hæres æſtimationem dabit mihi illius rei. in ſecundo caſu act. ſuo periculo manebit, & pecu. mihi reddet, quam eſſem habiturus ſi eā mouiſſem & obtinuiſſem.

i Ambiguum] i. litigioſum.

k Per hæreditatē.] ſcilicet per fideicōmiſſum relictam, non directo: quia tunc non poſſet habere locum exceptio. vel dic ex certa re, ut dixi ſupra de hære. inſtit. l. quoties.

l Præſtandæ.] ab hęredibus. Sed contra infra codē. l. fi. Sol. hæc per illam, & illa per authen. nunc ſi hæres, corrigitur.

CEnſemus] CASVS. Si rem de qua inter me & te eſt controuerſia, tu conuentus alii dones, vel vendas, aut emptor ſcit eam litigioſam, & tibi reſtituet, & precium fiſco refundet, & tu eādem quantitatem dabis fiſco, neq; precium quod dedit tibi, retinebis, ne in lucro propter dolum tuum inueniaris. ſi ignoret, rem reſtituet, & precium recuperabit, & tertiam partem æſtimationis rei, ut ſi valeat triginta, habebit decem, & duas partes æſtimationis dabit fiſco ſm quoſdam, licet hoc non dicat. Alij quod in ſolidum precium præter tertiam, quam dabit emptori, quia ipſum non certificauit. ſed non aperit qua actione aget emptor hoc caſu: tu dic in factum, vel dic ex hac lege, & hoc in prima & ſecunda. Si vero dones tehabebis rem: & ſi donatarius ſciuit, ſic punietur ut emptor qui ſciuit, ſcilicet ut habeat tertiam partem æſtimationis, & hoc in tertia. Si quæ autem inſtrumenta ſuper hoc fiant, nullam obtineant firmitatem, & hoc in quarta. Hæc quæ dicta ſunt, fallunt in ante donatione propter nuptias, vel dotis, vel tranſact. vel donationis factæ per commu-

nis in teſtamēto ſiue codicillo legauerit, fideive cōmiſerit, aut per hæreditatē[k] reliquerit: nullam ſi ſcus noſter vel alia perſona licentiam habeat iurgiorum, nec iudicium ſubeat: ſed æſtimatio eius litis ineatur, præſtanda[l] his quibus actiones vel

B res litigioſæ relictæ ſunt. Eandem litem ipſi hæredes peragant, ſuarū actionum periculo ea quæ litigioſa fuerant relicta, uendicantes.

¶ Quod & de chirographis placet, ut hæredes relictorum fiſco vel aliis perſonis præſentem pecuniā numerent, & iudicio eos quos obnoxios exiſtimāt, perſequātur. Dat. XV. Kalendas Iul. Theſſalonicæ.

C Item rurſus Conſtantino po. XIII. Kalen. Ianuarias Gratiano. V. & Theodoſio AA. Coſs.

Iſta lex imponit pœnam rem litigioſam ſcienter recipienti, & hoc dicit: Alienans rem litigioſam vel actionem punitur in ſimplum. & eadem pœna punitur accipiens ſcienter fallit in caſibus in hac l. poſitis. Baldus. Vel ſic: Emēs ſcienter rem litigioſam, tenetur illam reſtituere, nec precium repetit, ſed illud & tātundem venditor fiſco ſoluit: emens verò ignoranter, precium repetit, & vltra illud tertiam partem, alienatione irrita remanente. Sal.

D IIII. Imp. [illegible]

CEnſemus,[†] ut ſi quis

Tenorē huius l. ponit glo. in c. eccleſia ſanct. Mariæ. 2. extra ut lit. penden.

diuidun. ſiue famil. erciſcundæ, uel trãſact. vel legati. & hoc in quinta.

a Vel actiones]ut actor.

b Vel res.]vt reus.

c Vitio.] ut obijciatur exceptio ementi ſi petat, vel creditori cui eſſet obligata, cum eſſet res litigioſa, ut ff. codé. l.1.& ff. quæ res pig. obligari poſſunt. l. 1.§.finali. Item & alia pœna eſt, quam dicit hæc lex.

ſi uendidit, punitur, ut dixi in reo. ſi donauit, æſtimabitur reo actio: & procedit poſtea ſicut diximus habita diſtinctione tranſtulerit in ignorantem, uel ſcientem.

l Tranſactionis.]cum tranſigo cum eo inter quem & me res poſita eſt in litigio, ſecundum Ioann. Alii dicũt etiam ſi cum alio, cum quo etiam de eadem re habeo cõtrouerſiam. Accur.

lite pendente vel actiones [a] vel res [b] quas poſſidet, ad alium quendam tranſtulerit, ſiue ſcienté, ſiue ignoranté, vitio [c] litigioſi ꝯtractus ſubiacere: diſtinctione quadã inter contrahentes obſeruanda, vt ſi quis [d] ſciens, vel ad venditiones, [e] vel ad donationes, ſeu ad alios contractus acceſſerit, cognoſcat ſe compellendum non tantũ ré redhibere, [f] ſed etiam precio eius priuari, [g] non vt lucro cedat ei qui rem alienauit, ſed vt etiam alia tanta quantitas ab eo fiſci iuribus inſeratur.

¶ Sin autem ignorãs rem litigioſam emerit, uel per aliam ſpeciem [h] contractus eam acceperit: tunc irrita rei alienatiõe facta, preciũ cum alia tertia parte recipiat. [i] Iuſtum eſt etenim propter doloſam mentem, & abſconditam machinationem, cum nõ emptori manifeſtauerit ré in iudiciũ deductam fuiſſe: in tertia parte precij (ſicut iã ẽt diſpoſuimus) eum puniri: Tali videlicet pœna non ſolum in alijs contractibus, verumetiã in donationibus porrigenda: vt vera æſtimatione facta, cum precij datio non eſt, rem ad alium transferens, mulctetur: [k] omnibus inſtrumentis, quæ ſuper hoc conficiuntur, nullam vim obtinentibus: exceptis videlicet huius ſanctionis diſpoſitione his, qui vel dotis nomine, vel ante nuptias donationis, vel tranſactionis, [l] aut diuiſionis [m] rerum hæreditariarũ factæ, vel per legati, [n] vel per fideicommiſſi cauſam tales res vel actiones dederint, vel acceperint. Dat. XV. Kalen. Nouembr. Conſtantinopoli poſt conſulat. Lãpadij & Oreſtis. VV.CC. anno ſecundo.

IN AVTH. de litigioſis §.& hoc autem præſenti, coll. viij. conſti. viij.

Hodie res litigioſa legata, ſolùm debetur litis euentus: ideo hæres cauſam proſequitur & ſecundum euentum aut res debebitur, aut nihil. Salic.

NVnc ſi hæres [o] in lite victor extiterit, rẽ ipſam cuius dominus eſſe apparet, [p] legatario præſtet: qui nihil conſequitur, ſi victus fuerit hæres, cum litis euẽtus ei videatur relict⁹. Igitur liti adeſſe poteſt, ne colludatur.

d Si quis.]emptor.

e Ad venditiones] ſcilicet emendo: ſic enim emptor ad uéditioné, donatarius ad donationem dicitur accedere. Hæc enim ſcientiæ diſtinctio & ignorantiæ, in emptore, & in quolibet acceptore fit, ut in cor. §. 1. col.8 nó in donatore: illum enim certum eſt ſcire, ſecundum Azo. argumé. ſupra de reſcin.ven. l.quiſquis: emptoré tamé in dubio præſumo ignorare, ut ff. de probat. l. verius.

f Redhibere.]ideſt reddere, ut & ſupra eodé.l. 2. eius enim conditio, cum quo acceptum eſt iudicium, deterior fieri non debet, vt ff. eodem.l.finali.

g Priuari.] ut ſupra de præſcrip. 30. anno.l.1.in fine.

h Vel per aliam ſpeciem.] ut permutationis: nam de donationibus poſtea dicit.

i Recipiat.] ſcilicet emptor bonæ fidei. Sed an punitur venditor in plus? Quidam quod non, cũ hoc lex non dicat. argumen ff. de pœnis. l. interpretatione. Alij in alias duas partes, & eas dicunt dari fiſco. Tertij dicunt in ſolido precio fiſco damnandum præter hanc tertiam, quia emptorem bonæ fidei decepit. Sed uidetur etiam duplum emptori dari, ut ff. eod. l. finali, quæ eſt contra. Solu. ibi ſpeciale: quia dedicando etiam potentiorem oppoſuit aduerſariũ. Sed quibus actionibus aget emptor ad hoc, uel venditor ad rem? Reſpon. conditione ex hac l. uel actione in factum. Quod autem fiſco erit dandum, quilibet poterit deferre, ut ff. de iure fiſ. l. 1.

k Transferés mulctetur.] ſcilicet donator, & re habeat rem. In donatario non diſtinguitur ſciat uel ignoret, ut ſic tertiam æſtimationis habeat, quando ignorauit. Et nota quòd hæc lex tantum de reo alienante uidetur dicere, cum de poſſidente, & rem tradente, & retinente dicat. Sed idem dicas de actore: quia & ipſe rem uel actionem poteſt alienare, dando, vel uendẽdo. Nam

m Diuiſionis.] cũ duo cohæredes diuiderẽt hæreditatem. nam licet de omnibus ſit lis, poterit tamen cedi ab uno in alium.

n Per legati.]põt ergo legari res litigioſa. nec obſtat quod nõ eſt eius commercium, id eſt non poteſt duci in contractum, ut ff. quæ res obliga. poſſunt. l. 1. §. finali, & ſupra eodem. l.2. quę ſunt contra, quod verũ eſt, niſi in caſibus exceptis: ut hic. Alij dicunt quod illa ſupra eodem. l.2 loquitur in actore: hæc in reo. & quod dicit hic in principio, vel actiones, dicunt de duplicibus dici iudicijs, ubi uterque eſt actor & reus. quod non placet. Item uidetur quod ipſa actio litigioſa detur legatario per hanc. l. & ſic eſt contra ſupra eodem. l. quicũque. Solu. hæc ſecundum illam, ut & hic hæres æſtimationem præſtet. & ſic utraque per authen. nũc ſi, corrigatur. Alij quod non erat litigioſa apud teſtatorem, ſed cœpit eſſe apud hæredem. Alij quod hæc de reo, illa de actore. Tu dic quod hæc illam corrigat, & hæc per authenti. ſtatim corrigitur. & ſic eſt triplex ius circa legata.

Litigioſa res legari poteſt.

[Sequitur authen. Nunc ſi hæres.] quæ eſt in corpore, eodem. §. & hoc autem præſenti, coll. 8. & legunt quidã eam ſuper l. quicunque.

NVnc ſi hæres.] . . . Authen. corrigit legem illam, quicunque. quia lex illa dicit quòd hæres debet ſoluere pecuniam legatarijs, & agere ſuo periculo. authenti. dicit quod aget hæres: ſi uincat, rem reſtituet legatarijs: ſi nihil cõſequutus per illas actiones, nihil tenetur dare legatarijs. Vi.

o Nunc ſi hæres.] olim dabatur æſtimatio per. l. quicũque, poſtea cedebatur ei actio cum ſuo periculo per. l. fi. ſed hodie agit hæres periculo legatarij, ut hic.

p Dominus eſſe apparet.] ſed quomodo, cum recta via, tranſeat ad legatarium, ut ff. de fur. l. à Titio? Reſpon. dic eſſe, id eſt fuiſſe, ſcilicet teſtatoris. Vel dic ré illã debitam

Litigioſa re legata, cuius ſumptibus hę res pro illa litigabit.

tam teſtatori actione perſonali. vnde ſi nunc vincat hæ A res, ſiet dominus, & legatario dabit. Sed cuius ſumptibus litigabit hæres? Reſpon. poteſt diſtingui an cum legabatur, cauſa iam erat litigioſa, & tunc ſumptibus hæredis, ut ff. de legat. 1. l. cum ſeruus. aut poſtea cœpit viuo uel mortuo teſtatore: & tunc ſumptibus legatarij, ut ff. de leg. 1. l. ſeruus legatus, niſi poſtquam cœpit hæres eſſe in mora. argu. ff. de lega. 1. l. cum res, & potes hic diſtinguere vt ſupra ne lic. poteſt. l. 1. diſtinxi.

DE CONTRAhenda & committenda ſtipulatione.

Continuatio.

Expediuimus de exceptionibus quæ adiuuant reos: reſtat vt loquamur de ſolutionibus, quæ prorſus liberant. Et quia ſoluitur duobus modis: naturaliter ſcilicet per numerationem & non naturaliter, ut per nouationem: dicamus de nouationibus. Et quia nouatio & delegatio fiunt per ſtipulationẽ, ponamus de contrahendis ſtipulationibus. Et quia ſtipulatio quandoque ſimul contrahitur & committitur: quandoque contrahitur tantum, ſed committitur dudum poſtea, & quandoque etiam nunquam committitur, puta deficiente conditione, audiamus de contrahenda & committenda ſtipulatione. Accur.

Diocl.

TITVLVS XXXVIII.

DE CONTRAHENDA & committenda ſtipulatione.

Per epiſtolam probatur actus, qui in ea commemoratur, qui etiam præſumitur ſolenniter celebratus. Bal.

I. Impera. Seuerus & Antoni nus AA. ...

Licet epiſtolæ [a] quam libello [b] inſeruiſti, additũ non ſit ſtipulatum [c] eſſe eum cui cauebatur: tamen ſi res [d] inter præſentes [e] geſta eſt, credendum eſt præcedentem ſtipulationem [f] vocẽ ſpõdentis ſubſecutam [g] eſſe. Accepta. XVII. Kalendas Maii, Seuero. III. & Victorino Conſs.

Pater ſtipulando filio, uidetur ſtipulari ſibiipſi Bald.

II. Iidem AA. Petronio.

SI filiæ tuæ, quam in poteſtate habebas, pecuniam [h] dari ſtipulatus es: paratam [i] obligationem exercere non prohiberis. PP. Non. Nou. Fauſtino, & Rufino Conſs.

Stipulatio directa in perſonam abſentis, nihil valet: ſed quæritur obligatio ſtipulanti: & ſi talis abſens exigit, ſtipulanti reſtituit. h. d. Vel ſic: Vbi ſtipulatio eſt inutilis, agitur ex numeratione. Iaco. But. Vel ſic: Cũ duo cõtractus vniuntur, vnus utilis, alter inutilis: agitur ex vtili. Bal. Vel ſic: Alteri ſtipulari nemo poteſt: & qui pecuniam alterius exigit, negotiorum geſtorum actione tenetur. Bar.

III. Impe... Hastiano.

SI cum pecuniam tuam crederes [k] accommodato nomine Iuliani, ſtipulatio in perſonam eius abſentis directa eſt: [l] cum nihil ſit actum ea verborũ conceptione, [m] intelligis ſuperfuiſſe tibi rei contractæ obligationem. [n] ac præterea ſi pecuniam à debitore tuo Iulianus exegerit, [o] eamque ſolutionem ratã [p] habuiſti: habes aduerſus eum negociorũ geſtorum [q] actionem. PP. VI. Kalendas Mart. Præ...

Licet. CASVS. Tibi miſi epiſtolam in hũc modum: Scias me redditurum tibi centũ, quæ tibi promiſi cum eſſemus præſentes Bonon. an præſumatur per hanc epiſtolã me tibi præſenti promiſiſſe centum, & ſtipulationem interueniſſe, ut ex ea agere poſſis, quæritur? & dicitur quòd ſic. Vel dic caſum aliter vt in gloſ.

a Licet epiſtolæ.] hic cũ abſens eſſet, ita ſuo amico ſcripſit: Scias me tibi redditurum centum quæ tibi promiſi cum præſentes eſſemus Bononię præſumitur enim q ſtipulatio legitima interceſſerit Bononiæ.

ADDITIO. Materiam iſtius. l. plene examinat Bart. in. l. 1. ſupra de vſuris, & in. l. ſciendum. ff. de verb. obli.

b Libello.] precum porrectarum principi.

c Stipulatum.] id eſt interrogaſſe promittis.

Epiſtolæ præſentibus mitti non ſolẽt.

d Tamen ſi res.] i. ſtipulatio. nõ dico epiſtolæ miſſio. quis enim cum coram eſt, epiſtolam mittit?

e Inter præſentes.] quod præſumitur, vt infra eodem. l. penulti. & inſtit. de fideiuſſo. §. fina. & de inuti. ſtipu. §. ſi ſcriptum, & ff. de verb. oblig. l. ſciendum, & l. Titia. §. penulti. niſi contra probetur, vt ff. de pactis. l. iuriſgentium. §. quod fere.

f Stipulationem.] id eſt interrogationem quæ præſumitur interceſſiſſe, ut dixi.

g Subſecutã.] i. uox promittentis eſt ſecuta uocẽ interrogantis: quod eſt neceſſe, ut inſtit. de uerb. obli. in prin. & facit ut fides epiſtolæ habeatur, ut ff. depoſi. l. Publia.

h Si filiæ.] CASVS. Si pater filiæ in poteſtate conſtitutæ aliquid ſtipulatus fuerit: an illud petere poſſit ſibi obligatione quæſita, quæritur? Et dicitur quod ſic. Vi.

h Pecuniam.] ſecus in facto, quia tunc non ualet, ut ff. eodem. l. quod dicitur.

i Paratam.] tibi patri, ut hic, & inſti. de inuti. ſtipu. §. ei vero qui, & ff. e. l. eum qui. §. qui ſibi, & l. dominus ſeruo, & ff. de pactis. l. & hæredi. §. nos autem, & hoc in profectitiis, uel aliis quæ ei quæruntur: aliàs ipſi filię per patrem utilis quęritur actio. ff. de verbo. oblig. l. quodcunque. §. ſi quis ita.

k Si cum pecuniam tuam.] CASVS. Mutuaui tibi pecuniam, & ſtipulatus ſum eã reddi Titio. nõ ualet ſtipulatio. & ſi Titius de facto egit, & exegerit, act. negotiorum geſtorum habẽdo ratam ſolutionẽ pecuniæ, à Titio recuperabo. Viui.

k Crederes.] tuo nomine, non Iuliani: aliàs quæritur ei actio, ut ff. ſi certum peta. l. certi condictio. §. ſi nummos, & ſ. ſi cer peta. l. ſi abſentis.

l Directa eſt.] Nota quòd hic tenuit obligatio contracta re, non verbis: & præterea aut conſiſtit in dando, aut in faciendo. ſi in dando, valet: ſi in faciendo, non valet.

m Conceptione.] quia alteri ſtipulari nemo poteſt, ut ff. eod. l. ſtipulatio iſta. §. alteri, & ſ. ti. tu. 1. l. 3. & fin.

n Obligationem.] bona eſt ratio: nã quia defecit ex ſtipulatu, remanet ex numeratione, ut ſic duo contractus interueniãt, vnus utilis, alter inutilis, ut ff. ſi certum petatur. l. certi condictio. §. quoniam. ſi autem ſtipulatio teneret, quia ſibi eſſet ſtipulatus. non poſſet agi ex numeratione, ut ff. de nouatio. l. ſi ita, in fine. & l. ſeq.

o Exegerit.] ſcilicet de facto. de iure non potuit.

p Ratam habuiſti.] ſed ad quid exigitur in ea ratihabitio, cum ei fuerim ſtipulatus, ut argumen. ff. de ſolu. l. uero? Reſpond. ideo, quia perſona Iuliani non ad ſolutionẽ, ſed ad obligationẽ fuit appoſita: quod fieri non potuit: quare ſecus eſſet in adiecto, ut ff. de uerborum obligationi. l. eum qui. §. qui ſibi, & l. ſi ita ſtipulatus fuero, ſi Titius. §. Chryſogonus. ſed e contra quomodo habeo ratum non meo nomine geſtum? Reſpon. dic quòd Iulianus nomine meo exegit: aliàs non, niſi debitor non eſſet ſoluẽdo. Vel dic haberi ratum factum debitoris ſoluentis qui ad utilitatem creditoris ſoluebat, non Iuliani recipientis: quo facto debitor liberatur. ſicq; in ſubſidium contra Iulianum agitur. non ergo habeo ratũ in ſubſidium, ſed ex ratihabitione deficit actio. & ſic contra Iulianum in ſubſidium datur.

q Negotiorum geſtorũ.] ut & ſ. de neg. geſt. l. ſi pecunia. Sed certè immo mandati, ut ff. de regulis iuris. l. ſemper qui non. Sed ſolue, ibi fuerat prius mandatum & mandatum recuſatum, & poſtea acceptum, & ratum habitũ at ubi nullum fuit mandatum, non poteſt dari mãdati, ut ff. manda. l. ex mandato, in fi. ſed negotiorum geſtorum, ut hic, & ff. de negotiis geſtis. l.

Mandati actio non datur, ubi nullũ fuit mãdatũ.

ſente & Extricato Coſs.

Qui ſtipulatur cum moritur ei cui velit dari: ſibi & heredi ſuo intelligitur ſtipulari. hoc d. & non eſt alibi ſecundum Bal. Vel ſic: Si mulier ſtipuletur reddi ſibi dotem ſuam cui relinquet, nihil diſponendo: videtur ſibi ſeu heredi ſuo ſtipulari, ſecundum Salic.

IIII. Imp. Alexander Auguſtus Sab....

SEcundũ reſponſum [a] Domitij Vlpiani pręfecti annonæ iuriſconſulti amici mei, ea quæ ſtipulata eſt cum moreretur, partem dimidiam dotis cui velit relinquere: reddi ſibi cum moreretur, eã partem dotis ſtipulata videtur. PP. II. Kal. April. Alexandro A. Cos.

Iſta eſt ſolennis lex, & habet duas lecturas, & vnaquaque eſt vera. Pœnalis ſtipulatio ſi nudo pacto ſubijcitur per litis conteſtationem eius conſiſtit conditio, & ſequitur condemnatio. hoc d. Vel ſic ſecundam vnam lecturam: Vbi ſtipulatio incipit a præcedenti facto pactionis nudæ, conuincitur litis conteſtatione ſuper pactione nuda: vel ſecundum aliam lecturam ſuper conditionali, vel per interpellationem factam ſuper pactione. Baldus. Vel ſic: Ex nuda conuentione non datur actio, ſed lite ſuper ea mota, licet de facto committitur ſequens pœnalis ſtipulatio. Salic.

V. Impp. Dioclet. & Maxim. AA. & CC. Iſidoræ.

NVda pollicitatione [b] ſecũdum ea quæ ſæpe [d] conſtituta ſunt, ad præſtanda ea quæ promiſerat, vrgeri quenquã non ſemper [e] iura permittũt. Verum quoniam prætere [f] ſi contra pactum fecerit, quanti ea res [g] eſt, dari tibi ſtipulanti aduerſarium tuũ promiſiſſe proponas: huiuſmodi etiam obligationis [h] poſt motã litem [i] extitiſſe [k] conditionẽ, & eius [l] ſummę [m] quæ in hac quoque ſtipulatione cõtinetur, petitioni locum factum eſſe conuenit. S. V. Kal. Decemb. AA. Coſs.

Promiſſum ſolẽniter ex cauſa trãſactionis ſi eſt certum, petitur per certi condictionem: ſed incertum petitur per actionem ex ſtipulatu. Bal.

VI. Iidem AA. & CC. Eroſio.

SCire debuiſti, quæ ſub tranſactione dari pla-

Pomponius. l. in fi. Item not. hanc l. quod volui, non potui: & quod potui, nolui. ſ. cum tacere adiectum. ſic ſupra ſi quis al. vel ſibi. l. multum intereſt.

Caſus. Ecundum reſponſum Domitii.] Stipulata fuit mulier à marito dimidiam dotis reddi cum moritur cui voluerit relinquere, valet, & ſibi ſtipulata videtur: & ſic hæres aget, vt & ff. de iu. do. l. ſi mulier. facit ad l. iſtã l. etiam, in eo titu.

Videtur]& ſic tenet ſtipulatio.

Vda pollicitatione.] alias ſtipulatione. i. nudo pacto, quod multis veſtitur [f] modis: vt dixi ſupra de pact. l. legem. Acc.

al. naſcitur.

Caſum ponit. Sæpe.] ut dicta. l. legẽ, & ſupra loca. l. ſi tibi, & ff. de pac. l. iuriſgentium. §. quinimmo. & dic caſum quòd conuenimus de permutando: & ſi non dares quod ex pmutatione dare debes, per ſtipulationem promiſiſti quanti mea intereſſet: non das, ago ad pœnam: & lite conteſtata in ea, committetur pęna. uel ſecundum Ioan. ago de facto ex naturali obligatione, ut des: quia de iure non poſſum litem in ea de facto conteſtari: ſtatim cõmittitur & petitur pœna. Accurſius.

Nõ ſemper.] quia quandoque ſic: ut not. dicta. l legem.

Præterea.] id eſt præter id quod nudo pacto promiſit.

Res.] id eſt uerũ & commune intereſſe, ut & ff. de uerborum ſignificatione. l. hæc uerba.

Obligationis.] ſ. ortæ ex ſtipulatione. Azo. quaſi dicat, non ſolum ſi contineret hæc ſecunda pactio certũ, ſed etiam nunc cum continet incertum. vel, id eſt non ſolum cum præcederet veſtita, ſed etiam nunc cum præceſſit nuda, committitur hæc ſecunda litis conteſtato, ſecundum vtrumq; intellectum. Vel, id eſt non ſolum ſi incępiſſet à conditione, & deſiiſſet iam poſſe dari, vel fieri, ſed etiam nunc cum præceſſit pactio nuda. hæc tamen non ſic placet. media placet. Et quod ſubiicit, etiã eius ſummæ &c. quaſi dicat, non tantum quando eſſet certa, ſed etiam tunc quando incerta. Acc.

Poſt motam litem.] Sed quomodo lis ſuper eo cuius nomine non eſt actio, conteſtari potuit, ut arg. ff. de nego. geſt. l. ſi pupilli. §. ſi. ſiue dicas ſuper nuda obligatione, ſiue ſuper veſtita, cum nondum extiterit conditio? Reſpon. ſecundum Io. ſuper nuda fiat petitio & conteſtatio de facto, quæ licet nullum habeat effectum quantum ad hoc ut ex ea fiat condemnatio, immo abſolutio quaſi ex inepta actione, valet tamen quantum ad committendam pœnam. ſic & ff. de verbo. oblig. l. ſi Titius, ac ſi ita promiſiſſet, dabo cum petieris à me: & ſi non, promitto decem. nam & hæc petitio operabitur commiſſionem pœnæ, ut ff. de verbo. obliga. l. ſi decem cum petiero. Et ſi quæras, qualiter de calumnia iurat actor? Reſpon. non iurat: quia non procedit actio, vel iurat q non facit animo calumniandi, & verum iurat. ſic & ff. de nego. geſt. l. at qui natura. §. cum me. Nec mireris agi ex naturali obligatione: quoniam ſecundum B. ex ea datur actio, licet non habeat effectum, ut ff. de fideiuſſ. l. fideiuſſor obligari. §. ſi fideiuſſor, & ſecundũ hæc non obſtat oppoſitio. nulla eſt mora, ubi nulla petitio. & ſic non cõmittitur pœna, ut ff. de re. iur. l. nulla, & ff. eod. l. ſi pupillus, quia hic fuit petitio, vt dixi. Vel reſpond. quod non agitur ad pœnam propter moram, ſed quia extitit conditio ſtipulationis pœnalis, quam vult lex extare cũ de facto ſit conteſtatio litis. Alii dicunt moueri litem ſuper pœna, & ante exordium non eſt commiſſa: ſed in ipſius exordio committitur. ſic & ff. eod. l. ſi Titius. ſic etiam cum quis litem cõteſtatur in actione pro ſocio, ſoluitur ſocietas, & incipit illa actio cõpetere, ut ff. pro ſocio. l. actione, in pr. & ſupra pro ſocio. l. tandiu. Vel pone tertio quòd conuenisti dare librum: quòd ſi non dares, promiſiſti mihi decem nomine pœnæ vel intereſſe. mihi dare teneris ſtatim cum ſuero contra te litem conteſtatus de libro. Vel quartò poſt pactum nudum promiſiſti intereſſe ſi nauis ex Aſia venerit, & cœpi ſtatim agere ad librum, & ſtatim venit nauis: dimittã illam litem, & agam ad intereſſe cum nauis venit. ad quas duas vltimas poſitiones multum conuenit hæc litera, & facit ad l. iſtam ff. pro ſocio. l. duo. Quando autẽ qualibet ſtipulatio pœnalis committitur? Dicunt quidam demum poſt litem conteſtatam, ut hic, quæcunq; pactio præceſſerit: ſed ſi nulla, tunc demum cum poſſe dare vel facere deſiiſſet, vt ff. eo. l. ſi ita ſtipulatus. alij ex qualibet mora dicunt eam committi. nos idem dicimus, ſi præceſſit pactio obligatoria. alioquin dicimus quod primi ſecundum Azo. hoc tamẽ plenius diximus ſupra de pact. l. ſi pacto.

Obligatio naturalis quandoq; parit actionem.

Stipulatio pœnalis quãdo cõmittatur.

Extitiſſe.] ſcilicet proponas. nam extitit, vel declaratum eſt eam extitiſſe cum lis eſt conteſtata, vel cum potuit facere & non fecit. ſic ff. de vſuris. l. ſed & ſi quis. §. interdum.

Et eius] & hæc eſt reſponſio.

Summæ.] & incertæ, quæ per ſententiam certa fiet, vt inſti. de actio. §. curare. Acc.

Cire.] CASVS. Petii à te centum, cum nihil mihi deberes: tranſegi, & nomine tranſactionis aliquid promiſiſti mihi: ſi fuit certum, agam condic. certi: ſi incertum

cita ſunt, certi [a] vel incerti [b] ſtipulatione ſubſecuta, peti poſſe. [c] S.XVI.Kal. Ian. Sirmii AA.Coſs.

Abſentia tutoris commodum pupilli non impedit. Bald. vel ſic: Minor poteſt ſibi quærere ſine tutoris vel curatoris auctoritate Baldus.

VII. Iidem AA. & CC. Antonio.

NEque tutoris neque curatoris abſentia quicquam ſtipulationi nocet: cum & fœminam minorẽ vigintiquinque annis abſẽte curatore ſtipulari poſſe non ambigatur. [d] S.XVI. Kal. Febr. CC.Conss.

Impoſſibile ſecundum naturam nõ poteſt promitti: ſed æſtimatio hominis mortui poteſt promitti. h. d. ſecundum Bal.

VIII. Iidem AA.& CC. Poſidonio.

NOn moriturum [e] p̃ſtari ſeruum impoſſibilis [f] promiſsio eſt. Poſt mortem autẽ eius [g] ſtipulatus, [h] rectè ſolutionem [i] poſtulat. S.XII.Kalen. Mart. CC. Coſs.

Metus mortis vel cruciatus corporis ſtipulationem uitiat: non metus mota vel mouenda litis. Bart.

IX. Iidem AA.& CC. Capitoni.

SI quidem Zenoni ſtipulanti, mortis vel cruciat⁹ corporis territus timore ſpopondiſti: [k] aduerſus experientem exceptione propoſita defendi potes. [l]

¶ Sin verò nihil tale [m] probetur, accuſationis inſtitutæ vel futuræ prætextu, [n] non ob turpem, ſed probabilem cauſam habita ſtipulatione, promiſsio non infirmatur.

¶ Sin autem ob non inſtituẽdam accuſationem criminis pecunia promiſſa ſit, cum [o] de huiuſmodi cauſis paciſci non liceat, [p] petitio denegatur. S.V.Id. Octobr. Varuariæ, Cæſaribus Coſs.

Stipulatio per quæcunque verba concepta valet. Salic.

X. Imp. Leo A. Erythrio præfecto prætorio.

OMnes ſtipulationes, etiam ſi non ſolennibus, vel directis, [q] ſed quibuſcunque verbis conſenſu contrahentium compoſitæ ſunt, vel legibus cognitæ, ſuam habeant firmitatem. Dat. Kalen. Ian. Conſtantinop. Martiano & Zenone Conss.

Stipulatio concepta poſt mortem, vel in morte, vel in mortis articulo, eſt valida de iure. h. d. Et omnes iſtæ leges q̃ ſequuntur, ſunt Iuſtinianæ, & ſunt optimæ. Bal. Vel ſic: Quis poteſt ſtipulari poſt mortem ſuam, vel ante, ſimiliter & legare. Salic.

XI. Imp. Iuſtinianus A. Menæ præfecto P.

SCrupuloſam veterum inquiſitionem, vtrum poſt mortem, an cum moreretur, [r] vel pridie quàm moreretur, ſtipulatus ſit aliquis, [s] vel in teſtamento legati vel fideicommiſſi nomine aliquid dereliquerit, penitus amputantes: omnia quæ vel quocũcunque contractu vel ſtipulati vel pacti ſunt con-

certum, agam actio ex ſtipulatu. Vin.

[a] Certi.] ut decem.

[b] Incerti.] ut in facto.

[c] Peti poſſe.] licet prius nihil debebatur, ut & ī. de trã ſact. l. nec intentio, & agitur condictione certi, vbi eſt certum: vel actione ex ſtipulatu, vbi eſt īcertũ, ut ſſt. de verbo. ob. in principio.

NEq;.] CASVS. Pupillus vel adultus ſtipulatus eſt aliquid ſibi dari: quæritur an noceat ſtipulationi, quia nõ expectauit præſentiam tutoris vel curatoris? & reſpondetur q non.

[d] Non ambigitur.] ut inſtitu. de inutil. ſtipu. §. pupillus, & ſ. de aucto. præſt. l. 1. & inſtitu. de auct. tuto. in princ.

Caſum ponit.

[e] NOn moriturum.] Pone caſum ſecũdum Io. Tenebaris mihi ad Stichum: te exiſtente in mora deceſſit: nũc mihi eũdẽ promittis: teneris ad æſtimationẽ, licet deceſſerit, ut ff. de verbo. obliga. inter ſtipulantem. § penult. & de iureiuran. l. eũ qui. §. ſi iurauero. & ſic hoc dictum, poſt mortem, determinat ſtipulatus, participium, & dices nõ moriturum, ſ. mortuum, qui iam mori plus nõ poteſt: quia mors illi vltra non dominabitur, & nõ erat in mora in primo caſu legis. Alij dicunt ſic: Promiſiſti mihi ſeruum Stichũ viuum non moriturum, & cũ eſſes in mora, deceſſit: quæritur, utrum poſſum agere cõtra te? Reſpon. duo promiſiſſe videris, ſcilicet ſeruum, & non moriturũ. ex eo q ſeruum, teneris. ex eo q non moriturum: eſt impoſſibilis, & nõ teneris. ſic ff de arbi. l. Celſus. §. idẽ ait. nec vitiat pars inutilis vtilem, ut ff eod. l. ſi mihi & Titio, & l. 1. §. penultimo. & ff. ſi certum petatur. l. certi condictio §. quoniam. Nec poteſt poni caſus quòd in genere promiſeris ſeruum: quia tunc fruſtra diceret, poſt mortem autem &c. cum genus perire non poteſt, ut ff. ad legem Falcidiam. l. in ratione. 2. §. diligenter, & ff. eodem. l. inter. §. ſacram. Et ſecundum prædictum caſum hæc dictio, poſt mortem autem &c. determinat verbum, poſtulat. Vel tertio dic, promiſiſti Stichum nõ

Genus perire non poteſt.

moriturum, & ſi morietur antequam dares, promiſiſti centum. ſi decedat, petam centum. & ſecundum hoc dicas ſtipulatus, ſcilicet centum, & ſic prima promiſsio fuit inutilis, ſecunda vtilis: nec uitiat inutilis vtilem. ſecus ſi uitioſum non fieri: quia valet, ut ī. de ædilitio edicto. l. ſi apud, & facit ff. de confeſſ. l. 2. Ac.

[f] Impoſſibilis.] quo ad ſeruum. Ac.

[g] Eius.] ſcilicet ſerui.

[h] Stipulatus.] ſimpliciter.

[i] Solutionem.] æſtimationis. Ac.

SI quidem.] CASVS. Promiſi tibi pecuniam inductus per metum: nõ valet promiſſio.

[k] Spopondiſti.] ex cauſa donationis.

[l] Potes.] ut infra ti. 2. l. dolo.

[m] Nihil tale.] qđ dictum eſt ſupra.

[n] Prætextu.] Promiſiſti enim ei ut non accuſares, vel in accuſatione non procederet: non tamen hoc expræſſo, ut & ī. quod metus cauſa. l. accuſationis. ut in ſequenti caſu fuit expreſſum, & ideo ibi non valet. vel hoc caſu loquitur, quando poteſt tranſigi: in ſequenti, quãdo nõ. Quando poſſit, vel non, habes. ī. de trãſactio. l. trãſigere. ſi tamen & quando poteſt tranſigi, per calumniam accuſabat, non tenetis: & ſi ſoluiſti, repetes ex edicto de calumnia, ut ff. de calum. l. j. et l. ſi ab eo.

[o] Cum.] id eſt quãdo vel cum non liceat, ſcilicet expreſſo ſecundum primũ caſum.

[p] Non liceat.] ſi nocens eſſes alias contra, ut j. ad legẽ Iul. de adul. l. ſerui. Accurſius.

[q] OMnes directis.] p eadẽ verba debebat fieri olim reſponſio, per q̃ fiebat interrogatio, ut dabis? dabo. hodie etiam per æquipollentia, ut, dabis? ſic, vel utique, ut hic, & inſtitu. de verbo. obliga. §. in hac re.

SCrupuloſam.] CASVS. Olim non poterat quis ſtipulari aliquid ſibi dari poſt mortem, vel cum moreretur, vel pridie quàm moreretur: hodie ſic.

[r] Moreretur.] promiſſor, ut inſti. de inuti. ſtipu. §. ſed & ſi quis.

[s] Aliquis.] dari. de faciendis enim dicit. j. e. l. fin.

a Præcipimus.] ut inſti. de inuti. ſtipu. §. poſt mortem, & ſi. eod. l. quodcunque, §. 1. & ſ. ut act. ab hær. l. 1.

Magnam.] CASVS. Promiſiſti mihi centum, vel ſcribere librum hinc ad Paſcha, & niſi ſolueres, vel effici libros ſcriptus: promiſiſti mihi pœnam: aduenie te Paſcha, non feciſti quod conuenit: nunquid incidiſti in pœnam? Dic ut quod ſic, nec potes te excuſare per hoc quod te non interpellaui: quia præſictum tempus debuiſti in memoria commendare.

b Stipuletur.] id eſt promittat. ſic & ff. de condic. inde. l. ſi non ſortem §. penultimo.

Stipulor quandoq; ſi non ſeſt promitte re.

c Admonuit.] Not. citra admonitionē. ſic ff. de uſur. l. pecunia, & ſupra de iur. emphy. l. 2. §. finali, & ff. de lege cō miſſ. l. ſi fundus §. fina. & ſupra de pig. l. creditor, & ff. de fideicomm. lib. l. Thais. §. intra. Sed arg. cō tra ff. quod leg. l. fin. & ſupra de iur. emphy. l. finali. §. 1. & de min. l. Æmilius, & ff. de oper. lib. l. cū patronus, & de dam no infect. l. 4. §. hoc autem audi. Item ſi hoc ad euitandam pœnam, nil ei prodeſt: ergo non poteſt purgari mora pœnalis ſtipulationis, ut hic, & ff. de act. & obl. l. traiectitię. §. de illo Pomponius. Sed contra intra de fideiuſſ. l. ſancimus, & ff. ſi quis caut. & ſi poſt tres. Sed illa ſpecialia in iudiciis: ſic etiam in arbitriis, ut in alio contra. ff. de arbi. l. Celſus. Item contra ff. de verbo. rum obliga. l. ſi ſoluam. Sed ibi non fuit pœna. Item eodem modo ſolue. ff. de conſtit. pecu. l. ſi duo § uno. & l. ſequenti. Item contra. ff. de verborum obliga. l. qui Romæ. §. Flauius. Sed ibi fauore libertatis, ne pereat. Vel non erat ibi commiſſa. & quod dicit, liberet, id eſt in eam non incidat, & de his dixi ſupra de pact. l. ſi pacto.

Mora pœnalis ſtipulatiōis, an poſſit purgari.

Veteris.] CASVS.

trahentes, vel teſtator in ſuo teſtamento diſpoſuit, etiam ſi poſt mortem vel pridie quàm moreretur, ſcripta eſſe noſcuntur: nihilo minus pro tenore contractus vel teſtamenti ualere præcipimus.[a] Dat. III. Idus Decembris Conſtantinopoli. D N. Iuſtiniano. A. PP. II. Conss.

Iſta lex eſt magna in materia purgationis moræ, & hoc dicit. Dies interpellat pro homine, & per lapsū diei pœna impurgabilis committitur. b d Vel ſic: Vbi eſt dies certa pœnalis, poſt lapſum diei mora dici purgari non poteſt. Bald. Vel ſic: Interpellatio hominis non eſt neceſſaria, ubi dies ſit appoſita: ideo poſt lapſum diei committitur pœna. Sal.

XII. Idem A. Mennæ præfecto P.

MAgnam legum veterum[c] obſcuritatem, quæ protrahendarum litium magnam occaſionē uſque adhuc præbebat, amputantes: ſancimus, ut ſi quis certo tempore facturum ſe aliquid, vel daturū ſtipuletur,[b] vel quæ ſtipulator voluit, promiſerit, & adiecerit, quòd ſi ſtatuto tempore minimè hæc perfecta fuerint, certam pœnam dabit: ſciat minimè ſe poſſe debitor ad euitādam pœnam adiicere, quòd nullus eum admonuit:[c] ſed etiam citra vllam admonitionem eidem pœnę pro ſtipulationis tenore fiet obnoxius: cum ea quæ promiſit, ipſe in memoria ſua ſeruare, non ab aliis ſibi manifeſtari debeat poſcere. Dat. IX. Id. April. Conſtantinopol. Decio. V.C. Cos.

Stipulationes faciendi tranſeunt de hæredibus in hæredes. Bald. Vel ſic: Stipulationes, ſiue in dando ſiue in faciendo, ſiue mixtæ ad hæredes & in hæredes ſunt tranſitoriæ, & factum poteſt impleri per alium. Sal.

XIII. Idem Auguſtus Iuliano præfecto prætorio.

VEteris iuris altercationes decidentes generaliter ſancimus omnē ſtipulationē, ſiue in dādo ſiue in faciendo, ſiue mixta[d] ex dando & faciendo inueniatur, & ad hæredes & contra hæredes tranſmitti, ſiue ſpecialis hæredum fiat mētio, ſiue nō.[e] Cur enim quod in principalibus perſonis iuſtum eſt, non ad hæredes & aduerſus eos tranſmittatur? Et ſic exiſtimentur huiuſmodi ſtipulationes, quaſi tantummodo in dādo fuerint conceptæ, cum nihilo minus & hæredes factū poſſunt adimplere:[f] illa ſubtili & ſuperuacua ſcrupuloſitate exploſa, per quam putabant[g] non eſſe poſſibile factum ab alio compleri, quod alii impoſitum eſt.

¶ Et quare, cum pene ſimilis omnium hominum natura eſt, non etiam facta omnes, vel plus, vel paulo minus adimplere poſſint: ne ex huiuſmodi ſubtilitate cadant hominum voluntates? Dat. kalendis Augu. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV.CC.Coss.

Verba enunciatiua in contractibus appoſita, probant inter contrahētes, donec contrarium probetur. Sali cetus. Vel ſic: Statur ſcripturæ in qua ſeruus eſt ſtipulatus, ut non poſſit negari eum ſeruum, & per conſequens acquiri domino. idem in monacho: ſi ſcripſi me promiſiſſe tali monacho, talis monaſterij, non poſſum poſtea negare eum non eſſe monachum. Item creditur inſtrumento in

A Omnis ſtipulatio ſiue in dando, ſiue in faciendo, ſiue mixta, ad hæredes & contra hæredes tranſmitti poteſt: ſiue qui ſtipulatur, de hærede facit mentionem, ſiue non: nec credatur quod illa quæ in faciendo cōſiſtit, cōtra hæredes non tranſeat: quia ſi factum uni impoſitum, non poſſit ab alio cō pleri: quia bene poteſt tranſmitti.

d Mixta.] ut ſcilicet illa q eſt de rationibus reddendis. continet enim dationē reliquorum, & inſtructionem in ipſis rationibus, ut ff. de conductio. & demon. l. cum ſeruus. §. j. Ac curſius.

e Siue non.] argu. ff. de pactis. l. iuriſgē tium §. pactorum, & ff de probat. l. ſi pactum. Sed contra. ff. eodem l. centeſimis. § id quod. ſolu. hæc corrigit illam. Vel refert, an factum conferatur in tempus mortis, ut hic, & intra eodem, l. ſi. na. ſi modo per alium poſſit impleri an non, & tunc ſerua quod ibi dicitur. Vel verius refert an ſit tale factum quod poſſit per alium expediri, ut hic an no, ut ibi. argumen. ſupra de caduc. tollen. §. ſin autem in faciendo.

f Adimplere.] pro eis erat. ff. de condic. indebit. l. ſi non ſortem. §. libertus. & ff. de ſolut. l. inter artifices, quæ ſunt argum. contra: pro Iuſtiniano eſt ff de duobus reis l. nemo.

g Putabant.] ſcillicet antiqui.

OPtimam.] CASVS. Si ſeruus tuus ſtipuletur a Titio centum ſibi dari, & de hoc eſt factum inſtrumentū, in quo contineatur q ſeruus tuus die tali certum ſtipulatus fuerit, & te agente ex illa ſtipulatione obiiciatur tibi à Titio q ſeruus tuus non fuerit, neque quod fuiſſet eo die præſens, q inſtrumento continetur: vel ſi tibi promiſit aliquid, & inde fiat inſtrumentum quo continetur dies talis ſtipulatio-

pulationis: an non obſtante tali exceptione agere poſſit, & credatur ſcripturæ? Et reſpon. quòd ſic: & in ſecundo caſu præſumitur inter præſentes facta ſtipulatio, niſi Titius probauerit ſe vel ſe non fuiſſe in ciuitate tota die de qua facta eſt mentio in inſtrumento ſcilicet, vel per ſcriptum, vel per teſtes omni except. maiores.

a Optimam.] ex co q inter optimos tractabatur, alias nec eſt optima, nec bona.

b Proteſtabatur.] repete, contendebant antiqui.

c Debere oſtendi.] i. an debeat dici debere oſtendi.

d Perſonas.] ſtipulantis, & promittentis.

e Excelſas.] quę nō patiuntur nomina ſua apponi in inſtrumentis, ut ff. de aucto. tuto. l. pupillus. §. pupillus.

f Non omnibus perperam.] id eſt perperam eſſet, ſi hoc eſſet. ſic ff. de proba. l. ſi quis liberum.

g Concedit.] vt & ſupra de procura. l. maritus.

h Si ſeruus.] id eſt an ſeruus fuerit plenus, an non fuerit, vel an fuerit eius domini: quia ſic præſumitur quo ad acquiſitionem, non quo ad liberalem cauſam, ut ſupra de iure deliberan. l. cum aliquis. Et ita eſt argumen. quòd plebanus & curiæ per talia probentur, ſi inueniantur inſtrumenta quæ dicant actum in tali curia, vel ſimilia.

i Credendum] ſic ſupra eodem. l. 1. & de donation. inter uirum & uxorem. l. ſi alij. Ac.

k In eodie] ſcilicet toto, ut adijcitur inſtitu. de inuti. ſtipul. §. item verborum. quod præſumitur, ut hic ſubijcit. Et nota ſecundum hoc, diem & locū apponi debere in inſtrumentis, ut & ſupra de diuerſ. reſcript. l. ſi qua beneficia, & in authent. ut pō po. no. impe. in pri. col. 6.

Inſtrumētū, an debeat cōtinere diē & locum.

die, & in loco, niſi per teſtes fide dignos probetur contrarium hoc dicit. Vel ſic. Statur inſtrumento donec cōtrarium probetur per ſcripturā, vel per teſtes bonæ opinionis & famæ, h. d. ſecundum Bar.

XIIII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

OPtimam[a] quæſtionem, & frequenter in iudicijs verſatam, ſatis humanum eſt ſaltem in præſenti dirimere, ne diutius noſtram rempublicam moleſtare concedatur. In multis etenim contractibus, & maximè ī fœneratitijs cautionibus, ſolitum eſt aſſcribi, ſtipulationes per certos ſeruos celebrari: ſed quidam in deuotione tenti, ex hoc materiam altercationis acceperunt, & alij quidem non eſſe ſeruum adhibitū cōtendebant: alij vero nō eius ſeruum eſſe, ad quem pertinere ſcriptura proteſtabatur.[b]

C ¶ Et ſi non per ſeruū, ſed inter præſentes celebratā eſſe rem fuerat ſcriptum, & hoc iterum dubitabatur debere oſtēdi[c] partes eſſe præſentes.

¶ Cum itaque ſatis utile eſt in contractibus & ſeruos adhiberi, & pręſentes eſſe perſonas[d] aſſcribi, fortè propter perſonas dignitate excelſas,[e] vel mulieres (quas naturalis pudor non omnibus[f] perperam ſeſe manifeſtare concedit[g]) ſancimus tales ſcripturas omnifariam eſſe credēdas: & ſiue aſſcriptus fuerit ſeruus, & ad quādam perſonam dicitur pertinere, credi omnimodo & ſeruum affuiſſe, & feciſſe ſtipulationem, & eā eſſe ſcripto domino acquiſitam, & non dubitari, ſi ſeruus[h] ipſe pręſto fuerit, vel eius dominus pro quo ſcriptus eſt feciſſe ſtipulationem.

¶ Et ſi inter pręſentes partes res acta eſſe dicitur, & hoc eſſe credendum:[i] ſi tamen in eadem ciuitate vtraq; perſona in eo die[k]

B commanet[*] in quo huiuſmodi inſtrumentum conſcriptum eſt: niſi is qui dicit ſeſe vel aduerſarium abſuiſſe, liquidis ac manifeſtiſſimis probationib9, & melius[l] quidem ſi per ſcripturam, vel ſaltem per teſtes[m] vndique idoneos & omni exceptione maiores oſtenderit[n] ſeſe, vel aduerſarium ſuum eo die ciuitate abſuiſſe: ſed huiuſmodi ſcripturas propter utilitatem contrahentium eſſe credendas. Dat. Kalend. Nouembr. poſt cōſulatum Lampadii & Oreſtis. VV. CC.

A l Et melius.] No. maioris auctoritatis ſcripturā, quàm teſtes. quod admitto, cum dubium eſt de numero annorum, vel temporis lapſu, ut & ſupra ſi mi. ſe ma. di. l. 3. Alias contra, ut ſupra de fide inſtrumen. l. in exercendis. Sed quid ſi duæ appareant ſcripturæ, una quæ dicit ſtipulatorem fuiſſe Bononiæ, alia Romæ eadem die? Reſpon. bonus iudex uidebit cui potius credendum ſit. quod ſi non viderit, neutri credet, ut ſupra de fide inſtru. l. ſcripturæ. Acc.

m Per teſtes.] tres vel plures. nam per duos nō uidetur, arg. ſupra de fide inſtrum. l. in exercendis. vel hic in priuata: vnde duo ſufficiūt. vel hic nō directo cōtra inſtrumētū, ſed per obliquū procedur.

n Oſtēderit.] ſed quomodo, cum dies inſtrumenti edi non debeat: ut ff. de edē. l. 1. §. editiones? Reſpond. illud habet locum, quando inuitus edit inſtrumētum: hic autem volens. Vel verius: quia hic uult dicere falſum in die, & ideo eſt edēdus, ut ſupra de fide inſtrumen. l. fin. Et caue, quia hæc lex in priuato inſtrumento uidetur loqui. Ac.

Scriptura quando q; præfertur teſtibus.

* commoretur.

Dies inſtrumenti an debeat edi.

Verba contrahentium debent trahi ad poſſibilem & non impoſſibilem intellectum. h. d. Vel ſic: Stipulatio faciendi collata in tempus mortis promiſſoris, non redditur inutilis, ſed tranſmittitur in hæredes. Idem in legatis & fideicōmiſſis. h. d. ſecundum Bal. Vel ſic: Sicut promiſſio dandi facta cum promittens morietur, valet: ita promiſſio facti. & ſenſum magis ſpectamus quam verba. Sal.

D XV. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SI quis ſpoponderit inſulā[o] cū moriebatur[p] ędificare ſtipulatori, īpoſſibilis veteribus videbatur huiuſmodi ſtipulatio: ſed nobis ſenſum contrahentium[q] diſcutientibus, veriſimile eſſe videtur hoc inter eos actum, ut incipiat quidem contra morientem obligatio, immineat autē hæredibus eius, donec ad effectū pducatur.[r] Nemo. n. ita ſtult9 inuenit̄, ut tali animo faceret ſtipulationē, ut putaret, poſ

Si quis.] CASVS. Si promiſiſti mihi facere domum cum morieris, an valeat ſtipulatio? Dicitur quod ſic, licet olim non valeret, & hæredes tui tenebūtur ędificare domū. Viuia.

o Inſulam.] id eſt domum.

p Moriebatur.] promiſſor.

q Contrahentium.] quem latè attendimus, ut ſupra ut act. ab hære. l. 1.

r Perducatur.] ſ. promiſſio.

Momento.

a Momento.] hoc enim fieri non poſſet, ut ff.eo.l.continuus.§.illud, licet Chriſtus dixerit, Poſſum diſſoluere templum hoc &c.ſed de templo corporis ſui dixit.

b A datione.] quantum ad tranſitum, ut hic, & ſ. eo.l.veteris.& contrarium ibi poſitum, & hic poſſet poni: ſed quantum ad alia differunt, ut ff. de verbo. obliga. l. continuus.§.fi. Ac.

c In legatis.] puta, damnas eſto hæres meus cum morieris, facere illi domum.

ſe tantum ædificiũ in vno momento[a] horæ extollere: uel eum qui moritur, talem habere ſenſum, ꝙ ipſe ſufficeret ad huius operis completionem.

¶ Sancimus itaq;, ſi quid tale euenerit, hęredes eius teneri, ut factũ quod mortis tempore facere promiſit, hoc hæredes eius adimpleant, quaſi ſpeciali hæredis mentione habita, licet hoc minime fuerit expreſſum. Quemadmodũ enim ſi in dãdo concepta fuerit ſtipulatio, & contra hæredes tranſmittebatur: ita & ſi in faciendo eſt, licet in mortis tempore colligatur: attamen ad ſimilitudinem in dando conceptæ ſtipulationis & hæredes obligari, ut non diſcrepet factum à datione,[b] ſed ſit lex noſtra per omnia ſibi conſentanea.

¶ Quod & in legatis[c] ſimili modo relictis obſeruari cenſemus. Dat. XV. Kalend. Nouembr. Conſtãtinop. poſt cõſulatum Lãpadij & Oreſtis. VV. CC. anno ſecundo.

TITVLVS XXXIX.

DE INVTILIBVS STIpulationibus.

Iſta lex tractat de materia pupillari, & eſt quadam materia per ſe. hoc dicit. Pupillus ſine tutoris auctoritate promittens, nõ obligatur. Bal. Bar & Sali.

I. Imperator Antoninus A. Paulino.

DE INVTILI. [illegible] ſtipulationi[illegible]

Dixit de utili, ſequitur de inutili ſtipulatione.

Ex ſtipulatione.] CASVS. Pupillus ſi tutorem habeat, ſine eius auctoritate obligari non poteſt. idem ſi non habet tutorem: quia ſi quis dolo ſtipuletur ab eo, non valet ſtipulatio. Viui.

d Impubes.] ſ. tu.

e Non es obligatus.] Dic quòd pupillus ſi habeat tutorem, obligare ſe nõ poteſt ſine eo alicui extraneo ciuiliter, ut hic, niſi in quantum locupletior eſt, vt ff.de auct.tu l.impuberis, & ff. commo.l. 3. in prin. Si vero nõ ſit locupletior, tunc naturaliter tantum, ut ff. de nouatio.l 1.in fi. & hoc cum eſt proximꝰ pubertati, alias nec naturaliter, ut ff.de condict. indebi.l. quod pupillus. tutori autem nec ciuiliter, nec naturaliter, ut ff. de aucto. tuto.l.5.cum tutoris auctoritate poteſt ſe obligare ciuiliter & naturaliter, ut ſupra ſi tutor vel curator. l.etiam. Idem intelligẽdum eſt in adulto, ſi habeat curatorem.ut ſupra de in integrum reſtitu. mi.l. ſi curatorem, ſi autem non habeat tutorem, nec naturaliter nec ciuiliter obligatur, ut ff. de ac. & obli.l. pupillus.& ſic põt intelligi quod hic dicit.Vel illa in infante. Vel dic quòd non refert, tutori vel extraneo promittat: ſed an ſit infans, uel maior infante, vt primo caſu nec naturaliter teneatur.alias ſic. E contra ſi ſibi ſtipuletur, poteſt etiam ſine tutore, ut inſtitut. de auctori. tuto. in princi.niſi ſit infans ut ff.de verbo. oblig. l. mulier.excepto caſu vno, ut ff. rem pupil. ſal. fore. l.2. & l.ſeruum,

Pupillus an ſe poſſit obligare.

A ADDITIO. De materia huius.l.an ſcilicet & quando pupillus obligetur, uide pulchre per Bart. in l. 1. ff. de nouat.uerſi.uenio ad verſiculum &c.

Ex ſtipulatione in qua impubes[d] ſine tutore auctore ſpõdiſti, nõ es obligatus.[e] PP. Kalend. Iul. Romæ, Lęto. II. & Cereali Conss.

B *Stipulatio pœnalis non valet in matrimonijs. Barto. Vel ſic: In matrimonio nemo detinetur inuitus. h. d. Vel ſic: Matrimonia debẽt eſſe libera à metu pœnarum. Bar. Sed ſecundum eſt contra legem diuinam: quia quos deus coniunxit, homo non ſeparet: unde eſt correctum in ca.gaudemus, de diuortijs. Bald.*

II. Imp. Alexander A. Menophilo.

Libera† matrimonia[f] eſſe antiquitus placuit: ideoque pacta, ne liceret diuertere, non valere,[g] & ſtipulationes quibus pœnæ irrogarentur ei qui quæ ue diuortium feciſſet, ratas non haberi, cõ C ſtat.[h] PP. III. Non. Feb. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Primo ponit quandam generalem doctrinam. Secundo infert ad ſpeciem ſecunda ibi, cum igitur. & h. d. Inter abſentes ſtipulatio non contrahitur, & alter alteri ſtipulari non poteſt. Bartolus. Vel ſic: Inter abſentes non poteſt contrahi ſtipulatio nec alteri ſtipulari. Item quando petitur intereſſe, admittitur petitio incerta certificanda per ſententiam. Bart.

III. Impp. Diocleti. & Maximia. AA. & CC. Iſidoræ.

Vt inter abſentes[i] verborum obligatio D contrahi non poteſt[k] ita alteri cuius iuri ſubiectus non eſt, aliquid dari vel reſtitui (niſi ſua interſit[l])

Libera.] CASVS Si mulier promiſit decem nomine pœnę ſi tibi nõ nuberet, vel ſi à te diuerteret: nõ valet promiſſio, nec ea obſtante minus diuertet: quia libera debent eſſe matrimonia. Vi.

f Matrimonia.] tã contracta, quàm cõtrahenda, ut ſupra de nuptijs. l. neque ab initio.

g Non valere.] placuit.

h Cõſtat.] ut & ff. de verb. obli. l. ſi ita ſtipulatio facta fuerit, & l. Titia, & ſupra de ſponſa. l. mulier. Sed contra ff. de dona. inter virũ & vxo. l. ea quæ: ſed ibi à donatione pœna vel pactio pœnæ incipit.

Vt inter abſentes.] CASVS. Præmittit duas regulas, ſcilicet quòd inter abſentes non poteſt confici ſtipulatio, & ꝙ alteri nemo ſtipulari poteſt, niſi ſua interſit. ſi ergo pater ꝓ filia ſua dotẽ dederit, & pactus fuerit quòd dimidia dotis erit penes virum, aliam dimidiam ſtipulatus eſt nepoti ſuo ex filio redd: vel ſi ille tẽpore ſoluti matrimonij in rerum natura non eſſet, quòd redderetur Iuliano abſenti: & ſi ei non redderetur, ſtipulatus eſt intereſſe, ſcilicet quãti ſua intereſſet Iuliano reddi: an Iulianus agere poſſit premortuo nepote, quæritur? Et dicitur ꝙ nõ: quia ſibi non fuit quæſita obligatio: quia alteri &c. quia aſcripſerat: ſed aget pater ad intereſſe, ſcilicet quanti ſua intererat dotem fuiſſe Iuliano redditam. Vi.

† Cõcor. c. Gẽma, cum gl. ſuper verb. ſtipulatio, extra de ſpon.

i Vt inter abſentes.] ut inſti. de inutil. ſtipu. § item uerborum, & ff. de uerb. obli. l. 1. in prin. Sed contra. ff. de donat. inter uirum & vxo. l. ea quæ: ſed ibi inter præſentes fuit.

k Non poteſt.] & ut ff. de verb. obli. l. ſtipulatio iſta. §. alteri, & inſti. eodem. §. alteri, & infra de donat. l. cum res, & ſupra per quas perſo. no. acqui. l. 1. & non eſt abſurda hæc paſificatio: quia vtrumque impedimentum interuenit in caſu iſtius l. & ideo bona eſt comparatio.

l Sua interſit.] poteſt ſic eſſe quòd debeat centum Titio. &

tio, & tantundem eidem dari ſtipuletur. & refert quomodo dicat: quia ſi ſic dicat. promittis tu Seio dare centum, quæ ei debeo? uel ſimpliciter, an promittis Seio dare centum? prima ualet, ſecunda non.

a Nepoti tuo.] ex ea nato. uel melius ex filio nato, ut & ff. de pac. conuen. l. pater, & l. pactū. Et dic quòd fuiſti ſtipulatus nepoti in poteſtate conſtituto, uel Iuliano, unde in perſona nepotis conſtitit ſtipulatio, in perſona Iuliani non. Sed potuit ſolui ei tanquam adiecto. ergo ex eo quod fuit ſoluendum nepoti, agis cōdictione certi; ex eo quod Iuliano, ad intereſſe, ut ff. de uerb. obliga. l. liber homo. 2 § fin. ſecundum H. uel ſecundum Azo. dic quod fuit ſtipulatus utrique principaliter: & in nepote fuit utilis: ſed per mortem facta eſt inutilis. in Iuliano ab initio fuit inutilis: interpoſuiſti tamen poſt illas aliam utilem, ſic: ſi Iuliano nō dederis, promittis quanti mea intereſt te daturum? & de hac ſtipulatione dicit hic. Accur.

b Abſentiam.] nedum quia erat alius: ſed ſi eo præſente ſtipularetur ei, ualeret ſtipulatio: quia ipſe ſtipulationem feciſſe uideretur, ut ff. de uerb. obli. l. ſi procuratori.

c Prouideras.] ſtipulando nepoti aut Iuliano dari. Vel dic ſtipulando poſt primas inutiles omne tuum intereſſe.

d Tuo.] facto Iuliano ſecundū primū.

e Quātitatis.] id eſt certæ, licet petatur incertū, id eſt intereſſe, ut inſti. de act. §. curare.

A ſed & aliter ibi ſolui.

nemo ſtipulari poteſt.

Cum igitur defuncta in matrimonio filia tua, ſuperſtitis filii nomine partem dimidiam dotis à marito detineri, alteram vero partem nepoti tuo, [a] vel ſi is in rebus humanis nō eſſet, Iuliano reſtitui per pactum conueniſſe proponas: præuentoque morte nepote, etiam ſtipulationem ad Iulianum factam, ob abſentiam [b] eius non valuiſſe ſignifices: ac propterea ex perſona ac ſtipulatione tua, qua reſtitui cuncta iuxta pactorum tenorem prouideras, [c] reddi tibi deſideres: ſuper ſtipulatu tuo [d] adi præſidē prouinciæ: ut examinatis partium allegationibus, quanti conſtiterit intereſſe tua, iuxta placiti fidem dotis portionem Iuliano fuiſſe reſtitutam, ob incertæ actionis effectum concludat condemnationem taxatæ quantitatis. [e] PP. Idib. Decembr. ipſis IIII. & III. AA. Conss.

Non valet inſtrumentum contra bonos mores factū, ut cum quis ſe obligat ad aliquem hæredem inſtituēdum. Vel ſic: Pactum factum de futura ſucceſſione, eſt nullum. Baldus & Sal.

IIII. Iidē AA. & CC. Dominæ.

EX eo inſtrumento nullam vos habere actionem, in quo contra bonos mores [f] de ſucceſſione [g] futura interpoſita fuit ſtipulatio, manifeſtū eſt: cum omnia quæ contra [g] bonos mores vel in pactum, vel in ſtipulationé deducūtur, nullius momenti ſint. PP. III. Kalen. Maij. AA. Conss.

B

Dolus vel metus non reddit contractum ipſo iure nullum, ſed annullandum. Baldus. Vel ſic: Stipulatio facta dolo vel metu reſcinditur. Salicetus.

V. Iidem AA. & CC. Aquilinæ.

DOlo vel metu [h] adhibito, actio quidem naſcitur, [i] ſi ſubdita ſtipulatio ſit: per doli mali tamen vel metus exceptionem ſummoueri petitio debet. S XIII. Kal. Octob. AA. Conss.

C

Non poteſt quis alteri ſtipulari, ſalis in poſita in eius poteſtate. Sal. Vel ſic: Stipulatio inter ſe & extraneum valet dūtaxat pro parte ſua h. d. Vel ſic: Vbi inutilis eſt ſtipulatio, & utilis numeratio, agitur ex numeratione: & hoc in toto & in parte verum eſt. h. d. ſecundum Butr.

VI. Iidem AA. & CC. Septimio.

SI auia veſtra ſibi & Euſtolio, quam mutuā dederat pecuniā, dari fuerit ſtipulata: nihil ei cuius ſubiecta iuri non fuerit, quærere potuit. [k] Sanè ſi ipſe, quod ei ſolui placuerat, in ſtipulationem ſuo nomine deduxerit: obligationem in eius etiam perſonam conſtitiſſe, non ambigitur. S. V. Kalē. Oct. CC. Conss.

D

EX eo.] CASVS. Ex promiſiſti per ſtipulationē quòd faceres me hæredē, & inde confectū fuit inſtrumentum: inutilis eſt ſtipulatio, & contra bonos mores, puta de ſucceſſione futura: & ideo ex ea agi non poteſt Vi.

f De ſucceſſione.] quod eſt vel cum paciſcor ut ſuccedā, uel ut non ſuccedam, uel certo modo ſuccedam, ut ſupra de pactis. l. pactum quod dotali, & l licet, & l. fi. & de colla. l. pactum, & de inoffi. teſtam l. ſi quando. §. illud. Sed contra. ff. de actio. emp. l. ſi quis ſeruum: ſed ibi ratione præcedentis contractus, ſcilicet uenditionis ſerui uenditor cauet emptori de hæreditate liberti reſtituenda.

g Omnia quę contra.] ut ſupra de condictio ob turpem cauſam. l. 1. & l. mercalem, & ff. de uerbo. obli. l. generaliter, & l. ueluti, & l. ſi plagij, etiam ſi pœna ſit promiſſa, ut ff. de fideiuſſoribus. l. ſi à reo. §. fin. & de uerb. obl. l. ſtipulatio hoc modo.

DOlo.] CASVS. Si dolo uel metu induxiſti me ad promittendum aliquid: tenet quidem ſtipulatio, & ex ea agere poteris: ſed obſtabit ubi doli uel metus exceptio.

h Dolo uel metu] etiam legali, ut ff. de conſtituta pecunia. l. illud. §. ſi iureiurādo, licet ibi non habeat locum exceptio. Accurſius Florentinus.

i Naſcitur] quia ſtricti iuris eſt ſtipulatio, ut hic, & ff. quod metus cauſa. l. metū autem præſenté. §. ſed quod prætor, & ff. de uerbor. obliga. l. ſi quis cum aliter, niſi in promiſſione dotis, ut ff. quod metus cauſ. l. ſi mulier. § ſi dos. at in bonæ fidei ipſo iure non ualet, etiam ſi fiat per metum, ut ff. de dolo. l. & eleganter, in princ. ſecundum H. Vel refert inter dolum apertum, ut ibi: & velatum, ut hic, & etiam in contractu bonæ fidei, ut ſupra de reſcin. uendi. l. 1. & quod metus cauſa. l fi. Acc.

SI auia.] CAS. Mutuaui tibi decem, & ea ſtipulatus ſum mihi & Titio extraneo reddi. Dicitur quòd ſolui ſibi extraneo nō poteſt, ſed tantum ſibi numeranti. Et ſic habes quòd extraneo non acquiritur actio ex ſtipulatu, ſed remanet penes numerātē. ſed qui ſibi & alij ſtipulatur, ualet tantum pro parte dimidia. & ſic eſt differentia cum numeratio præcedit ſtipulationem, uel non præcedit.

k Potuit] ut ſupra. e. l. ut inter, & de pac con. l. pactum. & ita ex numeratione actio remanſit, ut ff. ſi certum peta. l. certi condictio. §. quoniam, & ſupra de contrahenda & committen. ſtipula. l. 3. Porro cum quis ſimpliciter ſtipulatur ſibi & alij decem, nulla præcedēte numeratione: quinque ſibi debentur, alij nihil, ut ff. de uerb. obli. l. ſi mihi & Titio decem, & l. eum qui ita, & inſti. de inuti. ſtipula. §. quòd ſi quis ſibi: ſecus in cōtractu bonæ fidei, vt in emptione, quę ſi ſic fiat, fundus ille ſit emptus

Cōcor. g. l. in c. extra de pact.

Stipulatio an ſit ſemper ſtricti iuris.

Dolus apertus & velatus.

alias, veſtra Septimio & Euſtolio &c.

Ius accreſcendi locum non habet in cōtractib' ſtricti iuris: ſecus in contractibus bonæ fidei.

A emptus mihi & Titio, perſona Titij pro ſuperuacua habe-tur: & totius fundi portio ad me pertinet, ut ff. de contra hen. emp. l. fundus. Et eſt ratio: quia bonæ fidei eſt contractus. Vel dic vt ibi.

DE DVOBVS REIS STIPVLANDI, ET promittendi.

TITVLVS XL.

DE DVOBVS REIS STIPVLANDI & promittendi.

Continuatio. *Quia quãdoque plures accedunt rei vel ſtipulandi, vel debendi: ideo de hoc dicit. & à re non à reatu dicuntur & dicuntur rei debendi, qui debent. ſtipulãdi, qui ſtipulantur, ut ff. eo. l. 1. Accurſius.*

Rei debẽdi. Rei ſtipulandi.

L. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Paulinæ.

SI duo pluresve rei cuiuſdam traditione conuẽtionẽ in ſolidum inierint: cuicunque eorum, quandiu res in eadem cauſa permanſerit, ſi caſus obtulerit, actio in ſolidum competit. P P. III. Non. Decẽb. Maximo. II. & Aquilino Conſs.

Duobus in ſolidum cõſtituentibus obligationem, creditor poteſt alterũ in ſolidum conuenire, & ſoluenti datur regreſſio contra correum. Baldus.

II. Idem AA. Diogeni.

CReditor prohiberi nõ poteſt exigere debitum, cum ſint duo rei ꝓmittendi eiuſdem pecuniæ, à quo velit.[a] Et ideo ſi probaueris te conuentum[b] in ſolidum exoluiſſe, rector prouinciæ iuuare[c] te aduerſus eum cum B quo cõmuniter mutuam pecuniam accepiſti, non cunctabitur. S. V. Kalend. Mar. Diocletiano III. & Maximiano. AA. Conſs.

CReditor.] CAS. Si creditor habeat duos reos ꝓmittendi, ſcilicet qui ſibi promittant eandem pecuniam: electionem habet quẽ eorum velit cõuenire, & in ſolidum: & ſi contra vnum egerit in ſolidum, habet ille regreſſum contra eũ pro parte ſua: ſed non aperit qua actio. Tu dic mandati ſecundum M. ſecũdum Ioannem pro ſocio, ſi erant ſocij, vel manda. ſi hoc actũ erat, ut ſi unus pro altero fideiuberet. ſi nec erant ſocij, nec hoc actum erat, actione negotiorum geſtorum.

[a] A quo velit.] pro ſolido vel pro parte, vt hic, & ff. loca. l. cũ apparebit, & de fideiuſſo. l. inter eos. §. duo: ſed hodie contra, ut in authen. hic poſita: hoc ita &c.

[b] Conuentum.] ad totum debitum. Accurſius.

Rei debẽdi an videant pro ſe inuicẽ fideiubere.

[c] Iuuare.] actione mandati: quia vterque pro altero videtur fideiuſſiſſe ſecundũ Ir. & Azo. argumen. ff. ad Velleianum. l. vir vxori. §. ſi. Sed ibi fuit color quæſitus. vel ibi non dicit quòd interceſſerit, ſed iuuari ac ſi interceſſiſſet, ut in eodem tit. l. ſi debitrix. 2. reſpon. vel ibi erãt ſocij. Item & pro eis. ff. eodem. l. reos, & in authenti. eodem tit. in prin. colla. 7. Sed utrobique fuit actum. Item pro eis quod dicitur de adiecto contra quem agitur mãdati, ut inſtitu. de inuti. ſtipul. §. ſi quis alij. Sed ibi fuit mandatum aliàs contra, ut ibi diximus. Nos ſecundũ lo. diximus quòd non videtur fideiubere, vt no. ff. ad Velleianum. l. vir vxori. & ideo damus hic actionẽ pro ſocio, ſi ſint ſocij, vel ceſſam, ſi fuerit ceſſa à creditore, vel mandati, ſi hoc actum fuerit inter eos, quòd unus pro altero fideiuberet. Sed an ſit in ſolidum cedenda actio ſoluenti, uel pro parte? quidam in ſolidum: argum. ff. de legat. 1. l. ſi res obligata, in fin. ſed ibi non aperit in ſolidũ. Item quia ſic eſt in cauſa noxali, quòd ab initio melior eſt quandoque conditio primo agentis, qui cum alijs teneatur, poſtea erit deterior, ut ff. de noxa. l. ſi quis à multis, & ff. ſi ex noxali cau. agatur. l. 2. Nos dicimus quod pro parte, ut ff. de tute. & ratio. diſt. l. cum pupillus, & ff. de admini. tuto. l. ſi plures, & ff. de pecu. l. quæſitum. Sed quid ſi nec fuit ceſſa, quia hoc non fuit petitum: nec habet locum pro ſo-

[f] Sal. hic ſequit̃ diſtinctionẽ Bar. poſitã i l. reos. ff. eo.

cio, quia non fuerunt ſocij: nec mandati, quia non fuit actum: quæ actio locum habet? Quidam dicunt nullam, ut in fideiuſſore. ff. de fideiuſſoribus l. vt fideiuſſor. Alij mandati, cũ ſemper dicant eos videri pro ſe inuicẽ fideiubere. Tu dices negociorum geſtorum. nam licet ſuam obligationem diſſoluerit, tamen & alium liberauit, ut dixi ſupra ſi certum petatur. l. ſi in rem. Item dixerunt quidam etiam pro parte non fieri ceſſionem niſi ſint ſocij, & eo caſu quãdo sũt ſocij. vel quãdo eſt actum vt fideiuſſores ſint. Alij intelligunt legem iſtam (quod eſt falſum) vt ceſſio fiat tantum quãdo ſunt ſocij: argu. infra titu. 1. l. cum alter. Itẽ pone quod tres erãt rei debendi in triginta. vnus in ſolidum fuit exactus: an in ſolidum in viginti contra vtrumque, an I decẽ cõtra quemlibet ſit faciẽda ceſſio? Et uidetur in ſolidum in viginti: ſicut habet authenti. hoc ita. quæ eſt in cor. eo.

Quæſtio notabilis.

IN AVTHEN de duobus reis, in principio. & §. ſeq. collat. vij. cõſt. 18.

Duo rei tunc tenentur in ſolidum, cum actum eſt, vt quilibet eorum poſſit in ſolidum conueniri vbi caſu alter eſt inops: aut talis, qui de facili exigi, non poteſt, hoc dicit. Vel ſic: Duo rei conſtituuntur, ſi agatur vt quilibet in ſolidum teneatur: quo non acto, quilibet pro parte tenetur: & eo acto, ita demum ab vno in ſolidum ſit exactio, ſi alter ſit abſens, vel non ſoluendo. Sal.

HOc ita,[d] ſi pactum fuerit ſpeciale,[e] vnumquemque teneri in ſolidum: & ſi alter inops ſit in ſolidũ, uel in partẽ, vt id ſaltem ab altero petatur: vel ſi abſens ſit.[f] Cũ C enim ambo adſunt, per iudicem producuntur, negotiumque communiter examinatur, & ſententia communiter infertur. quod fiet[g] ꝑ adminiſtratorẽ, ſi

Hoc ita.] CAS. Hæc authenti. determinat. l. quod creditor non poteſt conuenire quemlibet debitorem in ſolidum, niſi alter ſit non ſoluendo, vel abſens. Si vero vterque eſſet præſens, & ſoluendo, uterque eſt conueniendus. Si vero non eſt actum expreſſe, ut quilibet poſſit in ſolidum conueniri, tunc quilibet conuenitur pro parte.

[d] Hoc ita.] ſcilicet quòd vnuſquiſq; teneatur in ſolidũ cum effectu.

[e] Speciale.] ſcilicet quòd vnuſquiſque teneatur in ſolidum, ut ſubijcit, vnumquemque &c. Sed quid ſi ita dixeris: Promittis mihi decem: & tu alius promittis eadẽ decem? Reſpondetur, duo ſunt rei in ſolidum: quia ſatis videtur hoc exprimi, ut ff. de verb. oblig. l. ſtipulatio D iſta. §. cum: ſecus ſi dicam, ſimul promittis? vt in eo. titu. l. ſi mihi & Titio, & de lega. 1. l. ſi quis teſtamento.

[f] Abſens ſit.] ſcilicet alter. ergo præſens conuenitur in ſolidum, altero abſente &c. & cum alter eſt inops. ſecus vero in interceſſore præſente, & reo abſente, ut in authenti. infra titu. 1. præſente, &c. vbi datur dilatio ad repræſentandum. olim autem in noſtro caſu ſufficiebat pactum, licet alter non eſt inops, vel abſens, ut ff. eodem. l. reos. §. fina. Sed quid ſi vnus promiſit pure, alter ſub conditione, quod fieri poteſt, vt ff. eodem. l. ex duobus. 1. nunquid qui pure promiſit, poterit in ſolidum conueniri ſicut cum alter eſt abſens vel inops? Dic quòd ſic, ut dicta. l. ex duobus. 1. ad quod inſtit. eo. § fin.

Promittere poteſt unus ſub cõdõne, alterο pure promittẽte.

[g] Quod fiet.] id eſt quæ productio: nec enim per delegatum, ſed ordinarium producentur re ipſa, ut hic dicit & inuiti, ut in auth. de exhib. & intro. re. §. ſi vero quidam, colla. 5. Accurſius.

Ad ſo-

[a] Ad ſolutionem.] niſi renunciauerit beneficio diuidẽdarum actionum. nam prætor ait, pacta ſeruabo: ut ſupra de pactis l. pe. & l. pacta nouiſſima. in tutoribus idẽ & contutoribus & fideiuſſoribus ex epiſtola diui Hadriani, ut uiriliter conueniantur: ſed non idem in fideiuſſoribus unius tutoris, qui nõ poſſunt diuidundarũ actionum habere beneficium, ut ff. de tutelis & ration. diſtrahen. l. prima. §. nunc tractemus, & ſupra de conſtituta pecunia. l. fina. & ff. rem pupill. ſaluam fore. l. fina. Item an hæc authenti. habeat locum etiam in fideiuſſoribus? Dic ut infra titul. 1. l. non recte, diximus. Hic ponunt & habent quidam talem legẽ, quæ non eſt in Codice, ſcilicet: Si duo pluresve rei cuiuſdam traditione cõuentionem in ſolidum inierint: cuicunq; eorum quandiu res in eadem cauſa remanſerint, ſi caſus obtulerit, in ſolidũ actio competit.

Actionũ diuidẽdarum beneficiũ quibus datur.

[b] Exprimere.] CASVS. Refert cum duo obligant ſe pro eadem pecunia: an ab initio obligentur in ſolidum, an quilibet pro parte ſua. Primo caſu creditoris erit electio quem velit conuenire, & in ſolidum. Secundo caſu fiet quod cõuenit, ſcilicet ut quilibet pro parte ſua onu eraiatur.

[b] In ſolidum.] & facit ad legem illã. ſupra loca. & condu. l. ſi diuiſa, & ſupra ſi certum peta. l. ſi in rem. ſed hodie plus eſt opus, ſcilicet quòd alter ſit abſens vel inops, ut in authenti. hoc ita. Accurſius.

[c] Non poſſit.] ſcilicet creditor.

[d] Electio.] quam habet creditor, ut poſſit quemlibet in ſolidum conuenire. Accurſius.

[e] Reſcripto.] cum alterius ius per hoc tolleretur, ut ſupra de precib impe. offerend. l. quo-

iudex ſit delegatus.

Sinautem non conuenerint ſpecialiter, ex æquo ſuſtinebunt onus. Sed & ſi conuenerint vt vterque eorum ſit obligatus: ſi ambo præſentes ſint, & idonei, ſimul cogẽdi ſunt ad ſolutionem.[a]

Reſcriptum principis quo cauetur vt vnus ex correis in ſolidum obligatis conueniatur tantum pro parte, non eſt ſeruandum Vel ſic: Vnuſquiſque tenetur exprimere quæ eſt cauſa & fundamentum ſuæ intentionis: & per reſcriptum non intelligitur princeps derogare contractui, ex quo nata eſt naturalis & ciuilis obligatio. hoc dicit. Vel ſic: Obligatio ſolidi non contrahitur contra plures, ſi hoc agatur. Butr.

B

III. Iidem AA. & CC. Fabiano.

EXprimere debueras tuis precibus, vtrumne in partem, an in ſolidũ[b] ſinguli uos obligaueritis, ac duo rei promittẽdi extiteritis: cum ſi quidem ab initio vnuſquiſq; pro parte ſit obligatus, egredi contractus fidem non poſſit.[c] Si vero in ſolidum, electio[d] reſcripto[e] adimi non debeat. S. Idibus April. Bizantij. AA. Conss.

C

Quando plures ſunt obligati, ſufficit quod cauſa obligationis finalis reperiatur in vno, nam ſuas radices extendit in omnes. Bal. Vel ſic: Licet pecunia vni numeretur, tamen alij poſſunt ſimul in ſolidum obligari. Salicetus.

IIII. Iidem AA. & CC. Andronico.

PRopter mutuam vni datam pecuniam alijs reis promittendi factis, ob non numeratam ſibi pecuniam obligationem remitti deſiderio poſtulantium iura refragantur.[f] S. V. Idus Februar. Sirmij. CC. Conss.

Interruptio facta per vnum correum, vel contra vnum ipſorum, alijs prodeſt & nocet Bald. Vel ſic: Interpellatio facta ab vno de correis credendi, interrumpit præſcriptionẽ etiam quo ad cæteros. & e conuerſo agnitio facta per vnum ex reis debendi, nocet alteri. Sal.

V. Imp. Iuſtinianus A. Ioanni præfecto præt.

CVm quidam rei ſtipulandi certos habebãt reos promittendi, vel vnus forte creditor duos, vel plures debitores habebat, vel e contrario multi creditores vnum debitorem, & alij ex reis promittendi ad certos creditores debitum agnouerunt vel per ſolutionem, vel per alios modos, quos in anterioribus ſanctionibus interruptionis iuenimus poſitos, & nos ampliauimus,[g] vel forte ad vnum creditorem quidam ex debitoribus deuotionem[h] ſuã oſtenderunt: vel cum plures eſſent creditores, debitor qui ſolus exiſteret, ad vnum ex his vel quoſdam debitum agnouit, & quærebatur, ſi eis vel ei[i] daretur licentia aduerſus alios[k] in deuotionem ſuã exercere, & quaſi tẽpore emenſo[l] exactionem recuſare, vel quibuſdam ex debitoribus debitũ agnoſcentibus, vel in iudicio pulſatis, deberent & alij ab omni contradictione repelli: nobis pietate ſuggerente videtur eſſe humanum, ſemel in vno eodemq; contractu qualicũque interruptione vel agnitione adhibita, omnes ſimul compelli ad perſoluendum debitum, ſiue plures ſint rei, ſiue vnus: ſiue plures ſint creditores, ſiue non amplius quàm vnus. ſancimusq; in omnibus caſibus quos noſter ſermo comple

D

[f] PRopter.] CASVS. Mutuaui Titio decem & accepi pro eo duos reos, puta Caium & Seium. dicunt ſe non eſſe conueniendos, quod ſibi pecunia numerata non erat. opponitur excep. non numeratæ pecuniæ, an ſint audiendi, quæritur? Et dicitur quod non. Vel dic quod mutuaui omnibus: ſed Titio de uoluntate omnium mutuaui, & procedit ſicut dixi.

[f] Refragantur] cũ non propter numerationem eis faciendam fuerint confeſſi, ſed alij facienda erat: ut & ſupra de non numera. pecu. l. aduerſus, & l. fruſtra. Vel ſi erat omnibus numeranda, fuit tamen data uni aliorum uoluntate, & ad hoc facit ſupra ſi certum petatur. l. ſi non ſinguli: ſecus ſi non eorum uoluntate: ſed forte[1] promiſerant, quod poſſunt, ut ff. ſi certum peta. l. qui pecuniã. Accurſius.

[1] Finem huius gl. ibi (ſed forte) declara procedere, ſi denunciãt creditori ante numerationem per l. fideiuſſor. ff. de fideiuſſo. ita not. in l. Titius. ff. de procura.

CVm quidam.] CASVS Si plures creditores habẽt unum debitorem, uel unus creditor plures debitores, uel plures creditores habeat plures debitores: & aliquis ex debitoribus ſoluat alicui ex creditorib. talis agnitio debiti ſufficit ad interrumpendam præſcriptionem, qua ſe uolunt alii debitores tueri, qui non agnouerũt: quia talis agnitio debiti ab uno debitore facta uni creditori, aliis debitoribus obeſt, & aliis creditoribus prodeſt. Vi.

[g] Ampliauimus.] ut & ſupra de præſcriptione triginta uel quadr. an. l. cum notiſſimi.

[h] Deuotionem.] ſ. ſoluendo.

[i] Eis uel ei.] debitoribus uel debitori.

[k] Alios] ſ. creditores, & hoc ſi non habea in litera.

[l] Emenſo.] ſ. triginta annorum.

Ex libello.

a Ex libello.] executore interueniente, ut ſupra de pręſcriptio. triginta annorum. l. ſi in rem. Vel loquitur in p̄torijs & annalibus, ut ſupra quando libellus princ. datus. l. 1. & 2.

b Nemini.] qui agnouit. Accur.

Pactum vnius alteri prodeſt & nocet.

c Alienam.] ſcilicet eius q agnouit. Et ſic nota factū vnius alij prodeſſe & nocere, ut ff. e. l. ex duobus, vltimas. Et ſic eſt arg. contra ff. de ſo. l. cum quis. §. ſi quis pro reo, & ff. manda. l. ſi fideiuſſor. 1. § fi. & ff. d ne. geſt. l. ſi ex duobus, in fin. Item contra eſt huic leg. ff eodē. l. 2. & l. ex duobus. 2. Sed ſolues infra ti tu. 1. l. fi. Item contra, videtur. ff. de vſuris. l. mora. §. fin. Solu. poteſt dici q hic erant ſocij: ibi non. Vel ibi mora, hic agnitio, quæ eſt oppoſita.

d Fonte.] quantum ad idem debitum & vnam obligationē, licet diuerſi ſint, ut vt ff. eo. l. 3 §. fi. Accurſius.

xus eſt, aliorum deuotionem vel agnitionem, vel vel ex libello a admonitionem aliis debitoribus præiudicare, & aliis prodeſſe creditoribus.

¶ Sit itaq; generalis deuotio, & nemini b liceat alienam c indeuotionem ſequi, cum ex vna ſtirpe vnoque fonte d vnus effluxit contractus, vel debiti cauſa ex eadem actione apparuit. Dat. Kalend. Septēb. Conſtantinopo. poſt conſulatum Lampadii & Oreſtis. VV. CC.

TITVLVS XLI.

DE FIDEIVSSORIBVS & mandatoribus. e

Exceptio reo competens ſtatu mutato non porrigitur ad fideiuſſorem. hoc dicit ſecundum glo. Vel ſic ſecundum Bar. Si ſolum reus ab obligatione eximitur, & in alium ſucceſſorem transfertur: iſta exceptio fideiuſſori non datur. Bald. Vel ſic: Publicatio bonorum debitoris fideiuſſorem non liberat. Bar.

DE FIDEIVSſoribus & mandatoribus.

Diximus ſupra de his qui per ſtipulationem principaliter obligantur: nunc videamus de fideiuſſoribus & mandatoribus, qui principalibus obligationibus applicantur. Alc.

e De fideiuſſoribus & mandatoribus.] *Cuique contractui poteſt fideiuſſor accedere, poteſt & mandator, vt ff. mandati. l. ſi hæreditatem. § & in ſumma. Eſt tamen differentia: quia fideiuſſor præcedit & ſequitur obligationem, vt inſti eodem §. fideiuſſor & præcedere. at mandator tantum præcedit, niſi in caſu, ut ff. mandati. l. ſi vero non re. § ſi poſt traditam. at conſtitutor tantum ſequitur, ut ff. de conſtitu pecu. l. 1. §. 1. & §. debitum.*

Fideiuſſor & mandator differunt.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Lyſiæ.

SI Lyſias f adēpta parte bonorum exulare iuſſus eſt: non niſi pro parte quam reti-

SI Lyſias.] CASVS. Mutuaui Lyſiæ decē, & fideiuſſorem accepi, & Lyſias condemnatus eſt. l. Iul. de vi, & ita tertia pars omnium bonorum delata eſt fiſco. licet non poſſum conuenire Lyſiam niſi pro duabus partibus quæ apud eum remanſerunt, & fiſcum pro tertia: fideiuſſorem tamen quem in ſolidum habeo obligatum, & in ſolidum conuenire potero.

f Si Lyſias.] pone exemplum in. l. Iulia de vi priuata, ut inſtit. de publi. iudi. §. item lex Iulia de vi. nam fiſcus quaſi ſucceſſor pro tertia quæ ad ſe pertinet, conuenitur, ut infra ad. l. Iul. & de ui. l. tutoris, & ff. de capi. de. l. 2. & ſol. mat. l. ſi marito, in prin. & in ea tertia dānatus habet exceptionem, ut ff. ſi quis cau. l. ſed & ſi quis, in pri.

g Creditoribus.] pro duabus partibus.

h Poſſunt.] uidetur quod non: ut ſupra de exceptio. l.

A defenſiones. Sed ibi fuit integer ſtatus, hic non. Itē adhuc contra. ff. de iure fiſ. l. in fraudem. §. ſi principalis: ſed ibi non ex ſucceſſione, ſed ex alia cauſa bona deuenerunt ad fiſcum, ut quia debitor non ſoluebat. argu. infra de ſenten. pal. l. 3. in fin. Sed dic, non eſt contra: qa ibi apud fiſcū fideiuſſerat: hic apud alios.

nuit, creditoribus g obligatus eſt. Verū qui pro eo fidem ſuam adſtrinxerūt, iure priſtino conueniri poſſunt. h PP. Id. Octob. Seuero A. III. & Victorino Conss.

Licitum eſt creditori habēti pignora, agere contra fideiuſſorem: tamen debet ei pignora cedere, niſi in aliud debitum poſſit retinere. Bal. & Sali. B *Vel ſic: Fideiuſſori ſoluenti tenetur creditor cedere actionem perſonalē & hypothecariam Bartolus.*

II. Iidem AA. Plotio.

CReditori qui pro eodem debito & pignora & fideiuſſorē accepit: licet, i ſi malit, fideiuſſorem conuenire in eam pecuniam in qua ſe obligauerit. k quod cum facit, debet ius pignorum l in eū transferre. Sed cum in alia quoque cauſa eadē pignora vel hypothecas habet C obligatas, m non prius cōpellendus eſt transferre pignora, quàm omne debitū exoluatur. Dat. V. Kal. Februa. Apro II. & Maximo Conss.

Expreſſio eorū quæ tacitè inſunt, nihil operatur. Et quoties plures ſinguli fideiubent, quilibet in ſolidum videtur fideiubere. Bald.

III. Iidem AA. Maximo.

NOn rectè †

CReditori.] CASVS. Mutuaui tibi. 10. fideiuſſorem & pignus accepi: electio mea eſt quem velim cōuenire, vel reum, uel fideiuſſorem. ſoluenti tamē fideiuſſori cedam ius pignoris. ſi vero alias eſſent obligata mihi eadem pignora, & ſi pro alia pecunia non in quātum fideiuſſit, niſi totam pecuniam ſoluat, nō cedam ei ius pignoris.

i Licet.] id eſt licitū eſt, ut ff. eo. l. inter eos. §. creditor, niſi aliud conuenerit, ut arg. ff. mā. l. qui mutuam, in prin. & ff. eo. l. omiſſis.

k Obligauerit.] ſcilicet fideiuſſor.

l Ius pignorum.] vt ff. de diſtrac. pigno. l. 2. & ī. de ſenten. & interlo. l. cum eorum. ſed & perſonales non ſolum contra reum: vt ff. de ſo lu. l. Stichum. §. pe. ſed etiam contra fideiuſſores, ut ff. e. l. ſi fideiuſſores. § idem reſpōdit, & l. ſi fideiuſſoribus, & ī. loca. l. ſi diuiſa, & ī. arb. tu. l. cum interdictæ. ſi ergo fecit ne cedere poſſit, nec poterit agere, ut ff. de admi. tut. l. ſi pupillus, & d. l. Stichum. §. pe. Sed contra. ff. eo. l. ſi ſtipulatus. §. fi. ſed illud de rigore ſecundū Ro. hoc de æquitate. vel aliter vt ibi notatur.

† De materia huius l & ſequē. auth. & l iure noſtro. ī. eo. tit. vide c. 2. cū gl. 1. extra eo. tit.

m Obligatas.] ſecus ſi nō habet obligatas: nec enim ob D chirographariam pecuniā poteſt retinere cōtra fideiuſſoris voluntatem, ſed contra voluntatem debitoris tantum, ut ī. etiam ob chirographariam pecuniā. l. 1. in fi. Item intelligunt quidam quod hic obligatio fuit facta ante fideiuſſionē. ſecus ſi poſt, ut ī. et ob chirographariā pecuniam. l. 1. in fin. & ff. qui pot. in pig. habe. l ſi prior. § ſi tertius. Alij dicunt quandocunque per dictā l. etiam ob chirographa. pecuniam. l. 1. circa medium. ſed ſi debet cedere contra fideiuſſores, ut ſupra dixi, quomodo poteſt facere perſonale pactum vni fideiuſſorū, ita quod alter in ſolidum remaneat obligatus? Dic quod volente altero. Accur.

Pignus cōtra fideiuſſoris volūtatem nō poteſt retineri ob chirographariā pecuniam.

NOn rectè] CASVS. Electionem habet creditor, quem velit primo conuenire, ſcilicet fideiuſſorem uel reum. ſi ergo mutuaui tibi pecuniam, & fideiuſſorem accepi, & fideiuſſoribus ob debitum aliquod ſuccedat fiſcus, & conueniam fiſcum: procurator autem Cæſaris, qui cognoſcit inter fiſcum, & priuatum, interlocutus

terlocutus fuerit me debere conuenire prius reum principalem: an recte pronunciauerit, quæritur? Et dicitur quòd non. Si vero accepi duos fideiuſſores, & alteri fiſcus ſuccedat, côueniã fiſcum pro parte, & alium pro parte ſi ſoluendo ſit. nec, etiã ſi ab initio non cognouiſſet, vt glibet fideiuſſor in ſolidum teneretur, ob hoc minus in ſolidum tenebuntur. ſed & ſi omnes idonei fuerint, pro parte erit qlibet conueniendus: ſed Authentica dicit quòd ſi vterq; ſit præſens, ſcilicet tam fideiuſſor quàm reus principalis: debet primo conueniri principalis, etiam ſi ſit non ſoluendo in totum vel in partem. ſi reus ſit abſens, poterit fideiuſſor conueniri. & ſi petat tẽpus intra quod reducat reum: ei à iudice cõcedendum eſt. intra quod ſi nõ venerit, conuenietur fideiuſſor: creditor tamen cedet fideiuſſori actiones ſuas.

a Procuratores.] ſcilicet Cæſaris, qui iudices ſunt inter fiſcum & priuatum, ut hic, & ſupra ſi aduerſus fiſcum. l. 2. §. 1.

b Audire te] ſcilicet creditorem conuenientem fiſcum hæredem vnius fideiuſſorum.

c Permittatur.] iure veteri, vt hic, & infra eodem. l. iure noſtro. Sed hodie contra, ut in authẽ. præſente, hic poſita.

d A ꝓcuratore.] ſ. fiſci, qui ſucceſſit alteri fideiuſſori, ut ſ. dixi.

e Experiri.] ut & ff. eo. l. inter eos, in prin. & §. 1. & inſti. eo. §. ſi plures.

f Adiectum.] id eſt dictum.

g Conditionẽ.] cõditio iuris eſt, ut

Fideiuſſores duo qualiter poſsũt cõueniri.

procuratores[a] noſtri, ſi allegationi tuæ fides adeſſet, audire te[b] noluerunt ex bonis fideiuſſoris quæ ad fiſcum peruenerunt, pecuniam repetentem, ſed reum principalem conuenire iuſſerũt: cum electionis poteſtas permittatur[c] creditori. Sed cum duos fideiuſſores accepiſſe te ꝓponas: ſi alter idoneus eſt, intelligis te diuiſa quantitate partem competentẽ à ꝓcuratore[d] noſtro petere debere, & aduerſus aliũ fideiuſſorem eius experiri.[e] Nam licet ſignifices adiectum[f] eſſe in obligatione, ut ſinguli in ſolidũ tenerentur: tamen nihil hæc res mutat conditionem[g] iuris & conſtitutionem. Nam & cum hoc nõ adiiciatur, ſinguli tamen in ſolidum tenẽtur:[h] ſed vbi ſunt omnes idonei, in portionem obligatio diuiditur.[i] PP. XII. Kalendas Septembris Antonino. A. III. & Geta. IIII. Conss.

IN AVTHEN. de fideiuſſo. & manda. §. ſi quis agitur, & §. non ſolum, col. 1. conſti. iiii.

Iure nouo prius conuenitur principalis, ſi eſt præſens: demũ eo diſcuſſo fideiuſſor. Bal.

PRæſente tamen vtroque nõ permittitur intercesſorẽ cõuenīri prius quàm reus inuẽtus eſt minus idoneus, ſiue in totũ, ſiue in partem.

¶ Abſente autem reo, præſens interceſſor iure quidem conuenitur: ipſo tamen deſiderante iudex definiet tempus, intra quod deducat reum primo conueniendum,[k] ipſo in ſubſidium reſeruando. Nam tranſacto tempore compellitur interceſſor ſatisfacere, ceſſis ſibi à creditore actionibus,[l] abſque diſtinctione[m] contractus[n] ſiue interceſſionis.[o]

Obligatione nouata fideiuſſores nõ ſunt obligati: niſi ipſi ſe de nouo obligauerunt. Bal.

IIII. Imperator Antoninus A. Rufo.

NOuatione legitimè perfecta debiti in alium tranſlati, prioris cõtractus fideiuſſores vel mandatores liberatos eſſe non ambigitur:[p] ſi modò in ſequenti ſe non obligauerunt. PP. XV. Kalen. Octob. Antonino A. IIII. & Balbino. Conss.

Poteſtas à iure conceſſa per pactũ poteſt modificari. Bal. V. l. ſic: Per pactum contrarium tollitur poteſtas eligendi fideiuſſorem. Sal.

V. Idem A. Potamoni.

IVre noſtro eſt poteſtas[q] creditori, relicto

A PRæſente.] Diuiditur in duas partes. Primo quando ambo ſunt præſentes. Secundo quando principalis eſt abſens, & fideiuſſor præſens ſecunda ibi, abſente. Et illa ſubdiuiditur in partes, quæ per ſe patent. Salic.] CASVS. Præſens authen. ſic continuatur ad le. C. in iure. ff & C. Erat in electione creditoris, vellet primo cõueni re reũ vel fideiuſſorem: ſed hodie iſtud eſt correctum cum diſtinctione. ſi vterque eſt præſens & ſoluendo. nam primo agendum eſt cũ reo: ſed ſi reus eſt abſens, vel non ſoluendo in totum vel in partem, in ſubſidium poteſt agi cũ fideiuſſoribus. ſed ſi reus eſt abſens, & agitur cum fideiuſſore, & fideiuſſor petit tempus ut præſentet reum iudicio, ut primo conueniatur, datur ei tempus à iudice, intra quod ducat eum: poſtea in ſubſidiũ agitur cum fideiuſſore, & cogitur ſatisfacere elapſo prædicto tẽpore, & ceduntur ei actiones abſq; diſtinctione contractus. Viui.

k Primo conueniendum.] ſecus in hoc ſeruatur in duobus reis, ut ſupra titu. 1. authenti. hoc ita.

l Actionibus.] ſi vero nõ cedãtur, nõ dantur fideiuſſori actiones quæ dabãtur creditori, ut ff. e. l. vt fideiuſſor, & l. fideiuſſoribus: ſecus vero in tutoribus, ut ff. de tutelis & ra. diſtra. l. 1. §. nunc tractemus.

m Abſq; diſtinctione.] quod hic ſubijcit, ſumitur eſt cor. §. nõ ſolũ, uſque ad §. quod autem: ſed præcedentia ex §. ſi quis igitur.

n Contractus.] ſiue mutuum, ſiue venditio ſit, in quo interceſſerit.

o Interceſſionis.] interceſſit mandãdo, uel fideiubendo, uel conſtituendo, non tamen nouando. Ac.

NOuatione.] CASVS. Habebam debitorem in decẽ, & fideiuſſ. alio nouandi ſtipulatus ſum decẽ eadẽ à Titio: an fideiuſſores ſint liberati, quæritur? & dicitur ꝙ ſic, niſi in cõſequenti cõtractu obligauerint ſe. Vi.

p Ambigitur.] ut & ſupra etiam ob chirographa. pecu. l. 1. & ff. de noua. l. nouatione, & de ſolu. l. ſolutionem.

IVre.] CASVS. Dicit Imperator in hac lege, ꝙ electio datur creditori, velit primo conuenire reum, uel fideiuſſorem relicto reo: niſi aliud fuerit actum.

q Eſt poteſtas.] ut ſ. eodem l. non recte. ſed hodie cõtra, ut in

h In ſolidum tenentur.] hodie contra, niſi hoc dicatur, ut ſ. titu. 1. authen. hoc ita. Vel aliud in reis debendi, qui pro parte pecuniam accipiunt, vnde pro parte nouo iure tenentur & conueniuntur: & aliud in fideiuſſoribus, qui cum intercedãt pro eo qui in ſolidum tenetur, merito & ipſi in ſolidũ tenent, ut inſtitu. eo. §. ſi plures.

i Diuiditur.] ex epiſtola diui Hadriani, ut inſtitu. eo. §. ſi plures, niſi inficientur, ut ff. eo. l. ſi dubitet.

(g cont.) vterque pro parte conueniatur, quando ambo ſoluendo ſunt. Item conſtitutio dicit actionem diuidendam. ſiue ergo dictum ſit ut vterq; teneatur in ſolidum ſiue non, vterque tenetur in ſolidum, ſed pro parte conuenitur, ſi uterq; ſit ſoluendo, & ſic eſt. ff. de leg. 1. l. 3.

ut in auth. præſente. Item contra huic legi. ff. de verb. A obl g. l. ſi ita ſtipulatus fuero te ſiſti. §. poſſum. ſed ibi actum videtur. contra. ff. de admini. rerum ad ciui. perti. l. curatores. §. fi. ſed ibi ſoluitur. Item contra infra de de cur. l. 1. lib. 10. ſed ibi ſolue. Accur.

reo, eligendi fideiuſſores, niſi inter contrahentes aliud placitũ doceatur. PP. VI. Non. Maii, Meſſala & Sabino Conſs.

Notarius qui conficit inſtrumentum, vel teſtes inſtrumenti non obligantur ex inſtrumento. Bald. Vel ſic: Subſcribens ſe ut teſtis, non dicitur fideiubere Salı.

VI. Idem A. Polli.

SI pater tuus pro Cornelio cum pecuniam mutuam acciperet, a ſe non obligauit: fruſtra ex eo quòd tabulas obligationis ut teſtis ſignauit, cõueniris. b PP XI. Kalendas Iul. Meſſala & Sabino Conſs.

B

Mandator non obligatur ex forma ſtatuti, vel omiſſa forma mandati Baldus Vel ſic: Mandans ut alicui mutuet pignoribus datis, non poteſt ab illo conueniri ſine pignoribus mutuante. Salı.

VII. Idem A. Eroti.

SI creditor conditioni c mandato aſſcriptæ, cum pecuniam mutuam daret, in accipiendis hypothecis non paruit: fruſtra te iudicio mandati conuenit, quando non aliter te obligaſſe intelligaris, quàm ſi pignoribus contraheretur obligatio. PP. Kalendis Iul. Læto. II. & Cereali Conſs.

C

Filiusfamilias poteſt pro patre

Ipater.] Mutuauit decem Titio. confectum eſt inſtrumentum. pater tuus interfuit iã quã teſtis, & in inſtrumento ſignum appoſuit: non propter hoc erit conueniendus, niſi ſe obligaſſet. Viuia.

a Acciperet.] ſ. Cornelius.

b Conueniris.] ut & ſupra de admini-ſtra. tutorũ. l. ſi nõ, & ſi certum peta. l. mutuæ, & de actio. & oblig. l. nimia, & de rebus. eccle. alie. vel non alie. l. 2.

SI creditor.] CASVS. Mandaui tibi ut Titio mutuares decem, & pignus acciperes: ſed pignus non accepiſti: an me conuenire poſſis actione mãdati, q̃ritur? Et dicitur ꝙ nõ aliter uideor me obligaſſe, niſi pignus accepiſſes.

c Mandato.] id eſt quia non poteſt cedere actionem in pignore, ut ff. mandat. l. ſi mandato Titii. §. fi. Acc.

FIliusfamilias.] CASVS. Pater fundum vendidit: filius in ſua poteſtate conſtitutus pro eius actione fideiuſſit: an teneatur, q̃ritur? Et dicitur ꝙ ſic. Viu.

d Tenetur.] poteſt ergo fideiubere pro patre, vt hic, & ĩ. de filiofamil. minore. l. 1. & quod cum eo. l. ſi ex alio, & ad Velleianum l. ſi paternam, & ff. qui ſatiſda. cogant l. 2. §. & filius, & ff. e. l. ſi dubitet. §. filiusfamilias, & pro extraneo, ut ff. de pecu. l. 3. §. ſi filius & ĩ. quod cum eo qui in ali. poteſta. l. nulla. Dubitatio forte hic erat: quia quaſi dominus videtur etiam viuente patre, ut ff de libe. & poſthumis. l. in ſuis, & inſtit. de hæredum qualitate & differẽt. §. ſui. D

Filiusfamilias pro patre põt fideiubere.

ETiam.] CASVS. A debitore fideiuſſorem & pignus accepi: egi hypothecaria, an nihilo minus poſſum conuenire fideiuſſorem per hanc actionem, quæritu.? Et dicitur ꝙ ſic: non enim ob hoc ꝙ egi hypothecaria, liberatus eſt fideiuſſor. Viuia.

e De iure obligationis.] ſ. hypothecaria, non ſolũ perſonali contra debitorem vel fideiuſſorem: nec enim fit nouatio, ut ff. de pig. l. grege. §. etiam, & §. ſi cum defenſore, & ſupra de pign. l. quamuis 2. Ac.

f Fuerit.] a creditore, ad pignora enim agit.

FIdeiuſſor.] CASVS. Si pro te tam in ſortẽ quàm in vſuras fideiuſſi: eas quas ſoluam, non potero re-

cuſare, & hoc in prima. Si vero cũ alio fideiuſſi: an poſſim impetrare, ut diuidatur inter nos obligatio? Rñ. ꝙ ſic: ſi uterque noſtrum eſt ſoluendo, & hoc in ſecunda.

g Obligatus eſt.] vel quia expreſſe ſe obligauit, vel quia in omnem cauſam fideiuſſit, ut ff. loca. l. quæro, circa princip. & ff. de admini. rerum ad ciuitã. perti. l. 2. in fi. At ubi ſimpliciter intercesſit, dicit Ioan. idem, arg. ff eodem. l. ſi quis pro eo §. ſi nummos, & l. amiſſi. §. fideiuſſores, & ff. rem pupil. ſal. fore. l. ſi poſtea, & ff. ad municipa. l. Lucius. §. Paulus. Pla. tamen reſpon. his legibus: quia in omnem cauſam uidetur fideiubere, quæ ex numeratione nata nunc, uel poſtea naſcitura eſt, ut dicto. §. ſi nummos. At uſura non naſcitur ex numeratione. Itẽ ad l. amiſſi, dicit ideo teneri, quia & prædiorum dos fuerat locata expreſſe uel tacite. ar. ff. loca. l. ſed addes. §. illud. Vel expone dotis prædiorum, i. dotalium prædiorum. argu. ſupra de iure do. l. 2. Tenẽtur ergo fideiuſſores marito mercedis nomine dotaliũ prædiorum, etiam ſecuto diuortio. Itẽ in l. ſi poſtea, in omnẽ cauſam fideiuſſerat. Itẽ ad l. Lucius, dicit non ſemper valere argu. à contrario ſenſu. Et ipſe diſtinguit an debitus ex officio, quo caſu cum nec ſint in obligatione, & non tenetur fideiuſſor, ut ff. de eo quod certo loc. l. centum: aut ex ſtipulatione, & tũc fiet & pro eo, quia fruſtra diceret lex in omnem cauſam aliquando, ſi ſemper in omnem cauſam teneretur, ut d. l. ff. loc. l. quæro, & ſupra de pac. inter em. l. in initio. Itẽ quia in pœnis, quæ creſcunt contra reum, non tenetur, ut ff. e. l. fin. & d. l. centum. Item qui ſimpliciter promittit, ea tantum quæ in obligatione iam ſunt, promittere videtur, ut ff. de verb. oblig. l. ſi ſtipulatus fuerim illud. § cum ſtipulamur, & l. ſi a colono. Item pro eo ff. eodẽ. l. ſi de uſſores magiſtratuum: ſed ibi pro ſorte tantum intercesſit, ſed tu tene primam diſtinctionem, ut no. ff loc. quæro.

Fideiuſſor ſimpliciter intercedens an videat̃ & pro uſuris intercedere.

D

fideiubere. Bar. & Salic.

VIII. Imperator Alexander A. ...

FIliusfamilias qui pro patre, quamuis in vẽditione fundi, fideiuſſit, tenetur. d PP. II. Idus Octob. Maximo. II. & Aeliano Conſs.

Licet actum ſit hypothecaria, non liberatur fideiuſſor. Baldus. Vel ſic: Perſecutio pignoris non liberat fideiuſſores. Salic.

IX. Idem A. Ariſtocrati.

ETiam ſi de iure obligationis e pignorum actum fuerit, f fideiuſſoribus liberatio non contingit. PP. V. Kalen. decemb. Maximo. II. & Aeliano Conſs.

Si fideiuſſor intercesſit in ſortem & in uſuras, tenetur in totum, & habet beneficium hoc diuiſionis. Bald. Vel ſic: Si fideiuſſor ſe obligauit pro vſuris, ad illas tenetur. Et beneficiũ diuiſionis quod habent fideiuſſores, debet opponi ante ſententiam. Sal.

X. Idem A. Vitali.

FIdeiuſſor ſeu mandator ſi in vſuras quoque obligatus eſt, g iuſtã causâ recuſandi eas ſoluere non habet. Vt autem is qui cũ altero fideiusſit, nõ ſolus conueniatur, ſed diuidatur h actio inter eos qui ſoluendo ſunt: ante cõdemnationem i ex ordine poſtulari ſolet. PP.

h Diuidatur.] ſi non inficientur, ut ff. eo. l. ſi dubitetur. §. 1.

i Ante condemnationem.] quia dilatoria eſt, ut dicunt, ut ſupra de probat. l. exceptionem, quod non placet: quia etiam ante litem conteſtatam deberet tunc opponi. Dic ergo magis anomalam: quia nec eſt dilatoria, neque peremptoria. & quod dicit, ante condemnationem,

Exceptio diui Hadriani eſt anomala.

nem, ſubaudi, maxime: nam & poſt poteſt proponi, ut ff. eo. l. ſi fideiuſſores. § idem, & l. inter eos, §. fi. quia & exceptio Velleiani & Macedoniani poſtea proponūtur, vt ff. ad Mace. l. ſed & ſi, §. fi. & l. ſequen. Vel dic vſque ad ſententiam, & non vltra. Et aliud eſt in beneficio cedendarum actionū, ut d. l. ſi fideiuſſores. Item in d. l. inter eos, eſt intelligendū quando eſt appellatum, vt tunc opponatur exceptio in cauſa appellationis. Accurſius.

Fideiuſſor ſoluens ſolidum, non agit contra fideiuſſores niſi actiones ſint ceſſæ: & vt cedantur, poteſt petere tam à fiſco creditore, quam à priuato. Bal.

XI. Idem A. Tullioſio.

CVm alter ex fideiuſſoribus in ſolidū debito ſatisfaciat, actio ei aduerſus eum qui vnà fideiuſsit, non competit.ᵃ Potuiſti ſanè cum fiſcoᵇ ſolueres, deſiderare, ut ius pignorisᶜ quod fiſcus habuit, in te trāsferretur: & ſi hoc ita factum eſt, ceſsis actionibus vti poteris. Quod & in priuatis debitis obſeruandum eſt. PP. VII. K. Nouembr. Alexandro A. III. & Dione Conss.

Cvm alter.] CASVS. Si creditor plures habēs fideiuſſores contra vnum egit, & ſolidū exegerit, an ille contra fideiuſſo. agere poſſit, quæritur? Et dicitur quòd non, niſi à creditore fuerit ei ceſſa actio. & hoc in prima l. Idem eſt in fiſco creditore, vt fideiuſſor ſoluens intra annum aduerſus fideiuſſo. pig. actio. habeat, ſi ius pignoris vel actionis ſibi fuerit ceſſum. Viuia.

ᵃ Non competit.] vt & ff. eo. l. ut fideiuſſor, ſecus in tutore, qui contra tutores habet vtilē actionem, ut ff. de tu. & ra. diſ. l. j. §. nunc tractemus: & ſic tutor triplex habet auxilium, beneficium ſcilicet epiſtolæ. Item ceduntur actiones. Item habet vtilem, & ſine ceſſione, vt d. §. nūc tractemus, & ff. de neg. geſt. l. ſi ex facto, ſed fideiuſſor habet tantū prima duo. Item no. quod fideiuſſor ſoluendo pro reo, non liberat reum ipſo iure, ut ff. man. l. Papinianus. quia nec eſt proprie ſolutio, ſed precium cedendarum actionum, ut ff. de ſolu. l. Modeſtinus. & ff. e. l. cum his, & de cēſi. l. cum poſſeſſor. exceptio tn̄ competit debitori, & quo ad hoc dicitur ſolutio, ut ff. de iudi. l. de qua re. § fi. & ff. de peti. hære. l. ſi quid poſſeſſor. § ſed & ſi: ſed licet ſit inutilis actio creditori futura per exceptionem, tamen ceſſa valet, ſicut aliàs inanis actio vel obligatio aditione hæreditatis confirmatur, ut ff. de ſolu. l. Stichū, § aliquando.

Tutor cōtra cōtutores triplex habet auxilium.

Fideiuſſor ſoluēdo pro reo, ipſū nō liberat ipſo iure.

ᵇ Fiſco.] ſcilicet creditori.

ᶜ Ius pignoris.] item perſonalis obligationis, ut ff. eodem, l. fideiuſſoribus, & de ſolu. l. Sthicum. § penult.

Diuerſitas idiomatis fideiuſſores nō vitiat. hoc dicit Vel ſic: Fideiuſſor obligatur verbis tantum, non re, non conſenſu, non literis, ſecundum intelligentem tamen Bald. Vel ſic: fideiuſſor obligatur per ſtipulationem, etiam ſi uerba ſint Græca Salic.

XII. Idem A. Theodoto.

BLanditus tibi eſt, qui non teneri te perſuaſit, quòd cum pro alio interuenires, ὅτι ἂν θέλῃς, ποιήσω, † dixiſti:ᵈ cum & his verbis obligationē verborum poſſe contrahi pridem receptum eſt. PP. VI. Kalen. Septemb. Agricola & Clemēte Coss.

† id eſt, quicquid vis, faciam.

ᵈ In vno meo codice & in codice baſilicæ S. Stephani Biturigū legi, τιμῶ, i. qd aiſtre dicitur, ut l. 1. §. ſi quis ita. ff. de verb. obli. Alciatus li. 1. parerg. c. 3. legit. λέγω. Conius.

Blanditus.] CASVS. In Latino ſtipulanti à te decē, in Græco reſpondiſti, & intellexiſti, an ſis obligatus quæritur? Et dicitur quòd ſic. & ſi aliquis contra illud perſuaſerit, magis videtur blanditus, quàm verum dixiſſe. intellige, quod tantum fideiubeat pro aliquo apud me, & illa ſi ipſe non ſolueret, ſtipulatus ſum a te.

ᵈ Dixiſti.] reſpondendo Græcè, vel alio verbo quàm fueris interrogatus, vt & ī. de cōtrahen. ſtipul. l. omnes, mens enim magis quam verba ſpectatur, ut & ī. de fideicommiſ. l. cum virum.

ᵉ SI Barſatoram.] Duobus modis intelligitur hęc lex. Primo quòd hic Lyſanias promiſit hūc latronem iudicio ſiſti, & ſic quaſi fideiuſſor fuit, non vere, cum nulli obligationi acceſſit. Vel ergo exhibebit, vel ſecundū conſuetudinem, vel motum iudicis punietur, ut ff. de cuſto. re. l. ſi quis reum, & ī. ad Turpil. l. 2. vel aliter promiſit ſe inuenturum latronem, & ſuper hoc etiam fideiuſſorem dedit. licet ergo inuenerit, non tamen eſt liberatus, niſi exhibeat, vt ff. de in ius voca. l. cum proquo. Nā verba cum effectu, &c. ut ff. quod quiſque iuris, l. 1. § hæc autem verba. ſicut & qui hauſtū aquæ promiſit. nā & iter promiſiſſe videtur, ut ff. de ſerui. ruſtico. prædio. l. iter. §. fina.

Qui promittit latronem inuenire, videtur promittere in iudicio ſiſti: & ſi non ſiſtit, punitur. hoc dicit. Vel ſic: Ille dicitur inuentus qui eſt inuentus & captus, & repræſentatus curiæ. Vel ſic: Qui promittit antecedens, videtur promittere conſequens. hoc dicit ſecundum ſecundam lecturam Bar.

XIII. Pars ex epiſtola Gordiani A. ad Auitum.

SI Barſatoramᵉ ᵉ latronem Lyſanias decurio inuenturum ſe ſpopondiſſet: aut exhibere compellendus eſt, aut tranſmittēdus ad præfectum pretorio,ᶠ vel ad præſidem prouinciæ.

ᵉ Si Abraſacoram.

Sola ſolutio non acquirit fideiuſſori hypothecariam, vel perſonalem, niſi cedantur Bal. Vel ſic: Actio mandati competit fideiuſſori ſoluenti. non hypothecaria competens creditori, niſi cedatur quæ ceſſa poteſt intētari contra poſſeſſores bonorum. Salic.

XIIII. Idem A. Saluio.

MAndati actio perſonalis eſt. quæ ſi nomine fideiuſſoris,ᵍ vel aduerſus debitorem, ſeu hæredes eius competit:ʰ præſes prouinciæ, quod deberi cōpererit, reddi iubebit. Pignora etenim, quæ reo ſtipulādi nexa fuerūt, ita demū ad vos tranſeūt, ſi facta nominis redēptione, ſolutio

ADDITIO. Aduertas quòd hanc l. notāt doctores ad quæſtionem. pone ſtatutum dicit, ſi quis de nocte fuerit inuentus cum armis, puniatur tali pœna. Viſus eſt aliquis cum armis de nocte, an inciderit in pœnā? & dicunt doctores cōmuniter quod non, ſed requiritur quod fuerit corporaliter apprehenſus, per l. iſtā; ita vult Bart. hic, & in l. 1. in princi. ff. de acquiren. poſſeſſio. & Cy. in l. licet, ſupra de acquiren. poſſeſſio. de qua quæſtione videas latius per Ange. & Ioan. de Imol. in l. 3. § inde Neratius, ff. de acquiren. poſſeiſione.

ᶠ Prætorio] ſcilicet Romæ.

MAndati.] CASVS. Mandaui tibi vt pro me fideiuberes, & fideiuſſiſti. non ſolum me, ſed hæredem meum habes obligatum mandati. ſi creditori ſolueris, pignora quæ obligaui ad te non tranſeunt, niſi a creditore ius pignoris tibi fuerit ceſſum, & mandati actio, quibus ſecutis aduerſus pignorum poſſeſſores vtilis hypotheca tibi competit, non autem directa datur.

ᵍ Nomine fideiuſſoris.] id eſt ipſi fideiuſſori, vel eius hæredi. Et no. fideiuſſori dari mandati, quandoque negotiorum geſtorum, ut ſi pro abſente fideiuſſit, ut ff. manda. l. qui fideiuſſorem, & l. ex mandato, quandoque nulla, ut ff. manda. l. ſi remunerandi §. ſi paſſus.

ʰ Competit.] ad ſortem à fideiuſſore ſolutam, & vſuras, ſi ſub vſuris accepit, vt ſolueret, licet ipſe debitor ſine vſura inueniſſet, non tamen plus repetit quàm ſoluerit.

vere vel interpretatiue, ut ff. mand. l. inter cauſas. §. ſi is, & l. ſi vero non remunerandi. §. ſimili modo.

a Celebrata eſt.] cum vel incontinenti facta eſt ceſſio, vel hoc acto etiam poſtea, aliàs non, ut ff. de ſolu. l. Modeſtinus, & ff. eo. l. cum is. Et nota quòd ſola ſolutio nõ acquirit fideiuſſori hypothecariam vel perſonalem, quæ creditori dabatur, ſcilicet perſonalem mã dati ſic. ſed demum facta ceſſiõe, ut hic dicit. Et differentiã inter cedere & mandare dixi ſ. de actio. & obligatio. l. 1. Itẽ an ſit eadẽ hæc vtilis, quæ directa primo creditori competens, vel unde naſcatur hæc vtilis, dixi ſ. de legatis, l. ex legato. Item qualiter ceditur vtilis, cum nec vtilis nec directa remaneat apud creditorem facta ſibi ſolutione? Reſpond. cedit ante ſolutionem, vel tunc. Sed quid ſi poſtea ſoluit, & hęc actio prius fuit ceſſa? Reſpõ. adhuc erat ſibi vtilis: licet non pro ſe, tamẽ pro cedendo, & ita ad opus alterius, & quia non ſoluit fideiuſſor vt debitorem liberet, ſed vt ſibi actionem cedat, ut ff. eo. l. cum is.

Placet Sali. & eſt diligenter ad hoc aduertendũ.

celebrata eſt, [a] vobiſque mandatæ ſunt actiones. Quod ſi factum eſt, ea quoque vobis perſequẽtibus, aduerſus pignorum poſſeſſores extraordinariam [b] iuriſdictionem idem vir clariſsimus impertietur. PP. III. Nonas Iulij, Gordiano A. & Auiola Cõss.

Fideiuſſor ſoluens indebitum, agit cõdictione indebiti. Item ſi fiſcus ſuccedit reo debendi, & ſoluit, liberat fideiuſſores. Bal.

XV. Idem A. Claudiano.

SI indebitam pecuniam quaſi ex cauſa fideiuſſionis obſtrictus in cautionem per errorẽ [c] deduxiſti, tam doli mali exceptione vti, quàm cõdicere, vt obligatio tibi accepto feratur, potes. Non eſt autem dubium, fideiuſſorem rei promittendi, bonis ad fiſcum deuolutis, ſi idem fiſcus ob debitum reſtituẽdum fuerit [d] conuentus, & ſoluerit, liberari. PP. V. Kalen. Decemb. Gordiano A. & Auiola Conss.

Actio per litis conteſtationem diuiſa, integrari nõ poteſt. Bal. Vel ſic: electio non nocet: creditori quo minus aduerſus alium confideiuſſorem habeat regreſſum: ſed diuiſio facta pro cuiuslibet rata ſit, hoc dicit ſecundũ glo. Salic.

XVI. Idem A. [illegible]

LIberum fuit antequã lis aduerſus omnes fideiuſſores conteſtaretur, unum eorum eligere creditori, [e] ſi modò cæteros minus idoneos exiſtimaret. [f] At nunc poſt litis cõteſtationẽ, petitionem diuiſam redintegrari, iuris ratio non patitur. [g] PP. II. Id. Iun. Gord. A. II. & Pompeiano Conss.

b Extraordinariã.] id eſt ſine ſolennitate quæ olim deſiderabatur, ut inſtitu. de interdic. §. fi. & ſupra de formulis. Vel dic extraordinariam, id eſt vtilẽ hypothecariam, directa vero ipſi numeranti daretur. Accurſius.

SI indebitũ.] CASVS. Habebam debitorem & fideiuſſorem, ſoluit mihi debitor fideiuſſore ignorante: poſt ſolutionem factam extorſit cautionem ab eo de pecunia reddẽda: ſi ſoluit, repetet per condictionẽ indebiti: ſi non ſoluit, & agam, excipiet de dolo, & cautionem per cõdictionem ſine cauſa, ut accepto feratur, condicet, & hoc in prima. Si bona debitoris ſunt à fiſco occupata, & creditor agit aduerſus fiſcum, & exigat, nõ eſt dubium quin liberetur fideiuſſor. Viuia.

c Per errorem.] ut quia nec reus, nec ipſe tenebatur. vel licet reus tenebatur, ipſe tamen falſo putabat ſe interceſſiſſe, vel putabat in plus obligatum ſe, quàm eſſet. Vel putabat ſe non munitum exceptione, cum tamen ea ſibi competeret. Vel putabat debitorem non ſoluiſſe, cum tamen ſoluiſſet. & eſt ad hoc, ſ. de non numera. pecu. l. ſi quaſi, & de condict. indebi. l. cum ex ſoluta, & ſ. de cõdi. ex lege, l. ſi non eſt.

d Fuerit.] conuentus à creditore. Accur.

LIberum.] CASVS. Creditor habet electionem conueniendi vel primo fideiuſſorem, vel principalem, vel vtrunque, vel in ſolidum vnum qui ſit ſoluendo: & ſi idoneum in ſolidũ, an poſſit poſtea actionem in alium transferre, quæritur? Et dicitur quod nõ: quia hanc poteſtatem hábuit antequã lis eſſet conteſtata. Viuianus.

Actio per litis conteſtationẽ diuiſam non redintegratur.

e Eligere creditori.] vt ff. manda. l. ſi mandato Titij. §. Iulianus reſpõdit. Accurſius.

f Exiſtimaret.] ut ff. e. l. inter eos, §. 1. & inſtitut. eod. §. ſi plures.

g Iuris ratio non patitur] oppoſita exceptione taciti pacti, ut & ff. eo. l. amiſſi. §. 1. & ff de euic. l. ſi per imprudentiam, § fina. & ſ. de pac. l. ſi creditores. Sed cõtra ſ. e. l. reos, & l. ſi. ſed hic diuiſit ab vtroq; partem petendo, ibi autẽ ab vno tãtum petijt, uel ſolue ut ibi. Itẽ contra, ff. de leg. 1. ſi ex toto. §. 1. Solue vt in dicta. l. ſ. de pactis, ſi creditores. Et nota ſecundum lr. quod non in electione, ſed diuiſione ſibi præiudicauit, vt argumen. ff. quod fal. tuto. aucto. l. nouiſſime. §. fin. Acc.

Omiſſo pignore poteſt conueniri fideiuſſor, niſi contrarium ſit actum. hoc dicit. hoc eſt correctum: quia eouſque poteſt ad bona debitoris ſine controuerſia haberi recurſus, & non põt fideiuſſor inquietari, ſupra eo. auth. præſente. Bal. Vel ſic: Creditor qui accepit fideiuſſores & pignora, poteſt fideiuſſores eligere niſi in ſubſidiũ pignorum ſint accepti. Salic.

XVII. Idem A. Braſidæ.

OMiſsis quoq; pignoribus fideiuſſorem à creditoribus vtiliter conueniri, [h] niſi in id tãtum, quod ex his [i] refici nõ poterit, acceptus ſit: [k] explorati iuris eſt. PP. VI. Idus Mar. Attico & prætextato Conss.

Creditor qui uendit rem obligatã minus iuſto precio, totum iuſtum ſibi computare tenetur. Bal. Vel ſic: Si creditor minori precio vendit fundum debitoris, reſiduum iuſti precij à fideiuſſore non iure petit. Salic.

XVIII. Imp. Philippus A. Smyrnæ.

SI (vt proponis) fundũ ob debitum obligatũ non iuſto precio vendidiſti: [l] reſiduam quantitatem, quam ex precio eiuſdem ſeruare potuiſſes, refundi tibi à fideiuſſore

OMiſſis.] CASVS. Electionẽ habet creditor, in reſiduũ debitum, quod non poteſt redigi ex pignoris vẽditione, conuenire fideiuſſo. quo caſu primo aget hypothe. Viuia.

h Conueniri.] ut & ſ. e. l. creditori, & ff. e. l. inter eos, §. creditor.

i Ex his.] ſcilicet pignoribus.

k Acceptus ſit.] ut & ff. manda. l. qui mutuam. ſic & ff. eo. l. ſi fideiuſſores, in princip.

SI ut proponis.] CASVS. Si creditor in centum habeat pignus quod valeat cẽtum, & fideiuſſorẽ & lege vel pacto diſtrahat pro. l. an pro reſiduis, l. quæ ſibi debẽtur adhuc, hàbeat regreſſum aduerſus fideiuſſorem, quæritur? Et dicitur quod non.

l Vendidiſti.] & ita teneris debitori pignoratitia actione ad intereſſe, quod eſt puta decem, ut ſupra ſi vendi. pigno. aga. l. 1. ſicque in eo factus es debitor tui debitoris. vnde fideiuſſor poteſt compenſationem obijcere, ut ff. de compenſa. l. ſi quid a fideiuſſore, cum exceptio reo competens, & fideiuſſori detur, ut ſupra de exce.

exce. l. defenſiones. Accur.

SI alienam.] CASVS. Si pro Titio fideiubere mandaſti, vel te pro eo ſoluturum conſtituiſti, non compellitur creditor eum primo conuenire: ſed electionem habet an velit te primo conuenire, vel eum, niſi ab initio aliter conueniſſet.

non iure poſcis. PP. V. Kalen. Auguſti, Peregrino & Aemyliano Conſs.

Suſcipiens obligationem pro alio, poteſt conueniri omiſſo reo principali, qui accepit pecuniam mutuo. Bal. Vel ſic: Conſtitutor & fideiuſſor vel mandator nõ poteſt compellere creditorem vt prius exigat reum principalem, niſi aliter conuentum fuerit. hoc dicit. & eſt hac lex correcta per authen. præſente, ſupra eo. Salic.

XIX. Impp. Diocletia. & Maximia. AA. & CC. Sabino.

SI alienam reo principaliter conſtituto obligationem ſuſcepiſti, [a] vel fideiuſſorio, [b] ſiue mandatorio, vel quocunque alio [c] nomine pro debitore interceſsiſti: non poſſe creditorem vrgeri, eum qui mutuam accepit pecuniam, magis quàm te conuenire, ſcire debueras: cũ ſi hoc in initio contractus ſpecialiter non placuit, habeat liberam electionem. S. II. Kal. Maij. AA. Conſs.

Licet principalis ſit confiſcatus, poteſt conueniri fideiuſſor. Bal.

XX. Iidem Auguſti & CC. Aureliano.

SEntentia bonorum omnium [d] ademptionem continente, [e] rei damnati prĩcipalis interceſſores [f] eligendi creditori poteſtas non adimitur.

Conueniens fideiuſſorem debet ei cedere iura pignorum & hypotheca: nec poteſt fideiuſſorem ad ſoluendum cogere niſi primo actionibus ei ceſſis. hoc dicit. Vel ſic Sicut ſubuenitur creditori ut eligere poſſit fideiuſſores: ita ſubuenitur fideiuſſori ut fiat pignorũ ceſſio. Baldus.

XXI. Iidem Auguſti & CC. Iuliano.

SIcut eligendi [g] fideiuſſores creditor [h] habet poteſtatem, ita interceſſorem poſtulantem cedi ſibi

a Suſcepiſti.] non trãsferẽdo in te, ſed ita quòd reus principalis remanſit obligatus, quod fit conſtituendo, ac mandãdo, quia mandatum in caſu ſequitur principalem obligationem, ut ff. manda. l. ſi vero non remunerandi. §. ſi poſt creditam.

b Vel fideiuſſorio.] diuidit quod in genere dixerat.

c Quocunque alio.] puta conſtituendo: ſed hodie corrigitur hæc lex per authen. præſente. ſ. eod. poſitam. Accur.

SEntentia.] CASVS. Pone quòd omnia bona debitoris fuerunt confiſcata, quomodo ſubueniendum erit creditori, quæritur? Et reſpon. quòd habebit electionem an velit conuenire fiſcum, uel hæredem debitoris, vel ſucceſſorem, aut fideiuſſorem.

d Bonorũ omniũ.] ſcilicet debitoris.

e Continente.] ſicque fiſcus vt hęres tenetur, ut ſ. eodem, l. 1.

f Interceſſores.] ſ. quoſdam, cum multi eſſent: ſed hoc videtur falſum, ut ſupra eo. l. non recte, in fine. Sed dic quòd illud eſt ex beneficio epiſtolæ. Vel dic quòd dat hic electionem conueniendi fiſcum vel fideiuſſores, quod & hodie eſt immutatum, ut ſupra eodem, authen. præſente. Accur.

SIcut.] CASVS. Sicut electio datur creditori quem velit conuenire, ſcilicet fideiuſſorem an principalem, ita nõ cõpellet creditor fideiuſſorem ad ſolutionem niſi cedat actionem hypothe. id eſt ius quod aduerſus debitorem habet. Vivianus.

g Sicut eligendi.] contingit eundem eidem ſæpius debere decem.

h Creditor.] ſecus in patre fideiuſſore pro filio, ut j. de decurio. l. 1. libro. x. Accur.

i Vrgeri.] ut & ſupra eod. l. 2. & l. mandati, in fi. & ff de ſolu. l. Stichum, §. penult. & etiam poſt cõdemnationẽ, vt ff. eo. l. ſi fideiuſſores. §. idẽ reſpondit.

A

hypothecæ ſiue pignoris obligata iure, non prius ad ſolutionem (niſi mandata ſuper hac re fuerit perſecutio) conuenit vrgeri. [i] S. XI. Kal. Nouembr. AA Conſs.

Non poteſt teneri mandator vltra quam principalis teneatur. Bal. Vel ſic. Mandator non tenetur de numeratis vltra mandatum, nec etiam niſi de acceptis intra mandatum. Salicetus.

B

XXII. Iidem Auguſti & Cæſares Hermiano.

SI vltra hoc quod accepit ea, pro qua te mandatorio [k] nomine interceſsiſſe commemoras, daturum [l] te ſcripſiſti: præſes prouinciæ ex hoc quod vltra mandatum tuum numeratum eſt, [m] à te nihil exigi patietur. S. XII. Kalen. Maij. CC. Conſs

C

Electio creditori non nocet, ſiue in totum ſiue pro parte fiat. Bal. Vel ſic: Electio vnius de pluribus principaliter uel acceſſorie obligatis, non præiudicat, quo minus contra alios agat creditor: nec ut illis non exiſtentibus ſoluendo, reuertatur ad primum. hoc dicit uiſ s gloſſ. Vel ſic, ut hac litera ſonat: Siue eligatur principalis, ſiue acceſſorius, non prohibetur creditor ad alium eorum accedere, nec ad electum reuerti. hoc dicit & iſte caſus uidetur mihi magis applaudere litera: Etiam multa contraria ceſſabunt. Salic.

XXIII. Iidem AA. & CC. Antipatro.

D

REos principales, [n] vel mandatores ſimpliciter acceptos eligere, [o] vel pro parte conuenire, vel ſatis non faciente [p] contra quem egeras primo, [q] poſt illum ad alium [r] reuerti [s] (cum nullus de his electione liberetur) licet. [t] S. Non. Decẽb. Nicomedię. CC. Conſs.

SI vltra.] CASVS. Mandaui de quinque mutuandis, accepiſti decem, non niſi in quinque tenebor. Vel dic aliter vt in glo.

k Mandatorio.] mãdaui de decem tibi mutuãdis, & me redditurum ſcripſi: tu quinque tantum accepiſti. non teneor ex eo quod eſt mandatum, ſi vltra eſt numeratum. Et legitur plane tota, niſi in fine, quod ita verte, ex hoc quòd mãdatum tuum eſt vltra numeratum, vel econtra pone, & ſinis legitur plane, & principium ita, ſi vltra hoc quod ſcripſiſti te daturum, accepit, &c.

l Daturum.] id eſt redditurum.

m Numeratum eſt] diligenter ergo, &c. vt ff. man. l. diligenter, & l. rogatus, & inſtitu. eo. §. is qui exequitur.

REos.] CASVS. Creditor habet electionem quẽ velit cõuenire, an prĩ. an fideiuſſores: oẽs, an vnum in ſolidũ, vel omnes pro parte. ſi tamen vnum conuenerit, neque exegerit, quia idoneus non eſt: nihilo minus ad alium habebit regreſſum, cum electione nullus eorum liberetur.

n Reos principales.] ſcilicet debẽdi.

o Eligere.] in ſolidum.

p Non faciente.] propter inopiam.

q Egeras primo.] ſcilicet in ſolidum.

r Ad alium.] ſcilicet primum.

s Reuerti.] alijs nihil habentibus.

t Licet.] ut ff de le. 1. l. ſi ex toto, & argumen. ff de ſeparatio. l. debitor, & ff. de pecu. l. & ancillarum §. illud, & l. quoties, §. ſi creditor, & j. e. l. fi. Sed cõtra. ſ. de pactis, l. creditores. Solu. vt ibi. Itẽ contra ſ. e. l. liberum. Solu. ibi

 poſt li-

poſt litem conteſtatam, ipſa lite pendente ante ſententiam non poteſt redintegrare petitionem diuiſam, ſed poſt ſententiam ſic, ſi conuentus non poteſt ſatiſfacere, ut hic. Vel ibi egit pro parte contra omnes animo diuidendi, hic autem contra vnum, & in ſolidum. Vel hic fuit deceptus conueniendo eum de cuius facultatibus amplius ſperabat, q̃ in his eſſet: ibi nō errauit. arg in tit. quibus ma. non licet. §. in fraudem.

a Fideiuſſoris. teneatur.] ut infra eo. §. 2.

b Si idem.] contingit eundem idem ſæpius debere.

c Vtrique.] ſcilicet fideiuſſori & reo.

d Finita.] ne ſit idē pro ſe obligatus, & ne duplex ciuilis ſit in eodē, altera principalis, & altera acceſſoria, ut ff. de ſolu. l. hæres, §. 2. & plene dixi de hoc ſ. de pactis. l. debitori. & facit ff. de ſepara. l. debitor, in principio. Accur.

Pignoribus.] CASVS. Creditor ſi vendat pignus lege vel pacto, nec ſolidū cōſequatur, nō obſtante q pignus fuerat vſucaptum, ſi tamen erat res mobilis, vel præſcriptū ſi immobilis conueniet fideiuſſorem in reſiduum debiti.

e Diſtractis.] à creditore, & eſt plana. vel dic a debitore creditore ignorante: aliàs teneretur creditor interpellare vſucapionem, ut argu. ff. de fun do. l. ſi fundus, & ff. de neg. geſt. l. atqui. §. cum me. Accurſius.

Sancimus.] CASVS. Promiſi aliquem ſiſtere in iudicio, qui deliquit, & ſi non ſiſterem, promiſi centum nomine pœnæ, quando committatur ſtipulatio pœnalis, diſtingue, aut fuit adiectum tempus ſex menſium, aut maius, intra quod debui reum repræſentare. Primo caſu ſi intra ſex menſes non uenerit, incido in pœnam, ſed ita tūm peti non poterit, ſed dabitur mihi ſpacium adhuc ſex menſium, intra quod ſi reum repræſentauero, liber ero à pœna: quo elapſo nec reo veniēte ſoluā pœnam. Si vero poſt ſpacium ſex menſium ab initio conſtitutum vellem reum defendere, poſſem, niſi eſſet adiecti ſi pactum de reo non defendendo, ut ſi incipetem eum defendere, oporteret vt perſeuerem vſque in finem, nec pendente lite reum repræſentando, eſſem a pœna liberatus. poſt ſecundum autem tempus mihi conceſſum

Fideiuſſoris obligatio tranſit ad hæredem: ſed ſi fideiuſſor debitori ſuccedit, obligatio fideiuſſoris confunditur, & non poteſt amodo vt fideiuſſor ſed vt principalis conueniri. Bal.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Pergamio.

Fideiuſſoris quidē hæres exemplo rei principalis tenetur. [a] ¶ Sed ſi idem [b] vtriſq; [c] ſuccedat, interceſsionis B obligatione finita [d], velut principalis tantum debitoris hæres conueniri poteſt. S. XI. Kal. Ianua: CC. Conſs.

Fideiuſſor interuallo longi temporis non liberatur ab eo quod reſtat ſoluendum. h. d. Vel ſic: Si pignora diſtracta ſunt vſucapta, fideiuſſor non prohibetur conueniri. Salic.

XXV. Iidem AA. & CC. Philippo.

Pignoribus datis à reo principali diſtractis, [e] C nec poſt longi temporis interuallum reſiduum à fideiuſſore creditor petere prohibetur. S. VI. Kal. Ianuarij. CC. Conſs.

Qui promittit aliquem iudicio ſiſti appoſito termino cum pœna, poteſt purgare moram ſiſtendo, vel reum principalem defendēdo vſque ad tempus ſemeſtre, niſi contrarium actum ſit: & ſi reus principalis decedit intra primum terminum, fideiuſſor liberatur, & non incidit in pœnam. ſed ſi reus principalis decedit intra ſecundum terminum ſtatutum ad purgandam moram, fideiuſſor non liberatur à pœna: ſumma exigitur cum effectu, & ius purgandi moram, quod competit fideiuſſori, tranſmittitur ad hæredem fideiuſſoris. Vel breuius: In iudicio ſtipulatio pœnalis habens diem, pœna cōmittitur, & purgatur: quod locum habet in præparatorijs, non in deciſorijs. Bal.

XXVI. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano P. P.

Sancimus, [f] ſi quis pro alio ſpoponderit, quatenus eum intra certum tempus tradat, [g] vel certam quantitatem pecuniarum pro eo inferat, [h] & tēpore ſtatuto iam effluente non poterit eum repræſentare, non ſtatim pecunias pro eo ſtipulatas inferre, ſed competere [i] quidem poſt tēporis lapſum omnimodo pœnalem actionem: non autem ſtatim ſummam pro qua fideiuſſor admiſſus eſt, profligari. [k] ¶ Sed ſi quidem vſque ad ſex menſium ſpacium tēpus ſtatutum ſit, aliud tantum ei indulgeri ſancimus, intra quod ſi poſsit [l] perſonam exhibere, & eā tradere, pœna ſit liberatus. ¶ Sin autē amplius quàm ſex menſium tempus ab initio conſtitutum eſt: [m] tunc quantacunque temporis curricula data ſunt, tamen poſt lapſum eorū ſemeſtres tantum habere eū inducias, intra quas ſit ei licentia perſonā, & non pecunias [n] reddere. [o]

omnino non à pœna eſſem liberatus. quod dictum eſt, locum habet in fideiuſſore, & eius hærede.

f Sancimus.] loquitur hæc lex quādo fideiuſſio fuit facta in ſcriptis, inferior lex, ſcilicet ſi fideiuſſor, quando non interuenit ſcriptura. vel hæc loquitur quando quis principaliter promiſit ſe exhibiturū alium, ſequens quando ipſe reus & aliū fideiuſſorem dedit, vel ſecundum Ioan. vtraque lex loquitur quando quis pro miſit aliquem iudicio ſiſti. In quo ergo differunt? Poteſt dici quòd hæc in criminali, illa in ciuili. vel verius hic appoſitum eſt certum tempus, ibi non: præterea hic fuit certa pœna appoſita, ibi non.

g Tradat.] id eſt exhibeat, & hoc tempus arbitrio partiū vel iudicis ſtatuitur: ut ff. qui ſatiſdare co gan. l. de die.

h Pro eo inferat.] nomine pœnæ.

i Sed competere.] non tamen efficaciter.

k Profligari.] id eſt exigi. ſed contra ſupra de contrahenda & committen. ſtipulatione, l. magnam, & ff. de actionib. & obligationib. l. traiectitiæ. Solu. ſpeciale in iudicijs. ſic & aliud ſupra de iudici l. properandum, in fine, & ſupra ſi tutor vel curator, l. etiam. Item aliud. nam minor obligatur aliàs, ut ſupra de in integ. reſtitutio. mino. l. ſi curatorē, in iudicio non, ut ff. de re iudicata. l. acta. § cōtra ſic etiā in arbitris eſt ſpeciale, niſi dies ab arbitro ſit ſtatuta, ut ff de arb. l. ſi cū dies, §. fi. & l. ſequen. & l. Celſus.

Minor eſt poſſit & extra iudiciū, & in iudicio obligari.

l Poſſit.] cōmode. ſecus ſi caſu fortuito fuit impeditus: quia tunc non tenetur ad pœnam, ut infra eod. §. ſin autem & ſecundum, & facit ſupra eodem, authen. præſente.

m Conſtitutum eſt.] quid ſi minus? Reſpon. id ſolum duplicari, ut ſ. proxi. innuere videtur.

n Et non pecunias.] id eſt pœnam, quæ tamen ſoluta non poteſt repeti, ut ff. de condic. ind. l. pœnæ, ſed videtur non tam magnum tempus dari debere, ſed paucos dies, ut ff. ſi quis cautionibus, l. & ſi poſt tres, quæ eſt cōtra. Solu. hæc contigit, uel hæc in fideiuſſore dicit, illa in principali.

o Reddere.] proprie & improprie, & not. verbū ſemel. poſitum,

poſitum,&c.ut ff. ſi cert.pet. l.certi condictio, in princ. Accurſius Florentinus.

a Hoc facere &c.] dum ſex menſes ſecundi tituli durant: quibus elapſis ſtatim uidetur exigi pœna, ut hic dicit: ſed & tunc dantur pauci dies, infra quos poteſt mora purgari ſecundũ Azo. ut ff. ſi qs cau. l. & ſi poſt tres: vel ibi fuit certum tempus, hic non. Accurſius.

b Defenſione.] id eſt ſic dixit, ſoluam pœnam ſi non exhibeam, nec uolo poſſe eum defendere.

c Niſi intra.] quæ dicta ſunt de pœna, vera ſunt, niſi, &c.

d Subtractus.] vt & arg. ff. ad Turpil. l. in ſenatuſ.§. ſi propter mortem, & §. ſeq. & ff. de contit. pec l.qui autem, §. ſed & ſi qs,& ff. qui ſatiſd cog. l. ſi decesſerit, & ff. qđ vi aut clam.l.ſi alius.§. eſt autem. ſed arg.contra,ff. de fur. l. inter omnes, in princip.

e Commiſſa.] cum effectu.

f Pro vtilitate.] ſcilicet hominum.

SI fideiuſſor.] CASVS. In ciuili cã promiſi aliquem exhibere in iudicio: fideiuſ. dedi pro eo ꝙ ſtaret. aut fideiuſſio facta eſt in ſcriptis, aut non. primo caſu in perpetuũ teneor: ſecundo caſu, elapſis duobus menſibus liberor. Si vero coram tabellarijs promiſi, an promiſi in ſcriptis diſtinguitur, aut erat publica perſona quæ conuenitur, aut priuata. primo caſu in perpetuũ teneor, perinde ac ſi ſcriptura interueniſſet. ſecundo caſu, niſi ad duos menſes.

† No. hic Sal. difficultatem excuſare à pœna: de quo p B. & doc. i l. cõtinuus. §. illud. ff. de verbo. oblig.

g Si fideiuſſor.] qui reum exhibere promiſit iudicio ſiſti, qui utique non debet perpetuo teneri, & eſſe in ſuſpenſo: ſed ſi quidem promiſit ſine ſcriptis, elapſis duobus menſibus liberatur, ſiue in cauſa publica, ſiue priuata, niſi in cauſa publica coram tabularijs hoc confeſſus eſt. tunc enim perpetuo tenetur, ſicut & ſi ſcriptura interueniſſet. Accur.

A ¶ Sinautem & ſecunda adiectio tẽporis excedat: tunc omnimodo pœnam pecuniariã perſoluat. Sed ſi quidem poſt ſtatutum ab initio tempus completũ, maluerit reũ pro quo conuenitur defendere: licere ei hoc facere,[a] niſi pacti tenor ad hoc reclamauerit, ſi forſitan ſine defenſione[b] facienda pro eo fideiuſsit. B Sed ſi defenſionem ſubierit, eam vſq; ad finem implere: nulla ei licentia cõcedenda in medio perſonã tradere, & pecuniarum dationem effugere.

¶ Sinautem & ſecundum tempus effluxerit, nullo modo ei licentia, concedatur nec ad defenſionis venire præſidium: ſed omnimodo pœnam conferat, niſi intra[c] primum tempus quod ſtatutũ eſt, reus C principalis ab hac luce fuerit ſubtractus.[d] † tunc enim penitus ab exactione pœnę liberum eum cuſtodiri oportet.

¶ Quòd ſi ſecundo tempore inſtante mortuus fuerit, nihilominus pœna iã commiſſa[e] à fideiuſſore exigatur: omnibus quæ in fideiuſſores, quando tali pœnę fuerint illigati, ſtatuimus, & in hæredes pro vtilitate[f] eorum obtinentibus. D Data. VI. Kalend. Apri. Conſtatinop. Lampadio & Oreſte VV.CC. Conss.

Fideiuſſor de iudicio ſiſti, ſi non eſt inde confecta ſcriptura fideiuſſionis, licet poſtea appareat confeſſio in ſcriptis, non tenetur: niſi intra duos menſes lis inſtituatur: & hoc eſt in cauſa priuata: ſed in cauſa publica perpetuo tenetur. Bal. Vel ſic: promittens alium exhibere vel ſiſtere in iudicio ſine ſcriptis, liberatur per lapſum duorum menſium quibus actor negligens fuit.

Et in cauſa publica promiſſio intelligitur in dubio facta in ſcriptis, ſecus in cauſa priuata. Salic.

XXVII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

SI fideiuſſor[g] nullam quidem cautionem[h] faciat, oſtendens ſe fideiuſſorem extitiſſe, præſentibus autem tabularijs hoc confeſſus eſt,[i] quòd in fide ſua eum ſuſcepit: dubitabatur à Palæſtina aduocatione, vtrumne poſt duos menſes liberetur, quaſi ſine ſcriptis fideiuſſione[k] facta ſecundum generalia edicta ſublimiſſimę prętorianæ ſedis: an vtpote ſcriptura interueniente, teneatur.

¶ Et diuiſio alia introducebatur, ſi idem iuris eſſe debeat tam in publicis cauſis, quàm in priuatis.

¶ Sancimus itaque niſi cõfeſsio literis expoſita fuerit à fideiuſſoribus & ex reprę̨ſentatione pſonarũ, licet atteſtatio ſuper hoc proceſſerit, attamẽ adhuc ſine ſcriptis eſſe fideiuſſionẽ, videlicet in cauſis priuatis exiſtimari. & duobus menſibus effluentibus, ab huiuſmodi nexu fideiuſſores liberari,[l] niſi in tẽpus certum data eſt fideiuſſio. Tunc enim in tantum eam extendi, in quantum etiam atteſtatio fuerit expreſſa.

¶ Sinautem in publica cauſa neceſsitas interueniat, tunc omnimodo atteſtationem pro ſcriptura[m] haberi. Multis etenim priuilegijs propter publicas neceſsitates publico iuri præſtitis, non ab re eſt & nos huiuſmodi prę̨roga-

h Cautionem.] in ſcriptis.

i Confeſſus eſt] ſcilicet ſe fideiuſſiſſe, quæ confeſſio pro cautione habita in ſcriptis putabatur valere propter tabellionum pręſentiam. Et not. hic argu. quòd ſi quis deprehenditur cum aliqua, & iurat ſe eam vitiaſſe: pro veritate accipitur. ſic ſupra de arbit. l. ne in arbitris, §. 1 & 2. & 3. & ff. de donat. l. ex hac ſcriptura.

k Fideiuſſione.] nõ tunc elapſis duobus menſibus liberatur. Accurſius.

l Liberari.] hoc ideo, quia qui agit, promittit ſe litem conteſtaturũ intra duos menſes, ut ĩ. de lit. conteſta. authen. libellum, ſecundum Azo & H. quod non nõ placet, cum tempore huius legis illa authent. non eſſet. Sed illa poteſt eſſe ratio, quia nõ debet eſſe diu in ſuſpenſo promiſſor, ut ff. de diuer. & tempo. præſcript. l. ſi ſeruus, nec alterius negligentia debet eſſe damnoſa, & ratio authenticæ ex hac l. colligitur, non hęc ex illa. Obtinet autem hoc niſi fideiuſſerit in ſcriptis, vel in publica cauſa in pręſentia tabulariorũ. tũc enim perpetuo tenetur, Vel ſaltem vſque ad triennium, quo durat inſtantia iudicij: ut ſup. de iudi. l. properandum, §. 1. Item lex ſuperior videtur contra, quia vltra tenetur, ſed ibi in ſcriptis. hic ſine ſcriptis. Vel aliter differt, ut in eius princip. not. Vel ibi certum tempus appoſitum fuit in fideiubendo, hic non, & hæc eſt bona.

m Pro ſcriptura.] & ſic perpetuo tenetur, vel intra triennium, vt dixi. niſi ante cã ſit finita: qa

extunc non tenetur, ut ff. de fideiuſſo. l. Græcè. §. & poſt litem.

G Eneraliter.] [illegible] Sicut creditor habet electionem an velit cõuenire reum, vel fideiuſſorem: ita creditor qui habet duos vel plures fideiuſſores, põt vnum ex fideiuſſo. conuenire in ſolidũ, & eo conuento nõ propter hoc erunt liberati alij, uel principalis, niſi in ſolidum ſatisfaciat conuentus. de hoc dicit Imperator quòd iuſſit legẽ generalem facere qua hoc caueatur, quia ſi contrahẽtes hoc agere poſſunt inter ſe, vt cõuento vno non propter hoc alius liberetur, multo magis poteſt per legẽ ſtatui & definiri, ne tabellionum ſimplicitas præiudicet creditoribus. Viuia.

a Statutum eſt.] vt & ſ. e. l. reos. Accur.

b Proſpectum.] ut unus alterius conuẽtione nõ liberetur.

c Electione.] not. per electionem: ſed ſi diuiſit petitionẽ per partes, ſic, ut ſ. eo. l. liberum.

d Cõſtituimus.] vt & ff. mand. l. ſi mandato Titij. §. Paulus reſpon. Accur.

e Non cõcedẽtes.] immo uidet cõtra, vt ff. de duobus reis, l. 2. quæ eſt contra. Sol. ibi petijt animo nouandi, vel ibi petiit, & habuit. Acc.

f Si enim.] Not. ſic inſtit. de leg. Fu. Ca. toll. & ff. de pactis, l. pactum, §. 1. & ſ. de rei vxo. act. l. 1. §. 1. Accur.

Notatij ſimplicitas nõ nocet cõtrahentibus.

g Simplicitas.] Nota argu. per tabellionis ſimplicitatẽ nõ fieri præiudicium contrahentibus.

DE NOVATIOnibus & delega[illegible]

Cõtinuatio.

Quia ſupradictæ obligationes nouantur & delegantur: ideo de hoc dicit. Vel ſic: diximus de obligationibus quæ naſcuntur ex ſtipulationibus. Sed quia obligationes ſic ſoluũtur per ſtipulationes, ſicut & contrahuntur: ideo ponit de nouationibus & delegationibus. Azo.

tiuam ei condonare. Dat. XII. Kalend. Mart. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC.

Conteſtatio facta contra alterum principaliter vel acceſſoriè obligatum, non liberat alterum. Et illud quod quotidie cõſueuit apponi in inſtrumentis, debet haberi pro appoſito. Bald. Vel ſic: Electo vno de fideiuſſoribus vel mãdatoribus, nõ liberatur alter, nec reus principalis ſimiliter: nec electo vno de reis principalibus, liberatur alius correus, nec fideiuſſores vel pignora, & quod poteſt fieri per pactum, poteſt fieri per legem. Salicetus.

B

XXVIII. [illegible]

G Eneraliter ſancim[9], quemadmodum in mandatoribus ſtatutum eſt, [a] ut conteſtatione cõtra vnum ex his facta, alter non liberetur: ita & in fideiuſſoribus obſeruari.

C

¶ Inuenimus etenim & in fideiuſſorum cautionibus plerunque ex pacto huiuſmodi cauſæ eſſe proſpectum: [b] & ideo generali lege ſancimus, nullo modo electione [c] vnius ex fideiuſſoribus vel ipſius rei alterum liberari: vel ipſum reum fideiuſſoribus, vel vno ex his electo, liberationem mereri, niſi ſatisfiat creditori: ſed manere ius integrum, donec in ſolidum ei pecuniæ perſoluantur, vel alio modo ſatis ei fiat.

D

¶ Idemq; in duobus reis promittẽdi cõſtituimus, [d] ex vnius rei electione præiudicium creditori aduerſus alium fieri non concedentes: [e] ſed remanere & ipſi creditori actiones integras & perſonales, & hypothecarias, donec per omnia ei ſatisfiat. Si .n. [f] pactis conuentis hoc fieri cõceditur, & in vſu quotidiano ſemper hoc verſari aſpicimus: quare non ipſa legis auctoritate hoc permittatur, ut nec ſimplicitas [g] ſuſcipientium contractus ex quacunque cauſa poſſit ius creditoris mutilare? Dat. XV. Kalen. Nouemb. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis VV. CC.

TITVLVS XLII.

DE NOVATIONIBVS & delegationibus.

Delegatio inuito debitore fieri nõ poteſt: ſed iurium ceſſio poteſt fieri eo inuito. Bald. Vel ſic: delegatio debitoris non poteſt fieri niſi eo conſentiente: venditio verò nominis ſic. Barto. & Salic.

I. Imp. Alexander A [illegible]

D Elegatio debiti, niſi cõſentiente [h] & ſtipulãti promittente [i] debitore, iure perfici non poteſt.

¶ Nominis autem venditio & ignorante vel inuito eo, aduerſus quem actiones mandãtur, contrahi ſolet. [k] PP. V. id. Febr. Maximo. II. & Aeliano Conſs.

Delegans facta delegatione contra delegatum, non retinet ius agendi. Bald. Vel ſic: Ex delegatione animo nouandi facta, tollitur prior obligatio. Sal.

II. Imp. Gordian[illegible] A. [illegible]

E X contractu pecuniæ creditæ actio ineſficax dirigitur, [l] ſi delegatione perſonæ rite facta, [m] iure nouationis vetuſtior contractus euanuit. [n] PP. Kal. Septembr.

A D Elegatio.] CASVS. Debebas mihi decẽ, & ego Titio decem. te inuitum Titio non poſſum delegare, ſed ius quod habeo aduerſus te, te inuito & ignorante vendere poſſum, vel dare, non delegare in ſolutum: quia in delegatione neceſſe eſt ut creditor ſtipuletur, & debitor promittat, in qua ſtipulatione neceſſarius eſt conſenſus, in venditione non eſt neceſſaria debitoris reſponſio. Vi.

h Conſentiẽte.] nũquid tenetur cõſentire? Videtur diſtinguendũ vt in marito, ff. ſol. matrimon. l. 2. in princ. quę eſt contra, maxime quia malitijs, &c. vt ff. de rei vendic. l. in fundo. Sed dic ſpeciale ibi in dote, ſicut & alia multa ſunt in ea ſpecialia. hic ergo nõ põt cogi ad conſentiendũ, ut j. e. l. nec creditoris. Acc.

Delegatio duob[9] modis fit.

i Promittẽte.] hoc quando fit p ſtipulationem. fit ẽt & per li. cont. vt ff. e. l. delegare. 1. §. fi. Acc.

k Solet.] ut & ſ. de hære. vend. l. nominis, & ff. de hære. vend. l. nomina. itẽ donari, ut j. de dona. l. 4. Item obligari, ut ſ. quæ res pig. obligari poſſunt, l. nomen. Sed ecõtra debitor creditorem ad recipiendum cogere non poteſt, ut j. tit. 1. l. eum à quo. Sed quare delegatio demum volente, ſed ceſſio contra inuitũ fit? Reſpon. quia cũ delegatio fit per ſtipulationem: ergo per conſenſum debitoris fieri debet, ut ff. de pactis, l. 1. §. cõuentionis, & j. eo. l. nec creditoris. Accurſius.

Ceſſio & delegatio differunt.

E X contractu.] [illegible] CASVS. Si delegaui debitorem meũ creditori meo, & creditor animo nouandi ſtipulatus fuerit, non potero amodo eum conuenire.

l Dirigitur.] contra debitorem.

m Rite facta.] pro debitore.

n Euanuit.] fuit ergo actũ, vt fieret & noua-

Pio & Pontiano Conſs.

Cedens iura nihilo minus apud ſe retinet directam actionem qua experiri poteſt: niſi in tribus caſibus primo. ſi ceſſionarius eſſet litem conteſtatus. Secundo ſi ceſſionarius partem debiti ſuſcepiſſet. Tertio, ſi ceſſionarius certiorato debitore denunciauerit ei ne ſolueret cedenti. hoc dicit ſecundum Bal. Vel ſic: Ceſſio actionum non liberat debitorem: ideo cedenti poteſt ſolui: praterquam in tribus caſibus hic poſitis. Delegatio vero ſolenniter facta debitorem liberat, & ipſum nouo creditori obligat. Salic.

B

.III. Idem A. Mutiano.

SI delegatio non eſt interpoſita [a] debitoris tui, ac propterea actiones apud te remanſerunt: quãuis creditori tuo aduerſus eum ſolutionis cauſa mandaueris [b] actiones, tamen antequã lis cõteſtetur, vel aliqd ex debito accipiat, vel debitori tuo denunciauerit, [c] exigere [d] à debitore tuo debitam quantitatem non vetaris, & eo modo [e] tui creditoris ex actionem contra eum inhibere.

C

Quod ſi delegatione facta, iure nouationis tu liberatus es, fruſtra vereris ne eo quod quaſi à cliente [f] ſuo non faciat exactionem, ad te periculum redundet: cum per verborum obligationem volun-

D

tate nouationis interpoſita, à debito liberatus ſis. PP. V. Id. Iun. Gordiano A. & Auiola Conſs.

Procurator conſtitutus ad exigendum, non poteſt remittere no exacta. niſi habeat generale mandatum cum libera. Bal. Vel ſic: Procurator ſimpliciter factus ad exigendum, habet poteſtatem recipiẽdi, non nouandi, vel aliter liberandi. Salic.

.IIII. Idem A. ...tronico.

NOn abſtulit tibi ꝓcurator tuus [g] actionem, ſi cum ei mandaſſes exactionem pecuniæ quã hi tibi debebant, contra quos ſupplicas, parte accepta, de reliquo eos liberauit: [h] cum neque cõtra voluntatem tuam nouationem facere, neque in eo quod non ſoluebatur, eos liberare potuerit. PP. Idib. Nouemb. Gordiano A. & Auiola Conſs.

Qui alterius obligationem ſub ſtipulatione ſuſcepit, & is pro quo ſtipulationem ſuſcepit, non ſoluat: nec eũ conſeruet indemnem, ipſe ſoluere cogitur. hoc dicit. Vel ſic: Nõ debet quis mihi fidem rumpere, licet ſibi rumpatur ab alio. Bald.

V. Impp. Diocle. & Maximian. AA. & CC. Septimiæ.

SI pater tuus cui te ſucceſsiſſe proponis, creditori [i] pro Alexandro ſuſcepto [k] nomine certam pecuniam ſtipulanti ſpopondit: licet per improbi

nouatio. aliàs remanet prima, & ſecunda accedit, ut ĩ. eod. l. ſi. quandoque tamen tacite agitur vt fiat nouatio. Quid enim ſi idem à te pluribus nundinis ſtipuler faciendo noua inſtrumenta, & conuenieudo de reddendis primis inſtrumentis? Certe non agam ex omnibus, arg. ff. de præto. ſtipul. l. pen. olim autẽ fieri ſemper præſumebatur, ut inſtit. quibus modis tol. obliga. §. præterea, & ff. de præſcrip. verb. l. ob eam cauſam.

SI delegatio] CASVS. Si mandaui creditori meo actionẽ aduerſus debitorem meum, & creditor negligens fuerit in petendo, & timebam ne debitor fiat inhabilis: an nõ obſtante quòd mandaui actionem creditori, poſſum debitorem conuenire, quæritur? Et dicitur quòd ſic, niſi in tribus caſibus, ſcilicet ſi creditor litem fuerit cõteſtatus, ſi partẽ debiti acceperit, aut ſi denunciauerit debitori ne mihi ſoluat, & hoc in prima. Si uero delegaui debitorem meũ creditori per nouationem, non potero eum amplius conuenire. Viuia.

Delegatio non eſt ſine nouatione.

a Non eſt interpoſita.] quæ ꝓſupponit nouationem, & ſic iure iſto vbicunque eſt delegatio, eſt nouatio, ſed non conuertitur, quia nouatio etiam in eadem perſona fieri poteſt, ſed non delegatio.

b Mandaueris.] faciendo eum procuratorem in rem ſuã. idem eſt ſi ceſſerit dicendo, cedo, licet quidam contra. In ſimplici vero procuratore cõſtat etiã ante litem conteſtatam & poſtea poſſe reuocari ex cauſa, ut ff. de procurat. l. ante litem conteſtatam, & l. poſt litem conteſtatam, cum ſequentibus.

c Denunciauerit.] ſic, ff. de euic. l. ſi cum venditor, in princ.

d Exigere.] ab inuito, ut ff. de leg. 3. l. fideicommiſſa. §. ſi rem. Item & tranſigere, ut ff. de tranſactio. l. ſi. Sed uidetur procuratorem in rem ſuam pręferendum, ut ff. de procura. l. procuratorem, quæ eſt contra. Solu. hæc determinat illam. Vel ibi loquitur quando agit utili ſuo nomine, quod poteſt facere cum emit, vel in ſolutum accepit, vel permutauit. Vel hoc mandatum non valuit quia delegatio non iure facta fuit, ſecundum M. prima uerior eſt. Sed quid ſi ſimul veniãt ambo cõteſtari litẽ? qui habet vtilem, videtur præferri, vt argu. ff. de procura. l. in cauſæ, in ſi. Item habet ex lege, vnde priuatus ei auferre nullo modo poteſt, ut in authen. de nupt. §.

A ſed hæc quidem, collatio. 4. & in auth. de conſulibus. Sed contra dico per legem iſtam quæ admittit mandantem, niſi alius ſit primo litem conteſtatus: ſed non eſt ante, qui cum eo uenit, ut ff. de dona. inter virum & vxo. l. cum hic ſtatus. §. ſi ambo. Item not. actionem remanere apud mandantem, ut hic, & ĩ. mand. l. ſi pater, & eſt ratio, quia incorporalia non ſeparãtur facile ut corporalia, ut ff. pro ſocio, l. 3. & de pecu. l. quis ergo, & l. ſi Sticho. Ceſſa ergo uel mandata actio, eſt eius qui ceſſit: eſt tamen eius cui ẽ ceſſa quo ad vtilitatem. inde eſt quod in rem ſuam dicitur procurator.

e Et eo modo.] ſcilicet exigendo. Vel, id eſt demum exactione facta. Primũ videtur verius. ſed videtur ſolum denunciando, ut ff. de ſolu. l. aliud. ſed ibi nõ ceſſerat, ſed tantum ſolui promiſerat.

f A cliente.] id eſt debitore olim tuo, ideo ſic dictus: quia qui accipit mutuũ, ſeruus eſt, &c. Vel quia in aliqua cauſa præſtabat ei patrocinium.

NOn abſtulit.] CASVS. Procurator tuus exegit à debitore tuo pecuniam, & pro parte eum liberauit ſtipulando, & poſtea accepto ferendo: an præiudicare tibi poterit, quæritur? Et dicitur quòd non. Viuianus.

g Procurator tuus.] quia non habebat generale mandatũ, & liberam adminiſtrationem.

h Liberauit.] ſtipulatione facta animo nouandi, & acceptilatione ſecuta, vt ſic faciat ad titulũ: nec liberam adminiſtrationem habebat hic procurator, ut ff. ĩ. de procurato, l. ſi procurator, & ſupra de tranſactio. l. tranſactionis placitum, & ff. de pactis, l. ſed ſi tantum, & de procura. l. procurator totorum. aliàs ſecus, ut ff. eodem, l. nouare poſſumus, in ſi. & de procurator. l. procurator cui. quæ ſunt contra. Accur.

SI pater.] CASVS. Mutuaui Alexandro decem: ea ſtipulatus ſum à patre tuo animo nouandi: ſi patri tuo Alexander non ſatisfaciat, tibi qui ei ſucceſſiſti, ſoluere teneris id, in quo liberatur Alexander à me. Viuianus.

i Creditori] ſcilicet Alexandri, cui animo nouandi ꝓ Alexandro promiſit pater tuus. Accurſius.

k Suſcepto.] per creditorem, ſecundum Azo. id eſt, Alexander promiſit patri tuo: vel eius mandato pater tuus

promiſit. ¹ ecur.

a Ei.]ſcilicet patri tuo.

b Negatur.]idem habes. ff.de condictio. cauſa da. l. ſi donaturus §.ſi qs, & ff.de except.doli. l.pure.§.ſi eū, & ff.eo.l.ſi quis delegauerit,& l.nouatio autem. Accur.

Ec creditoris.] N . . . . . Debitorem meum inuitum nec etiam creditori meo delegare poſſum, cum per ſtipulationem fiat delegatio,ut ſ. eo.l. 1. Viuianus.

c Delegari].i.cum fiat per ſtipulationē,ut ſ.eo. l.1. Acc.

Si ſoluere.] CA- S . . . . Si debitor meus Eucarpum mihi delegauit, & Eucarpus pro debitore ſe ſoluturum conſtituit, an eum conuenire potero, quæritur?Et reſpon. quòd ſic. Si uero non conſtituit,nec delegatus fuit:dimiſſo debitore meo, ſine obligatione Eucarpum cōuenire non potero. Viuianus.

d Eucarpus.] debitor tui debitoris.

e Conſtituit.] ſcilicet pro debitore tuo.

f Eum.]ſcilicet Eucarpum debitorem tui debitoris.

g Pro chirographario.] ſecus ſi debitor tuus obligauit omnia bona,vel ſaltem illud nomen, ut ff. de pign.act.l. ſi conuenerit,in princ. & ff.de pigno. l.grege. § 2. Item hoc eſt verum, niſi poſt miſſionem ex cauſa iudicati alijs rebus deficientibus,ut ſ.quādo fiſcus vel priua.l. 2.& ff.de re iudica.à diuo.§. 1.

Ouationum.] N CASVS. Olim ſi aliquis tenebatur mihi ad centum, & de ea quantitate aliquid detrahebatur, vel conditionale debitum fieret pure,cuius fiebat nouatio, prima obligatio euanuit. hodie non aliter fit nouatio, niſi hoc expreſſe agatur: nec euaneſcit prior obligatio, niſi expreſſe & ſpecialiter remittatur. Viuia.

h Nihil.]ut inſtit.quib.mod.tol.ob.§ præterea.Sed certe immo & olim videtur quod erat neceſſe agi, ut ff. eodem l.omnes,& l.ſi Stichum,§.1.Sed dic quod intelli-

tatem Alexander ei a ſatis non fecit, tamen ſummę promiſſæ nimis improbe ſolutio negatur. b S. II. Id. April. Sirmij. CC. Conss.

Etiam creditori creditoris debitor inuitus non delegatur. Bal.

VI. Iidem Augusti & Cæsares Dorotheo.

NEc creditoris creditori quiſquam inuitus delegari c pōt. S. XII. Kalen. Nouemb. Dorotheo. Ii.CC.Conss.

Aduerſus debitorem debitoris nemo agit,niſi ſit ſibi delegatus:Vel niſi conſtituerit ſe ſoluturum. hoc d. Vel ſic. Perſonalis actio non ſequitur debitorem debitoris. Bal.

VII. Iidem AA.& CC. Zoilo.

SI ſoluere tibi pecuniā delegatus Eucarpus d dare ſpopōdit, vel debitū conſtituit, e ſuo nomine conueniri poteſt: alioqui aduerſus eum f experiri pro chirographario g debitore tuo fruſtra conaris. S. VII. Kal. Ianua. CC. Conss.

Obligatio per obligationem non nouatur, etiam ſi noua perſona interueniat.vel obligationi aliquid addatur, vel detrahatur. unde naturalibus uerbis,id eſt expreſſis, debet fieri nouatio,non per ſubauditum ſeu extrinſecum verbis ipſis intellectum Vel ſic: Olim fiebat nouatio noua perſona interueniente:addita vel mutata quantitate:hodie non ſic, niſi hoc agatur expreſſe. Bald.

VIII. Imp. Iuſtinianus A. ad Senatum.

NOuationū nocentia corrigentes volumina, & veteris iuris ambi-

A gebatur agi etiam tacite uel expreſſe, ut hic dicitur.

i Voluntate.]expreſſa.

k Non lege.] id eſt coniecturis legis, vel interpretatione.

l Et ſi non.]id eſt dicere, & definimus, repete, ut ſine nouatione cauſa ꝓcedat, ſi non uerbis, &c. Accur.

guitates reſecantes, ſancimus: ſi qs vel aliā pſonam adhibuerit, vel mutauerit vel pignus acceperit, uel quātitatē augendā vel minuendam eſſe crediderit, uel conditionem ſeu tempus addiderit, vel detraxerit, vel cautionem minorem acceperit, uel aliquid B fecerit, ex quo veteris iuris conditores introducebant nouationes: nihil penitus prioris cautelæ innouari, ſed anteriora ſtare, & poſteriora incrementum illis accedere: niſi ipſi ſpecialiter remiſerint quidem priorem obligationē, & hoc expreſſerint, † quòd ſecundam magis pro anterioribus elegerint.

¶ Et generaliter defini- C mus, voluntate i ſolum eſſe, non lege k nouandum: & ſi non l verbis exprimatur, ut ſine nouatione (quod m ſolito vocabulo ἀνευ καινότητος Grӕci dicunt) cauſa procedat. hoc enim n naturalibus o ineſſe rebus volumus, & non verbis extrinſecus superuenire. Dat. XI. Kalen. Augu. Conſtantinopoli, Lampadio & Oreſte VV. CC. Coss.

m Quod.]id eſt quā nouationem ſolito, &c.

n Hoc enim.]id eſt nouationem,vel, id eſt ut nouatio fiat.

o Naturalibus.] id eſt verbis naturaliter prolatis, & non uerbis,&c. Et ſic nota intereſſe, aliquid exprimatur, vel intelligatur tacite, ut hic,& ſ.de impube. & alijs ſub. l.pcib⁹, & ff. de lega. 1. l. ſi ita,§. illi. Sed argu. contra,ff.ſi cert pe. l. cum quid. Vltimo not. tres caſus, quia aut eſt actū, ut fiat nouatio & expreſſum, quo caſu ipſo iure tollitur prior obligatio, ſolaq; nouatio manet:aut neque actum neq; expreſſum eſt, & remanet efficax utraque, ut hac lege. Aut eſt actum tacite, licet non expreſſe, etiam tunc manet prima ipſo iure,ſed tollitur per exceptionem,& merito. Quid enim ſi multas cautiones puta decem per varia tempora tibi ſeci. puta in nundinis ſuper eodem debito: agetne ex omnib'? certe non: quia præſumitur animo nouandi factum,ut ar. ff.de præto.ſtipul.l. pen. Item & no.hic diſtinctionē, nouationum alia voluntaria, alia,&c.ut diximus ſ. de iudic. l. 1. Accurſius.

† Scilicet verbo, vel de hoc argumentis euidentiſſimis aliter cōllectū eſt non ſit dictū animo nouandi.exemplificat.S.ut ꝑ x. q̄ mihi debes, promittis 25. hic inquit apparet primā obligationē mutari in ſecundā.

alias ἀνευ καινότητος.

D TITVLVS XLIII.

DE SOLVTIONIBVS & liberationibus.

Debitor ex pluribus cauſis, poteſt eligere tempore ſolutionis quam cauſam ſoluat & ſi ipſe non eligit, poteſt eligere creditor in quam cauſam accipiat: & ſi nemo eligit, lex præſumit electionem in duriorem cauſam: & ſi eſt debitum uſurarium, prius in uſuras, deinde in ſortem. Bal. & Sal.

DE SOLVTIOnibus,& liberationibus.

Dixit de uno modo tollendi obligationem, ſcilicet per nouationē. Nunc de alio, ſcilicet per ſolutionem qua tollitur omnis obligatio, ut inſtit. quib. mod. tol.obliga.in princ. Et poteſt dici ſolutio rerum, liberatio perſonarum, nam per ſolutionē ſequitur liberatio, & ſic de ea ſubijcit. Vel dicit de ſolutionibus rerum, & liberationibus ſcilicet alijs quam per ſolutionem, licet largo modo omnis liberatio dicatur ſolutio, ut ff. eo.l. ſolutionis verbum.

Cōtinuatio.

In po-

IN poteſtate.] CASVS. Si teneat tibi ad plures ſummas ex pluribus cauſis, puta ad decem ex cauſa venditionis, ad alia decem cauſa mutui, ad decem cauſa locationis, & ſolui tibi decem: in electione mea eſt in quam cauſam velim ea eſſe ſoluta. ſi non elegero, tua erit electio. & ſi tu non elegeris, nec expreſſeris in quam cauſam velis accipere, nec ego: tunc primo conuertuntur ea decem in vſuras: deinde in ſortem. Viuia.

a Tempore ſolutionis.] id eſt in ipſa ſolutione, vel parum ante, vel parũ poſt, vt ſupra, de vſur.l. ſi vſuras. nam rei meæ dicere poſſum legẽ quam volo, vt hic, & ff. eo.l.j. in prin. & l. Paulus.ij.§.j. & ff. de pact.l. in traditionibus.

b Conuertitur.] debet tamen eligere in grauius debitum: & incontinenti eligit vterque, non ex interuallo, vt ſic vel creditori ſit liberum non accipere, vel debitori non dare, cũ alter non admittat legẽ ſolutionis quæ alteri placet, vt ff. e.l.j.§. fi. & l.ij. & iij. in prin. & quæ ſit cã grauior. habes ff. eo. l.j. & 4. & 5. & l. ſi quid ex famoſa, & l. cum ex pluribus.

I. Imp. Antoninus A. Antenoto.

IN poteſtate eius eſt qui ex pluribus contractibus pecuniã debet, tempore ſolutionis [a] exprimere in quam cauſam reddat.

B ¶ Quòd ſi debitor id non fecit, conuertitur [b] electio ad eum qui accepit.

¶ Si neuter voluntatẽ ſuã expreſsit, [c] prius in vſuras [d] id quod ſoluitur, deinde in ſortem [e] accepto feretur. PP. II. Non. Nouembr. Duobus & Aſpris Conss.

Si fiſcus ſuccedit debitori, & creditori, confunditur obligatio. Bald. Vel ſic: Si fiſcus ſuccedit debitori, & creditori, etiam diuerſarum ſtationum, liberantur fideiuſſores. h.d.

II. Imp. Alexander A. Baſſæ.

LIberari [f] fideiuſſores quoties fiſcus tam debitori [g] quàm creditori (licet diuerſis rationibus) ſuccedit, ius certum eſt.

c Expreſſit.] vel expreſſit creditor, ſed ex interuallo, vt ff. e.l. cæterũ, in pri.

d In vſuras.] debitas per ſtipulationem, nõ nudo pacto, vt ff. eod.l. in his.§. eidem autem. Sed aliud in precio ex pignore redacto, quod etiam in naturale debitum poteſt eligi, vel vſuras naturaliter tantum debitas, vt ff. eod.l. Paulus.ij §.j. & ff. de pig. actio.l. cum & ſortis. Quid autem ſi pacto tantum debeantur, vtrum actum eſt, vt pignus pro eis teneatur? Dic ſecundum H. idem ꝙ ſi debeantur per ſtipulationem, ſiue ſoluantur, ſiue pignus diſtrahatur. & ſic intellige, ff. eo.l. Paulus.ij.§.j & ita eſt idem ſecundum eum in debitore ſoluente, & creditore pignus diſtrahente: cum in vtroque caſu in ciuile, & naturale debitum, vel naturale tantum, pro quo tenetur pignus, ex conuentione retineri poſſit: non illud naturale pro quo pignus non tenetur. Cui videtur cõtra.l. illa. Paulus, vbi dicit aliam eſſe cauſam debitoris ſoluentis: aliam creditoris diſtrahentis. Sed poteſt dici aliam eſſe in hoc, quia debitor ſoluens poteſt eligere cauſam in quam ſoluit. Sed ſi creditor diſtrahit, ſecus: etiam licentia ſibi à debitore denegata. Item ſi primo accipitur in vſuras, ergo non accipitur in grauiorem cauſam. Sed reſpond. vt diximus. ſ. de vſur.l. vſuras.

Preciũ ex pignore redactum poteſt in naturale debitũ eligi.

Creditor ſi ſolutionem recipiat, & nõ exprimat in quam cauſam, de qua intelligitur.

e In ſortem.] grauiorem.ſ. vt ff. eo.l. cæterum.§. fi. & l. magis, & l. in his. Sed ſecundum H. nihil videtur referre an hoc eligat creditor, an taceat: cum vtroque caſu in duriorem cauſam fiat electio. Sed Io. dicit, ꝙ tunc prodeſt electio, quando ſunt æqualiter graues. nam ſi nõ eligat, intelligitur antiquior, vt d.l. in his.§.j. ſed ſi eligat, etiam A in nouam de qua forte non erant ei probationes, ſicut de prima, valet electio. ſed hoc non placet: quia non ſic faceret, vt ſuum negocium, quod debet facere, vt ff. e.l.j.§. pen. Alij dicunt prodeſſe in hoc, quia vbi ſunt plures æque graues, & non eligit, cedit in vnamquanque pro rata, vt ff. eod.l. illud, ſed vbi eligit, poteſt in vnam eligere. Sed tu dic etiam ſi in leuiorem eligat, põt: ſi modo ſic in re ſua faceret. Et ſi dicas, quod videtur in grauiorem eligere: hoc verũ eſt, quia ſic veriſimile eſt, poſſet eſſe tamen contrariũ: quia forte talis eſt perſona.

Quod & in tua perſona [h] procuratores mei [i] cuſtodient. PP. Kalen. Iul. Lupo, & Maximo Conss.

Seruo mutuanti poteſt mutuum reddi, ſi peculium non eſt ei ademptum. Bald. Vel ſic: Soluens ſeruo ex contractu peculiari ante ademptum peculium, liberatur ipſo iure. poſt ademptum, ope exceptionis ſi tunc ignorans fuit.

III. Imp. Gordianus A. Apollonio.

B SI cũm ſeruus liberã peculij adminiſtrationẽ haberet, mutuam ab eo accepiſti pecuniam, eiq; ante ademptum peculium, vel prius quàm ademptũ cognoſceres, eam exoluiſti: ea ſolutione liberatus es. [k] PP. V. Kalen. Octob. Pio & Pontiano Conss.

Siue ſoluatur creditori, ſiue alij eius mandato, liberatur ſoluens, licet inſtrumenta penes creditorem remaneant non inciſa, nec cancellata. Bal. C Vel ſic: Obligatio extincta ſolutione, non reſuſcitatur mandantis morte superueniente ante inſtrumenta reddita debitori. Salic.

IIII. Idem A. Rufinæ.

NIhil intereſt, vtrũ creditori mutuam pecu

LIberari.] CAS. Fiſcus habebat duas ſtationes. vnã accepi mutuo, & fideiuſſores dedi. alia ſtatio tenebatur mihi in centum: & ita fui debitor fiſci ex vna parte, & creditor ex alia: deceſſi, & ſucceſſit fiſcus, an fideiuſſores liberentur, quæritur? Et dicitur, quòd ſic. Viuianus.

Caſus.

f Liberari.] habet fiſcus duas ſtationes, quarum vni Titius eſt debitor in decem cum fideiuſſore, alteri eſt creditor in alijs decem. ſi fiſcus ſuccedit illi Titio, extinguitur hincinde debitum per confuſionem: & ita fideiuſſores quos dederat Titius illi ſtationi cui erat debitor, ipſo iure liberati ſunt: non autem hic Titius viuens poſſet compenſare, ſi à fiſco conueniretur, vt ſupra de compen.l.j.

g Debitori.] eidem.

h In tua perſona.] fideiuſſori loquitur.

i Procuratores mei.] ſcilicet Cæſaris, qui reddunt ius inter fiſcum & priuatum, vt ſ. ſi aduer. fiſc.l.ij. in fi. ſed certe immo videntur fideiuſſores teneri, vt ff. de cui l. ſi ei. §.j. in fin. quæ eſt contra. Solut. ibi loquitur de fideiuſſoribus primi contractus, non eius cuius obligatio erat extincta per ſucceſſionem. D

Procurator Cæſaris cognoſcit inter fiſcum, & priuatũ.

SI cum ſeruus.] CASVS. Accepi decem mutuo à ſeruo tuo qui habebat adminiſtrationem peculij tantum. antequam ſcirem peculium fuiſſe ei ademptum, ſolui. nunquid ſum liberatus? Dicitur quòd ſic. Viuianus.

k Liberatus es.] in primo caſu ipſo iure: in ſecundo per exceptionem: & ſic verbum ſemel poſitum, diuerſimode ponitur. ſic. ff ſi cer. pet.l. certi condictio, in prin. ſecundum Azo. Sed ſi manumiſſo ſoluatur: aut ex contractu dominico, & tunc ignorans manumiſſum, liberatur. ſi vero ex peculiari, etiam ſciens debitor liberatur: ſi modò ignoret ademptum peculium, vt ff. eodem.l. ſi quis ſeruo, & l. ſi ſeruus, & l. quod ſeruus, & inſtitu. mand.§. recte, & facit ff. ſi certum pet l. eius qui. Acc.

Soluẽs manumiſſo, an liberetur.

NIhil.] CASVS. Siue ſoluam creditori meo id in quo tibi tenebar, ſiue voluntate eius ſeruo ſuo: quo ad hoc vt contingat mihi liberatio, nihil intereſt, q2 in vtroque

vtroque caſu liberos, licet inſtrumentum obligationis pe- A nes eum remanſerit, quando deceſſit. Viuianus.

a Numeraueris.] nam mihi ſoluere videtur, qui alij mea voluntate ſoluit, vt hic, & ff. de pign. actio. l. ſolutum. §. ſolutam, & ĩ. eo. l. inuito. Accurſius.

b Euacuatæ.] per ſolutionem.

c Reparari queũt.] ſic ergo condicentur per condictionem ſine cauſa, ſi non ſit dominus debitor, vt ĩ. de condic. ex lege. l. diſſolutæ: alias vendicat, vt ſupra, ad exhiben. l. fina. Accurſius.

NVlla.] CASVS. Titius mutuauerat decem Mæuio: volo ſoluere ea decem Titio, vt cedat mihi acti. aduerſus Mæuium: nunquid eſt Titius compellendus cedere, quæritur? Dicitur, quod non. Viuia.

d Actio ſupereſt.] vt ſupra, qui poti. in pign. habean. l. cum tibi, & ſupra, de contrario iudic. tut. l. j. Accurſius.

e Suggeras.] quia tunc competeret actio ex empto ad ceſſionem, & contra debitorem vtilis, & ſine ceſſione, vt ſupra, de actio. & obligat. l. j. & ij. & ff. de ſol. l. Modeſtinus.

f Euaneſcere, vt ff. de nego. geſtis. l. ſoluendo. Accur.

SI inter.] CAS. Si pater tuus à debitore tuo partem debiti accepit, partem accepto tulit, vel animo donandi remiſerit: pro reſiduo debitorem poteris conuenire. Viuianus.

niam ſolueris, an ex eius voluntate ſeruo numeraueris. [a] Nec enim ex eo quòd creditor conceſsit in ſatum prius, quàm inſtrumenta redderet, euacuatæ [b] obligationis vires reparari queunt. [c] PP. II. Id. Octob. Pio & Pontiano Conss.

B *Extraneus offerens creditori, non poteſt per hoc eum cogere ad iura cedenda: niſi emerit nomen debitoris: licet quicunque ſoluat pro debitore, eũ liberet. Bald. Vel ſic: Non poteſt quis compellere alienum creditorem, vt ſibi cedat actionem contra eum debitorem. Salic.*

V. Idem A. Celio.

NVlla tibi aduerſus creditorem alienum actio ſupereſt, [d] eo quòd ei debitam quantitatem offerens, ius obligationis in te transferri deſideras: cũ ab eo te nomen comparaſſe non ſuggeras: [e] licet ſolutione ab alio facta nomine debitoris, euaneſcere [f] ſoleat obligatio. PP. XV. Kalen. Nouemb. Pio & Põtiano Conss.

Confeſſio totius per errorem facta, non præiudicat niſi in parte recepta. Salicetus.

VI. Idem A. Alexandro.

SI inter patrem tuum, eoſque quos debitores eſſe dicebas, non de dubia lite tranſactio [g] facta eſt, ſed parte tantummodo recuperata, vniuerſum ſe recepiſſe cauit: [h] nec de ſuperfluo eos quos verbis obligauit, per acceptilationẽ [i] liberauit, nec donationis [k] cauſa id factum eſt: exuberantis [l] debiti integra ei repetitio competit. [m] PP. III. Id. Febr. Gordiano. A. & Auiola Conss.

B *Ne currant vſuræ, vel quicquam pœnale ſit compenſatio ipſo iure. Baldus. Vel ſic: Pro rata debiti quod poteſt compenſari, non currunt vſuræ. Salicetus.*

VII. Impp. Philippus A. & Philipp. C. Antiocho.

EIus quantitatis cuius petitionem ratio cõpenſationis excludit, vſuras non poſſe repoſci manifeſtum eſt. [n] PP. V. Kal. Auguſt. Peregrino & Aemyliano Conss.

C *Hæc lex legitur duobus modis ſecundum Bal. & vtraque lectura eſt notabilis. prima lectura eſt talis: Qui promittit certo loco ſoluere, non poteſt denuo cogi alibi ſoluere. Secunda lectura: Creditor non poteſt compellere debitorem, vt ſoluat alibi, quàm in loco deſtinato: etiam ſi alibi poſſet ſolui, & offerri: tamen creditor non cogitur nouare contractum. Baldus.*

VIII. Idem A. & C. Rufino.

VSuras, [o] quæ quotannis [p] in vrbe [q] numerandę ſunt, [r] promittere [s]

g Tranſactio.] ſcilicet ſimplex, quæ ſit nudo pacto.

h Cauit.] per errorem.

i Acceptilationem.] id eſt tranſactionem, quæ ſit per Aquilianam ſtipulationem, & acceptilationẽ: nam duobus modis ſit, vt ĩ. de tranſact. l. vt reſponſum.

k Nec donationis.] Debiti enim remiſſio, eſt donatio: vnde non valet inter virum & vxorem: vt ff. de donat. inter virum & vxorem. l. iij. §. ſciendum, & l. ſi ſponſus. §. ſi vxor viri.

Debitum remittens donare videtur.

l Exuberantis.] id eſt reſidui.

m Competit.] fuit ergo prædicta confeſſio de toto per errorem, credens totum ſibi ſolutum, vt ſupra, de tranſactio. l. ſi quidem, vel ſpe futuræ ſolutionis, vt infra eod. l. intereſt, & facit ſupra de exceptio. l. ſi ex maiore, & & hoc probatur. alias præſumerentur omnia ſolenniter facta, ſicut & in obligando. vt inſtit. de fideiuſſ. §. fi.

EIus.] CASVS. Tenebaris mihi in decem, & ego tibi in alijs decem: admiſſa compenſatione hincinde, quaſi ſolutione facta, non currunt vſuræ. Viuia.

n Manifeſtum eſt.] ſiue ex vna parte tantum currebat vſura, ſiue ex vtraque, vt ff. de compenſa. l. cum alter, & l. idem, & ſupra de compenſatio. l. ſi conſtat. Item notæ ex eo quod dicit, compenſatio excludit, quòd videtur compenſatio fieri ipſo iure, etiam non oppoſita. quod non placet, vt no. ſupra de compenſa. l. ſi conſtat.

VSuras.] CASVS. Promiſiſti mihi decem, & promiſiſti me ſoluturum vſuras Bonon. vis me compellere, vt ſoluam Mutinæ: numquid potes? Dicitur quod non: & ſic eſt promittere, in litera. aliàs eſt accipere: & tunc dic quòd debitor non poteſt cõpellere creditorem alibi recipere ſolutionem, quàm vbi promiſit, ſi habeat pactum. facit. ff. de eo quod certo loco. l. is qui. Viuia.

o Quotannis.] id eſt ſingulis annis.

p In vrbe.] Romana, per excellentiã, vt inſtitu. de iure natu. §. ſed ius quidẽ.

q Numerãdæ ſunt.] ſcilicet ex forma cõtractus.

r Promittere.] quidam libri habent ꝑmittere. & tunc dic, quòd ratio exempli non permittit debitorem compelli alio loco promittere eas dependi, quam in quo promiſit. & hoc niſi ex iuſta cauſa: vt quia creditori Romam venire non liceat, vt quia eſt infamatus, vel relegatus ab vrbe, vt ff. de excuſatio. tutor. l. ſed & milites. §. ſed ignominia, & ff. ſoluto matrimonio. l. ſi cũ dotem, §. ſi pater, & ff. de re milita. l. milites. ij. §. miſſionum. Vel quia erat patronus, cui debebatur, & quantitas parua, vt argum. ff. de oper. liber. l. quod niſi §. fina. & l. ſequen. & argum. ff. de re iudica. l. ij. Vel ſi æqualiter ille locus diſtat, & nihil nocet debitori, vt ff. ſoluto matrim. l. ſecunda. Item poteſt eſſe cauſa iuſta, vt dicunt quidam ſi promiſerat Romæ minores ſe ſoluturum: quas ſi non ſolueret, ſe maiores ſoluturum promiſerat. Nam alibi poterit compelli promittere maiores, vt æſtimetur maioritas in eo quòd alio loco erit ſoluturus, cum & loco plus ſoluatur. vt inſtitu. de actio. §. loco. ſed licet non compellatur regulariter alibi promittere: compellitur tamen alibi perſoluere, ſi in loco deſtinato non ſoluat, vt ff. de eo quod certo loco. l. j. & ij. in principio. Alij libri habent † permittere: & tunc lege in debitore quòd non poteſt creditorem compellere alibi recipere ſolutionem, & pro hoc. ff. de eo quod certo loco. l. is qui. Sed contra hunc caſum in eodem titu. de eo quod certo loco. l. 1. §. & generaliter, vbi dicit reum habere electionem, vbi ſoluat.

Soluere ꝓmittẽs in vno loco, an cõpelli poſſit promittere in alio loco.

* Iſta l. reputat ſingu. ſm Lu do. de Ro. in ſingul. ſuis, ſingula. 71.

† Videtur legendum recipere, ex ſequentibus, & ex caſu. Petr. Vendramenus.

ſoluat. Sed dic verum eſſe, cum in altero duorum locorum, quæ erant ibi nominata. Contra. ff. de verborum obligatio. l. continuus. §. cum ita, vbi dicit quòd vbique poterit ſoluere. Sed dic, verum eſt volente ſtipulatore. vel ibi locus erat poſitus gratia rei. & ſic pōt ſoluere vbique: vbi tamen ſtipulator habeat domicilium. A

a Dependi.] id eſt ſolui.

O Bſignatione.] CASVS. Per oblationem debiti, & conſignationem publice factam, ſi creditor non vult oblatum recipere, liberatur debitor, ſi deponit eo loco quo pecunia debebatur. Viuianus.

b obſignatione.] depoſitione, & oblatione facta præſentibus teſtibus, vt ſupra de vſur. l. acceptam.

c Totius.] non partis, niſi hoc conuentum eſt, vt ff. de vſuris l. tutor. §. Lucius, vel niſi debitum nō ſit liquidum, vt ff. ſi certū petatur. l. quidam: vel niſi in pecunia pro libertate danda, vt ff. de ſtatulibe. l. cum hæres. §. penult. Accur.

d Contingere.] ipſo iure, vt ff depoſi. l. j. § ſi pecunia, ver. ſatiſdatione, & argu. ff. manda. l. qui mutuam. §. j. & ff. de vſur. l. debitor. Alij dicunt per exceptionem: & pro eis eſt ſupra de vſur. l. acceptam, in fin. vbi dicit, conuertendo eā in uſus ſuos iterum agi. quod non fieret, ſi eſſet extincta per conſignationem. ſed dic ut ibi. Item contra in eodem titu. l. ex prædijs: ſed dic ut ibi.

e Eo loco.] Sic ergo nota congruo loco fieri debere oblationem, ut ff. de uſuris. l. mora, & ff. de ſolu. l. ſi ſoluturus, & de uerborum obligatio. l. qui Romę. Sed quid ſi alius nō debitor offerat, conſignet, & deponat? Videtur quod nō contingat liberatio, ut ff. quæ in frau. credi. l. ait prætor, §. illud. Sed argum. contra in ſtitu. quib. modis toll. obli. in prin. & ff. de neg. geſt. l. ſoluendo.

f Solutio.] id eſt depoſitio prædicta, quæ ſolutionis loco habetur, ut ff. eod. l. ſatisfactio. Vel puncta poſt hanc dictionem ſolutio, & dic, celebrata ſcilicet depoſitio.

g Celebrata.] depoſitio ſecundum ultimam expoſitionem.

S Vcceſſores.] CASVS. Debes mihi decem, mancipium mihi in ſolutum dediſti: nunquid hæres tuus poterit illud reuocare, quæritur? Dicitur quòd non. Viui.

* aliàs, de ſetri.

¶ Adde tu hic, quod ſi cred. tor ñ ſit in loco deſtinatæ ſolutionis paratus ad recipiēdū debitū, debitor, non dicitur in mora. Bal. rubri. ī. de conſt. pec. & in l. itē illa. & ibi Bar. ff. illo titulo.

alio loco dependi, a * niſi ex iuſta cauſa, exempli ratio minimè ſinit. PP. V. Id. Maij, Philippo. A. & Titiano Conſs.

Oblatio & obſignatio ipſo iure liberat debitorem: niſi fiat loco incongruo. Bald. Vel ſic: Locus congruus offerendi, eſt locus ſoluendi, & non alius. hoc dicit iſta lex notabilis. Bald.

IX. Impp. Diocletia. & Maxim. AA. Caſſio.

O Bſignatione b totius c debitę pecuniæ ſolenniter facta, liberationem contingere d manifeſtum eſt. Sed ita demū oblatio debiti liberationé parit, ſi eo loco e ¶ quo debetur, ſolutio f fuerit celebrata. g PP. V. Idus Maij Maximo. II. & Aquilino Conſs. B

Datio in ſolutum ex pacto, non poteſt per pœnitentiam reuocari. Bald. Vel ſic: Hæres non poteſt reuocare factum defuncti. Salic.

X. Iidem AA. & CC. Ambroſio. C

S Vcceſſores eius qui maior vigintiquinque annis in ſolutum pro debito iure mancipia dedit, hæc reuocare non poſſe conſtat. h S. V. Id. April. Byzantij. AA. Conſs.

Quod debetur vxori, non poteſt ſolui marito ſine voluntate vxoris: etiam ſi vxor ſit minor. xxv. annis. Bald.

XI. Iidem AA. & CC. Capitolinæ.

C Vm maritum tuum à debitoribus tuis minoris vigintiquinque annis conſtitutæ, velut ex cā tibi debiti aliquas accepiſſe quantitates, nec tamen te conſenſum accommodaſſe ſignifices: nullum i tibi præiudiciū potuit fieri, niſi factam ſolutionem poſt maiorem ætatem ratam feceris. S. V. Kalendas Maij, Heracliæ. AA. Coſs. D

Quod mihi debes, alij ſoluere non potes: niſi me mandante, vel ratum habente. Bald.

XII. Iidem AA. & CC. Euticho.

I Nuito vel ignorāte creditore qui ſoluit alij, ſe non liberat obligatione. k Quòd ſi hoc vel mandante, l vel ratum habente eo fecerit, non minus liberationem cōſequitur, quàm ſi eidem creditori ſoluiſſet. m S. III. Idus Maij. AA. & CC. Conſs.

Simulata liberatio non eſt liberatio. Baldus. Vel ſic: Figmentum ſcripturæ de recepto, non præiudicat veritati. Salic.

XIII. Iidem AA. & CC.

S I obligatum hominem ex cauſa mandati, nō n per ſtipulationem facta nouatione poſt acceptilationem o liberaſti, ſed tantùm receptam ex eadem cauſa debitam quantitatem falſo ſcripſiſti: p figmento veritatis extingui non potuit q obligatio. S. VI. Kalendas Iun. AA. Conſs.

h Conſtat.] ſic ſupra de reſtitu. mil. l. ea quæ à patre, & ſupra de pigno. l. cum dominam, & ſupra de reb. alien. non alien. l. uenditrici. Accur.

C Vm maritum.] CASVS. Si maritus aduerſus debitores uxores egerit, & exegerit: an mulieri præiudicet, quæritur? Dicitur quòd non. Viuianus.

i Nullum tibi præiudicium &c. ut ff. de negoc. geſt. l. ſoluendo, & ff. de nouat. l. ſi Stichus. §. finali.

I Nuito.] CAS. Debebam Titio decem: illa decem eo ignorante, & inuito alij ſolui: an ſim liberatus, quæritur? Et reſpōdetur, quòd non: ſecus ſi ſoluiſſem eo uolente, quia tunc liberor.

k Obligatione.] Fallit in adiecto, cui me inuito ſoluitur. item in eo qui quādoque fuit procurator, cui recte ſoluitur ab eo qui ignorat mandatum reuocatum, ut ff. eod. l. uero procuratori, & facit ff. de nego. geſt. l. ſoluendo.

l Mandante.] niſi in caſu, ut quando mando Titio ſolui poſt mortem meā, ut ff. eod. l. ulti. j. reſpon. Accur.

m Soluiſſet.] ut ff. de pign. actio. l. ſolutum. §. ſolutam.

S I obligatum.] CASVS. Procurator meus tenebatur mihi ex cā mandati in centum. ſcripſi me recepiſſe pecuniam, quam non recepi. an talis error mihi pręiudicet quo magis liberetur? Dicitur quòd non: niſi eum per acceptilationem præcedente Aquiliana ſtipulatione liberaſſem. Viuianus.

n Non.] hæc negatio determinat uerbum, liberaſti.

o Acceptilationem.] ſic enim habet fieri per nouationem ſuper contractu iure gentium, ut infra tit. primo. l. fina. Sed quid ſi per errorem liberaſti eum per acceptilationem? nonne ſublata eſt prior obligatio? Reſpond. utique: ſed tamen agere potes condictione ſine cauſa, vt ſe reponat in obligationem. uel ſi debitum liquidum, & purum erat, ut ſtatim ſoluat, ut ff. de condi. cau. da. l. ſi quis accepto tulerit, & l. ſi mulier, & ff. de pa. l. ſi cum te, & ff. de iu. do. l. licet.

p Scripſiſti.] ſperando uel errando.

q Non potuit.] niſi tacuerit per triginta dies, ut ſupra de non numerata pecun. l. in contractibus. §. ſuper cæteris.

PEcuniæ.] CASVS. Si in inſtrumento confeſſus ſit creditor ſibi ſolutam fuiſſe pecuniam: maior probatio eſt, quàm ſi debitori chirographum reddidiſſet. Viu.

a Profeſſio.] quia ſcribit creditor ſe recepiſſe pecuniam creditam, quæ ſcriptura dicitur apocha.

Melius eſt habere euidentem liberationem, quam chirographi redditionem. hoc dicit. Vel ſic. Melius eſt habere pro ſe euidentem probationẽ, quam præſumptionem, quæ recipiat in contrarium probationem. Bald. Vel ſic: Plus probat confeſſio debiti recepti, quam inſtrumenti redditio. Salicetus.

XIIII. Iidem AA. & CC. Cohortæ.

PEcuniæ ſolutæ profeſſio [a] collata inſtrumẽto, maiorem [b] rei geſtæ probationem continet, quàm ſi chirographum acceptæ pecuniæ mutuę fuiſſet redditum. † S. V. Id. Iul. AA. Conss. B

Chirographum redditum debitori ſine voluntate creditoris, non liberat debitorem: & ex ipſo inſtrumento, quod ipſe debitor tanquam pro ſe producit conuincitur, & ad ſoluendum compellitur.

XV. Iidem AA. & CC. Quartino.

QVòd debitori tuo chirographum redditum contra voluntatem [c] tuam aſſeueras nihil de iure tuo deminutum eſt. C

¶ Quibuſcunque itaq; argumentis iure proditis hâc obligationem tibi probanti, cum pro huiuſmodi facto liberationem minimè conſecutum, iudex ad ſolutionem debiti iure cõpellet. S. V. Kalend. Septẽ. AA. Conss.

Ius pro re inuito creditore cedi nõ poteſt. Bal. Vel ſic: Creditor non compellitur recipere in ſolutum nomen debitoris ſui debitoris. Salic. D

XVI. Iidem AA. & CC. Charidemo.

EVm à quo [d] mutuam ſumpſiſti pecuniam, in ſolutum nolentem ſuſcipere nomen debitoris tui compelli iuris ratio non permittit.

IN AVTHEN. de fideiuſſorib. & mandato. §.

b Maiorem.] Maiorem ſiquidem, quia redditio chartæ etiã ob aliam cauſam fieri poteſt, quàm vt liberetur debitor. vnde & de hoc ſubijcit lex ſequens: confeſſio vero aperte denotat liberationem. ſic ergo nota, quòd ſufficit creditorem liberare debitorem, ſi non poteſt reddere inſtrumentum: vt hic, & ff. de lega. j. l. huiuſmodi. §. ſi ita cui. Accur.

QVod debitori.] CASVS. Titius ſurripuit mihi inſtrumentum in quo erat mihi obligatus Seius, & reddidit Seio. ſi probem Seium debere mihi pecuniam, non præiudicat mihi inſtrumenti ſurreptio. Vi.

† Cõcor. c. ſanctæ Mariæ. 2. in fi. cum glo. fi. extra vt lit. pendẽte.

c Voluntatem.] Debitor debet probare ſibi redditum voluntate creditoris duobus teſtibus, niſi in caſu, vt s. de Lat. lib. tol. §. ille autem, & eſt ad hanc & ſuperiorem. l. ff. de prob. l. ſi chirographum, & ff. de pactis. l. Labeo, vbi de hoc not. & s. de fide inſtr. l. j. & ſupra, de remiſſio. pign. l. creditricem, & j. de don. l. j. Acc.

EVm à quo.] CASVS. Debebam tibi decem: volebam tibi cedere in ſolutũ actio. quam habebã aduerſus Titiũ: nunquid es compellendus ſuſcipere? Dicitur quod non. Viu.

Creditore inuito nõ põt aliud pro alio ſolui.

d Eum à quo.] Sic ergo no. quod aliud pro alio inuito creditore non poteſt ſolui, vt j. l. prox. & ff. ſi cer. peta. l. ij. §. j. & s. de ſecundis nupt. auth. ſed ſi aurum. ſed hoc fallit in caſibus, vt ff. de leg. 3. l. non dubium. §. fi. & de aur. & argen. leg. l. j. §. fi. & in alijs, quos not. ff. ſi cert. pet. l. ij. inter quos eſt vnus in auth. hic poſita, hoc niſi debitor &c. quam hic lege, quæ

A eſt de fideiuſſ. §. quod autem, colla. j.

HOc niſi.] CASVS. Lex. C. dicit quòd creditor nõ cogitur recipere aliud pro alio: authen. vero nõ determinat illud. ſ. quod compellitur, ſcilicet quando debitor pecuniam non habet: & tunc res immobilis melior quã habet, poteſt pro pecunia ſolui creditori: & iudex æſtimabit quantum valeat res illa quę datur creditori in ſolutum: & ſi creditor paratus eſt oſtendere emptorem, debitor debet rem diſtrahere, & ſoluere pecuniam creditori. Viuian.

quod autem, colla. j. conſtitutio. iiij.

Hæc authentica in principio excipit caſum. Et nota quod colligitur in l. præcedenti, & hoc dicit: Si debitor quantitatis non habet aliunde vnde ſoluat, poteſt rem meliorem quam habet, in ſolutum dare creditori pro æſtimatione diſtrictius facienda per iudicem, & cum cautela de euictione. & ſi creditor reperit emere volentem, nõ compellitur tunc in ſolutum recipere, ſed debitor tenebitur illi vendere cautela adhibita, quòd de precio ſatiſfiat creditori Sal. B

HOc, niſi [e] debitor in pecunia, vel alia re mobili ſoluere nequeat. tunc enim res immobilis, quam debitor habet meliorem, [f] ſolui poteſt, facta per iudicem ſubtili eius cauſæ æſtimatione, vt rem prędictam & debitori ſoluere, & creditori liceat petere, pręſtanda creditori cautela [g] de euictione quæ debitori poſſibilis ſit. quod eſt in omni actione. C

¶ At ſi creditor paratus ſit emptorem rei præſtare, oporteт debitorem cautela iudicis arbitrio creditori præbita, rem tunc diſtrahere, vt ſatisfiat creditori.

Aliud pro alio volenti creditori ſolui poteſt. Bal. & Sal.

XVII. Iidem AA. & CC. Caſſio.

MAnifeſti iuris eſt, tã alio pro debitore ſoluente, [h] quàm rebus pro numerata pecunia conſentiente [i] creditore datis, tolli paratam obligationem. S. Kalen. Decemb. Sirmij AA. Conss. D

In generali ſermone non continetur perſona loquentis. Bal. & ad hoc allegatur.

XVIII. Iidem AA. & CC. Domitio.

e Hoc niſi.] Dixit non poſſe ſolui aliud pro alio, hoc niſi &c.

f Meliorem habet.] hoc ideo, quia aurũ acceperat, quod eſt precioſius metallũ, vt in corpore, alias res mediocris poſſet dari in ſolutum, vt s. de ſacro. ecc. auth. hoc ius porrectum quæ eſt contra. Vel dic, quod etiã ſi in alia re etiam vili ſit debitor, habeat tamen locum quod hic dicit. & ideo, quia vnum ſit contra creditorẽ, vt inuitus aliud pro alio recipiat: aliud ſit pro eo, ſcilicet vt optimam rẽ habeat in ſolutum. arg. ff. de iureiur. l. eum qui, & in eccleſia ſit ſpeciale: vt in dicta authen. hoc ius porrectũ.

ADDITIO. An autem aliud pro alio ſolui poſſit: & quid ſi mutetur moneta per principẽ: potes hoc videre per Abb. in c. quanto, extra de iureiur. in v. col. verſi. vlterius quæro de quæſtione &c. vſque ad finem.

g Cautela.] quod. ſ. de precio rei ſoluet creditori, vt in corpore authenticæ.

MAnifeſti.] CASVS. Si alius ſoluit creditori quod ei debeo, liberor. Itẽ ſi res al. quas accepit in ſolutum, ſimiliter liberor. Viuianus.

h Soluente.] vt ff. de negoc. geſtis. l. ſoluendo.

i Conſentiente.] non inuito, niſi in caſu, vt in authent. ſuperiori, hoc niſi &c. quæ etiam ſuper hac. l. poſſet poni, & niſi in alijs caſibus, vt

INquiſitio [a] veritatis tolli non potuit, ꝙ chirographa quæ fecerat [b] procurator tu[9], recepta, tibiq; reſtituta ab ipſius hærede proponas, cum ſubſcriptione procuratoris ſignificante, quòd nihil creditoribus [c] debeatur: cùm nihil prohibeat, & creditoribus ſatisfactum eſſe, & non veſtræ [d] pecuniæ, ſed ipſius cui negocium gerendum mandaueras, proceſsiſſe ſolutionem. S. Idib. Februar. CC. Conss.

Solutum ſeruo recipiendis pecunijs præpoſito, liberat ſoluentem: & licet chirographum debiti ſit apud dominum, non caſſum ſcilicet nec cancellatum: tamen eius vigor intrinſecus ſublatus eſt: quia eius obligatio extincta. Bald.

XIX. Iidem AA. & CC. Dioxeni.

SI actore ſeruo [e] tā mutuis dandis pecunijs, quàm debitis recipiendis præpoſito, in hoc quod ſuſceperas, [f] eius dominæ per ipſum [g] ſatisfeciſti: inſtrumentum inane [h] ſolutione celebrata nihil tibi nocere poteſt. Aliter enim ſoluentes ſeruo, de actione dominæ liberare ſe minimè poſſunt. S. V. Id. Octob. CC. Conss.

Operarum exceptio poteſt cum pecunia compenſari. Bal.

XX. Iidem AA. & CC. [illegible]

SI operas certi ſerui pro pecunia ſumpta ſibi in debitum compenſare placuit creditori: his ſecundum conuentionis fidem præſtitis, de mancipio reſtituendo pacti tenor [i] ſeruari debet. S. V. Kalendas Nouembr. Hadrianopol. CC. Conss.

bus, vt no. ſupra l. proxima.

a INquiſitio.] Procurator tuus creditoribus tuis de ꝓpria pecunia ſoluit, & chirographa recepit ab eis: tibique ab eius hærede reſtituta ſunt, in quibus erat ſubſcriptio procuratoris, ſcilicet quòd nihil creditoribus tuis debebatur. certe non tollitur procuratori actio, vel hæredi. licet enim & ipſe de creditoribus erat, per hoc, ꝙ de ſuo ſoluerat: tamen generali ſermone non continetur perſona loquentis. ſic & ff. loca. l. qui inſulam. §. fin. & ff. de tena. l. j. Sed arg. contra ff. de pignor. l. Paulus. §. fin. & de verb. ſigni. l. familiæ appellatione. cui poteſt reſponderi, ꝙ videtur dominus obligari per ſeruum: vnde & ibi ipſe ſeruus obligatur. Item argu. contra. ff. de condit. & demonſtrat. l. qui hæredi. §. Plautius. ſed certe in generali ſermone continetur ibi perſona, cui loquitur teſtator. Ioan.

Perſona loquentis generali ſermone non continetur.

b Fecerat.] obligando ſe creditoribus ꝓ domino.

c Creditoribus.] cæteris.

d Et non veſtræ.] i. à vobis debitæ veſtro procuratori, id eſt eius quam debetis procuratori. nam (vt ex principio legis apparet) domino loquitur, & ſic repetit illud verbum, ſatisfactum, & illa erunt datiui caſus, veſtræ pecuniæ. Vel dic melius, quòd ſunt genitiui: nec repetitur ſatisfactum, immo reſpiciunt ſequētia, præceſſiſſe ſolutionem. Accur.

SI actore.] CAS. Mulier quædam præpoſuerat ſeruum ſuum pecunijs mutuandis, & recipiendis, vel exigendis: ſolui ei pecuniā quam debebam mulieri: nunquid ſum liberatus? Dicitur quòd ſic. Si vero ſolui ſeruo qui non habuerit mandatum de pecunia exigenda, non liberor. Viuianus.

e Si actore ſeruo.] accepi à domina mutuum, & reddidi ſeruo actori: liberor quidem.

f Suſceperas.] à domina.

Solutio partis non liberat à toto, licet ibi ſit ſpe futuræ numerationis confeſſio. Sed ſi pro parte in totum tranſigitur, in totum actio tollitur. Bal. Vel ſic: Si creditor partem recepit, & totum recepiſſe ſcripſit: ſi quidem ex cauſa tranſactionis, vltra non petit. ſin autem ſpe futuræ ſolutionis, tunc reſiduum petere poteſt. Salicetus.

XXI. Iidem AA. & CC. Ruſo.

INtereſt multum, vtrum ne ſpe futuræ numerationis [k] ſuſcepiſſe te quod inſtrumento continetur, ſcripſiſti: an accepta minore quantitate, [l] tantū quātum lectio probat, in ſcriptura conferri placuit. Nā ſuperiore quidem caſu reſidui petitio debiti manet integra: [m] poſteriore verò, conſenſu tranſactionis finitis ſtare conuenit. [n] S. III. Non. Decembr. CC. Conss.

Non refert vtrum inſtrumentum ſit inductum & cancellatum, ſiue etiam non inductum nec cancellatū, dummodo debitum ſit ſolutum. Baldus.

XXII. Iidem AA. & CC. Grato.

INductum, [o] id eſt cancellatum, necne ſit chirographum veſtrum: ſolutionem ſemel debiti cauſa factam ei qui exigendi poteſtatem habuit, probantium, nihil intereſt. S. V. Id. Decembr. CC Conss.

Qui contemplatione literarum liberat ſcribentem, literis effectum non habentibus condicit libertatem. Vel ſic: Confeſſio facta prætextu cauſa non ſecuta, non nocet confitenti. Bal. Vel ſic: Si creditor ſcripſit ſe recepiſſe debitum contemplatione literarum miſſarum ad ſoluere debentem: illo non ſoluente, integra manet petitio debiti. Salic.

XXIII. Iidem AA. & CC. Vacio.

SI literarum

g Per ipſum.] ſoluendo ipſi ſeruo.

h Inſtrumentum inane.] ſic ſupra ad exhibend. l. fin. & de condic. ex lege l. diſſolutæ, & facit ſupra eod. l. nihil. Accurſius.

SI operas.] CASVS. Obligaui tibi mancipium, vt operę eius in debitū computarentur. ſi tibi ſatisfactum fuit: nunquid potero mācipium recuperare? Dicitur ꝙ ſic. Viuia.

i Pacti tenor.] qui eſt vt ſatisfacto debito in operis, ipſe ſeruus reddatur: quod fieret, & ſi ſimpliciter pignori fuiſſet acceptus, vt s. de pign. act. l. j. & ij.

INtereſt.] CAS. Mutuaui tibi centum: ſoluiſti quinquaginta: ſcripſi me recepiſſe: non obſtante tali ſubſcriptione petam reſidua quinquaginta. ſi vero ex cauſa tranſactionis accepiſſem à te quinquaginta, mihi nulla ſupereſt repetitio. Viuianus.

k Numerationis.] id eſt ſolutionis.

l Quantitate.] tranſigendi animo.

m Integra.] vt ſupra, eo. l. ſi inter, ſi modo intra triginta dies petierit, vt s. de non numer. pec. l. in contractibus. §. ſuper.

n Conuenit.] vt s. de tranſact. l. ſi quidem. Accur.

INductum.] CASVS. Si debitor ſoluat creditori: licet inſtrumentum obligationis non ſit cancellatū, vel inciſum, non propter hoc minus conſequetur liberationem. Viuianus.

o Inductum.] Not. quòd hic pro eodem ponitur inductum, & cancellatum: cum proprie ſit inducere, per medias literas pennam ducere: cancellare, per modum crucis ducere. & incipe cōſtructionem in fin. nihil intereſt &c. nam videbatur debitorem non liberatum, cum chirographum non ſit cancellatum: ſed tamen nō intereſt veſtrum, ꝓbantium ſcilicet veſtram ſolutionem &c. vt & s. de non num. pec. l. aſſeueratio. Accur.

Cancellare, & inducere.

SI literarum Auxenonis.] CASVS. Auxeno debebas

bebat mihi centum: miſit epiſtolam ad Ariſtonem, vt mihi ſolueret. Contemplatione epiſtolæ miſſæ ſcripſi ab eo mihi fuiſſe ſatisfactum: Ariſto non ſoluit: nunquid Auxeno liberatus eſt? Dicitur quòd non. Viu.

a Auxenonis.] nomen debitoris.

b Ariſtonem.] amicum ſuum. mandauit enim debitor tuus amico ſuo, vt tibi ſolueret.

c Non impleto.] facto à debitore ad Ariſtonem amicum ſuũ de ſoluendo tibi creditori. Accur.

d Impedire poteſt.] contra Auxenonẽ, ſi modo intra triginta dies paritum ſit iuri, vt ſupra, de nõ numera. pecu. l. in contractibus. § ſuper. Accurſius.

Auxenonis a contemplatione, quas ad Ariſtonẽ b de numeranda tibi pecunia dederat, recepiſſe te ſcripſiſti debitum ab Ariſtone: mandato non impleto, c cum petitio debiti maneat integra, nihil legitimam exactionem impedire poteſt. d S. XV. Kalend. Ian. Nicomediꝫ. CC. Conss.

Si fundus in ſolutum datus, per induſtriam creditoris melior factus eſt, non propterea debet reſtitui debitori, etiam minori. Vel ſic: Non debet quis id petere, cuius contrarium poſtulaturus non eſſet, niſi ſit actum. h. d. cum glo. ſecundum Butrigarium.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Rufino.

Cum pro pecunia quã mutuo acceperas, ſecundum placitum Euãdro te fundum dediſſe profitearis: eius induſtriam, vel euẽtum meliorem, tibi nõ ipſi prodeſſe cõtrarium e non poſtulaturus, ſi minoris diſtraxiſſet, f non iuſtè petis. S. VII. Kalendas Ianuar. Nicomediæ. CC. Conss.

Qui excipit de ſolutione, debet probare. Bal. Vel ſic: Probata ſolutione, chirographum condicitur, vel vendicatur. Salic.

XXV. Iidem AA. & CC. Aureliano.

Solutionem aſſeuerãti, probationis onus incumbit: g quo facto, h chirographum condicere poteſt. i S. III. Kalen. Ian. Nicomediæ. CC. Conss.

Cum pro pecunia.] CASVS. Obligaui fundum: eum in ſolutum dedi, & eum melioraſti: nunquid poſſum reuocare? Dicitur, ꝙ non: quia ſi deterior factus fuiſſet, nunquam reuocarem: vnde ſi petam hoc, cuius contrarium non eram petiturus, non ſum audiendus. Vivianus.

e Contrarium.] nõ debet quis poſtulare cuius contrariũ non eſſet petiturus. & eſt ſic ſupra, de vſur. l. ſi ea lege. Sed arg. contra ff. loca. l. ea lege. Sed ibi ex vi pacti fuit.

Sic non debet quis teſtes habere pro ſe, quibus fidẽ adhibere non vult: vt habetur in c. præſentiũ, in gl. ſuper verbo, proteſtatus, extra de teſti. vbi ẽt aliæ ſunt concordantiæ.

f Diſtraxiſſet.] ſed deterioraſſet prædium, & ita minoris diſtrahere poſſet.

Solutionem.] CASVS. Si debitor dicat ſe ſoluiſſe creditori, habet hoc probare: & poſtquã probauerit, petere poteſt vt ſibi reddatur inſtrumentum. Viu.

g Incumbit.] vt ſupra, de probat. l. j. & de non num. pecun. l. aſſeueratio. Accur.

h Quo facto.] ſcilicet ſolutione probata.

i Condicere poteſt.] ſi non eſt debitoris aliàs vendicat: vt ſ. de condic. ex lege. l. diſſolutæ, & ſ. ad exhib. l. fin.

DE ACCEPTILATIONIBVS.

Dixit de veris ſolutionibus, nunc de imaginarijs, id eſt acceptilationibus Nam acceptilatio eſt imaginaria ſolutio, vt inſtitu. quibus modis tolli. oblig. §. 1.

Acceptilatio eſt imaginaria ſolutio.

Iam tibi.] CASVS. Si ſoror mea debitorem ſuum tutoris auctoritate interueniente per acceptilationem liberauit, & debitor poſt acceptilationẽ ſoluit: an repetere poſſit ſi indebite ſit ſolutum, quęritur? Et dicitur, ꝙ ſi tu ei ſucceſſiſti, vel nomine illius, ſi viuit, poteris contra repetẽtem vti detentionibus. ſed non aperit quibus. tu dic, vt quia acceptilatio non erat ſolenniter facta, vel ſine tutoris auctoritate, vel quia enormiter eſſet læſa per talem acceptilationem. Viuia.

TITVLVS XLIIII.

DE ACCEPTILATIONIBUS.

Liberatus per acceptilationem, errore facti vel iuris poſtea ſoluens repetit. Bal. Vel ſic: Pupillus cum tutoris auctoritate poteſt per acceptilationem liberare: nec poteſt conueniri, niſi ex cauſa legitima. Salic.

I. Imp. Antoninus A. Apronio.

Iam tibi k ſcripſi poſſe apud iudicẽ quæri, an ſolennibus l verbis tutoris auctoritate interueniente, ſoror tua acceptilatione debitorẽ ſuũ liberauit. quare ſi in repetenda pecunia quam exoluit, m diuerſa pars perſeuerauerit: n vteris defenſionibus o compeẽtibus. PP. III. Id. Febr. Duobus & Aſpris Conss.

Acceptilatio facta ex cauſa dationis omnem viam agẽdi perimit. Bal.

II. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. & CC. Claro.

Si donationis gratia p nouatione facta per acceptilationem q præſtiti aſti liberationem, omnis agendi r via perempta eſt. S. VI. Kalend. Ianuar. AA. & CC. Conss.

Interueniente Aquiliana ſtipulatione & acceptilatione ſequente, niſi creditor ſit talis ætatis cui reſtitutio indulgeatur, omnis agendi via præcluditur. Bal.

III. Iidem AA. & CC. Demetriæ.

Per Aquilianã ſtipula-

k Iam tibi.] loquitur imperator fratri petenti pro ſorore minore accepto ferente, cui forte ſucceſſit vel defendit eam.

l Solennibus.] quia dixit debitor, habeſne acceptum quod tibi debeo? Reſpondit ipſe habeo, acceptumque tuli, vt inſtit. quib. mod. tolli. ob. §. eſt autem. Sed quomodo hoc fieri potuit etiam cum tutore, ſcilicet donandi animo, vt ſupra, de admi. tuto. l. non omni? Reſpon. non fuit facta hic animo donandi: ſed aliud inuicem erat datũ, vel dandum: in quo ſi decipitur, reſtitui poteſt, vt ſupra ſi aduer. tranſac. l. j. & ij. ſed ſi ſine tutore, ipſo iure non valet, vt de in integ. reſti. mino. l. ſi curatorem.

m Exoluit.] ſcilicet debitor poſt acceptilationem, credens ſe non eſſe liberatum: quia illa quę erat minor, fecit acceptilationem tutore auctore.

n Perſeuerauerit.] repetẽs indebitum.

o Detentionibus.] quæ nullæ ſunt, ſi accepto tulit, ſecundum quoſdam. Vel dic quòd aliquæ poſſunt eſſe, vt ſi dicas non ſolenniter eſſe factam, vel ſine tutoris auctoritate, vel eam læſam.

Si donationis.] CASVS. Debebam tibi decem ex cauſa venditionis, animo nouandi, ſtipulatus es ea tibi reddi: & donandi animo ea mihi accepto tuliſti: nunquid adhuc petere poteſt? Dicitur quòd non. Viu.

p Si donationis gratia.] ſecus ſi non donationis, quia tunc ageret præſcriptis verbis in id quod conuenit, vt ff. de præſcrip. verb. l. ob eam.

q Per acceptilationem] aliàs ageretur antiqua, & excipetetur, vt ſupra, de tranſactio. l. vt reſponſum, & ff. de tranſactio. l. ij.

r Agendi.] ſic. ff. de ſol. l. qui res. §. aream. & j. l. proxi.

Per Aquilianam.] CASVS. Debebas mihi decem ex cauſa venditionis: ea mihi promiſiſti per ſtipulationem animo nouãdi: & conuenit, vt ea accepta tibi ferrẽ, & ſolen-

& ſolenniter accepto tuli: nunquid potero adhuc petere? Dicitur quòd non. Viuianus.

a Per Aquilianam ſtipulationem.] ſic dictam, quia ab Aquilio introducta fuit, vt per eam nouarentur obligationes iurisgentium, & in ſtipulationem deducerentur, & ſic per acceptilationem poſſent tolli: quòd alias eſſe nõ poteſt, vt hab: s hic, & inſti. qui.mo.tol. obli.§.1.& §. eſt autem, & ff. de reg.iur. l. nihil tam natura le, & ſi.ff de ſolut.l. prout quiſque. Super realibus autem actionibus an poſſi: fieri acceptilatio, cum non ſit obligatio, & qualiter, dic, vt ſupra de tranſact. l. vt reſponſum.

Stipulatio Aquiliana quas obligationes nouat

tionem[a] pacto[b] ſubditã obligatione præcedente ſublata, & acceptilatione[c] quæ fuit inducta, perempta:[d] ei qui ex nulla cauſa[e] reſtitui poteſt, omnis agendi via præcluditur. S. V. Kalend. Decembr. CC. Conss.

TITVLVS XLV.

DE EVICTIONIBUS.

Emptor vniuerſitatis non agit pro euictione rei ſingularis: nec ad ſumptus litis, niſi hoc ſpecialiter ſit promiſſum & conuentum. h. d. iſta ſingularis lex, ſecundum Bal. Vel ſic: Venditor hæreditatis non tenetur de euictione rerum ſingularium, niſi contrarium ſit actum: & ſuo ſumptu, & periculo illas conſequi debet emptor. Salicetus.

1. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Muritio.

b Pacto.] ſic enim cõuenit, vt fieret, & facta fuit.

c Acceptilatione.] id eſt per acceptilationem.

d Perempta.] ſcilicet ſtipulatione Aquiliana.

e Ex nulla cauſa.] ſunt enim cauſæ per quas in talibus quis reſtitui poteſt, vt ꝓpter minorem ætatem, errorem, dolũ, metum, ſcilicet ſi dolo, vel metu inductus fuerit ad accepto ferendum: & ſic agitur actione de dolo, vel metu, vt ſupra, de tranſactio. l. ſub prætextu inſtrumenti § fin. vbi autem bene & rite facta fuit acceptilatio, ſed non ſeruatur fides: tunc dic qualiter agatur, vt ſupra, de tranſactio. l. actione. Item ſi acceptilatio eſt inutilis ratione rei vel ratione ſolennitatis omiſſæ, an ſaltem iure nudi pacti valeat? Reſpond. vt not. ff. de pactis. l. ſi vnus. §. ſi acceptilatio.

Acceptũ ferens põt ex multis cauſis reſtitui.

DE EVICTIONIBVS.

Quia ſoluta & empta ſolent euinci, ideo de euictionibus ſubijcit.

Emptor.] CASVS. Vendidi tibi hæreditatem. conuentus tu rei vendicatione pro fundo vno, denunciaſti mihi, vt te defenderem: an tenear quæritur? Et reſpon quòd nõ: ſed tuis ſumptibus te defendere debes, neque de euictione teneor: niſi aliud conueniſſet, vt pro vna re euicta debeam teneri. Viuianus.

f Rem.] ſingularem illius hæreditatis emptæ. Accurſius.

g Sumptu.] ſumptus quo ad expenſas: periculum quo ad rem quam perdit. ſed licet patiatur periculum perdẽdo: an rehabeat à venditore? Reſpon. non aperit hic de ſumptu, ſed de æſtimatione rei ſic, dicens quòd euictio non præſtatur. de ſumptu autem dicas, quòd videtur prima facie ex hac litera ſuo ſumptu, quòd venditor emptori non teneatur ad ſumptus factos in cauſa euictionis. Sed certè diſtingue: Aut pro re principali poteſt ex empto ad intereſſe agi: & tunc pro ſumptibus agetur, vt infra eodem. l. ſi cum quæſtio, in fi. & ff. de do. except. l. ſideiuſſor, & ff quod fal. tuto. aucto. l. nouiſſimè §. Pomponius, & argum. ff. de libe. lega. l. petitor, & ff. ſi mulier ven. no. l. fin. in fin. licet illa econtra poſſet intelligi. ſi autem nõ poteſt agere emptor pro re principali, vt quia non eſt euicta, vel alia de cauſa. vt hic erat: tunc nec de ſumptibus agetur, vt hic, & infra, eod. l. ſi ſtatus, in fin. ſuam enim egit rem emptor, vt ff. ad Trebel. l. deducta.

Venditor an teneatur empto ri ad ſumptus factos in lite.

A §. qui poſt tempus, niſi fuiſſent promiſſi, vt ff. de verbo. oblig. l. venditores. Et eſt ſimile in eo qui liber eſſe iuſſus eſt redditis rationibus, vt ſi nulla ſunt reliqua, puta erit liber: ſi aliqua, tunc computare domino, & reddere reliqua tenetur, vt ſupra, de ma. teſta. l. cum teſtamento.

Emptor hæreditatis rẽ[f] à poſſeſſoribus ſumptu[g] ac periculo ſuo perſequi debet.

¶ Euictio quoque nõ præſtatur in ſingulis[h] rebus, cum hæreditatem iure venisse[i] conſtet, niſi aliud B nominatim inter contrahentes conuenit.[k] PP. VI. Kalen. Mar. Seuero. A. III. & Victorino Conss.

Etiam ſi iſta lex daretur in punctis, eſſet aurata: & breuiter h. d. Donator tenetur de euictione, ſi per ſtipulationem de euictione promiſit. ſecus ſi nudo pacto. Bal.

II. Iidem AA. Quartæ.

Quoniam auus tuus cum prædia tibi donaret, de euictione eorum cauit: potes ad-

Item ſi uincit emptor, alia eſt ratio quòd non agat ad ſumptus: quia eos conſequitur à victo ex generali regula victus victori &c. vt ſupra de iud. l. prope randum. §. ſinautem alterutra. Alij dicũt ſi agatur ex empto, ſemper poſſe agi ad ſumptus. ſi vero ex ſtipulatu, nõ. ſed prima placet.

ADDITIO. Aduertas quòd Bart. in l. venditores. ff. de verb. obli. reprehendit iſtam glo. volens quòd ſemper teneatur venditor ad ſumptus. quod ꝓbat primo per l. ſi plus. §. mota. ff. eod. & l. qui abſentem. ff. de procur. vbi dicitur, quòd mota lite tenetur defendere emptorem. ergo ſi non defendat, tenetur ad intereſſe ob rem non defenſam, argum. l. cum quęrebatur, in fin. ff. iudic. ſolu. C Secundo probat per rationem. venditor tenetur emptori, vt ſibi habere liceat, ut l. ſtipulatio iſta habere licere, ver. quò l ſi forte. ff. de verb. obl. & ibi nota. ergo &c. Cõtraria ſolue vt per eum.

h In ſingulis.] i. in re ſingulari: q̃ aut erat hæreditaria, & tunc eſt ei facta iniuria: vnde venditor nõ tenet̃, vt ff. eo. l. ſi per imprudentiam. & ibi plene dixi. aut non erat hæreditaria: & tunc non videtur vẽdita. & probatur hæc diſtinctio. ff. de hæred. vend. l. ij. in princ. & ff. eod. l. ſerui venditor, & l. naue. Sed quid ſi tantum tria prædia erant in hæreditate, & illa ſunt euicta? Dicunt quidam, licet non agatur propter primum prædium, vel ſecundum: tertio tamen euicto agitur de omnibus ad exemplum legis Falcidiæ. Sed Ioan. contra: quia hæreditas eſt etiam ſine vllo corpore, vt ff. de petit. hæred. l. hæreditas, ſi tamen nec nomina ſunt in hæreditate, nec aliquid aliud, niſi ꝑdicta prædia, condicetur, precium: nec enim ſpes emitur, niſi hoc agatur: & tunc decipiens condemnabitur, vt ff. de hæred. ven. l. cum hæreditatem, & l. quòd ſi in venditione, & l. hoc autem. Accur.

D i Veniſſe.] id eſt venditam eſſe ab eo qui de iure eſt hæres ſi ergo etiam modica res euincatur, ideo quòd non fuit hæres, venditor aget, vt ff. de hæred. vendi. l. quòd ſi nulla. Item hoc verum vendita hæreditate. ſi autem rem ſingularem hæreditatis vendat, de euictione tenetur, vt ff. de petitio. hæredita. l. ſed & ſi lege. §. item ſi rem diſtraxit.

k Conuenit.] ſcilicet vt in ſingulis præſtetur euictio. Vel quia ſingulas res de hæreditate affirmauit, vt ff. de hæred. vendita. l. niſi de ſubſtantia. Vel niſi ſciens erat rem illam non eſſe hæreditariam, vt ff. de hæred. vendi. l. ad hoc. Azo.

Quoniam.] CASVS. Auus tuus dedit tibi quædam prædia, & de euictione promiſit per ſtipulationem: & poſtea deceſſit te inſtituto hærede, & quibuſdam alijs. ſi aliquod ex prædijs illis euincatur, ages pro euictione aduerſus cohæredes tuos pro ea portione

quæ

qua ſunt hæredes, actione ex ſtipulatu. Si vero de euictione per ſtipulationem non promiſiſſet: nullo modo eum conuenire potes. Viuia.

a Cohæredes.] contrarium. j. de dona. l. ſi quis.

b Hæreditaria.] nam pro parte qua hæres eſt, extincta eſt actio, vt ſ. de hæredita. actio. l. ſi adulta.

c Interueniente.] ſ. in donando. & ſic olim non agebatur. ſed hodie ſic condictione ex hac lege, ut hic ſubijcit, & j. de dona. l. ſi quis argentum. Vel dic nudo pacto interueniẽte ſuper euictione pſtanda: & erat olim nudum, ſiue ex interuallo apponeretur ad pactum donationis, ſiue etiam incontinenti. cum enim nec ex illo poſſet agi, per conſequens nec hoc informabit, vt ff. de peric. & commo rei vendi. l. ſi in venditione: ſecus autem ſi in traditione apponebatur, vt infra de dona. l. legem, & ſupra de re. perm. l. fin. ſed cum hodie ſit pro veſtito ipſum principale, veſtiet & illud pactum euictionis ſui cohærentia. vbi autem nihil eſſet de euictione cautum, tũc doloſus donator tenetur, vt ff. de don. l. Ariſto. aliàs ſi icępit à pactione, idem: ſi à traditione, agitur ad inſtar dotis, vt ſupra de iure do. l. j. & ad hoc. ff. de ædilit. edict. l. ad res. In legato autem euictio diſtinguitur, ſit in ſpecie, & ſic non agitur: aut in genere, & tunc agitur, vt ff. eodem. l. ſi is qui, & l. hæres, & de lega. j. l. ſi à ſubſtituto. §. j. & hoc in vere lucratiua: in quaſi lucratiua quid ſit, dicitur. ff. de noxa. l. ſi noxale. §. fin.

uerſus cohæredes[a] tuos ex cauſa ſtipulationis conſiſtere ob euictionem prædiorum, pro portione ſcilicet hereditaria.[b] Nudo autem pacto interuenien-te[c] minime donatorem hac actione teneri certum eſt. PP. II. Kalendas Mart. Antonino. A. II. & Geta. II. Conſs.

B *Antequam res euincatur, de euictione non agitur, etiam ſi res ſit alij obligata. Bald.*

III. [illegible] AA. Aureliano.

QVi rem emit, & poſt poſsidet:[d] quamdiu euicta non eſt, auctorem ſuum, propterea quòd aliena, vel obligata res dicatur, conuenire non poteſt.[c] PP. VIII. Kalen. Augu. Fauſtino, & Rufino Conſs.

C *Si res in ſolutum data propter hypothecam euincitur: vtilis de euictione actio datur. nam datio in ſolutum inſtar venditionis obtinet. hoc dicit. Vel ſic: Si res obligata venditur, tranſit cum ſua cauſa; & ideo pignus non extinguitur. Bald. Vel ſic: Pro prædio dato in ſolutum, & euicto agitur euictione vtili ex empto. Sal.*

IIII. Imp. Antoninus A. Georgio.

SI prædium tibi pro ſoluto datum eſt, quod

QVi rem.] CASVS. Vendidiſti mihi prædia: ſi dicantur aliena, vel alij obligata, an poſſim agere aduerſus te actione ex ſtipulatu pro euictione antequam euincantur? Dicitur quod non. Nam ſi emo à te rem quæ dicitur alij pignorata, vel quæ dicitur aliena, licet de ea moueatur mihi quæſtio: quandiu non eſt euicta, non agam de euictione. Viuian.

d Poſſidet.] maxime: nam idem, ſi non poſſidet, ut ff. e. l. non tamen conſequens.

Euictione quãdo quæ agitur re nondũ euicta.

e Conuenire non poteſt.] vt & ff. eo. l. ſi plus. § mota, niſi in limine contractus euictio immineat, vt j. eo. l. ſi poſt perfectam, vel niſi hoc conuenit, vt j. eod. l. ſiue in libertatem. Vel niſi venditor fuerit ſciens, vt ff. de actio. empt. l. ſeruus quem in fi. Vel niſi ad cauendum agatur, vt ff. eo. l. ij. Item niſi agatur, vt liberam tradat, non autem euictionis nomine, vt quia erat obligata, vt j. eod. l. ex his prædijs. quæ omnes ſunt contra. ſed omnes habẽt ſuas rationes diuerſitatis, vt dixi.

A SI prædium.] CASVS. Debebas mihi decem: prædium dediſti mihi in ſolutum alijs creditoribus obligatũ: vnde ſi euincatur, dabitur mihi vtilis actio ex empto pro euictione aduerſus te: quia hic contractus habet ſimilitudinem cum venditione. Vnde nota hic, vt breuiter tollatur contrarium argumentum, cum quis eſt debitor meus, & dat mihi in ſolutum: aut eſt debitor in quantitate[f], & dat mihi rem in ſolutum. eo caſu ſi res euincitur, iſta datio in ſolutum eſt quaſi venditio, & agã vtili ex empto, vt & ff. de pign. act. l. eleganter, in prin. Si autem eſt debitor in corpore, puta debet mihi quis aliquã ſpeciem, & dat mihi aliam ſpeciem in ſolutum: non contrahitur hoc caſu emptio de ſpecie ad ſpeciem, vt ff. de actio. emp. l. j. & tunc non ago directa vtili actione ex empto ſecuta euictione: ſed agam præſcrip. verb. vel prima, vt ff. de ſolut. l. ſi quis aliquam rem pro alia. & ſic intelligitur quod nota. ſ. de ſenten. & interloc. om. iudicum. l. libera quidem. Viuianus.

alijs creditoribus fuerat obligatum: cauſa pignoris mutata non eſt.[f] Igitur ſi hoc iure fuerit euictum,† vtilis tibi actio[g] † contra debitorem competit. Nam huiuſmodi contractus vicem venditionis obtinet. PP. XI. Kalend. Aug. Duobus & Aſpris Conſs.

† Ratiõe ſcilicet hypothecæ. Contius.

† i. ſecundaria. noue. ſ. nata ex euictionis caſu. non enim priſtina agitur. l. ſi quis. ff. de ſolutio. Contius.

Emptor cui res non eſt tradita, poteſt agere, vt libera tradatur: & ſi cõuenitur de precio, poteſt excipere de re non tradita. Bald. Vel ſic: Antequam res tradatur, vel precium ſoluatur, poteſt emptor petere, vt pignoris obligatio diſſoluatur. hoc dicit. & eſt hæc lex bona, & menti tenenda ſecundum Bar.

V. Idem A. Petroniæ.

EX his pdijs quæ mercata es, ſi aliqua à vẽditore obligata, & necdũ tibi tradita ſunt: ex empto[h] actione conſequeris vt ea à creditore liberentur. Idem etiam fiet, ſi aduerſus venditorem ex vendito actione precium petentem doli exceptionem oppoſueris. PP. XV. Kalendas Octobr. Duobus & Aſpris Conſs.

Licet venditor non obligauit ſe de euictione: tamen ex natura contractus tenetur de euictione. Bald.

f Mutata non eſt.] vt & ſ. de diſtrac. pignor. l. ſi debitor ſed certè immo videtur contra, vt diximus ſ. ſi antiquior credi. l. j. Accur.

g Vtilis tibi actio.] ſcilicet ex empto p euictione, vt ſubijcit. & ff. de pign. act. l. eleganter, in prin. & argu. ff. eo. l. ſi plus. §. & ſi iuſſu. ſed videtur danda antiqua, vt ff. de ſolutio. l. ſi quis aliam, & ſupra. de ſenten. & interlocutio. l. libera, quæ ſunt contra. Solut. vt in illa l. libera.

D EX his prædijs.] CASVS. Mulier emit à te prædia obligata Seio. ſi nondum ea tradidiſti, ex empto aget, vt ea tradas, & liberaberis. Si vero non tradidiſti, & precium antequam prædia liberentur ab obligatione, petas: repellet te mulier doli exceptione. Et nota: ſi conſulitur alicui per modum agendi, multo fortius per modum excipiendi: quia cui damus actionem &c. vt ff. de ſuperfi. l. j in fin.

h Ex empto.] non ex cauſa euictionis, ſed quia liberam rem non tradit, ſicut ſemper præſumitur vendidiſſe ſecundum Ioann. vt hic, & argument. ff. de act. empti. l. in venditione, & quod hic conſequitur agendo, ſcilicet vt res liberetur, idem conſequitur excipiendo, vt ſubijcit, idem etiam fiet ſi aduer. &c. argum. ff. de contrahenda emptione. l. pacta, & de periculo & commod. rei vendi. l. habitationum, & facit. ff. de verbor. oblig. l. cum ſtipulatus, in fine. & de contrahen. emptio. l. cum ab eo. ſi autem tradita eſſet res alij obligata, tunc quidam dicunt

Venditor præſumitur ſemp rem liberam vẽdere.

non

non poſſe agi ex empto ut liberetur, & ſic eſſet deterio A ris conditionis emptor re tradita, quàm ſi non eſſet tradita, ut ſupra eodem. l. qui rem. ſed certe ibi agebatur quaſi euictione ſecuta: non ut liberetur. dicam ergo poſtea agi ut liberetur, ut ff. de actionibus empti. l. creditor. §. prædium.

& arg. ff. de petitio. hæredita. l. item ueniunt. §. petitam, & ff. de adminiſtratione tutorum. l. pater tutelam. §. fin. & ff. eodem. l. ſi dictum. §. penultimo. Sed argu. contra. ff. ad legem Iuliam de adulter. l. denunciaſſe. Tutius ergo eſt ſcienti denunciari.

a [N]On dubitatur.] CASVS. Licet venditor de euictione non promiſit ſpecialiter: re tamen euicta tenebitur de euictione actione ex empto. Viuianus.

a Non dubitatur.] ut s. de communi ſi rerum alie. l. ſi maior, & ff. eod. l. 2. & l. ſi in venditione. Item petitur preciū, licet fuerit dictum ne agatur, ut ff. de action. empti. l. emptorem. §. qui autē habere, niſi emptor fuerit ſciens, ut j. eo. l. ſi fundū, & facit. ff. de actionibus empti. l. in venditione.

A Vctore.] CAS. Vēdidiſti mihi prædium, de euictione promiſiſti, & fideiuſſorem dediſti: denunciaui tibi ut me defenderes in cauſa euictionis; licet non denunciauerim fideiuſſoribus, an non ideo minus tenentur fideiuſſores, quæritur? Et dicitur quod non. Nota hic quod emptor non agit de euictione, niſi denunciet venditori quod eum defendat, ut s. ubi in rem actio. l. 1. & ſupra de peri. cu. & commo. rei vendit. l. 1. niſi per pactum eſſet remiſſa denunciatio, ut ff. eodem. l. Herennius Modeſtinus, in fin. fideiuſſori autem dato pro euictione, non habet neceſſe denunciare, ut hic. Primum notabile ſub ſequitur. l. immediatè ſequenti. Viuia.

Margin: ‡ Bolaces τλιὼ, id eſt confirmatorem vocat Nouell. 4. quo & auctor ſecundus dicitur. l. 4. ff. eo. ti. vnde videſ quis auctor primus, quis ſecūdus dicatur. Cōtius.

Margin: † Cōcor. cū hac l. c. ul. extra de empti. & uend.

VI. Imp. Alexander A. Vrbano.

N On dubitatur, [a] & ſi ſpecialiter venditor euictionem non promiſerit, re euicta ex empto competere actionem. PP. VIII. Id. Mart. Alexādro. A. Cos.

Sufficit denunciari principali, licet non denuncietur fideiuſſori. h. d. Vel ſic: Proceſſus factus contra principalem citatum, nocet fideiuſſori non citato. Bald. Vel ſic: Fideiuſſor euictus poteſt conueniri ſolum denū ciatione facta venditori. Sal.

VII. Idem A. Hilariano.

A Vctore laudato, [b] ſi euicta res eſt, fideiuſſorem † (etiam ſi agi cauſam ignorauerit [c]) conueniri euictionis nomine poſſe, non ambigitur. PP. III. Non. april. Alexandro. A. Cos.

Iſta lex ponit tres caſus in quibus denegatur regreſſus euicti, & hoc dicit: Tria faciunt ceſſare periculum euictionis: omiſſa denunciatio emptoris, eius abſentia, & iudicis iniuria. Baldus. Vel ſic: Emptor non agit de euictione, niſi denunciauerit venditori ut cauſam defendat. Item ſi res euincatur per iniuriā iudicis, vel culpam emptoris, de euictione non agitur hoc dicit ſecundum Sal.

VIII. Idem A. Clementino.

E Mptor † fundi, niſi auctori aut hæredi B eius denunciauerit: euicto prædio, neque ex ſtipulatu, neque ex dupla, neque ex empto actionem contra vēditorem, vel fideiuſſorem [d] eius habet.

¶ Sed & ſi iudicio emptor non affuit, [e] aut præſens per iniuriam [f] iudicis victus eſt abſente [g] auctore, vel fideiuſſore, regreſſum aduerſus eum non habet. PP. VIII. Id. Decembr. Alexandro. A. Cos.

Etiam ſi emptor agendo ſuccubuit, debetur euictio. hoc d. text. cum gloſſ. Vel ſic: Si emptor agendo vicit, non debetur euictio ſecus ſi agendo ſuccubuit. Bald. Vel ſic: In cauſa euictionis poteſt agi etiam pro intereſſe meliorationis. Sal.

IX. Idem A. Terentio.

S I † controuerſia tibi C poſſeſſionis quam bona fide te emiſſe allegas, ab aliquo [h] mouetur, [i] auctori hæredive eius denūcia: & ſi quidē obtinueris, habebis quod emiſti.

¶ Sin autem euictum fuerit, à uenditore ſucceſſo re ve eius conſequeris quāti tua intereſt. [k]

¶ In quo continetur etiā eorum perſecutio, quæ in rem emptā à te, vt melior

ADDITIO. Tu dicas omnino neceſſarium ut denuncietur, per notabilem theoricam Bartoli in l. qui vxori. §. quid ergo. 1. ff. de adulter. vbi dicit quod quandoque denunciatio requiritur ad ſimplicem ſcientiam habendam, & tunc non oportet quòd fiat ſcienti, & habet locum regula, eum qui certus, de regulis iuris, libro ſexto, & l. 1. in fine. ff. de actione emp. quandoque fit denūciatio ad aliquid faciendū, & tunc non ſufficit ſola ſcientia, ut dicto. §. quid ergo. in propoſito autem cum denunciatio iſta fiat non ſolum ad ſimplicem ſcientiam, ſed ut venditor ueniat ad defendendum emptorem, neceſſario requiritur denunciatio. nam forte emptor confiſus de ſua prudentia, non curat vocare venditorem: nec tenetur vēditor ire. ita uult Bartol. ubi ſupra, & Abb. poſt eum in c. fin. quod concordat cum hac. l. extra de emptio. & venditio.

Margin: * aliàs §. Papinianus. l. quidam decedens.

Margin: † Ad hæc l. uide l. fi. in prin. ff. de pig. ubi per inſtrumēta emptionalia probat latitudo agrorū, & not. Ang. in l. uenditores, ff. de uer. oblig.

e Non affuit.] quo caſu magis propter abſentiam ſuam, quàm propter malam cauſam quam habuit, amiſiſſe uidetur, ut hic, & ff. eo. l. ſi ideo.

f Per iniuriam.] quæ facta emptori non tangit venditorem, ut hic, & ff. eod. l. ſi per imprudentiam, in principio, & argu. ſupra man. l. ſi pro ea. D

g Abſente.] quid ſi præſens eſſet? Reſpon. appellare deberet, ut ff. eodem. l. Herennius. §. 1. & de appel. l. à ſententia. Azo. & facit ſupra ubi in rem act. l. 1. & de ſenten. l. libera.

S I controuerſia.] CASVM duobus modis pone: Vendidiſti mihi fundum: conuentus pro fundo, denūciaui tibi ut me defenderes: ſi euincatur, agam aduerſus te quanti mea intereſt. Vel ſic: Vendidiſti mihi fundum: cecidi à poſſeſſione ſine culpa mea: ego aduerſus poſſidentem ago. ſi non poſſum recuperare prædium, agam aduerſus te quanti mea intereſt, & cōſequar ſumptus quos feci in melioratione prædii. Viui.

h Ab aliquo.] poſſidente.

i Mouetur.] i. refertur.

k Intereſt.] in quo etiam continentur ſumptus, ut ff. de conditio. & demon. l. quibus diebus. §. 1. & dixi plene, ſupra eo. l. 1.

b Auctore laudato.] i. venditori denūciato ut defendat. quod eſt opus ut de euictione poſtea agi poſſit, ut j. l. prox.

c Ignorauerit.] non oportet ergo fideiuſſori nūciari: ſed ſufficit reo, id eſt auctori, ſicut & aliàs mora rei nocet fideiuſſori, ut ff. de verbo. oblig. l. mora rei.

E Mptor.] CASVS. Niſi emptor venditori denunciauerit ut eum defendat in cauſa euictionis, & res ſit euicta: non tenebitur venditor actione ex ſtipulatu, vel pro euictione. ſi vero emptor in iudicio non compareat, aut præſens per iniuriam iudicis condemnetur: non tenebitur venditor, vel eius fideiuſſor. Viui.

d Vel fideiuſſorem.] ut ff. eo. l. ſi fundo. §. ſed cum poſſit, & l. ſi per imprudentiam. §. 1. & ſupra de peri. & cōmo. rei uenditæ. l. 1. & hoc ante ſententiam, & teſtium apertam, ut ff. cod. l. ſi rem quam. §. fina. Sed quid ſi ſciuit venditor? Reſpon. non oportet ei nunciari, ut arg. ff. eod. l. Herennius. §. Cata, & ff. de act. emp. l. 1. in fine.

Margin: Emptor ſi inquietet ſuper re empta ſciēte uēditore, an teneatur ei denunciare.

a Erogata ſunt.] & ex hoc apparet hanc legem loqui, cum emptor non poſſidebat, ſed agebat aduerſus aliũ, & ſic reus dicitur facere actori controuerſiam. ſic. ff. de procura. l. non ſolum. § ſi ſtatus. Nam ſi poſſideret emptor iure exceptionis, hoc debuit conſequi a uendicante: quod ſi non fecerit, non conſequitur à venditore, ut ff. de actione empti. l. idẽ que. §. 1. in prin. hoc tamen quod deſiit poſſidere, fuit ſine culpa ſua: alias nec à uenditore quicquam conſequitur, ut ff. eod. l. ſi rẽ quã. §. 1.

fieret, erogata ſunt.[a] PP. XI. Kalend. Ianuar. Alexandro A. Cos.

Quicquid eſt intra fines demõſtratum, uidetur uenditũ, & ſi quid euincatur, debetur euictio: tamẽ ſi finium regundorum agatur, propterea nihil debetur hoc dicit iſta no. lex ſecundum Bald. Vel ſic Quod actione finium regundorum euincitur, in actione ex empto pro euictione venit, ſecus ſi non euincatur: ſed ex alia cauſa per iudicem adiudicetur Bar.

B

X. Idem A. Largo.

SI fines agri vẽditor demonſtrauit, & legem dixit, intra eos neminem ingreſſurum: ſi quid inde euincatur,[b] periculo fit auctoris. Quòd ſi finibus ſuis quos demonſtrauit, agrum vendidit: lis finalis[c] ad uenditorem non pertinet. PP. VII. Kalend. Decemb. Maximo. II. & Aeliano Coss.

Fideiuſſor rem venditam euincere non poteſt. Vel ſic: Quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. Baldus Vel ſic: Exceptio quem de euictione tenet, actio ĩt locum habet contra fideiuſſorem. Salice.

C

XI. Idem A. Clementi.

EXceptione doli rectè eum[d] ſummouebis, quem ab auctore[e] tuo fideiuſſorem accepiſti, ſi eius nomine controuerſiã refert, quaſi per vxorẽ ſuam[f] antequam tu emeres, comparauerit: qui uẽditioni adeo conſenſum[g] dedit, vt ſe etiam pro euictione obligauerit.[h] PP. Non. Febr. Pompeiano & Peligno Coss.

D

SI fines.] CASVS. Vendidiſti mihi fundum. euicta eſt pars fundi: nunquid agere poſſum pro euictione fundi, quæritur? Et dicitur quòd ſic. Si uero vicinus egit finiũ regũ. & pars ſibi adiudicata eſt, refuſo mihi precio partis illius, an nihilo min᷒ agere poſſ, q̃ritur? Et dicitur ꝙ no. Vi.

b Euincatur.] ea ratione, ꝙ non fuerit venditoris, ut ff. eo. l. qui fundum.

c Lis finalis.] id eſt lis quæ fit de finibus iudicio finium regundorum. refert ergo petitorio iudicio ſit aliqd euictũ, vel hoc iudicio de parte unius alteri adiudicatum, & ſic eſt contra. ff. eodẽ. l. ſi mancipiũ. §. fin. ubi dicit non intereſſe quo genere iudicii euincatur. ſed certe non dicitur euincj hoc iudicio, cum poſſit ſuperare & ſuperari. Itẽ & ſi ſuperetur, pecunia ſibi adiudicat. Alij diſtinxerunt, an oſtẽdit terminos intra fundũ, ut ibi: aut extra terminos, ut hic: quod non placet.

EXceptione.] CASVS. Fundum mihi vendidiſti & pro euictione promiſiſti, & fideiuſ dediſti: fideiuſſor agit pro fundo dicens ſe per uxorem eum emiſſe: an poſſit repelli per excep. fideiuſſor, quæritur? Et dicitur quod ſic: cum vendendo adeo conſenſit, ut pro euictione fideiuſſerit: quia quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. Vnde nota hic: ſicut venditor non poteſt euincere rem quam vẽdidit, ita nec eius fideiuſſor: quia quem de euictione tenet actio &c. ut hic, & ff. eo. l. vendicantem. Viuianus.

d Eum.] fideiuſſorem.

e Ab auctore.] id eſt venditore. Et nota ꝙ dicit, doli exceptione: quia dolo facit qui petit quod reſtituturus eſt, ut hic, & ff. de excep. do. l. dolo.

f Suam.] ſementem nomine viri.

g Conſenſum.] nota ꝙ fideiubendo quis conſenſit, ut ff. in quibus cau. pig. tac. contra l. ſi gratuitam, alias, Põponius ſcribit. §. ſi. & ſ. de vſucap. pro empt. l. venditioni. Et ſi inferas: ergo ratum habet: ergo tenetur quod iuſſu, ſicut dominus, vel pater ad cũ pro quo fideiubet: non ſequitur: quia aliud eſt cõſentire ut extraneus, ut fideiubendo: aliud eſt cõſentire ut dñs: ut ff. quod iuſſu. l. j. §. qd ergo.

Conſentit quis fideiubendo.

h Obligauerit.] Nota ergo regulam hic: quem de euictione tenet actio, ipsũ agẽtem repellit exceptio, ut hic & j. eo l. ſi ob cauſam, & l. ſiue poſſeſſio, & ff. eo. l. uendicãtẽ, quę fallit in caſu quẽ ha bes. j. eo. l. fina.

Iſta lex ponit de pacto, de quo nõ non habetur alibi in iure. Valet pactum, quòd ſtatim re uendita, lite mota reddatur precium emptori. Vel ſic: regulariter non agitur de euictione, niſi euictio ſit ſecuta, aut exceptio iudicata. Baldus. Vel ſic: Ad intereſſe agitur antequam res euincatur ſi inter partes hoc agatur. Sali.

XII. Imp. Gordianus A. Philippo.

SIue in libertatem euictus eſt[i] ſeruus quem mercatus es: ſiue cum cõparares, cõuenit, ut ſi qua quæſtio nomine eius relata eſſet, & ſi necdum euictus eſſet, eu precium recuperares:[k] præſes prouinciæ, quod tibi præſtandum animaduerterit, reſtitui iubebit. PP. VII. Id. Mar. Gordiano. A. & Auiola Coss.

Res uendita in cauſa iudicati non poteſt per debitorem euinci. & ſi euincatur ab alio, tenetur debitor de euictione. Vel ſic: Factum iudicis reputatur factum partis. ad hoc allegatur Bald. Vel ſic. Emens a iudice iudicatum exequente, partem habet obligatam de euictione: ideo eam agentem repellit exceptio Sal.

XIII. Idem A. Zoilo.

SI ob cauſam iudicati pignora capta ſunt ex eius auctoritate cui praecipiendi ius fuit: eaque de quibus complecteris, tu mercatus es:[l] fruſtra ab ea quæ condemnata eſt, vel quæ in eius locum ſucceſſit, eorum refertur[m] quæſtio: quandoquidem & ſi euictio eorum ab alio ſubſecuta fuiſſet, aduerſus eos debuiſſe dari actionem,[n] quibus precij ſolu

SIue in libertatẽ.] CASVS. Vendidiſti mihi ſeruum, ſiue proclamauerit in libertatẽ, & ſic euictus ſit: ſiue conuenit ut ſi aliqua quæſtio mihi moueretur nomine eius, reſtitueres mihi preciũ, licet nõdũ eſſet euictus quid mihi reſtituendum ſit, animaduertet præſes ꝓuincię. Nota hic, Si tu vẽdis mihi rẽ, & tu promittis mihi ꝙ ſiue res euincatur, ſiue q̃ re moueatur q̃ſtio, reſtitues preciũ, ſtatur cõuẽtioni. Vi.

i Euictus eſt.] ſatis euincitur qui in libertatem prouocat, ut ff. eo. l. ſi per imprudentiam. §. 1. & j. eo. l. ſi ſtatus.

k Recuperares.] alias ſi actum non eſſet, non poſſet agi niſi demum re euicta, ut ff. eo. l. ſi plus §. mora.

SI ob cauſam.] CASVS. Mulier tenebatur mihi in x. cõuenta cõdẽnata eſt, ea non ſatisfaciente, iuſſu iudicis diſtracta ſunt prædia eius, & mihi eſt ſatisfactum. an ꝑdia mulier illa vel eius ſucceſſor poſſit recuperare? Dr quod non, & ſi ab alio emptore non conuincatur: non contra iudicem, ſed aduerſus me cui facta ſolutio eſt, pro euictione emptori competit actio. Vi.

l Mercatus es.] ſ. ab officialibus.

m Refertur quæſtio.] cum ipſi ſint qui de euictione teneantur, ut ſubiicit, & ſ. eo. l exceptione.

n Actionẽ.] & in precium, & in uſuras habita ratione fructuum:

fructuum, ut ff. e. l. ſi plus. §. & ſi iuſſu, & ff. de diſtract. pig. l. reſcriptum. §. ſed quantum, non autem tenetur apparitor, vel executor, ut ff. eod. l. ſi pignora, & ff. familiæ erciſcundæ l. qui erat. §. non magis.

Siue poſſeſſio.] CASVS. Titius vendidit mihi prædiũ, & deceſſit filio hærede inſtituto. ſiue erat prædium patris, ſiue filij, filius a me auocare non poterit illud: quia quem de euictione &c. cum ergo filius hæres patris ſit, ſi agat, per exceptionem repelletur.

a Laudari poteſt.] id eſt poteſt ei denunciari, & ſic tenetur. & ſic habet locum hæc regula, quem de euictione tenet &c. ut hic, & ſupra, eod. l. exceptione, & ſ. de lib. cau. l. ſi ab eo, & de reb. alie. non alien. l. venditrici, & de rei uend cum à matre, & ĩ. tit. i. l. 1. & tacit. ſ. de ſer. pign. da. ma. l. ſi creditoribus, & ſ. de trãſa. l. tranſactionem. a. & ſ. de reuo. his quæ in frau. credi. l. filios, & ſupra, ſi aliæ res pigno. da. lit. l. cũ res.

b Mouere non poteſt.] in totũ ſcilicet ſi in ſolidũ hæres eſt: alioquin pro ea parte pro qua eſt hæres, ut arg. ſ. de here. act. l. ſi adulta.

Si non iniuria.] CASVS. Si emptor nec per iniuriã iudicis, nec per culpã ſuam fuit abſẽs: & denunciauit, & cõdemnatus eſt in cauſa euictionis, ac res fuerit euicta: pignora quæ pro euictione obligantur, perſequi poterit.

c Si non iniuria.] uel alias ob culpam tuã: ut quia fuiſti abſens, vel non denunciaſti, ut ff. eod. l. ſi per imprudentiam, & l. ſi ideo, & ſ. e. l. emptor. nam gratia exẽpli ponit.

d Perſequi potes.] ut ſ. de pact. pign. l. 2. & ſ. de præ. mi. l. & ſi is.

tio proficit, rectiſſimè reſpõſum eſt. PP. XVI. Kal. Iun. Gordiano. A. & Auiola Coſs.

Filius non poteſt euincere rẽ quã pater vendidit, cuius ipſe eſt hæres. Bald. Vel ſic: Quem de euictione tenet actio tanquam hæredem principalis, eũdem agentẽ repellit exceptio. h. d. Bart. & Salic. ſecus in hærede fideiuſſoris.

XIIII. Idem A. Secundino.

Siue poſſeſſio venditoris fuit, filius eiuſdemque patris hæres fruſtra quæſtionem mouet: ſiue non patris, ſed filij eius poſſeſſio fuit, de qua iure hæreditario auctor laudari poteſt:[a] controuerſiam mouere non poteſt.[b] PP. XIIII. Ka. Aug. Gordiano. A. & Auiola Coſs.

Re rite euicta, tenetur de euictione venditor, & in pignus data ab eo. Bald. Vel ſic: Emptor ratione euictionis pignus datum perſequi põt. Sal.

XV. Imp. Philippus A. Menandro.

Si non iniuria[c] iudicãtis, ſed iuris ratione ſuperatus es: pignus ob euictionem acceptum ſolẽniter pſequi potes.[d] PP. Kalend. Auguſt.

Re euicta, vel eius parte, venditor tenetur de euictione: in qua veniunt impenſæ factæ ad perpetuam rei vtilitatem, deductis fructibus: ipſe autẽ euincens non tenetur ad reſtitutionẽ precij. Bald.

XVI. Impp. Diocletian. & Maximian. AA. Alexandro & Diogeni.

Super empti agri quæſtione[e] diſceptabit p̃ſes prouinciæ, & ſi portionem[f] diuerſæ partis eſſe cognouerit, impẽſas quas ad meliorandam rem uos erogaſſe conſtiterit, habita fructuum ratione, reſtitui[g] uobis iubebit. Nam ſuper precio euictæ portionis non eum[h] qui dominiũ euicerit, ſed auctricem conueniri conſequẽs eſt. PP. X. Kalend. Iul. ipſis. IIII. & III. AA. Coſs.

B *Re euicta venditor certioratus tenetur de damno emptoris. Bald. Vel ſic: Si res per ſententiam euincatur, de euictione agitur, non ſi ſponte reſtituatur. Sal.*

XVII. Idem AA. Mariano.

Si cum quæſtio tibi ſuper eo quem comparaueras, moueretur, auctorem tuum certum feciſti,[i] nec citra[k] iudicis diſceptationem eum quẽ emeras tradidiſti: p̃ſes prouinciæ in damnis[l] q̃ te tolerasse meminiſti, medelã iuris adhibebit. PP. V. Id. Nouembr. ipſis. IIII. & III. AA. Coſs.

C *Emptor ſerui eo pronũciato libero agit de euictione: ſecus ſi eſſet pronũciatus ſeruus. Bald. Vel ſic: Emptor qui ſuccubuit, de euictione agit, ſi nõ obtinuit. Sal.*

XVIII. Iidem AA. & CC. Eutychio.

Si ſtatus tibi ſuper homine venundato mota quæſtio eſt, ſolẽnibus[m] quæ iuris admittit ratio, interpoſitis: ſi ſecundum libertatem fuerit lata ſententia, poteris de euictione eius quẽ cõparaueras, ſi neſciens eius conditionem comparaſti, ſine aliqua dubitatione auctorẽ, vel eius fideiuſſores, hære

D

g Reſtitui.] à domino uendicante, ut hic, & ff. de rei uendi. l. ſumptus, & ff. de act. empt. l. idemq;. §. 1. & de exce. doli. l. Paulus.

h Non eum.] Nota ergo vendicantem non teneri ad precium, ut ſ. de fur. l. inciuilem, & de rei uend. l. mater, & l. ſi mancipiu. In caſu tamen dominus tenetur ad precium, ut ff. de rei vẽdi. l. emptor. Item in alio, ſcilicet quando pupillus uendicat p̃dium ſuum ſine decreto alienatũ: cum precium in ſuam vtilitatem ſit conuerſum, ut ſ. de prædi. mi. l. vtere. Item in alio, ut ſ. de uxo. mi li l. 2. ſed dic ut ibi. — Vendicãs non tenetur ad precium.

Si cum.] CASVS. Vendidiſti mihi ſeruum: conuentus rei uendi. pro ſeruo, denunciaui tibi ut me defenderes: nihilominus euictus eſt: quia ſuccubui. damna quæ paſſus ſum, mihi ſarcies. quaſi dicat, teneberis mihi ad expenſas factas in lite, & ad precium.

i Feciſti.] vel poſtea vſq; ad ſententiam, ante aperturam tamen teſtium, ut ff. eod. l. ſi rem quam mihi. §. finali. & ſecundum hoc etiam intelligitur quod eſt. ff. de leg. 3. l. qui concubinam. §. ſi hæres. quod debet denũciare ante iudicium, id eſt ante ſententiã: uel ſpeciale in legato.

k Nec citra.] ſi enim ſine ſententia iudicis reſtituiſſet, nõ ageret de euictione, ut hic, & ff. de rei vẽdi. l. utique, & ff. de nego geſt. l. at qui natura. §. cum me, & ff. e. l. ſi dictum. §. ſi compromiſero; niſi eſſet notorium rem eſſe alienam, ut ff. de act. empt. l. emptorem, in principio. — Euictionẽ perdit qui ſine iudicis ſententia rem reſtituit.

l In damnis.] ergo & in ſumptibus litis, quod plene dixi ſupra eodem. l. 1.

Super empti.] CASVS. Mulier vendidit mihi prædiũ: in eo meliorando impenſam feci. ſi Titius partem prædii uendicet, & euincat, ſumptus quos feci, habita ratione fructuum à Titio recuperabo, & ad precium agã aduerſus mulierem.

e Quæſtione.] quam mouet dominus contra emptorẽ.

f Portionem.] nã ẽt pars quãdoq; euincitur. ſ. eo. l. 1.

Si ſtatus.] CASVS. Vendidiſti mihi liberum, quem credebam eſſe ſeruum: proclamauit in libertatem. ſi pronuncietur liber, quia ſeipſum euicit: teneberis mihi de euictione: ſi ſeruus eſt, in nullo mihi teneberis.

m Solennibus quæ.] id eſt ordinato aſſertore qui cauſam pro ſeruo facit, quod non ſit hodie, ſed ipſemet litigat, ut ſ. de aſſer. tol. l. 1.

a Conuenire.] ut ſupra e.l.ſiue in libertatem, & ff.eo. l.minor.§ pater filium, & ſupra de ſententiis.l libera..

b Non poſſe.] nec ergo in ſumptibus, niſi cauerit, ut ff. de uerborum obligat.l.uenditores, & plene dixi ſupra eodem.l.1.

A rit appellatum, propter perſonam meam lis non inſtaurabitur. Si vero mihi non denunciaſti, de euictione me obligatum non habebis.

d Si parentes veſtri.] quorum hæredes eſtis, ut habeãt locum ſequentia.

ADDITIO Tu dic contra, ut ibi ad notaui, quod ſequit etiam Abbas in c.ſi. in fine, extra de em. & uen. Nec ob. iſta l.ſecundum Bartol. in d.l.uenditores.ff. de verb. obliga quia uerum eſt quod non poteſt agi ex clauſula de euictione: quia res non eſt euicta, ſed bene pôt agi ex clauſula ob rẽ nõ defenſã: ſiue hoc fuit expreſſũ, ſiue nõ: qa à lege tacitè ſubîtelligitur: unde poteſt agi ad intereſſe. quare eſt aduertendum in modo concludendi in libello. prædicta intellige quando emptor denunciauit uẽditori ut eũ defendat: aliàs eſt quod poſſet ei imputari, ſecundum Abba. ubi ſupra.

S I obligata.] CASVS. Vendidiſti mihi prædium, licet alii obligatũ. x. uel xx. an illud poſſedi. an poſſit à me euinci? Dicitur quod nõ.

c Non potes.] quia ſiue non oppoſuit eam emptor, & ſibi imputet, ut ff. eod. l. ſi rem quam.§. ſi duplæ. ſiue oppoſuerit, & non fuit admiſſa: & ſic paſſus eſt iniuriam, unde non teneris, ut ff. eod. l. ſi per imprudentiam. in principio, & eſt idem. ff. eodẽ. l. qui alienam, & argu. ff. man. l. Iulianus. Sed quomodo hypothecariæ longo tempore præſcribitur, cum quadraginta annis duret, ut ſupra de præſcriptio. triginta anno. l. cum notiſſimi? Reſpon. quia eſt extraneus poſſeſſor cum titulo inter præſentes, & ſic decennio, uel inter abſentes, & ſic uiginti annis præſcribit, ut ĩ. ſi aduer credi.l 1. & 2. Item cõtra. ĩ. eod.l empti. Solu. ut ibi.

Hypothecariæ pôt præſcribi lõgo tempore.

deſve eorum cõuenire. [a]

¶ Quòd ſi fuiſſe ſeruum ſententia declarauerit, intelligis ad uenditorem te reuerti non poſſe. [b]

Emptor qui præſcripſit, debet ſe tueri exceptione præſcriptionis, & q̃ eandem omittit de euictione regreſſũ non habet. Bal. Vel ſic: Præſcriptio emptoris prodeſt venditori. h. dicit. Salic. & ratio aſſignatur in princ. gloſſ.

XIX. Iidem AA. & CC. Theodoro.

S I obligata prædia venundediſti, & longi tẽporis præſcriptione ſolita emptores ſe tueri poſſunt: euictionis periculũ timere non potes. [c] S. II. Kal. Maii. AA. Conss.

Ex perſona venditoris iudicium cum emptore ſopitum non retractatur, tamen emptor non habet regreſſum de euictione, niſi venditori denunciauit Bal. Vel ſic: Re euicta agitur de euictione etiam contra venditoris hæredem: ideo ei debet denunciari ut adſit defenſioni, nec ex eorũ perſona poteſt in integrum reſtitutio impetrari h. d. ſecundum Bald. & Salic.

XX. Iidem AA. & CC. Solidio & aliis.

S I parentes veſtri [d] mãcipia venundederunt, & quæſtio dominii mota eſt: emptoribus adeſſe, ac defendere cauſam nõ prohibemini. [e]

¶ Quòd ſi eis hæc etiam euicta ſunt, inſtauratio litis ex perſona [f] veſtra, ſi appellationem non interpoſuiſtis, contra ius deſideratur.

¶ Empti ſanè iudicio pro euictione ſi conueniri cœperitis, nec vobis negociũ ut defendatis, denunciatum probetur: intelligitis quatenus voſmetipſos tueri debeatis. [g] S. VI. Ka. Iul. AA. Coss.

Licet res poſt longa tempora ſit euicta, nõ impeditur emptor agere de euictione Bald. Vel ſic: Etiam ſi poſt longum tempus res non præſcripta euincatur, de euictione agitur, ſi legitima denunciatio præceſſit. Salicetus.

XXI. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

B E Mpti actio longi temporis præſcriptione non ſummouetur, [h] licet poſt multa ſpacia rem euictam emptori fuerit comprobatum.

¶ Si itaque is quem te cõparaſſe commemoras, nũc in libertatem proclamet: interpellare venditorem, ſiue ſucceſſorem eius debes, ut tibi aſſiſtant, cauſamque inſtruant. Quem ſi liberum eſſe vel ſeruũ non eſſe fuerit pronunciatum: nec te conuentione

C remiſiſſe [i] periculum euictionis fuerit comprobatum: præſes prouinciæ (ſi res integra eſt) quanti tua intereſt, reſtitui tibi prouidebit. S. XI. Kal. Auguſt. Serdicæ. AA. Coss.

Emptor conuentus hypothecaria qui debitum obtulit agenti, non expectata ſententia euincente per actionem ex empto, indẽnitatem conſequitur a venditore h. d. Vel ſic: Non creditur libera res emptoris quæ eſt alteri obligata, & ideo agi poteſt contra venditorem ad intereſſe: niſi liberet eam. Baldus. Vel ſic: Ex ſtipu-

D *latione de indẽnitate, poteſt emptor agere pro eo quod ſoluit ob liberationem rei emptæ h. d ſed non de euictione Salic.*

XXII. Iidem AA. & CC. Iulio.

C Vm tibi liberũ [k] venundatum fundum ab auctore proponas: ſi ex antecedente obligatione

e Nõ prohibemini.] ne fiat colluſio, ut ff. de appell. l. ſi pro luſorio, & l. à ſententia. §. ſi hæres, & l. ab executore §. alio, & ff. de inoff. teſt. l. ſi ſuſpecta, & in auth de litig. §. j. col. 8.

f Ex perſona.] niſi eſſetis minores.

g Debeatis.] quia nõ tenemini. ĩ. eo. l. emptor. Acc.

E Mpti actio.] CASVS. Mihi ſeruum vendidiſti, poſſedi eum ſpacio uiginti an. quibus elapſis proclamat in libertatem: denunciaui tibi, & pronunciatus fuit liber: agã pro euictione quanti mea intereſt.

h Summouetur.] q̃a talis res erat quæ nõ poterat uſucapi, uel præſcribi, ut ſubiicit, & ſupra de præſcript. long. tempo. quæ pro liber. l. ſinali. alias contra, ut ſupra eodem. l. ſi obligata. Sed nunquid. xxx annis tollitur? Reſpon. non, cum p̃ſcriptio nec eo tempore compleri poſſit contra libertatẽ, ut argu. ff. eod l. minor, i principio. Vel dic q̃ tollitur ſi naſceretur. ſed non naſcitur niſi demum re euicta: ſicut i aliis actionibus quibuſdam dicimus, ut ſupra de rerũ perm. l. ex placito.

Euictionis actio an triginta annis tollatur.

i Remiſiſſe.] quia tunc ad precium tãtum ageres, ut ff de act. emp. l emptorẽ. §. quia autem habere. Acc.

C Vm tibi.] CASVS. Vendidiſti prædium mihi liberum ab omni obligatione, & promiſiſti mihi reficere omne damnum. apparuit poſtea qui dicebat illud ſibi fore obligatum pro decem: quæ ſolui ei. nunquid ea a te potero petere, quæritur? Et dicitur quòd ſic.

d I parentes.] CASVS. Pater meus vendidit tibi mancipium. ſi conueniaris, potero in iudicio adeſſe, ſi forte timeam colluſionem. Si vero euictũ iam ſit: niſi fuerit

k Cum tibi liberum.] id eſt ut liberum, vel hoc dicto expreſſim, vel non dicto in contrariũ, ut ſ. eo. l. ex his prædiis. Acc.

Soluiſti.

quod debebatur, iure ſoluiſti: [a] ſtipulationem quã ſubiectam emptioni de indemnitate proponis, ipſius [b] conceptio [c] commiſſam manifeſtè declarat. S. VII. Kal. Septembr. Viminatij. AA. Coss.

Succeſſoribus venditoris in quocũque gradu, eſt denunciandum. quo facto ſiue ipſis præſentibus, ſiue abſentibus res euincatur: non ſolum precium, ſed intereſſe emptor a venditore conſequitur. Vel ſic: Re euicta poſt denunciationem abſente reo, vel abſente actore, ad intereſſe agitur, necnon ad precium Bal. B

XXIII. Iidem AA. & CC. Euſtochiæ.

CVm ſucceſſores etiã venditoris pro euictione teneri poſſint: ſi velut obligata ſibi reſpublica Theſſalonicenſium pignoris inſtituat iure [d] perſequi quæ comparaſti: auctoris hæredibus quocunque gradu [e] conſtitutis aſſiſtere negocio denuncia. C ¶ Quòd ſiue præſentibus his fundus quem emiſti, fuerit euictus, ſiue abſentibus: poſtea quanti tua intereſt, rem euictam non eſſe, teneri, non quantum [f] precij nomine dediſti, ſi aliud non placuit, publicè notum eſt S. II. Kal. Ianu. Sirmij. AA. Coss.

Cum in limine contractus imminet euictio, emptor precium ſoluere non tenetur, vel reſiduum precij, & ſi ſoluit, repetit: niſi ei de euictione ſatiſdatur Bald. D

XXIIII. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI poſt perfectam venditionem ante precium numeratum [g] rei venundatæ mota fuerit quæſtio, vel mancipia vendita proclament in libertatem, cũ in ipſo limine contractus immineat euictio: emptorem, ſi ſatis ei non offeratur, [h] ad totius, vel reſidui precij ſolutionem nõ compelli, [i] iuris auctoritate monſtratur. Vnde cũ B parte [k] precij numerata, domus quam emiſti, tibi velut pignoris iure obligatæ, ne ad emptionem accederes, denunciatum ab aliquo proponas: iudex tibi q̃ ex emptione veniũt, præſtari prouidebit. [l] S. VI. Kal. Februar. Sirmij. CC. Coss.

Fauore libertatis uenit quis contra proprium factum: & licet de euictione teneatur, attamen eum non excludit exceptio. Bald.

XXV. Iidem AA. & CC. Saturninæ.

C SI tibi liberam [m] Saturninus conditionẽ eius ignorans [n] diſtraxit, ac nunc eam defendit [o] in libertatẽ: hac libera pronũciata, [p] venditorem uel ex ſtipulatione duplę, quãtum in hanc deductum eſt, vel empti actione, quãti tua intereſt, conuenire potes. [q] S. Idib. Februarijs. AA. Coss.

Homo mortuus non poteſt euinci: & ideo de euictione non agitur. Baldus. Vel ſic: Re ante litem motam perempta, ceſſat periculum euictionis. Salicetus. D

XXVI. Iidem AA. & CC. [illegible]coni.

SI quis tibi ſeruũ vẽdidit: poſtquã is rebus humanis exemptus eſt, [r] cũ

a Soluiſti.] potuiſti enim ſoluere, ut ſupra de compen. l. quoniam liberum. Sed quomodo agit non ſecuta aliqua ſententia? Dicunt quidam quia ſit notorium, ut ff. de act. emp. l. emptorem, in prin. Vel dic, non agitur de euictione hic, ſed ex quadam ſtipulatione de indemnitate interpoſita, ut ſubijcit.

b Ipſius] ſcilicet ſtipulationis.

c Conceptio.] i. tenor.

CVm ſucceſſores.] CASVS. Pater tuus uendidit mihi prædium obligatum ciuitati tuę, & deceſſit. ſi actor ciuitatis agat hypothecaria, & euincat prędiũ, prius tibi facta denũciatione q ei ſucceſſiſti, non ſolum conueniam te ad id quod mea intereſt prædium nõ fuiſſe euictum, ſed etiam ad precium quod perſolui.

d Iure.] i. per hypothecariam. Acc.

e Gradu] id eſt inſtituti uel ſubſtituti ſint.

f Non quantum.] id eſt non ſolum ad precium, ſed etiam ad intereſſe, ut hic, & ff. eo. l. euicta.

SI poſt] CASVS. Vendidiſti mihi domum uel mancipium: precium tamẽ non ſolui. ſi aliquis dominium uendicauerit, uel mancipiũ ad libertatem proclamauerit: an precium tibi numerare ſim compellendus, quæritur? Et dicitur quòd non. Si uero partem precij numeraui, & mihi ab aliquo denunciatum eſt ne emam: iudex præcipiet tibi ut ſatiſdes de domo me indemnem cõſeruare, ſi domus euincatur.

g Ante precium numeratum] ſi autem eſſet numeratũ, nõ poſſet agi, uel ut fideiuſſor detur, uel ut aliàs quaſi re euicta, ut ſ. eo. l. qui rẽ, & ff. eodem. l. ſi plus §. mota.

Venditor an teneatũ dare fideiuſſores ꝓ euictione.

h Satis ei non offeratur.] cum fideiuſſoribus, ut ff. de peri. & com. rei uend. l. habitationum. §. finali. aliàs non tenetur dare fideiuſſorem, niſi conuenerit de dando, ut ff. eodem. l. emptori, & ff. de contrahenda emptione. l. pacta. Sed an pro hac euictione tantum? Videtur q ſic, ut dicta l. habitationum. argum. contra de reſcind. uend. l. finali.

i Non compelli.] habet enim doli exceptionem, ut ff. de excep. doli. l. pater. § ex quadrante.

k Cum parte.] vel nihilo, ſed ſic euenerat.

l Prouidebit.] ſcilicet per fideiuſſoriam ſatiſdationem, ut dixi.

SI tibi.] CASVS. Vendidiſti mihi liberam, quam credebas ancillam: proclamat in libertatẽ, & tu eam defendis: pronunciata eſt libera teneberis mihi ad duplũ noĩe eius, ſi duplũ promiſiſti. vel quanti mea intereſt, conueniam te iudicio emptionis.

m Si tibi liberam.] tibi dico ignoranti, ſecus ſi ſcienti, ut ff. de contrahẽ. emptione. l. ſi in emptione. §. liberũ hominem, & §. item ſi emptor.

n Ignorans.] qui propter ignorantiam uidebatur excuſatus, magis autem teneretur ſciens, etiam ante euictionem, ut ff. de ac. em. l. ſeruus quẽ. §. fina.

o Defendit.] ſ. Saturninus conſtitutus aſſertor, ſecundũ has leges, vt ſ. de aſſer. toll. l. 1. Et dic defendit. ſ. agẽdo. ſic & ponitur ſ. de teſt. l. 1. agit aũt nõ nomine ſuo, ſed nomine eius quæ vendita eſt. & ſic nota quòd venit contra factũ ſuum. ſic & ſupra de lib. cauſa. l. 1. & de patri. qui fi. diſ. l. 2.

1 Cõcor. 35. q. 9. quis, & c. ueniẽs. cũ gloſ. ſuper uerbo, reſtituas. extra de fi. presby.

p Pronunciata.] & tunc locum [non] habet regula, quia quem tenet de euictione actio, euincẽtem repellit exceptio.

q Cõuenire potes.] imò uidetur quod potuerit exceptione repelli, cũ ipſe erat qui de euictione tenebatur, ut ſupra e. l. ſiue poſſeſſio. quæ eſt contra. Solu ſpeciale hic fauore libertatis. Vel dic quòd hic potuit excipere, vel pati euictionem, & agere, ut ff. eodem. l. vendicantem, & l. 1. & ſupra de re. alien. non alien. l. venditrici. primi placet, & facit ad l. ff. eodem. l. minor. §. pater.

SI quis.] CASVS. Vendidi tibi ſeruum, nemine vendicante eum, ſed forte præparante ſe ad litem deceſſit. nunquid ages de euictione? Dicitur q non.

r Exemptus eſt.] lite nondum mota. nam nemo eum

euincit: ſed ſatum humanæ ſortis &c. vt hic, & ff.eo.l. ſi ſeruus, in princi. ſecus ſi iam lis mota eſſet, quia tunc proceditur ad ſententiandum: & de euictione agitur, ut ff.de rei ven.l. vtique, & ſupra de aſſer.toll.l.fi.in fi. & ff iudi.ſolu.l.ſi ſeruus, quæ ſunt contra. ſed ſoluuntur prædicto modo. Ac.

a Si fundum.] Si ſciens fundum alienum, vel alij obligatum comparaſti, nec de euictione caueri feciſti tibi: precium quod ſoluiſti, petere non potes. Si vero ignorans emiſti, nō iure recuſat venditor refundere tibi precium, quod numeraſti.

a Conuenit.] poteſt ergo ſtipulari etiam ſciens, ut ſupra communia vtriuſque iudi.l. ſi fratres, in prin. & ff.de doli except.l. apud Celſum §. idem Labeo ſcribit.

b Contra iuris poſcit.] ut & ſupra de præſcrip.30.an.l. 1. & de iu.do.l.ſi à matre. Sed ꝯ ſupra cōia de leg.l.fin. vbi agit etiam ſciens, & nō fuit ſtipulatus. Sol. ſpecialia ſunt ibi in legato ut hic, & ꝙ emptor bonæ fidei res ſub conditione legatas nō vſucapit, vt ibi. Vel ſolue vt ibi. Item contra, ut ſupra ſi ven. pig. ag. l. 1. vbi ſimiliter ſciens recuperat precium. Sol. ibi preciū repetitur à vendicāte: q a i eius vtilitatē conuerſum fuit, puta ſuo creditori datū, ut ff. de rei uē.l. emptor. Vltimo diſtinguitur: quia uel emptor ſciuit rē eſſe alienam, uel ignorauit. ſi ſciuit, nō habet actionem pro euictione, niſi ſtipulatus eſt, uel pactus, ut hic ſi ignorauit, & ſi nō ſit ſtipulatus, uel pactus, agit tamen ex empto ad intereſſe, niſi remiſit periculū euictionis: quo caſu agit tantum ad precium, ut ſupra e. l. non dubitatur, & l emptí, & ff.de ac.emp.l. emptorē: §.qui autem habere.

Emptor quēadmodū poſſit agere contra uendi torem re euicta.

euictionis periculum finitum ſit, à te conueniri nō poteſt. S.II.Kal.April. Sirmij, CC.Conſs.

Illa lex eſt not. in ſua materia. & hoc dicit: Qui ſcienter emit rem alienam, uel alij obligatam, ſibi imputet: niſi expreſſe de euictione ſit ſtipulatus. ignorans enim ſemper habet regreſſum de euictione. h. d. ſecundū Baldum.

XXVII. [illegible]

Si fundum ſciens alienū vel obligatum comparauit Athenocles, neque quicquam de euictione cōuenit: a quod eo nomine dedit, cōtra iuris poſcit b rationem. Nā ſi ignorás: deſiderio tuo iuris forma negantis hoc reddi refragatur. S. XV.Kal. Octobr. CC. Conſs.

Emptor ex perſona venditoris habet ius defenſionis. hoc dicit. Vel ſic: Omnis defenſio venditoris tranſit ad emptorem. Baldus.

XXVIII. [illegible]

Emptori etiam venditoris iura prodeſſe nō ambigitur, c

e Si igitur vobis propter rei proprietatē mota fuerit quæſtio: tam proprijs quàm venditoris defenſionibus vti poteritis. S. III. Non.Octob. Scuppis. CC.Conſs.

In contractu permutationis venit euictio, dum tamen interueniat denunciatio. Bal.

XXIX. [illegible]

Si permutationis gratia prædia curatoribus quondam fratris tui mater tua dedit: his quæ in eorum vicem accepit, poſtea quā ad defenſionem fuerit denunciatum, vel cum eorum non haberet facultatem, d euictis, quanti intereſt, eos conueniri poſſe, rationis eſt. e S. Idib. Decembr. Nicomediæ, CC.Conſs.

Licet quis ſibi diligenter proſpiciat, & de dupla ſtipuletur: non præſumitur mala fides, nec rei alienæ ſcientia h. d. Vel ſic: Ex abundanti cautela non præſumitur mala fides. Baldus Vel ſic: Stipulatio duplæ pro euictione, non facit emptorem præſumi malæ fidei Salic.

XXX. Idem AA. & CC. [illegible]

Non ex eo f quòd duplum is qui à matre tua g mancipium comparauit, euictionis nomine ſtipulatus eſt, alienæ rei ſcientia conuincitur: nec opinio eius ex hoc læditur, vt malæ fidei emptor exiſtimetur. Alijs itaque hoc indicijs, ſi vis, probare debes. h S.Idib. Decē. AA.Conſs.

Iſte caſus non eſt alibi Heres fideiuſſoris ex perſona ſua poteſt euincere: licet tanquam hæres fideiuſſoris teneatur de euictione. h. d. Vel ſic: Quē de euictione hæreditario nomine tenet actio: eundem agentem proprio nomine non repellit exceptio. h. d. ſecundū Baldum. Vel ſic: In fideiuſſoris hærede ceſſat regula, quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio, ſi agat nomine proprio. Sal.

XXXI. Idem [illegible] & CC.

Hæredem fideiuſſoris

c Non ambigitur.] ut pactum factum venditori, ut ff. de pac.l. ſi tibi.§.pactum, & præſcriptio, ut ff.de cōtrahen.emp.l.dolo, & ſupra de uſuc.transfor.l. 1.§ 1. & ad idem. ff.de hæred. uendi.l. emptor nominis. Sed quid ſi ſciens alienum comparauit, an poſſit uti exceptione actoris? Quod uidetur, ut argu.ff.de rei uen.l.emptor, & ff. eodē.l.in creditore.

d Si permutationis.] Casus. Permutaſti Digeſtū tuū cū C. meo. Titius uēdicat ff. tuū: denunciaui tibi: nihilominus euictum eſt: an agere poſſim de euictione, quæritur? Et dicitur quòd ſic ad intereſſe.

d Facultatem.] cū forte ſe abſentarent, ut ff.eodē.l.ſi ideo. §.fin.

e Rationis eſt.] ad ſimilitudinem emptionis, ut ſupra de re. permu l.1. & ff. de ædi. edic.l. ſciendum.§ emptorem.

Non ex eo.] Casus. Vendidiſti mihi prædiū tuū, feci mihi caueri de euictione: nunquid ideo intelligendus ſim malæ fidei emptor? Dicitur quod non.

f Non ex eo.] Nota ergo hic, quod licet mihi caueam, non ideo ſcientia uel mala fides præſumitur. ſic & alias abundās cautela non nocet, ut ſ. de teſta.l. teſtamenta, & arg. infra de calum.l. qui non probaſſe. & ff de lib. agn.l. 1 § elegāter, in fin §. Sed arg. contra. ff. de cōdi. inſti. l. ſi quis ſub cōditione, & ff. ad l. Falc. Secus & Angelius & qđ hic ſubijcit, alijs itaq; &c. quaſi & hoc indicium ſit.

Cautela abundans nō nocet.

g Tua.] loquitur hæredi uenditricis.

h Debes.] ſic ergo bona fides præſumitur, niſi probetur malè: ſic ſ. de præſcrip.long.tem.l.emptor. Sed quid proderit probanti, cum nihilominus poſſit conueniri de euictione? quia hic promiſit, ut ſ.eo.l. ſi fundum? Reſpon. intellige hic quando non eſt promiſſum: ut ſ. cō munia de lega.l.fin.in fi. Item poteſt prodeſſe quantum ad hoc, ut ſibi non poſſit expenſas in prædio factas reſeruare ſecundum H. ut ſupra e.l.ſi controuerſia.

Fides bona præſumitur.

Emptori.] Casus. Vendidiſti mihi prædium, de quo erat pactum de non petendo tibi factum, uel forte illud præſcripſeras, uel uſuceperas. nunquid præſcriptio mihi emptori proderit? Dicitur ꝙ ſic. unde ſi res euincatur per culpam: quia exceptionem ex perſona tua competentem mihi non oppoſui, de euictione nō tenebetis.

Hæredem.] Casus. Vendidiſti mihi prædiū, de euictione promiſiſti mihi, & fideiuſſorem Titium pro euictione dediſti. Sempronius hæres Titij uult uendicare prædium: an poſſit, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic: neque

que factum Titij cui ſucceſſit, ſibi obeſt: quia ex perſona ſua uendicat. uidebatur quòd non: quia quem de euictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio. unde cum fideiuſſor tenebatur, uidebatur teneri & hæres fideiuſſoris, unde & agere non poſſit. contrariũ tamen eſt uerum.

A d.l. ff. de euict. l. in creditore. quare nõ uidetur intereſſe quantum ad prædicta, iure vẽdat uel non. Vendit iure, ex quo iure creditoris vendit, & hoc extraneo domino euincente, ipſe autem debitor ſi non eſt dominus, tenetur de euictione poſt euictionẽ ſecutã vtili ex empto, quaſi ipſe vendidiſſe videatur. ſed ante eam ſecutam tenetur vero domino habenti ratum vtili negotiorum geſtorũ, ut ff. de diſtrac. pig. l. reſcriptum. §. 1. ſi vero eſt dominus, tenetur habere ratũ, & emptor efficitur dominus: quaſi quã à non domino, id eſt à creditore habeat, ut Inſtit. qui. alie. licet. §. 1. & hoc ſi iure vendatur. aliàs poteſt vendicari à debitore, ſi eſt dominus: dum tamẽ offeratur precium, ut ff. de rei uendi. l. emptor, & à creditore eſt liberatus per precium emptoris, vt dicta. l. ff. de diſtra pig. l. reſcriptũ. ſed ſi nõ iure vendit creditor, & propter hoc debitor euincat: an ex empto p hoc ad intereſſe qđ eſt vltra precium, tenetur creditor emptori? & puto quòd ſic ratione doli, ſicut & ſi ſciſſet alienã, ut ff. de actio. empt. l. emptorem. §. Caſſius, & §. Iulianus, & §. ſententiam. Acc.

a Rerũ.] & ita fallit hæc regula, quẽ de euictione tenet &c.

b Perſona.] ſcilicet hæredis: ſed ipſe fideiuſſor hoc non poterat. nec hæres eius ex eius perſona: nec hæres uenditoris, ut ſupra e. l. exceptione, & ff. eo. l. Seia, & ff. de diſtra. pig. l. & ſi is. Et incipit conſtructio, factum eius cui &c. & quod ſubijcit, pro quibus, id eſt pro quarum euictione. Item nota ex hac. l. fallere regulã magiſtralem, quæ colligitur ſupra eodẽ. l. exceptione, & ff. eo. l. uendicantem, ſcilicet quem de euictione tenet actio, ipſum agentẽ repellit exceptio. Item contra ſupra de reb. alie. nõ alie. l. venditrici. ſed ibi in hærede venditricis: hic fideiuſſoris. licet & quidam dicant & hic habere conuerſum electionem uel uti exceptione, uel pati euinci, uel cõuenire eũ p euictione. Ac.

Ordo literæ.

rerum [a] pro quibus defunctus apud emptorem intercеſſerat pro venditore, factum eius cui ſucceſſit, ex ſua perſona [b] dominium vendicare non impedit, ſcilicet euictionis cauſa durante actione. S. XVIII. Kalendas Ianuar. CC. Conss.

TITVLVS XLVI.

CREDITOREM EVICTIONEM pignoris non debere.

Creditor vendẽs iure creditoris rẽ quam putabat eſſe debitoris, non tenetur de euictione niſi expreſſe promiſerit. Item creditor vendens iure creditoris, nec ex perſona ſua, nec ex perſona alterius creditoris cui ſuccedit, euincere poteſt Salic.

I. Imperat. Alexander A. Publicio.

CVm iure [c] creditoris p pter fiſci debita prædium obligatum procurator meus [d] venundedit, euictio non debetur: quia & priuatus creditor eodem iure vtitur: [e] niſi nominatim hoc repromiſſum à priuato fuerit creditore. [f]

B ¶ Si tñ fiſc⁹ [g] i ius alterius creditoris ſucceſſit, [h] emptori non iuſta nomine fiſci [i] mouetur controuerſia: ſiue quia potior fuerat quando vendebat, [k] ſiue quia infirmior: quoniam hoc vtique præſtare debet, qui pignoris iure vendit, [l] potiorem ſe cæteris eſſe creditoribus. PP. XV. Kalendas Nouembr. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Creditor vendens iure pignoris, tenetur de euictione duobus caſibus.

C

CREDITOREM EVICTIONEM pignoris non debere.

Diuiſio.

Poſt generalem euictionem de quadam ſpeciali dicit.

CVm iure.] Diuiditur in quatuor partes. Primo ponit dictum duplex. Secundo ponit exceptionem. Tertio nouum dictum. Quarto eius rationem. ſecunda ibi, Niſi. tertia ibi, Si tamen. quarta ibi, Siue quia. Bald. & hæc loquitur tam in fiſco, quàm in priuato, ſecundum, Salic. CASVS. Si fiſcus iure creditoris, hoc eſt lege uel pacto diſtrahat: an teneatur emptori de euictione, quæritur? Et dicitur quòd non: ſicut nec ut priuatus: niſi de euictione ſe obligaſſet. Si uero idem pignus erat obligatũ fiſco & priuato, & poſt uẽditionem fiſcus priuato ſuccedat: an poſſit fiſcus pignus euincere contra factum ſuum, quæritur? Et dicitur quòd non: ſiue quia potior erat quando uendebat, ſiue quia infirmior: debet enim qui rem diſtrahit, ſe oſtendere potiorem cæteris creditoribus eſſe.

Creditor uendẽs pignus, an teneatur de euictione.

c Cum iure.] uendit ergo interdum quis ut dominus, & tunc tenetur de euictione, ut ex ti. ſuperiori apparet. interdũ ut creditor, dicens ſe uendere quia creditor: & tũc ſi non habet ius uendendi ex pacto uel ex lege tenetur emptori ex empto, ut cedat ei cõtrariã, pignoratitiã, ut ff. de euict. l. in creditore. Si uero habet ius uendendi, non tenetur niſi ut præſtet rem ſib. obligatam, & ſe potiorem cæteris creditoribus, ſecundum H. ut in fin. huius. l. certe & ſuperiori caſu multo magis ad hæc duo tenetur, ſcilicet ut ſit ſibi obligata, & ſit potior alijs: quia non debent eſſe melioris conditionis male agentes, quàm bene agentes, ut ff. de noxa. l. non ſolum. Item & hoc ſecundo caſu quando potuit vendere, poteſt dici & eum teneri ad ceſſionem contrariæ pignoratitiæ actionis, cum ſine diſpendio hoc facere poſſit, ut ſub.

d Procurator meus.] qui ad tempus vicem procuratoris fiſci gerebat. arg. s. de ped. iu. l. 1. Vel dic, meus, id eſt fiſci: quia omnia principis eſſe intelliguntur, ut ſupra de quadrien. præſcrip. l. fi. in prin.

e Eodẽ iure vtitur.] ut vendens iure creditoris, nõ teneatur de euictione, ut hic, & ff. de act. emp. l. emptorẽ. §. ſententiã, niſi vt cedat contrariam pignoratitiam, & ſe præſtet potiorẽ, & ſibi obligatam, ut dicta. l. in creditore, & in fin. huius legis.

f Creditore.] tũc enim tenetur ſicut pmiſit, ut hic, & infra. l. proxi. & debitor tenetur pignoratitia contraria actione creditori ad totum intereſſe: ſi ideo promiſit creditor, q melius uẽderet, uel ideo, quia conſuetudo erat: aliàs ad precium tantum, non ad duplam: licet in dupla ex promiſſione teneatur emptori creditor, ut ff. de D pign. act. l. ſi pignore. §. fin. & l. ſeq. & ff. de diſtra. pig. l. reſcriptum, in fi.

g Si tamen fiſcus.] qui prius uendiderat pignus.

h Succeſſit.] ſ. poſt uenditionem pignoris factam.

i Nomine fiſci.] nam ſic contra ſuum factum ueniret: quod non poteſt: ut hic, & ff. de adop. l. poſt mortem, & infra ne fiſcus rem quam uen. euin. l. 1. & 2. lib. 10. & ſic eſſet in priuato creditore prius uendente, & poſtea in ius alterius ſuccedente, ut ff. de diſtr. pign. l. & ſi is, & facit. ff. de iure fiſci l. 3. §. ſi poſteriori.

k Vendebat.] & ſic firmus eſt contractus, ut ſupra ſi antiquior cre. l. 1. Acc.

l Iure uendit.] colligе ergo hic creditorẽ quatuor p ſtare debere. Primo, q ſit ſibi res obligata, ut ex principio legis patet, ubi dicit prædiũ obligatũ, & hic dicit pignus. Secundo, quod ſit potior quolibet alio creditore, ut hic, quod euenit uel tempore, ut ſupra qui po. in pig. hab. l. 2. uel priuilegio, ut in hypotheca pro dote, ut s. qui

l Nota hanc glo. & uide notata in l. 3. C. de diſtrac. pig. Hic creditor uẽdẽs rem ſibi obligatã, quatuor p ſtare debet.

qui po. in pig.l.ſi. Tertio, quòd creditor credat rem eſſe A debitoris, & ſic non ſit in dolo, & eadem ratione. Quarto, quòd ſibi liceat vendere ex pacto: vel ex lege, vel ſaltem credat ſibi licere, cum interdũ iuſte poſſit errare, ut ex contractu procuratoris, ut dicta.l.emptorem.§. Iulianus, & §.ſententiã, & ĩ.l.proxi. Accur.

Videbis gl.§.e contra, & ibi no. instit. quib. alie. licet vel non.

a creditrice iure.] CASVS. Tua creditrix vendidit mihi prædium ſibi obligatum lege vel pacto. ſi euincatur a me, non agam de euictione, niſi de euictione repromiſerit, vel dolum commiſerit: quem quaſi ter committere poteſt creditrix, non aperit. tu dic, ſi ſciat ſibi non fuiſſe obligatum, vel ſe non eſſe potiorem, vel rẽ non eſſe debitoris, vel ſi dicat ſuam eſſe, cum ſit aliena, vel ſibi non licere vendere, in quibus caſibus aget emptor de euictione.

a Promiſit.] vt ſupra.l.proxi.

b Vitio.] id eſt ſibi non eſſe obligatam, vel ſe nõ eſſe potiorem, uel rem non eſſe debitoris, vel ſibi non licere vendere, vt hic, & ff. de act. empt l. emptorẽ.§. Caſſius, & §. Iulianus, & §. ſententiã.

c Non excuſat.] nota ergo aliquem ſciẽtem teneri, qui ignorans non teneretur. ſic. ff. de hær. ven. l. hoc autem.

ſcilicet quando expreſſe ſe obligauit de euictione: item quando mala fide contraxit, ſciens rem eſſe alterius & non debitoris. Bald.

II. Impera. Gordianus A. Sabinæ.

SI à creditrice iure pignoris fundos obligatos pater tuus comparauerat: euictis prædiis ita demum petitionẽ aduerſus creditricẽ habere iure potes, ſi vel cum vendidit, de euictione rei ꝓmiſit: a B vel etiam dolo malo, cũ ſciens prudenſque eſſet rẽ ſine vitio b non eſſe, eam patri tuo cui ſucceſſiſti, venundedit. Nã ſicuti genus huiuſmodi contractus inſciũ creditorẽ vinculo euictionis non adſtringit: ita eum qui fraudẽ admiſit, vel decepit, non excuſat. c P. VII. Idus Aprilis, Sabino II. & Venuſto Conss. C

TITVLVS XLVII.

DE PATRIA POTEſtate.

Patientia non ſolum inducit præſumptionẽ conſenſus, ſed inducit præſumptionẽ veritatis, & ſolennitatis. Bal. Vel ſic: Liberatio a patria poteſtate præſcribitur longo tempore. h.d. Sal. & Bald.

I. Impp. Antoninus & Verus AA. Titio.

SI filium tuũ in poteſtate tua eſſe dicis: præſes prouinciæ æſtimabit, d an audire D

DE PATRIA poteſtate.

Dictum eſt ſupra de iure quod habet aliquis in rebus ſuis vel alienis, vel in perſonis, id eſt quod perſona alterius mihi obligata ſit: nunc de iure quod habet aliquis in perſonis filiorum de iure ciuili. Azo.

SI filium.] CASVS. Mater filium ſuum hæredem inſtituit: tutorem in teſtamento ſuo ei nominauit: tutor adminiſtrauit: & hoc paſſus eſt pater tanquam filius eſſet emancipatus. vult pater tutorem remouere, dicens filium in poteſtate ſua eſſe: nunquid eſt audiendus, quæritur? Et dicitur quòd poteſt eſſe quòd non ſit audiendus: cum diu ſit paſſus filium morari in emancipatione.

d Æſtimabit.] bene dicit, æſtimabit. poteſt enim eſſe cauſa quare non audiatur. & hoc eſt, cum diu, &c. ſed hic forte ꝓpter iuſtã ignorãtiã poſſet ei ſubueniri p reſtitutionẽ ex clauſu a generali ut ff. ex qb. cau. ma. l. 1. §. ulti.

e Cum diu.] puta decennio, vt ff. qui & à quib. l. ſi cum fideicommiſſa. §. Ariſto. Vel dic. 20. ann. ut ſicut ſeruus præſcribit ſibi libertatem tanto tẽpore, ſic & filius ſuam ptãtem, ut ſupra de præſcr. long tem. quæ pro liber. l. 2.

f Paſſus ſis.] per quam patientiam videris approbare, & præſumitur eum eſſe ſui iuris, ut hic, & argumen. ſupra de peti. hære. l. ſi filius, & l. ſi putas, & ff. ad Macedonianũ l. ſi filiusfamilias patre abſente, & ff. de repu. l. ſi. §. ſi. & hoc cum dubiũ eſt, emãcipauerit eum, vel non. ſi autẽ eſſet certum emãcipationẽ factam, ſed dicit pater non iure factã, no auditur pater, ſi diu ſic ſtetit filius, ut ff. de adop. l. poſt mortem. ſi nõ diu, tunc auditur, ut ſupra ſi aduer. tem iudi. l. 2. Acc.

g Nominati.] nam dati de iure non potuerunt: ſed nominati debent confirmari, ut ſi. de cõn. tuto. l. 1.

te debeat: cum diu e paſſus ſis f vt patrisfamilias res eius agi per eos qui teſtamento matris tutores nominati g fuerunt. PP. ſine die & conſule.

Quod habet filius, præſumitur ad patrem pertinere, niſi probetur de rebus ad patri non pertinentibus. Bal.

II. Imperator Antoninus A. Maroniæ.

EIus quod in poteſtate patris agens habuiſti, dominium ad patrem tuum pertinuit, extra ea quæ non acquiruntur. h PP. XVI. Kalendas Mart. Læto. II. & Cereali Côss.

Filius res acquiſitas alienare nõ poteſt. & ſi patrem offendit, poteſt caſtigari per patrem & ſi eſt neceſſaria ſeuerior caſtigatio, patre petente iudex debet eum punire ea pœna quam pater dictauerit. hoc dicit ſecundum Baldum.

III. Imperator Alexander A. Artemidoro.

SI filius tuus in poteſtate tua eſt, res acquiſitas tibi alienare non potuit. i ¶ Quem, ſi pietatem patri debitam non agnoſcit, caſtigare iure patriæ poteſtatis non prohiberis: k acriore remedio vſurus, ſi in pari contumacia l perſeuerauerit: eumque præſidi prouinciæ oblaturus, dicturo ſentẽtiam m quã tu quoque dici volueris. n PP. VI. Id Decembr. Albino & Maximo Conss.

h Eius.] CASVS. Filius in poteſtate conſtitutus, acquirit patri: niſi ſint ea q̃ patri non acquiruntur, puta caſtrenſia.

h Nõ acquiruntur.] patri. ut caſtrẽſe peculium, & quaſi.

i Non acquiruntur.] id eſt prohibentur acquiri, vt ſit infinitum verbum. & eſt exemplũ eorũ q̃ non acquiruntur iure veteri caſtrenſia & quaſi, ut ff. de indi. l. his nulla, & inſti. per quas perſo. no. in princ. hodie omnia etiã aduentitia, quantum ad proprietatẽ, ut dicto titu. inſt. per quas per ſo. § 1. & ſupra de bo. quæ libe. l. cum oportet, & l. ſi.

Si filius.] CASVS. Si filiusf. aliquid acquirit, quaſi patri ꝗſitũ alienari nõ põt: & ſi patri nõ obediat, caſtigare eũ poterit. Si vero in cõtumacia perſeuerauerit, eũ iudici offerat accepturo de filio vindictam qualẽ pater voluerit.

i Non potuit.] idem de aduentitijs quamuis non acquirantur: vt ſupra de bo. quæ lib. l. fin. § filijs autem.

k Non prohiberis.] ſic ff. de fur. l. ſerui & filij, & de iniu. l. prætor. §. præterea, in fi. §. & l. fi. & ĩ. de bo. quæ lib. l. fina. §. filijs autem.

l Contumacia.] ſimile de liberto. ff. de iure. pa. l. 1.

m Sententiam.] de eo conuincendo, vel commonendo & puniẽdo. & eſt ſic ff. de off. procõ. & le. l. nec quicquã §. de plano, & arg. ff. de offi. præfect. vrb. l. 1 §. cum patronus, & ff. de obſequiis li. per totum, & infra qui accuſa. nõ poſ. l. propter, & infra. l. prox.

n Volueris.] nam eſt veriſimile quòd non prauã ſentẽtiam

tiam petet, vt dicta.l.propter.

CONgruentius.] CASVS. Si inter matrem & filiũ orta eſt controuerſia, in domo debet determinari. Et ſi filius aduerſus matrem velit experiri in cauſa pecuniaria, iudex inter eos debet iuſtitiam exhibere. Itẽ compellet iudex filium vt matri reuerentiam præſtet quod niſi præſtet, eum poterit punire.

a Controuerſiæ.] ſiue ciuiles, ſiue criminales, ut hic, & argũ. ſupra, an ſeruus ex ſuo facto. l. fi. & dixi ſupra.l.prox.2.reſpon.

b Pecuniarijs.] idẽ de criminalibus, ut infra qui accuſari non poſſ.l. propter, & intellige in emãcipato quantum ad pecuniarias lites: aliter non poſſet eſſe iudicium, ut ſ.de in ius voc. l. vlt. & ff.de iudi.l.lis nulla, & ſ.de trãſac.l.fi.

FIlia.] CASVS. Non ſolum debet filia patri obedire, ſed alere & ſuſtentare tenetur.

c Vita.] not.ergo inferiorem alere ſuperiorem, ut ſ. de bo. quæ lib.l.fin.§. hoc proculdubio, & ſ.de alen.lib.l. 1.& 2.& 3.& ff de lib agn l. ſi quis à liberis, in prin. Accurſius.

ABdicatio.] CASVS. Licet apud Græcos pater filium vendere poteſt, non tamen apud nos: ſed ſi fiat venditio, non tenebit, ut ſ.de patri. q fil.diſ.l.1.

d Abdicatio.] i.ſeparatio, ut quia pater filium vẽdebat. hoc quidem fieri nõ poteſt apud nos, ut hic, & ſ.de patribus qui filios diſtra.l.1. niſi in caſu, ut in l.2 eiuſdem titu. Vel dic abdicatio, ut quia dicebat pater, nolo quòd ſis filius meus. & filius cõſentiebat, vel ignorabat, vel diſſentiebat. hoc quidẽ ſimiliter fieri nõ poteſt apud nos, ut hic, & ff.de pac. l.ius autem agnationis, & de regu.iur.l.iura ſanguinis.

SI maritus.] CASVS. An filius filijfa.militis ſit in poteſtate aui, quæritur? Et dicitur quòd ſic.

e Eum.] ſcilicet nepotem.

f Ambigitur.] nam & ipſe filius licet miles ſit, remanet in poteſtate, ut inſti.qbus mo.ius pa.po.ſol. §. filiusfamilias, & facit infra de caſtren.pecu.l.errat, lib. 12.

Quæſtiones domeſticæ inter matrem & filium debent dirimi: ſed ſi neceſſarium eſt iudicium in ciuile cauſa, ſeruabitur iudiciorum ordo. Si uero alius exceſſus contra matrem deprehẽditur, ſeuerius per iudicem pleſtitur. Bal. Vel ſic: Cauſæ pecuniariæ inter patrẽ & filium iuris ordine ſunt tractandæ: & reuerentiam debet filius matri, & impietatem filij debet iudex ſeuerius vendicare. Sal.

IIII. Impp. Valerianus & Gallienus AA. Calæ.

COngruẽtius quidem videtur, intra domũ inter te ac filios tuos, ſi quæ controuerſiæ [a] oriuntur, terminari. ¶ Sed ſi ita res fuerit, vt ꝓ iniurijs eorum & ad ius experiendum, & ad vindictam proceſſeris: aditus præſes ꝓuinciæ ſuper diſceptationibus quidem pecuniariis [b] cõſuetũ exerceri iubebit ordinem iuris: reuerentiam autem debitam exhibere matri filios coget. Et ſi ꝓuectam ad inclemẽtiores iniurias improbitatem deprehenderit, læſam pietatem ſeuerius vindicabit. PP. XV. Ka. Iun. Aemyliano & Baſſo Conſs.

Filia tenetur alere matrem pauperem. & vocat iſta lex alimẽta, ſubſidium vitæ. Baldus.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Donato.

FIlia tua non ſolum reuerentiam, ſed etiam ſubſidium vitæ [c] vt exhibeat tibi, rectoris prouinciæ auctoritate compellẽtur. PP. Kal. Martijs, Diocletiano. III. & Maximiano. AA. Conſs.

A LIbertos.] CASVS. Sicut ingenui homines liberos natos ex legitimo matrimonio habent in ſua poteſtate, ita liberti.

g Nõ eſt ꝓhibitũ.] immo ꝓmiſſum, ut & ſ. de ſuis & legi. hære.l. filium, & ſupra de ſeruis reipu. ma.l. ſi decretum.

Quæ naturalia ſunt, ſeparari non poſſunt. Baldus. Vel ſic: Coniunctio naturæ non poteſt ſeparari: nec filius a patre vendi. Sal.

VI. Iidem AA. Hermogeni.

ABdicatio [d] †, quæ Græco more ad alienandos liberos vſurpabatur, & ἀποκήρυξις dicebatur, [*] Romanis legibus nõ comprobatur. PP. XVII. B Kalendas Decembr. Maximiano. A. II. & Ianuario Conſs.

Licet filius ſit miles, nepos natus ex eo eſt in aui poteſtate: & non in poteſtate patris ſui militis, donec auus viuit. Baldus.

VII. Iidem AA. & CC. Dulianæ.

SI maritus tuus, licet militans, in patria poteſtate conſtitutus, filium ex legitimis ſuſcepit nuptiis: eum [e] in poteſtate aui perſeueraſſe non ambigitur. [f] S. II. Non. April. C CC. Conſs.

Natus legitimè ex liberto, eſt in liberti poteſtate. Baldus.

VII. Iidem AA. & CC. Aemylianæ.

LIbertos exemplo ingenuorum filios ſuos poſt libertatem ex legitimis nuptijs natos, in poteſtate habere, non eſt prohibitũ. [g] S. XVI. Kalẽ. Maii, Sirmij, CC. Conſs.

Licet quis neget aliquem eſſe filiũ ſuum, ei non poteſt denegare alimẽta, quæ pater filio poſt triennium præſtare debet. h d. ſecundum Bald.

D IX. Iidem AA. & CC. Nicodagoræ. [*]

NEc filium [h] negare cuiquã eſſe liberũ, [i] ſenatuſconſulta [k] de partu agnoſcendo, ac denunciata pœna, [l] item

NEc filiũ.] CASVS. Quatuor ſunt q̃ declarãt nulli licere negare filiũ quo minus teneatur ei p̃ſtare quæ filio à patre ſunt præſtãda, ſcilicet ſenatuſconſult. de par. ag. pœna denũciata aduerſus eũ: item præiudicialis actio: & remediũ alimentorum.

h Nec filiũ.] legitimũ, ut non teneatur ei p̃ſtare q̃ filio à patre præſtanda ſunt.

i Liberum.] id eſt licitum.

k Senatuſcõſulta.] ſcilicet declarant quod eſt in fi. & ſic ſubaudi: declarant, ad omnia ſequentia, & ſunt hæc, ſcilicet Plautianum: quod pertinet ad eos partus q poſt diuortiũ edũtur. Itẽ aliud ſenatuſcõſultũ quod factũ eſt tẽpore diui Hadriani, cuius nomẽ nõ habemus: quod ꝑtinet ad eos qui conſtãte matrimonio eduntur, ut ff. de agno. libe.l. ſiue.§. qa Plautianũ. hæc enim ſenatuſcõſulta dicũt aliquem agnoſci, id eſt haberi ut filium.

l Pœna.] pœna eſt ex eiſdẽ ſenatuſconſultis. ut agnoſcere, id eſt tenere & alere vt filium teneatur, licet non ſit filius, & ſic cõſtet calumnioſe petere. quod ſi non fecerit, ſubijcitur alia pœna: quia extra ordinem punitur, ut ff. de libe.agno.l. 1.§. Iulianus, alias, quòd ſenatuſcõſult. & §. pœna. Sed ſecus in Carboniana, quæ non datur alicui qui calumnioſe petit, ut ff.de Carb. edic.l.3.§. cauſæ. hæc quidem pœna ei imponitur, ſi ad denunciationem mulieris faciendam intra triginta dies à tempore diuortij dicentis ſe ex eo prægnantem, non contra denunciauit: ſcilicet non ex ſe eam eſſe prægnantem, uel cuſtodes non miſit, ut in eo. tit. l. 1.§. 1 & 2 alterum enim prædictorum ſufficit facere marito, ut in ea.l.1.§. fin. ſed licet teneatur agnoſcere vt filiũ, nõ ꝓiudicat plenæ cauſæ filiationis, ut in ea l. §. eleganti.

† Abdicationũ cauſas vide apud Alci. diſpunct. lib. 2. c. 27.

* Vide Ariſtotelẽ lib. 8. Ethicorum. c. 14. Cont.

*Nicagoræ.

Alimenta an ſint p̃ſtanda per eũ qui negat aliquẽ filium.

§ elegãter,& §. Iulianus,& §. ex his. An ergo maritus reſponderit, vel cuſtodes miſerit, ſummatim quæritur & pronunciatur ali vel non ali, ut eo. tit. l. ſi quis à liberis. §. ſi vel parens. vbi non reſpondet, omnino ſine cognitione aliqua cogitur agnoſcere, ut d. §. Iulianus. alias, quod ſenatuſ. in prin. Vel dic ſecundo, pœna amiſſionis patriæ poteſtatis, ut non habeat eum in poteſtate, cui negat alimenta, ut in liberto dicitur, ut ff. de libe. ag. l. alimenta. & in ſeruo: quia liber efficitur, ut ſupra de Lati. lib. tol. l. 1. §. ſed ſcimus. Sed huic uidetur contra ſupra de nupt. l. patrẽ. ubi uidetur non amittere patriã poteſtatem, licet nõ ut filiam habuit in alẽdo. ſed ibi non potuit plus amittere patriam poteſtatem, quam ſemel amiſerat exponendo, ut infra de infan. expo. l. 2.

præiudicium [a] edicto perpetuo propoſitum,† & remedium alimentorũ apud præſidem maiori trimo petenti, [b] nomine eius [c] monſtratum, iure manifeſto declarant. [d] S. V. Kalẽdas Maij, Sirmii. CC. Conss.

Pater non poteſt derogare libertati filij olim vero libertati non ſolum derogare licebat ſed etiam occidere. Bald. Vel ſic: Pater filium non poteſt facere ſeruum, niſi ex neceſſitate famis.

X. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum P. V.

Libertati † à maioribus tantum impẽſum eſt, ut patribus, quibus ius uitæ in liberos, neciſque poteſtas oli erat permiſſa, [e] libertatem eripere non liceret. [f] Dat. XV. Kalend. Iun. Theſſalonicæ, Seuero & Rufino Conss.

TITVLVS XLVIII.
DE ADOPTIONIBVS.

Actus legitimus adoptionis non poteſt explicari niſi coram eo qui ſuper eo actu habet plenitudinem iuriſdictionis. Bal. Vel ſic: Magiſtratus authoritate adoptantur hi qui in aliena poteſtate ſunt. Sal.

1. Imper. Gordianus A. Martię.

Hi qui in aliena poteſtate ſunt, iuxta ius ciuile nõ niſi apud eũ [g] apud quem plena legis actio [h] eſt, adoptari poſſunt. PP. Kalend. Iun. Gordiano. A. & Auiola Conss.

Arrogatio authoritate principis fieri debet cauſis arrogationis examinandis per præſidem iuſſu principis, quando impubes arrogatur: & talis arrogatio valet ac ſi eſſet coram toto populo Romano facta. Baldus. Vel ſic: Impuberis arrogatio à principe impetrata, præſidi eſt intimanda: qui cum magna inquiſitione habet illam concedere. Et tenetur arrogator impuberi quartam bonorum relinquere ei vel præbere, ſi eum emãcipat ſine cauſa. Et quia arrogatione finita emancipatione, vel impuberis morte, bona impuberis veniunt reſtituenda: ideo tenetur arrogator ſatiſdare ſeruo publico de eius bonis conſeruandis & reſtituendis in caſibus prædictis. Sal.

11. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Timotheo.

Impuberem [i] quem ad vicem naturalis ſobolis arrogare deſideras, ſi hi qui ſanguinis neceſsitudine ſibi iungũtur, id ei expedire apud præſidem prouinciæ confirmauerint, [k] filium habebis: ita ut bonorum tuorum quarta pars [l] tam in poſtremo iudicio tuo, quàm ſi à te emancipatus [m] fuerit, ei præbeatur, & ſuper patrimonio eius idoneis fideiuſſoribus datis ſeruo publico [n] caueatur: ne ſub copulandæ adoptionis obtẽtu, in facultates eius, quæ ei diligenti prouiſione ſeruandæ ſunt, irruas. Arrogatio etenim ex indulgentia principali facta, perin-

a Præiudicium.] id eſt præiudicialis actio, quia dicit ſe filium eſſe: quod præiudicium fit patri, ſi non e contra denunciet ex ſe non eſſe prægnantem, vel mittat cuſtodes, ut ff. de lib. ag. l. 1. § Iulianus. Vel dic, id eſt præiudicialis in rem actio, quæ datur filio contra patrem, per quã petit illum in patrem, & ſe ei in filium, ut inſtit. de act. § præiudiciales. quæ non eſt vere rei uendicatio, cum nõ ſit pater in dominio filij, nec filius in dominio patris. Et præiudicialis ideo dicitur: quia præiudicat alijs quæſtionibus, ut interim non tractentur. ut ff. de libera. cau. l. ordinata. Item edicto dicit, id eſt in generali præcepto, uerba cuius edicti non habemus.

b Trimo petenti.] id eſt triennio: inde annua, bima, trima &c. ut ſupra de rei uxo. act. § cum autem. intra trinium ergo mater debet alere: pater abinde ſupra, ut hic, & ff. de infan. expoſ. l. 2. & ſupra de neg. geſt. l. alimenta, & de hoc ibi dixi.

c Nomine eius.] ipſe enim cum ſit infans, petere non poteſt.

d Declarant.] quatuor ergo ſunt quæ declarant nõ licere alicui negare fil. uni: quæ hic l. dicuntur.

e Libertati.] CASVS. Licet pater habuerit olim poteſtatem vitæ & necis in filium: tamen fauore libertatis eum in ſeruitutem redigere non poteſt.

e Permiſſa.] ut ff. de lib. & poſthu. l. in ſuis, in fi. quod hodie non licet etiam in ſeruis, ut inſtitut. de his qui ſunt ſui. §. 1.

f Nõ liceret.] niſi propter famem, ut ſupra de patri. qui fi. diſt. l. 2.

Quia & per adoptionem conſtituitur patria poteſtas: ideo & de ea dicit, ut inſtitu. eo. in princ.

Hi qui.] CASVS. Qui filiu nõ habent an aliquem poſſint adoptare, quęritur? Et dicit ꝙ ſic, apud competentẽ iudicẽ.

g Eum.] pręſidem.

h Actio.] apud quẽ explicantur legitimi actus, ſcilicet emancipatio, adoptio, & hæreditatis aditio, bonorum poſſeſſio, ut ff. de regu. iur. l. actus legitimi. Vel, id eſt apud eum qui habet cõtentioſã iuriſdictionẽ, i. q. pt cognoſcere & ſententiam ferre in inuitum, & voluntariam inter conſentientes, ut pręſtare authoritatem manumittere volentibus, vel adoptionibus: vel apud quem eſt altera tantum, ut ff. de offi. procon. l. 2. in princ. & ſunt iſti magiſtratus municipales, ut ff. e. l. magiſtratum, & inſti. eo. §. 1. & quib. mo. ius pa. pote. ſol. §. præterea.

Impuberem.] CASVS. Si aliquem qui ſui iuris eſt, arrogare volueris, propinquorum ſuorum requirendus eſt conſẽſus: & ſi eum arrogaueris, & poſtea emãcipaueris, relinquas ei quartã partem, & caueb is reſtituere quicquid ex bonis ſuis ad te peruenit occaſione arrogationis. & perinde valet arrogatio facta per principis reſcriptum, ſicut ualuit olim per populum facta.

i Impuberem.] No. quòd tota lex iſta de arrogatione dicit.

k Confirmauerint.] aliàs comprobauerint: id eſt confirmauerint cum magna inquiſitione præcedente, ut ff. eo. l. nec ei. §. 1. vſque in fi. l.

l Quarta pars.] ex conſtitutione diui Pij, ut ff. ſi quid in frau. pa. l. fi. & de inoffic. teſt. l. Papinianus. §. ſi quis impubes, & ff. eod. l. ſi arrogator, in princ. & §. 1. & inſtit. eod. §. cum autem.

m Emancipatus.] ſine cauſa: aliàs perdit eam, ut d. l. ff. ſi quid in frau. pa. l. fi. & inſti. eo. §. cum autem.

n Seruo publico.] id eſt notario: qa publicè ſeruit, nõ qa ſeruus

† In quodam exẽplari quod diligẽtius recognitũ uidetur, illus ſic ſcriptũ inuenimus, & remediũ alimentorum apud præſidem maiori trimo petendi mõſtratum iure, manifeſte declarat.

† Extat integrior, & prolixior hæc lex in C. The. li. 4. t. 8. l. 4. Cont.

Iuriſdictio cõtentioſa apud quem dicitur eſſe.

ſeruus ſit, ut infra de tabu. l. generali, lib. 10. & eſt ſic. ff. eod. l. non enim aliter.

a Per populum.] vt inſtitu. de iure natu. §. ſed & quod principi. immo multo magis, ut ff. de offi præt. l. Barbarius, in fi. Et quod dicit, intimata apud præſidem: dic ꝙ primo impetrabat reſcriptũ, vt liceret arrogare: deinde fiebat intimatio reſcripti apud præſidem vel prætorem, & probatio eorum quę neceſſaria ſunt: ſicut & aliàs fit: vt ſupra de his qui ven. æta. impe. l. 2.

CVm eũ.] CAS. Si quis libertum vult arrogare, nec cauſam aſſignat, qa non habet filios naturales: an ſit audiẽdus, quæritur? Et dicitur quòd non.

b Quem arrogaueris.] id eſt arrogare volueris, ut ff. de verbo. obli. l. ſtipulatus ſum Damam.

c Tuum eſſe.] quod potes, ut ff. de ritu nup. l. ſciẽdum. a ie... num autem nullo modo poſſes, ut ff. e. titul. l. ſi paterfamilias, in fin.

d Cauſam.] ſine cauſa non auditur. ſic & ff. de tranſact. l. cũ hi. §. ſi prætor, & verſãtur plura in cauſæ cognitione, vt ff. eod. l. nec ei. §. & primum, vſq; in fi. inter quas hæc eſt vna, ſi liberos habeat vel non.

ADoptio.] CAS. Si ſcriptura interueniat, non propter hoc valet adoptio, niſi apud competentem iudicem fiat cũ ſolennitate.

e Sed ſolenni.] ſic & emancipatio, ut infra tit. 1. l. non nudo. Accur.

MVlierẽ.] CAS. An mulier aliquem adoptare poſſit, quæritur? Et dr̃ ꝙ nõ, cum filios naturales in poteſtate ſua habere non poſſit: tamen in ſolatium liberorum in acie principis amiſſorum, adoptare aliquem poteſt: & perinde eſt ac ſi ex ea natus fuiſſet.

de valet apud prætorem vel præſidem intimata, ac ſi per populum [a] iure antiquo facta eſſet. PP. V. Id. Mart. Maximo II. & Aquilino Conſs.

Non debet admitti ſupplicatio, quando aliquid ſupplicatur contra ius nõ expreſſa cauſa diſpenſationis. Bal. Vel ſic: In arrogatione liberti debet cauſa inſeri: & maxime defectus liberorum: alias non valet. Sali.

III. Iidem AA. Martiano.

CVm eum quem arrogaueris, [b] libertum tuũ eſſe [c] profitearis, nec vllam idoneam cauſam [d] precibus addideris, id eſt quòd liberos non habeas: intelligis iuris auctoritatem deſiderio tuo refragari. PP. XVI. Kalen. Iul. Maximo. II. & Aquilino Conſs.

Tabellio ex vi tabellionatus nullã habet iuriſdictionem: nec poteſt auctoritatem interponere in legitimis actibus. Bal. Vel ſic: In adoptione publicum inſtrumentum non ſufficit, niſi auctoritas iudicis interceſſerit. Salicetus.

IIII. Iidem AA. & CC. [illegible]

ADoptio non tabulis, licet per tabellionem conficiendis, ſed ſolenni [e] iuris ordine apud præſidem ſolet copulari. PP. Kalen. Septembr. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

Mulier non poteſt adoptare quẽ in filium, niſi permiſſu principis in ſolatium liberorum amiſſorum. Sali.

V. Iidem AA. & CC. [illegible]

MVlierem quidẽ, quæ nec ſuos filios habet in poteſtate, arrogare nõ poſſe certum eſt. Verum quoniam in ſolatium amiſſorum tuorum filiorum, priuignum tuum cupis vicem legitimæ ſobolis ob-

f Annuimus.] id eſt conſentimus.

g Naturalis.] non ergo habet in poteſtate, cũ nec naturales habeant in p̃tate, vt inſtit. eo. §. fœminæ, & ff. eo. A l. nam & mulieres, & ſ. eo. l. in adoptionẽ patre, in fin.

ARrogationes.] CASVS. Neque in ciuitate Romæ, neque in prouincia, ſine principali reſcripto facienda eſt arrogatio.

h Principali.] vt ff. eo. l. 2. & inſti. eo § 1 & ſ. e. l. in adoptionem patre.

IN adoptionem.] CASVS. Si Bononien. dedit ſe in adoptionẽ Mutinen. nõ admittitur ei patria, quin ſit Bon. vnde in ciuitate Bono. ad honores promoueri poteſt, & onera ciuilia agnoſcere. Accurſius.

i Ciuitatis.] Mutinę.

k Dato.] ab aliquo Bononien.

l Non mutatur.] vt ff. ad munici. l. ordine. §. fin. & l. ſeq. & ar. ff. de ſena. l. ſenatores licet, & ff. eo. l. per adoptionẽ. Sed arg. contra. ff. ad munici. l. municeps definit eſſe. Sed ibi quo ad onera, non quo ad honores, ut hic. Item ibi in ſenatore facto, hic in adoptato. Itẽ aliud ſi i ciuitate alterius prouinciæ datetur: qa deſinit eſſe prioris ciuitatis ciuis, vt ff. de verb. ſignific. l. prouinciales. vel dic vt ibi. Item nota hic ꝙ patria quam quis eſt ſortitus per originem, non tam facile mutatur, vt ea q̃ iure tantum domicilij habetur: vt hic, & ff. ad municip. l. aſſumptio. Patria originis non facile mutatur.

m In honorum.] nã hic & ibi poterit vocari ad honores, vt ff. ad municip. l. ordine. § fin. Sed quid ſi ſimul vtrobiq; ad munera uel honores vocetur? Reſpõ. præualet cauſa originis, argu. d. l. aſſumptio, & facit ff. de cõdi. & demonſtr. l. falſa §. ſed & ſi cui.

IN adoptionem.] CASVS. Accepi libertam vxorem, ſuſcepi ex ea filiam, volo eã dare in adoptionẽ patrono vxoris: an poſſim? Dicitur ꝙ ſic. Si vero ſui iuris fuiſſet, ſine principis reſcripto in adoptionem ſe filia dare non poſſet.

tinere: annuimus [f] votis tuis ſecundum ea quæ annotauimus: & eum perinde atque ex te progenitum, ad vicem naturalis [g] legitimiq; filij habere permittimus. PP. III. Non. Decembr. Triballis, Tiberiano & Dione Conſs.

B *Arrogatio non poteſt fieri ſine principis auctoritate, nec in vrbe vbi princeps reſidet, nec alibi. Bald.*

VI. Iidem AA. & CC. Meliano.

ARrogationes eorum qui ſui iuris ſunt, nec in regia vrbe, nec in prouincijs, niſi ex reſcripto principali [h] fieri poſſunt. PP. VI. Non. Apri. Byzantij. CC. Conſs.

Per adoptionem patria additur, non detrahitur: additur ciuilis, & nõ detrahitur patria naturalis. Baldus. Vel ſic: Adoptio non minuit adoptati domiciliũ originis: ideo & ibi honores & onera ſubire tenetur. Sal. C

VII. Iidem AA. & CC. Attico.

1 IN adoptionem quidem alienæ ciuitatis [i] ciui rectè dato [k] additur, non mutatur [l] patria: ac propterea ius originis in honorum [m] ac munerum obſequio per adoptionẽ non minui perſpicis. S. XI. Kalend. Februa. Sirmij. CC. Conſs.

D *Maritus libertæ poteſt communẽ filium in adoptionem dare patrono libertæ: mulier autem adoptare non poteſt, niſi ex principis reſcripto. Bal. Vel ſic: Patronus poteſt adoptare & arrogare filiam libertæ, ſolennitate debita interueniente. Sal.*

VIII. Iidem AA. & CC. [illegible]

2 IN adoptionem patre [n] in cuius eſt poteſtate, filiã dante: matris patronus adoptare non [illegible]

n Patre.] qui eſt maritus libertæ alicuius, & vult filiam ſuam dare patrono vxoris ſuæ, id eſt matris pueri. Azo.

Prohibe-

[a] Prohibetur.] coram præſide,& hoc ubi erat in poteſtate. nam ſi ſui iuris,non poſſet niſi per principem,ut ſubiicit,& ſupra eod.l.arrogationes,& ff.eod. l. 2.& inſtitu. eod. in prin.

ADoptatum.] CASVS. Si beneficio principis aliquem arrogaſti in filium, non requiſito principis cõſenſu eũ poteris emancipare.

[b] Prohibetur.] quarta ſibi arrogato data. videbatur autem contra:quia ſicut fuerat facta per principem, ita videbatur ꝙ ſine eo nõ poſſet emancipari: ſed contrarium eſt hic, & ſ. de teſt.l.omnium, & qui teſta.fa.poſſ.l. ſi quis.

CVm in adoptiuis.] CASVS. Filium quem habebas in poteſtate, Titio in adoptionem dediſti: ſi decedas eo non inſtituto, an habeat inoffi. querelam? quidam dicunt ꝙ ſic, & q̃dã dicunt ꝙ nõ. Item ſi pater adoptiuus emãciparet poſt mortẽ tuã: olim quærebatur q̃d iuris eſſet. Has duas quęſtiones ſoluit Imperator, dicens quòd ſi aliquis det filium ſuum in adoptionẽ, non amittit ius patriæ poteſtatis. unde ſi filius non inſtituatur hæres à patre naturali, poterit agere de inoffi. & hæc ſunt vera cum filius datur extraneo in adoptionem. Si uero datus fuerit auo materno, tũc auus habebit eum ĩ poteſtate: quia ei ſuccedere debet, & ſi eum emancipauerit, reuertitur ĩ poteſtatem patris. Quando vero quis dat extraneo, nõ habet neceſſe extraneꝰ aliquid relinquere filio ſuo, ſi uelit eum emãcipare: & ſi nõ emãcipauerit, filius ſuccedet ei ab inteſtato. & hæc habent locũ in filio adoptato: quia ſi aliquis ſui iuris det ſe in arrogationem, tranſibit in poteſtatẽ arrogatoris, & ei ſuccedet.

[c] De inofficioſo.] q̃ eſt contra tabulas: ſic

prohibetur.[a] Nã ſui iuris arrogatio fœminę, niſi ex noſtro reſcripto, nunquã procedit. S. V. Idus Febr. CC. Conss.

Id quod eſt factũ auctoritate principis, poteſt diſſolui auctoritate ſuperioris de partium conſenſu Bald. Vel ſic: Adoptatus auctoritate principis, non impeditur emancipari. Sal.

IX. Idem AA.& CC. Matiro.

ADoptatum, licet ex beneficio noſtro, emãcipatione ſolẽni ſeparare à familia ſua pater adoptiuus minime prohibet.[b]

Adoptatus ab extraneo, in eius poteſtatem non redigitur, nec habet ius expugnandi teſtamentum eius per contra tabulas vel querelam: ſed ab inteſtato ſuccedit, niſi prius fuerit emãcipatus: ſed adoptatus à ſuo aſcẽdente, in eius poteſtatem redigitur, & naturalis patris iura perdit: niſi ante mortẽ patris naturalis ſit emancipatus ab adoptante. & hæc uera ſunt ſiue adoptetur in filium, ſiue in nepotem vel ulteriorem, ſeruato tamen quo ad ſucceſſionem ordine graduũ. In arrogatione vero ſemper ſit tranſitus in poteſtatem arrogatoris: & omnia iura quæ habet filius legitimus & naturalis, habet filius arrogatus. Bal. Vel ſic: In adoptionem extraneo datus, nõ perdit iura ſuccedẽdi patri naturali ex teſtamẽto, nec ab inteſtato, neque contra teſtamentum. datus vero coniuncta perſonæ, perdit iura ſuccedendi contra patris naturalis uoluntatem, & hoc quandiu durat adoptio, non ſi ſit finita: quia tunc omnia iura aduerſus patrem naturalem recuperat. Sal.

X. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto P.

CVm in adoptiuis filiis, qui filijſfamilias conſtituti, à patribus naturalibus aliis in adoptionẽ dãtur, antiquæ ſapientiæ incidit quædam dubitatio, ſi oporteret talem filium, qui præteritus à naturali patre fuerat, habere contra eius teſtamentum de inofficioſo[c] actionem: (quam Papinianus quidem negat,[d] Paulus autem ſine effectu derelinquit,[e] Martianus vero diſtinguit,[f]) ne ex hac cã utriuſque patris perderet ſucceſſionem, naturalis q̃dem uoluntate eius[g] circumuentus, adoptiui propter egeſtatem quam forte habebat) & iterũ aliud vitium erat exortum (ſi enim poſt patris naturalis obitum pater adoptiuus per emancipationis modum ius adoptionis diſſoluiſſet, nulla ſpes ei remanebat: neque.n. cõtra p̃ris naturalis voluntatẽ, quia mortis eius tempore in aliena fuerat familia[h] conſtitutus: neq; contra adoptiuum patrem, quia per emancipationem eius familia exẽptus eſt) ideo talem dubitationem reſecãtes, & tale uitium corrigentes, ſancimus per adoptionem quidem ad extraneam perſonam factam, iura naturalis patris minime diſſolui, ſed ita eum permanere, quaſi non fuiſſet in alienam familiam trãſlatus. Cum enim tanta fragilitas eſt adoptionis, ut poſſit in ipſo die & filius fieri, & extraneus p̱ emancipationem inueniri: quis patiatur iura patris naturalis nexu diuino copulata, ludibrio defraudari? cum in hoc caſu[i] & contradicendi filio ex iure veteri detur[k] licentia, & inuitus tranſire ad aliã non cogitur familiam.

¶ Omnia igitur (ſecundũ quod iam diſpoſuimus, cum ad extraneum patrẽ filius per adoptionẽ transfertur) maneant integra iura, ſiue ad inofficioſi q̃relam, ſiue ad alias omnes ſucceſſiones, ſiue ab inteſtato, ſiue ex teſtamento, quæ liberis deferuntur, ut ipſe poſſit & pro-

ſ. fa. ercis. l. filii patris. nec enim præteritis datur querela.

[d] Negat.] ſ. competere.

[e] Derelinquit.] i. nihil inde dicit.

[f] Diſtinguit.] dicũt quidam diſtinctionem Martiani ſe ignorare. Alii dicunt fuiſſe quòd refert an ſit egenus pater adoptiuus, ut tunc detur contra teſtamentũ patris naturalis: aliàs non. Alii dicunt ꝙ refert an pater adoptiuus voluit eum circumuenire, vel non, ut primo caſu detur: aliàs non, ut arg. ĩ. ea. l. §. ſi uerò pater, in fin. Alii ꝙ refert, an pater naturalis voluit eum circumuenire vel non, ut ĩ. l. proxi.

[g] Voluntate eius.] ſ. patris naturalis, ſecundum vltimã expoſitionem. ſed ſecundum alios, id eſt ſua propria uoluntate &c.

[h] Familia.] nudũ ergo nomen filii habet: & in qualiquali p̃tate eſt adoptãtis.

[i] In hoc caſu.] i. cũ datur extraneo in adoptionem.

[k] Detur.] ut ff. eo. l. in adoptionibus. & facit. ĩ. titu. 1. l. iubemus, in fi. & inſt. quibus mo. ius pa. pote. ſol. § penul. & §. fina. ſed hæc magis vt detur ratio in contrarium, ſi potuit cõtradicere & non cõtradixit, videtur cõſentire, ut ff. de aqua plu. arcen. l. Sabinus ait. §. ſi patiente. ſed dicas, potuit contradicere: ergo perinde eſt ac ſi contradixiſſet. ſic ff. de fur. l. qui uas. §. uetare. & ff. de procu l. ſi filiuſfamilias. §. inuitus. Alij dicunt, cum in hoc caſu &c. id eſt cum pater adoptiuus emancipat. q. d. merito ſic ſubuenimus in naturali patre: quia & iure ueteri ſic ſubueniebatur in adoptiuo. ſed hoc non placet: quia ſecundum hoc probaretur ipſum hodie etiã amittere utriuſque patris ſucceſſionem,

deſſe[a] patri naturali, & ab eo naturalia debita percipere.

¶ Si vero pater naturalis auo materno filij ſui, vel ſi ipſe fuerit emancipatus,[b] etiam auo paterno, vel proauo ſimili modo paterno vel materno, filiū ſuum dederit in adoptionem: in hoc caſu quia in vnam perſonam concurrunt & naturalia[c] & adoptionis iura, maneat ſtabile ius patris adoptiui, & naturali vinculo copulatū, & legitimo adoptionis modo conſtrictum: & ad eū ſolum reſpiciat filius, cui eum & natura aggregauit, & lex per adoptionem aſſignauit: & Papiniani ſententia in hac ſpecie procedat,[d] & ad eum tantummodo filius adoptiuus ſpem totam extendat, & non patris naturalis ſucceſſionem moleſtare concedatur,[e] ſed auita & proauita tantummodo reuerentia protegatur: eique acqrat quæ poſſunt acquiri[f] & prodeſſe. Et is ei ſolus pater intelligatur, quem lex fecit, & natura non dereliquit. Neque enim Martiani diſtinctioni locum eſſe in hoc caſu inuenimus, vbi nulli circumuentionis ſuſpicio poteſt aliquam ſibi vendicare licentiam: auita & proauita affectione hæc omnia reſecāte:[g] ſed hęc omnia manere integra, niſi auus & proauus emancipatum fecerint filium adoptiuum. Tunc etenim neceſſe eſt iterum ad patrē naturalem eū reuerti:[h] cū emancipationis interuentu adoptio in quacūqꝫ perſona facta diſſoluitur.

Datus in adoptionem extraneo ei poteſt ſuccedere ex teſtamento: ſed cōtra teſtamentum nullo modo venire poteſt. ab inteſtato vero huic patri adoptiuo ſuccedit, ſi durat adoptio. Et etiam patri naturali ſuccedit ab inteſtato de iure prætorio, non ciuili, quia inter eos finita erat agnatio, & de agnato cognatus eſt effectus Sal.

A Sed ne articulum adoptionis in extraneam perſonam factæ, ſine lege[i] relinquamus: licentiam da-

B mus tali adoptiuo patri, id eſt extraneo (ſi voluerit) nihil ei teſtamento ſuo relinquere, ſed quicquid ei reliquerit, hoc liberalitatis ſit, & non legitimo vinculo adſtrictum. Cum enim per omnia naturæ ſuæ filiū aggregauerimus, manifeſtiſſimum eſt quòd & acquiſitiones omnium rerum quæ ad filiumfamilias peruenerint ſecundum leges noſtras,

C nō adoptiuo extraneo patri, ſed naturali vſque ad modum vſusfructus perueniant, & permaneant in ſacris patris naturalis, quaſi imaginaria quadam & noua affectione ei acquiſita, nō priſtinæ[k] cognationis deminutiōe ītroducta.

D ¶ Sed ſi quidē remaneat in tali adoptione, nulla interueniente emancipatione, in hoc tantūmodo[l] prodeſſe ei volumus adoptionem, ut non ſucceſſione ab inteſtato patris extranei adoptiui defraudetur, ſed habeat acceſſionē fortunæ ex patris naturalis ſibi volūtate acquiſitā. ¶ Neqꝫ enim ex ueteri[m] iure cognationis nexus[n] naturalis patris per adoptionem filio diſſoluebatur, ſed accedebant iura adoptiua, certis reliquijs[o] ex iure naturali remanentibus: & qui

mem, vt infra dices.

a Prodeſſe patri.] quia ei acquiret ſicut cæteri filij. & facit ad prædicta inſtit. de exhæred. lib. §. adoptiui, & §. ſed hæc quidem.

b Emācipatus.] ante conceptionem filij. aliàs in poteſtate aui remanſiſſet, vt inſtit. quib. mod. ius pat. poteſt. ſol. §. finali.

c Naturalia.] id eſt natiualia, ut ceſſet oppoſitio, de fratre adoptato à fratre, ubi videntur naturalia iura. ſed certe nō concurrunt naturalia. nec enim ab eo contrahit originē. Item nota hic duas rationes vincere vnam: ut in auth. de conſan. & utε. fra. §. vult autem hæc, col. 6. & ſupra de edic. diui. Hadrian. toll. l. fin. §. 1.

Rationes duæ uincunt vnā.

d Procedat.] ut nō agat contra teſtamētum patris, ut ſupra eo. in prin.

e Concedatur.] per querelam de inofficioſo teſtamēto, vel alio modo,

f Acquiri.] profectitia, non aduentitia quantum ad dominium: ſed quantum ad vſumfructū. Itē non caſtrenſia vel quaſi. Azo.

g Reſecante.] nota affectum ſanguinis remouere ſuſpicionem, ut ff. de ritu nup. l. pe. §. de vno.

h Reuerti.] vt recidat in patriā poteſtatem ſecūdū P. Item quantū ad ſuccedendum: ſed ſecundum hoc etiam hodie perdit vtriuſque patris ſucceſſionem: & ſic remanet uitiū quod ſ. dixit ibi, & iterū aliud vitiū &c. Pone enim grauis qui adoptauit, emācipat eū poſt mortem patris naturalis. Sed reſpō. non perdit, niſi velit. nec enim auus poteſt eum emancipare, niſi velit. l. filius adoptiuus. ſed olim poterat ſecundum Io. Sed videtur contra. ſ. eo. ibi, cum in hoc caſu &c. ſed tu expone, vt ibi primo dixi. Vel dici poteſt, immo nō perdit: quia auus tenetur dare ei quartam, vel relinquere quaſi filio arrogato, ut probatur inſtit. eo. §. cum autē, & ff. de inoff. teſt. l. Papinianus. § pe. ſed certe illud eſt verū in arrogatione, nō in adoptione, ut inſti. de hære. quæ ab inteſt. §. aliquam, in fin. Vel dic tertio quòd non eſt veriſimile ita coniunctam perſonā venire ad emācipationem propter affectionem auitā, ut modo dixi. Item quid ſi deceſſerit pater naturalis poſt emācipationē? R. ſine dubio venit cōtra teſtamentum ſui patris: ſed & ipſe auus habet neceſſe eum inſtituere, uel exhæredare, cum ſucceſſerit in locum ſui patris. & idem de auo materno: quod eſt verum, ſi nullus alius eſt in medio. aliàs forte cōtra. Si enim ſim pronepos, licet moriatur pater meus, remanet auus, qui eſt filius ad proauum: & ſic non habet neceſſe me inſtituere, vel exhæredare, ut ſ. e. l. §. quæ in filio.

i Sine lege.] i. ſine diffinitione, aliàs, perfectione legis.

k Priſtinæ cognationis.] naturalis, ſcilicet paternæ.

l In hoc tantūmodo.] poterit ergo eū vocare in ius ſine venia, ſecundum Azo. licet P. contra, ut dixi. ff. de in ius vo. l. adoptiuū, in princ.

m Ex veteri.] id eſt ſcd̄m leges veteres.

n Nexus.] nō dixit patriæ poteſtatis. illa eñ ſoluebat̄ ſecūdū veteres leges, ut inſtit. eod in prin. & ff. e. l. 1. ſed nexum cognationis: quia nihilo minus in bonis patris naturalis admittebat̄ p bonorū poſſeſſionē, vn cognati, licet nō p vñ liberi, vel vñ agnati, ut inſti. de hære. q̄ ab inteſt. §. admonendi, & §. at hi.

o Reliquijs.] ut ſuccedat patri, & alijs quos cōtingit naturaliter per vnde cognati, ut modo dixi. Accurſius.

Legitimus

legitimus [a] erat familiæ adoptiuæ, is naturali fuerat cognatus. Quis enim materna [b] iura poſſet abolere, cum videbatur & ex antiquo iure patrem quidem habere adoptiuum, matrem autem eam quam natura cognoſcit? Et ideo ſancimus, etſi [c] habeat huiuſmodi filius iura integra [d] naturæ, attamen ſi inteſtatus pater extraneus adoptiuus deceſſerit, habere eum etiã ſui hæredis † ius ad eius tãtummodo [e] ſucceſsionem: * vt non ẽt legitima † iura ad familiã extranei patris adoptiui habeat, nec ipſa ad [f] eum communionem aliquam habeat, ſed quaſi extraneus ita ad illam familiã inueniatur.

Supra dixit de adoptiuo retento in adoptione vſque ad mortem: hic dicit q̃ ſecus eſt in emancipato, Bal.

Sinautem per emancipationem iura adoptiua fuerint diſſoluta, tunc nullus ei penitus regreſſus ad adoptiuum extraneum patrem, etſi moriatur inteſtatus, relinquatur: ſed maneat tantummodo patrem naturalẽ cognoſcẽs, tanq̃ non fuiſſet ab initio in adoptionẽ tranſlatus. [g]

Quæ dicta ſunt de adoptatis, locum habent qualitercunq; fiant adoptiones: quia vbi attendimus ſolũ effectum, non curamus de modo. Bald. Vel ſic: Dicta ſuperius habent locum in adoptiuis extantibus maſculis. Salic.

Quæ autẽ de aliis adoptiuis [h] diximus, hæc ſancimus etiam de his qui ex Sabiniano ſenatuſconſulto ex tribus maribus [i] fuerant ab extraneo adoptati, nulla penitus differentia inter alios adoptiuos & eos introducenda.

Dicta ſuperius in filio in adoptionem dato extraneo, habent locum in filia, nepote, & nepte, & deinceps. Nepos tamen iſte demum ſuccedit auo naturali, ſi pater eius eum non præ- A *cedat in gradu. nam patre eũ præcedente, non auditur. Sal.*

Quæ in filio diximus in adoptionẽ à patre dato, [k] hæc & in filia, & in nepote, & nepte, & deinceps perſonis vtriuſq; ſexus in ſacris patris cõſtitutis extendimus, [l] ſi tamen tẽpore mortis aui ſui parentes eos vel eas non antecedãt. ſi enim patres eos antecedant (vbi nec imponitur neceſsitas auo aliquid nepoti vel nepti relinque- B re [m]) maneant omnia iura adoptiua ei intacta. Hæc enim omnis ſanctio de filio, & filia, de nepote & nepte & deinceps perſonis in ſacris conſtitutis introducta eſt, vbi dubitabatur quid ſtatuendum eſſet, quaſi duobus patribus ei, vno ex natura, & altero ex lege impoſitis.

Superius dicta locum habent in adoptato, non in arrogato, in quo iura vetera remanent illibata & firma. Salicet.

C Vbi autem homo ſui iuris conſtitutus, per arrogationem ex Auguſta liberalitate [n] ſeſe dederit in adoptionem, [o] tunc omnia iura patris adoptiui habeat intacta. Cum .n. nullum inter patres inducitur [p] diſcrimen, ſit ſuus hæres adoptiuus patri arrogatori, & familiæ eius aggregetur: & omnia quę ad filium arrogatum veteres legumlatores intro- D duxerunt, intacta illibataq́ue in eorum perſonis reſeruentur. Dat. Kalen. Septembr. Conſtantinopol. Lampadio & Oreſte VV. CC. Coſs.

Quod poteſt per veritatem diſponi, non debet diſponi per fictionem. Item fruſtra fit plura, quod poteſt fieri per pauciora. Bald Vel ſic: Solennitas antiqua, quæ requirebat liberorũ emancipationem dum dabantur in adoptionem, eſt ſublata: ſed ſufficit eam fieri apud competentem iudicem. Sal.

XI. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

VEteres circuitus † [q] in adoptionibus q̃ per tres emancipationes, [r] & duas manumiſsiones in filiis, aut per vnã emancipa-

Liberis

---

[a] Legitimus.] i. legitime aggregatus, vt ſuccedat ab inteſtato. Azo.

[b] Materna.] q. d. materna iura non abolebantur ſecundum veteres leges, q̃ inducebant vnde cognati, vt ſ. prox. ibi, naturalis fuerat cognatus. Quis ergo ita diceret aboleri hodie paterna?

[c] Etſi.] i. quamuis.

[d] Iura integra.] i. naturalia ad ſuccedendũ, nõ per vnde liberi, vel vnde agnati, ut d. §. at hi, q̃ eſt contra. ſed per vnde cognati, ut in eod. ti. §. admonendi.

[e] Tantummodo.] nõ autẽ ad agnatos vel cognatos huius patris adoptiui. ſic & legitimatus per curiã, vt in auth. quib. mo. na. ef. ſui. §. filiũ vero, col. 7 & arg. ff. e. l. ante, ſed patri adoptiuo vnà cũ naturalibus & legitimis ſuccedet, vt hic, & ſ. de ſuis & legi. l. ſi te.

[f] Nec ipſa.] ſ. familia.

[g] Tranſlatus.] vt & ſ. ea. l. §. ſed hęc omnia manere.

[h] Adoptiuis.] datis extraneo in adoptionem.

[i] Ex tribus maribus.] tres erant patres, quorum quiſq; ſuum filium adoptãti offerebat, ut eum adoptaret: ex quibus vnus adoptabatur. Vel contra, erãt tres volentes adoptare, ſed vni eſt datus, cui plus uidebaẽ prouidendũ, cũ ſit adoptatus cum maiori ſolẽnitate, & facit inſti. de hær. q̃ ab inteſta. §. aliquam, & ĩ. de decu. l. ſi in fi. li. 10.

[k] A patre dato.] ſ. alicui extraneo.

[l] Extendimus.] ſi cui ergo filium meũ in adoptionem datum, habeo neceſſe inſtituere, uel exhæredare, ita & nepotem, ſed hoc niſi filius præcedat nepotem. & hoc ſubijcit, ſi tamen &c ut ff. de m. l. teſt. l. ſi filiuſ fam. 1. §. 1. & inſtit. de exhæred. lib. §. poſthumorum.

[m] Relinquere.] niſi faciat pp timorẽ legis Velleiæ, ut in d. §. poſthumorum, in ſi. qui eſt contra.

[n] Liberalitate.] i. auctoritate uel reſcripto, ut ſupra eo. l. arrogationes.

[o] In adoptionem.] i. in arrogationem.

[p] Inducitur.] quia non habet niſi adoptiuum.

VEteres] CAS. Olim ſi pater uolebat dare filium ſuum in adoptionẽ, oportebat q̃ uenderet alicui, deinde alij: & ille rurſus alij: & ſic ab unoquoq; emancipabatur: poſtea uero uendebatur bis ut ſeruus, & manumittebaẽ: qđ nõ obſeruabatur in filia: quia non erat neceſſaria niſi una emancipatio. excluſo ergo ueterum circuitu ſtatuit imperator per l. præſentẽ, ut ſi pater in adoptionem filium ſuũ dare uoluerit ſcriptura interueniẽte, hoc iudici inſinuet præſente filio qui debet adoptari, & præſente adoptante.

[q] Veteres circuit⁹.] no. circuitum inutilem tolli, ut ĩ. tit. 1. l. 1. & ff. de condict. indeb. l. dominus teſtamento, & inſ. de don. l. ſi in fi.

[r] Emãcipationes.] opus enim erat † q̃ ego tibi, & tu illi, & ille alii uenderemus ut filium, & ſic ab omnibus emanciparetur: poſtea uẽdebatur bis ut ſeruus, & bis manumittebaẽ.

† Hic eſt caſus quo quis ſuus hæres intelligitur, cũ tamen in poteſtate nõ ſit. Contius.

* Hoc intellige ẽt ſi concurrant naturales & legitimi filij. Cont.

† Vt conſanguinitatis, l. ſi is. ff. de adopt. ut agnationis. l qui ſ adop. ff. e. Contius.

Filium in adoptionẽ datum tenetur pater inſtituere uel exhæredare.

† Vide apud Vlpianũ, Caium, & Theophil. quib. mo. ſol. pa. po. Pet. Vedt.

† cum trina emãcipatione in iure cedũtur. Gel. li. 5. cap. 19. Contius.

tionē i cæteris liberis[a] fieri ſolebant, corrigētes ſiue tollentes, cenſemus licere parenti qui liberos in poteſtate ſua conſtitutos in adoptionem dare deſiderat, ſine vetere obſeruatione emancipationū & manumiſſionum, hoc ipſum actis interueniētibus apud competētem iudicem manifeſtare,[b] præſente eo qui adoptatur, & non cōtradicente,[c] nec non eo qui eum adoptat. Dat. V. Kalendas Nouemb. Conſtantinopo. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

TITVLVS XLIX.

DE EMANCIPATIONIBUS liberorum.

Conſuetudo dat iuriſdictionem voluntariam, quæ extenditur ad forenſes ſeu nō ſubditos conſentientes. Baldus. Vel ſic: Iſta lex eſt digna repetitione, quæ conſiſtit in duobus. Primo in materia iuriſdictionis volūtariæ proroganda. Secundo in materia iuriſdictionis ſtatutaria extendenda, vel reſtringenda. Nam triplex eſt iuriſdictio. quædam contentioſa fori cōtentioſi, quædam voluntaria fori voluntarij, quædam ſtatutaria faciendi leges & ſtatuta. & breuiter hoc dicit, ut in tex. Vel ſic: Habens iuriſdictionem à lege municipali, poteſt illam exercere etiā inter non ſubditos conſentientes: & valet apud oēs Sa.

I. Impp. Diocl. & Maxi. AA. & CC. Herennio.

SI lex[d] municipij in quo te pr emancipauit, poteſtatem duūuiris[e] dedit vt etiam alienigenæ liberos ſuos emācipare poſſint: id quod à patre factum eſt, ſuam obtinet firmitatem. PP. III. Non. Decembr. ipſis IIII. & III. AA. Conss.

In emancipationibus & etiam donationibus potius attenditur veritas quàm ſcriptura. Bal.

II. Iidem AA. & CC. Gennadiæ.

IN emancipationibus liberorum, nec non donationibus, non tam ſcriptura quàm veritas[f] conſiderari ſolet. PP. V. Id. Mart. Tiberiano & Dione Conss.

Vbi requiritur ſolennitas, ea omiſſa non valet actus. Bald. Vel ſic: In emācipatione non requiritur cauſa, ſed iudicis auctoritas. Sal.

III. Iidem AA. & CC. Heliodoro.

NOn† nudo[g] conſenſu patria liberi poteſtate, ſed actu ſolenni,[h] vel caſu[i] liberantur: nec cauſæ[k] quibus motus pater emancipauit filiū, ſed actus ſolennitas quæritur. S. XV. Kalendas Octobris. AA. Conss.

† Nouella Leonis apud Harmenopulum, li. 1. tit. 17. in fi. hanc legem abrogat.

Non eſt de mente principis tribuere beneficia in alterius iniuriam. Bal. Vel ſic: Inuitus quis non liberat filiū vel nepotem a ſua poteſtate: & reſcriptum principis, ut iniurioſum ſuper hoc, non eſt ſeruandum. Sal.

---

a Liberis.] ſ. in filia, & nepotibus ex filio, & j. ut hic, & ff. de iniuſt. rup. teſt. l. uerum. §. filia.

b Manifeſtare.] ut & arg. j. titu. 1. l. fin. Sed certe immo & ſine actis, ut ſ. de fide inſtru. l. emācipatione, quæ eſt cōtra. ſed illa litera aliter intelligit: qa erāt acta perdita.

c Et non contradicente.] ut j. tit. 1. l. iubemus, & l. fin. & ff. eod. l. 2. §. j. & l. in adoptionibus.

DE EMANCIPATIONIBUS liberorum.

Continuatio. *Qualiter conſtituatur patria poteſtas, dictum eſt: nunc qualiter diſſoluatur. Vel ſic: Qualiter conſtituatur patria poteſtas, dictū eſt: ſed quia illa ſoluitur per emancipationem, ideo ponit de emācipationibus. Ac.*

SI lex.] CAS. Si pater filium ſuum apud magiſtratum municipalem cui ſola conſuetudo municipalis iuriſdictionē dedit emancipandi, emācipauerit: an teneat emancipatio, q̄ritur? Et dicitur quòd ſic.

d Si lex] id eſt conſuetudo. ut intra eodem. l. fin.

e Duumuiris.] i. magiſtratibus municipalibus, ut ſ. de iudi. l. fin. Sed nonne etſi non eſſet conſuetudo, eſt tamen lex quæ dicit apud magiſtratum municipalē hoc fieri poſſe, ut ſ. de magiſtra. muni. l. 1. etiā apud extraordinarium, ut ff. de manu. vind. l. etiam. §. fin. & ff. eo. l. emācipari? Reſpon. ſic: ſi modo ex conſenſu à ſciētibus, cū extraordinarie prædicta fiāt. ſed hic credebāt ordinariu, & non erat: qa conſuetudo facit eū ordinarium ad omnes etiam alienigenas. Vel dic q᷑ duūuiri non ſunt magiſtratus municipales, ſed quidam officiales, qui aliàs non habent iuriſdictionem hanc, niſi conſuetudo daret. & hoc placet. Sed quomodo conſuetudo eius loci præiudicat omnibus aliorū locorū, ut ff. cōmunia prædi. l. venditor. §. ſi conſtat? Reſpon. in uoluntaria iuriſdictione eſt hoc: ſecus forte in contentioſa. Vel dic etiam in cōtentioſa idē. & non dicetur illius loci conſuetudo tantum, ſed generalis: inſpectis eis inter quos fit, magis quàm in loco: ubi fit. Item nota hic arg. quod iura & ſtatuta illius loci ubi agitur iudicium, ſunt cōſeruāda: licet actor aliūde ſit. Sed arg. cōtra. ff. de euic. ſi fund' & ff. de uſur. l. 1. i prin. Ex p̄dictis patet nō eſſe cōtra. ff. de iuriſ. om. iu. l. fi. qa ibi de cōtētioſa dicit. uel nulla erat cōſuetudo ibi: & inuitus uocabat ibi reus.

Iudiciū an detur ſecū dum ſtatuta loci ubi agitur.

A ADDITIO. Materiam huius l. uideas latè & pulchre per Bar. in repetitione l. cūctos populos, ſupra de ſum. tri. & fide catho. ubi eam latè examinat.

IN emancipationibus.] CAS. In emancipatione an neceſſaria ſit ſcriptura, quæritur? Dicitur q᷑ nō. uel ſi pater filium emācipauerat, & interuenit ſcriptura, amiſſa eſt poſtea: an propterea debeat retractari emancipatio? Dicitur quod non, ſi veritas poſſit aliter ꝓbari. uel ſi facta erat emancipatio, uel donatio p ſcripturā nō tā ſcriptū ipſum, q̄ actus conſiderandus eſt.

f Veritas.] pone q᷑ emancipatio vel donatio fiebat, ſed aliud ſimulabatur. & tunc eſt ſimile. ſ. plus val. quod agi. p totum, & ſ. de proba. l. cum precibus, & infra de do. nec ignorans. Vel dic q᷑ in emancipationibus non eſt neceſſaria ſcriptura: & tunc eſt ſic ſupra de fide inſtrumen. l. emancipatione, & infra eod. l. iubemus, loqtur de infante uel abſente. & ſ. tit. pro xi. l. fin. loquitur de adoptionibus, quæ ſunt arg. contra. Vel tertio dicit, quod licet ſit amiſſa charta emancipationis, quæ tamen facta fuit, non nocet, ſi ueritas pateat. & ſic poteſt loqui hic, & d. l. ſ. de fide inſtrumen. l. emancipatione & ſic concordāt prædictę leges. j. eo. iubemus, in fi. & ſ. tit. 1. l. fin.

NOn.] CASVS. Si pater dicat filio, fili, uis emancipari? non propter hoc emancipatio videtur fieri, niſi ſolēnitas interuenerit q̄ eſt neceſſaria.

g Non nudo.] a ſolennitate, & ſic eſt ſ. de pat. pote. l. abdicatio, & arg. ſupra de pac. l. traditionibus.

h Solenni.] ſcilicet auctoritate iudicis, ut inſtit. quibus modis ius pa. pote. ſolui. §. præterea, & argu. ſupra titu. 1. l. adoptio.

i Caſu] puta patris morte, ut inſti. quib. mod. ius pa. pote. ſol. §. 1.

k Cauſæ] nota non eſt locus: quare? quia variæ ſunt voluntates hominū, ut & ff. ad Treb. l. qa poterat. Sed arg. contra ſupra titu. 1. cum eum, & ſupra de rebus alienis non alienandis. l. 1.

NEc auus.] CAS. Mulier à principe uolebat impetrare ut auus ſuus cōpelleret eā emācipare: an hoc poſſit impetrare? Dicitur quòd non. neque reſcriptum impetratum tenet: quia princeps in alterius iniuriam

non

non conſueuit concedere reſcriptum.

a Nec auus.] q.d. nedum pater. & eſt ad hoc quod no. ī. de epiſco. audien. l. ſi lenones, & inſti. quibus mo. ius pa.po.ſo. § fin.

b Iniuriam] ſ. patris vel aui, ut cogatur emancipare. Et dic iniuriam. ſ. magnam. ſed parua toleratur. ut ff. ne q̄d in loco publi. l. 2. §. ſi quis a principe, & ī. de preci. impe. of fe. l. quoties. & l. reſcripta, & ff. de re lig. ſi q̄s ſepulchrū, in princip. & ff. de admin. tut. l. impuberi, & ff. ex quibus cau. ma. l. ſciendum, & 9. q. 3. c. nunc. Sed quæritur, an ex ijſdē cauſis quibus pater compellitur emancipare, compelletur econtra filius recipere emancipationē? Reſpon. non, ut ff. de legi. & ſen. l. quod non ratione. Item quia non eſt eadem æquitas.

Iniuria parua toleratur.

Sic papa non uult ſtatuta p reſcriptū reſtringi, vt in c. audita, cum gloſ. ſuper uerbo, intelleximus, de reſtit. ſpol.

ADDITIO. Aduertas quòd Bart. in l. quidam cum filiu, in 1. colum. ff. de uerb. oblig. reprobat iſtam ultimam partem gloſſæ: dicens q̄ ſicut pater cogitur ex cauſa emancipare filiū: ita filius ex cauſa cogitur eam recipere, per illam. l. quidam &c. De quo uideas etiā Ange. Are. in §. ſi, inſti. quib. mo. ius pat. po. ſol. in fin.

† Hęc lex nouum genus emancipationis inducit, q̄ Anaſtaſiana ab auctore dicitur. Cont.

IIII. Iidem AA. & CC. Colonæ.

A Nec auus [a] neptem ſuam liberare poteſtate cogitur, nec in cuiuſquam iniuriam [b] beneficia tribuere, moris eſt noſtri. Dat. Id. Octobris.

Abſens & infans nō poſſunt emācipari niſi ex reſcripto principis reſcribentis præſidi vel iudici competēti, vt partibus præſentibus auctoritate principis interponat decretū emācipationi. infantis autem conſenſus non requiritur. Bald. Vel ſic: Per reſcriptum principis iudici apud acta intimatum poſſunt parentes eorum liberos emancipare, accedente antea vel poſtea illorum voluntate, niſi fuerint infantes, quorum conſenſus non requiritur. hoc dicit not. ſecundum Salicetum.

V. Imp. Anaſtaſius A. Conſtantinop. præfecto P.

Iubemus [c] licere parētibus, ideſt patri, auo paterno, ſeu proauo, cæteriſque vlterius per maſculini ſexus perſonas cōtinua generis ſerie coniunctis, ſi liberos quos habent in poteſtate propria, id eſt filiū, vel filiam, nepotem ſeu neptem ex filio, pronepotē ſeu proneptem, cæterosq; itidē per maſculini ſexus perſonas cōtinua generis linea ſibi coniunctos, per emancipationem, vel abſentes, [d] & peregre degētes, vel in ijſdem locis ſeu regionibus vel ciuitatibus commorantes, in iudicio verò non præſentes, iuris ſui conſtituere maluerint: ſupplicationibus porrectis mereri ſuper hoc diuinum oraculum: hocque [e] apud competentem iudicem, ad cuius iuriſdictionem actus emācipationis pertinet, inſinuare, [f] ſuB perque precibus à ſemet oblatis apud eum deponere, vt hoc ſubſecuto, & auctoritate præcedente principali, pleniſſimum robur emancipatio ſortiatur, & perſonæ in quas talis liberalitas [g] collata ſit, de aliena poteſtate quaſi à parentibus ex emancipatione manumiſſæ liberentur: ſi tamen ipſæ nihilo minus ſub geſtorum [h] teſtificatione vel apud eundem iudicem, vel apud alium quemlibet propoſito parentum ſuam etiam voluntatem conſonare, vel ante preces oblatas & ſacros apices promulgatos, vel poſtea depoſuerint, [i] niſi infantes ſint, qui & ſine conſenſu [k] etiam hoc moC do [l] ſui iuris efficiuntur. Dat. XI. Kal. Aug. Conſtantinopo. Probo & Auieno Iun. Coss.

Vana obſeruatione ſublata, emancipationes poſſunt fieri coram iudicibus competentibus, & emancipatis poteſt etiam donari, & per emancipationem non ſoluuntur iura agnationis. Bald. Vel ſic: Figmentis antiquis ſemotis, & per reſcriptum principis, & ſine eo apud competentes magiſtratus poſſunt parentes liberos emācipare, & in emancipatos liberalitates exercere, & emancipati, etiā ſi nō ſit dictū, retinent ius ſuccedendi. Sal.

VI. Imp. Iuſtinia. A. Ioanni præfecto prætorio.

D Cum † inſpeximus in emācipationibus vanam obſeruationem cuſtodiri, & venditiones in liberas pſonas † figuratas, [m] & circunductiones inextricabiles, & iniurioſa rhapiſmata, [n] quorum nullus rationabilis inuenitur exitus: iubemus huiuſ

Iubemus] CAS. Si pater velit emācipare filium abſentē, debet impetrare à principe, ut liceat ſibi filium emancipare: quo impetrato oſtēdat iudici ciuitatis reſcriptū, & doceat de filij conſenſu, niſi filius fuerit infans. quo caſu nō eſt requirendus cōſenſus eius, & rite fiet eius emancipatio.

c Iubemus.] loquitur hæc. l. de abſentibus emancipādis: & eodem modo de his loquitur ſupra de colla. l. liberos. & de legi. hære. l. ſi ab eo, & l. de emancipatis, & eſt hæc lex Anaſtaſij.

d Vel abſentes] ſcilicet à ciuitate tota, vel à loco iudicij, vt ſubiicit. & ſic ex eo quod ſubijcit, nota abſentem eſſe, qui abeſt à iudicio. ſic accipitur in authent. de teſti. A §. penul. col. 7. & plene dixi ſupra de præſcrip. long. temp. l. fin.

e Hocque] ſcilicet diuinum oraculum.

f Inſinuare.] id eſt demonſtrare & deponere, id eſt dicere ſe velle eo vti, & procedere ad emancipandum. & eſt ſimile de impetratione veniæ, quæ primo per reſcriptū petitur: & poſtea apud iudicem cauſæ probatur, ut ſupra de his qui ue. ęta. impe. l. omnes, & arg. ī. de adop. l. 2. in fi.

g Liberalitas.] id eſt emancipatio.

h Sub geſtorum.] ſic ergo videtur in emancipatione neceſſaria ſcriptura. ſic ſupra titu. 1. l. fina. Vel ſpeciale hic in abſente: & alia loquitur in adoptionibus, ut diximus. ī. eod. l. in emācipationibus.

Emācipatio an debeat fieri interueniēte ſcriptura.

i Depoſuerint.] id eſt conſenſerint filij emācipati. Sic ergo nota abſentem non emancipari inuitū uel ignorantē: quod eſt hodie generale, ut in auth. qui. mo. natu. eff. ſui. §. generaliter, colla. 7. & facit ſupra tit. 1. l. cum in adoptiuis. §. 1. ibi, cū in hoc caſu &c.

k Et ſine conſenſu.] non innuas q̄ cū cōſenſu poſſint: quia conſentire nō poſſunt.

l Etiā hoc modo.] non ſolum aliis quibuſdam, ut morte uel delicto patris: quibus fiunt ſui iuris filii etiam ignorantes, ut inſti. quib. mo. ius pa. pote. ſol. § 1. & §. cū autem.

Cum † inſpeximus.] CASUS. Olim cum uolebat pater emancipare filium, uendebat eum, & ille emancipabat, & alapam dabat ei. hodie ſi uult quis filium ſuum emancipare, impetret reſcriptum principis ambagibus ſublatis antiquis uel corā iudice terræ eum emancipet: & habebit dimidiam uſuſfructus in bonis filii.

† Ex 50. deciſionibus. Cōt.

† & hic locū habent anno. ī. ad l. ulti. de adopt. Pet. Vend.

m Figuratas.] id eſt ſimulatas. uendebatur enim uno nummo.

n Rhapiſmata.] nam forte uerberabatur, & rapiebat ſe metipſum à uerberibus, ut fit hodie in deſponſantibus: licet illud pro ludo fiat. & ad hoc in auth. conſtitutio q̄ de digni

Sponſalibus factis fiūt rhapiſmata.

de digni. in princip. colla. 6.

[b] Circuitus.] nota. ſic & ff. de condic. inde. l. dominus, & ī. titu. u.l. fi.

[c] Anaſtaſiana.] quæ eſt ſupra, l. proxima.

[e] Competentis.] forte etiam extraordinarij, ut ar. ff. de ma. vin. l. etiã, §. fi.

[d] Vel legibus.] ut quia ſunt ſaltem magiſtratus municipales. competit enim hoc iure magiſtratus, ut ſupra de magiſtra. municip. l. 2.

[e] Conſuetudine.] etiam ſi non ſit fortè magiſtratus. Et ſic nota quòd conſuetudo dat iuriſdictionẽ ordinariam, ut ſupra eod. l. 1.

[f] A ſua manu.] Id eſt poteſtate, vel quia etiam per manum capit. & habes eadẽ inſtitu. quibus modis ius pat. pot. ſol. §. præterea. vbi fit mentio huius. l.

[g] Legitima iura.] ſcilicet de ſuccedendo filio, licet nõ hoc ſibi expreſſe ſeruauerit, ut hic ſubijcit, & inſtitut. de leg. ag. ſucceſ. §. fi. & ibi fit mentio de iſta conſtitutione.

[h] Et peculium donare.] ſemper repete, licẽtiam eſſe &c.

[i] Indignantur.] ut ſunt aduentitia. nã in caſtrenſi vel quaſi, nihil retinet, ut ī. de bo. quæ libe. l. cũ oportet, §. cum autẽ.

[k] Cõſtitutionis modum.] quæ eſt in d. l. cum oportet, §. cũ autem, & §. hoc obtinente, vbi dicit, ꝑ tertia proprietatis quã olim habebat, habere dimidiã vſuſfructus, exceptis caſtrenſibus vel quaſi, niſi expreſſe remiſerit. In ſeruo autem diſtinguitur ut ſupra de pecu. eius qui lib. me. l. 1.

Conſuetudo dat iuriſdictionem. † nõ Iſub tiliter hęc emancipatio dici ꝑt Iuſtiniãea. Cõti° id eſt habentius legis actionem. Continua.

modi circuitu[b] in poſterum quieſcente, licentiã ei eſſe qui emancipare vult, vel ex lege Anaſtaſiana[c] † hoc facere, vel ſine ſacro reſcripto intra re competentis[e] iudicis tribunal, vel eos adire magiſtratus, quibus hoc facere vel legibus[d] vel ex longa conſuetudine[e] permiſſum eſt: & filios ſuos, vel filias, nepotes vel neptes, vel deinceps progeniem in poteſtate ſua conſtitutam à ſua manu[f] dimittere, & legitima iura[g] omnimodo habere, etſi nõ ſpecialiter hoc ſibi ſeruauerit: & peculium donare,[h] vel alias res liberalitatis titulo in eos transferre: & eas res quæ acquiri indignantur,[i] per vſumfructum ſm noſtræ conſtitutionis modum[k] detinere, & omnia facere: vana tantummodo (ſecundum quod iam dictum eſt) obſeruatione ſublata. Dat. Kalen. Nouemb. Conſtantinop. poſt conſulatũ Lampadij & Oreſtis VV. CC.

TITVLVS L.
DE INGRATIS liberis.

Filius emancipatus, propter ingratitudinem reducitur in patriam poteſtatem. Bal.

I. Imppp. Valen. Valens & Gratianus AAA. ad Prætextatum P. V. †

† Ex C.T. li. 8. tit. 7. l. 1.

DE INGRATIS liberis.

Qualiter exeat filiusfa de poteſtate parentis per emancipationem, dixit: nunc econtra qualiter retrahatur in poteſtatem per ingratitudinem, dicit.

[a] Filios.] CASVS Pater emancipauit filiũ: extitit ei poſtea ingratus: an poſſit eum renocare in poteſtatem ſuam, quæritur? Et dicitur quòd ſic.

[l] Pulſaſſent.] pro his etiam cauſis poteſt exhæredari, ut in authenti. vt cum de appel. cogno. §. cauſas, & §. ſi quis de parentibus, col. 8. Et nota difficilius reuocari filium quàm libertum, qui ex leui cauſa reuocatur, ut ī. de liber. & eorum lib. l. ſi manumiſſus.

Filius difficilius reuocatur in

A [m] Reſciſſa.] ſed quo iure? Reſpon. officio iudicis, ut ar. ī. de lib. & eorum li. l. 1. licet alij per accuſationem ingratitudinis, ut ff. de procu. l. ſed & hæ. §. patronus, & ī. de lib. & eorum lib. l. pe. vbi eadem dicimus de liberto. alij putant per utilem rei vendicationem, ut infra de reuo. do. l. his.

[n] Immeritæ.] nec enim merentur habere bonum, ſi ſint mali, ut infra de reuo. do. l. generaliter.

poteſtatẽ quàm libertus.

Filios [& filias cæteroſque liberos][l] contumaces, qui parentes vel acerbitate conuicij, vel cuiuſcunque atrocis iniuriæ dolore pulſaſſent:[l] leges emancipatione reſciſſa[m] damno libertatis immeri B tæ[n] multari voluerunt. Dat. XII. Kalen. Septemb. Mediolani,† Lupicino & Iouiano† Conss.

† Incluſa addita sũt à Tribonia. Continua. Cõtinuatio.

TITVLVS LI.
DE POSTLIMINIO REVERſis, & redemptis ab hoſtibus.

Conceptus in captiuitate patris & matris, reuertens cum patre & matre, ſequitur patris originem. & ſi reuertitur ſolum cum matre, & pater apud hoſtes moritur; matris tantum originem imitatur. Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Quinto.

DE POSTLIMInio reuerſis &c.

Qualiter reſtituitur patria poteſtas per ingratitudinem, dixit ſupra tit. 1. nunc qualiter per ius poſtliminij. ſed quia & hi quãdoq; redimuntur, & de his ſubijcit.

[a] Ex duobus.] Si mulier cũ marito ab hoſtibus capiatur, & ibi concipiat, & pariat, & ambo reuertantur: an partus habeat poſtliminium, quæritur? & dicitur quòd non, de ſtricto iure: quia ille ſolum habet ius poſtliminij, qui ab hoſtibus captus erat: quod non erat hic: de æquitate tamẽ perſona patris & matris habebit ius poſtliminij. Si uero mater tantum redeat, quantũ ad matrem erit partus legitimus: ſed quantum ad patrem pro ſpurio habendus eſt, vnde patri non erit hæres, ſed matri: quia lex Cornelia fingit eũ q apud hoſtes deceſſit, prima hora captiuitatis deceſſiſſe.

† In Codice Th. eſt Ambianis.

† al. Iunino.

C Ex duobus captiuis Sarmacia[o] † nata,[p] patris originem ita ſecuta videtur, ſi ambo parentes in ciuitatem noſtram rediiſſent. Quanquam enim iure proprio poſtliminium habere non poſſit quæ capta non eſt, tamen parentum reſtitutio reddet patri filiam:[q] qui cũ ab hoſtibus interfectus ſit, ma D tris duntaxat conditionẽ, quæ ſecum filiam duxit,[r] uidetur neceſſario ſecuta.[s] nã fictio[t] legis Cor-

[o] Sarmacia.] vel ꝓprium nomen, vel apellatiuum eſt eius quæ ex captiuis naſcitur. Accurſius Florentinus.

† aliàs Sarmatia.

[p] Nata.] & concepta apud hoſtes. aliàs haberet ſemper ius poſtliminij etiam ſola rediens: quia habetur pro nata, ut ff. de ſtatu. ho. l. qui in utero. 1. & 2. Accurſius.

[q] Filiam.] in poteſtate, & impropriè dicit, reddet, ut ff. de ver. ſigni. l. uerbum reddendi, ſic ergo omnes habent poſtliminium, ut ff. eo. l. diuus, in prin. & ff. ex quib. cau. ma. l. ab hoſtibus, §. non minus, & ff. de ſuis & legi. hę. re. l. 1. §. quæri.

[r] Duxit.] id eſt reduxit.

[s] Secuta.] ſic fingitur filia ſine patre, & ſic ſpuria: & matri iure poſtliminij ſuccedit, ut hic, & ff. ad Tertul. l. 1. §. ſed ſi apud, & ff. eo. l. diuus, in fi.

[t] Nam fictio.] bene dico, parentũ reſtitutio &c. nã &c.

vel ad proximum &c. No. ergo tres caſus. aut enim apud hoſtes conceptus & natus redit cum patre & matre, aut cum matre tantum, aut cum patre tantum. primis duobus caſibus habet poſtliminium, licet in ſecundo ſit ſpurius, & tantum matri & non patri ſuccedat, cum ex lege Cornelia fingatur mortuus pater prima hora captiuitatis, & iſti duo ſunt in hac l. tertio vero videtur filius ſine matre, & hoc caſu dicam eum habere poſtliminium ſecundum Io. & ſuccedere patri, ſicut in filio arrogato, ut ff. de adop. l. & qui vxoré. Item in dubijs facimus rem valere, ut ff. de reb. du. l. quoties. 2. Sed P dicit non habere poſtliminium, quaſi filius non poſſet eſſe ſine matre, licet ſine patre, & ſpeciale dicũt in adoptiuo.

Filius apud hoſtes cõceptus, an habeat poſtliminium.

A B hoſtibus.] CASVS. Mulierem ab hoſtibus captam Titius redemit: quoad precium ſolutum ſit, erit loco pignoris. Si uero nummos quibus redempta eſt, Titius ei dederit, & eam in matrimonio ſibi copulauerit: primo caſu ſuæ cõditioni reddita videtur: ſecundo caſu de ſtatu illius & communium liberorum non debet pertimeſcere.

a Magis.] electiue. id eſt non ſeruilem conditionem, niſi quo ad ſeruitium, pro quo poteſt dici non multum differre ingenuum à ſeruo, vt ff. de lib. ho. exhi. l. 2.

b Pignoris.] taciti, ut ff. de lega. 1. l. ſenatus, §. fi. & de teſta. l. qui teſtamento. §. 1. nec ante poteſt militare quàm liberetur, ut ff. de re mili. l. qui ſtatus.

c Si nũmi.] collectiue, ut & illud, Miles Cæſaris ruit in arma, id eſt tota militia, & multus piſcis eſt Romæ, ut ff. de verb. ſigni. l. in uſu.

d Pertimeſcere.] ut j. eo. l. ſi is qui te. Et no. hac l. duos caſus, quibus vinculum pignoris liberatur, per donationem, & per matrimonium, & facit, ff eo. l. ſi captiuus.

C Vm.] CASVS. Bonis capti ab hoſtibus adhuc ſuperſtitis dandus eſt curator, ne interim diſſipentur, & vt detur, interpellatus rector prouinciæ conſtituet idoneum ſatiſdantem bonis capti fideliter conſeruandis. Vinianus.

e Eum.] curatorem.

neliæ, quæ legitimos apud hoſtes defuncto cõſtituit hæredes: ad eam quæ illic ſuſcepta eſt, non pertinet: cum eo tempore quo captus eſt, diem ſuum pater obijſſe exiſtimetur. PP. ſine die & conſule.

Redemptus ab hoſtibus, loco pignoris retinetur donec redimatur, & ſi quis redimit liberam mulierem, quã ſibi poſtea in matrimonio copulauit, videtur nexum pignoris dimiſiſſe. Bald.

II. Imp. Gordianus A. Publiciano.

1 AB hoſtibus redempti, quoad exoluatur precium, magis [a] in cauſam pignoris [b] conſtituti, quàm in ſeruilem cõditionem eſſe detruſi videntur: & ideo ſi nũmi [c] eo nomine expenſi donatio intercedat, priſtinæ cõditioni eos reddi manifeſtum eſt.

¶ Proinde ſi ab hoſtibus redemptam, poſt diſſolutum veluti naturalis pignoris vinculum habere in matrimonio cœpiſti, nihil eſt quod de ſtatu eius, ſeu liberorum communium, debeas pertimeſcere. [d] PP. II. Id. Iun. Gordiano. A. II. & pompeiano Coss.

Capto ab hoſtibus debet dari curator ſub idoneo fideiuſſore ad bona conſeruanda ne diſſipentur. Bal.

III. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Varo.

CVm cognatos tuos nondum poſtliminio regreſſos afſirmes, ſed adhuc in rebus eſſe humanis, & bona eorum fraudibus diuerſæ partis diſsipari: interpellatus rector prouinciæ prouidebit eum [e] ſub obſeruatione [f] conſueta conſtituere, qui ſtipulãte ſeruo publico ſatis idonee dederit. PP. V. Kalen. Septemb. Diocletian. III. & Maximiano Coss.

f Obſeruatione.] ſcilicet bonorum. Et ſic nota curatoré dari bonis captiui, ut ff. ex quib. cau. ma. l. ab hoſtibus. §. 1. & de tute. l. muto. §. fin. & quib. ex cauſis in poſſeſſionem eatur. l. in poſſeſsionem, in fi. & idem in bonis cuiuſlibet abſentis, ut ff. de mu. & hono. l. 1. §. penult. & fi. & ff. de cura. bo. dan. l. 1.

Curator quãdoque bonis captiui dat.

Incertus de morte teſtatoris, vel eius cui ab inteſtato ſuccederet, hæreditatem adire non poteſt, nec diſtrahere, nec paciſci ſuper ipſa hæreditate: ſecus factũ ipſo iure non tenet, & cum poſtea erit certum de morte, poterit hæreditas adiri, & bonorum poſſeſſio peti, etiam ſi per prius eſſet renunciatum tempore dubij antedicti. Baldus.

IIII. Iidem AA. & CC. Hermogeni & alijs.

NEc nos [g] præterijt, hæreditatem eius quam incognitum erat ab hoſtibus interfectam, an captam [h] eſſe, à filio adiri non potuiſſe: quoniam eorum bona, qui in hoſtium poteſtatem redigũtur, eo demum tempore ſucceſſionis iure acquiri poſsũt, cum captos apud hoſtes mortuos eſſe cognoſcit. [i] Nec ſuper facultatibus eius cuius incerta vita ac fortuna fuit, tranſigi [k] vel iudicari [l] potuit. Vnde [m] poſteaquam apud hoſtes materteram veſtram fati munus impleſſe innotuit, tunc vobis licẽtia permittitur agnoſcẽdæ per bono

N Ec.] CASVS. Hæreditas capti ab hoſtibus quoad ſciatur an viuat vel deceſſerit, adiri nõ põt: nec ſuper bonis ſuis facta tranſactio, vel adiudicatio tenet. Si ergo matertera tua apud hoſtes deceſſit, & hoc notum eſt: agnoſcere potes bono. poſ. in bonis eius delatã, non officiẽte qđ in bonis ſuis perperam geſtũ eſt antequam ſcires eã deceſſiſſe.

g Nec nos.] id eſt non ſolum anteceſſores noſtros non pterijt, ſed nec nos, quin bene ſciamus hoc quod ſubijcit, hæreditatem &c.

h An captam.] de matre dicit: ſecus forte in paterna hæreditate, ut ſup. de ſuis & legi. l. apud. vel ibi non deſideratur ſciẽtia quo ad tranſmiſſionem.

i Cognoſcitur.] dic ut ſupra ſolu. matri. l. ſi quidem.

k Tranſigi.] vel paciſci, cum ſit turpe, vt ſupra de pac. l. fi. & de inoffi. teſta. l. ſiquando. §. 1 neqꝫ pro hærede geri, ut ff. de acqui. hære. l. neminem: nec repudiari, vel adiri, ut hic proxime dixit, & ff. de acqui. hæred. l. qui hæres. §. penult. & l. qui ſuperſtitis, & facit, ſ. ſolu. ma. l. ſi quidem viuit. Sed quid ſi vendidit rem filius talis hæreditatis, an poſtea vendicanti obſtabit exceptio rei venditæ? Videtur quod non, ut arg. ff. quorum leg. l. 1. §. quod ait prætor voluntate, in fi. Sed argumen. contra. ff. de vſucap. l. cum uir, & ff. de fundo. dota. l. penul.

l Iudicari.] aliàs iudicari, & aliàs vendicari. Sed ſi iudicatum fuerit contra eum, an poſtea cognito quòd ſit mortuus, poteſt repelli per exceptionem rei iudicatæ ſi agat? Videtur quòd non: arg. ff. quo. lega. l. 1. §. quod ait pretor voluntate, & in fi. huius, l. & quia ex alia cauſa agit, ut ff. de excep. rei iudi. l. ſi mater. § eandem.

m Vnde.] quod dixit in genere, dicit nunc in ſpecie.

Succeſ-

a Succeſsionis.] deceſſerat enim filius in medio: de quo filio habita eſt mentio ſupra in princ. huius.l.

b Non officientibus] immo videtur quædam obſtare, ſcilicet ſi donauit, ut ff. de dona. l. quidā, §. ſi quæ eſt contra. Solu. ſpecialis caſus in donatione. Vel ibi conſtabat eum viuere, hic dubium erat. Vel non repellitur ibi quia donauit, ſed quia indignus, repellitur.

c CVm non redemptum.] tunc enim eſſet loco pignoris, ut ſupra eo. l. 2.

†Barbari q dicātur, vide Alc. in l. ſcriniijs, de pal. ſacr. largi. C. libro. 12. & ideo.

CVm & poſtliminij.] CASVS. Captus ab hoſtibus ſi redimatur ab aliquo, & precium redēptori reſtituitur, priſtinum ſtatum recuperat. Si uero redemptor precium recipere noluerit, compellet eum præſes prouinciæ.

d Reſtituant.] reſtituti ſunt quidem ſtatim facta redēptione: ſed poſtea accepto precio ſic reſtituuntur, ac ſi nō fuerint pignori nexi.

e Status.] tui.

f Inquietare.] ſcilicet compellet.

FOediſſimę.] CASVS. Vna ingenuam quandam ab hoſtibus redemit, & eam proſtituit: redēpta ad patrem fugit cuſtodiendæ pudicitiæ cauſa, cum mulier indigna ſit precium recipere, aduerſus eam petentem tuta erit. Viuia.

g Ad te.] ſcilicet patrem. Accur.

h Sciebat.] maxime. arg. ff. de pigno. act. l. eleganter. §. fina.

i Ex neceſſitate.] id eſt ex miſera neceſſitate ſeruiendi extracta, & facit ſupra de epiſ. audi. l. ſi lenones.

k Pręſtabit.] ſcilicet pręſes prouinciæ.

PRæſes.] CASVS. Mulier cu-

rum poſſeſsionem ſucceſ. A ſionis. [a] non officientibus [b] enim his quæ perperam geſta ſunt, ſi priorem gradum obtineris, ſucceſsionis compendium ad vos pertinet PP. V. Kalen. Iun. ipſis. AA. IIII. & III. Coss.

Filius præfectos legionis reſtitutus à Barbaris, recuperat priſtinam libertatem: nihilo propterea dato præfecto legionis. Bald. Vel ſic. Captiuus ſuis donatus ſine vllo precio, ſtatim habet ius poſtliminij. & nihil ſoluere tenetur. h. d. no. Sali.

V. Iidem AA. & CC. Vitæ.

CVm non redemptū [c] ab hoſtibus filium tuum, ſed ſine vllo contractu traditum à Barbaris † præfecto legionis dicas, poſtliminij ius locum habuit: & ilico * ingenuitati ſuæ reddi eum præſes prouinciæ iubebit. PP. XVI. Kalen. Iun. ipſis AA. IIII. & III. Coss.

Quolibet offerente redēptionis precium, debet redemptus priſtinæ reſtitui libertati. Bal. Vel ſic: Redemptor compellitur iudicis officio precium redemptionis recipere a captiuo. Salic.

VI. Iidem AA. & CC. Iuſto.

CVm & poſtliminij ius, & communis vtilitatis ratio exigat, ut ſi qui captos ab hoſtibus redemerint, accepto precio redemptos ſuæ ingenuitati reſtituant: [d] proponaſque redemptorem tuum noluiſſe oblatum precium à te vel ab alio recipere: pręſes prouinciæ efficaci inſtantia compellet eum legibus obtemperare, & percepto eo quod precij nomine dependitur, ſtatus [e] ſecuritatem non inquietare. [f] PP. Kalend. Februa. Tiberiano & Dione Coss.

Mulier quæ redimit puellam ab hoſtibus, & proſtituit, precium perdit: & illa proſtituta ab ea iuſte aufugit. Bald. Vel ſic: Delictum turpis quæſtus redemptoris, priuat ipſum a ne- xu pignoris precij redemptionis. Salicetus.

VII. Iidem AA. & CC. Claudio.

FOediſsimæ mulieris nequitia permouemur. cum igitur filiam tuam ab hoſtibus captam, ac proſtitutam ab ea quæ eā redemerat, ob retiendæ pudicitiæ cultum, ac ſeruandam natalium honeſtatem ad te [g] confugiſſe proponas, præſes prouinciæ ſi filiæ tuæ ſupradictam iniuriam ab ea quæ ſciebat [h] ingenuam eſſe, inflictam cognouerit: cū huiuſcemodi perſona indigna ſit precium recipere, propter odium deteſtabilis quæſtus: etiam ſi precium compenſatum non eſt, ex neceſsitate [i] miſerabili cuſtodita ingenuitate natę tuę, aduerſus flagitio ſæ mulieris turpitudinē tutam eam defenſamq; præſtabit. [k] PP. III. Nonas. Febr. Tiberiano & Dione Coss.

Nati ex redempta, naſcuntur ingenui. Bal. Vel ſic: Nati ex redēpta, non poſſunt retineri pignori pro redemptionis precio. Salic.

VIII. Iidem AA. & CC. Matronæ.

PRæſes prouinciæ ne vlterius in ſeruitutis iugo detinearis, curæ habebit. [l] qui pro ſolertia ſua parum ignorat [m] filiorum tuorum ſtatum tueri, quos poſteaquā [n] redempta es, enixam te eſſe ſignificas, cum eos qui poſt redemptionem naſcuntur, ne pignoris [o] quidem vinculo ob preciū quod pro his datum non eſt, teneri, nullis auctoribus viſum eſt. PP. V. Id. Febr. Tiberiano & Dione Coss.

Filius captus ab hoſtibus inueniens patrem mortuum in ciuitate, ſuccedit ei ut ſuus hæres ex duabus fictionibus ſimul iunctis: ſcilicet ex fictione legis Corneliæ, & poſtliminij. h. d. tex. cum gloſ. Bal. Vel ſic. Reuerſus fingitur nunquam captus, & patri licet antea defuncto ſuccedit ex teſtamento, & ab inteſtato: & ei vniuerſo currit præſcriptio. Salic.

IX. Iidem AA. & CC. Gregorio.

CAptum ab hoſtibus filium patre mor-

pta redempta, ſi precium ſoluerit redemptori, vel quinquennium ſeruierit, priſtinum cōſequetur ſtatum, & ſi filium poſt redemptionem pepererit, iure pignoris non erit obligatus pro precio matris. Accur.

l Habebit.] poſtquam ſoluit: preciū, vel ſeruiuiſſi per quinquennium.

m Parum ignorat.] id eſt bene ſcit. ſic ſupra de tranſac. l. fratris.

n Poſteaquam] idē ſi ante, ſ. eo. l. commercio.

o Nec pignoris.] abundat nec, propter dictionem nullis. Et nota ſpeciale. nam aliud eſt in alio pignore, quia nati ſunt pignori, ut ff. de pig. l. grege, in prin. & l. Paulus. §. ſi mancipia.

CAptum.] CASVS. Filius ab hoſtibus captus. ſi pater in ciuitate medio tempore decedat, & ille reſtituatur, ſi tempore quo capiebatur, erat in patris poteſtate: iure poſtliminij erit patri ſuus hæres, ſiue teſtamentum fecerit pater, ſiue non, & res hæreditarias à quolibet poſſidente vēdicabit: niſi fuerint eo pręſente & reuerſo viucaptæ vel præſcriptę. Viuia.

a Medio tempore.] id eſt poſt captum ante reditum.

b Lex Cornelia.] immo debet dicere ius poſtliminij, quod fingit captum non fuiſſe captum, ex quo reuerſus eſt: at lex Cornelia fingit eum qui deceſſit, ea hora deceſſiſſe, qua fuit captus, ut inſtitu. quib. non eſt per. facere teſta. § ſi. Reſpon. lex Corne. ad multa capitula porrigitur, quorum vnum eſt, an poſſit inſtitui captus ab hoſtibus cũ eſt captus, vt ff. de hære. inſtit. l. illa inſtitutio, §. 1. & de hoc erat quæſtio in l. iſta. Vel dic & patrem fuiſſe captum & ibi deceſſiſſe. vel aliter lex Cornelia vocat filium ad hæreditatem, ut ſuum hæredem, ut ff. de teſta. l. leg. Cornelia. At ius poſtliminij vocat eum ad hæreditatem, ſed nõ ut ſuum hæredem, ut ĩ eo. l. ius poſtliminij. Accur.

Poſtliminiu, & lex Cornelia, diuerſimo de ſingũt.

c Faciat.] quadriennium, ſi res ſint vſu captæ: alias tempora ſolita, triẽnium, vel x. vel. xx. vel xxx. an. & ĩ de rei vẽdic. l. nullo, & ĩ. ex qb. cau. ma. l. ſi. & ĩ quibus non ob. long. temp. præſcrip. l. ab hoſtibus.

SIcut.] CASVS. Sicut liber ab hoſtibus captus & reuerſus, iure perſonali ſtatum priſtinum recuperat: ſic ſeruus ab hoſtibus reuerſus domino reſtituitur. ſi ergo ancilla patris tui erat capta ab hoſtibus, & reuerſa nec redempta, ad patrem ſuum nihil ad te, qui ei ſucceſſiſti, pertinebit. Viuianus.

d Sicut liberis.] ſcilicet hominibus. Vel dic, id eſt filijs. & de vtroque habes inſtitut. quibus mo. ius pa. po. ſol. §. ſi ab hoſtibus, & §. ipſe quoque. Accur.

e Sic ſerui.] ſecus in armis & veſte & ſimilibus, quæ turpiter amittuntur, ut ff. eodem. l. 2. & 3. Item in ſeruis intellige. ſi tamen in poteſtate domini, vel inter domini præſidia ſint, licet in liberis ſtatim eſt ſunt intra limina imperij, ut ff. eodem, l. ſi. & l. in bello, §. manumittendo.

tuo, medio tempore a lex Cornelia b reuerſum, ſi in poteſtate patris tempore quo capiebatur, fuit, ſuum facit hæredem: unde ſiue ex teſtamento ad te, ſiue ab inteſtato ſucceſſionem patris tui pertinere apud præſidem prouinciæ probaueris, reſtitui tibi res hæreditarias iubebit, ſi non tantum poſtquam reuerſus es, tempus effluxit, quantum intentionem tuam temporis prolixitate conquieſcere faciat. c PP. V. Id. April. AA. Conss.

Seruus reuerſus ab hoſtibus reſtituitur domino, ſicut filius patri. hoc dicit. Bal. & Salic.

X. Idem AA. & CC. Apollodoræ.

SIcut liberis d captis ab hoſtibus, ac poſtliminio reuerſis ſtatus priſtinus reſtituitur, ſic ſerui e domino. Vnde ſi hęc cuius meminiſti, ancilla patris tui fuit, nec commercio redempta eſt: f reuerſa dominum, vel eius ſequitur ſucceſſorem, qui per captiuitatem hanc amiſerat. S. III. Kalend. Maij, Hadrianopoli. AA. Conss.

Gratis dimiſſus non efficitur libertus redemptoris, ſed durat ingenuus. Bald. Vel ſic: Si nexus pignoris redemptor remittitur, libertus non efficitur: nec vllum obſequium debet remittenti, nec eius filijs. Salic.

XI. Iidem AA. & CC. Eutychio.

SI liberum captum te ab hoſtibus commercio redemit Sabinus, & eum vinculum pignoris ſuperſtitem remiſiſſe tibi probetur: non libertus

A

effectus, ſed ingenuitati quam amiſeras reſtitutus, nullum filijs g eius obſequium debes. S. XV. Kalenda. Ianuar. AA. Conss.

Qui virtute militum liberantur, non efficiuntur libertini, ſed ſuam retinent libertatem. Bald.

B

XII. Iidem AA. & CC. Quintianæ.

AB hoſtibus h capti, & non commercio redempti, ſed virtute militum noſtrorum liberati, ilico ſtatum quẽ captiuitatis caſu amiſerant, recipiunt: i ſerui autem dominis ſuis reſtituentur. Receptos enim eos, non captos iudicare debemus: & militem noſtrum defenſorem eorum decet eſſe, non dominum. k S. V. Kalen. Ianua. AA. Conss.

C

Omnis pater ex naturali affectu deſiderat habere filium legitimum. Bal. Vel ſic: Contrahẽs matrimonium cum ea quam redemit ab hoſtibus, liberat eam a nexu pignoris. Salicetus.

XIII. Iidem AA. & CC. Quartillæ.

SI is qui te ab hoſtibus ingenuam captam cõmercio redemit, ſibi matrimonio coniunxit: dignitate nuptiarum, & voto futuræ iuſtæ ſobolis, uinculo pignoris tibi remiſſo, l reddi natales priſtinos rationis eſt. S. V. Id. Martij. CC. Conss.

D

Filia iure poſtliminij ſuccedit matri. Bal. Vel ſic: Filia reuerſa ab hoſtibus ſuccedit matri in ciuitate mortua: purgatur enim defectus captiuitatis, poſtliminij fictione Bald. Et res hæreditarias vendicat. Salicetus.

f Redempta eſt.] ſi ergo donata eſſet alicui, nihilo minus habet poſtliminium. ſi autem eſt redempta, ſtatim fieret redimentis, vnde & manumittit, & neceſſarius eſt ei hæres, ut & ff. de acquiren. hæredi. l. ſi ſeruum quis, & ff. eodem l. in bello. §. manumittendo. Diſtinguitur tamen: quia ſi ſciens alienum redimit, perpetuo auditur dominus precium offerendo. ſi ignorans, & credẽs eſſe uendentis, auditur dominus intra triennium, non vltra, ut ff. e. l. in bello. §. ſi quis ſeruum.

SI liberum.] CASVS. Si libero ab hoſtibus capto is qui redemit, ius pignoris remiſit, non erit libertus, ſed ingenuus. vnde ſi redemptor decedat, filijs eius obſequium nõ debebis.

g Nullum filijs.] immo poteſt pro te agi interdicto de libero homine exhibendo, vt ff. de libe. ho. exhiben. l. iij. §. ij.

AB hoſtibus.] CASVS. Captus ab hoſtibus, ſi non redimatur, ſed virtute communi militum ſuorum, hoſtium poteſtatem euaſerit, priſtinum ſtatum recuperat. ſi ſeruus fuit, domino reſtituitur: nec apud militem, per quem euaſit hoſtiũ poteſtatem, remanebit, cum miles talium defenſor eſſe debeat, nõ dominus.

h Ab hoſtibus capti.] & intra præſidia hoſtium deducti: ante. n. manet ciuis, nec fit ſeruus, ut ff. e. l. poſtliminij.

i Recipiunt.] ut inſtitut. quib. modis ius patr. poteſt. ſol. §. ſed & qui captus. Ac. Florẽtinus.

k Non dominum.] nota milĩtem debere defendere. Inde eſt ꝙ dicitur à militia id eſt à duritia, quam ſuſtinet pro nobis, ut ff. de mili. te. l. 1. § ſi.

SI is.] CASVS. Ingenua ab hoſtib⁹ capta, & redẽpta, ſi is qui redemit, eam matrimonio copulauit ſibi, tacite remiſſo pignore priſtinum recuperat ſtatum.

l Tibi remiſſo.] tacite, & argum. ſupra de oper. lib. l. libertus,

l. liberta, & facit ſ. eo. l. 2. & l. ſi liberum.

Vs.] CASVS. Matre ab hoſtibus capta, & ibi decedente, an filia reuerſa rõne legis Corneliæ poſſit ſucceſſionem matris vendicare, quæritur? Et dicitur quod ſic. nec ubi oberit q medio tempore erat in ſeruitute: quo minus res per maternam ſucceſſionem ſibi quæſitas poſſit vendicare.

a Ius poſtliminij] immo legis Corneliæ, ut ſ. eo. l. captũ, quæ eſt contra. ſol. ut ibi.

b Ipſa] filia.

c Purgato.] ſcilicet ea reuerſa, & ſic purgatus eſt vigor illius euentus, ſcilicet q fuerat capta.

d Nec tibi.] nunc in ſpecie mutat perſonas.

e Fortuna.] id eſt infortunio.

IS qui.] CASVS. Liber captus & redemptus interim quouſque precium ſoluerit, vel per quinquennium ſeruierit, in ſeruitio remanebit, ſi interim obueniat ei aliqua ſucceſſio, vel deferatur, an eã vendicare poſſit, quæritur? Et dicitur q ſic, vt ex ea precium ſoluere poſſit.

f Poteſt.] nec enim ſeruus eſt: ſed vinculo pignoris adſtrictus, ut ſ. eo. l. 2. & ff. de teſta. l. qui teſtamento, § 1 l. ſenatus, §. fin.

† Legẽd. ex manuſcrip Macerinolo: & ſ. l. 7. de reſcind. vend. Cõtius.

COmmercio.] CASVS. Si captam quis ab hoſtibus redemit, & interim dum in ſeruitio eſt, filios ex ſeruo procreauerit, an ſoluente ea precium, liberi ingenui remaneant, quæritur? Et dicitur q ſic.

g Ex ſeruo.] nec enim patrẽ, ſed matrem ſequitur, ut ſ. de rei uendicatio. l. partum. & quod dicit medio. i. poſt redemptionem, & ante redditionem precij.

h Placuerunt] etiã non reddito precio pro filijs, ut ſ. eo. l. præſes.

LIber.] CASVS. Liber ab hoſtibus redemptus, cũ preciũ ſoluerit, vel ei remiſſum fuerit,

XIIII. Iidem AA. & CC. Seueræ.

IVs poſtliminij[a] filiam (rebus humanis exempta matre, dum in ſeruitutis ipſa[b] neceſsitate per captiuitatis cauſam fuit) euẽtus purgato[c] vigore, ad eius legitimã inuitat hæreditatem: nec tibi[d] medij tẽporis fortuna,[e] quo minus res maternas ſucceſsione q̃ſitas perſeq poſsis, iniuriam fieri patimur. S. XVI. Kalen. April. CC. Conss.

Redemptus etiam antequam offerat precium redemptionis ſuæ, ſuccedit parentibus ſuis. Bal.

XV. Iidem AA. & CC. Macrotraulo †

IS qui liber conſtitutus captus ab hoſtibus cõmercio redimitur, etiam antequam reſtituatur pro eo data pecunia, ſucceſsionis iura ſibi vendicare fauore ingenuitatis poteſt:[f] vt ex ea poſsit precium pro ſe datum exoluere.

Filius ſequitur conditionem matris quo ad libertatem. Bal. Vel ſic: Filii concepti vel etiam nati ex patre & matre captiuis, patre ibi mortuo, matre vero redempta, reuerſi intelliguntur ingenui. Salic.

XVI. Iidem AA. & CC. Baſidæ.

COmmercio redemptæ fœminæ filios licet ex ſeruo[g] medio ſuſceptos tempore, origini ingenuitatis matris, iuxta ea quæ benignè placuerunt,[h] reddi conuenit. S. V. Kal. Septemb. Viminatij. AA. Coss.

Lex notabilis, & h. d. Redemptus à captiuitate debet precium pro redimendo ſolutum reddere redemptori, niſi mater redimeret filium: quia tũc præſumitur feciſſe cauſa pietatis, & non animo repetendi. Bal.

XVII. Iidem AA. & CC. Diogeniæ.

pristinum recuperat ſtatum. Si vero mater filium ſuum redemerit, an precium repetere poſſit, quæritur? Et dicitur quod non.

i Tunc demum.] immo ſtatim poſt redemptionem, ut ſ. e. l. 2. Sed intellige tunc demum, ſcilicet, vt habeatur perinde ac, ſi non fuiſſet obligatus.

k Iudicio.] ut ſ. eo. l. fœdiſſimæ, & l. ſi is qui.

l Statum priſtinũ] per omnia, ante enim quaſi ſeruus ẽ, cũ ſeruire cogatur, vel precium reddere, ut ff. de libe. ho. exhi. l. 2. vere eſt tamen liber, ut dixi.

m Excuſetur.] ſcilicet filius.

n Non conuenit.] p̃ſumitur enim donaſſe, niſi contrariũ fuerit proteſtata, ut ff. de nego. geſt. l. Nelennius, & ſ. de neg. geſt. l. alimẽta.

o Conceſſo.] in quantum facere poteſt, ut ff. ſoluto matrimonio l. etiã filios, in princ.

AB hoſtibus.] CASVS. Captus ab hoſtibus, & reuerſus, an recuperare debeat quod habuerit ante captiuitatem? dicitur q ſic. & ſi non ſint vſucapta, vel præſcripta, pro illis directa agere poterit, ſi ſic, vtili reſciſſoria.

p In eadem cauſa.] quia nondum ſunt præſcripta.

q Directa.] ſcilicet actione antiqua, ut ſupra de rei [ven. l. nullo.

r Liberationem.] à perſonali actione.

ſ Intra annum.] hodie quadrienniũ, ut ſ. de tempora. in integrum reſti. l. ſuperuacuam.

t Reſciſſoria.] quæ ſtatim reuerſo competit ſecũdum Bul. Sed inefficax antequam impetret eã à prætore viuente. ſed ſecundum P. demũ impetrata cõpetit: conteſtata autem poſt impetrationẽ perpetuatur, ſecundum Ioan. ut plene diximus, ſupra, ex quibus cau. maio res. l. fina. & facit ſupra quib. non obſtat longi tempo. præ-

LIber captus ab hoſtibus, & commercio redemptus, tunc demum[i] cum precium ſoluerit, vel ei hoc qualicunque remittatur iudicio,[k] ſtatum priſtinum[l] recipit. quo genere matre filium redimẽte, cum huiuſmodi cõtractus non de mercede, ſed de triſtitia repudianda cogitatur, voti recipiendi filium cogitatio cum optabili conditione filium illico matri reſtituit: ita vt à ciuilium obſequio munerum propter caſum præteritum filius non excuſetur.[m]

¶ Pro pietatis itaque ratione ab hoſtibus redempto filio, facti te pœnitere, ac de precio quicquam tractare non conuenit:[n] dotem tamen ab eo debitam iure conceſſo[o] reddi poſtulas. S. III. Kalend. Nouembris, Deuellio, CC. Coss.

Captus ab hoſtibus, ſi rediens inuenit rem non eſſe vſucaptam, vẽdicat eam, ſi autem inuenit eam vſucaptã, vel præſcriptam, primo debet petere reſtitutionem in integrum: ſecundo agat reſciſſoria. Bal.

XVIII. Iidem AA. & CC. Tryglintano.

3 AB hoſtibus captis, ac poſtliminio reuerſis, pro huiuſmodi caſu amiſſa, quæ in eadem cauſa[p] quidem durant, omnimodo directa:[q] quæ vero per vſucapionem vel liberationem[r] ex bonis ſubtracta, vel non vtendo finita eſſe videntur, intra annum[ſ] vtilem experientibus actione reſciſſoria[t] reſtituuntur. PP. XII. Kal. Decemb. CC. Coss.

Inuiti ducti ab hoſtibus, habent ius poſtliminij: id eſt, reuerſi recuperant

præſcrip. l.ab hoſtibus.

S I quos.] CASVS. Captus ab hoſtibus non ſponte, ſed vi hoſtium: res quas habuit ante captiuitatem, etſi à fiſco poſſideantur, recuperat iure poſtliminij. hoc enim ſolum inquirendum eſt, an ſponte, an coactus apud hoſtes ſtetit.

a Si non transierint.] ſponte ſubaudi, ſi non habes. tūc enim denegatur eis poſtliminium, ut ff. eo. l. poſtliminium, §. transfugæ, & vbique inuentus poteſt occidi, ut ff. ad l. Cornel. de ſica l. 3. §. fina. & de pœnis. l. ſi quis aliquid §. transfugæ.

b Recepturos.] cōditione ex hac l.

c Tenuerunt.] iure dominij, vel poſſeſſionis forte.

d Poſſideātur.] qui occupauit illo exiſtente in captiuitate. Sed nunquid locum habet. l. cum quærebatur, ſ. vnde v. Item quid ſi poſſeſſor titulum vel antiquiorem caſum captiuitate prætendat? R ñ ut ſ. de edicto diui Hadria. tollen. l. ſi. & ff. ad exhibē. l. 3. §. ibidem.

e Solum.] imuio & aliud, an fueri tempore induciarum, quo caſu non habet poſtliminium, ut ff. eo. l. poſtliminium, § induciæ, & l. non dubito.

f Voluntate.] quia transfugæ (vt dixi) non datur poſtliminium, ut d. l. poſtliminium. §. transfugæ. ff. eo. nec ei qui victus ſe dedit hoſtibus, ut ff. eo. l. poſtliminij, §. captiuus, & l. ſi captiuos, in pri. Si tamen bonus miles fuit antea, ſoli affirmationi eius creditur: alioquin non, ut ff. de re mili. l. nō omnes. § a barbaris.

Poſtliminiū trāsfugæ non datur.

D Iuerſarum.] CASVS. Capti ab hoſtibus, cuiuſcū que prouinciæ fuerint, dum reuertun-

bona. ſicut in his qui finxerant ſe capi, vel transfugerunt ad hoſtes: quia bona perdunt, & ius poſtliminij non habent. Bal.

XIX. Imperat. Gratian. Valentin. & Theodo. A A A ad Sever... num ducem.

S I quos forte neceſsitas captiuitatis abduxit, ſciant ſi non tranſierint,[a] ſed hoſtilis irruptionis neceſsitate traducti ſunt, ad proprias terras feſtinare ſe debere, recepturos[b] iure poſtliminij ea quæ in agris vel mancipiis ſeu alijs rebus aſi tenuerūt,[c] etſi à fiſco noſtro poſsideātur.[d] nec timeat quiſquā alicuius contradictionis moram: cum hoc ſolum[e] requirendum ſit, vtrū forſitan aliquis cum barbaris voluntate[f] fuerit, an coactus. Data. V. Kal. Iul. Romę, Gratiano. A. V. & Theodoſio Coss.

A

B

Redempti ab hoſtibus debent ſoluere precium redemptionis, uel ſeruire per quinquennium redemptori. alimenta autem eis præſtita, reddere non tenentur. Bal. Vel ſic. Ab hoſtibus capti liberam habent facultatem remeandi. & eis pro alimonia datum, non repetitur: ad precium tamen redemptionis ipſorum tenentur: quod non ſoluentes, per quinquennium redemptoribus ſeruire tenentur: & aliter eos retinentes, ad domum reuertentes puniuntur: ſimiliter & iudex qui negligens fuerit. Salic.

C

XX. Impp. Honorius & Theodoſ. A A. Theodoro præfecto prætorio.

D Iuerſarum homines prouinciarum cuiuſlibet ſexus, conditionis, ætatis, quos barbarica feritas captiuitatis neceſsitate tranſuexerat, inuitos nemo retineat,[g] ſed ad propria redire cupientibus libera ſit facultas. quibus ſi quicquam in vſum veſtiū, uel alimoniæ impenſum eſt, humanitati ſit præſtitum, nec maneat victualis ſumptus repetitio: exceptis his quos barbaris[h] vendentibus emptos eſſe docebitur: à quibus ſtatus ſui precium propter vtilitatem publicam emptoribus æquum eſt redhiberi. Nequando enim damni conſideratio in tali neceſſitate poſitis negari faciat emptionem, decet[i] redēptos aut datum pro ſe precium emptoribus reſtituere, aut laboris obſequio, vel opere quinquennij, vicem referre beneficij, habituros incolumem (ſi in ea nati ſunt) libertatem.

D

B

¶ Reddantur igitur ædibus proprijs ſub moderatione quam iuſsimus. quibus iure poſtliminij etiā ueterum reſponſis incolumia cuncta ſeruanda ſunt.

¶ Si quis itaque huic præcepto fuerit conatus obſiſtere, actor, conductor, procuratorque, dari ſe metallis cum pœna deportationis[k] non ambigat: ſin vero poſſeſsionis dominus, rem ſuam à fiſco nouerit vendicandam, ſeque deportandum. & ut facilis executio perueniat, Chriſtianos proximorum locorum volumus huiuſmodi rei ſolicitudinem gerere. Curiales quoque proximarum ciuitatum placuit admoneri, ut emergentibus talibus cauſis ſciant legis noſtræ auxilium deferendum: ita vt nouerint rectores vniuerſi decem libras auri à ſe, & tantundem à ſuis apparitoribus exigendum, ſi præceptum noſtrū neglexerint: Data. III. Idus Decembr. Honorio. VIII. & Theodoſio III. AA. Coss.

C

D

TITVLVS LII.

DE INFANTIBVS EXpoſitis liberis & ſeruis, & de his qui ſanguinolentos] nutriendos acceperunt.

Alens partum expoſitum, nō tene

tur, non debent in via impenſas, & ſi aliquid in eis impēſum fuerit, illius nō detur repetitio, quia pietatis cauſa videtur impēſum fuiſſe. nec refert maſculus fuerit, aut fœmina, qui ab hoſtibus capiatur & reuertatur: quia idem beneficiū omnibus debet concedi. precium vero pro quo redēpti ſunt, redemptoribus reddere copellēdi ſunt: vel loco precij per quinquennium ſeruire redimenti, & tunc libertatem in qua nati ſunt, conſequuntur, & res ſuas & iura recuperant. & ſi aliquis de partibus huic, l. contradicendum putauerit, punitur pœna hic ſtatuta. & hæc quæ dicta ſunt, locorum epiſcopi & curiales faciant obſeruari: quod ſi nō faciant, rector in decem libris, & apparitores eius in totidem punientur. Viuianus.

g Nemo retineat.] ut ſ. de epiſc. audiē. l. Chriſtianos.

h Barbaris.] qui hoſtes erāt populi Romani. idem ſi quilibet alij ſint hoſtes populi Romani.

i Decet.] id eſt oportet, ut probatur, ſ. e. l. 2. Sic econtra, ſ. de rapta. virgi. l. 1. §. nec ſit facultas, & ff. de iuſti. & iure. l. 1. in prin.

k Cum pœna deportationis.] ſed nō ne qui damnatur in metallum, libertatē amittit? ſed qui deportatur, tantum ciuitatem, ut inſtitu. de capi. deminu. §. maxima, & §. media? Sed dic quod improprie dicitur deportatio. q. d. deportatur in metallum, ſic, ſ. vt nemo priuatus. l. 2.

DE INFANTI. [illegible]

Non tantum in captiuis opus pietatis exhibetur, ſed etiam in infantibus expoſitis nutriendis: & ideo de hoc ſubijcit.

Si inul-

: Tres. ll. in hoc tit. poſitæ, cō prehēdūtur in c. 1. de infan. & lang. expoſi.

l Id eſt recēs natos, ſic n. proprio noīe appellant ut C.T. de expoſitis, l. 1. & l. 2. ſ. d patri. q filios diſtra. Continua.

SI inuito.] CASVS. Si aliquis me inuito A partum ancillæ meæ expoſuerit, an uendicare poſſim, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic. ita tamen ꝙ id quod alimentorum nomine, vel doctrinæ in eo impēſum eſt, refundam ei, niſi a fure eũ vendicauerim.

a Si inuito.] ſi autẽ eo volente, amitteret omne ius quod in eo haberet, ut j. eo. l. fi. in prin.

Par expē. ſas retinere nō pōt.

b A fure.] Nota ergo furem expenſas retinere non poſſe. ſic & ff. de condic. fur. l. ex argẽto. Sed videtur contra, ſ. de rei vendica. l. domũ, vbi dicit malæ fidei poſſeſſorem neceſſarias impenſas ſeruare officio iudicis, & vtiles tollere. Solu. aliud in alijs malæ fidei poſſeſſoribus, & aliud in fure. Vel dic aliud in expenſis factis in domo, & aliud in his quæ abradi non poſſunt, ut ar. ff. de rei vend. l. ſi autẽ, §. fi. Accur.

c Reſtituas.] ſic ergo indiſtincte redduntur bonæ fidei poſſeſſori. Et ſic eſt contra, d. l. ff. de rei vendica. l. ſin autẽ, §. fi. & l. ſequen. vbi dicit non repeti expenſas factas in docendo, niſi in duobus caſibus. Solu. ibi ideo, quia habuerat operas eius quæ poterant eſſe aliquæ: hic non potuit habere, cũ eſſet infans. Vel aliter, ut ibi. Itẽ nota bonæ fidei poſſeſſorem exceptionem habere, malę fidei non. ſic inſti. de rerum diuiſione, §. & ex diuerſo, & facit ſ. de nupt. l. patrem.

tur eum reſtituere domino, niſi receptis ſumptibus, & etiam mercede data ob aliquod artificium addiſcendũ. Bald. Vel ſic: Partus ancillæ domino ignorante expoſitus, repeti poteſt: ad expenſas tamen reſtituendas tenetur: niſi ſint factæ à fure. h. d. notabiliter. Salic.

I. Imp Alexander A. Claudio.

SI inuito [a] vel ignorante te partus ancillæ vel aſſcriptitiæ tuæ expoſitus ſit, repetere eum non prohiberis. Sed reſtitutio eius (ſi non a fure [b] vendicaueris) ita fiet, vt ſi qua in alendo eo, vel fortè ad diſcendum artificiũ, iuſtè conſumpta fuerint, reſtituas. [c] PP. III. Kalen. Iunij, Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Dictum eſt in l. præcedenti quòd ſi domino inuito, vel ignorante partus eſt expoſitus, poteſt dominus vendicare: ſed hic dicitur quòd eo volente, vel exponente, perdit dominium: quia ille qui pereuntem contemnit, ſuum dicere nequit. Bal. Vel ſic: Exponens ſobolem propriam, quam nutrire tenetur, venit puniẽdus: nec dominus recuperat ſeruum quem expoſuit. Salic.

C

II. Impp. Valentinianus, Valens & Gratianus AAA. ad Probum P. P.

VNuſquiſq; ſobolẽ [d] ſuam nutriat. quòd ſi exponendam putauerit, animaduerſioni [e] quę conſtituta eſt, ſubiacebit. ſed nec dominis, vel patronis repetendi aditum relinquimus, ſi ab ipſis expoſi-

D

VNuſquiſque.] CASVS. Si filium ſuum naturalẽ & legitimum, vel naturalem tantum expoſuerit quis, pęnę legibus ſtatutæ ſubiacebit. ſi uero dominus ſeruum, vel patronus libertum expoſuerit, repetere non poterit. nec illud ſuum dicere potuit, quod ut non periret, contempſit.

d Sobolem.] legitimam & naturalem, vel naturalem tantum, ut ſ. de natu. libe. authen. licet.

e Animaduerſioni.] extraordinarię, ut ſ. de patria poteſt. l. nec filium. & ff. de libe. agnoſcen. l. 1. §. pœna. tenetur etiam quaſi occiderit filium, ut ff. de libe. agno. l. necare.

f Cõtempſit.] vt ff. pro derelicto. l. fi. & ſ. de Lati. liber. tollenda. l. 1. §. ſed ſcimus. Sed arg. contra. ff. de ſta. homi. l. ſeruus. Accur.

SAncimus.] CASVS. Si partum expoſitum quis nutriri faciat, non poterit dicere puerum illum ſeruum ſuum: & quicquid acquirit, ſibi acquirit: nec dominus illius infantis poterit eum in ſeruum vendicare, cum noluit ei præbere alimenta.

tos quodammodo ad mortem, volũtas miſericordiæ amica collegerit. nec enim ſuum quis dicere poterit, quem pereuntem contempſit. [f] Da. III. Non Mart. Gratia. A. III. & Equitio Coss.

Suſcipiens expoſitum, non efficitur dominus eius, etiam ſi ea mente vel B *proteſtatione ſuſcipiat. & ideo talis expoſitus ſi erat ingenuus: remanet ingenuus: & poteſt ſuccedere, contrahere, & teſtari in quancunque perſonam: etiam prætcrito uſu alimentante Bal. Vel ſic: Expoſiti cuiuſcunque conditionis, per exponentes non poſſunt uendicari, nec per colligentes poſſunt vt ſerui uel libertini retineri: ſed ingenui intelligũtur: & quicquid quærunt ſibi quærunt, & ad ſuos ſucceſſores tranſmittunt: & competens iudex eſt præſes prouinciæ, ciuitatis defenſor, & epiſcopus. Sal. & eſt notabilis lex.*

III. Imp. Iuſtinianus A. Demoſtheni præfecto prætorio.

C SAncimus [g] nemini licere, ſiue ab ingenuis genitoribus puer paruulus [h] procreatus, ſiue à libertina [i] progenie, [k] ſiue ſeruili conditione [l] maculatus, expoſitus ſit: eũ puerum in ſuum dominium vendicare, [m] ſiue nomine dominij, ſiue aſſcriptitiæ, ſiue colonariæ conditionis.

¶ Sed neque his qui eos nutriendos ſuſtulerunt, licentiam concedimus penitus cum quadam diſtinctione [n] ita eos tollere, & educationẽ eorũ procurare,

D

g Sancimus nemini.] omnes alios cõprehẽdit, præter colligentem, de quo ſubijcit ibi, ſed neque &c.

h Paruulus.] i. qui hoc ipſo paruul' eſt ꝙ puer eſt, id eſt minor. 14. annis maſculus: vel. 12. fœmina. Vel dic, puerũ. i. infantem, ut reſtringatur puer per id quod dicit, paruulus: ſec' in nō puero, niſi lãguidus eſſet, ut ſ. de Latina liberta. tollẽ. l. 1. § ſed ſcimus. ſed & in nō puero ſi nō exponat, ſed denegãtur ei alimẽta: non eripitur in libertatem, ſed pro derelicto habetur, ut ff. pro derelicto. l. fin. vt ita concedatur occupanti, vel datur patri, ut dicta. l. dicit. vbi autem exponitur puer, non eſt ideo liber: quia habuit eũ pro derelicto. nam ſi etiam contra vellet, idem eſſet propter delictum ſuum, & libertatis fauorem. Azo. & hæc. l. eſt fere de verbo ad verbum, ſ. de epiſ. audien. l. nemini.

Puer quis dicitur.

i A libertina progenie.] i. à patre liberto. nã filius eius eſt ingenuus.

k Progenie.] forte matre, vel patre: quod hodie non eſt, niſi in matre, & ſic lege auth. antiqua &c. quæ eſt colla. 5. conſtitu. 7. quæ eſt ex aſſcript. &c. Vel dic ꝙ nec hoc intelligebat', niſi de eo qui ex matre tali eſſet natus. Accur.

l Conditione.] hic comprehendit ſeruum & aſſcriptitiũ, & prout aſſcriptitium refert gloſ. quam hic habes, forte matre &c.

m Dominium vendicare.] hoc accipe, ſi domino volente expoſitus eſt, qui ei ſubiectus eſt, ut j. ea. l. ibi, neque enim &c. aliàs contra, ut ſ. e. l. 1. Item nunquid patre exponente amittit ius vẽdicandi in filium? Videtur ꝙ ſic, ex hac. l. licet non bene aperiat. Et pro hoc, ſ. de pat. pot. l. pe. Sed arg. contra, ſ. de nup. l. patrẽ. Cui rñderi poteſt, ꝙ de facto contradicebat ibi pater, non de iure.

Pater ſi expoſuit filiũ, an perdat ius quod habet in eum.

n Diſtinctione.] an eo animo, ut ſint ſui, vel non colligant eos, ut infra hac. l. ibi, licet ab initio &c. Accurſius.

a Iterum ad ſe]ſcilicet qui a abiecerant.
b Mercimonio.] uidetur redemptio uidetur, ſic & J.de abolit.l.2.
c ANtiqua. Conditionem.] hoc eſt, ſiue mater ſiue pater ſit aſſcriptitiæ conditionis, filij ſunt eiuſdē. Accur. & forte erat hæc lex, ſancimus. Vel dic quòd nō habeamus ea: quia per legem Codicis ſequebatur matris cōditionem tantum, non patris, ut ſupra de ſenatuſconſ. Claudiano. l. 1. & infra de agrico. & cenſi. l. fi. lib. xj. quæ ſunt Iuſtiniani. ſed hoc ſolum addit authē. ut patet in cor. quòd in filijs tantum futuris intelligantur leges. C. prædictæ.
d Per Iuſtinianū.] non per authenti. ſed per prædictas leges. C.

ſiue maſculi ſint, ſiue fœminæ, ut eos vel loco ſeruorum, aut loco libertorum, vel colonorū, aut aſſcriptitiorum habeat: ſed nullo diſcrimine habito, hi qui ab huiuſmodi hominibus educati ſunt, liberi & ingenui appareant, & ſibi acquirant, & in poſteritatem ſuam, vel in extraneos hæredes omnia quæ habuerint, quomodo voluerint, tranſmittant, nulla macula ſeruitutis, vel aſſcriptitiæ aut colonariæ cōditionis imbuti. nec quaſi patronatus iura in rebus eorum, his qui eos ſuſceperint, prętendere concedimus: ſed in omnem terram, quæ Romanæ ditioni ſuppoſita eſt, hoc obtinere. Neque enim oportet eos qui ab initio infantes abiecerunt, & mortis fortè ſpē circa eos habuerunt, incertos conſtitutos ſi qui eos ſuſceperint, hos iterum [a] ad ſe reuocare conari, & ſeruili neceſsitati ſubiugare. Neque hi qui eos pietatis ratione ſuadente ſuſtulerint, ferendi ſunt denuo ſuam mutantes ſententiam, & in ſeruitutem eos retrahentes, licet ab initio huiuſmodi cogitationem habentes ad hoc proſiluerint: ne videantur quaſi mercimonio [b] contracto ita pietatis officium gerere. Hæc obſeruantibus tam viris clariſsimis pręſidibus prouinciarum, quàm viris religioſiſsimis epiſcopis, nec non officijs præſidalibus, & patribus & defenſoribus ciuitatum, & omni ciuili auxilio. Data. XV. Kal. octobr. Chalcedone, Decio, V.C. Cos.

Q[illegible] SIT LON-
GA [illegible]

Continuatio.

Dictum eſt ſupra de iure ſcripto: videamus de iure non ſcripto: & ideo ponit qua ſit longa conſuetudo. Azo. Sed qua eſt longa conſuetudo? Licet enim rubrica quærat, non tamen ſoluit lex huiuſ tituli. Sed dic ſecundum Ioan. decem annorum, arg. ff. qui & a quibus man. lib. l. ſi cum fideicommiſſa. §. Ariſto. & hoc patet etiam ex eo quòd dicitur longa: ut hic. & ff. eodem, in rubrica. Longa autem dicitur decem an. ut inſtit. de vſucap. §. 1. ſequitur ergo quòd decē ann. ſit. Sed nunquid ſufficit ſemel ſic in decem annis iudicari? Reſpond. non, immo bis: ut ſupra de epiſco. audien. l. 3. in fin. vel quę rimoniam vel libellum propoſitum contra talem conſuetudinē ſpernere, ut ff. eo. l. cum de conſuetudine. Nūquid ergo iudicatur exemplis? Reſpon. non: ut ſupra de ſen. l. nemo. ſed ex conſuetudine qua probatur exemplis: & ſic conceditur aliquid per obliquum, quod directo non conceditur. ſic ff. quæ res pigno. oblig. poſſunt. l. Ariſto. ſic econtra peto ex promyſione, quæ promiſsio probatur ex longo vſu: ut ff. de vſur. l. cum de in rem verſo. Vel dic quòd licet duæ vices faciūt conſuetudinem: verum eſt, ſi populo placuerit, uel conſilio (quod eius vicem repræſentat) licet, ut idem fieret in futurum. Vel dic, non exemplis vnius ſed plurium. vel non malis ſed bonis. ſi ergo inducitur decem annis (ut dictum eſt) multo magis viginti aut triginta annis. Si autem tanto tempore quòd non extet memoria, tunc potius dicitur vetuſtas, quam conſuetudo. Inducitur autem conſuetudo per duas ſententias: ut dixi. Item ex eo, quia perpetuo ſic obtentum eſt ſine cōtradictione: ut quia clerici vendunt ſine decreto epiſcopi rem eccleſiæ: ut. ff. eo. l. ſi de interpretatione. vel quia libelli querimoniarum non fuerunt de talibus recepti: ut de porticibus ſupra uias publicas: ut ff eod. l. ſed eo. & l. cum de conſuetudine. Item ex eo, quia fuit contradictum quādoque non eſſe conſuetudinem: & reprobata contradictione iudicatū eſt eſſe conſuetudinē ut ff eo. l. cum de conſuetudine.

Conſuetudo quādo dicitur lōga.

Exemplis iudicatur quādo ex eis conſuetudo ē inducta.

IN AVTHEN. conſtitu[illegible] ex [illegible] §. j. coll. v. conſt. vij.

Iſta authent. dicit quòd nati ex libera perſona & aſſcriptitio, ſunt aſſcriptitij ex iure veteri. & nihil innouat iſta authen. Bald. Vel ſic: Hodie natus ſequitur conditionem matris, ſiue ſit natus ex libera, ſiue ex aſſcriptitia: licet olim ex libera & aſſcriptitio natus ſequeretur conditionem patris. Salic.

ANtiqua lex erat, quæ dicebat ex perſona libera & altera aſſcriptitia natos, aſſcriptitiam ſequi conditionem. [c] quod per Iuſtinianum [d] ad ius commune liberi ventris redactum eſt.

TITVLVS LIII.

QVÆ SIT [illegible]

Conſuetudo rationabilis extenditur de caſu expreſſo ad caſum tacitum, in quo eadem ratio reperitur. Bal. Vel ſic: Conſuetudo loci probata debet ſeruari, & non contra eam fieri. & ratio conſuetudinis debet attendi. Salic.

I. [illegible]

PRæſes [c] prouinciæ probatis [f] his quæ in oppido frequenter [g] in eodē controuerſiarum [h] genere ſeruata ſunt, cau-

PRæſes] [illegible] Cōſuetudo ē ut filius vaſalli monachus in feudū ſuccedere nō debeat. Sed quid ſi non eſt monachus, ſed canonicus regularis? nunquid idem eſt? Dicitur quòd ſic: quia de ſimilibus ad ſimilia debet procedi. Si quid vero contra cōſuetudinē fiat, hoc reuocabit pręſes.
e Præſes.] pone quòd cōſuetudo eſt ex certa ſcientia inducta, ut ſi dominus apponat manum ſuam ad plauſtrum, ruſticus non tenetur de vino. idem ergo erit in oleo. hoc nō placet, per. l. ff. e. l. quod vero cōtra rōnē, & l. quod non rōne, & in auth. vt nulli iudi. §. 1. col. ix. Ideo dic loqui in his quæ ſunt pręter legem, ut in feudis & ſimilibus, ſi cōſuetudo eſt quòd non ſuccedat inācus, idē ſit in eo qui aliter eſt debilitatus, & quod eſt in monacho, idē in canonico regulari, & pro hoc eſt, ff. e. l. de quibus, 2. reſpon.
f Probatis his.] ſed cum conſuetudo eſt ius: ergo probatur ius, quod non debet eſſe, ut ff. de probationibus, l. ab ea parte. Sed dic illud in iure ſcripto, quod eſt certum & finitum, ut ff. de iuris & fac. igno. l. 2. at hic non ſcriptum pendet ex facto: quod factum eſt neceſſe probari, ut hic dicitur.
g Frequenter.] id eſt vſitato modo.
h Controuerſiarum.] ut & ff. e. l. cum de conſuetudine, & ī. de

& ſ.de ædifi.priua.l.an in totum,& ff. de teſti.l.3 in fi. Sed quid ſi alia ſit conſuetudo in foro actoris,alia in foro rei,cum terræ ſint diuerſæ? Quid etiam ſi iudex habeat ſuam cõſuetudinem? Reſpon.ſeruabit iudex quam volet,ſecundum H,argum.ff.de arbit.l.ſi cum dies §. ſi arbiter. Sed poteſt dici, quòd locus iudicij ſit ſpectandus, vt argum ſ. de emanc. lib.l.j.

Conſuetudo alia ſi ſit in foro actoris, & alia in foro rei: vtra ſeruanda ſit.

[Tra]DITIO. Tu dicas, aut conſuetudo ſpectat ad litis ordinationem: & tunc ſeruatur illa quæ eſt ĩ foro iudicij. aut ad litis deciſionem: & tunc illa quæ in foro ſiue loco contractus eſt, vt l.j in pri. ff de vſu. & l. ſi fundus, ff. de euict. ita diſtinguit Odofr. hic, & Bart. poſt eum in l. intra prox. in verſ. xxxiij. quæro &c.

ſa cognita ſtatuet.[a]

Nam & conſuetudo præcedens, & ratio quæ conſuetudinem[b] ſuaſit, cuſtodienda eſt. Et ne quid contra longam conſuetudinem fiat, ad ſolicitudinem ſuam reuocabit[c] præſes prouinciæ. PP. VI. Kalend. April. Iuliano. II. & Criſpino Conſs.

B

Magna eſt auctoritas conſuetudinis, tamen non tanta, quòd vincat rationabilem legem hoc dicit in nube. Bald. Vel ſic: Conſuetudo non eſt vilis auctoritatis, ideo pro lege ſeruatur: non tamen eſt tanta, quòd vincat legem, vel rationem, niſi reſpectu obſeruationis in loco illo in quo eſt conſuetudo. h. d. ſecundum Salic.

a Statuet.] ſcilicet conſuetudinem.

b Conſuetudinem.] ſcilicet primam: quæ æquè bene facit ad caſum de quo quæritur igitur: idem ius ſit reddendum, vt ff. de verborum obligationibus. l. à Titio, in fin. Et not. rationem legis attendi non minus, quàm legem, vt not. ff. eodem. l. non omnium. Item not. quod ſicut trahitur de ſimilibus ad ſimilia ius ſcriptum, vt ff. eodem. l. non poſſunt, ſic & non ſcriptum ad non ſcriptum, vt hic, & dict. l. ff. eodem, de quibus, ſecundo reſpon.

c Reuocabit.] mos namque ſeruandus eſt &c. vt ſupra, de teſtam. l. teſtamenta.

C

CONſuetudinis.] [...] Poſſet quis dubitare cuius poteſtatis eſſet conſuetudo. Et reſpon. quòd conſuetudo non eſt vilis auctoritatis: non tamen tantæ auctoritatis quantæ eſt lex, vel ratio: vnde legem, vel rationem vincere non poteſt.

d Conſuetudinis vſuſque.] pro eodem pone. & ita lege que, pro, id eſt.

e Longæui.] cuius ſcilicet non extat memoria.

f Momento.] dicitur hic momentum pro eo tempore, quo roboratur conſuetudo. ſ. decem annorum. alias pro paruo tempore: vt pro puncto. aliàs pro die, vt ſ. de ferijs, l. omnes iudices.

g Aut legem.] id eſt rationabilem legem, vel rationem, id eſt, mentem, ſiue æquitatem legis ſcriptæ, & legem ſcilicet ſcriptam & ſtrictam; vt patet in Macedoniano, ſcilicet quod dicit de filijs, idem dicit æquitas de nepotibus, vt ff. ad Macedo. l. pen. ſic & ff. ſi qua. pau. ſe. d. l. penul. & inſtit. de le. patro. tut. in princ. nec ergo tollet legem, quæ loquitur de filijs: nec rationem ſiue mentem, quæ ad nepotes extenditur ſecundum. P. vel rationem, id eſt legem, in qua eſt ratio: vt eſt in multis. verbi gratia: ne vxor teneatur furti: ne aliqua ſeditio oriatur, vt ſupra, de furt. l. fin. in fin. vel legem ſine ratione, cuius eſt exemplum, quòd vſucapio triennio finitur, vt ff de vſucap. l. vſucapio. Et not. non minus attendi mentem ſiue rationem legis, quàm ipſam legem, vt ſupra, eod. l. proxim. Sed videtur finis huius l. contrarius principio. nam ſi non eſt vilis auctoritas, ergo vincit legem: ſed in fin. dicitur contra. ad quæ dicunt quidam, vt B. quod loquatur primo in genere, poſtea in ſpecie negetur: & ſic derogat in parte, & non abrogat quod eſt in totum, vt ff. de verborum ſignificatio. l. derogare. Vnde verſus,

Verſus.

Eſt genus in primo, Species ſeruatur in imo.

Conſuetudo, an vincat legẽ, vel illam poſſit abrogare.

Alij intelligunt principium de ea quæ eſt ſecundum legem, ſiue de ea quæ eſt contra. Tu dic ſecundum Ioan. quòd conſuetudo vincit legem, ſiue ſit generalis, & tunc

A

generaliter: ſiue ſit ſpecialis, & tunc ſpecialiter: & ſic non eſt vilis auctoritas. non autem ſpecialis vincit generalem, & hoc ſubijcit, non vſque adeo &c. Sed videtur quod conſuetudo indiſtincte tollat legem, vt ff. eodem. l. de quibus, in fin. quæ eſt contra. huic fin. Solut. ſecundum P. illa loquitur ſecundum ſua tempora, ſecundum quæ conſuetudo erat populi, & lex populi: & ſic vna poterat aliam tollere. At hodie principis eſt facere legem: & ſic cõ ſuetudine populi tolli non debet. Vel ſecundum M. loquitur ibi de alia conſuetudine ſcripta ſcilicet iure municipali, quæ tollitur à ſequenti conſuetudine: non autem lex ſcripta in corpore iuris tollitur conſuetudine, vt hic. Tertij dicunt, aut lex eſt talis, cui poſſit derogari per pactum, vt in Velleiano, vt ff. ad Velleia. l. fina. §. penult. & tunc conſuetudo derogat ei. an non, vt in pacto. l. commiſſoriæ, & alijs, quæ no. ſupra, de pactis. l. ſi quis in conſcribendo, & tunc nõ. & merito parificant conſuetudinem pacto, cum ipſa ſit tacitus conſenſus, vt in l. contraria, in fin. & ff. eodem. l. de quibus. Sed hoc non placet, vt pacto parificetur conſuetudo: quia ſecundum hoc furioſis, & ſimilibus, qui expreſſe vel tacite conſentire non poſſunt, vt ff. locat. l. qui ad certum, non obijceretur conſuetudo: quod eſt falſum. Sed poſſet reſponderi, immo nihilo minus poterit obijci: quia maior pars vniuerſitatis conſenſit: vnde perinde eſt ac ſi omnes conſenſiſſent, vt ff ad municip. l. quod maior. Sed Ioan. dicit, quòd illa regula locum habet in electionibus, & in his quæ ſingulorum prouident vtilitatibus. Item & ad hoc, quòd vniuerſitas poſſit conueniri, ſcilicet ſi maior pars fecit contractum, vel obligationem aliquam. Non autem ideo locum habet illa regula, vt aliquis ignorans conueniatur ſingulariter. Hæc autem conſuetudo patrimonio ſingulorum detrahit, & aliquem obligat: quod facere non poteſt pars maior nam ſi millies conſentiat maior pars, quod ego alicui tenear: non per hoc tenebor. Quarti dicunt, an lex eſt ſola, & conſuetudo ei contraria, vt tunc legem abroget. an vero lex lata poſtea ſit conſuetudine roborata: & ſic cõtraria conſuetudo poſtea inducta, à lege vincatur, argumen. eius quod de venditione dicitur, quæ ſolo diſſenſu tollitur, ſi traditione non ſit roborata: alias non, vt ſupra quando liceat ab empt. diſ. l. j & ij.[*] Quinti dicunt quòd bona conſuetudo vincit legem, vt ibi: mala non, vt hic. Sexti dicunt, quòd ex certa ſcientia viens populus contra legem, vincit conſuetudo legem, ignorans non. quod non placet: quia melioris conditionis eſſet populus delinquens, quàm innocens: quod eſſe non debet, vt ff. de noxa. l. non ſolum. Tu dic ſecundum Ioan. & Azo. & nos breuiter, quòd ibi loquitur de generali conſuetudine, quam princeps patitur ex certa ſcientia, quæ generaliter tollit legem, vt ibi. hic de ſpeciali alicuius loci, quæ legem non abrogat, etiam ſi ex certa ſcientia ſit inducta: licet eo loco ſeruetur, vt ff. commun. prædior. l. venditor. §. ſi conſtat. & ff. de adminiſtra. tutor. l. ſine hærede. §. Lucius. Sed videtur contra, ſcilicet quòd lex ſequens tollat conſuetudinem ſpecialẽ, vt ff. de ſepulchr. viola. l. tertia. §. diuus Hadrianus. ſed ibi fuit lex facta poſt conſuetudinem: ſecus ſi antea erat lex: vt dixi modo: niſi prohibita ſit à lege conſuetudo ſpecialis, vt ſupra de vſuris. l. eos, §. penultim. Bene dixi ex certa ſcientia, quia ſi per errorem inducta eſſet, nec in eo loco

II. Imp. Conſtantinus A. ad Proculum.

CONſuetudinis[d] † vſuſque longæui[e] nõ vilis auctoritas eſt: verum non vſque adeò ſui valitura momento[f] vt aut rationem vincat, aut legem.[g] † Data. XVII. Kalend. Maij, Conſtantinop. PP. A. V. & Licinio Cæſa. Conſs.

Cõcor. c. cum cõſuetudinis, cũ gl. 1. & c. fin. extra eod. tit.

Põt tamen abrogare legẽ: neq; vero hoc erit vincere legẽ. Itaque nõ ẽ huic loco cõtraria. l. de quibus. ff. de legib. qua de re tamẽ multa, & longa rixa hic referẽ inter gloſſographos Contius.

Conſuetudo an æquparetur pacto.

* Hactenus gloſſ. Azonis, nunc ſequitur glo. Accurſij.

Conſuetudo generalis, quam princeps ſcit & tolerat: legem tollit generaliter.

eo loco legi derogaret. licet quidã cõtra, qui aliter, quàm A nos, ponunt caſum illius l. vt ff. eo. l. quod non ratione, vt ibi not. Vltimo quæro, quid ſi poſt præſcriptam conſuetudinem vtamur ſemel vel bis in contrarium, an ſit interrupta? Reſpon. non puto, ſecundum quoſdam, vt ff. de regul. iur. l. nemo alieno §. temporalis, & arg. ff. de pact. l. ſi vnus. §. ſi pactũ, & ff. de itinc. actuq; priu. l. j. §. fin. & l. ij. Item cum municipes ex certa ſcientia contra legem vtantur, an delinquant omnes, & ſic puniũtur qui contra legẽ faciunt, vt ff. de pœ. l. ſanctio legum? Reſpon. non, quia princeps ſcire fingitur, & ſic conſentire: ſicut & ſi res mea vſucapiatur, vt ff. de verb. ſig. l. alienationis.

Conſuetudo qualiter poteſt interrũpi.

Conſuetudo legem imitans, & antiquitus approbata, tenaciter eſt ſeruanda: & habet vim conceſſionis collegiorum vel curiarum. Bald. Vel ſic: Conſuetudo legem imitatur, & pro lege ſeruatur. hoc dicit ſecundum Saliceturn.

III. Impp. Leo & Anthemius AA. Alexandro.

LEges quoque ipſas antiquitus probata, & ſeruata tenaciter conſuetudo imitatur,[a] & retinet:[b] B & quod officijs, curijs,[c] ciuitatibus, principijs,[d] vel collegijs præſtitum fuiſſe cognoſcitur,[e] perpetuæ[f] legis vicem obtinere ſtatuimus. Data. VII. Idus Septem. Martiano & Zenone Conſs.

TITVLVS LIIII.

DE DONATIONIBUS.

Qui tradit inſtrumentum, videtur tradere poſſeſſionem rei. Bal.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Lucio.

EMptionum † C mancipiorũ inſtrumentis[g] donatis,[h] & traditis,[i] & ipſorum mancipiorum donationẽ, & traditionem[k] factam intelligis: & ideo potes aduerſus donatorem in rem actionem[l] exercere. PP. V. Kalend. Iul. Fauſtino & Rufino Conſs.

a LEges. Imitatur.] i. tantũ cõſuetudo valet, vbi lex non eſt ſcripta, quãtum ipſa lex vbi eſt ſcripta. Et ſic nota tres virtutes conſuetudinis: Imitãdi, vt hic, & inſti. de iure na. §. ex non ſcripto. Item interpretandi, vt ff. eo. l. ſi de interpretatione. Itẽ corrigendi, vt diximus. ſ. l. proxi. Item & quarto corroborãdi, vt hic ſubijcit, & retinet &c. ſ. cum vtitur populus ſicut. l. dicit.

Conſuetudo tres habet virtutes.

*Concor. c. 2. cũ gl. ſuper ver. ſignũ, circa med. extra de conſue.

b Retinet.] ſicut enim leges ſtringunt & regunt vitas hominum, ita & conſuetudo retinet ius eorum.

c Curijs.] id eſt curialibus, & ſic de ſequentibus.

d Principijs.] id eſt principibus. aliàs eſt principalibus, & aliàs principibus.

e Cognoſcitur.] ex conſuetudine ab aliquo, vel aliquibus. Vel dic præſtitum per patientiam principis permittentis vti cõſuetudine aliqua. Azo. vt ſic faciat ad titulũ. D

f Perpetuæ.] ſi dicas perpetuæ, id eſt, generalis, eſt contra. ſ. de legi. & conſti. l. 3. Sed dic, id eſt, non ad tempus, ſic & ſ. de diuer. re cri. l. falſo.

DE DONATIONIBVS.

Quia per ſtipulationem tantum olim fiebat donatio, vt infra eodem. l. ſi quis argentum. §. fin. de qua eſt dictum, ideo de donationibus dicit.

EMptionum.] CASVS. Emi mancipium: dedi tibi inſtrumentum emptionis. an mãcipium videar tibi donaſſe, quæritur? & dicitur, quòd ſic.

g Inſtrumẽtis.] ſ. præſentibus ſeruis datis.

h Donatis.] ſic & in venditis & legatis, vt ff. de lega. j. l. ſeruum filij, § ſi tum qui, ſi tamen preciũ ſit ſolutum in venditione. idem in pignoratis, vt j. quæ res pign. oblig. A poſſ. l. cum conſtet, & ſ. de hære. ven. l. pen.

i Et traditis.] præſentibus ſeruis, vt & argu. ff. de contra hen. empt. l. clauibus. Vel aliud in donatione inſtrumentorum, cum inſtrumenta ſunt præſentia. Ideo nota hic aliud dari, & aliud fingi dari, propter eius cohærentiam. & ad hoc ff. de lega. 3. l. qui chirographum.

k Et traditionem.] hoc ſi donator poſſidebat: alias non. argu. ff. de rei vendi. l. quædam, & facit. ſ. de remiſ. pignor. l. creditricem.

l Actionem.] ſi poſtea cœperit poſſidere.

Vbi donatur vel ceditur actio: non eſt neceſſarius conſenſus debitoris cõtra quem actio ceditur, vel donatur. Baldus.

II. Imp. Gordianus A. Leonidi.

SI nominis perſecutionem in te emancipatã pater tuus titulo donationis tranſtulit, fruſtra prætendit, qui debitori tuo hęres extitit, B conſenſum fuiſſe debitoris neceſſariũ:[m] cùm ſatis fuerit[n] actiones eo nomine tibi mandatas fuiſſe. PP. II. Idus Mart. Gordiano. A. II. & Pompejano Conſs.

Ius conditionale poteſt cedi, & donari, & iura conditionalia appellantur ſpes vt inſtit. de verb. oblig. §. ex conditionali. Bald.

III. Imp. Decius A. Marcellino.

SPem futuræ actionis[o] plena intercedente donatoris C voluntate poſſe transferri, non immerito placuit. PP. Non. Mar. Decio. A. I. & Grato Conſs.

Solutio datarum, & collectarum facta ab eo cuius res non eſt, non tribuit dominium. Bald. Vel ſic: Solutio functionum, non probat ſoluentem dominum Salic.

IIII. Imp. Probus A. Marſiæ.

SI functiones, exactiones, vel tributa † per eum cui[p] donata res non erat, vel ab actoribus ip-

SI nominis.] CASVS. Si ignorante debitore meo ius quod cõtra eum habebam, filio meo emancipato titulo donationis ceſſero: an valeat donatio, quęritur? & reſpond. q. ſic. videbatur quod non: quia facta erat debitore ignorante: contrarium tamen eſt verum.

m Neceſſarium.] hoc in delegatione opus eſſet, vt ſ. de noua. l. j. & ſic hic duę ibi. ſ. in delegatione, tres perſonæ ſunt neceſſariæ.

n Cum ſatis fuerit.] iure iſto: ſed olim poterat reuocari, vt infra eo. l. illam, in fi. & facit ad hanc. ſ. de diſtract. pign. l. 2. & ſ. debi. vendi. pig. impe. non poſ. l. ij.

SPem.] CASVS. Stipulatus ſum à te decem, ſi nauis ex Aſia venerit, ſpẽ futuræ actionis an tibi donare poſſim, quæritur? & dicitur quòd ſic.

† In quodam exẽplari, quod antiquitatis incorruptæ indolis eſſe diceres, deſunt hæc verba, ex actiones, vel tributa.

o Futuræ actionis.] vt quia ſit ſub conditione, vel in diem, vt ff. de hæredit. D vendit. l. nomina, & l. multum, & eſt ad l. iſtam. ff. de pact. l. pactum, in fin. Sed argum. contra. ff. de tranſact. l. de his, illa non eſt quæſtio, ſi cedam ſpem doni mihi futuri: quia poteſt etiam vendi ſpes, vt ff. de contrahen. emptio. l. nec emptio.

SI functiones.] CASVS. Donaui rem tuam Titio, pro qua conſueueras ſoluere tributum. ille vel ego ſolui tributa: nunquid tibi domino præiudicat? Dicitur quòd non: & ſic eſt litera cuius vel cui. & dic ſic, Titius credens rem ſibi donatam, cum non erat, ſoluit tributa, vel illi quibus Titius erat hæres, ſoluerunt: an præiudicat domino, quæritur? & dicitur quòd ſic, maxime ſi in donatarium voluntate tam donantis, quàm donatricis poſſ. transferatur. Vel dic caſum aliter, vt in gloſſ.

p Cui] aliàs cuius, & aliàs cui. Et ſecundum primam dic, quòd ſi aliquis donauerit Titio rem tuam, vt ille Titius, vel auctores ſui nomine Titij vel rei celebrarent ſolutionem,

Caſum duplicitèr ponit.

lutionem: non ſit tibi præiudicium, vt ſiat Titij, cuius A non erat facta per donationem, & facit infra eod. l. cenſualis, & ff. de acquiren. rer. dom. l. quæ quiſque, & ſupra, de rei vendicat. l. ſolennibus, & ſupra, de actio. empt. l. ſi pater. Secundum aliam dic, quod Titius credens ſibi donatam, ſoluit: vel auctores eius quibus fuit hæres Titius, ſoluerunt: & hoc ſi habes auctoribus. ſed ſi habes, actoribus, id eſt caſtaldionibus eius, planum eſſet.

SI donatio.] CASVS. Si mulier aliqua non donauit mihi domum, ſed in teſtamento ſuo dixit, ſciant omnes, domum quam ego inter viuos in epiſtola mea Titio donaui, quod volo eum habere: iſta verba obtinent vim fideicommiſſi, vt per iſta verba videatur ei domum reliquiſſe, etiam ſi nõ appareat in epiſtola quod illam domum mihi donauerit: vel pone caſum aliter, vt in glo.

Caſus.

a Teſtatricis.] Teſtatrix ita dixit, Quamuis per epiſtolã donaui Titio, tamen eidem do lego. valet legatum, etſi nõ appareat epiſtola: quia falſa demonſtratio non vitiat legatum, cum de corpore, & quantitate conſtet. hoc autẽ verũ eſt, ſi animo relinquendi fuerũt verba illa in teſtamento appoſita, vt ĩ. de don. inter virum & vxor. l. ex verbis. Sed cõtra in auth. vt ſpon. larg. §. & hoc inſuper, coll. ix. ſed illud in inſtrumentis contractuũ, vt debeat præferri inſtrumentũ, cuius aliud facit mẽtionem: non autem in teſtamentis, vt hic, & ſupra de fal. cau. adie. lega. l. j. ff. eod. l. ex hac, & de leg. ij. l. Lucius. ij. §. quiſquis ij.

ſius nomine celebratæ ſunt tibi obeſſe non poteſt PP. V. Kalend. Ianuar. Meſſala & Grato Conſs.

Commemoratio donationis inter viuos facta in teſtamento, ſi non apparet de donatione inter viuos, habet vim teſtamenti. Bal. Vel ſic. Verba cõfeſſionalia donationis in vltima voluntate emiſſa, fideicommiſſum inducunt ſi aliter de donatione non apparet. Salicetus.

V. Impp. Carinus & Numerian. A A. Flacconillæ.

SI donatio per epiſtolã facta non apparet, verba tamen teſtamenti, quibus liberalitas teſtatricis [a] confirmata eſt, fideicommiſſum continere non ambigitur. PP. VI. Kalen. Feb. Romæ, Carino. II. & Numeriano. AA. Conſs.

Donatio poteſt fieri inter abſentes: & adepta poſſeſſione ex ea cauſa tranſit dominium. Bald. Vel ſic: Donatio quæ incipit a traditione, poteſt perfici inter abſentes. Bar.

VI. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. Chriſtianæ.

NEc ambigi oportet donationes etiam inter abſentes [b] (& maximè ſi ex voluntate donãtium poſſeſsiones hi quibus donatum eſt, nanciſcãtur [c]) validas eſſe. PP. III. Idus Februar. Maximo II. & Aquilino Conſs.

Poſſeſſio cenſualis non nocet domino, niſi conſentiat: quo caſu tacite donare videtur. Bal. Vel ſic: Soluens cenſum de re aliena, vt ſua, non præiudicat domino non conſentienti. Salicetus. D

b NEc ambigi. Inter abſentes.] ſcilicet validas eẽ, vt in ſi. & ff. eo. l. etiã per interpoſitam perſonam, & l. abſenti, in prin. Item plus dicunt quidam, quia ſi dico, dono: ſufficit vt quilibet nunciet, me etiã inicio. Sed Ioan. contra. Sed quomodo inter abſentes fit, cum hoc iure exigatur ſtipulatio, vt infra eod. l. ſi quis argentum. §. ſin autem hoc minime? Reſpon. illud verum eſt quando per pactum: hic autem per traditionem fiebat.

Donatio an valeat ſine ſtipulatione.

c Nanciſcantur.] vt ff. de acquir. poſſ. l. ſi ex ſtipulatione, & ff. de rei vend. l. quædam, & ff. eod. l. abſenti. Et dic quod maxime abundat, prout determinat verbum nanciſcantur, vel pro ſaltem hic ponitur: quia ſi ſine voluntate donantis intret, erit prædo, vt dicta l. ſi ex ſtipulatione.

CEnſualis.] CASVS. Si pro prædio tuo tributario Titius tributum ſoluit, & de hoc inſtrumentũ fiat: vel ille qui ſoluit, profeſſus fuerit, domino non præiudicat. Si vero vitricus, pro mancipijs animo donandi priuignum cenſum ſoluere paſſus fuerit: præſumitur donaſſe ei mancipia.

VII. Iidem AA. & CC. Iulio.

CEnſualis quidem profeſsio [d] domino præiudicare non ſolet. [e]

¶ Sed ſi in cenſum velut ſua mancipia deferẽti priuigno tuo conſenſiſti, [f] donationem [g] in eum contuliſſe * videris. [h] PP. Id. B Iul. ipſis. AA. IIII. & III. Conſs.

* tranſtuliſſe.

Conſenſus præſtitus ſimulatè, non inducit donationem. Bal. Vel ſic: Pater cenſuarius filios cenſum debere ſcribens, non præiudicat ſibi. Sal.

VIII. Iidem AA. & CC. Floræ.

SI præſes prouinciæ nõ donandi voluntate filiorum tuorum nomine prædia in cenſum detuliſſe [i] te manifeſtis probationibus cognouerit: quod quod fides veri ſuggeſſerit, id ſtatuet. [k] PP. VIII. C Id. Septem. ipſis AA. IIII. & III. Conſs.

Vt pactum donationis impleatur, ex ſtipulatione, vel præſcriptis verbis agitur. Bartol. Vel ſic. Pactum in donatione poſitum eſt ſeruandum. Baldus.

IX. Iidem AA. & CC. Auguſtianæ.

LEgem quã rebus tuis donando dixiſti: ſiue ſtipulatione tibi proſpexiſti, ex ſtipulatu: [l] ſiue non, incerto [m] † iudicio, id eſt præſcriptis verbis apud præſidem prouinciæ debes agere, [n] vt

† al. incerti.

d Profeſſio.] ab extraneo facta, vel ſolutio: vt ſupra eod. l. ſi functiones, & in concor. ibi poſitis, & ff. de donat. inter vir. & vxor. l. ſi ſeruus communis.

e Non ſolet.] niſi domino ſciente, & cõſentiente animo donandi, vt ĩ. l. proxi. & l. nec ignorãs, & ſtatim ſubijcit. Accurſius.

f Conſenſiſti.] animo donandi.

g Donationem.] ſcilicet mancipiorum.

h Videris.] patiendo. & hoc niſi contra probetur, vt ĩ. l. nec ignorans, & tacit. ff. manda. l. ſi vero non re. §. Pomponius.

SI præſes.] CAS. Si pater animo donandi paſſus fuerit filios pro prædio ſoluere tributũ: ſibi non præiudicat ſi hoc probauerit, quod non animo donandi &c.

i Detuliſſe.] id eſt in ſolutum dediſſe. Vel ſcripſit filios pro illis prædijs tantam quantitatem debere nomine tributorum: vt quia ſi ſint filiorum, honorabilius cõtraherent matrimonium: non vt eis donaret. erant enim patris iſta prædia.

k Statuet.] permittendo te agere negociorum geſtorum ad precium, vel æſtimationem, ſecundum primum caſum.

LEgem.] CASVS. Donaui prædium tibi hac lege, vt ſatisfaceres creditoribus meis. ſi non ſtes pactis, & interceſſit ſtipulatio, agam ex ſtipulatu: ſi nõ, agam præſcriptis verbis, vt fiat quod conuenit: vel repetam quod dedi. Viuianus.

l Ex ſtipulatu.] ſi continetur ibi incertum. aliter expone. l. ex ſtipulatione certi condictione, vt inſt. de ver. oblig. in princ.

m Incerto.] quia actio continet incertum, quod tamen per ſententiam fit certum, vt inſtitut. de actio. §. curare.

n Agere.] vel id quod dedit ſub conditione, per cõdictionem

nem ob cauſam repetere poteſt. Accur.

a Hanc.] ſ. legem, & ad hoc. ſ. de rerum permu. l. rebus, & ſ. de pact. l. legem, & ff. de pact. l. in traditionibus, & ſ. de euic. l. ij. & j. titu. j. l. j & ſ. de condic. ob cau. l. ſi vt proponis, & ſ. de contrah. emp. l. ſi donationis, & de pactis inter empto. l. ſi ea lege, & j. e. l. cum res.

hanc a impleri prouideat. PP. XVI. Kalen Maij. AA. Coss.

Potentior eſt veritas quàm ſcriptura: & actus agentium non operatur deficiente conſenſu. Bal. Vel ſic: Nemo videtur donare id de quo non cogitauit. Bartol. Vel ſic: Inuitus vel ignorans non donat: & conſenſus errantis ei non præiudicat. Salic.

X. Iidem AA. & CC. Hermoniæ.

NEc ignorans, b nec inuitus c quiſquam donat. vnde ſi de hoc fundo non cogitaſti, cuius vel ut donationi te conſenſiſſe continetur inſtrumento: maiores veritate rei quàm ſcriptura vires obtinente, intelligis, de quo non cogitaſti, d nec ſpecialiter ſubſcripſiſti, nihil te perdidiſſe. e S. V. Kalen. Maij CC. Coss.

Donatio facta filio in poteſtate, eſt potius quædam donandi deſtinatio quam perfecta donatio. Sed ſi filius eſt emancipatus, donatio eſt perfecta. Baldus.

XI. Iidem AA. & CC. Sabino.

CVm de bonis tuis partem quidem penes te retinuiſſe, partem verò in eum quem in poteſtate habes, donationis titulo contuliſſe commemores: non eſt incerti iuris, in eũ qui in ſacris familiæ tuæ remanet, deſtinationem magis paternę volũtatis factam, quàm perfectam f donationem perueniſſe.

¶ Delegationes autem nominum in emancipatum collatæ perfectã donationem actionum efficiunt. S. II. Kal. Maii. CC. Conss.

Portio pro indiuiſo poteſt donari. Bald. Vel ſic: Communio non impedit donationem partis pro indiuiſo. Saliceti.

Nec ignorans.] Dare nemo cogitur. ſi ergo quis proferat inſtrumentum quo cõtinetur, quòd donaui tibi prædium, cum animum donandi non habui: plus valet quod actũ eſt, quàm quod ſcriptum eſt: vnde per inſtrumentum mihi non præiudicatur.

b Nec ignorans.] facit ff. de tranſactio. l. cum Aquilianam, & ff. de contrahen. empto l. cum in lege.

c Nec inuitus.] cum mera liberalitas ibi ſit, vt ff. de reg. iur. l. donari. ſed hoc fallit. ff. ad l. Aquil. l. ſi ſeruus ſeruũ. §. ſi ob iuam, & ff. de reg. iur. l. cuius per errorem. Sed ibi improprie dicitur donatio, id eſt rei amiſſio, ſic econtra inuito nõ datur, vt ff. eo. l. hoc iure. §. non poteſt, & ſ. de iure delib. l. nec emere.

Donatio nó fit inuito.

d Cogitaſti.] credebas Titianũ, & erat Seianum: interim tamẽ ſtatur inſtrumẽto, ſi publicum eſt, vt ſ. de proba. l. cum precibus, & de contrah. & commit. ſtip. l. optimam.

e Perdidiſſe.] vt ſ. plus vale. quod agi l. j. ſed fallit in caſibus vbi plus valet ſcriptura, vt ibi nota. & facit ad l. iſtam ff. de dona. cauſa mortis l. Seia, & de regu. iur. l. in totum, & ſ. eod. l. cenſualis, in princ. Accur.

CVm.] Casvs. In filium retentum à patre facta donatio non valet: ſed eã reuocare poteſt. non eſt idem in emãcipato: quia ſub articulo donationis nomine facta ceſſio valet. & donatio perfecta eſt. Viuianus.

Donatio facta in filium, an valeat.

f Perfectam.] non valet donatio facta in filium in poteſtate conſtitutum, ſed in emancipatum ſic, vt hic, & ſ. de inoffi. dona. l. ij. & ſ. de dona. inter virum & vxorem. l. donationes. j. & j. eo. l. cum res. Item & in ipſa emancipatione, vt ſ. de eman. lib. l. fin.

XII. Iidem AA. & CC. Antiocho.

POrtionem propriam, rebus nondum diuiſis, nemo prohibetur g titulo donationis in alium trãſferre. Dat. XVII. Kal. Iun. AA. Coss.

Breuitas ſcripturæ non officit donationi. Vel ſic: Tantum valet vnum verbum effectiuum, quantum mille. Baldus.

XIII. Iidem AA. & CC. Vrbaniæ.

SI aliquid per epiſtolã h donatum tibi probetur, breuitas chartulæ, donationi i (ſi hæc rectè facta probetur) nihil quicquam derogat. Dat. XV. Kalen. Iun. Sirmii. AA. Coss.

Nemo transfert quod non habet: & ideo ſi filius donat ſponſæ ſuæ rem patris, non præiudicat patri. Bald. Vel ſic: Non dominus non transfert dominium præter domini conſenſum. Salic.

XIIII. Iidem AA. & CC. Idæo.

SI filius tuus res ad te pertinentes ſponſę ſuę te non conſentiente donauit: ad eam quod non habuit, transferre non potuit. k S. XV. Kalẽ. Octob. AA. Conss.

Donatarius certæ rei non tenetur ad onera debitorum quæ non ſequuntur fundum, ſed debet conueniri vniuerſalis hæres donatoris. Bal. Vel ſic: Aes alienum non ſequitur fundum, ſed ſucceſſorem vniuerſalem. Bar. Vel ſic: Perſonalis obligatio non ſequitur ſingularem ſucceſſorẽ, ſed realis ſic. Sal.

XV. Iidem AA. & CC. Sc[...].

AEris alieni quod ex hæreditaria cauſa venit, non eius qui donationis titulo poſſidet, ſed totius iuris ſucceſſoris onus eſt. l ſi itaque nemini obligata prædia per donationem conſecuta es, ſuperuacuam geris ſolicitudi-

POrtionem.] Casvs. Habebam tecum rem communem pro indiuiſo an partem meam alij donare poſſim, quæritur? Et dicitur, quod ſic.

g Prohibetur.] vt ſ. de communi. re. alie. l. falſo, & ſ. de iure do. l. ante diuiſione, & de contrahen. empto. l. dudum. hoc fallit poſt litem conteſtatam in communi diuidundo iudicio, vt ſ. communi diui. l. j. & mota controuerſia in iudicio familiæ erciſcundæ, vt ff. fam. ercisc. l. alienationes. Item poſſeſſor hæreditatis prohibetur, niſi ſatiſdet, mota controuerſia alienare, vt ff. de peti. hære. l. diuus.

SI aliquid.] Casvs. Si dediſti mihi fundum valentem quinquaginta, & in breui, & vili charta ſcriptum eſt: nunquid hoc nocet, quæritur? Et dicitur quod non. Viuia.

h Per epiſtolam.] quæ valet, vt ſ. eo. l. ſi donatio per epiſtolam.

i Donationi.] ſic ſ. de fideicommiſ. l. & in epiſtola.

SI filius.] Casvs. Res ad patrẽ pertinentes ſponſę ſuæ dedit filius patre nõ conſentiente. patri non præiudicat quominus poſſit eas reuocare. Viuia.

k Non potuit.] vt ff. de regul. iur. l. nemo plus iuris, & ff. de acquiren. rerum domi. l. traditio. Accurſius.

AEris.] Casvs. Dedit mihi Titius fundum, & deceſſit: nunquid creditores me conueniẽt? Dicitur, quod non, ſed vniuerſalem ſucceſſorem, niſi fundus ille eſſet ei obligatus. Viuia.

l Onus eſt.] nec. n. ſequitur fundum vel rem ſingularem donatam, niſi ſit obligata, vt hic, & ff. ad Treb. l. j. § ſi hæres, & ff. de iudi. l. ſi fideicommiſſum. §. tractatum, & infra, eo. l. ſi patr. & ſupra de reuo. his quæ in frau. cred. l. ij. & ſupra de hæred. act. l. creditores, & de iu-

Donatarius an teneatur ad æs alienum pro re tibi donata.

de iure do.l.licet,& de donat.ante n.pt.l.de rebus, niſi A in caſu,puta in ſubſidium propter neceſſitatem primipi li,vt ſupra,de donatio.inter vir.& vxor.l.ſi non verum. Sed quid ſi omnia bona ſua donauit? Dic poſſe agi reuocatoria,vt ff.quæ in frau. cred.l.omnes.§.Lucius. Vel contra ipſum donantem agi, qua ſi non teneat donatio, niſi omni ære alieno deducto, vt ff.de iure do.l.mulier,& ff.de iure fiſc.l.non poſſunt.

a Enectus.] CAS. An ſenex donare poſſit,quæritur? Et dicitur quòd ſic. videbatur quod non, quaſi puerilem habeat ſenſum.

a Sola] niſi ſenſum abſtulerit. Contra videbatur: quia ſenex puerilem ſenſum habet. & facit ſ.de tranſac.l.ſanè, & ſ.qui teſta. facer. poſſ.l.ſenium.

Siue.] CASVS. Si pater donauit filio, refert an emancipato,an in poteſtate conſtituto. primo caſu valet donatio, nec reuocatur. ſecundo caſu,ſi filius emancipetur, & retineat donata,an confirmetur donatio? diſtinguitur, aut tenet ea de voluntate patris, & confirmatur: aut non, & pater eam reuocare poteſt: quia pater cum non potuit, voluit &c. Vitianus.

b Non debes.] eſt ergo confirmata, vt hic,& ff.eod.l.donationes in concubinam.§.pater, & arg. ſupra, eod l.cenſualis.

c Nec tempore.] facit ſ. ſi quis alteri, vel ſibi.l.multum,& ſ.de dona. inter vir. & vxor.l. à marito, & ff.de offi procon. obſeruare.§. finali. Item facit ad l. iſtã. ſ.de emancip. liber. l.fin.

SI donationis.] CASVS. Subripui tibi, animo donandi remiſiſti mihi actionem furti. an iterum poſſis me conuenire furti,quæritur? Et dicitur quòd nõ.

nem, ne vel hęredes donatricis, vel eius creditores te iure poſsint conuenire. S.XV.Kalen.Decemb.AA. Conss.

Homo vel mulier ætatis decrepitæ, ita poteſt donare,ſicut ſi eſſet in ætate virente,vel ſortis Vel ſic: Debilitas corporis ratione ætatis ſenio confecta, donationem non vitiat.Bal.

XVI. Iidem AA. & CC. Theodoro.

SEnectus ad donationẽ B faciendam ſola a non eſt impedimento. Dat. V. Kalendas Decembr. AA. Conss.

Sicut donatio facta emancipato valet, ita facta filio in poteſtate per emancipationem confirmatur ſi pater tradidit,& nõ ademit.ſecus ſi permiſit ante emancipationem,vel in ipſa emancipatione,h.d.& tene menti. Bald.Vel ſic: Si pater non ademit in emancipatione ea quæ donauit filijs in poteſtate, non poteſt poſtea reuocare.Salic.

XVII. Iidem AA.& CC. Hermiæ.

Siue emancipatis filijs C res donaſti, ſiue in poteſtate conſtitutis,& ſui iuris effectis, ac tenentibus non ademiſti: blandiri tibi non debes b veluti res donatas ex pęnitentia liceat auferre.

Sanè ſi ea quæ in tua poteſtate donaueras, poſt emancipationem contra tuam tenuerint voluntatem: horum penes te dominium remanſit: ſiquidẽ nec tempore c quo voluiſti, propter vinculum po- D teſtatis ſibi quicquam quærere, nec poſt te inuito de rebus tuis potuerunt.S. VI.Kalendas Ianuar. AA. Conss.

Gratuita remiſſio actionis ex maleficio,eſt donatio.Baldus.Vel ſic.Furti actio poteſt ex donatione remitti. Salicetus.

XVIII. Iidem AA. & CC. Audiano.

SI donationis cauſa furti actionem tibi remiſ-

d Solicitudinem.] vt rurſus poſſis conueniri furti, vt hic, & ſupra, de fur.l poſt deciſionem,& ff.de pact.l. ſi tibi. §.quædam.Sed ſi eſt ſine cauſa remiſſa, vel cum cauſa, ſed ſecuta non eſt, vel eſt ingratus donatarius, vel cui eſt remiſſa: an ipſa ſeſuſcitabitur? Reſpond. ſecundum H.nõ:argu.ff.de pa.l.ſi vnus. §.ſi pactum,& ſ.de tranſa.l.vbi pactum.

ſam probetur: ſuperuacuam geris ſolicitudinem. d S. V. Kalend. Ian. AA.Conss.

Rem fuiſſe progenitorum nihil operatur,ex quo res ad alia dominia trãſiuit.Bald.Vel ſic: Mulier poteſt donare extraneis etiam res ab eius parentibus habitas. hoc dicit ſecundum Bartol Vel ſic: Non conſideratur cuius res fuerit, dummodo ſit donantis. Salicet.

XIX. Iidem AA & CC. Alexandriæ.

SI auia veſtra e proprias res quacumque ratione factas titulo liberalitatis in eum contra quem preces funditis, contulit: quo minus hæc rata maneant, quòd ex origine patris vel aui veſtri deſcendũt,nihil prodeſt. S.XVI. Kalend. Februar. Sirmij. CC.Conss.

Paria ſunt per ſe ſubſcribere, vel alium ſubſcribere vice eius. Bald.Vel ſic: Donatio non vitiatur, licet alius pro donante ſubſcribat.Sal.

XX. Iidem AA & CC. Helmio.

VIce donatricis alio f voluntate eius ſubſcribente, iure facta donatio non habetur irrita. S.VII.Kalend.Febru. CC. Conss.

Lex notabilis.Mulier conſtãte matrimonio dotem ſuam donare non poteſt.Baldus.Vel ſic: Vxor non poteſt donare dotem in mariti præiudiciũ. Salicetus.

XXI. Iidem AA.& CC. Antoniæ.

COnſtante matrimonio dotem penes maritum ſuum conſtitutam, auia tua tibi donare non potuit. h S. V. Id. Mart. CC.Conss.

Ex pacto donationis non quæritur actio extraneo: ſed ipſe donator pacto non ſeruato agit ad intereſſe.Bal. Vel ſic: Vt pactum donationi adiectum impleatur,paciſcens agere poteſt:non is cui paciſci voluit:Salic.

XXII. Iidem AA.& CC. [illegible]

CVm res filio tuo emã

SI auia.] CASVS. Auia tua res quas auus tuus ei dederat, titulo donationis alicui contulit: vis eas reuocare, quia profectæ ſunt de bonis illius aui tui: an poſſis? Reſpond. quòd non.

e Si auia veſtra.] Et nota hanc. l. & facit pro ea ſupra de commu.re.alie.l. falſo, & ſupra de contrah. emp l.dudum.

f Proprias.] ſ.ſuas.

VIce.] CASVS. Mulier cedit mihi fundum: confectum eſt inſtrumentum: vice ſua Titius in inſtrumento conſcripſit: an ob hoc minus valeat donatio, quòd ipſa non ſubſcripſit, quæritur? Et dicitur quòd nõ.

g Alio] vt ſ.eodem l. in donationibus. §.j.in fi.

COnſtante.] CASVS. An mulier conſtante matrimonio dotem penes maritum conſtitutam, in alium titulo donationis transferre poſſit,quæritur? Et dicitur quòd non.

h Non potuit.] vt interim viro præiudicet,vt hic, & ſ.de iur do l.ſi prædium. Sed ipſam actionem ſiue ſpem poteſt cedere, vel etiam dotẽ promittere, vt ſ. e.l.ſpem futuræ,& ſ. de col.l.dotis. Nam econtra vir non põt dotale prædiũ alienare: cõfirmatur tamẽ mortua muliere ſi dos ceſſit lucro mariti, vt ff. de vſuc. l.cum vir.

Alienatio à principio inualida, quãdo que valida tur.

CVm res] CAS. Dedi filio tuo emancipato prædium, vt creditoribus meis ſatisfaceret. ſi nõ ſatiſfecerit. & intereà ſit

interceſſit ſtipulatio, non agit creditor aduerſus filium ex ea, quia alteri &c. ſed aduerſus me, & ego aduerſus filium præſcriptis verbis.

a Creditoribus.] quia ius creditorum pacto priuatorum lædi non poteſt.

A verb. oblig. §. fin.

k Notato.] id eſt ex tempore, vel ad tempus.

l Animo dantium.] hic de pura. & dic animo. i. voluntate dantium.

m Sententijs.] id eſt narrationibus voluntate dantium ab accipientibus expreſſis.

cipato ea conditione, vt ea creditoribus [a] tuis ſolueret, te donaſſe proponas: ſi ſtipulatione, vel incontinenti habito pacto huic rei proſpexiſti: creditoribus quidem non contra eum ex placito veſtro, ſed aduerſus te competit actio. [b]

B ¶ Eum autem cui certa lege prædia donaſti, incerta [c] ciuili actione ad placitorum obſequia vrgeri ſecundum legem donationibus dictam conuenit. S. VII. Kalen. April. Sirmij. CC. Conss.

Acta poſteriora prioribus derogant. Bal. Vel ſic: Res a me donata, poteſt mihi donari. Bar. Vel ſic: Poſterius inſtrumentum reſoluit primum. Vel ſic: In contrarijs vltima derogant primis. Salic.

XXIII. Iidem AA. & CC. Olympiadi.

C SI ea quæ donaueras, poſteriori placito qui acceperat, dono tibi reddidit: donationis antecedentis inſtrumentum actis ſequentibus nihil obeſſe poteſt. [d] S. V. Kalen. Octob. CC Conss.

Filius qui non eſt hæres patris, non obligatur ex contractu paterno. hoc dicit. Vel ſic: Pater non poteſt diſtrahere rem filij qui poſtea patri nõ ſuccedit. Bald. Vel ſic: Si pater donat res filij, non præiudicat illi ſibi non ſuccedenti. Salic.

XXIIII. Iidem AA. & CC. Macario.

D SI patri tuo hæres non extitiſti, ex facta [e] ab eo liberalitate [f] titulo donationis non poſſe [g] iura tua lædi, manifeſtiſsimi iuris eſt. PP. Non. Februa. Antiochiæ. Diocletiano. IX. & Maximiano. VIII. AA. Conss.

Donatio cum ſuis pactis ſeruari debet, ſi pacta de iure ſubſiſtunt: alias ſpretis pactis donatio valet, & inſtrumentis donationis debet apponi nomen donatoris, & donatarij, & res quæ donantur: nec debent fieri donationes clandeſtinæ, ſed interuenientibus teſtibus, vel actis, vbi iura acta requirunt. Dicit hic imperator, quòd donatio ſiue inter viuos, ſiue cauſa mortis, ſiue ſub cõditione, ſiue in diẽ, ſiue ex die, ſiue ſit pura: obſeruari debet cum ſuis pactis, ſi pacta ſint talia, quæ leges vel boni mores non reſpuũt. Item dicit hæc l. quòd quando ſit ſcriptura de donatione (quia conuenitur inter partes quòd ſcriptura fiat) quòd ſcriptura debet continere ſubſtantialia, & ſolennia. Bal.

XXV. Imp. Conſtantin. A. ad Maximum. P. P.

DOnatio ſiue directa [h] ſit, ſiue mortis cauſa inſtituta, ſiue conditione faciendi aut non faciendi ſuſpenſa, [i] ſiue ex aliquo notato [k] tempore promiſſa ſiue animo dantium [l] accipientiumve ſententijs [m] (quantũ [n] ius ſinit) cognominata: [o] ſub hac fieri debet obſeruatione, vt (quas leges indulgent) actiones, [p] conditiones, pactioneſque contineat. [q]

¶ Hiſq; [r] penitus cognitis, vel recipiantur; ſi com placitæ ſunt, [s] vel reijciãtur, ſi ſunt moleſtæ. [t]

¶ In conſcribendis autem donationibus, nomen donatoris, [u] ius, [x] ac rem notari oportet: [y] neq; id occultè, [z] aut priuatim, ſed aut tabula, [a] aut quodcũ-

Paciſci alteri nemo poteſt.

b Actio.] quia alteri paciſci nemo poteſt, vt ff. de verbor. obl. l. ſtipulatio iſta. §. alteri. & facit ad l. in eod. tit. l. liber homo, in fin. & ſ. de pac. l. debitori, & de condic. ob cauſam. l. ſi vt proponis, & de rerum permut. l. rebus. Sed contra. ff. eod. l. hæreditatem. ſol. vt ſ. de hæredit. vend. l. j. cui ſimiliter illa eſt contra.

aliàs incerti.

c Ciuili.] id eſt præſcriptis verbis.

[I] ea.] CASVS. Donaui tibi fundum, eundem mihi donaſti: ſecunda donatio auelli non debet.

d Obeſſe poteſt.] nam vltima pacta valent, vt hic, & ſ. de pac. l. pacta nouiſſima, & ff. de re. iur. l quicquid, & l in certam.

[I] patri.] CASVS. Pater rem filij donans, filio non præiudicat: niſi patri filius hæres exiſtat. Viuianus.

e Ex facta.] in te emancipatum.

f Liberalitate.] id eſt cum pater tuus res tuas alij donaſſet.

g Non poſſe.] vt ſ. eo. l. ætis, & ſ. de rei ven. l. cum à matre.

DOnatio.] CASVS. Si donatio fiat inter viuos, vel in vltima voluntate, ſiue fiat pure, ſiue ſub conditione, ſiue in diem, valet: & pacta quæ in donatione ponuntur, debent obſeruari: ſi vero in donatione interueniat ſcriptura, ſcribi debet nomen donatoris, & & donatarij, & rei quæ datur, nec refert, fiat ſcriptura in tabula, an in charta: dum tamen coram competenti iudice fiat.

h Directa.] id eſt inter viuos. ſic ideo dicta, quia directò datur: ſed donatio cauſa mortis quandoque per alium, puta per hæredem.

Conditio poteſt fieri dupliciter.

i Suſpenſa.] Primo de conditionali: poſtea de ea quę eſt in diem, vel ex die, tertio de pura dicit: & poteſt eſſe conditio in faciendo & non faciendo: vt ſi aſcenderis, vel non aſcenderis capitolium, vt hic dicit. ſic & inſtitu. de

n Quantum.] id eſt cum non ſit contra legem.

o Cognominata.] id eſt pactis expreſſa. & diſtincta ut cauſa mortis, vel alia. Vel dic per ſimile. vt enim nomini accidit cognomen, ſic donationi imponitur tenor, qui moderatus eſſe debet: & hoc dicit quantum ius ſinit, ſcilicet vſque ad ccc. ſolid. olim: hodie vſque ad quingentos ſine ſcriptura, ſed cũ ſcriptura inſinuationis vſq; in infinitũ: vt j. e. l. ſancimus, & l. pen.

p Actiones.] l. condictio ex le. & actio ex ſtipulatu, ſi interuenit ſtipulatio: quæ actiones à iure inductæ ſunt.

q Contineat.] ſcilicet donatio.

r Hiſque.] pactionibus.

s Cõplacitæ ſunt.] iuri & partibus.

t Sunt moleſtæ.] vt turpes, vel contra legem, vt ſupra, de pa. l. pacta quæ contra. Et poteſt hæc prima pars loqui quando eſt in ſcriptis donatio, vel quando ſine ſcriptis: ſequens vero in ſcriptis tantum. & hoc ſubijcit, in conſcribendis.

u Donatoris.] ſubaudi, & donatarij.

x Ius.] quod donatur, puta actio.

y Oportet.] puta ego Titius do tibi Sempronio codicẽ meũ titulo donationis, vel cedo actionem, quam habeo contra talem: & totam ſcripturam oportet perfici, vt ſupra de fid. inſtrumen. l. contractus. aliàs enim niſi hoc eſſet actum quod in ſcriptis fieret, etiam ſine ſcriptura valeret, vt in princip. huius l. & infra eodem l. in extraneos, & l. in donationibus, in fin. l. niſi ſummam excederet.

z Occultè.] Qui malè agit, odit lucem. ſic & ſupra de contrah. empt. l. cum ipſe.

a Tabula.] aliàs tabula, & aliàs tabulæ: ſcilicet præſcribatur, quod eſt infra, aut in alia materia ſubaudi. quodcunque materiæ tempus dabit, id eſt temporis qualitas; vt charta,

vt charta, vel membrana.

a Ab eo.] nam etiam per alium ſcribi poteſt: dum tamen contrahentes ſubſcribant, vt inſtit. de contrahen. emptio § j.

b Actis etiam.] quando eſt vltra legitimum modum.

c Vbi.] id eſt quando, & quo loco.

d Leges.] quia ſic olim vltra. ccc. ſolid. vt diximus per l. ſancimus, infra eod. vel hodie vltra quingētos, vt infra eodem l. penulti.

IIII. SI quis.] CASVS. Si infanti quis fundum donare velit, ſi excedat legitimam ſummam, vel agatur, vt inde fiat ſcriptura: non aliàs perficietur donatio, quam ſi fuerit inſinuata: & tunc per ſeruum infantis perficiatur, vt ſic infanti acquiri poſſit per ſeruum.

e Fari poſſit.] ergo erat infans.

f Inſtrumentis.] ſic eſt opus, vt quia hic agebatur, vt fieret in ſcriptis. Vel quia excedebat legitimam ſummam, ne ſit deterior infantis conditio, quàm alterius.

g Seruum.] & non alio modo, vt innuit & ff. de acqui. poſſeſ. l. j. §. furioſus, & l. quamuis. j. §. infans, & ſic eſt contra ſupra de acquir. poſſ. l. donatarum. Solut. vt ibi.

h Tranſigi.] i. perfici, & ſic. ff. de itine. actuque priua l. ij.

i Acquiratur.] ſic ff. rem pu. ſal. fo. l. ſi pupillus.

Lata. DAta.] CASVS. Si quis vltra legitimam ſummam donare voluerit, nō aliter perfecta erit donatio, quam ſi fuerit inſinuata, & maxime inter coniunctas perſonas, ne fraus aliqua propter familiaritatem domeſticam committi poſſit: vel donatio confingi idem ſit in donatione facta inter extraneos, vt ſic inde valeat, ſi exceſſit ſummam legitimam, ſi facta fuerit inſinuatio.

k Lege.] quæ eſt. ſ. eo. l. donatio. §. in conſcribendis.

l Conficiantur.] cum hoc agunt, vt fiat in ſcriptis: vel cum excedat ſummam legis.

que aliud materiæ genus tempus dabit: vel ab ipſo, vel ab eo[a] quem ſors miniſtrauerit, perſcribatur: actis etiam[b] annectendis, quæ apud iudicem, vel magiſtratus conficienda ſunt, vbi[c] hoc leges[d] expoſtulant. Dat. III. Non. Februa. Sabino & Rufino Conſs.

Infanti emancipato poteſt pater donare, adhibito pro infante aliquo qui pro ipſo recipiat donationem. Nā infans pro ſe conſentire non poteſt: quia non habet affectum, id eſt affectionem. Baldus.

XXVI. Idem A. Catulino procon. Africæ.

SI quis in emancipatum minorem prius quàm fari poſsit,[e] aut habere rei quæ ſibi donatur, affectum, fundum crediderit conferēdum: omne ius cōpleat inſtrumentis[f] ante præmiſsis. Quod ius per eum ſeruum,[g] quem idoneum eſſe conſtiterit, tranſigi[h] placuit: vt per eum infanti acquiratur.[i] Dat. XII. Kalen. Maij, Serdicæ, Sabino & Rufino Conſs.

Non ſolum inter extraneos, ſed etiam inter coniunctas perſonas requiritur inſinuatio donationis excedentis legitimam ſummam, ratio eſt, vt maxime coniunctarum perſonarum fraudibus & calliditatibus obuietur. Baldus.

XXVII. Idem A. ad Seuerū com. Hiſpaniarum.

DAta[*] iampridem lege[k] ſtatuimus, vt donationes interueniēte actorum teſtificatione conficiantur:[l] quod vel maximè inter neceſſarias coniunctaſque perſonas conuenit cuſtodiri.[m] Siquidem clandeſtinis ac domeſticis[n] fraudibus facilè quiduis

A m Cuſtodiri.] adeo vt dixerit P. non valere in coniunctam perſonam, niſi fiat in ſcriptis intra etiam ſummā legitimam per l. iſtam, & j. eodem. l. in extraneos, quod non placet, vt ſupra de dona. inter virum & vxor. l. donationes. j. Sed remouet dubium quod erat: quia videbatur inter coniunctos non contingere fraudem, vt argu. ff. de rit. nupt. l. pen. §. denuo: ſed tamen ita fiet, vt inter alios.

n Domeſticis.] nota de familiari inimico: quia nulla peſtis &c. vt hic, & 93. diſtinct. ſi inimicus. & 13. q. ij. quibus, & ſupra de inoffi. teſt. l. fratres, & no. ff. ad Sylla. l. j. in prin.

o Sufficit.] vt arg. ſupra de contrah. emptio. l. j. & infra eo. l. in hac, in principio.

QVíſquis.] CASVS. Si vendo tibi rem, vel dono, & retineo pro me vſumfru. videor rem tradere. Vianus.

p Stipulatus.] ſcilicet donatarius rem ſibi tradi, cum perfecta eſt donatio. vel ergo ſtipulatione, vel traditione vera, vel hac ficta perficiebatur, alias poterat reuocari: & hoc olim. hodie etiā pacto nudo perficitur, vt hic, & infra e. l. ſi quis argentum. §. ſed ſi quidem. Alij vt Azo dicunt, ſtipulatur, ſcilicet vſumfructum ſibi dari, vel retinere licere, quod non placet.

q Credatur.] an ergo hoc caſu dominium ſine poſſeſſione tranſiuit? Reſp. non. ſtatim enim, qui voluit eſſe fructuarius, voluit alium poſſidere ciuiliter, & ſic poſſeſſorem fecit[*] cum ſuo miniſterio, vt ff. de acquirend poſſ. l. quod meo, & de rei vend. l. quædam, & ſic per conſequentiam trāſfert dominium.

r Tradere.] ſcilicet rem.

pro negotij opportunitate confingi poteſt:[l] vel id quod vere geſtum eſt, aboleri.

¶ Cum igitur nec liberos quidem ac parentes lex noſtra ab actorum confectione ſecernat: id quod neceſſario ſuper donationibus apud acta conficiendis iāpridem ſtatuimus, vniuerſos teneat: geſta autē confici ſuper rebus etiam alibi collatis, vbicunque ſufficit.[o] Dat. III. Non. Maij, Dalmatio & Zenophilo Conſs.

Iſta lex, & lex ſi quis argentum, §. ſed ſi quidem, infra eodem, nō ſunt alibi. & hoc dicit. Retentio vſusfructus traditionem poſſeſſionis, quæ erat penes tradentem, inducit. Bal. Vel ſic: Si donās rei donatæ ſibi retinet vſumfructum, videtur illam tradere: ideo dominium transfert, & poſſeſſionem quadam iuris fictione. h. d. notabiliter. Salice.

C XXVIII. Impp. Honor. & Theodo. AA. Monaxio præfecto prætorio.

QVíſquis[†] rem aliquam donādo, vel in dotem dando, vel vendendo vſumfructū eius retinuerit: etiam ſi ſtipulatus[p] non fuerit, eam continuo tradidiſſe credatur,[q] nec quid amplius requiratur quo magis videatur facta traditio: ſed omnimodo idem ſit in his cauſis vſumfructum retinere, quod tradere.[r] Dat. II. Id. Mart. Honorio. A. XI. & Conſtantio Cæſ. II. Conſs.

Etiam in perſonas extraneas, & ignotas valet collata donatio. Bal.

XXIX. Impp. Theod. & Valent. AA. Hieſio præfecto prætorio.

IN extraneos,[ſ] & ſæpe

IN extraneos.] CASVS. Si in extraneum ſit facta donatio: licet inſinuata non fuerit, valet, ſi quidem quod geſtum eſt probari poſſit.

ſ In extraneos.] hæc eſt Theodoſij, & facit mentionē de ea

[l] Hæc verba ponit gl. in c. veniens. ij. ſuper ver. canonicos, ante med. extra de teſti. Familiaris inimicus eſt peior omni peſte.

[†] Idem cauetur morib. Bitur. ti. de donatio. §. 2. Contius. Sumpta ē hæc l. ex C. T. lib. 8 tit. 2. Contius.

[*] Cōcor. glo. ſuper verb. penſionem, ſ. c. cum veniſſent, de teſt. ſpol.

de ea infra eo.l.in donationibus. Acc.

a Ignotos.] aliud in conſanguineis,ſecundum P. vt ſupra eo.l.data,quod non placet,vt dixi ibi, & facit ſupra de fide inſtr.l non ideirco.

IN hac.] Caſus Donationes quæ excedunt legitimam ſummam, debent inſinuari in ciuitate corã magiſtro cenſus: in prouincijs coram recto re, vel ipſo abſente corã defenſore ciuitatis, & facta donatio quarũcunq; rerũ ubicunq; ſitarum, valebit. Viu.

ignotos,[a] donationẽ collatam, valere receptũ eſt: & ſi ſine ſcripto donatum quid fuerit, adhibitis alijs idoneis documentis, hoc quod geritur, comprobatur. Dat. XI. Kalẽ. Maij, Felice & Tauro Coss.

Donationes facta in vrbe, debent inſinuari apud magiſtrum cenſus. Sed donationes quæ fiunt in prouincijs, debent inſinuari apud præſides, defenſores, vel magiſtratus municipales eorum municipiorum vbi fiũt, & ibi inſinnata, effectum ſuum extendunt vbicunque locorum. Bal.

XXX. Imp. Leo A. Conſtantino P. prætor o.

IN hac ſacratiſſima vrbe[b] conſcriptæ donationes vbicunq; poſitarũ rerum, apud magiſtrũ cẽſus[c] inſinuentur. In alijs verò ciuitatibus, ſiue abſens ſiue præſens rector prouinciæ ſit, ſiue eadẽ ciuitas habeat magiſtratus, ſiue non habeat,[d] & defenſor tantummodo ſit: donator habeat liberam facultatem donationes rerum ſuarum vbicunq; poſitarum, ſiue apud moderatorẽ cuiuslibet prouinciæ, ſiue apud magiſtrat⁹, ſiue apud defenſorem cuiuſcunque ciuitatis, prout maluerit, publicare.[e]

¶ Atq; vt ipſa donatio ſita eſt in voluntate donantis, ita ei liceat donationẽ ſuam apud quemcunque ex memoratis voluerit[f] intimare; & hæ donationes quæ in diuerſis prouinciis & ciuitatibus apud quemlibet ex prædictis fuerint publicatæ, obtineant inconcuſſam ac perpetuam firmitatem. Dat. V. Non. Martij, Conſtantinopol. Patricio & Richomere Conss.

In inſinuatione donationis ſufficiunt acta, licet non ſint alijs teſtibus roborata. Si autem donatio non inſinuatur, requiruntur teſtes ſubſcripti, vel cum partis ſubſcriptione.l.i.d. ſecũdum intellectum gl. Bald. Vel ſic: In actis iudicialibus non ſunt neceſſarij teſtes. hoc dicit Bartol. Vel ſic. In donatione quæ fit apud acta, non oportet teſtes adhiberi: & donatio facta extra acta, in ſcripturam ſine teſtibus redacta, ſubſcriptionem donatoris requirit, etiam ſi à tabellione ſcripta fuerit. hoc dicit ſecundum Salicetum.

XXXI. Imp. Zeno A. Sebaſtiano præfecto prætorio.

IN donationibus, quæ actis inſinuantur,[g] non eſſe neceſſarium iudicamus vicinos vel alios teſtes adhibere.[h] Nã ſuperfluum eſt priuatũ teſtimonium, cum publica monumenta ſufficiant. Verũ & illas donationes quas geſtis non eſt neceſſarium alligari,[i] ſi forte per tabellionem vel alium ſcribantur,[k] & ſine teſtiũ ſubnotatione[l] valere præcipimus: ita tamen, ſi ipſe donator vel alius[m] voluntate eius ſecundum ſolitam obſeruationẽ ſubſcripſerit donationib. quæ ſine ſcriptis conficiuntur, ſuam firmitatem habentibus secũdum conſtitutionem[n] Theodoſij & Valentiniani ad Hierium præfectũ prætorio promulgatam. Dat. Kalen. Mar Conſtantinop. Ello. V.C. Cons.

Inſinuatio facta coram iudice incompetenti, non valet, nec acta, nec teſtimonia præbita ſuper ipſa. Baldus.

b Vrbe] Conſtantinopolitana. & facit ſupra e.l.data, in fi.

c Cenſus.] vt ſupra de teſtamẽtis.l.conſulta.

d Siue nõ habeat.] ſ. alium quàm defenſorem, nam cum habet, vt ſubijcit.

e Publicare.] etiam præſente in ea ciuitate præſide, vt ſ. dixit. Et ſic nota minorem iudicem nõ debere amittere iuriſdictionẽ ſuam, licet maior iudex ſit præſens. Sed contra, arg ſunt. ff. de offic. procõ.l. meminiſſe, & de dam.inſec.l 3. §. ſi vicinum, & l.ſi. & de in ius vocan.l. quique, & de iniur.l. ſed ſi vnius. § filiofamilias, & de re iud l contra pupillũ §. is qui, & in decre. 95.diſt. c. presbyter præſente. & facit ad l. iſtam in authẽt de defen. ciui. §. nulla, coll. 3. & infr.eod.l. in donationibus, & ſupra de offi. iuridi. Alexandriæ.l.1. Accurſius.

Iudex minor pp præſentiã maioris ſuã iuriſdictionem non perdit.

f Voluerit.] ſic ff. de iure dot l.plerunque, in fin.

IN donationib⁹.] Caſus In donatione facienda, quæ ſit vltra legitimam ſummã, interueniente inſinuatione nõ ſunt teſtes neceſſarij: cum in publico, hoc eſt in iudicis præſentia facta fuerit. Si uero ſit citra legitimam ſummam, ſi quod actum eſt non debeat inſinuari, ſufficit præſentia ſolius tabellionis, ſi donator ſubſcripſerit: & hoc in ſecunda. donationes vero quę ſine ſcriptis fiunt, ſuam obtineant firmitatem. & hoc in tertia. Viu.

g Inſinuantur.] ut ſupra l.proxi.

A h Adhibere] ſcilicet rogatos: adeſſe tamen debent. ſic & ſupra qui potio. in pign. hab.l. ſcripturas. Vel dic, nullo modo aliqui vocentur, nec etiam ſubſcribantur: cum veriſimile eſt, quod ſemper ſit ibi multitudo hominum, vt argum ſupra de teſta.l.omnium. ſic argum. ſupra quando libel. princ.l.j. Et dic, quòd hic fiebat inſinuatio: quia excedebat ſummam legitimam: idem ſi erat infra, ſed tamen ſponte fiebat, vt ſubijcit, verum &c.

Donationis inſinuatio poteſt fieri apud acta ſine teſtibus.

i Alligari] quia nõ ſunt vltra legitimam ſummam.

k Scribantur.] aliàs ſubſcribantur: quia hoc fuit actum, vt inde fieret ſcriptura: aliter fruſtra exigeretur ſubſcriptio, vt ſubijcit.

l Subnotatione.] nota ergo tabellioni ſine teſtibus credi: quod ſpeciale dicunt quidam in inſtrumento donationis. & pro hoc in auth. de fide inſtrum. §. ſi vero neque, coll. vj. & infra ad legem Corne. de fal.l. ſi quis decurio, & in auth. de hęred. & Fal. §. ſi vero, coll. j. in eo quod dicit, tabularijs ſolis quantum ad hoc &c. & ſic videtur ei ſoli credi quantum ad alia. Tu dic hic, ſubnotatione, id eſt ſubſcriptione ab eis facta: tabellio tamen eorum nomina ſubſcribere debet, vt in authen. de fide inſtr. §. ſed inſtrumenta, collat. vj. & quod dicit credi tabellioni ſoli, verum eſt in teſtificando, quod ipſe fecerit, & quod ſit vera, non in ſolennitate ſcripturæ, vt d.l. ſi quis decurio. & dicta auth. de fide inſtr. §. ſi vero neque, & in alio de hære. & Fal. non ſequitur, nõ credo in hoc ergo in alio credo. ſicut & cum dicitur in teſtamento, reprobatum eſt in ea re domeſticum teſtimonium, vt inſti de teſta. §. in teſtibus, non tamen in alijs approbatur, vt ſupra de teſti.l.etiam.

Tabellioni an credatur ſine teſtibus.

m Alius.] vt ſupra eo.l. vice, & l. donatio, in fine, & ſupra de fide inſtr.l. contractus, nam & hic, vt dixi, actum fuit vt ſcriptura fieret.

n Conſtitutionem] quam habes. ſ. eo.l. in extraneos.

Secun-

† In hanc & alias huius tituli cõſtões legito ſcholia Græcorum iuris prudentũ in lib. 47. Baſilicõn tit. 1. Petr. Vendra.

¹ De materia inſinuationis uide Ang. & alios. I §. & cum retro, de donat. inſtitu.

SEcundum.] CASVS Donationes factæ in ciuitate Conſtantinopoli, non niſi coram magiſtro cenſus habebuntur ratæ. Si vero corã alio magiſtratu inſinuentur, tam donator quàm talis in. xx. libras auri mulctabitur.

ᵃ Conſtitutionem.] quam habes ſ. eodẽ. l. in hac.

ᵇ Fuerint.] i. celebrari conſueuerint.

ᶜ Quenquam.] Cõſtãtinopolitanum.

ᵈ Teſtimoniũ ſuũ.] ſic ergo tabellio eſt unus de teſtibus ſuis. quod dixi. ſ. qui teſta. face. poſſ. l. hac conſultiſſima. curſius.

ILlam.] CASVS. Si olim titulo donationis alicui ceſſa eſſet actio, eam ad hęredes non trãſmittebat, niſi lis cum defuncto eſſet conteſtata, vel niſi eſſet impetratum priuilegium ut ad hæredes transmitteretur. Itẽ nec poterat conſtituere procuratorem, niſi ceſſa eſſet actio ad eã exercendam. hodie tranſmitti poteſt, & procurator conſtitui.

ᵃ Meruiſſent.] ſcilicet vt liceret eis trãſmittere, licet lis conteſtata nõ eſſet.

ᶠ Transferri volumus.] Sic ergo mortuo procuratore facto in rem ſuam, re integra non finitur mandatum. Sed contra inſti. man. § itẽ ſi adhuc. ſed ibi in ſimplici. Item contra ſupra de act. & obli. l. ſi quidem. Solu. ut ibi.

ᵍ Petita ſit.] à principe, & facit ſupra quando li. prin. l. 1.

ʰ Petita ſit.] ſed contra ſupra de procura. l. quod quis, ſed ibi in ſimplici, qui non poteſt ante litẽ conteſtatam facere alium procuratorem.

ⁱ Concedimus.] ſcilicet ut hæres eius cui donatum eſt, nõ tranſmittat: nec procuratorem conſtituat, niſi lite cõteſtata, vel petito hoc à principe, & facit ſ. man. l. per diuerſas. & ſecundum hoc

A etiam hodie non tranſit ad hæredem hæredis. vel eſt ſenſus, ut non trahatur ad præterita, per hoc quod dicit, iam mortuis, quæ in præteritum ſonant.

SAncimus.] CASVS. Donatio uſque ad 300. ſolidorum ſine inſinuatione fieri poteſt: ultra non. hoc fallit in principe, qui priuilegio principali ſine inſinuatione poteſt donare, & in donatione in piis cauſis, quæ ualet ſine inſinuatio. uſq; ad. 500. ſolid. & in donatione facta à ſponſo ſponſæ minori uigintiquinq; annis. Si uero donatio fiat in ſpeciebus: ita demũ ualet ſine inſinuatione, ſi earum æſtimatio nõ excedat ſummã. 300. ſolidorũ. Si uero excedat, puta quia res ualeant ſeptingentis: ille penes quem remanet maior pars, offerat donatario. 300. & retinebit omnes res. ſi hoc donator non faciat, conuertitur electio ad donatarium: qui ſi offerat. 400. habebit totam rem, & omnia iſta fiant, ne ſi ſtent in quæſtione, aliqua inter eos poſſit oriri contentio. Si uero diuerſis tẽporibus quis 300. alicui dederit, ita ut quælibet ſumma per ſe ſubſiſtat intra legitimam, ſed coadunata excedat: an debeat inſinuatio fieri? Dicitur quòd non: quia plures intelliguntur donationes, non vna. Si vero ſtipulatus fuero omni anno aliquam quantitatem, quæ nõ excedat legitimam ſummam: an intelligantur plures donationes, ut ſic non ſit neceſſaria inſinuatio? apud veteres erat dubitatum. imperator diſtinguit: aut ſtipulatus ſum mihi dari dum uiuo, aut dum donator uiuit, & tunc ſi excedit legitimam ſummam, nec eſt neceſſaria inſinuatio. aut eſt ſic actum, ut ſtipulatio tranſeat ad hæredes, & ſic, promittis mihi & hæredi meo per te & hære-

XXXII. Impe. Anaſta. A. Euphemio P. P.

SEcũdum †diui Leonis conſtitutionem ᵃ donationes apud virum clariſſimum magiſtrum cenſus tantummodo inſinuari præcipimus: huiuſmodi forma in illis inſtrumẽtis obſeruanda, quę in hac regia vrbe confecta ſeu celebrata fuerint: ᵇ nec concedi quẽquam ᶜ vel apud defenſores ſeu magiſtratus aliarũ ciuitatum, vel in aliis quibuſcunque locis pręter memoratum iudicium inſinuare: ſcientibus tã his qui ad huiuſcemodi inſinuationem peruenerint, quàm his qui eam ſuſceperint, necnon tabellionibus quicunque teſtimonium ſuum ᵈ non in competenti (ut dictum eſt) loco vel iudicio præbuerint, vicenarum librarum auri multa & alia grauiſſima indignatione ſe eſſe feriendos. S. Dat. Prid. K. Maij, Paulo. V. C. Cos.

Mortuo procuratore facto in rẽ ſuam re integra, non finitur mandatum, ſed tranſit ius ad hæredes, & talis procurator in rem ſuam, etiam ante litem conteſtatam facit alium procuratorem. Bal.

XXXIII. Imp. Iuſtinianus A. Mennæ præfecto P.

ILlam ſubtilem obſeruationem amputamus, per quam donationis titulo ceſſiones actionum accipientes, non aliter ſuis eas tranſmittere hæredibus poterant, niſi litem ex his conteſtati eſſent, vel ius cõteſtationis diuino reſcripto meruiſſent. ᵉ Nã ſicut uenditionis titulo ceſſas actiones etiam ante litis conteſtationem ad hæredes tranſmitti permittitur, ſimili modo & donatas ad eos transferri volumus: ᶠ licet nulla conteſtatio vel facta vel petita ſit. ᵍ Quod & in procuratore conſtituendo ad mouẽdas eaſdem ceſſas actiones ſimiliter obſeruandũ erit, ut minimè quis impediatur procuratorem ceſ-
B ſarum ſibi, ſuper donatione actionum dare, licet nulla litis conteſtatio facta vel petita ſit. ʰ

¶ Quę in his tantummodo perſonis locum habere cẽſemus quæ ſuſcepris per donationem ceſſionibus adhuc ſupereſſe noſcuntur. nam iam mortuis huiuſcemodi perſonis, uetera iura ſuper hiſdem ceſſionibus poſita ſeruari cõcedimus. ⁱ Dat. Kal. Iun.
C Conſtantinop. Iuſtini. A. PP. II. Coss.

Olim donationes non ualebant ultra ducentos aureos ſine inſinuatione: hodie ualent uſque ad trecentos: ſunt tamen quidam caſus in quibus ualẽt uſque ad quingentos. hoc dicit prima pars huius legis uſque ibi, ſin aũt nõ in auro. & hæc uera ſunt, quãdo donatio conſiſtit in quantitate numerali ſiue diſcreta: ſed quãdo cõſiſtit in alia re, qua debebat æſtimari: tunc ad æſtimationem eſt ueniendũ. Et ſi pro parte ualebat donatio, pro parte non: ſtatuit quis modus ſit in donatione tenendus, & hoc facit uſque ad §. Si quis autem per di-
D *uerſa tempora. Baldus. Vel ſic: Donatio ſimplex ualet hodie uſque ad trecentos aureos non inſinuata: & excedens, non ualet abinde ſupra: niſi ſit donatio imperialis, quæ non inſinnuata ualet cuiuſcunque quantitatis, & niſi in piam cauſam ſit facta, quæ uſque ad quingentos aureos ualet non inſinuata: vel niſi ſit donatio ante nuptias mulieri facta minori, quæ valet indiſtinctè, nõ ſi ſit facta ætate maiori: quia tunc ualet non inſinuata uſque ad trecentos aureos, & non ultra h. d. uſque ad. §. nõ autem. Salicetus.*

XXXIIII. Idem A. Demoſthenĩ præfecto prætorio.

SAncimus oẽm donatio-

& hæredē tuum?& tunc non eſt vna donatio:& indiget A inſinuatione.

a Siue communem.] ſcilicet ſimplicem, quæ in omnes fieri poteſt.

b Ante nuptias.] ſic dicta, quia tantum ante matrimonium fiebat: ſed hodie propter nuptias vocatur, cum fiat & poſt, ut ſupra de donat. ante nup. l. fin. §. 1 & debebat inſinuari, ut hic, & ſ. de dona. ante nup. l. fin § ſimili modo. hodie contra, ut ita tum dices Et dic maiori fœminæ, ut nō contradicat infra. §. his inſuper. Acc.

c Trecentos.] ut ſupra de ſacroſ. eccl. l. illud. & inſti. eodē. §. aliæ. Sed hodie valent vſque ad quingentos ſine inſinuatione, ut infra. l. pe. in fin. Item in donatione propter nuptias hoc plus eſt, quia ſine inſinuatione fiunt, niſi in caſu, ut ſupra de dona. ante nup. l. fin. § fina. & in authent. eo decurſum.

Donatio hodie ualet uſq; ad quingentos aureos ſine inſinuatione.

d Ducentorum.] ſ. tantum, ſicut olim.

e Superfluum.] inutilis ergo adiectio vitiatur, & non vitiat, ut ff. de iure dot. l. ſiue generalis. §. 1. & ff de uſuris. l. placuit, & l. pecuniæ, in prin. Acc.

f Credatur.] ut ff. de excep. do. l. pure. §. ſi donaui.

g Propriam maieſtatem.] ut ſcilicet valeant quantæcūque ſint, ſine inſinuatione, ut hic, & ſupra de quadrien. præſcrip. l. §. fin. & e contra ſi priuatus donet principi, & idē eſt: & hoc dicit authent. quæ eſt hic. Item & à priuatis &c. quę eſt ex titulo, vt non fiant pig. pro alijs. §. ſi. colla. 5.

h Ad quingētorū.] quod hodie eſt ius commune per. l. penul. infra eodē. Vnde dixerunt quidam ex ingenio ſuo, quòd hodie licet donare in pias cauſas ſine inſinuatione etiam vſque ad octingentos ſolidos, ut addātur. 300. vt olim.

Donatio ī pias cau-

Alii dixerunt in immenſum cauſa pietatis poſſe donari, ut in auth. de non alie. §. ſinimus, coll. 2. Sed ibi de impenſa in donatione dicit. donationes autem in captiuorū redemptionem, in immenſum fiunt, etiam ſine ſcriptura, ut infra. e. l. pen. in princip.

ſas, an ſine inſinuatione poſſit in immenſum fieri.

nem, ſiue communem, [a] ſiue ante nuptias [b] factā, vſque ad trecentos [c] ſolidos cumulatam, non indigere monumētis, ſed communem formam habere: vt non vſque ad ducentorum [d] ſolidorū ſummam teneat: ſed in huiuſmodi obſeruatione ſimiles ſint tam communes quàm ante nuptias donationes. B

¶ Si quid autem ſupra legitimam definitionem fuerit donatum, hoc quod ſuperfluum [e] eſt, tantummodo non valere: reliquam vero quantitatē, quæ intra legis terminos conſtituta eſt, in ſuo robore perdurare, quaſi nullo penitus alio adiecto, ſed hoc pro non ſcripto vel non intellecto eſſe credatur. [f]

¶ Exceptis donationibus C tā imperialibus, quàm his quæ in cauſas piiſſimas procedunt: quarum imperiales quidē donationes meritò indignari ſub obſeruatione monumentorum fieri, tā à retro principibus, quàm à nobis ſancitū eſt, ſed firmam habere propriam maieſtatem. [g]

IN AVTHEN. ut non fiant pign. §. ij. aliàs. §. illud quo; coll. v. conſtitutione. v.

Item & à priuatis in principem etiam ceſſantibus actis ſit donatio.

Finis authenticæ.

Sequitur textus. l. Codicis.

Alias vero quæ ad pietatem reſpiciunt, uſque ad quingentorum [h] ſolidorū ſummam, & ſine monumentis eſſe validas cenſemus. His inſuper ante nuptias donationibus, quæ in adultas minores ſui iuris conſtitutas cuiuſcunque ſummę procedunt, ſecūdum veterum legum ſcita, etiam niſi [i] actis interuenientibus corroboratæ ſunt, ſuam retinentibus firmitatem.

¶ Sin autē non in auro [k] res donationis fuerint datæ, ſed per res mobiles, vel immobiles, vel ſe mouentes, quantitatem earum æſtimari: & ſi quidem uſq; ad legitimā ſolidorū ſummam erigatur, validam eā eſſe, & ſine monumentis conſeruari. Sinautem amplioris ſummæ inueniat, & minimé actis comprobata eſt, ſuperfluum tantū vacuari.

Si ratione donationis incidatur in communionem, quia pars pro indiuiſo eſt donata, datur facultas maiorē partem habenti, offerendi æſtimationem partis ſuæ conſocio: quo non offerente, fieri debet diuiſio, ſi commode fieri poteſt. alias minorem partē habens, offerre poteſt maiorē partem habenti. h. d. Sal.

Ne autem communione [l] inducta, donatori, & ei qui liberalitatem ſuſcepit, aliqua oriatur contentio: [m] electionem damus ei qui ampliorem [n] ſummam in re donata habuerit, reliquam æſtimationis D quantitatem offerre ei qui minorē [o] cauſam habuit, & totum poſſidere. Sinautem hoc minime facere maluerit, tūc omnimodo res diuidi ſecundum quātitatem vtrique parti competentē, ſi res diuidi ſine ſuo periculo poſſibilis eſt. Sinautem in huiuſmodi caſibus in quibus partitio vtiliter celebrari minime poteſt, amplioris ſummę dñs

i Niſi.] deſt ſi nō. nam valet ſine inſinuatione facta donatio propter nuptias minori fœminæ, ut hic, & ſupra de donat. ante nup. l. minoribus, quod hodie eſt ius generale, ut dixi per auth. eo decurſum &c. in e. ti.

k Non in auro.] idē in Boñ. & qualibet alia moneta, cum res per eam æſtimētur, ut ff. de fideiuſſ. l. ſi ita fideiuſſorē. ſi ergo ſit aurum ut ſpecies, erit idē quod in alia ſpecie, vt ff. de lega. 1. l. plane. 1. §. 2.

l Communione.] quæ inducitur ex eo quod pars quæ eſt vltra legitimum modum, remanet penes donantem: alia tranſit in donatariū: ſicque efficitur communis.

m Contentio.] quā ſolet excitare communio, ut ff. de le. 2. l cū pater. §. dulciſſimis. 10.

n Ampliorē.] Nota quod ratione maioris partis quis maiorem conſequitur poteſtatem. ſic. ff. de pa. l. maiorem, & ff de ſtatu. homi. l. quęri hermaphroditum, & ī. de metatis. l. 2. li. 12. & de his qui ſe de. l. 1. lib. 10. & arg. quādo & quib. quarta pars. l. 2 in prin. lib. 10 Sed quid ſi æquales habeant portiones, ut quia res valet tercē centos aureos? Dic, forte occupātis meliorem eſſe conditionem: licet quidā dicant neutrum eligere. pro prima opinione facit. ff. de pecul. l. ſi vero, & eſt hoc ſpeciale, ut in re cōmuni ſic fiat: alias contra, ut ff. cōmuni diuid. l. Sabinus, & ſupra communi diui. l. pe.

o Qui minorē.] Nota quod cum is eſt in mora qui habet electionem

Poteſtatē maiorem quis conſequitur ratione maioris partis.

¶ Cōcor. c. paſtoralis, cū glo. ſuper uer. plures, de reiec.

Electio pp morā transfert.

electionem, trāsfertur electio in aduersarium. sic ff. de le. 1. l. cum quidam ita, in fin. & de ſolu l. 1. & eſt ar. ꝓ R. in legato relicto in genere. Arg. contra ff. de op. lega. l. mancipiorum. Accur.

a Reuocentur.] qđ eſſe non debet, ut arg. ff. de re. diu. l. quoties 2.

b Intelligantur.] ſ. proxi. §. ſi quis, contra. Solu. hic pluribus temporibus liberalitatem ſuā pluries dando exercuit: ibi ſemel tātū, licet ſolutionē ꝑ diuerſitaté tépotū facere noluerit. Itē ad id ꝙ non coniunguntur, facit. ff de iuriſ. om. iudi. l. ſi idē, & ſ. qui numer. tu. l. 1. in fi. Sed arg. cōtra. ff. de appe. l. ſi quis ſeparatim. §. 1. Itē & nota arg. ꝙ aliud eſſet in legatis. ſi enim relicta ſingularia ultra dodrantem plura intelligerentur, non detraheretur Falcidia de his quæ primo relicta dodrantem non excedunt: ſed de poſt relictis. qđ eſt falſum.

c Pręſtari quantitatē.] puta centū aureos. Acc.

d Vel dantis.] tantum dantis, vel accipiētis tm̄, vel utriuſque alternatiue. ſed ſ. ꝓxi. fuit expreſſū de dāte tantum, vel accipiente tantum.

e Multæ intelligātur.] ad hoc ut non inſinuentur, vere tamen una eſt ſtipulatio, ut ff. de do. cauſa mor. l. ſenatus. §. fi. & de verbo. obli. l. ſi Stichum. §. 1. quæ ſunt contra, ut ſemel in principio inſpiciatur conditio ſtipulatoris, ut ſibi vel alij quærat, ut ff. de verb. obli. l. ſi filius. nec obſtat prædictis in eo. tit. l. pluribus, vbi plures dicit eſſe ſtipulatiōes: quia ibi per alia verba facta fuit, ſcilicet annua &c. Vel recitat ibi quādam opinionem, quæ non

noluerit offerre æſtimationem: tunc licebit etiam ei qui minoris ſummæ habet poteſtatē, offerre precium, & totum ſibi uendicare. A

Hoc quod ſequitur, eſt etiam valde notabile Diuerſitas temporum pluralitatem donationum inducit & ideo quot ſunt ſumma, tot donationes. & non ſit cumulatio hoc dicit uſque ad § Si quis autem talem. Bal. Vel ſic: Si plures res diuerſis temporibus donantur, plures donationes intelliguntur. Bald.

Si quis autem per diuerſa tempora in eandem perſonam multas faciat liberalitates, quarum ſingulæ quidem legitimam quantitatem non excedunt, in unum autem compoſitæ, & prædicto modo exaggeratæ, redūdare videntur, & maioris eſſe quantitatis: non videatur eas oportere in unum coadunare, & introducere modos per quos non ualeant, & in irritum reuocentur: [a] ſed e contrario & plures intelligantur, [b] & ſingulæ ſecundum ſui naturam obtineant, & monumentorum obſeruatione non indigeāt. Cū enim à ueteribus ſuper hac re uariatū eſt, aliis multas, aliis vnā eſſe definiētib*: nobis cauſa placuit humanior, ut & multæ intelligātur, & omnes validæ: & hi qui liberalitates accipiunt, ſciant veros non falſos ſuos eſſe donatores. B

Donatio facta ad vitam donatoris & donatarij de certa annua quātitate non excedente legitimam ſummam non indiget inſinuatione: ſecus ſi ex utraque parte, vel ex altera hæredis fiat mentio, & non reperitur alibi. Bald Vel ſic: In ſtipulatione annua requiritur inſinuatio, ſi ſit facta mentio hæredis donantis vel donatarij & fortius ſi utriuſque: alias non eſt neceſſaria Sal. D

Si quis autem talem receperit donationem, in qua ſtipulatus fuerit annuam quandam ſibi præſtari quantitatem [c] tantæ ſummæ, quæ non excedit legitimum donationis modum, variabatur, verū eū ex particulari donatione multas feciſſe donationes exiſtimandum ſit, & eas actis non indigere: an ex totius ſtipulationis fundamento, & fonte eius ex quo annuæ donationes ꝓfluxerunt, & unam eſſe eā donationem putādum, & proculdubio monumentorum obſeruatione valandam, quod ueteres quidem ſatis abundeque variauerunt. Nos autem omnia certa diuiſione concludimus, ut ſi huiuſmodi quidem fuerit donatio, ut intra uitam perſonarum ſtetur, uel dantis, [d] vel accipiētis, & multæ intelligantur [e] donationes, & liberæ à monumentorū obſeruatione. Incertus etenim fortunæ [f] exitus hoc nobis ſuggeſſit: ut poſſibile ſit [g] unius anni tātūmodo, vel breuioris, uel etiā amplioris temporis metas [h] ſuperuiuere [i] vel donatorem, vel eum qui donationē accepit, & ex hoc inueniri etiam totam ſummam donationis non excedere legitimam quantitatem. C

¶ Sinautem etiam hæredum [k] ex utraque parte fuerit mentio, vel adiiciatur tempus uitæ [l] vel donatoris, vel eius qui donationē accepit; tunc ei quaſi perpetuata donatione, & cōtinuatione eius magnam & opulentiorem eā efficiente: & una intelligatur donatio, & quaſi denſioribus [m] donationibus cumulata, excedere legitimum modum, & omnimodo acta depoſcere, & aliter minime conualeſcere. Recitata ſeptimò in nouo cōſiſtorio palatii Iuſtinia-

eſt vera. legata autē annua conſtat eſſe plura, ut ff. de an. le. l. cum in annos, & d. l. ſenatus.

f Fortunæ.] Nota quòd ratione incertitudinis ſtatuit ualere. ſic ſupra de vſur. l. ſi ea lege, & l. oleo.

g Poſſibile ſit.] ſimilis ratio. ſ. de uſuſru. l. ambiguitatem. §. cum enim. inſpicitur ergo qđ poteſt contingere, ut hic, & ff. de iuriſ. om. iudic. l. ſi idem. §. fi. & de le. 1. l. cu res. §. fi. & de ſtatul. l. 2. §. fi.

h Metas.] ſubaudi, per. Azo.

i Superuiuere.] aliàs ſuꝑuiuere, & aliàs ſuperuenire, id eſt ſupereſſe. ſubaudi, tantum quòd alter deceſſit.

k Hęredum.] ſcilicet indefinite. Sed quid ſi de primo tātum dixerunt? Reſpon. idem. quia eadē eſſet ratio ꝓmiſſionis ī ſecūdo & ulterior. Sed licet nō ualeat in infinitū, an ualeat uſque ad legitimum modū? Reſpon. ſic, puta cētum ſingulis annis. ſicque elapſo triennio non ualebit ultra, & per tempora fieri ſolutio, nō ſtatim ab initio.

l Tempus uitę.] hoc uidetur contra. eſſe ei quod proxime dixit ibi, nos autem &c. Sed dic, hic certum tempus, ſcilicet centū annis, ut ſ. de ſacroſan. eccl. l. fi. ibi incertū. Vel diſtingue, an ex utraque parte ſit perſonalis, ſcilicet dantis & accipientis: & tunc intelligātur plures donationes. An ex altera perſonalis, & ex altera realis. quia fuit facta mētio hæredis ex altera parte tantum, & ex altera uitæ hominis, & tunc intelligitur una donatio. Item ſimiliter eſt contra ſupra proxi. §. ſo. ut ibi diximus.

m Denſioribus.] id eſt ſpiſſioribus.

ni. Dat. III. Kal. Nouem. Decio. V. C. Cons.

Pro materia poteſt ſolui materiatum, & e conuerſo. hoc primo. Pro reditibus ſolui prædium ad percipiendū reditū hoc ſecundo. Quòd indeterminatè promittitur, nec peſſimum ſolui poteſt, nec optimum ſolui debet, ſed mediocre. hoc tertio. Qui promittit in dando ſeruos quos in patrimonio non habet: vel reditus, cum non habeat poſſeſſiones tot reditus afferentes: tenetur ſoluere iuxta æſtimationem hic deſignatam. hoc dicit uſque ad. §. Sed ſi quis uniuerſitatis. Baldus. Vel ſic: Qui cauſa donationis promiſit certum pondus argēti, poteſt illud dare in maſſa, uel ſcyphis iuſto precio æſtimandis. Sal.

XXXV. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

SI quis argentum donauerit, certumque pondus a nominauerit, non autem aliàs vel generaliter b uel ſpecialiter expreſſerit: neceſſitatem ei imponimus omnimodo præfatum pondus argenti dare, ſiue in vaſis quibus voluerit, non tamen peioribus ęſtimatione c maſſę, ſiue in ipſa æſtimatione quæ pro maſſa rudi in illis locis frequentata eſt.

Donās certum annuū reditum in poſſeſſionibus ſuis, neceſſe habet dare fundos mediocres eiuſdem reditus. h. dicit Sal. & notabiliter.

Si uero reditum certū ex poſſeſſionibus donauerit, non tn̄ nomina poſſeſſionum edixerit: neceſſe habere de ſua ſubſtantia fundos tradere, d tantum reditum e inferre valentes quantum in donatione poſuerit: in talibus tamen agris qui nec omnibus quos habet in poſſeſſione, ante ponuntur: nec deteriores omnibus ſunt, B ſed ſtatus mediocris f inueniuntur.

Donator certi numeri ſeruorum, tenetur ad mediocres, non ad meliores: nec poteſt dare proteruos. Sal.

Similique modo ſi quis certum numerū ſeruorū donauerit, non tamen & hic nominatim ſeruos inſcripſerit: & hic mediocris figuræ f ſeruos tradere, & neque tales quos nō habere, magis quàm habere prodeſt: nec iterum C eos qui omnem ſeruorum familiam donatoris antecellūt, ſed & hic g medio critas ſpectetur.

Si donator non habet argentum, vel annuū reditum, ſeu numerū ſeruorum quem donauit: ad eius æſtimationem hic taxatā recurritur: & ſi æſtimatio non excedit legitimam ſummam, non indiget inſinuatione: aliàs ſic. Sal.

Sin autem donator neque argentum neque ſeruos habēs, h vel nō tātū i

---

S I quis.] A & V. Si promiſi alicui argentum, illud A in maſſa ſoluendo, vel in uaſis, liberor. Si promiſi reditum annuum, teneor dare prædium tanti reditus. Si promiſi tibi. 5. ſeruos, non optimos, non uiliores, ſed mediocres dare debeo. ſi non habeo ſeruos: teneor dare æſtimationē, ſcilicet. 15 ſolid. ꝓ unoquoq; ſeruo. Item ſi non habeo prędiū, dabo ęſtimationem in. 15. annos. Idem eſt de argento. & in omnibus his caſibus ſi donatio ſubſiſtat intra legitimū modū, non erit inſinuatio neceſſaria: aliter ſuperfluū euaneſcat. & hoc in prima. Si uero quis oia bona ſua, uel duas partes, uel tertiā uel quartam, & ſic deinceps donat, ualebit donatio ſi querelæ inoff. locus non ſit: & ſi neceſſaria fuerit inſinuatio, puta quia excedat ſummam, interponatur. ſi itra ſubſiſtat, non, ſed quod iā ſtatutum eſt. Sin autē donator in caſibus prædictis uſumfr. retinuerit in re: intelligatur facta traditio. ſi vero de uſuſfructus retētione nihil dixerit, ſiue iter ceſſerit ſtipulatio, ſiue non: ſi aget condic. ex lege, compelletur donator rem tradere. & licet ab initio in poteſtate ſua erat non donare: tamen ex quo donauit, neceſſe habebit tradere, & maxime cum in pias cauſas facta ſit donatio. aliquādo nō ſolū ꝓ motu iudicis ex ordinē puniet, ſed cœleſtes pœnas expectabit nec ſolū ipſe ad tradēdum cōpellet, ſed & hæres eius. D

a Pondus.] aliàs non ualet, ut ff. de iure dot. l. cum poſt. §. gener. Itē in pondere ideo dicit, qa ſi in ſpecie, nō poſſet fieri ſolutio in æſtimatione: quòd ſtatim dicet, ut ff. de auro & argento lega. l. 1. §. fin. in fi.

b Vel generaliter.] ut Anglicanum: ſpecialiter, ut hoc.

c Æſtimatione.] Nota ergo ꝙ cui debētur aurum & argentū, pōt ſolui pecunia, ut hic, & ff. de auro & argento lega. l. 1. §. ſi Sed contra. ff. de ſolu. l. Paulus reſpondit. 1. ubi dicit nō compelli creditorem in alia forma accipere ſolutionem. Sol. ſecundum quoſdam ſpeciale hic in fauorem exercentis liberalitatem: & ſic eſt ſpeciale fauore ultimæ uoluntatis, ut in dicta. l. de auro & argento legato. Tu dic pecuniam poſſe ſolui pro maſſa: nō tamen ære contaminatam, ut no. ff. ſi certum petatur. l. 2. §. mutui. Item an pecuniam unam pro alia pecunia cogitur creditor accipere, ut Boñ. pro imperialibus? hoc non uidetur, per. d. l. Paulus. 1. & ff. ſi certum petatur. l. cū quid, niſi ſic ſe habeat cōſuetudo, ut Bononiæ,

Pecunia pōt ſolui illi cui debetur aurum & argentum.

A pro quo eſt. d. l. cum quid, & ff. de regu. iur. l. ſemper in ſtipulationibus.

ADDITIO. Aduertas quòd Bart. in d. l. Paulus, ponit hanc quæſtionem, & dicit ibi quòd quādo debitor uult ſoluere aliā pecuniam eiuſdem ligæ ſiue bonitatis in materia, licet eſſent diuerſæ formæ: idē vī ſolui: & ideo creditor cogitur illā talem pecuniam recipere. ſed ſi uellet debitor dare monetā alterius materiæ q̄ non eſſet eiuſdem ligæ, de iure poſſet creditor refutare: quia aliud pro alio ſolui non poteſt. de quo uide latius per eundem Bar. ibidem. Vide etiam circa hanc materiam Abb. in c. quanto, in fi. extra de iureiu.

d Fundos tradere.] ſed quomodo compellitur aliud ſoluere: & donatarius quomodo recipere tenetur? Reſpō. Quidam dicunt ꝙ datur ei in pignore, argu. ff. de ali. leg. l. Lucius. Sed ibi teſtator ſic uoluerat ꝙ darentur alimentario. Alij dicūt quod hic promiſit dare poſſeſſiones tantum reditum inferre ualētes, licet litera uideatur dicere reditū. quod non placet: quia cōtra literam eſſet. Tu dic ideo hoc eſſe, qa placuit principi: & ei Placuit fauore exercentis liberalitatem, contra communia iura: quia aliud pro alio inuito creditore reddi non poteſt &c. ut ff. ſi certum peta. l. 2. § mutui, in fina. §. & ſupra de ſolu. l. cum. quod ergo ſubijcit, tantum reditum &c. probat donatarium ius habere in eis ad inſtar fructuarij, ut ff. de uſufruct. l. hactenus, & alimentarij, ut ff de alimen. lega. l. 2. ut faciat coli, & fructus percipiat tot quot ſufficiunt ſingulis annis ad donationem, deducta omni expenſa: quia aliàs non dicitur fructus, ut ff. de petit. hęred. l. ſi a patre. § fina. & ff. ſoluto matrimon. l. fructus. Item hoc quando non nominauit certum fundum, ut dixi. aliàs ex eo darentur, ut ff. de tritico leg. l. cum certus.

Cōcor. c. literas, cū gl. ſup verbo in clericū, de fil. presbytero.

Creditore inuito aliud pro alio reddi nō poteſt.

e Reditum.] puta decem corbes frumenti annis ſingulis. Accur.

f Mediocris.] ut & ĩ. proxi. §. ſic in legato, ut ff. de lega. 1. l. legato generaliter. idē in ſtipulatione, ut ff. de uerb. oblig. l. quicquid. Sed argu. contra. ff. man. l. ſi fideiuſſor fine.

g Sed & hic.] non ſolum ſuperiori. §.

h Habens.] nec fundos.

i Vel non tantum.] ſcilicet habens.

Non

quantum donauit, fecerit eorum donationẽ: æſtimationem in his celebrari pro eo quod deeſt: ita tamen, ut argenti quidẽ (ſecundum quod prædiximus) æſtimatio detur: in ſeruis autẽ nõ amplius [a] nec minus quindecim ſolidis [b] quantitas pro ſingulis [c] detur. In reditibus autem in quindecim annos æſtimationem præſtet. [d] Sed in his omnibus, ſi quidem intra legitimam ſummam donatio fiat, nulla monumenta requirantur. Sin ãt amplioris ſummæ, tunc ad acta publica recurratur: ita ut in his quæ amplioris ſunt æſtimationis, ſecũdum noſtram legem [e] non totum, ſed ſolum ſuperfluum euaneſcat.

Valet donatio vniuerſalis ſiue quota, ſiue tota ſubſtantiæ: tamen requirit inſinuationem. hoc dicit uſque ad § ſin autem Bal. Vel ſic: donatio totius vel quota bonorũ valet, & requirit inſinuationem, ſi excedit legitimum modum. Sal.

Sed & ſi qs vniuerſitatis faciat donationẽ, ſiue beſſis, ſiue dimidiæ partis ſuæ ſubſtantiæ, ſiue tertiæ, ſiue quartæ, ſiue quãtæcunque, vel etiam totius, ſi non de inofficioſis donationibus ratio in hoc reclamauerit, [f] coarctari donatorem legis noſtræ [g] auctoritate tantum quantum donauit, [h] præſtare: D obſeruatione & hic monumentorum (ſecundum quod iam ſanximus) omnimodo [i] requirenda.

Si donator retinuit ſibi vſumfructum rerum donatarum, intelligitur illas tradidiſſe: & ſi non retinuit, cogitur illas tradere: etiam ſi nudo pacto promiſerit, quod obtinet etiã in donatione ad pias cauſas: & donationes tranſeunt ad hæredes actiué & paſſiuè. h. d. ſecundum Sal.

Sed ſi quidem in omnibus ſupradictis caſibus A vſusfructus fuerit à donatore retentus, & traditionem iure intelligi [k] fieri.

Hic dicit imperator quòd licet donatio non ſit vallata ſtipulatione vel traditione, ſed nudo pacto: tamen agitur ex eo & maxime ad pias cauſas. Iſta actio appellatur condictio ex lege. Bald.

[l] Sin autem hoc minime donator expreſſerit, [l] ſi quidem ſtipulatio donationi inſerta ſit, ex eius auctoritate traditionem compelli fieri. Sin vero B & hoc [m] prætermiſſum ſit, & vſumfructum minime detinuerit, [n] nihilominus ex lege [o] noſtra neceſſitatem ei imponi etiã tradere [p] hoc qđ donare exiſtimauit, ut nõ ex hoc inutilis ſit donatio, quòd res non traditæ ſunt: nec cõfirmetur ex traditione donatio. ſed liberalitatem plenam, & ſecundum legẽ noſtram perfectiſſimã cõſtitutam neceſſarius traditionis effectus ſequatur: & C neceſſitatem habeat donator omnimodo vel res vel partem ſubſtantiæ quam nominauerit, [r] vel totã ſubſtantiam tradere. Cum .n. in arbitrio [q] cuiuſcunque ſit hoc facere qđ inſtituit: oportet eũ vel minime ad hoc proſilire, vel cũ ad hoc venire pperauerit, nõ quibuſdam excogitatis artibus ſuum propoſitum defraudare, tãtamque indeuotionem quibuſdam quaſi legitimis [r] velamentis protegere.

¶ Tãtoq; magis hęc firma eſſe, ſi pijs actibus vel religioſis pſonis donatio deputata ſit, monumẽtorũ obſeruatione in his modis ſecũdũ quod ſpecialiter à nobis in huiuſmodi caſibus pdictũ eſt, obſeruãda: [s] ne in pſatis pijs cauſis ex quibuſdã machinationibus non ſolum indeuotus, ſed etiam impius donator intelligatur: pœnaſque non ſolũ legitimas, [t] ſed etiam cœleſtes [u] expectet: reſque donatas in omnibus ſupradictis caſibus [x] non ſolum eos, dum ſuperſunt, ſed etiam eorum ſucceſſores reddere compelli, non tantum his in quos donatio facta eſt, ſed etiam eorũ

[a] Non amplius.] id eſt non maior.
[b] Quindecim ſolidis.] ſic fit æſtimatio. ĩ. de cond inſer. l. ſi altàs aliter, ut ſupra communia de legat. l. fin. & ſupra de communi ſeruo manumiſſ. l. 1. §. pen.
[c] Præſtet.] non ſtatim, ſed ſingulis annis. Vel dic, ſtatim deducto interuſurio medij temporis, ut ff. ſolu. mat. l. ſi conſtante. §. quoties. Azo. quindecim autem anni ideo taxãtur, quia tantum viuere præſumitur, & donatio fuit facta cauſa alimentorũ, quam conſtat cum vita finiri, ut ff. de tranſac. l. cum hi. §. conſtat. Vel quo ad viueret donatarius, quę etiam cum vita finitur, ut inſti. de verbo. oblig. §. at ſi ita: alitàs non finiretur morte, ut ff. de verbo. obli. l. ſi Stichum. §. 1. Si tamen uiuat plus hic, & plus dabitur. ſi minus, etiã minus præſtabitur. & facit. ff. ad. l. Fal. hæreditarium, quæ eſt contra. Sed dic ut ibi.
[d] Noſtram legem.] ut ĩ. eo. l. ſancimus. Accur.
[e] Beſſis.] id eſt duarum partium, ut inſtit. de hæredi. inſti. §. hęreditas.
[f] Reclamauerit.] nam tunc non cogitur, niſi quatenus ceſſaret querela: de qua dicitur ſupra de inoff. dona. l. 1. & l. 2.
[g] Legis noſtræ.] ſcilicet huius.
[h] Quantum donauit.] habita rõne, ne egeat, ut ff. de re iudica. l. inter eos, niſi in caſu cum donatio facta eſt in opus publicum: quo caſu in ſolidum tenetur donator, ut ff. de pollici. l. ex pollicitatione. Vel dic hic non haberi rationẽ quia opifex erat, ut ff. de libe. agno. l. ſi quis à liberis. §. 2.
[i] Omnimodo.] ex hoc colligitur indiſtincte hoc caſu fieri inſinuationem. quod non placet. quia dicit, ſecundũ quod iã &c. ut ĩ. eo. l. ſancimus.
[k] Intelligi.] ut ĩ. eod. l. quiſquis.
[l] Expreſſerit.] de retentione vſusfructus.
[m] Sin vero & hoc.] id eſt ſtipulatio eſt prætermiſſa.
[n] Detinuerit.] & ſic nudo pacto facta fuit donatio. Acc.
[o] Ex lege.] iſta præſenti.
[p] Etiam tradere.] ut inſtitut. de dona. § perficiuntur, & argu. ĩ. de dona. ante nup. l. cũ veterum, & hoc per cõdictionem ex hac lege, cũ non ſit nomẽ actionis, ut ff. de condic. ex lege. l. 1.
[q] In arbitrio.] ſic & ĩ. de ac. & ob. l. ſicut.
[r] Legitimis.] allegans nudum eſſe pactum.
[s] Obſeruanda.] vt vltra quingentos ſolidos demũ inſinuetur, ut ĩ. eo. l. ſancimus &c.
[t] Legitimas.] extra ordinarias.
[u] Cœleſtes.] ex eo ꝙ in piam cauſam promiſſum non ſoluit: nam Vouete & reddite &c. vt & ff. de pollicita. l. 2.
[x] Caſibus.] idem & in omnibus donationibus.

Talſis donauerit.

Vota ſunt reddẽda.

hæredibus. [a] Dat. XV. Kalen. April. Cōſtantinopol. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs. A

Iſta lex habet duo vel tria dicta notabilia. Et diuiditur in duas partes. In prima ponit quoſdam caſus ſpeciales in quibus donatio quātacunq; ſumma inſinuationē nō exigit. In ſecūda parte ſtatutum uſque ad trecentos aureos, ampliatur vſque ad quingentos in donationibus quæ a iure communi cenſentur. Secunda ibi, cæterũ etiam, & h. d. Datum vel promiſſum in redemptionem captiuorum, inſinuationem nō exigit: nec donatum à duce belli, ſeu a magiſtris militum, nec datū vel promiſſum pro refectione domus vel ædificij incendio vel ruina corrupti h. d. in prima parte. Secūdo dicit quòd hodie eſt regula generalis quòd qualibet donatio valet ſine inſinuatione vſq; ad quingētos aureos. hoc dicit hæc lex. Bal.

XXXVI. Idem A. Ioanni præfecto præt.

SI quis pro redemptione captiuorum pecunias dederit, ſiue per cautionem dare promiſerit, cuiuſcūque [b] quantitatis: cognoſcat ſe neque repetitionem habere, neque exactionem cautionis [c] poſſe declinare, utpote geſtis (ſicut in donationibus) non ſubſecutis ſuper inſinuatione eiuſdem quātitatis: eo videlicet qui pecunias accepit, uel prima vice, [d] vel poſt cautionē, neceſſitatem habente pijſſimam adminiſtrationem adimplere: nulla ei moleſtia vel īquietudine inferēda vel ab eo qui pecunias præbuit, uel ab alijs ex auctoritate legum permiſſis [e] hoc requirere: ſed tātummodo ſacramētum [f] præſtare quòd re vera omnem quantitatem ſine dolo malo vel aliqua deminutione ad redemptionē dederit captiuorum. Simili etiam modo à geſtorum abſoluimus ordinatione donationes rerum mobilium, vel ſeſe mouentium, quas viri glorioſiſſimi magiſtri militū for- C D

tiſſimis præſtant militibus, tam ex ſua ſubſtantia, quam ex ſpolijs hoſtium, ſiue in ipſa bellorum occupatione, ſiue in quibuſcunque locis degere noſcuntur. Eandemq; liberalitatem noſtræ legis indulgemus etiam his quorum domus incendio vel ruina corruptæ ſunt: quibuſdam forte pecunias cuiuſcunque quantitatis præbentibus, vel cautionem conficiētibus, ut & ipſi nec repetitionē timeant, verum etiam exactionem pecuniarum confeſſioni inſertarū facere poſſint, licet geſta non fuerint ſubſecuta: nulla eis licentia danda pecunias ad alias cauſas niſi ad refectionem [g] domorum erogare. Quòd ſi aliqua dubitatio orta fuerit vtrū tota quātitas, an pars eius in ædificijs expenſa ſit, hæc domini domus ſacramento dirimetur. B

¶ Cæteris etiā donationibus, quæ geſtis interueniē tibus minime ſunt īſinuatæ, ſine aliqua diſtinctione vſque ad quingentos ſolidos valituris. hoc etenim tantūmodo ad augendas huiuſmodi donationes addendum eſſe ex præſenti lege decernimus, anteriore tēpore noſtra lege [h] præcedēte moderando, qua uſq; ad trecentos ſolidos factæ donationes & ſine inſinuatione firmitatem obtinere iuſſę ſunt. Dat. XV. Kalen. Nouembr. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

Verba ſuperflua omiſſa nō vitiāt: nec etiam ſi apponantur, habent vitiare. Bald. Vel ſic: In contractibus verba non ſunt ponenda, ex quibus nullus reſultat effectus. Sal.

XXXVII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

VErba ſuperflua quæ in donationibus poni ſolebant, ſcilicet ſeſtertij nūmi [i]

DE DO-

a Hæredibus.] ſic & ſ. de dona. l. illam. Sed contra. ſ. de act. & oblig. l. ſi quidē: ſed ex his quæ ibi dixi, apparet ſolutio.

SI quis.] CAS. Dedi vel promiſi aliquam quantitatem pecuniæ in redemptionem captiuorum: eam repetere volo, uel promiſſum ſoluere detrecto eo prætextu, quòd donatio non erat inſinuata: an ſim audiendus, quæritur? Et reſpond. quòd non. & ille qui pecuniam accepit, fideliter eam ut captiui redimantur, ſubminiſtrabit, & ob eam cauſam pecuniam eſſe impenſam iurabit. Si magiſter militū rē mobilē, vel ſe mouentem, uel de ſuo, vel de ſpolijs hoſtium dederit, ſiue in bello ſiue extra militibus det, etſi non fuerit inſinuata, vires habeat. Idē eſt ſi illi cuius eſt domus combuſta, detur pecunia in refectionem, uel promittatur: quia ſoluta non repetetur: promiſſa non ſoluta exigetur, non obſtāte quòd inſinuata donatio non fuerit: ita vt accipiens in refectionem domus conuertat, & non in aliā cauſam. & ſi dubitetur an tātum expenderit vel nō, ſacramento accipientis declarabitur. Aliæ autem donationes omnes valebūt vſque ad quingentos ſolidos. Viui.

b Cuiuſcunque.] etiam excedentis ſummam.

c Cautionis.] id eſt exactionis quæ fit ex cautione vel promiſſione.

d Prima vice.] ſcilicet tempore promiſſionis. Acc.

e Permiſſis.] ſubaudi, uel non promiſſis.

f Sacramentum.] argumentum contra commiſſarios ut iurent. ſic & argu. ſ. de iure do. impe. l. fi. & de bo. auctoritate iu-

Cōmiſſarii iurare debēt, nō ſatiſdare.

di. poſſ. l. fi. § . ii. ſed cauere nō debēt, ut ff. ſi cui plus quàm per. l. Falcidiam. l. diuus. Acc.

g Ad refectionem.] hoc ideo, quia ſic fuit dictū a donāte. alias contra. ff. e. l. a. in fi. & l. 3. & de condi. ob. cau. l. ſi repetendi, & ff. de donatio. inter virū & uxo. l. ſed ſi vir. § fi. & l. ſeq. Vel dic hic ſpeciale, etiā ſi non fuerit dictum expreſſe. Et nota quòd tres ſunt hic caſus quibus non exigitur inſinuatio. Et & quartus in donationibus imperialibus, ut ſ. eodem. l. ſancimus. Quintus. ſ. de dona. ante nup. l. minoribus. Sextus eſt in donationibus cauſa mortis, ut infra de don. cauſa mortis, l. fi. & Septimus, ut in authent. item a priuatis. ſ. eo.

h Lege.] ſcilicet. ſ. e l. ſancim', quæ hic corrigitur. & facit ſupra de ſacroſ. eccl. l. illud. Ac.

VErba.] CAS. Olim ſi fiebat donatio, neceſſaria erat quædam ſolennitas verborum, hoc modo: Do tibi rem iſtam ſeſtertij nummi vnius aſſis vel quatuor. hodie autē non eſt neceſſaria talis verborum ſolennitas, ſed remittitur: quid enim verbis opus eſt, cū rei [illegible] effectus nullus ſequatur? ſi ergo fiat donatio qualiſcunque &c. prædicta reijciantur nec refert, an fuerit huiuſmodi ſolennitas remiſſa, an poſita: quia omni modo valebit donatio.

i Nummi.] non intelligo hæc verba & eſt ſic in decretis, 19. diſt. c. ſi Romanorum. ubi dicit, vt quid vel mēbranas occupant &c. & ff. de verb. obli. l. quæ extrinſecus.

Donationis inſinuatio in quibuſdā caſibus neceſſaria non eſt.

vnius, aſſium quatuor, penitus eſſe reijcienda cenſemus. Quid enim verbis opus eſt quæ rerum effectus nullus ſequitur?

¶ Sancimus itaque nullo modo eorũ verborum mẽtionẽ vel in imperialibus donatiõibus, uel in omnibꝰ alijs decętero fieri. ſed & ſi quiſquam per verboſitatem aliquid tale inſcripſerit, ſiue remiſerit: nulla differentia ſit.

TITVLVS LV.

DE DONATIONIBVS quæ ſub modo, uel conditione, uel certo tempore conficiũtur.

Si donatarius non præſtat alimenta donatori, quæ ex pacto præſtare tenetur, donatio reuocatur, & poteſt donans rem ſuam vendicare. Bald. Vel ſic: Donatum vt alimenta præſtentur, non ſolum poteſt condici ſi non præſtentur, ſed etiam rei vendicatione agi. Sali.

I. Imp. Valerianus & Gallie. AA. Gamicæ.

Si doceas (ut affirmas) nepti tuę ea lege eſſe donatum à te, ut certa tibi alimenta præberet: vendicationem etiam in hoc caſu vtilem, eo ꝙ legi illa obtemperare noluerit, impetrare potes. i. actionem qua dominiũ [a] priſtinum tibi reſtituatur. Nam non ſolum condictio [b] quidem tibi in hoc caſu, id eſt in perſonam actio, iure procedit, verumetiam vendicationem quoque diui principes in hoc caſu dandam eſſe ſanxerunt. PP. VI. Kalend. Decembr. Tuſco & Baſſo Conss.

Si donatur alicui ad vitam ſuã: poſt mortem eius res redit ad donatorem. Bald. Vel ſic: Donatio poteſt fieri ad tempus certum vel incertum. Salicetus.

II. Impp. Diocl. & Maximian. AA. & CC. Zenoni.

Si rerum tuarum [c] proprietatem dono dediſti, ita vt poſt mortẽ eius qui accepit, ad te rediret, donatio valet: cum etiam ad tempus certum vel incertum [d] ea fieri poteſt, lege ſcilicet quæ ei impoſita eſt, conſeruanda. [e] PP. V. Idus. Mar. Maximo II. & Aquilino Coss.

Lex ſingularis. Ex pacto celebrato inter donantem & donatarium, acquiritur vtilis actio ſequenti ſecundo donatario, ſine aliqua ceſſione. Bald. Vel ſic: Speciale eſt vt in contractu donationis alteri per alterum quæratur actio. Sali.

III. Idem AA. & CC. Marcellæ.

Quoties donatio ita conficitur, [f] ut poſt tempus id quod donatum eſt, alij [g] reſtituatur: ueteris iuris auctoritate reſcriptum eſt, ſi is in quem liberalitatis compẽdium conferebatur, [h] ſtipulatus [i] non ſit: placiti fide non impleta, ei qui liberalitatis auctor fuit, vel hęredibus eius cõdictitiæ actionis [k] perſecutionem competere.

¶ Sed cũ poſtea benigna iuris interpretatione diui principes ei ꝙ ſtipulatus nõ ſit, utilẽ actionem iuxta donatoris voluntatẽ competere, admiſerint: [l] actio quæ ſorori [m] tuæ ſi in rebus humanis ageret, competebat: tibi accommodabitur. PP. XI. Kalen. Octob. ipſis. IIII. & III. AA Conss.

Poſtquam donatio eſt perfecta, forma ſubſtantialis ipſius nõ poteſt mutari voluntate vnius. Bal. Vel ſic: Perfecta donatio conditiones non capit inuito donatario. Sali.

DE DONATIONIBVS QVÆ SVB MODO, vel conditione, vel certo tempore conficiuntur.

Continuatio. *Dixit in genere de dona. nunc proſequitur per ſpecies: & eſt modus per vt, conditio per ſi, ut ff de condit. & demon. l. demõſtratio. §. ſi. & patet infra eodem per totum.*

Si doceas.] CASVS. Auia nepti ſuæ hoc pacto prædium dedit, ut ſubminiſtraret ei alimẽta. non fecit quod conuenit: qualiter auo ſuccurratur, quęritur? Et reſpon. ꝙ vendicabit prædiũ: & neptem cõdictione ſine cauſa perſonaliter habebit obligatam. Vi.

[a] Dominium.] ſcilicet directum: nam utile habet, ut dicit.

Donator cui alimẽta ex pacto à donatario non præſtãt, tres contra eũ habet actiones.

[b] Condictio.] ſcilicet ob cauſam, quæ eſt in perſonam, ut hic dicit, & inſtitu. de actio. §. appellamus autem &c. Sic ergo nota tres actiones dari huic, ſcilicet præſcriptis verbis, ut fiat quod cõuenit. de qua nõ eſt hic, ſed ſupra de contrahẽda emptio. l. ſi donationis, & ſupra tit. 1. l. legẽ. Item cõdictionẽ ob cauſam, ut reddatur quod eſt datum, ut hic, & ſupra de condictio. ob cauſam da. l. ſi ut ꝓponis. dic tamẽ ꝙ eſt hodie ſpeciale, cũ ſit hodie nominatus contractus donatio, quia fit conſenſu, ut s. tit. 1. l. ſi quis argẽtum. §. ſi. ſed regulariter contra, ut ff. de rerum permuta. l. 1. §. pe. & de cõd. c. cauſa da. l. fina. Item ei datur rei uendicatio vtilis, quod eſt ſpeciale fauore alimentorum, ſicut & alias fauore eccleſię ut s. de ſac. ſanc. eccle. l. vt inter diuinũ. Et ſic non obſtant communia iura quæ dicunt ex pacto nudo non tranſire dominium, ut ſupra de pactis. l. traditionibus, & ſupra de condictio. ob cauſam. l. ea lege. In pacto autem legis commiſſoriæ & addictionis in diem, ſimiliter datur in rem ex pacto. ſed ibi forte directa, ut de his, & alijs ſimilibus dixi in dicta. l. traditionibus. Item no. hic duas contrarias actiones dari ad idem: ſcilicet in rem & in perſonam condictio, ut inſtit. de actio. §. ſic itaque. Sed dic vnam dari ad proprietatem ratione dominij: alteram ad poſſeſſionem rei ratione poſſeſſionis quam non habeo.

Actiones contrariæ quandoq; dantur ad idem.

Si rerum.] CASVS. Dediſti mihi prędium hoc pacto, ut poſt mortem ad te rediret, an valeat donatio? Dicitur quòd ſic: & conuentio ſeruanda eſt. Viuianus.

[c] Si rerum tuarũ.] aliàs incipit, Si prædiorum tuorum.

[d] Vel incertum.] ut hic fuit, ut ff. de condi. & demon. l. 1.

[e] Conſeruanda.] ſic ſupra de iur. do. l. ſi dotem, & de lega. l. illud.

Quoties.] CASVS. Soror mea dedit mihi prædium ea conditione vt tenerem per. 10. annos, & eis elapſis reſtituerem Titio. ſi non ſtem placitis: ſi Titius ſibi dari ſtipulatus nõ fuerat, habebit aduerſus me cõdictionem ſine cauſa. Itẽ aget ea actione qua ſoror mea egiſſet ſi non conceſſiſſet in fata.

[f] Conficitur.] puta in Titium.

[g] Alii.] puta Semproniæ. Accur.

[h] Conferebatur.] ſcilicet Sempronia.

[i] Stipulatus.] id eſt ſtipulata.

[k] Actionis.] ſcilicet condictionẽ ob cauſam datorum.

[l] Admiſerint.] erit ergo ſpeciale vt alteri paciſci vel ſtipulari quis poſſit, ut ſupra de pac. conuen. tam ſuper do. l. pater: regulariter contra, ut inſtu. de inutil. ſtipul. §. ſi quis alij, & ff. de act. & oblig. l. quæcunque, quæ ſunt contra.

[m] Sorori.] ſcilicet Semproniæ. Sed quę actio competit Semproniæ, cũ die veniẽte non erat in rebus humanis? Reſpon. competebat, ſed exceptione repellebatur.

6 V21.

Hhhh 4 Perfecta.]

PErfecta. CAS. Pater tuus dedit mihi prædium: A poſt elapſis multis temporibus voluit pater apponere conditionem, quæ conſiſtebat vel in dando, vel in faciendo: an ſit audiendus, quæritur? Et dicitur quòd non. Viu.

a Non capit.] ſed cum ſit perfecta ſtipulatione vel pacto etiam ante traditionem, ut inſti. de do. §. perficiuntur, nonne poſtea in traditione poterit conditio apponi: vt ſupra de pact. interempt. & vend. l. tempore? Reſpon. ſic, volente donatario, non aliter, & niſi libere ut conuenerat tradat, nec tradidiſſe videtur: unde adhuc tenetur. Vel dic perfecta. i. cõpleta. quod eſt poſt traditioné, & facit infra titu. 1. l. 2. & ff. de ſolu. l. 1. & de pact. do. l. cum dos.

b Facta.] in filios fratris tui.

SI quid.] CAS. Donauit mulier filiæ ſuę prędium, ſi intra biennium pater ſuus emãcipare eã poterit. non emãcipauit, ſed deceſſit intra biennium: & ita filia ſui iuris morte patris effecta eſt. uult mater reuocare prædium quaſi conditione non exiſtente: an poſſit, quæritur? Et dicitur quòd non: quia nõ refert quomodo ſui iuris ſit effecta vel emancipatione, vel morte. & hoc ad ſimilitudinem legati ita relicti. unde ſi filia prædiũ poſſidet, nõ reuocabitur. ſi non, uendicabit.

c Licet hoc.] i. hãc rem donatam non tenuit, id eſt non poſſedit adhuc. Vel dic hoc, id eſt hæc conditio nõ tenuit, id eſt non fuit impleta, ut voluit mater directè.

d Marito.] eodẽq; patre Acc.

e Legati.] ut ff. quã do dies lega. ce. l. ſi ita. Idẽ in conuerſo caſu, vt ff. ad Trebe. l. mulier. 1. in princ. & ſi. not. nihil intereſſe quid ex æquipollentibus fiat, ut

† Cõcor. 22. q. 2. c. nõ enim.

Donationi perfectę, an poſſit apponi cõditio in traditione.

Extant & ad huius & ſequentium titulorũ conſtitutiões gloſſemata Græcorũ iuriſcõ. in Baſili. lib. 47. Petr. Vẽd.

IIII. Iidem A A. & CC.

PErfecta donatio conditiones poſtea nõ capit. a Quare ſi pater tuus donatione facta b quaſdã poſt aliquantulum temporis feciſſe conditiones videatur: officere hoc nepotibus eius fratris tui filijs minime poſſe non dubium eſt. Dat. Kalen. Oct. B Tiberiano & Dione Cõss.

Etiam in contractibus ſufficit aliquid fieri per æquipollens. Bald. Vel ſic: Non refert quid de æquipollentibus fiat. h. d. Vel ſic: Donatio facta ſub conditione emancipationis, habet effectum quomodocunque donatarius efficiatur ſui iuris. Sal.

V. Iidem A A. & CC. Dexippo.

SI quid mater filiæ ſuæ in poteſtate patris conſtitutæ ſub hac conditione, ſi fuerit intra bienniũ emancipata, donauerit: licet hoc c matris voluntate ſui iuris effecta non C tenuit, tamen prius marito d defuncto, ſui iuris quocunq; modo effecta, ad ſimilitudinem legati e ita relicti, rem donatam firmiter habere, vel vendicare poteſt. S. Id. Decem. Nicomediæ. CC. Coss.

& ſupra de condit. inſtit. l. ſi mater, & ff. mand. l. fin. Sed arg. contra. ff. de leg. 2. l. cum pater. §. hæreditatem.

TITVLVS LVI.

DE REVOCANDIS Donationibus.

Libertus ingratus perdit res donatas. ſed ſi fuit gratus donec vixit, ingratitudo hæredum nihil nocet. Bal. Vel ſic: Donatio facta in libertum, ex leui ingratitudine reuocatur per patronum, ſed non per eius hæredem. Salic.

Licet ſint perfecta donationes, tamen quandoque reuocantur, vt & inſtit. eo. §. ſciendum, & ideo de hoc dicit.

I. Imp. Philippus A. Coſmino.

ET ſi perfectis f donationibus in poſſeſſioné inductus libertus, quãtolibet tempore ea quę ſibi donata ſunt, pleno iure vt domin' poſſederit: tamen ſi ingratus ſit, omnis donatio mutata patronorum voluntate f reuocanda eſt. g

¶ Quod obſeruabitur & circa ea quæ libertorum nomine, pecunia tamen patronorum & beneficio comparata ſunt. h Nam qui obſequiis ſuis liberalitatem patronorum prouocauerunt, nõ ſunt digni quò eam retineant, cũ cœperint obſeqa negligere: i cum magis in eos collata liberalitas ad obſequium eos inclinare deberet, q̃ ad inſolentiam erigere.

¶ Hoc tamen ius ſtabit inter ipſos tantum qui liberalitatem dederint: cæterum neque [illegible]orũ, neq; ſucceſſores ad [illegible] beneficiũ pertinebunt. k Neque enim fas eſt vllo modo inqetari l donationes, quas is qui donauerat, in diem C vitæ ſuæ non retractauit. D. XV. Ka. Iul. Aemyliano & Aquilino Coss.

Licet inſtrumenta ſint combuſta, tamen donatio remanet firma. Baldus Vel ſic: Ex pœnitentia demõſtrata facto vel uerbo non reuocatur perfecta donatio. hoc dicũ ſeq. ſecundum Sal.

II. Imperator Probus A. Felici.

SI apud prouinciæ præſidem auiam m filiæ tuę D quaſi pœnitentia ductam ſubtracta inſtrumenta donationum igne exuſſiſſe conſtiterit: vereri te non oportet ne id quod iure vires acceperat, ex poſtfacto poſſit in dubium reuocari. n PP. III. Nõ. Maij, Sirmij, Probo A. & Paulino Coss.

Donator rem donatam & traditam uni, nõ poteſt donare alteri. Bal. Vel ſic: Sola pœnitentia donationem non reuocat. h. d. ſecundum Bar.

ET ſi perfectis.] CAS. Dedi liberto quoddam prædium: extitit mihi ingratus. an reuocare poſſim prædium, quæritur? Et dicitur q ſic. Idem ſi dedi ſibi pecuniam, & ex ea fundum comparauit. cæterum ſi dum ego vixi reuocaui, reuocabitur: alias hæres meus reuocare non poterit.

f Et ſi perfectis.] I. quamuis impletis.

g Reuocanda eſt.] quam actionem dices. j. eo. l. his ſolis. Accurſius.

h Cõparata ſunt.] nota ſpeciale in patrono & liberto, ut res ex pecunia donata empta reuocetur: ſic & ff. de don. inter uirum & vxor. l. cũ hic ſtatus. §. 1. de extra de vſur. cõ tu. Arg cõtra. ff. de fur. l. qui uas, in fin. Sol. ut not. ff. de pe. hær. l. ſi & rem.

i Negligere.] Not. hic in eis ſpeciale ſolam negligentiã puniri. ſic & ff. de cuſt. reo. l. carceri, & ff. de offi. pręſi. l. diuus. & ſic eſt contra ſupra de lib. cau. l. ſolo. Sed ibi agitur de libertate reuocanda, hic de re pecuniaria. In aliis autem donatariis certę cauſę ſunt. infra e. l. fina.

k Pertinebunt.] ut hic, & infra. e. l. ſi. in ſi. ſic & ſupra de inoffic. teſta. l. omnimodo.

SI apud.] CASVS. Mulier dedit prædium nepti ſuæ, & inde confectum fuit inſtrumentum. ſurripuit mulier inſtrumentum, & combuſſit, & p hoc uolebat prædium reuocare: an poſſit, quæritur? Dicitur q non. Vi.

m Auiam.] maternã, & loquitur patri.

n Reuocari.] facit ingra.

† Cõcor. c. ul. extra de dona.

† Cõcor. gloſ. ſuper ver. viueret, in me. in c. ſignificãte, de reſcrip.

Donatio aliqñ ob ſolã negligentiã reuocatur.

ſupra.e.l.1.in prin. & de tranſa c.l. quã nis.

P Oſſeſſionem.] CASVS. Si mater in filios ſuos emãcipatos contulit donationem aliquarũ poſſeſſionum: illam donationem, ſi puta eſt, mater ſola pœnitentia non poteſt reuocare.

a Non potuit.] facit ſupra de dona. inter uirum & uxorem.l. ſi conſtante.

C Vm.] CASVS. Vult quis reuocare quod dedit, eo prætextu, quòd dicit in fraudem creditorum donaſſe: an ſit audiẽdus, quæritur? Et dicitur quòd nõ.

b Intelligis.] unde non audiris turpitudinem tuam allegando, ut & ſupra de tranſact.l.tranſactione finita, & de reuo.his quæ in fra. credi.l.filios.

S I donationem.] CASVS. Si donatio rite facta eſt, talis donatio auctoritate reſcripti imperialis non poteſt retractari.

c Non oportet.] nã reſcripta non dantur, & data non ualent reſcripta, quæ ius alterius tollunt, ut & ſupra de rei uẽdi.l. in ciuile, & de reſcinden. uend. l. de contractu, & de dona. ante nupt. l. cum te, & de emanci.l.nec auus.

V Elles.] CAS. Mulier donationem in filiam factã uult reuocare eo prętextu, quod dicat maritum uel alios liberos præſentes non fuiſſe tempore donationis: an ſit audienda, quæritur? Et dicitur quòd non.

d Liberum] ſic & ſupra de ac. & oblig. l. ſicut, & ff. de donat.l. ſi quis argentum §. fi.

e Mariti.] ſic & ſupra de poſth.l. velamento. Sed contra eſt in Lõbarda, qualite: mulieribus all. H præ.l pe. & fi.

H Is ſolis.] CAS.

† Simile. 22.q. 2. c. ſi eum, in fin.

III. Impp. Carinus & Numerianus AA. Ianuario Fe l..io.

P Oſſeſſionem quam in uos emancipatos per donationem mater contulit, ex pœnitentia ſola alienare non potuit.[a] † PP. II.Id.Ianua.Carino II.& Numeriano. AA.Coss.

Ad reuocandum factum propriũ non admittitur propria fraudis allegatio h d.Vel ſic. Licet alias factum in fraudẽ reuocetur: tamen ad petendum reuocari non admittitur allegans turpitudinem ſuam. Bald. Vel ſic: Non licet donatori allegare turpitudinem ſuam ad reuocandum donationem. Sal.

IIII. Imperatores Diocletianus & Maximianus AA.& CC. Proculæ.

C Vm pfitearis in fraudem te alterius donaſſe, profeſſionem inhoneſtam cõtinere intelligis.[b] Itaque ſi donationem perfeciſti: eam reuocare non potes ex memorata allegatione ſub obtentu pœnitentiæ. PP. Kalen. April. Heracliæ. AA. Conss.

Donatio perfecta non reſcinditur obtentu reſcripti principis Bal.

V. Iidem AA. & CC. Epagatho.

S I donationem rite feciſti, hanc auctoritate reſcripti noſtri reſcindi non oportet.[c] S.V.Kalẽ. Maii, Heracliæ. AA.Conss.

Bona lex. Donatio perfecta per matrem uni ex filijs, marito et alijs filijs abſentibus, ualet: nec propter abſentiam eorum reſcinditur. Bal.

VI. Iidem AA. & CC. Herenniæ.

V Elles necne filio tuo prędia, itemque mãcipia donare, fuit in initio tibi liberum.[d] Define itaque poſtulare ut donatio quam perfeceras, reuocetur prętextu mariti[e] & liberorum abſentię: cum huius firmitas ipſorũ præſentia non indigeat. S. V. Ka. Octob. Viminatii. CC. Cons.

Lex optima. Mater quæ donauit filio ingrato, poteſt reuocare donationem: niſi poſt mortem mariti uiuat inhoneſte, vel nubat ſecundo ſed ſi filius antequam ſit ingratus, alienet in alium: tale alienatum mater obtẽtu ingratitudinis ſubſequentis nõ reuocat. Bal.

VII. Impp. Conſtantinus & Conſtantius † AA. ad Philippum PP.

H Is ſolis matrib' quę non in ſecundi matrimonii fœdus nupſerit, ſed unius tãtum matrimonii ſunt, ‡ reuocandarum donationum quas in filios fecerint, ita decernimus facultatẽ, ſi eos ingratos circa ſe eſſe oſtẽderint. Quicquid igitur is qui à matre impietatis[f] arguitur, ex titulo donationis tenet: eo die[g] quo controuerſiæ qualecunque principium iuſſu iudicantis datur, matri cogatur reddere.

¶ Cæterum ea quę adhuc matre pacifica iure perfecta ſunt, & ante inchoatũ cœptumque iurgium uendita, donata, permutata, in dotem data, cæteriſque cauſis legitime alienata: minime reuocamus.

¶ Actionem[h] uero matris ita perſonalẽ eſſe uolumus, ut uendicationis tantum habeat effectũ:[i] nec in hęredẽ detur, nec tribuatur hęredi. de cęteris[k] autem quę portentoſę[l] uilitatis abiectęque pudicitię ſunt, ſatis etiã tacite cautum putamus. Quis eſt enim qui his aliquid arbitretur tribuendũ eſſe, cum etiam illis quę iure ſecundas tantum contraxerunt nuptias, nihil ex his priuilegiis tributũ eſſe velimus?[m] Dat. XII. Kalendas Octobr. Limenio & Catulino Conss.

IN AVTHENT. de nupt. §. mater tamen, colla.iiij.conſti.j.

Iſta authen. ponit tres caſus propter quos mater poteſt donationem reuocare Et primus caſus eſt quãdo filius inſidiatur eius uitæ. Secũdus, quando flagellis eam afficit. Tertius,

Mulier uult reuocare quod dedit filio ſuo, quia extiterit ſibi igratus: an poſſit quæritur? Et diſtinguitur. aut conuolauit ad ſecundum matrimonium, aut nõ. ſi conuolat, non reuocabitur: ſi non cõuolat, reuocabitur. Si uero mr̃ ſecundo non nupſerit, ſed aliàs meretricãdo ſędam uitam duxit: indiſtincte non reuocabitur.

f Impietatis.] id eſt ingratitudinis.

g Eo die] facit ſupra ad exhiben. l. non ignorabit.

h Actionem.] ſcilicet in factũ vel condictionem ex lege vel ſine cauſa, cum cauſa redierit ad nõ cauſam. Hæc quidẽ actio adeo eſt perſonalis, id eſt nõ datur hæredi, uel in hæredem, ſicut & rei uendicatio eſt perſonalis eo reſpectu, quia & ipſa non datur hęredi ut hęredi, vel in hęredem, ut ſubiicit, & ff. ad exhi. l. de eo. §. fin. Prædictæ autem actiones dantur ad reuocandam donationem. Item rei uendicatio utilis, ut hic, & ff. de dona.cauſa mor. l. ſi filiofamil.1. & l. ſi mortis.1. & l. qui mortis. Accu.

i Effectum.] ſi hæc perſonalis habet effectum vendicationis, ergo uidetur dari in extraneum poſſeſſorem. quod non placet. ſed in hoc ut non ſit tranſitoria, habet eius effectũ, & facit ſupra eodẽ l. 1 in fi. & infra e. l. fi. in fi.

k De cæteris.] ſcilicet mulieribus.

l Portentoſæ.] id eſt meretricio more uiuunt.

m Velimus.] nec enim amplius caſtitate debet habere luxuria, ut in authe. de reſtitu. & ea quæ pa. §. fi. col. 4. & ff. de don. inter uir. & uxo.l.3.§.j. Sed quid ſi poſt ſecundũ matrimonium donet? Reſpon.

‡ legend. Conſtantius & Cõſtans, ex C. Theod. lib. 8. ti. 6. l. 1. Cont. † ſed & ſecundo nubẽtib. permittiẽ nouo iure ex tribus cauſis reuocare donationẽ. Nouel. 22. ca. 15. Cont. Rei vendicatio aliquo reſpectu põt dici perſonalis.

Reſpon. nihil hic dicitur niſi de ea donatione quā prius A fecit: & poteſt dici idem. Sed auth etiam ſecundo contrahenti mulieri tribus caſibus permittit reuocare: quæ ſequitur, quod mater &c.

Quod mater.] CASVS. Lex codicis dicit quòd ſi mater conuolat ad ſecundas nuptias, vel ſit aliàs meretrix: donationem reuocare nō pōt. auth. corrigit, dicens qꝫ pōt reuocare in tribus caſibus: ſi vitæ eius fuerit inſidiatus, ſi eam verberauit, ſi eā accuſauerit, tauore cuius accuſationis omnia bona ſua poterunt publicari.

quando ponit inſidias contra oēs facultates maternas Bal Vel ſic: in tribus caſibus matri ſecundo nubenti competit donati reuocat. o. Sal

Quod mater [a] filio donat, ex ingratitudine non reuocatur poſtquā tranſit ad ſecundas nuptias, niſi ex tribus cauſis. Prima, ſi vitæ eius inſidiatur. Item ſi manus impias in eam intulerit. Tertia, ſi totius ſubſtantiæ molitus eſt iacturam. B

Donatio facta liberto per patronū carentem liberis, ipſo iure reuocatur nato poſthumo. Bald Vel ſic: Donatio quota bonorum propter carentiā liberorum, illis ſuſceptis reuocatur. hoc d. Vel ſic: Donatio habet tacitā conditionem. ſi liberos non ſuſcepit: ideo eis ſuſceptis reuocatur. hoc dicit ſecundum Salicetum. Et eſt notabilis & ſingularis iſta lex. vide cap. ſin 17 q. 4.

VIII. Idem † AA. ad Orphitum præfectum præt.

Si vnquam libertis patronus filios non habens bona omnia vel partem aliquam facultatū fuerit donatione largitus, & poſtea ſuſceperit liberos: totum quicquid [b] largitus fuerat, reuertatur, [c] in eiuſdē donatoris arbitrio ac ditione manſurū. Dat. V. Kal. April. Arbitione & Lolliano Coss.

Donationes non reuocantur propter ingratitudinem niſi ex cauſis ingratitudinis lege contentis & enumeratis Bal Vel ſic: Donatio in liberos ſui iuris collata, non reuocatur niſi ingratitudinis cauſa. Sal.

IX. † Impp. Theo. & Valentinia. AA. ad Senatum. poſt alia.

Donationes [d] circa filium filiamve, nepotem neptemve, vel pronepotem proneptemve emācipatos celebratas, pater, vel auus, vel proauus reuocare non poterit, niſi edoctis māifeſtiſſimis cauſis, quibus eam perſonam in quam collata donatio eſt, contra ipſam venire pietatem, & ex cauſis quę legibus continentur, fuiſſe conſtabit ingratam. Dat. V. Idus Nouembris, Rauennæ, Theodoſio. XIII. & Valentiniano. III. AA. Coss. D

a Quod mater.] ſum. i. ex cor. de nupt. col. 4. §. mater tamē. Sed an idem in patre ſecundā accipiēte coniugem? Reſp. non: tum quia non inuenitur mutatū. arg. ſupra de teſta. l. ſancimus: tum quia non ſic facile per ſecūdam vxorem animum mutaret, ſicut vxor per virum, ut in cor auth.

Si vnquā.] CAS. Si patronus carens liberis, libertis ſuis donauit omnia bona ſua, vel partem bonorum ſuorum: poſtea patronus ſuſcepit liberos: nunquid donatio illa inſolidum reuocatur? Reſpon. quòd ſic.

b Quicquid.] immo videtur bonorū ſubſidium tantum, ut ſupra de inoff. dona. l. ſi totas. quæ eſt contra. Solu. hic ſpeciale eſt, cum libertis eſt donatum: ſecus ſi cuilibet alii. Vel verius ibi quando alijs filiis donauerat, quibus non totū debet auferri: hic cū extraneo. Nā idē dicam ſi cuilibet extraneo donauerit: cū non eſt veriſimile alienas ſucceſſiones ſuis anteponere, ut ſupra de fideicommiſ. l. cum acutiſſimi.

ADDITIO Hāc l. limita non procedere in donatione remuneratoria: hoc eſt antidorali, quæ nō reuocatur ex ſuperuenientia liberorum, ſi non excedat legitimum modum remunerationis: ut dicit Angel hic, idem tenet Ludoui. in conſil. o ſuo 26 incipiente pro deciſione eorum de quibus dubitabatur. Et de pleniore intellectu iſtius. l. uide pulchre per Bar. i l. Titia Seio, in §. imperator autem. ff. de lega. 2. in verſ. quæro, utrum l. ſi unq̄ &c. uſque ad finem.

† ſcribendū Impe. Conſtantius. A. ad Orphitū præf. urbi. ſic enim ī Cod. The. li. 14. tit. 4. l. 2. & lib. 8. ti. 6. l. 2. unde hæc lex ſumpta eſt. Contius.

Donatio pp ſuperuenientes liberos reuocatur.

† ex Cod. The. li. 8. tit. co. l. 4.

Certa ſunt cauſæ ex quibus perfecta donatio reuocatur, & debent in iudicio probari dilucidis argumētis. & quod donator non reuocat, ſed ſub ſilentio pertranſit, hæres eius reuocare non poteſt. Bal Vel ſic: Donatio reuocatur ex quinque cauſis in hac l. inſertis & non reuocata per defunctum, non poteſt reuocari per hæredem. h. d. ſecundum Salicet. hæc lex ſingularis, cui non eſt ſimilis in declaratione cauſarum. concord. c ſi na. extra de dona.

X. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto præt.

Generaliter ſancimus omnes donationes C lege confectas, [e] firmas illibatasque manere, ſi non donationis acceptor ingratus circa donatorem inueniatur, [f] ita vt iniurias atroces [g] in eum effundat, vel manus impias inferat, [h] vel iacturæ molem ex inſidijs † ſuis ingerat, quæ [i] non leuem ſenſum ſubſtantiæ donatoris imponat, [k] vel vitæ periculum [l] aliquod ei intulerit, vel quaſdam conuentiones, ſiue in ſcriptis donationi impoſitas, ſiue ſine ſcriptis habitas, quas donationis acceptor ſpopondit, minime implere voluerit. [m] Ex his enim tantùmodo cauſis, ſi fuerint in iudicium dilucidis argumentis cognitionaliter approbatæ, etiam donationes in eos factas euerti concedimus: ne ſit cuiquam licentia & alienas res capere, & frugalitatē

c Reuertatur.] ipſo iure, & ſic uendicabit, uel condicet poſſeſſiones rerum. Accurſius.

Donationes.] CASVS. Si pater in filium emācipatum, nepotem, pronepotem &c. donationē fecerit: eā reuocare non poterit: niſi appareat eos eſſe ingratos aliquo genere ingratitudinis quæ ſequ. l. proxima declarantur.

d Donationes.] facit ad hoc ſupra eo. l. ſi apud. & ſupra de dona. l. ſiue. Acc.

Generaliter.] CASVS. Donatio legitime facta, niſi in quibuſdam caſibus, qui in litera continentur, nō reuocatur, & hoc in prima. Si uero donator in uita ſua nō reuocauit donationem: hæres eam reuocare non poteſt.

e Lege confectas.] id eſt legitime.

f Inueniatur.] hoc fallit in caſu, vt etiā ex ingratitudine nō reuocetur, quando ſcilicet captus à latronibus dat pro patrocinio, ut ff. de donat. l. ſi pater. §. 1. uel ibi eſt ob causā donatio, quę non reuocatur.

† aliàs, ex iniuriis.

g Atroces.] quæ cōſiderātur ex tribus: ut inſtit. de iniur. §. atrox.

h Inferat.] uulnerando. Acc.

i Quæ.] ſ. moles, id eſt magnitudo iacturæ.

k Non leuem ſenſum ſubſtantiæ donatoris imponat.] id eſt non uideatur leue ſenſui alicuius inſpicientis.

l Periculum] ponēdo eis inſidias.

m Voluerit.] ſic ergo quinq; ſunt. Sed quid

† aliàs, fragilitatem.

Donator ſi fiat inops, an donatarius eum alere teneatur.

quid ſi donator inops factus non alatur? Poteſt dici eũ ad hoc cogi, vel donationem reuocari, licet non enumeretur hic. ar. ff. de li. ag. l. alimenta, in prin. & §. 1. & in auth. ut lib. de cæ. §. illud, col. 6. & ff. de iure pa. l. diuus, & l. ingratus. eſt & alius ſupra eod. l. ſi unquam.

irridere [a] donatoris, & ipſum iterum donatorem ſuaſq; res perdere, & pręfatis malis ab ingrato donationis acceptore affici. ¶ Hoc tñ vſq; ad primas perſonas tãtũmodo ſtare cẽſemus, nulla licẽtia concedenda donatoris ſucceſſoribus huiuſcemodi querimoniarum primordium inſtituere. [b] Etenim ſi ipſe qui hoc paſſus eſt, tacuerit, ſilentium eius maneat ſemper, & non à poſteritate eius ſuſcitari concedatur vel aduerſus eum qui ingratus eſſe dicitur, vel aduerſus eius ſucceſſores. Dat. XV. Kalẽ. April. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs.

a Irridere.] ſic & in inſti. eo. ti. §. ſciendũ. nõ enim indulgẽtia ſua ſibi nocere debet, ut ff. ad Syll. l. 3. §. de his qui.

b Inſtituere.] ut & ſupra eodem. l. 1. in fin. & l. his ſolis, & de inoffi. teſta. l. omnimodo, & ff. ad Sylla. l. 1. §. fina. & ſupra de teſt. mil. l. quę à patre. & ſic ſunt argumenta quòd feudũ nõ eſt auferendũ filio propter feloniã patris: ſed quaſi taciturnitate remiſſa felonia patri uidetur.

ADDITIO. Tu dicas de hoc ut per Barto. in l. 3. ff. de inter. & rele. vbi clare & pulchre diſtinguit, & poſt eum Abbas in ca. fina. extra de feudis.

DE DONATIONIBUS cauſa mortis.

Continuatio.

De donationibus quæ fiunt inter uiuos, ſupra dictum eſt: ſequitur ut uideamus de his quæ fiũt cauſa mortis. Acc.

SI donatione.] CAS. Donaui duobus fundum hac. l. ut ſi alter prius decederet, portio ſua ad alterum perueniret. cõditione exiſtente ſuperſtes portionem illius qui in fata conceſſit, petere poterit.

c Si donatione.] cauſa mortis facta, ut ſic faciat ad titulum ſed & ſi inter viuos donaretur, idem eſſet, vt daretur actio, ut s. ti. 2. l. quoties.

TITVLVS LVII.

DE DONATIONIBVS cauſa mortis.

Pactum appoſitum, quòd mortuo uno ex donatarijs. cauſa mortis donatio reuertatur ad alterum: ualet. h. d. vel melius: Voluntas donatoris expreſſa, quod uno ex donatarijs cauſa mortis mortuo ret ad alterũ reuertatur, ualet, & ex ea oritur actio utilis ex teſtamẽto. B. Vel ſic: In donatione cauſa mortis põt per fideicommiſſum ſubſtitui hoc dicit Baldus & Sal.

I. Imp. Alexan. A. Daphnæ.

SI donatione [c] contineatur, ut altero defuncto, ad alterũ portio eorũ q̃ donabãtur, pertineret: exiſtente cõditione, [d] ſi mortis cauſa donatio pficiebatur, [e] fideicommiſſi actio [f] competit. PP. IIII. Kalendas Octobr. Maximo. II. & Aeliano Coſs.

d Conditione.] quia & donator prius, & alter donatariorum poſtea deceſſit. Accur.

e Perficiebatur.] i. ſi donare uoluit mortis cauſa.

f Actio.] ex teſtamento, ſiue fuit factum teſtamẽtum, ſiue quælibet vltima uoluntas, & tunc utilis, ut no. ſupra communia de le. l. 2. Sed quæritur ex eo quod dicit altero defuncto, an intelligatur ſine hæredibus? Quod uidetur, ut ſupra de inſtit. & ſub. l. generaliter. §. ſi. Sed ibi filius inſtituebatur: hic extraneus, & facit ſupra quãdo di. leg. ce. l. agrum. Item quod dicit fideicommiſſi, dic, id eſt quaſi fideicommiſſi. nec enim proprie eſt fideicommiſſum donatio, ſed quaſi, ut infra eodem. l. ſ. An ergo abſenti poterit fieri donatio cauſa mortis, ut fideicõmiſſum, uel legatum? vel an abſens poterit ſubſtitui, vel etiam præſens qui tamen non poſſit ſtipulari? Et uidetur in omnibus quòd ſic, per l. iſtam, & quia in omnibus conueniunt legatis, ut in inſti. eo. §. 1. & infra eodem. l. fina. Item quia non intereſt cum quo de ſupremis quis loquatur, ut ff. de lega. 2. l. miles, in prin. & l. cũ pater: §. donationis, & pro hoc. ff. de reb. dub. l. quoties. 2. & expreſſum eſt. ff. de do. præleg. l. Seia, in fin. Et econtra uidetur q non, niſi ſtipuletur donatarius vel ſubſtitutus, ut infra. l. proxi. & ff. de lega. 2. l. ut hæredibus, & ff. eodem. l. ei qui. nam & donatio ſimplex non ualet inter abſentes, niſi interueniat nũcius vel epiſtola, ut ff. de do. l. etiam, & s. de don. l. ſi donatio, & l. ſi aliquid. Et ad hanc poſſet dici, perficiebatur, ſcilicet p ſtipulationẽ. & ad illas de lega. 2. quòd fideicommiſſum erat ibi, nõ ſimpliciter donatio cauſa mortis. & ad illã inſti. eo. §. 1. eſt, fere. Sed primam opinionem approba p l. ff. de dote prælega. l. Seia. Accurſius.

Donatio cauſa mortis an poſſit fieri abſenti.

Donatio ſimplex, an ualeat inter abſentes.

Pulcher caſus. Mater licet ex primo marito habeat filios, dotem ſuam recuperat, & alij nubere poteſt: ſed ſi facit extraneum hanc dotem ſtipulari animo donandi cauſa mortis, ea mortua donatio reuocatur uſque ad debitum bonorum ſubſidium: niſi in reſiduo patrimonio inueniatur debitum bonorum ſubſidium: Baldus. Vel ſic: Matri inteſtatæ ſuccedit filia: non tamen poteſt venire contra pacta iuſta quando ſecundo uiro dotem dedit, & de donatione cauſa mortis detrahitur Falcidia. Sal.

II. Imp. Gordianus A. Zoilo.

INteſtata mortua quondam [g] nuru tua, neptis tua, quæ ex ea filioq; tuo quæſita eſt, quandoque [h] poteſt ad eius uenire ſucceſſionem: nec tamen ea poſt mortem filii tui, ex quo quæſierat filiam, alii nuptui ſe collocando, dotem dãs prohibeatur quã uelit conditionem eidem doti dicere.* ¶ Sed ſi mortis cauſa donationem in fratrem ſuũ conferens, in caſum mortis ſuæ eam dotem eundẽ fratrẽ ſuum ſtipulari paſſa eſt: cum diui Seueri cõſtitutione etiam in mortis cauſa donationibus, ſi de cætero patrimonio quantum Falcidia iubet, hæres nõ habet, prouiſum ſit: [i] is qui [k] nurui tuæ hæres extitẽrit, eius conſtitutionis beneficium non prohi

* adiiceta

INteſtata.] CAS. Vxor filij mei habẽs. l. in bonis, mortuo filio meo conuolauit ad ſecundas nuptias, & illa ſecundo marito dedit in dotem, & ſtipulatus eſt frater ſuus, ea ſibi ſoluto matrimonio promittente ex donatione cauſa mortis: ea in fata cõceſſit: qualiter hæredi ſuo, puta nepti meæ cõſuli debeat, quęritur? Et reſpon. quòd detrahet Falcidiam de prædicta donatione.

g Quondam.] No. quòd dicit, quondam.

h Quandoque.] id eſt quandocunque.

i Prouiſum ſit.] detrahitur ergo Falcidia de donatione cauſa mortis, ut & ſupra ad. l. Falcidiam. l. in donationibus. Sed contra. ff. ad l. Falc. l. 1. §. item ſi ita. Solu. illud euenit propter culpam hæredis adhibentis morã. Alij dicunt quod illud in mortis cauſa capione, ex qua non detrahitur Falcidia ſecundum eos. quod non placet, ut diximus ſupra ad l. Falcidiam. l. ſi mortis.

Falcidia detrahit de donatione cauſa mortis.

k Is qui.] id eſt ea neptis, quæ nurui &c. & facit ſupra de inoffi. do. l. ſi mater.

Nec.]

NEc.] CASVS. Mortis cauſa fratris ſoror dedit mihi fundũ, an poſſit reuocare, quæritur? Et dicitur ꝙ nõ.

Donatio poteſt fieri pro ſua & aliena morte.

a Sorori.] ſcilicet donanti. pro ſua ergo & ꝓ aliena morte poteſt donari, ut hic, & ff. eod. l. qui precio, in fi. & l. mortis cauſa filij, & l. mortis cauſa capimus. & hæc confirmatur morte eius cui⁹ cauſa donatur. Sed ſi filius patre ꝑmittente donet, qđ poteſt, ut ſ. de do. l. filiusfamilias, in fin. & ff eod l. tam is. §. filius, an vtriuſque mors exigaᷣ? qđ videt, arg. & ff. de do. inter vi. & vxo. l. cũ hic ſtatus. §. nõ ſolũ, & ſ. de do. inter vi. & vxo. l. donatio, & l. ſi vt proponis. Sed magis puto ſolius filij morte confirmari. Accurſius.

Filiusfa. ſi donat cauſa mortis conſentiẽ patre, an vtriuſque mors exigatur.

CVm de.] CAS. Olim dubitabatur an donatio cauſa mortis eſſet donatio inter viuos, an eſſet legatũ. dicit imperator ꝙ ꝑ omnia ſimilitudinẽ habet cum legatis: nec eſt neceſſaria inſinuatio: dũ tamẽ quinq; teſtes adhibeantur.

b Indigere.] per hoc differt à donatione inter viuos. Sed qđ ſi dubiũ eſt an ſit inter viuos, vel cauſa mortis? Reſpon. pręſumam inter viuos, niſi contra probetur, ut ff. eo. l. antepe. in fin. & de do. præle. l. Seia, licet quidam diſtinguãt an fiat propter mortẽ, vel non.

Donatio dubia, an præſumaᷣ cã mortis, vel inter viuos.

c Quinque teſtibus.] qui ad minus in qualibet vltima voluntate exigũtur, ut ſ. de codi. l. fi.

Cõcor. c. licet vniuerſis, in fi. cum gl. ſuper ver. quædã, extra de teſ.

d Effectus.] ſubaudi, fere: quod eſt inſti. eo. §. 1. nam differt in quibuſdam. Primo, quia pro donatiõe cauſa mortis nõ datur interdictũ quorum legatorum, ſed pro legato ſic, ut ff. quorum leg. l. 1. §. 1. & §. ſi qs ex mortis, licet contra Py. ibi

betur poſtulare. PP. X. Kal. Feb. Gordiano A. & Auiola Conſs. A

Pro morte non ſolum ſua ſed alterius (puta fratris) poteſt quis cauſa mortis donare Baldus. Vel ſic: Etiam ex cauſa aliena mortis. poteſt donari: nec ſolus donator põt reuocare. Sa.

III. Impp. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Hæredi.

NEc fratris ſui mortis cauſa recte factã donationem ſorori [a] reſcindere licet. S. III. Kal. Ianua. Sirmij. AA. Conſs.

Donatio cauſa mortis equiparatur legatis & non requirit inſinuationẽ: tamen requirũtur quinque teſtes: ſaluo quod inter liberos ſufficiunt duo teſtes ſicut in vltimis voluntatibus Bal. Vel ſic: Donatio cauſa mortis poteſt fieri ſine inſinuatione, cuiuſcũque ſit ſummæ, dum tamen fiat in præſentia quinque teſtium, ut non ſit diſſimilis vltimæ voluntati Sal. B

IIII. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto prætorio.

CVm de mortis cauſa donatione dubitabatur, & alij quidem inter vltimas voluntates eam poſuerũt, & legatis aggregãdam eſſe cenſuerunt: alij autem inter donationes ǭ inter uiuos conſiſtunt, eã poſuerunt: dubietate eorũ exploſa, ſancimus omnes mortis cauſa donationes, ſiue iuxta mortem facientis fuerint celebratæ, ſiue longiore cogitatione mortis ſubſecutæ ſunt, actis minime indigere, [b] neque expectare publicarum perſonarum præſentiam, & ea quæ ſuper huiuſmodi monumentis ſolent adhiberi: ſed ita res procedat, vt ſi quinque teſtibus [c] ꝑſentibus vel in ſcriptis, vel ſine literarum ſuppoſitione aliqs voluerit mortis cauſa donationem facere, & ſine monumentorũ acceſſione res geſta maneat firmitate vallata, & nullam in ea calumniã accipiat, neque propter hoc quòd ei geſta non acceſſerunt, inefficax eſſe atque C inutilis videatur: & omnes effectus [d] ſortiaᷣ, quos vltimæ habent liberalitates: neque ex quacunque parte abſimilis eis intelligatur. Dat. Kal. Septemb. Conſtantinop. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Cõſs.

TITVLVS LVIII.

DE INFIRMANDIS poenis cœlibatus & orbitatis, & de decimarijs ſublatis

Olim viri cœlibes, vel mulieres viris orbatæ, capere non poterant ex mortis cauſa donatione: hodie ſic. Salice.

I. Imppp. Cõſtantinus, Conſtantius & Conſtans AAA. ad Populum

QVi iure veteri cœlibes habebãtur, imminentibus legũ [f] terroribus liberentur: [e] atque ita viuant, ac ſi numero maritorum matrimonij fœdere fulcirẽtur. ſitque omnibus æqua conditio capeſſendi quod quiſque mereatur. [f]

¶ Nec vero quiſquam orbus [g] habeatur, & propoſita huic nomini damna non noceant. Quam rem & circa fœminas exiſtimamus, earumque ceruicibus impoſita iuris imperia, velut quędam iuga, ſoluimus promiſcue omnibus. [h] Dat. Kal. April. Romæ, Conſtantio. II. & Cõſtante. AA. Conſs.

Iſta lex declarat primã: quia declarat ſtatutum legis Papiæ & h. dicit. Olim eius quod uir relinquebat vxori libero, non habẽti, decima debebatur fiſco, & e cõtra quod hodie per hanc l. corrigitur. Sal. D

I. Impp. Honorius & Theodo. AA. Iſidoro præfect. Vrbi.

INter virũ [i] & uxorẽ rationẽ ceſſare ex lege Papia decimarũ: & quamuis nõ interueniant liberi, ex ſuis quoq; eos ſolidum capere teſtamẽtis (niſi forte lex alia [k] imminuerit de relicta) decernim⁹. Tm̃ igitur poſthac maritus vel uxor ſibi inuicem derelinquãt, quãtũ ſuꝑſtitis amor [l] exige-

dicat contra. Item in alijs, ut no. inſti. eo §. 1.

DE INFIRmandis pœnis &c.

Pro eodem ponitur cœlebs & orbus, id eſt qui uxorem non habet nec uult, ſed uult caſte viuere, vel etiam qui filios non habebat: cui olim non poterat cauſa mortis donari. Et ideo hic ponitur iſte titulus poſt præcedentẽ.

QVi iure.] CAS. Olim ei qui cœlibem, id eſt cœleſtem vitam ducebat & caſtam, nec vxorem ducere volebat, donari non poterat. hodie dicit imperator ſecus eſſe: quia in tales poteſt fieri donatio, ac ſi eſſent mariti: nec refert an fuerit talis maſculus, vel fœmina.

Cœlebs quis dicatur.

e Liberentur.] ſubaudi, ab imminentibus &c.

† leges Papias & Poppæas intelligit, ǭ magnas cœlibatus pœnas inuexerant. Conius.

f Mereatur.] nam alia ca. eſſe põt. ut quia non eſt capax.

g Orbus.] id eſt orbatus vxore, vel filijs. Acc.

† extat ti. in frag. Vlpia. de cælibe, orbo & ſolitario patre, Cont.

h Omnibus.] ſcilicet fœminis & viris.

INter.] CASVS. Olim erat ſtatutum per l. Papiam ut decima pars eorum quæ relinquebantur vxori à viro, vel e conuerſo, applicaretur fiſco ſi non eſſent liberi ex eo matrimonio: hodie non habet locum illa lex, ſed ſolidum capiat aut uir, aut uxor, niſi alia lex prohibeat.

i Inter virum.] ſtatuit lex Papia vt decima eius quod relinquebatur à viro vxori, & e cõtra, daretur fiſco, ſi nõ eſſent liberi ex eo matrimonio qđ hic corrigitur.

k Lex alia.] puta Falcidia, vel aliàs nõ ſit capax.

l Amor.] paſſiuum eſt.

D 6

DE IVRE LIBERORVM

Dixit de iure quod habetur in filios iure poteſtatis: nunc quod habetur iure ſuccedendi à patre: vt in l. 1. vel in matre, vt in 2.

Nemo.] CAS. Olim ſi pater volebat ſuccedere filio emancipato, oportebat quod hoc à pricipe impetraret: hodie ſecus: quia & hoc non impetrato poterit pater ſuccedere.

a Ius liberorum.] ſcilicet vt eos habeat in poteſtate. vel melius vt eis emácipatis ſuccedat: quoniam hoc iá eis conceſſum eſt. Primum eſt inſtitu. de pat.po.§.ius autem. Secundum, inſtit.de leg.agn.ſucc.§. ſi.& facit ǰ. de theſaur.l. 1.lib. 10.& in authē. vt liberi decætero. §.ſancimus,col.6. & ff.ad mun.l.1.& ſupra.arbit. tut.l. cum interdictæ. Acc.

Illam.] CASVS. Olim non poterat mater ſuccedere filio, niſi tres liberos peperiſſet ſi eſſet ingenua: uel quatuor, ſi eſſet libertina: quod hodie non habet locum.

b Iniuriam.] cócordat inſti.ad Tertullianú.§.ſed nos con ſtitutionem. Accurſius.

Margin: c ſubaudi, omnibus generaliter conceſſo ius liberorum eſt cóiugum ſine liberis inuicē pro loco pignorum hæreditatis alterna pſcriptio. ſic recte definit Iſidorus probaturq; id ex Vlpia. frag.ti. de ſolidi capacitate. Contius.

† pars l. vlt.C. tit. prox.quia idem dies & Cóſul. Contius.

a corrigit Iuſti.S.C. Tert.vt in ſtitu.de S. C. Tertul. pleniꝰ explanat. Contius.

rit. Dat.PP. Non.Septem. Varana Cos.

TITVLVS LIX.

DE IVRE LIBERORVM.†

Olim quando pater emancipabat filium, impetrabat à principe ius liberorum hodie non eſt neceſſe: quia remanet ei ſaluum. Bald Vel ſic: Non eſt precibus impetrandum, quod a iure communi reperitur conceſſum. Sa.

I. Impp. Honorius & Theo. AA. Iſidoro præf. vrb.

Nemo † poſthac à nobis ius liberorú a petat: quod ſimul hac lege omnibus concedimus. Dat.PP.Non.Sep. Varana Cos.

Mater ſuccedit filio per Tertullianú Bal Vel ſic: Mater filio ſuccedit, licet quatuor non peperit. Sal.

II. Imp. Iuſtinianus A. Menæ præfecto prætorio.

Illam iniuriam b quæ contra matrem defuncti vel defunctæ ꝑteritis fiebat tēpibus, pro iuſtitiæ róne amputamus, & legitima iura quǣ ex Tertulliano a ſenatuſconſulto ei pręſtantur, omnimodo eá habere ſácimus: licet tres liberos ingenua, vel libertina quatuor minime pepererit. Dat. Kal. Iun. Conſtan. ipſo A. II. Cos.

DE HIS QVI accuſare non poſſunt.

De ciuilibus quæſtionibus dixit: nunc de criminalibus, in quibus accuſatores ſunt neceſſarij: quare de his præmittit. Et dic quòd regulariter quilibet poteſt accuſare, qui non prohibetur, ut in. inſtit. de public. iudic. in princip. Prohibetur autem mulier, vt infra eodem l. de crimine. Item accuſatus ſuum accuſatorem, ut infra eodem l. neganda. Item alio nomine, ut infra eodem l. ij. Item qui renunciauit expreſſe: ut infra eodem l. accuſationem. Vel tacite: vt infra eodem l. ſi ea Item frater fratrem, vt infra eodem l. ſi magnum. Infamis, vt infra eodem l. criminis. Qui duos habet accuſatos, prohibetur a tertio, vt infra eodem l. cum rationibus Item alumnus, vt infra l. iniquum. Serui, familiares, liberti, vt infra eodem l. penul. & fin. Item milites, ut infra eodem l. non prohibentur. Item pupillus, & qui habet merum imperium, & qui accepit precium ad accuſandum vel non accuſandum alium. Item qui falſum alias dedit teſtimonium Et pauper, vt ff. de accuſ. l. qui accuſare, & l. ſeq. Et ſocius ſocium eiuſdem criminis non accuſat, ut ſupra de li. cau. ſi filium. Prædicti regulariter prohibentur, ſed caſualiter admittuntur, vt in ſingulis legibus inuenitur.

Margin: Quæ ad ſimilitudinē redigútur ciuiliú. Sal. & ideo tanǭ exemplata, ſequuntur exemplare, dicit Are. in tit. de accuſ. extra. Accuſatio eſt multis iterdicta.

CODICIS D. IVSTINIANI

Sacratiſſimi principis ex repetita prælectione

LIBER NONVS.

TITVLVS I.

DE HIS QVI ACCVSAre non poſſunt.

Quando duo crimina intentantur, quorum vnum eſt præiudiciale ad aliud: ſuper grauiori proceditur. Bartol. Vel ſic: Super maiori cauſa prius eſt procedendum, quam ſuper minori: & ſententia abſolutoria lata in maiori, non præiudicat in minori: ſecus in condemnatoria. b d Vel ſic: Si accuſatio ſecunda eſt maior quam prima, & præiudicialis: prius debet procedi in ſecunda, & prius definiri ſecunda quam prima. & abſolutoria lata ſuper ſecunda, poterit procedi in prima: licet in condemnatoria lata in ſecunda eſt eoipſo impoſitum ſuper prima ſilentium. Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Syluano.

Prius c † eſt vt criminibus quæ tibi vt grauiora d ab aduerſario tuo obijciútur, e cædis atq; vulnerú, reſpódeas: c & tunc ex euētu f cauſæ iudex æſtimabit, an tibi permittendú ſit eun-

Prius.] Diuiditur in duas partes. In prima loquiſ de ordine iudicij. In ſecunda de eſſe ctu pronunciationis. ſecūa ibi, & tunc ex euentu. Bald. CAS. Accuſabá te actione iniuriarú, quia ſeruú meú uerberaſti die dominico: reaccuſaſti me, quia eundē ſeruum meum occidiſſem die ſabbati præcedēti. Cor. de ſic. quę accuſatio præferri debeat, quæritur? Et reſpon. quòd tua, & ſi contra me fuerit ſentētia lata, nō admittar ad accuſationem meam, ſi non admittendus ſum.

c Prius.] ſi de ordine quæras. & dic quod te iniuriarú accuſabam prius, tu me reaccuſabas lege Cornelia de ſicarijs.

d Vt grauiora.] ſic & ǰ. de adult. adulterij, & l. quoniam, & ſupra de ord. iu. l. ſi. In pari enim vel minori ſecus, ut dices infra eodem l. neganda. Sed certe immo de pari idem uidetur, ut infra de calumn. l. 1. quæ eſt contra. Quod autem par ſit, patet: quia par imponitur pœna, ut ǰ. ti. 2. l. accuſationis. Sed dic quod illud non ſit per accuſationē, ſed per iudicis officium, admonitione facta ab accuſato ipſi iudici. ſic & ff. de bo. lib. l. qui cum maior. §. ſi libertus.

e Reſpondeas.] hoc ſi nomen aduerſarij tui non ſit receptú inter reos, ut ff. de adul. l. 1 §. ſi extraneus, & l. ſi maritus. §. præſcriptiones.

Margin: † Cócor. 3. q. 11. c. prius.

a Vide Cœliú, li. 8 epiſt. Ciceronis, et Aſconiú I Verrem. Contius.

f Ex euentu] ſ. vt ſi fuerit condemnatus, non accuſet: aliàs ſic. nec enim aliter exponi poteſt. Sed ſecundum hoc eſt contra. ff. de publ. iud. l. is qui, in ſi. ubi etiá damnatus perſiſtit in accuſatione prima. Sol. ibi perſequitur ſuam uel ſuorum iniuriam: hic non. hoc non placet: quia & ſi non cœpiſſet, poſſet de nouo accuſare, ut ff. de accu. l. qui iudicio. Alij, quod ibi incępit contra extraneum contra quem non fuerat in aliquo calumniatus: hic contra accuſatorem cui commiſit calumniam: quod patet, quia ſuccubuit. unde ibi auditur: hic non. arg. ff. de accuſ. l. ſi cui. § iiſdem. Tertij, quòd ſi tumultus non poteſt aliàs ſedari, auditur, ut ibi: alias non, ut hic. argu. ff. ad l. Corne. de ſicar. l. pen. vel aliter, ſi apparuit te calumniatum eſſe, non admitteris: aliàs ſic. quod non placet: quia non propter euentum, ſed propter calumniam tūc remoueretur. Vel dic quinto ſecundum Azo. quòd hicerat tale crimen obiectum accuſanti, quo probato, prius intendi non poteſt, ut conueniebat me criminaliter de furto ſerui tui ſubrepti certa die, vel

quòd

de ea infra eo.l.in donationibus. Acc.

[a] Ignotos.] aliud in conſanguineis, ſecundum P. vt ſupra eo.l.data, quod non placet, vt dixi ibi, & facit ſupra de fide inſtr.l non ideirco.

IN hac.] CASVS Donationes quæ excedunt legitimam ſummam, debent inſinuari in ciuitate corã magiſtro cenſus: in prouincijs coram recto re, vel ipſo abſente corã defenſore ciuitatis. & facta donatio quarũcunq; rerũ ubicunq; ſitarum, valebit. Viu.

[b] Vrbe] Conſtantinopolitana. & facit ſupra e.l.data, in fi.

[c] Cenſus.] vt ſupra de teſtamẽtis.l.conſulta.

[d] Siue nõ habeat.] ſ. alium q̃ defenſorem. nam cum habet, vt ſubijcit.

[e] Publicare.] etiam præſente in ea ciuitate præſide, vt ſ. dixit. Et ſic nota minorem iudicem nõ debere amittere iuriſdictionẽ ſuam, licet maior iudex ſit præſens. Sed contra, arg ſunt. ff. de offic. procõ.l. meminiſſe, & de dam.infec.l. 4. §. ſi vicinum, & l.ſi. & de in ius vocan.l. quique, & de iniur.l. ſed ſi vnius. § filiofamilias, & de re iud l contra pupillũ §.is qui, & in decre. 95.diſt. c. presbyter præſente. & facit ad l.iſtam in authẽ: de defen. ciui.§. nulla, coll. 3. & infr.eod.l. in donationibus, & ſupra de offi. iuridi. Alexandriæ.l.1. Accurſius.

Iudex minor pp p̃ſentiã maioris ſuã iuriſdictionem non perdit.

[f] Voluerit.] ſic ff. de iure dot l.plerunque, in fin.

IN donationib⁹.] CASVS In donatione facienda, quæ ſit vltra legitimam ſummã, interueniente inſinuatione nõ ſunt teſtes neceſſarij: cum in publico, hoc eſt in iudicis p̃ſentia facta fuerit. Si uero ſit citra legitimam ſummam, ſi quod actum eſt non debeat inſinuari, ſufficit præſentia ſolius tabellionis, ſi donator ſubſcripſerit: & hoc in ſecunda. donationes vero quę ſine ſcriptis fiunt, ſuam obtineant firmitatem. & hoc in tertia. Viu.

[g] Inſinuantur.] ut ſupra l.proxi.

ignotos,[a] donationẽ collatam, valere receptũ eſt: & ſi ſine ſcripto donatum quid fuerit, adhibitis alijs idoneis documentis, hoc quod geritur, comprobatur. Dat. XI. Kalẽ. Maij, Felice & Tauro Coss.

Donationes factæ in vrbe, debent inſinuari apud magiſtrum cenſus. Sed donationes quæ fiunt in prouincijs, debent inſinuari apud præſides, defenſores, vel magiſtratus municipales eorum municipiorum vbi fiũt, & ibi inſinuata, effectum ſuum extendunt vbicunque locorum. Bal.

XXX. Imp. Leo A. Conſtantino P. prætorio.

IN hac ſacratiſſima vrbe[b] conſcriptæ donationes vbicunq; poſitarũ rerum, apud magiſtrũ cẽſus[c] inſinuentur. In alijs verò ciuitatibus, ſiue abſens ſiue præſens rector prouinciæ ſit, ſiue eadẽ ciuitas habeat magiſtratus, ſiue non habeat,[d] & defenſor tantummodo ſit: donator habeat liberam facultatem donationes rerum ſuarum vbicunq; poſitarum, ſiue apud moderatorẽ cuiuslibet prouinciç, ſiue apud magiſtrat⁹, ſiue apud defenſorem cuiuſcunque ciuitatis, prout maluerit, publicare.[e]

¶ Atq; vt ipſa donatio ſita eſt in voluntate donantis, ita ei liceat donationẽ ſuam apud quemcunque ex memoratis voluerit[f] inſinuare: & hæ donationes quæ in diuerſis prouinciis & ciuitatibus apud quem libet ex prædictis fuerint publicatæ, obtineant inconcuſſam ac perpetuam firmitatem. Dat. V. Non. Martij, Conſtantinopol. Patricio & Richomere Conss.

In inſinuatione donationis ſufficiunt acta, licet non ſint alijs teſtibus roborata. Si autem donatio non inſinuatur, requiruntur teſtes ſubſcripti, vel cum partis ſubſcriptione. ſ. d. ſecũdum intellectum gl. Bald. Vel ſic: In actis iudicialibus non ſunt neceſſarij teſtes. hoc dicit Bartol. Vel ſic. In donatione quæ ſit apud acta, non oportet teſtes adhiberi: & donatio facta extra acta, in ſcripturam ſine teſtibus redacta, ſubſcriptionem donatoris requirit, etiam ſi à tabellione ſcripta fuerit. hoc dicit ſecundum Salicetum.

XXXI. Imp Zeno A. Sebaſtiano præfecto prætorio.

IN donationibus,[g] quæ actis inſinuantur,[h] non eſſe neceſſarium iudicamus vicinos vel alios teſtes adhibere.[h] Nã ſuperfluum eſt priuatũ teſtimonium, cum publica monumenta ſufficiant. Verũ & illas donationes quas geſtis non eſt neceſſarium alligari,[i] ſi forte per tabellionem vel alium ſcribantur,[k] & ſine teſtiũ ſubnotatione[l] valere præcipimus: ita tamen, ſi ipſe donator vel alius[m] voluntate eius ſecundum ſolitam obſeruationẽ ſubſcripſerit donationib. quæ ſine ſcriptis conficiuntur, ſuam firmitatem habentibus ſecũdum conſtitutionem[n] Theodoſij & Valentiniani ad Hierium præfectũ prætorio promulgatam. Dat. Kalen. Mar Conſtantinop. Ello. V.C. Cons.

Inſinuatio facta coram iudice incompetenti, non valet, nec acta, nec teſtimonia præbita ſuper ipſa. Baldus.

[h] Adhibere] ſcilicet rogatos: adeſſe tamen debent. ſic & ſupra qui potio.in pign.hab.l.ſcripturas. Vel dic, nullo modo aliqui vocentur, nec etiam ſubſcribantur: cum verisimile eſt, quod ſemper ſit ibi multitudo hominum, vt argum ſupra de teſta.l.omnium. ſic argum. ſupra quando libel. princ.l.j. Et dic, quod hic fiebat inſinuatio: quia excedebat ſummam legitimam: idem ſi fierat infra, ſed tamen ſponte fiebat, vt ſubijcit, verum &c.

Donationis inſinuatio poteſt fieri apud acta ſine teſtibus.

[i] Alligari] quia nõ ſunt vltra legitimam ſummam.

[k] Scribantur.] aliàs ſubſcribantur: quia hoc fuit actum, vt inde fieret ſcriptura: aliter fruſtra exigeretur ſubſcriptio, vt ſubijcit.

[l] Subnotatione.] nota ergo tabellioni ſine teſtibus credi: quod ſpeciale dicunt quidam in inſtrumento donationis. & pro hoc in auth. de fide inſtrum.§. ſi vero neque, colla. vj. & infra ad legem Corne. de fal.l. ſi quis decurio, & in auth. de hæred. & Fal.§. ſi vero, colla.j.in eo quod dicit, tabularijs ſolis quantum ad hoc &c. & ſic videtur ei ſoli credi quantum ad alia. Tu dic hic, ſubnotatione, id eſt ſubſcriptione ab eis facta: tabellio tamen eorum nomina ſubſcribere debet, vt in authen. de fide inſtr.§. ſed inſtrumenta, col lat.vj. & quod dicit credi tabellioni ſoli, verum eſt in teſtificando, quod ipſe fecerit, & quod ſit vera, non in ſolennitate ſcripturæ, vt d.l. ſi quis decurio. & dicta auth. de fide inſtr §. ſi vero neque, & in alio de hære. & Fal. non ſequitur, nõ credo in hoc ergo in alio credo. ſicut & cum dicitur in teſtamento, reprobatum eſt in ea re domeſticum teſtimonium, vt inſti de teſta. §.in teſtibus, non tamen in alijs approbatur, vt ſupra de teſti.l.etiam.

Tabellioni an credatur ſine teſtibus.

[m] Alius.] vt ſupra eo.l. vice, & l.donatio, in fine, & ſupra de fide inſtr.l. contractus. nam & hic, vt dixi, actum fuit vt ſcriptura fieret.

[n] Conſtitutionem] quam habes. ſ. eo.l.in extraneos.

Secun-

SEcundum.] CASVS Donationes factæ in ciuitate Conſtantinopoli, non niſi coram magiſtro cenſus habebuntur ratæ. Si vero corã alio magiſtratu inſinuentur, tam donator quàm ratis in .xx. libras auri mulctabitur.

A etiam hodie non tranſit ad hæredem hæredis. vel eſt ſenſus, ut non trahatur ad præterita, per hoc quod dicit, iam mortuis, quæ in præteritum ſonant.

SAncimus.] CASVS. Donatio uſque ad 300. ſolidos ſine inſinuatione fieri poteſt: ultra non. hoc fallit in principe, qui priuilegio principali ſine inſinuatione poteſt donare, & in donatione in piis cauſis, quæ ualet ſine inſinuatio. uſq; ad .500. ſolid. & in donatione facta à ſponſo ſponſæ minori uigintiquinq; annis. Si uero donatio fiat in ſpeciebus: ita demũ ualet ſine inſinuatione, ſi earum æſtimatio nõ excedat ſummã .300. ſolidorũ. Si uero excedat, puta quia res ualeant ſeptingentis: ille penes quem remanet maior pars, offerat donatario .300. & retinebit omnes res. ſi hoc donator non faciat, conuertitur electio ad donatarium: qui ſi offerat .400. habebit totam rem, & omnia iſta fiant, ne ſi ſtent in quæſtione, aliqua inter eos poſſit oriri contentio. Si uero diuerſis tẽporibus quis 300. alicui dederit, ita ut quælibet ſumma per ſe ſubſiſtat intra legitimam, ſed coadunata excedat: an debeat inſinuatio fieri? Dicitur quòd non: quia plures intelliguntur donationes, non vna. Si vero ſtipulatus fuero omni anno aliquam quantitatem, quæ nõ excedat legitimam ſummam: an intelligantur plures donationes, ut ſic non ſit neceſſaria inſinuatio? apud veteres erat dubitatum. imperator diſtinguit: aut ſtipulatus ſum mihi dari dum uiuo, aut dum donator uiuit, & tunc ſi excedit legitimam ſummam, nec eſt neceſſaria inſinuatio. aut eſt ſic actum, ut ſtipulatio tranſeat ad hæredes, & ſic, promittis mihi & hæredi meo per te & hære-

† In hanc & alias huius tituli cõſtões lege ſcholia Græcorum iuris prudentũ in lib. 47. Baſilicon tit. 1. Petr. Vendra.

† De materia inſinuationis uide Ang. & alios. I §. & cum tetro, de donat. inſtitu.

[a] Conſtitutionem.] quam habes ĩ. codẽ. l. in hac.

[b] Fuerint.] i. celebrari conſueuerint.

[c] Quenquam.] Cõſtãtinopolitanum.

[d] Teſtimoniũ ſuũ.] ſic ergo tabellio eſt unus de teſtibus ſuis. quod dixi. ſ. qui teſta. face. poſſ. l. hac conſultiſſima. curſius.

ILlam.] CASVS Si olim titulo donationis alicui ceſſa eſſet actio, eam ad hęredes non tranſmittebat, niſi lis cum defuncto eſſet conteſtata, vel niſi eſſet impetratum priuilegium ut ad hæredes tranſmitteretur. Itẽ nec poterat conſtituere procuratorem, niſi ceſſa eſſet actio ad eã exercendam. hodie tranſmitti poteſt, & procurator conſtitui.

[e] Meruiſſent.] ſcilicet vt liceret eis trãſmittere, licet lis conteſtata nõ eſſet.

[f] Transferri voluimus.] Sic ergo mortuo procuratore facto in rem ſuam, re integra non finitur mandatum. Sed contra inſti. man. § itẽ ſi adhuc. ſed ibi in ſimplici. Item contra ſupra de act. & obli. l. ſi quidem. So. lu. ut ibi.

[g] Petita ſit.] à principe, & facit ſupra quando li. prin. l. 1.

[h] Petita ſit.] ſed contra ſupra de procura. l. quod quis, ſed ibi in ſimplici, qui non poteſt ante litẽ conteſtatam facere alium procuratorem.

[i] Concedimus.] ſcilicet ut hæres eius cui donatum eſt, nõ tranſmittat: nec procuratorem conſtituat, niſi lite cõteſtata, vel petito hoc à principe, & facit ſ. man. l. per diuerſas. & ſecundum hoc

XXXII. Impe. Anaſta. A. Euphemio P. P.

SEcũdum †diui Leonis conſtitutionem [a] donationes apud virum clariſſimum magiſtrum cenſus tantummodo inſinuari præcipimus: huiuſmodi forma in illis inſtrumẽtis obſeruanda, quę in hac regia vrbe confecta ſeu celebrata fuerint: [b] nec concedi quẽquam [c] vel apud defenſores ſeu magiſtratus aliarũ ciuitatum, vel in aliis quibuſcunque locis pręter memoratum iudicium inſinuare: ſcientibus tã his qui ad huiuſcemodi inſinuationem peruenerint, quàm his qui eam ſuſceperint, necnon tabellionibus quicunque teſtimonium ſuum [d] non in competenti (ut dictum eſt) loco vel iudicio præbuerint, vicenarum librarum auri multa & alia grauiſſima indignatione ſe eſſe feriendos. S. Dat. Prid. K. Maij, Paulo. V. C. Cos.

Mortuo procuratore facto in rẽ ſuam re integra, non finitur mandatum, ſed tranſit ius ad hæredes, & talis procurator in rem ſuam, etiam ante litem conteſtatam facit alium procuratorem. Bal.

XXXIII. Imp. Iuſtinianus A. Menæ præfecto P.

ILlam ſubtilem obſeruationem amputamus, per quam donationis titulo ceſſiones actionum accipientes, non aliter ſuis eas tranſmittere hæredibus poterant, niſi litem ex his conteſtati eſſent, vel ius cõteſtationis diuino reſcripto meruiſſent. [e] Nã ſicut uenditionis titulo ceſſas actiones etiam ante litis conteſtationem ad hæredes tranſmitti permitti tur, ſimili modo & donatas ad eos transferri voluimus: [f] licet nulla conteſtatio vel facta vel petita ſit. [g] Quod & in procuratore conſtituendo ad mouẽdas eaſdem ceſſas actiones ſimiliter obſeruandũ erit, ut minimè quis impediatur procuratorem ceſſarum ſibi, ſuper donatione actionum dare, licet nulla litis conteſtatio facta vel petita ſit. [h]

B

¶ Quę in his tantummodo perſonis locum habere cẽſemus quæ ſuſceptis per donationem ceſſionibus adhuc ſupereſſe noſcuntur. nam iam mortuis huiuſcemodi perſonis, uetera iura ſuper hiſdem ceſſionibus poſita ſeruari cõcedimus. [i] Dat. Kal. Iun. Conſtantinop. Iuſtini. A. PP. II. Coss.

C

Olim donationes non ualebant ultra ducentos aureos ſine inſinuatione: hodie ualent uſque ad trecentos: ſunt tamen quidam caſus in quibus ualẽt uſque ad quingentos hoc dicit prima pars huius legis uſque ibi, ſin aũt nõ in auro. & hæc uera ſunt, quãdo donatio conſiſtit in quantitate numerali, ſiue diſcreta: ſed quãdo cõſiſtit in alia re, quæ debebat æſtimari: tunc ad æſtimationem eſt ueniendũ. Et ſi pro parte ualebat donatio, pro parte non: ſtatuit quis modus ſit in donatione tenendus, & hoc facit uſque ad §. Si quis autem per diuerſa tempora Baldus Vel ſic: Donatio ſimplex ualet hodie uſque ad trecentos aureos non inſinuata: & excedens, non ualet abinde ſupra: niſi ſit donatio imperialis, quæ non inſinnuata ualet cuiuſcunque quantitatis, & niſi in piam cauſam ſit facta, quæ uſque ad quingentos aureos ualet non inſinuata: vel niſi ſit donatio ante nuptias mulieri facta minori, quæ ualet indiſtinctè, nõ ſi ſit facta ætate maiori: quia tunc ualet non inſinuata uſque ad trecentos aureos, & non ultra h. d. uſque ad. §. nõ autem. Salicetus.

D

XXXIIII. Idem A. Demoſthenì præfecto prætorio.

SAncimus oẽm donatio-

nem, ſiue communem, [a] ſiue ante nuptias [b] factã, vſque ad trecentos [c] ſolidos cumulatam, non indigere monumẽtis, ſed communem formam habere: vt non vſque ad ducentorum [d] ſolidorũ ſummam teneat: ſed in huiuſmodi obſeruatione ſimiles ſint tam communes quàm ante nuptias donationes. B

¶ Si quid autem ſupra legitimam definitionem fuerit donatum, hoc quod ſuperfluum [e] eſt, tantummodo non valere: reliquam vero quantitatẽ, quæ intra legis terminos conſtituta eſt, in ſuo robore perdurare, quaſi nullo penitꝰ alio adiecto, ſed hoc pro non ſcripto vel non intellecto eſſe credatur. [f]

¶ Exceptis donationibus C tã imperialibus, quàm his quæ in cauſas piiſſimas ꝓcedunt: quarum imperiales quidẽ donationes meritò indignari ſub obſeruatione monumentorum fieri, tã à retro principibus, quàm à nobis ſancitũ eſt, ſed firmam habere propriam maieſtatem. [g]

IN AVTHEN. ut non fiant pign. §. ij. aliàs. §. illud quoq;, colla. v. conſtitutione. v.

Item & à priuatis in principem etiam ceſſantibus actis fit donatio.

Finis authenticæ.

Seqtur textus. l. Codicis.

Alias vero quæ ad pietatem reſpiciunt, uſque ad quingentorum [h] ſolidorũ ſummam, & ſine monumentis eſſe validas cenſemus. His inſuper ante nuptias donationibus, quæ in adultas minores ſui iuris conſtitutas cuiuſcunque ſummę ꝓcedunt, ſecũdum veterum legum ſcita, etiam niſi [i] actis interuenientibus corroboratæ ſunt, ſuam retinentibus firmitatem.

¶ Sin autẽ non in auro [k] B res donationis fuerint datæ, ſed ꝑ res mobiles, vel immobiles, vel ſe mouentes, quantitatem earum æſtimari: & ſi quidem uſq; ad legitimã ſolidorũ ſummam erigatur, validam eã eſſe, & ſine monumentis conſeruari. Sinautem amplioris ſummæ inueniatꝰ, & minimè actis comprobata eſt, ſuperfluum tantũ vacuari.

C *Si ratione donationis incidatur in communionem, quia pars pro indiuiſo eſt donata, datur facultas maiorẽ partem habenti, offerendi æſtimationem partis ſuæ conſocio: quo non offerente, fieri debet diuiſio, ſi commode fieri poteſt. alias minorem partẽ habens, offerre poteſt maiorẽ partem habenti h. d. Sal.*

Ne autem communione [l] inducta, donatori, & ei qui liberalitatem ſuſcepit, aliqua oriatur contentio: [m] electionem damus ei qui ampliorem [n] ſummam in re donata habuerit, reliquam æſtimationis D quantitatem offerre ei qui minorẽ [o] cauſam habuit, & totum poſſidere. Sinautem hoc minime facere maluerit, tũc omnimodo res diuidi ſecundum quãtitatem vtrique parti competentẽ, ſi res diuidi ſine ſuo periculo poſſibilis eſt. Sinautem in huiuſmodi caſibus in qbꝰ partitio vtiliter celebrari minime poteſt, amplioris ſummę dñs

---

& hæredẽ tuum? & tunc non eſt vna donatio: & indiget A inſinuatione.

a Siue communem.] ſcilicet ſimplicem, quæ in omnes fieri poteſt.

b Ante nuptias.] ſic dicta, quia tantum ante matrimonium fiebat: ſed hodie propter nuptias vocatur, cum fiat & poſt, ut ſupra de donat. ante nup. l. fin. §. 1. & debebat inſinuari, ut hic, & ſ. de dona. ante nup. l. fin. § ſimili modo. hodie contra, ut ita tum dices. Et dic maiori fœminæ, ut nõ contradicat infra. §. his inſuper. Acc.

c Trecentos.] ut ſupra de ſacroſ. eccl. l. illud, & inſti. eodẽ. §. aliæ. Sed hodie valent vſque ad quingentos ſine inſinuatione, ut infra. l. pe. in fin. Item in donatione propter nuptias hoc plꝰ eſt, quia ſine inſinuatione fiunt, niſi in caſu, ut ſupra de dona. ante nup. l. fin. § fina. & in authent. eo decurſum.

d Ducentorum.] ſ. tantum, ſicut olim.

e Superfluum.] inutilis ergo adiectio vitiatur, & non vitiat, ut ff. de iure dot. l. ſiue generalis §. 1. & ff de uſuris l. placuit, & l. pecuniæ, in prin. Acc.

f Credatur.] ut ff. de excep. do. l. pure. §. ſi donaui.

g Propriam maieſtatem.] ut ſcilicet valeant quantæcũque ſint, ſine inſinuatione, ut hic, & ſupra de quadrien. præſcrip. l. §. fin. & e contra ſi priuatus donet principi, & idẽ eſt: & hoc dicit authen. quæ eſt hic. Item & à priuatis &c. quę eſt ex titulo, vt non fiant pig. pro alijs. §. ſi. colla. 5.

h Ad quingẽtorũ.] quod hodie eſt ius commune per. l. penul. infra eodẽ. Vnde dixerunt quidam ex ingenio ſuo, quòd hodie licet donare in pias cauſas ſine inſinuatione etiam vſque ad octingentos ſolidos, ut additur. 300. vt olim. Alii dixerunt in immenſum cauſa pietatis poſſe donari, ut in auth. de non alie. §. ſinimus, coll. 2. Sed ibi de imperiali donatione dicit. donationes autem in captiuorũ redemptionem, in immenſum fiunt, etiam ſine ſcriptura, ut infra e. l. pen. in princip.

i Niſi.] id eſt ſi nõ. nam valet ſine inſinuatione facta donatio ꝓpter nuptias minori fœminæ, ut hic, & ſupra de donat. ante nup. l. minoribus, quod hodie eſt ius generale, ut dixi per auth. eo decurſum &c. in e. ti.

k Non in auro.] idẽ in Boñ. & qualibet alia moneta, cum res per eam æſtimẽtur, ut ff. de fideiuſſ. l. ſi ita fideiuſſorẽ. ſi ergo ſit aurum ut ſpecies, erit idẽ quod in alia ſpecie, vt ff. de lega. 1. l. plane. 1. §. 2.

l Communione.] quæ inducitur ex eo quod pars quæ eſt vltra legitimum modum, remanet penes donantem: alia trãſit in donatariũ: ſicque efficitur communis.

m Contentio.] quã ſolet excitare communio, ut ff. de le. 2. l cũ pater. §. dulciſſimis. lo.

n Ampliorẽ.] Nota ꝙ ratione maioris partis quis maiorem conſequitur poteſtatem. ſic. ff. de pact. l maiorem, & ff de ſtatu. homi. l. quęri hermaphroditum, & ſ. de metallis. l. 2. li. 11. & de his qui ſe de. l 1. lib. 10. & arg. quãdo & quib. quarta pars. l. 2 in prin. lib. 10. Sed quid ſi æquales habeant portiones, ut quia res valet ſexcẽtos aureos? Dic, forte occupãtis meliorem eſſe conditionẽ licet quidã dicant neutrum eligere. ꝓ prima opinione facit ff. de pecul. l. ſi vero, & eſt hoc ſpeciale, ut in re cõmuni ſic fiat: alias contra, ut ff. cõmuni diuid. l. Sabinus, & ſupra communi diui. l pe.

o Qui minorẽ.] Nota ꝙ cum is eſt in mora qui habet electionem

---

Donatio hodie ualet uſq; ad quingentos aureos ſine inſinuatione.

Donatio i pias cauſas, in ſine ſinuatione poſſit in immenſum fieri.

Poteſtatẽ maiorem quis conſequtur ratione maioris partis.

Cõcor. c. paſtoralis, cũ glo. ſuper uer. plures, de reſcr.

Electio pp morã transfertur.

electionem, trãſfer tur electio in aduerſarium. ſic ff. de le. 1. l. cum quidam ita, in fin. & de ſolu. l. 1. & eſt ar. ꝓ R. in legato relicto in genere. Arg. contra ff. de op. lega. l. mancipiorum. Accur.

[a] Reuocentur.] qđ eſſe non debet, ut arg. ff. de re. diu. l. quoties 2.

[b] Intelligantur.] ỹ. proxi. §. ſi quis, contra. Solu. hic pluribus temporibus liberalitatem ſuã plu ries dando exercuit: ibi ſemel tãtũ, licet ſolutionẽ ꝑ diuerſitatẽ tẽporũ facere uoluerit. Itẽ ad id ꝙ non coniunguntur, facit. ff de iuriſ. om. iudi. l. ſi idẽ, & ĩ. qui numer. tu. l. 1. in fi. Sed arg. cõtra. ff. de appe. l. ſi quis ſeparatim. §. 1. Itẽ & nota arg. ꝙ aliud eſſet in legatis. ſi enim relicta ſingularia ultra dodrantem plura intelligerentur, non detraheretur Falcidia de his quæ primo relicta dodrantem non excedunt: ſed de poſt relictis. qđ eſt falſum.

[c] Præſtari quantitatẽ.] puta centũ aureos. Acc.

[d] Vel dantis.] tantum dantis, vel accipiẽtis tm̃, vel utriuſque alternatiue. ſed ỹ. ꝓxi. fuit expreſſũ de dãte tantum, vel accipiente tantum.

[e] Multæ intelligãtur.] ad hoc ut non inſinuentur, vere tamen una eſt ſtipulatio, ut ff. de do. cauſa mor. l. ſenatus. §. fi. & de verbo. obli. l. ſi Stichum. §. 1. quæ ſunt contra, ut ſemel in principio inſpiciatur conditio ſtipulatoris, ut ſibi vel alij quærat, ut ff. de verb. obli. l. ſi filius. nec obſtat prædictis in eo. tit. l. pluribus, vbi plures dicit eſſe ſtipulatiões: quia ibi per alia verba facta fuit, ſcilicet annua &c. Vel recitat ibi quãdam opinionem, quæ non

noluerit offerre æſtimationem: tunc licebit etiam ei qui minoris ſummæ habet poteſtatẽ, offerre precium, & totum ſibi uendicare.

A

Hoc quod ſequitur, eſt etiam valde notabile Diuerſitas temporum pluralitatem donationum inducit & ideo quot ſunt ſumma, tot donationes: & non fit cumulatio hoc dicit uſque ad § Si quis autem talem. Bal. Vel ſic: Si plures res diuerſis temporibus donantur, plures donationes intelliguntur. Bald.

Si quis autem per diuerſa tempora in eandem perſonam multas faciat liberalitates, quarum ſingulæ quidem legitimam quantitatem non excedunt, in unum autem compoſitæ, & prædicto modo exaggeratæ, redũdare videntur, & maioris eſſe quantitatis: non videatur eas oportere in unum coadunare, & introducere modos per quos non ualeant, & in irritum reuocentur:[a] ſed e contrario & plures intelligantur,[b] & ſingulæ ſecundum ſui naturam obtineant, & monumentorum obſeruatione non indigeãt. Cũ enim à ueteribus ſuper hac re uariatũ eſt, aliis multas, aliis vnã eſſe definiẽtib⁹: nobis cauſa placuit humanior, ut & multæ intelligãtur, & omnes validæ: & hi qui liberalitates accipiunt, ſciant veros non falſos ſuos eſſe donatores.

Donatio facta ad vitam donatoris & donatarij de certa annua quãtitate non excedente legitimam ſummam non indiget inſinuatione: ſecus ſi ex utraque parte, vel ex altera hæredis fiat mentio, & non reperitur alibi. Bald. Vel ſic: In ſtipulatione annua requiritur inſinuatio, ſi ſit facta mentio hæredis donantis vel donatarij & fortius ſi utriuſque: alias non eſt neceſſaria Sal.

D

Si quis autem talem receperit donationem, in qua ſtipulatus fuerit annuam quandam ſibi præſtari quantitatem[c] tantæ ſummæ, quæ non excedit legitimum donationis modum, variabatur, verũ eũ ex particulari donatione multas feciſſe donationes exiſtimandum ſit, & eas actis non indigere: an ex totius ſtipulationis fundamento, & fonte eius ex quo annuæ donationes ꝓfluxerunt, & unam eſſe eã donationem putãdum, & proculdubio monumentorum obſeruatione valandam, quod ueteres quidem ſatis abundeque variauerunt. Nos autem omnia certa diuiſione concludimus, ut ſi huiuſmodi quidem fuerit donatio, ut intra uitam perſonarum ſtetur, uel dantis,[d] vel accipiẽtis, & multæ intelligantur[e] donationes, & liberæ à monumentorũ obſeruatione. Incertus etenim fortunæ[f] exitus hoc nobis ſuggeſſit: ut poſſibile ſit[g] unius anni tãtũmodo, vel breuioris, uel etiã amplioris temporis metas[h] ſuperuiuere[i] vel donatorem, vel eum qui donationẽ accepit, & ex hoc inueniri etiam totam ſummam donationis non excedere legitimam quantitatem.

B

C

¶ Sinautem etiam hæredum[k] ex utraque parte fuerit mentio, vel adiiciatur tempus uitæ[l] vel donatoris, vel eius qui donationẽ accepit; tunc ei quaſi perpetuata donatione, & cõtinuatione eius magnam & opulentiorem eã efficiente: & una intelligatur donatio, & quaſi denſioribus[m] donationibus cumulata, excedere legitimum modum, & omnimodo acta depoſcere, & aliter minime conualeſcere. Recitata ſeptimò in nouo cõſiſtorio palatii Iuſtiniani.

eſt vera. legata autẽ annua conſtat eſſe plura, ut ff. de an. le. l. cum in annos, & d. l. ſenatus.

[f] Fortunæ.] Nota quòd ratione incertitudinis ſtatuit ualere. ſic ſupra de vſur. l. ſi ea lege, & l. oleo.

[g] Poſſibile ſit.] ſimilis ratio. ĩ. de uſufru. l. ambiguitatem. §. cum enim. inſpicitur ergo qđ poteſt contingere, ut hic, & ff de iuriſ. om. iudic. l. ſi idem. §. fi. & de le. 1. l. cu res. §. fi. & de ſtatul. l. 2. §. 6.

[h] Metas.] ſubaudi, per. Azo.

[i] Superuiuere.] aliàs ſuꝑuiuere, & aliàs ſuperuenire, id eſt ſupereſſe. ſubaudi, tantum quòd alter deceſſit.

[k] Hæredum.] ſcilicet indefinite. Sed quid ſi de primo tãtum dixerunt? Reſpon. idem. quia eadẽ eſſet ratio ꝓmiſſionis ĩ ſecũdo & ulterior. Sed licet nõ ualeat in infinitũ, an ualeat uſque ad legitimum modũ? Reſpon. ſic, puta cẽtum ſingulis annis. ſicque elapſo triennio non ualebit ultra, & per tempora fiet ſolutio, nõ ſtatim ab initio.

[l] Tempus uitæ.] hoc uidetur contra. eſſe ei quod proxime dixit ibi, nos autem &c. Sed dic, hic certum tempus, ſcilicet centũ annis, ut ĩ. de ſacroſan. eccl. l. ſi. ibi incertũ. Vel diſtingue, an ex utraque parte ſit perſonalis, ſcilicet dantis & accipientis: & tunc intelligãtur plures donationes. An ex altera perſonalis, & ex altera realis. quia fuit facta mẽtio hæredis ex altera parte tantum, & ex altera uitæ hominis, & tunc intelligitur una donatio. Item ſimiliter eſt contra ſupra proxi. §. ſo. ut ibi diximus.

[m] Denſioribus.] id eſt ſpiſſioribus.

ni. Dat. III. Kal. Nouem. Decio. V.C.Cons.

Pro materia poteſt ſolui materiatum, & e conuerſo. hoc primo. Pro reditibus ſolui prædium ad percipiendū reditū hoc ſecundo. Quod indeterminatè promittitur, nec peſſimum ſolui poteſt, nec optimum ſolui debet, ſed mediocre. hoc tertio. Qui promittit in dando ſeruos quos in patrimonio non habet: vel reditus, cum non habeat poſſeſſiones tot reditus afferentes: tenetur ſoluere iuxta æſtimationem hic deſignatam. hoc dicit vſque ad. §. Sed ſi quis vniuerſitatis. Baldus. Vel ſic: Qui cauſa donationis promiſit certum pondus argēti, poteſt illud dare in maſſa, vel ſcyphis iuſto precio æſtimandis. Sal.

XXXV. Idem A. Iuliano præfecto prætorio.

SI quis argentum donauerit, certumque pondus [a] nominauerit, non autem aliàs vel generaliter [b] uel ſpecialiter expreſſerit: neceſſitatem ei imponimus omnimodo præfatum pondus argenti dare, ſiue in vaſis quibus voluerit, non tamen peioribus ęſtimatione [c] maſſę, ſiue in ipſa æſtimatione quæ pro maſſa rudi in illis locis frequentata eſt.

Donās certum annuū reditum in poſſeſſionibus ſuis, neceſſe habet dare fundos mediocres eiuſdem reditus. h. dicit Sal. & notabiliter.

Si uero reditum certū ex poſſeſſionibus donauerit, non tñ nomina poſſeſſionum edixerit: neceſſe habere de ſua ſubſtantia fundos tradere, [d] tantum reditum [e] inferre valentes quantum in donatione poſuerit: in talibus tamen agris qui nec omnibus quos habet in poſſeſſione, ante ponuntur: nec deteriores omnibus ſunt, ſed ſtatus mediocris [f] inueniuntur.

Donator certi numeri ſeruorum, tenetur ad mediocres, non ad meliores: nec poteſt dare proteruos. Sal.

Similique modo ſi quis certum numerū ſeruorū donauerit, non tamen & hic nominatim ſeruos inſcripſerit: & hic mediocris figuræ [g] ſeruos tradere, & neque tales quos nō habere, magis quàm habere prodeſt: nec iterum eos qui omnem ſeruorum familiam donatoris antecellūt, ſed & hic [h] mediocritas ſpectetur.

Si donator non habet argentum, vel annuū reditum, ſeu numerū ſeruorum quem donauit: ad eius æſtimationem hic taxatā recurritur: & ſi æſtimatio non excedit legitimam ſummam, non indiget inſinuatione: alias ſic. Sal.

Sin autem donator neque argentum neque ſeruos habēs, [h] vel nō tātū [i]

Si quis.] CASVS. Si promiſi alicui argentum, illud in maſſa ſoluendo, vel in uaſis, liberor. Si promiſi reditum annuum, teneor dare prædium tanti reditus. Si promiſi tibi. 5. ſeruos, non optimos, non uiliores, ſed mediocres dare debeo. ſi non habeo ſeruos: teneor dare æſtimationē, ſcilicet. 15 ſolid. ꝓ unoquoq; ſeruo. Item ſi non habeo prędiū, dabo ęſtimationem in. 15. annos. Idem eſt de argento. & in omnibus his caſibus ſi donatio ſubſiſtat intra legitimū modū, non erit inſinuatio neceſſaria: aliter ſuperfluū euaneſcat. & hoc in prima. Si uero quis oīa bona ſua, uel duas partes, uel tertiā uel quartam, & ſic deinceps donat, ualebit donatio ſi querelæ inoff. locus non ſit: & ſi neceſſaria fuerit inſinuatio, puta quia excedat ſummam, interponatur. ſi ītra ſubſiſtat, non, ſed quod iā ſtatutum eſt. Sinautē donator in caſibus prædictis uſumfr. retinuerit in re: intelligatur facta traditio. ſi vero de uſuſfructus retētione nihil dixerit, ſiue īter ceſſerit ſtipulatio, ſiue non: ſi aget condic. ex lege, compelletur donator rem tradere. & licet ab initio in poteſtate ſua erat non donare: tamen ex quo donauit, neceſſe habebit tradere, & maxime cum in pias cauſas facta ſit donatio. aliquādo nō ſolū ꝓ motu iudicis ex̄ ordinē punietur, ſed cœleſtes pœnas expectabit nec ſolū ipſe ad tradēdum cōpelletur, ſed & hæres eius.

[a] Pondus.] aliàs non ualet, ut ff. de iure dot. l. cum poſt. §. gener. Itē in pondere ideo dicit, qa ſi in ſpecie, nō poſſet fieri ſolutio in æſtimatione: quòd ſtatim dicet, ut ff. de auro & argento lega. l. 1. §. fin. in fi.

[b] Vel generaliter.] ut Anglicanum: ſpecialiter, ut hoc.

[c] Æſtimatione.] Nota ergo ꝙ cui debētur aurum & argentū, pōt ſolui pecunia, ut hic, & ff. de auro & argento lega. l. 1. §. ſi Sed contra. ff. de ſolu. l. Paulus reſpondit. 1. ubi dicit nō compelli creditorem in alia forma accipere ſolutionem. Sol. ſecundum quoſdam ſpeciale hic in fauorem exercentis liberalitatem: & ſic eſt ſpeciale fauore ultimæ uoluntatis, ut in dicta. l. de auro & argento legato. Tu dic pecuniam poſſe ſolui pro maſſa: nō tamen ære contaminatam, ut no. ff. ſi certum petatur. l. 2. §. mutui. Item an pecuniam unam pro alia pecunia cogitur creditor accipere; ut Boñ. pro imperialibus? hoc non uidetur, per. d. l. Paulus. 1. & ff. ſi certum petatur. l. cū quid, niſi ſic ſe habeat cōſuetudo, ut Bononiæ. pro quo eſt d. l. cum quid, & ff. de regu. iur. l. ſemper in ſtipulationibus.

ADDITIO. Aduertas quòd Bart. in e. l. Paulus, ponit hanc quæſtionem, & dicit ibi quòd quādo debitor uult ſoluere aliā pecuniam eiuſdem ligæ ſiue bonitatis in materia, licet eſſent diuerſæ formæ: idē vr ſolui: & ideo creditor cogitur illā talem pecuniam recipere. ſed ſi uellet debitor dare monetā alterius materiæ ꝙ non eſſet eiuſdem ligæ, de iure poſſet creditor refutare: quia aliud pro alio ſolui non poteſt. de quo uide latius per eundem Bar. ibidem. Vide etiam circa hanc materiam Abb. in c. quanto, in fi. extra de iureiu.

[d] Fundos tradere.] ſed quomodo compellitur aliud ſoluere: & donatarius quomodo recipere tenetur? Reſpō. Quidam dicunt ꝙ dantur ei in pignore, argu. ff. de ali. leg. l. Lucius. Sed ibi teſtator ſic uoluerat ꝙ darentur alimentario. Alij dicūt quod hic promiſit dare poſſeſſiones tantum reditum inferre ualētes, licet litera uideatur dicere reditū. quod non placet: quia cōtra literam eſſet. Tu dic ideo hoc eſſe, qa placuit principi: & ei Placuit fauore exercentis liberalitatem, contra communia iura: quia aliud pro alio inuito creditore reddi non poteſt &c. ut ff. ſi certum peta. l. 2. § mutui, in fina. §. & ſupra de ſolu. l. cum. quod ergo ſubijcit, tantum reditum &c. probat donatarium ius habere in eis ad inſtar fructuarij, ut ff. de uſuſruct. l. hactenus, & alimentarij, ut ff de alimen. lega. l. 2. ut faciat coli, & fructus percipiat tot quot ſufficiunt ſingulis annis ad donationem, deducta omni expenſa: quia aliàs non dicitur fructus, ut ff. de petit. hęred. l. ſi a patre. § fina. & ff. ſoluto matrimon. l. fructus. Item hoc quando non nominauit certum fundum, ut dixi. alias ex eo darentur, ut ff. de tritico leg. l. cum certus.

[e] Reditum.] puta decem corbes frumenti annis ſingulis. Accur.

[f] Mediocris.] ut & ĩ. proxi. §. ſic in legato, ut ff. de lega. 1. l. legato generaliter. idē in ſtipulatione, ut ff. de uerb. oblig. l. quicquid. Sed argu. contra. ff. man. l. ſi fideiuſſor ſine.

[g] Sed & hic.] non ſolum ſuperiori. §.

[h] Habens.] nec fundos.

[i] Vel non tantum.] ſcilicet habens.

Pecunia pōt ſolui illi cui debetur aurum & argentum.

Cōcor. c. literas, cū gl. ſup verbo in clericū, de fil. presbytero.

Creditore inuito aliud pro alio reddi nō poteſt.

Non

quantum donauit, fecerit eorum donationẽ: æſtimationem in his celebrari pro eo quod deeſt: ita tamen, ut argenti quidẽ (ſecundum quod prædiximus) æſtimatio detur: in ſeruis autẽ nõ amplius [a] nec minus quindecim ſolidis [b] quantitas pro ſingulis [c] detur. In redditibus autem in quindecim annos æſtimationem præſtet. [d] Sed in his omnibus, ſi quidem intra legitimam ſummam donatio fiat, nulla monumenta requirantur. Sin ãt amplioris ſummæ, tunc ad acta publica recurratur: ita ut in his quæ amplioris ſunt æſtimationis, ſecũdum noſtram legem [e] non totum, ſed ſolum ſuperfluum euaneſcat.

Valet donatio vniuerſalis ſiue quota, ſiue tota ſubſtantiæ: tamen requirit inſinuationem. hoc dicit uſque ad § ſinantem Bal. Vel ſic: donatio totius vel quota bonorũ valet, & requirit inſinuationem, ſi excedit legitimum modum. Sal.

Sed & ſi qs vniuerſitatis faciat donationẽ, ſiue beſſis, ſiue dimidiæ partis ſuæ ſubſtantiæ, ſiue tertiæ, ſiue quartæ, ſiue quãtæcunque, vel etiam totius, ſi non de inofficioſis donationibus ratio in hoc reclamauerit, [f] coarctari donatorem legis noſtræ [g] auctoritate tantum quantum donauit, [h] præſtare: obſeruatione & hic monumentorum (ſecundum quod iam ſanximus) omnimodo [i] requirenda.

Si donator retinuit ſibi vſumfructum rerum donatarum, intelligitur illas tradidiſſe: & ſi non retinuit, cogitur illas tradere: etiam ſi nudo pacto promiſerit, quod obtinet etiã in donatione ad pias cauſas: & donationes tranſeunt ad hæredes actiuè & paſſiuè. h. d. ſecundum Sal.

Sed ſi quidem in omnibus ſupradictis caſibus vſusfructus fuerit à donatore retentus, & traditionem iure intelligi [k] fieri.

Hic dicit imperator quòd licet pactio non ſit vallata ſtipulatione vel traditione, ſed nudo pacto: tamen agitur ex eo & maxime ad pias cauſas. Iſta actio appellatur condictio ex lege. Bald.

Sin autem hoc minime donator expreſſerit, [l] ſi quidem ſtipulatio donationi inſerta ſit, ex eius auctoritate traditionem compelli fieri. Sin vero & hoc [m] prætermiſſum ſit, & vſumfructum minime detinuerit, [n] nihilominus ex lege [o] noſtra neceſſitatem ei imponi etiã tradere [p] hoc qđ donare exiſtimauit, ut nõ ex hoc inutilis ſit donatio, quòd res non traditæ ſunt: nec cõfirmetur ex traditione donatio. ſed liberalitatem plenam, & ſecundum legẽ noſtram perfectiſſimã cõſtitutam neceſſarius traditionis effectus ſequatur: & neceſſitatem habeat donator omnimodo vel res vel partem ſubſtantiæ quam nominauerit, [r] vel totã ſubſtantiam tradere. Cum .n. in arbitrio [s] cuiuſcunque ſit hoc facere qđ inſtituit: oportet eũ vel minime ad hoc proſilire, vel cũ ad hoc venire ꝑperauerit, nõ quibuſdam excogitatis artibus ſuum propoſitum defraudare, tãtamque indeuotionem quibuſdam quaſi legitimis [t] velamentis protegere.

¶ Tãtoq; magis hęc firma eſſe, ſi pijs actibus vel religioſis ꝑſonis donatio deputata ſit, monumẽtorũ obſeruatione in his modis ſecũdũ quod ſpecialiter à nobis in huiuſmodi caſibus ꝓdictũ eſt, obſeruãda: [s] ne in ꝓfatis pijs cauſis ex quibuſdã machinationibus non ſolum indeuotus, ſed etiam impius donator intelligatur: pœnaſque non ſolũ legitimas, [t] ſed etiam cœleſtes [u] expectet: reſque donatas in omnibus ſupradictis caſibus [x] non ſolum eos, dum ſuperſunt, ſed etiam eorum ſucceſſores reddere compelli, non tantum his in quos donatio facta eſt, ſed etiam eorũ

---

a Non amplius.] id eſt non maior.

b Quindecim ſolidis.] ſic fit æſtimatio. ſ. de cond inſer. l. ſi aliàs aliter, ut ſupra communia de legat. l. fin. & ſupra de communi ſeruo manumiſſ. l. 1. §. pen.

c Præſtet.] non ſtatim, ſed ſingulis annis. Vel dic, ſtatim deducto interuſurio medij temporis, ut ff. ſolu. mat. l. ſi conſtante. §. quoties. Azo. quindecim autem anni ideo taxãtur, quia tantum viuere præſumitur, & donatio fuit facta cauſa alimentorũ, quam conſtat cum vita finiri, ut ff. de tranſac. l. cum hi. §. conſtat. Vel quo ad viueret donatarius, quę etiam cum vita finitur, ut inſti. de verbo. oblig. §. at ſi ita: aliàs non finiretur morte, ut ff. de verbo. obli. l. ſi Stichum. §. 1. Si tamen uiuat plus hic, & plus dabitur. ſi minus, etiã minus præſtabitur. & facit. ff. ad. l. Fal. hæreditarium, quæ eſt contra. Sed dic ut ibi.

d Noſtram legem.] ut ſ. eo. l. ſancimus. Accur.

e Beſſis.] id eſt duarum partium, ut inſtit. de hæredi. inſti. §. hęreditas.

f Reclamauerit.] nam tunc non cogitur, niſi quatenus ceſſaret querela: de qua dicitur ſupra de inoff. dona. l. 1. & l. 2.

g Legis noſtræ.] ſcilicet huius.

h Quantum donauit.] habita rõne, ne egeat, ut ff. de re iudica. l. inter eos, niſi in caſu cum donatio facta eſt in opus publicum: quo caſu in ſolidum tenetur donator, ut ff. de pollici. l. ex pollicitatione. Vel dic hic non haberi rationẽ quia opifex erat, ut ff. de libe. agno. l. ſi quis à liberis. §. 2.

i Omnimodo.] ex hoc colligitur indiſtincte hoc caſu fieri inſinuationem. quod non placet. quia dicit, ſecundũ quod iã &c. ut ſ. eo. l. ſancimus.

k Intelligi.] ut ſ. eod. l. quiſquis.

l Expreſſerit.] de retentione vſusfructus.

m Sin vero & hoc.] id eſt ſtipulatio eſt prætermiſſa.

n Detinuerit.] & ſic nudo pacto facta fuit donatio. Acc.

o Ex lege.] iſta præſenti.

p Etiam tradere.] ut inſtitut. de dona. § perficiuntur, & argu. ſ. de dona. ante nup. l. cũ veterum, & hoc per cõdictionem ex hac lege, cũ non ſit nomẽ actionis, ut ff. de condic. ex lege. l. 1.

q In arbitrio.] ſic & ſ. de ac. & ob. l. ſicut.

r Legitimis.] allegans nudum eſſe pactum.

s Obſeruanda.] vt vltra quingentos ſolidos demũ inſinuetur, ut ſ. eo. l. ſancimus &c.

t Legitimas.] extra ordinarias.

u Cœleſtes.] ex eo qđ in piam cauſam promiſſum non ſoluit: nam Vouete & reddite &c. vt & ff. de pollicita. l. 2.

x Caſibus.] idem & in omnibus donationibus.

aliàs donauerit.

Vota ſunt reddẽda.

hæredibus. [a] Dat. XV. Ka- A len. April. Cóſtantinopol. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conſs.

Iſta lex habet duo vel tria dicta notabilia. Et dividitur in duas partes. In prima ponit quoſdam caſus ſpeciales in quibus donatio quātacunq; ſumma inſinuationē nō exigit. In ſecūda parte ſtatutum uſque ad trecentos aureos, ampliatur vſque ad quingentos in donationibus quæ a iure communi cenſentur. Secunda ibi, cæteris etiam, & h. d. Datum vel promiſſum in redemptionem captiuorum, inſinuationem nō exigit: nec donatum a duce belli, ſeu a magiſtris militum, nec datū vel promiſſum pro refectione domus vel ædificij incendio vel ruina corrupti h. d. in prima parte. Secūdo dicit quòd hodie eſt regula generalis quòd qualibet donatio valet ſine inſinuatione vſq; ad quingētos aureos. hoc dicit hæc lex. Bal. B

XXXVI. Idem A. Ioanni præfecto præt.

SI quis pro redemptione captiuorum pecunias dederit, ſiue per cautionem dare promiſerit, cuiuſcūque [b] quantitatis: cognoſcat ſe neque repetitionem habere, neque exactionem cautionis [c] poſſe declinare, utpote geſtis (ſicut in donationibus) non ſubſecutis ſuper inſinuatione eiuſdem quātitatis: eo videlicet qui pecunias accepit, uel prima vice, [d] vel poſt cautionē, neceſſitatem habente pijſſimam adminiſtrationem adimplere: nulla ei moleſtia vel īquietudine inferēda vel ab eo qui pecunias præbuit, uel ab alijs ex auctoritate legum permiſſis [e] hoc requirere: ſed tātummodo ſacramētum [f] præſtare quòd re vera omnem quantitatem ſine dolo malo vel aliqua deminutione ad redemptionē dederit captiuorum. Similiter etiam modo à geſtorum abſoluimus ordinatione donationes rerum mobilium, vel ſeſe mouentium, quas viri glorioſiſſimi magiſtri militū fortiſſimis præſtant militibus, tam ex ſua ſubſtantia, quam ex ſpolijs hoſtium, ſiue in ipſa bellorum occupatione, ſiue in quibuſcunque locis degere noſcuntur. Eandemq; liberalitatem noſtræ legis indulgemus etiam his quorum domus incendio vel ruina corruptæ ſunt: quibuſdam forte pecunias cuiuſcunque quantitatis præbentibus, vel cautionem conficiētibus, ut & ipſi nec repetitionē timeant, verum etiam exactionem pecuniarum confeſſioni inſertarū facere poſſint, licet geſta non fuerint ſubſecuta: nulla eis licentia danda pecunias ad alias cauſas niſi ad refectionem [g] domorum erogare. Quòd ſi aliqua dubitatio orta fuerit verū tota quātitas, an pars eius in ædificijs expenſa ſit, hæc domini domus ſacramento dirimetur. C

¶ Cæteris etiā donationibus, quæ geſtis interuenientibus minime ſunt īſinuatæ, ſine aliqua diſtinctione vſque ad quingentos ſolidos valituris. hoc etenim tantūmodo ad augendas hmōi donationes addendum eſſe ex præſenti lege decernimus, anteriore tēpore noſtra lege [h] præcedēte moderando, quæ uſq; ad trecentos ſolidos factæ donationes & ſine inſinuatione firmitatem obtinere iuſſę ſunt. Dat. XV. Kalen. D Nouembr. Conſtantinop. poſt conſulatum Lampadij & Oreſtis. VV. CC.

Verba ſuperflua omiſſa nō vitiāt: nec etiam ſi apponantur, habent vitiare. Bald. Vel ſic: In contractibus verba non ſunt ponenda, ex quibus nullus reſultat effectus. Sal.

XXXVII. Idem A. Ioanni præfecto prætorio.

VErba ſuperflua quæ in donationibus poni ſolebant, ſcilicet ſeſtertij nūmi [i]

DE DO-

a Hęredibus.] ſic & ſ. de dona. l. illam. Sed contra. ſ. de act. & oblig. l. ſi quidē: ſed ex his quæ ibi dixi, apparet ſolutio.

SI quis.] CAS. Dedi vel ꝓmiſi aliquam quantitatem pecuniæ in redemptionem captiuorum: eam repetere volo, uel promiſſum ſoluere detrecto eo prætextu, quòd donatio non erat inſinuata: an ſim audiendus, quæritur? Et respond. ꝙ non. & ille qui pecuniam accepit, fideliter eam ut captiui redimantur, ſubminiſtrabit, & ob eam cauſam pecuniam eſſe impenſam iurabit. Si magiſter militū rē mobilē, vel ſe mouentem, uel de ſuo, vel de ſpolijs hoſtium dederit, ſiue in bello ſiue extra militibus det, etſi non fuerit inſinuata, vires habeat. Idē eſt ſi illi cuius eſt domus combuſta, detur pecunia in refectionem, uel promittatur: quia ſoluta non repetetur: promiſſa non ſoluta exigetur, non obſtāte quod inſinuata donatio non fuerit: ita vt accipiens in refectionem domus conuertat, & non in aliā cauſam. & ſi dubitetur an tātum expenderit vel nō, ſacramento accipientis declarabitur. Aliæ autem donationes omnes valebūt vſque ad quingentos ſolidos. Viui.

b Cuiuſcunque.] etiam excedentis ſummam.

c Cautionis.] id eſt exactionis quæ fit ex cautione vel promiſſione.

d Prima vice.] ſcilicet tempore promiſſionis. Acc.

e Permiſſis.] ſubaudi, uel non ꝑmiſſis.

f Sacramentum.] argumentum contra commiſſarios ut iurent. ſic & argu. ſ. de iure do. impe. l. fi. & de bo. auctorita iudi. poſſ. l. fi. §. fi. Sed cauere nō debēt, ut ff. l. cui plus quam per. l. Falcidiam. l. diuus. Acc.

g Ad refectionem.] hoc ideo, qa ſic fuit dictū à donāte. alias contra. ff. e. l. 2. in fi. & l. 3. & de cōdi. ob. cau. l. ſi repetendi, & ff. de donatio. inter virū & uxo. l. ſed ſi vir. § fi. & l. ſeq. Vel dic hic ſpeciale, etiā ſi non fuerit dictum expreſſe. Et nota ꝙ tres ſunt hic caſus quibus non exigitur inſinuatio. Eſt & quartus in donationibus imperialibus, ut ſ. eodem. l. ſancimus. Quintus. ſ. de dona. ante nup. l. in noſtibus. Sextus eſt in donationibus cauſa mortis, ut infra de don. cauſa mortis, l. fi. & Septimus, ut in authent. item a priuatis. ſ. eo.

h Lege.] ſcilicet. ſ. e. l. ſancim⁹, quæ hic corrigitur. & facit ſupra de ſacroſ. eccl. l. illud. Ac.

VErba.] CAS. Olim ſi fiebat donatio, neceſſaria erat quædam ſolennitas verborum, hoc modo: Do tibi rem iſtam ſeſtertii nummi vnius aſſis vel quatuor. hodie autē non eſt neceſſaria talis verborum ſolennitas, ſed reijcitur: quid enim verbis opus eſt, cū rei ſi effectus nullus ſequatur? ſi ergo fiat donatio qualiſcunque &c. prædicta reijciantur nec refert, an fuerit huiuſmodi ſolennitas remiſſa, an poſita: quia omni modo valebit donatio.

i Nummi.] non intelligo hæc verba & eſt ſic in decretis, 19. diſt. c. ſi Romanorum. ubi dicit, vt quid vel mēbranas occupant &c. & ff. de verb. obli. l. quæ extrinſecus.

Donationis īſinuatio in quibuſdā caſibus neceſſaria non eſt.

Cōmiſſarii iurare debēt, nō ſi cauere.

vnius, aſſium quatuor, penitus eſſe reijcienda cenſemus. Quid enim verbis opus eſt quæ rerum effectus nullus ſequitur?

Sancimus itaque nullo modo eorũ verborum mẽtionẽ vel in imperialibus donatiõibus, uel in omnibus alijs decętero fieri. ſed & ſi quiſquam per verboſitatem aliquid tale inſcripſerit, ſiue remiſerit: nulla differentia ſit.

TITVLVS LV.

DE DONATIONIBVS quæ ſub modo, uel conditione, uel certo tempore conficiũtur.

Si donatarius non præſtat alimenta donatori, quæ ex pacto præſtare tenetur, donatio reuocatur, & poteſt donans rem ſuam vendicare. Bald. Vel ſic: Donatum vt alimenta præſtentur, non ſolum poteſt condici ſi non præſtentur, ſed etiam rei vendicatione agi. Sali.

I. Imp. Valerianus & Gallie. AA. Gamicæ.

Si doceas (ut affirmas) nepti tuę ea lege eſſe donatum à te, ut certa tibi alimenta præberet: vendicationem etiam in hoc caſu vtilem, eo quod legi illa obtemperare noluerit, impetrare potes. i. actionem qua dominiũ [a] priſtinum tibi reſtituatur. Nam non ſolum condictio [b] quidem tibi in hoc caſu, id eſt in perſonam actio, iure procedit, verumetiam vendicationem quoque diui principes in hoc caſu dandam eſſe ſanxerunt. PP. VI. Kalend. Decembr. Tuſco & Baſſo Conss.

Si donatur alicui ad vitam ſuã: poſt mortem eius res redit ad donatorem. Bald. Vel ſic: Donatio poteſt fieri ad tempus certum vel incertum. Salicetus.

II. Impp. Diocl. & Maximian. AA. & CC. Zenoni.

Si rerum tuarum [c] proprietatem dono dediſti, ita vt poſt mortẽ eius qui accepit, ad te rediret, donatio valet: cum etiam ad tempus certum vel incertum [d] ea fieri poteſt, lege ſcilicet quæ ei impoſita eſt, conſeruanda. [e] PP. V. Idus. Mar. Maximo II. & Aquilino Coss.

Lex ſingularis. Ex pacto celebrato inter donantem & donatarium, acquiritur vtilis actio ſequenti ſecundo donatario, ſine aliqua ceſſione. Bald. Vel ſic: Speciale eſt vt in contractu donationis alteri per alterum quæratur actio. Sali.

III. Idem AA. & CC. Marcellæ.

Quoties donatio ita conficitur, [f] ut poſt tempus id quod donatum eſt, alij [g] reſtituatur: veteris iuris auctoritate reſcriptum eſt, ſi is in quem liberalitatis compẽdium conferebatur, [h] ſtipulatus [i] non ſit: placiti fide non impleta, ei qui liberalitatis auctor fuit, vel hęredibus eius cõdictitiæ actionis [k] perſecutionem competere.

Sed cũ poſtea benigna iuris interpretatione diui principes ei qui ſtipulatus nõ ſit, utilẽ actionem iuxta donatoris voluntatẽ competere, admiſerint: [l] actio quæ ſorori [m] tuæ ſi in rebus humanis ageret, competebat: tibi accommodabitur. PP. XI. Kalen. Octob. ipſis. IIII. & III. AA Conss.

Poſtquam donatio eſt perfecta, forma ſubſtantialis ipſius nõ poteſt mutari volũtate vnius. Bal. Vel ſic: Perfecta donatio conditiones non capit inuito donatario. Sali.

DE DONATIONIBVS QVÆ SVB MODO, vel conditione, vel certo tempore conſtituuntur.

Continuatio. *Dixit in genere de dona. nunc proſequitur per ſpecies: & eſt modus per vt, conditio per ſi, ut ff. de condit. & demon. l. demõſtratio. §. fi. & patet infra eodem per totum.*

Si doceas.] CASVS. Auus nepti ſuæ hoc pacto prædium dedit, ut ſubminiſtraret ei alimẽta. non fecit quod conuenit: qualiter auo ſuccurratur, quęritur? Et reſpon. quod vendicabit prædiũ: & neptem cõdictione ſine cauſa perſonaliter habebit obligatam. Vi.

[a] Dominium.] ſcilicet directum: nam utile habet, ut dicit.

[b] Condictio.] ſcilicet ob cauſam, quæ eſt in perſonam, ut hic dicit, & inſtitu. de actio. §. appellamus autem &c. Sic ergo nota tres actiones dari huic, ſcilicet præſcriptis verbis, ut fiat quod cõuenit. de qua nõ eſt hic, ſed ſupra de contrahẽda emptio. l. ſi donationis, & ſupra tit. 1. l. legẽ. Item cõdictionẽ ob cauſam, ut reddatur quod eſt datum, ut hic. & ſupra de condictio. ob cauſam da. l. ſi ut proponis. dic tamẽ quod eſt hodie ſpeciale, cũ ſit hodie nominatus contractus donatio, quia fit conſenſu, ut ſ. tit. 1. l. ſi quis argẽtum. §. fi. ſed regulariter contra, ut ff. de rerum permuta. l. 1. §. pe. & de cõd. c. cauſa da. l. fina. Item ei datur rei vendicatio vtilis, quod eſt ſpeciale fauore alimentorum, ſicut & aliàs fauore eccleſię ut ſ. de ſac. ſanc. eccle. l. vt inter diuinũ. Et ſic non obſtant communia iura quæ dicunt ex pacto nudo non tranſire dominium, ut ſupra de pactis. l. traditionibus, & ſupra de condictio. ob cauſam. l. ea lege. In pacto autem legis commiſſoriæ & addictionis in diem, ſimiliter datur in rem ex pacto. Sed ibi forte directa, ut de his, & alijs ſimilibus dixi in dicta. l. traditionibus. Item no. hic duas contrarias actiones dari ad idem: ſcilicet in rem & in perſonam condictio, ut inſtit. de actio. §. ſic itaque. Sed dic vnam dari ad proprietatem ratione dominij: alteram ad poſſeſſionem rei ratione poſſeſſionis quam non habeo.

Donator cui alimẽta ex pacto à donatario non præſtantur, tres contra eũ habet actiones.

Actiones contrariæ quandoq; dantur ad idem.

Si rerum.] CASVS. Dediſti mihi prędium hoc pacto, ut poſt mortem ad te rediret, an valeat donatio? Dicitur quòd ſic: & conuentio ſeruanda eſt. Vivianus.

[c] Si rerum tuarũ.] aliàs incipit, Si prædiorum tuorum.

[d] Vel incertum.] ut hic fuit, ut ff. de condi. & demon. l. 1.

[e] Conſeruanda.] ſic ſupra de iur. do. l. ſi dotem, & de lega. l. illud.

Quoties.] CASVS. Soror mea dedit mihi prædium ea conditione vt tenerem per. 10. annos, & eis elapſis reſtituerem Titio. ſi non ſtem placitis: ſi Titius ſibi dari ſtipulatus nõ fuerat, habebit aduerſus me cõdictionem ſine cauſa. Item aget ea actione qua ſoror mea egiſſet ſi non conceſſiſſet in fata.

[f] Conficitur.] puta in Titium.

[g] Alii.] puta Semproniæ. Accur.

[h] Conferebatur.] ſcilicet Sempronia.

[i] Stipulatus.] id eſt ſtipulata.

[k] Actionis.] ſcilicet condictionẽ ob cauſam datorum.

[l] Admiſerint.] erit ergo ſpeciale vt alteri paciſci vel ſtipulari quis poſſit, ut ſupra de pac. conuen. tam ſuper do. l. pater: regulariter contra, ut inſtit. de inutil. ſtipul. §. ſi quis alij, & ff. de act. & oblig. l. quæcunque, quæ ſunt contra.

[m] Sorori.] ſcilicet Semproniæ. Sed quę actio competit Semproniæ, cũ die veniẽte non erat in rebus humanis? Reſpon. competebat, ſed exceptione repellebatur.

V:I.

PErfecta. CAS. Pater tuus dedit mihi prædium: A poſt elapſis multis temporibus voluit pater apponere conditionem, quæ conſiſtebat vel in dando, vel in faciendo: an ſit audiendus, quæritur? Et dicitur quòd non. Vic. & ſupra de condit. inſtit. l. ſi mater, & ff. mand. l. fin. Sed arg. contra. ff. de leg. 2. l. cum pater. §. hæreditatem.

IIII. Iidem AA. & CC.

PErfecta donatio conditiones poſtea nõ capit.[a] Quare ſi pater tuus donatione facta[b] quaſdã poſt aliquantulum temporis feciſſe conditiones videatur: officere hoc nepotibus eius fratris tui filijs minime poſſe non dubium eſt. Dat. Kalen. Oct. B Tiberiano & Dione Coſs.

Etiam in contractibus ſufficit aliquid fieri per æquipollens. Bald. Vel ſic: Non refert quid de æquipollentibus fiat. h. d. Vel ſic: Donatio facta ſub conditione emancipationis, habet effectum quomodocunque donatarius efficiatur ſui iuris Salic.

V. Iidem AA. & CC. Dexippo.

SI quid mater filiæ ſuæ in poteſtate patris conſtitutæ ſub hac conditione, ſi fuerit intra bienniũ emancipata, donauerit: licet hoc[c] matris voluntate ſui iuris effecta non C tenuit, tamen prius marito[d] defuncto, ſui iuris quocunq; modo effecta, ad ſimilitudinem legati[e] ita relicti, rem donatam firmiter habere, vel vendicare poteſt. S. Id. Decem. Nicomediæ. CC. Coſs.

TITVLVS LVI.

DE REVOCANDIS Donationibus.

Libertus ingratus perdit res donatas. ſed ſi fuit gratus donec vixit, ingratitudo hæredum nihil nocet. Bal. Vel ſic: Donatio facta in libertum, ex leui ingratitudine reuocatur per patronum, ſed non per eius hæredem. Salic.

I. Imp. Philippus A. Coſmino.

ET ſi perfectis[f] donationibus in poſſeſſioné inductus libertus, quãtolibet tempore ea quæ ſibi donata ſunt, pleno iure vt domin⁹ poſſederit: tamen ſi ingratus

a Non capit.] ſed cum ſit perfecta ſtipulatione vel pacto etiam ante traditionem, ut inſti. de do. §. perficiuntur, non ne poſtea in traditione poterit conditio apponi: vt ſupra de pact. inter empt. & vend. l. tempore? Reſpon. ſic, volente donatario, non aliter, & niſi libere ut conuenerat tradat, nec tradidiſſe videtur: unde adhuc tenetur. Vel dic perfecta. i. cõpleta. quod eſt poſt traditioné. & facit infra titu. 1. l. 2. & ff. de ſolu. l. 1. & de pact. do. l. cum dos.

b Facta.] in filios fratris tui.

SI quid.] CAS. Donauit mulier filiæ ſuæ prædium, ſi intra biennium pater ſuus emãcipare eã poterit. non emãcipauit, ſed deceſſit intra biennium: & ita filia ſui iuris morte patris effecta eſt. uult mater reuocare prædium quaſi conditione non exiſtente: an poſſit, quæritur? Et dicitur quòd non: quia nõ refert quomodo ſui iuris ſit effecta vel emancipatione, vel morte. & hoc ad ſimilitudinem legati ita relicti. unde ſi filia prædiũ poſſidet, nõ reuocabitur. ſi non, uendicabit.

c Licet hoc.] i. hãc rem donatam non tenuit, id eſt non poſſedit adhuc. Vel dic hoc, id eſt hæc conditio nõ tenuit, id eſt non fuit impleta, ut voluit mater directè.

d Marito.] eodẽq; patre Acc.

e Legati.] ut ff. quãdo dies lega. ce. l. ſi ita. Idẽ in conuerſo caſu, vt ff. ad Trebe. l. mulier. 1. in princ. & ſic not. nihil intereſſe quid ex æquipollentibus fiat, ut

† Cõcor. 22. q. 2. c. nõ enim.

Donationi perfectę, an poſſit apponi cõditio in traditione.

Extant & ad huius & ſequentium titulorũ conſtitutiões gloſſemata Græcorũ iuriſcõ. in Baſili. lib. 47. Petr. Vẽd.

DE REVOCANDIS DONATIONIBVS.

Licet ſint perfecta donationes, tamen quandoque reuocantur. vt & inſtit. eo. §. ſciendum, & ideo de hoc dicit.

ſit, omnis donatio mutata patronorum voluntate[f] reuocanda eſt.[g]

¶ Quod obſeruabitur & circa ea quæ libertorum nomine, pecunia tamen patronorum & beneficio comparata ſunt.[h] Nam qui obſequiis ſuis liberalitatem patronorum prouocauerunt, nõ ſunt digni B quò eam retineant, cũ cœperint obſeq. negligere:[i] cum magis in eos collata liberalitas ad obſequium eos inclinare deberet, q̃ ad inſolentiam erigere.

¶ Hoc tamen ius ſtabit inter ipſos tantum qui liberalitatem dederint: cæterum neque [illegible]orũ, neq; ſucceſſores a[illegible] beneficiũ pertinebunt.[k] Neque enim fas eſt vllo modo inquietari[l] donationes, quas C is qui donauerat, in diem vitæ ſuæ non retractauit. D. XV. Ka. Iul. Aemyliano & Aquilino Coſs.

Licet inſtrumenta ſint combuſta, tamen donatio remanet firma. Baldus Vel ſic: Ex pœnitentia demõſtrata facto vel uerbo, non reuocatur perfecta donatio. hoc d. cũ ſeq. ſecundum Sal.

II. Imperator Probus A. Felici.

SI apud prouinciæ præſidem auiam[l] filiæ tuæ quaſi pœnitentia ductam D ſubtracta inſtrumenta donationum igne exuſſiſſe conſtiterit: veteri te non oportet ne id quod iure vires acceperat, ex poſtfacto poſſit in dubium reuocari.[m] PP. III. Nõ. Maij, Sirmij, Probo A. & Paulino Coſs.

Donator rem donatam & traditam uni, nõ poteſt donare alteri. Bal. Vel ſic: Sola pœnitentia donationem non reuocat. h. d. ſecundum Bar.

ET ſi perfectis.] CAS. Dedi liberto quoddam prædium: extitit mihi ingratus. an reuocare poſſim prædium, quæritur? Et dicitur q̃ ſic. Idem ſi dedi ſibi pecuniam, & ex ea fundum comparauit. cæterum ſi dum ego vixi reuocaui, reuocabitur: aliàs hæres meus reuocare non poterit.

f Et ſi perfectis.] i. quamuis impletis.

g Reuocanda eſt.] quam actionem dices. ſ. eo. l. his ſolis. Accurſius.

h Cõparata ſunt.] nota ſpeciale in patrono & liberto, ut res ex pecunia donata empta reuocetur: ſic & ff. de don. inter uirum & vxor. l. cũ hic ſtatus. §. 1. & extra de vſur. cũ tu. Arg. cõtra. ff. de fur. l. qui uas, in fin. Sol. ut not. ff. de pe. hær. l. ſi & rem.

i Negligere.] Not. hic in eis ſpeciale ſolam negligentiã puniri. ſic & ff. de cuſt. reo. l. carceri, & ff. de offi. pręſi. l. diuus. & hic eſt contra ſupra de lib. cau. l. ſolo. Sed ibi agitur de libertate reuocanda, hic de re pecuniaria. In aliis autem donatariis certę cauſę ſunt. infra e. l. fina.

k Pertinebunt.] ut hic, & infra. e. l. ſi in ſi. ſic & ſupra de inoffic. teſta. l. omnimodo.

SI apud.] CASVS. Mulier dedit prædium nepti ſuæ, & inde confectum fuit inſtrumentum. ſurripuit mulier inſtrumentum, & combuſſit, & p hoc uolebat prædium reuocare: an poſſit, quæritur? Dicitur q̃ non. Vi.

l Auiam.] maternã, & loquitur patri.

m Reuocari.] facit ſupra.

† Cõcor. c. ul. extra de dona.

† Cõcor. gloſ. ſuper ver. viueret, in me. in c. ſignificãte, de reſcrip.

Donatio aliqñ ob ſolã negligentiã reuocatur.

ſupra.e.l.1.in prin. & de tranſa.e.l. quã uis.

P Oſſeſſionem.] CASVS. Si mater in filios ſuos emã cipatos contulit donationem aliquarũ poſſeſſionum: illam donationem, ſi pura eſt, mater ſola pœnitentia non poteſt reuocare.

† Simile. 22.q.2.c. ſi eum, in fin.

a Non potuit.] facit ſupra de dona. inter uirum & uxorem.l. ſi conſtante.

C Vm.] CASVS. Vult quis reuocare quod dedit, eo prætextu, quòd dicit in fraudem creditorum donaſſe: an ſit audiẽdus, quæritur? Et dicitur quòd nõ.

b Intelligis.] unde non audiris turpitudinem tuam allegando, ut & ſupra de tranſact.l. tranſactione finita, & de reuo.his quæ in frau. credi.l. filios.

S I donationem.] CASVS. Si donatio rite facta eſt, talis donatio auctoritate reſcripti imperialis non poteſt retractari.

c Non oportet.] nã reſcripta non dantur, & data non valent reſcripta, quæ ius alterius tollunt, ut & ſupra de rei uẽdi. l. in ciuilem, & de reſcinden. uend. l. de contractu, & de dona. ante nupt. l. cum te, & de eman. ci.l.nec auus.

V Elles.] CASVS. Mulier donationem in filiam factã uult reuocare eo prętextu, quod dicat maritum uel alios liberos præſentes non fuiſſe tempore donationis: an ſit audienda, quæritur? Et dicitur quòd non.

d Liberum.] ſic & ſupra de ac. & oblig. l. ſicut, & ĩ. de donat.l. ſi quis argentum §. ſi.

e Mariti.] ſic & ſupra de poſth.l. velamento. Sed contra eſt in Lõbarda, quæ hæc: mulieribus all. præ.l. pe. & ſi.

H Is ſolis.] CAS.

III. Impp. Carinus & Numerianus AA. Ianuario & Felicio.

P Oſſeſſionem quam in uos emancipatos per donationem mater contulit, ex pœnitentia ſola alienare non potuit.[a] PP. II.Id.Ianua.Carino II.& Numeriano. AA.Coss.

Ad reuocandum factum propriũ non admittitur propria fraudis allegatio. h. d. Vel ſic. Licet alias factum in fraudẽ reuocetur: tamen ad petendum reuocari non admittitur allegans turpitudinem ſuam. Bald. Vel ſic: Non licet donatori allegare turpitudinem ſuam ad reuocandum donationem. Sal.

IIII. Imperatores Diocletianus & Maximianus AA.& CC. Proculæ.

C Vm pfitearis in fraudem te alterius donaſſe, profeſſionem inhoneſtam cõtinere intelligis.[b] Itaque ſi donationem per feciſti: eam reuocare non potes ex memorata allegatione ſub obtentu pœnitentiæ. PP. Kalen. April. Heracliæ. AA. Conss.

Donatio perfecta non reſcinditur obtentu reſcripti principis. Bal.

V. Iidem AA. & CC. Epagatho.

S I donationem rite feciſti, hanc auctoritate reſcripti noſtri reſcindi non oportet.[c] S.V. Kalẽ. Maii, Heracliæ. AA. Conss.

Bona lex. Donatio perfecta per matrem uni ex filijs, marito et alijs filijs abſentibus, valet: nec propter abſentiam eorum reſcinditur. Bal.

VI. Iidem AA. & CC. Herenniæ.

V Elles necne filio tuo prędia, itemque mãcipia donare, fuit in initio tibi liberum.[d] Define itaque poſtulare ut donatio quam perfeceras, reuocetur prętextu mariti[e] & liberorum abſentię: cum huius firmitas ipſorũ præſentia non indigeat. S. V. Ka. Octob. Viminatii. CC. Cons.

Lex optima. Mater quæ donauit filio ingrato, poteſt reuocare donationem: niſi poſt mortem mariti uiuat inhoneſte, vel nubat ſecundo. Sed ſi filius

A *antequam ſit ingratus, alienet in alium: tale alienatum mater obtẽtu ingratitudinis ſubſequentis nõ reuocat. Bal.*

VII. Impp. Conſtantinus & Conſtantius AA. ad Philippum PP.

H Is ſolis matrib[9] quę non in ſecundi matrimonii fœdus nupſerit, ſed unius tãtum matrimonij ſunt,[i] reuocandarum donationum quas in filios fecerint, ita decernimus facultatẽ, ſi eos ingratos circa ſe eſſe oſtẽderint. Quicquid igitur is qui à matre impietatis[f] arguitur, ex titulo donationis tenet: eo die[g] quo controuerſiæ qualecunque principium iuſſu iudicantis datur, matri cogatur reddere.

Cæterum ea quę adhuc matre pacifica iure perfecta ſunt, & ante inchoatũ cœptumque iurgium uendita, donata, permutata, in dotem data, cæteriſque cauſis legitime alienata: minime reuocamus.

Actionem[h] uero matris ita perſonalẽ eſſe uolumus, ut uendicationis tantum habeat effectũ:[i] nec in hęredẽ detur, nec tribuatur hęredi. de cęteris[k] autem quę portentoſę[l] uilitatis abiectęque pudicitię ſunt, ſatis etiã tacite cautum putamus. Quis eſt enim qui his aliquid arbitretur tribuendũ eſſe, cum etiam illis quę iure ſecundas tantum contraxerunt nuptias, nihil ex his priuilegiis tributũ eſſe velimus?[m] Dat. XII. Kalendas Octobr. Limenio & Catulino Conss.

IN AVTHENT. de nupt. §. mater tamen, colla. iiij. conſti. j.

Iſta authen. ponit tres caſus propter quos mater poteſt donationem reuocare. Et primus caſus eſt quãdo filius inſidiatur eius uitæ. Secũdus, quando flagellis eam afficit. Tertius,

Mulier uult reuocare quod dedit filio ſuo, quia extiterit ſibi ingratus: an poſſit quæritur? Et diſtinguitur. aut conuolauit ad ſecundum matrimonium, aut nõ. ſi conuolat, non reuocabitur: ſi non cõuolat, reuocabitur. Si uero mr̃ ſecundo non nupſerit, ſed aliàs meretricãdo ſędam uitam duxit: indiſtincte non reuocabitur.

f Impietatis.] id eſt ingratitudinis.

g Eo die.] facit ſupra ad exhiben. l. non ignorabit.

h Actionem.] ſcilicet in factũ vel condictionem ex lege vel ſine cauſa, cum cauſa redierit ad nõ cauſam. Hæc quidẽ actio adeo eſt perſonalis, id eſt nõ datur hæredi, uel in hæredem, ſicut & rei uendicatio eſt perſonalis eo reſpectu, quia & ipſa non datur hęredi ut hęredi, vel in hęredem, ut ſubiicit, & ff. ad exhi. l. de eo. §. fin. Prædictæ autem actiones dantur ad reuocandam donationem. Item rei uendicatio utilis, ut hic, & ff. de dona. cauſa mor. l. ſi filiofamil. 1. & l. ſi mortis. 1. & l. qui mortis. Accu.

i Effectum.] ſi hæc perſonalis habet effectum vendicationis, ergo uidetur dari in extraneum poſſeſſorem. quod non placet. ſed in hoc ut non ſit tranſitoria, habet eius effectũ, & facit ſupra eodẽ l. 1 in ſi. & infra e. l. ſi. in ſi.

k De cæteris.] ſcilicet mulieribus.

l Portentoſæ.] id eſt meretricio more uiuunt.

m Velimus.] nec enim amplius caſtitate debet habere luxuria, ut in authe. de reſtitu. & ea quæ pa. §. ſi. col. 4. & ff. de don. inter uir. & uxo. l. 3. §. j. Sed quid ſi poſt ſecundũ matrimonium donet? Reſpon.

i legend. Conſtantius & Cõſtans, ex C. Theod. lib. 8. ti. 6. l. 1. Cont. † ſed & ſecundo nubẽtib. permittit nouo iure ex tribus cauſis reuocare donationẽ. No uel. 22. ca. 35. Cont. Rei vendicatio aliquo reſpectu põt dici perſonalis.

Reſpon. nihil hic dicitur niſi de ea donatione quã prius A fecit: & poteſt dici idem. Sed auth. etiam ſecundo contrahenti mulieri tribus caſibus permittit reuocare: quæ ſequitur, quod mater &c.

Quod mater.] CASVS. Lex codicis dicit quòd ſi mater conuolat ad ſecundas nuptias, vel ſit aliàs meretrix: donationem reuocare nõ pt. auth. corrigit, dicens q pòt reuocare in tribus caſibus: ſi vitæ eius fuerit inſidiatus, ſi eam verberauit, ſi eã accuſauerit, ratione cuius accuſationis omnia bona ſua poterunt publicari. *quando ponit inſidias contra oẽs facultates maternas. Bal. Vel ſic: in tribus caſibus matri ſecundo nubenti competit donati reuocatio. Sal.*

a Quod mater.] ſu in. ex cor. de nupt. col. 4. §. mater tamẽ. Sed an idem in patre ſecundã accipiẽte coniugem? Reſp. non: tum quia non inuenitur mutatũ, arg. ſupra de teſta. l. ſancimus: tum quia non ſic facile per ſecũdam vxorem animum mutaret, ſicut vxor per virum, ut in cor auth.

Siunquã.] CAS. Si patronus carens liberis, libertis ſuis donauit omnia bona ſua, vel partem bonorum ſuorum: poſtea patronus ſuſcepit liberos: nunquid donatio illa inſolidum reuocatur? Reſpon. quod ſic.

† ſcribendũ Impe. Conſtantius. A. ad Orphitũ præf. urbi. ſic enim i Cod. The. li. 14. tit. 3. l. 2. & lib. 8. ti. 6. l. 2. unde hæc lex ſumpta eſt. Contius.

b Quicquid.] immo videtur bonorũ ſubſidium tantum, ut ſupra de inoff. dona. l. u totas. quæ eſt contra. Solu. hic ſpeciale eſt, cum libertis eſt donatum: ſecus ſi cuilibet alii. Vel verius ibi quando alijs filiis donauerat, quibus non totũ debet auferri: hic cũ extraneo. Nã idẽ dicam ſi cuilibet extraneo donauerit: eũ non eſt veriſimile alienas ſucceſſiones ſuis anteponere, ut ſupra de fideicommiſ. l. cum acutiſſimi.

Donatio pp ſuperuenientes liberos reuocatur. † ex Cod. The. li. 8. tit. co. l. 4.

ADDITIO. Hæc l. limita non procedere in donatione remuneratoria: hoc eſt antidorali, quæ nõ reuocatur ex ſu- peruenientia liberorum, ſi non excedat legitimum modum remunerationis: ut dicit Angel. hic, idem tenet Ludoui. in conſil. o ſuo 26 incipiente pro deciſione eorum de quibus dubitabatur. Et de pleniore intellectu iſtius. l. uide pulchre per Bar. i l. Titia Seio, in §. imperator autem. ff. de lega. 2. in verſ. quæro, utrum l. ſi ung &c. uſque ad finem.

Quod mater [a] filio donat, ex ingratitudine non reuocatur poſtquã tranſit ad ſecundas nuptias, niſi ex tribus cauſis. Prima, ſi vitæ eius inſidiatur. Item ſi manus impias in eam intulerit. Tertia, ſi totius ſubſtantiæ molitus eſt iacturam.

Donatio facta liberto per patronũ carentem liberis, ipſo iure reuocatur nato poſthumo. Bald. Vel ſic: Donatio quota bonorum propter carentiã liberorum, illis ſuſceptis reuocatur. hoc d. Vel ſic: Donatio habet tacitã conditionem, ſi liberos non ſuſcepit: ideo eis ſuſceptis reuocatur. hoc dicit ſecundum Salicetum. Et eſt notabilis & ſingularis iſta lex. vide cap. fin. 17 q. 4.

VIII. Idem † AA. ad Orphitum præfectum præt.

Si vnquam libertis patronus filios non habens bona omnia vel partem aliquam facultatũ fuerit donatione largitus, & poſtea ſuſceperit liberos: totum quicquid [b] largitus fuerat, reuertatur, [c] in eiuſdẽ donatoris arbitrio ac ditione manſurũ. Dat. V. Kal. April. Arbitione & Lolliano Coſs.

Donationes non reuocantur propter ingratitudinem niſi ex cauſis ingratitudinis lege contentis & enumeratis. Bal. Vel ſic: Donatio in liberos ſui iuris collata, non reuocatur niſi ingratitudinis cauſa. Sal.

IX. † Impp. Theo. & Valentinia. AA. ad Senatum. poſt alia.

Donationes [d] circa filium filiamve, nepotem neptemve, vel pronepotem pronepotemve emãcipatos celebratas, pater, vel auus, vel proauus reuocare non poterit, niſi edoctis mãifeſtiſſimis cauſis, quibus eam perſonam in quam collata donatio eſt, contra ipſam venire pietatem, & ex cauſis quę legibus continentur, fuiſſe conſtabit ingratam. Dat. V. Idus Nouembris, Rauennæ, Theodoſio XIII. & Valentiniano III. AA. Coſs.

Certæ ſunt cauſæ ex quibus perfecta donatio reuocatur, & debent in iudicio probari dilucidis argumẽtis. & quod donator non reuocat, ſed ſub ſilentio pertranſit, hæres eius reuocare non poteſt. Bal. Vel ſic: Donatio reuocatur ex quinque cauſis in hac l. inſertis: & non reuocata per defunctum, non poteſt reuocari per hæredem, h. d. ſecundum Salicet. hac lex ſingularis, cui non eſt ſimilis in declaratione cauſarum. concord. c. ſi ua. extra de dona.

X. Imp. Iuſtinianus A. Iuliano præfecto præt.

Generaliter ſancimus omnes donationes lege confectas, [e] firmas illibataſque manere, ſi non donationis acceptor ingratus circa donatorem inueniatur, [f] ita vt iniurias atroces [g] in eum effundat, vel manus impias inferat, [h] vel iacturæ molem ex inſidijs † ſuis ingerat, quæ [i] non leuem ſenſum ſubſtantiæ donatoris imponat, [k] vel vitæ periculum [l] aliquod ei intulerit, vel quaſdam conuentiones, ſiue in ſcriptis donationi impoſitas, ſiue ſine ſcriptis habitas, quas donationis acceptor ſpopondit, minime implere voluerit. [m] Ex his enim tantũmodo cauſis, ſi fuerint in iudicium dilucidis argumentis cognitionaliter approbatæ, etiam donationes in eos factas euerti concedimus: ne ſit cuiquam licentia & alienas res capere, & frugalitatẽ

† aliàs, ex iniuriis.

† aliàs fragilitatem.

c Reuertatur.] ipſo iure, & ſic uendicabit, uel condicet poſſeſſiones rerum. Accurſius.

Donationes.] CASVS. Si pater in filium emãcipatum, nepotem, pronepotem &c. donationẽ fecerit: eã reuocare non poterit: niſi appareat eos eſſe ingratos aliquo genere ingratitudinis quæ ſequ. l. proxima declarantur.

d Donationes.] facit ad hoc ſupra eo. l. ſi apud. & ſupra de dona. l. ſiue. Acc.

Generaliter.] CASVS. Donatio legitime facta, niſi in quibuſdam caſibus, qui in litera continentur, nõ reuocatur, & hoc in prima. Si uero donator in uita ſua nõ reuocauit donationem: hæres eam reuocare non poteſt.

e Lege confectas.] id eſt legitime.

f Inueniatur.] hoc fallit in caſu, vt etiã ex ingratitudine nõ reuocetur, quando ſcilicet captus à latronibus dat pro patrocinio, ut ff. de donat. l. ſi pater. §. 1. uel ibi eſt ob cauſã donatio, quę non reuocatur.

g Atroces.] quæ cõſiderãtur ex tribus: ut inſtit. de iniur. §. atrox.

h Inferat.] uulnerando. Acc.

i Quæ.] ſ. moles, id eſt magnitudo iacturæ.

k Non leuem ſenſum ſubſtantiæ donatoris imponat.] id eſt non uideatur leue ſenſui alicuius inſpicientis.

l Periculum] ponẽdo eis inſidias.

m Voluerit.] ſic ergo quinq; ſunt. Sed quid

Donator ſi fiat inops,an donatarius eum alere teneatur.

quid ſi donator inops factus non alatur? Poteſt dici eũ ad hoc cogi,vel donationem reuocari, licet non enumeretur hic.ar.ff.de li.ag.l.alimenta,in prin. & §. 1. & in auth.ut lib.de car.§.illud,col.6.& ff.de iure pa.l. diuus, & l.ingratus.eſt & alius ſupra eod.l.ſi unquam.

a Irridere.] ſic & in inſti.eo. ti. §. ſciendũ. nõ enim indulgẽtia ſua ſibi nocere debet,ut ff.ad Syll. l.3. §.de his qui.

b Inſtituere.] ut & ſupra eodem. l. 1. in fin. & l. his ſolis, & de inoffi.teſta.l. omnimodo, & ff. ad Sylla.l. 1. §. fina. & ſupra de reſt.mil.l. quę à patre.& ſic ſunt argumenta quòd feudũ nõ eſt auferendũ filio propter feloniã patris: ſed quaſi taciturnitate remiſſa felonia patri uidetur.

ADDITIO. Tu dicas de hoc ut per Barto.in l.3.ff. de inter, & rele. vbi clare & pulchre diſtinguit,& poſt eum Abbas in ca.fina. extra de feudis.

irridere [a] donatoris, & ipſum iterum donatorem ſuaſq; res perdere, & prę fatis malis ab ingrato donationis acceptore affici. ¶ Hoc tñ vſq; ad primas perſonas tãtũmodo ſtare cẽſemus,nulla licẽtia concedenda donatoris ſucceſſoribus huiuſcemodi querimoniarum primordium inſtituere. [b] Etenim ſi ipſe qui hoc paſſus eſt, tacuerit, ſilentium eius maneat ſemper,& non à poſteritate eius ſuſcitari concedatur vel aduerſus eum qui ingratus eſſe dicitur, vel aduerſus eius ſucceſſores. Dat. XV. Kalẽ. April. Lampadio & Oreſte. VV. CC. Conss.

DE DONATIONIBUS cauſa mortis.

Continuatio.

De donationibus quæ fiunt inter viuos, ſupra dictum eſt. ſequitur ut uideamus de his quæ fiũt cauſa mortis. Azo.

TITVLVS LVII.

DE DONATIONIBVS cauſa mortis.

Pactum appoſitum, quòd mortuo vno ex donatarijs.cauſa mortis donatio reuertatur ad alterum: ualet. h. d. vel melius: Voluntas donatoris expreſſa,quòd uno ex donatarijs cauſa mortis mortuo res ad alterũ reuertatur,ualet, & ex ea oritur actio utilis ex teſtamẽto. B. Vel ſic: In donatione cauſa mortis põt per fideicommiſſum ſubſtitui hoc dicit Baldus & Sal.

S I donatione.] CAS. Donaui duobus fundum hac.l.ut ſi alter prius decederet,portio ſua ad alterum perueniret.cõditione exiſtente ſuperſtes portionem illius qui in fata conceſſit, petere poterit.

c Si donatione.] cauſa mortis facta,ut ſic faciat ad titulum ſed & ſi inter viuos donaretur, idem eſſet, vt daretur actio, ut ſ.ti.2.l quoties.

I. Imp. Alexan. A. Daphnæ.

SI donatione [c] contineatũ, ut altero defuncto, ad alterũ portio eorũ q̃ donabãtur, pertineret: exiſtente cõditione, [d] ſi mortis cauſa donatio pficiebatur, [e] fideicommiſſi actio [f] competit. PP. IIII. Kalendas Octobr. Maximo. II. & Aeliano Coss.

d Conditione.] quia & donator prius, & alter donatariorum poſtea deceſſit. Accur.

e Perficiebatur.] i. ſi donare uoluit mortis cauſa.

f Actio.] ex teſtamento, ſiue fuit factum teſtamẽtum, ſiue quælibet vltima uoluntas, & tunc utilis, ut no. ſupra communia de le.l.2.Sed quæritur ex eo quod dicit altero defuncto,an intelligatur ſine hæredibus? Quod uidetur,ut ſupra de inſtit. & ſub.l. generaliter.§.ſi Sed ibi filius inſtituebatur: hic extraneus, & facit ſupra quãdo di.leg.ce. l.agrum. Item quod dicit fideicommiſſi, dic,id eſt quaſi fideicommiſſi. nec enim proprie eſt fideicommiſſum donatio, ſed quaſi, ut infra eodem. l. ſi. An ergo abſenti poterit fieri donatio cauſa mortis, ut fideicõmiſſum,uel legatum?vel an abſens poterit ſubſtitui, vel etiam præſens qui tamen non poſſit ſtipulari? Et uidetur in omnibus quòd ſic, per l. iſtam, & quia in omnibus conueniunt legatis, ut in inſti. eo. §. 1. & infra eodem.l. fina. Item quia non intereſt cum quo de ſupremis quis loquatur, ut ff. de lega. 2. l.miles,in prin. & l. cũ pater:§. donationis,& pro hoc. ff.de reb.dub.l.quoties.2. & expreſſum eſt. ff. de do.præleg.l. Seia, in fin. Et econtra uidetur q̃ non,niſi ſtipuletur donatarius vel ſubſtitutus,ut infra.l. proxi. & ff. de lega. 2.l. ut hæredibus,& ff.eodem.l. ei qui. nam & donatio ſimplex non ualet inter abſentes, niſi interueniat nũcius vel epiſtola, ut ff de do.l.etiam, & ſ.de don.l.ſi donatio,& l.ſi aliquid. Et ad hanc poſſet dici, perficiebatur, ſcilicet p ſtipulationẽ. & ad illas de lega.2. quòd fideicommiſſum erat ibi, nõ ſimpliciter donatio cauſa mortis. & ad illã inſti.eo.§. 1. eſt,fere. Sed primam opinionem approba p l. ff. de dote prælega. l. Seia. Accurſius.

Donatio cauſa mortis an poſſit fieri abſenti.

Donatio ſimplex, an ualeat inter abſentes.

Pulcher caſus. Mater licet ex primo marito habeat filios,dotem ſuam recuperat,& alij nubere poteſt: ſed ſi facit extraneum hanc dotem ſtipulari animo donandi cauſa mortis,ea mortua donatio reuocatur uſque ad debitum bonorum ſubſidium: niſi in reſiduo patrimonio inueniatur debitum bonorum ſubſidium: Baldus. Vel ſic: Matri inteſtatæ ſuccedit filia: non tamen poteſt venire contra pacta iuſta quando ſecundo uiro dotem dedit, & de donatione cauſa mortis detrahitur Falcidia. Sal.

II. Imp. Gordianus A. Zoilo.

INteſtata mortua quondam [g] nuru tua, neptis tua,quæ ex ea filioq; tuo quæſita eſt, quandoque [h] poteſt ad eius uenire ſucceſſionem: nec tamen ea poſt mortem filii tui, ex quo quæſierat filiam, alii nuptui ſe collocando, dotem dãs prohibeatur quã uelit conditionem eidem doti dicere. ¶ Sed ſi mortis cauſa donationem in fratrem ſuũ conferens, in caſum mortis ſuæ eam dotem eundẽ fratrẽ ſuum ſtipulari paſſa eſt: cum diui Seueri cõſtitutione etiam in mortis cauſa donationibus, ſi de cætero patrimonio quantum Falcidia iubet, hæres nõ habet, prouiſum ſit: [i] is qui [k] nurui tuæ hæres extiterit,eius conſtitutionis beneficium non prohi

adiiceret.

INteſtata.] CAS. Vxor filij mei habẽs. l. in bonis,mortuo filio meo conuolauit ad ſecundas nuptias,& illa ſecundo marito dedit in dotem, & ſtipulatus eſt frater ſuus, ea ſibi ſoluto matrimonio promittente ex donatione cauſa mortis:ea in fata cõceſſit:qualiter hæredi ſuo, puta nepti meæ cõſuli debeat, quęritur? Et reſpon. quòd detrahet Falcidiam de prædicta donatione.

g Quondam.] No.quòd dicit,quondam.

h Quandoque.] id eſt quandocunque.

i Prouiſum ſit.] detrahitur ergo Falcidia de donatione cauſa mortis, ut & ſupra ad. l. Falcidiam.l. in donationibus. Sed contra.ff.ad l.Falc.l.1.§.item ſi ita. Solu. illud euenit propter culpam hæredis adhibentis morã. Alij dicunt quòd illud in mortis cauſa capione, ex qua non detrahitur Falcidia ſecundum eos, quod non placet,ut diximus ſupra ad l. Falcidiam.l. ſi mortis.

Falcidia detrahiť de donatione cauſa mortis.

k Is qui.] id eſt ea neptis, quæ nurui &c. & facit ſupra de inoffi.do.l.ſi mater.

Nec.]

DE IVRE LIBERORVM.

Dixit de iure quod habetur in filiis iure poteſtatis: nunc quod habetur iure ſuccedendi à patre: vt in l. 1. vel in matre, vt in 2.

Nemo.] CAS. Olim ſi pater volebat ſuccedere filio emancipato, oportebat ꝙ hoc à pricipe impetraret: hodie ſecus: quia & hoc non impetrato poterit pater ſuccedere.

a Ius liberorum.] ſcilicet vt eos habeat in poteſtate. vel melius vt eis emãcipatis ſuccedat: quoniam hoc iã eis conceſſum eſt. Primum eſt inſtitu. de pat. po. §. ius autem. Secundum, inſtit. de leg. agn. ſucc. §. ſi. & facit ȷ. de theſaur. l. 1. lib. 10. & in authẽ. vt liberti decætero. §. ſancimus, col. 6. & ff. ad mun. l. 1. & ſupra. arbit. tut. l. cum interdictæ. Acc.

ILlam.] CASVS. Olim non poterat mater ſuccedere filio, niſi tres liberos peperiſſet ſi eſſet ingenua: uel quatuor, ſi eſſet libertina: quod hodie non habet locum.

b Iniuriam.] cõcordat inſti. ad Tertullianũ. §. ſed nos conſtitutionem. Accurſius.

‡ ſubaudi, omnibus generaliter conceſſo ius liberorum eſt cõiugum ſine liberis inuicẽ pro loco pignorum hæreditatis alterna pſcriptio. ſic recte definit Iſidorus probaturq; id ex Vlpia. frag. ti. de ſolidi capacitate. Contius.

† pars l. vlt. ti. th. prox. quia idem dies & Cõſul. Contius.

a corrigit Inſti. S. C. Tert. vt in ſtitu. de S. C. Tertul. pleni⁹ explanat. Contius.

...rit. Dat. PP. Non. Septem. Varana Cos.

TITVLVS LIX.

DE IVRE LIBERORVM. †

Olim quando pater emancipabat filium, impetrabat à principe ius liberorum hodie non eſt neceſſe: quia remanet ei ſaluum. Bald. Vel ſic: Non eſt precibus impetrandum, quod a iure communi reperitur conceſſum. Sa.

I. Impp. Honorius & Theo. AA. Iſidoro præſe. vrb.

NEmo † poſthac à nobis ius liberorũ a petat: quod ſimul hac lege omnibus concedimus. Dat. PP. Non. Sep. Varana Cos.

Mater ſuccedit filio per Tertullianũ. Bal. Vel ſic: Mater filio ſuccedit, licet quatuor non pepererit. Sal.

II. Imp. Iuſtinianus A. Mennæ præfecto prætorio.

ILlam iniuriam b quæ contra matrem defuncti vel defunctæ preteritis fiebat tpibus, pro iuſtitiæ rõne amputamus, & legitima iura q̃ ex Tertulliano a ſenatuſconſulto ei preſtantur, omnimodo eã habere sãcimus: licet tres liberos ingenua, vel libertina quatuor minime pepererit. Dat. Kal. Iun. Conſtan. ipſo A. II. Cos.

DE HIS QVI accuſare non poſſunt.

De ciuilibus quæſtionibus dixit: nunc de criminalibus, ‡ in quibus accuſatores ſunt neceſſarij: quare de his præmittit. Et dic quòd regulariter quilibet poteſt accuſare, qui non prohibetur, ut inſtit. de public. iudic. in princip. Prohibetur autem mulier, vt infra eodem l. de crimine. Item accuſatus ſuum accuſatorem, ut infra eodem l. neganda. Item alio nomine, ut infra eodem l. 9. Item qui renunciauit expreſſè: ut infra eodem l. accuſationem. Vel tacite: vt infra eodem l. ſi ea. Item frater fratrem, vt infra eodem l. ſi maximum. Infamis, vt infra eodem l. criminis. Qui duos habet accuſatos, prohibetur a tertio, vt infra eodem l. cum rationibus. Item alumnus, vt infra l. iniquum. Serui, familiares, liberti, vt infra eodem l. penul. & fin. Item milites, ut infra eodem l. non prohibentur. Item pupillus, & qui habet merum imperium, & qui accepit precium ad accuſandum vel non accuſandum alium. Item qui falſum alias dedit teſtimonium. Et pauper, vt ff. de accuſ. l. qui accuſare, & l. ſeq. Et ſocius ſocium eiuſdem criminis non accuſat, ut ſupra de iis. can. ſi filium. Praditi regulariter prohibentur, ſed caſualiter admittuntur, vt in ſingulis legibus inuenitur.

‡ Quæ ad ſimilitudinẽ redigũtur ciuiliũ. Sal. & ideo tanq̃ exemplata, ſequuntur exemplare, dicit Are. in tit. de accuſ. extra. Accuſatio eſt multis iterdicta.

CODICIS D. IVSTINIANI

Sacratiſſimi principis ex repetita prælectione

LIBER NONVS.

TITVLVS I.

DE HIS QVI ACCVSAre non poſſunt.

Quando duo crimina intentantur, quorum vnum eſt præiudiciale ad aliud: ſuper grauiori proceditur. Bartol. Vel ſic: Super maiori cauſa prius eſt procedendum, quam ſuper minori: & ſententia abſolutoria lata in maiori, non præiudicat in minori: ſecus in condemnatoria. h d Vel ſic: Si accuſatio ſecunda eſt maior quam prima, & præiudicialis: prius debet procedi in ſecunda, & prius definiri ſecunda quàm prima. & abſolutoria lata ſuper ſecunda, poterit procedi in prima: licet in condemnatoria lata in ſecunda eſt eoipſo impoſitum ſuper prima ſilentium. Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Syluano.

PRius c † eſt vt criminibus quæ tibi vt grauiora d ab aduerſario tuo obijciũtur, e cædis atq; vulnerũ, reſpõdeas: e & tunc ex euẽtu f cauſæ iudex æſtimabit, an tibi permittendũ ſit eun...

PRius.] Diuiditur in duas partes. In prima loquitur de ordine iudicij. In ſecunda de effectu pronunciationis. ſcd a ibi, & tunc ex euentu. Bald. CAS. Accuſabã te actione iniuriarũ, quia ſeruũ meũ uerberaſti die dominico: reaccuſaſti me, quia eundẽ ſeruum meum occidiſſem die ſabbati præcedẽti. l. Cor. de ſic. quę accuſatio præferri debeat, quæritur? Et reſpon. quòd tua, & ſi contra me fuerit ſentẽtia lata, nõ admittar ad accuſationem meam, ſi non admittendus ſum.

c Prius.] ſi de ordine quæras. & dic ꝙ te iniuriarũ accuſabam prius, tu me reaccuſabas lege Cornelia de ſicarijs.

d Vt grauiora.] ſic & ȷ. de adult. adulterij, & l. quoniam, & ſupra de ord. iu. l. ſi. In pari enim vel minori ſecus, ut dices infra eodem l. neganda. Sed certe immo de pari idem uidetur, ut infra de calumn. l. 1. quæ eſt contra. Quòd autem par ſit, patet: quia par imponitur pœna, ut ȷ. ti. 1. l. accuſationis. Sed dic ꝙ illud non ſit per accuſationẽ, ſed per iudicis officium, admonitione facta ab accuſato ipſi iudici. ſic & ff. de bo. lib. l. qui cum maior. §. ſi libertus.

e Reſpondeas.] hoc ſi nomen aduerſarij tui non ſit receptũ inter reos, ut ff. de adul. l. 1. §. ſi extraneus, & l. ſi maritus. §. præſcriptiones.

f Ex euentu] ſ. vt ſi fuerit condemnatus, non accuſet: aliàs ſic. nec enim aliter exponi poteſt. Sed ſecundum hoc eſt contra. ff. de publ. iud. l. is qui, in ſi. ubi etiã damnatus perſiſtit in accuſatione prima. Sol. ibi perſequitur ſuam uel ſuorum iniuriam: hic non. hoc non placet: quia & ſi non cœpiſſet, poſſet de nouo accuſare, ut ff. de accu. l. qui iudicio. Alij, ꝙ ibi incępit contra extraneum contra quem non fuerat in aliquo calumniatus: hic contra accuſatorem cui commiſit calumniam: quod patet, quia ſuccubuit. unde ibi auditur: hic non. arg. ff. de accuſ. l. ſi cui. § iiſdem. Tertii, quòd ſi tumultus non poteſt aliàs ſedari, auditur, ut ibi: alias non, ut hic. argu. ff. ad l. Corne. de ſicar. l. pen. vel aliter, ſi apparuit te calumniatum eſſe, non admitteris: aliàs ſic. quod non placet: quia non propter euentum, ſed propter calumniam tũc remoueretur. Vel dic quinto ſecundum Azo. quòd hic erat tale crimen obiectum accuſanti, quo probato, prius intendi non poteſt, ut conueniebat me criminaliter de furto ſerui ſui ſubrepti certa die, vel quòd

† Cõcor. 3. q. 11. c. prius.

a Vide Cœliũ, li. 8 epiſt. Ciceronis, et Aſconiũ I Verrem. Contius.

quòd verberaueram ume ſeruum, & ego eum reaccuſo, quòd ipſe præcedenti die occiderit eum. hæc & ſecunda placent. Dixerunt & alii, quòd ibi erat lis conteſtata, ex eo quod dicit, inchoata hic tantum libellus inſcriptionis datus. Sed ſecundum Iol. ſecundam nône damnatus eſt infamis, ut ff. de publi iudi. l. infamem. ergo nō pōt accuſare, ut ff. de accu. l. q accuſare? Sol. hic in inchoatis. Itē cum ſemel fecit calumniam reſiſtendo, quomodo auditur amodo, ut d. l. ſi cui §. 1. Reſpon. hic in defendendo: ibi in accuſando. Item huic. l. contra. ff. iudi. l. qui prior Solu. hic fallit illa regula.

a Tametſi.] id eſt quãuis, & potes hic dicere, quod dicitur. ff. de pub. iu. l. is qui reus.

b Inſcriptionem.] minoris criminis, q̄ qualiter fiat, dices infra tit. 1. l. fi.

† ſic in omnib. manuſc. quos inſpicere potui. lac. Cuiacius amicus meus legē dum putat pupilli nomine. Cōtius.

SI cautiones.] CASVS. Secundin' tenebatur Titio in x. & deceſſit Titius, filio ſuo hærede inſtituto, cui dedit, tutorē. Secundinus cōuentus protulit inſtrumentum, quo continebatur eum ſoluiſſe: an tutor nomine ſuo inſtrumentum arguere poſſit de falſo, quæritur? Et dicitur q̄ ſic de falſo, quia ſi ſuccumbat, non erit infamis: niſi euidens calumnia apparuerit.

dem accuſare, tametſi [a] prior inſcriptionem [b] depoſuiſti. PP. V. Id. Mart. Tertullo & Clemēte Coſs.

Tutor & curator pro intereſſe pupilli uel adulti poteſt de falſo proprio nomine non alieno accuſare nec punitur non probãdo, niſi de calumnia euidenti. h. d. ſecundum gloſ. Baldus. Vel ſic: Tutor ſine metu calũnia præſumpta poteſt inſtrumenta contra pupillum producta de falſo accuſare: ſed proprio nomine debet ſe inſcribere Sal.

B

II. Idem A. Eugenio.

SI cautiones [c] quibus Secundinus [d] ſolutā Eugenio [e] pecuniam probare ſe dicit, tutores vel curatores tui ſuſpectas ut falſas habent: proprio † nomine (cum non liceat alieno [f]) non prohibētur in crimine falſi ſubſcribere. Nec enim facile vel tutores, vel curatores q̃ ex officio, periculo ſuo res pupillorum vel adoleſcentium adminiſtrant, ſententia [g] C

c Si cautiones.] id eſt apochas de ſoluto.

d Secundinus.] debitor.

e Eugenio.] patri veſtro.

f Alieno.] Not. ſic infra. tit. 1. l. tunc conuenit, & ff. de pub. iudi. l. pe. §. ad crimē, & infra de calum. l. noſtri. Sed videtur quod etiam nomine pupilli poſſent, ut ff. de his quibus ut indig. l. tutorum, in prin. quæ eſt contra. Solut. ibi nomine pupilli, id eſt pro ipſo pupillo. & eodē modo reſpondeo ſupra de his qui. ut indig. l. Polla. quæ eſt ſimiliter contra. Vel in. l. Polla, de falſo ciuiliter agebat, quod fieri poteſt, ut j. de fal. l. pe. & fi. & ſupra de tranſac. l. ſi ex falſis. Dices ergo, accuſo te, quia feciſti, vel uſus fuiſti falſo non quia dicit, pupillus meus. Sed an ipſe pupillus pōt? Reſpon. non, etiam cum conſenſu tutoris, ut ff. de accu. l. qui accuſare, niſi in caſu, ut ff. de accuſa. l. 1. §. 1. Vel ibi facit tutor, & ſatis dicitur minor accuſare: ſed aliud in cauſa ciuili, ut ff. de adminiſtr. tut. l. 1. §. ſufficit. D

Tutores an poſſint accuſare nōie pupilli.

ADDITIO. Tu dicas quòd tutor poteſt accuſare tutorio nomine, ut eſt caſus in l. Polla, & l. tutorem, ſupra allega. per glo. non ob. hæc. l. quia verũ eſt q̄ inſcribit ſe nomine ſuo, tamen nomine pupilli accuſat. ſimile, q̄ unus accuſat, & alius ſe inſcribit, habes in l. ult. j. de iniuriis Iſtã opinion. tenet Richar. Mal. ut dicit Bar. in l. 2. §. pupillus. ff. de acc. quod ipſe Bar. ut ibi dicit, verũ putat de iure. Cautela tamen eſt, ut dicit idem Bar. hic, & in d. § pupillus. q̄ quando tutor accuſat aliquem, dicat in accuſatione, talis tutor nec adiiciat tutorio nomine. nam tunc intelligitur eo modo quo poteſt, ut

A l. poſt mortem. §. 1. ff. quando ex fac. tut.

g Sententia.] l. calumniæ.

h Niſi.] expoſitiue, non exceptiue. ſic & ff. de procura. l. quæ omnia, in fin. & l. niſi, & j. eo l. non ignorat.

i Apparebit.] regulariter ſecundum nos, qui nō probat, dicitur calumniari, ut s. de aduo. diuer. iudic. l. 1. ſed fallit in caſibus, quorũ vnus eſt hic, & alius infra de calum. l. mater, ubi plene dices omnes, & facit ſupra de admi. tu. l. non eſt.

notantur, niſi [h] euidens eorum calumnia iudicanti apparebit. [i] PP. XII. Kalen. Octob. Antonino. A. & Geta Coſs.

Accuſator debet ſe inſcribere ad pœnã talionis, & dare fideiuſſorem, de lite proſequenda: quam ſi non proſequitur, monendus eſt, & ex contumacia extra ordinem puniendus, & aduerſario in legitimis expenſis condemnandus. Baldus.

B

III. Imp. Alexand. A. Ruſo.

QVi crimen † publicum [k] inſtituere properant, non aliter ad hoc admittantur, niſi prius inſcriptionum pagina [l] præceſſerit, & fideiuſſor [m] de exercenda lite adhibitus fuerit.

¶ Sin vero poſt ſatiſdationem præſentes non fuerint, edicto admonendi [n] ſunt, vt veniāt ad cauſam agēdā. & ſi nō affuerit, nō ſolũ extra ordinē [o] æſtimatione iudicis puniendi C

QVi.] CASVS. Ille qui vult accuſare, duo facere debet. ſ. inſcribere, & fideiuſſorē dare de accuſatione proſequenda. Si vero accuſatus compareat, & accuſator non compareat: puniē arbitrio iudicis, & condemnabitur ipſe accuſator in expenſis. Viui.

† Cōcor. cũ hac l. c. ueniēs, extra de accuſa.

k Qui crimen publicum.] idem ſi priuatum, ſi criminaliter agat. ſecus ſi ciuiliter, ut ff. de fur. l. fi. & d̄ pri. delic. l. fi.

l Pagina.] Inſcribit enim & profitetur accuſator ſe ſubiturum eandem pœnam ſi non probauerit, quā ſubiret re' ſi ꝓbaret, ut hic, & j. tit. 2. l. 2. §. ex lōginquo, & ſupra de fid. inſtr. l. 2. & l. fi. & infra de calum. non prius, & ff. de accu. l. libellorum. Vel poteſt intelligi etiam ſi non dicatur. arg. infra ti. 1. l. fin. hoc tamen fallit in quibuſdam caſibus, ut j. ti. 3. l. ea quidem, & j. de adul. l. quãuis. 2. & s. de Iude. l. ne quis, & de apo. l. apoſtatarũ, & j. de abigeis. l. 1 & j. de calum. l. 1. & ff de accu. leuia. xv. q. 3. c. de crimine, & 4. q. 4. c. aliquando. Item fallit quando opponitur in modum exceptionis crimen, ut ff. ad l. Iuliam de adul. l. 1. §. ſi publico, & extra de accu ſuper his, & 2. q. 1. de manifeſta, & s. de tranſac. ſi ex falſis. Item fallit in caſibus ubi quis ſine accuſatore punitur, ut s. de proba. iubem'. & de teſt. nullũ, & ff. de ſuſpec. tu. l. tutores § præterea, & ff. ad l. Iuliam de adul. l. 1. §. ſi publico. vel ibi in modum exceptionis opponitur, ut dixi de lenocinio. idem in crimine falſi, ſecũdum B. vbi non inſcribitur. quoniã & ſine accuſatione proceditur ſecundum eum, ut j. ad l. Cor de fal. l. vbi. Alij, ut Io. non admittunt niſi caſum illum de abigeis, & in illa. l. ubi, accuſatio fuit inſtituta. D

Accuſator an teneatur ſe ſemper inſcribere ad pœnam talionis.

Punitio quandoq; ſine accuſatore infertur.

m Et fideiuſſor.] habita tamē differentia perſonarum, ut ff. de cuſt. re. l. 1. & j. titu. 1. l. fi. ſic & in ciuili ſatiſdatur per actorem, ut & s. de epiſ. & cleri. authent. generaliter. Acc.

n Edicto admonendi.] per interualla. xxx. dierum, ſicut in ciuili, ut ſupra de iudi. l. properandum. §. ſed ſi quidem, ſecundum Io. ut & ſupra quomodo & quando iudex. authen. qui ſemel. non ut quidam dicunt, de tribus diebus ſingulis diebus ter, ut & ff. de pu. iud. l. inter accuſatorem, quia ibi ſic de facto fuit, ut maior iniquitas appareret abſentis.

o Extra ordinem.] etiam ultra pœnam Turpiliani quandoque, ut ff. de pœnis. l. abſentem. §. pe in fi. Sic punitur ſi tempore à iudice dato non venerit. ſi vero tempore legali,

legali,id eſt biennio non venerit,nec accuſationem perfecerit,imponitur ei alia pœna : vt j.vt intra certum tēpus quæſtio ciu.l.1.quæ eſt contra. Vel dic vt ibi & ad hoc j.tit.1.l.ſi accuſatoribus.

a Sumptus.] ſic eſt in ciuili,vt ſ. de fruct.& lit.expen. l non ignorat, & ff. de iud.l.eum quem, in princ.

sunt,ſed etiam ſumptus [a] quos in eam rem, & circa ipſum iter ad litem vocati fecerunt, dependere coguntur PP.III. No. Febr. Alexandro.A.Coſs.

V Xor.] CASVS Mulier vult accuſare interfectorē cōſobrini ſui : an ſit admittenda, quæritur? Et dicitur quod ſic.

b Conſobrini.] & ita ſuorum vindicat iniuriam, alias non auditur,vt j.e.l.px. & l.non ignorat,& ff.de accuſ.l.1.& l. hi.Et dic, vidicat accuſando lege Cornelia de ſicarijs.

Mulier poteſt accuſare interfectores ſui conſobrini. Bald.Vel ſic: Mulier accuſat de crimine,ſuam vel ſuorum iniuriam proſequendo : ratione tamen officij tutor debet ei anteferri, hoc d.cum lege ſequente Sal.

IIII. Idem A.Dionyſio.

VXor tua ſi conſobrini [b] ſui necem vindicādam exiſtimat, adeat præſidem prouinciæ. PP. XVI.K.Iul. Alex. A. Coſs.

S Enatuſcōſulto.] CASVS Mulier l. Cor.de ſic. aliquē accuſare nō poteſt, niſi ſuam vel ſuorū iniuriam proſequatur. Si ergo filius eius tutorē habeat, & contra pupillum actum fuerit, & obtentum per inſtrumentum falſum:nō ipſa, ſed tutor nomine ſuo proprio accuſare poterit inſtrumentū de falſo. Viuianus.

c Senatuſcōſulto.] Liboniano.

d Corneliæ.] de falſis, vt ſubijcit. Ac.

e Ad eam.] immo & ſi ad ſuos,ut ff. de accuſ.l.1. & 2. & ff. ad Turpi.l.1.§. accuſationem,quæ ſunt contra.Sol. & ſui includuntur cum dicit ſuam eſſe cauſam. arg ff de lib.cau.l.1. & 2. & 3. & 4. & quando app.ſit l. ſi procuratorio.§.ſed ſi alius.debuit ergo hic admitti,ſed quia tutores habent,illi præferuntur.argu.ff. de accuſat. l. ſi plures. ſi uero non eſſent, uel eſſent negligentes, admitteretur: uel de ſuſpecto eos accuſat. & facit infra de fal l.etſi ad te.

f Filij tui] o mater.

Accuſatio falſi exiſtentibus tutoribus vel curatoribus,nō pertinet ad matrem : ideo mater non auditur : quia res, id eſt illud officium non pertinet ad eam.Bald.

V. Idem A. Marcellinæ.

SEnatuſconſulto [c] permiſſum non eſt mulieri legis Corneliæ [d] crimine reū facere, niſi res ad eam [e] pertineat. Cum igitur filij tui [f] tutores vel curatores habeant: ipſi deliberare debent, an inſtrumenta ex quibus aduerſarium filiorum tuorum obtinuiſſe dicis, falſa eſſe accuſare debeant. PP. Kalen. Octob. Alexādro. A. Cos.

Qui profeſſus eſt in iudicio ſe ab accuſatione inſtituta diſcedere, ad eam redire non poteſt. Bal. Vel ſic :

A Ccuſationem.] CASVS. Si aliquem accuſare incępiſti,& poſtea te uelle deſiſtere fueris proteſtatus: quo minus accuſationem repetas,ubi præiudicaſti: quia amplius accuſare non poteris.

g Non debes.] ut & ff.ad Turpil.l.qui deſtitit, & ff.ad l. Iuliam de adult.l.ſi maritus.§.ſi negauerit, & de acc. l. hi tamen,in fi.& infra de adul.l.abolitionem, & ſ.de pac.l.poſtquam,& ſupra de tranſac l.transigere. Sed cōtra.ff.de ſepul.uiol.l.3.§.ſi is.ſed ibi non deſtitit ſ.in totum,ut hic,& ff.de iud.l.deſtitiſſe.Sed dixit ſe nolle agere tunc.Vel ibi non erat cauſa inchoata, hic ſic. Item nota q hic deſiſtens ſi ſine abolitione deſtitit, incidit in Turpilianum, ut infra ad Turpil.l.1. cuius pœna eſt quinque librarum auri,& infamia,ut ff. de præuari.l.3. §.fi. & infra ad Turpil.l.2.Item intellige hanc l ſi crimen erat tale, ſuper quo poterat tranſigi, uel paciſci. alias idem ipſe auditur ſecundum Io. ut not.ff.de pact. l.iuriſgentium.§.ſi paciſcar.

Turpiliani pœna qualis.

Qui ab accuſatione deſiſtit,amplius ad illam non redit Sal.

VI. Idem A. Probo.

ACcuſationē à qua diſcedere te profeſſus es,repetere non debes. [g] PP.V.Non.Maij, Iuliano. II. & Criſpino Coſs.

S I ea.] CASVS. Si mulier aliquē accuſare uoluerit, uel accuſauerit,& morā fecerit, nec ad cauſā uenerit : iudex certū tempus ei dabit : intra quod ſi non uenerit,præſumitur deſtitiſſe & receſſiſſe à lite.

h Præſtet.] talia,ut diximus ſupra eod. l.qui crimen. licet enim biennio limitetur iſtæ cauſæ,ut infra ut intra cert. temp.l. ſi. tamen & prius poteſt iudex feſtinare, ut hic,ſicut & in ciuilibus ante triennium. Et eſt hæc l arg.ut poſſit iudex ad teſtes & ad alia facienda tempus ſtatuere, [1] & ultra non audiatur aliquis,ut ſupra de remiſ pign.ſi eo. & ff. de re milit.l.3. §.ſi ad diem, & de iure fiſc.l.ſenatus.§. diuus,& §. ſequent. & infra de gen.abo-li.l.1.& ff.de re iud. l.contumacia,& ſupra de inge.ma.l.diffamari,& ff.de opti. leg.l.mancipiorum.

Cauſę criminales & ciuiles quanto tēpore durare debeant

Accuſatori differenti, ſtatuitur terminus ad procedendum in cauſa: & ſi non procedit in termino, poſt nō auditur Bald.

VII. Idem A. Felici.

SI ea quæ crimen intendit,cognitionem moratur, certa perferendæ accuſationis tempora iudex cōpetens pręſtet, [h] intra quæ ſi agere [i] ſuperſederit, renunciaſſe [k] cauſę intelligitur.PP.XV. Kalē. Septembr. Agricola & Clemente Coſs.

[1] Cōcor. c.licet, cū gloſ.ſuper uerb.menſiū. extra de proba.

Miles ad accuſandum admittitur, ſi ſuorum iniuriam proſequatur : ſe tamen tenetur inſcribere.h.d.amba. ll Sal & Bart.

VIII. Imper. Gordianus A. Caio militi.

NOn prohibentur milites accuſationem q̄ publici iudicii inſtar [l] obtineat, intendere, ſi ſuam ſuorumq; iniuriam exequantur. Ideoq; conſobrini tui necem defendere [m] tibi pmittimus. PP.XVII. Kalen. Auguſt. Pio & Pontiano Conſs.

i Agere.] i. accuſare interfectores.

k Renunciaſſe.] Incidit ergo in Turpilianum,ſicut ſi expreſſe renunciaſſet, ut infra ad Turpil.ſi fœmina. Sed cōtra. ff ad Turpil.l.1.§.accuſationem, in fi.§. Sol.refert an teneat accuſatio, ut quia proſequitur ſuā vel ſuorum iniuriam, & tunc deſiſtens ſine abolitione incidit,ut hic,& d.l.ſi fœmina. An nō, & tunc non incidit,ut in l.contraria. Cui ſolutioni obſtat.ff.ad Turpil.l.mulier,ubi tenuit accuſa. quia ſuam iniuriam proſequebatur,& tamen non incidit. Sed tu dic quòd ibi impetrauit abolitionem,uel tantum denunciauit,non inſcripſit. Vel ſecundo ſolue ſecundum Io. an deſiſtat pacto, & tunc incidit. alias non. & facit ad l. ſupra de pact.l.poſtquam, & infra de cen.& cenſito. lib. 11.l.3.

Accuſatio nō deſerēs ſine abolitione, an incidat in Turpilianum.

N On.] CASVS. An miles in publico iudicio ſi aliquem accuſare uelit,ſit admittendus,quæritur? Et dicitur q ſic ſi ſuam uel ſuorum iniuriam proſequatur, unde ſi interfectorem conſobrini ſui accuſare uelit,bene poterit.

l Inſtar.] quia ordo ſine ſolennitas in uſu eſſe deſiit, pœna durante,ut ff.de public.iudic l.ordo,& facit.ff.de accu.l. hi. Accurſ.

m Defendere.] id eſt accuſare interfectores.

Non.

On.] CASVS. Mulier ſi quem accuſare uelit, qã dicat eum filium ſuum interfeciſſe: an ſit admittenda, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic, ſi appareat quòd ſit mater.

Niſi.] expoſitiuã eſt illius dictionis, temere. Vel dic quod excipit ab eo quod dixerat nõ admittendam: non ab eo quod dixit temere, ſic & ſupra eo.l.2.

Probauerit.] vel aliud ſimile, per q̃d ſi audienda, ut quia ſit ſoror, vel conſobrina, ut ſupra. e. l. uxor. Item hoc verum, quando non erat in poſſeſſione maternitatis: quia tunc ꝓ probato habet, ad ſimilitudinem ſerui & domini, ut ff. de proba.l. ſi filius.

SI crimen.] CAS. Si miles ſuam uel ſuorum iniuriã proſequẽdo aliquem accuſare uoluerit, ad pœnã talionis ſe obligare debet ad hoc ut audiatur.

Adſtringe.] licet ſit miles, ut ex ſuperſcriptione legis apparet: hoc tamen quibuſdam remittitur, ut diximus.ſ̃. e.l. qui crimen.

DAta.] CASVS. Si domum meã cõbuſſiſti, an.l. Corne. de ſica. accuſare te poſſim, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic.

Poteſtis.] ſi dolo fuit factum, ut ff. ad l. Cor. de ſic. l. 1. § prin. & variæ imponuntur pœnę pro incendiis, ut ff. de incẽ.l. qui ædes, & l. ſi. §. ſi. & ff. de pœnis. l. capitaliũ. § nonnũquam, & §. ſeq. Accurſius.

Incẽdiarii variis pœnis afficiũtur.

DE crimine.] CASVS. Ad accuſationem non admittitur mulier, niſi ſuã vel ſuorũ iniuriam proſequatur: & hoc examinabit præſes. ſine autem inſcriptione accuſabit in omnibus illis caſibus quibus antiquo iure ſuerat ſibi permiſſum. vel ſic. Vbicunque mulier accuſat ſine inſcriptione, accuſat in illis caſibus in quibus ei ſpecialiter accuſare permittitur iſtæ expoſitiones faciunt ad aliam literam, ſecundum antiqui &c. & lege finem cum prin. uſque ad verbum, ſecundum antiqui iuris ſtatuta, & ſubaudi, non exacta inſcriptione, tantum in illis caſibus ſupple de quibus eſt eis ſpecialiter conceſſum, ſcilicet accuſare ſine inſcriptione. hoc eſt in unico caſu ſcilicet in crimine abigeatus.

Materiã incẽdii latè Hipp. I. l. 1. ad l. Cor. de ſi. Bal. in l. 3. §. cognoſcit, ff. de offi. præſecti vig. Al. cõſil. 50. l. 3. uol. 1.

Iudiciorum.] id eſt puniendum per aliquod publicum iudicium, quæ multa ſunt, ut ff. de publi. iudi. l. 1.

Non permittitur.] ut & infra de adul.l. 1. nec popula ri actione agere, ut ff. de popula. act.l. mulieri.

Perſequatur.] & niſi lege Iulia de annona, ut ff. ad l. Iuliã de anno.l. ſi. in ſi. & in crimine læſæ maieſtatis, ut Fuluia mulier coniurationem Catilinæ detexit, ut ff. ad l. Iul. maieſtatis.l. in quæſtionibus, & in ſuſpecto tutore, ut inſtit. de ſuſpe. tuto. §. conſequens.

Mulier Catilinæ cõiurationem detexit.

Antiqui.] duobus modis expone. Primo quia ibi tantum accuſat ſine inſcriptione mulier, ubi iure antiquo expreſſè dicitur quòd accuſatio fieri poſſet ſine inſcriptione. quos caſus, no. ſupra. e. l. q crimen. Secundo in his caſibus ſolis ubi mulieri permittitur accuſare, & ſic vbicunque mulier accuſat, ſine inſcriptione accuſabit. aliud in milite, ut ſupra eo. l. ſi crimen. Vel dic tertio quod accuſat mulier ſine inſcriptione in illis caſibus ubi ſpecialiter ei accuſare permittitur, ut in lege Cor. teſtamentaria, ut ff. de accu. l. 2. & lege Iulia maieſtatis, ut d.l. in quæſtionibus, non ubi generaliter ei permittitur, ut cum ſuam uel ſuorum iniuriã proſequitur, ut in prin. huius. l. Alii dixerunt quòd quidã caſus erant in iure ueteri, quos non habemus, quibus ſpecialiter mulier poterat ſine inſcriptione accuſare. prima placet, & ſecundum eam expone literã. Dic ergo ſecundum antiqui iuris ſtatuta, & non exacta inſcriptione: tantum in illis caſibus ſubaudi, in quibus ſpecialiter eſt eis, ſ. mulieribus & ẽt maribus conceſſum, ſcilicet accuſare ſine inſcriptione, ut no. ſ̃. eo. l. qui crimen.

Mulier an ſine inſcriptione accuſet l caſibus quibus ei accuſare permittitur.

Non prohibeatur.] ut quia proſequitur ſuam uel ſuorũ iniuriã: vel ſit ei ſpecialiter conceſſum. & ſecundò quęritur an ſit de illis caſibus, qui inſtituuntur ſine inſcriptione.

SI magnum.] CAS. Frater fratrem de crimine capitali uolens accuſare, non audietur, ſed in exilium relegabitur.

Et capitale.] ſecus ſi leue, ut j eo. l. ſi ſororem. & dic capitale, cuius pœna eſt mors vel exilium, ut ff. de publ. iudic. l. 2. Item excipe, niſi uitæ ſuæ fuerit inſidiatus: nam tunc mater contra filium auditur, ut infra. l. proxi. & pater contra filium, ut ff. ad l. Cor. de ſic. l. 2. multo magis frater contra fratrem.

Allegans qualitatem, debet eam probare antequam ulterius procedatur: & hoc quando qualitas eſt cauſa introducenda petitionis in iudicio: ſed quando eſt cauſa pronunciationis definitiue, tunc debet probari lite cõteſtata quãdoq; eſt cauſa exaggeranda executionis, tunc ante ſententiam debet liquere. quãdoq; eſt cauſa mitigandæ executionis, tũc pt opponi in executione. Bal. Vel ſic: Quis non debet admitti ut talis, niſi prius probet ſe talem. Bartolus & Sal.

IX. Idem A. Seueriæ.

NOn ignorat cõpetẽs iudex, eam quæ vltionem & mortem filij ꝓſequi allegat, non temere ad accuſationem eſſe admittendam, niſi [a] prius matrem ſe eſſe probauerit. [b] PP. VI. Nonas Martias, Gordiano A. & Auiola Coſs.

Ab auditorio prætoris repellitur accuſator qui non uult ſe inſcribere. Baldus. Vel ſic: Etiam qui ſuorum iniuriam proſequitur ſe debet inſcribere Bartolus.

X. Idem A. Buccatrahio.

SI crimen ad tuam tuorumque iniuriam pertinens exequaris, ſolennibus te inſcriptionibus adſtringe, [c] ut pręſidem prouinciæ habere iudicẽ poſſis. PP. Kal. Aug. Gordiano A & Auiola Coſs.

Incendiarius doloſus punitur lege Cornelia de ſicariis. h. d. Bart. Bal. & Salicetus.

XI. Imperator Philippus A. & Philipp. Cæſ. Saturnino & aliis.

DAta opera partis aduerſę res veſtras incendio exarſas eſſe aſſeuerantes, crimen legis Corneliæ de ſicariis exequi poteſtis. [d] PP. XIII. Kalẽ. Iul. Peregrino & Aemyliano Coſs.

Mulier poteſt accuſare in certis caſibus, ut ubi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequitur. Item in certis caſibus mulier accuſans non tenetur ſe inſcribere. Baldus.

XII. Impp. Diocleti. & Maximia. A A. & CC. Corinthię.

DE crimine quod publicorum, fuerit iudiciorum, [e] mulieri accuſare non permittitur [f] niſi certis ex cauſis, id eſt ſi ſuã ſuorumque perſequatur [g] iniuriam ſecundum antiqui [h] iuris ſtatuta tãtum, de quibus ſpecialiter ei conceſſum eſt, non exacta ſubſcriptione. Vnde aditus præſes prouinciæ in primis examinabit, an tale ſit crimen, cuius accuſationem mulier ſubire nõ prohibeatur. S. V. Ka. Maij. A A. Coſs.

Frater non accuſat fratrem de crimine capitali. Bal. & Sali.

XIII. Iidem A A. & CC. Aſclepium.

SI magnũ & capitale [k] crimen ac non leue frater contra fratrem ſuum inſtituit, non ſolum audiendus non eſt, ſed etiam exilij pœna plectẽdus eſt. Dat. X. Kalen. Febru. *CC. Coſs.

*Da. xiij. Kal. Mar.

Propter

Mater poteſt accuſare filium ſibi inſidiantem. Bal. Vel ſic: Mater ab accuſatione inſtituta poteſt deſiſtere ſine pœna. Salic.

XIIII. Iidem AA. & CC. Aeliæ.

PRopter inſidias quas tuæ vitæ paratas contendis, [a] accuſationem apud præſidem prouinciȩ contra filium tuum (ſi pietas & ratio naturalis animi tui non reuocat intentionem) [b] conſtituere potes. S. XVI. Kal. Mart. CC. Coss.

Ille qui eſt integra fama, admittitur ad accuſandum: tamen ſi calumniatur, debet puniri. Bal. Vel ſic: Infamis ab accuſando repellitur: & qui calumniatur, punitur. Salic.

XV. Iidem AA. & CC. Lunoni.

CRiminis accuſationẽ inſtituere cum periculo calumniæ [c] (ſi tibi exiſtimatio [d] integra eſt) minime prohiberis. S. III. Kal. Mart. [*] CC. Coss.

Qui duas accuſationes contra diuerſos inſtituit, ipſis pendentibus tertiam accuſationem inſtituere non poteſt: niſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur. Bal.

XVI. Iidem AA. & CC. Callutico.

CVm rationibꝰ iuris [e] congruit deſiderium tuum, [f] poſtulantis accuſationem tertiam [g] ei qui duos reos delatos [h] habet, non permitti contra legis præſcripta, niſi ſuas ſuorumque iniurias quis perſequatur. S. XII. Kalen. Decemb. Nicomediæ. CC. Coss.

Alimentarius à tenera ætate, alimentatorem ſuum non accuſat: ciuiliter tamen agere poteſt. Bald.

XVII. Pars ſententiæ eorum. [...] AA. & CC. Pat. V. Id. [*] Ianua. Diocletiano & Maximiano AA. Coss.

INiquum [i] & longe à ſeculi noſtri beatitudine eſſe credimus, ut Thaumaſius accuſandi eius habeat facultatem, in cuius domo eũ (licet ingenuũ) à prima ætate tamen fuiſſe conſtabat. [i] Quare ex nomine Thaumaſij mentio ſuper conflictu criminis cum Symmacho [k] conquieſcat. Si quam ſanè ciuilem petitionem idem Thaumaſius ſibi competere confidit: iudicio præſidali poterit experiri. [l]

Temerariè commiſſa, congrua vltione plectantur. Bal. Vel ſic: Frater fratrem ſeu ſororem poteſt de leui crimine accuſare. Bart. & Sal.

XVIII. Iidem AA. & CC. Iuliano.

SI ſororem tuam leuiorum [m] commiſſorum ream facis, accuſationem non prohiberis exercere in iudicio prȩſidali: quò [n] temerariè commiſſa, congrua vltione plectantur. Data. III. Kalen. Mar. Diocletiano. IX. & Maximiano. VIII. AA. Coss.

Pendente accuſatione non poteſt accuſatus reaccuſare de pari vel minori crimine, niſi ſuam vel ſuorum iniuriam perſequatur. libellum tamẽ porrigere poteſt, & inſcribere ſe, ſed non proſequi. Bal. Vel ſic: Accuſatus non poteſt ſuum reaccuſare accuſatorem de pari crimine vel minori priuſquam ſit abſolutus: niſi ſuam proſequatur iniuriam. Poterit tamen accuſationem proponere, non ut ſuper ea procedatur, ſed ut ſuperſedeatur donec cauſa prima finiatur. Bartolus.

XIX. Imppp. Valẽtinia. Valens & Gratianus AAA. Laudicio præfecto Sardiniæ. [a]

PRopter.] CASVS. An mulier filium ſuum vitæ ſuæ inſidiantem accuſare poſſit, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic: niſi à tali intentione eam materna pietas reuocauerit.

a Contendis.] ò mater, ut patet ex ſuperſcriptione legis.

b Intentionem.] not. ſic & ſupra de pat. pot. l. 3. in fi. & infra de abo. l. 2. in prin.

CRiminis.] CASVS. Infamis accuſare nõ poteſt. ſi ergo integræ famæ fuerit, & quem accuſare voluerit qs cum periculo calumniæ poterit.

c Calumniæ.] quæ præſumitur eo ipſo ꝙ non probat quod intendit, ut dixi ſupra, e. l. 2. non ꝙ de calumnia ſemper debeat condemnari: ſed poteſt, niſi aliqua iuſta cauſa impulerit eum ad accuſandum, ut j. de calum. l. qui non probaſſe, & ff. ad Turpi. l. 1. § 2.

Calũnia præſumitur eoipſo ꝙ qs non ꝓbat qd' intendit.

d Exiſtimatio.] i. fama, ut ff. d' va. co. l. cognitionum. §. exiſtimatio. Infamis ergo non accuſat, ut hic, & ff de accu. l. qui accuſare, niſi proſequatur ſuam iniuriam, vel ſuorũ, ut ff. de accu. l. hi tamen, & niſi in crimine læſę maieſtatis, ut ff ad l. Iul. Maie. l. famoſi.

Infamis an poſſit accuſare.

[*] Maij.

CVm.] CASVS. Accuſans duos, ad accuſationẽ tertij non eſt admittẽdus, niſi ſuam & ſuorum &c.

e Cum rationibus iuris.] nam ius vetus hoc vult ꝓpter turpem quæſtum vitandum, ut ff. de accu. l. qui accuſare.

f Tuum.] id eſt tui poſtulantis &c.

g Tertiam.] ſed videtur ꝙ nec duos: ut ff. de accuſ. l. hos accuſare. §. lege. quę eſt contra. Solu. nõ eſt contra: ſed ibi ꝓhibet duos, quare per conſequens tres. Hoc non placet. Sed dic, duos non poteſt eodem libello, ut ibi: ſed diuerſis ſic, ut hic, & d. l. hos accuſare: tres autem non poteſt etiam diuerſis libellis. hoc placet. Alij dicunt, coram eodem non poteſt duos, ſed coram diuerſis ſic: quia vnus iudex non poſſet vtrique plene inſiſtere. alij quod vna inſcriptione nõ poteſt, ſed diuerſis poteſt duos, ſed non tres. Item cõtra ad idem j. ti. 1. l. qui de crimine. Solu. ibi duo prohibentur accuſare vnum: hic econtra vnus poteſt duos, & ibi plene diſtingues. item ad idem contra, j. de adulter. l. reos, & ff. de adul. nihil. §. cum alterum, & l. vim paſſam, §. duos, quibus dicitur etiam duos adulteros, marem ſcilicet & fœminam, non poſſe ſimul accuſari. ſed ſpeciale in adulterio. ſecus eſt in inceſtu, ut in ea. l. vim paſſam, §. inceſti, & l. qui pupillam, §. in libero. Itẽ ad idem ꝙ prohibet de tribus, eſt contra, j. ſi reus vel accuſator mor. l. 1. Solu. ut ibi. & eodem modo eſt contra. ff. ad leg. Iuliam de adulter. l. inter, §. fi. vbi permittitur ei qui duos reos habet delatos, tertium iure mariti de adulterio accuſare. Sol. ibi perſequebatur ſuam vel ſuorum iniuriam, quod etiam hæc lex permittit in fi. ibi, niſi ſuas &c.

Accuſationes duas an poſſit quis inſtituere.

[*] Kalen.

[†] Cõcor. 3. q. 11. §. ſi quis ex familiaribus.

h Delatos.] id eſt accuſatos. Accur.

INiquum.] CASVS. Symmachus Thaumaſium recepit in domũ ſuam, & cum abijt Thaumaſius, vult Symmachum accuſare, nũquid poterit, quæritur. Et dicitur ꝙ non, ciuiliter tamen aduerſus eum conſiſtere poteſt.

i Conſtabat.] collegit enim eum forte expoſitum: nihilominus tamen eſt ingenuus, ut hic, & ſ. de infantibus expo. l. fin.

k Cũ Symmacho.] id eſt contra Symmachum, & hoc caſu dicã repetere expenſas quanquã pietatis cauſa factas. arg. ſ. de nup. l. patrem.

l Experiri.] ſic, j. ad leg. Corne. de fal ſis. l. vbi. & ff. de accu. l. hi. §. 1.

SI ſororẽ.] CASVS. An aliquis de leui crimine ſororem ſuam poſſit accuſare? Dicitur quòd ſic.

m Leuiorum.] ſecus ſi grauiorum, ut ſ. eo. l. ſi magnũ, & facit ſ. eo. l. propter, & j. ad leg. Corne. de fal. l. falſi, & ff. de accuſa. l. leuia.

n Quò.] pro, ut.

[a] Ex Co. Th. lib. 9. ti. 1. l. 12.

NEganda.] CASVS. Accuſaui Titium, uult me accuſare de pari vel de minori crimine: an ſit audiendus, quæritur? Et dicitur ꝙ non, niſi ſuam vel ſuorum &c. tamen pendente accuſatione aduerſus me poteſt ſe inſcribere.

a Suorumque.] ſed & tunc non permittitur eis, ſi ponas primos accuſatores perſequi ſuam vel ſuorum iniuriã: ne priori denegetur, quod poſteriori conceditur. hoc enim eſſe non debet, ut ſ. qui potio. in pig. l. aſſiduis. & verba hæc, ſuam ſuorũ &c. non ſunt late interpretanda, ut in deceret. 3. q. fin. c. 1. & fin.

b Vel minori.] in maiori ſic, ut ſ. eo. l. j. nec eſt cõtra. huic, l. ĵ. de calumnia. l. 1. vbi etiã de pari permittit: quia ibi non in modum accuſatiõis, ſed ex officio. ſic & ff. de bonis li. l. qui cum maior §. ſi libertus. Item nec eſt cõtra. ff. de adul. l. 1. §. ſi publice. vbi de pari vel etiam minori video permitti reaccuſare: quia non in modum accuſatio. ſed exceptionis obijciebatur crimen lenocinij, ut infra de adul. l. ita pudor. Poſt ſententiam autem latam diſtinguitur, an ſit abſolutoria, & tunc omnes accuſant: an condẽnatoria, & tunc aut quæ adimat ciuitatem aut libertatem, aut non, ut habes plene. ff. de publi. iudic. l. is qui, & de iure. fiſ. deferre. §. 1.

† Hæc. l. eſt canonizata. 3. q. 11. c. negãda. 2.

NEgãda † eſt accuſatis, qui nõ ſuas ſuorumque a iniurias exequuntur, licentia criminandi in pari uel minori b crimine, priuſquam ſe crimine quo premuntur, exuerint, ſecundum ſcita ueterum iuris conditorum: ita tamẽ, vt & ipſi inſcriptiones contra eos etiam pendente accuſatione deponere poſsint. Dat. Prid. Id. Auguſt. Carnunti, Gratiano. A. III. & Equitio. V.C. Coss.

B

Excepto maieſtatis crimine, familiares & ſerui non poſſunt dominos accuſare: alias puniuntur. Salic.

XX. Impp. Arcadius & Honorius AA. Eutychiano P.P.

SI quis † ex familiaribus vel ex ſeruis cuiuſlibet domus cuiuſcunque criminis delator atque accuſator emerſerit, eius exiſtimationem, c caput, d atque fortunas e petiturus, cuius familiaritati vel dominio inhæſerit: ante exhibitionẽ teſtium, atq; examinationem iudicij, in ipſa expoſitione criminum, atque accuſationis exordio, f vltore gladio feriatur. Vocem enim funeſtã amputari oportet potius quam audiri. Maieſtatis autem crimen tantum excipimus. D. VI. Id. Nouem.

C

D

† Idem. 3. q. 11. §. ſi quis, vbi ponuntur verba huius. l.

SI quis] CASVS. Ad accuſationẽ alicuius aliquis de familia ſua, ſiue liber, ſiue ſeruus proſilijt: is non ſolum amiſſione bonorum, ſed capite plectendus eſt, excepto de crimine læſæ maieſtatis.

c Exiſtimationem.] id eſt famam.

d Caput.] id eſt ſtatum quod in tribus conſtat, ut ff. de capi. demi. l. fi.

e Fortunas.] id eſt ſubſtantias. & ſic ponitur. ĵ. de incolis. l. ciues, li. x. & facit infra de delatori. l. fi. lib. x. & ĵ. in qui. cau. coloni do. lib. xj. l. 2. in fi.

f Exordio.] punitur ergo quis, licet non proceſſit. Et ſic ſunt ar. contra, ff. de bo. lib. l. qui cum maior §. accuſaſſe, & l. in ſeruitute. §. 1. & ſupra de his quibus ut indig. l. alia.

SI liberti.] CASVS. Si libertus ad accuſationem patroni ſui proſiliat: ea pœna afficiendus eſt, qua & ſeruus ſi inueniatur criminis delator.

A g Hæredumve.] etiam extraneorum, arg. ſ. de in ius vocan. l. 2. Accur.

h Supplicio.] extraordinario, ut ff. de iure fiſ. l. 2. §. pen. & facit, ſ. de teſti. l. libertorum. Sed in ciuilibus auditur etiam venia petita, & etiam in crimine, ſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur, ut ff. de accu. l. hi.

i Exordium.] ut & ſ. l. proxi. & dic de hoc vt ibi notaui.

Conſtantinop. Cæſario & Attico Coss.

Libertus non poteſt accuſare patronum, nec eius hæredem. & contra faciens punitur. Salic.

XXI.] Impp. Honorius & Theodoſius AA. Conſulibus, prætoribus, & trib. pleb. Senatui S.D.

SI liberti, accuſatores manumiſſorum hæredumve g eſſe præſumpſerint: eodem quo ſerui; ſupplicio h tenebuntur, luituri pœnas ante prohibitæ delationis exordiũ. i Da. VII. Id. Aug. Aſclepiodoto & Mariniano Coss.

TITVLVS II.

DE ACCVSATIONIBVS, ET inſcriptionibus.

Euulſor finalium terminorum, extraordinariè arbitraria pœna punitur. Bald. Vel ſic: Qui terminos amouet cauſa fines turbandi, punitur extra ordinem. Salic.

I. Imp. Alexand. A. Mariano.

EOs qui terminos effoderũt, k extraordinaria l animaduerſione coerceri debere. præſes prouinciæ nõ ignorabit. PP. III. Kalend. Augu. Alexandro. A. Cos.

Dominus poteſt defendere ſeruum ſuum accuſatum de crimine capitali. Bald. Vel ſic: Pro ſuo intereſſe admittitur quis ad defendendum alium in crimine capitali, Bart.

II. Idem A. ...

SI † cuidã crimini obnoxius ſeru' poſtulatũ, m

DE ACCVSATIOnibus & inſcriptionibus.

† Ex C.T. e. li. 9. ti. 6. l. 3.

Dictum eſt de perſonis accuſantiũ: nunc de ipſis accuſationib. in quibus quia neceſſaria ſunt inſcriptiones, ideo de his ſubijcit.

EOs.] CAS. Aliqs, ſuſtulit poſitos terminos inter agrũ meum & vicini mei cauſa ſeminandarũ litium, qua pœna puniri debeat? Et reſpon. quod extraordinaria pro motu iudicis.

k Terminos effoderunt.] diſtingue, an tantum ille qui effodit lapides, voluerit ſibi furari, ſcilicet ipſos, qui faciebant terminos, & tunc habetur ætatis diſcretio: aut cauſa ſeminandarum litiũ hoc faciat, & tunc extra ordinatie pro factorum varietate punitur, ut ff. de termino mo. l. 2. & fi. §. fina.

Terminos effodiens, qua pœna puniatur.

l Extraordinaria.] nec enim eſt ordinaria pœna pecuniaria quæ ex hoc crimine datur, ut hic, & ff. de termi. mo. l. 1. Sed certe immo uidetur quinquaginta aureorum, ut ff. de termi. mo. l. agraria, in princ. quæ eſt contra. Sol. diſtingue tempora, & concordabis ſcripturam. à principio enim non fuerat ſtatuta. & ſic loquitur hic, & d. l. 1. & ff eo. ſed poſtea per Cæſarem ſtatuta eſt, ut ibi dicitur. Alij dicunt hic de corporali, ut nulla ordinaria ſit ſtatuta: ibi de pecuniaria. vel non eſt ordinaria quantum ad priuatum, ſed quantum ad fiſcum ſic. Vel ibi de terminis in rure poſitis: hic in vrbe. prima placet.

† Perenarratione cõſtitutionum huius tituli ad ſcholia quoq; Græcorũ confugito, Baſil. lib. 60. ti. de pub. iudi. Petr. Vendra. Temporis diſtinctio ſcripturã cõcordat. c. cum in. extra de teſti. glo. in l. apud antiquos C. de fur.

SI cuiuſdam:] CASVS. An ſeruus de publico crimine accuſari poſſit, quæritur? Et dicitur quòd ſic, & dominus eum defendere põt, & verba pro eo facere: ſed ꝓbato crimine ſeruus non dominus pœnam ſubeat.

m Seruus poſtulatur.] qui omnibus legibus reus fieri põt, exceptis his quibus pœna pecuniaria imponeretũ, vt hic, & ĵ. ad l. Iul. de vi pub. vel priua. l. ſi criminis, & ff. de ac-

de accuſa.l.hos accuſare.§.omnibus.

a Defendere poteſt.]& eius procurator,ut ff.de publi.iudi.l.ſeruus.& ſic eſt contra,ff.de publi. iudi. l.pe. §. ad crimen.Solu.poteſt interuenire ad omnia,præterquam ad ſententiam,ut hic,& ibi. Vel hic dominus non pro alio,ſed pro ſe & ſua vtilitate interueniſſe videtur: quia ſua intereſt pecuniariter ſeruum ſuum abſolui.Vel hoc ſpeciale,in quibuſdam tamē criminibus omnino interuenit procurator, quæ imponunt pœnam relegationis, vel infamiæ,ut no.ff.de procur.l.ſeruum,§.publice.Accur.

dominus eum defendere poteſt, [a] & in iudicio ſiſtere, accuſatoris intentionibus reſponſurum. poſt probationem autem criminis, non ipſe dominus, ſed ſeruus pro ſuo delicto condemnationē ſuſtineat. Ideo enim ſeruum ſuū domino defendere permiſsū eſt,ut pro eo poſsit competentes allegationes offerre. [b] PP.XI.Kal.Decēbr. Alexan. A.Coss.

B

Admittitur procurator abſentis ad allegandum abſentiam in cauſa capitali.hoc dicit text. Item ad excuſandum de pœna contumaciæ,ſed non à pœnis criminis.Bal.

b Offerre.]q. d. nō ut ſententiam ſubeat. ſed & ſi non defendat, non amittit eum, ut ff. de publi. iudi l.ſciendum, & ff.de ſta.ho.l.ſeru⁹.

REos.] CASVS. An rei abſentes i cauſa capitali p procurato. defendi poſſint,quæritur?Et dicitur ꝙ ſic,quod intellige vt alleget cauſas abſentiæ, nō cauſas innocētiæ:ne ſit contra. ff.de pub.iudi.l.accuſatore,§.ad crimen.Viuia.

III. Idem A. Stephanidi.

REos [c] capitalium [d] criminum abſentes, etiam per procuratorē [e] defendi, leges publicorū iudiciorum permittunt. PP.IIII.Non.Nouēbr.Maximo.II.& Aeliano Coss.

C

Non tenet ſententia abſolutoria lata pro præſente contra abſentē non citatum legitime: & ea non obſtante,tanquam nulla ipſo iure, procedetur in cauſa per iudicem qui pronunciauit,vel eius ſucceſſorem.Bald. Vel ſic: Abſolutoria lata accuſatoribus abſentibus non per contumaciam,eſt ipſo iure nulla.Bar.

c Reos.]id eſt accuſatos.

d Capitalium.]quę ſunt vt.ff. de pub.iudi.l.2.

e Per procuratorē.] immo videt ꝙ non, vt ff.de publi.iudi.l.pen.§. ad crimen. quæ eſt contra. Sol. ſecundum M.hic erat iam lis conteſtata contra principalem:vnde ipſe, non procurator eſt condemnandus, quod non placet:immo ſemper procurator damnaretur, ut ſ.de procurato.l. nihil. Dic ergo defendi, ſcilicet ut allegentur cauſæ abſentiæ, [1] ut ff.de procura. l.abſens, non in principali,ut in contrario, & in quibuſdam criminibus etiam plene defendit, ut no.ff.de procur.l.ſeruum,§.publice.Accur.

1 Etiam ea q̄ non cōcernūt principaliter crimē, ut ad dilatorias proponēdas, inhabilitatē iudicis, icapacitatē accuſatoris, ineptitudinē libelli ꝓponendā admittiē ꝓcurator.S. Accuſatio vnius, an ꝓmittatur pluribus.

SI accuſatoribus.] CASVS.De facto duo vnum accuſabant de eodem crimine:cœperunt abeſſe,& nō per contumaciam,in abſentia quorum iudex ad poſtulationem accuſati eum abſoluit:an valeat ſententia abſolutoria,quæritur? Et dicitur ꝙ nō, ſed apud eundem iudicē vel ſucceſſorem eius cauſa iterata ventilabitur.

D

f Si accuſatoribus.]erant ergo plures,& crimen vnum, vt in fi.l.ibi, intentari criminis &c. & vnus accuſatus. ſic ergo plures accuſant vnum,& ſic eſt contra,j.e.l.qui de crimine,& ff.de accu.l.hi.§.fi.& l.ſi plures, & ff.de libe.ho.exhi.l.quod & lex.§. hoc interdictum. Sol. hic ſic de facto fuit,non tamen fieri debuit:unde non quid fiat,ſed quid fieri debeat,obſeruabitur, ut & ff. de offic. præſi. l.ſed licet. Vel hic renunciauit accuſatus de iure ſuo confidens, dicens ſe paratum omnibus reſpondere. Alij dicunt ꝙ vno libello poſſunt, ut hic:diuerſis non, vt in contrarijs.

ADDITIO. Bar.hic dicit quòd hic non fuit oppoſita

A exceptio. ſi enim fuiſſet oppoſita,de pluribus fuiſſet electus vnus,ut d.l.ſi plures,quod ſatis concordat cum prima ſolutione gl. Dicas ergo quòd in accuſationibus publicis non admittuntur plures,vt d.l.ſi plures, quod fallit,niſi pluriū intereſſet æqualiter, ut l.1.§. ſi ad plures. ff. de ſepul. violato, & ibi de hoc per B. & per eundem in d. l.ſi plures. ff. de accuſa.

IIII. Imp.Gordianus A. Archelao.

SI accuſatoribus [f] abſentibus,& non per contumaciam adeſſe iudicio ceſſantibus, ex vna poſtulatione [g] aditus pręſes prouinciæ non cauſa cognita [h] ſententiam dixit,qua eum de quo querimoniā detuliſti, liberandum exiſtimauit: criminatione [i] etiam nunc perſeuerante, quæ contumacia [k] vel ceſſatione accuſatorum non interueniente auferri non potuit: cauſa intentati criminis apud eundem [l] vel ſucceſſorem eius more [m] iudiciorū tractabitur. PP. Non. Mart. Gordiano. A. II.& Pompeiano Coss.

Mandatum mandatarium à crimine non excuſat:& tam mandator quam mandatarius poſſunt de crimine accuſari Primo remouet allegationes mandatarij. Secundò dicit quid iuris de mandante & mandatario ſecūda ibi,nanque. Bal.Vel ſic: Delinquens, propter mandatum alterius non excuſatur.Bart.

g Ex vna. poſtulatione.]id eſt poſtulatione vnius partis,ſcilicet accuſati.

h Cauſa cognita.] qđ fuit eoipſo ꝙ nō erat præſens vtraqꝫ pars, ut ſ. ſi per vim vel alio modo.l.ſi.

i Criminatione.].i. accuſatione.

k Contumacia.].i. contumaci ceſſatione. Vel contumacia, quando expreſſe dixit,non veniam. ceſſatio,quando eſt tacita,ut quia ter citatus nō fuit inuentus Sed qualiter fiat citatio accuſatoris vel accuſati,vt ſic ad ſententiam poſſiit veniri? Dicunt quidam, ſm formā quæ eſt, ff.de publ.iud.l.inter accuſatorem, in fin. Arg. contra, ff. de pœn.l. abſentem. Tu dic ſicut in ciuilib⁹ actor, ſic hic accuſator: & ſicut in ciuilibus re⁹ ſic hic accuſatus, ut dixi ſ.ti.1.l. qui crimen, ſaluo iudici, ꝙ cauſa pendente poterit tempora ſtatuere intra quę incidat in Turpilianum accuſator ſi non proſecutus fuerit,ut ſ. ti.1.l.ſi ea. eis autem accuſatis citatis & non venientibus pœnæ pecuniariæ imponuntur:vel etiam hæ quæ contingunt exiſtimationem,& etiam interdum poſſunt relegari.cæterum ſi qd grauius eis irrogandum fuerit,puta pœna metalli,vel capitis,eis irroganda non erit.ſed in accuſatorem abſentem quandoque grauius ſtatuitur quàm per Turpilianum ſit ſtatutum,ut ff.de pœnis.l. abſentem.§.1.nec ob.ff.de pub.iud l.inter,quia illud iuxta hanc exceptionem poteſt intelligi,ut de eius quidem calumnia pronūcietur,non tamen ut calumniator condemnetur, ſed vt plus interdum patiatur, q̄ per Turpilianum ſit ſtatutū.

Accuſator & accuſatus qualiter citari debent.

Accuſatus citatus nō veniens, quomodo puniatur

l Eundem.] ſententia abſolutoria habita pro nulla. & idem eſſet in ciuili,ſcilicet quòd ipſo iure eſſet nulla, ſi legitime citatio facta non fuerit,ut ſ.quomodo & quando iudex.l.ea quæ. Item id quod dicit, apud eundem, ſubaudi,vel ſuperiorem,ut j.eo.l.abſentē.& quòd apud eundem cognoſcatur,eſt ſic,ſ.de ſent.l.1. in fi. & quomodo & quando iudex.l. ſi præſes. Sed contra eod.tit. quomodo & quando iudex,l.ſi vt proponis,1. vbi dicit alij committendum. ſed ibi primus fuit delegatus: hic ordinarius. Item contra ff.de re. iud. l. iudex, & ſupra ſenten.reſcin. non poſ. l. 1. Solu. ibi valuit: ſed contra ius litigatoris lata fuit, vnde tenuit, hic ipſo iure fuit nulla.

m More.]id eſt prout iura requirunt.

N On ideo.] CASUS. Intuliſti mihi iniuriam, volebam te accuſare: dicebas te non eſſe accuſandum eo prætextu, quòd de mandato alterius dicebas te feciſſe: an ſis audiendus, quæritur? Et dicitur quòd non, ſed vterque tenebitur, tam tu, quàm ille qui mandauit. A

V. Idem A. Paulino.

N On ideo minus crimine, ſiue atrocium iniuriarum iudicio tenetur is qui in iuſtam accuſationem incidit, [a] quia dicit [b] alium ſe huiuſmodi facti mandatorem habuiſſe Nanque hoc caſu præter principalem [c] reum, mandatorem quoque ex ſua perſona conueniri poſſe ignotum nõ eſt. [d] PP. III. Id. Septembr. Gordiano. A. II. & Pompeiano Coss. B

Contra abſentem in cauſa capitali, non poteſt procedi niſi per annotationem bonorum: & ſi ad condemnationem fuerit proceſſum, ſentẽtia nulla eſt: & quatenus de facto proceſſit, à ſuperiori reſcinditur. Bal.

VI. Idem A. Auidiano.

A Bſentem capitali crimine [e] accuſari non poſſe, [f] ſed requirendũ [g] tantummodo annotari ſolere, ſi deſit: vetus ius ẽ. [h] Et ideo cum abſentem te & ignorantem, cui nunquam vllum crimen denũciatum eſſet, [i] per iniuriã à præſide [k] prouinciæ in metallum damnatum eſſe dicas: quo magis in præſenti te agente (vt aſſeueras) iam nunc fides veri poſsit illuminari, præfectũ prætorio adire cura: qui quicquid nouo more & cõtra C D

[a] Incidit.] id eſt iuſte accuſatus eſt, agitur ergo criminaliter de iniurijs, ut ff. de priua. deli. l. vlti. & inſti. de iniur. §. pen.

[b] Quia dicit.] quod etiam dicere cogitur, ut & ff. ad Syll. l. & ſi percuſſor, in princ. & l. prius. Ac.

[c] Principalem.] vocat principalem, iniuriam inferentem.

[d] Ignotũ non eſt.] vterque ergo tenetur, ut hic, & j. ad le. Iul. de vi. l. ſeruos, & ff. de iniur. l. non ſolum, in princ. & §. ſi mãdato. & §. Proculus, & l. lex Cornelia. § ſi quis liberum, & ff. de vi & vi arm. l. 1. §. deieciſſe, & j. ſi reus vel accu. mor. fuerit, l. defunctis, & arg. ff. de conſtitu. pecu. l. vtrum, in fine, vbi dicit, factum alterius alium nõ releuare, & hoc niſi debuit obedire: quod euenit quando que in leuioribus, ut ff. ad leg. Aquiliam, l. liber homo. 2. in princ. & ff. de regu. iur. l. ad ea.

A Bſentem.] CASUS. Accuſatum de crimine capitali in abſentia ſua præſes condemnauit in metallum: an ſententia teneatur? dicitur quòd nõ, ſed requiri debet, & bona eius annotari. Præſentabit ſe ergo accuſatus iudici: & ſeipſum defendet, & quod perperam geſtum eſt, in melius reformabitur,

[e] Capitali crimine.] id eſt ex quo pœna imponitur capitalis vltra relegationem: aliàs ſecus, ut ff. de pœ. l. abſentem. § 1.

[f] Non poſſe.] ut procedatur in cauſa, ut in d. l. abſentẽ, & ff. de adul. l. ſi maritus, 2. §. legis Iuliæ, & infra de adul. ſi quondam. Accuſatio tamen recipitur, ut infra, eo tit. 1. l. 2. §. ex longinquo. Interdum etiam proceditur, ut j. de pœnis, l. ne diu. Accur.

[g] Requirendum.] ſicut in ciuilibus, ut no. s. qui ac. non poſ. l. 3.

[h] Vetus ius eſt.] de quo tituli ſunt ſpeciales, ut ff. de re qui. re. & j. de requirendis re. vbi plene dices.

[i] Denunciatum eſſet.] ad maiorem exaggerationem dicit, ut hic, & ff. quæ ſent. ſi. ap. l. 1. §. item cum ex edicto. nam idem eſt ſi eſſet citatus cum eſſet abſens.

[k] A præſide prouinciæ.] & hoc etiam facit non valere A ſententiam: quia præſes non poteſt damnare in metallum, ut ff. de pœnis, l. 2. §. 1.

[l] Reformabit.] ſententia habita pro nulla, ut & s. eo. l. ſi accuſatoribus, & s. quomodo & quando, l. ſi ut propoſuis, 1. hoc quando lis non fuerit conteſtata. Quid autem ſi ſe lite conteſtata abſentauerit? H. idem, ſed de hoc dic ut not. s. eo. l. ſi accuſatoribus.

formam conſtitutionũ geſtum deprehenderit, pro ſua iuſtitia reformabit. [l] PP. IIII. Non. April. Ariano & Pappo Coss.

In non notorio iudex per viam accuſationis procedens, debet procedere ſolenniter. Bal. Vel ſic: De notorio ad denunciationem officialis iudex procedit citra ſolennitatẽ accuſationis. hoc primo. In non notorio debet iudex procedere per viam accuſationis ſolenniter. hoc dicit. B

VII. Idem A. Proculo.

E A [m] quidem quæ per officiũ [n] præſidibus denunciantur, & citra ſolẽnia [o] accuſationum poſſe perpendi, [p] incognitũ nõ eſt. Verum ſi falſis nec ne [q] notorijs insimulatus ſit, perpenſo iudicio diſpici debet. PP. VIII. Id. Ian. Peregrino & Aemyliano Coss.

C *Coram præſide debet quis accuſatorum libellum producere, non coram ſtationarijs. Bald.*

VIII. Exemplum ſacratum literarum Diocletiani & Maximiani AA.

S I quis ſe iniuriam ab aliquo paſſum putauerit, & querelã deferre voluerit: nõ ad ſtationarios [r] decurrat, ſed præſidalem [s] adeat poteſtatem, aut libellos [t] offerens, aut querelas ſuas apud acta deponens. PP. ſine die & conſule. D

E A.] Diuiditur in duas partes. Primo loquitur de crimine notorio, & proceſſu ſuper eo. ſecundo loquitur de crimine non notorio: ſecunda ibi, verum. CASUS. Officialis deputatus ad hoc ut denunciet, an ſe inſcribere debeat, quæritur? Et dicitur quod iudex facilè dictis eius non credet.

[m] Ea.] ſ. crimina.

[n] Per officium.] i. officiales. erãt enim quidã officiales ad hoc deputati, ut j. ti. 2. l. j. & ff. de offi. præfecti vrbi. l. 1. §. & ſane, & j. de decur. l. 1. lib. x.

[o] Citra ſolẽnia.] id eſt ſine ſcriptione. & eſt ſpeciale, regulariter contra, ut j. eo. l. ul. Sed an ſoli officiali credatur? quod videtur per prædictam, l. ff. de offi. præfe. vrb. l. j. §. & ſane. & per aliam, ff. de rebus eo. l. magis, §. nec tamen, & maxime quãdo notoriũ erat toti populo, vel maiori parti, ut arg. ff. qui ſatiſda. cog. l. ſi uero pro condemnato, §. ſi. Sed dico cõtra, ut d. l. de curioſis, & hic, & ff. de cuſt. reo. l. diuus, 2. & j. eodem, l. ſinguli. hic ergo ad minus debet probari notorium eſſe.

† Locum hunc reſtituit Budeus in anno. poſte. in l. ab accuſatiõe. ti. ad ſena. cõſul. Turpil. quo loco & vocẽ notoria, interpretatur.

Officialẽ ſoli an credatur.

[p] Perpendi.] id eſt audiri, & audita puniri &c. & facit 2. q. 1. c. de manifeſta.

[q] Nec notorijs.] Nam tunc non crimen, ſed notorium eſſe ſufficeret probari.

S I quis.] CASUS. Si quis dicat ab alio ſe paſſum iniuriam, adeat competentem iudicem, non ſtationarium, & conueniat aduerſarium ciuiliter, ſi velit, vel criminaliter. Viuianus.

Stationarij qui dicantur.

[r] Ad ſtationarios.] publicos quibus locatæ fuerunt ſtationes publicæ. Vel econtra ſtationarios dicit, id eſt procuratores Cæſaris & fiſci qui præerant ſtationibus. vel appellat ſtationarios, limenarchas qui cuſtodiunt limina imperij.

[s] Præſidalem.] qui eſt iudex criminum, ut s. de iuriſd. om. iudi. l. iuris ordinem, & l. in criminali.

[t] Libellos.] ſcilicet accuſando criminaliter: & querelã, quan-

quando ciuiliter agit ſecundum Azo. Vel libellos à ſe ſcriptos, & querelam quando apud acta facit ſibi ſcribi libellum per alium. vel libellum quando eſt in ſcriptis dandus, & querelam, quando ſine ſcriptis hoc poteſt fieri, ut infra de dign. l. quoties, lib. xij. Vel libellum, quando ſcit ſcribere: querelam, quando neſcit: vbi verbo tenus (dum modo redigatur in actis) poteſt accuſare & inſcribere.

Accuſatus ab vno de eodem crimine non poteſt accuſari ab alio, ſed de diuerſo, licet ortum habente ab eodem facto. non tamen prius iudex de altero pronunciabit, quam de vtroque plene cognouerit. Salic.

IX. Iidem AA. Honorato.

Qui de crimine publico [a] in accuſationem deductus eſt, ab alio ſuper eodem crimine deferri non poteſt. [b] ¶ Si tamen ex eodem facto [c] plurima [d] crimina naſcuntur, & de vno crimine in accuſationem fuerit deductus: de altero nõ prohibetur ab alio [e] deferri. iudex autem ſuper vtroque [f] crimine audientiam accõmodabit. Nec enim licebit ei ſeparatim de vno crimine ſententiam proferre, priuſquam pleniſsima examinatio ſuper altero [g] quoque crimine fiat. PP. XIIII. Kalen. Septemb. Baſſo & Quintiano Coſs.

Qui promittit ſe facturum quòd iudex feret ſententiam in aliquo. tenetur ſicut qui dat pecuniam pro ſententia obtinenda. Bald. Vel ſic: Victoriam cauſæ pollicitus, non minus crimen contrahit, quam ſtipulatus. Salicetus.

Qui de crimine.] CASVS. Accuſatus de uno crimine ſuper eodem caſu accuſari ab alio non poteſt, niſi eſſet tale crimẽ, ex quo poſſunt plures oriri accuſationes: verbi gratia, ut quia commiſit accuſatus adulterium cũ cognata ſua: quia de adulterio, & de inceſtu poteſt accuſari à Titio, & de vtroq; cognoſcet iudex, & ſuper vtroque feret ſententiam. Viuia.

a Qui de crimine publico] quæ ſunt, ff. de publ. iudi. l. 1.

b Non poteſt.] hoc ſiue fuerit condemnatus ab accuſatione primi, ut ff. nau. cau. ſtabu. l. pen. in fine. ſiue abſolutus, niſi doceatur de prævaricatione primi accuſatoris, vel niſi ſecundus proſequatur ſuam vel ſuorũ iniuriam, & probet ſe neſciuiſſe accuſationem ab alio inſtitutam, ut ꝟ eo. l. ſi quis homicidij, & ff. de præua. l. 3. in princ. & ff. eod. l. ſi cui. §. iiſdem, ſiue etiam pendeat, ut hic, & ff. eo. hi tamen. §. ab alio delatum, niſi deceſſerit primus, vel niſi aliàs impeditur procedere: tunc enim intra triginta dies admittitur alius, ut ff. e. l. libellorum, §. fi. Item accipe hic, ſiue vna lege, ſiue diuerſis, ex eodem tamen crimine, ut ff. e. l. ſenatus. Item lite conteſtata. nam ſi ante ambo ſimul veniãt, idoneior eligitur, ut ff. e. l. ſi plures.

c Si tamen ex eo. facto.] multo magis ſi ex diuerſis, ut ff. de priua. delic. l. pen. & ꝟ ad leg. Fab. de pla. l. 1. in fi.

d Plurima.] ut ſi in iniuriam domini ſeruum eius occidi. nam teneor iniuriarum & homicidij, ut ff. de priua. delic. l. pen. Vel ſi quis commiſerit adulteriũ cum ſorore, tenetur adulterij & inceſtus, ut ff. de adulte. l. ſi adulterium cum inceſtu, in prin. Sed huic videtur contra, ut ff. e. l. ſenatus. ſed ibi erat idem crimen, hic duplex. Quid ſi aliquem ſui aggreſſus, & in aggreſsione homicidium perpetraui? Reſpon. licet facta diuerſa ſint, tamen quãtum ad initium pro vno facto habetur, ut arg. ꝟ ad leg. Iul. de vi. l. quoniam.

Crimine duplici quãdoq; quis tenet.

e Ab alio.] à contrario ergo ab eodem non poteſt accuſari. & erit verum, vbi crimina ex eodem facto oriũtur: ſi autem ex diuerſis, poteſt etiam ab eo. vt ff. eo. l. libellorum, §. ſed & ſi aliud.

f Super vtroque.] ſic, ꝟ. de indic. l. nulli. interim tamen dum reſpondet pro vno non arctetur pro alio, ut ff. de cuſto. reo. l. 2. §. fin.

g Super altero.] utroque tamen pleniſſime diſcuſſo, poterit ſeorſum pronunciare, ut hic innuit. Et vltimo diſtingue, quia aut vnus accuſat vnum, & tunc de uno crimine & vna lege poteſt, diuerſis legibus non poteſt, ut ff. eod. l. ſenatus: ſed ſi diuerſis criminibus deſcendentibus ex diuerſis factis, poteſt, ut ff. eo. l. libellorum, §. ſed & ſi aliud ſi ex vno, nõ uide ut quis liceat vi ſcimitur, arg. à cõtrario ſenſu ii. hac l. 2. reſpõſo. aut unus accuſat plures, & tunc ſi de eo crimine, licet, ut ꝟ. ſi reus vel ac. mor. fue. l. 1. & ff. de adul. l. qui pupillam. §. 1. & l. vim paſſum. § ince ſti. Sed fallit in accuſatione adulterij, ut ꝟ de adul. l. reos, & ff. de adu. l. ſi maritus. 2. §. 1. ſi uero de diuerſis criminibus, vno libello non poſſũt accuſari duo: ſed ſi diuerſis, ſic; nõ tamẽ tres, & hoc niſi ſuam uel ſuorum iniuriam proſequatur, ff. e. l. hos accuſare, §. 1. & ꝟ. ti. 1. l. cũ rationibus. aut ecõtra plures accuſãt vnũ, & tunc ſi de eodem crimine, idoneior ẽ eligendus, ut ff. e. l. ſi plures, ſi aũt de diuerſis criminibus ex vno vel diuerſis factis deſcendentibus, poſſunt ſcilicet plures vnum accuſare ut hac, l. Interim tamen dum habet neceſſe reſpondere pro uno, non arctetur pro altero, ut ff. de cuſto. reo. l. 2. §. fi.

Accuſat' ab vno ſuper vno crimine, an poſſit ab alio ſuper codẽ accuſari.

X. Iidem AA. & CC. Viſæ.

Qui explicandi [h] negocij ſpem [i] (cuius finis in iudicis poteſtate ac motu ſitus eſt [k]) pollicetur: non minus [l] ob illicitam ſponſionem crimen contrahit, quàm qui ad huiuſmodi promiſsionis commercium contra diſciplinam publicam adſpirat. PP. III Kalen. Nouemb. ipſis. IIII. & III. AA. Coſs.

Accuſatus & quia non fuit probatum abſolutus poteſt ab alio de prævaricatione primi primo docente iterum accuſari de eodem crimine. de alio vero crimine poteſt accuſari, ſi doceatur vel nõ doceatur de prævaricatione vel colluſione primi. Bal. Vel ſic: Abſolutus nõ reaccuſatur de eo. crimine, niſi doceatur de prioris prævaricatione, de alio vero non prohibetur. hoc dicit ſecundum Sal.

XI. Iidem AA. & CC. † liberis Criſpinæ cariſſimæ nobis.

Si quis homicidij crimẽ

† Legẽd. Haue Criſpine chariſſime nobis. erat aũt is Criſpinus p̃ſes prouinciæ ut ex huius legis verbis intelligi põt. Contius.

Qui explicandi.] CASVS. ſi comes uel aſſeſſor iudicis accipiat pecuniam à cõtendente ut abſoluatur, non minus puniendus eſt comes uel aſſeſſor, quàm qui corrupit. quæ autem ſit hæc pœna, nõ aperit. iudic, ſi corrumpens ſit actor, perdit litem, ut ꝟ. de pœna iudi. qui male iudi. l. 1. comes fuſtibus cæditur, & pro iniuria quã fecit iudici, damnabitur, ut ff. de iniurijs. l. item apud. Viuianus.

h Qui explicãdi.] puta familiaris, vel aſſeſſor, vel comes, vel cõſiliari' iudicis, vt & ff. ad le. Iul. repe. l. in comites.

i Spem.] id eſt victoriam quam ſperat qui dat.

k Situs eſt.] dum tamen ſecundum legem iudicet, ut in authen. de iudi. § omnis autem, colla 6.

l Non minus.] quaſi dicat, non minus punitur dictus conſiliarius quam ipſe corruptor, cum par ſit delictum, ar. ꝟ. de epiſc. & cleric. l. ſi quemquam. Sed quod ſit hoc crimen, non aperit. Dic ergo, actor corrumpens perdit litem, ut ꝟ. de pœna iudi. l. 1. Item crimen falſi committit, ut relegetur ad tempus, ut ff. de falſis, l. qui duobus. familiares aũt, uel alij prædicti, fuſtibus cæduntur, & per hoc de iniuria quam iudici feciſſe videntur, damnari videntur, ut ff. de iniur. l. item apud. § idem ait. Sed hodie ei qui dedit, parcitur. quod dic vt ꝟ. de pœna iudi. auth. nouo iure. & facit ad l. iſtam ff. de calum. l. ſi ab eo, & quod not. in l. 1. §. 1. 2 & 3. in eo ti.

Iudicem corrumpens qua pœna punitur.

Si quis.] CASVS. Accuſaui Titium de adulterio, & abſolutus eſt: an poſsis eundem accuſare, quæritur? Et dicitur quòd nõ, niſi arguere me poteris de prævaricatione,

cauſatione, quia forte colluſi cum Titio. Si vero Titius homicidium fecit, poteris eum accuſare. Viuia

a Perſequendum.] contra eum qui iam ab alio accuſatus fuerat & abſolutus.

b Eum.] primum accuſatorem qui ſuccubuit.

c Arguere.] aliter enim regulariter nõ auditur, † vt hic, & ff. de præuari. l. 3. in princi. ſed fallit quã do ſecundus ſuã vel ſuorum iniuriam ꝓſequitur, & docet ſe neſciſſe de prima accuſatio.ut ff. eodem l. ſi cui. §. ſed hoc verum. ſi uero accuſatus tranſigat, quod poteſt, ut ſupra de tranſactio. l. tranſigere, non nocet niſi tranſigenti: cum res inter alios acta &c. vt ſup. res inter alios actas l. 2. licet enim cuilibet liceat redimere ſanguinẽ ſuũ: verum eſt ut non habeatur pro confeſſo: non ad hoc vt non poſſit ab alio accuſari: quod eſt in alijs publicis iudicijs, vbi non de ſanguine agitur, ut ff. de priua de lic. l. fin.

d Præſcriptum eſt] id eſt in ſcriptis poſitum.

e Non putauerit.] ſcilicet docere de ꝑuaricatione primi: quod eſt etiam cum proſequitur ſuã vel ſuorum iniuriam, vt modo notaui. & q̃d ſubijcit, ad ſequens crimen, ſ. homicidij, quod eſt ſequens ratione præuaricationis, de qua regulariter deberet ante docere. Itẽ quod ſubijcit paſtorũ: ideo dicit, quia à paſtoribus hoc crimen, ſ. homicidij, primo deuenit, ſcilicet Cain & Abel. & quod ſubijcit, coges, non abſolute: ſed ſi vult accuſare, coges eum ſubſcribere: vel aliàs non audias eum. Vel dic ſecundo ſecundum B. ꝙ fecerat iniuriam, & poſtea homicidium in paſtores, & hic ſecundus accuſator de homicidio & iniuria inſcripſit, omiſſo de homicidio, ad ſequens crimen, ſ. iniuriæ, peruenitur, quæ tamen ante homicidium facta fuerat, quod totale cœpit à paſtoribus, ut Cain & Abel. Tu dic melius tertio quod tria delicta cõmiſerat, primo homicidium vnius paſtoris poſtea iniuriam fecerat alijs, tertio pecora abegerat. & ſic ex quo omittit primum, deſcendit ad primum crimen paſtorum, id eſt iniuriæ eis factæ, & domino per eos, & latronum qui ſcilicet abegerunt pecora, vel ſi iſte non fuerat ordo in committendo, fuit ſaltem in libello accuſationis, ut habeat locum quod dicit, ſequens.

f Eum coges.] ſi iam cœperat accuſare, ut ſcilicet non incidat in Turpilianum: alias non compellitur, ut ſupra

† Addit Sali. ſi iuramẽtũ purgatiõis delatum ſit accuſato, non poterit ampli⁹ accuſari. addo tñ ꝙ iuramẽtũ veritatis non noceret, niſi deferẽti. Ia. in l. 3. §. pen. ff. de iureiur.

† Ad hãc leg. vid ſcholia Græcorũ Iterpretũ, Baſilicῶν lib. 60 tit. de pub. iu. c. 24. Petr. Vẽdram.

Homicidii crimẽ à paſtoribus ortum habuit.

existimat perſequendũ, [a] ſecũdum iuris publici formam debebit eũ [b] qui in primordio homicidij poſtulauerit reum, neque ꝓbauerit, ideoque reus abſolutus eſt, præuaricationis arguere. [c] Id enim ſalubriter ſtatutis principum parentũ noſtrorũ iuriſque forma præſcriptum eſt. [d] vel ſi id nõ † putauerit [e] agendũ: ad ſequens crimẽ, id eſt paſtorũ latronumve deſcendere eum coges, [f] atq; id exequi iudicio tuo: cùm ſi quidem id ab incuſato appareat eſſe commiſſum, ob vltionem publicã obnoxius legibus fiat. [g] Dat. VIII. Id. April. Annibaliano & Aſclepiodoto Conſs.

Se præcipitans abſque conſcientia criminis non nocet ſucceſſoribus Salicetus.

XII. Iidem AA. & CC. Aurelio.

FActum ſponte ſe præcipitantis, [h] innocenti criminis periculum afferre nõ poteſt. [i] S. XIIII Kalend. Iun. Sirmij. AA. Conſs.

Accuſatus non debet torqueri, ſi accuſans ſe non inſcripſit. Bald. Vel ſic: In accuſatione facta de ſeruo neceſſaria eſt inſcriptio, ſicut de libero. Salic.

XIII. Imppp. Valentinianus, Gratian & Theodoſ. AAA. Marinian. Vic. Hiſpaniæ. †

SI quis ſeruos crediderit accuſãdos, nõ prius ad corporum tormẽta veniatur, quàm ſe vinculo ſubſcriptionis adſtrinxerit. [k] Dat. VI. Kal. Ianua. Patauij, Merobaude. II. & Saturnino Conſs.

Iudex in criminalibus non debet ire per emendicata ſuffragia, ſed per probationes quibus lux veritatis aſſiſtat. Vel ſic: In criminali iudex non debet credere dicto alterius iudicis, vel notarij: ſed debet inquirere per ſe. Bal. Vel ſic: Etiam in criminalibus non iudicatur exemplis & ſimplici relatione: etiam ſi perſona referentis ſit publica, non creditur, ſed de veritate cognoſcitur. Salic.

XIIII. Iidem AA. & Arcadius A. Cynegio. P. P. †

SInguli, vniuerſiq; iudices cognoſcant in publicis criminibus nõ oportere emẽdicatis vti ſuffragiis [l] decretorum, † [aut relationibus [m] à publicis perſonis deſtinandis credere: †] ſed rei ueritatem inquirere. [n] Dat. prid. Kalend. Maii, Conſtantinop. Arcadio. A. I. & Bautone Conſs.

In publicis iudicis etiam potentiores viri debent perſonaliter adeſſe: licet in ciuili cauſa poſſint mittere procuratorem. Bal. Vel ſic: Nemo in crimine publico poteſt per procuratorem litigare Salic.

vt nemo inuitus. l. 1. Sed ſi inſcripſit in tribus caſibus ſupradictis, omiſſo vno, an tunc inſcribet in duobus? Reſpon. ſufficit prima inſcriptio. Item an ratione omiſſi homicidij incidit in Turpilianum? Reſpon. non: quia non ſponte deſiſtit, ſed repulſus exceptione: quia ab alio abſolutus.

g Legibus fiat.] l. Cor. de ſica ſecundũ primum modũ. vel ſecundum vltimum crimine abigeatus & iniuriarum.

FActum.] CASVS. Si q̃s ſpõte vel impatientia doloris ſe præcipitauerit, hoc hęredi ſuo non imputabitur.

h Præcipitãtis.] ſcilicet ob tædium vitę vel impatiẽtiam doloris: vel pudorem æris alieni.

i Non poteſt.] præcipitãti, vel eius hęredi, ut hic, & ſ. qui teſtamen. fac. poſſ. l. 2. vbi plene diſtinxi. & habes titulum ſpecialem, infra de his qui mortem ſibi cõſci.

SI quis.] CASVS. Si aliquis volens ſeruum accuſare, petat eum torqueri, vt ſic veritas pateſiat. an ſit audiendus antequam inſcribat, quæritur? Et dicitur quòd non. Viuianus.

k Adſtrinxerit.] ſicut ſi liberum accuſaret, ut ff. eod. l. hos accuſare, §. ſi ſeruus. & dic quod inſcribit promittendo ſe ſubiturum eandẽ pœnam, ſi non probauerit. Vel dic, profitebitur ſe depoſuiſſe libellum, vel ſecũdum alios, ſe perſeueraturum vſque ad finem accuſationis.

SIngulі.] CASVS. Si quis publicum crimen ab officialibus dicatur perpetraſſe, ſecundum relationem eorum non cognoſcet iudex, ſed veritatem inquiret. Viuianus.

l Vti ſuffragijs.] hoc eſt ꝙ non ex aliorum conſcientia & ſcientia iudicent, ſed ſua, ut in auth. de iudic. §. 1. collatio. 6. Vel dic, quòd iudicent ſicut alius vel alij iudices in ſimilibus iudicauerunt, ut ſupra de ſentent. l. nemo.

m Relationibus] ut dicas, quærite ab officialibus: ipſi referent vobis quid ſit, ſecundum Azo. & ſic non creditur officiali ſoli, ut & not. ſupra eo lem tit. l. ea quidẽ, & facit, ff. de cuſto reo. l. diuus. 2.

n Inquirere] & facit, ſ. de relationibus, l. ſi.

TVnc conuenit.] CASVS. Nobilis demum adeſſe iudicio debet, cum accuſatur de publico crimine: aliud cum in pecuniaria cauſa conuenitur, quo caſu per procuratorem ſe defendere poteſt. Viuianus.

† Ex Co. Theo. li. 9. tit. 1. l. 4.

† Ex Co. The. ibidem. l. 41.

† Decurio nũ. ſ. Cõt.

† Incluſa addita ſũt per Tribonianũ. loquitur aũt non de teſtimoniis ciuitatum quæ plerũque cotrũ pſolebãt, vt Cicero pro Flaco. V. in Verrẽ & aliis locis demonſtrat, ſed deprehẽſiatis de curiarũ ſuffragiis ad accuſationem alicuius præſidis vel magiſtratus inſtituendam: vt ex integra hac lege l Co. Th. relata manifeſtum eſt. Ita q reprehenderat Alciatũ, reprehenſus tacitè eſt à Cuiacio noſtro li. 1. obſerua. ca. 33. Contius.

Tunc

a Tunc conuenit.] quaſi dicat, ſemper conuenit eos ad eſſe publicis iudicijs: quia ſemper hoc cauſa depoſcit, cũ ad crimen publici iudicij fruſtra interueniat procurator, ut ff. de publ. iudi. l. penult. §. ad crimen. niſi in crimine iniuriarum, quod mouet vel ſuſcipit illuſtris per procuratorem, ut j. de iniur. l. fin.

XV. Idem AAA. Tatiano præfec. prætor. poſt alia.

TVnc conuenit[a] potẽtiores viros adeſſe iudiciis, cum eorum præſentiam in criminibus publicis per inſcriptionem cauſa depoſcat: licet in pecuniarijs[b] cauſis per procuratores litem ſuſtineant. Dat. XV. Kal. Mart. Mediolan. Valentiniano A. V. & Neoterio Conss.

In criminalibus cauſis requiritur inſcriptio, & facti & temporis deſignatio, ſupple et etiam loci depoſitio. Bal. Vel ſic: Non debet procedi ſuper crimine, niſi certa & clara præceſſerit accuſatio: alias iudex punitur. Bart. Vel ſic: Libellus in cauſa criminali, debet continere factum & tempus: & iudex qui non recipit libellũ qui debet recipi, debet puniri. h. d. vel ſic: Libellus in criminali debet continere nomen accuſatoris, nomen iudicis, & nomen accuſati, Item factum & eius qualitatem. Item debet continere tempus & locum. h. d. textus cũ glo. vnde aliquid quod hic deficit, debet ſuppleri per. l. libellorum.

XVI. Impp. Arcadius & Honorius AA. Paſiphilo.[a]

IN cauſis criminalibus dignũ eſt vt inſcriptiones[c] præponantur, quæ magnitudinem[d] videlicet criminis, tẽpusq;[e] deſignent: vt alterutrã[f] partem digna legum terrere poſſit auctoritas.

¶ Quòd ſi fuerit ſtatutũ[g] forte contemptum: hi qui ex officio ingrediuntur ſecretarium,[h] quinque librarum auri condemnatione ferientur. Dat. VIII. Id. Ianu.[l] Olybrio & Probino Conss.

Non intelligitur quis eſſe culpabilis eo ipſo quod coram iudice diffamatur, ſed debet ille qui eum putat culpabilẽ, accuſare, & detineri, vnà cum reo. ſimilitudine ſupplicij puniẽdus, ſi cõſtiterit eum calumniatũ. h. primo. Confeſſus in ſe in tormentis, non debet torqueri in alium: nec debet credi eius teſtificationi cõtra aliũ. h. d. ſecunda pars, Bald. Vel ſic: Accuſator debet ſe inſcribere, & detineri ſicut accuſatus donec cauſa examinetur: & qui torquetur non debet interrogari de ſocijs h. d. ſecundum Bald.

XVII. Impp. Honor. & Theodo. AA. Conſulibus, prætoribus, & trib. pleb. Senatui, S. D.[l]

ACcuſationis ordinem iamdudũ legibus inſtitutum[i] ſeruari iubẽmus: ut quicunque[k] in diſcrimen capitis accerſitur, non ſtatim reus qui accuſari potuit, exiſtimetur: ne ſubiectam innocentiam[l] feriamus.

¶ Sed quiſquis ille eſt qui crimen intendit, in iudicium veniat,[m] nomẽ rei indicet,[n] vinculũ inſcriptionis[o] arripiat, cuſtodiæ ſimilitudinem[p] (habita tamen dignitatis æſtimatione[q]) patiatur, nec im

[l] in C.T. ibidem. l. 17.

b Licet in pecuniarij.] ſed hoc ius hodie ſtat vſque ad illuſtres tantum ex neceſſitate, ut ſ. de procura. l. pe. & authẽ. ibi poſita.

IN cauſis.] CASVS. In libello accuſatorio debet cõprehendi nomen accuſatoris, & accuſati, & tempus commiſſi criminis. quod ſi aliter fiat, iudex recipiens inſcriptiones, in quinq; libris mulctabitur. Viuia.

c Inſcriptiones.] id eſt libelli accuſatorij in ſcriptis, & cũ inſcriptione.

d Magnitudinem.] exprimendo illud.

e Tempuſque.] id eſt annum & menſem, non autem diẽ commiſſi criminis, ſed dati libelli, ſic vt no. ff. eo. l. libellorũ.

f Alterutram.] id eſt vtranque, ſcilicet accuſatum, ſi ſuccũbat, & accuſatorem, ſi non probet, ut ſ. l. proxi, & j. de calum. l. non prius.

g Statutum.] aliàs ſcilicet.

h Secretarium.] id eſt recipientes inſcriptiones, ſecundũ Azo. ſed alij ut H. id eſt curatores (aliàs viatores) litium. In prædicto autem libello plura debent contineri. Primo, anni domini, eius temporis quo datur libellus. nam in omni inſtrumento quod fit, temporis commemoratio poni debet & indictio, ut in authen, vt præponatur nomen imperatoris, coll. v. Deinde anni imperij illius imperatoris qui tunc eſt cũ libellus datur. Conſul, menſis, dies dati libelli, non dico dies commiſſi criminis. Item quis accuſat, & quis accuſatur, & de quo crimine certetur, & apud quem iudicem. Item locus criminis. Certum tempus menſis. Conſul, nõ dies vel hora apponatur ab initio, in fine ſubſcribitur. Erit ergo hæc forma. Anno domini. M. ccxxvij. imperij ſacratiſſimi Friderici imperatoris anno ſeptimo, conſulibus illis, indictione tali, die. xij. exeunte mẽſe Iulij, ego Titius defero vel accuſo Geraldum apud Teſpinum poteſtatem Bon. lege Iulia de adulterijs: quia fecit adulterium cum Berta tali in domo illius, menſe tali, conſulibus vel poteſtate tali, & huic me accuſationi ſubſcribo, & vſque adfinem vel ad ſententiam perſeueraturum promitto. ſuper hoc etiam fideiuſſor dabitur, ut infra ad Turpilianum, l. 1. & ff. eodem l. ſi cui,

[a] Ex C.T. li. j. ti. 1. l. 8. In fi. huius legis partes sũt l. momentariæ. ſ. vnde vi, & l. 1. j. de abigeis. contrus.

[a] In vet. manu ſcri. ex. C.T. tenere poſſit auſteritas, vtiq; rectius. Contr. us.

Libellus criminalis quid cõtinere debet.

circa prin. Vel ſi ponatur in tertia perſona, talis detulit talem &c. nõ eſt vis, ut ff. e. l. libellorũ. vel erit ſubſcriptio quòd patiatur eandem pœnam, ut & infra. eod. l. proxi. Vel tertio, profitebitur ſe dediſſe præfatum libellum: per quod ſtatim intelligitur ligatus ad talionem. & facit, ſ. de fide inſtrumentorum, l. ſi. & ſ. tit. 1. l. 3.

ACcuſationis.] CASVS. Siquis accuſatur de crimine, nõ debet ſtatim credi quod crimen cõmiſit: ſed accuſator libellum accuſatorium porrigat, in quo contineatur crimẽ commiſſum, & nomen accuſati: & in fine libelli obligabit ſe ad pœnam talionis: quæ eſt, ut eandem pœnam patiatur ſi nõ probet, quam paſſurus eſſet reus ſi crimen inſtitutũ probatum fuiſſet, & vterque ſub cuſtodia tenebitur ſimili niſi dignitatis ratio aliud exegerit, & non audietur accuſatus volens ſe excuſare per hoc quòd alij dicantur idem crimen commiſiſſe quod ipſe commiſit, cum de ſe confiteri debeat quis, nec de aliena conſcientia interrogari: quia nullus de proprio crimine confeſſus, ſuper aliena conſciẽtia eſt interrogãdus. Viuianus.

i Inſtitutum.] ut not. ſupra l. proxi.

k Vt quicunque.] ſupple, eatenus volumus ſeruari, ut non ſtatim &c. & dic, reus, id eſt damnandus.

l Sub. innocentiã.] id eſt ſubiectos innocentes. Vnde Boetius, Hoc tantum dixerim, vltimã eſſe aduerſæ fortunæ ſarcinam, quòd dum miſeris aliquod crimen infligitur, quæ perferunt, meruiſſe creduntur, & ad hoc quòd non debet eſſe quis credulus, eſt, ff. de eo per quem fac. erit. l. 1 §. 1.

m In iudicium veniat.] ut ergo præſens abſentem non accuſat, ut ſ. eo. l. abſentem, ſic nec abſens præſentem, ut hic. ſic ergo præſens præſentem accuſat.

n Indicet.] in libello, vel querelam apud acta deponat, ut ſ. eo. l. ſi quis.

o Vinculum inſcriptionis.] id eſt det inſcriptionem, per quam ad ſimilem pœnam ligatur, ut ibi, cum calumniãtes &c. vt ſ. l. proxi. diximus.

p Similitudinem.] id eſt ſicut accuſatus cuſtoditur, ſic accuſator, ut hic, & j. tit. 1. l. 2. in fin & j. ad legem Iul. ma. l. ſi quis alicui.

q Habita tamen dignitatis æſtimatione.] quia aliter in dignitate poſitus cuſtoditur, quàm alius, ut hic, & ff. de cuſ re. l. 1. & l. diuus. 2.

[l] Mediolani. Contius ex C. Th.

[l] Ex C.T. li. 9. ti. 1. l. 18.

Boetius.

 Nouerit.]

punitam fore nouerit [a] licentiam mentiendi, cum calumniantes ad vindictã poſcat ſimilitudo ſupplicij. [b]

¶ Nemo tamen [c] ſibi blandiatur obiectu cuiuſlibet criminis de ſe in quæſtione confeſſus, veniam ſperans propter flagitia adiuncti, vel pro communione criminis conſortium perſonę ſuperioris optãs, aut inimici [d] ſupplicio in ipſa ſupremorum ſuorum ſorte ſatiandus, aut eripi [e] ſe poſſe confidens aut ſtudio aut priuilegio nominati: cum veteris iuris auctoritas de ſe confeſſos, ne interrogari [f] quidẽ de aliorum conſcientia ſinat. [g] Nemo igitur de proprio crimine cõfitentem, ſuper conſcientia [h] ſcrutetur aliena. D. VIII. Id. Aug. Rauennæ, Aſclepiodoto & Mariniano Coſs.

a Nouerit.] accuſator, ut j. de cal. l. quiſquis, & j. ad l. Iul. de ui. l. ſi quis.

b Similitudo ſupplicij.] hoc ergo eſt vinculum, & quando crimen ordinarium erat, & pœna criminis ordinaria planum eſt. Sed quid ſi extraordinarium? Reſp. & hic extraordinaria imponitur pœna calũnianti, qualis imponenda erat reo ſi victus fuiſſet, ut ff. ad Turpi. l. & in priuatis, & ff. de priua. deli. l. fi. & ff. de præua. l. ab imperatore: in caſu tamen calumniari permittitur, ut ff. de bo. li. l. qui cum maior §. ſi patris: ſed illud vt nõ perdat patronus contra tabulas, non ut pœnam talionis euitet. Item non talionis, ſed alia pœna videtur debere imponi, ut ſupra titul. 1. l. 3. ſed ibi erat abſens accuſator: hic præſens.

c Nemo tamen.] licet ſupra faueat reo, non tamen in omnibus fauet, vt ſi confitens de ſe nominet ſocium patrem, vel maiorem, ut illo abſoluto vel non inquiſito, iniquum ſit eum teneri.

d Aut inimici.] repete, & nemo ſibi blãdiatur, quaſi hoc ſibi poſſit contingere q̃ nominet inimicum quaſi in delicto, cum quo ut ille pereat, vult libenter perire.

e Aut eripi.] repete, & non blandiatur ſibi, quaſi & ſic poſſit euadere, ſcilicet priuilegio vel ſtudio nominati.

f Ne interrogari.] nedum eorum accuſationem admitti.

g Sinat.] ut ſupra, de teſti. l. quoniam liberi, & infra de quæſt. l. ſicuti, & ff. de quæſt. l. repeti. §. 1. & ff. de pub. iudi. l. is qui.

h Conſcientia.] fallit in caſibus propter immanitatem criminum. Primus eſt, ſupra de feri. l. prouinciarum. Secundus, infra. de falſ. mo. l. prima. Tertius, ff. de cuſtodia. reor. l. diuus Hadrianus. Item alius, ff. ad exhibend. l. fina. Item, infra. de malefic. & mathemat. l. fi. & facit ad idem, infra de cuſto. reo. l. prima. & tamen his caſibus non debet interrogari, niſi aliqua præcedat præſumptio, ut infra de quæſtio. l. 1. Item eius reſponſio non erit plena probatio, ſed aliqua præſumptio.

Calũniãs in crimine extraordinario qualiter puniatur

† Et cõfeſſis de delictis nõ creditur ſi alios accuſent, ut in ca. 1. cum gl. 2. extra de confeſ.

Cõfeſſus de ꝓprio crimine, quandoq; ſup aliorũ conſcientiis interrogatur.

TITVLVS III.

DE EXHIBENDIS ET tranſmittendis reis.

Miles à præſide captus, eſt magiſtro militum ſub fida cuſtodia remittendus. Bal.

L. Impp. Valẽtinianus & Valens AA. Valentiniano conſulari Picen.

SI miles † in ꝓuincia [i] repertus crimen publicum commiſerit, eũ rector prouincię ſub cuſtodia [k] conſtituat atq; ita vel cauſę meritũ, [l] vel etiam perſonæ qualitatem [m] ad magiſtrũ militum referat. Dat. XII. Kalend. Februa. Mediolani, Valentiniano & Valente. AA. Coſs.

SI miles.] CASVS. Miles ſi publicum crimen in prouincia commiſit, præſes faciet eum cuſtodiri, & epiſtolam mittet ad magiſtrum militum, in qua contineatur qualiter cõtra eum fuerit probatum, & ut pro reo mittat.

i In prouincia.] & ſic extra militiam: quia tunc ſub magiſtro militum tãtum reſponderet.

k Cuſtodia.] id eſt cuſtodiendo habetur diſcreto, ut ff. de cuſto. re. l. 1. & l. diuus. 1.

l Cauſę meritum.] id eſt acta, qualiter deliquerit, & probatũ ſit, & ut mittat pro eo, & huiuſmodi ſcriptura miſſa appellatur elogium.

m Vel etiam perſonæ qualitatem.] id eſt ipſam perſonam qualis eſt, remitti, ut hic, & ff. eodem, l. de militibus, & l. non dubium, §. illud, & ff. de re mili. l. 3. & infra de re mili. l. fina. in princip. l. b duodecimo, & hoc ex voluntate, cum crimen eſt commune & enormem: nam & ipſe præſes poteſt punire, ut ff. de accuſ. l. final. & ſupra vbi ſe. vel cla. l. 1. & in authent. vt omnes ob. iud. §. ſi igitur, collatio. quinta, & plene dixi de his ſupra de iuriſdictio. omn. iudic. l. magiſteriæ, & facit ſupra de offic. ma. mi. l. 1.

† Græcorum interpretationes in huius & ſequẽtis ſit: conſtitutiones vide lib. præcit. tit. 35. Pet. Vendram.

Elogium quid ſit.

Non eſt quis in carcere ligandus antequam conuincatur. non eſt quis accuſandus antequam inſcribatur: non eſt quis ad iudicem tranſmittendus antequam xxx dierum ſpacium eidem ad componendum mœſtos penates aſſignetur: & tam reus quam accuſator ex vinculis æqualiter cauſam dicunt: in quibus debẽt detineri, donec reperiatur celebrata cognitio veritatis. Bald.

II. Imppp. Grat. Valent. & Theodo. AAA. Eutropio præfecto prætorio.

NVllus in carcerem priuſquam conuincatur, omnino [n] vinciatur. ¶ Ex longinquo ſi quis eſt acciendus, [o] non prius in ſimulãti, [† id eſt accuſato

NVllus.] CASVS. Accuſatus, antequam conuincatur, et ſi cuſtodiri debeat, in vinculis tamen non eſt ponendus: nec accuſatori facile credendum eſt, niſi inſcripſerit, quo facto dabuntur triginta dies accuſato ad diſponendam familiam ſuam: nec officialis qui mittitur ad accuſatum exhibendum, debet habere copiam nundinandi, id nec negotiandi, vt ſic proroget tempus. quo veniente donec de veritate conſtiterit, ſub pari erit cuſtodia accuſator cum accuſato. Viuianus.

n Omnino vinciatur.] huic eſt contra, infra ea. l. in fine, & infra titu. 1. l. 1 Solu. non ponitur in carcere vt ligetur, ſed ut cuſtodiatur ſine ligamine vel in carcere, vel ſub fideiuſſoribus, vel nuncijs ſecundum qualitatem delicti & perſonæ, ut ff. de cuſt. re. l. 1. Vel dic non ponitur vt crucietur, ſed ut conſeruetur: quod in idem recidit. Vel dic, poſtquam conuincatur qualiquali præſumptione. ſed prima placet, vel hic paratus erat dare fideiuſſorem: ibi non.

o Acciendus.] id eſt accuſandus vel id eſt vocandus, vt poſſit accuſari. ſic ergo abſens accuſatur, & ſic eſt contra ſupra titu. 1. l. abſentem. ſed recipitur accuſatio, ut hic: non autem proceditur in ea vel ſic inſcriptio, non tamen datus iudici.

† Ex C. T. li. 9. tit. 2. l. 3.

† In C. T. ad ſimulãtu.

DE EXHIBENDIS ET TRANS- mittendis reis.

De perſonis accuſantium dixit, nunc accuſatorum qua quãdo rei exhibentur, quandoque etiam ad alium locum tranſmittuntur etiam ſub cuſtodia & ideo de hoc dicit.

ad ſen-

a Aſſenſus.] qui petebat ſuam accuſationem recipi, & accuſatum citari & puniri.
b Vinxerit.] faciendo inſcriptionem. ſed an ſtatim eſt vinctus etiam antequam reus veniat? Reſpond. non, ſed vinciendus: quaſi enim ſub conditione eſt ligatus. Vel dic etiam prius eum tore ligatum.

ri[a]] accommodetur aſſenſus, [a] quàm ſolenni lege ſe vinxerit, [b] & in pœnā reciproci ſtylo trepidante recauerit.

¶ Ei verò qui reducēdus [c] erit, [d] ad diſponendas res ſuas, componendoſque mœſtos pœnates, [e] ſpacium coram loci iudice, aut etiam magiſtratibus ſufficientium dierum, non minus tamen[f] triginta tribuatur: nulla remanente apud eum[g] qui ad exhibēdum miſſus eſt, copia nundinandi.[h]

¶ Qui [i] poſteaquam ad iudicem venerit, adhibita aduocatione, ius debebit explorare quæſitum:[k] ac tandiu pari[l] cum accuſatore fortuna retineri, donec repererit cognitio celebrata diſcrimen.[m] Dat. III. Kalen. Ian. Conſtantinop. Gratiano V. & Theodoſio. AA. Coss.

Nullus debet exhiberi vt reus ad iudicium, niſi præceſſerit iudicis mādatum. Sal.

III. Imperatores Valent. Theod. & Arcad. AAA. Drepanio proconſuli Africæ.

NEminem in iudicio exhibēdum eſſe præcipimus,[†] [n] niſi de cuius exhibitione iudex pronunciauerit. Dat. PP. No. Februa. Mediolani, Valentiniano. A. III. & Neoterio Coss.

TITVLVS IIII.

DE CVSTODIA reorum.

Siue per accuſationem, ſiue per inquiſitionem procedatur, cauſa debet celeriter examinari, & non debet differri: & interim reus in carceribus

c Qui reducēdus.] abſens, pro quo mittitur vt veniat, vt ſic poſſit accuſari.
d Erit.] re & verbo.
e Penates.] i. familiarem rem. ſic ponitur infra de cōmeatu. l. fi. lib. 12.
f Nō minus tamē. xxx] plus enim pōt & facit ĩ. de pœnis. l. ſi vendicari.
g Apud eum] ſ. officialem, qui miſſus eſt ad exhibendum reum. vel, id eſt abſentem pro quo miſſus eſt.
h Nundinandi.] i. negociandi, uel epulas faciēdi: hoc eſt, non debet tempus prorogare.
i Qui.] abſens.
k Quæſitum.] id eſt quare fuit uocatus.
l Pari.] ſic ſupra titu 1. l. fin.
m Diſcrimen.] veri & falſi.
n NEminē. Præcipimus.] à priuato. fallit ergo quod hic dicit, in officiali, vt ſupra ti. 1. ea quidem. Item & ſupra quando liceat vni. ſine iudice. l. 1. & 2. & infra de fal. mo. l. 1. & ff. quæ in frau. cred. l. ait prætor. §. ſi debitorem, & ff. de furt. l. interdū. 2. §. qui furem, & infra de rapt. virgi. l. j. in prin. & in auth. ut liceat ma. & auię. §. pen. & §. fin. collat. 8.

DE CVSTODIA reorum.

Exhiberi, id eſt accuſati cuſtodiuntur: ideoque de hoc ſubijcit.

IN quacunque.] Diuiditur in quatuor partes: nam primo mandat iudici vt cauſæ cognitionem & definitionem acceleret. Secūdo mādat reorum cuſtodiam, annectendo eius nomē & formā. Tertio prohibet crudelitatem in cuſtodiis fieri. Quarto imponit pœnā crudelitatem exercenti, & iudici in vendicando negligenti.

a Incluſū deeſt in co. heo. ſed eſt in veteribus manuſcr. Contius.

† Hinc pbatū uult Barto. &c. neminem in ius vocari debere à priuato abſque mandato iudicis. Verum aliud eſt in criminib. aliud in ciuilibus actionibus. Contius.

‡ Realis ſcd̄m Bar. & ſi reſiſtat, impune offendetur: ſi ſeruus, ſupra d. his qui ad ecclēſi. confug. in elli ge ēt hāc legē ſcd̄m eūdē Bar. de citatione uerbali.

Secunda ibi, interea. Tertia ibi, illud etiam. Quarta ibi, non enim. CASVS Siue ſolenniter quis accuſatur de priuato, ſiue iudici per excubitores denunciatum fuerit de crimine, vt quia notorium: examinatio cauſæ differri non debet: ſed ſtatim accuſatus abſoluendus eſt ſi appareat innoxius. ſi vero accuſator abſit: interim non dēt accuſatus catenis conſtringi, vel cruciari, vel in cōpedibus cuſtodiri, ita vt de die videat lucem: de nocte imponatur in profundum carceris, & poſtea in ortu Solis ad lumen educē: cuſtos vero carceris præmium non accipiat ab accuſatore, vt accuſato crudelior fiat, vel vt accuſato denegetur quo minus audiri poſſit à iudice: quia ſi hoc faciat, erit infamis. Viuianus.

poſitus non debet iniuriari: nec in locis tenebroſis de die poni: nec alias iniurias pati. Bart. Vel ſic: In cognitione cauſa criminalis quando partes ſunt præſentes, debet accelerari. de ſocijs reus interrogatur. & interim dū de crimine agitur, ſi criminis qualitas exigit, quis incatenatur, & incarcerati de die reducuntur ad lucem, vt ex ea vegetentur in cuſtodia, & cuſtodia debet geminari de nocte: & carcer ad pœnam non eſt inuentus, ſed ad cuſtodiam: tamen ex poſtfacto redactus fuit interdum ad pœnam, nec eſt tolerandum, quòd ad inſtantiam accuſatorum rei male tractentur à cuſtodibus. Salic.

I. Imp. Conſtantius A. ad Florentinum rationalem.[a]

IN quacunq; cauſa reo exhibito, ſiue accuſator extiſtat, [o] ſiue eum[p] publicæ ſolicitudinis cura produxerit, [q] ſtatim debet quæſtio [r] fieri, vt noxius puniatur, innocens abſoluatur.

¶ Quòd ſi accuſator aberit ad tempus, aut ſociorum[ſ] præſentia neceſſaria videatur: id quidem debet quàm celerrimè procurari.[t] Interea[†] vero reum exhibitum non per ferreas manicas & inhęrentes oſſibus mitti oportet, ſed prolixiores catenas, [ſi criminis qualitas etiam catenarum acerbitatem poſtulauerit,] [*] vt & cruciatio deſit, [u] & permaneat [ſub] fida cuſtodia. Nec verò ſedis intimæ tenebras pati debebit incluſus, ſed vſurpata luce [x] vegetari, [ac ſubleuari:] & vbi nox geminauerit [y] cuſtodiā, [in] veſtibulis [z] car

o Ex ſtat.] priuatus & ſolennis.
p Eum.] i. reum.
q Solicitudinis cura produxerit.] ſ. quia publicus erat latro. Vel dic quòd officiales de his ſoliciti exhibuerunt, cū eſſet notorium, vt ſ. ti. ij. l. ea quidem quæ.
r Quæſtio.] i. examinatio.
ſ Sociorum.] non quòd eiſdem ſocijs credatur, niſi in caſibus, vt no. ſupra tit. ij. l. fi. in fine.
t Procurari.] ſ. vt accuſator, & ſocij accuſati ſint præſentes.
u Cruciatio deſit.] niſi in caſu, vt ĩ. l. proxi. & in l. diuus. j. ff. eod. ti. carcer enim ad cuſtodiendū non ad puniendum inductus eſt vt hic, & ff. de pœnis. l. aut damnum. §. ſolent, & ĩ. de exact. tribu. l. ij. lib. 10
ADDITIO. Videas. C. quamuis ad reorum, de pœ li. vj.
x Vſurpata luce.] i. quaſi rapta. vel, id ē deputata ad vſum hominum, vtetur & ipſe in die.
y Nox geminauerit.] nota nocte geminari cuſtodiam. ſic & ff. de ven. inſpi. l. j. §. tria lumina.
z In veſtibulis.] locus ante carcerem: vt porticus ante domum. dicitur veſtibulum, ab aue: quia ibi ſalutabantur antiqui, vt & ff. communi di. l. arbor. § de veſtibulo, & in decre. 59 diſtinc. cap. ſi officia. In die ergo etiam extra veſtibulum, & extra domum ſtare debent.

a Ex Co. The. li. 9. tit. 3. l. j.

† Rō eſt, quia hoc iure carcer nō eſt ad pœnā. l. aut damnum. §. ſolent. ff. de pœ. ſecus de iure canonico. c. quāuis, de pœ. lib. 6. vt ibi notatur. non pōt tamē eſſe vſque ad mortē ſub pęna irregularitatis. Pan. cap. nouimus, de sē. excom.

* Hæc incluſa ĩ C. Theo. deſunt.

Carcer eſt ad cuſtodiam.

Nocte cuſtodia malefactorū eſt geminanda.

Veſtibulū & portic[us] quid ſignificent.

Salubri-

a Salubribus.] id eſt tutioribus ad eum ſaluandum.
b Noxijs.] id eſt nocentibus. Azo.
c Stratorum.] quidam erāt qui captos cuſtodiebant, & lectos ſternebant.
d Vendere.] accipiēdo aliquid ab accuſatoribus, vt faciant ſequentia.
e Subtractos audientiæ.] quia nullum audiunt, vel quia non referunt de eo iudici, vt de alijs.
f Exiſtimationis.] id eſt famæ.
g Exhauſerit.] id eſt interemerit, vel occiderit.
h Subiecerit.] vt ff. eo. l. carceri, & facit infra de pœnis. l. pe. & antepe.

S I quis.] CASVS Si de crimine aliquis quod ſit notorium, iudici denunciatum fuerit, & iudex ad locū tormentorum criminoſum duci fecerit, & ille metu tormentorum confeſſus fuerit: non ſtatim eſt puniendus: ſed ponēdus eſt in carcere: & poſtea educendus, & interrogandus: & ſic ſæuitia iudicis refrenabitur.
i Deprehenſus.] per confeſſionem, cui non ſtatim creditur. vel deprehēſus ſummatim: quod in idē recidit.
k Videatur.] quia ſi deiuſſores non habet, vel delictum eſt enorme, vt ff. eo. l. j. & l. diuus. j.
l Conſtiterit.] id eſt de admiſſi accuſatione, quod ſit admittenda. nec enim per ſententiam definitiuā quis in carcerē damnandus eſt, vt ff. de pœ. l. aut damnum. §. ſolent, ſecundum R. Vel dic conſtiterit, non plene, ſed ſemiplene, puta per confeſſionem, cui non ſtatur. niſi perſeueret, vt ff de quæſtio. l. j. §. diuus Seuerus, & §. quæſtioni, & §. ſi quis vltro. nā ſi plene & ſolenniter conſtaret, nō eſt

m officij cuſtodiæ.

† C. Tho. lib. 9. ti. 3. l. 2.

cerum, & ſalubribus a locis recipi: ac reuertente iterum die, ad primum Solis ortum illico ad publicum lumen educi, ne pœnis carceris perimatur: quod innocentibus miſerum, noxijs b non ſatis ſeuerum eſſe dignoſcitur.

A

¶ Illud etiam obſeruabitur, vt neque his qui ſtratorum c funguntur officio, neque miniſtris eorū liceat crudelitatem ſuam accuſatoribus vēdere: d & innocētes intra carcerum ſeptaletho dare, aut ſubtractos audientiæ e longa tabe conſumere. Nō enim exiſtimationis f tantum, ſed etiam periculi metus iudici imminebit, ſi aliquē vltra debitum tempus inedia, aut quocunque modo aliquis ſtratorum exhauſerit, g & non ſtatim eum penes quem officium cuſtodiæ eſt, m atque eius miniſtros capitali pœnæ ſubiecerit. h D. Prid. Kal. Iul. Serdicæ Conſtantino. A. VI. & Conſtantio Cæſa. Conss.

B

Detentus debet a iudice audiri: & apud acta duci: & iudicibus nimis ſæuientibus debet imponi freni temperies. hoc dicit hac lex, quæ non ſolum ponit formam in detinendo, ſed in procedendo, & audiendo detentos. Bal. Vel ſic: Si quis de crimine conuincitur, debet apud tribunal duci, vt crimē confiteatur, & certum appareat. Bartolus.

C

II. Idem A. & C. ad Euagrium [illegible] præt[orio]. †

S I quis in ea culpa, vel crimine fuerit deprehēſus, i quo dignus clauſtris carceris, & cuſtodiæ ſqualore videatur: k auditus apud acta, cum de admiſſo conſtiterit, l pœnam carceris ſuſtineat: atque ita poſtmodum eductus apud acta audiatur. Ita enim m quaſi ſub publico teſtimonio commemoratio admiſſi criminis fiet, vt iudicibus immodicè ſæuientibus freni quædam temperies adhibita videatur. Da. II. Non. Febr. Heracliæ, Conſtantino. A. VII. & Cōſtantio Cæſa. [II] Côss.

D

Carcer mulierum debet eſſe ſeparatus a carcere maſculorum. Bald. Vel ſic: Mulieres non deb[ent] cum viris in eodem carcere detrudi, ſed in monaſterio, vel honeſtis perſonis tradi. hoc dicit ſecundum Salicet. cum ſequen. authen.

III. Idem A. Acindyno præfecto prætorio. †

Q Voniam vnum carceris conclaue n permixtos ſecum † criminoſos includit: o hac lege ſancimus, vt etiā ſi pœnæ qualitas permixtione p iungenda eſt: ſexu tamen diſpares q diuerſa clauſtrorum habere tutamina iubeantur. Da. Nō. Aprilis, Acindyno & Proculo Conss.

IN AVTHEN. vt nul. iudi. §. neceſſarium, colla. i[x]. conſti. ix.

Mulier nunquam poteſt in carcere detineri in cauſa ciuili. Bald.

H Odie nouo iure r nullam mulierem pro pecunia fiſcali, ſeu priuata cauſa, aut pro crimine quolibet modo in carcerem mitti, aut includi, aut cuſtodiri cōcedimus. Sed ſi pro fiſcali aut priuato debito pulſetur, per virū ſuum, aut quem alium legitimè reſpondeat.

¶ Quòd ſi noluerit vel reſpondere, vel perſequi litem ſuam: legitimè in rebus ſuis executio procedat.

¶ Si verò tale ſit crimen, vt neceſſe ſ ſit eā cuſtodiri: ſi quidem fideiuſſorē dare poteſt, ipſi credatur. ſi vero iurauerit fideiuſſorē dare ſe non poſſe, iuratoriam cautionem præſtet de iudicij obſeruatione.

¶ Sed ſi crimen grauiſsimum ſit de quo accuſatur, in monaſterium vel aſceterium mittatur, vel mulieribus tradat, per quas cuſtodiat.

¶ Iudices autem qui hæc non ſeruant, ſi maiores ſunt, viginti librarum auri pœnam: ſi minores, decem ſoluant.

¶ Obedientes autem eis in prædictis caſib. ſpoliati cingulo, dentur in exilium.

Cuſtos carcerum fracto carcere per negligentiam ſuccuſſodis, non euitat pœnam eum exhibendo: ſed ſubit ſupplicium quod qui fugit, eſſet ſubiturus: niſi ille cuſtos ex cauſa neceſſitatis abeſſet. Baldus.

IIII. Impp. Valent. Valens & Grat. AAA. ad Proſum præte prætorio. †

Ad

differenda pœna, vt infra de pœn. l. cum reis, quæ eſt contra, niſi in caſu, vt infra eod. tit. l. ſi vendicari.
m Ita enim.] id eſt eo ſæpius audito, & cauſis ſuæ innocentiæ ſæpiſſime allegatis. ſic & infra de pœnis. l. qui ſententiā.

Q Voniam.] CASVS. Si in eodem delicto inueniuntur maſculus, & fœmina: non ſimul, ſed ſeorſum incarcerabuntur. Viuian.
n Conclaue.] id eſt camera.
o Includit.] id eſt ſimul multi ſtant.
p Permixtione.] id eſt propter identitatem criminis.
q Diſpares.] ſic ī. di uortio facto. l. j.
r H Odie nouo iure.] Aliqui habent, ſed nouo iure. alij, nouo iure. alii, hodie nouo iure.
ſ Neceſſe ſit.] quia ſit enorme. & plene hæc materia tractatur in corpore.

† Co. Th. e. l. 3.

† Legendum, permixtos ſexu, vt in veteri manuſc. Cōtius.

* ſexū tamen diſparem.

† C. The. ibi. l. 5.

AD cõmentarienſem [a] receptarum perſonarum cuſtodia obſeruatioq; pertineat: nec putet [b] hominem abiectum atque vilem [c] obijciendum eſſe iudici, ſi reus modo aliquo fuerit elapſus. Nã ipſum [d] volumus huiuſmodi pœna conſumi, cui obnoxius docebitur fuiſſe qui fugerit. [e]

¶Si verò commentarienſis neceſsitate aliqua procul ab officio egerit, adiutorem [f] eius pari iubemus inuigilare cura, & eadem ſtatuimus legis ſeueritate conſtringi. Dat III Kalen. Iul. Contionati, Gratiano. A. V. & Probo Conss.

Cauſa carceratorum debent velociter terminari: & ſingulis.xxx. diebus cuſtos carcerum debet cauſas & nomina carceratorum iudici deferre: pœna non referenti, & iudici negligenti imminente. h. d. Bald.

V. Impp. Gratianus, Valentin. & Theodoſius AAA. Eutropio præfecto prætorio. [f]

DE his quos tenet carcer [incluſos,] id apta definitione ſancimus, vt aut conuictos velox pœna ſubducat: [g] aut liberandos cuſtodia diuturna nõ maceret.

¶Iubemus autem, vt intra triceſimum diem [h] ſemp commentariẽſis ingerat [i] numerum perſonarum, uarietatem delictorum, clauſorum ordines, ætatemq; vinctorum [quòd ſi hæc prætermiſerit,] officium [k] [quidem] viginti libras auri ærario noſtro iubemus inferre: iudicem [vero] deſidem ac reſupina ceruice tantum titulum [l] gerentem, extorrem [m] impetrata fortuna, decem auri libris multãdum eſſe cẽſemus. Dat. III. Kalend. Ianua. Conſtantinopo. Gratiano. V. & Theodoſio. I. AA. Conss.

TITVLVS V.

DE PRIVATIS CARCERIBUS inhibendis.

Nemo poteſt habere priuatum carcerem hoc primo. Iudex qui non punit hunc, tenetur crimine læſæ maieſtatis. Idem de primatibus officiorum qui ſcientes non referunt iudici. Is etiam qui hunc carcerem retinet, vltimo ſupplicio condemnatur, tanquam violator imperialis maieſtatis. Baldus Vel ſic: Priuati carceris crimen committentes, afficiendi ſunt vltimo ſupplicio: & datur facultas iudici de hoc crimine inquirendi: & iudex qui cognitum crimen non vendicauit, crimen læſæ maieſtatis committit. Salicetus.

I. Imp. Zeno A. Baſilio præfecto prætorio.

IVbemus nemini penitus licere p Alexãdrinã ſplẽdiſsimam ciuitatem vel Aegyptiacam diœceſim, aut in quibuſlibet imperij noſtri prouinciis, vel in agris ſuis, aut vbicunque domi priuati carceris exercere cuſtodiam: [n] viro ſpectabili pro tempore præfecto Auguſtali, & viris clariſsimis omnium prouinciarum rectoribus [o] daturis operam, ſemperque futuris in

---

A D commentarienſem.] CASVS. Si cuſtos aliquem ſuppoſuit qui accuſatum, vel incarceratum cuſtodiat, & ob negligentiam illius accuſatus fugerit: eadem pœna plectetur cuſtos, qua eſſet plectendus incarceratus. Et ſi habeat ſocium cuſtos carceris, ſocius in cuſtodiendo adhibebit diligentiam: qua omiſſa, ſimili pœna plectendus eſt, qua commentarienſis, ſi ille negligentiam commiſiſſet.

Commentarienſes, quia in cõmentariũ cuſtodias referebãt. Budęus ſuper l. abeſſe, de his qui no. infa. in prio rib. anno.

a Ad commentariẽſem.] id eſt principẽ carceris, qui & ponit alios cuſtodes ſub ſe: & dicitur commentarienſis, quia commitari debet eũ quem cuſtodit.

b Nec putet.] hoc dicit, ſi alium cuſtodẽ poſuit commentariẽſis, qui captiuum fugere permitit, non euadet ipſe pœnam, offerendo illum ſub cuſtodem puniendum.

c Vilem.] potior tamen fuerat quàm cuſtoditus.

d Ipſum] commentarienſem.

e Qui fugerit] hoc ſi nimia negligentia fuit in eo, quia tyroni commiſit, vt ff. e. l. fin. in princip. alias pro modo culpæ in eum ſtatuitur, vt ff. eo. l. milites, & l. fin. in ſi. in prin. & idem in ipſo cuſtodiente, vt & ſimiliter puniatur, diuerſimode, vt in ſi. huius l. ſed ſi ille qui fugit, tenebatur lege Cornelia de ſicarijs: ergo & cuſtodes eadem lege propter ſuam negligentiam: quod eſt cõtra legem: quia in dicta lege de ſicarijs non venit negligentia, ſed dolus, vt ff. ad l. Cor. de ſicar. l. in lege. Quidam dicunt hoc ſpeciale. Tu dic quod non eadem lege punit cuſtos, ſed ex reſponſionibus, vel conſtitutionibus eadem tamen pœna ſicut accuſator. calumniator punitur ſimili pœna, ſed non ſimili lege: ſed lege Remmia, cum forte lege Iulia de adulterijs accuſaret, vt ff. ad Turpil. l. j §. calumniatoribus. Item facit ad l. ff eo. l. carceri, & ſupra, de iudi. l. properandum. §. ſin autem vtraque. Item & facit contra prælatos erga ſubditos negligentes, ſic & ſupra, de offi. præfect. præt. Orien. l. ſi quos.

[f] Ex Co. Theo. ibidem. l. 6.

Carcerũ cuſtodes negligentes qua pœna puniũtur.

f Adiutorem.] illum vilem. Vel dic ſocium.

DE his.] CASVS. Accuſatus in carcere incluſus, aut cito conuictus condemnetur, aut abſoluatur ſi innoxius inueniatur: cuſtos vero carceris numerum perſonarũ, ætatem & ordinem ſuggerat poteſtati: quia ſi hoc non facit, in xx. libris auri mulctabitur.

g Subducat.] id eſt perimat, vt & j. de pœ. l. cum reis, ſeruato tamen quod eſt ſ. eod. l. ſi quis. Vel hic per teſtes, & plene, ibi per confeſſionem ſemiplene probatum erat.

h Triceſimum diẽ.] id eſt ſingulis. xxx. diebus.

i Ingerat.] iudici.

k Officium.] id eſt officiales iudicis. Vel dic, ipſi commentarienſes.

l Tantum titulum.] id eſt dignitatem: & ponitur tantum, in vi nominis: vel pro tantummodo: non ex quo iudex non facit quod debet, nomine, ſed non re dignitatem retinet.

m Extorrem.] id eſt ſine patria, vel extraneum factum iudiciali honore propter dictam negligentiã: vt & argu. ſ. de procu. l. eum, & de offic. præfec. præt. Orien. l. ſi quos, & facit ff. eo. l. carceri, & ſupra l. proxi. & ſ. de epiſ. audi. l. iudices.

DE PRIVATIS carceribus &c.

Dixit de publico permittendo: nunc de priuato inhibendo Acc.

IVbemus.] Primo prohibet. Secundo punit iudicẽ, & primates officiorum. Tertio punit habentem priuatum carcerem. Secunda ibi, viro ſpectabili. Tertia ibi, nã illud. Bald. CASVS. Si priuatus quis carcerem habeat, an criminoſos auctoritate ſua poſſit incarcerare priuato carcere, quæritur? Et dicitur quòd non: ſed ſi talis inueniatur, per rectorem prouinciæ coercebitur: alioquin ſi prætermiſerit perinde, vt læſæ maieſtatis reus coercendus eſt cum officiali ſuo qui hoc paſſus fuerit. illi enim qui hoc facinus committunt, tanquam rei criminis læſæ maieſtatis intelliguntur. Viuian.

Diuiſio.

n Cuſtodiam.] vt & infra de cohortali. l. j. in princip. lib. xij.

o Rectoribus] not. præſides clariſſimos, vt & infra, ad legem Iuliam. de vi priua. l. fin.

Non

Prælatus negligens punitur. Carcerem habere nõ eſt prohibitum.

a Non vendicauerit.]& nota puniri prælatum, niſi ſubditorum exceſſus corrigat, vt & ſupra, de cõmer. & mer. l.ij. & j. de ſepul. viola. l. 3. Sed fallit quandoque hæc lex. j. de ſal. mo. l. j. Item nec eſt prohibitum habere carcerem, vbi quis ſeruos ſuos ponat: ſed vbi ponat publicè accuſatos.

ſpeculis, vt ſæpedicta neſandiſsimorum hominum arrogantia modis omnibus opprimatur. Nã poſt hanc ſaluberrimam conſtitutionem, & vir ſpectabilis pro tempore præfectus Auguſtalis, & quicunque prouinciæ moderator, maieſtatis crimen proculdubio incurſurus eſt, qui cognito huiuſmodi ſcelere, læſam non vindicauerit [a] maieſtatem. Primatibus inſuper officiorum eiuſdem criminis laqueis conſtringendis qui ſimul atque nouerint memoratum interdictum facinus in quocunque loco committi, proprios iudices de opprimendo nefandiſsimo ſcelere non protinus curauerint inſtruendos. Nam illud perſpicuum eſt, eos qui hoc criminis genus commiſerint, etiam pro veterum legum, & cõſtitutionum tenore, tanquam ipſius maieſtatis violatores, vltimo ſubiugandos eſſe ſupplicio. Dat. Kalend. Iul. Conſtantino. Longino. V.C. Cos.

TITVLVS VI.

SI REVS VEL ACCVſator mortuus fuerit.

** Græca conſtitutio. **

Poſſunt plures de eodem crimine accuſari in vno libello: & vno mortuo pendente proceſſu, nihilo minus durat inſtantia quo ad reliquos. Bal.

I. Imp. Antoninus A. Eutychiano.

SI REVS VEL accuſator mortuus fuerit.

Scilicet pendente accuſatione & in reo decunt omnes ll. ſi. n. in accuſatore l. ſi. & l. ſi vt proponis, & ff. de pu. iudi. l. defuncto.

Et ſi Marcellus.] CASVS. Pendẽte accuſatione falſi, qua accuſabantur Titius, & Seius & vxor Titij, licet Titius deceſſerit, & morte eius ſit finitum crimẽ, in perſonis vxoris ſuæ & Seij nõ abolita eſt accuſatio. Viuia.

b Poſtulabãt.] vnà cum vxore ſua, & tecum, quia falſum inſtrumentum fecerat tu fieri.

Crimina multa sũt quæ morte non extinguunt.

c Sit extinctum.] vt j. l. prox. Sed hoc fallit in crimine repetundarum, & maieſtatis, vt ff. de accuſ. l. ex iudiciorum. Itẽ in crimine peculatus, & de reſiduis, vt ff. ad l. Iul. pecu. l. ſi. Item in crimine deſertæ militiæ, vt j. de re mili. l. iij. libr. xij. Item cum vxor de veneficio mariti accuſatur, vt ff. de iure fiſc. l. Lucius. Itẽ in crimine apoſtatatus, vt ſ. de apoſtatis. l. apoſtatarum, & hæreſeos, vt ſ. de hæreti. l. 4.

† Valentini. & Th. vt C. Theodoſ. eod. tit. l. ſing.

d Abolita.] contra te & vxorem.

Accuſari ſimul quot malefactores poſſunt ab eodem.

e Poſtulatos.] tres ergo accuſati fuerũt de eodem crimine, & ab eodem, ſcilicet de crimine falſi. & ſic eſt contra. ſ. qui accu. non poſ. l. cum rationibus, vbi duos non tres permittit ſimul poſtulari. Sol. poſtulari poſſunt, vt hic: ſed non in accuſatione proceditur, vt ibi. & quod hic ſubijcit, non eſt abolita, dic ſecundum H. quin fiat quod fieri poterit. Vel ſecundum alios, tres poſſunt accuſari, vt hic, vt tamen non proſequatur contra omnes, ſed ordinatim, vt argum. infra ad legem Iuliam de adulter. l. reos. Tertij dicunt quòd ſic de facto hic fuit, non tamen eſſe debuit, quòd tres accuſarentur. Alij dicunt in criminibus quæ deſcendunt ex legibus publicorum iudiciorum, obtinere quod in dicta contraria l. dicitur. At lex Cornelia de falſis de qua hic dicit, non eſt de illis, niſi quando teſtamentum falſum dicitur, vt ff. de publi. iudi. l. j. Tu dic quòd non eſt contra: quia hic loquitur cum ex vno delicto, quod poteſt etiam cẽtum: ibi ex pluribus non poteſt tres, vt argu. ff. ad legem Iuliam de adul. l. nihil. §. ſi. & l. vim paſſam. §. acceſſi. Vel hic proſequitur ſuam, vel ſuorum iniuriam. quod & l. contraria permittit: & plene ibi diximus, & ſ. de accu. l. qui de crimine.

ET ſi Marcellus qui crimine falſi poſtulabatur, [b] vita functus eſt, ac per hoc crimen in perſona eius ſit extinctum: [c] accuſatio tamẽ non eſt abolita: [d] cum tam vxorem eius quàm te eodem crimine poſtulatos [e] eſſe proponas PP. VII. Kalend. Octobr. Læto. II. & Cereali Cons.

Accuſator non proſequens accuſationem propter caſum ſuperuenientem in perſona accuſati, non incidit in Turpilianum. Bal. Vel ſic: Morte accuſati liberatur accuſator à proſecutione criminis inſtituti.

II. Idem A. Proculo.

SI is quem [f] homicidij ſeu cuiuſuis criminis poſtulaſti reum, vita functus eſt: fruſtra ob pœnã [g] deſertæ accuſationis conueniris, cum morte eius crimen cum pœna ſit extinctum: [h] ac per hoc tibi adempta eſt neceſsitas accuſationis. PP. IIII. Kalend. Octobr. Romæ, Sabino & Anulino Coss.

Etiam eo mortuo qui fabricauit falſum inſtrumentum: ſi quis illo inſtrumento vtatur ſcienter, poteſt accuſari de falſo. Bald.

III. Imp. Alex. A. Veronitiano.

SI (vt proponis) cauſa pecuniaria ad emolumentum [i] tuum ſpectat: licet Anianus cui falſi crimen auctor tuus [k] intendebat, vita functus ſit: non prohiberis, ſi quis aduerſum te inſtrumento, quod in dubium vocatur, vti cœperit: [l] accuſationem

Si is.] CASVS. Accuſatus de homicidio, ſi pendente accuſatione decedit: accuſator quaſi accuſationem deſeruerit, pœnam deſertionis non ſubibit. quæ ſit hæc pœna, nõ aperit. tu dic quæ que lib. auri & infamia, vt infra ad Turpi. l. 2. vt ff. de præuaric. l. 3. §. ſi. & l. j. cũ enim morte accuſati extinctum ſit crimen, accuſationis neceſſitas adempta videtur. Viuia.

f Poſtulaſti.] l. Corne. de ſicarijs.

Concor. cum hac l. 23. diſt. c. quorundam.

g Ob pœnam.] quinque librarum auri, & infamiæ, quę eſt pœna Turpiliani indeſiſtentem, vt ff. de præuarica. l. iij. §. ſi. & l. j. & j. ad Turp. l. ij.

Adde gloſſas Græcorum, i lib. 60. Baſilicõr. titu. 57. Petr. Vendramænus.

h Sit extinctum.] niſi in caſibus quos no. ſ. l. prox.

SI vt proponis.] CASVS. Conueniebaris ad decem, protuliſti inſtrumẽtum quod accuſabã de falſo. pendente accuſatione falſi vita functus es, & ſucceſſit tibi Titius. ſi hæres velit vti aduerſus me eodẽ inſtrumento: an poſſim eum accuſare de falſo. quæritur. Et dicitur quòd ſic. Viuianus.

i Ad emolumentum.] quia hæres Aniani conueniebat te ad centum ex quodam inſtrumento pro quo ante pater tuus accuſauerat Anianum de falſo facto ſuo, vel quia vtebatur, nam nihilo minus hæres ſi vtatur, poterit accuſari, vt hic, & ſupra de fide inſtr. l. ſi vteris.

k Auctor tuus.] id eſt, pater tuus, vel alius cui fuiſti hæres.

l Cœperit.] hæres Aniani.

Non

a Non poſſit.] vt ſ. eod. l. j. & ij.

b Subiectum.] ex eo quòd vtitur, vnde non vtendo cuadit accuſationem: quod non eſt in eo qui ex eo quod fecit, vel fieri fecit, accuſatur, vt j. ad legem Corneliam de fal. l. ſicut, & l. ſi falſos, & facit. ff. ad legem Cornel. de fal. l. falſi. §. ordine.

DEfunctis.] CAſ. Si accuſatus de homicidio, pēdente accuſatione deceſſit: ad quem debeant peruenire bona eius, quæritur? Et dicitur quòd ad hæredem, niſi mortem metu criminis ſibi conſciuiſſet: quo caſu deuoluēda eſſent ad fiſcum. idem dicitur de eo qui mandauit de aliquo crimine committendo, & accuſatus pendente accuſatione deceſſit: nam extinguitur crimen, & ceſſabit bonorum ademptio, & hoc in prima. Secundo, ſi accuſator pendente appellatione deceſſit: aut relegatione damnatus, cui pars bonorum adempta erat expreſſe, appellationem interpoſuit & pēdente appellatiōe deceſſit, poſtmortē ei⁹ de bonis examinabitur, & inquiretur valeat necne particularis ademptio. hoc dicit cum l. ſeq. Viuis.

c Mandauerunt.] quo caſu tanquam ſi feciſſent, tenerentur. vt ſ. de accuſa. l. non ideo.

d Conſciuerint.] cō ſciētia criminis: quo caſu indiſtinctè habet fiſcus ſecundum P. quod non placet, vt plene diximus. ſ. qui teſt. fac. poſ. l. ij.

e Denegari.] ex teſtamento, vel ab inteſtato, vt & ff. ad le. Pompe. de parri. l. antepe. & facit. j. de bonis eorum, per totum, & ſ. de accuſa. l. factum.

SI quis. Capitali.] Et per conſequens bona tacitè adimuntur, etſi nihil ſit dictum.

g Deportatione.] quæ & ipſa eſt capitalis, & ſic bona tacitè adimuntur, vt & j. de bon. proſcrip. l. deportati.

h Interpoſita.] poſt ſententiam.

i Finitum eſt.] idcirco conſequenter ademptio bonorum ceſſabit.

inſtituere. Quamuis enim in perſona principalis rei morte ſubducti, iam ſubſiſtere non poſsit: tamen ſi quis illo vti voluerit, intelligit ſe periculo criminis eſſe ſubiectum. [b] PP. VI. Kalend. Ian. Albino & Aemyliano Conſs.

Morte facientis & mandantis crimen in perſona morientis extinguitur, & finitur iudicium inchoatum, & bona non auferuntur hæredibus, niſi mortem ſibi conſciuerit. Bal. Vel ſic: Mortuo reo non proceditur ſuper delicto: niſi is ſibi mortem conſciuit. Salicetus.

IIII. Imp. Gordianus A. Rufo.

DEfunctis reis publicorum criminum, ſiue ipſi per ſe ea commiſerūt, ſiue alijs mandauerunt: [c] pendente accuſatione, præterquam ſi ſibi mortem cōſciuerint, [d] bona ſucceſſoribus eorum non denegari [e] notiſsimi iuris eſt. PP. VII. Kalend. Nouemb. Pio & Pontiano Coſs.

Vbi fit ademptio bonorum, venit in conſequentiam pœna, quæ morte tollitur, poſt mortem non durat quæſtio, etiam ratione bonorum. Si verò venit æquè principaliter, tunc ſic. Bal. Vel ſic: Si moritur accuſatus vel accuſator appellatione pendente, finitur inſtantia etiam quo ad bona, niſi quæ erant expreſſè adempta hæredibus, de quo dic, vt dicitur, ſupra ſi penden. appel. l. ij.

V. Idem A. Iuliano.

SI quis cum capitali [f] pœna vel deportatiōe [g] damnatus eſſet, appellatione interpoſita, [h] & in ſuſpenſo conſtituta, fati diem functus eſt, crimen morte finitum eſt. [i] Idem obſeruatur, & ſi accuſator pendente appellationis tēpore vltimum diem obijſſet. [k]

¶ Sin autem relegationis [l] pœnam ſuſtinuit, & in parte bonorum damnatus [m] appellatione vſus eſt: etiā poſt mortem eius nihilo minus appellationis ratio examinabitur: cum deſideretur vtrum valeat necne particularis publicatio. PP. VI. Kalen. Aug. Gordiano A. & Auiola Conſs.

k Obijſſet.] quia accuſatio extinguitur, & ſic omnia, quæ acta ſunt: petit tamen reus nomen ſuum aboleri de reis, & ab alio accuſari poterit, vt ff. de accuſa. l. libellorum. §. fin.

l Relegationis.] quia tacite nō fit bonorum ademptio, vt ff. de interdict. & relegatis. l. relegatorum. §. ad tempus.

m Damnatus.] expreſſe & facit ſupra ſi penden. appel. l. ſi is, & ff. de ſeru. ruſt. prædio. l. 3. §. ſi.

TITVLVS VII.

SI QVIS IMPERATORI maledixerit.

Ex leuitate, vel inſania maledicēs principi, non punitur: ſed ſi per iniuriam, principis eſt æſtimatio vtrum & qualiter puniatur: quod facit ex cauſis, & perſonis. Bal. Vel ſic: Qui de imperatore obloquitur, ſi non iniurioſe, a iudice condemnari debet: alias ſi iniurioſe, debet ad principem referre. Salic.

I. Imppp. Theodo. Arcadius & Honorius AAA. Rufino præfecto prætorio. †

SI quis modeſtiæ neſcius, & pudoris ignarus, improbo petulantique [n] maledicto nomina noſtra crediderit laceſſenda, ac temulentia [o] turbulentus obtrectator temporum noſtrorum fuerit: eū pœnæ nolumus ſubiugari, neque durum aliqd nec aſperum volumus ſuſtinere: quoniam ſi id ex leuitate [p] † proceſſerit, contēnēdum [q] eſt: ſi ex inſania, † miſeratione [r] digniſſimum: ſi ab iniuria, [ſ] † remittendum. [t]

¶ Vnde integris omnibus ad noſtram ſcientiam referatur, vt ex perſonis ho-

SI QVIS IMperatori maledixerit.

Dixit de accuſatoribus & accuſatis: nūc de ipſis delictis, & primo de maximis, quæ fiunt in principē, quandoque verbo, vt hoc ti. quandoque facto, vt infra titu. ſ.

SI quis.] CAS. Si aliqs principi maledixerit, an puniri debeat quæritur? & diſtinguitur: aut leuitate, & venia ei præſtanda eſt. aut p inſaniam, & ei miſerēdum eſt: ſi animo iniuriandi, mittēdus eſt ad principem, vt ex perſona hominis dicta penſentur.

n Petulantique.] id eſt ſuperbo & inflato.

o Temulentia.] id eſt ebrietate. inde temulentus, id eſt ebrius. nam temetum, ti. genus eſt optimi vini.

p Ex leuitate.] not. tribus modis maledici principi: ex leuitate, ex inſania, & ex iniuria: & nullo caſu punit iudex, licet vltimo remittat.

q Contemnendū.] quia lubricum linguæ &c. niſi quando eſt tale crimen quod ex ſcriptura legis deſcendat, vel quod ad exemplum legis vindicandum eſt, vt ff. ad l. Iul. ma. l. famoſi. §. j. Et quia quod calore &c. vt ff. de reg. iur. l. quod calore.

r Miſeratione.] quia ſatis punitur ipſo furore, vt d. l. famoſi, & ff. ad legem Pompeiam, de parri. l. pe. in fine.

ſ Si ab iniuria.] id eſt iniurioſe, & ex animo.

t Remittendum.] ad nos, vt ſubijcit.

† Ex Co. Th. eo. tit. l. ſing. Idē quoq; cautum eſt. ī 84. canone Apoſtolorum. vbi & Zonaras cōmentator Græcus hanc legē Græce adſcribit eāque citat ex Hexa contabiblo Baſilii con cōſtitutionū, cuius aliquot libri ab Herueto noſtro in lucem ſunt editi. Contius. Temulentum. Temetū. Principi maledicitur tribus modis. μωρότητος Zonaras μανίας ὡς ἀδὲ ϑυμίαος

Penſe-

a Penſemus.] ſic.ff.de iniu.l.item apud.§.adijcitur, & ff.de neg.geſt.l.Pomponius lib. 26.in negocijs, & 24.q. 3.cum ergo.§.ſed qui,in fine.

A

AD LEGEM IVLIAM MAIESTATIS.

ETiam ex alijs.] CASVS. Si iudex contra principis cõſtitutiones ſententiam tulerit, an quaſi læſæ maieſtatis reus accuſandus ſit? Dicitur quòd non. Viuian.

b Ceſſant.] in quib. videbatur non ceſſare, vt quando verbo facta eſt ei iniuria, vt ſ.tit.j.l.j. Item in alio, vt j.l.prox.

c Pronũciaſſe.] qualiter ergo accuſabitur? Reſpond. ſi per pecuniã fuit corruptus, lege Iulia repetundarũ, vt ff.ad le. Iul.repe.l.eadẽ.§.fi. & j.ad leg Iul.rep.l.fi.& ſi ſine pecunia: tunc crimine ſtellionatus. Itẽ & crimine falſi, vt ff.ad le.Cor ne.de fal l.j.§ ſed & ſi iudex. Ciuiliter ẽt conuenitur, vt inſti. de ob. quæ ex quaſi deli.na.in prin.

† Ad hui⁹ & cæterarũ huius tituli conſtitutionum explicationem vide gloſſemata Græcorum, Baſili. lib.60. titul.36. Petr. Vendramæn.

ALienam.] CASVS. Si iracundia motus, ꝙ ſeruus meus ſtabit in perpetuis vinculis, iuraui ꝑ vitã principis, & hanc pœnã volo ei remittere an quaſi læſæ maieſtatis crimine accuſari debeã, quæritur? Et dicitur ꝙ non.

d Quod ſemper.] i. te futurum iratum iuraſti.

e Iuraueras.] ꝑ principis ſalutẽ, vt & ſ. de reb.cre. l.ij. in fi. & facit.ff. de re.iu.l. quod calore, & de re pu.l.ij. ſed alio modo puniris, vt ff.de iureiu l.ſi duo patroni.§.fi. Vel dic ꝙ iurauerit per deum, vnde deum habeat vltorem, vt ſ.de iureiur. l.ij.in princ. ſed hodie eſt contra hãc.l. ſ.in auth. vt nõ lux. homi. contra naturam, circa mediũ cõſtitutionis, coll.vj.

Deum iurans, deũ habet vltorem.

SI quis.] CASVS. Si me crimine læſę maieſtatis accuſaſti, & per vnum teſtem probaſti, & ſic ſemiplene: an vna mecum ad probationem tuæ intentionis ſis torquendus, quæritur? Et dicitur quòd ſic. Item & ille torquebitur qui tibi mandauit vel conſilium dedit, vt aduerſus me accuſationem inſtitueres. Viuianus.

f Intenderit.] quod etiam infames facere poſſunt, vt ff. eo.l. famoſi.

minum dicta penſemus,[a] & vtrum prætermitti, an exquiri debeant, cenſeamus. Dat. VI.Id. Auguſt. Conſtantinopoli, Theodoſio.A.III. & Abundantio Conss.

TITVLVS VIII.

AD LEGEM IVLIAM maieſtatis.

Iudex qui iudicat contra legem, non propterea tenetur crimine læſæ maieſtatis. Bal.

I. Imp. Alexan. A.Paulino.

B

ETiã † ex alijs cauſis maieſtatis crimina ceſſant[b] meo ſeculo: nedũ ẽt admittã te paratũ accuſare iudicem propter ea crimine maieſtatis, quòd contra conſtitutionem meam eum dicis pronunciaſſe.[c] PP. III.Idus April Maximo. II. & Iuliano Conss.

C

Deſerens temerariè ſacramentum, non tenetur crimine læſæ maieſtatis. Bal Vel ſic: Deierans non committit crimen læſæ maieſtatis Sal.

II. Idem A. Paulliniano.

ALienam ſectæ meæ ſolicitudinem concepiſti, quaſi crimen maieſtatis ſuſtineres, ſi ſeruo tuo iratus eſſe non perſeueres, quod ſemper[d] te facturũ incõſulte iuraueras.[e] III. Non.Februa.Iuliano.II.& Criſpino Conss.

D

Accuſator, & eius inſtigator, niſi doceant per manifeſta indicia delictum accuſati de crimine læſæ maieſtatis, ſunt torquendi, & per torturam qualiter res proceſſerit, examinãdi. Salic. Vel ſic: Accuſator qui crimen læſæ maieſtatis probauit tantũ ſemiplenè, vel per indicia: debet torqueri vnà cum accuſato, & inſtigatoribus, vt veritas eruatur, nullo obſtante priuilegio. Salic.

III. Imp Cõſtantinus A.ad Maximum præfectum vrb.

SI quis † alicui maieſtatis crimen intẽderit:[f] cum in huiuſcemodi[g] re conuictus,[h] minimè quiſquam priuilegio dignitatis alicuius à ſtrictiore inquiſitione[i] defendatur: ſciat ſe quoque[k] tormentis eſſe ſubdendum, ſi alijs manifeſtis indicijs accuſationem ſuam non potuerit comprobare: cum eo qui huiuſmodi eẽ temeritatis reus deprehenditur.[l] Illum quoque tormẽtis ſubdi oportet, cuius conſilio atq; inſtinctu ad accuſationem acceſsiſſe videbitur, vt ab omnibus commiſsi conſcijs inſtituta vindicta poſsit reportari. † PP Kalend.Ianuar. Voluſiano & Anniano Conss.

Priuilegiatus poteſt ſuum priuilegium allegare, excepto crimine læſæ maieſtatis: & excepto ſi torqueretur de principis conſcientia: & hoc innuitur in principio legis a contrario ſenſu, ſecundum Baldum.

IIII. Imppp. Valent. Valens & Gratian. AAA.ad Olybrium. P.V.

NVllus omnino cui in conſultis ac neſcientibus nobis fidicularũ tormenta inferuntur, militiæ vel generis aut dignitatis defenſione vti prohibeatur:[m] excepta tantum maieſtatis[n] cauſa, in qua ſola omnibus æqua cõditio eſt. Da.VIII.Id.Iul. Valẽtiniano.N.P. & Victore Cõss.

Conſpirans contra principem, vel eos qui ſunt ad latus principis, incidit in crimen læſæ maieſtatis ſola ordinatione, & tractatu: licet non ſequatur euentus. vnde vltore gladio debet puniri, & omnia bona ſua efficiuntur fiſci. Bal.

V. Imp. Arcad.& Honor. AA. Eutychiano præfecto prætorio. †

QVisquis cũ militibus

g Huiuſcemodi.] ſcilicet crimine læſæ maieſtatis.

h Conuictus.] præſumptione eo ipſo, ꝙ accuſatus hac l. præſumitur contra ipſum, quod non placet, vt ſ.de accu.l.fi. in prin. Sed dic quod conuictus per vnum teſtem, & ſic ſemiplene eſt probatum, vel per aliud indiciũ qđ oportet præcedere quæſtionem, vt ff. de quæſt.l.j.in prin.

i Inquiſitione.] ſtricta ꝑ teſtes, ſtrictior per tormentum.

k Se quoque.] quaſi dicat, ſicut non defenditur à tormentis accuſatus, ſic nec accuſator: & ſic ſunt pares. ſic & in cuſtodia, vt ſ.de exhib.& tranſmittend. reis.l. ij.in fin.

l Deprehenditur.] præſumptione.

NVllus.] CASVS. Si accuſatus ne torqueatur tormento fidicularum, exceptionem militiæ, vel dignitatis habeat: an eam obijcere poſſit, quæritur? Et dicitur, ꝙ ſic: præterquã in crimine læſæ maieſtatis.

m Prohibeatur.] vt & j.de quæſt.l.decuriones. & dic quòd fides eſt chorda: inde fidicula, id eſt ſubtilis chordula.

n Maieſtatis.] ergo & ſimoniæ, vt & ſ. de epiſc.& cleric.l.ſi quenquam.

QVisquis.] CASVS. Si aduerſus principem vel eius comites coniurationem fecerit quis, eius ſola voluntas punit, licet non fecerit: quia gladio interficietur, & bona eius committẽtur in fiſcum: filij verò non interficient, ſed nihil de bonis paternis, vel maternis ad eos pertineat, nec alicui ſuccedant, nec ad honores promoueantur, nec ad militiam, vt ſit eis mors ſolatiũ: & ſi aliquis pro eis duxerit ſuppli-

† Co.Th. li.9. tit.5. l. j.

Teſtis vnus facit ſemiplenã probationem.

† In Cod. The. amplius additur, vt ſerui & liberti qui dominos accuſauerit, patibulo affigãtur. Contius. † Co. Th. ti.de quæſtioni.l. 1.

† Ex Co. Theodoſia.li.9.ti. 14.l.3. Balduinus tñ in prolegomenis ad hunc titulũ ſcribit hanc legẽ nõ extare in Codice Theodoſiano, & ideo eam fuiſſe abrogatam. Contius.

vel priuatis, vel barbaris [a] ſceleſtam inierit factionem, [b] aut factionis ipſius ſuſceperit ſacramentum, vel dederit, de nece etiam virorum illuſtrium qui cõ ſilijs & conſiſtorio noſtro interſunt, ſenatorum etiã (nam & ipſi † pars corporis noſtri ſunt) [c] vel cuiuslibet poſtremo qui nobis militat, [d] cogitauerit (eadem enim [e] ſeueritate voluntatem ſceleris, qua effectum puniri iura voluerũt) ipſe quidem vtpote maieſtatis reus, gladio feriatur, bonis eius omnibus fiſco noſtro addictis. [f]

Filijs eius de miſericordia reſeruatur vita: ſed nulla bona poſſunt habere vel accipere ex aliqua ſucceſſione inteſtati vel teſtati: & perpetuò ſunt infames, & ab omnibus honoribus, & officijs excluſi. Bald.

Filij [l] vero eius quibus vitam imperatoria ſpecialiter lenitate cõcedimus [g] (paterno [h] enim deberẽt perire ſupplicio, in quibus [i] paterni, hoc eſt hæreditarij criminis exempla metuuntur) à materna, vel auita, omnium etiam proximorum hæreditate ac ſucceſsione [k] habeâtur alieni, teſtamentis extraneorum nihil capiant, ſint perpetuò egentes & pauperes, infamia eos paterna ſemper comitetur, [l] ad nullos prorſus honores, ad nulla ſacramenta [m] perueniant: ſint poſtremò tales, vt his perpetua egeſtate ſordentibus, ſit & mors ſolatium, & vita ſupplicium. [n]

Supplicans principi pro eis, punitur pœna perpetua infamia. Bal.

Denique iubemus etiã eos notabiles eſſe ſine venia, qui pro talibus vnquã apud nos interuenire tentauerint. [o]

Cũ filiabus eius diſpenſatiue proceditur, vt poſſint ex bonis maternis obtinere Falcidiam. Bal.

Ad filias ſane eorum, quotlibet numero fuerint, Falcidiam tantùm ex bonis matris, ſiue teſtata, ſiue inteſtata deceſſerit, [*] vo- B lumus peruenire, vt habeant mediocrem potius filiæ alimoniam, quàm integrum emolumentum ac nomen hæredis Mitior enim circa eas dẽt eſſe ſententia, quas pro infirmitate ſexus minus auſuras [p] eſſe confidimus.

Poſt illud crimen attentatum pater non poteſt emancipare filium, nec aliquam alienationem facere. Bal.

Emancipationes quoq; quæ à prædictis ſiue in fi- C lios, poſt legem duntaxat latam, ſiue in filias fuerint collatæ, nõ valeant. [q] Dotes, donationes, quarumlibet poſtremo rerum alienationes, quas ex eo tempore qualibet fraude, vel iure [r] factas eſſe conſtiterit, quo primum memorati de ineunda factione ac ſocietate cogitauerint, nullius ſtatuimus eſſe momenti.

Vxores illorum non debent perdere dotes ipſarum: immo recuperant eas. Vel ſic: Donationes nuptiales in D *caſu quo erant ſeruandæ liberis, applicantur fiſco: in quibus filiæ etiam legitimam poſſunt petere. Bal.*

Vxores ſanè prædictorum recuperata dote, ſi in ea conditione fuerint, vt quæ à viris titulo donationis [s] acceperunt, filijs debeant reſeruare: tempore quo vſufructus abſumitur, [t] omnia ea [u] fiſco noſtro ſe relicturas [x] eſſe cognoſcant, quæ iuxta legem filijs debebantur: [&] Falcidia ex his etiam rebus filiabus tantum, non

Satelliti-

ſupplicandum, non audietur, ſed erit infamis. filiabus vero in bonis maternis Falcidiæ portio remanebit. Si vero poſt inſtitutum crimen talem filium, vel filiam emancipauerit: poſtquam de nuda coniuratione cogitauerit, valebit: vxor vero dotem recuperabit. & ſi aliquam fecerit donationem propter nuptias, habebit vſumfructum: ſed ea in fata concedente, reuertetur ad fiſcũ. Si quis vero coniurationem detexerit: licet ipſe de his ſit qui coniurationem fecerint, pœnam nullam ſuſtinebit, ſed erit præmio afficiendus. Viuianus.

[a] Barbaris.] id eſt hoſtibus.

[b] Factionem.] i. cõſpirationem. & dic contra principem.

[c] Noſtri ſunt.] cum & princeps ſit caput & eſt interpoſitio.

[d] Nobis militat.] i. circa noſtrum latus in militia armata, vel inermi.

[e] Eadem enim.] interpoſitio eſt. Et no. cogitatum puniri. ſic & ſ. de epiſco. & cle. l. ſi quis non. Sed contra. ff. de pœnis. l. cogitationis. ſol. ſecundum tr. hic ad actum deuenit, ſcilicet ad ſacramentum dandum, vel recipiẽdum, vt no. ſ. plene de his qui ad ecc. cõfu. l. præſenti, & facit ad voluntatem. ff. ad l. Corne. de ſica. l. diuus.

[f] Addictis.] vt in authen. vt nulli iud. §. ñ colla. ix.

[g] Concedimus.] ex miſericordia, qua nõ ſunt indigni, qui alieno non ſuo vitio laborant, vt ſ. de na. li. l. legem.

[h] Paterno.] interpoſitio eſt.

[i] In quibus.] ſcilicet filijs timetur ne ſimiles ſint patribus, † iuxta illud · Sæpe ſolet ſimilis filius eſſe patri &c. vt ff. de ædil. edic. l. ꝙ ſi nolit. §. qui mancipia.

[k] Succeſſione.] ergo nec libertis paternis ſuccedet. Sic ẽ contra. ff. eo. l. coniũ. ff. de iure patr. l. iiij. Sol. vt diximus. ſ. de bo. lib. l. j.

[l] Comitetur.] ſic ergo delictum patris A nocet filijs. quòd eſt ſpeciale. Regulariter contra, vt j. de pœnis. l. ſancimus, & ff. de pœ. l. crimen, & ff. de decu. l. ij. §. in filijs, & illud, Pater non portabit iniquitatem filij &c.

[m] Sacramenta.] militaria.

[n] Supplicij.] ſic 74. diſt. c. quorundam.

[o] Tentauerint.] ſic & ſ. de tranſact. l. ſi quis maior.

[p] Minus auſuras.] Et not. quòd minus audet fœmina quàm maſculus. Sed quid ſi mater commiſerit factionem, nunquid parcitur filijs, vel filiabus? R eſpõ. idem quod in patre. Azo.

[q] Nõ valeãt.] ab eo tempore in quo eandem factionẽ cogitauerint, vt j. §. proxi. qa videtur facere in fraudẽ, vt in eos bona cõferat. per quod apparet, ꝙ ſi ante emancipauerat, & bona contulerat, ꝙ nõ auferantur, vt j. de bo. proſcrip. l. pen. & ſic. ſ. de filijs in poteſtate poſitis loquatẽ.

[r] Iure.] quolibet cõtracto, vt j. eo. l. fin. & ſic eſt cõtra. ff. de dona. l. poſt contractum. Sed ſolu. vt ſ. de dona. inter vir. & vxor. l. res vxoris.

[s] Titulo donatiõis.] nã donationes inter viuos ante crimẽ cõmiſſum collatæ in vxorẽ, nõ infirmanẽ dãnato viro ex hoc crimine, ſed cõfirmãtur, vt ſ. d. l. res, de don. inter vi. & vxo. amittit tñ eas quo ad proprietatẽ mulier cum nubit ſecũdo, vt ſ. de ſec. nupt. l. fœminæ.

[t] Abſumitur.] i. finitur: quod multis modis contingit, vt inſti. de vſufru. §. finitur. Interim enim retinet mulier.

[u] Omnia ea.] ſ. filijs omnibus reſtituẽda, vt d. l. fœminæ.

[x] Relicturas.] id eſt traditu ras.

† Concor. c. cũ dilectus, cum glo. ſuper verbo, familiares, extra, de cleri. non reſi.

Affectus ſine effectu quandoque punitur.

† Budeus ait hũc. §. fuiſſe correctũ per l. ſancim⁹. j. de pœ. ſed noſtræ ſcholæ auctores cõtra reſpondeſunt.

† Dic tu in atrocioribus nõ inconuenit vnũ puniri ꝓ alio. glo. 1. q. 4. i ſumma.

Patris delictum filijs nocet quãdoq;.

Fœmina minus audet quam maſculus.

* ſiue teſtato, ſiue inteſtato deceſſerit.

Donationes inter viuos collatę in vxorem, an infirmentur viro dãnato ex lege Iulia maieſtatis.

a Satellitibus.] ſic j. de rap. virg. l. j.
b Et honore.] ſic j. de his qui te def. l. j. lib. x. & ff. de iure fi. l. edicto, & l. ſenatus, & l. cũ tacitũ, & ff. de ali. iu. l. 3. §. fi.

N Eminiſſe.] CASVS. Si crimen læſæ maieſtatis quis commiſerit, & decedat: poſt mortẽ eius accuſabitur, vt bona eius publicentur. ſerui vero in cap. domini in tali caſu poſſũt torqueri: & poſt crimen commiſſum non poterit committens rem aliquam alienare, nec manu mittere.

Crimẽ læſæ maieſtatis poſt mortẽ obijci poteſt in duobus caſibus.

c Poſt rei mortem.] vt j. l. proxi. & ff. de accuſat. l. ex iudiciorum. quod intellige in duobus capitulis illius legis, quãdo ſcilicet contra principem, vel rempublicam eſt molitus, nõ in alijs, vt ff. eo. l. fi.

v ſi vera.

d POſt diui Marci. Dãnetur.] vt & ſ. l. prox. & inſti. de hære. quæ ab inteſtato. §. per contrarium. Sunt & alij caſus ſpeciales quos no. ſ. ſi reus vel accu. l. j.

e Neque alienare.] ut & ſ. l. quiſquis. §. emancipationes, & de dona. l. donationes, in fine, & eſt ſpeciale. aliàs contra, vt ff. de donat. l. poſt contractum.

f Soluere iure.] ſpeciali, aliàs contra. ff. de ſolu. l. reo criminis.

g Torquentur.] vt impediatur alienatio, torquentur, donec de crimine conuincantur.

h Arguatur.] id eſt arguitè accuſetur.

AD LEGEM Iuliam de adulterijs & ſtupro.

Per ordinem maiora proſequitur crimina. & dicitur adulterium propriè in nuptam, quaſi tranſitus ad alterius torum, propter partum ex altero conceptum compoſito nomine. Stuprum in virginem, vel viduam,

Adulteriũ, ſtuprũ, & inceſtus quid ſignificent.

etiam filijs deputata [videatur.] A

Conſcij, ſatellites & miniſtri, in pœna ſunt ſimiles delinquenti. Bal.

Id quod de prædictis eorumque filijs cauimus, etiam de ſatellitibus a conſcijs ac miniſtris filijſque eorum ſimili ſeueritate id cenſemus.

Reuelans coniurationes huiuſmodi in initio, præmiatur: ſed ſi ex poſtfacto, id eſt non incontinenti, ſed poſt aliquod tempus reuelet ſecretum, ſibi parcitur: non tamen præmiatur. Baldus.

B Sanè ſi quis ex his in exordio initę factionis, ſtudio veræ laudis accenſus, initam prodiderit factionem, & præmio & honore b à nobis donabitur. Is vero qui vſus fuerit factione, ſi vel ſero (incognita tamen adhuc) conſiliorum arcana patefecerit: abſolutione tantum ac venia dignus habebitur. Dat. pridie Non. Septembr. Ancyræ, Cæſario & Attico Conſs.

C

** Conſtitutio Græca. **

Crimen læſæ maieſtatis poſt mortem obijci poteſt: & in hoc crimine ſerui torquentur in caput domini. Baldus.

VI. Paulus lib. ſingulari de publicis iudicijs.

MEminiſſe oportebit, ſi quid contra maieſtatem imperatoris commiſſum dicatur, etiã poſt rei mortem c id crimen inſtaurari ſolere, poſtea quã diuus Marcus Drunciani, vtpote ſenatoris, qui Caſſiani furoris ſocius fuerat, bona poſt mortem fiſco vendicari iuſſit: & noſtro tempore multis hæredibus ablata ſunt. In hoc itẽ crimine quod ad læſam maieſtatem imperatoris pertinet, etiam in caput domini ſerui torquentur.

D

Etiam poſt mortem crimen læſæ maieſtatis poteſt inchoari, & memoria conuinci atque damnari. hoc primo. Crimino ſus huius criminis, in ipſo criminis exordio perdit ipſo facto omnium ſuarum rerum adminiſtrationem. hoc ſecundo. Per incertitudinem ſucceſſoris bona interim ſequeſtrantur. Bald.

VII. Martianus lib. j. de publicis iudicijs ad leg. Iul. maieſtatis.

POſt diui Marci conſtitutionem hoc iure vti cœpimus, vt etiam poſt mortem nocentium hoc crimen inchoari poſſit: vt conuicto mortuo memoria eius damnetur d & eius bona ſucceſſori eius eripiãtur. nam ex quo ſceleratiſsimum quis conſilium cępit, exinde quodammodo ſua mente punitus eſt. Sic & diui Seuerus & Antoninus conſtituerunt, ex quo quis tale crimen contraxit, neque alienare, e neque manumittere eum poſſe: nec ei ſoluere f iure debitorem, magnus etiam Antoninus reſcripſit. In hac cauſa in caput domini ſerui torquentur, g id eſt propter cauſam maieſtatis. Et ſi deceſſerit quis: propter incertam perſonam ſucceſſoris, bona obſeruantur, ſi in cauſa maieſtatis fuiſſe mortuus arguatur, h vt Seuerus & Antoninus literis ad Rationales miſsis reſcripſerunt. Dat. III. Non. Mart.

** Conſtitutio Græca. **

TITVLVS IX.

AD LEGEM IVLIAM de adulterijs & ſtupro.

Vxor non poteſt maritum de adulterio accuſare: nec vxorio iure, quia non cauetur in lege: nec iure extranei, quia mulier. hoc dicit textus cum glo. ſecundum Bal.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Caſſiæ.

PVblico i iudicio non habere mulieres adulterij accuſationem, quamuis de matrimonio ſuo violato k quæri velint, lex Iulia declarat: l quæ cùm maſcu-

vt ff. eod. l. inter. §. 1. Inceſtum, cum conſanguinea, vel affine, vt inſtit. de nupt. §. 1. & ff. eod. l. ſi adulterium cum inceſtu. & dic, quod leges huius tituli factæ ſunt ad legem Iuliam emendandã, ſupplendam, corrigendam, & interpretandam.

PVblico iudicio.] CASVS. An vxor maritũ de adulterio poſſit accuſare, quæritur? Et dicitur quòd nõ, vetante l. Iul. de adulteris, quæ in maſculis ſolis locum habet.

i Publico iudicio.] id eſt l. Iulia de adulte. quod non publicum eſt, vt ff. de publi. iudi. l. j.

k Violato.] non dicit toro. ſi ergo ſolutæ ſe immiſcuit, planum eſt quia à nullo de adulterio accuſatur, vt ff. eod. l. inter. §. j. & 36. quæ. j. c. lex illa. §. adulterium. ſed & ſi ad alterius vxorem acceſſerit, nec tunc torus huius mulieris, vel ſui viri eſt violatus, ſed viri adulteræ: & ſic nec tunc hæc accuſat, cum ſit mulier: nec ſuam, vel ſuorum iniuriã proſequatur, vt ſ. qui accuſ. non poſ. l. de crimine, & hoc de iure mariti. Sed an etiam iure extranei põt? Quidam quòd ſic. ſed dic quod non: cum dicas eam non proſequi ſuam iniuriam: virum tamẽ dimittere poteſt: & lucretur donationẽ, & dotem, vt ſ. de re pu. l. conſenſu. §. cauſas. & ſic etiam intelligendi ſunt canones, vt xxxij. q. v. c. nemo, in princ. & quæſt. v. præcepit, & cap. præceptum, & cap. Chriſtiana.

ſic citatur 32. q. j. c. 10. Contium.

l Declarat.] eo modo qui ſequitur: quæ cum &c. & eſt talis ratio: quia cum permittitur viro, videtur prohibitum mulieri. argum. ff. de iudi. l.

di l cum prætor vel accuſanti iure mariti permiſit quæri de adulterio: ſed hæc non poteſt accuſare iure mariti, quia maritus non eſt: ergo nullo modo etiam iure extranei. q. d. non poteſt accuſare aliquando: ergo nunquam. ſed maritus aliquando poteſt ſecundum Io. & ſic generaliter ei concedi uidetur. argu. ff. de milit. teſta. l. ex militari. Sed mirũ eſt quòd uir non cõmittit adulterium accedendo ad ſolutam: nec ab uxore adulterij accuſat ad quãcunque accedat: nec dicitur ſuam iniuriam proſequi, & ideo eſt arg. contrarium in authe. de nup. §. ſi igitur, ſecũdum Theodo. col. 4.

† Cõqueſtit. d. Auguſtinus de hac inæqualitate.

Maritus accedens ad ſolutã, adulteriũ non committit.

alliàs, PP. XII. Kalendas Iulii, Anulino & Front. Conss.

ADDITIO. Aduertas quòd licet de iure ciuili maritus cognoſcendo ſolutam, non committat adulterium: de iure tamen canonico dicitur adulteriũ committere, ut probatur in cap. tramiſſæ, & ibi hoc no. Abbas extra de eo qui cogno. conſangui. uxo. ſuæ, & 32. q̃ſt. 4. cap. nemo, & cap. dicat.

a Facultatem detuliſſet.] niſi exceptione aliqua repellatur: ut Ĩ eo l. ita nobis.

CRimen lenocinii.] CASVS. Si uxorem tuam in aliquo adulterio deprehendiſti, & poſtea in matrimonio tenuiſti: adulterio conſenſiſſe uideris: unde crimine lenocinii poteris accuſari.

† ſſge. l. proſpexit. ff. qui & à quib. manum. ff. Contius.

b Crimen lenocinij] quod punitur ut adulteriũ, & cõmittitur multis modis, ut hic, & ff. eo. l. 2. §. lenocinii, & ff. de minori. l. auxilium, & Ĩ. eod. l. caſtitatis, & ĩ. de cõdic. ob tur. cau. l. mercalem.

c Non qui ſuſpectam.] ſi tamen poteſt obumbrare patientiam ſuam prætextu incredulitatis, ut hic, & Ĩ. eo. l. ſine metu, & ff. eo. l. 2. §. lenocinii, in fi. & l. mariti. Et nota quod ſine accuſatore punitur uir de lenocinio, ſi uxore rea facta, mariti lenocinium detegatur, ut ff. eod. l. 3. §. ſi publico.

NOn ſolum.] CASVS. Tam ex ſententia quàm ex verbis l. Iul. ſi maritus velit vxorẽ de adulterio accuſare poterunt ſerui uel ancillę uxoris uel patris torqueri, ut eruatur veritas, & intra. 60. dies computandos à die diſſoluti matrimonii, & hoc in prima. nec manumittentur, neque alienabuntur, & hoc in ſecunda. & ſi in quæſtione ſerui deceſſerint, uel deteriores facti fuerint: abſoluta muliere cauebit maritus de æque idoneis reddendis. & hoc in tertia. Vinta.

d Verba.] id eſt non ſolum verba, ſed etiam ſententia. nam quandoq; in aliquid uerba & ſentẽtia conſonant: quandoque verba tantum, quandoque ſententia tantũ, ut patet in Macedoniano. Tu dic quòd uerba pertinent tantum ad eos quos hic nominat. ſentẽtia etiã ad alios quos dices, & ſic hęc dictio, tantum, ad uerba tantum.

liſ † iure mariti accuſandi facultatem detuliſſet, a nõ idem fœminis priuilegiũ detulit PP. XIII. Kal. Aug. Laterano et Rufino Cõss.

Retinens uxorem quam in adulterio inuenit, punitur ut leno: ſecus ſi nõ inuenit, ſed habet eam ſuſpectam. h. d. Vel ſic. Sciens punitur, non autẽ qui ſuſpicatur, & facit pro receptantibus bannitos, & ad hoc ut puniantur, requiritur quòd ſciant, non quòd ſuſpicantur. Baldus.

IIdj lem A. & Cyro.

CRimen lenocinii b contrahunt, qui deprehenſam in adulterio uxorem in matrimonio retinuerunt, non qui ſuſpectã c adulterã habuerunt. PP. Kal. Iulii, Anulino & Frontone Conss.

Serui mulieris quæ dicitur adulterium commiſiſſe, & etiam patris eius, pro eruenda ueritate ſunt torquendi: ideo intra ſexaginta dies pro hibentur manumitti vel diſtrahi. Accuſator tamen prius debet cauere de ipſorum emendatione totali, vel deterioratione emendatione in caſu abſolutionis ſubſecuta. Sal.

III. Imp. Antoninus A. Iuliano.

NOn ſolum † verba d legis Iuliæ de adulteriis coercendis, ſed etiã ſententia per quæſtionem quoque ſeruorum e ſiue ancillarum crimen admiſſum probare volentis, f ad earum tantum perſonarum ſeruos ei rei exhibendos pertinet, de qbus ſpecialiter comprehendit, g id eſt mulieris, h & patris eius, non naturalis, ſed iuſti duntaxat, i quos intra ſexageſimum † diẽ ex diſſolutione k matrimonij numerandum, manumitti vel diſtrahi prohibet: l & quorum dominis m caueri præcipit, ſi defuncti fuerint in quæſtione, vel facti deteriores, ſecuta n abſolutione. PP. XV. Kalẽ. Augu. Antonino A. IIII. & Balbino Conss.

Occidens adulterum lege permittente, non cenſetur homicida, hoc prima. Occidens adulterum in caſu non permiſſo, mitius punitur hoc ſecũdo. Bal. Vel ſic: Maritus per ſe uel filios poteſt impune occidere adulterũ uilẽ in adulterio noctis tempore deprehenſum: non uilem uero occidens, in totum non liberatur, ſed mitius punitur. Sal.

A reſpicit.

e Seruorum.] non ſolum aliis probationibus.

f Volentis.] ſ. legis.

g Comprehendit.] comprehendit dicta lex, cuius uerba tamen non habemus.

h Mulieris.] de adulterio accuſatæ.

i Iuſti duntaxat.] ſi ue ſit iuſtus de naturali & ciuili iure, ſi ue ciuili tantum, ut adoptiuus.

k Ex diſſolutione.] quæ fit per diuortium, & quam opus eſt fieri antequam inchoet accuſationẽ, ut Ĩ. e. l. crimen. ſed ſi morte uel bona gratia, uel ex deli cto uiri ſoluatur matrimonium, tenet manumiſſio, ut ff. qui & à quib. l. ſed ſi maritus.

† i. duos menſes poſt diuortium.

l Prohibet.] per hoc ergo probatur, quòd ea quæ domi fiunt, p tales poſſunt manifeſtari, ut ĩ. de te pu. l. conſenſu. §. ſin autem aliter.

m Dominis.] ſcilicet dominæ vel patri eius.

n Secuta abſolutione.] mulieris ſcilicet accuſatę, non aliter, ut hic, & ff. eodem ſi poſtulauerit. §. ſi reus. Vltimo nota. quòd ita dicit hæc lex. ſeruos torquendos, & non manumittendos, & damnum emendandum. Circa primum dic quòd ſerui adulteræ & patris eius torquentur ex verbis & ſententia. Item ex ſententia ſerui adulteri & patris, ſed proprij vbicunque ſint: patris, ſi ſint in vſu adulteræ vel adulteri, ut hic, & ff. eodem l. ſi poſtulauerit. §. haberi, & ff. qui & à quib. l. proſpexit, & infra titu. j l. fin. Item ſerui accuſatoris, ut ff. eo. l. ſi poſtulauerit. §. ſed & ſerui. Itẽ ſerui matris mulieris & aui dati ad uſum mulieris, & hi omnes prohibentur manumitti uel alienari intra lx. dies à die diuortii, ut hic, & d. l. proſpexit. Item torquentur ſerui etiam extraneorum qui in uſu ſunt mulieris, vel etiam ſi non ſunt ſecundum alios, ſi modò aliquid veritatis ſciant, ut ff. eo. l. ſi poſtulauerit. §. diuus autem ſed ſi ſerui patris ſicut extranei, ita demũ torquentur, ſi ſunt in uſu mulieris: quæ ergo erit differentia inter extraneum & patrem? Reſpon. quia extraneus manumittet quando uolet. pater niſi poſt duos menſes. Itẽ & circa primum dic quòd ut liberè verum dicant ſerui publicãtur. & à dominorum poteſtate eripiuntur, & hoc fit poſt quæſtionem, prius non: dum publici nõ torquentur. ſed extranei non publicantur, cum non habeant cui gratificentur, ut ff. eo. l. ſi poſtulauerit. §. iubet, & § ratio: debet tamen fiſcus precium dare domino ſecundum Ioan. quando abſoluitur, ut argu. ĩ. quibus ex cauſis ſer. pro præ. l. 2. & ſic eſt ſpeciale ſeruum torquer i in caput domini, ut & Ĩ. de quæſtio l. 2. Super ultimo q̃ro, quare cauet pro deterioratione, cũ publici fiant, & fiſcus p̃ſtat æſtimationẽ, ut dixi? Reſpõdeo fiſcus p̃ſtat ſolum-

Serui an ſint pro adulterio detegẽdo torquẽdi.

ſolummodo quod tunc tortus & ruptus valet. vnde dete rioratio ab alio eſt emendāda. Item an totum damnum deteriorationis ſerui torti accuſator reo abſoluto dat? Dicunt quidā dimidiam, & aliam ſibi computet: quia & pro eo eſt tortus, ut arg. ſ. de rebus credi. l. generaliter. §. his de præſentibus.

Vel poteſt diſtingui: aut extrane' accuſatur, aut dominus, aut ſeruus. primo emendatur ab vtroque medietas. Vel ſecūdum alios vnum ſimplum, ut ſic habeat duplum, ut d. l. ſi poſtulauerit, in princ. In ſecū do quando dominus accuſatur, in totum emendatur domino abſoluto, ut hic, & ff. eo. l. ſi poſtulauerit. §. ſi reus. In tertio in duplum domino emēdatur, ut d. l. ſi poſtulauerit. §. fin. & ff. de calum. l. fin. & j. de calum. l. dominis, & hic. Vel ex ſtipulatione, ſi interpoſita eſt, uel condictione ex lege petuntur, ut ff. eo. l. quòd ex his.

Aduerte tu tamen doctor. & Bart. in l. l. non ſolum. §. mādatū. ff. de iniur. quod iſto caſu mandatarius occidens non euadit pœnā legis.

IIII Imp. Alexander A. Iuliano procon. Narbo. prouinciæ.

GRacchus [a] quē Numerius [b] in adulterio noctu deprehenſum interfecit, ſi eius conditionis fuit, ut per legem Iuliam impune occidi potuerit: [c] quod legitimè factum eſt, nullam pœnā [d] meretur.

¶ Idemq; filijs eius qui patri paruerunt, præſtandum eſt. [e]

¶ Sed ſi legis auctoritate ceſſante, inconſulto dolore adulterum interemit, quamuis homicidium [f] perpetratum ſit: tamen quia & nox & dolor [g] iuſtus factum eius releuant, poteſt in exilium [h] dari. PP. ſine die & conſule.

Adulter poſt quinquennium accuſari non poteſt. Et exceptio præſcriptionis quæ cōpetit parti, debet ei p iudicē obſeruari, & non auferri. Bal.

GRacchus.] CASVS. Numerius dephendit Gracchū cum vxore ſua adulterātem, & occidit, an propter hoc aliquā pœnā ſuſtinere debeat, quæritur? Et diſtinguitur, an fuerit talis quē licuit interficere, & non punietur: an non, & in exilium mittetur. Viuia.

a Gracchus.] adulter.

b Numerius.] maritus mulieris.

c Occidi potuerit.] quia uilis erat perſona, & humilis adulter, & in domo ſua, id eſt mariti, & non adulteri vel alia, ut ff. e. l. marito, & l. ſi adulterium. §. imperatores, & ff. ad l. Aquil. l. qui occidit. At pater quemlibet occidit in rebus uenereis deprehenſū, & in ſua & generi domo, dūmodo & filiam occidat, uel per eum non ſtet, ut ff. eo. l. patri, & tribus legibus ſequentibus, & l. nihil.

d Nullam pœnam] ut & ſ. de adminiſt. tu. l. ſancimus. 1. & ff. de reg. iur. l. nemo damnum. Sed arg. cōtra. ſ. de ſecun. nup l. 1. & in authen. de reſtit. & ea quæ pa. §. ſi. colla 4. & ſ de rei uen. l quoties, & ne tuto. uel cur. vec. con. l. 1. & ſ. rem alie. geren. l. 1. Item & nota e contra quòd meretur pœnam, quod non eſt legitime factum, ut ff. de his quæ pro non ſcrip. l. 1.

e Præſtandum eſt.] ſic ergo parent in atrocioribus. ſed hoc ideo quia patri eſt hoc permiſſum. aliàs contra, ut ff. de reg. iur. l. ad ea.

f Homicidium.] quia adulter non erat uilis.

g Dolor.] nota quod iuſtus dolor aliquem excuſat, ut ff. ad l. Corn. de ſica. l. 1. §. ſi. & ff. e. l. ſi adulteriū. § imperatores. Item & tempus facit, ut hic, & ff de pœnis. l. aut facta. §. 1. & §. tempus, & ſ. ut lice. vnicuique. l. 2. Sed argu. contra. ſ. de tranſact. l. non minorem.

h In exilium.] cū aliàs debeat occidi, ut inſti. de publi. iudic. §. item lege Cornelia.

ADulter.] CASVS. An maritus elapſo continuo quinquennio à die commiſſi adulterii, poſſit adulterum accuſare, quæritur? Et dicitur quod non. non enim exceptio temporalis quæ reo datur, ei debet auferri. Viuianus.

i Adulterium.] idem ſi de lenocinio vel ſtupro, aliòue capitulo huius legis accuſetur, ut ff. eod. l. mariti. § hoc quinquennium.

k Accuſari non poteſt.] in adultero eſt planum, niſi in duobus caſibus, quando ſcilicet non potuit intra hoc tēpus, quia incęperat ab adultera tantum, unde interim non poterat hunc accuſare. Item & quando hic ab alio accuſabatur, qui poſtea inuentus eſt præuaricari, ut ff. eod. l. 3. & l. quinquenniū, & niſi per uim ſit factum ſtuprum, ut ff. eo. l. mariti. §. ſi. ſed in adultera præſcribitur ſex menſibus utilibus computādis in nupta à tempore diuortii facti à primo. in uidua, à tempore commiſſi criminis: & eſt ratio, quia quod facilius accuſatur, ut u. dua, facilius pſcribit à die cōmiſſi criminis, ut ff. codē l. mariti. §. ſex menſium, & ff. ad Turpil. l. 1. §. accuſationem: non tamē ut ſex menſes utiles excedāt quinquēnium quo adulter pręſcribit à die commiſſi criminis, ut ff. e. l. mariti §. præterea. & duo ex his ſex dantur ut accuſet uir iure mariti: quatuor ut iure extranei, ut j. e. l. prox. & ff. eo. l. ſi maritus. 1. §. extraneis.

Adultera ſi non accuſetur intra tēpus certū, pōt ſe præſcriptiōe tueri.

V Idem A. Vidanti.

ADulter poſt quinquēnium quàm commiſſum adulterium [i] dicitur, (quod cōtinuum numeratur) accuſari nō poteſt [k] eaſque præſcriptiones legibus reo datas auferri nō oportet. [l] PP. Idib. Iunij, Maximo. II. & Aeliano. Conss.

Maritus poteſt accuſare adulterum intra lx. dies vtiles: quibus elapſis admittitur in reliquum tempus ad accuſandum iure extranei: & quādo accuſat, eſt habenda quæſtio de ſeruis h. d. Vel ſic: Si habens duo iura, perdit vnum: admittitur ad reliquū. h. d. Vel ſic: Qui non admittitur ut vir admittitur ut extraneus. Bal.

VI Idem A. Sebaſtiano.

IVre [m] mariti adulterij accuſare volēti, ſexaginta dies vtiles computātur: quibus in publico eius [n]

l Non oportet.] ſi modò proponant antequam nomen accuſati uel accuſatæ inter reos recipiatur, ut ff. eo l. ſi maritus. §. præſcriptiones, uel ille. §. intelligitur ſpecialiter in quibuſdam, ut lenocinii, non in his.

IVre mariti.] CASVS. Maritus adulterum intra. 60. dies utiles iure mariti poteſt accuſare: nec timeat accuſari de calumnia, ſi probat, quod facile erit ſibi probare, ſcilicet per quæſtionem ſeruorum. Vi.

m Iure.] maritus accuſat iure mariti. ſed & pater mulieris, ut. ff. eo. l. is cuius ope. §. ex ſenatuſconſulto, ut tamē præferatur uir, niſi ſit infamis, uel colludat, ut ff. e. l. 2. §. ſi ſimul, & l. 3. & erit hoc ius ſiue priuilegiū in accuſando: quia ſexaginta dies habet utiles, in quibus præfertur omnibus aliis, & ſine metu calumniæ, & etiā ex ſola ſuſpicione poteſt uxorem ream facere, & ſine inſcriptione, ut dixit P. ut ff. de mino. l. auxilium, & j. e. l. quā uis 2. Poſt hos admittitur quilibet: & prædicti etiam admittuntur ante alios uſque ad quatuor mēſes: & quando plures uenerunt, iuſtior præfertur. & ſic etiam forte uir admittitur, ut hic, & ff. eo. l. 2. §. ſi. & l. ſi maritus. 1. §. extraneis, & l is cuius. §. pe. ſed uidetur quod non euadant pœnam calumniæ, ut ff. eo. l. is cuius. §. fina. & l. pater. Solu. refert, ſint in euidenti calumnia, vel non. argu. ſ. qui accu. non poſ. l. j. & ff. de his qui. ut indig. l. tutorem. Vel prædictū priuilegium, ſcilicet ſine metu calumniæ accuſare tantùm uiro detur, non patri, ut in contrariis: ſed cætera dantur patri, ſcilicet ut præferatur aliis: & hoc quia propenſiori dolore facit uir, ut ff. eo. l. 2. §. ſi ſimul. Vel dic, non euitant pœnam calumniæ, quando ultra ſexaginta dies accuſant, ut in contrariis, ſed ante ſic. & ſecundum hoc expone legem illam, is cuius ope, accuſant, id eſt accuſare ſolent.

Maritus quandoq; iure mariti, quādoque iure extranei accuſat vxorem de adulterio.

n Eius.] ſcilicet iudicis adeundi. unde etiam feriati cedunt, ſi copia fuerit adeundi, ut ff. e. l. miles. §. ſexaginta. &

ta.& etiam ſexageſimus in his computatur: & à die cõmiſſi criminis numeratur, ut ff. eo l. pater. §. 1.

a Iure extranei.] intra quatuor menſes utiles, ut non excedant quinque annos continuos, ut & ff. e. l. ſi maritus. 1. §. extraneis, & ſic præſcriptione ſex menſium utilium mulier defenditur, no. ſ. l. proxi.

facultas fuerit, apud quẽ reus uel rea poſtulari põt.

¶ Et cũ præterierint dies iſti vtiles, maritus quoq; iure extranei [a] agere poteſt.

¶ Et qui confidit accuſationi, calumniæ notã timere non debet. [b] nam ad ꝓbationem ſceleris diui parentes mei quæſtionem de mancipijs eodem modo [c] haberi permiſerunt, quaſi iure mariti ageretur. PP. II. Id. Auguſt. Maximo. II. & Aeliano Conss.

Qui tempore commiſſi delicti non erat maritus nec ſponſus, non poteſt ut maritus vel ſponſus accuſare, licet ſit maritus vel ſponſus. ſed ipſa puella cum auctoritate tutoris accuſabit. Bald.

VII. Idem A. Herculano.

PRopter violatam virginem adultã qui poſtea maritus eſſe cœpit, accuſator iuſtus non eſt: [d] & ideo iure mariti crimen exercere non poteſt, niſi puella uiolata ſponſa ei [e] fuerat. Sed ſi ipſa iniurias ſuas [f] aſſiſtentibus curatoribus [g] per quos etiam negocia eius gerenda ſunt, perſequatur: præſes prouinciæ pro debita tanto delicto, ſi probetur, ſeueritate examinabit. PP. XII. Kalend. Iun. Maximo II. & Aeliano Conss.

Maſculus & fœmina non poſſũt ſimul de adulterio accuſari propter exceptionem ordinis. Bal. Vel ſic: Eodẽ tempore quis non poteſt adulterũ & adulteram accuſare Sali.

VIII. Idem A. Domno.

REos adulterij [h] duos ſimul marem & fœminam [i] ex eadẽ cauſa [k] fieri lex Iulia de pudicitia [l] vetat. [m] ſed ordine [n] peragi vtroſque licet. PP. Idibus Iunij, Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Pœna per definitiuam impoſita, eſt perpetua. Et qui ducit damnatã de adulterio, uel reducit intelligitur eſſe leno, & punitur crimine lenocinij. B.

IX. Idem A. Proculo.

CAſtitati temporum meorum conuenit, lege Iulia de pudicitia damnatam in pœnis [o] legitimis perſeuerare.

¶ Qui autem adulterii dãnatam, [p] ſi quocũque modo pœnam capitalem euaſerit, [q] ſciẽs duxerit uxorem vel reduxerit: eadem lege ex cauſa lenocinii punietur. [r] PP. VII. Kal. Februar. Iuliano. II. & Criſpino Conss.

Dans pecuniam ut euadat ab accuſatione adulterij, & accipiens pecuniam pro comperto ſtupro, pœna legis Iuliæ coercentur. Bal.

X. Idem A. Gemelliano.

DE crimine adulterii paciſci non licet: [s] & par delictum eſt accuſatoris præuaricatoris, [t] & refugientis veritatis inquiſitionem. Qui autem præ-

b Nõ debet.] id eſt non timeat quòd de ea calumnia condẽnetur, ſi modò probauit, quod erit ei facile. nam &c.

c Eodem modo.] quo & ante ſexaginta dies finitos.

PRopter.] CASVS. Si iure mariti quis poſſit accuſare propter violatã virginem, quæ vxor nondum fuit, quæritur. Et dicitur quòd non, niſi ſponſa fuiſſet. Si uero ipſa de violentia conqueri velit: auctore curatore ſuo hoc faciet. Viuianus.

d Iuſtus nõ eſt.] velut maritus de adulterio, ſed de ſtupro ſic ut quilibet alius: ut ff. eo. l. ſi uxor, in princ.

e Sponſa eius.] tũc enim iure mariti accuſabit: & forte ut de adulterio: cum neque matrimonium, neque ſpem matrimonij violare permittatur, ut hic, & ff. eo. l. ſi uxor. §. diuus, & ar. ff de iniur. l. item apud. §. ſponſum, niſi alii poſtea nupta eſſet: quia tunc non eſſet ſpes matrimonii, ut ff. e. l. miles. §. querebatur, quæ eſt contra. uel ubi uxor eſſe nõ poterat propter ætatem, ut ff. eod. l. ſi uxor. §. ſi minor, q̃ eſt contra. Alii hic dicũt ꝙ aliàs nullo modo accuſet, niſi quando eſt ſponſa, & tunc ut ſponſam, non ut uxorem, per dictã l. ſi uxor. §. ſi minor.

Matrimonium ſicut nõ eſt violandũ, ſic nec ſpes matrimonii.

f Iniurias ſuas.] aliàs enim nõ auditur minor. 25. an. ut ... ſi maritus. §. lex Iuliano. ſed accuſari poſt pubertatẽ poteſt, non prius, ut ff eo. l. ſi minor.

g Curatoribus.] ut & ſ. de auctorita. præſtan. l. clarũ. de concubina autẽ ſtuprata dic ut ff. eo l. ſi uxor, in princ.

REos.] CASVS. Adulterũ & adulterã an poſſit marit' eodẽ libello accuſare, quæritur? Et dicitur ꝙ non.

h Adulterii.] ſecus in crimine inceſti: ut ff. eod. l. qui pupillam, in fin. & l. vim paſſam. §. inceſti.

i Marem & fœminam.] id eſt adulterum & adulteram.

k Ex eadem cauſa.] ut ff eo l. ſi maritus. 2. §. fi. & l. vim paſſam. §. duos, & l. nihil. §. pe. & fi. Ex diuerſa enim poteſt, ut quia unus adulterium commiſit, alter domum præbuit, ut ff. eo. l. nihil. §. fin. In aliis autem criminibus quoties licet accuſare? Dic ut not. ſ. de accuſ. l. qui de crimine, & qui accuſare non poſſunt. l. cum rationibus, & ſi reus uel accuſator mortuus fuerit. l. 1.

l De pudicitia.] ſeruanda.

m Vetat.] ab eodẽ, ſed à diuerſis poteſt, ut tamen ſerues ordinem qui legitur. ff. eo. l. denunciaſſe. §. quæritur, & ſtatim dices.

n Sed ordine.] ut incipiat à quo uelit, ſi illa non nupſit: uel ſi nupſit, ſecus hoc poſt denũciationẽ: alias ab adultero incipere debet, & eius abſolutio proderit mulieri, & condemnatio non nocebit, ut. ff. e l. ſi maritus, 2. § pe. & §. fi. & l. ſeq. & l. denunciaſſe, per totam legem, & l. 2. in princ. & l. nupta, & l. vim paſſam. §. nupta, & j. eodem l. ſi dum in tuo.

Accuſare volens duos adulterii, quo ordine uti debet.

CAſtitati.] CASVS. Si quis dãnatam de adulterio duxerit, ſeu maritus fuerit qui reducit, ſiue alienus: pœna lenocinii plectẽdus eſt.

o In pœnis.] quæ pœna eſt notata. j. e. l. quamuis. 2.

p Damnatam.] ut j. eo. l. ſine metu, in fin. & idem ſi de ſtupro fuerat damnata. ſi autem ex aliis capitulis legis quæ multa ſunt, ut ff. de min. l. auxiliũ, ſecus eſt, ut ff. e. l. mariti, §. 1. ſed concubinã eam habere poteſt, ut ff. de cõcubi. l. 1. §. 1. & facit. ſ. eo. l. 2.

q Capitalem euaſerit.] principis indulgentia.

hinc licet refutare pleroſq; noſtræ ſcholæ auctores, qui negant adulterii capitalem fuiſſe pœnã: nec vero hoc à Triboniano additũ putem, ne à Conſtantini lege diſcrepet. Contius.

r Punietur.] eam tamen amodo accuſare non poteſt, ut ff. eo. l. ſi vxor. §. fin.

DE crimine.] CASVS. An maritus cum adultero de crimine adulterii poſſit tranſigere, quæritur? Et dicitur quòd non: & par eſt delictum præuaricantis & tranſigentis aliquo accepto & dato. qui uero pro comperto ſtupro aliquid accepit. l. Iul. tenetur.

s Paciſci nõ licet.] nullo modo: diſtingue tamẽ ut infra eo. l. ſerui. Azo.

t Præuaricatoris.] in accuſatore totum legi poteſt, ut ſiue præſens præuaricetur, ſiue deſiſtit, idẽ ſit. Vel primũ in accuſatore, ſecundum in reo. ſed neutra placet: quia ſecundum primum refugere non eſſet præuaricatio, ut ff. de præuarica. l. 3. in princ. & §. fi. Dic ergo trãſigentis & præuaricantis fieri ſimilitudinem. Azo. hoc modo par delictum eſt accuſatoris præuaricantis, & aliquid

à reo accipientis, & ipſius rei reſugientis veritatis inquiſitionem donando aliquid: nam tali tranſactione præuaricator ille habetur, & ut adulter punitur, & pro confeſſo habetur. Et dic quid eſt præuaricari, ut ff. ad Turpilia. l. 1. §. 1. ſed huic legi eſt contra. ff. codem l. ſi maritus. 2. §. ſi negauerint, & aliæ plures quæ eodem modo contradicunt, ſupra de tranſactionibus. l. tranſigere, & ibi ſolui.

a Tenetur.] ut ff. de mino. l. auxilium. §. fin. & ff. quod metus cauſa. l. iſti quidem, & ff. eodem l. mariti, & ſupra de condiction. ob turp. cau. l. mercalem.

Crimen.] CAS. Maritus an poteſt accuſare uxorẽ ſuam de adulterio, ſi eam retineat in matrimonio? dicitur quòd non.

b Dubium eſt.] ſed nec adulter accuſari poteſt niſi demũ facto diuortio, ut ff. eodem l. miles. § volenti. ab extraneo autem poteſt, ſi primo uirum lenocinii arguat, non aliàs, vt ff. eodem l. conſtante. nec obſt. l. uim paſſam. §. 1. quia poteſt extraneus conſtante matrimonio, ſcilicet ſecundo, nõ primo. iam enim denuo nupſerat: ſed hodie etiam conſtãte matrimonio poteſt uir uxorem accuſare. unde lege authẽ ſed nouo &c. quæ eſt in cor. auth. vt lice. ma. & auiæ. §. quia vero plurimas, coll. 8.

Adulterii accuſari pt uxor ſt conſtante matrimonio.

Sed nouo.] Authent. corrigit. l. C. qa maritus poteſt retinere poſt adulterium vxorem ſuam, & poteſt eam accuſare: & ſi probauerit, repudiabit: & ſi non, ſuſtinebit: & pœnam quam paſſura eſſet mulier ſi maritus probaſſet.

c Debet.] & dotem & donationem lucrari: & plus ſi filij non ſint: vt in corpo.

cium pro comperto ſtupro accepit, pęna legis Iuliæ de adulteriis tenet. [a] PP. V. Non. Maii, Fuſco & Dextro Conſs.

Iure illo maritus vxorem quam retinet in matrimonio, non accuſat de adulterio: ſecus de iure nouo Et ſi non probet, ſimilitudine ſupplicy debet affici. Sal.

XI. Idem A. Naruano.

Crimen adulterii maritum retenta in matrimonio vxore inferre non poſſe, nemini dubiũ eſt. [b] PP. Kal. Septembr. Alexandro. II. & Marcello Conſs.

B

IN AVTH. vt liceat matri & auiæ. § quia vero plurimas, colla. viii. conſtitu. fina.

Sed nouo iure poteſt, & ſi accuſatio vera eſſe oſtẽdatur, tunc repudiũ mittere debet, [c] & in ſcriptis eam accuſare debet.

C

¶ Si uero illatã adulterii accuſationem maritus nõ probauerit, illis ſubiiciat ſuppliciis, quæ eſſet paſſura mulier ſi accuſatio cõprobata fuiſſet. [d]

Sententia lata contra adulterum, non officit, nec infamat adulteram. Vel ſic: Condemnatio vnius ex pluribus qui tenentur eodem crimine, non nocet alteri Bal.

XII. Idem A. Baſſo.

Et ſi crimine adulterii damnatus reſtitutus nõ eſſet, ut proponis: ſi tamen ſoror tua, cum qua adulterium commiſſum dicebatur, non eſt accuſata, nec pœnæ nec infamiæ ſubiici potuit: [c] & multo magis cum & accuſatorem vita eſſe functum

D

Fuiſſet.] ex has etiam cauſa poterit ei mittere repudium, & lucrari donationem & dotem, ut in cor. §. ſi vir de adulterio.

Et ſi crimine.] Licet adulter condemnatus fuerit, neque reſtitutus: non propter

A

hoc mulier cum qua dicitur adulterium commiſſum, ſi non accuſetur, pœnam aut infamiæ notam ſuſtinebit. Viuianus.

c Potuit.] ſed abſolutio prodeſſet, ut ff. eo. l. denunciaſſe. §. fi. Sed an maſculus ſi deprehendatur, erit infamis? Reſpon. non: ſecundum Ioann. licet ſecus in fœmina: ut ff. de ritu nupt. l. palam. §. quæ in adulterio. Accurſ.

proponas. [f] PP. Kalend. Iun. Sabino. II. & Venuſto Coſs.

Adultera in abſentia poteſt recipi inter reos. Bald.

XIII. Idem A. Syluano.

Adulteram, ſi poſtea quàm crimen contra eam inchoatum eſt, [g] prouinciam exceſſerit, [h] etiã abſentem inter reos [i] recipi poſſe, explorati iuris eſt. PP. Non. Mart. Attico & Prætextrato Conſs.

Non poteſt ſumi accuſationis initium a nupta, niſi denunciatio præceſſiſſet: & ibi adulter debet puniri, ubi eſt commiſſum adulterium. Bal. Vel ſic: In qua prouincia mulier adulterium commiſit, ibi accuſari debet: nec ab ea incipitur, ſi alteri nupta reperitur, niſi denunciatio legitima nuptias præceſſerit. Sal.

XIIII. Imp. Gordianus A. Aquilæ.

Si dum in tuo matrimonio vxor tua eſſet, [k] ſe adulterio polluit: in ea prouincia in qua idipſum factum eſt [l] adulterium, more ſolito [m] perſequi debes. Nec enim ab ea quæ iam nupta, [n] & adulteriũ paſſa [o] eſt, exordium accuſationis ſumi poteſt: ſi denunciatio criminis nuptias non pręceſſit. [p] PP. Non. Decemb. Gordiano. A. & Auiola Conſs.

Contra adulteram non poteſt procedi in abſentia: & remiſſio quæ fit in del ictis, non debet fieri ad iudicem incompetentem, ſed ad iudicem rei, hoc dicta lex cum auth. hic poſita ſecundum Bal Vel ſic: Abſens non poteſt accuſari ut poſſit ſuper cauſa procedi: nec reus tenetur ſequi forũ accuſatoris. Et occupato republica cauſa, non currunt tempora accuſatori præfinita Sal.

XV. Idem A. Hilario militi.

Si quondam vxor tua

f Proponas.] facit ff. eod. l. denunciaſſe, in fi. & l. ſequ.

Adulteram.] Si poſt accuſationem adultera incipiat abeſſe: non ideo minus abſens inter nomẽ reorum recipi poteſt. Viuianus.

g Inchoatum eſt.] per lit. conteſtatio.

h Exceſſerit.] non reipublicæ cauſa, ut ff. eod l. ſi maritus. 2 § legis.

i Inter reos.] hoc ſiebat poſt litem cõteſtatam. An autem condemnetur, dixi ſupra de accuſa. l. abſentem, & facit j. eo. l. quamuis. 1.

Si dum.] CASVS. In ea prouincia in qua adulterium commiſſum eſt, debet maritus crimen adulterii perſequi: & ſi ante denunciatio nem factam à marito, alij nupſerit: non ab ea, ſed à marito incipiet. Viu.

k Factum eſt.] quia qua in prouincia &c. ut & j. vbi de crim. agi opor. authẽ. qua in prouincia.

l Solito.] diuertendo ſcilicet prius ab ea: vt ſupra eodem l. crimen. Item & cauſa incipiat ab adultero, & hoc ſubiicit, nec enim.

n Nupta.] ſecundo viro.

o Adulterium paſſa.] apud primum virum.

p Non pręceſſit.] in caſu, etiam ſi nõ præcedat denunciatio, vt ff. eodem l. ſi quis adulterium, in princ. & facit ad l. ſ. eo. l. reos, § ſi. & repete hic quod ibi diximus.

Si quondam.] Mulier antequam accuſaretur de adulterio, cœpit abeſſe abſens accuſari nõ poteſt: neq; in prouinciam in qua militat maritus, tranſmittẽda eſt. Si uero maritus, qa militiæ cauſa aberat, intra ſtatuta tẽpora uxorẽ accuſare non potuerit: an ei currãt tẽpora,

pora, quęritur? Et dicitur quòd non. Vi.

a Antequam.] ſecus ſi poſt, ut ſupra eod. l. adulteram.

b Poteſt.] ut ſ. de accuſa. l. abſentem.

c Depoſcitur.] cum reus forum accuſatoris non ſequatur, ut ſupra de iuriſdi. omnium iudi. l. iuris ordinem.

d Debet.] quia utile eſt tempus, ut ff. e. l. miles. § quidam, & ſ. eo. l. ob commiſſam, & ff quibus ex cau. ma. l. ſi qua. & poteſt hic uel ſuper legem adulteram, legere authen. ſi uero criminis &c quæ eſt ut nulli iudicum. §. ſi uero quis comprehenſorū, colla. 9.

SI uero.] CASVS. Lex. C. dicebat, ſi inchoato crimine mulier ſe ſubtrahit, nihilominus nomē eius recipitur inter reos. Authenti uero iſta dicit, quòd ſi mulier inchoato crimine ſe ſubtrahit ut impediatur cognitio criminis, debet citari, & de loco ad locū tranſmitti, ut ita de crimine cognoſcatur, & etiam puniatur. Viuia.

e Noſtris legibus.] ut requiratur, & bona eius annotentur, ff. de requir. reis. l. 1.

f Tranſmittet.] hic eſt argumen. contra ff. de iudicus. l. hęres abſens. § primo. Solu. ſpeciale eſt in delictis, ut hic. & ſupra ubi de crimi. agi opor. l. fin. & in authen. ut iudi. ſine quoquo ſuffragio. §. neceſſitatē, collat. 2. & idem vbicunque certæ perſonæ cognitio mandatur, vt præſidi, ut ſupra ne. li. poſ. l. 1. & ubi quis decuriali uel cohortali. l. fi. ſed in cōtractibus ſi ibi non inuenitur, bona quæ ibi habet, poſſidentur: nō tamen inuitus reducitur, ſi alibi uerſetur, ubi habet forum uel domicilium. ſed ſi alias latitet, poteſt idē quod in criminalibus dici. Vel dic ut in contrario notaui.

ADDITIO.

Quid iuris ſit in cōtractibus, uide in cap. Romana. § cō-

antequam[a] crimine adulterii accuſaretur, prouinciam exceſſit: neque abſens accuſari poteſt,[b] neque in eam prouinciam in qua ſtipendium facis, trāſmitti iure depoſcitur.[c]

¶ Sanè cū per occupationem militarem non licuerit, accuſare eam ſolenniter poteris. Nec enim tēpus quo muneribus militaribus occuparis, uindictā tibi, quam maritali dolore percuſſus depoſcis, debet[d] auferre. PP. IIII. Id. Mart. Attico & Prætextato Conſs.

B

IN AVTHEN. vt nulli iudic. §. ſi uero quis, colla. ix. conſtitu. ix.

Abſens accuſatus, legitime eſt euocandus: & eo non ueniente, procedetur ut à iure permittitur, & in delictis fit remiſſio ad locum vbi quis deliquit quòd ſi iudex loci ubi reus degit, facere neglexerit, punitur ipſe & eius officium forma & pœna hic ſcripta. Sali.

SI uero criminis cōmiſſi occaſione latuerit, aut prouinciam illam reliquerit in qua deliquit, iubemus legitimis edictis à iudice vocari eum: & ſi nō audiat, illa in eū procedere, quæ noſtris legibus[e] ſunt definita.

¶ Si uero cognoſcatur quod in alia prouincia degat, iubemus prouinciæ illius iudicem in qua crimen commiſſum eſt, epiſtola publica uti ad prouinciæ illius iudicem in qua delinquēs degit. ille vero qui publicas ſuſcepit literas, periculo ſuo & officii ſui comprehendet eum, & ad iudicē prouinciæ tranſmittet[f] in qua peccauit, ſupplicius legitimis ſubiiciendum.

¶ Si uero qui publicā epiſtolam ſuſceperit, hoc fa-

A trahentes, de foro competente, lib. 6. Et uideas circa materiam iſtius auth. glo. in uerbo, de more, in Clementi. paſtoralis. §. quòd ſi punitio, de re iudicata.

ABolitionem.] CAS. Maritus ſi cœpit accuſare ſuā uxorem, & uelit deſiſtere, impetrabit hoc à iudice: alioqui ſi ſimpliciter deſiſtat, ſcilicet nulla impetrata abolitione, pœnam deſertæ accuſationis non euitabit, nec decætero ex. l. Petronia ad accuſationem admittetur. Viui.

cere, aut officium eius imperata neglexerit: tunc & ipſum iudicem tres libras auri, & officium eius alias tres pro pœna inferre iubemus.

¶ Sin autem iudex, aut aliquis officialiū ſuorum propter lucrum eum non cōprehenderit, aut comprehendens nō tranſmiſerit: qui hoc feciſſe conuincatur, ſpolietur cingulo, & exilio tradatur.

Maritus qui de adulterio accuſauit, ſine abolitione nō poteſt deſiſtere. hoc primo. Et deſiſtēs ab accuſatione, eſt excluſus perpetuò. h. d. ſecundo. Bal.

XVI. Imppp. Valentinianus, & Gallie. AA. Archelao.

ABolitionem[g] adulterij criminis poſtulās: præſidem in cuius officio accuſatio fuerit inſtituta, adire debes.

¶ Cæterum erras tu marite, exiſtimans etiam ſi ſimpliciter, id eſt ſine abolitione deſtitiſſes, ſenatuſconſulto[h] in perſona tua futurum locum nō fuiſſe. diuerſum enim diui principes ſæpe ſanxerunt.[i] Quin hoc amplius ſcias, nullam fuiſſe tibi ulterius poteſtatem inſtituēdi huiuſmodi accuſationes: quia & decreto patrū, & lege Petronia[l] ei qui iure viri delatū adulteriū non peregit, nunquam poſtea[k] hoc crimen deferre permittitur. PP XV. Kal. Iunii, Maximo & Glabrione Conſs.

C

D

Poteſt maritus re integra libello accuſatorio renunciare, ad quem eſſe venduntur ex leuitate & ſola ſuſpicione proceſſit: & ſibi reconciliare vxorē. Bal. Vel ſic: Qui uxorem in adulterio deprehenſam obtinet, uel de adulterio damnatam reducit: lenocinij crimen committit, nō qui vana indignatione libellū accuſationis ſolū porrexit. S.

XVII. Iidem AA. Victorino.

SIne metu legis Iuliæ de

g Abolitionem.] id eſt licentiam deſiſtendi, ut in Turpilianum non incidat.

h Senatuſcōſulto.] Turpiliano.

i Sanxerunt.] immo uidetur non incidere, ut & ff. ad Turpilia. l. in ſenatuſcō ſulto. § eos. Solu. illud intellige in patronis, & non in marito. cui ſolutioni eſt argumen. contra ff. de bonis liber. l. qui cum maior. §. ſed ſi minor, & §. ſi libertus. Vnde dic quòd in contrario loquitur de tutore, & quibuſdam aliis, qui ſine metu calumniæ accuſant, non de marito. Vel dic, an in euidenti erat etiā vir calumniatus, ut hic. an non, ut ibi, & ſupra de his qui accuſa. non poſſunt. l. 2. in fi. ſed à pœna talionis per legem Remmiā excuſatur. Itē & ob infamia quæ per Turpillianū etiā imponitur, ut ſ. eo. l. mariti. Et ſic etiā poteſt dici quod quo ad aliqd habet locum Turpilianū, ſ. ad pœnam quinque librarum auri, non infamiæ, quę ſunt pœnę Turpiliani, ut ff. de præuarica. l. 2. §. fin. & infra ad Turpil. l. 1. & ſic etiam iſto modo poteſt tolli contrarium.

k Poſtea.] ut ff. e. l. quæſitū. § fin. & ad Turpilia. l. qui deſtitit, & ſupra qui accuſa. non poſſ. l. accuſationem.

SIne metu.] CAS. Maritus iracundia cōmotus porrexit

Abolitio eſt licētia deſiſtendi ab accuſatione.

l cuius leg. aliud caput refertur in l. circūcidere. ff. ad leg. Cor. de ſicar. Cont.

uxori libellum accuſationis: an poſſit deſiſtere, & eam ſine metu legis Iuliæ matrimonio retinere, quæritur? Et dicitur quòd ſic: quia ille ſolum punitur, qui ſciens damnatam duxit in vxorem, ita quod non poſſit ſimulare ſe ignoraſſe. Viuia.

a Fueris.] ut & ff. eodem l. mariti, in prin. & §. quod ait, & l. quæ ſitum. §. ſi. & arg. ff. ad Turpil. l. quæ ſitum.

b Capite.] multa enim erãt capita legis, ut ff. de minoribus. l. auxilium.

c Vxorem.] ut & ſupra eodem. l. caſtitati. ſed hodie contra, ut ſupra eodem authenti. de nouo.

Cum qui.] CASVS. Qui ſimul habet duas vxores, eſt infamis. ſi ergo in ciuitate Bononien. vxorem habens, aliam in prouincia duxit, dicens ſe non habere vxorẽ: de ſtupro poterit accuſari, licet uirum ipſa decepta, ſcilicet quaſi ignorãs ipſum eſſe iure alterius, accuſare nõ poſſit de ſtupro: & res quas ipſa viro dedit, repetet, & illas quas vir ei ut ſponſæ promiſit, nullo modo petet. Viui.

d Vxores.] idem ſi ſponſas, ut ff. de his qui notan. infamia. l. 1. Idem ſi unam ſponſam, & aliam vxorem.

e Infamia.] Nota, q ſimul habet duas vxores, infamis efficitur, ut dicta. l. de infami, & l. quid ergo. §. 2. & ſupra de inceſtis nuptiis. l. neminem.

Vxores duas ſimul hñs, efficitur infamis.

† Cõcor. c. nuper à nobis, cũ gloſ. ſuper uerbo, affectu, de biga.

f Effectus] vere enĩ non ſunt duo matrimonia. ſi enim primum valet, ſecundum non valet.

g Cogitatur.] ſecuto conamine. & ſic eſt ſupra de excuſationibus tutorum. l. ampliſſimi.

h Vxorem.] & ſic non es in dolo, ut ff. eodem. l. pen.

i Inferetur.] non dicit adulterij, ſed ſtupri. & ſic nõ cõmittit maritus adulterium ad ſolutam accedens, ut diximus ſ. eodem. l. 1.

k Prouinciæ.] niſi dediſſes ſciens: & idem in cõuerſis, qui per vxores reuocantur. [illegible]

adulterijs coercendis reuocare vxorem in matrimonium potes: cum nihil amplius quàm libellos accuſationis obtuliſti: quia poſtea cõperiſſe te aſſirmas, quòd vana indignatione ad accuſationẽ incitatus fueris.[a]

¶ Is enim cõmittit in pœnam quam lex certo capite[b] denunciat, qui vel publice adulterio dãnatam habet, vel adulterã ſciẽs, vt ignorãtiã ſimulare nõ poſſit, retinet vxorem.[c] PP. VI. Kalen. Auguſt. Ip ſis. A A. IIII. & III. Cõss.

In delictis non requiritur quòd factum producat iuris effectum. ſed ſufficit ille effectus, qui eſt merum facti hominis. Vel ſic: Habens duas vxores eſt infamis: & datum pro matrimonio putatiuo, repetitur: & promiſſum non petitur. Bald. Vel ſic: In delictis conſideratur animus & merũ factũ nõ iuris effectus: ideo vxoratus ſcienter accipiens aliam vxorẽ, punitur, non mulier ignorans: omnes res in dotem datas repetit, licet ſibi promiſſa petere non poſſit. Salt.

XVIII. [illegible] A A. & Valeria. C. Theodoro.

Cum q duas ſimul habuit vxores,[d] ſine dubitatione comitatur infamia.[e] In ea nanque re nõ iuris effectus,[f] † quo ciues noſtri matrimonia cõtrahere plura prohibentur: ſed animi deſtinatio cogitatur.[g]

¶ Veruntamen ei qui te ſicto cœlibatu, cum aliam matrẽ familias in prouincia reliquiſſet, ſolicitauit ad nuptias: etiam crimen ſtupri, à quo tu remota es, quòd uxorẽ[h] te eſſe credebas, ab accuſatore legitimo ſolenniter inferet.[i]

¶ Cæterum res tuas omnes, quas ab eo interceptas matrimonij ſimulatione deploras, reſtitui tibi omni exactionis inſtantia impetrabis à rectore prouinciæ.[k] nam ea quidem quæ ſe tibi vt ſponſæ daturum promiſit, quomodo repetere cum effectu poſtes quaſi ſponſa?[l] Accepta. Id. Maijs Antiochiæ, Tuſco & Baſſo Conss.

Exceptio procuratoria in crimine non poteſt opponi poſt concluſum vel quaſi concluſum in cauſa iſta eſt ſecunda lec. Vel ſic: Exceptio procuratoria in criminali, non põt opponi crimine nõ liquidato. h. d. & no'a l. optimam. Bald. Vel ſic: Abſente reo poteſt ferri ſententia pro eo contra accuſatorem præſentem etiam in cauſa capitali. h. d. ſecundum Azo Vel ſic: Abſentia accuſatoris poſt liquidationem criminis, non impedit contra reum præſentem ferri ſententiã. Sal.

XIX. Imp. Diocle. & Maximia. A A. ad Pompeianum.

Qvanuis indubitati iuris ſit, quandocunq; adulterij crimen intenditur, præſentiam accuſatoris præcedere oportere:[m] tamẽ quoniam ex literis tuis[n] cognouimus Materiam[o] Propoſiti Viatoris[p] vxorem, habitis quæſtionibus,[q] cum Iuliano quodam adulterium commiſiſſe, detectam ſub ipſa prolatione ſẽtẽtiæ Viatoris[r] ipſius præſentiam[s] poſtulaſſe: non putauimus confecto[t] pene iudicio, facinore etiã agitata quæſtione conuicto, Propoſitum ab excubijs limitis[u] reuocandum. D. S. Non. Decẽ. A A. Conss.

Tolle voluntatem de medio, & omnis actus eſt indifferens Bal. Vel ſic: Stuprũ voluntarium punitur in utroque, non violentum in patiente. Sal.

Sponſa.] quaſi dicat nullo modo, ut & ſupra de dona. ante nup. l. ea: retines tamen data: quia ex ſua non tua parte eſt turpido, ad inſtar eius quod meretrici promittitur, ut ff. de condic. ob turp. cau. l. idem. §. 1 & facit. ff. de dona. inter uirum & uxo. l. cum hic ſtatus. §. pe. & §. ſimili modo.

Qvanuis.] CASVS. Viator vxorẽ ſuã propter adulterium quod commiſit, à ſe reiecit, & de adulterio accuſauit. dixit ſe non eſſe damnandam in abſentia accuſatoris: quid iuris ſit? Reſpon. q poteſt: nec Viator ab excubijs eſt reuocandus. Vi.

m Oporteret] vt ſupra de accuſa. l. ſina.

n Literis tuis.] o iudex, qui cõſulis me.

o Materiam: proprium nomẽ vxoris accuſatæ.

p Viatoris.] propriũ nomẽ viri q accuſat.

q Quæſitionibus.] tormenta, poſtulante viro qui accuſabat. Azo.

r Viatoris.] ſcilicet abſentis cauſa reipublicæ.

s Præſentiã.] aliter enim procedi nõ debet, per dictam legem finalem ſupra de accuſa. ſed certe hoc ſpeciale: 1 & q a maritus uſque ad ſententiam ſteterat, & omnia peregerat, & q a in ſeruitio reipublicæ erat. Vel ideo poſtolubat, ut obijceret quod iſte non poterat accuſare per procuratorem, quod feceratis & hoc non poteſt: quia cum ſit dilatoria, ante debuit proponi, ut ff. eod. l. ſi maritus. 2. §. præſcriptiones.

1 Hũc caſum excipit gl. ſup. verbo probatũ, in c uerfatis, de dol. & contu.

t Confecto.] id eſt perfecto facinore: quia ita plene probatum erat, quod ſola ſententia reſtabat.

u Limitis.] præerant enim ad limites imperij cuſtodiendos. & facit ſupra codẽ. l. adulteram, & ſupra quomodo & quando iudex. l. ſi & ſ. ut intra certum tem. l. ſi.

Fœdiſſimam.] CASVS. Mulier quæ ſponte ſtuprũ commiſit, punienda eſt: non quæ per vim, quia cui liberi poteſt nubere. Vi.

Fœdiſſi-

[c] Fœdiſſimam.] loquitur in prin. quando mulier ſponte commiſit ſtuprum cum aliquo. Alii dicunt loqui cũ fœmina agit ut uir: ſicut econtra uir ut femina, intra eo.l. cum uir. & ſic facit. ff. de poſtulan l. 1. §. remouet.
[b] Volũtate.] nam accuſari de adulterio vel ſtupro nõ poſſunt, ut hic, & ff. eo. l. ſi uxor. §. ſi quis plane. Et nota hunc uiolẽtum tam ſtupri, quàm de ui publica ſine præſcriptione quinquennii poſſe accuſari, ut ff. eodẽ. l. mariti. §. ſi.

Ob commiſſa.] CASVS. Statuta ſunt tempora, intra quæ maritus uxorem ſuam accuſare poteſt: ita quòd ſi reipublicæ cauſa abſit, ſibi reuerſo dãda eſt ex integro licentia accuſandi, ut eam quàm cito munus ſibi creditũ impleuerit, accuſare incipiat Viuianus.
[c] Tempora.] aliàs certa tempora. & aliàs, certa reo tempora, quia & ipſe uir qui accuſat, dicitur reus lenocinij.
[d] Vtiliter.] ad ſex menſes reſtringitur, non ad quinquenniũ: quod quinquennium continuum eſt, ut dixi.
[e] Tempora.] ſcilicet ſex menſes vtiles, & quinquenniũ cõtinuum, ſupra eodem l. iure mariti, & l. adulteram, &. ff. e. l. quinquennium.
[f] Habebis.] communi iure, cum dixerit ſupra eodem. l. ſi quondam, non auferri tempora talis abſentiæ, & facit. ff. ex q. cau. mai. l. ſi qua.
[g] Prætendas.] ſtatuetur enim terminus ultra quem nõ audieris, ut i. qui ac cuſ. non poſ. l. ſi ea, ne ſemper iactes te accuſaturum eã, ut hic dicit. & facit. ff. de ædil. edic. cũ ſex, & ff. de diuer. præſcrip. l. 1. & ff. eodem l. miles, & l. ſi vxor. Acc.

XX. Iidem AA. & CC. Didymo.

FOedíſſimã [a] earum nequitiam, quæ pudorẽ ſuum alienis libidinibus ꝓſternũt, non etiam earum quæ per uim ſtupro compreſſæ ſunt, irreprehenſa voluntate, [b] leges vlciſcũtur. quinetiam inuiolatæ exiſtimationis eſſe, nec B nuptias earum alijs interdici, merito placuit. PP. III. Non. Oct. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

Tempus utile non currit abſenti in cauſa militia: ſed bene currit reuerſo Bal. Vel ſic: Marito republica cauſa occupato, non currunt tempora ad accuſandum de adulterio uxorẽ. Bal.

XXI. Iidem AA. & CC. Silano.

OB commiſſa adulteria atque accuſandas vxores, certa tempora, [c] quæ utiliter [d] computari ſolent, præſcripta ſunt. ſi igitur ꝑ occupationes publicas accuſationem inſtituere non potuiſti, nec ante creditum tibi munus præſcripta tempora [e] trãſacta ſunt: poſt depoſitam ſolicitudinem qua detineris, integrã accuſandi poteſtatẽ habebis: [f] ad quã cũ vacare cœperis, properare debebis: nec effrenata licentia ad terrendam aduerſariam futuræ accuſationis ſpeciem prętẽdas. [g] PP. XIIII. Kalen. Nouẽb. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

Stuprum punibile non committitur cum meretrice. Bal.

Si ea.] CASVS. Si eã quæ meretricio more ſe cum quolibet ſine delectu commiſcuit, ſtuprauerit: an ſtupri accuſari poſſis, quæritur? Et dicitur quòd non. Vt.
[h] Paſſim.] id eſt ſine delectu, ut ff. de ritu nup. l. palam.
[i] Adulterii.] id eſt ſtupri. nam adulterium non ceſſaret ſi eſſet coniugata, licet ſit uenalis: non n. ſoli &c. vt ff. eodem l. ſi uxor. §. 1. & ſic lex Iulia uno pro altero utitur, ut infra eo. l. quæ adulterium. & ff. eodem l. mariti. §. 1. & l. inter liberas. §. lex.

Adulteriũ an cõmittatur cum meretrice.

[k] Ceſſat.] ut nec ipſa nec tu poſſitis accuſari: ſic ergo habet plus luxuria, quàm caſtitas. & ſic eſt argu. contra in authenti. de reſti. & ea quæ parit. §. fin. colla. 4.

Luxuria plus habet quàm caſtitas.

Serui.] CASVS. An ſeruus quem habentẽ rem cũ uxore ſua de adulterio accuſare poſſit, quæritur? Dicitur quod nõ. & hoc in prima. Si uero Titius uxorem ſuam à ſe reiecit, & alii ſe copulauerit: & Seius ab illo pecuniam accepit, ne eum accuſaret: an eam ſic turpiter acceptam repetere poſſit, quæritur? Diſtinguitur, aut erat innocens, aut non, primo caſu repetet, ſecundo caſu non, & accipiens punietur. Vel dic aliter ut in glo.
[l] Non poſſunt.] ut ff. eo. l. inter liberas: ſed agitur ſerui corrupti, & iniuriarũ, & lege Aquil. ut ibi, & ff. de iniur. l. ſi ſtuprum. & eſt ratio, quia nec eſt ibi matrimonium, ut i. de inceſt. nup. l. cum ancillis. ſed licet directa accuſatio ceſſet, tamen extraordinariè etiam punitur, ut d. l. inter liberas, & ff. de offic. præſ. l. ſi.
[m] Is autem.] Titius diſſociauit matrimonium quod cũ Berta habebat, quã accepit poſtea Caius in uxorem: & hunc uult accuſare Titius quaſi durante primo mrimonio adulteraſſet cũ ea. timẽs Caius, dedit Titio cẽtum ut deſiſteret. ſi iniuſte opprimebatur, repetet quod dedit: ſi iuſte, nõ; & etiam qui accepit punitur.
[n] Diſſo ciatũ.] aliàs diſſolutum alia cauſa quam adulterii vel ſtupri, ut ff. eo. l. mariti. §. 1.
[o] Metum.] nam potentes aduocatos Titius habebat.
[p] Ad recipiẽdum.]

Caſum ponit.

XXII. Iidem Auguſti & Cæſares Oblimoſi.

SI ea quæ ſtupro tibi cognita eſt, & paſſim [h] venalem formã exhibuit, ac proſtitutã, meretricio more vulgo ſe præbuit: adulterij [i] crimẽ in ea ceſſat. [k] PP. XII. Kalen. Nouembr. ipſis IIII. & III. AA. Conss.

Matrimonium quod non eſt, violari non poteſt: & redimens ſuam vexationẽ, quod dedit repetit: & ultra criminaliter punitur accipiens: ſed redimens ſuum peccatum, ſuper quo non poterat tranſigere, quod dedit nõ repetit, & punitur tam ipſe, q̃ accipiens Bald.

XXIII. Iidem AA. & CC. Proculo.

SErui ob violatum contubernium ſuum, adulterij crimine accuſari nõ poſſunt. [l] Is autem [m] qui C poſt diſſociatum [n] matrimonium vxorem licito iure duxit, obq́ue intentatæ accuſationis ac potentis patrocinij metum, [o] ei q accuſationem inſtituerat, aurum & argẽtum dedit: ad recipiẽdum [p] id, vlciſcendamq́ue turpis lucri cupiditatem, adire præſidẽ poteſt: [q] qui examinatis partiũ allegationibus, & inquiſita fide veri, ſi quidem id ab eo qui innocẽs eſt, ob illati criminis timo D rem datũ eſſe cognouerit, quemadmodum ſententiã formare debeat, ex euidẽtibus iuris [r] placitis inſtruetur.

hoc ꝑ cõdictionẽ ob turpẽ cau. ex parte enim accipiẽtis tãtũ eſt turpitudo, ut ff. de calu. l. in hæredem. §. 1. ad ultionẽ agit lege Iulia repetũdarũ. ad utrũq; agit actione in factũ de calũniatoribus, q̃ in quadruplũ datur uſque ad annũ, & ſic ad datũ, & pœnã, ut ff. ad legem Iuliã repe. l. antepen. & ff. de calum. l. 1. in prin. & §. 1.
[q] Poteſt.] Caius qui dedit.
[r] Iuris.] inducentis prædicta auxilia. & facit. i. de cõtra hen. & cõmitten. ſtip. l. ſi qdẽ, & ff. de calũ. ſi ab eo. Sed contra. i. quod met. cauſa. l. accuſationis. Solu. ut ibi.

[r] Intellige potentes aſtucia foreſi, de qua in l. ꝗ ſi nolit §. ſi mancipiũ, & eſt bona glo.

Kkkk 4 Coniugti.]

a Corrupti.] i delicti quo corrumpuntur matrimonia. b Eum qui etiam.] punitur ergo reus: quia habetur pro confeſſo, ut ff. de præuari. l. in omnibus. accuſator etiam incidit in Turpil. & etiam de præuaricatione accuſari poteſt, ut ſ. eo. l. de crimine.

c Senatuſconſulti.] Turpiliani.

SI eius.] CASVS. Si tu es contubernalis alicuius, & ille uellet te de adulterio accuſare: ſibi nõ licet.

d Contra iuris formam.] quia erat ſeruus. ad quod eſt ſ. eodem l. ſerui, & l. ſi ea quæ. In quibuſdã libris deeſt hæc lex.

ET ſi.] CASVS. Alienam ancillam ſtupraſti, & dominus iudici conqueſtus fuit. ſi iudex probra tibi dixerit, an fias infamis, quæritur? Dicitur ꝙ nõ.

e Ex eiuſmodi ſententia.] qua pronunciatum eſt te feciſſe prædicta, arg. ff. ad Turpi. l. 1. §. 1.

f Grauatam.] ſic ſupra de his qui not. infa. l. ea quę.

g Manifeſtum eſt.] facit ſupra eod. l. ſerui, & ff. eod. l. inter liberas.

QVoniam.] CASVS. Titius accuſabat Alexandrum de adulterio. Alexander excipiebat de lenocinio Titij: quia dicebat Titium tenuiſſe eã poſt cõmiſſum adulterium: Titius replicando dixit eũ ſeruum eſſe. quod iſtorum trium ſit prætendum, quæritur? Dicitur quòd prius inquiretur de ſtatu, & ſi apparuerit liber, admittetur eius exceptio, ſi ſeruus, non. & ſi apparuerit eum adulterium commiſiſſe: iudex eum ut adulterũ punire debet. Viuianus.

Alexandrum.] Titius accuſabat Alexandrum de adulterio. Alexander obiiciebat de lenocinio contra Titium. Titius replicabat Alexandrum eſſe ſeruum, & ſic nõ poſſe de lenocinio opponere. hoc ter

† Gl. pen. In ca. 2. de ordi. cog. dicit ta'ẽ cuius op. grauata ẽ, nõ admitti ad honores.

Cõcor. eũ hac l. c. pen. extra eo. tit.

¶ Sin vero conſtiterit corrupti [a] matrimonii velut mercedem ad captandam impunitatem ſolutam pecuniã eſſe: eum qui etiã [b] aduerſus ſenatuſcõſulti [c] cenſuram cum fœdiſſimo flagitio accepit, puniri iubebit. PP. Kal. Nouemb. ipſis. IIII. & III. AA. Cõss.

Exceptio nullitatis matrimonij excludit actum ab accuſatione adulterij. Bald.

XXIIII. Iidem Auguſti & Cæſares Dionyſio.

SI eius à quo nunc adulterii rea poſtularis, cõtra iuris formam [d] contubernio hæſiſti, innumeris auctoritatibus te tueri potes.

Damnatus de libidine commiſſa cum ancilla, non efficitur infamis. Bald. ſed opinionem tantum aggrauat. Sal.

XXV. Iidem Auguſti & Cęſares Soſſiano.

ET ſi libidine intemperatæ cupiditatis ex actorum lectione exarſiſſe te cognitum eſt: tamen cũ ancillas compreſſiſſe, & non liberas ſtupraſſe detectum ſit: ex eiuſmodi ſẽtentia [e] grauatam [f] potius opinionem tuam, q̃ infamia afflictam eſſe manifeſtum eſt. [g] PP. V. Id. Mart. Tiberiano & Dione Conss.

De emergẽti & incidẽti eſt prius agitandum, quam de cauſa prima. Baldus. Vel ſic: Replicatio vel exceptio præiudicialis antea diſcutitur, & ea reprobata, ſuper crimine proceditur. Sal.

XXVI. Iidem AA. & CC. Criſpino.

QVoniam † Alexandrum, [h] qui in crimen vocatur, etiam præſcriptionem eſſe pollicitum eo nomine quòd accuſator vxorem poſt deprehenſum adulteriũ penes ſe habuiſſe videatur, et de ſtatu ſuo [i] agere nũc velle perſpeximus: [k] ita ordo quæſtionis dirimendus videt, ut in primis [l] quidem de ſtatu Alexandri quæratur: ita ut ſi liberum eum eſſe adhibita audientia deprehẽderis, pręſcriptionis ei obiiciendæ facias poteſtatem. [m]

¶ Sin vero eundem eſſe ſeruum cognoueris, remotis præſcriptionis impedimẽtis, [n] in adulterũ crimen protinus debebis inquirere: ac ſi eum detectum in eo flagitio eſſe ꝑſpexeris, pœnam decernere quã in adulterii crimen legum ſanctio ſtatuit. [o] Dat. V. Ka. Sept. AA. Cõss.

Matrimonium ſubſequens non purgat delictum præcedens. Bald. Vel ſic: Nuptiæ poſtea cum adultero factæ nõ extinguũt crimẽ adulterij. Sa.

XXVII. Iidem Auguſti & CC. Phœbo.

COmmiſſum antea adulterium cum eo cui ſe poſtea nuptiis ſociauit, velamento matrimonij non extinguitur. [p] † PP. XVIII. Kalẽ. Ian. CC. Coss.

In crimine adulterij debet iudex admittere tres exceptiones, ſcilicet ꝓſcriptionis, lenocinij, & ordinis: alias vero debet reijcere. quod relatiuum alias, intelligitur de his diuerſis non ſolum ſubſtantia, ſed etiam ratione non autem alias in quibus ſimilis vel maior eſt ratio admittendi h. d. l. noſtra. Baldus. Vel ſic: In adulterij quæſtionibus proceditur exceptionibus fruſtratorijs nõ obſtantibus. Vel ſic: Nulla exceptio obſtat examinationi criminis, niſi de qua cauetur nominatim in iure, quod obſtet. hoc dicit text. ſuppletur per gloſ. Vel ſic. Clauſula generalis non obſtante exceptione non intelligitur remouere exceptiones legitimas, ſed manet. Vel ſic: Iudex omnes cauillationes debet amouere, & venire ad rem de qua agitur: ita quòd non debet pati quòd per cauillationes cauſa protrahatur. Vel ſic: Accuſationem adulterij repellit exceptio temporis, lenocinij, & ordinis. Sal.

tium prius debet inquiri. Accurſ.

i Suo.] Alexandri.

k Perſpeximus.] Titium ſcilicet.

l In primis] antequam de adulterio vel lenocinio quæratur, nec enim ante poſſunt aliæ duæ determinari. Sic ergo ciuilis præponetur criminali, ut hic, & infra ad legem Fabiam de plagia. l. præſes, & hoc ideo, quia præiudicialis eſt. alias contra, ut ſupra de ordi. iudi. l. fin. quæ eſt contra. An autẽ de hac incidenti pronunciabitur? Dic quod non: licet quidam ſic, ut no. ſupra de ordi. iudi. l. 1.

m Poteſtatem.] hoc ſi nomen ſuum non erat inter reos receptum aliàs non poteſt extraneus obiicere lenocinium, ut ff. eodem. l. 2. §. extraneus, & l. ſi maritus. 2. §. pręſcriptiones, q̃ ſunt contra.

n Impedimentis.] ſed cur non licet ei ſe defendere? Reſpondeo, non ſe defendit: ſed alium aggrauat, † cui lenocinium opponit, ut ff. eodem l. 2. §. ſi publico.

o Statuit.] ſ. gladii, ut infra eo. l. quamuis, quæ etiam in ſeruos poteſt ſtatui, ut ff. de accu. l. hos accuſare. §. omnib9, & facit ſupra de ordi. cog. l. 2.

COmmiſſum.] CASVS. Non ob hoc ꝙ adultera ſe dedit nuptui adultero, extinguitur adulterium commiſſum: quia poteſt accuſari: ſed uir prius illa uero poſtea.

p No extinguitur.] ſcilicet commiſſum hæc tamen non accuſatur, ſed adulter prius, & tũc ipſa poterit accuſari, ut ff. eo. l. miles §. uoleti, & §. licet, & ſupra eo. l. ſi dum in tuo. Item nec ipſe eam iure mariti accuſat de adulterio primitus commiſſo cum alio: quia tunc ſua uxor non erat, ut ff. eodem l. ſi uxor. §. ſi quis uxorem.

Ita.

Ciuilis ꝓfertur criminali.

† Not. exceptionẽ lenocinii magis eſſe aggrauationem, q̃ exceptionem.

† Quia hoc ipſo mulier uidetur pacta ꝺ adulterio. unꝺ Martialis: Quòd nubis Proculina, concubino. Et mœchũ modo, nũc facis maritũ, Ne lex Iulia te notare poſſit: Nõ nubis Proculina, ſed fateris. Cõtius.

ITa.] CASVS Olim multæ obiiciebãtur excep. mariti qui uolebant uxores ſuas de adulterio accuſare: ſcilicet quòd ſi cadebat à ſyllaba, caderet ab accuſatione. Item non poteſt accuſare niſi dotem redderet, vel id in quo maritus ſibi tenebatur. Hodie dicit imperator quòd non ſunt admittendæ tales exceptiones friuolæ, ſed tres tantum, & aliæ quæ ſunt in gloſ. quæ incipit, tres tantum: ſcilicet exceptio quinquenii, lenocinij, & quod primo ſit accuſandus is cui adultera nupſerit poſt diſſolutum matrimonium.

[a] Pudor.] id eſt caſtitas, quam pudor & verecũdia tuetur.

[b] Ambages.] i. exceptiones per ambages inductas: qualis erat quòd nõ ante accuſaret uir, quàm dotem redderet, vel alia debita uxori, ut infra eo. l. adulterii.

[c] Quæſtione.] accipe idem criminis noſci, quod eſt infra, & hic abolitis, &c.

[d] Præſcriptionibus.] quæ erant tales ut dixi, & plures ſimiles.

[e] Quinquẽnii.] tres tantum excipit: quinquennii, de qua habes ſupra eod. l. adulter, & lenocinii: quæ ſiue ab vxore, ſiue ab extraneo opponatur antequam nomẽ accuſatæ vel accuſati ſit receptum inter reos, repellitur accuſator, & etiam punitur ut hic, & ff. ſol. mat. l. cum mulier, & l. uiro, & ff. co. l. 2. § lenocinii: at poſt nomen receptum inter reos, ſiue inchoatam accuſationem, extraneus nullo modo poteſt opponere: uxor accuſata poteſt, non ut ſe releuet, ſed ut uirum grauet, ut ff eo. l. 2. §. qui hoc dicit, & §. ſi publico, & §. extraneus, & l. ſi maritus. 2. §. præſcriptiones. Tertiam excipit, quæ competit nuptæ ſecundo ante denunciationem, de qua habes ſupra eodem. l. ſi dum in tuo. Sed licet has tres tantum uideatur ſeruare, tamen & aliæ plures ſunt, ut exceptio ſex menſium, & 60. dierum, ut ſupra eodem l. iure mariti, & ff. eodem l. mariti. §. ſex menſium. Item eſt & alia, ſi deſtitit ſemel, ut ſupra eod. l. abolitionem, in fin. Item ſi negauerit ſe velle accuſare, ut ff. eod. l. ſi maritus. 2. §. ſi negauerit. Item ſi ipſe accuſator eſt adulter, & turpis, ut ff. eo. l. ſi vxor. §. iudex. Item ſi eam uxorem duxit: quia eam approbare uidetur, ut d. l. ſi uxor. § fina. Item ſi adulter eſt abſolutus, proficit adulteræ, ut ff. eod. l. denunciaſſe. §. quæritur. Dic ergo, præter has tres & præter alias ſimiles approbatas à iure, ut non obſtent prædicta iura quæ ut contraria hic ſignantur. Acc.

[f] Fidem.] i. veritatem. Azo.

[g] Pudoris.] id eſt caſtitatis.

[h] Præſtigia.] præſtigia dicuntur, quando per incantationem fit ut quod ante oculos eſt, non uideatur: Vel e cõtra præſtigium eſt quod præſtringit aciem oculorum, & oſtendit quod non eſt, ut faciunt mimi, & ioculares. ita ergo iſta delicta per illorum captiones obũbrãtur. H.

†Ex Co. Th. li. 9. ti. 7. lib. 1.

Exceptiones tres dũtaxat ſecundũ aliquos ſunt ĩ adulterii crimine admittendæ.

Adulterii accuſator per multas exceptiões repellitur.

Præſtigia quę dicantur.

XXVIII. Iidem AA. & CC. Concordio procon. Numidiæ.

ITa nobis cordi pudor [a] eſt, ut remoueamus priſci iuris ambages, [b] & cõſtituamus in adulterij quęſtione [c] (abolitis de medio cæteris præſcriptionibus, [d] præter quinquennii [e] temporis, & lenocinii, quod marito obiicit, exceptionem) illam etiã quæ poſt ſolutum prius matrimonium ante denũciationem nuptæ competit, fidem [f] criminis noſci. Indignum eſt enim, ut ultionem pudoris [g] præſtigia [h] verſuti [i] iuris excludãt. PP. Kalen. Iun. Tuſco & Anulino Conss.

Adulterium commiſſum cum domina caupona, eſt punibile: ſed non commiſſum cum famula quæ propter ſui uilitatem legum laqueis non innodatur. Bal.

XXIX. Imp. Conſtantinus A. Aphricano. †

QVæ adulterium [k] cõmiſit, vtrum domina [l] cauponæ, an miniſtra fuerit, requiri debebit, & ita obſequio famulata ſeruili, ut plerunque, ipſa intemperantię [m] vina præbuerit, ut ſi domina tabernæ fuerit, non ſit à uinculis iuris [n] excepta. Si uero potantibus miniſterium præbuerit: pro vilitate eius q̃ in reatũ deducitur, accuſatione excluſa, liberi qui accusãtur, abſcedant: cum ab his fœminis pudicitię [o] ratio requiratur, quæ iuris nexibus detinẽtur, [p] & matrisfamilias nomẽ [q] obtinẽt. Hæ autem immunes † à iudiciaria ſeueritate & ſtupri & adulterii [r] præſtentur, quas vitæ vilitas dignas legum obſeruatione non credidit. Subſcripta Data. III. Non. Febru. Heracliæ, Conſtantino. A. VII. & Conſtantio Cæſ. Conss.

Non omnibus permittitur accuſa

[i] Verſuti] verſutum eſt veſtimentum, cum id quod debet eſſe extra, ponitur intus. ad eius ſimilitudinem dicitur ius verſutum: quia non punit quod eſt puniendum, & e contra, ſecundum Azo. quæ Ioan. non placet: quia ut dicit Hu. veſtimentum magis debet dici hirſutum, quam verſutum. Sed certe & verſutum proprie dici poteſt. Vel dic ſecundum Ioan. verſutum ius, id eſt decipiens ius: quo per quaſdã uerſutias & machinationes verborum homines ab accuſatione repellebantur, ut ſi caderent à ſyllaba, caderent ab accuſatione: ſecundum Ioan. inde & homo dicitur verſutus, qui intendit deceptionibus.

QVę adulteriũ.] CAS. Seius cõmiſit ſtuprum cum tabernaria: an poſſit accuſari ob ſtuprum? Diſtinguitur, aut tabernaria erat domina tabernę, aut miniſtra, quæ propinauerat uinum potantibus: primo caſu punitur, ſecundo non.

[k] Quæ adulterium.] id eſt ſtuprum. lex enim Iulia promiſcue vtitur hoc verbo, ut ſupra eodem l. ea, quæ & ff. eod. l. inter liberas. §. lex Iul.

[l] Domina.] licet nõ nupta.

[m] Intemperantiæ uina.] id eſt quibus oritur intemperantia & incontinentia. Vnde illud, Nolite inebriari uino, in quo eſt luxuria. uenter enim mero aſſluens, facile deſpumat in libidinem.

[n] A uinculis iuris.] uincula iuris dicuntur quæ aliquem pro delicto uincunt ad pœnam. Acc.

[o] Pudicitiæ ratio.] id eſt obſeruatio.

[p] Detinentur.] ſi delinquunt.

[q] Nomen.] hoc tamen nomen ſtrictè non accipitur, ut ff. de li. exhib. l. deinde, in fin. ſed large: quia ſcilicet non uiuat meretricio more, ut ff. de verbo. ſignifica. l. pronũciatio §. materfamilias. In tertia ſignificatione dicitur illa, quæ ſui iuris eſt, ut ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iur. l. nam ciuium.

[r] Et ſtupri & adulterii.] ex hoc colligunt quidam quòd ſiue ſit nupta, ſiue non, illa quę meretricio more vuit, quòd non committatur delictum, cum de utroque hic ponat, ſcilicet de adulterio & ſtupro. Item propter hoc, quia maritus talem retinens, accuſare eam non poteſt, quaſi lenocinium exercens, ut ſupra eod. l. ita nobis. Tu dic, ſi eſt nupta, quanquam uulgaris, poteſt accuſari cõmiſſum, ut ff. e. l. ſi vxor. §. 1. & ſic intelligitur in nupta meretrice. ff de ritu nup. l. ſtuprum, quanquam alii de alia uulgaritate intelligant dictam legem, ſi uxor, loqui. Nec obſtat nobis hæc litera: quia ambo ponuntur pro ſtupro tantum. q. d. quouis nomine cenſeatur, & ſic dices &, pro id eſt. Item nec obſtat quòd à uiro non poteſt accuſari: quia ab alio põt: ſed & à uiro ſi cã delatar. Itẽ & ſi eſt recepta uiri accuſatio anq̃ obiiciat lenociniũ: & ſic

Verſutum veſtimentum.

† Cõcor. gl. c. in p̃ſentia, ſup verb. publicas, extra de ſpõſa.

Epheſ. 5.

& ſic non eſt ſimpliciter verum eam à viro non poſſe accuſari, & facit ad hoc ff. de cõcubinis. l. in cõcubinatu.

Q Vamuis] CASVS Adulterii crimen quamuis inter publica connumeretur: tamen quilibet non admittitur ad accuſandum: ſed primo maritus, poſtea pater, frater, & alij cõſanguinei, & poſſunt deſiſtere ab accuſatione impetrata abolitione à principe. Maritus autem ex ſola ſuſpicione poteſt uxorẽ accuſare, & tunc ſuſpectam poteſt penes ſe retinere: nec tenetur maritus ſe ſubſcribere in libello accuſationis obligãdo ſe ad pœnã talionis. Poſt maritũ & ꝓpĩquos admittitur extraneus, & is q̃ damnatur de adulterio, capite punitur. Viuia.

Ex Co. Th. e. ti. l. 2.

Accuſatio adulterij pariter & aequè, ſed primo coniunctis neceſſarijsq́ perſonis. Et inter illas primo permittitur hoc marito: quia magis propriè propriũ dolorem exequitur. & quis ſine inſcriptione, & ſola ſuſpicione poteſt accuſare. Item non licet matrimoniũ ſub falſis contumelijs deformare, & adulter debet decapitari. Baldus. Vel ſic. Accuſatio de adulterio hodie eſt permiſſa marito, & cæteris coniunctis hic enumeratis, extraneis excluſis. Et pœna adulterij eſt gladij. Sal.

XXX. Idem A. ad Euagrium. †

Q Vamuis adulterij crimen inter publica [iudicia] referatur, [a] quorum delatio in commune omnibus ſine aliqua legis interpretatione conceditur: [b] tamẽ ne uolentibus temere liceat fœdare connubia, [c] proximis [d] neceſſariiſque perſonis ſolummodo placet deferri copiam accuſandi: hoc eſt patri, fratri, necnon patruo, & auunculo, quos verus dolor [e] ad accuſationẽ impellit.

Sed etiam his perſonis legem imponimus, ut crimen [f] abolitione (ſi uoluerint) compeſcant. [g]

In primis maritum genitalis tori vindicem eſſe oportet: [h] cui quidem & ex ſuſpicione ream [i] coniugem facere licet: vel eã, ſi tantum ſuſpicatur, penes ſe retinere non prohibetur: [k] nec inſcriptionis vinculo cõtineri, [l] cum [m] iure mariti accuſaret, veteres retro principes annuerunt. [n] Extraneos autem procul arceri ab accuſatione [o] cenſemus. nam etſi omne genus [p] accuſationis neceſſitas inſcriptionis adſtringat, nonnulli tamen proteruè id faciunt, & falſis contumelijs matrimõia deformãt.

[Sacrilegos [q] autem nuptiarum gladio [r] puniri oportet.] PP. Nicomediæ. VII. K. Maii, Conſtantino. A. VII. & Conſtantio Cæſ. [IIII.] Conss.

IN AVTHENT. vt nulli iudi. §. ſi uero quãdo, colla. ix. conſti. ix.

Pro adulterio non imponitur mulieri pœna capitis, ſed in monaſterium detruditur ad pœnitentiam peragendam, bonis eius inter liberos ſi quos habet, & monaſterium & parentes ſi liberos non habet, diuidendis pro portione hic deſignata, pactis dotalibus poſt mortem etiam valituris. Bal. Vel ſic: Hodie adultera non punitur gladio: ſed uerberata detruditur in monaſterium, intra biẽnium reconciliãda marito. ultrà vero monaſtico induitur habitu, eius ſubſtantia diuidenda forma hic ſcripta. Sal.

a Referat.] ut ff. de pub. iud. l. 1.

b Cõceditur.] & in de dicuntur publica, ut inſti. de de pu bli. iud. §. 1. circa principium.

c Fœdare cõnubia.] hoc enim licere nõ debet, ut hic, & ff. e. l. cõſtante. Sed quid ſi matrimonium eſt ſolutum? Videtur contra quaſi ceſſante cauſa. e contra ſdem, cum adhuc uideatur fœdari præcedẽs matrimonium. quod placet: quia uir non accuſat niſi ſoluto matrimonio, ut ſupra eo. l. crimẽ adulterii quem præferri conſtat, ut hic, & probatur inſra eo. l. ſi mulier.

d Proximis.] inter hos etiam eſt ordo, cum uir præferatur, ut hic ſubiicit. Sed quare dicit ſolummodo, cum etiam alii & poſt hos admittantur, ut ff. eo. l. 2. in fine, & l. 3? Reſpond. intelligitur donec prædicti extent, & accuſare non recuſent. inter cæteros autem iudex eliget, ut no. ſupra eodem. l. iure mariti, licet hæc lex ordinet.

Vir in accuſatione adulterij præfertur cæteris.

e Verus dolor.] no. cauſam defendendi connubium. Sed an alij ulteriores habent priuilegium quod habent hi quatuor? forte non. Itẽ an hi poſſunt iure mariti omnes accuſare? Reſpond. ſic, quo ad hoc ut præferãtur aliis, ut hic dicit, ſed non quo ad alia priuilegia quæ habet uir, ut dixit ſupra eo. l. iure mariti.

f Vt crimen.] id eſt criminis accuſationem.

g Compeſcant.] omnimodo enim permittitur abolitio, licet in alijs diſtinguatur, ut inſra de aboli. l. 2. in fi. & ſupra eo. l. abolitionem.

h Oportet.] contra adulteram, ut ſubiicit. cui quidẽ &c. ſed & an idem contra adulterum? Reſpon. idem.

i Ream.] id eſt accuſare eam. ſic & reus, id eſt accuſatus punitur ff. ad Sylla. l. propter veneni §. fi. & ff. de teſtib. l. in teſtimonium, & ff. de acqui. hæredi. l. Pantonius. §. rei perduellionis, ſecundum Ioan. At ſecundum P. põt petere ut ex ſola ſuſpicione condemnetur, ut in auth. ut liceat ma. & auiæ. §. is quoque, & §. quia uero ita comperimus, colla. 8. & inſra e. l. ſi qui adulterij. Sed certe illa non dicitur ſuſpicio, ſed legis præſumptio, qua re condemnatur, ut infra e. l. ſi qui adulterii.

k Non prohibetur.] ut ſ. eo. l. ſine metu, & ff. e. l. mariti.

l Contineri.] id eſt quia non debet libellum inſcriptionis porrigere, & eſt ſpeciale in marito. In alijs contra, ut ſupra qui accuſa. non poſ. l. qui crimen, ſecundum P. ſed Ioã. non placet. debet enim inſcribere, & ſic libellum dare, ut ff. eo. l. miles. §. quidam, & §. ſexaginta. ſed non tenetur uinculo inſcriptionis: quia non tenetur de calumnia, ut hic, & ſupra eo. l. iure mariti, niſi ſit euidens: ut ib. dixi. Hodie autem inſcribit, & donationem propter nuptias amittit, ut in authen. ut liceat ma. & auiæ. §. ſi de adulterio, & §. ſi uir de adulterio, colla. 8.

Maritus accuſatus de adulterio, non tenetur ſe inſcribere.

l Incluſ. deſunt in Co. The.

m Cum.] uel cauſatiuè vel temporaliter lege.

n Annuerunt.] ut ſupra eo. l. iure mariti, & ff. de mino. l. auxilium.

o Ab accuſatione.] donec prædictæ perſonæ extent, & accuſare non recuſent, ut modo dixi.

p Omne genus non ſingula generum, ſed genera ſingulorum comprehendit. ſic inſtitu. de ſuſpec. tuto. §. 1. nã & ipſe vir non adſtringitur, cum iure mariti accuſat, ut hac. l. Item mulieres, ut ſupra qui accuſa. non poſſunt. l. de crimine. Et continua ſic, Licet in huiuſmodi crimine ſubſcriptio celebratur, pœnamque inſcriptionis quiuis (præter maritum) timeat, & licet crimen ſit publicum, non tamen cuilibet, ut dictum eſt, datur delatio indiſtinctè. nã & in populari actione prius agit is cuius intereſt, ut ff. de his qui deic. vel effu. l. ſi vero. §. hæc autem actio. & ad idem. ff. de ſepulch. uio. l. 4. in prin. & ff. de li. ho. exhi. l. 3. §. hoc interdictũ omnibus.

q Sacrilegos] id eſt quaſi. nõ enim vere eſt ſacrilegiũ.

r Gladio] tam in mare, quàm in fœmina: ſed in fœmina corrigitur, & alia pœna imponitur, ut in authen. quam hic lege: ſed hodie adultera: quæ eſt in authen. ut nulli iud. §. ſi vero quando, col. 9. Ergo ſi vir in accuſando calumnietur contra uxorem, quæ erit pœna talionis? Quidam dicunt capitis cum in eo non ſit immutata, ut in auth. ut nulli iudi. §. ſi uero quando

Cõcor. d. c. tuæ fraternitatis, cum glo. 1. de procura. Vir ſi calumnietur accuſãdo vxorem de adulterio, qua pœna punietur.

ccl.

col 9. Alii quòd illa quam ſubiret mulier conuicta, ſcilicet mitti in monaſterium. pro quibus in authent. ut li.ma.& auiæ.§.quia vero plurimas, colla. 5. ubi dicit,& ita adulterum legitime conuictum unà cũ uxore puniri.

A uit, ut dixi.

f Seruandis.] patet ergo quòd prius non fuit facta monacha, licet fuerit tonſa. Sed nonne probato adulterio maritus etiam ſine pacto dotem lucratur, ut ſupra de rep.l.conſenſu.§.ut quoque,& in authen. ut li. ma. & auiæ. §. quia vero plurimas, col.8? Reſpon. illud corrigi, ſecundum quoſdam. Vel dic [2] cum eſt ciuiliter conuicta, maritus doté lucratur: ſed cum accuſata & damnata criminaliter, ſubſtantia diuiditur, ut hic. Vel hoc cum extranei accuſant, illud cum maritus.

† Cõcor. gl. 1. in c. tuę fraternitatis, extra de procu.

Sed hodie.] CASUS Authẽ. iſta corrigit.l.C.eo.q̃ dicit adulteros capite puniri: quia hoc non eſt verum in muliere: quia uerberatur, & in monaſterium detruditur,& maritus intra bienniũ eam recuperare poteſt. Si biennium effluxerit, vel maritus non uiuit, duæ partes bonorũ ſuorum debent dari filiis ſuis: tertia pars datur monaſterio. Si filios non habuerit, monaſteriũ oĩa occupabit. Vi.

a In monaſterium.] ſed uidetur non dari ad pœnam alicuius corporis, ut infra de pœnis. l. ne quis, & de decur.l. ne qs, libr.x. Solu. hoc ſpeciale, & ille in corpore non cauſa religionis facto.

b Recipere licet.] ſic corriguntur omnia iura illa in quibus cauetur contra, ut ſupra eo. l. caſtitati,& ff.de mino.l.auxilium.§.in delictis. nec dicat aliquis hic loq̃ qñ ignorauit maritus: nam eo caſu de iure veteri poterat retinere: ut ſupra eo. l. ſine metu.

c Habitu.] non tamen eſt monacha, ſecundum [1] Ioan. q̃d placet: quia pacta dotalia non ſtatim, ſed demum naturaliter mortua valent, ut in fine huius §. ſed ſi eſſet monacha, ſtatim valerent, ut ſupra de epiſcopis, & cleri. l. deo nobis. §. 1.

d Partibus.] immo [?]letur quod tantũ legitimam habẽt filii ut ſupra de ſacro ſan.eccle. authen. ſi qua mulier. quæ eſt contra. Solu. hæc per iſtã corrigitur. Vel hic inuita intruſa fuit, ibi ſponte intrauit.

e Duæ.] partes, ſed cũ monaſterium ſit loco filij, ut in authen.de ſanc.epiſc.§.ſed & hoc præſenti, coll.ix. quare totum non habet? Reſpond. quia ſe non monachauit, ut dixi.

[1] Nota ex hac gl. q̃d habit' nõ facit monachum, ſed ſpontanea voluntas.

[3] legendũ forte, conuenientem vxoré ſuã.

Sed hodie adultera verberata in monaſterium[a] † mittatur: quam intra biennium viro recipere licet.[b] ¶ Biennio tranſacto, vel uiro priuſquam reduceret ream, mortuo: adultera tonſa monaſtico habitu[c] ſuſcepto ibi dum viuit, permaneat: duab' partibus[d] propriæ ſubſtãtiæ liberis, ſi habet, applicandis: tertia monaſterio. Sed ſi liberos non habet, parẽtibus extantibus, huiuſmodi iniquitati non conſentientibus, tertia pars applicabitur: duæ[e] monaſterio. Quibus prædictis non extantibus, omnis eius ſubſtãtia monaſterio quęretur: pactis dotalium inſtrumentorum in omni caſu viro ſeruandis.[f]

IN AVTHEN. ut li.ma.& auiæ. §. his quoque, coll.viij. Conſti. fi.

Maritus ſi quem habet de uxore ſuſpectum, poteſt denunciare ne cũ ea loquatur, ſi ille ſpernit denunciationem, ſi quidem inuenitur cũ muliere in loco ſuſpecto, poteſt occidi: ſi in alio loco in quo non poſſint carnaliter commiſci, licet vellent, poteſt accuſari iudici, & debet puniri. Si autem in eccleſia, poteſt capi & tradi cuſtodi vel defenſori illius loci, q debet eum cuſtodire, & eum ad iudicem tranſmittere. Bald.

Si quis ei quem ſuſpectum habet de ſua vxore, ter in ſcriptis denunciauerit[g] ſub pręſentia triũ teſtium fide dignorum, & poſt inuenerit eum conuenientem vxori ſuæ [3] in domo ſua vel uxoris, vel adulteri, vel in popinis, aut in ſuburbanis: ſine periculo eum perimat. ¶ Si alibi inueniat, tribus teſtibus conuocatis tradat eum iudici: qui nulla alia ratione quęſita habet puniendi licentiam. ¶ Si tamen in ſacro oratorio colloqui inueniantur, poſt tres, vt dictum eſt, denunciationes: liceat B marito vtraſque perſonas defenſori eccleſię tradere, aut aliis clericis: ut ad eorum periculum diuiſim iſti ſeruentur, donec iudex cognoſcens hoc, mittat epiſcopo ciuitatis, quatenus ei iſti tradantur, ut debeant ſubire tormentũ, ut nuncietur per eum ad præſidem prouincię, qui ſecundum leges pœnã imponat legitimam.

Pro peccato contra naturam, imponitur pœna mortis Salicet.

C XXXI. Impp. Conſtantinus & Conſtans AA. ad populum †

Cum vir nubit in fœminam[h] viris porrecturam, † quid cupiatur, vbi ſexus perdit locũ? vbi ſcelus eſt id quod non proficit ſcire? vbi venus mutatur in alteram formam? vbi amor quæritur, nec videtur? iubemus inſurgere leges, † armari iura D gladio vltore, ut exq̃ſitis pœnis ſubdantur infames[i] qui ſunt vel qui futuri ſunt rei. PP. Romę. XVII. Kal. Ianua. Conſtantio. IX. & Conſtante. [II.] AA. Conſs.

Pro veritate eruenda tota familia eſt torquenda in adulterii quæſtione Salic.

XXXI. Impera. Gratia. Valent. Theod. & Arcad. AAAA. Cynegio P.P.]

Si quis.] CAS. Si maritus habet aliquem ſuſpectum de uxore ſua, denunciare debet ter in ſcriptis ut ſe abſtineat: ſi poſt inuenerit eum cum uxore ſua in domo ſua uel ſua uel adulteri, poterit eum interficere: ſi in aliis locis, tradetur iudici: & ſi in eccleſia, tradetur œconomo eccleſię, & cuſtodientur ſeparatim, & iudex mittet ad epiſcopum ciuitatis, ut ſciat quale debeant ſubire tormentum. Viu.

g Denũciauerit.] Nota de ui denũciationis. ſic ſupra de rei vẽdi. l. ſi fundum, & ff. quæ in fraudem credit. l. ait prætor. §. ſi quis. Item not. ſecundum Pet. quod ex ſuſpicione quis damnatur contra regulam ff.de pœ.l. abſentem. Sed dic eſſe præſumptionem adulterii, ut infra eodem.l. ſi hi qui adulterii, & in authen. ut nulli iudi.§. penult. col.9.

Cum uir.] CASUS Lex iſta tractat de quodam turpiſſimo ſtupro, & eſt materia huius legis turpiſſima: tũ per elegantia uerba tradita eſt: quod laudabiliter fecit Imperator. hanc legem potes uidere g[l]o[ſ]te. Vi.

h In fœminam,] i. in officium fœminæ ſe ſupponit.

i Infames.] ipſo iure, niſi per vim fiat, ut ff.de poſtu.l. 1.§.remouet, & ff. quod met.cau.l. iſti quidem, & inſti. de pub.iudi.§.2.

[2] Hæc vera ſecũdũ Angel. vel dic meli', quòd maritus lucratur dotẽ: niſi p pactum aliter ſit prouiſum: nã diſpoſitio hois facit ceſſare diſpõnẽ legis.l. fi. ff. de pac. cõuentis.

* Ex Co. Th. eo. ti. l.3. Cont.

[1] Legendũ eſt uiris porrecturam. Arrigere n. ut uirorũ eſt & obſcœnũ, vt ſcribit. Donat. ad illud Terent. Arrige aures Pamphile: ſic porrigere fœminarũ. Contius.

† Alexander Papa hos criminoſos excõicatione & in monaſteriũ detruſionem mulctat, in ti. de exceſſib. prælat. Contius.

† Ex Co. Th. eo. tit. l.4.

In

IN adulterij quæſtione[a] ab omni familia [b] non ſolum mariti, ſed etiã vxoris (quæ tamen tunc temporis domi fuerit [c] quo adulterium dicatur admiſſum) quærẽdũ eſt ſine defenſione cuiuſquam. Data III. Idus Decembr. Conſtantinop. Arcadio. A. I & Bautone Conſs.

Quæſtio repetitionis dotis vel alterius debiti, non poteſt obijci ad retractandum accuſationem adulterij. Vel ſic: Quæſtio ciuilis non retractat proceſſum in criminali B. Vel ſic: Exceptiones friuolæ non ſunt admittẽdæ: ſed legitimæ, quæ ad proceſſum oppoſitæ prius ſunt examinandæ. Et ſi non reperiuntur obſtare, cognoſci debet de crimine Sal.

XXXIII. Imppp. Theod. Arcad. & Honorius AAA. Rufino præfecto prætorio. †

ADulterij accuſatione propoſita, præſcriptiones [d] ciuiles quibus aut dos repeti fingitur, [e] aut ex rõne aliqua aliquod debitum flagitatur, [f] ea q̃ occurrere atque perſtrepere examini cõſueuerũt, iuſſimus ſequeſtrari, [g] nec earum obice aliquid negotio tarditatis afferri: [h] ſed accuſatiõe fũdata, hoc eſt cum cõſtiterit quo iure, id eſt mariti ne, an extranei, quòue tẽpore accuſatio [i] fuerit intromiſſa: diſcutiatur crimen, facti qualitas publicetur. [k] cum & iurgia [l] quæ magnitudine ſuperãtur, & ciuilis actio criminali iure poſtponatur. [m] Idem tamen cum competere [n] cœperit, habitura momenti: dummodo non obſit huic examini.[o] Dat. VII. Idus Decembris, Conſtantinopol. Arcadio. A. II. & Rufino. Conſs.

Ex præſenti præſumitur in præteritum & violenta præſumptio, quam lex pro plena probatione habet, æquiparatur confeſſioni partis. hoc dicit. Vel ſic: Per actum contrarium ſubſecutum præſumitur aliquid in præteritũ. quod aliàs erat incredibile. Baldus. Vel ſic: Si is qui repulit accuſationẽ adulterij, quia coniunctus mulieri, reperitur poſtea in uxorem illã ducere: puniendus eſt tanquam confeſſus. Sal.

XXXIIII. Idem AAA. Rufino præfecto prætorio. †

SI qui adulterij fuerint accuſati, & obtentu ꝓximitatis intentata depulerint, per commemorationem neceſſitudinis criminis fidem derogãdo, dum exiſtimatur nõ debere credi quod allegatur, uel nõ potuiſſe committi: [p] hi ſi poſtmodum in nuptias ſuas conſortiumq; conuenerint, facinꝰ illud in quo fuerint accuſati, manifeſta fide atque indicijs euidentibus publicabunt. [q] Vnde ſi qui eiuſmodi reperti fuerint, iuſſimus in eoſdẽ ſeueriſſime vindicari, & veluti conuictum [r] facinus confeſſumque puniri. Dat. II. Non. Decembris Conſtantinopo. Theodoſio A. III. & Abundantio Conſs.

Maritus quondam in accuſationibus ſtupri alijs antefertur Vel ſic: Sequens diuortium non prodeſt mulieri quò minus à marito quondam poſſit accuſari Bald Vel ſic: Maritus admittitur ad accuſandam uxorem quondam de ſtupro commiſſo poſtquam diuertit ab eo, hoc dicit ſecundum leſt glo. Sal.

IN adulterij.] CAS. Si accuſetur quis de adulterio, nõ ſolum ſerui mulieris, ſed & uiri torquebuntur. Vi.

a In adulterij quæſtione.] non ſic in inceſtu, niſi per uim adulteriũ ſit cõmiſſum, ut ſ. eo. l. vim paſſam. § ſi.

b Familia.] not. familiam inquiri: ſic & ſupra de repu. l. conſenſu. §. penu. & infra ad leg. Corne. de ſica. l. ſi.

c Domi fuerit.] immo & ſi non ſit domi, ut ſſ. qui & à qui. l. proſpexit, quæ eſt contra. Sol. ibi quo ad manumiſſionem prohibẽdã, hic quo ad tormenta. Vel hic de ſeruis alienis dicit, in quibus vxor vel maritus uſumfructum habet, & facit ſupra eo. l. uerba, & quod ibi not.

ADulterii.] CASVS. Si uxorẽ tuã de adulterio accuſaueris, an poteſt opponere exceptionem, ſcilicet dotis reddendæ, uel alterius debiti, ut ſic remoueat uel differat adulterii accuſationem quæritur? Et dicitur quòd nõ: ſed his non obſtãtibus procedet accuſatio, & feretur ſentẽtia, & poſt ſentẽtiã latã poterunt ciuiles q̃ſtiones intẽtari. Vi.

Hanc. l. multum commendat Barto. hic, dicens ex ea manifeſte ꝓbari quòd tunc dicitur nomen rei receptum inter reos, quando facta examinatione ſup omnibus exceptionibus dilatorijs reſpicientibus proceſſum, iudex pronuntiauit procedendum eſſe ſuper accuſatione. Vnde ante litem conteſtatam poteſt dici nomen receptũ inter reos, ſcilicet p illam pronunciationem: & merito hoc poteſt fieri reo abſẽte, ut l. adulteram., ſupra eo. licet gloſ. ibi aliter dicat. de quo etiam per eundem Bar. in l. is qui reus. ff. de publi. iudic. in 3. col. uerſi. quæro quando nomen rei &c.

† Ex Co. Th. eo. tit. l. 7.

d Præſcriptiones.] id eſt petitiones quas obiicit mulier uiro, ut obtentu earum remoueat uel differat accuſationem adulterii.

e Fingitur.] cũ nulla ſit: & idem ſi ſit.

f Flagitatur.] quod uxor à uiro petit.

g Sequeſtrari.] vt in iudicio non appareant.

h Afferri.] nam nec dilatio in cauſa adulterii dãda eſt: niſi forte vt perſonæ exhibeantur, aut iudex ſecundum quod qualitas negotii ſuggeſſerit, hoc permiſerit, ut ff. eod. l. in crimine.

Dilatio an detur in cauſa adulterii.

i Accuſatio fuerit.] id eſt actio.

k Publicetur.] per probationes.

l Iurgia.] crimina minora, quæ ſuperãtur à maioribus.

m Poſtponatur.] ſupra qui accuſa. non poſſunt. l. 1. & ciuilis poſtponatur criminali etiam aliàs, ut hic, & ſupra de ordi. iu. l. fina. & ſic argumentatur à maiore & à pari.

n Competere cœperit.] quod erit, ſi fuerit abſoluta in accuſatione adulterii: aliàs non, ut j. eo. l. fina. Idem in crimine alio, ut damnatus non poſſit eũ accuſare, licet inchoatas quandoque poſſit perficere, ut ff. de publi. iudi. l. is qui.

† Ex Co. Th. eo. tit. l. 8.

o Examini.] accuſationis: nec examen accuſationis iã terminatæ obiicitur ciuili poſtea intentãdæ, ſi modo (vt dixi) fuerit abſoluta.

SI qui.] CAS. Seius dicebatur commiſiſſe adulterium cum Titia: Titius excuſabat ſe eo prætextu, quòd erat eius agnata: iudex in cauſa non proceſſit. poſtea Seius duxit in vxorem eam, vnde præſumptio eſt contra eũ quod non fuit cognata eius: an ſit puniendus, quæritur? Et dicitur quòd ſic. Viui.

p Committi.] argu. ſupra de epiſcopis & clericis. l. eum qui probabilem.

q Publicabunt.] ſic 34 q. 1. ca. 1. & nota hic præſumptionem ex præſenti ad præteritum. ſic & ſupra de naturalibus liberis. l. cum quis, & in authentic. de reſtitutionibus, & ea quæ parit in vndecimo menſe. §. vnum ſiquidem, & §. mulier enim, collatio. 4. & in authent. ut nulli iudicũ, §. ſi quis vero accuſatus, collatio 9.

Præſumptio ſumitur quandoq; ex p̃ſenti ad p̃teritum.

r Conuictum.] ex præſumptione huius legis, & ſic non ex præſumptione hominis, ne obſtet. ff. de pœnis l. abſen-

l. abſentem. ſic & dixi de hoc ſupra eod. l. quãuis adulterii. Sed uidetur quòd non debeant cōdemnari iam abſoluti: niſi doceatur de præuaricatione primi, ut ff. de accuſationib. l. ſi cui §. iiſdem criminibus. Sed dic illud uerum quando probatione hominis tantum vteretur ſecundus accuſator, hic autem probatione legis. Vel dic quòd prima cauſa non fuit definita, ſed indiſcuſſa remanſit.

Abſoluti ſemel, an poſſint cō demnari.

SI mulier.] CASVS. Mulier Titio nupta timens ſe ſubiicere alij propter accuſationem adulterii, ob hoc ei miſit libellum repudii, ut ſic ſubiiceretur: an poſſit accuſari, quæritur? Et dicitur quod ſic. Viuianus.

a Viduitatem.] ad ſequentia plene refertur, quaſi dicat: ideo deferimus uiro, ne illa commaculet &c. Item ad præcedentia, quia ideo diuertit, quia credebat poſtea non commaculare aliquid, quaſi ei liceret.

b Accuſationem.] nunquid accuſabitur adulterii, uel ſtupri? Reſpon. ſtupri, ut ff. eod. l. inter. §. lex Iulia, ſed pœna adulterii imponit, ut ſcilicet detrudatur in monaſteriū, ut in authen ut nulli iudi. §. quia uero aliqui, colla. 9. & in auth. ut liceat ma. & auiæ. § quia uero quædā, colla. 8. Sed nonne & quilibet alius poteſt accuſare? Reſpondeo, præferam uirum quondam, per legem iſtam. Sed quid ſi meretricio more uiuat? committi non uidetur in ea ſtuprum, ut ſupra eod. l. ſi ea. Sed id dicas contra in odium remittentis libellum, per dictam auth. ut nulli iudicum. § quia uero aliqui, & ut liceat ma. & auiæ. §. quia uero quædam, & facit ff. eodem l. qui pupillam, in princ. & l. pen. Accur.

XXXV. Impp. Honor. & Theo. AA. Palladio P. P.

SI mulier repudij oblatione ſine ulla legitima cauſa à ſe dati diſceſſerit: ne viduitatem [a] ſtupri ꝓcacitate commaculet, accuſationem [b] repudiato marito iure deferimus. Data XII. Kal. Mart. Euſtachio & Agricola Conss.

Etiā mortua adultera ſerui adultera intra duos menſes, manumitti non poſſunt: quia durat poſt mortē quæſtio adulterij propter dotem. poſt autem duos menſes iſti poſſunt manumitti, & ſubtrahi quæſtioni, niſi per ſubterfugia aduerſarij iſtud tempus ſit elapſum. Bald.

XXXVI. Impera. Iuſtinianus A. Ioanni P. P.

LIbertatem ſeruorum qui ad dominium pertinent vxoris uel mariti, uel parentum eorum: repudio miſſo, propter ſuſpicionem criminis adulterii legum conditores intra duorum menſium ſpacium poſt miſſionem repudij numerandum ſuſpendi definiunt, [c] propter tormentorum quæſtionem (ſi opus exegerit) eis imponendam.

¶ Sin verò vxor [tua] matrimonio ſub præfato modo diſſoluto, rebus humanis exempta fuerit, nihil de tempore, quouſque ſeruos eos propter memoratam cauſam permanere deceat, adijciunt. [d]

¶ Nobis verò neceſſarium eſſe uidetur, certum tempus etiam in hoc caſu ſtatuere propter dotis quæſtionem, utrū in lucro marito cedat, an hæredibus mulieris reſtituatur.

¶ Sancimus itaque duos etiam menſes poſt mortē mulieris ſeruari, ut intra eos ante dicti ſerui permaneant, & facultatem maritus habeat probationes adulterij ꝑ eos præſtare. [e]

¶ Tranſacto verò memorato tempore, licentiam habere hæredem mulieris libertatem eis imponere: [f] niſi per culpam eius, maritus prohibitus fuerit cām adulterij, tempore videlicet imminente, exercere. Data. V. Kal. Nouemb. Cōſtantinop. poſt conſulatū Lampadij & Oreſtis. VV. CC. anno ſecundo.

Libertatem.] CASVS. Si mulier accuſetur de adulterio, tam ſerui ſui, quàm mariti, quàm parentum, torquebuntur intra duos menſes computandos à tempore diuortii: & ſerui manumitti non poſſunt. Si uero mulier pendente accuſatione deceſſit, poſt mortem ſuam examinabitur accuſatio: & ſerui intra duos menſes cōputandos à morte mulieris manumitti non debent, quibus elapſis poterit hæres mulieris eos manumittere. Vi.

c Definiunt.] vt ff. qui & à quibus. l. proſpexit, & ſupra eodem. l. in adulterij, & l. verba. vbi plene diximus. Ac.

d Adijciunt.] ſed quando uir decederet, vel pater uel mater mulieris, ſic, ut dicta. l. proſpexit, in fin. & l. ſequ. & l. ſi priuatus. §. fina.

e Præſtare.] ut hoc probato dos cedat eius lucro, ut & ſupra de repud. l. conſenſu. §. ut quoq;. & §. utrum. & ſic no. poſt mortē quæri de crimine propter bona, ut hic, & ff. ad Sylla. l. Caius, & ſupra de aſſer. tol. l. 1. in fine. & ſupra ſi re' vel accu. mor. fuerit. l. quamuis. Item habet locum hæc lex tantum quādo facto diuortio deceſſit: ſecus ſi in matrimonio. Acc.

f Imponere.] ſed an per alias probationes admittitur ſaltē iure extranei uſque ad alios quatuor menſes? Quod vide ſur: ſed excipiēdo, ſi de dote conueniatur, perpetuo probabit: quia quæ annua &c. ut ī. de exceptio. l. licet, & ff. de exceptio. dol. l. pure, in fine.

TITVLVS X.

SI QVIS EAM CVIVS tutor fuerit, corruperit.

Si tutor quondam commiſit ſtuprum cum adulta, debet deportari, bonis omnibus confiſcatis. Baldus.

I. Imp. Conſtan. A. ad Baſſum vicar. Italiæ.

SI tutor pupillam [g] quondā ſuam violata caſtitate ſtuprauerit, deportationi ſubiugetur, atque uniuerſæ eius facultates fiſci iuribus vendicentur, quāuis eam pœnam debuerit ſuſtinere, quam raptori [h] leges imponunt. [i] D. Prid. Non. April. Aquil. Conſt. A. VII. & Cōſtātio. C. Cōss.

SI QVIS EAM cuius tutor fuerit, corruperit.

Specialiter de quādā corruptione dicit.

SI tutor.] CASVS. Si tutor pupillā factam adultā ſtuprauerit, deportabitur, & bona ſua cō fiſcabuntur: licet pœna qua raptor virginis punitur, fuerit plectendus.

Ex Co. The. li. 9. titu. 8. l. 8. vbi hoc amplius additur tutorem poſſe eam in vxorē ducere, ſi cū ea ad adultā ætatem peruenerit, probet tutor ſe ab iniuria læſi pudoris eſſe immunem. Conuus.

h Raptori.] virginis.

i Leges imponūt.] quæ eſt ultimi ſupplicij, ut infra de rapt. uirgin. l. 1. ſed pœnæ mitius interpretandæ ſunt, ut ff. de pœ. l. interpretatione, & ſic dictio, quamuis, hic poſita, aduerſatiue, non correctiue ponitur. & facit. ff. de adulter. l. qui pupillam, in prin.

TITVLVS XI.

DE MVLIERIBVS QVÆ ſe proprijs ſeruis iunxerunt.

Seruus qui concubuit cum domi-

DE MVLIERIBVS QVÆ SE PROprijs ſeruis iunxerunt.

Et hic de quodam alio ſpeciali ſtupro ponit.

S I qua.] CASVS. Si domina cum ſeruo A ſuo ſe immiſcuerit, capite plectetur, & ſeruus comburetur, & quilibet admittitur, ad accuſationem iſtorum. & ſi ex tali commixtione nati fuerint filii, ad dignitates no promouebuntur, nec ex matris ſubſtãtia aliqd percipiẽt. mulieri ſuccedant ſi ſit legitimi, vel his non extantibus alii propinqui, & ſi qd habuerit in peculio, hoc quod ſupereſt mulieri ad uictum, dabitur ſucceſſoribus eius. Viui.

na, debet comburi, & domina decapitari, & filij inde nati ſunt ſpurij, & inſucceſſibiles matri, & eorum ſucceſſio defertur alijs legitimis ſucceſſoribus. Bal.

I. Imp. Conſtan. A. ad populum.

S I qua [†] cum ſeruo ſuo occultè [a] rem habere detegitur, capitali ſẽtẽtiæ ſubiugeť, [b] tradẽdo ignib[us] verberone. [c] B

¶ Sitque omnibus facultas crimen publicum arguendi, ſit officio copia nunciandi, [d] ſit etiam ſeruo licentia deferendi, [e] cui probato crimine libertas dabitur. [f]

¶ Filii etiam quos ex hac coniunctione habuerit, exuti omnib[us] dignitatis [g] inſignibus, in nuda maneãt libertate, neque per ſe, neque per interpoſitã perſonam quolibet titulo voluntatis accepturi aliqd ex facultatibus mulieris. C

¶ Succeſſio autem mulieris ab inteſtato, vel filiis, ſi erunt legitimi, vel proximis cognatiſque deferatur, vel ei quem ratio iuris admittit. [h]

¶ Id autem & quod ille [i] qui condemnatus eſt, & quod ex eo ſuſcepti filii quolibet caſu in ſua videãtur habuiſſe ſubſtantia, mulieris dominio ſociatum: [k] à memoratis ſucceſſorib. vendicetur. Dat.

[†] Ex Co. Th. lib. 9. tit. 9. l. 12.

[a] Occultè.] multo magis ſi manifeſte. Et nota quod contra liter dicit.

[b] Subiugetur.] ſcilicet fœmina, & eſt ſpãle alias alia pœna pro ſtupro imponitur, ut inſti. de pub. iud. §. item lex Iulia de adulte.

[c] Verberone.] i. ſeruo, qui poſt verbera cõburitur. ſed alias econtra qñ dñs cum ancilla ſua rem habet, ut in ſtit. qui manumit. non poſſ. §. eadem, & ſupra cõmunia de manumi. l. fin. & de natu. liber. authẽ. quod ius. Accur.

[d] Nunciandi.] & ꝓbãdi neceſſitas, ut infra de curioſis. l. 1. li. 12.

[e] Deferendi.] ſpeciale: ſed regulariter contra, ut ff. de iud. l. uix.

[f] Libertas dabitur.] pro præmio, & ſic ꝑ cium dabitur domino à fiſco, ut ſ. qui bus ex cauſis ſer. ꝓ pr. acci. lib. l. pen. At ille ſeruus ſtuprator manumitti non poteſt, ut ff. de hære di. inſti. l. his verbis. §. 1. & ſupra de collu. deteg. l. j. & inſti. de hæredi. inſti. §. ſeruum. Accur.

Seruus ſtuprator domina manumitti non põt.

[†] In Co. Th. legit, admitti ita ut & quod ille qui quondam amatus.

[g] Dignitatis.] quam per matrem ſibi aſſerebant. Acc.

[h] Admittit.] agnatum, vel cognatũ, uel etiam uirum, ſi habet. & eſt hoc ſpeciale, ut nulla pars bonorum publicetur. alias contra, ut ĩ. de bon. proſcr. l. fi. quæ eſt cõtra, & facit ſupra de inceſt nup. l. ſi quis inceſti.

[i] Id autem & quod ille.] ſeruus qui condemnandus, eſt qui dicitur habere in peculio, non ut ſuum: quia ſeipſum non habet.

[k] Dominio ſociatum.] non ut ſibi teneat, ſed ut ſuccedentibus mulieri detur, cum ipſa capitali ſententiæ ſubiiciatur.

AD LEGEM IVLIAM DE VI publica vel priuata.

Dixit de maioribus criminibus: ſequitur de minoribus. Vel quia uiolentia in prædictis quandoque cõmittitur, de hac violentia dicit, & quia hac lex Iulia tractat de ipſa uiolentia: ideo de ea interpretanda, corrigenda & ſupplenda dicit, & quæ ſit eius pœna, dicet infra l. 2. Continuatio.

IIII. Kal. Iun. Serdicę, Cõſtantino. A. VII. & Conſtantio C. Coſs.

TITVLVS XII.

AD LEGEM IVLIAM DE vi publica vel priuata.

Ob debitum viri, res uxoris capi non poſſunt, & capiens vim committit. Bald.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Felici.

O B debitum [†] viri, vel ciuile munus, [l] res vxoris q pignori capiũt, uim cõtrahere videntur. [m] Dat. Kalend. Iuliis, Romæ, Antonino. A. II. & Geta. II. Coſs.

Fiſcus ex debito ſuccedens pro parte, creditoribus confiſcati pro rata tenetur. Item illis defenſionibus uti poteſt, quibus poterat uti damnatus. Vel ſic: Tam ius agendi, quam ius cõueniendi & ius excipiendi tranſit in fiſcum. Bal. Vel ſic: Fiſcus pro quota bonorum ad eum peruenta tenetur creditoribus. Salic.

II. Imp. Antoninus A. Vero.

T Vtoris tui lege Iulia de vi priuata damnati, ſi tertia pars [n] bonorũ fiſco vẽdicata eſt, tutelæ [o] actionem pro ea portione aduerſus fiſcum diriges: modo ſi nulla ꝑſcriptio [p] locum habeat. Nam ſucceſſio [q] ꝓ oneribus [r] portionis ſuæ reſpondet. PP. XV. Ka. Mar. Antonino. A. IIII. & Balbino Coſs.

Socer põt agere de rapina ſponſæ, et pater põt agere de ĩcluſione ſiue ĩcarceratione filij ſui. Bal. Vel ſic: De raptu ſpõſæ & filij ĩcluſione põt agi lege Iulia de ui publica, vel priuata. Sal. D

O B debitum.] CASVS. Creditor, ſiue ſit priuatus, ſiue fiſcalis, bona uxoris debitoris per uim accipere non debet: alioquin lege Iulia de ui accuſari poterit. Vi.

[l] Munus.] quod geſſit maritus, niſi ſue ut primipilarius, de quo dic ut ſ. quib. ex cauſis pig. tacite cõtra. l. ſaus.

[†] Cõcor. c. ex parte veſtra, cũ gl. ſuper uerbo, aliena, de celeſip.

[m] Videtur.] non ergo liceat, ut & ſupra ne uxor pro mari. l. 1. & 2. & de donatio. inter uirum & uxo. l. res. An autem res ipſius debitoris? Dic non, ut infra ui bo. rap. l. 3. & infra eod. l. in poſſeſſionem, niſi ex conuentione, ut ſ. de pig. l. 3. & facit ſupra de priuile. fi. l. 1. Ac.

T Vtoris.] CAS. Tenebatur tutor pupillo in centum. malæ adminiſtrationis condemnatus, qa alicui vim intulit, relegatus eſt, & tertia pars bonorum ſuorum confiſcata: an pupillus ratione tertiæ illius poſſit conuenire fiſcum iudicio tutelæ, q̃rit? Et dicit ꝙ ſic.

[n] Tertia pars.] quæ eſt pœna huius legis, cum relegatione. ſed ſi publica eſt uis, tunc omnia auferuntur, & deportantur: ut inſtitu. de pu. iud. §. itẽ lex Iulia de vi, & ĩ. eod l. quoniam, & ff. eod. l. 2.

Legis Iuliæ de ui priuata, itẽ de ui publ. quæ ſit pœna.

[o] Tutelæ.] perſonalem ergo non ſolum hypothecariã contra fiſcum intentes. nec eſt ſpeciale in pupillo. ſed idem in quolibet creditore, ut ff. ſoluto matrimonio. l. ſi marito, in princip. & infra de bo. proſcrip. l. ſi ut proponis, & de ſentent. paſſis. l. 2. & ſupra de fideiuſſ. l. 1. Nec obſtat. ff. de iure dot. l. mulier, quia ibi mulier non amiſit bona, & ſic non poteſt dici maritus tanquam ſucceſſor.

[p] Præſcriptio.] id eſt exceptio, ut pacti, uel ſimilis: vel dic proprie, ut triginta annorum.

[q] Succeſſio.] id eſt ſucceſſor, ut eſt fiſcus.

[r] Pro oneribus &c.] ut & ſupra ſi certum peta. l. 1. & de hæred. actio. l. 1.

Si

III. Impp. Dioclet. & Maximin. AA. & CC. Bianori.

SI confidis ſponſam filii tui raptam eſſe, [a] vel filium tuum incluſum: inſtituere ſolenni more legis Iuliæ de ui [b] accuſationem apud præſidem prouinciæ non prohiberis. PP. VIII. Kalē. Maii, Veronæ. AA. Coss.

Ex delicto ſerui criminaliter accuſatur ipſe ſeruus, non dominus ſed ſi dominus etiam deliquit (puta verberando) poteſt ipſe de ſuo delicto conueniri. Bald.

IIII. Iidem AA. & CC. Liberatio.

SI criminis accuſationē propter res à ſeruo [c] raptas intentandā putaueris, non contra dominum, ſed contra eum quem facinus cōmiſiſſe proponis, hanc inſtituere debes. [d] Sed quoniam à Fiſcinulo etiam te verberibus affli- C ctum aſſeueras: ſi hominibus coactis hoc fecerit, de hoc etiam, [e] ſi legis Iuliæ de vi priuata reum deferēdum putaueris, apud præſidem prouinciæ age, non ignarum quemadmodum criminibus probatis res vindicari debeat. [f] S. XVII. Kal. Iul. Sirmii. AA. Conss.

Titulus crediti non excuſat ingredientem vi. Bal. Vel ſic: Creditor per vim prohibetur ingredi poſſeſſionem fundi debitoris. Salic.

V. Iidem AA. & CC. Opleni.

IN poſſeſſionem fundi licet creditor per vim ingrediatur, Iuliæ legis uis priuatæ [g] reus deferri poteſt. S. VI. Id. Decembr. Nicomediæ. CC. Coss.

Accedens ad rē ab alio poſſeſſam cauſa expellendi illum de poſſeſſione: ſi ea occaſione homicidium interuenit: ſiue ex parte inſiſtentis, ſiue ex B parte reſiſtentis, eſt ad mortem condemnandus, & appellare non poteſt. hoc d. l. noſtra, quam not. Bald.

VI. Imp. Conſtantinus A. ad Catulinum proconſulem Africæ.

QVoniam [h] † multa facinora ſub vno violētiæ nomine continentur, [i] cum aliis vim inferre certātibus, [k] aliis cum indignatione reſiſtentibus, verbera cædeſque crebro deteguntur admiſſæ: placuit, ſi fortè qs vel ex poſſidentis parte, C uel ex eius qui poſſeſſionē temerare tētauerit, interemptus ſit: [l] in eum ſupplicium [m] exerceri, qui vim facere tentauerit, [n] & alterutri parti cauſam malorum præbuerit: [o] & non iā relegatione, [p] aut deportatione [q] inſulæ plectatur, ſed ſupplicium capitale excipiat, nec interpoſita prouocatione ſententiam quæ in eum fuerit dicta, ſuſpendat. [r] Data. XV. Kalē. Maij, Serdicæ D Gallicano & Baſſo Coss.

SI confidis ſponſam.] CAS. Si ſponſam filij tui rapuerit quis, vel filium tuum per uim incluſit: an eū lege Iuliæ de vi accuſare poſſis? Reſp. quod ſic. Vin. A

[a] Raptam eſſe.] i. hoc te poſſe probare.

[b] De vi.] vt ff. eo. l. & eum. ſed & primo caſu pōt agi de rapto, & maior pœna imponitur, ut j. titul. 1. Item ſecundo poteſt accuſare de priuato carcere, ut ſupra de priuat. carce. l. 1.

SI criminis.] CASVS. Si ſeruus tuus res meas rapuit, ipſum, non te accuſare debeo. l. Iulia de ui. ſi uero tu me verberaueris hominibus coactis: te potero lege Iulia de vi accuſare.

[c] A ſeruo.] Fiſcinuli.

[d] Inſtituere debes.] accuſationem legis Iuliæ de ui publ. uel priuata. ſed contra. ff. de accuſatio. l. hos accuſare. §. omnib⁹. ſed dic intentari hic ut ultimo ſupplicio puniatur, vt infra eod. l. ſeruos. uel etiā aliàs corporaliter coerceatur: ut innuit in fine huius legis. & ſic grauius punitur quàm liber in bonis & relegatione. argumen. ff. ad legem Cornel. de ſicar. l. 3. §. penulti. Accurſius.

[e] De hoc etiam.] id eſt propter hoc: quaſi diceret, non ſolum iniuriarum ages, ſed etiam hac lege criminaliter.

[f] Debeat.] quæ eſt pœna, dixi. ſ. eo. l. 2. & fa ſupra de noxa. l. ſi ſeruus, & ſupra de accuſ. l. 2.

IN poſſeſſionē.] CAS. Si creditor in poſſeſſionem fundi ſibi obligati per uim ingrediatur, l. Iul. de vi poterit accuſari.

[g] Priuatæ.] ut ff. ad legem Iuliam de ui priua. l. fin. & infra vi bonorum raptorum. l. 3. niſi ex pacto, ut ſupra de pignori. l. 4. Sed contra. ff. de furtis. l. cum creditor. ſed ibi furti actionem denegat: uel in dubio illud obtinet. at hic probatur vis malo animo commiſſa. uel ibi ex pacto accepit. & facit ſupra eod. l. 1. Acc.

QVoniam.] CAS. Poſſidebam quoddam prædiū: tu illud inuaſiſti. & ego tibi reſiſtebam. in illo conflictu aliquis interfectus eſt, vel ex parte mea, vel ex parte tua. quam pœnam pati debeas, quæritur? Et reſpon. quòd pœnam capitis, non deportationis, vel relegationis: nec audieris appellans.

[h] Quoniam.] vide rationem quare durius puniri pro homicidio debeat. Accurſius.

[i] Continentur.] ut damni datio, iniuria, uulnerum illatio, & homicidia. ſic ſupra de his qui ad eccleſiam confugiunt. l. 3.

[k] Certantibus.] in poſſeſſione prædij auferenda. Acc.

[l] Interemptus ſit.] not. quòd non diſtinguitur à qua parte ſit interēptus, nec à quo. Dicas tamen quòd ſi potuit ſe ſine homicidio defendere aggreſſus, quod tenetur, ut ſupra unde ui. l. 1. & ff. ad leg. Aquil. l. ſcientiam. §. qui cū aliter, & l. ſi ex plagis. §. 1. Itē an nihilominus tenet occiſor? quod dici poteſt, ſecūdum H. nihil enim uetat plures de eodem homicidio teneri. niſi ad defendendum ſe cerint. Acc.

Homicidium punibile committit aggreſſus occidēs, qui ſine homicidio ſe defendere potuiſſet.

[m] Supplicium.] corporalis pœnæ, ſcilicet capitalis, ut ſubijcit. Sed nunquid iuuantes eum ſi in aliquo damnetur, poterunt agere mandati, vel ex ſtipulatione ſi promiſerit reddere damna? Reſpond. non: quia cum ſit turpis promiſſio, potior eſt conditio poſſidentis, ut inſtitu. mandati. §. illud. Item nota hic puniri affectum ultra quàm ſe extendat: quia hic uiolentus ſolam poſſeſſionem habere affectauit, non occidere. unde uoluntas & propoſitū non diſtinguunt hic maleficium, quod eſt alibi, ut ff. ad legem Corneliā de ſicariis. l. 1. §. diuus. ſic de termino moto etiā ignorans punitur, ut ff. de termino moto. l. 2. in fine. Sed in hoc eſt contra illa lex: quia ibi minus punitur ignorans, quod hic non eſt. Sol. hic plura delicta & mala ſunt: uel ibi in ſplendidioribus dicit, vel ibi non fuit vis aliqua.

† Co. Th. li. 9. ti. 10. leg. 1. ſed paulo aliter. Cont.

ADDITIO. Tu uideas de hoc Bart. in l. diuus ff. ad legem Corneliam de ſica. ubi pulchre pertractat quid iuris quando quis plus deliquit, quàm cogitauerat.

[n] Tentauerit.] i. tentando fecerit, uel tentauerit quantum ad ablationem: quod facere non potuit.

[o] Præbuerit.] ſic ff. ſi quadr. pau. fe. di. l. 1. §. cū arietes, & ſ. unde ui. l. meminerint, & de accuſ. l. fin.

[p] Relegatione.] quæ eſt pœna legis Iul. de ui priua.

[q] Deportatione.] quæ eſt pœna publicæ uiolentiæ, ut dixi ſupra eod. l. 2.

[r] Suſpendat.] not. ſic ſ. quorum appel. non reci. l. obſeruare, & infra de fal. mo. l. 1. §. 1. & j. tit. 1. §. 1.

Si quis.

Diuiſio.

S I quis.] Duo facit, quia primo dat conſilium per viã iuris. Secundo punit eum qui ſuo ſuſcepto conſilio ſuperbiam ſequitur voluntatis. ſecunda ibi quòd ſi omiſſa, ſecundum Odof. & Cy. CASVS iſtius legis ponitur in glo. ſed clarius dic ſic: Licet de poſſeſſione fundi me expuliſti, an agere poſſim ciuiliter interdicto vnde ui, vel criminaliter. l. Iul. de ui. quo caſu niſi probauero, ſuſtinebo pœnam talionis: ſi uero te deieci, reſtituam tibi poſſeſſionem, & me accuſabis. l. Iul. de vi. & differtur pœna mea, quouſque de poſſeſſione fuerit agitatum: & ſi contra me fuerit pronunciatum in cauſa criminali, deportationis pœnam ſuſtinebo, omnibus bonis meis confiſcatis. Viuianus.

† Co. Th. 9. 10. 3.

a Si quis ad ſe fundum.] de fundo quẽ poſſidebam, me deieciſti: debeo vel ciuiliter, ſcilicet petitorio uel poſſeſſorio repetere, uel criminalem accuſationẽ de ui inſtituere & inſcribere. Si autẽ ex interuallo mea auctoritate te deiecero, ages contra me de uiolenta poſſeſſione per interdictum unde ui: & poſtea criminaliter de ui me accuſabis, & uſque tunc differetur pœnæ impoſitio.

Expulſus contra expulſorem poteſt tam ciuiliter agere, quàm criminaliter accuſare: in criminali legitimè ſe ſubſcribendo. hoc primo. Si expulſus ex interuallo ſuum deiecit expulſorem, poteſt interdicto recuperatorio ciuiliter conueniri. & cauſa per condemnationem terminata, criminaliter deportandus accuſari: exinde ſi venia: criminaliter cõdẽnãdus. B.

VII. [illegible] †

S I quis ad ſe fundum a vel quodcũq; b aliud aſſerit pertinere, ac reſtitutionem ſibi competere poſſeſſionis putat: aut ciuiliter ſuper poſſidendo agat, c aut impleta ſolennitate d iuris, crimen violentię opponat: non ignarus eam ſe ſententiam ſubiturum ſi crimen obiectũ non potuerit cõprobare, quã reus debet excipere. e

¶ Quòd ſi omiſſa interpellatione f vim poſſidenti intulerit, g ante omnia violentię cauſam h examinari pcipimus, & in ea requiri, quis ad quẽ peruenerit i poſſidentem, ut ei A quem conſtiterit expulſum, k amiſſæ poſſeſſionis l iura reparentur: eademque protinus reſtituta, ſi criminalis quæſtio agitetur, m violentus pœnæ non immeritò deſtinatus n in totius litis terminum differatur; o vt agitato negotio principali p B ſi contra eum fuerit iudicatum, q in inſulã deportetur, bonis omnibus abrogatis. r Propoſ. prid. Nõ. Octob. Romæ, Conſtantino. A. V. & Licinio Cõss.

Seruus qui proprio motu vim intulit, debet mori: ſi hortatu vel iuſſu domini, pœna mitigatur: & ideo damnatur in metallum. hoc primo. Viles perſonæ, quæ bis aut ſæpius violentiã commiſerunt, debẽt atrocius puniri, quàm cum ſemel tantum. hoc ſecundo. Punitur iudex qui vim illatam differt vindicare, vel remittit, vel imponit mitiorem pœnam quam debeat imponere. Baldus.

C VIII. Imppp. Valentin. Theo. & Arcad. AAA. ad Albinum P. v. †

S Eruos qui feciſſe uiolentiá confeſsionibus s

b Quodcunque aliud.] uineam, uel domum.

c Agat.] id eſt interdicto unde ui pro poſſeſſione. uel id eſt retuendi. nomine rei poſſeſſæ.

d Solennitate.] ſcilicet inſcribendo ſolenniter, ut dixi ſupra de accuſa. l. penul.

e Excipere.] ut ſupra de accu. l. fina.

f Interpellatione.] iudiciali.

g Intulerit.] ſua auctoritate.

h Violentię cauſam.] id eſt cauſam poſſeſſionis, in qua commiſſa eſt uiolentia, & in qua de uiolentia incidenter quæretur, & poſtea principaliter in forma accuſationis. Sed quando tractabitur hæc cauſa? Reſpon. antequã quęratur uel tractetur quis dominus eorum ſit uel non: vel quale ius habeat in re aliquis eorum. & hæc eſt plana. Vel dic ante omnia, id eſt antequam de crimine in forma accuſationis quæratur. & ſic concor. ſ. de appel. l. 1. & ff. de iudi. l. ſi de ui, & ff. e. l. qui cœtu. §. 1. ſed cõtra ſ. quando ciui. act. crimi. præiu. l. 1. ubi dicit actori dari electionem ciuilem, uel criminalem, quam uelit prius quærere. Sol. nullum eſt contra. quia ſiue primo agatur ciuiliter, ſiue criminaliter, ante omnia examinatur crimẽ incidenter, nec aliter de interdicto unde ui quęritur, niſi prius uiolentia patefacta. Vel dic ante omnia, id eſt ante accuſationem criminalẽ, ſcilicet ſi uoluerit expulſus. uel ante omnia, id eſt præcipue. Sed quæritur, quare de interdicto unde ui examinatur, cum certum ſit eam commiſſam? pro conſtanti enim poſuit quod ſit illata, cum dixit, & intulit. Reſpon. expone intulit, id eſt intuliſſe dicitur. ſic. ff. de contrah. empt. l. ſi in emptione, & ff. de uſu. lega. l. ſi alii, in fi. ſecundum quoſdam. Alii quòd licet conſtet de ui, dicebat tamen quod incontinenti fecerat: & ſic ſibi licuerat, ut ff. de ui & ui arma. l. qui poſſeſſionem. uel ſecundum Azo licet conſtet: dicebat tamen quod cauſa ſui iuris conſeruandi fecerat, ut quia dominus fructuarium uel uſuarium deiecerat, unde opus eſt quæri quo animo fecerat. Ioann. poſuit caſum de hoc quòd ſi omiſſa &c. quòd incontinẽti repulit. & quod dicit infra reparentur iura, ſ. damna, & quod ſubiicit, reſtituta, exponit id eſt reſtituto damno.

Vim facere quãdoque licet.

i Quid ad quẽ peruenerit.] ſcilicet poſterius: nam prior uis fuit abſumpta per ſecundam ex interuallo factam, ut iam interdicto pro prima non poſſit agi, ut hic, & ff. de ui & ui arma. l. qui poſſeſſionem. Idemque in crimine per hanc legem. & ad hoc ſupra unde ui. l. ſi quis in tantam. ſed aliud in interdicto quod ui aut clam, ut ff. quod ui aut clã. l. ſi alius. §. belliſſime, & aliud in toto generali, nil doloſus doloſo, ut ff. de dolo. l. ſi duo.

† Co. Th. in l. 4.

k Repulſum.] ſcilicet poſterus.

l Amiſſæ poſſeſſionis.] id eſt ipſa poſſeſſio cũ omni damno, ut & ff. de ui & ui arma. l. 1. §. illud, & §. rectiſſime, & §. ſi fundum.

m Agitetur.] per actionem. l. Iul. de ui.

n Deſtinatus.] qualiquali præſumptione, per hoc quòd in ciuili eſt damnatus, tamen non plene: quia in accuſatione plenius erat probandum, ut ſupra de proba. l. fin. & poterit multis ex cauſis vincere, qui amiſit, licet ex eadẽ cauſa, ut ff. de adulte. l. denunciaſſe. §. penul.

Probationes factæ in ciuili, nõ faciũt plenam fidẽ in criminali.

ADDITIO Videas de hoc plene per Bar. in l. 2. §. 1. ff. ui bo. rapt. in 3. col. uerſic quæro utrũ probationes &c.

o Differatur.] puniri. & dic in terminũ litis, id eſt poſt finem litis ciuilis, & ſequentis criminalis.

p Principali.] ſcilicet de poſſeſſione ciuiliter.

D. q Iudicatum.] ſcilicet ſubſequenter in criminali

r Abrogatis.] tacite, ut ſupra ſi reus uel accuſa. mor. fue. l. fi. Sed quæro, ſi incontinenti recupero, an deſino uſucapere? Item an habeat locum pœna legis, ſi quis in tãtam? Reſpond. nec deſino uſucapere, nec locum habet. l. ſi quis in tantam.

Vſucapere nõ deſinit, qui vi deiectus, incontinẽti poſſeſſionẽ recuperat.

S Eruos.] CASVS Si ſeruus commiſit uim, aut ignorante domino, aut ſciente. primo caſu dabitur ſeruus ultimo ſupplicio. ſecundo caſu dominus erit infamis, & ſeruus in metallum dabitur. ſi uero perſona domini uilis fuerit, & ſæpius tale delictum commiſerit: pœna cõſtitutionibus comprehenſa puniendus eſt. quæ iſta ſit, non aperit: tu dic pœna capitis, uel l. Iul. de ui. iudex uero qui id exequi diſtulit, infamis erit.

s Confeſſionibus.] ſpontaneis. uel ſi in tormẽtis, ita quod perſeuerent, ut ff. de quæſtio. l. 1. § diuus Seuerus, & §. ſi quis ultro.

Suppli-

a Supplicio.] id eſt mortis, ut ff de pœnis, l. vltimum. Et ſic nota quòd plus ſerui quam liberi puniuntur, ut patet ſ. eo l. ſi criminis, in princip. A

teſtium aut proprijs docẽbũtur, ſi id inſcio domino cõmiſerint: poſtremo ſupplicio[a] deditos luere perpetrata cenſemus.

¶ Quòd ſi illi metu atque exhortatione dominorũ violentiam admiſerint, palam eſt ſecũdum legem[b] Iuliam dominum infamẽ pronunciatum, loci ac originis propriæ dignitate non uti: ſeruos vero, quos furoribus talibus paruiſſe conſtiterit, metallo[c] poſt ſententiam dedi. Viles autem, infameſq; perſonę,[d] & hi qui bis aut ſæpius[e] violentiam perpetraſſe cõuincentur, conſtitutionũ diualium pœna[f] teneantur. B

¶ Iudicẽ verò noſſe oportet, quòd graui infamia ſit notandus, ſi violentiæ crimen apud ſe probatum diſtulerit, † ſeu omiſerit, vel impunitate[g] donauerit, aut molliorẽ q̃ præſtituimus pœnam, protulerit. Dat. Prid. Non. Mar. Med. Valentiniano. A. IIII. & Neotherio Coss. C

Par crimen eſt rapere, & rapinam ſcienter receptare. Bal.

IX. Impp. Honorius & Theodoſius AA. Aurelio præfecto prætorio.

CRimen[h] non diſsimile eſt rapere, & ei qui rapuit, raptam rẽ ſciẽtem delictum ſeruare. Da. III. Non. Mart. Honorio. X. & Theodoſio. V. AA. Coss. D

Malandrinos & homines mala cõditionis quis non debet retinere, nec receptare: alias punitur. Bal.

X. Impp. Leo & Anthemius AA. Nicoſtrato P.P.

OMnibus per ciuitates & agros habendi Bucellarios,[i] vel Iſauros, † [k] armatoſque ſeruos licentiam volumus eſſe præcluſam.

¶ Quòd ſi qs præter hæc quæ noſtra manſuetudo ſalubriter ordinauit, armata mancipia, ſeu Bucellarios, aut Iſauros in ſuis p̃dijs, aut iuxta ſe habere tẽtauerit, poſt exactam centum librarum auri condemnationem, vindictam in eos ſeueriſsimam proferri ſancimus.

¶ Viri quoque clariſsimi prouinciarum rectores in ſpeculis[l] eſſe debebunt, ne quis audeat hęc ſtatuta noſtræ manſuetudinis in aliquo violare: ſcientes q̃ ex diſsimulatione, dignitatis & adminiſtrationis cingulo priuabuntur, & poſt cẽtum librarum auri multam, ſalutis vitæque ſuæ periculũ ſuſtinebunt: primatibus videlicet apparitionis ſuæ perſonis præter amiſsionem fortunarũ ſuarũ capitali quoque ſupplicio feriendis. Dat. V. Kalend. Septẽb. Anthemio. A. II. Coss.

TITVLVS XIII.

DE RAPTV VIRGINVM, ſeu viduarum, necnon ſanctimonialium.

Pro raptu mulieris honeſtæ imponitur pœna amiſsionis capitis. Et deprehenſus in flagranti crimine, id eſt in inſtanti, poteſt a coniunctis perſonis, & tutoribus & curatoribus mulieris occidi impune, & fugiens vbicunque comprehendi poteſt, & debet ad mortem damnari. Res vero rapiẽtium non publicantur, ſed ſi rapta non ſit ingenua, ſucceſſoribus reſeruantur. ſi autem ſit ingenua, ipſi applicantur. & pœna quæ imponitur rapienti, imponitur præſtantibus eidẽ auxilium & fauorem in ipſo raptu: & rapta non poteſt nubere raptori. hoc dicit tota lex in effectu: & vltimum dictum debet præcedere primũ dictum. Bald.

I. Iuſtinianus A. Hermogeni magiſtro officiorum.

RAptores †

---

b Secundum legem.] ut ff. ad legem Iul. de vi priuata l. 2.

c Metallo.] ſi aliquo ergo parcitur etiam in atrocioribus, ſi domino pareant, ut & ſupra ad leg. Iuliam de adulter. l. Gracchus, & facit ſupra de noxalibus, l. ſeruus.

d Infameſque perſonæ.] ſcilicet dominorum. nam ſupra in dignitate erant. Et ſic no. plus vilẽ quam nobilem ex ęquali facto puniri, ut hic, & ff. de incẽ. rui. l. Pedius.

e Sępius.] Not. plus puniri ſæpius delinquentem. ſic ſupra de epiſco. audien. l. 3. in fine.

f Pœna.] quia fortè capite puniũtur, ſecũdum quoſdam. Vel ſaltem pęna huius, l. de ui, & etiam ſecundum Azo. fortè pro vi priuata deportabitur, ut ſic in aliquo augeatur. & facit ad l. qui ſententiam, ĩ. de pœnis, & ff. de iniur. l. ſed ſi vnius, §. ſi iuſſu, & de actio. & oblig. l. ſeruus.

g Impunitate.] abſoluendo. Accur.

h CRimen.] Malam facit grãmaticam. nam deberet crimina dicere, hoc modo: hęc duo, ſcilicet rapere, & ſeruare raptori raptam ſcienter, nõ ſunt diſſimilia crimina: ſic & ibi, Factum eſt veſpere & mane dies vnus. Quia ergo eſt ęquale crimẽ, videt̃ ęqualis pœna, ut ſ. de epiſ. & cleri. l. ſi quẽquam, in fi. & ĩ. de his qui latro. occul. l. 1. ſed tamẽ hic eſt cõtra. argu. ĩ. ti. 1. §. pœnas. vel ſecundũ Azo. ſic, ſi ponas aliquem rapere, & aliũ ſcientem delictum ſeruare rem raptam raptori: alterum crimen prædictorũ nõ eſt alteri diſſimile, & ſic eſt bona grammatica.

† Vnde dicunt q̃ iudex nõ debet criminoſum cõcedere puellę petenti cum in virum: q̃a ſolus princeps remittit pœnã. l. diui fratres, ff. de pœnis. Delictorũ æqualitas æqualitatẽ pœnarũ patit̃.

† De Iſauris latronibus ſeu paſtoribus cotumque graſſandi conſuetudine vide Ammianũ Marcellinum latiſſimè diſputantem. Contius.

OMnibus.] CASVS. Prohibet Imperator ne quis ſecum habeat tales, qui tranſeuntes ſpoliant, & ei pœnam centum librarum auri præter aliam pœnam corporalem imponit. iudex autem q̃ hoc obſeruari non fecerit, pœna cẽtũ librarũ auri multabitur.

i Bucellarios.] latrones ſunt, q̃ a minimis incœperunt, puta à bucella panis. Vel verius: quia ponũt in ore captorum lignum, ut nõ clament, ut de conuerſis ſancti Lazari factum fuit.

k Iſauros.] qui ſunt perfidiores latrones alijs, ut ſ. de terrijs l. prouinciarum.

l In ſpeculis.] ſic ſ. de priua. car. l. j. & facit in authen. de armis, in prin. col. 6.

Bucellarij qui ſunt.

Iſauri qui ſunt.

DE RAPTV VIRginum, ſeu viduarum &c.

Specialiter de quadam rapina vel violentia dicit poſt generalẽ tractatum de vi.

Continuatio.

RAptores.] Iſta lex habet principaliter duas partes: q̃a primo loquitur de pœna imponẽda ratione huius criminis in perſona raptoris. Secundo loquitur de pœna imponenda raptori in bonis. Secunda incipit ibi, & ſi quidem. Prima pars facit quatuor: q̃a primo præmittit crimẽ de teſtatum. Secundo, pro crimine iſto imponitur pœna capitalis. Tertio dat licẽtiam quibuſdam occidendi raptores inuentes in crimine. Quarto monet iudicem q̃ comprehendat raptores fugientes, & q̃ cẽs vltimo tradat ſupplicio, fori declinatione & appellatione remotis. h. d. Bal.] CASVS. Si quis virginem rapuerit, vel viduã vel ſanctimonialem, capite plectẽdus ẽ: & ſi uelit appellare, nõ audietur: bona tñ

† ad verbum eadẽ cũ l. raptores, ſ. de epiſco. & cleri.

eius non applicabũtur fiſco, ſed dabuntur raptæ quæ diſponat de his ſecundũ quod voluerit, & poteſt nubere cui voluerit, raptore excepto. & non ſolum prædicta pœna punietur raptor, ſed eius fautores, ſiue volente ſiue nolente muliere tale facinus fuerit perpetratum. Si uero fuerit ſeruus qui tale quid admiſerit, concremabitur abolitis his quæ de raptore virginũ antiquis legibus ſtatuta ſunt, & hac.l. ſuã obtinente firmitatem.

† Cõcor. 32. q. 5. ſi Paulus, & gl. in c. 2. ante fi. de biga.

Raptus nõ comittitur in meretrice

a Virginum honeſtarum] ſecus eſt in meretrice, ut ſ. ad leg. Iuliam de adulter. l. quæ adulteriũ, & ff. de furtis, l. verum. 2. & determinat hęc dictio honeſtarum, etiã ſequentia. Sed nonne hæc eſt lex ſuperflua, p illam ſ. de epiſc. & cleric. l. raptores? Reſpon. non: quia multa ſunt hic, quæ non ſunt ibi, & de nupta, & de ſponſa, & de libertina, & parentibus, & de rapta ꝙ non poſſit nubere raptori.

b Viduarum.] quæ autem ſint & dicãtur viduæ, dicitur. ff. de uerbo. ſignifi. l. malum, §. viduæ.

c Capitis ſupplicio.] vt & ff. ad leg. Iul. de ui pub. l. qui cœtu. §. q vacanté.

Virginem poſt ruinã Deus ſuſcitare nequit.

d Reſtitui non poſſit.] etiam à Deo ſecundum Augu. licet omnia Deo ſint poſſibilia, ut xxxij. q 5. cap. ſi Paulus. ſed illud aliter ibi exponitur, & à Deo poteſt re[illegible] non ab homine, ut hic.

e Vacui.] cum plerunque in talibus rapinis homicidia perpetrentur.

f Conuicti interficiantur.] hoc ipſo ꝙ inueniuntur in flagranti crimine. & facit. ff. de ritu nup l. palam. § quæ in adulterio. Sed an idem ſi cognatus pa

Cognatus rapinã patiens põt a cognato defendi.

virginum honeſtarum,[a] vel ingenuarũ, ſiue iã deſponſatæ fuerint, ſiue nõ, vel quarũlibet viduarũ[b] fœminarum, licet liberti nę vel ſeruæ alienę ſint, peſſima criminum peccantes, capitis ſupplicio[c] plectẽdos decernimus, & maximè ſi Deo fuerit virgines vel viduæ dedicatæ: quod non ſolũ ad iniuriã hominum, ſed etiam ad ipſius omnipotentis Dei irreuerentiam committitur: maximè cùm virginitas vel caſtitas corrupta reſtitui non poſſit.[d] † Et merito mortis damnãtur ſupplicio, cum nec ab homicidij crimine huiuſmodi raptores ſint vacui.[e]

¶ Ne igitur ſine vindicta talis creſcat inſania, ſancimus per hanc generalem conſtitutionem, ut hi qui huiuſmodi crimen commiſerint, & qui eis auxilium inuaſionis tempore præbuerint: vbi inuẽti fuerint in ipſa rapina, & adhuc flagranti crimine cõprehenſi, & a parentibus virginum, vel ingenuarũ, vel viduarum, vel quarũlibet fœminarum, aut earũ conſanguineis, aut à tutoribus, vel curatoribus, vel patronis, vel dominis, conuicti interficiantur.[f]

¶ Quæ multo magis contra eos obtinere sãcimus, qui nuptas mulieres auſi ſunt rapere: quia duplici tenentur crimine, tã adulterij ſcilicet, q̃ rapinæ: & oportet aceribus adulterij crimen ex hac adiectione puniri.

¶ Quibus[g] connumeramus etiã eum q ſaltẽ ſponſam ſuam[h] per uim rapere auſus fuerit.

¶ Sin autem poſt commiſſum tã deteſtabile crimẽ, aut potentatu raptor ſe de- A fendere, aut fuga euadere potuerit: in hac quidẽ regia vrbe tam viri excelſi præfecti p̃torio, quàm vir glorioſiſſimus pręfectus vrbi: in prouincijs autem tam viri eminentiſſimi p̃fecti prætorio per Illyricum & Africã, quàm magiſtri militum per diuerſas noſtri orbis regiones, necnon vir ſpectabilis pręfectus Aegypti, & comes Orientis, & vicarij, & pro- B conſules, & nihilo minus omnes uiri ſpectabiles & duces, & viri clariſſimi rectores prouinciarum, nec non alij cuiuſlibet ordinis iudices q in illis locis inuẽti fuerint, ſimile ſtudiũ cũ magna ſolicitudine adhibeant, vt eos poſſint cõprehendere, & comprehẽſos in tali crimine, poſt legitimas & iuri cognitas ꝓbationes ſine fori præſcriptione[i] duriſſimis pœnis afficiant, & mortis cõdẽ- C nent ſupplicio.

¶ Quibus & ſi appellare voluerint, nullam damus licentiam,[k] ſecũdum antiquæ Conſtantinianæ legis definitionem.

Hac eſt ſecunda pars principalis, in qua tractat de bonis raptoris, diſtinguens inter raptum nõ ingenuæ & ingenuæ. ꝓhibet ẽt nuptias cũ raptoribus. Itẽ diſtinguit inter eos q ſe aſſociauerunt ad ipſum delictum cõmittendum: & eos qui alias ſunt culpabiles. Dicit etiam quòd conſenſus mulieris raptæ non operatur. Vltimo derogat alijs legibus de materia rapinæ loquentibus. Bal.

D Et ſi quidem ancillę vel libertinæ ſint quæ rapinã paſſæ ſunt, raptores tantũmodo ſupradicta pœna plectentur: ſubſtantijs eorum nullam deminutionẽ[l] paſſuris.

¶ Sin aũt in ingenuam perſonã tale facinus perpetretur, ẽt oẽs res mobiles, ſeu ẽt immobiles & ſe mouẽtes, tã raptorũ, q̃ eorũ ſodaliũ, comitũ, vel ſequentiũ, q eis auxiliũ p̃buerint, ad dominiũ raptarum mulierũ liberarũ transferantur,[m] prouidentia iudicũ, & cura parentum earum, vel maritorum, vel tutorum, ſeu curatorum.

tiatur rapinam, ꝙ eius cognati poſſint reſiſtere? Reſpon. ſic, ut nota. ff. de ui & vi arma. l. 3. §. cum igitur.

ADDITIO. Videas de hoc plene p Bar. in l. ut vim, ff. de iuſti. & iure, in vlti. col. verſi. quærit gl. qd de offenſis, &c. vbi tenet ꝙ etiã extraneus quis poteſt vim patientem defendere.

g Quibus.] raptoribus.

h Sponſam ſuam.] idem econtra ſi ſpõſa vel mulier rapiat hominem, licet hoc raro contingat, ſecũdum Ioan. Sed huic videtur cõtra. 36. q. 1. c. 2. & q. 2. c. ſi qs virginem, & 27. q. 2. raptus.

i Sine fori præſcriptione.] alterius. nã & hic ratione delicti forum habet, ut ſupra vbi de crimine agi oportet. l. j & ſupra, vbi ſena. vel cla. l. 1.

k Nullam damus licentiam.] ſic ſ. ti. 1. l. quoniam, & ſ. quorum appel. non recipian. l. 2. & j. de ſpl. mone. l. 1.

l Nullam deminutioné.] ſpeciale hic & ſequenti caſu, ut nihil applicemus fiſco, & ſic ſ. de mulieribus quæ ſeruis propr. l. 1. aliàs autem conſtat ꝙ publicãtur omnia, vel aliqua pars, ſecundũ hæc iura, ut j. de bo. dam. l. fi.

m Transferantur.] quæ omnia amittit, ſi raptoris eligat cõſortiũ, ut in auth. de rap. mu. §. ſuperfluã, col. 9.

Expo-

¶ Et ſi non nuptæ mulieres alij cuilibet præter raptorem legitimè coniungentur, in dotem mulierū liberarum eaſdem res, vel quantas ex his voluerint, procedere: ſiue maritum nolentes accipere, in ſua pudicitia manere voluerint, pleno dominio eis ſancimus applicari: nemine iudice, vel alia quacunque perſona hoc audente contemnere.

¶ Nec ſit facultas raptæ virgini, vel viduæ, vel cuilibet mulieri raptorē ſuū ſibi maritum expoſcere, [a] ſed cui parētes voluerint (excepto raptore) eam legitimo copulent matrimonio: quoniā nullo modo, nulloque tempore datur à noſtra ſerenitate licētia eis conſentire, qui hoſtili more in noſtra republica matrimonia ſtudent ſibi coniungere.

C ¶ Oportet[b] etenim vt quicunq; vxorem ducere voluerit, ſiue ingenuā, ſiue libertinam: ſecundum noſtras leges & antiquam cōſuetudinem, parentes, vel alios quos decet, petat, ut cum eorum voluntate fiat legitimum coniugium.

D ¶ Pœnas autem quas prędiximus, id eſt mortis, & bonorum amiſsionis, non tātum aduerſus raptores, ſed etiam contra eos qui hos comitati[c] in ipſa inuaſione & rapina fuerint, conſtituimus: cæteros autem omnes qui conſcij & miniſtri huiuſmodi criminis reperti & conuicti fuerint, vel qui eos ſuſceperint, vel quicunque opem eis tulerint, ſiue maſculi, ſiue fœminæ ſint, cuiuſcūque cōditionis vel gradus vel dignitatis, pœnæ tantummodo capitali ſubijcimus: ut huic pœnæ omnes

A ſubiaceāt, ſiue volētibus[d] ſiue nolētibus virginibus ſiue alijs mulieribus tale facinus fuerit perpetratū. Si.n. ipſi raptores metu vel atrocitate pœnę ab huiuſmodi facinore ſe tēperauerit, nulli mulieri ſiue volenti ſiue nolenti, peccādi locus relinquetur, quia hoc ipſum velle[e] mulierum ab inſidijs nequiſsimi hominis, qui meditatur rapinam, inducitur. Niſi

B etenim eam ſolicitauerit, niſi odioſis artibus circunuenerit, non facit eam vel le in tantum dedecus ſeſe prodere: parentibus (quorum maximè vindicta intererat) ſi patientiā præbuerint, ac dolorē remiſerint, [f] deportatione plectēdis.

¶ Sed & ſi quis inter hæc miniſteria ſeruilis conditionis fuerit comprehenſus citra ſexus diſcretionem eum cōcremari iubemus: cum hoc etiā Conſtantiniana lege rectè fuerit proſpectum: omnibus legis Iuliæ capitulis quæ de raptu virginum, vel viduarum, ſiue ſanctimonialium, ſiue in antiquis legū libris, ſiue in ſacris conſtitutionibus poſita ſunt, de cætero abolitis: ut hæc tātummodo lex in hoc capite pro omnibus ſufficiat, quā de ſanctimonialibus etiam virginibus & viduis locum habere ſancimus. Dat. XV. Kal. Decembr. Conſtantinopo. DN. Iuſtiniano. A. PP. II. Cos.

TITVLVS XIIII.

DE EMENDATIONE SERVORVM.

Dominus ſeruum poteſt caſtigare, ſiue emendare: ſed non poteſt ipſum dolo malo occidere. h. d. & not. in hac l. quot modis homo poteſt occidi. Bal.

1. Imp. Conſtantinus A. ad Baſſum. †

D SI virgis aut loris[g] dominus ſeruum afflixerit, [h] aut cuſtodiæ cauſa in vincula coniecerit: dierū diſtictione[;] ſiue interpretatione depulſa, [i] nullum criminis metum ſeruo mortuo ſuſtineat. [k]

¶ Nec uero immoderatè ſuo iure vtatur: ſed tunc reus homicidij ſit, ſi voluntate eū ictu fuſtis aut lapidis occiderit: vel certè telo vſus, lethale vulnus inflixerit, aut ſuſpendi laqueo pceperit, vel iuſsione tetra[l] pcipitādū eſſe mādauerit: aut veneni virus[m] infuderit, vel dilaniauerit pœnis publicis corpus, ferarū vnguibus latera pſecādo, vel exurendo oblatis ignibus mēbra, aut tabeſcētes artus atro ſanguine pmixta ſanie[n] defluētes,

[a] Expoſcere.] ut in d. auth. de raptu mulie. Sed contra. 36. q. 1. c. tria, & ca. placuit, videas ca. fin. extra de raptorib.
[b] Oportet.] id eſt decet. ſic ff. de iuſtit. & iure, l. j. in princip. & ſ. de poſtliminio reuer. l. fi.
[c] Comitati.] ſic j. de Nili aggerib'. l. 1.
[d] Volentibus.] ſic j. de ſalgamo hoſpi. non præ. lib. 12. l. 2. Sed argu contra, ff. de iniur. l. 1 § vſq;.
[e] Ipſum velle.] ſic ff. de lib. homi. exhiben. l. 3. §. ſi quis volentem.
[f] Remiſerint.] gratis, ut ff. ad legem Iuliam de vi. l. qui cœtu. §. qui vacantem, non tranſigendo pecunia accepta, vt ſ. de adulte. l. de crimine, & plene dixi ſ. de tranſac. l. tranſigere.

DE EMENDAtione ſeruorum.
Dixit de illicita vi, nūc ſequitur de licita.

SI virgis.] CAS. Si dominus ſeruum ſuum verberauerit, licet poſtea deceſsit ſeruus, non tamen criminaliter poterit conueniri: ſed modice verberabit, nec modum excedet. Viuianus.
[g] Aut loris.] id eſt lorantis.
[h] Afflixerit.] cum cauſa ſcilicet emendandi, & ſine cauſa ſecundum Ioan.
[i] Depulſa.] qua die ipſum afflixerit, vel quot diebus. nā etiā in perpetuū poteſt. vel an fuerit mortuus intra trienniū, vel poſt triduū ſurrexerit, & ſuper baculum ſuum ambulauerit, hoc enim in lege Moſaica diſtinguebat. Azo. ;
[k] Suſtineat.] modice ergo cum cauſa & ſine cauſa licet, ſm Io. ut hic, & ff. de vſufr. l. locum. §. ex eo. ff. ſolu. matri. l. etiam, §. licet. Sed P. dicebat licere modice, ut emendādo, & ſic intelligebat hic. immodice vero nō licet, vt hic ſubijcit, nec vero &c. & ſubſequenter videtur dicere, vt ff. de his qui ſunt ſui vel alien. iur. l. 1. §. fin. & inſtit. de his qui ſunt ſui uel alie. iur. §. ſed hoc tempore, in fine, niſi cum cauſa, vt ff. de verbor. obliga. l. qui ſeruum merentem, & de legat. j. l. qd ergo. §. 1.
[l] Tetra.] i. peſſima.
[m] Virus.] veneni ſpecies.
[n] Sanie.] id eſt putredine.

; Dic tu ſi vulnus ē lethale, quandocūque moriatur nocet, l. ait lex. ff. ad l. Aquil. vide la. in l. ſecta. ff. ſi cer. pe.

† C. T. li. 9. ti. 12. l. 1. Cōtius.
; Hic ergo tacite abrogat illud caput legis Moſaicæ quo diſtinguiē an ſeruus ſtatim ex vulnere moreret, an vero ſuperuiueret vnum aut alterū diem, quo caſu pœna carebat. Exo. 20. Contius.

o Sæuitia.] ſic crudeliter, ut de barbaro fieret, & ſa. ff. de iniur. l. item apud, §. adijcitur, & intra de male. & mathe. l. ſi excepta.

DE EMENDATIONE PROPINQVORVM.

Continuatio.

Quia emendatio propinquorum adhibetur, quorum quædam illicita celebratur, de emendatione propinquorum annectit Azo.

...ppè in ipſis adegerit cruciatibus vitam relinquere ſæuitia. [o] immanium barbarorum. D. V. Idus Maij, Romæ, Conſtantino. A. & Licinio Coſs.

TITVLVS XV.

DE EMENDATIONE PROpinquorum.

Propinquis ſenioribus licet corrigere minores errantes, niſi facti atrocitas exigat iudicium ultionis iudiciariæ. Bald.

I. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Senatum. †

IN corrigendis minoribus pro qualitate delicti ſenioribus propinquis [b] tribuimus poteſtatem: ut quos † ad vitæ decora domeſticæ laudis exempla nõ prouocãt, ſaltem correctionis medicina cõpellat. neq; tamẽ nos in puniendis minorum vitijs poteſtatẽ in immenſũ extendi volumus, ſed iure patrio [c] auctoritas corrigat propinqui iuuenis erratum, & priuata animaduerſione compeſcat.

¶ Quòd ſi atrocitas [d] facti † ius domeſticæ emendationis excedat, placet enormis delicti reos dedi iudicum notioni. Da. Pri. Kal. April. Valentiniano & Valente. AA. Coſs.

TITVLVS XVI.

AD LEGEM CORNELIAM de ſicarijs.

a In corrigẽdis.] CAS. Frater fratrẽ pro qualitate delicti punire vel corrigere poteſt: ita tamen, quod modum non excedat. ſed ſi excedat, à iudice eſt puniendus.

b Senioribus propinquis.] ut reuerẽda ſenectus.

c Iure patrio.] qđ potius in pietate q̃ in atrocitate conſiſtit, vt ff. de parric. l. diuus.

d Atrocitas.] id eſt ſi ſic grauiter deliquit quòd non ſufficit ad pœnam correctio propinquorũ: punit iudex. Vel dic atrocitas facti, id eſt correctionis: quia exceſſit modum in corrigendo, vnde punitur, ut ſi eſt pater qui filiũ occidit ex voluntate, punitur đ parricidio, ut ĩ. ti. 2. aliàs non tenetur ſed ſi ſine cauſa male, tractat, cogitur emancipare, ut ff. ſi à parente quis fuerit ma. l. diuus Traianus, alij propinqui pro motu iudicis, ut hic dicit.

†C. T. li. 9. ti. 13. l. 1. Pater filium occidens, vel eum malè tractans, qualiter punitur.

†Hęc verba ponuntur in c. vt clericorũ, in gl. ſup verbo, pœna. extra de vita & hone cleri.

† Olim nulla atrocitas facti hoc ius excedebat. nã de crimine læſę maieſtatis iudiciũ domeſticum exercuit ĩ filios ſuos Brutus apud Liuiũ & Diony. ſed hodie poſt legẽ Petroniã & alio. S. C. ia non licet dominis ſeruos beſtijs tradere, ſed modice caſtigare. l. circũ cidere. ff. ad l. Cor. de ſicar. Contr. is. Negatiua qual ter, p ba ur.

AD LEGEM Corneliam de ſicarijs.

Quia in violentis committitur homicidium: de eo dicit, quod per legem Corneliam de ſicarijs punitur. Et eſt ſica latens cultrum: ſed large interpretatur telum, ut omnia arma comprehendat: ut inſt. de publi. iud. § item lex Cornelia.

a Frater.] CASV. Miles fortuito caſu quendam interfecit: præſes pro eo miſit, nec venit. frater ſuus conſuluit principem an expediret ut ſe præſentaret? Reſp. quòd ſic: quia non punitur de homicidio, ſi probet ſe caſualiter interfeciſſe: quia ſine voluntate non contrahitur crimen Vinia.

e Obtulerit.] quàm ſi celet ſe.

f Non occidendi animo.] ſed quomodo probatur negatiua, ut ſupra de proba. l. actor? Reſpon. per præſumptiones, probando amicitiam, & affinitatem, & qualitatem occidentis, & etiam per iuramentum purgationis, ut argu. ĩ. de his qui ad eccle. confug. l. pręſenti. §. ſicubi. ſic & ĩ. de iniu. l. ſi non conuicij. Accur.

g Remiſſa.] Not. improprie. nam in eam non incidit, ſic, ff. de uerbo oblig. l. decem.

h Militarem.] qualiter conſulitur ei, ut ſit ſub præſide, cum miles erat, ut ſupra de iuriſdi. om. iudi. l. magiſteriæ? Reſpon. quia enorme eſt delictum, ut ſupra vbi ſe. vel clar. l. j. vel adeo notoriũ erat eum eſſe innoxium, ut etiam ſub præſide non ſuo iudice conſulatur ei ut conſentiat.

Probans non animo occidendi ſe percuſſiſſe, non punitur pœna homicidij ſed minori. Bald.

I. Imp. Antoninus A. Herculiano & alijs militibus.

FRater † veſter rectius fecerit, ſi ſe præſidi prouinciæ obtulerit. [e] Qui ſi probauerit nõ occidendi [f] aĩo hominẽ à ſe percuſſum eſſe: remiſſa [g] homicidij pœna, ſecũdum diſciplinam militarem [h] ſententiam proferet. crimen enim contrahitur, ſi & voluntas [i] nocendi intercedat.

¶ Cæterum ea quæ ex improuiſo caſu potius quàm fraude accidunt, fato plerumque [k] non noxæ imputantur. PP. II. Kal. Febr. Lato II. & Cereali Coſs.

Aggreſſus in dubio vitæ diſcrimine conſtitutus, poteſt ſuum occidere aggreſſorem. ſi ergo erat certus quòd non erat in dubio diſcrimine vitæ, nõ potuiſſet occidere aggreſſorem, quia excederet modum. Bal.

II. Imp. Gord. A. A. Quintiano.

IS qui aggreſſorẽ [l] vel quemcunque alium [m] in dubio vitæ diſcrimine cõſtitutus occiderit, nullã ob id factũ calũniã metuere debet. PP. III. Nõ. Apr. Ariano & Pappo Coſs.

Poteſt quis gladio propriam ſalutem defendere, & repellere aggreſſorem. h. d. Et no. hanc legem, & vide quæ ſcribit Innocent. extra de reſti. ſpolia. ca. olim. 1. Bal.

i Si & voluntas.] hoc vt habeat locũ lex Cor. de ſica. ut ff. eo. l. 1. §. diuus, & l. lege, & l. infans, & arg. ff. de iniur. l. qui iniuriarum, & inſti. de obliga. quę ex de licto. §. placuit, & ff. de pœnis. l. reſpiciendum. §. ſi. culpa tamen contrahitur etiam ſine voluntate delinquendi, ut ff. ad leg. Aquil. l. qui occidit. §. penult. & ff. de mino. l. ſi ex cauſa. §. ſi mulier.

k Plerumque.] hoc dicit, quia qui hominem per laſciuiam occidit, in aliquo punitur, ut ff. eo. l. leg. §. cum quidam. itẽ qui incendia fortuitu commiſit, ut ff. de pœnis, l. capitaliũ. § qui ob inimicitias. item commẽtariẽſis tenetur, qui nõ bene cuſtodiuit: vt ff. de cuſto. reo. l. carceri, & ſupra de cuſto. reo. l. carceri, & ſupra de cuſto. reo. l. ad commentarienſem. Et nota q. non dicit hic caſu fortuito, ſed improuiſo, vnde omnia exẽpla poſſunt dari ad dictionem plerumque, quæ habes ſupra de offic. præfect. præto. Orien. l. ſi quos.

† vidẽ ſcholia Gręcorum in ll. huius tit. in Baſil. lib. 60. Pet. Vendr.

† Nõ omne malũ prauè p̃ſumitẽ actũ. cõcor. c. 1. cũ gl. ſup verbo, ludis, extra de præſũ.

l Is qui aggreſſorem.] CASVS. Si Titius aggrediatur Seium, & interficiatur Titius, non tenebitur Seius l. Cornel. de ſica.

l Is qui aggreſſorem.] intelligunt quidam, id eſt eum qui uel nocturnus depopulator eſt, uel de die itinera frequentata inſidijs obſedit, ut ſupra quando lic. vni. ſine iud. l. 1. Vel dic etiam alium qui inſultum faciat: dummodo ad defendẽdum, non vindicandum fiat, ut hic, & infra, l. proxi. & diximus ſupra ad leg. Iuliam de vi. l. quoniam.

m Alium.] qui cũ aggreſſore ſit ſocius. Vel ut puto, etiã non ſocius, cũ dicat in diſcrimine eũ cõſtitutũ, & facit. ff. eod. l. 1. in ſi. & ff. ad leg. Aquil. l. ſi quis fumo §. 1.

Peccaſſe

a Peccaſſe videtur.] vt ſupra, l. proxi. & ff. ad legẽ Aquiliam, l. ſed & ſi quemcunque, in prin.

SI vt.] CASVS. Si ſurripientem res tuas interfeciſti, nec lege Cor. de ſicarijs teneberis.

b Latrocinantem.] id eſt aggreſſorem, ut ſupra l. proxima. Vel dic, id eſt furẽ, & ſi quidem eſt nocturnus, ipſum occido, vel ſi ſe telo defendat, vel ſi ſine periculo pſonæ vel rerũ parcere ei non potui: dummodo clã eſt. ſi uero diurnus, ita demum ſi ſe telo defendat, ut percipi poteſt, ff. ad le. Aquil. l. itaq;. §. lex, & ff. eo. l. furem, & ff. de fur. l. ſi pignus, §. 1. nam tempus aggrauat delictum, ut ſupra ad legem Iuliã de adult. l. Gracchus, & ff. de pœnis, l. aut facta. § 1. & §. tempus. Præterea in die poteſt cognoſci, vnde non ſic nocet ſi euadit, cũ poſtea poſſit capi.

Furem an liceat occidere.

ADDITIO. Videas tex in c. interfeciſti, & ibi Abba. & in c. ſi perfodiens, extra de homicidio.

EVm qui.] CASVS. Si quis fortuito caſu percuſſit quendam calce, & interſectus eſt: nunquid tenetur lege Cornelia de ſica. q̃ritur? reſpon. quòd non.

Annotatiõe.] iſte amiſerat bona per annotationem: quia vocatus ab Imperatore, noluit venire: poſtea venit, & probauit, ſe nõ eſſe homicidam, & ita recuperauit. Azo. Sed qualiter negatiua ꝓbabitur? Dic ut dixi ſupra, eodẽ. l. j. uel dic quòd alij indulſerat.

SI quis te.] CASVS. Minor quẽdam interfecit: vult ſe excuſare eo prætextu quòd minus teneatur. l. Corne. q̃a minor: an ſit audiendus, quæritur? Et dicitur quòd nõ: niſi probet ſe innocentem.

d Ætate.] cum etiã minores in delictis

III. Idem A. Quintiano.

SI quis percuſſorem ad ſe venientem, gladio repulerit: nõ vt homicida tenetur: quia defenſor propriæ ſalutis in nullo peccaſſe a videtur.

Licet occidere latronem telo reſiſtentem. Bald.

IIII. Imp. Gallienus A. Mouano.

SI (vt allegas) latrocinantẽ b peremiſti: dubium non eſt, eum qui inferendæ cædis voluntate præceſſerat, iure cæſum videri. PP. XIII. Kal. Febr. Valerio & Lucillo Coss.

Non præſumitur quòd ille qui cũ calce ſolo percuſſit, percuſſerit animo occidendi: ſi ipſe hoc allegat, quòd non percuſſerit animo occidendi. Bal.

V. Eorundem ſacratum inter. Diocle. & Maximia. AA. & CC. Agatho.

EVm qui aſſeuerat homicidium ſe non voluntate, ſed caſu fortuito feciſſe, cũ calcis ictu mortis occaſio præbita videatur: ſi hoc ita eſt, neque ſuper hoc ambigi poterit, omni metu ac ſuſpicione quam ex admiſſæ rei diſcrimine ſuſtinet, ſecundũ id quod annotatione c noſtra comprehenſum eſt, volumus liberari. Da. VII. Kal. Decemb. Sirmij, ipſis. AA. IIII. & III. Coss.

Adultus homicida tenetur lege Cornelia de ſicarijs. Bald.

VI. Idem AA. & CC. ad Agadum.

SI quis te reũ legis Corneliæ de ſicarijs fecerit: innocentia purgari crimen, non adulta ætate d defendi conuenit. S. VI. Kalend. Nouemb. Romæ. CC. Coss.

Inſultus cum telo factus animo occidendi punitur pœna homicidij. Bald. Licet hoc ſit verum de rigore: tamen non ſeruatur de conſuetudine ſecundum Speculatorem.

VII. Idem A. & C. ...

A teneãtur, ut & ſupra, ſi aduer. delictum, l. 1. & infra de pœnis, l. impunitas, & ff. de minori. l. auxilium. §. in delictis, vbi de hoc dices. & ff. ad legem Iuliam de adulte. l ſi vxor. §. ſi minor, & l. ſi minor. & facit ſupra de procur. l. reum, & ff. de procur. l. reum, & ff. de public. iudi. l. is qui, & ſupra de accu. l. non ideo.

IS qui e cum telo ambulauerit hominis necãdi cauſa ſicut is qui hominem occiderit, vel cuius dolo f malo factũ erit cõmiſſum: legis Corneliæ de ſicarijs pœna g coercetur. S. VII. Kalen. Ian. Nicomediæ. CC. Cos.

i Hæc lex eſt canonizata de pœni. diſt. 1. ſi quis cũ telo, in prin. di.

IS qui.] CASVS. Non ſolum is q̃ occidit, ſed qui ambulat cum telo hominis necandi cauſa, tenetur. l. Corne.

e Ambulauerit.] voluntas enim, nõ exitus inſpicitur, ut ff. eo. l. diuus.

Voluntas inſpicitẽ.

Aggrediens infantem cauſa occidendi, punitur vt homicida. Bal.

B VIII. Imppp. Valent. Valens, & Grat. AAA. ad Probum præfectum prætorio. †

SI quis necandi infantis h piaculum i aggreſſus k aggreſſave ſit: ſciat ſe capitali ſupplicio eſſe puniendum. PP. VII. Id. Feb. Romæ, Gratiano. A. III. & Equitio Coss.

f Dolo malo.] non culpa, ut ff. eod. l. in lege.

g Pœna.] quæ eſt deportatio in maioribus, ſed in minoribus decapitatio, vel beſtijs ſubijci, ut ff. eo. l. eiuſdem. §. fin. & l. pen. Accur.

h SI quis necandi infantis.] qui nondũ eſt natus, vel etiam ſi ſit natus.

Legis Corneliæ de ſicarijs quæ eſt pœna.

i Piaculum.] id eſt crimẽ ſanguine piãdum, vel quod pietatem promouet. Accurſius.

† C. T. li. 9. ti. 14. l. j.

k Aggreſſus.] etiam ſi non necauit, ut ſupra l. proxi.

Ad probandum quòd uir vxorem voluit occidere, vel contra: ſerui vtriuſque ſunt torquendi. Sal.

IX. Impppp. Grat. Valent. Theodo. & Arcad. AAAA. Cynegio. PP. †

C SI fortè mulier marito mortis paraſſe inſidias, vel quouis alio genere voluntatem occidẽdi habuiſſe inueniatur, vel ſi fortè maritus eodem modo inſectetur vxorem: in eadem quæſtione ab omni familia non ſolum mariti, ſed etiã vxoris ſuæ (quę tamẽ tunc tẽporis domi fuerit) quærendum l eſt ſine cuiuſquam defenſione. Dat. III. Id. Decemb. Arcadio. D A. I. & Bautone Coss.

SI forte.] Primo q̃ſtio bipartita. Secundo eius ſolutio. ſecunda ibi, In eadem. CASVS. Si mulier voluit interficere virum, l. Cornelia accuſabitur, & ad veritatem eruendam ſerui torquebuntur.

Diuiſio.

† C. T. 9. ti. 7 l. 4. §. idem volumus.

l Quærendum.] facit ſ. de adulte. l. in adulterij. Sed arg. cõtra infra de quæſt. l. 1. ſed hoc ſpeciale eſt ſeruos torqueri in caput domini.

TITVLVS XVII.

DE HIS QVI PARENTES vel liberos occiderunt.

Parricida & ſimiles debent inſui in culleo, vbi ſit canis, gallus, vipera, & ſimia: & proijci debent in flumen. h. d. Sed iſta pœna non eſt in vſu. Bal.

I. Imp. Conſtantinus A. ad Verinum Africæ. †

SI quis in parentis, aut filij, aut filiæ, aut

DE HIS QVI PArẽtes vel liberos occiderunt.

De ſpeciali homicidio dicit.

SI quis.] CASVS. Pater filium, vel ecõuerſo, vel aliqs deſcẽdẽtiũ aliquẽ de aſcẽdẽtib', vel ecõuerſo ſi interfecerit: quam pœnam

† C. T. 9. 15. 1.

pœnam ſuſtinebit, quęritur? Et dicitur ꝙ inuoluitur &c.
[a] Aut omnino affectionis.] id eſt affectatę perſonę eius quæ parricidij &c. quales ſunt parentes & liberi in infinitum, ut ff. de in ius vocando, l. quinque. §. parentes, & l. ſed ſi hac. §. liberos. quod ergo dicit, ff. eodem, l. penul. tantum patrem & matrem, ſupple & ſimiles, & aſcendẽtes & deſcendentes. Accur.

[b] Properauerit.] occidẽdo, vel tentando occidere, ut ff. e. l. 1. in fi. & l. utrum, & l. ſi ſciente.

[c] Solenni pœnæ.] vt & inſtitut. de publi. iudi. §. alia deinde. Sed videtur pœna legis Corneliæ de ſicarijs habere locum, ut ff. e. l. 1. quæ eſt contra. Solu. dic ꝙ hæc illam corrigit. Vel hic in aſcendentibus, & deſcendentibus: illud in alijs ibi numeratis perſonis. Vel poteſt intelligi puniri lege Cornelia de ſicarijs, ſed non accuſari, ut tamen pœna vnius ſufficiat: vel licet teneantur omnes tanquam parricidæ, diuerſæ tamen pœnæ imponuntur ſecundum perſonarum diuerſitatem, ꝙ idem eſt cum ſecunda.

[d] Inſutus culleo cũ cane & gallo gallinaceo,] id eſt caſtrato, & ſic vili, quẽ dicunt fortius pugnare cum ſerpente. Vel dic gallinaceo, quia gallinas amat, ut vir vxorius, qui fœminas diligit, ut in odis Horatij.

[e] In amnẽ.] ſi neutrum proximũ eſt, ſubiicitur beſtijs, ut ff. eod. l. penul.

[f] Elementorum.] ſed nõne vtiẽ aqua? Reſpon. hoc eſt ei ad pœnam.

[g] Cœlum.] cum ſit in ſacco de corio, q culleus dicitur.

[h] Terra mortuo.] cum in aquam iniectetur.

DE MALEFIcis, & mathematicis, & cæteris ſimilibus.

Dictum eſt ſupra de homicidijs: ſed quia homicidia quandoque committuntur veneno & arte magica, ideo de his ponit. Azo.

[i] Mathematicis] *ſine aſpiratione debet eſſe, alioquin quadriuium ſignificat. prima breuis eſt, & altera longa. Azo.*

Vnde verſus.

Scire facit mateſis ſed diuinare matheſis.

† al. affinitatis ei^b quę nũcupatione parentum cõtinetur &c.

al præparauerit.

† Tacitus li. 2. narrat cõſules in P. Martium Magũ ex portã Exquilinam more priſco animaduertiſſe, cũ claſſicũ canere iuſſiſſet. Itẽ alium magũ nomine Pituaniũ è ſaxo deiectũ eſſe. Item multa facta S. C. de magis Italia pellendis. Contius.

Culleus quid ſit.

A omnino affectionis [a] † eius quæ nũcupatione parricidij cõtinetur, fata properauerit: † [b] ſiue clam, ſiue palam id eniſus fuerit, pœna parricidij puniatur: & neque gladio, neq; ignibus, neque vlli alij ſolenni pœnę [c] ſubiugetur, ſed inſutus culleo cum cane & gallo gallinaceo, [d] B & vipera & ſimia, & inter eas ferales auguſtias comprehenſus, ſerpentium cõtubernijs miſceatur, & vt regionis qualitas tulerit, vel in vicinum mare, vel in amnem [e] proijciatur: ut omni elementorum [f] vſu viuus carere incipiat, & ei cœlum [g] ſuperſtiti, terra mortuo [h] auferatur. Dat. XI. Kalend. Decemb. Licinio V. & Criſpo Coss. [Accep. Prid. Idus C Mart. Carthagine, Conſtãtino. A. V. & Licinio Cæſ. Coss.]

TITVLVS XVIII.

DE MALEFICIS, ET mathematicis, & cæteris ſimilibus.

Atrocius eſt venenare, quàm occidere gladio. Bald.

I. Imp Antoninus A. Titio.

Plus eſt [k] hominem extinguere veneno quàm occiderẽ gladio. PP. ſine die & cõſule.

II. Impp. Diocletia. & Maximian. A A. & CC. Tiberio.

Artem Geometriæ [l] diſcere atque exercere publicè intereſt. Ars autem Mathematica damnabilis eſt, & interdicta omnino. S. XIII. Kalen. Septem. Sirmij. CC. Coss.

Diuinatores concrementur, & eos mouentes, cum publicatione bonorũ deportentur. Salic.

III. Imp. Conſtantin. A. ad Maximum.

Nvllus aruſpex, [m] nullus ſacerdos, [n] nullus eorum qui huic ritui aſſolent miniſtrare, ad limen alterius accedat nec ob alteram cauſam, ſed huiuſmodi hominum amicitia (quamuis vetus) repellatur: concremando illo aruſpice, qui ad domum alienam acceſſerit: & illo in inſulã deportãdo poſt ademptionem bonorum, qui eum aduocauerit ſuaſionibus vel præmijs. Accuſatorem autem huiuſmodi criminis, [o] non delatorem eſſe, ſed dignum magis præmio arbitramur. PP. Kalen. Febr. Romæ, Conſtantino. A. V. & Licinio Cæſ. Coss.

Facientes incantationes ad finem mali ſunt puniendi: non ſi faciant ad finem boni. de iure verò canonico, etiam ſi faciant ad finem boni. xxvi. quæſtio. ij c. illos, & ca. ex tuarum. extra de ſortilegis. & ca. ſi. eod. titu. vbi gloſſ. Bart. & Salic.

IIII. Idem A A. & CC. ad Baſſum præfectum vrbi.

Eorum eſt ſcientia punienda, & ſeueriſſimis meritò legibus vindicanda, qui magicis accincti artibus, aut contra D ſalutem hominum moliti, aut pudicos [p] animos ad libidinem deflexiſſe detegentur.

¶ Nullis verò criminationibus [q] implicanda ſunt remedia humanis quæſita corporibus, aut in agreſtibus locis innocenter adhibita ſuffragia, ne maturis vindemijs metuerẽtur imbres, aut vẽtis grandiniſque lapidatione quaterẽ-

[k] Plus eſt.] id ẽ atrocius, & tenetur Cornelia de ſicarijs, ut hic, & ff. ad legem Cornel. de ſicarijs, l. eiuſdẽ, in principio. Accur.

Artem Geometriæ.] CASVS. Diſcere & docere Geometriam nõ eſt prohibitum, ſed diuinare ſic.

[l] Artem Geometriæ] id eſt de menſura terræ.

Nvllus.] CASVS. Incantator vel aruſpex ad domum alterius accedere nõ debet: quod ſi fecerit, concremabitur, & qui eum receperit, deportabitur, & omnia ſua bona cõfiſcabuntur. & qui talem accuſauerit, crimen delatoris nõ incurret, ſed præmium accipiet. Vin.

[m] Nullus aruſpex.] id eſt momẽtorum inſpector vel horarum, quo puncto aliquid ſit inchoandũ dicens. Et dicitur ab aue, & inſpicio: quia ex auiũ garritu quãdoque percipiunt.

[n] Sacerdos.] i. doctor necromantiæ.

[o] Criminis.] hoc ẽ, qui accuſat aruſpicem. Accur.

Eorum.] CASVS. Ille puniendus, eſt qui per artem Magicam cõtra hominum ſalutem aliquid machinatus eſt, vel animos mulierum ad impudicitiam prouocauit. ille vero qui per incantationem ſuam grandines vel intemperiem aeris, quo magis fructus ſaluentur, ſedauerit: puniendus non eſt.

[p] Pudicos] ſic ff. de pœnis, l. ſi quis aliquid. §. qui abortionis.

[q] Criminationibus.] id eſt accuſationibus.

† C. T. li. 9. ti. 16. l. j.

Aruſpex quis eſt.

† C. T. ibidem. l. j.

Nemo.]

* Ex C. T. ibid. l. 4. ſed mirũ eſt qđ Valẽtinia. l. 9. eo. tit. ait Haruſpicinam aut aliquã ꝑterea à maiorib. cõceſſam, à ſe nõ poni in aliquo genere criminis nec à ſe reprehẽdi: ſed nocenter exerceri vetari. vnde manifeſtũ ſit imperatorẽ quãuis Chriſtianũ aliquas reſeruaſſe ſuperſtitionis veteris reliquias. Cõcius.

† C.T.ibi. l. 6.

Hanc. l. pulchre declarat.

NEmo.] CASVS. Nullus debet conſulere incantatorem de his quę futura ſunt: nec Chaldęos, nec maleficos, & qui contra fecerit, vltore gladio capitali pœnæ ſubiacebit. Viuianus.

a Ariolum.] i. aris vel altaribus & ſacrificijs dæmonum deſeruiẽtem. Acc.

b Chaldæi.] id eſt incantatores.

c Curioſitas.] non enim eſt noſtrum noſſe tempora vel momenta, quæ &c.

d Supplicio capitis.] quia cõcremabitur: uel dentibus ferarũ dabitur dilacerandus. Vel debet deportari, vel decapitari, ut ſ. eo. l. nullus, & l. 1. & j. l. proxi. & l. et ſi excepta, & l. ſi, quæ omnes ſunt pœnæ capitales. Sed iniuriarum non tenetur ſi quis furem dixerit in diuinando, ut ff. de iniur. l. item apud Labeonẽ §. ſi quis aſtrologus, & facit, ſ. de paganis & ſacrifi. l. 2.

MVlti.] CASVS. Si aliquis in necem alicuius dæmones inuocauerit, & conſulerit, capite punietur.

e Non dubitant.] pingendo imaginẽ cerę.

f Manibus.] id eſt dijs infernalibus.

g Ventilare.] id eſt elementa mouere.

h Feralis.] id eſt ea morte qua beſtiæ, id eſt gladio.

ET ſi excepta.] CASVS. Licet homines in dignitate conſtituti ꝑ crimine torqueri nõ debeant, exceptis q̃buſdam. ſ. læſæ maieſt. & l. falſi, ut j. de falſis, l. ſi quis de crimine, nõ debent tamen, ſi in comitatu principis aliquis aruſpex, vel mathematicus, vel conſimilis inueniatur, licet in dignitate fuerint conſtituti, propter hoc tormenta effugere.

i Præditorum.] ut j. de quęſtio. l. milites, & l. decuriones.

k Demonſtrantur] ſ. ſpecialiter, ut in crimi. læſę maieſ. ut ſ. ad leg. Iul. maieſ. l. nullus, & falſi, ut j. đ fal. l. ſi qs decurio, & priuati carceris, vt ſ. de priu. car. l. j.

l Vel Cæſaris fuerit.] uel dic vel, pro id eſt.

m Non fugiat.] ille mathematicus. ſic contra ſeipſum torquetur.

n Conuictus.] per teſtes. Accur.

o Detegentibus.] teſtibus.] Accur.

CVlpa.] CASVS. Similis culpa ẽ tam prohibita diſcere quàm docere. Viuianus.

p Culpa.] ſic ergo & pœna, ut ſ. de epiſc. & cleri. l. ſi quenquam. Sed contra ſ. de hæret. l. quicunque, prope finem. Solue ut ibi.

QVicunq;.] CASVS. Si aliquis labe pollutum audierit, & deprehenderit, ſtatim ad iudicẽ eum ducat, & ſi quis plauſtrarius talẽ oppreſſerit, vel ſi quis alius, vltimo ſupplicio punitur.

q Oppreſſerit.] id eſt occiderit.

A tur: quibus non cuiuſquã ſalus aut æſtimatio læderetur, ſed quorum proficerent actus ne diuina munera & labores hominũ ſternerentur. Data X. Kal. Iu. Aquileiæ, Criſpo & Cõſtantio Cæſ. Coſs.

Nullus debet conſulere diuinatorem: & quilibet à diuinando debet ceſſare: & contra faciens punitur. Sali.

V. Imp. Conſtantius A. & Iulianus Cæſ. ad populum. *

NEmo aruſpicem conſulat, mathematicũ, nemo ariolum. a Augurum & vatum praua conſeſſio conticeſcat. B Chaldæi b ac magi, & cæteri quos maleficos ob facinorum magnitudinẽ vulgus appellat, nec ad hanc partẽ aliquid moliãtur. Sileat omnibus perpetuo diuinã di curioſitas. c Etenĩ ſupplicio capitis d ferietur gladio vltore proſtratus, quicunq; iuſſis noſtris obſequiũ denegauerit. Data VIII. K. Feb. Mediolani, Conſtantio. A. IX. & Iuliano Cæſa. Coſs. C

Qui dæmones inuocant, uel imagines cereas incantãt, puniuntur. Sal.

VI. [illegible]

MVlti magicis artibus vſi elementa turbare, vitam inſontium labefactare non dubitant, e & Manibus f accitis audent vẽtilare, g ut quiſq; ſuos conficiat malis artibus inimicos. hos quoniam naturæ peregrini ſũt, feralis h peſtis abſumat. Dat. Prid. Non. Decemb. Med. Conſtantio. A. IX. & Iuliano. II. Coſs. D

Nulla dignitas excuſat maleficos & mathematicos, quin ſubijciantur tormentis. Bal. Vel ſic: Priuilegio à tormentis exempti, de crimine malefico vel magico accuſati poſſunt ſine præiudicio torqueri: & culpabiles inuenti, ſunt puniendi. Salic.

VII. Idem A. & C. ad Taurum præfectum prætorio. †

ET ſi excepta † tormẽtis ſunt corpora honoribus præditorum, i A præter illa videlicet crimina quę legibus demonſtrãtur: k & ſi homines magi, in quacunque ſint parte terrarum, humani generis inimici credendi ſunt: quoniam tamen qui in comitatu noſtro ſunt, ipſam pulſant propemodum maieſtatem: ſi quis magus, vel magicis carminibus aſſuetus, qui maleficus vulgi conſuetudine nuncupatur: aut aruſpex, aut ariolus, aut certè augur, vel mathematicus, aut enarrandis ſomnijs occultans artem aliquam diuinandi, aut certe aliquid horũ ſimile exercens, in comitatu meo vel Cæſaris l fuerit deprehenſus, præſidio dignitatis exutus, cruciatus & tormenta non fugiat. m

¶ Si uero cõuictus n fuerit, & ad propriũ facinus detegentibus o repugnauerit pernegando: ſit eculeo deditus, vngulisq; ſulcãtibus latera perferat pęnas proprio dignas facinore. Data. III. Nonas Iulij Arimini, Titiano & Cereali Coſs.

Ars Magica non poteſt diſci, nec doceri. Sali.

VIII. Impp. Valentinia. & Valens AA. ad Modeſtum præfectum prætorio. †

CVlpa p ſimilis eſt, tam prohibita diſcere, quàm docere. Da. prid. Id Decemb. Conſtantinop. Valentiniano & Valente. AA. Coſs.

Maleficum licet cuicunque capere, & iudici præſentare, ſed nemini licet occidere. Bald.

D IX. Impp. [illegible] Theod. & Arcad. AAA. Albino præfecto prætorio.

QVicunque maleficiorum labe pollutũ audierit, deprehenderit, occupauerit: illico ad publicum pertrahat, & iudicum oculis communis hoſtẽ ſalutis oſtendat. Quòd ſi quiſquã ex agitatoribus. i. aurigis, ſeu ex quolibet alio genere hominũ, contra hoc interdictũ venire tẽtauerit, aut clandeſtinis ſupplicijs etiã manifeſtũ reum maleficæ artis oppreſſerit: q vltimũ ſuppliciũ nõ euadat, geminæ ſuſpicioni obnoxius, ꝙ aut publicum reum, ne facinoris ſocios publicaret, ſeueritati legũ, & debitæ ſubtra-

Alcia. in annot. in poſteriores tres li. C. ſuper l. metam eos.

C.T. ibi. l. 8. in fi. Continuatio.

Quinimo quomodo ponatur. C.T. ibi. l. 11.

atrociore.] quàm debet.

DE SEPVLCHRO VIOLATO.

De viuis violatis dixit: nunc de mortuis, & eorum domibus, ſcilicet ſepulchris: ut infra eod. l. ſi quis ſepulchrum.

Res religioſas.] CASVS. Qui rē religioſā contrectat, diſtrahēdo vel emēdo ſcienter: licet venditio non teneat, tamen ſacrilegij crimen incurrit.

b Quinimo.] correctiue ponitur, ſic: Stichus, imò Pamphilus liber vel hæres eſto, ut ff. de manu. teſt. l. Stichus, & de hære. inſtit. l. ſi ita ſcriptum.

c Cōtigerint.] vim inferendo.

d Diſtrahere.] contrectando. Sed quid ſi uendidit, & emptor tetigit volente uenditore, an venditor tenetur? Reſpon. ſic: ut argu. ſupra de acquir. poſſ. l. minus. Idem dicunt quidam ſi tantum vendidit, & nemo contrectauit, per legem iſtam.

e Non ſubſiſtat.] inter ſciētes, vel emptore ſolo ſciente, vt ff. de contrahen. empt. l. 4. & l. ſequē. & l. liberi. inſtit. de contrahen. emp. §. fi. & ad hoc facit ī. de adulte. l. eum, & de excu. tuto. l. amplißimi.

f Crimen.] ſcilicet quaſi ſacrilegij: qđ crimen minus punitur quàm ſi verum ſacrilegium eſſet, auferendo ſacrum de ſacro, & magis quā ſi feciſſet furtum, ut arg. ff. ad legem Iul. pe. l. ſacrilegi capite, in princi. Azo. & oritur ex hoc crimine actio ciuilis, non legis Aquiliæ, ſed interdictum quod ui aut clam, ut ff. eodem. l. 2. l. Item & actio in factum ſimiliter ciuilis, quæ extraneo in centum aureis datur: ei ad quem res pertinet, ad intereſſe datur, ut tamen non minus, quàm in centum aureos. Si autem alius habitat ſepulchrum, indiſtinctè. in. cc. aureos agitur, ut ff. e. l. 3. in principio. §. 1. & 2. & §. qui de ſepulchro, & prædicta præſtantur actori. Criminaliter datur in. xx. libris auri dandis fiſco, ut dices, ī. eod l. ſi quis ſepulchrum, quandoque in plus, ut ff. eo. l. fin. & dices, ī. e. l. qui ſepulchra. Sed ſi ille cuius intereſt, violauerit, an teneatur? Reſp. ſic, ut ff. ſi ſer. ven. l. altius.

† Ad quaſdā huius tit. conſtitutiones & Græcorum doc. ſcholia videas in Baſil. lib. 60. tit. 23. Petr. Vendramen.

Sacrilegiorū quoddā ē verū, & quoddā quaſi ſacrilegiū.

† C. T. 9. 17. 1.

Sepulchra violans q̄ actione & ad qd cōueniatur.

xerit quæſtioni: aut proprium fortaſsis inimicum ſub huiuſmodi vindictæ nomine conſilio atrociore a confecerit. D. XVII. Kal. Septemb. Romæ, Timaſio & Promoto Coſs.

TITVLVS XIX.

DE † SEPVLCHRO violato.

Contrectans res effectas religioſas tenetur crimine læſæ religionis: nec excuſat eum titulus, cum ſit nullus. Baldus.

1. Imperator Gord A. Zenoni.

Res religioni deſtinatas, quinimo b iam religionis effectas, ſcientes qui cōtigerint, c & emere & diſtrahere d non dubitauerint: tametſi iure venditio non ſubſiſtat, e læſæ tamen religionis inciderunt in crimē. f PP. III. Kal. Mart. Sabino. II. & Venuſto Coſs.

Proprius motus aggrauat delictum, ſed iuſſus domini ipſum attenuat: & confiſcari debet ædificium in quo aliquid facit ſacrum ædificari. Bald. Vel ſic: Seruus demoliens ſepulchrum domino inſcio, damnatur in metallum ſi uero eo conſcio, relegatur: & locus ad quem aliquid de ſepulchro exportauit, publicatur. Salic.

II. Imp. Conſtantin. A. ad ... praef. vrb.

Si ſeruus in demoliendis ſepulchris fuerit deprehenſus, ſi id ſine domini ſcientia faciat, metallo addicatur.

Sin uerò domini auctoritate vel iuſsione vrgeē, relegatione g plectatur.

A Et ſi forte detractū aliquid de ſepulchro ad domum eius villamque prouectum reperitur: villa, ſiue domus, aut ædificiū h quodcunque erit, fiſci iuribus i vēdicetur. Dat. VII. Idus Iul. Acindyno & Proculo Coſs.

B *Index qui negligit punire violatorem ſepulchri, debet condemnari in viginti libris auri. Salic.*

III. Idem A. ad Limenium præfectum prætorio.

Si quis ſepulchrum violaturus attigerit, locorum iudices ſi hoc vindicare neglexerint, i non minus q̄ viginti librarum auri in ſepulchrorum violatores k ſtatuta pœna, multentur: vt eam largitionibus noſtris inferre cogantur. Data. V. Kalend. April. Limenio & Catulino Coſs.

C *Violator ſepulchri intelligitur offendere mortuum & uiuentem: & punitur in decem libris auri, & in omni alia pœna antiquitus conſtituta. idē eſt in violatore cadaueris & reliquiarum. Bald.*

IIII. Imp. A. ad ...

Qvi ſepulchra violāt, domos l (vt ita dixerim) defunctorum: geminum vidētur facinus perpetrare. nam & ſepultos ſpoliant deſtruēdo, m & viuos polluunt

D fabricando. n

Si quis igitur de ſepulchro abſtulerit ſaxa vel marmora vel colūnas, aliā ve quācunque materiam

Seruus.] CASVS. Si neſciente domino ſeruus ſepulchrum ſpoliauerit, in metallum condemnabitur: ſi ſciente domino, relegabitur: ſi ad domum domini aliqd apportatum eſt, domus confiſcabitur. Viuia.

g Relegatione.] & ſic in aliquo etiam in atrocioribus mitius cum ſeruis agitur ſi domino pareat, ut & ſupra, ad legem Iuliam de vi. l. ſeruos. Sed uidetur hæc pœna non imponi ſeruo, ut ff. de accuſat. l. hos accuſare. §. in omnibus. Solu. quod ibi dicit, ſicut relegatio, ſubaudi, quæ cadit in perſonam ſeruorum. Vel aliter durior relegatio imponitur ei, ut ibi in fi. §. ſed quidam libri non habent ibi, non.

h Ædificium.] ſic & infra de ſal. mo. l. 1. & ſupra de inceſt. nup. l. ſi quis inceſti, & ī. de his qui la tro. vel al. l. j. in fi. Et nota q̄ ſi ſeruus inhabitat, nō ē actio noxalis, ſed accuſatio, ut ff. eo. l. 3. §. fi.

i Si quis.] CASVS. Si iudex ſepulchrorum violatorē punire neglexerit, in viginti libris auri multabitur fiſco inferendis. Viuia.

i Neglexerint.] ſic ī. de priua. car. l. 1.

k Violatores.] ſic ergo in violatores hic eadē pœna ſtatuitur, & ſic eſt contra, ī. l. proxi. vbi de cem pondo auri dicit. Sol. dicunt quidam tantum eſſe, decem pondo, quantū viginti libræ auri: quod non placet, cū pōdo & libra idem ſignificent, ut ff. de leg. 1. l. ſi ex toto. §. fi. Dic ergo q̄ decē pondo ſit pœna in violatores, in iudicē viginti libræ auri, ut ſi neglexerint vendicare, ſtatuta pœna in violatores, quæ eſt decē pondo auri, non minus &c.

Vi ſepulchra.] CASVS. Sepulchrorum violator duplex facinus committit, ſ. ſpoliando mortuum, & viuum polluēdo, vnde q̄ aliquid a ſepulchro ſubtraxerit, in decem pondo auri multabitur.

l Domos.] vnde illud, Sepulchra eorum, domus eorum in æternum.

m Deſtruendo.] ſepulchra.

n Fabricando.] id eſt faciendo alibi fabricari de materia inde ſumpta. Vel dic artifices quos adhibēt domini ſepul-

Serui an poſſint relegari.

† In C. T. vitibus. Contius.

† C. T. 9. 17. 5.

Pōdo & libra idem ſunt.

ſepulchri ad reædificandum.

a Decem pondo.] contra, ſupra, l. proxi. Sol. vt ibi.

b Quicunque.] cum is ad quem ea res pertinet agere nollet: vt ff. co. l. 3 in princip.

c Officium] alias officio: vel alias officium, vt quia ſit notorium, vt ſupra, de accuſ. l. ea quidem.

A et quia cinis in arcula aliqua reponebatur, & idem ſi ad ſepulchrum hodie eatur. Accur.

g Aggeres.] id eſt valla quæ cauſa munitionis ſepulchri fiebant, & ſepulchra circundabant.

h Cum.] pro quamuis.

fabricandi gratia, ſiue id fecerit venditurus, decem pōdo [a] auri cogatur fiſco inferre: ſiue quis propria ſepulchra defendens, hanc in iudicium querelam detulerit, ſiue quicunque [b] alius accuſauerit, vel ad officium [c] nunciauerit: quæ pœna priſcæ ſeueritati accedit. Nihil enī derogatum eſt illi ſupplicio, quod ſepulchrum violantibus videtur impoſitum. [d]

Huic autem pœnæ ſubiacebunt & qui corpora ſepulta, aut reliquias contrectauerint. Dat. Idib. Iun. Mediolani, Cōſtantio. A. IX. & Iuliano Cæſ. Coss.

Propriè ſacrilegium eſt defraudare defunctorum corpora vel ſepulturam. Bald. Vel ſic: Remouens ſepulchri ornamenta, punitur vt ſacrilegus. Salyce.

C

V. Imp. Iulianus A. ad populum.

PErgit audacia [e] ad buſta [f] defunctorum, & aggeres [g] cōſecratos: cū [h] & lapidem hinc mouere, & terram euertere, & ceſpitem euellere, proximū ſacrilegio maiores noſtri ſemper habuerint: [i] ſed & ornamenta quędam tricliniis [k] aut porticibus auferre de ſepulchris. [l] Quibus [m] primo conſulentes, ne in piaculum [n] incidat cōtaminata religio defunctorum: hoc fieri prohibe-

D

mus, pœna ſacrilegii cohibentes. Dat. Prid. Id. Febru. Antiochiæ Iuliano. A. IIII. & Salluſtio. Coss.

Ratione debiti ſepulchra defunctorum non poſſunt impediri. & confeſſio, fideiuſſio vel ſolutio ex hoc extorta, debet viribus euacuari. Baldus. Vel ſic: Propter debitum defuncti nō poteſt eius ſepultura impediri ſub pœna quinquaginta librarum auri: quas ſi non poteſt ſoluere, luit in corpore: & cautiones, & confeſſiones, & exactiones ob hoc prius facta, ipſo iure non nocent hæredi. Salicet. Sed hodie ſerua authenticas hic poſitas. Sal.

B

VI. Imp. Iulianus A. Theodoro.

CVm ſit iniuſtum, & noſtris alienum temporibus, iniuriam fieri reliquiis defunctorū ab his qui debitorē ſibi eſſe mortuum dicendo, debitumque exigendo, ſepulturam eius impediunt: ne in poſterum eadem iniuria procederet, cogendis his ad quos funus mortui pertinet, ſua iura perdere: [o] ea quidem quæ mortuo poſito ante ſepulturam eius facta fuerint, vel exigendo quod debitū eſſe dicitur, vel confeſſiones [p] aliquas, aut fideiuſſorem, aut pignora capiendo, penitus amputari præcipimus. Redditis vero pignoribus vel pecuniis quæ ſolutæ ſunt, vel abſolutis fideiuſſoribus, & generaliter omnibus ſine vlla innouatione ī priſtinū ſtatū reducēdis, principale [q] negociū ex integro diſceptari. Eū vero qui in huiuſmodi

d Videtur impoſitum.] quod ſecundum diuerſitatē perſonarum & factorū imponitur, vt ff. cod. l. 3. §. aduerſus, & l. fina. & l. ſepulchra. Pecuniaria quoque imponitur, vt ff. cod. l. 3. §. aduerſus, quandoque centum, quandoque ducentorum aureorū, vt dixi ſupra cod. l. 1. Sed qualiter pœna huius legis, vel illa centum aureorum imponitur, ſi ponas eum deportari vel decapitari, cum omnia eius bona publicantur? Reſpond. ea non publicari. ſic ſupra, de mulieri. quæ ſer. pro ſe. l. 1. & ſupra, de raptu virgi. l. vni. §. & ſi quidem. Vel alias ſi conueniatur ciuiliter, ſubibit hanc pœnam: quæ ſuccedit in locum illius quæ olim erat ſtatuta tacitè. ſi criminaliter, ſubibit eam quæ ſtatuitur. ff. cod. l. fin. Vel illa pœna corporalis habet locū in caſu ſpeciali, quando ſcilicet corpus ipſum eſt motum.

ADDITIO. Habes hic quòd licet per legem nouam imponatur aliqua pœna noua pecuniaria, nō propter hoc tollatur antiqua lex quæ imponit pœnā corporalem. Ex quo infert Bart. hic quod ſi ſtatutum pro homicidio imponat pœnam pecuniariam: non propterea tollitur pœna legis Corneliæ de ſicariis. tñ ſi quis condemnatur vigore ſtatuti quod imponit pœnam pecuniariam, tollitur condemnatio quæ reſultabat ex lege Cornelia de ſicariis: quia ſenatus voluit ne quis ob idem crimen duabus legibus fiat reus, vt l. ſenatus, ff de accu. de quo vide latius per eundem Bar. in l. 1. ff. de vi bonorum rap.

PErgit.] CAS. Sacrilegiū cōmittit qui ſepulchrū euertit, vel ornamenta ex tricliniis ſepultorum rapit. Vi.

e Pergit audacia.] id eſt pergunt audaces. & ſic ponitur qualitas pro quali, vel contentum pro continente.

f Ad buſta.] id eſt peruſta corpora, & in cinerem reda-

C. T. 9. 17. 5.

i Habuerint.] ſed quo modo, cum ſacrilegio imponatur pœna capitis, aut ſubijcit beſtiis, aut deportat, aut in metallum datur ſecundum qualitatem perſonæ & delicti, vt ff. de cri. ſacri. l. ſacrilegij pœnam, & l. ſacrilegi capite. hic autem relegantur vel deportantur, quandocunque oſſa mouentur, vt ff. co. l. fi. Reſpond. non dicit eandem ſemper, ſed quādoque, vt in deportatione, & hoc dicit, proximum ſacrilegio &c.

k Tricliniis] ſubaudi, pro, & de ornamentis ſepulchri dicit. ſi autem veſtē mortui auferat, ſi quidem vi armata, capite: ſi ſine armis, metallo punitur, vt ff. e. l. 3. §. aduerſus.

l De ſepulchris.] ſupple proximum ſacrilegio habuerūt maiores.

m Quibus.] factis vel rebus.

n In piaculū.] qualiter incidit in piaculum, id eſt in crimen ſanguine piandum: cum tantum in caſu imponatur pœna ſanguinis, vt ff. cod l. fin.? Reſp. ideo dicit, quia per hoc poſſet perueniri ad id quod eſſet ſanguine piandum. Vel dic piādū. i. ad pietatem mouēs. Accur.

CVm ſit iniuſtū.] CASVS. Olim creditores antequam corpus debitoris poſſet tradi ſepulturæ, petebāt debitum, & fideiuſſores & pignora ab hæredibus: nec permittebant corpus ſepeliri. hodie ſi creditor faciat, non tenebit fideiuſſorum datio, nec pignoris obligatio: ſed qui fecerit, in quinquaginta libras aurā multabitur: vel ſi ſoluere non poſſit &c. Viuia.

o Perdere.] quia ne impedirentur, ſæpe indebitam pecuniam ſoluebant, quam forte poſtea recuperare non poſſunt. Vel ſua iura dicit, ſcilicet hæreditaria: quia ipſi impedirent quo minus ſepelirent, non ſepeliendo hæreditatē perderent.

p Confeſſiones.] puta chirographum.

q Principale.] hodie actionem perdit, vt in auth. quam hic le-

Sacrilegorū pœna. Secūdū c. huius legis Iulianeæ ... prohibetur in exequiis cōtentiō ... quam à religione Chriſtiana abhorrens, detraxit Iuſtinianus Contius.

Mortui veſtem auferēs, qua pœna puniatur.

hic lege, Item qui domum &c.

a Dependere.] præter id: quia nihil valet quod fecit.

b Luere.] quod eſt generale, vt ff. de pœnis l. j. & ff. de iuriſdict. om. iud. l. ſi quis. §. ſi. & ff. de in ius voc. l. ſi. & ff. de incend. ruin. naufr. l. qui ædes, & ĩ. de ſer. fugiti. l. quicunque.

fuerit deprehẽſus flagitio, quinquaginta libras auri dependere: a vel ſi minus idoneus ad eas perſoluendas ſit, ſuo corpore ſub cõpetenti iudice pœnas luere. b Dat. Kalend. Decẽb. Conſtantinop. Olybrio. V. C. Cos.

IN AVTHENT. vt defunct. ſeu ſu. §. ſancimus ergo, & §. ſi vero, colla. v. conſti. xiij. B

Hæc authen. loquitur in caſu. l. C. ſcilicet ante corpus debitoris traditũ ſepultura: & addit ad l. C. qua imponit priuationem iuris: vbi illa non imponebat. Item imponit pœnam publicationis tertiæ partis bonorum. Item non ſolum impedienti ſepulturam, ſed etiam ſua auctoritate ſignanti res mortui, imponit hanc pœnam. & not. iſtam auth. Baldus.

ITem qui domum c moribũdi accedit, † ipſum aliosve qui eius ſunt, moleſtans, aut in rebus eius non ſeruato legali officio ſignacula imponit: ab actione poſt mortem illius cadat, & alterum tantundem exigatur ab hæredibus iniuriati: publicanda tertia parte bonorum, ipſoque infamia notato. Eiſdem pœnis ſubiaceat qui eo moriente circa funus peccat, cum prohibeat exequias. C

† al. aſcẽdit.

IN AVTH. vt cũ de appella. cog. §. meminimus, collat. viij. conſtit. xj. D

SEd neque d ante nouẽ dies ab obitu numerandos, vlla prorſus fiat moleſtia aduerſus quemlibet ex perſona defuncti. Si qua enim cautio, ſi quid ſimile fiat, inutile erit; e ex hoc nullo præiudicio creditori generando.

ITem qui] CASVS. Authent. addit & corrigit. dicit. n. q̃ ſi aliquis accedit ad domũ debitoris ſui, & moribũdũ vel familiam eius moleſtaue rit, & res ſuas occupauerit: amittet actionẽ ſuam, & tantum quantum accepit, reſtituet: & tertiã partem bonorũ ſuorum fiſco applicandorũ amittet, & infamis efficietur. Viui.

c Item qui domũ.] ſumitur ex corpore, vt de fun. ſeu ſu. §. ſancimus ergo, & §. ſi vero, col. v. ſed in vſuris contra ſeruatur, vt extra de vſuris c. 3.

SEd neq;.] CASVS. Hoc addit, q̃ creditores poſt mortẽ teſtatoris per decem dies non debent petere debitum. & etiã interim ſi aliqua promiſſio fieret, non valebit. Vi.

d Sed neque.] hæc eſt I auth. vt cũ de appel. cog. §. meminimus, coll. 8. & facit ff. de in ius vocand. l. 2.

e Inutile erit.] nõ tñ actionẽ amittit, vt in corpore, & ſic eſt cõtra ſ. proxi. auth. ſed ibi exequias & ſepulturã impediebat: hic non. Vel refert, in cautione exigẽda fiat iniuria, vt hic: an in aliis, vt ibi.

AD LEGEM Fabiam de plagiariis.

Cõtinuatio.

Supra de plagio, id eſt homicidio quod parentibus, & liberis infertur. Nunc de omni plagio, id eſt plaga vel dolore, quod parentibus vel dominis à quolibet infertur, tractat. Et dicitur plagiũ quaſi plaga: quia magna plaga domino vel patri infligitur perdenti filium, vel ſeruum, vel etiam ipſi libero homini exportato. Vel dic ſecundum B. dicitur à plaga maris: vbi quis ſeruos vel liberos hoĩes furtim ſubreptos vẽdit piratis & Barbaris.

Plagium quid ſit.

TITVLVS XX.

AD LEGEM FABIAM de plagiariis. †

Vendens ancillam alienam ſubtractam poteſt conueniri rei vendicatione, quia dolo deſiit poſſidere: & criminaliter coerceri propoſita actione legis Fabiæ de plagiariis. Bal.

I. Imp. Antoninus A. Placido.

PAter tuus aduerſus eum à quo ſolicitatã f ancillam, plagio quoq; facto exportatã quæritur, apud ſuum iudicem ciuiliter in rẽ actione inſtituta g conſiſtat. Si vero in cauſa tenuerit, h ẽt legis Fabiæ crimẽ pſeq poterit. ¶ Quod ſi per violentiam mancipium abreptũ eſt, accuſationem eius * nõ prohibetur intẽdere. PP. XII. Kalen. Apri. Antonino. A. IIII. & Balbino Coss. C

Actor legis Fabiæ non poteſt per procuratorem inſtitui: ſed in actione ciuili ſerui corrupti bene admittitur procurator. Bal.

II. Idem A. Aurelio.

SI ab Aeliano ſeruum tuum ſuſceptum, & aliquandiu occultatũ, moxq; eo ſuadente fugæ datum probare potes: legis Fabiæ crimen per te, i vel actionem ad eam rem propoſitam, id eſt ſerui corrupti, per procuratorem tuum perſequi potes. PP. VII. Kal. Auguſt. Antonino A. IIII. & Balbino Coss. D

Via ordinaria in criminis legis Fabiæ proceditur. Sali.

III. Imp. Alexander A. Ceruelo.

VT legis Fabiæ pœna debeatur, in crimine ſubſcriptio, k & accuſatio, & ſnĩa neceſſaria eſt.

A PAter tuus.] CASVS. Ancillã patris mei ſolicitaſti vt fugeret, & eam hac lege vendidiſti, ne ad patrem meum rediret. conueniam te vtili rei vendi. quia dolo deſiiſti habere, & accuſabo te l. Fabia de plagiari. s. & ſi vim cõmiſiſti, accuſaberis de violentia. Viuia.

f Solicitatã.] vt fugeret: quod ſufficit ad plagium, vt ff. eo. l. non ſtatim. §. 1. licet hic vltra proceſſerit, vt ſequitur: q̃ fuit neceſſe propter actionem in rem.

† hoc eſt qui filios inuolant alienos. In C. Th. Contius.

g Inſtituta.] ſed quo modo, cum eam exportauit, & ſic non habet? Reſpon. dolo deſiit habere, & ſic vtili in rem tenetur, vt ff. de rei vend. l. qui petitorio.

h Tenuerit.] id eſt obtinuerit. idem dicas & ſi ſuccubuerit, vt ĩ. quando ciui. ac. l. 1. nam pro eodem habetur condemnari, & ſoluere, & abſolui: cum ita vni vt alteri competat exceptio rei iudicatæ, vt ff. de exceptio. rei iudi. l. ſi quis cum §. plane. ſubaudies ergo hic, maximè.

* vis.

SI ab Aeliano.] CASVS. Si ſeruum meum ſolicitaſti vt fugeret: conuenire te potero. l. Fabia de plagiariis, & ciuiliter per procuratorem actione ſerui corrupti. Viuianus.

i Per te.] vt ff. eo. l. eum qui. non autem per procuratorem, vt hic innuit, & ĩ. ad le. Cor. de fal. l. de fide, & ff. de pub. iu. l. pe. §. ad crimen. ſed ſi ciuilis, per procuratorem, vt ſubiicit, & ſupra de fur. l. aduerſus.

VT legis.] CASVS. Qui aliquem accuſat. l. Fabia de plagiariis, debet inſcribere: nam ſi ſeruum meum abduxiſti, & te. l. Fabia corã procuratore Cæſaris accuſauero: ſententia lata ab eo non valet, vtpote dicta à non competente iudice: niſi vice præſidis hoc cognouerit. hoc dicit cum l. ſequenti. Viuianus.

k Subſcriptio.] ſic in quolibet crimine, vt ſupra, qui accuſa.

cu a.non poſſ.l.3.Accurſius.

a Non valet. Non tueatur.] vt & ſupra, de pœn. iudic. l.j. & ῑ. de pœnis. l.ij. & obtinet vicem pręſidis quando priuati in eum conſentiunt, vt ſ̄.de iuriſd. om.iud. l.j. Item quando à præſide abſentante ſe delegatur etiam ad cauſam meri imperij, vt ff. de offic. eius cui man. eſt iuriſdict. l.j. §.j. Item quando in locum defuncti p̄ſidis ſubſtitutus eſt: vt ſ̄.de offic. eius qui al. vicem ge.l.j.

Procurator Cæſaris quãdo que obtinet vicem præſidis.

SI fratrem.] CASVS. Fratrem meum abduxiſti, & ſuppreſſiſti:qualiter te conuenire poſſum, quæritur? Et reſpõ. quòd accuſabo te.l. Fabia. Viuia.

b Poſtulare.] & interdicto de libe.ho. exhib. agere ciuiliter, vt ff. de libe.ho. exhib.l.3.in prin.

IN fuga.] CASVS. Serui in fuga conſtituti nec valet vẽditio, nec donatio: ſed qui vendit, punitur pęna pecuniaria fiſco inferenda, cohæredi tamen ad iudicium familiæ erciſcundæ prouocanti pro ſeruo hæreditario in fuga conſtituto, poteſt adiudicari facta condemnatione pecuniæ inuicem: in caſu vero poteſt vendi fugitiuus, ſcilicet hac conditione expreſſa, vt ualeat tunc demum hæc venditio, cum ſeruus fuerit ab emptore deprehenſus. Viuian.

c Donare licet.] ſecus in abſente, vt ff. eod.l.ſciendum. Sed quare non? Reſpon. quia eſt in ſpecie libertatis, vt ff.de ædili.edic.l. quis ſit fugitiuus.§. idem recte. Vel quia per hoc inuitarentur ad fugam, ar.ſ̄. de La. li. tol.l.j.§. illud, & ff. de pact.do.l. conuenire.

Libertatis ſpecies eſt fugiſſe.

d Pœnam.] pecuniariam quæ olim ſtatuta erat: hodie vero ceſſat, vt ff.eo.

PP. VIII. Kal. Iul. Iuliano. II. & Criſpino Coſs.

Sententia in criminali ab incompetenti iudice lata, non valet: & eſt ipſo iure nulla. Vel ſic: In criminali habet locum iudex competens, & non prorogatio. Bald. Vel ſic: Procurator Cæſaris de hoc crimine non cognoſcit, niſi gerat vices præſidis. Sal.

IIII. Imp. Gordianus A. Paulinæ.

NOn valet procuratoris ſententia, ſi vicem præſidis nõ tueatur[a] qui legi Fabiæ locum eſſe
B pronunciauit: cum eius legis diſceptatio ad pręſidis prouinciæ pertineat notionem. PP. III. Non. Decẽbr. Gordi. A. & Auiola Coſs.

Frater poteſt accuſare detẽtionem & occultationem fratris. Bal. Vel ſic: Pro fratre ſuppreſſo, fratri competit legis Fabiæ accuſatio. Sal.

V. Impp. Valerian. & Gallienus AA. & Valer. Cæſ. Iulianæ.

SI fratrem tuum aduerſarius tuus ſupprimit, legis eum Fabiæ adito præſide prouinciæ reum debes poſtulare.[b] PP. Non.
C Maii, Aemyliano & Baſſo Coſs.

Seruum in fuga conſtitutum vendens, incidit in legem Fabiam de plagiarijs: in quam non inciditur, ſi alienatio ſit neceſſaria. vel in tempus licitum conferatur. Bal.

VI. Impp. Dioclet. & Maximia. AA. Martianæ.

IN fuga ſeruum conſtitutum neque vendere, neque donare licet.[c] vnde intelligis te in legem inciD diſſe quæ ſuper huiuſcemodi delictis certam pœnam[d] fiſco inferẽdam ſtatuit: exceptis[e] cohęredibus & ſocijs quibus in diuiſione communium rerum licitationem de fugitiuo ſeruo inuicem facere permiſſum eſt.

Ita vero liceat fugitiuũ ſeruum vendere, & tunc venditio valeat, quãdo ab emptore requiſitus fuerit, & deprehenſus.[f] PP. III. Id. Mart. AA. Conſs.

Alienans ſeruum, vel liberum quẽ plagio abduxit, punitur capite, & de hoc crimine iudex poteſt inquirere. Salice.

VII. Iidem AA. Maximo. V.

QVoniam ſeruos à plagiariis alienari ex vrbe ſignificas, atque ita interdum ingenuos homines eorũ[g] ſcelere aſportari ſolere perſcribis:[h] horum tibi deli
B ctorum licentiæ maiore ſeueritate occurrendum eſſe decernimus.[i]

Ac propterea ſi quem in huiuſmodi facinore deprehenderis, capite[k] eum plectere non dubitabis: vt pœnæ genere deterreri cæteri poſſint,[l] quo minus iſtiuſmodi audacia vel ſeruos vel liberos ab vrbe diſtrahere atque alienare audeant. Dat. VI. Id. Decẽb. Dioclet. III. & Maximia. AA. Conſs.

C *Quæſtio ciuilis criminis excluſiua, prius determinatur quàm de crimine cognoſcatur. hoc dicit. Vel aliter: Obijciens exceptionem peremptoriam, quæ habet examinari ſeorſum a crimine, impedit proceſſum in criminali. Baldus.*

VIII. Iidem AA. & CC. Conſidio.

PRæſes prouinciæ diſcreto prius iure dominij,[m] intelligat, an audiẽdum ſit plagij crimen, nec
D ne. Nam ſi proprietatis tuæ[n] mancipium eſſe conſtiterit, expiraſſe criminis intentionẽ, emerſa dominij luce,[o] manifeſtabit.

Si vero ſeruum alienum eſſe conſtiterit, poſt diſceptatam proprietatis quæſtionem, & criminis cauſam audiet.[p] PP. VIII. Kalen. Septemb. ipſis AA. IIII. & III.

Celans mancipium alienum, committit in legem Fabiam de plagiarijs. Bal. & Sal.

A l.fin. Sed quidam dicunt etiam hodie hoc caſu non habere locum niſi pecuniariam pœnam, per legem iſtam.

e Exceptis.] cohæredibus & ſocijs, vt ff. fam.erciſcun.l. propter, & ff.communi diuidun.l. arbor. §. iudex.

f Deprehenſus.] vt & ff. de contrahen. empt.l. quod ſæpe. §.j.& erit quaſi conditionalis venditio. arg.ff. de pigno.l.ſi fundus.§.fin.

QVoniam.] CASVS. Ille cõmittit plagium, qui liberum hominem abducit vt ſeruum, & eum vendit hac l.vt non redeat ad ciuitatem Romanam: cuius pęna eſt, vt debeat puniri capitaliter, vt alij terreantur ne ſimile committãt delictum. Viuia.

g Eorum.] ſcilicet plagiariorum.

h Perſcribis.] id eſt dicis iudici. Acc.

i Decernimus.] vt ſ̄.ubi de crimine agi oportet.l.ſciens.

k Capite.] vt & ff. eod.l.j. & eſt capitalis ſecundum quod dicit.ῑ.eo.l.fi.

l Cæteri poſſint.] ſic ῑ.ad leg.Iul. rep.

PRæſes.] CASVS. Seruum meum abduxiſti, & vendidiſti: ſi accuſem te de plagio, & dicas ſeruum tuum proprium fuiſſe: primo inquiretur de domino ſerui ad quẽ pertineat, & hoc vt locum habeat actio de plagiarijs: quia ſi apparuerit, quòd ſeruus fuerit meus, locum habebit accuſatio: ſi tuus, non. Viu.

m Iure dominij.] præiudicat ergo ciuilis criminali, cum p̄iudicialis ſit, vt & ſupra de adul.l. quoniam Alex.

De hoc etiã vide per gl.j.in c. 1. extra de or.cog.

n Proprietatis tuę.] qui accuſaris de plagio.

o Luce.] licet putauerit alienum, vt ar. ff.ad le. Cor. de fal. l.impuberẽ.§. & ſi ei ſeruo, & de fur.l. inter oẽs.§.recte.

p Cauſam audiet.] vt & ff.eo.l.eum.

Eum

IX. Iidem AA. & CC. Eugenio. A

Cum qui mancipium alienum celat, Fabiæ legis crimine teneri, non eſt incerti iuris. S. III. Idus Maii, Heracliæ AA. Coss.

Bona fidei emptor non incidit in crimen legis Fabiæ de plagiarijs, à plagiario comparans. Bald.

X. [illegible]

Comparantem ab eo qui abduxit plagio mancipia, ſi delicti ſocius non probetur, nullo crimine teneri conuenit. S. Non. Nouembris. Lucione. AA. Conss. B

Delictum, res ſubtracta non mutat ſtatum. Bal. Vel ſic: Venditione, ſtatus non mutatur. Sal.

XI. [illegible] CC.

Abducti[c] plagio facta venditio, ſtatum non mutat.[d] liberæ enim perſonę ſolicitatione[e] crimen cõmittitur, non conditioni[f] præiudicatur. S. Id. Nouembr. Lucione. AA. Conss.

Seruum receptans fugitiuum, vt fur ad rem & ad pœnam tenetur: & etiam criminaliter poteſt de plagio accuſari. Bald. Vel ſic Suſcipiens fugitiuum cum rebus ſubtractis, furti tenetur & plagij. Sal. C

XII. Iidem AA. & CC. Mutiano

Si quis ſeruum fugitiuũ ſciens cum rebus furti uis ſuſceperit: cum horum nomine furti actione teneatur, hęc tibi rector prouinciæ cum ſolita pœna reſtitui efficiet.[g]

¶ Sed & ſi criminis plagij accuſationem inſtitueris, tibi audientiam præbere non dubitabit. S. Kal. Apri. Singiduni. CC. Conss. D

Plagij criminis accuſatio publica eſt. Bal.

XIII. Iidem AA. & CC. Seuerino.

Plagii criminis accuſatio publica[h] ſit iudicii. S. V. Kal. Decemb. CC. Conss.

In proprio ſeruo vel filio, & etiam ini puta[..] plagium non committitur. hoc dicit. Vel ſic: Excuſatur errans in delictis in quibus requiritur dolus. ad hoc allegatur. Bald. Vel ſic: Crimen plagij committit doloſus: non ad accipiendum nulla ratione motus. Salic.

XIIII. Iidem AA. & CC. Corinthem.

Plagii criminis accuſatio ceſſat, ſi ſuos ſeruos vel liberos[i] aſſeuerent hi qui ſuppreſsiſſe dicuntur, non commiſsi velandi cauſa. ſed ad hãc opinionem iuſta ducti[k] ratione. S. prid. Non. Decẽb. Nicomediæ CC. Conss.

Scienter vendens liberum hominem, plagium committit. Bald.

XV. Iidem AA. & CC. Pompunio.

Liberum, ſciens[l] conditionem eius, inuitum venundando, plagii criminis pœna tenetur. Dat. XIII. Kal. Ianua. Nicomediæ. CC. Conss.

Illi qui committunt plagium in filio alieno, ſi non faciunt hoc de conſuetudine: puniuntur pœna metalli. ſi autem de conſuetudine faciunt, ſerui vel liberti debent ſubijci beſtijs, ingenui vero debent decapitari. Bald. Vel ſic: Nobiles de crimine plagij conuicti, in metallum damnantur verberati: ignobiles vero ſerui vel liberti beſtijs ſubijciuntur: ingenui capite puniuntur. ſecũdum aliam lecturam. h. d. Committens plagium non conſuetus, damnatur in metallum: conſuetus vero grauius punitur: quia ſi ſeruus aut libertus, beſtijs ſubijcitur: & ſi ingenuus decapitatur. Sal.

XVI. Imp. Conſtantinus A. ad Domitium Celſum vicarium Africæ.†

Plagiarii[m] qui viuentium filiorum miſerandas infligunt parentibus orbitates,[n] metalli pœna cum cæteris antè cognitis ſuppliciis[o] teneantur. *

¶ Si quis tamen huiuſmodi reus[p] fuerit oblatus. poſteaquã ſuper crimine clarueri: ſeruus quidem vel libertate donatus beſtiis ſubiiciatur, ingenuus[q] autem gladio conſumatur. Dat. Kal. Auguſt. Conſtan. A. IIII. & Licinio Conss.

a Cum qui.] CAS. Seruum meum abduxiſti, & celaſti, l. plagia. teneberis. Viuianus.

b Incerti iuris.] vt & ff. eod. l. eum.

c Comparãtem.] CAS. Seruũ meum abduxiſti, & diſtraxiſti. an emptor. l. Fabia de plagia. teneatur, quæritur? Et dicitur φ non, niſi particeps criminis iueniatur. Viuianus.

b Non probetur.] tunc enim ſecus, vt ff. eo. l. pen. §. lege.

c Abducti.] CAS. Si liberũ abduxiſti & vendidiſti: non mutatur eius conditio vt fiat ſeruus. ſecundũ iſtũ caſum erit liberæ, in litera: ſecũdum aliũ caſum, liber. Vi.

c Abducti. ſ. liberi, & ſic eſt plana hęc lex. Vel dic ſerui.

d Non mutat.] vt fiat ſeruus, ſecundũ primum caſum: vel vt fiat liber, ſecundum alium.

e Solicitatione.] actiue & paſſiue, id eſt quando libera pſona ſolicitatur, ſecũdum primum: vel ſolicitat ſeruum, ſecundum alium.

Solicitatio eſt actiua & paſſiua.

f Non cõditioni.] ſcilicet liberæ, ſecundum primũ: vel ſeruili, ſecundum aliũ, & facit ſecundum primum ſupra de in ge. ma. l. ad mutandum.

S I quis.] CASVS. Si ſeruum meum fugitiuum recepiſti, & res meas ad te p̄tulit, quas mihi ſurripuerat: agam furti, & accuſabo. l. Fabia de plagia.

g Efficiet.] vt & ſupra, de fur. l. eos.

h Plagii. Publici.] vbi quis abduxit filiũ vel ſeruum alicuius. vnde patri vel domino licentia accuſandi datur, ſm P. hoc non placet, nec inuenitur aliqua lege: ergo dicere nõ debemus, l. ſi vero, § de viro. ff. ſolu. matri. ſed ad inſtar priuatę actionis datur in hæredes, vt ff eod. l. legis Fabiæ. §. fin.

i Plagii.] CASVS. Si vendidi ſeruum quem credebã meum, vel filium: non teneor Fabia, ſi iuſta ductus ſui ignorantia. Viuia.

i Vel liberos.] id eſt filios. Accur.

k Iuſta ducti.] idem ſi non iuſta, ſecundum Ioan. quia quælibet ignorantia etiã iuris excuſat à dolo. hoc autem crimẽ dolo demum interueniente committitur, vt ff. eo. l. 3. i. reſpõ. & de lib. cau. l. igitur, §. 1. ſic & in lege Cornelia de ſica. venit tantum dolus, vt ff. ad leg. Cor. de ſicarijs. l. in lege, & ad idem infra, de his qui ſibi adſcrib. l. ſenatuſconſulto, & facit. ff. de abigeis, l. 1. §. fi.

Ignorãtia quælibet excuſat à dolo.

L Iberum.] CAS. Quidam ſcienter liberum vendit. dicitur quod crimẽ plagii cõmittit. Viuianus.

l Liberum ſciens.] vt & ſupra vbi de crimine agi oportet. l. ſciens.

P Lagiarii.] CAS. Olim qui committebat plagium, deportabatur: hodie ſeruus & liber ttus beſtiis dabũtur. ingenuus vero gladio ferietur. Vi.

n Plagiarii.] nobiles natalibus, vt non contradicat fini.

n Orbitates.] orbatum vocat patrem filio, licet filius viuat: quia ſibi eſt inutilis: ergo eſt idem in marito.

Vxor habens virũ inutilem, dr vidua.

o Suppliciis.] vt veteretur prius, ar. ff. eod. l. fin.

* Ex Co. Th. lib. 9. ti. 18. l. 1. legẽdũ tenebant, ex vet. manu ſcriptis, & C. Theo. quod non attendes Alciatus li. 1. pa rerg. c. 23. poſteriorem legis partẽ prio ri contrariam putauit. Contra.

p Reus.] ex conſuetudine.

q Ingenuus.] ignobilis, alias finis legis principio contradiceret. vel hoc in eo qui ex conſuetudine faciebat, in principio non conſueuit, & ſecundum hanc legem intellige ſupra eodem l. quoniam.

AD

Hęc lex alibi vocatur lex Iulia Miſcella, vt patet ſupra, de indicta viduitate tollen. per totum titulum, & aliis item locis.

AD LEGEM VISELLIAM. aliàs Miſelliam.

Lex Cornelia punit homicidas: vt ſupra ad legem Cornel. de ſica. & falſarios, vt infra, titu. proxi. præmittit tamen hic de quodam ſpeciali falſo, quod per l. Viſelliam punitur.

Ex Viſellia.] CAS. Ad honores aſpirare libertus nõ poteſt, niſi impetrato iure aureorũ anulorum. hoc obtento, dũ vixerit, ſtatu ingenuitatis obtinet, & publica officia: ſi aliter ad honores adſpiret, ciuiliter pro operis promiſſis cõueniri poterit, id eſt lege Viſellia, criminaliter extra ordinẽ accuſari: & ſi curiæ ſe immiſceat, infamia notabitur: & hoc, cum adſpirat ad minores honores ſuperiora vero intelligũtur, cum adſpirat ad maiores. ſi vero ad onus tutelæ patroni vocetur, neceſſe habet illud ſubire Viuia.

† Legendum ſine aſpiratione.

Lex Viſellia lata eſt anno vrbis 776. Varrone & Sex. Cornelio Coſſ. eius meminit Vlpia. in frag. tit. 3. Contius.

† aliàs, etica.

a Quæ ingenuorum.] id eſt quę conueniunt tantum ingenuis.

b Arripere.] vt & infra ſi ſeruus aut libertus, l. 1 lib. x.

c Impetrato.] multo magis ſi natalibus fuerint reſtituti, vt ff. de nata. reſt. l. quæris. ſed hodie ẽt poterit ſine impetratione iuris aureorum anulorum, vt in auth. vt liberti de cætero, § 1. colla 6.

d Obtinent.] vt & ſupra de iure aureorum anulorum l. 2

e Libertinus.] ad honores aſcendens.

f Ciuiliter.] actione in factum, ſi iuramẽto debeantur. ſi autem per ſtipulationem, ex ſtipulatu, vt ff. de oper. liber. l. vt iuriſiurandi.

g Criminaliter.] vt infra quando ciui. ac. l. 1. & hæc l. Viſellia extraordinariam imponit pœnam ex qualitate delicti, vt ff. ad legem Cornel. de fal. l. eos. §. fina.

h Damno quidem.] id eſt damno quod eſt infamia. & hoc quando ad minores adſpirat. ſed ſupra proxi. reſpõ. ad maiores. Vel dic hic idem quod ſupra, & expone damno, ſcilicet arbitrio iudicis indicta multa. vt d. l. eos.

i Perſonalibus.] tutelæ vel curæ, vt & infra, de liberti. l. 1 lib. x. & ſupra, de excuſa. tuto. l. libertos, & l. nec ſenatorum.

TITVLVS XXI. AD LEGEM VISELLIAM.

Seruus vel libertus ad publicos honores tacita veritate prometus, incidit in legem Iuliam Viſelliam: niſi libertus impetraſſe: ius anulorum aureorum: a tutela tamen patroni & oneribus municipalibus non excuſatur libertus. primo enim iſta lex tractat de honoribus, ſecundo de oneribus. Bald.

I. Impp. Diocl. & Maximia. AA. & CC. Baccho. †

Ex Viſellia[a] libertinę cõditionis homines perſequitur, ſi ea quæ ingenuorum[a] ſunt, contra honores & dignitates auſi fuerint attentare, vel decurionatum arripere:[b] niſi iure aureorũ anulorum impetrato[c] à principe ſuſtẽtentur. Tũc enim quoad viuunt, imaginẽ, non ſtatum ingenuitatis obtinent:[d] & ſine periculo ingenuorum etiã officia peragunt publica. Qui autem libertinus[e] ſe dicit ingenuum, tam de operis ciuiliter,[f] quàm etiam ex lege Viſellia criminaliter[g] poterit perurgeri. In curiam autem ſe immiſcens, damno quidẽ[h] cum infamia afficitur. Muneribus vero perſonalibus[i] in patria patroni, quæ congruunt huiuſmodi hominibus, ſingulos pro viribus adſtrictos eſſe non dubium eſt. PP. II. Id. Feb. Antiochiæ. CC. Cõss.

AD LEGEM CORNELIAM DE FALSIS.

Cõtinuatio.

In plurali ideò, quia multis modis committitur falſum, vt ff. eo l. 1. & per totum titulum, & hoc titulo per totum.

TITVLVS XXII. AD LEGEM † CORNELIAM DE FALSIS.

Accuſatio ſubiecti partus, propter impubertatem pueri non differtur: & veriſimile eſt quod cauſam capitalem ille quem tangit, agat ex fide. h. d. Vel ſic: Vbi agitur de ſalute alicuius, veriſimile eſt quod totis viribus ſe defendat. Bal.

1. Imp. Anton. A. Seuerino.

SI partus ſubiecti crimẽ diuerſæ parti[k] obiicitis, cauſa capitalis[l] in tempus pubertatis pueri differri nõ debuit: ſicut iam pridem mihi & diuo Seuero patri meo placuit. Neque.n.[m] veriſimile eſt, eam quę arguitur, non ex fide cauſam ſuam defenſuram, cum periculũ capitis ſubeat. PP. Non. Mart. Duobus & Aſpris Conss.

Exceptio falſi obiecta ſolum cauſa differendi proceſſum, non debet admitti: ſed debet debitor ad ſolutionem compelli reſeruato iure accuſandi. h. dicit. Vel ſic: Exceptio falſi expulſa indiſcuſſa non parit præiudicium in iure accuſandi. hoc dicit. Vel ſic: Si repellatur exceptio falſi, tamen accuſatio poteſt inſtitui, ſi fuit à iudice reſeruatum ius accuſandi. Bal.

Si partus.] CASVS. Mulier accuſabatur de partu ſuppoſito: an accuſatio differri debeat vſque ad tempus pubertatis pueri? Dicitur ꝙ non: quia non eſt veriſimile ꝙ ſe non defendat, cum periculum capitis expectet. Viuia.

k Diuerſæ parti.] ſcilicet matri. Itẽ quo ad matrem ſi inſimul matri & impuberi. licet quidã tũc dicant differendam in tempus pubertatis. ſi autem ipſi pupillo tantum, differtur ex edicto vel cõſtitutionibus, vt ff. de Carb. edic. l. 1. §. ſi. & l. 3. § 1.

Partus ſubiecti crimen an ſit differẽdum propter filii impubertatem.

† Ad ll. huius tit. ad de gloſſemata Grecorum in Baſil. lib. 60. Petr. Vendr.

l Capitalis.] quia ſequitur pœna capitis, vt in fine legis.

m Neque enim.] vere non differtur. neque enim &c. nam & ſi pupillo moueretur, non differtur, ſi hoc ei expedierit, vt ff. de Car. edic. l. 3. §. cauſæ. Sed an hoc caſu ſententia contra matrem lata vel pro ea, partui præiudicet vel proficiat? Reſpon. ſecundum Ioan. non, vt ff. de iureiuran. l. 3. §. denique ait ſi de poſſeſſione, & ff. de Carb edi. l. 3. §. ſi mater impuberis, & ff. de adul. l. denunciaſſe, §. fin. & l. miles, §. defuncto. Itẽ ſi præiudicaret, differretur cauſa: quod non fit, vt hac l. dicitur, & argu. ff. de ven. in poſ. mit. l. 1. §. ſi ea quæ. Sed ecõtra videtur ꝙ ſic: quia ſi verũ eſt eam ſubieciſſe: ergo hic eſt ſubiectus, ſed nõ ſequitur: qa aut malè iudicatum eſt, & non fecit ius: aut ẽt bene, & tunc res inter alios acta &c. vt ĩ. res inter alios &c. Item pro eo ꝙ proficiat, videtur, ff. de Carb edic. l. 3. §. ſi mater, & §. ſi quis. vbi dicit, ſi mater obtinuerit, adhuc tamen quæſtio ſtatus ſupereſſe poterit: ſi vel dicatur non eſſe ex ea conceptus, vel dicatur non fuiſſe matrimonium cum ea ex qua eſt conceptus. Cum ergo hos duos caſus tãtùm excipiat, videtur de partu ſuppoſito non remanere quæſtio. Sed reſpon. licet duos excipiat, non tamen abnegat tertium: qualemqualem tñ præſumptionem negari non poteſt eſſe pro partu vel contra, ſententia contra matrem vel pro ea lata: non tamen tanta eſt præſumptio, vt per eam debeat Carboniana bonorũ poſſeſſio denegari. Itẽ ꝙ præiudicet & differatur, videtur, ff. de ven. in poſſeſ. mit. l. ſi ventris. ſed aliud eſt ibi: quia eſt ibi de adulterio accuſata. Vel dicit ibi de præiudicio qualiquali. vel impetrauit ibi hoc à principe. Vel ibi loquitur quã accuſauit vt non mitteretur in poſſeſſionẽ: hic autem vt pœna falſi impona-

Sententia lata cõtra matrẽ de partu ſuppoſito an noceat partui.

imponatur.argu.ff.de Carb.edic. l.Titia, & ff. de adul.l. miles. §.defuncto.& facit infra eo.l.cum ſuppoſiti,& ff. de fal.l.qui falſam,§.1.& l.lege Cornelia.§. fi. & de accu.l.ſi tamen §.1. A

ADDI. De materia ſuppoſiti partus vide Abb. & alios ſcribētes in cap.officij,extra de pœni. & remiſ. vbi tractatur an filius quem mater dicit non eſſe natum ex matrio, debeat aſſertioni matris credere, & bona aliis qui erant ab inteſtato ſucceſſuri, reſtituere. de quo etiam per eundem Abb.in c.tranſmiſſæ,qui filii ſint legiti.& in c. per tuas,de proba.& per legiſtas in l. filium. ff. de his qui ſui vel alien. iuris ſunt. Et alia circa hanc materiam occurentia vide in dicto c.officij,per eundem Abb. & alios.

† Cōcor. ad hanc.l. gl.in c.lu- ſcitata,ſuper verb. ſententię, in fi.extra de reſti.in integr.

II. Imp. Alexan.A Valerio.

Satis aperte diuorum parentum meorum reſcriptis declaratum eſt, cū morandæ ſolutionis gratia à debitore falſi crimen obiicitur: [a] nihilo minus ſalua executiōe criminis [b] debitorem ad ſolutionem cōpelli oportere. PP. III. Non Maij, Maximo.II. & Aeliano Conſs. B

Agnoſcens legatum ex teſtamento falſo.quod putat verum,non generat ſibi praeiudicium h.d.Vel ſic. Approbans falſum inſtrumentum per errorem, poteſt poſtea illud inſtrumentum reprobare. Baldus. Vel ſic: Filius legatum conſecutus ex teſtamento,quod uerum putauit,non praeiudicat ſibi illo falſo probato. Salicetus.

III. Idem A. Caſſio.

Licet ex tabulis quas ſub nomine patris [c] tui vxorem eius, id eſt nouercā tuam, ſurrepto vero teſtamēto, [d] falſas protuliſſe allegas: cum crimē admiſſum ignorares, [e] legatum aſſcriptū tibi conſecutus ſis:tamen non impedieris accuſationē contra eam impletis ſolennibus inſtituere. PP. XI. Kalend Ian.Albino & Maximo Conſs. C

Plus punitur vtens falſo reſcripto, quàm ſi vteretur alio ſimplici inſtrumento. hoc primo. Qui vtitur ignoranter,excuſatur a falſo. Bal.

IIII. Idem A.Maximo. D

Maiorem [f] ſeueritatem exigit, vt merita eorum qui falſis reſcriptionibus [g] vtuntur, digna coerceantur pęna:ſed qui deceptus eſt per alium, [h] ſi ſuam innocentiam probat, [i] & eum à quo accepit, exhibet: [k] ſe liberat. [l] PP.IIII. Kalendas Ianuar. Albino & Maximo Conſs.

Filio non permittitur accuſatio falſi contra matrem, ſed bene permittitur defenſio per viam exceptionis.h.d.Vel ſic: Permittitur excipere contra illum, contra quem nō permittitur agere. Bal. Vel ſic:De falſo non poteſt filius agere contra matrem criminaliter,ſed ciuiliter Salic.

V. Idem A. Petronio.

Falſi [m] quidem crimē, vel aliud capitale mouere vos matri veſtræ, ſe ƈta mea non patitur:ſed ea res pecuniarium compendium non aufert. Si enim de fide ſcripturæ vnde ea dem mater veſtra fideicommiſſum ſibi vendicat, dubitatio eſt: inquiri fides veritatis etiā ſine metu [n] criminis poteſt. PP. III. Kal.Septembr. Agricola & Clemente Conſs.

Ex teſtamento quod quis reprobauit vt falſum, ſe iuuare non poteſt. Baldus. Vel ſic: Legatum perdit, qui in accuſatione falſi ſuccumbit. Salic.

XI. Imp.Philippus A. & Philippus C. Culpio.

Qui falſas tabulas [o] dixerit, [p] nec obtinuerit: [q] ad defuncti

Satis] CASVS. Conuenit debitorem quis per inſtrumentum quod debitor arguebat de falſo propter fideiuſſorem, vel hypothec. quaſi non deberent inſcribi:tamen quia confeſſus eſt debitum, prius debet ſoluere,& poſtea intētabit accuſationem de falſo. Viuia.

a Obiicitur.] vt quia debitum confitetur: ſed dicit inſtrumentum falſum propter fideiuſſorem, vel hypothecam,quæ non debuit inſcribi, vel aliis indiciis videat iudex fieri cauſa morandæ ſolutionis.& facit.ff. de re iudi.l. debitoribus,& ſupra ſi ex fal.inſtru. l.vl. & de vſur.l 2.

b Criminis.] ſed quomodo eſt ei ſaluū,qui calūniari præſumitur,vt ff.de accuſ.l.alii propter? Reſpond. non eſt præſumptio adeo violenta, cui ſtetur omnino.& facit.ff. de peti hære.l.ſi quis liber.§.plane.

Licet.] CASVS. Fecit Titius duo teſtamenta: vnum verum,in quo inſtituit filium ſuum hæredem ſibi: aliud falſum,in quo vxorem nouercam filii: & filius legatum exegit ignorans. an crimen falſi aduerſus nouercam non obſtante q legatum conſecutus eſt, intentare poſſit,quæritur? Et dicitur q ſic. Viuianus.

c Nomine patris.] id eſt ac ſi pater tuus feciſſet.

d Vero teſtamento]in vero teſtamēto tu filius eras inſtitutus:in falſo ipſa nouerca, & tibi relictum legatum.

e Ignorares.] vt ff.eo.l.qui ignorans,& ff.de his quib. vt indig.l poſt legata,in prin.ergo ſi ſciens, præiudicat ſibi quaſi tractauerit,vt innuit à contrario ſenſu,vt patet ſ.e. l.ipſe.ſic ergo non poteſt accuſare, ſed nec replicare de falſo,vt habeat bona: ſed apud nouercam remanent: licet alii legitimi poſſint accuſare,& bona auocare.Vel potes dicere vt nota:ur in d.l.poſt legatum.

Maiorem] CASVS. Si aliquis vtatur reſcripto falſo principis, magis puniendus eſt quàm ſi vteretur falſo inſtro priuato. ſi vero nō impetrauerit reſcriptum,ſed alius, & ille accuſetur: poterit ſe excuſare ſi illum exhibeat: immo & melius, ſi probet innocentiā ſuam qui impetrauit. Viuia.

f Maiorem.]quàm in aliis inſtrumentis falſis vtendo. ſed aliud eſt vti falſa cōſtitutione: quia non maior tunc imponitur pœna, quam legis Corneliæ de ſicariis,vt ff.e.l.fi.Vel dic maiorem, id eſt magnam.

g Reſcriptionibus.] id eſt reſcriptis, quæ ſi à principe obtentis.

h Per alium.]procuratorem, qui dicit ſe ſic impetraſſe.

i Probat.] hoc ipſo, q non probatur contrarium, vt ff.de proba.l.verius, & in ſta qui mili. nō poſ. l.ſuper ſeruis,lib. 12. Vel ideo ſic dicit,quia in crimine falſi ab vtroq; exigitur probatio,vt infra eod.l. vbi falſi, & infra de abolitione.l.fallacites.

k Exhibet.] & hoc eſt vrbanitate vel voluntate. ſic ſupra de fur. l.ciuile. Vel dic, hoc ſaltem debet probare,q ab aliquo acceperit.

l Se liberat.]ab accuſatione:vel, id eſt non incidit in pœnam ſic.ff.de verbo. oblig. l decem. & facit ſupra de cuſto. reo.l.ad commentarienſem,& ff.eod.l qui nomine,et ſi contra ius vel vtilitatem publi.l.& ſi legibus.Sed contra extra de crimi.fal.c.ad falſariorum.

probatio ab vtroq; exigitur in crimine falſi.

m Falſi.] Ex falſo teſtamento petit mater fideicommiſſum à filio:excipit contra matrē filius de falſo:non vero criminaliter accuſabit eā,vt hic,& ff.de accu.l.ſi tñ.§.1 Sed arg.contra.ſ.qui accu.non poſ l pp.

Caſum pone.

n Sine metu.] per actionem in factum,vt ff. de vi & vi ar.l.1.§.interdictum hoc.vel per exceptionem: ipſa tamen punietur à iudice ſine accuſatore, vt ſupra,de proba.l.pe.& facit ſupra,ſi tu.non geſ l.1.

Qui falſas.] CAS. Is qui teſtamentū alicuius arguit de falſo,& ſuccubuit,nihil de eo petere pōt.Viu.

o Tabulas.] teſtamenti.

p Dixerit] ſcilicet accuſando.

q Nec obtinuerit] id eſt ſuccubuerit, vt ſ. de his quib. vt indig.

vt indig.l.alia,& l.Polla.
a Iudicium.] legatum petendo.
b Non poteſt.] ſed ſi habet,reddit,vt ff.de his qui.vt indig. l.poſt legatum.§. 1.& §.ei qui.

IPſe ſignificas] CASVS. Petebas à me dece ex inſtrumẽto. ego dicebam falſum:poſtea tranſegi ſuper eodem inſtrumento:nunquid potero poſtea arguere inſtrumẽtum de falſo,quæritur? Et dicitur φ non. Viuia.

c Suſpectam.]ſecus ſi ignoraſſet, & dediſſet cauſam tranſactioni,vt ſupra de tranſactio.l.pen.

d Trãſactione.]quę valet, vt ſ. de tranſactio.l. tranſigere.

e Difficile.] quia quandoque permittitur, vt ſi dolus vel metus allegetur, vt hic, & facit ſupra ſi ex fal.inſtru. l.2. & ſupra de fide inſtru. l.fina.

SI falſos.] CAS. Accuſare te poſſum de falſo ſi falſos codicillos feciſti,licet dicas te nolle vti his: quia tunc poteſt quis ſe excuſare ſi non vtatur,quãdo nõ ipſe ſed alius illos codicillos compoſuiſſet. Viuia.

f Vti.] quoniã perfectum fuit delictũ, & poſtea non habet locum pœnitentia, vt ff.de fur. l. qui ea mente.

g Adſtrinxerit.] & ſi fuerint adſtricti, quomodo euadent? Reſpon.bene: quia nõ pure ſunt adſtricti:ſed ſic, ſi vſq; ad ſententiam perſeuerauerint,vt hic,& argu.ſ.ne tut.vel cur. vec.cõ.l. 1. tamẽ mitius propter vſum q̃ propter factum puniuntur, vt ff.eod.l. falſi.§.ordine. ſic & aliàs quandoq; mitius de falſo punitur quis,vt ff.e. l.q duobus. aliàs acrius, vt ſupra eod.l.maiorem. Item nota pœnitentiam admitti. ſic in falſa moneta, vt ff.eodem l. qui falſam. ſic & ff.de adult.l.ſi adulterium, §.primo, & ff. de in ius vocand.l. quamuis, & ſupra, de appella. l. ſi quis libellos, & ff. de bo.lib.l.ſi vero, & ff. de inofficio. teſtamen. l. Papinianus.§.meminiſſe, & ff. rem rat. ha.l. amplius. Item an præſumitur falſum inſtrumentum eo φ dicit ſe non vti? quod videtur,vt ſupra de fide inſtrumen l. ſi aduerſarius, licet ipſe non poſſit accuſari, qui deſinit vti. & facit ad hanc l. ff. de his qui deie.vel.eff.l.ſi vero.§.prætor ait,in fi.§. & ff. de aqua plu.ar.l.is cum quo.

Cõcor. c. præſentium,cum gloſ.extra de teſti.& c.cũ olĩ, de cenſi.

Pœnitentia in quibuſdã caſibus admittitur.

iudicium a aſpirare nõ poteſt. b PP. XV. Kalend. April. Philippo. A. & Titiano Conss.

Tranſactio ſuper inſtrumento de cuius fide tranſigens dubitabat, repellit eum a contraueniendo. Bal.

VII. Impp. Valerianus & Gallienus AA. & Valerianus C. Heliodoro.

IPſe ſignificas, cum primùm aduerſarij inſtrumenta protulerunt, fidem eorum te habuiſſe ſuſpectam. c Facta igitur tranſactione, d difficile e eſt vt is qui prouinciam regit, velut falſum, cui ſemel acquieuiſti, tibi accuſare permittat. PP. III. Kalend. Iul. Tuſco & Baſſo Conss.

Fabricatione falſi inſtrumenti irremediabiliter quis tenetur de falſo: ſed ſi ratione vſus, remediũ eſt quod deſiſtatur ab vſu. hoc dicit iſta lex, quæ non eſt alibi. Bald.

VIII. Iidem AA. & CC. Marino.

SI falſos codicillos ab his contra quos ſupplicas, factos eſſe contendis: non ideo accuſationẽ euadere poſſunt, φ ſe illis negent vti. f nam illis prodeſt inſtrumenti vſu abſtinere: qui non ipſi falſi machinatores eſſe dicuntur, & quos piculo ſolus vſus adſtrinxerit. g

¶ Qui autem cõpoſitis h per ſcelus codicillis, in ſeueritatem legis Corneliæ inciderunt: nõ poſſunt defenſiones eius i recuſando, k crimen euitare. PP. III. Kal. Iul. Aemyliano & Baſſo Conss.

Succedens ab inteſtato, tenetur præſtare fideicommiſſa relicta in codicillis: niſi codicillus arguatur de falſo criminaliter accuſando, vel ciuiliter excipiendo. Bal.

IX. Impp. Carinus & Numerianus AA. Mæſio.

SI docueris apud præſidem prouinciæ, ab inteſtato te hæredem eius extitiſſe, q codicillos ſcripſerat: l ordinarium eſt, vt in hæreditatis poſſeſsione conſtitutus, fideicommiſſa præbeas, m quæ iure relicta ſunt: niſi cõſiliũ eſt codicillos falſos arguere.

¶ Quòd ſi criminaliter cęptum iudicium interuentu indulgentiæ ſopitum eſt: n habes tamen reſiduam o indagationem, & potes de fide ſcripturæ ciuiliter queri p PP. III. Kal. April. Carino II. & Numeriano. AA Conss.

In criminalibus probat actor, non reus. Sal.

X. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. Legitimo.

CVm ſuppoſiti partus crimẽ patrui tui vxori moueas, q apud rectorem r prouinciæ inſtituta accuſatione id proba. ſ PP. XI. Kal. Octobr. Diocletiano. A. II. & Ariſtobulo Conss.

Quæſtio falſi incidenter poteſt coram pedaneo iudice agitari. Bal. Vel ſic: Etiam coram delegato poteſt excipi de falſo inſtrumento. Sali.

XI. [illegible] AA. [illegible] CC. [illegible]idoro.

SI lis pecuniaria apud pe

h Compoſitis] ſcilicet à ſe.
i Eius.] ſcilicet legis Corneliæ.
k Recuſando.] vt in principio huius l. dicitur.

SI docueris.] CASVS. Fecit Titius codicillos,& in eis legata reliquit: ego hæres ingrediar poſſeſſionem hæreditatis, & præſtabo legata. ſi vero velim codicillos arguere de falſo, & accuſationem inſtitui, & ex principis indulgentia abolita eſt: de fide codicillorum ciuiliter quæri poteſt per actionem in factum, vel per exceptionem, vt ff. eo.l.qui nomine, & ſ.eo.l.damus. Viuia.

l Scripſerat.] id eſt ſcripſiſſe dicebatur.

m Prębeas.]ſed quo modo, cum nihil tibi relictum eſt, ſupra de fideicomm.l. ab eo? Reſpon.tacite relinquitur, vt ff. de iure codi. l.conficiuntur.§.1.

n Sopitum eſt.] ſed quomodo per abolitionem ſopitur, per generalem non, vt ff. ad Turpil. l. Lucius. per ſpecialem nõ, vt infra de abol. l.fallaciter.§.fi.? Reſpon. ex certa ſcientia princeps indulſit generaliter vel ſpecialiter.

o Reſiduam.]ciuilem, vt ſubijcit, non criminalem: niſi intra xxx. dies computandos ex fine feriarum, vt & infra de generali abolitione l.1. & ff. ad Turpil. l.aut priuatim.§.triginta.

p Quæri.] ſcilicet per actionem in factum vel exceptionem, vt ff.eod. l.qui nomine, & infra co. l.damus.

Partus ſuppoſiti accuſatio cui cõpetat.

CVm ſuppoſiti] CASVS. An vxorem patrui mei de ſuppoſito partu accuſare poſſim, quæritur? Et dicitur quod ſic. Viuia.

q Moueas.] cum velis ſuccedere ei, & ſic tua intereſt. aliàs non poſſes accuſare, vt ff. eodem, l. lege Cornelia.2.§.1.

r Apud rectorem.] qui habet merum imperium, quod hic exigitur. Accur.

ſ Id proba.] ſine præfinitione temporis, vt ff.eod. l.qui falſam.§.accuſatio.

SI lis pecuniaria.] CASVS. Conueni te ad c. coram pedaneo iudice ex inſtrumento quod arguebas de falſo: an coram tali iudice poſſis me conuenire criminaliter de falſo, quæritur? Et dicitur φ ſic. Viuia.

Remiſſa

a Remiſſa eſt.] per delegationem.
b Ciuiliter.] & etiam criminaliter incidenter, vt ſupra, de iudi. l. quoties, & ſ. de ordi. iudi. l. j. ſed non pronunciant, vt ibi dixi.
c Requiritur.] excipiendo.

Querela falſi, &c. ... daneos iudices remiſſa eſt,[a] etiam de fide inſtrumenti ciuiliter[b] apud eos iuxta reſponſum viri prudentiſsimi Pauli requiritur.[c] PP. X. Kal. Iul. Diocletiano III. & Maximiano. AA. Conss.

Accuſatio falſi poteſt vſq; ad xx. annos inſtitui, quemadmodum & criminales actiones regulariter inſtituuntur. hoc dicit. Vel ſic: Accuſationes regulariter xx. annis viuunt, & non vltra. Bal.

XII. Iidem AA. & CC. Primo.

Querela[d] falſi temporalibus † præſcriptionibus non excluditur, niſi viginti annorum exceptione, ſicut cætera[e] quoque ferè crimina. S. VI. Id. Ianuar. Viminatij. CC. Conss.

Debitor ſcribens in perſonam creditoris falſam apocham de recepto, tenetur pœna falſi. Bal. Vel ſic: Falſa ſcriptura non prodeſt ſcribenti, ſed eum adſtringit crimine falſi. Sal.

XIII. Iidem AA. & CC. Marco.

Qui veluti[f] præſentem ſcripſiſſe res recepiſſe ſuas, cũ abſens eſſet, conſcripſerit: non ignorauti quicquam aufert, ſed ſe criminis[g] obligat periculo. PP. VI. Kal. Ian. Sirmij AA. Côss.

Querela.] CASVS. Titius accuſauit aliquem de falſo. dicitur, quod illa accuſatio non finitur niſi ſpacio xx. an. ſicut cæteræ accuſationes.

Falſum poteſt diſcuti quatuor modis. d Querela.] quatuor modis de falſo quæritur. Per accuſationem, & ſic loquitur hæc lex. Item per actionem in factum, & illa tollitur xxx. annis: ſicut per ſonales aliæ actiones, vt ſ. de conſtit. pec. l. ij. Item per exceptionem, & hæc nullo tempore tollitur, vt ff. de except. do. l. pure §. fi. Item per iudicis officium ſine accuſatore, vt ſ. de probat. l. iubemus, & de teſtam. l. nullum, & tunc forte xxx. annis tollitur. Vnde verſus.

† huic legi cõgruit quod Cicer. 3. in verrẽ ait ex certo tpe populũ hac lege Cornelia teſtamentaria nõ teneri. Contius.

Verſus. *Accuſas, agis in factum, per. s. o. reuocabis.*

Falſum, viginti, triginta, quatuor annis.

Accuſationes criminum quãto tpe tollantur. e Sicut cætera.] ſcilicet non tolluntur temporalibus præſcriptionibus etiam xx. annorum, ſecundum quoſdam, ſed tantum xxx annorum. Vel verius, ſcilicet tolluntur xx. annis, cum in dubijs reſtringere debeamus pœnas, vt ff. de pœ. l. interpretatione. Et ſecundum primam expoſitionem dicit fere, propter illas quæ tolluntur temporalibus præſcriptionibus, vt adulterij, ſecũdum aliam dicit fere, propter plures alias accuſationes, quarum quædam durant minori, quædam maiori: vt ecce accuſatio adulterij quinquennio, vt ſupra, de adulter. l. adulter. Item quinquennio finitur accuſatio eius, qui aperuit teſtamentum eius qui occiſus fuit à familia, antequam vlciſceretur mortem defuncti, vt ff. ad Sylla. l. in cognitione. Item accuſatio apoſtatatus quinque ann.

Apoſtatatus accuſatio quãto tpe duret. durat poſt mortem apoſtatæ dum viuit, perpetua eſt accuſatio, vt ſ. de apoſta l. ij. & l. apoſtatarum, & idem de crimine peculatus, vt ff. ad leg. Iul. de peculatus. Item actio iniuriarum tollitur anno, vt j. de iniur. l. ſi non cõuicij, & econtra perpetuæ ſunt, vt criminis ſuppoſiti partus, vt ff. eo. l. qui falſam. §. j. & criminis particid j, vt ff. ad leg. Pompe. de paricid. l. fi. Itẽ criminis cõcuſſionis, ſecundum P. vt ff. de concuſ. l. j. ſecundum vnã lecturam.

Qui veluti.] CASVS. Iturus peregre deponebas penes me res tuas; feci fieri inſtrumẽtum, quo continebatur quòd res illas accepiſtis, nunquid tibi præiudicatur? Dicitur quòd non, & poteris accuſari de falſo. vel dic aliter, vt in glo. Viuianus.

f Qui veluti.] depoſui apud te, vel cõmodaui res meas: poſtea ſcripſiſti, quòd ego confitebar me recepiſſe quaſi apocham, cum eſſem abſens. tu ſ. iſti teneris, & non præiudicaſti mihi.

Caſus.

g Criminis.] ſcil. cet falſi.

Contrectans codicem teſtamenti, inuoluitur in crimine falſi. Bal.

XIIII. Iidem AA. & CC. Gratiano.

Eum qui celauit, vel amouit teſtamentũ[h] committere crimen falſi, publice notum eſt. S. III. Kalen. Ianuar. Sirmij. AA. Conss.

Falſitas in tempore, intelligitur falſificare in totum negotium: vnde mutans veritatem in tempore, mutat in toto. Bald. Vel ſic. Si creditor in alterius præiudicium fingat ſe priorem in tempore, vel ſibi ſolutum non eſſe cum ſit, in pœnam falſi incidit, licet de conſcientia debitoris fecerit. h. d. Vel ſic: Conſcientia debitoris non impedit creditorem teneri pœna falſi in præiudicium tertij commiſſi. hoc dicit quod no. ſecundum Salicet.

XV. Iidem AA. & CC. Ruſo.

Si creditor[i] colludens cum debitore ſuo tibi prædium venundedit, falſum commiſit: & tibi nihil offecit,[k] ſed ſe magis criminis accuſationi[l] fecit obnoxium. S. XIII. Kalend. Febr. CC. Conss.

Teſtamentum poteſt dici falſum dupliciter, ſcilicet ciuiliter per illum cuius intereſt, vel ſuum procuratorem, & criminaliter per quemlibet. h. d. Vel ſic: Accuſatio ciuilis in falſo eſt priuata, ſed accuſatio criminalis.

Eum qui.] CASVS. Aliquis fecit teſtamentum, in quo eram inſtitutus hæres: aliquis illud teſtamentũ amouit, & celauit: an eũ poſſum accuſare criminе falſi, quæritur? Et dicitur quòd ſic. Viuia.

h Teſtamentum.] idem in alio inſtrumento. ſed hoc intereſt: quia alio inſtrumento amoto, non eſt publica accuſatio, ſed in teſtamento ſic, vt hic, & ff. e. l. Paulus. Si vero ſcribatur falſum aliud in inſtrumẽtum, an ſit publica accuſatio? Quidam, vt Py. quod no, per l. iſtam, quæ tantum de teſtamẽto dicit, & per l. ff. e. l. Paulus, in princ. & l. qui teſtamentum. Item quia ſola lex Cornelia teſtamentaria numeratur inter cætera publica iudicia, vt ff. de pub. iu. l. j. tunc enim demum cum contingit publicam vtilitatem, erit publica hæc accuſatio, vt in amoto teſtamento, vel codicillo celato, vel deleto, vt in dictis legibus, & infra ti j l. ij. Nos dicimus quòd ſemper eſt publica, vt probatur ff. de pub. iud l. ij. & inſtitu. de pub. iud § item lex Cornelia de falſis, & ff. eo. l. Paulus. §. j. & ſ. qui accu. non poſ l. ſenatuſconſulto, & ſupra, ſi te vel accu. inor. ſu l ſi vt proponis, & j. eo. l. & ſi ad te. Item nota ex hac. l. quod ſic cõmittit falſum qui celat, ſicut qui facit: vt ff. eo. l. 1. §. qui in rationibus, & l. qui teſtamentum, & ff. de dolo, l. ſi quis affirmat. §. ſi.

Falſificis non tm̃ teſtamẽtũ, ſed etiam aliud inſtrumẽtũ, poteſt publice accuſari.

Si creditor.] CASVS. Die ſabbati obligaui Titio fundum: eundem Sempronio die dominica ſequẽti obligaui. Sempronius cum vult diſtrahere colludens mecum: confeci inſtrumentum, quo continebatur quod fundus die ſabbati erat ei obligatus: an poſſim accuſari de falſo, quæritur? Et dicitur quod ſic: nec emptori obeſt colluſio. Vel dic aliter vt in glo. Viuia.

Caſus.

i Si creditor.] Creditor cum debitore ſcripſit falſum inſtrumentum, in quo continebatur ſibi priuſquã alij obligatum prædium, vt ita emptorem ad emendum induceret. Vel pone vt ponimus, ff. de fide inſt. l. repetita, vel vt ff. eo. l. ſi à debitore: Vel dic quod creditor vendidit cum iam eſſet ei ſolutum, cum pluribus debitor obligatus nõ inueniret emptorem.
k Nihil offecit.] quo minus de euictione agas.
l Accuſationi.] falſi. & facit infra de crimi. ſtellio. l. ignorantia.

De fide

De fide.] CAS. De falſo teſtamento egit quis: an poſſit, quæritur? Et reſp. quòd ſic ciuiliter & criminaliter: primo caſu per procuratorē: ſecūdo caſu nō.

a Duplex via.] ſcilicet criminalis & ciuilis: ſed ciuilis multiplex, ſcilicet excipiendo & replicando & agendo actione in factū, ut infra e. l. damus.

b Non potes.] ut & ſupra qui accuſa. non poſ. l. 2. & ff. de publ. iudi. l. pe. § ad crimen.

c Eiuſdem.] teſtamenti.

d Nō prohiberis.] etiā per procuratorem.

e Conuentus.] priuata diſceptatione.

f Accuſari poſſit.] non ergo habet exceptionē rei iudicatæ, ſiue condemnatus ſoluit, ſiue abſolutus fuit i prima, ut infra quando ci. ac. præiu. crimin. l. 1. ſunt enim paria, ut ff. de except. rei iudi. l. ſi quis cum totum. § plane.

Bal. Vel ſic: Si de falſo ciuiliter quæritur, procurator poteſt interuenire, nō ſi criminaliter, & ciuiliter cōuentus: non prohibetur criminaliter accuſari. Sal.

XVI. Iidē AA. & CC. Fortunato.

De fide teſtamēti querenti duplex via[a] litigandi tributa eſt. Quamuis itaque per procuratorem accuſationem perſequi non potes,[b] diſceptatione tamē priuata de eiuſdem[c] fide queri non prohiberis:[d] cū reus ita cōuentus,[e] non tantū ab alio iuſte, ſed etiam ab eo qui ciuiliter egit, ſolenniter accuſari poſſit.[f] S. VIII. Idus Februarij Sirmij. CC. Conſs.

Veritas & falſitas curſu temporis non mutantur, & non eſt incipiendū à tormentis, ſed ab indicijs h. d. Vel ſic. Curſus temporis non immutat ſubſtantiam veritatis. Baldus.

Sicut.] CASVS. Tractu temporis teſtamētum falſum non fit uerum: nec e conuerſo, vel ſolo tempore adſtruendā ergo veritatem tot queri poſſunt ſerui aliquibus indicijs p̄cedentibus. Viu.

PP. Non. Maij Aemil. & Baſſo. Coſs.

XVII. Iidem AA. & CC. Menelao.

Sicut falſi teſtamenti uel codicillorum ſcriptura temporis interuallo firmari[g] non pōt, ita vera quæ iure ſubſiſtit, nō euaneſcit.[h]

Si itaque de fide delicti vel per accuſationem, vel per priuatum iudicium quereris: rector prouinciæ tunc demum eos exhiberi, de quibus interrogatio[i] fieri poteſt, iubebit: ſi prius cæteris indicijs fuerit commotus.[k] S. III. Idus Februa. Sirmij. CC. Conſs.

Falſus titulus non eſt titulus, & ex eo nec vſucapiendi conditio, nec aliquis paratur effectus h. d. Vel ſic. Habens falſum titulum, non intelligitur iuſtus poſſeſſor, & etiam poteſt accuſari de falſo. Baldus.

g Firmari.] immo contra videtur, ut ī. e. l. querela. ſed illud verum eſt in accuſatione, non in exceptione, vel in replicatione, vel actione, vel etiam officio iudicis, ut ibi notaui. Ex parte ergo accuſatoris, non rei firmatur: ſicut in actione de dolo, quę tollitur biennio, ſed non exceptio, ut ī. de dolo l. optimum, & ff. de excep. doli. l. pure. § fin.

h Non euaneſcit.] ar. contra ſupra de teſta. l. ſancimus.

i Interrogatio.] ſeruorū cum tormētis.

k Cómotus.] quia à quæſtionibus non eſt incipiendum. ut ī. de quæſt. l. 1. & l. milites, & ff. de quæſtio. l. 1. in prin.

Ex initio.] CASVS. Feciſti confici inſtrumētum, in quo continebatur quòd prædium meum erat tuum. non propter hoc effectus es iuſtus poſſeſſor, unde potero te accuſare de falſo. Et ſi mulier dedit mihi fundum, & Titius fecit confici inſtrumentum in quo continebatur mulierem ſibi Titio prius donaſſe: in quo inſtrumento mulier ſubſcripſit, credens illud inſtrumētum eſſe epiſtolam: licet videretur mulier ſuam proſequi iniuriam ſi accuſaret, tamen accuſare non poteſt: mulieribus enim accuſare prohibitum eſt, ut ſupra qui accu. poſ. l. ſenatus. hoc dicit cum l. ſequen. Viuianus.

l Ex initio.] quia ſcripſiſti tuam, quam iniuſte tenebas, vel timore huius falſi inſtrumenti quo continebatur quòd erat tua, tibi tradita ſit, ut ſupra de tranſ. l. ſi ex falſis, ſiue etiā iudex ſecutus hoc inſtrumentum, tibi poſſeſſionem adiudicauit, ut ī. ſi ex fal. inſtru. l. 2.

m Commiſſi.] ſcilicet inſtrumenti.

n Poſſeſſio.] ut poſſit ſequi vſucapio, ſecundum ſecundam expoſitionem. Sed an dominium tranſeat ſi dominus erat tradens? Reſpon. diſtingue: an putauit ſe obſtrictū, quia tradidit, ut daret: an rem quā actoris eſſe putabat, ei tradidit. In primo caſu trāsfertur dominiū, in ſecundo non, ut hic, & ff. de condic. ob cau. da. l. 3. §. ſubtilius.

Dominiū an transferat dominus tradēs rem ſuā p̄textu falſi inſtri.

o Cōntra eos.] poſſeſſores.

p Contēdere.] excipiendo.

XVIII. Iidem AA. & CC. Maximo.

Ex initio[l] falſi commiſſi[m] iuſta poſſeſſio[n] non paratur. Vnde cōtra eos[o] quos de dominio fundi tecū cōtēdere[p] proponis, accuſationem inſtituere potes. S. III. Non. Mar. CC. Conſs.

Fæmina non poteſt accuſare de falſo ratione ſolius affectionis, ſed ita demum, ſi ſuam vel ſuorum iniuriam proſequatur. Baldus.

XIX. Iidem AA. & CC. Comiti.

Et ſi ad te[q] negotiū pertinuit, etiam atq; etiam[r] tecum deliberare debueras, ne improbā[s] inſtitueres accuſationem, hoc inſtrumentum in quo ſubſcripſeras, falſum arguere contendens. At cū mulieribus in aliena cauſa falſi nō ſit cōceſſum accuſare,[t] tu aūt hæc eadē prædia te prius[u] alij donaſſe proponas: fieri tibi facultatē accuſandi, contra iuris poſtulas formā.[x] S. VIII. Idus Martij. CC. Conſs.

q Et ſi ad te.] Vel quia tuā vel tuorum iniuriam proſequeris. Et dic quòd Berta donauit Titio prædiū: Seius fecit inſtrumentū, quo continebat Bertam ſibi Seio ante dudum donaſſe: & fecit eam ſubſcribere cum crederet epiſtolam eſſe: ipſa mulier non accuſat.

Caſum ponit.

r Etiā atque etiā.] id eſt ſępe & ſępius, & facit ī. de obſeq. l. ſi manumiſſori.

s Improbā.] id eſt quæ improba eſt in prima facie, cum ſubſcripſeris.

t Accuſare.] ut & ſupra qui accu. non po. l. ſenatuſcōſulto.

u Prius.] quā aſſcriberes tanquā epiſtolæ.

x Formam.] ſed nōne cauſa mulieris eſſe uidetur, cum de euictione teneatur? Reſpond. non tenebatur, ut diſtinguitur ſupra de iure do. l. 1.

Error ſcribentis vel ſubſcribentis non innoluit cū in crimine falſitatis, nec derogat veritati h. d. Vel ſic: Falſum ubi ceſſat dolus, non punitur ut falſum. Item ubi eſt error, ibi neceſſario ceſſat dolus. Item error non præiudicat veritati Bald.

XX. Idem AA. & CC. Rufino.

Nec exēplum editionis precū[y] aliter p

Nec exemplum.] CASVS. Impetraui reſcriptum à principe, ut delegaretur mihi iudex in cauſa quā habebam aduerſus Titium in. 10. notarius comprehendit in reſcripto. 25. an. prætextu talis falſitatis debeat iudicis cognitio impediri? Dicitur quòd non. Vel dic aliter ut in glo. Viuia.

y Precum.] petij iudicem ad decem: ſcriba dixit de viginti. vel moratoriam dilationem ſex menſium petij: ſcriba ſcripſit ſeptem menſium: procedit delegatus ſecundum

Caſus.

cundum veritatem, ut & ſ. de preci. impe. offe. l. 2. Et di A citur exéplum, quia in reſcripto ſemper exemplificatur petitio, ſicut in ſententiis libellus. Vel dic, quòd in his precibus fuit falſitas: quia d ixi me prædium emiſſe agens contra auctorem, ut mihi tradatur, cum donatum mihi eſſet, non tamen dolo. non differtur cognitio dati iudicis. ſecus ſi dolo, ut hac. l. innuitur, quia tunc reſcriptũ eſſet nullum, & ſic iudex nullus, ut ſ. ſi contra ius uel uti. public. l. etſi legibus conſentaneum, & ff. de pigno. act. l. tutor. §. 1. & extra de reſcrip. ſuper literis. Item nota hac lege falſum ſine dolo non committi.

Falſum ſine dolo non committitur.

S I quis decurio.] CASVS. Tabellio aliquis multa fecit inſtrumenta: poſtea creatus eſt decurio. de aliquo inſtruméto quod ſcripſit dum erat tabellio, an ad eruendam ueritatem torqueri poſſit non obſtante decurionatus dignitate, quæritur? Et dicitur quod ſic. Viu.

† Co. Th. 9. 19. 1.

a Scripſerit uoluntatem.] non ut tabellio. nam tabellio eſſe non poteſt, ut infra de decur. l. vniuerſos, lib. x. quæ eſt contra. Vel dic, hic fuit, ſed fieri nõ debuit, uel non deberet fieri tabellio poſtquam fuit decurio, ut ibi. ſed prius factus etiam poſtea poteſt conficere inſtrumentũ, ut hic.

* ſeruandam.

b Officium.] dictãdi uel componendi, uel ſubſcribendi.

c Moueat.] ei forte.

d Se poſito.] ſic. ſ. de teſti. l. nullum.

e Permanet.] ergo duplex officiũ gerit, ſcilicet decurionatus, & tabellionatus ſeu ſcriptoris, & ſic eſt argu. contra. ff. de pact. l. ſi plures, & facit. j. de quæſtio. l. decuriones, & l. milites.

f Nec uero is.] ſupra quando poſt decurionatum ſcripſit, nunc quando ante.

t Scilicet an ſit ſua ſcriptura, an nõ. Sa. per l. ſi donationib. ſ. de don.

g Super his.] ſcilicet inſtrumentis.

h Auctorem.] & ei ſoli creditur, t ut hic, & in authent. de fide inſtrumen. §. ſi uero moriantur omnes, colla. vj. Sed contra. ſ. de teſti. l. iuriſiurandi, ſed hoc ſpeciale. Item contra in authen. de hære. & Falcid. §. ſi uero abſunt, colla. 1. Sed ibi non de fide ſcripturæ, ſed de ſolennitate agitur. * Quid autem ſi diffiteatur ſuam eſſe ſcripturam? Reſpon. ſuſpecta ſit, ut ff. quemadmo. teſta. ape. l. 1. §. fin.

* Tunc diſtinguendũ intrinſeca ſit an extrinſeca l. ſciendum ff. de uerb. obli.

i S.] Si accuſet aliquem quis de falſo, debet iudex diligenter inueſtigare veritatem per teſtes, & inſtrumenta, & ſcripturarum collationem, & tã accuſator quam accuſatus debet probationes inducere: & iudex debet cauſam definire & terminare non interloquendo: nec debet durare accuſatio ultra biennium, & iudex debet pœnam imponere uel maiorem uel minorem: uel faciet reum deportari, ſi hoc exegerit qualitas delicti, uel decapitari ſi eſt ſeruus. Viuia.

errorem ſcriptum, cum non niſi dolo malo falſum committentes crimini ſubiugentur, cognitionem dati iudicis moraé. Subſcrip. XI. Kaland. Nouembr. Doroſtoli. CC. Conss.

Dignitas decurionatus antecedens uel ſequens à tormentis non excuſat accuſatum de falſo, et ueritas ſcriptura per auctorem comprobatur. h. d. quod nota. ſecundum. Sal.

XXI. Imp. Conſtantinus A. Mecilio Hilariano Correctori Lucaniæ & Brutiorum. †

SI quis decurio teſtamẽtũ vel codicillos aut aliquam deficientis ſcripſerit voluntatem, [a] vel cõſcribẽdis publicis priuatisq; inſtrumentis præbuerit officium: [b] ſi falſi quæſtio moueatur, [c] decurionatus honore ſepoſito, [d] quæſtioní, (ſi ita popoſcerit cauſa) ſubdatur: ſed nõ ſtatí deſinit eſſe decurio, qui í huiuſmodi facto fuerit deprehenſus. Quantũ ení ad municipales ꝑtinet neceſſitates decurio ꝑmanet: [e] quãtũ ad rẽ geſtã & veritatem reſeruandam, * uti decurionatus honore non poterit.

¶ Nec vero is [f] qui ante fuerit tabellio, ad eludendã quæſtionẽ ſuper his [g] quæ ante ſcripſerit, factus decurio defendi hac poterit dignitate: quoniã ſcripturæ veritas (ſi res popoſcerit) per ipſum debet probari auctorem. [h] Dat. III. Kalen. Febr. Sabino & Rufino Conss.

In crimine falſi acerrima fit indagatio, etiam per torturam, & non ſolum accuſati, ſed etiam accuſantis. Nec iudex debet animi ſui finalem motum exprimere niſi in prolatione ſententia, quam proferre debet intra biennium a die exordii quæſtionis, & ſecundum delicti atrocitatem reo conuicto, vel accuſatori calumnianti pœna imponitur. Bald.

XXII. Idem A. ad Maximum. P. v. †

† Cod. T. l. 9. tit. 19. l. 2. §. ſed vbi falſi. Cont.

VBi falſi [i] examen inciderit, tunc acerrima fiat indago argumentis, teſtibus, ſcripturarum collatione, aliiſque ueſtigiis ueritatis: nec accuſatori [k] tantum quæſtio [l] incũbat, nec probationis ei tota neceſſitas ĩdicaé: [m] ſed inter utranque perſonam ſit iudex medius: [n] nec vlla interlocutione [o] diuulget quæ ſentiat: ſed tanquam ad imitationem relationis, [p] quæ ſolũ audiendi mãdat officium, ꝑbeat notioné: poſtrema ſententia quid ſibi liqueat

i Vbi falſi.] dic ſecundum B. quod uidebat inſtrumento contra te quod dicis falſum, & ſic incidit quæſtio falſi: pro quo facit uerbũ inciderit. ſic. ſ. de proba. l. iubemus, ſecundum unum intellectũ illius l. Sed Ioan. dicit quod accuſatio falſi directò hic proponebaé, pro quo eſt finis huius le. ubi dicit de pœna capitali imponẽda. quia illa non debet imponi ſine accuſatore, ut ff. de mu. & hon. l. reſcripto. §. ſi quis accuſatorem. cui tamen reſpon. B. ꝙ poſt ſinitam cautam pecuniariam fuit inſtituta criminalis, & ſic pœna ſecuta. Vel ẽt ſpeciale ſit, ut ſine accuſatore ꝓcedat, ut & aliàs, ut ff. ad legẽ Iuliã de adul. l. 2. §. ſi publico, & not. ſ. de proba. l. iubemus. Item pro lo. quia ſi ciuiliter ageretur, non acerrima, ſed leuior fieret indago, ut j. l. ꝓxi. Item quia nõ exigeretur probatio, niſi ab actore, ut ſ. de edẽ. l. qui accuſare, niſi in excipiente, ut ff. de proba. l. in exceptionibus.

k Accuſatori.] qui falſum probat: ei tamen prius.

l Quæſtio.] i. falſitatis probatio, non autem de tormentis dicit.

m Indicatur.] ut & j. de aboli. l. fallaciter, ſecus in ciuili cauſa, ut ſ. de proba. l. actor. Accur.

D

n Medius.] non declinans ad dexteram uel ſiniſtram, ut & in authe. iuſiur. quod præſtatur ab his. §. & æquus, colla. 2. Illud tamen uerum eſt ꝙ ſi accuſator non probat, abſoluitur reus.

Iudex neque ad dexterã, neque ad ſiniſtrã declinare debet.

o Nec ulla interlocutione.] i. interlocutoria ſententia non oſtendat, ſed per definitiuam ſuam volũtatem quã habet ſuper crimine falſi condemnandi uel abſoluendi, ut arg. ff. de arb. l. qualem, & hoc ad imitationem, id eſt ad ſimilitudinem.

p Relationis.] i. delegationis quę mandat tantùm officium audiendi, non definiendi. hoc eſt, ſicut iudex ad quem cauſa mittitur ut de ea tantum cognoſcat & referat definiendam, non debet aliquid interloqui, ſed tantum cognoſcere, ut ſupra de rela. l. ſi quis, ita hic nulla interlocutione debet uti, per quam poſſit notũ fieri quid ſentiat: ſed definitiuã det. hoc, ſi principaliter agit de falſo ſm omnes. ſi autem incidenter, ut dixit. B. tũc

an

an debeat ſuper incidenti iudicari, dic ut diximus ſupra de ordi. iudi. l. 1. in fin.

a Proditurus.] Sed ſi ſuccubuit in ciuili, an aget in criminali? Io. ſic quia tantum facit vel minus vbi ſuccubuit, quantũ ſi ſoluiſſet. ſed ſolutione facta agitur, ut j. quando ciui. ac. p̃. cri. l. 1.

A tentiam interlocutoriam. Nam criminalis eſt præponenda: aliàs dixi hoc tenere quando diuerſis temporibus incipit. Si autem ſimul ciuiliter & criminaliter incipiat, præponitur criminalis, vt ff. de iudi. l. ſi de vi, & ſ. de adult. l. adulterij.

Strepitus fit in iudicio.

b Strepitus criminalis] id eſt iudicii in quo ſtrepitus fit cõfligentium, hoc eſt aduocatorum vel allegantium.

† Quia & reus probare tenetur: vt dicit gloſ. in cap. illud quoq; extra de præſum.

c Compendioſo ſpacio.] ſ. biennii, ut j. ut intra cer. tẽp. crimina. &c. l. fina.

d Quem.] ſ. finem.

e Cuius.] ſcilicet finis, id eſt exordium quod reſpicit finẽ, & dic auſpicio, id eſt initio.

f Conteſtatæ accuſationis.] i. ex die cõteſtatæ litis, & dicitur initium, auſpicium: quia ueteres principia ab auſpiciis & auguriis aſſumebãt. vel dic, cuius ſcilicet ſtrepitus, uel cuius ſcilicet accuſationis.

g Commiſſi.] quia eſt ſeruus, & ideo debet decapitari: uel quia eſt uſus falſis reſcriptis ſciens, ut ſ. eo. l. maiorem, & ff. eo. l. 1. §. fin.

† C. T. 9. 19. 4.

h Vel deportatione.] ut d. l. ff. eo. l. 1. §. fin.

DAmus.] CASVS. Si profertur inſtrumentũ falſum, pt̃ proferẽs criminaliter accuſari. l. Cor. de falſis, vel ciuiliter actione in factum. Et ſi primo agatur criminaliter, ſuſpenditur q̃ſtio ciuilis quoad criminalis accipiat finem. in ciuili autem leuior procedat indagatio: quia in criminali uterque probat: in ciuili tantum actor. Viui.

Falſitas põt ciuiliter & criminaliter tractari.

i Queſtione ciuili.] ſuper qua iudex primo aditus fuerat: q̃ primo debet terminari, ut hic, & ff. de iudi. l. qui prior. Sed opponitur quia maior debet præcedere, ut ſupra de ordi. iudi. l. fina. Sed reſpon. quia cauſa morandæ ſolutionis hic obiiciebatur crimen, ut ſupra eod. l. 2. Vel hic prima facie inſtrumentum non apparebat eſſe falſum. Vel tertio dic quod ciuiliter agebatur de falſo actione in factum: quod cũ prius fuerat inchoatum, prius finiatur quàm criminaliter agatur. Quarti dicunt terminata, id eſt dilata per ſen-

pditurus. a Vltimũ autẽ finem ſtrepitus b criminalis compẽdioſo ſpacio c limitamus, quem d litigãtem | diſceptantemq́ue fas nõ ſit excedere: cui e exordium naſcetur auſpicio conteſtatæ f accuſationis apud iudicem competentem: poſt probationem ſupplicio capitali, ſi id exigat magnitudo commiſſi, g vel deportatione, h ei qui falſum cõmiſerit, imminente. PP. VIII. Kalẽ. April. in foro Traiani, Conſtantino. A. VII. & Conſtantio Cæſa. Conſs.

De falſo poteſt ciuiliter & criminaliter agi: & electa via ciuili, debet ſuperſederi in criminali: ſed ea finita, põt criminalis quæſtio inchoari, et conuictus ſubijci pœnis legitimis. S.

XXIII. Imppp. Valens, Gratia. & Valent. AAA. ad Maximinũ præfectum præt. †

DAmus licentiam litigantibus, ſi apud iudicẽ proferatur ſcriptura de qua oritur aliqua diſputatio, profitendi utrum de falſo criminaliter ſtatuat qui dubitet de inſtrumenti fide, experiri, an ciuiliter. Quod ſi expetens vindictam, falſi crimen intenderit, tunc quæſtione ciuili i per ſententiam terminata, criminis fiat indago, ut ſi q̃s tabulas teſtamenti, chirographa, atteſtationesq́ue, necnõ & rationes priuatas k vel publicas, pacta, & epiſtolas vel ultimas voluntates, donationes, vẽditionesve,

vel ſi quid prolatũ l aliud inſtituere conabit: habeat accuſandi facultatem.

¶Ciuilis autem inquiſitionis inter utraſque partes cõfligentiũ leuior m examinatio procedat: cũ iudex qui præerit queſtioni, n intẽtiones actoris o falſas, & conuicta crimi-

B na reorum ex legibus pœnis cõpetẽtibus poſſit vlciſci. p PP. XVI. Kal. Maii Romæ, Valẽte. V. & Valẽtiniano. AA. Conſs.

Producenti inſtrumentum ſuſpectũ, imminet prius probatio q̃ ſit verum, & aduerſario imminet poſtea probare contrarium. Bal. Vel ſic: De falſo põt quæri ciuiliter & criminaliter: producens tamen inſtrumentũ, eius fidem negatam prius debet probare: deinde de falſo poteſt inſtitui accuſatio. Sal.

XXIIII. Imppp. Valentinianus, Theod. & Arcad. AAA. Proculo P. vrbi.

C PRæbemus licentiam, ut ſiue ciuiliter, ſiue criminaliter (ut actor elegerit q) ſuper prolatis codicillis vel aliis inſtrumẽtis requiratur: incumbat probatio fidei inſtrumenti ei primitus qui ſcripturam r obtulerit, deinde ei qui ſtricta ſ inſtantia falſum arguere paratus ſit. Dat. X. Kal. Februar. Timaſio & Promoto Conſs.

TITVLVS XXIII.

D DE HIS QVI SIBI AScribunt in teſtamento.

Filius emancipatus ſibi aſcribens in teſtamento patris patre dictante, de æquitate à pœna legis Corneliæ excuſatur: quia idẽ eſſet habiturus ſine delicto, quod cũ delicto. Ba. Vel ſic: Falſũ quod ex ſpeciali æquitate ſinetur, non incidit in delictum, licet ſit de genere prohibitorum. Bald.

k Priuatas.] Sed cur hoc, cum nemini præiudicet, ſi falſum priuatum ſcripſit in ſtrumentum? Reſpond. quia quantũ potui, crimen ad effectum produxi, ut ff. de extraor. crimi. l. 1. Vel intellige de priuato tali, quod aliquid valet ſaltem ad comparationem, quia trium teſtium habet ſubſcriptionem. Azo. vt ſupra de fide inſtrumentorum. l. comparationes.

l Si quid prolatũ.] vt ff. eod. l. 1. §. 1.

m Leuior.] cum actor tantum probet: ſecus in criminali, ut ſ. l. proxi.

n Quæſtioni.] criminali.

o Actoris.] id eſt accuſatoris.

p Vlciſci.] puniendo accuſatorem ſi fuerit calumniatus. Si vero probauerit, puniendo reũ ſecundum leges quæ pœnam imponunt, ut ff. eo. l. 1. §. fina.

PRæbem⁹.] CASVS. Si ex inſtrumento petas à me decem, quod dico falſum: potero criminaliter vel ciuiliter agere, vtrum velim: ita tamen, vt cũ criminaliter agitur, prius incumbat onus probandi proferenti: deinde ei cõtra quem profertur. Viuianus.

† aliàs, Inſtructa. Contius.

q Elegerit.] quod poteſt, ut ſ. l. proxi. & infra quando ciui. ac. præ. cri. l. 1.

r Scripturam.] quæ ſit prima facie maculata. Vel quia producens alias falſas protulit ſcripturas, vt ſupra de proba. l. iubemus. Vel volẽs ſponte probare: ut ff. de proba. l. circa, & facit ſupra de fide inſtrumentorum. l. fina.

DE HIS QVI SIBI ASSCRIBVNT in teſtamento.

De falſis in genere diximus: nunc in ſpecie de quodam, quod licet non ſit falſum, punitur tamen vt falſum, vt infra eod. l. ſenatuſconſulto.

Continuatio.

QVanquam.] CASVS. Qui ſibi aſſcribit in teſtamento, tenetur.l. Corne. de fal. ſi tamē filius emancipatus patre dictante, ſcripſit ſe hæredem, & filium non ſcripſit, patri tamen erat ſucceſſiuus: perinde habetur, ac ſi pater ſua manu ſcripſiſſet. Viui.

a Futurus.] iure prætorio, ut inſtit. de hęred. quæ ab inteſta. §. emancipati.

b Bonorum poſſeſſione.] unde liberi. quando ab inteſtato ſucceſſerat, & ſic hic puncta. Vel uerius puncta poſt dictionem, eſſet: uel ſecundum tabulas habet, & puncta ibi, poſſeſſione.

Filius ſibi aſſcribens I teſtō patris, an incidat I pœnam.

c Dulci officio.] Sed uidetur incidere filius emancipatus in pœnam, & ſolus in poteſtate filius uel ſeruus excuſatur, ut ff. de falſis. l. filius, in princip. quæ eſt contra. Solu. hæc illam corrigit, ut hic innuit. Vel dic quòd hic pater ſubſcripſit confirmando: per quod parcitur filio. In quo nota ꝙ generalis ſubſcriptio ſufficit in filio & ſeruo, ut, quæ hoc teſtamento dictaui, hæc manu mea confirmo, ſed in extraneo, & ſic in emancipato filio, ſpecialis exigitur, ut quæ illi danda dictaui, cōfirmo, ut ff. eod. l. 1. §. inter. Vel ibi de iure ſtricto, hic de æquitate. Item not. quòd hic mutat perſonas in fine. l. Vel dic filius, quilibet ſubaudi, perinde habetur ac ſi pater te &c. Item quid ſi alius qui ab inteſtato ueniret, ut patronus, vel agnatus, vel cognatus dictante teſtatore ſcripſit? Reſpon. non idem, ut ff. eod. l. ſi quis legatum. §. ſi. & eſt ratio: quia filio eſt magis debita patris hæreditas, ut ſupra de codicil. l. fina. §. penul.

I. Imp. Antoninus A. Valatio.

QVanquam ita interpretrantur iuriſperiti, ut contra legem Corneliā videatur ſe ſcribere hæredem emancipatus filius patre dictante: tamē ſi cum teſtamentum non eſſet ſcriptum, iuſtus ſucceſſor futurus [a] eſſet, accepta bonorū poſſeſſione, [b] filius patri: perinde habebitur atque ſi ſua manu pater tuus te hæredē ſcripſiſſet, functus dulci officio. [c] PP. Non. Septembr. Duobus & Aſpris Conſs.

B

Vbi teſtator ſcribenti codicillos aſſcribit, ceſſat pœna: ſed ubi ſcribens ſibi aſſcribit, & teſtator in eadem uoluntate uel in alia hoc recognoſcit: ſcribenti parcitur. Baldus vel ſic: Teſtatoris ſubſcriptio etiam generalis excuſat à pœna: ſed non tribuit ius petendi legatum extraneo qui ſibi adſcripſit: niſi ſpecialis fuerit ſubſcriptio teſtatoris. Sal.

C

II. Idem A. Atticio.

SI teſtator codicillis quos ſcripſiſti, legatum quoq; ſeu fideicōmiſſum reliquiſſe tibi ſua manu aſſcripſit: [d] non videris in pœnā ſenatuſconſulti incidiſſe.

¶Quòd ſi teſtm̄ dictaſſe [e] codicillis ſignificauit, legato quidem vel fideicommiſſo abſtinere debes: [f] pœna vero falſi tibi princi-

D

SI teſtator.] CASVS. Si teſtator in codicillis quos ſcripſit, aſſcripſit mihi legatum reliquiſſe: an uideat incidiſſe in l. Corn? dicitur quòd non. Viuia.

Seruus & filius I poteſtate tibi aſſcribentes iuſſu defuncti, nō puniuntur.

d Aſſcripſit.] gn̄aliter, ſi eras filius, uel ſeruus. aliàs ſpecialis exigitur, ut pœna remittatur, & legatum conſequatur: ſed generalis etiam ſola ſufficit ad pœnam euitandam, ut ff. eod. l. 1. §. inter. Et nota quòd filius in poteſtate manens, uel ſeruus iuſſu defuncti ſibi aſſcribens, pœnam euitat: ſed legato caret. extraneus autem, uel emancipatus, & legato carent, & pœnam incurrunt, ut ff. eod. l. 1. §. inter, & l. filius emancipatus, & l.

A diuus Claudius, & hoc ſubiicit.

e Dictaſſe.] & ſcripſiſſe ſubaudi de ſua uoluntate, & uerum eſt te ſcripſiſſe & dictaſſe: ſecus ſi dictaſſes tantum: quia tibi poſſet tunc legari, ut ſupra de teſta. l. dictantibus. & ſic eſt generalis ſubſcriptio uel recognitio in codicillis, quæ ualet ad pœnam euitandam in extraneo: ut modo dixi: ſubaudi, ſua uoluntate, & dic, te, ſcilicet extraneum.

f Debes.] lucri omiſſio fraudē repellit, ut hic, & infra. l. proxima in fine. Acc.

pali beneficio remittitur. PP. Idib. Decemb. Antonino A. IIII. & Balbino Conſs.

Vere ignorantiam alleganti, & à delicto deſiſtēti, pœna remittitur quā incurrerat qa ſibi aſſcripſerat. Bald.

IIII. Imp. Alexander A. Marciano.

SEnatuſcōſulto [g] & edicto diui Claudii prohibitum eſt eos qui ad ſcribēda teſtamenta adhibētur, quamuis dictante teſtatore, aliquod emolumētum ipſis futurum ſcribere: [h] & pœna legis Corneliæ [i] facienti irrogata eſt: cuius veniam deprecantibus ob ignorantiam, † [k] & profitentibus à relicto diſcedere, ampliſſimus ordo, uel diui principes veniam raro [l] dederūt. [m] PP. XVII. Kal. April. Maximo. II. & Aeliano. Conſs.

Maritus ſibi aſſcribens in teſtamēto uxoris, incidit in pœnam: & iſta ſcriptura non valet. Bal. Vel ſic: Non licet marito ſibi aſſcribere in uxoris teſtamento. Sal.

IIII. Idem A. Celeriano.

QVæ in teſtamento uxoris [n] maritus ſua manu legata ſibi aſſcripſerit, ꝓ nō ſcriptis habentur: [o] & legis Corneliæ pœna, ſi venia impetrata non eſt, locum habet. PP. III. Non. Febr. Fuſco. II. & Dextro Cōſs.

Miles ſibi aſſcribens, præſumitur iuris errore non malitia in legē incidiſſe.

SEnatuſcōſulto.] CASVS. Qui ſibi aliquid aſſcribit in teſtamento, tenetur. l. Corne. de fal. Si uero dicat ſe ignoraſſe, & nolit legatum habere, uenia indulgenda eſt.

g Senatuſcōſulto.] Liboniano.

h Scribere.] per ſe, uel per alium, qui ſibi quærat, ut ff. eodem. l. diuus Claudius. §. ſcribere. uel etiam alii adimit, ut ſibi remaneat, ut ff. eodem. l. ſi quis. §. ſi inſtitutus, & l. impuberem. §. qui codicillos.

† ruſticitas excuſ. l. 1 ī. de ſecr. matrimo. inter pu. & tutorem. Cōſ.

i Corneliæ.] quæ eſt ff. eodem, ſcilicet de falſis. l. j. in fine.

k Ob ignorantiam Nam dicunt ſe neſcire legem iſtam, quæ hoc prohibeat.

l Veniam raro.] aliàs eſt in litera, raro, & aliàs deficit.

m Dederunt.] Duo ſunt neceſſaria, ut dicit, ignorantia, & diſcedere à cōmodo, ut & arg. ſupra l. proxi. & ff. eodem. l. diuus Pius. Sed contra. ff. eodem. l. diuus Claudius. 2. reſpon. ubi dicit non dari ueniam ſcribenti & erranti. Solu. non datur uenia erranti, ut ibi, niſi & à delicto uelit diſcedere, ut hic. Vel non parcitur ipſo iure, ut ibi, cum non liceat ius ignorare, ſed petito hoc à principe, ut hic. uel non eo ipſo ſufficit, quod ſe ignoraſſe dicat, ut ibi niſi & probet, ut hic. Item quomodo tenetur ipſo iure, cum in dolo non ſit, ſine quo falſum non committitur? Reſpon. propter ignorantiam iuris, quæ tolleranda non eſt.

QVæ in teſtamento.] CASVS. Si maritus in teſtamento uxoris ſibi aliquid aſſcribat, pro non ſcripto habetur, & incidit in leg. Corn. de falſis. idē eſt & e conuerſo.

n Vxoris.] ſecus ſi in teſtamento extranei uxori aſſcripſit uir, ut ff. eod. l. uxori.

o Habentur.] ut & ff. eod, ſcilicet ad l. Cor. de fal. l. ſi quis

quis legatum.2.reſpon.& infra l.proxi.

Quod adhibitus] CASV. Si commilito in teſtamẽto commilitonis ſui aſſcripſit ſibi, pro nõ ſcripto habendum eſt: nec illud petere poteſt: pœna tamen.l.Corne ei remittenda eſt, in quam magis per errorem quàm per malitiam videtur incidiſſe.

a Quod adhibitus] quod, id eſt q a, alias incipit, militi. q &c.

b Habetur.] ut & ſupra.l. proxi ſecus ſi pater filio militi in teſtamento commilitonis aſſcripſit, ut ff.eo.l.ſi pater.

Si libertatem.] CASVS. Seruus in teſtamento dñi præcipiẽte domino libertatẽ ſibi aſſcripſit: quominus petat libertatem, auctoritas ſenatuſconſ. ſibi obeſt: pœna tamen l.Cornel. quia domino obtemperauerit, ei remittitur.

c Expreſſim.] vel et generaliter, ut ff.eo. l.1.§ inter. tunc. n. teneret libertas nõ directo, ſed per fideicommiſſum, ut ff.cod. l. diuus Claudius. §. item ſenatus.

d Remittitur.] ſi tamen iuſſus ſubſcriptione teſtatoris appareat, ut ff eo l ſi-ſtus, in prin. & l. diuus. 1. §. & quatenus.

e Venire.] nam uel le non cre ditur &c. ut ff de regul. iur. l. velle, & d. l. ff eod. l. diuus Claudius. §. & quatenus.

DE FALSA moneta.

De alio ſpeciali falſo dicit, quod demum perfectum punitur, ut ff.eodem l qui falſam.

Voniã.] CAS. Fabricatores falſarũ monetarum requiri debent, & torqueri, ut manifeſtent ſocios ſuos, & qui eos accuſat, nõ punitur ſi non probet: miles uero q tales permiſit egredi à carcere, punitur capite, & appellandi ei copia denegatur. Si vero miles fuerit qui in prædictum incidit crimen, ad magiſtrum militum remittendus eſt: domus in qua fit moneta adulterina, eſt confiſcanda, ſi dominus erat præſens: licet ignorauerit. Si uero præſens non fuerit, nullum patitur damnum: ſed actor ſiue caſtaldus qui hoc paſſus fuerit, capite plectetur. Si vero in domo viduæ dicatur pecunia adulterina fabricata, venia digna eſt, licet præſens fuerit, ne domo ſua careat: niſi euidens appareat eius delictum. idem in pupillo: tutor tamen eius non excuſabitur, ſed tantum ex ſubſtantia tutoris fiſco inferatur, quantum ex ſubſtantia pupilli erat inferendum, ſi aliàs pupillus non fuiſſet, fabricatur, eſt publicanda ſiue domi nus ſciuerit ſiue ignorauerit: dum tamen proximus loco fuerit. fallit in domibus viduarum & pupillorum: tutores tamen eorum tenentur. Sal.

V. Idem A. Gallieno militi.

Quod adhibitus [a] ad teſtamentum cõmilitonis ſcribendũ, iuſſu eius ſeruum tibi aſſcripſiſti, pro non ſcripto habetur: [b] & ideo id legatum petere non potes: ſed ſecuto tenorem indulgentiæ meæ, pœna legis Corneliæ tibi remittitur: in quam credo te magis errore quàm malitia incidiſſe. PP XVII. Kalen. Iul. Fuſco. II. & Dextro Conſs.

diſſe: & ideò ſibi parcitur quo ad pœnam, ſed relictum non poteſt petere. Bal vel ſic: Miles excuſatur ſi ſibi aſſcribit, legatum tamen non petit. Salicetus.

Parcitur ei qui ſibi libertatẽ aſſcribit domino imperante. tamen quod ſcribit, eſt pro nõ ſcripto Bal Vel ſic: Seruus iuſſu domini ſibi aſſcribẽs, excuſatur à pœna, libertatẽ tamen non conſequitur, niſi de deſcriptione, teſtatoris ſubſcriptione doceatur. Sal.

VI. Impp. Diocl. & Maximia. AA. & CC. Aufidio.

SI libertatem tibi manu tua imperãte domino aſſcripſiſti: cum proponas dominum non ſubſcripſiſſe, & ſuis literis tuam libertatẽ expreſſim [c] agnouiſſe: ad impetrandã libertatem ſenatuſconſulti auctoritas tibi obeſt: pœna tamen falſi tibi remittitur: [d] quoniam nõ potueras contra domini voluntatem venire. [e] PP. VI. Id. Decembr. ipſis. IIII. & III. AA. Conſs.

TITVLV XXIIII.

DE FALSA MONETA.

Fabricantes falſam monetam puniendi ſunt ultimo ſupplicio ſine appellandi remedio: & domus in qua

I. Imp. Conſtantinus A. ad Iannarium. †

QVoniam nonnulli monetarij adulterinam monetam clandeſtinis ſcelerib' exercẽt, cuncti [i] cognoſcant neceſſitatẽ ſibi incũbere huiuſmodi homines inquirẽdi, vt inueſtigati tradantur iudici, [g] facti cõſcios p tormenta ilico proditurí, [h] ac ſic dignis ſupplicijs addicẽdi. Accuſatoribus etiã eorum [i] immunitatem [k] permittimus: cuius [l] modus, quoniam diſpar patrimonium [m] * eſt, à nobis per ſingulos ſtatuitur. Si quis autem militum huiuſmodi perſonam ſuſpectam [n] de cuſtodia exire fecerit, capite puniatur. Appellandi etiã priuato [o] licentia denegetur. Si vero miles, aut promotus in gradum, [p] huiuſmodi crimẽ incurrerit: [q] ſup eius nomine [r] & gradu ad cõpetentes iudices [s] referaſ. Domus vero, vel fundus in quo hæc ppetrata ſunt: ſi dñs in proximo conſtitutus ſit, cuius [t] incuria vel negligentia puniẽda eſt, [u] etſi ignoret, fiſco vendicetur: niſi dñs ante ignorãs, ut primum repererit, ſcelus prodiderit [x] perpetratum. tunc.n.poſſeſſio vel falſam monetam compoſuerit.

† Co.Th. 9.21.2.

* diſpar cenſus.

f Cuncti] quorum prædia ſunt, vel domus ubi falſum fit.

g Iudici.] Nota ſpeciale contra id quod habes ſupra de exhib.l.fina.

h Proditurí] ſpeciale cõtra id quod habes ſupra de accuſa. l.fi. in fi.

i Eorum.] ſ. falſario rum.

k Immunitatem.] calumniæ, licet non probent. Vel dic ſi ſunt ſocii, nõ tamen puniuntur: ſic ſ. ad l.Iul.ma.l. quiſquis, in fin. & ff.de re mili.l.non omnes. §. fina. Vel immunitas datur, ſcilicet munerum ciuilium ſordidorum. prima placet. Et eſt ſpãle hic cõtra id quod habes. ſ. de accuſ.l. fin. §. 1.

l Cuius.] inquiſitionis.

m Patrimonium.] i. diſpares ſunt, in quorum patrimonium fit. Alii. n. magni, alii pupilli, alii mares, aliæ viduæ: & ſpecialis inquiſitio fit ĩ ſingulis, & hoc incipit. ĩ. §. domus &c. & quod ſubiicit, ſi quis autem &c. interpoſitio eſt.

n Suſpectam.] aliàs ſuſceptam, ad cuſtodiendum.

o Priuato.] de falſa moneta damnato, vel qa aliquẽ de cuſtodia exire fecerit. & ſic eſt ſpeciale, cũ regulariter liceat appellare, ut ſupra de appel l. & in maioribus: ſic & ſupra ad leg. Iul. de vi.l. quoniam.

p Promotus in gradũ.] id eſt homo alicuius dignitatis.

q Incurrerit.] id eſt

r Nomine.] i. quod ſit eius nomen, & in qua dignitate.

s Iudices.] i. ad magiſtrum militum, ſi miles erat, uel ad alium cui ſubeſt delinquens.

t Cuius.] ſcilicet domini.

u Punienda eſt.] Not. ſpeciale. aliàs dolus ſolus puniſ.

x Prodiderit.] cum ab alio non eſſet manifeſtatũ: aliàs punitur ſi præuentus fuerit, ut hic dicit.

a Iniuriæ.]i.damno.
b Actore.]i.caſtaldione.
c Capitali.]immo maior pœna imponitur,ut ſ.l.prox. quæ eſt contra Solu ut ibi.
d Impuberes.]doli nõ capaces.aliàs contra,ut ff.de reg. iur.l.pupillum, & l. pupillus,& ff. de fur tis.l.impuberem, & ſ.ſi aduer.delic.l.1.
e Ignorat.]præſum ptione iuris,ut ff. de iur.& fac. igno.l. fi. & ff.rem pu.ſal.fo. l.ſi.& ff.de regu.iur. l.in eo quod plus.§. pupillus.
f Non oportet.]ut ſupra de ſer. fugi. l. quicunque, & unde ui l.meminerint.
g Expectabit.]id eſt tenebit.
h Inferendum.]pu ta eius rei æſtimatio in qua fit falſum.

† Co.Th. 9.21 4. §. ſin uero. Contius.

domus ipſius, proſcriptio nis iniuriæ[a] minime ſub iacebit. Sin[b] uero longiſ-ſime ab ea domo vel poſ-ſeſſione abſuerit, nullum ſuſtineat detrimentũ:acto re[b] videlicet ſũdi, vel ſer uis vel incolis vel colonis q̃ ad hoc miniſteriũ p̃bue rint, cum eo qui fecit,ſup plicio capitali[c] plecten-dis. Viduas autem ac pu-pillos ſpeciali dignos in-dulgentia credimus, ut vi duæ nec in proximo con-ſtitutæ,domo ſua uel poſ ſeſſione careãt,ſi nulla a pud ipſas tã grauis cõſcié tiæ noxa reſideat. Impube res[d] vero ẽt ſi conſcij fue rint nullum ſuſtineant de trimentũ: quia ætas eorũ, quid videat, ignorat.[e] † Tutores tamen eorum ſi in proximo fuerint, quo-niam ignorare eos quid in rebus pupilli geritur,non oportet,[f] hæc pœna ex-pectabit,[g] ut de rebus eo rũ,ſi idonei fuerint tantũ fiſco inferatur,quantum à pupillo fuerat inferẽdũ.[h] Dat.XII.Kal.Decẽbr.Ro-mæ,Criſpo.II. & Cõſtãti no.II.Cæſarib.Conſs.

Falſans monetã Caſaris, eſt reus læſæ maieſtatis, & debet igne combu ri & omnia eius bona debent confiſ cari. Bal. Vel ſic: Qui nummos falſa fuſione formauit, debet comburi, & præmium datur accuſatori. Salicetus.

II. Idem A. ad Tertullum præfe[ctum]...

SI quis nummos[i] falſa fuſione formauerit, v-niuerſas eius facultates fiſ co noſtro præcipimus ad dici. In monetis etenim tantummodo noſtris[k] cu

SI quis.] CAS. Si aliquis falſam monetam cuderit, omnia bona ſua con fiſcabuntur, & in lo co iſto ubi cudit,con cremabitur.
i Nummos.] ſcili-cet aureos.
k Noſtris.]quid ergo faciunt Piſani, vel aliæ ciuitates? Re-ſpond. excuſari poſ-ſunt:quia imperato-ris monetam non fa bricant. ſed propria moneta imperatoris erat aurea, & maxi mi precii. Vel per-miſſione principis faciunt.

† Cõcor. ca.ex par te,cũ glo. parua ex-tra de cor pore ui-tia.

Monetã cudere an poſſint ci uitates.

ADDITIO. De ma teria iſta,ſcilicet mo netæ, uide plene per Abb.in c.quanto,ex tra de iureiur. ubi p̃-tractat qualiter pu-niatur falſarius mo-netæ. Item qualiter ſcienter expendens falſam monetam. Item an inferiori à principe licitum ſit monetam cudere,& alia plura hanc ma-teriam contingẽtia require ibi.

† Co.Th. 9.21.3.

l Cudẽdæ.]à mone tariis noſtris tãtum.
m Pecuniæ.]ſ.aureæ.
n Volumus.] i. nul-lus alius faciat no-ſtram monetã, niſi noſtri fabricatores.
o Obnoxij.]id eſt qui falſificãt noſtrã monetam,vel aliam faciunt ſine noſtra uoluntate etiam rectam. Azo.
p Et præmio.] quod pro arbitrio iudicis libero homini ſtatuitur,ut ff.de iu.fiſc.l.edicto.§.extat.ſeruus fit liber,

A ut ſ.pro quib.cau.ſer.pro præ.l.penul.
q Solidorum.]id eſt nummorum qui faciunt ſolidum, immo,id eſt aureorum.
r Flammarum.] aliud in eo qui non cudit,ſed radit, vel tingit,ut ff.co.l.quicunque numos.Sed contra huic ſupra.l.proxi.ubi ca pitis pœna imponi-tur.Solu. hic eſt pœ na capitis de qua ibi dicit ſecundũ Azo. uel ubi ſunt metal-la,ut alii terreantur, hoc habet locum: ſed ubi rato ſit mo neta, habet locum quod ibi, argu.ff. de pœn.l.aut facta.§. ſi. Vel hæc lex in fal ſaria propria mone tæ imperatoris,ſupe rior in aliis. hæc ue-ra. vel illa indiſtin-cte hoc definit. nam hæc ſub illa contine tur, quod in idem re cidit cum prima.

dendæ[l] pecuniæ[m] ſtu-dium frequentari volu-mus.[n] cui[o] obnoxii,[o] ma ieſtatis crimen committũt: & præmio[p] † accuſato-ribus propoſito, quicunq; ſolidorum[q] adulter po-terit reperiri, vel à quo-cunque fuerit publicatus, ilico omni dilatione ſum B mota,flammarum[r] exu-ſtionibus mãcipetur Dat. Prid. Non.Iul.Mediolani, Cõſtantino.A.VII. & Cõ ſtãtino Cæſ.IIII Coss.

Obreptitium reſcriptum impetra-tum,non excuſat a crimine læſa ma ieſtatis,nec a pœna. Baldus. Vel ſic: Reſcriptum per quod conceditur fa-cultas cudendi pecuniam,præſum-tur ſubreptitium Sali.

III. Imp. Valent. Theodo. & Arcad. AAA. Rufino P.F. P.

SI quis ſuper cudendo ære vel reſcripto[s] ali quo,vel etiam annotatio-C ne noſtra ſibi arripuerit facultatem, nõ ſolum fru-ctum propriæ petitionis amittat,[t] verum etiam pœnam quam meretur,ex cipiat. Dat. IIII. Id. Iul. Conſtãtinopo. Theod. A. III. & Abundantio Cõſs.

TITVLVS XXV.

DE MVTATIONE NOMINIS.

Mutatio nominis nõ fraudulosa, libero homini eſt permiſſa Bald.

I. Impp. Diocletia. & Maxim ian. AA.& CC.Iuliano.

D SIcut in initio nominis, co gnominis, p̃ nominis reco gnoſcẽdi ſin gulos ĩpoſitio libera eſt[u] priuatis:ita eorũ mutatio ĩnocẽtib[x] periculoſa nõ eſt. Mutare itaq; nomẽ,vel prænomẽ, ſiue cognomẽ, ſine aliqua fraude[y] lici-

x Innocentibus.] id eſt non fraudulenter facientibus.
y Fraude.]ſecus ſi fraus fieret,ut alius deciperetur:puta libertus ut ingenuus crederetur, & patronũ fraudaret: pœna

s Idẽ di-cit gl.1.in c.quanto, extra de iureiur. Nummos tingentes vel raden tes quali-ter puniẽ di ſunt.

t hæc po ſterior pꝰ ſumpta ẽ ex l.5.C. Theod.e. Contius.

SI quis.] CAS. Non debet quis impetrare reſcriptũ à principe ut liceat ſibi fabricare mone tam. quod ſi fecerit non ualebit reſcri-ptum,& pœnam nõ effugiet.

* Conſiſtio.

† C.T.9. 21.9.

s Reſcripto.]per ob reptionem,dicens ſe heredem eius cui im perator & ſuis con ceſſerat heredibus: alias per conſuetudi nem toleratur, cum ex conceſſione principis ciuitati-bus pluribus ſit con ceſſum. Vel dic hanc l.loqui quando à pri uato peteretur: ab uniuerſitate uero pe ti uidemus.
t Amittat.]ut & ſupra de preci. im-pera. offer. l. reſcri-pta,& l.quoties.

De alio ſpeciali fal ſo dicit.

SIcut in initio.] Si aliquis nomen impoſitum ſibi, an mutare poſſit, quæ ritur? Et dicitur q̃ ſic,ſi liber fuerit, ſi in alterius fraudem non fecerit.
u Libera eſt.]ut in ſti. de leg. §. ſi quis in nomine.

pœna enim falſi tenetur.

e Si liber.] ſecus in ſeruo: quia ibi fraus præſumitur, ut ff. eod. l. falſi 1. in princip.

AD LEGEM IVLIAM DE AMBITV.

Quæ in tribus caſibus locum habet, & ceſſat in urbe. Sed alias obtinet, & eſt pœna centum aureorum, & infamia, ut ff. eo l. 1. & eſt crimen falſi in eo quòd appetendo dignitatem ſimulat pro publica utilitate facere, cum pro propria faciat: quod tamen non. l. Corne. de fal. ſed l. Iulia de ambitu punitur.

Legis Iuliæ de ambitu quæ pœna eſt.

to iure, ſi liber [a] es ſecundum ea quæ ſæpe ſtatuta ſunt, minime prohiberis: nullo ex hoc præiudicio futuro. S. XV. Kale. Ianuarii. AA. & Conss.

TITVLVS XXVI.

AD LEGEM † IVLIAM de ambitu.

† Vide gl. Græcorũ l 60. lib. Baſili. in huius & ſequen. titu. conſtões. Petr. Vẽd.

Nemo poteſt redire ad officium quo ante functus eſt. Et ambitioſus qui per obreptionem officia impetrat, eſt caſſandus, & etiam deportandus. Bal. Vel ſic: Qui honores repetit, in legem ambitus incidit, & pœnam legitimam ſubit. Salic.

I. Impp. Arcad. & Honor. AA. Pompeiano P.F. Afr. ex.

NVllus omnino principatum, [b] vel numeratũ, [c] ſeu cõmetarienſis [d] gradum, vel cætera officia repetere audeat; [e] cum publicæ diſciplinæ ſemel geſta ſufficiãt. At ſi quiſpiam promotorum denuo ad munus etiã per ſacras literas [f] irrepſerit quod ante docebitur geſſiſſe, caſſatis quæ hoc modo ſunt impetrata, ad ſolutionem debiti [g] primitus vrgeatur, & qui cõtra fecerit, pœnã deportationis ad inſtar [h] legis Iuliæ ambitus excipiant. D. Pri. Ka. Iun. Mediola Stilichone & Aureliano Cõss.

a Nullus.] … S. Si aliquis ſemel dignitate functus eſt, non iterum ad eandem per ambitum aſpirare debet, & ſi fecerit, primo debet compelli ad ſolutionem illius quod debuit ex prima adminiſtratione, & poſtea deportabitur.

b Principatum.] qui fuit princeps agentium in rebus, ut de hoc habes infra tit. de prin. agen. in rebus, lib. 12.

c Numeratum.] ut quia fuit princeps numerorũ, ut habes ĩ. de numera. act. & chartu &c. lib. 12.

d Commentarienſis.] quia præfuit cuſtodibus carceris.

e Audeat.] ſed contra, ſupra de aſſeſ. l. licéat. Speciale ibi, ſic & ſoluitur ff. de off. procon. l. proconſules, quia ibi ſpeciale. Vel expone faſcib', l. menſibus. Item cõtra in authe. de defe. ciui. §. fin. col. 1. Solu. illud quando legitimi deficiunt, ut ff. de mun. & ho. l. hon. §. fi. Item uidetur contra. ĩ. de mu. & ho. nõ conti. l. 2. lib. x. ubi poſt quinquennium poteſt repetere? ſed ibi in defectum.

f Per ſacras literas.] hoc eſt quaſi p priuilegiũ liceat: ĩ. de ſuſce. & arca. l. ſi aliqd. li. x. & ĩ de diuer. off. l. 2. li. 12.

g Ad ſolutionẽ debiti.] id eſt ſoluat quod debet ex præcedenti officio: vel quod promiſit pro huiuſmodi dignitate, ſoluet in fiſcum. Vel debitum appellat pœnam centum aureorum, ut ff. e. l. 1. quam ſi non ſoluit, propter contumaciam deportatur, ut ſubiicit: aliàs ſufficeret dicta pœna cum infamia, ut dicta l. ff. eod. l. 1.

h Ad inſtar.] quia antiqua ſolẽnitas ceſſat, ut ff. de publ. iudi. l. ordo. Vel quia ipſa ceſſat in urbe, ad eius inſtar quod in urbe prius ſeruabatũ, ſeruabitur i oppidis. Vel in trib' caſibus habet locũ quo ad uerba: hic quo ad pœnam.

AD LEGEM IVLIAM REPETVNDARVM.

Poſt honorem habitum per ambitionem, facit id propter quod dum petijt, id eſt aliquid inique accepit per ſe, uel per alium: de quo hic dicit, & dic repetundarum, ſcilicet pecuniarũ, & habet locũ in multis caſibus, ut ff. eod. per totum, & ĩ. per totum.

i Vt unius.] … Si rector prouinciæ aliquid cõmiſerit in prouincia quã rexit extorquendo à ſubditis, ſtabit in ea uſq; ad 50. dies, & quærentibus de ſe reſpondebit, & ſi prouinciã egrediatur, debet reduci, & quicquid abſtulit, debet in quadruplũ reſtituere.

TITVLVS XXVII.

AD LEGEM IVLIAM repetundarum.

Delinquentes in officio, ibi debent remiſſi puniendi, & ad quadruplum pecunia per ſe vel per miniſtros recepta tenentur. Salic.

I. … [illegible] …

VT vnius pœna [i], metus poſſit eſſe multorũ: [k] † ducẽ q male egit, ad prouinciã quã nudauerit, cũ cuſtodia cõpetenti ire præcipimus: [k] ut non ſolum quod eius nõ dicã domeſticus, [l] ſed manipularius [m] & miniſter acceperit: verũ ẽt qđ ipſe à prouincialibus noſtris rapuerit, aut ſuſtulerit, in quadruplum [n] exoluat inuitus. Dat. Prid. Id. Iun. Conſtantinop. Antonio & Syagrio Conss.

† Co.Th. 9.27.3.

† Cõcor. cũ hac l. c. ſicut, in gloſ. ſuper verbo, pertimeſcat, extra de iureiur.

Pœna pecuniaria delinquentis in officio, tranſit in hæredes. Salic.

II. … Flor. P.P. †

SCiant iudices ſuper admiſſis propriis, aut à ſe, aut ab hæredibus [o] ſuis pœnam eſſe repetendam. Dat. Kal. Septem. Antonio & Syagrio Conss.

† Co.Th. ibi. l. 4.

Iudex corruptus pecunia, puniendus eſt huius legis pœna. Salic.

III. … †

OMnes cognitores [p] & iudices [q] à pecu-

i Multorum.] ut ff. de pœnis. l. aut facta. §. filia. Sed arg. contra infra de pœnis. l. ſancimus. ſed dic ut ibi.

k Præcipimus.] debet enim ipſe & ſui per quinquaginta dies ibi commorari, & ſi fugit, ad locum reddire cogitur, ut ſupra, ut omnes tã ciui. quã mili. l. 1.

l Domeſticus.] quia id officium gerebat extorquendo.

m Manipularius.] à manu & paululum, eo quod paulatim extorquebat.

n In quadruplum.] quod medium læſo, medium fiſco dabitur, ut ſupra de aſſeſſo. l. 3. niſi turpiter dedit, ut ſententietur. forte pro ſe reo: q tũc totũ fiſco, ut ff. de iure fiſci. l. Lucius. Qualiter ſe habet hæc accuſatio cũ edicto de calumniatoribus, nota. ff. de calũnia. l. 1. Itẽ à qbuſdã licet accipere, & ſic non punitur, ut ff. eodem. l. 1. & l. lex. §. apparet, & eſt pœna huius l. ff. eodem. l. lex. §. hodie, & facit infra de execut. & exac. lib. 12. l. penulti. & ĩ. ubi de cri. agi opor. l. 1. & 2. & ff. depoſi. l bona fides, & ff. de pœn. l. capitaliũ. §. pen. & ff. de cuſt. reo. l. diuus. 2. & in authen. de colla. §. ſuper hoc, colla. 9.

Officialis in officio delinquẽs in quo punietur.

† Co.Th. ibid. l. 5. vbi ſic inſcribitur, Haue Marcelline Kariſſime nobis. Cont.

o Sciant.] … Si iudex in adminiſtratione deliquerit: nõ ſolũ ipſe, ſed hæres eius poterit cõueniri.

o Ab hæredibus.] lite conteſtata contra ſe, & eſt mirabile, ut intra annum tñ detur etiam poſt litem cõteſtatã cõtra ſe, ut ff. ad Turp. l. in ſenatuſ. §. ſi pp. ff. eo. l. 2. Alii dicunt etiam lite non conteſtata intra annũ in hæredẽ dari in totum, & ſic etiam in eo quod non peruenit ad eum, licet edictum de calumnia non detur niſi in id quod peruenit, ut ff. de calumnia. l. in hæredem.

OMnes.] … Iudex pro ſententia nihil accipere debet: quòd ſi acceperit, pœnam legibus ſtatutam non euitabit.

p Omnes cognitores.] delegati.

q Iudices.] ſcilicet ordinarii.

niis atque patrimoniis manus abſtineant, neque alienũ iurgium putent ſuam prędã. Eteni priuatarũ [a] quoque litiũ cognitor idẽ que mercator, ſtatutam legibus cogetur ſubire iacturam. Dat. Prid. Nõ. April. Mediol. Merobaude. II. & Saturnino Conſs.

Concuſſionẽ inferens, & proceſſum uenalem faciens, uel ſententiam uenalem proferens, poteſt a quolibet accuſari, dignis ſubiiciendus pœnis, ac cuſatore ex hoc gloriam & honorem reportante Bald. Vel ſic: Licet maiores magiſtratus regulariter non poſſunt conueniri durante officio, fallit, quando delinquunt in officio, ſeu in ſpectantibus ad officiũ. Salt.

IIII. Iidem AA. & Arcad A. Edictum ad prouinciales.

IVbemus atque hortamur, ut ſi quis forte honoratorum, [b] decurionũ, poſſeſſorum, poſtremò ẽt colonorum, aut cuiuſlibet ordinis, à iudice fuerit aliqua ratione concuſſus: ſi quis ſcit venalem fuiſſe de iure ſententiam, [c] ſi quis pœnam vel precio remiſſam, uel uitio cupiditatis ingeſtã, ſi quis poſtremò quacunque de cauſa improbum iudicem potuerit approbare: is vel adminiſtrante [d] eo, vel poſt adminiſtrationem depoſitam in publicum prodeat, crimen deferat, delatum approbet: cũ probauerit, & uictoriam reportaturus & gloriam. [e] Dat. X. Kal. Iul. Conſtantinop. Honorio. N P. & Euodio Conſs.

Hæc lex prouidet circa tempus intra quod officiales poſſunt conueniri. Et primo quando tempus anni non exceſſit: Secundo, quando exceſſit ſecũda ibi, Si uero, & h. d. Si procurator Cæſaris pecuniã extorquet a colonis, uel aliis ſibi ſubditis, poteſt conueniri intra annum a tempore depoſitæ adminiſtrationis, non poſtea. Salt.

V. Imppp. Valentinianus, Theodoſius & Arca. AAA. Seuerino Com. re. priua.

VNuſquiſque procurator præpoſitus [f] gynęcio, tabularius, ſuſceptor, colonus, vel quicunque ſe à comite domorũ meminerit eſſe concuſſũ: cum ipſe cui pecuniam numerauit, ab adminiſtratione deceſſerit, [g] intra anni ſpaciũ [i] ad iudicium ſpectabilitatis tuę, quicquid dederit, repetiturus, [h] occurrat ut pro ſit pẽſionib[9], [i] quicquid ille reddiderit.

Si uerò ex tẽpore depoſitę adminiſtrationis [k] præſtituti [l] temporis curricula trãsfluxerint, nulla vox aduocationis emergat, ſed ipſos procuratores, præpoſitos, colonos, tabularios, ſuſceptores, obnoxios ad ſolutionem, [m] volumus coarctari. Da. Prid. Non. Iun. Mediol. Valentin. A. IIII. & Neotherio Conſs.

Accedentes ad regendas prouincias, debẽt iurare forma hic ſcripta, & de contrariis poſtea conuicti in quadruplum ſunt puniendi. Salt.

VI. Impp Theod. & Valent. AA. Florentio P.P.

SAncimus [t] eiuſmodi uiros ad prouincias regẽdas accedere, qui ad honoris inſignia non ambitione uel precio, ſed probatæ vitæ & amplitudinis tuæ ſolent teſtimonio promoueri: [n] ita ſane, ut quibus hi honores per ſedis tuæ vel per noſtram fuerint electionẽ commiſſi, iurati inter geſta depromãt [o] ſe pro adminiſtrationibus ſortiendis neque dediſſe quippiam, neque daturos vnquam poſtmodum fore, ſiue per ſe, ſiue per interpoſitam perſonã in

[a] Priuatarum.] in ergo in ciuilibus cauſis iudex accipiens tentatur hac. l. cuius pœna eſt ff eo. l. antepenul. §. fin. quod uidetur per hoc quod hic dicit, ut arg ff. de calum. l. penult. & ff eo. l. antepenul. circa prin. vbi dicit, iudicium capitis pecuniæ ve. Sed dic contra hoc, ſcilicet ut non habeat locum hæc lex, niſi in criminali iudex delinquat, & hæc. l. magis eſt pro hoc quam pro contrario, & dices ſtatutam, ut ſcilicet in quadruplũ ex edicto de calumnia teneatur, non autem hac. l. Item lex illa de calũniatoribus, de alia pœna intelligit, ut ibi dices. Itẽ & qđ ff. e. l. antepe. dicitur pecuniæ ve, puta quando delinquit in tali crimine, in quo pœna ẽt omnium bonorũ erat imponenda, ut patet i leg. Iulia de ui.

IVbemus.] CASVS. Iudex ſi pecunia accepta aduerſus decurionem uel quemcunque alium ſentẽtiam tulerit, uel pro precio pœnam dignam infligi remiſerit, uel non inferendam tulerit: durante adminiſtratione, & ea depoſita poterit accuſari, & accuſans ſi probet, uictoriam reportabit & gloriam.

[b] Honoratorum.] i. habentium dignitatem, ſine adminiſtrationem.

[c] Sententiam.] quæ ipſo iure non ualet, ut ſupra quando prouo. non eſt neceſ. l. uenales.

[d] Vel adminiſtrante.] contra. ff. de iud. l. pars literarũ, & ff. de in ius uo. l. 2. & ff. de iniur. l. nec magiſtratibus. Solu ſpeciale, quando occaſione officij conueniuntur, ut hic: ſecus ſi ex alia cauſa.

[e] Gloriam.] quia rei publicæ conſulere uidetur: ſic ſupra de epiſcop. & cleric. l. in nulli, in fin. Item tal ſit hæc lex in eſculẽtis, ut ff. de offic. præſi. l. plebiſcito. Item argu. contra ff. e. l. 1.

Nuſquiſque.] Si comes vel procurator aliquis cõſtitutus ſup aliquo, extorſit pecuniã à ſubditis ſuis: intra annum poſt depoſitam adminiſtrationem poteſt petere pecuniam quam extorſit, ut inde ſoluat penſionẽ fiſco debitam ab illis à quibus pecunia extorta eſt: anno autem elapſo querelantes, tunc non audientur.

[f] Præpoſitus.] pro eodem uel diuerſis pone. & eſt gynecium, collegium fœminarum deputatum ad aliquod opus fiſco faciendum, ſecundum Ir. Vel dic ut dicitur intra de muriileg. l. 2. lib. 11. & intra de nauicu l. 3. eod. lib. omnes hi reſpondebant comiti. Ac.

[g] Deceſſerit.] id eſt diſceſſerit, uel prope. i. e. In hoc ergo differt ab aliis qui etiã durante adminiſtratione conueniuntur, ut ſupra. l. proxi.

[h] Repetiturus.] forte quadruplum, ut arg. ſ. de aſſeſ. l. 3. & l. fi. in fi.

[i] Penſionibus.] à ſe concuſſis fiſco debitis. q. d. non cedat lucro illi.

[k] Adminiſtrationis.] ut ar. ff e. l. dat.

[l] Præſtituti.] ſ. anni.

[m] Ad ſolutionem.] de ſuo: licet non rehabeat quod dedit.

SAncimus.] Primo ponit dictum generale. Secundo illud limitando formam addit iuramẽti Tertio pœnã adiicit contra facienti. ſecunda ibi, Ita ſane. tertia ibi, Et licet. Sal. CASVS. Ad regimen prouinciæ non debet quis per ambitionem uel pretium uocari: uocatus autem debet iurare nihil ſe dediſſe, nec per ſe nec interpoſitã perſonã: nec aliquid accipiet præter ſibi conſtitutum ſalarium. Et ſi aduerſus ſacramẽtum ſuum aliquid extorſit, illud i quadruplum reſtituere debet. nec ſolum dans, ſed & accipiẽs à quolibet poterit accuſari.

[n] Promoueri.] qui ſuo ingenio augeãt dignitatem, ut ff. de offic. præſi. l. obſeruandum.

[o] Depromant.] i. iurando dicant.

Iudex i ciuilib[9] cauſis accipiens pecuniã, an teneat lege Iulia repetundarum.

[b] Co. Th. ibid. l. 6.

[f] Co. Th. ibid. l. 7.

[l] Dicit tamen Sa. q ẽt poſt annũ poterit ille exactor cõueniri ad ſimplũ. al leg. glo. in l 2. ff. hoc titulo.

Diuiſio.

[t] Ex nouell. Th.

In

a In fraudem.] ut ff. de calum. l. & generaliter. Sed quid A ſi non interpoſuit, aliquid tamen dedit? Idem, argu. d. l. generaliter. i. reſpon.

b Et ob hoc.] aliud ſubiicit capitulum, ſcilicet quod nihil accipiet: nec ergo det, nec accipiat, ut hic, & ff. eodē. l. 4. & in authen. ut iudices ſine quoquo ſuffragio fiant. §. ſic igitur, colla. 2. & ſupra de epiſco. & cleri. l. ſi quem quam, in fine.

c Arbitramur.] id eſt præſumimus. ſic ff. de iniur. l. iniuriarum. 1. §. 1. Et nota quanti legiſlator habuit iuramentum: ſic. ī. de nup. l. ſi qs alumnam. non tamen ut ſubiicit, omnino ei ſtatur.

d Pœna.] et ciuitati applicanda, in qua honorē adipiſci uolebat. argu. in auth. de ſanctiſſi. epiſc. §. præ omnibus, colla. 9.

e Conuictus.] vel dans, uel accipiens. Sed contra huic. l. ff. de pol. l. 1. Solu. ibi palam, ut not. ff. de offic. præto. l. Barbarius. & ſic ſolue aliud contra. ff. de do. l. hoc iure, ī prin ci. uel ibi ex conſuetudine dabatur. Accurſius.

ADDITIO. Tu dicas quòd ob habendum honorem cum adminiſtratione, nec palam nec clam poteſt dari, ſed pro habendo honore ſine adminiſtratione bene poteſt palā dari pecunia, non clā. ita dicit Bart. in d. l. hoc iure, in princip. ff. de don. no. Accur. in dicta. l. Barbarius, ff. de offic. præto. & in l. 1 ff. eodem. Videas de iſto etiam per eundem Barto. in dicta l. Barbarius, in 2. colum. uerſi. tu autem ex omnibus conclude &c.

† Cū his Latinis ſcholiis Græca p̄cipitata coniunges. Pec. Vēdi.

fraudē a legis ſacriq; : aut vēditionis, dōniſve titulo, aut alio velamento cuiuſcunque contractus, & ob hoc b (exceptis ſolis ſalariis) nihil penitus tā i adminiſtratione poſitos, q̄ poſt depoſitum officiū ꝓ aliquo præſtito beneficio tempore adminiſtrationis quam gratuito meruerūt, B accepturos. Et licet neminē diuini timoris contēnendo iuſiurandum arbitramur c immemorē, ut ſaluti propriæ vllū cōmodū anteponat: tn̄ ut ad ſalutis timorē ēt neceſſitas piculi ſubiungatur, ſi quis auſus fuerit p̄hibita ſacra negligere, nō mō aduerſus accipientē, ſed ēt aduerſus dātē, accuſandi cunctis tā quam crimen publicū concedimus facultatē: quadru C pli pœna d eo q̄ cōuict⁹ e fuerit, modis omnibus feriēdo. Dat. VI. Kal. Decē. Cōſtantin. Theodoſio. A. XVII. & Feſto Coss.

TITVLVS XXVIII.

DE CRIMINE † PECVLATVS.

Pecunias publicas ſurripientes, & qui miniſterium tunc vel poſtea præbuerint pœna capitali puniuntur Sa.

I. Impp. Honorius & Theodoſ. AA. Rufino P. P.

IVdices qui tempore adminiſtrationis publicas f pecu- D nias ſubtraxerunt, lege Iulia peculatus obnoxij ſunt, & capitali g aīaduerſioni eos ſubdi iubemus.

DE CRIMINE PECVLATVS.

Continuatio.

Quoniam magiſtratus electi in pecunia publica auferenda ſæpe delinquunt: ideo ponit de crimine peculatus, & quia Iulius ſuper eo legem ſuam tradidit, de ea uideamus. Azo.

IVdices.] Ponit o puniri principales, ſecundo miniſterium præbentes. ſecunda ibi, His quoq;. CASVS. Si iudex aliquis tēpore adminiſtrationis pecuniā publicā ſubtraxit. l. Iul. peculatus accuſabitur: quo probato deportabitur: his eadē pœna plectendis, qui opē eis tulerunt: uel pecuniam ſubtractam ab eo ſuſceperunt.

f Publicas.] vel ſacras, quas tamē non adminiſtrāt, ut ff e. l. ſacrilegi capite. §. Labeo. Item intellige fiſci, uel ciuitatis Romanæ, non aliarum ciuitatum, ut ff. e. l. 4. in fi. & ff. de fur. l. ob pecuniam.

g Capitali.] id eſt deportationis, ut inſtit. eo. §. pe. & ff. e. l. 3. & 4.

¶ His quoque nihilominus q̄ miniſterium eis adhoc adhibuerunt, vel qui ſubtractas ab his ſciētes ſuſceperūt, eadē pœna ꝑcellēdis. D. V. No. Martij, Cōſtantinop. Honorio. X. & Theod. VI. AA. Coss.

TITVLVS XXIX.

DE CRIMINE SAcrilegij.

Errans in articulis fidei, punitur ut ſacrilegus Salic.

I. Imppp. Gratianus, Valentin. & Theo. AAA. Eutropio P. P.

QVi diuinæ legis ſanctitatem aut neſciēdo omittunt, h aut negligendo violant & offendunt: ſacrilegiū cōmittūt. i Da. III. K. Mar. Theſſalonicę, Gratiano. A. V. & Theodoſio. A. I. Coss.

Præſumitur dignus, qui eſt electus C à principe, Bal. Vel ſic: Improbare q̄d imperator fecit ex certa ſcientia, eſt crimen ſacrilegij. Sali.

II. Iidem AAA. ad Symmachū præfectum urbi.

DIſputare de principali iudicio non oportet. ſacrilegij k enim inſtar eſt, dubitare an is dignus ſit, quem elegerit l imperator. Dat. V. Kal. Ianu. Mediolani. Richomere & Clearcho Coss.

In prouincia propria quis non debet adminiſtrationem aſſumere, niſi ex certa ſcientia ſibi concedatur à principe Sali.

D III. Iidem AAA. & Arcad. A. Eutropio P. P.

NE q̄s ſine ſacrilegii m crimine deſiderādū intelligat gerendæ ac ſu-

DE CRIMINE ſacrilegij.

Quando committatur, & quæ ſit pœna, habes. ff. eo. l. ſacrilegij pœna, i princ. & fa. ad l. iſtam. ſupra de iur. & fac. igno. l. conſtitutiones.

QVi diuina. Omittūt.] errando in articulis fidei: vel rebaptizādo per errorē uel negligentiam.

h Committunt.] Accuſabitur ergo corā præſide, qui nō obedit legi euangelij, & vnà cū epiſcopo cognoſcet contra laicum, ut in auth. de mādā. princ. §. ſi uero canonicū, col. 3. Et quod dicit ſacrilegiū, dic, id eſt quaſi, & facit ſupra de ſacroſan. eccle. l. placet, in fi. & l. iubem⁹. 2. §. ſane ſi hęc, & infra de decur. li. x. l. dedititiis, & infra ut dig. ordo ſer. l. 1. lib. xij. & de eroga. mili. an. l. hac lege, & infra de priui. eorum qui in ſa. pal. l. fina. lib. 12. & 17. q. 4. cap. ſi quis ſuadente. §. qui autem. ubi hæ tres leges huius tituli habentur.

i Co. Th. li. 16. ti. 2. l. 25.

Euāgelio non obediens, corā quo accuſabitur.

DIſputare] CASVS. Elegit princeps aliquem ut eſſet præſes in aliqua prouincia, uel magiſtratus in aliqua ciuitate in qua ciuis eſt: deſiderare non debet adminiſtrationem: puta ut ſit poteſtas in ea: aliōq crimē ſacrilegii cōmittit, niſi ex indulgentia principis hoc ſuit ei conceſſum.

l Cōcor. gl. 1. in c. nā te, de ęta. & qualita.

k Sacrilegij.] i. quaſi, ut ſupra l. proxi.

l Elegerit.] ex certa ſciētia, ut ff. de re iudic. l. quidam, & infra de domeſti. & prot. l. 1. & ſupra de diuer. reſcri. l. ſacri afflatus, & de preci. impe. offeren. l. vniuerſis, & de nup. l. imperialis, & hoc in his quæ ad ſe ſpectant: ſecus in electione epiſcoporum, & aliis eccleſiaſticis: quia detrudi debent epiſcopi ab imperatore electi, ut euenit in Friderico imperatore.

Epiſcopi ab imperatore electi detrudi debeant.

NE quis. Sacrilegii] i. quaſi, & eſt ratio, q̄a per grauiam multa fierent, & quia nemo propheta &c.

a Officium.] vt j. de diuer. offic. l. 3. lib. 12. Sed contra. ſ. de offic. præto. l. tres. Sol. ut ibi Item in aſſeſſore procuratoris Cæſaris ſecus, ut ff. de aſſeſſo. l. fi. Sed in aſſeſſoribus aliorum idē quod hic, ut ff. ex qui. caut. mai. l. ſi cui, & ſ. de aſſeſſo. l. in conſiliarijs.

ſcipiendæ adminiſtrationis officiū a intra eā prouinciam in qua prouincialis & ciuis habetur: niſi hoc cuiquam vltronea liberalitate per diuinos afflatus imperator indulgeat. Dat. XVI. Kal. Aug. Arcadio. A. & Bautone Coss.

TITVLVS XXX.

DE SEDITIOSIS, ET DE his qui plebem contra rempublicam audent colligere.

Suſcipiens populū contra rēpublicam, grauiſſime eſt puniendus. Sal.

I. Imppp. Gratianus, Valentin. & Theodoſ. A A A. Florentio PP. Auguſtali. †

SI quis cōtra euidentiſſimā iuſſionē ſuſcipe plebē, b & aduerſus publicā diſciplinā defendere fortaſſe tētauerit: multā grauiſſimā c ſuſtinebit. Dat. XIII. Ka. Ian. Conſtātinop. Richomere & Clearcho Coss.

Prouocans tumultum & clamorē in populo, debet mori pœna ſeditionis. Et etiam quod fit ad clamorem populi, non ſortitur iuris effectum. Bal. Vel ſic: Inducens populum ad tumultus, ut conſequatur dignitatem vel officium, debet puniri, & conſecutis priuari. Sal.

II. Imp. Leo A. Erythrio præfecto prætorio.

IN nullis locis d aut ciuitatibus tumultuoſis clamoribus cuiusq̃ interpellatio contumelioſa d procedat, nec ad ſolam cuiuſquā inuidiam petulantia uerba iactentur: ſcituris his qui huiuſmodi voces emiſerint, mouerintq; tumultus, ſe quidem fructū ex his quæ poſtulant, nullatenus habituros: e ſubdendos autem pœnis his quas de ſeditionis & tumultus auctoribus vetuſtiſſima decreta ſanxerūt. Dat. II. Non. Mart. Conſtantinopol. Leone. A. VI. Coss.

TITVLVS XXXI.

QVANDO CIVILIS actio criminali præiudicet, & an vtraq; ab eodem exerceri poſſit.

In criminalibus publicis, & in priuatis, ciuilis intētata de re familiari, non tollit criminalem, nec e contra. Sal.

I. Imppp. Valens, Gratianus & Valentinianus A A A. Antonio P.P.

APleriſq; prudentiū gñaliter definitum eſt, quoties de re familiari f & ciuilis & crīnalis cōpetit

---

Sed [illegible] & de his qui plebem contra rempublicam &c.

Fit contra publicā vtilitatem, ſi pecuniā publicam quis ſurripuerit. Item ſacra compilando, id eſt rapiendo & furando, ſecundum H. de quibus dixit in ſuperioribus titulis, ſic & contra publicam vtilitatem plebem concitando & ſic de hoc dicit. Et dicitur ſedit.o, quaſi ſeorſum itio: quia in diuerſum vadūt, aliosq́ trahunt, vel a ſede ſedas, per contrarium.

Seditio vnde dicit.

SI quis.] CASVS. Quidā Sēpronius plebem conuocauit ad ſeditionem faciēdā, vel tumultum in ciuitate, & ſe & ſuos milites in aliquem locum tutum contulit. qua pœna veniat puniēdus, quæritur? Et reſpondetur φ grauiſſima.

† publicā quietē, legitur i manu ſcriptis. recte Contius.

a Ex Co. T. 9. 33. 1. mēdoſe Auguſtali. legēdū .n. eſt Auguſtorū: nam hic erat pfect prætorio. i. ta

b Plebem.] vel caſtrum tentauerit. uolebat enim deponere poteſtatem.

c Grauiſſimam.] mortem &c ut ff. de pœnis. l. ultimum. Vel dic pro qualitate perſonæ & dignitatis, aut furca ſuſpenduntur, aut beſtiis ſubiiciūtur, aut in inſulam deportātur, ut ff. de pœnis. l. ſi quis ali quid. §. 2.

Seditioſi qualiter sūt puniēdi.

† aliàs Eracito.

IN nullis.] Primo prohibet, ſecundo punit. ſecunda ibi, Scituris. Sal. CASVS In hac l. dicitur φ nullus in ciuitate, uel in caſtro, vel villis debet tumultū mouere, uel ſeditionem: quod ſi fecerit patietur pœnam quæ antiquis legibus comprehenſa eſt.

d Contumelioſa.] vt quia dicat, uolo eſſe conſul propter nobilitatem meam, ut alii. & facit. ff. ad legem Iul. de ui pub. l. qui cœtu, in prin. Accur.

e Habituros.] nec enim erit conſul & facit ff. de pœnis. l. capitalium. §. ſolent, & ſupra de his qui ad eccleſ. confu. l. denunciamus.

QVANDO CIVILIS ACTIO CRIminali præiudicet, & an vtraque ab eodem exerceri poſſit.

Continuatio. Actio ciuilis an præiudicet criminali. Diuiſio.

Dixit de ordinarijs criminibus: nunc de extraordinarijs. Præmittit tamen iſtum titulum ad præcedentia & ſequentia: ſi ex eodem crimine competat ciuilis actio, & criminalis accuſatio, an vna præiudicet alij vel prorſus, vel interim: quod hic non dicitur. Sed dic quod non præiudicat prorſus, niſi in actione & accuſatione iniuriarum: ut ff. de iniurijs. l. prætor. §. 1. & l. quod ſenatus. Sed interim præiudicat, ut ff. de public. iudic. l. interdum, & ff. vi bonorum raptorum l. 2. §. 1. primum tamen ſatis hic dicitur.

Pleriſque.] Diuiditur. Primo ſub forma regulæ duo ſtatuta vel dicta nobis tradit in genere. Secundo nobis illa declarat in ſpecie, ponendo ſucceſſiue ſex exempla, vt patet in litera ſecunda ibi, Sic denique. Primum exemplum durat a verſiculo, ſic denique, uſque ad verſiculū, & ſuppreſſo. Secundum uſque ad uerſiculū, quo in genere. Quartum & quintum ſimul uſque ad uerſicul. qua iure. vt ſic ibi duo ſint exempla, ſcilicet de furto, prout eſt delictum priuatum, & oritur accuſatio priuata, ut ff. de priua. delict. l. fin. & aliud de lege Fabia. Placentinus autem ſolum vnum poſuit, ut not. in gl. Sed modica uis eſt: ſed ultimū exēplū durat vſque ad fin. Sal. CASVS Regulam ponit, quam probat ſex exēplis. & regula talis eſt: Quando ex eodem facto concurrunt ciuilis actio & criminalis, vtraque agi poteſt: nec altera per alterā tollitur: nec refert quæ prius intentetur. Verbi gratia: Si de poſſeſſione vi me deieciſti, agam interdicto ciuiliter, & criminaliter te potero accuſare. l. Iul. de ui public. & ſi teſtamentum in quo eram inſtitutus, combuſſiſti, & ita dolo feciſti quominus exhibere poſſes, vel ſuppreſſeris: agam ciuiliter de tabulis exhibendis: & criminaliter. l. Corne. teſtamentaria te accuſabo. Item ſi libertus meus ſe ingenuum dicit: pro operis quas mihi debet, agam ciuiliter, & accuſabo eum crimine l. Viſel. Item ſi quis ſurripuerit mihi rem, agam ciuiliter & criminaliter, ut ff. de priua. delic. l. ulti. Idem ſi ſeruum meum abduxiſti, uel filium: agam ciuiliter rei uendi. & criminaliter. l. Fabia de plagiar. ut ff. ad l. Fab. l. 1. Item alia exempla ſunt, quæ difficile eſt enumerare. Item poteſt quis aliquem accuſare de fal. & ciuiliter agere ad intereſſe actione in factum.

| Co. Th. lib. 9. titu. 20. l. 1.

f De re familiari.] i. propter rem familiarē. Actio n. furti non eſt de re familiari, ſed propter rem familiarē, ut ff. de incen. ruina, naufra. l. 1. § 1. De familiari autem ideo dicit: quia ſecus ſi ciuilis non eſſet de re familiari, vt iniuriarum: quia vna tollit aliā, ut ff. de iniuriis. l. prætor. §. 1 cum ambe ad vindictam dentur, ut ff. de coll. bono. l. cum emancipati. §. Emancipatus. Et idem dicas ſi patro-

Libertus vocās patronū in ius ſine venia, ciuiliter & criminaliter poteſt cōueniri.

ſi patronus vocetur in ius à liberto ſine venia: nam & ciuiliter ad quinquaginta aureos agere poteſt actione in factum: & criminaliter de crimine ſtellionatus, cum titulus criminis deficiat, ut ff. de in ius uocan. l. pen. & fina. & ff. de crimini. ſtel. l. 3. Acc.

A condemnatio cum ſolutione, ut ff. de except. rei iudic. l. ſi quis cum totum. §. plane. Sed arg. contra. ſ. ad l. Fab. de plagia. l. 1. ſed expone ut ibi. Sed Pla. contra, ut hoc dixi plene ſupra ad l. Aquil. l. ex morte. Item in publicis criminibus conſtat habere locum. l. iſtam, ſecundum omnes. Sed quid in priuatis delictis? P. dicit quod non habet locum. & pro e. ff. ui. bo. rap. l. 2. §. 1. ſed illa ĩtelligitur interim Itē pro eo. ſ. ne tu. vel cu. vec. cō l. 1. Sed ibi publicū crimē falſi erat: & etiam ante accuſationem ſatisfecit, nec expectauit accuſari: quòd etiam in publico licet, ut ff. ad l. Iul. de adul. l. ſi adulterium. §. idem Pollioni. ſic & infra de cri. ſtel. l. 1. quod priuatum eſt delictū, ut eo. ti. de cri. ſtel. l. 3. Itē pro eo ff. de condic. cau. da. l. pen. Sed ibi ideo nō agitur criminaliter, quia non effecit ſeruum eius qui duxit eum in periculum tradendo præfecto vigilum. Item pro eo. ff. de iniur. l. prætor. §. 1. Sed ſpeciale in crimine iniuriarum, cum utroque modo agitur ad vindictam. Item pro eod. ff. de fur. l. interdum 2. §. qui furē. ſed ibi non fuit accuſatus, ſed in ciuili ductus fuit non ordinario iure. Tu dic ſecundum Ioan. idē in priuatis criminibus, quod publicis. & pro nobis hæc lex, ubi dicit, quo in genere &c. licet P. pro ſe ibi exponat, ut ibi notauit Itē pro nobis ſ. de condic. ob turpem cau. l. quod euitandi. Vltimo oppono quòd non prius vna uia quàm alia, ſed ambæ ſimul decidi debeant, ut ſupra de ordi. iudi. l. 3. Sed ibi in modum exceptionis opponebatur crimen.

actio,[a] vtraq;[b] licere expiri: ſiue prius criminalis, ſiue ciuilis actio moueat: nec ſi ciuiliter[c] fuerit actū criminalē poſſe cōſumi: & ſimiliter e cōtrario. ¶ Sic denique & per uim de poſſeſſione deiectus, ſi de ea recuperanda interdicto {Vñ ui} fuerit uſus, nō prohibet tñ ēt lege Iulia de ui[d] publico iudicio inſtituere accuſationem. ¶ Et ſuppreſſo[e] teſtamēto, cùm ex interdicto {de tabulis exhibēdis} fuerit actum, nihilominus ex lege Cornelia[f] teſtamentaria poterit crimen inferri. ¶ Et cum libertus ſe dicit ingenuum, tam de operis ciuiliter, quàm etiā lege Viſellia criminaliter, poterit perurgeri.[g] ¶ Quo in genere habetur furti actio,[h] & legis Fabiæ cōſtitutio. & plurima alia ſunt q̃ numerari

B

C

nō poſſunt:[i] ut cū altera prius actio intentata ſit, p alterā q̃ ſupererit, iudicatum liceat retractari.[k] ¶ Qua iuris definitione nō ambigit, etiā falſi crimen,[l] de quo ciuiliter[m] iā actum eſt, etiā criminaliter eſſe repetendum.[n] Data Prid. Kal. Ian. Treu. Valente VI. & Valentiniano II. AA. Conss.

TITVLVS XXXII.

DE CRIMINE † EXPILATÆ hæreditatis.

Poſt aditā hæreditatem & apprehenſam poſſeſſionē ceſſat h. crimē: & de ſpecie ad ſpeciē nō admittitur compenſatio, & de compenſato reiecto pōt principaliter moueri quæſtio. Sal.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Iuliano.

E Xpilatæ[o] q̄dē hæreditatis crimē intētare nō potes, quando cōmunis arcæ rebus inſpectis claues traditas cohęredi profitearis.[p]

† Adde ſcholia Græcorū I Baſili. lib. 60. ad huius tit. cōſtitutiões. Pet. Védr.

a Actio.] proprie & impropriæ ponitur. ſic ff. de officio pro conſ. l. 2.

b Vtraque.] ſed nō ſimul, ut hic in rubrica dixi.

c Ciuiliter.] i. pecuniariter. nec. n. ponitur ad differentiam iuris prætorij: quia de ciuili actiōe exēplum ponit in interdictis, quæ conſtat eſſe prætoria.

d De vi.] publica, vel priuata. Sed certe imo prius de ui, ut ſupra ad l. Iul. de ui. l. ſi quis ad ſe fundum. Sed dic, ut ibi. vel ibi actor prius de ui agere uolebat. Item adhuc contra. ſ. de appel. l. 1 Nam hic dicit poſſe incipere à qua velit, ibi neceſſitatem imponit de vna. Solu. ibi vtraque erat ciuilis quæſtio: quia ibi nō erat quæſtio vtrum per vnam alij præiudicaretur, ſed quæ eſſet prius intentanda. hæc non valet. Vel dic ut ibi.

e Et ſuppreſſo.] id eſt abſconſo, uel etiam corrupto ſic ut non appareat: quo caſu criminaliter & ciuiliter agi poteſt, ut ff. de dolo. l. ſi quis affirmauerit. §. fin.

f Ex lege Conelia.] ſcilicet de falſis.

g Perurgeri.] ut ſupra ad leg. Viſel. l. 1.

Ciuiliter & criminaliter in multis caſibus agi poteſt.

h Furti actio.] ex qua criminaliter & ciuiliter agi poteſt, vt ff. de priu. deli. l. fi. & ff. de fal. l. qui teſtamentū, & ff. de tab. exhiben. l. 1. in prin. & l. 3. § ſi quis dolo malo. & de fur. l. fin. Et quod ſubijcit, legis Fabiæ conſtitutio &c. aliud eſt exemplum, ubi etiam ciuiliter & criminaliter poteſt agi, ut ſ. ad le. Fabiam de plagia. l. 1. & ff. de libe. homi. exhiben. l. 3. in princ. ſecundum nos. Sed P. dicit, & pro id eſt: quaſi unum ſit exemplum, cū plagium ſine furto nō fit. Vel ſi ſeparatim intelligas, dices ſecundum eum de furto, de quo eſt publica accuſatio, ut teſtamenti ſurrepti, non alterius inſtrumenti, ut ff. ad leg. Corneliam de falſis. l. Paulus.

i Non poſſunt.] commodè: ſed da exempla in delictis ordinarijs & extraordinarijs, in quibus ciuiliter actione in factum & criminaliter agitur, ut ſ. de condict. ob turpem cau. l. quod euitandi, & ff. ad legem Aquiliam. l. inde Neratius. §. ſi dolo.

k Retractari.] id eſt iterum tractari: non in eundem, ſed alterū modū. ſic ſ. de his quibus ut indig. l. Pollа.

l Crimen.] generale: quia. ſ. dixit ſpecialiter circa teſtamentum ſubtractum. Acc.

Abſolut⁹ I ciuili pōt conueniri in criminali.

m Ciuiliter.] actione in factum, ut ff. de fal. l. qui nomine, & ſ. ad le. Cor. de fal. l. damus, & l. fi. & de do. l. pen.

n Repetēdum.] ſi in ciuili cauſa in prędictis caſibus obtineat actor, planum eſt. Si uero ſuccumbat, quid tunc? Reſpon. idem, quaſi tantum valeat abſolutio, quantum

D

DE CRIMINE EXPILATÆ hæreditatis.

Supra de ordinarijs & publicis criminibus tractauit: nūc ponit de priuato & extraordinario crimine. Azo. Extraordinarium eſt, ut ff. eodem l. 1.

Diuiſio.

E Xpilatæ.] Primo reſpondet tacitæ quæſtioni. Secundo alteri immediate ſubiectæ. Tertio dubium remouet ſecunda ibi, ſed cum de his tertia ibi, exhibitis. Sal.

Caſus.

o Expilatæ.] tibi & Titio delata eſt hæreditas: & ei præſente te datæ ſunt claues cōmunis arcæ, per quod uidetur quilibet apprehendiſſe poſſeſſionem. licet ergo poſtea res teneat quæ ſunt in arca, non crimine expilatæ hæreditatis, ſed actione ad exhibendum ages. in qua licet tu alias res teneas eiuſdem hæreditatis, non habetur compenſatio, cum ſpeciei ad ſpeciem non fiat: ſed rebus exhibitis coram delegatis iudicibus, directa quæſtione, ſcilicet rei vendicatione ad res, uel econtra ſibi ad illas quas habes, apud ordinarios agetur.

Expilatæ hǣditatis crimē q̄ñ locū hēt.

p Profitearis.] per quod, ut dixi, poſſeſſionem apprehēdiſſe videtur. & ſic hæc actio ceſſat, quæ locum habet expilata hæreditate ante aditam hæreditatem, uel poſt aditam ante apprehenſam poſſeſſionem, ut ff. eodē l. 2. §. appa-

§.apparet. Alij dicunt ideo non agi, quia rõne ſuæ partis contrectaſſe videtur, ut ff. pro ſo. l. merito. Ac.

Quæreretur] alias, quæreretur : & alias quæretur.

Non oportuit.]cum ſpecies deberetur hincinde, vel ab altera parte, ut ff. de pigno. actio. l. ſi conuenerit. 2. in prin. Et caue, q a in prætorio loquitur. q. d iudex fecit, ſed non recte fecit: & ſic ſi habes, quæreretur. ſi vero habes, q̃reretur: dic hic, i. oportebit. Alij reddunt hic rationem, quod compenſatio non fiat, quaſi apud eum depoſueris. vnde actioni depoſiti non obijcitur compenſatio, ut ſupra de compen. l. fin.

Expilatæ hæreditatis crimen quãdo locũ habet.

c Suis.] id eſt ordinariis, cum tantum primum iudicium eſſet delegatum. & ad hoc ſupra famil. erciſcun. l. aduerſus, & quod ibi not. lo. Item facit ſupra in quibus cauſ. pigno. ta. contra. l. ſi non inducta.

Expilatæ.] CASVS. Delata erat mihi hæreditas extranei, vitricus meus aliquas res de hæreditate ſubtraxit: an poſſim eum accuſare crimine expilatæ hæreditatis, quæritur? Et dicitur q̃ ſic.

d Vitricum.]contra videbatur, quia quaſi pater, ut ff. ſoluto matrimo. l. quia parentis, & caue, quia ab auo, non à matre, uxore ſcilicet uitrici, fuit hæc hæreditas delata, ut & j̃. eodem l. aduerſus, dices.

Vitricus eſt quaſi pater.

e Si aui. Nouercã.] i. vxorem tui patris, cum hæreditas non à patre deferatur, vt j̃. l. proxi. ſed ab auo, ut hic dicit, vel aliunde.

Aduerſus]Diuiditur Primo ponit dictum. Secundo inteſtando conſulit actori circa rẽ. Tertio circa fructus ſecunda ibi, & ideo. tertia ibi, fructus autẽ Sal. CAS. Inſtituiſti me hæredẽ. iacẽte hæreditate vxor tua aliqd de rebus hæreditariis ſubtraxit: an eã accuſare poſſim crimine expilatæ hære. quæritur? Et dicitur q̃ nõ: ſed ſi poſſidet vẽdicabo. ſi dolo deſiit poſſidere, agãad exhibẽdũ. fruct' quos mala fide pcepit, ſuos nõ facit: ſed extãtes vẽdicabunt, cõſumptos cõdicet. t.

Diuiſio.

f Humanæ. Iu. ff. de ritu nup. l. 1. & ſupra de iudeis. l. ne

¶ Sed cùm de his exhibendis apud iudicem quęreretur, [a] rationem compẽſationis induci non oportuit. [b] Exhibitis enim q̃ deſiderantur, ſuis [c] iudicibus directa quęſtio relinquenda eſt. PP. XII. Kal. Maij, Antonino. A. II. & Geta. II. Conss.

Priuignus põt agere contra vitricum crimine expilatæ hæreditatis. Bal. Vel ſic: Reuerentia perſonæ vitrici non facit hoc crimen ceſſare. Sal.

II. Imp. Antonin. A. Primo.

2 Expilatæ hæreditatis crimen aduerſus vitricum [d] adito præſide prouinciæ non prohiberis perſequi. PP. VII. Ka. Mar. Læto II. & Cereali Conss.

Reuerentia nouercæ non facit hoc crimen ſilere, quando de alia quàm de mariti agitur hæreditate. Sal.

III. Idem A. Helenæ.

SI aui tui hæreditatem adijſti, expilatæ hæreditatis crimine aduerſus nouercam [e] quòdam tuã experiri non prohiberis. PP. III. Non. Ian. Sabino & Anulino Conss.

Vxor defuncti non poteſt conueniri ab hæred. crimine hæreditatis expilatæ, ſed res & fructus extantes poſſunt vendicari, & conſumpti poſſunt condici. Sal.

IIII. Imp. Gordianus A. Baſſo.

ADuerſus vxorem (q̃ ſocia rei humanæ [f] atq; diuinæ domus ſuſcipitur) mariti diem ſuũ functi. ſucceſſores expilatæ hæreditatis crimen intendere non poſſunt. [g] Et ideo res quas per eandem abeſſe quereris, competẽti in rem actione, uel ſi do lo malo fecerit q̃uo minus res mobiles poſſideret, ad exhibendum perſequere. Fructus autem rerũ quas mala fide tenuit, licet expilatæ hæreditatis non teneatur crimine, ſuos non facit, ſed extantes quidẽ vẽdicari, cõſumptos verò cõdici poſſe proculdubio [h] eſt. PP. VI. Kal. Mart. Attico & Prætextato Conss.

B

Vxor expilans hæreditatem, vel libertus, vel quicunque non propterea cadit à legatis relictis in teſtamento. Bal. Vel ſic: Legata non minuuntur, licet hæreditas expiletur Sal.

V. Imp. Philippus A. & Philipp. C. Simplicio. †

OBtentu expilatæ [i] hæreditatis, emolumentum legatorum, maxime ſuſpenſa cognitione, [k] legatarijs ijſdemque libertis defuncti auferri non oportet. [l] PP. XV. Kalen. Februar. Philippo. A. & Titiano Conss.

C

Hæc accuſatio eſt ſubſidiaria Sal.

VI. Iidem A & C. Bataix.

3 Expilatæ hæreditatis crimen loco deficiẽtis actionis [m] intendi cõſueuiſſe, non eſt iuris ambigui PP. X. Ka. Mar. Aemyliano & Aquilino Conss.

TITVLVS XXXIII. VI BONORVM RAPTORVM.

Actio vi bonorum raptorum habet locum pro vi illata in rebus mobilibus tantum. Sal.

I. Imperator Gordianus A. Valerio.

D

VI bonorũ raptorũ actionem, quę cũ pœna ſua retrahit ablata: potius ad mobilia, mouentia [n]

g Non poſſunt.] ſic ergo filii contra vxorem patris, ſit mater vel nouerca, non agunt, cum de patris hæreditate, cuius uxor ſuit agitur: licet alias ſecus, ut ſupra. l. proxi. & facit ſupra de fur. l. quamuis, & ff. eod. l. vxor, & ff. de nego. geſt. l. hæres viri, & ff. rerum amo. l. 1. & 2.

h Proculdubio.] ut & j̃. de condic. ex lege. l. malæ fidei. Accurſius.

OBtentu.] CASVS. Iacente hæreditate res quædam ſubtractæ ſunt: legatarij petunt legata ab hærede: hæres prętextu hęredi. expilatæ vult differre ſolutionem legatorum, an ſit audiẽdus, quæritur? Et dicitur quod non.

i Expilatę.)ab alio, non à legatario.

k Cognitione. j̃ criminis expilatę hæreditatis: licet alij dicant, ſ. legatorũ. Ac.

† al. Supplicio.

l Non oportet.] ut & ff. de fideicom. liber. l. fideicommiſſaria. 2. in prin. Poſſet etiam dici ſecundũ quoſdam à legatario expilata: & tunc eſſet contra, ut ſupra de lega. l. non dubium. ſed ibi rem ipſam legatam ſubtraxit, hic aliam uel ibi poſt apprehenſionem: hic ante. ſed prima placet.

Expilatæ. Actionis.] furti ſecundum quoſdam, quæ concompetit, ut ff. eodem. l. 2. Vel dic, actionis, id eſt accuſationis. Nã actio in rem, & ad exhibendũ, & petitio hęreditatis hæc ne competũt cũ hac accuſatione, ut ff. e. l. diuus Item ſecundũ Pla. not. q̃ pro isto crimine non poteſt agi ciuiliter: qd pro alio crimine priuato nõ inuenitur. Satis tamen põt hic dici dari actionem in factum ad poſſeſſionem reſtituendam, vel ad duplum præſtandum, ut ff. ſi quis teſta. liber. l. 1 & fa. ẽ. famil. erciſcun. l. aduerſus, & quod ibi dixi.

Hæreditatis expilatæ accuſatio cum multis actionibus concurrit.

VI BONORVM RAPTORVM.

Qualiter criminaliter de vi agitur, dixit: nunc ciuiliter poſt crimẽ expilatæ hæreditatis, in qua etiam aliqua vis fit.

n VI bonorum. Mouentia.] id eſt ad hæc & non

& non ad alia, vt inſtit.eo.§.pen.& facit.ff.de ver.ſig. l.mouentium,& ff.de ui & ui arma.l.1.§. ſi fundus.

a Que.] pro uel.

Si res.] CASVS. Mulier dedit mihi rem aliquã: hæres eius eã rapuit, intra annũ vtilem in quadruplũ, poſt annum in ſimplum conuenietur.

b In quadruplum.] & verum rei pretiũ quadruplatur, ut ff. eo.l.2.§.in hac,& datur hæredi, ſed non in hæredé, quia eſt pœnalis, nec in eo quod peruenit cum condictio ſufficiat, qua in ſolidum tenetur, ſiue peruenit, ſiue non, ut ff. eo.l.2. §.fi. Quandoq; aũt datur in duplũ, qñ .ſ.dolo alicui dãnũ in turba daretur, ut ff.eo.l.4 in prin. & facit inſtit. eodem, in princ.

Actio vi bonorum raptorũ i hæredem nõ datur, etiã in eo quod ad eum peruenit.

Res obligatas. c Cõuenit.] ut ſupra ad legẽ Iul.de vi.l.in poſſeſſionẽ, niſi ex cõuentione, ut ĩ.de pigno.l.3.& facit ĩ.fin.regundo. l.ſi conſtiterit. Item contra ff. q̃ in frau. credi.l.ait prætor.§. ſi debitorẽ. Sed ſpeciale propter fugã, ut ff.de iudi.l.hæres abſens.§.1 Item cõtra.ff. quod met.ca. l.extat decretum. Item contra. ff. ad l.Iul. de ui. l. creditori. Sed ſol. ut ibi.

* XII.Ka.

De his. d Neſciéte.] ſecus ſi ſcit, & prohibere ualet: quia tunc in ſolidum, ut ff de noxal.l.in delictis.

e Noxali.] ut & ſupra de noxal. l. ſi ſeruus, & ff.eod.l 2. §.hac actione. 1. & §. ex hac.

Siue negotiorũ.] CASVS. Nouerca tua res tuas uendidit & rapuit: electionem habes, uel is eam conuenire poſt annum in ſimplum, uel in quadruplum intra annum, uel habendo ratam venditionem, agere nego.geſt.

f Cõtra nouercã.] nouerca rem tuam mobilem rapuit, & uendidit: & ſic agitur neg. geſt. ſi ratã venditionem habueris: vt & ſupra de rei vend.l.mater.

A

...que, a quàm ad fundos per iniuriam occupatos ſpectare, explorati iuris eſt. PP.Kal. Mar. Attico & Prætextato. Coss.

Hæres donatoris à donatario auferre res non poteſt quod ſi facit, donatario intra annũ tenetur ad quadruplũ, poſt annũ in ſimplum. Bal.

II. Impp. Valerian. & Gallienus AA. Longino.

SI res mobiles quarum in te fuerat dominiũ perfecta donatione tranſlatum, violenter hæres donatricis abripuit, vi bonorum raptorum actionẽ intra annum quidem quo experiundi poteſtas fuit, in quadruplum: b poſt annum in ſimplum intendere non vetaris. PP. VII. * Maij, Seculari & Donato Coss. B

Etiam rapiens res ſibi obligatas, intra annum tenetur ad quadruplum, Sal.

III. Impp. Diocl. & Maxim. AA. & CC. Eulniſto.

RES obligatas ſibi creditorẽ vi rapientem non rem licitã facere, ſed crimen committere conuenit, c eumque etiam vi bonorum raptorum intra annum vtilem in quadruplum, poſt ſimpli actione conueniri poſſe non ambigitur. S. VII. Kal. Ian. Sirmij. AA. Coss.

De raptis à ſeruo dominus ignorans tenetur noxaliter ad quadruplũ intra annum. Sali.

IIII. Iidem AA. & CC. Attalo.

DE his quę ſeruus alienus neſciente d domino vi rapuiſſe dicitur, intra annũ in quadruplũ vi bonorum raptorum, & pòſt in ſimplum dominus eius noxali e actione apud competentem iudicem cõueniri põt. S. II. Ka. Maij, Heracliæ. AA. Coss.

DE CRIMINE STELLIONATVS.

Et hoc eſt extraordinarium: & habet locum vbi deficit titulus criminis: crimen tamen eſt ſicut de dolo actio ſimiliter, & dicitur a ſtellione animali, ut ff.eod.l.3.§.1.& pœna eſt in §. fina.

Venditionẽ rei raptæ poteſt dominus ratam habere, & agere ad ſimplũ, vel improbare, & agere vi bonorum raptorũ ad quadruplum Sal.

V. Iidem AA. & CC. Domnæ.

SIue negotiorum geſtorum contra nouercã f tuam, ſiue actione vi bonorum raptorum (quæ in quadruplum intra annum vtilem, ac poſt in ſimplũ conſtituta eſt) putaueris agendum: notione præſidali poteris experiri. S. VI. Non. Iul. Philippopoli. AA. Coss.

TITVLVS XXXIIII.
DE CRIMINE † STELLIONATVS.

Diſſimulãter rem aliquam pignorans pluribus ſucceſſiue, tenetur crimine ſtellionatus: cuius pœnam euitat, ſi creditoribus debitum offerat. Salicet.

I. Imp. Alexand. A. Alexandro.

C IMprobũ quidem & criminoſum fateris, eaſdẽ res pluribus pignoraſſe, diſsimulãdo g in poſteriore obligatione, q̃ eædem alijs pignori tenerentur. Verum ſecuritati h tuæ cõſules, ſi oblato omnibus debito, i criminis inſtituendi cauſam per emeris PP. V. Idus Februar. Pompeiano & Peligno Coss.

D *Etiam rem filijs donatam ſi pater obligat ignoranti, tenetur crimine ſtellionatus. Bal. Vel ſic: Scienter rem alienam obligans ut propriam, tenetur crimine ſtellionatus.*

II. Imp. Gordianus A. Valenti.

SI pater tuus in te donationẽ cõtulerit, & cum emancipatus eſſes, traditionibus dominiũ corporum in te tranſtulit, k poſteaque creditorem ſortitus, quaſdam earum rerũ ſine voluntate tua velut

IMprobum.] CAS. Debitor qui rem eandem duobus obligauit, crimine ſtellionatus tenẽtr ſoluẽdo tamen utrique, uel uni, liberatur. Viu.

g Diſſimulando.] & ſic ſciẽs, aliàs pignoratitia contraria tãtum tenetur. & hoc niſi pro modico ſecundo obligauit, ut ff.de pigno.acti.l. ſi quis in pignore.

h Securitas.] locus eſt pœnitentiæ, ut & ĩ. de his qui ſibi aſcri.l. 1. & ad legẽ Corn.de fal.l.ſi falſos, & ff.de adul.l.ſi adulterium.§.iidem Pollioni, & dixi ſupra ne tut.uel cura. vec.con.l. 1.

† Annecte gloſſemata Grecorum in Baſil. lib. 60.ad huius titu.& ſeq.conſtitutiones. Pet. Vẽd.

i Debito.] Sed nõne ſufficit etiã alterutri offerri: vel etiã ſi nulli, quid prioris creditoris intereſt, cum ſemper potior eſt? Reſpon.intereſt ſecundi, qui accuſat: ſed & primi forte, quia in eius malum factum eſt. ſi tamen uni ſoluerit, ſatis eſt: licet ſit conſultius vtrique, ut hic dicit. Item quomodo euitatur pœna ſ quam incidit iam obligando duobus? Reſpon.perinde habetur ac ſi nec incidiſſet, per pœnitentiam.

SI pater.] Duas ſoluit quæſtiones. Prima uerſatur circa ius pignoris & præiudicium donatarii. Secũda circa crimẽ ſtellionatus, & ſic præiudicium donatoris. ſecũda ibi, nec tñ. CAS Pater ſi in filiũ emãcipatũ donationẽ fecit, & poſtea rẽ quã donauit, obligauit, nõ p̃iudicauit filio, nec fili⁹ poterit eũ accuſare crimine ſtellionatus.

k Tranſtulit.] & ſic eſt perfecta, ut ſupra de do.l.ſiue emancipatis.

Obſtrinxit

a Obſtrinxit.] de facto, non de iure, ut hic, & ſ. quę res pig. obli. l. qui filios, & facit. ſ. ſi aduer. dona. l. 2. & de adulte. l. cum.
b Iniuria.] ſed iure, ut in lege Aquilia, ut inſt. ad leg. Aql. §. iniuria.
c Te.] ſ. domino.
d STellionatus. Publica.] nec inter priuata ſpecialia, ſed eſt extraordinaria priuata, ut ff. eo. l. 1.
IGnorantia.] CASVS. Si debitor obligat rē duobus, tenetur crimine ſtellionatus. ſi uero colluſit cum ſecundo creditore, ſcribēs eū potiorē eſſe, cū alius potior erat, ꝗa prior: accuſatur. l. Corne. de ſal. verbi gratia: Titius mutuauit ſibi 10. in Ka. Iuñ. & ſcripſit Seiū ipſum mutuaſſe in Kal. April.

† al. Eutropeti.

e Creditoris.] ſcilicet ſecundi.
f Apud alios.] primos.
g Capi.] i. decipi.
h Tuam.] loquitur primo creditori.
i Perfecta.] ſ. tecū.
k Pertētat.] ſ. ſubijciendo alium quaſi ſit potior, ut ff. de ſide inſtrumen. l. repetita.
l Sententiam.] primo caſu per accuſationem huius criminis: ſecundo per accuſationem legis Corneliæ de falſis, ut & ſ. ad legē Corne. de fal. l. ſi creditor, & facit. ff. eod. l. 3. §. ſed & ſi, & §. item ſi quis.

DE INIVRIIS.

Diximus de actione ui bonorum raptorum: & quia rapiendo fiunt iniuria, audiamus de iniurijs. Azo. Pro hac criminaliter extraordinariè & ciuiliter agitur, ut inſt. eo. §. in ſumma, & vna tollit aliam, ut ff. eo. l. quod ſenatus, & l. prætor. §. 1.

Continuatio.

NEc ſeruis.] CASVS. Dicit in hac

propriás ſuas obſtrinxit:[a] ius tuum non læſit.

¶ Nec tamē iniuria[b] ſtellionatus crimine petetur, cùm ſciens alienam rem, te[c] non conſentiente velut propriā ſuo nexuerit creditori. PP. II. Kal. Ianuar. Gordian. A. & Auiola Conss.

III. Idem A. Hadriano.

STellionatus accuſatio inter crimina publica[d] nō habetur. PP. Idib. Aprilis, Attico & Prætextato Conss.

Crimen committit, qui rem obligatam priori, obligat ſecundo ignoranti, uel qui animo decipiendi creditorē, cum alio fingit anteriorem obligationem Salic.

IIII. Imp. Philip. A. Eutropio.†

IGnorantia creditoris,[e] cui res pridem apud[f] alios obligatæ, pignoris ſiue hypothecæ iure obligātur, non ſine periculo capi[g] conſueuit. Etenim huiuſmodi fraudes ad extraordinariam criminis executionem ſpectare, ac ſtellionatus commiſſum ſeueriſſimè eſſe vindicandum ſæpe reſcriptum eſt. proinde ſiue ignorantiam tuam[h] debitor circunuenire tentauerit, ſiue obligatione rite pfecta,[i] participato fraudis cōſilio, p ſubiectam quaſi anteriorē perſonam diſpēdiū tuū ad occultum compendiū ſuū trahere pertentat:[k] adire ſuum iudicem potes, congruentem iuri ac debitæ religioni ſententiam[l] relaturū. PP. VI. Id. Maii, Peregrino & Aemyliano Conss.

TITVLVS XXXV.

DE INIVRIIS.

Actiuè, vel paſsiuè non licet ſeruis iniuriam facere. Salic.

I. Imp. Alexander A. Syro.

NEc ſeruis[m] quidē alienis licet facere

A iniuriam. PP. XI. Kalend. Decembr. Alexandro. A. Cons.

Pro iniuria illata filia coniugata, merito & patri competit iniuriarum actio Salic.

II. Idem A. Claro.†

INiuriarum actio tibi[n] duplici[o] † ex cauſa cōpetit: cùm & maritus in vxoris pudore, & pater in exiſtimatione filiarū* propriam iniuriā pati intelligantur. PP. Prid. Idus Maias, Agricola & Cle-

B mente Conss.

Qui alium dicit falſum delatorē, & mentitur, iniuriarum tenetur. Salicetus.

III. Imp. Gordian. A. Donato.

SI non es nunciator, vereri non debes, ne ea p pter, ꝗ iniuriæ faciendæ gratia quidā te ueluti delatorem[p] eſſe dixerunt, opinio tua maculata ſit: quinimmo aduerſus eos ꝗ minuendæ opinionis tuæ cauſa aliquid confeciſſe cō-

C perientur, more ſolito iniuriarum iudicio experiri potes. PP. II. Id. Iulias Gordiano. A. & Auiola. Cōss.

Qualitas perſona, & habitus iniuriati, facit iniuriam atrocem iudicari. Salic.

IIII. Impp. Valerianus & Gallienus AA. & Valerian. C. Vindio.

ATrocē ſine dubio iniuriam eſſe factam manifeſtum eſt, ſi tibi illata eſt cùm eſſes in ſacerdotio, & dignitatis habitū, &

D ornamenta præferres:[q] & ideo vindictam potes eo nomine perſequi PP. II. Aemyliano & Baſſo Conss.

Verba ſui natura iniurioſa, præſumuntur animo iniuriandi, prolata: niſi contrarium probetur: & hæc actio anno tollitur Salic.

V. Impp. Diocletianus & Maximianus AA. & CC. Victorino.

SI non conuicij conſilio te aliquid iniurioſum

l. ꝙ non ſolum libero, ſed nec ſeruo facienda eſt iniuria.
m Nec ſeruis.] actiuè & paſſiue, & facit inſti. eo. §. ſeruis, & ff. e. l. 1. §. Labeo, & l. item apud Labeonē. §. ſi ꝗs ſic, & §. penul. & l. cū ꝗ. §. 1.
INiuriarum.] CASVS. Dicitur in hac l. ꝙ nō ſolū nomine ſuo, ſed patris & vxoris agere poteſt maritus.
n Tibi.] ò mulier. i. ob iniuriam tibi factam.
o Duplici.] immo triplici, tibi. ſ. & patri & viro, ut ff. e. l. 1. §. fin. & l. eum. §. ſi nupta, & inſt. e. §. patitur. Sed hic pro vna ponit eam quæ patri, & eam quæ filiæ cōpetit, cū eius exercitium patri detur, ut ff. eo. l. patri.
SI non es.] CASVS. Aliquis intulit mihi iniuriam, dicendo me eſſe delatorem: an propter hoc ſum infamis, quæritur? Et dicitur quòd non: ſed agam aduerſus eum iniuriatum.
p Delatorem.] delator falſus punitur, & infamatur, ut & infra de cal. l. noſtris, uerus nō: vt ff. e. l. eum, in prin.
q ATrocem.] præferres.] ex pſona & ex tempore, ſiue loco & facto ſiue re dicitur atrox iniuria, ut ff. e. l. prætor. §. atrocem, & inſtitu. eo. §. atrox, & & hic eſt atrox primis duobus modis, & facit ſ. de epiſco. & cleri. l. ſi quis in hoc. Nota etiam, qui iniuriarū agit, certū dicere debet: & non in genere, uel ſub alternatione, ut ff. eo. l. prætor, in prin. & §. quod autem, & de iure fiſ. l. ita fidei.
SI non conuicij.] CASVS. Si motus ira quem homicidam vocaſti: ſi pbare poſſis per iram non animo iniuriādi vocaſſe, itē ſi exceſſit annus liberaberis: ꝗa anno finit iniuria-

† In vet. & Dauo. Accurſius fęminā fingit.
† al. triplici. Cont.
* filiorū, rectè. Cōtius.

Iniuria vni facta qñqꝫ redundat in tres.

: Sequitur Salic. uide canoniſtas, ī c. audiens, extra de purga. cano. tamen ſi aīo iniuriādi, aut libello famoſo dicas baſtardum, teneris. Oldra. conſi. 45.

dixiſſe probare potes:[a] ſi des veri à calumnia te defendit. Si autem in rixam inconſulto calore[b] prolapſus, homicidij conuicium obiecisti, & ex eo die annus[c] exceſſit: cùm iniuriarũ actio annuo tempore pſcripta ſit, ob iniuriæ admiſſum conueniri non potes. PP. VI. Idus Iul. ipſis. AA. IIII. & III. Conss.

Patronus vel eius hæres iniuriam liberto facere non poteſt. Sal.

VI. Iidem AA. & CC. Flauiano.

CVm nec patronos in iuriam[d] facere liber tis iuris æquitas permittat, proponasque patronæ hæredes eũ qui libertatẽ à defuncta acceperat, iniurijs[e] afficere: curabit præſes prouinciæ contumeliam hæredum compeſcere. PP. Id. Iul. ipſis. IIII. & III. AA. Conss.

Hoc crimen eſt priuatum. Salic.

VII. Iidem AA. & CC. Potentiano.

INiuriarum cauſa nõ publici iudicij, ſed priuati[f] cõtinet querelã. S. Idib. Febru. Sirmij. AA. Conss.

Pro atroci iniuria in perſonam ſerui illata dominus poteſt agere ciuiliter & criminaliter ad uindictam. Salice.

VIII. Iidem AA. & CC. Martiano.

DOminum pro atroci iniuria quam ſeruus eius paſſus eſt, edicti † perpetuĩ[g] actione propoſita, qua damni etiã haberi rationem verbis[h] euidenter exprimitur, agere poſſe[i] conuenit. S. XV. Kalẽ. Nouemb. AA. Conss.

Qui liberum dicit ſeruum infamãdi cauſa, tenetur iniuriarum: niſi ſic eſſe faciat pronunciari. h. d. cum l. ſequen. Salic.

IX. Iidem AA. & CC. Nonnæ.

QVi liberos infamandi gratia dixerint ſeruos, iniuriarum actione conueniri poſſe non ambigitur.[k] S. VI. Kalend. Decemb. Nicomediæ. AA. Conss.

Dicens alicui verba iniurioſa per viam iudicij, ſi deſiſtit à procedendo, poteſt iniuriarũ conueniri: ſed ſi non deſiſtit, non poteſt conueniri donec iudicium terminetur. Bal.

X. Iidem AA. & CC. Paulo.

SI quidem auiam[l] tuã ancillam (infamandi cauſa) reipublicæ ciuitatis Comanenſium dixit Zenodorus, ac receſſit:[m] iniuriarũ actione ſtatim conueniri poteſt. Nam ſi pſeueret[n] in ea cauſa facultatem habens agẽdi,[o] ſuper hac re deferri querelam, ac tunc demum, ſi non eſſe ſerua fuerit pronunciata, poſtulari conuenit.[p] S. XV. Kalend. Ianuas. Nicomediæ. CC. Conss.

In crimine iniuriarum criminaliter moto illuſtres & eorum liberi & uxores viuente marito illuſtri poſſunt per procuratorem comparere, & nihilominus in dominum fertur ſententia. Cætera verò perſonæ, quæ iure communi cenſentur, per ſe debent in hoc iudicio comparere. Bal. vel ſic: Cauſam iniuriarum ciuilem, vel criminalem, tam actiuè, quàm paſſiuè, poſſunt illuſtres per procuratorem exercere.

---

iniuriarũ actio. Item non ſolum patronus, ſed nec hæres eius liberto poteſt inferre iniuriam: alioquin hæres coercebitur. hoc dicit, cum. l. ſequen.

a Probare potes.] tibi enim incubit hoc onus, quia præſumitur te animo iniuriandi † hoc dixiſſe: quia uerba ſic ſe habent. ſic & ſi dicat ſe per iocum dixiſſe, probet, ut ff. eo. l. 3. & ſupra ad legem Corne. de ſica. l. 1. non aliter enim &c. ut ff. de lega. 3. l. non aliter.

b Calore.] ſed uidetur nullo modo teneri, ut ff. de regu. iur. l. quicquid calore. Sed ſpeciale in actione iniuriarum, arg. ff. de pœn. l. aut facta. §. ea, in fine. §. vel hic fuit perſeuerantia.

c Annus.] continuus, niſi quãdo ſit per metum: quia tũc utilis eſt annus, ut ff. quod met. cau. l. ſi cum ex. §. 1. Sed cum ex lege Cornelia hæc actio tribus caſibus detur, ut inſtit. eo. §. ſed & lex, an tunc finitur anno? R. ſic, ut hic, cũ nõ diſtinguat: nec ob. inſt. de perpe. & tẽpo. actio. in prin. q̃a ſpeciale eſt hic. ſed M. dixit eam perpetuam tunc, per d. §. inſti. & ſolam prætoriam eſſe annalem.

d CVm nec. Iniuriam.] atrocẽ. pro leui autem non agitur, ut ff. eo. l. prætor, §. præterea, & ff. de in ius uocan. l. ſed ſi hac l. §. fin.

e Iniurijs.] etiam leuibus, vt facilius cõtra hæredem agatur.

f INiuriarũ cauſa. Priuati.] niſi ob famoſum libellum detur, ut infra titu. 1. l. 1.

DOminũ.] CASVS. Si ſeruũ meum verberaſti, agam iniuriarũ, in qua veniet damnũ mihi datũ in ſeruo, & qui animo iniuriãdi liberum ſeruum vocauerit: iniuriarum tenebitur. h. d. cum. l. ſeq.

g Perpetui.] id eſt generalis, nec enim actio hæc eſt perpetua, ſic inſtitu. de ſatiſ. tu. in prin.

h Verbis.] ſic ergo vna actione & vna ſententia veniet contumelia & damnum. & ſic eſt contra ff. eo l. item apud. §. ſi quis ſeruo, & ff. ad legem Aquil l. ſed & ſi quẽcunque. §. iniuriam, quibus dicitur Aquilia ad dãnum, & iniuriarum pro contumelia agi, & duas fieri condemnationes. Sol. poteſt dici quòd hæc ſecundum illas intelligatur: & quod dicit qua, ſimplicem facit relationẽ: qua, ſcilicet actione. l. Aquiliæ, ut & ibi, Mulier quæ damnauit, ſaluauit. vel qua, id eſt pter quam, iniuriam ſ. atrocem, agitur etiam lege Aquilia. contra enim videbatur. ex quo enĩ agitur ad contumeliam, non videbatur poſſe agi ad damnũ. Vel dic etiã in actione iniuriarum venire damnum, non ut damnum, ut in contrarijs: ſed ut contumeliam, vel cauſam contumeliæ. ſic in interdicto vnde ui, veniunt etiam mobilia occaſione immobilium, ut ff. de ui & arma. l. 1. §. ſi fundum. ſimiliter & damnũ datum in corruptione ſerui. vel aliud damnũ datum à ſeruo, non petitur actione ſerui corrupti, niſi & animus ſit corruptus, & tunc ſic: ff. de ſer. cor. l. in hoc iudicio. ſimile argu. ff. de libe. leg. l. pe. & ff. de aqua plu. ar. l. apud Trebatium. §. aqua.

i Agere poſſe.] in duobus caſibus: quãdo ſcilicet eſt atrox, licet non in contumeliam domini. Itẽ & quando leuis, ſed in contumeliam domini facta eſt. aliàs contra, ut inſti. e. §. ſeruis, ſecũdum Io. Alij vtrunque exigunt ut agi poſſit. ſecus in libero, ubi non quæritur contra quem iniuriam proponebat, ut ff. eod. l. cum qui. §. ſi iniuria.

QVi liberos infamandi. k Non ambigitur.] ut ff. eod. l. ſi quis ex libertate.

SI quidem.] CASVS. Si Zenodorus vocauit auiã tuã animo iniuriãdi ancillã, audiendus eſt. & ſi libera fuerit pnunciata, conuenietur etiam Zenodorus iniuriarum.

l Auiam.] Zenodorus dixit auiam tuam eſſe ancillam ciuitatis Comanenſium, cauſa infamandi eam, vel te, nec in cauſa proceſſit.

m Receſſit.] id eſt in cauſa non proceſſit.

n Si perſeueret.] probando illam eſſe ancillam.

o Agendi.] forte quia actor erat illius ciuitatis.

p Conuenit.] non prius, ut ſupra de libe. cau. l. ſi tibi.

Conc. extra de pſump. c. 1. & glo. ſup verbo, exprimatur, in c. ſicut nobis, in ſi. de ſent. & re. iudi.

Iniuriarũ actio quãto tẽpore finitur.

† quid ſit, lege filia. ff. li. diſpun. 2. c. 27 l. 2. ff. de ve. iu. en. & l. 10. ff. de cõd. inde. Pet. Vẽdr.

Damnum an ueniat in actione iniuriarũ.

Seruo ſi iniuria fiat, an poſſit dominus agere.

Si quan-

I quando.] Casus. Si illuſtris accuſet vel accuſetur criminaliter de iniuria: reſpondere poteſt per procuratorem: ſecus in alio.

Actio.] i. accuſatio. Accur.

b Connumerant.] vt ff. ſ. eo. l. iniuriarum 2. §. 1.

c De more.] quæ dixi ſupra de accuſ. l. pen. & erit pœna extraordinaria. Sed ſi ciuiliter ageret, ſecundum quod iuraret habita taxatione, ut inſt. e. §. in ſũma, & § pœna.

Nobilitati fauetur. d Per procuratorẽ] ſpeciale propter nobilitatem: ſicut & ſ. de procu. l. quicunque, & auth. ibi poſita, & j. de dig. l. quoties, lib. 12. & ſ. vbi ſena. uel cla. l. ſi regulariter contra ff. de publi. iud. l. pe. §. ad crimen.

e Contra eum.] ſpeciale: regulariter ipſe procurator eſt damnandus, ut ſ. de ſen. l. 1. & de procura. l. nihil.

f Nullus alius.] imò & aliis uidetur licere, ut ff. an per alium cau. ap. l. j. §. j. Sed ibi in minoribus criminibus, ut plene no. ff. de procura. l. ſeruum. §. publice. in ciuili actione iniuriarum conſtat poſſe conſtitui procuratorem, ut ff. eod. l. non ſolum. §. agere.

DE FAMOSIS libellis.

Specialiter de quadam iniuria dicit.

S I qs.] Cas. Si aliquis famoſũ libellum inuenerit ad alterius infamiã compoſitũ, debet eũ corrupere: quod ſi nõ fecerit, ſed manifeſtauerit, capite plectendus eſt, ac ſi feciſſet. Sed ſi criminoſũ qs uult accuſare, cuius famã p libellũ credidit laceſſere audietur ſi inſcribat. Et pmiũ ſi probat, reportabit. quod ſi nõ probet, capite plectetur, & talis libellus famam eius in cuius ignominiã cõpoſitus erat, non lædet. Viui.

Debent tamen ſe inſcribere, & in eos non in procuratores eſt ferenda ſententia. Salic.

XI. Imp. Alexandro [illegible]

S I quando iniuriarum actio,[a] quam inter priuata delicta veteris iuris auctores connumerant,[b] à quibuslibet illuſtribus viris, militantibus, ſeu ſine cingulo conſtitutis, uel vxoribus eorũ, vel liberis maſculini ſexus, vel filiabus (ſuperſtitibus videlicet patribus aut maritis illuſtribus) vel ſi aduerſus aliquam huiuſmodi perſonam criminaliter fortè mouetur: ipſos quidem qui ſuper iniuria querun tur, inſcribere, aliaq; omnia quæ in huiuſmodi cauſis de more[c] procedunt, ſolenniter obſeruare decernimus: licere autem illuſtri accuſatori, vel reo, vel vxori, vel liberis maſculini ſexus, ſeu filiç itidẽ illuſtris ſupſtitis, cauſam iniuriarum in quocunque iudicio competenti per procuratorem[d] criminaliter ſuſcipe, vel mouere: ſentẽtiã iudice cõtra eũ,[e] qui procuratorem dederit (etſi ipſe non adeſſet iudicijs, ſed cauſam per procuratorem diceret) legibus prolaturo: ita tamen, vt nullus alius[f] idem ſibi audeat vendicare, vel à noſtro numine poſtulare: ſed in cæteris mos iudiciorũ qui hactenus obtinuit, in poſterum ſeruetur intactus. Dat. V. Non. Nouemb. Conſtantinop. Illo. V.C. Coss.

TITVLVS XXXVI.

DE FAMOSIS libellis.

Qui famoſum carmen de aliquo inuenerit, illud pandere non debet: alias punitur pœna capitali: niſi docuerit vera eſſe quæ dixit uel pandit. Salicetus.

I. Impp. Valentinia. & Valen. AA. [illegible]

S I quis[f] famoſum[g] libellum, ſiue domi, ſiue in publico, vel quocunq; loco ignarus repererit: aut corrumpat priuſquam alter inueniat, aut nulli confiteatur inuentum.

Si vero non ſtatim eaſdem chartulas uel corrumperit, vel igni conſumpſerit, ſed vim earum manifeſtauerit: ſciat ſe quaſi auctorem huiuſmodi delicti capitali ſententiæ[h] ſubiugandum.

Sanè[i] ſi qs deuotionis[k] ſuæ, ac ſalutis[l] publicæ cuſtodiam gerit: nomen ſuum[m] profiteatur, & quod per famoſum libellum perſequenda putauerit, ore pprio edicat: ita vt abſq; vlla trepidatione accedat, ſciens quidem quod ſi aſſertionibus ſuis veri fides fuerit opitulata, laudem maximam[n] & præmium à nra clementia conſequetur.

Sin vero minimè hæc vera oſtenderit, capitali[o] pœna plectetur.

Huiuſmodi autem libellus alterius opinionẽ non lædat. PP. XVI. Kalẽ. Mart. Cõſtantinopo. Valentiniano & Valente. AA. Coss.

TITVLVS XXXVII.

DE ABIGEIS.

Crimen abigeatus ſine inſcriptione poteſt proponi. Salic.

I. Impp. Honor. & Arcad. AA. [illegible]

A Bacti animalis accuſatio[p] non ſolũ cũ inſcriptionib9, ſed ẽt ſine ea obſeruatione[q]

f Si quis famoſum.] de aliquo quod ad eius pertinet infamiam, ut ff. eo. ſ. de iniurijs l. lex Cornelia. §. ſi quis librum, & hoc ſi tale continebatur, quod ſi verũ eſſet, pœna capitalis erat imponẽda. unde qui fecit, capite punitur: uel qui inuentũ pandit, ut hic: ſed nec in aliis non capitalibus licet pandere per famoſum libellum, ſed in iudicio accuſet, & ſi contra fecerit, capite punitur, ut hic: uel uerius, ſicut accuſandus puniendus eſſet: argu. ff. de priua. delic. l. fina.

h Capitali ſentẽtiç.] ſpeciale, ut pro iniuria tã magna pœna imponatur, ut ſ. ubi cauſa fi. uel di. do. l. uniuerſi.

i Sane.] non per libellum famoſum, ſed per accuſationem ſolennẽ pandat crimina, & hoc ſubiicit.

k Deuotionis.] quia deuotus eſt principi.

l Salutis.] quia intereſt reipu. maleficia puniri. Azo.

m Nomen ſuum.] i. eius quem accuſat.

n Maximam.] ut ff. eodem. l. eum qui, in prin. & l. lex Cornelia. §. fin. & j. de his qui latro. l. 2. in fi. & ſ. de fal. mon. l. 2. §. accuſatoribus.

o Capitali.] ſi etiam capitalis reo conuicto imponẽda erat, ut & ſ. de accu. l. ſi.

DE ABIGEIS.

Quoniam abigei extraordinem puniũtur, vt & qui committunt ſtellionatum: ideo de eis ponit. Azo.

A Bacti. Accuſatio.] priuata, ut ff. e. l. abigeat, & eſt pœna eis ff. e. l. j. §. pe. Et quis ſit abigeus dic quod qui decẽ oues, porcos quatuor, equũ uel bouem unum ſemel uel frequenter abegit: id eſt ſubripuit de paſcuis, ſed & equũ de ſtabulo, ut ff. eo. l. oues, & in authen. de nup. §. mitiores, uerſi. ſi igitur ſecundum Theodoſij. colla. 4.

q Obſeruatione.] i. ſine inſcriptione, & die

Libellũ famoſum faciens, qua pœna punitur.

a al. Imperatores Val. & Valẽs ad Edictum.

In C.T. e. ti. li. 9. l. 7. & 9.

Hæc lex eſt canonizata. 5. q. 1. c. ſi q. §. ſi quis famoſum.

adde, in Co. T. l. 1. (quod à Tribo. omiſſum miror.) Nec ſupplicio etiã ſi aliquod oſtẽderit, ſubtrahẽdũ. Maleficia ſunt punienda.

Abigei qui ſunt.

Ex Co. T. li. 2. tit. 1. l. 8. para l. momentanea. ſ. unde vi, & l. pe. ſ. de accuſa. vide Cuiacium li. 1. obſeru. ca. 20. Cont.

dic ſpeciale in hoc crimine, ut in pluribus alijs notatis A ſ. qui accu. non poſ. l. 3. Vel dic, cum inſcriptione, cum criminaliter: ſine ea, cum ciuiliter. Accur.

DE NILI AGGERIBUS NON RUMPENDIS.

Sicut animalia abducuntur, ut ſupra ti. 1. ſic aqua Nili, de quo dicit.

a S I quis. Cubitũ] menſurandum à ripa eius. Accurtius.

b Vetuſtatis.] Nota. ſic. ff. de iure immu. l. ſemper, & ſupra de teſta. l. teſtamenta omnia. Accurſius.

†Cod. T. li. 9. ti. 32. l. 1.

c Conſcijs.] facit ſ. de rap. virg. l. 1. §. pœnas autẽ. de alijs vero fluminibus de æquitate idẽ poſſet dici, ſecundum H.

DE HIS QUI LATRONES vel alijs criminib. &c.

Abigei & alij delinquẽtes occultantur ab alijs, & ſic occultãtes alienum delictum, ſuum faciunt: ideo de hoc dicit.

a L Os.] CASUS. Si abſcondi latronem in domo mea, pœna puniendus ſũ qua & latro eſt. ſi iudici eum non exhibuero, pœnam corporalem ſuſtinebo.

Ordo literæ.

d Eos.] Conſtrue. Par pœna reos alieni criminis expectet, & ipſos reos, ſcilicet latrones: reos dico alieni criminis qui ſecum ſociarũt eum uel eam, occultãdo eos. Et ſic no. æquale eſſe delictũ, ut ff. de recepta. l. 1. & ff. de incen. rui. nau. l. 3. § non tantum, & ſ. de adult. l. caſtitati, & ad legẽ Iul. de ui. l. eum ea, & ar. ſ. de fal. mo. l. 1. & ad legem Fab. de plag. l. ſi quis ſeruum, niſi affinem quis recipiat, ut ff. de recept. l. ſi. Quæ autem pœna latrones expectet, habes ſ. de ſer. fug. auth. ſed nouo.

† Co. Th. 9. 29. 1. & ſeq.

Latronũ pœna qua lis eſt.

proponitur. Dat. VIII. Kalen. Ian. Mediolani, Olybrio & Promoto Coss.

TITULUS XXXVIII.

DE NILI AGGERIBUS non rumpendis.

Rumpentes aggeres Nili, vel eius aquam ultra ſolitum occupantes, cõcremantur: & eius criminis participes deportantur, ſine ſpe veniæ. Salic.

I. Impp. Honor. & Theo. AA. Anthemio. P. P. †

S I quis poſt hac per Aegyptum intra duodecimum cubitum[a] fluminis Nili val la fluẽta de proprijs ac vetuſtis vſib[b] prẽter fas prẽterque morẽ antiquitatis vſurpauerit: flãmis eo loco conſumatur, in quo vetuſtatis[b] reuerentiam, & propemodũ ipſius imperij appetierit ſecuritatẽ: conſcijs[c] & conſortibus C eius deportatione cõſtringendis: ſic ut nũquam ſupplicandi eis, vel recipiendi ciuitatem, vel dignitatẽ vel ſubſtantiam licẽtia tribuatur. Dat. X. Kal. Octob. Cõſtanti. Honorio. VIII. & Theodo. III. AA. Coss.

TITULUS XXXIX.

DE HIS QUI LATRONES vel alijs criminibus reos occultauerint. †

Eadem pœna puniuntur receptatores, qua rei principales: in bonorum vero diſpendio, qui reum ſuperſederit offerre in iudicio. Salic.

I. Impp. Valent. Valẽs & Grat. AAA. Simplicio Vic.

L Os[d] qui ſecũ alieni criminis reos occultãdo, D eum eamve ſociarũt: par ipſos & reos pœna expectet: & latrones quiſquis ſciẽs ſuſceperit, & eos offerre iudicib[9] ſuperſederit, ſupplicio[e] corporali, aut diſpẽdio facultatũ, ꝓ qualitate perſonæ & iudicis æſtimatione plectetur. PP. Rom. X. Kal. Apri. Grat. A. III. & Equitio. V. C. Coss.

Pro ſummario ſufficit diuiſio in B glo poſita.

II. Imp. Martianus A. Palladio præfecto præto.

S I qui latrones, ſeu alijs criminibus obnoxij in poſſeſſione degunt ſeu latitant: dominus poſſeſſionis ſi præſto eſt, aut procuratores ſi dominus abeſt, ſeu primates poſſeſſionis vltro eos offerant: aut ſi ſcientes hoc ſponte non fecerint, conueniantur à ciuili officio, vt tradant ꝓuinciali iudicio eos qui requiruntur, ſub examine iudicis arguendos, & pœnas poſt documẽta congruas ſubituros.

¶ Si vero exhibere eos domini, vel ꝓcuratores, aut primates[f] poſſeſſionis diſtulerint: tunc ad detinendos eos[g] adito rectore ꝓuinciæ[h] omnia ciuilia dirigantur auxilia.

¶ Sin autem propter multitudinem fortè eorum q̃ in prædio ſunt, ciuile adminiculũ ſufficere nõ poſſe cõſtiterit, & memorati audaces executoribus obiecerint manus, vel aliás parere diſtulerint: tunc iudex prouinciæ memor periculi ſui, à viro deuoto tribuno ſeu primatib[9] militũ q̃ ĩ locis sũt, auxiliũ poſtu

A parantur.

S I qui.] Diuiditur in partes octo. Primo mandat latrones exhiberi. Secundo ſi non exhibeantur, mandat rectori prouinciæ ut eos mittat ad capiendum. Tertio vbi officium rectoris prouinciæ non ſit per ſe potẽs, prouidet vt officium militare conquirat in auxilium. Quarto punit iudicem mandata non ſeruantem. Quinto punit tribunum militum auxilium nõ præbentem poſtulatum: vel damnũ inferre à militibus ꝑmittentem prouincialibus. Sexto punit prædiorũ dominos, & eorum procuratores, latrones nõ exhibentes. Septimo prouidet ne domini prædiorum ſe valeant excuſare ratione impotentiæ. Octauo punit qui accuſationem porrexerunt, ſi de crimine nõ docuerũt. Secunda ibi, ſi vero. Tertia ibi, ſin autẽ. Quarta ibi, non ignaro. Quinta ibi, tribuni. Sexta ibi, domini. Septima ibi, ipſi quoque. Octaua ibi, ſi vero. Salic. CASUS. Si criminoſus in fũdo meo latitat, vel ego, vel procurator meus, debeo eũ præſentare iudici: alioquin potero conueniri ab officialibus iudicis, vt eum exhibeam, & ſi non exhibuero, rector prouinciæ mittet milites vt eum capiant: qui ſi capere nõ poſſunt (quia eis reſiſtat) mittat ad tribunum militum in ꝓuincia, ut ueniat in auxilium cum militibus. Alij autem rectores prouinciæ cõuenti vocari debẽt, & ego qui criminoſũ exhibere nolim, amitto fundum, & procurator relegabitur. Si vero non potero reijcere criminoſum, iudex dabit mihi auxilium. Et ſi ille qui crimen dicitur commiſiſſe, innocens apparuerit: accuſator de calumnia punietur.

Diuiſio.

e Supplicio corporali.] hoc de ſupplicio refertur ad ſuſcipientem ſcienter. quod dicit de diſpendio, refertur ad eum qui non offert, ut j. l. proxi. ſic ergo coniunctã ſe-

f Primates.] id eſt caſtaldiones.

g Ad detinendos eos.] latrones vel nocentes.

h Prouinciæ.] ſic ſ. de raptu virgi. l. 1.

a Per literas.] ſic de literis ſ. de epiſ. & cle. l. ſi qua per calũniam. §. præterea.
b Si præſentes & ſcientes.] ſic & ſ. de fal. mo. l. 1. & j. de deſerto. & occultato. l. 1 lib. 12. Accur.
c Exercenda eſt.] vt & ſ. de accuſ. l. fi.

DE REQVIRENDIS REIS.

Si accuſetur præſens, ſupra dixit: nunc ſi abſens.

Diuiſio. CVm.] Tria facit. Primo declarat quãdo debet fieri annotatio. Secũdo quãdo reus veniens bona annotata recuperat. Tertio quid fiet de bonis ſi reuerſus intra annum moriatur. ſecunda ibi, poſtquam, tertia ibi, ſin vero. CASVS. Si abſens quis accuſetur, iudex ad proferendam ſententiam nõ debet feſtinare, ſed debet citari, & bona eius annotari: qui ſi intra annum venerit, recuperabit bona, & ad defenſionẽ criminis admittetur. Si vero poſt annum, ſuper bonis nõ audietur, ſed ſup defenſiõe criminis. q ſi intra annũ deceſſerit, ad hæredes eius perueniẽt bona ſua. Et idẽ dicit lex ſequens.
d Grauia.] ex quibus pœna capitalis imponitur, ut ff. eo. l. 1. ſecus ſi relegationis, ut j. cũ abſens (Abſens dãnari põt.) poſſit dãnari, ut ff. de pœnis. l. abſentẽ, §. 1. & eo. §. verſ. ſi ſæpius.
e Sententia.] erat hic ergo lis conteſtata. idẽ ſi nõ erat.
f Annotari.] ſ. eius (Annotari bona qd ſit.) bona. i. in ſcriptis redigi, & poſtea requiruntur per literas. Vel dic etiam prius requiri, & dic vt requiratur, ſ. primo.
g Ad pœnam.] ſ. fit annotatio bonorũ.
h Purgandi.] etiam poſt annum, ſcilicet de crimine: ſed de bonis intra annum tantum.

let: ut per militarem manum correpti accuſati, ſine dãno atq; læſione cuiuſlibet legibus offeratur, & conuicti pœnas ſubeant cõpetentes: non ignaro iudice, quòd ſi aduerſus innocentem ob aliã cauſam præter latronum vel aliorum nocentium inueſtigationem, militare auxilium poſtulauerit, aut diſpẽdijs affici prouinciales conceſſerit: commotione ſeueriſſima (prout tua celſitudo iudicauerit) ferietur.

¶ Tribuni etiam ſiue primates numerorum vel officiorũ qui in locis ſunt, admoniti per literas [a] iudicis, ſi adminiculũ militare ꝓbere noluerint, aut ſi ab ipſis militibus dãna ꝓuincialibus inflicta fuerint: & damna & læſiones reſtituent, & acerrima cõdemnatione pro arbitrio virorum illuſtrium magiſtrorum militum ferient.

¶ Dñi ẽt ꝑdiorũ, ſeu ꝓcuratores vel primates poſſeſſionũ impunes non manebunt, ſi ꝑſentes & ſcientes [b] vltro nõ obtulerint nocẽtes, vel admoniti eos exhibere diſtulerint. nam dñs quidẽ, poſſeſſionis dominio priuabitur: ꝓcurator verò ſeu primates perpetuo exilio ſubiacebunt.

¶ Ipſi quoque procuratori vel domino vel primatibus poſſeſſionis, ſi ſe ad cõprimendã multitudinẽ ruſticanorum ſufficere nõ poſſe firmauerint, & id ꝓuinciali iudicio palam fecerint: militare auxiliũ rector prouinciæ à tribuno vel à primatibus numeri faciet dari, ſi ciuilia non poſſe ſufficere perſpexerit.

¶ Si uero poſt exhibitionem eorũ qui accuſantur, innocentes eos eſſe, & nihil criminis admiſiſſe patuerit: accuſatores pœnã quæ in calumniatores exercenda [c] eſt, ſubire cogãtur. Exemplo enim graue eſt ſic latronẽ requirere, vt innocentibus periculũ fiat. † Da. XII. Kalen. Ian. Conſtantinopoli, Mariniano & Aſclepiodoto Coss.

TITVLVS XL.
DE REQVIRENDIS REIS.

Contra abſentem de graui crimine accuſatum non fertur definitiua: ſed citati non comparentis bonorum annotatio debet fieri: quæ recuperat, ſi intra annum veniens ſe purgat: & ad hæredem ea tranſmittit, ſi interim decedat. Salic.

I. Impp. Valeria. & Gallien. AA Ruſtico.

CVm abſenti reo grauia [d] crimina intentantur, ſnia [e] feſtinari non ſolet, ſed annotari, [f] vt requiratur, nõ vt ique ad pœnã, [g] ſed vt poteſtas ei ſit purgandi [h] ſe, ſi potuerit.

¶ Poſtquã verò requirendus [i] factus intra annũ [k] redierit: ſi ſe crimine purgauerit, [l] res arbitrio iudicis ſignatas recipiat.

¶ Sin vero intra id tẽpus reuerſus, poſt intimationem [m] ſuam fuerit defunctus: etſi necdum ſe purgauerit, ad hr̃des proprios res tranſmittat. [n] D. Tuſco & Baſſo Coss.

Annotati bona intra annum non comparentis, irreuocabiliter conſiſcãtur: & poſtea veniẽs repertus nocẽs, punitur: innocens vero abſoluitur, nõ propterea bona recuperat. Salic.

II. Imp. Conſtantin. A. ad Ianuarium. †

QVicunq; † ex eo die quo reus fuerit in iudicio petitus, [o] intra anni ſpacium noluerit adeſſe iudicio: res eius fiſco vendicentur. [p]

¶ Et ſi poſtea repertus, nocens fuerit deprehenſus, ſeueriori [q] ſententiæ ſub-

i Poſtquã vero requirendus.] id eſt requiſitus. Vel ideo dicit requirẽdus, quia quidã ſunt qui nec requirẽdi ſunt, ut q accuſari nõ poſſunt ab eo à quo accuſantur, de quibus dixi. ſ. qui accuſa. non poſſunt, ſuper rubri.
k Intra annum.] computandum à tẽpore quo ſciuit, ſeu annotatus fuerit, ut ff. e. l. 1. §. pe. & l. 4. Accurſius.
l Purgauerit.] ſic ergo coipſo q non venit etiam intra annum, præſumitur contra eum, ſed nõ tantum ut condemnetur, propter abſẽtiam ergo grauatur vt probet, ſicut & accuſator, ſic & alias. ſ. d fal. l. vbi. & j. de abol. l. fallaciter, in fin. ſed nullo probante abſoluit.
m Poſt intimationem.] id eſt repræſentationem.
n Tranſmittat.] vt & ff. eo. l. 1. in fi. & facit, ſ. ſi pen. app. mors. l. 2. & hoc verum etiam in crimine læſæ maieſtatis, ſed licet dentur hæredibus, tamẽ ab eis in crimine læſæ maieſtatis auferuntur, ut inſt. de hære. quæ ab inteſta. §. per cõtrarium.
o QVicunq; Petitus.] primo iudicio petitus, poſtea annotatur, tertio requiritur. vel primo requiritur quam annotetur.
p Fiſco vendicẽtur] ſi tamẽ fiſcus intra xx. annos non petat, pręſcriptione repellitur, ut ff. eo. l. 2. & l. 3. & ff. de iure fiſc. l. 1. §. pręſcriptio. Accurſius.
q Seueriori.] quàm ſi intra annum veniſſet, & eſſet conuictus, & ſic grauatur in hoc. Item in eo q bona non recuperat, ut hic. Item fit infamis de facto, ut j. l. fi. Item in probãdo, vt ſubijcit, & dixi. j. l. proxi.

In pe-

† Cõcor. c. in pri. cũ glo. 1. in med. extra de poſtu.

† C. T. 9. 1. 2.

† Cũ hac l. concor. glo. ſuper verbo ꝓbatũ. poſt prin. in c. veritatis. de do. & con.

Diuiſio. IN pecuniarijs.] Primo in cauſa ciuili. Secundo in criminali. ſecunda ibi, criminalis. CASVS. Aliquis in cauſa pecuniaria fuit citatus, non comparuit, non fit ꝓpterea infamis. ſecus in criminali, qa & bona amittit, & infamia (ſcilicet lapſo anno ex die requiſitionis ei factæ) notatur. Viuia.

a Non lædit.] niſi ſit forte talis actio, qua damnatus infamaretur: quo caſu ꝑ edictum, id eſt citationem fit infamis de facto.

b Tenor.] id eſt requiſitio quæ fit literis, ut ſupra commi nationes epiſtolas, l. programma.

c Tãtũ ferat.] aliàs transferat: aliàs tantum ferat.

Annotatus ſi poſtea comparat, ſuper quo audietur. d Annotati.] quod tunc vere poteſt dici, cum intra annũ non redit. nam prima, ſententia de annotatione ſub conditione fit, ſi nõ venerit intra annum, vt ff. eo l. fin. Azo.

e Sed famæ.] non ut faciat ipſo iure infamem: quia de crimine non eſt damnatus, quod lex exigit, ut ff. de his qui no. infa. l. 1. §. 1. & l. athletas. §. calumniator. Sed infamia facti grauatur, ut ff. de obſequis. l. licet, & l. honori. Et ſic not. ex prædictis ꝙ intra annũ ueniens & de crimine & de bonis audit: poſtea veniẽs qñcunq; auditur de crimine, ſed de bonis nũquã: vt ff. e. l. 1. & penul. in fine.

† In quibuſdã lib. addit, ſeruorũ. Cõtius.

ingetur. Sed & ſi argumẽtis euidentibus, & probatione dilucida innocentiam ſuam purgauerit, nihilo minus facultates eius penes fiſcũ remaneãt. Dat. Id. Ianuar. Conſtantino. A. V. & Licinio Cęſa. Coss.

Contumax in ciuili cauſa non notatur etiam facti infamia. cõtumax uero in cauſa criminali, afficitur infamia facti. Salic.

III. Imp. Honorius & Theodo. AA. Palladio P. P.

IN pecuniarijs cauſis edictũ contra latitantẽ propoſitum, exiſtimationem eius non lædit.[a]

¶ Criminalis verò programmatis tenor[b] hanc tantum[c] ferat de iure cenſuram, ut inter reos annotati,[d] non tantum patrimonium debeat transferre, ſed & famæ[e] exiſtimationem lædere. Dat. VII. Kalen. Iul. Rauennæ Euſtachio & Agricola Coss.

TITVLVS XLI.

DE QVÆSTIONIBVS.†

Regulariter etiam in criminalibus ſerui non torquentur in dominos: fallit in caſibus hic exceptis. Sali.

I. Impp. Seuerus & Antoninus AA. Antianæ.

DE QVÆSTIONIBVS.

Quia pro prædictis delictis venitur ad quæſtiones quandoq; ideo de his dicit.

QVæſtionem.] CASVS. An in caput domini ſeruus torqueri poſſit, quæritur; & diſtinguitur, aut petitur torqueri in cauſa ciuili, aut criminali. primo caſu non torquetur, ſecundo caſu in tribus caſibus torquetur, & non præcedentibus indicijs, in caput dominæ vel tutoris vel eius filij ſeruus torqueri non poteſt.

f Quæſtionem.] quid quæſtionis verbo contineatur, habes, ff. de iniurijs. l. item apud Labeonem. §. quæſtionem, & ad Sylla. l. 1. §. quęſtionis.

g Contra dominos præſentes vel præteritos, ut ff. eod l. vnius. §. ſeruus.

h Non oportet.] ut ff. eo. l. 1. §. diuus Seuerus.

i Adulterij.] ut & ĩ. ad l. Iul. de adul. l. 3. & l. in adulterij. & l. fi. & de repudijs. l. conſenſu. §. uir, & ff. ad legẽ Iuliam de adulte. l. vim paſſam, §. fi. & ff. eo. l. extraneo, in princ.

k Fraudati cenſus.] id eſt annonæ: cum de hoc poſſit dominum accuſare, ut ff. de iudi. l. vix, & ff. ad l. Iuliam de anno. l. 1. in princ.

A l Principis.] ut & ĩ. ad l. Iuliam maieſtatis. l. 6. Idem ſi ad rempublicam vel ad eos qui militant circa latus eius: ut ff. ad l. Iul. maieſtatis, l. un. & pen. Item excipitur & alius caſus, ſi uir vxorem, & vxor virum occidit, ut ĩ. ad l. Cor. de ſica. l. fi. Item ſi ſocius ſocium occidit, ut ff. eo. l. extraneo. §. qđ congruit. Item & alius, ut ff. ad Sylla. l. & ſi percuſſor. §. j.

Serui an poſſint in dominos torqueri.

QVæſtionẽ †[f] de ſeruis cõtra dominos[g] haberi nõ oportet,[h] exceptis adulterij[i] criminibus, item fraudati cenſus[k] accuſationibus, & crimine maieſtatis, qđ ad ſalutem principis[l] pertinet.

B ¶ In cæteris autem quanquam ea quæ ſeruus cõtra dñm dixit, iudicaturi[m] ſententiam formare non debeant: tamẽ ſi alijs quoque probationibus fides veritatis inueſtigetur, prę ſcriptionis inuidia[n] euaneſcit.

¶ In pecuniarijs verò cauſis nec inopia[†] probationum ſeruos contra dominum interrogari poſſe manifeſtum eſt.[o] PP. Kal. Ia.

C Fuſco. II. & Dextro Coss.

Serui non audiuntur contra tutorem, vel matrem domini ſui. Fallit ubi agitur de tutela. Bal. Vel ſic: Priuilegium conceſſum pupillo circa ſeruorum quæſtionem, tranſit ad matrem, & ad tutorem. Salic.

II. Idem AA. & CC. Catullo.

INſolitum eſt, & graue exemplo, audiri ſeruos aduerſus tutores, †[p] vel matrẽ dominorũ[q] ſuorũ:

m Iudicaturi.] aliàs iudicaturis, & eſt datiuus, & alias iudicaturi, & ſic genitiuus ſingularis, vel eſt nominatiuus pluralis. aliàs iudicantes, ſed ſubaudies, ſecundũ ea quæ &c.

† Adde Græcorũ interpretationes l. 60. Baſil. lib. ad huius ac ſequẽtium tit. leges, atq; conſtitutiões. Pet. Vendram.

n Præſcriptionis inuidia.] id eſt inuidioſa pręſcriptio ceſſat. Et nota colligi ex hac litera ꝙ in ſuperioribus etiã ſi non pręcedant indicia, vel non ſunt aliæ ꝓbatiões, torqueant: quod falſum eſt, ut ff. e. l. 1. in prin. Vnde dicũt quidam in omnibus criminib[us] torqueri, ut tamen ſemper ſint indicia: & dictio autem, nõ aduerſatiuè, ſed pro etiam ponitur: quaſi dicat in cæteris etiam &c. Tu dic in alijs nullo mõ torqueri. Sed hic de facto fuerunt torti, ſufficiẽtes tamen aliàs probatum eſt. Vnde licet dominus dicat non debuiſſe torqueri, & bene dicat: nõ tamen per hoc abſoluitur, cum aliàs ſit plene probatum. & ſic ſuum dictum pro nihilo eſt: cum & ſeruorum dictum ſit nullum, ut hic, & ff. eod. l. 1. §. diuus Seuerus, & §. ſi ſerui, & ĩ. eo. l. ſeruos, & ĩ. de teſti. l. ſeruos, & ff. de proba. l. cum probatio.

† In non nul. exẽ. exactius excuſis, & recognitis non, nec inopia, ſed ex inopia, ſcriptũ inuenimus.

o Manifeſtum eſt.] hoc fallit. ĩ. eo. l. interrogari, & l. D hoc quod placet, & l. quoties, & l. fi. & ĩ. de ſer. fugi. l. quicunque, in fin. & l. cum ſeruum. Sed certè immo etiã torqueri videtur contra dominum in pecuniaria, ſi aliæ deſint probationes, ut ff. eo. l. diuus, quæ eſt contra. Sol. ibi de ſeruis alienis dicit, de quibus hic nõ prohibet inter alios torqueri, immo videtur concedere, eo quòd contra dominum vetat tantum, Alij dicunt hanc illã corrigere. vel ibi de facto ſerui, ut infra eodem. l. interrogari.

Serui an poſſint in dominũ torqueri ĩ cã pecuniaria.

INſolitum.] CASVS. Conceſſum eſt priuilegium aliquod cuidam pupillo circa ſeruorum quæſtionem: an illud tranſeat ad matrem vel tutorem, quæritur? & reſpondetur quòd ſic.

p Aduerſus tutores] q quaſi domini ſunt, ut ff. de fur. l. interdum. § qui tutelam.

p quſuis tutor loco dñi ſit. l. 7. ff. ꝓ emptore. Cõtius.

q Vel matrem dominorum.] not. priuilegium inferioris ad ſuperiorem porrigi. ſic ĩ. de priuile. ſcho. l. 3. in prin. lib. xij.

Priuilegiũ inferioris ad ſuperiorem porrigitur.

Nnnn 2 Niſi tu-

a Niſi tutelę.] ut & ſupra de adminiſtratio. tutor. l. lex. §. ante omnia. nec enim loco domini eſt tunc cum pupillum ſpoliat, ut ff. pro empt. l. qui fundum. §. ſi tutor.

CVm cognitionaliter.] CASVS. Mulier quædam dicebatur veneno aliquem peremiſſe: ſi acculetur, primo debent torqueri ſerui alieni: deinde mulier.

b Cum cognitionaliter.] alias incipit, cũ cognitionaliter. aliàs primũ, & dic, id eſt priuſquam ipſa mulier torqueatur quæ virum dicitur occidiſſe. nam prius indicia debent præcedere, & poſtea torquentur ſerui, ut hic, & ſupra ad legẽ Cornel. de ſic. l. ſi.

c Argumenta.] id eſt indicia.

d Ægrè.] id eſt moleſte.

e Extinxit.] i. extinxiſſe dr, ut ff. de contrahend. emptio. l. ſi in emptione, in princ.

SIcuti.] CAS. Si accuſatus dicat ad excuſationẽ ſuã ꝙ alius idem crimẽ comiſit, an ob hoc liberetur, quęritur? & dicitur ꝙ non, neque ei credi debet. ſi tamen appareat eũ commiſiſſe qui criminoſum deprehendit, & hoc probetur nõ euitabit pœnam: vt ſupra de accuſa. l. vltima, & de liberali cauſa. l. ſi filium.

f Eos.] apprehendẽtes.

g Non oportet.] ut & ff. eo. l. 1. § cum latrones, & ſ. de ac. l. ſi & de libe. cau. l. ſi filium, & de teſti. l. quoniam.

h Id feciſſe.] i. eos deprehendiſſe.

i Probati.] qui alios deprehenderunt.

NEc ſi.] CAS. Si hæredes teſtatoris vindicare velit mortem, ne ab hæreditate repellatur ut indignus: petat ſeruos qui in teſtamento libertatem meruerunt, indiſtinctè torqueri, ut veritas eruatur: an ſit audiendus, quæritur? Et dicitur ꝙ non.

k Indiſcretè.] i. indiſtinctè. nam de minore. 14. annis, quæſtio non habetur, ut ff. eo. l. de minore. Item nec de

† In quibuſdã exẽplaribus incipit hęc l. Primũ, cuius inſcriptio ẽ. Imp. Ant. A. cũ cognitionaliter audiſſet, dixit.

Quæſtio non indiſtinctè eſt habenda etiam de ſeruis.

nisi tutelæ [a] agatur. PP. III. Id. Septemb. Chilone & Libone Coss.

Præcedentibus indicijs veriſimilibus, mulier quæ de maleficio mariti impetitur, eſt torquenda. Bal. Vel ſic: Ad torturam liberi hominis non venitur, non præcedentibus indicijs veriſimilibus. Sal.

III. Imp. Antoninus A.

CVm cognitionaliter [b] audiſſet, dixit: † Primum ſerui alieni interrogabunt, ſi præſtita fuerint ex tanto ſcelere argumenta, [c] vt videantur accedere ad veriſimilia cauſæ crimina. ipſa quoque mulier torquebitur. Neque enim ægrè [d] feret ſi toqueatur quæ venenis ſuis viſcera hominis extinxit. [e] PP. VII Kal. April. Sabino & Anulino Coss.

Non eſt credendum de facili confeſſo de ſe et ſocijs: ſed ſi allegat euidẽtem rationem, vel aliud veriſimile quod inſtruat iudicem, debet procedere ad inueſtigationem veritatis. Bal. Vel ſic: Confeſſo vel conuicto non creditur de ſocio, & maximè de ipſũ apprehendente, niſi euidenter probauerit: & tunc quia eum apprehendit, pœnam delicti non euitabit Sal.

IIII. Pars ex reſcripto Imperatoris Antoni A.

SIcuti conuictis confeſſiſque ad ſocietatẽ ſcelerum vocantibus eos, [f] à quibus apprehenſi cuſtoditiue sũt, facile credi nõ oportet: [g] ita ſi euidentibus rationibus poſt cõmiſſum cõmuniter facinus ad euitandam de ſe ſententiã id feciſſe [h] fuerint probati, [i] publicæ vindictæ nõ ſunt ſubtrahẽdi. PP. V. Kalen. April. Sabino & Anulino Coss.

Etiam ſi de nece defuncti vindicãda tractatur, ſerui libertate donati non indiſtinctè torquentur. Sal.

V. Imp. Alex. A. Reſpecto.

eo qui non ſuit [illegible] eodem teſto, vt ff. ad Sil. l. 1. §. hoc autem. Item nec de ſtatulibero, niſi particeps ſceleris fuerit, ut ff. ad Sylla. l. 1. §. ſed in eo cui, & tũc vt liber, vt ff. eo. l. ſtatuliber. Item attenditur ſint indicia vel non, vt no. ſ. eo. l. 1. Item & an fuerit præſens vel non, ut ff. ad Syll. l. 1. §. ſi quis in villa. Item an fuerit in ea valetudine, vt dominum iuuare potuerit vel non: ut ff. ad Syl. l. 3. in pri.

l PRidem. Domeſtica.] Nota qui ſunt domeſtici, ut ſ. de his qui ad eccle. confu. l. ſi. §. fina. & ff. de pœnis, l. reſpiciendum, §. furta.

m Vt neque pro his neque aduerſus.] ergo quod fauori eius inducitur, in eius læſionẽ retorquetur. & ſic eſt contra, ſ. de leg. & conſtit l. quod fauore. Sed certe nõ ideo ꝙ nõ cõtra eum admittitur, euenit ꝙ non pro eo, ſed quia ut teſtis pro vtraq; parte eũ dicere oportet, ut & ſ. de epiſc. & cleric. authen. ſed iudex, & ad hoc ſ. de teſti. l. ſeruos, & ff. eod. l. 1. §. imperator noſter, & §. ſeruus, & ff. de teſti. l. lege Iulia. Accurſius.

n In capitalibus.] niſi in caſibus, ſ. eo. l. 1 & facit, ff. eod. l. vnius, §. ſeru'. & ſic vbi quis inuitus nõ diceret teſtimoniũ, non torquetur.

o SEruos. Nec offerente.] id eſt volente domino non torquetur contra dominum, ut & ſ. de teſti. l. ſeruos, & l. patẽtes, & ff. e. l. vnius, §. ſeruus.

p Tãtum abeſt.] i. multo magis, & hic abeſt à iure, quod ſubijcit. ſic & ſ. de codicil. l. ſi.

MIlites.] CAS. Miles in criminali cauſa torquendus nõ eſt. niſi ignominioſe ſit à militia miſſus. Item nec filij militum. Iudex vero antequam aliquẽ torqueat debet eſſe inſtructus argumentis, nec à quæſtionibus debet incipere: ſi tamen quis torqueri debeat, habenda eſt perſonarum diſcretio. Viuianus.

q Tormentis.] id eſt quæſtionibus.

* paterno rum.

† Salluſtianũ. ve. Contius.

NEc ſi mors teſtatoris vindicanda eſt, quæſtioni indiſcretè [k] ſubijciuntur hi, qui libertatem ſupremo iudicio acceperunt. PP. VI. Id. Mar. Iuliano II. & Criſpino Coss.

Seruus vel libertus, non torquetur in dominum vel patronum, vel pro eo. Salic.

VI. Imp. Gordianus A. Herodiano.

PRidem placuit domeſtica [l] ſeruorum ſeu libertorũ propriorum vel maternorum * interrogatione in cauſis ad dominos vel patronos pertinẽtibus abſtinendum eſſe: vt neque pro his, neque aduerſus [m] eos in capitalibus [n] vel pecuniarijs quæſtionibus veritatis vim obtinere poſsit, quod in confeſsionẽ ab eis fuerit deductum. PP. VII. Id. Maij, Sabino & venuſto Coss.

Seruus non torquetur contra dominum volentem vel inuitum.

VII. Impp Diocle. & Maximi. AA. Vrbanæ.

SErvos qui proprij indubitatè iuris tui probabuntur, ad interrogationem nec offerẽte [o] te produci ſineremus: tantum abeſt, [p] ut etiam inuita te contra dominam vocem rumpere cogantur. PP. K. Nouemb. Maximo. II. & Aquilino Coss.

Milites etiam veterani, & eorum filij necnon cæteri in dignitate poſiti, etiam præcedentibus indicijs non debent torqueri, niſi a militia ignominioſe ſint dimiſſi: nec cæteris ad torturam proceditur non præcedentibus legitimis indicijs. Sals.

VIII. Iidem AA. ad Saluſtium ptz. tidem. †

MIlites neq; tormentis, [q] neq; plebeiorũ

Pœnis]

a Pœnis.] quæ ſunt fuſtigatio, in metallum damnatio, vel in miniſterium metallicorum, ut ff de pœnis, l. mortis. §. iſtæ, & j̄. de pœnis. l. honor, & ff. de re mili. l. 3. §. 1. Sed hoc fallit in crimine læſæ maieſtatis, ut s̄. ad le. Iul. maie. l. ſi q.uis alicui. A

Plebeiorū pœnę quę ſunt.

ADDITIO. Aduertas q̃ ſicut milites non torquentur, ſic nec doctores, ut tenet Cy. hic, & in l. 4. s̄. ad legem Iuliā maie. Idem dicas in homine decrepitæ ætatis, ut in l. 3. §. ignoſcitur, ff. ad Syll. Idem poteſt dici in clerico, niſi ſit infamis, de quo p Anto. de Buit. & alios canoniſtas in c. j. extra de depo. & per Abb. in c. cum in cōtemplatione, de regulis iuris, l antiq. s.

† al. ſubiugari.

b Stipendijs.] ſed fortè cauſaria miſſione eſt miſſus, cū multa ſint genera miſsionum, ut ff. de his qui notā infam. l. 2. §. ignominiæ.

c In his criminib.] in criminibus quandoque fallit, vt ff. ad Syll. l. prius. Sed forte & ibi præcedebāt indicia. Item & fallit, s̄ eo. l. 1. Vel dic ut ibi. Accur.

d Sed argumentis.] vt & s̄. de fal. l. ſicut, & ff eo. l. 1. in prin. & l. de minore, & l. unius §. in ea.

e Perſonarum conditio.] quia non ſit in dignitate vel militiæ vel alterius conditionis.

† al. Carium. Cōtius.

SVper.] CASVS. Si dicat ſe quis filium alicuius, & ideo debere ei ſuccedere, & obijciatur ei q̃ ſit ſuppoſit⁹: an ī h̄mōi qōne poſſit uel debeat ſeruorū haberi qō? Dicit̄ q̃ ſic, ne talis loco nobilium & legitimorum ſubrogetur, & ne ingenu⁹s auferatur debita ſucceſſio. Viuianus.

pœnis[a] in cauſis criminum ſubiungi[†] concedimus: etiam ſi non emeritis ſtipendijs[b] ſuis videātur eſſe dimiſsi: exceptis his qui ſcilicet ignominioſè ſunt ſoluti. quod & in filijs militum & veteranorum ſeruabitur.

¶ Oportet autem iudices nec in his criminibus[c] q̃ B publicorum iudiciorum ſunt, ad inueſtigationē veritatis à tormentis initiū ſumere, ſed argumentis[d] primum veriſimilibus ꝓbabilibusque vti. Et ſi his veluti certis indicijs ducti, inueſtigandæ veritatis gratia ad tormenta putauerint eſſe ueniendū: tunc id demū facere debebunt, ſi perſonarum conditio[e] patiatur.

¶ Hac.n. rōne ēt vniuerſi C prouinciales noſtri fructū ingenitæ nobis beneuolētiæ conſequentur. P.P. ſine die & conſule.

In cauſa ingenuitatis ad torturam poteſt perueniri. Salic.

IX. Iidem AA. & CC. ad Chariſſimum † præſidem Syriæ.

SVper ſtatu[f] ingenuitatis[g] per omnia interrogationum & quæſtionū veſtigia decurrēdum eſt: ne alienæ forte ſordidæ ſtirpes ſplendidis & ingenuis natalibus audeāt ſubrogari: uel propria ac debita, per compoſitam[h] q̃ D ſtionem, quibus cōpetit,

f Super ſtatu.] Vbicunque ſit quæſtio, cautè debet fieri, vt ff eo. l. de minore. § plurimum. maxime vbi quis negatur ingenuus vel filius, & ſic dicitur non debere ſuccedere, ſed alios. Vel econtra dicitur eſſe liber vel filius q non eſt, ne ſordida ſtirps ſubrogetur, ut hic, & ff. eo. l. extraneo. § de quæſtione, & l. vnius. §. iudex. Idem in poſſeſſione libertatis, ut ſupra de lib. cau. l. eam quæ. Sed non in proprietate & libertatis & ſeruitutis, vt ff. eod. l. de minore. §. fin. Item ſi de libertinitate tractetur, argumen. huius l.

g Ingenuitatis.] de ſuppoſito partu. li.

h Per compoſitam.] id eſt fallacem vel fictam. Alij dicunt quæſtionem à quærendo: quia per fallaciam quærit hæreditatem, qui habere non debet.

CVm.] CAS. Accuſaui teſtamentū de falſo, in quo eras inſtitutus hæres, an ſerui hæreditarij torqueri poſſint, vt eruatur veritas? Dicitur q̃ ſic. Vel ſic: Reuocabatur in dubium de quodam teſtamēto, eſſet verum vel falſum: an ſerui &c? Et reſpon q̃ ſic, etiam ſi is qui ſe hæredem affirmet, illos manumiſi:.

ſucceſsio denegetur. Dat. VI. Id. Maij, Emiſſa ipſis. IIII. & III. AA. Coſs.

Super falſitate teſtamenti poteſt ſeruus hæreditarius torqueri. etiam ſi ei libertas ſit præſtita. Sali.

X. Iidem AA. & CC. Ptolemæo.

CVm teſtamentum falſum eſſe proponas,[i] B ad illuminandam veritatē ſeruos hæreditarios (etſi libertas eis ab eo qui ſe hęredē eſſe affirmat, præſtita eſt) etiam per tormēta[k] interrogari, conſtitutionibus principū eſt permiſſum. PP. VI. K. Septēb. ipſis IIII. & III. AA. Coſs.

In dignitate vel præeminentia poſiti, & eorum liberi vſque ad pronepotes, nec pœnis plebeiorū, nec quæſtionibus debent ſubijci. Si tamē præcedens in gradu eſt aſperſus aliqua violati pudoris macula, nec ad eum, nec ad ſequentem in gradu porrigitur priuilegij prærogatiua. Sali. C

XI. Iidem AA. & CC. Boetho.

DIuo Marco placuit, eminentiſsimorum quidem necnō etiam perfectiſsimorum virorū uſque ad pronepotes liberos,[l] plebeiorum pœnis vel quæſtionibus nō ſubijci, ſi tamē propioris gradus liberos per quos id priuilegium ad vlteriorem gradum trāſgreditur, nulla violati pudoris macula D aſpergit.[m]

¶ In decurionibus aūt & filijs eorū hoc obſeruari[n]

i Proponas.] ò accuſator. Accur.

k Per tormenta.] & hoc ratione dubij: quia dubium eſt ſit hæres vel non, contra quem torquētur, vt ff eo. l. hæreditarij, & l. extraneo §. j. & j̄. eodem. l. hoc quod.

DIuo.] CASVS. Decuriones priuilegium habent q̃ torqueri nō debent. idem priuilegium extenditur vſque ad pronepotes, niſi in priore gradu conſtitutus eſſet infamis, v.g. Auus meus erat decurio: filius meus ſi fuerit infamis, nō habebit idē priuilegium quin torqueri poſſit. idem eſt in alijs nobilibus & eorum filijs.

l Vſque ad pronepotes liberos.] ut ff. de pœna. l. mortis. §. liberos. Accur.

m Aſpergit.] tūc.n. per liberos aſperſos macula, ſequenti gradui nō porrigitur prærogatiua, ut hic. porrigitur tamē per auum vel proauum à quo cœpit hoc priuilegium, ut ff de ſena. l. emancipatum. § fin. arg. ff. de interd. & rele. l. 3. quę ſunt contra. Alij dicunt quòd ibi remanſit in poteſtate aui: hic non. Alij quòd illud quo ad dignitates: hoc quo ad tormenta. Sed ſi filius ſenatoris aſpergitur macula, & prius habuit vel genuit filium quam infamaretur, non nocet huic nepoti quo minus & filius & nepos ſenatoris dicatur, & priuilegio fruatur. ſecus ſi poſt maculam conceptus eſt. illi enim ex perſona aui tantum ſubuenitur ex prædicta l. & ex alia in eodem titu. l. filiam, & de in ius vocan l. Adoptiuum. § fina.

n Hoc obſeruari.] ut non torqueantur, niſi infamēs ſint, ut ff. de pœnis, l. mortis. §. iſtæ, & l. fin. & infra de pœnis, l. ſi matrem, & l. decuriones. Accurſius.

vir prudentiſsimus Domitius Vlpianus in publicarum diſceptationū libris ad perennem ſcientiam & memoriam refert. PP. V. Kal. Decemb ipſis. IIII. & III. AA. Coss.

Si inter duos eſt quæſtio de dominio ſeruus poteſt ipſe torqueri. Sali.

XII. [illegible]

QVoties de dominio mancipiorum tractatur, a ſi alijs probationibus veritas illuminari non poſsit: † de ſe ipſa b eſſe cum tormentis interroganda, iuris auctores probant. PP. III. Idus Maij Sirmij, Tiberiano & Dione Coss.

Si quæſtio ſit inter duos ſe contendentes hæredes, ſerui hæreditarij poſſunt torqueri. Si autem inter duos ſe fatentes cohæredes quæſtio ſit an res aliqua ſit hæreditaria: ſerui iure iſto torqueri non poterunt, cum ſeruus communis, niſi ex caſu homicidij pro uno contra alterum non poſſit torqueri. Sali.

XIII. Iidem AA. & CC. [illegible]

HOc quod placet, ſi de hęreditate quæratur, c hęreditarios ſeruos interrogari, tibi opitulari d non pōt. Vbi.n. de dominio incertū eſt, e ad quē hęreditas † ptineat, merito per interrogationem hæreditarij ſerui ad ueritatis indaginem peruenitur.

f Tu autem aſſeuerando ſeruum cōmunem eſſe, non dubitas portionē ad eum pertinere, cōtra quē interrogari g eum cupis. Quæ res quæſtionem haberi ab eo nō permittit: cū nec h cōmunis ſeruus aduerſus dominum communem, qui non occidiſſe ſocium ſuum dicatur, interrogari poſsit. S. III. Kalen. Maij, Heracliæ. AA. Coss.

Nedum pro domino præſenti ſed nec pro præterito ſeruus poteſt torqueri. Salicetus.

XIIII. Iidem AA. & CC. Conſtantio.

SEruos non ſolum pro dominis ſub quorū dominio ſunt conſtituti, ſed nec pro his quorum antea fuerūt, i interrogari poſſe conſtat. S. VIII. Id. April. CC. Coss.

Vbi de facto ſerui quæritur, ipſe poteſt torqueri. Salic.

XV. Iidem AA. & CC. Maximo.

INterrogari † ſeruos de facto ſuo, k non ſolum in criminali cā, ſed etiam in pecuniaria (veluti quādo per eos depoſiti vel cōmodati nomine, vel alijs cauſis legibus cognitis res alijs præſtitæ ſunt l) poſſe, non ambigitur. S. V. Id. Aprilis, CC. Coss.

Decuriones prohibentur torqueri: niſi contra principem vel rempublicam dicātur moliti, pœna capitis imminente iudici in contumeliam ordinis torquenti. Salic.

XVI. [illegible] Valentinia. Valens & Gratia. AAA. ad Antonium præfe. præt. Galliarum. †

DEcuriones † ſiue ob alienum ſiue ob ſuū debitum, exortes m omnino earū volumus eſſe pœnarum, quas fidiculæ n & tormenta cōſtituunt. Qđ quidem capitale iudici erit, ſi in contumeliam ordinis exitiumq; o tentetur. Maieſtatis tantummodo reos, & (quæ nefanda dicta † ſunt) conſcios, aut molientes ex ordine p municipali, maneat q tam

a Quoties.] CASVS. Si de dominio alicuius ſerui inter aliquos ſit quæſtio, ſcilicet ad quem eorum dominium ſerui pertineat: an idē ſeruus torqueri poſſit, quæritur? Et dicitur quòd ſic.

a Tractatur.] quia vnus vendicat ab alio rei vendicatione, & ſic ratione dubij torquetur, ut & ſ. de rei vendi. l. cū ſuper, & j l. prox. Si autem liberalis vel ſuper poſſeſſione libertatis eſſet quæſtio, dic ut ſ. de lib. cau. l. eam quæ. Nec obſtat huic. l. ff. e. l. ex libero §. fi. quia ibi petitione hæreditatis agebatur, hic rei vēdicatione. vel illa corrigit. Item cōtra, ff. eo. l. de minore. §. fin. Sed poſitio caſus tollit contrarium.

b Ipſa.] ſcilicet mācipia.

HOc quod.] CASVS. Si inter aliquos ſit controuerſia de hæreditate aliqua, vtpa vnus dicat ſe hęredem, & alius ſimiliter: an ſeruus hæreditatis torqueri poſſit, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic. ſed ſi Titius habeat communē ſeruum cum Seio, & Titius dicat Seium crimen commiſiſſe: an poſſit petere vt ſeruus communis torqueatur, quæritur? Et dicitur ꝙ non. Viuianus.

c Quæratur.] quia ego dico me in ſolidum hæredem, tu dicis de te, & hoc placet ſapiētibus ſeruos hǣditarios torqueri, ut ff. eod. l. hæreditarij, & l. extraneo. §. de q̄ſtione.

d Opitulari.] agenti communi diuidūdo. l. i.

e Incertum eſt.] ut ſ. l. proxi. & dictis legibus ff. eo. & l. fi.

f Communē eſſe.] quia fateor te cohæredem, & tu me, & ſic ſeruum Stichum hæreditarium eſſe communem, quem peto torqueri ad inquirendam veritatē alterius rei hæreditariæ quam hęreditariam nego: hoc caſu non torquetur Stichus, ut hic. Sed hodie contra, ut j. eo l fi. quæ hanc corrigit.

g Interrogari.] ſuper re vna quam hæreditariam dicis: ille negat.

h Cum nec.] tranſit ad tertium caſum, quādo communis eſt ex alia cauſa q̄ hæreditatis, & hoc cōfitetur uterque. nam non torqueretur in caput domini, ut ff. e. l. cōſtitutione, niſi in caſu quem ſubijcit, & quē habes, ff. e. l. extraneo. §. qđ cōgruit, & niſi cauſa communis negotij, ut ff. communi diuidū. l. de communi, & facit. ff. e. l. vni°. § penul. & l. 1. §. ſeruum municipum. Accur.

SEruos.] CASVS. Si uendidi tibi ſeruum, an in caput meū poſſit torqueri, quęritur? Et dicitur ꝙ non, ſicut neque in tuum.

i Fuerunt.] in memoriam prioris dominij, ut & ff. eo. l. vnius. §. ſeruus, & l. etiā, & l. extraneo. §. ult. & j. de ſenten. paſ. & reſti. l. fruſtra, & facit, ff. de decur. l. fin. & j. eo. l. nihil, & ſ. e. l. l. in fin. Arg. cōtra, ff. de poſtu. l. cui. §. affinitates.

INterrogari.] CASVS. Seruus cum contra dominū torqueri nō poſſit, cū meū ſeruum depoſui, vel commodaui: an de facto ſuo torqueri poſſit, q̄ritur? Et dicit ꝙ ſic.

k De facto ſuo.] forte & non etiam præcedentibus indicijs, ut ff. de proba. l. cū probatio, & facit ſ. de teſti. l. ſeruos, & de ſer. fugi. l. quicunque. Accur.

l Præſtitæ ſunt.] quia commodauerunt, vel receperunt commodatum.

m DEcuriones. Exortes.] id eſt immunes.

n Fidiculæ.] id eſt fidicularum tormēta, & eſt genus tormenti, ut ſ. ad legē Iuliam maie. l. nullus, & facit j. de decurio. l. omnes iudices, lib. x.

o Exitium.] id eſt vituperium, vel præiudicium.

p Ex ordine.] decurionum.

q Maneat.] id eſt teneat, ut & ſ. d. l. nullus. Item & fallit ſ. de fal. l. ſi quis decurio, & ſupra de mathe. l. & ſi excepta, & infra de decur. l. quilibet, lib. x.

Ergo à ſenſu contrario, ſi veritas aliter illuminari poſſet, adhuc præcedentibus indicijs nō eſſet ad torturā deueniēdū, no alios caſus ponit Hippo. in l. 1. de q̄ſtio.

vel. ex hęreditate.

† Cū hac. l. cōcor. c. dilecto, cū gl. de of. arch.

† Legendū, Galliarum. Contius.

C. T. 9. 35. 2.

al. dicta.

Nihil.

a Nihil. Cognitorum.] id est iudicum. b Innocentia.] quia nulla præcedunt indicia, ut s. e. l. milites, § oportet Accurſius. c Corporales] id eſt tormenta, nec etiam pœnas plebeiorum ex ſententia, ut ff. de pœnis, l. moris, §. iſtæ. Sed aliæ ſunt pœnæ quæ talibus imponũtur, ut ff. de re mili. l. 3. § 1. Sed hoc fallit, ut s. proxi. no. Accur. d Munera.] id eſt onera. e Nõ patitur.] ut ff. de decur. l. fin.

De tormentis.] CASUS. Si inter aliquos de hæreditate ſingularis fuerit quæſtio, an ſerui hæreditarij torqueri poſſint, quęritur? Et dicit quod ſic: ſiue eis fuerit relicta libertas in teſtamẽto, ſiue nõ, præſtito ſi ſacramento calũniæ ab eo qui petit eos torqueri. Viuia.

† C. Th. ibid. l. 6.

f Diſcrimine] i. diſtinctione quæ fiebat ex. l. s. e. hoc quod placet, utrum de tota hęreditate eſſe quæſtio, vel de una re. quę per hanc corrigitur. Accur.

† al. munia.

g De iure.] id eſt de uſufructu. h De utroque.] uſufructu & prædijs. i Corporibus.] ut prædijs Accur. k Hęreditarijs.] vel etiam iuribus. q. d. non de alijs rebus aliunde ſibi cõmunibus. l Præcepti ſunt.] leuius tamen illi torquẽtur, ut ff. eodem, l. ſtatuliber. & ſupra eodem. l. nec ſi mors. m Deduci.] ſpeciale, ut contra dominum torqueatur, ut & s. de iure delibe. l. fin. §. licentia danda, & aliàs contra, ut ff. eo. l. 1. Item & aliàs contra, ut ff. e. l. diuus. §. ſi. ſed illæ per hanc correctæ ſunt. n Pręſtando.] quod nõ calũnioſe petat torqueri, ut s. de iura. calum. l. 1 in ſi. Sed cum fiat quęſtio, an per eam fiat plena probatio? Videtur quòd non, quia fragilis eſt res, ut ff. eodem l. 1. § quæſtioni. E contra quòd ſit efficaciſſima, uidetur, ut ff. eodem. l. edictum. Poteſt dici ſecundum quoſdam quòd in nimium duris & in nimium mollibus tormentis non fit probatio: in mediocribus ſic. Sed uidetur in nullis fieri fidem, ut ff eodem. l. 1 §. diuus Seuerus. ubi dicit non haberi pro explorato crimine. quare dic, ſi perſeueret, tenet confeſſio in tormentis contra ſe: alias non, ut argu infra eodem. l. ſi quis ultro. Alij dicunt quod illud loquitur quando de alijs delinquentibus confitentur. Tertij econtra quando de ſe.

Confeſſio facta in tormẽtis, an faciat plenam probationẽ.

cruenta conditio. Da. XV. Kal. Octobr. Treueri, Valẽte. V. & Valentiniano. AA. Coss.

Nec gratia nec pecunia index debet innocentes vel dignitate munitos torquere: & memoria priſtinæ dignitatis prodeſt. Sals.

XVII. Impp. Arcadius & Honor. AA. Meſſalæ P. P. †

Nihil ſibi deflectens à iuſtitia indignatio cognitorum, [a] nihil venalis exigentium terror in eas quæ aut innocentia [b] ſecurę, aut principali ſunt honore munitę, intelligat licere perſonas, ad inferẽdas iniurias corporales. [c] habeat hanc mercedem laboris multorum munerũ teſtimonijs commendata deuotio. ¶ Idẽq; eſt ſi munera [d] † decurionatus quis depoſuerit. nã & ipſe propter priſtinam dignitatem quęſtionem nõ patitur. [e] Da. XII. Kalen. Septem. Theodoro V.C. Cos.

In quæſtione hereditatis, vel de rebus hereditarijs ſerui hereditarij poſſunt torqueri, prius præſtito ſacramento à petente torqueri quod hoc non petit animo calumniæ. Bald. Vel ſic: Serui hereditarij gubernationem rerum habentes, poſſunt torqueri ſiue ſit quæſtio de hereditate ſiue de re hereditaria. non obſtante quod eis libertas ſit legata. Sals.

XVIII. Imp. Iuſtini. A. Demoſthenis P. P.

De tormentis hæreditariorum ſeruorum ſancimus, nullo diſcrimine. [f] ſecundum anteriores leges & conſtitutiones interpoſito, ſiue de iure [g] hæreditatis aliqua moueatur inter hęredes quęſtio, ſiue de corporibus tãtum hæreditarijs, ſiue de utroque [h] eorũ: ſeruos de corporibus [i] tantum hæreditarijs [k] interrogari, & licere ſeruos eos tantummodo, qui res gerendas detinent, ſiue in ſeruitute relicti ſunt, ſiue libertatem adipiſci per ultimam teſtatoris uoluntatem præcepti [l] ſunt: in quæſtionem rerum hæreditariarũ deduci, [m] & ex his ea quæ occulta * ſunt, reuelari: prius tamen ſacramẽto ſuper his à nobis ſtatuto p̃ſtando. [n] Data XV. Kalen. Octobr. Chalcedone, Decio. V.C. Cons.

* occultate.

TITULUS XLII.
DE ABOLITIONIBUS. †

Accuſatio cuius abolitio eſt conceſſa à præſide, non repetitur: niſi à principe impetretur. Sals.

† Quinq; tituli ſeq. pertinent ad SC. Turpilianum. Contius.

I. Impp. Dioclet. & Maximian. AA. & CC. Paternæ.

Præſes prouincię ſi perſpexerit abolitionem ad omnia crimina q̃ mota ſunt pertinẽtẽ, à ſe [o] impetratã: ne ſemel finita inſtaurentur, interceſſione auctoritatis ſuæ proſpiciet. Supplicatione vero porrecta nutui principali, [p] præfata * abolitione ſopitum crimen, ab eadem perſona reuocari * poteſt. [q] PP. XV. Kal Decemb. Diocletiano. III & Maximian. AA. Conss.

* priuata.

* renouari. recte: & ſic in omnibus.

Abolitio priuata concedenda eſt à iudice cauſa cognita: & iuſte denegatur, quando per calumniam ad accuſandum proſiliuit impetrator, vel à reo corruptus fuerit: niſi uel ſuã vel ſuorum iniuriam proſecutus fuerit. Salic.

II. Imp. Conſtantinus A. ad Ianuarium P. urb †

† C. T. 9. 37. 1. Paulo aliter Contius.

DE ABOLITIONIBUS.

Dictum eſt ſupra de accuſationibus. videamus de abolitione accuſationis. Nã quia accuſatores quandoq; deſiſtunt, & ſi quidem ſine licentia, incidunt in Turpilianum, ut infra ad Turpilia. per totum: ſi cum licẽtia, non. Et habetur licẽtia ſiue abolitio tribus modis. Aut enim eſt publica, aut ex lege, aut priuata. & hæc priuata aut à præſide, aut à principe, ut ff. eod. l. abolitio. & l. ſequen. & hic. Eſt ergo abolitio accuſationis inſtitutæ per ſententiam interlocutoriam peremptio

Continuatio.

Abolitio habetur tribus modis.

Abolitio quid ſit.

Præſes.] CASUS. Si inſtitui accuſationẽ aduerſus aliquem criminaliter, poſſum impetrare abolitionẽ à præſide ut liceat mihi deſiſtere: non ſi velim impetrare ut liceat mihi iterũ accuſare, & ita abolitionem abolitionis non poſſum impetrare niſi à principe. o A ſe, præſide.] & ſic eſt priuata, & eſt idem. ff. e. l. mulier, § ſi ſecus ſi eſt publica vel legitima abolitio, ut infra ti. 1 l 1. p Principali.] qui enim impetrauerat abolitionem, nunc ſupplicat principi ut ad accuſationem ei redire liceat, & ſic eſt abolitio abolitionis. Accurſius. q Reuocari poteſt.] intra xxx. dies, ut ff. eod. l. aut priuatim. §. triginta, & facit, s. ad legem Cor. de fal. l. ſi docueris, in fin. Accur.

Abolitio.] CASVS. Si accuſaui te per errorē, pœnitere poſſum, & impetrare abolitionem, niſi per pecuniam inſtitui accuſationem.

a Abolitio pſentibus.] ſic. ſ. ſi per uim vel alio mō, l. fi.

b A competenti.] i. præſide, qui de crimine cognoſcit, non delegato, ut ff. ad Turpilia. l. 1. §. abolitio. Accur.

A l. ex libero, & l. ... §. teſtes, etiam clerici, ut ſ. de epiſco. & cleri. l. presbyter, & 14. q. 6. c. ſi res.

ADDITIO. Dicas de hoc per canoniſtas in ca. 1 extra depoſiti, & per Abba. in c. cum in contemplatione, de regu. iur. in antiquis.

Abolitio præſētibus a partibus cauſa cognita non à principe, ſed à cōpetenti b iudice poſtulari debet: id eſt, ſi per errorē, ſeu temeritatem, ſeu calorem c ad accuſationem proſiluerit. hoc enim accuſator explanans, abolitioni locum faciet. Sin autem ꝑ deceptionē, d vel pecunijs à reo corruptus ad poſtulandam abolitionem venit, redemptę miſerationis vox e minime admittatur, ſed aduerſus nocentem † reū inquiſitione facta, pœna cōpetēs ingeratur. Hi aūt qui ſuā ſuorumq; iniuriā defendūt, f & qui cognatos ſuos in accuſationem deducūt: omnimodo g abolitionem petere non prohibentur. D. XVI. Ka. Decemb. Serdicæ, Conſtantino. A. V. & Licinio Conſs.

Per calumniam accuſanti, non debet abolitio concedi: nec etiam mente ſyncera accuſanti, ſi reus iam fuerit carceratus, vel aliquod grauamē corporale paſſus, niſi conſentiat impetranti: & poſt torturam teſtium nō debet concedi, nec etiam in criminibus hic enumeratis. Salz.

III. Impp. Valē... & Valens A.A. ad Probum. †

Fallaciter h incuſantibus accuſationis abolitio non dabitur. Sin autē ſyncera mente accuſationem inſtituerit, & reus aliquid iniuriæ inſcriptionibus illatæ tolerauerit, id eſt ſi vel carceres ſuſtinuerit, vel tormenta, vel verbera, vel catenas, abolitio non petetur: i niſi forte ille qui hæc paſſus eſt, ſuū conſenſum ad petendam abolitionem accommodauerit. Quando autem reus nihil tale paſſus eſt: poſtquam fuerit officij cuſtodiæ traditus, intra dies triginta accuſatori petenti, etiam inuito reo dari permittitur. Poſt hoc vero tēpus, niſi reus conſentiat, cenſemus non eſſe tribuēdam. Quòd † ſi ingenuorum, licet plebeiorū, qui B conſcij & participes criminum non erant, teſtimonij gratia corpora fuerint lacerata verberibus, tormentiſque vexata, k abolitionē etiam duarū l partiū conſenſu petitam, iubemus vigore iudicis denegari: & crimen propoſitum, cuius examen tormētis iam cœperat, m agitari. Sin autē teſtibus tormenta minime ſunt illata, etiam ſic abolitio non dabitur in illis criminibus n C (vt in violata maieſtate, aut patria oppugnata, vel prodita, o aut peculatus admiſſo, aut ſacramentis deſertis, p omniaque quę iure veteri continentur) in quibus iudex nō minus accuſatorē ad docenda q̄ detulit, quàm reū ad purganda quæ negat, debet vrgere. Dat. II. Id. Octob. Treueris, Valētiniano. N. P. & Victore Conſs.

D

TITVLVS XLIII.

DE GENERALI abolitione.

Generali abolitione finita, intra xxx. dies accuſatio poteſt repeti, & non vltra. Salz.

I. [illegible]

Qui potentatus † q & vis, aliorūque criminū reū fecit, ſi poſt abolitionem ex

c Calorem.] ſic, ff. de regul. iur. l. quicquid calore. Accurſius.

d Per deceptionē.] quia dicit ſe id feciſſe per errorem, cum fecerit per calūniā.

e Vox.] quia nō miſeretur, ſed propter pecuniam facit, & facit ſ. de infan. expoſ. l. fi. Accur.

f Defendunt.] accuſando. Accur.

g Omnimodo.] etiā per pecuniam. ſeruata tamen in omnibus diſtinctione ſequentis legis ſecundum Io. Alij dicūt, etiam ſi per calumniam accuſaſſet, ꝙ petit abolitionem, quod non placet, & facit ſ. de adulte. l. quamuis. 2. Accur.

Fallaciter.] CASVS. Per calumniam accuſanti abolitio denegatur, ſed & ſi motus iuſta de cā accuſauerim, aut tu reus paſſus es tormenta, & tunc non poſſum petere abolitionem niſi requiſito aſſenſu tuo. aut nō, & tunc intra triginta dies te inuito potero petere abolitionem: poſt non, niſi te conſentiēte. ſi teſtes tormenta paſſi fuerunt, tunc nullo modo, in caſibus tamen non datur abolitio, ut in crimine læſæ maieſtatis, & in patria oppugnata, & in actione peculatus, & quando accuſatur miles de periurio, quocunque modo fuerit inſtituta accuſatio, ſiue reus ſiue teſtes fuerint, ſiue non. Viuianus.

h Fallaciter.] id eſt per calumniam, ut j. de calum. l. fallaciter, & ſ. l. proxi. Accurſius.

i Non petetur.] cū effectu.

k Vexata.] Nota ingenuos torqueri, ut & ff. de quæſtio.

† Not. ꝙ licet accuſator facit pacē cum accuſato, nihilo minus iudex poterit ꝓcedere ſuꝑ morte, per. l. ita vulnerat⁹ ff. ad l. Aquil.

exceꝑt. VI.

† C. Th. ibid. l. 3.

l Etiam duarū.] id eſt accuſatoris & accuſati. Accur.

m Cœperat.] præcedentibus tamen indicijs. nō uero à tormentis incęperit, ut ſ. tit. proxi. l. milites. §. oportet.

n In illis criminibus.] in quibus &c. quod eſt, j.

o Prodita.] & iſte incidit in crimen læſæ maieſtatis, ut ff. ad le. Iu. maie. l. 1. 2. 3. & 4. & l. maieſtatis. & ad idem. ff. de poſtlimi. reuer. l. capti. & poſtliminiū, §. transfugę, & de re mili. l. omne. §. exploratores, & l. proditores, & Cato, Pugna pro patria.

p Deſertis.] hoc in militem cadit, ut ff. de mili. teſt. l. ex militari. Item adde ſ. de fal. l. vbi. Item eſt illud ſpeciale. regulariter contra, ut ff. de proba. l. ei.

DE GENERALI abolitione.

Quia ſupra tractauit de ea abolitione tātum, qua vna extinguitur accuſatio: ponit hic de ea qua omnes perimuntur accuſationes: & ideo dicit de abolitione generali. Azo. Quæ datur ob aliquā lætitiā quæ publica dicitur. Eſt etiā legitima ſi moritur accuſatus vel accuſator: eſt & priuata, quando petitur, ut ſ. eo. l. abolitio. & l. ſeq. & l. fin.

Qui potentatus.] CASVS. Si accuſationē aduerſus te inſtituero, & generaliter per principem abolitū ſit vſque ad certum tempus puta octo dies, quia natus ſit ei filius: aut propter rem proſpere geſtā: an eam repetere poſſim, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic intra triginta dies: poſt nō.

† C. T. ibid. l. 4.

Ex C. T. addendū eſt. Nec antè à iudice dimitti, q̄ in reū probato crimine vindicetur, aut in accuſatorē pari forma ſentētiæ dānatio reſeratur.

Abolitio generalis legitima, & priuata, quæ ſunt.

† impreſſionis. l. ſi per īpreſſionē, ff. de his quę vi metuſque cauſa.

q Qui potentatus.] quaſi fuerit oppreſſus per potentiā.

Factam.]

a Factam.] ex cauſa publica, ut ff. eo. l. ſi interueniente.
b Statutum.] xxx. dierum, ut ff. eo. l. aut priuatim, §. triginta. Idē & ſi legitima eſt abolitio, ut ff. de accu. l. libellorum. §. fin. ſecus ſi priuata, ut ſ. tit. 1. l. 1.

forma ſolita reorũ factā, [a] & poſt edicta ꝓpoſita intra diem ſtatutum [b] repetere ſuperſederit: perſeq crimina volens non eſt audiēdus. PP. VIII. Ka. Maij, Lęto. II. & Cereali. Coss.

Generalis abolitio concernit proceſſus præſentes, non futuros. h. d. hac lex not. Bal. Vel ſic: Si reus non erat accuſatus tempore quo publice abolitio ſuperuenit: ea finita etiam poſt xxx dies accuſari non prohibetur. Salic.

II. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Paulino.

CVm eo tempore quo indulgētia noſtra crimina [c] extinxit, accuſatio à te inſtituta nō fuerit: publicæ abolitionis præſcriptio [d] ceſſat. PP. VI. Id. Febrna Maximo. II. & Aquilino Coss.

Indulgentia remittit pœnam: non infamiam. Salic.

III. Imppp. Valent. Valens & Gratian AAA. ad Senatum. †

INdulgentia, [e] patres conſcripti, [f] quos liberat: [g] notat: [h] nec infamiam criminis tollit, ſed pœnæ gratiā facit. † Dat. XIIII. Kal Iun. Treueris, Gratiano. A. II. & Probo Coss.

TITVLVS XLIIII.

VT INTRA CERTVM TEMpus criminalis quæſtio terminetur.

Non proſequens accuſationem intra tempus legitimum, in quarta parte bonorum multatur, & infamia notatur Salic.

I. Imppp. Valent. Theod. & Arcad. AAA. Deſiderio vic. Aſiæ. †

1 Hic vide notata in l. ſi vnus. §. ſi paciſcat. ff. de pac.

CVm. 1] CASVS. Tempore quo volebam te accuſare, ex principis indulgentia ante acuſationem inſtitutā interuenit abolitio: an tempore eius pſo poſſim te accuſare, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic, nec currit. xxx. dierum exceptio.
c Crimina.] id eſt accuſationes criminum.
d Præſcriptio.] triginta dierum, qui cōputātur ab eo tempore quo ceſſauerūt feriæ, ut ff. eod. l. aut priuatim, § trigīta, & facit, ff. de le. & ſenatuſconſul. l. cum lex. Accur.

INdulgētia.] CASVS Damnatus de publico crimine, impetrauit à principe ut ſibi pœna remitteretur: nūquid infamia ſit abolita? Dicitur ꝙ non. Viu.
e Indulgentia.] i. pœnæ remiſſio.
f Conſcripti.] ſenatoribus loquitur.
g Quos liberat.] à pœna.
h Notat.] id eſt notatos relinquit, ut, j. de ſentē. paſ. l. generalis, & ſ. de his qui no. infa. l. ad tēpus. Sed videtur huic. l. contra, ff. de poſtu. l. 1. §. pē. & ff. de his qui notā. infa. l. qd ergo, §. pœna. ibi ſolui. Item no. verſum Ouidij de Ponto,
Pœna poteſt demi, culpa perennis erit. id eſt fama mala.

† C. T. 9. 38. l. 5.
a 1. abolitio. tit. l. 17. ff. ad Turpili.

† hoc eſt, vt receptorum Theologorum, verbis vtar, liberat à pœna, nō liberat à culpa. qđ aliter eſſe in indulgentijs pontificalibus reſpondent Theologi. Contius.

VT INTRA CERtum tempus criminalis &c.

Accuſationem inſtitutam opus eſt finiri: & intra quantum tēpus, dicit infra eo. l. fi.

QVisqs.] CAS. Si accuſator intra tempus à lege conſtitutum, puta biennium, accuſationem ſuam proſecutus non fuerit, aut vltimo die ſe nō præſentauerit: in quarta parte bonorum ſuorum multabitur, & infamia notabitur.

† C. T. 9. 36. 1.

i Detulerit.] An hic ſufficit deferre? quod videtur ſecūdum Azo. ut ff. de adulte. l. miles. §. ſocer, & j. de calū. l. fi. Ecōtra ꝙ non, niſi fideiuſſor de exercēda lite detur & ea conteſtata, ſecundum H. vt infra tit. 2. l. 1. & 2. & ff. ad Turpil. l. quæſitum, & l. in ſenatuſconſultum. §. q poſt, & ff. rem ra. habe. l. ant plius: prima placet.
k Statutum.] à lege. ſ. biennium. Vel dic à iudice ſecundum moderamen locorum, ut ſ. de dila. l. 1.
l Aculeos.] id eſt pœnas de quarta parte bonorū, quas hæc conſultiſſima lex ponit. Sed uidetur alia pœna imponi, ut ſ. qui accu. nō poſ. l. qui crimen. Solu. hæc pœna & illa extraordinaria imponitur. Vel hic à lege data fuit dilatio, ibi à miniſtro legis, & ſic corporaliter punitur. nā mitius agitur cum lege quā cum miniſtro legis, ff. de arbi. l. Celſus, ſecundum Azo. Vel ꝙ ibi dicit extraordinarie, hic exponit i. quarta parte &c.

Lex quandoq; mitius punit quā miniſtes legis.

QVisquis accuſator reum in iudicium ſub inſcriptione detulerit, [i] ſi intra ſtatutum [k] tempus accuſationem cœptam perſequi ſuperſederit, vel (quod eſt contumacius) vltima die adeſſe neglexerit: quarta bonorum omniũ parte multat[o], aculeos [l] cōſultiſsimę legis ĩcurrat. ſ. manēte īfamia [m] quā veteres iuſſerant ſanctiones. Dat. IIII. Id. Iul. Treueris, Arcadio. A. I. & Bautone Coss.

Dilationes neceſſarias, non ſuperuacuas debet iudex dare vtrique parti: & accuſator intra tempus legitimum non proſequens vltra pœnam bonorum notatur infamia: niſi ſic ſit vilis perſona, quòd infamia ei non ſit iniuria: quia tunc in exilium datur: niſi abolitio fuiſſet impetrata. Sal.

II. Impp. Honor. & Theo. AA. Cæciliano, P. P. poſt alia. †

NOuerint iudices cuiliber culmini honorive præſidentes, neceſſarijs vtrique parti (ſi petantur) dilationibus non negatis, [n] præcedentibus. ſ. inſcriptionibus, intra certum [o] tempus criminales cauſas limitandas: quo emenſo ſubeat accuſator q deſtitit, pœnam legibus [p] conſtitutam. Et ſi perſona uilior fuerit cui damnum famæ [q] non ſit iniuria, pęnam patiatur exilij: [r] niſi forte intra ſtatuti temporis metas conſenſus partium abolitionem popoſcerit. Iudicum autē debet eſſe diligētia, ut ſi nulla ra

m Infamia.] grauata eſt enim eius opinio, ut arg. ſ. de requi. re. l. fin. ſi tamē turpiter condemnetur, etiam de iure eſt infamis, ut j. ti. 1. l. 2. nec ob. huic. l. j. titu 1. l. fi. quia ibi ſoluam, hic etiam Turpiliano tenetur. ut j. tit. 1. l. 1. & ff. ad Turpilia. l. ab accuſatione. §. deſtitiſſe.

NOuerint.] CASVS. Iudices ſcire debent ꝙ cauſa criminalis intra biēnium terminari debet, & ſi per accuſatorem ſteterit, multabitur, & ſi vilis ſit, relegabitur, niſi intra biēnium accuſator de voluntate accuſati abolitionē impetrauerit.

† C. T. 9. 36. 2.

n Nō negatis.] quæ reo tres, accuſatori duæ dantur, ut & ff. de fer. l. fi.
o Certum.] biennium, ut ſ. e. l. fi.
p Legibus.] ſupra, l. proxi. & j. qui accu. non poſ. l. q crimē.
q Famæ.] quam debet perdere, ut ſ. l. proxi.
r Exilij.] Not. ergo ꝙ infamis non poteſt plus infamari. ſic & ff. de iniurijs, l. item apud. §. quod ait pretor, & ſ. ad l. Iul. de ui. l. ſeruos, & hic. Sed contra eſt, ut ff. de ritu nup. l. palam. §. quæ in adulterio. nam excommunicatus iterum excommunicatur. Sed huic & ſuperiori. l. eſt contra, ff. ad Turpil. l. quærebatur. vbi deferens vel deſiſtens non punitur. ſed illud verum eſt pœna talionis, ſiue calumniæ: ſed Turpiliana ſic. ut hic, & ff. ad Turpilia. l. ab accuſatione. §. fina.

Excōmunicatus iterum excōmunicat.

a Dilatio.]ut & ſ.de dil.l. 1.

CRiminales.] CAS. Quæſtio criminalis intra biennium terminari debet, numerandum à tẽpore litis conteſt. quo elapſo ſi non terminata fuerit, reus abſoluetur accuſatus, & ſi per iudicẽ ſteterit quo minus terminetur, pęna. xx. lib. auri multabitur.

b A conteſtatione litis.]ut & ſ. de iudi.l. properandũ, in prin. & ad legẽ Corne. de fal.l. vbi. ſed in præſide ſpeciale, ut ſ. vt omnes tã ciuiles q̃ mil.l.j. in fi. & clerico, ut I auth. ut cleri apud, §. pe. col. vj.

c Abſolui.]ab obſeruatione iudicij.

AD SENATVS conſultum Turpilianum

Per hoc deſiſtens punitur, qui tergiuerſator dicitur: cuius pœna eſt quinque librarum auri, ut ff. de præuarica. l. 3. in fi. & infamia, ut infra eod. l. 3. Alij calumniantur qui talione lege Remmia puniuntur. Alij præuaricantur, qui ſua parte prodita &c. ut ff. e. l. 1. in princ. §. præuaricatorẽ, & extraordinariè puniuntur, ut ff. de pœna. l. 2.

IS demũ.] CAS. Volebã te accuſare, porrexi tibi libellum, lite conteſt. dedi fideiuſſorẽ de proſequẽda lite, poſtea abolitione nõ impetrata deſtiti: an incidere debeã in Turpil. quæritur: Et dicitur ꝙ ſic.

d Is demum.] hoc demum, ad omnia ſequentia non refertur: nã accuſato nõ ſub cuſtodia facto, ſed fideiuſſoribus datis, vel ſola inſcriptione depoſita qui deſiſtit, punitur, ut ff. e. l. in ſenatus. §. qui poſt. de adul. l. miles. §. ſi ſocer, & j. tit. 1. l. fi. Et põt induci ĩ pecuniariã exemplũ. ſ. quo & qñ, in authẽ. qui ſe nel. Item & is punitur q depoſuit accuſationẽ nõ recipiẽdã, ut ff e. l. 1. § accuſationẽ, ergo refertur dictio demũ, tantũ ad publicã. q. d. in priuato crimine deſiſtens nõ punit Turpiliano, ſed aliàs iudicis officio. ut ff. e. l. ſi quis repetere. §. ſi ſtellionatus, & l. & in priuatis.

e Non impetrata.]ſcilicet priuata, ut & ſ. de adul. Labo A litionem. Idem ſi ... icam haberet vel legalem, ut ff. eo. l. abolitio, & l. ij. & l. deſtitiſſe, & l. diuus.

f Deſtitit.]id eſt in totum animum depoſuit accuſandi, ut ff. eo. l. ab accuſatione. §. animo, & l. deſtitiſſe, & facit, ſ. titu. 1. l. 1. Illa tamen eſt generalior in publico & priuato crimine.

tionabilis à reo vel accuſatore dilatio [a] poſtuletur, vrgeant talium cauſarum notionem non expectatis moris. D. XII. Ka. Februa. Rauennę, Honorio. VIII. & Theod. III. AA. Coss.

Cauſæ criminales debent intra biennium terminari, & hoc tempus eſt improrogabile: nec valet definitiua ſententia lata poſt id tempus, ſed debet ferri abſolutoria ab obſeruatione proceſſus: & imminet genus pœnæ iudici per cuius negligentiam ſteterit quo minus cauſa terminetur. Bal. Vel ſic: Cauſæ criminales intra biennium ſunt terminandæ, pœna iudici negligenti imminente.

III. Imp. Iuſtinianus A. Menæ præfecto prætorio.

CRiminales cauſas omnimodo intra duos [•] annos à conteſtatione litis [b] connumerandos finiri cẽſemus, † nec vlla [alia [•]] occaſione ad ampliora produci tempora: ſed C poſt biennij exceſſum minime vlterius lite durante, accuſatum abſolui: [c] ſcientibus iudicibus eorũque officijs, ꝙ ſi litigatoribus admonentibus, ipſi litis introductionẽ vel examinationem diſtulerint, pœna vicenarum librarũ auri ferientur. Dat. Kalen. April.

TITVLVS XLV.

AD SENATVSCONSVLTVM Turpilianum

Deſiſtens præter abolitionem à D cauſa criminis publici iudicij, incidit in Turpilianum. Salic.

I. Imp. Antoninus A. ... †

IS demũ [d] in ſenatuſconſultũ † incidiſſe videtur, qui crimen publici iudicij detulit: & cauſa criminis ordinata, i. inſcriptionibus depoſitis, & fideiuſſore de exercẽda lite præſtito, eóque qui accuſatur, ſub cuſtodia officij facto, non impetrata [e] abolitiõe ab executione criminis deſtitit. [f]

Fideiuſſor datus pro lite proſequenda accuſatore non proſequente, non B tenetur niſi ad illam quantitatẽ quã promiſit ſi accuſator non proſequeretur, et ĩ hoc caſu fideiuſſor ſoluẽdo nõ liberat principalem. Bal. Vel ſic: Fideiuſſor non tenetur vltra quantitatem quam promiſit: & accuſator deſiſtens notatur infamia & etiam pro motu iudicis punitur. Sal.

II. Imp. Gordian. A. ...

SI pro eo qui in crimen † ſubſcripſit, fidẽ tuã aſtrinxiſti, [g] iſque deſtitit, & commiſſa ſtipulatio eſt: † non vltra quantitatem [h] quam ſpopondiſti, obligatus es: eo qui deſtitit, infamia nihilo minus notando, [i] & extra ordinem ſecundum iudicialẽ motum † puniendo.

Deſiſtens ab accuſatione criminali ſub prætextu certæ ſinalis cauſæ nõ poteſt ad illam reuerti: quãuis eam non proſequatur. h. d. ſicut eſſet in ciuili cauſa: ut ſupra de tranſac. l. ſiue apud acta Bal. Vel ſic: Licet promiſſa non ſeruentur ei qui deſtitit: ad accuſationem non propterea reddit. h. d. quod not. Salic.

III. Impp. Valerianus & Gallienus A. A. ... yllano. †

QVãuis eum ordinẽ ſcriptura [k] contineat, vt primò abolitio criminis poſceretur, & tunc dehinc omnibus placitis [l] obtẽperareẽ: nõ obſeruantibus tñ aduerſarijs pactorũ fidẽ, inſtaurare accuſationem minimè potes, à qua ipſe [m] deſtitiſti [n] PP. Pri. Non. Iul. *

SI pro.] CASVS. Accuſabam te: Titius fideiuſſit pro me de lite proſequẽda: deſtiti: conuenitur fideiuſ. in eam quantitatem quam promiſit, & ego qui deſtiti, notabor infamia, & puniar in quinque libris auri. Viuianus.

g Aſtrinxiſti.] de lite perficienda, ut ſ eo. l. proxi.

h Quantitatem.] ſi fuit taxata. alias taxabit iudex, ut ff. de cu. reo. l. 4.

i Notãdo.] in quinque libris auri, ut ff. de præuari. l. 3. § fi. & facit, ſ. ti. j. l. j. & q accuſa. nõ poſſũt l. qui crimen.

QVamuis.] CASVS. Cœpi te accuſare: interuẽtu amicorũ deſtiti hoc pacto vt impetrarem abolitionem, & tu omni anno dares mihi redditum alicuius prædij: non ſtas placitis: an poſſim redire ad accuſationem à qua deſtiti, quæritur? Et dicitur ꝙ non.

k Scriptura.] tranſactionis factæ inter accuſatorem & accuſatum.

l Placitis.] quibus accuſati pacti ſunt aliquid dare vel facere ſi abolitionem impetraſſet accuſator. vnde videbatur quod placitis nõ impletis accuſare denuo liceret: quod non licet. ſecus in ciuili, ut ſ. de tranſac. l. ſub prætextu. j. & l. ſiue, & hoc eſt ideo ſm Azo. q̃a tale fuit crimẽ de quo licuit tranſigi. quod non placet: quia accuſatori nunquã licet, quin in Turpilianum incidat. licet ergo reo ſic quandoque, vt ſuum ſanguinem redimat, vt ſ. de tranſac. l. tranſigere. Ratio autem eſt: quia aliud in ciuili, aliud in criminali.

m Ipſe.] ſubaudi tu.

n Deſtitiſti.] ut & ſ. de generali aboli. l. 1. & ff. eodem l. mulier. § fi. & diximus, ſupra qui accu. non poſ. l. accuſatio-

• l. properandũ. ſ. de iudicijs.

† Cõcor. gl. 1. in c. de cauſis. in fi. gl. 1. de offi. de leg.

• deeſt.

† al. Amiano. Contius.

† Memento Græcorum interpretum in 63 Bal. li. ad leg. huius tit. ſequentemque. Petr. Vendra.

† al. crimine. Cõti'.

† al. ſtipulatione.

† id eſt pro qualitate delicti, hoc eſt ſi fecit vel dolore vel errore vel temeritate. Cõti'.

Accuſationẽ deſerẽs rõne promiſſionis ſibi factę, ad illa nõ redit, & promiſſione nõ ſeruata.

† al. Arcadio. Contius.

* Tuſco & Baſſo Cõſſ. Contius.

cuſationem.

S I is.] CASVS. Si me vel parentes meos accuſaſti, & deſtitiſti: ſi iterum velis redire ad accuſationem, exceptio deſtitutæ accuſationis tibi obſtabit. Viuianus.

a Opponi.] ſiue cum abolitione deſtitit, ut ff. eo. l. mulier. §. fi. ſiue non, ut ſ. qui accu. non poſ. l. accuſationé, niſi quandoque intra xxx. dies, ut ff. e. Laui priuatim. § 2. quę eſt contra, & ſa cit. ſ. l. proxi.

S I fœmina.] CASVS. Fœmina accuſans ſuam ſuorumque proſequendo iniuriã: an ſi deſiſtat, incidat in Turpil. quęritur? Et dicitur quod ſic.

Suorũ iniuriã quis dicitur ꝓſequi.

b Suorumq; iniuriam.] ſed quis dicitur ſuorum iniuriã proſequi? Certe qui proſequitur illorũ iniuriam, pro quibus teſtimonium dicere non poteſt: qui ſunt vſq; ad ſeptimũ gradum, vt ſobrinus, & ex eo nati, ut ff. de teſti. l. 3. §. leg. Iulia. & l. lege Iulia.

† Subdita VII. Nõ. Apri. CC. Coſſ. Contius.

c Exequatur.] aliàs enim nõ auditur, ut ſ. qui accu. non poſ. l. de crimine. Acc.

† Lucillia no.

d Incidiſſe.] immo non, ut ff. e. l. 1. § accuſationé, & l. mulier. Solu. ibi nõ poterat accuſare, hic ſic: quia ſuã uel ſuorum iniuriam proſequatur. hoc non valet: quia tunc magis videtur incidere, ut in dicto. §. accuſationem. Dic ergo ꝙ hic pacto deſtitit: ibi non pacto.

I N Executionibus.] CAS. Dicitur in hac l. ꝙ ille ab accuſatione deſiſtere v̄r, qui in totũ deponit animum accuſandi. licet ergo accuſator ad tẽpus ex cauſa ſileat, poterit perficere accuſationem, redeũdo tamen iterum ad eam. Viuia.

e Videtur.] inter viros prudentes.

f Deſeruerunt.] ut & ff. de iudi. l. deſtitiſſe, & de mino. l. deſtitiſſe, & ff. eo. l. deſtitiſſe, & l. ab accuſatione. §. de ſtitiſſe.

g Silentio.] quod tamen citra biennium eſt. aliàs contra, ut ſ. tit. 1. l. 1. & 2. & fi. nec enim hic erat ſtatutum tempus à iudice.

h Perferens.] id eſt ad finem perducens.

Caluniator quis dicitur.

DE CALVMNIATORIBVS.

Calumniator eſt qui falſa crimina ſcienter intendit, vt ff. ad Turpilia. l. 1. 2. reſpon. de qua ſi criminaliter agitur, ut modo in rubrica dixi, in talione eſt pœna: ut ſupra de accuſa. l. fi. Si ciuiliter, pecuniaria: ut ſupra de epiſco. & cleric. l. ſi quã per calumniam, in princ.

3

Qui accuſationem deſeruit, amplius illam non repetit. Sal.

IIII. Idem AA. Theophilo.

S I is de quo ſupplicas, contra parẽtes veſtros deſertam (ut dicis) accuſationem cœperit perſequi: ꝑſcriptio illi in iudicio ꝑſidis deſtitutæ rei poterit opponi. [a] PP. Prid. Non. Maij, ſeculari & Donato Conſs.

Mulier pacto deſiſtens ab accuſando, incidit in Turpilianum. Sal.

V. Impp. Diocle. & Maximian. AA. Matronæ.

S I fœmina ſuam ſuorũque iniuriã [b] exequatur, [c] cum ipſa pacto contra vetitum deſtitiſſe ꝓfiteatur: in ſenatuſconſulti Turpiliani pęnã eam incidiſſe, [d] certi iuris eſt. †

Ille dicitur deſtitiſſe, qui depoſuit animum proſequendi: non qui aliquãtiſper diſtulit. Bal. Vel ſic differẽs ꝓſequi ex cã non dicitur deſiſtere. Sa.

VI. Idem AA. Lucillio †

I N executionibus criminum obtinuiſſe videt, [e] illos deſtitiſſe, qui animũ accuſationis implẽdę ꝓrſus deſeruerunt. [f] Cũ igitur alijs ex cauſis, vel ſimplicitatis ratione, nec dũ te ad finem vindictæ perueniſſe preces tuæ teſtentur: poteris poſtpoſita formidine impedimenti ſuper aliquantulo ſilẽtio, [g] inſtitutam accuſationem ſecundũ leges perferẽs [h] quam probabis, tibi debitã vindictã reportare. PP. III. Kal. Iul. Diocletia. VI. & Max. AA. Conss.

TITVLVS XLVI. DE CALVMNIATORIBVS.

Accuſatoris calumnia iudicis officio mercenario puniẽda eſt tempore quo fertur abſolutoria, non poſtea S.

I. Imp. Alexan. A. Sabino †

C Alumnia eo tẽpore coerceri [i] ſolet quo de cauſa ꝑſente [k] accuſatore iudicatur: ideoque poſteaquam [l] de cauſa iudicatum eſt, [m] cõtra conſuetudinem calumniã accuſatoris puniri [n] deſideras.

† Sabinia no.

Doloris immẽſitas et officium debitum permittunt quẽ accuſare impune. Bal. Vel ſic: A præſumpta calumnia excuſatur mater. & hæres vindicãs necẽ defuncti. et hoc operatur natura ſanguinis vel neceſſitas officij. S.

II. Idem A. Apolloniæ.

M Ater inter eas perſonas eſt quæ ſine calũniæ timore necem filij ſui vindicare poſſunt. [o] Idque beneficium [p] ſenatuſconſulti & in alijs publicis [q] iudicijs ſeruatũ eſt. ¶ Sed extraneus hæres q ſuſpicionẽ quã de morte permittit.

i C Alumnia. Coerceri.] ſ. criminaliter, vel ciuiliter, vt modo in rubrica dixi. Et dic, id eſt eadem ſententia, vel incontinenti.

k Præſente] vel ꝑ cõtumaciã abſente, ut ff. de public. iudi. l. inter. Sed quomodo, cum non eſt inſcriptum ab eo qui de calumnia accuſat, ut ſ. qui accuſ. nõ poſ. l. 3. quæ eſt contra? Solu. ſpeciale hoc, quia per officium iudicis petitur puniri.

l Poſteaquam.] id eſt ex interuallo, ut ff. de contrahẽ. em pt. l. pacta. Vel dic ex interuallo fieri ẽt ſi incõtinẽti fiat, dummodo fiat in eadem ſententia abſolutionis: nã totũ in eadem ſententia debet cõtineri. Sed videtur ꝙ ſemper demum lata ſententia abſolutionis de calumnia inquiratur, ut ff. ad Turpil. l. 1. §. 1. quæ eſt cõtra. Sed ibi in modum accuſationis, hic per officium iudicis. Vel quod ibi dicit reo abſoluto, ſcilicet deſtinatione incę it quę rere de calũnia. ſic. ff. de iureiuran. l. admonendi. Alij dicunt: ibi incępit incontinenti, non ex interuallo: quę non placet. Item cum ꝓ hac calumnia pari pœna puniatur, qa eſt par delictum: ergo pendente priori non poteſt de hac calumnia cognoſci, vt ſ. qui accuſ. non poſ. l. neganda, quæ eſt cõtra. Sed hic nõ accuſabat, ſed officio iudicis puniri petebat. Vel proſequitur ſuam iniuriam: quod lex contraria

m Iudicatum eſt.] abſoluendo reum.

n Puniri.] per officium iudicis.

M Ater.] CAS. Si mulier accuſet aliquem de morte filij ſui, licet non probet, excuſatur de calũnia. Itẽ extraneus hæres excuſatur, ſi accuſat interfectorem teſtatoris, & incumbit ei neceſſitas hoc faciendi.

o Poſſunt.] regulariter n. q nõ ꝓbat, calũniari videtur, ut no. ſ. de aduo. diuer. iudi. l. 1. Sed hoc fallit cũ mater de morte filij accuſat, ut hic, vel pater, ut ff. de publi. iud. l. fi. Vel econtra filius patris. ut j. e. l. calũniæ. Vel ẽt extraneus hæres, ſi mõ à defuncto ſuſpicionẽ habuerit, ut hic ſubijcit. Item in tutore. vt ſ. qui accuſa. non poſ. l. 2. Item in viro, ut ſ. de adul. l. 1. & l. quæuis. 2. Et his caſibus loquitur regula, non eo ipſo ꝙ non probat &c. vt j. eod. l. qui non probaſſe, & ff. ad Turpil. l. 1. §. 1.

p Beneficium.] ut ſine metu calumniæ accuſet. Acc.

q Publicis.] ſ. vbicunq; mulier admittitur pro quocũq;

vt argu. ſ. qui accuſ. non poſ. l. de crimine. Tu reſtringe ad filium quando ſcilicet de iniuria filij accuſat.

a Cauit.] dictum defuncti præſumptionem vtilem, non probationem facit, ut hic, & ff. ad Syla. l. 1. §. fina. & l. 3. §. 1. Si ergo hic extraneus hæres non haberet ſuſpicionem hanc, non euitaret calũniæ pęnã.

b Interſit.] arg. ff. fam. er. l. qui erat, & ff. de bo lib. l. q cum maior. §. pen. & de mino. l. q ſi minor. §. reſtitutio, & ſ. qui ac. non poſ. l. 2.

Q Vi nõ.] CASVS. Accuſaui Titium, non probaui. multũ refert an iudex dicat in ſnia, abſoluo Titium, quia non probaſti: an ſic, abſoluo, q a calumniatus es: primo caſu nõ ſum infamis, ſecundo caſu ſic.

c Pronunciatur.] vt quia dixit iudex, nõ probaſti: ſecus ſi dicatur, calumniatus es, licet de calũnia cum aliter non damnauit, ut ff. e. l. 1 §. j.

d Non patitur.] accuſari tñ poterit de calumnia, niſi ſit de perſonis exceptis, ſ. l. proxi. & ſatis erit pro accuſatore q nõ probauerit, qui nũc accuſatur. Accur.

e Credendus eſt.] quaſi damnatus, vel quando eſt de perſonis exceptis.

C Alumniæ.] CASVS. Accuſabã Titium: quia dicebã eum interfeciſſe patrem meum: non probaui: an ſim puniendus de calumnia, quæritur? Et dicitur quòd non.

f Calumniæ.] facit, ſ. eo. l. mater. Acc.

Q Vi.] CASVS. Qui accuſat: ſi deſiſtit, incidit in Turpilianũ. ſi verò deſiſtat in agẽdo ciuili actione, nõ incidit, ut ſi incipiebam à te petere. x. & poſtea deſiiti.

g Iudiciorũ.] id eſt in his iudicijs vel criminibus quæ puniræ publice intereſt: quod euenit etiam in priuatis, ut officio iudicis calũniantes puniãt, ut ff. ad Turpil. l. & in priuatis, licet Turpilianũ in priuatis ceſſet, ut ff. ad Turpil. l. ſi quis repetere. §. ſi ſtellionatus.

h In liberalibus.] huic eſt contra, ſ. de li. cã. l. ſi tibi. ſed ibi apparet ſolutio.

i Periclitari.] id eſt periculum calumniæ pati.

D Ominis.] CASVS. Si quis petat calumnioſe ſeruos aliquos torqueri, & moriantur in tormentis, tenebitur ad duplum æſtimationis ſeruorum.

ſua habuiſſe defunctus cauit,[a] exequitur, hoc nomine à calumnia excuſatus eſt: cum inter voluntariam accuſationem, & officii neceſsitatem hęredis multũ interſit.[b] PP. VI. Kal. Iul. Iuliano & Criſpo Coss.

Non probans crimen quod intendit, non infamatur, niſi de calumnia damnetur. Sal.

III. Idem A. Aemilio. †

QVi non probaſſe crimen quod intendit, pnũciatur:[c] ſi calũniæ non damnetur, detrimentum exiſtimationis nõ patitur.[d] Non. n. ſi reus abſolutus eſt, ex eo ſolo etiam accuſator qui poteſt iuſtam habuiſſe veniendi ad crimẽ rationẽ, calũniator credẽdus eſt.[e]

Filius accuſans de morte patris, excuſatur à præſumpta calumnia. Bal.

IIII. Imppp. Carus, Carinus & Numeria. AAA. Arcadio. †

CAlumniæ[f] pœna in paternæ mortis accuſatione ceſſat. PP. XI. Kal. Decemb. Caro & Carino. AA. Conss.

In cauſa criminali non probans punitur de calumnia, non in cauſa ciuili etiam liberali. Sal.

V. Impp. Diocle. & Maximian. AA. Cæſio. †

QVi calumniatores pnunciantur, in publicorum dũtaxat iudiciorum[g] quæſtionibus, nõ etiam in liberalibus[h] cauſis, quæ priuatas diſceptationes continent, periclitari[i] ſolent.

Faciens torqueri ſeruos alienos per calumniam, tenetur ad duplum. Bal.

VI. Idem AA. Domitio.

DOminis ſeruorum[k] per accuſatoris calũniam tortorum, aduerſus eum pœna dupli lege Iulia prouidetur. S. XV.

Ante inſcriptionem accuſatoris nedum reus non debet adduci, ſed nec accuſatio recipi. Salic.

VII. Impp. Valen. & Valens AA. ad Valerianum P. V. †

NOn prius quemquã ſynceritas tua ad tuę ſedis examen iubebit adduci, quàm ſolennibus ſatisfecerit qui nititur fidẽ doloris aſſerere: cũ iuxta formam iuris antiqui, ei q cœperit arguere, † aut vindicta propoſita ſit, ſi vera detulerit: aut ſupplicium, ſi fefellerit.[l] †

Accuſator licet ſubmiſſus, delator vocatur, & à calumnia non excuſatur, nec à ſimilitudine ſupplicij. hoc dicit. Vel breuius: Accuſator licet ſubmiſſus, à pœna calumniæ non excuſatur. Salic.

VIII. Imppp. Gratia. Valentin. & Theo. AAA. Menandrio Vic. Aſiæ

NOſtris & parentum noſtrorum conſtitutionibus[m] cõprehenſum eſt, eos qui accuſationem alienis nominibus[n] pſum pſiſſent, delatorum numero eſſe ducendos: atque ideo[o] calumnioſiſsimũ caput,[p] & pſonã iudicio irritæ delationis infamiæ ſupplicium ſequatur: quo poſthac ſinguli vniuerſiq; cognoſcant non licere in eo quod non poſsit oſtendi, iudicum animos cõmoueri. Dat. VIII. Id. Maij, Cõſtantinop. Arcadio, A. & Bautone Coss.

Per calumniam accuſantibus non proſunt beneficia abolitionum etiam à principe conceſſa. Sals.

IX. Idem AAA. Flo. pręf. pręt.

FAllaciter[q] incuſãtib[9], maximè[r] poſt exhibitionẽ accuſati, nulli[9] iuris

k Dominis ſeruorum.] accuſatorum, ut & plene dixi. ff. de calum. l. fi. & facit, ſ. ad l. Iuliam de adul. l. verba, & ff. de adul. l. poſtulauerit.

N On.] CASVS. Dicitur in hac. l. quòd nõ debet aliquis admitti ad accuſandũ, niſi prius libellum accuſationis accuſator porrexerit, & ſe ad pęnã talionis obligauerit. tunc ſi probat, excuſatur: ſi non, ſupplicium pati debet accuſans.

l Fefellerit.] vt ſ. de acc. l. ſi. & ſ. qui accu. non poſ. l. 2.

N Oſtris.] CASVS. Ille tenetur de calumnia, qui accuſationem inſtituit, nec probauit. idem ſi alium ſubſtituerit qui nomine ſuo intentet accuſationem: qui ſi nõ pbat, tenetur de calũnia, & uterque infamia notabitur.

m Conſtitutionibus.] quas non habemus.

n Nominibus.] id eſt alterius mandato, ſuo tamen nomine nam alieno non poteſt, ut ff. de publ. iud. l pen. ad crimẽ.

o Atque ideo.] accipe. j. ſuppliciũ &c.

p Calumnioſiſſimũ caput.] accuſantis alterius mandato, & etiã mandantis. hoc ſi non probat ſubmiſſus. aliàs nemo puniſ, ut ff. ad Turp. l. 1. §. fin. ſed fallit, ſ. qui accu. non poſ.

F Allaciter.] CASVS. Qui per calumniam aliquẽ accuſat, poſt exhibitionem accuſati nec publica nec priuata abolitione poteſt deſiſtere: nec generale nec ſpeciale beneficium principis ſibi prodeſt.

q Fallaciter.] id eſt per calumniam.

r Maxime.] abundat ſecundum H. uel non abundat ſecundum Azo. & hoc propter id quod dicitur. ſ. ti. 1. l. 1. & ſ. tit. 2. l. 1.

Non

Iſta lex ſm Salicetum limitat. l. at hletis. §. calũniator. ff. de his q no. infa.

† Aemilia no. Contius.

his verbis, Non probaſti. l. j. ff. ad Turpilia. Contius.

† Archelao. Contius.

† al. Caſio. Contius.

Ex Co. Theo. lib. 9. ti. 1. l. 9.

† Vrgere, legẽd. ſicq; reperii in meis manu ſcr. & C. Th. qđ et notauit Cuiacius. Contius.

Da. VII. Ka. Dec. Remis. Gratia. Nob. Puero, & Gadalaifo. Coſſ. Contius.

† C. T. 9. 37. 2.

a Non publica.] triplex enim eſt, vt ff. de aboli. l. aboli tio, & l. ſeq. & l. fi.

b Indulgentia.] niſi eſſet dictum, non obſtante aliqua lege, vt arg. ff. de leg. 3. l. ſi quis in princi.

c Subducat.] in generali non continentur ea quæ ſpecialiter non continentur, vt ſ. quæ res pign. ob pol. l. alumnos.

Q Viſquis.] CASVS. Dicitur in hac l. quod accuſator ſi nō probet, punitur de calumnia: quia eadē pœna puniendus eſt qua puniretur accuſatus, ſi contra eum probatum fuiſſet.

d Quiſquis.] Exceptis quibuſdam, vt ſupra eo. l. mater.

e Calumniantes.] vt ſ. eo. l. non prius, & ſ. de accuſa. l. fin. idem de præuaricatoribus, vt ff. de præuari. l. ab imperatore. Accur.

DE POENIS.

Continuatio.

Ad delicta præmiſſa ſupponit pœnas. Vel ſic. Diximus ſupra de priuatis delictis, & publicis, nunc de pœnis eorum. Azo.

Etiam] CAS. Damnatus in opus perpetuum, ſimilis eſt ei qui in inſulam deportatus eſt, & præſes inter duos priuatos debet cognoſcere: procurator Cæſaris inter fiſcum & priuatū. Si ergo procurator Cæſaris vice præſidis non cognoſcens inter duos priuatos, aliquē eorum in exiliu damnauerit: an ſententia teneat, quæritur? Et dicitur quod non. hoc dicit cum l. ſeq.

† al. Luciano.

† al. inci. in opus. recte. Cōtius.

† Meminerit Baſilica. cōſtituti. & ad eas ſcholiorū Græcorū. Pet. Vendra.

f Etiam in opus.] publicum, non metalli, & tunc eſt plana. & ſunt ſimiles ī hoc, quia vterque ſine ciuitate eſt, vt ff. eo. l. quidā, §. 1. & l. capitalium, circa prin. Si vero dicas opus metalli, licet ſint ſimiles, quia non ſunt ciues: diſſimiles tñ eſſent: quia primus amitteret libertatem, ſecundus non, vt d. l. quidā, & l. aut damnum, §. inter eos, & facit ff. de var. co. l. pen. §. 1.

color, veluti deriuata excuſatione, proficiat: non publica, a quidē abolitio, non priuata talibus pficiat ſubueniatque perſonis: non ſpecialis indulgentia, b nec beneficium quidē eos generale ſubducat. c Dat. XV. Kalen. Iun. Conſtantinop. Antonio & Syagrio Coſs.

Nemo poteſt mentiri impune. Bal. Vel ſic: Pœna calumniæ eſt ſimilitudo ſupplicij. Salt.

X. Impp. Honor. & Theodo. AA. Coſs. præt. tribu. pleb. Senatui. S. D.

Q Viſquis d crimē intendit, non impunitam fore nouerit licentiam mentiēdi: cū calumniātes e ad vindictā poſcat ſimilitudo ſupplicij. D. VIII. Id. Aug. Rauennę.

TITVLVS XLVII.

DE POENIS.

Deportatus, & in opus publicum aliud quàm metalli damnatus, æquiparantur. Salt.

I. Imp. Tit. Ælius Antoninus A. Lucio. †

A Etiā † in opus f perpetuum damnati, nō diſſimilis conditionis ſunt ab his qui deportantur in inſulam. PP. ſine die & Coſ.

Bannum datum ab eo qui non habet iuriſdictionem, eſt nullum ipſo iure. Vel ſic: Sententia quæ eſt ipſo iure nulla, non eſt timenda. Bal. Vel ſic: Procurator Cæſaris non poteſt in exilium mittere: & ſententia à non ſuo iudice lata, non valet. Salt.

II. Imp. Antoninus A. Valerio.

P Rocurator meus qui vice præſidis non fungebatur, exilij tibi pœnam non potuit g irrogare: ac B propterea fruſtra vereris ſententiam quæ nulla iuris ratione ſubnixa eſt.

Decuriones non afficiuntur pœnis plebeiorum. Salt.

III. Idem A. Senatui. †

D Eccurionē h i opus publicum dari nō oportere manifeſtum eſt.

Conceptus ante condemnationem matris pro nato habetur, & ideo eius conditionis eſt cuius mater erat tempore conceptionis. Bald. Vel ſic: Calamitas matris non nocet filio antè conceptio, licet poſtea nato ſic Salt.

IIII. Idem A. Marinæ.

S I ante i conceptus eſt C puer de quo libellos dediſti, quàm mater eius in metallum cōdemnaretur: natus conditionis eius eſt, cuius ante condemnationem mater eius fuit. k

Veterani & eorum liberi primi gradus priuilegiantur, ne in metallum vel opus publicum damnentur. Salt.

V. Idem A. Senatui.

H Onor veteranis etiā in eo l habitus eſt, vt liberi eorum vſque ad primum duntaxat m gra D dum pœna metalli vel operis publici non afficiantur, n ſed in inſulam relegentur.

Liber homo non debet damnari ad perpetuum carcerē. Salt. & Bal.

VI. Idem A. Alphio.

I Ncredibile eſt o qđ allegas, liberum hominē vt

g P Rocurator. Non potuit.] facit ſupra ad leg. Fab. de plag. l. non valet, & ſupra, de peda. iudi. l. 1.

h D Ecurionem.] Et facit ſupra de quæſtionibus l. diuo Marco, & ff. de pœnis, l. moris, §. iſtæ, & ſ. ex quibus cau. infam. irro. l. decuriones.

S I ante.] CASVS. Mulier damnata in metallum, peperit dum erat in pœna: an pepetit filiū ſeruum vel A liberum? diſtinguitur, aut eū cepit antequam daretur in metallum, & tunc erit eiuſdem conditionis cuius mater erat antequam damnaretur, vt ſi erat libera, & partus liber: ſi ancilla, & partus ſeruus. Viuia.

i Si ante.] ſecus ſi poſt: quia tunc fiſci eſſet mancipium, non pœnæ vt mater, vt ff. de fideicōmiſ. lib. l. generaliter, §. ex damnata.

k Eius fuit.] quia tempus conceptionis ſpectatur hic, ſicut in filio ſenatoris ſpectatur, vt ff. de ſena. l. emancipatum, & de decur. l. 2. §. pen. & facit ff. de ſta. ho. l. imperator Hadrianus, & inſti. de inge. circa princip. & ff. eod. l. prægnantis.

al. Senedoni.

l H Onor. Etiā in eo.] præter alia priuilegia q̄ plura habēt, vt hic, & ff. de priuileg. vete. per totum.

m Duntaxat.] ſecus in filijs decurionū, vt ff. de pœnis l. moris §. iſtæ.

n Non afficiātur.] vt & ff. de priuileg. vetera. l. 1. & 3. & facit ſupra, quādo pro uo. non eſt neceſ. l. veteranis, & ſupra de excu. ve. per totum. In militante conſtat, vt ſupra de quæſtionibus, l. milites, & l. diuo, & ff. de re mili. l. 3 §. 1. Accur.

o I Ncredibile eſt.] quia fieri non debet, vt ff. e. l. n. an datis. Sed videtur fieri poſſe, & in decem annis intelligitur, vt ff. eo. l. ſine præfinito. Sed ibi dixit ad tempus, nec apparuit quod, vnde decem anni intelligūtur: hic in perpetuū dixit, vnde adr: princeps, vt pœnam remittat. ba. u idem iudex remittere non poteſt, vt ff. de quæſtio. l. 1. §. fina. & de pœnis, l. moris, §. iſtæ, & l. diui fratres, & infra eod. l. pœnam, & ſic tenet donec reuocetur, licet ſic pronunciari non debuit, vt ff. de interdic. & releg. l. relegatorū, §. ad tempus, licet ſit argu. contra. ff. de iniuſto teſta. l. ſi quis filio exhæredato, §. quod ſi quis fuerit. Sed expone nō tenet, ſcilicet incommutabiliter.

† Gl. i. e. ex tranſmiſſa, extra de fil. presby. al legat hāc l. quod noīe hæredis intelligitur primus, ſeu proximus.

ADDITIO. Aduertas quod hæc lex & ſimiles procedunt de iure ciuili: ſecus autem de iure canonico quod permittit aliquem damnari ad carceres temporales & perpetuos, vt in c. quāuis, de pœnis, lib. 6. Et eſt ratio quare ius canonicum hoc permittat ſecundum Io. mo. & Arch. in d. c. quāuis, quia Deus non vult mortē peccatoris, ſed

ris,ſed vt magis conuertatur & viuat. Ezechiel. 18. & 3. quæſt.4.c.hi qui,& 23.q.8.c.hi à quibus, & auth. vt nō luxu.con.na.in princ colla.6.

a Vix]nam in ſeruo tenet,vt infra eod. l.ſeruus, & ff. de iudi.l.vix. Accur.

A finito,vbi dicit deg.nio . Sed hic ex certa ſc a dixit,ibi p errorē.vel ibi in metallū,hic in vinculis. prima placet.

h Reddi.] ſed & hoc tacite , cum dominus per vincula dominium nō amittit, & ſic ſibi debet reddi,vt ff. de pœnis,l.aut damnum,§.fi.

vinculis perpetuis cōtineretur,eſſe damnatum. Hoc enim , vix [a] in ſola ſeruili conditione procedere poteſt.PP. III. Id. Feb. Meſſala & Sabino Conss.

Aetas non relenat à pœna quãdo delictũ pōt cadere in perſonam. Sal.

VII. Imp. Alexander A. Iſidoro.

IMpunitas delicti propter ętatem nō datur, [b] B ſi modò in ea quis ſit, in quam crimen quod intenditur,cadere poteſt. [c]

Ad pœnam deportationis tacitè ſequitur ademptio bonorũ, non ad pœnam relegationis . hoc dicit. Vel ſic: Bona deportati confiſcantur,non relegati. Sal.

VIII. Idem A. Victori.

DEportatorum in inſulam ab eo cui id faciendi ius erat , [d] bona fiſco vendicantur:relegatorum autem non , [f] niſi ſententia ſpecialiter adempta ſuerint. [e]

In metallum vel miniſterium metallicorum non damnantur filia decurionum. Sal.

IX. Idem A. Demetrio.

SI matrem tuam decurionis filiam fuiſſe probatum fuerit,apparebit eá non oportuiſſe in miniſterium [†] metallicorum nec in opus metalli dari.

Sententia lata ſine temporis præfinitione eſt perpetua. Vel ſic. Sentētia quæ continet actum ſucceſſiuũ nō modificatum nec limitatum ad tempus, in perpetuum extenditur. Bald. Vel ſic: Seruus ad vincula ſimpliciter damnatus, intelligitur perpetuo damnatus . Sal.

X. Idem A.Catullo.

SEruus [g] ſub pœna vinculorum ſine tēporis pręfinitione [†] domino reddi [h] iuſſus ſententia pręſidis prouinciæ , perpetuò vinctus eſſe debet. [i]

Tam liberi quàm ſerui poſſunt in metallum damnari. Sal.

XI. Imp. Gordianus A. Titiano.

MEtalli ſupplicium tã ad perſonas liberas B quàm etiam ad ſeruiles [k] pertinet conditiones.

Ad clamorem populi præſes non debet illicita perpetrare: vnde magis debet adhærere legibus quàm clamori populi. Bal Vel ſic: Ad rumorem populi non debet ſententia ferri, ſeu contra iura iudicari Sal.

XII. Impp. Diocle.& Maximianus A A. in conſiſtorio dixerunt.

DEcurionū [l] filij non debent beſtijs ſubijci. [m] Cumq; à populo exclamatum eſſet , [†] [n] iterum dixerunt: [o] Vanæ voces populi nō ſunt audiendæ. [p] nec.n.vocibus eorum credi oportet , quando aut noxium crimine abſolui , aut innocentem condemnari deſiderant.

Pœna per quam dominus non priuatur ſerui dominio,non priuat eum ſeruitio. Sal.

XIII. Iidem A A. Vrſino.

SEruo ex ſnīa dãnato, ſi quoquo modo ex ſnīa proprietatis ius amputatum [q] non ſit,domino ſuo obſequi eum par [r] eſt .

Iudex non poteſt corrigere ſententiam ſuam circa tempus. Vel ſic: Iudex non poteſt facere gratiam de tēpore,nec de pœna. Bal.

XIIII. Iidem A A.& CC. Vicario.

IMpunitas.] CASVS. Minor. 25. annis commiſit delictum:an prætextu ætatis debeat excuſari? Dicitur q non: ſi tamen doli capax eſt .

b Non datur.]vt & ſupra ad legem Corne.de ſica.l. ſi quis. malorum enim mores &c.vt ſ. ſi aduerſus delic.l 1. Mitius tangiẽ , vt ff. de mino.l.auxilium,§.in delictis ,,& l. ſi ex cauſa,§.nunc videndum.

c Cadere poteſt .] quia ſit proximus pubertati , vt ff. de fur. l. impuberem: aliàs ſecus,vt hic, & ff ad legem Corne. de ſic.l.infans, & ſ. de ſal.mo. l.1.in fi. Item & minor. 14. annis excuſatẽ à delicto carnis,vt ff. de adul.l.ſi minor.

d DEportatorū in inſulam. Ius erat.] vt à præfecto prætorio , vel ab eo qui eius vice cognoſcit,& qui mãdato principis, vt ff. de legat.3 l 1.§. hi. Item præfectus vrbis,vt ff.eo l.2.Præſes vero principi reſcribit , vt compro-bet,vt ff. de iniuſto, rupto teſta l. ſi quis filio exhęredato,§. ſed & ſi de decurione, & ſi interim dũ reſcribitur decedat, hæredes eius habebunt bona, vt ff. de bonis eorum, l. 2.§. 1. & facit ſupra ſi reos vel accuſa. l. fi. & ſi pen.appel. l.2.

e Adêpta fuerint.] quod fieri non debet,vt ff. de Iterdic. & releg. l.relegatorum,§.ad tempus,niſi lex ſpecialiter aliud inducat,vt ſupra de epiſco.aud.l. nemo vel in foro.

f SI matrem. Miniſterium.]id eſt vt ſeruiret hominibus in metallum dãnatis. Et dic differẽtiam inter metallum,& opus metalli, & miniſterium metallicorũ, vt ff eo.l.aut damnum,§.inter eos,& §.miniſterium,& facit ſupra de quæſtio.l.diuo,in fi.& ff.e.l.moris,§.iſtæ, & ſupra,ex quibus cau.inſa.irro.l.decuriones.

g SEruus] Seruus deliquit, pro quo iuſſit iudex eum ſtare in perpetuis vinculis, & domino, reddi. certe perpetuo ligatus eſſe debebit.Sed contra,ff eo.l. ſine pœ

i Eſſe debet .] vbi ergo iudex non definit , nec ego definiam, vt & ſupra de diuerſis re.l.falſo,& ff de euic. l. ſi rem quam,§.fi.

k MEtalli.Ad ſeruiles.] Et definit eſſe domini, et ſi euadat , vt ff.eo.l. aut damnum,§.fin. ſed nō ſic ſi in opus publicum ſit dãnatus de facto.nam finito tempore domino redditur,vt ff.eo. l.ſeruus.

DEcurionum.] ... Fecit imperator ſtatutũ , in quo cautum eſt, ne filij decurionum beſtijs ſubijciantur. quod ſtatutum nolebat populus admittere: ſed aduerſus id clamauerat.dicit poſtea imperator q vanæ voces populi nō ſunt audiendæ. non enim exaudiri debet cum noxium petit abſolui : innocẽtem condemnari. Viuia.

l Decurionū.] aliàs incipit, I cōſiſtorio.

m Subijci.] vt ſupra de quæſtio.l.diuo,& l. decuriones, & ſ. decur. l. oēs, lib. 10. & de decur. vt. Ro. lib.12.l. 1.& 2.

n Exclamatum eſſet.] vt torquerent.

o Iterum dixerũt.] imperatores.

p Audiendæ.]id eſt exaudiendæ, & ſic Pilatus male fecit , vt hic, & ſupra qui manu.non poſ.l.diuo Marco. & ff. qui & à quibus, l. ſi priuatus.

SEruo.] CAS. Si ſeruus ob delictum aliquod condemnatus fuerit, & per ſententiam dominium eius ademptum non fuerit, puta quia in metallum non eſt condemnatus , ſed in opus publicum vſque ad x.annos , ante elapſum decenniũ nō liberabitur à pęna:quia publice intereſt pęnã nō remitti,ne q̃s ad perpetrãda maleficia temere proſiliat.

q Amputatum.] id eſt ablatum domino,vt quia in metallum,vel vt fiat ſeruus pœnæ, non condemnatur, ſed in opus publicum perpetuum vel temporarium,vt ff.eo. l.aut damnum,§. fi.& l.ſeruus,& infra, de ſenten. paſ.l. fruſtra.& ſupra eo.l.ſeruos,& ff.de ſtatu.ho.l.ſeruus.

r Par.]id eſt conueniens,aliàs per æquum.

† Cōcor. gl.in verſ. ſubtrahũtur, in ca. paſtoral. extra de app. poſt prin. glo. Deportare poſſunt tũn quatuor iudices.

† Et ſic eſt perpetua. ſimile î c. ſi autem , cum glo.fi.extra de cohabi. cle. & mulie.

† forte cõtra Chriſtianos. Contius.

† Cōcor. c.2. cũ gl. 1.extra de elect.

† Pilatꝰ male fecit , q ad populi clamorẽ Chriſtum condemnauit.

a S I operis. Conuenit.] vt ff. eod. ſeruus.

b Proſiliat.] vt ff. ad l. Aquil. l. ita vulneratus, in fi & ff. de fideiuſſ. l. ſi a reo, §. fi. & ſupra, de hæreti. l. quicunque, §. quid ſi fecerint, & ff. depoſiti. l. bona fides.

c P Oenam Nō licet.] vt & ff. de re iudi. l. acta, & ī. ſen retein. nō poſ. l. 1. & de ſen. ex libello, l. 3. ſecus in multa, vt ff. de offic. præſi. l. illicitas, §. fi. ſed principi pro hoc mittitur quādoque, vt dixi ſupra co. l. in credibile. Item ratio ne reſtitutionis quis ſuam ſententiam reuocat, vt ff. de min. l. in cauſæ, 2. §. fi. & l. perfecti, & ſupra ad legem Iul. de vi. l. ſeruos, & ſupra de cuſto. reo. l. ſi quis in ea, & ff. eod. l. reſpiciendum, in princi.

† Cōcor. gl. in c. cū clamor, ſuper verb. cōiuſi, extra de teſtib.

Q Vi ſententiā] CASVS. Qui cognoſcit de crimine, cuncta dēt inueſtigare, nec præcipitanter debet condemnare, niſi p cōfeſſiones vel probationes accuſatus conuincatur: ita tamen, vt vix crimen poſſit īficiari quod commiſit. Viuia.

† Cōcor. lib. 9. titu. 40. l. 1.

d Capitalem.] vbi mors naturalis vel ciuilis ſubſequitur, vt ff. de public. iudi. l. 2.

e Autcerte] repete confeſſione.

f Sufficiat.] vt & ſupra de proba. l. fina. & ſupra de fal. l. vbi. Sed contra, ff. de quæſtio. l. 1. § diuus Seuerus. ſed ibi non ſtatur tormentis ſi nō perſeueraret. hic ſic, vt in eadem, l. §. ſi quis vltro, & dixi ſupra de quæſti. l. fi.

g S Iquis, In manibus.] id eſt brachijs. Accur.

h Et in ſuris.] id eſt in tibijs, ſiue pulpa cruris.

i Quò.] pro, vt.

k Figurata.] quæ cognoſcitur, vt dicitur, ff. de relig. l. cum in diuerſis. Et ſic not. non eſſe quem bullandū in fronte.

† Co. Th. e. l. 2.

C Vm.] CASVS. Dicitur in hac. l. quòd conuictus de crimine, ſtatim debet cōdemnari nulla adhibita dilatione, ne detur cri-

S I operis publici temporalis pęnę ſentētia præfinitus nōdū exceſsit dies, hunc expectari cōuenit: [a] cum † non remitti pęnam facilè, publicè intereſt: ne ad maleficia temere quiſquam proſiliat. [b]

Pœnam temporalem vel perpetuā iudex non reuocat vel minuit poſt ſententiam. Sal.

XV. Iidem AA. & CC. Agatho.

P Oenam ſua dictā ſententia præſidi prouinciæ reuocare non licet. [c]

Ad pœnalē ſnīam nō peruenitur niſi reus fuerit confeſſus, vel probationibus clariſſimis conuictus. Sal.

XVI. Imp. Conſtantinus A. ad Catulinum proconſulem Africæ. †

Q Vi ſententiam laturus eſt, temperamentum hoc teneat, vt non prius capitalem [d] in quempiam promat ſeueramque ſententiā quàm in adulterij, vel homicidij, vel maleficij crimine, aut ſua confeſsione, aut certe [e] omniū qui tormētis vel interrogationib[us] fuerint dediti, in vnū conſpirante concordāteq; rei finē, cōuictus ſit: & ſic in obiecto flagitio deprehēſus, vt vix ēt ipſe ea quę commiſerit, negare ſufficiat. [f] Dat. III. Non. Nouemb. Treueris, Accepta. XV. Kal. Maij Hadrumeti, Voluſiano & Anniano Conſs.

Nemo eſt ſignandus in fronte. quia non debet facies hominis ad ſimilitudinem Dei formata fœdari. Bal. Vel ſic. Pœna damnati in eius fronte vel facie non debet ſignari. Sal.

XVII. Idem A. Eumelio. †

S I quis in metallum fuerit pro criminū deprehenſorum qualitate damnatus, minime in ei[us] facie ſcribatur: cum & in mani-

A minoſis facultas occaſione dilationis quibuſdam machinationibus euitandi pœnam.

l Cum reis manifeſta] qualem habes, ſupra eod. l. qui ſententiam.

m Datur] quod dari non debet.

bus [g] & in ſuris [h] poſsit pęna damnationis vna inſcriptione comprehendi: quò [i] facies, quæ ad ſimilitudinē pulchritudinis eſt cœleſtis figurata, [k] minime maculetur. Dat. XII. Kalend. April. Cabiluno, Conſtantino A. IIII. & Licinio. IIII. Conſs.

B *Crimine liquidato non debet ſententia differri, ne detur materia ſupplicandi. Sal.*

XVIII. Imp. Conſtantius A. Theodoto V. P. Præſidi Arabiæ. †

C Vm reis manifeſta [l] probatione conuictis ſpaciū temporis ante ſententiam datur, [m] facultas ſupplicandi, vel quibuſdam malignis artibus, [n] tam præſidum, quàm officialium pœnas euitandi crimino ſiſsimis patet: [o] cum & in homicidij

C crimine, & in alijs detectis grauioribus cauſis vltio differenda nō ſit. [p] Igitur decætero iuxta criminis qualitatē legem oportet ſeruari, & in ſceleroſos & noxios proferri iuris ſententiam. [q] Dat. Id. Octobr. Conſtantio. A. IIII. & Conſtante Cæ. Conſs.

In pœnā delicti non debet quis alicui corpori vel collegio congregari, vel transferri. Sal.

D XIX. Impp. Valentinianus & Valens AA. ad Cybrium. P. V. †

N E quis pro coercitione delicti, vel piſtoribus, vel cuicunque alteri corpori [r] (cum alterius ſit corporis) addicatur: ſed vnuſquiſque pro crimine in quo fuerit deprehēſus, motum congruæ ſeueritatis excipiat. Dat. III. Id. April. Valentiniano & Valente. AA. Conſs.

n Artibus.] tumultum forte faciendo, vt ff. de ſica. l. pe.

o Patet.] quod eſſe non debet.

p Differēda nō ſit.] vt ff. eo. l. ſi quis forte, in prin. niſi in caſu, vt infra eod. l. ſi vindicari. Accur.

q Iuris ſentētiam.] ſine huiuſmodi retardatione, vt & ſupra de cuſto. reo. l. fina. & infra de bo. pro. l. 1. in fi.

ADDITIO. Aduertas tamen, q ſententia corporalis nō debet executiōi mādari intra decē dies, qui dantur ad appellādum. ita tenet Bar. in l. addictos ī. de appel. & in l. qui vltimo, ff. eo. per l. 1. & ibi nota. ff. nihil nouari app. interpo. Non ob. ſecundum eū, d. l. addictos, quia ibi male fecit iudex. vel ibi damnatus renunciauit appellationi: quæ tamen renunciatio nō nocet quo ad extraneos, vt l. non tantum, ff. de app. hoc de iure. de conſuetudine vero ſeruatur contrariū: quia illi x. dies non expectantur.

† Co. Th. e. l. 4.

N E quis.] CASVS. Si aliquis de corpore aliquod delictum committit, non debet pronunciari vt pro coercitione delicti fiat de alio corpore, puta ſi ſit ſutor, q ſit de corpore piſtorum, vel econtra: ſed pro modo delicti pęnam ſuſtineat cōpetetem.

r Alteri corpori.] cerdonum, vel ſimiliū. talia enim ſunt multa, vt ſupra de iuriſdi om. iud. l. fi. & ff. quod cuiuſ. vniuer. l. 1. & eſt ratio, quia non eſſet pœna, vt dicunt, vt arg. infra de decur. l. ne quis, lib. 10 ſed certe magna, ſi pe. l. ipartus damnetur vt ſit faber. Sed contra in auth. vt nulli iu. §. adulteram,

† Co. Th. e. l. 9. corrigit hęc lex legē Conſtantini q̃ eſt Cod. Th. 9. 40. 3. & 6. & 7. Cōtius.

adulteram, colla. ix. Sol. ibi ſpeciale ſauore religionis. Itē A contra in auth de ſan. epiſ. §. ſed neque curialem, & §. ſi monachus, col. ix. vbi traditur curiæ ciuitatis. Solu. hoc corrigitur. Vel verius, ibi ſpeciale in illis caſibus. Item contra infra de appari. præfe. vrb. l. 2. lib. 12. Sol. vt ibi.

ó Teneant.] nō tñ in omni loco, vt ff. de poſtu. l. ex ea.
p Nec vlterius.] ideſt in plures perſonas. nam & in eadem quandoque maior imponitur pœna q̄ ſit delictū, vt ſupra eo. l. ſi vindicari.
q Metus.] i. pœna. nam metus bene extēditur ad alios, maxime vbi grauius q̄ iis punitur q̄ delictum exigat, vt d. l. ſi vindicari. dixit, & pro hoc, q̄ alius pro alio non puniatur, facit ſupra de inoffi. teſta. l. ſi quis in ſuo §. legis, & ſupra de natu. lib. l. legem, in fi. 1. reſpon. & ſupra ne vxor pro mari. l. ob maritorum, & ff. eo. l. ſi pœna, & l. crimē, & de mu. & ho. l. 3. §. quod pater, & ff. pro ſoc. l. actione, §. diximus, & de ritu nup. l. generalis, §. fi. & ff. ſolu. ma. l. ſi maritus, & ff. q̄d quiſque iur. l. 3. § ſi is, in fin. §. & ff. ad Syll. l. fi. & in auth. vt nulli iu §. fi. coll. ix. ſed ſpeciale eſt in crimine læſæ maieſtatis, vt ſupra ad le. Iul. maie. l. quiſquis, quæ eſt contra.

Seniores debet iuniores corrigere.

Si princeps reſcribat aliquem punire vltra modum regularem, debet iudex vſque ad dies triginta differre: vt videat ſi princeps pœnam relaxet. Sali.

XX. Impp. Gratianus, Valent. & Theod. AAA. Flauiano P. P. Illyrici & Italiæ †

SI vindicari [z] in aliquos ſeuerius cōtra noſtram conſuetudinem pro cauſæ intuitu [a] iuſſerimus, noluB mus [b] ſtatim eos aut ſubire pœnā, aut excipere ſententiam: ſed per dies triginta ſuper ſtatu eorū ſors & fortuna ſuſpenſa ſit. Reos ſanè excipiat vinciatque [c] cuſtodia, & excubiis [d] ſolertibus vigilanter obſeruet. Dat. XV. Kal. Septēb. Veronæ, Antonio & Syagrio Conſs.

De venali perfidia apparitores licet abſentes, debent damnari. Sali.

XXI. Impp. Grat. Valent. & Theod. & Arcad. AAAA. ad Principem P. P. †

NE diu apparitorū [e] praua admodum venaliſque perfidia [f] impune in publica cōmoda deſæuiat, cenſemus etiam in abſentes [g] eos pro competenti vltione debere cōſurgi. Dat. Kal. Iun. Arcad. A. & Bautone Conſs.

Pœna non debet egredi delinquentem, ſed ſuos tenere auctores, hoc dicit multum not. Sali.

XXII. Imp. Arcad. & Honor. AA. [illegible] P. P. †

SAncimus ibi [h] eſſe pœnā, vbi & noxia [i] eſt. Propinquos, notos, familiares [k] procul à calumnia [l] ſubmouemus: quos reos ſceleris ſocietas [m] nō facit. Nec enim affinitas vel amicitia nefarium crimen admittunt. [n] ¶ Peccata igitur ſuos teneant [o] auctores: nec vlterius [p] progrediatur metus, [q] quàm reperiatur delictum. Hoc ſingulis quibuſque iudicibus intimet. Dat. VIII. Kal. Aug. Cōſtantinop. Eutropio & Theodoro VV. CC. Conſs.

Tempus quo quis eſt in carcere, cōputatur in tēpore quo quis debet eſſe in exilio Bald. Vel ſic: Hæc lex habet duas lecturas. vna gl. ſecūdum quam breuiter h. d. In exiliū temporale dānatus, tempore finito nō debet ad carceres reduci: & reductus debet liberari. hæc lectura non eſt de dubitabili: et non bene congruit huic tex. licet applaudere magis videatur l. ſeq. Dic ergo ſecundū Pet. & mod. Tps quo condemnatus poſtea ſtetit in carcere, cōputatur in exilij tempus. Sali.

XXIII. Impp. Honor. & Theod. AA. ad Anthemium P. P.

OMnes [r] quos damnationis cōditio diuerſis exiliis deſtinatos, metas temporis præſtituti in carceris impleſſe [s] cuſtodia deprehēderit, ſolutos pœna, vinculiſq; laxatos, cuſtodia liberari p̄cipimus, nec formidare miſerias vllas exilij.
C ¶ Sit ſatis immenſorū cruciatuū ſemel luiſſe [t] ſupplicia, ne hi q̄ diu priuati ſunt auræ cōis hauſtu, & lucis aſpectu, nō intra breue ſpacium catenarū ponderibus prægrauati, etiam exilij pœnam ſuſtinere iterum compellantur. Dat. XIIII. Kalend. Maij, Conſtantio & Conſtante. VV. CC. Conſs.

Ille qui ſtetit in exilio quantū debuit, nō debet incarcerari poſtea. h. d. Vel ſic: Completo tempore pœnæ, quis reponitur in priſtinum ſtatum Bal.

D XXIIII. Idem AA. Monaxio P. P.

REctores prouinciarū conueniri p̄cipimus, vt hi qui pro ſuo crimine pœnam exilij ſub certo tēporis ſpacio ſubire decreti ſunt: exacto præfinito tempore, nec clauſtris carceralibus, nec in locis quibus exules verſati ſunt, teneantur. [u] Dat. III. Kalē.

† Co. Th. eod. l. 13. huius aūt legis ſuaſor fuit S. Ambroſius aucto re Sozomeno, lib. 7. eccleſ. hiſt. c. 24. Contius.

† Cōcor. c. ſi qñ, extra de reſcrip.

† Co. Th. e. l. 14.

Et hunc calum. excipit gl. 1. in ca. qm̄ frequēter, ex̄ vt lit. nō cōte.

† Co. Th. e. l. 18.

† Cōcor. ca. q̄ fuit. ex̄ de his q̄ fi. à maio. par. cap.

z SI vindicari.] Accurs. Si princeps crudelius quam conſueuit præcepit aliquem condemnari, nō debet ſtatim ſubijci pœnis: ſed prius labentur xxx. dies: quibus elapſis condemnari debet: interim debet eſſe ſub tuta cuſtodia.
a Intuitu.] vt ſupra ad le. Iuliam repe. l. 1. & ff. eod. l. aut facta, §. fi.
b Nolumus] ſpecialiſſima cauſa eſt hic. alias enim contra, vt ſupra eo. l. cū reis.
ADDITIO Concor. ca. cum apud, in fi. 11. q. 3. vbi gl. addit alios quoſdā caſus in quibus differtur executio.
c Vinciatque.] vt ſupra de cuſto. reo. l. 1.
d Excubijs.] id eſt vigilijs.
e NE diu. Apparitorum.] id eſt nunciorum.
f Perfidia.] ſic in authē. de exib. §. illud, col. 5.
g In abſentes.] ſpeciale. regulariter contra, vt ff. eod. l. abſentem, in princ. ſic nec appellant, vt ſupra quo. ap. non re. l. nulli. Accur.
h SAncimus.] Accurs. Qui delinquit, pœnis competentibus ſubijci debet, & an pœna eius ad cognatos vel affines extēdatur, quæritur? Et reſpon. q̄ non.
i Sancimus ibi.] id eſt in eo homine.
i Noxia.] id eſt delictum, vt inſtitu. de noxa. §. 1.
k Familiares.] ſcilicet maleſactoris.
l Calumnia.] id eſt ab accuſatione, quæ calumnioſè fieret.
m Societas.] tunc enim ſuo nomine tenerentur.
n Admittunt.] corrigere tamen debēt ſeniores iuniores agnatos, vt ſupra de emenda. propin. l. 1.

r OMnes.] Si datus in exiliū in decennium, compleuit tempus, liberatur extūc, & ſi in carcere inueniatur, liberatur, vt infra l. proxi. & ſic non eſt contra ff. eod. l. aut damnum, § ſolent. Diuerſis autem ideo ſubijcit, quia triplex eſt exilium, vt ff. de interdic. & relega. l. exilium, & facit ſupra de his qui no. in fa. l. & ſi ſeuerior, & l. ſi Poſſidoniū. Itē no. q̄ non eſt addenda afflictio afflicto, vt ff. de offic. præſi. l. diuus.
s Impleſſe.] alioquin damnatur in opus publicum, & duplicatur tempus, ſi erat decennium, vel damnatur in metallum relegat[us], aut deportatur, vt ff. eodem, l. aut dānum, §. quiſquis, & l. relegati.
t Luiſſe.] ſic ff. de re. iur. l. bona fides, & ff. nau. cau. ſta. l. licet, in fi.
u REctores.] Teneantur.] vt & ī. l. proxi. Accur.

Co. Th. Theodorū ſolū cōnumerat.

Exiliū eſt triplex.

Afflictio non eſt afflicto danda.

Hi. Tra-

a His. Tradiderint.] facit ſupra quæ res expor. non poſſ. l. 2. & ſupra, de mathe. [illegible] ſtipa.

NE SINE IVSSV PRINCIPIS CERTIS iudicibus liceat confiſcare.

Inter cæteras pœnas vna eſt ſcilicet: confiſcatio, quam cuilibet iudici imponere non licet.

b Nulli. In ſumma.] q. ciuicet habent merum imperiū: vt arg. ff. de iuris vo. l. 2. quales ſūt illuſtres, ſpectabiles, & etiam clariſſimi, vt ff. de offic. præſi. l. illicitas, §. qui vniuerſas.

c Proſcriptionis.] id eſt ſententiæ qua bona adimunt: multo ergo min⁹ deportare ſm R. Sed Io. hanc. l. intelligit cū principaliter adimūtur bona, nō ex conſequentia criminis. ex conſequentia. n. criminis a quolibet confiſcantur ſecundum Azo. & facit ff. de pœnis, l. relegati. in fin.

† Adhibe Græcorū interpretationis ad huius & ſeq. tit. leges in Baſil. lib. 60. Petrus Vendr.

DE BONIS proſcriptorū &c.

Quid de bonis damnatorum fiat, dicit. De pœna corporali infligēda plene diximus ſupra de pœnis. Nunc de bonis damnatorum ſiue proſcriptorū dicit. Azo.

Seruorum.] CAS. Si ſeruus tuus damnatus fuerit, peculium tibi non aufertur: nec ſtatim ducetur ad ſupplicium, ſed aliquantulum tecum ſtabit, vt reddat rationem villicationis tuæ. Viui.

d Seruorū capitis.] ſic ergo ſeruus habet caput, & ſic eſt contra inſtit. de capi. demi. §. ſeruus, & ff. de accuſ. l. hos accuſare, §. omnibus. Sol. hic capitis dicit amputandi ſic naturaliter, nō ciuiliter, vt in contrarijs. vel etiam ciuiliter, vt qa fiat ſeruus pœnę, de quo poteſt dānari: vt ff. de pœnis, l. aut dānū, §. ſi. & eſt capitalis, ſcilicet aliàs in libero. in ſeruo non poteſt proprie capitalis dici ciuiliter, vt in contrarijs.

Serui an cē ſeaneca put habere.

[a] Marcello.

e Habuiſſe.] etiam extra peculium.

f Rerum.] de peculio, vel extra.

g Diſtractæ ſunt.] à ſeruo, vel à fiſco.

Septemb. Eudoxiopoli. D. N. Theodoſio. A. VII. & Palladio. V. C. Conss.

Puniendi ſunt capite, qui barbaros docent nauigia fabricare. Salic.

XXV. Iidem AA. Monaxio præfecto prætorio.

His qui conficiendi naues incognitam antè peritiam barbaris tradiderint, [a] capitale ſupplicium proponi decernimus. Dat. VIII. Kalend. Octob. Cōſtantinop. Monaxio & Plinta Conss.

B

TITVLVS XLVIII.

NE SINE IVSSV PRINcipis certis iudicibus liceat confiſcare.

Exceptis ſummis magiſtratibus nemo iudicum poteſt omnia bona alicuius confiſcare, niſi principe ſpecialiter præcipiente. h. d. Vel ſic: Iudices merum imperium non habentes, non poſſunt ſuo officio præter legem exercendo bona confiſcare. h. d. ſecundum veram lecturam Io. & Azo. Salic.

I. Impp. Theod. A. & Valent. C. ad Hierium præfect. præto.

C

Nulli iudicum liceat (exceptis his qui in ſumma [b] adminiſtrationis ſunt poſiti poteſtate) proſcriptionis [c] tēpeſtate totius ſubſtantiæ aliquem percellere, niſi ad noſtras aures hoc ipſum referatur. Dat. X. Kal. Febr. Conſtantinop. The. A. XI. & Valent. Cæſ. Coss.

TITVLVS XLIX.

D

DE BONIS PROSCRIptorum, ſeu damnatorum.

Quando ſeruus capitaliter damnatur, peculium domino non aufertur: immo executio differtur, donec ab eo domino accelerandi reddatur ratio adminiſtrationis. Salic.

I. [illegible] A. Marco.

Seruorū capitis [d] crimine damnatorum peculia dominis nō auferri notū eſt: ſed quod ſeruum dominus habuiſſe [e] probauerit, recipiet, precium q; rerum [f] ſi quæ ab eo diſtractæ ſunt. [g]

¶ Ipſius [h] quoque præſentię poteſtas ei dabitur, quo ad rationes per eum adminiſtratæ reddantur ac diſponantur. [i] Sed meminiſſe dominum oportebit inſtare vt id velocius [k] fiat, vt pœnæ ſuæ reddi poſsit.

Deportatus in quæſitis poſt deportationem non habet hæredem. Bald. Vel ſic: Etiam poſt deportationem quæſita, in morte veniunt publicanda. Salic.

II. Imp. Alexan. A. Frontoni.

Deportati nec earum quidem rerum quas poſt pœnam irrogatā habuerint, [l] hæredem habere poſſunt: ſed & hæ publicabuntur.

Peculium caſtrenſe filij deportati non debetur fiſco, ſed patri. Salic.

III. Idem A. Iuliano.

Si filius tuus cum eſſet in ptāte, in inſulā deportari meruit: peculium eius, nec quod in caſtris [m] acquiſiuit, vel quod ei militaturo donaſti, auferri tibi debet. PP. VI. Id. Septē. Alex. II. & Marcello Cōss.

Damnatus in metallum, ſeruus efficitur: & publicantur bona, quæ non reſtituuntur niſi ſola principis indulgentia. Salic.

IIII. Imp. Gordianus A. Callimorpho.

In metallū dānatus pęnæ ſeruus efficitur: & ideo eiuſmodi ſententiam paſsi bona vēdicantur rationibus fiſci. Quare ſi qd rerum [n] habuit is quē poſtea noſtra indulgētia [o] liberatum eſſe proponis, ad ius fiſci potius q̄ ad ipſius dominium pertinet.

Publicatis bonis alicuius, obligationes transferuntur in fiſcum, & cōpetens iudex eſt procurator Cæſaris. Sa.

V. Imp. Philippus A. [illegible]ano.

Si (vt ꝑponis) bona eius q tutelā tuam admini-

h Ipſius.] ſerui damnati. Accur.

i Diſponāt.] aliàs diſpungātur. ſic ff. de verb. ſignifi. l. cognoſcere, §. diſpungere, & aliàs diſponantur, & facit ff. de leg. 1. l. ſeruo legato, §. pen.

k Velocius.] ſic ſupra de pœnis, l. cum reis. Accur.

l Deportati. Habuerint.] Bene enim poteſt habere, & vendere & contrahere, cum ſit liber: vt ff. de mili. teſt. l. neque, §. deportati, & de leg. 3. l. ſi deportati.

m Publicabuntur.] immò nō, vt ff. mā. ſi mādauero tibi vt pro me, §. is cuius. ſed ibi propter negotiationem, hic propter delictum fuerunt bona publicata, vel ſolue vt ibi. Item contra adhuc videtur ꝙ non quærantur fiſco, vt ff. de iure fiſci, l. in metallum, & ff. de pęnis, l. quidam, & de ali. & cib. lega. l. is cui, & ff. de his quæ pro non ſcrip. l. 3. ſed illæ de dānato in metallum dicunt. hæc in deportato. & facit, ſupra tit. 1. l. deportatorum. Accur.

n Si filius. Nec qd in caſtris.] id eſt nec illud nec iſtud patri eius auferendum eſt.

† Iſta lex procedit etiam in bonis aduentitijs: quāuis alii qui tenēāt cōtrariū. vide Bart. pleniſſime, & ibi remiſſiue Imo. in l. ſi finita, ff. de vectig. Bart. in apoſt. ſ l. 1. ſ. ne ſi. pro.

o In metallū. Rerum.] i. ſ iam confiſcatarum.

p Indulgētia.] vt j. de ſen. paſ. l. cū patrem, & ſ. de gene. abo. l. ſi. Secus ſi fuerit in integrū reſtitutus, vt j. de ſen. paſ. l. j. & facit, ff. de iur. fiſ. l. in metallū. Itē ꝯ j. de ſen. paſ. l. ſi. in fi. ibi ſolues, & facit ſupra eod. l. 2.

Si vt proponis.] CAS. Tutor tenebatur pupillo ex mala adminiſtratione in c. omnia bona illius publicata ſunt: an il-

ſtrauit, ſententiam paſsi ad fiſcum ſunt deuoluta: procuratorem noſtrũ adire cura: qui ſi quid iure poſci animaduerterit, non negabit. [e]

Bona matris deportatæ non reſeruantur filijs. Bald.

VI. Impp. Diocle. & Maximia. AA. Gaudentio.

DE bonis matris [b] deportatæ filiis nihil deberi, iuris abſolutiſsimi eſt.

Docet qualiter bona deportati debent deſcribi, & qualiter debent ad principem referri & punit negligentem. Bald.

VII. Imppp. Valenti. Valens & Grat. AAA. Ad Probũ P.P.

SI quis intra prouinciã pro qualitate delicti ſtylum [c] proſcriptionis † incurrerit, [d] per ordinarij officij [e] ſolicitudinem bonorum eius indago diligentiſsime celebretur: ne quid rei priuatæ [f] commodis per gratiam atque colludium furto ſubducatur: & plena deſcriptio [g] comprehẽdat, quod ſpaciũ, [h] & qđ ſit ruris ingeniũ [i] quid aut incultum ſit, aut colatur, quid in vineis, oliuetis, aratoriis, paſcuis, ſyluis fuerit inuẽtum: quæ ẽt gratia [k] & quæ amœnitas ſit locorum, quis in ædificiis ac poſſeſsionibus ſit ornatus: quot ve mancipia in prædijs occupatis, vel vrbana, vel ruſtica, vel quarum artium generibus imbuta teneantur: quot ſint cenſuarij, vel coloni: quot boum [l] exercitijs terrarũ atque vomeribus inſtruentium, quot pecorum & armentorum greges, & in qua diuerſitate numerati ſint: quantũ auri & argẽti, veſtiũ ac monilium, vel in ſpecie, vel in põdere, & in quibus ſpeciebus, quidve in apothecis [m] ſit repertũ. tũc demum oĩa ea quæ velle nos perſpicis, inquiſitione conſtructa, rationalis [n] rei priuatæ tradantur officio, aut palatinis ſuper hac cauſa miſsis, noſtro ne ctẽda patrimonio. [o] Mox vero ad nos ſub literis publici iudicis ſigillatim de omnibus nominatimq́; referatur, proculdubio negligentia mulctanda. [p] Nam ſi quid poſt factam à prædicto officio inueſtigationem rationalis rei priuatæ, cui inquiſitio ſecunda mandata eſt, amplius fortaſsis inuenerit: officium fraudulentum ea condemnatione ferietur, vt aliud tm̃, quantũ fuerat ſubtractũ, ex proprijs facultatibus ĩferat. [q] Dat. III. Non. Maij, Treueris, Valẽtinia. N B. P. & Victore Conss.

Bona deportati pro parte liberis reſeruantur: in qua reſeruatione continentur filij emancipati: & filia dotata conferunt dotem ſuam. Vel ſic: Vbi ſucceditur ex delicto, ita debet fieri collatio ſicut ſi ſuccederetur ab inteſtato. Bal. Vel ſic: Emancipati non admittuntur ad bona damnatorum patrum, quæ reſeruantur liberis ex gratia, niſi exiſtentibus in poteſtate conferant quæ a patre receperãt. Sal.

VIII. Imppp. Gratian. Valent. & Theo. AAA. Eutropio P.P. †

SI deportatus ſuos [r] & emancipatos filios habuerit: pars [s] q̃ ex bonis eius liberis cõceſſa eſt, [t] ad eos tm̃ q in p̃tate erãt, trãſferatur: ſi emancipati ea q̃ cõſecuti erãt emancipationis tempore, damno [u] ſuo exiſtimant conferenda. Sin aũt cõfuſionẽ bonorũ & donationis [x] elegerint: ea omnia quæ fiſcus liberis dãnati concedit, æquæ diuiſionis partibus ſortiantur. Quæ regula ẽt in dote filię, vel neptis ex filio deportati cõferenda, cuſtodienda erit. [y]

Marito deportato res paraphernales vxoris, & dos eius non debent fiſco incorporari, nec etiam donata vxori, nec etiam donata emancipatis liberis ante tempus criminis. Reliqua vero bona incorporanda ſunt. h. d. vſque ad §. ſed in his. Bald. Vel ſic. Publicatis bonis viri res propriæ vxoris non debent occupari. & dotes illico debent ſibi reſtitui: & ei donata ante matrimonium, vel eo conſtante ante reatum debent apud eam permanere. hoc dicit vſque ad ver. ſi quid etiam. Salic.

IX. Impp. Arcad. & Honor. AA. Caſario [illegible] præfecto prætorio. †

Si quis

an iudicio tutelę poſſit fiſcum conueniri, quæritur? Et dicitur ꝙ ſic.

[e] Non negabit.] cõtra fiſcum, vt ſupra ad legem Iuliam de vi. l. tutoris, & ff. de tute. & ra. diſt. l. ſi tutor. & iſta de ſen. paſ. l. tutor, & ff. ſol. matri. l. ſi marito, & ſupra ſolut. mat. l. 2.

[b] DE bonis matris.] ſecus in patre, vt infra eo. l. fi. Vel dicas illam corrigere iſtam. Ac.

SI quis.] CASVS. Dicitur in hac l. ꝙ ſi bona damnati confiſcantur, officiales fiſci debent inquirere iugera terrę, quot ſũt boues, quot mancipia: poſtea denunciabunt, & tradẽt procuratori fiſci, vel militibus de palatio principis: poſtea debent mittere literas ad principẽ, in quibus hæc omnia contineantur, & ſi procurator fiſci inuenerit plura bona quàm dixerit officialis, puniatur in duplum eius officialis, quam ſubtractũ fuerit. Accur.

[c] Stylum.] Id eſt ſententiam.

[d] Proſcriptionis incurrerit] id eſt tale delictũ fecerit, propter quod debebant bona eius confiſcari. Accur.

[e] Officij] præſidis, vt infra de bo. va. l. ſi lib. 10.

[f] Rei priuatæ.] id eſt rei fiſcalis: quæ propriè principis dicitur, vt ſ. de quadrien. præſcrip. l. bene à Zenone. Acc.

[g] Deſcriptio.] Nota qualiter fiat inuentarium, vt ſ. de admi. tuto. l. tutores 2.

[h] Spacium.] ſ. in ſingulis agris ſit.

[i] Ingenium.] i. fertile ſit, an ſterile.

[k] Gratia.] id eſt habilitas.

[l] Quot boum.] id eſt quot boues.

[m] Apothecis.] id eſt ſtationibus: vel locus vbi pecunia reconditur.

[n] Rationalis.] id eſt procuratoris Cæſaris, & facit ad hoc ff. de cenſi. l. forma, & infra, de apo. pub. l. 1. & de bo. vacan. l. fi. lib. 10. Vel dic procuratoris [illegible], vt ſupra, dixi.

[o] Patrimonio.] fiſcali.

[p] Multanda.] quæ omnia lædit, vt in auth. de quæſto. §. 1. colla. 6.

[q] Inferat.] vt infra de iure fiſ. l. defenſiones, lib. 10.

SI deportatus.] CASVS. Si deportatus filios habeat emãcipatos, & in poteſtate, media pars bonorum illius pertinebit ad ſuos: niſi emancipati velint conferre ea quæ pater eis dederat tẽpore emancipationis. idem eſt in dote data pro filia, vel nepte, ſcilicet ꝙ filia nihil percipiet, niſi conferat dotem in medio.

[r] Suos.] in poteſtate.

[s] Pars.] ſcilicet dimidia, vt ĩ eo. l. ſi.

[t] Conceſſa eſt.] beneficio ſpeciali.

[u] Damno] i. ſi putant dãnum eſſe ſi res illas conferant.

[x] Donationis.] ſibi factæ à patre. Azo.

[y] Erit] vt & ſupra, de coll. l. filiam, 2. & l. poſthumo, & quod dicitur in naturali, idem in adoptiuo, vt ei detur quarta pars, niſi in fraudẽ ſit facta adoptio, vt ff. de bo. dã. l. ſi. §. ex bonis. Accur.

† C. T. li. 9 titu. 42. l. 7.

† Adrianus liberis proſcriptorũ duo decimas dedit. Spartia. in Adriano.

De proſcriptis lata olim fuit lex Cornelia.

Corne. Sulla, quæ vetabat ꝓſcriptum iuuari. Itẽ iubebat venire eorũ bona qui proſcripti fuiſſent. Cicero ꝓ Amerino. Contius.

[illegible] id eſt natura.

Negligen. lædit oĩa.

† Co. Th. ibi. l. 8. quibuſdã mutatis.

† Codex Theo. ibi. l. 9.

SI quis.] CASVS. Si maritus deportetur, vxor ſua bona vendicare poteſt, & dotem recuperat quam dedit, & donationẽ in eam à viro factã propter nuptias, & ſi in filios emancipatos ante commiſſum aliqua contulit, penes eos remanebunt: alia vero fiſco applicabuntur. Si vero maritus aliàs erat debitor fiſci, & quia non ſoluebat, bona ſua confiſcata ſunt: idem iuris erit de bonis vxoris & filiorum emancipatorum, quod & in primo caſu. Si vero primipilari⁹ cõdẽnetur: bona quæ in vxorem vel filios emancipatos contulit, confiſcabuntur.

SI quis poſthac ſtylum (quod abſit) proſcriptionis exceperit, vxor ei⁹ res proprias [a] ex quocunque titulo ſibi quæſitas veluti manu iniecta mox vindicet, aut certe quoquo modo occupatas ſtatim recipiat. Dos etiam, nõ quę aliquoties inaniter dotalium [b] B inſtrumentorũ tenore conſcribitur, ſed quã ſe corporaliter tradidiſſe docuerit, repleatur. Ea etiam quæ ab innoxio adhuc marito ante nuptias titulo donationis acceperit, vel durante matrimonio largitione viri [c] ad eam ante proſcriptionẽ [d] peruenerint, apud eam firmiter permaneant.

Donata filiis emancipatis ante reatum patris non reuocantur: & de donationibus in filios collatis principe reſcribitur. h. d. vſq; ad §. ſed in his. Sa.

C Si quid † etiam in emancipatos liberos ante tempus criminis ac reatus [e] patrem contuliſſe claruerit, integrum iiſdem citra inquietudinem reſeruetur.

Quod vero nec vxor, nec emancipati liberi potuerint vẽdicare, captum à publicis perſonis ita ad me referri ſpecialiter cenſeo, vt illud quoque addatur, verum filios [f] habeat qui damnatus [g] eſt: ſimulque adiiciatur, verum iidẽ D apud ſe ex cauſa donationis aliquid vẽdicauerint. [h]

Hæc eſt ſecunda pars principalis huius l. quæ hoc intendit: Quando bona publicantur pro ratiociniis, vxor & filii ſibi donata ante actus initium retinent præcipua, à fiſco non inquietanda. niſi ii qui adminiſtrauit, fuerit de Cæſarianis. h. d. vſque ad §. Sal. Vel ſic: Vbi bona alicuius in fiſcum tranſeunt ratione contractus, vel quaſi, debet fiſcus præferri donatariis & aliis prætendentibus cauſam obligationis, poſt quam illud factum obligatorium ſumpſit originem: non autem præcedentibus tempore. Bald.

Sed in his [i] qui fiſcalibus actib⁹ nexi ſunt, & pro ratiociniis proſcribuntur, & condemnantur: placuit, ſi quid proprium vxor habuerit, vel à marito datum ante initium [k] actus ex quo origo fraudis ac vitii in iudicium deducta eſt: [l] ſi quid deĩde in emãcipatos filios donatiõe collatum eſt antequam crimẽ oriatur, intemeratũ apud accipientium iura perſiſtere: nec quicquam fiſco in qualibet cauſa teneatur obnoxium, [m] niſi quod in dominio proprio cũ obligari cępit, habuerit: [n] vel quod agens tam ſuo, quàm vxoris [o] ſuæ, vel filiorum, vel cuiuſcunque pręterea nomine cõparauerit. Exceptis dumtaxat Cæſarianis, [p] vel † Catholicianis, qui ab omni iuris beneficio excluduntur, niſi probata à me purgataq; ratiocinia fuerint, vt quod innoxiè habuerint, tranſmittẽdi copiam habeant. Dat. III. Non. Augu. Conſtantinop. Arcadio. IIII. & Honorio. III. AA. Coſs.

Quando bona damnati de crimine capitali veniunt publicanda, ſi liberos habet, debetur dimidia: niſi damnatus fuerit de numero curialium, vel decurionum: quia tunc ſeruatur forma hic ſcripta, crimine læſæ maieſtatis excepto. Salic.

X. Impp. Theod. & Valent. AA. Hierio præfecto prætorio. †

QVãdo quis quolibet crimine damnatus capitalem pœnã deportationẽve ſuſtineat: ſi quidem ſine liberis mortuus ſit, bona eius ad fiſcũ

a Res proprias.] vt & ĩ. ne vxor pro ma. l. 2. & de dona. inter virum & vxo. l. res. Accur.

b Dotaliũ.] vel priuatorum, vel publicorum, cum data nõ ſit, vt ſupra de dote cau. non nu. l. 1. Sic ergo excipit fiſcus, cuius intereſt, ſicut alii creditores, vt ſupra de non nu. pecu. ſi cui, & facit ff. de acquiren. poſſeſ. l. prædia. & faciũt pro inſtrumẽtis quibus nõ creditur, quæ ſic fiunt quotidie.

c Largitione viri.] tali, quæ valeat conſtante matrimonio, vt ff. de donat. inter vi. & vxo. ſi ſponſus §. conceſſa. Vel etiã ſi non valet, non tamen reuocatur tacite per mariti damnationem, vt ſtatim dices de illa quæ in filios eſt collata.

d Proſcriptionem] etiam poſt contractum crimen, vt ff. de dona. l. poſt contractum, niſi fuerit crimen perduellionis, vt ſupra ad leg. Iul. maie. l. fin.

e Reatus.] etiam poſt, vt modo dixi: niſi delicti faceret timore, quia tunc nõ valet, vt ff. de don. cau. mor. l. 7. in fin.

f Filios.] quia dimidia eis datur, vt infra eo. l. fin.

g Damnatus.] ſup. ſi non.

h Vendicauerint.] quia licet non valeant, tamen morte confirmabuntur, & ſic per damnationem patris non reuocantur, licet ſit aliud in donatione cauſa mortis, vt ff. de donat. cauſ. mor. l. 7.

i Sed in his.] ſupra pro delicto: hic pro ratiociniis bona publicantur.

k Ante initium.] id eſt antequam ex eo actu pro dolo vel culpa fiſco cœperit teneri, & ſic bona ſua fuerunt exinde demũ fiſco obligata: ſecũdum Azo. Vel dic etiam prius, vt arg. ſupra de bo. quæ li. l. cum oportet §. fi. & de ſecun. nu. l. hac edictali, §. omnibus.

l Deducta eſt.] accipe intemeratũ, &c. quod eſt infra.

m Obnoxium.] id eſt tacite obligatũ, vt infra de iur. fiſc. l. 1. lib. 10.

n Habuerit.] & multo magis quæ habẽt poſtea. Et caue quod hic non excipit à generalitate proximas nec quicquam, &c.

o Vxoris.] id eſt ſuo & vxoris, vel ſuo & filiorum: nam pro ſua parte fiſco etiã tacite obligatũ eſt.

p Cæſarianis.] loquitur forte de his quos dicimus primipilarios. nam cum pro tali debito mulieris bona occupantur, vt ſupra, in qui. cau. pig. ta. contra. l. ſatis, filii & ſi non ſint hæredes, tenentur, vt infra de primipi. l. cum ex ſola, lib. 12. multo magis huiuſmodi donata reuocantur.

QVando.] CASVS. Si deportatus filios vel nepotes habeat, dimidia pars bonorum remanebit penes filios, & cętera alia penes fiſcũ. ſi non extant filii, omnia bona ſua applicabuntur fiſco. idem eſt ſi reliquerit poſthumum, quia media pars bonorum ei ſeruabitur. ſed ſi deportabitur decurio, & filios nõ habet, omnia bona applicabũtur fiſco. ſi habeat & ſi venter ſit, ſolida bona ad eũ pertinebũt. Si vero fuerint fęminæ tm̃, dimidia pars ad eas, alia ad fiſcũ pertinet vel curiã. ſi ſint maſculi & fęminę, dimidiã habebunt

† Co. Th. li. 9. ti. 42. l. 2.

Mulieris bona quãdoque pro debito mariti obligantur.

† legẽdũ eſt, vt apparet ex quadam lege Cõſtã. lib. 10. eccle. hiſto. Euſeb. Cont.

† Co. Theo. l. vlti.

bunt maſculi, & alia inter maſculũ, & fœminã pro æqua libus portionibus diſtribuetur. Et hæc ſunt vera præterquam in crim. læſæ maie. vbi pœna tranſit ad poſteros.

a Peruenian.] huic eſt contra, ſ. de muli quæ ſer. propri. ſe. l. 1 & ſ. de rap. vir. l. 1 §. & ſi quidem, & §. fin aũt in ingenuam. Sed il la ſpecialia vt fiſco non dentur: ſed hæc hodie eſt correcta, & ſic loquitur auth. bona dãnatorũ &c. quæ eſt vt nulli iud. §. fina. col. ix. quam hic lege.

b Dimidia.] ſi vero pars tm̃ eſſet publicata, filijs nil datur, vt ff. e. l. 1. i fi. ſed patrono nihil põt deminui de ſuo iure in bonis liberti dãnati, vt ff. eo. l. cum ratio, § ſi ſ libertinũ: ſi tñ plures ſint filij, princeps nihil eis aufert, vt ff. eo. l. fi. § fin.

c Decurioni] id eſt curiali.

d Incurrerit.] .i. in pœnam capitis, vt ff. de iure fiſc. l. in fraudem, §. 2.

e Ipſa per ſe] quaſi i ſuo patrimonio.

f Subiturum] ſ. aliquem, cui aſſignentur hæc bona.

g Soboles.] ſ. maſculina. Azo.

h Eis.] .ſ. maribus.

i Cõe oibus] maribus & fœminis.

k Tranſmittet.] vt ſupra, ad l. Iul. maie. l. quiſquis.

BOna.] CASVS. Authen. dicit q̃ bona damnati pertinebũt ad aſcendẽtes & deſcẽdẽtes in infinitũ, & ex latere vſque ad tertiũ gradũ, & vxor dãnati dẽt percipere dotem ſi dedit: ſi nõ, recipiet tertiã partem bonorum mariti. Si vero nullus de aſcendentibus vel deſcendentibus ſuperſit, tũc bona deueniunt ad fiſcum, ſed in crimine læſæ maieſtatis omnia bona cõfiſcanſ.

l Iudicibus.] huic eſt contra, ff. e. l. pe. in fin. ſed hæc corrigit.

m Fiſco.] immo, vt ſ. d iceſt. nup. auth. inceſtas. Sol. hęc corrigit, cũ poſterior ſit in corpe. Alij dicunt ibi ſpeciale, vt & in crimine læſæ maieſtatis, vt hic ſubijcit. Al. n. diſtinguit: refert an poſt ſententiam retinet ciuitatem, & tunc confiſcantur, vt ibi: aut non, & tunc cũ nõ eſſet pęna bonorum ademptio, non habet fiſcus, vt hic: arg. in auth. de mand. princip. §. oportet, col. 3.

peruenient.[a]

¶ Si vero filii, vel filiæ, vel nepotes ex defunctis filiis relicti erũt, dimidia[b] parte ærario vẽdicata, alia eis reſeruetur. idem eſt & ſi poſthumos dereliquerit.

¶ Decurioni[c] vero, qui hoc ĩcurrerit,[d] ſi liberos non habeat, ſuccedat curia, bonaq; vniuerſa detineat aut ipſa per ſe,[e] aut ſuo ordinatura periculo munera ſubiturum.[f]

¶ Sin autẽ erit ſoboles[g] curiali: & ſi ea nec dũ procreata eſt, integris patris fortunis fulciatur.

¶ Si filia vel filiæ fuerint, pars dimidia ad eas deuoluatur facultatum: altera dimidia ad curiam.

¶ Sin aũt mares curiales fuerint intermixti, dimidia pars eis[h] curię noĩe deferatur: & alia quam in commune omnibus[i] tribuit indulgentia principalis, pro virili diuidaẽ portione, excepta ſola maieſtatis quæſtione. quam ſi quis ſacrilego animo aſſumpſerit, iuſte pœnam ad ſuos ẽt poſteros tranſmittet.[k]

Dat. X. Kal. Febr. Conſtantinop. DN. Theo. XII. & Valẽtiniano. II. AA. Cõss.

IN AVTH. vt nulli iudi. § fi. coll. ix. conſti. ix.

Hodie bona damnatorum debentur aſcendentibus & deſcendentibus & ex latere vſque ad tertium gradũ, excepto crimine læſæ maieſtatis. Sal.

BOna dãnatorum ſeu proſcriptorũ non fiũt lucro iudicibus,[l] aut eorum officijs: neque ſecundum veteres leges fiſco[m] applicantur, ſed aſcendentibus & deſcendentibus & ex latere vſq; ad tertium gradum, ſi ſuperſint.

¶ Vxores vero eorum dotem & ante nuptias donationem accipiant.

¶ Si vero ſine dote ſint, de ſubſtantia mariti accipiãt partem legibus definitã:[n] ſiue filios habeãt, ſiue nõ. Sed ſi neminem prædictorum habent qui deliquerunt, eorum bona fiſco ſociantur.

¶ In maieſtatis verò crimine condemnatis veteres leges ſeruari iubemus.[o]

TITVLVS L.

DE BONIS EORVM QVI mortem ſibi conſciuerunt.

Bona occidentis ſeipſum non metu criminis, ſed ex inſania, vel dolore, non auferuntur hæredibus. Bald. Vel ſic: Vbi quis mortem ſibi conſciuit ob criminis publici conſcientiam, bona eius publicantur. ſecus ſi ob doloris impatientiam. h. d. cum lege ſequenti.

I. Imp. Antoninus A. Aquilię.

EOrum demũ bona fiſco vindicantur, qui cõſciẽtia delati[p] admiſſique criminis, metuq; futuræ ſententiæ, manus ſibi intulerunt.[q]

¶ Ea propter fratrẽ vel patrem tuum ſi nullo delato crimine, dolore aliquo corporis, aut tedio vitæ, aut furore, vel inſania, aut aliquo caſu ſuſpendio vitam finiſſe conſtiterit: bona eorum tam ex teſtamento, quàm ab inteſtato ad ſucceſſores pertinebunt.[r]

PP. XII. Kal. Iun. Duobus Aſpris Coss.

II. Imp. Alex. A. Ruſtico.

EOrũ qui in reatu diẽ ſuũ functi ſunt, ſi non perduellionis cauſam ſuſtinuerunt, nec ob metum criminis mortem ſibi conſciuerunt, bona ad ſuc-

n Definitam.] quã forte conſequeretur ſi culpa viri ſolutũ eſſet matrimonium, vt ſ. de repudi. l. fin. hodie tñ matrimonium non ſoluitur per ſupplicium, vt in auth. de nup. §. ſed etiã captiuitatis, col. 4. Vel dic quantũ ex morte lucraretur, vt ſ. vnde vir & vxor, auth præterea, & ſupra de epiſ. & cler. l. deo nobis. §. 1. Acc.

o Iubemus.] vt & ſ. ad l. Iul. maieſt. l. quiſq̃s, & hac lege.

DE BONIS EORum qui mortem ſibi cõſciuerũt.

Supra de bonis dãnatorum: nunc de bonis quaſi damnatorũ, id eſt eorum qui mortẽ ſibi infligunt. Azo. In his diſtinguitur vt ſupra dixi, qui teſt. fa. poſſunt. l. ſi ss.

EOrũ.] CAS. Bona ſoli' accuſati qui ſeipſum metu futuræ pœnæ interfecit, ad fiſcum pertinebunt. Si vero ob impatientiam doloris, vel debitorum pater tuus ſe ſuſpẽdit: non ad fiſcum, ſed ad ſucceſſores ex teſtamento, vel ab inteſtato pertinent. Viuia.

p Delati.] id eſt poſtulati, vel in crimine deprehẽſi. & dic talis, ex quo ſi damnaretur, pœna eſſet mors, vel deportatio, vt ff. eo. l. fi.

q Intulerunt.] vt & ff. de iur. fiſ. l. in fraudem. §. ij.

r Pertinebunt.] vt & ff. eo. l. fi. §. j. & de iur. fiſc. l. in fraudẽ. §. iij.

EOrum.] CAS. Si pendente accuſatione deceſſit accuſatus, ſi ſibi mortem nõ cõſciuit, vel crimen læſæ maieſtatis non cõmiſit, bona eius ad ſucceſſores ſuos pertinẽt. Tranſ-

Damnati bona an ſint confiſcanda.

Matrimonium per ſuppliciũ non diſſoluitur.

Condemnatio.

a Tranſmittuntur.] vt & ſupra, ſi reus vel accu. l.pe. & ſi. & de iure fiſ. l. in fraudem, §. 1. & ff. de accu. l. ex iudiciorum, & ſupra ad leg. Iul. maieſt. l. ſi.

DE SENTENTIAM PASSIS, & reſtitutis.

Continuatio.

Quia damnati reſtituuntur, ideo de hoc dicit.

Cvm.] CASVS. Vlpianus cū quibuſdā præfectis prætorio exiuit obuiam principi, & eū ſalutauit, & vt illum q fuerat deportatus, reſtitueret, depcabat. reſtituit, & adiecit, reſtituo te ad omnia bona tua & honores.

† In vet. legit, ſal. eſſet ab Diocletiano, Gētiano & Adimento & Apellio.

b Cum ſalutatus eſſet.] Imperator Antoninus.

c Principalibus.] p̄ſidentibus officiorum.

d Proceſſiſſet.] aliquantulum his aſſurgens.

† Rectius legitur, oblatuſque eſſet ei, &c.

† Aelio. Contius.

e Dixit.] Imperator.

f Quid ſit in integrum.] hoc eſt honoribus, &c. vt & ff. de verb. ſigni. l. princeps, & inſtit. quib. mo. ius pa. po. ſolu. §. ſed ſi ex indulgētia, & ĩ de bo. va. l. 2. lib. x. & ff. eo. l. 1. An & fama? Reſpō. ſic, vt ff. de poſtul. l. 1. §. pe & ſ. de nup. l. imperialis in prin. & §. ſed & ſi tales, & ĩ. eo. l. ſi. ſecus in indulgentia, per quā fama nō reſtituitur, vt ſupra de gener. aboli. l. ſina. & infra eo. l. generalis.

ADDITIO. Hanc l. intellige niſi bona eſſent iam alienata: quia reſtitutio principis nō trahitur retro contra ius quæſitū alteri. pro quo eſt gl. in verbo, emācipatus eſſet, & hoc ibi dicunt Bar. Ang. Rapha. & Imo. in l. Gallus, §. & quid ſi tantum, ff. de lib. & poſthu. Pro hoc eſt etiam tex. not. in c. quamuis, & ibi bona gloſſ. de reſcrip. lib. 6. Intellige hoc caſu bona non poſſe recuperari a poſſeſſoribus: ſed à fiſco quatenus locupletior eſt effectus, poſſunt recuperari, vt dicit Bar. in l. ſi. infra eod. in 3. col. verſi. pro declaratione huius &c.

g Cæteris.] etiam ad bona.

h C Vm patrē. A fiſco.] vt & ſupra de bonis proſcri. l.

ceſſores tranſmittuntur.[a] Dat. Id. Maij, Alex. A. Iter. & Martia. A. Coſs.

TITVLVS. LI.

DE SENTENTIAM paſſis & reſtitutis.

Reſtitutio à principe cōceſſa damnato, reſtituit eum in priſtinum ſtatum ēt quo ad honores & Bona. Bal.

I. Imp. Antoninus A.

CVm ſalutatus † eſſet[b] à Gentiano & Aduēto & Opilio Macrino præfectis prætorio clariſsimis viris, item amicis, & principalibus[c] officiorum, & vtriuſque ordinis viris, & proceſsiſſet,[d] oblatus eſt ei † Iulianus Licinianus ab Opilio † Vlpiano tunc legato, in inſulam deportatus: tunc Antoninus[e] Auguſtus dixit:[f] Reſtituo te in integrum prouinciæ tuæ. & adiecit, Vt autē ſcias quid ſit in integrum[g] reſtituere: honoribus, & ordini tuo, & omnibus cæteris[h] te reſtituo.

B

Indulgentia ſolam pœnam remittit, non autem bona reſtituit, niſi dictum ſit. Sal.

II. Idem A. Quieto.

CVm patrem tuum in metallum damnatum fuiſſe proponas, eius quidem bona merito à fiſco[i] occupata ſunt: nec ideo q̄ ex indulgentia mea pœna tantummodo metalli liberatus eſſet, etiam bonorū reſtitutionem impetrauit, niſi ſpeciale beneficium ſuper hoc fuerit impetratum.[k]

C

i In metallum.

k Impetratum.] vt & infra eo. l. tutor.

SI debitor.] CASVS. Si debitor meus deportetur, & bona ei adimantur: ſi remittitur ei pœna, an recidet in obligationem, quæritur? Et dicitur q̄ non. Si tamen res aliqua bonorum, aut ſingularis fuerit reſtituta, pater eius obligabitur. Si vero debitor erat fiſci, vt quia nō ſoluit, & bona eius confiſcata ſunt: non ſolum ipſe, ſed & fideiuſſor eius remanet obligatus. Viui.

Recuperans bona per viam quota, tenetur creditoribus pro rata, non ſi recuperet aliquid in ſingulari: & quando propter debita bona alicuius tranſeunt in fiſcū, ille non liberatur à creditoribus: ſecus ſi pp delictū. Sa.

III. Imp. Alexander A.

SI debitor pęnam[l] ſententiæ paſſus eſt, quam bonorū adēptio ſecuta eſt: quāuis poſtea ciuitati Romanę reſtitutus, non totā ſubſtantiam, ſed aliquid[m] ex indulgētia principis vt haberet, ipetrauit: ęris tñ alieni ex præcedente tēpore pęna liberatus eſt.[n]

¶ Si vero partem bonorū accepit, pro rata portione eius tenetur.[o]

¶ Quod ſi ob pecuniam[p] debitā fiſco bona eius occupata ſunt, manſit vnà cū ſuis fideiuſſorib' pprijs creditoribus obligatus.[q]

l Pœnam.] deportationis. Accur.

m Aliquid.] ſingulare, vt prædium.

n Liberatus eſt.] morte ciuili, vt & ff. eo. l. 2. Sic liber factus ſeruus, licet manumiſſus, tamen nō tenetur primis creditoribus, vt ff. de ac. & obli. l. ſeruus.

o Partem.] quotā. ſic ergo refert quotam partem, vel ſingularē rem habeat, vt hic, & ff. ad Trebellia. l. ſi legatus, §. multum, & inſtit. de fideicom. hære. §. ſi quis vna.

o Tenetur.] pro alia fiſcus, vt ſ. de bon. proſcri. l. ſi vt proponis.

p Ob pecuniam.] & ſic non propter delictum.

q Obligatus.] vt & ſupra de fideiuſſ. l. 1.

Indulgentia non reſtituit obligationes contra reuerſum etiam in poſtea quaſitis. Salt. Vel ſic: Ex indulgentia reuerſus ab exilio, non tenetur prioribus creditoribus. h. dicit prima pars. Nec agit contra primos debitores. h. d. lex ſequens. Vel ſic: Qui non recuperat bona, non recuperat iura aliinc nec paſſiue. h. d. cum l. ſeq.

IIII. Idem A. Valentinæ.

TVtor filiorum tuorū quorum te bonorū poſſeſsionem accepiſſe dicis,[r] in metallum damnatus, & poſtea ex indulgentia gñali regreſſus, quamquam locupletior[ſ] fit, actione tutelæ adminiſtratę tibi nō tenetur,[t] ſi nō ex gratia ſententiæ facta, ſpecialiter ſtatum priſtinum cum bonis omnibus recuperauerit.[u]

D

Deportatus cui remiſſum eſt exiliū,

TVtor.] CASVS. Tenebatur tutor pupillo in cētum ex mala adminiſtratione. deportatus eſt, & omnia bona ſua cōfiſcātur, & pœna ei indulta eſt. licet poſtea locuples fiat, nō tenetur actione tutelæ. ſecus ſi fuiſſet reſtitutus ad bona. Viuia.

r Accepiſſe dicis.] o mater. Sed quā bonorū poſſeſſionē accepiſti? Reſpondetur, vnde legitimi, vt ff. vnde legi. l. 2. §. ſi. & l. ſeq. Vel ſeptimā extraordinariā, quæ datur his qui nouis legibus vocantur, vt ff. vt ex leg. & ſena. bono. poſſeſ. de. l. 1. & inſtitut. de bono. poſſeſ. §. ſeptima.

Bonorum poſſeſſio ſeptima q̄bus datur.

ſ Locupletior.] bonis poſtea quæſitis.

t Non tenetur.] vt & ſupra eo. l. ſi debitor, ſed fiſcus, vt ſupra, ad l. Iul. de vi. l. 2.

u Recuperauerit.] vel cum princeps eſ reſtituere vellet bona, noluit, vt ff. eo. l. 2. & 3.

Si ademptio.

a S I ademptis. Communi.] quia & multis aliis communiter indulſit. A
b Publicatorum.] ſic & ſupra eodem, l. cum patrē. Sed videtur contra ff. de ali. leg. l. is cui. Speciale in alimentis, ſicut & poteſt ad eam cauſam in metallum damnato legari, vt ff. de his quæ pro non ſcrip. l. ſi in metallum.
c Tutorum.] quondam tuorum.

I N inſulam CASVS. Si filius deportetur, & poſtea pœna ei remittatur: an recidet in poteſtatem patris ſi erat in poteſtate tempore latæ ſentētiæ aduerſus eum, quæritur? Et dicitur quòd non.

†al. iudicatorum, Contius.

d Exempto] vt inſti. quib. mo. ius pa. po. ſol. §. cum autē, in princ.
e Non videtur.] immo videtur quòd ſic, vt inſtitu. quib. mod. ius pa. pot. ſol. cum autem, in fine. Solutio. aliud in patre: quia ipſe reſtitutus patriam poteſtatem recuperat, filius vero reſtitutus non recidit in eandem: quia ſic ei reſtitutio noceret ſecundum quoſdam. hoc non valet: quia expreſſe de vtroque ibi dicit, ſcilicet de patre & filio deportato & reſtituto. Item & per hoc quod habes infra eodem. l. ſi pater. Item & per hoc, quia libertus reſtitutus recidit in ius libertinitatis, vt ff. de iure patronat. l. ſiue patronus, aliàs ſiue libertus. Alii dicunt eſſe ibi ſophiſma pſ̄ cti, & dicunt, ibi fuerunt ad omnia reſtituti, hic non. Tu dic verius, hic fuit indulgentia, ibi reſtitutio. argum. infra. l. proxi. & ſupra eodem l. 1. & ſupra de generali aboli. l. fin. Accurſius.

Reſtitut' an recuperet omnia iura.

Sophiſma.

G Eneralis.] CASVS. Si ex indulgentia principis pœna deportato remittatur, non propter hoc dignitas in qua erat, conceditur, nec fama conſeruatur.

non poteſt agere ex ante geſto. Bald. Vel ſic: Indulgentia non reſtituit actiones aduerſus quondam debitores. Salicet.

V. Idem A. Iuliano.

S I ademptis bonis in inſulam deportatus ſis,[a] quāuis ex indulgētia cōi rediiſti, actiones tñ quaſcunque habuiſti, remanēt in cauſa bonorum publicatorum:† [b] nec ex ordine eſt quod petis, vt cōtra hæredes tutorum [c] actiones tibi præſtentur. B

Indulgentia conceſſa filio deportato, non reſtituit eum in patriam poteſtatem. Sali.

VI. Imp. Gordianus. A. Fabiano prælecto prætorio.

I N inſulam deportato filio, hacque ratione vinculo paternæ ptātis exempto: [d] ſi poſtea ex indulgentia diui Alexandri (vt proponis) reditus in patrium ſolum, præcedensq; dignitas reſtituta ſit, poteſtas tamen patria repetita non videtur. [e] C

Indulgentia principis non reſtituit militiam neque famam. Sali.

VII. Imp. Philippus A. Caſſio.

G Eneralis indulgētia noſtra reditum exulibus ſeu deportatis tribuit, non etiam loca militiæ pridē adempta cōceſſit, neque integram atque illibatam exiſtimationem reſeruauit. [f]

Seruus in metallum damnatus deſinit eſſe domini, & indulgentia ei cōceſſa priori domino eum nō reſtituit. Si quid tamen tenet quod ad priorem dominum ſpectet, procurator Cæſaris cognoſcet inter eum & fiſcum cuius cœpit eſſe mancipium. Salicetus. D

VIII. Impp. Valerian. & Gallie. AA. Seleucio.

F Ruſtra adhuc ſeruū eſſe tui iuris exiſtimas, qui in metallum damnatus, [g] pœna eius poſtea liberatus eſt. Per hmōi. n. indulgentię occaſionē integrari dominium prius nō placuit: [h] verùm idcirco tamen impune tibi eū præſes prouinciæ iniurioſum eſſe non patietur. [i]

¶ Quòd ſi quid rerū tuarum tenet, procurator [k] vobis [l] iudex erit. fiſci enim cœpit [m] eſſe mancipium.

Per deportationem patris, filij liberantur a patria poteſtate, quam non recuperat ex ſola indulgentia ſibi conceſſa. Sali.

IX. Impp. Diocle. & Maximian. AA. Reſtituto.

S I pater veſter in inſulam deportatus, generali indulgentia reſtitutus eſt, nec vt liberos in poteſtatē reciperet, ſpecialiter impetrauit: in dubium nō venit, hæreditatis commodum per vos [n] ei acquiri, quos [o] ſententia contra eum [p] prolata patresfamilias effecit, nequaquam [q] potuiſſe.

Dua ſunt principales lecturæ. vna quæ ponitur in glo. 2. ſecundum quā h. d. Is cuius pœna per indulgentiam eſt remiſſa, non debet à fiſco inquietari in bonis etiam ſibi per indulgentiam ſpecialiter conceſſis. h. d. Et hanc lecturam proſequitur prima gloſſ. & non obſtant contraria. Alia eſt lectura, vt de infamia loquatur. & hæc ſubdiuiditur in duas & ſecundum vtrāque. h. d. Indulgentia ſimplex tollit pœnam, ſed non abolet infamiam, niſi ſpecialiter & ipſa ſit remiſſa. Salicetus.

X. Iidem AA. & CC. Demetrio.

C Vm indulgentia noſtra interueniente ſis reuerſus ad lares tuos, [r] fruſtra vereris ne ex annotatione præſidis, quæ iam

f Reſeruauit.] vt & ſ. l. proxi. & de genera. aboli, l. fin. Sed contra ſ. eo. l. cum indulgentia. Solu. vt ibi. Acc.

F Ruſtra.] CAS. Seru' in metallū dānatus, & releuat' à pœna principis bñficio, nō recidit in ptātem dñi: iniurioſus tñ ei exiſtere nō debet i memoriā prioris dñij, & dñs eū conuenire poterit ſi res ſuas teneat, & cognoſcet pcurator Cæſaris, q cognoſcit īter fiſcū & priuatū. Vi.

g Dānatus.] & ſic ſuus eſſe deſijt, vt ff. de quæſt. l. extraneo, §. fi. nec liberatus redit, vt hic, & ff. de pœ. l. aut damnū, §. ſi. niſi ex erronea ſua confeſſione habita in tormentis ſuit condemnatus, q poſtea falſa apparet, & ſic liberatur. nam domino redditur æſtimatio ſerui, vt ff. de quæſt. l. 1. §. fina. quæ eſt contra. E

h Non placuit.] ſecus de liberto, vt ff. de iure pat. l. ſiue. Vel diſtingue: ſeruus reſtituatur, & tunc idem quod in liberto: an ex indulgētia pœna remittatur, vt hic ſecundum Io.

i Patietur.] in memoriam prioris domini, vt ff. de quæſt. l. extraneo, in fi.

k Procurator.] ſcilicet Cæſaris.

l Vobis.] ſcilicet tibi & fiſco.

m Cœpit] poſt liberationem pœnæ. primo. n. ſeruus pœnæ erat, non fiſci: vnde ei legari nō poterat, vt ff. de iure fiſc. l. in metallum, & de his quæ pro non ſcrip. l. 3. quæ ſunt contra. Vel eſt fiſci ēt prius, non purè vel ꝓpriè, ſed per quādam conſequentiā ſiue ſecundario: ex quo nō eſt dñs, ſm Bar. & facit ſ. de pœnis, l. ſeruo, & de bo. proſcri. l. in metallum, & ff. de ſi deic. liber. l. generaliter, §. ſi ſeruus. Ac.

Seruo pœna lega. i non pōt.

S I pater.] CASVS. Per deportationē patris filius eximitur ab eius poteſtate. ſi ergo ſit reſtitutus, nec impetrat vt filius eius recidat in eius poteſtatem, ſi filius medio tempore aliquam acquiſierit hæreditatem, filio non patri acquiretur.

n Per vos.] filios.
o Quos.] filios.
p Eum.] ſ. patrem.
q Nequaquam.] contra infra eod. l. fina. & inſtitut. qui. mo. ius pa. pot. ſolu. §. cum autem. Solue vt dixi ſupra. l. in inſulam.

r C Vm indulgētia. Tuos.] & ſic ad bona ſpecialiter.

Calum-

a Calumniam.] ſi dicas calumniam, id eſt infamiam quaſi per indulgentiam remittatur infamia, eſt contra ſ.eo.l.generalis, & ſ.de gene.abo.l.fi. Dic ergo, calumniam, i. pœnam infamiæ contractam. Vel dic ſpecialiter hic fuiſſe indultam infamiam. Vel tertio nil dicitur hic de infamia, ſed de bonis: de quibus dicit eum non debere pati calumniā, i. aliquid calūnioſe. Vel quarto de tali crimine fuerat dānatus, quod infamiam nō importauerat, vt ſtellionatus, vt ff.de cri. ſtel.l.1.

abolita eſt, calumniam [a] patiaris.

Actor interim deportatus & reſtitutus poteſt ad priorem actionem redire. Sal.

XI. Iidem AA.& CC. Philippo.

CAſus [b] eius [c] qui fundi mouerat quæſtionem, & ex benignitate noſtra facta in eum cū bonis reſtitutio, [d] ſtatū priſtinū cauſæ non immutauit.

Reſtitutus in integrum, non poteſt ſe tueri contra creditores ſuos. Bald. Vel ſic: Onus creditorum ſequitur bona per indulgentiam reſtituta. Salt.

XII. Iidem AA.& CC. Tryphoni præfecto prætorio.

SI deportationis [e] ſententiæ veniā indulgentia noſtra conſecuta ſuam recepit [f] ſubſtantiam, [g] ſe protegere [h] ſceleris [i] pœna [k] cōtra creditores, quo minus iure debitū ſoluat, improbe [l] conatur.

Si deportatus reſtituatur in integrum, recuperat patriam poteſtatem, dignitatem, & bona. Bal. Vel ſic: Reſtitutio redintegrat omnia, & medio tempore facta dependentiam habentia reſcindit, non quæ ſunt in eſſe perfecto & conſummato, h. d. Vel ſic latius: Reſtituto damnato filij recidunt in eius poteſtatem, & per con-

CAſus.] CASVS. Petebā à te fundum, poſtea deportatus ſum, & reſtitutus: nunquid poſtea petere potero? Dicitur quod ſic. Vi.

Caſum ponit.

b Caſus.] Mota actione in rem deportatus fuit actor, & tandem reſtitutus: agit quidem actione inchoata.

c Eius.] aliàs ei.

d Reſtitutio.] in integrum, vt & ſ.eo.l. 1. & ff. de verbo. ſignifi.l.princeps. Vel ſi dicas quod fuit indulgentia, dic ſpecialiter etiam bona reſtituta, vt & ſupra eo.l. cum patrem, in fine, & ff.eo.l.3. alias nō eſſet actio reſtituta, vt ſupra e.l. ſi adem ptis, dic ergo caſus deportationis irrogatæ ei qui &c.

SI deportationis.] CASVS. Debitor deportatus ſi veniam pœnæ conſequatur, & ad bona reſtituatur: an recidat in obligationem, & habeat neceſſe debitum ſoluere, quæritur? Et dicitur quod ſic, vt ff.eod.l.2.

e Si deportationis.] indulgentia bonorum fuit conſecuta veniam pœnæ, & ſic recepit ſubſtantiam ſcilicet deportatus, vel etiam recipere potuit, vt ff. eodem l. 2. Accurſius.

f Recepit.] ſcilicet deportatus.

g Subſtantiam.] id eſt bona.

h Protegere.] id eſt defendere.

i Sceleris.] id eſt delicti.

k Pœna.] quam paſſus fuit.

l Improbe.] vt & ff.eo.l.3. ſed interim in deportatione conueniri non poteſt, vt ff.de capi.demi. l. tutelas, §. fi.

Diuiſio.

IN quæſtione.] iſta lex variis modis legitur per glo. in ſui prin. & diuiditur in quatuor partes. ſecūda ibi, Ita tamē: tertia ibi, Minores: quarta & vltima ibi, Quē ſi. CAS. Seius filiū habens in ſacris vinculis ſuæ poteſtatis, deportatus eſt: medio tempore filius fecit teſtamentum: contractus celebrauit emendo, vēdendo. Poſtea Seius in integrum reſtitutus eſt. Ex iſto themate duæ eliciuntur quæſtiones: an valeat teſtamentum? ad quod non reſpondet. vel alii contractus. quam quæſtionem proſequitur, dicens quod valent. & ſi filio datus erat tutor, deſinet eſſe tutor patre reuerſo. niſi pater eſſet prodigus, vel furioſus: quia patri non præiudicat ſententia deportationis, quo minus filius recidat in poteſtatem ſuam, quia ad omnia bona ſua reſtituitur: quia ſi nō haberet filium in poteſtate, luctuoſior eſſet reditus, quam diceſſus, & hic filius per emancipationem ſui iuris efficitur, nō per patris deportationem.

ſequens teſtamentum eorum irritatur: contractus vero per eos interim legitime celebrati remanent rati, eorumq́ tutela expirat, ſi pater probos habeat mores, nō aliter. & quod abſolui deportato, redintegrat reſtitutio h. d. ſecūdum Sal. Quē ego Hieronymus Clarius Brixianus minimus iuris vtriuſque doctor, in iſtis ſummariis per me additis ad ſingulas leges totius codicis ſum potiſſimum ſecutus poſt Bald. quamuis in illis legibus, in quibus ſcripſit præceptor meus Alexan. de Imo. eum præcipuum habuerim.

XIII. Imp. Conſtantinus A. ad Maximum præfect. vrb. †

IN quæſtione [m] teſtamēti, quod deportati [n] filius remeante [o] patre [p] feciſſet, remotis Vlpiani atq; Pauli notis, Papiniani placet valere ſententiam: vt in patris ſit filius poteſtate, [q] cui dignitas ac bona reſtituta ſunt.

Geſta per filium tempore deportationis paternæ ſunt valida, donec filius fuerit ætatis legitimæ. ſi enim non fuiſſet ætatis legitimæ, non ſortirentur immutabilem effectum. Bal.

Ita tamen, vt geſta per filium cuius [r] conſilia legitima ætas firmauerat, rata ſint [ſ] eodem in poteſtatem patriam redeunte, ne eorum [t] reſciſſio

m In quæſtione.] quæſtio illa eſt, an teſtamentum filij eius qui deportatus eſt, irritetur patre in integrum reſtituto: quam non ſoluit, ſed aliis per eum geſtis proſequitur.

n Deportati.] ideoque a poteſtate exēptus, vt inſtit. quib. mo. ius pa. pote. ſol. §. cum autem. Acc.

o Remeante.] poſt teſtamentum factū. ſed alij dicūt filium teſtatum poſt reuerſionem patris.

p Patre.] quid de illo medio tempore quod eſt poſt reſtitutionem, & ante reuerſionem? Reſpō. eſt in poteſtate: quia ſicut deportatio facit ſtatim eum perdere ciuitatē, & quę iuris ciuilis ſunt: ſic ecōtra reſtitutio ſtatim recuperare, vt ff.de pœn.l.quidam, & infra ea.l. ibi, quē ſi comperta &c. Itē quid ſi poſt reuerſionem? Reſpon. indubitanter non valet. Item ſi filius moritur patre non reſtituto: in quo valet teſtamentum? Reſpō. in aduentitijs, non ſolum in caſtrenſi & quaſi ſaluo tamē vſufructu patri, vt ſ. de bo.ma.l.2.

† Co.Th. 9.43.l.ſingu. Idē poſtea inuēt uerſum ſtatuit Theodoſ. lib. 1. Co.Th.ti. 4.l.1. Contius.

Deportatio tollit ea q̄ ſunt iuris ciuilis.

q Poteſtate.] immo non, vt ſupra eo.l.in inſulam, ſed ibi ſola indulgētia pœnæ: hic reſtitutio in integrum, quæ eſt ad omnia, vt ibi dixi.

r Cuius.] ſcilicet filii.

ſ Rata ſint.] quid de teſtamento filij deportati? Ir. & Cyprianus dicunt valere, & pro eis eſt quod ſubijcit Ne eorum &c. & inſti.de teſta.§.ſed neque hæres. ibi, quia totum hoc negocium quod agitur, vt ita conueniat ad id quod hic dicit, geſta. Ioan. dicit irritari: ſicut cum teſtator ſe dat in arrogationem, vt inſtitu. quib mo. te infir. §. alio Item pro eo. ff. de verbo. ſignifi. l. verba contraxerunt. Sed ſi facto teſtamento ante reſtitutionem patris decederet, valet teſtamentum, & hoc in articulo poteſt loqui hæc lex etiam in teſtamento vbi dicit, Rata ſint, ne eorum &c. ſecus ſi filius capti ab hoſtibus teſtetur, & decedat ante patris reditum: nam neque eius teſtamentum, ſicut ſi non deceſſiſſet, valet, cum ſemper fingatur in poteſtate fuiſſe, vt ff.ad Macedo.l.1.§. ſi pendeat, & ff.de capti. l.quod ſi filius, & ff. vnde liberi, l. 2.§. ſiqs deceſſerit, & de ſuis & legi.l. ſi pater. At in deportati filio non eſt fictio: immo vere eſt ſui iuris. inde eſt quod habet tutorem, quem filius capti non habet, vt ff. de tute.l.muto.§ fi.& infra ſubiicit. Item in bonis liberti paterni habet contra tabulas filius deportati, non capti, non obſtante patre, vt ff.de bo.lib.l. ſi necem, §. ſi deportatus, & facit ff.de pact.do.l.quotiens.

Teſtamētum filij cuius pater fuit deportatus, & poſtea reſtitutus eſt, an valeat.

Filius deportati eſt vere ſui iuris.

t Ne eorum.] a filio geſtorum. Accur.

Efficiat.

a Efficiat.] id eſt, ſi diceres quòd reſcinderentur geſta per eum, abſurdum ſequeretur, quod ſequitur.
b Poteſtate.] No. pro nobis, qui dicimus nihil eſſe in pēdenti, vt no. inſtit. quib. mo. ius pa. po. ſol. §. ſi ab hoſtib.
c Minores]. bene dixi, cuius conſilia legitima &c.
d Prohibentur.] cōtra ſe, ſed pro ſe ſic, vt ſupra de procu. l. non eo minus.
e Quibus.] minoribus.
f Datus eſt.] ſecus in filio capti, ut ff. de tute. l. muto. §. fina.
g Corruptum.] & ſic teſtamentū rumpitur, vt dixi.
h Nam ſi patria.] bene dixi, nulla prauitate &c.
i Seruo.] Nota: qui facit peccatum, ſeruus eſt peccati.

Peccati. ſeruus eſt qui peccatum facit.

k Eorum] minorum, ut ſicut tutor integræ vitæ, non prodigus vel malus adminiſtrat, ita & pater talis eſſe debet. Azo.
l Fugiat.] ſ. pater, id eſt fugetur.
m Neq; tutor] datus dudū. Et ſic nota mirabile quod qui in poteſtate patris eſt, tutorem habet: regulariter contra, vt inſtit. de tute. in princip.

Tutorem quandoq; habet qui in patris poteſtate ē.

n Præſtet.] ſ. tutor qui actione tutelæ tenebitur. Accur.
o Deminuat.] i. aggrauet: niſi eſſet prodigalitas.
p Cuius.] ſ. patris cuſtodia eſt prouiſa, &c. & dic publici iuris, id eſt tute-

A læ. Vt ergo tutor tenetur reddere rationem, ſic & pater, & vt bona obligata ſunt tutoris, ſic & patris: & ſic eſt contra. ī. de bon. quæ lib. l. cum oportet. §. non autem. Poteſt dici hanc corrigi, vel ſpeciale in quodam deportato.

Pater vt tutor rationē reddere tenet.

q Quæ.] ſcilicet gubernatio.
r Quam diſceſſus.] ſic ſupra de apoſta. l. hi qui.
s Indulgentia.] i. in integrum reſtitutio.
t Per ſe.] vt & ſupra de pœnis. l. deportatorum.
u Reſtitutio.] ſ. in integrum, ut & ſupra eo. l. 1.
x Officijs.] patrib. exhibendis. ſic. ī. de inoffi. teſt. l. ſi quando. §. 1.
y Libertatem.] id eſt exiſtentiam ſui iuris.
z Teſtem habeāt.] id eſt, dicant ſe liberatos poteſtate, non pœna paterna, ſed benignitate patris, qui eos emancipauit. Similis reſtificatio eſt ī de admini ſtrat. tuto. l. lex quæ tutores. §. ſed & ſi parens. Accurtius Florentinus legum doctor peritiſſi.

ſio efficiat[a] (quod eſt maxime abſurdū) eodē tempore nec in patris, nec in ſua quēquam fuiſſe poteſtate.[b]

Tutor & curator dati filio deportati, patre reſtituto deponunt officium tutelæ & curæ, & pater reaſſumit ius legitimæ adminiſtrationis niſi pater eſſet prodigus, & vitiorum ſeruus: quia tunc nec tutela nec cura finitur: nec ius adminiſtrationis ad patrem reuertitur: ne luctuoſior filijs ſit paterna reſtitutio, quam fuerit eius deportatio. Bal.

Minores[c] enim ætate iure quicquam agere prohibentur.[d]

¶ Quibus[e] ſi damnato patre tutor datus eſt,[f] neceſſe eſt vt ab officio ſuo recedat regreſſo eo, quem non ſolum nomine redire, ſed et officiū ſuum nulla prauitate corruptū[g] liberis præbere oportet: vt eorum bona tueatur & augeat. Nam ſi patria[h] poteſtate ad corrumpendi atq; effundendi patrimonij licentiam abutatur: vt furioſo, ac dementi, itemq; prodigo, ſibi ſinum omnium vitiorumq; ſeruo,[i] non eſt eorum[k] pecunia committenda: quin ab adminiſtratione fugiat,[l] neq; tutor[m] eſſe deſinat, omniaque minoris diſpēdia ſuis ipſe dānis præſtet.[n] Sententia vero deportationis nullo patrem præiudicio deminuat.[o]

Quicquid deportatio abſtulit, reſtitutio reſtituit: niſi ſit aliqua cauſa ab extrinſeco impediens. Bald.

B Quem ſi comperta integritas, vt naturæ, ita officio liberis reſtituerit, ei gubernacula rerū tradenda ſunt, cuius[p] ad imitationem publici iuris prouiſa cuſtodia eſt. Quæ[q] niſi bonis patribus detur, luctuoſior erit filijs reditus, q̄ diſceſſus.[r] Ideoque tm̄ ad reſtitutionem indulgentia[s] valeat, quantū ad correctionem ſentētia valuit: vtq; deportationis ipſum per ſe[t] nomen rerū oīum ſpoliatio eſt, ita indulgentiæ reſtitutio[u] bonorū ac dignitatis vno nomine amiſſorum omnium ſit recuperatio. Et filij emancipationem à patribus officijs[x] petant: vt libertatem[y] non damnationis, ſed lenitatis paternæ teſtem habeant.[z] Dat. XVIII. Kalen. Octob. Sirmij, Criſpo. II. & Conſtantino. II. Cæſarib. Coſs.

C

FINIS IX. LIB. CODICIS IVSTINIANEI.

CONSTITVTIONES GRAECAE, QVAE HIC DESIDERABANTVR.

Franciſco Othomano interprete.

Αὐτοκράτορες Θεοδόσιος καὶ ὁ Βαλεντινιανὸς αα. ὁρμίσδᾳ ἐπάρχῳ Πραιτωρίων. III.

Θεσπίζομεν πάντα ὅσα Πορφύριος ὑπὸ τῆς ἑαυτοῦ μανίας ἐλαυνόμενος. ἢ ἕτερός τις κατὰ τῆς εὐσεβοῦς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας συνέγραψε, παρ' οἷς ἂν δήποτε εὑρισκόμενα, πυρὶ παραδίδοσθαι. Πάντα γὰρ τὰ κινοῦντα τὸν Θεὸν εἰς ὀργὴν συγγράμματα καὶ τὰς ψυχὰς ἀδικοῦντα, οὐδὲ εἰς ἀκοὰς ἀνθρώπων ἐλθεῖν βουλόμεθα. Ἔτι θεσπίζομεν τοὺς ζηλοῦντας τὴν ἀσεβῆ Νεστορίου πίστιν, ἤτι ἀτεμίτῳ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ ἀκολουθοῦντας, εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν ἢ Κληρικοί, τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἐκβάλλεσθαι. εἰ δὲ Λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι. ἐξουσίαν ἐχόντων τῶν βουλομένων ὀρθοδόξων τῶν ὑπομενόντων τῇ εὐσεβεῖ ἡμῶν νομοθεσίᾳ, δίχα φόβου καὶ βλάβης, δημοσιεύειν αὐτοὺς καὶ ἐλέγχειν. ἐπειδὴ δὲ ἦλθεν εἰς τὰς εὐσεβεῖς ἡμῶν ἀκοάς, ὥς τινες διδασκαλίας τινὰς συνέγραψαν, καὶ ἐξέθεντο ἀμφιβόλους καὶ οὐκ ἀκριβῶς συμφωνούσας τῇ ἐκτεθείσῃ ὀρθοδόξῳ πίστει παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου τῶν συνελθόντων ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ ἁγίων Πατέρων καὶ Κυρίλλου τοῦ τῆς εὐλαβοῦς μνήμης τοῦ γεγονότος τῆς μεγάλης Ἀλεξανδ. πόλεως ἐπισκόπου. κελεύομεν τὰ μὲν γεγονότα τοιαῦτα συγγράμματα ἢ πρὸ τούτου, ἢ καὶ νῦν, ἐμπίπρασθαι, καὶ διαφερόντως τὰ Νεστορίου καὶ τελείῳ ἀφανισμῷ παραδίδοσθαι, ὥστε μήτε εἰς ἀνάγνωσιν τινὸς ἐλθεῖν. τῶν δὲ τοιαῦτα συγγράμματα ἤτοι βιβλία ἔχειν, καὶ ἀναγινώσκειν ἀνεχομένων, τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν ὑφορωμένων, τοῦ λοιποῦ μηδενὶ ἐξεῖναι παρὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν πίστιν, καθάπερ εἰρήκαμεν, τὴν ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ λέγειν τι, ἢ διδάσκειν.

DAT. XIIII. KAL. MART.

Hac lege prohibetur, ne quis Porphyrii, aut Neſtorii, aliorumue impiorum hominum peruerſas opiniones ſectetur, neve deſcriptas apud ſe habere audeat: aut aliud quicquam de religione Chriſtiana ſentiat, quam quod in Nicæna ſynodo conſtitutum eſt.

Imperatores Theodoſius & Valentinianus A A. Hormiſdæ præfecto prætoriorum.

IVbemus, ut omnia, quæcunque Porphyrius inſania & furore ſuo impulſus, aut vero alius quiſquam contra piam Chriſtianorum religionem conſcripſit, apud quemcunque inuenta fuerint, igni tradantur. Nã quæ ſcripta vel Deum accẽdunt ad iracundiam, vel animos hominum in perniciem & fraudem impellunt, ea ſcripta ne ad aures quidẽ cuiuſquam peruenire volumus. Iubemus etiam, vt ij, qui impiam Neſtorii ſuperſtitionem imitantur, uel nefariam eius doctrinam conſectantur, ſi quidem illi ſint Epiſcopi uel clerici, è ſacroſanctis eccleſiis exterminentur, ſi verò laici, anathemate & ſumma execratione deuoueantur: iis quidem orthodoxis, qui noſtræ huic piæ conſtitutioni paruerint, permiſſa poteſtate, ſi velint, illos abſque vllo metu aut damno indicandi, eorumq; nomina deferendi. Et quoniam ad religioſas aures noſtras perlatum eſt, quòd nonnulli doctrinas quaſdam cõſcripſerunt, & ediderunt ambiguas, neque perfectè congruentes aut cum orthodoxa fide, quam ſancti patres expoſuerant, qui in ſancta ſynodo Nicææ & Epheſi conuentum egerunt, aut cum piæ memoriæ Cyrillo, olim magnę Alexandrinorum ciuitatis epiſcopo: his de cauſis, iubemus eiuſmodi ſcripta, ſiue illa ſuperioribus, ſiue hiſce noſtris temporibus confecta ſunt ardore flammæ conflagrari (potiſsimè verò ea, quæ ſunt Neſtorij) & ad extremum interitum redigi: neque ad cuiuſquam lectionem adhiberi: iis qui talia ſcripta ac tales libros habere, aut legere non dubitauerint, extremo ſupplicio condemnandis. Nemini poſthac permiſſa poteſtate, aduerſus editam (vti iam diximus) Nicææ & Epheſi fidem quicquam aut proferre, aut docere.

Dat. XIIII. Calen. Mart.

Ἡ αὐτὴ ὅλη διάταξις. IIII.

Πρέπειν ἡγούμεθα τῇ ἡμετέρᾳ βασιλείᾳ τοὺς ὑπηκόους τοὺς ἡμετέρους περὶ τῆς εὐσεβείας ὑπομιμνήσκειν. οὕτω γὰρ καὶ πλείονα κτήσασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εὐμένειαν δυνατὸν εἶναι νομίζομεν, ὅταν καὶ ἡμεῖς τὰ κατὰ δύναμιν αὐτῷ ἀρέ-

Idem hac lege continetur. Exemplum autem edit eius ſeueritatis, qua ſe in contumaces & intemperantes vſurum pollicetur.

EXiſtimamus decere noſtrum imperium, vt eos, qui in dominio & poteſtate noſtra ſunt, pietatis & religionis admoneamus. Sic enim illud arbitramur, poſſe maio-

σπουδάζομεν καὶ τοὺς ὑπηκόους ἡμῶν ἐπὶ τοῦτο προτρέπομεν. Θεσπίζομεν τοίνυν ὥστε πάντα ὅσα Πορφύριος ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ μανίας ἐλαυνόμενος, κατὰ τῆς εὐσεβοῦς τῶν Χριστιανῶν θρησκείας συνέγραψε, παρ' ᾧ δήποτε εὑρισκόμενα πυρὶ παραδίδοσθαι· πάντα γὰρ τὰ κινοῦντα τὸν Θεὸν πρὸς ὀργὴν συγγράμματα καὶ τὰς ψυχὰς ἀδικοῦντα, οὐδὲ εἰς ἀκοὰς ἀνθρώπων ἐλθεῖν βουλόμεθα. Ἔτι θεσπίζομεν ὥστε τοὺς ζηλοῦντας τὴν ἀσεβῆ Νεστορίου δόξαν, ἢ τῇ ἀθεμίτῳ αὐτοῦ διδασκαλίᾳ ἀκολουθοῦντας, εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν, ἢ κληρικοὶ τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν ἐκβάλλεσθαι: εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι κατὰ τὰ ἤδη νομοθετηθέντα παρὰ τῆς ἡμετέρας θειότητος: ἐξουσίαν ἐχόντων τῶν βουλομένων ὀρθοδόξων τῶν ἑπομένων τῇ εὐσεβεῖ ἡμῶν νομοθεσίᾳ, δίχα φόβου καὶ βλάβης δημοσιεύειν αὐτοὺς καὶ ἐλέγχειν. ἐπειδὴ δὲ ἦλθεν εἰς τὰς εὐσεβεῖς ἡμῶν ἀκοάς, ὥς τινες διδασκαλίας τινὰς συνέγραψαν, καὶ ἐξέθεντο ἀμφιβόλους, καὶ οὐκ ἀκριβῶς συμφωνούσας τῇ ἐκτεθείσῃ ὀρθοδόξῳ πίστει παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου τῶν συνελθόντων ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ ἁγίων πατέρων, καὶ Κυρίλλου τοῦ τῆς εὐλαβοῦς μνήμης τοῦ γεγονότος τῆς μεγάλης Ἀλεξανδ. πόλεως ἐπισκόπου κελεύομεν τὰ γεγονότα τοιαῦτα συγγράμματα, ἢ καὶ πρὸ τούτου, ἢ καὶ νῦν, ἐμπίπρασθαι καὶ τελείῳ ἀφανισμῷ παραδοθῆναι: ὥστε μήτε εἰς ἀνάγνωσίν τινος ἐλθεῖν. τῶν τὰ τοιαῦτα συγγράμματα ἤτοι βιβλία ἔχειν καὶ ἀναγινώσκειν ἀνεχομένων τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν ὑφορωμένων: τοῦ λοιποῦ μηδενὶ ἐξεῖναι παρὰ τὴν ἐκτεθεῖσαν πίστιν, καθάπερ εἰρήκαμεν, ἔν τε Νικαίᾳ, καὶ ἐν Ἐφέσῳ, λέγειν τι, ἢ διδάσκειν: δηλαδὴ τῶν παραβαινόντων τοῦτο ἡμῶν τὸ θεῖον θέσπισμα τῇ ἐγκειμένῃ τιμωρίᾳ τῷ ἐκπεμφθέντι περὶ τῆς ἀσεβοῦς πίστεως Νεστορίου νόμῳ ὑποβαλλομένων. ὥστε δὲ πάντας τῇ πείρᾳ μαθεῖν, ὡς ἡ ἡμετέρα θειότης ἀποστρέφεται τοὺς ζηλοῦντας τὴν ἀσεβῆ Νεστορίου πίστιν, θεσπίζομεν Εἰρηναῖον τὸν πάλαι διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην παρ' ἡμῶν ἀγανακτήσει ὑποβληθέντα, καὶ μετὰ τοῦτο οὐκ ἴσμεν ὅπως, μετὰ δύο γάμους, ὡς μεμαθήκαμεν, παρὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας τῆς Τυρίων πόλεως ἐπίσκοπον γεγονότα, τῆς μὲν ἐν Τύρῳ ἁγίας ἐκκλησίας, ἐκβληθῆναι: ἐν δὲ τῇ αὐτοῦ μόνῃ πατρίδι διάγειν ἡσυχάζοντα παντελῶς τοῦ σχήματος καὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἱερέως ἐστερημένον. Ταῦτα τοίνυν ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια ἀκολουθοῦσα τῷ σκοπῷ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, παραφυλάξαι, καὶ πέρατι παραδοῦναι σπουδάσει.

tê apud Deum & Seruatorê noſtrum Ieſum Chriſtum, inire beneuolentiã quum quidê & nos quo ad eius facere poſſumus, ei placere & gratificari ſtuduerimus: tum autem ad hoc ipſum ſubiectos noſtros excitauerimus. Iubemus igitur, vt omnia, quæcunque Porphyrius &c vt ſupra vſque eò, Aut docere, Illis videlicet, qui hanc noſtram ſacrã conſtitutionem tranſgredientur, ei ſupplicio obnoxijs, quod eſt ea lege conſtitutum, quæ de nefaria Neſtorij ſuperſtitione, promulgata eſt. Vt autem omnibus modis notũ ſit quòd noſtra diuinitas auerſatur eos, qui impiam Neſtorii credulitatê conſectantur, iubemus Eireneum qui quondam propter hanc cauſam in offenſionem noſtram incurrit & poſtea (vt nos quidem intelleximus) poſt ſecũdas nuptias neſcio quo modo contra canones Apoſtolorum Tyriorum vrbis epiſcopatum adeptus eſt, à ſancta quidem Eccleſia, q̃ eſt in Tyro, exterminari: in ſua autê ſola patria vitam obſcurè & cum ſilentio tranſigere, dignitate & titulo ſacerdotis orbatum. Itaque magnificentia tua in ſcopum pietati noſtræ propoſitum intuens, ſeque ad eum dirigens, hæc vti obſeruentur & ad effectum perducantur, ſtudioſè curabit.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος. VII.

Τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως, ἥνπερ κηρύττει ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία κατ' οὐδένα τρόπον καινισμὸν δεξαμένης, ἀκολουθοῦντες ἡμεῖς τοῖς τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν μετ' ἐκείνους διαπρεψάντων ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις διδάγμασι, δίκαιον ᾠήθημεν ἅπασι ποιῆσαι φανερόν, ὅπως ἔχομεν περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος: ἀκολουθοῦντες τῇ παραδόσει καὶ ὁμολογίᾳ τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς ἐκκλησίας. πιστεύοντες γὰρ εἰς πατέρα, καὶ υἱόν, καὶ ἅγιον πνεῦμα, μίαν οὐσίαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, προσκυνοῦμεν μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν τριάδα ὁμοούσιον. ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν μονογενῆ τοῦ Θεοῦ υἱόν, τὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ υἱὸν τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, τὸν συναΐδιον τῷ πατρί, τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ δι' οὗ τὰ πάντα κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, σαρκωθῆναι ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας

In hoc exponit ſuam de maximis religionis noſtre capitibus ſententiam: poſt Neſtorii, Eutychetis, Apollinarii errores damnat; de quibus copioſe tractat Epiphanius.

Imperator Iuſtinianus, Auguſtus. S.

CVm recta & inculpata religio, quã profitetur & prædicat ſanctæ Dei Cath. & Apoſtolicæ Eccl. nullo modo innouationem admittat, Nos doctrinam ſanct. Apoſt. & eorũ, qui poſt illos in ſanctis Dei Eccleſiis verſati ſunt, ſequentes, æquum eſſe exiſtimauimus, notam & teſtatam omnibus ſpem, quæ in nobis eſt, relinquere: traditioni. & confeſſioni ſanctæ Dei & catholicæ Eccleſiæ adhęrentes. Credentes enim in patrem & filium, & Spiritum ſanctum, vnam eſſentiam in tribus perſonis, adoramus vnam Diuinitatem, vnam potentiam, trinitatem conſubſtantialem. In extremis autem diebus confitemur vnige-

ἁγίας ἐνδόξου καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας· καὶ ἐνανθρωπῆσαι, σταυρόν τε ὑπομεῖναι, ταφῆναί τε, καὶ ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε θαύματα καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἑκουσίως ὑπέμεινε σαρκὶ, γινώσκοντες. Οὐ γὰρ ἄλλον τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ἐπιστάμεθα. ἀλλ᾽ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ἔμεινε γὰρ ἡ τριὰς, καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς τριάδος Θεοῦ λόγου. Οὔτε γὰρ τετάρτου προσώπου προσθήκην ἐπιδέχεται ἡ ἁγία τριάς. Τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, ἀναθεματίζομεν πᾶσαν αἵρεσιν. ἐξαιρέτως δὲ Νεστόριον τὸν ἀνθρωπολάτρην. τὸν διαιροῦντα ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ θεὸν ἡμῶν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντα κυρίως, καὶ κατὰ ἀλήθειαν, τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀεὶ παρθένον Μαρίαν θεοτόκον. ἀλλ᾽ ἄλλον μὲν τὸν ἐκ τοῦ θεοῦ πατρὸς θεὸν λόγον λέγοντα. ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας ἀεὶ παρθένου Μαρίας. χάριτι δὲ καὶ οἰκειώσει τῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον, θεὸν αὐτὸν γεγενῆσθαι. οὐ μὴν δὲ ἀλλὰ καὶ Εὐτυχῆ τὸν φρενοβλαβῆ τὸν φαντασίαν εἰσάγοντα, ἀρνούμενόν τε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας ἀεὶ παρθένου καὶ θεοτόκου Μαρίας, ἀληθινὴν σάρκωσιν. τουτέστι τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν καὶ μὴ ὁμολογοῦντα κατὰ πάντα ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. τὸν αὐτὸν τρόπον δὲ καὶ Ἀπολλινάριον τὸν ψυχοφθόρον, τὸν λέγοντα τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ θεὸν ἡμῶν ἄνουν. καὶ σύγχυσιν ἤτοι φυρμὸν εἰσάγοντα ἐνανθρωπήσει τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτῶν φρονοῦντας. εἰ γάρ τινες μετὰ ταύτην ἡμῶν τὴν προαγόρευσιν, καὶ τὴν τῶν κατὰ τόπον ἡμῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων πληροφορίαν εὑρεθῶσιν τοῦ λοιποῦ γνώμης ἐναντίας ὄντες, μὴ προσδοκήσωσι συγγνώμης ἀξιωθῆναι. κελεύομεν γὰρ τοὺς τοιούτους ὡς ὁμολογουμένους αἱρετικοὺς, τῷ προσήκοντι ὑποβάλλεσθαι σωφρονισμῷ. DAT. *

vnigenitum Dei filium ex Deo Deum, ante ſecula & ſine tempore ex patre genitum, coæternum patri, ex quo omnia, & per quem omnia, deſcendiſſe de cœlis & incarnatum ex ſpirituſancto, & ex beata atque glorioſa ſemper virgine Maria: hominem factum, & crucifixum, ſepulcum eſſe, & die tertio exurrexiſſe, vnius & eiuſdem miracula & paſsiones, quas ſponte in carne ſuſtinuit, agnoſcentes. Non enim alium Deum verbum, & aliũ Chriſtum cognoſcimus, ſed vnum & eundẽ conſubſtantialem patri ſecundùm diuinitatem, eundemq; conſubſtantialem nobis ſecũdùm humanitatem. Trinitas enim permanſit Trinitas, etiam incarnato vno è Trinitate Dei verbo, neq; verò quartæ perſonæ acceſsionem ſancta Trinitas admittit. Quæ cũ ita ſe habeant, anathemate & execratione ſumma omnem hæreſim cõdemnamus: tum verò vel maximè Neſtorium illum ἀνθρωπολάτρην, id eſt, hominis cultorem & adoratorem qui vnum Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei, & Deum noſtrum, diuidit ac diſtrahit: neq; propriè & conuenienter veritati ſanctam glorioſam ſemper virginem Mariam Deiparam cõfitetur: ſed alium quidem Deum verbum ex Deo patre appellantem, alium autem eũ, qui natus ſit ex ſancta ſemper virgine Maria, qui ſecundũ gratiam & beneuolentiam erga Deum verbum Deus factus eſt, necnon amentem illum Eutychetem, vanas quaſdam opiniones inducẽtem & negantem ex ſancta ſemper virgine & Deipara Maria veram incarnationẽ, hoc eſt, ſalutem noſtram: neq; omnino confitentem conſubſtantialem patri ſecundùm diuinitatem, eundemq; conſubſtantialem nobis ſecundùm humanitatem. Item Apollinariũ illum ψυχοφθόρον, id eſt, mentem humanam Chriſto adimẽtem, qui affirmat Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei, & Deũ noſtrum, mentis humanæ expertem eſſe: & cõfuſionem in humanitatem filii Dei introducit. Denique omnes eos, qui illorum opinionem ſecuti ſunt, aut adhuc ſequendã putant. Quòd ſi poſt hanc noſtram conſtitutionem, & pleniſsimã beatiſsimorum epiſcoporum, qui in noſtris regionibus conſtituti ſunt, denunciationem, in poſterum reperti fuerint, cõtrariã opinionẽ ſectantes, ne expectent vt digni venia iudicentur. Iubemus enim, vt homines eiuſmodi tanquã conuicti & aperti hæretici iuſtæ & idoneæ animaduerſioni ſubiiciãtur. Dat. *

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Κωνσταντινουπολίταις VIII.

Τὸν σωτῆρα καὶ δεσπότην τῶν ὅλων Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν θεὸν ἡμῶν θεραπεύοντες διὰ πάντων σπουδάζομεν, ὅσον ἐνδέχεται νοῦν καταλαμβάνειν ἀνθρώπινον, μιμεῖσθαι τὴν αὐτοῦ συγκατάβασιν. καὶ ὁρῶντες τινὰς τῇ νόσῳ καὶ μανίᾳ κρατουμένους τῶν ἀσεβῶν Νεστορίου, καὶ Εὐτυχοῦς, τὸν ἐχθρὸν τοῦ θεοῦ καὶ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας

Paulo fuſius eadem ipſa commemorat quæ ſuperiori lege conſtituit. Ex quibus errorum capita, quos Neſtorius, Eutiches, Apollinarius ſequuti ſint apertius intelliguntur.

Idem Imperator Conſtantinopolitanis.

SEruatorem & Dñm omniũ Ieſum Chriſtum verum Deum noſtrum venerantes, per omnia ſtudemus, quò ad eius aſſequi menti humanæ datum eſt, ipſius humilitatem

ἐκκλησίας, ἀρνουμένους τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀεὶ παρθένον Μαρίαν θεοτόκον εἰπεῖν κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν ἐσπουδάσαμεν τούτους τὴν ὀρθὴν τῶν Χριστιανῶν διδαχθῆναι πίστιν. οἱ δὲ ἀνιάτως ἔχοντες, κρύπτοντες τὴν ἑαυτῶν πλάνην, περιέρχονται, καθὼς ἐμαθήκαμεν, τὰς τῶν ἁπλουστέρων ψυχὰς ἐκταράσσοντες, καὶ σκανδαλίζοντες, καὶ ἐναντία τῆς ἁγίας καθολικῆς, καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας λέγοντες. ἀναγκαῖον τοίνυν ἐνομίσαμεν καταλῦσαι μὲν τὰς τῶν αἱρετικῶν ψευδολογίας, σαφηνίσαι δὲ πᾶσιν, ὅπως τε δοξάζει ἡ ἁγία τοῦ θεοῦ καὶ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία κηρύττουσι δὲ οἱ ταύτης ὁσιώτατοι ἱερεῖς, οἷς καὶ ἡμεῖς ἑπόμενοι, φανερὰ καθιστῶμεν τὰ περὶ τῆς ἐν ἡμῖν ἐλπίδος. οὐ καινίζοντες πίστιν (μὴ γένοιτο) ἀλλ᾽ ἐλέγχοντες τὴν μανίαν τῶν φρονούντων τὰ τῶν ἀσεβῶν αἱρετικῶν. ὅπερ ἤδη καὶ ἐν προοιμίοις τῆς ἡμετέρας βασιλείας πράξαντες πᾶσι κατάδηλον ἐποιησάμεθα. πιστεύομεν γὰρ εἰς ἕνα θεὸν, πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, μίαν οὐσίαν ἐν τρισὶν ὑποστάσεσι προσκυνοῦντες, μίαν θεότητα, μίαν δύναμιν, τριάδα ὁμοούσιον. ἐπ᾽ ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν ὁμολογοῦμεν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν μονογενῆ, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, τὸν ἐκ θεοῦ ἀληθινοῦ θεὸν ἀληθινὸν, τὸν πρὸ αἰώνων καὶ ἀχρόνως ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα, τὸν συναΐδιον τῷ πατρὶ, τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ δι᾽ οὗ τὰ πάντα, κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν, σαρκωθῆναι ἐκ πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἐνδόξου καὶ ἀεὶ παρθένου Μαρίας, καὶ ἐνανθρωπῆσαι σταυρόν τε ὑπομεῖναι ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ταφῆναί τε καὶ ἀναστῆναι τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε πάθη καὶ τὰ θαύματα, ἅπερ ἑκουσίως ὑπέμεινεν ἐν σαρκὶ, γινώσκοντες. οὐ γὰρ ἄλλον τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ἐπιστάμεθα ἀλλ᾽ ἕνα, καὶ τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. ὡς γὰρ ἐστὶν ἐν θεότητι τέλειος, οὕτως ὁ αὐτὸς καὶ ἐν ἀνθρωπότητι τέλειος. τὴν γὰρ καθ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν δεχόμεθα, καὶ ὁμολογούμενος ἔμεινε γὰρ τριὰς ἡ τριὰς, καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς τριάδος τοῦ θεοῦ λόγου. οὔτε γὰρ τετάρτου προσώπου προσθήκην ἐπιδέχεται ἡ ἁγία τριὰς. τούτων τοίνυν οὕτως ἐχόντων, ἀναθεματίζομεν πᾶσαν αἵρεσιν, ἐξαιρέτως δὲ Νεστόριον τὸν ἀνθρωπολάτρην, καὶ τοὺς τὰ αὐτοῦ φρονήσαντάς τε, ἢ φρονοῦντας, τοὺς διαιροῦντας τὸν ἕνα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν, τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν τὴν ἁγίαν ἔνδοξον καὶ ἀεὶ παρθένον Μαρίαν θεοτόκον, τουτέστι μητέρα θεοῦ. ἀλλὰ δύο υἱοὺς λέγοντας, ἄλλον μὲν τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς θεὸν λόγον, ἄλλον δὲ τὸν ἐκ τῆς ἁγίας ἀεὶ παρθένου θεοτόκου Μαρίας, χάριτι δὲ καὶ σχέσει, καὶ οἰκειώσει τῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγον αὐτὸν γεγενῆσθαι: καὶ ἀρνουμένους, καὶ μὴ ὁμολογοῦντας τὸν δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ, καὶ θεὸν ἡμῶν τὸν σαρκωθέντα

καὶ

tatem imitari. Cum enim nonnullos morbo atque inſania Neſtorii, & Eutícheris hominum impiorum, quiq; Deo & ſanctæ catholicæ & apoſtolicæ Eccleſiæ bellum indixerunt, correptos eſſe comperiſſemus, recuſantes beatam glorioſam ſemper virginem Mariam propriè & ſecundum veritatem Deiparam appellare, ſtudioſè operam dedimus, vt ad rectam Chriſtianorum religionem peruenirent. Verùm illi inſanabiles, obſcurè ſuum errorem ferentes, paſsim huc illuc vagantur (vt accepimus) ſimplicium & manſuetorum animos conturbantes, atq; in offenſionem inducentes, & contraria ſanctæ catholicæ & apoſtolicæ eccleſiæ docentes. Neceſſarium igitur exiſtimauimus. mendacium & vanitatem hæreticorum euellere: omnibus autem notum ac teſtatum relinquere, quæ ſit ſanctæ Dei catholicę & apoſtolicæ eccleſiæ de religione ſententia, & quid ſanctiſsimi ſacerdotes annuntient ac profiteantur. Quorum quidem & nos veſtigiis inhærentes, eam, quæ in nobis eſt, ſpem exponimus, non innouantes religionẽ (quod Deus auertat) ſed furorẽ eorum qui cum impiis hæreticis conſentiunt, condemnantes: quod ipſum iam inde ab initio imperii noſtri notum atque manifeſtum fecimus. Credimus enim in vnum Deum, patrem omnipotentem, & in vnum dominum Ieſum Chriſtum filium Dei, & in ſpiritum ſanctum, vnam eſſentiam in tribus perſonis adorantes, vnam diuinitatem, vnam potentiam trinitatem conſubſtantialem. Poſtremis autem diebus confitemur dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei vnigenitum, Deum verum ex Deo vero, ante ſecula & ſine tempore ex patre natum, coæternum patri, ex quo omnia, & per quem omnia, deſcendiſſe de cœlis, incarnatum de ſpiritu ſancto, & ex ſancta glorioſa & ſemper virgine Maria, hominem factum & crucifixum eſſe pro nobis ſub Pontio Pilato, ſepultum & die tertio exurexiſſe: vnius & eiuſdẽ tum miracula, tum ſupplicia quæ ſponte in carne ſuſtinuit agnoſcentes. non enim aliũ Deum verbum & alium Chriſtum cognoſcimus: ſed vnum & eundem conſubſtantialem patri ſecundum diuinitatem, & conſubſtantialem nobis ſecundum humanitatem. Nam ſicut in diuinitate perfectus eſt, ita in humanitate eſt perfectus. etenim ſecundum hypoſtaſin vnitatem admittimus: eamq; confitemur, ſiquidem trinitas permanſit trinitas, & ſi vnus è trinitate Dei, ſ. verbum carnem aſſumpſit. neq; enim quartæ per-

καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ σταυρωθέντα ἕνα εἶναι τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου τριάδος. οὗτος γὰρ μόνος ἐστὶν ὁ συμπροσκυνούμενος καὶ συνδοξαζόμενος τῷ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πνεύματι. ἀναθεματίζομεν δὲ καὶ ἀτυχῆ τὸν φρενοβλαβῆ καὶ τοὺς τὰ αὐτῷ φρονήσαντάς τε καὶ φρονοῦντας, τοὺς φαντασίαν εἰσάγοντας, ἀρνουμένους τε τὴν ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου καὶ θεοτόκου ἀληθινὴν γένεσιν τοῦ κυρίου καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τουτέστι τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν: καὶ μὴ ὁμολογοῦντας αὐτὸν ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ Ἀπολλινάριον τὸν ψυχοφθόρον, καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρονήσαντας, ἢ φρονοῦντας. τοὺς ἄνουν λέγοντας τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ καὶ θεὸν ἡμῶν, καὶ σύγχυσιν, ἤτοι φυρμὸν εἰσάγοντας τῇ ἐνανθρωπήσει τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ θεοῦ, καὶ πάντας τοὺς τὰ αὐτῷ φρονήσαντάς τε, καὶ φρονοῦντας.

DATVM ID. MARI. DN. IVSTINIA. PP. AVG. COSS.

Τὸ αὐτὸ Ἐφεσίοις, τὸ αὐτὸ Καισαρεῦσι, τὸ αὐτὸ Κυζικηνοῖς, τὸ αὐτὸ Ἀμιδηνοῖς, Τραπεζουντίοις, Ἱεροσολυμίταις, Ἀπαμεῦσιν, Ἰουστινιανοπολίταις, Θεοπολίταις, Σεβαστηνοῖς, Ταρσεῦσιν, Ἀγκυρανοῖς.

tæ perſonę acceſsionem ſancta Trinitas admittit. Quæ cum ita ſe habeant, anathemate omnem hæreſim condemnamus, præſertim autem eam, quæ eſt Neſtorij illius ἀνθρωπολάτρου, id eſt, colentis & adorantis hominem. nec non eos, qui eadem cum ipſo ſenſerunt, vel ſentiunt, qui diſtrahunt vnum dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei, & Deum noſtrum neque confitentur propriè & ſecundum veritatem, ſanctã glorioſam & ſemper virginem Mariam Deiparam, id eſt, matrem Dei, ſed duos eſſe aſſirmant filios: alium quidem ex patre Deũ verbum, alium verò ex ſancta ſemper virgine Deipara Maria, gratia autem, charitate & beneuolentia ipſum natum eſſe: negantes præterea, neq; confitentes dñm noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei & Deum noſtrum, incarnatum & hominem factum, crucifixum, vnum eſſe è ſancta & conſubſtantiali trinitate. Hic enim vnus eſt, qui ſimul colitur, ſimulq; glorificatur cum patre, & ſpiritu ſancto. Execramur etiam amentem illum Eutychetem, & quicunq; eadem cum ipſo vel ſenſerunt, vel ſentiunt, vanas opiniones introducentes, & negantes veram generationem Domini & ſeruatoris Ieſu Chriſti ex Maria virgine & Deipara, hoc eſt noſtram ſalutem: neque confitentes ipſum conſubſtantialem patri ſecundum diuinitatem, rurſus conſubſtantialem nobis ſecundum humanitatem: ſimiliter autem & Apollinarium illum ψυχοφθόρον, id eſt, mentem humanam Chriſto adimentem, & qui cum ipſo vel ſenſerunt, vel ſentiunt: affirmantes dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium Dei & Deum noſtrum, mentis humanæ expertem eſſe, & confuſionem inducentes in vnigeniti filij Dei humanitatem, omnes denique illos, qui ſententiam illorum, vel ſequuti ſunt, vel adhuc ſequendam ac retinendam putant. Dat. Id. Mar. Dn. Iuſtinia. PP. Aug. III. Coſſ.

Idem Epheſiis, idem Cæſarienſibus, Cyzicenis, Amidenis, Trapezontiis, Hieroſolymitanis, Apameis, Iuſtinianopolitanis, Auguſtanis, Thaſenſibus, Ancyranis.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανοῦ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. XVI.

Ἐπειδήπερ ἐν πολλαῖς ἤδη διαθήκαις εὕρομεν τοιαύτας ἐνστάσεις, καθ' ἃς ἢ ἐξ ὁλοκλήρου τὶς ἔγραψε τὸν δεσπότην ἡμῶν Χριστὸν κληρονόμον μὴ προσθεὶς εὐκτήριον οἶκον μηδένα, ἢ αὐτὸν τὸν δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἐξ ἡμισείας, ἢ ἐξ ἑτέρων ἀνίσων μερῶν: ἕτερον δέ τινα ἐξ ἡμισείας ἢ ἄλλης μοίρας. (ἤδη γὰρ πλείοσι διαθήκαις κατὰ τοῦτον γενομέναις τὸν τρόπον ἐνετύχομεν) καὶ πολλὴν ἀδηλίαν ἐντεῦθεν οὖσαν κατὰ τοὺς παλαιοὺς ὁρῶμεν νόμους, καὶ τοῦτο ἐπανορθούμενοι θεσπίζομεν εἰ μὲν τὸν δεσπότην ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν γράψει τις κληρονόμον, ἢ ἐξ ὁλοκλήρου, ἢ ἐκ μέρους, αὐτίκα δοκεῖν τὴν κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν, ἢ τὴν κώμην, ἢ τὸ χωρίον, ἐφ' ἧς καθέστηκεν ὁ τελευτήσας ἁγιωτάτην ἐκκλησίαν ἐνίστασθαι κληρονόμον καὶ εἰς ὁλόκληρον τὴν ἔνστασιν ἀπαιτεῖσθαι παρὰ τῶν θεοφιλεστάτων αὐτῆς οἰκονόμων, ἢ εἰς τὸ μέρος

Quoniam alendi ſunt concionatores Euangelii & miniſtri ecclesiarum. utrimque pauperes ſcholaſtici, qui ſunt ſeminarium concionatorum, Iuſtiniani tempore multi homines religioſi bona ſua teſtamento eccleſiis relinquebant, ut in illos pios uſus impenderentur. Dicebatur autem Chriſtus ipſe hæres inſtitutus, propter, quod ſæpe teſtatur ea ſibi tribui & relinqui, quæ ſuis membris tribuuntur. Statuit igitur Imperator nullo præſtituto à teſtatore loco, eccleſiam illius ciuitatis in qua erat defunctus hæredem eſſe. Id quod de miniſtris, ut dixi publicis qui eccleſiæ ſeruiunt, & pauperibus ſcholaſticis accipiendum eſt. Nam ad eos, qui ſolum epiſcoporum titulum ſuſtinent, non magis id pertinet, quam hæreditas à patre filio relicta iure ad eum redit, qui falſò ſibi nomen uſurpauit.

Idem Imperator Iuliano præfecto prætorio.

QVoniã in multis iam teſtamentis inuenimus tales inſtitutiones, quib. ex aſſe aliqs inſtituit dñm noſtrum Ieſum Chriſtũ

μέρος καθ' ὅσον κληρονόμος ἐγράφη, αὐτοῦ τῆ κρατοῦντος ἢ καὶ ληγατον, ἢ φιδεικόμισσον καταλειφθείη. καὶ ταῦτα διαφέρειν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, ἵν' ὥστε εἰς πτωχῶν ἀποτροφὴν αὐτὰ προχωρεῖν. εἰ δὲ ἑνὸς τῶν ἁγίων ἀρχαγγέλων ἐμνήσθη, ἢ τῶν προσκυνητῶν μαρτύρων μὴ ποιησάμενος οἴκου μνείαν (τοῦτο ὅπερ ἴσμεν παρά τινος διατυπωθὲν καί τοι τῶν ἐπιφανῶν γεγονότος, καὶ τῇ περὶ λόγους καὶ νόμους ἐναδολιμηκότος παιδείᾳ) εἰ μὲν ἐστι κατὰ τὴν πόλιν ἐκείνην, ἢ τὴν ἐνορίαν αὐτῆς εὐκτήριος οἶκος εἰς τιμὴν ἐκείνου τοῦ σεβασμιωτάτου ἀρχαγγέλου ἢ τοῦ ἁγιωτάτου μάρτυρος, αὐτὸν δοκεῖν γεγράφθαι κληρονόμον. εἰ δὲ οὐκ ἔστι κατὰ τὴν αὐτὴν πόλιν. ἢ τὴν ἐνορίαν τοιοῦτος οἶκος, τηνικαῦτα τοὺς κατὰ τὴν μητρόπολιν σεβασμίους οἴκους. καὶ εἰ κατ' αὐτὴν γοῦν εὑρεθείη τοιοῦτός τις οἶκος ἐκείνῳ δοκεῖν τὸν κλῆρον, ἢ τὸ πρεσβεῖον, ἢ τὸ φιδεικόμισσον καταλελεῖφθαι εἰ δὲ μὴ ἐκεῖσε φανείη τοιοῦτός τις οἶκος ὤν, αὖθις τὰς κατὰ τόπον ἁγιωτάτας ἐκκλησίας τοῦτο λαμβάνειν. δηλονότι ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ἅπαντες οἱ λοιποὶ δικαίως παραχωροῦσιν οἶκοι. πλὴν εἰ μὴ γένοιτο πρόδηλος ὁ τελευτήσας, ἕτερον μέν τοι ἐνθυμηθεὶς ὄνομα προσθῆναι, ἕτερον δὲ εἰπὼν διὰ τὸ καί τι τοιοῦτο ἡμᾶς γνόντας κατά τινα διαθήκην ἐπὶ τῆ Πόντου γενέσθαι, κἀκεῖσε πάλιν ἀντὶ τῆ γεγραμμένου παρασκευάσαι κρατῆσαι τὸ ἀληθές. εἰ μέντοι ὁ μὲν διαθέμενος ῥητὸν μὴ θείη τόπον, εὑρεθείη δὲ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει, ἢ τῇ παροικίᾳ εὐκτήρια πολλὰ καθεστῶτα, εἰ μὲν ἔν τινι τούτων συχνῶς ὁ τελευτήσας ἐφοίτα. καί τινα πρὸς αὐτὸ μείζονα εἶχε προσπάθειαν, ἐκείνῳ δοκεῖν καταλελεῖφθαι τὸ πρεσβεῖον. εἰ δὲ οὐδὲν τοιοῦτο εὑρίσκοιτο, μᾶλλον ἐκ τῶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐνδεεστέρῳ οἴκῳ καὶ δεομένῳ βοηθείας τυχεῖν δοκεῖν τὸ τοιοῦτον καταλελεῖφθαι πρεσβεῖον, ἤτοι τὴν κληρονομίαν.

DATVM XIII. KAL. NOV. CP. LAMPR. V. C. COS.

hæredem, non adiecto vllo templo: aut eundem Dn̄m Ieſum Chriſtum ex ſemiſſe, aut deniq; ex aliis imparibus partibus aliú auté quendã ex ſemiſſe, aut alia quadã parte (iam enim in pleraq; teſtamenta ad hũc facta modum incidimus) indeq; multã obſcuritatem in antiquis legibus exiſtere videmus, nos id emendantes, ſancimus, ſi quis Dn̄m noſtrum Ieſum Chr̄m hæredem ſcribat, aut ex aſſe, aut ex parte manifeſtò videri ſanctiſsimã eccleſiã, quæ eſt in ea ciuitate, aut eo vico, aut ea regione, in qua erat defunctus, hæredem eſſe inſtitutam: eamq; inſtitutioné religioſiſſimos ipſius eccleſiæ œconomos, aut in aſſem, aut in partem, prout hæres ſcripta ſit actione ab eo, qui poſsidet: ſiue legatum, ſiue fideicommiſſum relictum fuerit, condicere: eamque in ſacroſanctas eccleſias cõferre, vt in pauperũ & inopũ emolumẽtum cedat. Quod ſi alicuius ſanctorum Archangelorũ, aut venerabiliũ Martyrum meminerit, nulla tamen loci mentione facta (hoc enim qué piam teſtamento ſcripſiſſe, accepimus eũq; illuſtrem, & rationũ ac legum doctrina ſpectabilem) ſi quidé in ciuitate illa, aut vicina regione ædes in honorem illius venerandiſſimi Archãgeli, aut ſanctiſsimi Martyris fuerit, eam videri ſcriptam hęredem. ſi verò nõ eſt in ea ciuitate, aut finitima regione talis domus, tunc eas venerabiles domos, q̃ ſunt in metropoli. Et ſi quidem in ea inuenta ſit talis quædam ædes, illi videri hæreditatem, aut legatum aut fideicommiſſum relictum. ſi verò nulla illic talis domus exiſtat, rurſus eas ſanctiſsimas eccleſias, quæ ſunt in illo loco, id accipere: ſcilicet omnes reliquæ domus eccleſijs ſanctiſsimis, iuſtè & bona ratione cedũt: niſi ſi appareat defunctus aliud nomen ſenſiſſe, aliud verò expreſsiſſe. Nos enim quiddam etiam tale ſcimus in teſtamento quodam accidiſſe, circa Pontum facto, & illic rurſus conſtitutum eſſe, vt veritas pro ſcripto obtineret. Quod ſi teſtator locum certum non expreſſerit, multa verò templa eiuſdem nominis in illa ciuitate aut vicinia, inuenta ſint, ſiquidem ad quoddam eorum defunctus crebrò aſsidueque ventilabat, ac ſingulari quadam & præcipua voluntate in ipſum erat, relictum ei legatum videri. Si verò nihil tale inueniatur, ei domui, quæ omnium eiuſdem nominis domorum maximè inops eſt, & opis indigentior, videri hoc ſiue legatum ſiue hæreditatem relictam.

Αὐτοκράτορες Λέων καὶ Ἀνθέμιος αα.
Ζήνωνι στρατηγῷ. XXIX.

Οἱ ἐν μοναστηρίοις διατρίβοντες. μὴ ἐχέτωσαν ἐξουσίαν ἐξιέναι τῶν μοναστηρίων, ἢ καὶ ἐν τῇ Ἀντιοχέων, ἢ καὶ ἐν ἑτέραις πόλεσιν ἀναστρέφεσθαι. ὑπεξαιρουμένων μόνων τῶν καλουμένων Ἀποκρισιαρίων οἷς ἄδειαν παρέχομεν ἐξεῖναι... μόνας ἀναγκαίας ἀποκρίσεις ἐξιέναι, καὶ οὗτοι δὲ αὐτοὶ οἱ ποιούμενοι τὰς ἐξόδους φυλαττέσθωσαν τῆς θρησκείας ἢ δόγματος διαλύ-

Apocriſiarii etſi non ſignificant Procuratores, ſi verbum e verbo exprimatur, quia tamen ii videntur ab Imperatore intelligi. qui monaſterii negotia tractant, & de iis reſpondent. aliis in ſtudio & precibus occupatis, viſum eſt vulgarem noſtrorum conſuetudinem imitari, qui homines eiuſmodi procuratores appellant.

Imperator Leo, & Anthemius AA.
Zenoni præfecto.

QVi in monaſteriis agunt, ne poteſtatem habeant è monaſteriis exeundi, neve

διαλέγεσθαι· ἢ συμβουλαῖς τισὶ προσάσσειν, ἢ ταραχῆς ὁρμώσης τὰς ἁπλουστέρας ψυχὰς τοῦ δήμου παρατρέπειν, γινώσκοντες ὡς ἀμελοῦντες τῶν προστεταγμένων παρὰ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας, τῇ τῶν νόμων ὑποβληθήσονται αὐστηρίᾳ.
DATVM KAL. IVN. C. P. LEONE A ET PROBIANO COSS

neve in Antiochia, neve in aliis ciuitatibus verſandi, iis ſolis exceptis quos Apoeriſiarios, id eſt, procuratores vocant: quibus poteſtatem permittimus, ſi volent, propter ſolas procurationes easque neceſſarias exeundi. Porrò hi ipſi qui exeunt caueant ne de religione aut dogmate diſceptent, aut conciliabulis quibuſdam præſint, aut turba excitata ſimplices & manſuetos animos populi auertant: ſcientes quòd ea quæ a noſtra pietate inſtituta ſunt contemnentes, legum ſeueritati ſubiicientur. Dat. Kal. Iun. C. P. Leone A. & Probiano Coſs.

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Α. Ἀταρβίῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. XLIII.

Πάσαν ἀεὶ ποιούμενοι πρόνοιαν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν εἰς τιμὴν τε καὶ δόξαν τῆς ἁγίας ἀχράντου καὶ ὁμοουσίου τριάδος, δι᾽ ἧς σώζεσθαι ἡμᾶς τε αὐτοὺς καὶ τὴν κοινὴν πολιτείαν πεπιστεύκαμεν, ἀκολουθοῦντες δὲ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, περὶ τοῦ ἀνεπιλήπτους ὀφείλειν χειροτονεῖσθαι τοὺς ἱερέας, οἵτινες μάλιστα διὰ τῶν οἰκείων εὐχῶν τὴν εὐμένειαν τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ τοῖς κοινοῖς περιποιεῖν ἐτάχθησαν πράγμασι· διὰ τοῦ παρόντος νόμου θεσπίζομεν, ὁσάκις ἂν ἐν οἱᾳδήποτε πόλει ἱερατικὸν θρόνον σχολάσαι συμβαίνῃ, ψήφισμα γίνεσθαι παρὰ τῶν οἰκούντων τὴν αὐτὴν πόλιν ἐπὶ τρισὶ τισ ἐπὶ ὀρθῇ πίστει καὶ βίου σεμνότητι, καὶ τοῖς ἄλλοις ἀγαθοῖς μεμαρτυρημένοις. ὥστε ἐκ τούτων τὸν ἐπιτηδειότερον εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προχειρίζεσθαι. εἰ γὰρ οἱ ἅγιοι καὶ ἔνδοξοι ἀπόστολοι οἱ τὴν ἱερωσύνην παρὰ τοῦ δεσπότου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν δεξάμενοι, καὶ πάντων τῶν ἀγαθῶν τὴν γῆν πληρώσαντες, καὶ τὴν αὐτοῦ διδασκαλίαν ἅπασι παραδεδωκότες, οὐδ᾽ αὐτῆς τῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ζωῆς αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας σωτηρίας ἐφείσαντο. πῶς οὐ δίκαιόν ἐστι τοὺς ὑπεισιόντας εἰς τὴν αὐτῶν τάξιν καὶ ἐγκαθησαμένους τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν ἱερέας, καθαρὸν κεκτῆσθαι προαίρεσιν, καὶ τῶν μὲν χρημάτων ὑπερφρονεῖν, πᾶσαν δὲ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν εἰς τὸν φιλάνθρωπον ἀνατείνειν Θεόν: ὥστε προσήκει τοιούτους ἐπιλέγεσθαι, καὶ χειροτονεῖσθαι ἱερέας, οἷς οὐκ ἔστιν οὔτε τέκνα, οὔτε ἔγγονοι. ἐπειδὴ οὐχ οἷόν τέ ἐστι τὸν περὶ τὰς βιωτικὰς ἠσχολημένον φροντίδας, ἃς οἱ παῖδες μάλιστα τοῖς γονεῦσι παρέχουσι, τὴν πᾶσαν σπουδήν τε καὶ εὔνοιαν περὶ τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔχειν πράγματα. τινῶν γὰρ διὰ τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἐλπίδα καὶ διὰ τὸ τὰς ἑαυτῶν σώζεσθαι ψυχὰς προστρεχόντων ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, καὶ τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς ταύταις προσφερόντων καὶ καταλιμπανόντων ἐπὶ τῷ εἰς πτωχοὺς, καὶ πένητας καὶ ἑτέρας εὐσεβεῖς ταῦτας δαπανᾶσθαι χρείας, ἄτοπόν ἐστι τοὺς ἐπισκόπους εἰς οἰκεῖον ταῦτα ἀποφέρεσθαι κέρδος, ἢ περὶ ἴδια τέκνα καὶ συγγενεῖς καταναλίσκειν. χρὴ γὰρ καὶ τὸν ἐπίσκοπον, μὴ ἐμποδιζόμενον προσπαθείαις σαρκικῶν τέκνων, πάντων τῶν πιστῶν πνευματικὸν εἶναι πατέρα. διὰ ταῦτα τοίνυν ἀπαγο-

Primùm iubet eos epiſcopos creari, quibus neque liberi, neque poſteri ulli ſint, id quod ita intelligit, ſi tanto erga liberos ſtudio & affectione exiſtent, vt officio epiſcoporum, quòd non minorem in extraneos, quàm in domeſticos curam & vigilantiam deſiderat, minus rectè functuri videantur. Secundo loco ſanctiſſimè admonet epiſcopos, ea quæ ſunt eccleſiis relicta, non ad eorum opes, & diuitias augendas relicta eſſe: ſed ad pios & neceſſarios eccleſiarum vſus. Poſtremò vetat ne vel epiſcopi, vel alii vlli qui eccleſiarum procurationem gerunt, largitione ad illud munus coopiētur: ſed adhibito iudicio et inquiſitione creētur

Imperator Iuſtinianus Auguſt. Atarbio præfecto prætorio.

NOs ſemper omnibus modis ſacroſanctis eccleſiis prouidentes in honorem & gloriam ſanctæ, incorruptæ, & conſubſtātialis Trinitatis, per quam ſeruari tum noſipſos, tum rempublicam perſuaſi ſumus, ſequētes doctrinam ſanctorum Apoſtolorum, de eo quod debent eligi integerrimi & incorruptiſsimi ſacerdotes, qui quidem ea re maximè conſtituuntur, vt ſuis precibus beneuolentiam Dei clementiſsimi reſpublicis acquirant, præſenti conſtitutione ſancimus: Quoties ſacerdotalē ſedem in quapiā ciuitate vacare contigerit, vt ſuffragia ferantur ab incolentibus eam ciuitatē, de tribus, qui in recta fide ac vitæ ſanctimonia aliiſque optimis in reb. ſpectati & probati ſunt: vti ex iis, qui maximè idoneus erit, in epiſcopatū coopteтur. Nam ſi ſancti & glorioſi Apoſtoli ſacerdotium a domino Chriſto Deo noſtro accipiētes, & omnibus bonis terrā implētes, ſuāq; doctrinam omnibus tradentes, ne ſuæ quidē in hoc mundo cōceſſæ vitæ, vt ſaluti noſtræ inſeruirent, pepercerunt, an non ęquum eſt, eos qui in illorum munus ſuccedunt, & ſanctis eccleſiis ſacerdotes præſunt, puram atq; incorruptam vitam agere, & opes atq; pecunias pro nihilo ducere, vitamque ſuam oēm ad clementiſsimum Deum referre ac dirigere? Par eſt igitur eiuſmodi ſacerdotes eligi & creari, quibus neque liberi ſint, neque poſteri, propterea quòd is qui huius vitæ curis & ſolicitudinibus afficitur, quas liberi, vt q maximè parentibus afferunt, eius omne ſtudium

ἀπαγορεύομεν τὸν ἔχοντα τέκνα ἢ ἐγγόνους χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον. τοὺς δὲ νῦν ὄντας ἐπισκόπους, ἢ μέλλοντας γίνεσθαι, θεσπίζομεν μηδαμῶς ἔχειν ἐξουσίαν διατίθεσθαι, ἢ δωρεῖσθαι, ἢ καθ' ἑτέραν οἵαν δήποτε ἐπίνοιαν ἐκποιεῖν τι τῆς ἑαυτῶν περιουσίας, ἣν μετὰ τὸ γενέσθαι ἐπίσκοποι ἐκτήσαντο, ἢ ἀπὸ διαθηκῶν, ἢ ἀπὸ δωρεῶν, ἢ καθ' ἕτερον οἷον δήποτε τρόπον, πλὴν εἰ μὴ μόνα, ἃ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἐξ οἵας δήποτε αἰτίας εἶχον, ἢ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν ἀπὸ γονέων καὶ θείων καὶ ἀδελφῶν εἰς αὐτοὺς τι περιῆλθεν, ἢ καὶ περιελεύσεται. πάντα δὲ ὅσα μετὰ τὴν χειροτονίαν οἵας δήποτε αἰτίας καθὰ εἴρηται χωρὶς τῶν εἰρημένων προσώπων εἰς αὐτοὺς περιῆλθε, τῇ παρ' αὐτῶν ἐπισκοπουμένῃ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ διαφέρειν κελεύομεν, καὶ ἐκδικεῖσθαι παρ' αὐτῆς, οὐδενὸς ἑτέρου προσώπου δυναμένου ἐκ τούτου εἰς οἰκεῖον ἀπενεγκεῖν κέρδος. τίς γὰρ ἂν ἀμφισβητήσειεν, ὡς οἱ τούτοις τὰς ἰδίας οὐσίας καταλείψαντες, ἢ καὶ καταλιμπάνοντες, ἢ καὶ καθ' ἕτερον τρόπον παραπέμψαντες, ἢ καὶ παραπέμποντες, οὐκ ἀφεωράκασιν εἰς τὴν αὐτὴν ἱερωσύνην, καὶ πιστεύσαντες ὡς οὐ μόνον τὰ παρ' αὐτῶν καταλειφθέντα εὐσεβῶς δαπανήσουσι, ἀλλὰ καὶ τὰς ἰδίας αὐτῶν οὐσίας προσθήσουσι, τοῦτο ποιοῦσιν; τῆς δὲ γενικῆς ἡμῶν ταύτης νομοθεσίας μόνα ἐξαιροῦμεν τὰ περιγινόμενα οἷα δήποτε πράγματα Ἐπιφανίῳ τῷ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ πατριάρχῃ ἁγιωτάτῳ μέχρι τῆς παρούσης ἡμέρας· ἐπὶ γὰρ τοῖς ἀπὸ τοῦ παρόντος μέλλουσι αὐτῷ προσγίνεσθαι κρατεῖν τὰ παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα, καὶ τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ προσήκειν ταῦτα θεσπίζομεν. μετὰ δὲ τὴν τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τελευτὴν, τοὺς κατὰ καιρὸν οἰκονόμους λόγους ἀπαιτεῖσθαι τῶν παρ' αὐτῶν καταλελειμμένων πραγμάτων, καὶ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ προσήκειν, ἢ ἐκ ταύτης ἡμῶν τῆς νομοθεσίας ὀφειλόντων. καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς οἰκονόμους κατὰ κρίσιν καὶ δοκιμασίαν γίνεσθαι κελεύομεν, εἰδότας, ὡς παντὶ τρόπῳ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν λόγους ὑφέξουσι τῷ ἁγιωτάτῳ ἐπισκόπῳ τῆς οἰκείας διοικήσεως· καὶ πᾶν, ὅπερ ἂν φανῶσι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα καταβλάψαντες, ἢ κέρδος οἰκεῖον ποιησάμενοι, τοῦτο τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἀποδώσουσι πράγμασιν. ὥστε εἰ μὲν περιόντες τοὺς τοιούτους λόγους γενέσθαι τὰ εἰρημένα, εἰ δὲ τελευτήσειαν πρὶν τοὺς αὐτοὺς λόγους ὑπέχειν, τότε τοὺς αὐτῶν κληρονόμους ὑπαχθῆναι τῇ τοιαύτῃ ζητήσει καὶ συνελθεῖν πρὸς ἀποκατάστασιν πάντων ὧν ἂν ἐντεῦθεν φανῶσι ὀφείλοντες. δεῖν δὲ ᾠήθημεν καὶ τὰ ἐπὶ τοῖς τὴν φροντίδα ἀναδεδεγμένοις ἢ καὶ ἀναδεξομένοις τῶν τε εὐαγῶν ξενώνων, καὶ νοσοκομείων καὶ πτωχείων, καὶ ὀρφανοτροφείων, καὶ βρεφοτροφείων διατυπῶσαι· καὶ γὰρ αὐτοῖς πᾶσαν ἄδειαν ἀναιροῦμεν, τῶν τὰ κτηθέντα αὐτοῖς μετὰ τὸ παραλαβεῖν τὰ εἰρημένα φροντίσματα, ἢ κατὰ διαθήκας, ἢ καθ' ἕτερον οἷον δήποτε τρόπον, ἢ ἐπίνοιαν, εἰς ἕτερα μετατιθέναι πρόσωπα, πλὴν εἰ μὴ

dium & cogitatio in Dei cultu, & rebus eccleſiæ verſari non pōt. Cùm enim quidā adducti ſpe, quam in Deo poſitam & conſtitutam habent, tum autem vt ſuorum animorū ſaluti conſulant, ad ſanctiſsimas eccleſias cō fugiāt, ſuaſq; opes ac facultates ob eam cauſam, iis afferant & relinquant, vt in pauperes & egenos, alioſq; præterea pios vſus impendantur, abſurdum eſſet minimeq; conueniēs, ſi epiſcopi in propriū lucrū prædamq; eas pecunias reuocarent, aut in proprios liberos & conſanguineos impenderent. Oportet enim epiſcopum nulla erga eos liberos, qui carne & corpore parantur, affectione & ſtudio præpeditum, omnium fideliū animos parentis charitate & beneuolentia comprehendere. His igitur de cauſis, eos qui liberos & poſteros habeant creari epiſcopos prohibemus. Iis verò, qui iam ſunt epiſcopi, aut poſthac futuri ſunt, interdicimus ne cuiquā poteſtatem habeant aut teſtamento, aut alio quoquo commento, atque artificio, aliquid ex ſuis facultatibus alienādi, quas facultates ex quo epiſcopi creati ſunt, ſiue teſtamēto, ſiue donatione, ſiue vllo quouis alio modo quæſiuerint: iis ſolis exceptis, quæ ex quacúque cauſa ante epiſcopatum, aut poſtquam eum adepti ſunt a parentibus, patruis, & fratribus ad eos redierint, aut redituræ ſunt. Cæterum quæcunque ab electione facta ex quacunque cauſa (ſicut iam dictum eſt) præterquam ab iis quas diximus, perſonis ad ipſos redierint, iubemus in ſacroſanctam eccleſiam, cuius epiſcopatum gerunt, conferri: ab eaque eccleſia vindicari alij nulli permiſſa poteſtate quicquam eorum in proprium lucrum, & quæſtum auertere. Cui nanq; dubium eſt, quin ij qui ſuas illis facultates reliquerunt ac relinquunt, ſiue alio quoquo modo manciparunt, aut mancipant, ipſos ſacerdotes non reſpiciant, ſed hoc ea ſpe atque fiducia faciant, quòd non ea tantùm quæ ab ipſis relicta ſunt piè inſumentur, verùm ēt proprias ipſi opes atque facultates cōferēt? In quo tamen hac noſtra generali conſtitutione ſola ea excipimus, quę ad hunc vſque diem penes Epiphaniū huius beatæ ciuitatis archiepiſcopum & patriarcham ſanctiſsimū fuerint. Nam quæ poſt hunc diem illi acceſſerint, hæc ita vti a nobis cōſtitutum eſt ſeſe habere, & ad ſanctiſsimam magnam eccleſiā pertinere volumus. Quin etiam beatiſsimis epiſcopis vita functis, rationes eorum quæ ab illis relicta ſunt ab œconomis eius temporis repeti, & ad ſanctiſsimam eccleſiam pertinere. necnon eorum quæ ex hac cōſtitutione

μὴ ὅσα πρώην ἔτυχον ἔχοντες, ἢ μετὰ ταῦτα ἀπὸ γονέων, ἢ θείων καὶ ἀδελφῶν εἰς αὐτοὺς περιῆλθε. πάντα δὲ ὅσα τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις προσήκει τοῖς εἰρημένοις, ἢ εἰς τοὺς τούτων προεστῶτας μετὰ τὸ τὴν τοιαύτην ἀναδέξασθαι φροντίδα περιῆλθεν, ἢ περιελεύσεται, τοῖς αὐτοῖς εὐαγέσι διαφέρειν οἴκοις καὶ εὐσεβῶς περὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς ὄντας ἢ θεραπευομένους διοικεῖσθαι βουλόμεθα. πρόδηλον γάρ ἐστιν, ὅτι ὁ καταλιμπάνων, ἢ δωρούμενος ἐγγράφως, ἢ ἀγράφως ξενοδόχῳ, ἢ νοσοκόμῳ, ἢ πτωχοτρόφῳ, ἢ ὀρφανοτρόφῳ, ὑπὲρ τούτου δίδωσιν, ἵνα εὐσεβῶς δι' αὐτοῦ διοικηθῇ, ὡς καὶ πολλὴν εὐσεβείας ἀφορμὴν αὐτοῦ ἔχοντος διὰ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ φροντιζομένους, καὶ οὐ δίκαιόν ἐστι τοῦτον ἅπερ προφάσει τοῦ ὑπ' αὐτοῦ φροντιζομένων λαμβάνει, μὴ περὶ αὐτούς, ἢ καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἀναλίσκειν, ἀλλ' εἰς ἴδιον αὐτὰ πρόσωπον ἀποφέρεσθαι, καὶ οἰκεῖον ποιεῖσθαι κέρδος, τοῦ φόβου Θεοῦ καταφρονήσαντα. τίς γὰρ ἂν τὸν τοιαύτην ἔχοντα φροντίδα μὴ νομίσειε διὰ τοῦτο ταύτην ἀναδέξασθαι, ἵνα μὴ μόνον ὅσα αὐτῷ ἔξωθεν περιγίνεται, ἀλλὰ καὶ ὅσα ἔτυχεν ἐσχηκὼς περὶ αὐτὴν δαπανήσῃ; ἔτι καὶ τοῦτο κελεύομεν, ὅσα μετὰ τὴν δεόντως παρὰ τῶν τοιούτων προσώπων γινομένην περὶ τοὺς ὑπ' αὐτοῦ φροντιζομένους δαπάνην καὶ ἐπιμέλειαν περί τε τὰ πράγματα καὶ τοὺς οἴκους ἐκπεριττεῦσαι συμβαίη, ταῦτα προχωρεῖν εἰς ἀγορασίαν προσόδων. πανταχοῦ γὰρ ἡμῖν σκοπὸς εἰς ἐπίδοσιν ἤτοι αὔξησιν ἄγεσθαι τὰ εἰς εὐσεβεῖς ἀφωρισμένα χρείας πράγματα. οὕτως γὰρ ἕκαστος ὑπὲρ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς τι πρᾶξαι βουλόμενος, προθυμότερον ἐπιδώσει, ἐὰν τὰ παρ' αὐτοῦ παρεχόμενα εὐσεβῶς μέλλειν διοικεῖσθαι πιστεύσειεν. ἢν δὲ συμβῇ τινα τούτων παύσασθαι τῆς φροντίδος ἧς εἶχε, θεσπίζομεν τὸν εἰς τόπον αὐτοῦ καταστησόμενον μετὰ τοῦ φόβου τοῦ δεσπότου Θεοῦ λόγους ἀπαιτεῖσθαι πάσης τῆς παρ' αὐτοῦ γινομένης διοικήσεως, καθὰ τῇ θείᾳ ἡμῶν ταύτῃ περιέχεται νομοθεσίᾳ, εἰδότος καὶ τοῦ μετ' αὐτὸν καθισταμένου, ὡς τῷ δεσπότῃ Θεῷ τὸν ὑπὲρ τούτων λόγον ὑφέξει. ἔτι θεσπίζομεν καθὰ τοῖς θείοις διώρισται κανόσι μήτε ἐπίσκοπον, μήτε χωρεπίσκοπον, μήτε περιοδευτήν, μήτε πρεσβύτερον, μήτε ἄλλον ὁποιασδήποτε ἀξίας κληρικὸν ἐπὶ δόσει χειροτονεῖσθαι. ἀλλὰ μήδε οἰκονόμον, ἢ ἐκκλησιέκδικον, ἢ ξενοδόχον, ἢ νοσοκόμον, ἢ πτωχοτρόφον, ἢ ὀρφανοτρόφον, ἢ βρεφοτρόφον, ἢ τὸν ἐπὶ τῆς πτωχείας παρέχοντά τι γίνεσθαι, ἀλλὰ κατὰ κλίσιν καὶ δοκιμασίαν τῶν κατὰ τόπον θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων τούτους προβάλλεσθαι. εἰ δέ τις εὑρεθείη προφάσει τῶν εἰρημένων χειροτονιῶν καὶ φροντισμάτων διδούς τι, ἢ λαμβάνων, εἴτε ἐπίσκοπος εἴη, εἴτε κληρικός, καὶ τὸν παρέχοντα καὶ τὸν λαμβάνοντα ἔξω τῆς ἱερωσύνης καὶ τοῦ κλήρου γίνεσθαι κελεύομεν, μετὰ τὸ ὑπὸ τὴν κατάκρισιν αὐτοὺς εἶναι τοῦ δεσπότου Θεοῦ. εἰ δέ τις διὰ προστασίας γένοιτο καὶ εὑρεθείη διδούς τι, τὸν γινόμενον ἔξω τοῦ κλήρου γίνεσθαι κελεύομεν, εἰ δὲ οἰκονόμος, ἢ ἐκκλησιέκδικος, ἢ χωρεπίσκοπος,

tutione debebuntur. Ipſos autem œconomos iubemus adhibito iudicio & probatione creari, ſimul commonitos quòd omnino ſuæ huius adminiſtrationis ſingulis annis ſanctiſsimo epiſcopo rationes reddent: & quaſcunq; res eccleſiaſticas damno affeciſſe, aut in ſuſi compendium auertiſſe comperientur, eas facultatibus eccleſiæ reſtituent. Quocirca ſi tales ipſi dum adhuc in vita manent rationes reddiderint, fiant ſupradicta, ſin autem nōdum redditis rationibus è vita exceſſerint, tum eorum hæredes eidem inquiſitioni ſubijciētur: & ad reſtitutionem omnium, quorum eos ex hac conſtitutione debitores eſſe apparebit, conuenientur. Præterea operæpretium eſſe exiſtimauimus legem de ijs quoque promulgare, qui vel iam antea ſuſceperunt, vel poſthac ſuſcepturi ſunt procurationem religioſorum locorum, in quibus vel hoſpites diuerſantur, vel ægroti curantur, vel inopes recipiuntur, vel orphani atque infantes aluntur. Nos enim omnem illis licentiam adimimus, eas res quas a ſuſcepta ſemel illa procuratione poſſederint, ſiue per teſtamenta, ſiue alio quoquo modo vel commento ad alias perſonas transferendi: ijs tamen rebus exceptis, quæ res vel prius in eorum erant poteſtate, vel poſtea à parētibus, patruis, aut fratribus ad eos peruenerint. Quæcunque autem ad ſupradictas religioſas domos pertinebunt, aut verò poſtquam earum præfecti procurationem illarum ſuſceperint ad eos peruenerit: aut peruenturum eſt, ea volumus ad ipſas religioſas domos conferri atque comportari: & ijs qui erunt curabunturque in ijs, piè ac religiosè diſpertiri. Perſpicuum eſt enim, eum qui vel teſtamento, vel donatione, ſcripto, aut ſine ſcripto ijs locis aliquid largitur, in quibus vel hoſpites recipiuntur, vel ægroti curantur, vel inopes & orphani aluntur, ob eam cauſam largiri, vt bene & ratione ab ipſo antiſtite diſtribuatur. Qui quum magnam pietatis exercendæ occaſionem in iis poſitam habeant, qui eius curæ atque ſolicitudini commiſsi ſunt, certè haudquaquam æquum eſt, ea quæ nomine illorum, qui eius curæ commiſsi ſunt accepit, non in illos, aut illarum commodum atque vtilitatem impendere, ſed ea in ſeipſum transferre, ſuumq; inde compendium neglecto Dei timore comparare. Ecquis enim eum qui talem curam ſuſceperit, non ob eam cauſam ſuſcepiſſe exiſtimet, vt non ea tantum quæ extrinſecus ipſi contingunt, ſed quæcunque etiam ipſe poſsidebat, in ipſam curam impendat.

Præte-

ἐπίσκοπος, ἢ περιοδευτὴς, ἢ ξενοδόχος, ἢ νοσοκόμος, ἢ πτωχοτρόφος, ἢ ὀρφανοτρόφος, ἢ ὁ καλούμενος ἐπὶ τῆς πτωχείας φανείη παρασχόντι ἐπὶ τῷ τὴν τοιαύτην αὐτῷ περιποιῆσαι φροντίδα, καὶ τοῦτον ἀποκινεῖσθαι τῆς τοιαύτης φροντίδος κελεύομεν. ἔτι θεσπίζομεν πάντας τοὺς κληρικοὺς τοὺς ἐν ἑκάστῳ ἐκκλησίᾳ, δι᾽ αὐτῶν ψάλλειν τάς τε νυκτερινὰ καὶ τὰ ὄρθρινα καὶ τὰ ἑσπερινὰ, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ δαπανᾷν τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα κληρικοὺς φαίνεσθαι. ὄνομα μὲν ἔχοντας κληρικῶν, μὴ ἐπιτελοῦντας δὲ τὸ πρᾶγμα τοῦ κληρικοῦ πρὸς τὴν λειτουργίαν τοῦ δεσπότου Θεοῦ. ἄτοπον γάρ ἐστιν ἀντ᾽ αὐτῶν γραπτοὺς ἀνάγκης ἐπαγομένης αὐτοῖς ψάλλειν. εἰ γὰρ πολλοὶ τῶν λαϊκῶν διὰ τὸ τὴν οἰκείαν ὠφελοῦνται ψυχὴν, ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις προσεδρεύοντες σπουδαῖοι περὶ τὴν ψαλμῳδίαν δείκνυνται, πῶς οὐκ ἄτοπον τοὺς κληρικοὺς τοὺς ἐπὶ τούτῳ τεταγμένους μὴ πληροῦν τὸ οἰκεῖον ἐπάγγελμα. διὸ παντὶ τρόπῳ τοὺς κληρικοὺς ψάλλειν κελεύομεν, καὶ καταζητεῖσθαι αὐτοὺς παρὰ τῶν κατὰ καιρὸν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ δύο πρωτοπρεσβυτέρων ἑκάστης ἐκκλησίας καὶ τοῦ καλουμένου ἄρχοντος ἤτοι ἐξάρχου καὶ τοῦ ἐκδίκου ἑκάστης ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, καὶ τοὺς μὴ εὑρισκομένους ἀμέμπτως ταῖς λειτουργίαις προσκαρτεροῦντας, ἔξω τοῦ κλήρου καθίστασθαι. οἱ γὰρ καταστήσαντες ἤτοι κτίσαντες τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, καὶ τῆς κοινῆς πολιτείας κατέλιπον αὐταῖς οὐσίας. δι᾽ ὧν ὤφειλον αἱ θεῖαι λειτουργίαι γίνεσθαι ἐφ᾽ ᾧτε διὰ τῶν λειτουργούντων ἐν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις εὐλαβεστάτων κληρικῶν θεραπεύεσθαι τὸν δεσπότην Θεόν. ἄδειαν δὲ παρέχομεν παντὶ προσώπῳ τῷ γινώσκοντι τούτων τι παραβαινόμενον τοῦτο προσανακαλεῖν καὶ φανεροῦν, τὰ δὲ παρ᾽ ἡμῶν θεσπισθέντα πέρατι παραδοῦναι, καὶ εἰς ἔργον ἀχθῆναι μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ εὐμενείας κελεύομεν, ὑφορωμένων τῶν παραβαίνειν ταῦτα τολμώντων, πρῶτον μὲν τὸν ἐκ τῆς τοῦ δεσπότου Θεοῦ κρίσεως κίνδυνον, ἔπειτα δὲ καὶ τὰς ἐγκειμένας τῇ αὐτῇ νομοθεσίᾳ ποινάς.

DATVM KAL. MAR. CP. DN. IVSTINIANO P.P. A. II. COS.

Præterea & hoc iubemus, quæcunque poſt neceſſariarum rerum impenſam ab iiſdem perſonis in eos qui ſuæ curæ commiſſi ſunt factam, rerumque & domorum curationem ſupereſſe contigerit, hæc in emptionem redituum cedere. Omnibus enim in rebus propoſitum nobis eſt, ea in amplificationem & incrementum conferre, quæ vſibus pijs aſſignata ſunt. ſic enim omnes qui animorum ſuorum ſalutis cauſa aliquid facere voluerint, promptius ac libentius dabunt, quam ab ſe erogata piè & bona ratione diſpertitũ iri exiſtimabunt. Quòd ſi eorum quempiam ab adminiſtratione ſua deſiſtere contingat, ſancimus eum qui in eius ſufficietur locum, religiosè & cũ timore domini Dei rationes totius ab ſe geſtæ adminiſtrationis referre: prout ſacra conſtitutione noſtra cõprehenſum eſt. ſciente & eo qui illi ſucceſſurus eſt, ſeſe quoq; domino Deo rationes de hiſce rebus redditurum. Item iubemus ſecundum ea quæ diuinis canonibus conſtituta ſunt, neq; epiſcopũ (ſiue ille ipſius loci ſit eps, ſiue circunſoraneus) neq; ſacerdotẽ, neq; alium cuiuſcunq; dignitatis clericum largitione creari. ſed neq; œconomum, neq; eccleſiæ defenſorem, neque eorum locorum præfectum, in quibus vel hoſpites recipiũtur, vel ægroti curãtur, vel pauperes, orphani, & infantes aluntur, aut qui mendicorum & pauperũ curam habet, largitione hoc aſſequi: ſed adhibito iudicio & probatione ſanctiſsimorum eius loci epiſcoporum eos deſignari. Quòd ſi qs inuentus ſit ob eas electiones & adminiſtrationes largitus eſſe aliquid, aut accepiſſe ſiue ille ſit epiſcopus ſiue clericus, iubemus tã eum qui dederit, quàm qui acceperit ſacerdotio & clero abdicari, dñi Dei iudicio relictos. Sin ob præfecturam comperiatur aliqs largitus eſſe aliquid, eum a clero repelli volumus. Quòd ſi œconomum, aut eccleſiæ defenſorem, aut ijs locis præfectum in quibus vel peregrini recipiuntur, vel ægroti curantur, vel pauperes & orphani aluntur, aut eũ denique quem præfectum mendicorum appellant, aliquid ob eam procurationem adipiſcendam dediſſe conſtiterit, eum quoque ſimiliter iubemus ab ea procuratione ſummoueri. Sancimus præterea vt omnes clerici, cuiuſcunque eccleſiæ ſint, per ſe ipſi & nocturnas, & matutinas, & veſpertinas preces pſallant: neque in abſumendis tantum eccleſiæ facultatibus clerici videantur, titulum quidem clericorum ſuſtinẽtes, cæterum officio clericorum, quod in cultu domini Dei verſatur, negligentes. Eſt enim per abſurdum alios quoſdam pro ipſis ſcriptos quaſi ex ſyngrapha cogi pſallere. Nam ſi plerique laici vt animorum ſuorum ſaluti conſulant, ad ſacroſanctas eccleſias concurrunt, eoſque cantus & ſymphoniæ ſtudioſos eſſe apparet, nonne perabſurdum eſt, & valde indecorem, clericos qui huic negotio præfecti ſunt procurationem ſibi commiſſam deſerere? Quo circa iubemus omnino vt clerici pſallant, & in eos à ſanctiſsimis epiſcopis, & duobus cuiuſque eccleſiæ primi presbyteris, eoque ἄρχοντα, vel ἔξαρχον, id eſt, præfectum vel præſidem appellant, denique ſacroſanctæ cuiuſque eccleſiæ defenſore inquiratur. Quòd ſi quos non ſanctiſsime & integerrimè cultui

Dei inſeruire conſtiterit, ij è clero expellantur. nam qui ante hac pro ſua & reipublicæ ſalute ſacroſanctas eccleſias fundarunt, hodieque etiam fundant, facultates ijs ob eam cauſam relinquunt, vt ex ijs facultatibus diuina ſacra fiant: quibus ſacris a pijs clericis qui in ſanctiſsimis eccleſijs ſeruiunt dominus Deus coleretur. Poteſtatem autem permittimus omnibus qui horum quicquam

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου καὶ Θεοῦ ἡμῶν.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ, φλ. Ἰουστινιανός, Ἀλαμανικός, Γοτθικός, Φραγγικός, Γερμανικός, Ἀντικός, Ἀλανικός, Βανδαλικός, Ἀφρικανός, εὐτυχής, ἔνδοξος, νικητής, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, αὔγουστος, τῇ μεγάλῃ βουλῇ καὶ τῷ δήμῳ, πάσαις ταῖς οἰκουμένης ἡμῶν πόλεσιν.

Δ Ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεὸς μετὰ τὴν πρὸς Πέρσας εἰρήνην, μετὰ τὸ κατὰ Βανδίλων τρόπαιον, καὶ τὴν ὅλην Λιβύης κτῆσιν. καὶ τῆς ὀνομαστοτάτης Καρχηδόνος ἐπανάληψιν, καὶ τὸ τῆς ἐπανανεώσεως εἰς πέρας ἀγαγεῖν τῶν πρὸ ἡμῶν βεβασιλευκότων νομοθεσίαν, ὅπερ οὐδ᾽ εἰς νοῦν βαλέσθαι ἤλπισεν ἄν τις, οὔτε δυνατὸν ὅλως αὐτῷ ἂν ἐνομίζετο * νομοθεσίαν τῆς πρεσβυτέρας * μέχρι τῶν * ὧν οἵπερ ἀμφὶ τὰ χίλια· οὐκ ἐν τοῖς ἄλλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς βασιλικαῖς διατάξεσι πρὸς ἅπασαν συμφωνίαν τε καὶ διαφωνίαν, καὶ τὸ μὲν μαχόμενον αὐτοῖς ἐξελεῖν, τὸ δὲ ταυτὸν τε καὶ ὅμοιον ἐξωθῆσαι· μίαν δὲ αὐτῇ καλλίστην ἰδέαν παρασχεῖν, ὥστε ἕνα τὸν κείμενον ἐφ᾽ ἑκάστῳ καθεστάναι πράγματι μόνον. τῆς ἄνωθεν ῥοπῆς καὶ τῆς ἐκεῖθεν φιλανθρωπίας ἴδιον ἦν, ἀλλ᾽ οὐκ ἀνθρωπίνης τινὸς διανοίας, ἢ ἐγχειρήσεως ἢ δυνάμεως ὅλως. ἡμεῖς οὖν τοῦτο δὴ τὸ συνηθισμένον ἡμῖν τὰς χεῖρας εἰς Θεὸν ἀνατείναντες, καὶ αἰτήσαντες ἡμῖν αὐτὸν συλλαβεῖν, ἐνεχειρησάμεθα. καὶ τοίνυν τὸ πᾶν ἐξειργασάμεθα, Τριβωνιανῷ τῷ τε ἐνδοξοτάτῳ μαγίστρῳ καὶ ἀποκοιαιστώρων τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου, καὶ ὑπάτων πρὸς τὴν ὅλην ὑπουργίαν χρησάμενοι, καὶ τισὶν ἄλλοις ἐνδόξοις τε καὶ σοφοῖς ἀνδράσιν, ἐρωτῶντες μὲν ἀεὶ τὸ γινόμενον, τὸ δὲ ἀμφισβητήσιμον μανθάνοντες πᾶσιν δὲ ἐκ τῆς ἐνδιδομένης ἡμῖν παρὰ τοῦ δεσπότου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ γνώσεώς τε καὶ θάλψεως, ἐπιθέντες πέρας προσῆκον, τὰς μὲν οὖν εὐσεβεῖς διατάξεις ἤδη προτέρας, δώδεκα βιβλίοις περιστείλαντες, τὸ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ἐπώνυμον συντεθήκαμεν βιβλίον. νῦν δὲ τὰς ἁπάντων τῶν ἔμπροσθεν νομοθετησάντων συναγαγόντες γνώμας ἐκ τοῦ πλήθους ἀπὸ τῶν βιβλίων, ἅπερ ἦν μὲν ἀμφὶ τὰ δισχίλια, ἀριθμὸν δὲ εἶχον στίχων οὐκ ἐλάττω μυριάδων τριακοσίων, ὅτι ἔμμετρόν τε ἅμα καὶ εὐσύνοπτον συνηγάγομεν ἄθροισμα, πεντήκοντα σὺν τοῖς πάντα πεποιήμεθα βιβλία τὰ νῦν ἄνωθεν συναγαγόντες τὸ χρήσιμον, καὶ ἁπάσας τὰς ζητήσεις τεμόντες καὶ μηδὲν καταλιπόντες ἔτι στασιαζόμενον, ὅπερ βιβλίον DIGESTA, εἴτε Πανδέκτην προσηγο-

prætermiſſum eſſe cognouerint, ea deferre & pateſacere. quæ vero a nobis conſtituta ſunt, ea fini tradi, & ad effectum perduci cum Dei beneuolentia iubemus. Nam ſi qui videlicet hæc violare non dubitauerint, primum quidem in diſcrimen iudicij Dei adducentur: tum verò pœnas, quæ hac lege cõſtitutæ ſunt, perſoluent.

IN NOMINE DOMINI DEI noſtri.

Imperator Cæſar, Flauius, Iuſtinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor, Triumphator, ſemper Auguſtus magno Senatui & populo, & vniuerſis noſtræ ditionis vrbibus.

TRibuit nobis Dominus pace cum Perſis inita, & trophæo de Vandalis erecto, atque in ditionem noſtram redacta tota Lybia, ipſaque inclyta Carthagine recepta, vt ab his, qui ante nos imperarunt, latarum legum inſtaurationem ad eum finem perduceremus, ad quem perduci, aut vllo modo perfici poſſe, ne cogitare quidem vllus, nedum ſperare potuiſſet antiquæ * vſque ad * quæ penè in mille * non in alijs modò, ſed in imperialibus quoque conſtitutionibus in omnem * concordiam & diſcordiam, & exẽpto ſi quid in eis pugnans fuit, ſimilibusque omnibus remotis, vnam illi pulcherrimam quandam formam ita comparare, vt vna tantùm de ſingulis controuerſijs lex poſita haberetur, cœleſti prouidentiæ & in homines beneuolentiæ peculiare fuit: humano verò ingenio & conatu atque facultate pfici nullo modo potuit. Nos igitur pro cõſuetudine noſtra, manibus ad Deum ſublatis, & eius implorato auxilio, opus ipſum adgreſſi ſumus: quod & poſteà abſoluimus. Triboniani illuſtriſsimi magiſtri & exquæſtoris ſacri noſtri palatij & exconſulis ſubſidio prçipuè freti: aliquot etiam alijs illuſtrib. & prudentib. hominibus adhibitis, a quibus res ſingulas ita vt opus procedebat, ſciſcitati, & eorum quæ ipſis dubia videbantur certiores facti, omnibus demum pro ea intelligentia, quæ nobis a Domino & Seruatore noſtro Ieſu Chriſto conceſſa eſt, perpenſis & digeſtis, conſentaneum tãdem finem impoſuimus. Piis igitur conſtitutionibus iam ante in duodecim Libros digeſtis, librum noſtro nomine inſcriptum compoſuimus: nunc autem coactis antiquorum legiſlatorum ſententiis, ex multitudine librorum plus minus duorum millium, vt numerum verſuum tricies centenorum

προσηγορεύσαμεν. εἴτε τῶν νόμων εἶχεν διαιρέσεις τε καὶ διατυπώσεις, εἴτε τι τὰ πάντα εἰς ἓν ἀθροισθὲν ὑπολέξαντες ταύτην αὐτῷ θέμενοι τὴν προσηγορίαν, οὐ περαιτέρω τε πέντε καὶ δέκα μυριάδων στίχων, ἀριθμὸν αὐτῷ δόντες καὶ εἰς ἑπτὰ τοῦτο διαθέμενοι πραγματείας, καὶ τοῦτο οὐ παρέργως ἀλλὰ τῆς τῶν ἀριθμῶν φύσεώς τε καὶ ἁρμονίας στοχασάμενοι. τά τε γὰρ καλούμενα παρὰ πᾶσι πρῶτα ἐν τέσσαρσιν ἀπεθέμεθα βιβλίοις, ἐφεξῆς τε τὰ DE IVDICIIS ἐν ἑτέροις ἑπτὰ DE REBVS, οὐκ ἐν πλείοσι τῶν ὀκτώ. τὸ δὲ ἐφεξῆς τοῦ συγγράμματος μέρος, ὅπερ δὴ τέταρτον τε ἅμα καὶ μέσον ἐστὶ τοῦ παντός, ὀκτὼ βιβλίοις ἄλλοις ἐναπεθέμεθα. ἐν οἷς ἐστὶ μὲν HYPOTHECARIA οὐ πόρρω που τῆς PIGNORATITIAS ἀφεστῶσα. ἔστιν δὲ καὶ MEDIVS τὸ ἤδικτον καὶ ἡ περὶ τῶν ἐκδικήσεων ἐπερώτησις. ἅπερ ἄμφω παρακολουθήματα μὲν καθεστῶτα τῶν πράσεων, πόρρω δέ που τῆς νομοθεσίας ἀποκείμενα συνηγάγομεν ἐγγύθεν διὰ τὴν πρὸς ἄλληλα συγγένειαν. ἵνα τὰ περὶ τῶν αὐτῶν διαλεγόμενα μὴ πόρρω διεστήκοιεν ἀλλήλων. εἶτα ἐπηγάγομεν τούτοις τά τε περὶ τόκων ἐγγείων τε καὶ θαλασσίων καὶ τὰ περὶ συμβολαίων τε καὶ παρόδου μαρτύρων. καὶ ἀποδείξεών τε καὶ προλήψεων, εἰς βιβλίον ἓν τρία δὴ ταῦτα μονόβιβλα μετὰ τὴν τῶν DE REBVS πραγματείαν συνεγγὺς ἀλλήλων καταθέμενοι. καὶ αὖθις τὰ περὶ μνήστρων, καὶ γάμων. καὶ προικὸς νενομοθετημένα συναγαγόντες, τρία δεδώκαμεν ἔχειν καὶ ταύτῃ τῇ συντάξει βιβλία. καὶ μὴν καὶ περὶ τῶν κηδεμόνων τῆς νέας ἡλικίας δύο. ταῦτα δὴ τὰ DE TVTELIS, παρὰ πᾶσιν ὀνομαζόμενα. κἀνταῦτα συνεκεφαλαιωσάμεθα τὴν τῶν ὀκτὼ τούτων βιβλίων πραγματείαν, καὶ μεσαίτατον ὡς εἴρηται τοῦτο μέρος τῆς πάσης συντάξεως τοῦ βιβλίου πεποιήμεθα, τὰ κάλλιστα δὴ καὶ χρησιμώτατα τῶν νόμων ἐν τούτοις ἀναγραψάμενοι. τὰ δὲ δὴ περὶ διαθηκῶν καὶ περὶ ληγάτων, καὶ φιδεικομμίσσων, καὶ ἅπαντα συνηγάγομεν εἰς ἐννέα βιβλία ἀριθμόν. ὧν ἡγεῖται μὲν τὰ περὶ διαθηκῶν. καὶ κωδικίλλων τῶν τε καθόλου φαμὲν τῶν τε ἃς ποιοῦσιν, ὡς βούλονται στρατιῶται, δύο καθεστῶτα. καὶ DE TESTAMENTIS ἐπιγεγραμμένα. πέντε δὲ ἐφεξῆς τὰ περὶ ληγάτων, καὶ φιδεικομμίσσων, καὶ πάσης τοῖς ἐν αὐτοῖς ζητήσεως διαλεγόμενα. καὶ ἐπειδήπερ ὁ τῆς FALCIDIAE λόγος προσεχής τε καὶ ἁρμόδιος ἦν τῶν ληγάτων, καὶ φιδεικομμίσσων ἰδιότητι, διὰ τοῦτο δὴ καὶ αὐτὸν εὐθὺς τῇ τῶν ληγάτων ὑπεθήκαμεν πραγματείᾳ βιβλίον ὅλον ἀναθέντες αὐτῷ μετά τινος βραχείας προσθήκης καὶ αὖθις ἐπειδὴ πρὸς τὴν τοῦ FALCIDIAE μίμησιν ἐπὶ τῶν φιδεικομμίσσων ἦν τὸ καλούμενον TREBELLIANION δόγμα, καὶ τούτῳ τὴν τελευταίαν τῆς συντάξεως ταύτης ἀπενείμαμεν χώραν, τὸ πᾶν τῆς νομοθεσίας ταύτης εἰς τὸ TREBELLIANION, συναγαγόντες. καὶ ἐπεὶ τὴν εἶναι τὴν πάλαι τοῦ Πηγασιανοῦ νομοθεσίαν ἀφέντες καὶ τὰς ἀλόγους τῶν δογμάτων τούτων

norum millium ad minimum continerent, in dimenſum, & compoſitum aceruum redegimus. Omnes igitur ſuperiores Libros ad numerum quinquaginta coegimus, ea quæ vtilia erant (quæſtionibus omnibus amputatis, nullaq; repugnantia relicta) coaceruantes: eiq; Libro Digeſtorum ſeu Pandectarũ nomen impoſuimus: propterea quod legum definitiones & conſtitutiones in ſe contineret, omniaq; vno quodam complexu coercerent, verſusq; illi non plures quàm centum quinquaginta nullæ relinquentes. Porrò aũt opus ipſum in ſeptẽ tractatus diſtinximus, neq; tamen id temere aut fortuitu, atq; inconſultò, ſed ad ipſam numerorum naturã, & harmoniam ſpectantes. Nam quæ vulgo τὰ πρῶτα nominãtur, ea quatuor Libros cõcluſimus. Quæ verò de iudicijs, ſeptem alijs Libris: quæ de rebus, non pluribus quã octo. reliquam autem Operis partem, quæ quarta eſt, & totius dimidia, octo Libris aliis cõplexi ſumus: inter quos eſt & Hypothecaria, nõ longè à Pignoratitia. Eſt autem & medius Liber edictum Aedilitium, & de euictionib. ſtipulatio: quæ duo quum eſſent velut appendices venditionum, procul tamẽ inter leges repoſita, propter eam, quam inter ſe habent affinitatem, ea in proximo collocauimus, vt ne quæ de iiſdẽ diſſeruntur, procul inter ſe diiũcta ac ſeparata eſſent. His porrò ea, quæ ad vſuras terreſtes ac maritimas pertinẽt, & item quæ ad inſtrumẽta, teſtes, probationes, præſumptiones, vnum in locũ collecta ſubiunximus. Hæc quidem omnia in treis eoſq; ſingulares Libros poſt tractatum, De rebus inter ſe coniuncta reponentes: ac tum quidẽ ea quæ de ſponſalib. nuptiis, & dote conſtituta ſunt, coaceruantes, huic quoq; cõpoſitioni trei Libros aſsignauimus. Duos prætereà de tutorib. minoris ætatis, qui vulgò de tutelis appellãtur, eoq; ipſo loco, quæ octo hiſce libris tractantur, in ſummam redegimus: & hanc, vt diximus mediam partem totius Libri fecimus. & quæ pulcherrima & vtiliſsima videbantur, ea legibus in ijs inſertis deſcripſimus. Quæ verò ad teſtamenta legata, & fideicommiſſa pertinent, ea omnia in numerũ octo Librorũ contulimus: inter quos duo priorẽ locũ obtinent, qui de teſtamẽtis, & codicillis, ſiue qui vulgariter, ſiue qui militũ arbitrio fiunt, cõmemorant: ſuntq; de teſtamẽtis inſcripti. Quinq; aũt q̃ ſequũtur, De legatis & fideicommiſsis tractant, & omnib. quæſtionibus, quæ in iis verſantur. Et quoniã legis Falcidiæ narratio naturæ legatorũ & fideicũmiſſorum cognata eſt, ideò nos eã proximo

τούτων διαφοράς τε καὶ κοινωνίας, ἃς δὴ καὶ οἱ πάλαι μισήσαντες περινενοημένας τε καὶ ἐπιζημίους ἐκάλεσαν· καὶ ἁπλουστέρῳ τινὶ λόγῳ τὸ πᾶν τοῦτο σχῆμα συναθροίσαντες, καὶ εἰς τὴν τοῦ TREBELLIANOV μεθαρμοσάμενοι τάξιν, καὶ τοῦτο δὴ τὸ πέμπτον μέρος τῆς ὅλης συντάξεως τοῖς ἐννέα τούτοις ἀνεῖται βιβλίοις. ἐν οἷς οὐδὲν ὑπὲρ τῶν πάλαι καδούκων ἡμῖν εἴρηται· διότι καὶ ταῦτα κατά τινα χρείαν οὐκ ἀτυχῆ τῇ ῥωμαίων ἐπιπολάσαντα πολιτείᾳ, καὶ ὑπόμνημα δεινὸν τῶν ἐμφυλίων καθεστῶτα πολέμων, οὐκ ἐχρῆν ἐν καιροῖς πολιτεύεσθαι, καθ' οὓς ὁ Θεὸς εἰρήνην τε δέδωκεν ἡμῖν ἄγειν ἔκ τε τῶν ἔνδον, ἔκ τε τῶν ἔξωθεν, καὶ ὅταν δὲ ἐκ πολεμεῖν ῥᾶστα μετὰ τῆς αὐτοῦ ῥοπῆς τῶν ἐναντίων κρατεῖν. ἕπεται δὲ ἡμῖν καὶ ἕκτη τὶς μοῖρα τούτου δὴ τοῦ παντὸς συστήματος. ὀκτὼ περιεκκλεισμένη βιβλίοις. ἄρχεται δὲ καλλῶς ἐκ τῶν ὀνομαζομένων διακατοχῶν, ἃς ἡμεῖς ὁμοίως τοῖς ἄλλοις κατασκεψάμενοι τάς τε εἰς τοὺς εὖ γεγονότας, τάς τε εἰς τοὺς ἀπελευθέρους φερομένας ἐκ πολλῆς τῆς ἔμπροσθεν συγχύσεώς τε καὶ ἀσαφείας εἰς καθαρὰν ἠγάγομεν συντομίαν δύο βιβλίων αὐταῖς ἀριθμὸν ἀρκεῖν νενομικότες. προσανεπλέξαμεν δ' αὐταῖς καὶ τὰς ἐξ ἀδιαθέτου καλουμένας ἁπάσας διαδοχάς, καὶ αὐτὰς τὰς τῶν γενῶν τάξεις, καὶ τοῖς ἐπὶ τούτοις βαθμοῖς ἐγγράψαντες τῷ βιβλίῳ, καὶ ἐπὶ τῆς ἐσχατιᾶς αὐτῶν τὰ περὶ τοῦ TERTVLLIANOV, τέ καὶ ORPHITIANOV συνεθήκαμεν δόγματος. ἐξ ὧν μητέρες τε καὶ παῖδες ἀλλήλων διάδοχοι γίνονται. πρόεισι δὲ ἐφεξῆς βιβλίον ἄλλο τά τε περὶ τῶν ἐν οἰκοδομήμασιν ἔργων, καὶ τὰ περὶ τῆς τῶν ὀλισθαινόντων τε καὶ καταφερομένων οἰκημάτων ἀσφαλείας καὶ τῶν ἐν τούτοις τὶ κακουργούντων καὶ ἐκ τῆς τῶν ὑδάτων φορᾶς ἀδικούντων τοὺς πέλας, καὶ τὰ περὶ τῶν ἀθροιζόντων τὰ δημόσια τέλη, καὶ πρός γε δωρεῶν τῶν τε ἀπροσδιορίστων, τῶν τε εἰς ἔννοιαν τελευτῆς ἀναφερομένων νομοθετοῦν. καὶ αὖθις εἴ τι περὶ τῆς ὑποίας οὖν ἐλευθερίας ἐστίν, ἢ καὶ τῶν ὑπὲρ ταύτης ἀγώνων, τοῦτο ἑνὶ παραδέδοται βιβλίῳ, ἔτι δὲ καὶ τὰ περὶ νομῆς καὶ τῆς δι' αὐτῆς κτήσεως, καὶ τῶν εἰσαγουσῶν αὐτὴν αἰτιῶν, εἰς ἓν ἀπεθέμεθα σύγγραμμα, καὶ εἴτι γε ὅλως περὶ δικαστικῶν ἐστὶν ἀποφάσεων τε καὶ τῶν ἐν τούτοις τινὰ κατὰ σφῶν αὐτῶν ὁμολογούντων, καὶ τῆς τῶν ὄντων ἀναχωρήσεως, καὶ δανειστικῆς τε καταγῆς καὶ πράσεως, καὶ τῆς τῶν πραγμάτων διακρίσεώς τε, καὶ κηδεμονίας, καὶ τοῦ μή τι παθεῖν τοὺς δανείζουσας βλάβην, καὶ τοῦτο ὁμοίως εἰς ἓν ἤθροισαι βιβλίον, καὶ τὸν τῶν ἰντερδικτόντων τρόπον οὐ πλείοσιν ἑνὸς παραδεδώκαμεν βιβλίῳ. ἐκεθέντες ἐπὶ τὰς παραγραφάς, καὶ τοὺς ἐπ' αὐταῖς τεταγμένους ἐχωρίσαμεν χρόνους, καὶ τὸν τῶν ἐχόντων τε καὶ ἀγωγῶν ἀπεθέμεθα τρόπον, συνηγάγομεν τὸ πᾶν δὴ τοῦτο μέρος οὗπερ ἡγεῖται τὰ περὶ τῶν διακατόχων, ὡς εἴρηται, γεγραμμένα εἰς ὀκτὼ βιβλίων ἀριθμόν, ἕκτον δὴ τοῦτο μέρος τῆς ὅλης συντάξεως ἀποθέμενοι. τόδε δὴ τοῦ παν-

τὸς

ximo loco repoſuimus: eique poſt tractatū de legatis Librum integrum, & cum breui quadam acceſsione aſsignauimus. Præterea, quum Falcidiam legem id Senatuſcōſultum in fideicommiſsis imitaretur, quod Trebellianum vocant, huic etiam attribuimus vltimum huius compoſitionis locum, vniuerſa hac ſanctione ſub Trebelliano Senatuſconſulto redacta: poſteaquam antiquam Pegaſiani conſtitutionem inutilem eſſe, & abſurdas horum Senatuſconſultorum tum differentias, tum ſimilitudines comperiſſemus: quas etiam antiqui odio habentes, captioſas & damnoſas appellarūt. Et ſimpliciori quadam ratione vniuerſum hunc tractatū coacervantes, & in Trebelliani locum adaptantes, hanc quintam partem totius compoſitionis nouem Libris abſoluimus: in quibus ſanè nullam de iis, quæ veteres caduca nominabant, mentionem fecimus: quoniā hæc quæ infelici quodam fato in Romanorum Republica euenerant, & grauis ciuilium bellorum recordatio fuerant, his temporibus, quibus Deus in hac pace viuere nobis conceſsit vſurpari in Republica, nō oportebat: neque inter eos, qui nobis ſubiecti ſunt, neq; qui extra noſtrum ſunt imperium: cumque oporteat bellum noſtris viribus gerere & hoſtes fugare. Sequitur autem & ſexta quædā pars huius totius operis, octo Libris concluſa. Præclarè autem incipit à bonorum poſſeſsionibus, quas nos ita vt reliqua expendētes, ſiue quæ ad ingenuos, ſiue quæ ad libertinos pertinebāt ex immenſa illa vetere colluuie & obſcuritate in purum compendium redegimus: duorum Librorum numerum ipſis ſatis eſſe arbitrati. Quinetiam omnes ſucceſsiones ab inteſtato, cum iis coniunximus, omnes cognationum ordines & earum gradus eo in Libro inſerentes. In poſtrema autem ipſorum parte ea, quæ ad Senatuſconſultum Tertullianum & Orphicianum pertinent, inſerenda putauimus. Ex quibus matres & liberi ſibi mutuò ſuccederēt. Dehinc Liber alius conſequitur, ea ſanciens, quæ tractant de operibus in ædificijs, de cautione damni infecti, iis qui in rebus eiuſmodi aliquid delinquunt, & qui vicinis damnum inferunt aquarum fluxu, de publicanis, itemq; de donationibus tam quæ ſine cauſa, quàm quæ cauſa mortis in beneuolentiam referuntur. Inde quicquid vſquam de quibuſcunq; manumiſsionibus extabat, aut iis actionib. quæ illarum nomine exercentur, hoc vno libro explicatum eſt. ea verò quæ pertinent ad rerum acquiſitionem & titulos, qui eam

inducunt,

τὸ τελευταῖον ὅπερ ἕβδομον ἁπάσης ἐστὶ τῆς πραγματείας, ἓξ βιβλίων ἀριθμῷ περιέσταλται, ἀρχόμενον μὲν ἐκ τῶν ἐπερωτήσεων, διαβαῖνον δὲ διά τε τῶν ὑπὲρ ἐγγύης γεγραμμένων, καὶ τῆς τῶν χρεῶν καταβολῆς, καὶ διαλύσεώς τε, καὶ ἐλευθερίας αὐτῶν καὶ τῶν εἰσηγμένων ἐκ τῆς τῶν πραιτόρων νομοθεσίας ἐπερωτήσεων ἅπερ ἅπαντα δύο παρ' ἡμῶν συνέσταλται βιβλίοις, καί τοιγε ἔμπροσθεν οὐδ' εἰπεῖν ἐστὶν, ὅσα καθεστῶτα. προϊὼν δὲ εἰς τὸν ὑπὲρ τῶν ἐγκλημάτων λόγον, καὶ ἅπαντα καταλέγων ὁπόσα τῶν τε μετριωτέρων ἐστὶν ἁμαρτημάτων, ἅπερ ἰδιωτικὰ καλοῦσιν, ὅσα τε οὐχὶ τεταγμένα προσονομάζουσιν, ἀλλὰ τὴν τῶν ἐξτραορδιναρίων αὐτοῖς ἐπιτιθέασιν ἐπωνυμίαν, ἀναβαίνων δὲ καὶ εἰς τὰ δημόσια τῶν ἐγκλημάτων, ἅπερ σφοδρότατά τέ ἐστιν καὶ μεγάλην ἐφ' ἑαυτοῖς καλεῖ τὴν ποινήν. δύο δὲ κἀνταῦθα βίβλοι. ταῦτα δὴ τὰ περὶ τῶν ἁμαρτημάτων τε καὶ ἐγκλημάτων συνέχουσι, προσαναμέμικται γὰρ αὐτοῖς καὶ τὰ περὶ τῶν ἐπ' ἐγκλήμασιν μὲν ἁλισκομένων, ἑαυτοὺς δὲ ἀφανεῖς καθιστάντων, καὶ τῆς οὔσης αὐτοῖς περιουσίας, καὶ τοῖς ἐπαγομένης τοῖς καταδεδικασμένοις ποινῆς, ἢ συγχωρήσεως. ἀρχὴ δὲ ἡμῖν ἑτέρου βιβλίου πάλιν, ὁ περὶ τῶν ἐφέσεων γίνεται λόγος κοινὸς ὢν εἰκότως κατὰ τῶν ψήφων τῶν τε εἰς χρήματα, τῶν τε εἰς ἐγκλήματα φερομένων. ὁπόσα δὲ ὑπέρ τε πολιτῶν, ὑπέρ τε βουλευτῶν. καὶ λειτουργημάτων καὶ τῶν δημοσίων ἔργων, καὶ πανηγύρεων καὶ πόρων ἐπαγγελίας καὶ ποικίλων ἐρωτήσεων καὶ τῆς δημοσίας ἀπογραφῆς νενομοθέτηται τοῖς πάλαι. ὅσα τε ὑπὲρ τῆς τῶν ῥημάτων ἐστὶν ὀνομασίας, καὶ τῶν ἐν κανόσιν εἰρημένων τοῖς πάλαι, ταῦτα ἅπαντα τὸ τελευταῖον περιέχειν βιβλίον. τούτου δὴ τοῦ συστήματος, ὅπερ ἀρχὴ τὰ περὶ τῶν ἐπερωτήσεων ἐστιν, ἕκτον μὲν ὂν πρὸς τὴν οἰκείαν ἀρχὴν καθεστὸς, πεντεκοστὸν δὲ πρὸς τὴν ὅλην τῆς συντάξεως ἁρμονίαν. ἅπερ ἅπαντα συντέθειταί τε καὶ ἐκπεπόνηται καλῶς τε καὶ τῆς παρ' ἡμῶν κελεύσεως ἀξίως παρά τε Τριβωνιανοῦ τοῦ ἐνδοξοτάτου καὶ σοφωτάτου μαγίστρου ἀπὸ κυαιστόρων τῶν ἡμετέρων βασιλείων, καὶ ὑπάτων, ἀνδρὸς ἔν τε τῷ πράττειν, ἔν τε τῷ ῥητορεύειν, ἔν τε τῷ τοὺς νόμους γράφειν εὐδοκιμοῦντος, τῶν τε ἡμετέρων ἔμπροσθεν οὐδὲν τιθεμένου προσταξέων, καὶ τῶν μετ' αὐτὸν τὸ πρᾶγμα ἡμῖν ἐκπονησαμένων τοῦτ' ἐστὶν Κωνσταντίνου τε τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κόμητος τῶν θείων λαργιτιόνων, καὶ ἀντιγραφέως τοῦ θείου σκρινίου τῶν τε θείων λιβέλλων καὶ τῶν βασιλικῶν διαγνώσεων· χρηστὴν ἑαυτοῦ δόξαν ἡμῖν ἐν ἅπασιν παρεχομένου, καὶ πρός γε Θεοφίλου τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου μαγίστρου καὶ νόμους ἐπὶ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως σεμνῶς τε καὶ ἀγρύπνως καὶ τῆς διδασκαλικῆς ἐπιτηδεύσεως ἀξίως διδάσκοντος, καὶ Δωροθέου τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κυαίστωρος διδασκάλου ἐν τῇ τῶν νόμων ἀναδεδειγμένῃ πόλει. ἃ μὲν δὲ τὴν ἀοίδιμόν τε καὶ περιφανῆ τῶν Βηρυτίων μητρόπολιν, ὧν ἡ περὶ αὐτοῦ χρηστὴ δόξα καὶ εἰς ἡμᾶς ἤγαγεν καὶ τῶν παρόντων

τῶν

inducunt, in vnum Tractatum coegimus, & item quicquid omnino ad res iudicatas pertinet, eoſq; qui iudicati vel in iure confeſsi ſunt bonorumq; ceſsiones, venditiones ob debita, rerum ſeparationes, de curatore bonis dando, & vt ne quid in fraudem creditorum fiat, hæc ſimiliter in vnum Volumē coegimus, interdicta verò vni duntaxat Libro tradidimus: ac tum quidem ad exceptiones peruenimus, & tempora ijs exceptionibus definita, ſimulq; actiones & obligationes executi ſumus, totamq; hanc partem in qua (vt dictum eſt) ea quæ de bonorum poſſeſsionibus ſcripta ſunt, præcedunt octo Libris complexi ſumus, ſextam hāc totius operis partem ſeparantes. Poſtrema autem pars, quæ eſt totius negotij ſeptima, in ſex Libros redacta eſt, à ſtipulationibus quidē initium habens, inde autem ad ea quæ de fideiuſſoribus, ſolutionibus, & liberationibus, ſtipulationibusq; prætorijs ſcripta ſunt, pertingēs, quæ omnia duobus à nobis cōtracta ſunt Libris: qui tamen dici non poteſt quàm antea fuerint innumerabiles. Iam verò ad Tractatus de delictis prætereuecti, & omnia tum mediocria delicta, tum quæ priuata & extraordinaria vocant, enumerantes, pertingentes etiam ad publica crimina, quæ maxima ſunt, & magnam pœnam deſyderant, duobus etiam his Libris hæc omnia, quæ ad delicta & crimina pertinent, complexi ſumus: admiſta ſunt enim illis ea, quæ tractant de ijs, qui delicti quidem cōuicti ſunt, ſe ipſi autem celant: deq; ipſorum facultatibus, & pœna aut abſolutione condemnatorum. Initium porrò alterius Libri denuo exoritur à narratione de Appellationibus. quæ tum pecuniarijs, tum criminalibus ſententijs communis eſt. Quæcunque verò de municipibus, decurionibus, muneribus, operibus publicis, nundinis, vectigalium pollicitationibus, varijs ſtipulationibus, & cenſibus ſancita ſunt ab antiquis, quæcunque item de verborum ſignificatione & regulis extāt ab antiquis tradita, hęc omnia poſtremus Liber cōplectitur, cuius initium eſt à ſtipulationibus: ſextus quidē exiſtens, ſi quis ad peculiare initium ſpectet: quinquageſimus aūt, ſi quis vniuerſum opus reſpiciat. Quæ omnia pulchrè compoſita & elaborata ſunt, & vt conueniebat ex mandato noſtro, tum ab illuſtriſſimo & prudentiſsimo magiſtro & exquęſtore Regiæ noſtræ & exconſule Triboniano, viro tam rerum vſu & peritia, ꝗ eloquentia & legum ſcribendarum cognitione clariſsimo, quiq; mādatis noſtris nihil vnquā prius

aut

τῶν μέταχειν προτρέψατο πόνων, καὶ Ἀνατο-
λίου τε τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου μαγίστρου, ὃς δὴ
καὶ αὐτὸς παρὰ Βηρυτίοις τὰ ἐκ νόμων παιδεύει,
ὅλως ἀνὴρ ἐκ τριγονίας σεμνῆς τῆς παρὰ φοίνι-
ξι τῶν νόμων διδασκαλίας καταβαίνων. ἀναφέρει
γοῦν εἰς Λεόντιόν τε καὶ Εὐδόξιον ἄνδρας ἐπὶ
νόμοις εὐδοκιμοῦντας μετὰ Πατρικίον τὸν τῆς
ἐνκλεοῦς μνήμης κυαιστόριον καὶ ἀντικήνσορα, καὶ
Λεόντιον τὸν πανεύφημον ἀπὸ ὑπάρχων, ὑπά-
των καὶ Πατρικίων τὸν αὐτοῦ παῖδα ὡς τεθαυμα-
σμένον. καὶ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου καὶ σοφωτάτου
κόμητος τῶν θείων λαργιτιόνων, νόμων δὲ καὶ αὐ-
τὸς ἀγαθὸς ἐξηγητὴς ἐπὶ τῆς βασιλίδος, ταύ-
της ἐστιν πόλεως, καὶ πρὸς τούτοις Στεφάνου, Μη-
νᾶ, Προσδοκίου, Εὐτολμίου, Τιμοθέου, Λεωνίδου,
Λεοντίου Πλάτωνος, Ἰακώβου, Κωνσταντίνου, Ἰωάν-
νου, ἀνδρῶν τῶν σοφωτάτων. οἵπερ πάντες ῥήτο-
ρες μὲν εἰσὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων τῶν ἱερῶν ἡ-
μῶν Πραιτωρίων, δόξαν δὲ παρὰ πᾶσιν τὴν ἐπὶ
σοφία δικαίως ἔχοντες, εἰκότως παρ᾽ ἡμῶν ἐκρί-
θησαν ἄξιοι τοῦ τοσούτου μεταχεῖν ἀγῶνος. ταῦ-
τα μὲν οὖν ἡμῖν περὶ τὸν τῶν Διγέστων ἐκπεπόνηται
συγγραφὴν διὰ τῶν ἀρτίως ἡμῖν εἰρημένων ἐνδό-
ξων τε καὶ σοφῶν ἀνδρῶν. τοσαύτη δὲ ἡμῖν αἰ-
δὼς τῆς ἀρχαιότητος γέγονεν, ὥστε οὐδὲ ἀμεί-
ψαι τὰς προσηγορίας τῶν ἔμπροσθεν νομοθετῶν ὑπε-
μείναμεν, ἀλλὰ τὴν ἑκάστη τούτων τοῖς νόμοις ἐπε-
γράψαμεν προσηγορίαν, ἀμείψαντες μὲν εἴτιπερ
ἡμῖν οὐκ ὀρθῶς ἐδόκει. μέρη δὲ τὰ μὲν ἀφελόντες,
τὰ δὲ προσθέντες, ἐκ πολλῶν τε τὸ κάλλιον ἑλόμε-
νοι. καὶ τὴν ἴσην ἅπασιν παρασχόντες τῆς ἐξου-
σίας ἰσχύν, ὥστε πᾶν, ὅπερ ἐγγέγραπται τῷ βιβλίῳ,
τοῦτο ἡμετέρα γίνεσθαι γνώμη μηδένα τε θαῤῥεῖν
παρατιθέναι τὰ γινόμενα νῦν τοῖς ἔμπροσθεν, ἐ-
πειδὴ πολλὰ καὶ οὐδ᾽ ἀριθμηθῆναι ῥᾴδια μετα-
τεθείκαμεν εἰς τὸ κρεῖττον. κἂν εἴτι βασιλικῇ τινὶ
τῶν παλαιοτέρων αὐτοκρατόρων διατάξει πρὸς
ἀλλοῖον εἴρηται σχῆμα. τὰ μὲν γὰρ ὀνόματα τοῖς
ἔμπροσθεν ἐφυλάξαμεν, τὴν δὲ τῶν νόμων ἀλή-
θειαν ἡμετέραν ἐποιησάμεθα. ὅπερ καὶ εἴτι στα-
σιαζόμενον ἐν ἐκείνοις ἦν, πολλὰ δὲ τὰ τοιαῦτα
ἀπέκειτο, τοῦτο διῄρηταί τε καὶ πεπέρασται. καὶ
εἰς σαφὲς ἀφῖκται τέλος, ἔχοντα νόμον. ἐπειδὴ
δὲ ἐχρῆν καὶ συμμετρίαν εἰσαγωγὴν ποιήσασθαι
πρὸς τὸ ἄρτι νόμων ἐπαγομένους καὶ τὴν μείζω
διδασκαλίαν οὐ χωροῦντας, οὐδὲ τοῦτο τῆς ἡ-
μετέρας ἔξω κατελίπομεν προνοίας. ἀλλὰ Τριβω-
νιανῷ τῷ ἐνδοξοτάτῳ, τῷ καὶ τὴν τῆς ὅλης νομο-
θεσίας ὑπουργίαν ἐπιτετραμμένῳ, καὶ Θεοφίλῳ γέ-
μην, καὶ Δωροθέῳ τοῖς μεγαλοπρεπεστάτοις καὶ
σοφωτάτοις ἀντικήνσορσιν, ἐκελεύσαμεν καὶ
διεφραξάμεθα προσήκειν ἐκ τῶν τοῖς ἀρχαίοις ἐν
εἰσαγωγαῖς συγκειμένων τὰ κυριώτατά τε καὶ
κρατοῦντα καὶ ὅποσα τοῖς νῦν πολιτευομένοις
συμφέρεται πράγμασιν, ταῦτα ἐξελεῖν καὶ ἀ-
θροῖσαι καὶ εἰς ἡμᾶς ἀγαγεῖν. μεμνῆσθαι δὲ καὶ τῶν
ἑτέρων διατάξεων, ὡς εἰς ἐπανόρθωσιν τῶν
ἔμπροσθεν πεποιήμεθα, καὶ οὕτω συνθεῖναι βίβλους
τέσσαρας πρῶτα στοιχεῖα τῆς εἰσαγωγῆς ἐσο-
μένας ἃς δὴ καλεῖν INSTITVTA νενομίσμεθα.
καὶ δὴ

aut antiquius habuit, & aliis qui cum ipſo huic rei in gratiā noſtram incubuerūt, Conſtantino ſ. magnificentiſsimo comite ſacrarum largitionum, & ſacrorum libellorū, & regiarum cognitionū ſacri ſcrinii, qui bonā ſemꝑ de ſe exiſtimationē apud nos retinuit: tum præterea Theophilo, magnificentiſsimo magiſtro quiq; leges in hac vrbe regia magna veneratione & diligentia, atq; adeò vt profeſſore dignitati conuenit, interpretatur: cū Dorotheo magnificentiſsimo quæſtore, & interprete deſignato in legum ciuitate (dicimus autē celebrem & ſplendidā Berytienſium Metropolim) quē ad nos perduci, & participē huius laboris facere voluimus bona de eo exiſtimatione ducti: tum ēt Anatolio, magnificentiſsimo magiſtro, qui & ipſe apud Berytienſes leges profitetur, viro ex illuſtri legum profeſſorum apud Phœnices tertia generatione deſcendente: vtpotè qui genus referat ad Leontium, & Eudoxiū, viros legū peritia celebres, poſt Patritium inſignis memoriæ q̄ſtorium, anticenſorē, & Leōtium celeberrimum expræfectū, exconſulē, & expatritiū ipſius filiū, & Cratinum virum illuſtrē & magnificentiſsimum ſimul & ſapientiſsimum comitē ſacrarum largitionū. Eſt aūt & ipſe legum optimus interpres in hac regia vrbe: & præter hos, Stephano, Menæ Proſdotio, Eutolmio, Timotheo, Leonide, Leontio, Platoni, Iacobo, Conſtantino, Ioanni, prudētiſsimis viris qui oēs oratores ſunt illuſtriſsimorum præfectorum ſacrorū noſtrorum prætoriorum: opinionem autem apud omnes ſapientiæ meritò quam obtinerent, iure à nobis digni ſunt iudicati, qui tanti huius laboris participes eſſent. Hęc igitur à nobis circa Digeſtorum conſcriptionē elaborata ſunt, per eos, quos paulò antè nominauimus, illuſtres & prudentes homines. Tanta autem nobis reuerentia antiquitatis fuit, vt immutari nomina veterum Iuriſprudentium nullo modo permiſerimus, ſed vniuſcuiuſq; nomen legibus inſcripſerimus: ea quidem immutantes quæ nobis non rectè ſe habere viſa ſunt, quibuſdam videlicet amputatis, quibuſdam verò additis: eoque ex multis excerpto & ſelecto quod optimum fuit, & æquali robore auctoritatis omnibus accommodatos, vt quicquid Libro inſcriptum eſt, hoc videatur noſtra ſententia factum: nemoque iam audeat ea, quæ nunc fiunt, cum antiquis comparare: quippe cūm multa & quæ ne numerari quidem facilè poterunt, à nobis in melius mutata ſint: etiam ſi quid aliqua priorum Impera-

torum

καὶ δὴ καὶ ταύτην τὴν νομοθεσίαν συνθέντες προσήγαγον ἡμῖν, καὶ ἡμεῖς ἅπασαν κατασκεψάμενοι, καὶ διακρίναντες, καλῶς τε ἔχειν καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον ἐκρίναμεν νοῦν, καὶ ἡμέτερον εἶναι, καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον ἀπεφηνάμεθα. καὶ τοίγε τὴν τῶν ἡμετέρων διατάξεων ἰσχὺν ἔχειν αὐτὸ παρ' αὐτῶν, ὧν ἐν προοιμίοις τοῦ βιβλίου διελέχθημεν, ἅπασιν ἐδηλώσαμεν. οὕτω τοίνυν τὴν Ῥωμαίων νομοθεσίαν τάξαντες, καὶ ἐν τρισὶν τοῖς ὅλοις βιβλίοις τε καὶ ἐν αὐτοῖς πρᾶγμα τοσοῦτον ἐκπεπονηκότες, ὅπερ ἦν μὲν τὴν ἀρχὴν ὑπὲρ ἅπασαν ἐλπίδα, τὰ δὲ δὴ τελευταῖα μεθ' ὅπερ ὑμεῖς εἶναι τὸ πρᾶγμα. ἐδείξαμεν οὐδὲ εἰς δέκατον ἔτος ὅλον συντεθῆναι προσδοκηθὲν εἰς μόνον τριῶν ἐνιαυτῶν ἀποτελέσαντες τάχος, καὶ τῷ δεσπότῃ Θεῷ καὶ τοῦτον ἀναθέντες τὸν ἆθλον τῷ καὶ εἰρήνην ἄγειν καὶ πολέμους κατορθοῦν, καὶ νομοθετῆσαι παντὶ τῷ τε πρὸ ἡμῶν, τῷ τε ἐφ' ἡμῶν, τῷ τε μεθ' ἡμᾶς χρόνῳ δωρησαμένῳ. δίκαιον ᾠήθημεν ἅπασιν ἀνθρώποις ποιῆσαι φανερὰν τὴν ἡμετέραν ὑπὲρ αὐτῶν σπουδήν τε καὶ πρόνοιαν. ὅπως τῆς ἔμπροσθεν ἀπαλλαγέντες ταραχῆς τε, καὶ συγχύσεως, καὶ πέρας ἐχούσης οὐδὲν νομοθεσίας χρήσονται νόμοις ὀρθοῖς τε καὶ συντόμοις, καὶ πᾶσιν προχείροις, καὶ τὴν τῶν δικῶν συντομίαν ἀσπαζομένοις, καὶ προκειμένοις τε ἅπασι τοῖς βουλομένοις ῥᾳδίως εἰς κτῆσιν, οὐκ ἔτι πολλῶν δεομένοις χρημάτων, ἵνα τὸ τῶν ἀχρήστων ἐκείνων βιβλίων ἀθροῖσαι ἐν πλῆθος, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγῳ τιμήματι τοῖς τε πλουτοῦσιν ὁμοίως τοῖς τε ἐξ ἐλάττονος ὁρμωμένοις οὐσίας, ἄδειαν τῆς ἑαυτῶν παρεχομένοις κτήσεως. εἰ δέ τι πλήθους ὄντος τοῦ καὶ νῦν ἠθροισμένου καὶ ἐκ τοσούτων μυριάδων συλλεγέντος δόξειεν ἔχειν ὁμοίως, τοῦτο δὲ οἰόμεθα σπανίων ἔσεσθαι, πλὴν ἀλλὰ τοῖς τῆς ἀνθρωπίνης ἐστοχασμένοις φύσεως, οὐκ ἔξω δικαίας ἀπολογίας οὐδὲ τοῦτο δόξειεν εἶναι. τὸ γὰρ διὰ πάντων ἀναμάρτητον θείας ἂν εἴη μόνης ἀλλ' οὐκ ἀνθρωπίνης ἰσχύος, καθὰ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν εἴρηται, πλὴν ἔστιν ὅπῃ καὶ τὴν τῶν ὁμοίων παρεδεξάμεθα θέσιν, ἢ τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων τοῦτο ἀπαιτούντων τὸ δεῖν ταὐτὸ πλείοσιν ἐφαρμοσθῆναι τόποις, ἢ τῷ συναμεμίχθαι τινὶ ξένῳ τὸ δοκοῦν ὅμοιον τῷ πρόσθεν, καὶ δύσκριτον αὐτῶν τὴν διαίρεσιν εἶναι, ἢ καὶ τῷ πολλάκις φυλαχθῆναι τὸ τῆς ὅλης θεωρίας συνεχές, καὶ μὴ διασπασθῆναι τὸν νοῦν τῇ τῶν ἤδη γεγραμμένων ἀφαιρέσει ῥημάτων, πλὴν καὶ τοῦτο εἴπερ καὶ παρείληπται διὰ τὴν τοῦ πράγματος ἀνάγκην, ἀλλ' ἔστιν βραχὺ καὶ οὐδεμίαν ἴσως σχεδὸν παρεχόμεθα αἴσθησιν. αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἤδη νενομοθετημένων ἐν ταῖς βασιλικαῖς διατάξεσιν ἐφυλάξαμεν. τὰ γὰρ ἐκείναις εἰρημένα κατὰ τοῦτο ταχθῆναι τὸ βιβλίον οὐ συνεχωρήσαμεν πλὴν ὅσα ἐκ τοῦ μὲν μεταχεῖν τῆς ὁμοιότητος αἰτίαν, ἐναντίως δὲ τοῖς ἄλλοις ἔχειν τινὰ νόμον τῶν ἐπὶ τοῦ βιβλίου τούτου κειμένων οὐκ ἄν τις εὕροι ῥᾳδίως, εἴγε διὰ πάντων τῶν τῆς ἐναντιότητος ὅρων διεξελθεῖν σπουδάσειεν. ἀλλ' ἔστιν τι τὸ διάφορον ὃ προσληφθὲν

ἀλλοιω-

torum conſtitutione diuerſè ſancitum extabat. Nomina enim antiquis integra ſeruauimus: Legum autem autoritatem, noſtram fecimus, quemadmodum etiam ſi quid diſsidens in iis extabat (multa autem extabant huiuſmodi) id omne diſtinctum eſt, & ſuis limitibus determinatum: deniq; vt in clarũ finem redigeretur lex quæque, perfecimus. Et quoniam operæpretium erat, commodã quandam introductionẽ facere, eorum cauſa, qui nuper ad legũ ſtudium aggreſsi ſunt, neq; dum vllam altiorem doctrinam attigerunt, nos eius quoq; rei curam & cogitationem ſuſcepimus. Quo circa Triboniano viro illuſtriſsimo, & cui totius legũ ſanctionis negotium commiſſum fuit, & itẽ Theophilo, ac Dorotheo magnificentiſsimis & ſapiẽtiſsimis anteceſſoribus, mandauimus, vt ex ijs quæ apud veteres inter introductiones iacebant, ea ſeligerẽt, quæ maximè commoda & vſitata, ac præſenti Reipublicæ ſtatui vtilia eſſent: eaq; congeſta & coagmentata nobis offerrent: meminiſſent autem & noſtrarum conſtitutionum, quas in ſuperiorẽ emẽdationem fecimus. Itaq; Libros quatuor, qui prima eſſent elementa introductionis, componerent, quæ Inſtituta vocari ſolent. Hanc igitur ſanctionem à ſe compoſitam nobis quum obtuliſſent, nos ea perpenſa & conſyderata, rectè ſe illam habere, & voluntati noſtræ reſpondere iudicauimus: noſtrumque hunc eſſe Librum noſtrarum conſtitutionũ robur obtinere, ex ijs quæ in procemio libri diſſeruimus, omnibus notum ac teſtatum reliquimus. Sic igitur Romanorum ſanctionibus in tres Libros digeſtis, nos tanto ac tã difficili Opere perfecto (quod primo quidẽ omnem ſpem atq; expectationẽ ſuperabat, & quamuis aliquanto poſt oſtendimus rem eſſe factu haud ita difficilem, minimè tamen ſperauimus vel decennio toto perfici poſſe) abſolutoq; trium duntaxat annorum celeritate, & hoc præmio dicato Domino & Deo noſtro, qui & tranquillè viuere, & hoſtes ſuperare, & leges ſancire omni tam ſuperiori, quàm noſtræ, & poſterorum ætati dedit, viſum eſt faciendum eſſe, vt noſtrum erga omnes ſtudium & beneuolentiã oſtenderemus: vti poſthac ab antiquis illis diſsidijs, colluuie, ac legibus infinitis liberari, rectis, breuibus, & expeditis legibus fruerẽtur, & quæ litium & controuerſiarum compendiũ præberent, facileq; comparari poſſent: vt iam ingenti pecunia ad inutilium Librorũ multitudinem comparandam non opus eſſet, quoniam perexiguo pretio tum diuitibus tũ

pauperibus

ἀλλοιοτέραν ἴσως παρὰ θάτερον ποιεῖ τὴν τοῦ νόμου θέσιν. εἰ δὲ καί τι τυχὸν παρεῖται τῶν τεθῆναι δεόντων, εἰκὸς γὰρ καί τι τοιοῦτο συμβῆναι διὰ τὴν τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας φύσεως, ἀλλὰ τὸ παντὶ κάλλιον ἂν εἴη τοῖς ἡμῶν ὑπηκόοις, πολλῶν ἀπηλλάχθαι κακῶν τοῦ καταλιπεῖν ἴσως ὀλίγα τινὰ τῶν δοκούντων ἐπιτηδείων μυριάσιν σχεδὸν ἀναριθμήτοις ἐγκατορωρυγμένα τε καὶ ἀποκείμενα. καὶ οὐδενὶ σχεδὸν τῶν πάντων γνώριμα, τούτου τε ἕνεκεν ἐνδιαλαθόντα ῥᾳδίως. τοσούτων δὲ ὄντων τῶν ἔμπροσθεν γεγραμμένων βιβλίων ἐξ ἐλαχίστων νομοθετῶν τε καὶ βιβλίων ἐκινεῖτο τὰ τῶν ἐν δικαστηρίοις ἀγώνων, τῷ μὲν ἐπειδὴ βιβλίων ἠπόρουν, τῷ δ' ἐπείπερ οὐκ ἤρκουν πόνοις πλείοσιν εὑρεῖν τὰ πολλὰ τῶν χρησίμων οὐκ ἰσχυόντων. νυνὶ δὲ κατὰ τὴν σύνταξιν ἤθροισται ταύτην πολὺς νόμων κρατούντων ἀριθμὸς ἐκ βιβλίων σπανίων καὶ μόλις ἐξευρημένων, καὶ ὧν οὐδὲ τὰς προσηγορίας οἱ πολλοὶ καὶ τῶν σφόδρα εὐδοκιμούντων ἐπὶ νόμοις ἐγίνωσκεν. ὧν δὴ τὴν ὕλην ἡμῖν ἀφθονωτάτην ὁ ῥηθεὶς ἐνδοξότατος Τριβωνιανὸς παρέσχετο. πολλῶν τε βιβλίων καὶ οὐδὲ ἀριθμηθῆναι ῥᾴδιον παρασχόμενος πλῆθος, ὧν ἁπάντων διαρκῶς ἀναγνωσθέντων, ἠθροίσθη τὰ παρόντα βιβλία. καὶ τοίγε οἱ παρ' ἡμῶν πρὸς τοῦτο συναθροισθέντες. πολλοῖς δὴ καὶ ἑτέροις ἐνέτυχον βιβλίοις, ἐν οἷς οὐδὲν εὑρόντες σπουδαῖον. οὐδὲ καινὸν παρὰ τὰ πρόσθεν ἠθροισμένα, τὴν ἐξ αὐτῶν εἰκότως ἀπεδοκίμασαν ἐν τῷ δὲ τῷ συγγράμματι τῶν νόμων εἰσφοράν. εἰ δὲ καί τι τὸ λοιπὸν ἀμφισβητηθείη, καὶ μὴ τοῖς νόμοις τούτοις ἐγγεγραμμένον φανείη, πολλὰ γὰρ δὴ πέφυκεν καινουργεῖν ἡ φύσις, ἀλλὰ βασιλείαν ὁ Θεὸς διὰ τοῦτο καθῆκεν εἰς ἀνθρώπους. ὅπως αὐτοῖς δεομένοις ἀεί τι διατάττουσα τὴν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἀοριστίαν ἀναπληροῖ τε καὶ ῥητοῖς περικλείοι νόμοις τε καὶ ὅροις καὶ οὐχ ἡμέτερόν γε τοῦτο λεγόμενον, ἀλλ' ἤδη καὶ ὁ πάντων τῶν ἐν νομοθέταις εὐδοκιμήντων σοφώτατος Ἰουλιανὸς, αὐτὸ τοῦτο φαίνεται λέγων. καὶ τὴν ἐκ τῆς βασιλείας ἐπὶ τὰς ἀναφυομένας ζητήσεσιν ἐπικαλούμενος ἀναπλήρωσιν, καὶ πρός γε Ἀδριανὸς ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ὅτε τὰ παρὰ τῶν Πραιτόρων κατ' ἔτος ἕκαστον νομοθετούμενα ἐν βραχεῖ τινὶ συνῆγε βιβλίῳ, τὸν κράτιστον Ἰουλιανὸν πρὸς τοῦτο παραλαβὼν κατὰ τὸν λόγον ὃν ἐν κοινοῦ διεξῆλθεν ἐπὶ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, αὐτὸ δὴ τοῦτό φησιν, ὡς εἴ τι παρὰ τοῦ διατεταγμένου ἀνακύψειεν. προσῆκεν ἐπὶ τοὺς ἐν ἀρχαῖς τοῦτο πειρᾶσθαι διαιρεῖν, καὶ θεραπεύειν κατὰ τὴν ἐκ τῶν ἤδη διατεταγμένων ἀκολουθίαν. ταῦτα τοίνυν ἅπαντες,

φαμὲν

niam perexiguo pretio tum diuitibus tū pauperibus ſui coemendi copiam præberent. Quòd ſi ne nunc quidem quum hæc ita digeſta ſunt & coagmentata, atque ex tot millibus collecta, deeſſe aliqua videantur, quæ ſint inter ſe ſimilia (quæ tamen perrara fore arbitramur) ij tamen qui rectè omnia & ratione perpendent, profecto humanam naturam excuſatione ea in re carere non exiſtimabunt. Quod enim omni ex parte vitio vacat, id certè ſolius fuerit diuinæ potentiæ, non autem humanarum virium efficere: quemadmodum à maioribus etiam noſtris dictum eſt, quanquam eſt etiam vbi ſimilia quædam admiſimus: ſiue quòd res de quibus agebatur ita poſtularent, ac neceſſe eſſet rem eandem pluribus commemorare locis: aut quòd cum aliqua re ita coniuncta eſſent, quæ ſimilia ſuperiori videbantur, neque ideo facilis eorum eſſet ſeparatio: ſiue quòd ita obſeruari totius diſputationis continuationem oportebat, ne mens legiſlatoris verborum quorundam amputatione confunderetur (niſi hoc neceſsitate exigente alicubi prætermiſſum eſt) verùm ita exigua, itaque breuia ſunt, vt non facilè quiſquam poſsit animaduertere. Quod ipſum in ijs etiam, quæ iam olim imperialibus conſtitutionibus ſancita fuerant, obſeruauimus. nam quæ ijs Libris adſcripta fuerant, ea non permiſimus hoc in Libro collocari, præter ea, quæ propter cauſarum ſimilitudinem, quam habent inter ſe, ſunt affinia & cognata. Cæterùm, leges inter ſe contrarias in his quidem, quæ hoc in libro inſertæ ſunt nemo facilè inuenerit, ſi modo vniuerſas coutrariorum definitiones percurrat. Quanquam eſt quidem aliquid diuerſum, quod per ſe ſumptum diuerſam fortaſsis in altero facit legis ſententiam. Quòd ſi fortaſſe aliquid eorum quæ adſcribi oportebat, prætermiſſum eſt (neque enim alienum id fuerit ab humanæ naturæ imbecillitate) attamen ſubiectis noſtris vtilius fuerit, a multis incommodis liberari, quàm quędam fortaſsis, eaque perpauca relinquere, quæ vtilia quidem videbantur, ſed in infinitis penè millibus Librorum defoſſa, & congeſta, neque cuiquam fortaſſe nota erant, ob eamque cauſam facilè latere poſſent, & quanuis antea tam multi ex-

 tarent,

φαμὲν δὲ ἡμᾶς τε ὦ μεγάλη βουλὴ καὶ ὁ λοιπὸς ἅπας τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἄνθρωπος. γινώσκοντες χάριν μὲν ὁμολογεῖ τε Θεῷ τῷ τοῖς ἡμετέροις χρόνοις ἀγαθὸν τοσοῦτον φυλάξαντι. χρῆσθαι δὲ τοῖς ἡμετέροις νόμοις, τῶν τοῖς πάλαι βιβλίοις ἐγγεγραμμένων προσέχοντες, οὐδενὶ, οὐδὲ ἀντεξετάζοντες αὐτὰ πρὸς τὰ νῦν κείμενα διὰ τὸ, κἂν εἰ δοκεῖν τινα πῶς ἀλλήλοις μὴ συμφθέγγεσθαι, ἀλλ' οὖν τὸ μὲν πρότερον ἡμῖν ὡς ἀλυσιτελὲς ἀπαρέσαι, τὸ νῦν δὲ τοῦτο δόξαι κρατεῖν. καὶ γὰρ ἀπαγορεύομεν ἐκείνοις τὸ λοιπὸν χρῆσθαι. ταύταις δὲ δὴ καὶ μόναις πολιτεύεσθαί τε καὶ κρατεῖν συγχωροῦμέν τε καὶ θεσπίζομεν. ὡς ὅγε ἐπιχειρῶν ἔτι τῶν ἔμπροσθεν βιβλίων ἀλλ' οὐκ ἔτι τούτων δὴ τῶν δύο βιβλίων νόμων καὶ τῶν διατάξεων τῶν παρ' ἡμῶν συντιθεμένων, ἢ γενομένων χρῆσθαι τισὶ νόμοις, ἢ τούτους ἐν δικαστηρίοις ἀναγινώσκειν. ἢ εἴγε δικάζει τούτων ὑπ' αὐτοῦ δεικνυμένων ἀνέχεσθαι. παραποιήσεως ἔνοχος ἔσται, καὶ δημοσίων ἀδικημάτων κριθεὶς τὰ τῆς ποινῆς εἰ καὶ μὴ λέγοιμεν ἀλλ' αὐτόθεν πρόδηλον ὡς ὑποστήσεται. καὶ τοῦτο δὲ ἄριστον εἶναι κρίνοντες, τὸ προθεῖναι τοῦ τῶν Διγέστων βιβλίου, καὶ τοὺς ἔμπροσθεν νομοθέτας καὶ τὰ τούτων βιβλία καὶ ὅθεν ἡ συλλογὴ τῶν νῦν ἡμῖν ἀθροισθέντων ἐγένετο νόμων, τοῦτό τε γενέσθαι προσετάξαμεν, καὶ δὴ καὶ γέγονεν καὶ ἅμα γε τὰ περὶ τούτων ὑποτεθῆναι τῇ δὲ τῇ θείᾳ ἡμῶν διατάξει παρεκελευσάμεθα. ὅπως ἂν ἅπασιν ᾖ φανερὸν, τί μὲν τὸ τῆς προτέρας ἀπειρίας τε καὶ ἀοριστίας ἦν, τί δὲ τὸ παρ' ἡμῶν ἐξευρημένον. νομοθέτας δὲ ἤτοι νόμων ἑρμηνευτὰς ἐκείνους ἠθροίσαμεν, οἳ παρὰ πᾶσιν δεδοκιμασμένοι κατέστησαν, καὶ τοὺς ἔμπροσθεν ἀρέσαντας αὐτοκράτορας, καὶ τῆς παρ' ἐκείνων τυχόντας μνήμης. εἰ γάρ τις τῶν οὐχὶ τοῖς παλαιοῖς νομοθέταις γνωριζομένων ἐστίν, τούτῳ δὴ τῆς πρὸς τὸ βιβλίον μεθουσίας ἀπηγορεύσαμεν. πᾶσι γε μὴν τοῖς ἐνταῦθα κειμένοις, μίαν τάξιν τε, καὶ ἀξίαν δεδώκαμεν, οὐδενὶ μείζονος αὐθεντίας παρὰ τὸν ἕτερον φιλοτιμηθείσης εἰ γὰρ τοῖς παρ' αὐτῶν γεγραμμένοις ἅπασιν βασιλικῶν διατάξεων δεδώκαμεν ἰσχὺν τί ἂν ἐν τούτοις μεῖζόν τις, ἢ ἔλαττον ἔχειν δοκοίη; ἐκεῖνο γε μὴν εὐθύς τε τὴν νομοθεσίαν ἀθροισθῆναι ταύτην ἐγκελευόμενοι, νῦν τε αὖθις αὐτὴν βεβαιοῦντες, ἅπασιν ὁμοίως ἀπαγορεύομεν, τὸ μηδένα θαρρῆσαι μήτε τῶν νῦν ὄντων μήτε τῶν ὕστερον ἐσομένων τούτων δὴ τῶν νόμων ὑπομνήματα γράφειν, πλὴν εἰ μὴ βουληθεῖεν εἰς μὲν τὴν ἑλλάδα γλῶτταν αὐτὰ μεταβάλλειν μόνῃ δὲ τῇ κατὰ πόδα καλουμένῃ χρήσασθαι τῶν νόμων ἑρμηνείᾳ, καὶ εἴτι

tarent ſcripti Libri: tamen ex paucisſimis legislatoribus, & Libris controuerſiæ diſceptabantur: partim quòd plerique Libris carebant, partim quòd laborem tam multa, vtilis quidem illa, ſed tamen vſum non obtinentia inueniendi ferre non poterant. Nunc autem in hanc compoſitionem & multæ leges, & hæ ratæ & validæ congeſtæ ſunt ex Libris ratis & inuentu difficilibus, & quorum ne nomina quidem multi celeberrimi Iuriſconſulti ſciebant: quorum copiam immenſiſsimam is, quem diximus, Illuſtriſsimus Tribonianus nobis præbuit, ingentem Librorum numerum nobis exhibens, quos ne numerare quidem facile eſt, ex quibus omnibus quantum ſatis fuit perlectis, hi noſtri Libri deſumpti ſunt. Porrò autem qui à nobis ad hoc opus componendum conuocati ſunt, in multos etiam Libros inciderunt, in quibus quum nihil vel nouum, vel vtile reperiſſent, præter ea, quæ iam antè coaceruauerant, meritò recuſarunt ne leges vllas ex ipſis in hoc opus infererent. Cæterùm, ſi qua de re deinceps controuerſia orta fuerit, de qua nihil his legibus definitum eſſe appareat (permulta enim noua natura ferre conſueuit) attamen ob eam cauſam diuinitus Imperium ad homines perlatum eſt: vt ſi quando aliquid deeſſe videretur, de eo ſemper legem ſtatuens, id quod humanæ naturæ deeſſe ſuppleret: & ratis legibus ac limitibus circumſcriberet, neque vero hoc primùm à nobis dictum eſt, ſed iampridem Iulianum virum doctiſſimum, & Iuriſconſultum celeberrimum hoc ipſum palam vſurpaſſe conſtat, & Imperatoris auxilium imploraſſe, vt controuerſijs, quæ exoriebantur, ſatisfaceret. Prætereà, fœlicis memoriæ Adrianus cùm breui quodam ſcripto ea complexus eſſet, quæ annuo Imperio Prætores edixerant, conuocato ad id Iuliano viro fortiſsimo in ea oratione, quam in Senatu Romæ veteris habuiſſe traditur, hoc ipſum dixit, nempe, ſi quid aliquando præter quàm quod legibus definitum eſt, acciderit, æquum eſt eos, qui imperium tenuerint, hoc definire, & veſtigijs antiquarum conſtitutionum inhærentes his malis remedium inuenire.

ὄντι κατὰ τὴν τῶν ὀνομαζομένων παρατίτλων, ὡς εἰκὸς, προσγράψαι βουληθεῖεν χρείαν· ἕτερον δὲ παντάπασιν μηδοτιοῦν περὶ αὐτὰ πράττειν, μὴ καὶ αὖθις δοῦναι στάσεώς τε καὶ ἀμφισβητήσεως, καὶ πλήθους τοῖς νόμοις ἀφορμὴν, τοῦτο ὅπερ καὶ πρόσθεν ἐπὶ τῆς τοῦ ἠδίκτου γέγονεν νομοθεσίας· ὥστε καίτοιγε οὕτω βραχύτατον αὐτὸ καθεστὸς ἐκ τῆς τῶν ποικίλων ὑπομνημάτων διαφορᾶς εἰς ἀναρίθμητον ἐκταθῆναι πλῆθος. εἰ γάρ τι σαφηνείας τυχὸν ἀμφισβητούμενον, ἢ τοῖς τῶν δικῶν ἀγωνισταῖς, ἢ τοῖς τοῦ κρίνειν προκαθημένοις, τοῦτο βασιλεὺς ἑρμηνεύσει καλῶς, ὅπερ αὐτῷ νόμῳ παρὰ τῶν νόμων ἐφεῖται. ὡς ὅγε θαρρῶν παρὰ ταύτην ἡμῶν τὴν νομοθεσίαν ὑπόμνημά τι καταθέσθαι κατὰ σχῆμα τῆς ἡμετέρας κελεύσεως ἀλλοιότερον, οὗτος ἴστω τοῖς τῆς παραποιήσεως ἐνεχόμενος νόμοις τοῦ παρ' αὐτοῦ συντεθέντος ἀφαρπαζομένου, καὶ πᾶσι διαφθειρομένου τρόποις, αὐτῆς ταύτης ἀποκειμένης τῆς ποινῆς καὶ κατὰ τῶν σημείοις τισὶν ἐν τῇ γραφῇ χρωμένων, ἅπερ σίγλας καλοῦσιν. καὶ δι' αὐτῶν συνταράττειν τὴν γραφὴν ἐπιχειρούντων ἀλλὰ μὴ δι' ὅλου τούς τε ἀριθμοὺς, τά τε ὀνόματα τῶν παλαιῶν σοφῶν, τήν τε ὅλην νομοθεσίαν γραφόντων. ἴστωσαν δὲ καὶ οἱ βιβλίων οὕτω γεγραμμένων κτώμενοι, ὡς ἀνόνητον ἔχουσιν τὴν τούτων κτῆσιν. οὐδὲ γὰρ δίδομεν ἄδειαν τοῖς τοιούτοις βιβλίοις ἐν τοῖς δικαστηρίοις πολιτεύεσθαι καὶ κρατεῖν, κἂν εἰ συμβαίνῃ τὸ βιβλίον ἐπ' αὐτοῦ τοῦ μέρους, οὗπερ ἀναγινώσκεται μηδὲν ἔχειν τοιοῦτο σημεῖον, ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ οἱῳδήποτε ἑαυτοῦ μέρει, κἂν εἰ πρὸς ἅπαξ εἴη τοῦτο γινόμενον, ὥστε αὐτὸς μὲν τὸ βιβλίον ἀντὶ μηδὲ γεγραμμένου παντελῶς ἕξει, ὁ δὲ τοῦτο γεγραφὼς καὶ ἀγνοοῦντι τῷ κτησαμένῳ δοὺς διπλασίαν καταθήσει τῆς τούτου διατιμήσεως τῷ βεβλαμμένῳ τὴν ποσότητα, οὐδὲν ἧττον ἁρμοζούσης καὶ τῆς ἐγκληματικῆς κατ' αὐτοῦ ποινῆς. τοῦτο γὰρ δὴ καὶ ταῖς ἄλλαις διατάξεσιν ταῖς περὶ τούτων τεθείσαις ἐνεγράψαμεν, ταῖς τε τῇ ῥωμαίων προελθούσαις φωνῇ τῇ τε τῶν ἑλλήνων γλώττῃ ἣν πρὸς τοὺς τῶν νόμων καθηγητὰς ἀντιγράψαμεν. ταῦτα δὲ δὴ τὰ βιβλία τά γε τῶν Ἰνστιτούτων, τά τε τῶν Διγέστων φαμὲν ἐκ τοῦ πέρατος τῆς τρίτης εὐτυχῆς ἡμῶν ὑπατείας κρατεῖν θεσπίζομεν, τουτέστιν, ἀπὸ τῆς πρὸ τριῶν καλενδῶν Ἰανουαρίων τῆς παρούσης δωδεκάτης ἐπινεμήσεως εἰς τὸν λοιπὸν ἅπαντα κρατοῦντα χρόνον, καὶ ταῖς βασιλικαῖς συμπολιτευόμενα διατάξεσι καὶ χώραν ἔχοντα ἐπί τε τῶν ὕστερον συμβησομένων, ἐπί τε τῶν ἐν δικαστηρίοις ἠρτημένων,

ἔτι

nire. Hæc igitur vos omnes (vos autem appello Patres conſcripti, & reliqui noſtri imperij homines) cum ſciatis Deo gratias agite: qui rem tam bonam & ſalutarem in hac noſtra tempora reſeruauit: noſtris autem legibus fruimini: ijs, quæ in antiquis libris ſcriptæ ſunt nullam ad rem vtentes, neque ea comparantes cum iis, quæ nunc conſtituta ſunt, ne quædam inter ſe minus conuenire videantur, & id quod nobis inutile eſt, repudietur. hæc verò nunc obtineant: illis enim in poſterum vti prohibemus, hæc verò ſola in Republica vſurpari & obtinere volumus. Ob eamque cauſam ſi quis ex antiquis, non autem ex iſtis ſolis duobus Libris & conſtitutionibus à nobis ſiue compoſitis, ſiue editis vti non dubitauerit, easque in iudicijs allegare, is falſi crimini obnoxius erit, & publici delicti iudicatus pœnam alia nulla cognitione adhibita, eo ipſo loco certo, ac ſine vlla dubitatione ſubibit. Quum autem & hoc optimum fore iudicaremus, ſi initio Pandectarum tum antiquos Iuriſconſultos, tum ipſorum libros recenſeremus, ex quibus hæc legum coagmentatio à nobis facta eſt, hoc etiam vt fieret præcepimus (vt & continuò factum eſt) idque ſubijci noſtræ huic ſacræ conſtitutioni iuſsimus: vt omnibus appareret, qualis incertitudo & inſcitia ſuperiorum fuerit, & quid à nobis ſit inuentum. Iuriſprudentes autem ſeu legum interpretes elegimus, qui apud omnes maximè probati eſſent, & qui iampridem gratia apud principes valuiſſent, ac celebritatem per eos conſecuti eſſent. Quòd ſi quis apud veteres legumlatores celebris non fuiſſet, huic ne quicquam cum hoc Libro commune haberet interdiximus. Omnibus autem, qui hic deſcripti & enumerati ſunt, vnum locum, vnamque dignitatem aſsignauimus: neque cuiquam maiorem quàm alij autoritatem tribuimus. Quum enim omnibus eorum ſcriptis robur imperatoriarum conſtitutionum dederimus, quorſum eorum aliquis, maiores vel minores partes habere videretur? Quòd autem vt primùm hæ ſanctiones coactæ & congeſtæ ſunt, præcepimus, idem nunc quoque confirmantes denuo, vetamus, ne quis

ἔτι καὶ φιλίαις μὴ παραδεδομένων ἀπαλλαγῶς. τὸ γὰρ ἔμπροσθεν ἅπαν, ἢ δεδικασμένον, ἢ συμβεβασμένον ἀνακινεῖν οὐκ ἀνεχόμεθα, ἣν δὴ τρίτην ὑπατείαν ἡμῶν ὀνομαστοτάτην δέδωκεν Θεὸς, εἴγε ἀπ' αὐτῆς ἥτε πρὸς Πέρσας εἰρήνη τὸ βέβαιον ἔσχεν, τότε τοιοῦτον τῶν νόμων ἀνατέθειται βιβλίον ὅπερ οὐδενὶ τῶν ἔμπροσθεν ἐξεύρηται καὶ πρός γε τρίτη τῆς οἰκουμένης μοῖρα τὴν ὅλην Λιβύην φαμὲν τοῖς ἡμετέροις προστέθειται σκήπτροις, ἅπαντα ταῦτα ἐκ τοῦ μεγάλου τοῦ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δῶρα τῆς τρίτης ὑπατείας ἡμῖν δεδομένα. ἅπαντες τοίνυν οἱ ἀκλεέστατοι τῆς ἡμετέρας πολιτείας ἄρχοντες τὴν θείαν ἡμῶν ταύτην δεχόμενοι διάταξιν, χρῆσθαι τοῖς προειρημένοις ἡμῶν νόμοις, ἕκαστος ἐν τῷ καθ' ἑαυτὸν παρασκευάσει δικαστηρίῳ. πεισθήσει δὲ αὐτὴν ἐν τῇ μεγίστῃ καὶ βασιλίδι ταύτῃ πόλει, καὶ ὁ ταύτης ἐνδοξότατος ὕπαρχος, μελήσει δὲ τῷ τε ὑπερφυεστάτῳ καὶ ἀκλεεστάτῳ ἡμῶν μαγίστρῳ, τοῖς τε ἐνδοξοτάτοις καὶ πανευφήμοις ὑπάρχοις τῶν ἱερῶν ἡμῶν Πραιτωρίων, τοῖς τε

vel eorum qui nunc ſunt, vel eorum qui ſunt futuri Commentarios in eas ſanctiones conſcribere audeat: niſi ſi eas in Græcam linguam conuertere velit: eaq́ſ ſola vti interpretatione, quæ κατὰ πόδας, nominatur: aut verò quicquam eorum adijcere (quod certè non incommodum fuerit) quæ παράτιτλα appellant, neque aliud præterea quicquam in eas conſcribere, ne videlicet rurſus diſsidij & contentionum ac multitudinis legum occaſionem præbeant: quemadmodum in ædictis Prætorum vſu venit. quorum volumen, etſi erat perexiguum: tamen propter variorum Commētariorum copiam in infinitam magnitudinem excreuit. Si quid enim aut inter litigatores, aut inter iudices controuerſiæ inciderit, hoc Imperator ipſe rectè & commodè interpretabitur. Id enim ei, qui ipſe lex eſt, conceſſum & permiſſum eſt. Quocirca ſi quis contra quàm hac noſtra conſtitutione ſancitum eſt. Commentarium aliquod conſcribere, alia quam qua permiſimus forma, non dubitauerit, is ſe legibus falſi obnoxium eſſe certò ſibi perſuadeat: & fore, vt quod conſcripſerit, excindatur, & modis omnibus corrumpatur: eadem etiam pœna iis imminente, qui certis notis, quas σίγγλας vocant, in ſcribendo vtuntur: quibus ſcripturas corrumpere audeant, nec integrè ac perfectè numeros & nomina antiquorum Iuriſconſultorum, & omnes denique ſanctiones deſcribunt. Cæterùm quicunque Libros ad hunc deſcriptos modum habuerint, ij ſe inutiles Libros habere intelligant: quoniam quidem eiuſmodi Libris nullam prorſus in iudiciis auctoritatem tribuimus: ne ſi ea quidem Libri pars, quæ recitabitur, nullas huiuſmodi notas habuerit, dummodo alia quadam parte vel ſemel hoc admiſſum ſit. Ex quo eueniet, vt ipſe quidem Librum habeat: verùm haud aliter ac ſi omnino ſcriptus non eſſet. Qui verò Librum ſcripſerit, etiam ignoranti poſſeſſori dato duplo ipſius pretii quantitatem ei, qui damno effectus fuerit, perſoluet: pœna nihilominus criminali aduerſus ipſum competente. Hoc enim aliis quoque de hiſce rebus editis conſtitutionibus adſcripſimus, tam iis, quæ latinè ſcriptæ ſunt, quàm illi quæ Græca eſt: & quam noſmetipſi legum ſtudioſis inſcripſimus. Eos verò libros, tam inſtitutionum, ſcilicet, quàm Digeſtorum, iam inde ab exitu felicis noſtri tertii Conſulatus valere ſancimus, hoc eſt à tertio Calen. Ianuarii, præſentis huius indictionis duodecimæ: vt in omne reliquum tempus valeant, auctoritatemque in Republica cum Imperialibus conſtitutionibus obtineant: tam in negotiis, quæ poſthac orientur, quàm in iis quæ adhuc pendent: neque dum bona cum gratia & amabili pactione deciſa ſunt. Nam quod prius vel iudicatum, vel tranſactum eſt, id, vt retractetur non permittimus. Hunc autem tertium Conſulatum nobis ſanè inſignem atque illuſtrem dedit Dominus, vtpote in quo pax cum Perſis firma & ſtabilis facta eſt: & hoc legum opus compoſitum quod nemo vnquam maiorum noſtrorum aſſequi potuerat. Præterea, pars totius orbis tertia (totam dico Lybiam) noſtro Imperio adiecta eſt. Hæc inquam omnia DEI Optimi Maximi & Seruatoris noſtri IESV CHRISTI, munere tertio noſtro Conſulatui data ſunt. Quocirca omnes nobiliſsimi Imperii noſtri magiſtratus noſtram hanc ſacram conſtitutionem ſuſcipientes, in ſua quiſque iuriſdictione, eas, quas diximus, leges noſtras diligenter & ſtudioſè obſeruent: & præcipuè vir Illuſtriſsimus huius maximæ & regiæ vrbis præfectus. Curæ autem erit

τε πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα, τοῖς τε ἐπὶ τῆς Ἰλλυρίδος τοῖς τε ἐπὶ Λιβύης διὰ προσταξέων οἰκείων ἅπασιν τοῖς ὑφ' ἑαυτοῖς τεταγμένοις ταῦτα ποιῆσαι καταφανῆ πρὸς τὴν ἁπάντων τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἀπαραχάλιστον γνῶσιν.

DAT. XVII. CALEND. IANVA. DOMINO NOSTRO IVSTINIANO PERPETVO AVGVSTO III. CONSVLE.

erit excellentiſsimo & Illuſtriſsimo magiſtro noſtro, & item nobiliſsimis præfectis ſacrorum prætoriorum noſtrorum orientalibus, Illyricis, & Lybicis autoritate ſua omnibus ſuæ iuriſdictioni obnoxijs horum omnes noſtro Imperio ſubiectos certiores facere. Dat.xvij. Calen. Ianuarij, Domino noſtro Iuſtiniano ſemper Auguſto tertio Conſ.

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ, Ζήνων, Εὐσεβὴς, Νικητὴς, τροπαιοῦχος, ἀεὶ μέγιστος, ἀεὶ σέβαστος, Αὔγουστος, Ἀδαμαντίῳ ἐπάρχῳ πόλεως, καὶ δικῶν.

Imperator Cęſar Zenon. pius victor, triumphator, ſemper Max. ſemper Aug. Adamantio præf. vrb. & iudiciorum. XII.

Εἰρήνης ἀπολαύοντες καὶ τῶν ἔξωθεν πολέμων ἀπαλλάττεσθαι τοὺς ὑπηκόους βουλόμενοι νουθετεῖν ἑκάστοτε προθυμούμεθα. διὸ καὶ τὸν παρόντα φέρομεν νόμον ἱκανῶς ἀποδεικνοῦντα ὡς καὶ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια δικαίως ἐδίδαξεν, καὶ ἡμεῖς προνοητικῶς τὰ τὴν δυσχέρειαν λύοντα διορίζομεν καὶ μικρὸν ἀποστάντες τῶν πρεπωδεστέρων τῇ πολιτείᾳ ῥημάτων τοῖς τῷ πλήθει γνωριμωτέροις ἐχρησάμεθα, ὅπως ἂν ἕκαστος αὐτῶν ἐντυγχάνων τῷ νόμῳ, μὴ δέοιτο ἑτέρου βοηθοῦ πρὸς τὴν οἰκείαν χρείαν, ἔγνωμεν τοίνυν ἐκ τῶν ἐνεχθέντων παρὰ τοῦ σοῦ μεγέθους. ὡς ὁ θεῖος νόμος τοῦ τῆς ἀθανάτου μνήμης πατρὸς ἡμετέρου Λέοντος, ὃν ἔθετο περὶ τῶν ἐν τῇ δὲ τῇ ἐνδόξῳ πόλει κτίζειν βουλομένων ἀμφίβολος εἶναι κατά τινα μέρη δοκεῖ διὰ τὰς τῶν φαύλων ἑρμηνευόντων ἐπινοίας, καὶ ἡμεῖς προστάττομεν τοὺς τὰς ἰδίας οἰκίας ἀνανεοῦντας, τὸ ἀρχαῖον σχῆμα μηδαμῶς παρεξιέναι. ὥστε μὴ τοὺς οἰκοδομοῦντας ἀφαιρεῖσθαι φῶτα, ἢ ἀποβλέψιν τῶν γειτόνων, παρὰ τὸ πάλαι καθεστηκός. οὐ μὴν ἀλλὰ προστίθεμεν τὶ δήποτε δέοι κρατεῖν εἰ ὁ τῇ οἰκοδομίᾳ χρώμενος δίκαιον ἔχων προσῆκεν αὐτῷ ἐκ συμφώνου, ἢ ἐπερωτήσεως, ἐπιτρέπον ἀμείβειν εἰ βούλεται τὸ παρὸν σχῆμα διὸ θεσπίζομεν εἰ σύμφωνον, ἢ ἐπερώτησις βοηθῇ τῷ κτίζοντι ἐξεῖναι αὐτῷ κατὰ τὴν δύναμιν τοῦ συμφώνου, ἢ τῆς ἐπερωτήσεως οἰκοδομεῖν εἰ καὶ τοὺς γείτονας οἷς ἐναντιοῦται τὸ σύμφωνον, ἐντεῦθεν βλάπτειν δόξειεν, ἢ τῆς δεμοῦ τῆς διατάξεως εἰπούσης. καὶ εἰ δώδεκα ποδῶν χρῆναι κατὰ ἐμπάνειν μέσον τῆς τε ἰδίας καὶ τῆς τοῦ γείτονος οἰκίας τὸν οἰκοδομεῖν μέλλοντα, καὶ τὸ πλέον ἢ ἔλαττον προστιθῇ (ὃ μεγίστην ἀσφάλειαν εἰκότως ποιεῖ. τὸ γὰρ ἐνδιάζον οὐκ ἐπιτήδειον εἰς ἀμφιβολίας ἀναίρεσιν) περιφανῶς κελεύομεν δυοκαίδεκα πόδας εἶναι μέσους ἑκατέρας οἰκίας, ἀρχομένους μὲν ἀπὸ τοῦ ἐπικειμένου τοῖς θεμελίοις οἰκοδομήματος, παραφυλαττομένους δὲ μέχρι πέρατος τοῦ ὕψους, καὶ τῷ τοῦτο τοῦ λοιποῦ. παραφυλάττοντι ἐξεῖναι τὴν οἰκίαν ἐγείρειν, ἐφ' ὅσον θελήσειεν ὕψος, καὶ θυρίδας κατασκευάζειν τὰς καλουμένας παρακυπτικὰς καὶ φωταγωγοὺς κατὰ τὴν θείαν νομοθεσίαν, εἴτε νέαν οἰκίαν βούληται κτίζειν, εἴτε παλαιὰν ἀνανεοῦν, εἴτε διαφθαρεῖσαν ἐκ πυρὸς οἰκοδομεῖν μηδαμῶς ἐκ τούτου τοῦ διαστήματος συγχωρεῖσθαι ἀφαιρεῖν τοῦ γείτονος ἄποψιν θαλάσσης ἀθεῖαν καὶ οὐ βεβιασμένην ἐξ οἵου δήποτε πλευροῦ τῆς οἰκείας, ἣν ὁ γείτων ἑστὼς ἔνδον ἐν τοῖς ἰδίοις, ἢ καὶ καθήμενος ἔχει μὴ παρατρέπων ἑαυτὸν ἐν τῷ παρακύπτειν εἰς τὸ πλάγιον, καὶ βιαζόμενος ὥσπερ ἰδεῖν θάλασσαν τὸ κῆπον τε καὶ δένδρον, οὔτε περιειλῆφθαι τῇ προτέρᾳ νομοθεσίᾳ, οὔτε τῇ παρούσῃ προστεθήσεσθαι. οὔτε γὰρ προσήκει τοιαύτην δουλείαν κρατεῖν. μηδενὶ δὲ ἐξέστω κτίζειν οἰκίαν ἐν μέσῳ ὄντος στενωποῦ, ἢ πλατείας ὑπέργους δεκαδύο ποδῶν διὰ τοῦτο παραιρεῖσθαι μέρος τῆς πλατείας, ἢ τοῦ στενωποῦ, καὶ τῷ οἰκείῳ προστέμνειν οἰκοδομήματι. οὐ γὰρ τὰ τῷ δημοσίῳ προσήκοντα βλάπτειν βουλόμενοι καὶ τοῖς κτίζουσιν ἀπονέμειν, δεκαδύο ποδῶν εἶναι διάστημα ἐν μέσῳ τῶν οἰκιῶν διωρίσαμεν. ἀλλ' ὥστε μὴ στενότερα εἶναι τὰ μεταξὺ τῶν οἰκιῶν διαστήματα, καὶ τὸ πλέον θέλοντι ἐῶντες ἔχειν, ὡς ἔχει. καὶ τοῦτο μειοῦσθαι μὴ συγχωροῦντες, ἵνα τῇ πόλει τὰ οἰκεῖα φυλάσσηται δίκαια. εἰ δὲ τὸ παλαιὸν οἰκοδόμημα, καὶ τὸ ἀρχαῖον σχῆμα τοιοῦτον ἦν, ὥστε ἔλαττον εἶναι τῶν δώδεκα ποδῶν μεταξὺ ἑκατέρας οἰκίας διάστημα, μὴ ἐξέστω παρὰ τὸ παλαιὸν, ἢ ὑψοῦν τὸ οἰκοδόμημα, ἢ θυρίδας ποιεῖν. εἰ δὲ μὴ δέκα ποδῶν εἴη ἐν μέσῳ, τηνικαῦτα παρακυπτικὰς μὲν ὁ κτίζων οὐ δυνήσεται

Qvoniam pace nunc fruimur, & eos qui in noſtro imperio ſunt, ab externis malis liberari volumus, frequentes leges ſcribere in animo eſt. Quamobrem legem hanc ferimus, ex qua abundè intelligatur id quod & magnificentia tua iuſtiſsimè docuit: & nos prudentiſsimè quæ difficultatem adimant, definimus. non multum quidem ab ijs verbis recedẽtes quæ decent Rempublicam, iis quæ vulgo notiora ſunt, vtentes: vt quicunq; in eam legẽ inciderit is adiutoris & interpretis nõ indigeat. Quũ igiť ex ijs q̃ ad nos magnitudo tua pſerenda curauit, certiores facti ſimus ꝙ ſacra conſtitutio

 ποιεῖν.

ποιεῖν. οὐκ οὔσας παλαιὰς ὡς εἴρηται. φωταγωγοὺς δὲ, ποιήσει, ἀπὸ ἓξ ποδῶν τοῦ πάτου εἰς ὕψος, μηδαμῶς τὸ καλούμενον ψευδόπατον ποιεῖν ἐν τῷ ἑαυτοῦ οἰκήματι τολμῶντος φωταγωγοὺς θυρίδας κατασκευάζειν κατὰ τὸ εἰρημένον τῶν ἓξ ποδῶν ὕψος, καὶ σοφίζεσθαι τὸν νόμον. εἰ γὰρ τοῦτο ἐξείη, πάλιν αἱ φωταγωγοὶ διὰ τοῦ ψευδοπάτου παρακυπτικῶν πληροῦσι χρείαν, καὶ τὸν γείτονα βλάψουσιν. ὅπερ γίνεσθαι κωλύομεν οὐδαμοῦ, τὴν ἐκ τῶν συμφώνων ἤτοι ἐπερωτημάτων ἁρμόζουσαν βοήθειαν, καὶ εἴπερ ὅλως ὑπάρχει τοιαύτη τὶς, ἀναιροῦντες. ἔτι δὲ τοῦ προτέρου νόμου κελεύοντος ἑκατὸν πόδας ἐξεῖναι τὰς οἰκίας εἰς ὕψος αἴρειν, τὰς ὑπὸ τοῦ πυρὸς πρώην διαφθαρείσας, εἰ καὶ περὶ θαλάσσης ἄποψιν ἕτερος βλάπτοιτο καὶ ταύτην ἀναιροῦντες τὴν ἀμφιβολίαν θεσπίζομεν τοῦτο αὐτὸ κρατεῖν, ἐπὶ τῶν ἐμπρησθεισῶν οἰκιῶν, εἴτε τῶν ἀνανεουμένων καὶ ἐπὶ τῶν οὐκ οὐσῶν μὲν πρότερον, κτιζομένων δὲ νῦν μετὰ τούτων, καὶ ἐπὶ τῶν πυρὸς μὲν βλάβην μὴ δεξαμένων διὰ παλαιότητα δὲ, ἢ καὶ τινα οὖν ἄλλην αἰτίαν σαθρῶν γινομένων ἵνα ἐπὶ πάσης οἰκίας οἰκοδομουμένης ἑκατὸν εἴη διάστημα ἐν μέσῳ τῶν ἀμφιβαλομένων τόπων καὶ κωλύματος χωρὶς γίνηται οἰκοδόμημα. εἰ καὶ τῆς ἄλλῳ διαφερούσης οἰκίας. τὴν ἐπὶ θάλασσαν ἄποψιν λυμαίνεται τὰς δὲ ἀπὸ μόνων μαγειρείων, ἢ τῶν καλουμένων ἀποπάτων, ἢ ἀφεδρώνων, ἢ κλιμάκων, ἢ διαβάσεων πρὸς πάροδον μόνην χρησίμων, ἢ καὶ ταῦτα ἃ καλοῦσιν οἱ παλαιοὶ βαστέρνια ἄποψιν εἰς θάλασσαν βλάπτειν ἐξέσω κἂν ἐντὸς ἑκατὸν ποδῶν βούλοιτό τις οἰκοδομεῖν, δώδεκα μέντοι πόδες ἐν μέσῳ τυγχάνοιεν ὄντες. ταῦτα δὲ παραφυλαχθῆναι θεσπίζομεν, ὅτε μὴ ὑπάρχει τινὶ σύμφωνον ἐπὶ τρόπον οἰκοδομεῖν. τοὺς δὲ κτίζοντας ἀπὸ συμφώνου τοῦ γείτονος ἐμμένειν τοῖς στοιχηθεῖσι. τηνικαῦτα γὰρ καὶ μὴ παραφυλαχθέντος διαστήματος τῶν συμφώνων ἐπιτρέπομεν ἐγείρεσθαι τὰς οἰκοδομὰς, κἂν βλάπτοιεν περὶ θαλάσσης ἄποψιν τοὺς συμφωνήσαντας. ἢ τοὺς τὰς ἐκείνων οἰκίας διαδεξαμένους, ἐπειδὴ τέλεια τισὶν ὑπάρχουσιν ἐκ συμφώνου δίκαια, οὐ προσήκει δι᾽ αὐτῶν, τὸν γενικὸν ἀναιρεῖσθαι νόμον. ἔτι θεσπίζομεν τὰ καλούμενα σολάρια, μετὰ τὸν νόμον μὴ ἐκ μόνων ξύλων τε καὶ σανίδων γίνεσθαι, ἀλλὰ τῶν λεγομένων ῥωμανισιῶν οἰκοδομεῖσθαι σχήματι. δέκα δὲ ποδῶν εἶναι διάστημα μεταξὺ δύο σολαρίων ἀντικρὺ ὄντων ἀλλήλων, εἰ δὲ μὴ τοῦτο μὴ δυνατὸν εἴη διὰ στενοχωρίαν τοῦ τόπου ἐκ παραλλαγῆς γίνεσθαι τὰ σολάρια. εἰ δὲ αὐτὸς ὁ στενωπὸς μὴ περαιτέρω δέκα ποδῶν εἴη μὴ δὲ ἐπιχειρεῖν, ἐκ μηδ᾽ ἑτέρου μέρους σολάρια, ἤτοι ἐξώστας κατασκευάζειν, καὶ τὰ γινόμενα δὲ ὃν τρόπον εἴρηται κελεύομεν ἀφεστάναι τοῦ ἐδάφους εἰς ὕψος ποδῶν δεκαπέντε διάστημα, καὶ μηδαμῶς κατὰ κάθετον αὐτῶν κίονας λιθίνους, ἢ ξυλίνους ἐπὶ τῷ ἐδάφει ἵστασθαι, ἢ τοίχους κατασκευάσασθαι, ὥστε μὴ τὸν ἀέρα τὸν ὑπὸ τοῖς ἐν τῷ ὕψει γινομένοις ὡς εἴρηται σολαρίοις ἀποφράττεσθαι. μήτε ἐντεῦθεν στενοτέραν

conſtitutio immortalis memoriæ parentis noſtri Leonis, quam de iis conſcripſit qui in hac florentiſsima ciuitate ędificare cupiunt, quibuſdam locis ambigua eſſe videtur, idq; propter quorundam perperam interpretantium opiniones, ideo iubemus nequi ſuas domos renouant ac reædificant, iis à veteri forma & ſpecie diſcedere liceat. videlicet ne vicinorum luminibus ac proſpectui, contra q̃ olim conſtitutum fuerat officiant, addemus tamen quid eum ædificatorem obtinere oporteat, cui ius ex conuentionibus aut ſtipulatione competit, permittens vt formã præſentem ſi velit immutet. Eoque ſancimus, ꝙ ſi conuentio aut ſtipulatio ædificanti ius tribuat, eumq; iuuet, licet ei prout vi conuentionis aut ſtipulationis permiſſum eſt, ædificare: quamuis vicinis ipſis contra quos conuentio eſt, officere videatur. Quum autem conſtitutione patris mei dicitur, eum quàm ædificaturus eſt oportere duodecim pedum interuallum inter ſuam & vicini domum relinquere, & PLVS MINVS adiicitur (quò maximam ſecuritatem meritò fecit: quod enim ambiguum eſt, non eſt vtile ad controuerſias auferendas) diſertè iubemus, vt duodecim pedes inter vtranque domum medii ſint à ſuperficie fundamenti ædificii, vſque ad ſummum faſtigium: & ei qui hoc interuallum ſeruarit, liceat domum ſuam in quantam volet altitudinem erigere, eaſq; feneſtras ſecundùm ſacrã cõſtitutionẽ extruere, q̃ παρακύπτικαι vocãtur. i. proſpectiuæ, & itẽ φωτάγογοι, i. luciferę: ſiue illã domum extruere, ſiue veterẽ reſtaurare, ſiue incendio affectã reſarcire velit. deniq; ne vllo modo ꝑmittatur, eo interuallo, vicini recto & non coacto in mare aſpectui officere: quẽ aſpectũ vicinus ex quocũq; latere domus ſtãs in ſuis ædibus aut ſedens habet, non inflectens ſeipſum in obliquum in proſpiciẽdo, & quaſi coactus in mare intueri. Quod autem ad hortos & viridaria pertinet, neq; comprehenſum eſt priori conſtitutioni neque præſenti adiicietur. Neque enim decet talem ſeruitutem in vſu eſſe. nulli autem liceat ædificare domum in cuius medio ſit angiportus, platea ſuperficiei duodecim pedum: & ita adimere partẽ plateæ aut angiportus & ſuo ædificio attribuere. Neq; enim ea quæ ad publicum pertinent damno afficere volentes, & ædificantibus attribuere, duodecim pedũ eſſe interuallum in medio domorum definiuimus: ſed ne ſint anguſtiora interualla, quæ ſunt inter domos, aut ſi quæ ampliora ſunt ea vt ſunt ita eſſe finimus, neque ea minui permit-

στενοτέραν γίνεσθαι τὸν στενωπὸν, καὶ τὴν δημοσίαν πάροδον, κωλυόμεθα δὲ καὶ κλίμακας ἀπὸ τοῦ ἐδάφους ἀρχομένας τοῦ στενωποῦ, γίνεσθαι ἀναγούσας ἐπὶ τὰ σολάρια. ὥστε ἕνεκα τῆς ἀσφαλεστέρας κατασκευῆς, ἐκ τοῦ μὴ σφόδρα πλησιάζειν ἀλλήλοις τὰ σολάρια, κουφοτέρους καὶ σπανιωτέρους συμβαίνειν, ὃ μὴ συμβαίνει ποτὲ καὶ δυσκολότερον γίνεσθαι τοὺς ἐκ τοῦ πυρὸς κινδύνους τῇ πόλει, καὶ τοῖς ἔχουσι τὰς οἰκίας. εἰ δὲ καὶ παρὰ τὸν ἡμέτερον νόμον γένηται σολάριον, ἢ κλίμαξ, οὐ τὰ γενόμενα ἐκκοπήσεται μόνον, ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς οἰκίας κύριος δέκα χρυσίου λίτρας ζημίαν ὑπομένει. καὶ ὁ διατυπώσας ἀρχιτέκτων, ἢ ἐργολάβος ἑτέρας δέκα χρυσίου λίτρας καταθήσει, καὶ ὁ ἐργαζόμενος τεχνίτης οὐχ οἷός τε ὤν, καὶ διὰ πενίαν ζημιούμενος τὸ σῶμα αἰκισθεὶς τῆς πόλεως ἐξελαθήσεται. πρὸς τούτοις παρακελευόμεθα, μηδενὶ ἐξεῖναι πολλοὺς ἐφεξῆς κίονας ἐν ταῖς δημοσίαις στοαῖς ταῖς ἀπὸ τοῦ καλουμένου μιλιαρίου μέχρι τοῦ καπετωλίου ἀποφράττειν οἰκήμασιν ἀλλ' ἐκ σανίδων μόνον, ἢ καὶ ἄλλως ἐν μέσῳ τῶν κιόνων κατασκευαζομένοις. ἀλλὰ μὴν τὰ τοιαῦτα οἰκήματα μὴ ὑπερβαίνειν πλεῖον μὲν ποδῶν ἓξ σὺν τοῖς τοίχοις ἐπὶ τὴν πλατεῖαν, ὕψος δὲ πόδας ἑπτὰ, ἐκ παντὸς δὲ τρόπου διὰ τεσσάρων κιόνων τὰς περιόδους ἐλευθέρας καταλιμπάνεσθαι, τὰς ἀπὸ τῶν στοῶν ἐπὶ τὰς πλατείας. καλλωπίζεσθαι δὲ τὰ τοιαῦτα οἰκήματα, ἤτοι ἐργαστήρια μαρμάροις ἔξωθεν, ὥστε κάλλος μὲν διδόναι τῇ πόλει ψυχαγωγίαν δὲ τοῖς βαδίζουσι. τὰ δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσι τῆς πόλεως ἐν τοῖς μέσοις τῶν κιόνων τόποις κατασκευαζόμενα ἐργαστήρια καθάπερ δοκιμάσει τῇ πόλει συμφέρειν ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια καὶ τοῦ μέτρου ἕνεκα καὶ τοῦ τρόπου, κατασκευάζεσθαι θεσπίζομεν, τῆς ἰσότητος δηλαδὴ πᾶσι φυλαττομένης, ὥστε μὴ ἐπί τινων γειτόνων ἐπιτραπὲν, ἐφ' ἑτέρων κωλύεσθαι, τούτων κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον φανερῶν γινομένων, καὶ τῆς τῶν προτέρων νόμων, ἐν τισὶ κεφαλαίοις δοξάσεις τὰ λοιπὰ μέρη τοῦτο κρατεῖν θεσπίζομεν. κἀκεῖνο μέντοι νομοθετοῦμεν, ὥστε μὴ τὰς τῶν συκοφαντούντων κακοτεχνίας τοῖς ἐπιεικέσι λυμαίνεσθαι. πολλοὶ γὰρ φθόνου δίκας, οὐκ ἀδικήματός τινος, τοῖς οἰκοδομεῖν βουλομένοις ὑφαίνοντες ἀναβολῶν αὐτοῖς αἴτιοι γίνονται. ὥστε τὸν οἰκοδομεῖν ἀρξάμενον, εἶτα κωλυθέντα καὶ τὸ ἔργον ἀτελὲς καταλιπεῖν ἠναγκασμένον, καὶ πρὸ τὸ δικαστήριον ἀφελκόμενον, τὸ χρῆμα, ἐξ οὗ τὴν οἰκίαν ἐγείρειν ἤλπισεν ἀναλίσκειν περὶ τὴν δίκην, καὶ τὸ πάντων ἀτοπώτατον μετὰ τὸ ψήφου νικώσης ἐπιτυχεῖν, ἔτι καθάπερ ἀλύτοις τισὶ συμπεπλέχθαι δεσμοῖς τοῦ κωλύσαντος τὸ ἔργον. προσχήματι μὲν ἐφέσεως τὰς κυρίας ἀναμένοντος, τὸ δὲ ἐμποδὼν γίνεσθαι τῇ οἰκοδομίᾳ ἐπὶ ταῖς τοῦ γείτονος συμφοραῖς εὐφραινομένου, προστάττομεν τοίνυν ἐπὶ τῶν τοιούτων ὑποθέσεων. εἰ ἄρεσις ἐπιδοθείη, παρὰ τῶν τυποθέντων παρὰ τοῦ διαγνώμονος, ἅμα τῷ δοθῆναι παρὰ τοῦ δικαστοῦ τὴν ἀναφορὰν, ἤτοι τύπον ἔγγραφον.

permittimus vt vrbi ſua iura ſeruētur. Si verò vetus ædificium & vetus forma talis erat vt minus ſit duodecim pedum inter vtraſq; domos interuallum, ne liceat contra veterem formā aut attollere ædificium, aut feneſtras facere, ſi verò nō ſit decem pedum interuallum in medio, tunc proſpectiuas quidem is qui ædificat non poterit facere, cum nō ſint veteres vt dictum eſt. φωταγώγυς autem faciet a ſex pedibus ſoli in altitudinem: nullo tñ modo audeat ψευδόπατον, i. falſum ſolum facere in proprio domicilio, & φωταγωγυς feneſtras cōſtruere ſecundum dictorum ſex pedum altitudinem, & fraudem legi facere. Si enim hoc permittatur, φωτάγογοι propter ψευδόπατον, proſpectiuarum implebunt vſum, & vicino iniuriam facient: quod ne vſquam fiat prohibemus: auxilium ſi quod ex conuentionibus, aut ſtipulationibus competit, tollentes. Ad hæc quum prior lex iubeat vt liceat domos tollere in altitudinem centum pedum, quæ paulò antè incendio affectæ ſunt, quamuis alicuius in mare proſpectus impediatur, hanc tollentes ambiguitatem, ſancimus hoc ipſum valere in incenſis domibus, & iis quæ renouātur, & quæ prius quidem non erant, nunc autem extruuntur: & iis quæ incendio quidem nō affectæ ſunt, præuetuſtate tamen aut alia quadam cauſa ruinoſæ ſunt: vt in omni domo quæ ædificatur centum pedum ſit interuallum, & in medio eorum locorum qui circa ſunt ſine impedimento fiat ædificium, & ſi amplioris domus domino aſpectum in mare impediat Culinis, aut latrinis, ſiue ſeceſsibus, aut ſcalis, aut pergulis quæ duntaxat tranſitui ſeruiunt & quę veteres appellant Baſternia, aſpectum in mare impediri liceat: etiam ſi intus in centum pedes velit quis extruere: ita tamen vt duodecim pedes in medio relinquantur. Hæc autem obſeruari ſancimus quum eſt quidem alicui conuentio permittens ædificare, ædificantes verò nihil contra quam cum vicino conuētum eſt admittunt: tunc enim etiam ſi non obſeruetur interuallum, tamen ſecundum cōuentionem attolli ædificia permittimus: quamuis eorum qui pacti ſunt, aut qui in illorum domos ſuccedunt aſpectum in mare impediat. Propter eos autem quibus ex conuentione ius perfectum competit, non conuenit generalem legem abrogare. Ad hæc ſancimus vt poſthac ſolaria (quæ vocant) non ex ſolis lignis aut tabulis fiant, ſed ad formam eorum quas Romaneſcas vocant, ædificētur. Item vt decem pedum interuallum relinquatur inter duo

 ſolaria

ἔγγραφον καὶ παραφυλαχθείσης κυρίας, ἐξεῖναι τῷ νενικηκότι, καὶ τῷ ἡττηθέντι, ἅμα ἢ καταμόνας εἰς τὸ δικαστήριον τῆς εἰσιέναι μεγαλοπρεπείας καὶ τοῦ ἀντιδίκου κληθέντος, κατὰ τὸ συνηθὲς, εἰ ἄπεισι, τὸν ὅρον τοῦ διαιτητοῦ φανεροποιεῖν, ἵνα πάσης ἀναβολῆς ἐκκοπείσης, νόμιμον ἐπιτεθείη πέρας τῇ ὑποθέσει, καὶ μὴ χειμῶνος εἰ τύχοι παρόντος, ἢ πλησιάζοντος, ἕως ἀναμένουσι τοὺς μακροὺς τῶν ἐμπροθέσμων χρόνους τὸν οἰκοδομεῖν βουληθέντα καὶ μὴ δικαίως κωλυθέντα ζημίας ἀφορήτους ὑπομένειν. παραπλήσιον δὲ εἰ καὶ τὶς ὑποθέσει τοιαύτῃ ἐφεῖναι βουληθείη, μεμφόμενος τοῖς παρὰ ταῖς σῆς μεγαλοπρεπείας ἐψηφισμένοις ταραχῆμα τὴν καλουμένην CONS. γίνεσθαι. καὶ δίδοσθαι καὶ αὐτῷ, καὶ τῷ νενικηκότι σκοπεῖσθαι κατὰ τὸ εἰωθὸς τὴν ψῆφον ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν παλατίῳ μηδεμίας ἀναβολῆς γινομένης. γινωσκέτωσαν δὲ πάντες ὅσοι κωλύειν ἐπιχειροῦσι τοὺς οἰκοδομοῦντας, ὡς ἡττηθέντες καὶ τὰς ζημίας αὐτοῖς πάσας τὰς συμβάσας καταθήσουσι. καὶ τὴν τῶν ὑλῶν τιμὴν, ἃς εἰκὸς διαφθαρῆναι, ἢ χείρους γίνεσθαι, ἐν τῷ τῆς δίκης χρόνῳ καὶ τῶν οὐ δικαίως ἐπιχειρησάντων οἰκοδομεῖν, εἰ ἡττηθεῖεν, καὶ τὰς ζημίας τῷ κεκωλυκότι τὸ οἰκοδόμημα, καὶ δίκην εἰπεῖν ἐπὶ τούτων ἠναγκασμένῳ κατατιθέντων. πᾶσαν μέντοι τοιαύτην δίκην ἐξ ἀποφάσεως μόνου τοῦ δικαστηρίου τοῦ σοῦ μεγέθους κρίνεσθαι κελεύομεν, καὶ μήτε ἄλλον τινὰ τῶν ἐνδόξων ἀρχόντων ἀκροᾶσθαι τοιαύτης ὑποθέσεως, μήτε τινὰς τῶν ἀγωνιζομένων τοιαύτην ὑπόθεσιν, στρατείας, ἢ φόρου χρῆσθαι παραγραφῇ ἕνεκα τοῦ μὴ δικάσασθαι, ἢ μὴ καταθεῖναι τὰς ζημίας ὅσας δοῦναι τῇ ψήφῳ τοῦ ἐνδοξοτάτου ἐπάρχου τῆς πόλεως, ἢ τοῦ παρ' αὐτοῦ δοθέντος διαιτητοῦ προσταχθείη. ἀλλὰ τὴν ἀπαίτησιν ὑπομένειν τὸν ἡττηθέντα, διὰ τῆς τάξεως τῆς σῆς μεγαλοπρεπείας μηδενὸς ἐπὶ τούτῳ χρωμένα φόρου παραγραφῇ. προνοείτω δὲ ἡ σὴ μεγαλοπρέπεια, τοῦ μή τινας τῶν ἐργολαβῶν, ἢ τεχνιτῶν ἀρξαμένους ἔργου, τοῦτο καταλιμπάνειν ἀτελὲς ἀλλ' αὐτὸν μὲν τὸν ἀρξάμενον λαμβάνοντα τὸν μισθὸν, ἀναγκάζεσθαι πληροῦν τὸ ἔργον. ἢ διδόναι τὴν ἐντεῦθεν συμβαίνουσαν ζημίαν τῷ οἰκοδομοῦντι, καὶ πᾶσαν τὴν ἐκ τοῦ μὴ τὸ ἔργον ἀποτελεσθῆναι γινομένην βλάβην. εἰ δὲ πένης τε εἴη τυχὸν ὁ τούτου ἁμαρτὼν πληγάς τε λαμβανέτω, καὶ ἐκβαλλέσθω τῆς πόλεως. μὴ κωλυέσθω δὲ ἑτέρους τῆς αὐτῆς τέχνης, τὸ παρ' ἑτέρου ἀρχθὲν ἐκπληροῦν, ὅπερ ἔγνωμεν τολμᾶσθαι κατὰ τῶν οἰκοδομούντων οἰκίας παρὰ τῶν ἐργολάβων τεχνιτῶν, οὔτε αὐτῶν τὸ τέλειον ἐπιτιθέντων οἷς ἤρξαντο ἐργάζεσθαι οὐδὲ ἑτέρους τὰ αὐτὰ ἔργα ἀναπληροῦν συγχωρούντων, ἀλλ' ἐνεγκεῖν ἀφόρητον ζημίαν ἐντεῦθεν, τοῖς τὰς οἰκίας κατασκευάζουσι μηχανωμένων. ὁ δὲ παραιτούμενος, τὸ παρ' ἑτέρου ἀρχθὲν ἐκπληρῶσαι δι' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι ἕτερος ἤρξατο, καὶ αὐτὸς παραπλησίαν τῷ καταλιπόντι τὸ ἔργον ὑπεχέτω δίκην.

ſolaria ſeſe è regione mutuò ſpectantia. Quod ſi hoc fieri nō poſsit propter loci anguſtiam, immutatione fieri ſolaria. Si verò ipſa loci anguſtia non plurium, quàm decē pedum ſit, ne aggredi quidem ex vlla parte ſolaria, aut extrinſecus conſtruere: quæ verò conſtructa ſunt, vt dictum eſt, iubemus è ſolo erecta eſſe in altitudinē pedum quindecim interuallo. Neque tamen ad perpendiculum columnas lapideas aut ligneas in ſolo conſtitui: aut muros cōſtitui, ne aer qui eſt ſub illis ſolariis (quæ vt dictum eſt in ſublime ædificantur) obturetur: & inde anguſtior fiat angiportus & publica via. Prohibemus autem & ſcalas è ſolo angiporti incipiētes fieri quæ ducant in ſolaria: vt ex firmiori ſtructura, & quia non multum propinqua ſunt ſibi ipſis ſolaria, leuiores & rariores ſint (quod ne vnquam fiat) & facilius ſit pericula incēdii ab vrbe euertere & ab iis qui domos habent. ſi verò contra quàm lege noſtra cautum eſt, ſolaria fiant, aut ſcalæ, non ſolùm ea quæ facta ſunt excindentur, ſed ēt ipſarum ædium dominus pœnam decē auri librarum ſuſtinebit & architectus qui extruxit, aut redemptor operis alias decē auri libras perſoluet: & qui operatus fuerit ſi nō poſsit præ inopia pœnam exoluere, flagris cæſus è ciuitate expelletur. Ad hæc iubemus vt nulli liceat columnas quę ſunt in publicis porticibus ab eo quod Miliarium appellatur vſque ad Capitolium, obſtruere domibus, ſed ex tabulis tantum, aut alio qui in medio columnarum extructis, neque tamen talia ædificia ſuperare ſex pedes cum parietibus plateam verſus: altitudine autem pedes ſeptem: vndique autem quatuor columnarum interuallo vias liberas relinqui, quæ ſunt à porticibus ad plateas. ornari autem talia ædificia marmore extrinſecus, vt pulchritudinem adferant ciuitati, oblectent autem inambulantes. Quæ autem ſunt in alijs porticibus vrbis, in mediis columnarum locis extructæ officinæ, quemadmodum videbitur tuæ Magnificentiæ ciuitati vtile eſſe mediocritatis cauſa & modi extrui cenſemus, æqualitate nimirum omnibus obſeruata: ne quod in quibuſdam vicinis cōceſſum, id in alijs prohibeatur. Si hæc, vt dictum eſt, promulgata & cognita fuerint, & priorum legum capita, quędam probata, reliquas partes ſimiliter obtinere ſancimus. & illud quidem conſtituimus ne ſycophantarum cauillationes viris bonis fraudi ſint. Multi enim ædificare volentibus inuidiæ moleſtiā non litem ob delictum aliquod ſtruentes, morarum

rum ipſis cauſa ſunt, vt qui ædificare cœperit poſt prohibitus & opus imperſectum relinquere coactus, & in ius tractus, pecuniam qua domum extruere ſperauit impendat in litem, & quod omnium moleſtiſsimum eſt, poſtquam vicerit, adhuc quaſi inextricabilibus quibuſdam vinculis implicetur, eo qui opus prohibuit prætextu appellationis legitimum diem expectante: & interim voluptatem ea re capiente: quia ædificio cum vicini incommodo impedimēto ſit. Statuimus igitur in eiuſmodi caſibus ſi appellatum fuerit ab arbitri ſententia, & à iudice dilatio data fuerit, aut formula conſcripta, & obſeruatus dies legitimus, licere tum ei qui vicerit, tum qui victus fuerit ſimul aut ſeorſum in ius ad te ire: & aduerſario vocato ſecundùm conſuetudinem ſi abſuerit arbitri ſententiā edere: vt omni mora rupta, legitimus cōtrouerſiæ finis imponatur, & hyeme. (ſi ita acciderit) præſente aut appropinquante, dum longa legitima tempora expectantur, qui voluerit ædificare & iniuſtè impeditus fuerit, dāna maxima ne ſuſtineat. Similiter autem ſi quis in hac cauſa appellare velit, nō contentus ijs quæ à tua Magnificētia decreta ſunt, ſtatim eam quam vocant conſultationem fieri, & permitti ipſi victori expendere ſecundùm conſtitutionem ſententiam in ſacro noſtro palatio, nulla mora interpoſita. Cognoſcant autem omnes quotquot ædificantibus impedimēto ſunt. quòd ſi cauſa ceciderint, & damna eorum quæ illis contigerunt, & materiæ pretium ipſis rependent, quam veriſimile eſt correptam fuiſſe, & deteriorem factam controuerſiæ tempore. Quod ſi non iuſtè ædificare inſtituerint, & cauſa ceciderint, damna illi qui ædificare prohibuerit, & cauſam eius impedimēti dicere coactus fuerit, perſoluent: omnemq; talem cauſam ſolo iudicio tuę magnitudinis iudicari volumus. & neque alium quenquam illuſtrium magiſtratuum audire talem controuerſiam, neq; huiuſce rei cauſa litigantes militiæ aut fori vti exceptione, vt non ſubeant iudicium aut effugiant pœnas quas ſoluere ſententia glorioſiſsimi præfecti vrbis, aut ab ipſo dati arbitri conſtitutum fuerit. ſed repetitionē ſuſtinere victum ſecundùm decretum tuæ magnificentiæ, nullo in hoc vtente fori exceptione. Prouideat autem tua magnificentia ne operarum redemptores aut artifices quū opus inchoarint, id imperfectū relinquant: ſed is qui inchoarit mercede accepta opus abſoluere cogatur aut damnum inde contingens ædificanti rependere, omneq; damnū ex eo quod non abſoluatur. Quod ſi fortè qui hoc admiſerit inopia laborat, flagris cæſus è ciuitate expellatur. Ne autem impediatur alius eiuſdem artis quod ab alio cęptum eſt abſoluere, quod à quibuſdam fieri accepimus in damnum eorum, qui ædificant, nolentibus id quod cœperant abſoluere, neq; alios eadem opera perficere concedentibus: ſed inde intolerabile damnum ſtruentibus iis qui ædificāt. Qui verò abſoluere recuſat quod ab alio cœptum eſt, propterea quod alius cœpit, is eaſdem pœnas ferat quas qui opus imperfectum relinquit.

FINIS.

FASTI CONSVLARES A PRIMO VRBIS ROMAE CONSVLE BRVTO,

AD VLTIMVM BASILIVM & Iuſtiniani mortem.

Anno quarto Olympiadis ſexageſimæ ſeptimæ vterque Conſul Patricius fuit.

	Anni ab vrbe condita.				
Fœdus 1. cum Pœni.	244	L. Iunius Brutus.	*Kal. Iuniis iniit: hinc mẽſis Iunius ab eo dictus.*	L. Tarquinius Collatinus maritus Lucretię.	*Euſebius manuſcriptus Chro. Romanorũ Reges ſeptem imperauerunt annis 240 ſiue, vt quibuſdam placet, 244 & pulſis Regibus vix vſque ad quintumdecimum lapidem Romani imperium tenebant: Anno autẽ ab vrbe condita 244. primos Romæ Cõſules creatos probat Sigonius ex Capitolinis tabulis, Meſſala, Oroſio, Ruſo, Eutropio, Iornande, Solino.*
	245	P. Valerius Poplicola ij.		T. Lucretius Tricipitinus.	
	246	P. Valerius Poplicola iij.	*Hi duo vitio librariorum apud Liuiũ omiſſi sũt.*	M. Horatius Puluillus ij.	
** al. Rufus.*	247	Sp. Lartius Flauus.*		T. Herminius Aquilinus.	
	248	M. Valerius		P. Poſtumius Tubertus ij.	
	249	P. Valerius Poplicola iiij.		T. Lucretius Tricipitinus ij.	
	250	P. Poſtumus Tubertus ij.		Agrippa Menenius Lanatus	
	251	Opiter Virginius Tricoſtus.		Sp. Caſſius Viſcellinus	
	252	Poſtumus Cominius Auruncus.	*Nono anno poſt Reges exactos, Dictator T. Lartius, magiſter equitum Sp. Caſſius. Euſe.*	T. Lartius Flauus.*	** al Rufus frater Sp. Lartij, de quo ſuprà.*
Poplicola adeò hoc anno pauper moritur, vt ſumptu publico ſepeliatur. Euſeb.	253	Ser. Sulpitius Camerinus.		M. Tullius Longus.*	** Meminit Cicero ĩ Bruto, & ait eum anno 10. poſt Reges exactos fuiſſe Conſulem.*
	254	T. Aebutius Helua.		P. Veturius Geminus.	
Bellum Latinum.	255	L. Lartius Flauus ij.		Q. Clœlius Siculus.	
** al. Appius. Prima ſeceſſio plebis in Sacrum montem cœpit anno 259. vt ait Cicero pro Cornelio perduell. reo. anno 16 poſt Reges exactos finita eſt autem anno 260. Tribunis plebi conceſſis.*	256	A. Sempronius Atratinus.	*Alii autem anno 12. factũ aiunt.*	M. Minucius Augurinus.†	*† Cenſa ſunt 120. millia hominũ. Euſeb. manuſc.*
	257	A. Poſtumius Albus Regillenſis.		T. Virginius Tricoſtus.	
	258	M. * Claudius Sabinus	*Idem Dictator.*	P. Seruilius Priſcus.	
	259	A. Virginius Cælimontanus.	*M. Valerius Dictator.*	T. Veturius Geminus	
	260	Poſtumus Cominius Auruncus ij.	*Tribuni Plebis.*	Sp. Caſsius Viſcellinus ij.	
** Oroſ. Geſſonium vocat. Latini anno 268 rebellant. Euſeb.*	261	T. Geganius * Macerinus.		P. Minucius Augurinus. *	** Peſtilentia, & fames. Oroſ.*
	262	M. Minucius Augurinus ij.		A. Sempronius Atratinus ij.	
	263	Q. Sulpitius Camerinus Cornutus.		Sp. Lartius Flauus ij.	
	264	C. Iulius Iulus		P. Pinarius Mamercinus.	
	265	Nautius Rutilus		Sex. Furius Fuſus.	
	266	C. Aquilius Tuſcus		T. Ticinius Sabinus.	
	267	Proculus Virginius Tricoſtus		Sp. Caſſius Viſcellinus iij. †	*† Lex Agraria prima. Onufr.*
	268	Q. Fabius Vibulanus		Ser. Cornelius Maluginenſis. R. Fabius	

269 R. Fabius Vibulanus — L. Aimilius Mamercus.
270 M. Fabius Vibulanus — L. Valerius Potitus Voluſus.
271 Q. Fabius Vibulanus ij. — C. Iulius Iulus.
272 R. Fabius Vibulanus ij. — Sp. Furius Fuſus.

Trecenti nobiles Fabiæ familiæ a Veientibus caſi Euſeb. Oroſ.

273 M. Fabius Vibulanus ij. — Cn. Manlius Cincinnatus. *

** Onuf. Vulſonem vocat.*

274 R. Fabius Vibulanus iij. — T. Virgini⁹ Tricoſt⁹ Rutilus
275 L. Aimilius Mamercus ij. — C. Seruilius Structus Ahala.

Trecenti Fabij caſi Onufr.

276 C. * Oratius Puluillus — T. Menenius Lanatus.

** al. M.*

277 A. Virginius Rutilus — Sp. Seruilius Structus.
278 C. Nautius Rutilus — P. Valerius Poplicola.
279 L. Furius Medullinus — A. Manlius Vulſo.
280 L. Aimilius Mamercus iij. — Vopiſcus Iulius Iulus.

Pompilia virgo Veſtalis ob ſtuprum viua defoſſa. Euſeb. Oroſ. ait id factū anno 278.

281 L. Pinarius Mamercinus — P. Furius Fuſus.
282 App. Claudius Sabinus — T. Quinctius Capitolinus.
283 L. Valerius Potitus ij. — T. Aimilius Mamercinus.

Sunia Veſtalis ob ſtuprū viua defoſſa Euſeb.

284 T. Numicius Priſcus — A. Virginius Cælimōtanus.
285 T. Quinctius Capitolinus ij. — Q. Seruilius Priſcus.
286 T. Aimilius Mamercinus ij — Q. Fabius Vibulanus.
287 Q. Seruilius Priſcus ij. — Sp. Poſthumius Albus Regillenſis
288 T. Quinctius Capitolinus iij. — Q. Fabius Vibulanus ij.
289 A. Poſtumius Regillēſis — Sp. Furius Medullinus Fuſus
290 P. Seruilius Priſcus. — L. Aebutius Helua.
291 T. Lucretius Tricipitinus. — Sp. Veturius Craſſus.

Onufr.

292 P. Volumnius Amintinus Gallus. — Ser. Sulpitius Camerinus.
293 P. Valerius Poplicola ij. — C. Claudius Sabinus.
294 Q. Fabius Vibulanus iij — L. Cornelius Maluginenſis.
295 L. Minutius Augurinus. — C. Nautius Rutilus ij.

Decem Tribuni plebis primi. Onufr.

296 C. Oratius Puluillus ij. — Q. Minutius Augurinus.
297 M. Valerius Maximus. — Sp. Virginius Cælimōtanus.
298 Ti. Romilius Vaticanus — C. Veturius Cicurinus
299 Sp. Tarpeius Capitolin⁹. — A. Aterius Fontinalis.
300 P. Tergeminus Curiatius — Sex. Quinctilius Varus.

Onufr.

301 T. * Menenius Lanat⁹. — P. Sextius Capitolinus.

** al. L.*

302 App. Claudius Craſſinus. — T. Genutius Augurinus.

L. Quintius Cincinnatus Dictator, & L. Tarquitius Flaccus magiſter equitum. Sigo. ſed Euſebius multò ante etiam collocauit. Hi abdicarunt, vt deſignarentur legum ferendarū cauſa Decemuiri Conſulares, qui per duos annos præfuerunt reip.

Trecenteſimo ſecundo anno ab vrbe condita, Decemuiri creati compoſuerunt leges in decem tabulis: & ſequēti anno duas alias tabulas addiderunt, atque ita leges xij tabu. appellatæ. Eas leges editas eſſe anno vrbis 304. ſcribit Euſeb.

Decem viri Conſulari poteſtate, ſine prouocatione, App. Claudius. T. Genutius. P. Sextius. Sp. Veturius. C. Iulius Iulus. A. Manlius. Ser. Sulpitius Camerinus. Sp. Poſtumius Alb. P. Oratius, * T. Romilius Vaticanus.

** Pro Oratius, Onufr. edit Curiatius.*

303 App. Claudius ij. L. Minutius Augurinus. M. Cornelius Maluginenſis. M. Sergius. Q. Fabius Vibulanus. Q. Pætilius. T. Antonius Merenda. Cæſo Duillius. Sp. Oppius Cornicen. ij. M. Rabuleius ij. abdicarūt.

Duodecim Tabularum leges.

304 Iidem, vt tamen iam à Claudio proximus ſit Qu. Fabius Vibulanus, vt teſtatur antiquum Kalendarium.

Secunda ſeceſſio plebis in Auentinum propter ſcelus Appij Decemuiri.

Decemuiri abdicantur. Rurſus ad Conſules recidit reſpubl. nondum finito anno, electique.

Abdicantur autem ob libidinem Appij Claudij, qui Virginij filiam voluit per vim abducere. Euſeb

Anni	Conſules	Dictatores	Conſules	Notae
	M. Oratius Barbatus.		L. Valerius Potitus.	
305	Lar. Herminius Exquilinus.		T. Virginius Cælimontanus Tricoſtus.	
306	M. Geganius Macerinus		Claud. * Iulius Iulus.	* al Caius.
307	Agrippa Furius Fuſus.		T. Quinctius Capitolinus iiij	
308	M. Genutius Augurinus		C. Curtius Medullinus Fuſus	

Iterum mutatur ſtatur reipubl. & pro Coſſ. primi omnium Tribb. militum Conſulari poteſtate eliguntur numero tres.

Anni	Conſules	Dictatores	Conſules	Notae
			T. Clœlius Siculus.	
309	L. Atilius Longus.		A. Sempronius Atratinus, tri. mil.	

Hi ante anni finem magiſtratnm deponentes, locum denuò Cos. fecerunt, vt poſt quartum ferè menſem eligerentur ſequentes Conſules.

Anni	Conſules	Dictatores	Conſules	Notae
	L. Papyrius Mugillanus		L. Sempronius Atratinus.	
310	M. Geganius Macerinus ij.		T. Quinctius Capitolinus v.	
311	M. Fabius Vibulanus.		P. Aebutius Helua Cornicē.	
312	C. Furius Pacillus.		M. Papyrius Craſſus.	*Sp. Malius regnum affectans, occiſus.*
313	Proculus Geganius Macerinus.		L. Menenius Lanatus ij.	
314	T. Quinctius Capitolinus vj.	*L. Quinctius Cincinnatus iterum Dictator.*	Agrippa Menenius Lanatus.	
315	M. Aimilius Mamercinus.		L. Quinctius Cincinnatus.	
316	M. Geganius Mamercinus iij.	*M. Aimilius Mamercinus Dictator.*	L. Iulius Iulus. trib. mil. L. Sergius Fidenas in hoc honore appellatus.	
317	M. Cornelius Maluginenſis.		L. Papyrius Craſſus.	
318	C. Iulius Iulus ij.	*Q. Seruilius Priſcus Dictator.*	L. Virginius Tricoſtus.	
319	C. Iulius Iulus iij.		L. Virginius Tricoſtus ij.	
320	M. Fabius Vibulanus.	*M. Aimilius 2. Dictator.*	M. Foſſius Flaccinator. L. Sergius Fidenas. trib. mil.	
321	L. Pinarius Mamercin⁹.		L. Furius Medullinus. Sp. Poſtumius Albus. tri. mil.	
322	T. Quinctius Pēnus Cincinnatus.	*A. Poſtumius Tubertus Dictator.*	C. Iulius Mento.	
323	L. Papyrius Craſſus ij.		L. Iulius Iulus.	
324	L. Sergius Fidenas ij.		Hoſtus Lucretius Tricipitinus.	
325	T. Quinctius Pēnus Cincinnatus ij.		A. Cornelius Coſſus.	
326	C. Seruilius Axilla * Structus.		L. Papyrius Mugillanus ij.	** Ahala. Onufr.*
327	A. Cornelius Coſſus. C. Furius Pacillus.	*M. Aimilius Mamercinus iij. Dictator.*	T. Quinctius Pennus Cincinnatus. M. Poſthumius. trib. mil.	
328	A. Sēpronius Atratinus. L. Quinctius Cincinnatus ij.		L. Furius Medullinus. L. Orati⁹ Barbatus. tri. mil.	
329	Appius Claudius Craſſus. * Sp. Nautius Rutilus.		L. Sergius Fidenas. Sex. Iulius Iulus trib. mil.	** Pro Craſſus. Onufr. edit Craſſinus.*
330	C. Sēpronius Atratinus.		Q. Fabius Vibulanus.	
331	L. Manlius Capitolinus. Q. Antonius Merēda		L. Papyrius Mugillanus. L. Seruilius Structus. tri. mil.	
332	N. Fabius Vibulanus.		T. Quinctius Capitolinus Barbatus.	
333	T. Quinctius Cincinnatus ij.		L. Furius Medullinus iij.	

A Sem-

M. Manlius capitolinus

334 Agrippa Menenius Lanatus.
P. Lucretius Tricipitinus.

335 L. Sergius Fidenas ii.

336 L. Seruilius Structus ii.
Agrippa Menenius Lanatus ii.

337 A Sempronius Atratinus iii.

338 P. cornelius coſſus.
C. Valerius Potitus.

339 Q. Fabius Vibulanus ii.
Cn. Cornelius Coſſus

340 L. Furius Medullinus.
341 Q. Fabius Ambuſtus.
342 M. Papyrius Mugillanus
343 M. Aimilius Mamercin⁹.
344 Cn. Cornelius Coſſus.
345 C. Iulius Iulus.
346 C. Valerius Potitus ii.
L. Furius Medullinus ii.

347 P. Cornelius Coſſus.
Cn. Corneli⁹ Coſſus.

Stipendium ex publico primo datum.

348 C. Iulius Iulus ii.
T. Quinctius Capitolinus.
A. Manlius Vulſo.

349 P. Cornelius Maluginẽſis
M. Sergius Fidenas.
K. Fabius Ambuſtus ii.

350 M. Aimilius Mamercinus.
L. Valerius Potitus iii.
M. Quinctilius Varus.

351 C. Seruilius Ahala iii.
Q. Seruilius Fidenas.
A. Manlius ii.

352 M. Furius Camillus ii.
L. Valerius Potitus iii
Cn. Cornelius Coſſus ii

353 L. Publilius Volſcus.
L. Titinius.
Sp. Furius Medullinus

Q. Seruilius Priſcus Fidenas Dictator ii.

P. Cornelius Rutilus Coſſus Dictator.

A. Sempronius Atratinus ii. trib. mil.
Sp. Nautius Rutilus ii.
C. Seruilius Axilla. tri. mil.

C. Seruilius Axilla ii.
M. Papyrius Mugillanus. trib. mil.
P. Lucretius Tricipinus ii.
Sp. Veturi⁹ Craſſus tri. mi.
M. Papyrius Mugillanus ii.
Sp. Nautius Rutilus ii. tri. mil.
T. Quinctius Cincinnatus.
C. Martius Rutilus.
N. Fabius Vibulanus tri. mil.
L. Valerius Potitus.
P. Poſthumius Regillenſis. tri. mil.
M. Cornelius Coſſus.
C. Furius Pacillus.
C. Nautius Rutilus.
C. Valerius Potitus Voluſus.
L. Furius Medullinus ii.
P. Cornelius Coſſus.
C. Seruilius Ahala. tri. mil.
C. Seruilius Ahala ii.
N. Fabius Vibulanus ii. tri. mil.
L. Valerius Potitus ii.
N. Fabius Ambuſtus tri. mil.
M. Aimilius Mamercinus.
Q. Quinctius Cincinnatus
L. Furius Medullinus ii. tri. mil.
C. Valerius Potitus iii.
Cn. Cornelius Coſſus ii.
Sp. Naurius Rutilus iii. tri. mil.
M. Furius Fuſus.
App. * Clau. Craſſinus.
L. Iulius Iulus. trib. mil.
Q. Sulpitius Cornutus.
L. Virginius Tricoſtus.
M. Sergius Fidenas ii. tri. mil.
L. Iulius Iulus.
M. Aimili⁹ Mamercinus iii.
K. Fabius Ambuſtus ii. trib. mil.
P. Mælius Capitolinus.
P. Mænius.
P. Licinius Caluus primus ex plebe trib. mil.

* Onufr. P. Claudius Craſſinus, edit.

M Pom-

354 M. Pomponius.
C. Duillius.
Volero publili⁹ philo.
L. Attilius Longus.
N. Veturius.
Cn. Genutius Augurinus, trib. mil.

355 L. Valerius potitus v.
M. Valerius maximus
Q. Seruilius fidenas ij
L. Furius Medullinus iii.
M. Furius Camillus ii.
Q. Sulpitius Camerinus ij trib. mil.

356 L. Iulius Iulus ii.
L. furius medullinus iiii.
P. Cornelius malugi-nenſis.
Camillus Dictator. vide Symmachū in epiſtolis.
L. Sergius Fidenas.
A. Poſtumius Regillenſis.
A. Manlius Capitolinus. tri. mil.

357 Cn. Genutius Augurinus ii.
L. Titinius ii.
P. menius ii.
P. Mælius Capitolinus ii.
P. Licinius Caluus.
L. Attilius Longus ii. trib. mil.

358 P. Cornelius Coſſus.
P. Cornelius Scipio.
Cæſo fabius Ambuſtus iii.
L. Furius Medullinus v.
M. Valerius Maximus ii.
Q. Seruilius Fidenas iii. trib. mil.

359 M furius Camillus iii.
L. furius medullinus. vj.
Sp. poſtumius Albinus.
A. Valerius poplicola.
C. Aimilius Mamercinus.
P. cornelius Scipio ii. tri. mil.

360 L. Lucretius flauus. *Conſules.* Ser. Sulpitius Camerinus.

361 L. Valerius potitus. M. Manlius capitolinus.

362 L. Lucretius flauus.
Ser. Sulpitius Camerinus.
Agrippa furius Fuſus
M. Aimilius Mamercinus.
L. furius Medullinus vii.
C. Aimilius Mamercinus. trib. mil.

Tellurem Gallicum Senonicum.

363 Q. Sulpitius Longus.
K. Fabius.
Q. Seruilius Fidenas iiii.
Camillus ij. Dictator, quo anno de Gallis triumphauit.
Q. fabius Ambuſtus.
C. fabius.
Ser. cornelius Maluginenſis. trib. mil.
Vrbs à Gallis capta.

364 M Furius Camillus per annum Dictator, & ſolus.

365 L. Virginius Tricoſtus.
L Valerius poplicola ii.
A. manlius Capitolinus.
Anno 365. Camillus iii. Dictator de Volſcis triumphat.
L. poſtumius Albinus.
P. cornelius.
L. Aimilius Mamercinus trib. mil.

366 T. Q. Cincinnatus.
Q. Seruilius Fidenas v.
L. Lucretius Tricipitinus ii.
L. Aquilius coruus.
L. Iulius Iulus.
Ser. Sulpitius Rufus. trib. mil.

367 L. papyrius Curſor.
C. Sergius Fidenas.
L Valerius poplicola iii.
L. Menenius Lanatus.
L. Aimilius Mamercinus ii.
C. cornelius. trib mil.

368 Ser. Cornelius Maluginenſis iii.
M Furius Camillus iiii.
L Oratius puluillus.
T. Quinctius Cincinnatus.
Q. Seruilius fidenas vj.
P. Valerius Potitus Poplicola. trib. mil.

A Manlius

369	A. Manlius Capitolinus. L. Quinctius Capitolinus. P. Cornelius.	*Anno 369. A. Cornelius Coſſus Dictator.*	T. Quinctius Capitolinus. L. Papyrius Curſor ii. C. Sergius Fidenas tri mi.
370	M. Furius Camillus v. Ser. Cornelius Maluginenſis iii C. Papyrius Craſſus.		Ser. Sulpitius Rufus ii. P. Valerius Potitus ij. T. Quinctius Cincinnatus ii. tri. mil.
371	L. Valerius Poplicola iiii L. Aimilius Mamercinus iii. Ser. Sulpitius Rufus iii		M. Trebonius Flauus. A. Manlius Capitolinus iii. L. Lucretius Tricipitinus ii. tri. mil.
372	Q. Seruilius Fidenas. L. Papyrius Craſſus. Ser. Sulpitius Prætextatus.		Sp. Papyrius Craſſus. L. Aimilius Mamercinus. iiii. Ser. Cornelius Maluginenſis. trib. mil.
373	L. Lucretius Tricipitinus iii. L. Furius Medullinus. M. Fabius Ambuſtus. trib. mil.		M. Furius Camillus vj. A. & L. Poſtumij Regillenſes.
374	L. Valerius Poplicola v. C. Sergius Fidenas iii. Sp. Papyrius Curſor.		P. Valerius Potitus iii. L. Menenius Lanatus ii. Ser. Cornelius Maluginenſis. v trib. mil.
375	P. Manlius Capitolinus. C. Manlius Capitolinus. L. Antiſtius.		M. Albinius. L. Iulius Iulus. C. Sextilius trib. mil.
376	Q. Seruilius Fidenas ii. Sp. Furius Medullinus M. Oratius Puluillus.		P. Cœlius Siculus. C. Licinius Caluus L. Geganius Macerinus. tri. mil.
377	L. Aimilius Mamercinus v C. Quinctius Cincinnatus. Ser Sulpitius Prætextatus ii.		L. Quinctius Cincinnatus ij P. Valerius Potitus iiii. C Veturius Craſſus Cicurinus tri mil

378 Solitudo magiſtratuum per quinquennium fuit, Licinio Stolone, & L.
379 Sextio Laterano trib. plebis interceſſione perpetua comitia interturban
380 tibus, dum ſedulo a patribus reſiſtitur, ne legem de communicando cū
381 plebe conſulatu, de agrorum modo, de fœnore minuendo perferrent.
382 Itaque Caius Licinius Caluus, & L. Sextius Lateranus per totum hoc quinquennium tribunatum plebis geſſerunt.

383	L. Furius Medullinus ii. C. Valerius Potitus. A. Manlius Capitolinus.		P. Valerius Potitus Poplicola v. Ser. Cornelius Maluginenſis vj Ser. Sulpitius Prætextatus iii. tribun. mil
384	Q. Seruilius Fidenas iii. A. Cornelius Coſſus. Q. Quictius Cicinat⁹		M. Cornelius Maluginenſis. C. Veturius Craſſus. M. Fabi⁹ Ambuſt⁹. tri. mi.
385	L. Quinctius Capitolin⁹. Ser. Cornelius Maluginenſis vii.	*Anno 385. M. Furius Camillus iiii. Dictator.*	Sp. Seruilius Structus L. Papyrius Craſſus. Ser.

Notæ	Anni	Conſul		Conſul	Notæ
		Ser. Sulpitius Prætextatus iiij.		L. Veturius Craſſus Cicurinus Tri.mil.	
	386	A. Cornelius Coſſus ij. M Cornelius Maluginenſis ij. P. Manlius Capitolinus ij.	*Anno 386. Camillus v. Dictator.*	L. Veturius Craſſus Cicurinus ij. P. Valerius Potitus Popbicola vj. M. Geganius Macerinus Tri.mil.	
		Conſules e Plebe primum creari cœpit.			
Hoc anno duo noui magiſtratus inſtituti ſunt: Pratura & Aedilitas. Liuius.	387	L. Aimilius Mamercinus.		L. Sextius Lateranen. primus è plebe cos.	
	388	L. Genutius Auentinenſis.	*Mors Camilli.*	Q. Seruilius Ahala.	
** Pythicus, corrupté legitur in Fabio Quintiliano lib. 1.*	389	C. Sulpitius * Peticus.		C. Licinius Caluus.	
	390	L. Aimilius Mamercinus.		Cn. Genutius Auentinenſis.	
	391	Qu. Seruilius Ahala ij		L. Genutius Auentinenſis ij.	
	392	C. Sulpitius Peticus ij.		C. Licinius Caluus ij.	
	393	M. Fabius Ambuſtus.		C. Pætilius Libo Viſolus.	
	394	M. popilius Lænas.		C. Manlius Capitolinus Imperioſus.	
	395	C. Fabius Ambuſtus.		C. Plautius Proculus.	
	396	Cn. Manlius Capitol. Imperioſus ij.		C. Martius Rutilus.	
	397	M. Fabius Ambuſtus ij.		M. Popilius Lænas ij.	
	398	C. Sulpitius Peticus iij.		M Valerius Poplicola.	
	399	M. Fabius Ambuſtus iij.		T. Quinctius Barbatus * Capitolinus Criſpinus.	** Pro Barbatus, Onu. habet Pennus.*
	400	C. Sulpitius peticus iiij.	*C. Iulius Iulus Dictator.*	M. Valerius Poplicola ij.	
	401	P. Valerius Poplicola.		C. Mitius Rutilus ij.	
	402	C. Sulpitius Peticus v.		T. Quinctius Pennus Cincinnatus.	
	403	M popilius Lænas iii.		L. Cornelius Scipio.	
	404	L. Furius Camillus.		P. * Claudius Craſſus.	** Onufr. App. Claud Craſsinus Regill.*
Fœdus II. cum Pœnis.	405	M Popilius Lænas iiii.		M. Valerius Coruus.	
	406	T. Manlius Torquatus.		C. plautius Venno Hypſæus.	
	407	M. Valerius Coruus ij.		C. Pætelius Balbus Libo Viſolus ij.	
	408	M. Fabius Dorſo.		Ser Sulpitius Camerinus.	
	409	C. Marcius Rutilus iii.		T. Manlius Torquatus ij.	
Bellum Samniticum	410	M Valerius Coruus iij.		A. Cornelius Coſſus Aruina.	
	411	M. Marcius Rutilius iiij.		Q. Seruilius Ahala ij.	
	412	C. Plautius Hypſæus ii.		L. Aimilius Mamercinus, Priuernas poſtea dictus.	
	413	T. Manlius Torquatus iii.		P. Decius Mus, qui ſe deuouit.	
	414	T. Aimilius Mamercinus.		Q. Publilius Philo Idem poſt eodem anno Dictator.	
	415	L. Furius Camillus.		C. Mænius Nepos.	
	416	C. Sulpitius Longus.		P. Ailius Pætus.	
	417	L. Papyrius Craſſus.		L. Duillius.	
	418	M Valerius Coruus iiii.		M. Attilius Regulus.	
** al. Ti.*	419	T. * Veturius Caluinus.		Sp. Poſtumius Regillenſis Albinus.	
	420		Annus ſine coss.		
	421	Cn. Domitius Caluinus.		A Cornelius Coſſus Aruina ij.	
** Onufr C.*	422	L. * Valerius Potitus Flacc⁹.		M. Claudius Marcellus.	
	423	L. papyrius Craſſus ii.		L. Plautius Venno.	
	424	L. Aimilius Mamercinus ii.		C. Plautius Decianus.	
	425	P. Plautius Proculus.		P. Cornelius Scipio Scapula.	
	426	L. Cornelius Lentulus.		Q. Publilius Philo ij.	
	427	C. pætilius Libo Viſolus ii.		L. Papyri⁹ Curſor prim⁹ Procos.	

	428	L. Furius Camillus ij.	*L. Papyrius Cur. Dictator.*	D. Iunius Brutus Scæua.	
	429	L. Papyrius Curſor Dictator, ſine coss.			
	430	C. Sulpitius Longus.		Q. Aulius Cerretanus.	
Caudina Pax.	431	Q. Fabius Maximus Rullianus.		L. Fuluius Curuus.	
	432	T. Venutins Caluinus ii.		Sp. Poſtumius Albinus ij.	
	433	L. Papyrius Curſor ii.		Q. Publilius Philo iii.	
	434	L. Papyrius Curſor iii.		Q. Aulius Cerretanus ij.	
	435	L. Plautius Venno.		M. Foſſius Flaccinator.	
	436	Q. Aimilius Barbula.		C. Iun. Brutus Bubulcus.	
	437	Sp. Nautius Rutilus.		M. Popilius Lenas.	
	438	L. Papyrius Curſor iiij.		Q. Publilius philo iii.	
	439	M. Pætilius Libo.		C. Sulpitius Longus.	
	440	L. Papyrius Curſor v.		C. Iun. Brutus Bubulcus ii.	
	441	M. Valerius Maximus.		P. Decius Mus.	
	442	C. Iun. Brutus Bubulcus iij.		Q. Aimilius Barbula ii.	
Bellum Etruſcum & Samniticum.	443	Q. Fab. Max. Rullianus ii.		C. Martius Rutilus Cenſorinus po(ſtea dictus.	*Anno 443. lata eſt lex Atilia de dandis tutoribus.*
	444	Hoc anno Dictator & Magiſter equitum ſine coss. fuerunt.			
	445	Q. Fab. Max. Rullianus iii.		P. Decius Mus ii.	
Fœdus iii cum Pœnis.	446	App. Claudius Cæcus.		L. Volumnius Flamma Violēſis.	
	447	P. Cornelius Aruina.		Q. Martius Tremulus.	
	448	L. Poſthumius Megellus.		T. Minutius Augurinus.	
	449	P. Sempronius Sophus.		P. Sulpitius Sauerrio.	
	450	L. Genutius Auentinenſis.		Ser. Cornelius Lentulus.	
	451	M. Liuius Denter.		M. Aimilius Paulus.	
	452	Q. Fabius Maximus Dictator, M. Aimilius Paulus mag. eq. & M. Valerius Coruus, & P. Sempronius Sophus. Mag. eq. *Hic annus omiſſus erat.*			
	453	M. Valerius Coruus v.		Q. Apuleius Panſa.	
	454	M. Fuluius Pætinus.		T. Manlius Torquatus.	
	455	L. Cornel. Scipio.		Cn. Fuluius Centumalus.	
	456	Q. Fab. Max. Rullianus iiij.		P. Decius Mus iii.	
	457	App. Claudius Cæcus ii.		L. Volumnius Flamma Violēſis.	
	458	Q. Fab. Max. Rullianus v.		P. Decius Mus iiii. qui ſe deuouit.	
	459	L. Poſthumius Megellus ii.		M. Atilius Regulus.	
	460	L. Papyrius Curſor.		Sp. Caruilius Maximus.	
	461	Q. Fab. Max. Gurges.		D. Iun. Brutus Scæua.	
	462	L. Poſthumius Megellus iii.		C. Iunius Brutus Bubulcus.	
Tres viri capitales primi.	463	M. Curius Dentatus.		P. Cornelius Rufinus.	
	464	M. Valerius Coruinus vi.		Q. Cædicius Noctua.	
	465	Q. Martius Tremulus ii.		P. Cornelius Aruina.	
	466	M. Claudius Marcellus.		C. Nautius Rutilus.	
Tertia ſeceſſio pleb. in Ianiculum.	467	M. Valerius Maximus.	*An. 467. Hor-*	C. Atilius Pætus.	
	468	C. Claudius Canina.	*tēſius Dictator,*	M. Aimilius Barbula.	
	469	C. Seruilius.	*ſeceſſionis redu-*	L. Cæcilius Metellus.	
	470	P. Cornel. Dolobella.	*cendæ cauſa le-*	Cn. Domitius Caluinus.	
	471	Q. Aimilius Papus.	*gē Hortēſiā tu-*	C. Fabricius Luſcinus.	
Bellum Tarētinum.	472	L. Aimilius Barbula.	*lit, vt Plebi-*	Q. Martius Philippus.	
	473	P. Valerius Læuinus.	*ſcita oēm popu-*	Tiberius Coruncanius Nepos.	
	474	P. Sulpitius S. Auerrio.	*lum Quiritiū*	P. Decius Mus.	
Fœdus iiij cum Pœnis.	475	Q. Aimilius Papus ii.	*tenerēt, & pro*	C. Fabricius Luſcinus ii.	
	476	P. Cornel. Rufinus ii.	*legibus obſerua-*	C. Iunius Brutus Bubulcus ii.	
	477	Q. Fabius Gurges ii	*rētur. Epitome*	C. Genutius Clepſina.	
	478	M. Curius Dentatus ii.	*Liuii. lib. 11.*	L. Cornelius Lentulus.	

M. Curius

	Anni ab vrbe condita.			
	479	M.Curius Dentatus iii.	Ser.Cornelius Merenda.	
	480	C Fabricius Luſcinus.	C.Claudius Canina.	
	481	L.Papyrius Curſor.	Sp.Caruilius Maximus ii.	
	482	C Quintius Claudius	L.Genutius Clepſina.	
	483	C.Genutius Clepſiua ii.	Cn.Cornelius Blaſio.	
* *Onuſr Q.Ogulnius Gallus.*	484	L.Quinctius * Culo.	C.Fabius Pictor.	*Hoc primùm anno 484 quinq; annis ante primum bellũ Punicum argentum Romæ ſignatum eſt, Plinius lib 33 c 3.*
	485	P.Sempronius Sophus.	App.Claudius Craſſus.	
	486	M Atilius Regulus.	L.Iulius Libo.	
	487	D.Iunius Peta.	M. Fabius Pictor.	
	488	M.Valerius Maximus.	Q.Mamilius Vitulus.	
	489	App.Claudius Caudex.	M.Fuluius Flaccus.	
Bellum Punicum primum.	490	M.Valerius Maximus ii.	M.Otacilius Craſſus	
	491	L Poſthumius Megellus.	Q.Mamilius Vitulus ii.	
	492	L Valerius Flaccus.	T.Otacilius Craſſus.	
	493	Cn.Cornelius Scipio Aſina.	C.Duillius.	
	494	L.Cornelius Scipio.	C.Aquilius Florus.	
	495	A.Atilius Calatinus.	C.Sulpitius paterculus.	
	496	C.Atilius Regulus.	Cn.Cornelius Blaſio.	
	497	Qu.Cæditius.	L.Manlius Vulſo Longus.	
	498	Ser.Fuluius Nobilior.	M.Aemilius Paulus.	
	499	Cn.Cornelius Scipio Aſina ii.	A.Atilius Calatinus ii.	
	500	Cn.Seruilius Cæpio.	C.Sempronius Blæſus.	
	501	C.Aurelius Cotta.	P.Seruilius Geminus.	
	502	L.Cæcilius Metellus.	C.Furius Pacilus.	
	503	C.Atilius Regulus ii.	L.Manlius Vulſo.	
	504	P Claudius Pulcher.	L.Iunius Pullus.	
	505	C.Aurelius Cotta ii.	P.Seruilius Geminus ii.	
	506	L.Cæcilius Metellus ii.	M Fabius Buteo.	
	507	M.Otacilius Craſſus ii.	M.Fabio Licinus.	
	508	M Fabius Buteo ii.	C.Atilius Bulbus.	
	509	A.Manlius Atticus.	C.Sempronius Blæſus ii.	
	510	C.Fundanius Fundulus.	C.Sulpitius Gallus.	
Duo prætores primũ creati.	511	C.Luctatius Catulus.	A.Poſthumius Albinus.	
	512	Q Luctatius Cereo.	A.Manlius Atticus ii.	*Pax cum pœnis facta.*
	513	C.Claudius Centho.	M.Sempronius Tuditanus.	
	514	C.Mamilius Turrinus.	Q.Valerius Falto.	
	515	T.Sempronius Gracchus.	P.Cornelius Falto.	
	516	L Cornelius Lētulus Caudin*.	Q.Fuluius Flaccus.	*Bellum Liguſticum.*
	517	P. Cornelius Lentulus Caudinus.	C.Licinius Varus.	
Pace populo Romano terra marique parta, iterum Ianus clauſus eſt.	518	C.Atilius Bulbus ii.	T.Manlius Torquatus.	
	519	L.Poſthumius Albinus.	Sp Caruilius Maximus.	
	520	Q.Fabius Verrucoſus.	M.Pomponius Matho.	
	521	M.Aimilius Lepidus.	M.Poblicius Malleolus.	
	52	M.Pomponius Matho ii.	C.Papyrius Maſo.	
	523	M Aimilius Barbula.	M.Iunius Pera.	
	524	L.Poſthumius Albinus ii.	Cn.Fuluius Centumalus.	*Bellum Illyricum.*
	525	Sp.Caruilius Maximus ii.	Q.Fabius Verrucoſus ii.	
Bellum Gallicum Ciſalpinum.	526	P.Valerius Flaccus.	M.Atilius Regulus.	*Prætores iiij primum creati.*
	527	L.Apuſtius Fullo.	M.Valerius Meſſala.	
	528	L.Aemilius Papus.	C.Atilius Regulus.	
	529	Q Fuluius Flaccus ii.	T.Manlius Torquatus ii.	
	530	C.Flaminius Nepos.	P.Furius Philus.	
	531	M Claudius Marcellus.	Cn Cornelius Scipio Caluus.	
	532	P.Cornelius Aſina.	M.Minutius Rufus.	
	533	L.Veturio Philo.	C.Luctatius.	
	534	L Aemilius Paulus.	M Liuius Salinator.	
Bellum Punicum ſecundum.	535	P.Cornelius Scipio.	T.Sempronius Longus.	
	536	C.Flaminius ii.	Cn.Seruilius Geminus.	
	537	L.Aimilius Paulus ii.	C. Terentius Varro	*Cannenſis pugna.*

	538	T.Sempronius Gracchus.	L. Poſtumius Albinus iii.
	539	Q. Fabius Max Verrucoſus iiij.	M Claudius Marcellus iij.
	540	Q. Fabius Max.	T Sempronius Gracchus iij.
	541	App.Claudius Pulcher.	Q.Fuluius Flaccus iij.
	542	P.Sulpitius Galba Maximus.	Cn.Fuluius Centumalus ij.
	543	M.Claudius Marcellus iiij.	M.Valerius Læuinus ij.
	544	Q.Fab.Max.Verrucoſus v.	Q. Fuluius Flaccus.
	545	M.Claudius Marcellus v.	T.Quintius Criſpinus.
	546	M Liuius Salinator ij.	C.Claudius Nero.
	547	Q.Cæcilius Metellus.	L.Veturius Philo.
	548	P.Cornelius Scipio Africanus.	P.Licinius Craſſus Diues.
	549	M.Cornelius Cethegus.	P.Sempronius Tuditanus.
	550	Cn.Seruilius Cæpio.	C.Seruilius Nepos
Pax iterum cum Pœnis.	551	Ti.Claudius Nero.	M.Seruilius Pulex Geminus.
	552	Cn Cornelius Lentulus.	P Aelius Pætus.
Bellum Philippicum.	553	P.Sulpitius. Galba Maximus ij.	C.Aurelius Cotta.
	554	C Cornelius Lentulus.	P.Villius Tapulus.
	555	T.Quinctius Flaminius.	Sext.Aelius Pætus Catus.
Sex pratores facti.	556	C Cornelius Cethegus.	Q. Minutius Rufus.
	557	L.Furius Purpureo.	M.Claudius Marcellus.
	558	L.Valerius Flaccus	M.Portius Cato
	559	P.Cornelius Scipio Africanus ij.	T.Sempronius Longus.
	560	L.Cornelius Merula.	Q.Minutius Thermus.
	561	L Quinctius Flaminius.	Cn.Domitius Aenobarbus.
Bellum Antiochenũ.	562	M.Atilius Glabrio	M.Cornel.Scipio Naſica.
	563	L.Cornel.Scipio Aſiaticus.	C.Lælius Nepos.
	564	Cn.Manlius Vulſo.	M.Fuluius Nobilior.
	565	C.Liuius Salinator.	M.Valerius Meſſala.
	566	M.Aemilius Lepidus.	C.Flaminius Nepos.
	567	Sp.Poſtumius Albinus.	Q. M.Philippus.
	568	App.Claudius Pulcher.	M.Sempronius Tuditanus.
	569	P.Claudius Pulcher.	L.Portius Licinius.
	570	Q.Fabius Labeo.	M.Claudius Marcellus.
	571	L.Aemilius Paulus.	Cn.Bæbius Tamphilus.
	572	P.Cornelius Cethegus.	M.Bæbius Tamphilus.
	573	A.Poſtumius Albinus.	C.Calphurnius Piſo.
	574	Q.Fuluius Flaccus.	L.Manlius Accidinus.
	675	M Iunius Brutus.	A.Manlius Vulſo.
	576	C Claudius Pulcher.	T Sempronius Gracchus.
	577	Q. Pætilius Spurinus.	Cn.Cornelius Læuinus.
	578	Q.Mutius Scæuula.	M.Aemilius Lepidus.
	579	Sp.Poſtumius Paullulus.	Q.Mucius Scæuula.
	580	L.Poſtumius Albinus.	M.Popilius Lænas.
	581	C.Popilius Lænas.	P.Aelius Ligus.
Bellum Perſicum.	582	P.Licinius Craſſus.	C.Caſſius Longinus.
	583	C Hoſtilius Mancinus.	C.Atilius Serranus.
	584	Q. Martius Philippus ij.	Q.Seruilius Cæpio.
	585	L.Aemilius Paulus ij.	C Licinius Craſſus.
	586	Q.Aelius Pætus.	M Iunius Pennus.
	587	C.Sulpitius Gallus.	M.Claudius Marcellus.
	588	T.Manlius Torquatus.	Cn.Octauius.
	589	A.Manlius Torquatus.	Q.Caſſius Longinus.
	590	T.Sempronius Gracchus.	M.Iuuentius Thalua.
	591	P.Scipio Naſica.	C.Martius Figulus.
	592	M.Valerius Meſſala.	C.Fannius Strabo.
	593	L.Anicius Gallus	M Cornelius Cethegus.
	594	Cn.Cornelius Dolobella.	M.Fulgius Nobilior.
	595	M.Aemilius Lepidus.	C.Popilius Lænas ij.
	596	Sext.Iulius Cæſar.	L.Aurelius Oreſtes.

L.Cornelius

	Anni ab vrbe condita.			
	597	L.Cornelius Lentulus.	c.Martius Figulus ij.	
	598	P.Cornelius Naſica.	M Claudius Marcellus ij.	
	599	Q Opimius.	L Poſtumius Albinus.	
	600	Q Fuluius Nobilior.	T Annius Luſcus.	
	601	M.Claudius Marcellus iij.	L.Valerius Flaccus.	Bellum Celtibericū.
	602	L.Licinius Lucullus.	A.Poſtumius Albinus.	
Bellum punicum tertium.	60	T.Quinctius Flaminius.	M.Acilius Balbus.	
	604	L.Maritus Cenſorinus.	M.Manlius.	
	605	Sp.Poſtumius Magnus.	L calphurnius Piſo Cæſonianus	
	606	P.Scipio Africanus Aemilianus	C.Liuius Druſus.	
	607	Cn.Cornelius Lentulus.	L.Mummius, qui poſt Achaicus di-	Bellum Viriatinum.
	608	Q Fab.Maximus Aemilianus.	L.Hoſtilius Mancinus (ctus eſt.	
	609	Ser.Sulpitius Galba.	L.Aurelius cotta.	
	610	App. Claudius Pulcher.	Q Cæcilius Metellus Macedonicus.	
	611	L.Metellus Caluus.	Q Fabius Maximus Seruilianus.	
	612	Cn.Seruilius Cæpio.	Q.Pompeius.	
Bellum ſeruire primum.	613	C.Lælius Sapiens.	Q Seruilius cepio.	Bellum Numantinū.
	614	Cn.Calpurnius Piſo.	M.Popilius Lænas.	
	615	P Scipio Naſica Serapio.	Decius Iunius Brutus.	
	616	M.Aemilius Lepidus Porcina.	C.Hoſtilius Mancinus.	
	617	P.Furius Philus.	Sext. Atilius Serranus.	
	618	Ser.Fuluius Flaccus.	c calphurnius Piſo.	
	619	P.Scipio Africanus Aemilianus ij.	c Fuluius Flaccus.	
Seditio Gracchana prior.	620	P.Mutius Scæuola.	L calphurnius Piſo Frugi.	
	621	P.Popilius Lænas.	P.Rupilius.	
	622	P.Licinius Craſſus Mutianus.	L.Valerius Flaccus.	Bellum Aſiaticum.
	623	C.Claudius Pulcher.	M.Perpenna Nepos.	
	624	C.Sempronius Tuditanus	M.Aquilius.	
	625	Cn.Octauius.	T Annius Luſcus.	
	626	L.Caſsius Longinus.	L.Cornelius cinna.	
	627	M Aimilius Lepidus.	L Orelius Oreſtes.	
Bellum Allobrogicū	628	M Plautius Hipſæus.	M.Fuluius Flaccus.	
	629	C.Caſsius Longinus. (ſtea dictus.	Caius Sextius caluinus.	
	630	Q.Cæcilius Metellus Balearicus po	T Quintius Flaminius	Bellum Balearicum
	631	Cn.Domitius Aenobarbus.	C.Fannius.	
	632	L.Opimius.	Q Fabius Maximus Allobrogicus	
	633	P.Manlius.	c Papyrius Balbus. (poſtea dictus.	
	634	L.Cæcilius Metellus.	L.Aurelius cotta.	
	635	M. Porcius Cato Nepos.	Q.Martius Rex.	
	636	L.Cæcilius Metellus Dalmaticus.	Q Mutius Sceuola.	
	637	L.Licinius Geta	Q Fabius Maximus.	
	638	M.Aimilius Scaurus.	M.Cæcilius Metellus.	
	639	M.Acilius Balbus.	G.Porcius Cato.	Bellum Thracicum.
	640	M. Cęcilius Metellus Caprarius.	Cn.Papyrius Carbo.	
Bell um Cymbricum & Theutonicum.	641	M.Liuius Druſus.	L.Piſo Cæſonianus.	
	642	P.Scipio Naſica.	L.Calphurnius Beſtia.	
Bellum Iugurthinū.	643	M.Minutius Rufus.	Sp.Poſtumius Albinus.	
	644	Q.Cæcilius Metellus.	M.Iunius Silanus.	
	645	Ser.Sulpitius Galba.	M.Aemilius Scaurus Hortenſius.	
	646	L.Caſsius Longinus.	C.Marius.	
	647	C.Atilius Serranus.	Q.Seruilius Cæpio.	
	648	P.Rutilius Rufus.	G.Manilius.	
	649	c.Marius ij	C.Flauius Fimbria.	
	650	c. Marius iij.	L.Aurelius Oreſtes.	
	651	c Marius iiij.	M.Aquilius.	
	652	c. Marius v.	Q Luctatius Catulus.	
	653	c.Marius vj.	L.Valerius Flaccus.	Bellum ſeruile ſecundum.
Seditio Apuleiana.	654	M Antonius.	A.Poſtumius Albinus.	
	655	Q.Cæcilius Metellus.	T.Didius Viuius.	

	Anni ab vrbe condita.				
	656	Cn Cornelius Lentulus Ciodianus.		P.Licinius craſſus.	
	657	Cn. Domitius Aenobarbus.		C.caſsius Longinus.	
	658	L.Licinius Craſſus.		Q.Mutius Scæuola.	
	659	C.Cæcilius caldus.		L.Domitius Aenobarbus.	
	660	C.Valerius Flaccus.		M.Herennius.	*Fœdus primum cum Parthis ictum.*
	661	C.Claudius Pulcher.		M Perpenna.	
Seditio Druſiana.	662	L Martius Philippus.		Sex.Iulius Cæſar.	
	663	L.Iulius Cæſar.		P.Rutilius Lupus.	
Bellum Marſicum.	664	Cn.Pompeius Strabo.		L.Porcius Cato.	
Bellum ciuile Martianum.	665	L.Cornelius Sylla, qui poſtea Felix appellatus eſt.		Q.Pompeius Rufus, in mag. occiſus eſt.	*Bellum Mithridaticum.*
	666	Cn.Octauius.		L.Cornelius cinna.	
	667	C.Marius vii.		L cornelius cinna ij.	
	668	L Cornelius Cinna iij.		Cn. Papyrius Carbo.	
	669	L.Cornelius Cinna iiij.		Cn.Papyrius carbo ij.	
	670	L.Scipio Aſiaticus.		C.Norbanus.	
Decem pretores facti.	671	Cn. Papyrius Carbo iij. occiſus.		C.Marius in mag.occiſus eſt.	
	672	M Tullius Decula.		Cn cornelius Dolobella.	
	673	L Cornelius Sulla Felix ij.		Q.Metellus Pius.	
Bellum Sertorianũ.	674	P. Seruilius Vatia Iſauricus.		App.Claudius Pulcher.	
	675	M.Aemilius Lepidus.		Q Luctatius Catulus.	
	676	M.Aemilius Mamercus.		D.Brutus.	
	677	Cn.Octauius.		C.Scribonius Curio.	
	678	C.Aurelius Cotta.		L.Octauius.	
	679	Licinius Lucullus.		M Aurelius Cotta.	
Bellum contra Sparthacum ſeruile.	680	C.Caſsius Longinus.		M.Terentius Varro Lucull.	
	681	L.Gellius.		Cn.Cornelius Lentulus.	
	682	P.Cornelius Lentulus Sura.		Cn.Aufidius Oreſtes.	
	683	Cn.Pompeius Magnus.		M.Licinius craſſus.	
	684	Q.Hortenſius.		Q.Cæcilius Metellus.	*Ad hunc annum pertinet lib 2. Iul Caſar. de bello Gallico.*
Bellum Creticum.	685	L.Cæcilius Metellus Creticus in Mag.mortuus.		Q.Martius Rex.	
Ab hoc anno epitome Xiphilini incipit, ex Dione.	686	C. Calpurnius Piſo.		M.Acilius Glabrio.	
	687	M.Aimilius Lepidus.		L.Volcatius Tullus.	
	688	P.Cornelius Sulla.	*Hi poſteaquam*	P.Antroninus Pætus.	
Bellum Pyraticum.	689	L.Iulius Cæſar.	*deſignati ſunt,*	C.Martius Figulus.	
	690	M.Tullius Cicero	*ambi ui dãnati*	C Antoninus.	
	691	D.Iunius Silanus.	*non inierunt: in*	L Licinius Murena.	
	692	M.Pupius Piſo.	*eorum locum fa*	M.Valerius Meſſala.	
	693	L.Afranius.	*cti ſunt L. Au*	Q.Cæcilius Metellus Celer.	
	694	C.Iulius Cæſar.	*relius Cotta:*	M.Calpurnius Bibulus.	
Bellum Gallicum C. Caſaris.	695	L.calpurnius Piſo Cæſonianus.	*Manlius Torquatus.*	A.Gabinius.	
	696	P. Cornelius Lentulus Spinther.		Q.Cæcilius Metellus Nepos.	
	697	Cn.cornelius Lentulus Marcellinus.		L.Martius Philippus.	
	698	C.Pompeius Magnus ij.		M.Licinius Craſſus ii.	
Bellum Parthicum.	699	L.Domitius Aenobarbus.		App.Claudius Pulcher.	
	700	Cn.Domitius Caluinus.		M Valerius Meſſala.	
	701	Cn.Pompeius Magnus iij. & ſolus.		Q.Cæcilius. 5. menſibus extremis.	
	702	Ser Sulpitius Rufus.		M.Claudius Marcellus.	
Bellum ciuile, Caſaris & Pompey.	703	L.Aimilius Paulus.		C.Claudius Marcellus.	
	704	C.claudius Marcellus.		Cn. Cornelius Lentulus.	

Eodem

Eodem anno C.Iul.Cæſar Dictator ſine Magiſt.æquit.

Imperium Cæſaris ab hoc anno incipit, & durat an.4.menſ 11. dies 15.	705 C.Iulius cæſar ij.	*Idem Dictator*	P.Seruilius Vatia Iſauricus.	*Iulius (vt perhibēt) Diuus treteride regnat.*
	706 C.Fuſius calenus.	*Cæſar II. Dictator cum Antonio Magiſt. Equit.*	P Vatinius.	
	707 C.Iulius Cæſar iij.	*Cæſar III. Dictator.*	M.Aimilius Lepidus.	

Ex hoc anno honorary Conſules creari cœpti. 708 C.Iulius cæſar ſine collega iiij.abdicauit, & ſibi ſuffecit Q Fabium Maximum, & C Trebonium.Maximus extremo anno die moritur, cui Caninius Rebil.ſufficitur. *Anno 708. duodecim Prætores facti.*

Hinc incipit Liber 43 Dionis.	709 c.Iulius cæſar v.Cos.	*Dictator IIII. Dictatorem v. Iulium Cæſarem facit Dion. lib.4.*	M.Antonius Cos & Magiſter equitum,& pro eo M. Aimilius Lepidus ij.Magiſt.equit. & pro eo c.Octauius Mag.equ.& pro eo Cn. Domitius caluinus Mag. equ.	

Bellum ciuile Mutinenſe Auguſtus poſt luſtra decem ſex prerogat annos. Hoc eodem anno Cæſar, Lepidus, Antonius Triumuiratum ineunt reip.conſtituendæ cauſa.v Kalen Decemb. vt pridie Kalen. Ian. v poſt anno abdicarent.

In Iulij Cęſaris Idib.Martijs xxiij.vulneribus in curia Pompei occiſi locum P.Cornelius Dolobella Cos.ſuffectus eſt. *Exegit pœnas de Cæſare Curia mollis.*

	710 A.Hirtius in prælio occiſus.		C.Vibius Panſa.	

His Coſs.ad Mutinã occiſis,occupato omni exercitu ante legitimam'ętatem per vim adacto Senatu,C.Cæſar Octauianus ſe cum Q.Pedio hærede Cæſaris ex quadrante,Coſ.& ad x.diem Kalendas Octobris conſtituit. *Cum M.Antonio, & M Lepido,qui eũ fugientem in Gallia receptauerat, reconciliatus.*

Triumuiri.	711 M Aimilius Lepidus ij.	*Triumuirãt.*	L.Munatius Plancus.	*Anno 711.Imp Octauiani Cæſaris Auguſti imperium initium ſumit apud Euſebiũ, qui Olympiadis 184. primum annũ eo annonumerat. Hoc anno C.Falcidius Tribunus plebis legem Falcidiam tulit. Nequis plus teſtamento legaret quam vt quarta pars hæredibus ſupereſſet. Euſeb 722 ab hoc anno 1. poſt victũ hoc anno ad Actium Antonium, quidam Auguſti, imperium computant ann 43. 725 Auguſtus plurimas Romæ leges ſtatuit Euſebius.*
	712 P Seruilius Iſauricus ij.		L.Antonius Pietas.	
	713 cn Domitius Caluinus ij.		C.Aſinius Pollio.	
* Onufr.Marcius.	714 L.Porcius * cenſorinus.		C Caluiſius Sabinus.	
	715 App.Claudius Pulcher.		C.Norbanus Flaccus.	
	716 M.Vipſanius Agrippa.		L.Caninius Gallus.	
	717 L.Gellius Poplicola.		M.Cocceius Nerua.	
Salluſtius diē obit.	718 L.Cornificius.		Sex.Pompeius.	
Bellum Illyricum. Bellum Marſicum.	719 L.Scribonius Libo.	*Varus Poeta quem Virgilius in Bucolicis,notat,in Cappadocia moritur.*	M.Antonius,abdicatus,in eius locum, L Sempronius Atratinus.	
	720 c.Cæſar Octauianus ij.		L.Volcatius Tullus.	
	721 Cn.Domitius Aenobarbus.		C.Soſius Nepos.	
	722 C.Cæſar Octauianus iij.		M.Valerius Meſſala Coruinus.	
Pace terra mariq; parta Ianus tertio clauſus.	723 Cæſar Octauianus iiij.		M.Licinius Craſſus & ex Id.Septem.M. Tullius Cicero.M.Filius.	
	724 C.Cæſar Octauianus.	*Quidam ab hoc anno primum annum Auguſti Monarchiæ ſupputant, quo & Auguſtus ipſe, & menſis quoque Sextilis dicti ſunt, quãuis hanc appellationem cum vi. Conſulatu adeptum alii dicãt.*	Sext.Apuleius.	
Horum ſex annorũ hiſtoriam narrat Dion. libr 53.Hoc anno noua dignitas & magiſtratus i præfectura vrbis creata, & Meſſala Coruinus primus præfectus vrbis ſexta die ſe abdicauit, in ciuilem poteſtatem conteſtans.	725 C.Cæſar Octauianus vj.		M.Vipſanius Agrippa ij.	
	726 C.cæſar Octauianus vij.		M.Agrippa iij.	
	727 C.Cæſar Octauianus Auguſtus viij.		T.Statilius Taurus ij.	
	728 C.cæſar Octauianus Auguſtus ix.		M.Iunius Silanus.	
	729 C.Cæſar Octauianus Auguſtus x.		C.Norbanus Flaccus.	*Hunc ſuffectum ait Onuf ordinarium autem aſcribit A Terentium Varronem Murenam. Pax cum Partis ſignis receptis.*
	730 C.Cæſar Octauianus Auguſtus xj.		Cn.Calphurnius Piſo.	

Anni ab vrbe condita.		
731	M. Claudius Marcellus.	L. Arruntius Nepos.
7 2	M Lollius.	Q. Aimilius Lepidus.
733	M. Appuleius.	P. Silius Nerua.
734	C. Sentius Saturninus.	Q. Lucretius Viſpillo. Viſpalio. Dion.
735	Cn. Cornelius Lentulus.	P. Cornelius Lentulus Marcellinus.
736	C. Furnius.	P. Iunius Silanus. Dion.
737	L. Domitius Aenobarbus.	P. Cornelius Scipio.
738	M. Iunius Druſus Libo.	L. Calphurnius Piſo.
739	M. P. Licinius Craſſus.	Cn. Cornelius Lentulus Augur.
740	Claud. Tiberius Nero.	P. Quinctilius Varus.
741	P. M. Valerius Meſſala ij.	P. Sulpicius Quirinus.
742	Q. Aelius. Tubero.	Paulus Fabius Maximus.
743	Iulius Antoninus.	Q. Fabius Maximus.
744	Claud. Druſus Nero.	T. Quinctius Criſpinus.
745	C. Martius Cenſorinus.	C. Aſinius Gallus.
746	Claud. Tiberius Nero ij.	Cn. Calphurnius Piſo ij.
747	D. Lælius Balbus.	C. Antiſtius Vetus.
748	C. Cæſar Octauianus Auguſtus. xij.	L. Cornelius Sulla.
749	C. Caluiſius Sabinus ij.	L. Paſsienus.
750	L. Cornelius Lentulus.	M. Valerius Meſſalinus.

Ludi ſæculares Quintiex ſenatuſconſulto facti. (beside 734)

Bellum Pānonicū. Horum tredecim annorum hiſtoriā perſequitur Dion. lib 54. (beside 736–748)

42 anno Auguſt. Halo 751. naſcitur Chriſtus. Euſebius.

His Coss. viij. Kal. Ianua. Dei filius Ieſus Chriſtus naſcitur.

			Anni Chriſti.
751	C. Cæſar Octauianus Auguſtus xiij.	M. Plautius Siluanus.	1
755	Coſſus Cornelius Lentulus, poſtea Iſauricus.	L. Calphurnius Piſo Augur.	2
753	P. Vinutius Nepos.	P. Alfinius Varus.	3
754	L. Ailius Lamia.	M. Seruilius Geminus.	4
755	Sext. Ailius Catus. (gnus.	C. Sentius Saturninus.	5
756	Cn Cornelius Cinna Ma-	L. Valerius Meſſala Voluſus.	6
757	M. Aimilius Lepidus.	L. Arruntius Nepos.	7
758	Q. Cęcilius Metellus Creticus Silanus.	A. Licinius Nerua Silianus.	8
759	M. Furius Camillus.	Sext. Nonius Quinctilianus.	9
760	Q Sulpitius Camerinus.	C. Poppæus Sabinus.	10
761	P. Cornelius Dolabella.	C Iunius Syllanus.	11
762	M. Aimilius Lepidus.	T. Statilius Taurus ij.	12
763	T. Iulius Germanicus Cęſar.	C. Fonteius Capito.	13
764	L. Munacius Plaucus ij.	C. Silius Nepos	14
765	Sextus Pompeius Nepos.	Sextus Apuleius.	15

Ab his l. Aelia Sentia hoc anno videtur lata ex Dione, lib 55. (beside 755–757)

Moritur Auguſt. 14 Kal. Septemb. Auſon. Verſus, Addidit Auguſtum dum matura ſenectus. (beside 7–8)

Hucuſque hiſtoria Liuij ab vrbe condita: hinc annales Cornelij Taciti ſumunt exordium.

Olympiadis cxcviij. anno primo Euſeb. Etter ſeptenis geminos Nero Claudius addit i regnat 23 annis.

766	Eodem anno,	Claudius * Tiberius Cæſar	
767	Druſus Cæſar	C. Norbanus Flaccus.	16
768	Siſenna Statilius Taurus.	L. Scribonius Libo.	17
769	L. Pomponius Flaccus.	C. Cælius Rufus.	18
770	Clau. Tiberius Nero Cæſ. iij.	Germanicus Cæſar ij.	19
771	M. Silanus.	L. Norbanus Balbus.	20
772	M. Valerius Meſſala.	M Aurelius Cotta.	21
773	Claud. Tiberius Nero Cæſar iiij	Druſus Cæſar ij.	22
774	D. Haterius Agrippa.	C. Sulpitius Galba.	23

** al. Tyberius Iulius Cæſar Germanic. regnat annos 23.*

C. Aſinius

Anni ab vrbe condita			Anni Chriſti
775	C.Aſinius Pollio.	C.Antiſtius Vetus.	24
776	Sext.Cornelius Cethegus.	L.Viſelius Varro.	25
777	M.Aſinius Agrippa.	Coſſus Cornelius Lentulus.	26
778	Cn.Lentulus Getulicus.	L.Caluiſius Sabinus.	27
779	M Licinius Craſſus.	L.Calphurnius Piſo.	28
780	App Iunius Syllanus.	P.Silius Nerua.	29
781	C.Rubellius Geminus.	C.Fuſius Geminus.†	30
	Ieſus Chriſtus ſalutarem viam cunctis mortalibus prædicare incipit.		
782	M.Vinutius Quartinus.	C.Caſſius Longinus Iuriſc.	31
783	Claud.Tiberius Cæſar v.& ſolus,licet poſtmodum collegam aſſumpſerit L.Ailium Seianum.		32
784	Fur.Camil.Arruntius Scribonianus.	Cn.Domitius Aenobarbus.	33
785	Ser.Sulpitius Galba.	L.Cornelius Sulla.	34
786	L.Vitellius Nepos.	P.Fabius Perſicus.	35
787	C.Ceſtius Gallus.	M.Seruilius Rufus Nonianus.	36
788	Sextus Papinius Gallienus.	Quinctius Plautius Plautianus.	37
789	Cn.Acerronius Proculus.	C.Pontius Nigrinus.	38
	xvij.Kal.April.mortuo Tiberio, c.Cæſar Caligula.		
790	C.Cæſar Caligula ij.	L.Arronius Cæſianus.	39
791	M.Aquilius Iulianus.	P.Nonius Aſprenas Torquatus.	40
792	C.Cæſar Caligula iij.& ſolus.		41
793	C.Cæſar Caligula iiij.	Cn.Centius Saturninus.	42
	Tib.Claudius Cęſar.V.P.R.Imp.		
794	Tiberius Claudius Cæſar ij.	C.Licinius Cæcina Largus	43
795	Tib.Claudius Cæſar iij.	L.Vitellius ij.	44
796	C.Quinctius Criſpinus ij.	T.Statilius Taurus ij.	45
797	M.Vinutius Quartinus ij.	M.Satilius Coruinus.	46
798	C,Valerius Auaticus ij.	M.Valerius Meſſala.	47
799	Tib.Claudius Cæſar iiij.	L.Vitellius iij.	48
800	A.Vitellius Nepos.	L.Vipſanius Poplicola.	49
801	Q.Verannius.	C.Pompeius Gallus.	50
802	C.Antiſtius Vetus.	M.Suilius Rufus Seruilianus	51
803	Tib.Claudius Cæſar v.	Ser.Cornelius Scipio Orphitus.	52
804	Sylla Fauſtus.	L.Saluius Otho.	53
805	D.Iunius Silanus.	Q.Haterius Antoninus.	54
806	Q.Aſinius Marcellus.	M.Acilius Auiola.	55
	Cl.Domitius Nero Cæſar.		
807	Claudius Nero Cæſar.	L.Antiſtius Vetus.	56
808	Q. Voluſius Saturninus.	P.Cornelius Scipio.	57
809	Claudius Nero Cæſar ij.	L.Calpurnius Piſo.	58
810	Claudius Nero Cæſar iij.	M.Valerius Meſſala.	59
811	Claudius Vipſanius Apronianus.	L.Fonteius Capito.	60
812	Claud.Nero Cæſar iiij.	Coſſus Cornelius Lentulus.	61
813	Cæſonius Pætus.	Petronius Sabinus Turpilianus.	62

† *Lactantius lib 4.c. 10.ait: Chriſtum paſſum anno quintodecimo Tiberij .id eſt duobus geminis conſulib. ante diem ſeptimum Kal. Aprilis. ſed refellitur per euangelium Lucæ,vbi dicitur anno 15 Tiberii cœpiſſe prædicare.784 anno Tiberij 18. Chriſtus ſecundum prophetias ad paſſionem venit. Nam in Euangelio Ioannis ſcribitur poſt quintumdecimum annum Tiberij, tribus annis Dominum prædicaſſe.Euſeb.*

Sera ſenex Capreis exul Nero fata peregit.

Tertia finit hyems graſſantia tempora Cai, Claudius hebdomadem duplicem trahit:& Nero dirus Tantundem. ſumma Conſul ſed deſuit vnus.

Claudius ambiguo concluſit fata veneno.

814 P.Marius Celſus.	L.Aſinius Gallus.	63
815 L.Memmius Regulus.	Paullus Virginius Rufus.	64
816 C.Lecanius Baſſus.	M.Licinius Craſſus Frugi.	65
817 Silius Nerua.	Atticus Veſtinus.	66
818 C.Suetonius Paulinus.	L.Pontius Teleſinus.	67
819 C.Fonteius Capito.	C.Iulius Rufus.	68
820 M.Gualerius Trachalus Turpilianus.	C.Silius Italicus Poeta.	69

Eodem anno L. Annaus Seneca, & Trebellius Maximus, ſuffecti Conſules, in quorum Conſulatu Senatuſcon. Trebellianum factum Inſti. de fid. hære. 8. Kal. Septembris

Nero ſemet interficit.

Ser.Sulpicius Galba Cæſ.imperauit menſes vij.dies xij.atque in medio vrbis Romanæ foro capite truncatus eſt.

Matricida Nero proprio ſe percutit enſe.

821 Ser.Galba Auguſtus ij.	T.Iunius.	70

Trucidato Galba nouæ tempeſtates & cædes in republ.extiterunt, donec rerum potiretur Flauius Veſpaſianus pater, qui reipub.ſtatum priſtinum,& orbi pacem reſtituit.nam neque M.Syluius Otho vltra menſes iij. dies v. neque A. Vitellius vltra menſes viij.dies v.imperauit.

Galba ſenex perijt ſano proſtratus Othone Mox Otho famoſus, clara ſed morte potitus Prodiga ſuccedũt perimendi ſceptra Vitelli.

Otho propria manu occubuit.

Vitellius à Veſpaſiani ducibus occiſus, in Tiberim proijcitur.

Galba ſenex Otho laſciuus, & formoſe Vitelli, Tertia vos latro regnantes neſcijt aſtas: Interitus dignos vita properante probroſa.

Flauius Veſpaſianus Pater.

822 Fla. Veſpaſianus Auguſtus ij.	T.Veſpaſianus Cæſ.	71
823 Fla. Veſpaſianus Auguſtus iij.	Cocceius Nerua.	72
824 Fla. Veſpaſianus Auguſtus iiij.	T.Veſpaſianus filius Cæſar ij.	73
825 Fla.Domitianus ij.	Valerius Meſſalinus	74
826 Fla. Veſpaſianus Auguſtus v.	Tit.Veſpaſianus Cæſar iij.	75
827 Fla. Veſpaſianus Auguſtus vj.	Tit.Veſpaſianus Cæſar iiij.	76
828 Fla. Veſpaſianus Auguſtus vij.	Tit.Veſpaſianus Cæſar v.	77
829 Fla. Veſpaſianus Auguſtus viij.	Fl.Domitianus vj.	78
830 Commodus Verus.	C.Cornelius Priſcus.	79
831 Fla. Veſpaſianus Auguſtus ix.	T.Veſpaſianus Cæſar vj.	80

Secundo anno imperij Veſpaſiani Titus filius Veſpaſ.Aug. Ieroſolymam ſubuertit, ſexcentis millibus virorum interfectis.

Implet fatalem decadem ſibi Veſpaſianus.

Hic ſuffectus fuit: ordinarius autem Tit. Veſp Cæſ.vi.

Laudatum imperiũ, mors lenis Veſpaſiano

Oſtenſus terris Titus eſt breuitate biennis.

Titus Veſpaſianus Filius.

832 T. Veſpaſianus Auguſtus vij.	Flauius Domitianus vij.	81
833 Syluanus.	Verus Pollio.	82

At titus orbis amor rapitur florentibus annis.

Sera grauem perimunt, ſed iuſta piacula fratrem

Ex Idib.Sept Fl.Domitianus imperat ann.xv.dies vj.

834 Fla. Domitianus Auguſtus viij.	T.Flauius Sabinus.	83
835 Fla. Domitianus Auguſtus ix.	T Virginius Rufus ij.	84
836 Fla. Domitianus Auguſtus x.	Ap.Iunius Sabinus.	85
837 Fla. Domitianus Auguſtus xj.	T.Aurelius Fuluus.	86
838 Fla. Domitianus Auguſtus xij.	Ser.Cornelius Dolabella	87

Fla. Do-

Ann. ab vrbe condita			Anni Chriſti
839	Fla. Domitianus Auguſtus xiij.	A. Voluſius Saturninus	88
840	Fla. Domitianus Auguſtus xiiij.	L. Minucius Rufus	89
841	T. Aurelius Fuluus. ij.	A. Sempronius Atratinus.	90
842	Fla. Domitianus Auguſtus xv.	Cocceius Nerua ii. qui poſtea Imperator.	91
843	M. Acilius Glabrio. in marg. occiſus.	M. Vlpianus Traianus Crinitus.	92
844	Fla. Domitianus Auguſtus xvi.	A. Voluſius Saturninus ii.	93
845	Pompeius Conlega.	Cornelius Priſcus.	94
846	Nonius Aſprenas.	M. Arricinius Clemens. & ex Kalen. Iuliis Sextilius Lateranus.	95
847	Fla. Domitianus Auguſtus xvij.	T. Flauius Clemens.	96
848	C. Antiſtius Vetus.	C. Fuluius Valens.	97

Imp. Coc. Nerua imperat annum i. menſ. iiii. dies ix.

A Nerua ſequentiũ temporum hiſtoriam exorſus erat Ammianus Marcellinus, vt ipſe ait lib. 31.

849	Imp. Nerua Auguſtus iij.	T. Virginius Rufus ii. in magiſtratu mortuus eſt.	98
850	Imp. Nerua Auguſtus iiij.	Nerua Traianus Cæſar ii.	99

Traianus optimus A. imperat ann. xix. menſ. vi. dies xv.

Nerua moritur vi Kal. Febr.

851	A. Cornelius Palma.	C. Soſſius Senecio ii.	100
852	Vlpia. Traianus Auguſtus iii.	M. Cornelius Fronto iii.	101
853	Vlp. Traianus A. iiii.	Sex. Articuleius Pætus.	102
854	C. Soſsius Senecio iii.	L. Licinius Sura ii.	103
855	Vlp. Traianus A. v.	Q. Maximus ii.	104
856	Surranus ii.	P. Neratius Marcellus ii.	105
857	C. Iulius Candidus ii.	T. Numidius Quadratus ii.	106
858	L. Ceionius Commodus Verus.	L. Tutius Cerealis	107
859	C. Soſius Senecio iiii.	L. Licinius Sura iii.	108
860	Ap. A nn Trebonus allus.	M. Atilius Metilius Bradua.	109
861	Palma ii.	C. Caluiſius Tullus ii.	110
862	Clodius Criſpinus.	Solenus Orfitus.	111
863	L. Calpurnius Piſo.	Vetrius Ruſticus Bolanus.	112
864	Vlp. Traianus A. vi.	C. Iul. Africanus.	113
865	L. Publilius Celſus.	C. Clodius Criſpinus	114
866	P. Manilius Vopiſcus.	Q. Hinnius Aſta.	115
867	Valerius Meſſala.	C. Popillius Carus Pedo	116
868	Aemilius Aelianus.	L. Antiſtius Vetus.	117
869	Quinctius Niger.	Tit. Vipſanius Apronianus.	118

Ex iij. Id. Auguſt. Traianus Hadrianus imperat ann. xx. menſ. x. dies xxix.

870	Imp. Hadrianus A. ij.	Salinator.	119
871	Imp. Hadrianus A. iij.	Q. Iunius Ruſticus.	120
872	L. Catilius Seuerus ij.	T. Aurel. Fuluus, Antoninus Pius poſtea appellatus.	121

Anni ab vrbe condita.			Anni Chriſti.
873	M.Annius Verus.	Augur.	122
874	M.Acilius Auiola.	C.Corellius Panſa.	123
875	Q. Arrius Pætinus.	C.Ventidius Apronianus.	124
876	M.Acilius Glabrio.	C.Bellicus Torquatus.	125
877	P.Cornelius Scipio Aſiaticus.ij.	Qu.Vetrius Aquilinus.	126
878	Veſpronius Candidus Verus.iij.	Ambiguus Bibulus.	127
879	Cælius Titianus.	Gallicanus.	128
880	Aſprenas Torquatus.	M.Annius libo.	129
881	Iuuentius Celſus.ij.	Neratius Marcellus.	130
882	Q.Fabius Catulinus.	M.Flauius Aper.	131
883	Ser.Octauius Lenas Pontianus.	M.Antonius Rufinus.	132
884	Sentius Augurinus.	Arrius Seuerianus.	133
885	Hiberus.	Iunius Silanus Siſcenna.	134
886	C.Iulius Seruilius Vrſus Seruianus iij.	Vetus.	135
887	Pompeianus Lupercus.	Atticus Acilianus.	136
888	L.Ceionius Commodus.	Sex.Vetulenus Ciuica Pompeianus II.	137
889	Aelius Cæſar ij.	P.Cælius Balbinus Vibulinus Pius.	138
890	Niger.	Sulpicius Camerinus.	139

A. * Aurel. Antoninus Pius imperat an.xxij.menſ.vij.dies xxvj.

* Legendum Titus. Erat enim eius prænomen, quo a cæteris diſtinguitur vt Capitol. in eodem docet.

891	T.Antonius Pius A.ij.	Brutius Præſens.	140
892	T.Antoninus Pius A.iij.	M.Aelius Aurelius Cæſar.	141
893	M.Peducæus Syloga Priſcinus.	T.Hœnius Seuerus.	142
894	Rufinus.	L.Statius Quadratus.	143
895	Torquatus.	Ti Claudius Atticus Herodes.	144
896	Lollianus Auitus.	C.Gauius Maximus.	145
897	T.Antoninus Pius A.iiij.	Aelius Aurelius Cæſar ij.	146
898	Clarus ij.	Cn.Claudius Seuerus.	147
899	Largus.	M.Valerius Meſſalinus.	148
900	Torquatus iij.	M Saluius Iulianus.	149
901	Orfitus.	Q Nonius Priſcus.	150
902	Gallicanus.	Antiſtius Vetus.	151
903	Maximus.	Sext. Quinctilis Gordianus.	152
904	Clabrio.	C.Valerius Omollus Verianus.	153
905	Præſens ij.	Anto Rufinus	154
906	L.Aurelius Cæſar, qui poſtea Aug.	Sextilius Lateranus.	155
907	M.Rufinus Sabinianus.	C.Iulius Seuerus.	156
908	Siluanus.	Sentius Augurinus.	157
909	Barbatus.	Regulus.	158
910	Tertullus.	Licinius Sacerdos.	159
911	Quinctilius.	Statius Priſcus.	160
912	T.Vibius Barus.	Ap. Annius Bradua.	161

Imperatores CC.M.Aurelius Antoninus Philoſophus, & L.Aelius Aurelius Verus Antoninus diui fratres, duo A A. ſimul imperarunt ann viij.

913	M Antoninus Philoſophus Aug ij.	L.Aurelius Verus A.ij.	162

M.Antoninus

Anni ab vrbe condita			Anni Chriſti
914	M. Antoninus Auguſtus iii.	L. Aurelius Verus Auguſtus iii.	163
915	L. Aelianus.	Iunius Paſtor.	164
916	Macrinus.	L. Cornelius Celſus.	165
917	Pudens.	L. Cornelius Scipio Orfitus.	166
918	Pudens ii.	M. Vitraſius Pollio.	167
919	Verus A. iii.	T. Numidius Quadratus.	168
920	Appronianus.	L. Vettius Paullus.	169
921	Priſcus.	Apollinaris.	170
922	L. Iunius Clarus ii.	M. Aurelius Seuerus Cethegus.	171
923	L. Septimius Seuerus ii.	Herennianus.	172
924	Maximus.	Cor. Scipio Orfitus.	173
925	Cn. Claudius Seuerus ii.	M. Aurelius Claud. Pompeianus.	174
926	Ap. Annius Tribonius Gallus.	Flaccus.	175
927	Calpurnius Piſo.	M. Saluius Iulianus.	176
928	Pollio ii.	Aper ii.	177

Anno 921. moritur Verus A. & ſolus imperat D. Marcus.

M. Aurelius pater, & Commodus filius Antonini AA. imperarunt vnà, ann. iii. menſ. iij. dies xviij.

929	L. Aurelius Commodus A.	Plautius Quinctillus.	178
930	Orfitus.	Vettius Rufus.	179
931	Aurelius Commodus A. ij.	Veſpronius Cādidus Verus.	180
932	Arrius Præſens.	Aelius Gordianus.	181

Hoc anno moritur M. Antoninus & ſolus imperat Commodus.

Commodus A. ſolus.

933	Antoninus Commodus A. iij.	Antiſtius Burrhus.	182
934	Petronius Mamertinus.	Rufus.	183
935	Aurelius Commodus Auguſtus iiij.	M. Aufidius Victorinus.	184
936	M. Marulus.	Papyrius Aelianus.	185
937	Maternus.	Bradua.	186
938	Aurelius Commodus Antoninus A. v.	Sex. Acilius Glabrio.	187
939	Criſpinus.	Papyrius Aelianus.	188
940	Pulcianus.	Silanus.	189
941	Iunius Silanus.	Seruilius Silanus.	190
942	Aurelius Commodus Auguſtus vj.	Petronius Septimianus.	191
943	Apronianus.	Bradua.	192
944	Antoninus Commodus vij.	P. Heluius Pertinax.	193

P. Heluius Pertinax.

945	Q. Soſius Falco. in mag. occiſus.	C. Iulius Fructus Clarus.	194

Hoc anno Kal. Ian. Commodus Imperator occiſus, & eadem die Pertinax imperare cœpit.

Pertinace poſt alterum mēſem, & dies xxv. quàm imperator factus erat, v. Kal. Apr. occiſo, Didius Iulianus cædis auctor, per menſes duos & quinque dies tantummodo imperium tenuit. Hunc deinde ſecutus eſt Peſcenninus Niger, Auguſtus, qui imperauit annum: ſed imperium eius non numeratur in Faſtis, ſed ſolùm Seueri imperium.

Ex Idib.

Ex Idib. Maij L. Septimius Seuerus cum M. Baſsiano Antonino Caracalla filio.

946	Septimius Seuerus A.ii.	D.Clodius Albinus, Cæſ.ij.	195	
947	Tertullus.	Clemens.	196	
948	C.Domitius Dexter.	L. Valerius Priſcus.	197	
949	Lateranus.	M.Marius Titius Rufinus.	198	
950	T.Saturninus.	C.Gallus.	199	
951	P. Cornelius Anulinus.	M.Aufidius Fronto.	200	
952	T. Claudius Seuerus A.iij.	C.Aufidius Victorinus.	201	
953	L. Annius Fabianus.	M.Nonius Mutianus.	202	
954	L. Septimius Seuerus A.iiii.	Baſsianus Antoninus A.	203	
955	P. Septimius Geta.	L.Septimius Plautianus.	204	
956	Fabius Cilo Septimius.	Libo.	205	
957	Baſsianus Antoninus A. ii.	Geta Cæſar ii.	206	
958	Albinus	Aemilianus.	207	
959	Aper.	Maximus.	208	
960	Baſsianus Antoninus A.iii.	Geta Cæſar iii.	209	
961	Pompeianus.	Lollianus Auitus.	210	
962	Fauſtinus.	Macer Rufinianus.	211	
963	Gentianus.	Baſſus.	212	

Hoc anno Seuerus A. mortuus eſt prid. Non. Febr. & ex eo die Impp. Cæſares D.Seueri filij. M. Antoninus [Caracalla,] & P.Septimius Geta imperarunt vnà ann. 1. dies xxii.

964	M. Pompeius Aſper.	Aſper.	213	*Hoc anno Geta A occiſus eſt, & ſolus imperat Antoninus annos 5. menſ 1. dies 18.*
965	Antoninus A.iiij.	Balbinus.	214	
966	Meſſala.	Sabinus.	215	
967	Lætus ij.	Cerealis.	216	
968	Q. Aquilius Sabinus ii.	Sex.Cornelius Anulinus.	217	
969	Præſens.	Extricatus.	218	

Hoc anno vj. Id. April. Antoninus A. occiſus eſt, deinde fuit interregnum dierum iii. poſt quod M. Opelius Macrinus imperat ann. 1. menſ. 1. dies xxviii.

970	M. Opelius Diadumenianus Cæſar ij.	Aduentus vij. Iunij Macrinus victus eſt.	219	

M Antoninus Alagabalus imperat ann. iii. menſ. ix. dies iiij.

971	Antoninus A ii.	Sacerdos.	220	
972	Antoninus A.iii.	Comazon ii.	221	
973	Gratus.	Seleucus.	222	
974	Antoninus A.iiii	Aurel. Alexander Seuerus nob. Cæſar.	223	*Hoc anno vi. Id. Mar. Alagabalus occiditur*

M. Aurelius Seuerus Alexander imperat ann xiij. dies ix.

975	Maximus.	Aelianus.	224	
976	Iulianus	Criſpinus.	225	
977	Rufus.	Dexter.	226	
978	Alexander A.ii.	Quinctilius Marcellus.	227	
979	Balbinus ii. qui poſtea Auguſtus appellatus eſt.	M.Clodius Pupienus Max.	228	
980	Modeſtus.	Probus.	229	
981	Alexander A.iii.	Dio.ii.	230	
982	Agricola.	Clementinus.	231	
983	Pompeianus.	Feliciànus. *	232	* al. Peligunus.
984	Lupus.	Maximus.	233	
985	Maximus ii.'	Paternus	234	
986	Maximus iii.	Vrbanus.	235	*Recte Oroſ. 987 Maximinum ponit lib. 7. cap. 19.*
987	Seuerus.	L. Ragonius Vrinatius Quinctia.	236	*Hoc anno xv Kalend. April. Alexander A. occiditur.*

Iul. Maximinus cum filio Maximo imperant vnà ann. 1 1 menſ. * dies. *

988	Maximus A.	Iul. Africanus.	237	
989	Perpetuus.	Cornelianus.	238	

Duo

Duo Gordiani imperant vnà menſ. I. dies vi. poſt hos Balbinus & Pupienus imperant vnà ann I. eorum vitam ſcribit Capitolinus.

990	Vlpius.	Pontianus.	239

Gordianus iunior imperat ann. vj.

Initur factio aduerſus Gordianum.
Bellum Gordiani in Perſas.
**Aprianus. Capitol. in Gordianum*
Primus Chriſtianus Imperator. Oroſ.

** Capitol legit Papinianus*
** Pappus Capitol.*
Hoc anno Philippus Arabs fit pr prætorio in locum Miſithei.

991	Gordianus A. puer annorum xvj.	Auiola.	240
992	Sabinus ii.	Venuſtus.	241
993	Gordianus A. ii.	Pompeianus. *	242
994	Atticus	Prætextatus.	243
995	Arrianus. *	Papus. *	244
996	Peregrinus.	Aemilianus.	252

M. Iul. Philippus occiſo Gordiano declaratur Auguſtus. Oroſ lib. 7. regnat ann. vii.

Capitol. in Gordia. ait Philippum ſe & filio Conſulibus celebraſſe annum vrbis 1000. ludis ſecularibus, & muneribus & Circenſibus & ferarum exhibitione.

997	Philippus A.	Titianus	246
998	Præſens.	Albinus	247
999	Philippus A. ii	Philippus Cæſ. hoc anno appellatur.	248
1000	Philippus A. iii.	Philippus A ii.	249
1001	Aemilianus.	Aquilinus.	250

Decius cum filijs Cæſaribus imperat ann ij.

1002	Decius A. ii.	Annius Gratus.	251
1003	Decius A. iii	Decius Cæſar.	252

Gallus Hoſtilianus & Licinianus A A ſtatim occiſi quibus ſucceſſerunt Trebonianus Gallus & Voluſianus filius A A.

1004	C. Vibius Trebonianus Gallus A ii.	Voluſianus A.	253
		M. Valerius Maximus.	254
1005	Voluſianus A. ii		

Licinius Valerianus & Gallienus imperarunt vnà ann. vij.

** Al. Fuſcus.*

1006	Valerianus A. ii.	Gallienus A.	255
1007	Valerianus A iii.	Gallienus A ii.	256
1008	Valerianus Maximus ii.	Glabrio.	257
1009	Valerianus A iiii.	Gallienus A. iii.	258
1010	Aurel. Tuſcus.	Pomponius Baſſus.	259
1011	Aemilianus.	Baſſus ii.	260
1012	Com. Secularis ii.	Iun. Donatus.	261

Gallienus & Valerianus iun. imperant ann. viii.

Hoc anno Valerianus A. prælio victus à Perſis captus eſt.

Imperatore Valeriano A. à Perſis capto, triginta tyranni Romanum inuaſerunt imperium, imperante Gallieno legitimo principe.

1013	Gallienus A. iiii.	Petronius Voluſianus.	262
1014	Gallienus A. v	Fauſtinus.	263
1015	Numius Albinus.	Max. Dexter.	264
1016	Gallienus A. vi.	Amulius Saturninus.	265
1017	Valerianus A ii.	L. Cæſonius Macer Lucillus Rufinianus.	266
1018	Gallienus A vii.	Sabinillus	267
1019	Paternus.	Arceſilaus.	268
1020	Paternus ii.	Maximianus	269

Hoc ann. xii. Kal. Apr. Gallienus & Valerianus A A occiſi ſunt.

Fl. Claudius imperat ann I. menſ x. dies xv.

1021	Claudius i.	Pomponius Paternus.	270
1022	Fl. Antiochianus.	Furius Orfitus.	271

Hoc anno x Kal Mart. Claudius A. moritur. Quinctilius A. imperat dies xvii cui ſucceſſit Aurelianus A.

Valer. Aurelianus imperat ann. iiij menſ. xj. dies vij.

1023	Valer. Aurelianus A.	Pomponius Baſſus.	272
1024	Quietus.	Voldumianus	273
1025	Tacitus, qui poſtea Auguſtus.	Furius Placidus.	274
1026	Aurelianus A. ii.	Capitolinus	275
1027	Aurelianus A iii.	T. Nonius Marcellinus.	276

Hoc

Hoc anno iiij Kalen. Februar. occiditur Aurelianus. eſt interregnum menſ. vij. dierum xxix. deinde Tacitus ſex menſes imperat, dies xx. poſtea Florianus imperat menſ. ij dies xx. cui tandem ſuccedit Probus, A.

1028	Ann. Tacitus ij.	Aemilianus.	277

Aurelius Probus.

1029	Aurelius Probus A. ij.	Furius Lupus.	278
1030	Aurel Probus A. iij.	Ouinius Paternus ij.	279
1031	Iun. Meſſala.	Gratus.	280
1032	Aurel Probus A iiii.	C. Iun. Tiberianus.	281
1033	Aurel. Probus A. v.	Pompon. Victorinus.	282

Carus, Carinus, & Numerianus imperant ann. 1. menſ. dicbus *

1034	Carus A.	M. Aur. Carinus nob. Cæſ.	283

Carinus & Numerianus imperante ann. 1.

1035	Carinus A. ij	Numerianus A. occiſus eſt.	284

C Aurelius Valerius Diocletianus imperat ann. xx.

1036	Diocletianus A. ii.	Ariſtobulus.	285

1037 Impp. Cæſ. Diocleт. & Maximianus Herculius imperarunt vnà xviii. ann.

1038	Iun. Maximus ii.	Aquilinus.	286
1039	Diocletianus A. iii.	Maximianus A.	287
1040	Maximianus A. ii.	Pomponius Ianuarius.	288
1041	Baſſus ii	Quintianus	289
1042	Diocletianus A iiii.	Maximianus A iii.	290
1043	Iun. Tiberianus ii.	Caſſius Dion.	291
1044	Afranius Annibalianus.	Aſclepiodotus.	292
1045	Diocletianus A. v.	Maximianus A. iiii.	293
1046	Conſtantius nobiliſſ. Cæſ.	Maximianus nob. Cæſ.	294
1047	Numius Tuſcus.	Ann. Cornelius Anulinus.	295
1048	Diocletianus A. vj.	Conſtantius Cæſ. ii.	296
1049	Maximianus A v.	Maximianus Cæſ. ii.	297
1050	Anicius Fauſtus ii.	Gallus	298
1051	Diocletianus A. vii.	Maximianus A. vj	299
1052	Conſtantius Cæſ. iii.	Maximianus Cæſ. iii.	300
1053	Poſtumius Titianus ij.	Nepotianus.	301
1054	Conſtantius Cæſ iiij.	Maximianus Cæſ. iiij.	302
1055	Diocletianus A. viii.	Maximianus A vii.	303
1056	Diocletianus A. ix.	Maximianns A. viii.	304

Hoc anno xi. Kal Maij. Diocletianus & Maximinus A A. ſe imperio abdicarunt, in eorum locum Auguſti facti ſunt Conſtantius & Maximianus.

1057	Conſtantius A. v.	Maximianus Cæſ. v.	305
1058	Conſtantius A. vi	Maximianus Cæſ. vi.	306

Hoc anno viij. Kal. Aug. Conſtātius Chlorus mortuus eſt. Hoc anno Seuerus Cæſar, cum Auguſtus appellatus eſſet, occiſus eſt.

Impp. Cæſ. Maximianus & Fla. Valerius Conſtantinus, D Conſtantis filius, & Maxentius, C. Galerius Maximinus & M. Aurelius Seuerus nob. Cæſ. imper. ann. 1.

Hoc anno initium imperij Conſtantini, qui imperauit ann xxx. menſ. ix. dies xxvij.

			Sec. Kal.	Sec. Cōſ.
1059	Maximia. Herculius ix.	M Fl. Conſtantinus.	308	307
1060	Diocletianus x.	Maximianus A. vii.	309	308

Maximian. Galer. & Conſtantinus.

1061	Poſt conſulatum Diocletiani x. & Maximiani. A. vii.	310	309
1062	Iterum poſt Conſulatum Diocletiani. x & Maximia. A. vii.	311	310
1063	Maximian. Galer. A viii. & ſolus poſtea Licinium collegam adſumpſit quem Auguſtum creauerat	312	311

Maximianus circa menſem Septemb. moritur.

Conſtantinus, Maxentius, Licinius, & Maximinus.

1064	Conſtantinus A ii.	Licinius A. ii.	3 3 318

INDI-

Anni ab vrbe condita. | Anni Chriſti.

Incipit autē Indictio ab viij. Kalen Octob. vt ſcribit Beda lib. 1. de Temporibus.

ΙΝΔΙΚΤΙΟΝΩΝ ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΙΑΝΩΝ ΕΝΤΕΥΘΕΝ ΑΡΧΗ.

Sic Faſti Græci ad hunc annum annotant.

Moritur Diocletianus in priuata vita Salonis.

Hoc anno viij. Kalen Octobris occiſus eſt Maxentius apud pontē Miluium a Conſtantino, præeunte Labaro in crucis formam in ſomnis oblatam.

Inueni in quodā manuſcripto libro conciliorum. Synodum Nicænam cœptam indictione tertia. Forte legendum illic eſt decimatertia.

Ab hoc anno incipit hiſtoria tripertita. Paulino & Iuliano Conſulibus ante diē xiij Kal. Iul inuocata eſt vniuerſalis Synodus Nicæna, vt continetur in Græca inſcriptione eiuſdem Synodi.

Indictio					Sec. Hal.	Sec. Cōs.
1	1065	Conſtantinus A. iii.	*Maximinus moritur.*	Licinius A. iii.	314	313
		Conſtantinus & Licinius.				
2	1066	Rufius Voluſianus.	*Criſpus & Conſtantius A. filius Cæſares deſignati.*	Annianus.	315	314
3	1067	Conſtantinus A. iiii.		Licinius A. iiij.	316	315
4	1068	Sabinus.		Arcadius Rufinus.	317	316
5	1069	Ouinius Gallicanus.		Septimius Baſſus.	318	317
		Conſtantinus & Licinius				
6	1070	Licinius A v.		Criſpus Cæſar.	319	318
7	1071	Conſtantinus A. v.		Licinius Cæſar.	320	319
8	1072	Conſtantinus A vi.		Conſtantinus Cæſar.	321	320
9	1073	Criſpus Cæſar ii.		Conſtantinus Cæſar ii.	322	321
10	1074	Patronus Probianus.		Anicius Iulianus.	323	322
11	1075	Acilius Seuerus.		Anicius Rufinus.	324	323
12	1076	Criſpus Cæſar iii.		Conſtantinus Cæſar iii.	325	324
13	1077	Anicius Paulinus.		Ceionius Iulianus Camœnius.	326	325
		Conſtantinus ſolus				
14	1078	Conſtantinus A. vii.		Conſtantinus Cæſar iiii.	327	326
15	1079	Conſtantinus Cæſar v.		Valer Max. Baſilius.	328	327
1	1080	Ianuarius.		Iuſtus.	329	328
2	1081	Conſtantinus A. viii.		Conſtantinus Cæſar vi.	330	329
3	1082	Gallicanus.		Symmachus.	331	330
4	1083	Baſſus.		Ablabius.	332	331
5	1084	Pacatianus.		Mechilius Hilarianus.	333	332
6	1085	Dalmatius Cæſar.		Zenophilus.	334	333
7	1086	Publius Optatus.		Anicius Paulinus Iunior.	335	334
8	1087	Conſtantius Cæſar.		Rufius Albinus.	336	335
9	1088	Nepotianus.		Facundus.	337	336
10	1089	Felicianus.		Titianus.	338	337
11	1090	Vrſus Lupulus.		Polemius.	339	338

His Coss. Conſtantinus cognomento Magnus in fata conceſſit, prius in filios fratriſq; filium Dalmatium concordiæ conſeruandæ cauſa diuiſo imperio, quod pleno ad ipſos iure pertinebat, & poſtea quoque peruenit. Sed Dalmatio protinus à Conſtantini A. morte à militibus in Tracia trucidato, ſimul regnant Conſtantinus, Conſtantius & Conſtans.

Annum 346. ſolus Caſſiodorus habet, quem unà cum ſuis Conſulibus tollendum ſcribit Onufrius.

Indictio				Sec. Hal.	Sec. Cōs.
12	1091	Conſtantius A ii. Orient.	Conſtans A. v. Occid.	340	339
13	1092	Sept. Acyndinus.	Valer. Proculus.	341	340
14	1093	Marcellinus.	Cælius Probinus.	342	341
		Conſtantius & Conſtans.			
15	1094	Conſtantius A. iiii.	Conſtans A. ii.	343	342
1	1095	Placidus.	Romulus.	344	343
2	1096	Leontius.	Salluſtius.	345	344
	1097				
3	1098	Amantius.	Albinus.	347	345
4	10 9	Poſt Conſulatum Amantij & Albini.			346
5	1100	Rufinus.	Euſebius.	349	347
6	1101	Philippus.	Salia.	350	348
7	1102	Limenius.	Aco Catulinus Philomanus,	351	349
8	1.03	Sergius.	Nigrinianus.	352	350

Conſtan-

Indictiones.	Anni ab vrbe condita.				An. Chri. Sec. Hal.	An. Chri. Sec. Cöl.
			Conſtantius ſolus.			
9	1104		Poſt Conſulatum Sergij & Nigriniani.		353	351
10	1105	Conſtantius A.v.		Conſtantius Gallus Cæſ.	354	352
11	1106	Conſtantius A vi.		Conſtãtius Gallus Cæſ.ii.	355	353
12	1107	Conſtantius A.vij.		Cõſtantius Gallus Cæſ iii.	356	354

Ab hoc anno tantùm extat Ammiani Marcellini hiſtoria, vſque ad mortem Valentis Imperatoris Numerandus eſt autem annus Chriſti 354. vt cum ratione indictionum conueniat, quemadmodum docui lib 1.Subſeciuarum iuris lectionum. Contius.

** Arbetia. Marcell.* — *Moritur Gallus.*

13	1108	Arbitio.*	*Iulianus à Conſtantio Cæſar declaratur.*	Lollianus.	357	355
14	1109	Conſtantius A viij.		Cl.Iulianus Cæſar.	358	356
15	1110	Conſtantius A.ix.		Cl.Iulianus Cæſar ii.	359	357
1	1111	Fab.Tatianus.		Neratius Cerealis.	360	358
2	1112	Euſebius.		Hypatius.	361	359
3	1113	Conſtantius A.x.		Cl.Iulianus Cæſar.iii.	362	360
4	1114	Taurus.		Florentius.	363	361
			Claudius Iulianus .			
5	1115	Mamertinus.		Neuita.	364	362
6	1116	Iulianus A iiii.		Salluſtius.	365	363
			Iouianus .			
7	1117	Fl.Iouianus A.	*Moritur Iouian.xiij. Kal. Mar. interregnũ fuit dierum octo.*	Varronianus Auguſti filius Nob.puer.	366	364

Hunc annum cõtendit Onufrius eſſe debere 1116. vt conueniat eorũ hiſtoriis, qui biſſextilem annũ fuiſſe ſcribunt. Sext Ruf ait annum eſſe 1117. Oro,verò 1118.

[H]unc annum reſtè, ſic numerari præterquam quod ratio indictionũ cogit, ratio biſſextilis comprobat Scribunt.n. auctores hunc annum fuiſſe biſſextilem, idq́ latius demonſtrat Onufr. quamuis Hieron ad Chronica Euſebij. ſcribat annum 366. & ſic deinceps.

Hoc anno Symmachus ille cuius elegantes extant epiſtolæ, præfectus vrbis Romæ fuit.Marcel.

Fl.Valentinianus fratres & Fl. Valens.

8	1118	Valentinianus A qui propter Chriſtũ à Iuliano fuerat Tribunatu ſcutariorum priuatus, conſenſu militũ creatur Auguſtus. Oroſ.		Valens A.	367	365
9	1119	Gratianus N.P. Valentiniani filius.	*Ambo Conſules in vetere Roma.*	Dagalaiphus.	368	366
10	11 o	Lupicinus Gratianus declaratur Auguſtus		Iouinus.	369	367

Fl.Valent. Fl.Valens,'& Fl.Gratianus filius Valentiniani Ambiani 13.Kal Sept.Auguſtus appellatus.

11	1121	Valentinianus A.ii.		Valens A.ii.	370	368

Indictio vndecima,vt dicitur C. Th.11.28 p.idẽ ait Marcell. in Faſtis.

Hoc anno dicitur eſſe indictio vndecima: vnde dico conſequenter annum eſſe Chriſti 368. ex vulgari, & tamen veriſsima indictionum regula. vnde Haloandri ſupputatio tribus annis præuertit verum annorum numerum: vt 1. Subſeciuarum demonſtraui. Contius.

12	1122	Valentinianus N.P.		Sex Aurel Victor.	371	369
13	1123	Valentinianus A.iii.		Valens A.iii.	372	370
14	1124	Gratianus A.ii.		Sex.Petronius Probus.	373	371
15	1125	Modeſtus.		Arintheus.	374	372
1	1126	Valentinianus A.iiii.		Valens A.iiii	375	373
2	1127	Gratianus A.iii.		Equitius.	376	374
3	1128	Poſt Conſulatum Gratiani A.iii.& Equitii.V.C.		Valentinianus apoplexia perit.	377	375
			Brigetione in Pannonia.			
			Fl.Valens, Fl. Gratianus, & Fl.Valentinianus ii. filius Valentinianus primi.			
4	1129	Valens A.v.		Valentinianus A.ii	378	376

Indictiones.	Anni ab vrbe condita.				An.Chri. Sec Euſ.	An.Chri. Sec.Côt.
5	1130	Gratianus A.iiii.		Nerobaudes.	379	377
6	1131	Valens A.vi.		Valentinianus A.iii.	380	378
		Gratianus & Valentin. ii. Imperant menſ.v. Vterq; erat Valentiniani ſenioris filius.				
7	1132	Decius Auſon. Magnus Gallus Pæonius.	*Valēs igne necatur ſepultura caret.*	Hermogenian⁹ Olybrius.	381	379
		Gratianus Valentin. ii fratres, & Occidentis Imperatores, & Theodoſius	*Hic Theodoſius a Gratiano apud Syrmium creatus eſt Imperator Orientalis, vir admodum religioſus.*			
8	1133	Gratianus A v. in Occident.		Theodoſius A. in Orien.	382	380
9	1134	Syagrius * in Oriente.		Eucherius * in Occid.	383	381
10	1135	Antonius.		Syagrius ii.	384	382
11	1136	Merobaldus ii. Occident.		Saturninus in Oriente.	385	383
12	1137	Richomer * Occiden.		Clearchus Orient.	386	384
		Hoc anno apud Lugdunum capto & occiſo Gratiano item Valentiniano in triennium per fœderis ſimulationem à Maximo tyranno ditione Italiæ cæterisque prouinciis eiecto, & ad Theodoſium in Orientem profugo, Theodoſius ſolus regnat, Maximus verò Italiæ imperat ann.v.				
13	1138	Arcadius.		Bauto.	387	385
		Theodoſius, & Arcadius.				
14	1139	Honorius Nob P.		Euodius.	388	386
		Valentin.ii. Theodoſius, & Arcadius.				
15	1140	Valentinianus A.iiii		Eutropius.	389	387
1	1141	Theodoſius A ii. Occid.		Cynegius Orient.	390	388
2	1142	Fl Timaſius		Fl. Promotus.	391	389
3	1143	Valentinianus A.v *		Neoterius	392	390
4	1144	Ti. Fabius Titius.		Symmachus cuius epiſt. extant.	393	391
5	1145	Arcadius A.ii. Orient.		Rufinus Occid.	394	392
		Hoc anno Id. Maij Valentin Viennæ laqueo ſtrangulatur per Arbogaſten, & Eugenius imperat occidenti ann.ii. menſ.iiii. dies xiii. Proſper &c. Theodoſ. Arcadius, & Honorius.				
6	1146	Theodoſius A.iii.	*Hoc anno Theodoſius alterum filiū Honorium Augustum Conſtantinopoli appellat.*	Fl. Habundantius.	395	393
7	1147	Arcadius A.iii.		Honorius A ii.	396	394
8	1148	Olybrius.		Probinus.	397	395
		Arcadius & Honorius filij Theodoſij. quorum ille Orienti, hic Occidenti præfuit.				
9	1149	Arcadius A.iiii.		Honorius A iii.	398	396
10	1150	Cæſarius Orient.	*Io. Chryſoſtom. epiſcopus ordinatur. In magiſtratu occiſus & nomen eius faſtis eraſum. Socrat lib.6. ca.5*	Atticus Occid.	399	397
11	1151	Honorius A.iiii.		Eutychianus.	400	398
12	1152	Eutropius.		Theodorus.	401	399
13	1153	Fl. Stilico.		Fl. Aurelianus Orient.	402	400
14	1154	Vincentius.		Frauitta Orient.	403	401
15	1155	Arcadius A.v.		Honorius A.v.	404	402
		Arcad. Honor. & Theodoſius Iun.				
1	1156	Theodoſius A.		Rumoridius.	405	403
2	1157	Honorius A.vi.		Ariſtænetus.	406	404
3	1158	Fl Stilico ii.		Anthemius.	407	405
4	1159	Arcadius A vi.		Probus.	408	406
5	1160	Honorius A.vii.	*Mortuus eſt hoc anno Arcadius.*	Theodoſius A.ii.	409	407
6	1161	Baſſus.		Philippus	410	408
		Honorius & Theodoſius Iun. octo tunc annorum, Vir pius, ſed parum in bellicis rebus verſatus.				
7	1162	Honorius A.viii.		Theodoſius A iii.	411	409
8	1163	Fl. Varro. *		Tertullius.	412	410

Hic eſt Poeta, cuius poeſis extat, & Panegyricus hoc anno factus.

** al. Euagrius. Hic Præſe. Prat Gal ſæpe nominatur in Cod. Theodoſ.*

** al. Richimer.*

** al iiij Onufr.*

Huius meminit Symmach in epiſto. & Auſonius in epiſtola ad Probum.

Hoc anno Eugenium ſuperat Theodoſius, & is deinde xvi kal. Febr. moritur.

Toto orbe Romano antiqua ſuperſtitionis templa deſtructa. Proſper.

** al. Varari.*

Hucuſq; Marcellinus, i. vſque ad mortem Valētis, & ab his Coss. Auſon. & Olybrio alius Marcellinus Comes ſuum Chronicon auſpicatus eſt, & hoc anno numerat indictionē 7. Hic etiā finitur Chronicon ſancti Hieronymi, & incipit Chronicon Proſperi & Sigeberti.

** al Eucharius.*

Theodoſius Maximum interficit, & Valentinianū imperio Occidentis reſtituit.

Hoc anno Rufinus à Stilicone interfectus eſt. Proſper.

Auguſt li.18 de ciuit Dei. c.vlt. ait 366 poſt Pentecoſten. quæ apoſtoli acceperunt ſpiritum ſanctū, & ſi addas 32. Chriſti videlicet ætatem fiēt anni 398 Itaque cum meā numerationem ſecutū appa[illegible] [illegible] Chriſtū xxxiiij. anno paſſum, [illegible] 400 [illegible] computatione [illegible] ſequitur per omnia Auguſti conſtat.

Secundum

Secūdū Sigebertū hoc anno ix. Kal Sept. Roma primùm capta à Gothis, duce Alaricho, qui tñ præda contentus, victoria nimis inſolenter vſus non eſt. Proſper Oroſius verò id ad ſequentē annum refert.

Indictiones	Anni ab vrbe condita			An. Chri. Sec. Hal.	An. Chri. Sec. Göt.
9	1164	Theodoſius A.iii. & ſolus.		413	411
10	1165	Honorius A.ix.	Theodoſius A.v.	414	412
11	1166	Lucius v.C.	Herodianus.	415	413
12	1167	Conſtans.	Conſtantius.	416	414
13	1168	Honorius A.x.	Theodoſius A.vi.	417	415
14	1169	Theodoſius A.vii.	Palladius.	418	416
15	1170	Honorius A xi.	Conſtantius ii.	419	417
1	1171	Honorius A.xii.	Theodoſius A.viii.	420	418
2	1172	Maximus. *	Plinta	421	419
3	1173	Theodoſius A.ix	Conſtantius iii.	422	420
4	1174	Euſtachius.	Agricola	423	421
5	1175	Honorius A.xiii.	Theodoſius A x.	424	422
6	1176	Aſclepiodotus.	Martianus.	425	423
		Theodoſius Iun. ſolus.			
7	1177	Caſtinus.	Victor.	426	424
8	1178	Theodoſius A.xi.	Valentinianus Cæſar.	427	425
		Theodoſius Iun. & Valentinianus iii			
9	1179	Theodoſius A.xii	Valentinianus A.ii.	428	426
10	1180	Hierius.	Ardaburius.	429	427
11	1181	Felix.	Taurus.	430	428
12	1182	Florentius.	Dionyſius.	431	429
13	1183	Theodoſius A.xiii.	Valentinianus A.iii.	432	430
14	1184	Baſſus.	Antiochus.	433	431
15	1185	Aetius.	Valerius.	434	432
1	1186	Theodoſius A.xiiii.	Maximus.	435	433
2	1187	Ariouindus.	Aſpar.	436	434
3	1188	Theodoſius A.xv.	Valentinianus A.iiii.	437	435
4	1189	Iſodorus.	Senator.	438	436
5	1190	Aetius ii.	Sigiſuultus. *	439	437
6	1191	Theodoſius A.xvi	Fauſtus.	440	438
7	1192	Theodoſius A.xvij.	Feſtus.	441	439

Hoc anno Carthago à Vandalis duce Genſericho capta, cùm iam per annos 585. In ditione Romani Imperij fuiſſet. cuius mentio in C de off. præf. prætor. Africæ. l. j. in princ.

Indictiones	Anni ab vrbe condita			An. Chri. Sec. Hal.	An. Chri. Sec. Göt.
8	1193	Valentinianus A.v.	Anatolius.	442	440
9	1194	Cyrus V. C. & ſolus.		443	441
10	1195	Eudoxius	Dioſcorus,	444	442
11	1196	Maximus ii.	Paterius. *	445	443
12	1197	Theodoſius A.xviii.	Albinus.	446	444
13	1198	Valentinianus A vi.	Nonius.	447	445
14	1199	Aetius iii.	Q. Aurel. Symmachus.	448	446
15	1200	Callypius *	Ardaburius.	449	447
1	1201	Rufius Poſthumianus.	Zeno.	450	448
2	1202	Protogenes.	Aſterius.	451	449
3	1203	Valentinianus A. vii.	Auien⁹. Obijt Theod. iun.	452	450
		Valentinianus iii & Martianus.			
4	1204	Martianus A.	Clo. Adelphius.	453	451
5	1205	Herculanus.	Aſporatius.	454	452
6	1206	Opilio.	Vincomalus.	455	453
7	1207	Aetius	Studius. *	456	454
8	1208	Valentinianus A.viij Occid. in mag. occiſus eſt inſidijs Mazimi 16. Kal. April.	Anthemius Orient.	457	455

Margin notes (left):

** al Lucianus.*

** al. Monaxius, ut C Theo. 8. 5. 2*

** al Alypius.*

Nouella Martiani ad Palladium PP ait his conſulibus quartam eſſe indictionem.

Margin notes (right):

Huius Herodiani memoria ob crimen perduellionis dānata fuit, & in magiſtratu occiſus eſt, & nomen eius è faſtis eraſum eſt, nec citatur in l 6. C. de iuriſdictione, qua Lucium tantum habet.

L. 2. C. de ſer. & impetrationibus actionū ſublatis. Hoc anno 430. ix Kal. April. Venetiarū urbs in Riuo alto cōd. capta.

Anno Chr 435. Codex Theodoſ. editus, ſi uere eſt Theodoſii in eius præfatione ſubſcriptio Cont.

** In C. Sig. Sigiſualdus ſcribitur. Proſper ſcribit. Theodoſianus liber omnium legum legitimorū principum, in unum collatarū hoc primum anno editus.*

** al. Paternus, Anno Chr 447. editus eſt liber Nouellarum D. Theodoſio, ut indicat præfatio Theodoſii in eum librum.*

Eucherius epiſcopus Lugd. claret.

** al Aſterius.*

Iterum

Iterum hoc anno caput imperij, & gentium domina Roma, in prædam & direptionem fuit expoſita, ſed Vandalis, qui præter id quod vrbem poſt homines natos potentiſsimam omnibus opibus ſpoliarunt, imperialia etiam ornamenta & inſignia, duce Gentericho ſecum in Africam tranſtulerunt: ſcribente id Iuſtiniano. C. de off. P. P. Africæ. vt verum tandem ſit, quod M. Varro lib. xviii. Antiquitatum apud Cenſorinum ſcriptum reliquit. Vectium ſe Romæ in augurio non ignobilem, & ingenio cuiuis doctori in diſceptando parem, audiuiſſe dicentem. Quoniam cxx. annos incolumis præteriiſſet pop. Romanus, & ad M. & cc. perueniturum. Quid enim ab eo tempore vrbs Roma, vel imperij, vel maieſtatis habuit, quæ (ſi vetera memoria repetimus) improbiſſimo cuiq; maximè ſemper patuit, tot incurſiones barbararum gentium, tot oppreſſiones tyrannorum, tot calamitates perpeſſa, donec ad extremum miſera in ſummis malis conſenuit?

	Indictio	Anni ab vrbe	Conſul	Conſul	An. Chri. Sec. Hal.	An. Chri. Sec. Col.
			Martianus ſolus.			
Synodus Chalcedonen.	9	1209	Ioannes	Varari.	458	456
Proſper.	10	1210	Conſtantinus.	Rufus.	459	457
			Leo & Maiorianus.			
	11	1211	Leo A	Maioranus A.	460	458
	12	1212	Patricius.	Richimer.	461	459
	13	1213	Magnus.	Apollonius.	462	460
	14	1214	Seuerinus.	Dagalaiphus.	463	461
			Leo & Seuerus.			
	15	1215	Leo A.ii.	Seuerus A.	464	462
	1	1216	Baſilius.	Viuianus.	465	463
	2	1217	Ruſticius.	Olybrius.	466	464
	3	1218	Fl. Baſilicus.	Herminerichus.	467	465
			Leo & Anthemius.		468	466
	4	1219	Leo A.iii, & ſolus.			
	5	12 0	Buſcus.	Ioannes.	469	467
	6	1221	Anthemius A.ii. & ſolus.		470	468
	7	1222	Martianus.	Zeno Iſauricus.	471	469
			Leo ſolus.			
	8	1223	Iordanes.	Seuerus	472	470
	9	1224	Leo A.iiii.	Probianus.	473	471
	10	1225	Feſtus.	Martianus.	474	472
	11	1226	Leo A.v & ſolus.		475	473
			Leo iunior & Zeno Iſauricus.			
	12	1227	Leo Iunior A. & ſolus.		476	474
			Zeno Iſauricus ſolus.			
	13	1228	Poſt conſulatum Leonis iunioris A.		477	475
	14	1229	Fl. Baſilius ii.	Armatius	478	476
	15	1230	Poſt conſulatum Baſilij ii. & Armatij.		479	477
** al. Illus V.C.*	1	1231	Ellus * v. C. & ſolus.		480	478
	2	1232	Zeno A.ii. & ſolus.		481	479
	3	1233	Baſilius iunior v.C. & ſolus.		482	480
	4	1234	Placidus v.C & ſolus.		483	481
	5	1235	Seuerinus v.C. & ſolus.		484	482
	6	1236	Fauſtus v.C. & ſolus.		485	483
	7	1237	Theoderichus rex.	Venantius.	486	484
	8	1238	Symmachus v.C. & ſolus.		487	485
	9	1239	Decius.	Longinus.	488	486
	10	1240	Fl Boethius v.C. & ſolus.		489	487
	11	1241	Dynamius	Sifidius.	490	488
	12	1242	Probinus.	Euſebius Cronio.	491	489
	13	1243	Fauſtus iunior v.C. & ſolus.		492	490
	14	1244	Olybrius iunior v.C. & ſolus.		493	491

Anaſtaſius.

Anaſtaſius.

Indictiones	Anni ab vrbe condita	Consules		An. Chri. Sec. Hal.	An. Chri. Sec. Côt.	Notae
15	1245	Anaſtaſius A.	Rufinus.	494	492	
1	1246	Albinus v.C. & ſolus.		495	493	
2	1247	Aſterius.	Præſidius.	496	494	
3	1248	Viator.	Aemilius.	497	495	
4	1249	Paulus v.C & ſolus.		498	496	
5	1250	Anaſtaſius A ii.& ſolus.		499	497	
6	1251	Ioannes.	Paulinus.	500	498	
7	1252	Poſt Conſulatum Ioannis & Paulini.		501	499	
8	1253	Ioannes.	Aſclepion.	502	500	
9	1254	Patricius.	Hypatius	503	501	
10	1255	Fl. Auienus.	Pompeius.	504	502	
11	1256	Auienus iunior	Probus.	505	503	
12	1257	Cætheus v.C.& ſolus.		506	504	
13	1258	Sabinianus.	Manlius Theodorus.	507	505	
14	1259	Arioumius.	Meſſala.	508	506	
15	1260	Anaſtaſius A.iii.	Venantius.	509	507	
1	1261	Anatolius. * (* al. Anaſtaſius.)	Agapitus.	510	508	
2	1262	Venantius iunior.	Celer.	511	509	
3	1263	Importunus v.C.& ſolus.		512	510	
4	1264	Boethius.	Euthericus.	513	511	
5	1265	Felix.	Secundinus.	514	512	Anno Chri 512. Anaſtaſii 20. Synodus 1. Aurelianenſis. Sigebertus.
6	1266	Paulus.	Muſchianus.	515	513	
7	1267	Clementinus.	Probus.	516	514	
8	1268	Senator v C.& ſolus.		517	515	
9	1269	Aurel Caſsiodorus v C & ſolus.		518	516	
10	1270	Florentinus.	Anthemius.	519	517	
11	1271	Petrus v.C.& ſolus.		520	518	

Iuſtinus.

Indictiones	Anni ab vrbe condita	Consules		An. Chri. Sec. Hal.	An. Chri. Sec. Côt.	Notae
12	1272	Iuſtinus A.	Euthariens Cillica Amalus v.C.	521	519	
13	1273	Fl. Ruſticus.	Fl. Vitalianus in magiſt. occiſus.	522	520	
14	1274	Iuſtinianus, qui poſtea Auguſtus.	Fl Valerius.	523	521	In hoc conſulatu largitionem infinitam ſolidorũ, ludorum, ferarũ, populo factã ait Marcell. Comes.
15	1275	Symmachus.	Seuerinus Boethius Amicius Manlius iii.	524	522	
1	1276	Maximus v.C.& ſolus.		525	523	
2	1277	Iuſtinus Auguſtus ii.	Fl Opilio.	526	524	
3	1278	Probus.	Philoxenus.	527	525	Terræmotus Antiochenus. — Ioannes Papa Roma egreditur, Conſtantinopolim venit, & diẽ ſanctum Reſurrectionis in dextro eccleſiæ ſolio Romanis precibus celebrans.
4	1279	Anicius Olybrius v.C.& ſolus.		528	526	

Hoc anno A D. iv Non. Sept. dominus Theodetichus rex mortuus eſt. Fl Athalaricus Amalus Eutharici Cillicæ filius, iii. Italiæ rex, regnat annis viij.

Autores quibus in conſ. obſeruatione & digeſtione potiſsimùm vſus ſum.

T. Liuius.
Polybius.
Suet. Tranquillus.
A. Gellius.
Epigrammata vrb. Romæ.
Tabulæ urbicariæ fragmentum uetuſtum.
Euſebius Chronic.
Ael. Spartianus.
Dion.
Vulc. Gallicanus.
Aurel. Caſſiodorus.
M. Tull. Cicero.
Symmachus.
Strabo.
Athenæus.
Digeſta, ſeu Pandectæ iuris ciuilis.
C. Sempronius.
Plutarchus.
Aſcon. Pædianus.
Lat. Pacatus Drepanius.
Vergilius.
Tibullus.
Lucanus.
Martialis.
Cenſorinus.
Seruius.
Porphyrius.
Ambroſius.
Sacra Biblia.
Dionyſius Halicarnaſ.
Velleius Paterculus.
Plin. Cæcilius.
Macrobius.
Veteres inſcriptiones.
Acta conciliorum & Pontificum.
Eccleſiaſtica hiſtoria.
Lampridius.
Fl. Vopiſcus.
Sex. Iul. Rufus.
C. Iul. Cæſar.
Salluſtius.
Appianus.
Frontinus.
Libanius Sophiſta.
Inſtitutiones Iuſtiniani.
M. Cato.
Valer. Maximus.
Mamertinus.
Oroſius.
Ouidius.
Catullus.
Statius.
Iuuenalis.
Seneca.
Donatus.
Tertullianus.
Hieronymus.
Lucas Euangeliſt.
Et alij.
Cornel. Tacitus.
C. Plinius auunculus.
Solinus.
Ioſephus.
Calendarium biſextile antiquum.
Proſper Chronic.
Tripartita hiſtoria.
Capitolinus.
Trebell. Pollio.
Ann. Marcellinus.
A. Hirtius derelic.
Corn. Nepos.
Vitruuius.
Herodianus.
Ariſtides rhetor.
Codex Iuſtiniani.
M. Varro.
Hegeſippus.
Nazarius.
Sigebertus. Chronic.
Oratius.
Propertius.
Auſonius.
Claudianus.
Quintilianus.
Acron.
Lactantius.
Gregorius magnus.
Aliquot poetarum vitæ, incerto autore.

1181171

Digitized by Google

Digitized by Google